คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพตามการรับรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

THE CHARACTERISTICS OF PROFESSIONAL ADMINISTRATORS BASED ONTHE TEACHER'S PERCEPTION IN SCHOOLS UNDER THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE BANGKOK 2

[1]สำเริง ทองพูน และ [2]กัลยมน อินทุสุต

[1]Samroeng Thongphun and [2]Kanyamon Indusuta

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ประเทศไทย

Ramkhamhaeng University, Thailand

6514470062@rumail.ru.ac.th

Received: August 12, 2024; **Revised**: November 2, 2024; **Accepted**: December 30, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการรับรู้ของครูในสถานศึกษาต่อคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 2) เปรียบเทียบการรับรู้ของครูในสถานศึกษาต่อคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 จำแนกตาม วุฒิการศึกษา อายุและประสบการณ์การทำงาน ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพตามการรับรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ผลการเปรียบเทียบการรับรู้ของครูต่อคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 จำแนกตามวุฒิการศึกษา อายุ และประสบการณ์การทำงาน

---

[1]นักศึกษา, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย

พบว่า 2.1) ครูที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีการรับรู้ต่อคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน 2.2) ครูที่มีอายุต่างกัน มีการรับรู้ต่อคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2.3) ครูที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีการรับรู้ต่อคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ, ผู้บริหารมืออาชีพ

Abstract

The purposes of this research were to study: 1) The perceptions of teachers on The Characteristics of Professional School Administrators based on the Teacher's Perception in Schools under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2, 2) To compare the perceptions of teachers on the characteristics of professional school administrators in the teacher's Perception in Schools under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2, classified by educational background, age, and work experience. The research findings indicate that: 1) Characteristics of Professional School Administrators based on the Teacher's Perception in Schools under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2 is at a high level overall. 2) The comparative effect of teacher's perceptions on the Characteristics of Professional School Administrators based on the Teacher's Perception in Schools under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2, shown as follows: 2.1 Teachers with different educational backgrounds have no different perceptions of the Characteristics of Professional School Administrators based on the Teacher's Perception in Schools under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2 2.2 Teachers of different ages have statistically significant differences in perceptions at the level of .05 of the Characteristics of Professional School Administrators based on the Teacher's Perception in Schools under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2. 2.3 Teachers with different working experiences have statistically significant differences in perceptions

at the level of .05 of the Characteristics of Professional School Administrators based on the Teacher's Perception in Schools under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2.

Keywords: Professional Administrator Characteristic, Professional Administrator

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 ได้กำหนดให้มีการปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบเพื่อให้การศึกษามีการขับเคลื่อนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก ผู้บริหารเป็นบุคคลสำคัญในการเปลี่ยนแปลงให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายของการศึกษาประกอบกับหมวดที่ 7 มาตรา 53 ได้กำหนดให้ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีใบประกอบวิชาชีพตามที่กฎหมายกำหนดเพื่อรองรับการบริหารเป็นนิติบุคคล ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวง ศึกษาธิการและมาตรา 4 ระบุว่า ผู้บริหารสถานศึกษา คือ บุคลากรวิชาชีพที่รับผิดชอบการบริหารสถานศึกษาแต่ละแห่งทั้งของรัฐและเอกชน พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2546 ได้กำหนดว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการจัดการศึกษาของชาติ จึงต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและทักษะอย่างสูงในการประกอบวิชาชีพ มีคุณธรรม จริยธรรมและประพฤติปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพ มีคุณภาพมาตรฐานเหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคลากรวิชาชีพทางการบริหารที่บริหารงานในสถานศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน ทำหน้าที่บริหารสถานศึกษาโดยใช้ทักษะกระบวนการต่างๆ ทางการบริหารอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเพื่อทำให้การจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์ กฤษณพงษ์ ศรีทรัพย์, (2565 : 22) ดังนั้นความเป็นมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีความสำคัญและความจำเป็น ผู้บริหารที่มีลักษณะมืออาชีพจำเป็นต้องมีคุณลักษณะผู้บริหารด้านการบริหารจัดการด้านวิชาการ ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านการจัดระบบ ด้านสังคมและชุมชน ด้านคุณธรรมจริยธรรม ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่สร้างความสำเร็จ ในการบริหารองค์กร โดยมีอำนาจในการวางแผนหรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริหารสถานศึกษา สถานศึกษามีอำนาจในทางกฎหมายในการบริหารจัดการสถานศึกษา และดำเนินการจัดการศึกษาตามบริบทของสถานศึกษาเอง ในการบริหารสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จ สามารถจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ต้องอาศัยคุณลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพ เป็นแรงขับเคลื่อนสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่เป็นผลต่อความสำเร็จหรือประสิทธิภาพ ของสถานศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

ผู้บริหารจะต้องมีคุณลักษณะที่เหมาะสม มีพฤติกรรมในการนำที่ถูกต้องเหมาะสม เพราะความสำเร็จของงานทุกงานทุกด้านขององค์การขึ้นอยู่กับผู้บริหาร ซึ่งจะวินิจฉัยสั่งการ หรือตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้งานเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ดังนั้น ผู้บริหารคือผู้ที่มีศิลปะในการบริหารคนบริหารงานให้ประสบความสำเร็จบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ เลิศณรงค์ นามวงศ์ชัย, (2562. : 2)

การเป็นผู้บริหารมืออาชีพ หมายถึงการประสบความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษานั้นขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บริหารที่มีความเป็นมืออาชีพในตนเองที่จะทำให้บุคลากรทุกคนได้แสดงความสามารถของตน ความสำเร็จความมีคุณภาพและมาตรฐานของสถานศึกษาผู้บริหารที่มีความสามารถสูงย่อมนำไปสู่ความชำนาญในการบริหารงานสถานศึกษา การปฏิบัติงาน การให้ความร่วมมือ การมีความรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบ และมีความสุขกับการทำงานของผู้ร่วมงานและผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหารสำคัญอย่างมากในอนาคต การพัฒนาประเมินปรับปรุงตนเองอย่างต่อเนื่องพร้อมทั้งปฏิบัติตามจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองและสังคมโดยรวมการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้เป็นผู้ที่มีคุณลักษณะ ที่พึงประสงค์เพื่อให้เป็นผู้บริหารมืออาชีพที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการศึกษาเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีภาวะของผู้นำและมีคุณธรรมสามารถที่จะประสานความร่วมมือกับทุกฝ่ายในการพัฒนาการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาการระดมทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนเก่งคนดีและมีความสุขอันเป็นหลักประกันคุณภาพการจัดการศึกษาการบริหารสถานศึกษาจะมีประสิทธิภาพต่อเมื่อผู้บริหารมีทักษะพื้นฐานในการบริหารและมีคุณสมบัติ ที่ดีแห่งการบริหาสุภาวดี พรหมทะสาร, (2561: 2)

การจัดการศึกษาในปัจจุบันยังประสบปัญหาอยู่หลายด้านไม่ว่าจะเป็น ด้านการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ ด้านความเสมอภาคในสิทธิทางการศึกษาด้านโอกาสและการเข้ารับการศึกษา ด้านการขาดความสามารถในการแข่งขันกับนานาประเทศ ด้านคุณภาพการศึกษา ด้านกระบวนการบริหารและจัดการ และด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งจากรายงานการสังเคราะห์ผลการประเมินตนเองของสถานศึกษา (SAR) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ประจำปีการศึกษา 2565 จำนวน 52 โรงเรียน พบว่าจุดที่ควรพัฒนา คือ ด้านคุณภาพผู้เรียน จากสถานศึกษาที่ระบุทั้งสิ้น 52 แห่งใช้ในการหาค่าความถี่และค่าร้อยละของตัวแปรที่มีหลายคำตอบ หรือข้อคำถามที่มีได้หลายคำตอบ (Multiple Response) จุดที่ควรพัฒนามากที่สุด คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรสถานศึกษา ร้อยละ 63.46 การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร ร้อยละ 55.77 และความสามารถในการสร้างนวัตกรรม ร้อยละ 51.92 ตามลำดับ กระบวนการบริหารและจัดการ จุด

ที่ควรพัฒนามากที่สุด คือ พัฒนาครู และบุคลากรให้มีความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ ร้อยละ 61.54 รองลงมา ดำเนินงานพัฒนาวิชาการที่เน้นคุณภาพผู้เรียนรอบด้านตามหลักสูตรสถานศึกษา และทุกกลุ่มเป้าหมาย ร้อยละ 55.77 และ จัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมเพื่อต่อการจัดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพและจัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้ ร้อยละ 51.92 ตามลำดับ และด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จุดที่ควรพัฒนามากที่สุด คือ ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ร้อยละ 71.15 รองลงมา มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้ข้อมูลสะท้อนกลับเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ ร้อยละ 63.46 และจัดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดและปฏิบัติจริงและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตได้ ร้อยละ 59.62 ตามลำดับ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 : 26)

จากผลการประเมินคุณภาพมาตรฐานการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 เนื่องมาจากปัญหาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งการที่จะพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ พัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้บรรลุเป้าหมายของสถานศึกษาได้ ขึ้นอยู่กับศักยภาพของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นหลัก ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความเป็นมืออาชีพในการบริหารสถานศึกษาเพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามแนวทางหลักการและมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ.2542 และนำไปสู่การบรรลุผลตามการปฏิรูปการบริหารและการจัดการศึกษา

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาที่กล่าวมาในข้างต้น ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นครูผู้สอนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 มีความสนใจจะศึกษาและค้นคว้าเรื่องคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 เข้าใจถึงคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารสถานศึกษากับผู้ที่มีความเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาให้สามารถนำผลการวิจัย ปรับปรุง พัฒนาส่งเสริมคุณลักษณะการเป็นผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ และเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการปรับปรุงและพัฒนาการบริหารงานของผู้บริหาร เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของผู้ใต้บังคับบัญชา นำไปสู่การปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลต่อสถานศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพตามการรับรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

2. เพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพตามการรับรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 จำแนกตามวุฒิการศึกษา อายุและประสบการณ์การทำงาน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ ครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 6,036 คน และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูผู้สอนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 357 คน ได้มาจากการเปิดตารางสำเร็จรูปของ Cohen (Cohen , Manion , and Morrison , 2011) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 และวิธีการได้มาของกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น(Stratified Random Sampling) โดยใช้โรงเรียนเป็นชั้น (Strata) ได้กลุ่มตัวอย่าง 357 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) เกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพตามการรับรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของครูผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ วุฒิการศึกษา อายุและ ประสบการณ์การทำงาน มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (check list)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพตามการรับรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 แบ่งออกเป็น 5 ด้าน จำนวน 49 ข้อ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์ การแจกแจงความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)

การทดสอบค่าที (t- test) แบบ Independent การทดสอบ F-test โดยใช้สถิติการวิเคราะห์การแปรปรวนทางเดียว (One – way ANOVA) เมื่อพบความแตกต่าง ให้ทำการทดสอบรายคู่ตามวิธีของเชฟเฟ่ (Scheffs's Multiple Comparison Method)

ผลการวิจัย

จากการศึกษา คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพตามการรับรู้ของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 สรุปผล ดังนี้

1. คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพตามการรับรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานวิเคราะห์ระดับคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพตามการรับรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้าน

คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ	**การรับรู้ของครู**		
	$\overline{X}$	**SD.**	**ระดับ**
1. ด้านการเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม จริยธรรม	4.11	0.63	มาก
2. ด้านการเป็นผู้นำด้านวิชาการ	4.28	0.57	มาก
3. ด้านการเป็นผู้นำด้านการบริหารจัดการ	4.24	0.59	มาก
4. ด้านการเป็นผู้นำด้านสังคมและชุมชน	4.21	0.56	มาก
5. ด้านการเป็นผู้นำในการพัฒนาตนเองในเชิงบริหาร	4.23	0.63	มาก
รวม	**4.21**	**0.55**	**มาก**

จากตาราง 1 พบว่า คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพตามการรับรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.21) โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านการเป็นผู้นำด้านวิชาการ ($\overline{X}$ = 4.28) ด้านการเป็นผู้นำด้านการบริหารจัดการ ($\overline{X}$ = 4.24) ด้านการเป็นผู้นำในการพัฒนาตนเองในเชิงบริหาร ($\overline{X}$ = 4.23) ด้านการเป็นผู้นำด้านสังคมและชุมชน ($\overline{X}$ = 4.21) และด้านการเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม จริยธรรม ($\overline{X}$ = 4.11)

2. เปรียบเทียบคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพตามการรับรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 จำแนกตามวุฒิการศึกษา อายุและประสบการณ์การทำงาน ดังนี้

2.1 ครูที่มีวุฒิการศึกษาต่างกันมีการรับรู้ต่อคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

2.2 ครูที่มีอายุต่างกันมีการรับรู้ต่อคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.3 ครูที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกันมีการรับรู้ต่อคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้าน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพตามการรับรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ผู้วิจัยขอนำเสนออภิปรายผล ดังนี้

1. คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพตามการรับรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการสถานศึกษา มีวิสัยทัศน์ มีภาวะผู้นำ มีความรอบรู้เกี่ยวกับการจัดการศึกษา มีความคิดริเริ่ม สามารถบอกทิศทางการพัฒนาสถานศึกษา พัฒนาคุณภาพผู้เรียนได้ชัดเจน มีการกำหนดมาตรฐานของสถานศึกษา มีการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา เปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรมีส่วนร่วมในการวางแผนปฏิบัติงาน มีการกระจายอำนาจตัดสินใจในงานด้านต่างๆ ตามภาระหน้าที่ของโครงสร้างการบริหารสถานศึกษามีการจัดทำแผนภูมิการจัดองค์กรและโครงสร้างการบริหารที่เหมาะสมกับสภาพของโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2540 อ้างถึงใน คมสันต์ วงษ์ชาลี 2561 :12) ได้กล่าวว่าลักษณะผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพตามเกณฑ์คุรุสภามีดังนี้ 1)ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษา 2)ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่างๆโดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับการพัฒนาบุคลากรผู้เรียนและชุมชน 3) มุ่งมั่นพัฒนาผู้ร่วมงานให้สามารถปฏิบัติตามได้เต็มศักยภาพ 4)พัฒนาแผนงานขององค์กรให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง 5)พัฒนาและใช้นวัตกรรม

การบริหารจนเกิดผลงานที่มีคุณภาพสูงขึ้นเป็นลำดับ 6)ปฏิบัติงานขององค์กรโดยเน้นผลถาวร 7) รายงานผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ 8)ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี 9)ร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานอื่นอย่างสร้างสรรค์ 10)แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา 11)เป็นผู้นำและสร้างผู้นำ 12)สร้างโอกาสในการพัฒนาได้ทุกสถานการณ์ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของอัมราภรณ์ เดือนจำรูญ (2562) ทำการวิจัยเรื่องคุณลักษณะความเป็นมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับงานวิจัยของกรรณิการ์ จินะ (2564) ทำการวิจัยเรื่องการเป็นผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่อำเภออุ้มผาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 ผลการวิจัย พบว่า การเป็นผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษาในระดับมากที่สุด การรับรู้คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพตามการรับรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน จึงนำมาอภิปราย ดังนี้

1.1 ด้านการเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม จริยธรรม อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 มีการรักษาภาพลักษณ์และดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดี เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของครู นักเรียน และยอมรับความแตกต่างในเรื่องของเพศ วัฒนธรรม บริหารงานโดยยึดหลักธรรมาภิบาล กล้าตัดสินใจและกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ปีพุทธศักราช 2542 โดยสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.)(2552,หน้า 8 – 9)ได้ระบุหลักการสำคัญของหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี(Good Governance) ที่เหมาะสมจะนำมาปรับใช้ในภาครัฐมี10 องค์ประกอบ คือ 1.หลักประสิทธิผล (Effectiveness) 2.หลักประสิทธิภาพ (Efficiency) 3.หลักการตอบสนอง (Responsiveness) 4.หลักภาระรับผิดชอบ (Accountability) 5.หลักความโปร่งใส (Transparency) 6.หลักการมีส่วนร่วม (Participation) 7.หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) 8.หลักนิติธรรม (Rule of Law) 9.หลักความเสมอภาค (Equity) 10.หลักมุ่งเน้นฉันทามติ (Consensus Oriented) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของกรรณิการ์ จินะ (2564) ทำการวิจัยเรื่องการเป็นผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่ อำเภออุ้มผาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 พบว่า ด้านคุณธรรมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดและสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรรณษา ท้วมศิริ (2561) ทำการวิจัยเรื่องความเป็นผู้บริหารมืออาชีพ

ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม ในบริบทการจัดการศึกษาของประชาคมอาเซียน ด้านคุณธรรม จริยธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

1.2 ด้านการเป็นผู้นำด้านวิชาการ อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะผู้บริหารสนับสนุนจัดการเรียนรู้แบบเชิงรุก Active Learning ส่งเสริมสนับสนุนรูปแบบการวัดผลและประเมินผลที่มีความหลากหลาย นิเทศกำกับ ติดตามการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีคุณภาพ และผู้บริหารสถานศึกษาสนับสนุนและส่งเสริมให้ครูมีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ มุ่งพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา โดยการประกันคุณภาพการศึกษา ยกระดับคะแนนเฉลี่ย O-NET และคะแนน PISA ให้สูงขึ้นให้เป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรม จริยธรรม มีความเป็นไทย พัฒนาบุคลิกภาพผู้เรียนให้เป็นคนมีสุขภาพอนามัยดี มีอัตลักษณ์ ยิ้มไหว้ทักทาย มีจิตอาสาและบำเพ็ญประโยชน์สร้างสำนึกพลเมืองให้เป็นมนุษย์ ที่สมบูรณ์ มีสมรรถนะค่านิยมและมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลาง พ.ศ.2551 บรรลุวัตถุประสงค์ให้เกิด 3Rs 8Cs สอดคล้องกับทฤฎีของ Hallinger and Murphy (1985: อ้างถึงใน เกตุสุดา กิ้งการจร,2560, หน้า 36) กล่าวถึงองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษามี 3 ด้าน ดังนี้ 1)ด้านการกำหนดภารกิจของโรงเรียน หมายถึงการกำหนดภารกิจของโรงเรียนจากขอบเขตงานที่รับผิดชอบในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการ และการสร้างความเข้าใจในภารกิจดังกล่าวให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ 2)ด้านการจัดการเรียนการสอน เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการดูแลส่งเสริมและสนับสนุนการสอนของครู การเรียนของนักเรียน และการประสานการจัดการเรียนการสอน 3)ด้านการส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการของโรงเรียน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรรณษา ท้วมศิริ (2561) ทำการวิจัยเรื่องความเป็นผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม ในบริบทการจัดการศึกษาของประชาคมอาเซียน ด้านวิชาการโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พนิดา โสดสงค์ (2560) ทำการวิจัยเรื่องคุณลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพตามความคิดเห็นของครูสหวิทยาเขตระยอง 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต18 ด้านวิชาการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

1.3 ด้านการเป็นผู้นำด้านการบริหารจัดการ อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษามีความรู้ความสามารถในการกำหนดวิสัยทัศน์ ของโรงเรียนที่สอดคล้องกับการวางแผนกลยุทธ์ ผู้บริหารสถานศึกษามีการใช้เทคโนโลยีในการดำเนินการบริหารจัดการสถานศึกษาและมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลงานของสถานศึกษาอย่างสม่ำเสมอ ส่งเสริมการรายงานผลการปฏิบัติงานของครูอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง สอดคล้องกับทฤษฎีของ Gulick (1956, อ้างถึงในวงษ์เดือน ทองคำ,2556, หน้า 54) ได้เสนอกระบวนการบริหารจัดการศึกษาเชิงวิทยาศาสตร์ไว้ 7 ประการซึ่งเป็นงานของผู้บริหารระดับสูง เรียกว่า “พอสคอบ (POSDCORB)” อันได้แก่ 1)การวางแผน (P-Planning) 2)การจัดองค์การ (O- Organizing) 3)การจัดคนเข้าทำงาน (S-Staffing) 4)

การสั่งการ (D-Directing) 5)การประสานงาน (Co-Coordinaring) 6)การรายงาน (R-Reporting) 7)การบริหารงบประมาณ (B-Budgeting) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภาวดีพร หมทะสาร (2561) ทำการวิจัยเรื่องคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพตามทัศนะของครูผู้สอนในโรงเรียน สังกัดกองการศึกษาเทศบาลเมืองมหาสารคาม พบว่า ด้านการบริหารโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทัดดาว ถนัดกิจ (2561) ทำการวิจัยเรื่องคุณลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพตามการรับรู้ของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 ในจังหวัดพังงา ด้านการบริหารโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

1.4 ด้านการเป็นผู้นำด้านสังคมและชุมชน อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆโดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับการพัฒนาของบุคลากร ผู้เรียนและชุมชนอย่างสร้างสรรค์และผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำด้านการศึกษา ให้ข้อมูลสนับสนุนความรู้ต่างๆใหม่ๆที่เกิดประโยชน์ต่อชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถระดมทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษา มีการติดต่อสื่อสารกับผู้แทนของชุมชนและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษาอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระมหาสุชาติ เจ้า (2561,หน้า 52) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะการเป็นผู้นำด้านสังคมและชุมชน หมายถึงผู้บริหารสถานศึกษามีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีจะสามารถครองใจคนให้ยอมรับนับถือ ศรัทธาโดยการเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆของสถานศึกษา มีการบริหารจัดการสถานศึกษาเพื่อชุมชน และสังคมเป็นศูนย์กลางการให้ความร่วมมือสนับสนุน คนในชุมชน และอำนวยความสะดวกในกิจกรรมต่างๆที่ชุมชนจัดขึ้น รวมทั้งสร้างบรรยากาศการทำงานที่อบอุ่นเป็นมิตรเพื่อบรรลุตามเป้าหมายได้อย่างราบรื่นและเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ เลิศณรงค์ นามวงศ์ชัย (2562) ทำการวิจัยเรื่องคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารมืออาชีพในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากและสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐทิชา เมืองหนองจอก (2565) ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาคุณลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 1โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

1.5 ด้านการเป็นผู้นำในการพัฒนาตนเองในเชิงบริหาร อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาสามารถกำหนดเป้าหมายการทำงานวิธีการบริหารงานและวิธีการประเมินเป้าหมายให้ประสบผลสำเร็จ ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงความเป็นผู้นำองค์การและชุมชนได้อย่างเหมาะสม สามารถวิเคราะห์ จุดเด่นและข้อจำกัดในการปฏิบัติงานของตนเองได้ สามารถวางเป้าหมายระยะยาวในการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและกระตือรือร้นเข้าร่วมพัฒนาวิชาชีพสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเมือง (2553,หน้า 21) กล่าวว่าบทบาทการเป็น

นักพัฒนาของผู้บริหารในด้านการพัฒนาตนเองการเป็นนักพัฒนาจะต้องเริ่มต้นที่พัฒนาตนเองก่อน เมื่อตนเองพัฒนาดีแล้วจึงจะสามารถพัฒนาผู้อื่นได้ การพัฒนาตนเองมีดังนี้ 1)พัฒนาด้านคุณลักษณะของตัวเอง เช่นความรู้ความสามารถและทักษะต่างๆ การศึกษาเพื่อเพิ่มคุณวุฒิ เป็นต้น 2)พัฒนาบุคลิกภาพของตนเอง เช่นการแต่งกาย การใช้วาจา การเข้าสังคม การวางตัว เป็นต้น 3) พัฒนาทักษะการบริหาร เช่น การศึกษาอบรมเกี่ยวกับการบริหารให้เกิดองค์ความรู้ เพื่อนำไปปฏิบัติให้ทันสมัยอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังสรุปเพิ่มเติมว่า การพัฒนาทักษะสู่ความเป็นมืออาชีพเป็นการพัฒนาทักษะ ในที่นี้หมายถึงทักษะความชำนาญในด้านการปฏิบัติที่ผู้บริหารจะต้องทำได้ ทำเป็นเพื่อจะได้สั่งการ แนะแนว นิเทศงานนั้นแก่ผู้ปฏิบัติงานได้ถูกต้องและยังเป็นสิ่งที่จะสร้างความเชื่อถือ ศรัทธาแก่ผู้ปฏิบัติที่มีต่อผู้บริหารในฐานะเป็นผู้เชี่ยวชาญ ชำนาญในการงานด้านต่างๆเป็นคุณสมบัติเฉพาะตัวที่ผู้บริหารควรจะแสวงหาให้มากที่สุด ทักษะในการทำงานของผู้บริหารจึงเป็นทักษะที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิมพ์กมล พลอ่อนสา (2565) ทำการวิจัยเรื่องคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่พิเศษในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับงานวิจัยของ เลิศณรงค์ นามวงศ์ชัย (2562) ทำการวิจัยเรื่องคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารมืออาชีพในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. ผลการเปรียบเทียบการรับรู้ของครูในสถานศึกษาต่อคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 จำแนกตามวุฒิการศึกษา อายุและประสบการณ์การทำงาน พบว่า

2.1 ครูที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีการรับรู้ต่อคุณลักษะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เป็นเพราะครูที่มีวุฒิการศึกษาต่างกันเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถได้รับการอบรมและได้รับการฝึกประสบการณ์ที่หลากหลายและแตกต่าง ส่งผลให้ครูมีวิสัยทัศน์และมีทัศนคติที่ดีต่อการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา อีกทั้งผู้บริหารสถานศึกษามีการปฏิบัติตนที่ดีเป็นผู้ที่มีมาตรฐานทางคุณธรรม จริยธรรมในวิชาชีพของตนเอง มีความซื่อสัตย์สุจริต ปฏิบัติตนตามจรรณยาบรรณวิชาชีพเป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวรรณษา ท้วมศิริ (2561) ทำการวิจัยเรื่องความเป็นผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม ในบริบทการจัดการศึกษาของประชาคมอาเซียน ผลการวิจัยพบว่าความเป็นผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงครามในบริบทการจัดการศึกษาของประชาคมอาเซียน จำแนกตามวุฒิการศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทัดดาว ถนัดกิจ (2561)

ศึกษาเรื่องคุณลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพตามการรับรู้ของครูสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 ในจังหวัดพังงา ผลการวิจัยพบว่าคุณลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 ในจังหวัดพังงา จำแนกตามวุฒิการศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

2.2 ครูที่มีอายุต่างกัน มีการรับรู้ต่อคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เป็นเพราะครูที่มีอายุต่างกันจะส่งผลให้มุมมองในการบริหารงานของผู้บริหารในด้านการเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม จริยธรรม การเป็นผู้นำทางวิชาการ การเป็นผู้นำด้านการบริหารจัดการ การเป็นผู้นำด้านสังคมและชุมชน และการเป็นผู้นำในการพัฒนาตนเองในเชิงบริหาร มีความแตกต่างกันออกไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกรรณิการ์ จินะ (2563) ทำการวิจัยเรื่องการเป็นผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่อำเภออุ้มผาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 จังหวัดตาก ผลการศึกษาพบว่าการเปรียบเทียบลักษณะสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามที่แตกต่างกันทางด้านเพศ สถานภาพ อายุ มีระดับค่าเฉลี่ยเกี่ยวกับการเป็นผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่อำเภออุ้มผาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตาก เขต 2 จังหวัดตาก แตกต่างกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภรัตน์ เลิศมโนกุล (2565) ศึกษาเรื่องการเป็นผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษาในสถานศึกษาเฉพาะความพิการในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการศึกษาพบว่าลักษณะสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามที่แตกต่างกันทางด้านเพศ สถานภาพ และอายุโดยภาพรวม มีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยเกี่ยวกับการเป็นผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษาในสถานศึกษาเฉพาะความพิการในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

2.3 ครูที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีการรับรู้ต่อคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เป็นเพราะครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานน้อยมีความคิดเห็นต่อคุณลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพมากกว่าครูมีประสบการณ์ในการทำงานมาก ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากอายุงานที่ยังน้อย เกิดความกระตือรือร้น มีเจตคติที่ดีต่องาน ต่อเพื่อนร่วมงาน และมุ่งมั่นกับการทำงาน การสั่งสมประสบการณ์และการเรียนรู้จากการปฏิบัติตัวของผู้บริหาร รวมทั้งความต้องการที่จะพัฒนาตนเอง การยอมรับฟังคำแนะนำจากผู้ที่อาวุโสกว่า เพื่อความก้าวหน้าในอนาคตจึงทำให้ครูใหม่ๆสนใจและเรียนรู้จากผู้บริหาร ซึ่ง

สอดคล้องกับงานวิจัยของ อัมราภรณ์ เดือนจำรูญ (2562) ทำการวิจัยเรื่องคุณลักษณะความเป็นมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 โดยภาพรวมผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ในตำแหน่งต่ำกว่า 5 ปีมีคุณลักษณะความเป็นมืออาชีพของผู้บริหารน้อยกว่าผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ในตำแหน่งตั้งแต่ 11 ปีขึ้นไป และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐทิชา เมืองหนองจอก (2565) ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาคุณลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อระดับคุณลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 1โดยภาพรวมแตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

กฤษณพงษ์ ศรีทรัพย์. (2565) *คุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1,* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

กรรณการ จินะ. (2564) *การเป็นผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษาในเขต พื้นที่อำเภออุ้มผาง สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 จังหวัดตาก* วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น, 7 (7), 111-112.

เกตุสุดา กิ้งการจร. (2560) *ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 สระบุรี*, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

คมสันต์ วงษ์ชาลี. (2561) *คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพตามความคิดเห็นของครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาบูรพา

คุรุสภา. (2556).*ข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556.* กรุงเทพฯ :สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา

ทัดดาว ถนัดกิจ. (2561). *คุณลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 14 ในจังหวัดพังงา* :วารสารวิชาการ.12 (1), 109-117.

พนิดา โสดสงค์. (2560). *คุณลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพตามความคิดเห็นของครูสหวิทยาเขตระยอง 2.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา.

พิมพ์กมล พลอ่อนสา. (2565). *คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่พิเศษในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น* : วารสาบัณฑิตศึกษา มหาจุฬาขอนแก่น, 9 (2) 362 - 372

ณัฐทิชา เมืองหนองจอก (2565). *คุณลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 1* : Education Journal, Faculty of Education, Nakhon Sawan Rajabhat University. 6(2), 1 - 13.

เลิศณรงค์ นามวงศ์ชัย (2562). *คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารมืออาชีพในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

วงเดือน ทองคำ. (2556). *คุณลักษณะความเป็นมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษากับการเตรียมความพร้อมสู่ประชมอาเซียนของสถานศึกษาในอำเภอลำลูกกา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

วรรณษา ท้วมศิริ. (2561). *ความเป็นผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงครามในบริบทการจัดการศึกษา ของประชาคมอาเซียน.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

ศุภรัตน์ เลิศมโนกุล (2565). *การเป็นผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา ในสถานศึกษาเฉพาะความพิการในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. วารสารวิชาการนอร์ทเทิร์น. 9 (4), 74- 93

สุภาวดี พรหมทะสาร. (2561). *คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพตามทัศนะของครูผู้สอนในโรงเรียน สังกัดกองการศึกษา เทศบาลเมืองมหาสารคาม.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (สำนักงาน ก.พ.). (2553) *คู่มือการกำหนดสมรรถนะในราชการพลเรือน.* กรุงเทพฯ :บริษัท ประชุมช่าง จำกัด. 21

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2. *รายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565.* กลุ่มนโยบายและแผน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2.

อัมราภรณ์ เดือนจำรูญ. (2562). *คุณลักษณะความเป็นมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

THE RELATION BETWEEN ACADEMIC LEADERSHIP ADMINISTRATORS AND TEACHING EFFICIENCY OF TEACHERS UNDER THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE BANGKOK 2

[1]นิภารัตน์ สิงหาอาจ และ [2]อุไร สุทธิแย้ม

[1]Niparat Singhaard and [2]Urai Suthiyam

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ประเทศไทย

Ramkhamhaeng University, Thailand

6514470063@rumail.ru.ac.th

Received: August 13, 2024; **Revised**: November 15, 2024; **Accepted**: December 30, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 2) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 และ 3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 กลุ่มตัวอย่าง คือ ข้าราชการครูที่ปฏิบัติหน้าที่สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ปีการศึกษา 2566 โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากการเปิดตารางสำเร็จรูปของโคเฮน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 357 คน ใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ตามขนาดสถานศึกษา และวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง

[1] นักศึกษา, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[2] รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

แบบอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ตามสัดส่วนของขนาดสถานศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Product–Moment Correlation Coefficient) ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด และ 3) ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 มีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำทางวิชาการ; ประสิทธิภาพการสอน

Abstract

This research aimed 1) to Study the academic leadership of school administrators under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2, 2) to study the teaching efficiency of teachers under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2, and 3) to study the relation between academic leadership of school administrators and teaching efficiency of teachers under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2. The sample size estimation using Cohen's table and the samples used in the study were 357 teachers from schools under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2, Academic Year 2023 which were selected by stratified random sampling and simple random sampling method. The instrument used for data collection was a questionnaire about the academic leadership of school administrators and the teaching efficiency of teachers under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2. Data were analyzed by mean, standard deviation and Pearson's Product–Moment Correlation Coefficient. The research findings found that; 1) The academic leadership of school administrators under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2 as a whole was at high level. 2) The teaching efficiency of teachers under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2 was at high level overall.

3) The academic leadership of school administrators and the teaching efficiency of teachers under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2 had positive relation at high level with statistically significant at .01.

Keywords: Academic Leadership; Teaching Efficiency

บทนำ

ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันสูงมาก ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมโลก มีความเจริญก้าวหน้าด้านความรู้วิทยาศาสตร์ และข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็ว ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากความก้าวหน้าทางด้านวิทยาการคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยี รวมถึงการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพประชากรไปสู่ความสำเร็จ และสามารถแข่งขันกับนานาชาติได้ เพื่อสอดรับต่อ การเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา จึงจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 เพื่อกำหนดเป้าหมายและทิศทางการศึกษาของประเทศ โดยมุ่งการจัดการศึกษาเพื่อให้คนไทย ทุกคนสามารถเข้าถึง และได้รับประโยชน์จากการศึกษาที่มีคุณภาพเท่าเทียมกัน สร้างระบบการจัดการการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ พัฒนาทรัพยากรบุคคล ให้บรรลุผลที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาประเทศ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560, หน้า ก)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 30 กำหนดสาระที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาว่า “ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา” ซึ่งการบริหารจัดการให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพได้นั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำทางวิชาการ กล่าวได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำทางวิชาการ จะสามารถนำคณะครูและบุคลากรสู่การเป็นเลิศด้านวิชาการ ส่งผลให้สถานศึกษามุ่งสู่คุณภาพ และเป็นสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ (กาญจนา สุระคำ, 2562:12) ภาวะผู้นำทางวิชาการมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษามีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจของสถานศึกษา การบริหารจัดการหลักสูตร การสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ และการนิเทศติดตามการจัดการเรียนรู้ของครู ส่งผลถึงประสิทธิภาพการสอนของครู ซึ่งจะทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีของผู้เรียน นอกจากผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีภาวะผู้นำทางวิชาการ เพื่อพัฒนาสถานศึกษาด้านวิชาการ ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้นแล้ว ยังมีอีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญสำหรับการพัฒนาการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเกิด

การเรียนรู้ที่สมบูรณ์ คือ ประสิทธิภาพการสอนของครู ครูที่มีการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ โดยการสร้างความชัดเจนในบทเรียน มีการใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย พร้อมทั้งแสดงความใส่ใจในการสอน และมีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่หลากหลาย จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาได้อย่างเต็มศักยภาพ ขณะที่จุรีพร มุลนี (2565 : 34-35) กล่าวว่า ประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอน เป็นการทำให้กระบวนการจัดการเรียนการสอนของครูให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน และใช้กระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลาย เพื่อวัดและประเมินผลผู้เรียนบนความแตกต่างระหว่างบุคคล ตลอดจนทิศนา แขมมณี (2566 :120) กล่าวว่า การดำเนินการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ เป็นขั้นที่ครูจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับความต้องการผู้เรียนและให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์มากที่สุด ให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนการสอน มีความกระตือรือร้นในการร่วมกิจกรรมและใช้กระบวนการเรียนการสอนต่างๆ ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 (2564 : 26) ได้สังเคราะห์ผลการประเมินตนเองของสถานศึกษาในสังกัด พบว่า สถานศึกษามีจุดที่ควรพัฒนา 2 ด้าน คือ ด้านคุณภาพผู้เรียน และด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีความสามารถในการบริหารงานวิชาการและมีภาวะผู้นำทางวิชาการ ซึ่งจะช่วยให้ครูปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอน ส่งผลต่อประสิทธิภาพด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน เป็นสิ่งที่ช่วยประเมินว่าผู้บริหารมีความสามารถในการบริหารให้สถานศึกษาประสบผลสำเร็จหรือไม่ และจะเป็นตัวชี้วัดประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการจัดการเรียนการสอนของครูด้วย

จากความเป็นมาและความสำคัญข้างต้นนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่าภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 มีความสัมพันธ์กันหรือไม่ ซึ่งผลการศึกษาที่ได้ จะเป็นข้อมูลในการวางแผน ปรับปรุง พัฒนางานด้านวิชาการแก่สถานศึกษา ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ตลอดจนเป็นแนวทางในการปรับปรุง พัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู ให้มีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

2. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ข้าราชการครูที่ปฏิบัติหน้าที่สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 6,036 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ ข้าราชการครูที่ปฏิบัติหน้าที่สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ปีการศึกษา 2566 โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากการเปิดตารางสำเร็จรูปของโคเฮน (Cohen et al., 2018, p.206) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 357 คน ใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ตามขนาดสถานศึกษา ได้แก่ ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ และขนาดใหญ่พิเศษ จากนั้นใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ตามสัดส่วนของขนาดสถานศึกษา

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item Objective Congruence : IOC) อยู่ระหว่าง 0.80-1.00 ทั้งฉบับเท่ากับ 0.965 และมีความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.971

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์การแจกแจงความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) การทดสอบค่าที (t- test) แบบ Independent การทดสอบ F-test) หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Product–Moment Correlation Coefficient)

ผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 สรุปผล ดังนี้

1. ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ในภาพรวมและรายด้าน

ด้าน	ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร	ทัศนะของครู			ลำดับที่
		$\bar{X}$	SD.	ระดับ	
1	การกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจของสถานศึกษา	4.43	0.52	มาก	1
2	การบริหารจัดการหลักสูตร	4.32	0.70	มาก	2
3	การสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้	4.31	0.63	มาก	3
4	การนิเทศติดตามการจัดการเรียนรู้	4.30	0.69	มาก	4
รวม		**4.34**	**0.57**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจของสถานศึกษา ด้านการบริหารจัดการหลักสูตร ด้านการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ และด้านการนิเทศติดตามการจัดการเรียนรู้ ตามลำดับ

2. ประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ในภาพรวมและรายด้าน

ด้าน	ประสิทธิภาพการสอนของครู	ทัศนะของครู			ลำดับที่
		$\bar{X}$	SD	ระดับ	
1	การสร้างความชัดเจนในบทเรียน	4.61	0.47	มากที่สุด	1
2	การใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย	4.55	0.50	มากที่สุด	2

3	การแสดงความใส่ใจในการสอน	4.54	0.52	มากที่สุด	3
4	การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้	4.52	0.48	มากที่สุด	4
รวม		**4.56**	**0.45**	**มากที่สุด**	

จากตารางที่ 2 พบว่า ประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการสร้างความชัดเจน ในบทเรียน ด้านการใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ด้านการแสดงความใส่ใจในการสอน และด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ ตามลำดับ

3. ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ดังตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ในภาพรวมและรายด้าน

ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร	**ประสิทธิภาพการสอนของครู**				
	Y_1	Y_2	Y_3	Y_4	Y_{tot}
X_1	0.71**	0.69**	0.70**	0.69**	0.76**
X_2	0.52**	0.64**	0.60**	0.64**	0.66**
X_3	0.59**	0.67**	0.62**	0.70**	0.70**
X_4	0.60**	0.67**	0.66**	0.70**	0.72**
X_{tot}	0.66**	0.73**	0.71**	0.75**	0.78**

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 มีความสัมพันธ์กันทางบวก อยู่ในระดับสูง (r_{XY} = 0.78**) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 บริหารสถานศึกษาโดยมีการกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจของสถานศึกษา บริหารจัดการหลักสูตร มีการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ รวมถึงนิเทศติดตามการจัดการเรียนรู้ของครู เป็นไปตามจุดเน้นในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ด้านการส่งเสริม พัฒนาการนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา รวมถึงบริหารสถานศึกษาตามเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ที่มีการสร้างบรรยากาศและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย รวมทั้งมีห้องเรียนคุณภาพ และมีสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2, 2566) ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 มีภาวะผู้นำทางวิชาการในการส่งเสริม สนับสนุนให้ครูและบุคลากรทางการศึกษา ดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายตามที่สถานศึกษาตั้งไว้ สอดคล้องกับแนวคิดของบอสเสิร์ท (Bossert, 1988, p.258) กล่าวว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการควรเน้นเป้าหมายและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีการกำหนดเป้าหมายทางการเรียนการสอน กำหนดมาตรฐานของผู้เรียนและส่งเสริมให้ผู้เรียนบรรลุผลตามมาตรฐาน มีการบริหารจัดการที่ดี มีนิเทศการสอนและเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำงานของครู และประเมินผลการทำงานของครูมากขึ้น และสอดคล้องกับแนวคิดของแมคนีล (MacNeill, 2003, p.125) กล่าวว่า ผู้นำทางวิชาการมีการกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยเน้นการมีส่วนร่วม ทำให้ครูและผู้เรียนมีความมุ่งมั่นและรับผิดชอบต่อพันธกิจ ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของกิ่งกาญจน์ สุขสำราญ (2565) ศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มอำเภอปลวกแดง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 ผลวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มอำเภอปลวกแดง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 มีค่าเฉลี่ยโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากและสอดคล้องกับงานวิจัยของ เอื้อมพร บ่อไทย (2563) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการกับการส่งเสริมการวิจัยในชั้นเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 ผลการวิจัยพบว่าภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 ตามความคิดเห็นของครูโดยรวมอยู่ในระดับมาก

2. ประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 มีการจัดการเรียนรู้ที่มีความชัดเจนในบทเรียนที่สอน

ใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายเหมาะสมกับความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน มีความใส่ใจในการสอน รวมถึงมีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ด้วยวิธีที่หลากหลาย เป็นไปตามจุดเน้นในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ด้านการส่งเสริม และพัฒนาผู้เรียนตามแนวคิดพหุปัญญา มีการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) พัฒนาระบบการวัดและประเมินผลการศึกษา (สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2, 2566) ทำให้ครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 มีกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 30 ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับแนวคิดของ ทิศนา แขมมณี (2566, หน้า 120) กล่าวว่า การดำเนินการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ เป็นขั้นที่ครูจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับความต้องการผู้เรียน และให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์มากที่สุดให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนการสอน มีความกระตือรือร้นในการร่วมทำกิจกรรม และใช้กระบวนการเรียนการสอนต่างๆ ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของภัททิรา เขียนดี (2565) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการสอนของครูในสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดและสอดคล้องกับงานวิจัยของพรนภา กิตติวิภาส (2562) ศึกษาความผูกพันต่อองค์กรของครูกับประสิทธิภาพการสอนของครู ในกลุ่มโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ ผลการวิจัยพบว่า ภาพรวมของประสิทธิภาพการสอนของครู อยู่ในระดับมากที่สุด

3. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต มีความสัมพันธ์กันทางบวกอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 มีพฤติกรรมในการบริหารงานที่มีภาวะผู้นำทางวิชาการสูง ซึ่งครูมีการยอมรับ โดยมีการกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจให้สอดคล้องกับเป้าหมายของสถานศึกษา สื่อสารเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าหมายการเรียนรู้ของสถานศึกษา ให้ครูและผู้เกี่ยวข้องรับทราบ ทำให้ครูรับทราบภารกิจเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน นำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม มีการบริหารจัดการหลักสูตรและประสานงานกับครูในการนำหลักสูตรไปปฏิบัติในการจัดการเรียนรู้ มีการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ โดยจัดสรรสื่อการเรียนการสอนให้กับครูและผู้เรียนอย่างเพียงพอ รวมถึงมีการนิเทศ ติดตามการจัดการเรียนรู้แบบกัลยาณมิตร มีการแลกเปลี่ยนความ

คิดเห็น ให้คำแนะนำในการจัดการเรียนรู้ของครู พร้อมทั้งมีการวัดผลประเมินผล การจัดการเรียนรู้ของครูด้วยวิธีการที่หลากหลาย ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้ครูปฏิบัติหน้าที่ในการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยครู มีการสร้างความชัดเจนในบทเรียน สามารถอธิบายเนื้อหาได้ง่ายต่อการเข้าใจและมีความชัดเจน จัดประสบการณ์ที่เหมาะสมให้กับผู้เรียน โดยใช้วิธีการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีความใส่ใจในการสอน จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร วัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามสภาพจริง นำผลการประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน มาปรับปรุงกิจกรรมและวิธีการสอน สอดคล้องกับแนวคิดของ แมคอีแวน (McEwan, 2003, p.7) กล่าวว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการ หมายถึง ภาวะผู้นำที่เกี่ยวข้องโดยตรงต่อกระบวนการเรียนการสอน ประกอบด้วย ครู ผู้เรียน และหลักสูตร มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและสอดคล้องกับแนวคิดของ ธนิต รัตนศักดิ์ดา (2565:23) กล่าวว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา มีผลต่อคุณภาพการสอนของครู และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ทำให้การบริหารสถานศึกษาประสบความสำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภาวดี สมภักดี (2561) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการสอนของครู โดยรวม มีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับงานวิจัยของ สายใจ สูนกามรัตน์ (2564) ศึกษาการบริหารงานวิชาการกับประสิทธิผลการสอนของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานวิชาการกับประสิทธิผลการสอนของครู มีความสัมพันธ์กันทางบวกอยู่ในระดับสูงมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าความสัมพันธ์ .806

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการนิเทศติดตามการจัดการเรียนรู้ของครู โดยตรวจเยี่ยมและนิเทศชั้นเรียนแบบกัลยาณมิตร มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ให้คำแนะนำ สนับสนุน ช่วยเหลือการจัดการเรียนรู้ของครู รวมถึงส่งเสริมให้ครูนำผลการนิเทศมาพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ พร้อมทั้งต้องมีการวัดผลประเมินผลการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนด้วยวิธีการที่หลากหลาย ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้ครูมีการวิเคราะห์คุณภาพเครื่องมือวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ ใช้วิธีการและเครื่องมือวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ อย่างหลากหลายกำหนดเกณฑ์การประเมินผลการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามสภาพจริงในระหว่างการเรียนเพื่อให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนให้รู้จุดเด่น จุดที่ต้องปรับปรุง และนำผลการประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียนสะท้อนประสิทธิภาพการสอนของครู เพื่อการปรับปรุงกิจกรรมและวิธีการสอน

ของครู ควรมีการกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจที่สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา กำหนดขอบเขตงานด้านวิชาการให้สอดคล้องกับเป้าหมายของสถานศึกษาด้านผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการสอนของครู

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา สุระคำ. (2562). *ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

กิ่งกาญจน์ สุขสำราญ. (2565). *ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ในกลุ่มอำเภอปลวกแดง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก.

จุรีพร มุลนี. (2565). *ประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนของครูในศตวรรษที่ 21 ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก.

ทิศนา แขมมณี. (2566). *ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ประสิทธิภาพ* พิมพ์ครั้งที่ 23. กรุงเทพฯ :จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธนิต รัตนศักดิ์ดา. (2565). *ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 (2542, 14 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่ม 116 ตอนที่ 74 ก. หน้า 9.

พรนภา กิตติวิภาส. (2562). *การศึกษาความผูกพันต่อองค์กรของครูกับประสิทธิภาพการสอนของครูในกลุ่มสถานศึกษาเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ.* วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ฯ, 6(2), 103–112.

ภัททิรา เขียนดี. (2565). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอนของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3.* วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 19(87), 8–21.

สายใจ สูนกามรัตน์. (2564). *การบริหารงานวิชาการกับประสิทธิผลการสอนของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่.* วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 6(3), 365 – 378.

สุภาวดี สมภักดี. (2561). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2. (2564). *รายงานผลการสังเคราะห์ผลการประเมินตนเองของสถานศึกษา ปีการศึกษา 2564*. ค้นเมื่อ 13 กันยายน 2566, จาก https://online.pubhtml5.com/uygu/msxp/#p=1.

_____. (2566). *ประกาศนโยบายและจุดเน้น ปีงบประมาณ 2566–2567*. ค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2566, จาก http://www.sesao2.go.th/data_16402

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560–2579*. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค.

เอื้อมพร บ่อไทย. (2563). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการกับการส่งเสริมการวิจัยในชั้นเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

Bossert, A. (1988). Leadership in organization. Eagle wood Cliffs, NJ: Prentice Hall

Cohen, L., Mansion, L., & Marrison, K. (2018). Research Methods in Education. 8th edition. New York: Routledge.

MacNeill, N. and Others. (2003). *Beyond instructional leadership: towards pedagogic leadership*. Paper submitted for presentation at the 2003 annual conference for the Australian Association for Research in Education: Auckland.

McEwan, E.K. (2003). *7 steps to effective instructional leadership*. California: Corwin Press.

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2

THE RELATION BETWEEN DIGITAL LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS AND SATISFACTION IN WORK OF GOVERNMENT TEACHERS IN PRACHINBURI EDUCATIONAL PRIMARY SERVICE AREA OFFICE 2

[1]ประภาพร เขียวขำ และ [2]อุไร สุทธิแย้ม

[1]Prapaporn Khieokham and [2]Urai Suthiyam

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ประเทศไทย

Ramkhamhaeng University, Thailand

[1]6514470057@rumail.ru.ac.th

Received: August 13, 2024; **Revised**: November 15, 2024; **Accepted**: December 30, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 2) เพื่อศึกษาความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 3) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครูสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) พึงพอใจในการปฏิบัติงานของ

[1] นักศึกษา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[2] รองศาสตราจารย์, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 3) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ : ความพึงพอใจ , ความสัมพันธ์ , ภาวะผู้นำดิจิทัล

Abstract

The objectives of this research were: The objectives of this research are 1) to study the digital leadership of executives; Educational institution under the Prachinburi Primary Educational Service Area Office 2 2) To study the job satisfaction of teachers under the area office. Prachinburi Primary Education Area 2 3) To find the relationship between leadership Digital transformation of school administrators and job satisfaction of teachers Under the jurisdiction of the Prachinburi Primary Educational Service Area Office 2.The research results found that. 1) Digital leadership of educational institution administrators Under the jurisdiction of the Educational Service Area Office Prachinburi Primary Education Area 2 is overall at a high level. 2) Satisfied with the work performance of teachers under the area office. Primary education in Prachinburi District 2 is overall at a high level. 3) The relationship between the digital leadership status of educational institution administrators and Satisfied with the work performance of civil servant teachers under the Educational Service Area Office Prachinburi Primary Education Area 2 was overall at a high level with statistical significance. Level .01

Keywords: Satisfaction, Relationship, Digital leadership

บทนำ

ด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลได้เข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของผู้คนอย่างรวดเร็วต่อเนื่อง มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งภายในและภายนอกองค์กร และจะเกิดขึ้นต่อไปอีกในอนาคตทำให้องค์กรต่างๆ ได้รับผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญทั้งมีความผันผวน ความไม่แน่นอน ความซับซ้อน และความคลุมเครือ สถานการณ์เหล่านี้เรียกว่า VUCA World ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้บุคลากร หน่วยงานหรือองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนจะต้องก้าวทันความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาการเปลี่ยนแปลงองค์กรไปสู่องค์กรดิจิทัล (Digital

Transformation) เป็นสิ่งที่องค์กรจะต้องทำเพื่อให้สามารถเป็นผู้อยู่รอดในการแข่งขัน และในโลกแห่งการเปลี่ยนแปลง ที่เห็นได้ชัดในภาคเศรษฐกิจที่มีการแข่งขันสูง เทคโนโลยีดิจิทัลจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ เพิ่มคุณภาพ และลดต้นทุนการผลิต ทำให้สามารถสร้างตลาด และมูลค่าให้กับสินค้าได้อย่างมหาศาล (กระทรวงศึกษาธิการ. 2563, หน้า ค) การเปลี่ยนแปลงองค์กรไปสู่องค์กรดิจิทัล (Digital Transformation) เป็นสิ่งที่องค์กรจะต้องทำเพื่อให้สามารถเป็นผู้อยู่รอดในการแข่งขันและในโลกแห่งการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดในภาคเศรษฐกิจที่มีการแข่งขันสูง เทคโนโลยีดิจิทัลจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ เพิ่มคุณภาพ และลดต้นทุนการผลิต ทำให้สามารถสร้างตลาด และมูลค่าให้กับสินค้าได้อย่างมหาศาล (กระทรวงศึกษาธิการ. 2563, หน้า ค) เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี และสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป กระทรวงศึกษาธิการเล็งเห็นถึงความสำคัญของการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในด้านการจัดการศึกษา ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการและแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้

การบริหารการศึกษาในยุคดิจิทัล มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงโครงสร้างและในทางสังคม โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยีที่มีการพัฒนาก้าวล้ำในปัจจุบันที่เกี่ยวโยงกับการจัดการศึกษา การใช้ภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลที่มีจุดเริ่มต้นในการสร้างวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ในการออกแบบการเรียนรู้สู่อนาคต โดยใช้ทักษะ นวัตกรรมเพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกิดความก้าวหน้าเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบันโดยการนำมาใช้ในระบบสถานศึกษาในสถานศึกษาหรือระบบการศึกษาอื่น สามารถประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนต่อไปได้ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความรู้ มีทักษะด้านเทคโนโลยี เพื่อการศึกษาอย่างเพียงพอในโลกดิจิทัล เพื่อให้สามารถบริหารสถานศึกษาที่ต้องพัฒนาครู พัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจและทักษะทางด้านเทคโนโลยีอย่างเพียงพอ (จิณณวัตร ปะโคทัง. 2561:23) การบริหารสถานศึกษาเป็นกระบวนการทำงานโดยบุคคลหลายฝ่าย เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ปัจจัยสำคัญของการประสบความสำเร็จของงานในสถานศึกษาคือความร่วมมือของคนในองค์กร ผู้บริหารจึงควรเปิดโอกาสให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการวางแผนและการตัดสินใจ เพื่อทำให้เห็นมุมมองในการบริหารจัดการที่หลากหลายและสามารถตัดสินใจได้อย่างแม่นยำ อีกทั้งยังเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ครูในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสถานศึกษา ที่ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นการสร้างความพึงพอใจในการปฏิบัติงานได้อีกทางหนึ่ง ความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องในการบริหารสถานศึกษามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากการบริหารสถานศึกษามีเป้าหมายสูงสุดในการดำเนินงาน ขึ้นอยู่กับกลยุทธ์ในการสร้างความพึงพอใจให้กับบุคคลเพื่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อการปฏิบัติงานและประทับใจ การศึกษาความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติงานจึงเป็นเรื่องสำคัญเนื่องจากความรู้ความเข้าใจในเรื่องการสร้างความพึงพอใจแก่ผู้ปฏิบัติจะนำมาสู่การพัฒนาองค์กรให้เกิด

ความก้าวหน้า ความก้าวหน้าขององค์กรส่งผลให้สังคมส่วนรวมมีคุณภาพดีขึ้น จึงกล่าวได้ว่าความพึงพอใจมีความสำคัญต่อผู้ปฏิบัติงานอย่างยิ่ง (เชษินีร์ แสวงสุข. 2560, หน้า 3)

สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรีเขต 2 ปฏิบัติงานภายใต้วิสัยทัศน์และพันธกิจของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรีเขต 2 จากการศึกษาข้อมูลเบื่องต้นพบว่าในสถานศึกษาแต่ละแห่งมีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษา สถานศึกษา แต่เนื่องจากการดำเนินการของสถานศึกษาแต่ละแห่งมีบริบทที่แตกต่างกัน อีกทั้งทักษะและความสามารถของผู้บริหารที่แตกต่างกัน อาจเนื่องด้วยผู้บริหารสถานศึกษายังไม่มีวิสัยทัศน์ ความรู้ ความสามารถ ทักษะหรือคุณสมบัติที่เพียงพอกับการบริหารจัดการสถานศึกษาจึงส่งผลต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครูในสังกัด

จากความเป็นมาและความสำคัญข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานงานของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 เพื่อนำผลที่ได้ไปใช้เป็นข้อมูลหรือแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลในการบริหารจัดการสถานศึกษาที่ดี เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผน ปรับปรุงพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารในอนาคต ให้เหมาะสม สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกปัจจุบันที่กำลังเผชิญอยู่อันจะส่งผลต่อการมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานให้ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2
2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2
3. เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 ได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างและกลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรีเขต 2 จำนวน 716 คน (ข้อมูลครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 ข้อมูล ณ วันที่ 17 สิงหาคม 2566)

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 ด้านภาวะผู้นำดิจิทัล มีดังนี้ 1) ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล 2) ด้านวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล 3) ด้านการสื่อสาร 4) ด้านความรู้ดิจิทัล ด้านความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน 1) ความสำเร็จของงาน 2) การได้รับการยอมรับ 3) ความก้าวหน้าในตำแหน่ง 4) ลักษณะงานที่ปฏิบัติ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิตอลกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอนประกอบด้วย

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ระดับการศึกษา วิทยฐานะ ขนาดของสถานศึกษาผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา มีลักษณะเป็นมาตราส่วน 5 ระดับ แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล (Digital Vision) ด้านการสื่อสาร (Digital Communication) ด้านวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล (Digital Culture) ด้านความรู้ดิจิทัล (Digital Literacy)

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครู มีลักษณะเป็นมาตราส่วน 5 ระดับ แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ความสำเร็จของงาน การได้รับการยอมรับ ความก้าวหน้าในตำแหน่ง ลักษณะงานที่ปฏิบัติ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับของ ลิเคิร์ท (Likert Scale)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์ การแจกแจงความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)

โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Product-Moment Correlation Coefficient) โดยมีเกณฑ์การพิจารณา (ชูศรี วงศ์รัตนะ,2553 : 314)

ผลการวิจัย

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 สรุปผล ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 แสดงดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน

ด้าน	ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา	ทัศนะของครู			ลำดับที่
		$\overline{X}$	SD.	ระดับ	
1	ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล	4.33	0.51	มาก	2
2	ด้านการสื่อสาร	4.32	0.50	มาก	3
3	ด้านวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล	4.38	0.49	มาก	1
4	ด้านความรู้ดิจิทัล	4.32	0.51	มาก	4
	รวม	**4.34**	**0.44**	**มาก**	

จากตาราง 1 พบว่าภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.34) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านอยู่ระดับมาก โดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย สามอันดับแรกคือ ด้านวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล ($\overline{X}$ = 4.38) ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล ($\overline{X}$ = 4.33) ด้านการสื่อสาร ($\overline{X}$ = 4.32) ตามลำดับ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านความรู้ดิจิทัล ($\overline{X}$ = 4.32)

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 แสดงดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครูในภาพรวมและรายด้าน

ด้าน	ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครู	ทัศนะของครู			ลำดับที่
		$\overline{X}$	SD.	ระดับ	
1	ด้านการได้รับการยอมรับ	4.33	0.45	มาก	4

2	ด้านความสำเร็จของงาน	4.35	0.41	มาก	2
3	ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่ง	4.34	0.49	มาก	3
4	ด้านลักษณะงานที่ปฏิบัติ	4.39	0.42	มาก	1
	รวม	**4.35**	**0.37**	**มาก**	

จากตาราง 2 พบว่า ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครู โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.35) โดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย สามลำดับแรก คือ ลักษณะงานที่ปฏิบัติ ($\overline{X}$ = 4.39) ความสำเร็จของงาน ($\overline{X}$ = 4.35) ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่ง ($\overline{X}$ = 4.34) ตามลำดับ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านการได้รับการยอมรับ ($\overline{X}$ = 4.33)

3. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครู แสดงดังตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Product-Moment Correlation Coefficient) ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครู ในภาพรวม

ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา	**ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครู**				
	Y_1	Y_2	Y_3	Y_4	Y_{tot}
X_1	0.60**	0.37**	0.63**	0.49**	0.63**
X_2	0.63**	0.43**	0.63**	0.54**	0.67**
X_3	0.60**	0.49**	0.58**	0.57**	0.67**
X_4	0.71**	0.47**	0.62**	0.56**	0.71**
X_{tot}	0.73**	0.50**	0.71**	0.62**	0.77**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 3 พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา (X_{tot}) มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครู (Y_{tot}) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 อยู่ในระดับสูง (r_{XY} = 0.77**) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์รายด้านของภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับความพึงพอใจในการปฏิบัติของข้าราชการครู พบว่า ความรู้ดิจิทัล (X_4) มีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับสูง (r_{XY} = 0.71**) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 การสื่อสาร (X_2) มีความสัมพันธ์กันทางบวก อยู่ในระดับปานกลาง (r_{XY} = 0.67**) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 วัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล (X_3) มีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับปานกลาง (r_{XY} = 0.67**)

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ การมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล (X_1) มีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับปานกลาง (r_{XY} = 0.63**) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผล

จากการศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 ผู้วิจัยมีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล ด้านการสื่อสาร และด้านความรู้ดิจิทัลตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 แสดงออกถึงการสนับสนุนทรัพยากรและส่งเสริมการปฏิบัติงานร่วมกันของครูและบุคลากรทางการศึกษา มีการกำหนดวิสัยทัศน์ดิจิทัล โดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาบูรณาการได้อย่างสร้างสรรค์และเกิดประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดของคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2561: 5) กล่าวว่า ผู้นำดิจิทัล หมายถึง ความสามารถในการเป็นผู้นำองค์กรดิจิทัล ในมิติของการทำงานเป็นทีมการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ การตัดสินใจที่มีคุณภาพ การสื่อสาร การจูงใจและเจรจาต่อรอง การกระตุ้นการเรียนรู้และการเป็นแบบอย่างในการพัฒนาภาวะผู้นำให้แก่บุคลากร เพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรดิจิทัล สอดคล้องกับแนวคิดของเลอศักดิ์ ตามาและสุมาลี ศรีพุทธรินทร์ (2564 :228) กล่าวถึงภาวะผู้นำดิจิทัลไว้ว่าผู้ที่มีทักษะ ความสามารถ กระบวนการวิธีการ และคุณลักษณะส่วนบุคคลในฐานะผู้นำในการบริหารงานที่สามารถสร้างความเชื่อมั่น สร้างแรงจูงใจสนับสนุนการทำงานร่วมกัน มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายขององค์กรสอดคล้องกับแนวคิดของจารุนันท์ ผิวบาง และคณะ (2564: 99) กล่าวถึงภาวะผู้นำดิจิทัลว่า เป็นทักษะ ความสามารถ วิธีการ และคุณลักษณะส่วนตัวของผู้บริหาร ในการพร้อมรับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้น มีความคิดสร้างสรรค์ กล้าตัดสินใจ ให้ความสำคัญกับการสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ให้กับองค์กร และสามารถโน้มน้าวจูงใจหรือชี้นำให้บุคคลอื่นเข้าใจและปฏิบัติงานร่วม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของกันตชาติ กุดนอก (2565) ศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ประสิทธิผลของสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

สอดคล้องกับงานวิจัยของรุจาภรณ์ ลักษณะดี (2565) ศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในสหวิทยาเขตบ้านบึง 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในสหวิทยาเขตบ้านบึง 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของทศพล สุวรรณราช (2564) ศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี ได้ศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรีผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี ในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เช่นกัน เมื่อพิจารณาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 เป็นรายด้าน สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1.1 ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรีเขต 2 ด้านวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล (Digital Culture) อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 มีความสามารถในการเข้าใจและเรียนรู้เทคโนโลยีดิจิทัลที่มีอยู่ในปัจจุบัน เช่น คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ แท็บเล็ต โปรแกรมคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และสนับสนุนให้ครูและบุคลากรในสถานศึกษาใช้เทคโนโลยีดิจิทัลจนเป็นวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในองค์กร สอดคล้องกับแนวคิดของ วราภรณ์ พวงสำเภา และชมมณี ศิลานุกิจ (2566 : 4) กล่าวถึงภาวะผู้นำดิจิทัล ด้านวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัลว่าการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในโลกดิจิทัล หมายถึง พฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมสนับสนุนให้ครูใช้เทคโนโลยีนวัตกรรมดิจิทัลอย่าสม่ำเสมอเป็นปกติทั่วถึงทั้งองค์กร สอดคล้องกับแนวคิดของฐานะ บุญรอด และวสันต์ชัย กากแก้ว (2566 :1,145) กล่าวว่าการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ โดยเฉพาะการนำสื่อเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เป็นประจำจนเกิดเป็นวัฒนธรรม และสอดคล้องกับแนวคิดของสงบ อินทรมณี (2562:353) ได้สรุปประเด็นสำคัญในการบริหารการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาได้แก่ สร้างวัฒนธรรมสถานศึกษาที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงการจัดการความรู้ในสถานศึกษายุคดิจิทัลและการทำงานยังทำเป็นเครือข่าย ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของวราภรณ์ พวงสำเภาและชมมณี ศิลานุกิจ (2566) ศึกษา ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สถานศึกษาในกลุ่มกรุงเทพตะวันออก สังกัดกรุงเทพมหานครผลการวิจัยพบว่าภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสถานศึกษาในกลุ่มกรุงเทพตะวันออก สังกัดกรุงเทพมหานครโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในโลกดิจิทัล ($\overline{X}$ = 4.23) อยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของทศพล สุวรรณราช (2564) ศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัล

ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรีผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี ในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ทางเทคโนโลยีดิจิทัลในองค์กร ($\overline{X}$ = 4.04) อยู่ในระดับมาก เช่นกัน

1.2 ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรีเขต 2 ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล (Digital Vision) อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 มีความสามารถในการกำหนดนโยบายดิจิทัลร่วมกัน การใช้เทคโนโลยีในการปฏิบัติงาน และการใช้สื่อดิจิทัลอย่างสร้างสรรค์และมีจรรยาบรรณ สอดคล้องกับแนวคิดของวราภรณ์ พวงสำเภาและชมมณี ศิลานุกิจ (2566:4) กล่าวถึง การมีวิสัยทัศน์ดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่แสดงออกถึงการมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน มุ่งเน้นนโยบายที่นำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาใช้ในการดำเนินงาน สอดคล้องกับแนวคิดของเลอศักดิ์ ตามา และสุมาลี ศรีพุทธรินทร์ (2564 :228) กล่าวถึงการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล คือ พฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในการแสดงวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและมีความเป็นไปได้ มีมุมมองทางด้านการจัดการศึกษาที่ทันสมัย กล้าตัดสินใจกำหนดเป้าหมายและวิสัยทัศน์ขององค์กรไปสู่การเปลี่ยนแปลงนำความรู้และวิธีการใหม่ ๆ มาแก้ปัญหาและพัฒนาองค์กรให้ประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับแนวคิดของสันติ พิณรัตน์ และกุหลาบ ปุริสาร (2566:78) กล่าวถึงการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลมี 2 ทาง คือ การจัดประชุมเพื่อให้บุคลากรร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกัน เพื่อให้สมาชิกในองค์กรมีเป้าหมายไปในแนวทางเดียวกัน และการจัดอบรมสัมมนา หรือเพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคลากรเพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงของดิจิทัล ให้ครูได้เห็นมุมมองใหม่ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของจารุนันท์ ผิวบางและคณะ (2564) ได้ศึกษาศึกษาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลที่ส่งผลต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2 ผลการวิจัยพบว่าภาวะผู้นำดิจิทัลด้านทักษะการมีวิสัยทัศน์ ($\overline{X}$ = 4.21, SD = .68) อยู่ในระดับมาก เช่นกัน

1.3 ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรีเขต 2 ด้านการสื่อสาร (Digital Communication) อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 มีความสามารถในการสื่อสารผ่านทางสื่อและเครื่องมือ ทางดิจิทัล โดยคำนึงถึงความเหมาะสม ความแตกต่าง ความเสี่ยงของสื่อและเครื่องมือ พร้อมทั้งสามารถสื่อสารโดยการใช้ข้อความหรือถ้อยคำอย่างสร้างสรรค์ มีประโยชน์ และเคารพผู้อื่น ของผู้บริหารสถานศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดของวราภรณ์ พวงสำเภา และชมมณี ศิลานุกิจ (2566: 4) กล่าวถึงภาวะผู้นำดิจิทัลด้านการสื่อสาร

ว่าเป็นพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่แสดงออกถึงการส่งเสริมสนับสนุนการสื่อสารดิจิทัลในสถานศึกษาในการสื่อสาร การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ข้อมูลและการสร้างเครือข่ายทั้งภายในและภายนอนสถานศึกษา และสอดคล้องกับการแนวคิดของสันติ พิณรัตน์ และกุหลาบ ปุริสาร (2566, หน้า 79) กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัล ต้องมีการรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกและสร้างบรรยากาศให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายในหน่วยงาน การสื่อสารจะต้องใช้ภาษาที่เหมาะสม รวมถึงไม่แสดงพฤติกรรมที่ก้าวร้าวรุนแรง การสื่อสารกันด้วยความเคารพซึ่งกันและกันให้เกียรติต่อบุคคลที่ทำการสื่อสาร ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของสุชญา โกมลวนิช (2564) ศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 23 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน คือ ซึ่งด้านการสื่อสารดิจิทัล ($\overline{X}$ = 4.25) อยู่ในระดับมากเช่นกัน

1.4 ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรีเขต 2 ด้านความรู้ดิจิทัล (Digital Literacy) อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 มีความสามารถในการรู้เท่าทันดิจิทัล ทั้งการรู้สื่อ การรู้เทคโนโลยี การรู้สาระสนเทศ การรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เห็น การรู้การสื่อสาร การรู้สังคมสอดคล้องกับแนวคิดของปณิดา สุภารมย์ และกุหลาบ ปุริสาร (2566,หน้า 136) กล่าวถึงการพัฒนาความรู้ดิจิทัล มี 4 แนวทาง ได้แก่ 1. ผู้บริหารเข้าร่วมโครงการอบรมเพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงของดิจิทัล 2. ผู้บริหารมีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ หาแหล่งข้อมูลเพื่อพัฒนาให้ตนเองมีความรู้ความเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงบนโลกดิจิทัล 3. ผู้บริหารมีการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศเพื่อใช้ในการตัดสินใจเข้าใจและสามารถนำดิจิทัลมาใช้ในการบริหารงานในสถานศึกษา สนับสนุนให้มีการแบ่งปันและส่งเสริมให้บุคลากรได้เข้าใจในการใช้ดิจิทัล 4. ผู้บริหารส่งเสริมการจัดหาแหล่งข้อมูลที่ดีหรือมีแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และเห็นมุมมองที่หลากหลาย สอดคล้องกับงานวิจัยของฝนทิพย์ หาญชนะ (2565) ศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู สถานศึกษาสหวิทยาเขตชลบุรี 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู สถานศึกษาสหวิทยาเขตชลบุรี 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน โดยด้านการรู้ดิจิทัล ($\overline{X}$ = 4.39) อยู่ในระดับมาก ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อพิจารณาด้านการรู้ดิจิทัล ($\overline{X}$ = 4.17) พบว่าอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของภูรีรัตน์ สุกใส (2565) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา

กับความเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมของสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุตรดิตถ์ ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่าด้านการรู้ดิจิทัล ($\overline{X}$ = 4.12, SD = 0.65) อยู่ในระดับมาก เช่นกัน

2. ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 มีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา และการได้รับการยอมรับ มีความสำเร็จในงาน มีความก้าวหน้าในตำแหน่งและลักษณะงานที่ปฏิบัติเป็นไปตามเป้าหมายที่ตนเองและสถานศึกษาได้ตั้งไว้ สอดคล้องกับแนวคิดของสุพรรษา ลอยสมุทร (2559:12) กล่าวถึงความพึงพอใจในการปฏิบัติงานว่า หมายถึง ความรู้สึกชอบหรือเจตคติที่ดีต่องานที่กำลังปฏิบัติอยู่มีผลทำให้เกิดการปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถด้วยแรงกายและสติปัญญาเป็นปัจจัยที่สำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จของงานที่บรรลุเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพอันเป็นผลจากการได้รับการตอบสนองต่อแรงจูงใจหรือความต้องการของแต่ละบุคคลในแนวทางที่พึงประสงค์ ซึ่งจะเป็นผลดีต่อองค์กร ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของเจษฎา สนสุภาพ และคณะ (2564) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครู วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครูโดยภาพรวมและรายด้าน มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของลัดดาวัลย์ เชื้อพลบ (2560) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครู สหวิทยาเขตระยอง 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูสหวิทยาเขตระยอง 2 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เช่นกัน

2.1 ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 ด้านลักษณะงานปฏิบัติ (Work-Itself) อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของเจษฎา สนสุภาพ และคณะ (2564) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครู วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือผลการวิจัยพบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครูโดยภาพรวมและรายด้าน มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาด้านลักษณะงานที่ปฏิบัติมีค่า $\overline{X}$ = 4.38 อยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของอภิชญา มณีมา (2560) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงปฏิรูปของผู้บริหารสถานศึกษากับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูสถานศึกษา

ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตราด โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาด้านลักษณะงานที่ปฏิบัติมีค่า $\overline{X}$ = 4.27 อยู่ในระดับมาก เช่นกัน

2.2 ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 ความสำเร็จของงาน (Achievement) อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 มีส่วนร่วมในการทำงานของหน่วยงานให้ประสบความสำเร็จ บุญรัตน์ อินทรสมพัฒน์ (2542 : 13) ว่าความสมหวังเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนาปรารถนาให้ตนเองประสบความสำเร็จในชีวิตการเรียนในแนวทางที่ตนพึงพอใจ ก็ทำให้เกิดความทุ่มเทความพยายาม กำลังกายกำลังใจในการเรียนเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่ตนเอง ทั้งในด้านความคิด ความสามารถ ทักษะและการเรียนรู้ที่ดีขึ้น เฮอร์เบิร์ก (Herzberg. 1991: 113-115; สมหมาย โอภาษี. 2558) กล่าวว่าความสำเร็จในการทำงานหมายถึง การทำงานได้เสร็จสิ้น และประสบความสำเร็จอย่างดี เมื่องานประสบความสำเร็จจึงเกิดความรู้สึกพึงพอใจและปลาบปลื้มในผลสำเร็จของงานนั้น ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของเจษฎา สนสุภาพ และคณะ (2564) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาด้านความสำเร็จของงานพบว่ามีค่า $\overline{X}$ = 4.42 อยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของลัดดาวัลย์ เชื้อพลบ (2560) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครู สหวิทยาเขตระยอง 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูสหวิทยาเขตระยอง 2 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาด้านความสำเร็จของงานพบว่าค่า $\overline{X}$ = 3.81 อยู่ในระดับมาก เช่นกัน

2.3 ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่ง (Advancement) อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 ได้รับโอกาสในการเจริญเติบโต หรือความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติหน้าที่ราชการในตำแหน่งที่สูงขึ้น หรือการได้รับการพิจารณาความดีความชอบในกลุ่มที่สูงขึ้นสอดคล้องกับแนวคิดของเชษนีร์ แสวงสุข (2560: 41) ความก้าวหน้าเมื่อทุกคนเข้ามาเรียนสถาบัน สิ่งที่ทุกคนต้องการคือความก้าวหน้า หมายถึง เมื่อเรียนจบหลักสูตรแล้วโอกาสที่จะได้รับตำแหน่งหน้าที่การงาน และเงินเดือนที่สูงขึ้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้ย่อมเป็นกำลังใจให้มนุษย์เราพร้อมที่จะฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ ในการเรียนหรือการปฏิบัติงานนั้นๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของอภิชญา มณีมา (2560) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงปฏิรูปของผู้บริหารสถานศึกษากับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด

ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตราด โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาด้านความก้าวหน้ามีค่า $\overline{X}$ = 3.94 อยู่ในระดับมาก เช่นกัน

2.4 ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 การได้รับการยอมรับ (Responsibility) อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 การได้รับการยอมรับ กับงานวิจัยของเจษฎา สนสุภาพ และคณะ (2564) ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครูโดยภาพรวมและรายด้าน มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาด้านการได้รับการยอมรับพบว่ามีค่า $\overline{X}$ = 4.39 อยู่ในระดับมาก

3. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 ภาพรวมอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2 มีพฤติกรรมในการแสดงออกด้านการมีภาวะผู้นำดิจิทัลโดยการแสดงออกถึงการมีอิทธิพลในการควบคุมหรือสั่งการอย่างมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล มีความสามารถในการนำความรู้ในด้านดิจิทัลมาใช้ในกระบวนการบริหารจัดการในองค์กรเพื่อในบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายขององค์กร ซึ่งส่งผลต่อการปฏิบัติงานของข้าราชการครูในสถานศึกษาเกิดความรู้สึก เจตคติที่ดีต่อการปฏิบัติงานหรือหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับนโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 ด้านการส่งเสริมสนับสนุนวิชาชีพครู บุคลากรทางการศึกษา และบุคลากร ในการส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินการ พัฒนาสมรรถนะทางด้านเทคโนโลยีดิจิทัลตามกรอบ ระดับสมรรถนะดิจิทัล (Digital Competency) สำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และระดับอาชีวศึกษา พัฒนาครูให้มีความพร้อมด้านวิชาการและทักษะการจัดการเรียนรู้ การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมผ่านแพตฟอร์มออนไลน์ต่าง ๆ และสอดคล้องกับวิสัยทัศน์และมีพันธกิจของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรีเขต 2 โดยวิสัยทัศน์กล่าวว่า คุณภาพเป็นเลิศ เชิดชูคุณธรรม นำเทคโนโลยี มีความสุข อยู่อย่างพอเพียง

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2563). *แผนปฏิบัติการดิจิทัลเพื่อการศึกษา พ.ศ.2563-2565,* กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ

กันตชาติ กุดนอก. (2565). *ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต 2*. สกลนคร, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2561). *คำอธิบายทักษะด้านดิจิทัลของข้าราชการและบุคลากรภาครัฐเพื่อการปรับเปลี่ยนเป็นรัฐบาลดิจิทัล,* กรุงเทพมหานคร.

จารุนันท์ ผิวบาง และคณะ.(2564). *ภาวะผู้นำดิจิทัลที่ส่งผลต่อการใช้เทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสารในการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2.* วารสารรัชต์ภาคย์, มหาวิทยาลัยนครพนม.

จิณณวัตร ปะโคทัง. (2561). *ภาวะผู้นำยุคดิจิทัล สำหรับผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ*. อุบลราชธานี, ศิริธรรมออฟเซ็ท.

เจษฎา สนสุภาพ และคณะ. (2564). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. การประชุมวิชาการระดับชาติวิทยาลัยนครราชสีมา.

ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2553). *เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย.* กรุงเทพฯ : เทพเนรมิตการพิมพ์

เชษินีร์ แสวงสุข. (2560). *ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครู.* จันทบุรี, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

ฐานะ บุญรอด และคณะ. (2564). *ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์,* มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ทศพล สุวรรณราช. (2564). *ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี*.วารสารมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์, 7(3), 2564.

รุจาภรณ์ ลักษณะดี. (2565). *ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในสหวิทยาเขตบ้านบึง 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก.

ลัดดาวัลย์ เชื้อพลบ. (2560). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครู สหวิทยาเขตระยอง 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18*, บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยบูรพา.

เลอศักดิ์ ตามา. (2564). *ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินการระบบประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 22,* มหาวิทยาลัยนครพนม.

บุญชม ศรีสะอาด. (2554). *การวิจัยเบื้องต้น.* พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

บุญรัตน์ อินทรสมพันธ์. (2542). *ความพึงพอใจของนักเรียนต่อพฤติกรรมการเรียนการสอนในระบบทวิภาคี สังกัดกรมอาชีวศึกษา จังหวัดชลบุรี.* บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยบูรพา.

ปณิดา สุภารมย์ และคณะ. (2566*). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่นเขต 5,* มหาวิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย.

ฝนทิพย์ หาญชนะ. (2565). *ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูสถานศึกษาสหวิทยาเขตชลบุรี 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรีระยอง.*กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ไพศาล วรคำ. (2565). *การวิจัยทางการศึกษา.* พิมพ์ครั้งที่ 9. มหาสารคาม : ตักสิลาการพิมพ์.

ภูรีรัตน์ สุกใส. (2565). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับความเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมของสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุตรดิตถ์,* บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยนเรศวร.

วราภรณ์ พวงสำเภา และชมมณี ศิลานุกิจ. (2566). *ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหาร สถานศึกษาสถานศึกษาในกลุ่มกรุงเทพตะวันออกสังกัดกรุงเทพมหานคร.* กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สงบ อินทรมณี. (2562). การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น,* 16 (1), 356.

สันติ พิณรัตร์ และกุหลาบ ปุริสาร. (2566). *แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2,* มหาวิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย.

สุชญา โกมลวานิช และคณะ. (2564). *ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 23,* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น : เรื่อง เมืองสตูล โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบ CIPPA Model ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

THE DEVELOPMENT OF LOCAL LEARNING UNIT ON THE TOPIC : SATUN CITY BY USING CIPPA MODEL IN SOCIAL STUDIES, RELIGION AND CULTURE

[1]พนัชกร พิทธิยะกุล

[1]Panatchakorn Pittiyakul

[1]สังกัด มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, ประเทศไทย

[1]Under Songkhla Rajabhat University, Thailand

[1]aporn.pi@skru.ac.th

Received: August 14, 2024; **Revised**: November 17, 2024; **Accepted**: December 30, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เมืองสตูล 2) ศึกษาผลการใช้หน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เมืองสตูล โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบ CIPPA Model ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมและประเมินผล คือ 2.1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่เรียนด้วยหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เมืองสตูล โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบ CIPPA Model ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม 2.2) ความพึงพอใจของผู้เรียนที่เรียนด้วยหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เมืองสตูล โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบ CIPPA Model ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า 1) ได้หน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เมืองสตูล จำนวน 6 หน่วย คือ (1) ลักษณะทั่วไปทางภูมิศาสตร์ (2) ประวัติความเป็นมาของจังหวัดสตูล (3) ลักษณะทางประชากร

[1]อาจารย์ ดร. สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

และบุคคลสำคัญ (4) ลักษณะทางเศรษฐกิจ (5) ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม และ(6) การอนุรักษ์และแนวทางแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความต้องการให้ได้หน่วยการเรียนรู้อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.24 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อมีความสอดคล้องในระดับมากทุกข้อ คือ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็นมาของจังหวัดสตูล ลักษณะทางประชากร ลักษณะทางเศรษฐกิจ ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.32, 4.39, 4.18, 4.25, 4.38 และ 4.13 ตามลำดับ องค์ประกอบของหน่วยการเรียนรู้มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.99 และ 2) ผลการใช้หน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เมืองสตูล ที่ประเมิน (1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีคะแนนเฉลี่ย 80.24 ระดับดีมาก คะแนนรายบุคคลอยู่ในระดับดีมาก ระดับดี และระดับปานกลาง จำนวน 15, 12 และ 3 คน ตามลำดับ ด้านความพึงพอใจ อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.51 ความพึงพอใจหลังเรียน อยู่ในระดับมากที่สุด 3 ด้าน คือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านผลลัพธ์การเรียนรู้ และด้านการวัดและประเมินผล ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.50, 4.69 และ 4.30 และมีความพึงพอใจในระดับมาก 2 ด้าน คือ ด้านเนื้อหาสาระ และด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.35 และ 4.30 ตามลำดับ

คำสำคัญ : หน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น, เมืองสตูล, วิธีการจัดการเรียนรู้แบบ CIPPA Model

Abstract

The purpose of this research were 1) develop a local learning unit on Satun City 2) study the results of using a local learning unit on Satun City using the CIPPA Model learning management method in the social studies, religion and learning subjects. culture and evaluate the results as follows: 2.1) Academic achievement of students who study with the local learning unit on Satun City using the CIPPA Model learning management method in the social studies, religion and culture learning subject group. 2.2) Satisfaction of students studying with the local learning unit on Satun City using the CIPPA Model learning management method in the social studies, religion and culture subject group, using participatory action research. together with experimental research. The results of the research found that 1) there were 6 local learning units on Satun City, namely (1) general geographic characteristics (2) history of Satun Province (3) demographic characteristics and important people (4) economic characteristics (5) social and cultural characteristics and (6) conservation and solutions to natural resource and environmental

problems. The demand for learning units is at a high level. The average was 4.24. When considering each item, there was a high level of consistency in all items, namely geographic characteristics. History of Satun Province Demographic characteristics economic characteristics Social and cultural characteristics and conservation of natural resources and the environment the average values were 4.32, 4.39, 4.18, 4.25, 4.38, and 4.13, respectively. The learning unit components were appropriate at the highest level. the average was 4.99 and 2) the results of using the local learning unit on Satun City that assessed (1) academic achievement there was an average score of 80.24, very good level. Individual scores were at very good level, good level, and moderate level, totaling 15, 12, and 3 people, respectively, in terms of satisfaction. at the highest level the average was 4.51. Satisfaction after studying. At the highest level in 3 areas: organizing learning activities Learning outcomes and measurement and evaluation the averages were 4.50, 4.69, and 4.30 and there was a high level of satisfaction in 2 areas: content. and media and learning resources the average values were 4.35 and 4.30, respectively.

Keywords: local learning unit, Satun city, CIPPA Model learning management method

บทนำ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาให้กับเยาวชนไทย เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2520 มีใจความสำคัญว่า “การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการให้เยาวชนได้นำความรู้ ความคิด ความสามารถไปใช้ในการพัฒนาประเทศ”จากพระบรมราโชวาทแสดงให้เห็นว่าการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของมนุษย์ ปัจจุบันโลกยุค“โลกาภิวัตน์” ได้นำมนุษย์เข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ที่จะต้องปรับตัวให้ทันกับความเจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สภาวะทางสังคมที่มีการแข่งกันจึงทำให้ส่งผลต่อการปรับตัวของมนุษย์ ดังนั้นแล้วการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะนำมาซึ่งขับเคลื่อนพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้า ดังนั้นแล้วการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีของกระแสโลกในศตวรรษที่ 21 ส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมอย่างไม่สามารถปฏิเสธได้ทำให้ประเทศต่างๆ ต้องเผชิญสภาวะการแข่งขันสูงและจำเป็นต้องเร่งพัฒนาคนของตนให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพพร้อมรับมือกับสภาวะแห่งความท้าทาย แนวทางสำคัญของนานาประเทศและรวมทั้งประเทศไทยต้องเร่งปฏิรูปการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรในด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อหล่อหลอมและนำองค์ความรู้ที่มีอยู่มาบูรณาการกับ

ความรู้ทางเทคโนโลยี เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของบริบทสังคมโลก (วิจารณ์ พานิช, 2555: 16)

การพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้านอกจากการนำนวัตกรรมเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะเหลียวหลังกลับมาศึกษาวิวัฒนาการความเป็นมาของชุมชนท้องถิ่นเพื่อแสดงถึงความความเป็นอารยะของประเทศด้วย ดังสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ได้ระบุถึงแนวทางการจัดการศึกษาของชาติในหมวด 4 มาตรา 23 สรุปความว่า การจัดการศึกษาจะต้องจัดโครงสร้างความรู้ให้ผู้เรียนได้รู้เรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่น ชุมชนของตนเองและความสัมพันธ์ของคนในสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และความเป็นมาของสังคมไทย จากพระราชบัญญัติที่กล่าวมานี้ แสดงให้เห็นว่าเรื่องราวเกี่ยวกับชุมชน ท้องถิ่นและประวัติศาสตร์ชาติ มีความสำคัญที่จะต้องนำมาจัดการศึกษา เพื่อให้เยาวชนของชาติได้เรียนรู้ ตระหนักถึงความเป็นมาและความสำคัญทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย เพื่อนำมาอนุรักษ์สืบสาน และต่อยอดเพื่อให้คงอยู่ตลอดไป ดังที่ วิทวัส ดวงภุมเมศและวารีรัตน์ แก้วอุไร (2560) ได้กล่าวว่า การออกแบบการเรียนรู้ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ยังเกิดปรากฏการณ์ความแปลกแยกอยู่ คือ การจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันเกิดช่องว่างระหว่างคนยุคเก่ากับคนยุคใหม่ คือ ผู้เรียนไม่เห็นความสำคัญเรื่องราวเกี่ยวกับชุมชน เพราะการจัดการศึกษาสมัยใหม่เน้นที่การสอบแข่งขันกันมากกว่า ทำให้สถานศึกษาไม่ได้จัดสาระความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนระบุไว้โครงสร้างหลักสูตรจึงทำให้องค์ความรู้เรื่องใกล้ตัวในชุมชนจึงค่อยๆ สูญหายไป ดังนั้นแล้วสถานศึกษาจำเป็นต้องจัดเรื่องราวในท้องถิ่นชุมชนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เพื่อให้สามารถนำมาเชื่อมโยงและบูรณาการกับความรู้ทางนวัตกรรมสมัยใหม่ และสามารถประยุกต์ให้เกิดมูลค่าได้

จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่นและวิธีการจัดการเรียนรู้แบบ CIPPA Model เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะที่ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ด้านทักษะกระบวนการ และด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ที่สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ในยุคปัจจุบัน ดังนั้นแล้วการจัดการศึกษาที่ตอบโจทย์ของการพัฒนาท้องถิ่นนั้น ผู้วิจัยจึงได้เลือกจังหวัดสตูลเป็นพื้นที่ศึกษา เนื่องจากบริบทเชิงพื้นมีลักษะณะโดดเด่นและน่าศึกษาหลายประการ เช่น เป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เป็นเมืองพหุวัฒนธรรม อาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน คือ มาเลเซีย มีแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติที่สำคัญ คือ“อุทยานธรณีสตูล” (Satun Geopark) ครอบคลุม 4 อำเภอของจังหวัดสตูล ได้แก่ อำเภอทุ่งหว้า อำเภอมะนัง อำเภอละงู และอำเภอเมือง ซึ่ง UNESCO ได้ประกาศให้จังหวัดสตูลเป็นเขตพื้นที่อุทยานธรณีโลกแห่งแรกของประเทศไทย เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2560 ดังนั้นจึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องให้เยาวชนและบุคคล

ทั่วไปได้เรียนรู้ เรื่องราวในท้องถิ่นเพื่อนำองค์ความรู้มาต่อยอดในการที่จะนำทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางธรรมชาติเหล่านี้สร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนท้องถิ่นสตูลต่อไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงเล็งเห็นว่าผู้เรียน จำเป็นต้องเรียนรู้เรื่องราวข้อมูลพื้นฐานในท้องถิ่นของตนเองและสามารถนำองค์ความรู้มาถ่ายทอดให้กับผู้ที่สนใจได้

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง “เมืองสตูล” ร่วมกับวิธีการจัดการเรียนรู้แบบ CIPPA Model ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มาใช้ในการออกแบบการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ศึกษาเรื่องราวต่างๆ ของจังหวัดสตูลมาบูรณาการกับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และสามารถนำองค์ความรู้มาประยุกต์ใช้กับวิถีการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดสำคัญและจุดเด่นของวิธีการจัดการเรียนรู้แบบ CIPPA Model ของทิศนา แขมมณี (2550) มาประยุกต์ใช้ในการทำวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการศึกษายุคใหม่ ซึ่งการจัดการเรียนรู้จะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเป็นสำคัญ อันจะส่งผลต่อการพัฒนาเพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนท้องถิ่นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เมืองสตูล
2. เพื่อศึกษาผลการใช้หน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เมืองสตูล โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบ CIPPA Model ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และประเมินผลตามรายละเอียดดังนี้

2.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่เรียนด้วยหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เมืองสตูล โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบ CIPPA Model ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

2.2 ความพึงพอใจของผู้เรียนที่เรียนด้วยหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เมืองสตูล โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบ CIPPA Model ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ในการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น มีจำนวน 4 กลุ่ม รวม 15 คน ได้แก่ (1) ผู้นำชุมชนจำนวน 2 คน (2) ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน (3) ครูผู้สอน จำนวน 4 คน และ (4) นักเรียนนักศึกษา จำนวน 6 คน และกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน คือ ผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนควนโดนวิทยา อำเภอควนโดน จังหวัดสตูล ใช้การสุ่มแบบกลุ่ม

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง “เมืองสตูล”โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบ CIPPA Model ในสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นวิจัยแบบปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ร่วมกับวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Design) มีขั้นตอนการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่นและการตรวจสอบคุณภาพหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น และขั้นตอนที่ 3 การนำหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่นไปใช้และประเมินผลการใช้หน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แผนการจัดการเรียนรู้หน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เมืองสตูล โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบ CIPPA Model ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จำนวน 6 แผน

3.2 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เมืองสตูล

3.3 แบบประเมินความพึงพอใจ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์การแจกแจงความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เมืองสตูล โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบ CIPPA Model ในสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ได้หน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เมืองสตูล จากผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 6 หน่วยการเรียนรู้ คือ 1) ลักษณะทั่วไปทางภูมิศาสตร์ 2) ประวัติความเป็นมาของจังหวัดสตูล 3) ลักษณะทางประชากรและบุคคลสำคัญ 4) ลักษณะทางเศรษฐกิจ 5) ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม และ 6) การอนุรักษ์และแนวทางแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในภาพรวมความต้องการให้ได้หน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่นเรื่อง เมืองสตูลมา อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.24 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อในแต่ละประเด็น มีความสอดคล้องอยู่ในระดับมากทุกข้อ ดังนี้ ด้านลักษณะทางภูมิศาสตร์ ด้านประวัติความเป็นมาของจังหวัดสตูล ด้านลักษณะทางประชากร ด้านลักษณะทางเศรษฐกิจ ด้านลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม และด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.32, 4.39, 4.18, 4.25, 4.38 และ 4.13 ตามลำดับ และองค์ประกอบของหน่วยการเรียนรู้มีค่าความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด คือ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.99

2. ผลการใช้หน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เมืองสตูล โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบ CIPPA Model ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ประเมินตามรายละเอียด ได้แก่ 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่เรียนด้วยหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เมืองสตูล โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบ CIPPA Model ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม พบว่า โดยภาพรวมมีคะแนนเฉลี่ย 80.24 อยู่ในระดับดีมาก คะแนนรายบุคคลของผู้เรียนอยู่ในระดับดีมาก ระดับดี และระดับปานกลาง จำนวน 15, 12 และ 3 คน ตามลำดับ และ 2) ด้านความพึงพอใจของผู้เรียนที่เรียนด้วยหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เมืองสตูล โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบ CIPPA Model ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.51 ความพึงพอใจรายด้านหลังการเรียน พบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด 3 ด้าน คือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านผลลัพธ์ที่ได้จากการเรียนรู้ และด้านการวัดและประเมินผล ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.50, 4.69 และ 4.30 และมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก 2 ด้าน คือ ด้านเนื้อหาสาระ และด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.35 และ 4.30 ตามลำดับ

อภิปรายผล

ผลการวิจัยการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เมืองสตูล โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบ CIPPA Model ในสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ได้หน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เมืองสตูล จากผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 6 หน่วยการเรียนรู้ คือ 1) ลักษณะทั่วไปทางภูมิศาสตร์ 2) ประวัติความเป็นมาของจังหวัดสตูล 3) ลักษณะทางประชากรและบุคคลสำคัญ 4) ลักษณะทางเศรษฐกิจ 5) ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม และ 6) การอนุรักษ์และแนวทางแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในภาพรวมความต้องการให้ได้หน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่นเรื่อง เมืองสตูลมา อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.24 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อในแต่ละประเด็น มีความสอดคล้องอยู่ในระดับมากทุกข้อ ดังนี้ ด้านลักษณะทางภูมิศาสตร์ ด้านประวัติความเป็นมาของจังหวัดสตูล ด้านลักษณะทางประชากร ด้านลักษณะทางเศรษฐกิจ ด้านลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม และด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.32, 4.39, 4.18, 4.25, 4.38 และ 4.13 ตามลำดับ และองค์ประกอบของหน่วยการเรียนรู้มีค่าความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด คือ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.99 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รัฐศาสตร์ สุขสวัสดิ์ (2550: 41) การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน เรื่อง การลากพระ ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านบางดาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลาเขต 1 อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา และสอดคล้องกับแนวทาง การพัฒนาหลักสูตรของทาบา 4 แนวทาง ได้แก่ 1) ขั้นการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) ขั้นการพิจารณาโครงร่างของหลักสูตรท้องถิ่น 3) ขั้นการทดลองใช้หลักสูตร และ 4) ขั้นการประเมินการใช้หลักสูตรท้องถิ่น ที่นฤมล จูประเสริฐ์ (2552) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาหลักสูตรสาระท้องถิ่นอนุสรณ์บ้านไร่ สำหรับนักเรียนชั้นอนุบาล 1 โรงเรียนธรรมธิปไตย เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ผ่านเรื่องราวในชุมชนและเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ดี

2. ผลการใช้หน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เมืองสตูล โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบ CIPPA Model ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ประเมินตามรายละเอียด ได้แก่ 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่เรียนด้วยหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เมืองสตูล โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบ CIPPA Model ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม พบว่า โดยภาพรวมมีคะแนนเฉลี่ย 80.24 อยู่ในระดับดีมาก คะแนนรายบุคคลของผู้เรียนอยู่ในระดับดีมาก ระดับดี และระดับปานกลาง จำนวน 15, 12 และ 3 คน ตามลำดับ และ 2) ด้านความพึงพอใจของผู้เรียนที่เรียนด้วยหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เมืองสตูล โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบ CIPPA Model ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.51 ความพึงพอใจรายด้านหลังการ

เรียน พบว่าผู้เรียนมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด 3 ด้าน คือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านผลลัพธ์ที่ได้จากการเรียนรู้และด้านการวัดและประเมินผล ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.50, 4.69 และ 4.30 และมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก 2 ด้าน คือ ด้านเนื้อหาสาระ และด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.35 และ 4.30 ตามลำดับ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภูริตา มหาสวัสดิ์ (2552) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง ท่าศาลาบ้านเรา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่นผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้น โดยภาพรวมมีคะแนนเฉลี่ย ร้อยละ 80.22 ผ่านเกณฑ์ในระดับดีมาก ผู้เรียนมีความสุขกับการเรียนและสามารถนำเนื้อหามาบูรณาการใช้กับชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม และยังและสอดคล้องกับงานวิจัยของ จารึก ไชยลึก (2551) ที่ได้ศึกษาผลการใช้รูปแบบซิปปาร่วมกับเทคนิคการใช้ผังกราฟิกที่มีต่อการคิดเชิงมโนทัศน์และการเขียนเชิงสร้างสรรค์กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนแม่ขรี (สวิงประชาสรรค์) จังหวัดพัทลุง พบว่า รูปการสอนแบบซิปปาส่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐาน

ดังนั้น การพัฒนาหน่วยการรู้ท้องถิ่น เรื่อง เมืองสตูล โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบ CIPPA Model ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม นั้นเน้นการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) โดยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง วิธีการจัดการเรียนรู้แบบ CIPPA Model จึงเป็นวิธีที่เหมาะสมวิธีหนึ่ง ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการจัดการเรียนรู้ของ ทิศนา แขมมณี (2550) มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความสนใจรู้จักศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเอง และรู้จักการทำงานร่วมกับผู้อื่นสอดคล้องกับ 7 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 ขั้นการแสวงหาความรู้เดิม ขั้นนี้เป็นการดึงความรู้ของผู้เรียนในที่จะเรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิมของตน ขั้นที่ 2 ขั้นการแสวงหาความรู้ใหม่ ขั้นนี้เป็นการแสวงหาข้อมูลความรู้ใหม่ที่ผู้เรียนไม่มีจากแหล่งข้อมูลหรือแหล่งความรู้ต่าง ๆ ขั้นที่ 3 ขั้นการศึกษาทำความเข้าใจ ความรู้ใหม่และเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิม ขั้นนี้ผู้เรียนจะต้องศึกษา และทำความเข้าใจกับข้อมูลหรือความรู้ที่หามาได้ ผู้เรียนจะต้องสร้างความหมายของข้อมูลหรือประสบการณ์ใหม่ โดยใช้กระบวนการต่าง ๆ ด้วยตนเอง เช่น ใช้กระบวนการคิด และกระบวนการกลุ่มในอภิปราย และสรุปความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลนั้นๆ ซึ่งต้องอาศัยการเชื่อมโยงกับความรู้เดิม ขั้นที่ 4 ขั้นการแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจกับกลุ่ม ขั้นนี้ผู้เรียนอาศัยกลุ่มเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบความรู้ความเข้าใจของตน รวมทั้งขยายความรู้ความเข้าใจของตนให้กว้างขึ้น ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้แบ่งปันความรู้ความเข้าใจของตน

แก่ผู้อื่นและได้รับประโยชน์จากความรู้ความเข้าใจของผู้อื่นไปด้วย ขั้นที่ 5 ขั้นการสรุปและจัดระเบียบความรู้ ขั้นนี้เป็นขั้นของการสรุปความรู้ที่ได้รับทั้งหมดทั้งความรู้เดิมและความรู้ใหม่ และจัดระเบียบความรู้เป็นการทำให้ผู้เรียนสามารถจดจำสิ่งที่เรียนรู้ได้ง่าย ขั้นที่ 6 ขั้นการแสดงผลงาน ขั้นนี้ช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงผลงานการสร้างความรู้ของตนให้ผู้อื่นรับรู้ เป็นการช่วยให้ผู้เรียนได้หรือตรวจสอบความเข้าใจของตน ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์ เป็นขั้นตอนที่จะประเมินผลการจัดกิจกรรม และขั้นที่ 7 ขั้นการประยุกต์ใช้ความรู้ ขั้นนี้เป็นขั้นของการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการนำความรู้ ความเข้าใจ ของตนไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ที่หลากหลายเพื่อเป็นการเพิ่มความชำนาญ ความเข้าใจ ความสามารถในการแก้ปัญหาและความจำในเรื่องนั้นๆ และหลังจากการประยุกต์ใช้ในความรู้ จากที่กล่าวมาสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 (กระทรวง ศึกษาธิการ, 2544: 5) คือ การจัดการศึกษาต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และมองว่าผู้เรียนทุกคนมีความศักยภาพในการเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองได้ นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญเกี่ยวกับการบูรณาการองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ จัดออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน และประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง เน้นการนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน การจัดกระบวนการเรียนรู้นั้นผู้สอนจะต้องเริ่มต้นที่การทบทวนความรู้เดิมของผู้เรียนเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ แล้วจึงให้ผู้เรียนไปสู่ขั้นการแสวงหาความรู้ใหม่ ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้สืบค้นข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อที่จะทำให้การเรียนรู้ของผู้เรียนมีความหมาย

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เมืองสตูล โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบ CIPPA Model ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ได้มาร่วมกันจัดทำและออกแบบหน่วยการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับชุมชน ท้องถิ่นของตนเอง ทั้งนี้เพื่อสร้างความรัก ความภูมิใจในเรื่องราวท้องถิ่นของตนเอง และยังทำให้ผู้เรียนสามารถนำองค์ความรู้ไปต่อยอด เพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชน ท้องถิ่น ต่อไป

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การวิจัย เรื่อง การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง เมืองสตูล โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบ CIPPA Model ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในการนำมาพัฒนาหลักสูตรและออกแบบการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อการบูรณาการที่เชื่อมโยงใช้กับสถานการณ์ต่างๆ ในชีวิตประจำวันได้ นอกจากนั้นยังทำให้ผู้เรียนได้เกิดสมรรถนะในการเรียนรู้ที่ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ด้านทักษะกระบวนการ และ

ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ได้เป็นอย่างดี จะเห็นได้ว่าการออกแบบการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบัน ผู้สอนจำเป็นจะต้องให้ผู้เรียนได้แสดงศักยภาพและพัฒนาตนเองอย่างรอบด้าน เช่น การลงมือปฏิบัติการลงพื้นที่เพื่อศึกษาหาข้อมูลทั้งในรูปแบบเอกสารและความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล แต่ทั้งนี้การจัดการเรียนรู้ต้องไม่ให้แปลกแยกไปจากชุมชนท้องถิ่น ซึ่งวิธีการจัดการเรียนรู้แบบ CIPPA Model นั้น นอกจากจะพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแล้ว ยังเป็นการพัฒนาความสามารถเชิงรุกที่สอดคล้องกับทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 อีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). *คู่มือการพัฒนาโรงเรียนสู่มาตรฐานการศึกษาการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมศาสนา.

วิจารณ์ พานิช. (2555). *การเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. บริษัทตถาดา พับลิเคชั่นจำกัด.

วิทวัส ดวงภุมเมศ และวารีรัตน์ แก้วอุไร. (2560). *การจัดการเรียนรู้ในยุคไทยแลนด์ 4.0 ด้วยการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น*. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม. /11(2), 1-4.

ทิศนา แขมมณี. (2550). *ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รัฐศาสตร์ สุขสวัสดิ์. (2550). *การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน เรื่องการลากพระในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านบางดาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลาเขต 1 อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ.

ภูริตา มหาสวัสดิ์. (2552). *การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง ท่าศาลาบ้านเรา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ.

นฤมล จูประเสริฐ. (2552). *การพัฒนาหลักสูตรสาระท้องถิ่นอนุสาวรีย์บ้านไร่สำหรับนักเรียนชั้นอนุบาล 1*. บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยศิลปากร.

จารึก ไชยลึก. (2551). *ผลการใช้รูปแบบซิปปาร่วมกับเทคนิคการใช้ผังกราฟิกที่มีต่อการคิดเชิงมโนทัศน์และการเขียนเชิงสร้างสรรค์กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนแม่ขรี (สวิงประชาสรรค์) จังหวัดพัทลุง*.บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

สภาพและแนวทางการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร

THE STUDY OF STATUS AND GUIDELINES PERSONNEL MANAGEMENT OF EDUCATIONAL INSTITIONS IN THE DIGITAL AGE EDUCATION SERVICE AREA OFFICE SISAKET TASOTHON

[1]อรุณี พิมพ์ดี, [2]อุดมเดช ทาระหอม และ [3]พงษ์ธร สิงห์พันธ์

[1]Arunee Pimdee, [2]Udomdet Tarahom and [3]Pongthorn Singphan.

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ประเทศไทย

Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand.

[1]iccusung@hotmail.co.th

Received: September 15,2023; **Revised**: November 2, 2023; **Accepted**: December 31,2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพและแนวทางการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร และ (2) เปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา และครูหัวหน้าฝ่ายบริหารงานบุคคล ต่อสภาพและแนวทางการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล จำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษา ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูหัวหน้าฝ่ายบริหารงานบุคคล จำนวน 113 คน กำหนดขนาดของตัวอย่างตามตารางของ เครจซี่และมอร์แกน และการสุ่มแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วนโดยใช้ขนาดของสถานศึกษาเป็นชั้นในการแบ่งตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้คือ

[1]นักศึกษา, หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

แบบสอบถาม ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .99 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบที และการทดสอบเอฟ ความแตกต่างทดสอบรายคู่ด้วยวิธีของ Scheffe´ ผลการวิจัยพบว่า1. สภาพการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2. การเปรียบเทียบสภาพและแนวทางการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในยุคดิจิทัลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร จำแนกตามตำแหน่งประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษา พบว่า โดยรวมไม่แตกต่างกัน 3. แนวทางการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล ในแต่ละด้าน พบว่า (1) ควรมีการนำเทคโนโลยีและการสื่อสารมาใช้เพื่อส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บริหาร ครูผู้สอน และบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา (2) ควรมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการคัดเลือกบุคลากรที่มีองค์ความรู้และ ทักษะที่จำเป็นในการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลที่มีประสิทธิภาพต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน (3) ควรมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการคัดเลือกบุคลากรที่มีความมุ่งมั่นและ ทุ่มเทพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างสม่ำเสมอ ในการตอบสนองต่อความต้องการของการเรียนรู้ที่มีหลากหลาย และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาของผู้เรียนในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (4) ควรมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการดำเนินการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับวินัยและการรักษาวินัยของข้าราชการครูในสถานศึกษาอย่างสม่ำเสมอ และ (5) ควรมีการลงโทษอย่างเหมาะสมเมื่อบุคลากรกระทำผิดวินัย

คำสำคัญ: บริหารงานในยุคดิจิทัล ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

The objectives of the study were to: (1) find out of the conditions and guidelines for personnel management of educational institutions in the digital age under the office of secondary school education service area Sisaket Yasothon, and (2) to compare the opinions of school administrators and the head teacher of the personnel management department on conditions and guidelines for personnel management of educational institutions in the digital age classified by status work experience and the size of the school. The samples used in the research were 113 people, 56 school administrators and 57 personnel administration chief teachers. Determine the size of the sample according to the table of Craigie and Morgan and proportional stratified random sampling using school size as the sampling stratification. The instrument used was a questionnaire, which was a 5 -point estimation scale. Cronbach's

confidence was calculated with confidence equal to .99. Statistics used in data analysis were percentage, mean, standard deviation, test. T and F test Pairwise test differences by Scheffe's method.The research findings were as follows: 1. Conditions and guidelines for personnel management of educational institutions in the digital age under the Office of Secondary Educational Service Area, Sisaket, Yasothon, as a whole, was at a high level. When considering each aspect, it was found that all aspects were at a high level. The aspect with the highest average value was discharge from government service, followed by discipline and disciplinary maintenance. and the aspect with the least average was the manpower planning and positioning. 2. A Comparison of Conditions and Personnel Management Guidelines of Educational Institutions in the Digital Age Under the Office of Secondary Education Service Area Sisaket Yasothon Classified by Status work experience and the size of educational institutes found that overall were not different 3. Guidelines for the establishment of circumstances and guidelines for educational institution personnel management in the digital era It is simple to summarize: (1) In educational institutions, technology and communication should be used to foster positive interactions among administrators, teachers, and educational workers. (2) Technology should be used to identify qualified candidates. knowledge and skills required for effective learning management in the digital age; always dedicated to developing one's potential in response to the diverse learning needs and changes all the time of learners in an era of rapid change; (4) technology should be used on a regular basis in conducting training on discipline and disciplinary maintenance of government teachers in educational institutions; and (5) When workers violate discipline, appropriate punishment should be enforced.

Keyword: Management in the digital age, School Administrator

บทนำ

ภารกิจขององค์กรจะสำเร็จลุล่วงลงไปได้นั้น ต้องอาศัยการทำงานของบุคลากรในองค์กรนั้นๆการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ องค์กรนับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง การจะให้การจัดการศึกษาในองค์กรประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายต้องอาศัยทรัพยากรที่จำเป็น 4 อย่าง คือ คน เงิน วัสดุ การจัดการ ซึ่งการใช้ทรัพยากรทั้ง 4 ให้เกิดประโยชน์ต้องคำนึงถึง หลักความเสมอภาค หลักประสิทธิภาพ และหลักประสิทธิผล โรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและให้ความรู้แก่สมาชิกในสังคม ซึ่งทุกภารกิจมีความสำคัญ และจำเป็นที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนกัน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ได้กำหนดสาระสำคัญให้กระทรวงศึกษาธิการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาโดยตรง เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไป เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีความสามารถ และอยู่ร่วมกับสังคมอย่างมีความสุข ทั้งนี้ ได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการการกระจายอำนาจและการบริหารการจัดการศึกษา ระดับเขตพื้นที่และระดับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ดังนี้ ด้านวิชาการ 17 ข้อ ด้านงบประมาณ 22 ข้อ ด้านการบริหารงานบุคคล 20 ข้อ ด้านการบริหารงานทั่วไป 21 ข้อ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2556 : 1-3)

การบริหารสถานศึกษาในปัจจุบันต้องมีการพัฒนาบุคลากรทั้งด้านผู้ผลิต และผู้ใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อให้มีความรู้ ความสามารถและทักษะในการผลิต รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม มีคุณภาพ และประสิทธิภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553 : 116)

การบริหารงานบุคคลเป็นภารกิจที่สำคัญอย่างหนึ่งของผู้บริหารสถานศึกษา เพราะการบริหารงานบุคคลเป็นการประสานสัมพันธ์ระหว่างบุคคลฝ่ายงานต่างๆ ในสถานศึกษาให้เกิดการทำงานร่วมกัน ช่วยนำพาสถานศึกษาไปสู่เป้าหมาย ซึ่งบุคลากรเปรียบเสมือนฟันเฟืองขับเคลื่อนองค์กร ดังนั้น การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาต้องถือเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะสถานศึกษามีองค์ประกอบอยู่ 2 ประการ คือ คน และงาน นั่นหมายความว่า ต้องมีพฤติกรรมการบริหารงานอย่างไร ถึงจะทำให้งานประสบความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พระอดิศักดิ์ สารโท, 2556 : 2)

บทบาทสำคัญของผู้นำการศึกษาหรือผู้บริหารการศึกษาที่ดีในยุคดิจิทัล ผู้บริหารสถานศึกษาทุกคนจะต้องวางตัวเองเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเฉพาะในยุค 4.0 ก้าวสู่ยุค 5.0 ความรู้จะลื่นไหล เกิดขึ้นตลอดเวลาและพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและเปิดกว้างต่อการเรียนรู้ ทดสอบการปฏิบัติในปัจจุบันและเตรียมพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนและเปลี่ยนแปลง ควรเปิดโอกาสให้ครูและนักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดเพื่ออนาคต และการเรียนรู้ที่เป็นนวัตกรรมใหม่

ปัจจุบันอาจจะมีปัญหาสำหรับผู้บริหารที่ยังไม่สามารถปรับตัวเข้ากับยุคของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงทำให้มีการปรับตัวหลายอย่างสำหรับการบริหารในองค์กรและหน่วยงานที่เข้ามาเกี่ยวข้องโดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องมีทักษะการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล เพื่อพัฒนาหน่วยงานให้มีมาตรฐานสูงขึ้น ซึ่งหนึ่งในภารกิจหลักคือการบริหารงานบุคคลที่มีคุณภาพ โดยบุคลากรทางการศึกษาต้องพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้ทันกับสังคมการทำงานที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อตอบสนองต่อนโยบายและโครงสร้างใหม่ของกระทรวงศึกษาธิการ ทั้งนี้ในสถานศึกษาที่มีขนาดแตกต่างกัน จำนวนบุคลากรที่

สามารถรับผิดชอบงานบุคคลก็มีขนาดที่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงเป็นความท้าทายของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะต้องมีการบริหารจัดการบุคลากรเพื่อให้การบริหารจัดการสถานศึกษาได้เป็นไปอย่างราบรื่นในยุคดิจิทัลนี้

สภาพปัญหาจากที่กล่าวมา ผู้วิจัยมีความต้องการที่จะศึกษาสภาพและแนวทางการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร เพื่อที่จะทราบถึงสภาพและแนวทางการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในยุคดิจิทัลในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและจะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา ตลอดทั้งยังเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาปรับปรุงการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร

2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา และครูหัวหน้าฝ่ายบริหารงานบุคคล ต่อสภาพและแนวทางการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร จำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงานและขนาดของสถานศึกษา

3. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาสภาพและแนวทางการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ ผู้บริหาร และครูหัวหน้าฝ่ายบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร ปีการศึกษา 2565 จำนวน 158 คน จำนวน 79 โรงเรียน จำแนกตามขนาด 4 ขนาด คือ โรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 4 โรงเรียน โรงเรียนขนาดกลาง จำนวน 53 โรงเรียน โรงเรียนขนาดใหญ่ จำนวน 10 โรงเรียน โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ จำนวน 12 โรงเรียน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ ผู้บริหาร และครูหัวหน้าฝ่ายบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร ปีการศึกษา 2565 จำนวน 158 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ตามตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie and Morga (1970: 608-610) และการสุ่มแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) โดยใช้ขนาดของสถานศึกษาเป็นชั้นในการแบ่งตัวอย่าง ได้ตัวอย่างจำนวน 113 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก จำนวน 3 คน ครูหัวหน้าฝ่ายบริหารงานบุคคล จำนวน 3 คน ผู้บริหารสถานศึกษาขนาดกลาง จำนวน 38 คน ครูหัวหน้าฝ่ายบริหารงานบุคคล จำนวน 38 คน ผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่ จำนวน 7 คน ครูหัวหน้าฝ่ายบริหารงานบุคคล จำนวน 7 คน และผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ จำนวน 8 คน รองครูหัวหน้าฝ่ายบริหารงานบุคคล จำนวน 9 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยสภาพการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า จำนวน 58 ข้อ และแบบสอบถามนี้เป็นแบบสอบถามปลายเปิดถามความคิดเห็นแนวทางกาบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยการหาค่าความถี่ หาค่าร้อยละ

3.2 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและแนวทางการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร รายด้านและภาพรวม โดยหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

3.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา และครูหัวหน้าฝ่ายบริหารงานบุคคล ต่อสภาพและแนวทางการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร ตามแนวคิด แบ่งเป็น 5 ด้าน จำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษา โดยใช้การทดสอบค่าที (t-test) และค่าเอฟ (F-test)

ผลการวิจัย

จากการศึกษาสภาพและแนวทางการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร พบว่า

1. สภาพการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการออกจากราชการ รองลงมา ได้แก่ ด้านวินัยและการรักษาวินัย ด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ ตามลำดับและด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง

2. การเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในยุคดิจิทัลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร จำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษา ดังนี้

2.1 สภาพและแนวทางการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร จำแนกตามตำแหน่ง โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณารายด้านทุกด้านไม่แตกต่างกัน โดยผู้บริหารสถานศึกษาและครูหัวหน้าฝ่ายบริหารงานบุคคลมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน ยกเว้น ด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ และด้านการออกจากราชการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 สภาพการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน โดยรวมไม่แตกต่างกัน ยกเว้น ด้านการวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.3 สภาพและแนวทางการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา โดยรวมไม่แตกต่างกัน ยกเว้น ด้านการวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง และด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. แนวทางการพัฒนาสภาพการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล ในแต่ละด้าน พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการพัฒนาเพื่อให้มีแนวทางการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล ดังนี้ (1) ควรมีการนำเทคโนโลยีและการสื่อสารมาใช้เพื่อส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บริหาร ครูผู้สอน และบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา (2) ควรมี

การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการคัดเลือกบุคลากรที่มีองค์ความรู้และ ทักษะที่จำเป็นในการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลที่มีประสิทธิภาพต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน (3) ควรมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการคัดเลือกบุคลากรที่มีความมุ่งมั่นและ ทุ่มเทพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างสม่ำเสมอ ในการตอบสนองต่อความต้องการของการเรียนรู้ที่มีหลากหลาย และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาของผู้เรียนในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (4) ควรมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการดำเนินการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับวินัยและการรักษาวินัยของข้าราชการครูในสถานศึกษาอย่างสม่ำเสมอ และ (5) ควรมีการลงโทษอย่างเหมาะสมเมื่อบุคลากรกระทำผิดวินัย

อภิปรายผล

การศึกษาสภาพและแนวทางการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร มีประเด็นในการอภิปราย ดังนี้

1. สภาพการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาครูในยุคดิจิทัล จึงแสดงออกซึ่งบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนาครู เพื่อให้มีทักษะ ความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถในการนำเทคโนโลยีมีอยู่อย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็น E-mail Line Facebook Twitter Instagram Application Google Classroom เป็นต้น เพื่อนำมาใช้ในการประเมินผลการปฏิบัติงาน ด้วยระบบข้อมูลสารสนเทศที่ทันสมัย อย่างมีประสิทธิภาพ ถูกต้องและแม่นยำ นำเทคโนโลยีมากำหนดการคัดเลือกบุคลากรที่มีความสามารถ ทางวิชาการ ความเชี่ยวชาญ และความกระตือรือร้นในวิชาชีพ ส่งเสริม สนับสนุนให้บุคลากรเข้ารับการฝึกอบรมผ่านระบบ Social Network ต่างๆมีการนำเทคโนโลยีมาส่งเสริมบุคลากรให้ประพฤติปฏิบัติงานตามจรรยาบรรณวิชาชีพและเป็นแบบอย่างที่ดีมีการดำเนินการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการออกจากราชการเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในระเบียบข้อบังคับและกฎหมายที่เกี่ยวข้องผู้บริหาร และนำมาบูรณาการในการดำเนินงาน กิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการทำงาน ตลอดจนอำนวยความสะดวกในด้านการจัดและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เทคโนโลยี ให้ครูสืบค้นข้อมูลความรู้ แล้วนำความรู้ ทักษะที่ได้รับจากการเรียนรู้ไปใช้ในการแลกเปลี่ยน ถ่ายทอด ให้กับเพื่อนร่วมงานและผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จนเกิดประสิทธิผล สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุเทพ เท่งประกิจ (2557 : บทคัดย่อ) การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 2 ผลการค้นคว้าอิสระ พบว่า 1) ระดับการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 2 พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้อง

กับงานวิจัยของ วราพร พรมแก้วพันธ์ (2557 : บทคัดย่อ) การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา อำเภอมายอ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 2 ผลการค้นคว้าอิสระพบว่า 1) การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา อำเภอมายอ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 2 ภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปาริชาติ สติภา (2558 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาตาม ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 5 ในภาพรวมและรายด้าน 5 ด้าน อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรทิพย์ กันทวี (2558 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การบริหารงานบุคคลของโรงเรียนมัธยมศึกษา (กลุ่มย่อยที่ 6) จังหวัดพะเยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 36 ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานบุคคลของโรงเรียนมัธยมศึกษา (กลุ่มย่อยที่ 6) จังหวัดพะเยาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 36 ตามความคิดเห็นของครูในภาพรวมรายด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

2. การเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร ดังนี้

2.1 การเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร จำแนกตามตำแหน่ง โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ยกเว้น ด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ และด้านการออกจากราชการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสถานศึกษามีการนำเทคโนโลยีมาจัดทำคู่มือตามภาระงานสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา นำเทคโนโลยีมาใช้ในการประเมินผลการปฏิบัติงาน ด้วยระบบข้อมูลสารสนเทศที่ ทันสมัย อย่างมีประสิทธิภาพ ถูกต้องและแม่นยำ นำมาใช้ในการคัดเลือกบุคลากรที่มีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น และสามารถแบ่งปัน ความรู้ที่ตนเองเชี่ยวชาญและทักษะทางด้านดิจิทัลให้กับผู้ร่วมงานที่มีเชี่ยวชาญน้อยกว่า ส่งเสริม สนับสนุนให้บุคลากรเข้ารับการฝึกอบรมผ่านระบบ Social Network ต่างๆ และนำมาใช้ในการนิเทศ เสนอแนะส่งเสริมให้ครูปฏิบัติตนอยู่ในระเบียบวินัยและรักษาวินัย ประกาศคุณความดี ยกย่องชมเชยบุคลากรที่สามารถรักษาวินัยได้อย่างเคร่งครัด นำเทคโนโลยีมาใช้อำนวย ความสะดวกในกรณีที่ข้าราชการมีความจำเป็นต้องโอน ย้ายหรือลาออก สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรทิพย์ เอี่ยมมาลา (2556 : บทคัดย่อ) การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32 ผลการศึกษาพบว่า การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียน โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ยกเว้น ด้านการวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง อยู่ในระดับมากที่สุด และ

ผลการเปรียบเทียบการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียน ตามความคิดเห็นของบุคลากรที่มีตำแหน่งต่างกัน โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐนิช ศรีลาคา (2558 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารงานบุคคลในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ผลการศึกษาพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และการเปรียบเทียบการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 จำแนกตามสภาพหน้าที่ของบุคลากร โดยภาพรวมและรายด้าน ไม่มีความแตกต่างกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สร้อยสน นพภารัมย์ (2564 : บทคัดย่อ) สภาพที่เป็นจริงและสภาพที่คาดหวังในการบริหารงานบุคคลในยุคปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า สภาพที่เป็นจริงและสภาพที่คาดหวังในการบริหารงานบุคคลในยุคปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดบุรีรัมย์ จำแนกตามสถานภาพโดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า งานการออกจากราชการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนงานอื่นๆ ไม่แตกต่างกัน สภาพที่เป็นจริงและสภาพที่คาดหวังในการบริหารงานบุคคลในยุคปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดบุรีรัมย์ จำแนกตามสถานภาพ โดยรวมแต่ละงานไม่แตกต่างกัน

2.2 สภาพและแนวทางการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน โดยรวมไม่แตกต่างกัน ยกเว้น ด้านการวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษาได้ใช้ทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs Theory) ในการบริหารงานบุคคล ตามแนวคิดว่าความต้องการของมนุษย์จะมีการพัฒนาไปตามลำดับขั้น จึงถือว่าเป็นทฤษฎีที่มีความสำคัญและจำเป็น ในการให้บุคลากรที่ปฏิบัติงานในหน่วยงาน ได้รับการตอบสนองตามความต้องการในด้านต่าง ๆ อย่างเต็มที่ และนำเทคโนโลยีมาบริหารจัดการเพื่อให้เกิดความถูกต้อง และทันสมัย ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาและครูหัวหน้าฝ่ายบริหารงานบุคคลส่วนใหญ่ที่ตอบคำถามในครั้งนี้มีอายุ 11-20 ปีซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ ที่เติบโตมาพร้อมกับเทคโนโลยี ผนวกกับมีความรู้ ความสามารถ ทักษะ ในการใช้เทคโนโลยีเป็นพื้นฐานเดิมอยู่แล้ว ผู้บริหารจึงมีการส่งเสริมและพัฒนาครูในยุคดิจิทัล จึงทำให้การแสดงความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุเทพ เท่งประกิจ (2557 : บทคัดย่อ) การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 2 ผลการค้นคว้าอิสระพบว่า ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 2 จำแนกตาม ประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่ง พบว่า ภาพรวมไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ มูนีเราะห์ เจ๊ะมิง (2559 :

บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนสอนศาสนาอิสลาม สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดยะลา ผลการศึกษาพบว่า ผลการเปรียบเทียบการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนสอนศาสนาอิสลาม สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดยะลา จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน พบว่า โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ญาณิศา ประสิทธิ์ผล (2560 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การบริหารงานบุคคลของโรงเรียนในเขตอำเภอปลวกแดง สังกัดสำนักงานพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 ผลการศึกษาพบว่า ผลการเปรียบเทียบพบว่า การบริหารงานบุคคลของโรงเรียนในเขตอำเภอปลวกแดง สังกัดสำนักงานพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 จำแนกตามประสบการณ์ทำงานโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

2.3 สภาพและแนวทางการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา โดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่งและด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากกระทรวงศึกษาธิการ เล็งเห็นถึงความสำคัญของการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในด้านการจัดการศึกษา ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ การบริหารจัดการและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ทั้งในระดับผู้เรียน เช่น ช่วยให้ผู้เรียน เรียนรู้ได้เร็วขึ้น ช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ช่วยให้บทเรียนและสื่อการสอนมีความหลากหลาย น่าสนใจ สามารถเรียนรู้ ในทุกสถานที่ ทุกเวลา และทุกอุปกรณ์ (Anywhere, Anytime, Any Device) สร้างความเสมอภาคในการเข้าถึง การศึกษาที่มีคุณภาพ ลดความเหลื่อมล้ำของคุณภาพการศึกษาระหว่างโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดเล็ก หรือโรงเรียนในเมืองและชนบท ระดับครู/อาจารย์ผู้สอน เช่น สามารถจัดกิจกรรมได้หลากหลาย และมีสื่อการเรียนรู้ที่น่าสนใจ ทำให้กระบวนการสอนสะดวกยิ่งขึ้น ทำให้ผู้สอนมีเวลาในการเตรียมการสอน ได้อย่างเต็มที่ ระดับสถานศึกษา เช่น การบริหารงานบุคคล การบริหารหลักสูตร การประกันคุณภาพ การศึกษา การติดตามประเมินผลการจัดการศึกษา รวมไปถึงระบบการบริหารงานเอกสารต่าง ๆ ภายใน สถานศึกษา ดำเนินการได้อย่างรวดเร็วและลดขั้นตอนการปฏิบัติงานได้ และระดับส่วนกลาง กระทรวงศึกษาธิการ เช่น ผู้บริหารและบุคลากรภายในกระทรวงศึกษาธิการ สามารถเข้าถึงฐานข้อมูล ขนาดใหญ่ (Big Data) ได้อย่างรวดเร็วและเป็นปัจจุบัน (real time) ทำให้สามารถวางแผนและการตัดสินใจ ได้อย่างถูกต้อง มีประสิทธิภาพ และสามารถติดตามประเมินผลการดำเนินงานหรือโครงการต่าง ๆ ได้ จึงทำให้ผู้บริหารสถานศึกษา และครูหัวหน้าฝ่ายงานบุคคลมีความคิดเห็นต่อสภาพและแนวทางการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ วราพร พรม

แก้วพันธ์ (2557 : บทคัดย่อ) การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา อำเภอมายอ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 2 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา พบว่า ภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ มูนีเราะห์ เจ๊ะมิง (2559 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนสอนศาสนาอิสลาม สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดยะลา ผลการศึกษาพบว่า ผลการเปรียบเทียบการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนสอนศาสนาอิสลาม สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดยะลา ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกัน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ เทพรัตน์ ดาวเรือง (2560 : บทคัดย่อ) การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา ในอำเภอยะหา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 2 ผลการค้นคว้าอิสระ พบว่า ผลการเปรียบเทียบการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา ในอำเภอยะลา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 2 จำแนกตามตัวแปร เพศ ขนาดสถานศึกษาที่ปฏิบัติงาน และประสบการณ์ทำงาน พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน อำเภอยะหา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 2 ที่มีเพศ ขนาดสถานศึกษาที่ปฏิบัติงาน และประสบการณ์ทำงานต่างกัน พบว่า มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

3. แนวทางในการพัฒนาสภาพและแนวทางการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร ในแต่ละด้าน พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการพัฒนาเพื่อให้มีแนวทางการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล ดังนี้

3.1 ด้านการวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง ควรมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่งรวมถึงการประชาสัมพันธ์ข่าวสารเพื่อให้ความรู้แก่บุคลากรในด้านนี้

3.2 ด้านการสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง ควรมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการคัดเลือกบุคลากรที่มีองค์ความรู้และ ทักษะที่จำเป็นในการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลที่มีประสิทธิภาพต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน และควรมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการคัดเลือกบุคลากรที่มีความมุ่งมั่นและทุ่มเทพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างสม่ำเสมอ ในการตอบสนองต่อความต้องการของการเรียนรู้ที่มีหลากหลาย และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาของผู้เรียนในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

3.3 ด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ ควรมีการนำเทคโนโลยีและการสื่อสารมาใช้เพื่อส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บริหาร ครูผู้สอน และบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา

3.4 ด้านวินัยและการรักษาวินัย ควรมีการลงโทษอย่างเหมาะสมเมื่อบุคลากรกระทำผิดวินัย และควรมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการดำเนินการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับวินัยและการรักษาวินัยของข้าราชการครูในสถานศึกษาอย่างสม่ำเสมอ

3.5 ด้านการออกจากราชการ ควรมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการให้ความรู้ที่ถูกต้องชัดเจนแก่บุคลากรในด้านการออกจากราชการ

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การพัฒนาสภาพและแนวทางการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่งต้องประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่บุคลากรทุกฝ่าย ซึ่งประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเป็นสื่อกลาง รวมทั้งให้ความสำคัญกับการสรรหาและการบรรจุแต่งตั้งคัดเลือกบุคลากรที่มีความมุ่งมั่นและ ทุ่มเทพัฒนาศักยภาพของตนเอง อันนำไปสู่การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ ที่ต้องยึดมั่นวินัยและการรักษาวินัย และให้ความรู้ที่ถูกต้อง ชัดเจน แก่บุคลากรในด้านการออกจากราชการ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553.* กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค

_____. (2556). *คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล.*กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

ญาณิศา ประสิทธิ์ผล. (2560). *การบริหารงานบุคคลของโรงเรียนในเขตอำเภอปลวกแดง สังกัดสำนักงานพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา.

ณัฐนิช ศรีลาคำ. (2558). *การบริหารงานบุคคลในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.

เทพ เท่งประกิจ. (2557). *แนวทางการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนในจังหวัดพิจิตร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

เทพรัตน์ ดาวเรือง. (2560). *การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา ในอำเภอยะหา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 2*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

ปาริชาติ สติภา. (2558). *การบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 5.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.

พรทิพย์ กันทวี. (2558). *การบริหารงานบุคคลของโรงเรียนมัธยมศึกษา (กลุ่มย่อยที่ 6) จังหวัดพะเยาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 36*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยพะเยา.

พรทิพย์ เอี่ยมมาลา. (2556). *การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

พระอดิศักดิ์ สารโท. (2556). *การบริหารงานบุคคลตามหลักธรรมพรหมวิหาร 4 โรงเรียนประถมศึกษา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

มูนีเราะห์ เจ๊ะมิง. (2559). *การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนสอนศาสนาอิสลาม สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดยะลา.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

วราพร พรมแก้วพันธ์. (2557). *การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา อำเภอมายอ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 2*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

สร้อยสน นพภารัมย์. (2564). *สภาพที่เป็นจริงและสภาพที่คาดหวังในการบริหารงานบุคคลในยุคปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดบุรีรัมย์.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

สุเทพ เท่งประกิจ. (2557). *การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 2.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

Kerjcie, R.V. and Morgan, D.w. (1970). *Determining sample size for research activities.* Journal of Education and Psychological Measurement, Vol.30(No.3) : 607–610.

รูปแบบและแนวทางในการสร้างวิสาหกิจชุมชนเข็มแข็ง ในจังหวัดสงขลา

MODEL OF STRENGTH COMMUNITY ENTERPRISES IN SONGKHLA PROVINCE

[1]หฤทัย วงค์หรอด, [2]เจตน์สฤษฎ์ สังขพันธ์ และ [3]ชุติมา หวังเบ็ญหมัด

[1]Haruthai Wongrot, [2]Jedsarid Sangkapan and [3]Chutima Wangbenmad

มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, ประเทศไทย

Hatyai University, Thailand

[1]Haruthaisap26@gmail.com

Received: September 15,2024; **Revised**: November 2, 2024; **Accepted**: December 31,2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและแนวทางการสร้างวิสาหกิจชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดสงขลา เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสนทนากลุ่มกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวน 7 คน ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ ประกอบด้วย สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอหาดใหญ่ จำนวน 1 คน สำนักงานเกษตรอำเภอหาดใหญ่ จำนวน 1 คน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดสงขลา จำนวนตัวแทน 5 คน โดยคัดเลือกจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีผลการประเมินศักยภาพจากระบบสารสนเทศวิสาหกิจชุมชนในเกณฑ์ระดับดีเยี่ยม โดยการสนทนากลุ่มเพื่อหาสร้างรูปแบบและหาแนวทางในการสร้างวิสาหกิจชุมชนเข็มแข็งในจังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบแนวทางการสร้างวิสาหกิจชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วย 3 ปัจจัยหลักที่สำคัญ คือ ปัจจัยด้านการพัฒนานวัตกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ ปัจจัยด้านการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และปัจจัยด้านติดต่อสื่อสาร เรียกว่า “วิสาหกิจชุมชนวัตกรรมเครือข่ายความร่วมมือ” ส่วนแนวทางการสร้างวิสาหกิจชุมชนเข้มแข็งควร

---

[1] นักศึกษาหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการและพัฒนาธุรกิจ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

[2] อาจารย์ ดร., หลักสูตรการจัดการมหาบัณฑิต สาขาวิชานวัตกรรมการพัฒนามนุษย์และองค์การ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

[3] อาจารย์ ดร., หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการและพัฒนาธุรกิจ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

มีจัดอบรม เสวนาในประเด็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างความรู้ มีเสริมสร้างความร่วมมือเชิงบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะเดียวกันมีช่องทางการขายมากกว่าหนึ่งช่องทางเพื่อประชาสัมพันธ์สินค้าหรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และมีการจัดสรรเงินทุนอย่างเป็นระบบ รวมไปถึงผลลัพธ์ คือ วิสาหกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง จำนวนวิสาหกิจชุมชน รายได้เศรษฐกิจในชุมชนเพิ่มขึ้น หนี้สะสมของสมาชิกลดลง มีทุนทางสังคมที่เพียงพอ

คำสำคัญ : วิสาหกิจชุมชน, ความเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชน, การขับเคลื่อน

Abstract

This article aims to study the model and guidelines for creating strong community enterprises in Songkhla Province. The qualitative method, data were collected from focus group with 7 key informants from government agencies consisting of Hat Yai District Community Development Office, Hat Yai District Agricultural Office, and Songkhla Province Community Enterprises with assessment of management potential was at an excellent level. The focus group which to find out models and to get ways to create strong community enterprises in Songkhla Province. We found that the strength model for community enterprises composed of 3 important factors which were 1) innovation development to increase product value 2) collaborative network and 3) the effective communication, which the model is employed to “Community Enterprise Innovation Cooperation Network” Additionally, the guidelines for creating strong community enterprises were the training on product development issues to create knowledge, the effectively integrated cooperation among related agencies while it might be more than one sales channel to promote products and community enterprise groups and systematic allocation fund. The outcomes of strength community enterprises were higher income level, less debt accumulation and evidence of social capital.

Keyword: Community enterprises, The Strength of Community enterprise, The Propulsion

บทนำ

การพัฒนาประเทศไทยที่ผ่านมารัฐบาลโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้กำหนดยุทธศาสตร์ชาติ20 ปี (พ.ศ.2561-2580) เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ เพื่อขับเคลื่อนประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน โดยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ.2566-2570) เป็นแผนพัฒนาฯ ฉบับแรกที่เริ่มต้นกระบวนการยกร่างกรอบแผนภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ นอกจากจะต้องคำนึงถึงความสำคัญของมิติการพัฒนาด้านต่างๆ ที่ส่งผลต่อภาพรวมของประเทศที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรมนุษย์ สิ่งแวดล้อม การพัฒนาที่ยั่งยืน วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม การพัฒนาเชิงพื้นที่และความสามารถในการแข่งขันของประเทศจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับปัจจัยทั้งภายนอกและภายในวิสาหกิจชุมชนถือเป็นกลไก 1 ใน12ของนโยบายประชารัฐ ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากภาครัฐบาลจึงส่งเสริมด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างหลากหลาย วิสาหกิจชุมชนเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของธุรกิจในระดับรากหญ้าที่คนในชุมชนเป็นเจ้าของ ซึ่งวิสาหกิจชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้เกิดความมั่นคง วิสาหกิจชุมชนเกิดขึ้นจากการนำเอาแนวทางเศรษฐกิจชุมชนหรือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนและเป็นแนวทางที่สร้างเศรษฐกิจ สังคมและชุมชนให้มีความยั่งยืน เพราะเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนรู้จักใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ทำให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองในระยะยาวได้อย่างมั่นคง แต่ในทางกลับกันวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสงขลาเกิดการบริหารจัดการที่ไม่มีประสิทธิภาพ ไม่มีแรงจูงใจในการทำกิจการ อีกทั้งในของการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนยังไม่ค่อยนำเทคโนโลยีมาใช้เช่น ในการทำบัญชีของกลุ่มส่วนใหญ่จะใช้สมุดจดบันทึกแทนการใช้คอมพิวเตอร์ ในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจยังไม่ค่อยมีความสามารถในการแข่งขันกับกลุ่มที่มีสินค้าประเภทเดียวกัน อีกทั้งช่องทางการจำหน่ายสินค้ายังเข้าถึงผู้บริโภคได้ไม่ครบทุกกลุ่ม ในด้านที่เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารสมาชิกกลุ่มมีการประชาสัมพันธ์สินค้าของกลุ่มน้อย ในด้านการผลิตกลุ่มวิสาหกิจยังคงพึ่งพาปัจจัยภายนอกเพื่อใช้เป็นวัตถุดิบไม่ค่อยใช้ประโยชน์จากทรัพยากรภายในชุมชน รวมไปถึงวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสงขลายังไม่ค่อยมีการสร้างเครือข่ายกับกลุ่มต่าง ๆ ภายนอกชุมชน (เสาวลักษณ์ ผลเจริญ, 2561) รวมไปถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีขีดความสามารถในการบริหารจัดการและพึ่งพาตนเองได้นั้น ควรกำหนดมาตรการแก้ไขปัญหาให้ครอบคุลมในทุกๆ ด้านอย่างเพียงพอและสมดุลกันด้วยการสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นด้วยความ

จริงใจ เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมคิดและได้ฝึกฝนจนมีความสามารถเพียงพอที่จะพึ่งพาตนเองได้จึงจะก่อให้เกิดการพัฒนาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจทั้งในส่วนภูมิภาคและประเทศอย่างยั่งยืนต่อไป

จากปรากฏการณ์ดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยคิดว่าการสร้างแนวในการสร้างวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสงขลา จะเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมสนับสนุนในการพัฒนาความเข็มแข็งของวิสาหกิจชุมชน เพื่อระบบเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง ต่อการแข่งขันทางการค้า รวมถึงการพัฒนาไปสู่การพึ่งตนเองได้ และจะเป็นข้อมูลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างศักยภาพวิสาหกิจชุมชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนเกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนและเป็นแนวทางในการพัฒนา

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษารูปแบบและแนวทางในการสร้างวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ ประกอบด้วย สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอหาดใหญ่ จำนวน 1 คน สำนักงานเกษตรอำเภอหาดใหญ่ จำนวน 1 คน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดสงขลา จำนวนตัวแทน 5 คน โดยคัดเลือกจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีผลการประเมินศักยภาพจากระบบสารสนเทศวิสาหกิจชุมชนในเกณฑ์ระดับดีเยี่ยม โดยการสนทนากลุ่มเพื่อหาสร้างรูปแบบและหาแนวทางในการสร้างวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสงขลา

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูล คือ การสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยนำประเด็นการสนทนา เพื่อสร้างข้อสรุปในแต่ละด้านนำมาหารูปแบบและแนวทางในการสร้างวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสงขลา

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มใหญ่ มาสร้างโมเดลรูปแบบและแนวทางในการสร้างวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสงขลา เพื่อตีความและสร้างข้อสรุป แล้วนำมาเสนอโมเดลรูปแบบและแนวทางในการสร้างวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสงขลา พร้อมเขียนผลการวิจัย สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะในการนำไปปฏิบัติต่อไป

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอรูปแบบและแนวทางในการสร้างวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสงขลา โดยรูปแบบที่มีความเป็นไปได้ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสงขลา เป็นโมเดลตามภาพที่ 1 ดังนี้

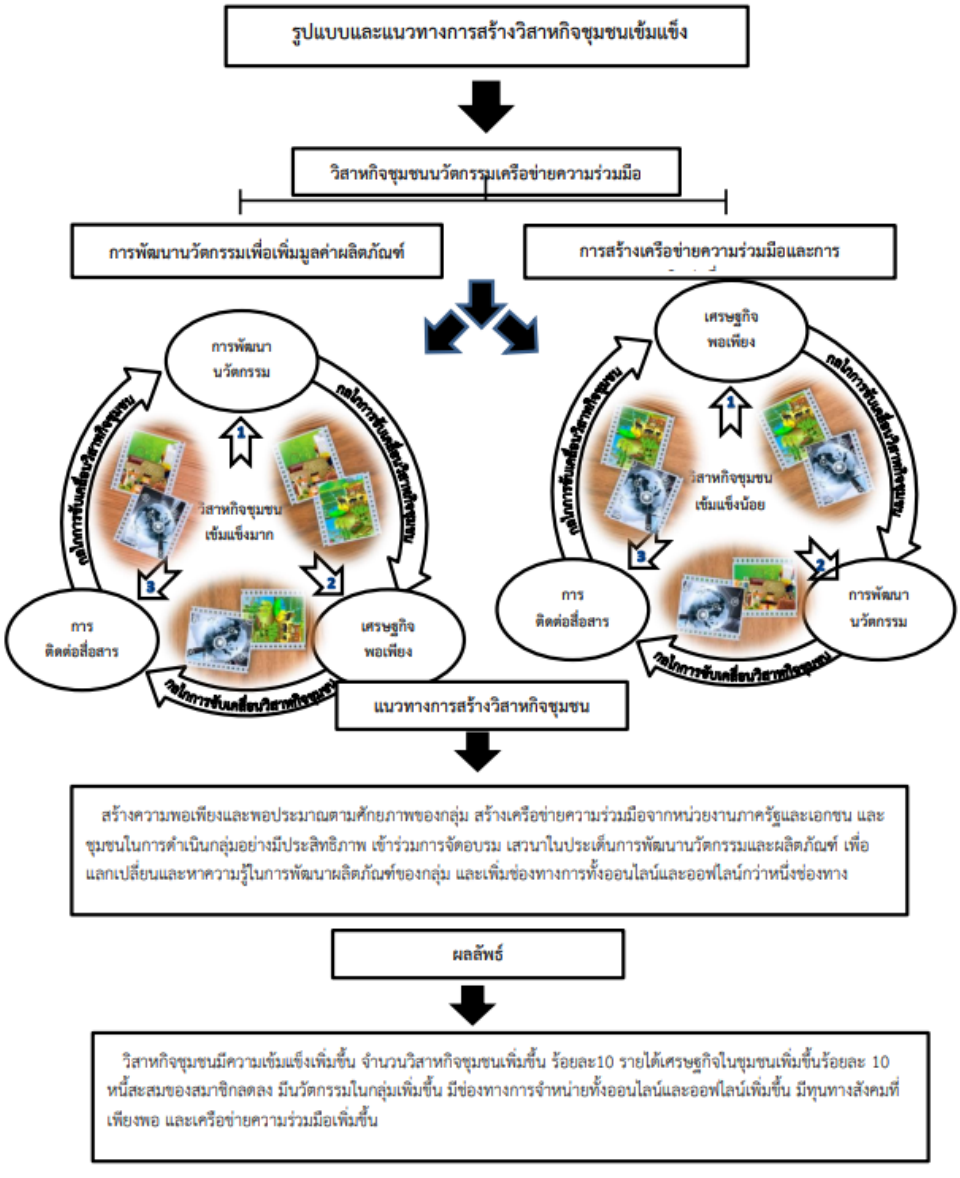

ภาพที่ 1 รูปแบบและแนวทางในการสร้างวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสงขลา

รูปแบบแนวทางการสร้างวิสาหกิจชุมชนเข้มแข็ง

รูปแบบแนวทางการสร้างวิสาหกิจชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วย 3 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านการพัฒนานวัตกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ ปัจจัยด้านการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และปัจจัยด้านติดต่อสื่อสารที่เรียกว่า“วิสาหกิจชุมชนวัตกรรมเครือข่ายความร่วมมือ” ในการขับเคลื่อนการสร้างความเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสงขลา โดยมีแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสงขลากรณีที่เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเข้มแข็งอยู่แล้วตามการประเมินศักยภาพรายปีของกรมส่งเสริมการเกษตร ให้นำเอาปัจจัยด้านพัฒนานวัตกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์มาเป็นตัวขับเคลื่อนแรกในการบริหารกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อต่อยอดผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่แล้วให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น โดยการสร้างนวัตกรรมใหม่ๆเพิ่มขึ้นพัฒนาต่อยอดจากทุนเดิมที่อยู่ภายในกลุ่มหรือชุมชนในพื้นที่ ออกแบบผลิตภัณฑ์ให้มีจุดเด่นและเหมาะสมกับวิถีของชุมชนเพื่อสอดคล้องกับวัฒนธรรมและศักยภาพเฉพาะตัวของชุมชน เพื่อให้สินค้ามีความเป็นมาเพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีจุดเด่น รวมไปถึงการสร้างแผนสำรองในการบริหารกลุ่มทั้งในเรื่องเงิน และทรัพยากรเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้เมื่อเกิดวิกฤติจะทำให้กลุ่มยังสมารถดำเนินการต่อได้ และขยายการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางธุรกิจเพื่อส่งเสริมการกระจายสินค้ากับวิสาหกิจชุมชนอื่นๆ หรือธุรกิจต่าง ๆ เช่น ธุรกิจท่องเที่ยว ในการทำรูปแบบธุรกิจร่วมกัน แม้จะอยู่คนละพื้นที่แต่สามารถทำธุรกิจและพัฒนากลุ่มร่วมกันได้ สร้างช่องทางการติดต่อสื่อสารในชองทางออฟไลน์ และออนไลน์เพิ่มมากขึ้นจากเดิม เพื่อให้สินค้าเป็นที่รู้จักทั้งภายในและภายนอกประเทศ

ถ้าในกรณีที่เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่อยู่ในระดับปรับปรุง หรือริเริ่มจัดตั้งกลุ่ม ให้นำปัจจัยเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นตัวขับเคลื่อนแรกในการบริหารกลุ่ม เนื่องจากต้องเริ่มจากการประเมินศักยภาพของกลุ่มเป็นลำดับแรก มองหาวัสดุ อุปกรณ์ หรือทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน หรือลงทุนให้น้อยที่สุด เน้นความประหยัด ไม่ก่อหนี้ ในการทำผลิตภัณฑ์ให้อาศัยแรงงานภายในกลุ่มเป็นหลัก และการดำเนินกลุ่มตามศักยภาพ ไม่เกินกำลัง แล้วจึงค่อยๆพัฒนานวัตกรรมที่มีต้นทุนน้อย โดยอาศัยความรู้ และคำปรึกษาเพิ่มจากภาครัฐ ภาคเอกชนหรือผู้ที่มีประสบการณ์ ให้ความสำคัญกับการติดต่อสื่อสารกับคนในชุมชน เพื่อสร้างการเครือข่ายความร่วมมือในการต่อยอดกลุ่มให้เจริญโต ในเรื่องของวัตถุดิบในพื้นที่ เนื่องจากคนในชุมชนเป็นกลุ่มเป้าหมายแรกที่จะให้ความสนใจในสินค้าของกลุ่ม แล้วจึงค่อยๆต่อไปยังการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานหรือบุคคลภายนอก แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นการประเมินศักยภาพ ความสามารถของกลุ่มเป็นปัจจัยหลักในการที่จะขับเคลื่อนกลุ่ม

รูปแบบแนวทางการสร้างวิสาหกิจชุมชนเข้มแข็งข้างต้น จะนำไปสู่ผลลัพธ์ ดังนี้1) วิสาหกิจชุมชนมีความเข้มแข็งเพิ่มขึ้น 2)จำนวนวิสาหกิจชุมชนเพิ่มขึ้นร้อยล10 3)รายได้เศรษฐกิจในชุมชนเพิ่มขึ้นร้อยละ10 4)หนี้สะสมของสมาชิกลดลง 5)มีนวัตกรรมในกลุ่มเพิ่มขึ้น 6)เพิ่มช่อง

ทางการจำหน่ายทั้งออนไลน์และออฟไลน์เพิ่มขึ้น 7)มีทุนทางสังคมที่เพียงพอ และ8)เครือข่ายความร่วมมือเพิ่มขึ้น

อภิปรายผล

รูปแบบแนวทางการสร้างวิสาหกิจชุมชนวัตกรรมเครือข่ายความร่วมมือ เป็นการขับเคลื่อนการสร้างความเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสงขลาให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้นที่พบ 3 ปัจจัย ได้แก่ 1) การพัฒนานวัตกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ 2) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ กล่าวได้ว่า เครือข่ายความร่วมมือยังเป็นปัจจัยหลักต่อการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ความสามารถในการสร้างความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกวิสาหกิจชุมชน เพื่อจัดจำหน่ายสินค้าและบริการทั้งในชุมชนและนอกชุมชนนสามารถนำไปสู่ชุมชนที่เข้มแข็ง (วิภวานี เผือกบัวขาว สาโรช เผือกบัวขาว พนิต ศรีประดิษฐ ,2564) และ 3) การติดต่อสื่อสาร ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้ เนื่องจากการสร้างความเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชน ยุทธศาสตร์ของกรมส่งเสริมการเกษตรการเกษตรระยะวลา 20 ปี (2560-2579) หนึ่งในยุทธศาสตร์ที่ขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติ การส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด การพัฒนานวัตกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ เพื่อต่อยอดผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่แล้วให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น การสร้างนวัตกรรมใหม่ๆเพิ่มขึ้นพัฒนาต่อยอดจากทุนเดิมที่อยู่ภายในกลุ่มหรือชุมชนในพื้นที่ ออกแบบผลิตภัณฑ์ให้มีจุดเด่นและเหมาะสมกับวิถีของชุมชนเพื่อสอดคล้องกับวัฒนธรรมและศักยภาพเฉพาะตัวของชุมชน เพื่อให้สินค้ามีความเป็นมาเพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีจุดเด่น รวมไปถึงการสร้างแผนสำรองในการบริหารกลุ่มทั้งในเรื่องเงิน และทรัพยากรเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้เมื่อเกิดวิกฤติจะทำให้กลุ่มยังสมารถดำเนินการต่อได้ โดยมีผลลัพธ์ทำให้วิสาหกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง จำนวนวิสาหกิจชุมชน รายได้เศรษฐกิจในชุมชน มีนวัตกรรมในกลุ่ม เพิ่มช่องทางการจำหน่ายทั้งออนไลน์และออฟไลน์ มีเครือข่ายความร่วมมือเพิ่มขึ้น มีทุนทางสังคมที่เพียงพอ หนี้สะสมของสมาชิกลดลง สอดคล้องกับงานวิจัยของสอดคล้องกับการศึกษาของ กชนิภา วานิชกิตติกูล, ปิยะวรรณ ยางคำ, อมร โททำ, นาวา มาสวนจิกและ ธีระศักดิ์ เกียงขวา (2566) ที่แสดงให้เห็นว่าการยกระดับผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าสามารถแข่งขันในตลาดปัจจุบันได้อย่าง มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สามารถสร้างรายได้และความเข็มแข็งให้กับเกษตรกรและชุมชนได้อย่างยั่งยืนต่อไป และสนิทเดช จินตนา และธีระพงษ์ ภูริปาณิก (2562) ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาข้อจำกัดและแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งให้กับวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย ระบุไว้ว่าว่าปัจจัยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งให้กับวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย จึงควรเน้นการสร้างนวัตกรรมขึ้นมาแต่ควรมองหานวัตกรรมที่มีต้นทุนน้อยที่สุดเพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายของกลุ่มและ

สอดคล้องกับงานวิจัยของวัชรพจน์ ทรัพย์สงวนบุญ และปรียากมล เอื้องอ้าย (2563) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนานวัตกรรมของอุตสาหกรรมการผลิตเพื่อยกระดับความสามารถทางการแข่งขันองค์กร พบว่า การเพิ่มมูลค่าให้แก่สินค้าที่มีอยู่ สร้างสินค้ารูปแบบใหม่ ปรับปรุงคุณภาพสินค้า ส่งผลให้สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้ดียิ่งขึ้นนำไปสู่ความได้เปรียบทางการแข่งขันทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของพีระศักดิ์ วรฉัตร (2564) พบว่า ปัจจัยสร้างความร่วมมือมีผลต่อความเข้มแข็งในการบริหารวิสาหกิจชุมชน ควรเน้นการสร้างเครือข่ายกับบุคคลภายนอกผ่านระบบการเป็นตัวแทนจำหน่ายสินค้า เพื่อขยายช่องทางการขายสินค้าจากรูปแบบดั้งเดิมสู่แบบการขายแบบใหม่ รวมทั้งขยายพัฒนาเครือข่ายทางธุรกิจเพื่อส่งเสริมการกระจายสินค้าโดยสร้างความร่วมมือระหว่างวิสาหกิจหรือธุรกิจชุมชนหลายๆ แห่งในรูปแบบการทำธุรกิจร่วมกัน เพื่อให้ธุรกิจในเครือข่ายนั้น สามารถทำงานคนละพื้นที่แต่สามารถพัฒนากลุ่มร่วมกันได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของวิวิภวานี เผือกบัวขาว บัณฑิตพงษ์ ศรีอำนวย สาโรช เผือกบัวขาว พนิต ศรีประดิษฐ์ (2564) ได้ศึกษา เรื่อง รูปแบบการสร้างความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปมะพร้าวบ้านแสงอรุณ อำเภอทับสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยด้านการติดต่อสื่อสาร มีผลต่อความเข้มแข็งของกลุ่ม เนื่องจากมีส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องแลกเปลี่ยนข่าวสารความคิดและทัศนคติในองค์กรของกลุ่มการติดต่อ สื่อสารระหว่างบุคลากรภายในและภายนอกองค์กร จึงควรเน้นให้กลุ่มมีช่องทางการขายมากกว่าหนึ่งช่องทาง เพื่อประชาสัมพันธ์สินค้าหรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วประเทศ เช่น การทำเพจ Tiktok เป็นต้น จะส่งผลให้สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีรายได้เพิ่มจากหลากหลายช่องทาง เพื่อลดปัญหาความจนและหนี้สินในครัวเรือนลดลง สอดคล้องกับ พีระศักดิ์ วรฉัตร ที่ให้คำแนะนำข้อเสนอแนะในการสร้างความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนว่าการติดต่อสื่อสารและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนควรส่งเสริมให้สมาชิกมีโอกาสพัฒนาทักษะการพูด การสื่อสารทั้งภาษากลาง และภาษาสากล เพื่อใช้เป็นศิลปะในการจัดจำหน่าย ตลอดทั้งอาจจะใช้เป็นช่องทางในการจัดทำช่องทางการ สื่อสารทางอิเลคทรอนิกส์ เว็ปเพจต่างๆ

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากผลการวิจัยในครั้งนี้ มีองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาที่สามารถนำไปสร้างรูปแบบแนวทางการสร้างวิสาหกิจชุมชนเข้มแข็ง คือ ให้นำเอาปัจจัยด้านพัฒนานวัตกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์มาเป็นตัวขับเคลื่อนแรกในการบริหารกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อต่อยอดผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่แล้วให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น โดยการสร้างนวัตกรรมใหม่ๆเพิ่มขึ้นพัฒนาต่อยอดจากทุนเดิมและขยายการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางธุรกิจเพื่อส่งเสริมการกระจายสินค้ากับวิสาหกิจชุมชน

อื่นๆ หรือธุรกิจต่างๆ เช่น ธุรกิจท่องเที่ยว ในการทำรูปแบบธุรกิจร่วมกัน แม้จะอยู่คนละพื้นที่แต่สามารถทำธุรกิจและพัฒนากลุ่มร่วมกันได้ สร้างช่องทางการติดต่อสื่อสารในช่องทางออฟไลน์ และออนไลน์เพิ่มมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กชนิภา วานิชกิตติกูล, ปิยะวรรณ ยางคำ, อมร โททำ, นาวา มาสวนจิก และธีระศักดิ์ เกียงขวา (2566). *การยกระดับผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าสำหรับเกษตรอัตลักษณ์พื้นถิ่นในจังหวัดมหาสารคาม.* Journal of Roi Kaensarn Academi, 8(6) มิถุนายน,58-72.

พีระศักดิ์ วรฉัตร. (2558). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งในการบริหารวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสุรินทร์.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม

พีระศักดิ์ วรฉัตร (2561). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งในการบริหารวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสุรินทร์.*วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย, 10 (2), 285-310.

วิภวานี เผือกบัวขาว สาโรช เผือกบัวขาว พนิต ศรีประดิษฐ (2564). *ผลสัมฤทธิ์ของรูปแบบการสร้างเครือข่ายเพื่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสับปะรดหมู่บ้านรวมไทย อำเภอกุยบุรีจังหวัดประจวบคีรีขันธ์.* วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ. 6 (3) (มีนาคม), 178 – 193.

วิภวานี เผือกบัวขาว บัณฑิตพงษ์ ศรีอำนวย สาโรช เผือกบัวขาว พนิต ศรีประดิษฐ (2564). *รูปแบบการสร้างความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปมะพร้าวบ้านแสงอรุณ อำเภอทับสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์.* วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ. 6 (11) (พฤศจิกายน), 127 – 142.

วัชรพจน์ ทรัพย์สงวนบุญ และปรียากมล เอื้องอ้าย. (2563). *การพัฒนานวัตกรรมของอุตสาหกรรมการผลิตเพื่อยกระดับความสามารถทางการแข่งขันองค์กร.* วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม. 16(2), 89-100

สนิทเดช จินตนา และธีระพงษ์ ภูริปาณิก. (2562). *ปัญหาข้อจำกัดและแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งให้กับวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย.* วารสารการเมืองการบริหาร และกฎหมาย. 12(3), 179-194

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่13 พ.ศ.2566-2570.* ค้นเมื่อ 30 กรกฎาคม 2565, จาก: http://www.nesdb.go.th

เสาวลักษณ์ ผลเจริญ. (2561). การพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสงขลา. บัณฑิต วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา

การหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านน้ำหมัน: พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อถ่ายทอดเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

BAN NAM MAN SCHOOL CURRICULUM: RITUALS AND BELIFES OF THE PHAYA KAEW WONG MUANG BATHING TRADITION IN NAM MAN SUBDISTRICT, THA PLA DISTRICT, UTTARADIT PROVINCE, FOR CULTURAL LEANING TRANSMISSION

[1]วทัญญู ขลิบเงิน, [2]พิชญา สกุลวิทย์, [3]อุบลวรรณ สายทอง และ [4]ธีร์กัญญา อินทอง

[1]Wathanyu Khlib-ngoen [2]Phitchaya Sakunwit [3]Ubonwan Saythong and [4]Teekanya Intong

[1]มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, อุตรดิตถ์ ประเทศไทย

[1]Rajabhat Uttaradit University, Uttaradit, Thailand.

[1]krupong007@gmail.com, [2]Phitchaya.sak@uru.ac.th, [3]fon.me7@gmail.com, [4]I.Teekanya@hotmail.com

Received: September 18,2024; **Revised**: November 3, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ 1) เพื่อรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง 2) เพื่อพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านน้ำหมัน และ3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านน้ำหมัน ผลการวิจัย

[1] อาจารย์ ดร.หลักสูตรสาขาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

[2] อาจารย์.หลักสูตรสาขาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

[3] อาจารย์ ดร.หลักสูตรสาขาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

[4] อาจารย์.หลักสูตรสาขาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

พบว่า 1) ผลการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง มี 2 เรื่อง ได้แก่ 1) ประวัติความเป็นมาของปู่พญาแก้ว วงเมือง 2) พิธีกรรม ความเชื่อ เกี่ยวกับประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง 2) ผลการพัฒนาหลักสูตร พบว่า หลักสูตรประกอบด้วย หลักการของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร มาตรฐานการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง โครงสร้างหลักสูตร เนื้อหา เวลาเรียน แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลและแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 4 แผน ประกอบด้วยเนื้อหาต่อไปนี้ 1) ปู่พญาแก้ววงเมือง 2) สร้างอัตตลักษณ์ของชุมชนด้วยพิธีกรรมและความเชื่อ 3) เครื่องบูชาปู่พญาแก้ววงเมือง และ 4) มุขปาฐะเพื่อสืบสานภูมิปัญญาและประเพณีท้องถิ่น ใช้เวลาเรียน 16 ชั่วโมง จัดการเรียนรู้โดยปราชญ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและครูผู้สอน ขณะทดลองใช้หลักสูตร พบว่า นักเรียนมีความสนใจกระตือรือร้นในการเรียน ผลการประเมินและปรับปรุงหลักสูตร พบว่า นักเรียนมีผลการเรียนรู้ก่อนและหลังการใช้หลักสูตรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านน้ำหมัน อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ปู่แก้วพญาวงเมือง บ้านน้ำหมัน อุตรดิตถ์

Abstract

The primary objectives of this research are 1) to collect knowledge about the rituals and beliefs of the Phaya Kaew Wong Muang Bathing Tradition, 2) to develop the school curriculum for Ban Nam Man School, and 3) to study the students' satisfaction with this curriculum. The research findings revealed that the collected knowledge about the rituals and beliefs Phaya Kaew Wong Muang Bathing Tradition encompasses two main topics: 1) The history of Phaya Kaew Wong Muang, and 2) The rituals and beliefs associated with the Phaya Kaew Wong Muang Bathing Tradition. The developed curriculum includes the principles, objectives, learning standards, expected learning outcomes, curriculum structure, content, learning time, learning activity guidelines, learning materials, assessment and evaluation methods, and four lesson plans with the following content: 1) Phaya Kaew Wong Muang, 2) Creating community identity through rituals and beliefs, 3) Worship items for Phaya Kaew Wong Muang, and 4) Oral literature for preserving local wisdom and traditions. The curriculum spans 16 hours of learning time, conducted by local wisdom experts and teachers. During the curriculum trial, students showed interest and enthusiasm in their learning. The evaluation and

improvement of the curriculum revealed significant differences in students' pre- and post-curriculum learning outcomes at the .05 significance level. Additionally, student satisfaction with the Ban Nam Man School curriculum was at the highest level.

Keywords: developed curriculum, Phaya Kaew Wong Muang, Ban Nam Man Uttaradit

บทนำ

ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา มีประวัติความเป็นมาเริ่มจากการอพยพโยกย้ายรวมกลุ่มเป็นหมู่บ้านมาประมาณ 200 กว่าปี (ก่อน พ.ศ. 2345) ซึ่งปรากฏหลักฐานทางโบราณสถาน โบราณคดี โบราณวัตถุ หลงเหลืออยู่น้อยมากเนื่องจากขาดการจัดเก็บรวบรวมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ประเพณีและความเชื่อของชาวน้ำหมันก็กำลังจะถูกกลืนหายไปพร้อมกับยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลง ความก้าวล้ำทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งในอนาคตอาจจะหลงเหลือไว้แต่เพียงการบอกเล่าสู่กันฟังเท่านั้น

ประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง ตำบลน้ำหมัน เป็นความเชื่อของชาวน้ำหมันว่า ผีปู่พญาแก้ววงเมืองให้ความคุ้มครองประชาชนคนน้ำหมัน ไม่ให้มีเหตุร้าย ช่วยขจัดปัดเป่าภัยพิบัติทั้งมวลไปจากหมู่บ้าน ทำนายทายทักเหตุการณ์ล่วงหน้าให้รู้ไว้จะได้ไม่ประมาท ในการดำรงชีวิต โดยมีพิธีกรรมที่ถ่ายทอดมากว่า 200 ปี พิธีกรรมดังกล่าวจะจัดขึ้นในช่วงหลังจากเทศกาลวันสงกรานต์หลังสงกรานต์ 7 วัน ในวันที่ 19 เมษายน และจะมีพิธีกรรมในวันที่ 20 เมษายน โดยมีคติความเชื่อว่าจะเป็นการสะเดาะเคราะห์ สืบชะตา โดยเริ่มจากการเตรียมวัสดุอุปกรณ์เพื่อประกอบพิธีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา ประกอบด้วยจัดทำกระทงกาบกล้วยสี่มุมส่งเคราะห์ โดยร่างทรงปู่เจ้าพญาแก้ววงเมือง จะเป็นเจ้าพิธีปัดเคราะห์มีพิธีกรรมของทุกปี การเก็บรวบรวม พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง

การสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง เป็นประเพณี ความเชื่อและการแสดงออกถึงความศรัทธาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นแหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับผู้ที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น แต่ประเพณีดังกล่าวกำลังจะถูกลดความสำคัญไปจากการขาดความสนใจของเยาวชนในพื้นที่ จากการสังเกตการทำพิธีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง ส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุเท่านั้นที่จะเป็นคนจัดเตรียมทั้งวัสดุ อุปกรณ์ ตกแต่งจัดเตรียมสถานที่ในการจัดงาน จึงอาจจะทำให้พิธีกรรมดังกล่าวสูญหายไปจากชุมชน การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเป็นการนำข้อมูลในบริบทของท้องถิ่นมาเป็นเนื้อหาสาระในหลักสูตรเพื่อจัดการเรียนรู้โดยมีมาตรฐานตัวชี้วัดจากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นแนวทาง ทั้งนี้หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นจะเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยถ่ายทอดพิธีกรรม ความเชื่อ ให้แก่เยาวชนได้สืบสานต่อไป ดังที่

ธำรง บัวศรี (2542, น.1) กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรว่า หลักสูตรเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาศักยภาพของคนไทยประการหนึ่งคือ การจัดการ บรูณาการหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ศาสนา และวัฒนธรรมประเพณีการส่งเสริมและผลักดันให้หลักสูตรทางการศึกษาสนองต่อความต้องการของผู้เรียน สามารถนำความรู้มาใช้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งเมื่อได้เรียนรู้แล้วก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในตัวผู้เรียนตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตรคือ กระบวนการจัดทำหลักสูตรการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรให้ดีขึ้น ทั้งนี้การพัฒนาหลักสูตรจะต้องเป็นไปเพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียนและสภาพแวดล้อมสังคม

คณะผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญของขนบธรรมเนียม ประเพณี คติความเชื่อของชุมชนที่กำลังจะเลือนหายไปตามกาลเวลาจึงได้พัฒนาหลักสถานศึกษาโรงเรียนบ้านน้ำหมัน : พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อถ่ายทอดเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการถ่ายทอดขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวบ้านสู่อนุชนรุ่นหลังได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้จะได้เป็นการร่วมอนุรักษ์ความเป็นอัตตลักษณ์ของท้องถิ่นให้ยังคงอยู่ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง ให้เป็นข้อมูลสารสนเทศแก่เยาวชนและบุคคลทั่วไปได้ศึกษา

2. เพื่อพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านน้ำหมัน: พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อถ่ายทอดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านน้ำหมัน: พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านน้ำหมัน: พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อถ่ายทอดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการทดลองใช้หลักสูตร ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านน้ำหมัน จำนวน 45 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองใช้หลักสูตร ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านน้ำหมัน จำนวน 30 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านน้ำหมัน : พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อถ่ายทอดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

2.2 แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 8 แผน ประกอบด้วยเนื้อหาต่อไปนี้ 1) ปู่พญาแก้ววงเมือง 2) สร้างอัตตลักษณ์ของชุมชนด้วยพิธีกรรมและความเชื่อ 3) เครื่องบูชาปู่พญาแก้ววงเมือง และ 4) มุขปาฐะเพื่อสืบสานภูมิปัญญาและประเพณีท้องถิ่น ใช้เวลาเรียน 16 ชั่วโมง

2.3 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแบบปรนัย ชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ

2.4 แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านน้ำหมัน : พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อถ่ายทอดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ยร้อยละ ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) t-test dependent sample และการวิเคราะห์เนื้อหาโดยรวม รายด้านอธิบายข้อมูลในรูปแบบตาราง

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านน้ำหมัน : พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อถ่ายทอดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. การรวบรวมองค์ความรู้พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง ผลการศึกษาองค์ความรู้พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง พบว่า มี 2 เรื่อง ได้แก่

1) ประวัติความเป็นมาของปู่พญาแก้ววงเมือง 2) พิธีกรรม ความเชื่อ เกี่ยวกับประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง

1.1 ประวัติความเป็นมาของปู่พญาแก้ววงเมือง ความเชื่อและความศรัทธา ประวัติความเป็นมาของปู่พญาแก้ววงเมือง ความเชื่อ และความศรัทธา ความเชื่อในเรื่องของผีปู่พญาแก้ววงเมือง มีเรื่องเล่าเป็นมุขปาฐะสืบต่อกันมาว่าเกิดจากการอพยพการตั้ง ถิ่นฐานของผู้คน ซึ่งส่วนใหญ่อพยพมาจากอำเภอลับแล ศาลผีปู่พญาแก้ววงเมือง จะมีผีอารักษ์ 2 ตน คือ ผีปู่พญาแก้ววงเมือง กับ ผีปู่กั๊ก หมู่บ้านมีความเชื่อว่าผีปู่พญาแก้ววงเมืองให้ความคุ้มครองประชาชนคนบ้านน้ำหมันไม่ให้มีเหตุร้ายใดๆ เกิดขึ้น ช่วยขจัดปัดเป่าภัยพิบัติทั้งมวลออกไปจากหมู่บ้าน ทำนายทายทักเหตุการณ์ล่วงหน้า ให้คนรู้ไว้จะได้ไม่ประมาทในการดำรงชีวิต

1.2 พิธีกรรมเกี่ยวกับประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมืองประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมืองจะมีพิธีก่อนวันสรงน้ำปู่ การสรงน้ำปู่เป็นการขอขมาและแสดงความกตัญญูกตเวที และยังทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลนำมาแต่สิ่งดี ๆ แก่ตนเอง หมู่บ้านและชุมชนลำดับพิธีการดังนี้ กำหนดการสงกรานต์ในตำบลน้ำหมันมี 7 วันวันที่ 6 ของวันสงกรานต์ หรือประมาณวันที่ 19 เมษายนของทุกปี ในตอนบ่ายจะเริ่มก่อเจดีย์ทรายที่บริเวณหน้าศาลปู่ตอนเย็นจะกลับบ้านไปเย็บกระทงกาบกล้วย 9 ห้อง เรียกว่า กระทงส่งเคราะห์ สิ่งของที่ใส่ในกระทงส่งเคราะห์จะมีดินเหนียวปั้นเป็นรูปคนเท่าจำนวนคนสมาชิกในบ้านของผู้นั้น บางครั้งก็ปั้นเป็นรูปสัตว์ เช่น วัว ควายใส่ลงไปในกระทง ขอบกระทงปักด้วยธงกระดาษสีสามเหลี่ยม แต่ละห้องในกระทงจะมีข้าว แกง ส้ม (ผักที่มีรสเปรี้ยว) แกงหวาน (น้ำอ้อย น้ำตาล) ขนมขาว ขนมแดง ขมิ้นหั่นเป็นแว่น (เงินคำปันฮ้อย) เม็ดฝ้าย เศษถ้วย (เฟี้ยงถ้วย) พริก เกลือ พอรุ่งเช้าของวันที่ 7 ของวันสงกรานต์ ประมาณวันที่ 19-20 เมษายน

พิธีกรรมในการสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง มี 2 ขั้นตอน คือ 1) พิธีเลี้ยงผีปู่ การเลี้ยงผีปู่พญาแก้ววงเมือง กำหนดขึ้นในเดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ เอาไข่ต้มเลี้ยงผีปู่พญาแก้ววงเมือง โดยมีลำดับขั้นดังนี้ ก่อนจะถึงวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ประมาณ 2-3 วัน ผู้ที่ทำหน้าที่ ข้าจ้ำหมอหง่อน คือผู้มีหน้าที่ดำเนินการในพิธี จะแจ้งข่าวการเลี้ยงผีปู่ให้ประชาชนทราบ และขอเก็บไข่มาด้วย ถ้าครอบครัวใดยังไม่มีไข่ก็ให้เป็นเงินแทนก็ได้ บางครอบครัวก็จะนำไปให้ในวันทำพิธีเลี้ยงผีปู่ เมื่อถึงวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ตอนเช้าจะทำพิธีต้มไข่ โดยนำไข่ทั้งหมดมาต้มรวมกัน เมื่อไข่สุกแล้ว ผู้ทำหน้าที่ ข้าจ้ำหมอหง่อน ก็จะนำธูป หมากพลู บุหรี่ ไข่ต้ม ขึ้นเซ่นไหว้ผีปู่ที่ศาลผีปู่พญาแก้ววงเมือง โดยกล่าวอัญเชิญให้ปู่พญาแก้ววงเมืองมารับเอาไข่ต้ม หมากพลู บุหรี่ ที่ลูกหลานได้นำมาเลี้ยงในวันนี้ เมื่อทำพิธีเลี้ยงผีปู่พญาแก้ววงเมืองเสร็จแล้ว ไข่ต้มก็จะนำมารับประทานกัน หรือคืนให้แก่เจ้าของไข่ไป และ 2) พิธีสรงน้ำปู่ ช่วงบ่ายวันที่ 20 เมษายน เป็นวันที่ 7 ของวันสงกรานต์ จะมีขบวนแห่มารับปู่ที่บ้านนางทรงเพื่อไปทำพิธีสรงน้ำที่ศาล เมื่อปู่ถึงศาลจะมีการทำนายเหตุการณ์บ้านเมือง ดิน ฟ้า

อากาศ ผลผลิต อาชีพ ข้อควรระวังต่าง ๆ แล้วแต่คำถาม แล้วปู่จะทำนายให้ทราบเมื่อถามข้อสงสัยต่าง ๆ จบแล้วจากนั้นก็จะทำพิธีสรงน้ำปู่เป็นเสร็จพิธี ตอนเย็นมีมหรสพสมโภชให้ผีปู่พญาแก้ววงเมือง ความเชื่อเรื่องการจัดมหรสพสมโภชประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง ตำบลน้ำหมัน นั้นเชื่อว่า ปู่พญาแก้ววงเมืองชอบการแข่งชันชกมวยไทย จึงจัดมหรสพสมโภชเป็นการแข่งชันชกมวยไทยเป็นประจำ

2. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านน้ำหมัน : พิธีกรรม ความเชื่อประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อถ่ายทอดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

ผลการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านน้ำหมัน: พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อถ่ายทอดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม มีรายละเอียดดังนี้

2.1 โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านน้ำหมัน เป็นหลักสูตรสถานศึกษาที่มีความสอดคล้องกับกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กลุ่มสาระการงานพื้นฐานอาชีพ และกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) หลักสูตรประกอบด้วย ได้แก่ 1) หลักการของหลักสูตร 2) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร 3) มาตรฐานการเรียนรู้ 4) ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง 5) โครงสร้างหลักสูตร 6) เนื้อหา 7) เวลาเรียน 8) แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 8 แผน ประกอบด้วยเนื้อหาต่อไปนี้ 1) ปู่พญาแก้ววงเมือง 2) สร้างอัตตลักษณ์ของชุมชนด้วยพิธีกรรมและความเชื่อ 3) เครื่องบูชาปู่พญาแก้ววงเมือง และ 4) มุขปาฐะเพื่อสืบสานภูมิปัญญาและประเพณีท้องถิ่น ใช้เวลาเรียน 16 ชั่วโมง 9) สื่อการเรียนรู้ และ10) การวัดและประเมินผล

2.2 สาระการเรียนรู้หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านน้ำหมัน: พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อถ่ายทอดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย 4 หน่วยการเรียนรู้ จำนวน 8 แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ใช้เวลาเรียน 16 ชั่วโมง ได้แก่ 1) ปู่พญาแก้ววงเมือง 2) สร้างอัตตลักษณ์ของชุมชนด้วยพิธีกรรมและความเชื่อ 3) เครื่องบูชาปู่พญาแก้ววงเมือง และ 4) มุขปาฐะเพื่อสืบสานภูมิปัญญาและประเพณีท้องถิ่น ประกอบด้วย 1) กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้แก่ ส 2.1 ม1/3, ส 2.1 ม2/3, ส 2.1 ม3/3 2) กลุ่มสาระการงานพื้นฐานอาชีพ ได้แก่ ง1.1 ม1/1, ง1.1 ม1/2 ง1.1 ม2/1, ง1.1 ม2/2, ง1.1 ม3/2, ง1.1 ม3/3 3) กลุ่มสาระภาษาไทย ได้แก่ ท5.1 ม1/3, ท5.1 ม1/4, ท5.1 ม2/2, ท5.1 ม2/3, ท5.1 ม2/4, ท5.1 ม3/1, ท5.1 ม3/2, ท5.1 ม3/3

2.3 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านน้ำหมัน : พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อถ่ายทอดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมมีรายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านน้ำหมัน : พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อถ่ายทอดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

การทดลอง	N	คะแนนเต็ม	$\overline{X}$	S.D.	t	p-value
ก่อนเรียน	30	30	13.13	1.58	23.69**	0.000
หลังเรียน	30	30	25.66	2.30		0.000

* ค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 1 พบว่า นักเรียนที่ผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านน้ำหมัน : พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อถ่ายทอดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนค่าเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 13.13 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.58 และหลังเรียนเท่ากับ 25.66 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.30 แสดงว่าหลักสูตรมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.4 ผลการศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านน้ำหมัน: พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อถ่ายทอดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม แสดงรายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงผลการศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านน้ำหมัน : พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อถ่ายทอดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

ที่	รายการ	เกณฑ์การจบหลักสูตร (คะแนนร้อยละ)	ผลการทดลองใช้ (คะแนนเฉลี่ยร้อยละ)	ผ่าน/ ไม่ผ่าน
1.	ด้านความรู้ความเข้าใจ	82.75	85.29	ผ่าน
2.	ด้านทักษะ	88.25	88.57	ผ่าน
3.	ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์	83.17	83.45	ผ่าน
4.	ด้านระยะเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	81.54	87.28	ผ่าน

จากตารางที่ 2 พบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยด้านความรู้และความเข้าใจ หลังเข้ารับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น ร้อยละ 82.75 และด้านทักษะ ร้อยละ 88.25 ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ร้อยละ 83.17 และด้านระยะเวลาในการเข้าอบรมร้อยละ 81.54 แสดงให้เห็นว่าหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านน้ำหมัน : พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อถ่ายทอดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม มีประสิทธิผลนักเรียนผ่านเกณฑ์ที่กำหนดในทุกด้าน

3. ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านน้ำหมัน : พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อถ่ายทอดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ดังแสดงรายละเอียดในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้าน น้ำหมัน : พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อถ่ายทอดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

รายการประเมิน	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านปัจจัย (Input)			
1.1 เนื้อหาตรงกับจุดประสงค์มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อนักเรียน	4.67	0.89	มากที่สุด
1.2 สื่อและวัสดุอุปกรณ์ประกอบการประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีจำนวนเพียงพอ	4.70	0.67	มากที่สุด
1.3 ครูหรือวิทยากรมีสามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียนได้ดี	4.70	0.75	มากที่สุด
1.4 สถานที่ในการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสม	4.50	0.77	มากที่สุด
1.5 ระยะเวลามีความเหมาะสมกับเนื้อหา	4.67	0.54	มากที่สุด
เฉลี่ยรวมด้านที่ 1	**4.67**	**0.63**	มากที่สุด
2. ด้านกระบวนการ (Process)			
2.1 รูปแบบการกิจกรรมเนื้อหาสาระเหมาะสมกับเวลา	4.60	0.89	มากที่สุด
2.2 ขั้นตอนการดำเนินการกิจกรรมการเรียนรู้มีการเรียงลำดับขั้นตอนในการปฏิบัติได้เหมาะสม	4.43	0.88	มาก
2.3 เทคนิคการถ่ายทอดความรู้ชัดเจน เข้าใจง่าย	4.67	0.62	มากที่สุด
2.4 เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม	4.63	0.72	มากที่สุด
เฉลี่ยรวมด้านที่ 2	**4.58**	**0.67**	มากที่สุด
3. ด้านผลลัพธ์ (Output)			
3.1 ได้รับความรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรม	4.67	0.96	มากที่สุด
3.2 มีความเข้าใจเกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณี ของชาวน้ำหมัน	4.83	0.63	มากที่สุด
3.3 สามารถทำกระทง 9 ช่องเพื่อประกอบพิธีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง	4.40	0.84	มาก
3.4 นักเรียนเกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น	4.67	0.55	มากที่สุด
3.5 นักเรียนมีความสุข สนุกกับการเรียนรู้เรื่อง ความเชื่อและประเพณีสรงน้ำ	4.60	0.76	มากที่สุด

ปู่พญาแก้ววงเมือง			
เฉลี่ยรวมด้านที่ 3	**4.64**	**0.67**	มากที่สุด
เฉลี่ยรวมทุกด้าน	**4.62**	**0.65**	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่าหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านน้ำหมัน : พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อถ่ายทอดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ความพึงพอใจในภาพรวมประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.62, S.D. = 0.65) ซึ่งเมื่อพิจารณาในแต่ละด้านที่ประเมินพบว่าประเด็นที่อยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านปัจจัย ($\overline{X}$ = 4.67, S.D. = 0.63) รองลงมาคือ ด้านผลลัพธ์ ($\overline{X}$ = 4.64, S.D. = 0.67) และด้านกระบวนการ ($\overline{X}$ = 4.58, S.D. = 0.67) ตามลำดับ

อภิปรายผล

การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านน้ำหมัน: พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อถ่ายทอดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้นำเสนอการอภิปรายผลการวิจัยภาพรวมไว้ดังนี้

1. องค์ความรู้ท้องถิ่นที่ได้จากการวิจัยเกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมืองเพื่อถ่ายทอดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม พบว่า พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง มีจำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ 1) ประวัติความเป็นมาของประชาชนชาวน้ำหมัน 2) พิธีกรรมสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง 3) เครื่องเซ่นไหว้ในพิธีบวงสรวงสงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง และ 4) ความเชื่อของประชาชนที่มีต่อปู่พญาแก้ววงมือง จากการลงพื้นที่เพื่อศึกษาข้อมูลรวบรวมไว้เป็นสารสนเทศ ผู้วิจัยได้นำองค์ความรู้ที่ได้มาจัดเป็นสาระการเรียนรู้และพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านน้ำหมันเพื่อให้สถานศึกษานำไปใช้กับนักเรียนและให้นักเรียนได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ พิธีกรรม ความเชื่อและประเพณีที่สำคัญของท้องถิ่นตนเอง เป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2562 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) มาตรา 27 วรรคสองที่ว่าให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่ จัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนสามารถเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงาน และการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านน้ำหมันครั้งนี้เป็นการตอบสนองนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ที่กำหนดให้สถานศึกษา องค์กรต่าง ๆ ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ตามสภาพปัญหาของชุมชนและสังคม ความต้องการของท้องถิ่น

และนักเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ กษมา ชนะวงศ์ (2564) ได้นำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนโรงเรียนเอกชน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนโรงเรียนเอกชน ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ปัจจัยการบริหารจัดการหลักสูตร ประกอบด้วย 1) คณะกรรมการบริหารจัดการหลักสูตร 2) ผู้บริหารและครูผู้สอน 3) ขอบข่ายการบริหารจัดการหลักสูตร องค์ประกอบที่ 2 กระบวนการบริหารจัดการหลักสูตร ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาบริบทของสถานศึกษาและกำหนดวัตถุประสงค์ของการบริหารจัดการหลักสูตร ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนบริหารจัดการหลักสูตร ขั้นตอนที่ 3 การนำหลักสูตรไปใช้ ขั้นตอนที่ 4 การนิเทศการใช้หลักสูตร ขั้นตอนที่ 5 การประเมินผลการใช้หลักสูตร และองค์ประกอบที่ 3 ผลลัพธ์ โดยนักเรียนมีคุณลักษณะในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 1) คิดเป็น 2) ทำเป็น 3) อยู่เป็น

2. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านน้ำหมัน: พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อถ่ายทอดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม พบว่า หลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากกระบวนการพัฒนาหลักสูตรได้พัฒนาตามกระบวนการขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ โดยเริ่มตั้งแต่การศึกษาแนวคิดทฤษฎีในการพัฒนาหลักสูตร แล้วจึงดำเนินการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการที่ชัดเจนในการพัฒนาหลักสูตร ด้านเนื้อหาในหลักสูตรผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สอบถาม สัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจากหลายฝ่ายเพื่อเป็นข้อมูลประกอบนำมาจัดเป็นหน่วยการเรียนรู้ หลังจากนั้นจึงได้ค้นหาแนวทางในการพัฒนาหลักสูตร แล้วนำข้อมูลที่ได้จากข้อมูลสำคัญข้างต้นมาดำเนินการพัฒนาหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรฉบับร่าง แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเหมาะสม พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพสูงขึ้น จึงทำให้เอกสารหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรโดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของทาบา (Taba, 1962) ซึ่งได้กล่าวไว้ว่าการพัฒนาหลักสูตรต้องเริ่มจากการศึกษาวิเคราะห์ความต้องการ (Diagnosis of Needs) ตรวจสภาพปัญหาและความต้องการ และความจำเป็นต่างๆ ของสังคมและผู้รับการพัฒนา เพื่อนำมากำหนดจุดมุ่งหมายให้ชัดเจน แล้วจึงคัดเลือกเนื้อหาสาระ คัดเลือกและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ แล้วจึงกำหนดสิ่งที่จะประเมินและวิธีการประเมินผลตามลำดับ โดยจะส่งผลทำให้หลักสูตรมีคุณภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อวัศยา แสงทอง (2564) ได้พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนวัดจันทราวาส (ศุขประสารราษฎร์) ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบความรู้ท้องถิ่น ประกอบด้วย (1) บริบทของอำเภอท่าแซะ (2) ประวัติความเป็นมาของการแสดงเรือถ่อ (3) รูปแบบและฉันทลักษณ์ของบท

กลอนในการแสดงเรือถ่อ (4) การประดิษฐ์ไม้ถ่อสำหรับการแสดงเรือถ่อ (5) เครื่องดนตรีประกอบการแสดงเรือถ่อ และ (6) ท่ารำตามทำนองเพลงการแสดงเรือถ่อ ในทำนองเดียวกับงานวิจัยของนิภาพร ช่วยธานี (2564) ที่กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรที่มีการพัฒนาตามขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรโดยศึกษาแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรแล้วดำเนินการศึกษาสภาพปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรและนำข้อมูลมาใช้พัฒนาหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร โดยนำหลักสูตรไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบคุณภาพ และทำการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะจะทำให้หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมามีคุณภาพ นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในหลักสูตรโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในการทำกิจกรรม โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการฝึกปฏิบัติทักษะเพื่อให้ได้รับประสบการณ์โดยตรงจากการเรียนรู้ จึงส่งผลให้หลักสูตรมีความเหมาะสมที่จะสามารถนำไปใช้ได้เป็นอย่างดี

3. นักเรียนมีความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านน้ำหมัน: พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมือง ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อถ่ายทอดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม อยู่ในระดับมาก เนื่องจากเป็นเนื้อหา เรื่องราวในท้องถิ่นของนักเรียน นักเรียนบางส่วนมีประสบการณ์ตรงจากการติดตาม พ่อ แม่ ไปเข้าร่วมพิธีสรงน้ำปู่พญาแก้ววงเมืองมาแล้ว ทางด้านวิทยากรผู้ถ่ายทอดความรู้ก็มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ในการถ่ายทอดประสบการณ์และวิธีการสอนที่เน้นลงมือปฏิบัติ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนได้ลงมือปฏิบัติคอยทำหน้าที่ให้คำแนะนำหรือเป็นที่ปรึกษาที่ดีช่วยเหลือผู้เรียนในขณะที่ทำกิจกรรมอย่างใกล้ชิด กระตุ้นให้ผู้เรียนมีความกล้าแสดงออก มีความมั่นใจ จะส่งผลทำให้ผู้เรียนมีความตระหนักและเห็นคุณค่าของประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นมากขึ้นและมีความสุขสนุกในการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชฎานิศ ช่วยบำรุง (2564) ที่ได้พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง การถนอมอาหารจากผลไม้ท้องถิ่น จังหวัดระยอง สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า กิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดขึ้นได้แนวทางมาจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานโดยใช้แบบสอบถามกับนักเรียน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งกิจกรรมการเรียนการสอนตรงกับความต้องการของผู้เรียน ส่งผลให้มีความต้องการเรียนรู้ ตั้งใจเรียนเกิดความรู้สึกที่ดีต่อการเรียนและให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมเป็นอย่างดี นักเรียนจึงมีความพึงพอใจมากที่สุด

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยด้านความรู้และความเข้าใจ หลังการเข้าร่วมกิจกรรมตตามหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น ร้อยละ 82.75 ด้านคุณลักษณะอังพึงประสงค์ ร้อยละ 83.17 แสดงให้เห็นว่าหลักสูตรหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านน้ำหมัน: พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีสรงน้ำปู่พญาแก้ว

วงเมือง ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อถ่ายทอดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ทั้งนี้เนื่องมาจากหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีการออกแบบการจัดกิจกรรมเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติมีการสาธิตและฝึกปฏิบัติในตามเนื้อหาในแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แต่ละแผน จึงส่งผลให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ เกิดทักษะการปฏิบัติตามกิจกรรมในแผนการจัดการเรียนรู้ รวมทั้งเนื้อหาในหลักสูตรเป็นพิธีกรรม ความเชื่อและประเพณีในท้องถิ่นของนักเรียนจึงมีความคุ้นเคยจากประสบการณ์ตรงสามารถปฏิบัติกิจกรรมได้อย่างคล่องแคล่ว ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจกระตือรือร้นในการเรียนรู้อย่างมีความสุข

เอกสารอ้างอิง

กษมา ชนะวงศ์. (2564). *รูปแบบการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนโรงเรียนเอกชน.* บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ชฎานิศ ช่วยบำรุง. (2564). *การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง การถนอมอาหารจากผลไม้ท้องถิ่นจังหวัดระยอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

นิภาพร ช่วยธานี. (2564). *การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning โดยใช้สื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้สำหรับอาจารย์ผู้สอนในระดับอุดมศึกษา.* ตรัง: มหาวิทยาลัยราชมงคลศรีวิชัย.

ธำรง บัวศรี. (2542). *ทฤษฎีหลักสูตร: การออกแบบและพัฒนา.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: พัฒนศึกษา.

อวัศยา แสงทอง. (2564). *การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนวัดจันทราวาส (ศุขประสารราษฎร์).* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

การจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ ที่มีต่อความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์ และการเขียนสรุปความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

KWL PLUS LEARNING MANAGEMENT WITH GRAPHIC ORGANIZERS TECHNIQUE AND INTERACTIVE ELECTRONIC FOLKTALES AFFECTED TO ANALYTICAL READING AND SUMMARY WRITING ABILITY OF GRADE 4 STUDENTS

[1]ปาริชาต เกื้อทอง, [2]ปรีดา เบ็ญคาร และ [3]กุลพัฒน์ ยิ่งดำนุ่น

[1]Parichart Kuathong, [2]Preeda Benkan and [3]Kullaphat Yingdumnoon

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, ประเทศไทย

Songkhla Rajabhat University, Thailand.

[1]7215@parichat.skru.ac.th

Received: September 18,2024; **Revised**: November 4, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ 2) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการเขียนสรุปความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ และ 3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบ KWL

[1] นักศึกษา สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

[3] อาจารย์ ดร. สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเทศบาล 4 (วัดคลองเรียน) จำนวน 30 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ แบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์ แบบทดสอบวัดความสามารถในการเขียนสรุปความ และแบบสอบถามความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที แบบไม่อิสระต่อกัน (Dependent t-test) ผลการวิจัยพบว่า 1) ความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หลังการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2) ความสามารถในการเขียนสรุปความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หลังการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 3) ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : การจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus, เทคนิคผังกราฟิก, หนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์, ความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์, ความสามารถในการเขียนสรุปความ

Abstract

The objectives of this research were: 1) to compare analytical reading ability of grade 4 students before and after learning through KWL Plus with graphic organizers technique and interactive electronic folktales; 2) to compare summary writing ability of grade 4 students before and after learning through KWL Plus with graphic organizers technique and interactive electronic folktales; and 3) to study grade 4 students' satisfaction towards KWL Plus learning management with graphic organizers technique and interactive electronic folktales. The research sample consisted of 30 grade 4 students from Tassaban 4 School (Wat Klongrian). Multi – stage sampling was employed. The research instruments were lesson plans , an analytical reading test, a summary writing test, and a students' satisfaction questionnaire. The data were analyzed using mean, standard deviation, and t-test (Dependent). The research findings were as follows: 1) the analytical reading ability of grade 4 students after learning through KWL Plus with

graphic organizers technique and interactive electronic folktales was higher than before learning with statically significant at .01 level, 2) the writing summary ability of grade 4 students after learning through KWL Plus with graphic organizers technique and interactive electronic folktales was higher than before learning with statically significant at .01 level, and 3) grade 4 students' satisfaction towards KWL Plus learning management with graphic organizers technique and interactive electronic folktales was at a highest level.

Keywords : KWL Plus learning management, graphic organizer technique, interactive electronic folktale, analytical reading ability, writing summary ability

บทนำ

ภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมอันก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ และเสริมสร้างบุคลิกภาพของคนในชาติให้มีความเป็นไทย เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทำให้สามารถประกอบกิจธุระการงานและดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมประชาชาติได้อย่างสันติสุขและเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ประสบการณ์ จากแหล่งข้อมูลสารสนเทศต่างๆ เพื่อพัฒนาความรู้ ความคิด วิเคราะห์ วิจารณ์ และสร้างสรรค์ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและความก้าวหน้า ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ตลอดจนนำไปใช้ในการพัฒนาอาชีพให้มีความมั่นคง ทางสังคมและเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังเป็นสื่อที่แสดงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษด้านวัฒนธรรม ประเพณี ชีวทัศน์ โลกทัศน์ และสุนทรียภาพ โดยบันทึกไว้เป็นวรรณคดีและวรรณกรรมอันล้ำค่า ภาษาไทยจึงเป็นสมบัติของชาติที่ควรค่าแก่การเรียนรู้ เพื่ออนุรักษ์และสืบสานให้คงอยู่คู่ชาติไทยตลอดไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

การอ่านเชิงวิเคราะห์และการเขียนสรุปความจึงเป็นอีกหนึ่งทักษะที่มีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อนักเรียน เพราะการอ่านเชิงวิเคราะห์เป็นทักษะขั้นสูงที่ต้องใช้กระบวนการคิด พิจารณา และหาเหตุผล เพื่อทำความเข้าใจกับเรื่องที่อ่านได้อย่างถูกต้อง การอ่านเชิงวิเคราะห์มิใช่เป็นเพียงการอ่านเพื่อความรู้และความเพลิดเพลินเท่านั้น แต่ยังต้องมีการวิเคราะห์สิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อในด้านต่าง ๆ โดยผู้อ่านจะต้องอ่านอย่างพิจารณาแล้วใช้ความคิดในการไตร่ตรอง แยกแยะ จับใจความสำคัญ สรุปเรื่องราวในเรื่องที่อ่าน ดังนั้นในการอ่านเชิงวิเคราะห์และการเขียนสรุปความจึงเป็นของคู่กันที่นักเรียนจะต้องอ่านและนำไปสู่การเขียน หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-ป.6) จึงได้กำหนด

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น สาระการอ่านไว้ว่า นักเรียนสามารถใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิด เพื่อนำไปใช้ตัดสิน แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตและมีนิสัยรักการอ่าน และได้กำหนดตัวชี้วัดเกี่ยวกับการอ่านเชิงวิเคราะห์ไว้ว่า นักเรียนจะต้องสามารถวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน เพื่อนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) นอกจากนี้เกณฑ์การผ่านช่วงชั้นและการจบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับชั้นประถมศึกษา ข้อที่ 3 กำหนดไว้ว่าผู้เรียนจะต้องผ่านการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ดังนั้นการอ่านเชิงวิเคราะห์ จึงถือได้ว่าเป็นทักษะการอ่านในระดับสูงที่นักเรียนจะต้องได้รับการฝึกฝนและเรียนรู้ อีกทั้งการเขียนสรุปความก็ยังมีบทบาทสำคัญต่อผู้เรียนในระดับชั้นประถมศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะนักเรียนจะต้องเขียนสรุปความเพื่อแสดงความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนแสดงความคิดเห็นให้ผู้อื่นทราบด้วย

จากรายงานผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ระหว่างปีการศึกษา 2561-2564 วิชาภาษาไทย ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครหาดใหญ่ พบว่า โรงเรียนเทศบาล 2 (บ้านหาดใหญ่) มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 56.85, 46.04, 54.43 และ 49.42 ตามลำดับ โรงเรียนเทศบาล 3 (โศภนพิทยาคุณานุสรณ์) มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 59.22, 51.19, 58.87 และ 61.08 ตามลำดับ โรงเรียนเทศบาล 4 (วัดคลองเรียน) มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 55.69, 45.96, 61.00 และ 47.94 ตามลำดับ โรงเรียนเทศบาล 5 (วัดหาดใหญ่) มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 57.69, 48.00, 60.29 และ 50.80 ตามลำดับ โรงเรียนเทศบาล 6 (อนุบาลในฝัน) มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 68.03, 59.22, 65.86 และ 59.73 ตามลำดับ โดยในปี 2564 มีคะแนนเฉลี่ยลดลงเป็นอย่างมาก ซึ่งยังต่ำกว่าเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนดไว้ (สำนักการศึกษา เทศบาลนครหาดใหญ่, 2564) และจากการที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ครูผู้สอนรายวิชาภาษาไทย ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สังกัดสำนักการศึกษาเทศบาลนครหาดใหญ่ พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ไม่สามารถอ่านเชิงวิเคราะห์และเขียนสรุปความได้ กล่าวคือ นักเรียนไม่สามารถอ่านแล้วแยกแยะเรื่องราวโดยการคิดใคร่ครวญอย่างละเอียดรอบคอบ โดยใช้ความรู้ความคิดในการแก้ปัญหานั้นได้ ตลอดจนนักเรียนไม่สามารถจับประเด็นสำคัญและสาระสำคัญของเรื่องได้ อีกทั้งนักเรียนไม่สามารถนำเรื่องที่อ่านมาเรียบเรียงใหม่ให้สั้นโดยใช้สำนวนภาษาของตนเองได้

การจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus เป็นเทคนิคหนึ่งที่สามารถพัฒนาความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์และการเขียนสรุปความของนักเรียนให้สูงขึ้นได้เป็นอย่างดี เพราะเทคนิค KWL plus มีพื้นฐานมาจากเทคนิค KWL ซึ่งประกอบด้วย 3 ส่วนที่สำคัญคือ 1) ระบุสิ่งที่รู้ เรื่องที่รู้ที่เกี่ยวกับเรื่องที่กำหนด หรือหัวเรื่องที่กำหนด (K) 2) อยากรู้อะไรบ้าง จากสิ่งหรือเรื่องที่กำหนดในขั้นแรก (W) และ 3) เรียนรู้อะไรบ้างจากเรื่องที่กำหนด หลังจากอ่านเสร็จแล้ว (L) ซึ่งเทคนิค KWL plus ได้เพิ่มเติมการทำแผนผังมโนทัศน์ และการสรุปของเรื่องราวต่างๆ ที่อ่าน เมื่อจบกระบวนการ

KWL ทั้งยังมีการกระตุ้น ช่วยเหลือ การแนะนำที่ดีจากครู จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ช่วยให้กระบวนการ KWL plus ประสบผลสำเร็จ นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการที่จะตอบคำถาม และสามารถนำความรู้ที่ได้รับมาสรุปเป็นความคิดของตนเองได้อย่างสร้างสรรค์ (วัชรา เล่าเรียนดี และคณะ)

จากความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงปัญหาของนักเรียนที่ไม่สามารถใช้ความคิดในการไตร่ตรอง แยกแยะ จับประเด็นความสำคัญ และสรุปเรื่องราวในเรื่องที่อ่านได้ อีกทั้งนักเรียนไม่สามารถจัดระบบความคิด หรือเรียบเรียงองค์ความรู้เพื่อที่จะนำองค์ความรู้เหล่านั้นไปสังเคราะห์ต่อยอดเพื่อตอบคำถามได้ ส่วนปัญหาในด้านการเขียนนั้น นักเรียนไม่สามารถนำเรื่องที่อ่านมาเรียบเรียงใหม่ให้สั้นโดยใช้สำนวนภาษาของตนเองได้ ตลอดจนผู้วิจัยได้เห็นความสำคัญของการพัฒนาความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์และการเขียนสรุปความของนักเรียน จึงได้ประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกทักษะความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์และการเขียนสรุปความ โดยการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้นิทานพื้นบ้านเป็นเนื้อเรื่องเพราะเมื่อนักเรียนได้อ่านหรือฟังนิทานพื้นบ้านทำให้นักเรียนมองเห็นคุณค่า ได้รับข้อคิด คติเตือนใจในการดำเนินชีวิต อีกทั้งสะท้อนให้เห็นถึงจารีต ประเพณี พิธีกรรม ศาสนา และประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยเพิ่มพูนความรู้ ความคิดให้กับนักเรียนเป็นอย่างยิ่ง อันนำไปสู่การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้นักเรียนมีความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์และการเขียนสรุปความที่สูงขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์ระหว่างก่อนและหลังเรียน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

2. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการเขียนสรุปความระหว่างก่อนและหลังเรียน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์

วิธีดำเนินการวิจัย

แบบแผนการทดลองในงานวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) การจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ ที่มีต่อความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์ และการเขียนสรุปความ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยมีขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนในสังกัดสำนักการศึกษา เทศบาลนครหาดใหญ่ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 5 โรงเรียน มีนักเรียนทั้งหมด 680 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/2 โรงเรียนเทศบาล 4 (วัดคลองเรียน) สังกัดสำนักการศึกษา เทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จำนวน 30 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) โดยการสุ่มจับฉลากชื่อโรงเรียน สังกัดสำนักการศึกษา เทศบาลนครหาดใหญ่ จับฉลากได้โรงเรียนเทศบาล 4 (วัดคลองเรียน) เมื่อได้โรงเรียนแล้ว จึงสุ่มจับฉลากห้องเรียน จำนวน 1 ห้องเรียน จับได้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/2 โดยมีนักเรียนจำนวน 30 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ ที่มีต่อความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์ และการเขียนสรุปความ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 5 แผน แบ่งเป็นแผนละ 3 ชั่วโมง รวมทั้งสิ้น 15 ชั่วโมง ผู้วิจัยได้ใช้เรื่องการอ่านเชิงวิเคราะห์ การเขียนสรุปความ และหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ เรื่องนายแรง, เขาทะนาน, กล้วยสองปลี, เกาะหนูเกาะแมว และหมาป่ากับต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ เป็นเนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1. แผนการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์

3.2. แบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์

3.3 แบบทดสอบวัดความสามารถในการเขียนสรุปความ

3.4. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และค่าทดสอบค่าที ใช้สูตร t-test for dependent

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์การจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ ที่มีต่อความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์และการเขียนสรุปความ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์ระหว่างก่อนและหลังเรียนโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์ระหว่างก่อนและหลังเรียนโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

การอ่านเชิงวิเคราะห์	คะแนนเต็ม	ก่อนการจัดการเรียนรู้		หลังการจัดการเรียนรู้		t
		$\bar{X}$	SD.	$\bar{X}$	SD.	
วิเคราะห์ความสำคัญ	10	4.20	1.69	7.43	1.77	15.20**
วิเคราะห์ความสัมพันธ์	10	4.67	1.63	7.47	1.81	11.82**
วิเคราะห์หลักการ	10	4.20	2.07	7.07	1.93	9.15**
รวม	30	13.07	3.44	21.97	4.51	22.62**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 1 พบว่า ความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หลังการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าเฉลี่ยหลังการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X}$ เท่ากับ 21.97) ค่าเฉลี่ยก่อนการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X}$ เท่ากับ 13.07)

2. ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการเขียนสรุปความระหว่างก่อนและหลังเรียน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการเขียนสรุปความระหว่างก่อนและหลังเรียน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

การเขียนสรุปความ	คะแนนเต็ม	ก่อนการจัดการเรียนรู้		หลังการจัดการเรียนรู้		t
		$\overline{X}$	SD	$\overline{X}$	SD	
การเขียนสรุปใจความสำคัญ	10	3.90	1.32	7.27	1.41	22.80**
การเขียนประโยค	6	3.03	1.03	4.57	0.63	9.34**
การเขียนสะกดคำ	4	2.20	0.41	3.13	0.78	6.91**
รวม	20	9.13	2.46	14.97	2.46	32.42**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 2 พบว่า ความสามารถในการเขียนสรุปความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หลังการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีคะแนนเฉลี่ยหลังการจัดการเรียนรู้ ($\overline{X}$ เท่ากับ 14.97) คะแนนเฉลี่ยก่อนการจัดการเรียนรู้ ($\overline{X}$ เท่ากับ 9.13)

3. ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์

ตารางที่ 3 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์

ข้อคำถาม	$\overline{X}$	SD.	ระดับความพึงพอใจ
1. ครูบอกรายละเอียดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ให้นักเรียนเข้าใจอย่างชัดเจน	4.90	0.31	มากที่สุด
2. ครูให้ความรู้เรื่องการอ่านเชิงวิเคราะห์และการเขียนสรุปความอย่างชัดเจน	5.00	0.00	มากที่สุด
3. ครูใช้นิทานพื้นบ้านที่น่าสนใจและหลากหลายเรื่อง	4.90	0.31	มากที่สุด
4. ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นและถามในสิ่งที่นักเรียนอยากรู้	5.00	0.00	มากที่สุด

รวมด้านครูผู้สอน	**4.95**	**0.22**	**มากที่สุด**
1. เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการอ่าน	4.90	0.31	มากที่สุด
2. เป็นกิจกรรมที่ฝึกการถามคำถามตนเองและการใช้ความคิด และคิดในสิ่งที่อ่านเป็นสำคัญ	4.87	0.35	มากที่สุด
3. เป็นกิจกรรมที่ฝึกระดมสมองโดยมีกรอบในการร่วมกันคิด	4.90	0.31	มากที่สุด
4. นักเรียนมีความสุขและรู้สึกชอบเมื่อได้ถามคำถามจากนิทานพื้นบ้านเรื่องต่าง ๆ	4.93	0.25	มากที่สุด
5. นักเรียนรู้สึกสนุกสนานเมื่อได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม	4.97	0.18	มากที่สุด
รวมด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	**4.91**	**0.28**	**มากที่สุด**
1. นักเรียนรู้สึกพอใจเมื่อได้ทำชิ้นงานหลากหลาย	4.87	0.35	มากที่สุด
2. นักเรียนรู้สึกพอใจเมื่อครูเฉลยแบบฝึกหัดและข้อสอบทุกครั้ง	4.93	0.25	มากที่สุด
3. นักเรียนรู้สึกพอใจเมื่อครูบอกคะแนนสอบ	4.83	0.38	มากที่สุด
รวมด้านการวัดประเมินผล	**4.88**	**0.33**	**มากที่สุด**
รวม	**4.92**	**0.28**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 3 พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หลังการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ รวมภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ เท่ากับ 4.92) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านครูผู้สอนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\overline{X}$ เท่ากับ 4.95) รองลงมาคือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ($\overline{X}$ เท่ากับ 4.91) และด้านการวัดประเมินผล ($\overline{X}$ เท่ากับ 4.88) ตามลำดับ เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ครูให้ความรู้เรื่องการอ่านเชิงวิเคราะห์และการเขียนสรุปความอย่างชัดเจน และครูเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น และถามในสิ่งที่นักเรียนอยากรู้ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\overline{X}$ เท่ากับ 5.00) และนักเรียนรู้สึกพอใจเมื่อครูบอกคะแนนสอบ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\overline{X}$ เท่ากับ 4.83)

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ ที่มีต่อความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์ และการเขียนสรุปความ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การศึกษาความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ มีคะแนนความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์หลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการ

จัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้ ทั้งนี้พิจารณาได้ว่าเป็นผลมาจากสาเหตุดังต่อไปนี้

1.1 การสอนอ่านเชิงวิเคราะห์โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นพัฒนาความสามารถของนักเรียนในด้านของการอ่าน การคิด และการเขียนควบคู่กัน ซึ่งนักเรียนจะได้เรียนรู้และพัฒนาความสามารถของนักเรียนอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ซึ่งในแต่ละขั้นตอนจะมีส่วนช่วยในการพัฒนาความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์ของนักเรียน สอดคล้องกับ วัชรา เล่าเรียนดี (2556) ได้กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ KWL Plus เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนช่วยกันระดมความคิด เพื่อให้ได้คำตอบของทุกขั้นตอนครบถ้วน โดยมีครูถามคำถามเพิ่มเติม ติดตามดูแลช่วยเหลือ ยิ่งฝึกมากเท่าใด จะช่วยให้นักเรียนสามารถอ่านและใช้ความคิดมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 K (Know) นักเรียนรู้อะไรบ้างเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านเรื่องที่อ่าน ในขั้นตอนนี้เป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนใช้ความรู้เดิมของนักเรียน โดยผู้วิจัยจะมีการยกตัวอย่างคำศัพท์ รูปภาพ เพลง หรือชื่อสถานที่ต่าง ๆ ให้นักเรียน เพื่อเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนช่วยกันคิดและแสดงความคิดเห็นในสิ่งที่นักเรียนรู้ ผลการศึกษาในขั้นตอนนี้พบว่า นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นและมีความสุข สนุกสนานในการเรียนรู้ นักเรียนกล้าที่จะคิดและมีการแลกเปลี่ยนพูดคุยแสดงความคิดเห็นร่วมกัน แสดงให้เห็นว่านักเรียนมีการพยายามดึงความรู้เดิมของนักเรียนแต่ละคนออกมาให้ได้มากที่สุด ส่งผลให้นักเรียนเกิดกระบวนการคิด นำไปสู่การพัฒนาความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ขั้นที่ 2 W (What do we want to learn) นักเรียนต้องการรู้อะไรบ้างเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านเรื่องที่อ่าน ในขั้นตอนนี้เป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนถามคำถามในสิ่งที่นักเรียนอยากรู้ อยากเห็น ผลการศึกษาในขั้นตอนนี้พบว่า นักเรียนมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ อยากรู้ อยากเห็น กล้าที่จะถามในสิ่งที่นักเรียนสงสัย ส่งผลให้นักเรียนเกิดกระบวนอ่านและกระบวนการคิดควบคู่กันไป นำไปสู่การพัฒนาความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นที่ 3 L1 (What did we learn) นักเรียนได้รู้อะไรบ้างเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านเรื่องที่อ่าน ในขั้นตอนนี้เป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้ตอบคำถามที่ตนเองตั้งคำถามไว้ในขั้นที่ 2 ซึ่งก่อนที่นักเรียนจะตอบคำถามได้ นักเรียนต้องตั้งใจอ่านอย่างใจจดใจจ่อ มีสมาธิในการอ่าน ไม่วอกแวก และต้องใช้กระบวนการคิดตามไปด้วย ผลการศึกษาในขั้นตอนนี้พบว่า นักเรียนมีความกระตือรือร้น และตั้งใจอ่านเรื่องนั้น ๆ เป็นอย่างดี เพื่อที่จะหาคำตอบในสิ่งที่นักเรียนสงสัยให้ได้ นักเรียนมีความพยายามในการแสวงหาความรู้ พยายามที่จับประเด็นสำคัญของเรื่อง รวมไปถึง

ข้อคิดต่างๆ ที่นักเรียนได้รับ นำไปสู่การพัฒนาความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนให้สูงขึ้นได้

ขั้นที่ 4 L2 การสร้างแผนผังความคิด (Mind mapping) ในขั้นตอนนี้เป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนมองเห็นภาพรวมของนิทานพื้นบ้านเรื่องนั้น ๆ ได้ง่ายและเข้าใจชัดเจนมากยิ่งขึ้นในระยะเวลาที่ไม่นาน โดยจะให้นักเรียนได้สรุปนิทานพื้นบ้านเรื่องนั้น ๆ ว่ามีใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร และอย่างไร รวมไปถึงข้อคิดต่าง ๆ ผ่านการทำเป็นผังกราฟิกตามรูปแบบที่ผู้วิจัยระบุไว้ ผลการศึกษาในขั้นตอนนี้พบว่า นักเรียนสามารถเขียนสรุปออกมาในรูปแบบของผังกราฟิกได้อย่างเข้าใจโดยการใช้สำนวนภาษาของตนเอง มีการใช้เส้น รูปภาพ สีสันประกอบ นักเรียนเกิดความเข้าใจเนื้อหาที่อ่านดีขึ้น ชัดเจนและแม่นยำ อีกทั้งนักเรียนสามารถเรียงลำดับเหตุการณ์ของเรื่องได้อย่างเป็นระบบ ถือได้ว่านักเรียนสามารถเชื่อมโยงความคิดและสาระสำคัญของเรื่องนั้น ๆ ได้อย่างดีเยี่ยม แสดงให้เห็นว่านักเรียนเกิดความเข้าใจในเนื้อเรื่องที่อ่าน สามารถมองเห็นรายละเอียดของเรื่องได้อย่างครอบคลุม

ขั้นที่ 5 L3 ขั้นสรุป ในขั้นตอนนี้เป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนเขียนสรุปความจากนิทานพื้นบ้านเรื่องที่อ่าน โดยให้นักเรียนสรุปความจากแผนผังกราฟิกที่นักเรียนสร้างขึ้นด้วยการใช้สำนวนภาษาของตนเอง ผลการศึกษาในขั้นตอนนี้พบว่า นักเรียนมีการเขียนสรุปความโดยการใช้สำนวนภาษาของตนเอง สามารถเขียนสรุปความได้อย่างครอบคลุมครบถ้วน ซึ่งแสดงให้เห็นว่านักเรียนได้เรียนรู้การใช้ภาษาจากความเข้าใจของตนเอง โดยนำข้อมูลจากแผนผังกราฟิกมาเรียบเรียงใหม่ ทำให้นักเรียนได้เข้าใจเนื้อเรื่องที่อ่านมากยิ่งขึ้น

1.2 การสอนอ่านเชิงวิเคราะห์โดยการใช้เทคนิคผังกราฟิก ซึ่งเทคนิคการใช้ผังกราฟิก เป็นวิธีการสรุปเนื้อหาที่เรียนโดยใช้แผนผังในการจัดระบบความคิด กระตุ้นการคิด และส่งเสริมความคิดของนักเรียนให้เป็นรูปธรรม เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นต่าง ๆ ของข้อมูล ทำให้นักเรียนสามารถสรุปเนื้อหา สรุปข้อคิด และข้อเท็จจริงต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน โดยนำมาใช้ร่วมกันกับวิธีการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ในขั้นตอนที่ 4 L2 การสร้างแผนผังความคิด (Mind mapping) เพื่อให้นักเรียนสามารถรวบรวมข้อมูล และสาระสำคัญต่าง ๆ ที่ได้จากการอ่านทำออกมาเป็นผังกราฟิก ซึ่งนักเรียนจะเห็นความเชื่อมโยงของข้อมูล เข้าใจเนื้อหาและสาระสำคัญในประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับ ทิศนา แขมมณี (2559) ได้กล่าวไว้ว่า ผังกราฟิก ประกอบด้วยความคิดหรือข้อมูลสำคัญ ๆ ที่เชื่อมโยงกันอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งทำให้เห็นโครงสร้างของความรู้หรือเนื้อหาสาระนั้น ๆ เป็นเทคนิคที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในการเรียนรู้เนื้อหาสาระต่าง ๆ จำนวนมาก เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาสาระนั้นได้ง่ายขึ้น เร็วขึ้น และจดจำได้นาน

1.3 การสอนอ่านเชิงวิเคราะห์โดยการใช้หนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ ซึ่งในการจัดการเรียนรู้ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้หนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์เป็นสื่อในการสอน เพราะนิทานพื้นบ้านเป็นเรื่องราวที่แอบแฝงไปด้วยข้อคิด คติเตือนใจในการดำเนินชีวิต อันเป็นสิ่งที่ช่วยเพิ่มพูนความรู้ ความคิดให้กับนักเรียนเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ยังทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้น ตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา เพราะหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ จะมีลูกเล่นที่หลากหลาย ทั้งเกมการศึกษา คำถาม เพลง ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว เสียงดนตรี แบบฝึกหัดต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกับนิทาน ฯลฯ ทำให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการคิดและเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งจะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์เหล่านี้จะมีความแตกต่างจากการสอนในชั้นเรียนปกติ จึงทำให้เกิดแรงกระตุ้นจูงใจ ทำให้นักเรียนรู้สึกตื่นเต้น สนุกสนาน ไม่เบื่อหน่าย และตั้งใจที่จะเรียนรู้ อันนำไปสู่การพัฒนาความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. การศึกษาความสามารถในการเขียนสรุปความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ มีคะแนนความสามารถในการเขียนสรุปความหลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้ ทั้งนี้พิจารณาได้ว่าเป็นผลมาจากสาเหตุดังต่อไปนี้

2.1 การสอนการเขียนสรุปความโดยใช้การจัดการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ซึ่งการจัดการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus สามารถพัฒนาความสามารถได้ทั้งการอ่านและการเขียน เนื่องจากนักเรียนต้องใช้ความสามารถในการเขียนสรุปความในขั้นตอนที่ 5 L3 ขั้นสรุป ซึ่งจากการที่นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติ นักเรียนสามารถเขียนสรุปใจความสำคัญจากนิทานพื้นบ้านเรื่องที่อ่านได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ว่ามีใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร และอย่างไร ตลอดจนบอกข้อคิดของเรื่องที่อ่านได้ แล้วนำมาเรียบเรียงใหม่ให้มีเนื้อหาสัมพันธ์กันด้วยสำนวนภาษาของนักเรียนเองอ่านเข้าใจง่ายขึ้น อีกทั้งนักเรียนสามารถเขียนประโยคและเขียนสะกดคำให้ถูกต้องตามหลักการใช้ภาษาได้ดีอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของดุสิตา แดงประเสริฐ (2549) ได้ศึกษาการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และทักษะการเขียนสรุปความ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่จัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิค KWL Plus ผลการวิจัยพบว่า ทักษะการเขียนสรุปความของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิค KWL Plus แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยค่าเฉลี่ยคะแนนระดับการเขียนสรุปความด้านการเขียนประโยค

และด้านการสรุปเนื้อหาสำคัญอยู่ในระดับดีมาก และทักษะการเขียนสรุปความด้านการเขียนสะกดคำอยู่ในระดับพอใช้

2.2 การสอนการเขียนสรุปความโดยการใช้เทคนิคผังกราฟิก โดยในการเขียนสรุปความนักเรียนจะต้องเขียนจับประเด็นสำคัญให้ครบถ้วนสมบูรณ์ ดังนั้น การใช้ผังกราฟิกในการจดบันทึกประเด็นสำคัญก่อนที่จะนำมาเขียนสรุปความ จึงเป็นเทคนิคที่ดีอีกเทคนิคหนึ่งที่จะสามารถทำให้นักเรียนได้มองเห็นและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของนิทานเรื่องนั้นๆ ได้อย่างชัดเจน เนื่องจากผังกราฟิกจะต้องมีการระบุแนวคิดหลัก แนวคิดรอง และข้อความอื่นๆ ที่คอยสนับสนุน เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนสามารถจดจำเนื้อเรื่องได้ง่ายและได้นาน ซึ่งสอดคล้องกับ ทิศนา แขมมณี (2559) ได้กล่าวไว้ว่า ผังกราฟิกประกอบด้วยความคิดหรือข้อมูลสำคัญ ๆ ที่เชื่อมโยงกันอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งทำให้เห็นโครงสร้างของความรู้หรือเนื้อหาสาระนั้น ๆ เป็นเทคนิคที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในการเรียนรู้เนื้อหาสาระต่างๆ จำนวนมาก เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาสาระนั้นได้ง่ายขึ้น เร็วขึ้น และจดจำได้นาน จากการที่นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติพบว่า นักเรียนมีความสามารถในการเขียนสรุปความที่สูงขึ้น ดังนั้น การใช้เทคนิคผังกราฟิกจึงมีส่วนช่วยในการพัฒนาความสามารถในการเขียนสรุปความของนักเรียนให้ดีขึ้นได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐพร สายกฤษณะ (2563) ได้ศึกษาการพัฒนาความสามารถในการอ่านวิเคราะห์และการเขียนสรุปความของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี REAP ร่วมกับเทคนิคการใช้ผังกราฟิก ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถในการเขียนสรุปความของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี REAP ร่วมกับเทคนิคการใช้ผังกราฟิก หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สูงกว่าก่อนจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.3 การสอนการเขียนสรุปความโดยการใช้หนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ ซึ่งในการจัดการเรียนรู้ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้หนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์เป็นสื่อในการสอน เนื่องจากหนังสือนิทานพื้นบ้านเป็นหนังสือที่ให้ความบันเทิง ให้ความรู้ สอดแทรกข้อคิดคติเตือนใจ และให้แนวทางในใช้ชีวิตได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับธวัช ปุณโณทก (2553) กล่าวว่า นิทานพื้นบ้านได้รับความสนใจจากคนรุ่นใหม่น้อยมาก นิทานพื้นบ้านของไทยมีส่วนจรรโลงสังคมไทยให้อยู่รอดมาได้จนถึงทุกวันนี้ เพราะนิทานพื้นบ้านไม่ได้เป็นเรื่องบันเทิงใจอย่างเดียว แต่ยังช่วยให้การศึกษาเรียนรู้แก่ผู้ฟังและรักษาพฤติกรรมร่วมของคนในสังคมไทยให้เป็นตามแบบแผน รวมทั้งสร้างความผูกพัน ความรัก ความเข้าใจระหว่างบุคคล และเครือญาติอีกด้วย ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เพิ่มลูกเล่นโดยการจัดทำขึ้นเป็นหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ จะมีความแตกต่างไปจากการสอนอ่านปกติ โดยนักเรียนจะต้องมีส่วนร่วมในการ

เรียนรู้ เพราะหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ จะมีลูกเล่นที่หลากหลาย ทั้งเกมการศึกษา คำถาม เพลง ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว เสียงดนตรี แบบฝึกหัดต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกับนิทาน ฯลฯ

3. ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ เท่ากับ 4.92) ทั้งนี้เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ความพึงพอใจด้านครูผู้สอนนักเรียนมีความพึงพอใจมากที่สุด ($\overline{X}$ เท่ากับ 4.95) เพราะก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ครูผู้สอนจะมีการบอกรายละเอียดกิจกรรมให้นักเรียนเข้าใจอย่างชัดเจน รวมทั้งให้ความรู้ในเรื่องของเนื้อหาที่สอนให้นักเรียนเข้าใจ ซึ่งทำให้นักเรียนมองเห็นภาพรวมของสิ่งที่นักเรียนกำลังจะเรียน นอกจากนี้ครูผู้สอนได้นำนิทานพื้นบ้านที่น่าสนใจมาใช้เป็นสื่อในการสอนหลาย ๆ เรื่อง ทำให้นักเรียนได้ความรู้ ได้ข้อคิดที่หลากหลาย ได้มองเห็นวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม และพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวบ้านในชุมชนนั้น ๆ ตลอดจนครูผู้สอนได้ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และถามคำถามในสิ่งที่นักเรียนอยากรู้อีกด้วย ด้วยเหตุนี้นักเรียนจึงมีความพึงพอใจในด้านครูผู้สอนมากที่สุด อันดับสองคือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ($\overline{X}$ เท่ากับ 4.91) เนื่องจากการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาทั้งการอ่านและการเขียน เป็นกิจกรรมที่ฝึกการถามคำถามตนเองและการใช้ความคิด และคิดในสิ่งที่อ่านเป็นสำคัญ นักเรียนจะมีการใช้ความรู้เดิมเข้ามามีส่วนร่วมในการตอบคำถาม ทำให้นักเรียนได้ใช้กระบวนการอ่านและการคิดควบคู่กันไปด้วย ซึ่งนักเรียนจะได้ฝึกระดมสมองโดยมีกรอบในการร่วมกันคิด นักเรียนมีความกล้าคิด กล้าแสดงความคิดเห็น มีวิธีการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบ มีลำดับขั้นตอนในการทำงาน อีกทั้งนักเรียนยังได้รับความสนุกสนานเมื่อได้ช่วยกันถามคำถาม และตอบคำถามจากนิทานพื้นบ้าน ส่งผลให้นักเรียนเกิดการตื่นตัวและมีความสุขในการเรียนรู้ และอันดับสามคือ ด้านการวัดประเมินผล ($\overline{X}$ เท่ากับ 4.88) เป็นขั้นตอนหลังจากที่นักเรียนได้ผ่านกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แล้ว พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจเมื่อได้ทำชิ้นงานที่หลากหลาย มีนิทานหลากหลายเรื่องให้นักเรียนได้ฝึกพัฒนาความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์และการเขียนสรุปความ ตลอดจนนักเรียนรู้สึกชื่นชอบที่ครูมีการเฉลยแบบฝึกหัดและข้อสอบทุกครั้ง เพราะนักเรียนจะได้ทราบว่านักเรียนผิดพลาดในข้อใด และที่ถูกต้องต้องตอบแบบไหน ซึ่งจะทำให้นักเรียนได้เข้าใจเนื้อหาในข้อนั้น ๆ มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้คะแนนสอบทั้งก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ก็เป็นสิ่งสำคัญที่นักเรียนอยากทราบ เพราะจะทำให้นักเรียนได้ทราบว่าตนเองอยู่ในระดับไหน และจะต้องพัฒนาอีกเท่าไร นักเรียนถึงจะผ่านเกณฑ์หรือให้ได้คะแนนเต็ม ด้วยเหตุนี้นักเรียนจึงมีความพึงพอใจในด้านการวัดประเมินผลอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกและหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ เป็นการจัดการเรียนรู้โดยการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้เป็นสื่อให้กับนักเรียนได้ศึกษาเรียนรู้ ซึ่งจากการนำหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์เข้ามาใช้ทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ได้เล่นเกมการศึกษา ได้ตอบคำถาม มีรูปภาพ คลิปวิดีโอ เสียงประกอบ ทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้น และสนุกสนาน ทั้งนี้การนำนิทานพื้นบ้านมาจัดทำให้อยู่ในรูปแบบของหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์ จะช่วยเป็นการดึงดูดความสนใจของนักเรียนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากนิทานพื้นบ้านเป็นสิ่งที่ใกล้ตัวที่นักเรียนสามารถศึกษาได้จากตำรา หนังสือ หรือคำบอกเล่าต่อๆ กันมา การจัดทำหนังสือนิทานพื้นบ้านอิเล็กทรอนิกส์แบบมีปฏิสัมพันธ์จึงประสบความสำเร็จ เพราะนักเรียนให้ความสนใจ และมีความสุขในการเรียนรู้เป็นอย่างมาก นอกจากนี้ได้มีการนำเทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิคผังกราฟิกมาเป็นขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคดังกล่าวนี้จะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจได้เป็นอย่างดี เนื่องจากการจัดการเรียนรู้แบบ KWL Plus มีกรอบให้นักเรียนได้คิดอย่างเป็นลำดับขั้นตอน อีกทั้งยังมีครูผู้สอนที่คอยกระตุ้นคำถาม เสริมแรง และคอยชี้แนะให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในระหว่างการทำกิจกรรม รวมไปถึงการนำเทคนิคผังกราฟิกมาใช้ ถือได้ว่าเป็นเทคนิคที่ดีอีกเทคนิคหนึ่งที่ทำให้นักเรียนได้จัดระบบความคิดและสามารถที่จะเชื่อมโยงความคิดนำไปสู่การเขียนได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งจะทำให้นักเรียนสามารถเขียนสรุปความออกมาได้อย่างเข้าใจ ทั้งนี้ครูผู้สอนยังมีการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม และข้อคิดให้กับนักเรียน ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยเพิ่มพูนความรู้ ความคิดให้กับนักเรียนเป็นอย่างยิ่ง และนักเรียนสามารถนำความรู้เหล่านี้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ.

ณัฐพร สายกฤษณะ. (2563). *การพัฒนาความสามารถในการอ่านวิเคราะห์และการเขียนสรุปความของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี REAP ร่วมกับเทคนิคการใช้ผังกราฟิก*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ดุสิตา แดงประเสริฐ. (2549). *การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และทักษะการเขียนสรุปความของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่จัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิค KWL Plus*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ทิศนา แขมมณี. (2559). *ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธวัช ปุณโณทก. (2553). *นิทานพื้นบ้าน*. นนทบุรี: ปันรู้.

ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ. (2556). *การพัฒนาการคิด*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เทคนิคพริ้นติ้ง.

วรรณจนา เอราวรรณ์. (2553). *การพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เรื่องโครงงานวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์.

วัชรา เล่าเรียนดี และคณะ. (2560). *กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาการคิดและยกระดับคุณภาพการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21*. นครปฐม: บริษัทเพชรเกษมพริ้นติ้งกรุ๊ป.

วัชรา เล่าเรียนดี. (2556). *รูปแบบและกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิด*. พิมพ์ครั้งที่ 10. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์.

สำนักการศึกษา เทศบาลนครหาดใหญ่. (2564). *แผนพัฒนาการศึกษา พ.ศ. 2566-2570 เพิ่มเติมฉบับที่ 3*. เทศบาลนครหาดใหญ่ สงขลา: ฝ่ายแผนงานและโครงการ สำนักการศึกษา.

การศึกษาบริบทสภาพแวดล้อมและที่พักอาศัยของผู้สูงอายุ ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

A STUDY OF THE ENVIRONMENT AND HOUSING OF THE ELDERLY NAFAI SUBDISTRICT, MUEANG CHAIYAPHUM DISTRIC, CHAIYAPHUM

[1]ปุญญาพร พูลบวรรักษ์, [2]วราภรณ์ จันทร์เวียง และ [3]ตะวัน จำปาโพธิ์

[1]Poonyaporn Poolborwornrak, [2]Waraporn Chanwiang and [3]Tawan Chumpapho

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, ประเทศไทย

Chaiyaphum Rajabhat University, Thailand.

[1]ning_nantha@hotmail.com

Received: September 20,2024; **Revised**: November 4, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุและความคิดเห็นสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุในเขตตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ โดยใช้วิธีการวิจัยแบบสำรวจ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงอายุ จำนวน 400 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่าย กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีของยามาเน่ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบประเมินและแบบสอบถามความคิดเห็นสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า สภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุอยู่ในระดับดี ร้อยละ 44.2 ลักษณะสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นบ้านชั้นเดียว ระยะเวลาที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่ 31 ปีขึ้นไป และอยู่อาศัยกับลูกหลาน ข้อมูลจากการสำรวจได้สะท้อนปัญหา คือ ไม่มีราวจับพยุงตัวภายในห้องนอน และไม่มีราวจับที่สามารถเดินได้ทั่วห้องน้ำ ส่วนความคิดเห็นสภาพแวดล้อมและที่

---

[1] อาจารย์ สาขาวิชาการจัดการสุขภาพผู้สูงอายุ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

[2] อาจารย์ สาขาวิชาอุตสาหการและโลจิสติกส์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

[3] อาจารย์ ดร. สาขาวิชาการศึกษา คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

อยู่อาศัยของผู้สูงอายุอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.15) พบว่า ด้านความปลอดภัยทางกายภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.23) ด้านสามารถเข้าถึงได้ง่ายอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.22) ด้านการดูแลรักษาง่ายอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.11) และด้านสามารถสร้างแรงกระตุ้นให้ผู้สูงอายุได้อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.05) ตามลำดับ ผลการวิจัยนี้ เป็นแนวทางที่จะพัฒนาการจัดสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุในชุมชนให้เหมาะสมและปลอดภัย สร้างความผาสุกในการดำเนินชีวิตมากยิ่งขึ้นต่อไป

คำสำคัญ : ผู้สูงอายุ, ที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ, สภาพแวดล้อม

Abstract

The purposes of this research were to study the environment and housing of the elderly and opinions on the environment and housing of the elderly in Na Fai Subdistrict, Mueang District, Chaiyaphum Province. The samples were 400 elderly and random sampling was employed to select the samples. The sample size was determined by using the Yamane method. The tools used to collect data were an assessment form and a questionnaire regarding the opinions of the environment and housing of the elderly. The statistics used to analyze the data were percentages mean and standard deviation. The results of the research revealed that the environment and living conditions of the elderly were at a good level, 44.2%. The environment and living conditions of the elderly were mostly single-storey houses. The majority of residents are 31 years or older and live with their children and grandchildren. Data from the survey revealed a problem: there were no handrails in the bedroom and there is no handrail that can be walked throughout the bathroom. As for opinions on the environment and housing of the elderly at a high level ($\overline{X}$ = 4.15), physical safety was found to be at the highest level ($\overline{X}$ = 4.23), and easily accessible was at the highest level ($\overline{X}$ = 4.22) The aspect of easy care was at a high level ($\overline{X}$ = 4.11) and the aspect of being able to create motivation for the elderly was at a high level ($\overline{X}$ = 4.05), respectively. The results of this research It is a guideline to develop the environment and housing of the elderly in the community to be appropriate and safe continue to create more happiness in life.

Keywords: Elderly, Housing for elderly, Environment

บทนำ

ปัจจุบันประเทศต่างๆ รวมทั้งประเทศไทยมีจำนวนและสัดส่วนของประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในปี พ.ศ. 2564 ประเทศไทยมีประชากรสูงอายุประมาณ 13.3 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 19.6 ของประชากรทั้งหมด (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2564) ผู้สูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างมากในอนาคต สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คาดการณ์ว่าในปี พ.ศ.2569 หรือในอีก 5 ปีข้างหน้า ประเทศไทยจะมีผู้สูงอายุ 15 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 22.4 ของประชากรทั้งหมด และในปี พ.ศ. 2581 จะมีผู้สูงอายุมากถึง 20 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 30.4 ของประชากรทั้งหมด กล่าวคือในอนาคต ประชากรไทย 5 คน จะมีผู้สูงอายุ 1 คน นอกจากนี้ ผู้สูงอายุที่มีอายุ 80 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีภาวะพึ่งพิงมากที่สุด มีอัตราการเพิ่มขึ้นเฉลี่ยสูงสุดที่ร้อยละ 7.5 ต่อปี โดยในปี พ.ศ. 2581 มีจำนวนผู้สูงอายุ 80 ปีขึ้นไปประมาณ 3 ล้านคน เพิ่มขึ้นจากปี 2563 ที่มีประมาณ 1 ล้านคน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2563)

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุประชากรเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุนั้นเกิดจากความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีทางการแพทย์และระบบสาธารณสุขทำให้อัตราการเกิดและอัตราการตายของประชากรลดลงอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังเป็นผลทำให้ประชากรไทยโดยเฉลี่ยมีอายุยืนยาวขึ้นและแนวโน้มที่จะมีผู้สูงอายุอยู่ตามลำพังก็เพิ่มสูงขึ้น เป็นเหตุสำคัญที่รัฐมีแผนนโยบายและกลยุทธ์ในการดูแลประชากรผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุที่มีเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว การดูแลผู้สูงอายุให้อยู่ดีมีสุขในการดำรงชีวิต เป็นเรื่องที่รัฐ องค์กรที่เกี่ยวข้องต้องตระหนักและให้ความสำคัญในการติดตาม ดูแลปกป้องคุ้มครองความปลอดภัยและความผาสุกในการดำรงชีวิตตามแผนยุทธศาสตร์กระทรวงสาธารณสุข พ.ศ.2560-2564 การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุตามยุทธศาสตร์ 1.4.3 การสร้างสภาพแวดล้อมและนวัตกรรมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตในสังคมสูงวัย (Strategic plan ministry of public, 2017) รวมถึงการจัดสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยให้สอดคล้องกับการใช้ชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ ให้เหมาะสมและปลอดภัย

เมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย อาทิ ระบบหัวใจหลอดเลือด การทำงานระบบประสาทและกล้ามเนื้อ เป็นต้น นำมาสู่การเกิดโรคเรื้อรังที่ต้องการการดูแลอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนส่งผลต่อการดำเนินชีวิตในประจำวันของผู้สูงอายุ ซึ่งในการบรรดาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับผู้สูงอายุนั้น ความเสื่อมทางระบบประสาทการเคลื่อนไหว การเจ็บป่วยด้วยโรคกระดูกและข้อเสื่อม กล้ามเนื้ออ่อนแรง การมองเห็น หรือหลายสาเหตุรวมกันทำให้ผู้สูงอายุเสี่ยงต่อการพลัดตกหกล้มได้ง่าย (สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, 2558) สิ่งสำคัญอีก

ประการหนึ่ง คือ สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย เนื่องจากผู้สูงอายุซึ่งมักใช้เวลาส่วนใหญ่ของชีวิตประจำวันอยู่ที่บ้าน บางคนแทบไม่ได้ไปนอกบ้านเนื่องจากการเจ็บป่วยหรือต้องพึ่งพาผู้อื่นในการออกนอกบ้าน บ้านจึงเป็นสถานที่ที่สำคัญสำหรับการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ การเกิดอุบัติเหตุในบ้านเป็นแหล่งสำคัญของการบาดเจ็บของผู้สูงอายุ และมีโอกาสนำไปสู่การบาดเจ็บอันตรายจนถึงพิการและเสียชีวิตได้ จากข้อมูลอุบัติเหตุการหกล้ม พบว่า เพศหญิงมีการพลัดตกหกล้มมากกว่าเพศชาย 1.5 เท่า ซึ่งเพศหญิงร้อยละ 55 หกล้มในตัวบ้านและบริเวณรั้วบ้าน เช่น ห้องนอน ห้องครัว ห้องน้ำ เป็นต้น ในขณะที่เพศชายร้อยละ 60 หกล้มบริเวณนอกบ้านขณะเดินทางและในสถานที่ทำงาน เช่น ถนนในซอยและถนนใหญ่ ข้ามสะพาน จักรยานหรือ มอเตอร์ไซค์ล้ม บนรถเมล์ ไร่ นา ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น (นิพา ศรีช้างและลวิตรา ก่ำวี, 2560) การพลัดตกหกล้มมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายในบ้าน ลักษณะของสิ่งแวดล้อมในที่พักอาศัยที่ไม่เหมาะสมและสามารถก่อให้เกิดการพลัดตกหกล้มได้ การศึกษาของอนงค์ ดิษฐสังข์และคณะ (2558) พบว่า พื้นบ้านที่มีโอกาสลื่นล้มไม่มีราวจับบันได มีความสัมพันธ์กับการหกล้มอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งผู้สูงอายุมีความเสี่ยงต่อการหกล้ม 4.3 เท่าเมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่ไม่ได้อาศัยในบ้านที่มีโอกาสลื่นล้ม ไม่มีราวจับบันได การศึกษาของนงนุช วงศ์สว่างและคณะ (2560) พบว่า ความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมในบ้านสูงสุดได้แก่ บริเวณบันไดมีผ้าหรือพรมเช็ดเท้า รองลงมาคือบริเวณบันไดมีแสงสว่างไม่เพียงพอและไฟบริเวณบันไดมีสวิตช์เพียงตัวเดียว ความสัมพันธ์ระหว่างความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมในบ้านกับการพลัดตกหกล้มพบว่าบริเวณบันไดมีแสงสว่างไม่เพียงพอและบริเวณทางเดินมีสายไฟ สายโทรศัพท์หรือสายพ่วงต่อพาดผ่านมีความสัมพันธ์กับการพลัดตกหกล้มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้นเพื่อให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่ดี การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ผู้สูงอายุอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

จากปัญหาและประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ ประเมินสุขลักษณะและที่พักอาศัยของผู้สูงอายุ เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนาสภาพแวดล้อมที่พักอาศัยผู้สูงอายุให้ถูกสุขลักษณะ และผู้อยู่อาศัยสามารถใช้และร่วมปรับปรุงพัฒนาที่อยู่อาศัยได้ถูกสุขลักษณะและปลอดภัย อีกทั้งยังจะช่วยกระตุ้นให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสังคมให้ตระหนักถึงความสำคัญของสภาพแวดล้อมที่พักอาศัยที่เหมาะสมและส่งเสริมการมีส่วนร่วมกับชุมชนในการปรับปรุงและพัฒนาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ
2. เพื่อสำรวจและประเมินสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ

3. เพื่อสำรวจความคิดเห็นการจัดสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาบริบทสภาพแวดล้อมและที่พักอาศัยของผู้สูงอายุ ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) เพื่อประเมินสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุและสำรวจความคิดเห็นการจัดสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปทั้งเพศชายและเพศหญิงที่อาศัยอยู่ในชุมชนตำบลนาฝาย จังหวัดชัยภูมิ จำนวนทั้งสิ้น 2,612 คน (โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลนาฝาย, 2565) โดยใช้วิธีกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของยามาเน่ (Yamane, 1967 อ้างในธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2549) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Random Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยพัฒนาประยุกต์จากแนวทางการจัดสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยผู้สูงอายุของกรมกิจการผู้สูงอายุ กองส่งเสริมสวัสดิการและคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุและแบบประเมินโครงการบ้านสะอาด อนามัยดี ชีวีสมบูรณ์ สุขลักษณะ ของกรมอนามัย (สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย, 2557) ประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

2.1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุ จำนวน 8 ข้อ มีลักษณะคำถามปลายปิด ได้แก่ อายุ เพศ สถานภาพ รายได้ ลักษณะของบ้านที่อยู่อาศัย ผู้สุงอายุอยู่อาศัยกับใคร ข้อคำถามปลายเปิด ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครอบครัวและระยะเวลาที่อยู่อาศัย

2.2 แบบประเมินสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ มีลักษณะคำถามแบบสำรวจรายการ จำนวน 30 ข้อ

2.3 แบบสำรวจความคิดเห็นการจัดสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ มีลักษณะคำถามแบบปลายปิด ลักษณะของข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ชนิด 5 ระดับ จำนวน 23 ข้อ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์ ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลส่วนบุคคลทั่วไปของผู้สูงอายุ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน 285 คิดเป็นร้อยละ 71.25 และเป็นเพศชายจำนวน 115 คิดเป็นร้อยละ 28.75 ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 60-69 ปี จำนวน 241 คน คิดเป็นร้อยละ 60.25 ส่วนสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส จำนวน 319 คน คิดเป็นร้อยละ 79.75 เมื่อจำแนกตามรายได้ของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จะมีรายได้ ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 1,000 บาท จำนวน 302 คน คิดเป็นร้อยละ 75.50 ส่วนจำนวนสมาชิกครอบครัวส่วนใหญ่มี 3-4 คน จำนวน 187 คน คิดเป็นร้อยละ 46.75 ส่วนลักษณะของบ้านที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่เป็นบ้านชั้นเดียว จำนวน 240 คน คิดเป็นร้อยละ 60 ระยะเวลาที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่ 31 ปีขึ้นไป จำนวน 205 คน คิดเป็นร้อยละ 51.25 ผู้สูงอายุอยู่อาศัยกับลูกหลาน จำนวน 262 คน คิดเป็นร้อยละ 65.50

2. ข้อมูลสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ แสดงดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละการประเมินสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ

ลักษณะสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ	จำนวน (หลังคาเรือน)	ร้อยละ
สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย		
1. บ้านมีความมั่นคง แข็งแรง	386	96.50
2. ทางเข้ามีระดับเดียวกันกับพื้นภายนอก	296	74.0
3. มีการระบายน้ำได้ดี ไม่ท่วมขัง	364	91.0
4. ทางเดินเข้าตัวบ้าน ไม่มีประตูธรณี	252	63.0
5. หน้าต่าง เปิด-ปิด ได้ง่าย เบาแรง	348	87.0
6. บริเวณรอบบ้านสะอาด ไม่มีสิ่งกีดขวางหรือของวางเกะกะ	331	82.75
7. ทางเดินรอบบ้านไม่มีผิวขรุขระ	310	77.50
ห้องนอน		
1. มีระบบระบายอากาศดี	327	81.75
2. มีโคมไฟบนหัวเตียงและสวิตช์ไฟที่ง่ายต่อการเปิด-ปิด	153	38.25

3. มีแสงสว่างเพียงพอสำหรับอ่านหนังสือและมองเห็นภายในห้อง	301	75.25
4. พื้นห้องไม่มีสิ่งของวางเกะกะ	288	72.0
5. มีราวจับพยุงตัวภายในห้อง	63	15.75
6. เตียงนอนมีความสูงในระดับข้อพับเข่าและมีพื้นที่ห่างระหว่างเตียงและผนัง	253	63.25
ห้องน้ำ		
1. ห้องน้ำมีขนาดกว้าง 1.5 – 2.0 เมตร	293	73.25
2. พื้นผิวไม่ลื่น ปูด้วยวัสดุเนื้อหยาบหรือแผ่นยางกันลื่น	275	68.75
3. มีราวจับที่สามารถเดินได้ทั่วห้องน้ำ	91	22.75
4. โถส้วมแบบชนิดนั่งราบไม่ใช่แบบนั่งยอง	162	40.50
5. มีฝักบัวหรือใช้ขันน้ำที่มีน้ำหนักเบา	251	62.75
6. มีการระบายอากาศดีและมีแสงสว่างเพียงพอ	342	85.50
7. ก๊อกน้ำเป็นแบบก้านโยก	217	54.25
ห้องครัว		
1. มีระบบระบายอากาศดี	349	87.25
2. มีแสงสว่างจากธรรมชาติและไฟแสงสว่างเฉพาะจุด	322	80.50
3. ระดับโต๊ะสูงจากพื้นประมาณ 80 เซนติเมตร	231	57.75
4. ข้าวของ เครื่องใช้จัดเป็นระเบียบเรียบร้อยและอยู่ในระดับที่หยิบใช้ง่าย	273	68.25
5. เตา ตู้เย็นหรือลิ้นชักไม่อยู่ในมุมอับ	255	63.75
บันได		
1. มีแสงสว่างเพียงพอและไม่มีแสงสะท้อนบริเวณบันได	128	32.0
2. ราวบันไดมีรูปร่างทรงกลม 2 ข้าง เพื่อความสะดวกในการยึดเกาะ	108	27.0
3. พื้นผิวบันไดไม่ลื่น	125	31.25
4. บันไดมีความกว้างไม่น้อยกว่า 90 เซนติเมตรและความสูงของขั้นบันไดไม่เกิน 6 นิ้ว	121	30.25
5. ไม่มีสิ่งของวางตามขั้นบันได เช่น พรมเช็ดเท้า รองเท้า	114	28.50

จากตารางที่ 1 ผลการสำรวจและประเมินสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุมากที่สุดในแต่ละด้าน พบว่า ด้านสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย พบว่าส่วนมากคือ บ้านมีความมั่นคงแข็งแรง ร้อยละ 96.50 รองลงมา คือ มีการระบายน้ำได้ดี ไม่ท่วมขัง ร้อยละ 91 และหน้าต่าง เปิด-

ปิด ได้ง่าย เบาแรง ร้อยละ 87 ประเด็นรองลงมาคือ บริเวณรอบบ้านสะอาด ไม่มีสิ่งกีดขวางหรือของวางเกะกะ ร้อยละ 82.75 ทางเดินรอบบ้านไม่มีผิวขรุขระ ร้อยละ 77.50 ทางเข้ามีระดับเดียวกันกับพื้นภายนอก ร้อยละ 74 และประเด็นที่น้อยที่สุดคือ ทางเดินเข้าตัวบ้าน ไม่มีประตูธรณี ร้อยละ 63 ตามลำดับ

ด้านห้องนอน พบว่าส่วนมากคือ มีการระบายอากาศที่ดี ร้อยละ 81.75 รองลงมา คือ มีแสงสว่างเพียงพอสำหรับอ่านหนังสือและมองเห็นภายในห้อง ร้อยละ 75.25 และพื้นห้องไม่มีสิ่งของวางเกะกะ ร้อยละ 72 ประเด็นรองลงมาคือ เตียงนอนมีความสูงในระดับข้อพับเข่าและมีพื้นที่ห่างระหว่างเตียงและผนัง ร้อยละ 63.25 มีโคมไฟบนหัวเตียงและสวิตช์ไฟที่ง่ายต่อการเปิด-ปิด ร้อยละ 38.25 มีและประเด็นที่น้อยที่สุดคือ ราวจับพยุงตัวภายในห้อง ร้อยละ 15.75 ตามลำดับ

ด้านห้องน้ำ พบว่าส่วนมากคือ มีการระบายอากาศดีและมีแสงสว่างเพียงพอ ร้อยละ 85.50 รองลงมา คือ ห้องน้ำมีขนาดกว้าง 1.5 – 2.0 เมตร ร้อยละ 73.25 และพื้นผิวไม่ลื่น ปูด้วยวัสดุเนื้อหยาบหรือแผ่นยางกันลื่น ร้อยละ 68.75 และประเด็นรองลงมาคือ มีฝักบัวหรือใช้ขันน้ำที่มีน้ำหนักเบา ร้อยละ 62.75 ก๊อกน้ำเป็นแบบก้านโยก ร้อยละ 54.25 โถส้วมแบบชนิดนั่งราบไม่ใช่แบบนั่งยอง ร้อยละ 40.50 และประเด็นที่น้อยที่สุดคือ มีราวจับที่สามารถเดินได้ทั่วห้องน้ำ ร้อยละ 22.75 ตามลำดับ

ด้านห้องครัว พบว่าส่วนมากคือ มีระบบระบายอากาศดี ร้อยละ 87.25 รองลงมา คือ มีแสงสว่างจากธรรมชาติและไฟแสงสว่างเฉพาะจุด ร้อยละ 80.50 และข้าวของ เครื่องใช้จัดเป็นระเบียบเรียบร้อยและอยู่ในระดับที่หยิบใช้ง่าย ร้อยละ 68.25 ประเด็นรองลงมาคือ เตา ตู้เย็นหรือลิ้นชักไม่อยู่ในมุมอับ ร้อยละ 63.75 และประเด็นที่น้อยที่สุดคือ ระดับโต๊ะสูงจากพื้นประมาณ 80 เซนติเมตร ร้อยละ 57.75 ตามลำดับ

ด้านบันได พบว่าส่วนมากคือ มีแสงสว่างเพียงพอและไม่มีแสงสะท้อนบริเวณบันได ร้อยละ 32 รองลงมา คือ พื้นผิวบันไดไม่ลื่น ร้อยละ 31.25 และบันไดมีความกว้างไม่น้อยกว่า 90 เซนติเมตรและความสูงของขั้นบันไดไม่เกิน 6 นิ้ว ร้อยละ 30.25 ประเด็นรองลงมาคือ ไม่มีสิ่งของวางตามขั้นบันได เช่น พรมเช็ดเท้า รองเท้า ร้อยละ 28.50 และประเด็นที่น้อยที่สุดคือ ราวบันไดมีรูปร่างทรงกลม 2 ข้าง เพื่อความสะดวกในการยึดเกาะ ร้อยละ 27 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละระดับสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ

ระดับสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ	จำนวน (หลังคาเรือน)	ร้อยละ
ระดับดี (19 – 24 คะแนน)	189	47.25
ระดับปานกลาง (15 – 18 คะแนน)	127	31.75
ระดับต่ำ (0 – 14 คะแนน)	84	21.0

จากตารางที่ 2 ผลการสำรวจและประเมินระดับสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ พบว่า ระดับสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี ร้อยละ 47.25 ระดับปานกลาง ร้อยละ 31.75 และระดับต่ำ ร้อยละ 21.0

3. แบบสำรวจความคิดเห็นการจัดสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นการจัดสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ

ความคิดเห็นสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัย	$\overline{X}$	SD.	ระดับความคิดเห็น
ความปลอดภัยทางกายภาพ	4.23	0.60	มากที่สุด
สามารถเข้าถึงได้ง่าย	4.21	0.58	มากที่สุด
สามารถสร้างแรงกระตุ้นให้ผู้สูงอายุได้	4.05	0.58	มาก
การดูแลรักษาง่าย	4.11	0.59	มาก
รวม	4.15	0.59	มาก

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.15) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านของความคิดเห็นสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ พบว่า ด้านความปลอดภัยทางกายภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.23) รองลงมาคือด้านสามารถเข้าถึงได้ง่ายอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.22) ด้านการดูแลรักษาง่ายอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.11) และมีความคิดเห็นน้อยที่สุดคือ ด้านสามารถสร้างแรงกระตุ้นให้ผู้สูงอายุได้อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.05) ตามลำดับ

ด้านบันได พบว่าส่วนมากคือ มีแสงสว่างเพียงพอและไม่มีแสงสะท้อนบริเวณบันได และประเด็นที่น้อยที่สุดคือ ราวบันไดมีรูปร่างทรงกลม 2 ข้าง เพื่อความสะดวกในการยึดเกาะ

ผลการศึกษาความคิดเห็นสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุมีความคิดเห็นสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยสำหรับการดำรงชีวิตในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.15) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านของความคิดเห็นสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ พบว่า ด้านความปลอดภัยทางกายภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.23) และมีความคิดเห็นน้อยที่สุดคือ ด้านสามารถสร้างแรงกระตุ้นให้ผู้สูงอายุได้อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.05)

อภิปรายผล

จากการศึกษาลักษณะสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่มีลักษณะสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมอยู่ในระดับดี หากสิ่งแวดล้อมภายในที่อยู่อาศัยมีความไม่เหมาะสมอันจะก่อให้เกิดอันตราย (Lan et al., 2009) หรืออุปสรรคทางสิ่งแวดล้อม เช่น ความยุ่งเหยิงเกะกะ (Julie & Joseph, 2004) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่บ้านมีความมั่นคง แข็งแรง และมีการระบายน้ำได้ดี ทางเดินรอบบ้านไม่มีผิวขรุขระ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของอนุชา เศรษฐเสถียรและดาวเรือง ข่มเมืองปักษ์, 2552 พบว่า ปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการล้มของผู้สุงอายุ ได้แก่ สภาพนอกบ้านมีพื้นลาดเอียงหรือต่างระดับ มีพื้นขรุขระหรือเป็นหลุมบ่อ ด้านห้องนอน ส่วนใหญ่มีการระบายอากาศดี พื้นห้องไม่มีสิ่งของวางเกะกะและมีแสงสว่างเพียงพอสำหรับอ่านหนังสือและมองเห็นภายในห้อง ด้านห้องน้ำ ส่วนใหญ่มีการระบายอากาศดีและมีแสงสว่างเพียงพอ พื้นผิวห้องน้ำไม่ลื่น ปูด้วยวัสดุเนื้อหยาบหรือแผ่นยางกันลื่น ซึ่งถ้าห้องน้ำมีแสงสว่างเพียงพอจะส่งผลให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าห้องน้ำได้อย่างไม่เกิดการหกล้ม อีกทั้งการมีระบบระบายอากาศที่ดี ถ่ายเท จะช่วยให้ผู้สูงอายุไม่เกิดอาการหน้ามืดด้วย (สำนักงานอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย, 2558) และในส่วนของสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยส่วนน้อย พบว่า ไม่มีมีราวจับที่สามารถเดินได้ทั่วห้องน้ำ ซึ่งราวจับจะช่วยในการพยุงไม่ให้ผู้สูงอายุลื่นล้มในห้องได้ ด้านห้องครัว ส่วนใหญ่มีระบบระบายอากาศดี มีแสงสว่างเพียงพอ และข้าวของ เครื่องใช้จัดเป็นระเบียบเรียบร้อย ด้านบันได ส่วนใหญ่มีแสงสว่างเพียงพอและไม่มีแสงสะท้อน มีราวบันไดเพื่อความสะดวกในการยึดเกาะและพื้นผิวบันไดไม่ลื่น บ้านที่มีลักษณะบันไดที่มีราวบันไดเพียงด้านเดียว มีราวบันไดหลวมหรือชำรุด และมีแสงสว่างไม่เพียงพอ เป็นสาเหตุต่อการเกิดอุบัติเหตุหกล้ม ซึ่งส่งผลให้ผู้สูงอายุไม่สามารถที่จะประคองตัวขณะขึ้นบันไดหรือในขณะที่จะหกล้มบริเวณบันไดได้ (ศิริวรรณ เชาว์โนและพรชัย ขุนคงมี, 2565)

จากการศึกษาความคิดเห็นสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ จำแนกตามด้านสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยสำหรับการดำรงชีวิต ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นด้านความปลอดภัยทางกายภาพมากที่สุด คือ พื้นบ้านเรียบไม่ต่างระดับมากจนเป็นอุปสรรคในการเดิน และมีแสงสว่างเพียงพอในทางเข้าบ้าน และรอบบริเวณบ้าน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อารยา เอกปริญญา และสมพิศ ฟูสกุล, 2554 ที่พบว่าการก้าวขึ้นหรือลงพื้นที่ต่างระดับ และขณะก้าวข้ามสิ่งกีดขวางต่างๆ เช่น ธรณีประตู พื้นต่างระดับต่างๆ อาจส่งผลให้มีปัญหาด้านการกะระยะก้าวเท้าพลาดก่อให้เกิดการหกล้มได้ รองลงมา คือ ด้านสามารถเข้าถึงได้ง่าย คือ ไม่ควรมีสิ่งกีดขวางบริเวณทางเดินภายในบ้าน และระหว่างห้องต่างๆ เช่น เสื้อผ้า เฟอร์นิเจอร์ หรือธรณีประตูและการจัดวางของใช้จำเป็นในบริเวณที่ผู้สูงอายุหยิบใช้ได้สะดวก เช่น ยาดม แว่นตา น้ำดื่ม กระดาษชำระ เป็นต้น สอดคล้องกับการศึกษาของวรวรรณ นิตบงกช, 2541 ที่พบว่า บ้านที่มีสิ่งกีดขวางทางเดิน ธรณี

ประตู พื้นต่างระดับ มีความสัมพันธ์กับการเกิดอุบัติเหตุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ รองลงมา คือ ด้านการดูแลรักษาง่าย คือ มีพื้นที่ใช้สอยในบ้านเหมาะสมกับจำนวนคนพักอาศัย เพื่อความสะดวกในการดูแลทำความสะอาดและมีการปรับปรุงสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยที่สอดคล้องกับแบบแผนการดำเนินชีวิตเดิมของผู้สูงอายุ และด้านสามารถสร้างแรงกระตุ้นให้ผู้สูงอายุได้ คือ ควรเลือกใช้สีทาบ้านที่เหมาะสม เช่น สีเขียว สีฟ้า เป็นต้น ทำให้เกิดความรู้สึกว่าการใช้ชีวิตอยู่ภายในบ้านเต็มไปด้วยความรู้สึกกระชุ่มกระชวย ไม่ซึมเศร้า และพบว่าการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของผู้สูงอายุเป็นประเด็นที่น้อย จึงควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มีการทำกิจกรรมต่างๆซึ่งกฤษณา บุญรอด, 2547 กล่าวว่าผู้สูงอายุเพศหญิงมีความต้องการกิจกรรมนันทนาการระดับมากในลักษณะกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและสมรรถภาพ การสนทนาเกี่ยวกับความรู้เรื่องสุขภาพ การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ดังนั้นลักษณะสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยของผู้สุงอายุมีผลต่อความเสี่ยงในด้านต่างๆที่มีความแตกต่างหลายรูปแบบลักษณะขึ้นอยู่กับสภาพบริบทของที่พักอาศัย รวมถึงข้อจำกัดของแต่ละบุคคล ผลการวิจัยนี้ทำให้ทราบแนวทางในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมกับภาวะสุขภาพและการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สุงอายุเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กฤษณา บุญรอด. (2547). *ความต้องการกิจกรรมนันทนาการของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุจังหวัดนครสวรรค์.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

นิภา ศรีช้าง, สุวิตรา กำวี. (2560). *รายงานการพยากรณ์การพลัดตกหกล้มของผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) ในประเทศ ไทย ปี พ.ศ. 2560 - 2564.* นนทบุรี: สำนักโรคไม่ติดต่อ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข; 2560.

นงนุช วงศ์สว่าง, ดนุลดา จีนขาวขำ, ชลธิชา บุญศิริ และคณะ. (2560). *ความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมในบ้านต่อการพลัดตกหกล้มและอุบัติการณ์การพลัดตกหกล้มของผู้สูงอายุ.* Veridian E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and Arts). 2560;10(3), 2492-2506.

สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. (2558). สถิติสาธารณสุข พ.ศ. 2557. กรุงเทพฯ: กระทรวงสาธารณสุข.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). *รายงานการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553 – 2583 (ฉบับปรับปรุง).* กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2565). *การสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2564.* กองสถิติพยากรณ์. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.

สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย. (2558). *การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ.* กรุงเทพฯ : สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย. (2557). *คู่มือโครงการบ้านสะอาด อนามัยดี ชีวีสมบูรณ์.* กรุงเทพฯ สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

สุมัทนา กลางคาร, วรพจน์ พรหมสัตยพรต. (2553). *หลักการวิจัยทางวิทยาศาสตร์สุขภาพ.* พิมพ์ครั้งที่ 6. มหาสารคาม: สารคามการพิมพ์.

ศิริวรรณ เชาว์โนและพรชัย ขุนคงมี. (2565). *ปัจจัยที่มีผลต่อภาวะเสี่ยงหกล้มของผู้สูงอายุในเขตรับผิดชอบ คลินิกหมอครอบครัวตากสิน อำเภอเมือง จังหวัดตาก.* วารสารสาธารณสุขล้านนา. 2565;18 (1):31-44.

วรวรรณ นิตบงกช. (2541). *ความต้องการที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตคลองเตย.* วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาเคหการ บัณฑิตวิทยาลัย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อนงค์ ดิษฐสังข์, นรีมาลย์ นีละไพจิตร, พัชระกรพจน์ ศรีประสาร. (2558). *อุบัติการณ์และปัจจัยการเกิดการพลัดตกหกล้มที่บ้านของผู้ป่วยภายหลังออกจากโรงพยาบาล.* วารสารพยาบาลสาธารณสุข. 2558;29(3):78-89.

อนุชา เศรษฐเสถียรและดาวเรือง ข่มเมืองปักษ์. (2552). *ปัจจัยเสี่ยงต่อการล้มแล้วกระดูกสะโพกหักของผู้สูงอายุที่รักษาในโรงพยาบาลอุดรธานี.* ลำปางเวชสาร. 2552;30(3):154-62.

อารยา เอกปริญญาและสมพิศ ฟูสกุล. (2554). *รูปแบบพื้นผิวกระแทกภายในห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุ.* วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล. 2554; 12(1):145-56.

Bareau of policy and strategy office of permanent secretary ministry of public health. (2017). *Strategy plan ministry of public (2017 - 2021)* : 4-13 (in Thai).

Bloom, B. S. (1968). Mastery learning. UCLA – CSEIP Evaluation Comment. 1(2) Losangeles: University of California at Los Angeles.

Julie, T.L. and Joseph, M.L. (2004). *Fall in elderly population.* Physical Medicine Rehabilitation Clinics of North America 2004; 16: 109 – 128.

Lan, T.Y., Wu, S.C., Chang, W.C. and Chen, C.Y. (2009). *Home environmental problems and physical function in Taiwanese older adults.* Archives of Gerontology and Geriatrics. 49: 335–338.

Taro Yamane. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis.* 3rd Ed. New York : Harper and Row Publications.

การพัฒนาทักษะปฏิบัติท่ารำ โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ของเดวีส์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

THE DEVELOPMENT OF DANCE PRACTICE SKILLS BASE ON DAVIES' LEARNING MODEL FOR MATHAYOMSUKSA 2 STUDENTS

[1]เกศษินี สุวรรณโณ และ [2]เก็ตถวา บุญปราการ

[1]Ketsinee Suwanno and [2]Kettawa Boonprakarn

[1]มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, ประเทศไทย

[1]Hatyai University, Thailand

[1]ketsinee.suw016@hu.ac.th, [2]kettawa@hotmail.com

Received: September 20,2024; **Revised**: November 4, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบทักษะในการปฏิบัติท่ารำของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 หลังเรียน ด้วยรูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์กับเกณฑ์ร้อยละ 80 2) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการเรียนการสอน ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะปฏิบัติของเดวีส์ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง ใช้แบบแผนการทดลองแบบ The one-group posttest- design โดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบกลุ่มเดียว กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ประจำปีการศึกษา 2566 โรงเรียนกอบกาญจน์ศึกษามูลนิธิ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จังหวัดสงขลา ทำการสุ่มแบบกลุ่ม ได้แก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนกอบกาญจน์ศึกษามูลนิธิ จำนวน 3 ห้องเรียน 77 คน และทำการสุ่มอย่างง่ายโดยจับฉลากเพื่อกำหนดวิธีการสอนให้กับกลุ่มทดลอง ได้แก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/1 จำนวนนักเรียน 28 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ 2) แบบประเมินการพัฒนาทักษะปฏิบัติท่ารำ 3) แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการ

---

[1]นักศึกษาปริญญาโท สาขาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

เรียนรู้ด้วยรูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบผลการวิจัย พบว่า 1) ทักษะในการปฏิบัติท่ารำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 หลังเรียน ด้วยรูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ มีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียน สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : ทักษะปฏิบัติท่ารำ, รูปแบบการจัดการเรียนรู้ของเดวีส์

Abstract

The objectives of this research are: 1) To compare the performance skills in traditional dance of Mathayomsuksa 2 students after learning using Davies' Learning Model against an 80 percent criterion, and 2) To study the satisfaction of Mathayomsuksa 2 students with the teaching and learning process using Davies' Learning Model. This research is a quasi-experimental study using a one-group posttest design. The sample group consists of Mathayomsuksa 2 students in the second semester of the academic year 2023 at Kobkarn Suksa Foundation School, Hat Yai District, Songkhla Province, under the Office of the Private Education Commission of Songkhla Province. The sampling was done by cluster sampling, selecting Mathayomsuksa 2 students from three classrooms at Kobkarn Suksa Foundation School, totaling 77 students. Simple random sampling was then conducted by drawing lots to assign the teaching method to the experimental group, which consisted of 28 students from Mathayomsuksa 2/1. The research instruments used in this study include: 1) Learning management plans using Davies' Learning Model, 2) An assessment form for evaluating the development of performance skills in traditional dance, and 3) A student satisfaction survey regarding the learning management using Davies' Learning Model. Data analysis for hypothesis testing included mean, standard deviation, and research result testing. The findings were as follows: 1) The performance skills in traditional dance of Mathayomsuksa 2 students after learning using Davies' Learning Model had a post-learning average score significantly higher than the 80 percent criterion at the .05

level, and 2) The students' satisfaction with the learning management using Davies' Learning Model was at a highest level.

Keywords: Performance Skills in Traditional Dance, Davies' Learning Model

บทนำ

นาฏศิลป์ไทยเป็นศิลปะและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณีของชนชาติไทย เป็นแหล่งรวมผลงานศิลปินทางศิลปะที่มีลักษณะเฉพาะและสะท้อนวัฒนธรรมไทยที่หลากหลาย นาฏศิลป์ไทยแบ่งประเภทของการแสดงออกเป็น ระบำ รำ ฟ้อน โขน และละคร ที่มีกระบวนการท่ารำอ่อนช้อยและงดงาม จึงถือเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ เป็นสิ่งที่จรรโลงความดีความงาม นาฏศิลป์จัดเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่มีความเด่นชัดมากที่สุด เพราะสามารถรับรู้ได้จากการได้เห็น ได้ยิน ได้ฟัง เป็นศิลปะที่แสดงออกทางลีลาการเคลื่อนไหว เลียนแบบธรรมชาติเลียนแบบกิริยาท่าทางของมนุษย์ แล้วยังเป็นการดัดแปลงให้งดงามขึ้นในลักษณะของการเยื้องกรายร่ายรำ (สุรพล วิรุฬรักษ์, 2554, น.22) นอกจากนี้นาฏศิลป์ยังมีประโยชน์สำหรับผู้ที่ได้เรียนรู้ เป็นเพราะว่าการเรียนนาฏศิลป์ เป็นการใช้อวัยวะทุกส่วนของร่างกายในการเคลื่อนไหวท่าทางต่าง ๆ ของนาฏศิลป์ไทยมีท่วงทีคล้ายท่าฤๅษีดัดตน จึงส่งผลให้ผู้ที่ได้ฝึกหัด เป็นผู้มีสุขภาพสมบูรณ์ มีจิตใจร่าเริงแจ่มใส และมีบุคลิกภาพที่ดี นอกจากนี้นาฏศิลป์ ยังเป็นกิจกรรมที่สามารถเสริมสร้างนักเรียนให้มีวินัยในตนเอง รู้จักระเบียบวินัยในการแสดงออกร่วมกับผู้อื่น มีสมาธิ มีความพยายามอดทนในการฝึกซ้อม มีความรับผิดชอบต่อผลงาน เสริมสร้างความรู้และความสามารถในการวิพากษ์วิจารณ์และการตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผล ช่วยให้ผู้ฝึกกิจกรรมได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ ที่สำคัญคือ ช่วยให้เด็กได้รู้คุณค่าของดนตรีและนาฏศิลป์ รู้คุณค่าของศิลปะ และวัฒนธรรมประจำชาติ (อรวรรณ บรรจงศิลป์, 2545)

ด้วยกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด กลุ่มสาระการเรียนรู้ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสาระภูมิศาสตร์ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (ฉบับ ปรับปรุง พ.ศ.2560 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ตามคำสั่ง กระทรวงศึกษาธิการที่ สพฐ. 1239/2560 ลงวันที่ 7 สิงหาคม 2560 และคำสั่งสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่30/2561 ลงวันที่ 5 มกราคม 2561 ให้เปลี่ยนแปลงมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2560) โดยมีคำสั่งให้โรงเรียนดำเนินการ ใช้หลักสูตรในปีการศึกษา 2561 โดยให้ใช้ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 4 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ 4 ปีการศึกษา 2562 โดยให้

ใช้ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 2 4 และ 5 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 24 และ 5 และตั้งแต่ปีการศึกษา 2563 ให้ใช้ทุกระดับชั้น ให้เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศ โดยกำหนดจุดหมาย และมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายและกรอบทิศทางในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนมีพัฒนาการเต็มตามศักยภาพ มีคุณภาพและมีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายและเป้าหมายของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

หลักสูตรโรงเรียนกอบกาญจน์ศึกษามูลนิธิ (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2560) ตามหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2560 เป็นแผนหรือแนวทาง หรือข้อกำหนดของการจัดการศึกษาของโรงเรียนกอบกาญจน์ศึกษามูลนิธิ ที่จะใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มี ศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพที่สุจริต ตลอดจนการรู้จักอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น โดยมุ่งหวังให้มีความสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา อีกทั้งมีความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับ การดำรงชีวิต และมีคุณภาพได้มาตรฐานสากลเพื่อการแข่งขันในยุคปัจจุบัน ดังนั้นหลักสูตรโรงเรียนกอบ กาญจน์ศึกษามูลนิธิ (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2561) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จึงประกอบด้วยสาระสำคัญของหลักสูตรแกนกลาง สาระความรู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนท้องถิ่น และสาระสำคัญที่โรงเรียนพัฒนาเพิ่มเติม โดยจัดเป็นสาระการเรียนรู้รายวิชาพื้นฐานตามมาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นรายปีในระดับประถมศึกษา และกำหนด คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของโรงเรียนกอบกาญจน์ศึกษามูลนิธิ ตามหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนกอบกาญจน์ ศึกษามูลนิธิ (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2560) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

การเรียนการสอนกลุ่มสาระศิลปะ วิชานาฏศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในปีการศึกษา 2564 – 2565 โรงเรียนกอบกาญจน์ศึกษามูลนิธิ สำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดสงขลา จากสภาพปัญหาที่ผ่านมาพบว่า คะแนนทักษะปฏิบัติวิชานาฏศิลป์ของนักเรียนต่ำกว่าเกณฑ์ ซึ่งสำรวจจากแบบแสดงผลการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน และแบบประเมินตัวชี้วัด ศ 3.1 ม.2/2 สร้างสรรค์การแสดงโดยใช้องค์ประกอบนาฏศิลป์และการละคร

ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาแนวคิดและรูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติหลาย ๆ รูปแบบ ซึ่ง ทิศนา แขมมณี (2555) ได้กล่าวว่า รูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ เป็นกระบวนการเรียนการสอน 5 ขั้นตอน ที่จะช่วยพัฒนาความสามารถด้านทักษะปฏิบัติของผู้เรียน ซึ่งทักษะส่วนใหญ่จะประกอบด้วยทักษะย่อยๆ จำนวนมาก การฝึกให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติทักษะย่อย ๆ เหล่านั้นให้ได้ก่อน แล้วค่อยเชื่อมโยงต่อกันเป็นทักษะใหญ่ จะทำให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จได้ดี และรวดเร็วขึ้น จากผลการวิจัยของ ชนากานต์ อ่อนประทุม (2563) ได้พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา

นาฏศิลป์ การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ทักษะปฏิบัติรำวงมาตรฐาน โดยใช้รูปแบบของเดวีส์ โดยรวมอยู่ในระดับดี สอดคล้องกับวรายุทธ มะปะทัง (2563) ได้พบว่า การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ทักษะปฏิบัติ ตามแนวคิดของเดวีส์ เรื่องพื้นฐานนาฏศิลป์ โดยรวมอยู่ในระดับดีมากและสอดคล้องกับ เชษฎา ดำเกลี้ยง (2565) ได้พบว่า การพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติท่ารำ โดยการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ โดยรวมอยู่ในระดับดีมาก

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจและได้ศึกษาแนวคิดและรูปแบบการสอน ซึ่งรูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ เป็นการพัฒนาความสามารถด้านทักษะปฏิบัติของผู้เรียน มีกระบวนการเรียนการสอน 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นสาธิตทักษะหรือการกระทำขั้นที่ 2) ขั้นสาธิตและให้ผู้เรียนปฏิบัติทักษะย่อย 3) ขั้นให้ผู้เรียนปฏิบัติทักษะย่อย 4) ขั้นให้เทคนิควิธีการ 5) ขั้นให้ผู้เรียนเชื่อมโยงทักษะย่อยๆ เป็นทักษะที่สมบูรณ์ เมื่อผู้เรียนสามารถปฏิบัติ แต่ละส่วนได้แล้ว จึงให้ผู้เรียนปฏิบัติทักษะย่อยๆ ต่อเนื่องกันตั้งแต่ต้นจนจบ และฝึกปฏิบัติหลายๆ ครั้ง จนกระทั่งสามารถปฏิบัติทักษะที่สมบูรณ์ได้อย่างชำนาญ ผลที่ผู้เรียนจะได้รับผู้เรียนจะสามารถปฏิบัติทักษะได้เป็นอย่างดี มีประสิทธิภาพ

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนาทักษะปฏิบัติโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ของเดวีส์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เป็นลำดับขั้นตอน สามารถพัฒนาทักษะความสามารถในการปฏิบัติท่ารำของผู้เรียนให้ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบ ทักษะในการปฏิบัติท่ารำของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 หลังเรียนด้วยรูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์กับเกณฑ์ร้อยละ 80

2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการเรียนการสอนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะปฏิบัติของเดวีส์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาทักษะปฏิบัติท่ารำ โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ของเดวีส์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้การวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ประจำปีการศึกษา 2566 โรงเรียนกอบกาญจน์ศึกษามูลนิธิ สำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดสงขลา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จำนวน 3 ห้องเรียน รวม 77 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/1 ภาคเรียนที่ 2 ประจำปีการศึกษา 2566 โรงเรียนกอบกาญจน์ศึกษามูลนิธิ สำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดสงขลา จำนวนนักเรียน 28 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster random sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ จำนวน 10 แผน แผนละ 1 ชั่วโมง รวม 10 ชั่วโมง

2.2 แบบประเมินการพัฒนาทักษะปฏิบัติท่ารำ ซึ่งใช้สำหรับประเมินการพัฒนาของนักเรียน หลังการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบทักษะปฏิบัติของเดวีส์

2.3 แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียน ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบทักษะในการปฏิบัติท่ารำ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ด้วยรูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ หลังเรียนเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 80 โดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานโดยใช้ค่าที (One Samples t-test)

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ได้จากค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

การวิจิยเรื่องการพัฒนาทักษะปฏิบัติท่ารำ โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ของเดวีส์ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 สรุปผลดังนี้

1. ผลการเปรียบเทียบทักษะในการปฏิบัติท่ารำของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 หลังเรียน ด้วยรูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์กับเกณฑ์ร้อยละ 80 แสดงดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบทักษะในการปฏิบัติท่ารำของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 หลังเรียน ด้วยรูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์กับเกณฑ์ร้อยละ 80

	n	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	SD.	t	p
หลังเรียน	28	16	68.80	1.42	-17.64	0.000

*p ‹ .05

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการเปรียบเทียบทักษะในการปฏิบัติท่ารำของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 หลังเรียน ด้วยรูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์กับเกณฑ์ร้อยละ 80 มีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียน สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการเรียนการสอนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะปฏิบัติของเดวีส์ แสดงดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการเรียนการสอนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะปฏิบัติของเดวีส์

ข้อ	รายการประเมิน	$\bar{X}$	SD.	ระดับ
ด้านเนื้อหาสาระ				
1	ความน่าสนใจของเนื้อหาสาระ	4.43	0.57	มากที่สุด
2	ความสอดคล้องของเนื้อหากับวัตถุประสงค์	4.57	0.69	มากที่สุด
3	ความเชื่อมโยงของเนื้อหาสาระการเรียนรู้ศิลปะ รายวิชานาฏศิลป์ เรื่องรำวงมาตรฐาน	4.79	0.42	มาก
4	ประโยชน์ของเนื้อหาสาระในการนำไปใช้	4.29	0.60	มากที่สุด
5	ความสนุกสนาน ความเพลิดเพลิน ของเนื้อหาที่เรียนรู้	4.79	0.42	มาก
รวมเฉลี่ย		4.57	0.54	มากที่สุด
ด้านกิจกรรมการจัดการเรียนรู้				
6	กิจกรรมการเรียนรู้ทำให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหามากยิ่งขึ้น	4.71	0.53	มากที่สุด
7	การเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้	4.79	0.42	มาก
8	นักเรียนรู้สึกเพลิดเพลิน สนุกสนานและรู้สึกไม่เบื่อหน่ายต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	4.64	0.49	มาก
9	ครูให้ความสำคัญในการจัดกิจกรรมตามความสนใจของนักเรียน	4.71	0.53	มากที่สุด
10	ระยะเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เหมาะสม	4.36	0.62	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย		4.64	0.52	มากที่สุด
ด้านบรรยากาศ				
11	บรรยากาศในการเรียนมีความสนุกสนาน ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	4.75	0.44	มาก
12	ครูกับผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีต่อกัน ทำให้นักเรียนกล้าแสดงออก หรือปฏิบัติท่ารำ กล้าที่จะขอคำปรึกษาและข้อสงสัย	4.79	0.42	มาก
13	ครูมีความเข้าใจนักเรียน เป็นมิตร ยอมรับให้ความช่วยเหลือ จะ	4.82	0.39	ปานกลาง

	ทำให้นักเรียนเกิดความอบอุ่น สบายใจ รักครู รักโรงเรียน และรักการมาเรียน			
14	ความสะดวกสบายของห้องที่ใช้ทำกิจกรรม มีความคล่องแคล่วในการทำกิจกรรมในห้องเรียนที่กว้างเพียงพอ	4.36	0.62	มากที่สุด
15	ห้องเรียนมีความสะอาด เรียบร้อยน่าเรียน	4.57	0.63	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย		4.66	0.50	มาก
ด้านสื่อและอุปกรณ์การเรียนรู้				
16	ครูมีการจัดเตรียมสื่อและอุปกรณ์ อื่น ๆ ไว้ล่วงหน้า เพื่อที่ใช้ประกอบการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียน	4.64	0.56	มากที่สุด
17	ครูใช้สื่อการสอนที่มีความหลากหลาย	4.57	0.57	มากที่สุด
18	สื่อการสอนมีความสอดคล้องตรงกับเนื้อหาที่เรียน	4.75	0.44	มาก
19	เกิดความเข้าใจชัดเจนในเนื้อหา จากการใช้สื่อวีดีทัศน์และรูปภาพต่าง ๆ มาประกอบการอธิบาย	4.68	0.48	มาก
20	ครูใช้สื่อการสอน ถูกต้อง มีความเหมาะสม น่าเชื่อถือได้	4.86	0.36	ปานกลาง
รวมเฉลี่ย		4.70	0.48	มาก
ด้านการวัดและการประเมินผล				
ครูมีการแจ้งผลการเรียนและความก้าวหน้าให้ผู้เรียนทราบเป็นระยะ ๆ		4.64	0.56	มากที่สุด
ครูมีการวัดและประเมินผลด้วยวิธีที่หลากหลาย		4.17	0.53	มากที่สุด
ครูแจ้งให้นักเรียนทราบล่วงหน้าทุกครั้ง เมื่อมีการทดสอบ		4.71	0.60	มากที่สุด
ความชัดเจนของเกณฑ์การให้คะแนนที่ครูชี้แจง		4.64	0.56	มากที่สุด
ความพึงพอใจต่อเกณฑ์การให้คะแนน		4.75	0.52	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย		4.69	0.55	มากที่สุด
รวมเฉลี่ยทุกรายการ		**4.65**	**0.52**	.มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่าความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการเรียนการสอน ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะปฏิบัติของเดวีส์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.65 , S.D. = 0.52) เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า ด้านสื่อและอุปกรณ์การเรียนรู้ โดยรวมนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.70 , S.D. = 0.48) รองลงมา คือด้านการวัดและการประเมินผล อยู่ระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.69 , S.D. = 0.55) ด้านบรรยากาศ โดยรวมนักเรียนมีความพึงพอใจ อยู่ระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.66 , S.D. = 0.50) ด้านกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ โดยรวมนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.64 , S.D. = 0.52) และด้านที่นักเรียนพึงพอใจน้อยที่สุด ยังอยู่ในระดับมาก คือด้านเนื้อหาสาระ ($\overline{X}$ = 4.57 , S.D. = 0.54)

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาทักษะปฏิบัติท่ารำ โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ของเดวีส์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 สามารถอภิปรายดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาทักษะปฏิบัติท่ารำของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 หลังเรียน ด้วยรูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์กับเกณฑ์ร้อยละ 80 มีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียน สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 1 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น สามารถพัฒนาการปฏิบัติท่ารำของนักเรียน กระตุ้นให้นักเรียนมีความสนใจในการเรียนมากขึ้น ซึ่งกระบวนการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ที่มีรูปแบบ 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นสาธิตทักษะหรือการกระทำขั้นที่ 2) ขั้นสาธิตและให้ผู้เรียนปฏิบัติทักษะย่อย 3) ขั้นให้ผู้เรียนปฏิบัติทักษะย่อย 4) ขั้นให้เทคนิควิธีการ 5) ขั้นให้ผู้เรียนเชื่อมโยงทักษะย่อยๆ เป็นทักษะที่สมบูรณ์ เมื่อผู้เรียนสามารถปฏิบัติแต่ละส่วนได้แล้ว จึงให้ผู้เรียนปฏิบัติทักษะย่อยๆ ต่อเนื่องกันตั้งแต่ต้นจนจบ และฝึกปฏิบัติหลายๆ ครั้ง จนกระทั่งสามารถปฏิบัติทักษะที่สมบูรณ์ได้อย่างชำนาญ ผลที่ผู้เรียนจะได้รับผู้เรียนจะสามารถปฏิบัติทักษะได้เป็นอย่างดี มีประสิทธิภาพ รูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์เป็นรูปแบบที่เน้นการพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติท่ารำ สามารถจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเรียนรู้เนื้อหาสาระไปพร้อมกับการพัฒนาทักษะปฏิบัติท่ารำ สอดคล้องกับ ทิศนา แขมมณี (2555) ได้กล่าวว่า รูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ เป็นกระบวนการเรียนการสอน 5 ขั้นตอน ที่จะช่วยพัฒนาความสามารถด้านทักษะปฏิบัติของผู้เรียน ซึ่งทักษะส่วนใหญ่จะประกอบด้วยทักษะย่อย ๆ จำนวนมาก การฝึกให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติทักษะย่อยๆ เหล่านั้นให้ได้ก่อน แล้วค่อยเชื่อมโยงต่อกันเป็นทักษะใหญ่ จะทำให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จได้ดี และรวดเร็วขึ้น ผู้วิจัยได้ศึกษาและนำหลักการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ ด้วยรูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ โดยศึกษาจากหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนกอบกาญจน์ศึกษามูลนิธิ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ รายวิชานาฏศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เกี่ยวกับหลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง เวลาเรียน แนวการวัดและประเมินผล มาตรฐานการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ และเนื้อหาที่นำมาใช้ในการสอนเกี่ยวกับการปฏิบัติท่ารำ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ ด้วยรูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ เมื่อผู้วิจัยได้สร้างแผนการจัดการเรียนรู้ ก็ได้ผ่านการแนะนำและแก้ไขจากอาจารย์ที่ปรึกษาหลักและอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม รวมทั้งผ่านการตรวจสอบคุณภาพความถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญ และผ่านการทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง(Try out) เพื่อแก้ไขปรับปรุงข้อบกพร่องก่อนนำไปใช้จริง ผลการดำเนินการพบว่า การเปรียบเทียบทักษะในการปฏิบัติท่ารำของ นักเรียนชั้น

มัธยมศึกษาปีที่ 2 หลังเรียน ด้วยรูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์กับเกณฑ์ร้อยละ 80 มีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียน สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับเชษฎา ดำเกลี้ยง (2565) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติท่ารำ โดยการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 พบว่า นักเรียนมีทักษะปฏิบัติหลังเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ทักษะปฏิบัติตามแนวคิดของเดวีส์ โดยรวมอยู่ในร้อยละ 91.41 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้

2. ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนการสอน ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ($\overline{X}$ = 4.65 , S.D. = 0.52) อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 2 ทั้งนี้อาจเกิดจากการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ เป็นรูปแบบที่เหมาะสมกับการนำไปใช้จัดการเรียนการสอนวิชานาฏศิลป์ ในการปฏิบัติท่ารำของนักเรียน มีการลำดับขั้นตอนของกิจกรรมเหมาะสม นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นในสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ ได้ใช้ความคิดในการทำกิจกรรม โดยมีกระบวนการ 5 ขั้นตอน เริ่มจากการสาธิตให้นักเรียนสังเกตจดจำการกระทำของครูก่อน แล้วสาธิตและให้นักเรียนปฏิบัติทักษะย่อยตามครูอย่างช้า ๆ เมื่อนักเรียนปฏิบัติทักษะย่อยได้ ก็ลงมือปฏิบัติทักษะย่อยด้วยตนเอง จากนั้นครูจะให้คำแนะนำชี้แนะคอยเสริมเทคนิควิธีการ และให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงทักษะย่อยได้อย่างสมบูรณ์ เมื่อพิจารณาความพึงพอใจ พบว่า ด้านสื่อและอุปกรณ์การเรียนรู้ โดยรวมนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.70 , S.D. = 0.48) อาจเกิดจากการจัดการเรียนรู้มีสื่อภาพประกอบชัดเจน สอดคล้องกับเนื้อหาสาระการเรียนรู้ ทำให้นักเรียนเข้าใจได้ดี รองลงมา คือ ด้านการวัดและการประเมินผล อยู่ระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.69 , S.D. = 0.55) เนื่องจากนักเรียนพอใจในเกณฑ์การให้คะแนนที่มีความเป็นธรรม ยอมรับผลการประเมินตามความเป็นจริงอย่างมีเหตุผล ส่วนด้านบรรยากาศ นักเรียนมีความพึงพอใจ อยู่ระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.66 , S.D. = 0.50) อาจจะเกิดจากนักเรียนมีความชอบในกิจกรรม และทำให้นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุขและสนุกสนาน ส่วนด้านกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.64 , S.D.= 0.52) อาจจะเพราะนักเรียนเกิดความรู้สึกชอบและอยากที่จะมาเรียนรู้สึกเพลิดเพลินไม่เบื่อหน่ายกับกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านที่นักเรียนพึงพอใจน้อยที่สุด อาจจะเกิดจากความยากของท่ารำบางเพลงที่นำมาใช้ แต่ก็ยังอยู่ในระดับมาก คือด้านเนื้อหาสาระ ($\overline{X}$ = 4.57, S.D. = 0.54) ซึ่งนักเรียนก็เข้าใจในเนื้อหาและปฏิบัติท่ารำออกมาได้เป็นอย่างดี ถือว่ายอมรับได้ ดังนั้นจึงทำให้ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.65, S.D. = 0.52) ซึ่งสอดคล้องกับ ชนันธร หิรัญเชาว์ (2562) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับ การพัฒนาทักษะนาฏศิลป์ไทยและความคิดสร้างสรรค์ ตามแนวคิดของเดวีส์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อ

การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของเดวีส์ อยู่ในระดับดีมากและสอดคล้องกับนางสาวชนากานต์ อ่อนประทุม (2563) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ทักษะปฏิบัติรำวงมาตรฐาน โดยใช้รูปแบบของเดวีส์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า ความพึงพอใจ ต่อกิจกรรมการเรียนรู้ทักษะปฏิบัติรำวงมาตรฐานโดยใช้รูปแบบของเดวีส์อยู่ในระดับมากซึ่งเป็นไปตามที่กำหนดไว้

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

ทักษะในการปฏิบัติท่ารำของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 หลังเรียน ด้วยรูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ มีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียน สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 ด้านความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เพราะว่านักเรียนมีความชอบและมีความสุขในการสอนรูปแบบของเดวีส์

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย.* กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ.2545.* กรุงเทพฯ : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.

ชนันธร หิรัญเชาว์. (2562). *การพัฒนาทักษะนาฏศิลป์ไทยและความคิดสร้างสรรค์ ตามแนวคิดของเดวีส์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, กรุงเทพฯ.

ชนากานต์ อ่อนประทุม. (2563). *การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ทักษะปฏิบัติรำวงมาตรฐานโดยใช้รูปแบบของเดวีส์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

เชษฎา ดำเกลี้ยง. (2565). *การพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติท่ารำ โดยการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

โรงเรียนกอบกาญจน์ศึกษามูลนิธิ. (2563). *หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง 2560)* กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ. สงขลา : สำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดสงขลา.

วรายุทธ มะปะทัง. (2563). *การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ทักษะปฏิบัติตามแนวคิดของเดวีส์ เรื่องพื้นฐานนาฏศิลป์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, มหาสารคาม.

สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2554). *นาฏยศิลป์รัชกาลที่ 5.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ สกสค.ลาดพร้าว

อรวรรณ บรรจงศิลป์. (2545). *การใช้กิจกรรมที่เน้นกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ที่ส่งผลต่อการเพิ่มระดับแรงจูงใจภายใน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

ระบบการเกษตรกับวิถีชีวิตของเกษตรกรรายย่อย และแนวทางการพัฒนา : กรณีศึกษาหมู่บ้านตรอม ขางตะโบง ตำบลจะโรยเนียงง่วน อำเภอสรีย์สนอม จังหวัดเสียมเรียบ ราชอาณาจักรกัมพูชา

AGRICULTURE SYSTEMS AND THE WAY OF LIFE OF SMALL HOLDER FARM - ERS AND ITS GUILD LINE FOR DEVELOPMENT : CASE STUDY OF TROM KHANG TABONG VILLAGE, JAR ROI NIANG NGUAN COMMUNE, SREY SNOM DISTRICT, SIEM REAP PROVINCE, KINGDOM OF CAMBODIA

[1]สมบัติ โซลสีหา, [2]ภาสกร นันทพานิช และ [3]ไพศาล พากเพียร

[1]Sambath Solsaiha, [2]Phassakon Nuntapanich and [3]Phakphian Paisarn.

[1]มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ประเทศไทย

[1]Ubonratchathani Rajabhat University, Thailand.

[1]sambathsolseyha@yahoo.com

Received: September 2, 2024; **Revised**: November 27, 2024; **Accepted:** December 28,2024

บทคัดย่อ

ทราบถึง ปัญหา อุปสรรค และความต้องการของระบบการเกษตรกับวิถีชีวิตของเกษตรกรรายย่อย และแนวทางการพัฒนา :กรณีศึกษาหมู่บ้านตรอม ขางตะโบง ตำบลจะโรยเนียงง่วน อำเภอสรีย์สนอม จังหวัดเสียมเรียบ ราชอาณาจักรกัมพูชา มีแนวทางการพัฒนาการเกษตรแบบทันสมัยม่ากขึ้นในอนาคต เนื่องจากรัฐ และเอกชน ร่วมมือสามัคคีกัน สนับสนุน สิ่งอำนวยความ

[1] นักศึกษา, สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา คณะมนุษศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

[2] รองศาสตราจารย์ ดร.สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา คณะมนุษศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา คณะมนุษศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

สะดวก ให้แก่ชุมชน ได้แก่เงินกูยืมที่มีดอกเบี้ยไม่สูงนัก สร้างระบบชลประทาน ถนน น้ำประปา การไฟฟ้า เปิดการอบรมเกี่ยวกับการศึกษา สุขภาพ ความปลอดภัยต่างๆ ในชุมชน และอื่นๆ โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้รวบรวมทั้ง 2 แหล่งข้อมูลนี้ไปเผยแพร่ เพื่อจะได้ปรับปรุงตามความต้องการส่วนรวมจึงสามารถทำให้ทราบถึง ปัญหา อุปสรรค และความต้องการของหมู่บ้านตรอม ขางตะโบง ตำบลจะโรยเนียงง่วน อำเภอสรีย์สนอม จังหวัดเสียมเรียบ ราชอาณาจักรกัมพูชา ดีขึ้นได้ทำการปรับปรุงใช้ตามอันสิ่งควร คุณภาพของระบบการเกษตรกับวิถีชีวิตของเกษตรกรรายย่อย และแนวทางการพัฒนา : กรณีศึกษาหมู่บ้านตรอม ขางตะโบง ตำบลจะโรยเนียงง่วน อำเภอสรีย์สนอม จังหวัดเสียมเรียบ ราชอาณาจักรกัมพูชา มีแนวทางการพัฒนาการเกษตรแบบทันสมัยม่ากขึ้นในอนาคต เนื่องจากรัฐ และเอกชน ร่วมมือสามัคคีกัน สนับสนุน สิ่งอำนวยความสะดวก ให้แก่ชุมชน ได้แก่เงินกูยืมที่มีดอกเบี้ยไม่สูงนั่ก สร้างระบบชลประทาน ถนน น้ำประปา การไฟฟ้า เปิดการอบรมเกี่ยวกับการศึกษา สุขภาพ ความปลอดภัยต่างๆ ในชุมชน และอื่นๆ แนวทางการพัฒนากับคุณภาพของระบบการเกษตรกับวิถีชีวิตของเกษตรกรรายย่อย และแนวทางการพัฒนา : กรณีศึกษาหมู่บ้านตรอม ขางตะโบง ตำบลจะโรยเนียงง่วน อำเภอสรีย์สนอม จังหวัดเสียมเรียบ ราชอาณาจักรกัมพูชา มีแนวทางการพัฒนาการเกษตรแบบทันสมัยม่ากขึ้นในอนาคต เนื่องจากรัฐ และเอกชน ร่วมมือสามัคคีกัน สนับสนุน สิ่งอำนวยความสะดวก ให้แก่ชุมชน ได้แก่เงินกูยืมที่มีดอกเบี้ยไม่สูงนั่ก สร้างระบบชลประทาน ถนน น้ำประปา การไฟฟ้า เปิดการอบรมเกี่ยวกับการศึกษา สุขภาพ ความปลอดภัยต่างๆ ในชุมชนที่เหมาะสม

คำสำคัญ : ระบบการเกษตรกับวิถีชีวิตของเกษตรกรรายย่อย และแนวทางการ: กรณีศึกษาหมู่บ้านตรอม ขางตะโบง ตำบลจะโรยเนียงง่วน อำเภอสรีย์สนอม จังหวัดเสียมเรียบ ราชอาณาจักรกัมพูชา

Abstract

Know the problems, obstacles, and needs of Agriculture systems and the way of life of small holder farmers and its guild line for development: Case Study of Trom Khang Tabong Village, Jar Roi Niang Nguan Commune, Srey Snom District, Siem Reap Province, Kingdom of Cambodia. There will be more modern agricultural development guidelines in the future because the government and private sector work together to support facilities for the community, including loans with not too high interest. Build irrigation systems, roads, water supply, electricity, open training courses on education, health, safety in the community, etc. The researcher will publish the information gathered from these two sources. In order to improve according to the needs of the

general public, it can be made aware of the problems, obstacles, and needs of Trom Khang Tabong Village, Cha Roi Niang Nguan Subdistrict. Sri Sanom District Siem Reap Province Kingdom of Cambodia Improved, improved and used as appropriate. Quality of Agriculture systems and the way of life of small holder farmers and its guild line for de-velopment: Case Study of Trom Khang Tabong Village, Jar Roi Niang Nguan Commune, Srey Snom District, Siem Reap Province, Kingdom of Cambodia. There will be more modern agricultural development guidelines in the future because the government and private sector work together to support facilities for the community, including loans with not too high interest. Build irrigation systems, roads, water supply, electricity, open training on education, health, safety in the community, and others. Guidelines for development and quality of Agriculture systems and the way of life of small holder farmers and its guild line for de-velopment: Case Study of Trom Khang Tabong Village, Jar Roi Niang Nguan Commune, Srey Snom District, Siem Reap Province, Kingdom of Cambodia. There will be a more modern approach to agricultural development in the future because the government and private sector work together to support facilities for the community, including loans with not too high interest. Build irrigation systems, roads, water supply, electricity. Open various trainings on education, health, and safety. in the appropriate community.

Keywords : Agriculture systems and the way of life of small holder farmers and its guild line for development : Case Study of Trom Khang Tabong Village, Jar Roi Niang Nguan Commune, Srey Snom District, Siem Reap Province, Kingdom of Cambodia

บทนำ

การพัฒนาสังคมในปัจจุบันมุ่งเน้นความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ซึ่งทำให้เกิดความเจริญมั่งคั่งทางวัตถุ (Material Wealth) อย่างมาก แต่ความเจริญมั่งคั่งทางจิตใจ (Spiritual Wealth) กลับเสื่อมถอยลดน้อยลงไป ไม่ได้รับการพัฒนาให้ก้าวหน้าเท่าเทียมทันกัน แม้เศรษฐกิจจะดีขึ้น มีสิ่งเอื้ออำนวยความสุข และความสะดวกสบายอย่างมากมาย แต่จิตใจคนกลับเห็นแก่ตัวมากขึ้น เห็นแก่ผู้อื่น และส่วนรวมน้อยลง การที่สังคมโลกไม่ได้พัฒนาโดยยึดหลักทางสายกลาง มุ่งแต่สร้างความเจริญทางด้านวัตถุ โดยไม่ให้ความสนใจในการพัฒนาด้านจิตใจเท่าที่ควร จึงทำให้โลกของเราต้องประสบภาวะวิกฤตในด้านต่างๆ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมทรัพยากรธรรมชาติ

และสิ่งแวดล้อม การก่อการร้าย สังคมขาดสันติสุข (สมพร เทพสิทธา. 2549 : 10 - 11) ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นการสะท้อนถึงความล้มเหลวของการพัฒนา ที่เป็นเหมือนการสร้างพระเจดีย์ จากยอด โดยไม่มีฐานรองรับก็จะพังลงๆ แต่ถ้าจะพัฒนาให้มีความมั่นคงแข็งแรง และยั่งยืน ต้องทำ ให้ฐานล่างแข็งแรง สังคมทั้งหมดจึงมั่นคง และยั่งยืน (ประเวศวะสี. 2551 : 4)

อุชุกร เหมือนเดช (ออนไลน์ : 2564) กล่าวว่า เกษตรกรรายย่อยมีบทบาทในทางเศรษฐกิจ ของแต่ละประเทศในอาเซียนมาก แต่พวกเขากลับยากจน เนื่องจากการกระจายทรัพยากรอย่างไม่เท่าเทียม

ศจินทร์ ประชาสันติ์ (ออนไลน์ : 2564) กล่าวว่า แม้ว่าครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยจะมี คุณูปการหลายอย่างต่อสังคม แต่ในบรรดาประชากร 850 ล้านคนทั่วโลกที่ต้องประสบกับภาวะหิวโหย รุนแรง และเรื้อรัง ครึ่งหนึ่งกลับเป็นครัวเรือนของเกษตรกรรายย่อยเอง เพื่อตอบสนองต่อความ ต้องการของตลาดโลก เศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยจึงผูกติดกับการขึ้นลงด้านราคาของ สินค้าชนิดนั้น ๆ ในตลาดโลกเพิ่มขึ้น ขณะที่การผลิตเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของครัวเรือน และตลาดท้องถิ่นลดลง ดังนั้น ผลจากการทำงานหนัก และการใช้ทรัพยากรต่างๆ ในประเทศกำลัง พัฒนาจำนวนมาก จึงเป็นไปเพื่อผลิตสินค้าส่งออกให้กับกลุ่มผู้บริโภคในประเทศพัฒนาแล้วที่ร่ำรวย

อย่างไรก็ตาม ผลิตผลที่เกษตรกรผลิตได้กลับประสพปัญหาด้านคุณภาพ ที่ยังไม่ได้มาตรฐาน ส่งผลกระทบต่อการหาตลาด ถึงแม้ว่าตลาดระดับบนในโรงแรมต่างๆ นักท่องเที่ยวมีความต้องการสินค้าเกษตรเช่น ผัก และผลไม้ที่มีคุณภาพ และมาตรฐานที่ดีเป็น อย่างมาก ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากเทคโนโลยีการผลิตทั้งในด้านเมล็ดพันธุ การผลิต การรวมกลุ่มเกษตรกร การเก็บเกี่ยว การรับรองคุณภาพ และประสิทธิภาพของผลิตภัณฑ์ และการตลาดรวมถึงการขนส่ง และความต่อเนื่องในการผลิตให้ได้ตลอดปี ที่ยังต้องปรับปรุงให้ได้มาตรฐานตรงตามความต้องการของตลาด อย่างไรก็ตามปัจจุบันกระทรวงเกษตรกรรมป่าไม้ และการประมง ราชอาณาจักรกัมพูชามีแผนจะร่างกฎมายเกี่ยวกับความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์การเกษตร เพื่อช่วยเหลือผู้ผลิต (เกษตรกร) และผู้บริโภคให้มีความมั่นใจในคุณภาพสิ้นค้าเกษตรมากยิ่งขึ้นจากการศึกษารายงานและผลการสำรวจ จังหวัดเสียมราฐตั้งอยู่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศกัมพูชา ประมาณ 314 กิโลเมตรจากนครหลวงพนมเปญตาม เส้นทางหลวงเลขที่ 6 มีเนื้อที่ทั้งหมด 10,299 ตารางกิโลเมตร แบ่งเป็น 1 เทศบาล 11 อำเภอ 87 ตำบล และ 876 หมู่บ้าน มีประชากรในปี 2554 ราว 951,852 คน 187,175 ครัวเรือน จังหวัดเสียมราฐ มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยการไหลเข้าของนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศ และต่างชาติในปี 2555 ที่ผ่านมามีนักท่องเที่ยวประมาณ 3 ล้านคน ได้มาเที่ยวชมพื้นที่ต่างๆ อยู่ในจังหวัดเสียมราฐ และจำนวนของนักท่องเที่ยวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี ทำให้มีความต้องการด้านการบริโภคเพิ่มขึ้นเช่น ข้าวสาร ผอลไม้พืชผัก ที่มีคุณภาพ และมีความ

ปลอดภัยตามสถิติของสำนักงานเกษตรกรรมจังหวัดเสียมราฐ ในปี 2555 แสดงให้เห็นว่า พื้นที่เกษตรกรรมปลูกผลไม้มี ประมาณ 9,500 เฮกตาร์ พื้นที่ปลูกผักในฤดูฝนจำนวน 1,500 เฮกตาร์ ผลผลิตเฉลี่ย 7 ตัน/เฮกตาร์ ปลูกผักในฤดูแล้งจำนวน 1,600 เฮกตาร์ ผลผลิตเฉลี่ย 7 ตัน/เฮกตาร์ นาปี 179,000 เฮกตาร์ ผลผลิตเฉลี่ย 2,737 ตัน/เฮกตาร์ นาปรัง 16,000 เฮกตาร์ ผลผลิตเฉลี่ย 3,620 ตัน/เฮกตาร์ โดยเกษตรกรชาวกัมพูชาที่มีฐานะมักมีที่ดินทำกินเป็นของตัวเองแต่สำหรับเกษตรกรที่มีฐานะปานกลาง และค่อนข้างต่ำถึงยากจนมักเช่าที่ดินทำกินมากกว่า สำหรับในประเทศกัมพูชาพบว่าฐานะของเกษตรกรมีรายได้ลดลง และมีหนี้สินเพิ่มขึ้นทุกปี นอกจากนี้แนวโน้มประชากรในต่างจังหวัดรุ่นใหม่ยังละทิ้งอาชีพเกษตรกร และหันไปประกอบอาชีพอื่นมากขึ้นอีกด้วย

อย่างไรก็ดีในการศึกษาปัญหาของระบบการเกษตรกับวิถีชีวิตของเกษตรกรรายย่อย และแนวทางการพัฒนา กรณีศึกษาหมู่บ้านตรอม ขางตะโบง ตำบลจะโรยเนียงง่วน อำเภอสรีย์สนอม จังหวัดเสียมเรียบ ราชอาณาจักรกัมพูชา ยังไม่มีวิธีการศึกษาอย่าง เป็นระบบ และยังไม่ค่อยศึกษาทำวิจัยเรื่องนี้

จากปัญหาดังกล่าวนักวิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาระบบการเกษตรกับวิถีชีวิตของเกษตรกรรายย่อย และแนวทางการพัฒนา กรณีศึกษาหมู่บ้านตรอม ขางตะโบง ตำบลจะโรยเนียงง่วน อำเภอสรีย์สนอม จังหวัดเสียมเรียบ ราชอาณาจักรกัมพูชา เพื่อเป็นแนวทางให้กับกลุ่มเกษตรกรอื่นๆ ในพื้นที่เกษตรกรรมอื่น ศึกษา และเรียนรู้ ขยายผลต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระบบการเกษตรกับวิถีชีวิตของเกษตรกรรายย่อย และแนวทางการพัฒนา ทั่วไปทั้ง ในระดับชุมชน และระดับครัวเรือน ณ หมู่บ้านตรอม ขางตะโบง ตำบลจะโรยเนียงง่วน อำเภอสรีย์สนอม จังหวัดเสียมเรียบ ราชอาณาจักรกัมพูชา

2. เพื่อค้นหาความต้องการ ปัญหา และแนวทางการพัฒนาของเกษตรกรรายย่อย ณ หมู่บ้านตรอม ขางตะโบง ตำบลจะโรยเนียงง่วน อำเภอสรีย์สนอม จังหวัดเสียมเรียบ ราชอาณาจักรกัมพูชา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ระบบการเกษตรกับวิถีชีวิตของเกษตรกรรายย่อย และแนวทางการพัฒนา กรณีศึกษาหมู่บ้านตรอม ขางตะโบง ตำบลจะโรยเนียงง่วน อำเภอสรีย์สนอม จังหวัดเสียมเรียบ ราชอาณาจักรกัมพูชา ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ตัวอย่าง จากการศึกษาหาขอมูลหมู่บ้านตรอม ขางตะโบงมีประชากร จำนวน 193 ครัวเรือน และประชากรรวมทั้งหมด จำนวน 864 คน

การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้รวมทั้งหมด 25 คน ได้แก่

1) ตัวแทนปราชญ์ชาวบ้านในอำเภอสรีย์สนอม จำนวน 10 คน

2) ตัวแทนเจ้าหน้าที่อำเภอสรีย์สนอม จำนวน 5 คน

3) ตัวแทนหน่วยงานภาคเอกชน ในพื้นที่ จำนวน 5 คน

4) ตัวแทนเจ้าหน้าที่หมู่บ้านตรอม ขางตะโบง จำนวน 2 คน

5) ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบลจะโรยเนียงง่วน จำนวน 3 คน

โดยวิธีการเลือกตัวอย่างแบบมีจุดมุ่งหมายของการศึกษาเป็นหลัก (Purposeful Selection) เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติภายใต้กรอบของการศึกษาวิจัย ซึ่งเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติดังต่อไปนี

1.1 เป็นเกษตรกรที่ทำการเกษตรในพื้นที่ศึกษา และทำการคัดเลือกให้เป็นเกษตรกรตัวอย่าง ซึ่งเป็นเกษตรกรรายย่อย และหรืออาจจะเป็นเกษตรกรตัวอย่าง และมีความสมัครใจที่จะเป็นผู้ให้ข้อมูล

1.2 เป็นเจ้าหน้าที่ที่ทำงามในด้านส่งเสริมการเกษตร และพัฒนาชนบทในพื้นที่ และหรือพื้นที่ใกล้เคียงกับพื้นที่ที่ศึกษา ทั้งภาครัฐ เอกชน และหรือองค์กรพัฒนาต่าง ๆ ที่สมัครใจให้ข้อมูล

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์ ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview Pro-tocol) เพื่อศึกษาปัญหา ความต้องการ และแนวทางแก้ปัญหาของระบบการเกษตรกับวิถีชีวิตของเกษตรกรรายย่อย และแนวทางการพัฒนาในพื้นที่ศึกษ โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี

ตอนที่ 1 สถานภาพทัวไป โดยถามในประเด็น ต่อไปนี คือชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ อายุ ปี เพศ. ศาสนา ที่อยู่ อาชีพ ตำแหน่งสถานที่ปฏิบัติงานหมายเลขโทรศัพท์ Email Facebook และLine

ตอนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิดมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการ ปัญหาและแนวทางการพัฒนาของระบบการเกษตรกับวิถีชีวิตของเกษตรกรรายย่อย และแนวทางการในพื้นที่ศึกษา จำนวน 14 ข้อ เป็นประเด็นคำถามเกี่ยวกับปัญหา และแนวทางแก้ปัญหาใน 6 มิติ คือ

1) ตัวแทนปราชญ์ชาวบ้านในอำเภอสรีย์สนอม จำนวน 10 คน

2) ตัวแทนเจ้าหน้าที่อำเภอสรีย์สนอม จำนวน 5 คน

3) ตัวแทนหน่วยงานภาคเอกชน ในพื้นที่ จำนวน 5 คน

4) ตัวแทนเจ้าหน้าที่หมู่บ้านตรอม ขางตะโบง จำนวน 2 คน

5) ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบลจะโรยเนียงง่วน จำนวน 3 คน

ตอนที่ 3 ศึกษาแนวทางการพัฒนา โดยใช้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาขั้นตอนที่ 2 เพื่อที่จะนำมาออกแบบสัมภาษณ์ปลายเปิดให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของเกษตรกรรายย่อย จากผลการศึกษาในขั้นตอนที่ 2 และความเห็นด้วยกับระบบการเกษตร วิถีชีวิตของเกษตรกรรายย่อย และแนวทางการพัฒนาในภาพรวมของชุมชนว่าเป็นอย่างไร

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตัวแทนเจ้าหน้าที่ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และปราชญ์ชาวบ้าน ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 25 คน ล่วงหน้า 3 วันก่อนวันที่นัดสัมภาษณ์ ด้วยตนเอง

3.1 ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

3.2 จำแนก และจัดระบบข้อมูล เป็นการนำข้อมูลที่ได้นำมาจำแนก และจัดหมวดหมู่ออกให้เป็นระบบ

3.3 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic induction) เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาวิเคราะห์เพื่อหาบทสรุปร่วมกันของเรื่องนั้น

3.4 นำเสนอข้อมูลเป็นข้อความแบบบรรยาย

ผลการวิจัย

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ทั้ง 3 กลุ่มเป้าหมายจำนวน 12 หัวข้อเหมือนกันแล้วได้ผลอย่างชัดเจน ผู้วิจัยได้ทำการแยกผลการสัมภาษณ์เป็น 5 กลุ่มสำคัญๆเช่น ข้อดี ข้อควรปรับปรุง ปัญหาอุปสรรค วิธีแก้ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะสำหรับงานต่อไปดังนี้

1. ข้อดี และข้อควรปรับปรุง

ข้อดี	ข้อควรปรับปรุง
- รวมๆ แล้วดี เช่นชุมชนมีแนวทางในการพัฒนาที่ดี ทั้งเรื่องระบบการเกษตรกับวิถีชีวิตของเกษตรกรรายย่อย และแนวทางการพัฒนา - มีการดูแลเอาใจใส่จากภาครัฐ และเอกชน - ชุมชนชอบช่วยเหลือ และเกื้อกูลกัน - ภาครัฐ และเอกชนมีความน่าเชื่อถือ - ชุมชนมีมนุษย์ สัมพันธ์ที่ดี - ระบบการเกษตรมีแนวทางในการพัฒนาที่ดี - หน่วยงานภาครัฐ และเอกชนพยายามช่วยเหลือในเรื่องต่างๆ ให้แก่เกษตรกรในชุมชน อย่างเหมาะสมไปตามความต้องการของเกษตรกร	- จัดงานอบรมเกี่ยวกับสุขภาพการศึกษา และการเกษตรให้แก่เกษตรกรปรอยๆ - เกษตรกรควรมีสวัสดิการด้านเกษตรและสุขภาพที่เหมาะสม - ปรับปรุงด่านการขัดแย้งในชุมชน - ภาครัฐ และเอกชนพร้อมที่จะสนับสนุนทรัพยากร ให้แก่เกษตรกร - เกษตรกรควรลดการใช้สารเคมีในการทำการเกษตร - เกษตรกรควรแก้ไขปัญหาสัตว์เลี้ยง และสุขอนามัยในชุมชน - หน่วยงานภาครัฐ และเอกชนควร ช่วยทำการตลาดการเกษตรในชุมชนให้กวางม่ากขึ้น

2. ปัญหาอุปสรรค และวิธีแก้ปัญหาอุปสรรค

ปัญหาอุปสรรค	วิธีแก้ปัญหาอุปสรรค
- ทรัพยากรจากภาครัฐ และเอกชนมีการล่าช้า ไม่มีคุณภาพ ไม่ตรงกับความต้องการของเกษตรกร - เกษตรกรไม่เชี่ยวชาญพ่อ ด้านวิชาการและเทคนิคการเกษตร - ผลผลิตด้านการเกษตรยังมีราคาต่ำ - สุขอนามัย สุขภาพในชุมชนยังมีความจำกัด - ความขัดแย้งในชุมชน ที่ไมค์ร่องรอยกัน - หนี้สินต่างๆ จากการทำการเกษตร และอื่นๆ	- ทรัพยากรจากภาครัฐ และเอกชนพยายามคนหาทรัพยากรการเกษตรให้ตรงตามความต้องการของเกษตรกรม่ากที่สุด - หน่วยงานทุกภาคในชุมชนได้ร่วมมือกัน เพื่อศึกษาค้นหาเทคนิคความรู้เกี่ยวกับการเกษตร และเชิญผู้เชี่ยวชาญทางด้านเกษตรที่เหมาะสมไปตามฤดูกาลและความต้องการของชุมชน - ทุกหน่วยงานได้ช่วยกันแก้ปัญหา เรื่องสินค้าเกษตรมีราคาต่ำ - ทุกหน่วยงานได้ช่วยแก่ปัญหาเรื่องสุขาอนามัย และสุขภาพของชุมชน ได้ยังมีประสิทธิภาพ - ทุกหน่วยงานได้ช่วยเหลือเกษตรกร โดยมีการกูยืมที่มีดอกเบี้ยต่ำที่สุด-

3. ข้อเสนอแนะและความต้องการ

ต้องการความรู้ทางเทคนิคที่กว้างขวางที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ให้สินเชื่อแก่ประชาชนในอัตราดอกเบี้ยต่ำสุด ช่วยหาตลาด สร้างระบบชลประทานสำหรับการเกษตร ป้องกันสินค้าเกษตรลดราคาจากผู้ค้า และป้องกันการนำเข้าจากต่างประเทศ

ต้องการช่วยจัดหาวิชาการการเกษตรที่ชัดเจนในการสอนเกษตรกร และหาตลาดในท้องถิ่น และช่วยจัดตั้งสมาคมเกษตรกรเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรด้วยการกำหนดราคาเกษตรกรที่เหมาะสม

ตามคำขอของชุมชน เราต้องการให้นักศึกษาเกษตรทำงานในระดับท้องถิ่นเพื่อจัดหาเทคนิคใหม่ๆ และสร้างนโยบายหนึ่งหมู่บ้าน ผลิตภัณฑ์

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง ระบบการเกษตรกับวิถีชีวิตของเกษตรกรรายย่อย และแนวทางการพัฒนา กรณีศึกษาหมู่บ้านตรอม ขางตะโบง ตำบลจะโรยเนียงง่วน อำเภอสรีย์สนอม จังหวัดเสียมเรียบ ราชอาณาจักรกัมพูชา มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ชุมชนบ้านตรอม ขางตะโบงมีระบบการเกษตรแบบ ระบบการเกษตรแบบเข้มข้น และระบบการเกษตรแบบกึ่งโบราณกึ่งโบราณ

2. ระบบการเกษตรบ้านตรอม ขางตะโบงมีปัญหา ขาดอุปสรรค ขาดความรู้ทางเทคนิคที่กว้างขวางที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ขาดอุปกรณ์ที่ทันสมัย ขาดแหล่งน้ำและขาดโครงสร้างการเกษตร

3. ชุมชนบ้านตรอม ขางตะโบงมีวิถีชีวิตแบบกึ่งโบราณ และเรียบง่าย

4. วิถีชีวิตของเกษตรกรรายย่อยบ้านตรอม ขางตะโบงมีแนวทางการพัฒนาทันสมัยมากขึ้นในอนาคต

5. ชุมชนบ้านตรอม ขางตะโบงมีแนวทางการพัฒนาการเกษตรแบบทันสมัยในอนาคต

6. แนวทางการพัฒนาการเกษตรบ้านตรอม ขางตะโบงส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ และสังคม เช่น ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกร ความขัดแย้งในชุมชน และส่งผลกระทบให้เกษตรกรไม่สามารถประกอบอาชีพการเกษตรได้ในอนาคต

7. บ้านตรอม ขางตะโบงมีการสนับสนุนทรัพยากรจากภาครัฐและเอกชน เช่น ความรู้ด้านเทคนิค และการป้องกัน วางระบบชลประทาน จัดหาเมล็ดพันธุ์ และช่วยหาตลาด

8. การสนับสนุนทรัพยากรการเกษตรจากภาครัฐ และเอกชนให้ชุมชนมีปัญหาและอุปสรรค เช่น ใช้งานไม่ได้เพียงพอตามความต้องการ ไม่มีความคืบหน้า ชุมชนไม่ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่และทรัพยากรทางการเกษตรคุณภาพต่ำ

9. ความต้องการสนับสนุนทรัพยากรการเกษตรจากภาครัฐ และเอกชนให้บ้านตรอมขางตะโบง เช่น ให้สินเชื่อแก่ประชาชนในอัตราดอกเบี้ยต่ำสุด ช่วยหาตลาด สร้างระบบชลประทานสำหรับการเกษตร ป้องกันสินค้าเกษตรลดราคาจากผู้ค้า และป้องกันการนำเข้าจากต่างประเทศ

10. การอยู่ร่วมกันของเกษตรกรรายย่อยบ้านตรอม ขางตะโบง การใช้ชีวิตแบบดั้งเดิม สไตล์ชนบท และการพัฒนาชุมชนช้า

11. การอยู่ร่วมกันของเกษตรกรรายย่อยบ้านตรอม ขางตะโบงมีปัญหาและอุปสรรค เช่น ชุมชนคับแคบ ถนนมไม่ได้มาตราส่วน ขาดน้ำสะอาด และไฟฟ้าไม่พอสำหรับการเกษตร

12. ความต้องการในการพัฒนาการเกษตรของพื้นที่ และการอยู่ร่วมกันของเกษตรกรรายย่อยบ้านตรอม ขางตะโบง ควรสร้างถนนหนทางให้ได้มาตรฐาน ควรมีระบบชลประทานที่ได้มาตรฐาน ต้องการความรู้เกี่ยวกับการเกษตร และต้องการสินค้าการเกษตรที่เหมาะสม

13. ชุมชนมีปัญหา และอุปสรรคทางวิชาการการเกษตรกับการตลาดการเกษตร เช่น ขาดเทคโนโลยี ความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตร และตลาดเกษตรยังคงมีความจำกัด

14. ชุมชนมีแนวทางการพัฒนาตามสภาพปัญหาและความต้องการวิชาการการเกษตรและการตลาดการเกษตรควร มีที่จำหน่ายสินค้าเกษตร ภาครัฐและภาคเอกชนควรจัดอบรมทางวิชาการเกี่ยวกับการเกษตรและการตลาดการเกษตร

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

ทราบถึง ปัญหา อุปสรรค และความต้องการของระบบการเกษตรกับวิถีชีวิตของเกษตรกรรายย่อย และแนวทางการพัฒนา : กรณีศึกษาหมู่บ้านตรอม ขางตะโบง ตำบลจะโรยเนียงง่วน อำเภอสรีย์สนอม จังหวัดเสียมเรียบ ราชอาณาจักรกัมพูชา

แนวทางการพัฒนากับคุณภาพของระบบการเกษตรกับวิถีชีวิตของเกษตรกรรายย่อย และแนวทางการพัฒนา : กรณีศึกษาหมู่บ้านตรอม ขางตะโบง ตำบลจะโรยเนียงง่วน อำเภอสรีย์สนอม จังหวัดเสียมเรียบ ราชอาณาจักรกัมพูชา

สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการแก้ปัญหา และเพื่อเป็นแนวทาง พัฒนาของวิถีชีวิตของเกษตรกรรายย่อย และแนวทางการพัฒนา : กรณีศึกษาหมู่บ้านตรอม ขางตะโบง ตำบลจะโรยเนียงง่วน อำเภอสรีย์สนอม จังหวัดเสียมเรียบ ราชอาณาจักรกัมพูชา

เอกสารอ้างอิง

ประเวศ วะสี. (2551: 4). *สุขภาวะที่สมบูรณ์. หมอชาวบ้าน.* หน้า 352, 2551, สิงหาคม. กรุงเทพฯ

ศจินทร์ ประชาลันต และคณะ. (ออนไลน์ : 2564). *ตลาดข้าวชาวนา.* พิมพ์ครั้งที่1. มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน: บริษัทโรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด.

สมพร เทพสิทธา. (2549). *การเดินตามรอยพระยุคลบาท เศรษฐกิจพอเพียง ช่วยแก้ปัญหา ความยากจนและการทุจริต ฉบับสมบูรณ์.* กรุงเทพฯ : กองทุนอริยมรรค.สำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

อุชุกร เหมือนเดช. (2552).*ความต้องการในการได้รับสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลจังหวัดสมุทรปราการ.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระพระพุทธศาสนาด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

THE DEVELOPMENT OF SOCIAL STUDIES, RELIGION AND CULTURE BUDDHIST SUBJECT LEARNING ACHIEVEMENT BY USING GAME-BASE LEARNING MANAGEMEMT FOR PRATHOM SUKSA 3 STUDENTS

[1]ปวีณา บุญรอด และ [2]เก็ตถวา บุญปราการ

[1]Paweena Boonrod and [2]Kettawa Boonprakarn

[1]มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, ประเทศไทย

[1]Hatyai University, Thailand

[1]paweena.boo040@hu.ac.th, [2]kettawa@hotmail.com

Received: June 12, 2024; **Revised**: November 2, 2024; **Accepted**: December 31,2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระพระพุทธศาสนา โดยใช้เกมเป็นฐานระหว่างก่อนเรียน และหลังเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 2) เพื่อศึกษาความความพึงพอใจในการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระพระพุทธศาสนาโดยใช้เกมเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทำวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษา ชั้นปีที่ 3 โรงเรียนเจริญรัตน์ศึกษา กำหนดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปี 3/2 จำนวน 22 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระพระพุทธศาสนา โดยใช้เกมเป็นฐาน และ แผนการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระพระพุทธศาสนา ควบคู่กับเกมการศึกษา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาพบว่า 1) แบบทดสอบ

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระพระพุทธศาสนา โดยใช้เกมเป็นฐานในการจัดการเรียนรู้ มีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน คะแนนก่อนเรียนคิดเป็นร้อยละ 73.03 หลังเรียนคิดเป็นร้อยละ 83.48 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 2) นักเรียนที่เรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระพระพุทธศาสนา โดยใช้เกมเป็นฐาน มีความพึงพอใจมากที่สุด

คำสำคัญ : ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน, สังคมศึกษา, เกมเป็นฐาน, ความพึงพอใจของนักเรียน

Abstract

The purpose of this research were to compare academic achievement social studies, religion and culture, Buddhism using game base between before study and after study of students in grade 3 and to study satisfaction to learning management to social studies, religion and culture, Buddhism using game base of students in grade 3. The sample group used in research was students in grade 3 Jaroenratsuksa School. Define sample group using purposive random sampling method, there were 22 students in primary education 3/2. The tools used to collect data were academic achievement tests social studies, religion and culture, Buddhism using game base and studies learning plans social studies, religion and culture, Buddhism along with educational games. Statistics used in data analysis include percentage, mean, and standard deviation. The results of the study found that: 1) Academic achievement tests social studies, religion and culture, Buddhism using game base, learning management scores after studying were higher than before studying, score before studying was 73.03 percent, after studying it was 83.48 percent, statistically significant at .05. 2) Students learning social studies, religion and culture, Buddhism using game base are most satisfied.

Keywords : Academic Achievement, Social Studies, Games Base, Student Satisfaction

บทนำ

พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นศาสนาที่มีอิทธิพลและมีความสำคัญต่อการสรรค์สร้างสังคมและวัฒนธรรมไทยขึ้นมาเพื่อให้มีเอกลักษณ์เป็นของเฉพาะตนที่พระพุทธศาสนาได้เข้ามาตั้งมั่นในดินแดนสุวรรณภูมิเป็นระยะเวลาอันยาวนานนับตั้งแต่สมัยของพระโสณะและพระอุตตระ พระธรรมฑูตสายแรกที่ได้เดินทางมาเผยแผ่หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาให้แก่ชาวไทยในสมัยนั้น ได้รับเอากรอบแนวคิดและหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และได้ปลูกฝังแนวคิดดังกล่าวให้อนุชนรุ่นหลังมาเป็นลำดับ เราจะพบว่าดินแดนใดที่พระพุทธศาสนาแผ่เข้าไปถึงดินแดนนั้นก็จะมีประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นมา และผู้คนที่นับถือพระพุทธศาสนาในดินแดนนั้น ๆ ก็จะยึดมั่นในคำสอนของพระพุทธศาสนาสืบต่อกันเรื่อยมา พระพุทธศาสนานั้นเราถือกันว่าเป็นศาสนาประจำชาติ การถืออย่างนั้นเป็นประเพณีที่สืบต่อมาโดยถูกต้องตามสมควรแก่เหตุคือการที่พระพุทธ ศาสนากับชนชาติไทยได้มีความสัมพันธ์ แนบแน่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งในทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ในทางประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชนชาติไทยกับความเป็นมาของพระพุทธศาสนาเกี่ยว เนื่องกันโดยเฉพาะนับตั้งแต่สมัยที่ชนชาติไทยมีประวัติศาสตร์อันชัดเจน ชาวไทยก็ได้นับถือพระพุทธศาสนาต่อเนื่องจนกล่าวได้ว่าประวัติศาสตร์ของประเทศไทยเป็นประวัติศาสตร์ของชนชาติที่นับถือพระพุทธศาสนา ในด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนไทยได้ผูกพันประสานกลมกลืนกับหลักความเชื่อและหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ตลอดเวลายาวนานจนทำให้เกิดการปรับตัวเข้าหากันและสนองความต้องการของกันและกัน ตลอดจนผสมคลุกเคล้ากับความเชื่อถือและข้อปฏิบัติสายอื่น ๆ ที่มีมาในหมู่ชนชาวไทย ทำให้เกิดมีระบบความเชื่อและความประพฤติปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาที่เป็นแบบของคนไทย โดยเฉพาะอันมีรูปลักษณะและเนื้อหาของตนเอง ที่เน้นเด่นบางมุมบางด้านเป็นพิเศษ แยกออกได้จากพระพุทธศาสนาอย่างทั่วๆไป ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นพระพุทธศาสนาแบบไทยหรือพระพุทธศาสนาของชาวไทย (กาญจนาณัฐ ประธาตุ, 2560)

ปัจจุบันการเรียนการสอนในวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ยังประสบปัญหาในการสอน โดยเฉพาะสาระพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นสาระที่มีเนื้อหากว้าง เช่น ประวัติศาสดาของแต่ละศาสนา หลักธรรมคำสอนในศาสนาที่ตนเองนับถือ และหลักธรรมในศาสนาอื่น ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา อุบาสก อุบาสิกา และชาวพุทธตัวอย่าง รวมไปถึงเรื่องของการปฏิบัติตนเป็นชาวพุทธที่ดี และการอยู่ร่วมกันกับศาสนาอื่น จึงทำให้จัดการเรียนการสอนในลักษณะบรรยายเป็นส่วนใหญ่ และการจัดการศึกษาในประเทศไทยในระดับประถมศึกษา (ชั้นประถมศึกษ ปีที่ 1- 6) การศึกษาระดับนี้เป็นช่วงแรกของการศึกษา

ภาคบังคับ มุ่งเน้นทักษะพื้นฐานด้านการอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ ทักษะ การคิดพื้นฐาน การติดต่อสื่อสาร กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม และพื้นฐานความเป็นมนุษย์ การพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างสมบูรณ์ และสมดุล ทั้งในด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และวัฒนธรรม โดยเน้นการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 :20) และคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กล่าวว่า การศึกษาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ เพราะการศึกษาเป็นบันไดก้าวแรกที่จะนำไป สู่ความรู้ ความเข้าใจและความสามารถในการแก้ปัญหาต่าง ๆ แหล่งที่จะช่วยเสริมสร้างและปลูกฝังคุณสมบัติดังกล่าวต่อ สถาบันการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาในระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งในปัจจุบันการเรียนการสอนในระดับนี้ยังไม่บรรลุจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ เนื่องมาจากองค์ประกอบต่างๆ หลายด้าน ปัญหาที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ขาดการพัฒนาสื่อการสอนที่สนองความแตกต่างระหว่างบุคคล ขาดสิ่งที่นักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติ เป็นผู้ใช้เอง ดังนั้น การนำเอาเทคโนโลยีการสอน เข้ามาใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอน จึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น นักเรียนได้มีโอกาสปฏิบัติด้วยตนเองมากขึ้น ซึ่งเป็นการสนองต่อพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่เน้นการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

สภาพปัญหาของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมในโรงเรียนเจริญรัตน์ศึกษา ก็มีปัญหาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนค่อนข้างต่ำ นักเรียนจะมีปัญหาเกี่ยวกับทักษะการคิดวิเคราะห์ เนื่องจากกระบวนการจัดการเรียนรู้ของครู การให้นักเรียนมีส่วนร่วม และทักษะกระบวนการคิดยังน้อย (กระทรวงศึกษาธิการ,2551) การใช้เกมมาช่วยสอน Game-based learning เป็นการบูรณาการกับการสอนทักษะทั่วไปให้กับนักเรียนซึ่งจะช่วยให้มีผลการเรียนที่ดีขึ้นและมีเจตคติด้านบวกต่อการเล่นเกมภายใต้ความเชื่อที่ว่าการบูรณาการ เกมเข้ากับกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างมีแบบแผนสามารถส่งเสริมการเรียนรู้และแรงจูงใจในการเรียน

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระพระพุทธศาสนา เป็นวิชาที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพของเยาวชนที่จะกลาย เป็นทรัพยากรมนุษย์ในอนาคตข้างหน้าของประเทศชาติแต่เนื่องจากเนื้อหาสาระของรายวิชานี้กว้างและหลากหลาย การจัดการเรียนการสอนของครูยังขาดสิ่งจูงใจและเร้าความสนใจของผู้เรียน ประกอบกับผู้เรียนไม่เห็นความสำคัญของการเรียนพระพุทธศาสนา ดังนั้น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเกิดความสนใจการเรียนให้มากขึ้น ผู้สอนจะต้องจัดทำสื่อการเรียนการสอนที่ช่วยให้บทเรียนมีความน่าสนใจ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และเป็นสื่อกลางระหว่างผู้สอนและผู้เรียนให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยความสำคัญดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจการใช้เกมมาช่วยสอนพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนาธรรม สาระพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นประถม ศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเจริญรัตน์ศึกษาวัฒนา เพื่อส่งเสริม

ทักษะการดำเนินชีวิต และนักเรียนนำคุณธรรมต่างๆ ที่ได้เรียนในไปใช้ในชีวิตของตน และก่อเกิดผลดีและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นประถม ศึกษาปีที่ 3

2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจในการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระพระพุทธศาสนา โดยใช้เกมเป็นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเจริญรัตน์ศึกษาวัฒนา จำนวน 64 คน ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปี 3/2 จำนวน 22 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระพระพุทธศาสนา โดยใช้เกมเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ

2.2 แผนการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระพระพุทธ ศาสนา ควบคู่กับเกมการศึกษา จำนวน 4 แผน ใช้เวลา 8 ชั่วโมงเกม

2.3 เกมเป็นฐาน โดยใช้เกมจับคู่ความสัมพันธ์ เกมตอบคำถามจากภาพ เกมเปิดกล่องและเกมต่อจิ๊กซอร์

2.4 แบบสอบถามความพึงพอใจ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจำนวน 14 ข้อ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงปริมาณด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์ ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ค่า IOC ค่าความเชื่อมั่นจากสูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ค่า p, r, KR-20 และการทดสอบค่าที (t-test dependent)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระพระพุทธศาสนา โดยใช้เกมเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 สรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลปรากฏดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์วิชาสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม สาระพระพุทธศาสนา โดยใช้เกมเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

เลขที	คะแนนทดสอบก่อนเรียน 30คะแนน	คะแนนระหว่างเรียน 50 คะแนน	คะแนนทดสอบหลังเรียน 30 คะแนน
1	19	39	23
2	22	42	26
3	18	37	23
4	18	39	24
5	22	42	27
6	24	41	28
7	18	38	23
8	20	43	26
9	23	48	28
10	24	50	30
11	26	50	30
12	19	41	24

เลขที	คะแนนทดสอบก่อนเรียน 30คะแนน	คะแนนระหว่างเรียน 50 คะแนน	คะแนนทดสอบหลังเรียน 30 คะแนน
13	22	41	27
14	20	41	24
15	20	41	25
16	18	36	24
17	25	49	30
18	24	49	30
19	18	42	23
20	23	50	28
21	23	42	29
22	26	50	30
รวม	482	902	551
$\overline{X}$	21.91	41.00	25.14
ร้อยละ	73.03	82.00	83.48
S.D.	2.75	4.66	2.62

จากตาราง 1 พบว่าคะแนนจากการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระพระพุทธศาสนา โดยใช้เกมเป็นฐาน คะแนนก่อนเรียนคิดเป็นร้อยละ 73.03 คะแนนหลังเรียนคิดเป็น ร้อยละ 83.48 (E2) เรียนแสดงว่า นักเรียนที่เรียนเรู้จาก การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน มีคะแนนวัดผลสัมฤทธิ์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ.05 แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีประสิทธิภาพ 80/80

2. ความพึงพอใจในการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 แสดงดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจในการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

ที่	ข้อความ	ระดับความคิดเห็น		
		$\overline{X}$	S.D.	การแปลผล
1	**กิจกรรมการเรียนการสอน**			
	1.1 ครูแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ให้นักเรียนเข้าใจก่อนการเรียนการสอน	4.63	0.56	มากที่สุด
	1.2 มีการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมการเรียนการสอน	4.63	0.56	มากที่สุด
	1.3 นักเรียนได้ร่วมกิจกรรมที่เหมาะสมกับความสามารถของนักเรียน	4.70	0.53	มากที่สุด
2.	**ด้านเนื้อหา**			
	2.1 เนื้อหามีความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด	4.57	0.57	มากที่สุด
	2.2 เนื้อหามีความสมบูรณ์ ถูกต้องและครบถ้วนที่สอน	4.67	0.48	มากที่สุด
	2.3 เนื้อหามีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้นของผู้เรียน	4.63	0.56	มากที่สุด
	2.4 การจัดลำดับขั้นการนำเสนอเนื้อหาที่เหมาะสมเข้าใจง่าย	4.63	0.61	มากที่สุด
3.	**ด้านภาษา**			
	3.1 ภาษาที่ใช้สื่อความหมาย และเข้าใจง่าย	4.63	0.56	มากที่สุด
	3.2 ภาษามีความเหมาะสมกับวัยหรือระดับชั้นของผู้เรียน	4.63	0.56	มากที่สุด
	3.3 ภาษาที่ใช้ถูกต้อง ชัดเจนทั้งคำศัพท์และไวยากรณ์	4.70	0.53	มากที่สุด
4.	**ด้านภาพประกอบ/สื่อ**			
	4.1 รูปภาพมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้	4.67	0.61	มากที่สุด
	4.2 รูปภาพมีความน่าสนใจและดึงดูดผู้เรียน	4.73	0.68	มากที่สุด
	4.3 รูปภาพมีความเหมะสมกับวัยหรือระดับชั้นของผู้เรียน	4.63	0.61	มากที่สุด
	4.4 รูปภาพและตัวหนังสือชัดเจนสามารถอ่านง่าย	4.53	0.63	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 นักเรียนที่เรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระพระพุทธศาสนา โดยใช้เกมเป็นฐาน มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ พึงพอใจมากที่สุด

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระพระพุทธศาสนา โดยใช้เกมเป็นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน ระหว่างก่อนเรียน และหลังเรียน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เท่ากับ 82.00/83.48 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของพีรวัฒน์ แสงเขียว (2559) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์สากลที่มีผลต่อโลกปัจจุบัน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้ชุดการเรียนประกอบกับสื่อประสม และเทคนิคจิ๊กซอว์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์สากลที่มีผลต่อโลกปัจจุบัน ระดับชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้ชุดการเรียนประกอบกับสื่อประสม และเทคนิคจิ๊กซอว์ ที่มีประสิทธิภาพ (E1/E 2) เท่ากับ 80/80 ศึกษาค่าดัชนีประสิทธิผลการเรียนรู้ เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนและหลังเรียน และศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ พงษ์ศักดิ์ ปัญญาดี (2550) ที่ได้ทำการวิจัย เรื่องการสร้างชุดการสอนวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า ชุดการสอนที่ได้พัฒนาขึ้นส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องหลักธรรมทางศาสนาพุทธของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดาวประดับ เรืองศิริ (2563: 19) พัฒนาการสอนแบบใช้เกมเป็นฐาน (Game Based Learning) ในรายวิชาคณิตศาสตร์สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และการออกแบบและ เทคโนโลยีโดยใช้วิธีการจัดการเรียนการสอนแบบเกม (Game Best Learning) ชื่อเกม “Vonder go” สำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/2 พบว่า การศึกษารูปแบบการสอนบูรณาการการพัฒนาการสอนแบบใช้เกมเป็นฐาน(Game Based Learning) ในรายวิชาคณิตศาสตร์สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมและการออกแบบและเทคโนโลยีโดยใช้วิธีการจัดการเรียนการสอนแบบเกม (Game Best Learning) ชื่อเกม “Vonder go” สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/2 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนแบบเกม Game Best Learning) ชื่อเกม “Vonder go” พบว่า ในภาพรวมนักเรียนได้คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนเท่ากับ 5.4 คิดเป็นร้อย ละ 54 หลังเรียนเท่ากับ 8.4 คิดเป็นร้อยละ 84.0 ทั้งนี้เนื่องมาจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระพระพุทธศาสนาพร้อมแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีกระบวนการสร้างตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบและวิธีการที่เหมาะสม คือ ได้ศึกษาเอกสารหลักสูตร คู่มือ

ครูมีการวิเคราะห์ หลักสูตรและเนื้อหาศึกษาแนวทางการสร้างแบบทดสอบวัดผล สัมฤทธิ์ทางการเรียน และการเขียนแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน แล้วนำแบบทดสอบ แผนการเรียนรู้ ที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อพิจารณาตรวจสอบ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข นำแบบสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

2. ความพึงพอใจในการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 นักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน โดยภาพรวมเมื่อพิจารณาพบว่าทั้ง 4 ด้าน จำนวน 14 ข้อ นักเรียนมีความพอใจทุกข้อมากที่สุด สอดคล้อง อัษฎายุธ พุทโธ (2559) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ เรื่อง การหาข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยการใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ประกอบผังความคิด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ประกอบผังความคิด เรื่องการหาข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ให้มีประสิทธิภาพ (E1/E2) กำหนด เกณฑ์ 80/80 2) ศึกษาดัชนีประสิทธิผลของการเรียนรู้ของนักเรียน 3) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ ทางการของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน 4) ศึกษาความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน 5) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียน กลุ่มเป้าหมายคือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 โรงเรียนบ้านหนองคูขาด อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระพระพุทธศาสนา โดยใช้เกมเป็นฐานเท่ากับ 82.00/83.48 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องมาจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระพระพุทธศาสนาพร้อมแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีกระบวนการสร้างตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบและวิธีการที่เหมาะสม ด้านความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน โดยภาพรวมเมื่อพิจารณาพบว่าทั้ง 4 ด้าน จำนวน 14 ข้อ นักเรียนมีความพึงพอใจทุกข้อมากที่สุด ทั้งนี้เพราะว่านักเรียนมีความสุขจากการเรียนด้วยเกมเป็นฐาน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว

กาญจนาณัฐ ประธาตุ. (2560). *พระพุทธศาสนากับสังคมไทย : การยืนหยัดและท้าทายในรอบ ทศวรรษ (พ.ศ.2548-2558).* วารสารศิลปการจัดการ ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2560.

ดาวประดับ เรืองศิริ, (2563). *พัฒนาการสอนแบบใช้เกมเป็นฐาน (Game Based Learning) ในรายวิชา คณิตศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมและการ ออกแบบและเทคโนโลยี โดยใช้วิธีการจัดการเรียนการสอน แบบเกม (Game Best Learning) ชื่อเกม "Vonder go" สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/2.* รายงานวิจัย. กาญจนบุรี: โรงเรียนไทรโยคน้อยวิทยา.

พงษ์ศักดิ์ ปัญญาดี. (2550). *การสร้างชุดการสอนวิชาพระพุทธศาสนา.สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.

พีรวัฒน์ แสงเขียว. (2559). *การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์สากลที่มีผลต่อโลกปัจจุบันระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5.*บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

อัษฎายุธ พุทโธ, (2559). *การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ เรื่อง การหาข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

Cronbach, L.J. (1990). *Essentials of psychological testing. (5th ed.).* New York: Harper & Row.

รูปแบบการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11 สู่ความเป็นเลิศ

ADMINISTRATIVE MODEL OF PHRAPARIYATTHAM SCHOOL GENERAL EDUCATION DEPARTMENT GROUP 11 FOR EXCELLENCE

[1]พระครูวินัยธรสันติพงษ์ ทองวิเศษ, [2]ชูเกียรติ วิเศษเสนา, [3]สมบูรณ์ ตันยะ และ [4]สงวนพงศ์ ชวนชม

[1]Phrakhruwinaithonsantiphong thongwiset, [2]Chookiat Wisetsena

[3]Somboon Tanya and [4]Sanguanpong Chuanchom

[1]มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล, ประเทศไทย

[1]Vongchavalitkul University, Thailand

[1]Santiphong_tho@vu.ac.th

Received: June 15, 2024; **Revised**: November 8, 2024; **Accepted**: December 31,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11 สู่ความเป็นเลิศ จากโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) และโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) และศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศในการบริหารสู่ความเป็นเลิศ รวม 11 รูปแบบ มาสังเคราะห์ได้องค์ประกอบของรูปแบบการบริหารสู่ความเป็นเลิศ 5 ด้าน คือ 1) การนำองค์กร 2) การวางแผนกลยุทธ์ 3) การมุ่งเน้นบุคลากร 4) กระบวนการจัดการ และ 5) ผลลัพธ์ มาเป็นกรอบแนวคิดในการสร้างรูปแบบ มีการสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้อำนวยการ และรองผู้อำนวยการ 14 รูป/คน สังกัดโรงเรียนพระ

---

[1] นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล

[2] อาจารย์ ดร. หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล

[4] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล

ปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา และสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) จำนวน 3 โรงเรียน แล้วนำมาสร้างรูปแบบการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11 สู่ความเป็นเลิศ ตามแนวคิดทฤษฎีการสร้างรูปแบบตามองค์ประกอบของรูปแบบ คือ 1) หลักการและเหตุผล 2) วัตถุประสงค์ 3) สาระสำคัญ 4) การนำรูปแบบไปสู่การปฏิบัติ และ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ โดยใช้กระบวนการบริหาร PDCA ได้แก่ PLAN (การวางแผน) DO (การปฏิบัติ) CHECK (การตรวจสอบ) ACT (การแก้ไขปรับปรุงและนำไปเป็นข้อมูลดำเนินการในรอบต่อไป) มาเป็นหลักในการปฏิบัติ ที่สอดคล้องกับ การบริหารสู่ความเป็นเลิศ ทั้ง 5 ด้าน และตรวจสอบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบโดยจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 รูป/คน แล้วนำไปประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11 สู่ความเป็นเลิศ โดยการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11 ที่เลือกมาแบบเจาะจง (Purposive Selected) จำนวน 43 รูป /คน ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) และโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) โดยภาพรวม พบว่า ทุกโรงเรียนมีการดำเนินงานตามกรอบการบริหาร ที่ครอบคลุมการบริหารสู่ความเป็นเลิศ ทั้ง 5 ด้าน คือ 1) การนำองค์กร 2) การวางแผนกลยุทธ์ 3) การมุ่งเน้นบุคลากร 4) กระบวนการจัดการ และ 5) ผลลัพธ์ 2. รูปแบบการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11 สู่ความเป็นเลิศ มีองค์ประกอบของรูปแบบประกอบด้วย 1) หลักการและเหตุผล 2) วัตถุประสงค์ 3) สาระสำคัญ 4) การนำรูปแบบไปสู่การปฏิบัติ และ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ โดยใช้กระบวนการบริหาร PDCA ได้แก่ PLAN (การวางแผน) DO (การปฏิบัติ) CHECK (การตรวจสอบ) ACT (การแก้ไขปรับปรุงและนำไปเป็นข้อมูลดำเนินการในรอบต่อไป)

คำสำคัญ: รูปแบบการบริหาร, แผนกสามัญศึกษา, สู่ความเป็นเลิศ

Abstract

The purposes of this research were: to study the administrative conditions of the Phrapariyattidhamma schools in the General Education Division of District 11 towards excellence from the Phrapariyattidhamma schools in the General Education Division of District 11 that followed best practices and schools under the Office of Secondary Educational Service Area that also followed best practices. The research synthesized relevant documents and studies from both domestic and international sources to derive

11 models of excellence in administration. From these, five components of an administrative model for excellence were synthesized: 1) organizational leadership, 2) strategic planning, 3) focus on personnel, 4) management processes, and 5) results. These components formed the conceptual framework for developing the model. The study involved in-depth interviews with 14 directors and deputy directors from Phrapariyattidhamma schools in the General Education Division and schools under the Office of Secondary Educational Service Area with best practices from 3 schools. This draft model was refined using the principles of model construction theory, which included: 1) principles and rationale, 2) objectives, 3) key content, 4) implementation, and 5) success conditions. The PDCA (Plan-Do-Check-Act) cycle was used as the main process for implementation, aligning with the five components of excellence. The model's appropriateness was evaluated through a focus group discussion with seven experts. was assessed for feasibility and utility by purposively selecting 43 directors from Phrapariyattidhamma schools in the General Education Division of District 11. The research results were as follows: 1. The administrative conditions of Phrapariyattidhamma schools and schools under the Office of Secondary Educational Service Area with best practices overall were aligned with the five components of excellence: 1) organizational leadership, 2) strategic planning, 3) focus on personnel, 4) management processes, and 5) results. 2. The administrative model for Phrapariyattidhamma schools in the General Education Division of District 11 towards excellence consisted of 1) principles and rationale, 2) objectives, 3) key content, 4) implementation, and 5) success conditions, utilizing the PDCA (Plan-Do-Check-Act) cycle.

Keywords: Administrative Model, General Education Division, Towards Excellence

บทนำ

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการจัดการศึกษารูปแบบหนึ่งของคณะสงฆ์ไทยซึ่งใน ปัจจุบันมีการศึกษาสงฆ์มีอยู่ 3 แผนก ได้แก่ แผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษา แผนกธรรม และแผนกบาลีนั้นเป็นการจัดการศึกษาเฉพาะด้านหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาล้วน ๆ ไม่มีวิชาสามัญศึกษาเข้าไปปะปน ส่วนแผนกสามัญศึกษานั้นเป็นการจัดการศึกษาที่ผสมผสานกันทั้งหลักสูตรแผนกธรรม แผนกบาลี และหลักสูตรสามัญศึกษาของ

กระทรวงศึกษาธิการเข้าด้วยกัน ดังนั้นโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจึงเป็นหลักสูตรที่เหมาะสมกับเยาวชนยุคปัจจุบัน เพราะสามารถบูรณาการนำเอาการศึกษาสงฆ์ทั้ง 3 แผนกมาหลอมเป็นหนึ่งเดียวว่า เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานของคณะสงฆ์ตาม พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นในวัดหรือที่ธรณีสงฆ์หรือที่ดินของมูลนิธิทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจะจัดตั้งขึ้นได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการ และด้วยความเห็นชอบของประธานสภาการศึกษาสงฆ์

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) โดยให้มีการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาทุกแห่ง นับตั้งแต่การประเมินครั้งสุดท้ายและเสนอผลการประเมินต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชนโดยทำการประเมินโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ทั้งสิ้น 17,562 แห่ง ได้ให้ข้อเสนอแนะสถานศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรมีนโยบายเร่งด่วนในการพัฒนาความสามารถของผู้เรียน ทั้งระบบความคิด ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การใฝ่รู้ใฝ่เรียน รักการทำงาน และมีสุนทรียภาพ รวมทั้งการบริหารวิชาการของผู้บริหาร ความรู้ความสามารถและความพอเพียงของครู แต่จากการดำเนินงานที่ผ่านมาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ยังประสบกับสภาพและปัญหาการบริหารงาน จึงทำให้การบริหารโรงเรียนไม่เป็นที่แพร่หลายและทำให้การบริการแก่ประชาชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11 ซึ่งมีจำนวน 43 โรงเรียน มีสถานที่ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ สุรินทร์ (สำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11) ซึ่งหากปัญหาดังกล่าวไม่ได้รับการแก้ไขโดยรีบด่วนแล้วอาจส่งผลเสียหายต่อประสิทธิผลและประสิทธิภาพของสถานศึกษารวมทั้งคุณภาพผู้เรียนต่อไป

จากสภาพปัญหาที่กล่าวมา ทำให้ผู้บริหารการศึกษาไทยพยายามส่งเสริมสถานศึกษาให้ก้าวสู่ความเป็นเลิศมาโดยตลอดเพื่อส่งเสริมโรงเรียนให้มีคุณภาพ ได้แก่ โรงเรียนดีเด่นรางวัลพระราชทาน โรงเรียนต้นแบบ โรงเรียนดีประจำตำบล โครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน เป็นต้น โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสู่ความเป็นเลิศจากนักวิชาการต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11 สู่ความเป็นเลิศ

2. เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11 สู่ความเป็นเลิศ

3. เพื่อประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ ของรูปแบบการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11 สู่ความเป็นเลิศ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) จำนวน 1 โรงเรียน และโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) จำนวน 2 โรงเรียน ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 ท่าน ประกอบด้วย นักวิชาการหรืออาจารย์ในระดับอุดมศึกษาที่มีความรู้หรือประสบการณ์ด้านการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ จำนวน 3 ท่าน ผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) จำนวน 2 ท่าน และผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) จำนวน 2 ท่าน

กลุ่มตัวอย่าง คือ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11หมายถึง โรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่สังกัดอยู่ในจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ชัยภูมิ ศรีสะเกษ จำนวน 43 โรง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม มีการวิจัย 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11 สู่ความเป็นเลิศ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการสร้างรูปแบบการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11 สู่ความเป็นเลิศ

ตอนที่ 3 แบบประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยน์ของรูปแบบการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11 สู่ความเป็นเลิศ

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องการบริหารสู่ความเป็นเลิศนำมาสังเคราะห์ จำแนกตามองค์ประกอบของการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ ตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพ 5 ด้าน คือ การนำองค์กร การวางแผนกลยุทธ์ การมุ่งเน้นบุคลากร กระบวนการจัดการและผลลัพธ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์ สรุป วิเคราะห์ สังเคราะห์แล้วนำเสนอในเชิงพรรณนาต่อไป

ผลการวิจัย

จากการศึกษารูปแบบการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11 สู่ความเป็นเลิศ สรุปผล ดังนี้

1. สภาพการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11 สู่ความเป็นเลิศ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องการบริหารสู่ความเป็นเลิศ สังเคราะห์กรอบการบริหารสู่ความเป็นเลิศ เพื่อสร้างเครื่องมือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้อำนวยการและรองผู้อำนวยการทุกท่านของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) 1 โรงเรียน และผู้อำนวยการและรองผู้อำนวยการทุกท่าน ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) 2 โรงเรียน โดยแบ่งเป็น ผู้อำนวยการและรองผู้อำนวยการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา 4 รูป และผู้อำนวยการและรองผู้อำนวยการของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา 10 คน รวม 14 รูป/คน พบว่า ผู้บริหารได้ดำเนินงานตามองค์ประกอบของการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเขต 11 สู่ความเป็นเลิศ จำแนกตามองค์ประกอบที่ 3 สาระสำคัญ การนำองค์กร

รูปแบบการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11 สู่ความเป็นเลิศ	$\overline{X}$	S.D.	ระดับความเหมาะสม
1. การเป็นผู้นำของสถานศึกษา	4.86	0.35	มากที่สุด
2. การกำหนดเป้าหมาย นโยบาย และจุดเน้นในการปฏิบัติงาน	4.82	0.38	มากที่สุด
3. การสื่อสารการจูงใจ และการเสริมแรงให้บุคลากรในสถานศึกษา	4.86	0.35	มากที่สุด
4. การควบคุมและการกำกับดูแลการทำงานของบุคลากรให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด	4.83	0.43	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	**4.84**	**0.39**	**มากที่สุด**

จากตาราง 1 พบว่า รูปแบบการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11 สู่ความเป็นเลิศ องค์ประกอบที่ 3 สาระสำคัญ การนำองค์กร มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.84) โดยระดับความเหมาะสมสูงสุด 2 อันดับแรก ได้แก่ การเป็นผู้นำของสถานศึกษา, การสื่อสารการจูงใจ และการเสริมแรงให้บุคลากรในสถานศึกษา ($\overline{X}$ = 4.86) รองลงมา ได้แก่ การควบคุมและการกำกับดูแลการทำงานของบุคลากรให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด ($\overline{X}$ = 4.83) และรองลงมาได้แก่ การกำหนดเป้าหมาย นโยบาย และจุดเน้นในการปฏิบัติงาน ($\overline{X}$ = 4.82) ตามลำดับ

2. การสร้างรูปแบบการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11 สู่ความเป็นเลิศ แสดงดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11 สู่ความเป็นเลิศ จำแนกตาม องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์

รูปแบบการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11 สู่ความเป็นเลิศ	ความเป็นไปได้			ความเป็นประโยชน์		
	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
เพื่อให้โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11 ใช้เป็นแนว ทางในการบริหารโรงเรียนให้มีประสิทธิผลและยกระดับสู่ความเป็นเลิศ	4.98	0.15	มากที่สุด	4.93	0.26	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	**4.98**	**0.15**	**มากที่สุด**	**4.93**	**0.26**	**มากที่สุด**

จากตาราง 2 พบว่า ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11 สู่ความเป็นเลิศ องค์ประกอบที่ 2 ด้านวัตถุประสงค์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.98) และ ($\overline{X}$ = 4.93) ตามลำดับ

3. ตรวจสอบความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของ รูปแบบการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11 สู่ความเป็นเลิศ การตรวจสอบความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์กับกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11 จำนวน 43 รูป /คน ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 3 ผลการประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชนของรูปแบบการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11 สู่ความเป็นเลิศ จำแนกตามองค์ประกอบโดยผู้เชี่ยวชาญ

รูปแบบการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11 สู่ความเป็นเลิศ	ความเป็นไปได้			ความเป็นประโยชน์		
	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1. หลักการและเหตุผล	4.91	0.29	มากที่สุด	4.91	0.29	มากที่สุด
2. วัตถุประสงค์	4.98	0.15	มากที่สุด	4.93	0.26	มากที่สุด
3. สาระสำคัญ	4.82	0.46	มากที่สุด	4.82	0.45	มากที่สุด
4. การนำรูปแบบไปสู่การปฏิบัติ	4.80	0.48	มากที่สุด	4.81	0.48	มากที่สุด
5. เงื่อนไขความสำเร็จ	4.86	0.42	มากที่สุด	4.88	0.32	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	**4.87**	**0.36**	**มากที่สุด**	**4.87**	**0.36**	**มากที่สุด**

จากตาราง 3 พบว่า ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชนของรูปแบบการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11 สู่ความเป็นเลิศ โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.87) เท่ากันทั้ง 2 ด้าน โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยความเป็นไปได้สูงสุด ได้แก่ วัตถุประสงค์ ($\overline{X}$ = 4.83) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยความเป็นประโยชน์สูงสุด ได้แก่ วัตถุประสงค์ ($\overline{X}$ = 4.83)

อภิปรายผล

1. สภาพการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) และโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) พบว่า ผู้อำนวยการ และรองผู้อำนวยการทุกท่าน มีการบริหารจัดการตามกรอบการบริหารที่ครอบคลุมการบริหารสู่ความเป็นเลิศทั้ง 5 ด้าน คือ 1) การนำองค์กร 2) การวางแผนกลยุทธ์ 3) การมุ่งเน้นบุคลากร 4) กระบวนการจัดการ 5) ผลลัพธ์ ทั้งนี้ยังมีส่วนที่แตกต่างกันตามบริบทของโรงเรียน คือ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นโรงเรียนเฉพาะพระสงฆ์และสามเณร จึงมีบางรายวิชา หรือบางกิจกรรมที่ต้องปรับให้เข้ากับหลักพระพุทธศาสนา รวมถึงโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีคุณภาพของผู้บริหาร ครู นักเรียน ต่ำกว่าโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เพราะมีข้อจำกัดในการคัดเลือก สรรหาบุคคลากร

และมีงบประมาณจำกัดเพราะโรงเรียนส่วนใหญ่มีนักเรียนน้อย จึงต้องมีการพัฒนาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา สอดคล้องกับพระครูสมุห์ทอง ฐิตปญฺโญ (บุตรดี) (2565, บทคัดย่อ) กล่าวว่า สภาพศักยภาพครูผู้สอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ที่มีความจำเป็นในการพัฒนาศักยภาพมากที่สุดมีความเหมาะสมสามารถนำไปพัฒนาศักยภาพครูผู้สอนได้จริงประกอบด้วย 1) การพัฒนาศักยภาพครูผู้สอนด้านค่านิยม (Values) 2) การพัฒนาศักยภาพครูผู้สอนด้านทักษะ (Skills) 3) การพัฒนาศักยภาพครูผู้สอนด้านความรู้ (Knowledge) 4) การพัฒนาศักยภาพครูผู้สอนด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (Attributes) 5) วิธีการพัฒนาศักยภาพครูผู้สอน คือ การฝึกอบรม การศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น การสัมมนา การประชุมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงานที่ประสบความสำเร็จ การหมุนเวียนสับเปลี่ยนงาน การเรียนรู้จากการปฏิบัติงาน การศึกษาด้วยตนเอง การศึกษาวิจัยและพัฒนางานในหน้าที่ การพัฒนาแบบผสมผสาน และมีความมุ่งหวังว่า โรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี ผู้บริหารมีความเป็นผู้นำองค์กร สามารถกำหนดทิศทางการปฏิบัติงาน การชี้นำ การสื่อสารกับบุคลากรกระตุ้นให้มีผลการดำเนินการที่ดี มีวิสัยทัศน์ (Vision) มีนวัตกรรมในการขับเคลื่อนการบริหารงานอย่างเป็นระบบ โดยเน้นการมีส่วนร่วมจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย มีการวางแผนกลยุทธ์การทำงานร่วมกัน บุคลากรมีส่วนร่วมในการพัฒนางาน มีกระบวนการทำงานเป็นทีม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ สอดคล้องกับณัฏฐกานต์ ดำรงรักษ์ธัญญา (2561) ที่กล่าวว่า กระบวนการจัดการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สถานศึกษาควรมีการสนับสนุนบุคลากรในการเข้ารับการอบรมพัฒนาตนเองด้านการใช้เทคโนโลยีการสอนสมัยใหม่อยู่เสมอ และให้ความสำคัญด้านสวัสดิการต่าง ๆ ที่บุคลากรจะพึงมีพึงได้และการสร้างความมั่นคงในวิชาชีพ พร้อมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักในสถานศึกษาของตนเอง เงิน (Money) ควรจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอต่อความต้องการของสถานศึกษาในการผลิตสื่อต่าง ๆ และมีค่าตอบแทนสำหรับบุคลากรในสถานศึกษาที่เหมาะสม และควรมีการปรับค่าตอบแทนสูงขึ้นในแต่ละปีเพื่อเป็นการเสริมแรงในการทำงานและเพิ่มพฤติกรรมที่ต้องการ วัสดุ อุปกรณ์ (Materials) สถานศึกษาควรอำนวยความสะดวกในการดำเนินการศึกษาจัดหาวัสดุ อุปกรณ์การเรียนให้แก่นักเรียน สร้างแหล่งการเรียนรู้ภายในสถานศึกษาให้เป็นที่ดึงดูดความสนใจแก่ผู้เรียน และการจัดการ (Management) สถานศึกษาควรจัดกระบวนการบริหารงานทั้งหมดให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลสูงสุดต่อนักเรียน

2. ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11 สู่ความเป็นเลิศ โดยภาพรวมทุกด้านมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 5 ด้าน ตามองค์ประกอบของรูปแบบ เพราะว่า รูปแบบการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11 สู่ความเป็นเลิศ เป็นรูปแบบที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งใน

ประเทศและต่างประเทศในการบริหารความเป็นเลิศ รวม 11 รูปแบบ มาสังเคราะห์ได้องค์ประกอบของรูปแบบการบริหารสู่ความเป็นเลิศ 5 ด้าน โดยใช้กระบวนการบริหาร PDCA ได้แก่ PLAN (การวางแผน) DO (การปฏิบัติ) CHECK (การตรวจสอบ) ACT (การแก้ไขปรับปรุงและนำไปเป็นข้อมูลดำเนินการในรอบต่อไป) มาเป็นหลักในการปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วย 1) การนำองค์กร 2) การวางแผน กลยุทธ์ 3) การมุ่งเน้นบุคลากร 4) กระบวนการจัดการ 5) ผลลัพธ์ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11 สู่ความเป็นเลิศ สอดคล้องกับพระมหาธีรเพชร ธีรเวที (2558) ที่ระบุว่า สภาพที่ควรจะเป็นของการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา รูปแบบที่เหมาะสมควรเป็นรูปแบบการบริหารในลักษณะการผสมผสานระหว่างรูปแบบเป็นทางการและรูปแบบเพื่อนร่วมงาน ดังนั้น นักบริหารที่ดีต้องรู้จักเลือกรูปแบบ วิธีการบริหารที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เพื่อที่จะให้งานนั้นบรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้ การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สู่ความเป็นเลิศ สอดคล้องกับ พระมหาสุพรรณ์ วิสาลโท (2561) กล่าวว่า การบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สถานศึกษาควรให้การสนับสนุนครู และบุคลากรทางการศึกษาได้เข้ารับการอบรมสัมมนาเกี่ยวกับหลักสูตร วิธีการจัด กิจกรรมการสอน การจัดทำและการใช้สื่อ นวัตกรรม และการใช้เทคโนโลยีประกอบการสอน ด้าน การบริหารงบประมาณ ฝ่ายบริหารควรให้ครู และบุคลากรทางการศึกษามีส่วนร่วมในการวางแผนการกำหนดงบประมาณในการใช้จ่ายตามงานโครงการต่าง ๆ ของสถานศึกษา ด้านการบริหารงานบุคคล ฝ่ายบริหารควรให้ครู และบุคลากรทางการศึกษาได้มีส่วนร่วมในการกำหนดข้อปฏิบัติ กฎ ระเบียบต่างๆ ที่ไม่ขัดแย้งกับระเบียบ และข้อกำหนดของทางราชการ ด้านการบริหารงานทั่วไปและสอดคล้องกับพระมหาวสันต์ ภูริปญโญ (ยางสิงอ้อ) (2564) กล่าว่า การสร้างรูปแบบการพัฒนาทักษะการสอนของครูตามหลักพุทธวิธีในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีส่วนประกอบของรูปแบบ 4 ส่วน ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) กระบวนการนำไปสู่การปฏิบัติ ประกอบด้วย 3.1) องค์ประกอบของทักษะการสอน 3.2) วิธีการพัฒนาทักษะการสอน 3.3) กิจกรรมเสริมทักษะ และ4) เงื่อนไขความสำเร็จ

3. ผลการประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 11 สู่ความเป็นเลิศ พบว่า มีความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ตามองค์ประกอบโดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด เพราะว่า ผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเห็นว่ารูปแบบการบริหารโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศ มีความสอดคล้องกับการบริหารงานในโรงเรียนของตนที่จะต้องใช้ศาสตร์และศิลป์ในการบริหารที่ต้องครบถ้วน มิใช่เพียงด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้นและที่สำคัญการดำเนินงานต่าง ๆ มิใช่เพียงกิจกรรมที่ผู้บริหารจะกระทำเพียงลำพังคนเดียว แต่ยังจะต้องมีการวางแผนกลยุทธ์ มีการจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน มุ่งเน้นบุคลากรผู้ร่วมงานอีกหลายคน

ที่มีส่วนทำให้งานนั้นประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับ Ka-ho Mok (2003) ซึ่งกล่าวว่า สิ่งที่จะส่งผลให้สถานศึกษาเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาตนเอง คือ การนำเสนอรูปแบบความเป็นเลิศสำหรับสถานศึกษา (School excellence model : SEM) เพื่อให้สถานศึกษาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุง และประเมินตนเอง และสอดคล้องกับ พระปลัดบุญเจิด สุจิตฺโต (สุนทรสุข) (2562) กล่าวว่า การบริหารจัดการของผู้อำนวยการในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีระดับการปฏิบัติสู่ความสำเร็จอยู่ในระดับมากที่สุด ดังนั้น การบริหารโรงเรียนจะประสบผลสำเร็จได้ ต้องอาศัยผู้นำในการขับเคลื่อนองค์กรอย่างเป็นระบบ ภายใต้กระบวนการบริหารในการวางแผนกลยุทธ์และการมีส่วนร่วมของบุคลากรภายใต้บริบทที่เหมาะสมกับสภาพของโรงเรียน ที่สามารถบริหารโรงเรียนไปสู่คุณภาพหรือผลลัพธ์ที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพ คือ การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สู่ความเป็นเลิศ และสอดคล้องกับ พระมหาสุพิชฐพล ชิตวิริโย (เชื้อกุล) (2564) กล่าวว่า ผู้บริหารควรเป็นผู้นำทางความคิด ที่มีวิสัยทัศน์ในการวางนโยบายในการบริหาร ส่งเสริมให้มีส่วนร่วมของบุคลากรทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน พร้อมทั้งให้ความสำคัญกับบุคลากรในทุกระดับอย่างเท่าเทียมกัน ควรมุ่งเน้นการปฏิบัติการอย่างเป็นระบบ เพื่อเอื้ออำนวยในการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรในโรงเรียน โดยคำนึงถึงความต้องการของนักเรียนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มของโรงเรียน มีการจัดทำมาตรฐานและเกณฑ์การวัดทั้งในด้านการเรียนการสอน และการทำงานของบุคลากร โดยมาตรฐานและเกณฑ์การวัดที่นำมาใช้มีความชัดเจนและสามารถปฏิบัติได้จริง ควรสร้างให้นักเรียนและผู้ปกครองมีความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน

เอกสารอ้างอิง

พระครูสมุห์ทอง ฐิตปญฺโญ (บุตรดี). (2565). *การพัฒนารูปแบบศักยภาพครูผู้สอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.

พระปลัดบุญเจิด สุจิตฺโต (สุนทรสุข). (2561). *รูปแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.

พระมหาสุพรรณ์ วิสารโท (อินทมาส). (2561). *การบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามงกุฎราชวิทยาลัย. นครปฐม.

ณัฏฐกานต์ ดำรงรักษ์ธัญญา. (2561*). ประสิทธิผลทางการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ข้อเสนอแนะในการพัฒนากระบวนการจัดการ.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น. เชียงใหม่.

พระมหาวสันต์ ภูริปญโญ (ยางสิงอ้อ). (2564). *รูปแบบการพัฒนาทักษะการสอนของครูตามหลักพุทธวิธี โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.

พระมหาสุพิชฐพล ชิตวิริโย (เชื้อกุล). (2564). *การบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.

พระมหาธีรเพชร ธีรเวที (มาตพงษ์). (2558). *การสังเคราะห์รูปแบบการบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 1*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสยาม. กรุงเทพฯ.

Mok, Ka-ho. (2003). *Decentralization and marketization of education in Singapore.* Journal of Educational Administration, Vol. 41(4), (2003): 348-366.

การบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษาด้วยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1

BUDGET MANAGEMENT OF EDUCATIONAL ADMINISTRATORS WITH GOOD GOVERNANCE UNDER THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE BANGKOK 1

[1]วนิดา ประทุมทอง และ [2]ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์

[1]Wanida Pratumtong and [2]Laddawan Petchroj

[1]มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์, ประเทศไทย

[1]Rajapruk University, Thailand

[1]chowawanida@gmail.com, [2]ladrojch@gmail.com

Received: June 15, 2024; **Revised**: November 9, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษาด้วยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 และ 2) เพื่อเปรียบเทียบการบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษาด้วยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 ตามความคิดเห็นของครู จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และขนาดของสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่าง คือ ครู จำนวน 356 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสอบถามมีค่าความตรงตามเนื้อหารายข้ออยู่ระหว่าง .67-1.00 และค่าความเที่ยงเท่ากับ .98 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที การ

[1]นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์

[2] รองศาสตราจารย์ ดร. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์

วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) และการทดสอบความแตกต่างรายคู่ LSD ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษาด้วยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 ภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านหลักความคุ้มค่า รองลงมา คือ ด้านหลักคุณธรรม ด้านหลักนิติธรรม ด้านหลักการมีส่วนร่วม ด้านหลักความรับผิดชอบ และด้านหลักความโปร่งใส ตามลำดับ และ 2) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นการบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษาด้วยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ทำงาน และขนาดสถานศึกษาศึกษาภาพรวมและรายด้าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05

คำสำคัญ : การบริหารงบประมาณ, หลักธรรมาภิบาล, ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

This research aimed to : to study Budget Management of Educational Administrators with Good Governance under The Secondary Educational Service Area Office Bangkok 1, and 2) to Budget Management of Educational Administrators with Good Governance under The Secondary Educational Service Area Office Bangkok 1 according to the opinions of teachers classified by gender, age, education level, work experience, and school size. The sample consisted of 356 teachers. The research instrument was a questionnaire with a validity (IOC values) between .67-1.00 and a reliability value of .98. The data were analyzed by using frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, One-way ANOVA, and LSD. The research results were as follow : 1) the Budget Management of Educational Administrators with Good Governance under The Secondary Educational Service Area Office Bangkok 1 was at a high level in overall, and particular aspects, ranking from the highest to the lowest mean: value of money, Virtue, The Rule of Law and, Participation, Accountability and Transparency 2) the opinions of teachers to the Budget Management of Educational Administrators with Good Governance under The Secondary Educational Service Area Office Bangkok 1 classified by age, education level, work experience and school size were statistically significant at the level of .01 and .05

Keywords: Budget Management, Good Governance, Administrators

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่4) พ.ศ.2562 มีการจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการการจัดการศึกษาของไทยอย่างมีเอกภาพเชิงนโยบาย และมีความหลากหลายในทางปฏิบัติมีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ดังปรากฏในบทบัญญัติมาตรา 39 กำหนดให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านการบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง จากการกระจายอำนาจตามเจตนารมณ์ ทำให้สถานศึกษาสามารถบริหารตนเองได้อย่างอิสระ แต่ก็เป็นภาระหนักของผู้บริหารเพราะการกระจายอำนาจเป็นการกระจายทั้งภารกิจและความรับผิดชอบ ทั้งในด้านการบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคลากรและการบริหารทั่วไป ในการกระจายอำนาจการบริหารงบประมาณให้สถานศึกษาถือเป็นภารกิจที่สำคัญภารกิจหนึ่งของผู้บริหารตามขอบเขตภารกิจงาน ได้แก่ 1) การจัดทำและเสนอขอบประมาณ คือการวิเคราะห์และพัฒนานโยบายทางการศึกษา จัดทำแผนกลยุทธ์หรือแผนพัฒนาการศึกษาวิเคราะห์ความเหมาะสมของการเสนองบประมาณ 2) การจัดสรรงบประมาณ การจัดทำเบิก การอนุมัติงบประมาณ การโอนเงินงบประมาณในสถานศึกษา 3) การตรวจสอบ ติดตามประเมินผลและรายงานผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน 4) การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา การจัดหาทรัพยากรและการลงทุน 5) การบริหารงานการเงิน การเบิกเงินจากคลัง การรับเงิน การเก็บรักษาเงิน การจ่ายเงิน การนำส่งเงิน การกันเงินไว้เบิกเหลื่อมปี 6) การบริหารบัญชี การจัดทำบัญชีการเงิน การจัดทำรายงานทางการเงิน จัดทำและจัดหาแบบพิมพ์บัญชีทะเบียนและรายงาน และ 7) การบริหารพัสดุและสินทรัพย์การจัดทำระบบฐานข้อมูลสินทรัพย์ของสถานศึกษา การจัดหาพัสดุ การกำหนดรูปแบบรายการหรือคุณลักษณะเฉพาะและการจัดซื้อจัดจ้าง การควบคุมดูแลบำรุงรักษาและจำหน่ายพัสดุ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2566)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้นำระบบงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานมาใช้กับสถานศึกษาโดยนำร่องตั้งแต่ปี 2545 และเป็นระบบงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานตามยุทธศาสตร์ในปี 2547 เป็นต้นมา สถานศึกษาจะต้องจัดทำแผนกลยุทธ์เพื่อเป็นเงื่อนไขในการใช้จ่ายงบประมาณแบบเงินก้อน (block grant) และมีหลักประกันความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการนำงบประมาณไปใช้ง่ายอย่างไม่มีประสิทธิภาพและไม่เกิดประสิทธิผล โดยมีแนวปฏิบัติในการจัดและบริหารงบประมาณไว้ 7 ด้าน เรียกว่า 7 Hurdles คือ การวางแผนงบประมาณ การคำนวณต้นทุนผลผลิต การจัดระบบการจัดซื้อจัดจ้าง การบริหารการเงินและการควบคุมงบประมาณ การรายงาน

ทางการเงินและผลการดำเนินงาน การบริหารสินทรัพย์ และการตรวจสอบภายใน (สำนักงบประมาณ, 2562) แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579 ยุทธศาสตร์ที่ 6 การพัฒนาประสิทธิภาพระบบการบริหารจัดการศึกษา มีเป้าหมายให้โครงสร้าง บทบาท และระบบการบริหารการจัดการศึกษามีความคลองตัวชัดเจน และสามารถตรวจสอบได้ มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น มีการปรับปรุงโครงสร้างและระบบบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนสถานศึกษาให้มีเอกภาพ สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ,2560)

คนไทยส่วนใหญ่ยังมีปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรม และไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการมีวินัย ความซื่อสัตย์สุจริตและการมีจิตสาธารณะ กระแสการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่หลั่งไหลเข้าสู่ประเทศไทยในสังคมที่เป็นยุคดิจิทัล ส่งผลให้ค่านิยมในสังคมไทยเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว คนไทยบางส่วนไม่สามารถเลือกรับปรับใช้กับการดำเนินชีวิตประจำวัน ส่งผลให้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมที่เป็นรากเหง้าของคนไทยถูกกลืนโดยวิถีชีวิตแบบใหม่ มีค่านิยมที่ยึดตัวเองเป็นหลักมากกว่าคำนึงถึงสังคมส่วนรวม รักสนุกและความสบาย เชื่อข่าวลือ ขาดความอดทน ขาดวินัย วัตถุนิยม ยอมรับคนที่ฐานะมากกว่าคนดี มีคุณธรรม มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมหลายประการที่ลอกเลียนแบบจากวัฒนธรรมต่างประเทศ ชี้ให้เห็นว่าคนไทยยังขาดทักษะในการคัดกรองและเลือกรับวัฒนธรรมที่ดีจากต่างประเทศมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้ละทิ้งค่านิยมที่ดีงามอันเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมไทยและลดคุณค่าของความเป็นไทย จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการวางรากฐานการปรับเปลี่ยนให้คนมีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

กระทรวงศึกษาธิการได้ให้อำนาจในการบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษารายได้และผลประโยชน์ต่างๆ ของสถานศึกษาได้อย่างเต็มที่โดยไม่ต้องนำส่งกระทรวงการคลังตามกฎหมายว่าด้วยเงินคงคลังและกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณ มีอิสระในการตัดสินใจ รวมถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและบริหารการศึกษาของสถานศึกษาได้ ทั้งนี้ การดำเนินงานบริหารสถานศึกษาเป็นการบริหารจัดการของสถานศึกษา ซึ่งมีหน้าที่ให้บริการแก่ประชาชน และเป็นสถานศึกษาของรัฐ ต้องนำหลักการว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ซึ่งโดยทั่วไปเรียกว่า "หลักธรรมาภิบาล" มาบูรณาการในการบริหารและจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสถานศึกษาในฐานะที่เป็นนิติบุคคลได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบและหลักการคุ้มค่า โดยบูรณาการเข้ากับการคำเนินงานด้านต่างๆ ของสถานศึกษา ได้แก่ การดำเนินงานด้านวิชาการ งบประมาณ บริหารงานบุคคลและบริหารงานทั่วไป (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2558)

อีกทั้งปัญหาและความท้าทายที่เกิดจากระบบปัญหาและความท้าทายที่เกิดจากระบบการศึกษา จากแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579 ข้อที่ 4 กล่าวถึง การบริหารจัดการของสถานศึกษายังไม่เหมาะสม และขาดความคล่องตัว เนื่องจากระบบการบริหารการศึกษาของไทยยังมุ่งเน้นการบริหารตามกฎ ระเบียบ (Rule Driven) มากกว่าการบริหารเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมาย (Management Driven) และยังไม่เชื่อมโยงกับการกระจายอำนาจและความรับผิดชอบตามหลักธรรมาภิบาล (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา,2560)

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นยังพบว่า ในแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานครเขต 1 ประเด็นยุทธศาสตร์ ที่ 6 การพัฒนาระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพเพื่อมุ่งสู่ Thailand 4.0 นั้นมีเป้าประสงค์ ข้อที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการศึกษา โดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้รับบริการเป็นหลัก ยังมีกลยุทธ์เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล โดยมีตัวชี้วัดความสำเร็จ คือ ระดับความพึงพอใจของผู้รับบริการที่มีต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา และร้อยละของ สพท.และสถานศึกษาที่มีผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส ในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (ITA) ในระดับ A (แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน สพม.1,2563) ผลการประเมินระดับสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ร้อยละ 50 ของจำนวนทั้งหมด มีผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส ในการดำเนินงานของสถานศึกษาออนไลน์ (ITA Online) มีระดับคุณภาพผ่านเกณฑ์การประเมิน ในระดับ A (รายงานผลการใช้จ่ายงบประมาณประจำปีประจำปีงบประมาณ 2565,2565) ถึงแม้ว่าผลการประเมินของสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 จะประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส ในการดำเนินงานของสถานศึกษาออนไลน์ อยู่ในระดับที่ตั้งเป้าหมาย แต่ก็เป็นเพียงร้อยละ 50 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 จากจำนวน 67 โรงเรียน มี 34 โรงเรียนที่ผ่านเกณฑ์การประเมิน แต่ยังมีอีก 33 โรงเรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินในระดับที่คาดหวังเอาไว้

จากแนวคิดและปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจจะศึกษาการบริหางบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษาด้วยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยมาใช้ในการพัฒนาหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อให้การบริหารงบประมาณโปร่งใสตรวจสอบได้ และเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของผู้รับบริการ ชุมชน สังคม และประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษาด้วยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1

2. เพื่อเปรียบเทียบการบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษาด้วยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 ตามความคิดเห็นของครู จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และขนาดของสถานศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษาด้วยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 จำนวน 67 โรงเรียน มีครู รวมทั้งสิ้น 4,788 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 จำนวน 34 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 356 คน โดยคำนวณจากสูตรเพื่อหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie & Morgan (1970, อ้างถึงใน ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์ และคณะ, 2562) มีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบชั้นตามขนาดของสถานศึกษา (Stratified Random Sampling) และการสุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของการวิจัย เรื่อง การบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษาด้วยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสอบถาม โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) สอบถามเกี่ยวกับเพศ อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และ ขนาดของสถานศึกษา

ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับการบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษาด้วยหลักธรรมาภิบาล ที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและสังเคราะห์จากงานวิจัยและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารงบประมาณและหลักธรรมาภิบาล จำนวน 42 ข้อ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) วิเคราะห์การทดสอบค่า t-test independent และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว เมื่อพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และใช้การทดสอบความแตกต่างรายคู่แบบ LSD (The Least Significant Difference) โดยรวม รายด้านเพื่อนำไปอธิบายข้อมูลในรูปแบบตารางต่อไป

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษาด้วยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. การบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษาด้วยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 พบว่า ในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านหลักความคุ้มค่า รองลงมา คือ ด้านหลักคุณธรรม ด้านหลักนิติธรรม ด้านหลักการมีส่วนร่วม ด้านหลักความรับผิดชอบ และด้านหลักความโปร่งใส ตามลำดับ ผลปรากฏดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปลค่า การบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษาด้วยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 (n = 356)

ด้าน	หลักธรรมาภิบาล	$\overline{X}$	SD	แปลค่า	อันดับ
1	ด้านหลักนิติธรรม	3.80	.44	มาก	3
2	ด้านหลักคุณธรรม	3.82	.52	มาก	2
3	ด้านหลักความโปร่งใส	3.73	.49	มาก	6
4	ด้านหลักการมีส่วนร่วม	3.80	.53	มาก	4
5	ด้านหลักความรับผิดชอบ	3.79	.54	มาก	5
6	ด้านหลักความคุ้มค่า	4.00	.54	มาก	1
ภาพรวม		**3.82**	**.51**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 พบว่า การบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษาด้วยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.82, SD = .51) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก คือ ด้านหลักความคุ้มค่า ($\overline{X}$ = 4.00, SD = .54) รองลงมาคือ ด้านหลักคุณธรรม ด้านหลักนิติธรรม ด้านหลักการมีส่วนร่วม ด้านหลักความรับผิดชอบ และด้านหลักความโปร่งใส ตามลำดับ

2. ผลการเปรียบเทียบการบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษาด้วยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยจำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ทำงาน และขนาดสถานศึกษา ปรากฏดังตารางที่ 2,3,4,5 ดังนี้

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน การบริหารงบประมาณของผู้บริหาสถานศึกษาด้วยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ในภาพรวมและรายด้าน จำแนกตามเพศ

ด้าน	หลักธรรมาภิบาล	ชาย		หญิง		t	p-value
		$\overline{X}$	SD	$\overline{X}$	SD		
1	ด้านหลักนิติธรรม	3.81	.49	3.80	.40	.11	.90
2	ด้านหลักคุณธรรม	3.81	.54	3.83	.50	-.33	.74
3	ด้านหลักความโปร่งใส	3.73	.55	3.74	.46	-.24	.81
4	ด้านหลักการมีส่วนร่วม	3.73	.51	3.83	.53	-1.71	.09
5	ด้านความรับผิดชอบ	3.96	.68	3.84	.44	-2.18*	.03
6	ด้านความคุ้มค่า	3.91	.69	4.05	.56	-1.97*	.05
	ภาพรวม	**3.78**	**.51**	**3.85**	**.36**	**-1.33**	**.18**

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 การบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษาด้วยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต เมื่อจำแนกตามเพศ ในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ยกเว้น ด้านหลักความรับผิดชอบ หลักด้านความคุ้มค่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน การบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษาด้วยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ในภาพรวมและรายด้าน จำแนกตามระดับการศึกษา

ด้าน	หลักธรรมาภิบาล	ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี		t	p-value
		$\overline{X}$	SD	$\overline{X}$	SD		

1	ด้านหลักนิติธรรม	3.79	.42	3.90	.47	-1.96*	.05
2	ด้านหลักคุณธรรม	3.78	.48	3.98	.60	-2.60**	.01
3	ด้านหลักความโปร่งใส	3.66	.47	3.40	.50	-5.24**	.00
4	ด้านหลักการมีส่วนร่วม	3.74	.54	4.02	.41	-4.89**	.00
5	ด้านความรับผิดชอบ	3.70	.48	4.13	.64	-5.54**	.00
6	ด้านความคุ้มค่า	3.88	.49	4.46	.48	9.08**	.00
ภาพรวม		**3.76**	**.39**	**4.08**	**.41**	**-6.23****	**.00**

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 *มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษา การบริหารงบประมาณของผู้บริหาสถานศึกษาด้วยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ในภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05

ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบ การบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษาด้วยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ในภาพรวมและรายด้านจำแนกตามอายุ

ด้าน	หลักธรรมาภิบาล	น้อยกว่า 25 ปี		25-35 ปี		มากกว่า35 ปีขึ้นไป		t	p-value
		$\overline{X}$	SD	$\overline{X}$	SD	$\overline{X}$	SD		
1	ด้านหลักนิติธรรม	3.73	.40	3.79	.41	3.91	.49	3.40*	.03
2	ด้านหลักคุณธรรม	3.68	.25	3.80	.51	3.98	.60	6.24**	.00
3	ด้านหลักความโปร่งใส	3.41	.31	3.73	.48	3.92	.52	17.58**	.00
4	ด้านหลักการมีส่วนร่วม	3.33	.42	3.91	.47	3.75	.58	27.57**	.00
5	ด้านความรับผิดชอบ	3.47	.34	3.85	.51	3.80	.64	10.50**	.00
6	ด้านความคุ้มค่า	3.68	.32	4.05	.53	4.07	.61	10.76**	.00
	ภาพรวม	**3.55**	**.24**	**3.86**	**.39**	**3.91**	**.50**	**13.49****	**.00**

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4 เมื่อจำแนกตามอายุ การบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษาด้วยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ในภาพรวมและรายด้านแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01และ .05

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน การบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษาด้วยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ในภาพรวมและรายด้าน จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา

ด้าน	หลักธรรมาภิบาล	ขนาดเล็ก		ขนาดกลาง		ขนาดใหญ่		ขนาดใหญ่พิเศษ		t	p-value
		$\overline{X}$	SD	$\overline{X}$	SD	$\overline{X}$	SD	$\overline{X}$	SD		
1	ด้านหลักนิติธรรม	3.90	.56	3.88	.49	3.78	.32	3.79	.44	1.16	.33
2	ด้านหลักคุณธรรม	3.94	.49	3.82	.56	3.92	.49	3.76	.51	2.53	.06
3	ด้านหลักความโปร่งใส	3.60	.63	3.67	.49	3.86	.40	3.71	.50	3.06*	.03
4	ด้านหลักการมีส่วนร่วม	3.50	.68	3.89	.53	3.87	.35	3.78	.56	4.46**	.00
5	ด้านความรับผิดชอบ	3.62	.66	3.62	.51	3.96	.44	3.78	.56	5.79**	.00
6	ด้านความคุ้มค่า	3.85	.54	3.79	.58	4.25	.40	3.98	.54	10.89**	.00
	ภาพรวม	**3.73**	**.55**	**3.78**	**.46**	**3.94**	**.25**	**3.80**	**.44**	3.22*	.02

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 5 การบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษาด้วยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษาในภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ.05 ยกเว้น ด้านหลักนิติธรรมและด้านหลักคุณธรรม

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่องการบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษาด้วยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 ผู้วิจัยมีประเด็นที่นำมาอภิปรายตามลำดับดังนี้

1. การบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษาด้วยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 พบว่าในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านความคุ้มค่า ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ในแต่ละปีการบริหารงบประมาณในโรงเรียนมีความจำเป็นเร่งด่วนแต่ละต่างกันจึงจำเป็นต้องจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับภารกิจด้านนั้นๆ การจัดซื้อจัดจ้างกว่าจะได้งบประมาณต้องใช้เวลานาน เมื่อได้รับงบประมาณแล้ว ต้องคำนึงถึงความคุ้มค่า คุ้มเงิน คุ้มเวลา ต่อการใช้ประโยชน์ และคุณภาพ และความคงทน สอดคล้องกับอรรถพร สุนทรพงศ์ (2559) ได้วิจัยการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 27

ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมาก คือ หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส และค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ หลักความมีส่วนร่วม

2. การวิเคราะห์เปรียบเทียบการบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษาด้วยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงานและขนาดของสถานศึกษา อภิปรายผลได้ดังนี้

2.1 ผลการเปรียบเทียบการบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษาด้วยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 จำแนกตามเพศ ไม่แตกต่างกัน ยกเว้น ด้านหลักความรับผิดชอบ หลักด้านความคุ้มค่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ เพศชายและเพศหญิงมีการรู้ มุมมอง และความคิดเห็นต่อความรับผิดชอบ และความคุ้มค่าต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับจารุวัฒน์ ปาสาโก (2565) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การบริหารงานงบประมาณตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษาและประสบการณ์ทำงาน แตกต่างกันมีความคิดเห็น โดยรวมและรายด้านทุกด้านไม่แตกต่างกันยกเว้น เพศ ที่แตกต่างกัน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

2.2 ผลการเปรียบเทียบการบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษาด้วยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 จำแนกตามอายุ ในภาพรวมมีความแตกต่างกันและรายด้านทุกด้าน และ สำหรับระดับการศึกษา ปริญญาตรี ภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันทุกด้าน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ครูที่มีอายุและระดับการศึกษาที่ต่างกันมีความเข้าใจและความคิดเห็นต่อการบริหารงบประมาณด้วยหลักธรรมาภิบาลต่างกัน คุณวุฒิและวัยวุฒิที่ต่างกันทำให้มีมุมมองในการปฏิบัติงานนั้นต่างกันไปด้วย สอดคล้องกับจุรีรัตน์ สุดใจ (2557) ได้ทำวิจัย การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลตามทัศนะของครู โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราชผลการวิจัยพบว่า การศึกษาความแตกต่างของการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลพบว่าครูและผู้บริหารที่มีเพศต่างกัน ครูมีทัศนะต่อการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และ .01 ตามลำดับ ครูที่มีวุฒิการศึกษาต่างกันและครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีทัศนะต่อการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 ครูที่มีประสบการณ์ในการสอนต่างกัน มีทัศนะต่อการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

2.3 ผลการเปรียบเทียบการบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษาด้วยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 จำแนกตามประสบการณ์ทำงาน ในภาพรวมแตกต่างกัน ส่วนรายด้านไม่แตกต่างกัน ยกเว้น ด้านหลักความโปร่งใส และด้านความคุ้มค่า แตกต่างกัน และขนาดของสถานศึกษา โนภาพรวมและส่วนรายด้านแตกต่างกัน สถานศึกษาขนาดเล็กแตกต่างกับสถานศึกษาทุกขนาด ในด้านการมีส่วนร่วม สถานศึกษาขนาดกลาง แตกต่างกับสถานศึกษาขนาดใหญ่ ทุกด้าน ยกเว้น ด้านการมีส่วนร่วม และสถานศึกษาขนาดใหญ่แตกต่างกับสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ ทุกด้านยกเว้น ด้านการมีส่วนร่วม และด้านความรับผิดชอบ ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า ขนาดของสถานศึกษาที่แตกต่างกันจะมีด้านหลักธรรมาภิบาลที่แตกต่างกันอย่างมีนัยซึ่งนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01และ.05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสถานศึกษาขนาดเล็กอาจจะมีทรัพยากรด้านงบประมาณให้จัดสรรน้อยกว่า ครูมีส่วนร่วมในการบริหารพัสดุ ติดตามการใช้งบประมาณ จึงทำให้ความคิดเห็นในด้านการมีส่วนร่วม นี้มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดและแตกต่างกับสถานศึกษาทุกขนาด สอดคล้องกับสุภัทสรานันท์ โพธิ์กัน (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารสถานศึกษาโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหาร สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 กลุ่ม 3 ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารสถานศึกษาโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 กลุ่ม 3 โดยรวมและรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้านานโดยมีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ดั่งนี้ หลักการมีส่วนร่วม หลักนิติธรรม หลักความคุ้มค่าหลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส และหลักความรับผิดชอบ พบว่า ด้านหลักนิติธรรม ค้านหลักกุณธรรมและด้านหลักความรับผิดชอบแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อจำแนกตามขนาดสถานศึกษา พบว่าโดยรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นด้านหลักนิติธรรมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และยังสอดคล้องกับวิเชียร รู้ยืนยง และคณะ (2559) การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 พบว่าการบริหารงานงบประมาณ จากการเปรียบเทียบสภาพการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของโรงเรียนจำแนกตามขนาดของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัยยมศึกษา เขต 25 จำแนกตามขนาดโรงเรียน พบว่าสภาพการบริหารตามหลัก ธรรมาภิบาล ทุกคู่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษาด้วยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 พบว่า ในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านหลักความคุ้มค่า รองลงมา คือ ด้านหลักคุณธรรม ด้านหลักนิติธรรม

ด้านหลักการมีส่วนร่วม ด้านหลักความรับผิดชอบ และด้านหลักความโปร่งใส ตามลำดับ และ ผลการเปรียบเทียบการบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษาด้วยหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยจำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ทำงาน และขนาดสถานศึกษา โดยพบว่า เพศ ในภาพรวมกันและรายด้านไม่แตกต่างกัน ยกเว้น ด้านหลักความรับผิดชอบ หลักด้านความคุ้มค่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อายุในภาพรวมและรายด้านทุกด้าน ยกเว้น ด้านหลักความรับผิดชอบและความคุ้มค่า สำหรับระดับการศึกษา พบว่าภาพรวมและรายด้านแตกต่างกัน ประสบการณ์ทำงานในภาพรวมแตกต่างกัน ส่วนรายด้านไม่แตกต่างกัน ยกเว้น ด้านหลักความโปร่งใส และด้านความคุ้มค่า และขนาดของสถานศึกษา ในภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ.05 ยกเว้น ด้านหลักนิติธรรมและด้านหลักคุณธรรม

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *ระเบียบว่าด้วยการบริหารงบประมาณ พ.ศ. 2546 (แก้ไขเพิ่มเติม)*. กรุงเทพฯ: กองกฎหมายและระเบียบ สำนักงบประมาณ.

_____. (2560). *ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การแบ่งส่วนราชการภายในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา พ.ศ. 2560*. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.

_____. (2566). *ประกาศกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการกระจายอำนาจการบริหารจัดการศึกษาพ.ศ.2551*. สืบค้นเมื่อ 30 ธันวาคม 2566, จาก https://www.moe.go.th.

จารุวัฒน์ ปาสาโก จิราภรณ์ ผันสว่าง และกฤตยากร ลดาวัลย์. (2565) . *การบริหารงานงบประมาณตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2*. วารสารพุทธปรัชญา ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2566), 37-50.

จุรีรัตน์ สุดใจ. (2557). *การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลตามทัศนะของครู โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช*. วารสารเทคโนโลยีภาคใต้ ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม, 61-69.

ชุติมา พวงทอง. (2563). *แนวทางการบริหารงบประมาณตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 5*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

ธีระยุทธ เด่นดวง. (2561).*หลักธรรมาภิบาลในการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา

ปิยะนันท์ สมชาติ พงษ์ธร สิงห์พันธ์ และจิณณวัตร ปะโคทัง. (2565). *รูปแบบการบริหารงบประมาณตามหลักธรรมาภิบาล ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา* .วารสารสันติศึกษาปริทรรศ์ มจร ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 (พฤษภาคม2565), 1133-1145.

พัชรินทร์ ปรีชา. (2566). *แนวทางการบริหารงานงบประมาณด้วยหลักธรรมาภิบาลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช* . วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์. ปีที่ 10 ฉบับที่ 5 (พฤษภาคม) : Vol.10No.5 (2023), 22-33

มัชฌิมา วงษ์จันทร์เพ็ง (2564) .*การศึกษาการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานงบประมาณในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5*. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์ (กันยายน-ธันวาคม 2564) ปีที่ 6 ฉบับที่ 3, 475-490.

ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์ สุภมาส อังศุโชติและและอัจฉรา ชำนิประศาสน์.(2562). *สถิติสำหรับการวิจัยและเทคนิคการใช้ SPSS (ฉบับปรับปรุงครั้งที่3)*. กรุงเทพฯ: เจริญดีมั่นคงการพิมพ์.

ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์ และอัจฉรา ชำนิประศาสน์. (2562). *ระเบียบวิธีการวิจัย* (ฉบับปรับปรุงครั้งที่2). กรุงเทพฯ: เจริญดีมั่นคงการพิมพ์.

วิเชียร รู้ยืนยง สุบัน มุขธระโกษาและสังวาลย์ เพียยุระ. (2559). *การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25*.วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ปีที่ 39 ฉบับที่ 2 (เมษายน-มิถุนายน 2559), 43-50.

สุภัทสรานันท์ โพธิ์กัน. (2561). *การบริหารสถานศึกษาโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 กลุ่ม 3*. บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยบูรพา.

สุรรักษ์ ขจรศักดิ์ศรี,สังวาร วังแจ่ม,ศิริพงษ์ มาณะศรีและจรูญ ยอดอุโมงค์. (2565). *การใช้หลักธรรมาภิบาลการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงบประมาณของโรงเรียน ในสหวิทยาเขตดอยช้าง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน*. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์ ปีที่ 9ฉบับที่ 1(มกราคม-เมษายน2567), 1576-1586.

แสงเทียน จิตรโชติ ประยูรแสงใส บุญเชิด ชำนิศาสตร์ และสมหมาย จันทร์เรือง. (2562). *แนวทางการบริหารงบประมาณตามหลักธรรมาภิบาลสำหรับสถานศึกษาขยายโอกาสในเขตอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี*. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน 2562, 81-93.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1. (2563). *แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน สพม.1*. กรุงเทพ ฯ : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษกรุงเทพมหานคร เขต 1.

_____. (2565). *รายงานผลการใช้จ่ายงบประมาณประจำปี ประจำปีงบประมาณ 2565*. กรุงเทพ ฯ : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

_____. (2566). *สารสนเทศสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1.* กรุงเทพ ฯ : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

อรรถพร สุนทรพงศ์ (2559). *การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 27*. วารสารบัณฑิตศึกษา ปีที่ 13 ฉบับที่ 63 ตุลาคม-ธันวาคม 2559,หน้า 213-266

George Mosala. (2016). Effective use of Budgeting as a Tool Towards Financial Management in Schools in Lejweleputswa District. *Africa's Public Service Delivery & Performance Review*, 4(3), 121.

Luther Gulick and Lyndall Urwick. (2014). *The Early Sociology of Management and Organizations*. New York : Routledge

William, J.E. (2013*). Linking strategic planning' budgeting, and financial resource allocation in california community colleges*. Dissertation Abstracts International, 63(5), 1637, Retrieved November 9, 2023 , from http://pqdd.sinica.edu.tw/twdaoapp/servlet/advanced?query=3054266.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ

FACTORS INFLUENCING THE QUALITY OF LIFE IN OBESITY, KAENG KROH DISTRICT, CHAIYAPHUM PROVINCE

[1]ธรณินทร์ คุณแขวน, [2]อณัญญา ลาลุน และ [3]ไพฑูรย์ วุฒิโส

[1]Torranin Khunkhwaen, [2]Ananya Lalun and [3]Pitoon Vutiso

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, ประเทศไทย

Chaiyaphum Rajabhat University, Thailand

[1]k.torranin@gmail.com, [2]ananyalalun.2522@gmail.com,

[3]g4737726@hotmail.com

Received: June 29, 2024; **Revised**: November 2, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาคุณภาพชีวิตในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ และ 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 225 คน เลือกแบบเฉพาะเจาะจง เป็นการวิจัยสหสัมพันธ์เชิงทำนาย (predictive correlational research) โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสอบถามข้อมูลลักษณะทางประชากร 2) แบบสอบถามความรอบรู้ด้านสุขภาพ และ 3) แบบประเมินคุณภาพชีวิต มีค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหาระหว่าง 0.67-1.00 มีค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงเท่ากับ 0.81 และ 0.93 ตามลำดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และการวิเคราะห์การถดถอยพหุแบบขั้นตอน ผลการศึกษาพบว่า 1) คุณภาพชีวิตในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุงโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง (Mean=89.35, S.D.=10.59) 2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตในผู้ที่มีภาวะ

[1]อาจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

[2]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ,

[3]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

อ้วนลงพุง ได้แก่ ทักษะการเข้าถึงข้อมูลและบริการสุขภาพ (B=6.675) การบอกต่อข้อมูลด้านสุขภาพ (B=3.626) การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพตนเอง (B=4.718) การตัดสินใจด้านสุขภาพ (B=4.624) ความเข้าใจข้อมูลและบริการสุขภาพ (B=-5.039) และการโต้ตอบซักถามเพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจ (B=2.452) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ตามลำดับ โดยตัวแปรอิสระทั้ง 6 ร่วมกันพยากรณ์คุณภาพชีวิตในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุงได้ร้อยละ 51.3

คำสำคัญ : อ้วนลงพุง, คุณภาพชีวิต

Abstract

This research aimed to: 1) study the quality of life in obesity in Kaeng Khro District, Chaiyaphum Province, and 2) study factors influencing the quality of life in obesity, Kaeng Kroh District, Chaiyaphum Province. A sample of 225 participants was selected through purposive sampling. This predictive correlational research employed the following instruments: 1) demographic data questionnaire, 2) health literacy questionnaire, and 3) quality of life assessment tool. The content validity indices ranged from 0.67 to 1.00, with reliability coefficients of 0.81 and 0.93, respectively. Data were analyzed using descriptive statistics and stepwise multiple regression analysis. The study found that 1) the overall quality of life in obesity was at a moderate level (Mean=89.35, S.D.=10.59). 2) The factors influencing the quality of life in obesity included access skills (B=6.675), communication skills (B=3.626), self-management skills (B=4.718), decision-making skills (B=4.624), media literacy skills (B=-5.039), and cognitive skill (B=2.452). These factors were statistically significant and collectively predicted 51.3 percent of the variance in the quality of life in obesity.

Keywords: obesity, quality of life

บทนำ

โรคอ้วนลงพุง เป็นปัญหาสำคัญทางสาธารณสุขที่ทั่วโลกและประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่ เนื่องจากโรคนี้ทำให้ประชาชนเพิ่มความเสี่ยงของการเกิดโรคเรื้อรังต่าง ๆ เช่น โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวานชนิดที่ 2 โรคไขมันในเลือดผิดปกติ โรคหัวใจและหลอดเลือดโรคหลอดเลือดสมอง

โรคไตเรื้อรัง และโรคมะเร็งบางชนิด เป็นต้น (ละอองดาว คำชาตา และคณะ, 2561) องค์การอนามัยโลกรายงานอุบัติการณ์ของภาวะอ้วนลงพุงว่า ในปี พ.ศ. 2565 มีประชากรโลกอายุ 18 ปีขึ้นไปมากถึง 2.5 พันล้านคนมีน้ำหนักเกินและ 890 ล้านคนเป็นโรคอ้วน (World Health Organization, 2024) สำหรับประเทศไทย ในปี 2562-2563 พบว่า ในประชาชนไทยอายุ 15 ปีขึ้นไปร้อยละ 42.2 มีภาวะอ้วน เมื่อเปรียบเทียบความชุกของภาวะอ้วนและภาวะอ้วนลงพุง ปี 2557 พบว่ามีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในผู้หญิงมีภาวะอ้วนเพิ่มจากร้อยละ 41.8 เป็นร้อยละ 46.4 ส่วนในผู้ชายเพิ่มจากร้อยละ 32.9 เป็นร้อยละ 37.8 (วิชัย เอกพลากร, 2559) คนที่เป็นโรคอ้วนลงพุง มีโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคเบาหวานชนิดที่ 2 2-10 เท่า เสี่ยงต่อการเกิดโรคไตวายเรื้อรัง 2.5 เท่า และโรคหัวใจและหลอดเลือด 5 เท่า เมื่อเทียบกับคนปกติ นอกจากนี้ยังเสี่ยงต่อการเกิดโรคไขมันในเลือดสูงและมีโอกาสเสียชีวิตด้วยโรคหัวใจและหลอดเลือดสูงกว่าคนปกติถึง 2.4 เท่า โดยมีปัจจัยส่งเสริมการเกิดโรคอ้วนลงพุง ได้แก่ อายุ เพศ กรรมพันธุ์ เชื้อชาติ การเปลี่ยนแปลงของฮอร์โมน ระดับการศึกษา อาชีพและรายได้ การสูบบุหรี่ ความเครียดและพฤติกรรม (ละอองดาว คำชาตา และคณะ, 2561) ซึ่งจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ทำให้คนมีวิถีชีวิตที่มีการใช้พลังงานน้อยลงจากการใช้เครื่องผ่อนแรงต่าง ๆ มากขึ้น และออกกำลังกายน้อยลง รวมทั้งการมีพฤติกรรมการบริโภคอาหารไม่เหมาะสม เช่น รับประทานอาหารไขมันสูง อาหารฟาสต์ฟู้ด และเครื่องดื่มรสหวาน เป็นต้น (ดวงกมล ปิ่นเฉลียว, 2561)

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า ความรอบรู้ด้านสุขภาพ (Health literacy) มีความสัมพันธ์กับการป้องกันหรือการส่งเสริมสุขภาพในทุกกลุ่มวัย (ประเวช ชุ่มเกสรกูลกิจ และคณะ, 2564) บุคคลที่มีความรอบรู้ด้านสุขภาพจะมีความสามารถในการดูแลและรักษาสุขภาพของตนเองให้แข็งแรง พึ่งพาตนเองทางสุขภาพได้และไม่มีพฤติกรรมที่ผิดพลาดส่งผลต่อสุขภาพของตนเองจนเกิดโรคภัยไข้เจ็บที่รุนแรงหรือต้องรักษาตัวเรื้อรัง เป็นภาระแก่คนใกล้ชิดหรือครอบครัวที่จะต้องให้การดูแลและให้ความช่วยเหลือ (ขวัญเมือง แก้วดำเกิง, 2561) ความรอบรู้ด้านสุขภาพเป็นทักษะต่าง ๆ ทางการรับรู้และทางสังคมซึ่งเป็นตัวกำหนดแรงจูงใจและความสามารถของบุคคลในการที่จะเข้าถึง เข้าใจและการใช้ข้อมูลในวิธีการต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมและบำรุงรักษาสุขภาพของตนเองให้ดีอยู่เสมอ เป็นทักษะที่มีความจำเป็นสำหรับบุคคลในการดูแลสุขภาพของตนเอง (อรวรรณ นามมนตรี, 2561) องค์ประกอบของความรอบรู้ด้านสุขภาพ สามารถแบ่งเป็น 6 ด้าน คือ ด้านการเข้าถึงข้อมูลสุขภาพและบริการสุขภาพ ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านทักษะการสื่อสาร ด้านทักษะการตัดสินใจ ด้านทักษะการจัดการตนเอง และด้านการรู้เท่าทันสื่อ ความรอบรู้ด้านสุขภาพเกิดขึ้นได้ด้วยการพัฒนาศักยภาพของบุคคล อันจะส่งผลต่อพฤติกรรมสุขภาพและผลลัพธ์

ทางสุขภาพ เมื่อบุคคลมีความรอบรู้ด้านสุขภาพ จะมีศักยภาพในการดูแลตนเองได้ รวมทั้งยังจะช่วยแนะนำสิ่งที่ถูกต้องให้กับบุคคลใกล้ชิด ครอบครัว ชุมชน และสังคมต่อไป (วรรณศิริ นิลเนตร และวาสนา เรืองจุติโพธิ์พาน, 2562)

อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ เป็นอีกพื้นที่ที่มีปัญหาโรคอ้วนลงพุง โดยจากรายงานความชุกของภาวะอ้วน เขตสุขภาพที่ 9 จังหวัดชัยภูมิ พบว่า ในปี 2562-2564 มีอัตราโรคอ้วนลงพุงเท่ากับ ร้อยละ 40.76, 40.20 และ 41.08 ตามลำดับ ลำหรับอำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ ในปี 2564 มีอัตราภาวะอ้วนลงพุง เท่ากับ ร้อยละ 30.55 และเพิ่มเป็น ร้อยละ 43.23 ในปี 2566 (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข (Health Data Center), 2566) จากสถานการณ์ข้างต้น จะเห็นว่าภาวะอ้วนลงพุงส่งผลต่อความสูญเสียทางเศรษฐกิจเนื่องจากเพิ่มค่าใช้จ่ายทางสุขภาพและการสูญเสียปีสุขภาวะจากภาวะพิการและการตายก่อนวัยอันควร (อัญชลี หงส์ร่อน, 2563) นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุงจะมีคุณภาพชีวิตต่ำกว่าผู้ที่ไม่มีภาวะอ้วนลงพุง (Santos et al., 2021) ผู้ที่มีน้ำหนักเกินมีผลต่อกระทบต่อคุณภาพชีวิตในทุกด้าน และผู้ที่มีภาวะอ้วนมีคุณภาพชีวิตต่ำในทุกด้าน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภาวะอ้วนหรือโรคอ้วนมีผลกระทบด้านลบต่อคุณภาพชีวิต (Palmeira et al., 2023) ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาคุณภาพชีวิตในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุงและศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลการวิจัยที่ได้จากการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานต่าง ๆ ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีสำหรับประชากรกลุ่มอ้วนลงพุงต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยสหสัมพันธ์เชิงทำนาย (predictive correlational research) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้การวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้มีอายุ 20-59 ปี ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 7,923 คน (Health Data Center, 2566)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ที่อายุ 20-59 ปี ที่มีภูมิลำเนาในอำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ ได้รับการคัดกรองแล้วพบว่ามีภาวะอ้วนลงพุง โดยใช้เกณฑ์ค่าดัชนีมวลกาย (Body mass index) มากกว่า 25 ตารางเมตร ร่วมกับมีขนาดเส้นรอบเอวมากกว่า 90 เซนติเมตร ในเพศชาย และมากกว่า 80 เซนติเมตรในเพศหญิง (สำนักโภชนาการ, 2561) จำนวน 225 คน การสุ่มตัวอย่าง โดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling)

คำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีวิเคราะห์อำนาจการทดสอบ (Power Analysis) คำนวณจากโปรแกรม G*power โดยกำหนดค่า Power เท่ากับ 0.95 ระดับนัยสำคัญเท่ากับ 0.05 Effect Size เท่ากับ 0.15 และตัวแปรทำนาย จำนวน 16 ตัวแปร (นิพิฐพนธ์ สนิทเหลือ และคณะ, 2562) ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง เท่ากับ 204 คน เพื่อป้องกันปัญหาการสูญหายของตัวอย่าง ผู้วิจัยจึงเพิ่มกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 10 รวมเป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 225 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ ในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดความรอบรู้ด้านสุขภาพ (กองสุขศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ, 2565) ซึ่งมีองค์ประกอบ 6 ด้าน ได้แก่ ทักษะการเข้าถึงข้อมูลและบริการสุขภาพ ความเข้าใจข้อมูลและบริการสุขภาพ การโต้ตอบซักถามเพื่อความรู้ความเข้าใจ การตัดสินใจด้านสุขภาพ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพตนเอง และการบอกต่อข้อมูลด้านสุขภาพ เป็นกรอบแนวคิดของการวิจัย โดยสามารถสรุปความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ศึกษา

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลลักษณะทางประชากร ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ความพอเพียงของรายได้ การมีโรคประจำตัว เส้นรอบเอว และดัชนีมวลกาย จำนวน 10 ข้อ

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามความรอบรู้ด้านสุขภาพ จำนวน 24 ข้อ ประยุกต์ใช้เครื่องมือแบบประเมินความรอบรู้ด้านสุขภาพของ กองสุขศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ (2565) ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภาวะอ้วนลงพุง ด้านการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับภาวะอ้วนลงพุง ด้านการรู้เท่าทันสื่อเมื่อได้รับข่าวสารเกี่ยวกับภาวะอ้วนลงพุง ด้านทักษะการตัดสินใจ ด้านทักษะการสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับภาวะอ้วนลงพุง และด้านทักษะการจัดการตนเอง ลักษณะคำถามเป็นลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale)

ส่วนที่ 3 แบบประเมินคุณภาพชีวิต ใช้แบบประเมินขององค์การอนามัยโลกชุดย่อ ฉบับภาษาไทย 26 ข้อ (WHO-QOL-BREF) ของสุวัฒน์ มหันตนิรันตร์กุล และคณะ (2540) ประเมินพฤติกรรม ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย (physical domain) ด้านจิตใจ (psychological domain) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (social relationships) ด้านสิ่งแวดล้อม (environment) ลักษณะคำถามเป็นลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลลักษณะทางประชากร ความรอบรู้ด้านสุขภาพ และคุณภาพชีวิตในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุง โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) ได้แก่ จำนวน (frequency) ร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation)

4.2 วิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุง โดยใช้สถิติถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (stepwise multiple regression analysis) โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เป็นเกณฑ์ในการยอมรับสมมติฐาน ทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นสำหรับการแจกแจงแบบปกติของชุดข้อมูลโดยใช้ Kolmogorov-Smirnov test ตัวแปรมีความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงและค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคู่ของตัวแปรอิสระไม่เกิน 0.80 (Stevens, 2002)

ผลการวิจัย

1. ลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง จำนวน 191 คน ร้อยละ 84.89 มีอายุระหว่าง 50-59 ปี จำนวน 133 คน ร้อยละ 59.11 (Mean=47.76, S.D.=8.79) อายุน้อยที่สุด 26 ปี อายุมากที่สุด 57 ปี มีสถานภาพ สมรส จำนวน 153 คน ร้อยละ 68.00 การศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน 133 คน ร้อยละ 59.11 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม/รับจ้างทั่วไป จำนวน 110 คน ร้อยละ 44.89 มีรายได้ต่อเดือนไม่เกิน 5,000 บาท จำนวน 173 คน ร้อยละ 76.89 (Mean=8,074.60, S.D.=5,467.31) รายได้ต่ำสุด 2,000 บาท รายได้สูงสุด 60,000 บาท มีรายได้เพียงพอและเหลือเก็บ จำนวน 97 คน ร้อยละ 43.11 ดัชนีมวลกาย อ้วนระดับที่ 1 จำนวน 154 คน ร้อยละ 68.44 (Mean=29.40, S.D.=3.41) ดัชนีมวลกายต่ำสุด 25.34 กิโลกรัมต่อตารางเมตร ดัชนีมวลกายสูงสุด 44.89 กิโลกรัมต่อตารางเมตร เส้นรอบเอวสูงกว่าปกติ จำนวน 225 ร้อยละ 100.00 เพศชาย มีเส้นรอบเอวเฉลี่ย 97.60 เซนติเมตร (S.D.=1.40) เส้นรอบเอวต่ำสุด 91 เซนติเมตร เส้นรอบเอวสูงสุด 129 เซนติเมตร เพศหญิง มีเส้นรอบเอวเฉลี่ย 91.16 เซนติเมตร (S.D.=0.61) เส้นรอบ

เอวต่ำสุด 81 เซนติเมตร เส้นรอบเอวสูงสุด 144 เซนติเมตร ไม่มีโรคประจำตัว จำนวน 132 คน ร้อยละ 58.67 มีโรคประจำตัว จำนวน 93 คน ร้อยละ 41.33 โดยโรคประจำตัวที่พบมากที่สุด ได้แก่ โรคความดันโลหิตสูง จำนวน 52 คน ร้อยละ 23.11 โรคเบาหวาน จำนวน 34 คน ร้อยละ 15.11 และ โรคไขมันในเลือดสูง จำนวน 19 คน ร้อยละ 8.44

2. ความรอบรู้ด้านสุขภาพ

ผลการวิเคราะห์ความรอบรู้ด้านสุขภาพในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุงโดยรวม พบว่า มีค่าเฉลี่ยความรอบรู้ด้านสุขภาพ อยู่ในระดับปานกลาง (Mean=3.51, S.D.=1.39) ส่วนใหญ่มีความรอบรู้ด้านสุขภาพอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 178 คน ร้อยละ 79.11 รองลงมาได้แก่ ระดับมาก จำนวน 47 คน ร้อยละ 20.89 ตามลำดับ โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ด้านทักษะการเข้าถึงข้อมูลและบริการสุขภาพ (Mean=3.55, S.D.=0.59) รองลงมาได้แก่ ด้านการโต้ตอบซักถามเพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจ (Mean=3.52, S.D.=0.67) และด้านการตัดสินใจด้านสุขภาพ (Mean=3.31, S.D.=0.55) ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านการบอกต่อข้อมูลด้านสุขภาพ (Mean=3.17, S.D.=0.64) ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ความรอบรู้ด้านสุขภาพในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุง (n=225)

ความรอบรู้ด้านสุขภาพในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุง	ระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพ			Mean (S.D.)	ระดับ
	ต่ำ	ปานกลาง	มาก		
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)		
ทักษะการเข้าถึงข้อมูลและบริการสุขภาพ	0 (0.00)	127 (56.44)	98 (43.56)	3.55 (0.59)	ปานกลาง
ความเข้าใจข้อมูลและบริการสุขภาพ	9 (4.00)	154 (68.44)	62 (27.56)	3.25 (0.71)	ปานกลาง
การโต้ตอบซักถามเพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจ	6 (2.67)	113 (50.22)	106 (47.11)	3.52 (0.67)	ปานกลาง
การตัดสินใจด้านสุขภาพ	1 (0.44)	163 (72.44)	61 (27.11)	3.31 (0.55)	ปานกลาง
การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพตนเอง	3 (1.33)	190 (84.44)	32 (14.22)	3.21 (0.47	ปานกลาง
การบอกต่อข้อมูลด้านสุขภาพ	20 (8.89)	149 (66.22)	56 (24.89)	3.17 (0.64)	ปานกลาง
ความรอบรู้ด้านสุขภาพโดยรวม	**0 (0.00)**	**178 (79.11)**	**47 (20.89)**	**3.34 (0.51)**	**ปานกลาง**

3. คุณภาพชีวิต

ผลการวิเคราะห์คุณภาพชีวิตในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุง พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง (Mean=89.35, S.D.=10.59) โดยส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตในระดับปานกลาง จำนวน 152 คน ร้อยละ 67.56 รองลงมาได้แก่ ระดับดี จำนวน 73 คน ร้อยละ 32.4 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสุขภาพกาย มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง (Mean=23.05, S.D.=2.74) โดยส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพกายในระดับปานกลาง จำนวน 202 คน ร้อยละ 89.78 รองลงมาได้แก่ ระดับดี จำนวน 22 คน ร้อยละ 9.78 และระดับไม่ดี จำนวน 1 คน ร้อยละ 0.44 ตามลำดับ ด้านจิตใจ มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับดี (Mean=21.69, S.D.=3.01) โดยส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตด้านจิตใจในระดับปานกลาง จำนวน 135 คน ร้อยละ 60.00 รองลงมาได้แก่ ระดับดี จำนวน 89 คน ร้อยละ 39.56 และระดับไม่ดี จำนวน 1 คน ร้อยละ 0.44 ตามลำดับ ด้านสัมพันธภาพทางสังคม มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง (Mean=10.00, S.D.=1.77) โดยส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตด้านสัมพันธภาพทางสังคมในระดับปานกลาง จำนวน 162 คน ร้อยละ 72.00 รองลงมาได้แก่ ระดับดี จำนวน 46 คน ร้อยละ 20.44 และระดับไม่ดี จำนวน 17 คน ร้อยละ 7.56 ตามลำดับ ด้านสิ่งแวดล้อม มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง (Mean=27.52, S.D.=3.73) โดยส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อมในระดับปานกลาง จำนวน 150 คน ร้อยละ 66.67 รองลงมาได้แก่ ระดับดี จำนวน 75 คน ร้อยละ 33.33 ตามลำดับ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ระดับคุณภาพชีวิตในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุง (n=225)

คุณภาพชีวิต	ระดับคุณภาพชีวิต					
	ไม่ดี	ปานกลาง	ดี	Mean	S.D.	ระดับ
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
สุขภาพกาย	1 (0.44)	202 (89.78)	22 (9.78)	23.05	2.74	ปานกลาง
จิตใจ	1 (0.44)	135 (60.00)	89 (39.56)	21.69	3.01	ปานกลาง
สัมพันธภาพทางสังคม	17 (7.56)	162 (72.00)	46 (20.44)	10.00	1.77	ปานกลาง
สิ่งแวดล้อม	0 (0.00)	150 (66.67)	75 (33.33)	27.52	3.73	ปานกลาง
คุณภาพชีวิตโดยรวม	**0 (0.00)**	**152 (67.56)**	**73 (32.44)**	**89.35**	**10.59**	**ปานกลาง**

4. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุง ด้วยการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Method) พบว่ามีตัวแปรอิสระจำนวน 6 ตัวแปรที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุง โดยตัวแปรที่มีผลมากที่สุด ได้แก่ ทักษะการเข้าถึงข้อมูลและบริการสุขภาพ (B=6.675, p-value<0.001) การบอกต่อข้อมูลด้านสุขภาพ (B=3.626, p-value=0.002) การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพตนเอง (B=4.718, p-value=0.003) การตัดสินใจด้านสุขภาพ (B=4.624, p-value<0.001) ความเข้าใจข้อมูลและบริการสุขภาพ (B=-5.039, p-value<0.001) และ การโต้ตอบซักถามเพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจ (B=2.452, p-value=0.040) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ตามลำดับ โดยตัวแปรอิสระทั้ง 6 ร่วมกันพยากรณ์คุณภาพชีวิตในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุง ได้ร้อยละ 51.3 รายละเอียด ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมป้องกันภาวะสมองเสื่อมในผู้สูงอายุโดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุแบบขั้นตอนเดียว (n=225)

ตัวแปรพยากรณ์	B	SE	beta	t	p-value
ค่าคงที่ (constant)	31.424	4.151		7.571**	<0.001
ทักษะการเข้าถึงข้อมูลและบริการสุขภาพ	6.675	1.401	0.372	4.764**	<0.001
การบอกต่อข้อมูลด้านสุขภาพ	3.626	1.148	0.220	3.159**	0.002
การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพตนเอง	4.718	1.552	0.208	3.039**	0.003
การตัดสินใจด้านสุขภาพ	4.624	1.292	0.241	3.579**	<0.001
ความเข้าใจข้อมูลและบริการสุขภาพ	-5.039	1.415	-0.338	-3.561**	<0.001
การโต้ตอบซักถามเพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจ	2.452	1.184	0.156	2.071*	0.040
$R=0.176$, $R^2=0.513$, SEE=7.492, F=38.292**, Sig. of F=<0.001					
*p-value<0.05, **p-value<0.01					

สามารถแทนค่าในสมการ ได้ดังนี้

Y’=31.424+(6.675)(ทักษะการเข้าถึงข้อมูลและบริการสุขภาพ)+(3.626)(การบอกต่อข้อมูลด้านสุขภาพ)+(4.718)(การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพตนเอง)+ (4.624)(การตัดสินใจด้านสุขภาพ)+(-5.039)(ความเข้าใจข้อมูลและบริการสุขภาพ)+ (2.452)(การโต้ตอบซักถามเพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจ)

จากสมการทำนายสามารถอธิบายได้ว่า ถ้าคุณภาพชีวิตในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุง (Y’) เท่ากับ 31.424 แสดงว่าไม่มีปัจจัยใดๆ มากระทบ และทั้งนี้ถ้ากลุ่มตัวอย่างมีทักษะการเข้าถึงข้อมูล

และบริการ เพิ่มขึ้น 1 คะแนน ในขณะที่ตัวแปรอื่นคงที่ จะทำให้คุณภาพชีวิตในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุงเพิ่มขึ้น 6.675 หน่วย ถ้ากลุ่มตัวอย่างมีการบอกต่อข้อมูลด้านสุขภาพ เพิ่มขึ้น 1 คะแนน ในขณะที่ตัวแปรอื่นคงที่ จะทำให้คุณภาพชีวิตในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุง เพิ่มขึ้น 3.626 หน่วยถ้ากลุ่มตัวอย่างมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพตนเอง เพิ่มขึ้น 1 คะแนน ในขณะที่ตัวแปรอื่นคงที่ จะทำให้คุณภาพชีวิตในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุง เพิ่มขึ้น 4.718 หน่วย ถ้ากลุ่มตัวอย่างมีการตัดสินใจด้านสุขภาพ เพิ่มขึ้น 1 คะแนน ในขณะที่ตัวแปรอื่นคงที่ จะทำให้คุณภาพชีวิตในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุง เพิ่มขึ้น 4.624 หน่วย ถ้ากลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจข้อมูลและบริการสุขภาพ เพิ่มขึ้น 1 คะแนน ในขณะที่ตัวแปรอื่นคงที่ จะทำให้คุณภาพชีวิตในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุง ลดลง 5.039 หน่วย และ ถ้ากลุ่มตัวอย่างมีการโต้ตอบซักถามเพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจ เพิ่มขึ้น 1 คะแนน ในขณะที่ตัวแปรอื่นคงที่ จะทำให้คุณภาพชีวิตในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุง เพิ่มขึ้น 2.452 หน่วย

อภิปรายผล

การวิจัยศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาคุณภาพชีวิตในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ พบว่า มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีคุณภาพชีวิตด้านจิตใจอยู่ในระดับดี ส่วนด้านสุขภาพกาย ด้านสัมพันธภาพทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุงมีผลกระทบทางสุขภาพมากมาย ทั้งผลกระทบเฉียบพลันและปัญหาเรื้อรัง โดยจะเพิ่มโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคเรื้อรังต่าง ๆ เช่น โรคความดันโลหิตสูง โรคไขมันในเลือดสูง โรคเบาหวานชนิดที่ 2 โรคหัวใจและหลอดเลือด โรคไตเรื้อรัง โรคมะเร็งบางชนิด เป็นต้น (ละอองดาว คำชาตา และคณะ, 2561) ภาวะอ้วนลงพุงยังส่งผลต่อสุขภาพจิต โอกาสในการจ้างงาน การศึกษา การสมรส และการถูกทอดทิ้งจากสังคม ทำให้ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตได้ โดยผลของภาวะน้ำหนักเกินและโรคอ้วนจะเป็นสัดส่วนตามระดับความรุนแรงกับคุณภาพชีวิต สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Santos et al. (2021) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับ พบว่า ผู้ที่ภาวะอ้วนลงพุงจะมีคุณภาพชีวิตต่ำกว่าผู้ที่ไม่มีภาวะอ้วนลงพุง และสอดคล้องกับการศึกษาของ Palmeira et al. (2023) ที่ศึกษาคุณภาพชีวิตในผู้หญิงที่มีน้ำหนักเกิน โดยศึกษาในผู้หญิงที่มีน้ำหนักเกิน จำนวน 82 คน ที่มารับบริการแผนกผู้ป่วยนอกเมืองซัลวาดอร์ ประเทศบราซิล ประเมินคุณภาพชีวิตด้วยแบบประเมิน SF-36 ผลการศึกษาพบว่า ในผู้หญิงที่มีน้ำหนักเกินมีผลต่อกระทบต่อคุณภาพชีวิตในทุกด้าน ผู้หญิงที่มีภาวะอ้วนระดับ 3 มีคุณภาพชีวิตต่ำในทุกด้าน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภาวะอ้วนมีผลกระทบด้านลบต่อคุณภาพชีวิต

2. ผลการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ ด้วยการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Method) พบว่า ตัวแปรความรอบรู้ด้านสุขภาพ ทั้ง 6 ตัวแปร เป็นตัวแปรที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p-value<0.05) โดยตัวแปรที่มีผลมากที่สุด ได้แก่ ทักษะการเข้าถึงข้อมูลและบริการสุขภาพ การบอกต่อข้อมูลด้านสุขภาพ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพตนเอง การตัดสินใจด้านสุขภาพ ความเข้าใจข้อมูลและบริการสุขภาพที่เพียงพอต่อการปฏิบัติ และการโต้ตอบซักถามเพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจ ตามลำดับ ตัวแปรอิสระทั้ง 6 ร่วมกันพยากรณ์คุณภาพชีวิตในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุง ได้ร้อยละ 51.3 ซึ่งอาจเป็นเพราะผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุง เชื่อว่าความรอบรู้ด้านสุขภาพ เป็นการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพ เข้าถึง เข้าใจ ประเมิน ประยุกต์ข้อมูลข่าวสารทางสุขภาพและสามารถใช้ข้อมูลนั้นได้อย่างมีประสิทธิผล เพื่อพิจารณาและตัดสินใจในชีวิตประจำวันเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ การส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีในตลอดช่วงอายุได้ (วัชราพร เชยสุวรรณ, 2560) สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุวรรณา หล่อโลหการ และประพรศรี นรินทร์รักษ์ (2564) ซึ่งศึกษาความรอบรู้ด้านสุขภาพ พฤติกรรมสุขภาพและคุณภาพชีวิตของอาสาสมัครสาธารณสุขจังหวัดภูเก็ต วิเคราะห์อิทธิพลทำนายของตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมสุขภาพ และคุณภาพชีวิต โดยวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบมีขั้นตอน (stepwise multiple regression) ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิต คือ ระดับสุขภาพจิต ความรอบรู้ด้านสุขภาพ ระดับการศึกษา และระยะเวลาทำงาน อสม. มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ 0.639 สามารถอธิบายความแปรปรวนคุณภาพชีวิตโดยรวมของ อสม. ร้อยละ 39.50 ซึ่งจะเห็นได้ว่าความรอบรู้ด้านสุขภาพมีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิต และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ทิวากร พระไชยบุญ และคณะ (2565) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรอบรู้ด้านสุขภาพและคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ Multiple logistics regression ผลการศึกษาพบว่า ความรอบรู้ด้านสุขภาพที่เพียงพอและดีเยี่ยมเป็นปัจจัยสำคัญที่มีความสัมพันธ์กันคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ (Adj. OR =2.13; 95% CI: 1.38-3.28)

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การวิจัยศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ พบว่า ความรอบรู้ด้านสุขภาพทั้ง 6 องค์ประกอบ ได้แก่ ทักษะการเข้าถึงข้อมูลและบริการสุขภาพ การบอกต่อข้อมูลด้านสุขภาพ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพตนเอง การตัดสินใจด้านสุขภาพ ความเข้าใจข้อมูลและบริการสุขภาพที่เพียงพอต่อการปฏิบัติ และการโต้ตอบ

ซักถามเพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจ เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนการดูแลและการส่งเสริมการป้องกันโรคในผู้ที่มีภาวะอ้วนลงพุงได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กองสุขศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ. (2565). *แบบประเมินความรอบรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพของประชาชนเพื่อป้องกันโรคติดเชื้อและโรคไร้เชื้อที่สำคัญของประชาชนในหมู่บ้านปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ ปี 2566*. เข้าถึงเมื่อ 1 มีนาคม 2566. เข้าถึงได้จาก http://www.hed.go.th/linkhed/file/924

ขวัญเมือง แก้วดำเกิง. (2561). *ความรอบรู้ด้านสุขภาพ: เข้าถึง เข้าใจ และการนำไปใช้* (พิมพ์ครั้งที่ 2). บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) กรุงเทพฯ.

ดวงกมล ปิ่นเฉลียว. (2561). *การจัดการกับโรคอ้วนสำหรับพยาบาลเวชปฏิบัติชุมชน.* วารสารพยาบาลตำรวจ, 10(2), 433-441.

ทิวากร พระไชยบุญ, พรรณี บัญชรหัตถกิจ, เพชรรัตน์ ศิริสุวรรณ, อัจฉรา นาเมือง, นาฎนภา หีบแก้ว ปัดชาสุวรรณ และอลงกรณ์ สุขเรืองกุล. (2565). *ความสัมพันธ์ระหว่างความรอบรู้ด้านสุขภาพและคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน.* วารสารวิทยาศาสตร์สุขภาพแห่งประเทศไทย, 4(2), 48-56.

นิพิฐพนธ์ สนิทเหลือ, วัชรีพร สาตร์เพ็ชร์ และญาดา นภาอารักษ์. (2562). *การคำนวณขนาดตัวอย่างด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป G*POWER.* วารสารวิชาการ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ, 5(1), 496-507.

ประเวช ชุ่มเกสรกูลกิจ, นิรันตา ไชยพาน, สุจิตรา บุญกล้า, จักรกฤษณ์ พลราชม. (2564). *ความรอบรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมการป้องกันโรคและภัยสุขภาพของประชาชนไทย.* วารสารวิจัยทางวิทยาศาสตร์สุขภาพ, 15(3), 25-36.

ละอองดาว คำชาตา, เพ็ญศิริ ดำรงภคภากร และอัมพรพรรณ ธีรานุตร. (2561). *โรคอ้วนลงพุง: สัญญาณอันตรายที่ต้องจัดการ,* ศรีนครินทร์เวชสาร, 33(4): 386-395.

วรรณศิริ นิลเนตร และวาสนา เรืองจุติโพธิ์พาน. (2562). *ความรอบรู้ด้านสุขภาพกับวิชาชีพพยาบาล.* วารสารคุณภาพชีวิตกับกฎหมาย. 15(2). 1-18.

วิชัย เอกพลากร. (2559). *การสำรวจสุขภาพประชาชนไทยโดยการตรวจร่างกาย ครั้งที่ 5 พ.ศ. 2557*. พิมพ์ที่: สำนักพิมพ์อักษรกราฟฟิคแอนด์ดีไซน์.

วัชราพร เชยสุวรรณ. (2560). *ความรอบรู้ด้านสุขภาพ : แนวคิดและการประยุกต์สู่การปฏิบัติการพยาบาล.* วารสารแพทย์นาวี, 44(3), 1832-197.

ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข (Health data center). (2566). Health Data Center. *ความชุกของภาวะอ้วนBM ≥ 25กก/ม^2 และหรือภาวะอ้วนลงพุง (รอบเอวเกิน ชาย 90 ซม. หญิง 80 ซม.).*

สำนักโภชนาการ. (2561). *หุ่นดีสุขภาพดี ด้วย 4 พฤติกรรม.* นนทบุรี: สำนักโภชนาการ กรมอนามัย.

สุวรรณา หล่อโลหการ และประพรศรี นรินทร์รักษ์. (2564). *ความรอบรู้ด้านสุขภาพ พฤติกรรมสุขภาพ และคุณภาพชีวิตของอาสาสมัครสาธารณสุขจังหวัดภูเก็ต.* วารสารวิชาการสาธารณสุข, 30 (เพิ่มเติม 3), s414-s422.

สุวัฒน์ มหัตนิรันดร์กุล และคณะ. (2540). *เปรียบเทียบแบบวัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลกทุก 100 ตัวชี้วัดและ 26 ตัวชี้วัด*. เชียงใหม่. โรงพยาบาลสวนปรุง จังหวัดเชียงใหม่.

อัญชลี หงษ์ร่อน. (2563). *การพัฒนาโปรแกรมสุขภาพในการลดภาวะอ้วนของบุคลากรสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 4 จังหวัดสระบุรี.* วารสารการแพทย์และสาธารณสุข เขต 4. 10(2). 34-47.

Best, J. W. (1977). *Research in education* (3rd ed.). Prentice-Hall.

Palmeira C. S., Monteiro J. C. S., Jesus N. V., Oliveira F. S., Macedo T. T. S., Mussi F. C. (2023). Quality of life of overweight women. *Rev baiana enferm, 37,* e47257. DOI: http://10.18471/rbe.v37.47257

Santos I. S. C., Boery R. N. S. O., Fernandes J. D., Rosa R. S., Ribeiro I. J. S., Souza A. D. S. 2021. Factors associated with metabolic syndrome and Quality of life of adults in a northeast brazilian municipality. *Revista Cuidarte, 12*(2), e1678. DOI: http://dx.doi.org/10.15649/cuidarte.167

Stevens, J. (2002). *Applied multivariate statistics for the social sciences* (4th ed.). Lawrence Erlbaum Associates.

World Health Organization. *Obesity and overweight* [internet]. 2018 [cited 2018 December 1]. Available from: https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/obesity-and-overweight

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นข้าวพันธุ์พื้นเมือง “นวัตวิถีข้าวจี่นาอ้อ ฟินต่อข้าวแดกงา”โรงเรียนเทศบาลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย

THE CURRICULUM LOCAL DEVELOPMENT OF LOCAL RICE INNOVATION OF TOASTED RICE NAOR SATISFIED WITH SESAME RICE AT NAOR MUNICIPAL SCHOOL MUEANG LOEI DISTRICT, LOEI PROVINCE

[1]อิศรารัตน์ มาขันพันธ์, [2]ธนาพูน วงศ์ษา, [3]ปิยพร วงศ์อนุ,
[4]รุ่งรัตน์ มาไทย และ [5]นันทพร กงภูเวช

[1]Idsararat Makhanpan, [2]Thanapoon Wongsa, [3]Piyaporn Wonganu,
[4]Rungrat Mathai and [5]Nantaporn Kongphuwatch

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ประเทศไทย
Loei Rajabhat University, Thailand

[1]idsararat26@gmail.com, [2]Thanapoon_1@hotmail.com, [3]Wonganu.p@gmail.com,
[4]rungrat2126@gmail.com, [5]Kongphuwatch_nantq41@hotmail.com

Received: June 25, 2024; **Revised**: November 6, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและทดลองใช้หลักสูตรข้าวพันธุ์พื้นเมือง “นวัตวิถีข้าวจี่นาอ้อ ฟินต่อข้าวแดกงา” โรงเรียนเทศบาลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย การดำเนินงานวิจัยมีอยู่ 2 ขั้นตอนคือ ขั้นแรกเป็นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

[1]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
[2]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
[3]อาจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
[4]อาจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
[5]อาจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

มีกระบวนการดำเนินงานคือ การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการในเรื่องของโครงสร้างและการออกแบบหลักสูตรท้องถิ่นให้กับผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย เพื่อจัดทำหลักสูตรข้าวพันธุ์พื้นเมือง“นวัตวิถีข้าวจี่นาอ้อ ฟินต่อข้าวแดกงา” และทำการวิพากษ์หลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จำนวน 3 คน โดยมีเกณฑ์การประเมินคือ หลักสูตรต้องผ่านการประเมินร้อยละ 70 ขึ้นไป พบว่าหลักสูตรผ่านเกณฑ์การประเมินจากผู้เชี่ยวชาญร้อยละ 87 และขั้นตอนที่ 2 เป็นการทดลองใช้หลักสูตร มีกระบวนการดำเนินงานคือ กำหนดหน่วยการเรียนรู้จำนวน 3 หน่วย ได้แก่ หน่วยที่ 1 การศึกษาวัฒนธรรมประเพณีบ้านนาอ้อ จำนวน 2 ชั่วโมง หน่วยที่ 2 ร่วมเรียนรู้การทำข้าวจี่ จำนวน 5 ชั่วโมงและหน่วยที่ 3 การทำข้าวแดกงา จำนวน 3 ชั่วโมง เพื่อนำไปทดลองใช้กับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 31 คน พบว่าจากการใช้หลักสูตรข้าวพันธุ์พื้นเมืองทำให้นักเรียนได้เรียนรู้และเกิดทักษะการแปรรูปข้าวพื้นเมือง สามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการสร้างอาชีพให้กับตนเอง ทั้งนี้ยังช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจต่อวิถีวัฒนธรรมความเป็นอยู่ วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่น การแปรรูปอาหารท้องถิ่น ทำให้เกิดความภาคภูมิใจและมีความรักในถิ่นบ้านเกิด

คำสำคัญ : ข้าวพันธุ์พื้นเมือง, หลักสูตรท้องถิ่น

Abstract

The objective of this research is To develop a local curriculum and trial the use of a local rice curriculum. Innovation of toasted rice naor satisfied with sesame rice at naor municipal school mueang loei district, loei province. There are 2 steps in conducting research: The first step is to develop a local curriculum. There is an operating process: Organizing workshops on the structure and design of local curriculum for research project participants. To develop a local curriculum innovation of toasted rice naor satisfied with sesame rice. critique the curriculum By 3 local curriculum development experts, with the evaluation criteria being: The curriculum must pass an evaluation of 70 percent or more. It was found that the curriculum passed the evaluation criteria from experts at 87 percent. Step 2 is a trial of the course. There is an operating process: There are 3 learning units: Unit 1: Studying the culture and traditions of Ban Na Or, 2 hours, Unit 2: Learning to make toasted rice, 5 hours, and Unit 3: Making sesame rice, 3 hours. To be tested with 31

Grade 5 students, it was found that using the local rice curriculum Makes students learn and develop skills in processing local rice. Able to apply the knowledge gained in creating a career for oneself. It also helps develop students' knowledge and understanding of the cultural way of life. local food culture local food processing Causes pride and love in one's hometown.

Keyword : Local rice, Local curriculum

บทนำ

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนดขึ้น โดยให้ใช้เป็นแนวทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีคุณภาพด้านความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงและแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาหลักสูตรได้อย่างเหมาะสม โดยจะช่วยให้มองเห็นผลความคาดหวังที่ต้องการพัฒนาการเรียนรู้และมีการวัดการประเมินผลที่ชัดเจน ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตรจะต้องสะท้อนคุณภาพการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ รวมทั้งเป็นกรอบในการจัดการศึกษาทุกรูปแบบที่ครอบคลุมผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจะประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่คาดหวัง โดยทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งระดับชาติ ชุมชน ครอบครัว และบุคคลร่วมรับผิดชอบโดยทำงานอย่างเป็นระบบ มีความต่อเนื่องในการวางแผนดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนตรวจสอบตลอดจนปรับปรุง และแก้ไขจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการต่อการพัฒนาเยาวชนสู่ศตวรรษที่ 21 การบริหารจัดการหลักสูตรให้มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นและสถานศึกษา โดยมอบหมายสำนักเขตพื้นที่การศึกษาเป็นผู้กำหนดสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เพื่อเป็นแนวทางให้สถานศึกษาใช้ในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญภายใต้ความเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ ผู้เรียนมีโอกาสได้เรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่นซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมในชีวิตจริงทำให้เกิดความตระหนัก เห็นคุณค่า สำนึกรักผูกพันกับท้องถิ่นมีความภาคภูมิใจในถิ่นบ้านเกิด เป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน มีความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเองในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านคุณธรรม โดยการมีส่วนช่วยในการส่งเสริมพัฒนาสืบสานวัฒนธรรม หรือเรื่องราวของท้องถิ่นของตน ตลอดจนสามารถแก้ปัญหา พัฒนาอาชีพในครอบครัวและสังคมได้ตามความสามารถของตน

โรงเรียนเทศบาลนาอ้อ ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย แต่เดิมมาเป็นบ้านเก่าแก่ มีอายุกว่า 450 ปี ชาวบ้านนาอ้อ มีเลือดเนื้อเชื้อสายลาว “เผ่าไทลื้อ” อพยพจากหลวงพระบางและเวียงจันทน์ ซึ่งในปัจจุบันอยู่ในปกครองของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ชาวบ้านนาอ้อ เริ่มมาตั้งถิ่นฐานในดินแดนประเทศไทย เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2236 จนถึงปัจจุบัน บ้านนาอ้อเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่ดั้งเดิม เรียบง่ายและพอเพียง สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดจิตสำนึกร่วมกันอนุรักษ์ และสืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความรู้ความเข้าใจในถิ่นกำเนิดของตน รวมทั้งชุมชนมีการร่วมมือกันวางแผนสร้างแหล่งเรียนรู้ มีการร่วมถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ โดยเฉพาะวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้านบุญประเพณีต่างๆ เช่น ประเพณีบุญข้าวจี่ การจัดงานประเพณี “บุญข้าวจี่ ชิมข้าวแดกงา เว้าจาภาษาเลย” มีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ สืบสานขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นให้คนภายในชุมชนและเยาวชนคนรุ่นหลัง ได้ตระหนักถึงรากเหง้าของความเป็นชุมชนคนนาอ้อ มีกิจกรรมต่างๆ เช่น ไหว้พระทำบุญพระพุทธเมตตา บารมีพุทธชยันตี 2600 ปีแห่งการตรัสรู้ การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ลานวัฒนธรรมตำบลนาอ้อ พิธีอัญเชิญมเหศักดิ์หลักบ้านศาลเจ้าปู่คำแดง มาสมโภชน์ การแสดงวัฒนธรรมประเพณีของคนนาอ้อทั้ง 10 ชุมชน และมหรสพสมโภชตลอดคืน

จังหวัดเลยมีพื้นที่ปลูกข้าวประมาณ 421,283 ไร่ เป็นข้าวนาประมาณ 374,652 ไร่ เป็นข้าวไร่ ประมาณ 46,631 ไร่ และได้ดำเนินตามโครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตภัณฑ์ข้าวชุมชนตั้งแต่ ปี 2543 จนถึงปัจจุบัน จำนวนทั้งหมด 21 ศูนย์ ประเภทข้าวนา จำนวน 18 ศูนย์ ประเภทข้าวไร่ จำนวน 3 ศูนย์ มีพันธุ์ข้าวไร่พื้นเมืองหลายพันธุ์ เช่น ข้าวชิวเกลี้ยง ข้าวก่ำ เจ้าหอมแดงหอม พญาลืมแกง หางปลาไหล ข้าวเหนียวดำลืมผัว แดงเมืองเลย เป็นต้น ที่นับวันจะมีการสูญหายไปจากชุมชน

ดังนั้นโรงเรียนเทศบาลนาอ้อ จึงอยากที่จะศึกษาข้าวเหนียวชิวเกลี้ยงเมืองเลย ซึ่งเป็นข้าวพันธุ์พื้นเมืองแท้ดั้งเดิมของจังหวัดเลย เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการพัฒนา แปรรูปข้าวพื้นเมือง และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการสร้างอาชีพให้กับตนเอง ทั้งนี้ยังช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจต่อวิถีวัฒนธรรมความเป็นอยู่ วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่น การแปรรูปอาหารท้องถิ่น ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ และมีความรักในถิ่นบ้านเกิด

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นข้าวพันธุ์พื้นเมือง “นวัตวิถีข้าวจี่นาอ้อ ฟินต่อข้าวแดกงา” โรงเรียนเทศบาลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย

2. เพื่อทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นข้าวพันธุ์พื้นเมือง “นวัตวิถีข้าวจี่นาอ้อ ฟินต่อข้าวแดกงา” ระดับชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย

วิธีดำเนินการวิจัย

ด้านประชากรและกลุ่มเป้าหมายคือ อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย จำนวน 3 คน นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย จำนวน 2 คน นักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย จำนวน 10 คน ครูโรงเรียนเทศบาลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย จำนวน 2 คน นักเรียนระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ 5 จำนวน 31 คน และปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 2 คน

ขั้นตอนที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยศึกษาความต้องการและความจำเป็นด้านเนื้อหาสาระในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นข้าวพันธุ์พื้นเมืองในจังหวัดเลยให้สอดคล้องกับการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนท้องถิ่น โดยมีการดำเนินงานดังนี้

1. จัดอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง โครงสร้างและการออกแบบหลักสูตรท้องถิ่น โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการร่วมโครงการคือ อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย จำนวน 3 คน นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย จำนวน 2 คน นักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย จำนวน 10 คน และครูโรงเรียนเทศบาลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย จำนวน 2 คน

2. จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นข้าวพันธุ์พื้นเมือง “นวัตวิถีข้าวจี่นาอ้อ ฟินต่อข้าวแดกงา” โรงเรียนเทศบาลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย มีกลุ่มเป้าหมายคืออาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย จำนวน 3 คน นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย จำนวน 2 คน นักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย จำนวน 10 คน ครูโรงเรียนเทศบาลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย จำนวน 2 คน และปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 2 คน

3. วิพากษ์หลักสูตรท้องถิ่นข้าวพันธุ์พื้นเมือง “นวัตวิถีข้าวจี่นาอ้อ ฟินต่อข้าวแดกงา” โรงเรียนเทศบาลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย โดยผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร จำนวน 3 คน โดยหลักสูตรจะต้องผ่านเกณฑ์การประเมินร้อยละ 70 ขึ้นไป

ขั้นตอนที่ 2 ทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นข้าวพันธุ์พื้นเมือง “นวัตวิถีข้าวจี่นาอ้อ ฟินต่อข้าวแดกงา” โรงเรียนเทศบาลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ดังนี้

1. ทดลองใช้กับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 31 คน โดยนำไปทดลองใช้ในกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ โดยบูรณาการกลุ่มสาระ 3 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้แก่ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ จำนวน 3 หน่วยการรู้ ใช้เวลา 10 ชั่วโมง

2. การประเมินผลการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นข้าวพันธุ์พื้นเมือง “นวัตวิถีข้าวจี่นาอ้อ ฟินต่อข้าวแดกงา” โรงเรียนเทศบาลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ผ่านเกณฑ์การวัดและประเมินผล ร้อยละ 80 ขึ้นไป

3. การประเมิน โดยผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ฝ่ายงานวิชาการสถานศึกษา ประธานกรรมการสถานศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ ปราชญ์ชาวบ้านในท้องถิ่นและการประเมินหลักสูตรที่นำมาปรับใช้ในการจัดการเรียนรู้ ประเมินผู้เรียนเรื่องนวัตวิถีข้าวจี่นาอ้อ ฟินต่อข้าวแดกงา เพื่อเป็นแนวทางในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น พร้อมทั้งมีการประเมินการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน

ผลการวิจัย

จากพัฒนาหลักสูตรและทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นข้าวพันธุ์พื้นเมือง “นวัตวิถีข้าวจี่นาอ้อ ฟินต่อข้าวแดกงา” โรงเรียนเทศบาลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ 5 จำนวน 31 คน ผลการศึกษามีรายละเอียดดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นข้าวพันธุ์พื้นเมือง “นวัตวิถีข้าวจี่นาอ้อ ฟินต่อข้าวแดกงา” โรงเรียนเทศบาลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ได้หลักสูตรที่ผ่านเกณฑ์การประเมินจากผู้เชี่ยวชาญร้อยละ 87 และได้หน่วยการเรียนรู้ ดังนี้

หน่วยที่ 1 ศึกษาวัฒนธรรมประเพณีบ้านนาอ้อ จำนวน 2 ชั่วโมง

หน่วยที่ 2 ร่วมเรียนรู้การทำข้าวจี่ จำนวน 5 ชั่วโมง

หน่วยที่ 3 การทำข้าวแดกงา จำนวน 3 ชั่วโมง

และผลการดำเนินงานตามโครงสร้างหลักสูตรข้าวพันธุ์พื้นเมือง ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 โครงสร้างหลักสูตรข้าวพันธุ์พื้นเมือง

หน่วยที่	ชื่อหน่วยการเรียนรู้	ผลการเรียนรู้	สาระสำคัญ	ชั่วโมง	น้ำหนักคะแนน
1	ศึกษาวัฒนธรรม	1.อธิบายความเป็นมาของท้องถิ่นบ้านนาอ้อได้	ศึกษาวิถีชีวิตของชาวชุมชนบ้านนาอ้อ ได้อย่างแพร่หลาย นับเป็นการ	2	10

	ประเพณีบ้านนาอ้อ	2. ตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตกับอาชีพในท้องถิ่นของตน 3.บอกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเพณีวัฒนธรรมในตำบลนาอ้อได้ ยกตัวอย่างประเพณีและอาหารในตำบลนาอ้อได้ 4.อธิบายคุณลักษณะ ประโยชน์ของข้าวพันธ์พื้นเมือง ข้าวเหนียวพันธุ์ชิวเกลี้ยงได้	พัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชนของผู้เรียนตามเจตนารมณ์		
2	ร่วมเรียนรู้การทำข้าวจี่	1.นักเรียนสามารถทำข้าวจี่ ได้ 2.ออกแบบเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์(ข้าวจี่)จากโครงการนวัตวิถีของดีบ้านนาอ้อ 3.ประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนได้	ออกแบบเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้า เน้นส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยไม่ใช่การนำสินค้าที่มีความโดดเด่นของชุมชนออกไปวางเสนอขายนอกแหล่งชุมชนอย่างที่เคยมีมา แต่เป็นการ	5	40
3	การทำข้าวแดกงา	1.นักเรียนสามารถทำข้าวแดกงาได้ 2.ออกแบบเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์จากโครงการนวัตวิถีของดีบ้านนาอ้อ 3.ประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนได้ 4.นำเสนอวัฒนธรรมกับการดำเนินชีวิตในในท้องถิ่นของตนได้	ออกแบบเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้า เน้นส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยไม่ใช่การนำสินค้าที่มีความโดดเด่นของชุมชนออกไปวางเสนอขายนอกแหล่งชุมชนอย่างที่เคยมีมา แต่เป็นการนำผู้คนจากข้างนอก เข้าไปสัมผัสวิถีชีวิตเรียนรู้วัฒนธรรมความเป็นอยู่ อาหารการกิน และแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนนั้น ๆ ส่งผลให้มีการผลิตสินค้า และบริการจากภูมิปัญญาของตำบลนาอ้อ เช่น การทำข้าวแดกงา		
สอบปลายภาค				**2**	**40**
รวม				**10**	**100**

2. การทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นข้าวพันธุ์พื้นเมือง “นวัตวิถีข้าวจี่นาอ้อ ฟินต่อข้าวแดกงา” โรงเรียนเทศบาลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย โดยมีหน่วยการเรียนรู้ จำนวน 3 หน่วย มีรายละเอียดดังนี้

2.1 หน่วยที่ 1 ศึกษาวัฒนธรรมประเพณีบ้านนาอ้อ จำนวน 2 ชั่วโมง ได้ผลการเรียนรู้สรุปได้ดังนี้

2.1.1 นักเรียนอธิบายความเป็นมาของท้องถิ่นบ้านนาอ้อได้

2.1.2 นักเรียนตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตกับอาชีพในท้องถิ่นของตน

2.1.3 นักเรียนสามารถบอกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเพณีวัฒนธรรมในตำบลนาอ้อได้ สามารถยกตัวอย่างประเพณีและอาหารในตำบลนาอ้อได้

2.1.4 นักเรียนสามารถอธิบายคุณลักษณะ และบอกประโยชน์ของข้าวพันธุ์พื้นเมือง ข้าวเหนียวพันธุ์ซิวเกลี้ยงได้ จากการทำกิจกรรมการเรียนรู้ ดังภาพประกอบที่ 1

ภาพประกอบที่ 1 นักเรียนเรียนรู้คุณลักษณะและบอกประโยชน์ของข้าวพันธุ์พื้นเมือง ข้าวเหนียวพันธุ์ซิวเกลี้ยง

2.2 หน่วยที่ 2 ร่วมเรียนรู้การทำข้าวจี่ จำนวน 5 ชั่วโมง ได้ผลการเรียนรู้ สรุปได้ดังนี้

2.2.1 นักเรียนเกิดทักษะในการทำข้าวจี่ ดังภาพประกอบที่ 2

ภาพประกอบที่ 2 นักเรียนเรียนรู้วิธีการทำข้าวจี่

2.2.2 นักเรียนสามารถออกแบบ เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ข้าวจี่นวัตวิถีของดีบ้านนาอ้อได้ ดังภาพประกอบที่ 3

ภาพประกอบที่ 3 นักเรียนออกแบบเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ข้าวจี่นวัตวิถีของดีบ้านนาอ้อ

2.2.3 นักเรียนสามารถประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนได้

2.2.4 นักเรียนสามารถนำเสนอวัฒนธรรมกับการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นของตนได้

2.3 หน่วยที่ 3 การทำข้าวแดกงา จำนวน 3 ชั่วโมง ได้ผลการเรียนรู้ สรุปได้ดังนี้

2.3.1 นักเรียนเกิดทักษะในการทำข้าวแดกงา ดังภาพประกอบที่ 4

ภาพประกอบที่ 4 นักเรียนเรียนรู้วิธีการทำข้าวแดกงา

2.3.2 นักเรียนสามารถออกแบบ เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ข้าวแดกงานวัตวิถีของดีบ้านนาอ้อได้ ดังภาพประกอบที่ 5

ภาพประกอบที่ 5 นักเรียนออกแบบเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ข้าวแดกงานวัตวิถีของดีบ้านนาอ้อ

2.3.3 นักเรียนสามารถประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนได้

2.3 4 นักเรียนสามารถนำเสนอวัฒนธรรมกับการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นของตนได้

อภิปรายผล

หลักสูตรเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษา การพัฒนาหลักสูตรเป็นงานที่จะต้องปฏิบัติอย่างเป็นระบบและมีการวางแผนการดำเนินงานเป็นอย่างดี จึงจะทำให้หลักสูตรมีคุณค่าตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหา ตรงความต้องการของผู้เรียนและสังคม การพัฒนาหลักสูตรแบบยั่งยืนมี 4 ระดับ

คือหลักสูตรระดับชาติ หลักสูตรระดับท้องถิ่น หลักสูตรระดับโรงเรียน และหลักสูตรระดับห้องเรียน ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นข้าวพันธุ์พื้นเมือง “นวัตวิถีข้าวจี่นาอ้อ ฟินต่อข้าวแดกงา” โรงเรียนเทศบาลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ผลการวิจัยในครั้งนี้หลักสูตรผ่านเกณฑ์การประเมินจากผู้เชี่ยวชาญร้อยละ 87 ซึ่งผ่านเกณฑ์การประเมินที่ได้กำหนดไว้ เป็นหลักสูตรนำไปสู่การปฏิบัติจริง ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และทักษะ เรียนรู้ข้าวเหนียวชิวเกลี้ยงเมืองเลย ซึ่งเป็นข้าวพันธุ์พื้นเมืองแท้ดั้งเดิมของจังหวัดเลย นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการพัฒนา แปรรูปข้าวพื้นเมือง มีโอกาสได้เรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่น ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมในชีวิตจริงทำให้เกิดความตระหนัก เห็นคุณค่า สำนึกรักผูกพันกับท้องถิ่นมีความภาคภูมิใจในถิ่นบ้านเกิด เป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน มีความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเองในด้านต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวินัย ทองภูบาล (2562) การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องข้าว เพื่อความมั่นคงทางอาหารของโรงเรียนหินดาดวิทยา โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยของการพัฒนาหลักสูตร หลักสูตรพัฒนาจากการมีส่วนร่วมของคณะผู้วิจัย ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่มีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น ผลที่เกิดจากการวิจัยทำให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรทำให้เด็กและเยาวชนในท้องถิ่นเกิดความภาคภูมิใจและรู้สึกเป็นเจ้าของท้องถิ่น ครูในโรงเรียน

ส่วนการนำหลักสูตรไปทดลองใช้กับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 31 คน ในกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ บูรณาการกลุ่มสาระ 3 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้แก่ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ จำนวน 3 หน่วยการรู้ ใช้เวลา 10 ชั่วโมง ได้แก่หน่วยที่ 1 ศึกษาวัฒนธรรมประเพณีบ้านนาอ้อ หน่วยที่ 2 ร่วมเรียนรู้การทำข้าวจี่ และหน่วยที่ 3 การทำข้าวแดกงา ผู้เรียนสามารถบอกความเป็นมาของท้องถิ่นบ้านน้าอ้อตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตกับอาชีพในท้องถิ่น สามารถบอกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเพณีวัฒนธรรมในตำบลนาอ้อได้ รวมถึงประประเพณีและอาหารในตำบลนาอ้อ สามารถอธิบายถึงคุณลักษณะและบอกประโยชน์ของข้าวพันธุ์พื้นเมืองในจังหวัดเลย ข้าวเหนียวพันธุ์ชิวเกลี้ยงได้ นอกจากนี้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และทักษะในการทำข้าวจี่และข้าวแดกงา ออกแบบเพื่อเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ข้าวจี่และข้าวแดกงา นวัตวิถีของดีบ้านน้าอ้อ มีการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนและนำเสนอวัฒนธรรมกับการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นของตนได้ ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ ณัฐธิดา ดวงแก้ว (2565) การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพในศตวรรษที่ 21 ทำการศึกษาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพในศตวรรษที่ 21 ศึกษาผลการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพ ในศตวรรษที่ 21 และศึกษาระดับทักษะชีวิตและอาชีพในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียน ผลการวิจัยทำให้ผู้เรียนมีความ

พร้อมในหลายด้าน ทั้งการเรียนรู้ การคิด การสื่อสาร การแก้ปัญหาในการทำงาน การทำงานร่วมกัน การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ผ่านการเรียนรู้ ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบันที่มีการแข่งขันกันอยู่ตลอดเวลา นำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่มีทักษะชีวิตและอาชีพที่มีคุณภาพสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขและเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศในศตวรรษที่ 21

เอกสารอ้างอิง

กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2564). *แนวทางการส่งเสริมการเกษตรที่เหมาะสมตามมาตรฐานข้อมูลแผนที่เกษตรเชิงรุก จังหวัดเลย.* เลย.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กิตติศักดิ์ ทองมีทิพย์ และคณะ. (2565). *กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของขนมฝรั่งกุฎีจีน.* วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 5(1), 46-57.

ณัฐธิดา ดวงแก้ว. (2565). *การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพในศตวรรษที่ 21.* วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 17(2), 129-123.

วารีรัตน์ แก้วอุไร. (2564). *การพัฒนาหลักสูตร : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ.* พิษณุโลก : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.

วินัย ทองภูบาล. (2562). *การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง ข้าว เพื่อความมั่นคงทางอาหารของโรงเรียนหินดาดวิทยา โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม*. วารสารวิทยาลัยนครราชสีมา, 13(3), 139-150.

ศศิมาภรณ์ ดีเลิศ. (2563). *ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น.* พิมพ์ครั้งที่ 7. สุรินทร์: โรงเรียนบ้านอาโพน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3.

สุวรรณา รัตนธรรมเมธี. (2552). *การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น*. สุรินทร์ : คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

กระบวนการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลานโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในจังหวัดศรีสะเกษ

PROCESS FOR PRESERVING PALM LEAF BIBLE CABINETS WITH COMMUNITY PARTICIPATION IN SISAKET PROVINCE

[1]สุทัศน์ ประทุมแก้ว, [2]พระครูสุธีวรปรีชา, [3]พระวชิรสิทธิธาดา (จันทร์ดวง) และ [4]พระพรสวรรค์ ฐิติญาโณ

[1]Suthat Pratoomkaew, [2]Phrakru Suthee Worapreecha,
[3]Phra Vajirasitthada (Chanduan) and [4]Phra Pornsawan Jaitrong,

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

[1]suthatpar.b@gmail.com

Received: June 15, 2024; **Revised**: November 9, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาประวัติและความเป็นมาของตู้คัมภีร์ใบลาน 2. เพื่อเสริมสร้างกระบวนการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลานโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งผู้วิจัยศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 3 พื้นที่ ประกอบด้วย (1) วัดสำโรงใหญ่ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ (2) วัดหลวงสุมังคลาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ และ (3) วัดเจ๊กโพธิพฤกษ์ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ จำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 30 รูป/คน ผลการศึกษาพบว่า ประวัติและความเป็นมาของตู้คัมภีร์ใบลาน ตู้คัมภีร์ใบลาน เป็นงานศิลปกรรมไทยที่รังสรรค์ขึ้นมาเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาแก่วัดสำหรับเก็บคัมภีร์พระไตรปิฎก ตู้คัมภีร์ใบลานมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี เรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์

---

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

[3] อาจารย์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

[4] อาจารย์ ดร. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

ซึ่งแต่ละยุคสมัยศิลปะลายไทยที่ช่างไทยบรรจงเขียนตกแต่งตู้มีความอ่อนช้อยและงดงามแตกต่างกัน ตู้คัมภีร์ใบลานมักเป็นตู้ลายรดน้ำ เกิดจากการเขียนน้ำยาและปิดทองรดน้ำ ลวดลายหรือรูปภาพที่ได้จะมีเพียงสีทองเหลืองอร่ามบนพื้นรักสีดำทึบ จึงนิยมเรียก ตู้คัมภีร์ใบลาน หรือตู้พระธรรมลายรดน้ำ ลวดลายที่นิยมตกแต่งตู้ มีทั้งลายกนกต่างๆ ลายพันธุ์พฤกษา ลายดอกพุดตานเถาลายดอกเบญจมาศ หรือเป็นภาพที่เล่าเรื่องราวพุทธประวัติ ภาพชาดก ภาพรามเกียรติ์ หรือภาพสัตว์หิมพานต์ที่ช่างสร้างสรรค์ขึ้นตามจินตนาการของตน ผลของการวิเคราะห์เสริมสร้างกระบวนการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลานโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ ตู้คัมภีร์ใบลานหรือตู้พระธรรม คือ ตู้ไทยโบราณที่มีลักษณะพิเศษเป็นแบบฉบับของไทยโดยเฉพาะ เป็นตู้ไม้ ส่วนใหญ่ตกแต่งด้วยลายรดน้ำซึ่งเขียนลวดลายแบบต่าง ๆ ลงรักปิดทองตลอดทั้งตู้ กระบวนการการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลานให้อยู่ในสภาพที่ดีมีอายุยืนยาว การซ่อมแซม การปกป้อง การอนุรักษ์ การเล็งเห็นคุณค่าและความสำคัญของตู้คัมภีร์ใบลาน การจัดการของชุมชน และการดูแลจัดระบบและการเผยแพร่ จึงเป็นขั้นตอนหนึ่งของการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลาน วิธีการซ่อมแซมตู้คัมภีร์ใบลานจึงเป็นส่วนสำคัญในการอนุรักษ์ ดังนั้น การอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลาน การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ถือเป็นสิ่งสำคัญต่อการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลาน ประกอบด้วย (1) กิจกรรมด้านการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลาน (2) กิจกรรมด้านการส่งเสริมการเรียนรู้การอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลาน (3) กิจกรรมด้านการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลาน (4) กิจกรรมด้านการสนับสนุนงบประมาณการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลาน (5) กิจกรรมด้านการวางแผนและพัฒนาบุคลากรในการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลาน และ (6) กิจกรรมด้านการติดตามผลการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลาน ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนจึงเป็นการจูงใจให้ผู้ร่วมปฏิบัติงานในชุมชนแต่ละที่ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมรับผิดชอบ และร่วมมือในการพัฒนาวัดและชุมชนให้เป็นที่รู้จักของสังคมสืบไป

คำสำคัญ : กระบวนการอนุรักษ์, ตู้คัมภีร์ใบลาน, การมีส่วนร่วมของชุมชน

Abstract

This research article is objectives 1. Study the history and background of the palm leaf desk. 2. Through the participation of communities in the province of Sisaket, to strengthen the conservation process of the palm leaf writing cabinet. The researcher explored qualitative data by interviewing key informants in three locations: 1) Wat Samrong Yai, Uthumphon Phisai District. Sisaket Province (2) Wat Luang Sumangkalaram, Mueang District, Sisaket Province and (3) Wat Chek Phothipruek, Khukhani District, Sisaket Province Total number of participants: 30 photos per person.The study found that: Palm

Leaf Writing Cabinet History and Background Palm Leaf Writing Cabinet This is a Thai artwork created as a Buddhist gift to a temple to house the Tripitaka Scriptures. Palm leaf writing cabinets existed since the Ayutthaya period, the Thonburi period, and continued until the Rattanakosin period. In each era, the Thai art patterns painted on the cabinets by Thai craftsmen are different in their delicacy and beauty. A palm leaf writing cabinet is usually a Lai Rod Nam cabinet. This was due to writing the solution and gilding with water. The resulting pattern or image is simply a light brass color on a solid black surface, so it is commonly called a palm leaf cabinet. or Dhamma Lai Rot Nam cabinet Popular patterns for decorating cabinets Kanok patterns and floral patterns are different. Gardenia flower pattern Chrysanthemum pattern or is it a picture that tells the life of Buddha, a Jataka picture, a Ramayana picture. or images of snow-capped animals created according to one's imagination.The Palm Leaf Bible Cabinet or Dhamma Cabinet is an ancient Thai cabinet with special features unique to Thailand. It is mostly painted with various patterns, decorated with watercolor paints, varnished and gilded wooden cabinet throughout. The process of keeping the palm leaf writing cabinet in good condition and for a long time improves, protects, protects, recognizes the value and importance of the palm leaf writing cabinet. Community Management and Systematization and Distribution Therefore, this is one step in maintaining the palm leaf writing cabinet. Repair methods for manuscript cabinets are therefore an important part of conservation. Therefore, Palm Leaf Writing Storage Cabinet Palm Leaf Writing Storage Cabinet is considered important to organize various activities and consists of (1) Palm Leaf Writing Storage Cabinet Awareness Activities (2) Palm Leaf Writing Storage Cabinet Learning Promotional Activities. (3) Organization Activities Palm Leaf Writing Cabinet Conservation Activities (4) Palm Leaf Writing Cabinet Activities to Support the Writing Conservation Budget. (5) Resources in the planning and development of the conservation of palm leaves writings participated in the decision-making Share the responsibility and (6) the procedure for the preservation of palm leaves writing storage cabinets. Therefore, community participation encourages community workers to participate in decision-making. Share the responsibility and work together to develop the temple and the community so that it will be known to the society forever.

Keywords: Conservation process, Palm leaf Bible cabinet, Community participation

บทนำ

ตู้พระธรรม คือ ตู้ไทยโบราณที่มีลักษณะพิเศษเป็นแบบฉบับของไทยโดยเฉพาะ เป็นตู้ไม้ ส่วนใหญ่ตกแต่งด้วยลายรดน้ำซึ่งเขียนลวดลายแบบต่าง ๆ ลงรักปิดทองตลอดทั้งตู้ จึงทำให้มีผู้นิยมเรียกตามชนิดของสี หรือตามวิธีการเขียนลวดลายว่า ตู้ลายทองบ้าง ตู้ลายรดน้ำบ้าง ตู้ดังกล่าวนี้ โดยทั่วไปใช้เป็นตู้เก็บคัมภีร์ใบลาน และหนังสือที่เกี่ยวกับพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาของวัดต่าง ๆ ทั่วพระราชอาณาจักรมาแต่โบราณกาล จึงเรียกกันตามสิ่งที่เก็บอยู่ในตู้ว่า ตู้พระธรรม และถึงแม้ว่าต่อมาจะใช้เก็บรักษาสิ่งของอย่างอื่นภายในวัดที่มิใช่คัมภีร์ใบลาน ก็ยังคงนิยมเรียกตามอย่างที่คุ้นเคยว่า ตู้พระธรรม ลวดลายอันอ่อนช้อยที่ปรากฏบนตู้พระไตรปิฎกเป็นงานศิลปะไทยของช่างศิลป์โบราณ อันเกิดจากขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อที่บ่มเพาะสืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนานนับตั้งแต่สมัยที่ดินแดนแหลมทองแห่งนี้ยังเป็นที่ตั้งของอาณาจักรโบราณต่าง ๆ ผสานสอดแทรกกับวิถีชีวิตของไทยที่ผูกพันใกล้ชิดกับธรรมชาติด้วย (บุญเตือน ศรีวรพจน์, 2555, หน้า 64) ศาสนาเป็นบ่อเกิดของศิลปะอันวิจิตร ด้วยแรงรักแรงศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ผู้ปรารถนาอุทิศตนสร้างผลงานอันวิจิตรงดงามสะท้อนผ่านพุทธศิลป์ชั้นเลิศด้วยฝีมือชั้นครูของช่างหลายแขนงสำหรับงานประณีตศิลป์บนตู้พระไตรปิฎกหรือตู้พระธรรมนั้น เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างของจิตรกรรมชั้นสูงที่เกี่ยวเนื่องกับศาสนวัตถุที่ปราชญ์ผู้มีฝีมือช่างแต่โบราณบรรจงจำหลักเส้นสายที่งดงามและแช่มช้อย เพื่อบอกเล่าเรื่องราวคำสอนในพระพุทธศาสนาผ่านลวดลายต่างๆ เช่น ลายรดน้ำ ลายกำมะลอ ลวดลายเหล่านี้ประดับตกแต่งส่วนต่าง ๆ ของตู้ตั้งแต่หัวเม็ดทรงมัณฑ์ คือ ส่วนยอดด้านบนทั้งสี่มุมจรดเสาขาตู้ด้านล่างโดยพื้นที่หลักของลวดลาย คือ ด้านหน้าช่วงบานประตูซ้ายขวา ส่วนด้านหลังตู้และภายในตู้ส่วนที่เป็นชั้นสำหรับวางคัมภีร์นั้นไม่นิยมตกแต่งลวดลาย แต่ทาด้วยรักทึบ เช่น

“ตู้ลายทอง” เป็นคำที่มักใช้เรียกตู้พระไตรปิฎกที่ตกแต่งด้วยลายรดน้ำ ลงรักปิดทองทั้งตู้ เป็นงานศิลปะไทยที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น คือ เป็นภาพที่ใช้สีเพียง 2 สี คือ สีทองของทองคำและสีดำของยางรัก แต่ถ้าหากพิจารณาลวดลายจากตู้พระธรรมที่เก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร และหอสมุดแห่งชาติ จะเห็นความแตกต่างของรูปแบบในเชิงช่างที่โดดเด่น สามารถระบุยุคสมัยของงานศิลปะจากรูปแบบของลวดลายได้เป็น 3 สมัย คือ สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2549:65)

“กำมะลอ” เป็นลายประณีตศิลป์อีกแขนงหนึ่งที่ปรากฏบนตู้พระธรรม “ลายกำมะลอ คือ ลายทองรดน้ำ แล้วเอารักผสมสีฝุ่นและชาดระบายผสมลงไปกับลายทองบนผนังที่ลงพื้นรักไว้ ทำให้เกิดภาพสวยงามมากมักนิยมทำกับตู้พระไตรปิฎกและเครื่องใช้ไม้สอยเล็กๆ เช่น ตะลุ่มและพาน เป็นต้น” สันนิษฐานว่า ลายกำมะลอมีมาตั้งแต่ครั้งปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี โดยรับ

อิทธิพลจากศิลปะจีน จึงนำจิตรกรรมจีนที่สีสันหลากหลายแปลกตามาประยุกต์ตามอุดมคติไทย ลวดลายประดิษฐ์ตามอย่างแบบจีนแบบเดิม เช่น ภาพเซี่ยวกางยืนบนสิงโตจีน ลายดอกโบตั๋น ได้รับการพัฒนาผสมผสานตามอุดมคติแบบไทย อาทิ ภาพกินรา กินรี ตัวนรสิงห์ ลวดลายกระหนกเปลวหางกินรี ดังที่ปรากฏอยู่บนตู้พระธรรม เป็นต้น (กรมศิลปากร, 2554 : 65)

“ตู้ลายรดน้ำฝีมือครูวัดเชิงหวาย” ได้รับการยกย่องว่าเป็นศิลปะชั้นเอกที่เลิศล้ำวิจิตรด้วยฝีมือชั้นครูของสกุลช่างวัดเชิงหวายที่มีชื่อเสียงในสมัยอยุธยา นอกจากลายเส้นที่คมชัดและความพลิ้วไหวของปลายลวดลายกระหนกประดุจเปลวเพลิงแล้ว ช่างฝีมือยังได้สอดแทรกภาพสัตว์ เช่น นก กระรอก ผีเสื้อ ที่ดูมีชีวิตเคลื่อนไหวอย่างเป็นธรรมชาติไว้ในลวดลายที่สอดคล้องกลมกลืนไปกับความพลิ้วไหวของลายกระหนกได้อย่างลงตัว บ่งบอกถึงอัจฉริยภาพเชิงช่างของครูศิลป์แต่โบราณ (อภิวันทน์ อดุลยพิเชฏฐ์, 2555, หน้า 67)

ตู้คัมภีร์ใบลานในจังหวัดศรีสะเกษ มีอยู่หลายแห่งที่โดดเด่น และมีกระบวนการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลานแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน กล่าวคือ ตู้พระธรรมวัดเจ๊กโพธิ์พฤกษ์ เป็นงานศิลปะฝีมือที่สวยงาม บานประตูเขียนลายกนกเปลว ด้านข้างทั้งสองเขียนลวดลายพันธุ์ไม้ ลวดลายที่เขียนขึ้นมีภาพเล่าเรื่องประกอบทุกด้าน ลักษณะลวดลายของตู้พระธรรมนี้น่าจะได้รับอิทธิพลมาจากภาคกลางอยู่มาก ถึงแม้จะมีสอดแทรกลายพื้นเมืองอยู่บ้านก็ตาม ลายกรอบบานประตูดอกไม้คล้ายดอกพุดตาน และขาตู้ ซึ่งมีลักษณะแบบจีนนิยมทำกันอย่างแพร่หลายในสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จึงสันนิษฐานได้ว่า ตู้พระธรรมนี้มีอายุได้ 100 ปี มาแล้ว ตู้พระธรรมวัดสำโรงใหญ่ เป็นศิลปะแบบพื้นเมืองอีสาน เก็บรักษาอยู่ในวัดสำโรงใหญ่ อำเภออุทุมพรพิสัย ลักษณะของตู้พระธรรม สลักลวดลายอย่างง่าย ๆ เฉพาะที่ขอบ แล้วปิดทองทึบ ส่วนอีกตู้หนึ่งมีภาพเขียนแบบจิตรกรรมฝาผนังไทยโบราณ เป็นลวดลายพันธุ์พฤกษา และภาพเกี่ยวเนื่องกับเรื่องรามเกียรติ์ เข้าใจว่า ตู้พระธรรมวัดสำโรงใหญ่ มีอายุในสมัยต้นรัตนโกสินทร์หรือเกือบ 200 ปี มาแล้ว (สุรชัย ศรีใส, 2561: 6)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ และถ่ายทอดภูมิปัญญาที่บันทึกในตู้คัมภีร์ใบลานที่มีอยู่ในแต่ละแห่ง เพื่อเป็นการจัดกระบวนการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์โบราณและส่งเสริมการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในเชิงประวัติศาสตร์จากตู้คัมภีร์โบราณ เพื่อส่งเสริมการต่อยอดความรู้ให้สามารถถอดองค์ความรู้ต่างๆ มาประยุกต์ใช้ให้เกิดคุณค่า ด้านการศึกษา การประกอบอาชีพ และการดำเนินชีวิตประจำวัน ที่แสดงให้เห็นว่า ชุมชนมีการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมและการจัดการความรู้ การรักษา ความรู้ที่มีอยู่มิให้สูญหายไปจากความทรงจำและการเรียนรู้ ซึ่งเป็นผลให้ชุมชนเกิดความรู้ ความเข้าใจ และสามารถรักษาทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนโดยเฉพาะตู้คัมภีร์โบราณต่างๆ เอาไว้ให้ลูกหลานได้ศึกษาในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติและความเป็นมาของตู้คัมภีร์ใบลาน

2. เพื่อเสริมสร้างกระบวนการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลานโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อประมวลองค์ความรู้ ศึกษาแนวคิด หลักการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลานกับการมีส่วนร่วมในจังหวัดศรีสะเกษ โดยศึกษาจากคัมภีร์ เอกสารที่เกี่ยวข้อง ตลอดทั้งงานวิจัยที่มีผู้รู้ได้ศึกษาไว้ รวมถึงการเก็บข้อมูลเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study)

การศึกษาในเชิงเอกสาร ผู้วิจัยทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากพระไตรปิฎก ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี พ.ศ. 2535 อรรถกถา หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการสร้างเกณฑ์ชี้วัดกระบวนการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลานโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ

1.2 การศึกษาในภาคสนาม (Field Study)

การศึกษาในภาคสนาม ผู้วิจัยต้องศึกษากระบวนการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลานโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ โดยมีขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

1) ทำการศึกษาและคัดเลือกพระสงฆ์ องค์กร ชุมชน โดยการสุ่มแบบเจาะจง ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นองค์กรที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับกระบวนการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลานโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ

2) ศึกษาข้อมูลในเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key-informant) จำนวน 3 พื้นที่

3) ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ กระบวนการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลานโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ ในลักษณะของการวิเคราะห์เชิงลึก โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการศึกษาวิจัย

4) วิเคราะห์กระบวนการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลานโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ ตามองค์ประกอบของกระบวนการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลานโดยการมีส่วนร่วมในจังหวัดศรี

สะเกษ รวมทั้งวิเคราะห์ให้เห็นความสัมพันธ์ของการทำงาน รวมถึงการสร้างเกณฑ์การปฏิบัติที่สามารถนำไปสู่กระบวนการศึกษาที่เกี่ยวกับกระบวนการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลานโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษในระดับต่างๆ ได้

6) สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะทั้งในระดับนโยบาย องค์กร ชุมชนและในระดับปัจเจกบุคคล

1.3 การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ขั้นตอนที่ 1 การพัฒนาและส่งเสริมกระบวนการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลาน

ขั้นตอนที่ 2 จัดอบรมความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลานให้กับชุมชน

ขั้นตอนที่ 3 สร้างการรับรู้การอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลานให้กับประชาคม

ขั้นตอนที่ 4 เสริมสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลาน

ขั้นตอนที่ 5 สรุป

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยใช้วิธีเลือกพื้นที่ภาคสนาม คือ แหล่งที่มีวัดและชุมชนพื้นที่ใกล้เคียงในการทำการศึกษา จำนวน 3 พื้นที่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ปรากฏว่ามีตู้คัมภีร์ใบลาน โดยกำหนดพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

2.1 ด้านพื้นที่วิจัย

(1) วัดสำโรงใหญ่ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

(2) วัดหลวงสุมังคลาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ

(3) วัดเจ็กโพธิพฤกษ์ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ

2.2 ด้านกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) โดยสัมภาษณ์ผู้รู้หรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant interview) ประกอบด้วย

1) กลุ่ม 4 ได้แก่ กลุ่มพระสงฆ์	จำนวน 5 รูป
2) กลุ่ม 1 ได้แก่ กรรมการวัด	จำนวน 12 คน
3) กลุ่ม 3 ได้แก่ กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน	จำนวน 13 คน

รวมผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้จำนวนทั้งสิ้น 30 รูป/คน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้เก็บข้อมูลบางประเภทจากการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลอื่น ๆ ที่ไม่ได้กำหนดไว้ซึ่งจัดอยู่ในส่วนของการสังเกตการณ์ประกอบกันไปด้วย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยในการศึกษานี้ใช้เครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูล ศึกษาและวิเคราะห์ โดยวิธีการใช้แบบการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ (1) กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มกรรมการวัด และกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน วัดสำโรงใหญ่ วัดหลวงสุมังคลาราม และวัดวัดเจ๊กโพธิ์พฤกษ์ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาชุมชนในขั้นนี้ เน้นการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนและการให้การศึกษากับชุมชน โดยเน้นไปที่กระบวนการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ โดยวิธีการใช้การอภิปรายถกปัญหาเปลี่ยนความคิดเห็นกับชาวบ้านเป็นการประเมินปัญหาและความต้องการของชุมชน ไปกับการประเมินความเป็นไปได้ในด้านทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์ โดยกำหนดวิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยผู้วิจัยกำหนดประเด็นปัญหาตามประเด็นที่ศึกษา ที่จะรวบรวมข้อมูลจากตัวแทนพระสงฆ์ ชุมชน และหน่วยงานราชที่เกี่ยวกับข้อง ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์ในการรวบรวมโดยได้กำหนดกรอบกว้าง ๆ ตามประเด็นที่ต้องการศึกษาข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ทำการวิเคราะห์โดยการนำมาสรุปเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความนิยม

ขั้นตอนที่ 3 จัดกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับกระบวนการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลานโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ

ขั้นตอนที่ 4 สรุปผล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร และข้อมูลเชิงประจักษ์ จากการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล มุ่งเน้นการวิเคราะห์ที่ได้จากการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นหัวข้อดังนี้

4.1 ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบ และแนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ และการจัดการเกี่ยวกับกระบวนการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลานโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ ในลักษณะของการวิเคราะห์เชิงลึก โดยเน้นกระบวนการวิเคราะห์แบบมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการวิจัย

4.2 วิเคราะห์กระบวนการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลานโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการเชื่อมโยงการส่งเสริมอาชีพของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

4.3 สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง“กระบวนการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลานโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ” ผู้วิจัยสามารถสรุปผลกาวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ประวัติและความเป็นมาของตู้คัมภีร์ใบลาน

การอนุรักษ์สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมโดยการจัดระบบแบ่งหมวดหมู่ทั้งตู้คัมภีร์ใบลานและคัมภีร์ใบลานแล้ว กระบวนการขั้นตอนที่สำคัญอีกประการซึ่งจะต้องทำควบคู่กันไปเพื่อที่จะสามารถอนุรักษ์และยืดอายุของคัมภีร์ใบลาน ก็คือ การอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลานควบคู่กันไปด้วย การอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ โดยอาศัยความรู้ทางเคมี นำสารเคมีบางชนิดมาช่วยยืดอายุของคัมภีร์ใบลานไม่ให้ผุพังง่าย หรือป้องกันไม่ให้หมึกที่ใช้ในการจารึกนั้นลบออกง่าย เนื่องจากเอกสารใบลานเคยผ่านการใช้งานมาเป็นเวลานาน การชำรุดทรุดโทรมจึงปรากฏขึ้นในลักษณะที่แตกต่างกัน เช่น ใบลานขาดหาย ผุพัง กรอบเปราะ ฉีกขาด มีร่องรอยของแมลงกัดกินและมีเชื้อรา สีของใบลานเปลี่ยนไปจากเดิม เป็นต้น ส่วนคัมภีร์ใบลานที่ยังมีสภาพดีอยู่ก็มักมีแนวโน้มที่จะชำรุดเสื่อมสภาพลงทุกขณะ หากมีการเก็บรักษาหรือใช้งานไม่ถูกต้อง ความชำรุดดังกล่าวอาจเกิดจากตัวคัมภีร์ใบลานเองหรือถูกหยิบจับใช้สอย การเก็บไม่ถูกวิธี หรือจากสัตว์และแมลง ตลอดจนอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมอันเกิดตามธรรมชาติ เนื่องจากใบลานเป็นอินทรียวัตถุที่ไม่คงทนต่อสภาพแวดล้อม เกิดการเปลี่ยนแปลงชำรุดเสียหายได้ง่าย ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้นตู้คัมภีร์ใบลานในใช้เก็บคัมภีร์ใบลานจึงต้องการการดูแลรักษาด้วยวิธีการที่เหมาะสมถูกต้องตามหลักวิชาการ

ยุคสมัยของการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลาน สมัยก่อนเรียกว่า ตู้พระธรรม เป็นงานศิลปกรรมไทยที่รังสรรค์ขึ้นมาเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาแก่วัดสำหรับเก็บคัมภีร์พระไตรปิฎก ตู้พระธรรมมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี เรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งแต่ละยุคสมัยศิลปะลายไทยที่ช่างไทยบรรจงเขียนตกแต่งตู้มีความอ่อนช้อยและงดงามแตกต่างกัน ศิลปกรรมชั้นเยี่ยมส่วนหนึ่งได้รับการอนุรักษ์ เก็บรวบรวมไว้และหลงเหลือมาให้คนรุ่นหลังได้ชื่นชมฝีมืออันละเอียดอ่อน ตู้พระธรรมมักเป็นตู้ลายรดน้ำ เกิดจากการเขียนน้ำยาและปิดทองรดน้ำ ลวดลายหรือรูปภาพที่ได้จะมีเพียงสีทองเหลืองอร่ามบนพื้นรักสีดำทึบ จึงนิยมเรียก ตู้พระธรรมลายรดน้ำ ลวดลายที่นิยมตกแต่งตู้ มีทั้งลายกนกต่างๆ ลายพันธุ์พฤกษา ลายดอกพุดตานเถา ลายดอกเบญจมาศ หรือเป็นภาพที่เล่าเรื่องราวพุทธประวัติ ภาพชาดก ภาพรามเกียรติ์ ภาพที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา หรือภาพสัตว์หิมพานต์ที่ช่างสร้างสรรค์ตามจินตนาการ ดังนั้น ตู้พระธรรม จึงเป็นลักษณะส่วนสำคัญของตู้ไทย

โบราณที่ปรากฏมีมาและนักปราชญ์ราชบัณฑิตได้กำหนดอายุและแบ่งสมัยของศิลปตู้คัมภีร์ใบลาน โดยแบ่งออกเป็น 3 สมัย คือ สมัยอยุธยา สมัยธนบุรีและสมัยรัตนโกสินทร์

2. เสริมสร้างกระบวนการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลานโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ

ในการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลาน แทบจะทุกแห่งมีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า ท่ามกลางปัญหาความอ่อนแอของชุมชน ซึ่งเคยมีวัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษาทั้งด้านศาสนา วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ความเชื่อ จารีต วิถีการดำเนินชีวิต เมื่อบริบทของยุคสมัยที่เปลี่ยนไป อันเนื่องมาจากการขาดการให้ความสำคัญต่อตู้คัมภีร์ใบลานของชุมชน ปัญหาการเล็งเห็นคุณค่าของตู้คัมภีร์ใบลานในชุมชนท้องถิ่นอันเนื่องจากการชำรุดและค่านิยมที่ขาดการเห็นคุณค่าของตู้คัมภีร์ใบลานดังกล่าวจึงหายไป ปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยและความต้องการของคนในสังคม จึงทำให้ไม่หวงแหนมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของตัวเองว่ามีคุณค่าต่อชุมชน สังคม และประเทศชาติอย่างไร กระบวนการการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลานให้อยู่ในสภาพที่ดีมีอายุยืนยาวต่อไปการซ่อมแซม การปกป้อง การอนุรักษ์ การเล็งเห็นคุณค่าและความสำคัญของตู้คัมภีร์ใบลาน การจัดการของชุมชน และการดูแลจัดระบบและการเผยแพร่ จึงเป็นขั้นตอนหนึ่งของการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลาน ดังนั้น การอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลาน การจัดกิจกรรมต่างๆ ถือเป็นสิ่งสำคัญต่อการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลาน กิจกรรมการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลานของวัด จึงกลายเป็นการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ตู้คัมภีร์ใบลานของวัดทำให้เกิดกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้แก่ชุมชน เยาวชน และสังคม ใน 6 ด้าน คือ (1) กิจกรรมด้านการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลาน (2) กิจกรรมด้านการส่งเสริมการเรียนรู้การอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลาน (3) กิจกรรมด้านการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลาน (4) กิจกรรมด้านการสนับสนุนงบประมาณการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลาน (5) กิจกรรมด้านการวางแผนและพัฒนาบุคลากรในการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลาน และ (6) กิจกรรมด้านการติดตามผลการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลาน ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนจึงเป็นการจูงใจให้ผู้ร่วมปฏิบัติงานในชุมชนของท่าน ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมมือในการพัฒนาชุมชน

อภิปรายผล

การศึกษาเรื่อง “กระบวนการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลานโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ” ผู้วิจัยได้อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2 ข้อ จากข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสำรวจ การสัมภาษณ์ และการอภิปรายกลุ่ม ดังนี้

1. ประวัติและความเป็นมาของตู้คัมภีร์ใบลาน

ในอดีตที่ผ่านมา “วัด” เป็นศูนย์กลางสำคัญในการรักษา สืบทอดองค์ความรู้เพื่อศึกษาสรรพวิชาต่างๆ และมีการฝึกจารใบลานในหมู่สามเณรหรือพระที่ทำการบวชเรียน เพื่อให้สามารถบันทึกและคัดลอกเรื่องราวต่างๆ ได้ ซึ่งบุคคลต่างๆ เหล่านี้ล้วนบันทึกเรื่องราวที่สำคัญลงในใบลานเพื่อป้องกันการหลงลืม และสามารถเก็บข้อมูลไว้ให้ลูกหลานสืบทอดได้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ พระมหาฉัตรเทพ พุทฺธชาโต, (2563, หน้า 648) ได้กล่าวว่า การอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลานเป็นส่วนสำคัญในการเก็บรักษาคัมภีร์ใบลาน มีการค้นคว้ารวบรวม จัดหมวดหมู่ทำบัญชี ปริวรรตวิเคราะห์วิจัย แต่ยังไม่มากและต่อเนื่องเท่าที่ควร เนื่องจากข้อจำกัดทางบุคลากร ขาดแคลนผู้มีความสามารถในการอ่านปริวรรตคัมภีร์ใบลาน ส่งผลทำให้นักวิชาการและผู้สนใจทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่ต้องการศึกษาขาดแหล่งข้อมูลในการสืบค้นอย่างเป็นระบบ และตู้เก็บคัมภีร์ใบลานยังมีน้อย ทำให้การเก็บข้อมูลกระจัดกระจายและบางส่วนสูญหายไป การอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลานของวัดและชุมชน มีกระบวนการอนุรักษ์ 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้างศรัทธา 2) การจัดระบบข้อมูลและกระบวนการทำงาน 3) การปฏิบัติการอนุรักษ์ 4) การพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ เช่น พิพิธภัณฑ์ตู้คัมภีร์ใบลาน และ 5) การเผยแผ่ขยายสู่ความยั่งยืน และยังมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ สุรชัย ศรีใส (2561, หน้า 6) ได้กล่าวไว้ว่า ตู้พระธรรมหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ตู้คัมภีร์ใบลาน” เป็นสิ่งสำคัญในจังหวัดศรีสะเกษที่คนศรีสะเกษให้ความสำคัญและเป็นตู้ที่เก็บพระธรรม คัมภีร์ ที่สำคัญทางศาสนาของคนโบราณที่เก็บไว้ตามวัดวาอาราม ถือว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์มีคุณค่าทางศาสนาที่ตนนับถือ

2. เสริมสร้างกระบวนการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลานโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ

กระบวนการที่บุคคลได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานทั้งทางด้านการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ การรับผิดชอบ การวางแผนการปฏิบัติงาน ตลอดจนการประเมินผล โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการบริหารงาน ดังนั้น การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วม ชุมชนมีความสำคัญต่อกระบวนการส่งเสริมชุมชนให้เข้มแข็ง ทำให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ได้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสุชาติ ธมฺมกาโม (ปิติ) (2561) หน้า 26) ได้กล่าวว่า ในการกำหนดนโยบาย ร่วมวางแผนการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของการดำเนินโครงการ คือต้องเริ่มขั้นวางแผน ระบุปัญหา และความต้องการ ขั้นปฏิบัติการประเมินผลและบำรุงรักษา ร่วมในการตัดสินใจ ร่วมบริจาค เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายร่วมกัน จากแนวคิดนี้ยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระเกรียงศักดิ์ กิตฺติปุญฺโญ (รักสนิท) (2560) :10-11) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญต่อการดำเนินงาน

หลายประการ โดยเฉพาะการทำให้ประชาชนยอมรับโครงการและสามารถดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนด การเสริมสร้างกระบวนการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลาน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ คือ กระบวนการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ร่วมการวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน การประเมินผล เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องและมีส่วนได้ส่วนเสียได้มีส่วนร่วมในการบริหาร ตัดสินใจ และร่วมจัดการศึกษาให้สมาชิกทุกคนในชุมชนหรือหน่วยงานเดียวกันได้กระทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายที่คาดหวังและประสบผลสำเร็จ

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

แผนภาพที่ 1 แสดงองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้การวิจัยได้ดังนี้

1. ด้านกระบวนการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลาน กระบวนในการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลานในพื้นที่วิจัยนั้นมีการกำหนดขั้นตอนไว้อย่างชัดเจน มีการสำรวจตู้คัมภีร์ใบลานที่กระจัดกระจายอยู่ในสถานที่ต่าง ๆ แล้วนำตู้คัมภีร์ใบลานมาจัดเป็นหมวดหมู่ในการจัดเก็บ เช่น หมวดศาสนาและ

ปรัชญา หมวดวรรณกรรมพื้นบ้าน และหมวดประวัติศาสตร์หรือพงศาวดารต่าง ๆ เพื่อง่ายต่อสืบค้นและสามารถสืบค้นผ่านระบบดิจิทัลได้

2. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชน การปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลานนั้นควรสร้างจิตสำนึกโดยวิธีการให้ความรู้ที่ถูกต้องและให้ตระหนักรู้ถึงคุณค่าของตู้คัมภีร์ใบลานว่าเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูล และสรรพวิทยาต่าง ๆ ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่สืบทอดมาแต่ครั้งบรรพกาลที่รวบรวมภูมิปัญญาของชุมชน และสังคมในอดีตกาลเอาไว้ ในปัจจุบันตู้คัมภีร์ใบลานที่สำคัญถูกทำลาย ด้วยเห็นว่าตู้คัมภีร์ใบลานเป็นเพียงตู้ไม้ธรรมดาที่ไม่มีคุณค่า ไม่มีความสำคัญ จึงไม่ใส่ใจดูแลปล่อยให้ตู้คัมภีร์ใบลานเสื่อมสลายไปตามธรรมชาติไป

3. ด้านการสร้างเครือข่ายส่งเสริมการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ในการอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลานนั้นต้องได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณ ซึ่งจะต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ประสานกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อจัดตั้งกองทุนเพื่อจัดกิจกรรมในการอนุรักษ์ตู้ โดยให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการหาแหล่งทุนและมีแผนงานของส่วนงานทุกภาคส่วนไว้รองรับโดยแยกเป็นแผนระยะสั้น ระยะกลาง และแผนระยะยาว รวมถึงการจัดสรรบุคลากรเข้ามาดูแลรักษา และอนุรักษ์ตู้คัมภีร์ใบลานร่วมกัน

ในการกำกับดูแลแผนงานเพื่อให้เกิดประสิทธิผลอย่างต่อเนื่อง หรือคอยเป็นผู้ประสานงานกับวัด ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ในการติดตามแผนงานหรือโครงการต่าง ๆ และสิ่งสำคัญการทำกิจกรรมต่าง ๆ ควรมีการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และในการติดตามประเมินผลนั้นควรมีการแต่งตั้งคณะทำงานและคณะกรรมการผู้ประเมินตรวจสอบการดำเนินโครงกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำปัญหาหรืออุปสรรคที่พบในการดำเนินกิจกรรมโครงการต่าง ๆ มาวิเคราะห์หาจุดเด่น จุดด้อย และเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อการพัฒนาในครั้งต่อ ๆ ไป

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2554). *โครงการจัดการความรู้ของกรมศิลปากร*. ม.ป.ท. : ม.ป.พ..

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2549). *ช่างสิบหมู่*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

บุญเตือน ศรีวรพจน์. (2555). *รามเกียรติ์จากตู้ลายรดน้ำ*. กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์กรมศิลปากร.

พระเกรียงศักดิ์ กิตฺติปุญฺโญ (รักสนิท). (2560). *“การมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลประสงค์ อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี”*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาฉัตรเทพ พุทฺธชาโต. (2563).*“รูปแบบการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดและชุมชนในประเทศไทยด้วยกระบวนการทางวัฒนธรรมและเทคโนโลยี”*. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 5(2), 648.

พระมหาสุชาติ ธมฺมกาโม (ปิติ). (2561). *“การพัฒนารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 13”*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุรชัย ศรีไส. (2561). *ตู้พระธรรมในจังหวัดอุบลราชธานี*. อุบลราชธานี: เอกอาร์ตการพิมพ์.

อภิวันทน์ อดุลยพิเชฏฐ์. (2555). *ลายรดน้ำ*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

การสร้างความหมายภูมิลักษณ์ท้องถิ่นในจังหวัดเลย: กรณีศึกษาเรื่องเล่าเกี่ยวกับยักษ์จึ่งขึ่งดังแดง

MEANING OF LAND FORMATION IN LOEI PROVINCE: A CASE STUDY OF THE GIANTS JEUNG KEUNG DANG DAENG FOLKTALE

[1]พระครูปริยัติคุณรังษี (ลิขิต คำหงษา).

[1]Phrakru Pariyatkunarangsri, (Likhit Khamhongsa).

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahachulalongkornrajavidayalaya University, Thailand

[1]moonloei02@gmail.com

Received: August 24, 2024; **Revised**: November 21, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมเรื่องเล่าเกี่ยวกับยักษ์ท้าวจึ่งขึ่งดังแดงที่ปรากฏอยู่ในการรับรู้ของผู้คนในจังหวัดเลย รวมถึงศึกษาความหมายภูมิลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับเรื่องเล่ายักษ์ท้าวจึ่งขึ่งดังแดงในชุมชนท้องถิ่นจังหวัดเลย ตลอดจนวิเคราะห์บาทบาทของเรื่องเล่าเกี่ยวกับยักษ์ท้าวจึ่งขึ่งดังแดงที่มีต่อการสร้างความหมายภูมิลักษณ์ท้องถิ่นในจังหวัดเลย โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่ตำบลบุฮมและตำบลเชียงคาน ผลการศึกษาพบว่าจากการเก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับ “ยักษ์ท้าวจึ่งขึ่งดังแดง” ที่ปรากฏอยู่ในการรับรู้ของผู้คนในชุมชนท้องถิ่นของอำเภอเชียงคานจังหวัดเลยแห่งนี้ จะมีลักษณะเป็นเรื่องราวอธิบายเหตุ ได้แก่ เรื่องเล่าที่อธิบายถึงที่มาของการกำเนิดภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ และเรื่องเล่าที่อธิบายถึงที่มาของการตั้งชื่อชุมชนหมู่บ้านต่าง ๆ อีกทั้งความหมายของภูมิลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับเรื่องเล่ายักษ์ท้าวจึ่งขึ่งดังแดง พบมีความเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ต่าง ๆ อันเป็นชื่อเรียกเกี่ยวกับภูมินามสถานที่นั้นๆ ในความหมายทางภูมิลักษณ์ท้องถิ่นที่ผู้คนต่างรับรู้

[1]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

ร่วมกัน ได้แก่ ความหมายว่าด้วยภูมิลักษณ์ที่เป็นชื่อบ้านนามเมือง ความหมายว่าด้วยภูมิลักษณ์ที่เป็นชื่อภูผาหน้าถ้ำ และความหมายว่าด้วยภูมิลักษณ์ที่เป็นชื่อเกาะแก่งแหล่งหิน ตลอดจนบทบาทของเรื่องเล่าเกี่ยวกับยักษ์ท้าวจึ่งชิ่งดังแดงที่มีต่อการสร้างความหมายภูมิลักษณ์ท้องถิ่น ส่วนใหญ่พบมีความเชื่อมโยงกับความเป็นมาของชื่อเรียกเกี่ยวกับภูมินามสถานที่ต่างๆ ในชุมชนท้องถิ่นอย่างหลากหลาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นการให้ความหมายของลักษณะทางกายภาพของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ภายใต้มิติทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้คนในชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ บทบาทที่มีต่อการสร้างความหมายในวิถีการตั้งชุมชน บทบาทที่มีต่อการสร้างความหมายในวิถีประมงพื้นบ้าน และบทบาทที่มีต่อการสร้างความหมายในวิถีความเชื่อทางศาสนา

คำสำคัญ : การสร้างความหมาย, ภูมิลักษณ์ท้องถิ่น, เรื่องเล่าพื้นบ้าน, ยักษ์จึ่งชิ่งดังแดง, ชุมชนจังหวัดเลย

Abstract

This research aims to collect stories about the giant Thao Jing Khing Dang Daeng that appear in the perception of people in Loei Province, as well as to study the meaning of the landscape that is linked to the story of the giant Thao Jing Khing Dang Daeng in the local communities of Loei Province, and to analyze the role of the story about the giant Thao Jing Khing Dang Daeng in the construction of the meaning of local landscapes in Loei Province. The method used to collect data was interviewing key informants in Bu Hom Sub-district and Chiang Khan Sub-district. The results of the study found that from the collection of data, stories about the “giant Thao Jing Khing Dang Daeng” that appear in the perception of people in the local communities of Chiang Khan District, Loei Province, are in the form of explanatory stories, namely stories that explain the origin of the natural landscape and stories that explain the origin of the names of various villages. In addition, the meaning of the landscape that is linked to the story of the giant Thao Jing Khing Dang Daeng is found to be related to the physical environment of various areas, which are the names of the landscapes of those places. In the local landscape meanings that people jointly perceive, such as the meaning of the landscape as the name of the village, the meaning of the landscape as the name of the cliff in front of the cave, and the meaning of the landscape as the name of the island, rapids, and rock source. The role of the story about the giant Thao Jing Khing Dang Daeng in the

creation of local landscape meanings is mostly found to be related to the origin of the names of various local places in the local community, which reflects the meaning of the physical characteristics of the natural environment under the social and cultural dimensions of the people in the local community, including the role in the creation of meaning in the way of community establishment, the role in the creation of meaning in the way of local fishing, and the role in the creation of meaning in the way of religious beliefs.

Keywords: meaning making, local landscape, folk tales, giants jeung keung dang Daeng, Loei Province Community

บทนำ

เมื่อกล่าวถึง“ยักษ์”แล้ว เรามักจะนึกถึงภาพของมนุษย์ที่มีรูปร่างสูงใหญ่กว่าคนปกติทั่วไป มีเขี้ยว และนิสัยดุร้าย กินสัตว์อื่นเป็นอาหาร ซึ่งภาพความคิดความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะของยักษ์ที่ปรากฏอยู่ในจินตนาการเหล่านี้ ส่วนใหญ่แล้วมักจะได้รับอิทธิพลมาจากการสร้างสรรค์ผ่านเรื่องราวต่างๆ ที่มีปรากฏอยู่อย่างแพร่หลาย ไม่ว่าจะเป็นภาพของตัวละครยักษ์ในบทภาพยนตร์ทางโทรทัศน์ นิยาย การ์ตูน รูปปั้น นอกเหนือจากนี้ ในเรื่องราวเล่าขานที่เป็นตำนาน และนิทานท้องถิ่นต่างๆ ก็สื่อให้เห็นภาพของยักษ์ในลักษณะต่างๆ ด้วยเช่นกัน ดังในนิทานเรื่องยักษ์สะลึคึ ที่เล่าให้เห็นถึงยักษ์ที่มีลักษณะที่พิเศษประการหนึ่ง คือ การมีอวัยวะเพศใหญ่และยาวมากกว่าปกติ เป็นเหตุให้เวลาเดินทางไปที่ใด อวัยวะเพศของยักษ์ตนนี้จะลากไปกับพื้น เป็นที่น่าสังเกตว่าภาพของยักษ์ในวัฒนธรรมการบอกเล่าของชุมชนท้องถิ่น จะมีความโดดเด่นอยู่ไม่น้อย ด้วยมีความเชื่อมโยงกับภูมินามสถานที่ต่างๆ อันเป็นภูมิลักษณ์ในมิติทางสังคมและวัฒนธรรมที่น่าสนใจ ดังเรื่องเล่าเกี่ยวกับยักษ์จึ่งขึ่งดังแดงซึ่งเป็นเรื่องเล่าพื้นถิ่นของเมืองเชียงคาน จังหวัดเลยที่เล่าต่อกันมาว่า มียักษ์ตนหนึ่งนามว่าจึ่งขึ่งดังแดงได้ออกหากิน จนมาพบเข้ากับควายตัวสีเงินที่หมายปอง ยักษ์จึ่งขึ่งดังแดงจึงโยนหินเข้าใส่ควายตัวนั้นจนตกแม่น้ำของไป ยักษ์พยายามหาเท่าใดก็ไม่พบ จึงพยายามนำกองหินขึ้นไม้คานมาทดน้ำโขงไว้ เพื่อจะให้น้ำแห้งจึงจะเห็นควายตัวนั้นได้อย่างชัดเจน ไม้คานที่ยักษ์จึ่งขึ่งดังแดงใช้หามหินก็กลายเป็นชื่อบ้านนามเมืองเชียงคานที่เรารู้จักกันในปัจจุบัน ขณะที่หินที่นำมาทดน้ำก็กลายเป็นแก่งคุดคู้ และควายสีเงินตัวนั้นก็กลายเป็น ภูเขาควายเงินที่ประดิษฐานรอยพระพุทธบาทของพระพุทธเจ้าในปัจจุบัน จากเนื้อหาของเรื่องราวที่เกี่ยวกับยักษ์ท้าวจึ่งขึ่งดังแดงข้างต้น จะเห็นได้ว่าเรื่องเล่าขานหรือนิทานตำนานในชุมชนท้องถิ่น นอกจากจะมี

ความเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ต่างๆ อันเป็นภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมที่ผู้คนต่างรับรู้ร่วมกันแล้ว เรื่องเล่ายังสะท้อนให้เห็นการให้ความหมายของลักษณะทางกายภาพของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ภายใต้มิติทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้คนในชุมชนท้องถิ่น

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องเล่าเกี่ยวกับยักษ์ท้าวจึ่งขึ่งดังแดง อันเป็นนิทานประจำถิ่นที่ปรากฏอยู่ในการรับรู้ของผู้คนในพื้นที่อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ด้วยเป็นอีกหนึ่งในพื้นที่ชุมชนอีสานลุ่มน้ำโขงที่มีแหล่งภูมิทัศน์ทางธรรมชาติที่หลากหลาย อีกทั้งผู้คนก็ต่างมีวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่ผูกพันกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งล้วนแต่มีความหมายทางภูมิทัศน์ท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับเรื่องเล่าพื้นบ้าน ไม่ว่าจะเป็นการตั้งชื่อบ้านนามเมือง ชื่อเกาะแก่งแหล่งหิน รวมไปถึงชื่อภูผาหน้าถ้ำ ดังนั้นการศึกษาความหมายทางภูมิลักษณ์ท้องถิ่นที่สะท้อนผ่านข้อมูลทางวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ในการรับรู้ของผู้คน ย่อมเป็นสิ่งที่จะช่วยให้มองเห็นวิถีชีวิตของผู้คนที่มีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อีกทางหนึ่ง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อรวบรวมเรื่องเล่าเกี่ยวกับยักษ์ท้าวจึ่งขึ่งดังแดงที่ปรากฏอยู่ในการรับรู้ของผู้คนในจังหวัดเลย

2. เพื่อศึกษาความหมายภูมิลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับเรื่องเล่ายักษ์ท้าวจึ่งขึ่งดังแดงในชุมชนท้องถิ่นจังหวัดเลย

3. เพื่อวิเคราะห์บาทบาทของเรื่องเล่าเกี่ยวกับยักษ์ท้าวจึ่งขึ่งดังแดงที่มีต่อการสร้างความหมายภูมิลักษณ์ท้องถิ่นในจังหวัดเลย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างความหมายภูมิลักษณ์ท้องถิ่นในจังหวัดเลย: กรณีศึกษาเรื่องเล่าเกี่ยวกับยักษ์จึ่งขึ่งดังแดง”เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ตัวแทนพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ตัวแทนข้าราชการ และชาวบ้าน ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้การยอมรับจากคนในชุมชนว่าเป็นปราชญ์ผู้รู้ ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีถิ่นฐานอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่การปกครองของอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ได้แก่ ชุมชนบ้านผาแบ่น ตำบลบุฮม และชุมชนบ้านเชียงคาน ตำบลเชียงคาน เนื่องจากในพื้นที่ชุมชนเหล่านี้ จะปรากฏให้เห็นเรื่องราวเล่าขานเกี่ยวกับยักษ์จึ่งขึ่งดังแดงที่มีความเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ต่าง ๆ อันเป็นภูมิลักษณ์ท้องถิ่นที่ผู้คนต่างรับรู้ร่วมกัน

ผลการวิจัย

1. เรื่องเล่าเกี่ยวกับยักษ์ท้าวจิ่งขิ่งดังแดงที่ปรากฏอยู่ในการรับรู้ของผู้คนในชุมชนท้องถิ่นจังหวัดเลย จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับ “ยักษ์ท้าวจิ่งขิ่งดังแดง” ที่ปรากฏอยู่ในการรับรู้ของผู้คนในชุมชนท้องถิ่นของอำเภอเชียงคานจังหวัดเลยแห่งนี้ พบว่าส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวอธิบายเหตุ ไม่ว่าจะเป็นการอธิบายที่มาของการกำเนิดภูมิทัศน์ทางธรรมชาติต่าง ๆ เช่น เกาะแก่งแหล่งดอนน้อยใหญ่ที่กระจัดกระจายอยู่กลางลำน้ำโขงหรือลักษณะของภูผาหน้าถ้ำที่มีรูปสัณฐานดูแปลกหูแปลก รวมถึงการอธิบายที่มาของการตั้งชุมชนหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นความเป็นมาของชุมชนหรือการตั้งชื่อหมู่บ้านต่าง ๆ ซึ่งสามารถแบ่งเนื้อหาของเรื่องเล่าออกได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1.1 เรื่องเล่าที่อธิบายถึงที่มาของการกำเนิดภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ พบว่าเนื้อหามีลักษณะการอธิบายที่สะท้อนให้เห็นถึงที่มาของสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ต่าง ๆ ที่มีลักษณะรูปพรรณสันฐานดูแปลหูแปลกตา ซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับเหตุการณ์ต่างๆ ที่ปรากฏในเรื่องเล่า เป็นต้นว่าที่มาของชื่อเรียกของเกาะแก่งแหล่งดอนน้อยใหญ่ที่กระจัดกระจายอยู่กลางลำน้ำโขง รวมถึงที่มาของชื่อเรียกของภูผาหน้าถ้ำที่ลักษณะรูปพรรณสันฐานดูแปลหูแปลกตา

1.2 เรื่องเล่าที่อธิบายถึงที่มาของการตั้งชื่อชุมชนหมู่บ้าน พบว่าเนื้อหามีลักษณะการอธิบายที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นมาของชุมชนหรือการตั้งชื่อหมู่บ้าน ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ต่างๆ ที่ปรากฏในเรื่องเล่า เป็นต้นว่าที่มาของชื่อเรียกหมู่บ้านที่ตั้งตามลักษณะรูปพรรณสันฐานของภูมิทัศน์ทางธรรมชาติที่ดูแปลหูแปลกตา รวมถึงที่มาของชื่อชุมชนที่ตั้งตามชื่อเรียกของบุคคลหรือสิ่งของและเครื่องมือเครื่องใช้

2. ความหมายของภูมิลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับเรื่องเล่ายักษ์ท้าวจิ่งขิ่งดังแดงในชุมชนท้องถิ่นจังหวัดเลย จากลักษณะเนื้อหาของเรื่องเล่ายักษ์ท้าวจิ่งขิ่งดังแดง จะเห็นการอธิบายถึงที่มาของสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นที่มาของชื่อเรียกของเกาะแก่งแหล่งดอนน้อยใหญ่ที่กระจัดกระจายอยู่กลางลำน้ำโขง รวมถึงที่มาของชื่อเรียกของภูผาหน้าถ้ำที่รูปพรรณสัณฐานดูแปลหูแปลกตาต่างๆ รวมถึงความเป็นมาของชุมชนหรือที่มาของการตั้งชื่อหมู่บ้าน ซึ่งต่างสะท้อนให้เห็นลักษณะของสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ต่าง ๆ อันเป็นภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมที่ผู้คนต่างรับรู้ร่วมกันในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งสามารถแบ่งเนื้อหาออกไว้เป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

2.1 ความหมายว่าด้วยภูมิลักษณ์ทีเป็นชื่อบ้านนามเมือง พบว่าที่มาของชื่อบ้านนามเมืองที่ปรากฏอยู่ในชุมชนท้องถิ่นแถบนี้ จะเห็นถึงความเชื่อมโยงกับพฤติกรรมของตัวละครที่ปรากฏในเรื่องเล่า อันเป็นการหมอบหรือคลานของยักษ์ท้าวจิ่งขิ่งดังแดงที่แสดงอออกในขณะล่าสัตว์ ดังมีปรากฏในเรื่องเล่าว่า

> “บริเวณที่ตั้งบ้านเชียงคานแห่งนี้ มีตำนานเล่าว่าเมื่อครั้งพรานจึ่งขึ่งดังแดงได้ออกตามล่าควายเงินตัวหนึ่งมาจากภูเขาควายฝั่งลาว จนได้มาพบควายเงินตัวนี้กำลังนอนแช่น้ำอยู่ในห้วยไค (แม่น้ำโขง) จึงได้คลานเข้าไปเพื่อหวังจะยิงควายเงินตัวนี้ให้ได้ บริเวณแห่งนี้เลยได้นามว่า “เชียงคลาน” ภายหลังเพี้ยนมาเป็น เชียงคาน”

จากเนื้อหาของเรื่องเล่า จะเห็นว่าการหมอบหรือคลานเป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นการหมอบต่ำพร้อมกับคลานเข่าและย่อตัวลงให้แนบสนิทกับพื้นดิน ซึ่งพฤติกรรมอันเป็นการหมอบหรือคลานของยักษ์ท้าวจึ่งขึ่งดังแดงที่แสดงออกในขณะล่าสัตว์นั้น เป็นในลักษณะของการย่อตัวลงต่ำกับพื้นและคลานหมอบเข้าให้ใกล้กับระยะที่จะยิงสัตว์ การแสดงออกในลักษณะของพฤติกรรมออกดังกล่าวทำให้เกิดเป็นบ้านเป็นเมืองที่มีชื่อเรียกกันว่า “เชียงคาน” ซึ่งหากมองในแง่ความหมายของภูมิลักษณ์อันเป็นลักษณะของสภาพแวดล้อมริมฝั่งแม่น้ำโขงในชุมชนแห่งนี้ จะเห็นได้ว่าพื้นที่บริเวณที่เป็นตั้งเมืองเชียงคานในปัจจุบันมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการตั้งรกรากถิ่นฐานและทำมาหากิน เมื่อมีการตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่จึงเรียกชื่อตามลักษณะของการคลานหมอบ เพื่อให้เป็นที่รับรู้ร่วมกันของผู้คนในชุมชนท้องถิ่น

2.2 ความหมายว่าด้วยภูมิลักษณ์ทีเป็นชื่อภูผาหน้าถ้ำ พบว่าหากพิจารณาถึงที่มาของความหมายทางภูมิลักษณ์ที่เป็นชื่อภูผาหน้าถ้ำที่ปรากฏอยู่ในชุมชนท้องถิ่นแถบนี้ จะเห็นถึงความเชื่อมโยงกับพฤติกรรมของตัวละครที่ปรากฏในเรื่องเล่า อันเป็นการเหนี่ยวยิงหรือเล็งด้วยหน้าไม้ของยักษ์ท้าวจึ่งขึ่งดังแดงที่แสดงออกในขณะล่าสัตว์ ดังมีปรากฏในเรื่องเล่าว่า

> “ผาแบ่นเป็นหน้าผาในพื้นที่ตำบลบุฮม ที่มาของผาหินแห่งนี้ มาจากเรื่องเล่าของพรานจึ่งขึ่งได้ใช้หน้าไม้ยิงใส่ภูเขาฝั่งหนึ่งซึ่งอยู่ไม่ใกล้มากหนัก จนแบนกลายเป็นผาหินสูงชันนี้”

จากเนื้อหาของเรื่องเล่า จะเห็นว่าการเหนี่ยวยิงหรือเล็งด้วยหน้าไม้เป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นการเล็งยิงด้วยการใช้หน้าไม้แบบโบราณ ซึ่งเป็นอุปกรณ์ล่าสัตว์ชนิดหนึ่ง มีรูปร่างคล้ายธนู ทำจากไม้เนื้อแข็ง มีคันเหมือนธนูทำเป็นรางใส่ลูกสำหรับยิง ซึ่งพฤติกรรมอันเป็นการเหนี่ยวยิงหรือเล็งด้วยหน้าไม้ของยักษ์ท้าวจึ่งขึ่งดังแดงที่แสดงออกในขณะออกล่าสัตว์นั้น เป็นในลักษณะของการตั้งศูนย์เล็งยิงด้วยหน้าไม้ การแสดงออกในลักษณะของพฤติกรรมออกดังกล่าวทำให้เกิดเป็นที่มาของชื่อเรียกภูเขาที่มีหน้าผาสูงชันนี้ว่า“ผาแบ่น” ซึ่งหากมองในแง่ความหมายของภูมิลักษณ์อันเป็นลักษณะของเพิงผาหน้าถ้ำที่ลักษณะรูปพรรณสันฐานดูแปลหูแปลกตาในชุมชนแห่งนี้ จะเห็นได้ว่าพื้นที่บริเวณที่เป็นสถานที่ตั้งผาแบ่นในปัจจุบันมีสภาพแวดล้อมเป็นป่ารกทึบ ซึ่งทำให้สถานที่แห่งนี้เป็นที่รับรู้ร่วมกันของผู้คนในชุมชนท้องถิ่นว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์

2.3 ความหมายว่าด้วยภูมิลักษณ์ทีเป็นชื่อเกาะแก่งแหล่งหิน พบว่าหากพิจารณาถึงที่มาของความหมายทางภูมิลักษณ์ที่เป็นชื่อเกาะแก่งแหล่งหินในชุมชนท้องถิ่นแถบนี้ จะเห็นถึง

ความเชื่อมโยงกับพฤติกรรมของตัวละครที่ปรากฏในเรื่องเล่า อันเป็นท่านอนตายของยักษ์ท้าวจิ่งขิ่งดังแดงที่แสดงออกในลักษณะคุดคู้ ดังมีปรากฏในเรื่องเล่าว่า

> “แก่งคุคคู้ ตามตำนานเล่าว่า พรานป่าเห็นควายเงินนอนแช่น้ำอยู่บริเวณแก่งคุดคู้ ปัจจุบัน "จิ่งขิ่งดังแดง" จอบ(แอบ) หมอบและคลานเข้าไปใกล้ ๆ เพื่อจะยิงควายเงิน ควายเงินตื่นตกใจเสียงดังของเรือพ่อค้า จึงทะยานวิ่งขึ้นภูเขาลูกหนึ่งเรียกว่า "ภูควายเงิน" "จิ่งขิ่งดังแดง" โกรธให้พ่อค้าเรือ ที่ทำให้ควายเงินตื่นตกใจวิ่งหนี จึงขนหินมากั้นแม่น้ำโขง สามเณรน้อยเห็น "จิ่งขิ่งดังแดง" กั้นแม่น้ำโขง ชาวบ้านต้องเดือดร้อน จึงออกอุบายให้ยืมไผ่มาหาบหิน "จิ่งขิ่งดังแดง" ทำตามสามเณรน้อยบอก ไม้คานแตกบาดคอเลือดไหล คานไม้บาดคอเลือดไหลไม่หยุด "จิ่งขิ่งดังแดง" นอนตายคุดคู้อยู่บริเวณแก่งคุดคู้”

จากเนื้อหาของเรื่องเล่า จะเห็นว่าท่านอนตายเป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นการนอนตะแคงและงอตัวเข้า ซึ่งเป็นอาการที่เกิดขึ้นจากความเจ็บปวดอย่างรุนแรง ซึ่งพฤติกรรมอันเป็นท่านอนตายของยักษ์ท้าวจิ่งขิ่งดังแดงที่แสดงออกในลักษณะคุดคู้นั้น เป็นในลักษณะของอาการเจ็บปวดอย่างรุนแรงที่เกิดขึ้นจากแผลที่บาดลึกเอาไป การแสดงออกในลักษณะของพฤติกรรมออกดังกล่าว ทำให้เกิดเป็นที่มาของชื่อเรียกบริเวณที่เป็นเกาะแก่งแหล่งหินเหมือนกับคูน้ำขนาดใหญ่ที่ทอดยาวขวางกั้นอยู่กลางลำน้ำโขงนี้ว่า “แก่งคุดคู้” ซึ่งหากมองในแง่ความหมายของภูมิลักษณ์อันเป็นลักษณะของเกาะแก่งแหล่งหินน้อยใหญ่ต่าง ๆ ที่กระจัดกระจายอยู่กลางลำน้ำโขงในชุมชนแห่งนี้ จะเห็นได้ว่าพื้นที่บริเวณที่เป็นแก่งคุคคู้ในปัจจุบันมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำอาชีพประมงพื้นบ้าน จึงทำให้สถานที่แห่งนี้เป็นที่รับรู้ร่วมกันของผู้คนในชุมชนท้องถิ่นว่าเป็นแหล่งจับปลาในวิถีของการหาอยู่หากิน

3. บาทบาทของเรื่องเล่าเกี่ยวกับยักษ์ท้าวจิ่งขิ่งดังแดงที่มีต่อการสร้างความหมายภูมิลักษณ์ท้องถิ่นในจังหวัดเลย จากการศึกษาความหมายของภูมิลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับเรื่องเล่ายักษ์ท้าวจิ่งขิ่งดังแดง จะเห็นว่าลักษณะความหมายทางภูมิลักษณ์ที่เป็นที่มาของชื่อบ้านนามเมือง ที่มาของชื่อภูผาหน้าถ้ำ และชื่อเกาะแก่งแหล่งหิน ต่างสะท้อนให้เห็นการให้ความหมายกับที่มาของชื่อเรียกเกี่ยวกับภูมินามสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชนท้องถิ่น ภายใต้มิติทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้คน ซึ่งสามารถแบ่งเนื้อหาออกไว้เป็น 3 ประเด็น ดังนี้

3.1 บทบาทที่มีต่อการสร้างความหมายว่าด้วยวิถีการตั้งชุมชน วิถีการตั้งชุมชนของผู้คนในชุมชนท้องถิ่นแถบนี้ พบว่าการเลือกทำเลอันเป็นที่ตั้งของชุมชนนั้น จะเห็นถึง “ลักษณะหรือสถานที่ตั้ง” ซึ่งมีความสำคัญในแง่ของปัจจัยพื้นฐานสำหรับวิถีการดำรงชีวิต เนื่องจากการเลือกทำเลอันเป็นสถานที่ตั้งชุมชนที่มีลักษณะสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เอื้อต่อการทำมาหากินจะ

ช่วยให้ผู้คนสามารถอยู่รอดได้ และไม่ทำให้เกิดการอพยพไปสู่ถิ่นอื่น ด้วยเหตุนี้ การเลือกทำเลอันเป็นที่ตั้งของชุมชนของผู้คนในอดีต จึงปรากฏให้เห็นวิถีชีวิตที่ผูกติดอยู่กับธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นผืนป่าหรือพื้นที่ราบลุ่มตามแหล่งน้ำต่าง ๆ ดังจะเห็นได้จากเนื้อหาของเรื่องเล่าที่บอกเล่าถึงการตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ของผู้คนในอดีตที่มักจะเลือกตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ใกล้หรือไม่ไกลจากพื้นที่ชุ่มน้ำมากนัก ความว่า

> “เหตุที่เรียกว่า “เชียงคาน” นั้น มีที่มาจากนิทานในเรื่องยักษ์ "ท้าวจิ่งขิ่งดังแดง" ซึ่งเป็นพรานป่าโบราณเชื่อว่าอาศัยอยู่ในดินแดนฝั่งลาว มีนิสัยดุร้าย เกรี้ยวกราด ออกล่าสัตว์เป็นอาหาร ครั้งหนึ่งได้ไล่ล่าออกติดตามควายป่าใหญ่ตัวหนึ่ง ซึ่งมีตาแดงก่ำ ขี้ (มูล) ขับถ่ายออกมาเป็นสีเงิน พอมาถึงบริเวณที่เป็นแก่งหินและมีน้ำวนขนาดใหญ่ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า (คก) เห็นควายเงินลงนอนแช่น้ำอยู่ พรานป่าจิ่งขิ่งดังแดงจึงเอาก้อนหินทุ่มใส่ไปที่ตัวควายเงิน ทำให้ควายป่าตัวนั้นจมหายไปในกระแสน้ำ พรานป่าจึงพยายามขนเอาหินมากั้นขวางลำน้ำเพื่อจะค้นหาควายเงินตัวนี้ พอดีมีเณรน้อยได้เดินธุดงค์ผ่านมาเห็นว่าในภายภาคหน้าผู้คนที่อาศัยและทำมาหากินอยู่ในละแวกนี้จะได้รับความเดือดร้อน จึงได้ออกอุบายให้พรานป่าจิ่งขิ่งดังแดงใช้ไม้ไผ่มัดรวมกันทำเป็นไม้คานหาบเพื่อใช้ในการขนหิน แต่ก็ทำไม่สำเร็จเพราะไม้คานหักก่อน เศษไม้คานที่หักได้กระเด็นกระดอนออกเป็นเสี่ยง ๆ ผู้คนจึงเรียกสถานที่บริเวณนี้ว่า “เสี่ยงคาน” และเมื่อมีการตั้งบ้านเรือนขึ้นจึงตั้งชื่อว่า “บ้านเชียงคาน” มาจนถึงทุกวันนี้”

จากเนื้อหาของเรื่องเล่าดังกล่าว จะเห็นว่าอาณาบริเวณพื้นที่ที่เรียกว่า “เชียงคาน” ในปัจจุบันนี้ เป็นสถานที่ที่มีผู้คนในอดีตได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยและทำมากินอยู่ ภาพของผู้คนในอดีตที่เลือกสร้างบ้านเรือนอาศัยอยู่ตลอดพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำโขงนี้ ทำให้มองว่าลักษณะหรือสถานที่ตั้งซึ่งอยู่ใกล้กับพื้นที่แหล่งน้ำมีผลต่อการตัดสินใจของผู้คนเพื่อเลือกเป็นทำเลที่ตั้งของชุมชน ด้วยมองว่าเป็นอีกพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ และเหมาะแก่การดำรงชีวิตในวิถีวัฒนธรรมของผู้คนในชุมชนอีสานแถบลุ่มน้ำโขงแห่งนี้ เนื่องจากชาวบ้านริมโขงมีวัฒนธรรมแบบ “ไทท่า” ซึ่งมีวิถีชีวิตผูกพันอยู่กับพื้นที่แหล่งน้ำในวิถีการดำรงชีวิตประจำวัน ดังนั้น จะเห็นได้ว่าสถานที่ที่ผู้คนในชุมชนแถบนี้เลือกที่จะตั้งเป็นชุมชนหรือหมู่บ้านขึ้นจึงมักอยู่ใกล้หรือไม่ไกลจากพื้นที่ราบลุ่มหรือแหล่งชุ่มน้ำมากนัก

3.2 บทบาทที่มีต่อการสร้างความหมายว่าด้วยวิถีประมงพื้นบ้าน วิถีประมงพื้นบ้านของผู้คนในชุมชนท้องถิ่นแถบนี้ พบว่าวิถีการจับปลาอันเป็นการหาอยู่หากินนั้น จะเห็นถึง “วิถีปฏิบัติในเชิงพิธีกรรมแบบดั้งเดิม” ซึ่งจะมีการปฏิบัติในเชิงความเชื่อ อันเป็นการแสดงออกถึงการให้ความเคารพยำเกรงและเซ่นไหว้ต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในฐานะที่เป็นอารักษ์ผู้คอยปกปักรักษาและ

ดูแลอยู่ในพื้นที่บริเวณนั้น กล่าวคือวิถีการจับปลาของชาวบ้านที่ก่อนจะลงจับปลาต้องมีการประกอบพิธีกรรมเลี้ยงเจ้าน้ำเจ้าท่าตามคติความเชื่อที่ได้ถูกส่งต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ด้วยเหตุนี้ จึงปรากฏให้เห็นวิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้านที่หาเลี้ยงชีพด้วยการจับปลาที่ยังต้องปฏิบัติต่อธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นแหล่งน้ำหรือเกาะแก่งแหล่งดอนต่าง ๆ ด้วยความเคารพยำเกรง ดังจะเห็นได้จากเนื้อหาของเรื่องเล่าที่บอกเล่าถึงวิถีการหาอยู่หากินซึ่งวางอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อและการให้ความเคารพยำเกรงต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สิงสถิตอยู่ในธรรมชาติของผู้คนในชุมชนแถบนี้ ความว่า

> “บริเวณที่เรียกว่า “คกตาแดง” ซึ่งเป็นเกาะแก่งแหล่งหินกลางลำแม่น้ำโขงในพื้นที่ชุมชนบ้านผาแบ่นนี้ เป็นอีกสถานที่หนึ่งที่พรานจึ่งขึ่งได้มาพบเข้ากับควายป่าซึ่งมีดวงตาสีแดงฉานหรือที่เรียกว่า “ควายเงิน” กำลังนอนแช่น้ำอยู่ แก่งหินขนาดใหญ่บริเวณนี้ในช่วงฤดูน้ำลดจะมีเนินทรายโผล่ขึ้นเป็นหย่อม ซึ่งชาวบ้านที่มีอาชีพไหลมองจับปลาจะแวะเวียนขึ้นมาสร้างเป็นตูบที่พักอาศัยขึ้นชั่วคราวหรือที่ภาษาชาวบ้านเรียกว่า “ผาม” ในช่วงการไหลมองจับปลาอยู่เป็นประจำ สถานที่แห่งนี้ยังใช้ประกอบพิธีกรรมเลี้ยงลวงมอง ด้วยเชื่อว่าปลาที่อาศัยอยู่ในแก่งคกแห่งนี้ มีเจ้ามีจอมดูแลรักษาเอาไว้ บ้างก็เชื่อว่าเป็นพญานาค บ้างก็เชื่อว่าเป็นผีอารักษ์ผู้ดูแลตลอดลำน้ำโขง”

จากเนื้อหาของเรื่องเล่า จะเห็นได้ว่าภาพของพิธีกรรมการเลี้ยงลวงมองของชาวบ้านที่มีอาชีพจับปลาริมฝั่งแม่น้ำโขงนี้ เป็นการเน้นย้ำให้เห็นถึงวิถีปฏิบัติในเชิงพิธีแบบดั้งเดิมอันเป็นวิถีการหาอยู่หากินซึ่งวางอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อและการให้ความเคารพยำเกรงต่ออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สิงสถิตอยู่ในธรรมชาติ ด้วยมองว่าเป็นอีกหนึ่งในพื้นที่ที่เชื่อกันว่ามีเจ้ามีจอมคอยปกปักรักษาดูแลอยู่ บ้างก็เชื่อว่าเป็นพญานาค บ้างก็เชื่อว่าเป็นผีอารักษ์ผู้ดูแลตลอดลำน้ำโขง เนื่องจากชาวบ้านริมโขงต้องหาอยู่หากินกับพื้นที่ที่อันตรายเสี่ยงต่อชีวิต ทั้งกระแสน้ำและโขดหินน้อยใหญ่ต่างๆ ที่กระจัดกระจายอยู่ในลำน้ำโขง ดังนั้น การปฏิบัติในเชิงความเชื่อที่เป็นประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ จึงเป็นทางออกเพื่อทำให้เกิดความสบายใจ เพราะเชื่อกันมาอย่างเนิ่นนานแล้วว่าในธรรมชาติมีสิ่งเหนือธรรมชาติสิงสถิตและเป็นเจ้าคอยปกปักรักษาดูแลอยู่

3.3 บทบาทที่มีต่อการสร้างความหมายในวิถีความเชื่อทางศาสนา วิถีความเชื่อทางศาสนาของผู้คนในชุมชนท้องถิ่นแถบนี้ พบว่าวัฒนธรรมความเชื่อทางศาสนาอันเป็นวิถีปฏิบัติตามจารีตฮีตคองนั้น จะเห็นถึง“การปะทะกันระหว่างความเชื่อของผีและพุทธ” ซึ่งเป็นความขัดแย้งกันระหว่างความเชื่อที่มีมาก่อนและความเชื่อที่เข้ามาภายหลัง กล่าวคือเมื่อผู้คนในชุมชนหันมาให้ความเคารพนับถือศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา การเซ่นสรวงบูชาผีตลอดจนการให้ความยำเกรงต่อสิ่งเหนือธรรมชาติตามคติความเชื่อแบบดั้งเดิมก็ทำลายไป ด้วยเหตุนี้ จึงปรากฏให้เห็นการ

ปรับเปลี่ยนพื้นที่ในวัฒนธรรมความเชื่อผีให้กลายเป็นพื้นที่ที่เป็นอาณาบริเวณทางพระพุทธศาสนา เป็นต้นว่าสร้างให้เป็นวัดวาอารามต่าง ๆ ขึ้นมาแทนที่ ดังจะเห็นได้จากเนื้อหาของเรื่องเล่าที่บอกเล่าถึงการเข้ามาของพระพุทธศาสนาแล้วเกิดการต่อสู้กับผีอันเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้คนในชุมชนแถบนี้ให้ความเคารพบูชา ความว่า

> “บนไหล่เขาภูควายเงินนี้มีรอยพระพุทธบาทประดิษฐานอยู่ ลักษณะของภูควายเงินเป็นภูเขาลาดชันตลอดแนวทุกด้าน ด้านทิศตะวันออกของภูเขาลูกนี้มีรอยพระพุทธบาทประดิษฐานอยู่ซึ่งอยู่ตรงกับด้านหน้าถ้ำผาแบ่น ตำนานเล่าว่าพระพุทธเจ้าได้เหยียบรอยเท้าไว้บนไหล่เขาภูควายเงินให้ตรงกับปากถ้ำผาแบ่นเพื่อป้องกันไม่ให้นางยักษ์คินีออกมากินคนอีกต่อไป จนกว่ารอยเท้าจะลบเลือน ซึ่งเป็นเวลา 5 พันปี”

จากเนื้อหาของเรื่องเล่า จะเห็นภาพของพระพุทธเจ้าที่ได้เหยียบรอยเท้าเอาไว้เพื่อกักขังนางยักษ์คินีในถ้ำผาแบ่นนี้ เป็นการตอกย้ำให้เห็นถึงการต่อสู้กันระหว่างความเชื่อทั้งสอง กล่าวคือเป็นการปะทะกันระหว่างความเชื่อของผีกับพุทธซึ่งเป็นความขัดแย้งกันระหว่างความเชื่อที่มีมาก่อนหรือความเชื่อดั้งเดิมและความเชื่อที่เข้ามาภายหลังนั่นก็คือ “พระพุทธศาสนา” ด้วยเหตุนี้พื้นที่ที่เคยเป็นอาณาบริเวณของผีก็ถูกปรับให้กลายเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ทางพระพุทธศาสนาไป

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการสร้างความหมายภูมิลักษณ์ท้องถิ่นในจังหวัดเลย: กรณีศึกษาเรื่องเล่าเกี่ยวกับยักษ์จิ่งขิ่งดังแดงครั้งนี้ สามารถนำมาอภิปรายผลในประเด็นต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้นตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

1. การรับรู้เรื่องเล่ายักษ์ท้าวจิ่งขิ่งดังแดงในวิถีวัฒนธรรมพื้นถิ่นเมืองเชียงคาน จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับ “ยักษ์ท้าวจิ่งขิ่งดังแดง”ที่ปรากฏอยู่ในการรับรู้ของผู้คนในชุมชนท้องถิ่นแห่งนี้ ผู้วิจัยพบว่าการรับรู้เรื่องเล่าเกี่ยวกับยักษ์ท้าวจิ่งขิ่งดังแดงในวัฒนธรรมร่วมกันของผู้คนในชุมชนท้องถิ่นนั้น แต่เดิมเป็นเพียงการรับรู้เรื่องราวจากการถ่ายทอดด้วยการบอกเล่าต่อๆ กันมาของคนในชุมชน แต่ภายหลังมีผู้สนใจได้ศึกษารวบรวมและนำเอาไปบันทึกไว้ในรูปของสื่อต่างๆ จนปรากฏเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน ซึ่งทำให้การรับรู้เรื่องราวยักษ์จิ่งขิ่งดังแดงกลายเป็นวัฒนธรรมการบอกเล่าที่คนภายนอกสามารถเข้าใจและเข้าถึงเรื่องเล่านี้ได้ อย่างไรก็ตาม เรื่องเล่ายักษ์ท้าวจิ่งขิ่งดังแดงในฐานะที่เป็นนิทานพื้นบ้านประเภทหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในการรับรู้ของผู้คนในชุมชนท้องถิ่นเท่าที่เก็บรวบรวมมาได้ สื่อให้เห็นถึงวิถีชีวิตและวิธีคิดของผู้คน ตลอดจนการเก็บรักษาและสืบสานเรื่องเล่าให้ดำรงอยู่และเป็นที่รับรู้เข้าใจร่วมกัน สอดคล้องกับการศึกษาในงานวิจัยเรื่อง “การสร้างความหมายภูมิลักษณ์ท้องถิ่นผ่านนิทานพื้นบ้านเรื่อง ตาม่องล่าย”ที่กล่าว

ว่า นิทานพื้นบ้านนับเป็นเรื่องเล่าสืบกันมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ส่วนใหญ่ถ่ายทอดด้วยวาจา แต่ก็มีจำนวนมากที่ได้รับการบันทึกไว้ด้วยสื่อรูปแบบต่างๆ นิทานพื้นจึงปรากฏอยู่ในแถบทุกๆ วัฒนธรรม มีทั้งความแตกต่าง หลากหลายและความหมือน มีความสำคัญในการเข้าถึงวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชน ด้วยเหตุนี้ นิทานพื้นบ้านจึงมีความสำคัญในแง่ให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของเจ้าของนิทาน เช่น ความรู้เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ จารีตประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม สภาพเศรษฐกิจ ภูมิประเทศ และถิ่นฐานบ้านเรือน ดังนั้น หากผู้ฟังได้เรียนรู้นิทานพื้นบ้านของตน จึงอาจเป็นช่องทางในการรับรู้ตนเองด้วย ทำให้สามารถอธิบายความเป็นตนเองได้ รวมทั้งอาจจะบอกได้ถึงข้อดีและข้อจำกัดในวัฒนธรรมนั้นๆ ของตนเองได้ด้วย อีกทั้ง นิทานพื้นบ้านเกี่ยวกับยักษ์ท้าวจึ่งขึ่งดังแดงนอกจากจะให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนแล้ว เรื่องเล่ายังให้ความรู้เกี่ยวกับที่มาของชื่อเรียกของภูนินามสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งในงานการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาความหมาย คุณค่าของภูมินามจากตำนานพื้นบ้านในชุมชนอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน” ที่ชี้ให้เห็นว่า การศึกษาภูมินามของ “ชื่อสถานที่”ที่บุคคลในแต่ละหมู่บ้านในท้องถิ่นนั้นๆ กำหนดรับรู้เข้าใจร่วมกัน เพื่ออธิบายถึงที่ตั้งเฉพาะภูมินามนั้น มีที่มาจากต้นเหตุแตกต่างกันไป เช่น มาจากนิทาน ตำนาน ความเชื่อ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความสอดคล้องทางด้านภูมิศาสตร์ จากนามของบุคคลสำคัญ เป็นต้น ล้วนเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงร่องรอยความเป็นมา ข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้เราทราบประวัติของหมู่บ้าน และสะท้อนให้เห็นภาพของการดำรงชีวิต แนวคิด ค่านิยม ของคนในชุมชนในแง่มุมต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้การรับรู้เรื่องเล่ายักษ์ท้าวจึ่งขึ่งดังแดงมีคุณค่าต่อการอธิบายให้เห็นถึงวิถีชีวิตวัฒนธรรมของผู้คนในชุมชนท้องถิ่นแห่งนี้

2. ยักษ์ท้าวจึ่งขึ่งดังแดงกับความเป็นเครือญาติของกลุ่มคนทั้งสองฟากฝั่งน้ำโขง จากการศึกษาเนื้อหาของเรื่องเล่ายักษ์ท้าวจึ่งขึ่งดังแดงในสำนวนต่าง ๆ ผู้วิจัยพบว่าภาพของเกาะแก่งแหล่งหินที่เรียกกันว่า“แก่งคุคคู้” ในพื้นที่อำเภอเชียงคานนี้ หากมองในความเป็นภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ ก็จะมองว่าเป็นแก่งหินที่มีอยู่ตามธรรมชาติเท่านั้น แต่ในมิติของวัฒนธรรมชุมชนแล้วลักษณะของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติแห่งนี้ยังสื่อให้เห็นภาพตัวแทนทางความคิดอันเป็นโลกทัศน์ของกลุ่มคนในแถบลุ่มน้ำแห่งนี้อีกด้วย ซึ่งในงานวิจัยเรื่อง “แม่น้ำโขง: ตำนานปรัมปราและความสัมพันธ์กับชนชาติไทย” มีกล่าวให้เห็นถึงสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เป็นเกาะแก่งแหล่งดอนน้อยใหญ่ โดยเฉพาะบริเวณที่เรียกว่า “แก่งคุคคู้” นี้ว่า เป็นแก่งหินที่กั้นขวางอยู่กลางลำแม่น้ำโขง ซึ่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอเชียงคานจังหวัดเลย อยู่ตรงข้ามกับเมืองสานะคาม แขวงไชยะบุรี สปป.ลาว แก่งคุคคู้นี้เป็นเหมือนกับทำนบหรือฝายธรรมชาติที่กั้นน้ำโขงไม่ให้ไหลเชี่ยวกราด เซาะตลิ่งฝั่งตรงข้ามเป็นแก่งหินที่ช่วยลดกระแสน้ำที่ไหลรุนแรงในช่วงบริเวณที่มีความคดโค้งของสายน้ำ อีกทั้งยังเป็นแหล่งจับปลาและสถานที่ท่องเที่ยวของชุมชน กล่าวคือเมื่อถึงช่วงฤดูน้ำโขงลด แก่งหินตาม

ธรรมชาตินี้ก็จะมีลักษณะที่มีสายน้ำไหลคล้ายกับกระแสน้ำตก มีลานหินเกิดขึ้นเพื่อให้ผู้คนได้เล่นน้ำ แต่นั้นก็เป็นเพียงภาพของการให้ความหมายตามทัศนะของการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ แต่ในมิติของวัฒนธรรมชุมชนแล้ว นอกจากชาวบ้านจะได้สร้างเรื่องเล่าขึ้นมาเพื่อใช้เป็นฐานความรู้ในการอธิบายเหตุที่มาของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในลำน้ำโขง อธิบายความเป็นมาเป็นไปของแก่งหินที่ขวางกลางลำน้ำสายใหญ่ในพื้นที่บริเวณชุมชน แต่ในมิติการสื่อความหมายยังฉายให้เห็นภาพความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์อีกด้วย ดังจะเห็นได้จากการตีความผ่านเนื้อหาตัวบทในเรื่องเล่าที่สะท้อนให้เห็นว่าท้าวจึ่งคึงนี้ยังเป็นเหมือนบรรพบุรุษของชาวลาวที่มีอาชีพเป็นพรานป่าล่าสัตว์น้ำที่มีความเชี่ยวชาญชำนาญการมาก แก่งหินในธรรมชาติจึงเป็นตัวแทนของความเป็นเครือญาติกับกลุ่มคนลาวทั้งสองฟากฝั่งน้ำโขงผ่านตัวตนของท้าวจึ่งคึงดังแดงที่นับถือร่วมกัน ในวิธีคิดของผู้คนในชุมชนแถบนี้จึงมองว่าธรรมชาติในลำน้ำโขงเป็นเหมือนกับอนุสรณ์สถานของเครือญาติของตนที่ร่วมสายโลหิต การเรียกชื่อท้าวจึ่งคึงดังแดงซึ่งสื่อด้วยภาษาลาวเช่นนี้จึงได้แสดงให้เห็นร่องรอยทางความคิดที่ได้เรียกขานธรรมชาติและถือว่าธรรมชาติเหล่านี้เป็นญาติพี่น้องของตนเอง เป็นเสมือนผีบรรพบุรุษผู้ได้ช่วยเหลือเกื้อกูลให้กับผู้คนและชุมชนร่วมสายเลือด ดังนั้น ชาวบ้านจึงมีพิธีการเคารพนบไหว้ โดยการเลี้ยงผีและตั้งศาลเจ้าพ่อจึ่งคึงไว้ในบริเวณริมฝั่งน้ำโขง เพื่อเป็นที่เคารพบูชาและนับถือของคนทั่วไปในชุมชนแถบนี้ ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นภาพความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ของผู้คนสองริมฝั่งแม่น้ำโขงไทยและลาวที่มีความผูกพันใกล้ชิดกันผ่านเรื่องเล่ายักษ์ท้าวจึ่งคึงดังแดง ถึงแม้ทุกวันนี้ผู้คนจะมีสถานภาพของความเป็นพลเมืองภายใต้รัฐชาติที่ต่างกัน แต่ความเป็นกลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตร่วมกันมา จึงทำให้ผู้คนทั้งสองฝั่งลำน้ำยังไปมาหาสู่กันเรื่อยมาจนปัจจุบัน

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

ผลจากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างความหมายภูมิลักษณ์ท้องถิ่นในจังหวัดเลย: กรณีศึกษาเรื่องเล่าเกี่ยวกับยักษ์จึ่งขึ่งดังแดง”ทำให้เห็นถึงประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับ “ยักษ์ท้าวจึ่งขึ่งดังแดง” ที่ปรากฏอยู่ในการรับรู้ของผู้คนในชุมชนท้องถิ่นของอำเภอเชียงคานจังหวัดเลยแห่งนี้ จะเห็นว่าส่วนใหญ่มักจะเป็นเรื่องราวอธิบายเหตุ ไม่ว่าจะเป็นการอธิบายที่มาของการกำเนิดภูมิทัศน์ทางธรรมชาติต่าง ๆ เช่น เกาะแก่งแหล่งดอนน้อยใหญ่ที่กระจัดกระจายอยู่กลางลำน้ำโขงหรือลักษณะของภูผาหน้าถ้ำที่มีรูปสัณฐานดูแปลกหูแปลก รวมถึงการอธิบายที่มาของการตั้งชุมชนหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นความเป็นมาของชุมชนหรือการตั้งชื่อหมู่บ้านต่าง ๆ

2. จากลักษณะเนื้อหาของเรื่องเล่ายักษ์ท้าวจิ่งขิ่งดังแดงที่เก็บรวบรวมมาได้ จะเห็นถึงการอธิบายที่มาของสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ต่าง ๆ ที่มีลักษณะรูปพรรณสันฐานดูแปลหูแปลกตา ไม่ว่าจะเป็นที่มาของชื่อเรียกของเกาะแก่งแหล่งดอนน้อยใหญ่ที่กระจัดกระจายอยู่กลางลำน้ำโขง รวมถึงที่มาของชื่อเรียกของภูผาหน้าถ้ำต่าง ๆ ที่มีรูปพรรณสัณฐานดูแปลหูแปลกตา ตลอดจนความเป็นมาของชุมชนหรือที่มาของการตั้งชื่อหมู่บ้าน เป็นต้นว่าที่มาของชื่อหมู่บ้านที่ตั้งตามลักษณะรูปพรรณสันฐานของภูมิทัศน์ทางธรรมชาติที่ดูแปลหูแปลกตา รวมถึงที่มาของชื่อชุมชนที่ตั้งตามชื่อเรียกของบุคคลหรือสิ่งของและเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นลักษณะของสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ต่าง ๆ อันเป็นภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมที่ผู้คนต่างรับรู้ร่วมกันในชุมชนท้องถิ่น

3. จากการศึกษาความหมายของภูมิลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับเรื่องเล่ายักษ์ท้าวจิ่งขิ่งดังแดง จะเห็นถึงลักษณะความหมายทางภูมิลักษณ์ที่มีความเชื่อมโยงกับชื่อบ้านนามเมือง ชื่อภูผาหน้าถ้ำ ตลอดจนชื่อเกาะแก่งแหล่งหินเหล่านี้ซึ่งมีการให้ความหมายกับภูมินามสถานที่ต่าง ๆ ภายใต้มิติทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้คน ซึ่งแสดงให้เห็นความสำคัญของเรื่องเล่ายักษ์ท้าวจิ่งขิ่งดังแดงที่ได้บอกเล่าสืบทอดต่อกันมาในชุมชนท้องถิ่นแถบนี้

เอกสารอ้างอิง

ชลธิชา นิสัยสัตย์. (2552). *"ยักษ์" ในนิทานพื้นบ้านภาคเหนือของไทย: บทบาทและความหมายเชิงสัญลักษณ์.* บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ดนัย วินัยรัตน์. (2551). *การสร้างความหมายภูมิลักษณ์ท้องถิ่นผ่านนิทานพื้นบ้านเรื่องตาม่องล่าย.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล.

ปฐม หงษ์สุวรรณ. (2554). *แม่น้ำโขง :ตำนานปรัมปราและความสัมพันธ์กับชนชาติไทย.* กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.).

วันวิสา คำพิกาศ. (2558). *การศึกษา ความหมาย คุณค่าของภูมินามจากตำนานพื้นบ้านในชุมชนอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน.* บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

ศิราพร ฐิตะฐาน ณ ถลาง. (2537). *ในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น การศึกษาคติชนในบริบททางสังคมไทย.* กรุงเทพมหานคร: มติชน.

สัมภาษณ์, นายวิเชียร คูวาจารย์. อายุ 69 ปี. *อดีตข้าราชการครูบ้านผาแบ่น หมู่ที่ 11*, 20 มิถุนายน 2566.

สัมภาษณ์, นายวรวิทย์ อินทรศรี. อายุ 65 ปี. อดีตข้าราชการครูบ้านผาแบ่น หมู่ที่ 11, 20 มิถุนายน 2566.

สัมภาษณ์, นางกึ่ง ศรีเสาร์. อายุ 75 ปี. ชาวบ้านผาแบ่น หมู่ที่ 11, 19 ธันวาคม 2566.

สัมภาษณ์, นางคำ ป้องที. อายุ 78 ปี. ชาวบ้านผาแบ่น หมู่ที่ 11, 19 ธันวาคม 2566.

สัมภาษณ์, นางสำลี บัวคำ. อายุ 75 ปี. ชาวผาแบ่น หมู่ที่ 11, 19 ธันวาคม 2566.

สัมภาษณ์, นายประเสริฐ ชัยจันทร์. อายุ 76 ปี. ชาวผาแบ่น หมู่ที่ 6, 24 พฤษภาคม 2567.

สัมภาษณ์, นายสงวน บุญเรือง. อายุ 71 ปี. ชาวผาแบ่น หมู่ที่ 6, 24 พฤษภาคม 2567.

สัมภาษณ์, นางชิน สืบสาย. อายุ 86 ปี. ชาวผาแบ่น หมู่ที่ 6, 24 พฤษภาคม 2567.

การมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีต่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดกำแพงเพชร

PARTICIPATION OF ETHNIC GROUPS TO LOCAL POLITICAL DEVELOPMENT IN KAMPHAENG PHET PROVINCE

[1]พระครูโกศลวชิรกิจ และ [2]พระครูสังฆรักษ์โกศล มณิรตนา

[1]Phrakhru Kosonwachirakit and [2]Phrakhrusangkharak Kosal Maniratana

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]khmerkosal999@gmail.com

Received: August 12, 2024; **Revised**: November 2, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีต่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดกำแพงเพชร 2) เพื่อการพัฒนากิจกรรม และการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม 6 เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีต่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดกำแพงเพชร 3) เพื่อเสนอรูปแบบการการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธ์ที่มีต่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดกำแพงเพชร โดยผลการวิจัย พบว่า 1) การมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีต่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดกำแพงเพชร โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน 2) การพัฒนากิจกรรมการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ประกอบด้วย การพัฒนาศักยภาพความรู้ การส่งเสริมภาวะผู้นำ การเปิดพื้นที่การมีส่วนร่วม การเสริมสร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันการเปิดช่องทางเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ส่วนการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม 6 ประกอบด้วย เมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรม สาธารณโภคี สีลสามัญญตา และ ทิฏฐิสามัญญตา 3) รูปแบบการการมีส่วนร่วม

---

[1]อาจารย์ ดร., หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์กำแพงเพชร

[2] อาจารย์ ดร., หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์กำแพงเพชร

ของกลุ่มชาติพันธ์ที่มีต่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดกำแพงเพชร ประกอบด้วย การสร้างความรู้ การสร้างภาวะผู้นำการมีส่วนร่วม การสร้างพื้นที่การมีส่วนร่วม การสร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การสร้างช่องทางเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง และการสร้างการอยู่ร่วมกันด้วยดีตามหลักสาราณียธรรม 6

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม, กลุ่มชาติพันธุ์,การพัฒนาการเมืองท้องถิ่น

Abstract

This research aimed to : : 1. to study the participation of ethnic groups to local political development in Kamphaeng Phet Province, 2. to study activity development and the principles of Saraniyadhamma 6 application to promote the participation of ethnic groups to local political development in Kamphaeng Phet Province, 3. to propose the model for the participation of ethnic groups to local political development in Kamphaeng Phet Province. The Results of the study are summarized as follows 1) The overall of the participation of ethnic groups to local political development in Kamphaeng Phet Province is at moderate level When considering in each aspect, it was found that in moderate level at all aspects. 2) The Development of ethnic group participation activities includes: knowledge potential development, leadership promotion, opening of participation areas, Strengthening the forum for exchanging knowledge together, Opening channels for disseminating information. As for the application of the 6 Saraniyadhamma principles, it consists of Mettakayakarma, Mettavajikarma, Mettamanokarma, Satharanaphoki, Silasamaññata, Tithisamaññata. 3) The model for the participation of ethnic groups to local political development in Kamphaeng Phet Province include: 1) knowledge creation, Creating participatory leadership, Creating a participation areas, Creating a forum to exchange knowledge together, Creating channels to disseminate information and publicize thoroughly, Creating coexistence by the principles of the 6 Saraniyadhamma.

Keywords: participation, ethnic groups, local political development

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 78 บัญญัติไว้ว่า รัฐพึงส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ การจัดทำการบริการสาธารณะทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ รวมตลอดทั้งการตัดสินใจทางการเมือง และการอื่นใดบรรดาที่อาจมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชน โดยรัฐต้องให้ความสำคัญและดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังต่อไปนี้ 1. ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น 2. ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะ 3. ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับในรูปแบบองค์กรทางวิชาชีพหรือตามสาขาอาชีพที่หลากหลาย หรือรูปแบบอื่น 4. ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมืองและจัดให้มีกฎหมายจัดตั้ง กองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองเพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน รวมทั้ง สนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถแสดง ความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่ 5. ส่งเสริมและให้การศึกษาแก่ประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองและการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยสุจริตและเที่ยงธรรม ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนต้องคำนึงถึงสัดส่วนของหญิงและชายที่ใกล้เคียงกัน (พระครูอาทรวชิรกิจ และคณะ, 2565) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นมีลักษณะของการเข้าร่วมในโครงการกิจกรรมตามประเพณีและวันสำคัญเท่านั้น ขาดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท้องถิ่น อปท. ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนการดำเนินงาน อปท. ส่วนใหญ่ไม่ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงาน ไม่มีการกระจายข้อมูลข่าวสารและไม่มีการเปิดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น นอกจากนี้ อปท. ไม่มีการจัดทำฐานข้อมูลองค์กรชุมชน ไม่ใช้กลไกกลุ่ม องค์กร เครือข่ายภาคประชาชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาท้องถิ่น อีกอย่างหนึ่ง ปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนและการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ปัญหาส่วนใหญ่ได้แก่ ปัญหาด้านความรู้ ปัญหาด้านทัศนคติและค่านิยมทางการเมือง ปัญหาเกี่ยวกับผู้นำท้องถิ่น / ข้าราชการ ปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนและปัญหาเกี่ยวกับการนำเสนอข้อมูลสู่สาธารณชน (สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551)

การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางพระพุทธศาสนามีหลักของการประพฤติปฏิบัติในการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งรวมถึงกิจกรรมการเมืองในระบอบประชาธิปไตยทั้งในระดับประเทศ และในระดับท้องถิ่น โดยสมาชิกในชุมชนทุกคนควรปฏิบัติต่อกันด้วยความรักความเข้าใจต่อกันอย่างจริงใจ มีความระลึกนึกถึงกันอยู่เสมอ การอยู่ร่วมในหมู่ด้วยดีในด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่เป็นเพื่อนร่วมงานร่วมกิจการ หรือร่วมชุมชน ตลอดจนพี่น้องร่วมครอบครัว พึงปฏิบัติประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตตามหลักการอยู่ร่วมกัน ที่เรียกว่า สาราณียธรรม คือธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกันมี 6 ประการ คือ 1. เมตตากายกรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ โดยเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง 2. เมตตาวจีกรรม พูดต่อกันด้วยเมตตา คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพแสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง 3. เมตตามโนกรรม คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน 4. สาธารณ์โภคี ได้มาแบ่งกันกินใช้ คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน 5. สีลสามัญญตา ประพฤติให้ดีเหมือนเขา คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ 6. ทิฏฐิสามัญญตา ปรับความเห็นเข้ากันได้ คือ เคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถืออุดมคติหลักแห่งความดีงาม หรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน (พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546)

จังหวัดกำแพงเพชรเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทยที่อยู่บริเวณภาคเหนือตอนล่างและมีอาณาเขตที่ติดต่อกับภาคกลาง ในอดีตเมื่อ พ.ศ.2521-2524 ได้มีการอพยพของชาวไทยภูเขาเข้ามาในพื้นที่ของจังหวัด คือที่บริเวณอำเภอคลองลาน และใน พ.ศ.2525 ทางรัฐบาลไทยได้ออกพระราชกฤษฎีกากำหนดให้พื้นที่ป่าคลองลานเป็นอุทยานแห่งชาติ ต่อมาคณะกรรมการกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในจังหวัดกำแพงเพชร ได้มีคำสั่งดำเนินการอพยพชาวเขาไปยังพื้นที่ที่จัดสรรใหม่ในบริเวณอำเภอคลองลานและอำเภอใกล้เคียง จึงได้มีการจัดตั้งโครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ขึ้นด้วยพัฒนาการของกระบวนการใช้กฎหมายเพื่อเปลี่ยนพื้นที่การดำรงวิถีชีวิตดังกล่าว จึงทำให้กลุ่มคนขาวเขามีความพยายามที่จะปรับตัวในด้านพฤติกรรมเพื่อให้เข้ากับสังคมไทย แต่การพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชาวเขา จึงทำให้ชาวเขาเผ่าต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณอำเภอคลองลานและบริเวณใกล้เคียงต้องอพยพเข้าไปทำงานในเขตเมืองมากขึ้น สถานการณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขาในอำเภอคลองลาน กล่าวได้ว่าเป็นกลุ่มชาวเขาที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาของรัฐบาลไทย โดยในช่วงแรกกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ จำนวนกว่า 6 ชนเผ่า คือ ชนเผ่ากระเหรี่ยง ชนเผ่าลาหู่ซี (แม้ว) ชนเผ่าเย้า ชนเผ่ามูเซอ ชนเผ่าลีซอ และชนเผ่าอีก้อ ได้อพยพ

เข้ามาในพื้นที่และอาศัยอยู่ในดินแดนที่อยู่ในการควบคุมของรัฐบนพื้นที่สูง การมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจที่เหนือกว่า และกลุ่มคนพื้นราบ ถือเป็นแรงกดดันที่กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขาเผชิญในแผ่นดินไทย เป็นเหตุทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ตกอยู่ในสภาพคนชายขอบ ไม่เป็นที่ยอมรับจากสังคมพื้นราบ การเผชิญกับสถานการณ์ดังกล่าวทำให้กลุ่มชาวเขาเผ่าต่างๆ ต้องทำการสร้างพื้นที่ของตัวเองด้วยการปรับตัวให้เท่าทันสถานการณ์ มีการแสวงหาความรู้ด้านต่างๆ เพื่อปกป้องสิทธิประโยชน์และเพื่อสื่อสารสัมพันธ์กับคนพื้นราบ รวมไปถึงการรวมตัวของกลุ่มชาวเขาด้วยกันเอง ซึ่งถือได้ว่าเป็นการสร้างความเป็นชุมชนของชาติพันธุ์ เพื่อใช้เป็นเกราะป้องกันสำหรับการอยู่รอดในสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขา (โอกามา จ่าแกะ และคณะ, 2561)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวนั้น คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีต่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดกำแพงเพชร เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วม การพัฒนาการเมืองท้องถิ่น และเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์สืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีต่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดกำแพงเพชร

2. เพื่อพัฒนากิจกรรม และการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม 6 เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีต่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดกำแพงเพชร

3. เพื่อเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธ์ที่มีต่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดกำแพงเพชร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง“การมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธ์ที่มีต่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดกำแพงเพชร” เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย 3 ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1. การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึง การมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีต่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่นใน

จังหวัดกำแพงเพชร โดยมีเนื้อหาสาระสำคัญ 1) การมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีต่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่น 2) พัฒนากิจกรรม และการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม 6 เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีต่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่น 3) รูปแบบการการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธ์ที่มีต่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่น

2. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มุ่งเน้นการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่วิจัย ซึ่งคณะผู้วิจัยกำหนด ประชากร และกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้นำของกลุ่มชาติพันธ์ ผู้นำทางศาสนา ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้นำพิธี คณะกรรมการชนเผ่า ผู้นำที่อยู่ในชนเผ่าให้ความเคารพศรัทธา สมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และประชาชนทั่วไปที่อยู่ในพื้นที่การวิจัย โดยเป็นการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบความน่าจะเป็น ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 200 คน ใช้เครื่องมือการวิจัยเป็นแบบสอบถาม โดยคณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล เน้นศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามที่ได้เก็บรวบรวมจากกลุ่มประชากรในพื้นที่ จำนวน 200 คน โดยสถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยคณะผู้วิจัยลงพื้นที่การวิจัยประกอบด้วย 4 ตำบล ได้แก่ ตำบลคลองน้ำไหล ตำบลโป่งน้ำร้อน ตำบลคลองลานพัฒนา และตำบลสักงาม อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชรเพื่อดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้นำของกลุ่มชาติพันธ์ ผู้นำทางศาสนา ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้นำพิธี คณะกรรมการชนเผ่า ผู้นำที่อยู่ในชนเผ่าให้ความเคารพศรัทธา สมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และประชาชนทั่วไปที่อยู่ในพื้นที่การวิจัย จำนวน 20 คน และดำเนินการจัดสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชียวชาญ เพื่อใช้ในการศึกษาความคิดเห็น ทัศนคติที่มีต่อ การมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธ์ที่มีต่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดกำแพงเพชร ในการหาคำตอบที่ยังคลุมเครือ เพื่อช่วยให้งานวิจัยสมบูรณ์ถูกต้องยิ่งขึ้น จำนวน 10 ท่าน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) คณะผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาประกอบบริบท (Context Content Analysis) และสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธ์ที่มีต่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดกำแพงเพชร” ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีต่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดกำแพงเพชร โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$=2.97) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละ

ด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน คือ ด้านการบริหารท้องถิ่น ($\overline{X}$ = 3.00) ด้านการประเมินผล ($\overline{X}$ = 2.97) ด้านการติดตามตรวจสอบ ($\overline{X}$ = 2.96) และด้านนโยบายวางแผน ($\overline{X}$ = 2.96)

2. การพัฒนากิจกรรม และการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม 6 เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีต่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดกำแพงเพชร

2.1 การพัฒนากิจกรรมการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธ์ที่มีต่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดกำแพงเพชร ประกอบด้วย 1) การส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพความรู้ความสามารถกลุ่มชาติพันธุ์ การจัดอบรมเพื่อเพิ่มศักยภาพกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละชนเผ่าโดยเน้นการพัฒนาศักยภาพความรู้ความเข้าใจการมีส่วนร่วม และวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละชนเผ่า สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง การส่งเสริมศักยภาพภาพความรู้ด้านการใช้สิทธิ์เลือกตั้ง ความรู้ด้านสิทธิ เสรีภาพ บทบาทหน้าที่ของพลเมือง ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และการเมืองระบบรัฐสภา ความเป็นพลเมือง ประกอบด้วย หน้าที่พลเมือง การปฏิบัติตามกฎหมาย ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม ขั้นตอนการมีส่วนร่วม การกำหนดนโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วม การตระหนักในอำนาจตนเอง สิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมือง สิทธิส่วนบุคคล ความรู้ด้านกฎหมาย สิทธิมนุษยชน 2) การส่งเสริมภาวะผู้นำการมีส่วนร่วม การส่งเสริมภาวะผู้นำชนเผ่ามีส่วนสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ในการพัฒนาการเมืองท้องถิ่น โดยบทบาทของผู้นำชุมชนนั้นจะเอื้ออำนวยต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาการเมืองท้องถิ่นอย่างมาก ผู้นำชุมชนนั้นสามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ 1) ผู้นำที่เป็นทางการ 2) ผู้นำไม่เป็นทางการ 3) การส่งเสริมการเปิดพื้นที่การมีส่วนร่วม การเปิดพื้นที่การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีมิติกว้างขวางลึกซึ้ง การจัดเวทีเพื่อการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น การระดมความคิดเห็นโดยการจัดเวทีประชาคม การจัดทำประชาพิจารณ์เพื่อสำรวจความต้องการของกลุ่มชาติพันธุ์ การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นต้องใช้เวทีชุมชนเป็นฐานคิด ฐานการระดมทรัพยากร ฐานการตัดสินใจ ฐานดำเนินการ และฐานในการติดตามประเมินผล 4) การสร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การสร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อหนุนเสริมองค์ความรู้ที่เป็นของชุมชนเอง โดยเน้นการสร้างเวทีแลกเปลี่ยนความรู้และจัดให้มีการถอดบทเรียนร่วมกันอย่างต่อเนื่อง 5) การเปิดช่องทางเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง การเปิดช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างหลากหลาย เป็นวิธีการขั้นพื้นฐานที่ทำให้ประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารกิจการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เอกสารเผยแพร่ข้อมูลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วารสาร ป้าย/บอร์ดประชาสัมพันธ์ เสียงตามสาย หอกระจายข่าว ศูนย์เรียนรู้ชุมชน

2.2 การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม 6 เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีต่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดกำแพงเพชร หลักสาราณียธรรม เป็นหลักการส่งเสริมการอยู่ร่วมในหมู่ด้วยดี ในด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่เป็นเพื่อนร่วมงานร่วมกิจการ หรือร่วมชุมชน ตลอดจนพี่น้องร่วมครอบครัว พึงปฏิบัติตามหลักการอยู่ร่วมกัน ประกอบด้วย 1) การประยุกต์ใช้หลักเมตตากายกรรม เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ โดยเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง 2) การประยุกต์ใช้หลักเมตตาวจีกรรม เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้พูดต่อกันด้วยเมตตา คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพแสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง 3) การประยุกต์ใช้หลักเมตตามโนกรรม เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน 4) การประยุกต์ใช้หลักสาธารณโภคี เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้รู้จักการแบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน 5) การประยุกต์ใช้หลักสีลสามัญญตา เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้มีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนร่วม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะและ 6) การประยุกต์ใช้หลักทิฏฐิสามัญญตา เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้เคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถืออุดมคติ หลักแห่งความดีงาม หรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน

3. รูปแบบการการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธ์ที่มีต่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดกำแพงเพชร ประกอบด้วย

3.1 การสร้างความรู้ การพัฒนาศักยภาพด้านการสร้างความรู้ ประกอบด้วย 1) การพัฒนาศักยภาพความรู้ด้านการปกครองระบอบประชาธิปไตย เป็นรูปแบบการปกครองของประชาชนโดยประชาชน และเพื่อประชาชน โดยมีลักษณะที่สำคัญ คือ ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจในการปกครอง ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองโดยตรงหรือโดยอ้อม ประชาชนมีความเสมอภาคกัน และมีสิทธิเสรีภาพตามที่กฎหมายกำหนด 2) การพัฒนาศักยภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ด้านการส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น การเปิดโอกาสให้ประชาชนปกครองตนเอง หรือกำหนดวิถีชีวิตและอนาคตของชุมชนโดยคนในชุมชน 3) การพัฒนาศักยภาพความรู้เข้าใจในกระบวนการมีส่วนร่วมในระดับการให้ข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วมในระดับเปิดรับฟังความคิดเห็น การให้คำปรึกษาหารือ ระดับการวางแผนร่วมกัน ระดับให้เข้ามามีบทบาทร่วมปฏิบัติ 4) การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธ์ด้วยการส่งเสริมกระบวนการทางความคิดร่วมกัน การส่งเสริมกระบวนการตระหนักร่วมกันสร้าง และ การส่งเสริมกระบวนการร่วมกันพัฒนา

3.2 การสร้างภาวะผู้นำการมีส่วนร่วม การสร้างภาวะผู้นำการมีส่วนร่วม คือ การส่งเสริมความเป็นผู้นำของกลุ่มชาติพันธุ์จึงมีความสำคัญมากต่อการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีต่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่น เพราะผู้นำกลุ่มชาติพันธุ์จะทำหน้าทีดูแลของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเขา เป็นผู้ที่ต้องมีความเสียสละสูงทำหน้าที่เป็นตัวแทนของกลุ่มชนเผ่าใน ผู้นำกลุ่มชาติพันธุ์มีบทบาทในการส่งเสริมพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ชนเผ่าเป็นอย่างมาก ผู้นำกลุ่มชาติพันธุ์สามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ 1) ผู้นำที่เป็นทางการ มีบทบาทมีตำแหน่งอยู่เดิมในหมู่บ้าน เช่น สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นบุคคลที่ชุมชนศรัทธา เชื่อมั่นไว้วางใจ มีคุณสมบัติ มีความเสียสละและความมุ่งมั่นตั้งใจจริง รับผิดชอบงานส่วนรวมอย่างเต็มที่ทุกอย่าง 2) ผู้นำไม่เป็นทางการ คือ บุคคลที่มีความมุมานะตั้งใจจริง ยอมเสียสละเพื่อส่วนรวม มีความมุ่งมั่นรับผิดชอบสูง จนสามารถทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งจนประสบผลสำเร็จ

3.3 การสร้างพื้นที่การมีส่วนร่วม การสร้างพื้นที่การมีส่วนร่วม ประกอกด้วย 1) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นต้องเปิดพื้นที่อย่างกว้างขวางลึกซึ้งยึดความต้องการของประชาชนเป็นพื้นฐาน 2) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นฐานคิดหลักในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดจิตสำนึกรักท้องถิ่น 3) ส่งเสริมการจัดเวทีประชาคมความคิดเห็น การระดมความคิดเห็นโดยการจัดเวทีประชาคม การจัดทำประชาพิจารณ์ ใช้เวทีชุมชนเป็นฐานคิด ฐานการระดมทรัพยากร ฐานการตัดสินใจ ฐานดำเนินการ และฐานในการติดตามประเมินผล 4) ส่งเสริมให้มีการจัดเวทีประชุมในลักษณะต่างๆ เช่น เวทีประชุมประชาคมหมู่บ้าน ประชาคมตำบล เวทีประชุมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสัญจรเคลื่อนที่

3.4 การสร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การสร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อหนุนเสริมองค์ความรู้ที่เป็นของชุมชนเอง ซึ่งเป็นกลไกสำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ต้องจัดให้มีการส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีต่อการเมืองท้องถิ่น เช่น การจัดเวทีสาธารณะ การพบปะแบบไม่เป็นทางการ การประชุมเชิงปฏิบัติการ รูปแบบคณะที่ปรึกษาเป็นต้น

3.5 การสร้างช่องทางเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง การสร้างช่องทางเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง โดยการเปิดช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างหลากหลาย เป็นวิธีการขั้นพื้นฐานที่ทำให้ประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารกิจการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การเปิดช่องทางให้ประชาชนรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งขึ้นอยู่กับวิธีคิดและวิธีการของแต่ละองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เอกสารเผยแพร่ข้อมูลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วารสาร ป้าย/บอร์ดประชาสัมพันธ์ เสียงตามสาย เป็นต้น

3.6 การสร้างการอยู่ร่วมกันด้วยดีตามหลักสาราณียธรรม 6 การส่งเสริมการอยู่ร่วมในหมู่ด้วยดี ในด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่เป็นเพื่อนร่วมงานร่วมกิจการ หรือร่วมชุมชน ตลอดจนพี่น้องร่วมครอบครัว พึงปฏิบัติตามหลักการอยู่ร่วมกัน ที่เรียกว่า สาราณียธรรม ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ประกอบด้วย 1) การสร้างการอยู่ร่วมกันตามหลักเมตตากายกรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา เป็นหลักการอยู่ร่วมกัน ความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ โดยเต็มใจและทำต่อกันด้วยเมตตา 2) การสร้างการอยู่ร่วมกันตามหลักเมตตาวจีกรรม พูดต่อกันด้วยเมตตา การส่งเสริมสนับสนุนการสร้างการอยู่ร่วมกันโดยการพูดต่อกันด้วยเมตตา เป็นการช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ การสั่งสอน หรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี 3) การสร้างการอยู่ร่วมกันตามหลักเมตตามโนกรรม คิดต่อกันด้วยเมตตา การส่งเสริมสนับสนุนการสร้างการอยู่ร่วมกันด้วยการคิดต่อกันด้วยเมตตา การตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน 4) การสร้างการอยู่ร่วมกันตามหลักสาธารณโภคี ได้มาแบ่งกันกินใช้ การส่งเสริมสนับสนุนการสร้างการอยู่ร่วมกันด้วยดี การรู้จักการแบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม 5) การสร้างการอยู่ร่วมกันตามหลักสีลสามัญญตา ประพฤติดีเหมือนเขา การส่งเสริมสนับสนุนการสร้างการอยู่ร่วมกันให้มีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนร่วม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ 6) การสร้างการอยู่ร่วมกันตามหลักทิฏฐิสามัญญตา ปรับความเห็นเข้ากัน การส่งเสริมสนับสนุนการสร้างการอยู่ร่วมกันด้วยการเคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญยึดถืออุดมคติ หลักแห่งความดีงาม หรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง“การมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธ์ที่มีต่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดกำแพงเพชร” มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีต่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดกำแพงเพชร โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน คือ ด้านการบริหารท้องถิ่น ด้านการประเมินผล ด้านการติดตามตรวจสอบ และด้านนโยบายวางแผน ผลการศึกษาสอดคล้องกับผลการวิจัยของ เอมอร แสนภูวา (2564) พบว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนชาวสกลนครโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 2.61 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยมากที่สุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยอ้อม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.68 รองลงมาคือด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.62

ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.59 และน้อยที่สุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบถกแถลง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.57

2. การพัฒนากิจกรรม และการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม 6 เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีต่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดกำแพงเพชร คือ 1. การพัฒนากิจกรรมการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีต่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดกำแพงเพชร ประกอบด้วย 1) การส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพความรู้ 2) การส่งเสริมภาวะผู้นำการมีส่วนร่วม 3) การส่งเสริมการเปิดพื้นที่การมีส่วนร่วม 4) การเสริมสร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และ 5) การเปิดช่องทางเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง 2. การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม 6 เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีต่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดกำแพงเพชร ประกอบด้วย 1) เมตตากายกรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา 2) เมตตาวจีกรรม พูดต่อกันด้วยเมตตา 3) เมตตามโนกรรม คิดต่อกันด้วยเมตตา 4) สาธารณโภคี รู้จักการแบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม 5) สีลสามัญญตา ประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนร่วม และ 6) ทิฏฐิสามัญญตา เคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน

3. รูปแบบการการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธ์ที่มีต่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดกำแพงเพชร ประกอบด้วย 1) การสร้างความรู้ คือการส่งเสริมศักยภาพความรู้ด้านการปกครองระบอบประชาธิปไตย ความรู้การปกครองส่วนท้องถิ่น 2) การสร้างภาวะผู้นำการมีส่วนร่วม คือ ผู้นำที่มีคุณธรรม มีความเสียสละ มีความรับผิดชอบงานส่วนรวมอย่างเต็มที่ทุกอย่าง มีความอดทน ยอมเสียสละเพื่อส่วนรวม 3) การสร้างพื้นที่การมีส่วนร่วม มีการส่งเสริมพื้นที่การมีส่วนร่วมจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น การจัดเวทีประชาคมระดมความคิดเห็นโดยใช้เวทีชุมชนเป็นฐานคิด ฐานการระดมทรัพยากร ฐานการตัดสินใจ ฐานดำเนินการ และฐานในการติดตามประเมินผล 4) การสร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน มีการจัดเวทีสาธารณะ การพบปะแบบไม่เป็นทางการ การประชุมเชิงปฏิบัติการ 5) การสร้างช่องทางเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง มีการส่งเสริมการเปิดช่องทางให้ประชาชนเข้าร่วมฟังการประชุมท้องถิ่น การจัดให้มีการถ่ายทอดการประชุมสภาท้องถิ่น และ 6) การสร้างการอยู่ร่วมกันด้วยดีตามหลักสาราณียธรรม 6 โดยการสร้างการอยู่ร่วมกันตามหลักเมตตากายกรรม การสร้างการอยู่ร่วมกันตามหลักเมตตาวจีกรรม การสร้างการอยู่ร่วมกันตามหลักเมตตามโนกรรม การสร้างการอยู่ร่วมกันตามหลักสาธารณโภคี การสร้างการอยู่ร่วมกันตามหลักสีลสามัญญตา และการสร้างการอยู่ร่วมกันตามหลักทิฏฐิสามัญญตา

ผลการศึกษาสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ภวัต พัฒนิภากร (2562) พบว่า กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีพฤติกรรมทางการเมืองในระดับท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง ภายใต้อิทธิพลของพลวัตทางการเมือง ประกอบด้วย 4 รูปแบบ ได้แก่ (1)

รูปแบบการใช้สิทธิเลือกตั้ง (2) รูปแบบการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง (3) รูปแบบกิจกรรมชุมชน และ (4) รูปแบบการติดต่อเป็นการเฉพาะ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ไพลิน ภู่จีนาพันธ (2562) พบว่า การสร้างบทบาทการทำงานร่วมกันในรูปแบบของภาคีเครือข่ายเพื่อประชาธิปไตยระหว่างคณะกรรมการการเลือกตั้ง พรรคการเมืองและสาขาพรรคการเมืองผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สถาบันการศึกษาและภาคประชาสังคมอื่น ในจังหวัดเชียงใหม่ ในการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนทั้งเรื่องของระบบเลือกตั้งและกฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างทั่วถึง

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีต่อการพัฒนาการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดกำแพงเพชร ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยดังนี้

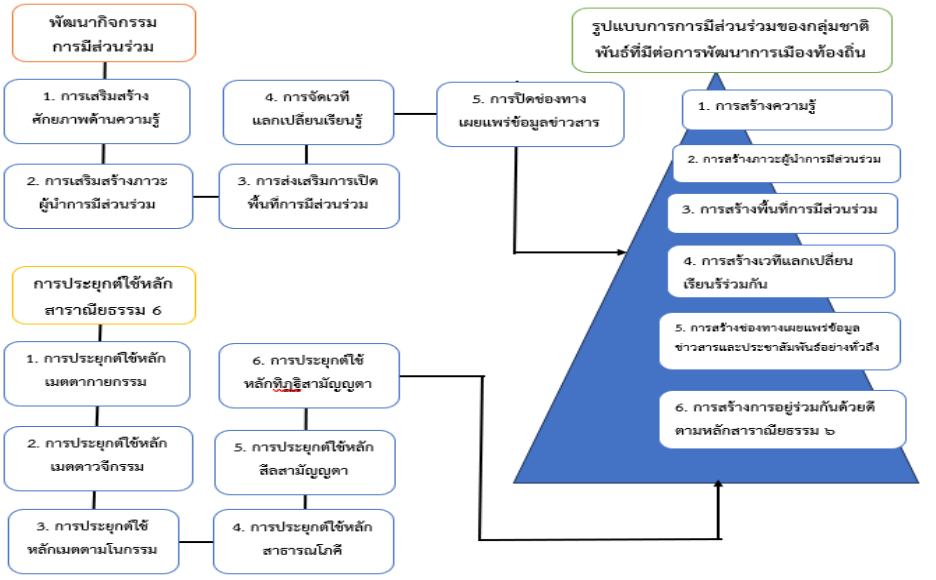

ภาพที่ 1 : องค์ความรู้จากการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

เอมอร แสนภูวา. (2564). *กระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนของกลุ่มผู้ร่วมพัฒนาความมั่นคงชุมชนตามแนวชายแดนจังหวัดศรีสะเกษเพื่อลดความเหลื่อมล้ำโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน. รายงานการวิจัย,* กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.

โอกามา จ่าแกะ และคณะ. (2561). *กระบวนการเป็นผู้นำแบบทางการและการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขา กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขา อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร.*รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, 2561.

ไพลิน ภู่จีนาพันธ์. (2563). *การศึกษาความเคลื่อนไหวทางการเมืองและพฤติกรรมการเลือกตั้งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2562 จังหวัดเชียงใหม่.* รายงานการวิจัย. สำนักวิจัยและพัฒนา : สถาบันพระปกเกล้า.

นิยม เวชกามา. (2562). *รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนชาวสกลนครตามแนวพุทธจิตวิทยา.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูอาทรวชิรกิจ และคณะ. (2565). รูปแบบการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนววิถีพุทธในงานต่อต้านการทุจริต และการสร้างเครือข่ายต่อต้านการทุจริตอย่างยั่งยืน. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ภวัต พัฒนนิภากร. (2562). *รูปแบบพฤติกรรมทางการเมืองในระดับท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 1 ภายใต้อิทธิพลของพลวัตทางการเมือง.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ราชกิจจานุเบกษา. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560.* กรุงเทพฯ : ราชกิจจานุเบกษา.

สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2551). *รายงานประจำปี 2551.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

การจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมชุมชนมอญ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

CREATING A DATABASE OF THE MON COMMUNITY'S CULTURAL ENVIRONMENT RESOURCES IN SAM KHOK DISTRICT, PATHUM THANI PROVINCE

[1]จิตตรี พละกุล, [2]อนัญญา โพธิ์ประดิษฐ์ และ [3]นิติกร อ่อนโยน

[1]Jittree Palakul, [2]Ananya Popradit and [3]Nitikorn On-yone

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี

Valaya Alongkorn Rajabhat University under the Royal Patronage

[1]jittreechem@gmail.com, [2]ananya.po@vru.ac.th,

[3]o.nitikorn@gmail.com,

Received: August 12, 2024; **Revised**: November 2, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาแหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมอญ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี 2) เพื่อจัดทำฐานข้อมูลแหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมอญ ที่ยังคงวิถีชุมชนมอญและมีโรงเรียนภายในชุมชน อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยใช้หลักการวิจัยเชิงสำรวจและการศึกษาเชิงพรรณนาประกอบการค้นคว้าข้อมูลทุติยภูมิ ผลการศึกษาพบว่า จังหวัดปทุมธานีมีแหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมรวม 4 ประเภท 49 แห่ง ได้แก่ 1) แหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภท วัด วัดร้าง ศาสนสถาน จำนวน 37 แห่ง2) แหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภทพิพิธภัณฑ์สถาปัตยกรรม พระราชวัง จำนวน 2 แห่ง 3) แหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภทแหล่งโบราณคดี

---

[1] นักศึกษา หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี

ที่ขุดค้นแล้ว และยังไม่ได้ขุดค้น โบราณวัตถุ เตาเผาโบราณ จำนวน 1 แห่ง และ 4) แหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภทชุมชนโบราณ เมืองโบราณ อุทยานประวัติศาสตร์ จำนวน 1 แห่ง คือ บ้านสามโคก การศึกษาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมอญ ที่ยังคงวิถีชุมชนมอญและมีโรงเรียนภายในชุมชน อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี พบว่า ปัจจุบันยังเหลือชุมชนมอญที่ยังคงมีวิถีการดำเนินชีวิตตามรูปแบบเดิม โดยมียังมีองค์ประกอบสำคัญแห่งการการเกื้อกูลกันทั้ง ชุมชน วัด และโรงเรียน จำนวน 6 แหล่งเท่านั้น และเนื่องด้วยการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วภายใต้บริบทของสังคมเมืองอาจส่งผลให้มรดกวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าเหล่านี้ ค่อยเลือนหายไป จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอนุรักษ์และให้ความสำคัญกับแหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมอญและวิถีชีวิตชุมชนมอญ ให้คงอยู่คู่เมือง สามโคก ปทุมธานี

คำสำคัญ : สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม; ชุมชนมอญ; ประวัติศาสตร์ไทย

Abstract

The research aims to: 1) examine the sources of Mon art environments in Sam Khok District, Pathum Thani Province; and 2) compile a database of Mon art environment sources that maintain the way of life for the Mon community and operate schools there. Secondary data research is incorporated into the study in addition to exploratory and descriptive approaches. Based on the study's findings, Pathum Thani may be divided into four sorts of its 49 cultural heritages: (1) Mon art environment sources consist of temples, abandoned temples, and religious sites, totaling 37 sites; (2) Mon art environment sources consisting of museums, architecture, and palaces, totaling 2 sites; (3) Mon art environment sources consisting of excavated and unexcavated archaeological sites, antiquities, and ancient kilns, totaling 1 site and (4) Mon art environment sources consisting of ancient communities, ancient cities, and historical parks, totaling 1 site, which is Ban Sam Khok. As to the findings of the research conducted on Mon art environment sources in Sam Khok District, Pathum Thani Province, only six Mon villages remain today that follow their traditional way of life and have schools inside their community. The essential components of mutual assistance between the community, temples, and schools still exist in these communities. The swift alterations in the urban social milieu may cause these priceless cultural legacies to progressively vanish. To ensure the Mon community's existence in Sam Khok, Pathum Thani, it is imperative to

preserve and give priority to the sources of the Mon art environment and their way of life.

Keywords : Cultural environment; Mon community; Thai history

บทนำ

ประเทศไทยเป็นชาติที่มีอารยธรรมสืบเนื่องมามานาน สิ่งบ่งชี้ถึงการมีอารยธรรมนั้นแสดงออกมาในรูปผลงานทางด้านศิลปกรรม ความรุ่งเรืองของศิลปกรรมในอดีต ไม่ว่าจะเป็นโบราณสถาน อนุสาวรีย์ ร่องรอยของโบราณสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ ซากโบราณสถานและแหล่งโบราณคดี ล้วนเป็นผลงานที่บรรพชนได้อุทิศ ความคิด เวลา และแรงงาน บรรจงประดิษฐานศิลปกรรมเหล่านั้นด้วยความวิริยะอุตสาหะ (หน่วยงานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจังหวัดนครราชสีมา, 2536) ความสำคัญในคุณค่าของมรดกทางศิลปกรรมนี้ มีคุณค่าทางวัฒนธรรม คุณค่าทางการศึกษา และคุณค่าทางอารมณ์ (กรมศิลปากร, 2533) ซึ่งไม่สามารถประเมินมูลค่าได้ เพราะมีคุณค่ายิ่งทางจิตใจและความภาคภูมิใจ เป็นทรัพย์สินทางปัญญาและเป็นเอกลักษณ์ ศิลปกรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญประเภทหนึ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อให้การดำรงชีวิตของตนเป็นไปอย่างมีคุณภาพ การรักษาศิลปกรรมให้คงอยู่จำเป็นต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมแก่แหล่งศิลปกรรมนั้น (สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, 2528 อ้างถึงใน วรพร ลำพงษ์เหนือ, 2548) ในทางกลับกันหากสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวเนื่องกับศิลปกรรมถูกทำลายหรือเสื่อมโทรมลงไป ย่อมส่งผลกระทบให้คุณภาพและคุณค่าด้อยลงจนหมดความหมายในที่สุด (Popradit et al., 2023) ดังนั้นสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่อยู่โดยรอบแหล่งศิลปกรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องและมีความสัมพันธ์กันทั้งทางตรงและทางอ้อม นั้นจึงถูก เรียกว่า “สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (Cultural Environment)” (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2560)

ปัจจุบันประเทศไทยมีแหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในจังหวัดต่างๆ จำนวนรวมทั้งสิ้น 5,384 แห่ง จำแนกตามประเภทของแหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเป็น 7 ประเภท ได้แก่ ประเภทที่ 1 อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน สถาน หลักเมือง จำนวน 221 แห่ง ประเภทที่ 2 วัด วัดร้าง และศาสนสถาน จำนวน 2,896 แห่ง ประเภทที่ 3 พิพิธภัณฑ์ สถาปัตยกรรม พระราชวัง จำนวน 277 แห่ง ประเภทที่ 4 แหล่งโบราณคดีที่ขุดค้นแล้ว และยังไม่ได้ขุดค้น โบราณวัตถุ เตาเผาโบราณ จำนวน 759 แห่ง ประเภทที่ 5 ชุมชนโบราณ เมืองโบราณ อุทยานประวัติศาสตร์ จำนวน 585 แห่ง ประเภทที่ 6 เมืองเก่า เมืองประวัติศาสตร์ จำนวน 31 แห่ง และประเภทที่ 7 ย่านชุมชนเก่า จำนวน 614 แห่ง จากข้อมูลพบว่าแหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภทที่ 2 คือ วัด วัดร้าง และศา

สนสถาน มีจำนวนมากที่สุด ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ศาสนสถาน มีบทบาทสำคัญในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในฐานะที่เป็นสถานศึกษา สถานพยาบาล สถานสงเคราะห์เด็กและคนชรา และสถานบริการสวัสดิการชุมชน จึงเป็นแหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่มีคุณค่าและมีความสำคัญ อีกทั้งในยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวิติศาสตร์ของชาติอีกด้วย

ปทุมธานีเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีแหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมสำคัญ อย่างไรก็ตามปทุมธานีเป็นเมืองที่รองรับการขยายตัวของกรุงเทพมหานคร (จิตตรี พละกุล และคณะ, 2567) ปทุมธานีเดิมเป็นเมืองเก่ามีศูนย์กลางเมืองตั้งอยู่ที่เชิงรากหรือตำแหน่งปัจจุบันคือ เชียงราก พื้นที่ตำบลบ้านงิ้วฝั่งซ้ายแม่น้ำเจ้าพระยา มีชื่อเดิมว่าเรียกว่า “บ้านสามโคก” ต่อมาในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แห่งกรุงศรีอยุธยา พ.ศ.2202 มังนันทมิตรผู้เป็นอาพระเจ้าอังวะได้กวาดต้อนครอบครัวมอญ เมืองเมาะตะมะ อพยพหนีภัยจากศึกพม่า เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกรุงเทพทวาราวดีศรีอยุธยา ซึ่งสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ครอบครัวมอญเหล่านั้น ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านสามโคก จากนั้นชุมชนสามโคกได้พัฒนาต่อมาเป็นลำดับ ต่อมาในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชแห่งกรุงธนบุรี ชาวมอญได้อพยพหนีพม่าเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร เป็นครั้งที่ 2 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ อนุญาตให้ตั้งบ้านเรือนที่บ้านสามโคกและครั้งสุดท้ายในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการอพยพชาวมอญครั้งใหญ่จากเมืองเมาะตะมะ เข้าสู่ประเทศไทยเรียกว่า “มอญใหญ่” พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ชาวมอญบางส่วนตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านสามโคก อีกเช่นเดียวกัน ฉะนั้น จากชุมชนขนาดเล็ก“บ้านสามโคก”จึงกลายเป็น “เมืองสามโคก” ชุมชนขนาดใหญ่ในกาลต่อมา ชาวมอญที่อพยพหนีภัยต่างตั้งถิ่นฐานกระจัดกระจายอยู่ตลอดพื้นที่สองฟากฝั่งแม่นำเจ้าพระยา ในสมัยพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเสด็จประพาสเมืองสามโคก พสกนิกรชาวมอญรามัญได้หลั่งไหลมาทูลเกล้าถวายดอกบัวแด่พระองค์เป็นประจำ จึงทรงพระราชทานนามเมืองใหม่เพื่อเป็นสิริมงคลว่า“เมืองประทุมธานี”ดังปรากฏหลักฐานในวรรณคดีสุนทรภู่ จากนิราศภูเขาทองดังนี้

> “ ถึงสามโคกถวิลถึงปู่นเกล้า พระพุทธเจ้าหลวงบำรุงซึ่งกรุงศรี
> ประทานนามสามโคกเป็นเมืองตรี ชื่อประทุมธานีเพราะมีบัว”

ในปีพ.ศ. 2461 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานนามเมืองจาก “ประทุมธานี” เป็น“ปทุมธานี”จังหวัดปทุมธานีที่มีแหล่งศิลปกรรม โบราณสถานที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ แสดงถึงร่องรอยความรุ่งเรืองของมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นและวิถีชีวิตของคนมอญ (วีรวัฒน์ วงศ์ศุปไทย 2555 อ้างถึงใน วงศ์ธีรา สุวรรณิน และคณะ 2557) ปทุมธานีมีแหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมรวม 4 ประเภท 49 แห่ง ได้แก่ 1) แหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภท วัด วัดร้าง ศาสนสถาน จำนวน 37 แห่ง อันได้แก่ วัดฉาง วัดชินวรารามวรวิหาร วัดตลาดเหนือ วัด

น้ำวน วัดบางคูวัดใน วัดบางหลวง วัดป่ากลางทุ่ง วัดมะขาม วัดสำแล วัดเจตวงศ์(ร้าง) วัดเทียนถวาย วัดโคก วัดโบสถ์ โบสถ์และเจดีย์วัดลุ่ม (ร้าง) วัดมูลจินดาราม วัดเขียนเขต วัดบัวแก้วเกสร วัดเจดีย์หอย วัดกร่าง วัดจันทน์กะพ้อ วัดชัยสิทธาวาส วัดตำหนัก วัดถั่วทอง วัดท้ายเกาะใหญ่ วัดบางเตยกลาง วัดบางเตยนอก วัดบ้านพร้าวใน วัดประทุมทอง วัดพลับสุธาวาส วัดศาลาแดงเหนือ วัดสองพี่น้อง วัดสะแก วัดสิงห์ วัดเจดีย์ทอง วัดเมตารางค์ วัดไก่เตี้ย และวัดไผ่ล้อม 2) แหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภทพิพิธภัณฑ์ สถาปัตยกรรม พระราชวัง จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ ศาลากลางจังหวัดปทุมธานี (หลังเดิม) และ พลับพลาแรกนาขวัญ (วัดบัวขวัญ) 3) แหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภทแหล่งโบราณคดีที่ขุดค้นแล้ว และยังไม่ได้ขุดค้น โบราณวัตถุ เตาเผาโบราณ จำนวน 1 แห่ง คือ เตาโอ่งอ่าง (เตาสามโคก) 4) แหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภทชุมชนโบราณเมืองโบราณ อุทยานประวัติศาสตร์ จำนวน 1 แห่ง คือ บ้านสามโคก (ชุมชนตลาดเก่าสามโคก) และแหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภทย่านชุมชนเก่า จำนวน 7 แห่ง ได้แก่ ชุมชนตลาดน้ำคลองสาม ชุมชนตลาดเก่าคลองรังสิต ชุมชนปากคลอง 5 ชุมชนปากคลอง 7 ชุมชนคลองระแหง ชุมชนปากคลอง 11 และ ชุมชนปากคลอง 13

จากข้อมูลดังกล่าวมาแล้วนั้น การศึกษาแหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และชุมชนมอญ ในอำเภอสามโคก จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งเนื่องจากเป็นต้นกำเนิดของจังหวัดและเป็นถิ่นฐานแรกของชุมชนมอญที่เข้ามาอาศัยในจังหวัดปทุมธานี และเพื่อเป็นการสนับสนุนและกระตุ้นเตือนให้เกิดความหวงแหนและอนุรักษ์ไว้ในชุมชนให้ยั่งยืนต่อไป ในการศึกษาครั้งนี้จึงมีความมุ่งหวังที่จะรวบรวมข้อมูล จัดระบบข้อมูลที่สำคัญต่างๆ เพื่อให้สะดวกในการนำไปเป็นหลักฐานในการอ้างอิงในการศึกษาต่อไป โดยแสดงผลการศึกษาให้ง่ายและสะดวกในการสืบค้น อันเป็นส่วนสนับสนุนและส่งเสริมคุณภาพทางการศึกษาของนักเรียน นักศึกษา ตลอดจนผู้ที่สนใจทั่วไป และสามารถนำข้อมูลไปใช้ส่งเสริมการอนุรักษ์แหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ชุมชนมอญ และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของจังหวัดปทุมธานีต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมอญ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
2. เพื่อจัดทำฐานข้อมูลแหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมอญ ที่ยังคงวิถีชุมชนมอญและมีโรงเรียนภายในชุมชน อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ และการศึกษาเชิงพรรณนา (Descriptive study) ร่วมด้วยการศึกษาค้นคว้าเอกสารข้อมูลทุติยภูมิ ทั้งหนังสือและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมศิลปากร และสำนักการจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งดำเนินการในภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยมุ่งเน้นการสำรวจแหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมอญใน อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยหลักแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ 1) แนวคิดด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม 2) แนวคิดด้านประวัติศาสตร์ของแหล่งชุมชนมอญ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แหล่งข้อมูลทุติยภูมิต่าง ๆ เอกสาร จดหมายเหตุ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น กรมศิลปากร และสำนักการจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3.2 เครื่องกำหนดพิกัดทางภูมิศาสตร์ในระบบ UTM

4. การวิเคราะห์และจัดทำฐานข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์และจัดทำฐานข้อมูลโดยการจัดระบบข้อมูลที่ได้จากการสำรวจแหล่งสิ่งแวดล้อมศิปกรรมชุมชนมอญแล้วนำเสนออย่างมีแบบแผนประกอบกับการใช้ข้อมูลที่ได้มาจากทุกส่วน

ผลการวิจัย

จากการสำรวจและศึกษาแหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมอญ ที่มีองค์ประกอบครบสมบูรณ์ทั้ง 3 ส่วนคือ 1) การตั้งถิ่นฐานของชุมชนมอญ 2) โบราณสถานในระบบศิลปวัฒนธรรมมอญ และ 3) โรงเรียนที่อยู่รอบแหล่งศิลปกรรมมอญ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี พบว่า มีจำนวน 6 แห่ง เพื่อรวบรวมข้อมูล ได้แก่ พิกัดภูมิศาสตร์ในระบบ UTM ที่ตั้ง อายุสมัยของการก่อสร้าง ประวัติพอสังเขป ปูชนียสถานและศิลปวัตถุ ข้อมูลการประกาศขึ้นทะเบียน สิ่งที่สำคัญที่ขึ้นทะเบียน (บางแหล่ง) ถิ่นฐานชุมชนมอญและโรงเรียนใกล้ชุมชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. วัดสะแก เป็นวัดโบราณที่มีมาตั้งแต่ครั้งแผ่นดินกรุงศรีอยุธยา และถูกปล่อยให้รกร้างไประยะหนึ่งเมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาปีพ.ศ. 2310 ภายหลังชาวมอญเมืองเมาะตะมะ อพยพมาอยู่

ที่สามโคก ได้ทำการบูรณะปฏิสังขรณ์กลับคืนมาอีกครั้ง วัดสะแก นับว่าเป็นวัดที่ตั้งอยู่ในเขตตัวเมืองสามโคกเก่า ซึ่งยังคงเหลือร่องรอยโบราณสถาน โบราณวัตถุให้ศึกษาอ้างอิง ถึงยุคสมัยและรูปแบบศิลปกรรมงานช่างอยู่บ้าง ปัจจุบันมีสถาปัตยกรรมสำคัญที่ได้รับการขึ้นทะเบียนได้แก่ (1) วิหารเก่า 1 หลัง (2) เจดีย์ 6 เจดีย์ (3) หอระฆัง (4) เจดีย์แปดเหลี่ยม ที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 118 ตอนพิเศษ 33 ง หน้า 1 ลงวันที่ 9 เมษายน 2544 (ประกาศกรมศิลปากร, 2544) (ภาพที่ 1-2)

ภาพที่ 1 (ก) ด้านข้างของวิหารเก่า วัดสะแก (ข) เจดีย์เก่าหน้าโบสถ์ วัดสะแก

ภาพที่ 2 (ก) เจดีย์แปดเหลี่ยมหน้าโบสถ์ วัดสะแก (ข) หอระฆัง วัดสะแก

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปวัดสะแก

พิกัด	47P 0666042 – 1554724
ที่ตั้ง	หมู่ 2 ตำบลสามโคก อำเภอสามโคก
อายุสมัยของการก่อสร้าง	สร้างขึ้นเมื่อ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2115 (สมัยอยุธยาตอนกลาง) โดยชาวมอญอพยพชาวบ้านนิยมเรียกว่า วัดตะแก ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2321 จัดเป็นวัดราษฎร์นิกายมหานิกาย
ปูชนียสถานและศิลปวัตถุ	1) พระประธานสมัยอยุธยาสร้างด้วยศิลาแลงหน้าประดิษฐานในอุโบสถ 2) พระพุทธรูปปางอุ้งบาตรสมัยอยุธยาประดิษฐานอยู่บนหอสวดมนต์ 3) พระปรางค์หน้าโบสถ์สร้างด้วยศิลาแดง 4) วิหารเก่า สมัยอยุธยา มีอายุประมาณ 400 ปี นับเป็นวิหารที่มีรูปแบบศิลปงานช่างของต่างวัฒนธรรมที่มารวมตัวกันเป็นวิหารวัดสะแกได้อย่างลงตัว โดยตัวอาคารวิหารเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยฐานอ่อนโค้งท้องสำเภาแบบอยุธยา หน้าบันด้านหน้าตกแต่งด้วยลวดลายปูนปั้นเป็นลายก้านขดลายฝรั่ง ศิลปะแบบ “โรโคโค” (Rococo) ของฝรั่งเศส ลายก้านขดใบและดอก “อะแคนธัส” (Acanthus) เต็มหน้าบัน ได้รับการแผ่ขยายมาจากอารยธรรมของชาติตะวันตกในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ส่วนภายในวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปศิลปะแบบมอญนั่งห้อหลังพิงกัน โดยมีสถูปอยู่ตรงกลางรูปแบบ “เจดีย์ไจปุน” (Kyaipun Pagoda) แห่งเมืองหงสาวดี คือ พระเจ้าสี่พระองค์ เป็นพระประธานในวิหารวัดสะแกที่มีขนาดเล็กแต่มีคุณค่ายิ่ง เป็นโบราณสถานที่แสดงถึงชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนที่เมืองสามโคกในสมัยอยุธยา 5) คัมภีร์แบบใบลาน ซึ่งทำด้วยงาช้างจารึกเป็นหนังสือภาษามอญตลอดแผ่น 6) ตู้เก็บคัมภีร์ลายรดน้ำ สมัยอยุธยา 6) กุฏิสงฆ์ 3 หลัง เป็นอาคารทางไทยแบบรามัญ เป็นอาคารเก่ามาก เรียกว่า กุฏิทอง 7) เจดีย์ 6 เจดีย์ สถูปเจดีย์ มีรูปทรงเจดีย์แบบย่อมุมไม้สิบสอง นับเป็นสถาปัตยกรรมงานช่างศิลป์ในพระพุทธศาสนาที่มีมายาวนาน ส่วนใหญ่จะนิยมก่อเป็นเจดีย์คู่ไว้หน้าโบสถ์เพื่อบรรจุอัฐิบิดามารดาของขุนนางอำมาตย์ผู้สร้างวัดครั้งแผ่นดินกรุงศรีอยุธยา 8) เจดีย์แปดเหลี่ยม เจดีย์จีน (ถะ) ก่อด้วยอิฐ ฐานเหลี่ยมก่อเป็นมุมแหลมไขว้สลับ ภายในก่อเป็นช่องกลวงสามเหลี่ยมโดยรอบ ทรงสูง ฐานใหญ่ ปลายเรียว ยอดมณฑปสวยแปลกตา
การประกาศขึ้นทะเบียน	ทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 118 ตอนพิเศษ 33 ง หน้า 1 ลงวันที่ 9 เมษายน 2544
สิ่งที่สำคัญที่ขึ้นทะเบียน	1) วิหารเก่า 1 หลัง 2) เจดีย์ 6 เจดีย์ 3) หอระฆัง 4) เจดีย์แปดเหลี่ยม
ชุมชนมอญ	กวานสามโคก (หรือหมู่บ้านสามโคก) ตั้งอยู่ตำบลสามโคก ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นชุมชนเก่าแก่ขนาดใหญ่ที่เคยรุ่งเรืองในอดีตตั้งแต่สมัยอยุธยา สภาพชุมชนบ้านสามโคกมีการโยกย้ายมีความเจริญรุ่งเรืองแล้วเสื่อมไปตามยุคสมัย ชุมชนมอญบ้านสามโคกจะปะปนกันทั้งมอญ ไทยและจีน ชุมชนมอญบ้านสามโคกไม่มีเอกลักษณ์ที่เด่นชัด “บ้านธาตุ” เป็นชุมชนมอญที่อยู่ใกล้วัดสะแกอยู่ในตำบลสามโคก ซึ่งเป็นชุมชนแห่งแรกที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงโปรดเกล้าให้มอญ

	อพยพมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่สามโคกเป็นครั้งแรกในสมัยอยุธยาจนเจริญรุ่งเรืองกลายเป็นเมืองสามโคก เมืองปทุมธานี และจังหวัดปทุมธานีในปัจจุบัน
โรงเรียนที่อยู่รอบแหล่งศิลปกรรมมอญ	โรงเรียนวัดสะแก ตั้งอยู่ในรั้ววัดสะแก ลักษณะเป็นโรงเรียนขยายโอกาส เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีปรัชญาของโรงเรียนว่า “วิชาการเป็นเลิศ ประเสริฐด้วยคุณธรรม อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม นำด้านกีฬา พัฒนาสิ่งแวดล้อม”

2. วัดท้ายเกาะใหญ่ เป็นวัดรามัญที่มีชื่อเดิมว่า วัดเวียงจาม ซึ่งเป็นภาษารามัญ แปลว่า วังจรเข้ วัดที่ชาวรามัญจากเมืองเยและเมืองเมาะตะมะได้อพยพหลบภัยมาพึ่งพระโพธิสมภารในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยา ตามที่ปรากฏในพงศาวดาร ปี พ.ศ. 2206 โดยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงโปรดเกล้าพระราชทานให้ครอบครัวชาวรามัญไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่สามโคก ปลายเขตแดนติดต่อกรุงศรีอยุธยา และชาวรามัญได้รวมกลุ่มก่อตั้งหมู่บ้านเวียงจาม และได้ก่อสร้างวัดเวียงจามเป็นศูนย์รวมทางพระพุทธศาสนาประจำหมู่บ้านและได้สร้างเจดีย์ชะเวดากองไว้ริมฝั่งน้ำเจ้าพระยาเพื่อสักการะบูชาเมื่อประมาณพ.ศ. 2365 ต่อมาในปี พ.ศ. 2482 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “วัดท้ายเกาะใหญ่ ปูชนียสถานที่สำคัญ คือ เจดีย์ทรงรามัญแบบชะเวดากองที่ใหญ่ที่สุดของจังหวัดปทุมธานี เจดีย์ก่ออิฐ ภายในกำแพงแก้ว ทรงระฆังแบบมอญฐานแปดเหลี่ยม ตั้งอยู่บนฐานปัทม์ลูกแก้วอกไก่สองชั้น ตอนบนฐานปัทม์มีเจดีย์เล็กสี่องค์ทรงเดียวกับเจดีย์ประธาน ส่วนยอดเป็นฉัตรทำด้วยทองเหลือง

ภาพที่ 3 เจดีย์ทรงรามัญ และเสาหงส์ธงตะขาบ 1 คู่ วัดท้ายเกาะใหญ่

ตารางที่ 2 ข้อมูลทั่วไปวัดท้ายเกาะใหญ่

พิกัด	47P 0664806 – 1561601
ที่ตั้ง	ถนนสามโคก-บางไทร หมู่ 2 ตำบลท้ายเกาะ อำเภอสามโคก
อายุสมัยของการก่อสร้าง	สร้างขึ้นประมาณ พ.ศ. 2365 (สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชสมัยรัชกาลที่ 2) จัดเป็นวัดราษฎร์ นิกายธรรมยุต
ปูชนียสถานและศิลปวัตถุ	1) เจดีย์ทรงรามัญแบบชะเวดากองที่ใหญ่ที่สุดของจังหวัดปทุมธานี 2) พระอุโบสถ มีพระประธานปางสมาธิล้อมรอบด้วยภาพเขียนพุทธประวัติ 3) กุฏิทรงไทย 4) ตาลปัตรพัดยศ ปิ่นโต สังเค็ดที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานไว้ 5) ธรรมาสน์บุษบกศิลปะรัตนโกสินทร์
ชุมชนมอญ	กวานเวียงจาม เป็นหมู่บ้านมอญตั้งอยู่เหนือสุดของสามโคก หมู่บ้านนี้ตั้งอยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา คนมอญบ้านเวียงจาม อพยพมาจากหมู่บ้านแวงจาม (แปลว่า วังจระเข้) อยู่ติดกับเมืองเยร์ มีการปลูกบ้านเรือนอยู่ตั้งแต่ท้ายเกาะใหญ่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา มีวัดท้ายเกาะเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนา วัดท้ายเกาะแห่งนี้เคยที่เป็นที่ประทับครั้นรัชกาลที่ 5 เสด็จประพาสต้น (บ้านเวียงจามมีครัวเรือนประมาณ 60 ครอบครัว
โรงเรียนที่อยู่รอบแหล่งศิลปกรรมมอญ	โรงเรียนวัดท้ายเกาะ เดิมชื่อโรงเรียนประชาบาลตำบลท้ายเกาะ (วัดท้ายเกาะใหญ่) เปิดทำการสอนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2436 เปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีปรัชญาของโรงเรียนว่า “มุ่งจัดการศึกษาให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ มีความรู้คู่คุณธรรม รักษ์สิ่งแวดล้อม รู้ทันเทคโนโลยี ตามวิถีหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”

3. วัดจันทน์กะพ้อ ชาวมอญที่อพยพมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 เมื่อสร้างวัดเสร็จเรียบร้อย ใช้ชื่อวัดครั้งแรกว่า “วัดโกว๊ะ” คำว่า โกว๊ะ (อ่านกล้ำ) เป็นภาษารามัญ แปลว่า ต้นจันทน์กะพ้อ ซึ่งขึ้นอยู่ในบริเวณที่สร้างวัดนี้ ต้นจันทนกะพ้อเป็นต้นไม้ในตระกูล ยาง ยูง ดอกสีขาว ๆ คล้ายดอกพะยอม มีกลิ่นหอมคล้ายน้ำมันจันทน์ มีมากทางภาคใต้ ต่อมาปี พ.ศ. 2495 พระราชสุทธิโสภณขอเปลี่ยนนามวัดใหม่เป็น "วัดจันทน์กะพ้อ"

ภาพที่ 4 **(ก) เสาหงส์ธงตะขาบ วัดจันทน์กะพ้อ (ข) รูปปั้นหงส์ วัดจันทน์กะพ้อ**

ตารางที่ 3 ข้อมูลทั่วไปวัดจันทน์กะพ้อ

พิกัด	47P 0664384 – 1556282
ที่ตั้ง	เลขที่ 41 บ้านตากแดด หมู่ 3 ตำบลบางเตย อำเภอสามโคก
อายุสมัยของการก่อสร้าง	สร้างขึ้นประมาณ พ.ศ. 2358 (สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชสมัยรัชกาลที่ 2) จัดเป็นพระอารามหลวง นิกายธรรมยุต
ปูชนียสถานและศิลปวัตถุ	1) เจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองสีทอง 2) กุฏิเรือนไทย 3) พระอุโบสถหินอ่อน พระอุโบสถนี้ หน้าบันพระอุโบสถด้านล่างเจาะเป็นช่องเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ส่วนด้านบนประดิษฐานตราสัญลักษณ์ฉลองการครองสิริราชย์สมบัติครบ 50 ปี ชุ้มประตูหน้าต่างเป็นปูนปั้นประดับกระจก บานประตูเป็นไม้แกะสลักรูปทวารบาล บานหน้าต่างเป็นไม้แกะสลักเช่นกัน แต่เป็นเรื่องพุทธประวัติ ด้านหน้าพระอุโบสถประดิษฐานหอระฆังและเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองสีทอง ภายในโบสถ์ประดิษฐานพระประธานปางมารวิชัย ศิลปะอยุธยา จิตรกรรมฝาผนังด้านหลังพระประธานเขียนในราวปี พ.ศ. 2536 เป็นภาพสวรรค์โดยมีเทวดาสององค์ยืนประนมหัตถ์หันหน้าเข้าหาพระประธาน และภาพชุ้มเรือนแก้วครอบองค์พระประธาน 4) หอวัฒนธรรมเฉลิมพระเกียรติ เป็นอาคารทรงไทยใช้เป็นที่รวบรวมศิลปวัตถุ เช่นเครื่องปั้นดินเผา เครื่องลายคราม เครื่องใช้โลหะ เครื่องแก้ว เครื่องไม้ รวมทั้งหนังสือโบราณ ใบลาน สมุดข่อย ทั้งภาษาบาลี ภาษามอญ และภาษาไทย ซึ่งแสดงวิถีชีวิตของชาวมอญเมืองสามโคกในอดีต วัดเป็นที่ประกอบพิธีสำคัญของชาวปทุมธานี เช่น พิธีออกฮ้อยปะจุ๊ แข่งธงตะขาบ งานตักบาตรพระร้อย เป็นต้น
ชุมชนมอญ	กวานตากแดด (หมู่บ้านตากแดด) เขตตำบลบางเตย ติดกับชุมชนบ้านโพธิ์ มีคลองควายคั่นอยู่และไปสุดเขตที่คลองบางเตย อพยพมาจากหมู่บ้าน“ริตัก " แปลว่า ไม้ตีฝุ่นออกจากผ้าหรือเครื่องนอนเวลาตากแดด เป็นหมู่บ้านอยู่ในเขตมุร์เดิงร์ มีวัดจันทน์กะพ้อ ภาษามอญเรียก วัด“โก๊ะ” (ภาษามอญแปลว่าต้นจันทน์กะพ้อ) เป็นศูนย์กลางชุมชนบริเวณปากคลองบางเตย ฝั่งเหนือคลองในเขตบ้านตากแดดเคยเป็นทั้งวัดร้างสมัยอยุธยามีชื่อว่า วัดตาล และในสมัยร.5 ได้ก่อตั้งที่ว่าการอำเภอสามโคกโรงพักเป็นอาคารถาวรขึ้นเป็นครั้งแรกประชากรประมาณ 27 ครอบครัว 135 คน ปัจจุบันวัดจันทน์กะพ้อเป็นศูนย์กลางของการจัดงานอาหารพื้นบ้านชาวรามัญสามโคกทุกปี โดยมีการแสดงการละเล่นตามประเพณีพื้นบ้าน ซึ่งจัดโดยศูนย์วัฒนธรรมอำเภอสามโคก ร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดปทุมธานี ในเดือนเมษายน
โรงเรียนที่อยู่รอบแหล่งศิลปกรรมมอญ	โรงเรียนชุมชนวัดจันทน์กะพ้อ เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

4. วัดบางเตยนอก เป็นวัดที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ครั้งชาวมอญอพยพมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารสยามในปลายสมัยรัชกาลที่ 2

ภาพที่ 5 (ก) เจดีย์ทรงรามัญ วัดจันทน์กะพ้อ (ข) เสาหงส์ธงตะขาบ วัดบางเตยนอก

ตารางที่ 4 ข้อมูลทั่วไปวัดบางเตยนอก

พิกัด	47P 0664852 – 1555843
ที่ตั้ง	เลขที่ 41 บ้านตากแดด หมู่ 3 ตำบลบางเตย อำเภอสามโคก
อายุสมัยของการก่อสร้าง	สร้างขึ้นประมาณ พ.ศ. 2368 (สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชสมัยรัชกาลที่ 3) จัดเป็นวัดราษฎร์ นิกายธรรมยุต
ปูชนียสถานและศิลปวัตถุ	พระเจดีย์ทรงรามัญ
ชุมชนมอญ	กวานบางเตยเป็นหมู่บ้านมอญที่อพยพมาจากหมู่บ้าน “ฮะปร้าง” ในเมืองเมาะตะมะ เช่นเดียวกับชาวมอญที่หมู่บ้านศาลาแดงเหนือ ที่บ้านบางเตยมีวัด 3 วัด คือวัดบางเตยนอก มอญเรียกว่า “เพี้ยะฮะปร้าง” วัดบางเตยกลาง มอญเรียก “เพี้ยะฮะปร้าง” แต่ภายหลังเรียกเพี้ยนเป็นวัด “เปิ้ง” และวัดบางเตยใน หรือวัดโพธิ์“บางเตย” เป็นชื่อบ้านชื่อบางที่มีหลักฐานปรากฏในพงศาวดารเหนือมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น มีความตอนหนึ่งกล่าวว่า “พระเจ้าสายน้ำผึ้งยกพลลงไปขุดบางเตยจะสร้างเมืองใหม่ พระอาจารย์ห้ามว่าน้ำเค็มนักยังไม่ถึงพุทธทำนายสร้างไม่ได้”
โรงเรียนที่อยู่รอบแหล่งศิลปกรรมมอญ	โรงเรียนวัดบางเตยนอก เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล2 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

5. วัดเมตารางค์ วัดนี้เดิมมีชื่อว่า “ วัดปากคลองเชียงรากน้อย” ได้เปลี่ยนเป็น“ วัดเมตารางค์” เป็นวัดซึ่งเป็นศูนย์รวมของชุมชนชาวมอญ บริเวณปากคลองเชียงรากจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 6 (ก) เจดีย์ทรงรามัญชเวดากอง วัดเมตารางค์ (ข) เสาหงส์ธงตะขาบ วัดเมตารางค์

ตารางที่ 6 ข้อมูลทั่วไปวัดเมตารางค์

พิกัด	47P 0667581 – 1560379
ที่ตั้ง	บ้านเมตารางค์ หมู่ 3 ตำบลเชียงรากน้อย อำเภอสามโคก
อายุสมัยของการก่อสร้าง	สร้างขึ้นประมาณ พ.ศ. 2364 (สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชสมัยรัชกาลที่ 2) จัดเป็นวัดราษฎร์ นิกายธรรมยุต
ปูชนียสถานและศิลปวัตถุ	1) เจดีย์ 1 องค์แบบชะเวดากองเป็นรูปแปดเหลี่ยม ยอดเจดีย์มีฉัตรทำด้วยทองเหลืองเป็นลายเทพพนม อายุ 150 ปี 2) กุฏิสงฆ์ไม้ ทรงปั้นหยา 3) หอสวดมนต์พื้นไม้สักแบบมอญปนจีน ตกแต่งด้วยลายมังกร และลายไม้แบบมอญ 4) ธรรมมาสยอดโดม 5) เสาหงส์ เป็นสัญลักษณ์ของวัดมอญ 6) หอระฆังไม้ 7) เรือมาดพร้อมเก๋ง
ชุมชนมอญ	กวานเมตารางค์ อยู่ในเขตตำบลเชียงรากน้อย ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา หมู่บ้านมอญแห่งนี้ ตั้งอยู่ทางฝั่งใต้ของคลองเชียงรากน้อย ตั้งแต่ปากคลองริมแม่น้ำเจ้าพระยาและลึกเข้าไปในคลอง มีวัดเมตารางค์เป็นศูนย์กลางของชุมชนค้าว่า “เมตารางค์” เป็นชื่อมอญ เรียกว่า “บีฮะตางค์” หรือแม่น้ำ “สะโตง”เป็นแม่น้ำสายนี้อยู่ในเมืองเมาะตะมะ (บ้านเมตารางค์มีครัวเรือนประมาณ 10 ครอบครัว)

โรงเรียนที่อยู่รอบแหล่งศิลปกรรมมอญ	โรงเรียนวัดเมตารางค์ ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2467 เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีเอกลักษณ์ของโรงเรียนว่า “ส่งเสริมคุณธรรมบนพื้นฐานความพอเพียง”

6. วัดสองพี่น้อง มีชาวมอญสองพี่น้องซึ่งอพยพมาจากภาคเหนือและได้มาอาศัยอยู่แถบบริเวณวัดและประพฤติตนเป็นโจรจี้ปล้นผู้คนทั่วไป เป็นเหตุให้ทั้งสองพี่น้องได้ปล้นและฆ่าบิดาและมารดา ซึ่งมาเรือสินค้าจอดอยู่บริเวณนั้น โดยไม่รู้ว่าเป็นบิดาและมารดาของตน ครั้นรุ่งเช้าจึงรู้เรื่องจึงเสียใจมากและได้ช่วยกันสร้างวัดเพื่อเป็นการล้างบาป เมื่อสร้างเสร็จจึงตั้งชื่อว่า“ วัดสองพี่น้อง” ในบริเวณพื้นที่ของวัดมีแหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมคือ อุโบสถร้าง ที่ขึ้นทะเบียนในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 118 ตอนพิเศษ 127ง หน้า 18 ลงวันที่ 21 ธันวาคม 2544 (ประกาศกรมศิลปากร, 2544)

ภาพที่ 7 (ก) อุโบสถเก่าร้าง วัดสองพี่น้อง (ข) เจดีย์ทรงรามัญ วัดสองพี่น้อง

ตารางที่ 7 ข้อมูลทั่วไปวัดสองพี่น้อง

พิกัด	47P 0666236 – 1558210
ที่ตั้ง	บ้านสองพี่น้อง 54 หมู่ 2 ตำบลบ้านงิ้ว อำเภอสามโคก
อายุสมัยของการก่อสร้าง	สร้างขึ้นประมาณ พ.ศ. 2410 (สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชสมัยรัชกาลที่ 4) จัดเป็นวัดราษฎร์ นิกายมหานิกาย
ปูชนียสถานและศิลปวัตถุ	1) อุโบสถเก่าร้าง 2) หลวงพ่อเพชร พระพุทธรูปศิลาศิลปะอู่ทองปางมารวิชัย สมัยสุโขทัยสร้างจากศิลาแลง 3) หลวงพ่อพลอย เป็นพระพุทธรูปศิลปะอู่ทอง

	4) เจดีย์ทรงมอญแบบชเวดากอง (ร่างกุ้ง) 3 องค์
การประกาศขึ้นทะเบียน	อุโบสถร้าง ทะเบียนในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 118 ตอนพิเศษ 127ง หน้า 18 ลงวันที่ 21 ธันวาคม 2544
ชุมชนมอญ	กวานกลาง (หมู่บ้านกลาง) เขตตำบลบ้านงิ้ว อยู่ใต้หมู่บ้านศาลาแดงริมฝั่งไปประมาณ 8 กิโลเมตร มอญเรียก“ ฮะกราด” เป็นชื่อหมู่บ้านใหญ่ในเมืองเมาะตะมะ มีวัดสองพี่น้องเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นชุมชนมอญขนาดใหญ่ ขยายตัวจากริมฝั่งไปถึงถนนด้านเหนือของวัดสองพี่น้องเป็นที่ตั้งของวัดร้างสมัยอยุธยาซึ่งคงเหลือโบสถ์และแนวถนนทางเดินที่ปูด้วยอิฐเรียบ ริมฝั่งน้ำพบ พระพุทธรูปศิลาจำหลักศิลาทรายใหญ่ ประชากรประมาณ 108 ครัวเรือน 1,300 คน
โรงเรียนที่อยู่รอบแหล่งศิลปกรรมมอญ	โรงเรียนวัดสองพี่น้อง เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยมีเอกลักษณ์ของโรงเรียน “สืบสานวัฒนธรรมไทย – รามัญ สามโคก”

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แสดงให้เห็นข้อมูลอันเกี่ยวข้องกับแหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมอญ ที่ยังคงปรากฏวิถีการดำเนินชีวิตแบบมอญ จำนวนทั้งสิ้น 6 แหล่ง เพื่อเป็นแนวทางในการนำข้อมูลดังกล่าวนี้ไปสู่การพัฒนากระบวนการอนุรักษ์ ตลอดทั้งการให้สร้างความตระหนักรู้ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนทั้ง 6 แหล่งยังคงขนบธรรมเนียมและประเพณีอันทรงคุณค่าของตนภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงเป็นความทันสมัยในบริบทของสังคมเมือง เช่นในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2533). *ทฤษฎีและแนวปฏิบัติการอนุรักษ์อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี. กองโบราณคดี กรมศิลปากร.* กรุงเทพฯ : บริษัทหิรัญพัฒน์.

จิตตรี พละกุล อนัญญา โพธิ์ประดิษฐ์ นิติกร อ่อนโยน และ จิตเจริญ ศรขวัญ (2567). ***การศึกษา****คุณภาพแหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมย่านชุมชนมอญ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.* Dhammathas Academic Journal, 24(1), 223-240.

เทียมจันทร์ อ่ำแหวว. (2549). *ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นปทุมธานี.* ปทุมธานี: คณะมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.

หน่วยงานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจังหวัดนครราชสีมา. (2536). *สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจังหวัดนครราชสีมา.* กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

ประกาศกรมศิลปากร เรื่อง ขึ้นทะเบียนและกำหนดเขตที่ดินโบราณสถาน. (2544, 9 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่ม 118 ตอนพิเศษ 33 ง. หน้า 1-2.

ประกาศกรมศิลปากร เรื่อง ขึ้นทะเบียนและกำหนดเขตที่ดินโบราณสถาน. (2544,21 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่ม 118 ตอนพิเศษ 127 ง. หน้า 18-19.

พินิจ บุญเลิศ. (2562). ปทุมธานี พ.ศ.2310-2575. ปทุมธานี.

วงศ์ธีรา สุวรรณิน และคณะ. (2557). *การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดปทุมธานี.* วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์. 8(3): 63-82.

วรพร ลำพงษ์เหนือ.(2548). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.* บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมและสิ่งแวดล้อม.(2560). *การดำเนินงานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมในระดับท้องถิ่น.* กรุงเทพ : กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน). (2566). แหล่งศิลปกรรมอันควรอนุรักษ์. [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก : https://shorturl.asia/US7zq (2566, 1 ธันวาคม).

Popradit, A. (2022). *Variation of Moisture Accumulation of Ancient Remains in the Early Ayutthaya Period,* The Residence of the Patriarch of Wat Bhudthaisawan, Pranakorn Sri Ayutthaya Province, Thailand. *Thai Environmental Engineering Journal*, *36*(3), 65-71.

ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิผลของสถานศึกษา อำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

THE RELATIONSHIP BETWEEN EDUCATIONAL ADMINISTRATION ACCORDING TO THE PRINCIPLES OF GOOD GOVERNANCE AND THE EFFECTIVENESS OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN CHAWANG DISTRICT, UNDER THE NAKHON SI THAMMARAT PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 2

[1]อนุชา หนูเสมียน, [2]สันติ อุนจะนำ และ [3]ทิพมาศ เศวตวรโชติ

[1]Anucha Nusamian, [2]Santi Aunjanum and [3]Tippamas Sawetvorachot

[1]มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahamakut Buddhist University, Thailand

[1]anucha.nus@student.mbu.ac.th, [2]santi2509aun@gmail.com,

[3]tippamas.mbu@gmail.com

Received: August 14, 2024; **Revised**: November 5, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับการบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา 2) เพื่อศึกษาระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา 3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิผลของสถานศึกษา 4) เพื่อศึกษาตัวแปรพยากรณ์ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลกับ

[1]นักศึกษา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

[2]อาจารย์ ดร. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

[3]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

ประสิทธิผลของสถานศึกษา ในอำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูในสถานศึกษาในอำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 จำนวน 182 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ 0.988 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน ผลการวิจัย พบว่า 1) การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา อำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ประสิทธิผลของสถานศึกษา อำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 3) ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิผลของสถานศึกษา อำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์ในทางบวกอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 4) ตัวแปรพยากรณ์การบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล ด้านหลักนิติธรรม ด้านหลักความโปร่งใส และด้านหลักความคุ้มค่า สามารถร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษา อำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 ได้ร้อยละ 59.1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

คำสำคัญ : หลักธรรมาภิบาล, ประสิทธิผลของสถานศึกษา

Abstract

The objectives of this research are 1) To study the level of educational administration according to the principles of good governance of educational institution administrators. 2) To study the level of effectiveness of educational institutions. 3) To study the relationship between educational administration according to the principles of good governance and effectiveness of educational institutions. 4) To study variables predicting the relationship between educational administration according to the principles of good governance and the effectiveness of educational institutions in Chawang District, under the Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area Office 2. Sample group is a teacher in an educational institution in Chawang District Under the Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area Office 2, there were 182 people. The tool used to collect the data was a questionnaire with a reliability for

the entire version equal to 0.988. Data were analyzed by frequency distribution, finding percentages, means and standard deviations. Find the Pearson correlation coefficient and stepwise multiple regression analysis. The research results found that: 1) Management according to the principles of good governance of school administrators in Chawang District, under the Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area Office 2, overall was at a high level. 2) The effectiveness of educational institutions in Chawang District, under the Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area Office 2, overall is at a high level. 3) The relationship between educational administration according to the principles of good governance and the effectiveness of educational institutions in Chawang District, under Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area Office 2, overall has a high level of positive relationship. Statistically significant at the .001 level. 4) Variables predicting educational administration according to the principles of good governance. Rule of law Principles of transparency and the principle of value for money Able to jointly predict the effectiveness of educational institutions in Chawang District under the Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area Office 2 at 59.1 percent, with statistical significance at the .001 level.

Keywords: Principles of good governance, Effectiveness of the educational institution.

บทนำ

สภาพของสังคมในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สังคมประเทศไทยเป็นยุคที่มีความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่ทันสมัยเข้ามามีบทบาท พร้อมกับวัฒนธรรมของชาติตะวันตก ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งการศึกษาถือได้ว่าเป็นรากฐานสำคัญที่สุดในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและเป็นการขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาในทุกๆ ด้าน รวมทั้งการแก้ปัญหาต่างๆ ในสังคม เนื่องจากการศึกษาเป็นกระบวนการที่ช่วยให้คนได้พัฒนาตนเองในด้านต่างๆ ตลอดเวลา โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคนไทยให้มีความเจริญงอกงามทั้งทางด้านสติปัญญา ความรู้ คุณธรรม ความดีงามในจิตใจ ความสามารถที่จะทำงาน และคิดวิเคราะห์ได้อย่างถูกต้อง สามารถเรียนรู้ แสวงหาความรู้ตลอดจนใช้ความรู้อย่างสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 และฉบับที่ 3 พ.ศ.2553 มาตรา 6 ได้กำหนดให้การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้

และคุณธรรม มี จริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ซึ่งในการจัดกระบวนการเรียนรู้จำเป็นต้องมีการจัดให้สอดคล้องกับความถนัดและความสนใจของ ผู้เรียน ช่วยฝึกทักษะกระบวนการคิด การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) การบริหารสถานศึกษาเป็นภารกิจหลักของผู้บริหารที่จะต้องกำหนดแบบแผนวิธีการและขั้นตอนต่างๆ ในการปฏิบัติงานไว้อย่างเป็นระบบ เพราะถ้าระบบการบริหารงานไม่ดีจะกระทบกระเทือนต่อส่วนอื่นๆ ของหน่วยงาน นักบริหารที่ดีต้องรู้จักเลือกวิธีการบริหารที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เพื่อที่จะให้งานนั้นบรรลุจุดหมายที่วางไว้ การบริหารงานนั้นจะต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ทุกประการ เพราะว่าการดำเนินงานต่าง ๆ มิใช่เพียงกิจกรรมที่ผู้บริหารจะกระทำเพียงลำพัง แต่ยังมีผู้ร่วมงานอีกหลายคนที่มีส่วนทำให้งานนั้นประสบความสำเร็จ (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2563) ซึ่งการบริหารการศึกษาในสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษาประสบผลสำเร็จและสอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการศึกษานั้น ปัจจัยสำคัญต่อการเสริมสร้างการเรียนรู้ในโรงเรียน คือ ระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและการมีส่วนร่วม ซึ่งตรงตามมาตรา 22 ว่าด้วยการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งในฐานะผู้นำหลักซึ่งมีภาระหน้าที่สำคัญ คือ เป็นผู้นำทางการศึกษา มีความรับผิดชอบในการบริหารงานด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 และฉบับที่ 3 พ.ศ.2553 มาตรา 39 ได้กำหนดให้มีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้ง 4 ด้านคือ ด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง เพื่อให้เกิดประสิทธิผลของโรงเรียน โดยเป็นความสามารถของผู้บริหารและครูในโรงเรียนที่ทำงานร่วมกันจนสามารถทำให้นักเรียนใฝ่รู้ รักการอ่าน แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักนายกรัฐมนตรี, 2564)

ประสิทธิผลในการบริหารสถานศึกษาย่อมขึ้นอยู่กับผู้บริหารเป็นสำคัญ ภายใต้ข้อจำกัดของการบริหารโรงเรียน เป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้การปฏิบัติงานของผู้บริหารบรรลุผลตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดคือการพัฒนาผู้บริหารโรงเรียน ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารโรงเรียนมีฐานะเป็นนักบริหารมีหน้าที่ทำให้โรงเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ เป็นผู้มีหน้าที่ที่จะต้องส่งเสริมให้เกิดเป็นระบบความร่วมมือในการปฏิบัติงาน (ภรณี มหานนท์, 2564) การบริหารสถานศึกษาทั้ง 4 ด้าน

ให้มีคุณภาพสอดคล้องกับประสิทธิผลของโรงเรียนและความต้องการของบุคคลและสังคมนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคนซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญของประเทศ โดยผู้บริหารสถานศึกษามีอำนาจในการจัดการศึกษาของโรงเรียน มีหน้าที่และรับผิดชอบในการตัดสินใจที่เกี่ยวกับงานวิชาการ งานงบประมาณ งานบุคคล และงานทั่วไป โดยเป็นไปตามความต้องการของนักเรียนและชุมชน ซึ่งการที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะสร้างความพึงพอใจ ให้แก่ทุกคนในสถานศึกษานั้นมิใช่ของง่าย เพราะไม่เพียงแต่ต้องเผชิญกับความยุ่งยากจากบุคคลภายในสถานศึกษาเท่านั้น แต่ยังต้องเผชิญกับบุคคลภายนอกสถานศึกษาด้วย บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการรวมกลุ่มและจูงใจคนเพื่อก่อให้เกิดผลต่อการเปลี่ยนแปลงในการปฏิบัติงานและเสริมสร้างความก้าวหน้าของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามนโยบายที่กำหนดไว้ (วิรัตน์ มะโนวัฒนา, 2562) และเพื่อให้เกิดความก้าวหน้าด้านงานวิชาการ โดยให้สามารถดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งจะนำไปสู่เป้าหมายของความสำเร็จในองค์การ ในการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพนั้น ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการบริหารคน ทั้งทางด้านบุคคล สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างระบบการบริหารภายใน สถานศึกษาที่ดี ให้เกิดประสิทธิผลของงานและเกิดแรงจูงใจในการทำงานมากที่สุด เนื่องจากบุคลากร ในสถานศึกษามีความแตกต่างกันในด้านความคิด เจตคติ อุปนิสัย และคุณลักษณะส่วนตัว ผู้บริหาร จึงควรสร้างความสัมพันธ์กับบุคลากร ให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการทำงาน โดยมีความเป็นผู้นำ ของผู้บริหารที่นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามายึดถือปฏิบัติเป็นเครื่องเกื้อกูลอยู่เบื้องหลัง จะช่วยส่งเสริมในด้านการบริหารสถานศึกษา และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน รวมถึงการทำงานของครูผู้สอน จะช่วยให้ประสบผลสำเร็จได้ตาม แนวนโยบายของโรงเรียน (จันทรานี สงวนนาม, 2563)

หลักธรรมาภิบาลเป็นหลักการสำคัญที่ภาครัฐควรยึดถือ ในการบริการประชาชนเพื่อนำมาสู่ประโยชน์ของทุกคนในสังคม ซึ่งประกอบด้วย 1) หลักนิติธรรม คือ มีกฎระเบียบต่างๆ ที่สมาชิกให้การยอมรับว่ามีความเสมอภาค ถูกต้องเป็นธรรม 2) หลักคุณธรรม คือ การยึดถือในหลักความดีงาม 3) หลักความโปร่งใส คือ ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างสะดวกและมีส่วนร่วมในการตรวจสอบกระบวนการทำงานของรัฐ 4) หลักการมีส่วนร่วม คือ ภาครัฐเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 5) หลักความรับผิดชอบ คือ เจ้าหน้าที่รัฐมุ่งให้บริการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่ประชาชนและหากเกิดความผิดพลาดขึ้นก็พร้อมที่จะแก้ไข 6) หลักความคุ้มค่า คือ การตระหนักว่าทรัพยากรนั้นมีอยู่อย่างจำกัด ภาครัฐจะบริหารจัดการอย่างไรให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน (วรรณวิภา วีระพงศ์, 2565)

สำหรับโรงเรียนที่อยู่ในอำเภอฉวาง ในการดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 เป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงาน

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งโรงเรียนในอำเภอฉวางมีจำนวนโรงเรียนทั้งหมด 34 โรงเรียน ในการบริหารสถานศึกษามุ่งส่งเสริมให้ประชากรวัยเรียนทุกคนได้รับโอกาสในการศึกษาขั้นพื้นฐาน 15 ปี อย่างทั่วถึงและได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ พัฒนาผู้เรียนให้มีนิสัยใฝ่รู้ สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองและแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เป็นบุคคลที่มีความรู้คู่คุณธรรม มีการพัฒนาและส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับประชากรวัยเรียนทุกคนให้ได้รับการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่มีความรู้คู่คุณธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และมีความสามารถตามมาตราการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งจะช่วยทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะเคยเป็นครูผู้สอนของ โรงเรียนในอำเภอฉวาง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 จึงมีความ สนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิผลของสถานศึกษา อำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 ซึ่งผลการวิจัยจะนำไปใช้เพื่อเป็นประโยชน์และเป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนให้บริหารงานด้านต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลมากที่สุด สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริหารและครูผู้สอน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายและประสบความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา อำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

2. เพื่อศึกษาระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา อำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิผลของสถานศึกษา อำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

4. เพื่อศึกษาตัวแปรพยากรณ์ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิผลของสถานศึกษา อำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิผลของสถานศึกษา อำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ครูในสถานศึกษาในอำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 จำนวน 346 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูในสถานศึกษาในอำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 มีวิธีในการสุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยการเทียบสัดส่วนตามตารางสำเร็จรูปของเครซี่และมอร์แกน (Robert V. Krejcie and Earyle W. Morgan, 1970) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 182 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบสอบถามที่สร้างขึ้นโดยการศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ครอบคลุมเนื้อหาของการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลและประสิทธิผลของสถานศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ เกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคล ประกอบไปด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ทำงาน และขนาดของสถานศึกษา

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษา อำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 จำแนกตามตัวแปรต้น โดยแบบสอบถามมีลักษณะเป็นมาตรวัดส่วนประมาณค่า (Rating scales)

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา จำแนกตามตัวแปรตาม โดยแบบสอบถามมีลักษณะเป็นมาตรวัดส่วนประมาณค่า (Rating scales)

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปในการหาค่าทางสถิติโดยข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) และการหาค่าร้อยละ (Percentage) ระดับการบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาและประสิทธิผลของสถานศึกษา วิเคราะห์โดยใช้การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$)

และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิผลของสถานศึกษา วิเคราะห์โดยใช้การหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และการศึกษาอำนาจพยากรณ์ของการบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา วิเคราะห์โดยใช้สถิติการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นตอน

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิผลของสถานศึกษา อำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา อำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านหลักความรับผิดชอบ อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านหลักความคุ้มค่า อยู่ในระดับมากที่สุดและด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านหลักนิติธรรมอยู่ในระดับมาก แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา อำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 โดยภาพรวม

หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. หลักนิติธรรม	4.40	.64	มาก
2. หลักคุณธรรม	4.41	.76	มาก
3. หลักความโปร่งใส	4.50	.73	มาก
4. หลักการมีส่วนร่วม	4.50	.84	มาก
5. หลักความรับผิดชอบ	4.58	.63	มากที่สุด
6. หลักความคุ้มค่า	4.52	.59	มากที่สุด
รวม	**4.48**	**.66**	**มาก**

2. ระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา อำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านคุณลักษณะของผู้เรียน อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านการแก้ปัญหาภายในสถานศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุด และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน อยู่ในระดับมาก แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและประสิทธิผลของสถานศึกษา อำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 โดยภาพรวม

ประสิทธิผลของสถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	4.38	.46	มาก
2. คุณลักษณะของผู้เรียน	4.55	.35	มากที่สุด
3. ความพึงพอใจในงานของบุคลากร	4.42	.63	มาก
4. การปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียน	4.47	.42	มาก
5. การแก้ปัญหาภายในสถานศึกษา	4.51	.57	มากที่สุด
รวม	**4.47**	**.44**	**มาก**

3. ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิผลของสถานศึกษา อำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์ในทางบวกอยู่ในระดับสูง (r = .648) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านหลักนิติธรรมของผู้บริหาร (x_1) มีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับสูง (r = .672) กับการแก้ปัญหาภายในสถานศึกษา (y_5) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ด้านหลักคุณธรรมของผู้บริหาร (x_2) มีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับสูง (r = .701) กับการแก้ปัญหาภายในสถานศึกษา (y_5) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ด้านหลักความโปร่งใสของผู้บริหาร (x_3) มีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับสูง (r = .622 - r = .795) กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (y_1) และการแก้ปัญหาภายในสถานศึกษา (y_5) ด้านหลักการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร (x_4) มีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับสูง (r = .661) กับการแก้ปัญหาภายในสถานศึกษา (y_5) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ด้านหลักความรับผิดชอบของผู้บริหาร (x_5) มีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับสูงมาก (r = .806) กับการแก้ปัญหาภายในสถานศึกษา (y_5) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 และด้านหลักความคุ้มค่าของผู้บริหาร (x_6) มีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับสูงมาก (r = .860) กับการแก้ปัญหาภายในสถานศึกษา (y_5) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 แสดงดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิผลของสถานศึกษา อำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

ตัวแปร	y_1	y_2	y_3	y_4	y_5	Y
x_1	.516**	.247**	.491**	.337**	.672**	.531**
x_2	.548**	.238**	.494**	.453**	.701**	.567**
x_3	.622**	.253**	.561**	.528**	.795**	.643**
x_4	.508**	.187**	.457**	.455**	.661**	.530**
x_5	.513**	.244**	.719**	.616**	.806**	.684**
x_6	.607**	.406**	.779**	.569**	.860**	.753**
X	.584**	.272**	.606**	.519**	.788**	.648**

**มีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .001

4. ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอนของการบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา อำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 ตัวแปรพยากรณ์การบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านหลักนิติธรรม (x_1) ด้านหลักความโปร่งใส (x_3) และด้านหลักความคุ้มค่า (x_6) สามารถร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษา อำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 ได้ร้อยละ 59.1 (R^2 = .591) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 แสดงดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอนของการบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา อำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

ตัวแปรพยากรณ์	R	R^2	Adjusted R^2	$S.E._{EST}$	F	Sig
x_1, x_3, x_6	.769	.591	.585	.281	85.875	.000

***มีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .001

ซึ่งผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอนที่ตัวแปรการบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาพยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษา อำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 ได้ดีที่สุด แสดงดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 แสดงผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอนที่ตัวแปรการบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาพยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษา อำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 ได้ดีที่สุด

ตัวแปรพยากรณ์	คะแนนดิบ		คะแนนมาตรฐาน	t	Sig.
	B	S.E.	Beta		
ค่าคงที่ (Constant)	2.119	.165		12.866	.000
หลักนิติธรรม (x_1)	-.214	.066	-.314	-3.256	.001
หลักความโปร่งใส (x_3)	.108	.066	.181	1.650	.101
หลักความคุ้มค่า (x_6)	.621	.071	.852	8.756	.000
$R = .769$, $R^2 = .591$, Adjusted $R^2 = .585$, $S.E._{EST} = .281$, $F = 85.875$					

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 5 สามารถนำมาสร้างสมการพยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษา อำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 โดยใช้คะแนนดิบ $\hat{Y} = 2.119 + .621(x_6) + .108(x_3) - .214(x_1)$ และโดยใช้คะแนนมาตรฐาน $\hat{Z}_Y = .852(x_6) + .181(x_3) - .314(x_1)$

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิผลของสถานศึกษา อำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ระดับการบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา อำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักคุณธรรม และหลักนิติธรรม ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการบริหารงานในสถานศึกษาโดยทั่วไปผู้บริหารสถานศึกษาเลือกที่จะปฏิบัติตามที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งมีนโยบายให้ยึดหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องบริหารงานโดยใช้หลักธรรมาภิบาล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอุษารัตน์ ดาวลอย (2561) ได้วิจัย เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารด้วยหลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 สระบุรี ผลการวิจัยพบว่า การบริหารด้วยหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาของ โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 สระบุรี มีการใช้หลักธรรมาภิบาลทั้งภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของบรรจง เจริญสุข (2561) ได้วิจัย เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล

ของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับดังนี้ ด้านหลักนิติธรรม ด้านหลักความโปร่งใส ด้านหลักการมีส่วนร่วม ด้านหลักความคุ้มค่า ด้านหลักความสำนึกรับผิดชอบ ด้านหลักความเสมอภาค ด้านหลักคุณธรรม และด้านหลักประสิทธิผล ตามลำดับ สอดคล้องกับงานวิจัยของ วัชเรศ วงษ์เฉลียง (2564) ได้วิจัย เรื่อง ธรรมาภิบาลของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า ธรรมาภิบาลของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรีโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด 9 ด้าน คือ หลักคุณธรรมและจริยธรรม หลักความเปิดเผยและโปร่งใส หลักภาระรับผิดชอบและสามารถตรวจสอบได้ หลักการกระจายอำนาจ หลักความเสมอภาค หลักการมีส่วนร่วมและการมุ่งเน้นฉันทามติ หลักประสิทธิผล หลักการตอบสนองหลักนิติธรรม อีก 1 ด้านอยู่ในระดับมาก คือหลักประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับงานวิจัยของจุฑากาญจน์ เก่งกสิกิจ (2564) ได้วิจัย เรื่อง การใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาในสหวิทยาเขตธรรมจักร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 5 ผลการวิจัยพบว่า การใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปน้อย ดังนี้ หลักคุณธรรมและจริยธรรม หลักความเสมอภาค หลักความเปิดเผยและโปร่งใส หลักการกระจายอำนาจ หลักนิติธรรม หลักภาระรับผิดชอบและสามารถตรวจสอบได้ หลักการมีส่วนร่วมและการมุ่งเน้นฉันทามติหลักประสิทธิผล หลักการตอบสนอง และหลักประสิทธิภาพ ตามลำดับ

2. ระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา อำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ คุณลักษณะของผู้เรียน การแก้ปัญหาภายในสถานศึกษา การปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียน ความพึงพอใจในงานของบุคลากร และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษามุ่งผลิตนักเรียนที่มีคุณภาพ ซึ่งสะท้อนออกมากจากคุณลักษณะของผู้เรียน นอกจากนี้แล้ว ประสิทธิผลในการบริหารหรือการแก้ไขปัญหาภายในสถานศึกษาให้ผ่านพ้นไปอย่างเรียบร้อยก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่บุคลกรทุกคนคาดหวัง ผลการปฏิบัติงานของครูที่ทำให้บรรลุตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่โรงเรียนกำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้สถานศึกษาประสบความสำเร็จในการบริหาร โดยที่ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนต่างมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานและพึงพอใจต่อผลงานที่ประสบผลสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อุษารัตน์ ดาวลอย (2561) ได้วิจัย เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารด้วยหลักธรรมาภิบาลกับ

ประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 สระบุรี ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 สระบุรี ทั้งภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของบรรจง เจริญสุข (2561) ได้วิจัย เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิผลของสถานศึกษา โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับดังนี้ การผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง การแก้ปัญหาภายในสถานศึกษา การปรับเปลี่ยนและการพัฒนาสถานศึกษา และการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะในยุคไทยแลนด์ 4.0 และสอดคล้องกับงานวิจัยของวัชเรศ วงษ์เฉลียง (2564) ได้วิจัย เรื่อง ธรรมาภิบาลของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรีโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปน้อยดังนี้ พันธกิจของโรงเรียนที่มีความชัดเจน มีภาวะผู้นำทางวิชาการ บรรยากาศของความคาดหวังสูง สภาพแวดล้อมเป็นระเบียบและปลอดภัย ทุ่มเทเวลาในการทำงาน มีการตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับผู้ปกครองตามลำดับ

3. ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล (X) กับประสิทธิผลของสถานศึกษา (Y) อำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์ในทางบวกอยู่ในระดับสูง (r = .648) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูงที่สุด คือ หลักความคุ้มค่าของผู้บริหาร (X_6) กับการแก้ปัญหาภายในสถานศึกษา (Y_5) มีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับสูงมาก (r = .860) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษามีส่วนสำคัญต่อประสิทธิภาพของงานเป็นอย่างยิ่ง ผู้บริหารมีวิธีการบริหารที่ดีโดยมีการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลเป็นพื้นฐานอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม ภายใต้การดำเนินงานด้วยความโปร่งใส รับผิดชอบสามารถตรวจสอบได้ บริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดมาแก้ไขจัดการปัญหาในสถานศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม ซึ่งจะช่วยทำให้การดำเนินงานในสถานศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์และเกิดประสิทธิผลมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของอัลอามีน ซียง และกนกกร ศิริสุข (2564) ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 3 มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ประถมศึกษายะลา เขต 3 2) ศึกษาประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 3 และ 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 3 พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 3 มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง (r = .733) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4. ตัวแปรพยากรณ์การบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา 3 องค์ประกอบ ซึ่งประกอบด้วย หลักนิติธรรม (x_1) หลักความโปร่งใส (x_3) และหลักความคุ้มค่า (x_6) สามารถร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษา อำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 ได้ร้อยละ 59.1 (R^2 = .591) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สามารถนำมาสร้างสมการพยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษา อำเภอฉวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 โดยใช้คะแนนดิบ $\hat{Y}$ = 2.119 – .214(x_1) + .108(x_3) + .621(x_6) และสมการพยากรณ์ โดยใช้คะแนนมาตรฐาน $\hat{Z}_Y$ = -.314(x_1) + .181(x_3) + .852(x_6) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษามีการกำหนดกฎระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่มีความถูกต้อง ยุติธรรม เป็นที่ยอมรับของบุคลากรในสถานศึกษาและบังคับใช้กับทุกคนอย่างเสมอภาค เปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมา สามารถตรวจสอบความถูกต้องได้ โดยพัฒนาวิธีการดำเนินงานที่โปร่งใส และบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าและมีความเหมาะสม เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม ซึ่งสอดคลองกับงานวิจัยของ จิราวรรณ ปรีชา, สันติ อุนจะนำ และสรัญญา แสงอัมพร (2566) ศึกษา เรื่อง ประสิทธิผลของสถานศึกษาโดยการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับประสิทธิผลของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นทีการศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช 2) ศึกษาระดับการใช้หลักธรรมา ภิบาลของผู้บริหารในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิผลของสถานศึกษากับการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช และ 4) ค้นหาตัวพยากรณ์ที่ใช้ในการพยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษากับการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช พบว่า ประสิทธิผลของสถานศึกษาสามารถพยากรณ์การใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช สามารถร่วมกันทำนายประสิทธิผลของสถานศึกษา ได้โดยมีค่าอำนาจพยากรณ์ร้อยละ 61.10

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การบริการการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับประสิทธิผลของสถานศึกษา ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีส่วนสำคัญต่อประสิทธิภาพของงานเป็นอย่างยิ่ง ผู้บริหารจึงควรมีวิธีการบริหารที่ดีโดยมีการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลเป็นพื้นฐานอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม ภายใต้การดำเนินงานด้วยความโปร่งใส รับผิดชอบ สามารถตรวจสอบได้ บริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดมาแก้ไขจัดการปัญหาในสถานศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม ซึ่งจะช่วยทำให้การดำเนินงานในสถานศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์และเกิดประสิทธิผลมากที่สุด

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับ ที่ 2) พ.ศ.2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 พร้อมกฎหมายที่เกี่ยวข้องและพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ.2545*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).

จันทรานี สงวนนาม. (2563). *ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี: บุ๊คพอยท์.

จิราวรรณ ปรีชา, สันติ อุนจะนำและสรัญญา แสงอัมพร. (2566). ประสิทธิผลของสถานศึกษาโดยการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช. *วารสารวิจัยวิชาการ, 6*(4), 115-126.

จุฑากาญจน์ เก่งกสิกิจ. (2564). *การใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาในสหวิทยาเขตธรรมจักร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 5*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

บรรจง เจริญสุข. (2561). *ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2563). *การบริหารงานวิชาการ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพฯ.

ภรณี มหานนท์. (2564). *การประเมินประสิทธิผลขององค์การ*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

วัชเรศ วงษ์เฉลียง. (2564). *ธรรมาภิบาลของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วิรัตน์ มะโนวัฒนา. (2562). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารกับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏราชบุรี.

วรรณวิภา วีระพงศ์. (2565). *หลักธรรมาภิบาล (Good Governance). วารสารวิจัยวิชาการ, 6*(4), 27.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

อัลอามีน ซียง และกนกกร ศิริสุข. (2564). ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 3. *วารสารอัล-ฮิกมะฮฺ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี*, *11*(22), 127-140.

อุษารัตน์ ดาวลอย. (2561). *ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารด้วยหลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 สระบุรี*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม

THE DEVELOPMENT OF THE LEARNING MANAGEMENT MODEL ON BUDDHISM THROUGH BIM OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS IN CHAING YUEN DISTRICT, MAHASARAKHAM PROVINCE

[1]ชยาภา คำเมรี, [2]นิรัช เรืองแสน และ [3]สมควร นามสีฐาน

[1]Chayapha Khammaree, [1]Niraj Ruangsan and [1]Somkhuan Namseethuan

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]chayapha2518@@gmail.com

Received: August 18, 2024; **Revised**: November 9, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและแนวทางการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม 3. เพื่อทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม 4. เพื่อประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM

[1] นิสิต, หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

[3] อาจารย์, ดร., สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัย พบว่า 1. ระดับสภาพปัจจุบันและแนวทางการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง 2. ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก 3. ค่าเฉลี่ยการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม สูงกว่าก่อนเรียนโดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 โดยภาพรวมระดับความพึงพอใจของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคามอยู่ในระดับมาก 4. ผลการประเมินด้านประสิทธิภาพ พบว่า รูปแบบการเรียนรู้ส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของนักเรียนเพิ่มมากขึ้น มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.16, ทักษะในการเรียนรู้พุทธศาสนาของนักเรียนเพิ่มขึ้น 4.25, และนักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้พุทธศาสนามากขึ้น 4.26 โดยรวมแล้วประสิทธิภาพมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.22 ด้านประสิทธิผล พบว่า ความคุ้มค่าด้านกำลังคนในการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.05, ความคุ้มค่าด้านงบประมาณในการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.50, และความคุ้มค่าด้านเวลาและสถานที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.51 โดยรวมแล้วประสิทธิผลมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.69 ด้านผลกระทบ พบว่า การจัดการเรียนรู้ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อการเรียนในโรงเรียนมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.51, การจัดการเรียนรู้ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อสังคมโดยรวม 4.30, และการจัดการเรียนรู้ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน 4.20 โดยรวมแล้วผลกระทบมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.33

คำสำคัญ : การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM

Abstract

This research has the following objectives: to study the current state and methods of Buddhist learning management using the BIM model among primary school students in Chiang Yuen District, Maha Sarakham Province; to develop a Buddhist learning management model using the BIM model for primary school students in Chiang Yuen District, Maha Sarakham Province; to experiment with the Buddhist learning management model using the BIM model for primary school students in Chiang Yuen District, Maha Sarakham Province; and to evaluate the effectiveness of the Buddhist learning management model using the BIM model for primary school students in Chiang Yuen

District, Maha Sarakham Province. The research findings revealed that the overall current state and methods of Buddhist learning management using the BIM model among primary school students in Chiang Yuen District, Maha Sarakham Province were at a moderate level. The evaluation of the appropriateness of the Buddhist learning management model using the BIM model for primary school students in Chiang Yuen District, Maha Sarakham Province, was at a high level overall. The average post-learning achievement test scores of the target group students using the Buddhist learning management model using the BIM model were significantly higher than the pre-learning scores at the .05 level. The overall satisfaction level of the target group students with the Buddhist learning management model using the BIM model was high. The efficiency evaluation results showed that the learning model increased students' knowledge about Buddhism (average = 4.16), enhanced learning skills in Buddhism (average = 4.25), and improved students' attitudes towards learning Buddhism (average = 4.26). Overall, the efficiency had an average of 4.22. In terms of effectiveness, the cost-effectiveness of manpower in learning management had an average of 4.05, budget cost-effectiveness had an average of 3.50, and time and place cost-effectiveness had an average of 3.51. Overall, the effectiveness had an average of 3.69. Regarding the impact, the learning management had a positive impact on school learning with an average of 4.51, a positive impact on society overall with an average of 4.30, and a positive impact on the desirable attributes of students with an average of 4.20. Overall, the impact had an average of 4.33.

Keywords : The Development of the Learning management model on Buddhism through BIM

บทนำ

การจัดการศึกษาในปัจจุบันต้องมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้มีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการใช้ชีวิต ประกอบด้วยทักษะที่เรียกตามคำย่อว่า 3Rs + 8Cs (วิจารย์ พานิชณ์, 2556) ได้แก่ อ่านออก (Reading) เขียนได้ (WRiting) คิดเลขเป็น (ARithmetics) Critical Thinking & Problem Solving (ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและทักษะในการแก้ปัญหา) Creativity & Innovation (ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม) Collaboration,

Teamwork & Leadership (ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ) Cross – cultural Understanding (ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์) Communications, Information & Media Literacy (2-3 ภาษา) (ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ) Computing & Media Literacy (ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร) Career & Learning Self-reliance (ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้) Change (ทักษะการเปลี่ยนแปลง) ดังนั้นการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ครูต้องสร้างกิจกรรมให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ต้องส่งเสริมทักษะทุกด้านให้เกิดกับผู้เรียน โดยเฉพาะทักษะการแก้ปัญหา เพราะการแก้ปัญหา เป็นทักษะที่สำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์ และจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 จะเห็นได้ว่ามุ่งให้คนไทยเป็นคนที่สมบูรณ์ มีคุณธรรม จริยธรรม นำความรู้และความสามารถไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้ แต่ปัจจุบันยังพบปัญหาที่สำคัญและน่าเป็นห่วงไม่แพ้กัน

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มุ่งเน้นให้ผู้เรียนพัฒนาตนเอง สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข มีความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ และเป็นพลเมืองดีของชาติ พื้นฐานสำคัญอีกอย่างหนึ่งในการปลูกฝังเยาวชนเป็นพลเมืองดีของชาติ คือ “พระพุทธศาสนา” ซึ่งเป็นสถาบันหลักที่อยู่คู่สังคมไทยมาอย่างยาวนาน และที่สำคัญรายวิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นรายวิชาหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน ให้สามารถเรียนรู้การดำรงชีวิตอยู่ในสังคม และการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างมีความสุข ตลอดจนสามารถนำเอาความรู้ ความเข้าใจนั้นไปปรับใช้ให้เข้ากับสภาพสังคมที่แปรเปลี่ยนได้อย่างเหมาะสม สมดุล และยั่งยืน จุดมุ่งหมายสำคัญของรายวิชาพระพุทธศาสนา โดยส่วนใหญ่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้มีทักษะต่างๆ เช่น ทักษะทางสังคม ทักษะการคิด ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการแก้ปัญหาที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของผู้เรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมในการสร้างพลเมืองดีของประเทศ อันเป็นรากฐานของพลโลกต่อไป แต่การจัดการเรียนการสอนพุทธศาสนาในที่ผ่านมาก็ยังพบว่าไม่เป็นที่น่าพอใจเท่าที่ควร เนื่องจากวิชาสังคมศึกษา สาระศาสนา ศีลธรรม จริยธรรมเป็นวิชาที่มีเนื้อหามากทั้ง พุทธประวัติ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พุทธสาวก ชาวพุทธตัวอย่าง ศาสนพิธี จึงต้องแยกเนื้อหาเป็นส่วนๆ ให้นักเรียนแต่ละคนทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การนำเสนอจะทำให้เข้าใจและจดจำเนื้อหาได้ลึกซึ้งมากขึ้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

จากที่กล่าวข้างต้นและสภาพปัญหาสะท้อนให้เห็นว่า เยาวชนไทยยังบกพร่องในเรื่องของการคิดการตัดสินใจทำในสิ่งที่ถูกต้อง ขาดการยับยั้งชั่งใจในการกระทำต่างๆ ขาดคุณธรรมจริยธรรมด้วย และเมื่อคุณธรรมจริยธรรมลดลงไปดังนั้นควรมุ่งส่งเสริมจัดการเรียนรู้วิธีที่สามารถพัฒนาความคิด และความสามารถในการแก้ปัญหาให้นักเรียน เพราะหากนักเรียนมีกระบวนการคิด

ที่สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ในการดำเนินชีวิตได้ ปัญหาในสังคมก็จะลดน้อยลง และสังคมมีความน่าอยู่มากขึ้น ดังนั้นครูผู้สอนจึงควรส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และคิดแก้ปัญหาได้ โดยใช้กระบวนการที่หลากหลายอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการจัดการเรียนการสอนแบบ BIM (Buddhist Instruction Model) หรือการจัดการเรียนการสอนแบบพุทธะ เป็นการจัดการเรียนรู้ตามธรรมชาติ เพื่อให้ผู้เรียนมีลักษณะของการเป็นคนดี มีความรู้ ความสามารถโดยใช้กระบวนการแก้ปัญหาด้วยสติ ด้วยปัญญา ด้วยเหตุผล และมุ่งมั่นสืบสาวราวเรื่องให้ถึงต้นตอของปัญหาด้วยตนเองตามความจริงและยังเป็นวิธีสอนที่คล้ายกับวิธีสอนแบบพุทธวิธี คือเป็นการจัดการเรียนการสอนโดยการนำหลักธรรมที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา มาพัฒนาเป็นรูปแบบการสอน โดยจัดขั้นตอนการสอนเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นสร้างศรัทธา ขั้นปัญญาวุฒิธรรม ขั้นพัฒนาปัญญา ขั้นปรับปรุงและประยุกต์ใช้ และขั้นสรุปและประเมินผล (กิตติชัย สุธาสิโนบล, 2559)

ด้วยหลักการและเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษา การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาแบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม เพื่อเป็นประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาที่มีประสิทธิภาพตามกรอบมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและแนวทางการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม
4. เพื่อประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ระยะที่ 1 กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 139 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 คน ระยะที่ 2 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน ระยะที่ 3 กลุ่มทดลอง จำนวน 25 คน และระยะที่ 4 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 12 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยมุ่งพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบประเมินรูปแบบการจัดการเรียนรู้ และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติที และการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัย

การวิจัยการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม มีผลการวิจัยตามสรุปได้ดังนี้

1. ระดับสภาพปัจจุบันและแนวทางการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.21 S.D. = 0.86) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสร้างศรัทธา และ ด้านการประยุกต์ใช้ ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.26 S.D. = 0.92) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการพัฒนาปัญญา ($\overline{X}$ = 3.10 S.D. = 0.83)

2. ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.35, S.D.= 0.77) เมื่อคิดเป็นรายด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ($\overline{X}$ = 4.67, S.D.= 0.85) รองลงมา คือ ด้านการวัดและการประเมินผล ($\overline{X}$ = 4.58, S.D.= 0.67) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ ด้านวัตถุประสงค์ ($\overline{X}$ = 4.02, S.D.= 0.56)

3. ค่าเฉลี่ยการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม สูงกว่าก่อนเรียนโดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 โดยภาพรวมระดับ

ความพึงพอใจของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคามอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.06, S.D.= 0.63) คิดเป็นรายด้าน ดังต่อไปนี้ (1) ด้านผู้สอนและวิทยากร พบว่าภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.02, S.D.= 0.66) (2) ด้านสถานที่ ระยะเวลา อาหาร พบว่าภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.15, S.D.= 0.61) และ (3) ด้านการนำความรู้ไปใช้ พบว่าภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =4.02, S.D.= 0.63)

4. ผลการประเมินด้านประสิทธิภาพ พบว่า รูปแบบการเรียนรู้ส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของนักเรียนเพิ่มมากขึ้น มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.16, ทักษะในการเรียนรู้พุทธศาสนาของนักเรียนเพิ่มขึ้น 4.25, และนักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้พุทธศาสนามากขึ้น 4.26 โดยรวมแล้วประสิทธิภาพมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.22 ด้านประสิทธิผล พบว่า ความคุ้มค่าด้านกำลังคนในการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.05, ความคุ้มค่าด้านงบประมาณในการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.50, และความคุ้มค่าด้านเวลาและสถานที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.51 โดยรวมแล้วประสิทธิผลมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.69 ด้านผลกระทบ พบว่า การจัดการเรียนรู้ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อการเรียนในโรงเรียนมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.51, การจัดการเรียนรู้ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อสังคมโดยรวม 4.30, และการจัดการเรียนรู้ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน 4.20 โดยรวมแล้วผลกระทบมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.33

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม มีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ผู้ตอบแบบสอบถามในกลุ่มนักเรียนประถมศึกษาในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนจากโรงเรียนบ้านเชียงยืน และนักเรียนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการสร้างศรัทธาในการเรียนรู้พระพุทธศาสนา อย่างไรก็ตาม การพัฒนาปัญญายังคงต้องการการปรับปรุงให้ดีขึ้น ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Bloom's Taxonomy ที่เน้นการพัฒนาทั้งความรู้ ความเข้าใจ และการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน การสร้างศรัทธาและการประยุกต์ใช้หลักธรรมในชีวิตประจำวันเป็นสิ่งที่นักเรียนให้ความสำคัญมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาโดย Wongsawad & colleagues (2017) ที่พบว่าการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติช่วยเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนาและคุณธรรมในนักเรียน

2. พบว่าครูส่วนใหญ่เห็นความสำคัญของการสร้างศรัทธาในนักเรียน การสร้างศรัทธานี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างทัศนคติที่ดีและการปฏิบัติตามหลักธรรมในชีวิตประจำวัน การศึกษาของ Smith (2015) ระบุว่าการสร้างศรัทธาและความเชื่อมั่นในหลักธรรมมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณธรรมและความเคารพในนักเรียน ครูผู้สอนแนะนำให้ใช้การสอนหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริง และการจัดกิจกรรมที่ใช้หลักธรรมในการแก้ปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาโดย Karunaratne (2018) ที่พบว่าการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและการปฏิบัติในนักเรียน นอกจากนี้ ครูผู้สอนยังพบความท้าทายในการกำหนดกฎเกณฑ์ในห้องเรียน โดยเฉพาะในเรื่องของความขัดแย้งในความคิดเห็นและค่านิยมของนักเรียน การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการกำหนดกฎเกณฑ์และการสื่อสารกฎเกณฑ์อย่างชัดเจนเป็นสิ่งที่ครูผู้สอนแนะนำเพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านี้ การศึกษาของ Elliot (2017) ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการกำหนดกฎเกณฑ์ช่วยเพิ่มความยอมรับและการปฏิบัติตามกฎในห้องเรียน การสอนเหตุผลและความสำคัญของกฎเกณฑ์ยังช่วยให้นักเรียนเข้าใจและยอมรับกฎเกณฑ์ได้ดีขึ้น ในด้านการประเมินผลและติดตามความคืบหน้าของนักเรียน ครูผู้สอนแนะนำให้ใช้เครื่องมือหลากหลาย เช่น การทดสอบ การสังเกตพฤติกรรม และการสนทนา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Black and Wiliam (2009) ที่ระบุว่าการประเมินผลแบบหลากหลายช่วยให้ครูและนักเรียนได้รับข้อมูลที่ครอบคลุมและสามารถปรับปรุงการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การใช้พอร์ตโฟลิโอและการประเมินแบบร่วมมือยังช่วยเสริมสร้างทักษะการวิจารณ์และการรับฟังความคิดเห็นในนักเรียน การวิจัยเชิงคุณภาพนี้ชี้ให้เห็นว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาแบบ BIM มีความสำคัญในการสร้างศรัทธาและการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน แต่ยังต้องพัฒนาด้านการพัฒนาปัญญาให้ดียิ่งขึ้น การศึกษาของ Mahachokchai (2020) ระบุว่าการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติและการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันช่วยเสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์และการตัดสินใจในนักเรียน รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ BIM นี้มีศักยภาพในการสร้างนักเรียนที่มีคุณธรรมและความคิดวิเคราะห์ที่ดี

2. ผลการวิจัยระยะที่ 2 เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาแบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม แสดงให้เห็นว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นสามารถตอบโจทย์ความต้องการและแก้ไขปัญหาที่พบในการวิจัยระยะที่ 1 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การใช้วิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Methods) ผ่านการสนทนากลุ่มกับผู้เชี่ยวชาญ ทำให้ได้รับความคิดเห็นเชิงลึกเกี่ยวกับประสิทธิภาพ ความเหมาะสม ความถูกต้อง และความเป็นไปได้ของรูปแบบนี้ ผลการสนทนากลุ่มระบุว่านักเรียนมีความคิดเห็นเชิงบวกต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ BIM โดยระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลางถึงมาก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาโดย Mahachokchai (2020) ที่พบว่าการนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันช่วยเสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์และความเข้าใจในนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบของหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นได้รับการพิจารณาว่ามีความเหมาะสมในการนำไปใช้ โดยเน้นการปรับใช้หลักธรรมในชีวิตประจำวัน การเสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์และการตัดสินใจอย่างมีจริยธรรม การใช้วิธีการเรียนการสอนที่หลากหลาย เช่น การบรรยาย การใช้สื่อมัลติมีเดีย และการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมกลุ่ม เป็นสิ่งที่ช่วยเพิ่มความน่าสนใจและประสิทธิภาพในการเรียนรู้ นอกจากนี้การใช้วิธีการวัดและประเมินผลที่หลากหลายยังช่วยให้การประเมินความรู้และทักษะของนักเรียนเป็นไปอย่างครอบคลุม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Black and Wiliam (2009) ที่ระบุว่าการประเมินผลแบบหลากหลายช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน การใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอน การฝึกอบรมครูผู้สอน การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ และการรวมความคิดเห็นจากผู้ปกครองและชุมชน ช่วยให้การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาแบบ BIM มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอน เช่น แอปพลิเคชันการเรียนรู้ทางพุทธศาสนา และการสร้างห้องเรียนออนไลน์ ช่วยเพิ่มความน่าสนใจและการมีส่วนร่วมของนักเรียน การศึกษาของ Elliot (2017) ชี้ให้เห็นว่าการใช้เทคโนโลยีในห้องเรียนสามารถช่วยเสริมสร้างความรู้และทักษะในนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาแบบ BIM พบว่าภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านกิจกรรมการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือด้านการวัดและการประเมินผล ด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุดคือด้านวัตถุประสงค์ การวัดและการประเมินผลที่หลากหลายช่วยให้ครูและนักเรียนได้รับข้อมูลที่ครอบคลุมและสามารถปรับปรุงการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาโดย Krathwohl (2002) ที่เน้นการประเมินความรู้และทักษะในหลากหลายด้านเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ที่ครอบคลุม

สรุปได้ว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาแบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคามที่พัฒนาขึ้นมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาการจัดการเรียนรู้ในวิจัยระยะที่ 1 ได้อย่างมีประสิทธิภาพและตอบโจทย์ความต้องการของนักเรียนและครูผู้สอนในพื้นที่อย่างเหมาะสม การศึกษานี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการประยุกต์ใช้หลักธรรมในชีวิตประจำวันและการใช้วิธีการเรียนการสอนที่หลากหลายเพื่อเสริมสร้างทักษะและความรู้ในนักเรียน

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาแบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของรูปแบบนี้ในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจของนักเรียน กลุ่มเป้าหมายในการ

วิจัยครั้งนี้คือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านหนองคูวิทยาคาร จำนวน 17 คน ซึ่งเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling)

จากข้อมูลทั่วไปของกลุ่มเป้าหมาย พบว่านักเรียนกลุ่มนี้มีทั้งเพศชายและเพศหญิงจำนวนเท่ากันคือ 8 คน คิดเป็นร้อยละ 47.1 สำหรับแต่ละเพศ และมีนักเรียนเพศทางเลือกจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 5.8 การมีนักเรียนเพศทางเลือกในกลุ่มเป้าหมายนี้สะท้อนถึงการยอมรับความหลากหลายทางเพศ ซึ่งการศึกษาโดย Hall et al. (2017) ระบุว่าความหลากหลายทางเพศในโรงเรียนช่วยเสริมสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ดีและสนับสนุนความพึงพอใจของนักเรียน

ผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาแบบ BIM พบว่าค่าเฉลี่ยคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าเฉลี่ยคะแนนก่อนเรียนอยู่ที่ 7.35 และค่าเฉลี่ยคะแนนหลังเรียนอยู่ที่ 16.23 แสดงให้เห็นถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน ซึ่งสามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดของ Bloom (1976) ที่ชี้ให้เห็นว่าการเรียนรู้ที่มีโครงสร้างชัดเจนและมีการปฏิบัติจริงจะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ของนักเรียน

ในด้านการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาแบบ BIM พบว่า โดยภาพรวมระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.06, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.63) โดยเมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านผู้สอนและวิทยากรมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจที่ 4.02 ด้านสถานที่ ระยะเวลา และอาหารมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจที่ 4.15 และด้านการนำความรู้ไปใช้มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจที่ 4.02 ผลการประเมินนี้สอดคล้องกับการศึกษาโดย Garrison et al. (2010) ที่พบว่าความพึงพอใจของนักเรียนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

การวิจัยนี้สรุปได้ว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาแบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคามที่พัฒนาขึ้นนั้นมีประสิทธิภาพในการเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและได้รับความพึงพอใจในระดับสูงจากนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย การวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่ารูปแบบดังกล่าวสามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียนและครูผู้สอนในพื้นที่ได้อย่างดี

4. ผลการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาแบบ BIM สำหรับนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม ได้รับการประเมินจากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญในหลายด้าน ได้แก่ ด้านพระพุทธศาสนา ด้านการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา ด้านการวัดผลและประเมินผลและผู้บริหารสถานศึกษา ทั้งหมด 12 คน เพื่อประเมินผลลัพธ์ในด้านประสิทธิผล ประสิทธิภาพและผลกระทบ

ผลการประเมินด้านประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนรู้พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.22 โดยพบว่ารูปแบบนี้ช่วยส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของนักเรียนเพิ่มมากขึ้น (ค่าเฉลี่ย 4.16) ทักษะในการเรียนรู้พุทธศาสนาของนักเรียนเพิ่มขึ้น (ค่าเฉลี่ย 4.25) และนักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้พุทธศาสนามากขึ้น (ค่าเฉลี่ย 4.26) ซึ่งการวิจัยนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีการเชื่อมโยงระหว่างการปฏิบัติและการเรียนรู้ ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง

ด้านประสิทธิผลของการจัดการเรียนรู้ พบว่า ความคุ้มค่าด้านกำลังคนในการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.05 ความคุ้มค่าด้านงบประมาณในการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.50 และความคุ้มค่าด้านเวลาและสถานที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.51 โดยรวมแล้วประสิทธิผลมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.69 ผลลัพธ์นี้สอดคล้องกับการศึกษาโดย Walker (2017) ที่พบว่าการจัดการเรียนรู้ที่มีการวางแผนและการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสมสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ได้

ในด้านผลกระทบ พบว่า การจัดการเรียนรู้ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อการเรียนในโรงเรียนมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.51 การจัดการเรียนรู้ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อสังคมโดยรวม 4.30 และการจัดการเรียนรู้ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน 4.20 โดยรวมแล้วผลกระทบมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.33 ผลลัพธ์นี้สอดคล้องกับการศึกษาโดย Darling-Hammond et al. (2020) ที่ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาและสังคมช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะและความสามารถของนักเรียนในระยะยาว

จากผลการประเมินพบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาแบบ BIM ที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพในการส่งเสริมการเรียนรู้และทักษะของนักเรียน มีความคุ้มค่าด้านกำลังคน งบประมาณ และเวลา รวมถึงมีผลกระทบเชิงบวกต่อการเรียนรู้ในโรงเรียน สังคม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนอย่างชัดเจน ทำให้รูปแบบนี้เหมาะสมในการนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาแบบ BIM ของนิสิตคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพราะกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่สำคัญดังนี้

1. บทบาทของครู มีดังนี้ 1) ในการสอนตามการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้พระพุทธศาสนาแบบ BIM 2) ครูเป็นผู้แนะนำการทำกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละขั้นตอน กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และ

คุณลักษณะให้ผู้เรียนร่วมกัน อภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากการศึกษาค้นคว้า สืบค้น ในประเด็นต่าง ๆ จนได้ข้อมูลหรือองค์ความรู้ใหม่ 3) ครูต้องเข้าใจจุดประสงค์ในการส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพ สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม และสามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะเชิงผลิตภาพสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ 4) ครูต้องมีทักษะในการตั้งคำถามและกระตุ้นความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิมสร้างแรงจูงใจ และความเข้าใจของนักเรียนส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของการแสดงความคิดเห็น รวมทั้งครูผู้สอนต้องคอยสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม และประเมินผลเป็นระยะ ๆ

2. บทบาทผู้เรียน มีดังนี้ 1) นักเรียนต้องรับผิดชอบการเรียนรู้ด้วยตนเอง และของกลุ่ม 2) นักเรียนต้องรู้การใช้ทักษะการใช้เทคโนโลยีในการสืบค้นข้อมูลจากแหล่งต่าง 3) นักเรียนต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในกลุ่มภายใน

3. การจัดสภาพการเรียนการสอน มีดังนี้ 1) สภาพการเรียนการสอนต้องจัดให้ลักษณะแบบกลุ่ม 2) การจัดให้ผู้เรียนได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น และทักษะในการทำกิจกรรมหรือการสร้างชิ้นงานที่ปราศจากการกดดัน

4. ลักษณะเด่นของรูปแบบการเรียนการสอน มีดังนี้ 1) การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้พระพุทธศาสนาแบบ BIM เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม เป็นการจัดการเรียนรู้โดยนำสาระการเรียนรู้ที่มีความสอดคล้องกัน แล้วนำมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้มุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้เรียนค้นคว้าและแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม 2) เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยให้ผู้เรียนเน้นการฝึกฝนและลงมือปฏิบัติในสภาพจริง ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง และนำความรู้ไปประยุกต์ต่อยอดความคิดผลิตภาพผลิตเป็นผลงานหรือชิ้นงานได้ด้วยตนเอง เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมโดยอาศัยสื่อและเทคโนโลยี 3) เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ของนักเรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะเพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ มีรูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตัวเอง เกิดความคุ้นเคยหรือเข้าใจในสถานการณ์ต่าง ๆ กระตุ้นความพร้อมของผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ค้นคว้า และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากแหล่งต่าง ๆ โดยอาศัยสื่อและเทคโนโลยี นำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์สร้างเป็นองค์ความรู้และนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ และนำไปสร้างผลงานหรือชิ้นงานที่มีความแปลกใหม่ได้ด้วยตนเอง

เอกสารอ้างอิง

กิตติชัย สุธาสิโนบล. (2559). *การจัดการเรียนการสอนแบบพุทธะ เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียน Buddhist Instruction Model*. กรุงเทพฯ: คอมเมอร์เชียลเวิลด์ มีเดีย.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษา 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมชุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

วิจารณ์ พานิช. (2556). *การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: ส.เจริญการพิมพ์.

Black, P., & Wiliam, D. (2009). Developing the theory of formative assessment. Educational Assessment, *Evaluation and Accountability,* 21(1), 5-31.

Bloom, B. S. (1976). *Human characteristics and school learning.* McGraw-Hill.

Elliot, A. (2017). Student involvement in rule-making in classrooms. *Educational Leadership,* 74(5), 54-59.

Garrison, D. R., Anderson, T., & Archer, W. (2010). The first decade of the community of inquiry framework: A retrospective. *The Internet and Higher Education,* 13(1-2), 5-9.

Hall, W., McDougald, M., & Corning, A. (2017). Promoting diversity in schools: A climate survey of LGBQ and transgender students. *Journal of School Psychology,* 65, 13-27.

Karunaratne, S. (2018). Real-life application of Buddhist principles in education. *Asian Journal of Education*, 13(2), 23-36.

Mahachokchai, P. (2020). Integrating Buddhist practice into modern education: Effects on critical thinking skills. *International Journal of Buddhist Studies*, 12(1), 77-92.

Smith, J. (2015). Faith development and ethical behavior in education. *Educational Psychology Review,* 27(3), 503-524.

Walker, T. (2017). Effective Learning Strategies. *Educational Research Journal,* 23(3), 45-59.

Wongsawad, C., & colleagues. (2017). Enhancing students' attitudes towards Buddhism through practice-based learning. *Journal of Buddhist Studies*, 5(1), 45-60.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

แนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกเชิงพุทธบูรณาการของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพภายนอก (องค์การมหาชน)

GUIDELINES FOR DEVELOPING THE COMPETENCY OF EXTERNAL EVALUATORS USING INTEGRATED BUDDHIST OF THE OFFICE FOR NATIONAL EDOCATION STANDARDS AND QUALITY ASSESSMENT (PUBLIC ORGANIZATIOn)

[1]วิไลรัตน์ พฤกษาภิรมย์, [2]ประพันธ์ ศุภษร และ [3]สมคิด เศษวงศ์

[1]vilairut plueksapirum[2]Prapan Supasorn and [3]Somkid Setwong

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

[1]vilairat.vil@gmail.com

Received: August 12, 2024; **Revised**: November 2, 2024; **Accepted**: December 30, 2024

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ (1) เพื่อศึกษาสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (2) เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมในการนำมาพัฒนาสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (3) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกเชิงพุทธบูรณาการของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะผู้ประเมินภายนอกที่สะท้อนถึงความสามารถมี 3 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านความรู้ที่เกี่ยวกับการศึกษาของแต่ละระดับที่ประเมินในการ

[1] นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (บัณฑิตวิทยาลัย)

[2] รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (บัณฑิตวิทยาลัย)

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (บัณฑิตวิทยาลัย)

ประกันคุณภาพการศึกษาและบริบทของสถานศึกษา (2) ด้านทักษะ เป็นทักษะในการวางแผน การเก็บรวบรวมข้อมูล การสรุปผลการประเมิน การให้ข้อเสนอแนะ การเขียนรายงาน การทำงานเป็นทีม การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (3) ด้านคุณลักษณะ ที่สะท้อนถึงความเป็นกัลยาณมิตร การมีเจตคติที่ดีต่อการประกันคุณภาพ ความยุติธรรมและความเป็นกลาง ความตรงต่อเวลา ความซื่อสัตย์ สุจริต และความสามารถในการแก้ปัญหา หลักธรรมในการพัฒนาสมรรถนะผู้ประเมินภายนอก พบว่า หลักสัปปุริสธรรม 7 เป็นหลักธรรมที่เหมาะสมในการนำมาพัฒนาโดยข้อ 1 การเป็นผู้รู้จักเหตุ (ธัมมัญญุตา) ข้อ 2 การเป็นผู้รู้จักผล (อัตถัญญุตา) ข้อ 3 การเป็นผู้รู้จักตน (อัตตัญญุตา) ข้อ 4 การเป็นผู้รู้จักประมาณ (มัตตัญญุตา) ข้อ 5 การเป็นผู้รู้จักกาล (กาลัญญุตา) ข้อ 6 การเป็นผู้รู้จักชุมชน (ปริสัญญุตา) ข้อ 7 การเป็นรู้จักบุคคล (ปุคคลัญญุตา) และ หลักกัลยาณมิตร 7 ได้แก่ (1) ปิโย ความเป็นคนน่ารัก (2) ครุ ความเป็นคนน่าเคารพ (3) ภาวนีโย ความเป็นคนน่ายกย่อง (4) วัตตา รู้จักพูดและชี้แจงได้เหมาะสม (5) วจนักขโม อดทนต่อถ้อยคำ พร้อมให้คำปรึกษา (6) คัมภีรัญจะ กถัง กัตตา การมีความรู้และกล่าวชี้แจงแถลงเรื่องต่างๆ ได้ลึกซึ้ง และ(7) โน จัฏฐาเน นิโยชะเย ไม่ชักจูงไปในทางที่เสื่อม และหลักการในวิมังสกสูตรมาใช้ในการตรวจสอบและแนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกเชิงพุทธบูรณาการ พบว่า มี 3 แนวทาง (1) การเพิ่มความรู้ด้วยการฝึกอบรม การประชุมสัมมนาหรือการเรียนรู้หลักธรรมผ่านระบบ e-learning (2) การเพิ่มคุณธรรมและปัญญาด้วยการฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานซึ่งเป็นสมรรถนะทางปัญญา (3) การกำหนดมาตรฐานตัวชี้วัดด้านหลักธรรมให้ชัดเจน

คำสำคัญ : แนวทางการพัฒนา, สมรรถนะผู้ประเมินภายนอก, พุทธบูรณาการ

Abstract

Dissertation has 3 objectives 1) to study the performance of external evaluators of the Office for Educational Standards and Quality Assessment; (Public Organization) 2) To analyze Buddhist principles to develop the competency of external evaluators of the Office for Educational Standards and Quality Assessment. (Public Organization) 3) To propose guidelines for developing the competency of external evaluators based on Buddhist integration of the Office of Educational Standards and Quality Assessment. (Public Organization), found that: Competencies of external evaluators include (1) knowledge, which is behavior that reflects educational knowledge of each level being evaluated; Educational quality assurance and the context of the educational institution. (2) Skills are behaviors that reflect skills in planning. data

collection Summary of assessment results Giving feedback Report writing teamwork Studying for continuous self-improvement and skills in using information technology (3) characteristics Behavior that reflects the characteristics of being a good friend Good attitude towards quality assurance Justice is neutral. punctuality Honesty, honesty, and the ability to solve immediate problems.The principles used to develop the competency of external evaluators reveal that external evaluators must have inner morality, namely the Sappurisadhamma 7 , namely, external evaluators must know the cause (dhammaññutā), know the effect (atthānyutā), know Oneself (attānyutā), one who knows moderation (mattaññutā), one who knows time (kālaññutā), one who knows community (parisaññutā), one who knows people (pukkālaññutā), and one must have external morality. namely, the 7 Kalyanamitras, namely (1) (piyo), respectable (teacher), admirable (bhawaniyo), (vattā ca) know how to speak and be patient with the words of others (vacnakkhamo) (kamphiranca katham kattā) and not be influenced in a degenerate way. (no jatthāne niyochye) to being able to guide other people to live in good ways according to that person. And the principles in the Vimansaka Sutta are used in the examination.Guidelines for developing the competency of external evaluators based onintegrated Buddhist principles found to include that Dhamma principles can be developed through the process 3 approaches : 1. Training seminars Learning Dhamma principles through the e-learning system, 2. Ppracticing Vipassana meditation. 3. Setting clear standards for performance indicators. New knowledge From the analysis of the principles of Buddhism.

Keywords : Development Guidelines, External evaluator Competence, Integrative Buddhism

บทนำ

สังคมโลกปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เป็นปัจจัยให้เกิดการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางการศึกษาสูง อาทิ เรื่องคุณภาพการศึกษา การศึกษาที่ไร้พรมแดน สิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค ความคาดหวังของสังคมในการศึกษา การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ตลอดจนการตรวจสอบ รับรู้ข้อมูลข่าวสาร และการร้องเรียนของผู้มีส่วนได้เสีย (Stockholders) ซึ่งสะท้อนออกมาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 (ราช

กิจจานุเบกษา,2560,หน้า14) ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษา ในหมวด 5 มาตรา 54 บัญญัติว่า“รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย” ทำให้เกิดพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ แก้ไขพุทธศักราช 2562 (ฉบับที่ 4) หมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา มาตรา 47-51(ราชกิจจานุเบกษา,2562,หน้า51) และกฎกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การประกันคุณภาพการศึกษา พุทธศักราช 2551(ราชกิจจานุเบกษา,2561,หน้า 3) โดยระบุแนวทางการประเมินคุณภาพไว้เป็นรูปธรรมชัดเจนระบบการประกันคุณภาพการศึกษา จึงนับว่ามีความสำคัญมากเป็นหัวใจในการบริหารสถานศึกษาที่จะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในทุกระดับ เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมาย เกณฑ์มาตรฐานคุณภาพที่กำหนดไว้นั้นประกอบด้วยการประกันคุณภาพภายใน (Internal Quality Assurance) หน่วยงาน ต้นสังกัด และสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษา และการประกันคุณภาพภายนอก (External Quality Assurance) โดยมีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ดำเนินการประกันคุณภาพภายนอก เพื่อตรวจสอบยืนยันสภาพจริงในการดำเนินงานของสถานศึกษา สะท้อนจุดเด่นแบบอย่างที่ดี (Best Practice) หรือนวัตกรรม (Innovation) จุดที่ควรพัฒนา เพื่อให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุง ส่งเสริมให้มีการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง และรายงานผลการประเมินคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานให้สาธารณชนได้รับทราบทำให้เกิดความเชื่อมั่นและตัดสินใจเลือกใช้บริการสถานศึกษาที่มีคุณภาพมาตรฐาน เป็นการป้องกันการจัดการศึกษาที่ไม่ได้คุณภาพ ซึ่งเป็นการคุ้มครองผู้บริโภคและเกิดความเสมอภาคที่จะได้รับการบริการด้านการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง ให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานเพื่อบรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษา แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการที่จะได้มาซึ่งผลการประเมินคุณภาพการศึกษา ให้เป็นที่ยอมรับของสถานศึกษา ต้นสังกัดและสาธารณชนผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายนั้นปัจจัยที่สำคัญที่สุด คือ ผู้ประเมินภายนอก

จากผลการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบและวิธีการพัฒนาสมรรถนะของผู้ประเมินภายนอก พบว่า ผู้ประเมินบางส่วนยังขาดความรู้ ความเชี่ยวชาญและเรื่องจรรยาบรรณของผู้ประเมิน (ศิริเดช สุชีวะ ใจทิพย์ ณ สงขลา และทิพวัลย์ ปัญจมะวัต,2561,หน้า ข.) สอดคล้องกับการสำรวจความพึงพอใจของสถานศึกษาต่อการประเมินคุณภาพภายนอก ประจำปี 2565 พบว่า สถานศึกษามีความพึงพอใจ มีความเข้าใจในภารกิจหน้าที่การประเมินคุณภาพการศึกษาดีขึ้น แต่ยังมีสถานศึกษาบางแห่งคิดว่า การประเมินคุณภาพเป็นเรื่องที่ยุ่งยากและเป็นภาระของผู้ถูกประเมิน ไม่ก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ดีขึ้นในภาพรวมของประเทศ โดยเฉพาะประเด็นสำคัญด้านผู้ประเมินภายนอก บางส่วนยังมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ขาดคุณธรรม วางอำนาจ ข่มขู่ เรียกรับ

ผลประโยชน์ เพื่อแลกกับผลการประเมินคุณภาพของสถานศึกษาละทิ้งหน้าที่ (คณะกรรมการสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน),2566,หน้า 3) บริษัท ซุเปอร์โพล จำกัด ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า ผู้ประเมินภายนอกควรมีคุณสมบัติที่ดีอันประกอบไปด้วยทัศนคติเชิงบวกในการปฏิบัติงานที่ดี และควรได้รับการพัฒนาสมรรถนะในหลากหลายประเด็นที่สำคัญ ได้แก่ สมรรถนะในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดแบบองค์รวม และเชิงบูรณาการ (บริษัท ซุเปอร์โพล จำกัด, 2563: ข) ซึ่งสอดคล้องกับ นันทา หงวนตัด รักษาการผู้อำนวยการสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) กล่าวว่า “ผู้ประเมินภายนอก เป็นบุคลากรอีกกลุ่มหนึ่งที่สถานศึกษาทั่วประเทศทุกสังกัดต้องทำงานอย่างใกล้ชิด แต่ที่ผ่านมาสถานศึกษาทั่วประเทศ มีคำถามเรื่องความเชื่อมั่น โดยให้ความสำคัญเรื่องคุณลักษณะและบทบาทหน้าที่ตามกรอบแนวทางตามที่สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) กำหนดได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม ตามกรอบระยะเวลา และเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับสถานศึกษาทั่วประเทศ จึงกำหนดการพัฒนาและอบรมผู้ประเมินภายนอกเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของผู้ประเมินภายนอกอย่างต่อเนื่องใน 3 บทบาทหน้าที่ ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านเทคโนโลยี และด้านสะท้อนภาพลักษณ์ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน)”(นันทา หงวนตัด,2566,หน้า 10) แต่ปัญหาด้านคุณธรรมประจำใจเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง จำเป็นต้องมีการประเมินตรวจสอบ เพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่องเช่นกัน ดังในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงเป็นนักประเมินและเปิดโอกาสให้พระสาวกประเมินตรวจสอบพระพุทธองค์ ดังกล่าวไว้ใน วีมังสกสูตร ว่าด้วยการตรวจสอบหรือผู้ประเมิน ได้แก่ อัตถวีมังสกะ หมายถึง ผู้พิจารณาประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น สังขารวีมังสกะ หมายถึง ผู้พิจารณาสังขารธรรม โดยลักษณะของธรรม โดยสามัญญลักษณะ และโดยวิภาคธรรม สัตถุวีมังสกะ หมายถึง ผู้พิจารณาตรวจสอบพระศาสดา (ม.มู.(ไทย) 12/487/525)

> *จากแนวคิดดังกล่าวเบื้องต้นผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ประเมินภายนอกมีความสำคัญอย่างยิ่ง ควรมีหลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับผู้ประเมินคุณภาพภายนอกเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพอย่างสูงสุด ได้แก่ กัลยาณมิตร 7 (อง.สตตก. (ไทย) 23/37/57) คือ ปิโย (เป็นที่รัก) ครุ (ที่เคารพ) ภาวนีโย (ที่ยกย่อง) วตฺตา จ (รู้จักพูด) วจนกฺขโม (อดทนต่อถ้อยคำ) คมฺภีรญฺจ กถं กตฺตา (พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้) และโนจฏฺฐาเน นิโยชเย (ไม่แนะนำในเรื่องไม่ถูกต้อง) และสัปปุริสธรรม 7 (ทีปา (ไทย) 23 /68/143) คือ ธัมมัญญุตา (รู้จักเหตุ) อัตถัญญุตา (รู้จักผล) อัตตัญญุตา (รู้จักตน) มัตตัญญุตา (รู้จักประมาณ) กาลัญญุตา (รู้จักกาล) ปริสัญญุตา (รู้จักชุมชน) ปุคคลัญญุตา (รู้จักบุคคล) ให้เกิดปัญญาคิดวิเคราะห์*

สังเคราะห์ข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณ รวมทั้งสามารถนำเสนอข้อเสนอแนะที่มีคุณค่า มีความเหมาะสมเป็นรูปธรรม สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างแท้จริง ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสถานศึกษา

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของการนำหลักพุทธธรรมมาเป็นแนวทางการพัฒนาเพิ่มขีดความสามารถตามสมรรถนะของผู้ประเมินภายนอก ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังกล่าว โดยเน้นศึกษาหลักพุทธธรรมข้างต้น มาส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพตามสมรรถนะของผู้ประเมินภายนอกให้เพียบพร้อมด้วยทั้งด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านคุณลักษณะ ที่นำไปใช้ปฏิบัติงานได้อย่างมีคุณภาพ รวมทั้งสามารถนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตประจำวันของตนเองอีกทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้อื่นได้อย่างแท้จริง ด้วยหลักการและเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกเชิงพุทธบูรณาการ ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน)

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสมรรถนะผู้ประเมินภายนอก ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน)

2. เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมมาพัฒนาสมรรถนะผู้ประเมินภายนอก ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน)

3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกเชิงพุทธบูรณาการ ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน)

วิธีดำเนินการวิจัย

1.วิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) ผู้วิจัยวิเคราะห์เอกสารหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ กัลยาณมิตร สัปปุริสธรรม วีมังสกสูตร ด้วยวิธีการศึกษาสืบค้นข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) จากคัมภีร์พระไตรปิฎก และคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องทางพระพุทธศาสนาและข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) จากงานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือ ตำรา บทความ วารสารงานวิชาการทางพระพุทธศาสนา และประเมินคุณภาพการศึกษา โดยอาศัยเอกสารกรอบทฤษฎี แนวคิด วัตถุประสงค์ ด้วยการสืบค้นข้อมูลเป็นหลัก

2. ศึกษาในภาคสนาม (Field Study) ลงพื้นที่ภาคสนาม โดยมีการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่มีประสบการณ์และประสบความสำเร็จในการประเมินคุณภาพภายนอก จำนวน 16 รูป/คน โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่

(1) นักวิชาการด้านการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาพื้นฐานและการศึกษาระดับปฐมวัย รวม 4 คน กลุ่มที่ (2)ผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาพื้นฐานและระดับการศึกษาปฐมวัย 5 ภาคๆ ละ 2 คน รวม 10 คน และกลุ่มที่ (3) นักวิชาการทางพระพุทธศาสนารวม 2 รูป โดยมีหลักเกณฑ์จะต้องมีประสบการณ์ในการประเมินคุณภาพภายนอกมาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี และ ไม่มีประวัติการถูกร้องเรียนด้านการประเมินคุณภาพภายนอก

3.เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้เครื่องมือ 2 แบบ ได้แก่ (1) แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมาโดยศึกษาตามวัตถุประสงค์ คำนิยามศัพท์ของการทำวิจัยในการศึกษาที่กำหนดนำไปปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับความรู้ ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และบัณฑิตเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน รวมถึงอาจารย์ที่ปรึกษาได้ตรวจแก้ไขอีกครั้ง เพื่อตรวจสอบความชัดเจน ความถูกต้องด้านภาษาและความเที่ยงตรง (Validity) ของแบบสัมภาษณ์ โดยปรับข้อคำถามก่อนนำไปใช้จริง (2) แบบการสัมภาษณ์ (Interview) ใช้ในการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกอย่างมีโครงสร้าง (Structured In-depth interview) โดยมีจุดมุ่งหมายในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกนำข้อมูลมาเรียบเรียงและวิเคราะห์ สังเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ มาสรุปผลการศึกษาภาคสนามและนำเสนอผลจากการสัมภาษณ์ในการประชุมกลุ่มย่อยผ่าน zoom เพื่อสรุปประมวลองค์ความรู้ (Work shop) กับหลักธรรมวีมังสกสูตร กัลยาณมิตร สัปปุริสธรรม เพื่อให้ได้ข้อสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ อภิปรายผลและให้ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสมรรถนะของผู้ประเมินภายนอกของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) พบว่า มี 3 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านความรู้ที่เกี่ยวกับการศึกษาของแต่ละระดับที่ประเมินในการประกันคุณภาพการศึกษาและบริบทของสถานศึกษา (2) ด้านทักษะ เป็นทักษะในการวางแผน การเก็บรวบรวมข้อมูล การสรุปผลการประเมิน การให้ข้อเสนอแนะ การเขียนรายงาน การทำงานเป็นทีม การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (3) ด้านคุณลักษณะ ที่สะท้อนถึงความเป็นกัลยาณมิตร การมีเจตคติที่ดีต่อการประกันคุณภาพ ความยุติธรรมและความเป็นกลาง ความตรงต่อเวลา ความซื่อสัตย์ สุจริต และความสามารถในการแก้ปัญหา

2. ผลการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมในการนำมาพัฒนาสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) พบว่า หลักสัปปุริส

ธรรม 7 เป็นหลักธรรมที่เหมาะสมในการนำมาพัฒนาผู้ประเมินภายนอกทั้งด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านคุณลักษณะ ได้แก่ (1) การเป็นผู้รู้จักเหตุ (ธัมมัญญุตา) (2) การเป็นผู้รู้จักผล (อัตถัญญุตา) (3) การเป็นผู้รู้จักตน (อัตตัญญุตา) (4) การเป็นผู้รู้จักประมาณ (มัตตัญญุตา) (5) การเป็นผู้รู้จักกาล (กาลัญญุตา) (6) การเป็นผู้รู้จักชุมชน (ปริสัญญุตา) (7) การเป็นรู้จักบุคคล (ปุคคลัญญุตา) และส่วนหลักกัลยาณมิตร 7 ได้แก่ (1) ปิโย ความเป็นคนน่ารัก (2) ครุ ความเป็นคนน่าเคารพ (3) ภาวนีโย ความเป็นคนน่ายกย่อง (4) วัตตา รู้จักพูดและชี้แจงได้เหมาะสม (5) วจนักขโม อดทนต่อถ้อยคำ พร้อมให้คำปรึกษา (6) คัมภีรัญจะ กถัง กัตตา การมีความรู้และกล่าวชี้แจงแถลงเรื่องต่างๆ ได้ลึกซึ้ง และ(7) โน จัฏฐาเน นิโยชะเย ไม่ชักจูงไปในทางที่เสื่อม ในการตัดสินใจเลือกดำเนินชีวิตไปในทางที่ดีมีประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและสามารถแนะนำบุคคลอื่นให้ดำเนินชีวิตในสิ่งที่ดีงาม และหลักการวีมังสกสูตร มาใช้ในการตรวจสอบประเมิน 3 ประการ คือ 1) อัตถวีมังสกะ หมายถึง ผู้พิจารณาประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น 2) สังขารวีมังสกะ หมายถึง ผู้พิจารณาสังขารธรรม โดยลักษณะของธรรมโดยสามัญญลักษณะและวิภาคธรรม 3) สัตถุวีมังสกะ หมายถึง ผู้พิจารณาตรวจสอบพระศาสดา

3. เสนอแนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกเชิงพุทธบูรณาการของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) พบว่า ปัจจุบันการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ประเมินภายนอก สามารถปฏิบัติได้ตามหลักเกณฑ์ จรรยาบรรณ และบทบาทหน้าที่ที่ได้รับหมอบหมาย ทั้งในด้านความรู้ ด้านทักษะและด้านคุณลักษณะ ฉะนั้น ในการพัฒนาสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกนั้น โดยยึดหลักธรรม (Dharma) มาบูรณาการเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการปฏิบัติภารกิจให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สำหรับหลักการทางพุทธธรรมที่จะนำมาใช้ในการตรวจสอบ คือ หลักวีมังกสูตร มี 3 ประการ โดยอาจแยกเป็นหัวข้อแต่ละประเภทแสดงให้เห็นภาพที่จะสามารถนำไปสู่ปฏิบัติได้ให้เหมาะสมกับการประเมิน คือ 1) อัตถวีมังสกะ หมายถึง ผู้พิจารณาประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น ได้แก่ ผู้ประเมินภายนอกแต่ละคนต่างประเมินและตรวจสอบผู้ประเมินทุกคนในทีมงานด้วยกัน (Qc100) 2) สังขารวีมังสกะ หมายถึง ผู้พิจารณาสังขารธรรม โดยลักษณะของธรรมโดยสามัญญลักษณะและวิภาคธรรม ได้แก่ การที่ผู้ประเมินภายนอกทำการประเมินสถานศึกษา และสถานศึกษาประเมินผู้ประเมิน (Qc100) 3) สัตถุวีมังสกะ หมายถึง ผู้พิจารณาตรวจสอบพระศาสดานั้น ได้แก่ สมศ.ประเมินผู้ประเมินภายนอกและผู้ประเมินภายนอกก็ประเมินการปฏิบัติงานของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (Qc100) รวมทั้งได้นำหลักสัปปุริสธรรม 7 ได้แก่ ธัมมัญญุตา (รู้จักเหตุ) อัตถัญญุตา (รู้จักผล) อัตตัญญุตา (รู้จักตน) มัตตัญญุตา (รู้จักประมาณ) กาลัญญุตา (รู้จักกาล) ปริสัญญุตา (รู้จักชุมชน) ปุคคลัญญุตา (รู้จักบุคคล) ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของคนดี (สัตบุรุษ) คนที่สมบูรณ์แบบ หรือมนุษย์โดยสมบูรณ์ ซึ่งถือว่าเป็นสมาชิกที่ดี มีคุณค่า มีธรรมะประจำใจ มาเป็น

แนวทางในการพัฒนา **ด้านความรู้** ได้แก่ โนจัฏฐาเน นิโยชะเย ให้การอบรมพัฒนาผู้ประเมินในความรู้ มีความเข้าใจในกฎระเบียบ ข้อควรปฏิบัติของผู้ประเมินภายนอก เพื่อให้ผู้ประเมินภายนอกมีความรู้ ความเข้าใจที่ชัดเจน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ให้ผู้ประเมินภายนอกคอยช่วยเหลือ แนะนำ ตักเตือนกันเองในกลุ่มผู้ประเมินภายนอกว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ ไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือไม่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย คมฺภีรณฺจ กถำ กตฺตา ผู้ประเมินภายนอกต้องกล่าวชี้แจงแถลงเรื่องต่างๆที่ลึกซึ้งได้ ด้านทักษะ ได้แก่ วตฺตา จ วจนักขโม ให้การอบรมพัฒนาผู้ประเมินให้มีทักษะด้านการพูด สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจได้ รู้จักพูดให้ได้รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตนเอง รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ อดทนต่อถ้อยคำวิจารณ์ พร้อมที่จะรับฟังผู้อื่นและเป็นผู้รู้จริง ด้านคุณลักษณะ ได้แก่ ปิโย ครุ ภาวนิโย ให้การอบรมพัฒนาผู้ประเมินในด้านบุคลิกภาพ ให้ผู้ประเมินมีบุคลิกภาพที่น่ารัก น่าเชื่อถือ น่าเคารพ ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษา ไต่ถามให้ได้รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตนเอง รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล

แนวทางในการพัฒนาผ่านกระบวนการพัฒนา (Devopment) ผู้ประเมินภายนอก ได้แก่ การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานตัวชี้วัดสมรรถนะให้ชัดเจน หรือมีการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ หรือการอบรมหลักสูตรด้านหลักธรรมผ่านระบบ E-learning หรือการปฏิบัติวิปัสนากรรมฐาน แนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกเชิงพุทธบูรณาการของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน)

อภิปรายผล

1.สมรรถนะผู้ประเมินภายนอกเชิงพุทธบูรณาการ ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) จากผลการวิจัย พบว่า ประสิทธิผลในการปฏิบัติงานตามสมรรถนะของผู้ประเมินภายนอก ในเบื้องต้นผู้ประเมินภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ทำหน้าที่ติดตาม ตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาอย่างสร้างสรรค์ จึงจำเป็นต้องมีคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งจรรยาบรรณ และมีสมรรถนะ (Competency) ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านคุณลักษณะที่เป็นพฤติกรรมเด่นชัดของผู้ประเมินภายนอก จะทำให้สถานศึกษามีความเชื่อมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ผู้ประเมินภายนอก ดังที่พระมหาสมบูรณ์ วุฑฺฒิกโร, รศ.ดร.รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ให้ความคิดเห็นไว้ว่า ผู้ประเมินภายนอก ต้องรู้เขา คือ ต้องรู้บริบทของสถานศึกษา รู้เรา คือ ต้องรู้ในมาตรฐาน ตัวบ่งชี้และเกณฑ์ในการประเมินภายนอก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ของนภาภร ส่งแสง ได้ทำวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์องค์ประกอบสมรรถนะของผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานประเมินคุณภาพ

ภายนอกรอบสี่ (พ.ศ.2559-2563) ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ผลการวิจัยพบว่า ด้านคุณลักษณะของผู้ประเมินภายนอกที่ต้องมีทักษะการประสานงานและการทำงานเป็นทีม ทักษะการทำงานส่วนบุคคล (ตนเอง และทีม) และทักษะการทำงานแบบมีส่วนร่วม ที่ผู้ตรวจประเมินต้องคุณสมบัติการทำงานเป็นทีมร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เข้าใจตรงกัน ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ต้องมีจรรยาบรรณของผู้ประเมินภายนอก ตามที่สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(องค์การมหาชน) กำหนด ผู้ประเมินคุณภาพการศึกษาต้องมีจรรยาบรรณ ได้แก่ มีความซื่อสัตย์ สุจริต ไม่แสวงหาผลประโยชน์จากการตรวจเยี่ยมและการประเมินมีความยุติธรรมเป็นกลาง ในส่วนระดับสมรรถนะตามบทบาท ซึ่งส่วนใหญ่มีความเข้าใจ ปฏิบัติหน้าที่ตามหลักเกณฑ์กรอบแนวทางจรรยาบรรณ มีสมรรถนะและนโยบายของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(องค์การมหาชน) ที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด (นภาภร ส่งแสง, 2561: 130-131.) ผู้ทรงคุณวุฒิให้ความเห็นว่าสมรรถนะด้านความรู้ของผู้ประเมินภายนอกที่กำหนดไว้ดีแล้ว แต่ควรมีการเพิ่มเติมสมรรถนะเรื่อง ความต้องการหรือความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ตามบริบท ด้านการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาใหม่ๆ ด้านความรู้เฉพาะด้านความเชี่ยวชาญในการประเมิน ด้านความรู้ที่จำเป็นเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ และควรเพิ่มเติมด้านคุณธรรมจริยธรรม

2. วิเคราะห์หลักพุทธธรรมในการนำมาพัฒนาสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ผลการศึกษาวิจัยพบว่า หลักธรรมที่นำมาพัฒนาสมรรถนะผู้ประเมินภายนอก ได้แก่ หลักวีมังกสูตร โดยอาจแยกเป็นหัวข้อแต่ละประเภทแสดงให้เห็นภาพที่จะสามารถนำไปสู่ปฏิบัติได้ให้เหมาะสมกับการประเมิน คือ 1) อัตถวีมังสกะ หมายถึง ผู้พิจารณาประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น ได้แก่ การประเมินและตรวจสอบผู้ประเมินในทีมกันเองด้วย (Qc100) 2) สังขารวีมังสกะ หมายถึง ผู้พิจารณาสังขารธรรม โดยลักษณะของธรรมโดยสามัญญลักษณะและวิภาคธรรม ได้แก่ การที่ผู้ประเมินภายนอกทำการประเมินสถานศึกษา และสถานศึกษาประเมินผู้ประเมิน ด้วย (Qc100) 3) สัตถุวีมังสกะ หมายถึง ผู้พิจารณาตรวจสอบพระศาสดานั้น ได้แก่ ผู้ประเมินภายนอกได้รับการประเมินการปฏิบัติงานจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ด้วย (Qc100) และผู้ประเมินก็ทำหน้าที่ประเมินสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ด้วย (Qc100) เช่นกัน รวมทั้งผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกมีความเห็นตรงกันว่า ควรนำหลักสัปปุริสธรรม 7 มาบูรณาการกับการพัฒนาสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกทั้งด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านคุณลักษณะ ได้แก่ ธัมมัญญุตา (รู้จักเหตุ) อัตถัญญุตา (รู้จักผล) อัตตัญญุตา (รู้จักตน) มัตตัญญุตา (รู้จักประมาณ) กาลัญญุตา (รู้จักกาล) ปริสัญญุตา (รู้จักชุมชน) ปุคคลัญญุตา (รู้จักบุคคล) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชนะพงษ์ กล้ากสิกิจ ได้วิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักสัปปุริสธรรม 7 กับ

การบริหารงานสมัยใหม่” ผลการวิจัยพบว่า ส่วนที่สำคัญที่สุด คือ การบริหารตามหลักพุทธธรรม ได้แก่ การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ ในการบริหาร ซึ่งในที่นี้หมายถึง หลักสัปปุริสธรรม 7 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ทำให้คนเป็นสัตบุรุษ คือ เป็นบุคคลที่มีคุณธรรม มีสัมมาทิฐิ กล่าวคือ เป็นผู้ที่มีความรู้ มีปัญญา หรือมีมุมมองที่ถูกต้องตรงกับความจริง เป็นคนที่มีความเห็นชอบตามทำนองครองธรรมหรือเป็นคนดี อันประกอบด้วยความเป็นผู้รู้จักเหตุ ความเป็นผู้รู้จักผล หรือความมุ่งหมาย ความเป็นผู้รู้จักตน ความผู้รู้จักประมาณ ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลา ความเป็นผู้รู้จักชุมชน ความเป็นผู้รู้จักบุคคล ซึ่งหลักธรรมเหล่านี้จะสามารถนำมาบูรณาการ หรือ ประยุกต์ใช้กับการบริหารงานสมัยใหม่ได้เป็นอย่างมีประสิทธิภาพ (ชนะพงษ์ กล้ากสิกิจ, 2562, หน้าบทคัดย่อ) สำหรับหลักธรรมกัลยาณมิตร 7 ได้แก่ ปิโย (เป็นที่รัก) ครุ (ที่เคารพ) ภาวนีโย (ที่ยกย่อง) วตฺตา จ (รู้จักพูด) วจนักขโม (อดทนต่อถ้อยคำ) คัมภีรัญจะ กะถัง กัตตา (พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้) และโนจัฏฐาเน นิโยชะเย (ไม่แนะนำในเรื่องไม่ถูกต้อง) ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของคนดี (สัตบุรุษ) คนที่สมบูรณ์แบบ หรือมนุษย์โดยสมบูรณ์ ซึ่งถือว่าเป็นสมาชิกที่ดี มีคุณค่า มีธรรมะประจำใจ ซึ่งสอดคล้องกับประทีป พืชทองหลาง ศึกษารูปแบบการปรึกษาเชิงพุทธตามหลักกัลยาณมิตร ผลการวิจัย มี 2 ประการ คือ 1) รูปแบบกัลยาณมิตร (KALYANAMITRA Model) ซึ่งนำเสนอแนวปฏิบัติ 12 ประการ ของการปรึกษาทั้งส่วนของผู้ให้ การปรึกษาและผู้ขอรับการปรึกษา อันตั้งอยู่บนฐานของความเป็นกัลยาณมิตร คือ ปรโตโฆสะ และโยนิโสมนสิการ และ 2) กระบวนการของการปรึกษาเชิงพุทธ ตามหลักกัลยาณมิตร 4 ขั้นตอน เรียกกว่า 4 ส Model คือ 1) สร้างศรัทธา 2) สนทนา เปิดใจ 3) เสริมธรรมเสริมปัญญา และ 4) แสวงหาสันติ (ประทีป พืชทองหลาง,2561, บทคัดย่อ)

3. แนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกเชิงพุทธบูรณาการ ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) จากผลการวิจัยแนวทางในการพัฒนาสมรระถนะผู้ประเมินภายนอกเชิงบูรณาการสามารถจัดทำแป็นแผนงาน โครงการผ่านกระบวนการพัฒนา (Devopment) ผู้ประเมินภายนอก คือ (1) การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานตัวชี้วัดสมรรถนะให้ชัดเจน (2) การประชุมสัมนนาเชิงปฏิบัติการ หรือการอบรมหลักสูตรด้านหลักธรรมผ่านระบบ E-learing (3) การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งสามารถนำหลักธรรมมาสู่การพัฒนาสมรรถนะผู้ประเมินภายนอก ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ผู้ประเมินภายนอกต้องไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือไม่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย (โน จฏฐาเน นิโยชเย) จึงต้องมีความรู้ ความเข้าใจในกฎระเบียบ ข้อควรปฏิบัติของผู้ประเมินภายนอก เพื่อให้ผู้ประเมินภายนอกมีความรู้ ความเข้าใจที่ชัดเจน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ให้ผู้ประเมินภายนอกคอยช่วยเหลือ แนะนำ ตักเตือนกันเองในกลุ่มผู้ประเมินภายนอกว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ เพราะผู้ประเมินภายนอกจะมีอิทธิพลในความรู้สึกของสถานศึกษาต่อการตัดสินผลการประเมินและผู้ประเมินต้องเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนา

คุณภาพการศึกษาของประเทศชาติ จึงถือว่าผู้ประเมินต้องเป็นผู้นำทางความคิดของสถานศึกษา ต้องทำให้สถานศึกษาด้วยความพอใจเลื่อมใสศรัทธา ขอให้วางตนให้เหมาะแก่ความเป็น ผู้ประเมินอย่างแท้จริง ต้องเป็นคนที่บริสุทธิ์ด้วยกาย วาจา ใจ กระทำความดีให้สถานศึกษาได้เห็นเป็นเยี่ยงอย่าง และคมฺภีรณฺจ กถ์ กตฺตา ผู้ประเมินภายนอกต้องกล่าวชี้แจงแถลงเรื่องต่างๆที่ลึกซึ้งได้ด้านทักษะ ผู้ประเมินภายนอกต้องชี้แจงหรือสามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อน ให้เข้าใจ และอธิบายเรื่องที่ลึกซึ้งขึ้นไป (คมฺภีรณฺจ) เป็นคุณสมบัติของกัลยาณมิตรอย่างเลิศ คือ ความเป็นผู้กระทำได้จริงในสิ่งที่สอนแก่ผู้อื่น หรือได้บรรลุสำเร็จนั้นๆ ด้วยตนเองแล้วจึงสอนเรื่องนั้นแก่ผู้อื่นอย่างหนึ่ง และความเป็นอิสระ เมื่อจะช่วยผู้อื่น ตนเองไม่ติดหรือเกาะเกี่ยวอยู่ในเครื่องผูกพันเดียวกันกับที่เขา กำลังติดอยู่และเมื่อแนะนำผู้อื่นอย่างใดก็ควรดำรงตนตามหลักธรรมนั้นด้วย คุณสมบัติของกัลยาณมิตรที่ได้นำเสนอมาทั้งหมดนี้ ไม่ว่าจะเป็นคุณสมบัติพื้นฐาน คุณสมบัติด้านวิชชา คุณสมบัติด้านจรณะ และคุณสมบัติด้านการแนะนำประโยชน์ผู้อื่น และผู้ประเมินต้องรู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ (วตฺตา จ) ต้องรู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไรอย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี เป็นต้นแบบทางวจีกรรมของกัลยาณมิตรที่พึงประสงค์ ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่ามีหลักการใช้วาจาสุภาษิต และเป็นแกนกลางที่สำคัญในอริยมรรคมีองค์ หลักการเหล่านี้สามารถเป็นบทบาทต้นแบบทางวจีกรรมของกัลยาณมิตรได้เป็นอย่างดี และผู้ประเมินต้องอดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถามคำเสนอแนะ วิพากษ์วิจารณ์อดทน ฟังได้ไม่เบื่อไม่ฉุนเฉียว จะต้องมีความอดทนต่ออุปสรรคในทุกด้าน จึงต้องใช้หลักธรรมขันติและโสรัจจะ นับว่าเป็นหลักธรรมสำคัญที่ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ความอดทนและความสงบเสงี่ยม หากมีประจำอยู่ในจิตใจของผู้ใด ผู้นั้นย่อมจะมีความสุข มีจิตใจที่หนักแน่น เป็นที่ยกย่องของบุคคลทั่วไป เพราะธรรมะหัวข้อนี้ทำให้ผู้ปฏิบัติ เป็นผู้ที่มีความงดงามทั้งกาย วาจา ใจ จะปฏิบัติ ภาระกิจหน้าที่ใดๆ ย่อมประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย สามารถแก้ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ได้ด้วยจิตใจที่มั่นคง ด้านคุณลักษณะ ผู้ประเมินภายนอกต้องมีด้านบุคลิกภาพดี มีมนุษยสัมพันธ์ และมีกิริยามารยาทที่ดี เป็นที่น่ารัก (ปิโย) และผู้ประเมินภายนอกต้องมีความน่าเคารพ น่าเชื่อถือ (ครุ) ต้องประพฤติสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งใจ และปลอดภัย ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษาเป็นผู้มีเหตุมีผล รู้ประมาณตนเอง รู้เวลา รู้บุคคลและชุมชนสังคม รวมทั้งผู้ประเมินภายนอกต้องมีความน่าเจริญใจ หรือน่ายกย่อง ในฐานทรงคุณ (ภาวนิโย) ทั้งเป็นผู้ฝึกฝนอบรมปรับปรุงตนเองอยู่เสมอทำให้ระลึกและเอ่ยอ้างด้วยซาบซึ้ง ภูมิใจ เพราะผู้ประเมินภายนอก ก็คือบัณฑิต จึงต้องดำเนินชีวิตให้เป็นที่น่าเจริญใจแก่สถานศึกษาหรือผู้ที่คบหาเป็นมิตรแท้ เพราะบัณฑิตย่อมนำมาซึ่งความเจริญ ความสุข และเมื่อได้รับการแนะนำ ชี้แนะสั่งสอนจากบัณฑิต ย่อมได้รับประโยชน์ทั้งตนเองและประโยชน์ต่อผู้อื่นทั้งทางโลกและทางธรรม ซึ่งเป็นการพัฒนาตนให้มีความเจริญในชีวิตปัจจุบันและในอนาคตก็ย่อมพบแต่ความสุขความเจริญยิ่งขึ้นไป ดังนั้นผู้ประเมิน

ภายนอกที่มีองค์ธรรมซึ่งคุณสมบัติภายในและภายนอกดังกล่าวข้างต้น ย่อมก่อให้เกิดสัมมาทิฏฐิ และการประพฤติปฏิบัติที่ดีงามกอรป์ด้วยคุณธรรม จึงจะเรียกได้ว่า สัตตบุรุษผู้เป็นกัลยาณมิตร

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ควรประสานความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา เช่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นต้น เพื่อจัดหาหรือจัดทำหลักสูตรที่มีเนื้อหาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ สัปปุริสัทธรรม 7 กัลยาณมิตรธรรม 7 อิทธิบาท 4 และอคติ 4 ไปบูรณาการเข้ากับเกณฑ์ตัวชี้วัดสมรรถนะของผู้ประเมินภายนอก ทั้งด้านความรู้ ด้านทักษะและด้านคุณลักษณะในการปฏิบัติหน้าที่ โดยวิธีการประชุมอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ หรือ ศึกษาทางระบบ E-Learning หรือจัดปฏิบัติวิปัสสนา เพื่อเป็นการพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้ประเมินภายนอกอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อเป็นการปลุกจิตสำนึกให้ได้มีความรู้ ความเข้าใจ ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการยึดถือประพฤติปฏิบัติในหน้าที่การประเมินคุณภาพและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้เหมาะสม โดยคำนึงถึงบริบทของผู้ประเมินภายนอกที่นับถือศาสนาอื่นด้วย

จากผลการวิจัยในครั้งนี้ พบว่า การนำหลักกัลยาณมิตร 7 สัปปุริสัทธรรม 7 มีความสอดรับกับแนวคิดสมรรถนะ ด้านความรู้ ด้านทักษะและด้านคุณลักษณะ ที่มีความสัมพันธ์กับองค์ธรรมภายในตัวของแต่ละบุคคล ซึ่งสมรรถนะเหล่านี้จะเป็นตัวผลักดันให้บุคคลสามารถสร้างผลการปฏิบัติงานในภาระกิจที่ตนรับผิดชอบได้สูงกว่าเหนือกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ ดังแนวคิดสมรรถนะตามทฤษฎีของ David C McClelland (David C McClelland,1973, 57-83) มาบูรณาการร่วมกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในมิติที่มีความหลากหลาย สอดคล้องกันเชิงเหตุผลได้ และสามารถนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้การปฏิบัติงานประสบความสำเร็จอย่างมีคุณภาพได้ตามเกณฑ์มาตรฐานที่องค์กรกำหนดหรือสูงกว่า ร่วมทั้งได้รับความพึงพอใจของผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) โดยผู้ประเมินภายนอกจะต้องมีด้านความรู้ ความสามารถในเชิงวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการประเมินควบคู่กันไป สามารถทำการประเมินและสะท้อนผลการดำเนินงานของสถานศึกษาด้วยความถูกต้อง สอดคล้องตามบริบท มีความแม่นยำ ตรงไปตรงมา เป็นไปตามเกณฑ์การประเมินและนโยบายที่สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพหารศึกษา (องค์การมหาชน) กำหนดและสามารถให้ข้อเสนอแนะตามบริบทสถานศึกษา ซึ่งเป็นหัวใจของการประเมิน โดยข้อเสนอแนะที่ให้กับสถานศึกษาต้องเป็นรูปธรรมนำไปปฏิบัติได้จริง จึงจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาต่อสถานศึกษาได้จริง ด้านทักษะ ผู้ประเมินภายนอกจะต้องมีความสามารถและทักษะการใช้เทคโนโลยีที่ดี เป็นการปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยของสังคมโลก

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา“แนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกเชิงพุทธบูรณาการ ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน)”ผู้วิจัยได้องค์ความรู้จากการวิจัย ดังนี้

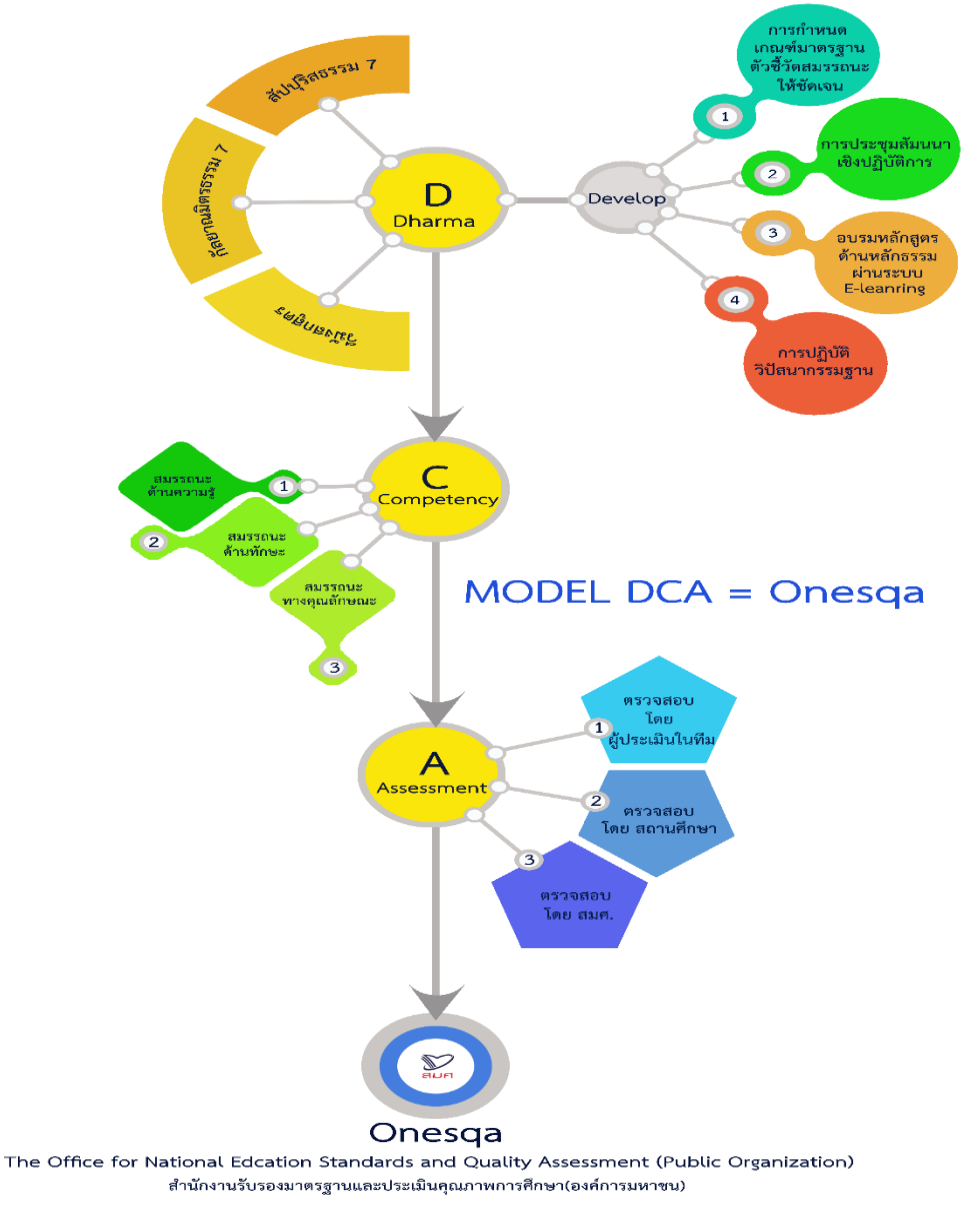

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). (2566). *เอกสารประกอบการ ประชุมการประเมินภายนอกรอบสี่ (2559-2566) อดีตถึงปัจจุบัน.*

ชนะพงษ์ กล้ากสิกิจ. (2562). *การประยุกต์หลักสัปปุริสธรรม 7 กับการบริหารงานสมัยใหม่.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ธนากรและคณะ. (2563). *อนาคตภาพการพัฒนาสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกให้เป็นผู้ประเมินเชี่ยวชาญ.* สมศ.

นภาภร ส่งแสง. (2561). *"การวิเคราะห์องค์ประกอบสมรรถนะของผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานประเมินคุณภาพภายนอกรอบสี่ (พ.ศ. 2559-2563) ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน)".* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

นันทา หงวนตัด. (2566). *ยกเครื่องผู้ประเมินภายนอก "สมศ"หวังสร้างความมั่นใจให้สถานศึกษา.* หนังสือพิมพ์คมชัดลึก. กรุงเทพฯ : 21 มีนาคม พ.ศ.2566.

บริษัท ซุเปอร์โพล จำกัด. (2563). *โครงการสำรวจความพึงพอใจของผู้รับบริการต่อการประเมินคุณภาพภายนอกและการพัฒนาการให้บริการ ประจำปี 2563.* กรุงเทพมหานคร.

ประทีป พืชทองหลาง. (2561). *รูปแบบการปรึกษาเชิงพุทธตามหลักกัลยาณมิตร.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ราชกิจจานุเบกขา. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เล่มที่ 134 ตอนที่ 40.* กรุงเทพมหานคร.

ราชกิจจานุเบกขา. (2562). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พุทธศักราช 2562.* เล่มที่ 136 ตอนที่ 57 ก. กรุงเทพมหานคร.

ราชกิจจานุเบกษา. (2561). *กฎกระทรวงศึกษาธิการ พุทธศักราช 2561 เล่มที่ 135 ตอนที่ 11 ก.* กรุงเทพมหานคร.

ศิริเดช สุชีวะ ใจทิพย์ ณ สงขลา และ ทิพวัลย์ ปัญจมะวัต. (2561). *รูปแบบและวิธีพัฒนาสมรรถนะของผู้ประเมินภายนอก.* (สมศ.).

David C McClelland, "*Testing for Competency rather than Intelligence.*" American Psychologist, 11, (December, 1973)

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยวัดพุทธเมตตา ประเทศอินโดนีเซีย

MODEL OF BUDDHISM PROPAGATION OF THAI BUDDHIST DHAMMADUTA MONKS WAT BUDDHA-METTA OF INDONESIA

[1]พระมานพ โชติโก (หงษ์พันธ์), [2]ประพันธ์ ศุภษร และ [3]สมคิด เศษวงศ์

[1]Phra Manop Chotiko (Hongpan) [2]Prapan Supasorn and [3]Somkid Setwong

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

[1]manophonpan2526@gmail.com

Received: August 12, 2024; **Revised**: November 2, 2024; **Accepted**: December 30, 2024

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและในประเทศต่างๆ (2) เพื่อศึกษาหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยวัดพุทธเมตตา ประเทศอินโดนีเซีย (3) เพื่อนำเสนอรูปแบบหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยวัดพุทธเมตตาประเทศอินโดนีเซีย เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัย พบว่า หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในพระพุทธศาสนา คือ การทำหน้าที่การสืบต่อพระพุทธศาสนาของพุทธบริษัท 4 คือ พระภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ด้วยวิธีการพูด การสั่งสอน การแนะนำ การเป็นแบบอย่างที่ดี ผ่านกิจกรรมที่หลากหลายตามบริบทของสังคม จารีตประเพณีแต่ละท้องถิ่น หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยวัดพุทธเมตตาในประเทศอินโดนีเซียต้องมีการปรับตัว ทัศนคติ ความคิด และวิธีการต่าง ๆ เพื่อสร้างความสัมพันธ์กับทุกศาสนา เพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ โดยมีรูปแบบดังนี้ 1) ด้านการศึกษา จัดโครงการอบรมภาษา

---

[1] นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (บัณฑิตวิทยาลัย)

[2] รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (บัณฑิตวิทยาลัย)

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (บัณฑิตวิทยาลัย)

ท้องถิ่น ภาษาอินโดนีเซีย การสอนภาษาไทย ภาษาบาลีที่วัด (2) ด้านสังคมสงเคราะห์ ทำหน้าที่เป็นที่พึ่งทางกายและใจ การช่วยเหลือกับชุมชน โรงเรียน มูลนิธิ คนยากไร้ (3) ด้านการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม พระธรรมทูตมีส่วนเป็นผู้แลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีร่วมกับองค์กร สถาบันทางศาสนาอื่น เช่น ประเพณีสงกรานต์ อาหาร การแต่งกาย (4) ด้านการสร้างภาคีเครือข่าย เป็นศูนย์รวมใจของพุทธศาสนิกชนให้มีความรัก สามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลทุกศาสนาทั้งภาครัฐและเอกชน สามารถเข้ามาจัดงานพิธีแต่งงาน เทศกาลของอินโดนีเซียในวัดได้ (5) ด้านการใช้สื่อเผยแผ่เชิงรุก ประชาสัมพันธ์ และการแสดงธรรมออนไลน์ผ่าน Facebook Line และสถานีวิทยุ (6) ด้านการนำหลักธรรมไปปฏิบัติ ต้องปฏิบัติตนตามหลักภาวนา 4 (1) กายภาวนา (2) ศีลภาวนา (3) จิตภาวนา และ (4) ปัญญาภาวนา

คำสำคัญ: รูปแบบ; การเผยแผ่พระพุทธศาสนา; พระธรรมทูตไทย; วัดพุทธเมตตา; ประเทศอินโดนีเซีย

Abstract

The objectives of this dissertation were : 1) to examine the concept and principle of the Buddhist propagation of Dhammaduta bhikkhus in Buddhist scriptures and in different countries 2) to examine the Buddhist propagation principle of Dhammaduta bhikkhus in Vihara Buddha Metta Arama Temple, Indonesia 3) to propose the principle model in Buddhist propagation of Dhamma bhikkhus in Vihara Buddha Metta Arama Temple, Indonesia.The concepts and principles of Buddhist propagation of Dhammaduta bhikkhus in Buddhist scriptures and in the other different countries refer to the obligation in Buddhism succeeding of the 4 Buddhist assembly: bhikkhus, bhikkunis, laymen and laywomen, and speeches, instructions, advice, writing, good examples, various activities relevant to social surroundings, individually local traditions and cultures to make people known of Buddhist doctrines and to apply them in living the daily lives with happiness.The principle of Buddhist propagation of Dhammaduta bhikkhus in Vihara Buddha Metta Arama Temple, Indonesia is that the Dhammaduta bhikkhus have to adapt themselves, their attitudes, thoughts and different approaches to build relationships with every religion, to enhance their knowledge, skills, experiences in Buddhist propagation and effectiveness in other administrations: 1) education—the Dhammaduta bhikkhus have the training project in potential development in law and local cultures 2) social welfare—the Dhammaduta bhikkhus are in charge of the reliant of people physically and mentally 3) culture exchange—the Dhammaduta participate in

different activities of temple held and cooperated with other organizations in Indonesia 4) network building—the Dhammaduta bhikkhus in individual centers have to manage and encourage the harmony among laypeople and do their own duties correctly. 5) proactive media—the Dhammaduta bhikkhus have to know how to adapt and use the online media and technology in communication, public relations particularly the Dhamma talks online via Facebook, Line and overseas radio broadcasting etc. and 6) the doctrine conduct—the Dhammaduta bhikkhus conduct the Bhāvana 4: 1) kāya-bhāvanā (physical development

Keywords: Format; Propagation of Buddhism; Thai Buddhist Dhammaduta Monks; Wat Buddha Metta; Indonesia

บทนำ

ประเทศอินโดนีเซียเป็นประเทศหนึ่งที่คณะสงฆ์ไทยได้ส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งจากสภาพของประเทศที่มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเกาะกว่า 17,508 เกาะ มีพื้นที่เป็นทะเลมากกว่าพื้นดิน มีประชากรประมาณ 245 ล้านคน โดยชาวอินโดนีเซีย ร้อยละ 87 นับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 10 นับถือศาสนาคริสต์ (นิกายโปรแตสแตนท์ ร้อยละ 6 และนิกายแคทอลิก ร้อยละ 3.5 ที่เหลืออีกร้อยละ 3 นับถือศาสนาฮินดูและพุทธ ซึ่งแบ่งสัดส่วนได้คือร้อยละ 1.8 นับถือศาสนาฮินดู และร้อยละ 1.2 นับถือศาสนาพุทธ (ไพฑูรย์ ตรงเที่ยง, 2561, หน้า 3) ถึงแม้ว่าในปัจจุบันประเทศอินโดนีเซียจะเป็นประเทศนับถือศาสนาอิสลาม แต่ในอดีตเคยมีพระพุทธศาสนาแบบมหายานเข้ามาประดิษฐานอยู่ พระพุทธศาสนาได้รุ่งเรืองมาก ประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 มีโบราณสถานที่สำคัญอยู่ในอินโดนีเซีย คือ โบโรบุดูร์หรือบรมพุทโธ ตั้งอยู่ที่ราบเก-ตุ (Kedu) ในภาคกลางของชวา (บุญศรี พานะจิตต์, 2545: 21) ต่อมาเมื่ออิสลามได้ขยายอำนาจครอบงำอินโดนีเซียในปีพุทธศักราช 2012 นับตั้งแต่นั้นชาวอินโดนีเซียส่วนใหญ่จึงเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งต่อมาในภายหลังยังมีพุทธศาสนิกชนส่วนหนึ่งที่พยายามรักษาธรรมเนียมปฏิบัติของชาวพุทธ ด้วยการสวดมนต์ตามสถานที่สำหรับสวดมนต์ ซึ่งมีอยู่จำนวนมากทั่วประเทศ ทั้งนี้ ชาวพุทธในประเทศอินโดนีเซียที่อาศัยอยู่ในชนบทจะเป็นชาวชวาเป็นส่วนใหญ่ และชาวจีนส่วนใหญ่จะเป็นชาวพุทธที่อาศัยอยู่ในเมืองใหญ่ ซึ่งถึงแม้ว่าจะเป็นพุทธที่ผสมผสานกับความเชื่อของบรรพบุรุษ คือ ลัทธิเต๋าและขงจื้อก็ตาม ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่เจ้าของประเทศโดยตรง รัฐบาลไทยจัดส่งพระธรรมทูตไปส่งเสริมการเผยแผ่

พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2512 กว่า 48 ปี (สำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศธรรมยุต, 2550)

หน้าที่พระธรรมทูตไทยในสาธารณรัฐอินโดนีเซียเป็นหน้าที่หลักที่พระสงฆ์มีหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาวัดพุทธเมตตา เป็นอีกวัดหนึ่งที่มีพระธรรมทูตเข้าไปทำหน้าที่ในฐานะเป็นสำนักงานบริหารคณะสงฆ์เถรวาทแห่งอินโดนีเซีย ตั้งอยู่กลางเมืองจาการ์ตา และปฏิบัติงานในแนวทางเดียวกับหลักปฏิบัติของวัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร ผู้นำประเทศต่าง ๆ หลายประเทศ เอกอัครราชทูตไทย ศรีลังกา พม่าและประเทศอื่นๆ พระภิกษุไทย ศรีลังกา และพม่าเดินทางมาแสวงบุญ ณ โบโรพุทโธ นอกจากนี้ ชาวพุทธเมืองจาการ์ตาและทุกภาคของอินโดนีเซียมาชุมนุมกันบ่อยครั้งที่วัดพุทธเมตตา เพื่อร่วมพิธีฉลองวันสำคัญทางศาสนา พระธรรมทูตจึงมีหน้าที่ออกเผยแผ่พระพุทธศาสนา แนะนำและการบริหารกิจการสงฆ์ของวัดพุทธเมตตา ที่เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งปัญหาที่เกิดจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต โดยส่วนมากสิ่งที่พบ คือ การเผยแพร่ของพระธรรมทูตไทยในอดีตยังไม่มีรูปแบบที่ขาดประสิทธิภาพ การมีองค์กรชาวพุทธหลายองค์กร ทำให้มีปัญหาระหว่างองค์กรชาวพุทธ เช่น การไม่เป็นเอกภาพในการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา การนำเสนอหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ขัดแย้งกัน ทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดความสับสน การดำเนินกิจกรรมเผยแผ่ซ้ำซ้อนกัน เพราะขาดการประสานงานระหว่างองค์การชาวพุทธ และการไม่ให้ความร่วมมือกับองค์กรชาวพุทธอื่นๆ เพราะคิดว่าไม่ใช่องค์กรชาวพุทธที่ตนเองเป็นสมาชิก เป็นต้น

ดังนั้น การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซียได้เริ่มขึ้นใหม่อีกครั้งเมื่อประมาณ 10 กว่าปีมานี้ เป็นการริเริ่มโดยพระสงฆ์ชาวลังกาและพระสงฆ์ชาวพื้นเมืองที่ได้รับการอุปสมบทไปจากวัดบวรนิเวศวิหารและวัดเบญจมบพิตรในประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2512 คณะสงฆ์ไทยได้ส่งพระธรรมทูตจากประเทศไทยไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซียทั้งชวาภาคกลาง ภาคตะวันออก และตะวันตก ขณะนี้ยังมิได้สร้างวัดไทยขึ้นแต่ก็ได้เตรียมการที่จะสร้างวัดไทยขึ้นในสถานที่ไม่ห่างไกลจากมหาสถูปโบโรบุดูร์ไว้แล้ว ปัจจุบันพระธรรมทูตจากประเทศไทยมีสำนักงานเผยแผ่เป็นศูนย์กลางอยู่ที่สำนักงานพุทธเมตตา ตั้งอยู่เลขที่ 59 ถนนเตอรูซานเล็มบังดี กรุงจาการ์ตา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการประกาศพระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในรุ่นต่อ ๆ ไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรมทูตในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและในประเทศต่าง ๆ

2. เพื่อศึกษาหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยวัดพุทธเมตตาประเทศอินโดนีเซีย

3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยวัดพุทธเมตตาประเทศอินโดนีเซีย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร เพื่อประมวลองค์ความรู้ ศึกษาแนวคิด หลักการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยวัดพุทธเมตตาประเทศอินโดนีเซีย โดยศึกษาจากคัมภีร์ เอกสารที่เกี่ยวข้อง ตลอดทั้งงานวิจัยที่มีผู้รู้ได้ศึกษาไว้ รวมถึงการเก็บข้อมูลเชิงปฏิบัติการ (Workshop)

1. กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ศึกษาในครั้งนี้ คือ ผู้บริหารองค์การชาวพุทธ พระธรรมทูตไทย พุทธศาสนิกชนในประเทศอินโดนีเซีย และพุทธศาสนิกชนในวัดพุทธเมตตา ซึ่งประกอบไปด้วยผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกแบบเจาะจงจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยวัดพุทธเมตตาประเทศอินโดนีเซีย สามารถจำแนกได้ ดังนี้

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จำแนกได้ ดังนี้
   - 1.1 ผู้บริหารองค์การชาวพุทธ จำนวน 5 รคน
   - 1.2 พระธรรมทูตไทย จำนวน 9 รูป
2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำแนกได้ ดังนี้
   - 2.1 พุทธศาสนิกชนในประเทศอินโดนีเซีย จำนวน 5 คน
   - 2.2 พุทธศาสนิกชนในวัดพุทธเมตตา จำนวน 5 คน

รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น จำนวน 24 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยวัดพุทธเมตตาประเทศอินโดนีเซีย ใช้ในการรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์เชิงลึกออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยวัดพุทธเมตตาประเทศอินโดนีเซีย

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะทั่วไป

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ ผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์นำมาจำแนกข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นสำคัญ โดยอาศัยการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลและจดบันทึกลงในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่ได้ศึกษาค้นคว้ามาเป็นแนวทางในการจำแนกข้อมูล ต่อจากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มารวบรวม สังเคราะห์ วิเคราะห์ สรุปประเด็นสำคัญ และอธิบายความเชื่อมโยงกันโดยการเขียนในเชิงพรรณนา เป็นการเขียนเรียงความโดยสอดแทรกความรู้สึกจากสภาพความเป็นจริงลงไปและประยุกต์เข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบันให้ทันสมัยเข้าใจง่ายสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

ผลการวิจัย

1. แนวคิดและหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและในประเทศต่างๆ รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตนั้น เป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์และชาวพุทธทุกคนที่จะต้องปฏิบัติโดยการยึดหลักพระธรรมวินัย และใช้วิธีการที่สอดคล้องกับสังคม หรือบริบทในพื้นที่นั้น และประยุกต์ใช้แนวคิดและทฤษฎีใหม่ เพื่อที่จะทำให้พระพุทธศาสนานั้นได้ขยายและเข้าถึงประชาชนให้ได้มากที่สุด ตลอดจนประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีบุคลิกภาพน่าเลื่อมใส เป็นที่เคารพของคนทั่วไป การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในประเทศอินโดนีเซีย มีแนวคิดและหลักการดังนี้

(1) ทำข้อตกลงกับมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงบางแห่งในประเทศอินโดนีเซีย เพื่อจัดตั้งวิทยาลัยพระธรรมทูตและเพื่อส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนา

(2) จัดสรรทุนการศึกษาให้แก่ชาวพุทธศาสนิกชนและพระสงฆ์ไทยได้ศึกษาศาสนาพุทธอย่างลึกซึ้ง

(3) จัดสร้างสำนักวิปัสสนากรรมฐานเพิ่ม เพื่อสนับสนุนการจัดกิจกรรมปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในประเทศอินโดนีเซียให้มากขึ้น

(4) มีการร่วมมือกับองค์กรพุทธศาสนานิกายต่างๆ ให้มากยิ่งขึ้น เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา และสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นกับคนในประเทศมากขึ้น

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา และนับเป็นภารกิจโดยตรงของพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่จะต้องทำหน้าที่ของตนให้บริบูรณ์ด้วยการศึกษาเล่าเรียนธรรมวินัยจนแตกฉาน และประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมวินัยที่ศึกษา จนมี

ภูมิรู้ ภูมิธรรม อุทิศตน ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยรูปแบบวิธีการต่างๆ เช่น การแสดงธรรม การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การปฏิบัติสมถวิปัสสนากัมมัฏฐาน เป็นต้น

2. หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยวัดพุทธเมตตา ประเทศอินโดนีเซีย พระธรรมทูตถือเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าในการทำหน้าที่เผยแผ่หลักธรรมเข้าสู่ทุกสังคม จึงต้องมีบทบาทและหน้าที่สำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่โลกเจริญด้วยเทคโนโลยีอันทันสมัย พระธรรมทูตต้องมีการปรับตัว ทัศนคติ ความคิด และวิธีการต่าง ๆ จะต้องพยายามสร้างความสัมพันธ์กับทุกศาสนา ทุกสถานที่หรือทุกสังคมที่เข้าไป เพื่อให้พระธรรมทูตได้ทำหน้าที่ด้านส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมได้ การสร้างวัด การบริหารจัดการวัด และการสอนธรรม นอกจากนั้นยังขยายหน่วยงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงานด้านอื่น ๆ ตามมา คือ 1. ด้านการปกครอง 2. ด้านการเผยแผ่ 3. ด้านการศาสนศึกษา 4. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 5. ด้านการสาธารณูปการ และ 6. ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ทั้ง 6 ด้านที่กล่าวมา ถือเป็นหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่พระธรรมทูตจะต้องแสดงบทบาทและทำหน้าที่ให้สมบูรณ์ ซึ่งต้องอาศัยความรอบรู้ในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะงานด้านเผยแผ่ที่ถือว่าเป็นงานหลักของพระธรรมทูต ผู้ที่เป็นพระธรรมทูตจึงต้องมีคุณสมบัติเพื่อความเป็นพระธรรมทูตที่ดี

3. รูปแบบหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยวัดพุทธเมตตาประเทศอินโดนีเซีย รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในวัดพุทธเมตตาประเทศอินโดนีเซีย ประกอบด้วย

3.1 ด้านการศึกษา ควรมีโครงการอบรมพัฒนาศักยภาพสำหรับพระธรรมทูตเกี่ยวกับกฎหมายและวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่สำคัญการใช้ภาษาอังกฤษ ภาษาท้องถิ่น เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและเพิ่มศักยภาพในการปฏิบัติสำหรับพระธรรมทูตด้วยเช่นกัน

3.2 ด้านสังคมสงเคราะห์ พระธรรมทูตเป็นที่พึ่งของประชาชนทั้งทางกายและใจ ทางกายเป็นการสนับสนุนช่วยเหลือเครื่องอุปโภคบริโภค และยารักษาโรคแก่ผู้ที่เดือดร้อน ด้านจิตใจเป็นการแนะนำให้คำปรึกษาในด้านต่างๆ แก่ผู้ที่มีความทุกข์ การสร้างขวัญกำลังใจและเป็นที่พึ่งทางใจแก่ประชาชน

3.3 ด้านการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม เป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของไทยและเผยแผ่แก่ชาวบ้านในอินโดนีเซียให้ได้รับทราบและเข้ามามีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นด้านประเพณีไทย เช่น วันสงกรานต์ วันสำคัญทางศาสนา วันลอยกระทง เป็นต้น และด้านวัฒนธรรมไทย เช่น ดนตรีไทย รำไทย ภาษาไทย อาหารไทย มวยไทย เป็นต้น

3.4 ด้านการสร้างภาคีเครือข่าย พระธรรมทูตแต่ละสำนักจะต้องบริหารจัดการภายในวัดให้พุทธศาสนิกชนมีความสมัครสมานสามัคคีและทำหน้าที่ของตนได้อย่างถูกต้อง ร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งโดยส่วนตนและโดยส่วนรวม เป็นต้น

3.5 ด้านการใช้สื่อเพื่อการเผยแผ่เชิงรุก พระธรรมทูตต้องรู้จักประยุกต์ใช้สื่อออนไลน์และเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามามีส่วนช่วยในการติดต่อสื่อสาร เช่น การแสดงธรรมออนไลน์ผ่าน Facebook การสร้างกลุ่ม Line เป็นต้น

3.6 ด้านการนำหลักธรรมไปปฏิบัติ การดำเนินชีวิตตามหลักภาวนา 4 ประกอบด้วย (1) กายภาวนา คือ กระบวนการพัฒนาฝึกฝนอบรมตนเอง (2) จิตภาวนา คือ ลักษณะของการสังเกตปฏิกิริยาภายในจิตใจของตนเอง (3) สังคมภาวนา คือ การรู้จักมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือสิ่งแวดล้อมทางสังคมก็ดี รู้กฎระเบียบ กฎกติกาของสังคม และ (4) ปัญญาภาวนา คือ การรู้จักกำหนดทิศทางการดำเนินชีวิตอย่างรู้เท่าทันตนเอง ตลอดจนรู้เท่าทันต่อโลก

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยวัดพุทธเมตตาประเทศอินโดนีเซีย” ผู้วิจัยอภิปรายผลได้ดังนี้

1. แนวคิดและหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและในประเทศต่าง ๆแนวคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นหน้าที่การสืบต่อพระพุทธศาสนาของพุทธบริษัท 4 คือ ภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ด้วยวิธีการพูด การสั่งสอน การแนะนำ การเขียนหนังสือ การเป็นตัวอย่างที่ดี จากแนวคิดนี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ เจษฎา มูลยาพอ และคณะ (2567, หน้า 13) ได้กล่าวถึงแนวคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อสังคมในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ว่า แนวคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อสังคมในธรรมจักกัปปวัตตนสูตร ทำให้ทราบถึงความหมายและสาระสำคัญของการประกาศพระพุทธศาสนา ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร คือ ปฐมเทศนาหรือการเทศน์กัณฑ์แรกของพระพุทธเจ้าที่ ธรรมจักร หมายถึง หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหมด เพราะเป็นสิ่งที่พระพุทธองค์หลังจากทรงค้นพบหลักธรรมแล้วต้องการที่ให้ธรรมของพระพุทธเจ้าหมุนให้เป็นไปในโลกด้วยหลักความจริง คือ อริยสัจ 4 ซึ่งยังมีความสดอคล้องกับแนวคิดของ องอาจ เขียวงามดี และพระสุทธิสารเมธี (2563, หน้า 47) ได้ศึกษาแนวคิดเรื่อง “องค์กรพุทธในประเทศไทย : มิติการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” พบว่า พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศไทยเมื่อประมาณ พ.ศ. 236 ด้วยการส่งพระสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนต่าง ๆ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็เพื่อนำหลักธรรมไปใช้ในการพัฒนาชีวิตตนเองและอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข จนสามารถพัฒนาไปสู่การศึกษาที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

2. หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยวัดพุทธเมตตาประเทศอินโดนีเซีย หลักการสอนธรรมะของพระพุทธเจ้ามีวิธีการที่หลากหลาย พระองค์จะทรงพิจารณาจากบุคคลที่กำลังรับฟัง ถ้าบุคคลมีระดับสติปัญญาน้อยก็จะสอนธรรมะอีกรูปแบบหนึ่ง ผู้มีปัญญามากก็จะใช้อีกรูปแบบหนึ่ง เมื่อจัดเข้าอยู่ในประเภทแล้ว จำแนกวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าได้ 4 ประเภท คือ 1) แบบสากัจฉาหรือสนทนา 2) แบบบรรยาย 3) แบบตอบปัญหา 4) แบบวางกฎข้อบังคับ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระโสภณวชิรวาที (อาทิตย์ อตฺถเวที) และคณะ (2566, หน้า 2363) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธจิตวิทยาของพระพรหมบัณฑิต ศ. ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)” พบว่า หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธจิตวิทยาประกอบด้วยการเตรียมความพร้อมของผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา มีความรู้หลักพุทธธรรมพระไตรปิฎกให้แตกฉาน มีการฝึกปฏิบัติให้เห็นแจ้งในหลักธรรมที่ศึกษามา ตามหลักการเผยแผ่ 4 ประการ 1) สันทัสสนา แจ่มแจ้ง 2) สมาทปนา จูงใจ 3) สมุตเตชนา แกล้วกล้า 4) สัมปหังสนา ร่าเริง และยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาเรวัตร์ ผมหอม และคณะ (2566, หน้า 452-461) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สมรรถนะของพระธรรมทูตเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพื้นที่ชายแดนไทย-เมียนมา” พบว่า พระธรรมทูตถือเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าในการทำหน้าที่เผยแผ่หลักธรรมเข้าสู่ทุกสังคม พระธรรมทูตจึงต้องมีบทบาทและหน้าที่สำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่โลกเจริญด้วยเทคโนโลยีอันทันสมัย พระธรรมทูตต้องมีการปรับตัว ทัศนคติ ความคิด และวิธีการต่าง ๆ จะต้องพยายามสร้างความสัมพันธ์กับทุกศาสนา ทุกสถานที่หรือทุกสังคมที่เข้าไปทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

3. รูปแบบหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยวัดพุทธเมตตาประเทศอินโดนีเซียการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา และนับเป็นภารกิจโดยตรงของพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ต้องทำหน้าที่ของตนให้บริบูรณ์ด้วยการศึกษาเล่าเรียนธรรมวินัย ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยรูปแบบวิธีการต่าง ๆ เช่น การแสดงธรรม การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม จากรูปแบบที่กล่าวมานี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูโสภณธรรมวิจารย์, ภัทรพร ใจเอียน และบุษกร วัฒนบุตร (2559, หน้า 30) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง” พบว่า รูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพเพื่อนำมาเป็นแนวทางการเผยแผ่ของพระธรรมทูต มีอยู่ 8 รูปแบบ คือ (1) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการแสดงธรรมเทศนา (2) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการบรรยายธรรมหรือปาฐกถาธรรม (3) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการบรรยายธรรมผ่านสื่อแพร่ภาพหรือสถานีวิทยุกระจายเสียงออกอากาศ (4)

รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรมต่าง ๆ (5) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการนำฝึกสมาธิ (6) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการนำปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ (7) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการพัฒนาท้องที่ (8) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ พระธรรมทูตหรือผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องพิจารณารูปแบบตามความเหมาะสมของปัจจัย เช่น เวลา สถานที่ ตัวผู้ฟัง และบริบทต่าง ๆ เป็นต้น ยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระศรีสิทธิวิเทศ (ธวัชชัย รสเลิศ) และพระมหามิตร ฐิตปญฺโญ (2564, หน้า 233) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในเขตบริหารพิเศษฮ่องกงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน” พบว่า รูปแบบการเผยแผ่ของพระธรรมทูตในฮ่องกง แบ่งออกเป็น 6 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านการศึกษา (2) ด้านสังคมสงเคราะห์ (3) ด้านแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม (4) ด้านการสร้างภาคีเครือข่าย (5) ด้านการใช้สื่อเผยแผ่เชิงรุก และ (6) ด้านบุคคลากร

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากข้อเสนอแนะต่อ “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในวัดพุทธเมตตาประเทศอินโดนีเซีย” ผู้วิจัยได้องค์ความรู้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

รูปภาพที่ 1 แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากรูปภาพที่ 1 แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในวัดพุทธเมตตาประเทศอินโดนีเซีย BUDDHA METTA

MODEL จะเห็นได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยมีรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในวัดพุทธเมตตาประเทศอินโดนีเซีย 6 ด้าน ซึ่งประกอบด้วย

1. ด้านการศึกษา ควรมีโครงการอบรมพัฒนาศักยภาพสำหรับพระธรรมทูตเกี่ยวกับกฎหมายและวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่สำคัญการใช้ภาษาอังกฤษ ภาษาท้องถิ่น

2. ด้านสังคมสงเคราะห์ เป็นรูปแบบที่พระธรรมทูตทำหน้าที่เป็นที่พึ่งของประชาชนทั้งทางกายและใจ

3. ด้านการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของไทยและเผยแผ่แก่ชาวบ้านในอินโดนีเซียให้ได้รับทราบและเข้ามามีส่วนร่วม เช่น วันสงกรานต์ วันสำคัญทางศาสนา วันลอยกระทง เป็นต้น และด้านวัฒนธรรมไทย เช่น ดนตรีไทย รำไทย ภาษาไทย อาหารไทย มวยไทย เป็นต้น

4. ด้านการสร้างภาคีเครือข่าย พระธรรมทูตแต่ละสำนักจะต้องบริหารจัดการภายในวัดให้พุทธศาสนิกชนมีความสมัครสมานสามัคคีและทำหน้าที่ของตนได้อย่างถูกต้อง

5. ด้านการใช้สื่อเผยแผ่เชิงรุก พระธรรมทูตต้องรู้จักประยุกต์ใช้สื่อออนไลน์และเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามามีส่วนช่วยในการติดต่อสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ และเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านการแสดงธรรมออนไลน์ทาง Facebook การเรียนการสอนออนไลน์ และการเผยแผ่ธรรมะทางสถานีวิทยุในต่างแดน เป็นต้น

6. ด้านการนำหลักธรรมไปปฏิบัติ พระธรรมทูตปฏิบัติตนตามหลักภาวนา 4 ประกอบด้วย (1) กายภาวนา คือ การพัฒนาอินทรีย์ของตนเองให้เป็นที่น่าเคารพเลื่อมใสศรัทธา (2) จิตภาวนา คือ การมีจิตใจเข้มแข็ง ไม่ขุ่นมัว มีคุณธรรม มีปัญญาที่เกิดจากการฝึกจิตภาวนา (3) สังคมภาวนา คือ กระบวนการติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอก และสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสังคม และ (4) ปัญญาภาวนา ได้แก่ การรับรู้ และเข้าใจต่อสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง รู้เท่าทันสภาวะความเปลี่ยนแปลงของโลกและชีวิต

เอกสารอ้างอิง

เจษฎา มูลยาพอ และคณะ. (2567). “แนวคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อสังคมในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร”. *วารสารศึกษิตาลัย*. 5(1), 13.

บุญศรี พานะจิตต์. (2545). *ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระครูโสภณธรรมวิจารย์ ภัทรพร ใจเอียน และบุษกร วัฒนบุตร. (2559). *“รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง”*. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. 5(1), 30.

พระมหาเรวัตร์ ผมหอม และคณะ. (2566). *“สมรรถนะของพระธรรมทูตเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพื้นที่ชายแดนไทย-เมียนมา”*. *วารสารพุทธจิตวิทยา*. 8(3), 452-461.

พระศรีสิทธิวิเทศ (ธวัชชัย รสเลิศ) และพระมหามิตร ฐิตปญฺโญ. (2564). *“รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในเขตบริหารพิเศษฮ่องกงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน”*. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น. 8(2), 233.

พระโสภณวชิรวาที (อาทิตย์ อตฺถเวที) และคณะ. (2566). *“รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธจิตวิทยาของพระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)”*. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. 11(6), 2363.

ไพฑูรย์ ตรงเที่ยง. (2561). *“รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย”*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี.

สำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศธรรมยุต. (2550). *พระธรรมทูตไปต่างประเทศ (ธรรมยุต) รุ่นที่ 13*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิฆเณศพริ้นท์ติ้งเซ็นเตอร์ จำกัด.

องอาจ เขียวงามดี และพระสุทธิสารเมธี. (2563). “องค์กรพุทธในประเทศไทย : มิติการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*. 25(2), 47.

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบอกเล่าโดยชุมชนบนเส้นทางการท่องเที่ยวนิเวศประวัติศาสตร์มอหินขาว จังหวัดชัยภูมิ

ORAL HISTORY AMONG LOCAL COMMUNITIES ALONG THE MOH HIN KHAO ECO-HISTORICAL TOURISM TRAIL IN CHAIYAPHUM PROVINCE

[1]อนุสรณ์ พัฒนศานติ์

[1]Anusorn Phattanasarn

[1]มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, ประเทศไทย

[1]Chaiyaphum Rajabhat University, Thailand

[1]anusorn_phat@hotmail.com

Received: October 12, 2024; **Revised**: November 2, 2024; **Accepted**: December 31,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบอกเล่าโดยชุมชนบนเส้นทางการท่องเที่ยวนิเวศประวัติศาสตร์มอหินขาว จังหวัดชัยภูมิ มีวัตถุประสงค์ 2 ข้อคือ 1) เพื่อรวบรวมเรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์พื้นถิ่นมอหินขาวในรูปแบบงานวิชาการ และ 2) เพื่อศึกษาการก่อตัวของภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวมอหินขาวที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า 1) เรื่องเล่าเกี่ยวกับมอหินขาวมาจากความเชื่อของชุมชนที่เล่าต่อกันมาตั้งแต่อพยพจากต่างถิ่นมาอาศัยพื้นที่มอหินขาวตั้งแต่ พ.ศ.2507 โดยเชื่อว่ามอหินขาวคือนครกลางหาวเชื่อมต่อสามภูมิคือภูมิมนุษย์ ภูมิพญานาค และภูมิเทพ โดยองค์เทพจะสถิตอยู่ตามก้อนหินแต่ละก้อน มี 5 องค์เทพที่ฤทธานุภาพแรงสถิตอยู่ที่เสาหิน 5 แท่ง เป็นบริเวณที่มีแสงประหลาดสีเขียวพุ่งทะลุหินแต่ละแท่งแล้วพุ่งลงไปวัดป่าพรหมราชศรัทธาธรรม และพุ่งกลับมาที่เสาหิน 5 แท่งในทุกวันขึ้น 15 ค่ำในอดีต 2) การก่อตัวของภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวมอหินขาวที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดชัยภูมิ เป็นไปใน

[1]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขารัฐศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

สองทิศทาง ทิศทางแรก ชาวบ้านอพยพออกจากพื้นที่ มอหินขาวในยุครัฐบาลปราบปรามคอมมิวนิสต์เขตป่าเขา พ.ศ. 2523 และให้พื้นที่สาธารณะดังกล่าวเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยบริหารจัดการร่วมกันระหว่างชุมชนรอบพื้นที่มอหินขาวและหน่วยงานราชการ ต่อมา ได้รับการประชาสัมพันธ์เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัด มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมจำนวนมากตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 โดยจุดท่องเที่ยวสำคัญคือ บริเวณ เสาหิน 5 แท่ง การประชาสัมพันธ์ผ่านเพจ และเวปไซด์สำนักงานท่องเที่ยวและการกีฬาจังหวัดชัยภูมิ ผ่านภาพยนตร์เรื่องตำนานนเรศวรมหาราช ส่วนทิศทางที่สอง ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวที่บริหารจัดการไม่ลงตัวระหว่างชุมชน 2 แนวคิดในบริเวณพื้นที่รอบมอหินขาว กับหน่วยงานราชการจังหวัดชัยภูมิและกรมป่าไม้ รวมไปถึงอุทยานแห่งชาติภูแลนคา โดยชุมชนตำบลท่าหินโงมต้องการให้ชุมชนมีส่วนบริหารจัดการพื้นที่มอหินขาว ส่วนชุมชนตำบลซับสีทองเห็นว่าควรให้หน่วยงานภาครัฐเข้ามาดูแลเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่ว่าจะเป็นการบริหารจัดการร้านค้าบริเวณแหล่งท่องเที่ยวและการรักษาความปลอดภัยบริเวณแหล่งท่องเที่ยวมอหินขาวแทนที่การให้ชุมชนบริหารจัดการในขณะที่นักท่องเที่ยวเพิ่มปริมาณมากขึ้นซึ่งไม่สามารถบริหารจัดการได้ ปัญหาดังกล่าวยังคงอยู่มาถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ : ประวัติศาสตร์บอกเล่า, มอหินขาว, จังหวัดชัยภูมิ, แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ

Abstract

The research on Oral history among local Communities along the Moh Hin Khao Eco-Historical Tourism Trail in Chaiyaphum Province, has two objectives: 1) To collect stories about local history of Mo Hin Khao in the form of an academic work, and 2) to study about image formation of Mo Hin Khao tourist attraction for tourism promotion in Chaiyaphum Province. The research results showed that 1) the stories about Mo Hin Khao came from beliefs of the community that had been told since people immigrated to live in Mo Hin Khao in 1964. It is believed that Mo Hin Khao is a city in the middle of the sky that connects the three realms: the human realm, the Naga realm, and the god realm. The god resides on each rock. There are 5 powerful gods residing on the 5 stone pillars in the area where a strange green light shot through each rock, rushed down to Wat Pa Phromraj Satthatham, and bounced back to the 5 stone pillars every 15th day of the waxing moon in the past. 2) The image of Mo Hin Khao tourist attraction for tourism promotion in Chaiyaphum Province was formed in 2 directions. In the first direction,

villagers migrated from the Mo Hin Khao area during the government's communist suppression in the forests and mountains in 1980, and the public area was turned into tourist attractions through collaborative management between the communities surrounding the Mo Hin Khao area and the government agencies. Later, the area was publicized as an important natural tourist attraction in the province. Many tourists have visited the area since 2001. The main tourist attraction in the area is the 5 stone pillars. The attractions are publicized through the webpage and the website of the Chaiyaphum Provincial Tourism and Sports Office, and through the movie "The Legend of King Naresuan the Great" In the second direction, the management of tourism image got conflict in concept among 2 communities in the area around Mo Hin Khao, Chaiyaphum provincial government agencies, the Royal Forest Department, and Phu Lan Kha National Park. The community in Tha Hin Ngom Subdistrict wanted the community to be involved in managing the Mo Hin Khao area while the community in Sap Si Thong Subdistrict thought that the government agencies should be responsible for maintaining the area order which included management of shops around tourist attractions and security around the Mo Hin Khao tourist attraction, instead of letting the community manage it due to the increase of tourists to the number that the community could not manage the area by themselves. This problem still exists until present.

Keywords: Oral History, Moh Hin Khao, Chaiyaphum Province, Natural tourist attractions

บทนำ

จังหวัดชัยภูมิมีขนาดทางกายภาพใหญ่เป็นอันดับ 3 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และใหญ่เป็นอันดับ 7 ของประเทศ สภาพของแหล่งทรัพยากรธรรมชาติเช่น ทรัพยากรที่ดินพบว่ามีสภาพเป็นป่าไม้และภูเขาถึง 50% ของพื้นที่ จากลักษณะดังกล่าวทำให้จังหวัดชัยภูมิอุดมสมบูรณ์ไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ในขณะเดียวกันเมื่อครั้งอดีตเช่นเดียวกันพื้นที่แห่งนี้ก็เคยเป็นแหล่งอาศัยของผู้เห็นต่างทางการเมืองในยุคความขัดแย้งทางความคิดหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่เมื่อสงครามความคิดสงบลง การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงเริ่มมีผลต่อการท่องเที่ยว กล่าวเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางธรรมชาติและการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้น จังหวัดชัยภูมิมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาอย่างคับคั่งทุกปี ที่พักในบริเวณใกล้เคียงกับแหล่งท่องเที่ยวถูกจองล่วงหน้า 1 – 2 เดือนจนเต็มทุกห้องในระยะ 5 ปีที่

ผ่านมา นอกจากนี้เส้นทางเดินทางจากตัวจังหวัดไปยังแหล่งท่องเที่ยวได้รับการพัฒนาเป็นเส้นทางคมนาคมที่สะดวกจากสถานที่ท่องเที่ยวแห่งหนึ่งไปยังอีกแห่งหนึ่ง

หนึ่งในจุดหมายปลายทางของการเดินทางไปเที่ยวจังหวัดชัยภูมินั้น นอกจากทุ่งดอกกระเจียวที่หนึ่งปีจะบานเพียงแค่ครั้งเดียวยังมีหนึ่งสิ่งมหัศจรรย์ที่จัดว่าเป็น “Unseen in Thailand” ซึ่งพลาดไม่ได้กับกลุ่มหินทรายสีขาวขนาดใหญ่ที่มีชื่อเสียงโด่งดังในนาม “มอหินขาว” หรือ “สโตนเฮนจ์ (Stonehenge) เมืองไทย” มอหินขาว คือกลุ่มเสาหินทรายสีขาวขนาดใหญ่ตั้งอยู่อย่างโดดเด่นบนลานหญ้ากว้างบริเวณเนินเขา ภายในอุทยานแห่งชาติภูแลนคา บ้านวังคำแคน หมู่ 9 ตำบลท่าหินโงม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ กลุ่มหินทรายสีขาวเหล่านี้เกิดจากการสะสมของตะกอนทรายแป้งและดินเหนียวจากทางน้ำ เมื่อมีความเปลี่ยนแปลงของแผ่นเปลือกโลกเมื่อ 65 ล้านปีก่อนทำให้มีการแตกหัก ผุพัง และการกัดเซาะ จนกลายเป็นเสาหินสูงใหญ่ 5 เสา รูปทรงประหลาดบนเนินเขาอย่างที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน สันนิษฐานว่ามีอายุราว ๆ 175-197 ล้านปี จากจังหวัดชัยภูมิขับรถตามทางหลวงหมายเลข 2051 เส้นทางชัยภูมิ-ตาดโตนแล้วเลี้ยวซ้ายก่อนถึงด่านอุทยานแห่งชาติตาดโตน ขับไปเรื่อย ๆ บนเส้นทางตาดโตน-ท่าหินโงม ให้สังเกตถนนแจ้งเจริญ-โสกเชือกเพื่อเลี้ยวซ้ายไปตามถนนเส้นดังกล่าว ขับไปจนถึงบ้านวังคำแคนแล้วเลี้ยวขวาเข้าไปตามถนนลูกรังจะพบกับกลุ่มเสาหิน มอหินขาว ความสวยงามที่ถูกธรรมชาติรังสรรค์ผ่านเวลานับล้านปี ณ อุทยานแห่งชาติภูแลนคา นอกจากความงดงามและธรรมชาติโดยรอบกลุ่มหินทรายสีขาวขนาดใหญ่นั้น ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของการเคลื่อนย้ายอพยพผู้คนในครั้งอดีตที่ตามมาด้วยเรื่องราวและเรื่องเล่าปรัมปราในปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและเหนือธรรมชาติที่ส่งผ่านคนรุ่นต่อรุ่น ตำนาน เรื่องเล่าและเรื่องราวดังกล่าวนับวันจะเลือนลางหายไปกับคนรุ่นก่อนที่นับวันจะเหลือน้อยลงทุกที ๆ

การวิจัยครั้งนี้สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นผ่านการเล่าเรื่อง (Storytelling) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ประวัติศาสตร์บอกเล่า ประวัติศาสตร์บอกเล่านั้นเป็นทั้งศาสตร์และเป็นวิธีการในการรวบรวมข้อมูลจากความทรงจำของบุคคลหรือชุมชนที่ใช้กันในกลุ่มของนักประวัติศาสตร์บอกเล่า (oral historians) และนักวิจัย (researchers) โดยเชื่อว่าวิธีการของประวัติศาสตร์บอกเล่าจะเป็นการเติมเต็มข้อมูลที่ขาดหายหรือหาไม่ได้จากเอกสารของทางราชการและข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลที่ได้จากผู้ผ่านประสบการณ์ ข้อมูลที่ได้จึงเป็นข้อมูลที่มีสีสัน หากพิจารณาว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแบบบอกเล่านี้มีส่วนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูรวมทั้งรื้อสร้างความเป็นชุมชนให้กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้งผ่านการเก็บซับ รวบรวม ถ่ายทอดเป็นเอกสารการวิจัยและงานวิชาการ นอกจากนี้เมื่อเชื่อมต่อกับ การท่องเที่ยวของจังหวัดชัยภูมิเพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว “ที่มีเรื่องราวและมีชีวิตชีวาน่าสนใจ” จะเป็นทั้งมูลค่าเพิ่มของการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ตลอดจนฟื้นฟูประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นไปในตัวด้วย

การวิจัยครั้งนี้ ต้องการรวบรวมเรื่องราว เรื่องเล่าในรูปแบบต่างๆที่กระจัดกระจายทั้งเอกสารสารสนเทศ คำบอกเล่า มุขปาฐะจากปราชญ์และผู้เฒ่าผู้แก่ของชุมชนบนเส้นทางขึ้นแหล่งท่องเที่ยวมอหินขาว ตั้งแต่ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของการอพยพและตั้งถิ่นฐานเพื่อให้เห็นการเปลี่ยนผ่านและเห็นพัฒนาการของอดีตมากระทั่ง ปัจจุบันทำให้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบนเส้นทางมอหินขาวเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่มีชีวิตชีวาอีกครั้งต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อรวบรวมเรื่องเล่าในรูปแบบต่างๆเกี่ยวกับประวัติศาสตร์พื้นถิ่นมอหินขาวในแต่ละช่วงเวลาจากอดีตมา จนถึงปัจจุบันในรูปแบบงานวิจัยเชิงวิชาการ

2. เพื่อศึกษาการก่อตัวของภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวมอหินขาวที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดชัยภูมิ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบอกเล่าโดยชุมชนบนเส้นทางการท่องเที่ยวนิเวศประวัติศาสตร์มอหินขาว จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้เป็นกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยมุ่งทำการศึกษากับผู้รู้หรือปราชญ์ชุมชนจำนวน 3 คน และกลุ่มนักเล่าเรื่องชุมชนที่แนะนำจากผู้รู้หรือปราชญ์อีกจำนวน 10 คน รวมจำนวน 13 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสัมภาษณ์(Interview) โดยจะสัมภาษณ์เชิงลึกกับขะจ้ำ(ผู้ประกอบพิธีกรรม) ผู้เฒ่าในหมู่บ้านที่สามารถถ่ายทอดเรื่องราวอดีตชุมชน และผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (key informant) ที่เป็นปัจเจกบุคคล โดยกำหนด เกณฑ์จากการอยู่อาศัยในชุมชนยาวนานกว่า และมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวของชุมชนเป็นอย่างดีจำนวน 3 คน และ จะใช้วิธีวิทยาแบบประวัติศาสตร์บอกเล่า เป็นวิธีการในการรวบรวมข้อมูลจากความทรงจำของบุคคลหรือชุมชน ที่ใช้กันในกลุ่มของนักประวัติศาสตร์บอกเล่า (oral historians) และนักวิจัย (researchers) โดยวิธีการของประวัติศาสตร์บอกเล่าจะเป็นการเติมเต็มข้อมูลที่ขาดหาย หรือหาไม่ได้จากเอกสารของทางราชการและข้อมูลที่ได้ เป็นข้อมูลที่ได้จากผู้ผ่านประสบการณ์

การบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์อาจบันทึกเฉพาะเสียงด้วยเครื่องบันทึกเสียงหรือกล้องวิดีโอ เป็นภาพเคลื่อนไหว ที่มีทั้งภาพและเสียงประกอบกัน โดยมีผู้สัมภาษณ์ (interviewer) เป็นผู้ป้อนคำถาม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการและมีผู้ให้สัมภาษณ์ (narrator) เป็นผู้ให้ข้อมูลจากความทรงจำที่ได้ประสบพบเห็น วิธีการของประวัติศาสตร์บอกเล่าเป็นวิธีการที่เกี่ยวข้องกับบุคคลและความทรงจำในอดีต ผลผลิตของประวัติศาสตร์บอกเล่า ได้แก่ บันทึกต่างๆ และหลักฐาน เพื่อเชื่อมโยงเหตุการณ์ที่ผ่านมาซึ่งขึ้นอยู่กับบริบททางวัฒนธรรมร่วมสมัย ทั้งนี้ผู้วิจัยจะยึดหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์อย่างเคร่งครัดเพื่อไม่ให้เป็นการละเมิดสิทธิหากอาสาสมัครหรือกลุ่มตัวอย่างปฏิเสธการกระทำใดๆที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างรู้สึกไม่เต็มใจ

2.2 การสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group) จากกลุ่มนักเล่าเรื่องชุมชนที่คัดเลือกจากผู้รู้หรือปราชญ์ชุมชน จำนวน 10 คน

2.3 การสังเกตการณ์ทั้งแบบที่มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

2.4 แบบสอบถามทั้งที่มีโครงสร้าง และไม่มีโครงสร้าง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเน้นการทดสอบความถูกต้องด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยจะใช้การตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation Technique) โดยการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data triangulation) ที่ผู้วิจัยได้รับจากการทำวิจัย ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลปฐมภูมิ ข้อมูลทุติยภูมิให้เกิดความน่าเชื่อถือ ซึ่งจะตรวจสอบจากแหล่งที่มาของข้อมูลที่ต่างแหล่งที่มา ต่างเวลาและบุคคล ตลอดจนสถานที่เพื่อเปรียบเทียบข้อมูล สังเคราะห์ ตรวจสอบหาความตรงไปตรงมาของข้อมูลในการอธิบายและตอบวัตถุประสงค์ของ การวิจัยและใช้การวิเคราะห์ข้อมูลสรุปอุปนัย (Analytic induction) เมื่อได้ข้อมูลจากการตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว จะทำการสอบทานตรวจสอบเรื่องเล่าเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือและนำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบอกเล่าโดยชุมชนบนเส้นทางการท่องเที่ยวนิเวศประวัติศาสตร์มอหินขาว จังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. เรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์พื้นถิ่นมอหินขาวเกี่ยวข้องกับการตั้งถิ่นฐานของผู้คนในชุมชนและสัมพันธ์กับปรากฏการณ์ความเชื่อที่ถ่ายทอดจากคำบอกเล่าของคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ความเชื่อดังกล่าวเป็นเรื่องเล่าสืบเนื่องต่อกันมาเป็นเรื่องของความเชื่อเหนือปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เล่าเรื่องจากการ “เห็น” ปรากฏการณ์นำมาสู่การอธิบายจากความเชื่อและเล่าเรื่องผ่าน

ปรากฏการณ์จากรุ่นสู่รุ่นนำมาสู่เส้นทางท่องเที่ยวที่มีเรื่องเล่า (story) อันผลิตขึ้นจากชุมชนในพื้นที่ คือ มอหินขาว เป็นพื้นที่นครกลางหาว สถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ของประตูสามภพสามภูมิ คือ ภูมิมนุษย์ ภูมิพญานาค และภูมิเทพ โดยเทพแต่ละองค์จะมีฤทธิ์มากน้อยแตกต่างกันไปและสถิตอยู่ตามก้อนหินแต่ละก้อน มีประตูสู่นครกลางหาว และบ่อน้ำศักดิ์ที่เชื่อมต่อไปยังดินแดนพญานาค เนื่องจากพื้นที่มอหินขาวเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของชาวบ้านจึงห้ามคนนอนพักค้างแรมบริเวณดังกล่าว (นักท่องเที่ยวจะขึ้นไปค้างแรมยังผาหัวนาคซึ่งดูแลโดยอุทยานแห่งชาติภูแลนคา) และนักท่องเที่ยวที่เคยค้างแรมก็จะไม่สามารถค้างแรมได้ด้วยเหตุประหลาดหลายประการตามคำบอกเล่า ในวันขึ้น 15 ค่ำจะมีแสงสีเขียวพุ่งจากก้อนหินตามจุดต่าง ๆ โดยเฉพาะเสาหิน 5 แท่ง ลำแสงดังกล่าวพุ่งทะลุหินแต่ละแท่งทั้ง ๆ ที่หินแต่ละแท่งไม่มีช่องให้ลำแสงทะลุผ่านได้ ก่อนจะพุ่งลงมายังวัดป่าพรหมราชศรัทธาธรรมที่อยู่ด้านล่างในหมู่บ้าน วัดดังกล่าวเดิมเคยอยู่ตั้งอยู่บริเวณมอหินขาว แต่ทางการสั่งให้อพยพลงมาด้านล่างพร้อมกับชาวบ้านที่เคยอาศัยอยู่ก่อนในพื้นที่มอหินขาวเพื่อปราบปรามภัยคอมมิวนิสต์ในเขตป่าเขา สามารถอพยพลงมาได้เพียงวัดและพระสงฆ์แต่ไม่สามารถเคลื่อนย้ายองค์พระพุทธรูป คือ พระพุทธรูปหลวงปู่มอหินขาว ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ตรงซุ้มพระพุทธรูประหว่างทางขึ้นมอหินขาว

2. การก่อตัวของภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวมอหินขาวที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดชัยภูมิ เป็นไปในสองทิศทาง ทิศทางแรก มอหินขาว ได้รับการประชาสัมพันธ์เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัด มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมจำนวนมาก เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 เป็นต้นมา โดยจุดท่องเที่ยวสำคัญคือบริเวณ เสาหิน 5 ก้อน โดยมีจุดพักท่องเที่ยวเลยจากบริเวณหิน 5 ก้อนขึ้นไปประมาณ 20 เมตร การประชาสัมพันธ์ผ่านเพจ และเว็ปไซต์สำนักงานท่องเที่ยวและการกีฬาจังหวัดชัยภูมิ การเห็นแหล่งท่องเที่ยวมอหินขาวผ่านภาพยนตร์เรื่องนเรศวร ยิ่งสร้างและขยายการรับรู้สถานที่แห่งนี้มากขึ้นเป็นการส่งเสริมภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวมอหินขาว นอกจากนี้การเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวจากแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดชัยภูมิผ่านเส้นทางมาอุทยานแห่งชาติตาดโตนเพื่อพักผ่อนบริเวณน้ำตกและเดินทางต่อขึ้นมาเพื่อชมมอหินขาว และพระธาตุชัยภูมิ ยิ่งส่งผลให้ภาพลักษณ์เส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของ มอหินขาวเป็นเส้นทางหนึ่งที่นักท่องเที่ยวเมื่อมาเที่ยวจังหวัดชัยภูมิต้องมาเยี่ยมชม ส่วนทิศทางที่สอง เป็นการความไม่ลงตัวระหว่างชุมชนบริเวณพื้นที่รอบมอหินขาวโดยเฉพาะ 3 หมู่บ้านของตำบลท่าหินโงมกับหน่วยงานราชการจังหวัดชัยภูมิและกรมป่าไม้ รวมไปถึงอุทยานแห่งชาติภูแลนคา และชุมชนบริเวณพื้นที่รอบมอหินขาว 3 หมู่บ้าน กับชุมชนอื่นๆที่มีความเห็นว่าควรให้หน่วยงานภาครัฐเข้ามาดูแลเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่ว่าจะเป็นการบริหารจัดการร้านค้าบริเวณแหล่ง

ท่องเที่ยวและการรักษาความปลอดภัยบริเวณแหล่งท่องเที่ยวมอหินขาวแทนที่การให้ชุมชนบริหารจัดการในขณะที่นักท่องเที่ยวเพิ่มปริมาณมากขึ้นซึ่งไม่สามารถบริหารจัดการได้

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบอกเล่าโดยชุมชนบนเส้นทางการท่องเที่ยวนิเวศประวัติศาสตร์มอหินขาว จังหวัดชัยภูมิ มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. เรื่องเล่าที่ผ่านกาลเวลา เรื่องเล่าหรือปรากฏการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นส่งผลต่อความเชื่อและนำมาสู่การบอกเล่าในสิ่งที่ตนเชื่อจากรุ่น หนึ่งไปยังรุ่นหนึ่ง เมื่อเรื่องเล่าและสถานที่ผ่านกาลเวลาได้รับความสนใจท่องเที่ยวเยี่ยมชม หากสถานที่ท่องเที่ยว นั้นๆมีเรื่องเล่า และเรื่องราวประกอบการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นรูปแบบตำนาน เรื่องเล่าปรัมปรา มุขปาฐะ เกี่ยวกับภาพจำของสถานที่ดังกล่าวที่เรียกว่า ประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral History) จะทำให้สถานที่ท่องเที่ยวนั้นๆมีความหมาย มีชีวิตชีวาน่าสนใจต่อการท่องเที่ยว เช่นเดียวกันกับ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบอกเล่าโดยชุมชนบนเส้นทางการท่องเที่ยวนิเวศประวัติศาสตร์มอหินขาว จังหวัดชัยภูมิ เกี่ยวข้องกับการตั้งถิ่นฐานของผู้คนในชุมชนและสัมพันธ์กับปรากฏการณ์ความเชื่อที่ถ่ายทอดจากคำบอกเล่าของคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ความเชื่อดังกล่าวเป็นเรื่องเล่าสืบเนื่องต่อกันมาเป็นเรื่องของความเชื่อเหนือปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เล่าเรื่องจากการ “เห็น” ปรากฏการณ์นำมาสู่การอธิบายจากความเชื่อและเล่าเรื่องผ่านปรากฏการณ์จากรุ่นสู่รุ่นนำมาสู่เส้นทางท่องเที่ยวที่มีเรื่องเล่า (story) อันผลิตขึ้นจากชุมชน สอดคล้องกับทัศนะของ วิทย์ พิณคันเงิน (2515) ที่กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อของมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม มนุษย์โดยทั่วไปต้องการความปลอดภัยทั้งทางร่างกายและจิตใจมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ความเชื่อต่างๆ นั้นมักได้รับคำบอกเล่าจากคนรุ่นก่อนว่ามีอำนาจลึกลับที่จะช่วยคุ้มครอง และจิราภรณ์ภัท ราภานุภัทร (2528) ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่า เมื่อคนเรามีความเชื่ออย่างหนึ่งอย่างใดแล้วย่อมเป็นเหตุจูงใจให้เกิดการกระทำที่ตอบสนองความเชื่อมั่น ถ้าเปลี่ยนความเชื่อพฤติกรรมก็จะเปลี่ยนตามไปด้วยและพฤติกรรมเหล่านั้นจะสะท้อนให้เห็นได้ในรูปของข้อห้ามและข้อปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของคนในสังคม เช่นเดียวกับข้อห้ามการค้างแรมในพื้นที่มอหินขาวบริเวณเสา 5 แท่งที่ชาวบ้านมีความเชื่อร่วมกันว่าเป็นที่สิงสถิตของเทพและจะเกิดปรากฏการณ์ไม่ดีเกิดขึ้นหากละเมิดข้อห้าม

2. ประวัติศาสตร์บอกเล่าจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมักอธิบายเรื่องของสภาพการณ์และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตแต่เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์มีไม่เพียงพอหรือต้องการให้ข้อมูลจากผู้คนครบถ้วนจึงสอบถามจากปากคำของผู้อยู่ในเหตุการณ์หรือแวดล้อม รับรู้ รับทราบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเช่นงานของ เพียงแข พงษ์ศิริบัญญัติ (2546) ได้ศึกษาประวัติศาสตร์บอกเล่าเมืองสงขลาในช่วงสงครามโลกครั้งที่2 (พ.ศ. 2484-2488) โดยมุ่งศึกษาสภาพการณ์ของเมืองสงขลาในช่วง

สงครามโลกครั้งที่ 2 ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเป็นเมืองยุทธศาสตร์ที่สำคัญของภาคใต้ การถูกบุกยึดโดยกองกำลังของญี่ปุ่น และการถูกฝ่ายสัมพันธมิตรรุกจู่โจม หรือเป็นการบอกเล่าถึงการอพยพถิ่นฐานแรกเริ่มของผู้คนในพื้นที่ที่ต้องการนำเสนอในงานวิจัย เล่าเรื่องผ่านการเก็บข้อมูลจากปากคำบอกเล่าของผู้คนที่ยังมีชีวิตอยู่และทันเห็นเหตุการณ์หรือมีความทรงจำร่วมกับเหตุการณ์ เช่นงานของ เมธิรา ไกรนที (2552) ที่ได้ทำการศึกษา พัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานชุมชนอูรักลาโว้ยในพื้นที่ภูเก็ตจากมุมมองนิเวศวัฒนธรรม พบว่าบรรพบุรุษของชาวอูรักลาโว้ยได้เดินทางมาจากด้านใต้ของคาบสมุทรมลายู ซึ่งปัจจุบันเป็นดินแดนของอินโดนีเซียและมาเลเซีย และเดินทางด้วยเรือมาเรื่อยๆ จนเข้าสู่ทะเลอันดามัน ซึ่งอาจจะมีสาเหตุเพื่อการทำมาหากิน การพักอาศัยตามเกาะหรือสถานที่ที่มีความเหมาะสม ตั้งแต่บริเวณหมู่เกาะอาดัง เกาะหลีเป๊ะ และเกาะบุโหลน จังหวัดสตูล เดินทางต่อมาเรื่อย ๆ ผ่านเกาะต่างๆ ในจังหวัดตรัง เช่น เกาะมุก เกาะไหง เกาะกระดาน จนมาถึงบริเวณจังหวัดกระบี่ ซึ่งชาวอูรักลาโว้ยบางคนก็มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เกาะลันตา บ้างก็เดินทางต่อมายังจังหวัดภูเก็ต ซึ่งเดิมก็อาศัยอยู่บริเวณเกาะบอน เกาะเฮ เกาะโหลน แหลมกาใหญ่ เป็นระยะเวลากว่า 200 ปีมาแล้ว ปัจจัยในการเลือกสถานที่ตั้งถิ่นฐานของชาวอูรักลาโว้ย ประกอบด้วยปัจจัยด้านกายภาพและปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ที่นำมาเป็นตัวกำหนดการพิจารณาถึงสถานที่ที่มีความเหมาะสม ทั้งต่อการอยู่อาศัยและการทำมาหากิน และมีความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน สอดคล้องกับงานวิจัยของผู้วิจัยที่พบว่า การอพยพย้ายถิ่นของชาวบ้านชุมชนรอบมอหินขาวนั้นอพยพมาจากต่างจังหวัดไม่ว่าจะเป็นนครราชสีมา บุรีรัมย์ ขอนแก่น และอุบลราชธานี เข้ามายังพื้นที่มอหินขาวที่มีเนื้อที่ประมาณ 3,500 ไร่ก่อนที่ทางการจะให้อพยพลงมาอยู่บริเวณรอบมอหินขาวเพื่อสลายคอมมิวนิสต์ในเขตป่าเขา หากแต่ความต่างของงานวิจัยนั้นพบว่า ประวัติศาสตร์บอกเล่าของชาวบ้านชุมชนรอบมอหินขาวนั้นบอกเล่าปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติของแสงไฟประหลาดที่พุ่งจากเสาหิน 5 แท่งกลับไปกลับมาระหว่างบริเวณเสาหิน 5 แท่งกับวัดที่มีพระพุทธรูปประดิษฐานไว้

สรุปได้ตามกรอบแนวคิดที่ผู้วิจัยได้วางกรอบไว้คือ จากปรากฏการณ์และการพบเห็นสิ่งที่เกิดขึ้นนำไปสู่ความเชื่อที่เล่าสืบต่อกันจนเป็นประวัติศาสตร์ที่บอกเล่ากันต่อมาในพื้นที่ชุมชน นอกจากนี้งานวิจัยของผู้วิจัยซึ่งพบว่าการบอกเล่าของชาวบ้านที่อธิบายลำแสงประหลาดที่พุ่งจากเสาหิน 5 แท่งลงมายังวัดป่าพรหมราชศรัทธาธรรม และปรากฏการณ์ประหลาดที่เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยวที่เข้าไปเที่ยวและละเมิดข้อห้ามบริเวณพื้นที่มอหินขาว หากล่วงละเมิดก็จะพบเห็นปรากฏการณ์แปลกประหลาดหากไม่มีการละเมิดข้อห้ามก็จะเป็นปกติ อาจถือเป็นการจัดระเบียบและวางกติกาทางสังคมซ้อนลงไปในการบอกเล่า ซึ่งสอดคล้องกับงานของ กาญจนา ชินนาค (2543) ที่ทำการศึกษาประเพณีและพิธีกรรมการรำผีมอญ บ้านวัดเกาะ ตำบลสร้อยฟ้า อำเภอโพ

ธาราม จังหวัดราชบุรี พบว่าพิธีกรรมรำผีมอญมีหน้าที่ทั้งหน้าที่ที่แจ้งชัดและ หน้าที่ที่แอบแฝง โดยหน้าที่ที่แจ้งชัดหรือหน้าที่โดยตรงคือ เป็นพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความเคารพและกตัญญูกตเวทีต่อบรรพบุรุษ เป็นเวทีพบกันของสมาชิกในสายตระกูลที่นับถือผี เดียวกัน และก่อให้เกิดกำลังใจแก่ผู้ที่ประกอบพิธีกรรมนี้ด้วย ส่วนหน้าที่ที่แอบแฝงหรือหน้าที่อ้อมนั้นก็คือ พิธีกรรม ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ทั้งในระดับชุมชนและสายตระกูล อันนำมาซึ่งความกลมเกลียวและสามัคคีในหมู่คณะ ขณะเดียวกันก็ สะท้อนว่าโครงสร้างทางสังคมชาวมอญเป็นสังคมที่มีการจัดระเบียบทางสังคมภายในโดยอาศัยความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษเป็นเครื่องมือ

3. ประเด็นภาพลักษณ์การท่องเที่ยวของการวิจัย ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบอกเล่าโดยชุมชนบนเส้นทางการท่องเที่ยวนิเวศประวัติศาสตร์มอหินขาว จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งพบว่า แหล่งท่องเที่ยวมอหินขาวได้รับการประชาสัมพันธ์จากหลายทิศทางทั้งสื่อมีเดีย การโฆษณาทางสถานีวิทยุโทรทัศน์และภาพยนตร์ตำนานพระนเรศวร ส่งผลให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเยี่ยมชมมากขึ้นทุกปีนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 แต่ยังมีปัญหาการบริหารจัดการพื้นที่บริเวณมอหินขาวซึ่งเป็นปัญหามาจากข้อตกลงร่วมกันระหว่างหน่วยงานราชการกับชุมชนที่ให้ชาวบ้านที่เคยอยู่ในพื้นที่มอหินขาว 3,500 ไร่ในอดีตอพยพออกจากพื้นที่ลงไปอยู่บริเวณรอบมอหินขาวเพื่อให้พื้นที่มอหินขาวเป็นแหล่งท่องเที่ยวสาธารณะโดยให้ชุมชนรอบมอหินขาวสามารถเข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่และร่วมกันบริหารจัดการพื้นที่ได้ แต่เมื่อการท่องเที่ยวเริ่มประสบความสำเร็จโดยการเข้ามาของนักท่องเที่ยวมากขึ้นหน่วยงานราชการมีความต้องการผนวกพื้นที่มอหินขาวเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอุทยานแห่งชาติภูแลนคาเพื่อให้ง่ายต่อการบริหารจัดการ ส่วนชุมชนรอบมอหินขาวมีความต้องการที่จะเข้ามาร่วมบริหารจัดการ ความขัดแย้งที่ตั้งอยู่บนความนิยมในแหล่งท่องเที่ยวมอหินขาวจึงจะต้องมีการสร้างสำนึกเรื่องการบริหารทรัพยากร เช่นเดียวกับงานของ ปริญ รสจันทร์ (2563) ที่ศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนด้วยประวัติศาสตร์บอกเล่า และสังเคราะห์สำนึกของชุมชนที่มีต่อการดำรงชีวิตตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน และศึกษาข้อเสนอในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นของชุมชนที่ทำการศึกษาซึ่งเป็นชุมชนเกลือในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประวัติศาสตร์ของชุมชนทั้ง 3 แห่งแบ่งตามยุคสมัยตามความหมายที่เกลือมีต่อชุมชน คือยุคของการผลิตเกลือเพื่อยังชีพและแลกเปลี่ยนเริ่มตั้งแต่ตั้งชุมชนจนราว พ.ศ.2490 ยุคต่อมาคือยุคของการผลิตเกลือเพื่อการค้าขาย ราว พ.ศ. 2490 – 2510 และยุคที่สามคือยุคที่การผลิตเกลือถูกจัดการโดยรัฐตั้งแต่ พ.ศ.2510 เป็นต้นมา สำนึกของชุมชนที่มีต่อการดำรงชีวิตตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันคือสำนึกแบบบักหอยลอยตามคราดที่มีการปฏิบัติการภายใต้โครงสร้างของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และ ข้อเสนอในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นของชุมชนทรัพยากรท้องถิ่นของชุมชน ประกอบด้วยการทำให้เกลือให้มีความหมายในเชิงวัฒนธรรมและสุขภาพ การสร้างพื้นที่เพื่อรำลึกถึงอดีตของการผลิตเกลือที่มีชีวิตชีวา และการมีความรู้เกี่ยวกับการยุบของพื้นดินเพื่อกำหนดเป็นแผนของชุมชน

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การวิจัยในครั้งนี้ได้ทราบประวัติและพัฒนาการของการเคลื่อนย้ายผู้คนเข้ามาในพื้นที่รอบบริเวณมอหินขาว การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในอดีตที่นำไปสู่การอพยพคนออกจากพื้นที่รอบมอหินขาวจากยุคความขัดแย้งทางความคิดเมื่อเวลาเปลี่ยนไปสู่การพัฒนาพื้นที่เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้เรื่องเล่าและเรื่องราวความเชื่อจากความทรงจำของชาวบ้านนำไปสู่การสร้างภาพจำให้กับสถานที่ท่องเที่ยวเป็นเรื่องราว (story) ของชุมชนในการดึงดูดความสนใจให้กับนักท่องเที่ยว

ควรมีแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวสาธารณะประโยชน์ร่วมกันในพื้นที่ มอหินขาว ร่วมกันและกำหนดท่าทีที่ชัดเจนระหว่างหน่วยงานรัฐในจังหวัดชัยภูมิที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวจังหวัดชัยภูมิ หน่วยงานอุทยานแห่งชาติที่มีพื้นที่ติดกับ มอหินขาว และที่สำคัญคือบทบาทของชุมชนในการเสนอแนวทางของชุมชนต่อภาครัฐเพื่อเป็นภาคีความร่วมมืออย่างจริงจัง

ควรใช้เรื่องเล่าของท้องถิ่นสร้างสำนึกชุมชนให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารทรัพยากรในพื้นที่มอหินขาว การใช้เรื่องเล่าโดยการสร้างเรื่องราว (story) ที่เป็นเรื่องของชุมชนตั้งแต่อพยพเข้ามาอาศัยบริเวณมอหินขาว ปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติและสถานที่ที่มีเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องต่างๆ อย่างเป็นเนื้อเรื่องที่มีลำดับและสัมพันธ์กัน นำไปสู่การสร้างภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวและส่งเสริมให้คนในชุมชนส่วนใหญ่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กิตติธัช ศรีฟ้า. (2564). *บูรณภาพนิทัศน์ : การบริหารจัดการ และพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ทางทะเล เรือจมแก้วสมุทร.* ดุษฎีนิพนธ์สาขาวิชาวิชาการบริหารศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยบูรพา. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

ปริญ รสจันทร์. (2563). รายงานการวิจัย *การฟื้นฟูสำนึกชุมชนเพื่อการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นอย่างมั่นคงยั่งยืนด้วย กระบวนการประวัติศาสตร์บอกเล่าในชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. ร้อยเอ็ด: มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด.

ปวลักข์ สุรัสวดี. (2554). *การสืบสานภูมิปัญญาของสายสกุลช่างปูนปั้น จังหวัดเพชรบุรี*. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

เพียงแข พงษ์ศิริบัญญัติ. (2546). รายงานการวิจัย *ประวัติศาสตร์บอกเล่าเมืองสงขลาในช่วงสงครามโลกครั้งที่2 (พ.ศ. 2484 – 2488)*. สงขลา: มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.

เมธิรา ไกรนที. (2552). *พัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานชุมชนอูรักลาโว้ยในพื้นที่ภูเก็ตจากมุมมองนิเวศวัฒนธรรม*. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

สุธิดา ตันเลิศ และสุรัชดา คะนึงเพียร. (2562). *“พัฒนาการทางประวัติศาสตร์แบบมุขปาฐะบ้านคำฮี ตำบลโพนทราย อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร”*. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2561

เหมราช เหมหงษา. (2541). *วิวัฒนาการการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ :การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์*. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

ธรรมนูญชุมชนตำบลบ้านกอก : กระบวนการเรียนรู้การจัดทำธรรมนูญตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ

BAN KOK SUBDISTRICT COMMUNITY CONSTITUTION: LEARNING PROCESS FOR PREPARING THE BAN KOK SUBDISTRICT CONSTITUTION, CHATTURAT DISTRICT, CHAIYAPHUM PROVINCE

[1]สุเนตร ธนศิลปพิชิต, [2]ไพทูรย์ มาเมือง, [3]ณรงค์ศักดิ์ บัวอ่อน, [4]วีระกิตติ์ เอกอัครวิจิตร, [5]วัชรเดช เกียรติชานน, [6]ศักดิ์ดา ต้นคชสาร และ [7]ฐิติยาพร ไชยวิมลสิริ

[1]Sunait Tanasinlapapichit, [2]Phaitoon Mamuang, [3]Narongsak Bua-on, [4]Veerakit Akeakkaravichit, [5]Watcharadet Kiatchanon, [6]Sakda Tonkotchasan, and [7]Thitiyapond Chaiwimonsiri

[1,2,3] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[4,5,6,7]นักวิชาการอิสระ

[1,2,3]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[4,5,6,7]Independent scholar

[1]sunait.tha@gmail.com

Received: June 12, 2023; **Revised**: November 2, 2023; **Accepted**: December ,2023

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการจัดทำร่างธรรมนูญตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ 2) เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้การจัดทำ

[1] อาจารย์ ดร., คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

[2] อาจารย์ ดร., คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

[3] อาจารย์, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

[4,5,6,7]นักวิชาการอิสระ

ธรรมนูญตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ 3) เพื่อประเมินธรรมนูญตำบลบ้านกอกโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัย พบว่า 1) ระดับระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการจัดทำร่างธรรมนูญตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ โดยรวมและแยกเป็นรายด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =3.75) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการจัดทำร่างธรรมนูญตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อม ($\overline{X}$ = 3.90) ด้านสังคม ($\overline{X}$ = 3.89) ด้านการพัฒนาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม ($\overline{X}$ = 3.68) ด้านเศรษฐกิจ ($\overline{X}$ = 3.64) และด้านคุณภาพชีวิต ($\overline{X}$ = 3.63) 2) กระบวนการเรียนรู้การจัดทำธรรมนูญตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ ส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความเข้าใจในการจัดทำธรรมนูญชุมชนตำบลบ้านกอก กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้การจัดทำธรรมนูญชุมชนตำบลบ้านกอก การจัดทำบันทึกข้อตกลงร่วมกัน และประกาศใช้ธรรมนูญชุมชนตำบล 3) ผลการประเมินธรรมนูญตำบลบ้านกอกโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน จากความคิดเห็นของประชาชนจากการตอบแบบสอบถาม สามารถประเมินผลความมุ่งหวังต่อการประกาศใช้ธรรมนูญตำบลชุมชนตำบลบ้านกอก คือ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกอกมีการกำจัดขยะที่ถูกหลักสุขาภิบาล ภายในชุมชนมีการตั้งด่านชุมชนเพื่อเฝ้าระวังอุบัติเหตุในช่วงเทศกาล ประชาชนมีส่วนร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมต่างๆภายในหมู่บ้านและตำบล ภายในชุมชนมีศูนย์เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในตำบลและหมู่บ้านและชุมชนมีการดูแลเด็กเล็กร่วมกันเพื่อให้เด็กมีความปลอดภัย

คำสำคัญ : ธรรมนูญตำบล, เรียนรู้ประชาธิปไตยชุมชน, การมีส่วนร่วมของประชาชน

Abstract

This research aims to achieve the following objectives: 1. To study public opinions regarding the drafting of the local constitution of Ban Kok sub-district, Jaturus district, Chaiyaphum province. 2. To investigate the learning process involved in drafting the local constitution of Ban Kok sub-district, Jaturus district, Chaiyaphum province. 3. To evaluate the local constitution of Ban Kok sub-district by involving community participation from Ban Kok sub-district, Jaturus district, Chaiyaphum province. The research results found that. 1. Public Opinion on Drafting the Local Constitution:- Overall, the public opinion towards the drafting of the local constitution of Ban Kok sub-district, Jaturus district, Chaiyaphum province is rated as high ($\overline{X}$ = 3.75).- When broken down by specific aspects, the public opinion is high across all dimensions. These are ranked in

descending order of average score: Environment ($\overline{X}$ = 3.90), Social ($\overline{X}$ = 3.89), Participatory Local Development ($\overline{X}$ = 3.68), Economic ($\overline{X}$ = 3.64), and Quality of Life ($\overline{X}$ = 3.63). 2. Learning Process in Drafting the Local Constitution:- The learning process involved in drafting the local constitution of Ban Kok sub-district, Jaturus district, Chaiyaphum province includes:- Promoting community understanding of the constitution drafting process.-Facilitating exchange activities to enhance learning about community constitution drafting.-Documenting mutual agreements and announcing the use of the sub-district's constitution.These findings indicate strong community support and engagement in the constitution drafting process, with efforts focused on promoting understanding and active participation among residents. 3. Based on the evaluation of the local constitution of Ban Kok sub-district through community participation, the following aspirations were identified based on the survey responses: Residents expressed strong expectations for the declaration and implementation of the community sub-district constitution. Key activities highlighted include: - The sub-district administration of Ban Kok effectively manages waste disposal in compliance with public health regulations. - Within the community, residents set up checkpoints during festivals to prevent accidents.- There is active community involvement in various local and sub-district activities.- The community has established centers for learning economic self-sufficiency philosophies within the sub-district and villages.- Collaborative efforts are made to ensure child safety within the community.

Keywords : sub-district constitution, community democracy learning, community participation

บทนำ

การจัดทำธรรมนูญตำบลจัดการตนเองนับเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เป็นนวัตกรรมของชุมชนที่ได้สร้างและพัฒนาแกนนำ คนรุ่นใหม่ให้เกิดการเรียนรู้จากสิ่งที่ปฏิบัติ การค้นหา วิเคราะห์ปัญหา พัฒนาแผนกิจกรรม โครงการ ดำเนินการขับเคลื่อน เชื่อมโยง ยกระดับกระบวนการพัฒนา เพื่อทำให้สังคม ชุมชน ตำบลและหมู่บ้านเป็นแนวปฏิบัติ กฎ กติกา หรือข้อตกลงร่วม การอยู่ร่วมกันของคนในตำบล โดยใช้หลักประชาธิปไตยชุมชนและเป็นฉันทามติเพื่อใช้ร่วมกัน ดำเนินการและแก้ไขปัญหาในชุมชนได้สำเร็จ สร้างความเชื่อมั่น เห็นคุณค่า เกิดการขยายเชื่อมโยงทำให้เกิดพลังภาคีของชุมชนจัดการตนเอง อำนาจการจัดการตนเองนั้นเป็นเครื่องมือสำคัญในการใช้ธรรมนูญตำบล

ออกมาปฏิบัติโดยความเห็นชอบของทุกฝ่ายในชุมชน ท้องถิ่น ตำบล กระบวนการแต่ละขั้นตอนเป็นสิ่งที่ไปเสริมสร้างประชาธิปไตยชุมชนทั้งสิ้น (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2559)

จากความสำคัญของการจัดทำธรรมนูญชุมชนเพื่อให้ประชาชนเกิดความเข้าใจในการตั้งกฎ กติกาในการอยู่ร่วมกัน ซึ่งนักวิจัยและคณะได้มีการศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนาธรรมนูญตำบลเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมในอำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ มีกระบวนการ ดังนี้

1. สร้างการรับรู้แบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาธรรมนูญตำบล โดยการส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความเข้าใจในการจัดทำธรรมนูญตำบล การจัดทำธรรมนูญตำบล เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแลชุมชนร่วมกัน โดยเป็นการตั้งกฎ กติกา เพื่อให้ชุมชนเกิดการเคารพกฎ กติการ่วมกัน อันจะนำไปสู่การสร้างความสามัคคี ซึ่งการส่งเสริมการจัดทำธรรมนูญตำบล เพื่อเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและเสริมสร้างประชาธิปไตยชุมชน

2. เปิดโอกาสให้มีการเสนอปัญหาและความต้องการของชุมชน เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาและความต้องการที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างแท้จริง

3. วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน ซึ่งปัญหาและความต้องการ ประกอบด้วย ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการเมือง ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสารสนเทศ

4. กำหนดประเด็นในการจัดทำธรรมนูญตำบล เพื่อให้มีความสอดคล้องกับการพัฒนาท้องถิ่นภายใต้การบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบล จึงควรมีการคำนึงถึงยุทธศาสตร์ในการพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วย ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการส่งเสริมและพัฒนาการศึกษา ศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรม ด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว ด้านสังคม ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ ด้านการบริหารจัดการ และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5. กำหนดแนวทางการจัดทำธรรมนูญตำบล ในการพัฒนาธรรมนูญตำบลนั้น ควรมีการศึกษาและทำความเข้าใจกับบริบทชุมชน โดยเฉพาะการสร้างความเข้าใจกับชุมชน การวิเคราะห์ชุมชนในมิติต่างๆ ค้นหาปัญหาและความต้องการของชุมชน เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาร่วมกัน นำไปสู่การตั้งกฎ กติกาในชุมชน การสร้างความเข้าใจในชุมชนเพื่อให้เกิดความร่วมมือในการเคารพ กฎ กติกาที่มีร่วมกันในชุมชนและเพื่อให้เกิดการยอมรับและปฏิบัติตามมติของชุมชน โดยมีการประชาคมในแต่ละหมู่บ้านเพื่อให้คนในชุมชนได้เข้าใจและมีส่วนร่วมในการตั้งกฎ กติกาในชุมชน

6. การจัดทำบันทึกข้อตกลงร่วมกัน การขับเคลื่อนการดำเนินงานในท้องถิ่น จำเป็นจะต้องอาศัยความร่วมมือกันทุกฝ่าย ซึ่งแกนนำในชุมชนมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาธรรมนูญตำบลจึงเป็นความร่วมมือกันของทุกภาคส่วน ซึ่งการจัดทำ

บันทึกข้อตกลงร่วมกันระหว่างผู้นำฝ่ายท้องที่และฝ่ายท้องถิ่น จะช่วยในการขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นในทุกด้าน

7. การยกร่างธรรมนูญตำบล ขั้นตอนสำคัญในการพัฒนาธรรมนูญตำบล นั่นคือ การยกร่างธรรมนูญตำบล โดยตั้งคณะกรรมการเพื่อยกร่างและกำหนดประเด็นให้เกิดความสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาท้องถิ่น มีการสอบถามความคิดเห็นของประชาชนในแต่ละหมู่บ้าน เพื่อให้ชุมชนได้เข้าใจในการจัดทำธรรมนูญตำบล เห็นประโยชน์ในการตั้งกฎ กติการ่วมกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่นและเกิดความสงบสุขขึ้นในชุมชน

ซึ่งการพัฒนาเครือข่ายการจัดการเรียนรู้และสารสนเทศธรรมนูญตำบลเพื่อขับเคลื่อนประชาธิปไตยชุมชน ในอำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ มีประเด็น ดังนี้

การพัฒนาธรรมนูญตำบลเพื่อขับเคลื่อนประชาธิปไตยชุมชน นั้นทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคประชาชนและหน่วยงานต่างๆ จำเป็นจะต้องมีการบูรณาการร่วมกันจึงจะก่อให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชนและประสบความสำเร็จในการดำเนินงานด้านต่างๆ โดยขอความร่วมมือให้แต่ละภาคส่วนเข้าร่วมเป็นผู้ประสานเครือข่าย ประกอบด้วย

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นับเป็นหน่วยงานกลางในการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและชุมชน เพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างกันชุมชนภายในตำบล จะเห็นได้ว่าชุมชนเป็นหัวใจหลักในการที่จะส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมต่างๆให้ประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะผู้นำหรือตัวแทน อันจะก่อให้เกิดการประสาน ความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานภายนอกและภายในชุมชน

2. สถานศึกษาหรือโรงเรียน รวมทั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นส่วนสำคัญในการกล่อมเกลาเด็กให้เป็นคนดีในสังคม จึงจำเป็นที่จะต้องประสานงานเป็นเครือข่ายเพื่อการพัฒนาโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพหรือ รพ.สต.เป็นหน่วยงานที่ดูแลสุขภาพของคนในชุมชน โดยมีบุคลากรที่สำคัญได้แก่ อสม. จะเป็นผู้ช่วยเหลือด้านสุขภาพในชุมชน นับเป็นส่วนหนึ่งที่จะก่อให้เกิดการขับเคลื่อนในชุมชนได้โดยง่าย

3. ศาสนสถานหรือวัด นับได้ว่าวัดหรือพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในชุมชนโดยเฉพาะทางศาสนพิธีต่างๆ ย่อมอยู่ในวิถีชีวิตของคนในชุมชน จึงต้องอาศัยความศรัทธาและที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจในการสร้างความร่วมมือในชุมชน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงดำเนินการวิจัยเรื่อง“ธรรมนูญชุมชนตำบลบ้านกอก : กระบวนการเรียนรู้การจัดทำธรรมนูญตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ”เพื่อเป็นการต่อยอดการศึกษาเพื่อจัดทำธรรมนูญชุมชนตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ และเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการนำธรรมนูญตำบลไปใช้ให้มีความเหมาะสมกับพื้นที่และสร้างธรรมนูญตำบลเพื่อพัฒนา

ประชาธิปไตยชุมชนอย่างมีส่วนร่วม อันเป็นนวัตกรรมเพื่อนำไปให้ประชาชนทุกคนในพื้นที่ตลอดจนถึงผู้เกี่ยวข้องได้นำหลักธรรมนูญไปใช้เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาพื้นที่สามารถนำไปใช้เพื่อสร้างกฎ กติกาภายในชุมชน เกิดประโยชน์ต่อประชาชน พร้อมกันนี้ ยังมีการดำเนินการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับธรรมนูญตำบลให้กับประชาชนในพื้นที่โดยจัดกิจกรรมการเผยแพร่ที่เหมาะสมให้กับประชาชนในพื้นที่และสร้างเป็นเครือข่ายไปยังพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการจัดทำร่างธรรมนูญตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้การจัดทำธรรมนูญตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ
3. เพื่อประเมินธรรมนูญตำบลบ้านกอกโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed methods) ระหว่างวิจัยเชิงปริมาณและวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่างและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากร ได้แก่ ประชาชนซึ่งเป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนครัวเรือน และมีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์เป็น อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 6,761 คน จาก 6,761 ครัวเรือน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนซึ่งเป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนครัวเรือน และมีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์เป็น อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 400 คน ที่มาจากการคำนวนขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ (1973) ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 0.05 และจะทำการสุ่มตัวอย่างแบบตามสะดวก (Convenience Sampling)

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ จำนวน 30 คน ที่มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย 1) กลุ่มข้าราชการเมือง /ข้าราชการประจำของ อปท. จำนวน 7 คน 2) กลุ่มตัวแทนผู้นำชุมชนฝ่ายปกครอง จำนวน 11 คน และ 3) กลุ่มตัวแทนประชาชน/ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 12 คน

2. เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์ (Interview) ประกอบด้วย 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้การสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของประชาชนต่อการจัดทำร่างธรรมนูญตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะของประชาชนต่อการจัดทำร่างธรรมนูญตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ มีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด (Open Ended)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบสำรวจ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นของประชาชนต่อการจัดทำร่างธรรมนูญตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ มีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด (Open Ended)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญและการรวบข้อมูลเอกสารต่างๆ มาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา (Content Analysis) และ 2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการแจกแบบสอบถามมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์และได้จากการสัมภาษณ์วิเคราะห์การสร้างสรุปแบบอุปนัย (Inductive Approach) และการตีความ (Interpretation) ได้แก่ โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง ธรรมนูญชุมชนตำบลบ้านกอก : กระบวนการเรียนรู้การจัดทำธรรมนูญตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัย ดังนี้

1. ความคิดเห็นของประชาชนต่อการจัดทำร่างธรรมนูญตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ แสดงดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการจัดทำร่างธรรมนูญตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ โดยรวมและรายด้าน

ความคิดเห็นของประชาชนต่อการจัดทำร่างธรรมนูญตำบลบ้านกอก	ความคิดเห็น		
	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านการพัฒนาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม	3.68	.32	มาก
2. ด้านคุณภาพชีวิต	3.63	.36	มาก
3. ด้านเศรษฐกิจ	3.64	.39	มาก
4. ด้านสังคม	3.89	.35	มาก
5. ด้านสิ่งแวดล้อม	3.90	.31	มาก
รวม	**3.75**	**.19**	**มาก**

จากตารางที่ 1 ระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการจัดทำร่างธรรมนูญตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ โดยรวมและแยกเป็นรายด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =3.75) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการจัดทำร่างธรรมนูญตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อม ($\overline{X}$ = 3.90) ด้านสังคม ($\overline{X}$ = 3.89) ด้านการพัฒนาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม ($\overline{X}$ = 3.68) ด้านเศรษฐกิจ ($\overline{X}$ = 3.64) และด้านคุณภาพชีวิต ($\overline{X}$ = 3.63)

2. กระบวนการเรียนรู้การจัดทำธรรมนูญตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ

2.1ส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความเข้าใจในการจัดทำธรรมนูญชุมชนตำบลบ้านกอก ซึ่งการจัดทำธรรมนูญตำบล ก่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างกติกาในการอยู่ร่วมกัน เพื่อให้ชุมชนเกิดความสงบสุข ชุมชนเคารพกฎ กติกา ร่วมกัน เป็นการแก้ปัญหาให้กับชุมชน ธรรมนูญชุมชนตำบลไม่ได้เป็นกฎหมายบังคับ แต่เป็นกฎที่ทุกคนต้องปฏิบัติตาม

2.2 กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้การจัดทำธรรมนูญชุมชนตำบบ้านกอก ชุมชนได้รับรู้แนวทางการทำธรรมนูญชุมชนตำบลร่วมกันและทราบปัญหาภายในชุมชน เห็นควรช่วยกันแก้ไข มีการเสนอเพิ่มเติม

2.3 การจัดทำบันทึกข้อตกลงการใช้ธรรมนูญชุมชนตำบล จะทำให้ชุมชนได้รับประโยชน์เพื่ออยู่ร่วมกัน จำเป็นจะต้องได้รับความร่วมมือกันในการพัฒนาร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างผู้บริหารท้องถิ่นและผู้นำชุมชน และสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จึงควรมีการจัดทำบันทึกข้อตกลงร่วมกันในการช่วยกันขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นในทุกด้าน

2.4 ประกาศใช้ธรรมนูญชุมชนตำบล โดยให้นำเข้าที่ประชุมผ่านสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกอก และประกาศใช้ภายในเขตตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ

3. ผลการประเมินธรรมนูญตำบลบ้านกอกโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน จากความคิดเห็นของประชาชนจากการตอบแบบสอบถาม สามารถประเมินผล ได้ว่า ประชาชนมีความมุ่งหวังต่อการประกาศใช้ธรรมนูญตำบลชุมชนตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ เพื่อให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่นในแต่ละด้าน ซึ่งจากผลสำรวจความคิดเห็นทั้งโดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับความมุ่งหวัง ดังนี้

3.1 ด้านสิ่งแวดล้อม มีความมุ่งหวังว่า องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกอกมีการกำจัดขยะที่ถูกหลักสุขาภิบาล

3.2 ด้านสังคม มีความมุ่งหวังว่า ภายในชุมชนมีการตั้งด่านชุมชนเพื่อเฝ้าระวังอุบัติเหตุในช่วงเทศกาล

3.3 ด้านการพัฒนาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม มีความมุ่งหวังว่า ประชาชนมีส่วนร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมต่างๆภายในหมู่บ้านและตำบล

3.4 ด้านเศรษฐกิจ มีความมุ่งหวังว่า ภายในชุมชนมีศูนย์เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในตำบลและหมู่บ้าน

3.5 ด้านคุณภาพชีวิต มีความมุ่งหวังว่า ชุมชนมีการดูแลเด็กเล็กร่วมกันเพื่อให้เด็กมีความปลอดภัย

อภิปรายผล

การวิจัย เรื่อง “ธรรมนูญชุมชนตำบลบ้านกอก : กระบวนการเรียนรู้การจัดทำธรรมนูญตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ” สามารถนำมาอภิปรายผล ตามวัตถุประสงค์ ได้ดังนี้

1. ความคิดเห็นของประชาชนต่อการจัดทำร่างธรรมนูญตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ โดยรวมและแยกเป็นรายด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =3.75) ทำให้เห็นว่าประชาชนมีส่วนร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมต่างๆภายในหมู่บ้านและตำบล ชุมชนมีการดูแลเด็กเล็กร่วมกันเพื่อให้เด็กมีความปลอดภัยภายในชุมชนมีศูนย์เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในตำบลและหมู่บ้าน ภายในชุมชนมีการตั้งด่านชุมชนเพื่อเฝ้าระวังอุบัติเหตุในช่วงเทศกาล องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกอกมีการกำจัดขยะที่ถูกหลักสุขาภิบาลสอดคล้องกับงานวิจัย โอฬาร ถิ่นบางเตียว ได้ทำการวิจัย เรื่อง การฟื้นฟูค่านิยมประชาธิปไตยชุมชน :กรณีศึกษาการใช้กลไกและกระบวนการของสภาพองค์กรชุมชนตำบล โดยการวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายในการนำเสนอการก่อรูปและพัฒนาการของค่านิยมประชาธิปไตยในชุมชนตำบลเนินฆ้อ จังหวัดระยอง และแนวทางการฟื้นฟูค่านิยมประชาธิปไตยในชุมชนโดยอาศัยกลไกและกระบวนการของสภาองค์กรชุมชน โดยพบว่าก่อนการเข้ามาของกลไกรัฐในการปกครองท้องที่ในปี พ.ศ.2557 และชาวบ้านในชุมชนมีการ

ใช้หลักของค่านิยมประชาธิปไตยมาเป็นฐานในการดำรงชีวิต คือ การปกครองตนเอง หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ชาวบ้านอยู่กันเอง”

2. กระบวนการเรียนรู้การจัดทำธรรมนูญตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ ส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความเข้าใจในการจัดทำธรรมนูญชุมชนตำบลบ้านกอก กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้การจัดทำธรรมนูญชุมชนตำบบ้านกอก การจัดทำบันทึกข้อตกลงการใช้ธรรมนูญชุมชนตำบล และประกาศใช้ธรรมนูญชุมชนตำบล ทั้งนี้เนื่องจาก สอดคล้องกับงานวิจัย ของ ของ ธัญณ์ณภัทร์ เจริญพานิช และเพ็ญพร ตั้งปฏิการ (Thannaphat Charoenpanich and Penporn,2020) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ธรรมนูญชุมชน: เครื่องมือของการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน กรณีศึกษาจังหวัดพิษณุโลก โดยได้ทำการศึกษาการพัฒนาธรรมนูญชุมชนใน 13 ชุมชนของจังหวัดพิษณุโลก ตั้งแต่การก่อรูปหรือขาขึ้นของธรรมนูญชุมชนถึงการยกร่างธรรมนูญชุมชน เพื่อศึกษาลักษณะของการพัฒนาธรรมนูญชุมชนตามศักยภาพของชุมชน และปัจจัยผลักดันที่ก่อให้เกิดธรรมนูญในชุมชนต่างๆ โดยใช้วิธีการวิจัยแบบปฏิบัติการมีส่วนร่วม ผลการวิจัยค้นพบว่า การก่อร่างหรือขาขึ้นของธรรมนูญชุมชนนั้น เกิดจากการให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ท้องที่ และแกนนำภาคประชาสังคม และการตระหนักในปัญหาของชุมชนเป็นปัจจัยหลักสำคัญ ส่วนลักษณะของธรรมนูญชุมชนส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากปัญหาและความต้องการในชุมชนเป็นหลัก โดยเฉพาะด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและสังคม และสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

องค์ความรู้ใหม่จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ธรรมนูญชุมชนตำบลบ้านกอก : กระบวนการเรียนรู้การจัดทำธรรมนูญตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ” คือ กระบวนการเรียนรู้การจัดทำธรรมนูญตำบลบ้านกอก อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ คือการส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความเข้าใจในการจัดทำธรรมนูญชุมชนตำบลบ้านกอก การจัดทำธรรมนูญตำบล ก่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างกติกาในการอยู่ร่วมกัน เพื่อให้ชุมชนเกิดความสงบสุข ชุมชนเคารพกฎ กติกา ร่วมกัน เป็นการแก้ปัญหาให้กับชุมชน ธรรมนูญชุมชนตำบลไม่ได้เป็นกฎหมายบังคับ แต่เป็นกฎที่ทุกคนต้องปฏิบัติตามกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้การจัดทำธรรมนูญชุมชนตำบบ้านกอก ชุมชนได้รับรู้แนวทางการทำธรรมนูญชุมชนตำบลร่วมกันและทราบปัญหาภายในชุมชน เห็นควรช่วยกันแก้ไข มีการเสนอเพิ่มเติม การจัดทำบันทึกข้อตกลงร่วมกัน การใช้ธรรมนูญชุมชนตำบล ทำให้ชุมชนได้รับประโยชน์เพื่ออยู่ร่วมกัน จำเป็นจะต้องได้รับความร่วมมือกันในการพัฒนาร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่าง

ผู้บริหารท้องถิ่นและผู้นำชุมชน และสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จึงควรมีการจัดทำบันทึกข้อตกลงร่วมกันในการช่วยกันขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นในทุกด้าน

เอกสารอ้างอิง

ราชกิจจานุเบกษา. *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560.* เล่ม 134 ตอนที่40 ก.6 เมษายน 2560.

พระครูโพธิศีลคุณ และคณะ *“การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาธรรมนูญตำบลของประชาชนและองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดร้อยเอ็ด”* บทความวิจัย วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ ปีที่ 6 ฉบับที่ 8 (สิงหาคม 2564) หน้า 40-53.

ธัญณ์ณภัทร์ เจริญพานิช และเพ็ญพร ตั้งปฏิการ *“ธรรมนูญชุมชน: เครื่องมือของการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน กรณีศึกษาจังหวัดพิษณุโลก”* บทความวิจัย, วารสารราชภัฏ Rajabhat Journal of Sciences, Humanities and Social Sciences 20 (1): 2020 : 128- 140

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, (2559) *ชุดความรู้การจัดทำธรรมนูญปกครองตนเอง,* (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์กรมหาชน) : สำนักสนับสนุนสภาองค์กรชุมชน, คำนำ.

สุทธิพันธุ์ อรัญญวาส และคณะ *ธรรมนูญตำบลเชิงพุทธ : กระบวนการพัฒนาชุมชน เพื่อความยั่งยืนของประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด บทความวิจัย,* วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น ปีที่ 7 ฉบับที่ 3 ประจำเดือน กรกฎาคม – กันยายน 2563 หน้า 369-382.

สหัทยา วิเศษ และชัยวัฒน์ จันธิมา. *“แนวทางการกำหนดธรรมนูญการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยวิธีการสานเสวนา : กรณีศึกษากว๊านพะเยา”* บทความวิจัย, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 หน้า 28-56.

อภิษฎาข์ ศรีเครือดงและคณะ. *“การพัฒนาเครือข่ายการบริหารงานของเทศบาลนครนนทบุรี”.* รายงานการวิจัย. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558.

โอฬาร ถิ่นบางเตียว *“การฟื้นฟูค่านิยมประชาธิปไตยชุมชน: กรณีศึกษาการใช้กลไกและกระบวนการของสภาองค์กรชุมชนตำบล”* บทความวิจัย วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ 33 (2) พ.ค. - ส.ค. 2559 หน้า 120-141.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามนโยบายขององค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี: กรณีศึกษา โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี

THE IMPLEMENTATION OF THE QUALITY OF LIFE OF THE ELDERLY POLICY, ADMINISTRATIVE ORGANIZATION PROVINCIAL : A CASE STUDY OF HUADON SUBDISTRICT HEALTH PROMOTION HOSPITAL, KHUENG-NAI DISTRICT, UBON RATCHATHANI PROVINCE

[1]มวลชน กัลป์ตินันท์, [2]สุทธิพงษ์ สุทธิลักษมุนีกุล และ [3]ประสิทธิ์ กุลบุญญา

[1]Muanchon Kantinan, [2]Sutthipong Sutthilukmunikul and [3]Prasit Kulboonya

[1]มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ประเทศไทย

[1]Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand

[1]muanchon.kantinan @gmail.com, [2]sutthi2151@gmail.com, [3] Prasit.k@ubru.ac.th

Received: June 12, 2024; **Revised**: November 6, 2024; **Accepted**: December 31,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามนโยบายขององค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี: กรณีศึกษา โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุ จำนวน 284 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา สรุปผลการวิจัย1. การนำนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนจังหวัดไปปฏิบัติ 1) ด้านการถ่ายทอดนโยบาย มีการ

[1]นักศึกษาปริญญาโท สาขาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

[2] อาจารย์ ดร. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

[3] อาจารย์ ดร. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จัดประชุมชี้แจงนโยบายการดูแลผู้สูงอายุแก่กลุ่มบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ได้รับทราบนโยบายเพื่อนำสู่การปฏิบัติ 2) ด้านการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ มีการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในแผนปฏิบัติการของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหัวดอน ครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้นสัมพันธภาพทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม 2. คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยรวมมีระดับคุณภาพชีวิตค่อนข้างดี ($\overline{X}$ =3.89, S.D.=0.47) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านสิ่งแวดล้อม ($\overline{X}$ =4.15, S.D.=0.54) รองลงมาคือด้านจิตใจ ($\overline{X}$ =3.96, S.D.=0.51) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ คุณภาพชีวิตโดยรวม ($\overline{X}$ =3.72 , S.D.=0.85) และด้านสัมพันธภาพทางสังคม ($\overline{X}$ =3.87, S.D.=0.65)

คำสำคัญ : คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ, นโยบายขององค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี

Abstract

The purpose of this research were to study the development of the quality of life of the elderly according to the policies of the Ubon Ratchathani Provincial Administrative Organization: a case study of Hua Don Subdistrict Health Promoting Hospital, Khueang Nai District Ubon Ratchathani Province. The sample group consisted of 284 elderly people, a group of 10 key informants The tools employed in the research were an in-depth interview and questionnaire. Data was analyzed using descriptive statistics and content analysis. The research findings were as follows: 1. Implementation of the policy to develop the quality of life of the elderly of the Provincial Administrative Organization 1) Policy transfer A meeting was held to explain the policy on caring for the elderly to the relevant personnel groups. Acknowledged the policy to be put into practice. 2) In terms of putting the policy into practice. A plan to develop the quality of life of the elderly has been prepared in the action plan of Hua Don Subdistrict Health Promoting Hospital, covering all 4 areas, consisting of physical, mental, and social relationships. and environmental. 2. Quality of life of the elderly overall, the quality of life was quite good ($\overline{X}$ =3.89, S.D.=0.47). When considering each aspect, it was found that the side with the highest average is environmental domain ($\overline{X}$ =4.15, S.D.=0.54), followed by psychological domain ($\overline{X}$ =3.96, S.D.=0.51), while

the aspect with the lowest average was overall quality of life ($\overline{X}$ =3.72, S.D.=0.85) and social relationships ($\overline{X}$ =3.87, S.D.=0.65)

Keywords: Quality of Life of the Elderly, Policy, Administrative Organization Provincial

บทนำ

ประเทศไทยเป็นสังคมผู้สูงอายุตั้งแต่ปี 2548 และกำลังจะกลายเป็นสังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ในอีกไม่กี่ปีข้างหน้า (สังคมที่มีประชากร อายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด) (กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2561) พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่ส่วนท้องถิ่นดำเนินการจัดทำบริการและแก้ปัญหาของประชาชนในท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตรา 17 ภายใต้บังคับมาตรา 16 ข้อที่ 27 ระบุว่าให้องค์การบริการส่วนท้องถิ่นมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะ เพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตนเอง ในด้านการสังคมสงเคราะห์และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2542) และตามประกาศคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่น เรื่อง กำหนดอำนาจและหน้าที่ในการจัดการระบบบริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ข้อ 2 (3) มีใจความสำคัญว่าให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ ในการจัดการศึกษา สาธารณสุข การสังคมสงเคราะห์ การพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับประชาชนในระดับท้องถิ่น และไม่เป็นการซ้ำซ้อนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นในจังหวัด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อขยายศักยภาพและมุ่งต่อผลสัมฤทธิ์ในการพัฒนาการศึกษา สาธารณสุข การสังคมสงเคราะห์ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนขององค์กรปกครองท้องถิ่น

องค์การอนามัยโลก (WHO,1996) ได้พัฒนากรอบคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่ใช้ชื่อว่า “Global concept of quality of life” โดยได้ให้คำจำกัดความของคุณภาพชีวิตว่า “คุณภาพชีวิตคือการรับรู้ของแต่ละบุคคลต่อสถานะในชีวิตของตน ภายใต้บริบทของวัฒนธรรมและความหมายของระบบ ในสังคมที่พวกเขาอาศัยอยู่และสัมพันธ์กับเป้าหมาย ความคาดหวัง มาตรฐานของสังคมและสิ่งอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นแนวความคิดที่กว้างเต็มไปด้วยความซับซ้อน ครอบคลุมในประเด็นสุขภาพร่างกายของแต่ละคน สภาพจิตใจ ระดับของความอิสระ สัมพันธภาพทางสังคม ความเชื่อและความสัมพันธ์ที่มีต่อสภาพแวดล้อม” (ปิยะวัฒน์ ตรีวิทยา, 2559) การตระหนักถึงคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลให้ภาครัฐกำหนดมาตรการเตรียมการรองรับให้การดูแล

ผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุเหล่านั้นมีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น โดยกำหนดยุทธศาสตร์ “การเตรียมความพร้อม สังคมไทยสู่สังคมผู้สูงอายุ” เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์หลักของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 ด้วยการมีแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545-2564) เพื่อกำหนดทิศทางนโยบายยุทธศาสตร์และมาตรการต่างๆ ที่ใช้ดำเนินการด้านผู้สูงอายุให้ชัดเจน (วิพรรณ ประจวบเหมาะ, 2559) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับระบบการดูแลและให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุ เช่น การให้บริการด้านสุขภาพ การจัดสวัสดิการทางสังคม การส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดี โดยที่สิ่งเหล่านี้จะต้องมีการได้รับรู้ถึงข้อมูลที่จำเป็นต่อการวางแผนและดำเนินการบนฐานของการลงทุนและใช้จ่ายอย่างคุ้มค่า (พระนาทกร สุจิณฺโณ (เศษสิน) และคณะ, 2561)

เขตพื้นที่ตำบลหัวดอน มีผู้สูงอายุ 1,074 คน คิดเป็น ร้อยละ 16.37 ของประชากร ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ประสบปัญหาด้านสุขภาพ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหัวดอน ได้มีความพยายามในการจัดกิจกรรมเพื่อผู้สูงอายุขึ้นมาเป็นประจำ แต่ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมตามประเพณี ที่มีเพียงปีละครั้ง ได้แก่ งานสงกรานต์ งานลอยกระทง งานเทศกาลเข้าพรรษา โดยหน่วยงานต่าง ๆ จัดขึ้นมุ่งตอบสนองตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรมนั้น ๆ แต่ขาดการบูรณาการด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ จึงทำให้มีการจัดกิจกรรมซ้ำซ้อนและขาดความต่อเนื่อง ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามนโยบายขององค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี: กรณีศึกษา โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานตามนโยบายสาธารณะขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการดำเนินงานตามนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี

2. เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานตามนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

ดำเนินการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Methods Research) ได้แก่ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ บุคลากรสาธารณสุขโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหัวดอน ข้าราชการการเมือง ข้าราชการประจำ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลหัวดอน และผู้สูงอายุ(อายุ 60 ปี ขึ้นไป) กลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น 2 กลุ่มตามรูปแบบการวิจัย ดังนี้ 1) กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป ในเขตตำบลหัวดอน จำนวน 1,074 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ Krejcie, R.V.,and Morgan (1970: 607-610) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 284 คน สุ่มตัวอย่างโดยกำหนดสัดส่วน (Quota Sampling) ประชากร ของแต่ละหมู่บ้าน 2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In depth interview) ประกอบด้วย บุคลากรสาธารณสุขโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหัวดอน ข้าราชการเมือง ข้าราชการประจำ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลหัวดอน รวมจำนวน 10 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In depth interview) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจาก ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เกี่ยวข้องกับการนำนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุไปปฏิบัติ 2) แบบสอบถาม (Questionnaire) สำหรับเก็บข้อมูลระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ จากกลุ่มตัวอย่าง โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ (1) ข้อมูลส่วนบุคคล (2) แบบวัดคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม มีเกณฑ์การให้คะแนน 5 ระดับ ดังนี้ ไม่เลย เล็กน้อย ปานกลาง มาก มากที่สุด กำหนดเกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ยคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยแบ่งเกณฑ์การให้คะแนนความรู้สึกออกเป็น 5 ระดับ ตามมาตรวัดแบบลิเคิร์ท (Likert Scale)

3.การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลส่วนบุคคล คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ วิเคราะห์ข้อมูลด้วย สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และนำเสนอแบบความเรียงในรูปแบบตาราง ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

1. การดำเนินงานตามนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนจังหวัดของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี

1.1 ด้านวิสัยทัศน์หรือด้านนโยบาย (Policy Perspective) นโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนจังหวัดไปปฏิบัติ โรงพยาบาลส่วนตำบลหัวดอน รับทราบนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนจังหวัด จากการประชุมชี้แจง

ถ่ายทอดนโยบาย ภายใต้วิสัยทัศน์ “ตำบลหัวดอนถิ่นน่าอยู่ รู้รักความพอเพียง ฟูเฟื่องธรรมนูญตำบล” ด้านนโยบายที่สำคัญ คือการจัดทำธรรมนูญตำบลส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ จัดหางบประมาณจาก พอช.และอบจ. จัดใช้งบปประมาณผ่านกองทุน LTC ดูแลผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นนโยบายที่ดี เข้าถึงประชาชน แต่ยังไม่ครอบคลุมเมื่อดำเนินการตามนโยบายจะเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีสุขภาวะที่ดี ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลที่ว่า *“นโยบายดีเข้าถึงประชาชนในชุมชน แต่ยังไม่ทุกคน”(รองประธาน อสม.,สัมภาษณ์ : 2567)* และ*“เข้าใจและเข้าถึงความรู้สึกของผู้สูงอายุ เพื่อการพัฒนาในด้านต่างๆของผู้สูงอายุ”(เจ้าหน้า อบต , สัมภาษณ์ : 2567)*

1.2 ด้านการเงิน หรือ ด้านงบประมาณ (Finance Perspective) มีงบประมาณดำเนินการขับเคลื่อนนโยบายการดูแลผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ งบประมาณจากกองทุน LTC ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลที่ว่า *“การเงินในการขับเคลื่อนนโยบายมีพียงพอ มีกองทุน LTC ที่สนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่องและเพียงพอ”(พยาบาลวิชาชีพ,สัมภาษณ์ : 2567)*

1.3 ด้านผู้ใช้บริการหรือด้านผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ/ไปใช้ประโยชน์ (Customer Perspective) มีการประชุมชี้แจง และมอบนโยบายการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิตและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง นำไปสู่การปฏิบัติ เป็นนโยบายที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงและเกิดประโยชน์ต่อผู้สูงอายุ และประชาชนในพื้นที่ ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลที่ว่า *“สามารถนำนโยบายไปปรับใช้ได้จริง และยังได้เรียนรู้จากผู้ใช้บริการบ้างในบางครั้ง”(รองประธาน อสม.,สัมภาษณ์ : 2567)*

1.4 ด้านกระบวนการนำนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนจังหวัดไปปฏิบัติ (Process Perspective) มีดังนี้ 1) ด้านการถ่ายทอดนโยบาย มีการจัดประชุมชี้แจงนโยบายการดูแลผู้สูงอายุแก่กลุ่มบุคลากรที่เกี่ยวข้อง 2) ด้านการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ พบว่า โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหัวดอน ได้จัดทำแผนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในพื้นที่โดยสอดแทรกในแผนปฏิบัติการของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหัวดอน ครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วยด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสัมพันธภาพทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม

1.5 ด้านบุคลากร (People Perspective) มีการอบรมให้ความรู้แก่ผู้รับผิดชอบงานผู้สูงอายุ และผู้ดูแลผู้สูงอายุ ให้มีความรู้ ทัศนคติในการทำงาน และมีทักษะในการส่งเสริมและการฟื้นฟูสุขภาพผู้สูงอายุ อีกทั้งมีการอบรมผู้สูงอายุให้มีความรู้ในการดูแลสุขภาพตนเอง และได้รับการดูแลด้านสุขภาพร่างกาย สุขภาพจิตใจ การพัฒนาด้านสติปัญญา ด้านสังคม และความมั่นคง ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลที่ว่า *“สร้างบุคลากรให้มีสุขภาพดีทั้ง 4 ด้านให้สมบูรณ์ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม”(รองประธาน อสม.,สัมภาษณ์ : 2567)*

1.6 การนำนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ไปปฏิบัติในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ดังนี้ 1) ด้านร่างกาย มีกิจกรรมดูแลผู้สูงอายุ ได้แก่ 1) การสำรวจและขึ้นทะเบียน

ผู้สูงอายุ 2) การตรวจคัดกรองสุขภาพผู้สูงอายุ 3) การปักหมุดบ้านผู้สูงอายุกลุ่มเสี่ยงโรคหลอดเลือดสมอง (Stroke) โรคหลอดเลือดหัวใจ (STEMI) และกระดูกสะโพกหัก 3) กิจกรรมอบรมให้ความรู้เรื่องโรคหลอดเลือดสมอง (Stroke) โรคหลอดเลือดหัวใจ (STEMI) กระดูกสะโพกหัก และการดูแลสุขภาพในช่องปากและฟัน 4) การอบรมอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการดูแลผู้สูงอายุ โดยเน้น โรคหลอดเลือดสมอง (Stroke) โรคหลอดเลือดหัวใจ (STEMI) กระดูกสะโพกหัก 5)กิจกรรมส่งเสริมการออกกำลังกายโดยการรำวงย้อนยุค และบาร์สโลป 6) จัดกิจกรรมการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุครบวงจร 7) กิจกรรมประกวดผู้สูงอายุสุขภาพดี 8) จัดหากายอุปกรณ์ในการออกกำลังและฟื้นฟูสมรรถภาพ การพัฒนากายอุปกรณ์เพื่อให้บริการในศูนย์ฟื้นฟู สำหรับผู้สูงอายุ ผู้ป่วยและประชาชนทั่วไป มีการพัฒนากายอุปกรณ์จากชิ้นงานต้นแบบ และประยุกต์ใช้วัสดุที่มีอยู่ในชุมชนร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นกายอุปกรณ์ที่ อสม. สมาชิกในชุมชน ปราชญ์ชุมชน และช่างชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมการวิเคราะห์และการผลิต เช่น กะลานวดฝ่าเท้า ไม้ตาลต้านตึง รอกกะลาหนัง

“การนำนโยบายไปปฏิบัติในรูปแบบการจัดกิจกรรมการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุครบวงจร กิจกรรมประกวดผู้สูงอายุสุขภาพดี ตลอดจนการจัดหากายอุปกรณ์ในการออกกำลังและฟื้นฟูสมรรถภาพ”(ผอ.รพ.สต.หัวดอน, สัมภาษณ์ : 2567)

2) ด้านจิตใจ มีกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้สูงอายุรวมกลุ่มทำกิจกรรม ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุออกมาติดสังคม ลดการติดบ้าน ลดการป่วยติดเตียง และลดการป่วยเป็นโรคซึมเศร้าของผู้สูงอายุ เช่น ชมรมผู้สูงอายุ การจัดกิจกรรมรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลที่ว่า *“นโยบายที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านจิตใจนั้นที่เห็นได้ชัดคือ กิจกรรมส่งเสริมให้ผู้สูงอายุรวมกลุ่ม เช่น ชมรมผู้สูงอายุ เมื่อเข้าสังคมผู้สูงอายุก็จะมีจิตใจเบิกบาน ไม่ซึมไม่เศร้า”(ประธาน อสม.,สัมภาษณ์ : 2567)*

3) ด้านสัมพันธภาพทางสังคม มีกิจกรรมเยี่ยมบ้าน /เพื่อนช่วยเพื่อน กิจกรรมพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ กิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญาสืบสานประเพณีท้องถิ่น ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลที่ว่า *“นโยบายที่ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีสัมพันธภาพทางสังคม เช่น การจัดกิจกรรม*สืบสานประเพณีท้องถิ่น*”(ประธาน อสม.,สัมภาษณ์ : 2567)*

4) ด้านสิ่งแวดล้อม มีการจัดสภาพแวดล้อม และซ่อมแซมให้มีความเหมาะสมกับการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุ โดยศูนย์ส่งเสริมและฟื้นฟูสุขภาพตำบลหัวดอน (อบต.หัวดอน ร่วมกับ รพ.สต. หัวดอน)

2. ผลการดำเนินงานตามนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี

2.1 ข้อมูลทั่วไป กลุ่มตัวอย่าง เป็นเพศชาย ร้อยละ 32.75 และเพศหญิง ร้อยละ 67.25 อายุเฉลี่ย 67.61 ปี อายุ 60 – 69 ปี มากที่สุด ร้อยละ อายุเฉลี่ย 65.49 (ปี) สถานภาพคู่มากที่สุด ร้อยละ 58.10 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา/ปวช.มากที่สุด ร้อยละ 53.87 รายได้ต่อเดือนเฉลี่ย 5,749.95 บาท รายได้น้อยกว่า 5,000 บาทมากที่สุด ร้อยละ 49.65 ความเพียงพอของรายได้ พอใช้จ่าย มากที่สุดร้อยละ 41.90 ลักษณะของครอบครัวในปัจจุบันที่อาศัยอยู่เป็นครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย ร้อยละ 50 เท่ากัน จำนวนสมาชิกครอบครัว 3-4 คน มากที่สุด ร้อยละ 37.68 เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ และเข้าร่วมกิจกรรมสม่ำเสมอ (8-12 ครั้งต่อปี) มากที่สุด ร้อยละ 59.86 ส่วนใหญ่มีผู้ดูแล ร้อยละ 99.30 ส่วนใหญ่ผู้ดูแลหลักมีความเกี่ยวข้องคือเป็นคู่สมรส (สามี/ภรรยา) ร้อยละ 43.66

2.2 ผลการวิเคราะห์ระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ 5 ด้าน พบว่า คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยรวมมีระดับคุณภาพชีวิตค่อนข้างดี ($\overline{X}$ =3.89, S.D.=0.47) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านสิ่งแวดล้อม ($\overline{X}$ =4.15, S.D.=0.54) รองลงมาคือด้านจิตใจ ($\overline{X}$ =3.96, S.D.=0.51) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ คุณภาพชีวิตโดยรวม ($\overline{X}$ =3.72 , S.D.=0.85) และด้านสัมพันธภาพทางสังคม ($\overline{X}$ =3.87, S.D.=0.65) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปลผลคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจำแนกรายด้าน (n=284)

คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ	$\overline{X}$	S.D	แปลผล
1. ด้านร่างกาย	3.76	0.62	คุณภาพชีวิตค่อนข้างดี
2. ด้านจิตใจ	3.96	0.51	คุณภาพชีวิตค่อนข้างดี
3. ด้านสัมพันธภาพทางสังคม	3.87	0.65	คุณภาพชีวิตค่อนข้างดี
4. ด้านสิ่งแวดล้อม	4.15	0.54	คุณภาพชีวิตค่อนข้างดี
5. คุณภาพชีวิตโดยรวม	3.72	0.85	คุณภาพชีวิตค่อนข้างดี
รวม	**3.89**	**0.47**	**คุณภาพชีวิตค่อนข้างดี**

2.3 ความต้องการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

2.3.1 ด้านร่างกาย ได้แก่ 1) การออกกำลังกายที่เหมาะสมกับกลุ่มวัย 2) อยากได้ยาและอุปกรณ์เสริม 3) อุปกรณ์ในการดำรงชีวิต เช่น ไม้เท้า รองเท้าผู้สูงอายุดังคำกล่าวของผู้สูงอายุที่ว่า *“อยากได้อุปกรณ์ในการดำรงชีวิต เช่น ไม้เท้า รองเท้าผู้สูงอายุ”* (ผู้สูงอายุ, สัมภาษณ์ : 2567)

2.3.2 ด้านจิตใจ ได้แก่ 1) พาไปเที่ยวนอกสถานที่ 2) ติดตามเยี่ยมให้กำลังใจผู้สูงอายุ ดังคำกล่าวของผู้สูงอายุที่ว่า *“อยากให้พาผู้สูงอายุไปเที่ยวนอกสถานที่ เพื่อให้มีความสุขจิตใจเบิกบาน”* (ผู้สูงอายุ, สัมภาษณ์ : 2567)

2.3.3 ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ได้แก่ 1) มีกิจกรรมร่วมกัน 2) กิจกรรมตามประเพณีท้องถิ่น ดังคำกล่าวของผู้สูงอายุที่ว่า *“อยากให้มีกิจกรรมตามประเพณีท้องถิ่นเช่น วันสงกรานต์ รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่”* (ผู้สูงอายุ, สัมภาษณ์ : 2567)

2.3.4 ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ส่งเสริมการปลูกผักสวนครัว ดังคำกล่าวของผู้สูงอายุที่ว่า *“อยากให้มี*หน่วยงานทำการการสร้างและปรับปรุงบ้านให้ผู้สูงอายุที่ยากไร้*”* (ผู้สูงอายุ , สัมภาษณ์ : 2567)

อภิปรายผล

1. กระบวนการนำนโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนจังหวัดไปปฏิบัติ มีดังนี้ 1) ด้านการถ่ายทอดนโยบาย มีการจัดประชุมชี้แจงนโยบายการดูแลผู้สูงอายุแก่กลุ่มบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ได้รับทราบนโยบายเพื่อนำสู่การปฏิบัติต่อไป 2) ด้านการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ อธิบายได้ว่า โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหัวดอน ได้จัดทำแผนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในพื้นที่โดยสอดแทรกในแผนปฏิบัติการของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหัวดอน ครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วยด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสัมพันธภาพทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับแนวคิดขององค์การอนามัยโลก (WHO, 1996 :354-356) ที่สรุปไว้ว่า คุณภาพชีวิตของแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมวัฒนธรรม และค่านิยมในเวลานั้นๆ และมีความสัมพันธ์กับจุด มุ่งหมาย ความคาดหวัง และมาตรฐานที่แต่ละคนกำหนดขึ้นซึ่งประกอบด้วย 4 มิติ ดังนี้ 1) มิติด้านสุขภาพกาย (Physical) 2) มิติด้านสุขภาพจิต(Psychological) 3) มิติด้านความสัมพันธ์ทางสังคม(Social relationships) และ 4) มิติด้านสภาพแวดล้อม (Environmental)

2. การนำนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ไปปฏิบัติในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ 1) ด้านร่างกาย มีกิจกรรมดูแลผู้สูงอายุ 2) ด้านจิตใจ มีกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้สูงอายุรวมกลุ่มทำกิจกรรม ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุออกมาติดสังคม ลดการติดบ้าน ลดการป่วยติดเตียง และลดการป่วยเป็นโรคซึมเศร้าของผู้สูงอายุ 3) ด้านสัมพันธภาพทางสังคม มีกิจกรรมเยี่ยมบ้าน /เพื่อนช่วยเพื่อน กิจกรรมพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ กิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญาสืบสานประเพณีท้องถิ่น 4) ด้านสิ่งแวดล้อม มีการจัดสภาพแวดล้อม และซ่อมแซมให้มีความเหมาะสมกับการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุ โดยศูนย์ส่งเสริมและฟื้นฟูสุขภาพตำบลหัวดอน อธิบายได้ว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติ เป็น กระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบายที่เกิดขึ้นจากกฎหมาย (Sabatier & Mazmanian 1983 : 117) สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนจังหวัด บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีต่อผู้สูงอายุการจัดระบบการบริการ

สาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเองด้าน การสงเคราะห์และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรีคนชรา และผู้ด้อยโอกาส และแผนปฏิบัติการได้ กำหนดขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2545 และฉบับที่ 2 พ.ศ.2551 ได้ถ่ายโอนภารกิจ 6 ด้าน ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกรูปแบบ ซึ่งโดยหนึ่งในหกด้านนี้ ได้แก่ ด้านงานส่งเสริมคุณภาพชีวิต ซึ่งแบ่งออกเป็น 6 ภารกิจใหญ่ๆ (สำนักงานคณะกรรมการกระจาย อำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, 2558) ได้แก่ 1) ภารกิจด้านการส่งเสริมอาชีพ 2) ภารกิจด้านสวัสดิการสังคม 3) ภารกิจด้านการศึกษา 4) ภารกิจด้านการสาธารณสุข คือกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมป้องกันดูแลรักษาสุขภาพขั้นพื้นฐาน และการป้องกันควบคุมโรคติดต่อ 5) ภารกิจด้านนันทนาการ 6) ด้านโครงสร้างพื้นฐาน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ชุติมณฑน์ แรกเข้า (2563 : 65-68) ศึกษานโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ตำบลตำหนักธรรม อำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่ พบว่า ผลการดำเนินตามนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ อบต.ตำหนักธรรม 3 ขั้นตอน พบว่า ด้านการระดมพลังมีการรับนโยบายและแสวงหาการสนับสนุนในการดำเนินนโยบาย โดยมีโครงการสร้างการบริหารที่ชัดเจน ด้านการปฏิบัติมีกิจกรรมที่มีการปฏิบัติจริงทั้ง 4 ด้าน (ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสัมพันธภาพทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม) ด้านความต่อเนื่องของการดำเนินนโยบายนั้น มีการบูรณาการร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ในเรื่องงบประมาณเพื่อขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง

3. คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยรวมมีระดับคุณภาพชีวิตค่อนข้างดี ($\overline{X}$ =3.89, S.D.=0.47) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านสิ่งแวดล้อม ($\overline{X}$ =4.15, S.D.=0.54) รองลงมาคือด้านจิตใจ ($\overline{X}$ =3.96, S.D.=0.51) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ คุณภาพชีวิตโดยรวม ($\overline{X}$ =3.72 , S.D.=0.85) และด้านสัมพันธภาพทางสังคม ($\overline{X}$ =3.87, S.D.=0.65) อธิบายได้ว่า คุณภาพชีวิตเป็นการรับรู้ความพึงพอใจในชีวิต การรับรู้สถานะของบุคคลในการดำเนินชีวิตในสังคม การมีความสุข โดยสัมพันธ์กับเป้าหมาย ความคาดหวังของตน ความพึงพอใจในชีวิตทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และสภาพแวดล้อมของบุคคล ภายใต้วัฒนธรรม ค่านิยม และบริบทของสังคมของบุคคลในการดำรงชีวิตในสังคม ตามวิถีชีวิตของแต่ละบุคคลซึ่งมีความแตกต่างกันตามกาลเวลาที่เปลี่ยนไป (WHO, 1996 :354-356)สอดคล้องกับผลการศึกษาของ อภิวัฒชัย พุทธจร (2564 :250-263) ศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้วยหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลนาพู่ อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี พบว่า คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุหลังเข้าศึกษาของการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.56) กลยุทธ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ คือ 1) การเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ 2) การส่งเสริมและการพัฒนาผู้สูงอายุ 3) การคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ 4) การบริหารจัดการเพื่อการพัฒนางานด้านผู้สูงอายุอย่างบูรณาการ

ความต้องการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านร่างกาย ได้แก่ 1) การออกกำลังกายที่เหมาะสมกับกลุ่มวัย 2) อยากได้ยาและอุปกรณ์เสริม 3) อุปกรณ์ในการดำรงชีวิต เช่น ไม้เท้า รองเท้าผู้สูงอายุ ด้านจิตใจ ได้แก่ 1) พาไปเที่ยวนอกสถานที่ 2) ติดตามเยี่ยมให้กำลังใจผู้สูงอายุ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ได้แก่ 1) มีกิจกรรมร่วมกัน 2) ส่งเสริมกิจกรรมในชุมชน/ตามประเพณี เช่น รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ส่งเสริมการปลูกผักสวนครัว การสร้างและปรับปรุงบ้านให้ผู้สูงอายุที่ยากไร้ ข้อเสนอแนะทั่วไป ได้แก่ 1) อยากให้มีงบประมาณในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มากกว่านี้ 2) พัฒนาน้ำไฟ ถนนในหมู่บ้าน 3) อยากให้ อบต.ออกเยี่ยมถามความเป็นอยู่งอำนวยความสะดวก สอดคล้องกับผลการศึกษาของพระมหาวิชัย ติ๊บกันเงิน (2557 : 81-83) ศึกษาแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนตำบลวังกระแจะ อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า แนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนตำบลวังกระแจะ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ได้แก่ การจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุกับสมาชิกในครอบครัว การสร้างโอกาสให้ผู้สูงอายุกับคนในชุมชนมาทำกิจกรรมร่วมกัน วัด โรงเรียน องค์กรหรือสถาบันสำคัญต่างๆ ที่อยู่ในชุมชนเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์

เอกสารอ้างอิง

กรมสุขภาพจิต. (2563). *เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลกย่อ ฉบับภาษาไทย*. http://www.dmh.go.th/test/whoqol (สืบค้นวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2566).

ชุติมณฑน์ แรกเข้า. (2563) *นโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ตำบลตำหนักธรรม อำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยพะเยา.

ปิยะวัฒน์ ตรีวิทยา. (2559). *กรอบแนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต*. วารสารเทคนิคการแพทย์เชียงใหม่. 49(2), พฤษภาคม 2559, 171-184.

พระมหาวิชัย, ติ๊บกันเงิน. (2557). *แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลวังกระแจะ อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.

พระนาทกร สุจิณฺโณ (เศษสิน) และคณะ. *ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช*. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 2(1), มกราคม – เมษายน 2561, 1-7.

วรเดช จันทรศร. (2530). *การนำนโยบายไปปฏิบัติ: ตัวแบบและคุณค่า*.วารสารพัฒนบริหารศาสตร์.

วิพรรณ ประจวบเหมาะ. (2559). *โครงสร้างระบบการติดตามและประเมินผลแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่2 (พ.ศ. 2545-2564)*. จุฬาสัมพันธ์. 53 (9), มกราคม – เมษายน 2559, 23-37.

อภิวัฒชัย พุทธจร. (2564). *การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้วยหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลนาพู่ อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี*. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์. 8(3), มีนาคม 2559, 250-263.

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2542). *พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจาย. อำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.

Krejcie, R.V.,and Morgan D.W. (1970). *Determining Sample Size for Research Activities*. Psychological measurement.

Sabatier, P. A., & Mazmanian, D. A. (1983). *Policy implementtation*. In S. S. Nagel. (Ed.), Encyclopedia of Policy Studies. New York: Marcel.

WHO Quality of Life Assessment Group. (1996). What quality of life? World Health Forum 1996, 17(4), 354-356. https://apps.who.int/iris/handle/10665/5435

การเพิ่มประสิทธิผลในการบริหารงานภายใต้หลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

INCREASING EFFICIENCY IN ADMINISTRATION UNDER THE PRINCIPLES OF GOOD GOVERNANCE OF LOCAL GOVERNMENT ORGANIZATIONS

[1]กฤติณา วรพลจิรา

[1]Kittina Woraphonchira

นักวิชาการอิสระ

Independent scholar

[1]kittywora@gmail.com

Received: June 28, 2024; **Revised**: November 4, 2024; **Accepted**: December 29,2024

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวทางการเพิ่มประสิทธิผลการบริหารงานภายใต้หลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาแนวคิดเกี่ยวข้องกับประสิทธิผล และการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 20 คน ใช้วิธีคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และการสร้างข้อสรุปตามประเด็นจากการสัมภาษณ์ ผลการศึกษาพบว่า การบริหารงานภายใต้หลักธรรมาภิบาลทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ 1) หลักนิติธรรม ควรมีหลักการบริหารงานโดยยึดถือปฏิบัติตามอำนาจของกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับในการบริหารราชการด้วยความเป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ 2) หลักคุณธรรม ควรมีการจัดโครงการฝึกอบรมทุกคนให้มีหลักสูตรคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้บุคคลากรขององค์กรปกครองท้องถิ่นมีคุณธรรม และประพฤติตนอยู่ภายใต้หลักคุณธรรม มีกรอบกำหนดจรรยาบรรณที่เป็นรูปธรรม

[1] อาจารย์ ดร.นักวิชาการอิสระ

3) หลักความโปร่งใส ควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการประจำศูนย์ เพื่อประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้กับประชาชน มีการวางแผนระบบบริหารการเงินและพัสดุที่รัดกุม ทุกกระบวนการการทำงานขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ในกระบวนการพื้นฐานสามารถ ตรวจสอบได้ 4) หลักการมีส่วนร่วม ควรให้โอกาสประชาชนและผู้เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมกันในการพัฒนาท้องถิ่นอยู่เสมอ รับฟังปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคลากรในองค์กรมีส่วนช่วยในการตัดสินใจได้อย่างอิสระ 5) หลักความรับผิดชอบ ควรมีการกำหนดทิศทางและแผนการปฏิบัติงานที่ชัดเจน มีการทำความเข้าใจในเรื่องของแผน โดยมุ่งเน้นพัฒนาประสิทธิภาพและคุณภาพในการปฏิบัติงานหรือการให้บริการเพื่อจัดการและบรรเทาปัญหา และ 6) หลักความคุ้มค่า ควรมีการบริหารงานด้านทรัพยากรบุคคลให้คุ้มค่า โดยมีการกำหนดขอบเขตในการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ เพื่อให้การทำงานเกิดประสิทธิภาพมากที่สุด

คำสำคัญ : การบริหารงาน, หลักธรรมาภิบาล, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

Abstract

The objective of this research was to study ways to increase the effectiveness of administration under the principles of good governance in local government organizations. It is qualitative research. By studying concepts related to effectiveness and administration according to the principles of good governance of local government organizations, Key informants were 20 executives of involved government agencies using a specific selection method. Tools used to collect data include Semi-structured, in-depth interviews and content analysis. And creating conclusions based on the issues from the interviews. The results of the study found that administering work under the principles of good governance in all 6 areas, namely: 1) The rule of law: there should be administrative principles that adhere to the authority of the law, rules, and regulations in administering government affairs with fairness. Non-discrimination 2) Principles of morality: There should be a training project for everyone to have morality and ethics courses in order for the personnel of local government organizations to have morality. And behave according to the principles of morality. There is a framework that specifies concrete ethics. 3) Principles of transparency. A committee should be appointed

for the center. To publicize news, there is a strict financial and material management system planned. Every process of the local administrative organization can be checked. 4) Principles of participation. There should always be opportunities for citizens and stakeholders to come together for local development. To listen to people's problems. A local administrative organization development committee has been appointed. Personnel in the organization help make decisions independently. 5) Principle of Responsibility: There should be a clear direction and an operational plan. There is an understanding of the plan. Focusing on developing efficiency and quality in operations or services to manage and alleviate problems, and 6) the principle of value for money. There should be cost-effective management of human resources. The scope of work has been determined according to authority and duties. To make work as efficient as possible.

Keywords : Administration, principles of good governance, local government organizations

บทนำ

พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 กำหนดให้มีการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อเป็นกรอบทิศทางและแนวทางการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะการพิจารณาถ่ายโอนภารกิจ รูปแบบ การถ่ายโอนภารกิจจากราชการส่วนกลางและราชการส่วนภูมิภาคไปสู่องค์กรปกครอง โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย มีกระบวนการที่ยืดหยุ่นและสามารถปรับวิธีการให้สอดคล้องกับสถานการณ์และการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่เพิ่มขึ้น ได้กำหนดให้ราชการบริหารส่วนกลางต้องถ่ายโอนภารกิจในการจัดบริการสาธารณะไปให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประเภทใดหรือแห่งใดที่ไม่สามารถที่จะรับการถ่ายโอนภายใน 4 ปี สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประเภทใดหรือแห่งใดที่ไม่สามารถที่จะรับการถ่ายโอนอำนาจหน้าที่และภารกิจภายใน 4 ปี ให้ดำเนินการถ่ายโอนภายใน 10 ปี รวมทั้งกำหนดการจัดสรรภาษีและอากรเงินอุดหนุนและรายได้อื่นให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละประเภทอย่างเหมาะสม

โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีรายได้คิดเป็นสัดส่วนต่อรายได้สุทธิของรัฐบาลไม่น้อยกว่า ร้อยละ 25 โดยมีจุดมุ่งหมายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นคิดเป็นสัดส่วนต่อรายได้สุทธิของรัฐบาลในอัตราไม่น้อยกว่า ร้อยละ 35 (วุฒิสาร ตันไชย และเอกวีร์ มีสุข, 2557) ทั้งนี้ประเภทรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทยที่ได้รับจากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวนรายได้ที่ท้องถิ่นได้รับเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 29.5 ของรายได้รัฐบาลทั้งหมด ใน พ.ศ. 2566 ขณะที่รายได้แต่ละประเภทที่ได้รับของท้องถิ่นส่วนมากยังคงเป็นรายได้จากเงินอุดหนุนแต่รายได้ที่ท้องถิ่นจัดเก็บเองยังมีสัดส่วนไม่มากนักใน พ.ศ.2565 มีรายได้ท้องถิ่นจัดเก็บเอง คิดเป็นร้อยละ 10.61 ของรายได้ท้องถิ่นทั้งหมด แตกต่างจากรายได้ประเภทเงินอุดหนุน คิดเป็นร้อยละ 42.06 ของรายได้ท้องถิ่นทั้งหมด (สำนักงานคณะกรรมการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, 2566)

การบริหารจัดการภาครัฐต้องให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและพัฒนาธรรมาภิบาลอย่างเป็นรูปธรรม มีความโปร่งใส มีประสิทธิภาพ รับผิดชอบ ตรวจสอบได้ และประชาชนมีส่วนร่วม เป็นการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เพื่อให้ท้องถิ่นมีความพร้อมและมีขีดความสารถในการปฏิบัติงานสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล มีความคุ้มค่าและเกิดความเป็นธรรมในการให้บริการสาธารณะและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็เป็นกลไกหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น หลักธรรมาภิบาลจึงเป็นแนวทางปฏิบัติราชการในการบริหารงานพัฒนาให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด คือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า มาใช้ในการบริหารจัดการภายในองค์กร ทั้งนี้เพื่อทำให้เกิดความโปร่งใสในการบริหารงานภาครัฐอันจะส่งเสริมให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน สังคมและประเทศชาติ (ภาณุพัฒน์ ระวังด่าน, 2564)

ธรรมาภิบาลจัดเป็นแนวคิดสำคัญในการบริหารงานและการปกครองในปัจจุบัน เพราะโลกปัจจุบัน ได้หันไปให้ความสนใจกับเรื่องของโลกาภิวัตน์และธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการที่ดีมากขึ้น แทนการ สนใจเรื่องการพัฒนาอุตสาหกรรมดังแต่ก่อน เพราะกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจมีความสำคัญกระทบถึงกัน การติดต่อสื่อสาร การดำเนินกิจกรรมในที่หนึ่งมีผลกระทบต่ออีกที่หนึ่ง การพัฒนาเรื่องของการเมืองการ ปกครองได้มุ่งให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น หากจะให้ประเทศมีการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน การมุ่งดำเนิน ธุรกิจ หรือปฏิบัติราชการต่างๆโดยไม่ให้ความสนใจถึงเรื่องของสังคม ประชาชน และสิ่งแวดล้อมจึงเป็นไปไม่ได้ อีกต่อไป การมีการบริหารจัดการที่ดีจึงเข้ามาเป็นเรื่องที่ทุกภาคส่วนให้ความสำคัญและเริ่มมีการนำไปปฏิบัติ กันมากขึ้น (กิจจา บานชื้น, 2558)

การจูงใจให้ใช้หลักธรรมาภิบาลของกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากมีการให้รางวัลแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีในแต่ละปี และการมี

โอกาสได้รับคะแนนประเมิน เพื่อได้รับประโยชน์ค่าตอบแทนอื่นเป็นกรณีพิเศษหรือที่เรียกว่าโบนัสประจำปีในระดับที่สูง ส่งผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกิดแรงกระตุ้นให้มีการปรับปรุงการบริหารจัดการที่ดี เช่น การกำหนดระยะเวลา การให้บริการประชาชน การลดขั้นตอนการให้บริการประชาชน การเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมตรวจสอบการจัดซื้อจัดจ้าง การเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการประชาชน ซึ่งทำให้การบริหารราชการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปัจจุบันมีความแตกต่างจากการบริหารราชการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจากเดิม (พ.ศ. 2542 - 2546) ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการนำหลักธรรมาภิบาลมาปรับใช้ในการบริหารราชการ (อรทัย ทวีระวงษ์, 2557)

ดังนั้น ผู้บริหาร ในยุคปัจจุบันซึ่งเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะต้องมีการนำหลักธรรมาภิบาลมายึดในการบริหารสถานงานทุกด้านอยู่เสมอ เพื่อการทำงานที่มีประสิทธิผลและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษา แนวทางการเพิ่มประสิทธิผลการบริหารงานภายใต้หลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้เห็นความสำคัญในประเด็นการนำหลักธรรมาภิบาลมาเป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการบริหารงาน ซึ่งข้อมูลที่ได้สามารถนำไปปรับปรุงการดำเนินงาน การพัฒนา และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำมาซึ่งประโยชน์สุขของประชาชนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางการเพิ่มประสิทธิผลในการบริหารงานภายใต้หลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เรื่อง การเพิ่มประสิทธิผลในการบริหารงานภายใต้หลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูล คือ บริหารหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 20 คน ใช้วิธีคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง ที่ได้จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวทางการเพิ่มประสิทธิผลการบริหารงานภายใต้หลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

3.1 การสังเคราะห์ผลการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องใน 6 ประเด็น ประกอบด้วย 1) หลักนิติธรรม 2) หลักคุณธรรม 3) หลักความโปร่งใส 4) หลักการมีส่วนร่วม 5) หลักความรับผิดชอบ และ 6) หลักความคุ้มค่า

3.2 การศึกษาแนวทางการเพิ่มประสิทธิผลการบริหารงานภายใต้หลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาแนวทางการเพิ่มประสิทธิผลการบริหารงานภายใต้หลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จากแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และการสร้างข้อสรุปตามประเด็นจากการสัมภาษณ์

ผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง การเพิ่มประสิทธิผลในการบริหารงานภายใต้หลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนสามารถสรุปผลได้ดังนี้

1. หลักนิติธรรม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยภาพรวมได้ควรมีหลักการบริหารงานโดยยึดถือปฏิบัติตามอำนาจของกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับในการบริหารราชการด้วยความเป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ การแบ่งส่วนราชการของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ควรมีอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบตามที่กฎหมายกำหนด คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตนหรือประโยชน์ของพวกพ้อง และรับฟังความคิดเห็นของประชาชน หรือให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และเทศบัญญัติ

2. หลักคุณธรรม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยภาพรวมได้ควรมีการจัดโครงการฝึกอบรมทุกคนให้มีหลักสูตรคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้บุคคลากรขององการปกครองท้องถิ่นมีคุณธรรม จริยธรรมในการปฏิบัติงาน และประพฤติตนอยู่ภายใต้หลักคุณธรรม มีกรอบกำหนดจรรยาบรรณที่เป็นรูปธรรม โดยไม่เพียงแต่คาดหวัง เฉพาะจากจิตสำนึกในความมีคุณธรรมที่เป็นนามธรรมเท่านั้น มีมาตรการกำกับควบคุมให้ต้องยึดถือปฏิบัติตาม โดยไม่เพียงแต่พึ่งพาอาศัย

เฉพาะบรรทัดฐานของข้อห้ามและความเชื่อทางศีลธรรม มีมาตรฐานพิสูจน์ความผิดกำหนดความผิดและการลงโทษ โดยไม่เพียงแต่การใช้มาตรฐานทางความรู้สึก เป็นเครื่องวัดและไม่มีบทลงโทษ

3. หลักความโปร่งใส องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยภาพรวมควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการประจำศูนย์เพื่อประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้กับประชาชน ควรมีการวางแผนระบบบริหารการเงินและพัสดุที่รัดกุม ทุกกระบวนการการทำงานขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ในกระบวนการพื้นฐานสามารถ ตรวจสอบได้ มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร ควรมีกระบวนการให้ประชาชนได้ตรวจสอบข้อมูลข่าวสารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง และจากการติดต่อสอบถามทางโทรศัพท์ ศูนย์ข้อมูล ข่าวสารและการสอบถามโดยตรงกับเจ้าหน้าที่ รวมทั้งการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการติดตามผลการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการจัดทำเอกสารหลักฐานที่ชัดเจน และควรเปิดโอกาสให้ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ ที่ดำเนินการในชุมชน

4. หลักการมีส่วนร่วม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยภาพรวมควรให้โอกาสประชาชนและผู้เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมกันในการพัฒนาท้องถิ่นอยู่เสมอ การจัดประชาคมหมู่บ้าน การรับฟังปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคลากรในองค์กรมีส่วนช่วยในการตัดสินใจได้อย่างอิสระ โดยใช้หลักการมีส่วนร่วม มีความสมเหตุสมผลและชอบธรรม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรใช้กระบวนการตัดสินใจจากการมีส่วนร่วม มีการปรึกษาหารือ คือได้รับฟังความคิดเห็นก่อนตัดสินใจ จัดเวทีคุยกันในกลุ่ม หากมีข้อขัดแย้งกันมากก็จำเป็นต้องใช้กระบวนการการมีส่วนร่วม คือ การเข้าร่วมเจรจาหาข้อยุติ

5. หลักความรับผิดชอบ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยภาพรวมควรมีการกำหนดทิศทางและแผนการปฏิบัติงานที่ชัดเจน ควรมีการทำความเข้าใจในเรื่องของแผน โดยมุ่งเน้นพัฒนาประสิทธิภาพและคุณภาพในการปฏิบัติงานหรือการให้บริการเพื่อจัดการและบรรเทาปัญหาตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่ได้อย่าง รวดเร็วและทั่วถึง และควรจัดให้มีกลไกและกระบวนการประเมินผลการบริหารและปฏิบัติราชการ และควรมีการจัดให้มีกระบวนการบริหารจัดการเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้น โดยมีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบ และเสริมสร้างให้บุคลากรตระหนัก และต้องรับผิดชอบส่วนของการปฏิบัติหน้าที่ เป้าหมายที่กำหนด และความรับผิดชอบนั้นอยู่ในระดับที่มีผลต่อความคาดหวังที่เป็นสาธารณะ

6. หลักความคุ้มค่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยภาพรวมควรมีการบริหารงานด้านทรัพยากรบุคคลให้ได้อย่างคุ้มค่า โดยมีการกำหนดขอบเขตในการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่เพื่อให้การทำงานเกิดประสิทธิภาพมากที่สุด ส่วนการใช้กระดาษ ควรมีการนำกระดาษมาใช้อีกด้าน

หนึ่งเพื่อเป็นการประหยัด อีกทางหนึ่งมีการลดขั้นตอนในการปฏิบัติงานโดยมีการประชุมหารือกันเพื่อวางแผนการทำงานก่อนการปฏิบัติจริง ทำให้การทำงานมีขั้นตอนและประหยัดเวลาในการทำงาน

อภิปรายผล

ผลการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษา การเพิ่มประสิทธิผลในการบริหารงานภายใต้หลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า การบริหารงานภายใต้หลักธรรมาภิบาลทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ 1) หลักนิติธรรม ควรมีหลักการบริหารงานโดยยึดถือปฏิบัติตามอำนาจของกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับในการบริหารราชการด้วยความเป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ 2) หลักคุณธรรม ควรมีการจัดโครงการฝึกอบรมทุกคนให้มีหลักสูตรคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้บุคคลากรขององค์กรปกครองท้องถิ่นมีคุณธรรม และประพฤติตนอยู่ภายใต้หลักคุณธรรม มีกรอบกำหนดจรรยาบรรณที่เป็นรูปธรรม 3) หลักความโปร่งใส ควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการประจำศูนย์เพื่อประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้กับประชาชน มีการวางแผนระบบบริหารการเงินและพัสดุที่รัดกุม ทุกกระบวนการการทำงานขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ในกระบวนการพื้นฐานสามารถตรวจสอบได้ 4) หลักการมีส่วนร่วม ควรให้โอกาสประชาชนและผู้เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมกันในการพัฒนาท้องถิ่นอยู่เสมอ รับฟังปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคลากรในองค์กรมีส่วนช่วยในการตัดสินใจได้อย่างอิสระ 5) หลักความรับผิดชอบ ควรมีการกำหนดทิศทางและแผนการปฏิบัติงานที่ชัดเจน ควรมีการทำความเข้าใจในเรื่องของแผน โดยมุ่งเน้นพัฒนาประสิทธิภาพและคุณภาพในการปฏิบัติงานหรือการให้บริการเพื่อจัดการและบรรเทาปัญหา และ 6) หลักความคุ้มค่า ควรมีการบริหารงานด้านทรัพยากรบุคคลให้คุ้มค่า โดยมีการกำหนดขอบเขตในการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ เพื่อให้การทำงานเกิดประสิทธิภาพมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความสำคัญกับคุณภาพของการบริหารงานที่มีประสิทธิผล โดยการบริหารงานองค์กร มีการบริหารงานในองค์กรด้วยความรักเมตตา เพื่อพัฒนาให้องค์กรได้รับความเจริญก้าวหน้า มีการบริหารงานในองค์กร เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดต่อส่วนรวม เพื่อช่วยเหลือบำบัดความทุกข์ และบำรุงสุขให้แก่ชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของอุษณี มงคลพิทักษ์พสุข (2551) กล่าวว่า การนำแนวทางการบรรลุเป้าหมายไปใช้ในการบริหารงาน แม้การประเมินประสิทธิผลขององค์การด้วยเกณฑ์ด้านเป้าหมาย จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างประสิทธิภาพทางการบริหารแก่องค์การส่วนรวม แต่การมุ่งเป้าหมายสุดท้ายเพียงประการเดียวอาจเกิดปัญหาการใช้ทรัพยากรไม่คุ้มค่า การขาดความเอาใจใส่ต่อกิจกรรมต่างๆ ขององค์การ และยังสอดคล้องกับแนวคิดจของอโณทัย ดวงดารา (2566) ที่ได้กล่าวถึง แนวทางป้องกัน และแนวทาง

เชิงแก้ไขที่อยู่บนพื้นฐานของการบริหารภายใต้หลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของไทย ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า ที่จะช่วยให้การบริหารงานภายใต้หลักธรรมาภิบาลอย่างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทยมีประสิทธิภาพต่อไป

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการบริหารตามหลักธรรมภิบาล ดำเนินงานด้วยความโปร่งใส รับผิดชอบ ตรวจสอบได้ มุ่งประโยชน์สุขให้เกิดกับบุคลากรทุกฝ่าย และมุ่งจัดสรรทรัพยากรขององค์กรอย่างคุ้มค่าเป็นระบบตามกฎหมาย มีการดำเนินงานที่เป็นระเบียบ มีประสิทธิภาพ เสมอภาค และเป็นธรรม ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานก่อให้เกิดการตอบสนองต่อความต้องการของส่วนรวม ตลอดจนมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ตามภารกิจ เพื่อให้การดำเนินงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บรรลุวัตถุประสงค์ก่อให้เกิดประสิทธิผลที่ดี และควรมีการกำหนดนโยบายการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีหรือหลักธรรมาภิบาลให้เป็นแนวทางสำคัญให้ฝ่ายผู้บริหาร ข้าราชการ พนักงาน และสมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อยึดถือในการปฏิบัติงานและการให้บริการแก่ประชาชนในทุกด้านที่ไม่เกิดแทรกแซงการบริหารและเอื้อประโยชน์แก่พวกพ้อง

เอกสารอ้างอิง

กิจจา บานชื้น. (2558). *ธรรมาภิบาลเทคโนโลยีในองค์กร.* กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น

ภาณุพัฒน์ ระวังด่าน. (2564). *แนวทางส่งเสริมการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษา : องค์การบริหารส่วนตำบลอินทรบุรี อำเภออินทรบุรี จังหวัดสิงห์บุรี.* http://www.islocal.ru.ac.th/pdffile/is165/6414880040.pdf

วุฒิสาร ตันไชย, และ เอกวีร์ มีสุ. (2557). *ระบบการปกครองท้องถิ่นประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน: ราชอาณาจักรไทย.* กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

สำนักงานคณะกรรมการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. (2566). *การจัดสรรรายได้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.* https://shorturl.at/cxzAO.

อโณทัย ดวงดารา. (2566). แนวทางการบริหารภายใต้หลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์, 8*(2), 175-184.

อรทัย ทวีระวงษ์. (2557). *การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี.* วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.

อุษณี มงคลพิทักษ์สุข. (2551). *ภาวะผู้นาเปลี่ยนสภาพของนายกองค์การบริหารส่วนตาบลกับประสิทธิผลขององค์การ.* วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา.

การบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มคุณภาพการศึกษาเชียงกลม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1

SCHOOL ADMINISTRATION ACCORDING TO THE PRINCIPLES OF SĀRĀṆĪYADHAMMA 6 BY SCHOOL ADMINISTRATORS IN THE CHIANGKLOM EDUCATION QUALITY GROUP UNDER THE LOEI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1

[1]เสกสรร บุบผากรรณ์, [2]ประสงค์ หัสรินทร์ และ [3]พระครูปริยัติคุณรังสี (ลิขิต คำหงษา)

[1]Saksun Buppakan, [2]Prasong Hassarin

and [3]Phrakhru Pariyattikhunrangsi (Likhit Khamhongsa)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

[1]saksun253213@gmail.com

Received: June 25, 2024; **Revised**: November 8, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา 2) เพื่อศึกษาการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มคุณภาพการศึกษาเชียงกลม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มคุณภาพการศึกษาเชียงกลม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย

[1] นิสิต, หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เขต 1 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด 3 ด้าน มีการบริหารงานบุคคลอยู่ในระดับมาก โดยสามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านงานบริหารงานวิชาการ ด้านบริหารงานทั่วไป ด้านบริหารงานงบประมาณ ด้านบริหารงานบุคคล ตามลำดับ 2. การบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มคุณภาพการศึกษาเชียงกลม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สามารถเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้การบริหารสถานศึกษาตามหลักเมตตากายกรรม การบริหารสถานศึกษาตามหลักทิฏฐิสามัญญตา การบริหารสถานศึกษาตามหลักเมตตามโนกรรม การบริหารสถานศึกษาตามหลักสีลสามัญญตา การบริหารสถานศึกษาตามหลักสาธารณโภคี และ การบริหารสถานศึกษาตามหลักเมตตาวจีกรรม ตามลำดับ

คำสำคัญ : การบริหารสถานศึกษา; หลักสาราณียธรรม 6

Abstract

This research aimed to: 1) To study the current state of school administration by school administrators. 2) To study the administration of schools according to the principles of *Sārāṇīyadhamma* 6 by school administrators and 3) To propose guidelines for school administration according to the principles of Sārāṇīyadhamma 6 by school administrators in the Chiangklom Education Quality Group under the Office of Loei Primary Educational Service Area 1. The research results were as follows: 1. The overall state of school administration by school administrators in the Chiangklom Education Quality Group under the Office of Loei Primary Educational Service Area 1 is at the highest level. When considering individual aspects, it was found that three aspects are at the highest level, while personnel management is at a high level. The ranking from highest to lowest is as follows: academic administration, general administration, budget administration, and personnel administration. 2. The administration of schools according to the principles of *Sārāṇīyadhamma* 6 by school administrators in the Chiangklom Education Quality Group under the Office of Loei Primary Educational Service Area 1 is generally at a high level. The average ratings, ranked from highest to lowest, are as follows: administration based on physical acts of kindness (*mettā-kāyakamma*), administration based on consensus in views (*diṭṭhi-sāmaññatā*), administration based on mental acts of kindness (*mettā-mano-kamma*), administration based on moral

conduct (*sīla-sāmaññatā*), administration based on communal sharing (*sādhāraṇa-bhogī*), and administration based on verbal acts of kindness (*mettā-vācī-kamma*), respectively.

Keywords : Educational institution administration; *Sārāṇīyadhamma* 6

บทนำ

ในปัจจุบันการพัฒนาประเทศในด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ล้วนมีพื้นฐานจากการศึกษา ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศในทุกๆ ด้าน โดยทรัพยากรบุคคลเป็นทรัพยากรหลักที่นำความรู้และความสามารถจากการศึกษามาใช้ในการพัฒนาประเทศ (บุญศรี ไพรัตน์, 2560)

กระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 ขึ้น เพื่อกำหนดเป้าหมาย และทิศทางการจัดการศึกษาของประเทศ มุ่งเน้นให้คนไทยทุกคนสามารถเข้าถึงโอกาสและความเสมอภาคในการศึกษาที่มีคุณภาพ พัฒนาระบบการบริหารจัดการศึกษา และพัฒนากำลังคนให้มีสมรรถนะในการทำงานที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดงาน ตลอดจนสำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำกับดูแลสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในประเทศไทย มีทั้งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ที่ทำหน้าที่กำกับดูแล ตรวจสอบ ส่งเสริม เสนอแนะช่วยเหลือ โรงเรียนในสังกัดไปในทิศทางที่กฎหมายกำหนด โดยให้มีการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ และคุณธรรม ในการใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

จากการสรุปรายงานการประเมินผลการปฏิบัติงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 พบว่าบริบทของโรงเรียนในสังกัดมีความแตกต่างกัน เช่น ด้านงบประมาณ ด้านวิชาการ ด้านบริหารทั่วไป โดยเฉพาะความแตกต่างทางด้านจำนวนบุคลากร และการสนับสนุนจากภายนอก แต่ก็มีสถานศึกษาบางแห่งที่สามารถบริหารสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ที่พึงประสงค์ภายใต้ข้อจำกัดจากบริบทที่แตกต่างเหล่านี้ และก็มีสถานศึกษาบางแห่งที่บริบทเพียบพร้อมทุกๆด้าน แต่การบริหารสถานศึกษาด้านประสิทธิภาพและประสิทธิผลไม่พึงประสงค์เท่าที่ควร ทั้งนี้เกิดจากการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารที่มีหลักการ แนวคิด ทักษะที่ต่างกัน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1, 2565) ด้วยเหตผลที่ว่าสถานศึกษามีความสำคัญทางการศึกษาส่วนที่ใกล้ชิดกับผู้เรียนมากที่สุด เป็นหน่วยงานที่ให้บริการการเรียนการ

สอนแก่ผู้เรียนโดยตรง และจัดกิจกรรมการเรียน การสอนเกิดขึ้นอย่างแท้จริง ภารกิจในการบริหารจัดการศึกษาตามสาระในหมวด 4 หมวด 5 และหมวด 6 ซึ่งว่าด้วยแนวการจัดการศึกษา การบริหารการจัดการศึกษา และมาตรฐาน และการประกันคุณภาพการศึกษา ภาระงาน การศึกษาส่วนใหญ่อยู่ที่สถานศึกษา ทำให้สถานศึกษา กลายเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการบริหาร และการจัดการศึกษาตามแนวปฏิรูป การศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) สถานศึกษาที่ดีมีคุณภาพ ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และกุญแจสำคัญที่ไปสู่การเป็นสถานศึกษาที่ดี และมีคุณภาพนั้นต้องมาจากคุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษา (Sergiovanni, 1993) สถานศึกษาเป็นองค์กรชนิดหนึ่งของสังคม เป็นสิ่งที่สังคมสร้างหรือกำหนดให้มีขึ้น เพื่อให้ตอบสนองความต้องการของสังคมในการพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนที่สมบูรณ์ สถานศึกษามีบทบาทโดยตรงในด้านการพัฒนามนุษย์คือมีหน้าที่โดยตรงในการพัฒนาให้เยาวชนหรือพัฒนาคนที่อยู่ในความรับผิดชอบของสถานศึกษาให้เป็นคนที่สมบูรณ์ ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำทางการศึกษา เป็นผู้ที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญ ในการบริหารงานของสถานศึกษาให้บรรลุตามเป้าหมาย ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องมีเทคนิค และวิธีการบริหารหลากหลายรูปแบบ สามารถนำไปใช้ปฏิบัติงานในหน้าที่เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการปฏิบัติงานสูงสุด และเกิดผลสำเร็จขององค์กร การปฏิรูปการศึกษาจำเป็นต้องใช้ผู้บริหารการศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ จึงจะนำโรงเรียนบรรลุความสำเร็จตามภารกิจ และบทบาทหน้าที่ของโรงเรียน

จากหลักเหตุผลที่กล่าวข้างต้น พบว่า การครองคน หรือบริหารคนให้เกิดความสามัคคีย่อมส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามเป้าหมายความสำเร็จนั้น ต้องนำหลักสาราณียธรรม 6 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารคนของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อสร้างความสามัคคีในหมู่คณะให้เกิดความสำเร็จในการจัดการศึกษาที่ส่งผลต่อผู้เรียนโดยตรง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจจะศึกษา การบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มคุณภาพการศึกษาเชียงกลม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 เพื่อศึกษาสภาพการบริหารสถานศึกษา เพื่อศึกษาการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 และเพื่อเสนอแนวทางในการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มคุณภาพการศึกษาเชียงกลมสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1

2. เพื่อศึกษาการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มคุณภาพการศึกษาเชียงกลม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1

3. เพื่อเสนอแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มคุณภาพการศึกษาเชียงกลม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มคุณภาพการศึกษาเชียงกลม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนกลุ่มคุณภาพการศึกษาเชียงกลม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 จำนวนทั้งหมด 148 คน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้บริหาร นักวิชาการ และพระสงฆ์ จากสถานศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดี จำนวน 5 รูป/คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยมมุ่งเน้นศึกษาเนื้อหาการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มคุณภาพการศึกษาเชียงกลม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัย

การบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มคุณภาพการศึกษาเชียงกลม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 โดยใช้แบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างและทำการสัมภาษณ์เป็นการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อที่จะได้นำข้อมูลมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบทตามลำดับ ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์การบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มคุณภาพการศึกษาเชียงกลม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มคุณภาพการศึกษาเชียงกลม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 โดยภาพรวม

ที่	การบริหารงานสถานศึกษา	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1	การบริหารงานวิชาการ	4.75	0.33	มากที่สุด	1
2	การบริหารงานงบประมาณ	4.48	0.47	มากที่สุด	3
3	การบริหารงานบุคคล	4.44	0.52	มาก	4
4	การบริหารงานทั่วไป	4.55	0.49	มากที่สุด	2
รวม		**4.64**	**4.53**	**มากที่สุด**	

จากตารางที่ 1 พบว่า ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน ตลอดจนตำแหน่งอื่น ๆ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มคุณภาพการศึกษาเชียงกลม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 โดยมีภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด พิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด 3 ด้าน และมีการบริหารงานบุคคลอยู่ในระดับมาก โดยเรียงจากมากไปน้อยได้ดังนี้ ด้านงานบริหารงานวิชาการ ($\overline{X}$ = 4.75, S.D. = 0.33) ด้านบริหารงานทั่วไป ($\overline{X}$ = 4.55, S.D. = 0.49) ด้านบริหารงานงบประมาณ ($\overline{X}$ = 4.48, S.D. = 0.47) และ ด้านบริหารงานบุคคล ($\overline{X}$ = 4.44, S.D. = 0.52) ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์การบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มคุณภาพการศึกษาเชียงกลม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มคุณภาพการศึกษาเชียงกลม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 โดยภาพรวม

ที่	การบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1	การบริหารสถานศึกษาตามหลักเมตตากายกรรม	4.75	0.33	มากที่สุด	1
2	การบริหารสถานศึกษาตามหลักเมตตาวจีกรรม	4.43	0.49	มาก	6
3	การบริหารสถานศึกษาตามหลักเมตตามโนกรรม	4.48	0.47	มาก	3
4	การบริหารสถานศึกษาตามหลักสาธารณโภคี	4.44	0.52	มาก	5
5	การบริหารสถานศึกษาตามหลักสีลสามัญญตา	4.45	0.49	มาก	4
6	การบริหารสถานศึกษาตามหลักทิฏฐิสามัญญตา	4.60	0.30	มากที่สุด	2
เฉลี่ยรวม		**4.53**	**0.33**	**มาก**	

จากตารางที่ 2 พบว่า ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน ตลอดจนตำแหน่งอื่นๆ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มคุณภาพการศึกษาเชียงกลม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สามารถเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยได้ดังนี้ การบริหารสถานศึกษาตามหลักเมตตากายกรรม ($\overline{X}$ = 4.75, S.D. = 0.33) การบริหารสถานศึกษาตามหลักทิฏฐิสามัญญตา ($\overline{X}$ = 4.60, S.D. = 0.30) การบริหารสถานศึกษาตามหลักเมตตามโนกรรม ($\overline{X}$ = 4.48, S.D. = 0.47) การบริหารสถานศึกษาตามหลักสีลสามัญญตา ($\overline{X}$ = 4.45, S.D. = 0.49) การบริหารสถานศึกษาตามหลักสาธารณโภคี ($\overline{X}$ = 4.44, S.D. = 0.52) การบริหารสถานศึกษาตามหลักเมตตาวจีกรรม ($\overline{X}$ = 4.43, S.D. = 0.49) ตามลำดับ

3. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลัก สาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มคุณภาพการศึกษาเชียงกลม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ในงานทั้ง 4 ด้าน พบว่า 1) ด้านการบริหารสถานศึกษาตามหลักเมตตากายกรรม ผู้บริหารต้องยิ้มไหว้ทักทายตามวัยวุฒิในโอกาสที่เหมาะสม เคารพผู้อาวุโสกว่า ทักทายรับไหว้ผู้อ่อนอาวุโสกว่า จัดกิจกรรมส่งเสริมการให้เกียรติกัน ให้ความเสมอภาค เท่าเทียมกัน แสดงออกอย่างสุภาพกับเพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชาและนักเรียน 2) ด้านการบริหารสถานศึกษาตามหลักเมตตาวจีกรรม ผู้บริหารต้องให้คำชื่นชมให้กำลังใจ พูดจาสุภาพแก่บุคลากรในการทำงาน ในองค์กร เสนอแนะแนวทางที่เป็นประโยชน์อย่างสร้างสรรค์ และเป็นแบบอย่างด้านการพูดให้แก่บุคลากรในองค์กร รักษาคำพูด การพูดอย่างมีจิตสำนึก เกิดประโยชน์

สุขร่วมกันของบุคลากร 3) ด้านการบริหารสถานศึกษาตามหลักเมตตามโนกรรม ผู้บริหารตั้งจิตมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ทั้งความรู้และวัตถุสิ่งของ อำนวยความสะดวกช่วยเหลืองานอย่างเต็มที่ เต็มความรู้ความสามารถ คิดถึงส่วนรวม พร้อมทั้งเป็นแบบอย่าง ส่งเสริมวัฒนธรรมการทำงานเป็นทีม มุ่งให้ครูและบุคลากร เห็นความสำเร็จร่วมกัน 4) ด้านการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาธารณโภคี ผู้บริหารต้องจัดกิจกรรมส่งเสริมกำลังใจ รางวัล มอบสิ่งของที่ควรที่เหมาะสมกับโอกาสต่างๆ รับฟังความคิดเห็น เคารพการตัดสินใจซึ่งกันและกัน แบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้มาโดยสุจริตอย่างทั่วถึง ส่งเสริมให้บุคลากรให้รู้จักแบ่งปันต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ แสวงหาทุน และแบ่งปันทุนการศึกษาให้กับนักเรียนที่เหมาะสม 5) ด้านการบริหารสถานศึกษาตามหลักสีลสามัญญตา ผู้บริหารต้องเป็นแบบอย่างที่ดีและสนับสนุนการรักษาระเบียบวินัยต่างๆ ของวิชาชีพข้าราชการครู ให้คำแนะนำและชื่นชมกับบุคลากรที่ประพฤติดี ประพฤติชอบ บริหารด้วยความเสมอภาค สร้างข้อตกลงร่วมกันที่ทุกคนยอมรับปฏิบัติร่วมกันเป็นวัฒนธรรมองค์กร มีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับวินัยข้อวัตร ข้อปฏิบัติ และ 6) ด้านการบริหารสถานศึกษาตามหลักทิฏฐิสามัญญตา ผู้บริหารต้องเปิดโอกาสให้บุคลากรได้แสดงออกถึงความสามารถของตนเองแบบไม่มีการกีดกันทุกระดับ ส่งเสริมสนับสนุนให้โอกาสอย่างเสมอภาค เพื่อนำไปสู่การพัฒนาองค์กรให้บรรลุวัตถุประสงค์ ส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกัน ส่งเสริมให้บุคลากรมีแนวคิดที่ดี มุ่งสู่เป้าหมาย วิสัยทัศน์ร่วมกัน เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จร่วมกัน

อภิปรายผล

จากการวิจัยเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มคุณภาพการศึกษาเชียงกลม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 มีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. สภาพการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มคุณภาพการศึกษาเชียงกลม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 พบว่าโดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด 3 ด้าน มีการบริหารงานบุคคลอยู่ในระดับมาก โดยสามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านงานบริหารงานวิชาการ ด้านบริหารงานทั่วไป ด้านบริหารงานงบประมาณ ด้านบริหารงานบุคคล

2. การบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มคุณภาพการศึกษาเชียงกลม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สามารถเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ การบริหารสถานศึกษาตามหลักเมตตากายกรรม การบริหารสถานศึกษาตามหลักทิฏฐิสามัญญตา การบริหาร

สถานศึกษาตามหลักเมตตามโนกรรม การบริหารสถานศึกษาตามหลักสีลสามัญญตา การบริหารสถานศึกษาตามหลักสาธารณโภคี การบริหารสถานศึกษาตามหลักเมตตาวจีกรรม ตามลำดับ สอดคล้องกับพระมหากฤษดา สิริวฑฺฒโน (2565) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของโรงเรียนพระปริยัติธิรรมศรีจันทร์วิทยา แผนกสามัญศึกษา ผลการวิจัยพบว่า การบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมศรีจันทร์วิทยา แผนกสามัญศึกษา ตามหลักสาราณียธรรม 6 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

3. ข้อเสนอแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มคุณภาพการศึกษาเชียงกลม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ในงานทั้ง 6 ด้าน พบว่า 1) ด้านการบริหารสถานศึกษาตามหลักเมตตากายกรรม: ผู้บริหารควรยิ้มและทักทายตามวัยวุฒิในโอกาสที่เหมาะสม เคารพผู้อาวุโส ทักทายรับไหว้ผู้อ่อนอาวุโส จัดกิจกรรมส่งเสริมการให้เกียรติกัน ให้ความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน แสดงออกอย่างสุภาพกับเพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา และนักเรียน 2) ด้านการบริหารสถานศึกษาตามหลักเมตตาวจีกรรม: ผู้บริหารควรให้คำชื่นชมและกำลังใจ พูดจาสุภาพกับบุคลากรในองค์กร เสนอแนะแนวทางที่เป็นประโยชน์อย่างสร้างสรรค์ และเป็นแบบอย่างด้านการพูด รักษาคำพูด พูดอย่างมีจิตสำนึก เพื่อประโยชน์สุขร่วมกันของบุคลากร 3) ด้านการบริหารสถานศึกษาตามหลักเมตตามโนกรรม: ผู้บริหารควรมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ทั้งความรู้และวัตถุสิ่งของ ช่วยเหลืองานอย่างเต็มที่ด้วยความรู้ความสามารถ คิดถึงส่วนรวม เป็นแบบอย่างที่ดี ส่งเสริมวัฒนธรรมการทำงานเป็นทีม มุ่งให้ครูและบุคลากรเห็นความสำเร็จร่วมกัน 4) ด้านการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาธารณโภคี: ผู้บริหารควรจัดกิจกรรมส่งเสริมกำลังใจและมอบรางวัลที่เหมาะสม รับฟังความคิดเห็น เคารพการตัดสินใจซึ่งกันและกัน แบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้มาโดยสุจริต ส่งเสริมให้บุคลากรรู้จักแบ่งปัน แสวงหาทุนและแบ่งปันทุนการศึกษาให้กับนักเรียนที่เหมาะสม 5) ด้านการบริหารสถานศึกษาตามหลักสีลสามัญญตา: ผู้บริหารควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการรักษาระเบียบวินัยของวิชาชีพข้าราชการครู ให้คำแนะนำและชื่นชมบุคลากรที่ประพฤติดี บริหารด้วยความเสมอภาค สร้างข้อตกลงร่วมกันที่ทุกคนยอมรับ และอบรมความรู้เกี่ยวกับวินัยและข้อปฏิบัติ และ 6) ด้านการบริหารสถานศึกษาตามหลักทิฏฐิสามัญญตา: ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้บุคลากรแสดงความสามารถแบบไม่มีการกีดกัน ส่งเสริมความเสมอภาค เพื่อพัฒนาองค์กรให้บรรลุวัตถุประสงค์ ส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกัน ให้บุคลากรมีแนวคิดที่ดี มุ่งสู่เป้าหมายและวิสัยทัศน์ร่วมกัน เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จร่วมกัน

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเรื่อง การบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มคุณภาพการศึกษาเชียงกลม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 สรุปได้ดังภาพที่ 1

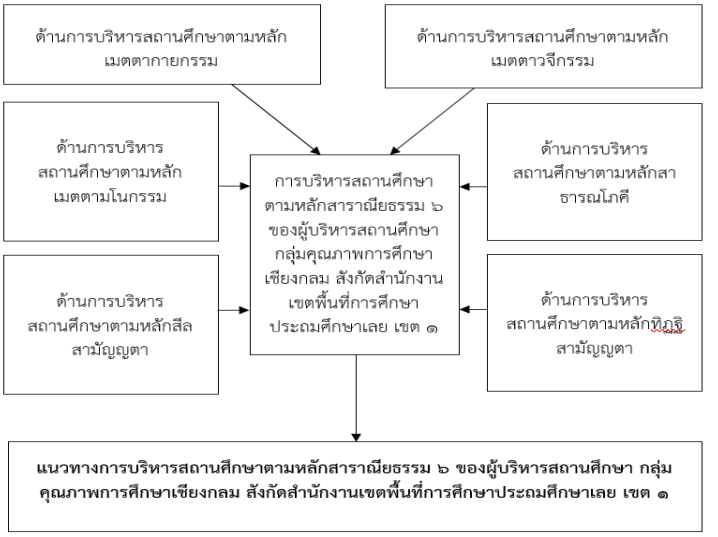

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

บุญศรี ไพรัตน์. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปีพุทธศักราช 2560, หมวด 5 มาตรา 54.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ พ.ศ. พัฒนา.

พระมหากฤษดา สิริวฑฺฒโน. (2565). *การบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมศรีจันทร์วิทยา แผนกสามัญศึกษา.* วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ, 2(5), 25.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545 -2559) ฉบับสรุป.* (พิมพ์ครั้งที่3). กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579.* กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1. loei1.go.th.Sergiovanni,T.J., & Starratt, R.J. (1993).*Supervision: A redefinition.* New York: Mc Graw – Hill.

การจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบอภิปรายร่วมกับเทคนิค KWL Plus เพื่อพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

THE LEARNING MANAGEMENT BY DISCUSSION METHOD WITH KWL PLUS TECHNIQUE TO DEVELOP ANALYTICAL THINKING ABILITY AND LEARNING ACHIEVEMENT IN SOCIAL STUDIES OF PRIMARY 5 STUDENTS

[1]นูรีมัน เจ๊ะเย๊ะ และ [2]ณัฐวดี คมประมูล

[1]Nureeman Jehyeh and [2]Natthawadee Khompramoon

[1]โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, ประเทศไทย

[1]Songkhla Rajabhat University Demonstration School, Thailand

[1]nureemanjy@gmail.com, [2]natthawadee.kh@skru.ac.th

Received: June 27, 2024; **Revised**: November 4, 2024; **Accepted**: December 29,2024

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยวิธีสอนแบบอภิปรายร่วมกับเทคนิค KWL Plus และ 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยวิธีสอนแบบอภิปรายร่วมกับเทคนิค KWL Plus ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5/1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ภาคเรียนที่ 2 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 29 คน ได้มาโดยวิธีสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) เครื่องมือการวิจัย คือ 1) แผน การจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบอภิปรายร่วมกับเทคนิค KWL Plus 2) แบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และ 3) แบบทดสอบ

[1] ครูผู้สอน โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

[2] อาจารย์ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที ผลการวิจัยพบว่า 1) ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ด้วยวิธีสอนแบบอภิปรายร่วมกับเทคนิค KWL Plus หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ด้วยวิธีสอนแบบอภิปรายร่วมกับเทคนิค KWL Plus หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : การจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบอภิปราย, เทคนิค KWL Plus, การคิดวิเคราะห์

Abstract

This research study aimed to: 1) compare analytical thinking ability of Primary 5 students before and after learning management by discussion method with KWL plus technique, and 2) compare learning achievement of Primary 5 students in Social Studies, Religion, and Culture course before and after learning management by discussion method with KWL plus technique. Research samples were 29 students from Class Primary 5/1 at Songkhla Rajabhat University Demonstration School, in semester 2, who were selected by cluster random sampling. Research instruments were: 1) discussion method with KWL plus technique lesson plans, 2) an analytical ability test, and 3) an achievement test of Social Sciences, Religion, and Culture course. Statistics used for data analysis were mean, standard deviation, and t-test. The research findings revealed that: 1) the post-analytical thinking ability of Primary 5 students after learning through discussion method with KWL plus technique was higher than pre-analytical thinking ability at the significance level of .05, and 2) learning achievement in the Social Sciences, Religion, and Culture course of Primary 5 students after learning through discussion method with KWL plus technique was higher than before at the significance level of .05.

Keywords: Learning management by discussion method, KWL plus technique, Analytical thinking

บทนำ

การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และฉบับปรับปรุง 2560 มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจ มีความรู้ มีคุณธรรม ผู้สอนจึงต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นผู้ถ่ายทอดเนื้อหาความรู้กลายเป็นผู้ชี้แนะ ส่งเสริม สนับสนุน และผู้ช่วยเหลือผู้เรียน ในการแสวงหาความรู้จากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้สร้างองค์ความรู้ของตน การจัดการเรียนรู้มีกระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย ดังนั้น การจัดการเรียนรู้จึงควรใช้รูปแบบให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) จึงนำไปสู่การจัดหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับดำรงชีวิตของมนุษย์ ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคล และการอยู่ร่วมกันในสังคม อีกทั้งยังมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ เกิดสมรรถนะที่สำคัญ ได้แก่ ความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี และความสามารถในการคิด ซึ่งเป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศ เพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม และสามารถปรับตัวกับสภาพแวดล้อม เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสม

ภูมิศาสตร์เป็นสาระความรู้หนึ่งในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของโลก และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วิถีชีวิต ดังนั้นการจัดการเรียนรู้รายวิชา สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในสาระภูมิศาสตร์ จึงจำเป็นต้องจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของโลก สามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ภัยธรรมชาติ รวมทั้งวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของมนุษย์ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) การเรียนการสอนในสาระภูมิศาสตร์มีเนื้อหาที่ซับซ้อน ต้องใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์ และใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการเรียนรู้ ซึ่งหากผู้เรียนขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ในเนื้อหาภูมิศาสตร์ ก็จะส่งผลโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม (สิรินยา หอศิลาชัย, 2552) ครูผู้สอนจึงจำเป็นต้องเลือกกิจกรรมการเรียนรู้ และใช้เทคนิคการสอนแบบใหม่ เพื่อส่งเสริมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดของผู้เรียน สร้างความสนใจ และกระตุ้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนได้มากยิ่งขึ้น การพัฒนาทักษะทางภูมิศาสตร์ของผู้เรียนในช่วงเวลาที่ผ่านมา ส่วนใหญ่มักจะจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนแบบบรรยาย ทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้น้อย

และผู้สอนพยายามป้อนความรู้ให้กับผู้เรียนมากเกินไป ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกเบื่อหน่าย ซึ่งส่งผลกระทบต่อการพัฒนาทักษะด้านต่างๆ ของผู้เรียนเป็นอย่างมาก (ทรงภพ เตชะตานนท์, 2551) ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ด้วยตัวเอง โดยผู้สอนต้องเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้ให้ความรู้เพียงฝ่ายเดียว เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ เป็นผู้สร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ รวมทั้งจัดเตรียมสื่อการเรียนการสอนที่หลากหลาย นับเป็นอีกวิธีที่สามารถกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี (ณัฐริณีย์ ประจิตร และคณะ, 2565)

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ประกอบกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในช่วงภาคเรียนที่ 1 ที่ผ่านมา พบว่า นักเรียนมีปัญหาในด้านทักษะการคิดวิเคราะห์ ซึ่งจะเห็นได้จากการทำแบบฝึกหัดแบบทดสอบย่อย และการตอบคำถามในชั้นเรียน พบว่านักเรียนส่วนใหญ่สามารถตอบคำถามที่วัดความรู้ ความจำ และความเข้าใจได้เป็นอย่างดี แต่เมื่อมีคำถามที่ต้องใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์ นักเรียนบางส่วนไม่สามารถตอบคำถามเหล่านั้นได้

นอกจากการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบอภิปรายที่จะช่วยพัฒนาทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนได้เป็นอย่างดีแล้ว ยังมีเทคนิคที่น่าสนใจอันจะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น คือเทคนิคการเรียนรู้แบบ KWL Plus เป็นเทคนิคที่ คาร์ร์ และ โอเกิล (Carr, E., and D. Ogle, 1987) พัฒนาขึ้นจากเทคนิค KWL (Ogle, D.,1986) เป็นวิธีการที่ใช้ในกระบวนการเรียนรู้ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถรวบรวมและจัดการข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเทคนิคนี้ประกอบด้วย 1) ขั้นรู้ = K (Know) หมายถึง สิ่งที่ผู้เรียนรู้แล้ว 2) ขั้นต้องการเรียน = W (Want to Know) หมายถึง สิ่งที่ผู้เรียนต้องการจะรู้ 3) ขั้นเรียนรู้แล้ว = L (Learned) หมายถึง สิ่งที่ผู้เรียนได้เรียนรู้หลังจากการศึกษาเสร็จสิ้น และ 4) Plus หมายถึง การเพิ่มขั้นตอนการสรุปหรือการสะท้อนความคิดเพิ่มเติมหลังจากการเรียนรู้ ในขั้นตอน K (Know) ผู้เรียนจะเริ่มต้นด้วยการระบุข้อมูลที่ตนเองทราบอยู่แล้วเกี่ยวกับหัวข้อที่กำลังศึกษา ซึ่งช่วยให้สามารถเชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขั้นตอน W (Want to Know) จะช่วยให้ผู้เรียนกำหนดเป้าหมายหรือข้อสงสัยที่ต้องการหาคำตอบ เป็นการกระตุ้นความสงสัยและความสนใจในหัวข้อการเรียนรู้ ส่วนขั้นตอน L (Learned) เป็นการสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้หลังจากการศึกษาเสร็จสิ้น ช่วยให้ผู้เรียนสามารถสรุปและประเมินความรู้ของตนเองได้ ส่วนที่เพิ่มเข้ามาใน KWL Plus คือการสรุปหรือการสะท้อนความคิดเพิ่มเติม สามารถทำได้โดยการเขียนบทสรุปหรือแผนผังความคิด การเพิ่มขั้นตอนนี้ช่วยให้ผู้เรียนสามารถจัดระเบียบความคิดและประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองได้ดีขึ้น และเป็นการฝึกทักษะ การสะท้อนความคิดและการวิพากษ์อย่างเป็นระบบ ทำให้กระบวนการเรียนรู้มีความสัมพันธ์และสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยผู้สอนสามารถ

ออกแบบกิจกรรมได้อย่างหลากหลายทั้งแบบกลุ่มและแบบเดี่ยว อีกทั้งยังสามารถประยุกต์ใช้ได้กับรูปแบบการสอนได้หลายรูปแบบเพื่อให้บรรลุผล กล่าวโดยสรุปแล้ว การใช้เทคนิคการสอนแบบ KWL Plus มีจุดมุ่งหมายในการคิดวิเคราะห์ผ่านการอ่าน ซึ่งทำให้การรับข้อมูลเป็นระบบมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ความรู้คงทนผ่านการคิดของผู้เรียน จะเห็นได้ว่าเทคนิคการสอนแบบ KWL Plus เป็นการจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยมีผู้สอนเป็นผู้แนะนำเท่านั้น

ด้วยเหตุนี้เอง ผู้วิจัยจึงได้ทำวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบอภิปรายร่วมกับเทคนิค KWL Plus เพื่อพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ทาง การเรียนรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถทักษะคิดวิเคราะห์และเกิดประสิทธิภาพในการจัดการเรียน การสอนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยวิธีสอนแบบอภิปรายร่วมกับเทคนิค KWL Plus

2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยวิธีสอนแบบอภิปรายร่วมกับเทคนิค KWL Plus ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ภาคเรียนที่ 2 จำนวน 2 ห้องเรียน จำนวน 59 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5/1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ภาคเรียนที่ 2 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 29 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยมุ่งเน้นที่จะศึกษาการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบอภิปรายร่วมกับเทคนิค KWL Plus เพื่อพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบอภิปรายร่วมกับเทคนิค KWL Plus จำนวน 7 แผน

3.2 แบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เป็นแบบปรนัยเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ

3.3 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นแบบปรนัยเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการทดสอบค่า t-test

ผลการวิจัย

1. ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ก่อนเรียนและหลังเรียนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบอภิปรายร่วมกับเทคนิค KWL Plus ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ก่อนเรียนและหลังเรียนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบอภิปรายร่วมกับเทคนิค KWL Plus

ลำดับที่	ความสามารถในการคิดวิเคราะห์	คะแนนเต็ม	ก่อนเรียน		หลังเรียน		t-test
			$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.	
1	การวิเคราะห์ความสำคัญ	10	5.95	0.92	8.49	0.78	14.22**
2	การวิเคราะห์ความสัมพันธ์	10	5.05	1.18	8.15	0.70	17.13**
3	การวิเคราะห์เชิงหลักการ	10	6.32	1.13	8.76	0.77	16.00**
ภาพรวม		**30**	**17.27**	**2.30**	**25.37**	**1.81**	**29.74****

** นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 1 พบว่า ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ก่อนเรียนเท่ากับ 17.27 คะแนน และค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) หลังเรียนเท่ากับ 25.37 คะแนน และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของคะแนนก่อนเรียนเท่ากับ 2.30 หลังเรียนเท่ากับ 1.81 ดังจะเห็นได้ว่า นักเรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ก่อนเรียนและหลังเรียนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบอภิปรายร่วมกับเทคนิค KWL Plus ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ก่อนเรียนและหลังเรียนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบอภิปรายร่วมกับเทคนิค KWL Plus ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

ลำดับที่	ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	คะแนนเต็ม	ก่อนเรียน		หลังเรียน		t-test
			$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.	
1	ความรู้ความจำ	7	2.97	1.30	3.97	1.02	0.88**
2	ความเข้าใจ	5	2.07	1.25	3.03	1.27	2.58**
3	การนำความรู้ไปใช้	2	0.62	0.62	0.76	0.58	1.22**
4	การวิเคราะห์	6	2.45	1.15	3.03	1.27	0.38**
ภาพรวม		**20**	**8.11**	**4.32**	**10.79**	**4.14**	**5.06****

** นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ก่อนเรียนเท่ากับ 8.11 คะแนน และค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) หลังเรียนเท่ากับ 10.79 คะแนน และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของคะแนนก่อนเรียนเท่ากับ 4.32 หลังเรียนเท่ากับ 4.14 ดังจะเห็นได้ว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

ผลการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบอภิปรายร่วมกับเทคนิค KWL Plus เพื่อพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. เปรียบเทียบความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยวิธีสอนแบบอภิปรายร่วมกับเทคนิค KWL Plus พบว่าหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าในกระบวนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบอภิปรายร่วมกับเทคนิค KWL Plus เป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ทำให้

ผู้เรียนเรียนรู้การคิดวิเคราะห์ การตีความ สรุปความอย่างเป็นขั้นเป็นตอน และช่วยให้นักเรียนสามารถเข้าใจข้อมูลที่เรียนได้ดียิ่งขึ้นอย่างไม่รู้ตัว นอกจากจะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์แล้ว ยังมีส่วนช่วยในการกระตุ้นให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ในชั่วโมงนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี เห็นได้จากการที่ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นที่จะหาคำตอบจากคำถามที่กำหนดขึ้นด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการหาคำตอบที่ตรงประเด็นกับสิ่งที่ผู้เรียนใคร่รู้ ทั้งนี้เนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบอภิปรายร่วมกับเทคนิค KWL Plus เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้และไปแสวงหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย จนผู้เรียนสามารถแก้ไขปัญหาได้ อีกทั้งยังส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะในการคิด เช่น การคิดวิเคราะห์ ซึ่งเป็นความสามารถพื้นฐานในการเปรียบเทียบ อธิบายลักษณะการจัดการวิเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ จากส่วนย่อยสู่ส่วนใหญ่ และเชื่อมความสัมพันธ์ของประเด็นต่างๆ เข้าด้วยกัน ดังที่สถาพร ขอเพียรกลาง (2558) ได้กล่าวไว้ว่า เทคนิค KWL Plus เป็นการจัดการเรียนรู้ที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ได้โดยผ่านการอ่าน เพราะแต่ละขั้นตอนจูงใจให้ผู้เรียนอ่าน และด้วยจุดเน้นที่สำคัญของเทคนิค KWL Plus คือ ผู้สอนจะต้องใช้คำถามที่หลากหลายระดับความคิด เพื่อกระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้เรียนตั้งคำถามกับตนเองและใช้คำถามที่หลากหลายเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาทักษะการคิด สอดคล้องกับวัชรา เล่าเรียนดี (2560) กล่าวว่า วิธีที่ง่ายและสะดวกที่สุดในการพัฒนาทักษะการคิดของเด็ก คือ การใช้คำถามที่เหมาะสมเพื่อกระตุ้นกระบวนการคิดของผู้เรียน และนอกจากการใช้คำถามในการกระตุ้นผู้เรียนแล้ว การอภิปรายยังเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดทักษะการคิดได้เป็นอย่างดีอีกด้วย กล่าวคือ การอภิปรายเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกแลกเปลี่ยนความคิด ได้คิดในแง่มุมที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น ดังที่อาภรณ์ ใจเที่ยง (2553) ได้กล่าวถึงการสอนแบบอภิปรายว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นร่วมกันเป็นการพัฒนาทักษะการพูดและการคิด ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ วิจารณ์ ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และฝึกการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ฝึกนิสัยความรับผิดชอบการศึกษาค้นคว้าข้อมูลความรู้จากแหล่งต่าง ๆ สอดคล้องกับ ทิศนา แขมมณี (2555) ที่ได้กล่าวถึงการอภิปรายกลุ่มย่อยว่า เป็นวิธีที่ช่วยส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างผู้เรียน ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะต่าง ๆ จำนวนมาก เช่น ทักษะการพูด การแสดงความคิดเห็นการโต้แย้ง การวิพากษ์วิจารณ์ และทักษะการคิด

2. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยวิธีสอนแบบอภิปรายร่วมกับเทคนิค KWL Plus ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 พบว่าหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบอภิปรายร่วมกับเทคนิค KWL Plus นำไปสู่การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นโดยการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบอภิปรายร่วมกับเทคนิค KWL Plus ได้อาศัย

ทฤษฎีที่เป็นพื้นฐานของการจัดการเรียนรู้ซึ่งมีหลักการและทฤษฎีสำคัญ คือ ทฤษฎีการสร้างแรงจูงใจที่ (Maslow 1962 : 12, อ้างถึงใน ทิศนา แขมมณี ,2545 : 69) ได้กล่าวถึงความต้องการของมนุษย์ว่า การสร้างบรรยากาศที่สนองความสนใจของผู้เรียนโดยการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ ลิ้มรสความสำเร็จในสิ่งที่เรียนเป็นเบื้องต้นทุกคน ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จในระดับสูงต่อไป โดยทฤษฎีของ มาสโลว์ เป็นการให้ผู้เรียนเรียนจากสิ่งที่รู้ ไปหาสิ่งที่ยังไม่รู้ เริ่มจากสิ่งที่ง่ายไปหายาก ซึ่งเป็นเหตุให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียน ไม่เกิดการเบื่อหน่ายและจะนำไปสู่ความสำเร็จในระดับสูงต่อไป ส่วนเทคนิคการอภิปรายกลุ่มใช้ทฤษฎี Constructivism โดยมีสาระสำคัญกล่าวคือ แต่ละคนรับรู้และเข้าใจโลกภายนอกค่อนข้างจะแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับประสบการณ์เกี่ยวกับโลกภายนอกนั้นและความเชื่อเกี่ยวกับประสบการณ์เหล่านั้น โดย Vygotsky (1978 : 86 - 87) ได้อธิบายการพัฒนาขอบเขตของการเรียนรู้ว่าเป็นการลดช่วงห่างระหว่างระดับพัฒนาการทางสติปัญญาซึ่งดูได้จากปัญหาที่ผู้เรียนสามารถแก้ไขได้ด้วยตนเองกับระดับศักยภาพทางสติปัญญาของผู้เรียนที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้โดยลำพัง แต่สามารถแก้ปัญหาได้โดยการรับคำชี้แนะการร่วมงานกับผู้ใหญ่หรือเพื่อนที่มีความชำนาญมากกว่า ซึ่งได้รับการช่วยเหลือหรือแนะนำนั้นทำให้ผู้เรียนได้รับการเรียนรู้ที่ดี นำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเองในเวลาต่อมา

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

1. การจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบอภิปรายร่วมกับเทคนิค KWL Plus จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องปรับพื้นฐานความรู้ ความเข้าใจให้นักเรียนมีความคุ้นเคยกับการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบอภิปรายร่วมกับเทคนิค KWL Plus

2. ในการจัดการเรียนรู้แต่ละครั้ง ผู้สอนควรจัดกิจกรรมให้มีความหลากหลาย เตรียมสื่อให้มีความทันสมัย เหมาะสมกับผู้เรียน เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้เรียน

เอกสารอ้างอิง

Carr and Ogle. (1987). KWL Plus: A strategy for comprehension and summarization. *Journal of Reading*, 30(7), 626-631.

Vygotsky, L. (1978). *Mind in society:The developmental of higher psychological process.* Cambridge MA : Harvard University Press.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

ณัฐริณีย์ ประจิตร, เอธัส ศิลารักษ์, และเยาวเรศ ภักดีจิตร. (2565). *การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาสังคมศึกษา สาระภูมิศาสตร์ เรื่อง ทวีปอเมริกาเหนือ โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการทางภูมิศาสตร์ ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3,* วารสารวิชาการครุศาสตร์สวนสุนันทา. 6(1), 33-45.

ทรงภพ เตชะตานนท์. (2551). *การเปรียบเทียบผลการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่องภูมิศาสตร์ประเทศไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ 4MAT และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แผนผังความคิด*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ทิศนา แขมมณี. (2545). *“เทคนิควิธีการส่งเสริมและพัฒนาความสามารถในการคิด.” ในนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้ สำหรับครูยุคปฏิรูปการศึกษา 2*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทิศนา แขมมณี. (2555). *ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วัชรา เล่าเรียนดี, ปรณัฐ กิจรุ่งเรือง, และอรพิณ ศิริสัมพันธ์. (2560). *กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาการคิดและยกระดับคุณภาพการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21.* นครปฐม : เพชรเกษมพริ้นติ้ง กรุ๊ป.

สถาพร ขอเพียงกลาง. (2558). *การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดวิเคราะห์ เรื่องสังคมไทยและสันติวิธี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบอภิปราย ร่วมกับเทคนิค KWL Plus*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สิรินยา หอศิลาชัย. (2552). *การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระภูมิศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/1 โรงเรียนชุมชนบ้านหัวขัว โดยใช้แบบฝึกทักษะการเรียน*. ขอนแก่น : สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

อาภรณ์ ใจเที่ยง. (2553). *หลักการสอน*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

รายงานการประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนโรงเรียนไตรมิตร

AN EVLUATION OF PROMOTING STUDENT's MORAL AND ETHICS PROJECT IN TRIMIT SCHOOL

[1]ณรงค์ฤทธิ์ แขมคำ

[1]Narongrit Khamkam

[1]โรงเรียนไตรมิตร องค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ, ประเทศไทย

[1]Trimit School, Sisaket Provincial Administrative Organization, Thailand

[1]rungsawat@gmail.com

Received: June 24, 2024; **Revised**: November 4, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อประเมินบริบท 2) เพื่อประเมินปัจจัย 3) เพื่อประเมินกระบวนการ 4) เพื่อประเมินผลผลิต 5) เพื่อศึกษาผลกระทบ และ 6) เพื่อตัดสินคุณค่าโครงการ โดยใช้รูปแบบการประเมินโครงการแบบซิปป์ (CIPP Model) และการประเมินตัดสินคุณค่าเชิงธรรมชาติ NV Models (Naturalistic Value–Oriented Evaluation) ผลการประเมิน พบว่า 1) การประเมินบริบทโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยวัตถุประสงค์ของโครงการ มุ่งเน้นพัฒนาและส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ที่มีแนวโน้มให้โครงการประสบผลสำเร็จได้ 2) การประเมินปัจจัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด ผู้บริหาร และบุคลากรมีความรู้ความสามารถ มีจำนวนเพียงพอ งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ อาคารสถานที่ มีเพียงพอ 3) การประเมินกระบวนการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด มีการวางแผน การดำเนินงาน การนิเทศ กำกับติดตาม การวัดและประเมินผล การสรุปและรายงานผลการดำเนินงาน 4) การประเมินผลผลิต คุณภาพของกิจกรรม ทั้ง 7 กิจกรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนตามหลักสูตร

[1]ผู้อำนวยการโรงเรียนไตรมิตร องค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ

แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยเฉลี่ย อยู่ในระดับมากที่สุด เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด 5) การศึกษาผลกระทบโครงการ พบว่า นักเรียนมีระเบียบวินัย มีคุณธรรม จริยธรรมและมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ดี สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โรงเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ผลการเรียนที่ไม่พึงประสงค์ลดลง ครูจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีที่หลากหลาย โรงเรียนได้รับความเชื่อมั่นและความร่วมมือจากทุกภาคส่วน สัมพันธภาพระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นไปในทางบวก ความพึงพอใจต่อการดำเนินโครงการ โดยรวมมีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับมากที่สุด เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด 6) การตัดสินคุณค่าของโครงการ จากผลการประเมินด้านบริบท ปัจจัย กระบวนการ และผลผลิต มีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ถือว่าโครงการมีประสิทธิผลสามารถบรรลุวัตถุประสงค์และมีคุณค่าด้านความเหมาะสม

คำสำคัญ : การประเมินโครงการ, การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม

Abstract

Evaluation of morality promotion projects Ethics of students at Traimit School have a purpose. 1) to evaluate the context, 2) to evaluate factors, 3) to evaluate processes, 4) to evaluate outputs, 5) to study impacts, and 6) to judge project value. Using the CIPP Model project evaluation model and NV Models (Naturalistic Value–Oriented Evaluation), The evaluation results found that 1) The overall context evaluation was at the highest level. Meets the specified criteria By the objectives of the project Focus on developing and promoting morality Student ethics This is an objective that is likely to make the project successful. 2) Evaluation of factors Overall, the highest level. Meets the specified criteria. Executives and personnel have knowledge and ability. There are sufficient numbers, budget, materials, equipment, and buildings are sufficient. 3) Evaluation of the process. Overall, the highest level. According to the specified criteria, there is planning, operations, supervision, monitoring, measurement and evaluation. Summarizing and reporting performance results. 4) Productivity evaluation the quality of all 7 activities was overall at the highest level. Meets the specified criteria the desired characteristics of students according to the 2008 Basic Education Core Curriculum are, on average, at the highest level. Meets the specified criteria. 5)Study of project impacts found that students are disciplined, moral, ethical and have good desirable characteristics. Able to live happily in society Schools have higher academic achievement and less adverse academic outcomes. Teachers organize learning in a variety of ways.

The school has received confidence and cooperation from all sectors. The relationship between the school and the community is positive. Satisfaction with project implementation Overall is average at the highest level Meets the specified criteria. 6)Judging the value of the project from the results of the assessment of context, factors, processes, and outputs. Overall appropriateness is at the highest level. higher than the specified threshold It is considered that the project is effective, able to achieve its objectives and has appropriate value.

Keywords: Project evaluation, Promoting morality and ethic

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาและส่งเสริมการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชน โดยดำเนินการให้ได้รับการศึกษาตามความต้องการในระบบต่างๆ การศึกษาทั้งปวงต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ สามารถเชี่ยวชาญได้ตามความถนัดของตน (The Secretariat of the House of Representatives. 2017) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ระบุว่าการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่านักเรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้และถือว่านักเรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้นักเรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ การจัดเนื้อหาสาระและจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของนักเรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล (Department of Local Administration Promotion. 2019) จากเหตุผลความจำเป็นข้างต้น แผนการศึกษาชาติจึงได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาไว้ 4 ประการ คือ 1) เพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ 2) เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นพลเมืองดี มีคุณลักษณะ ทักษะสมรรถนะที่สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและยุทธศาสตร์ชาติ 3) เพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณธรรม จริยธรรม รู้รักสามัคคี ร่วมมือผนึกกำลังมุ่งสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ 4) เพื่อนำประเทศไทยก้าวข้ามกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลางและความเลื่อมล้ำภายในประเทศ

ผลจากการนำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) ที่ผ่านมาประเทศไทยต้องเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งภายในและภายนอกประเทศที่ปรับเปลี่ยนเร็วและซับซ้อนมากขึ้นเป็นทั้งโอกาสและความเสี่ยงต่อการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะข้อผูกพันที่จะเป็นประชาคมอาเซียน จึงจำเป็นต้องนำภูมิคุ้มกันที่มีอยู่พร้อมทั้งเร่งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็งขึ้นมาใช้ใน การเตรียมความพร้อมให้แก่คนสังคมและระบบเศรษฐกิจของ

ประเทศให้สามารถปรับตัวเอง รองรับผลกระทบที่เกิดจากความเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม สามารถพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าต่อไปแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับเจตนารมณ์พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พุทธศักราช 2546 ซึ่งกำหนดให้กระทรวงศึกษาธิการมีภาระหน้าที่หลักในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 ที่ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาการศึกษา คุณภาพการเรียนรู้และการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน นักศึกษา เพื่อให้สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

จากเหตุผลความจำเป็นที่กล่าวมาข้างต้น ได้นำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาโรงเรียนไตรมิตร (พ.ศ. 2566-2570) และแผนปฏิบัติการประจำปีเพื่อให้เกิดผลตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และเป้าประสงค์ โดยดำเนินการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำแนวทางการพัฒนา จัดทำตัวชี้วัดความสำเร็จ จัดทำโครงการและกิจกรรมให้มีความสอดคล้องกับเป้าประสงค์และยุทธศาสตร์ สำหรับโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตรได้กำหนดโครงการและกิจกรรมต่างๆ ในยุทธศาสตร์ที่ 1 คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ กลยุทธ์ที่ 1.6 ส่งเสริมผู้เรียนให้มีคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ ในการดำเนินโครงการ กิจกรรมต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ของแต่ละโครงการและกิจกรรม ผู้รับผิดชอบโครงการได้นำวงจร PDCA มาเป็นแนวทางปฏิบัติ จึงทำให้สถานศึกษามีประสิทธิภาพในการบริหาร (Budget and Planning Management Group. 2022 : 14-16)

โครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตรได้บรรจุในแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ถึง ปีงบประมาณ พ.ศ. 2570 โดยในแต่ละปีงบประมาณจะมีกิจกรรมสนับสนุนอยู่ทั้งหมดจำนวน 7 กิจกรรม ดังนี้ 1) กิจกรรมส่งเสริมระเบียบวินัยนักเรียน 2) กิจกรรมป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา 3) กิจกรรมประชุมผู้ปกครองนักเรียน 4) กิจกรรมระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน 5) กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยและความเป็นผู้นำ 6) กิจกรรม TO BE NUMBER ONE 7) กิจกรรมค่ายคุณธรรม จริยธรรม ด้วยความมุ่งหวังให้โครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร เป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพนักเรียนทุกคนให้เต็มตามศักยภาพ เป็นคนดี มีความรู้ อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ผู้ประเมินจึงได้ทำการประเมินโครงการอย่างเป็นระบบเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินคุณค่าของโครงการ โดยการพิจารณาจากข้อมูลต่างๆ ของโครงการ ทั้งบริบท ปัจจัย กระบวนการ ผลผลิต และผลกระทบ โดยเฉพาะด้านผลผลิต อันได้แก่ คุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนและคุณภาพด้านการเรียน ตลอดจนประเมินเพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับการตัดสินใจว่า โครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร ควรจะดำเนินการต่อไป จะต้องมีการพัฒนาปรับปรุงอย่างไรหรือยุบเลิกโครงการ ซึ่งได้กำหนดรูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินคุณค่าโดยวิธีเชิงธรรมชาติ หรือ NV Models (Naturalistic Value–Oriented Evaluation) โดยมีรูปแบบมาจากแนวคิดของการผสมผสาน Effective Approach Criticism Approach Authentic Approach Constructivist Approach และ Empowerment Approach (Kanchanawasi, S. 2007 : 114) ร่วมกับรูปแบบการประเมิน

แบบซิปป์ (CIPP Model) ของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) และผู้ประเมินได้นำรูปแบบ การประเมิน CIPPIEST ของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) ที่ได้พัฒนาปรับรูปแบบการประเมิน CIPP Model โดยปรับขยายการประเมินผลผลิต (Product Evaluation) ออกเป็นการประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation : I) การประเมินประสิทธิผล (Effectiveness Evaluation : E) การประเมินความยั่งยืน (Sustainability Evaluation:S) และการประเมินการถ่ายทอดส่งต่อ (Transportability Evaluation : T) การประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตรในครั้งนี้ ผู้ประเมินได้นำการประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation) มาประยุกต์ใช้ในการศึกษาผลกระทบของโครงการ (Stufflebeam and Shinkfield. 2007 : 47-48) ในกระบวนการประเมินเพื่อตัดสินใจและตัดสินคุณค่าของโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ผู้ประเมินได้นำกิจกรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เข้ามาดำเนินการเพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการดังกล่าวได้มีส่วนร่วมในการประเมินและตัดสิน ผลจากการประเมินในครั้งนี้จะเป็นสารสนเทศแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้สนใจ นำไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงหรือพัฒนาการบริหารสถานศึกษา และการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ทั้งในโรงเรียนไตรมิตรและสถานศึกษาอื่นๆ ให้ประสบผลสำเร็จตามเจตนารมณ์ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อประเมินบริบทของโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร
2. เพื่อประเมินปัจจัยของโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร
3. เพื่อประเมินกระบวนการของโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร
4. เพื่อประเมินผลผลิตของโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร
5. เพื่อศึกษาผลกระทบของโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร
6. เพื่อตัดสินคุณค่าของโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้ประเมินได้ออกแบบการประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร เป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลสังเคราะห์เบื้องต้น เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการประเมินและประเด็น ที่จะประเมิน ซึ่งการประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตรในครั้งในนี้ แบ่งออกเป็น 7 กิจกรรม

2. การกำหนดแนวทางการประเมินโครงการและแหล่งข้อมูล โดยใช้แนวทางการประเมินแบบ CIPP Model การศึกษาผลกระทบโครงการตามแนวทาง CIPPIEST Model และการประเมินตัดสินคุณค่า NV Models โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด ($\bar{X} \geq 3.50$)

3. กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ ประชากรที่ใช้ในการประเมิน จำนวนทั้งสิ้น 1,058 คน เป็นประชากรในปีงบประมาณ 2566-2567 ประกอบด้วย คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 15 คน คณะกรรมการบริหารโรงเรียน จำนวน 6 คน ครูผู้สอน จำนวน 34 คน นักเรียน จำนวน 515 คน ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 488 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการประเมิน จำนวน 360 คน ประกอบด้วย คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 6 คน คณะกรรมการบริหารโรงเรียน จำนวน 9 คน ครูผู้สอน จำนวน 30 คน นักเรียน จำนวน 180 คน ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 165 คน การได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างในการประเมินผู้ประเมินมีวิธีการดำเนินการดังต่อไปนี้ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 13 คน ได้มาโดย การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Samplings) โดยยกเว้นผู้อำนวยการโรงเรียนและกรรมการที่เป็นผู้แทนครู คณะกรรมการบริหารโรงเรียน จำนวน 6 คน ใช้ประชากรทั้งหมดเป็นกลุ่มตัวอย่าง ครูผู้สอนโรงเรียนไตรมิตร จำนวน 30 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Samplings) โดยยกเว้นครูผู้สอนที่ทำหน้าที่คณะกรรมการบริหารโรงเรียนจำนวน 4 คน นักเรียนโรงเรียนไตรมิตรในปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 จำนวน 180 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางประมาณค่า ขนาดกลุ่มตัวอย่างของ เคร็จซี่และมอร์แกน (R.V.Krejcie and D.W.Morgan) (Kanchanawasi, S. 2007 : 114) กำหนดวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นอย่างเป็นสัดส่วน (Proportionate Stratified Random Sampling) ใช้ระดับชั้นเรียนในการสุ่มด้วยวิธีสุ่มแบบง่าย (Simple random Sampling) โดยวิธีจับสลากได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 180 คน (Srisa-at, B. et all. 2002 : 115) ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 160 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Samplings) ซึ่งเป็นผู้ปกครองของนักเรียนที่ได้รับการคัดเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียน

4. การสร้างเครื่องมือในการประเมิน เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน ได้แก่ 1) แบบบันทึกการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับ บริบท ปัจจัย กระบวนการ และผลกระทบโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร สำหรับผู้ประเมิน จำนวน 4 ฉบับ 2) แบบบันทึกชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เกี่ยวกับ บริบท ปัจจัย กระบวนการ ผลกระทบและการตัดสินคุณค่าโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร จำนวน 5 ฉบับ 3) แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับบริบทและปัจจัยโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร จำนวน 2 ฉบับ 4) แบบสอบถามเกี่ยวกับบริบท ปัจจัย กระบวนการ และผลผลิตโครงการส่งเสริมคุณธรรม

จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร จำนวน 4 ฉบับ 5) แบบประเมินผลผลิตและผลกระทบ จำนวน 3 ฉบับ คุณภาพของเครื่องมือทุกฉบับมีความสอดคล้องเชิงเนื้อหา (IOC) อยู่ระหว่าง 0.8-1.0

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการประเมินครั้งนี้ผู้ประเมินได้กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้ 1) แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานเพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยทำการสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยเบื้องต้น กระบวนการดำเนินงาน ผลผลิตของโครงการและผลกระทบที่เกิดจาก การดำเนินงานของแต่ละกิจกรรม 2) นำแบบสอบถามและแบบประเมินไปให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการบริหารโรงเรียน ครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียนและนัดหมายวันเวลาเก็บแบบสอบถามคืน 3) ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามและแบบประเมินที่ได้รับกลับคืนมา แล้วนำไปดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

6. การวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ เนื่องจากข้อมูลที่รวบรวมได้จากเครื่องมือเป็นข้อมูล 2 ลักษณะคือ 1) ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์ การจดบันทึกจากรายงานการปฏิบัติงาน แบบสรุปผลการปฏิบัติงานของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลต่างๆ ที่เก็บรวบรวมได้นำมาวิเคราะห์เนื้อหาและสังเคราะห์ แล้วเสนอผลการประเมินโครงการในรูปแบบความเรียงและ 2) ข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากการสอบถามโดยใช้แบบสอบถามและจากการใช้แบบประเมินความคิดเห็นต่อโครงการ นำมาวิเคราะห์ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำข้อมูลที่ได้ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ ($\overline{X} \geq 3.50$)

7. การนำเสนอรายงานผลการประเมินโครงการ โดยนำเสนอผลการประเมินตามวัตถุประสงค์ด้วยวิธีการบรรยายวิเคราะห์กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับบริบทก่อนการดำเนินงานตามโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร มีผลการวิเคราะห์โดยรวม ตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นโดยรวม เกี่ยวกับบริบทก่อนการดำเนินงานตามโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร

ที่	ประเด็นความคิดเห็น	ความคิดเห็นโดยรวม		
		$\overline{X}$	S.D	แปลผล
1	ความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นของการดำเนินโครงการ	4.68	0.56	มากที่สุด
2	ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมในการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร	4.63	0.61	มากที่สุด
3	ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร	4.57	0.62	มากที่สุด
4	ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของเป้าหมายโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร	4.60	0.65	มากที่สุด

5	ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของกิจกรรมของโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร	4.65	0.62	มากที่สุด
6	ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสอดคล้องของหลักการการดำเนินงานโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร กับนโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	4.68	0.57	มากที่สุด
รวม		**4.64**	**0.61**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับบริบทก่อนการดำเนินงานตามโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร โดยรวมทุกประเด็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.64, S.D = 0.61) เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยวัตถุประสงค์ของโครงการมุ่งเน้นพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ที่มีแนวโน้มให้โครงการประสบผลสำเร็จได้ ประกอบกับขั้นตอนหรือกิจกรรมต่างๆ เป็นงานประจำของโรงเรียนเป็นส่วนใหญ่ การใช้งบประมาณแต่ละกิจกรรม อยู่บนพื้นฐานความเป็นจริง ในเบื้องต้นเชื่อว่าโครงการเหมาะสม มีคุณค่าและสามารถดำเนินการได้

2. ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับปัจจัยการดำเนินงานตามโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร มีผลการวิเคราะห์โดยรวม ตามตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยของโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร (โดยภาพรวม)

ที่	แผนการดำเนินงาน/กิจกรรม	ผลความคิดเห็นโดยรวม		
		$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1	กิจกรรมส่งเสริมระเบียบวินัยนักเรียน	4.56	0.55	มากที่สุด
2	กิจกรรมป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา	4.50	0.56	มาก
3	กิจกรรมประชุมผู้ปกครองนักเรียน	4.61	0.51	มากที่สุด
4	กิจกรรมระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน	4.58	0.52	มากที่สุด
5	กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยและความเป็นผู้นำ	4.59	0.49	มากที่สุด
6	กิจกรรม TO BE NUMBER ONE	4.54	0.51	มากที่สุด
7	กิจกรรมค่ายคุณธรรม จริยธรรม	4.65	0.51	มากที่สุด
รวม		**4.58**	**0.52**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยของโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.58, S.D = 0.52) เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด

3. ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานตามโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร มีผลการวิเคราะห์โดยรวม ตามตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการของโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร (โดยภาพรวม)

ที่	แผนการดำเนินงาน/กิจกรรม	ระดับความคิดเห็นโดยรวม		
		$\bar{X}$	S.D	แปลผล
1	กิจกรรมส่งเสริมระเบียบวินัยนักเรียน	4.67	0.63	มากที่สุด
2	กิจกรรมป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา	4.57	0.56	มากที่สุด
3	กิจกรรมประชุมผู้ปกครองนักเรียน	4.73	0.59	มากที่สุด
4	กิจกรรมระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน	4.62	0.55	มากที่สุด
5	กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยและความเป็นผู้นำ	4.60	0.49	มากที่สุด
6	กิจกรรม TO BE NUMBER ONE	4.59	0.55	มากที่สุด
7	กิจกรรมค่ายคุณธรรม จริยธรรม	4.66	0.57	มากที่สุด
รวม		**4.63**	**0.56**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการของโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.63, S.D = 0.56) เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด

4. ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับผลผลิตโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร มีผลการวิเคราะห์โดยรวม ตามตารางที่ 4-5

ตารางที่ 4 ผลการประเมินคุณภาพของกิจกรรมตามโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร ทั้ง 7 กิจกรรม (โดยภาพรวม)

ที่	แผนการดำเนินงาน/กิจกรรม	ระดับความคิดเห็นโดยรวม		
		$\bar{X}$	S.D	แปลผล
1	กิจกรรมส่งเสริมระเบียบวินัยนักเรียน	4.53	0.56	มากที่สุด
2	กิจกรรมป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา	4.53	0.49	มากที่สุด
3	กิจกรรมประชุมผู้ปกครองนักเรียน	4.60	0.47	มากที่สุด
4	กิจกรรมระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน	4.57	0.54	มากที่สุด
5	กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยและความเป็นผู้นำ	4.56	0.49	มากที่สุด
6	กิจกรรม TO BE NUMBER ONE	4.54	0.49	มากที่สุด
7	กิจกรรมค่ายคุณธรรม จริยธรรม	4.66	0.50	มากที่สุด
รวม		**4.57**	**0.51**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 4 พบว่า ผลการประเมินคุณภาพของกิจกรรมตามโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร ทั้ง 7 กิจกรรม โดยรวมทุกกิจกรรม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.57, SD = 0.51) เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด

ตารางที่ 5 ผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551

ตัวบ่งชี้	รายการประเมิน	ระดับการประเมิน		
		$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1	รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์	4.86	0.48	มากที่สุด
2	ซื่อสัตย์	4.72	0.52	มากที่สุด
3	มีวินัย	4.65	0.58	มากที่สุด
4	ใฝ่เรียนรู้	4.64	0.45	มากที่สุด
5	อยู่อย่างพอเพียง	4.62	0.57	มากที่สุด
6	มุ่งมั่นในการทำงาน	4.64	0.51	มากที่สุด
7	รักความเป็นไทย	4.74	0.58	มากที่สุด
8	มีจิตสาธารณะ	4.65	0.48	มากที่สุด
รวม		**4.69**	**0.52**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 5 พบว่า ผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.69, SD = 0.52) เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด

5. ผลการศึกษาผลกระทบโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร สรุปได้ดังนี้

5.1 ผลกระทบต่อนักเรียน ได้แก่ นักเรียนส่วนใหญ่อยู่ในระเบียบวินัยและมีแนวโน้มที่จะมีผลการเรียนที่ดี นักเรียนที่ออกกลางคันลดลง นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

5.2 ผลกระทบต่อโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนได้แนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจและฝึกปฏิบัติตนในการดำรงชีวิตตามครรลองประชาธิปไตย มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ส่งผลทำให้ลดปัญหาการทะเลาะวิวาทและยาเสพติดในสถานสถานศึกษา

5.3 ผลกระทบต่อผู้ปกครองและชุมชน โดยผู้ปกครองและชุมชนได้รับทราบข่าวสารจากทางโรงเรียน สัมพันธภาพระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นไปในทางบวก ผู้ปกครองให้ความสำคัญต่อการศึกษามากขึ้น ผู้ปกครอง ชุมชนมีความศรัทธาและไว้วางใจโรงเรียนในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนมากขึ้น

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง รายงานการประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม นักเรียนโรงเรียนไตรมิตร มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลการประเมินบริบท ได้แก่ ความต้องการ ความจำเป็น ความเหมาะสมของวัตถุประสงค์ ความเป็นไปได้ของโครงการและความสอดคล้องกับนโยบายหน่วยงานต้นสังกัด โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะว่า โครงการดังกล่าว เป็นโครงการที่ระบุในแผนพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน ที่ผ่าน การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มีการวิเคราะห์สภาพองค์กร (SWOT Analysis) ในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Stufflebeam, D.L., & Zhang, G. (2017) ในด้านบริบทเป็นการประเมินความชัดเจนความเหมาะสมเป็นไปได้ของเป้าหมายและในส่วนของ นักประเมินก็ต้องใช้ผลการประเมินบริบท เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ได้อย่างเหมาะสม มีความสัมพันธ์กับแผนงานโครงการหรือสิ่งที่แทรกแซงสอดคล้องกับ องค์ประกอบการพัฒนาสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศของโครงการต้นกล้าคนดีศรีดอนหวายใต้ร่มมหาวชิราบารมี เพื่อพัฒนาคุณลักษณะสุจริตของนักเรียนโรงเรียนบ้านดอนหวาย ของ (Khamsiha, U. 2019 : 13-14) หากโรงเรียนต้องการสร้างคุณภาพ โรงเรียนจะต้องแสดงภารกิจที่ชัดเจน บุคลากรมีความเข้าใจและมุ่งมั่นต่อเป้าหมายเดียวกันทั้งการบริหาร (Administration) การเรียน การสอน (Instruction) การจัดลำดับความสำคัญตามขั้นตอน (Priorities) การประเมิน (Assessment) และความรับผิดชอบของบุคลากรทุกคน (Responsibility) ในการสร้างคุณภาพของนักเรียน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์และตัวชี้วัดของโรงเรียน สอดคล้องกับสภาพปัญหาความต้องการ ความสนใจของนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ

2. ผลการประเมินความเหมาะสมด้านปัจจัยเบื้องต้น ทั้ง 7 กิจกรรม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะว่า มีปัจจัยที่สำคัญหลายประการที่สนับสนุน เช่น ผู้อำนวยการโรงเรียนมีความรู้ความสามารถด้านการบริหารสถานศึกษาและมีภาวะผู้นำ รองผู้อำนวยการโรงเรียนและหัวหน้ากลุ่มงาน มีความรู้ความสามารถในด้านการนิเทศงาน กำกับติดตามงาน การประเมินผลการปฏิบัติงาน ครูมีความรู้ความสามารถเฉพาะทางที่หลากหลายและครบทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ นักเรียนมีจำนวนพอเหมาะกับการดูแลได้อย่างทั่วถึง งบประมาณ อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ มีเพียงพอสำหรับ การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ผู้นำชุมชน ผู้ปกครองนักเรียน และหน่วยงานองค์การต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนมีทัศนคติและสัมพันธภาพที่ดีต่อโรงเรียนพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการพัฒนาโรงเรียน สอดคล้องกับการประเมินโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนของโรงเรียนบ้านโรงเหล็ก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

นครศรีธรรมราช เขต 4 ของ Kerdduitong, A. et all. (2023 : 69-81) จากผลการประเมินด้านปัจจัยนำเข้า พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำในการดำเนินการพัฒนาโครงการอย่างต่อเนื่อง ครูและบุคลากรมีเพียงพอ ให้ความสำคัญต่อโครงการมีความตั้งใจในการปฏิบัติกิจกรรม มีความรู้และความสามารถเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมและมีการจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือเครื่องใช้ที่มีคุณภาพอย่างเพียงพอต่อความต้องการ และการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

3. ผลการประเมินความเหมาะสมด้านกระบวนการ ทั้ง 7 กิจกรรม โดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะว่า การดำเนินโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร ดำเนินการโดยใช้ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม (Lunenburg & Ornstein, 1996) ย่อมมีผลทำให้งานเกิดประสิทธิภาพได้ ทีมผู้บริหารโรงเรียนทั้งผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียนและบุคลากรครู ร่วมปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ อย่างใกล้ชิดทั้งในฐานะผู้ปฏิบัติงาน ผู้กำกับติดตามผู้นิเทศงานอย่างใกล้ชิด ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ด้วยรูปแบบทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ สนับสนุนให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนอย่างเต็มตามศักยภาพ สอดคล้องกับ ผลการประเมินโครงการพัฒนาคุณลักษณะนักเรียนอย่างสมดุลของโรงเรียน บดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) 4 ของ Chaimuang, P. (2022 : 228-242) ด้านกระบวนการของโครงการ พบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องมาจากโครงการทั้ง 7 ด้าน มีการวางแผนการดำเนินงานสู่การปฏิบัติที่ชัดเจน สามารถดำเนินกิจกรรมของโครงการตามแผนที่กำหนดได้ มีการประชาสัมพันธ์โครงการอย่างทั่วถึง ติดต่อประสานงานการจัดกิจกรรมกับผู้ที่เกี่ยวข้องได้ดี มีการกำกับ ติดตาม ควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการและสามารถปรับปรุงแก้ไขวิธีดำเนินโครงการเมื่อพบข้อบกพร่อง มีการกำหนดหลักเกณฑ์การประเมินผลของแต่ละกิจกรรมโดยใช้เทคนิคและวิธีการที่หลากหลาย

4. ผลการประเมินด้านผลผลิต สรุปและอภิปรายผลได้ดังนี้

(1) ผลการประเมินคุณภาพของกิจกรรมตามโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร ทั้ง 7 กิจกรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด เหตุที่ผลการประเมินเป็นเช่นนี้ เพราะว่า กิจกรรมมีผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน มีงบประมาณในการดำเนินงานเพียงพอ กิจกรรมดำเนินการโดยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน มีการนิเทศกำกับติดตามการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ Siripak, S. (2019) ได้ศึกษาผลการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนบ้านแวงประชารัฐบำรุง ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานตามโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน ใช้กิจกรรมการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม 8 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมระเบียบวินัยนักเรียนและการแต่งกายที่ถูกต้อง 2) กิจกรรมฝากตัวเป็นศิษย์ 3) กิจกรรมขับเคลื่อนวัฒนธรรมไทยและมารยาททางสังคม 4) กิจกรรมรักตัวเอง 5) กิจกรรมรักเพื่อน 6) กิจกรรมรักครู 7) กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือสังคม และ 8) กิจกรรมรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ โดยครูผู้สอนได้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนให้ความเป็นกันเองกับนักเรียนตามสมควร เอาใจใส่นักเรียนทุกคนอย่างจริงใจและต่อเนื่องให้คำปรึกษา

แนะนำ ตักเตือนด้วยความเป็นกัลยาณมิตร จัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างหลากหลาย และสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม มีการศึกษาสภาพปัญหาคุณธรรม จริยธรรมในชั้นเรียน และศึกษาเชิงลึกเป็นรายบุคคลร่วมมือกับผู้ปกครองในการส่งเสริมสนับสนุน ดูแล เอาใจใส่ คอยสอดส่องดูแลนักเรียนที่มีพฤติกรรมแตกต่างไปจากนักเรียนปกติ ผลการประเมินกิจกรรมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด

(2) ผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะว่ากิจกรรมการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร มีประสิทธิผลทั้งด้านบริบท ปัจจัยและกระบวนการ เช่น ผู้อำนวยการโรงเรียนมีความรู้ความสามารถด้านการบริหารสถานศึกษาและมีภาวะผู้นำสูง รองผู้อำนวยการโรงเรียนและหัวหน้ากลุ่มงาน จำนวน 5 คน มีความรู้ความสามารถใน ด้านการนิเทศงานและกำกับติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน คณะครูปฏิบัติการสอนทุกคนมีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโท มีความรู้ความสามารถเฉพาะทางที่หลากหลาย อัตราส่วนนักเรียนต่อครูเหมาะสมกับการดูแลได้อย่างทั่วถึง งบประมาณ อาคารสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ ของโรงเรียนมีเพียงพอในการดำเนินโครงการต่างๆ มีการบริหารแบบกระจายอำนาจ มีความสอดคล้องกับผลการประเมินโครงการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนจอมพระประชาสรรค์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 33

5. ผลการศึกษาผลกระทบโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร สามารถสรุป อภิปรายผล ได้ดังนี้

(1) ผลต่อนักเรียน โดยนักเรียนส่วนใหญ่อยู่ในระเบียบวินัยมีแนวโน้มที่จะมีผลการเรียนที่ดี นักเรียนที่ออกกลางคันลดลง นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับ ผลการประเมินโครงการเสริมสร้างคุณภาพโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศ กลุ่มเครือข่ายโรงเรียนที่ 15 สังกัดกรุงเทพมหานคร ของ Sirisuk, P.(2022 : 82-91)ผลการประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับนักเรียน คือ ภายในห้องเรียนมีมุมการเรียนรู้หลากหลาย ส่งผลให้นักเรียนได้รับความรู้ที่ทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์เสมอและจากการสัมภาษณ์ โดยภาพรวม พบว่า ครูได้ออกแบบ การเรียนรู้ โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมมากขึ้น โดยในแต่ละชั่วโมงใช้วิธีการสอนมากกว่า 1 วิธี ส่งผลให้ผู้เรียนมีความสุข สนุกต่อการเรียนรู้ นักเรียนมีความภาคภูมิใจในผลงานของตนเองและชื่นชมผลงานผู้อื่น

(2) ผลต่อโรงเรียน โดยโรงเรียนได้แนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจและฝึกปฏิบัติตนในการดำรงชีวิตตามครรลองประชาธิปไตย มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ส่งผลทำให้ลดปัญหาการทะเลาะวิวาทและยาเสพติดในสถานสถานศึกษา สอดคล้องกับ รายงานการถอดประสบการณ์ จากผู้บริหารและครูที่ได้รับรางวัลพระราชทาน ตั้งแต่ พ.ศ.2558-2561 ของ Saraarvas, P. (2020 : 50-54) ความดีเด่น ของสถานศึกษาพิจารณาได้จากโครงการที่สถานศึกษาดำเนินการจนบรรลุผลสำเร็จเกิดความภาคภูมิใจส่งผลกระทบต่อคุณภาพนักเรียน ผลงานได้รับการยอมรับจากผู้เกี่ยวข้องและชุมชน มีการเผยแพร่

ประชาสัมพันธ์อย่างแพร่หลาย จากแนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศของโรงเรียนที่ได้รับรางวัลพระราชทาน ถ้าโรงเรียนมีการประเมินคุณภาพภายในอย่างเป็นระบบ ชัดเจนทุกปีอยู่แล้ว มีการบริหารจัดการในการทำงานที่เป็นวงจรคุณภาพ (PDCA) ที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจในการทำงานของครูและบุคลากรทุกฝ่ายด้วยความตั้งใจและศรัทธา ก็จะสามารถนำพาโรงเรียนนั้นก้าวไปสู่คุณภาพที่ยั่งยืนได้

(3) ผลต่อชุมชนและผู้ปกครอง โดยผู้ปกครองและชุมชนได้รับทราบข่าวสารจากทางโรงเรียน สัมพันธภาพระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นไปในทางบวก ผู้ปกครองให้ความสำคัญต่อการศึกษามากขึ้น ผู้ปกครอง ชุมชนมีความศรัทธาและไว้วางใจโรงเรียนในการส่งเสริมศักยภาพนักเรียนมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการประเมินโครงการโรงเรียนกรุงเทพมหานครสู่ความเป็นเลิศ มูลนิธิชิน โสภณพนิช ของ Klangphahol, K., et all. (2014 : 19-39). จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครองและศึกษานิเทศก์ ในโรงเรียนกรุงเทพมหานครที่เข้าร่วมโครงการ พบว่า ผลกระทบต่อชุมชน ผู้ปกครอง ครูและผู้บริหาร โดยมีการประสานความร่วมมือกับชุมชน ผู้ปกครองและองค์กรภายนอกในการส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาโรงเรียน ทั้งด้านงบประมาณการจัดกิจกรรมการอบรมพัฒนาครู ผู้เรียนและการพัฒนาแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน มีระบบนิเทศติดตามจากผู้บริหารโรงเรียนในรูปแบบของกัลยาณมิตร มีการสะท้อนผลต่างๆ ที่ได้รับจากการนิเทศ มาใช้ปรับปรุงพัฒนาและขยายผลสู่โรงเรียนในเครือข่าย ส่งผลให้การจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีความต่อเนื่องและยั่งยืน

(4) ผลการประเมินความพึงพอใจของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการบริหารโรงเรียน ครูผู้สอน นักเรียนและผู้ปกครองนักเรียน ที่มีต่อโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร โดยรวมมีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับผลการประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. โรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน โดยใช้ CIPP Model ของ Prajum, V. (2022 : 102-123) ผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการดำเนินงานโครงการและความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและผู้นำชุมชน ที่มีต่อพฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เนื่องจากผู้วิจัยได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงตามแผนการดำเนินกิจกรรม สามารถปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องตลอดปีการศึกษา นักเรียนมีโอกาสคิดตัดสินใจ และเลือกปฏิบัติด้วยตนเองตามความเหมาะสมและมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม รวมทั้งสามารถนำความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่ได้รับจากโครงการไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

6. ผลการจัดกิจกรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เกี่ยวกับการตัดสินคุณค่าของโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนไตรมิตร พบว่า มีการดำเนินการตามแผนที่กำหนด ใช้งบประมาณอย่างประหยัดและวัตถุประสงค์ของกิจกรรมมีแนวโน้มที่จะสามารถดำเนินการได้ มีปัจจัยเบื้องต้นต่างๆ อย่างเพียงพอ คณะกรรมการนักเรียน มีความเป็นผู้นำ มีความ

รับผิดชอบ ภายใต้สถานการณ์ที่เหมาะสม สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ ถือว่ากิจกรรมมีประสิทธิผล มีคุณค่าด้านความเหมาะสม สามารถดำเนินการเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนต่อไปได้ สอดคล้องกับผลการประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนวัดกงตาก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา สุราษฎร์ธานี เขต 1 โดยใช้รูปแบบซิปเปี้ยสท์ ของ Phetrat, W. et all (2023 : 1-12) ผลการประเมิน พบว่า 1) ด้านบริบทโครงการมีความจำเป็นต้องดำเนินการ วัตถุประสงค์มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับกิจกรรม 2) ด้านปัจจัยนำเข้า โครงการมีงบประมาณ บุคลากร อาคาร สถานที่ วัสดุอุปกรณ์เหมาะสมและเพียงพอ

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2561). *รวมระเบียบ กฎหมายที่เกี่ยวกับการศึกษา.* กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย.

กลุ่มงานบริหารงบประมาณและแผน. (2565). *แผนพัฒนาการศึกษาโรงเรียนไตรมิตร พ.ศ. 2566-2570.*ศรีสะเกษ : โรงเรียนไตรมิตร, 14-16.

กันต์ฤทัย คลังพหล, กิติโรจน์ ปัณฑรนนทกะ, และวัสส์พร จิโรจพันธุ์. (2556). *การประเมินโครงการ โรงเรียนกรุงเทพมหานครสู่ความเป็นเลิศของมูลนิธิชิน โสภณพนิช.* วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมป์, 7(3), 19-39.

บุญชม ศรีสะอาดและคณะ. (2545). *การวิจัยเบื้องต้น.* พิมพ์ครั้งที่ 7, กรุงเทพฯ : สุวิริยาสาสน์, 115.

ประทีป ไชยเมือง. (2564). *การประเมินโครงการพัฒนาคุณลักษณะนักเรียนอย่างสมดุลของโรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) 4.* วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา, 11(2), 228-242.

พัชรินทร์ ศิริสุข. (2564). *การประเมินโครงการเสริมสร้างคุณภาพโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศกลุ่มเครือข่าย โรงเรียนที่ 15 สังกัดกรุงเทพมหานคร.* วารสารราชพฤกษ์, 19(2), 82-91.

พัศวัต สาระอาวาส. (2562). *เส้นทางสู่โรงเรียนพระราชทานเพื่อการบริหารจัดการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนอย่างแท้จริง.* วารสารวิชาการ, 22(4), 50-54.

วรัชยา ประจำ. (2564). *การประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. โรงเรียนอนุบาลห้วยทับทัน โดยใช้ CIPP Model.* วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ 15(3), 102-123.

วิชวุฒิ เพ็ชรรัตน์และคณะ. (2566). *การประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโรงเรียนวัดกงตาก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา สุราษฎร์ธานี เขต 1 โดยใช้รูปแบบซิปเปี้ยสท์.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 1-12.

ศิริชัย กาญจนวาสี. (2550). *ทฤษฎีการประเมิน.* จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิรินทร์ทิพย์ ศิริภักดิ์. (2561). *กระบวนการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านแวงประชารัฐบำรุง.* มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

สฤษดิ์ วิวาสุข. (2564). *การประเมินโครงการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนจอมพระ ประชาสรรค์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 33.* วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 8(8), 296-310.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย.* สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

อรรถพล เกิดด้วยทอง และคณะ. (2566). *การประเมินโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนของโรงเรียนบ้านโรงเหล็ก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4.* วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์, 8(1), 69-81.

อุทัย คำสีหา. (2562). *องค์ประกอบการพัฒนาสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ.* วารสารวิชาการ, 22(2), 13-24.

Lunenburg, F.C. & Ornstein, A.C. (1996). *Educational Administration Concepts and Practices.* Thomson Learning, inc.

Stufflebeam, D.L. & Shinkfield, (2007). *Evaluation Theory,Models and Application. John Wiley and Son, Inc.*

Stufflebeam, D.L. & Zhang, G. (2017). *The CIPP Evaluation Model: How to Evaluate for Improvement and Accountability.* The Guilford Press.

แนวทางส่งเสริมการใช้ชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้สูงอายุชุมชนบ้านหว้าน ตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ

GUIDELINES FOR LIVING PROMOTION BY PRINCIPLES OF BUDDHISM OF THE ELDERLY OF PEOPLE IN BAN WAN, NAM KHAM SUBDISTRICT, MUEANG SISAKET DISTRICT, SISAKET

[1]ธนพล วิยาสิงห์

[1]Thanapol Viyasingh

มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, ประเทศไทย

Sisaket Rajabhat University, Thailand.

[1]thespecail07@gmail.com

Received: June 26, 2024; **Revised**: November 8, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการใช้ชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้สูงอายุชุมชนบ้านหว้าน ตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ และ 2) เพื่อหาแนวทางส่งเสริมการใช้ชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้สูงอายุชุมชนบ้านหว้าน ตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพจากกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ วิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาความ ผลการศึกษาพบว่า 1. การใช้ชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้สูงอายุบ้านหว้านใช้ชีวิตตามหลักพุทธธรรม โดยน้อมนำหลักพุทธธรรมมาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุชุมชนบ้านหว้าน 1) ด้านร่างกาย มีการผลักดันให้ชุมชนพัฒนาเป็นหมู่บ้านต้นแบบด้านสุขภาพ 2) ด้านจิตใจ ผู้สูงอายุรู้สึกว่าพอใจในบทบาทหน้าที่ของตน และปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระศาสนา 3) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม มีลักษณะครอบครัวที่อบอุ่นผู้สูงอายุไม่โดดเดี่ยว และ 4) ด้านสภาพสิ่งแวดล้อม มีการปรับปรุงบ้านที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ 2. แนวทางส่งเสริมการ

[1]ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำสาขาวิชาการพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

ใช้ชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้สูงอายุบ้านหว้านให้ความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตภายใต้หลักพุทธธรรม ประกอบด้วย 1) ด้านร่างกาย ได้แก่ (1.1) รู้จักหลักภาวนา 4 (1.2) การฝึกสติ (1.3) การฝึกสมาธิ (1.4) การสวดมนต์เจริญสติรักษาสุขภาพ (1.5) ใช้หลักภาวนาในการดูแลสุขภาพ 2) ด้านจิตใจ ได้แก่ (2.1) การฝึกจิตตภาวนาในการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่น (2.2) การฝึกคิดหาเหตุผลในการจัดการปัญหาอย่างมีเหตุผล 3) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ได้แก่ (3.1) มีธรรมประจำใจ 4 ประการ (พรหมวิหาร4) (3.2) การแบ่งปัน (3.3) การปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย และ 4) ด้านสภาพสิ่งแวดล้อมโดยการปรับสมดุลชีวิตด้วยหลักธรรมานามัย

คำสำคัญ : ส่งเสริมการใช้ชีวิต, หลักพุทธธรรม, ผู้สูงอายุ

Abstract

The objectives of this research were 1) to study living according to Buddhist principles of the elderly of Ban Wan community, Nam Kham Subdistrict, Mueang SisaKet district, Sisaket Province 2) to find ways to promote living according to Buddhist principles of the elderly of Ban Wa community. Nam Kham Subdistrict, Mueang SisaKet district, Sisaket Province Use qualitative research from focus groups that provide important information. by interview Data were analyzed descriptively. The results of the study found that: 1. Living according to the principles of Buddhism of the elderly in Ban Wan. Living according to the principles of Buddhism. By embracing the principles of Buddhism and practicing them in daily life. It affected the quality of life of the elderly in Ban Wan community: 1) Physically, there was a push for the community to develop into a model village for health. 2) Mentally, the elderly feel satisfied with their roles. and follow the teachings of religion. 3) Social relations They had the characteristics of a warm family, the elderly are not lonely. And 4) environmental conditions There wer home improvements that were appropriate for the elderly. 2. Guidelines for promoting living according to Buddhist principles for the elderly at Ban Wan emphasize the importance of living according to Buddhist principles, consisting of 1) physical aspect, including (1.1) knowing the 4 principles of prayer (1.2) practicing mindfulness (1.3) Meditation practice (1.4) Chanting to maintain mindfulness to maintain health (1.5) Using the principles of meditation to care for health 2) Mental aspects include (2.1) Practicing meditation in living with others (2.2) Practicing thinking. Reasons for managing problems rationally. 3) Social relations, including (3.1) having 4 dharmas in one's heart (4 Brahmavihara), (3.2)

sharing, (3.3) bringing oneself into harmony, and 4) environmental conditions by balancing life with dharma principles health.

Keywords: Promote living, principles of Buddhism, Elderly people

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยนับเป็นประเทศที่กำลังก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุหรือภาวะ “ประชากรสูงวัย” (Old Population) เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร อันเนื่องมาจากการลดลงของภาวะเจริญพันธุ์ และในเวลาเดียวกันคนไทยก็มีอายุยืนยาวขึ้นเรื่อย ๆ โดยใน พ.ศ.2557 พบว่ามีผู้สูงอายุคิดเป็นร้อยละ 14.9 ของประชากรทั้งหมด คาดว่าภายในปี พ.ศ. 2564 ประชากรสูงอายุจะมีเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมดและคาดว่าภายใน พ.ศ. 2574 จะเป็นผู้สูงอายุระดับสุดยอด คือ มีผู้สูงอายุมากกว่าร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด (ผลการสำรวจประชากรผู้สูงอายุ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557) การมีผู้สูงอายุจำนวนเพิ่มขึ้นและมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของผู้สูงอายุที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นในอนาคต ซึ่งผู้สูงอายุเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีบทบาทและคุณค่าในสังคมไทย จึงต้องให้ความสำคัญและอุปถัมภ์ผู้สูงอายุให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี โดยช่วงวัยสูงอายุเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่เสื่อมสลายของร่างกาย ภาวะสุขภาพเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้สูงอายุ โดยการมีสุขภาพแข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บนั้นย่อมเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา ดังที่พระพุทธเจ้าได้ทรงกล่าวว่า “ความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ” เป็นสัจธรรมที่แสดงถึงการมีสุขภาพที่ดี (สมศักดิ์ศรี สันติสุข, 2539)

จากการศึกษาชุมชนบ้านหว้าน ตำบลน้ำคำ อำเมือง จังหวัดศระเกษ พบว่า ชุมชนบ้านหว้านมีประชากร จำนวน 750 คน มีผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 130 คน เฉลี่ยมีผู้สูงอายุร้อยละ 5.7 คน ของประชากรในหมู่บ้านซึ่งเมื่อเทียบกับผู้สูงอายุในชุมชนใกล้เคียงที่มีประชากรมากกว่าแต่มีจำนวนผู้สูงอายุน้อยกว่าชุมชนบ้านหว้าน ประเด็นสำคัญก็คือชุมชนบ้านหว้านมีกิจกรรมส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้วยกิจกรรมต่างๆ เช่นการแสดงและการละเล่นพื้นบ้านเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมวัดพระธาตุสุพรรณหงส์ซึ่งเป็นสถานท่องเที่ยวด้านศาสนาและวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงของจังหวัด นอกจากนั้นผู้สูงอายุในชุมชนบ้านหว้านได้น้อมนำหลักพุทธธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันด้วย โดยเฉพาะช่วงเข้าพรรษาทุกวันพระ ผู้สูงอายุจะเข้าวัดปฏิบัติธรรม ด้วยการรักษาศีล สวดมนต์ไหว้พระ เจริญสมาธเภาวนา ในวันขึ้น 7,8 ค่ำ วันขึ้น14,15 ค่ำ และวันแรม 7,8 ค่ำ วันแรม14,15 ค่ำ มาใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีอายุยืนยาว สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข มีสุขภาพจิตใจที่ดี มี

สุขภาพกายที่แข็งแรง สังคมครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข สิ่งแวดล้อมดี (วิมล ทองสาย,สัมภาษณ์เมื่อ 21 กรกฎาคม 2565) ในสังคมไทยนั้นผู้สูงอายุมีพระพุทธศาสนาเป็นแกนหลักในการดำเนินชีวิต หมายความว่า เมื่อมีสิ่งใดเกิดขึ้นในชีวิตก็สามารถทำใจปล่อยวางได้

จากความสำคัญที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางส่งเสริมการใช้ชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้สูงอายุชุมชนบ้านหว้าน ตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ บ้านหว้าน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพระศาสนามากยิ่งขึ้น และสามารถใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ อีกทั้งเป็นกระตุ้นให้ครอบครัวชุมชน และสังคมตระหนักในการช่วยกันสนับสนุนให้ผู้สูงอายุน้อมนำหลักพุทธธรรมมาไปใช้ในชีวิตประจำวันมากขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้ชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้สูงอายุชุมชนบ้านหว้าน ตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ

2. เพื่อศึกษาแนวทางส่งเสริมการใช้ชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้สูงอายุชุมชนบ้านหว้าน ตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางส่งเสริมการใช้ชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้สูงอายุชุมชนบ้านหว้าน ตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้การวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านหว้าน ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ 1) กลุ่มผู้สูงอายุที่ดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรม คือ ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา เช่น ร่วมกิจกรรมถือศีล 5 กิจกรรมรักษาศีลในวันอุโบสถ กิจกรรมตักบาตรทำบุญวันอาทิตย์ หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องทางศาสนาด้านอื่นๆ ที่ทางชุมชนกำหนด 2) กลุ่มที่เป็นผู้นำชุมชนท้องถิ่น

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้คือ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านหว้าน ตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ และผู้ให้ข้อมูลหลักคือ ผู้สูงอายุชายและหญิงที่มีอายุตั้งแต่ 60 ขึ้นไปซึ่งผู้วิจัยเลือกผู้สูงอายุที่มีสุขภาพแข็งแรงสามารถรับฟังและพูดคุยโต้ตอบกับผู้วิจัย

ได้ โดยผู้นำชุมชนเป็นผู้แนะนำว่าผู้สูงอายุคนใดมีสุขภาพดี มีความแข็งแรงสามารถให้การสัมภาษณ์กับผู้วิจัย จำนวน 12 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ

1. ชุดสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ตามแนวคำถามที่ผู้วิจัยออกแบบ และได้รับการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้สูงอายุชุมชนบ้านหว้าน และแนวทางส่งเสริมการใช้ชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้สูงอายุชุมชนบ้านหว้าน ตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย (Physical domain) ด้านจิตใจ (Psychological domain) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (Social relationships) และด้านสิ่งแวดล้อม (Environment)

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาแยกวิเคราะห์ ดังนี้ การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิจัยในระยะนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อมุ่งพัฒนากรอบ แนวคิดเชิงทฤษฎี ได้กำหนดขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีกระบวนการดังนี้

1.รวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ครั้งที่ 1 ที่ได้จากกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 12 คน ผู้วิจัยได้นำข้อความที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับแนวทางการใช้ชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้สูงอายุด้วยการแบ่งกลุ่ม (Categorizing) ของความคิดและเนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึกที่เหมือนกันให้มาอยู่กลุ่มเดียวกัน ขณะเดียวกันก็ไม่ทิ้งประเด็น ความคิดที่ต่างออกไป โดยมุ่งเน้นการแบ่งกลุ่มข้อมูลใน 3 ลักษณะ ได้แก่ ความคิดที่เหมือนกัน (Thesis) ความคิดที่ตรงข้าม (Anti-thesis) และ ความคิดแบบผสานกลมกลืน (Synthesis) และนำมาสร้างเป็นแบบการสนทนากลุ่มย่อยรอบที่ 2 เสนอในการประชุมกลุ่มย่อย

2. การประมวลความรู้รวบยอด (Conceptualization) เป็นการสังเคราะห์ข้อมูลความคิดและเนื้อหาทั้งหมดรวมเป็นประเด็นหลัก นำผลที่สรุปจากการสัมภาษณ์เสนอในที่ประชุมย่อย เพื่อร่วมพิจารณาวิเคราะห์ความถูกต้องยืนยันและเสนอแนะเพิ่มเติม

3. ผู้วิจัยรวบรวมผลการประชุมมาจัดกระทำข้อมูลตามขั้นตอนอีกครั้งและสรุปผลการดำเนินการวิจัยให้เกิดความสมบูรณ์

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางส่งเสริมการใช้ชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้สูงอายุชุมชนบ้านหว้าน ตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. การใช้ชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้สูงอายุ พบว่า ประชาชนบ้านหว้านทุกหลังคาเรือนนับถือพระพุทธศาสนา มีวัดเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจ น้อมนำหลักพุทธธรรมคำสอนทางพระพุทธาศาสนามาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ทำให้การดำเนินชีวิตมีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนตาย เมื่อถึงวันพระ หรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ชุมชนบ้านหว้านก็จะพากันวัดประพฤติปฏิบัติรักษาศีล ปฏิบัติธรรมมีการทำบุญตักบาตรในวันพระเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีการตักบาตรทุกวันอาทิตย์ สมาทานศีล เป็นกิจกรรมที่ทางวัดได้ดำเนินการปฏิบัติและรักษาไว้ทำให้คนในชุมชนได้ยึดถือปฏิบัติตามหลักศาสนาและนำไปปฏิบัติของแต่ละครัวเรือนให้อยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคีสังคมอยู่เย็นเป็นสุข ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุชุมชนบ้านหว้าน 1) ด้านร่างกาย จากนโยบายหมู่บ้านต้นแบบด้านสุขภาพของหน่วยงานโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลน้ำคำได้ผลักดันให้ชุมชนบ้านหว้าน ตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษได้พัฒนาหมู่บ้านด้านสุขภาพอย่างต่อเนื่อง ด้วยการให้ความรู้ด้านการดูแลตนเอง การเลือกบริโภคอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการให้กับประชาชนทั่วไป และสามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันส่วนตัวต่างๆ ได้ด้วยตนเอง 2) ด้านจิตใจ ผู้สูงอายุบ้านหว้าน ตำบลน้ำคำ รู้สึกว่าตนเองเป็นสมาชิกที่สำคัญคนหนึ่งของครอบครัว รู้สึกว่าตนเองมีค่ามีประโยชน์ต่อบุคคลในครอบครัว มีอารมณ์ดี ร่าเริง สนุกสนาน สภาพจิตใจยอมรับกับร่างกายที่เปลี่ยนแปลงไป และพอใจในบทบาทหน้าที่ของตนที่มีต่อครอบครัว และปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระศาสนา เพื่อให้ตนเองมีความสุขและมีสมาธิ 3) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ผู้สูงอายุชุมชนบ้านหว้านเป็นสังคมเกษตรกรรม เป็นลักษณะของครอบครัวไทยตั้งแต่โบราณมา ถือได้ว่าเป็นครอบครัวที่มีความอบอุ่นในด้านความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมที่ได้อบรมสั่งสอนสืบทอดต่อๆ กันมา กล่าวคือ ผู้เยาว์จะต้องเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ ลูกหลานมีความกตัญญูกตเวทีต่อบิดามารดาหรือญาติผู้ใหญ่มีความสันพันธ์ทางสังคมเป็นอย่างดี ทำให้ผู้สูงอายุไม่รู้สึกโดดเดี่ยว และ 4) ด้านสภาพสิ่งแวดล้อม การใช้ชีวิตของผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่อยู่ที่บ้าน การสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีมีความสำคัญต่อสังคมผู้สูงอายุ ดังนั้นจึงพบว่ามีการปรับปรุงบ้านที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ โดยใช้วัสดุที่หาได้ในชุมชนมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ

2. แนวทางส่งเสริมการใช้ชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุเมื่อนำหลักธรรมาใช้ในการดำเนินชีวิตส่งผลให้เกิดการพัฒนาตามหลักพุทธธรรม ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ดังนี้

2.1 ด้านร่างกาย การดูแลสุขภาพร่างกายด้วยการยึดหลักทางพุทธรรม อาทิ 1) การรู้จักหลักภาวนา 4 คือ หลักภาวนาที่ 1 กายภาวนา เมื่อพัฒนาแล้ว เกิดผลด้านกายภาพเป็นผู้มีสุขภาพแข็งแรง หลักภาวนาที่ 2 ศีลภาวนา พัฒนาตนดูแลจิตใจไม่เบียดเบียนผู้อื่นและตนเอง เกิดผลด้านพฤติกรรม คือ พฤติกรรมทางสังคมดี หลักภาวนาที่ 3 จิตภาวนา พัฒนาจิตใจตนเอง เกิดผลด้านสุขภาพจิต คือ มีคุณภาพจิตที่ดี และ หลักภาวนาที่ 4 ปัญญาภาวนา การเจริญปัญญา เกิดผลมีสุขภาพจิตดี รู้จักคิดด้วยเหตุด้วยผล ซึ่งผู้สูงอายุบ้านหว้าน ตำบลน้ำคำ ได้ใช้การฝึกปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนาในการดูแลสุขภาพตนเอง ดังนี้

1) การฝึกสติ การฝึกสติเป็นส่วนสำคัญของการปฏิบัติพุทธศาสนา การใช้สติในทุกๆ ช่วงเวลาของชีวิตช่วยให้มีความตั้งใจในการดูแลสุขภาพทั้งกายและใจอย่างมีสติ การฝึกสติทั้งในการเลือกรับประทานอาหารและกิจกรรมทั่วไป สามารถช่วยลดความเครียดและเพิ่มพูนสุขภาพที่ดีให้ทางร่างกายและจิตใจ

2) การฝึกสมาธิ ผู้สูงอายุบ้านหว้าน ตำบลน้ำคำ มักจะใช้การฝึกสมาธิในการดูแลสุขภาพร่างกายตนเอง ซึ่งถือเป็นวิธีที่ถือปฏิบัติที่พุทธศาสนาใช้ให้ฝึกปฏิบัติเพื่อให้จิตใจสงบและมีสมาธิ การฝึกสมาธิช่วยลดความเครียดเพิ่มความสงบทางใจและเพิ่มการมีสติในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งสมาธิตามแนวพุทธศาสนา (Buddhism) ในทางพุทธศาสนา ได้แบ่งเป็นสมาธิและวิปัสสนา ซึ่งจำเป็นต่อการตรัสรู้ ดังนั้น สมาธิจึงมีสองแบบ คือ สมาธิแบบธรรมชาติ และสมาธิที่สร้างขึ้นด้วยการตั้งใจหรือมุ่งเน้นไปที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อให้เกิดสมาธิ นอกจากนี้ในทางเถรวาท จะเน้นวิปัสสนาสมาธิ และอาณาปานสติเพื่อให้จิตใจสงบ และส่งผลต่อสภาวะทางกายที่สามารถอดทนต่อความเจ็บปวดหรือสิ่งที่ทำให้เกิดทุกข์ได้มากขึ้น

3) การสวดมนต์เจริญสติรักษาสุขภาพ ผู้สูงอายุบ้านน้ำคำเมื่อรู้สึกเจ็บไข้ ไม่สบายตัวมักจะใช้วิธีการสวดมนต์เจริญสติเพื่อใช้รักษาสุขภาพ สอดคล้องตามหลักศาสนาพุทธในสมัยพุทธกาลที่ที่ใช้การสวดมนต์รักษาโรค ดังเช่นในพระไตรปิฎกจะพบว่ามีการใช้ 2 วิธีด้วยกันคือ 1) ใช้สวดให้คนป่วยฟัง และ 2) คนป่วยนำหลักธรรมมาปฏิบัติเพื่อระงับความเจ็บไข้ การสวดพระปริตร หมายถึง การใช้บทสวดต่างๆ สาธยายให้คนป่วยฟัง การฟังสาธยายธรรม ทำให้กายผ่อนคลายไม่เครียดได้ เมื่อกายผ่อนคลายไม่เครียด จิตก็ตั้งมั่นไม่หวั่นไหว สามารถใช้ปัญญาพิจารณาเข้าถึงความจริงแห่งชีวิต และทำจิตให้มีสุขภาพสมบูรณ์เต็มที่ กายที่เครียดจากความเจ็บไข้ก็จะผ่อนคลาย ปรับเข้าสู่สภาพปกติได้ง่าย

4) การใช้หลักภาวนาในการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุบ้านหว้านยังมีการดูแลสุขภาพตนเอง หลักการพุทธวิธีในการปฏิบัติคือ 1) กายภาวนา ผู้สูงอายุบ้านหว้าน ตำบลน้ำคำ ยึดหลักการดูแลสุขภาพด้วยการปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับสภาวะของร่างกายอย่างมีสติด้วย

วิธีการติดตามข่าวสารด้านสุขภาพจากหน่วยงานสาธารณสุขใกล้บ้าน หรือการปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการด้านสุขภาพทางสาธารณสุข นอกจากนี้ยังพิจารณาการเลือกปฏิบัติในการบริโภคด้วยปัญญาไม่บริโภค หรือปฏิบัติตนให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บหรือสิ่งที่จะก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพร่างกาย 2) สมถภาวนา คือ การที่ผู้สูงอายุบ้านหว้าน ตำบลน้ำคำ ใช้หลักการปฏิบัติกิจกรรมรักษาศีลนั่งสมาธิทั้งวันศีล และปฏิบัติตนเมื่ออยู่ที่บ้านเพื่อขัดเกลาจิตใจให้สงบรู้จักควบคุมอารมณ์ การอดทนอดกลั้นต่อความเจ็บป่วยของร่างกายที่เกิดขึ้นตามวัย ทำให้เข้าใจว่าความเจ็บป่วยเป็นเรื่องธรรมชาติของชีวิตเป็นวัฏสงสาร

ดังที่กล่าวมานี้เป็นหลักพุทธธรรมในการดูแลสุขภาพร่างกายของผู้สูงอายุ ซึ่งสามารถสรุปได้ ว่าการใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตสามารถทำให้ผู้สูงอายุสุขภาพแข็งแรงมีความเจริญกายด้วยการกระทำกายภาวนา และสมถภาวนา ทั้งการฝึกการใช้สติปัญญาในการส่งเสริมสุขภาพ ดูแลตนเองเมื่อเจ็บป่วย และควบคุมโภชนาการให้สมดุลกับระบบต่าง ๆ ของร่างกายในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษแก่ตนเองเป็นผลให้เกิดการเสริมสร้างพลังทางร่างกาย สุขภาพดีเพื่อป้องกันภาวะแทรกซ้อนในเรื่องสุขภาพกายของผู้สูงอายุบ้านหว้าน ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ

2.2) ด้านจิตใจ ดำเนินชีวิตตามหลักพุทธศาสนา ส่งผลต่อการพัฒนาความคิดเชิงบวก สามารถสร้างปัญญาพัฒนาความคิด พิชิตโรคทางใจให้กับผู้สูงอายุบ้านหว้าน ตำบลน้ำคำ ด้วยการเจริญจิตภาวนาเพื่อเสริมสร้างพลังแห่งจิตใจ ฝึกจิตใจให้รู้เท่าทันปัญหาสุขภาพ และความคิดไม่ฟุ้งซ่าน ทำให้ผู้สูงอายุส่วนหนึ่งของบ้านหว้าน ตำบลน้ำคำมีความสามารถด้านการจัดการปัญหาชีวิตเชิงบวก ในการดำเนินชีวิตด้วยความเมตตา อดทน มีสมาธิ และสดชื่นเบิกบาน ทำให้จิตใจเกิดความสงบสุข เมื่อมีความสดชื่นเบิกบานใจก็ส่งผลต่อสุขภาพผู้สูงอายุโดยรวมทั้งหมด โดยมี 2 แนวทางหลักคือ วิธีที่ 1 การควบคุมจิต และ 2) การฝึกคิดหาเหตุผลในการจัดการปัญหาอย่างมีเหตุผล

2.3) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม การที่ผู้สูงอายุจะดำเนินชีวิตร่วมกันกับสมาชิกในครอบครัวอย่างมีความสุขทางใจได้นั้น ผู้สูงอายุจำเป็นต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีอย่างต่อเนื่องกับสมาชิกในครอบครัวทุกคน ซึ่งอาจจะประกอบไปด้วย คู่สมรส ลูก หลาน ญาติ มิตร และผู้ดูแล เพื่อเสริมสร้างความสามารถทางสังคมอย่างมีคุณภาพ ด้วยพุทธวิธีที่ควรปฏิบัติของผู้สูงอายุบ้านหว้าน ตำบลน้ำคำ คือ 1) การมีธรรมประจำใจ 4 ประการของผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่ (พรหมวิหาร 4) การมีธรรมประจำใจ4ประการของผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่ คือ การมีความรักอย่างไม่มีเงื่อนไขมอบให้เพื่อนมนุษย์ การมีความสงสาร การมีความเบิกบานพลอยยินดี การมีใจเป็นกลาง ซึ่งผู้สูงอายุสามารถนำไปประยุกต์ใช้สร้างเสริมความสัมพันธ์ที่ดีอย่างต่อเนื่องกับสมาชิกในครอบครัว 2) การแบ่งปัน (ทาน) ผู้สูงอายุควรแบ่งปันลาภผลที่ได้มาหรือสะสมไว้ให้แก่สมาชิกในครอบครัวทุกคน

อย่างถูกต้องและเป็นธรรม ควรช่วยเหลือเกื้อกูลสมาชิกทุกคนในครอบครัวด้วยการให้ทรัพย์สิ่งของ รวมทั้งการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ที่มีประโยชน์ให้ตามความเหมาะสม 3) การเอาตัวเข้าสมาน (สมานัตตตา) ผู้สูงอายุบ้านหว้านสามารถปรับตัวให้เข้ากับสมาชิกทุกคนในครอบครัวได้ดี ไม่ปล่อยให้มีช่องว่างระหว่างวัย ให้ความร่วมมือกับผู้อื่นได้ เคารพในบทบาทหน้าที่ของกันและกัน ไม่เอาเปรียบ ให้ความเห็นใจจากสมาชิกในครอบครัวจนเกิดความพอดีพองาม และร่วมกันแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ของสมาชิกในครอบครัวโดยไม่ย่อท้อ

2.4) ด้านสิ่งแวดล้อม ดำเนินชีวิตตามหลักพุทธศาสนาโดยการปรับสมดุลชีวิตด้วยหลักธรรมานัย เห็นได้จากการปรับสภาพบ้านเรือนของผู้สูงอายุบ้านหว้านให้เหมาะสมกับช่วงวัย ผู้สูงอายุบางรายพักอาศัยอยู่ชั้นล่างของบ้าน มีการจัดทำทางเดินที่สะอาด ไม่มีสิ่งกีดขวาง ห้องน้ำที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ มีราวจับระหว่างทางเดินที่แข็งแรง เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ใช้เดินภายในบ้าน ซึ่งถือว่าเป็นการเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพที่สอดคล้องกับพุทธรรมในด้านการดำรงชีวิตด้วยหลักธรรมานามัย ซึ่งจะให้ความสำคัญแก่สิ่งที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ ที่ช่วยให้มีร่างกายแข็งแรง มีจิตใจสงบ ตระหนักรู้คิด สามารถช่วยเหลือตนเองและสังคมได้

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง แนวทางส่งเสริมการใช้ชีวิตตามหลักพุทธรรมของผู้สูงอายุชุมชนบ้านหว้าน ตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ ผู้วิจัยขอนำเสนอโดยเลือกประเด็นสำคัญมาใช้ในการอภิปรายผล ดังนี้

1. การใช้ชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้สูงอายุ พบว่า

1.1 การใช้ชีวิตของผู้สูงอายุชุมชนบ้านหว้านด้านร่างกาย จากนโยบายหมู่บ้านต้นแบบด้านสุขภาพของหน่วยงานโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลน้ำคำได้ผลักดันให้ชุมชนบ้านหว้านตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษได้พัฒนาหมู่บ้านด้านสุขภาพอย่างต่อเนื่องด้วยการให้ความรู้ด้านการดูแลตนเอง การเลือกบริโภคอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการให้กับประชาชนทั่วไป และสามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันส่วนตัวต่างๆ ได้ด้วยตนเอง เช่น อาบน้ำวันละ 2 ครั้ง เช้า-เย็น เพื่อให้ร่างกายสะอาดสดชื่น นอน หลับพักผ่อนเพียงพออย่างน้อย คืนละ 5-6 ชั่วโมง แสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่สามารถดูแลตนเองทางด้านร่างกายเป็นอย่างดี ซึ่งตรงกับการศึกษาเรื่องการปรับตัวของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครนครปฐม จังหวัดนครปฐม (รุจิรางค์ แอกทอง, 2549) ที่พบว่า ผู้สูงอายุที่นอนหลับในที่ที่มีอากาศถ่ายเทได้ดีและเลือกรับประทานอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ เช่น ผัก ผลไม้ เนื้อปลา ไข่ไก่ ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีการปรับตัวในด้านร่างกายได้ดี นอกจากนี้การส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านสุขภาพกายในผู้สูงอายุ

เพราะการได้เคลื่อนไหวร่างกาย ถือว่าเป็นการออกกำลังกายพัฒนาสุขภาพทั้งทางด้านร่างกายต่อการดำรงไว้ซึ่งการทำหน้าที่ที่ดีของระบบต่างๆ ของร่างกายทำให้สูงอายุแข็งแรงขึ้น เจ็บป่วยน้อยลง และส่งผลให้อายุขัยของการทำงานในระบบอวัยวะภายใน และภายนอกร่างกายผู้สูงอายุยืนยาวขึ้น

1.2 การใช้ชีวิตของผู้สูงอายุด้านจิตใจ ผู้สูงอายุบ้านหว้านรู้สึกว่าตนเองเป็นสมาชิกที่สำคัญคนหนึ่งของครอบครัว รู้สึกว่าตนเองมีค่า มีประโยชน์ต่อบุคคลในครอบครัว มีอารมณ์ดี ร่าเริงสนุกสนาน สภาพจิตใจยอมรับกับร่างกายที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น ผิวหนังเหี่ยวย่น สายตาพร่ามัว และพอใจในบทบาทหน้าที่ของตนที่มีต่อครอบครัว เช่น การช่วยดูแลบ้าน การช่วยเลี้ยงดูบุตรหลานทำกิจกรรมต่างๆ เหมาะสมกับความสามารถที่ท่านจะกระทำได้ และปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระศาสนา เพื่อให้ตนเองมีความสุขและมีสมาธิ แสดงให้เห็นว่า การดูแลตนเองด้านจิตใจเป็นสิ่งสำคัญ ที่มีผลต่อการดำรงชวีติของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคงอยู่ของการเป็นสมาชิกที่สำคัญคนหนึ่งของครอบครัว รู้สึกว่าตนเองมีค่ามีประโยชน์ต่อบุคคลในครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเรื่องการปรับตัวของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครนครปฐมจังหวัดนครปฐม (รุจิรางค์ แอกทอง, 2549) ที่พบวา่ ผู้สูงอายุที่มีความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่ามีประโยชน์ต่อบุคคลในครอบครัว มีความพอใจในบทบาทหน้าที่ของตนที่ได้ช่วยเหลือครอบครัว เช่น ช่วยดูแลบ้าน ช่วยเลี้ยงดูบุตรหลาน บุคคลในครอบครัว ให้ความเคารพนับถือเอาใจใส่ดูแล จะทำให้ผู้สูงอายุมีการปรับตัวด้านอัตมโนทัศน์ด้านบทบาทหน้าที่ได้ดี ผู้สูงอายุยังต้องการการยอมรับนับถือจากครอบครัว และยังต้องการเป็นสมาชิกที่สำคัญคนหนึ่ง และมีประโยชน์ของครอบครัว ดังนั้นบุตรหลานจึงควรต้องตระหนักถึงภาวะทางจิตใจของผู้สูงอายุ ด้วยการให้ความเคารพยกย่อง การรู้จักความกตัญญูกตเวทีทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าตนเองมีความหมายและมีคุณค่า

1.3 การใช้ชีวิตของผู้สูงอายุด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ผู้สูงอายุชุมชนบ้านหว้านเป็นสังคมเกษตรกรรม เป็นลักษณะของครอบครัวไทยตั้งแต่โบราณมา ถือได้ว่าเป็นครอบครัวที่มีความอบอุ่นในด้านความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมที่ได้อบรมสั่งสอนสืบทอดต่อๆ กันมา กล่าวคือ ผู้เยาว์จะต้องเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ ลูกหลานมีความกตัญญูกตเวทีต่อบิดามารดาหรือญาติผู้ใหญ่มีความสันพันธ์ทางสังคมเป็นอย่างดี ทำให้ผู้สูงอายุไม่รู้สึกโดดเดี่ยว ทั้งนี้สำนักวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษได้นำผู้สูงอายุไปร่วมกิจกรรมในโอกาสต่างๆ และเป็นหมู่บ้านต้นแบบที่จังหวัดให้โอกาสผู้สูงอายุไปแสดงกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผู้สูงอายุก็เต็มใจให้ความช่วยเหลือกิจกรรมในสังคมตามความสามารถและกำลัง การทำกิจกรรมร่วมกันกับคนวัยเดียวกันที่เข้าใจความรู้สึกของกันและกันสามารถพดูคุยปรึกษาปัญหาต่างๆ ระบายความในใจได้ระบายข้อขับข้องใจได้ ซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกสบายใจ มีความสุข ขจัดความเหงา ซึมเศร้า และความวิตก กังวลต่างๆ ทำให้มองโลกมีชีวิตชีวา รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า มีความรู้ความสามารถ มีประโยชน์ต่อครอบครัว และสังคม

นอกจากนี้ ความเบิกบานที่เกิดการทำกิจกรรมกับเพื่อนหรือกลุ่มผู้สูงอายุในวัยเดียวกัน หรืออาจเป็นความเบิกบานจากการได้ทำสิ่งที่ตนเองชอบงานในยามว่าง เก็บเกี่ยวความสุขเล็กๆ น้อยๆ ที่อยู่รอบตัว รวมทั้งการมีอารมณ์ขัน และทำให้ผู้สูงอายุที่มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับเครือข่ายทางสังคมมากขึ้น ซึ่งสอดคล้อง กับการศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลทองหลาง อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก (ภูริชญา เทพศิริ, 2555) ที่พบว่า ผู้สูงอายุในตำบลทองหลาง อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก มีความรู้สึกมีความสุขในการเข้าร่วมกิจกรรมในสังคม เช่น เข้าร่วมงานเทศกาลตามประเพณี งานบุญ งานวัด ทำให้ผู้สูงอายุมีความสนุกสนาน รู้สึกสดชื่นมีชีวิตชีวา และรื่นรมย์กับสิ่งรอบตัว การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม จะช่วยให้ผู้สูงอายุรู้สึกถึงการยอมรับของสังคมทำให้ได้พูดคุยถึงคนที่รู้จักหรือคนใกล้ชิด

1.4 การใช้ชีวิตผู้สูงอายุด้านสภาพสิ่งแวดล้อม การใช้ชีวิตของผู้สูงอายุชุมชนบ้านหว้าน ตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษส่วนใหญ่อยู่ที่บ้าน การสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีมีความสำคัญต่อสังคมผู้สูงอายุ ดังนั้นการปรับปรุงบ้านไม่จำเป็นต้องทำการปรับเปลี่ยนหมดทั้งหลัง เนื่องจากพฤติกรรมการใช้ชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุจะใช้พื้นที่ซ้ำๆ เช่น ห้องนั่งเล่น ห้องนอน ห้องครัว ห้องน้ำ และชานหน้าบ้าน เป็นต้น ดังนั้นอาจปรับเปลี่ยนเฉพาะพื้นที่บริเวณดังกล่าวให้สะดวกต่อการใช้งานของผู้สูงอายุ และที่สำคัญควรปรับปรุงบริเวณพื้นที่ที่อาจจะเกิดอุบัติเหตุลื่นหกล้มของผู้สูงอายุเป็นประจำ เช่น ห้องน้ำและบันได การปรับปรุงสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุไม่เพียงจะแสดงถึงความเอาใจใส่ต่อผู้สูงอายุในบ้านเท่านั้น ยังสามารถนำแนวคิดการจัดสภาพแวดล้อมหรือสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมและปลอดภัยไปปรับปรุงบริเวณพื้นที่ที่เป็นสาธารณะซึ่งมีผู้สูงอายุมาใช้ประโยชน์เป็นจำนวนมาก ในการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม สอดคล้องกับ Lawton (1975) ได้เสนอแนวคิดโมเดลสภาพแวดล้อม เพื่อการมีชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 ความผาสุก เชิงจิตวิทยา (psychological well - being) หมายถึง การรับรู้และการประเมินตนเอง ของผู้สูงอายุเกี่ยวกับคุณค่าและประสบการณ์ในอดีต ตัวอย่างเช่น การรับรู้ความสมหวัง การรับรู้ความสุขจากกิจกรรมต่างๆ องค์ประกอบที่ 2 พฤติกรรมสมรรถนะ (behavioral competence) หมายถึงสภาพร่างกายและความสามารถของผู้สูงอายุที่จะทำหน้าที่ต่างๆ พฤติกรรมสมรรถนะนี้ จะครอบคลุมการดำเนินชีวิต สุขภาพ การใช้เวลาและพฤติกรรมสังคมของผู้สูงอายุ

2. แนวทางส่งเสริมการใช้ชีวิตตามหลักพุทธรรมของผู้สูงอายุชุมชนบ้านหว้าน ตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า

2.1 แนวทางส่งเสริมการใช้ชีวิตตามหลักพุทธรรมด้านร่างกายผู้สูงอายุส่วนมากใช้ (1) การฝึกสติในการดูแลสุขภาพร่างกาย เพราะการฝึกสติเป็นส่วนสำคัญของการปฏิบัติพุทธศาสนา

การใช้สติในทุกๆ ช่วงเวลาของชีวิตช่วยให้มีความตั้งใจในการดูแลสุขภาพทั้งกายและใจอย่างมีสติ การฝึกสติทั้งในการเลือกรับประทานอาหาร และกิจกรรมทั่วไป สามารถช่วยลดความเครียดและเพิ่มพูนสุขภาพที่ดีให้ทางร่างกายและจิตใจ สอดคล้องกับParswani, M. J., Sharma, M. P., & Iyengar, S. (2013) ศึกษาเรื่อง โปรแกรมลดความเครียดโดยใช้หลักเจริญสติในโรคหลอดเลือดหัวใจ: การทดลองควบคุมแบบสุ่ม กล่าวว่า การนำโปรแกรมการเจริญสติเพื่อลดความเครียดมาใช้ในการลดอาการเหนื่อยล้าและอาการซึมเศร้า ลดความวิตก ลดความเครียด ความดันโลหิต และลดน้ำหนักได้ ซึ่งหากใครที่กำลังเผชิญกับความเครียดอยู่ อยากให้ลองฝึกเจริญสติและทำสมาธิ นอกจากจะช่วยจัดการในเรื่องของความเครียดได้แล้ว ยังดีกับหัวใจของผู้ฝึกการเจริญสติด้วยส่งผลต่อสุขภาพที่ดี การฝึกสมาธิ ผู้สูงอายุบ้านหว้าน ตำบลน้ำคำ มักจะใช้การฝึกสมาธิในการดูแลสุขภาพร่างกายตนเอง ซึ่งถือเป็นวิธีที่ถือปฏิบัติที่พุทธศาสนาใช้ให้ฝึกปฏิบัติเพื่อให้จิตใจสงบและมีสมาธิ (2) การฝึกสมาธิช่วยลดความเครียดเพิ่มความสงบทางใจและเพิ่มการมีสติในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งสมาธิตามแนวพุทธศาสนา (Buddhism) ในทางพุทธศาสนา ได้แบ่งเป็นสมาธิและวิปัสสนา ซึ่งจำเป็นต่อการตรัสรู้ ดังนั้น สมาธิจึงมีสองแบบ คือ สมาธิแบบธรรมชาติ และสมาธิที่สร้างขึ้นด้วยการตั้งใจหรือมุ่งเน้นไปที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อให้เกิดสมาธิ นอกจากนี้ในทางเถรวาท จะเน้นวิปัสสนาสมาธิ และอาณาปานสติเพื่อให้จิตใจสงบ และส่งผลต่อสภาวะทางกายที่สามารถอดทนต่อความเจ็บปวดหรือสิ่งที่ทำให้เกิดทุกข์ได้มากขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของสอดคล้องกับ Marcus Aurelius (2006) ที่กล่าวว่า การฝึกสมาธิทำให้จิตใจเข้มแข็งและควบคุมความอารมณ์ของผู้ฝึกปฏิบัติสมาธิได้ดีในเชิงคลินิกเพื่อที่จะวัดประสิทธิผลของระบบต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการทำสมาธิในร่างกายมนุษย์ เช่น ระบบหัวใจและหลอดเลือด และระบบการหายใจ ระยะหลังมีการพยายามนำสมาธิมาใช้อธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ต่อมาสมาธิได้ถูกผลักดันเข้าสู่ระบบการดูแลสุขภาพในเรื่องการลดความเครียด ความเจ็บปวดทางร่างกายได้ดีขึ้น (3) การสวดมนต์เจริญสติรักษาสุขภาพ ผู้สูงอายุบ้านน้ำคำเมื่อรู้สึกเจ็บไข้ ไม่สบายตัวมักจะใช้วิธีการสวดมนต์เจริญสติเพื่อใช้รักษาสุขภาพ สอดคล้องตามหลักศาสนาพุทธในสมัยพุทธกาลที่ที่ใช้การสวดมนต์รักษาโรค ดังเช่นในพระไตรปิฎกจะพบว่ามีการใช้ 2 วิธีด้วยกันคือ ใช้สวดให้คนป่วยฟัง และคนป่วยนำหลักธรรมมาปฏิบัติเพื่อระงับความเจ็บไข้ การสวดพระปริตร หมายถึง การใช้บทสวดต่างๆ สาธยายให้คนป่วยฟัง การฟังสาธยายธรรม ทำให้กายผ่อนคลายไม่เครียดได้ เมื่อกายผ่อนคลายไม่เครียด จิตก็ตั้งมั่นไม่หวั่นไหว สามารถใช้ปัญญาพิจารณาเข้าถึงความจริงแห่งชีวิต และทำจิตให้มีสุขภาพสมบูรณ์เต็มที่ กายที่เครียดจากความเจ็บไข้ก็จะผ่อนคลาย ปรับเข้าสู่สภาพปกติได้ง่าย สอดคล้องกับ พระมหาประทีป สญฺญโม (พรมสิทธิ์) และโสวิทย์ บำรุงภักดิ์ (2560) ที่กล่าวว่า การรักษาโรคด้วยการเจริญพระพุทธมนต์ในเชิงพัฒนาการ มีหลักฐานปรากฏในพระไตรปิฎกอรรถกถาและฎีกา พัฒนาการของการบำบัดโรคด้วยการเจริญพระพุทธมนต์ในสมัยพุทธกาล เริ่มเมื่อผู้ป่วยได้เจริญพระพุทธมนต์หรือ

ได้ฟังเสียงสวดมนต์แล้ว ทำให้สุขภาพร่างกายฟื้นฟูและแข็งแรงขึ้น เพราะเสียงที่เกิดจากการสวดหรือฟังมีผลต่อสภาพจิตใจผู้ป่วยที่เป็นไปในทางบวก การบำบัดโรคด้วยการเจริญพระพุทธมนต์ในพระพุทธศาสนา เป็นการฝึกความอดทน ไม่ย่อท้อต่อเวทนาที่เกิดขึ้นโรคกรรมร้ายแรงที่เผชิญอยู่ก็จะสามารถบำบัดให้โรคภัยได้บรรเทา จิตใจจะสดชื่นแจ่มใส (4) การใช้หลักภาวนาในการดูแลสุขภาพตนเอง ผู้สูงอายุบ้านหว้านยังมีการดูแลสุขภาพตนเอง หลักการพุทธวิธีในการปฏิบัติคือ (4.1) กายภาวนา ผู้สูงอายุบ้านหว้าน ตำบลน้ำคำ ยึดหลักการดูแลสุขภาพด้วยการปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับสภาวะของร่างกายอย่างมีสติด้วยวิธีการติดตามข่าวสารด้านสุขภาพจากหน่วยงานสาธารณสุขใกล้บ้าน หรือการปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการด้านสุขภาพทางสาธารณสุข นอกจากนี้ยังพิจารณาการเลือกปฏิบัติในการบริโภคด้วยปัญญาไม่บริโภค หรือปฏิบัติตนให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บหรือสิ่งที่จะก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพร่างกาย สอดคล้องกับ ณิชาพัฒน์ คำดี (2564) ศึกษาเรื่องหลักภาวนา 4 กับการส่งเสริมการปฏิบัติงานของบุคลากรยุคชีวิตวิถีใหม่ กล่าวว่าการพัฒนาด้านร่างกาย (กายภาวนา) เป็นการพัฒนาร่างกายให้สัมพันธ์กับทาง กายภาพเป็นสิ่งที่ไม่ควรมองข้าม การรู้จักใช้อินทรีย์อย่างมีสติเลือกที่จะดูเป็น ฟังเป็น ด้วยปัญญา เสพปัจจัย 4 สิ่งของอย่างฉลาด ไม่มั่วเมาหรือลุ่มหลงจะส่งผลให้มีสุขภาพแข็งแรง จึงเป็นปัจจัยด้านหนึ่งที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ในการดำเนินชีวิตได้ และ (4.2) สมถภาวนา คือ การที่ผู้สูงอายุบ้านหว้าน ตำบลน้ำคำ ใช้หลักการปฏิบัติกิจกรรมรักษาศีลนั่งสมาธิทั้งวันศีล และปฏิบัติตนเมื่ออยู่ที่บ้านเพื่อขัดเกลาจิตใจให้สงบรู้จักควบคุมอารมณ์ การอดทนอดกลั้นต่อความเจ็บป่วยของร่างกายที่เกิดขึ้นตามวัย ทำให้เข้าใจว่าความเจ็บป่วยเป็นเรื่องธรรมชาติของชีวิตเป็นวัฏสงสาร สอดคล้องกับสุชาดา ทองมาลัย และคณะ (2561) ศึกษาเรื่อง วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการปฏิบัติสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนาต่อการบรรลุธรรม กล่าวว่า การฝึกสมาธิ หรือวิธีการอบรมจิตใจให้สงบระงับ จากกิเลส เครื่องเศร้าหมองเร่าร้อน กระทั่งจิตไม่มีอาการซัดส่าย ฟุ้งซ่าน ตลอดเวลา ที่กิเลสเหล่านั้นสงบระงับ วิปัสสนา หมายถึง ปัญญาเห็นแจ้งจึงรู้แจ้ง คือ ภาวนามยปัญญา หยั่งเห็น ความไม่เที่ยงล่วงพ้นอารมณ์แห่งบุรุษและสตรี พร้อมทั้งความเที่ยงและความสุข

2.2 แนวทางส่งเสริมการใช้ชีวิตตามหลักพุทธธรรมด้านจิตใจการพัฒนาความคิดเชิงบวก สามารถสร้างปัญญาพัฒนาความคิด พิชิตโรคทางใจให้กับผู้สูงอายุ ด้วยการเจริญจิตภาวนาเพื่อเสริมสร้างพลังแห่งจิตใจ ฝึกจิตใจให้รู้เท่าทันปัญหาสุขภาพ และความคิดไม่ฟุ้งซ่าน ทำให้ผู้สูงอายุส่วนหนึ่งของบ้านหว้าน ตำบลน้ำคำมีความสามารถด้านการจัดการปัญหาชีวิตเชิงบวก ในการดำเนินชีวิตด้วยความเมตตา อดทน มีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน ทำให้จิตใจเกิดความสงบสุข เมื่อมีความสดชื่นเบิกบานใจก็ส่งผลต่อสุขภาพผู้สูงอายุโดยรวมทั้งหมด สอดคล้องกับสุชญา ศิริธัญภร (2562) ศึกษาเรื่องจิตภาวนา กล่าวว่า จิตตภาวนา คือการพัฒนาจิต หมายถึงการฝึกจิตฝึกใจ

การที่จะพัฒนาจิต ฝึกจิตฝึกใจได้นั้นต้องลงมือทำเอง ปฏิบัติเอง สำคัญที่สุด คือตัวเราเอง เพราะจิตเป็นธรรมชาติที่ปกติมักจะแสวงหาอารมณ์จึงทำให้จิตใจไม่สงบ จึงต้องมีการฝึกปฏิบัติเพื่อให้จิตใจสงบ เพราะจิตที่ฝึกฝนดีแล้ว นำความสุขุมแท้จริงมาให้ผู้ที่ปฏิบัติ

2.3 แนวทางส่งเสริมการใช้ชีวิตตามหลักพุทธธรรมด้านความสัมพันธ์ทางสังคม การมีธรรมประจำใจ 4 ประการของผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่ (พรหมวิหาร 4) การมีธรรมประจำใจ4ประการของผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่ คือ การมีความรักอย่างไม่มีเงื่อนไขมอบให้เพื่อนมนุษย์ การมีความสงสาร การมีความเบิกบานพลอยยินดี การมีใจเป็นกลาง ซึ่งผู้สูงอายุสามารถนำไปประยุกต์ใช้สร้างเสริมความสัมพันธ์ที่ดีอย่างต่อเนื่องกับสมาชิกในครอบครัว ดังเช่น ครอบครัวที่สามารถมีปัญหาทางสุขภาพก็ดูแลเอาใจใส่ ไม่ทอดทิ้งกันจนผู้ป่วยมีกำลังใจลุกขึ้นสู้ทำกายภาพจนอาการดีขึ้น เริ่มเดินได้ ทำให้ครอบครัวเริ่มมีความสุขร่วมกัน ถือได้ว่าเป็นการมอบความรักต่อคนในครอบครัวอย่างไม่มีเงื่อนไขมอบให้เพื่อนมนุษย์ (เมตตา) ซึ่งผู้สูงอายุที่รักษาศีลธรรมมักจะมีจิตใจที่เอื้ออารี มีความปรารถนาดี การมองกันในแง่ดี ความเห็นใจ ความห่วงใย และการมีไมตรี มอบให้แก่สมาชิกทุกคนในครอบครัวอยู่เสมอ เพราะการมีความรักอย่างไม่มีเงื่อนไขเป็นรากฐานก่อให้เกิดความปรองดองและความผูกพันอย่างแน่นแฟ้นระหว่างผู้สูงอายุกับสมาชิกในครอบครัว นอกจากนั้นผู้สูงอายุควรมีความเต็มใจช่วยเหลือสมาชิกในครอบครัวทำภารกิจต่างๆ ตามอัตภาพ และตามบทบาทหน้าที่ทางสังคมของตน เพื่อสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวได้ประโยชน์ และมีความสุขความสบาย

2.4 แนวทางส่งเสริมการใช้ชีวิตตามหลักพุทธธรรมด้านสิ่งแวดล้อม สภาพแวดล้อมของผู้สูงอายุ มีการปรับสมดุลชีวิตด้วยหลักธรรมานามัย เห็นได้จากการปรับสภาพบ้านเรือนของผู้สูงอายุให้เหมาะสมกับช่วงวัย ผู้สูงอายุบางรายพักอาศัยอยู่ชั้นล่างของบ้าน มีการจัดทำทางเดินที่สะอาด ไม่มีสิ่งกีดขวาง ห้องน้ำที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ มีราวจับระหว่างทางเดินที่แข็งแรง เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ใช้เดินภายในบ้าน ซึ่งถือว่าเป็นการเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพที่สอดคล้องกับพุทธธรรมในด้านการดำรงชีวิตด้วยหลักธรรมานามัย เป็นการดำเนินชีวิตโดยยึดหลักอนามัย มีพฤติกรรมในการดำรงชีวิตประจำวันที่ดี เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตและครอบครัว ควบคุมพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการเสียดุลยภาพของชีวิต เช่น การรับประทานอาหารที่ถูกต้อง มีประโยชน์ การจัดที่พักอาศัยให้สะอาด การละเว้นสิ่งเสพติดทั้งหลาย การดำเนินชีวิตอย่างใกล้ชิดกับธรรมชาติให้มาก หลีกเลี่ยงมลภาวะ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิตตามหลักชีวิตานามัย เป็นต้น การดำเนินชีวิตอย่างใกล้ชิดกับธรรมชาติ เป็นการปรับธาตุ 4 ภายนอก ด้วยการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี เช่น การปลูกต้นไม้ ไม้ดอก ไม้ผล หรือผักที่รับประทานได้ เพื่อนำมาประกอบอาหาร หรือควรปลูกต้นไม้เพื่อสร้างบรรยากาศ ความชุ่มชื่น ร่มเย็น รวมถึงการดูแลความสะอาดของบ้านเรือน และเครื่องแต่งกายที่สะอาดด้วย

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

สามารถนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปใช้เป็นแนวทางส่งเสริมการใช้ชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้สูงอายุใน 4 ด้าน คือ1) ด้านร่างกาย ด้วยการใช้หลักภาวนา 4 และการเจริญสติ ซึ่งช่วยลดอาการซึมเศร้า ลดความวิตกกังวล ลดความเครียด และช่วยให้นอนหลับได้ง่ายหลับสนิท สุขภาพร่างกายแข็งแรง 2) ด้านจิตใจ ด้วยการเจริญจิตภาวนาเพื่อเสริมสร้างพลังจิตใจ ฝึกจิตใจให้รู้เท่าทันปัญหาสุขภาพ ยอมรับความจริงที่เกิดขึ้นในชีวิต และความคิดไม่ฟุ้งซ่าน ช่วยผู้สูงอายุให้มีความสามารถด้านการจัดการปัญหาชีวิตเชิงบวก มีความอดทน มีสมาธิ และจิตใจเบิกบาน ทำให้จิตใจเกิดความสงบสุข 3) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม คือ การมีพรหมวิหาร 4 การมีความรักอย่างไม่มีเงื่อนไข มอบให้เพื่อนมนุษย์ การมีความสงสาร การมีความเบิกบานพลอยยินดี การมีใจเป็นกลาง เป็นหลักธรรมที่ใช้สร้างเสริมความสัมพันธ์ที่ดีกับสังคมและสมาชิกในครอบครัว และ 4) ด้านสิ่งแวดล้อม มีการปรับสมดุลชีวิตด้วยหลักธรรมานามัย มีการปรับสภาพแวดล้อมและบ้านเรือนของผู้สูงอายุให้เหมาะสมกับช่วงวัย ช่วยให้ผู้สูงอายุใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพและมีความสุขได้

เอกสารอ้างอิง

ณิชาพัฒน์ คำดี. (2564). *เรื่องหลักภาวนา 4 กับการส่งเสริมการปฏิบัติงานของบุคลากรยุคชีวิตวิถีใหม่* ใน วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์. ปี ที่ 5 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2565

พระมหาประทีป สญญโม (พรมสิทธิ์) และโสวิทย์ บำรุงภักดิ์. (2560). การศึกษาการบำบัดโรคด้วยการเจริญพระพุทธมนต์ในเชิงพัฒนาการ ใน วารสารวิชาการธรรมทรรศน์. ปีที่17, (ฉ.3), กันยายน - ธันวาคม 2560

ภูริชญา เทพศิริ. (2555). คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลทองหลาง อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยบูรพา.

รุจิรางค์ แอกทอง. (2549). *การปรับตัวของผู้สูงอายุ ในเขตเทศบาลนครนครปฐม.* นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วิมล ทองสาย. (2565). *บริบทชุมชนบ้านหว้าน ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ.* สัมภาษณ์: 21 กรกฎาคม 2565.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2560). สำรวจประชากรผู้สูงอายุ. เข้าถึงข้อมูลจาก http://www.nso.go.th/sites/2014/Pages/News/2561/N10-07-61.aspx สืบค้นวันที่ 13 พฤศจิกายน 2566

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2539). *สังคมวิทยาภาวะผู้สูงอายุ: ความเป็นจริงและการคาดการณ์ในสังคมไทย.* กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุชาดา ทองมาลัย และคณะ. (2561). วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการปฏิบัติสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนาต่อการบรรลุธรรม ใน วารสารมนุษยศาสตร์. ปีที่ 25 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2561)

สุชญา ศิริธัญภร. (2562). *จิตภาวนา ในสารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต 2562*. พฤษภาคม 2562

Lawton, D. (1975). Class, Culture and the Curriculum. (Online). https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9780203814864/**class-culture-curriculum-denis-lawton** Retrieved: 2023, November, 13

Marcus Aurelius. (2006). *Meditation.* England: Penguin Classics.

Parswani, M. J., Sharma, M. P., & Iyengar, S. (2013). Mindfulness-based stress reduction program in coronary heart disease: A randomized control trial. International Journal of Yoga, 6(2), 111–117. http://doi.org/10.4103/0973-6131.113405 Retrieved: 2023, November, 23

การบริหารตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3

THE ADMINISTRATION BASED ON ETHICAL PRINCIPLES AND TRANSPARENCY OF SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER THE SURIN PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE ARE OFFICE 3

[1]ปวีณา แววดี, [2]วสันต์ชัย กากแก้ว และ [3]ประภาพร บุญปลอด

[1]Paweena Waewdee, [2]Wasanchai Kakkeaw and [3]Prapaporn Boonplord

[1]มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ประเทศไทย

[1]Surindra Rajabhat University, Thailand.

[1]Wawdee2536@gmail.com, [2]Wasanchai@srru.ac.th [3]Suphatanakris@srru.ac.th

Received: June 14, 2024; **Revised**: November 3, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการการบริหารตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3 จำนวน 233 โรงเรียนเพื่อวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดมความคิดจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 13 คน ผลการวิจัย พบว่า 1) ระดับการบริหารตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของ

[1] นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

[3] อาจารย์ ดร.สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 โดยภาพรวมได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 73.55 ซึ่งถือว่ามีคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานอยู่ในระดับ C และ 2)แนวทางการพัฒนาการบริหารตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 มี 2 ด้าน 6 แนวทาง คือ 1) กระบวนการสร้างความเชื่อมั่นในการบริหารงาน 2) แนวทางการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา 3) ผู้บริหารมีการกำหนดนโยบายเชิงรุกทั้งระยะสั้นและระยะยาวให้แก่เจ้าหน้าที่ในสถานศึกษาปฏิบัติเพื่อร่วมกันป้องปราบการทุจริตทุกรูปแบบและเกิดประโยชน์สูงสุด 4) ผู้บริหารมีการกำหนดบันทึกข้อตกลง (MOU) และบันทึกความมุ่งมั่นตั้งใจ ของบุคลากรที่จะปฏิบัติหน้าที่ 5) การสร้างเครือข่ายเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งในการพัฒนาองค์กร เพื่อวางรากฐาน และปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรมและความโปร่งใส 6) ผู้บริหารมีการปรับปรุง แก้ไขและพัฒนาให้เกิดคุณธรรมและความโปร่งใส

คำสำคัญ : การบริหาร ; คุณธรรม; ความโปร่งใส

Abstract

This research aimed to: 1) examine the level of administration based on ethical principles and transparency of school administrators under the Surin Primary Educational Service Area Office 3; and 2) study the guidelines for developing administration based on ethical principles and transparency of school administrators under the Surin Primary Educational Service Area Office 3. Data were collected from 233 schools under the Surin Primary Educational Service Area Office 3 to analyze the mean and standard deviation. Additionally, brainstorming sessions were conducted with 13 experts to provide guidelines for developing administration based on ethical principles and the transparency of school administrators. The study found that: 1) In general, the average score of administration based on ethical principles and transparency of school administrators under the Surin Primary Educational Service Area Office 3 was equal to 73.55%, which is considered to be at level C in terms of ethical conduct and transparency in operations. And 2)There are two main aspects with six specific guidelines for developing administration based on ethical principles and transparency of school administrators under the Surin Primary Educational Service Area Office 3 including: 1) the process of building confidence in administration; 2) guidelines for the development of school personnel; 3) administrators establish proactive policies, both short-term and long-term,

for school personnel to implement in order to collectively prevent all forms of corruption and maximize benefits; 4) administrators establish memorandums of understanding (MOUs) and commitment records for personnel who will carry out their duties with dedication and determination; 5) creating networks to strengthen organizational development, laying the foundation, and fostering ethical conduct and transparency; and 6) administrators make improvements, corrections, and developments to enhance ethical conduct and transparency.

Keywords: Administration Based; Ethical; Transparency

บทนำ

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ ได้กำหนดเป้าหมายสำคัญ คือ ภาครัฐที่มีความโปร่งใส ปลอดการทุจริตและประพฤติมิชอบ มีการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในทุกระดับ โดยเฉพาะการสร้างวัฒนธรรมแยกแยะประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ส่วนรวมของบุคลากร ภาครัฐให้เกิดขึ้น รวมทั้งสร้างจิตสำนึกและค่านิยมให้ทุกภาคส่วนตื่นตัว ละอายต่อการทุจริต ประพฤติมิชอบทุกรูปแบบ (ราชกิจจานุเบกษา. 2562 : 352-356)

ผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งมีหน้าที่ปฏิบัติตามภารกิจของกระทรวงศึกษาธิการ เกี่ยวกับการบริหารและจัดการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด ปฏิบัติราชการตามอำนาจหน้าที่ นโยบายและยุทธศาสตร์ของส่วนราชการต่าง ๆ ที่มอบหมาย ผู้บริหารสถานศึกษาทำหน้าที่บริหารงานตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส ภายใต้พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 โดยยึดหลักปฏิบัติตามข้อกำหนดของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) แต่จากการปฏิบัติงานพบว่าการนำหลักคุณธรรมและความโปร่งใสไปใช้ในสถานศึกษายังประสบปัญหา มีการร้องเรียนเรื่องความโปร่งใสในการปฏิบัติหน้าที่ บุคลากรบางส่วนไม่ได้นำหลักการดังกล่าวมาปรับใช้อย่างเป็นรูปธรรมทำให้การปฏิบัติงานเกิดปัญหาและข้อขัดแย้ง ภายในสถานศึกษาอาจส่งผลไปถึงคุณภาพของการศึกษาต่ำลงด้วย หากไม่ได้รับการแก้ไขอาจส่งผลเสียกับคุณภาพการบริหารการศึกษา ทำให้คุณภาพการศึกษาที่ไม่ได้มาตรฐานตามข้อกำหนด ส่งผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา ซึ่งอาจทำให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพของผู้เรียนในสถานศึกษา (การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี : 2546)

จากสภาพปัญหาดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัย จึงสนใจในการบริหารตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

บทความวิจัยนี้นำเสนอถึงระดับการบริหารตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 เพื่อจะนำข้อมูลมาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุง และพัฒนาองค์กรให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อบุคลากรในสถานศึกษา และเสนอแนวทางพัฒนาการบริหารตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ผู้สนใจ และหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อนำไปใช้พัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรที่มีคุณธรรมและความโปร่งใสในการบริหารงานและสามารถตรวจสอบได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการบริหารตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาทางการพัฒนาการบริหารตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 ดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 233 โรงเรียน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบระดมความคิดแนวทางการพัฒนาการบริหารตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3

2.2 แบบสอบถาม เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามวิธีของ Likert และมีข้อคำถามปลายเปิด เกี่ยวกับข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารตามหลัก

คุณธรรมและความโปร่งใสของผู้บริหารสถานศึกษา ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ .98

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ระดับพัฒนาการบริหารตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 วิเคราะห์ด้วยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{\mu}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ)

3.2 แนวทางการพัฒนาการบริหารตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จากกระบวนการระดมความคิดโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 13 คน และประเมินความเหมาะสมและความเป็นไป โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง พัฒนาการบริหารตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

1. ระดับการบริหารตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 พบว่า การบริหารตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับ C

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3 โดยภาพรวม

รายการ	ผลการวิเคราะห์สถิติพื้นฐาน		
	$\bar{\mu}$	σ	ระดับ
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3	73.55	19.16	C
ค่าเฉลี่ย ($\bar{\mu}$)	**73.55**	**19.16**	**C**

จากตารางที่ 1 ผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของสถานศึกษาโดยภาพรวมระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 73.55 ซึ่งถือว่ามีคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานอยู่ในระดับ C

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3 โดยแยกตามตัวชี้วัด

รายการ	ผลการวิเคราะห์สถิติพื้นฐาน		
	$\bar{\mu}$	σ	ระดับ
ตัวชี้วัดที่ 1 การปฏิบัติหน้าที่	94.37	14.31	A
ตัวชี้วัดที่ 2 การใช้งบประมาณ	86.07	14.90	A
ตัวชี้วัดที่ 3 การใช้อำนาจ	92.29	14.56	A
ตัวชี้วัดที่ 4 การใช้ทรัพย์สินของทางราชการ	86.50	14.97	A
ตัวชี้วัดที่ 5 การแก้ไขปัญหาการทุจริต	88.63	14.85	A
ตัวชี้วัดที่ 6 คุณภาพการดำเนินงาน	88.83	19.85	A
ตัวชี้วัดที่ 7 ประสิทธิภาพการสื่อสาร	86.03	20.16	A
ตัวชี้วัดที่ 8 การปรับปรุงระบบการทำงาน	85.78	19.99	A
ตัวชี้วัดที่ 9 การเปิดเผยข้อมูล	52.09	37.80	E
ตัวชี้วัดที่ 10 การป้องกันการทุจริต	51.42	43.43	E
ค่าเฉลี่ย ($\bar{\mu}$)	73.55	19.16	C

จากตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 3 โดยแยกตามตัวชี้วัดผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของสถานศึกษา โดยภาพรวมระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 73.55 ซึ่งถือว่ามีคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานอยู่ในระดับ C เมื่อพิจารณาตามตัวชี้วัด พบว่า ตัวชี้วัดที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ตัวชี้วัดที่ 1 การปฏิบัติหน้าที่ มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 94.37 มีคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานอยู่ในระดับ A รองลงมาคือ ตัวชี้วัดที่ 3 การใช้อำนาจ มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 92.29 มีคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานอยู่ในระดับ A สำหรับตัวชี้วัดที่ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ตัวชี้วัดที่ 10 การป้องกันการทุจริต มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 51.42 มีคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานอยู่ในระดับ E

2. การหาแนวทางการพัฒนาการบริหารตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 โดยภาพรวม

และรายด้านที่มีค่าเฉลี่ยรายข้อน้อยกว่าค่าเฉลี่ยรวมในแต่ละตัวชี้วัดมากำหนดเป็นประเด็นคำถามในการยกร่างแนวทางการพัฒนาการบริหารตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของ

ผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 โดยใช้กระบวนการระดมความคิด ดังนี้

2.1 แนวทางการพัฒนาการบริหารตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 จำนวน 6 แนวทาง

2.2 การประเมินแนวพัฒนาการบริหารตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 พบว่า ผลการประเมินความถูกต้องของแนวทางประเมินแนวทางการพัฒนาการบริหารตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.93, S.D. = 0.15) โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) ด้านการการเปิดเผยข้อมูล ($\overline{X}$ = 4.96, S.D. =0.11) 2) ด้านการป้องกันการทุจริต ($\overline{X}$ = 4.90, S.D. = 0.20) สำหรับผลการประเมินความเหมาะสมของแนวทางประเมินแนวทางการพัฒนาการบริหารตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ =5, S.D. = 0) โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) ด้านการเปิดเผยข้อมูล ($\overline{X}$ = 4.93, S.D. = 0.14) 2) ด้านการป้องกันการทุจริต ($\overline{X}$ =4.96, S.D.=0.19) สำหรับผลการประเมินความเป็นไปได้ของแนวทางประเมินแนวทางการพัฒนาการบริหารตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 5, S.D. = 0) โดยเรียงลำดับ ได้แก่ 1) ด้านการเปิดเผยข้อมูล ($\overline{X}$ =5, S.D. = 0) 2) ด้านการป้องกันการทุจริต ($\overline{X}$ = 5, S.D.=0)

สรุปได้ว่า ค่าเฉลี่ยความถูกต้อง ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางประเมินแนวทางการพัฒนาการบริหารตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การบริหารตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 มีประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปรายผลเพื่อเป็นการขยายผลการวิจัยให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ตลอดจนสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป ดังนี้

1. การบริหารตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 มีแนวทางการพัฒนาการบริหารดังนี้

(1) กระบวนการสร้างความเชื่อมั่นในการบริหารตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 จะทำให้บุคลากรในสถานศึกษามีความตระหนักและเห็นความสำคัญของนโยบายการขับเคลื่อน การพัฒนาคุณธรรมและความโปร่งใส สอดคล้องกับแนวคิดของ กัลยาณี ศิวธรรมปัญญา (2565) การบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสในวิถีใหม่ของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ พบว่า แนวทางพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสในวิถีใหม่ของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ประกอบด้วย 4 แนวทาง ได้แก่ 3.1) การสร้างความเชื่อมั่น การบริหารงานในวิถีใหม่ 3.2) การพัฒนาบุคลากรในวิถีใหม่ 3.3) การนำบันทึกข้อตกลงสู่การปฏิบัติ และ 3.4) การสร้างเครือข่ายความเข้มแข็ง

(2) แนวทางการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส โดยประกาศนโยบาย การขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรมและความโปร่งใส ประชุมชี้แจงบุคลากรเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรมและความโปร่งใสของ กระทรวงศึกษาธิการ แต่งตั้งคณะทำงานขับเคลื่อนคุณธรรมและความโปร่งใสเพื่อกำหนดกลยุทธ์และ วางแผนการพัฒนา ดำเนินการตามแผน และติดตามประเมินผล การดำเนินการขับเคลื่อนคุณธรรม และความโปร่งใสใช้สื่อออนไลน์ในยุคสังคมดิจิทัลเป็นช่องทางในการสื่อสารวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายขององค์กรที่สามารถตรวจสอบได้ ดำเนินการให้เป็นปกติวิถีจะทำให้วัฒนธรรมของ องค์กรด้านคุณธรรมและความโปร่งใสเกิดขึ้นอย่างยั่งยืน สร้างขวัญและกำลังให้กับบุคลากรในสถานศึกษา สอดคล้องกับ กาญจนา เงารังสี (2559) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน ผลวิจัยพบว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศ การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงต้องใช้การศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนา ซึ่งจะมีแนวทางเทคนิคหรือนโยบายในการขับเคลื่อนกลไกดังกล่าวให้ประเทศเดินไปข้างหน้า สู่ความเป็นประเทศพัฒนา (Development Country) ขึ้นอยู่กับการวิจัยที่จะต้องแสวงหาหนทางให้การขับเคลื่อนกลไกคือ การศึกษาให้เป็นรูปธรรมมากที่สุด

(3) นโยบายเชิงรุกทั้งระยะสั้นและระยะยาวให้แก่เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานปฏิบัติเพื่อร่วมกันป้องปราบการทุจริตทุกรูปแบบและเกิดประโยชน์สูงสุด โดยกำหนดนโยบาย ด้านความโปร่งใส ด้านความพร้อมรับผิด ด้านความปลอดจากการทุจริตในการปฏิบัติหน้าที่ ด้านคุณธรรมในองค์กร ด้านคุณธรรมการทำงานในหน่วยงาน และด้านการสื่อสารในหน่วยงาน เพื่อความโปร่งใสมีมาตรฐาน แนวทางปฏิบัติและค่านิยมสำหรับข้าราชการและบุคลากรสอดคล้องกับแนวคิดของว

รวิทย์ บุญประคม (2565) เรื่อง การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต ๑ พบว่า แนวทางในการการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 1) ด้านหลักนิติธรรม ผู้บริหารควรสร้างความตระหนักในการปฏิบัติตามระเบียบต่าง ๆ 2) ด้านหลักคุณธรรม ผู้บริหารต้องเป็นแบบอย่างที่ดี 3) ด้านหลักความโปร่งใส ผู้บริหารควรมีการสรุปผลการดำเนินงานในแต่ละปีงบประมาณ 4) ด้านหลักการมีส่วนร่วม ผู้บริหารควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารงานด้านต่าง ๆ 5) ด้านหลักความรับผิดชอบ ผู้บริหารควรกำหนดขอบเขตงานและเป้าหมายงาน 6) ด้านหลักความคุ้มค่า ผู้บริหารควรกำหนดลำดับความสำคัญการใช้งบประมาณ

(4) แนวทางในการนำข้อกำหนดจากบันทึกข้อตกลง (MOU) และบันทึกความมุ่งมั่นตั้งใจ ของบุคลากรที่จะปฏิบัติหน้าที่ ส่งผลให้บุคลากรมีความมุ่งมั่นตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ สอดคล้องกับ สุภาภรณ์ แก้วสุฟอง (2560) เรื่อง การศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงาน และแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของครูผู้สอน โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ชลบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของครูผู้สอนโรงเรียนสวนกุหลาวิทยาลัย ชลบุรีได้แก่ 2.1) ด้านค่าตอบแทนที่เหมาะสมและเป็นธรรม 2.2) ด้านสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะและปลอดภัย 2.3) ด้านการพัฒนาความสามารถของบุคคล ให้โอกาสแก่ครูในการศึกษาการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย 2.4) ด้านความก้าวหน้าและความมั่นคงในงาน ส่งเสริมให้ครูได้พัฒนาผลงานทางวิชาการมีการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น 2.5) ด้านบูรณาการทางสังคม จัดอบรมพัฒนาครูตามโครงการ PLC ชุมชนแห่งการเรียนรู้ พิจารณาความสามารถก่อนจะหมอบหมายงานและเชื่อมั่นในความสามารถของผู้ใต้บังคับบัญชา 2.6) ด้านการปฏิบัติงาน ควรให้ครูมีส่วนร่วมกำหนดแนวทางและระเบียบปฏิบัติที่เหมาะสม 2.7) ด้านความสมดุลระหว่างชีวิตและการปฏิบัติงาน 2.8) ด้านการปฏิบัติงานในสังคม ครูควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กรให้บรรลุตามเป้าประสงค์ พัฒนา (Development Country) ขึ้นอยู่กับการวิจัยที่จะต้องแสวงหาหนทางให้การขับเคลื่อนกลไกคือ การศึกษาให้เป็นรูปธรรมมากที่สุด

3. นโยบายเชิงรุกทั้งระยะสั้นและระยะยาวให้แก่เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานปฏิบัติ เพื่อร่วมกันป้องปราบการทุจริตทุกรูปแบบและเกิดประโยชน์สูงสุด โดยกำหนดนโยบาย ด้านความโปร่งใส ด้านความพร้อมรับผิด ด้านความปลอดจากการทุจริตในการปฏิบัติหน้าที่ ด้านคุณธรรมในองค์กร ด้านคุณธรรมการทำงานในหน่วยงาน และด้านการสื่อสารในหน่วยงาน เพื่อความโปร่งใส มีมาตรฐาน แนวทางปฏิบัติ และค่านิยมสำหรับข้าราชการและบุคลากรสอดคล้องกับแนวคิดของ

วรวิทย์ บุญประคม (2565) เรื่อง การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต ๑ พบว่า แนวทางในการการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 1) ด้านหลักนิติธรรม ผู้บริหารควรสร้างความตระหนักในการปฏิบัติตามระเบียบต่าง ๆ 2) ด้านหลักคุณธรรม ผู้บริหารต้องเป็นแบบอย่างที่ดี 3) ด้านหลักความโปร่งใส ผู้บริหารควรมีการสรุปผลการดำเนินงานในแต่ละปีงบประมาณ 4) ด้านหลักการมีส่วนร่วม ผู้บริหารควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารงานด้านต่าง ๆ 5) ด้านหลักความรับผิดชอบ ผู้บริหารควรกำหนดขอบเขตงานและเป้าหมายงาน 6) ด้านหลักความคุ้มค่า ผู้บริหารควรกำหนดลำดับความสำคัญการใช้งบประมาณ

4. แนวทางในการนำข้อกำหนดจากบันทึกข้อตกลง (MOU) และบันทึกความมุ่งมั่นตั้งใจของบุคลากรที่จะปฏิบัติหน้าที่ ส่งผลให้บุคลากรมีความมุ่งมั่นตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ สอดคล้องกับ สุภาภรณ์ แก้วสุฟอง (2560) เรื่อง การศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงาน และแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของครูผู้สอน โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ชลบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของครูผู้สอนโรงเรียนสวนกุหลาวิทยาลัย ชลบุรีได้แก่ 2.1) ด้านค่าตอบแทนที่เหมาะสมและเป็นธรรม 2.2) ด้านสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะและปลอดภัย 2.3) ด้านการพัฒนาความสามารถของบุคคลให้โอกาสแก่ครูในการศึกษาการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย 2.4) ด้านความก้าวหน้าและความมั่นคงในงาน ส่งเสริมให้ครูได้พัฒนาผลงานทางวิชาการมีการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น 2.5) ด้านบูรณาการทางสังคม จัดอบรมพัฒนาครูตามโครงการ PLC ชุมชนแห่งการเรียนรู้ พิจารณาความสามารถก่อนจะหมอบหมายงานและเชื่อมั่นในความสามารถของผู้ใต้บังคับบัญชา 2.6) ด้านการปฏิบัติงานควรให้ครูมีส่วนร่วมกำหนดแนวทางและระเบียบปฏิบัติที่เหมาะสม 2.7) ด้านความสมดุลระหว่างชีวิตและการปฏิบัติงาน 2.8) ด้านการปฏิบัติงานในสังคม ครูควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กรให้บรรลุตามเป้าประสงค์

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากผลการวิจัยได้องค์ความรู้ใหม่ เพื่อสนับสนุนการบริหารตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 ในการนำแนวทางการพัฒนา ไปสู่การปฏิบัติ ประกอบด้วย 6 แนวทาง 1) กระบวนการสร้างความเชื่อมั่นในการบริหารงาน 2) แนวทางการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา 3) ผู้บริหารมีการกำหนดนโยบายเชิงรุกทั้งระยะสั้นและระยะยาวให้แก่เจ้าหน้าที่ในสถานศึกษาปฏิบัติ เพื่อร่วมกันป้องปราบ

การทุจริตทุกรูปแบบและเกิดประโยชน์สูงสุด 4) ผู้บริหารมีการกำหนดบันทึกข้อตกลง (MOU) และบันทึกความมุ่งมั่นตั้งใจ ของบุคลากรที่จะปฏิบัติหน้าที่ 5) การสร้างเครือข่ายเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งในการพัฒนาองค์กร

เอกสารอ้างอิง

กัลยาณี ศิวธรรมปัญญา. (2565). *การบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสในวิถีใหม่ของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ*. มรภ รำไพพรรณี.

ณัฏฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์. (2557). *เรื่องการเสริมสร้างธรรมาภิบาลของเครือข่ายองค์กรชุมชน: กรณีศึกษาตำบลบางสระเก้า* อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี. มหาวิทยาลัยรำไพพรรณี.

ปิยะนาถ บุญมีพิพิธ และจำรัส แจ่มจันทร์. (2563). *“การบริหารการศึกษาไทยในยุคไทยแลนด์ 4.0," วารสารวิชาการ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ.*“พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 120 ตอนที่ 100.

วรวิทย์ บุญประคม. (2565). *การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1*. มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย .

สุภาภรณ์ แก้วสุฟอง. (2560). *การศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงาน และแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของครูผู้สอน โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ชลบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18* .มหาวิทยาลัยบูรพา.

สุวิทย์ มูลคำ. (2545). *หนังสือชุด “60 วิธีการจัดการเรียนรู้ ”*. กรุงเทพฯ: ดวงกมลสมัย. สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 22.

อัญชสา ธนากิตติเจริญ. (2552). *พฤติกรรมด้านจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1*: มหาลัยบุรพา.

Osborn, A. (1957). *Applied IMAGINATION*. New York: Charles Scribner.

ระบบแอปพลิเคชันติดตามและพยากรณ์สุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ Health TRACKING AND FORECASTING APPLICATION SYSTEM FOR THE ELDERLY

[1]อนิรุธ สืบสิงห์

[1]Anirut Suebsing

[1]มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ประเทศไทย

[1]Ubon Ratchathani University, Thailand

[1]anirut.s@ubu.ac.th

Received: June 15, 2024; **Revised**: November 3, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนา "ระบบแอปพลิเคชันติดตามและพยากรณ์สุขภาพผู้สูงอายุ" ที่สามารถทำงานได้บนสมาร์ทโฟนและแท็บเล็ต แอปพลิเคชันนี้ถูกออกแบบมาเพื่อช่วยเหลือและติดตามผู้สูงอายุผ่านทางแอปพลิเคชัน โดยมีการส่งตำแหน่งที่อยู่ปัจจุบันของผู้สูงอายุไปยังเครื่องแม่ข่ายทุกๆ 5 นาที นอกจากนี้หากผู้สูงอายุต้องการขอความช่วยเหลือในกรณีฉุกเฉิน สามารถกดปุ่มขอความช่วยเหลือได้ โดยข้อมูลจะถูกส่งออกเป็นเสียงกระจายพร้อมทั้งตำแหน่งที่อยู่ปัจจุบันของผู้สูงอายุไปยังผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สามารถเข้ามาให้การช่วยเหลือได้ทันท่วงที ระบบยังสามารถเก็บข้อมูลสุขภาพของผู้สูงอายุเพื่อใช้ในการพยากรณ์สุขภาพในอนาคตได้อีกด้วย การพัฒนาระบบนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อเศรษฐกิจและสังคมในหลายด้าน สำหรับด้านเศรษฐกิจ ระบบแอปพลิเคชันนี้สามารถลดภาระค่าใช้จ่ายด้านการดูแลสุขภาพระยะยาวของผู้สูงอายุ โดยการลดจำนวนการเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลและลดความเสี่ยงในการเกิดเหตุฉุกเฉินที่ต้องใช้ทรัพยากรอย่างมาก นอกจากนี้ยังสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดสรรทรัพยากรด้านสุขภาพอย่างเหมาะสม สำหรับด้านสังคม ระบบนี้ช่วยเสริมสร้างความปลอดภัยและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิตอย่างอิสระและมั่นใจมากขึ้นในสังคม นอกจากนี้ยังลดภาระ

[1]อาจารย์ หลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชาการตลาด คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

การดูแลจากสมาชิกในครอบครัว ช่วยให้ครอบครัวสามารถทำงานและดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

คำสำคัญ : แอปพลิเคชัน; สมาร์ทโฟน; ผู้สูงอายุ; สุขภาพ

Abstract

This research aims to develop a "Health Tracking and Forecasting System for the Elderly" that can function on smartphones and tablets. The application is designed to assist and monitor the elderly through the app, sending the current location of the elderly to a server every five minutes. In case of an emergency, the elderly can press a help button, and the app will broadcast their current location along with a distress signal to their family members. Additionally, the system can collect health data to predict future health conditions of the elderly.

The development of this system is highly significant for both economic and social aspects. Economically, the application can reduce long-term healthcare costs by decreasing hospital visits and minimizing the risk of emergency incidents that require substantial resources. It also enhances the efficiency of resource allocation in the healthcare sector. Socially, the system enhances the safety and quality of life for the elderly, allowing them to live more independently and confidently within the community. It also alleviates the caregiving burden on family members, enabling them to work and live more productively.

Keywords: Application; Smartphone; Elderly; Health

บทนำ

ในปัจจุบัน การเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วโลก รวมถึงในประเทศไทย ซึ่งองค์การสหประชาชาติได้ประเมินสถานการณ์ว่าในศตวรรษที่ 21 จะเป็นยุคของผู้สูงอายุ สอดคล้องกับ Anam et al. (2015) และ Chan et al. (2008) โดยประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปจะมีจำนวนมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมดทั่วโลก สำหรับประเทศไทย สำนักงานสถิติแห่งชาติระบุว่าประเทศไทยได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข (2553)

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรดังกล่าวมีผลกระทบต่อทั้งเศรษฐกิจและสังคม ในด้านเศรษฐกิจ การเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้สูงอายุทำให้เกิดภาระด้านการดูแลสุขภาพและค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้น การจัดสรรทรัพยากรทางการแพทย์จำเป็นต้องมีการวางแผนและการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ด้านสังคม การดูแลผู้สูงอายุเป็นภาระที่หนักหนาสำหรับครอบครัว การที่ผู้สูงอายุมีภาวะถดถอยทางกายภาพทำให้ต้องพึ่งพิงสมาชิกในครอบครัวมากขึ้น ส่งผลให้ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัวลดลง สอดคล้องกับจิตรพงษ์ เจริญจิตร และคณะ (2559)

ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาระบบแอปพลิเคชันที่สามารถติดตามและพยากรณ์สุขภาพของผู้สูงอายุจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตและความปลอดภัยของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในกรณีที่เกิดเหตุฉุกเฉินที่ต้องการความช่วยเหลือทันท่วงที ระบบแอปพลิเคชันดังกล่าวจะช่วยลดภาระในการดูแลของครอบครัว และเพิ่มความสามารถในการจัดการด้านสุขภาพของผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับจิตรพงษ์ เจริญจิตร และคณะ (2559) และ ภัคพล โพธิ์เหลือง (2556)

การวิจัยนี้มุ่งเน้นพัฒนาแอปพลิเคชันติดตามและพยากรณ์สุขภาพผู้สูงอายุที่สามารถใช้งานได้บนสมาร์ทโฟนและแท็บเล็ต โดยการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารไร้สายและเทคนิคการทำเหมืองข้อมูลเข้ามาช่วยในการตรวจสอบและติดตามสุขภาพของผู้สูงอายุ สอดคล้องกับ Kumar & Singh, 2016; Li & Zhang, 2010 แอปพลิเคชันนี้จะสามารถส่งข้อมูลตำแหน่งที่อยู่ปัจจุบันของผู้สูงอายุไปยังเครื่องแม่ข่ายทุก ๆ 5 นาที รวมถึงมีปุ่มเรียกขอความช่วยเหลือในกรณีฉุกเฉิน และระบบพยากรณ์สุขภาพผู้สูงอายุ สอดคล้องกับจิตรพงษ์ เจริญจิตร และคณะ (2559) และภัคพล โพธิ์เหลือง (2556)

การพัฒนาระบบแอปพลิเคชันติดตามและพยากรณ์สุขภาพผู้สูงอายุนี้ไม่เพียงแต่จะช่วยเสริมสร้างความปลอดภัยและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ แต่ยังสามารถลดภาระทางการเงินและสังคมของครอบครัวและประเทศได้ในระยะยาว

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อหาแนวทางในการช่วยเหลือและติดตามผู้สูงอายุในประเทศไทย
2. เพื่อพัฒนาแอปพลิเคชันพยากรณ์สุขภาพผู้สูงอายุ
3. เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตและความปลอดภัยให้กับผู้สูงอายุในประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ผู้สูงอายุในประเทศไทย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ผู้สูงอายุที่มีสมาร์ทโฟนและสามารถใช้งานแอปพลิเคชันได้

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสอบถาม (Questionnaire): ใช้ในการเก็บข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพฤติกรรมและความต้องการของผู้สูงอายุในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและแอปพลิเคชัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการออกแบบและพัฒนาแอปพลิเคชันที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้งานอย่างแท้จริง

2.2 แบบสัมภาษณ์ (Interview):ใช้เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับประสบการณ์การใช้งานเทคโนโลยีของผู้สูงอายุ รวมถึงข้อเสนอแนะและความคิดเห็นในการใช้งานแอปพลิเคชัน โดยข้อมูลที่ได้จะช่วยในการปรับปรุงและพัฒนาแอปพลิเคชันให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

2.3 แบบทดสอบการทำงานของแอปพลิเคชัน (Application Functionality Test): ใช้ในการทดสอบการทำงานของแอปพลิเคชันในเวอร์ชันต่างๆ เพื่อประเมินประสิทธิภาพและความเหมาะสมของการออกแบบแอปพลิเคชัน รวมถึงการทดสอบการทำงานของฟังก์ชันต่างๆ เช่น การส่งตำแหน่งที่อยู่ การกดปุ่มขอความช่วยเหลือ และการเก็บข้อมูลสุขภาพ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์ การแจกแจงความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) การทดสอบค่าที (t- test) แบบ Independent การทดสอบ F-test การวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้น (Linear Regression) และ การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression): ใช้ในการหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆการวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA): ใช้ในการทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มผู้ใช้งานการวิเคราะห์เชิงอนุมาน (Inferential Statistics): ใช้ในการสรุปผลและทั่วไปผลการวิจัยไปยังประชากรกลุ่มใหญ่

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยจากการพัฒนาระบบแอปพลิเคชันติดตามและพยากรณ์สุขภาพผู้สูงอายุ แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพและความพึงพอใจของผู้ใช้งานที่มีต่อระบบดังกล่าว สอดคล้องกับ ภัคพล

โพธิ์เหลือง (2556), Park et al., 2014 และ Yang et al., 2016 โดยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา การทดสอบสมมติฐาน และการวิเคราะห์การถดถอย รายละเอียดดังนี้:

1. จากกลุ่มตัวอย่างผู้ใช้งานจำนวน 25 คน แยกเป็นเพศชายจำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 44 และเพศหญิงจำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 56 ส่วนมากมีช่วงอายุ 40 – 59 ปี จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 44 รองลงมามีช่วงอายุ 20 – 39 ปี จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 32 โดยผู้เข้าร่วมมีสถานะสมรสมากที่สุด จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 64 วุฒิการศึกษามัธยมศึกษามากที่สุด จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 68 และผู้เข้าร่วมมีอาชีพค้าขายมากที่สุด จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 44 รองลงมามีค่าเฉลี่ยเท่ากัน คือ ข้าราชการ และพนักงานเอกชน จำนวน 5 คน เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 20

ข้อมูลจากแบบสอบถามที่รวบรวมได้ถูกนำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาเพื่อสรุปแนวโน้มและลักษณะทั่วไปของข้อมูล ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 สรุปแนวโน้มและลักษณะทั่วไปของข้อมูล

ลักษณะข้อมูล	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ร้อยละ
ความพึงพอใจในการใช้งาน	4.2	0.6	84%
การใช้งานง่าย	4.0	0.7	80%
ความปลอดภัยในการใช้งาน	4.5	0.5	90%

การทดสอบค่าที (T-test) ถูกใช้ในการวิเคราะห์ความแตกต่างของประสิทธิภาพระหว่างก่อนและหลังการใช้งานระบบ ผลการทดสอบพบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95% (p-value < 0.05) ในด้านความพึงพอใจในการใช้งานระบบก่อนและหลังการใช้งาน

การวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้น (Linear Regression) ถูกนำมาใช้เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อประสิทธิภาพการใช้งานของระบบ ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่า อายุ ($\beta = 0.35$, $p < 0.05$) และประสบการณ์ในการใช้สมาร์ทโฟน ($\beta = 0.45$, $p < 0.01$) มีผลต่อความพึงพอใจในการใช้งานแอปพลิเคชันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

การวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) ถูกใช้เพื่อตรวจสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มผู้ใช้งานในด้านต่างๆ ผลการวิเคราะห์พบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างกลุ่มผู้ใช้งานที่มีประสบการณ์การใช้สมาร์ทโฟนต่างกันในระดับความเชื่อมั่น 95% ($F = 5.67$, $p < 0.01$)

ข้อมูลที่ได้จากการทดสอบและประเมินผลระบบในกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุถูกนำมาวิเคราะห์เชิงอนุมานเพื่อสรุปผลและทั่วไปผลการวิจัยไปยังประชากรกลุ่มใหญ่ การวิเคราะห์เชิงอนุมานใช้วิธีการ

ประมาณค่าพารามิเตอร์ (Parameter Estimation) และการทดสอบสมมติฐาน (Hypothesis Testing) เพื่อยืนยันความเป็นไปได้ของผลการวิจัย

ตารางที่ 2 ตารางผลการประเมินความคิดเห็นของผู้ใช้งานต่อระบบ

ด้านการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความคิดเห็น
ความพึงพอใจในการใช้งานระบบ	4.2	0.6	มาก
การใช้งานง่าย	4.0	0.7	มาก
ความปลอดภัยในการใช้งาน	4.5	0.5	มากที่สุด

1. ในด้านหาแนวทางในการช่วยเหลือและติดตามผู้สูงอายุในประเทศไทย: ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ระบบแอปพลิเคชันที่พัฒนาขึ้นสามารถติดตามตำแหน่งของผู้สูงอายุแบบเรียลไทม์ผ่านสมาร์ทโฟนและแท็บเล็ต โดยส่งตำแหน่งที่อยู่ปัจจุบันของผู้สูงอายุไปยังเซิร์ฟเวอร์ทุก 5 นาที ระบบนี้สามารถตอบสนองความต้องการในการติดตามและให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังมีฟังก์ชันปุ่มขอความช่วยเหลือในกรณีฉุกเฉินที่ส่งข้อมูลตำแหน่งปัจจุบันไปยังผู้ที่เกี่ยวข้องทันที สอดคล้องกับ ภัคพล โพธิ์เหลือง (2556)

2.ในด้านพัฒนาแอปพลิเคชันพยากรณ์สุขภาพผู้สูงอายุ: ระบบสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลสุขภาพของผู้สูงอายุ เช่น ข้อมูลการออกกำลังกาย การรับประทานอาหาร และการนอนหลับ จากนั้นนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์และพยากรณ์สุขภาพในอนาคต เพื่อช่วยในการวางแผนการดูแลสุขภาพที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้แสดงให้เห็นว่าการเก็บข้อมูลสุขภาพและการพยากรณ์สุขภาพสามารถช่วยในการพยากรณ์และปรับปรุงสุขภาพของผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ Park et al. (2014) และ Yang et al. (2016)

3. เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตและความปลอดภัยให้กับผู้สูงอายุในประเทศไทย: การใช้แอปพลิเคชันนี้ช่วยลดภาระการดูแลจากสมาชิกในครอบครัว ทำให้ครอบครัวสามารถทำงานและดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ ระบบยังช่วยเพิ่มความมั่นใจและความปลอดภัยให้กับผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิตอย่างอิสระและมั่นใจมากขึ้นในสังคม ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) พบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์การใช้สมาร์ทโฟนต่างกันในด้านความพึงพอใจในการใช้งานระบบ

ภาพที่ 1 ตัวอย่างระบบแอปพลิเคชันติดตามและพยากรณ์สุขภาพผู้สูงอายุ

อภิปรายผล

การอภิปรายผลวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของระบบแอปพลิเคชันในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตและความปลอดภัยของผู้สูงอายุไทย ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาระบบข่าวสารและสารสนเทศสุขภาพของสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข (2553) โดยผลการวิจัยจากการพัฒนาแอปพลิเคชันติดตามและพยากรณ์สุขภาพผู้สูงอายุ แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพและความพึงพอใจของผู้ใช้งานที่มีต่อระบบดังกล่าว การวิจัยนี้ได้นำเสนอผลลัพธ์ที่สำคัญซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเด็นดังนี้:

1. แนวทางในการช่วยเหลือและติดตามผู้สูงอายุในประเทศไทย ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ระบบแอปพลิเคชันที่พัฒนาขึ้นสามารถตอบสนองความต้องการในการติดตามและให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ใช้งานมีความพึงพอใจในระดับสูง โดยค่าเฉลี่ยความพึงพอใจในการใช้งานระบบอยู่ที่ 4.2 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานที่ 0.6 การทดสอบค่าที (T-test) พบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างก่อนและหลังการใช้งานระบบ (p-value < 0.05)

2. การพัฒนาแอปพลิเคชันพยากรณ์สุขภาพผู้สูงอายุ การพัฒนาแอปพลิเคชันที่สามารถเก็บข้อมูลสุขภาพและพยากรณ์สุขภาพได้อย่างแม่นยำ เป็นประโยชน์ในการวางแผนการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ การวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นแสดงให้เห็นว่า อายุ (β = 0.35, $p < 0.05$) และประสบการณ์ในการใช้สมาร์ทโฟน (β = 0.45, $p < 0.01$) มีผลต่อความพึงพอใจในการใช้งานแอปพลิเคชันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลลัพธ์นี้บ่งชี้ว่าผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์การใช้สมาร์ทโฟนมากกว่าจะมีความพึงพอใจในการใช้งานระบบมากกว่า

3. การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตและความปลอดภัยให้กับผู้สูงอายุในประเทศไทย ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) พบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์การใช้สมาร์ทโฟนต่างกันในด้านความพึงพอใจในการใช้งานระบบ ($F = 5.67$, $p < 0.01$) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่ามีความพึงพอใจในการใช้งานระบบมากกว่า นอกจากนี้ ระบบยังช่วยลดภาระการดูแลจากครอบครัว และเพิ่มความมั่นใจในการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุในสังคม

การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาแอปพลิเคชันติดตามและพยากรณ์สุขภาพสำหรับผู้สูงอายุมีความเป็นไปได้และมีประสิทธิภาพในการช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตและความปลอดภัยของผู้สูงอายุในประเทศไทย การใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลช่วยยืนยันถึงความน่าเชื่อถือและ

ความเป็นไปได้ของผลการวิจัย ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงระบบในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

งานวิจัยนี้ได้พัฒนาแอปพลิเคชันติดตามและพยากรณ์สุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถส่งตำแหน่งที่อยู่ปัจจุบันและขอความช่วยเหลือในกรณีฉุกเฉินได้ การเก็บรวบรวมข้อมูลสุขภาพและการพยากรณ์สุขภาพช่วยในการวางแผนการดูแลที่เหมาะสม ลดภาระค่าใช้จ่ายด้านการดูแลสุขภาพระยะยาว และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตและความปลอดภัยของผู้สูงอายุ การใช้สถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอนุมานในการวิเคราะห์ข้อมูลช่วยยืนยันความน่าเชื่อถือและประสิทธิภาพของระบบ นอกจากนี้ งานวิจัยยังเสนอแนะให้พัฒนาระบบให้สามารถใช้งานได้บนระบบปฏิบัติการ iOS เพื่อครอบคลุมกลุ่มผู้ใช้งานที่หลากหลายมากขึ้น ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการใช้เทคโนโลยีในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ และเป็นแนวทางในการพัฒนาแอปพลิเคชันเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตและความปลอดภัยของผู้สูงอายุในประเทศไทยอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

จิตรพงษ์ เจริญจิตร และคณะ. (2559). *การพัฒนาเว็บแอพพลิเคชั่นในระบบงานตรวจสุขภาพ.* สงขลา: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

พัลลภ จาตุรัส. (2555) ระบบติดตาม GPS ผ่านโทรศัพท์มือถือ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร.

ภัคพล โพธิ์เหลือง. (2556). *โปรแกรมส่งข้อความแจ้งเตือนไปยังโทรศัพท์เคลื่อนที่ระบบปฏิบัติการแอนดรอยด์.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.

สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. (2553). *การพัฒนาระบบข่าวสารและสารสนเทศสุขภาพ.* กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข.

สายชล สินสมบูรณ์ทอง. (2557). *การทำเหมืองข้อมูล.* กรุงเทพฯ: สถาบันพระจอมเกล้าคุณทหารลาดกระบัง.

Anam, K., Misra, S., & Fernandez, E. (2015). A Smartphone-Integrated Framework for Human Health Monitoring. IEEE Transactions on Biomedical Engineering, 62(10), 2480-2490. DOI: 10.1109/TBME.2015.2422742.

Chan, M., Estève, D., Escriba, C., & Campo, E. (2008). A review of smart

homes—Present state and future challenges. Computer Methods and Programs in Biomedicine, 91(1), 55-81. DOI:10.1016/j.cmpb.2008.02.001.

Kumar, S., & Singh, M. (2016). Remote health monitoring system for detecting cardiac disorders. Procedia Computer Science, 85, 962-969. DOI: 10.1016/j.procs.2016.05.283.

Li, X., & Zhang, P. (2010). Design and development of a portable health monitoring system for the elderly. International Journal of Telemedicine and Applications, 2010, 1-8. DOI: 10.1155/2010/726534.

Park, S., Jayaraman, S., & Joshi, A. (2014). Smart health monitoring for the aging population. IEEE Pervasive Computing, 13(4), 91-94. DOI: 10.1109/MPRV.2014.73.

Yang, G., Xie, L., & Li, Y. (2016). HealthIoT: Personal Health Informatics Based on Internet of Things and Big Data. IEEE Communications Magazine, 54(4), 64-71. DOI: 10.1109/MCOM.2016.7470935.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์โดยการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิธีวิทยาการจัดการเรียนรู้ของนิสิตคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

DEVELOPING AN ECONOMIC LEARNING MODEL THROUGH THE APPLICATION OF KING'S PHILOSOPHY TO ENHANCE METHODOLOGICAL COMPETENCE OF SOCIAL STUDIES STUDENTS AT MAHACHULALONGKORNRAJAVIDYALAYA UNIVERSITY IN THE NORTH EASTERN REGION

[1]พระครูวินัยธรพยัคอรุณ ปญฺญาพโล (ศรีมงคล), [2]วิทยา ทองดี และ [3]สมชัย ศรีนอก

[1]Phrakruvinaidhorn Phayakarun Panyaphalo (Srimongkhon),

[2]Wittaya Thongdee and [3]Somchai Srinok

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]phraphayakharun@gmail.com

Received: June 25, 2024; **Revised**: November 3, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการจัดการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิธีวิทยาการจัดการเรียนรู้ ของนิสิตคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (2) เพื่อพัฒนารูปแบบ (3) เพื่อนำรูปแบบไปใช้ และ (4) เพื่อศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบ ผลการวิจัย

[1]นิสิต, หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

[2]รองศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

[3]รองศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

พบว่า 1. ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นที่มีต่อปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยภาพรวมมีอยู่ในระดับปานกลาง แนวทางในการพัฒนารูปแบบ พบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์โดยการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิธีวิทยาการจัดการเรียนรู้ ของนิสิตคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ควรใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ควรการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชา ดังนี้ กระบวนการขั้นที่ 1 การระเบิดจากภายใน กระบวนการขั้นที่ 2 ศึกษาเงื่อนไขความรู้คู่คุณธรรม กระบวนการขั้นที่ 3 นำสู่การปฏิบัติอย่างถูกต้องพร้อมปกป้องสังคม และกระบวนการขั้นที่ 4 ระดมตรวจสอบอย่างรอบคอบและพัฒนา 2. รูปแบบการจัดการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์โดยการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิธีวิทยาการจัดการเรียนรู้ ของนิสิตคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีองค์ประกอบดังนี้ (1) หลักการ (2) วัตถุประสงค์ (3) กระบวนการ (4) สาระการเรียนรู้ (5) การวัดและประเมินผล และ (6) การนำไปใช้ คุณภาพของรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด และ คู่มือการใช้รูปแบบโดยมีองค์ประกอบดังนี้ (1) บทนำ (2) แนวทางการจัดการเรียนรู้ และ (3) เครื่องมือที่ใช้วัดผลในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คุณภาพของคู่มือการใช้รูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด 3. พบว่า (1) รูปแบบมีประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ 88.75/89.17 (2) นิสิตมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (3) ค่าดัชนีประสิทธิผล (E.I.) เท่ากับ 38.96และ (4) ความพึงพอใจของนิสิตที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบอยู่ในระดับมาก 4. รูปแบบการจัดการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์โดยการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิธีวิทยาการจัดการเรียนรู้ ของนิสิตคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยภาพรวมมีระดับความสอดคล้องอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.71, S.D.= 0.38) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านมีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์, ศาสตร์พระราชา, สมรรถนะวิธีวิทยาการจัดการเรียนรู้

Abstract

The objectives of the research are (1) to study the problems and guidelines for Economic Learning Model to enhance methodological competency of Social Studies students in the Faculty of Education at Mahachulalongkornrajavidyalaya University in the Northeastern region, (2) to develop the model, (3) to implement the model, and (4) to examine the effectiveness of the model. The research results were as follows: 1. The

result of the first phase found that the opinions towards the problems and needs of the learning management model was overall at a moderate level. The guideline for developing the model found that the Economic Learning Model through the Application of King's Philosophy to enhance methodological competency of Social Studies students in the Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University in the Northeastern region indicated that the King's Philosophy should be employed in the learning process as follows: step 1: having right thought and good conscious mind, step 2: Studying the conditions for knowledge and morality, step 3 implementing the process to practice in accordance with protecting society and step 4: carefully examining and developing. 2. The finding of the second phase revealed that the Economic Learning Model through the application of King's Philosophy to enhance methodological competency of Social Studies students in the Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University in the Northeastern region should consist: (1) principle, (2) objective, (3) process, (4) learning content, (5) measurement and evaluation and (6) application. The quality of the model was at the highest level and the manual for the model were as follows: (1) an introduction, (2) guidelines for learning model, and (3) tools used to measuring learning activities. The quality of the model manual was at the highest level. 3. The result of the third phase found that (1) the efficiency of model (E_1/E_2) was equal to 88.75/89.17. (2) Students' learning achievement after studying was significantly higher academic achievement than before studying at the .01 level. (3) Effectiveness Index (E.I.) was equal to 38.96. (4) Students' satisfaction toward the learning model was at a high level. 4. The result of the fourth phase indicated that the Economic Learning Model through the application of King's Philosophy to enhance methodological competency of Social Studies students in the Faculty of Education at Mahachulalongkornrajavidyalaya University in the Northeastern region was overall at a highest level ($\overline{X}$ = =4.71, S.D. = 0.38) at all aspects.

Keywords : Developing an economic learning model through the application, King's philosophy, Enhance methodological competence

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช (2560) มาตรา 257 กล่าวว่า การปฏิรูปประเทศตามหมวดนี้ต้องดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังต่อไปนี้ ด้านการศึกษาให้มีกลไกและระบบการผลิต คัดกรองและพัฒนาผู้ประกอบวิชาชีพครูและอาจารย์ให้ได้มีจิตวิญญาณของความเป็นครูมีความรู้ความสามารถอย่างแท้จริงได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสมกับความสามารถและประสิทธิภาพในการสอนรวมทั้งมีกลไกสร้างระบบคุณธรรมในการบริหารงานบุคคลของผู้ประกอบวิชาชีพครู เมื่อพิจารณาประกาศคณะกรรมการคุรุสภา เรื่อง สาระความรู้ สมรรถนะและประสบการณ์วิชาชีพของผู้ประกอบวิชาชีพครูผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษาและศึกษานิเทศก์ ตามข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ ราชกิจจานุเบกษา หมวด 1 ผู้ประกอบวิชาชีพครูข้อที่ 6 ความว่า การจัดการเรียนรู้และการจัดการชั้นเรียน พบว่า สาระความรู้ ของครูจะต้องมี เช่น หลักการ แนวคิด แนวปฏิบัติ เกี่ยวกับการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้และสิ่งแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ ทฤษฎีและรูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์และแก้ปัญหาได้ และสมรรถนะที่จะต้องมี เช่น สามารถจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้และนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลจริงสามารถสร้างบรรยากาศการจัดการชั้นเรียนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2560) นอกจากนั้นแล้วตามประกาศกระทรวงอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมได้ปรับปรุงหลักสูตรจากหลักสูตรห้าปีเป็นสี่ปีได้กำหนดมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรีสาขาครุศาสตร์ (หลักสูตรสี่ปี) ด้านมาตรฐานผลการเรียนรู้ด้านที่ 6 วิธีวิทยาการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วย 1) นักศึกษาวิชาชีพครูมีความเชี่ยวชาญในการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบวิธีการที่หลากหลายโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สามารถออกแบบและสร้างหลักสูตรรายวิชาในชั้นเรียน วางแผนและออกแบบเนื้อหาสาระและกิจกรรมการจัดการเรียนรู้บริหารจัดการชั้นเรียน ใช้สื่อและเทคโนโลยีสื่อสาร และเทคโนโลยีดิจิทัลและวัดประเมินผลเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างเหมาะสมและสร้างสรรค์ 2) นักศึกษาวิชาชีพครูจัดกิจกรรมและออกแบบการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ เรียนรู้ผ่านการลงมือ ปฏิบัติและการทำงานในสถานการณ์จริงส่งเสริมการพัฒนาการคิด การทำงาน การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็นโดยบูรณาการการทำงานกับการเรียนรู้และคุณธรรมจริยธรรม สามารถประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มี วินัยและรับผิดชอบต่อผู้เรียนโดยยึดผู้เรียนสำคัญที่สุด 3) นักศึกษาวิชาชีพครู สร้างบรรยากาศ และจัดสภาพแวดล้อม สื่อการเรียน แหล่งวิทยาการ เทคโนโลยี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาทั้งในและนอก สถานศึกษาเพื่อการเรียนรู้ มีความสามารถในการประสานงานและสร้างความร่วมมือกับบิดามารดาผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่ออำนวย ความสะดวกและร่วมมือกันพัฒนาผู้เรียนให้มีความ รอบรู้ มีปัญญารู้คิดและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่องให้เต็มตามศักยภาพ และ 4) นักศึกษาวิชาชีพครูนำทักษะ

ศตวรรษที่ 21 มาใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อ พัฒนาผู้เรียนและพัฒนาตนเอง เช่น ทักษะการเรียนรู้ (learning skills) ทักษะการรู้เรื่อง (Literacy skills) และทักษะชีวิต (Life Skills) ทักษะการทำงานแบบร่วมมือ และดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพึ่งตนเองตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับ ไพฑูรย์ โพธิสาร (2561) ก็ได้กล่าวว่าศาสตร์พระราชาเป็นศาสตร์ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ที่ทรงพระราชทานให้ประชาชนทั้ง ประเทศในการดำรงชีวิต ในการประกอบอาชีพ การศึกษา การพัฒนาประเทศ การทำให้มีความยั่งยืน จุดเริ่มต้นของศาสตร์พระราชาทรง พระราชทานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานหลักการทรงงาน 23 ข้อ ศาสตร์การพัฒนาประเทศ ได้แก่ หลักองค์ความรู้ 6 มิติ หลักการทรงงาน 23 ข้อ ยุทธศาสตร์พระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ศาสตร์พระราชาได้ถูกนำไปใช้ในการพัฒนา การศึกษาด้าน 1) การพัฒนาสถานศึกษา มีการพัฒนาหลักสูตร พัฒนาการเรียนการสอนโดยการบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงกับศาสตร์พระราชาในหัวข้อต่าง ๆ 2) การพัฒนาผู้สอน มีการพัฒนาคุณสมบัติด้านคุณธรรมของผู้สอน พัฒนาเทคนิคการสอน สร้างนวัตกรรมสื่อการสอน และ 3) พัฒนาผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีความรู้ ความคิด ปฏิบัติงานอย่างคิดวิเคราะห์ และส่งผลให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ศาสตร์พระราชาเป็นศาสตร์ที่พัฒนาคนให้มีการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง มุ่งเน้นให้นักเรียนเกิดทักษะกระบวนการคิด กระบวนการวางแผน ค้นหาคำตอบด้วยการฝึกปฏิบัติตามสถานการณ์ สามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง มีคุณลักษณะนิสัยที่มีพฤติกรรมสอดคล้องกับศาสตร์พระราชา มีการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้ที่จะจัดการให้เกิดการพัฒนาคนได้ตามที่กล่าวก็คือครูมืออาชีพ ซึ่งเป็นผู้จัดการเรียนรู้ จัดกิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน ศาสตร์พระราชาใช่ว่าจะสอนให้ครูได้นำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้แต่ศาสตร์พระราชามีพระราชดำริ พระบรมราโชวาท และจากการทรงงานสอนให้ครูต้องพัฒนาตนเองทั้งองค์ความรู้ การปฏิบัติการเรียนการสอน การประยุกต์ใช้ การปฏิบัติงาน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร พระผู้ทรงเป็น “ครูแห่งแผ่นดิน” เป็นต้นแบบของครู พระองค์ให้ความสำคัญของการเป็นครู งานของ ครูคืองานพัฒนาคนโดยยึดความสุขของผู้เรียนเป็นที่ตั้ง ศาสตร์พระราชาสอนให้ครูพัฒนาตนเอง และ ครูต้องมีศรัทธาที่แรงกล้าเพื่อทำให้เด็กเป็นคนดี คือสิ่งที่สอนและอบรมให้มีองค์ความรู้มีอุปนิสัยติดตัว (character education) 5 ด้าน คือ ศีลธรรม จริยธรรม มารยาท วินัย และวัฒนธรรมเพื่อให้ คนไทยเป็นผู้มีมารยาท มีวินัย มีความรับผิดชอบในหน้าที่และเป็นพลเมืองดีของชาติ

จากสภาพปัญหาในปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนรายวิชา 200 311ปฏิบัติวิชาชีพในสถานศึกษา 3 ของนิสิตวิชาชีพครูชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เขตอุบลราชธานี พบว่าการจัดการเรียนรู้แบบบรรยายที่ไม่เอื้อให้นิสิตให้คิดเป็นทำเป็น และแก้ปัญหา

เป็นการเรียนการสอนมุ่งเน้นการท่องจำมากกว่าการเน้นให้ผู้เรียนได้คิดได้ลงมือปฏิบัติกระทำเอง ขาดการแสวงหาความรู้ ขาดการปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนเพราะการศึกษาเน้นการฟังบรรยายภายใต้กรอบอันจำกัดของห้องเรียนทำให้เป็นตัวขัดขวางการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ขาดทักษะการติดต่อสื่อสาร ขาดมนุษยสัมพันธ์ ขาดการทำงานแบบรวมพลังเป็นทีมสามารถช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อสารสนเทศและดิจิทัลที่ดี รวมทั้งการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล สามารถทำให้เกิดการคิดขั้นสูงและนวัตกรรม กระตุ้นให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้ด้วยตนเอง (active learning) ซึ่งการทำงานแบบรวมพลังเป็นทีมและมีภาวะผู้นำ ช่วยให้ผู้เรียนได้วางแผน การออกแบบการจัดการเรียนรู้ ค้นหาความรู้ พัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ทักษะต่าง ๆ ที่ขาดหายไปหรือ ไม่มีจากกลุ่มเพื่อน โดยมีผู้สอนเป็นผู้คอยให้ความสะดวก แนะนำชี้แนะในประเด็นที่ยังสับสนหรือไม่เข้าใจ ดังที่ กมลฉัตร กล่อมอิ่ม (2561) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์โดยการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาเป็นแบบแผนของการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญา แนวคิด ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงตาม หลักการทรงงาน 23 ข้อ (2551) และใช้แนวคิดของ Joyce and Weil (2000) ประกอบด้วย รูปแบบการจัดการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่จะมีความสอดคล้องสัมพันธ์ ระหว่างทฤษฎี หลักการ แนวคิดที่สนับสนุนรูปแบบการจัดกา เรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอันจะก่อให้เกิด แนวทางปฏิบัติที่ดีและมีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เกิดคุณค่าต่อการจัดการเรียนรู้ โดยประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาในสถานศึกษาก็จะสามารถดำเนินการได้หากผู้สอนและผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชามาจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบ การจัดการเรียนรู้ PAOR ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ขั้นวางแผน (Planning: P) ขั้นลงมือปฏิบัติ (Action : A) ขั้นสังเกตการณ์ (Observation: O) ขั้นสะท้อนผล (Reflection: R) และการวัดผลประเมินผล : ผลที่เกิดกับผู้เรียนโดยมุ่งเน้นใช้จัดการเรียนรู้ตาม หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษาสภาพปัญหา และความสำคัญ จะเห็นได้ว่า การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์โดยการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิธีวิทยาการจัดการเรียนรู้ของนิสิตคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะทำให้มีสมรรถนะวิธีวิทยาการจัดการเรียนรู้ซึ่งเป็นแนวทางในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นระบบและเห็นอย่างกระจ่างชัดได้ในทุกส่วนประกอบสำคัญของกระบวนการจัดการเรียนรู้การออกแบบการจัดการเรียนรู้จึงเป็นเสมือนการวาดภาพรวมของการสอน อันส่งผลไปถึงการสอนที่ถูกต้องสมบูรณ์ เป็นคนที่มีคุณภาพ มีทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นในการเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น การจัดการเรียนรู้ประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาจึงเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับคนใน

สังคมฐานความรู้ที่ต้องเป็นผู้ที่ใฝ่รู้ใฝ่เรียนแสวงหาความรู้เพื่อปรับปรุงจุดบกพร่องของตนเอง สามารถพัฒนาสมรรถนะที่ซ่อนเร้นได้เต็มตามศักยภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการจัดการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิธีวิทยาการจัดการเรียนรู้ ของนิสิตคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์โดยการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิธีวิทยาการจัดการเรียนรู้ ของนิสิตคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3. เพื่อศึกษาผลการนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์โดยการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิธีวิทยาการจัดการเรียนรู้ ไปใช้กับนิสิตคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

4. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์โดยการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิธีวิทยาการจัดการเรียนรู้ ของนิสิตคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์โดยการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิธีวิทยาการจัดการเรียนรู้ ของนิสิตคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบวิจัยและพัฒนา (R&D) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ระยะที่ 1 กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 85 รูป/คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 12 รูป/คน ระยะที่ 2 กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 รูป/คน และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 8 รูป/คน ระยะที่ 3 กลุ่มทดลอง จำนวน 18 รูป/คน และระยะที่ 4 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 8 รูป/คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยมุ่งพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์โดยการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิธีวิทยาการจัดการเรียนรู้ ของนิสิตคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบประเมินรูปแบบการจัดการเรียนรู้ และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและสถิติที และการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์โดยการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิธีวิทยาการจัดการเรียนรู้ ของนิสิตคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ความคิดเห็นที่มีต่อปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยภาพรวมมีอยู่ในระดับปานกลาง แนวทางในการพัฒนารูปแบบ พบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์โดยการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิธีวิทยาการจัดการเรียนรู้ ของนิสิตคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ควรใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ควรการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชา ดังนี้ กระบวนการขั้นที่ 1 การระเบิดจากภายใน กระบวนการขั้นที่ 2 ศึกษาเงื่อนไขความรู้คู่คุณธรรม กระบวนการขั้นที่ 3 นำสู่การปฏิบัติอย่างถูกต้องพร้อมปกป้องสังคม และกระบวนการขั้นที่ 4 ระดมตรวจสอบอย่างรอบคอบและพัฒนา

2. รูปแบบการจัดการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์โดยการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิธีวิทยาการจัดการเรียนรู้ของนิสิตคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีองค์ประกอบดังนี้ (1) หลักการ (2) วัตถุประสงค์ (3) กระบวนการ (4) สาระการเรียนรู้ (5) การวัดและประเมินผล และ (6) การนำไปใช้ คุณภาพของรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุดและคู่มือการใช้รูปแบบโดยมี

องค์ประกอบดังนี้ (1) บทนำ (2) แนวทางการจัดการเรียนรู้ และ (3) เครื่องมือที่ใช้วัดผลในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คุณภาพของคู่มือการใช้รูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด

3. (1) รูปแบบมีประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ 88.75/89.17 (2) นิสิตมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (3) ค่าดัชนีประสิทธิผล (E.I.) เท่ากับ 38.96และ (4) ความพึงพอใจของนิสิตที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบอยู่ในระดับมาก

4. รูปแบบการจัดการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์โดยการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิธีวิทยาการจัดการเรียนรู้ ของนิสิตคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยภาพรวมมีระดับความสอดคล้องอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.71, S.D.= 0.38) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านมีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์โดยการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิธีวิทยาการจัดการเรียนรู้ ของนิสิตคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ความคิดเห็นที่มีต่อปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยภาพรวมมีอยู่ในระดับปานกลาง แนวทางในการพัฒนารูปแบบ พบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์โดยการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิธีวิทยาการจัดการเรียนรู้ ของนิสิตคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ควรใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ควรการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชา ดังนี้ กระบวนการขั้นที่ 1 การระเบิดจากภายใน กระบวนการขั้นที่ 2 ศึกษาเงื่อนไขความรู้คู่คุณธรรม กระบวนการขั้นที่ 3 นำสู่การปฏิบัติอย่างถูกต้องพร้อมปกป้องสังคม และกระบวนการขั้นที่ 4 ระดมตรวจสอบอย่างรอบคอบและพัฒนา ดังนั้นรูปแบบการจัดการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์โดยการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิธีวิทยาการจัดการเรียนรู้ ของนิสิตคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ควรประกอบด้วย (1) หลักการ (2) วัตถุประสงค์ (3) กระบวนการ (4) สาระการเรียนรู้ และ (5) การวัดและประเมิน โดยกระบวนการจัดการเรียนรู้ควรประยุกกับศาสตร์พระราชา ซึ่งสอดคล้องกับ กันยารัตน์ รินศรี (2562) ศาสตร์พระราชากับการประกอบอาชีพ

ในยุคประเทศไทย 4.0 ผลการวิจัยพบว่า ศาสตร์พระราชาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานแก่พสกนิกรในโอกาสต่าง ๆ เป็นองค์ความรู้ทั้งในแง่ของศาสตร์และศิลป์ วิธีการแก้ไขปัญหาและกระบวนการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นวิธีการที่ไม่ซับซ้อน และทรงใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ เพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองและมีวิถีชีวิตที่พอเพียง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวการดำรงชีวิตของประชาชนทุกระดับ ให้ดำเนินชีวิตในทางสายกลาง โดยยึดหลักคุณธรรมและความซื่อสัตย์เป็นฐานสำคัญสำหรับบุคคลระดับครอบครัวจนถึงระดับรัฐ การประกอบอาชีพเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคประเทศไทย 4.0 จำเป็นต้องมีความพอประมาณ คือความพอดีโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ความมีเหตุผลจะต้องพิจารณาตัดสินใจอย่างมีเหตุผลถึงเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ มีภูมิคุ้มกันพร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น ในอนาคต ทั้งนี้จะต้องเสริมสร้างความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ โดยเฉพาะ ความรู้ด้านเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมi และนำความรู้เหล่านั้นมาวางแผนในการปฏิบัติ และจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

2. รูปแบบการจัดการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์โดยการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิธีวิทยาการจัดการเรียนรู้ ของนิสิตคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีองค์ประกอบดังนี้ (1) หลักการ (2) วัตถุประสงค์ (3) กระบวนการ (4) สาระการเรียนรู้ (5) การวัดและประเมินผล และ (6) การนำไปใช้ คุณภาพของรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด และ คู่มือการใช้รูปแบบโดยมีองค์ประกอบดังนี้ (1) บทนำ (2) แนวทางการจัดการเรียนรู้ และ (3) เครื่องมือที่ใช้วัดผลในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คุณภาพของคู่มือการใช้รูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด อาจเป็นเพราะรูปแบบการจัดการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์โดยการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิธีวิทยาการจัดการเรียนรู้ ของนิสิตคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องเป็นไปตามข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ จรรยาบรรณวิชาชีพและกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (Thai Qualifications Framework : TQF) ซึ่งกำหนดให้หลักสูตรการผลิตครูเป็นหลักสูตรมาตรฐาน (Standard-based Curriculum) ที่นำผลลัพธ์การเรียนรู้ (Learning Outcomes) มาใช้เป็นแนวทางในออกแบบการจัดการจัดการเรียนรู้และการประเมินผลการเรียนตามมาตรฐานวิชาชีพครู ซึ่งทักษะด้านวิธีวิทยาการจัดการเรียนรู้เป็นทักษะด้านเทคนิคต่าง ๆ เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ในหลายองค์ประกอบ เช่น ทฤษฎีการเรียนรู้และทฤษฎีการสอน ระบบการเรียนการสอน การจัดการเรียนรู้แบบต่างๆ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นความแตกต่างระหว่าง

บุคคล การออกแบบการจัดการเรียนรู้ ทักษะการจัดการเรียนรู้ การบริหารจัดการชั้นเรียน การใช้สื่อและนวัตกรรมการเรียนการสอนและการวัดและประเมินผลและที่สำคัญหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์อุบลราชธานี ได้นำความรู้ศาสตร์พระราชา มาประยุกต์ในการจัดการเรียนรู้โดยการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาศาสตร์พระราชากับการพัฒนาสังคม (The King's Pilosophy) ดังมีรายละเอียดรายวิชาว่าพระมหากษัตริย์กับการพัฒนาสังคมไทย การนำแนวทางการสอนของพระมหากษัตริย์ไปจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา พระมหากษัตริย์ผู้เป็นครูของแผ่นดิน แนวทางปรัชญาต่างๆ ที่ใช้ในการพัฒนาสังคม โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและพระราชกรณียกิจที่พัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิรัลพัชร วงศ์วัฒน์เกษม ธนภรณ์ แซ่ลิ่ม ณัทปภา สุริยะ สุวิจักขณ์ มั่นสารนียธรรมและพจน์ เจริญสันเทียะ (2566) ได้ศึกษาวิจัย ศาสตร์พระราชาสู่การบริหารการศึกษาที่ยั่งยืน ผลการศึกษา พบว่า องค์ความรู้ที่ได้จากโครงการตามพระราชดำริต่างๆ ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้ให้ไว้ เช่น ระเบิดจากข้างใน ปลูกป่าในใจคน พอเพียง ทำเป็นขั้นเป็นตอน เป็นต้น ดังนั้น "ศาสตร์พระราชา" ถือว่าเป็น "ศาสตร์แห่งชีวิต" เพราะบันทึกจากประสบการณ์จากการทรงงานที่ทำให้ประเทศไทยสามารถผ่านวิกฤตการณ์ต่างๆ มาได้ทุกมิติ สามารถน้อมนำไปสู่การปฏิบัติได้เป็นอย่างดี โดยศาสตร์พระราชามีพื้นฐานเบื้องต้นจากหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อันเป็นปรัชญาที่พระราชทานพระราชดำริชี้แนะ สามารถนำไปสู่เป้าหมายของการจัดการศึกษาในปัจจุบันได้โดยการสอดแทรกในการบริหารการศึกษาและการจัดการเรียนการสอน รวมไปถึงการนำไปปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่เย็นเป็นสุขของคนไทยทุกคน สรุปผล: องค์ความรู้จากโครงการตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้นำเสนอหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็น "ศาสตร์แห่งชีวิต," ส่งเสริมการปฏิบัติในการบริหารการศึกษาและการเรียนการสอนและส่งเสริมพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่เย็นเป็นสุขของคนไทย

3. (1) รูปแบบมีประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ 88.75/89.17 (2) นิสิตมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (3) ค่าดัชนีประสิทธิผล (E.I.) เท่ากับ 38.96และ (4) ความพึงพอใจของนิสิตที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ กมลฉัตร กล่อมอิ่ม (2563) ที่ได้ศึกษาพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิธีวิทยาการจัดการเรียนรู้สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู มีขั้นตอนการวิจัย 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ 2) สร้างและตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการจัดการเรียนรู้ 3) ศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักศึกษาวิชาชีพครู ชั้นปีที่ 3 คณะ

ครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ปีการศึกษา 2561 จำนวน 250 คน ซึ่งได้มาโดย การเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) ผลการศึกษาพบว่า 1) ข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ พบว่าการวิเคราะห์หลักสูตร การวิเคราะห์ผู้เรียน และการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ มีความเหมาะสมระดับมาก 2) ผลการสร้างและตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการจัดการเรียนรู้ มี 5 องค์ประกอบ คือ (1.1) หลักการ (1.2) วัตถุประสงค์ (1.3) สาระการเรียนรู้ (1.4) กิจกรรมการเรียนรู้ (1.5) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 ระเบิดจากข้างใน ขั้นที่ 2 มีส่วนร่วม ขั้นที่ 3 ทำตามลำดับ และขั้นที่ 4 มีภูมิคุ้มกัน 3) ผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ พบว่า (3.1) นักศึกษาวิชาชีพครูมีความรู้ความเข้าใจวิธีวิทยาการจัดการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 (3.2) นักศึกษาวิชาชีพครูมีสมรรถนะในการคิดออกแบบการจัดการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 และ (3.3) นักศึกษาวิชาชีพครูมีสมรรถนะการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

4. รูปแบบการจัดการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์โดยการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิธีวิทยาการจัดการเรียนรู้ ของนิสิตคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยภาพรวมมีระดับความสอดคล้องอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านมีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ที่เป็นเช่นนี้เป็นเพราะรูปแบบประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญ สอดคล้องกับรูปแบบการสอนของ Joyce and Weil (2000) องค์ประกอบของรูปแบบที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย ความเป็นมาและความสำคัญของรูปแบบแนวคิด/ทฤษฎีที่ใช้เป็นฐานในการพัฒนาหลักการของรูปแบบฯหลักการของรูปแบบฯวัตถุประสงค์ของรูปแบบฯ เนื้อหา/สาระการเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PAOR ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ขั้นวางแผน (Planning: P) ขั้นลงมือปฏิบัติ (Action : A) ขั้นสังเกตการณ์ (Observation: O) ขั้นสะท้อนผล (Reflection: R) และการวัดผลประเมินผล : ผลที่เกิดกับผู้เรียนโดยมุ่งเน้นใช้จัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์โดยการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิธีวิทยาการจัดการเรียนรู้ ของนิสิตคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพราะกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่สำคัญ ดังนี้

กระบวนการขั้นที่ 1 การระเบิดจากภายใน

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีดังนี้

1. จัดสภาพการณ์หรือส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักตนเองและสภาพแวดล้อมอย่างถ่องแท้

2. สร้างความตระหนักในคุณค่าของสิ่งที่จะเรียนรู้

3. กำหนดหมายของการเรียนรู้ตามสภาพความพอเพียงอย่างมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี

กระบวนการขั้นที่ 2 ศึกษาเงื่อนไขความรู้คู่คุณธรรม

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีดังนี้

1. เรียนรู้จากความรู้ ความคิดของผู้อื่น

2. เรียนรู้จากการปฏิบัติด้วยตนเอง

3. เรียนรู้ด้วยตนเองอย่างพินิจพิเคราะห์

กระบวนการขั้นที่ 3 นำสู่การปฏิบัติอย่างถูกต้องพร้อมปกป้องสังคม

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีดังนี้

1. วิเคราะห์ความจำเป็นของสิ่งที่เกี่ยวข้องหรือความต้องการ

2. ทบทวนความรู้ เลือกและปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคม

3. มีคุณธรรม อดทน ซื่อสัตย์ พากเพียร ให้งานสำเร็จ

กระบวนการขั้นที่ 4 ระดมตรวจสอบอย่างรอบคอบและพัฒนา

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีดังนี้

1. จัดสถานการณ์ให้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้

2. ส่งเสริมให้มีการนำเสนอผลงาน

3. วิเคราะห์ประเมินผลร่วมกัน

4. ปรับปรุงและเผยแพร่ผลงาน

เอกสารอ้างอิง

กมลฉัตร กล่อมอิ่ม. (2561). *เอกสารคำสอนการออกแบบการจัดการเรียนรู้.* เพชรบูรณ์: กลุ่มมาตรฐานวิชาชีพครูคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.

กมลฉัตร กล่อมอิ่ม. (2563). *การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิถีวิทยาการจัดการเรียนรู้สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู.* วารสารศึกษาศาสตร์, 31(2),168-180.

กันยารัตน์ รินศรี. (2562). *ศาสตร์พระราชากับการประกอบอาชีพ ในยุคประเทศไทย 4.0* วารสารธรรมวิชญ์ (การประชุมสัมมนาวิชาการระดับนานาชาติ). วารสารธรรมวิชญ์, 2(2), 257-268.

ไพฑูรย์ โพธิสาร. (2561). *ศาสตร์พระราชากับการพัฒนาการศึกษา.* วารสารมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์, 4, ฉบับเสริมครบรอบ 12 , 9-21.

ราชกิจจานุเบกษา. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560.* กรุงเทพมหานคร.

วิรัลพัชร วงศ์วัฒน์เกษม ธนภรณ์ แซ่ลิ่ม ณัทปภา สุริยะ สุวิจักขณ์ มั่นสารนียธรรม และ พจน์ เจริญสันเทียะ. (2566). *ศาสตร์พระราชา...สู่การบริหารการศึกษาที่ยั่งยืน. Interdisciplinary Academic and Research Journal,* 3(6), 317-330

สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2551). *เรียนรู้หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.* กรุงเทพฯ: บริษัท 21 เซ็นจูรี่.

Joyce, B. and Weil, M. (2000). *Model of teaching*. (6th ed.). (New York : Allyn & Bacon.

การวิเคราะห์แนวคิดอนิจจลักษณะในขันธ์ 5 ตามหลักพุทธปรัชญา

ANALYZE OF THE IMPERMANAENCE IN FIVE AGGREGATE BUDDHIST PHILOSOPHY

[1]พระทนงศักดิ์ มทฺทโว, [2]จักรพรรณ วงศ์พรพวัณ และ [3]สุวิน ทองปั้น

[1]PhraThanongsak Mattawo, [2]Chakkapan Wongpornpavan and [3]Suwin Thongpun

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahaculalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]phrathanongsak1@gmail.com

Received: June 25, 2024; **Revised**: November 4, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาขันธ์ 5 ตามหลักพุทธปรัชญา 2) เพื่อศึกษาอนิจจลักษณะในขันธ์ 5 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์อนิจจลักษณะในขันธ์ 5 เก็บรวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา หนังสือสำคัญทางพุทธปรัชญา และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์และประมวลเป็นองค์ความรู้ ผลการศึกษาพบว่า 1. ขันธ์ 5 ตามหลักพุทธปรัชญา ประกอบไปด้วย รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณพุทธปรัชญายอมรับว่ามนุษย์มีองค์ประกอบกายกับใจ หรือรูปกับนาม พระพุทธเจ้าทรงแสดงขันธ์ 5 เพื่อความเข้าใจถึงเรื่องของชีวิตและดำรงอยู่ และการดับทุกข์ได้จากการพิจารณาขันธ์ 5 2. อนิจจลักษณะในขันธ์ 5 อนิจจลักษณะ คือ ลักษณะที่ไม่เที่ยง สังขารทั้งหลายเกิดขึ้นแล้ว มีความเสื่อมสลายเปลี่ยนแปลงไป อนิจจะหรืออนิจจัง หากแต่ลักษณะที่ปรากฏในขันธ์ 5 ย่อมเข้าใจถึงลักษณะที่สำคัญ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ไม่เที่ยง เพราะมีสภาวะสิ้นไป เป็นทุกข์ เพราะมีสภาวะเป็นภัย เป็นอนัตตา เพราะมีสภาวะไม่มีแก่นสาร 3. วิเคราะห์อนิจจลักษณะในขันธ์ 5 ตามหลักพุทธปรัชญา

---

[1] นิสิต สาขาวิชาปรัชญา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยเขตขอนแก่น

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์สาขาวิชาปรัชญา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยเขตขอนแก่น

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์สาขาวิชาปรัชญา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยเขตขอนแก่น

อนิจจลักษณะ ครอบคลุมทั้งสังขารที่มีวิญญาณครองและไม่มีวิญญาณครอง หากเป็นสิ่งมีชีวิต คือ มนุษย์และสรรพสัตว์ ย่อมจะแก่ เจ็บ ตายขึ้นอยู่กับอายุขัยจะช้าหรือเร็วทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับกรรมที่ได้ทำไว้ ถ้าเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิต เช่น โลก ต้นไม้ ภูเขา หรือวัตถุอื่น ๆ ย่อมมีอันทรุดโทรม แตกสลาย แปรสภาพไปจากเดิมในที่สุด

คำสำคัญ: ขันธ์ 5, อนิจจลักษณะ, พุทธปรัชญา

Abstract

This research has 3 objectives: 1) To study the 5 aggregates according to Buddhist philosophy 2) To study the characteristics of impermanence in the 5 aggregates 3) To study and analyze the characteristics of impermanence in the 5 aggregates. Data were collected from the Tripitaka, commentaries, commentaries, important books on Buddhist philosophy, and related research documents, and analyzed and compiled into knowledge. The results of the study found that: 1. According to Buddhist philosophy, the 5 aggregates consist of form, feeling, perception, mental formations, and consciousness. Buddhist philosophy accepts that humans have the components of body and mind, or form and name. the Lord Buddha taught the 5 aggregates for the understanding of life and existence, and the cessation of suffering from the contemplation of the 5 aggregates. 2. Impermanence in the 5 aggregates Impermanence refers to the characteristics of impermanence. all aggregates arise and decay, change, and are impermanent. but the characteristics that appear in the 5 aggregates are understood as important characteristics: form, feeling, perception, mental formations, and consciousness. they are impermanent because they have a state of extinction, suffering because they are a state of danger, and not-self because they have a state of no essence. 3. analyze the characteristics of impermanence in the 5 aggregates according to Buddhist philosophy. Impermanence covers both aggregates with and without consciousness. If they are living things, such as humans and animals, they will grow old, get sick, and die, depending on their lifespan, whether it is slow or fast, depending on the karma they have done. If they are inanimate objects, such as the world, trees, mountains, or other objects, they will eventually deteriorate, break apart, and change from their original state.

Keyword : Five aggregate, Impermanence, Buddhist philosophy

บทนำ

พุทธปรัชญาเป็นปรัชญาระบบหนึ่งในปรัชญาตะวันออก ก่อกำเนิดขึ้นในประเทศอินเดีย เจ้าชายสิทธัตถะแห่งกรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ผู้ที่เกิดความสงสัยในสภาพปัญหาชีวิตของ มนุษย์ เมื่อเล็งเห็นสภาวะที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ คือ ความแก่ ความเจ็บ และความตายว่าทำไมมนุษย์ ต้องตกอยู่ในสภาพเช่นนั้นด้วย ปัญหาเหล่านี้เป็นสภาพปัญหาที่ประจักษ์ในชีวิต และถูกมองว่าเป็นเรื่องปกติของมนุษยชาติ ไม่มีใครตั้งข้อสงสัยว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ไม่มีใครคิดที่จะแก้ปัญหานี้ เพราะไม่คิดว่าเป็นปัญหาชีวิตจึงมองว่าเป็นเรื่องธรรมดาของชีวิต แต่สำหรับเจ้าชายสิทธัตถะเมื่อได้พบเห็นสภาพปัญหาเหล่านี้ กลับทรงเห็นว่านี่คือ ปัญหาใหญ่สำหรับมนุษย์ และเมื่อทรงมองย้อนกลับเข้าหาพระองค์ว่าจะทรงตกอยู่ในสภาวะเช่นนั้นด้วยเช่นกัน พระองค์ทรงไม่สามารถยอมรับสภาพปัญหาเช่นนี้ได้ หลักพุทธปรัชญาชีวิตของมนุษย์ประกอบด้วยขันธ์ 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ แต่ละอย่างตกอยู่ในอำนาจแห่งไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่มีส่วนใดส่วนหนึ่งของเบญจขันธ์นี้ เป็นของเที่ยง เป็นสุข และเป็นอัตตา ตัวตน โดยขันธ์ 5 หรือ เบญจขันธ์ คือ ส่วนประกอบ 5 อย่างที่รวมเข้าเป็นชีวิต เป็นกองแห่ง รูปธรรมและนามธรรมห้าหมวดที่ประชุมกันเข้าเป็นหน่วยรวม ซึ่งบัญญัติเรียกว่า สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา-เขา เป็นต้น ซึ่งเมื่อพระพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ทรงแสดงธรรมนี้(ให้พิจารณาอยู่เนื่องๆ) เป็นส่วนมากแก่สาวก ครั้งแรกทรงแสดงแก่ปัญจวัคคีย์ (อนัตตลักษณะสูตร) ที่ป่าอิสิปตนมิคทายวัน อันเป็นผลให้ทั้ง 5 ท่านบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์

มนุษย์เป็นเพราะขันธ์ทั้ง 5 มาประกอบกันเข้า แต่จะหาตัวตน ที่แท้จริงของมนุษย์นั้นไม่ได้เลย เพราะขันธ์ทั้งห้า และสามารถทำให้เข้าใจในเรื่องขันธ์ 5 (เบญจขันธ์) นั้นได้จะต้องอาศัยหลักขันธ์ 5 เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของมนุษย์ การทำความเข้าใจกระบวนการของขันธ์ 5 ได้ปรากฏในหลักฐานคัมภีร์วิสุทธิ มรรคได้ให้ความหมายว่า “สรีระร่างกาย เรียกว่าอัตภาพ อีกอย่างหนึ่งขันธ์ทั้ง 5 เรียกว่าอัตภาพ เพราะขันธ์ทั้ง 5 นั้นเป็นแดนอาศัยให้เกิดสมมติบัญญัติต่างๆ ขึ้น สัตว์เหล่าใดนับเนื่องอยู่ในอัตภาพ นั้น คือกำหนดตั้งลงในอัตภาพนั้น เพราะฉะนั้นสัตว์เหล่านั้นจึงเรียกว่า ผู้มีอัตภาพ” ขันธ์ 5 ที่เป็นภายใน และอายตนะภายในเป็นสำคัญทั้งอายตนะภายในและอายตนะภายนอก เป็นการมองทั้งชีวิตและสิ่งทั้งปวงที่ชีวิตเกี่ยวข้อง คือว่าด้วยชีวิตและโลกทั่วไปทั้งหมดทั้งสิ้น ขันธ์ 5 หรืออัตภาพร่างกายของมนุษย์ 5 ประการ ได้แก่ กองรูปหรือรูปขันธ์ กองเวทนา หรือเวทนาขันธ์ กองสัญญาหรือสัญญาขันธ์ กองสังขารหรือสังขารขันธ์ และกองวิญญาณหรือ วิญญาณขันธ์ (วิสุทฺธิ. (ไทย) 1/256/457) กล่าวโดยย่อ คือ รูปนาม เป็นองค์ประกอบของชีวิตที่ดำเนินไปตามเหตุปัจจัย โดยใน ส่วนของรูปขันธ์ จัดเป็นรูปบางทีเรียกว่า รูปธรรม เป็นสิ่งที่เห็นได้ด้วยตาสัมผัสได้ด้วยกาย ส่วนอีก 4 ขันธ์ที่เหลือ คือ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และ

วิญญาณขันธ์ จัดเป็นนาม แปลว่า น้อมไปสู่อารมณ์ เป็นอรูปธรรมหรือขันธ์ที่ไม่มีรูป บางทีเรียกว่า นามธรรม เป็นสิ่งที่กำหนดรู้ได้ด้วยใจ ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตา

คัมภีร์พระไตรปิฎกที่ปรากฏในอาทิตตสูตร (วิ.ม. (ไทย) 4/54/63.) พระพุทธเจ้าทรงแสดงในลักษณะที่ว่า ขันธ์ 5 เป็นสิ่งที่ร้อน อย่างไรก็ตามพระพุทธองค์ทรงแสดงใน ลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงความสุขที่เกิดจากขันธ์ 5 และแสดงถึงความสุขนั้นว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์มีความแปรปรวน เป็นธรรมดาเป็นส่วนมาก เนื่องจากบุคคลส่วนมากติดอยู่ในความสุขที่เกิดจากขันธ์ 5 พระพุทธองค์มิได้ทรงปฏิเสธความสุข แต่พระพุทธองค์ทรงแสดงต่อไปว่า ความสุขที่ได้นั้นไม่เที่ยง ความสุขนี้จะนำโทษมาให้ในเวลาต่อมาเมื่อบุคคลเห็นโทษแห่งขันธ์ 5 แล้วถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดี ในการพัฒนาจิตใจ เช่น ในสัตตัฏฐานสูตร (ส .ข. (ไทย) 17/57/87) พระพุทธเจ้าตรัสถึงความหมายแห่งความเกิด ความดับและปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่งรูป และตรัสมีภิกษุทูลถามปัญหากับพระผู้มีพระภาคในเรื่องต่อไปนี้ ในปุณณมสูตรว่า เรื่องขันธ์ 5 มูลเหตุแห่งขันธ์5 ฉันทราคะ ชื่อของขันธ์ 5 เหตุปัจจัยแห่งการบัญญัติ ขันธ์ 5 สักกายทิฏฐิเหตุไม่มีสักกายทิฏฐิคุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากขันธ์ 5 ไม่มีอหังการ มมังการ และมานานุสัย และเรื่องกรรมที่อนัตตากระทำถูกต้องอัตตา ธาตุเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของทุกๆ สรรพสิ่ง ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต รวมถึงอายตนะด้วยเช่นกัน การประจวบหรือบรรจบพร้อมกันแห่งอายตนะ อารมณ์ และวิญญาณ เรียกว่า ผัสสะ ซึ่งเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดกระบวนการรับรู้ ดังนั้น จึงไม่ควรยึดมั่นถือมั่นในธาตุที่ประกอบขึ้นตามเหตุปัจจัยนั้น เพราะเป็นเหตุแห่งความทุกข์ การทำหน้าที่ของอายตนะ ทำให้เกิดความรู้ซึ่งเกิดจากการเชื่อมต่อระหว่างอายตนะ ภายนอกกับอายตนะภายใน เมื่ออายตนะภายในซึ่งเป็นแดนรับรู้กระทบกับอารมณ์ คืออายตนะ ภายนอกซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกรู้ ก็จะเกิดความรู้เฉพาะด้านของอายตนะแต่ละอย่างขึ้น เรียกว่า วิญญาณ หมายถึงความรู้แจ้งคือรู้อารมณ์นั่นเอง

เมื่อขันธ์ 5 ประกอบด้วยอายตนะกับจุดมุ่งหมายของชีวิต มีจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของชีวิตคือ ความสิ้นทุกข์ และมีจุดมุ่งหมายสูงสุดคือความสิ้นทุกข์คือนิพพาน ควรหมั่นฝึกฝนพัฒนาจิตใจให้เกิดสติปัญญา จะค่อยๆ นำชีวิตให้ห่างไกลความทุกข์มากขึ้นๆ ส่วนแนวทางการสำรวมอายตนะก็คือการฝึกฝนสติให้รู้เท่าทันความจริงของธรรมชาติผ่านทางอายตนะ มีส่วนประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งของชีวิต ที่ทำหน้าที่ เป็นใหญ่ในการรับรู้อารมณ์ต่างๆ เพราะทุกอย่างอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ เกิดจากเหตุปัจจัยปรุงแต่ง และต้องดับสลายไปในที่สุดเช่นเดียวกัน (พุทธทาสภิกขุ,2538:220) จึงเป็นการดับที่แท้จริง คือเป็นการดับที่ชนิดที่เรียกว่าได้ว่า นิพพานโดยแท้จริง เป็นสิ่งที่ต้องทำให้ปรากฏ ให้รู้จักให้ปรากฏขึ้นมา ให้การดับนี้เป็นที่ปรากฏขึ้นมา ให้การดับนี้เป็นที่ปรากฏขึ้นมาเพียงแต่รู้อยู่เฉยๆ ว่าเป็นอย่างนั้นๆ ไม่ได้ ต้องทำให้มีการดับของกิเลส หรือรากเหง้าของกิเลส หรือว่าความเคยชินของการที่จะเกิดกิเลสแล้วจะเรียกอย่างไรก็ได้ (พุทธทาสภิกขุ, 2516:226)

การทำงานพื้นฐานดังกล่าวเหล่านี้ล้วนมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของร่างกาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การหายใจซึ่งได้แก่ลมที่ผ่านจมูกเข้าไปในภายใน และลมที่ผ่านจมูกออกไปภายนอก เรียกว่า ลมหายใจเข้า ลมหายใจออก (อสฺสาโส ปสฺสาโส) ซึ่งมีจิตเป็นสมุฏฐานอย่างเดียว เช่นเดียวกับการมองเห็นรูปธาตุหรือ รูปารมณ์ในครั้งหนึ่งๆ การทำงานของร่างกายเหล่านี้ล้วนมีปัจจัย มาจากการทำงานของวาโยธาตุ (ธาตุลม) ดังหลักฐานในคัมภีร์สัมโมหวิโนทนีว่า “เมื่อจิตเกิดขึ้นว่า จักแลดูข้างหน้า วาโยธาตุ อันมีจิตเป็นสมุฏฐานกับด้วยจิตนั้นนั่นแหละ ยังความเคลื่อนไหว (วิญญัตติ รูป) แห่งรูปให้เกิดขึ้นทันทีนั้นเอง หนังตาอันเป็นส่วนเบื้องล่าง ก็จมลงข้างล่าง หนังตาอันเป็นส่วน เบื้องบน ก็จะเลิกขึ้นไปเบื้องบน ด้วยอำนาจแห่งการแผ่ขยายไปของวาโยธาตุอันเป็นการกระทำของ จิต ใครๆ ชื่อว่า เปิด (ตา) อยู่ด้วยเครื่องยนต์ มิได้มี ในลำดับนั้น จักขุวิญญาณ ก็เกิดขึ้นยังทัสสนกิจให้ สำเร็จอยู่”(อภิ.วิ.อ. (ไทย) 78/740/401.) ดังนั้นการศึกษาวิเคราะห์อนิจจลักษณะในขันธ์ 5 จะส่งผลทำให้ทราบถึงแนวคิดสำคัญของขันธ์ 5 และอนิจจลักษณะ มีความเป็นมาอย่างไร และวิเคราะห์ให้เห็นถึงอนิจจลักษณะของขันธ์ 5 ในเชิงของพุทธปรัชญา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาขันธ์ 5 ตามหลักพุทธปรัชญา
2. เพื่อศึกษาอนิจจลักษณะในขันธ์ 5 ตามหลักพุทธปรัชญา
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์อนิจจลักษณะในขันธ์ 5 ตามหลักพุทธปรัชญา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการวิเคราะห์อนิจจลักษณะในขันธ์ 5 ตามหลักพุทธปรัชญา โดยอาศัยข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา หนังสือสำคัญทางพุทธปรัชญา และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์และประมวลเป็นองค์ความรู้ สำคัญตามหลักพุทธปรัชญา มีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเอกสาร

1.1 ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล ผู้วิจัยมุ่งศึกษาด้วยการค้นคว้าข้อมูลชั้นปฐมภูมิจากคัมภีร์ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส เป็นหลัก รวมถึงข้อมูลชั้นทุติยภูมิจากตำรา หนังสือ บทความ วารสาร เอกสาร งานวิทยานิพนธ์งานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

1.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาด้วยขันธ์ 5 ในพุทธปรัชญา เถรวาท ศึกษาอนิจจลักษณะในขันธ์ 5 และวิเคราะห์อนิจจลักษณะในขันธ์ 5 ตามหลักพุทธปรัชญา

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยของนันทิยา นางงาม (2551) เป็นแนวทางพัฒนาเครื่องมือวิจัยและศึกษาเอกสารจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วให้อาจารย์ที่ปรึกษาทำการตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสม ได้แก่

2.1 แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) ใช้สัมภาษณ์กลุ่มเชี่ยวชาญและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการวิเคราะห์อนิจจลักษณะในขันธ์ 5 ตามหลักพุทธปรัชญาและด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และแบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured Interview)

2.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยการเลือกผู้ให้ข้อมูลจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป โดยตั้งกรอบแนวคิดและรูปแบบการสนทนาเพื่อแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับอนิจจลักษณะในขันธ์ 5 ตามหลักพุทธปรัชญา โดยคัดเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านปรัชญาจำนวน 5 ท่าน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูลจากการบันทึกรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม โดยจำแนกข้อมูลแยกประเด็นออกตามความมุ่งหมายของการวิจัยที่ตั้งไว้ และตรวจสอบความสมบูรณ์ความถูกต้องอีกครั้งหนึ่ง ว่าข้อมูลที่ได้มีความครบถ้วนเพียงพอและพร้อมแก่การนำไปวิเคราะห์สรุปผลแล้วหรือไม่ ในกรณีที่ข้อมูลที่ได้มามีความไม่สอดคล้อง กับวัตถุประสงค์โดยผู้วิจัยจะใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) และหากมีข้อมูลส่วนใด ที่ยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ผู้วิจัยก็จะทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดหายไป การศึกษาวิจัยการวิเคราะห์อนิจจลักษณะในขันธ์ 5 ตามหลักพุทธปรัชญา ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์จากภาคสนามนำมาดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลวัตถุประสงค์ ประเด็นที่กำหนดไว้จุดมุ่งหมายของการแล้วนำเสนอข้อมูลที่ได้มาสรุปอภิปรายผลในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องวิเคราะห์อนิจจลักษณะในขันธ์ 5 ตามหลักพุทธปรัชญา ผลการวิจัยดังนี้

1.ขันธ์ 5 คือ รูป ขันธ์ เวทนาขันธ์สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์และวิญญาณขันธ์ ที่อิงอาศัยกันและกัน ต้องมีทั้งกายและใจ จึงจะเป็นชีวิต พุทธปรัชญาจะถือว่าจิตส าคัญกว่ากาย แต่ก็มิได้หมายถึงว่ากายไม่สำคัญ พุทธปรัชญาถือว่ากายสำคัญเช่นเดียวกัน เพราะจิตจะทำงานหรือรู้อารมณ์ต่างๆ เช่น รู้ว่าได้ยิน หรือรู้ว่าได้กลิ่นเป็นต้นไม่ได้ถ้าขาดกาย การประพฤติผิดและมีการประพฤติถูก มีความทุกข์และมีความสุข มีความหลุดพ้นและความไม่หลุดพ้น เรื่องความชั่ว ความดี ความทุกข์ ความสุข ตลอดจนการบรรลุธรรมชั้นต่าง ๆ เป็นต้นนั้น ต่างก็เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมกันของกายและจิตทั้งสิ้น พุทธปรัชญามีทัศนะว่ามนุษย์นั้นประกอบด้วยสิ่งสำคัญ 2 ส่วนคือ กายกับจิตรวมกันเกิดเป็นมนุษย์ และยังสามารถแบ่งแยกย่อยออกได้อีกกล่าวคือกองแห่งขันธ์ 5 ประกอบด้วย รูป เวทนา สัญญา สังขารและวิญญาณ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้รวมกันเรียกว่า มนุษย์ หากพิจารณาในทัศนะพุทธปรัชญาแล้วจะพบว่ามนุษย์เป็นผลสืบเนื่องมาจากกิเลสอันทำให้ชีวิต ต้องประสบกับการเวียนว่ายในวัฏฏะไม่รู้จบสิ้น มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่และก็ดับไป อันเป็นกฎของ ธรรมชาติขันธ์ทั้ง 5 ประการเป็นความจริงที่มีอยู่โดยตกอยู่ภายใต้แห่งไตรลักษณ์

2. อนิจจลักษณะในขันธ์ 5 ตามหลักพุทธปรัชญา อนิจจลักษณะ ได้แก่ลักษณะที่ไม่เที่ยงของรูป-นาม รูปที่เป็นอนิจจลักษณะ รูปที่เป็นทุกขลักษณะ รูปที่เป็นอนัตตลักษณะ ส่วนที่เป็นรูปได้แก่ ร่างกาย พฤติกรรม และส่วนประกอบรูปธรรมทั้งหมด การดำชีวิตของมนุษย์จากอดีตจนถึงปัจจุบัน และต่อไปสู่อนาคตนั้น ไม่อาจจะปฏิเสธได้ว่าประโยชน์และความสุขคือเป้าหมายสูงสุดของชีวิต ซึ่งมีบทบาทที่ผลักดันจิตส่วนลึกของมนุษย์อยู่ เพราะมนุษย์มีความเห็นแก่ตัว คิดและทำเพื่อตนเอง เพื่อหมู่คณะของตนซึ่งเป็นศูนย์รวมของปัญหาต่างๆ แต่ในแนวตรงกันข้ามก็เป็นผลดีสำหรับชีวิตที่จะพบกับความสุขของชีวิตเช่นเดียวกัน เพราะสุขหรือทุกข์เกิดมาจากสิ่งที่อยู่ภายในตัวมนุษย์นั้นเอง คือ จิต ซึ่งมีสภาพที่รับรู้อารมณ์ที่เสพแล้วเป็นทุกข์เพราะอวิชชาเป็นสิ่งปิดบังความจริงเอาไว้ ในพุทธปรัชญามีคำสอนที่เป็นหลักปฏิบัติเพื่อบรรลุจุดหมายปลายทางในระดับต่างๆ แต่จุดหมายปลายทางระดับต่างๆ นั้น อาจสรุปลงได้เป็น 3 ระดับ คือ (1) ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ จุดมุ่งหมายที่เป็นประโยชน์ในปัจจุบัน (2) สัมปรายิกัตถประโยชน์ จุดมุ่งหมายที่เป็นประโยชน์ในอนาคต และ (3) ปรมัตถประโยชน์ จุดมุ่งหมายที่เป็นประโยชน์ยิ่งหรืออย่างสูงสุด พุทธปรัชญากล่าวว่า การพัฒนาขันธ์ 5 เพื่อให้ความโง่เขลาของผู้เรียนลดน้อยลงและหมดไปในที่สุด และให้อยู่ในสังคมอย่างเป็นคนเก่ง คนดี และคนมีความสุขในโลกปัจจุบันและอนาคต

3. วิเคราะห์อนิจจลักษณะในขันธ์ 5 ตามหลักพุทธปรัชญา อนิจจตา (Impermanence) ความไม่เที่ยง ความไม่คงที่ ความไม่ยั่งยืน ภาวะที่ เกิดขึ้นแล้วเสื่อมและสลายไป อนิจจลักษณะ ที่มีปรมัตถอารมณ์นั้นเป็นไฉน บุคคลใดเพียรเพ่ง พิจารณาขันธ์ 5 อยู่อย่างไม่ขาดสาย จนเกิดความรู้สึกอย่างชัดแจ้งว่า เมื่อรูปกระทบตา อาการเห็น เกิดขึ้นขณะหนึ่งแล้วก็ดับไป เมื่อกลิ่นกระทบจมูก อาการรู้กลิ่นเกิดขึ้นขณะหนึ่งแล้วก็ดับไป เมื่อเย็น ร้อน อ่อน แข็ง กระทบกาย อาการสัมผัสเกิดขึ้นขณะหนึ่งแล้วก็ดับไป เมื่อธรรมารมณ์กระทบใจ อาการรู้สึกเกิดขึ้นขณะหนึ่งแล้วก็ดับไป ธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นขณะหนึ่งแล้วก็ดับไป ดังกล่าวนี้ สักแต่ ว่าเป็นสภาวะ หาใช่มีสัตว์มีบุคคลเป็นผู้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รู้รส รู้สัมผัส ได้นึกคิดอย่างใดไม่ และโดยที่ สภาวะเหล่านี้เกิดขึ้นแล้วดับไปนี้แหละเรียกว่า อนิจจัง ดังนั้นอนิจจลักษณะหรือคำว่าอนิจจัง พุทธปรัชญากล่าวว่าการรู้อะไรว่าเป็นอะไรถึงที่สุดนั้น คือรู้ว่าสิ่งทั้งปวงไม่เที่ยง ลักษณะที่ไม่เที่ยง เฉพาะคำว่า อนิจจ คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคให้ความหมายว่า“ชื่อว่าไม่เที่ยง เพราะมีสภาวะสิ้นไป” พระพุทธเจ้าจะตรัสถึงขันธ์ ธาตุ อายตนะ เป็นต้นว่า ไม่เที่ยง อันเป็นการตรัสถึงอนิจจลักษณะซึ่งเป็นสังขตลักษณะของสังขตธรรม เช่น ทรงแสดงแก่พระราธะว่า “ก็อะไรเล่าชื่อว่าไม่เที่ยง เธอพึงละความพอใจในสิ่งนั้น คือ จักขุไม่เที่ยง เธอพึงละความพอใจในจักขุ นั้น รูปไม่เที่ยง เธอพึงละความพอใจในรูปนั้น” ความไม่เที่ยงเพราะมีเหตุ 4 อย่าง ดังนี้

ก. อุปฺปาทวนฺตโต เพราะมีความเกิดขึ้นแล้วเสื่อมไป

ข. วิปริณามโต เพราะมีความแปรปรวนไป

ค. ตาวกาลิกโต เพราะกินเวลาเพียงชั่วครู่เดียว

ง. นิจฺจปฏิกฺเขปโต เพราะปฏิเสธความเที่ยง ตรงกันข้ามกับนิจจะ

พิจารณาในเชิงปรัชญา อนิจจัง ความไม่คงที่ ความเปลี่ยนแปลง ทุกสิ่งทุกอย่างไม่คงที่ ทุกสิ่งทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไป “สุทฺธิ ธมฺมา ปวตฺตนฺติ” ธรรมชาติโดยแท้ย่อมเปลี่ยนแปลงไป คือมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในทางปริมาณและในทางคุณภาพ (Quantitative and Qualitative change) โดยเปลี่ยนแปลงจากสภาวธรรมอย่างหนึ่ง ไปสู่สภาวธรรมอีกอย่างหนึ่งเรื่อยไป จนกว่ารูปธรรมนามธรรมนั้นๆ จะสิ้นสุดยุติลงตามอายุขัยของสิ่งนั้น ๆ กล่าวได้ว่าอนิจจลักษณะ คือลักษณะไม่เที่ยง ลักษณะสิ้นไป ลักษณะที่มีแล้วกลับไม่ มี ของสังขตธรรมทั้งหลาย ซึ่งมีเหตุประกอบ 4 ประการ คือ มีความเกิดขึ้นแล้วเสื่อมไป มีความ แปรปรวนไป กินเวลาเพียงชั่วครู่เดียว และปฏิเสธความเที่ยงหรือขัดแย้งกับนิจจะ

สรุปได้ว่า อนิจจตา คือ ความไม่เที่ยง ความไม่คงที ความเปลี่ยนแปลง ธรรมชาติโดยแท้ย่อม เปลี่ยนแปลงไป คือ มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในทางปริมาณและในทางคุณภาพ โดยเปลี่ยนแปลงจาก สภาวธรรมหนึ่ง ไปสู่สภาวธรรมอีกอย่างหนึ่งเรื่อยไป จนกว่ารูปธรรมนามธรรมนั้น จะสิ้นสุดยุติลงตาม อายุขัยของสิ่งนั้น ทุกสิ่งจึงเป็นของชั่วคราว เปลี่ยนแปลงค้านกับความเที่ยง อนิจจ

ลักษณะ ลักษณะที่เป็นอนิจจะ, ลักษณะที่แสดงอนิจจัง ลักษณะที่เห็น (แสดง) ว่าเป็นของไม่เที่ยง ไม่คงที่ ได้แก่ (1) เป็นไปโดยการเกิดขึ้น และสลายไป คือ เกิดดับๆ มี แล้วก็ ไม่มี (2) เป็นของแปรปรวน คือ เปลี่ยนแปลงแปรสภาพไปเรื่อย ๆ (3) เป็นของชั่วคราว อยู่ได้ชั่วขณะๆ (ตามเหตุปัจจัยของแต่ละสังขาร จึงมีวงจรชีวิตของสังขารต่างๆไม่เท่ากัน) (4) แย้งต่อความเที่ยง คือ โดยสภาวะของมันเองก็ปฏิเสธความเที่ยงอยู่ในตัว

อภิปรายผล

การอภิปรายผลวิจัย สามารถอภิปรายแต่ละประเด็นตามวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 3 ข้อ ได้ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. ขันธ์ 5 ประกอบด้วยฝ่ายรูปและฝ่ายนาม มาประชุมรวมกันอย่างพึ่งพาอาศัยเป็นปัจจัย กันและกัน เป็นตัวตนหรือชีวิตขึ้น กล่าวคือยังต้องทำงานประสานกันเป็นเหตุปัจจัยแก่กันและ กันไป ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่เป็นกระบวนการหรือกระบวนธรรมอันสำคัญยิ่งในการดำเนินชีวิต ก่อให้เกิดทุกข์หรืออุปาทานขันธ์ 5 ที่เกิดแล้วดับ เกิดแล้วดับๆ ในวงจรปฏิจจสมุปบาท อันคือทุกข์ที่ประกอบด้วยอุปาทานที่ธรรมของพระองค์ท่านสั่งสอนเพื่อให้ดับสนิทไป เพื่อความสุข อันสะอาด สงบ บริสุทธิ์ยิ่งเหนือสุขใด ๆ สอดคล้องกับงานเขียนของพระพรหมคุณาภรณ์ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับเรื่องไตรลักษณ์ไว้ในหนังสือ “พุทธธรรม” ว่า พระพุทธเจ้าตรัสสอนเรื่องไตรลักษณ์ว่ากฎธรรมชาตินี้เป็นธาตุ คือภาวะที่ทรงตัวอยู่โดยธรรมดา เป็นธรรมฐิติ คือภาวะที่ตั้งอยู่หรือยืนตัวเป็นหลักแน่นอนอยู่โดยธรรมดา เป็นธรรมนิยาม คือกฎ ธรรมชาติหรือกำหนดแห่งธรรมดา ไม่เกี่ยวกับผู้สร้างผู้บันดาล หรือ การเกิดขึ้นของศาสนาหรือศาสดาใด ๆ กฎธรรมชาตินี้แสดงฐานะของศาสดาในความหมายของพุทธธรรมด้วยว่าเป็นผู้ค้นพบกฎเหล่านี้ แล้วนำมาเปิดเผยชี้แจงแก่โลก สำหรับไตรลักษณ์นั้น มีพุทธพจน์ แสดงหลักไว้ในรูปของกฎธรรมชาติ ว่าดังนี้“ตถาคต (พระพุทธเจ้า) ทั้งหลาย จะอุบัติหรือไม่ก็ตาม ธาตุ (หลัก) นั้นก็ดำรงอยู่ เป็นธรรมฐิติเป็นธรรมนิยามว่า 1. สังขารทั้งปวง ไม่เที่ยง... 2. สังขารทั้งปวง เป็นทุกข์ ... 3. ธรรมทั้งปวง เป็นอนัตตา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559:62-63)

2. อนิจจลักษณะในขันธ์ 5 คำว่าอนิจจตา หมายถึง ความไม่เที่ยงคือมีความผันแปรไป เปลี่ยนแปลงไป ความไม่คงที่ หรือไม่แน่นอนของสังขาร ในงานวิจัยนี้ หมายถึง ความไม่เที่ยงของสังขารสอดคล้องกับงานเขียนของปิ่น มุทุกันต์ได้แสดงทัศนะของไตรลักษณ์ไว้ในหนังสือ “พุทธศาสตร์” ว่า ลักษณะทั้งสาม ที่เรียกว่า ไตรลักษณ์นี้ มีอยู่ในทุกสิ่งทุกอย่าง ที่เป็นสังขารคือของที่ผสมขึ้นจากหลายอย่างรวมกัน ไม่ใช่ธาตุอย่างเดียวล้วน ๆ สิ่งใดเป็นสังขาร สิ่งนั้นก็ตกอยู่ในไตร

ลักษณ์นั่นเอง (ปิ่น มุทุกันต์, 2535:206) และงานเขียนของท่านสุชีพ ปุญญานุภาพ ได้กล่าวถึงเรื่องไตรลักษณ์ไว้ในหนังสือ“พระไตรปิฎกฉบับสำหรับ ประชาชน”ว่า พระพุทธเจ้าทรงตรัสแก่ปัญจวัคคีย์ ในอนัตตลักขณสูตร คือ 1) รูป (ร่างกาย) เวทนา (ความรู้สึกสุข ทุกข์ หรือเฉย ๆ) สัญญา (ความจำได้หมายรู้) สังขาร (ความคิดหรือเจตนา) วิญญาณ (ความรู้อารมณ์ทางตา หู เป็นต้น) ไม่ใช่ตน ถ้าเป็นตน ก็จะบังคับ บัญชาให้เป็นอย่างนี้ ไม่เป็นอย่างนั้น ได้ เพราะไม่ใช่ตน จึงบังคับบัญชาไม่ได้ 2) แล้วตรัสถามให้ตอบ เป็นข้อๆ ไปว่า ขันธ์ 5 มีรูปเป็นต้น นั้น เที่ยงหรือไม่เที่ยง ไม่เที่ยง สิ่งที่ไม่เที่ยงเป็นทุกข์หรือสุข เป็น ทุกข์ สิ่งใดไม่เที่ยงเป็นทุกข์ มีความ แปรปรวนไปเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะตามเห็นว่า นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นตัวตนของเรา ไม่ควร 3) ตรัสสรุปว่า เพราะเหตุนั้น ควรเห็นด้วยปัญญาอันชอบว่า รูปเป็นต้นนั้น ทุกชนิดไม่ใช่ของเรา เราไม่ได้เป็นนั่น นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา 4) ตรัสแสดงผลว่าอริยสาวกผู้เห็นอย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายในรูปเป็นต้นนั้น เมื่อเบื่อหน่ายก็คลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัดจึงหลุดพ้น เมื่อหลุดพ้นก็รู้ว่าหลุดพ้น แล้วรู้ว่าสิ้นชาติ อยู่จบพรหมจรรย์ทำหน้าที่เสร็จแล้ว ไม่ต้องทำหน้าที่อะไรเพื่อความเป็นอย่างนี้อีก (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2543:214)

3.วิเคราะห์อนิจจลักษณะในขันธ์ 5 อนิจจัง (สิ่งที่ไม่เที่ยง) ได้แก่ ปัญจขันธ์ เพราะความที่ปัญจขันธ์เหล่านั้นมีความ เกิดขึ้นเสื่อมไปและเป็นอื่นไป อนิจจลักษณะ มีลักษณะที่ไม่เที่ยง สังขารทั้งหลายเกิดขึ้นแล้ว มีความเสื่อมสลายเปลี่ยนแปลงไป อนิจจะหรืออนิจจัง แปลว่าไม่เที่ยง อนิจจัง เป็นคำที่บ่งถึงสิ่งทั้งปวงว่าไม่เที่ยง ส่วนอนิจจตา บ่งถึงสภาพหรือภาวะของสิ่งทั้งปวงว่าไม่เที่ยง ลักษณะที่แสดงถึงความไม่เที่ยงเรียกว่าอนิจจลักษณะ อนิจจลักษณะ ครอบคลุมทั้งสังขารที่มีวิญญาณครองและไม่มีวิญญาณครอง หากเป็น สิ่งมีชีวิต คือ มนุษย์และสรรพสัตว์ ย่อมจะแก่ เจ็บ ตาย ขึ้นอยู่กับอายุขัยจะช้าหรือเร็วทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับกรรมที่ได้ทำไว้ด้วย ถ้าเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิต เช่น โลก ต้นไม้ ภูเขา หรือวัตถุอื่นๆ ย่อมมีอันทรุดโทรม แตกสลาย แปรสภาพไปจากเดิมในที่สุด อนิจจัง ความไม่เที่ยง คือความเปลี่ยนแปลง ความไม่หยุดอยู่กับที่ ความคงทนอยู่ใน สภาพเดิมไม่ได้ของสรรพสิ่งต่าง ๆ สอดคล้องกับงานเขียนของพุทธทาสภิกขุในหนังสือ คู่มือมนุษย์ กล่าวว่า การรู้อะไรว่าเป็นอะไรถึงที่สุดนั้น คือรู้ว่าสิ่งทั้งปวงไม่เที่ยงเป็นทุกข์ ไม่ใช่ ตัวตน เมื่อรู้โดยแท้จริงแล้ว ก็จะเกิดความรู้โดยชนิดที่จิตใจจะไม่อยากได้อะไร ไม่อยากเป็นอะไรด้วยความยึดถือ แต่ถ้าต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งใดๆ ที่เรียกกันว่า “ความมี ความเป็น” บ้าง ก็เข้าไปเกี่ยวข้องด้วยสติสัมปชัญญะ โดยอำนาจของปัญญาไม่ได้เกี่ยวข้องด้วยอำนาจของตัณหา เพราะฉะนั้นจึงไม่มีความทุกข์ (พุทธทาสภิก, 2546:31)

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

วงจรชีวิตของมนุษย์มีเกิด แก่ เจ็บ ตาย เพราะสังขารร่างกายและจิตใจที่รวมกันเรียกว่า ขันธ์ 5 อันประกอบไปด้วยรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เมื่อมนุษย์รู้จักขันธ์ 5 อย่างแท้จริงจะพิจารณาเห็นความเป็นไปและเข้าใจสภาวะในแต่ละวัน แต่ละอารมณ์ความรู้สึก และมุ่งขัดเกลากิเลส ตัณหา อุปาทานที่กลัดกลุ้มในขันธ์ทั้ง 5

อนิจจะลักษณะในขันธ์ 5 เป็นลักษณะของการเกิดขึ้นระหว่างสองหลักธรรมในองค์ประกอบที่ดำเนินไปลักษณะเดียวกัน คือ หลักธรรมในไตรลักษณ์องค์ประกอบที่ 1 ในข้อที่ว่า อนิจจัง หรือที่เรียกว่าอนิจจลักษณะ ผสมกับขันธ์ 5 ซึ่งจะเห็นความเปลี่ยนไปตลอดเวลา เมื่อสังเกตร่างกายและสภาวะจิตใจของตนเองในทุกๆ ครั้งก็จะมองเห็นถึงความเปลี่ยนแปลง

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ และศรันยา แสงลิ้มสุวรรณ. (2555).*การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน,* ใน วารสารนักบริหาร (Executive Journal). ปกที่ 32 ฉบับที่ 4 (ตุลาคม-ธันวาคม)

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ.(2540).*วิถีไทย :การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม.* กรุงเทพฯ: โครงการวิถีทรรศน์.

เดชา บุญค้า.(2539). *การวางแผนผังบริเวณ, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์.*กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.* พิมพ์ครั้งที่ 34. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธทาส อินฺทปญฺโญ.(2546). *คู่มือมนุษย์.* กรุงเทพฯ:ธรรมสภา.

ปิยะวดี หิริมกมล. (2545).*พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อการท่องเที่ยวในจังหวัดสุโขทัย,* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. *(2549). การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.* กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซน์.

อนุรักษ์ ปัญญานุวัตน์. (2542). *แผนปฏิบัติพัฒนาการท่องเที่ยวเชียงราย พะเยา แพร่ น่าน.* เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2543). *พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน.* กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร

ETHICAL LEADERSHIP OF ADMINISTRATORS AND ITS IMPACT ON THE MANAGEMENT OF BUDDHIST SCHOOLS UNDER THE PRIMARY EDUCATIONAL SERVICES OFFICE, SAMUT SAKHON

[1]มาริษา ปานลา, [2]สมชัย ชวลิตธาดา และ [3]วิเชียร อินทรสมพันธ์

[1]Marisa Panla, [2]Somchai Chavalitthada and [3]Wichian Intarasompun

[1]มหาวิทยาลัยธนบุรี, ประเทศไทย

[1]Thonburi University, Thailand

[1]gingeqd@gmail.com

Received: June 27, 2024; **Revised**: November 4, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหาร 2) ระดับการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ และ 3) ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำนวน 340 คน จากประชากร 2,273 คน สุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิตามสัดส่วนของประชากร เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ด้วยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ระดับการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร โดย

---

[1]นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยธนบุรี

[2]อาจารย์ ดร. หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธนบุรี

[3]รองศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ประจำ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

ภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก 3) ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สามารถพยากรณ์การบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร ได้ร้อยละ 83.30

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม, การบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ, สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร

Abstract

This research aims to: 1) investigate the ethical leadership traits of administrators; 2) assess the management practices of Buddhist schools; 3) explore the impact of administrators' ethical leadership on the management of these schools. The sample included 340 school administrators and teachers from a population of 2,273 people. Stratified random sampling based on the proportion of opinions, and data was collected through a questionnaire. Statistical analysis involved calculating frequencies, percentages, means, standard deviations, and performing Stepwise Multiple Regression Analysis. The findings indicate that; 1) Overall, the ethical leadership level among administrators is high, with the highest averages in the aspect of respecting others, followed by adherence to honesty and integrity. The aspect of fostering cooperation within the group scored the lowest; 2) The management level of Buddhist schools is also rated high overall, with the highest scores in the development of students according to the Tri-Sikha system, followed by preparation activities. Continuous improvement and development scored the lowest; 3) Ethical leadership significantly influences the management of Buddhist schools, with a predictive ability of 83.30% at the statistical significance level of .01.

Keyword: Ethical leadership, Management of Buddhist schools, Primary Educational Services Office, Samut Sakhon

บทนำ

ในสภาวะของสังคมไทยในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ววิวัฒนาการสมัยใหม่เข้ามาสู่สังคม ความเจริญต่างก็ทยอยเข้ามาอย่างมากมาย ซึ่งสิ่งที่จะตามมาย่อมหนีไม่พ้นกับความเสื่อมโทรมทางด้านวัฒนธรรมและประเพณี รวมถึงคุณธรรม จริยธรรมในตัวของบุคคล สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันที่มีความสำคัญที่สุดในสังคมไทย ครอบครัวแต่ละครอบครัวจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สังคมจะดีหรือไม่ดี สืบเนื่องจากผู้อยู่ในสถาบันครอบครัวเป็นอันดับแรก ซึ่งมนุษย์เราจะดีได้นั้นขึ้นอยู่กับพื้นฐานของครอบครัวเป็นหลักและสถาบันการศึกษาเป็นอีกหนึ่งสถาบันที่สำคัญอย่างยิ่งกับสังคมไทยในปัจจุบัน ซึ่งเกี่ยวข้องกับแบบแผนการขัดเกลาคุณธรรม จริยธรรมและการถ่ายทอดวัฒนธรรมการให้ความรู้เพื่อการดำเนินชีวิตที่ดีในสังคมแม้สังคมเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด ก็สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ เพราะการศึกษาจะนำพาให้รู้จักคิด รู้จักทำ ดังนั้น การผลิตบุคลากรให้เป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ และมีคุณธรรมจริยธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตในสังคมยุคปัจจุบัน ทำให้ต้องกลับมามองที่การศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการผลิตบุคลากร ให้สอดคล้องกับสังคมยุคปัจจุบันที่ต้องเผชิญเมื่อจบการศึกษา

สอดคล้องกับพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 หมวด 5 การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ มาตรา 79 ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า ในการบริหารองค์การต่างๆ ให้ผู้บังคับบัญชาซึ่งในสถานศึกษา คือ ผู้อำนวยการสถานศึกษา แสดงพฤติกรรมในการทำงานหรือการกระทำการใดๆ เช่น การบริหารงานแต่ละฝ่าย การประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างแก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาและต้องพัฒนาผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาให้เป็นผู้ที่มีความรู้ในเนื้อหาสาระที่ต้องจัดการเรียนการสอนรวมถึงรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย มีทักษะ มีเจตคติที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจรรยาบรรณวิชาชีพที่เหมาะสม เพื่อให้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติหน้าที่ราชการอย่างมีประสิทธิภาพ มีประสิทธิผล และเกิดความก้าวหน้าแก่ราชการ ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ ก.ค.ศ. กำหนด และมาตรา 80 ได้ระบุไว้ชัดเจนว่า ให้มีการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาก่อนทำการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งบางตำแหน่ง เช่น ครู ผู้อำนวยการสถานศึกษา เป็นต้น และบางวิทยฐานะ เช่น วิทยฐานะชำนาญการ ชำนาญการพิเศษ เป็นต้น เพื่อเป็นการพัฒนาตนให้มีความรู้ที่เพิ่มพูนมากขึ้น มีทักษะ มีเจตคติที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจรรยาบรรณวิชาชีพที่เหมาะสมในการดำรงตำแหน่งในระดับที่มากขึ้น ซึ่งส่งผลทำให้การปฏิบัติหน้าที่เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และความก้าวหน้าแก่ราชการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547: 51) และสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ในข้อที่ 3 เป็นจุดมุ่งหมายทางการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมไทยในแง่ทางการศึกษาให้

เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ นั่นคือได้ฝึกกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และคุณธรรม จริยธรรม คือให้เป็นผู้ที่มีจิตสำนึกในความดี ความถูกต้อง และมีศีลธรรม ประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดีของสังคมไทย รู้รักสามัคคีและร่วมมือผนึกกำลังมุ่งสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560, หน้า ฉ)

สืบเนื่องจากการปฏิบัติตนตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาทำให้พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา เป็นองค์ประกอบหลักและมีความสำคัญยิ่งในการขับเคลื่อนสถานศึกษาให้ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในรูปแบบของการพัฒนางานและพัฒนากำลังคนให้มีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถ ภาวะผู้นำเป็นเรื่องของการแสดงพฤติกรรมของผู้นำในการโน้มน้าวให้บุคลากรปฏิบัติตนให้เหมาะสมและถูกต้อง โดยยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม ไม่อคติหรือแสดงพฤติกรรมมที่เป็นในทางทุจริต ซึ่งการเป็นบุคคลที่มีกฎเกณฑ์ เป็นบุคคลที่สามารถทำให้เกิดความยุติธรรมและเป็นธรรมกับทุกคน การกระทำหรือแสดงพฤติกรรมโดยมีภาวะผู้นำทางด้านจริยธรรมตลอดเวลา พฤติกรรมด้านจริยธรรมของผู้นำนั้นจะทำให้เกิดบรรยากาศการพัฒนาได้เป็นอย่างดี (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2560, หน้า 15)

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมมีความสำคัญต่อองค์การ คือ การทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีความพึงพอใจและพร้อมในความร่วมมือในการปฏิบัติงานต่าง ๆ ตามที่ผู้นำมอบหมายได้อย่างเต็มใจ นำไปสู่การทุ่มเทการทำงานด้วยความยินดีเพื่อบรรลุเป้าหมายองค์การ ทำให้การบริหารจัดการเป็นไปด้วยความราบรื่น ส่งเสริมให้องค์การมีความก้าวหน้า เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ส่งผลถึงความเข้มแข็งขององค์การและการประสบความสำเร็จทั้งเรื่องงานและการขับเคลื่อนองค์การ ซึ่งแนวคิดของ Northouse (2010, pp. 387-393) ได้สรุปไว้ว่าภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม ประกอบด้วย 1) การเคารพให้เกียรติผู้อื่น 2) การให้บริการคนอื่น 3) การแสดงออกถึงความยุติธรรม 4) การยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต 5) การเสริมสร้างความร่วมมือในกลุ่ม เมื่อผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมที่เหมาะสมต่อการบริหารการศึกษาในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพแล้วนั้น ส่งผลถึงบุคลากรในสถานศึกษาซึ่งเป็นกำลังหลัก เป็นบุคคลที่เป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการศึกษาและการบริหารงานต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน

การบริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำเอาหลักธรรมและแนวคิดของพระพุทธศาสนามาเป็นองค์ประกอบของการพัฒนามนุษย์ในสถานศึกษา โดยผ่านการจัดสภาพการเรียนรู้ของสถานศึกษาที่มีความชัดเจน เพียกพร้อมที่จะนำหลักธรรมมาสู่ การปฏิบัติในสถานศึกษาและนำแนวพุทธธรรมมาพัฒนาจริยธรรมผู้เรียน มีการวางแผนและนำมาปฏิบัติให้มีศีล สมาธิ ปัญญา โดยมีข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา รวมไปถึงผู้บริหารสถานศึกษาเป็นแบบอย่างที่ดีพ่อแม่ ผู้ปกครองมีส่วนร่วมให้ผู้เรียนที่บรรลุตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษา

แห่งชาติซึ่งผู้เรียนจะต้องเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข อ่อนโยน ทันสมัย ทันโลกและสามารถเอาตัวรอดได้ด้วยสติปัญญาเมื่อเผชิญหน้ากับอุปสรรคในชีวิต ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์กับเพื่อนมนุษย์และเป็นการเชิดชูสิ่งที่สถานศึกษาทำอยู่แล้ว ขยายผลให้ออกสู่วงกว้างขึ้นจนเต็มแผ่นดินไทย (สิริกร มณีรินทร์, 2547, หน้า 1)

การบริหารสถานศึกษาโดยใช้รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธจึงเป็นการบริหารที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้การพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานดังกล่าวบรรลุผลสำเร็จ กระทรวงศึกษาธิการจึงสนับสนุนให้สถานศึกษาพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนควบคู่กันกับการพัฒนาทุกด้านอย่างเป็นองค์รวม ทั้งด้านกายภาพ สังคม จิตใจ และปัญญา ซึ่งแนวคิดของกระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 18-22) ประกอบด้วย 1) การเตรียมการ มีการวางแผนก่อนการดำเนินงาน เช่น ประชุม ทำข้อตกลงร่วมกัน 2) การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ 3) การพัฒนาผู้เรียนตามระบบไตรสิกขา 4) การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด 5) การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง 6) การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน การนำหลักธรรมและแนวคิดของพุทธศาสนามาเป็นองค์ประกอบของการพัฒนามนุษย์ในสถานศึกษาและกระทรวงศึกษาธิการปรารถนาให้เป็นจุดสำคัญของการนำคุณค่ามหาศาลของพระธรรมมาสู่สังคมไทยโดยผ่านการจัดสภาพและการเรียนรู้ของโรงเรียนที่มีความชัดเจน

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าวจะเห็นว่าการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธเป็นเรื่องจำเป็นในพัฒนาความสามารถของบุคลากรที่เกี่ยวข้องทางการศึกษา โดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษาให้มีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในการบริหารจัดการศึกษาที่จะก่อให้เกิดแรงผลักดันให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ ทำให้ประสิทธิผลในการบริหารงานดำเนินไปอย่างเป็นรูปธรรม ผู้บริหารสถานศึกษาต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก ผู้วิจัยจึงมีคำถามที่จะศึกษาว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารมีด้านใดบ้างที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร เพื่อนำไปสู่การวางแผนพัฒนาปรับปรุงกระบวนการจัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธในโรงเรียนและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการปฏิบัติงาน อันส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของนักเรียนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร

2. เพื่อศึกษาระดับการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร

3. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร

วิธีดำเนินการวิจัย

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้การวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนหนองบัวแดงวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ จำนวน 10 คน ปีการศึกษา2565 ซึ่งผ่านเครื่องมือการคัดกรองว่าเป็นเด็กบกพร่องทางด้านการเรียนรู้

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร กลุ่มตัวอย่างมาจากประชากรโดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ใช้ระดับอำเภอของสถานศึกษาเป็นชั้นภูมิ กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Taro Yamane ได้กลุ่มตัวอย่างเป็นจำนวน 340 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (questionnaire) สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากร จำนวน 1 ชุด แบ่งออกเป็น 3 ตอน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามในเรื่องเกี่ยวกับ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ตำแหน่ง วิทยฐานะ และประสบการณ์ในการทำงาน ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบปลายปิดให้เลือกตอบ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร ตามแนวคิดของ Northouse (2010) ประกอบด้วย 5 ตัวแปร ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert's rating scale)

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร ตามแนวคิดของ กระทรวงศึกษาธิการ (2546) ประกอบด้วย 6 ตัวแปร ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert's rating scale)

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลสถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของการตอบคำถามเพื่อจะดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือได้แก่ การหาค่าความเที่ยงตรง (Content Validity) โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และการหาค่าความเชื่อมั่น สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน การวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis)

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร โดยภาพรวมวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร (โดยภาพรวม) (n = 340)

	ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหาร	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับที่
1.	ด้านการเคารพให้เกียรติผู้อื่น	4.37	0.65	มาก	1
2.	ด้านการให้บริการคนอื่น	4.31	0.64	มาก	4
3.	ด้านการแสดงออกถึงความยุติธรรม	4.32	0.66	มาก	3
4.	ด้านการยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต	4.36	0.66	มาก	2
5.	ด้านการเสริมสร้างความร่วมมือในกลุ่ม	4.29	0.68	มาก	5
	รวม	**4.33**	**0.66**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =4.33 ,S.D. =0.66) เมื่อพิจารณาตามตารางเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการเคารพให้เกียรติผู้อื่น มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.37 ,S.D. = 0.65) รองลงมาได้แก่ ด้านการยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต ($\bar{X}$ = 4.36 ,S.D. = 0.66) ส่วนด้านการเสริมสร้างความร่วมมือในกลุ่ม มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X}$ = 4.29 ,S.D. = 0.68)

2. ผลการศึกษาระดับการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร โดยภาพรวม ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร(โดยภาพรวม) (n = 340)

	การบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับที่
1.	ด้านการเตรียมการ	4.39	0.66	มาก	2
2.	ด้านการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ	4.32	0.69	มาก	3
3.	ด้านการพัฒนาผู้เรียนตามระบบไตรสิกขา	4.45	0.70	มาก	1
4.	ด้านการดูแลสนับสนุนใกล้ชิด	4.31	0.67	มาก	4
5.	ด้านการปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง	4.27	0.66	มาก	6
6.	ด้านการประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน	4.28	0.66	มาก	5
	รวม	**4.35**	**0.68**	มาก	

จากตารางที่ 2 พบว่าระดับการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.35 , S.D. = 0.68)

เมื่อพิจารณาตามตารางเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการพัฒนาผู้เรียนตามระบบไตรสิกขา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ =4.45 , S.D. = 0.70) รองลงมาด้านการเตรียมการ ($\bar{X}$ = 4.39 , S.D. = 0.66) ส่วนด้านการปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X}$ = 4.27 , S.D. = 0.66)

3. ผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร โดยภาพรวม ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์อำนาจทำนายของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร (n = 340)

ตัวแปรทำนาย	b	β	t	p
1. ค่าคงที่ (Constant)	20.275	-	7.691	.000
2. ด้านการให้บริการคนอื่น (X_2)	1.675	.369	6.642	.000
3. ด้านการเสริมสร้างความร่วมมือในกลุ่ม (X_5)	1.373	.318	7.388	.000
4. ด้านการยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต (X_4)	.765	.114	3.210	.001
5. ด้านการแสดงออกถึงความยุติธรรม (X_3)	.686	.131	2.895	.004
6. ด้านการเคารพให้เกียรติผู้อื่น (X_1)	.367	.087	2.612	.009
R = .914 , R^2 = .835 , R^2_{adj} = .833 , F_{change} = 6.822 df1 = 1 , df2 = 334 , Sig. < 0.01 , $SE_{est.}$ = 3.78181 , a = 20.275				

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 พบว่า ตัวแปรภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหาร ด้านการให้บริการคนอื่น (X_2) ด้านการเสริมสร้างความร่วมมือในกลุ่ม (X_5) ด้านการยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต (X_4) ด้านการแสดงออกถึงความยุติธรรม (X_3) และด้านการเคารพให้เกียรติผู้อื่น (X_1) สามารถร่วมกันทำนายสามารถร่วมกันทำนายตัวแปรการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ ได้ร้อยละ 83.50 (R^2 =.835)

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เมื่อปรับค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการพยากรณ์ที่มีค่าเท่ากับ 3.78181 (SE_{est} =3.78181) พบว่า ปัจจัยทั้งหมดสามารถร่วมกันทำนายตัวแปรการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ ได้ถึงร้อยละ 83.30 (R^2_{adj} = .833) ส่วนอีกร้อยละ 16.70 เกิดจากอิทธิพลของตัวแปรอื่นที่ไม่นำมาเป็นตัวแปรอิสระในการศึกษาครั้งนี้ ตัวแปรที่มีอิทธิพลในการทำนายสูงสุด คือ ด้านการให้บริการคนอื่น (β =.369) รองลงมา ได้แก่ ด้านการเสริมสร้างความร่วมมือในกลุ่ม (β =.318)

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่องภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ระดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อมีการพิจารณาในรายละเอียด พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการเคารพให้เกียรติผู้อื่น รองลงมาคือ ด้านการยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต ส่วนด้านการเสริมสร้างความร่วมมือในกลุ่ม มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจาก ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมซึ่งมีความสำคัญต่อสถานศึกษา โดยให้การยอมรับในความรู้ ความสามารถของครู ให้ครูได้ปฏิบัติงานอย่างเต็มศักยภาพ ปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อให้พฤติกรรมหรือการแสดงออกนั้นเป็นไปในทางที่ถูกต้อง เหมาะสม และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ รณชัย ปินใจ (2564, หน้า 64) วิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทุกด้าน ส่วน สุทธิพงษ์ ตาสาโรจน์ (2564, หน้า 84) พบว่า ระดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ยังสอดคล้องกับ ธีรเนศ อนุภัทร์ (2566, หน้า 76) พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารในเครือข่ายเมืองสตูล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล ทุกด้านอยู่ในระดับมาก

2. ระดับการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อมีการพิจารณาในรายละเอียด พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการพัฒนาผู้เรียนตามระบบไตรสิกขา รองลงมาคือ ด้านการเตรียมการ ส่วนด้านการปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ที่เป็นเช่นนี้อาจ

เนื่องมาจาก ผู้บริหารสถานศึกษาได้เห็นถึงความสำคัญของการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนด้วยการพัฒนาผู้เรียนตามระบบไตรสิกขา มีความมุ่งมั่นในการจัดกระบวนการต่าง ๆ ในการบริหารสถานศึกษาที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผลสูงสุด โดยการนำหลักการบริหารทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารงาน ให้ดำเนินการเป็นไปอย่างถูกวิธีและเป็นสิ่งที่ดีงามตามความเหมาะสม ก่อเกิดประโยชน์ในการพัฒนาของสถานศึกษาต่อไป ซึ่งผลงานวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูอุปถัมภ์พัฒนกิจ (2556, หน้า 89) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานของผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 และ เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินงานของผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 และ เขต 2 มีสภาพโดยรวมอยู่ในระดับมาก ส่วน ธีรยุทธ แก้วประสพ (2557, หน้า 99) พบว่า ระดับการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธตามทฤษฎีระบบ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

3. ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร ซึ่งได้แก่ ด้านการให้บริการคนอื่น (X_2) ด้านการเสริมสร้างความร่วมมือในกลุ่ม (X_5) ด้านการยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต (X_4) ด้านการแสดงออกถึงความยุติธรรม (X_3) และด้านการเคารพให้เกียรติผู้อื่น (X_1) สามารถพยากรณ์ การบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร ได้ร้อยละ 83.30 เป็นเช่นนี้อาจเนื่องจาก ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร ให้ความสำคัญกับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมและการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งมีการนำมาปรับใช้ตามบริบทของแต่ละสถานศึกษา ใช้ทั้งความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในการตัดสินใจ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สถานศึกษา ทำให้บุคลากรเกิดการยอมรับและความศรัทธาในผู้บริหารสถานศึกษา เป็นไปในทางที่ถูกต้อง เหมาะสมทั้งในทางศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมและทางกฎหมาย ดังที่ กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 3) ได้กล่าวว่า โรงเรียนวิถีพุทธดำเนินการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ที่อยู่บนพื้นฐานหลักไตรสิกขา นั่นคือ ศีล สมาธิ ปัญญา โดยมีการจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการหลักไตรสิกขา เพื่อสอดแทรกให้กับผู้เรียนได้เข้าใจถึงการเรียนในเชิงวิถีพุทธ ซึ่งการจัดการเรียนการสอนนั้น มีการพัฒนาโดยผ่าน “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” ตามหลักของโรงเรียนวิถีพุทธ คือ มีปัญญา มีความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ เห็นคุณค่าแท้จริงของการเรียนรู้ มีการใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญาเพื่อให้ได้ความรู้มา รวมทั้งมีวัฒนธรรมเมตตาในการดำรงชีวิตกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิต โดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตร นั่นคือ เป็นผู้คอยอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ เป็นผู้ปลูกฝังจิตสำนึกของการเป็นคนที่มีคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงามตามหลักไตรสิกขา

ของทางพุทธศาสนานอกจากนี้ สิริกร มณีรินทร์ (2547, หน้า 1) ได้กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษาจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำเอาหลักธรรมและแนวคิดของพระพุทธศาสนามาเป็นองค์ประกอบของการพัฒนามนุษย์ในสถานศึกษา โดยผ่านการจัดสภาพการเรียนรู้ของสถานศึกษาที่มีความชัดเจนเพียกพร้อมที่จะนำหลักธรรมมาสู่ การปฏิบัติในสถานศึกษาและนำแนวพุทธธรรมมาพัฒนาจริยธรรมผู้เรียน มีการวางแผนและนำมาปฏิบัติให้มีศีล สมาธิ ปัญญา โดยมีข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา รวมไปถึงผู้บริหารสถานศึกษาเป็นแบบอย่างที่ดี พ่อแม่ ผู้ปกครองมีส่วนร่วมให้ผู้เรียนที่บรรลุตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติซึ่งผู้เรียนจะต้องเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข อ่อนโยน ทันสมัย ทันโลกและสามารถเอาตัวรอดได้ด้วยสติปัญญาเมื่อเผชิญหน้ากับอุปสรรคในชีวิต ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์กับเพื่อนมนุษย์และเป็นการเชิดชูสิ่งที่สถานศึกษาทำอยู่แล้ว ขยายผลให้ออกสู่วงกว้างขึ้นจนเต็มแผ่นดินไทย ซึ่งสอดคล้องกับ กนกอร ดุมชัยภูมิ (2557, หน้า 77) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมทุกด้านอยู่ในระดับมากได้แก่ ด้านความเป็นธรรม/ ความยุติธรรม ด้านการแบ่งปันอำนาจ ด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืน ด้านการให้คำแนะนำทางจริยธรรม ด้านความชัดเจนในบทบาทหน้าที่ และด้านการปฏิบัติตนอย่างมีศักดิ์ศรี ยกเว้นด้านสัมพันธสภาพกับบุคคลอยู่ในระดับปานกลาง และ 2) ครูที่มีวุฒิการศึกษาประสบการณ์ในการทำงานและทำงานในโรงเรียนขนาดต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไกรศร รักสวน (2559, หน้า 85) ได้ทำการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษามีความสัมพันธ์ในทางบวกอยู่ในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานโรงเรียน วิถีพุทธในสถานศึกษา มีจำนวน 3 ด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 รวมถึงงานวิจัยของ วิรัตน์ ธรรมโหร (2564, หน้า 109) ได้ทำการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับการบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาในระดับสูงมาก อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) = .916 แสดงว่าตัวแปรทั้งสอง มีความสัมพันธ์ในระดับสูงมาก และปัจจัยทางชีวสังคมและภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมส่งผลต่อการบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ.05 โดยปัจจัยทางชีวสังคมและภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมทุกด้านร่วมกันพยากรณ์การบริหารเชิงพุทธของผู้บริหาร

สถานศึกษาได้ร้อยละ 84.00 โดยภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมพยากรณ์ได้สูงสุด และปัจจัยทางชีวสังคมตามลำดับ

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการสังเคราะห์จากงานวิจัย ผู้วิจัยได้องค์ความรู้จากการสังเคราะห์งานวิจัยปรากฏเป็น PLRCT MODEL สามารถสรุปได้ดังนี้ P=Planning ผู้บริหารหรือครูทุกตำแหน่งจำเป็นต้องวางแผนงานของตนเองเพื่อเกิดการทำงานที่ได้ประสิทธิภาพ L=Learning การเรียนรู้เกิดจากการลงมือปฏิบัติและเก็บสะสมความรู้เหล่านั้นนำมาสร้างเป็นงาน R=Relationship ผู้บริหารและครูต้องมีการปฏิสัมพันธ์กันในด้านการทำงานภายในสถานศึกษาเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นและไว้วางใจซึ่งกันและกัน C= Communication การสื่อสารให้เข้าใจในเป้าหมายที่จะทำร่วมกันเป็นสิ่งสำคัญต่อการทำงานของผู้บริหารและครู T = Teamwork การทำงานเป็นทีมต้องอาศัยความร่วมมือของทุกคนในสถานศึกษา เพื่อดำเนินการทำให้บรรลุตามเป้าประสงค์ที่ได้ตั้งไว้

เอกสารอ้างอิง

กนกอร ดุมชัยภูมิ. (2557). *ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ.* กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).

กระทรวงศึกษาธิการ. (2547). *พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พุทธศักราช 2547.* กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

ไกรศร รักสวน. (2559). *ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร.

ธีรเนศ อนุภัทร์. (2566). *ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในเครือข่ายเมืองสตูล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

ธีรยุทธ แก้วประสพ. (2557). *การบริหารโรงเรียนวิถีพุทธตามทฤษฎีระบบสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานีเขต 2.* บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

พระครูอุปถัมภ์พัฒนกิจ. (2556). *สภาพการดำเนินงานของผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 และ เขต 2.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรังสิต.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2560). *ความเป็นผู้นำทางการศึกษา.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รณชัย ปินใจ. (2564). *ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 3.* บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยพะเยา.

วิรัตน์ ธรรมโหร. (2564). *ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมที่ส่งผลต่อการบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สิริกร มณีรินทร์. (2547). *เสวนาแนวพุทธปาฐกถาและปุจฉา-วิสัชชนา เรื่อง "การศึกษาแนวพุทธ-โรงเรียนวิถีพุทธ".* ม.ป.ท.

สุทธิพงษ์ ตาสาโรจน์. (2564). *ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24.* บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

John W. Best. (1970). *Research in Education.* New York: Prentice. Inc.

Northouse, P.G. (2010). *Leadership Theory and Practice.* 5th ed. Thousand Oaks California: SAGE Publication.

Taro Yamane (1973). *Statistics : An Introductory Analysis.* Third Editio. New York : Harper and Row Publication.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

ตัวละครเอกชายในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ : ภาพลักษณ์ และอุดมการณ์

MALE MAJOR CHARACTERS IN LITERATURE APPRECIATION : IMAGE AND IDEOLOGY

[1]อาริญา เภาโพธิ์ และ [2]กีรติ ธนะไชย

[1]Ariya Phaopo and [2]Keerati Dhanachai

[1]มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ประเทศไทย

[1]Mahasarakham University, Thailand

[1]ariyaphaopo@gmail.com, [2]keerati@msu.ac.th

Received: June 11, 2024; **Revised**: November 21, 2024; **Accepted**: December 31,2024

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพลักษณ์และอุดมการณ์ที่นำเสนอผ่านตัวละครเอกชายในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 โดยศึกษาจากตัวบทวรรณคดีจำนวนทั้งสิ้น 16 เรื่อง 17 ตัวละคร และนำเสนอข้อมูลโดยพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า ภาพลักษณ์ตัวละครเอกชายที่ปรากฏในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ จำแนกได้ 11 ภาพลักษณ์ ได้แก่ ภาพลักษณ์ผู้มีความอดทนเพียรพยายาม ภาพลักษณ์ผู้จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และชาติบ้านเมือง ภาพลักษณ์ผู้กล้าหาญ ภาพลักษณ์ผู้หลงใหลในอำนาจ ภาพลักษณ์พ่อที่เสียสละเพื่อลูก ภาพลักษณ์ผู้ใช้อารมณ์ตัดสินปัญหา ภาพลักษณ์ผู้หลงในวัฒนธรรมตะวันตก ภาพลักษณ์ผู้เสียสละ ภาพลักษณ์ของผู้ลุ่มหลงในความรัก ภาพลักษณ์ผู้เห็นแก่ตัวและภาพลักษณ์ผู้ซื่อสัตย์ ส่วนอุดมการณ์ที่นำเสนอผ่านตัวละครเอกชายที่พบมากที่สุดคือ อุดมการณ์รักชาติ อุดมการณ์พระมหากษัตริย์ อุดมการณ์ความรัก และอุดมการณ์ทางอำนาจ

คำสำคัญ : หนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์, ภาพลักษณ์, ตัวละครเอกชาย, อุดมการณ์

---

[1]นักศึกษาปริญญาโท สาขาการสอนภาษาและวรรณกรรมไทย คณะมนุษยศาสตรและสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คณะมนุษยศาสตรและสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Abstract

This thesis aims to investigate the Image and ideologies presented through male major characters in Thai language textbooks for Literature, specifically those used in Secondary school levels 1-6. The study examines literary texts included totaling 16 stories with 17 characters. The data were analyzed through descriptive findings. The result of the research follows: the male male major characters in Thai language textbooks for Literature in Secondary school levels 1-6 are characterized by 12 distinct images. Theses include images of perseverance and diligence, loyalty and patriotism towards the monarch and nation, courage, craftmanship and artistic knowledge, information with power, self-scrificing fathers, emotional problem-solving, fascination with Western culture, sacrifice, being overwhelmed by love, self-centeredness, and honesty. Thepredominant ideologies conveyed through these male major characters are patriotism, loyalty to the monarch, love and power

Keywords: Thai language textbook Literature, Image, Ideology, Male major characters

บทนำ

วรรณคดีไทยเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของคนไทย และเป็นเครื่องมือที่แสดงให้เห็นถึงความมีอารยธรรมของชาติ เปรียบเสมือนกระจกที่คอยสะท้อนความเป็นอยู่ของผู้คน วิถีชีวิตสังคม วัฒนธรรมของแต่ละยุคสมัย จุดมุ่งหมายในการเรียนและศึกษาวรรณคดีนั้นนอกจากทำให้ผู้อ่านได้รับรู้เนื้อหาและสุนทรียภาพด้านต่างๆ แล้วยังทำให้ผู้เรียนได้รับรู้ถึงความเป็นอยู่และวัฒนธรรมอันดีงามของคนในชาติ อีกทั้งยังเป็นการฝึกให้ผู้เรียนมีการนำข้อคิดที่ได้จากการอ่านและศึกษาวรรณคดีมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิต ดังนั้นความสำคัญของวรรณคดีจึงไม่ได้มีประโยชน์ในด้านของการจรรโลงใจเท่านั้น แต่วรรณคดียังสามารถทำให้ผู้อ่านได้วิเคราะห์ตีความคุณค่าของวรรณคดีเรื่องนั้นๆ จากความสำคัญดังกล่าว หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จึงได้กำหนดให้ผู้เรียนเรียนรู้วรรณคดีและวรรณกรรม โดยการวิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรมเพื่อศึกษาข้อมูล แนวความคิดคุณค่าของงานประพันธ์ และเพื่อความเพลิดเพลิน ซึ่งได้ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด ค่านิยมขนบธรรมเนียมประเพณี เรื่องราวของสังคมในอดีต และความงดงามของภาษา เพื่อให้เกิดความซาบซึ้งและภูมิใจในบรรพบุรุษที่ได้สั่งสมสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2551 : 3)

จึงกำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ รวมทั้งตัวชี้วัดกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยในสาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม มาตรฐาน ท 5.1 เข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิจารณ์วรรณคดีและวรรณกรรมไทยอย่างเห็นคุณค่าและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง และได้มีการจัดทำแบบเรียนวรรณคดีวรรณกรรมระดับชั้นมัธยมศึกษาขึ้น คือ หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทยวรรณคดีวิจักษ์

หนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ เป็นหนังสือเรียนที่สำนักงานคณะกรรมการกาศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำขึ้น เพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ตามหลักสูตรแกนหลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยนำบทวิเคราะห์วรรณคดีพร้อมทั้งตัวบทวรรณคดีเลือกมาให้นักเรียนได้ศึกษา โดยพิจารณาจากสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สาระที่ 5 ท. 5.1 ซึ่งมีจุดมุ่งหมายให้นักเรียนเข้าใจและแสดงความคิดเห็นวิจารณ์วรรณคดี วรรณกรรมอย่างเห็นคุณค่า และนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ยังส่งเสริมและกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล นำไปสู่ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึกนึกคิดและวิถีชีวิตของบรรพบุรุษ ซาบซึ้งในวรรณคดี วัฒนธรรมทางภาษาและความเป็นไทย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551a)

“ตัวละคร” เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญมากในทางวรรณกรรม เพราะเป็นผู้ดำเนินเหตุการณ์ต่างๆ ของเรื่อง อีกทั้งยังทำให้ผู้อ่านรู้สึกสนใจ สนุกสนานและอยากติดตาม ตลอดจนเป็นการเพิ่มอรรถรสของเรื่องเล่า ทำหน้าที่นำพาผู้อ่านให้ได้รับทราบเนื้อหา แนวคิด และอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ทั้งนี้ ตัวละครที่สำคัญที่สุดคือ “ตัวละครเอก” ซึ่งเป็นผู้ทำให้เกิดเรื่องราวหลักหรือเรื่องราวสำคัญในเรื่อง รวมทั้งทำหน้าที่สื่อสารแนวคิดที่สำคัญของเรื่องไปสู่ผู้อ่าน และสามารถส่งอิทธิพลด้านต่าง ๆ ไปสู่ผู้อ่าน การสร้างสรรค์ตัวละครให้มีความโดดเด่นแตกต่างของผู้แต่งก็สามารถส่งผลให้ผู้อ่านสามารถจดจำบทบาทและบุคลิกลักษณะของตัวละครในเรื่องนั้นๆ ได้ ดังนั้นผู้แต่งจึงให้ความสำคัญกับการสร้างภาพลักษณ์ของตัวละครเป็นอย่างมาก เพราะภาพลักษณ์ตัวละครสามารถสร้างความประทับใจแก่ผู้อ่าน และทำให้ผู้อ่านรู้สึกเห็นอกเห็นใจ สงสารและคล้อยตามไปกับตัวละครเหล่านั้น

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงศึกษาภาพลักษณ์และอุดมการณ์ของตัวละครเอกชายในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ผลการศึกษาในครั้งนี้จะทำให้มองเห็นว่าภาพลักษณ์ตัวละครเอกชายในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์สามารถนำพาให้ผู้เรียนเข้าในเนื้อหาและแนวคิดในวรรณคดีเรื่องนั้น ๆ รวมไปถึงส่งอิทธิพล สร้างแรงบันดาลใจ ไปสู่ผู้เรียนได้โดยตรง เช่น บุคลิกลักษณะของตัวละคร

ด้านบทบาทหน้าที่อันสำคัญของตัวละคร รวมไปถึงแนวคิดที่นำเสนอผ่านตัวละครที่จะทำให้ผู้อ่านตกผลึกนำข้อคิดที่ได้จากการอ่านวรรณคดีไปประยุกต์ใช้ในอนาคต

นอกจากนี้การศึกษาอุดมการณ์ที่นำเสนอผ่านภาพลักษณ์ตัวละครเอกชายก็ยังเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าภาครัฐซ่อนแฝงอุดมการณ์อะไรในหนังสือเรียน ดังนั้นหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์จึงเปรียบเสมือนสื่อกลางที่ใช้ในการถ่ายทอดอุดมการณ์ของรัฐ จึงถ่ายทอดขับเน้นเฉพาะสิ่งที่รัฐต้องการปลูกฝังให้แก่เยาวชนไทย เพื่อให้เยาวชนไทยได้ดำเนินชีวิตปฏิบัติตนตามกรอบเกณฑ์ที่ถูกบัญญัติไว้ ผ่านการปลูกฝังความคิดให้แก่นักเรียนโดยใช้หนังสือเรียนเป็นเครื่องมือในการกระจายแนวคิดและอุดมการณ์ที่ซ่อนเร้นแอบแฝงอยู่ในของตัวละครเอกของตัวบทวรรณคดีที่ถูกคัดเลือกมาในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ในแต่ละระดับชั้น เพื่อให้คนในสังคมเกิดการตระหนักรับรู้และเกิดการปฏิบัติร่วมกันอย่างสามัคคี

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาพลักษณ์ตัวละครเอกชายในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์
2. เพื่อศึกษาอุดมการณ์ที่นำเสนอผ่านภาพลักษณ์ตัวละครเอกชายในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาเรื่องภาพลักษณ์และอุดมการณ์ของตัวละครเอกชายในวรรณคดีในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ มีวิธีการและขั้นตอนในการดำเนินการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1. ขั้นสำรวจและรวบรวมข้อมูล

สำรวจและค้นคว้าเอกสาร หนังสือ บทความและงานวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องภาพลักษณ์ เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาตัวละคร เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ในหนังสือเรียน เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์

2. ขั้นศึกษาวิเคราะห์

วิเคราะห์ภาพลักษณ์ของตัวละครเอกชายและอุดมการณ์ที่นำเสนอผ่านตัวละครเอกชายในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

ภาพลักษณ์ หมายถึง ภาพที่ปรากฏแก่สายตาและความรู้สึกนึกคิดของผู้อ่าน ที่ผู้แต่งได้คัดเลือกคุณลักษณะบางอย่างที่เด่นชัดของตัวละคร และได้นำเสนอภาพนั้นๆ ออกมาผ่านวรรณกรรม ซึ่งมักจะเกิดจากพฤติกรรม ลักษณะ การกระทำของตัวละครในเรื่อง จากการวิเคราะห์ภูมิหลัง บุคลิกและลักษณะตัวละคร บทบาทการกระทำของตัวละครเอกชายในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ปรากฏภาพลักษณ์ของตัวละครเอกชายดังนี้

1. ภาพลักษณ์ผู้จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และชาติบ้านเมือง

ภาพลักษณ์ของผู้จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และชาติบ้านเมือง จะถูกนำเสนอผ่านตัวละครเอกชายที่มีบทบาทโดดเด่น หรือมีวีรกรรมความกล้าหาญในการเสียสละทั้งชีพ เสียสละตนเองในการบำเพ็ญประโยชน์หรือช่วยเหลือบ้านเมืองให้พ้นจากวิกฤต ได้แก่ตัวละครสมิงพระราม จากราชาธิราช ตอนสมิงพระรามอาสา ซึ่งเป็นตอนที่สมิงพระรามอาสาออกสู้รบกับทหารเอกของพระเจ้ากรุงจีน เพื่อให้บ้านเมืองของตนปลอดภัยจากการรุกรานของศัตรู

> “สมิงพระรามได้ฟังดังนั้นก็คิดว่า กรุงอังวะนี้เป็นต้นทาง อุปมาดังหน้าด่านกรุงหงสาวดี พระเจ้ากรุงจีนยกทัพมาครั้งนี้ก็มีความปรารถนาจะใคร่ดูทแกล้วทหารอันมีฝีมือขี่ม้ารำเพลงทวนสู้กันตัวต่อตัว ถ้าไม่มีผู้ใดสู้รบ ถึงจะได้เมืองอังวะแล้วก็ไม่สิ้นความปรารถนาแต่เพียงนี้ เห็นศึกจีนจะกำเริบยกล่วงเลยไปติดกรุงหงสาวดีด้วยเป็นมั่นคง ตัวเราเล่าก็ต้องจองจำตรากตรำอยู่ ถ้าเสียกรุงอังวะแล้วจะหมายใจว่าจะรอดคืนไปเมืองหงสาวดีได้ก็ใช่ที่ จำเราจะรับอาสาตัดศึกเสียจึงจะชอบ อย่าให้ศึกจีนยกลงไปติดกรุงหงสาวดีได้”
>
> (ราชาธิราช, วรรณคดีวิจักษ์ ม.1 : 112)

จากตัวอย่าง จะเห็นได้ว่า ตัวละครสมิงพระราม เป็นคนที่รักบ้านรักเมืองของตนเอง สมิงพระรามมีจุดมุ่งหมายที่จะกลับไปยังกรุงหงสาวดีบ้านเมืองของตนเอง ด้วยเหตุว่าสมิงพระรามนั้นมีความจงรักภักดีต่อกษัตริย์ของตนเองคือพระเจ้าราชาธิราช อีกทั้งพึงตระหนักอยู่เสมอว่าตนเองเป็นใครและไม่เคยคิดแปรพักแม้แต่วินาทีเดียว จะเห็นได้ว่าตอนที่สมิงพระรามทราบข่าวเรื่องพระเจ้ากรุงจีนยกทัพมาประชิดกรุงอังวะ และคิดว่าตนเองควรจะอาสาออกไปตัดศึกในครั้งนี้ เพราะเกรงว่า เมื่อทัพของกรุงจีนชนะกรุงอังวะแล้ว อาจจะยกเลยไปตีกรุงหงสาวดี สมิงพระรามจึงคิดอาสาออกไปต่อสู้กับกามะนีเพื่อตัดกำลังข้าศึกไม่ให้ล่วงเลยไปถึงหงสาวดีได้

ภูบาลบำเหน็จให้ โทษถนอม ใจนอ
พันไม่ยอมอยู่ยอม มอดม้วย
พระโปรดเปลี่ยนโทษปลอม ฟันรูป แทนพ่อ
พันกราบทูลทัดด้วย ท่านทิ้งประเพณี

(โคลงภาพพระราชพงศาวดาร, วรรณคดีวิจักษ์ ม.2 : 27)

จากตัวอย่าง ทำให้เห็นว่าตัวละครพันท้ายนรสิงห์ จากโคลงภาพพระราชพงศาวดาร ในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ยอมสละชีวิตของตนเองเพื่อปกป้องความชอบธรรมของกฎหมายบ้านเมือง รวมไปถึงตัวละครวัสสการพราหมณ์ จากสามัคคีเภทคำฉันท์ ในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่ยอมเสียสละตนเอง เพื่อบ้านเมือง ยอมถูกเนรเทศออกจากเมืองโดยมีเป้าหมายบ่อนทำลายความสามัคคีของเหล่ากษัตริย์ลิจฉวี เพราะเมื่อเมืองของศัตรูเกิดการแตกความสามัคคีกัน จึงทำให้กษัตริย์ของตนสามารถเข้าตีเมืองได้ง่ายดายแบบไม่เสียกำลังพล ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

เห็นเชิงพิเคราะห์ช่อง ชนะคล่องประสบสม
พราหมณ์เวทอุดม ธ ก็ลอบแถลงการณ์
ให้วัลลภชน คมดลประเทศฐาน
กราบทูลนฤบาล อภิเผ้ามคธไกร
โอกาสเหมาะสมัย ขณะไหนประหนึ่งครา
นี้หากจะผิหา ก็ บ ได้สะดวกดี
ขอเชิญวรบาท พยุยาตร์เสด็จกรี
ธาทัพพลพี ริยยุทธโดยไว

(สามัคคีเภทคำฉันท์, วรรณคดีวิจักษ์ ม.6 : 116)

2. ภาพลักษณ์ผู้กล้าหาญ

ตัวละครเอกชายที่มีภาพลักษณ์เป็นผู้ที่มีความกล้าหาญ มักพบได้ในวรรณคดีที่เป็นเรื่องราวของการต่อสู้ การทำศึกสงคราม หรือวีรกรรมในประวัติศาสตร์ของพระมหากษัตริย์ผู้มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวในการปกป้องชาติบ้านเมือง เช่น ตัวละครสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ จากโคลงภาพพระราชพงศาวดาร ในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่พระองค์ทรงปกป้องแผ่นดินไทยจากการรุกรานของพม่า จนต้องสูญเสียพระมเหสีอันเป็นที่รักยิ่งของพระองค์คือสมเด็จพระสุริโยทัย และตัวละครพระลักษณ์ ในศึกอินทรชิต หนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

> “สมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชเจ้า ก็ขับพระคชาธารเข้าชนช้างกองหน้าพระเจ้าหงสาวดี พระคชาธารเสียทีให้หลังข้าศึกเอาไว้ไม่อยู่ พระเจ้าแปรได้ท้ายข้าศึกดังนั้น ก็ขับพระคชาธารตามไล่ช้างพระมหาจักรพรรดิ”

(โคลงภาพพระราชพงศาวดาร, วรรณคดีวิจักษ์ ม.2 : 21)

จากตัวอย่าง แสดงให้เห็นว่า สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ทรงเป็นภาพลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ที่มีความกล้าหาญ เพราะพระองค์มีจิตใจแข็งแกร่งแน่วแน่ ในการปกป้องชาติบ้านเมือง จากการวิเคราะห์ตัวละครสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ที่ปรากฏในตัวบท ผู้วิจัยพบว่าภาพลักษณ์ตลอดจนการกระทำต่าง ๆ อุปนิสัยของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิที่ถูกถ่ายทอดออกมาจากบทบาทการกระทำในเรื่อง ทำให้เห็นว่าพระองค์เป็นแบบอย่างของการเป็นพระมหากษัตริย์ที่ดีมีความกล้าหาญและไม่เคยเกรงกลัวใคร

3.ภาพลักษณ์ผู้มีความอดทนเพียรพยายาม

ปภพีเป็นที่บรรจถรณ์ เอนองค์ลงนอน
เหนือขอนเขนยเกยเศียร
ค่ำเช้าเอากราดกวาดเตียน เหนื่อยยากพากเพียร
เรียนธรรมบำเพ็ญเคร่งครัน
สำเร็จเสร็จได้ไปสวรรค์ เสวยสุขทุกวัน
นานนับกัปกัลป์พุทธันดร

(กาพย์พระไชยสุริยา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.1 : 91)

จากตัวอย่าง ตัวละครพระไชยสุริยา จากวรรณคดีเรื่องกาพย์พระไชยสุริยา แสดงให้เห็นถึงความอดทนเพียรพยายามต่อสู้ในการผ่านวิกฤติต่าง ๆ ของชีวิต หรือการแก้ปัญญาเมื่อกำลังเผชิญเรื่องราวที่ยากลำบาก และด้วยความเพียรจึงทำให้พระองค์บำเพ็ญเพียรจนตรัสรู้เห็นแจ้ง เมื่อพระองค์เสด็จสวรรคตจึงได้ไปเสวยสุขในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

“ข้าพเจ้าขอถวายพระพรให้ทรงรับความสำราญ เป็นผลแห่งการที่ทรงนิ่งครั้งนี้ พระองค์ได้เพียรมาหลายครั้งแล้วที่จะห้ามความช่างพูดนั้น แต่ก็ไม่สำเร็จ ข้าพเจ้าจะไม่ทูลถามว่าการที่ทรงระงับความช่างพูดนั้น เป็นด้วยความถ่อมพระองค์ และความสามารถกุมพระสติไว้ได้ หรือเป็นด้วยโง่ที่ไม่สามารถเท่านั้นเอง”

(นิทานเวตาลเรื่องที่ 10, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 88)

4. ภาพลักษณ์ผู้หลงใหลในอำนาจ

บัดนั้น นนทกน้ำใจแกล้วกล้า
กริ้วโกรธร้องประกาศตวาดมา อนิจจาข่มเหงเล่นทุกวัน
จนหัวไม่มีผมติด สุดคิดที่เราจะอดกลั้น
วันนี้จะได้เห็นกัน ขบฟันแล้วชี้นิ้วไป
ต้องสุบรรณเทวานาคี ดั่งพิษอสุนีไม่ทนได้
ล้มฟาดกลาดเกลื่อนลงทันใด บรรลัยไม่ทันพริบตา

(นารายณ์ปราบนนทก, วรรณคดีวิจักษ์ ม.2 : 66)

จากตัวอย่าง “นิ้วเพชร” สัญญะเชิงอำนาจ ที่นนทกได้รับจึงนับว่าเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เราเห็นว่า แท้จริงแล้วอำนาจคือสิ่งที่เราคิดว่าเป็นแค่เพียงสิ่งธรรมดา แต่พลังรุนแรง ส่งผลอย่างมากกับชีวิตคนคนนึง สามารถพลิกชีวิตของนนทกจากที่เป็นยักษ์ต่ำต้อย หัวล้าน ขี้ริ้วขี้เหร่ ให้กลายมาเป็นคนเก่งกาจได้ในชั่วพริบตา จนไม่มีใครกล้าต่อกร เมื่อคนเราหลงระเริงในอำนาจแล้วก็ยากที่กู่กลับให้มาเป็นคนเดิมได้ ดังนนทกที่เมื่อรู้ว่าตนมีอำนาจก็ไม่สามารถยับยั้งจิตใจ ไม่สามารถแม้กระทั่งควบคุมอารมณ์ความโกรธของตนเองได้ จากตอนที่นนทกหมดความอดทน เผลอใช้อำนาจที่ได้มาจัดการกับเทวดาที่มารังแกตน โดยไม่รู้สึกว่าเรื่องที่ตนทำนั้นผิด

5. ภาพลักษณ์พ่อที่เสียสละเพื่อลูก

นายล้ำ “(นิ่งอยู่ครู่หนึ่ง แล้วพูด เสียงออกเครือ ๆ) เจ้าคุณขอรับ ใต้เท้าพูดถูก เด็กคนนี้ดีเกินที่จะเป็นลูกของผม ผมมันเลวทรามเกินกว่าที่จะเป็นพ่อของเขา ผมพึ่งรู้ความจริงเดี๋ยวนี้เอง”

พระยาภักดี “(ตบบ่านายล้ำ) พ่อล้ำ”

นายล้ำ “หล่อนได้เขียนรูปของพ่อหล่อนขึ้นไว้ในใจเป็นคนดีไม่มีที่ติ ผมไม่ต้องการจะลบรูปนั้นเสียเลย (ถอดแหวนวงหนึ่งจากนิ้ว) นี่แน่ะครับ แหวนนี้เป็นของแม่นวล ผมได้ติดไปด้วยสิ่งเดียวเท่านี้แหละ เจ้าคุณได้โปรดเมตตาผมสักที พอถึงวันแต่งงานแม่ลออ เจ้าคุณได้โปรดให้แหวนนี้แก่เขา บอกว่าเป็นของรับไหว้ของผมส่งมาแทนตัว”

(บทละครพูดเรื่องเห็นแก่ลูก, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 35)

จากตัวอย่าง ตัวละครเอกนายล้ำ ทิพเดชะ ในบทละครพูดเรื่องเห็นแก่ลูก พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาพลักษณ์ของนายล้ำถูกนำเสนอผ่านคำพูด การกระทำในเรื่อง โดยนายล้ำต้องการที่จะกลับมาแสดงตนว่าเป็นพ่อที่แท้จริงในขณะที่ชีวิตของลูกสาวคือแม่ลอออกำลังไปได้ดี เพราะเธอกำลังจะแต่งงานกับลูกเศรษฐี แต่เมื่อนายล้ำ ได้เจอกับแม่ลออ กลับพบว่าเธอวาดภาพพ่อของเธอในจินตนาการไว้ดีงามจนเขาไม่กล้าที่จะเปิดเผยว่าตนเองเป็นพ่อด้วยความละอายแก่ใจ และยอมจากไปโดยไม่บอกว่าตนคือพ่อที่แท้จริง เพื่อให้ลูกสาวที่ตนรักยังคงจดจำภาพของพ่อในความคิดนั้นไว้เช่นเดิม

6. อุดมการณ์ที่นำเสนอผ่านภาพลักษณ์ตัวละครเอกชายในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์

6.1 อุดมการณ์ที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สำหรับอุดมการณ์ที่นำเสนอผ่านภาพลักษณ์ตัวละครเอกชายที่ปรากฏในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ต้องมีความสอดคล้องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนไว้ 8 ประการ เพราะคุณลักษณะอันพึงประสงค์

นี้เป็นคุณลักษณะที่กระทรวงศึกษากำหนดขึ้นเพื่อสร้างให้ผู้เรียนมีความรู้ความคิด ประพฤติตนเป็นตัวอย่างที่ดีต่อสังคมและส่วนรวม สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนั้นภาพลักษณ์ตัวละครเอกชายที่ถูกนำเสนอผ่านวรรณคดีแต่ละเรื่อง จึงแฝงไปด้วยอุดมการณ์ที่สอดคล้องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน 8 ประการ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เพราะตัวละครในวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ ในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ถือว่าเป็นสื่อกลางในการการถ่ายทอดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน 8 ประการ

อุดมการณ์ของชาติเป็นสิ่งสำคัญ เพราะหากชาติไหนไร้อุดมการณ์ของชาติ เปรียบเสมือนคนที่ไร้ความคิดจิตใจมีเพียงร่างกาย และสิ่งที่โดดเด่นของไทยมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันคือการรักษาเอกราชของไทยมาอย่างยั่งยืนยาวนาน ความเป็นไทยที่ยังคงถูกสืบสานไว้มาจากรุ่นสู่รุ่นส่งต่อมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้คนไทยมีความรักเทิดทูน สถาบันชาติ ศาสนาพระมหากษัตริย์ โดยสามารถแบ่งได้ดังนี้ คือ อุดมการณ์รักชาติ และอุดมการณ์พระมหากษัตริย์

อุดมการณ์รักชาติ

เป็นอุดมการณ์ที่ว่าด้วยเรื่องการแสดงออกถึงความรักชาติ คนในชาติต้องมีความสามัคคีกัน มีความปรองดอง หวงแหน ป้องกันประเทศชาติ อีกทั้งยังต้องยกย่องเชิดชูความเป็นไทยภูมิใจในขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรม รวมไปถึงการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมไทยให้คงอยู่

อภิปรายผล

จากการศึกษาภาพลักษณ์และอุดมการณ์ที่นำเสนอผ่านภาพลักษณ์ตัวละครเอกชายในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ได้พบ ภาพลักษณ์ทั้งหมด 11 ภาพลักษณ์ ได้แก่ ภาพลักษณ์ผู้มีความอดทนเพียรพยายาม ภาพลักษณ์ผู้จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และชาติบ้านเมือง ภาพลักษณ์ผู้กล้าหาญ ภาพลักษณ์ผู้หลงใหลในอำนาจ ภาพลักษณ์พ่อที่เสียสละเพื่อลูก ภาพลักษณ์ผู้ใช้อารมณ์ตัดสินปัญหา ภาพลักษณ์ผู้หลงในวัฒนธรรมตะวันตก ภาพลักษณ์ผู้เสียสละ ภาพลักษณ์ของผู้ลุ่มหลงในความรัก ภาพลักษณ์ผู้เห็นแก่ตัว และภาพลักษณ์ผู้ซื่อสัตย์ ส่วนอุดมการณ์ที่นำเสนอผ่านภาพลักษณ์ได้แก่ อุดมการณ์รักชาติ อุดมการณ์พระมหากษัตริย์ อุดมการณ์ความรัก และอุดมการณ์ทางอำนาจ

จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่าผู้แต่งมีการสร้างภาพลักษณ์ของตัวละครให้มีภาพลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไป เช่น ในเรื่องของรูปร่างหน้าตา จะเห็นได้ว่าตัวละครเอกชายที่เป็นพระมหากษัตริย์ หรือตัวละครที่มีตัวตนในประวัติศาสตร์ จะถูกนำเสนอให้เป็นผู้ที่มีรูปร่างหน้าตาที่งดงาม มีลักษณะนิสัยกล้าหาญ มีคความซื่อสัตย์ มีความอดทน มีความเพียร มีสติปัญญาเป็นเลิศ มี รวมไปถึงมีจิตใจที่ดีงาม เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และสิ่งสำคัญที่สุดการออกรบต่อสู้กับข้าศึก

เพื่อช่วยปกป้องชาติบ้านเมือง ส่วนตัวละครเอกชายที่เป็นทหารจะถูกผู้แต่งทำให้เป็นผู้ที่มีร่างกายกำยำ มีฝีมือเก่งกาจในด้านการรบ มีความกล้าหาญไม่กลัวตาย ยอมเสียสละชีวิตเพื่อชาติบ้านเมือง เป็นผู้ที่มีจิตใจแน่วแน่ซื่อสัตย์ต่อบ้านเมืองของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ อรจิรา อัจริยไพบูลย์ (2550) ที่ได้ศึกษากลวิธีการสร้างภาพลักษณ์ตัวละครเอกชายในผู้ชนะสิบทิศ โดยมีการอภิปรายว่า นวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ภาพลักษณ์ของตัวละครเอกที่เป็นพระมหากษัตริย์คือ “บุเรงนอง” เป็นมโนภาพแรกที่นักอ่านทั่วไปจะนึกถึง ยาขอบสร้างและดัดแปลงมาจากบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ของพม่า คือพระเจ้าบุเรงนอง ยาขอบนำมาสร้างเป็นตัวละครเอกของเรื่อง โดยเน้นภาพความเก่งกล้าสามารถ และภาพความเป็นคนดีมีคุณธรรม เสนอเป็นเอกลักษณ์ความโดดเด่นให้กับบุเรงนอง โดยให้ความสำคัญด้านอุปนิสัยใจคอมากกว่าบุคลิกภายนอก ในการเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครเอกชายแต่ละตัวนั้นยาขอบมักเลือกนำมาเสนอภาพลักษณ์หนึ่งเพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับภาพลักษณ์อื่นอย่างแยบยล น่าสังเกตว่าภาพลักษณ์ที่มีความโดดเด่นซึ่งเป็นลักษณะร่วมของตัวละคร ไม่ว่าจะอยู่ในสถานภาพและบทบาทใดก็ตาม คือเป็นคนที่รักชาติบ้านเมือง รองลงมาคือเป็นคนเฉลียวฉลาด

ในการศึกษาภาพลักษณ์ตัวละครเอกชายในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 เปิดเผยให้เห็นว่าภาพลักษณ์ตัวละครในแต่ละระดับชั้นจะเปลี่ยนแปลงไปตามอายุของผู้เรียน เช่น ภาพลักษณ์ตัวละครเอกชายในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จะมีการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครที่เป็นพระมหากษัตริย์ที่ดี ในเรื่องของความกล้าหาญ ความอดทนความเพียรพยายาม การเสียสละประโยชน์ของตนเพื่อส่วนรวม และภาพลักษณ์ของผู้ที่จงรักภักดีต่อบ้านเมือง ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นมีเนื้อหาวรรณคดีที่มีฉันทลักษณ์ที่อ่านง่าย สามารถเข้าใจตัวละครได้ง่าย เช่น กาพย์พระไชยสุริยา และราชาธิราชที่เป็นร้อยแก้ว และเมื่อมีระดับชั้นเปลี่ยนไปเนื้อหาของวรรณคดีก็มีความซับซ้อนมากขึ้น กล่าวได้ว่าภาพลักษณ์ของตัวละครเอกชายในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จะเน้นไปที่การให้แนวคิดผ่านภาพลักษณ์ตัวละครเอกชาย ผ่านการกระทำ คำพูด ของตัวละคร เรื่องการรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ส่วนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ยังมีให้แนวคิดเรื่องการรักชาติ แต่มีการเสริมในเรื่องของการปลูกฝังให้รักในศิลปะวัฒนธรรมของชาติ แสดงให้เห็นถึงข้อเสียของการรับเอาค่านิยมตะวันตกมากจนเกินไป ซึ่งได้สอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561) ข้อที่ 5 ที่ว่ามีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย

ในส่วนของอุดมการณ์ที่นำเสนอผ่านตัวละครเอกชายจะเห็นได้ว่า อุดมการณ์ที่นำเสนอผ่านภาพลักษณ์ตัวละครมากที่สุดคืออุดมการณ์รักชาติ รองลงมาคืออุดมการณ์พระมหากษัตริย์ อุดมการณ์ความรักและอุดมการณ์อำนาจ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากระทรวงศึกษาธิการได้คัดเลือกเนื้อหาวรรณคดีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความรักชาติ การปกป้องและเสียสละเพื่อชาติ ผ่านภาพลักษณ์

ของตัวละครเอกชายในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ เพื่อปลูกฝังให้นักเรียนจงรักภักดีต่อชาติและพระมหากษัตริย์ สอดคล้องกับพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ในพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณและสวนสนามของทหารรักษาพระองค์ ณ ลานพระราชวังดุสิต วันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2529 ความว่า ความจงรักภักดีต่อชาตินั้น คือความสำนึกตระหนักในคุณค่าของแผ่นดินอันเป็นที่เกิดอาศัย ซึ่งทำให้บุคคลเกิดความภูมิใจในชาติกำเนิดและมุ่งมั่นที่จะธำรงรักษาประเทศชาติไว้ ให้เป็นอิสระมั่นคงต่อไป อีกทั้งยังสอดคล้องกับความมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561) ข้อที่ 4 ว่า มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ดังนั้นหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์จึงเปรียบเสมือนสื่อกลางที่ใช้ในการถ่ายทอดอุดมการณ์ของรัฐ จึงถ่ายทอดขับเน้นเฉพาะสิ่งที่รัฐต้องการปลูกฝังให้แก่เยาวชนไทย เพื่อให้เยาวชนไทยได้ดำเนินชีวิตปฏิบัติตนตามกรอบเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ ผ่านการปลูกฝังความคิดให้แก่นักเรียนโดยใช้หนังสือเรียนเป็นเครื่องมือในการกระจายแนวคิดอุดมการณ์ที่ซ่อนเร้นแอบแฝงอยู่ในตัวบทของวรรณคดีที่ถูกคัดเลือกมาในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ในแต่ละระดับชั้น เปรียบเหมือนลำโพงขนาดเล็กที่คอยกระจายข่าวสารที่รัฐต้องการจะสื่อเพื่อให้เกิดแนวความคิดเดียวกันของคนในสังคม

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

ผู้สอนรายวิชาภาษาไทยสามารถนำผลการวิจัยนี้ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนวรรณคดีในชั้นเรียน เพื่อเสริมความรู้และกระบวนการคิดวิเคราะห์ ซึ่งเกิดจากแนวคิดที่ได้จากภาพลักษณ์ของตัวละครเอกชายที่ถูกนำเสนอในบทเรียน ทำให้เห็นแง่มุมอีกมิติหนึ่งของตัวละคร อีกทั้งยังช่วยเพิ่มจินตนาการให้ผู้เรียนได้มีความรู้สึกอารมณ์ร่วมไปกับตัวละครนั้น ๆ อีกด้วย อีกทั้งยังได้เห็นถึงอุดมการณ์ต่างๆ ที่ซุกซ่อนอยู่ภายใต้ตัวละครในวรรณคดีเรื่องต่างๆ ที่แฝงมาในบทเรียนที่รัฐอยากปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกให้กับเยาวชนไทยโดยเฉพาะในวัยเรียนที่ทำให้เด็กนักเรียนรู้สึกรักและหวงแหนในความเป็นชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551 ก). *คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561 ก). *วรรณคดีวิจักษ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2.* พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561 ข). *วรรณคดีวิจักษ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3.* พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561 ค). *วรรณคดีวิจักษ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4.* พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561 ง). *วรรณคดีวิจักษ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5.* พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561 จ). *วรรณคดีวิจักษ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6.* พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). *วรรณคดีวิจักษ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1.* พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2551). *แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* กรุงเทพฯ : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

อรจิรา อัจฉริยไพบูลย์. (2550). *กลวิธีสร้างภาพลักษณ์ตัวละครชายในผู้ชนะสิบทิศ.* วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

THE GOVERNING PRINCIPLES APPEARING IN TIPITAKA

[1]วัฒนา ปัญญายุทธศักดิ์, [2]กันตภณ หนูทองแก้ว

และ [3]พระครูวินัยธรอธิษฐ์ สุวฑฺโฒ (สุขพานิช)

[1]Wattana Panyayuttasak, [2]Kuntaphon Nuthongkaew

and [3]Phrakhruwinaithornathit Suvaddho (Sookpanich)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahakut Buddhist University, Thailand

[2]Kantaphon_27@hotmail.com

Received: August 12, 2024; **Revised**: November 2, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับการปกครอง 2) เพื่อวิเคราะห์หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก 3) เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยรวบรวมข้อมูลทางเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 25 รูป/คน และจัดเวทีเสวนากลุ่ม จากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิด ทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับการปกครอง ต้องมีการนำหลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรมมาใช้ในการปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ปกครองราชาธิปไตย 2) หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คือ หลักการบริหารตน นำหลักทศพิธราชธรรม คือ ทาน ศีล การบริจาค ความซื่อตรง ความอ่อนโยน ความเพียร ความไม่โกรธ ความไม่เบียดเบียน ความอดทน และความไม่คลาดธรรม มาใช้ปกครอง หลักการด้านการบริหารคน นำหลักราชสังคหะมาใช้ และหลักการด้านการบริหารงาน นำหลักการบำเพ็ญจักรวรรดิวัตรและการละเว้นอคติมาใช้ 3)

---

[1] นิสิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

[2]รองศาสตราจารย์ ดร.สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

[3] อาจารย์ ดร.สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

การนำเสนอหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ผ่านรูปแบบที่เรียกว่า APPE Model ประกอบด้วย A = Administration คือ การบริหารงาน (หลักสัปปุริสธรรม 7, อปริหานิยธรรม 7, ธรรมาภิบาล), P = Performance คือ การปฏิบัติงาน (หลักอิทธิบาท 4, สังคหวัตถุ 4, อคติ 4, อกุศลธรรมบถ 10, อปริหานิยธรรม 7, ศีล 5) P= Participation คือ การมีส่วนร่วม (หลักอกุศลกรรม 10, อปริหานิยธรรม 7, สังคหวัตถุ 4, สาราณียธรรม 7, พรหมวิหาร 4) และ E = Equality คือ ความเสมอภาค (หลักธรรมาธิปไตย, อปริหานิยธรรม 7 (ในส่วนของข้อ 5 และ 7), หลักสังคหวัตถุ)

คำสำคัญ : การปกครอง, พระไตรปิฎก, หลักธรรม

Abstract

This research aimed to : 1) To analyze the concepts and general theories about governance. 2) To analyze the principles of governance that appear in the Tipitaka. 3) To create knowledge about the principles of governance that appear in the Tipitaka. This is a qualitative research by collecting document data, in-depth interviews with 25 persons, and organizing a focus group discussion with 10 persons. The research instruments used were interview forms, and data was analyzed by descriptive methods. The research results found that: 1) The concepts and general theories about governance must apply the principles of morality and ethics to governance, especially for monarchical rulers. 2) The principles of governance that appear in the Tipitaka are the principle of self-administration, applying the ten royal virtues: charity, morality, donation, honesty, gentleness, perseverance, non-anger, non-violence, patience, and non-delusion to governance. The principles of people management apply the principle of the Rajasangaha to the ruler's principle of helping the people. The principles of administration apply the principles of imperial conduct and refraining from bias. 3) Mohakati is biased because of delusion, and (4) Bhayakati is. biased because of fear 3) Presentation of principles of government as appeared in the Tipitaka. Through a model called APPE Model consisting of A = Administration (Sappurisadhamma 7, Apariha- niyadhamma 7, Good Governance), P = Performance (Iddhipada 4, Sangha Vatthu 4, Bias 4, Akusala – Dhammapada 10, Aparihaniyadhamma 7, Precepts 5) P= Participation (Akusa lakarma 10, Aparihaniyadhamma 7, Sangahavatthu 4, Saraniyadhamma 7, Brahmavihara 4) and E = Equality (Dharmadhipaya, Aparihaniyadhamma 7 (in part 5 and 7), Sanghaha Vatthu)

Keywords: Governance, Tipitaka, Dhamma principles

บทนำ

การปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเป็นการย้อนกลับไปศึกษารูปแบบและหลักการของการปกครองของสังคมในอดีต โดยการศึกษาค้นคว้าจากหลักฐานต่างๆ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เป็นที่ทราบกันดีว่านอกจากพระไตรปิฎกจะบันทึกหลักธรรมคำสอนต่างๆ ของพระพุทธองค์ไว้แล้ว ยังได้บันทึกเรื่องราวความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ดินแดนถิ่นต้นกำเนิดพระพุทธศาสนาไว้ด้วย นั่นก็คือ ดินแดนที่เรียกกันว่า “ชมพูทวีป” ซึ่งเป็นดินแดน (นำโชค อุ่นเวียง : 2563 : 1 – 2) ที่มีอาณาเขตกว้างขวางในปัจจุบันเป็นที่ตั้งของประเทศ 4 ประเทศด้วยกันคือ อินเดีย เนปาล ปากีสถาน และบังคลาเทศ นอกจากนี้สังคมชมพูทวีปยังเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทั้งด้านชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา และความเชื่อ อีกทั้งสภาพการณ์ทางด้านการเมืองการปกครองก็มีความหลากหลายเช่นเดียวกันเนื่องจากชมพูทวีปได้แบ่งเขตการปกครองออกเป็นแคว้นต่าง ๆ หลายแคว้นด้วยกัน (อวยพรชัย สิทธิวงศ์ : 2555 : 1) ในปัจจุบันนี้คำว่า “แคว้น” หมายถึง “รัฐ” หรือ “ประเทศ” และในแต่ละแคว้นหรือรัฐนั้นก็จะมีรูปแบบของการปกครองที่เป็นกลไกสำคัญในการปกครองบ้านเมืองเป็นของตนเองเพื่อให้มีความสงบสุข เป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งอาจจะมีที่เหมือนกันและแตกต่างกันไปในแต่ละแคว้น ซึ่งนักวิชาการสมัยใหม่มีความเห็นต่างกันในเรื่องรูปแบบนี้ ซึ่งเมื่อศึกษาถึงสังคมโบราณอย่างชมพูทวีปเมื่อกว่า 2500 ปีล่วงมาแล้วนั้น การที่แต่ละแคว้นหรือรัฐควรจะมีรูปแบบของการปกครองแคว้นหรือรัฐของตนด้วยรูปแบบใดนั้น สังคมให้ความสำคัญน้อยกว่าเรื่องของตัวบุคคลที่มีบทบาทในทางการเมืองการปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นนำหรือชนชั้นผู้ปกครองอย่างเช่นพระราชาหรือพระมหากษัตริย์ เนื่องจากผู้ปกครองมีบทบาทอย่างยิ่งต่อชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนทุกชนชั้นวรรณะในสังคมหรือในแคว้นนั้น ๆ ซึ่งต้องอยู่ภายใต้การปกครองของตนเองพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงวางหลักการเมืองการปกครองเอาไว้แก่เจ้าลิจฉวี ซึ่งได้ปกครองแบบสามัคคีธรรม หรือสมาพันธรัฐ ซึ่งถือว่ามีการปกครองที่ถือค่อนข้างที่จะเป็นประชาธิปไตยมากที่สุดในยุคนั้น หลักธรรมการปกครองซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงวางไว้มีชื่อว่า “อปริหานิยธรรม” แปลว่า ข้อปฏิบัติไม่เป็นที่ตั้งของความเสื่อม หรือข้อที่ประพฤติปฏิบัติ แล้วจะไม่นำไปสู่ความเสื่อมเรียกอย่างง่ายว่า ปฏิบัติแล้วจะสามารถรักษาความเจริญรุ่งเรืองเอาไว้ได้นั่นเอง ซึ่งมีทั้งหมด 7 ประการ ได้แก่ 1) มีการประชุมกันเสมอ และพร้อมเพรียง 2) การประชุมเป็นไปโดยสามัคคี เข้าประชุมพร้อมกัน เลิกประชุมพร้อมกัน ปฏิบัติกรณียะที่ควรทำโดยพร้อมกัน 3) ไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ควรบัญญัติ ไม่ทำลายข้อบัญญัติที่เหมาะสม ยึดถือปฏิบัติ ตามบัญญัติที่รับรองอยู่ 4) สักการะ เคารพ นับถือ บูชา ผู้เก่าแก่ของบ้านเมือง และเชื่อฟังปฏิบัติตาม 5) ไม่ทำการข่มขืนน้ำใจ กุลสตรีโดยพลการ เชิดชูเกียรติศักดิ์ศรีของกุลสตรีให้สูงเด่น 6) สักการะ เคารพ นับถือ บูชา ปูชนียสถานทั้งภายในและภายนอกเมือง ไม่ทำลาย

การบริจาคบำรุงที่เป็นมาโดยธรรมแต่โบราณ 7) ถวายการคุ้มครองป้องกันด้วยดี ในพระอรหันต์ของชาวเมือง พร้อมด้วยใจ ปรารถนาว่าท่านที่ยังไม่ได้มา ขอได้โปรดมาเมืองข้าพเจ้าเถิด ส่วนท่านที่มาแล้วขอให้ท่าน อยู่เป็นผาสุกในเมืองนี้เถิด (สามารถ มังสัง : 2564 : 1)

ด้วยเหตุดังกล่าว พระพุทธองค์ในฐานะที่ทรงเป็นส่วนหนึ่งของสังคมก็ทรงปรารถนาให้สังคมที่พระองค์ทรงดำรงพระชนม์ชีพอยู่นั้น มีความสงบสุขเป็นระเบียบเรียบร้อย เช่นเดียวกับบุคคลอื่นโดยทั่วไป แต่ว่าพระองค์ทรงแตกต่างจากบุคคลอื่นโดยทั่วไป ตรงที่ทรงเป็นพระศาสดาผู้ให้กำเนิด พระพุทธศาสนา หรืออีกนัยหนึ่งก็คือทรงเป็นนักบวชหรือสมณะ ที่มีผู้คนมากมายในสังคมชมพูทวีปทุกชนชั้นวรรณะให้ความเคารพศรัทธา โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นนำทางด้านการเมืองการปกครอง จึงทรงแสดงหลักการของการปกครองไว้ เพื่อให้บุคคลต่างๆ ที่มีบทบาทสำคัญในทางการเมืองการปกครองได้นำไปประพฤติปฏิบัติ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์สุขแก่บุคคลผู้นำไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อความสงบสุขเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่ด้วย เพราะฉะนั้นหลักการของการปกครองต่าง ๆ ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้นั้นมีหลักการอะไรบ้าง ช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้บุคคลผู้อยู่ภายใต้รูปแบบของการปกครองต่าง ๆ ในทางการเมืองการปกครองได้ดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายที่ถูกต้องดีงามตามหลักธรรมคำสอนของพระองค์มากยิ่งขึ้น

จากรูปแบบของการปกครองที่แคว้นหรือรัฐต่าง ๆ ในชมพูทวีปใช้อยู่นั้น ต่างก็เป็นรูปแบบที่มีอยู่แต่เดิมก่อนที่พระพุทธองค์จะตรัสรู้ เมื่อพระองค์ตรัสรู้แล้วเผยแผ่หลักธรรมคำสอนออกไปได้อย่างกว้างขวางเนื่องจากมีผู้คนศรัทธายอมรับนำหลักธรรมคำสอน ไปประพฤติปฏิบัติเป็นจำนวนมาก คนบางส่วนก็ขอออกบวชเป็นภิกษุติดตามพระพุทธองค์ไปด้วย จากจำนวนน้อยก็ค่อย ๆ เพิ่มจำนวนมากขึ้นตามลำดับเมื่อเกิดกรณีภิกษุบางรูปมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมกับความเป็นสมณะหรือกับความเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าพระองค์ จึงเริ่มทรงบัญญัติกำหนดกฎเกณฑ์หรือระเบียบแบบแผน ข้อปฏิบัติต่าง ๆ ออกมากฎเกณฑ์หรือระเบียบที่พระองค์ทรงบัญญัติขึ้นนั้นจึงเรียกว่า “วินัย” ซึ่งเป็นเครื่องมือสร้างความสงบสุขความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้เกิดขึ้นแก่สาวกของพระองค์และการปกครองสาวกของพระพุทธองค์ก็ค่อย ๆ พัฒนาปรับปรุงมาตามลำดับจากต้นพุทธกาลซึ่งพระองค์ทรงเป็นศูนย์กลางของการตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ ของเหล่าสาวกภายหลังพระองค์ก็ทรงมอบอำนาจการตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ นั้นให้แก่เหล่าสาวกที่เรียกว่า “สงฆ์” มากขึ้นเรื่อยมาจนพระองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานและในที่สุดก็มาเป็นรูปแบบการปกครองเฉพาะ ที่ใช้กันในหมู่ภิกษุผู้เป็นสาวกของพระพุทธองค์จนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นรูปแบบที่มักกล่าวอ้างกันว่าเป็นรูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่เก่าแก่ เพราะฉะนั้นรูปแบบของการปกครองดังกล่าวจะเป็นรูปแบบใด และมีหลักการอะไรบ้างที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้เพื่อให้นำมาใช้ในการปกครอง ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาวิจัยฉบับนี้โดยการวิเคราะห์จากการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับการปกครอง
2. เพื่อวิเคราะห์หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก
3. เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรกลุ่มเป้าหมาย ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth Interview) แบบเจาะจงบุคคล ที่เกี่ยวข้องกับหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ได้แก่ นักการเมือง นักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ ผู้นำด้านการปกครองส่วนท้องถิ่นและนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน 25 รูป/คน และการเสวนากลุ่ม (Focus Group) ได้แก่ นักการเมือง นักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ ผู้นำด้านการปกครองท้องที่และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน 10 รูป/คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือในการสัมภาษณ์ (In–depth informal interview) ผ่านการตรวจสอบโดยที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ พร้อมทั้งตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบสัมภาษณ์ โดยผู้เชี่ยวชาญ แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับหลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ โดยนำเสนอผลงานการวิจัยตามลำดับขั้นตอนด้วยวิธีการบรรยายในรูปแบบเชิงคุณภาพตามวัตถุประสงค์และเนื้อหา หลังจากนั้นก็ดำเนินการเรียบเรียงและนำเสนอการบูรณาการองค์ความรู้เกี่ยวกับ“หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก”

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” พบว่า แนวคิด ทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับการปกครอง พบว่า การที่จะมองการปกครองของไทยในปัจจุบันเป็นระบบอย่างไร ก็ต้องอาศัยมุมมองของผู้อ่านและวิสัยทัศน์ประสบการณ์ของแต่ละท่านตามแนวคิดทฤษฎี หลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรม ก็คือ สิ่งที่ดีงามที่ควรยึดถือให้เป็นคุณสมบัติภายในและให้เป็นข้อปฏิบัติ เพื่อการประพฤติตน ในการดำเนินชีวิตของตนเองและดำเนินการปกครองผู้อื่น มีหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เป็นต้น และการนำหลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ปกครองซึ่งปกครองด้วยรูปแบบราชาธิปไตยปรากฏมากมายในพระไตรปิฎกมาใช้ในการปกครองก็มีความสำคัญ อาทิเช่น พระมหากษัตริย์หรือพระราชาซึ่งเป็นผู้ปกครองมีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา ในฐานะพุทธบริษัทผู้ให้ความอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาในด้านต่างๆ ทั้งด้านปัจจัย 4 และการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน จึงทำให้มีธรรมะมากมาย ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ผู้ปกครองผู้เป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชาเหล่านั้น และเรื่องเล่าหรือชาดกมากมายซึ่งพระพุทธเจ้าทรงนำมาเล่าประกอบการแสดงธรรมของพระองค์ ก็มีหลายเรื่องด้วยกันมีความเกี่ยวข้องกับผู้ปกครองผู้เป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชา หรือเกี่ยวข้องกับผู้ปกครองหรือผู้นำทางสังคมอื่นๆ ซึ่งไม่ได้เป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชา ไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครอง หรือผู้นำในสังคมมนุษย์หรือสังคมสัตว์ก็ตาม

หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พบว่า แบ่งออกได้เป็น 3 หลัก ได้แก่ 1) หลักด้านการบริหารตน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ตนเองสามารถตรวจสอบตนเองได้ โดยการตรวจเรื่องความประพฤติทางกายวาจาและจิตใจ เพื่อจะได้ประพฤติปฏิบัติหรือดำรงตนอยู่ในแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสมในฐานะที่ตนเป็นผู้ปกครอง กล่าวโดยสรุปก็คือสามารถครองตนได้ เมื่อครองตนได้ก็สามารถบริหารคนอื่นได้ 2) หลักด้านการบริหารคน มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจให้ผู้ถูกปกครองมีความจงรักภักดีและพร้อมที่จะทุ่มเทแรงกายแรงใจทำงานต่างๆ ให้แก่ผู้ปกครองได้เต็มกำลังความสามารถ กล่าวโดยสรุปก็คือ สามารถครองคนได้ และ 3) หลักการบริหารงาน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปโดยราบรื่น ปราศจากปัญหาหรืออุปสรรคต่างๆ หรือมีปัญหาหรืออุปสรรคน้อยที่สุด โดยวิธีการที่ถูกต้องชอบธรรม และผลอันเกิดจากการประสบความสำเร็จในการดำเนินงานก็เป็นที่พึงพอใจของทุกฝ่าย กล่าวโดยสรุปก็คือสามารถครองงานได้ เมื่อพระมหากษัตริย์หรือพระราชาผู้ปกครองตามรูปแบบราชาธิปไตยบริหารงานได้ดีก็จะประสบความสำเร็จ

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ผู้วิจัยนำประเด็นสำคัญและน่าสนใจมาอภิปรายผลได้ดังนี้

แนวคิด ทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับการปกครอง พบว่า การที่จะมองการปกครองของไทยในปัจจุบันเป็นระบบอย่างไร ก็ต้องอาศัยมุมมองของผู้อ่านและวิสัยทัศน์ประสบการณ์ของแต่ละท่านตามแนวคิดทฤษฎี หลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรมก็คือสิ่งที่ดีงามที่ควรยึดถือให้เป็นคุณสมบัติภายในใจและให้เป็นข้อปฏิบัติ เพื่อการประพฤติตน ในการดำเนินชีวิตของตนเองและดำเนินการปกครองผู้อื่น มีหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นต้น และการนำหลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ปกครองซึ่งปกครองด้วยรูปแบบราชาธิปไตยปรากฏมากมายในพระไตรปิฎกมาใช้ในการปกครองก็มีความสำคัญ อาทิเช่น พระมหากษัตริย์หรือพระราชาซึ่งเป็นผู้ปกครองมีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา ในฐานะพุทธบริษัทผู้ให้ความอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านปัจจัย 4 และการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน จึงทำให้มี ธรรมะมากมายซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ผู้ปกครองผู้เป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชาเหล่านั้น และเรื่องเล่าหรือชาดกมากมายซึ่งพระพุทธเจ้าทรงนำมาเล่าประกอบการแสดงธรรมของพระองค์ ก็มีหลายเรื่องด้วยกันมีความเกี่ยวข้องกับผู้ปกครองผู้เป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชา หรือเกี่ยวข้องกับผู้ปกครองหรือผู้นำทางสังคมอื่น ๆ ซึ่งไม่ได้เป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชา ไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครอง หรือผู้นำในสังคมมนุษย์หรือสังคมสัตว์ก็ตาม มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ นรี ภวกานตานันท์ (2562 : 30-31) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเมืองการปกครองในแนวพุทธศาสนา : ศึกษาจากนักคิดและพระไตรปิฎก” ได้กล่าวถึงรูปแบบการปกครองในพุทธกาลว่ามี 2 ระบบ ได้แก่ 1) ราชาธิปไตย หรือสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งสิทธิ์ขาดอำนาจปกครองขึ้นอยู่กับผู้ปกครองรัฐแต่เพียงผู้เดียว 2) สมาพันธรัฐ คือ หลาย ๆ รัฐมารวมกัน พระราชามิได้มีสิทธิ์ขาดแต่เพียงพระองค์เดียว บางทีเรียกระบบนี้ว่าสามัคคีธรรม สำหรับหลักในการปกครอง พระพุทธองค์ทรงแนะนำให้การปกครองแบบสาธารณรัฐให้ใช้หลักอปริหานิยธรรม และสำหรับแบบราชาธิปไตย ให้ใช้หลักทศพิธราชธรรม จักกวัตติสูตร เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติ

หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พบว่า หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 หลัก ได้แก่ 1) หลักด้านการบริหารตน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ตนเองสามารถตรวจสอบตนเองได้ โดยการตรวจเรื่องความประพฤติทางกายวาจาและจิตใจเพื่อจะได้ประพฤติ ปฏิบัติหรือดำรงตนอยู่ในแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสมในฐานะที่ตนเป็นผู้ปกครอง กล่าวโดยสรุปก็คือสามารถครองตนได้ เมื่อครองตนได้ก็สามารถบริหารคนอื่นได้ 2) หลักด้านการบริหารคน มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างผู้ปกครองกับ

ผู้ถูกปกครอง เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจให้ผู้ถูกปกครองมีความจงรักภักดีและพร้อมที่จะทุ่มเทแรงกาย แรงใจทำงานต่าง ๆ ให้แก่ผู้ปกครองได้เต็มกำลังความสามารถ กล่าวโดยสรุปก็คือ สามารถครองคนได้ และ 3) หลักการบริหารงาน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปโดยราบรื่น ปราศจากปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ หรือมีปัญหาหรืออุปสรรคน้อยที่สุด โดยวิธีการที่ถูกต้องชอบธรรม และผลอันเกิดจากการประสบความสำเร็จในการดำเนินงานก็เป็นที่พึงพอใจของทุกฝ่าย กล่าวโดยสรุปก็คือ สามารถครองงานได้ เมื่อพระมหากษัตริย์หรือพระราชาผู้ปกครองตามรูปแบบราชาธิปไตยบริหารงานได้ดีก็จะประสบความสำเร็จ มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ จักรี ศรีจารุเมธีญาณ และ พระบุญเพ็ง ผิวผ่อง (2565 : 15) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองตามหลักธรรมของพุทธศาสตร์” ผลการวิจัยพบว่า หลักธรรมปกครองตามแนวพุทธศาสตร์ที่สำคัญ ได้แก่ 1) หลักพรหมวิหารธรรม : หลักคุณธรรมที่ทำให้ผู้ประพฤติปฏิบัติตามเป็นผู้ประเสริฐคำว่า “พรหมวิหาร” กล่าวคือ ธรรมอันเป็นที่อยู่ของพรหม การยึดถือธรรมดังกล่าวจะทำให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข 2) หลักทศพิธราชธรรม 10 : จริยวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินทรงประพฤติเป็นหลักธรรมประจำพระองค์ 3) หลักสัปปุริสัทธรรม 7 : ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี ธรรมของผู้ดี หรือคนที่แท้ ซึ่งมีคุณสมบัติของความเป็นคนที่สมบูรณ์ 4) หลักอปริหานิยธรรม 7 : ธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นธรรมที่ทำให้ไม่เสื่อม เกิดความเจริญทั้งส่วนตนและส่วนรวม นำความสุขความเจริญมาสู่หมู่คณะฝ่ายเดียว เป็นหลักธรรมที่เน้นความรับผิดชอบต่อส่วนรวมก่อเกิดเป็นความสามัคคีของหมู่คณะ

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากการศึกษาเรื่องหลักธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ทั้งจากแนวคิด ทฤษฎี ตำรา การสัมภาษณ์ การเสวนาของผู้ทรงความรู้แล้วนั้น สามารถทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ “หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” เรียกว่า APPE Model ดังนี้

A (Administration) การบริหาร คือ บริหารงานที่ดีควรมีการคำนึงถึง ความมีส่วนร่วมการบริหารที่ยึดหลักบริหารครบวงจร บริหารตน บริหารคน บริหารงาน ประสาน 10 พิชิตความสำเร็จ และมีคุณธรรมในการบริหาร ควรมีการนำ สัปปุริสธรรม 7 อปริหานิยธรรม 7 ธรรมาภิบาล เป็นต้น เพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการปกครองให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป

P (Performance) การปฏิบัติงาน คือ การปฏิบัติงานที่ดีต้องมีความซื่อสัตย์ พร้อมที่จะเรียนรู้ อดทนอดกลั้น และต้องมีการนำเอาหลักอิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 อคติ 4 อกุศลธรรมบถ 10 อปริหานิยธรรม 7 และศีล 5 มาใช้เพื่อให้การปฏิบัติงาน เพื่อก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกัน อย่างมีความสุข

P (Participation) การมีส่วนร่วม คือ บุคคลทั้งหลายควรมีอิสระในการปฏิบัติงาน สามารถแสดงความคิดเห็น และเลือกสิ่งที่ดีต่อคุณภาพชีวิตของตนเองได้ การนำอกุศลกรรม 10 อปริหานิยธรรม 7 สังคหวัตถุ 4 สาราณียธรรม 7 พรหมวิหาร 4 เป็นต้น เพื่อใช้เป็นหลักยึดเหนี่ยวและปฏิบัติตามทำให้ผู้นำและผู้ตามได้มีส่วนร่วมซึ่งกันและกัน

E (Equality) ความเสมอภาค คือ มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันในเรื่องของการเกิด แก่ เจ็บ ตาย บุคคลที่มีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน ความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน มีทิฏฐิเสมอกัน มีทัศนคติ ภายในทิศทางเดียวกัน ก็จะทำ ให้อยู่ร่วมกันได้ง่ายยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดความเสมอภาคนั้น ต้องเปิดโอกาสให้ทุกคน ได้รับความเท่าเทียมกัน เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างไม่กีดกัน ไม่ว่าจะเป็นเพศใด ศาสนาใด และสถานะใด โดยการนำหลักธรรมาธิปไตย หลักธรรมาธิปไตย อปริหานิยธรรม 7 (ในส่วนของข้อ 5 และ 7) และหลักสังคหวัตถุ มาใช้ในการปกครองอย่างทั่วถึง

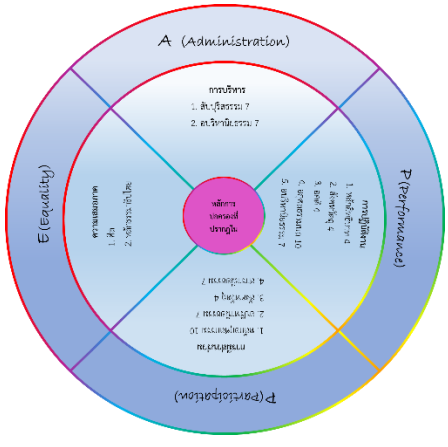

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย
หลักการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

เอกสารอ้างอิง

จักรี ศรีจารุเมธีญาณ และ พระบุญเพ็ง ผิวผ่อง. (2565). *การปกครองตามหลักธรรมของพุทธศาสตร์.* วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ, 2 (2),15.

นรี ภวกานตานันท์. (2562). *การเมืองการปกครองในแนวพุทธศาสนา : ศึกษาจากนักคิดและพระไตรปิฎก.* กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นำโชค อุ่นเวียง. (12 ตุลาคม 2563). *สังคมชมพูทวีป*. ค้นเมื่อ 2 กรกฎาคม 2567. จาก https://www.trueplookpanya.com/lite/knowledge/view/34757.

สามารถ มังสัง. (22 พฤศจิกายน 2564). *อปริหานิยธรรม 7 : หลักการปกครอง.* ค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2567 จาก https://mgronline.com/daily/detail/9640000115674

อวยพรชัย สิทธิวงศ์. (24 มิถุนายน 2555). *สังคมชมพูทวีป.* ค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2567 จาก https://www.gotoknow.org/posts/265883.

อัตลักษณ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของกลุ่มชาติพันธุ์กูย ในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดศรีสะเกษ

IDENTITY COMMUNICATION STRATEGY FOR PROMOTING THE TOURISM OF KUI ETHNIC GROUP IN SURIN AND SISAKET PROVINCES

[1]พิมพ์ลภัส เสียงหวาน

[1]Pimlapus Saingwan

มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, ประเทศไทย

Sisaket Rajaphat University, Thailand

[1]pimlapus186 @hotmail.com

Received: August 12, 2024; **Revised**: November 2, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของกลุ่มชาติพันธุ์กูย โดยศึกษากลุ่มเป้าหมายชุมชนชาวกูย 2 แห่ง คือชุมชนบ้านกู่ ตำบลกู่ อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ และชุมชนบ้านอาลึ ตำบลสำโรงทาบ อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและการสนทนากลุ่ม เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วผู้ศึกษาได้ตรวจสอบความถูกต้องและครบถ้วนของข้อมูล และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยการบรรยายพรรณนา กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวชุมชนทั้งคนภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์กูยบ้านอาลึและบ้านกู่มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นหลายประการที่เหมือนกัน โดยเฉพาะอัตลักษณ์ด้านความเชื่อในผีบรรพบุรุษที่สะท้อนออกมาหลายรูปแบบ ทั้งในด้านประเพณีพิธีกรรม วิถีชีวิต การแต่งกาย อาหารและผลิตภัณฑ์ชุมชน จากการศึกษาสามารถสรุปอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของกลุ่มชาติพันธุ์กูยในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดศรีสะเกษเป็น 6 ด้าน ได้แก่ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านความเชื่อและพิธีกรรม ด้านภาษา ด้านการแต่งกาย ด้านอาหารและ

[1]อาจารย์, สาขาวิชานิติศาสตร์ วิทยาลัยกฎหมายและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

ด้านผลิตภัณฑ์ จากการศึกษาอัตลักษณ์ของชาวกูยข้างต้น และสามารถสรุปกระบวนการของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์กูยเป็น 4 ลักษณะ คือ อัตลักษณ์ที่คงอยู่ อัตลักษณ์ที่มีการต่อรองและปรับประยุกต์ อัตลักษณ์ที่สร้างใหม่ และอัตลักษณ์ที่ถูกรื้อฟื้น ส่วนอัตลักษณ์ที่สูญหายนั้นจากการศึกษาในพื้นที่เป้าหมายไม่ปรากฏว่ามีแต่อย่างใด

คำสำคัญ : อัตลักษณ์, กลุ่มชาติพันธุ์, กลุ่มชาติพันธุ์กูย

Abstract

The purpose of this research was to study the identity for promoting the tourism of Kui ethnic group by target group study of 2 Kui ethnic group communities that is Ban Ku community, Ku sub-district, Prangku district, Sisaket province and Ban Arlee community, Samrongtarb sub-district, Samrongtarb district, Surin province. Collecting the data by structured interview, focus group and having got the data completely, researcher would check the accuracy, completeness of data and then bring it to analyze with the description. Informants had knowledge about community tourism management both people inside community and outside community. From the study found that Kui ethnic group at Ban Arlee and Ban Ku had the same outstanding identities, especially identity on the belief in ancestor ghost that had been reflected in many types among in the sense of tradition and rite, way of life, dressing, food and community product. From the study could summarize the outstanding identity of Kui ethnic group in Surin and Sisaket provinces as 6 types; namely on the history, belief and rite, language, dressing, food and product. From the identity study of Kui ethnic group on the above could summarize the process of Kui ethnic group identity as 4 types; namely the remained identity, the bargaining and applied identity, the rebuilt identity and revived identity. As for the lost identity, from the study in target area is not found at all events.

Keywords: identity, ethnic group, Kui ethnic group.

บทนำ

อัตลักษณ์ของชุมชนมีความสำคัญในฐานะเป็นสิ่งบ่งบอกลักษณะเฉพาะหรือความเป็นตัวตนของชุมชนที่มีความโดดเด่นหรือมีความต่างจากชุมชนอื่นที่ชุมชนต้องเรียนรู้และสืบสานเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ก่อเกิดความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของประชาชนในชุมชนนั้นๆ อัตลักษณ์

ชุมชนของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกันตามพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม อัตลักษณ์ชุมชนอาจเป็นด้านวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรม อาหาร การแต่งกาย งานฝีมือ การละเล่น ลักษณะบ้านเรือน สภาพแวดล้อม หรืออื่น ๆ โดยที่อัตลักษณ์ชุมชนมีความสำคัญต่อบุคคล กลุ่มคน ชุมชน ในการเป็นพลังขับเคลื่อน สร้างความภาคภูมิใจ ความเป็นหนึ่งเดียว ความเป็นเจ้าของ ความรับผิดชอบ และนำไปสู่การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (เมธาวี จำเนียร, 2562) ชุมชนที่มีอัตลักษณ์เฉพาะของตนเองทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม และสามารถถ่ายทอดและสื่อสารอัตลักษณ์นั้นให้ประชาชนภายในชุมชนได้รับรู้ เรียนรู้และมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดเพื่อสืบสานอัตลักษณ์ชุมชน ตลอดจนสามารถสื่อสารอัตลักษณ์ของชุมชนออกสู่ภายนอกชุมชนได้ย่อมสร้างการรับรู้ สร้างความสนใจและสามารถดึงดูดประชาชนทั่วไปและนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งประโยชน์แก่ชุมชนโดยเฉพาะประโยชน์ทางเศรษฐกิจชุมชนในการสร้างอาชีพและรายได้แก่ชุมชน (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี,2546)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ภายใต้แนวทางการพัฒนาบนฐานเศรษฐกิจสร้างสรรค์มูลค่าสูง ในหัวข้อของการพัฒนาได้ปรากฏแนวทางทางการพัฒนาหลักที่ 4 ว่าด้วยการรักษาอัตลักษณ์ของเมืองและสร้างคุณค่าของทรัพยากรเพื่อกระจายรายได้ให้คนในท้องถิ่น โดยให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ สืบสานประเพณี วัฒนธรรม สถาปัตยกรรมพื้นบ้านและเมืองเก่า ตลอดจนใช้เศรษฐกิจดิจิทัลต่อยอดพัฒนาเมือง ควบคู่กับการส่งเสริมการเรียนรู้ของของชุมชนและสร้างแบรนด์หรือเอกลักษณ์ของเมือง แนวทางการพัฒนาชนบทให้เป็นฐานเศรษฐกิจสร้างสรรค์มูลค่าสูงการส่งเสริมการเรียนรู้ของของชุมชนและสร้างแบรนด์เป็นประเด็นที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะนำไปสู่การเกิดอัตลักษณ์ที่เป็นสิ่งบ่งบอกถึงความแตกต่างในตลาด ทั้งนี้ ชุมชนท่องเที่ยวของกลุ่มชาติพันธุ์กูยซึ่งเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีเป้าหมายจะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างมีอัตลักษณ์ ซึ่งอัตลักษณ์ถูกสร้างขึ้นโดยกระบวนการทางสังคม ครั้นเมื่อตกผลึกแล้วอาจมีความคงที่หรือแม้กระทั่งเปลี่ยนแปลงรูปแบบไป ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นหลัก ดังนั้น จากรูปแบบกิจกรรมจากการดำเนินชีวิตประจำวันมีความหลากหลายและยังถูกสะท้อนผ่านโลกดิจิตอลเป็นรูปแบบของกิจกรรมการสื่อสารอย่างหนึ่งที่ลูกค้าเข้ามามีส่วนร่วมในการเพิ่มคุณค่าและสร้างสรรค์ข้อมูลข่าวสารต่างๆ สื่อสารไปบนสังคมออนไลน์ต่างๆ (Berger and Luckmann, 1967)

ชุมชนท่องเที่ยวของกลุ่มชาติพันธุ์กูยที่เป็นชุมชนเป้าหมายในโครงการวิจัยในจังหวัดสุรินทร์ ได้แก่บ้านอาลีโฮมสเตย์ ตำบลสำโรงทาบ อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ เป็นโฮมสเตย์ที่ได้คะแนนเกณฑ์มาตรฐานอันดับที่ 6 ของประเทศไทยและอันดับที่ 2 ของภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือในปี พ.ศ.2552 มีลักษณะรูปแบบการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะและมีปัจจัยที่สนับสนุนกิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มศักยภาพโฮมสเตย์ คือมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการย้อมสีผ้าไหมจากลูกมะเกลือ มีการใช้ภาษาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์คือภาษากูย มีการแต่งกายที่มีลักษณะเด่น คือการแต่งกายด้วยผ้าไหมสีดำที่ได้จากการย้อมจากลูกมะเกลือทั้งชุด มีกิจกรรมท่องเที่ยวที่หลากหลายที่ให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทดลองปฏิบัติคือการทอผ้าไหม การย้อมสีผ้าไหม การสาวไหม ในส่วนจังหวัดศรีสะเกษกลุ่มเป้าหมายได้แก่ชุมชนท่องเที่ยวชาวกูยบ้านกู่ ตำบลกู่ อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ บ้านกู่เป็นหมู่บ้านที่มีการก่อตั้งมาเป็นระยะเวลาประมาณ 300 กว่าปี ชุมชนอยู่ติดสระน้ำหรือสระกู่โบราณ พื้นที่ชุมชนเป็นเนินสูง สภาพรอบหมู่บ้านมีเนินดินคล้ายกำแพงกั้นเรียกว่า “คูเมือง” และเป็นที่ตั้งของปราสาทปรางค์กู่ มีประเพณีประจำปีของชุมชนที่มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมคือประเพณีบุญเบิกฟ้า เป็นพิธีเซ่นไหว้บรรพบุรุษและบูชาเทพ ในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ชาวบ้านจะนำเครื่องเซ่นไหว้บรรพบุรุษและบูชาเทพ แม่ธรณี ณ ปราสาทปรางค์กู่ ต่อมาในปี พ.ศ. 2547 แ ส่วนราชการในพื้นที่ทุกส่วนราชการเห็นความสำคัญจึงเข้าร่วมสนับสนุนและร่วมจัดกิจกรรมตั่งแต่นั้นเป็นต้นมา ชาวบ้านมีผลิตภัณฑ์ชุมชนต้อนรับนักท่องเที่ยว เช่น ขนมไปรกะซัง (ขนมพื้นเมืองคล้ายขนมไข่หงษ์) หมวกจากใบตาลและอาหารกูย เช่น ละแวกะตาม (แกงมันปู) เป็นต้น

จากการศึกษาเบื้องต้น พบว่า ชุมชนท่องเที่ยวชาวกูยเป้าหมายทั้ง 2 แห่งมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นและมีความแตกต่างจากที่อื่นที่สามารถนำมาเป็นศักยภาพท่องเที่ยวของชุมชนได้ แต่ยังไม่มีการศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนอย่างเป็นระบบ จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาอัตลักษณ์ที่จะนำไปสู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวของกลุ่มชาติพันธุ์กูย อันจะนำไปสู่ความมีชื่อเสียงของชุมชนสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวจากทั่วทุกสารทิศมาเยือนอย่างต่อเนื่อง เพิ่มประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเกิดความยั่งยืนในวิถีเศรษฐกิจและก่อให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่มและเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว นำไปสู่มาตรการที่สามารถสร้างมูลค่าเชิงเศรษฐกิจให้กับชุมชนและประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาอัตลักษณ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของกลุ่มชาติพันธุ์กูยในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดศรีสะเกษ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องอัตลักษณ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของกลุ่มชาติพันธุ์กูยในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดศรีสะเกษเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วยคนในชุมชนทั้งกลุ่มผู้รู้และกลุ่มผู้ปฏิบัติ กลุ่มผู้รู้ประกอบด้วย 1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลภายในชุมชน โดยการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน ผู้นำด้านวัฒนธรรม ผู้นำสตรี ผู้อาวุโสในชุมชน ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชนเป้าหมาย ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมชุมชนและประสานงานต่างๆ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน โดยการสุ่มแบบสะดวกให้ครอบคลุมทุกกลุ่มที่กล่าวในข้างต้นแล้วเชื่อมโยงไปยังข้อมูลที่ต้องการแบบลูกโซ่ 2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลภายนอกชุมชน เช่น ผู้ที่เชี่ยวชาญเรื่องกูย เช่น อาจารย์มหาวิทยาลัย ข้าราชการครู บุคลากรของชมรมชาวกูยแห่งประเทศไทย บุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบล และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในระดับตำบล อำเภอและจังหวัด และประชาชนในหมู่บ้านใกล้เคียง ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวชุมชน โดยการเลือกให้ครอบคลุมทุกกลุ่มที่กล่าวในข้างต้นแล้วเชื่อมโยงไปยังข้อมูลที่ต้องการแบบลูกโซ่

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์และแบบสนทนากลุ่ม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 แบบแนวทางการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ใช้เป็นประเด็นหลักในการสัมภาษณ์ โดยทำการสัมภาษณ์เจาะลึกในประเด็น ที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยกับบุคคลผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนที่ 1 แสดงข้อมูลของผู้ให้ข้อมูล ส่วนที่ 2 แสดงแนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูลอัตลักษณ์ของชาวกูยในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วยอัตลักษณ์ชาวกูย ได้แก่ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านความเชื่อและพิธีกรรม ด้านภาษา ด้านการแต่งกาย ด้านอาหาร และด้านงานฝีมือและผลิตภัณฑ์ชุมชน

2.2 แบบแนวทางการสนทนากลุ่ม เพื่อศึกษากระบวนการของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์กูยเป็น 4 ลักษณะ คือ อัตลักษณ์ที่คงอยู่ อัตลักษณ์ที่มีการต่อรอง/ปรับประยุกต์ อัตลักษณ์ที่สร้างใหม่ อัตลักษณ์ที่ถูกรื้อฟื้น และอัตลักษณ์ที่สูญหาย

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องอัตลักษณ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของกลุ่มชาติพันธุ์กูยในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดศรีสะเกษ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนั้น การวิเคราะห์ข้อมูลจึงดำเนินไปพร้อมกับการดำเนินการเก็บข้อมูล โดยนักวิจัยเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างต่อเนื่อง เพื่อความถูกต้องของข้อมูลและตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและนำเสนอผลการวิจัยเป็นแบบเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

ผลการวิจัย

1.อัตลักษณ์ของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กูยในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดศรีสะเกษชุมชนเป้าหมายทั้ง 2 แห่งมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นไม่แตกต่างกัน ชุมชนทั้ง 2 แห่งมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นโดยเฉพาะการเชื่อในผีบรรพบุรุษที่สะท้อนออกมาหลายรูปแบบทั้งในด้านประเพณีพิธีกรรม วิถีชีวิต การแต่งกาย อาหารและผลิตภัณฑ์ชุมชน สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ชุมชนท่องเที่ยวชาวกูยทั้ง 2 แห่งได้นำเอาอัตลักษณ์ที่โดดเด่นในด้านต่างๆ มาทำให้เกิดคุณค่าทางการท่องเที่ยวและเป็นทุนในการจัดการและพัฒนาชุมชนของตนเองให้มีความเจริญก้าวหน้ามาโดยตลอด แม้ชุมชนชาวกูยทั้ง 2 แห่งจะตั้งถิ่นฐานใกล้ชิดและปะปนอยู่กับกลุ่มชาติพันธุ์เขมรและลาวจึงทำให้มีการติดต่อแลกเปลี่ยนปฏิสัมพันธ์กันระหว่างชาติพันธุ์ด้านวัฒนธรรม มีการผสมผสาน กลมกลืนและยอมรับวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน แต่กลุ่มชาติพันธุ์กูยก็สามารถปรับตัวเพื่อการอยู่ร่วมกับกลุ่มอื่นได้เป็นอย่างดี (คุณวัฒน์ ดวงมณี และคณะ,2561) จากการศึกษาในพื้นที่ทั้ง 2 แห่งสรุปอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของกลุ่มชาติพันธุ์กูยในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดศรีสะเกษเป็น 6 ด้าน ได้แก่ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านความเชื่อและพิธีกรรม ด้านวิถีชีวิต ด้านภาษา ด้านอาหาร และด้านงานฝีมือและผลิตภัณฑ์ชุมชน

2.ด้านประวัติศาสตร์ กลุ่มชาติพันธุ์กูยในประเทศไทยเป็นกลุ่มคนที่อาศัยอยู่แถวเทือกเขาพนมดงรักมาก่อนกลุ่มชาติพันธุ์อื่น แต่ปัจจุบันชาวกูยมีการติดต่อแลกเปลี่ยนปฏิสัมพันธ์กันระหว่างชาติพันธุ์ด้านวัฒนธรรมซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา กลุ่มชาติพันธุ์กูยมีการปรับตัวเพื่อการอยู่ร่วมกับกลุ่มอื่นได้อย่างดี ดังจะเห็นได้จากข้อมูลประวัติศาสตร์ เมื่อครั้งมีการโปรดเกล้าฯ ตั้งเมืองสุรินทร์และเมืองศรีสะเกษใหม่ ๆ นั้นมีชาวกูยทั้งเมืองเข้ามามีอิทธิพลเหนือวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร แต่กลุ่มชาติพันธุ์กูยก็ปรับตัวเข้ากับกลุ่มชาติพันธุ์เขมรซึ่งเป็นผู้อาศัยอยู่ก่อนและเป็นกลุ่มใหญ่ ไม่เพียงในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ในปี พ.ศ. 2450 จังหวัดศรีสะเกษยังเป็นเมืองที่กลุ่มชาติพันธุ์กูยเป็นส่วนใหญ่ เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์ลาว (สาขาเวียงจันทน์) ปะปนอยู่บ้างบางหมู่บ้าน แต่วัฒนธรรมลาวได้เข้ามามีอิทธิพลเหนือกลุ่มชาติพันธุ์กูย จึงทำให้มีการผสมผสานวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่ม

ชาติพันธุ์กูยพูดภาษาลาวด้วยสำเนียงส่วย(กูย) โดยสามารถใช้สระเออือได้ในขณะที่ภาษาลาวเวียงเดิมมีแต่สระเอีย ร่องรอยแสดงว่าศรีสะเกษเดิมเป็นเมืองที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่กันทั้งเมือง (จิตร ภูมิศักดิ์, 2424) กลุ่มชาติพันธุ์กูยที่อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่แม่น้ำมูลกับเทือกเขาพนมดงรักครอบคลุมพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ จนถึงอุบลราชธานี เชื่อกันว่าบริเวณนี้เป็นเส้นทางอพยพมาจากตอนใต้ของประเทศลาวสู่ประเทศไทยและยังเชื่อกันว่ากลุ่มชาติพันธุ์กูยที่อยู่ในจังหวัดอุบลราชธานีเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กูยที่ตกค้างอยู่ตั้งแต่ครั้งอพยพมาจากลาว บ้านกู่เป็นหมู่บ้านที่มีการก่อตั้งมาเป็นระยะเวลาประมาณเกือบสามร้อยกว่าปี จากการบอกเล่าของนายศิริ แหวนเงิน อดีตผู้ใหญ่บ้านกู่ สรุปได้ว่า ชาวกูยบ้านกู่ได้อพยพมาจากบ้านอาเลา ไม่ทราบแน่ชัดว่ามาจากอำเภออะไร บ้างก็ระบุว่าอพยพมาจากอำเภอศีรขรภูมิ ผู้ที่อพยพมาก่อตั้งเป็นคนแรกคือ “ตาโก” เนื่องจากทำเลของหมู่บ้านอยู่ติดสระน้ำหรือสระกู่ พื้นที่เป็นเนินสูง สภาพรอบหมู่บ้านมีเนินดินคล้ายกาแพงกั้นเรียกว่า “คูเมือง” เหมาะแก่การตั้งรกรากที่อยู่อาศัย สภาพภายในหมู่บ้านการปลูกสร้างบ้านหรือ ที่อยู่อาศัยจะปลูกลักษณะติดกันเหมือนเป็นการเกาะกลุ่มกันอยู่ บ้านแต่ละหลังหลังคาบ้านแทบจะซ้อนกัน ทางเดินแต่ละซอยกว้างแค่เกวียนผ่านเข้าออกได้ หรือให้วัวควายเดินเข้าคอกได้ก็พอ ซึ่งคนโบราณมักจะทำคอกวัวคอกควายไว้ใต้ถุนบ้านและเนินดินที่คล้ายกำแพงหมู่บ้านจะอยู่รอบนอก การทำนาแต่ก่อนนั้นต้องใช้ควายไถและได้ขี้ควายใช้เป็นปุ๋ยคอกอย่างดีไปใส่นาข้าว ชาวกูยบ้านกู่ทุกหลังคาเรือนจึงต้องมีควายไว้ใช้งาน “ตาโก” เป็นคนกลุ่มแรกที่ตั้งรกรากและสืบทอดลูกหลานมาจนถึงปัจจุบัน และมีวัดบ้านกู่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ

3. ประวัติความเป็นมาของบ้านอาลึ ตำบลสำโรงทาบ อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ จากการศึกษาในพื้นที่สรุปได้ว่า ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านอาลึมีความเชื่อมโยงกับชุมชนบ้านตะเคียนซึ่งเป็นชุมชนกูยโบราณ โดยมีประวัติย่อๆว่า ชาวบ้านอาลึได้อพยพมาจากบ้านตะเคียนหมู่ที่ 9 ซึ่งเป็นชุมชนชาวกูยดั้งเดิม เนื่องจากในขณะนั้นมีโรคระบาดและเนื่องจากบ้านตะเคียนมีประชากรจำนวนมากขึ้นจึงทำให้พื้นที่ทำกินเริ่มมีน้อยลง ประกอบกับกลุ่มชาติพันธุ์กูยในอดีตมักจะมีการอพยพไปหาสถานที่อยู่ใหม่ๆ เพื่อทำไร่ทำนา สังคมชาวกูยจึงมีวัฒนธรรมร่วมอย่างหนึ่งคือวัฒนธรรมบ้านใหม่ (โซ๊ะไม) ชาวบ้านส่วนหนึ่งจึงพากันขยับขยายอพยพจากบ้านตะเคียนออกมาตั้งหมู่บ้านใหม่เพื่อซึ่งห่างจากบ้านตะเคียนประมาณ 1 กิโลเมตร โดยมีนายอึด สุขคุ้ม เป็นผู้ก่อตั้งคนแรก

3.1 ด้านความเชื่อและพิธีกรรม กลุ่มชาติพันธุ์กูยมีความเชื่อ 3 ลักษณะผสมกัน คือ ความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อแบบพราหมณ์ และความเชื่อในศาสนาพุทธ ความเชื่อเกี่ยวกับผีนั้นชาวกูยมีความเชื่อเกี่ยวกับผีที่สำคัญ 2 ประเภทคือ ผีปู่ตา เป็นผีที่ชาวกูยให้ความสำคัญมากต้องเซ่นไหว้เป็นประจำทุกปีโดยการสืบต่อกันมาแต่โบราณ ประเภทที่ 2 คือผีบรรพบุรุษในสายตระกูล

ชาวกูยเชื่อว่าผีบรรพบุรุษในสายตระกูลมีมอและออเป็นร่างทรงในการสื่อสารกับผีบรรพบุรุษ ผีปู่ตา และผีบรรพบุรุษมีอำนาจลดหลั่นกันลงไป โดยปรากฏให้เห็นในการประกอบพิธีกรรมทั่วไปของชาวกูย เช่น พิธีเซ่นไหว้ผีปู่ตาเป็นพิธีระดับชุมชน ส่วนพิธีกรรมเกี่ยวกับมอและออเป็นเพียงพิธีกรรมในสายตระกูล ความเชื่อในผี 2 ประเภทมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ของชาวกูยมาจนถึงปัจจุบัน ชาวกูยบ้านอาลึและบ้านกู่มีความเชื่อผสมผสานระหว่างศาสนาพุทธกับการนับถือผี พิธีกรรมทางศาสนาหลายอย่างชาวบ้านมีการผสมผสานความเชื่อในเรื่องผีเข้าไปด้วย ชาวกูยนับถือและบูชาผีบรรพบุรุษที่เรียกว่า “ยะจู๊ฮ” บนบ้านจะมีหิ้งบูชาผีมีธูปเทียน กรวยที่ทำจากใบตองหรือใบตาล ซึ่งเรียกว่า “ครู” ทุกคนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์จะต้องมีครู ลักษณะความเชื่อนี้เหมือนกับความเชื่อของชาวเขมรซึ่งจะต้องมีครูเหมือนกัน แต่เขมรเรียกว่า “ครูมะม็วด” จากการศึกษาพบว่า ชาวกูยบ้านกู่ยังคงมีความเชื่อเกี่ยวกับผีสางเทวดาอยู่มาก ทั้งผีปู่ตา ผีอารักษ์ ผีแถน ผีพ่อแม่ ชาวกูยบ้านกู่นับถือศาสนาพุทธและมีความเชื่อเรื่องผีผสมผสานกันอย่างลงตัว เพราะล้วนมีผลต่อจิตใจและการดำเนินชีวิตของผู้คน ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธมากเช่นไรก็นับถือผีไม่น้อยไปกว่ากัน จึงส่งผลให้ความเชื่อเรื่องผียังคงดำรงอยู่ในชุมชน ชาวกูยนับถือผีบรรพบุรุษประจำตระกูลและนับถือผีปู่ตาประจำหมู่บ้าน ชาวกูยนับถือทั้งสองผี ชาวบ้านมีความเชื่อและความศรัทธาเช่นเดียวกันตั้งแต่ผู้เฒ่าผู้แก่ลงมาจนถึงเด็กเล็ก ความเชื่อนี้ยังคงดำรงอยู่ในวิถีชีวิตของชาวบ้าน เห็นได้จากทุกสายตระกูลจะมีหิ้งผีบรรพบุรุษที่ต้องมีการกราบไหว้อยู่เสมอ ในวันพระ งานแต่งงาน การคลอดลูกและพิธีกรรมต่างๆ ต้องมีการบอกกล่าวผีบรรพบุรุษ ชาวกูยนำความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษผสมผสานเข้ากับประเพณีสำคัญต่างๆ จึงทำให้ความเชื่อนี้ยังดำรงอยู่ได้

3.2 ด้านวิถีชีวิต สังคมพื้นฐานของชาวกูยโดยทั่วไปคือครอบครัวซึ่งประกอบไปด้วย สามี ภรรยา และบุตร โดยทั่วไปเป็นครอบครัวเดี่ยว (Nuclear family) สังคมของชาวกูยให้ความสำคัญกับการสืบเชื้อสายทางฝ่ายหญิง เมื่อลูกสาวแต่งงานแล้วจะอาศัยอยู่กับพ่อแม่ในบ้านเดียวกันทำให้กลายเป็นครอบครัวขยาย (Extended family) เมื่อฝ่ายชายแต่งงานเข้ามาอยู่บ้านของเจ้าสาวแล้ว เป็นเสมือนแขกท่ามกลางหมู่ญาติทางฝ่ายหญิง ผู้หญิงจะเป็นเจ้าของถิ่นฐาน (ไพฑูรย์ มีกุศล,2542) ดังนั้น ผู้หญิงจึงเป็นผู้รับผิดชอบในการสืบทอดความเป็นมาและเรื่องราวในชุมชนของตนเองและถ่ายทอดจากแม่และยาย ประกอบกับในอดีตผู้หญิงชาวกูยเป็นผู้อยู่กับถิ่นไม่ได้ออกไปไหนเพราะถูกกำหนดให้เป็นผู้สืบเผ่าพันธุ์ ดูแลลูกและเฝ้าเรือน ผู้ชายเป็นฝ่ายไปทำงานต่างถิ่น เพศหญิงจึงเป็นผู้เหมาะสมต่อการได้รับบทบาทดูแลครอบครัว รวมถึงสืบทอดประเพณีพิธีกรรมรวมทั้งความเชื่อในชุมชน ชาวกูยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม พอว่างจากการประกอบอาชีพก็จะใช้เวลาว่างในหลายๆ รูปแบบ เช่น การทอผ้าไหม การทำอุปกรณ์เกษตร อุปกรณ์หาปลา การปลูกพืชผักสวนครัว รวมถึงกิจกรรมที่เป็นพิธีกรรมในชุมชน อัตลักษณ์ที่สำคัญด้านวิถีชีวิต ชาวกูยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่รักสงบ รักธรรมชาติ ในอดีต ชาวกูยมักจะอพยพถิ่นฐานเพื่อ

ทำกินใหม่ๆ ตลอดเวลา เมื่อมีผู้รุกรานที่ทำกินก็มักจะเป็นฝ่ายเคลื่อนย้ายออกจากพื้นที่ แม้ในปัจจุบันชาวกูยก็ยังคงอัตลักษณ์แบบดั้งเดิมไม่เปลี่ยนแปลง นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชนในชุมชนส่วนใหญ่จะหลงใหลในความเงียบสงบนี้ และเป็นอีกสาเหตุที่นักท่องเที่ยวเดินทางกลับมาอีกครั้ง ถึงแม้จะเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม แต่ชุมชนชาวกูยของก็ยังคงความเป็นชุมชนที่สงบไว้ ด้วยวิถีชาวบ้านในสมัยก่อนที่มีวิถีชีวิตอยู่กันเงียบๆ และจากที่ชาวบ้านไม่ค่อยเปิดรับในสิ่งใหม่ๆ ทำให้ชุมชนชาวกูยของยังคงความเป็นวิถีชีวิตแบบเดิมที่แสดงถึงอัตลักษณ์ที่สำคัญของชุมชน ก่อนที่จะเป็นเมืองท่องเที่ยวนั้น ชาวบ้านอยู่กันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัยเหมือนคนต่างจังหวัดในทั่ว ๆไป ทำให้ติดนิสัยคุ้นชินกับการอยู่กันอย่างครอบครัว เมื่อมีนักเที่ยวมากขึ้นชุมชนชาวกูยของก็ยังคงต้อนรับนักท่องเที่ยวอย่างเป็นกันเองเหมือนคนในครอบครัว มีความเป็นมิตรสูงและบริการนักท่องเที่ยวดีมาก

3.3 ด้านอาหาร ภูมิปัญญาในการบริโภคอาหารของชาวกูยมีความหลากหลายตามธรรมชาติ เหมาะสมกับความต้องการของร่างกาย ทำให้ร่างกายได้รับสารอาหารที่ครบถ้วน ถือเป็นยา รักษาอายุให้ยืนยาวได้ ช่วยป้องกัน รักษาสุขภาพของประชาชนให้สามารถดูแลรักษาสุขภาพในเบื้องต้นไว้แต่เนิ่นๆ และสามารถมีอายุยืนยาว ชาวกูยจะรับประทานข้าวเจ้าเป็นหลักและรับประทานข้าวเหนียวเป็นครั้งคราว อาหารที่พบว่ารับประทานกันเป็นประจำคือ พริกตำและแกงกบหรือกบย่าง พริกตำจะใส่พริกสด เกลือ และหัวหอมตำเข้าด้วยกัน ชาวกูยเป็นกลุ่มคนที่มีความสามารถในการพึ่งตนเองในทางเศรษฐกิจสูง คือมีความสามารถในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจที่ได้จากธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นป่า หนองน้ำ ที่นา ที่สวน รวมถึงการผลิตเพื่ออยู่เพื่อกินในครัวเรือน จากการศึกษาเกี่ยวกับอาหารของชาวกูย พบว่า ชาวกูยมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติทำให้การประกอบอาหารเพื่อรับประทานมีความสัมพันธ์อยู่กับธรรมชาติ ในอดีต วัตถุดิบที่นำมาประกอบอาหารเพื่อบริโภคจึงได้จากธรรมชาติเป็นหลัก ชาวกูยอาศัยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติมาใช้เป็นปัจจัยในการดำรงชีวิตโดยเฉพาะด้านอาหารการกิน มีอาหารหลากหลายชนิดที่สามารถหาได้จากธรรมชาติรอบๆ หมู่บ้าน เช่น ที่นา ที่สวน แหล่งน้ำตามธรรมชาติ ป่าและโคก

3.4 ด้านภาษา จากการศึกษาพบว่ากลุ่มชาติพันธุ์กูยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีเพียงภาษาพูดไม่มีภาษาเขียน ภาษากูยมีรูปแบบเหมือนภาษาเขมร อยู่ในตระกูลมอญ-เขมร มีการเรียงลำดับออกเสียงและการจัดวรรคประโยค ไม่มีวรรณยุกต์ ใกล้เคียงกับภาษาเขมร(บูรณ์เชน สุขคุ้ม,2562) ชาวกูยบ้านกู่และบ้านอาลีจะใช้ภาษากูยโดยมีการออกเสียงเป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มตน โดยจะลากเสียงยาวในคำท้ายประโยค ทั้งเสียงต่ำฟังเหมือนเสียงเพลง การออกเสียงบ่งบอกอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์กูยว่าพวกเขาแตกต่างจากชาวเขมร ภาษากูยจัดอยู่ในตระกูลภาษา มอญ-เขมร สาขา Katuic ตะวันตก กลุ่มออสโตรเอเชียติก ภาษากูยแต่ละพื้นที่มีการออกเสียงไม่

เหมือนกันและใกล้เคียงกันและฟังกันเข้าใจ ภาษากูยในประเทศไทยแบ่งเป็นสี่กลุ่มได้แก่ กูยไม, กูย-อีมลอ, กูยเยอ, กูยอึม-ลัว ภาษากูยไม่มีเสียงวรรณยุกต์ มีพยัญชนะต้นสองตัว ซึ่งไม่มีในภาษาไทย คือเสียง ญ-เช่น ในคำว่า ญับ (กะเถิบ) หญูง (ก่อน) เหญียม (ร้องไห้) และเสียงหฺย เช่น ในคำว่า หฺยืง (เท้า) กเหฺยีย (เรียก) แหฺยง (ทอง) ภาษากูยเป็นภาษาที่มีพยางค์สองลักษณะคือ พยางค์ที่มีลักษณะเสียงก้องคือใช้ลมเปล่งขึ้นมาขณะพูดและพยางค์ที่มีลักษณะเสียงธรรมดา ลักษณะการเปล่งเสียงสองลักษณะนี้ไม่เพียงแต่เกิดความไพเราะ แต่ยังสามารถแยกความหมายของคำออกจากกันได้ ซึ่งแตกต่างจากภาษาไทยที่มีการใช้วรรณยุกต์ในการแยกความหมายของคำ ตัวอย่างเช่น คำว่า กูย แปลว่า คน คำว่า เจียง แปลว่า ช้าง คำว่า จาโดย เป็นต้น

3.5 ด้านผลิตภัณฑ์และงานฝีมือ ชาวกูยมีชื่อเสียงในด้านการผลิตผ้าไหมมาตั้งแต่ครั้งในอดีต ปัจจุบันชาวกูยบ้านอาลึและบ้านกู่ก็ยังคงสืบทอดภูมิปัญญาการเลี้ยงหม่อนไหม การย้อมไหมจากมะเกลือ และการทอผ้าไหม รวมทั้งการตัดเย็บเป็นเสื้อแบบสมัยใหม่ใหม่อีกด้วย สตรีชาวกูยมีความชำนาญในการตีเกลียวเส้นไหม เรียกว่า ละวี หรือ ระวี ตามความเชื่อเรื่องความกลมเกลียวสามัคคีกันในครอบครัวและสายตระกูลที่นับถือผีด้วยกัน การนำไหมสองสีมาควบกัน เรียกว่า “กะนีว” หรือ “ผ้าหางกระรอก” เมื่อนำมาใช้เป็นเส้นพุ่งทอกับเส้นยืน สีพื้นจะทำให้เกิดลายเหลื่อมกันเป็นสีเหลืองคล้ายหางกระรอก ลักษณะของผ้ากะนีวนี้ผิวสัมผัสจะมีความมันระยิบระยับ เมื่อนำไปส่องกับแดดจะแยกสีได้ชัดเจน ผู้ชายไทยกูยนิยมนุ่งผ้าไหมควบ (จิกกะน้อบ) สำหรับนุ่งโจงกระเบน ผ้าไหมมีส่วนสำคัญต่อประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนชาวกูย ผ้าไหมได้ถูกนำไปใช้ในประเพณีวัฒนธรรมทั้ง 12 เดือนตามปฏิทินของประเทศไทย ผ้าไหมถูกนำมาใช้เป็นเครื่องแต่งกายในการทำบุญ รวมถึงการแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาวกูย และในประเพณีของชาวกูย ได้แก่ วันสารทกูย (สากกูย) ที่ลูกหลานจะมารวมตัวกันเพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษที่ล่วงลับ ด้วยการทำบุญถวายสังฆทาน อาหารคาวหวาน ของใช้ต่าง ๆ รวมถึงผ้าถุงหรือผ้าซิ่นและผ้าโสร่งที่ทอจากเส้นไหม เพื่อให้บรรพบุรุษได้ใช้สิ่งของที่ลูกหลานได้ทำบุญไปให้ซึ่งจะทำให้บรรพบุรุษอยู่อย่างสบายในสรวงสวรรค์ อีกทั้งยังทำให้ลูกหลานมีความอิ่มอกอิ่มใจที่ได้ทดแทนคุณและแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อบรรพบุรุษ ในปัจจุบันประเพณีนี้ยังคงมีอยู่ในชุมชนชาวกูยทั่วไป นอกจากนี้ผ้าไหมยังได้บ่งบอกถึงการดำเนินชีวิตของคนชาวกูยในอดีต ได้แก่ การใช้ชีวิตประจำวัน ความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณีและวัฒนธรรม สถานะทางสังคมของชาวกูยและการยอมรับทางสังคม ซึ่งได้สะท้อนผ่านการใช้ผ้าไหมและการครอบครองผ้าไหม ในอดีตผ้าไหมจะมีใช้เฉพาะครอบครัวที่มีฐานะ ซึ่งการเลี้ยงไหมทำได้ยาก คนที่มีผ้าไหมใส่แสดงว่าเป็นครอบครัวที่มีฐานะดีในชุมชน ครอบครัวไหนที่มีฐานะไม่ดีจะมีโอกาสใส่ผ้าไหมน้อยมาก คนกูยในชุมชนนิยมแต่งกายก็ผ้าถุง มีสไบสีดำ ผ้าโสร่ง ที่ทำจากผ้าไหมในงานสำคัญของชุมชน ครอบครัวมีฐานะก็จะมีผ้าไหมให้ลูกหลานได้สวมใส่ การใส่ผ้าไหมของคนในชุมชนจะค่อนข้างทะนุถนอมเป็นอย่างดี เนื่องจาก ผ้าไหมมี

กระบวนการทำที่ซับซ้อน ทำได้ยาก และมีจำนวนจำกัด สำหรับครอบครัวธรรมดาจะมีผ้าไหมจำนวน 1–2 ผืนไว้ใช้ในครอบครัว สำหรับครอบครัวที่มีการทอผ้าไหมจะมีผ้าไหมใช้ในครัวเรือนได้ครบกับสมาชิกในครอบครัว ผ้าไหมยังได้สะท้อนคุณค่าของความเป็นผู้หญิงชาวกูยผ่านการทอผ้าไหมสื่อถึงการอบรมเลี้ยงดูของคนในครอบครัว การทอผ้าจึงเป็นคุณสมบัติหนึ่งในการเลือกคู่ครองและการออกเรือนของสตรีชาวกูย ชุมชนท่องเที่ยวอาลีโฮมสเตย์มีผลิตภัณฑ์เพื่อจัดจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนหลายอย่าง เช่น สร้อยว่านเปราะหอม ซึ่งชาวกูยมีการนำว่านเปราะหอมมาร้อยเป็นสร้อยคอเพื่อใช้เป็นเครื่องประดับของชาวกูยมาตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งยังมีความเชื่อว่าสร้อยว่านเปราะหอมนี้ ผู้ใดได้สวมใส่เป็นเครื่องประดับจะป้องกันภูติผี ปีศาจและสิ่งเลวร้ายได้ สร้อยว่านเปราะหอมสามารถใส่ได้ทุกเพศ ทุกวัย หัวว่านเปราะหอมสามารถนำมาตำให้ละเอียดแล้วนำไปประคบกระหม่อมของเด็กที่เป็นไข้หรือไม่สบายจะช่วยทำให้อาการดีขึ้น นอกจากนี้หัวว่านเปราะหอมสามารถนำไปผสมกับสมุนไพรชนิดอื่นๆ โดยการหั่นแล้วตากให้แห้งตำให้ละเอียดเป็นน้ำหอมใส่ในตู้เสื้อผ้าดับกลิ่นหรือในรถยนต์ก็ได้

4. กระบวนการของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์กูยบ้านอาลึและบ้านกู่เป็น 4 ลักษณะ คือ อัตลักษณ์ที่คงอยู่ อัตลักษณ์ที่มีการต่อรอง/ปรับประยุกต์อัตลักษณ์ที่สร้างใหม่ และอัตลักษณ์ที่ถูกรื้อฟื้น ส่วนอัตลักษณ์ที่สูญหายนั้นจากการศึกษาในพื้นที่ไม่ปรากฏว่ามีแต่อย่างใด อัตลักษณ์ที่คงอยู่เป็นความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษและประเพณีและพิธีกรรมของชาวกูยที่ยึดถือปฏิบัติกันมาของชุมชนชาวกูย เช่น พิธีกรรมแกลมอ พิธีแต่งงาน พิธีกรรมการสู่ขวัญและพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย เป็นต้น นอกจากนี้ชาวกูยยังมีการดำรงอัตลักษณ์ด้านการรับประทานอาหารไว้อีกด้วย อัตลักษณ์ที่คงอยู่ของชาวกูยซึ่งเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ค่านิยมและความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ นั้น มีปัจจัยด้านบริบททางสังคมและวัฒนธรรมมาช่วยสนับสนุนด้วย เนื่องจากชาวกูยนับถือพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกันกับสังคมไทย จึงถือเป็นบริบทที่มีความใกล้เคียงกัน ดังนั้น จึงส่งผลต่อค่านิยมและความเชื่อ รวมถึงการประกอบประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนาที่มีความคล้ายคลึงกัน ทำให้ชาวกูยสามารถที่จะดำรงอัตลักษณ์ในด้านดังกล่าวให้คงอยู่ต่อไปได้ อัตลักษณ์ที่มีการต่อรอง/ปรับประยุกต์เป็นอัตลักษณ์ที่ชาวกูยสร้างใหม่โดยมีปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการต่อรอง/ปรับประยุกต์ คือ การเปลี่ยนแปลงบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชาวกูย ชาวกูยจึงมีค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปและมีการปรับตัวตามกระแสนิยมของโลกมากขึ้น เช่น การแต่งกาย รวมไปถึงการประกอบพิธีกรรมบางอย่าง เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับการตาย พิธีกรรมแต่งาน เป็นต้น และอัตลักษณ์ที่ถูกรื้อฟื้นจะมีความเชื่อมโยงกับกิจกรรมทางสังคมของชาวกูย โดยถือเป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของชาวกูยในรูปแบบของการสื่อสารเครือข่าย มีวัตถุประสงค์เพื่อเชื่อมร้อยความสัมพันธ์และเพื่อช่วยเหลือชาวกูยที่ได้รับความเดือดร้อน การร่วมสบทบทุน

เป็นไปโดยความสมัครใจของสมาชิกแต่ละคนที่เข้าร่วมอีกกิจกรรมหนึ่งคือชมรมชาวกูยแห่งประเทศไทยที่เป็นการรวมตัวของชาวกูยจากหลายหลากกลุ่มในหลายจังหวัดเพื่อแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางประเพณีและวัฒนธรรมของชาวกูย

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง อัตลักษณ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของกลุ่มชาติพันธุ์กูยในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดศรีสะเกษ อภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

การลุกขึ้นมาสืบสานและอนุรักษณ์อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวกูยบ้านอาลึและบ้านกู่ เป็นการแสดงออกถึงพื้นที่และสร้างการมีตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งเข้ามาเป็นกลุ่มวัฒนธรรมย่อยกลุ่มหนึ่งในสังคม ซึ่งการมีพื้นที่ที่พวกเขาสามารถประกอบประเพณีและพิธีกรรมรวมไปถึงจัดกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มได้นั้นเสมือนเป็นการสร้างพื้นที่ของชุมชนชาติพันธุ์ขึ้นมาในสังคมของวัฒนธรรมหลัก สอดคล้องกับทัศนะของ อานันท์ กาญจนพันธ์, 2544, น. 247, อ้างถึงใน (จตุพล ทองสกล, 2553) ซึ่งกล่าวว่า สิทธิชุมชนตามความเชื่อในมิติของระบบคุณค่า จริงๆ แล้วไม่ได้มีนัยเฉพาะที่เป็นเพียงความเชื่อดั้งเดิมเท่านั้น แต่หมายถึงคุณค่าที่มีการปรับเปลี่ยนผ่านกระบวนการผลิตความเชื่อเดิมมาใช้ในสถานการณ์ใหม่ เพื่อตอบสนองและปรับตัวกับสถานการณ์ใหม่ที่กำลังเผชิญหน้าอยู่ ในการปรับตัวนี้ชุมชนให้ความสำคัญกับการมองสิทธิชุมชนในมิติของอำนาจมากขึ้น เพราะการที่รู้ว่าชุมชนมีสิทธิอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับการสร้างความชอบธรรมของชุมชน ซึ่งถือเป็นความพยายามอย่างหนึ่งในการจะบอกให้คนอื่นรู้ว่าชุมชนนั้นเป็นใคร และเกี่ยวข้องโดยตรงกับการแสดงอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งเป็นความพยายามที่จะกำหนดความสัมพันธ์ของชุมชนกับกลุ่มชนอื่นๆ ในสังคม ฉะนั้นเมื่อกลุ่มชนใดก็ตามที่รวมกันขึ้นเป็นชุมชน พวกเขาเหล่านั้นจะพยายามบอกคนอื่นว่ามีตัวตนอยู่อย่างไร กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า อัตลักษณ์คือพลังในการจัดความสัมพันธ์ทางสังคมไม่ว่าจะเป็นการจัดการความสัมพันธ์ภายในหรือภายนอก

จากลักษณะกระบวนการของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวกูยข้างต้น ผู้วิจัยพบว่า “อัตลักษณ์ที่มีการต่อรอง/ปรับประยุกต์” นั้น ชาวกูยมีการต่อรอง/ปรับประยุกต์ในในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นด้านการแต่งกายที่มีการปรับประยุกต์ อัตลักษณ์ทางภาษา โดยจากการศึกษาพบว่า เมื่อมีการรวมตัวกันในงานบุญ งานประเพณี หรือพิธีกรรมต่างๆ ชาวกูยที่อพยพย้ายถิ่นฐานไปประกอบอาชีพที่อื่นเมื่อกลับมาร่วมกิจกรรมก็จะยังคงใช้ภาษากูยในการสนทนาเป็นหลัก และยังมีการใช้ภาษากูยในระดับครอบครัวด้วยเพื่อสืบทอดอัตลักษณ์ทางภาษา รวมไปถึงการประกอบพิธีกรรมบางอย่าง เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับการตาย พิธีกรรมแต่งาน เป็นต้น โดยมีปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการต่อรอง/ปรับประยุกต์ คือ การเปลี่ยนแปลงบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชาวกูย ชาวกูยจึงมี

ค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปและมีการปรับตัวตามกระแสนิยมของโลกมากขึ้น มีปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ทั้งหมด 3 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ปัจจัยด้านประวัติศาสตร์ และปัจจัยด้านสถานภาพทางสังคม ในการศึกษาเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์นั้น นอกจากการศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มนั้นๆ แล้ว ยังมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาและทำความเข้าใจกับบริบทแวดล้อมของกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มนั้นด้วย เนื่องจากไม่มีกลุ่มชาติพันธุ์ใดที่อาศัยอยู่อย่างโดดเดี่ยว ดังนั้น การมีปฏิสัมพันธ์กับคนกลุ่มอื่น การเลือกสวมบทบาทและหน้าที่หรือการเลือกพื้นที่และเวลาในการแสดงตัวตนของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ จึงมีนัยสำคัญทางการสื่อสารเพื่อการดำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของพวกเขาด้วย ดังแนวทางการศึกษาของ มุทิตา บุญวยาภรณ์ (2559) ที่ชี้ให้เห็นว่า เราไม่อาจจะมองเห็นความเป็นรูปธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ใดๆ ได้ เพราะ “กลุ่มชาติพันธุ์” เป็นเพียงกลุ่มอ้างอิงตามความคิดของปัจเจกบุคคลที่ใช้จัดประเภทตัวเองหรือกำหนดกลุ่มให้ปัจเจกบุคคลอื่นโดยอาศัยสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมบางประการเพราะในความเป็นจริงอาจเป็นไปได้ที่หลายๆ คนถูกกำหนดให้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งอาจจะระบุตัวเองเป็นอีกกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งได้ ฉะนั้น สิ่งที่มีความสำคัญในการวิจัยจึงไม่ใช่กลุ่มชาติพันธุ์ แต่เป็นกระบวนการระบุและแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic Identity) และเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic Category) ในการปฏิสัมพันธ์ในสถานการณ์ต่างๆ

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

อัตลักษณ์ที่โดดเด่นของจังหวัดศรีสะเกษที่สำคัญประการหนึ่งคือเมืองของชน 4 เผ่า หากผู้เกี่ยวของกับการท่องเที่ยวชุมชนในจงหวัดทุกระดับสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายท่องเที่ยว โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน มีจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิม เช่น ได้เรียนรู้เกี่ยวกับอาหารพื้นบ้าน เอกลักษณ์การแต่งกาย อาชีพดั้งเดิมของชุมชน ประเพณีและพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ได้ด้วยตนเองและยังคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่อาจจะหาชมที่อื่นไม่ได้ ก็จะมีส่วนช่วยดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามายังพื้นที่ รวมถึงการหาตลาดและประชาสัมพันธ์เพื่อเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวเข้าสู่ชุมชน แนวทางพัฒนาดังกล่าวนี้ คนในชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ควรมีส่วนร่วมในทุกๆ ด้านก็จะสามารถช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเยี่ยมชมและกลับออกไปอย่างมีความสุขและประทับใจ จนทำให้เกิดมีการเที่ยวซ้ำหรือมีการแนะนำบอกต่อให้กับผู้อื่น ซึ่งจะเป็นส่วนช่วยให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงมหาดไทย, กรมการพัฒนาชุมชน. (2561). *คู่มือบริหารโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี.* กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.

คุณวัฒน์ ดวงมณี และคณะ(2561). *การศึกษาอัตลักษณ์ของชน4เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ.* ศรีสะเกษ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ.

จตุพล ทองสกล. (2553). *การดำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทดำ บ้านหัวถนน ตำบลดอนพุทรา อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม* . นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

จิตร ภูมิศักดิ์.(2544). *ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาวและขอมและลักษณะทางสังคมของชนชาติฉบับสมบูรณ์.*พิมพ์ครั้งที่ 5, กรุงเทพฯ : ศยาม.

บูรณ์เชน สุขคุ้ม.(2562).*ประวัติศาสตร์ ตำนาน เรื่องเล่า : บทบาทและคุณค่าของกลุ่มชาติพันธุ์กูยบ้านกู่ ตำบลกู่ อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ.* มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี.(2546). *อัตลักษณ์ชาติพันธุ์และความเป็นชายขอบ.* กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

ไพฑูรย์ มีกุศล.(2542). *“กวย : ชาติพันธุ์,” ใน สารานุกรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 1* . กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพานิช.

มุทิตา บุญวยาภรณ์ (2559).*การสื่อสารเพื่อการดำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวพม่าในจังหวัดเชียงใหม่ กรณีศึกษาชาวพม่าที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่.* คณะการสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เมธาวี จำเนียร. (2562). *การสื่อสารอัตลักษณ์ชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว.* Journal of Management and Development Ubon Ratchathani Rajabhat University, 6(1), 235-256.

อิศรา จันทร์ทอง. 2544. *บทบาทหน้าที่ของพิธีแก็ลมอของชาวกูยสำโรงทาบ อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์.* กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Berger, Peter and Thomas Luckmann. (1967). *The Social construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge.* Anchor Books.

Seidenfaden, Eric. The Kui People of Cambodia and Siam. Journal of Siam Society 39, Part2 (January 1952): 144-180.

การบริหารงานบุคคลตามหลักอคติ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3

THE PERSONNEL MANAGEMENT BASED ON THE FOUR *AGATI* PRINCIPLES OF SCHOOL ADMINISTRATORS AFFILIATED WITH THE PHITSANULOK PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 3

[1]วิสุทธิพงษ์ ดวงตา, [2]พระครูปริยัติคุณรังสี (ลิขิต คำหงษา) และ [3]พระมหาสุภวิชญ์ ปภสฺสโร (สุภวิชญ์ วิราม)

[1]Visuttipong Duangta, [2]Phrakhru Pariyattikhunrangsi (Likhit Khamhongsa) and [3]Phramaha Supsvit Paphtsaro (Supavit Viram)

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

[1]aoff-affo@hotmail.com

Received: August 18, 2024; **Revised**: November 9, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา 2) เพื่อศึกษาการบริหารงานบุคคลตามหลักอคติ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักอคติ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ผลการวิจัย พบว่า 1) ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน มีความคิดเห็นต่อสภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 5 เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่

[1] นิสิต, หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[3] รองศาสตราจารย์, คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา รองลงมา คือ การส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพ จรรยาบรรณวิชาชีพ การประเมินผลการปฏิบัติงาน และการอุทธรณ์และการร้องทุกข์ ตามลำดับ 2) ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักอคติ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 5 เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ฉันทาคติ (ความลำเอียงเพราะความรัก) รองลงมา คือ โมหาคติ (ความลำเอียงเพราะความหลง) โทสาคติ (ความลำเอียงเพราะความโกรธ) และภยาคติ (ความลำเอียงเพราะความกลัว) ตามลำดับ 3) แนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักอคติ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แนวทาง ดังนี้ (1) ฉันทาคติ คือหลักธรรมที่ให้ผู้บริหารสถานศึกษาต้องยึดหลักมีเมตตากรุณาต่อเพื่อนร่วมงาน มีระเบียบวินัย เสมอภาคและยุติธรรมปราศจากความลำเอียง (2) โมหาคติ คือหลักธรรมที่เน้นให้ผู้บริหารสถานศึกษามีการพิจารณาอย่างตรงไปตรงมาไม่เข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด เป็นผู้ประพฤติดีทั้งทางกาย วาจา ใจ ครองตนอยู่ในศีลธรรมและเป็นผู้สุขุม รอบคอบ (3) โทสาคติ คือหลักธรรมที่เน้นให้ผู้บริหารสถานศึกษามีการวางตัวเป็นกลาง ทำงานอย่างมีความสุขและเรียบง่าย ให้หลักความอดทน อดกลั้นและมีความมุ่งมั่นในการส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรมอย่างจริงจัง (4) ภยาคติ คือหลักธรรมที่ส่งเสริมให้ผู้บริหารพิจารณาอย่างตรงไปตรงมาไม่เข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ถึงแม้ว่าผู้รับพิจารณานั้นจะรู้จักกับผู้บริหารระดับสูงขึ้นไปก็ตาม ไม่หวาดหวั่นกับความคิดที่เห็นต่างออกไป

คำสำคัญ: การบริหารงานบุคคล, ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

This research aims: 1) to study the personnel management of school administrators, 2) to examine personnel management based on the Four Bias Principles *(Four Agati)* of school administrators, and 3) to propose guidelines for personnel management based on the Four Bias Principles of school administrators affiliated with the Phitsanulok Primary Educational Service Area Office 3. The research results are as follows: 1) School administrators and teachers rated the overall condition of personnel management of school administrators in the

Phitsanulok Primary Educational Service Area Office 3 at the highest level. The aspects, in descending order, are: promoting discipline, morality, and ethics for teachers and educational personnel, promoting professional standards and ethics, performance evaluation, and grievance and appeal procedures. 2) School administrators and teachers rated personnel management based on the Four Bias Principles of school administrators at the highest level. The aspects, in descending order, are: favoritism (bias due to affection), delusion (bias due to ignorance), hostility (bias due to anger), and fear (bias due to fear). 3) The guidelines for personnel management based on the Four Bias Principles of school administrators, derived from in-depth interviews with key informants, are as follows: (1) Favoritism (*Chandāgati*): School administrators should practice compassion towards colleagues, maintain discipline, equality, and justice without bias. (2) Delusion (*Mohāgati*): School administrators should make impartial decisions, avoid favoritism, exhibit good conduct in body, speech, and mind, uphold morality, and be prudent. (3) Hostility (*Dosāgati*): School administrators should remain neutral, work happily and simply, and emphasize patience, self-restraint, and a serious commitment to promoting discipline, morality, and ethics. (4) Fear (*Bhayākati*): School administrators should make impartial decisions without favoritism, even if the individuals under consideration have connections with higher-level administrators, and should not be swayed by differing opinions.

Keywords: Personnel management, School administrators

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 กำหนดในมาตรา 10 ถึงการจัดการศึกษาที่ “ต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี อย่างทั่วถึงและ มีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย”และต่อมาในปี พ.ศ. 2560 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กำหนดในมาตรา 54 ให้“รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัย เรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย”และคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบ แห่งชาติ ที่ 28/2559 เรื่องให้จัดการศึกษา

ขั้นพื้นฐาน 15 ปี โดยไม่เก็บ ซึ่งกาหนดให้“การศึกษาขั้นพื้นฐาน 15 ปี” หมายความว่า การศึกษาตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา (อนุบาล) (ถ้ามี) ระดับประถมศึกษา จนถึง มัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.3) หรือเทียบเท่า และให้หมายความรวมถึง การศึกษาพิเศษและการศึกษาสงเคราะห์ด้วย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ใน ฐานะต้นสังกัดของสถานศึกษาของรัฐกว่า 163 แห่ง (ณ 20 มิถุนายน 2562) ซึ่งมีที่ตั้งใน 4 อำเภอ (วัดโบสถ์/ พรหมพิราม/นครไทย/ชาติตระการ) ในจังหวัดพิษณุโลก จึงมีภารกิจสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนการจัด การศึกษาขั้นพื้นฐานตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาจนถึงมัธยมศึกษาตอนปลายเพื่อสิทธิโอกาสในการได้รับการ จัดการศึกษาที่มีคุณภาพของผู้เรียนและเพื่อบรรลุภารกิจข้างต้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พิษณุโลก เขต 3 จึงได้มีการจัดทำแผนและดำเนินการพัฒนาการจัดการศึกษา ขั้นพื้นฐานในทิศทางดังกล่าว โดยสอดคล้องกับตามนโยบายและระดับชาติของรัฐบาลมาอย่างต่อเนื่อง

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ได้จัดทำแผนปฏิบัติราชการระยะห้าปี ในวาระแรกได้จัดทำเป็นแผนปฏิบัติราชการระยะ 3 ปี (พ.ศ. 2563 - 2565) โดยการศึกษาวิเคราะห์ความสอดคล้องเชื่อมโยงกับแผนระดับที่ 1 และแผนระดับที่ 2 ตามที่คณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบซึ่งแผนปฏิบัติราชการระยะ 3 ปี (พ.ศ.2563 - 2565) นี้ เพื่อใช้เป็นกรอบในการกำหนดแนวทาง และเป้าหมายในการปฏิบัติราชการของกลุ่มต่างๆ และสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างมีเอกภาพ บรรลุวิสัยทัศน์ที่กำหนดร่วมกัน โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ได้จัดทำรายละเอียดแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมในการขับเคลื่อนแผนสู่การปฏิบัติได้ อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล มีผลลัพธ์เป็นรูปธรรมและตอบสนองต่อการรายงานผลการดำเนินงาน ตามยุทธศาสตร์ชาติและแผนการปฏิรูปประเทศเข้าสู่ระบบติดตาม และประเมินผลแห่งชาติ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3, 2565)

การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา เป็นภารกิจที่สำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษา เพื่อดำเนินงานด้านการบริหารงานบุคคลให้เกิดความคล่องตัวอิสระภายใต้กฎหมาย ระเบียบเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการศึกษาและมีความรู้ ความสามารถ มีขวัญและกำลังใจได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติมีความมั่นคงและความก้าวหน้าในวิชาชีพ โดยผู้บริหารสถานศึกษาต้องดำเนินการในภารกิจหลักของการบริหารงานบุคคล คือ (1) การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง (2) การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง (3) การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ (4) วินัยและการรักษาวินัย และ (5) การออกจากราชการ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องให้ความสำคัญการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา เนื่องจากปัญหาที่พบเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลคือการขาด

แคลนบุคลากรในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง และการกระจายอำนาจการบริหารงานบุคคลให้สถานศึกษา จึงเป็นภารกิจที่สำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อสนองตอบต่อภารกิจของสถานศึกษาให้การดำเนินการด้านการบริหารงานบุคคลให้เกิดความคล่องตัว เป็นอิสระภายใต้กฎหมาย ระเบียบ ตามหลักธรรมาภิบาลข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนา มีความรู้ความสามารถ มีขวัญกำลังใจได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ (พิพัฒน์พงษ์ พงกะพันธ์, 2564)

จากรายงานผลการบริหารและการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ประจำปีงบประมาณ 2564 โดยรายงานผลการดำเนินงานการบริหารและพัฒนาทรัพยากรบุคคลตามกรอบภารกิจการบริหารทรัพยากรบุคคล จำนวน 8 ด้าน ประกอบด้วย นโยบายด้านการสรรหา บรรจุ แต่งตั้ง นโยบายด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน นโยบายด้านการพัฒนาบุคลากร และนโยบายด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและการรักษาวินัย จากการศึกษาพบว่านโยบายด้านการพัฒนาบุคลากร และนโยบายด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและการรักษาวินัยนั้น พบปัญหาและอุปสรรคเรื่องของวินัย อุธรณ์ ร้องทุกข์และการดำเนินคดีของรัฐเป็นเรื่องที่ยากต่อการควบคุม เป็นเรื่องของความรู้สึกและความเข้าใจต่อผลที่เกิดขึ้นแต่ละบุคคล และนำมาซึ่งข้อเสนอแนะของผลวิเคราะห์การบริหารทรัพยากรบุคคลเรื่องของวินัย คุณธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพเป็นเรื่องของจิตสำนึกของแต่ละบุคคล จึงจำเป็นต้องสร้างวินัย คุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ โดยการอบรมเพื่อพัฒนาต่อยอดและเป็นการสร้างความตระหนักถึงโทษอันไม่พึงประสงค์ให้เกิดความยำเกรงต่อไป

การบริหารงาน ตามหลักอคติ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 จะเป็นข้อมูลให้ผู้ที่เกี่ยวข้องต่อการจัดการศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ซึ่งจะทำให้ทราบถึงการนำหลักอคติ 4 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานบุคคลและนำผลของการวิจัยในครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์และเป็นแนวทางในการพัฒนาสถานศึกษายุคดิจิทัล ให้สอดคล้องตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณภาพ มีทักษะและเป็นกำลังสำคัญของชาติในการสร้างสรรค์อนาคตของประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3

2. เพื่อศึกษาการบริหารงานบุคคลตามหลักอคติ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3

3. เพื่อเสนอแนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักอคติ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบริหารงานบุคคลตามหลักอคติ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารและครู โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 จำนวนทั้งสิ้น 310 คน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษาตามหลักอคติ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู และพระสงฆ์ จากสถานศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดี จำนวน 5 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยมุ่งเน้นศึกษาเนื้อหาการบริหารงานบุคคลตามหลักอคติ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัย

การบริหารงานบุคคลตามหลักอคติ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 โดยใช้แบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง และทำการสัมภาษณ์เป็นการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อที่จะได้นำข้อมูลมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบทตามลำดับ ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์การบริหารงานบุคคล ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ดังตารางที่1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นต่อการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 จำแนกเป็นรายด้านและภาพรวม

การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา	**n=จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 310 คน**			
	ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม			
	$\overline{X}$	**S.D.**	**แปลผล**	**อันดับ**
1. การประเมินผลการปฏิบัติงาน	4.76	0.20	มากที่สุด	3
2. การส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา	4.87	0.14	มากที่สุด	1
3. การอุทธรณ์และการร้องทุกข์	4.74	0.20	มากที่สุด	4
4. การส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพและจรรยา บรรณวิชาชีพ	4.85	0.15	มากที่สุด	2
รวม	**4.80**	**0.17**	**มากที่สุด**	

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.80 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.18 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.87 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.33 รองลงมา คือ การส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.85 ค่าส่วน

เบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.36 การประเมินผลการปฏิบัติงาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.75 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.43 และค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือด้านการอุทธรณ์และการร้องทุกข์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.73 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.45

2. ผลการวิเคราะห์การบริหารงานบุคคลตามหลักอคติ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักอคติ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 จำแนกเป็นรายด้านและภาพรวม

การบริหารงานบุคคลตามหลักอคติ 4	**n=จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 310 คน**			
	ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม			
	$\bar{X}$	**S.D.**	**แปลผล**	**อันดับ**
1. ฉันทาคติ (ความลำเอียงเพราะความรัก)	4.88	0.16	มากที่สุด	1
2. โทสาคติ (ความลำเอียงเพราะความโกรธ)	4.76	0.20	มากที่สุด	3
3. โมหาคติ (ความลำเอียงเพราะความหลง)	4.86	0.17	มากที่สุด	2
4. ภยาคติ (ความลำเอียงเพราะความกลัว)	4.74	0.22	มากที่สุด	4
รวม	**4.81**	**0.18**	**มากที่สุด**	

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนในโรงเรียนมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักอคติ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.81 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.18 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ฉันทาคติ (ความลำเอียงเพราะความรัก) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.88 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.16 รองลงมา คือ โมหาคติ (ความลำเอียงเพราะความหลง) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.86 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.17 โทสาคติ (ความลำเอียงเพราะความโกรธ) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.76 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.22 ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ภยาคติ (ความลำเอียงเพราะความกลัว) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.74 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.22

3. แนวทางการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 มีดังนี้ 1) ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน พบว่า การบริหารงานบุคคลด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานมีบทบาทสำคัญ ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรและความสำเร็จขององค์กร โดยทำให้การประเมินเป็นกระบวนการที่โปร่งใส ยุติธรรม และเป็นประโยชน์ต่อทั้งพนักงานและองค์กร มีการกำหนดเป้าหมายที่เป็น

รูปธรรม วัดผลได้ และสามารถบรรลุได้ คอยติดตามและตรวจสอบความก้าวหน้าเป็นระยะๆ เพื่อให้แน่ใจว่าบุคลากรกำลังดำเนินการตามเป้าหมาย ให้ข้อเสนอแนะแบบทันทีและมีประสิทธิภาพ เพื่อช่วยให้บุคลากรสามารถปรับปรุงและพัฒนาตนเองได้ ใช้เครื่องมือเช่น การประเมินตนเอง การประเมินจากผู้บังคับบัญชา หรือการประเมินรอบด้าน ตรวจสอบผลงานตามที่กำหนดไว้ในเป้าหมายและมาตรฐานที่ตั้งไว้ จัดให้มีการอบรมหรือพัฒนาเพื่อช่วยให้บุคลากรสามารถเพิ่มพูนทักษะและพัฒนาตนเองตามความต้องการขององค์กรวิเคราะห์ปัญหาหรืออุปสรรคที่พบในการปฏิบัติงานและหาวิธีการแก้ไข วางแผนการพัฒนาหรือการปรับปรุงบุคคลเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ประเมินความเหมาะสมและประสิทธิภาพของกระบวนการประเมินผลเพื่อการปรับปรุงในอนาคต รับข้อเสนอแนะแต่ละฝ่ายเพื่อนำไปปรับปรุงกระบวนการในครั้งถัดไป 2) ด้านการส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรม พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรมในองค์กร ส่งเสริมการสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่มีความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ และความเป็นธรรม ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคลากรและองค์กร สร้างนโยบายและแนวทางที่ชัดเจนเกี่ยวกับวินัย คุณธรรมและจริยธรรม จัดการฝึกอบรมเกี่ยวกับวินัย คุณธรรม และจริยธรรมให้กับบุคลากร เพื่อเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจ ใช้กิจกรรมต่างๆ เช่น การสัมมนาหรือการอภิปราย เพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้และการปฏิบัติตาม ผู้บริหารควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตามนโยบายและมาตรฐานที่กำหนด ตรวจสอบและติดตามพฤติกรรมของพนักงานเพื่อให้มั่นใจว่าปฏิบัติตามนโยบาย จัดให้มีช่องทางที่บุคลากรสามารถรายงานพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมหรือปัญหาเกี่ยวกับวินัยได้อย่างปลอดภัย พิจารณาและลงโทษอย่างยุติธรรมและโปร่งใสเมื่อมีการละเมิดนโยบายหรือมาตรฐาน ใช้กระบวนการแก้ไขหรือฟื้นฟูเพื่อช่วยให้บุคลากรสามารถปรับปรุงพฤติกรรมและกลับเข้าสู่สภาพแวดล้อมที่เป็นบวก ทบทวนผลลัพธ์จากการดำเนินงานด้านวินัย คุณธรรม และจริยธรรมเพื่อประเมินความสำเร็จและความท้าทาย ปรับปรุงนโยบายและกระบวนการให้สอดคล้องกับสถานการณ์และข้อเสนอแนะแต่ละฝ่าย 3) ด้านการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพ พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพ ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญในการรับรองว่าบุคลากรในองค์กรปฏิบัติตามมาตรฐานที่กำหนดและมีพฤติกรรมที่เป็นไปตามจรรยาบรรณของวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง ซึ่งส่งผลต่อความเชื่อมั่นและความเป็นมืออาชีพขององค์กร กำหนดมาตรฐานและข้อกำหนดที่จำเป็นสำหรับวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง เช่น ความรู้ ความสามารถ และทักษะที่ต้องมี ระบุจรรยาบรรณที่พนักงานต้องปฏิบัติตาม เช่น ความซื่อสัตย์ การปฏิบัติตามกฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง สื่อสารให้บุคลากรทุกระดับเข้าใจถึงมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพที่ต้องปฏิบัติตาม ส่งเสริมให้บุคลากรเข้าร่วมการอบรม

หรือสัมมนาเกี่ยวกับมาตรฐานและจรรยาบรรณวิชาชีพเพื่อให้มีความรู้และทักษะในการปฏิบัติตามพิจารณาและดำเนินการกับกรณีที่มีการละเมิดอย่างยุติธรรมและโปร่งใส พร้อมทั้งมีการลงโทษหรือการฟื้นฟูตามความเหมาะสม 4) ด้านการอุทธรณ์และการร้องทุกข์ พบว่า การบริหารงานบุคคลด้านการอุทธรณ์และการร้องทุกข์เป็นส่วนสำคัญในการจัดการปัญหาหรือข้อร้องเรียนของบุคลากรในองค์กร โดยการมีระบบที่เป็นธรรมและโปร่งใสจะช่วยให้พนักงานรู้สึกถึงความยุติธรรม และยังช่วยให้องค์กรสามารถจัดการกับปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงควรมีการกำหนดนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการอุทธรณ์และการร้องทุกข์ รวมถึงขั้นตอนการดำเนินการที่เกี่ยวข้อง จัดให้มีช่องทางที่บุคลากรสามารถใช้ในการยื่นอุทธรณ์หรือร้องทุกข์ได้อย่างสะดวก เช่น กล่องข้อเสนอออนไลน์, อีเมล, หรือฝ่ายบุคคล สื่อสารนโยบายการอุทธรณ์และการร้องทุกข์ให้บุคลากรทุกคนทราบ โดยการจัดประชุมหรือการส่งข้อมูลผ่านช่องทางต่างๆ รับข้อร้องเรียนหรือการอุทธรณ์จากบุคลากรอย่างมีความเป็นกลางและเป็นความลับ ตรวจสอบข้อร้องเรียนหรือการอุทธรณ์อย่างเป็นธรรมและไม่ลำเอียง โดยอาจตั้งคณะกรรมการหรือบุคคลที่มีความเป็นกลางมาทำการตรวจสอบ แจ้งผลการพิจารณาให้ผู้ร้องเรียนทราบและอธิบายการตัดสินใจหรือการดำเนินการที่ได้ทำไป ดำเนินการแก้ไขหรือปรับปรุงตามที่ได้รับการพิจารณา เพื่อป้องกันไม่ให้ปัญหาซ้ำเกิดขึ้นในอนาคต

อภิปรายผล

จากการวิจัยเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลตามหลักอคติ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ผู้วิจัยได้นำประเด็นมาอภิปรายดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน ทั้งนี้อาจเนื่องจาก ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ มีการส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรและความสำเร็จขององค์กร โดยทำให้การประเมินเป็นกระบวนการที่โปร่งใส ยุติธรรม และเป็นประโยชน์ต่อทั้งพนักงานและองค์กร มีการกำหนดเป้าหมายที่เป็นรูปธรรม วัดผลได้ และสามารถบรรลุได้ คอยติดตามและตรวจสอบความก้าวหน้าเป็นระยะๆ เพื่อให้แน่ใจว่าบุคลากรกำลังดำเนินการตามเป้าหมาย ให้ข้อเสนอแนะแบบทันทีและมีประสิทธิภาพ เพื่อช่วยให้บุคลากรสามารถปรับปรุงและพัฒนาตนเองได้ ใช้เครื่องมือเช่น การ

ประเมินตนเอง การประเมินจากผู้บังคับบัญชา หรือการประเมินรอบด้าน ตรวจสอบผลงานตามที่กำหนดไว้ในเป้าหมายและมาตรฐานที่ตั้งไว้ จัดให้มีการอบรมหรือพัฒนาเพื่อช่วยให้บุคลากรสามารถเพิ่มพูนทักษะและพัฒนาตนเองตามความต้องการขององค์กรวิเคราะห์ปัญหาหรืออุปสรรคที่พบในการปฏิบัติงานและหาวิธีการแก้ไข วางแผนการพัฒนาหรือการปรับปรุงบุคคลเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ประเมินความเหมาะสมและประสิทธิภาพของกระบวนการประเมินผลเพื่อการปรับปรุงในอนาคต รับข้อเสนอแนะแต่ละฝ่ายเพื่อนำไปปรับปรุงกระบวนการในครั้งถัดไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐนิช ศรีลาคำ (2558) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารงานบุคคลในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ โกสินทร์ พูลสวัสดิ์ และคณะ (2564) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนกลุ่ม 1-2 สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนกลุ่ม 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง

2. ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักอคติ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ฉันทาคติ ทั้งนี้อาจเนื่องจาก ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 ได้ให้ความสำคัญกับการประเมินผลการปฏิบัติงานของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ต้องยึดหลักมีเมตตากรุณาต่อเพื่อนร่วมงาน มีการส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยยึดหลักความมีระเบียบวินัย มีการการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพอย่างจริงจัง เสมอภาคและมีการดำเนินด้านการอุทธรณ์และการร้องทุกข์ โดยยึดหลักยุติธรรมปราศจากความลำเอียง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Murry and Joseph (1969) ได้วิจัยเรื่อง การวิเคราะห์หลักคุณธรรมของผู้นำที่นำไปประพฤติปฏิบัติในโรงเรียนโดยการวิเคราะห์ของผู้บริหารครูและนักเรียน" ผลการวิจัยพบว่า คุณธรรม จริยธรรม ในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนที่มีคุณภาพ ได้แก่ การดูแลห่วงใย ความยุติธรรม และความรับผิดชอบ

3. ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานบุคคลกับหลักอคติ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 พบว่าผู้บริหารที่มีความเข้าใจในหลักอคติ 4 และสามารถนำหลักธรรมอคติ 4 นี้มาใช่ควบคู่กับการบริหารบุคลากรในองค์กรจะ

เกิดผลดีหลายประการ คือ การบริหารงานบุคคลต้องการการตัดสินใจที่เป็นธรรมและโปร่งใสเพื่อป้องกันปัญหาความขัดแย้งในองค์กร การใช้หลักอคติ 4 จะช่วยให้ผู้บริหารระวังและลดอคติในการตัดสินใจ เพื่อให้การจัดการมีความยุติธรรมและไม่มีอคติ มีหลักธรรมในการตรวจสอบและปรับปรุงกระบวนการประเมินและพัฒนา เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานที่เป็นกลางและโปร่งใส สร้างกระบวนการสรรหาที่มีความเป็นธรรมและหลีกเลี่ยงการตัดสินใจที่ไม่เหมาะสม ดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดี รักษาจรรยาบรรณทางวิชาชีพ ประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลธรรม บริหารงานเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตามระเบียบวินัย มาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา พิจารณาผลการปฏิบัติงานของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา อย่างตรงไปตรงมาไม่เข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ถึงแม้ว่าผู้รับพิจารณานั้นจะรู้จักกับผู้บริหารระดับสูงขึ้นไปก็ตาม มีความเป็นธรรมทุกข้อการอุทธรณ์และการร้องทุกข์และลงโทษผู้กระทำผิดตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด

4. แนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักอคติ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรและความสำเร็จขององค์กร โดยทำให้การประเมินเป็นกระบวนการที่โปร่งใส ยุติธรรม และเป็นประโยชน์ต่อทั้งพนักงานและองค์กร มีการกำหนดเป้าหมายที่เป็นรูปธรรม วัดผลได้ และสามารถบรรลุได้ คอยติดตามและตรวจสอบความก้าวหน้าเป็นระยะๆ เพื่อให้แน่ใจว่าบุคลากรกำลังดำเนินการตามเป้าหมาย ให้ข้อเสนอแนะแบบทันทีและมีประสิทธิภาพ เพื่อช่วยให้บุคลากรสามารถปรับปรุงและพัฒนาตนเองได้ ใช้เครื่องมือเช่น การประเมินตนเอง การประเมินจากผู้บังคับบัญชา หรือการประเมินรอบด้าน ตรวจสอบผลงานตามที่กำหนดไว้ในเป้าหมายและมาตรฐานที่ตั้งไว้ จัดให้มีการอบรมหรือพัฒนาเพื่อช่วยให้บุคลากรสามารถเพิ่มพูนทักษะและพัฒนาตนเองตามความต้องการขององค์กรวิเคราะห์ปัญหาหรืออุปสรรคที่พบในการปฏิบัติงานและหาวิธีการแก้ไข วางแผนการพัฒนาหรือการปรับปรุงบุคคลเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ประเมินความเหมาะสมและประสิทธิภาพของกระบวนการประเมินผลเพื่อการปรับปรุงในอนาคต ส่งเสริมการสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่มีความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ และความเป็นธรรม ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคลากรและองค์กร สร้างนโยบายและแนวทางที่ชัดเจนเกี่ยวกับวินัย คุณธรรมและจริยธรรม จัดการฝึกอบรมเกี่ยวกับวินัย คุณธรรม และจริยธรรมให้กับบุคลากร เพื่อเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจ พิจารณาและลงโทษอย่างยุติธรรมและโปร่งใสเมื่อมีการละเมิดนโยบายหรือมาตรฐาน ใช้กระบวนการแก้ไขหรือฟื้นฟูเพื่อช่วยให้บุคลากรสามารถปรับปรุงพฤติกรรมและกลับเข้าสู่สภาพแวดล้อมที่เป็นบวก ทบทวนผลลัพธ์จากการดำเนินงานด้านวินัย คุณธรรม และจริยธรรมเพื่อประเมินความสำเร็จและความท้าทาย ส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณ

วิชาชีพ ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญในการรับรองว่าบุคลากรในองค์กรปฏิบัติตามมาตรฐานที่กำหนดและมีพฤติกรรมที่เป็นไปตามจรรยาบรรณของวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง รับข้อร้องเรียนหรือการอุทธรณ์จากบุคลากรอย่างมีความเป็นกลางและเป็นความลับ ตรวจสอบข้อร้องเรียนหรือการอุทธรณ์อย่างเป็นธรรมและไม่ลำเอียง โดยอาจตั้งคณะกรรมการหรือบุคคลที่มีความเป็นกลางมาทำการตรวจสอบ แจ้งผลการพิจารณาให้ผู้ร้องเรียนทราบและอธิบายการตัดสินใจหรือการดำเนินการที่ได้ทำไป ดำเนินการแก้ไขหรือปรับปรุงตามที่ได้รับการพิจารณา เพื่อป้องกันไม่ให้ปัญหาซ้ำเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ มาโนช เพ็งอุบล (2559) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหา การบริหารบุคลากรของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในอำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี ใน 4 ด้าน คือการสรรหาบุคลากร การพัฒนาบุคลากร การธำรงรักษาบุคลากร และการประเมินผลการปฏิบัติราชการ ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานบุคคล ทั้งภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระธนพร คุณสมฺปนฺโน(อาคะนิช) (2565) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 7 โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า 1.โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการบริหารงานบุคคลตามหลักอัตถจริยามีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ด้านการบริหารงานบุคคลตามหลักสมานัตตตา มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากและด้านการบริหารงานบุคคลตามหลักทานมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ด้านการบริหารงานบุคคลตามหลักปิยวาจา มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

เอกสารอ้างอิง

โกสินทร์ พูลสวัสดิ์ และคณะ. (2564). *การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนกลุ่ม 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1.* วารสาร Journal of Roi Kaensarn Academi มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 6(5), 29-41.

ณัฐนิช ศรีลาคำ. (2558). *การบริหารงานบุคคลในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.

บุญศรี ไพรัตน์. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปีพุทธศักราช 2560, หมวด 5 มาตรา 54.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ พ.ศ. พัฒนา.

พิพัฒน์พงษ์ พงกะพันธ์. (2564). *การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา.* วารสาบริหารการศึกษาบัวบัณฑิต, 21(2), 51-57.

พระธนพร คุณสมฺปนฺโน (อาคะนิช). (2565). *การบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารโรง เรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 7.* วารสารการพัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่. 7(3), 163-164.

มาโนช เพ็งอุบล. (2552). *สภาพและปัญหาการบริหารงานบุคลากรของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในอำเภอสายบุรีจังหวัดปัตตานี.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏหาดใหญ่.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3. https://www.phitsanulok3.go.th.

Murry, Joseph H., JR. (1969). Study the Moral Aspect leadership in an Urban. *Oreans, University New Oreans,* 64(4), 2565-A.

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาตามหลักปาฏิหาริยธรรมเทศนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม

THE DEVELOPMENT OF A LEARNING MANAGEMENT MODEL FOR BUDDHIST SUBJECTS ACCORDING TO THE PRINCIPLE OF MIRACLES PREACHING FOR HIGH SCHOOL STUDENTS IN SCHOOLS UNDER THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE NAKHON PHANOM

[1]พระปลัดยี่แก้ว ธมฺมจาโร (สมงาม), [2]วิทยา ทองดี และ [3]สมควร นามสีฐาน

[1]Phrapalad Yikeaw Dhammajaro (Somngam), [2]Wittaya Thongdee and [3]Somkhuan Namseethan

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]yikaew359somngam@gmail.com

Received: August 15, 2024; **Revised**: November 6, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการรูปแบบการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม (2) เพื่อพัฒนารูปแบบ (3) เพื่อนำรูปแบบไปใช้ และ (4) เพื่อศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบ ผลการวิจัย พบว่า 1. ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นที่มีต่อ

[1] นิสิต, หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

[2] รองศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

[3] อาจารย์, ดร., สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยภาพรวมมีอยู่ในระดับปานกลาง แนวทางในการพัฒนารูปแบบ พบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาตามหลักปาฏิหาริยธรรมเทศนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม ที่เหมาะสมโดยใช้วิธีสอนดังนี้ 1.อิทธิปาฏิหาริย์ 2. วิธีอาเทสนาปาฏิหาริย์ 3. วิธีอนุสาสนิปาฏิหาริย์ 2. รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาตามหลักปาฏิหาริยธรรมเทศนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม โดยมีองค์ประกอบดังนี้ (1) หลักการ (2) วัตถุประสงค์ (3) กระบวนการ (4) สาระการเรียนรู้ (5) การวัดและประเมินผล และ (6) การนำไปใช้ คุณภาพของรูปแบบอยู่ในระดับมาก และ คู่มือการใช้รูปแบบโดยมีองค์ประกอบดังนี้ (1) บทนำ (2) เงื่อนไขในการจัดการเรียนรู้ (3) รายละเอียดการจัดการเรียนรู้ และ (4) เครื่องมือที่ใช้วัดผลในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คุณภาพของคู่มือการใช้รูปแบบอยู่ในระดับมาก 3. พบว่า (1) นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (2) ค่าดัชนีประสิทธิผล (E.I.) เท่ากับ 68.05 และ (3) ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบอยู่ในระดับมาก 4. รูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยภาพรวมผลการประเมินอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านมีผลการประเมินอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ : การพัฒนา, รูปแบบการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา, ปาฏิหาริยธรรมเทศนา

Abstract

The objectives of the research are (1) to study the problems and guidelines for A learning management model for Buddhist subjects according to the principle of miracles preaching for high school students in schools under the secondary educational service area office Nakhon Phanom, (2) to develop the model, (3) to implement the model, and (4) to examine the effectiveness of the model. The research results were as follows: 1. The result of the first phase found that the opinions towards the problems and needs of the model was overall at a moderate level. The guideline for developing the model found that the Buddhist subjects according to the principle of miracles preaching for high school students in schools under the secondary educational service area office Nakhon Phanom region indicated that the Buddhist Subjects According to The Principle of Miracles Preaching in the learning process as follows: step 1: having right thought and good conscious mind, step 2: Studying the conditions for knowledge and

morality, step 3 implementing the process to practice in accordance with protecting society and step 4: carefully examining and developing. 2. The finding of the second phase revealed that the creative learning management model for Buddhist subjects according to the principle of miracles preaching for high school students in schools under the secondary educational service area office Nakhon Phanom, should consist: (1) principle, (2) objective, (3) process, (4) learning content, (5) measurement and evaluation and (6) application. The quality of the model was at the highest level and the manual for the model were as follows: (1) an introduction, (2) guidelines for learning model, (3) Learning management details, and (4) tools used to measuring learning activities. The quality of the model manual was at the high level. 3. The result of the third phase found that (1) the efficiency of model (E_1/E_2) was equal to 89.71/88.29 (2) Students' learning achievement after studying was significantly higher academic achievement than before studying at the .01 level. (3) Effectiveness Index (E.I.) was equal to 68.05 (4) Students' satisfaction toward the learning model was at a high level. 4. The result of the fourth phase indicated that the Model was overall at a high level at all aspects.

Keywords : The Development of A Learning Management Model Buddhist Subjects, The Principle of Miracles Preaching

บทนำ

การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยผ่านการถ่ายทอดความรู้ การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม ให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถ อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การจัดการศึกษา จึงเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับ ผู้เรียนโดยการจัดการเรียนการสอนของครู ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ต่างๆ ผ่านการสอนที่มีประสิทธิภาพ การสอนเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ คือต้องใช้ทั้งความรู้ด้านการศึกษาหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ของมนุษย์ซึ่งจะต้องมีการเรียนและฝึกฝนในสถานบัน การศึกษาที่เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการเรียนการสอน และที่เป็นศิลป์ หรือเป็นศิลปะเพราะการสอนต้องใช้ ทักษะด้านการสื่อสาร ทางวาจาและภาษาร่างกายและใช้จิตวิทยาในการดึงดูดความสนใจของผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันไปตามพื้นฐานความรู้ และอุปนิสัยใจคอ อันเกิด

จากสภาพแวดล้อมของการเลี้ยงดูและปลูกฝังตั้งแต่ยังเล็กๆ ดังนั้นผู้สอนต้องมีหลักจิตวิทยาผสมผสานกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้และวิธีการต่าง ๆ ตามประสบการณ์และความสามารถของผู้สอนแต่ละคน ซึ่งนานวันเข้าก็จะกลายมาเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลหรือเป็นรูปแบบเฉพาะตัวของผู้สอนแต่ละคนนั่นเอง ดังรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช (2560) มาตรา 257 กล่าวถึงด้านการศึกษาให้มีกลไกและระบบการผลิต คัดกรองและพัฒนาผู้ประกอบวิชาชีพครูและอาจารย์ให้ได้มีจิตวิญญาณของความเป็นครูมีความรู้ความสามารถอย่างแท้จริงได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสมกับความสามารถและประสิทธิภาพในการสอนรวมทั้งมีกลไกสร้างระบบคุณธรรมในการบริหารงานบุคคลของผู้ประกอบวิชาชีพครู เมื่อพิจารณาประกาศคณะกรรมการคุรุสภา เรื่อง สาระความรู้ สมรรถนะและประสบการณ์วิชาชีพของผู้ประกอบวิชาชีพครูผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และศึกษานิเทศก์ ตามข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ ราชกิจจานุเบกษา (2560) หมวด 1 ผู้ประกอบวิชาชีพครูข้อที่ 6 ความว่า การจัดการเรียนรู้และการจัดการชั้นเรียน พบว่า สาระความรู้ ของครูจะต้องมี เช่น หลักการ แนวคิด แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ การจัดการ เรียนรู้และสิ่งแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ ทฤษฎีและรูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิด วิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์และแก้ปัญหาได้ และสมรรถนะที่จะต้องมี เช่น สามารถจัดทำแผนการ จัดการเรียนรู้และนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลจริง สามารถสร้างบรรยากาศการจัดการชั้นเรียนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

รูปแบบการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาซึ่งเป็นรายวิชาหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้การดำรงชีวิตอยู่ในสังคม และการอยู่ร่วมกับบุคคล อื่นได้อย่างมีความสุข ตลอดจนสามารถนาเอาความรู้ความเข้าใจนั้นไปปรับใช้ให้เข้ากับสภาพสังคมที่แปรเปลี่ยนได้อย่างเหมาะสม สมดุล และยั่งยืน จุดมุ่งหมายสำคัญของรายวิชาสังคมศึกษาโดยส่วนใหญ่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้มีทักษะต่าง ๆ เช่น ทักษะทางสังคม ทักษะการคิด ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการแก้ปัญหาที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของผู้เรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมในการสร้างพลเมืองดีของประเทศอันเป็นรากฐานของพลโลกต่อไป ดังนั้น การจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา หรือสาระการเรียนรู้สังคมสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จึงต้องใช้วิธีการเรียนรู้ที่จะช่วยสร้าง เสริมเติมเต็มประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ใช้สติปัญญา ความรู้ความคิด ความสามารถทักษะ ค่านิยมและ 4 เจตคติที่ดี ตลอดจนต้องจัดให้เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของผู้เรียนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ของตนเอง พัฒนาและขยายความคิดของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพตามเป้าหมายของการจัดการเรียนการสอน หรือการจัดการศึกษานั้นก็เพื่อพัฒนาคนให้งอกงามเต็มศักยภาพทั้งด้านร่างกายอารมณ์ สังคม และสติปัญญา เพื่อเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าสามารถพึ่งพาตนเอง สร้างสรรค์ชุมชน สังคม และประเทศชาติ มีความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานของความคิด มีทักษะความสามารถที่จะดำเนินชีวิตอย่างสง่างาม ซึ่งการที่จะดำเนินการให้

บรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษาได้ ผู้เกี่ยวข้องจะต้องให้ความสำคัญกับทุกองค์ประกอบ ได้แก่ ผู้เรียน ผู้สอน วิธีสอน สื่อ ฯลฯ จุดมุ่งหมายสำคัญของรายวิชาพระพุทธศาสนา โดยส่วนใหญ่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้มีทักษะต่างๆ เช่น ทักษะทางสังคม ทักษะการคิด ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการแก้ปัญหาที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของผู้เรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมในการสร้างพลเมืองดีของประเทศ อันเป็นรากฐานของพลโลกต่อไป (วิภาพรรณ พินลา, 2560) แต่การจัดการเรียนการสอนพุทธศาสนาในที่ผ่านมาก็ยังพบว่าไม่เป็นที่น่าพอใจเท่าที่ควร เห็นได้จากผลจากการทดสอบกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของ สทศ. ของคะแนนโอเน็ต (O-NET) วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2565 (สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (สทศ.), ออนไลน์) คะแนนเฉลี่ยการทดสอบเท่ากับ 33.00 ซึ่งผลคะแนนมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานซึ่งผลคะแนนมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน เมื่อพิจารณาคะแนนรายสาระของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งผลสัมฤทธิ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าอาจเกิดจากหลายสาเหตุ เช่น การจัดการเรียนการสอนยังไม่สอดคล้องกับธรรมชาติของวิชา กิจกรรมการเรียนรู้ยังคงมุ่งเน้นในการศึกษาเนื้อหา ทำแบบฝึกหัด และฟังการบรรยาย ซึ่งขาดการเน้นให้นักเรียนได้พัฒนาการคิดวิเคราะห์ การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง การสอนส่วนใหญ่จะเน้นที่ความรู้ ความจำมากกว่าการคิดแก้ปัญหาโดยใช้กระบวนการและขาดการบูรณาการกับความรู้ต่างๆ ซึ่งสามารถแก้ไขปัญหาได้โดยการปรับเปลี่ยนเทคนิควิธีการสอน เพื่อให้นักเรียนได้เข้ามามีส่วนร่วม โดยการสร้างความสนใจให้กับนักเรียน กระตุ้นให้นักเรียนสร้าง คำถาม กำหนดประเด็นให้นักเรียนได้ศึกษาเพื่อให้นักเรียนได้สำรวจและค้นหาทำความเข้าใจใน ประเด็นที่สนใจ เนื่องจากวิชาสังคมศึกษา สาระศาสนา ศีลธรรม จริยธรรมเป็นวิชาที่มีเนื้อหามาก

การบูรณาการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมโดยนำเอาหลักพุทธวิธีการสอนมาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดการคิดที่แยบคาย โดยใช้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาฝึกฝนจนเกิดเป็นทักษะในการเรียนรู้ เกิดวิธีการคิดที่มีหลักวิธีการที่ผู้สอนสามารถเห็นได้ง่ายและเกิดการนำไปปฏิบัติได้อย่างชัดเจน โดยหลักทางการคิดทางพระพุทธศาสนานั้นยึดหลักตามหลักอริยสัจ 4 เป็นแนวทางปฏิบัติในการสอน เป็นการสอนให้เห็นซึ่งความเป็นจริงของชีวิตและเป็นประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี แต่การที่ผู้สอนจะสามารถอธิบายให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการคิดอย่างบูรณาการให้เกิดเป็นแนวคิดสร้างสรรค์ได้นั้นจำเป็นต้องมีความสามารถและวิธีการสอนให้เกิดประโยชน์กับผู้เรียนได้มากที่สุด ดังนั้นการประยุกต์ใช้หลักพุทธวิธีการสอนที่ใช้ในการบูรณาการการเรียนการสอนให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ เกิดวิธีการค้นพบปัญหาใหม่ๆ วิธีการแก้ปัญหาใหม่ๆ และการสร้างนวัตกรรมใหม่ ภายใต้กระบวนการคิดอย่างสร้างสรรค์จากแนวพุทธวิธีการสอน

จากการศึกษาสภาพปัญหา ความสำคัญ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะเห็นได้ว่าการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาตามหลักปาฏิหาริยธรรมเทศนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม จะช่วยให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนในวิชา และใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการรูปแบบการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม

2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาตามหลักปาฏิหาริยธรรมเทศนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม

3. เพื่อศึกษาผลการนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาตามหลักปาฏิหาริยธรรมเทศนา ไปใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม

4. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาตามหลักปาฏิหาริยธรรมเทศนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาตามหลักปาฏิหาริยธรรมเทศนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบวิจัยและพัฒนา (R&D) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ระยะที่ 1 กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 113 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 8 รูป/คน ระยะที่ 2 กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 รูป/คน และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 รูป/คน ระยะที่ 3 กลุ่มทดลอง จำนวน 35 รูป/คน และระยะที่ 4 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 รูป/คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยมุ่งพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาตามหลักปาฏิหาริยธรรมเทศนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบประเมินรูปแบบการจัดการเรียนรู้ และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติที และการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาตามหลักปาฏิหาริยธรรมเทศนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นที่มีต่อปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยภาพรวมมีอยู่ในระดับปานกลาง แนวทางในการพัฒนารูปแบบ พบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาตามหลักปาฏิหาริยธรรมเทศนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม ที่เหมาะสมโดยใช้วิธีสอนดังนี้ 1.อิทธิปาฏิหาริย์ 2. วิธีอาเทสนาปาฏิหาริย์ 3. วิธีอนุสาสนิปาฏิหาริย์

2. รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาตามหลักปาฏิหาริยธรรมเทศนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม โดยมีองค์ประกอบดังนี้ (1) หลักการ (2) วัตถุประสงค์ (3) กระบวนการ (4) สาระการเรียนรู้ (5) การวัดและประเมินผล และ (6) การนำไปใช้ คุณภาพของรูปแบบอยู่ในระดับมาก และ คู่มือการใช้รูปแบบโดยมีองค์ประกอบดังนี้ (1) บทนำ (2) เงื่อนไขในการจัดการเรียนรู้ (3) รายละเอียดการจัดการเรียนรู้ และ (4) เครื่องมือที่ใช้วัดผลในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คุณภาพของคู่มือการใช้รูปแบบอยู่ในระดับมาก

3. (1) นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (2) ค่าดัชนีประสิทธิผล (E.I.) เท่ากับ 68.05 และ (3) ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบอยู่ในระดับมาก

4. รูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยภาพรวมผลการประเมินอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านมีผลการประเมินอยู่ในระดับมาก

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาตามหลักปาฏิหาริยธรรมเทศนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม มีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นที่มีต่อปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยภาพรวมมีอยู่ในระดับปานกลาง แนวทางในการพัฒนารูปแบบ พบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาตามหลักปาฏิหาริยธรรมเทศนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม ที่เหมาะสมโดยใช้วิธีสอนดังนี้ 1.อิทธิปาฏิหาริย์ 2. วิธีอาเทสนาปาฏิหาริย์ 3. วิธีอนุสาสนิปาฏิหาริย์ อาจเป็นเพราะการบูรณาการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนา และวัฒนธรรมโดยนำเอาหลักพุทธวิธีการสอนมาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดการคิดที่แยบคาย โดยใช้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาฝึกฝนจนเกิดเป็นทักษะในการเรียนรู้ ทำให้เกิดวิธีการคิดที่มีหลักวิธีการที่ครูสามารถเห็นได้ง่ายและเกิดการนำไปปฏิบัติได้อย่างชัดเจน โดยหลักทางการคิดทางพระพุทธศาสนานั้นยึดหลักตามหลักอริยสัจ 4 เป็นแนวทางปฏิบัติในการสอน เป็นการสอนให้เห็นซึ่งความเป็นจริงของชีวิตและเป็นประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี แต่การที่ผู้สอนจะสามารถอธิบายให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการคิดอย่างบูรณาการให้เกิดเป็นแนวคิดสร้างสรรค์ได้นั้น จำเป็นต้องมีความสามารถและวิธีการสอนให้เกิดประโยชน์กับผู้เรียนได้มากที่สุด ดังนั้นการประยุกต์ใช้หลักพุทธวิธีการสอนที่ใช้ในการบูรณาการการเรียนการสอนให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ เกิดวิธีการค้นพบปัญหาใหม่ๆ วิธีการแก้ปัญหาใหม่ๆ และการสร้างนวัตกรรมใหม่ ภายใต้กระบวนการคิดอย่างสร้างสรรค์จากแนวพุทธวิธีการสอน

2. การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาตามหลักปาฏิหาริยธรรมเทศนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม โดยมีองค์ประกอบดังนี้ (1) หลักการ (2) วัตถุประสงค์ (3) กระบวนการ (4) สาระการเรียนรู้ (5) การวัดและประเมินผล และ (6) การนำไปใช้ คุณภาพของรูปแบบอยู่ในระดับ

มากที่สุด และ คู่มือการใช้รูปแบบโดยมีองค์ประกอบดังนี้ (1) บทนำ (2) เงื่อนไขในการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบ (3) รายละเอียดการจัดการเรียนรู้ และ (4) เครื่องมือที่ใช้วัดผลในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คุณภาพของคู่มือการใช้รูปแบบอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาตามหลักปาฏิหาริยธรรมเทศนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม ที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องเป็นไปตามกรอบความคิดทางด้านหลักการ วิธีการดำเนินงานและเกณฑ์ต่างๆ ของระบบที่สามารถยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบว่าจะประกอบด้วยอะไร จำนวนเท่าใด มีโครงสร้างและความสัมพันธ์กันอย่างไร ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์ปัจจัยหรือตัวแปรต่าง ๆ ที่กำลังศึกษา ซึ่งจะออกแบบตามแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย และหลักการพื้นฐานในการกำหนดรูปแบบนั้น ๆ เป็นหลักในการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาตามหลักปาฏิหาริยธรรมเทศนา เป็นรูปแบบการสอนให้ผู้อื่นได้รู้ได้เห็นสภาพชีวิตตามความเป็นจริง สอนให้รู้จักนึกคิด ให้รู้จักสนใจสิ่งอันควรสนใจให้ละสิ่งควรละ บำเพ็ญสิ่งควรบำเพ็ญ พระพุทธเจ้าทรงโปรดรูปแบบอนุสาสนีปาฏิหาริย์มากที่สุดเพราะพระองค์ทรงพิจารณารู้จักจริต ภูมิปัญญาและภูมิหลังของผู้ฟัง และเกิดผลที่ยั่งยืน จึงเป็นการจัดการเรียนรู้ที่มีการนำสาระการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงต่อกันนำมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดความรู้ทักษะ ความเข้าใจในลักษณะที่เป็นแบบองค์รวม เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่มีคุณค่าและความหมายความหมาย และมีความสำคัญต่อชีวิตนักเรียนสามารถนำไปใช้ประโยชน์สูงสุดได้จริงในชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระรุ่งโรจน์ กาวิลาวรรณ เชษฐภูมิ วรรณไพศาล และจารุณี ทิพยมณฑล (2562) ได้ศึกษาวิจัยการพัฒนาคู่มือการสอนพระพุทธศาสนาโดยใช้ พุทธวิธีการสอนในการจัดการเรียนรู้ สำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนพระปริยัติธรรม ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1. ผลประสิทธิภาพของหน่วยการเรียนรู้ พบว่า ประสิทธิภาพของหน่วยการเรียนรู้ มีประสิทธิภาพ E_1/E_2 เท่ากับ 90.91/87.60 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ 80/80 2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างเรียนโดยคู่มือการสอนพระพุทธศาสนา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่เรียนแบบปกติ โดยมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3. ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียน พบว่านักเรียนกลุ่มทดลองมีความคิดเห็นที่มีต่อการ เรียนรู้โดยการใช้คู่มือการสอนแบบพุทธวิธีการสอนภาพรวมอยู่ที่ระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.57)

3. การนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาตามหลักปาฏิหาริยธรรมเทศนา ไปใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม พบว่า (1) นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (2) ค่าดัชนีประสิทธิผล (E.I.) เท่ากับ 68.05 และ (3) ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาตามหลักปาฏิหาริยธรรมเทศนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม นั้นต้องมี องค์ประกอบสำคัญ 5 ด้านด้วยกัน คือ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และด้านการวัดและประเมินผล จึงจะทำให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยที่ผู้สอนใช้กระบวนการตามพุทธวิธีการสอน ผู้เรียนจะได้รับการฝึกฝนประสบการณ์นำไปสู่การปฏิบัติจนประจักษ์จริง สามารถดำรงตนอยู่บนหลักธรรม ความเป็นเหตุ ความเป็นผล รู้จักวินิจฉัยไตร่ตรอง ตรวจสอบ คิดสร้างสรรค์ และรู้แจ้งตามความเป็นจริง เท่าทันกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลกและชีวิต จึงทำให้คะแนนเฉลี่ยการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนและหลังการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาตามหลักปาฏิหาริยธรรมเทศนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม สูงกว่าก่อนเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระปลัดราชันย์ ขวัญเมือง, ไพฑูรย์ สินลารัตน์ และ ไสว ฟักขาว (2564) ได้ศึกษาวิจัยการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ผลการศึกษาวิจัยพบว่า 1. รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหา มี 4 องค์ประกอบ 1) หลักการสำคัญของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) ขั้นตอนจัดกิจกรรม มี 4 ขั้น ประกอบด้วย (1) สร้างกัลยาณมิตร (2) นำหลักพุทธธรรมมาแก้ปัญหา โดยใช้หลัก RPUT ซึ่ง R คือ คิดถูกวิธี (Right Thinking) P คือคิดเป็นขั้นตอน (Process Thinking) U คือคิดเป็นประโยชน์ (Useful Thinking) T คือ การคิด (Thinking) (3) นำเสนอและสะท้อนความคิด (4) สรุปแนวคิดที่ได้ และ 4) วัดและประเมินผล 2. ประสิทธิผลของรูปแบบที่พัฒนาขึ้น พบว่า 1) ความสามารถในการแก้ปัญหาหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ผลสัมฤทธิ์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) พฤติกรรมกลุ่มในภาพรวมและรายกลุ่มอยู่ในระดับดีมาก และ 4) ความพึงพอใจภาพรวมอยู่ในระดับมาก

4. ประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาตามหลักปาฏิหาริยธรรมเทศนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนมพบว่า รูปแบบมีคุณภาพอยู่ในระดับมาก สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

การทดลองใช้และปรับปรุงรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาตามหลักปาฏิหาริยธรรมเทศนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม โดยภาพรวมผลการประเมินอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นราย

ด้านและรายข้อพบว่า ทุกด้านและทุกข้อมีผลการประเมินอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาตามหลักปาฏิหาริยธรรมเทศนา เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ได้ศึกษาค้นคว้าและแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ได้ฝึกฝนและลงมือ ปฏิบัติในสภาพจริง นักเรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง และนำความรู้ไปประยุกต์ต่อยอดความคิดผลิตเป็นผลงานหรือชิ้นงานได้ด้วยตนเอง อีกทั้งนักเรียนยังสามารถนำความรู้ และนำสมรรถนะ สาระประวัติศาตร์ที่ได้จากการเรียนรู้ในสาระประวัติศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ที่เป็นดังนี้เพราะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับเพียเจต์ (Piaget อ้างถึงใน บุปผชาติ ทัฬหิกรณ์, 2552) กล่าวว่าหลักการสำคัญของกระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน และความสำคัญของความรู้เดิมเชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ และสอดคล้องกับ พระครูสุนทรธรรมากร สุจิตฺโต (2566) ที่เสนอบทความวิชาการเรื่อง ปาฏิหาริย์ 3 : นวัตกรรมสื่อการสอนพุทธธรรม มีแนวทางสำคัญ คือ พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ตระหนักถึงคุณค่าของการเรียนรู้โดยผ่านการปฏิบัติ การสนทนา โดยผ่านสื่อธรรมชาติ สอนให้เข้าใจง่าย ชวนให้ผู้เรียนใคร่อยากเรียนรู้ และปฏิบัติตามด้วยตนเอง การเรียนรู้นี้ คือ นวัตกรรมการสอนที่เป็นเลิศของพระพุทธเจ้า ซึ่งนวัตกรรมการศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21 มี 5 ประเภท คือ 1) นวัตกรรมทางด้านหลักสูตร 2) นวัตกรรมการเรียนการสอน 3) นวัตกรรมสื่อการสอน 4) นวัตกรรมการประเมินผล 5) นวัตกรรมการบริหารจัดการ นวัตกรรมการใช้สื่อเพื่อเข้าถึงพุทธธรรมต้องเลือกให้เหมาะสมกับเนื้อหา การใช้สื่อการสอนจะยึดตามหลักปาฏิหาริย์ 3 คือ 1) อิทธิปาฏิหาริย์ คือ การแสดงฤทธิ์ได้เป็นอัศจรรย์ เพื่อให้เขาเข้าใจธรรมะเปรียบได้กับสื่อเสมือนหรือสื่อสามมิติ และโฮโรแกรมในปัจจุบัน 2) อาเทศนาปาฏิหาริย์ คือ การทายใจ รอบรู้กระบวนของจิต บอกสภาพของจิต ความคิด อุปนิสัยได้ถูกต้อง 3) อนุสาสนีปาฏิหาริย์ คือ สื่อบุคคล เพราะบุคคลเป็นเหตุแห่งศรัทธาจากบุคคลอื่นได้ สอดคล้องกับ พระปลัดสิทธิเดช สีลเตโช (2565) ได้ศึกษาวิจัยการบูรณาการพุทธวิธีการสอนในโรงเรียนวิถีพุทธผลการวิจัยพบว่า 1) โรงเรียนวิถีพุทธได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผู้เรียนโดยเน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาซึ่งเป็นการฝึกหัดอบรมผ่านกิจกรรมที่ส่งเสริมการกินอยู่ดูและฟังโดยมีกระบวนการจัดการเรียนรู้ลักษณะ “สอนให้รู้ทำให้ดูอยู่ให้เห็น”. 2) พุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าที่เกี่ยวกับตัวผู้เรียนรู้คำนึงถึงและสอนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคลปรับวิธีสอนผ่อนให้เหมาะกับบุคคลในการสอนนั้นการเริ่มต้นที่ดีมีส่วนช่วยให้การสอนสำเร็จผลดีเป็นอย่างมากอย่างน้อยก็เป็นเครื่องดึงความสนใจและนำเข้าสู่เนื้อหามุ่งให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่สอนเป็นสำคัญ 3) การบูรณาการพุทธวิธีการสอนร่วมกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนวิถีพุทธทั้ง 5 ด้าน ได้แก่

(1) ด้านกายภาพ (2) ด้านการจัดเรียนการสอน (3) ด้านพฤติกรรมครูและนักเรียน (4) ด้านการส่งเสริมวิถีพุทธ และ (5) ด้านกิจกรรมประจำวันพระและ 4) องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยคือรูปแบบวิถีแห่งการเปลี่ยนแปลงเรียกว่า“SCN Model” หมายถึงการสอนโดยบูรณาการหลักธรรมและวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าผ่านกิจกรรม 5 ด้านของโรงเรียนวิถีพุทธเพื่อพัฒนาให้ครูมีคุณลักษณะที่ดีตามหลักคาสอนในพระพุทธศาสนาพร้อมจะพัฒนานักเรียนให้เกิดความรู้เป็นคนดีคนเก่งมีความสุขใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาตามหลักปาฏิหาริยธรรมเทศนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพราะกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่สำคัญตามกระบวนการจัดการเรียนรู้ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาตามหลักปาฏิหาริยธรรมเทศนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนมโดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เนื้อหาในแต่ละเรื่อง โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้ต่างๆ ตามความเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งกระบวนการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วย 5 ขั้น โดยเริ่มจากขั้นที่ 1 นำเข้าสู่บทเรียน ขั้นที่ 2 กิจกรรมการเรียนรู้ ขั้นที่ 3 ฝึกฝนเรียนรู้ ขั้นที่ 4 นำไปใช้ และขั้นที่ 5 สรุป

โดยนำเอาหลักปาฏิหาริยธรรมเทศนา มาใช้ในขั้นการจัดการเรียนรู้ใน เรื่อง พุทธประวัติพระสาวก ศาสนิกชนตัวอย่างและชาดก ดังนี้ 1) เรื่อง พุทธประวัติและชาดก โดยยกเอาตัวอย่างแบบอิทธิปาฏิหาริย์ 2) เรื่อง ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา โดยยกเอาตัวอย่างแบบอาเทสนาปาฏิหาริย์ (ดักใจ,เดาใจผู้ฟัง,คาดคะเน, ประเมิน) และ3) เรื่อง ศาสนิกชนตัวอย่าง โดยยกเอาตัวอย่างแบบอนุสาสนีปาฏิหาริย์

เอกสารอ้างอิง

บุปผชาติ ทัฬหิกรณ์. (2552). *การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนการสอน.* กรุงเทพมหานคร: สำนักเทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

พระครูสุนทรธรรมากร สุจิตฺโต. (2566). ปาฏิหาริย์ 3 : นวัตกรรมสื่อการสอนพุทธธรรม, *วารสารมจร บาฬีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์,* 9(3), (กันยายน – ธันวาคม), 251-262.

พระปลัดสิทธิเดช สีลเตโช. (2565). *การบูรณาการพุทธวิธีการสอนในโรงเรียนวิถีพุทธ*, *วารสาร มจร บาฬีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์*, 8(3) (กันยายน – ธันวาคม) : 219-231.พระปลัด

ราชันย์ ขวัญเมือง ไพฑูรย์ สินลารัตน์ และ ไสว ฟักขาว. (2564). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหา สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย, *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 9(4) (มิถุนายน), 1627-1640.

พระรุ่งโรจน์ กาวิลาวรรณ เชษฐภูมิ วรรณไพศาล และจารุณี ทิพยมณฑล. (2562). *การพัฒนาคู่มือการสอนพระพุทธศาสนาโดยใช้ พุทธวิธีการสอนในการจัดการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนพระปริยัติธรรม,* วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 7(4), (กรกฎาคม-สิงหาคม), 981-994.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560. (2560). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก, หน้า 1 - 94.

วิภาพรรณ พินลา. (2560). *แนวทางการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา เพื่อพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณสาหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21,* วารสารปาริชาต, 30(1), (มกราคม-มิถุนายม), 16.

สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (สทศ.), [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://www.niets.or.th

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

การออกแบบตราสัญลักษณ์และบรรจุภัณฑ์ปลากุเลาสูตรกลมกล่อมเพื่อสุขภาพในน้ำมันดอกทานตะวันพร้อมปรุง วิสาหกิจชุมชนปลาเค็มกุเลาเค็ม ป้าอ้วนตากใบ

LOGO AND PACKAGING DESIGN FOR SAVORY AND HEALTHY READY – TO - COOK PLA – KULAO IN SUNFLOWER OIL FOR COMMUNITY ENTERPRISE OF SALTED FISH KULAO PA AON TAKBAI

[1]ชุติมา หวังเบ็ญหมัด, [2]ธนพงศ์ วุ่นแสง, [3]ยวมน ไซยิด, [4]ฮาบิลลาห์ จะปะกียา, [5]นิตย์ หทัยวสีวงศ์ สุขศรี, [6]วัชรี พืชผล และ [7]อมราวดี วงศ์เทพ

[1]Chutima Wangbenmad, [2]Thanapong Wunsaeng, [3]Yawamon Syed, [4]Habilla Chapakiya, [5]Nit Hathaiwasriwong Suksri, [6]Watchari Puechphol and [6]Amaravadee Wongthep

มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, ประเทศไทย

Hatyai University, Thailand.

[1]drchutima@hu.ac.th

Received: August 15, 2024; **Revised**: November 6, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) เพื่อออกแบบตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟกบนบรรจุภัณฑ์ป้าอ้วนปลากุเลาสูตรกลมกล่อมเพื่อสุขภาพในน้ำมันดอกทานตะวันพร้อมปรุง

[1] อาจารย์, ดร., หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการและพัฒนาธุรกิจ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

[2] อาจารย์, หลักสูตรบัญชีบัณฑิต สาขาวิชาการบัญชี คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

[3] นักวิชาการอิสระ

[4] เจ้าหน้าที่บริการวิทยาศาสตร์ ศูนย์วิทยาศาสตร์ฮาลาล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

[5] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

[6] อาจารย์, คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

[7] อาจารย์, สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

(2) เพื่อศึกษาการยอมรับตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟกบนบรรจุภัณฑ์ป้าอ้วนปลากุเลาสูตรกลมกล่อมเพื่อสุขภาพในน้ำมันดอกทานตะวันพร้อมปรุงกลุ่มกับผู้บริโภคเป้าหมาย โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยในการออกแบบคณะผู้วิจัยได้ระดมความคิดเห็น และความต้องการของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน โดยสรุปเป็นประเด็นในการออกแบบ ให้ครอบคลุม 3 ด้าน (1) ด้านตัวบรรจุภัณฑ์ (2) ด้านตราสัญลักษณ์และ (3) ด้านการแสดงข้อมูลบนบรรจุภัณฑ์ ในการประเมินความพึงพอใจต่อตราสัญลักษณ์และบรรจุภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นโดยใช้เครื่องมือ คือ แบบสอบถามกับผู้บริโภคที่เข้าชมงานแสดงสินค้า OTOP ศูนย์ประชุมนานาชาติฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ที่คาดว่าจะเป็นกลุ่มเป้าหมายของผลิตภัณฑ์ จำนวน 44 รายด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง ผลการศึกษาการออกแบบตราสัญลักษณ์ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของผู้ประกอบการ โดยออกแบบให้เป็นตัวการ์ตูน "ป้าอ้วน" ที่มีใบหน้ายิ้ม ซึ่งเป็นสัญลักษณ์สากลที่สื่อถึงความสุข ความเป็นมิตร และความอบอุ่น การออกแบบกราฟิกบนฉลากบรรจุภัณฑ์ ใช้ลวดลายจากเรือกอและซึ่งเป็นสัญลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่นของพื้นที่ การนำลวดลายนี้มาใช้จึงเป็นการเชื่อมโยงระหว่างศิลปะและบรรจุภัณฑ์ผลการประเมินการยอมรับตราสัญลักษณ์ ผลการประเมินการยอมรับการออกแบบตราสัญลักษณ์ และบรรจุภัณฑ์ อยู่ในระดับมากที่สุดเนื่องจากการพัฒนาตราสัญลักษณ์สามารถสะท้อนถึงภาพลักษณ์และบุคลิกภาพของผู้ประกอบการเจ้าของแบรนด์ได้อย่างชัดเจนและการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์แก้วช่วยเสริมให้ผลิตภัณฑ์ดูมีคุณค่ามากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแบรนด์ที่เน้นสุขภาพและความใส่ใจในคุณภาพ นอกจากนี้ บรรจุภัณฑ์แก้วยังสามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ และเป็นวัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: การออกแบบตราสัญลักษณ์และบรรจุภัณฑ์; วิสาหกิจชุมชนปลาเค็มกุเลาเค็มป้าอ้วนตากใบ

Abstract

This research aimed to: (1) design the logo, label, and graphics on the packaging of savory and healthy ready-to-cook sliced Pla-Kulao in sunflower oil for the Pa Aon Takbai salted fish community enterprise and (2) study the consumer acceptance of the logo, label, and packaging graphics for this product among the target consumer group. The research was conducted using a participatory action research (PAR) approach, where the research team gathered opinions and requirements from community enterprise operators to inform the design, covering three main aspects: (1) the packaging, (2) the logo, and (3) the information displayed on the packaging. To evaluate the satisfaction

with the logo and packaging design, a questionnaire was administered to 44 consumers who attended the OTOP exhibition at the International Convention Center, which is expected to represent the target market. The logo was designed to reflect the identity of the business owner by featuring a cartoon character, "Pa Aon," with a smiling face—a universal symbol of happiness, friendliness, and warmth. The packaging label incorporated graphic designs featuring patterns from the traditional "Kolae" boat, a significant cultural symbol of the region, creating a connection between art and the product. The acceptance evaluation results indicated high consumer appreciation for the logo and packaging design. The logo effectively represented the brand image and the owner's personality. The use of glass packaging enhanced the product's perceived value, aligning with the brand's emphasis on health and quality. Glass packaging is also reusable and environmentally friendly.

Keywords: Logo and Packaging Design; Pa Aon Takbai Salted Fish Community Enterprise

บทนำ

อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส เป็นพื้นที่ที่บรรจบของแม่น้ำ 3 สายได้แก่ แม่น้ำตากใบ แม่น้ำสุไหงโกลกและแม่น้ำบางนรา มาบรรจบกันที่ปากอ่าว พื้นที่เขตปากแม่น้ำมีการสะสมของปริมาณแร่ธาตุอาหารที่เพิ่มมากขึ้นมีความอุดมสมบูรณ์ มีแพลงก์ตอนเป็นจำนวนมาก ทำให้น่านน้ำบริเวณนี้อุดมไปด้วยสารอาหารและเป็นแหล่งหากินของปลากุเลาซึ่งเป็นปลาทะเลชอบอาศัยหากินอยู่ตามน้ำกร่อย ปลากุเลา เป็นปลามีเนื้อเยอะ เนื้อหวาน มัน อร่อย มีก้างตรงกลางอย่างเดียว สามารถกินได้ตลอดทั้งตัว ปลากุเลาตากใบตามธรรมชาติจึงมีรสชาติอร่อยแตกต่างไปจากที่อื่นๆ ภูมิปัญญาพื้นบ้านถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นในการถนอมอาหารด้วยวิธีการทำปลาเค็มมาเกือบ 100 ปี ปัจจุบันปลากุเลาเค็มตากใบเป็นสินค้าที่ได้รับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เนื้อแน่นเนียนละเอียดเมื่อทอดสุกจะฟูมีกลิ่นหอมเป็นเอกลักษณ์ ปลากุเลาเค็มได้ชื่อว่าเป็น "ราชาแห่งปลาเค็ม" เป็นสินค้าด้านอาหารที่ขึ้นชื่อของอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส ที่เลื่องชื่อลือชาในความอร่อยเหนือกว่าปลาเค็มในจังหวัดอื่น (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2559)

กระทรวงอุตสาหกรรมโดยศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 11 ได้จัดทำโครงการกิจกรรมสืบสาน สร้างสรรค์ผสานอัตลักษณ์ภูมิปัญญาเพื่อเพิ่มมูลค่า ภายใต้โครงการยกระดับศักยภาพเศรษฐกิจชุมชน (CIV cultural Industrial Village) มุ่งเน้นการพัฒนาที่พึ่งพาตนเองได้

พร้อมทั้งเสริมศักยภาพในการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้เพื่อเพิ่มมูลค่าและสร้างความแตกต่างให้กับสินค้าและบริการ ซึ่งในโครงการนี้มีผู้ประกอบการได้รับการคัดเลือกเพื่อเข้าร่วมโครงการ ปลากุเลาเค็มตากใบที่เป็นร้านที่เก่าแก่ ดั้งเดิมของอำเภอตากใบ ป้าอ้วน สืบทอดภูมิปัญญาปลาเค็มจากรุ่นแม่ ทำมากว่า 50 ปีและได้รับการคัดสรรเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ระดับ 5 ดาว และมีการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนปลาเค็มกุเลาเค็มป้าอ้วนตากใบ เพื่อได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ ปัจจุบันป้าอ้วน ได้ดำเนินการสร้างโรงเรือนโรงเรือนผลิตที่สะอาด ระบบปิด ตามมาตรฐาน อย สำหรับผลิตภัณฑ์ "ป้าอ้วนปลากุเลา" ที่ถูกพัฒนาให้มีมูลค่าสูงขึ้นและสามารถแข่งขันในตลาดได้อย่างยั่งยืน เราได้สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่คือ "ปลากุเลาสูตรกลมกล่อมเพื่อสุขภาพในน้ำมันดอกทานตะวันพร้อมปรุง" ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่มุ่งตอบโจทย์ตลาดคนรักสุขภาพ นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นถิ่น โดยได้พัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่สะท้อนถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัวของจังหวัดนราธิวาส ซึ่งนอกจากจะช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวและเผยแพร่ของดีประจำจังหวัดอีกด้วย

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์ในการออกแบบตราสัญลักษณ์และบรรจุภัณฑ์ใหม่สำหรับ "ป้าอ้วนปลากุเลาสูตรกลมกล่อมเพื่อสุขภาพในน้ำมันดอกทานตะวันพร้อมปรุง" โดยถือเป็นโอกาสที่ดีในการบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์และความแตกต่างจากพื้นที่อื่น นอกจากนี้ การออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่มีลวดลายเรือกอและซึ่งสะท้อนถึงศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดนราธิวาส ยังช่วยทำให้ผลิตภัณฑ์นี้เป็นของฝากที่น่าสนใจและเป็นที่ระลึกที่สื่อถึงความเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดนราธิวาสได้อย่างชัดเจน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อออกแบบตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ป้าอ้วนปลากุเลาสูตรกลมกล่อมเพื่อสุขภาพในน้ำมันดอกทานตะวันพร้อมปรุง

2. เพื่อศึกษาการยอมรับตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟิกบนบรรจุภัณฑป้าอ้วนปลากุเลาสูตรกลมกล่อมเพื่อสุขภาพในน้ำมันดอกทานตะวันพร้อมปรุงกลุ่มผู้บริโภคเป้าหมาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยการออกแบบตราสัญลักษณ์และบรรจุภัณฑ์ปลากุเลาสูตรกลมกล่อมเพื่อสุขภาพในน้ำมันดอกทานตะวันพร้อมปรุง วิสาหกิจชุมชนปลาเค็มกุเลาเค็ม ป้าอ้วนตากใบ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ผู้บริโภคที่เข้าชมงานแสดงสินค้า OTOP ศูนย์ประชุมนานาชาติฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี ที่คาดว่าจะเป็นกลุ่มเป้าหมายของผลิตภัณฑ์ จำนวน 44 ราย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการประเมิน การยอมรับตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ ได้แก่ การคัดเลือกกลุ่มผู้บริโภคที่คาดว่าจะเป็นกลุ่มเป้าหมายของผลิตภัณฑ์ จำนวน 44 รายด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง

กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูล (เชิงคุณภาพ) ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาจากผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยอาศัยการทำงานร่วมกันระหว่างกลุ่มผู้ร่วมวิจัยและผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตพื้นที่วิจัยและแหล่งที่มาของข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลคือ ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนปลาเค็มกุเลาเค็มป้าอ้วนตากใบ สังเกตการณ์สภาพแวดล้อมทางกายภาพบริบท วิถีชุมชน ความคิดเห็น ความเชื่อ วิถีวัฒนธรรม และภูมิปัญญา ของพื้นที่และ เอกสารต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การคำนวณ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

การวิจัยการออกแบบตราสัญลักษณ์และบรรจุภัณฑ์ปลากุเลาสูตรกลมกล่อมเพื่อสุขภาพในน้ำมันดอกทานตะวันพร้อมปรุง วิสาหกิจชุมชนปลาเค็มกุเลาเค็ม ป้าอ้วนตากใบ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ออกแบบตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ป้าอ้วนปลากุเลาสูตรกลมกล่อมเพื่อสุขภาพในน้ำมันดอกทานตะวันพร้อมปรุง

ผลการศึกษาข้อมูลอัตลักษณ์นราธิวาส พบว่าเรือกอและเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของจังหวัดนราธิวาสและเป็นสัญลักษณ์ของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในภาคใต้ของประเทศไทย เรือกอและเป็นเรือประมงพื้นบ้านของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดนราธิวาส มีความโดดเด่นและเป็น

เอกลักษณ์เฉพาะตัวที่สื่อถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นและความงดงามทางศิลปะลักษณะและความสำคัญของเรือกอและ การออกแบบและการตกแต่ง เรือกอและมักจะมีลวดลายและสีสันที่สดใส โดยลวดลายบนเรือสะท้อนถึงศิลปะอิสลามที่ผสมผสานกับลวดลายไทยและมลายู ลวดลายเหล่านี้มักจะแสดงถึงความเชื่อและวัฒนธรรมท้องถิ่น เรือกอและจึงไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือประมงเท่านั้น แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ของอัตลักษณ์และวัฒนธรรมที่สำคัญของจังหวัดนราธิวาส จึงทำให้ผู้ประกอบการสนใจใช้อัตลักษณ์ท้องถิ่นนำมาออกแบบกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ป้าอ้วนปลากุเลาสูตรกลมกล่อมเพื่อสุขภาพในน้ำมันดอกทานตะวันพร้อมปรุง

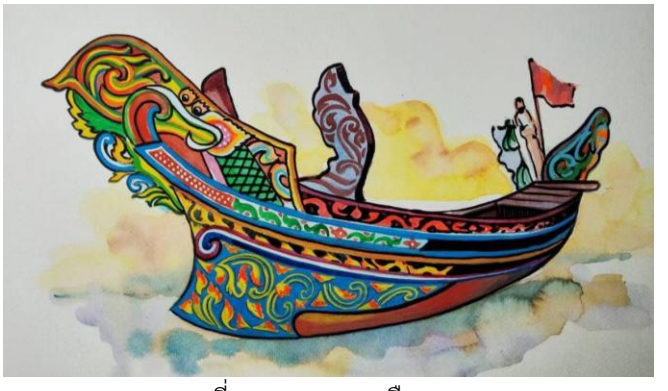

ภาพที่ 1 ลวดลายบนเรือกอและ

ภาพที่ 2 ผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนปลาเค็มกุเลาเค็มป้าอ้วนตาก

ผลการศึกษาข้อมูลวิสาหกิจชุมชนปลาเค็มกุเลาเค็มป้าอ้วนตาก วิสาหกิจชุมชนปลาเค็มกุเลาเค็มป้าอ้วนตากใบยังคงมุ่งมั่นในการต่อยอดภูมิปัญญาด้วยนวัตกรรม โดยการพัฒนาเมนูอาหารให้หลากหลายขึ้น และออกแบบตราสัญลักษณ์รวมถึงบรรจุภัณฑ์ของผลิตภัณฑ์ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ การพัฒนานี้เริ่มต้นจากการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการ โดยสอบถามถึงความต้องการในการสื่อสารกับผู้บริโภค รวมถึงความต้องการในการออกแบบตราสัญลักษณ์ ฉลากสินค้า และบรรจุภัณฑ์และพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ และเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ ทางวิสาหกิจฯ ได้เลือกใช้ภาพการ์ตูนของป้าอ้วนที่มีลักษณะเป็นมิตรและน่ารักเป็นจุดเด่นของตราสัญลักษณ์ สำหรับฉลากสินค้าใช้สีแดงและตกแต่งด้วยลวดลายกราฟิกของเรือกอและ ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจจากสีสันสดใสและฉูดฉาดของลวดลายเรือกอและ

ภาพที่ 3 ดึงเอาคาแรคเตอร์ที่ต้องการออกมาวาดเป็นตัวการ์ตูน
เป็นจุดเด่นของตราสัญลักษณ์

ภาพที่ 4 การนำอัตลักษณ์ท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์

การนำอัตลักษณ์ท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์คือการผสมผสานวัฒนธรรมและเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่นเข้ากับการออกแบบกราฟิก เพื่อสร้างบรรจุภัณฑ์ที่ไม่เพียงดึงดูดสายตา แต่ยังสื่อถึงความเป็นเอกลักษณ์ของภูมิภาคนั้นๆ สามารถช่วย

เสริมสร้างความจดจำและความน่าสนใจให้กับผลิตภัณฑ์ และช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับแบรนด์ในสายตาของผู้บริโภค เรือกอและป็นศิลปะที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดนราธิวาส การใช้ลวดลายนี้และสีสันสดใสบนบรรจุภัณฑ์ช่วยเสริมให้ผลิตภัณฑ์มีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและสามารถสื่อถึงคุณค่าและเอกลักษณ์ของสินค้า

บรรจุภัณฑ์แก้วมีความใส แข็งแรง คงรูป ทนต่อความดันภายใน อุณหภูมิและการเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิฉับพลัน (30-80 องศาเซลเซียส) กันไอน้ำและก๊าซได้ดีมากและมีความเฉื่อยต่อการทำปฏิกิริยาเคมี (ระพีพรรณ สายแวว, 2563) ด้วยคุณสมบัติดังกล่าว บรรจุภัณฑ์แก้วจึงเหมาะสำหรับการบรรจุผลิตภัณฑ์ปลากุเลาสูตรกลมกล่อมเพื่อสุขภาพในน้ำมันดอกทานตะวันพร้อมปรุง

ภาพที่ 5 การนำลวดลายเรือกอและมาใช้ในการออกแบบกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์

ภาพที่ 6 บรรจุภัณฑ์ป้าอ้วนปลากุเลาสูตรกลมกล่อมเพื่อสุขภาพ
ในน้ำมันดอกทานตะวัน พร้อมปรุง

ภาพที่ 7 การสำรวจการยอมรับของผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อบรรจุภัณฑ์ป้าอ้วนปลากุเลา สูตรกลมกล่อมเพื่อสุขภาพในน้ำมันดอกทานตะวันพร้อมปรุง

2. ผลการศึกษาการยอมรับตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ป้าอ้วนปลากุเลาสูตรกลมกล่อมเพื่อสุขภาพในน้ำมันดอกทานตะวันพร้อมปรุง จากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ผู้บริโภคที่เข้าชมงานแสดงสินค้า OTOP ศูนย์ประชุมนานาชาติฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี ที่คาดว่าจะเป็นกลุ่มเป้าหมายของผลิตภัณฑ์ จำนวน 44 ราย ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 68.18 อายุมากกว่า 50 ปีจำนวน 18คน คิดเป็นร้อยละ 40.92 อาชีพ ข้าราชการ/ พนักงานรัฐวสิาหกิจ จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 36.36 โดยมีผลการศึกษาดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การยอมรับตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ปลากุเลาหั่นชิ้นในน้ำมันดอกทานตะวัน

รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ	
	$\bar{X}$	ระดับ
1.ด้านการออกแบบกราฟฟิกบนบรรจุภัณฑ์		
1.สื่อจุดเด่นเอกลักษณ์สินค้า	4.30	มากที่สุด
2. การออกแบบโลโก้ ตราสินค้า	4.75	มากที่สุด
3.รูปแบบตัวอักษร	4.18	มาก
4. ข้อมูลแสดงรายละเอียดบนบรรจุภัณฑ์	4.66	มากที่สุด
รวม	4.47	มากที่สุด
2.ด้านโครงสร้างบรรจุภัณฑ์		
1. รูปร่าง รูปทรง	4.25	มากที่สุด
2. วัสดุที่ใช้	4.80	มากที่สุด
3. ขนาด	4.25	มากที่สุด

4.ความสะดวกในการขนส่ง	4.63	มากที่สุด
5.ความสะดวกในการพกพา จัดเก็บและวางจำหน่าย	4.15	มาก
เฉลี่ย	4.42	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการประเมินการยอมรับตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ปลากุเลาหั่นชิ้นในน้ำมันดอกทานตะวัน จากกลุ่มเป้าหมาย ภาพรวมของการประเมินผลด้านออกแบบกราฟฟิกบนบรรจุภัณฑ์ มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 4.47 โดยมีการออกแบบโลโก้ ตราสินค้า มีค่าเฉลี่ย($\bar{X}$) สูงสุด 4.75 รองลงมา ข้อมูลแสดงรายละเอียดบนบรรจุภัณฑ์ ($\bar{X}$ = 4.66) สื่อจุดเด่นเอกลักษณ์สินค้า ($\bar{X}$ = 4.30) และ รูปแบบตัวอักษร ($\bar{X}$ = 4.18) ตามลำดับ ส่วนภาพรวมด้านโครงสร้างบรรจุภัณฑ์มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.42) โดยมีวัสดุที่ใช้ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) สูงสุด 4.80 รองลงมา ความสะดวกในการขนส่ง($\bar{X}$ = 4.63) รูปร่าง รูปทรง และ ขนาด($\bar{X}$ = 4.23) และ ความสะดวกในการพกพา จัดเก็บและวางจำหน่าย($\bar{X}$ = 4.15) ตามลำดับ

อภิปรายผล

การวิจัยการออกแบบตราสัญลักษณ์และบรรจุภัณฑ์ปลากุเลาสูตรกลมกล่อมเพื่อสุขภาพในน้ำมันดอกทานตะวันพร้อมปรุง วิสาหกิจชุมชนปลาเค็มกุเลาเค็ม ป้าอ้วนตากใบ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยอภิปรายผลการศึกษา ดังนี้

1. การออกแบบตราสัญลักษณ์และบรรจุภัณฑ์เพื่อสะท้อนวัฒนธรรมท้องถิ่นและถ่ายทอดคุณค่าและเอกลักษณ์ของสินค้า สำหรับผลิตภัณฑ์ใหม่ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน "ปลาเค็มกุเลาเค็มป้าอ้วน ตากใบ" ใช้วิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วม โดยสอบถามความต้องการด้านรูปแบบของตราสัญลักษณ์จากผู้ประกอบการ พบว่าพวกเขาต้องการตราสัญลักษณ์ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของผู้ประกอบการ โดยออกแบบให้เป็นตัวการ์ตูน "ป้าอ้วน" ที่มีใบหน้ายิ้ม ซึ่งเป็นสัญลักษณ์สากลที่สื่อถึงความสุข ความเป็นมิตรและความอบอุ่น ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้สามารถนำมาใช้ในการสร้างบุคลิกภาพให้กับตราสินค้าของวิสาหกิจชุมชนได้อย่างดี และช่วยเสริมภาพลักษณ์ของแบรนด์ให้เชื่อมโยงกับความเป็นมิตรของผู้ประกอบการ โดยลักษณะบุคลิก ภาพนี้สามารถสะท้อนถึงตราสินค้าได้โดยตรงจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับตราสินค้า บุคลิกภาพของตราสินค้าเป็นปัจจัยที่สร้างความผูกพันทางอารมณ์ระหว่างตราสินค้ากับผู้บริโภค (Human Personality Traits)

การสร้างบุคลิกภาพของตราสินค้าคือการกำหนดลักษณะเฉพาะที่ทำให้แตกต่างจากคู่แข่งอย่างชัดเจน นอกจากนี้ Aaker (1996) ได้ให้ความสำคัญกับการสร้างบุคลิกตราสินค้า โดยมองว่า

เป็นการนำเอาลักษณะนิสัยและคุณสมบัติของบุคคลมาประยุกต์ใช้กับสินค้า เพื่อสร้างความแตกต่างและจดจำได้(ปิยะ งามเจริญมงคล และปิยาภรณ์ เอื้อมสุวรรณ, 2563)

การออกแบบกราฟิกบนฉลากบรรจุภัณฑ์ "ป้าอ้วนปลากุเลาสูตรกลมกล่อมเพื่อสุขภาพในน้ำมันดอกทานตะวันพร้อมปรุง" ใช้ลวดลายจากเรือกอและซึ่งเป็นสัญลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่นของพื้นที่ การนำลวดลายนี้มาใช้จึงเป็นการเชื่อมโยงระหว่างศิลปะและบรรจุภัณฑ์ได้อย่างลงตัว ซึ่งเป็นตัวอย่างของการใช้ทุนทางวัฒนธรรมในการสนับสนุนแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ การสร้างสรรค์จากอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการนำมาสร้างลวดลายบนฉลากบรรจุภัณฑ์ไม่เพียงแต่เพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า แต่ยังสามารถดึงดูดความสนใจของทั้งนักท่องเที่ยวและผู้บริโภคทั่วไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สุพิศ เสียงก้อง, 2563)

2. ผลการประเมินการยอมรับตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟิกบนบรรจุภัณฑป้าอ้วนปลากุเลาสูตรกลมกล่อมเพื่อสุขภาพในน้ำมันดอกทานตะวันพร้อมปรุงกลุ่มผู้บริโภคเป้าหมายอยู่ในระดับมากที่สุดเนื่องจากการพัฒนาตราสัญลักษณ์สามารถสะท้อนถึงภาพลักษณ์และบุคลิกภาพของผู้ประกอบการเจ้าของแบรนด์ได้อย่างชัดเจน โดยมีการเชื่อมโยงบุคลิกภาพของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับตราสินค้าเข้ากับตราสัญลักษณ์โดยตรง จากภาพการ์ตูนของ "ป้าอ้วน" ซึ่งเป็นตัวแทนของตราสัญลักษณ์ มีลักษณะเป็นมิตรและน่ารัก ซึ่งทำให้ตราสัญลักษณ์โดดเด่นและเป็นที่จดจำได้ง่ายในกลุ่มผู้บริโภคเป้าหมายการใช้ภาพที่สื่อถึงบุคลิกภาพและคุณค่าของแบรนด์ยังช่วยสร้างความน่าเชื่อถือและสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับผลิตภัณฑ์ ซึ่งทั้งหมดนี้ทำให้คะแนนการยอมรับอยู่ในระดับมากที่สุด อีกทั้งโครงสร้างบรรจุภัณฑ์ที่เป็นแก้ว ทำให้ผลิตภัณฑ์ให้ดูมีคุณค่ามากขึ้นและสอดคล้องกับแบรนด์ที่เน้นสุขภาพและความใส่ใจในคุณภาพบรรจุภัณฑ์แก้วสามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ และเป็นวัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (สยาม เศรษฐบุตรและพิศมัย จารุจิตติพันธ์, 2563) ซึ่งตรงกับแนวโน้มของผู้บริโภคที่มีความใส่ใจในเรื่องของสิ่งแวดล้อมมากขึ้นความใสของแก้วทำให้ผู้บริโภคสามารถเห็นผลิตภัณฑ์ภายในได้โดยตรง ซึ่งสร้างความมั่นใจในการเลือกซื้อ ทั้งหมดนี้ส่งผลให้กลุ่มผู้บริโภคเป้าหมายมีความพึงพอใจต่อโครงสร้างบรรจุภัณฑ์แก้วในระดับสูงสุด

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

แนวคิดสำคัญเกี่ยวกับการใช้ทุนทางวัฒนธรรมในการออกแบบกราฟิกบนฉลากบรรจุภัณฑ์ โดยเฉพาะการใช้ลวดลายจากเรือกอซึ่งเป็นสัญลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น วิธีการนี้ไม่ได้เป็นเพียงแค่การตกแต่งเพื่อความสวยงามเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงการเชื่อมโยงระหว่างศิลปะท้องถิ่นกับผลิตภัณฑ์ ทำให้เกิดความสอดคล้องที่ลงตัวระหว่างวัฒนธรรมและการค้า ซึ่งเป็นตัวอย่างของการนำเอา "ทุนทางวัฒนธรรม" มาใช้ใน "เศรษฐกิจสร้างสรรค์" การนำลวดลายท้องถิ่น

มาใช้ในงานออกแบบนี้นอกจากจะเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์แล้ว ยังสามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวและผู้บริโภคทั่วไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ นี่เป็นการสะท้อนถึงการที่วัฒนธรรมสามารถเปลี่ยนเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจ และยังช่วยส่งเสริมความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของท้องถิ่น ขณะเดียวกันก็เป็นวิธีหนึ่งในการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นแนวคิดที่เน้นการใช้ความคิดสร้างสรรค์และวัฒนธรรมในการพัฒนาเศรษฐกิจให้เติบโตอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กรมทรัพย์สินทางปัญญา. (2559). *การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ปลากุเลาเค็มตาก ใบทะเบียนเลขที่ สช 59100083.* ค้นเมื่อ 16 มีนาคม 2565 จากhttps://www. Ipthai land .go.th /images/gi2/ 83_59100083_.pdf

ปิยะ งามเจริญมงคล และ ปิยาภรณ์ เอื้อมสุวรรณ (2563). *บุคลิกภาพของตราสินค้า: กรอบแนวคิดและการวัดประเมิน.* วารสารบริหารธุรกิจ นิด้า. 27 พฤศจิกายน, 61 – 75.

ระพีพรรณ สายแวว (2563). *เทคนิคการเลือกบรรจุภัณฑ์สำหรับผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำพื้นเมือง กองวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีอุตสาหกรรมสัตว์น้ำ กรมประมง* ค้นเมื่อ 16 สิงหาคม 2567 จาก https://www4.fisheries.go.th/local/ index.php/ main/view_ activitie s/1385 /75767

สยาม เศรษฐบุตร และ พิศมัย จารุจิตติพันธ์, (2563). *ความรับผิดชอบต่อสังคมของชุมชนกลุ่มอุตสาหกรรมบรรจุภัณฑ์ขวดแก้วไทย.* วารสารสุทธิปริทัศน์. 34 (109) มกราคม – มีนาคม, 134 – 149.

สุพิศ เสียงก้อง (2563). *การสร้างลวดลายต้นแบบจากอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเมืองชลบุรีเพื่อนำไปใช้ในการออกแบบลวดลายบนบรรจุภัณฑ์.* รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยประเภททุนอุดหนุนการวิจัยสร้างสรรค์และวิจัยนวัตกรรมคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

David A. Aaker (1996). Measuring Brand Equity Across Products and Markets. *California Management Review. 38* (3) Spring, 102 – 120.

แนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา

GUIDELINE FOR THE DEVELOPMENT OF TEMPLES AS CULTURAL TOURISM IN NAKHON RATCHASIMA PROVINCE

[1]เบญจมาศ สุวรรณวงศ์, [2]พระมหาสุพร รกฺขิตธมฺโม และ [3]พระอนันต์ อภินนฺโท(ผากา)

[1]Benjamas Suwannawong, [2]Phramaha Suporn Rakittathammo and [3]Phra Anan Phaka

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]benjamas.suw@mcu.ac.th, [2]suporn.ruk@mcu.ac.th, [3]anan.pha@mcu.ac.th

Received: August 25, 2024; **Revised**: November 6, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดนครราชสีมา 2)เพื่อศึกษาศักยภาพ ปัญหา อุปสรรคในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดนครราชสีมา 3)เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้รู้ นักวิชาการ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ พระภิกษุและนักท่องเที่ยว ในวัดสำคัญ 3 แห่ง ได้แก่ วัดพายัพ วัดพระนารายณ์มหาราชและวัดศาลาลอย ผลการวิจัยพบว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดนครราชสีมามีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่หลากหลายและสำคัญ เช่น วัดพระนารายณ์มหาราช วัดพายัพ และวัดศาลาลอย ซึ่งเป็นวัดที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานและมีสถาปัตยกรรมที่ทรงคุณค่า วัดเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในด้านวัฒนธรรมและศาสนา ทำให้เป็นจุด

[1]อาจารย์ ดร.หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

[2] อาจารย์ ผศ.ดร.หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

[3] นักวิชาการศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

สนใจสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสวัฒนธรรมท้องถิ่น ศักยภาพ ปัญหา อุปสรรคในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดนครราชสีมาพบว่า วัดในจังหวัดนครราชสีมามีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากมีโบราณสถานและศิลปกรรมที่สำคัญ อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่พบ ได้แก่ การขาดการประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพ ความร่วมมือจากชุมชนที่ไม่เพียงพอ และการจัดการทรัพยากรที่จำกัด นอกจากนี้ ยังมีอุปสรรคจากการแข่งขันกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นและการขาดงบประมาณในการพัฒนา แนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา ควรเน้นด้าน1.โครงสร้างพื้นฐาน โดยการบูรณะศาสนสถานและปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก 2.การมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว 3.กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์ โดยการใช้สื่อออนไลน์และความร่วมมือกับภาครัฐในการประชาสัมพันธ์ 4.การรักษาสิ่งแวดล้อม โดยการรักษาความสะอาดและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่วัด 5.การอนุรักษ์วัฒนธรรม โดยการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นและจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว

คำสำคัญ : การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, การพัฒนา, ศักยภาพ, อุปสรรค

Abstract

This research has the following objectives: 1) to study the cultural tourist attractions of temples in Nakhon Ratchasima Province, 2) to examine the potential, problems, and obstacles in developing these temples into cultural tourist attractions within the province, and 3) to explore guidelines for enhancing these temples as cultural tourist destinations. The research employs a qualitative approach, utilizing in-depth interviews with experts, academics, government representatives, monks, and tourists at three significant temples: Wat Phayap, Wat Phra Narai Maharaj and Wat Sala Loi. The findings of the research reveal that. Cultural Tourist Attractions of Temples in Nakhon Ratchasima: Temples in Nakhon Ratchasima, such as Wat Phra Narai Maharaj, Wat Phayap, and Wat Sala Loi, serve as significant cultural tourist attractions. These temples, with their long histories and valuable architecture, play an important role in the region's culture and religion. They are key destinations for tourists seeking to experience local culture. The potential, problems, and obstacles in developing temples into cultural tourist attractions in Nakhon Ratchasima Province: Temples in Nakhon Ratchasima

possess high potential for development as cultural tourist attractions due to their significant historical sites and valuable art. However, challenges include ineffective promotion, insufficient community cooperation, and limited resource management. Additionally, obstacles such as competition with other tourist destinations and a lack of development funding also exist. The guidelines for developing temples in Nakhon Ratchasima Province as cultural tourist attractions should focus on the following areas: 1) Infrastructure, by restoring religious sites and improving facilities; 2) Community Involvement, by encouraging local communities to participate in the development and management of tourist attractions; 3) Public Relations Strategies, by utilizing online media and collaborating with government agencies for promotion; 4) Environmental Conservation, by maintaining cleanliness and preserving natural resources within the temple areas; and 5) Cultural Preservation, by conserving local culture and organizing cultural activities that attract tourists.

Keywords: Cultural Tourism, Development, Potential, Challenges

บทนำ

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้กลายมาเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจของโลก และมีบทบาทสำคัญในระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของหลายประเทศ โดยในบางประเทศ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวถือเป็นหนึ่งในสามอันดับแรกของอุตสาหกรรมที่สำคัญที่สุด การท่องเที่ยวช่วยสร้างรายได้จากเงินตราต่างประเทศ การจ้างงาน และการกระจายรายได้ในหลากหลายธุรกิจที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังช่วยลดความตึงเครียด สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้มาเยือนและชุมชนท้องถิ่น ความสำคัญของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น เนื่องจากการสนับสนุนจากภาครัฐและความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทำให้การท่องเที่ยวสามารถขยายตัวได้อย่างต่อเนื่อง เป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญในการพัฒนาประเทศและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2549:12)

การท่องเที่ยวนับเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่ได้นำเอาวัฒนธรรมมาเป็นจุดขายเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวอเมริกันและยุโรป ที่ต่างสนใจที่จะเรียนรู้วัฒนธรรม มรดกทางประวัติศาสตร์เยี่ยมชมงานสถาปัตยกรรมและสัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในประเทศนั้น โดยเฉพาะประเทศในแถบเอเชียและแอฟริกา รวมถึงซื้อของที่ระลึกที่เป็นงานหัตถกรรมละงานฝีมือที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในประเทศนั้น การท่องเที่ยวในลักษณะ

ดังกล่าว เรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา,2542:89-92) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นในปัจจุบัน นักท่องเที่ยวสนใจที่จะเรียนรู้วัฒนธรรม มรดกทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม และวิถีชีวิตในประเทศต่าง ๆ การท่องเที่ยวในลักษณะนี้ไม่เพียงแต่ส่งเสริมการอนุรักษ์และสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม แต่ยังเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความแตกต่างในตลาดโลก โดยการผสมผสานวัฒนธรรมเข้ากับผลิตภัณฑ์และบริการ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น การท่องเที่ยวประเภทนี้ยังช่วยกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น และส่งเสริมการรักษามรดกทางวัฒนธรรมโดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2567)

ในประเทศไทย อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากรัฐบาล ทำให้การท่องเที่ยวกลายเป็นหนึ่งในเสาหลักของเศรษฐกิจชาติ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งเน้นการเผยแพร่และอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และศิลปะท้องถิ่นเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นในหมู่นักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ไม่เพียงแต่สร้างรายได้ แต่ยังเป็นเครื่องมือในการสืบสานและเผยแพร่วัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงมีความสำคัญในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและส่งเสริมเอกลักษณ์ของท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักในระดับสากล วัดเป็นศูนย์กลางสำคัญของวัฒนธรรมไทยมาอย่างยาวนาน โดยมีบทบาทเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา แหล่งรวบรวมศิลปะ สถาปัตยกรรม และเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม วัดในประเทศไทยจึงมีความสำคัญทั้งในเชิงศาสนาและวัฒนธรรม และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สนใจศึกษาและสัมผัสกับวัฒนธรรมท้องถิ่น

จังหวัดนครราชสีมา เป็นจังหวัดที่มีความสำคัญทั้งในเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของประเทศไทย ด้วยสถานที่ท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งในเชิงประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และศาสนสถาน วัดในจังหวัดนครราชสีมา เช่น วัดพระนารายณ์มหาราช วัดพายัพ และวัดศาลาลอย ล้วนเป็นวัดที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน มีสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ และมีศิลปกรรมที่ทรงคุณค่า วัดเหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา แต่ยังเป็นศูนย์รวมของศิลปวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตและความเชื่อของชุมชนท้องถิ่น ทำให้วัดเหล่านี้มีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญของจังหวัด อย่างไรก็ตาม แม้วัดในจังหวัดนครราชสีมาจะมีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่ยังเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคหลายประการที่ขัดขวางการพัฒนาอย่างเต็มที่ ปัญหาสำคัญคือการขาดการประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพ ทำให้วัดเหล่านี้ยังไม่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในกลุ่มนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ การขาดความร่วมมือจากชุมชนท้องถิ่นก็เป็นอีกหนึ่งปัญหาที่ทำให้การพัฒนาโครงสร้าง

พื้นฐานและกิจกรรมภายในวัดไม่สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง การจัดการทรัพยากรที่จำกัดทั้งในด้านงบประมาณและบุคลากรก็เป็นอีกหนึ่งอุปสรรคที่ทำให้การบำรุงรักษาและการพัฒนาในระยะยาวเป็นไปได้อย่างยากลำบาก นอกจากนี้ วัดในจังหวัดนครราชสีมายังต้องเผชิญกับการแข่งขันจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ทั้งภายในและภายนอกจังหวัด ซึ่งมีการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้วัดในจังหวัดนครราชสีมายังไม่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เท่าที่ควร การขาดงบประมาณในการพัฒนาเป็นอีกหนึ่งอุปสรรคใหญ่ที่ทำให้วัดไม่สามารถพัฒนาและปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้ทันสมัยและน่าสนใจได้

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวัดจึงต้องอาศัยการวางแผนที่รอบคอบและการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาวัดในจังหวัดนครราชสีมาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของวัดเหล่านี้ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ อีกทั้งยังเป็นการรักษาและสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมที่มีค่าให้คงอยู่ต่อไป การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวัดนอกจากจะเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนและประเทศชาติแล้ว ยังเป็นการเสริมสร้างความเข้าใจและความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวไทยเอง การวิจัยครั้งนี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการค้นหาแนวทางและวิธีการในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืนและมีคุณค่าต่อชุมชนและสังคมในระยะยาว

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษาศักยภาพ ปัญหา อุปสรรคในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดนครราชสีมา
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมาซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้ใช้กลุ่มตัวอย่างที่ถูกคัดเลือกอย่างเจาะจง (Purposive Sampling)โดยเน้นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและบทบาทสำคัญในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดนครราชสีมา กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย 1) เจ้าอาวาสวัด จำนวน 3 รูป 2) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสและพระภิกษุ จำนวน 6 รูป 3)มัคนายกของวัด จำนวน 3 คน 4)นักท่องเที่ยว จำนวน 15 คน 5)ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 3 ราย จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ 6)นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 2 ท่าน รวมทั้งหมดเป็น 32 รูป/คน ซึ่งถูกคัดเลือกเพื่อให้ข้อมูลที่หลากหลายและครอบคลุมในการศึกษาการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดนครราชสีมา

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยคือ วัดที่ต้องการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดนครราชสีมา รวมทั้งหมด 3 แห่ง ได้แก่: วัดพายัพ ,วัดพระนารายณ์,วัดศาลาลอย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีการศึกษาวิเคราะห์ โดยเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย และการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดนครราชสีมา รวมถึงการวิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เครื่องมือที่สำคัญในการวิจัยนี้ประกอบด้วย:

2.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews): เป็นการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง เช่น เจ้าอาวาสวัด ผู้ช่วยเจ้าอาวาส มัคนายก นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ และนักท่องเที่ยว เพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยพัฒนาแบบสัมภาษณ์จากแนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้อง.

2.2 การศึกษาวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาวัด: ศึกษาและวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย และการศึกษาภาคสนาม.

2.3 การสังเกต (Observation):เป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการพัฒนาและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในวัด โดยการสังเกตจะทำควบคู่กับการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์และลึกซึ้ง.

เครื่องมือเหล่านี้ถูกนำมาใช้เพื่อรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะนำไปสู่การสรุปผลและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดนครราชสีมา.

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยนี้ดำเนินการผ่านการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกต โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เพื่อสรุปและสังเคราะห์ข้อมูลตามสาระสำคัญที่กำหนดไว้ การวิเคราะห์ครอบคลุมถึงการตรวจสอบแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดนครราชสีมา ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ รวมถึงศักยภาพ ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนา ข้อมูลที่ได้จะถูกเชื่อมโยงกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างองค์ความรู้และแนวทางปฏิบัติที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดนครราชสีมาต่อไป

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดนครราชสีมา แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง สถานที่หรือกิจกรรมที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวผ่านการเรียนรู้และสัมผัสวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ประเพณี ศิลปกรรม และวิถีชีวิตของชุมชนหรือประเทศนั้น ๆ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์และสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม พร้อมทั้งส่งเสริมความเข้าใจและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างผู้คนจากต่างวัฒนธรรม

ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แบ่งออกเป็นหลายประเภท ได้แก่

1. สถาปัตยกรรมและศิลปกรรม: สิ่งก่อสร้างและศิลปกรรมที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมและศิลปะ

2. ศาสนสถานและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์: วัด โบสถ์ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา

3. พิพิธภัณฑ์และแกลเลอรี่: สถานที่จัดแสดงวัตถุโบราณและศิลปวัตถุที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรม

4. โบราณสถานและโบราณคดี: สถานที่ที่มีโบราณสถานหรือการค้นพบทางโบราณคดี

5. อนุสรณ์สถานและสถานที่ประวัติศาสตร์: สถานที่สร้างขึ้นเพื่อรำลึกถึงเหตุการณ์หรือบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์

6. วิถีชีวิตและประเพณีท้องถิ่น: กิจกรรมที่สะท้อนวิถีชีวิตและประเพณีของชุมชนท้องถิ่น

7. การท่องเที่ยวเชิงอาหารและเครื่องดื่ม: การเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารและเครื่องดื่มที่เป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น

แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดนครราชสีมาที่โดดเด่นและมีชื่อเสียงที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษามี จำนวน 3 แห่งดังนี้ คือ 1)วัดพายัพ เป็นพระอารามหลวงชั้นตรีชนิดสามัญ สังกัดคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย 2)วัดพระนารายณ์มหาราช หรือ วัดกลางนคร เป็นพระอารามหลวงชั้นตรีชนิดวรวิหาร 3) วัดศาลาลอย เป็นวัดเก่าแก่ที่ท้าวสุรนารีสร้างขึ้นภายหลังจากรบชนะกองทัพของเจ้าอนุวงศ์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. วัดพายัพ

ประวัติและความสำคัญ: วัดพายัพเป็นวัดเก่าแก่ที่สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ประมาณปี พ.ศ.2200 ตั้งอยู่ภายในกำแพงเมืองเก่าของนครราชสีมา วัดนี้เป็นหนึ่งในหกวัดที่สร้างขึ้นพร้อมกับการก่อตั้งเมืองนครราชสีมา มีพระอุโบสถทรงเรือสำเภาที่เป็นเอกลักษณ์ และสิ่งก่อสร้างสำคัญอื่น ๆ เช่น ถ้ำหินงอกหินย้อย หอพระธรรมจักร และอนุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช วัดพายัพมีบทบาทเป็นศูนย์กลางทางศาสนาและวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชน

ความสำคัญทางประวัติศาสตร์และสังคม: วัดพายัพมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาศาสนาและวัฒนธรรมในภูมิภาคนี้ โดยเป็นสถานที่เก็บรักษาพระบรมสารีริกธาตุและพระพุทธรูปโบราณที่มีคุณค่า นอกจากนี้ยังเป็นสถานที่จัดกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนและการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพายัพ มีดังนี้

1. สถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่โดดเด่น:

อุโบสถทรงเรือสำเภา: เป็นสถาปัตยกรรมไทยโบราณที่มีเอกลักษณ์ สะท้อนถึงความเชื่อทางศาสนาและปริศนาธรรมของคนไทยในสมัยอยุธยา ทำให้อุโบสถนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญในการศึกษาและชื่นชมศิลปกรรมไทย

ถ้ำหินงอกหินย้อย: สร้างขึ้นจากหินธรรมชาติและเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปโบราณ แสดงถึงการผสมผสานระหว่างธรรมชาติและศาสนา ทำให้ถ้ำนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่รวมทั้งความงดงามทางธรรมชาติและศาสนาเข้าด้วยกัน

กุฏิวายุภักษ์: อาคารทรงไทยที่สะท้อนถึงสถาปัตยกรรมไทยโบราณ ทำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เน้นการอนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปกรรมไทย

2. มรดกทางศาสนาและประวัติศาสตร์:

ปูชนียวัตถุและโบราณวัตถุ: วัดพายัพเป็นที่เก็บรักษาพระบรมสารีริกธาตุและพระพุทธรูปโบราณที่มีคุณค่าในด้านศาสนาและประวัติศาสตร์ ทำให้เป็นสถานที่ที่เชื่อมโยงกับการสืบทอดและอนุรักษ์มรดกทางศาสนาไทย

พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช: สร้างขึ้นเพื่อเชิดชูเกียรติและระลึกถึงสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ผู้มีบทบาทสำคัญในการก่อตั้งเมืองนครราชสีมา ทำให้เป็นสถานที่ที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์และความเป็นมาของเมือง

3. ศูนย์กลางทางศาสนาและการศึกษาวัฒนธรรม:

หอพระธรรมจักรและภาพกระจกเขียนสี: แสดงถึงการใช้ศิลปกรรมในการเผยแผ่และสอนธรรมะ ทำให้วัดพายัพเป็นศูนย์กลางในการศึกษาและส่งเสริมพระพุทธศาสนา

ต้นพระศรีมหาโพธิ์จากเจดีย์พุทธคยา: สัญลักษณ์ทางศาสนาที่สำคัญ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ทำให้วัดพายัพเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญทางจิตวิญญาณและศาสนา

การวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพายัพ

1. สถาปัตยกรรมและศิลปกรรม: วัดพายัพมีการผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่สะท้อนถึงความเป็นไทยและการอนุรักษ์มรดกทางศาสนา

2. ศูนย์กลางทางศาสนาและจิตวิญญาณ: วัดพายัพทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของความศรัทธาและจิตวิญญาณของชุมชน ประชาชนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวสามารถสักการะและปฏิบัติศาสนกิจได้ที่นี่

3. การอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น: วัดพายัพมีบทบาทในการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมไทยผ่านการศึกษาและกิจกรรมทางศาสนาต่างๆ รวมถึงการเป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญ

4. ความสำคัญทางประวัติศาสตร์: วัดนี้เป็นอนุสรณ์สถานที่เชิดชูและระลึกถึงบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น ทำให้วัดพายัพเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีคุณค่าสำหรับการศึกษาและการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย

สรุปวัดพายัพเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีความสำคัญเนื่องจากการผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ประวัติศาสตร์ และศาสนา วัดนี้เป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้และสัมผัสถึงมรดกทางวัฒนธรรมของไทยในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นการชื่นชมศิลปกรรม การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ หรือการสืบทอดและอนุรักษ์ศาสนา วัดพายัพจึงเป็นจุดหมายปลายทางที่สำคัญสำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศไทย.

2. วัดพระนารายณ์มหาราช

ประวัติและความสำคัญ: วัดพระนารายณ์มหาราช ตั้งอยู่กลางเมืองนครราชสีมา เป็นหนึ่งในหกวัดที่สร้างขึ้นภายในกำแพงเมืองนครราชสีมาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ราวปี พ.ศ. 2205 วัดนี้ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางทางศาสนาและจิตวิญญาณของเมืองนครราชสีมา วัดนี้ยังเป็นที่เก็บอัฐิของท้าวสุรนารี (ย่าโม) ก่อนที่จะย้ายไปยังวัดศาลาลอย และมีการประดิษฐานเทวรู

ปพระนารายณ์สี่กร ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของพระนามผู้สร้างวัดและเมืองนครราชสีมา มีการออกแบบทางสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น โดยเฉพาะพระอุโบสถที่ตั้งอยู่บนเกาะกลางสระบัว ซึ่งสะท้อนถึงสถาปัตยกรรมแบบกรุงศรีอยุธยา นอกจากนี้ยังมีศิลปกรรมขอมโบราณที่ประดิษฐานในวัดนี้ เช่น เทวรูปพระนารายณ์สี่กร

ความสำคัญทางประวัติศาสตร์และสังคม: วัดนี้มีบทบาทสำคัญในการก่อตั้งและพัฒนานครราชสีมา และยังเป็นศูนย์กลางทางศาสนาและวัฒนธรรมที่ชาวนครราชสีมาและนักท่องเที่ยวนิยมมาสักการะเพื่อความเป็นสิริมงคล

แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระนารายณ์มหาราช มีดังนี้

วัดพระนารายณ์มหาราชสามารถจัดหมวดหมู่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ในหลายด้าน ดังนี้:

1. แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และอนุสรณ์สถาน (Historical and Memorial Sites)

พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช: เป็นอนุสรณ์สถานที่สร้างขึ้นเพื่อเชิดชูและระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ผู้ก่อตั้งเมืองนครราชสีมา

ศาลพระนารายณ์มหาราช: เป็นสถานที่ประดิษฐานเทวรูปพระนารายณ์สี่กร ซึ่งสร้างด้วยหินทรายฝีมือขอม ศาลนี้เป็นสัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของเมืองนครราชสีมา

2. แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและจิตวิญญาณ (Religious and Spiritual Sites)

พระอุโบสถ: ตั้งอยู่บนเกาะกลางสระน้ำ สะท้อนถึงการผสมผสานศิลปกรรมกับธรรมชาติและเป็นศูนย์กลางของการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่สำคัญ

พระทศพลญาณประทานบารมี (หลวงพ่อใหญ่): เป็นพระพุทธรูปสำคัญที่เป็นศูนย์กลางของความศรัทธาและศาสนาของชุมชน

พระเจดีย์: เป็นที่ประดิษฐานอัฐิและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ การมีพระเจดีย์นี้แสดงถึงการเคารพและการอนุรักษ์มรดกทางศาสนาที่สำคัญ

3. แหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม (Architectural and Artistic Heritage)

พระวิหารหลวง: เป็นวิหารที่ใหญ่ที่สุดในภาคอีสาน และเป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของวัด สะท้อนถึงความยิ่งใหญ่และความศักดิ์สิทธิ์

บันไดพญานาค 7 เศียร: งานปั้นพญานาค 7 เศียรที่ยิ่งใหญ่อลังการ แสดงถึงศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนาพุทธ

ผ้าทิพย์พระประธาน: เป็นศิลปกรรมลายรดน้ำที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 มีความละเอียดและสวยงาม สะท้อนถึงทักษะทางศิลปกรรมไทย

4. แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่นและการเรียนรู้ (Cultural and Educational Sites)

พระคันธารราษฎร์ หรือ พระปางขอฝน: พระพุทธรูปปางขอฝนที่เป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดนครราชสีมา สะท้อนถึงความเชื่อที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตการเกษตรของชาวบ้าน

ลานทำบุญ: พื้นที่ที่เปิดให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวได้ทำบุญและปฏิบัติศาสนกิจ เช่น การปล่อยนก ปล่อยปลา หรือการทำบุญถวายสังฆทาน

การวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระนารายณ์มหาราช

1. ความหลากหลายทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม: วัดพระนารายณ์มหาราชเป็นแหล่งรวมของสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นพระอุโบสถที่ตั้งอยู่บนเกาะกลางสระน้ำ ซึ่งสะท้อนถึงการออกแบบที่ผสมผสานระหว่างธรรมชาติและศิลปกรรมแบบกรุงศรีอยุธยา รวมถึงบันไดพญานาค 7 เศียรและผ้าทิพย์พระประธานที่เป็นตัวแทนของศิลปกรรมไทยที่มีความละเอียดและสวยงาม

2. ศูนย์กลางทางศาสนาและจิตวิญญาณ: วัดนี้เป็นศูนย์กลางของความศรัทธาและจิตวิญญาณของชาวนครราชสีมา โดยมีพระพุทธรูปสำคัญอย่างหลวงพ่อใหญ่ที่เป็นศูนย์กลางในการสักการะและขอพร นอกจากนี้ยังมีศาลพระนารายณ์มหาราชและพระเจดีย์ที่เป็นแหล่งรวมของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้วัดเป็นที่เคารพและนับถือของคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว

3. การอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น:วัดพระนารายณ์มหาราชยังมีบทบาทในการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น พระคันธารราษฎร์ หรือ พระปางขอฝน ซึ่งเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของนครราชสีมา เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตการเกษตรของชาวบ้าน และลานทำบุญที่เป็นสถานที่สำหรับประชาชนและนักท่องเที่ยวในการทำบุญและปฏิบัติศาสนกิจ

4. ความสำคัญทางประวัติศาสตร์:วัดนี้มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นอนุสรณ์สถานของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการก่อตั้งเมืองนครราชสีมา นอกจากนี้ยังมีการเชื่อมโยงกับท้าวสุรนารี (ย่าโม) วีรสตรีที่มีบทบาทสำคัญในการปกป้องเมืองนครราชสีมา

สรุป วัดพระนารายณ์มหาราชมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ครอบคลุมทั้งในด้านประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น วัดนี้จึงเป็นศูนย์กลางสำคัญสำหรับการศึกษาและอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสและเรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรมที่หลากหลายและลึกซึ้งของประเทศไทยได้อย่างเต็มที่

3. วัดศาลาลอย

ประวัติและความสำคัญ วัดศาลาลอยถูกสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2370 โดยท้าวสุรนารี (คุณหญิงโม) และพระยาสุริยเดช สามีของท่าน หลังจากที่ชนะศึกกับกองทัพของเจ้าอนุวงศ์ การสร้างวัดนี้เป็นการตอบแทนศรัทธาที่ท้าวสุรนารีมีต่อพระพุทธศาสนา และเพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงความสำเร็จในการปกป้องบ้านเมืองของท่าน

ความสำคัญทางประวัติศาสตร์และสังคม: วัดศาลาลอยเป็นสถานที่ที่บรรจุอัฐิของท้าวสุรนารี ทำให้เป็นสถานที่สำคัญในการรำลึกและเชิดชูวีรกรรมของเธอ ซึ่งเป็นวีรสตรีที่มีบทบาทสำคัญในการปกป้องเมืองนครราชสีมาจากการรุกราน วัดนี้จึงเป็นสัญลักษณ์ของความกล้าหาญและความรักชาติของท้าวสุรนารี ศิลปกรรมที่โดดเด่น คือ พระอุโบสถของวัดศาลาลอยที่มีรูปทรงเรือสำเภาโต้คลื่น ถือเป็นศิลปกรรมที่ไม่เหมือนใครและได้รับรางวัลดีเด่นจากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ การออกแบบนี้สะท้อนถึงการต่อสู้และความมุ่งมั่นของท้าวสุรนารีในการปกป้องบ้านเมือง

วัดศาลาลอยมีความสำคัญในทางสังคม ศูนย์กลางทางศาสนาและจิตวิญญาณ เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวนครราชสีมา โดยเฉพาะในวันสำคัญทางศาสนา วัดนี้เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนที่ชาวบ้านมารวมตัวกันเพื่อสักการะและทำบุญ เป็นจุดหมายปลายทางที่สำคัญสำหรับนักท่องเที่ยวที่สนใจในประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของนครราชสีมา เป็นสถานที่ที่ผู้คนสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับวีรกรรมของท้าวสุรนารี และเป็นที่รู้จักในฐานะสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ไทย

แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดศาลาลอย มีดังนี้

วัดศาลาลอย สามารถจัดหมวดหมู่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ในหลายด้าน ดังนี้:

1. สถาปัตยกรรมและศิลปกรรมทางศาสนา (Architectural and Artistic Heritage)

พระอุโบสถ (หลังใหม่): เป็นสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นด้วยรูปทรงเรือสำเภาโต้คลื่น ซึ่งเป็นศิลปกรรมที่ได้รับรางวัลดีเด่น

พระอุโบสถ (หลังเก่า): สะท้อนถึงสถาปัตยกรรมไทยโบราณที่คงความดั้งเดิมไว้ได้เป็นอย่างดี

สวนยิ้มและน้ำตกจำลอง: เป็นพื้นที่พักผ่อนที่ผสมผสานธรรมชาติและศิลปกรรมในวัด

2. อนุสรณ์สถานและประวัติศาสตร์ (Memorials and Historic Sites)

รูปปั้นและเจดีย์บรรจุอัฐิย่าโม: เป็นสถานที่รำลึกและเชิดชูวีรกรรมของท้าวสุรนารี สัญลักษณ์แห่งความกล้าหาญของชาวนครราชสีมา

3. วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณี (Folk Culture and Traditions)

เพลงโคราช: การแสดงพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวนครราชสีมาและเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีท้องถิ่น

4. ศาสนสถานและสัญลักษณ์ทางศาสนา (Religious and Symbolic Sites)

ท้าวเวสสุวรรณ: เทพที่ชาวไทยเคารพนับถือในการปกป้องภัยและนำพาความเจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์กลางในการปฏิบัติศาสนกิจ

5. ศาสนสถานและวัฒนธรรมชุมชน (Religious and Community Cultural Sites)

กิจกรรมการทำบุญของวัด: รวมถึงการถวายสังฆทาน การแก้บน และการทำบุญอื่นๆ ซึ่งสะท้อนถึงวิถีชีวิตและความเชื่อทางศาสนาของชาวบ้าน

การวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดศาลาลอย

1. ความสำคัญทางประวัติศาสตร์:วัดศาลาลอยมีความเชื่อมโยงอย่างลึกซึ้งกับท้าวสุรนารี (คุณหญิงโม) วีรสตรีผู้มีบทบาทสำคัญในการปกป้องเมืองนครราชสีมา วัดนี้ถูกสร้างขึ้นหลังจากท้าวสุรนารีได้รับชัยชนะในการศึก วัดจึงเป็นสถานที่ที่มีความหมายทางประวัติศาสตร์อย่างมาก เป็นที่เคารพสักการะและเป็นศูนย์กลางในการอนุรักษ์และเผยแพร่เรื่องราวของท้าวสุรนารี

2. สถาปัตยกรรมที่โดดเด่น:พระอุโบสถหลังใหม่ที่มีลักษณะเป็นเรือสำเภาโต้คลื่นเป็นศิลปกรรมที่ไม่เหมือนใครในประเทศไทย และได้รับรางวัลดีเด่นจากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ การออกแบบที่มีเอกลักษณ์นี้ทำให้วัดศาลาลอยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สนใจในศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมไทย

3. ความสำคัญทางศาสนาและจิตวิญญาณ:วัดศาลาลอยเป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวนครราชสีมา โดยเฉพาะในวันสำคัญทางศาสนาและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับท้าวสุรนารี วัดนี้ทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมจิตใจและความศรัทธาของชุมชน ซึ่งช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในชุมชนและการรักษาประเพณีท้องถิ่น

4. การเป็นอนุสรณ์สถานและการรักษาความทรงจำ:วัดศาลาลอยเป็นที่บรรจุอัฐิของท้าวสุรนารี ซึ่งเป็นที่เคารพสักการะของชาวนครราชสีมาและนักท่องเที่ยวทั่วไป การที่อัฐิของท่านถูกเก็บรักษาไว้ในวัดนี้ทำให้วัดเป็นสถานที่สำคัญในการรำลึกถึงและเชิดชูวีรกรรมของท้าวสุรนารี

5. การจัดงานประเพณีและกิจกรรมทางวัฒนธรรม:วัดศาลาลอยเป็นสถานที่จัดงานประเพณีและเทศกาลสำคัญ เช่น งานเฉลิมฉลองท้าวสุรนารี ซึ่งมีความสำคัญต่อชุมชนและสร้างความสัมพันธ์ในสังคม งานเหล่านี้ไม่เพียงแค่เป็นกิจกรรมที่สนุกสนาน แต่ยังช่วยรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่

สรุป วัดศาลาลอยเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากผสมผสานระหว่างประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม และศาสนาได้อย่างลงตัว ทุกองค์ประกอบในวัด

สะท้อนถึงความหลากหลายและความงดงามของวัฒนธรรมไทย ทำให้วัดศาลาลอยเป็นจุดหมายปลายทางที่น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการเรียนรู้และสัมผัสกับมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าในประเทศไทย

3. แนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา

1.การพัฒนาศาสนสถาน เน้นการอนุรักษ์และบูรณะศาสนสถานเดิมแทนการสร้างใหม่ เว้นแต่ในกรณีจำเป็น ออกแบบสถานที่ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น มีเอกลักษณ์เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว.จัดระเบียบวัดให้สะอาด ร่มรื่น และสร้างพื้นที่สำหรับชุมชนเพื่อสร้างรายได้ ใช้หลักการใช้อย่างประหยัด 3 R

2. การพัฒนาบุคลากร ฝึกอบรมบุคลากร เยาวชน และชุมชน เพื่อสร้างเครือข่ายมัคคุเทศก์และผู้ช่วยงานวัดส่งเสริมการปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจและความรับผิดชอบของบุคลากร สนับสนุนการศึกษาพระภิกษุและบุคลากรในระดับปริญญา รวมถึงพัฒนาทักษะด้านภาษาและการแนะนำวัด ใช้หลักธรรมปาปณิกสูตร3, หลักไตรสิกขา3 และหลักสังคหวัตถุ 4 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,2539)

3. การพัฒนากิจกรรมภายในวัด จัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และกิจกรรมปฏิบัติธรรมเสริมสร้างจิตใจ.ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในกิจกรรมวัดเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดและชุมชน ใช้หลักธรรมพละ 5 และ หลักอิทธิบาท 4 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,2539)

4. การสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในวัด และสร้างความร่วมมือกับชุมชน วัดควรช่วยเหลือและสนับสนุนชุมชน เช่น มอบทุนการศึกษาและตั้งกองทุนพัฒนาคุณภาพชีวิต ใช้หลักอปริหานิยธรรม ๗ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,2539)

5. การประชาสัมพันธ์ ใช้โซเชียลมีเดียและเทคโนโลยีใหม่ในการประชาสัมพันธ์วัด เช่น Facebook, Line และสร้างเว็บไซต์ของวัด ปรับปรุงการประชาสัมพันธ์แทนการใช้ป้ายแบบดั้งเดิม เพื่อให้เข้าถึงนักท่องเที่ยวได้กว้างขวาง ใช้หลักกัลยาณมิตรธรรม ๗ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,2539)

6. การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม ร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการอบรมพระภิกษุและประชาชนเรื่องสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ปรับปรุงภูมิทัศน์ของวัดให้สวยงาม ดึงดูดนักท่องเที่ยว และเน้นการท่องเที่ยวผ่านวิถีชุมชน ใช้หลักอิทัปปัจจยตา(มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,2539)

7. ด้านอื่นๆ ดูแลความสะอาดและร่มรื่นของวัด สร้างอัตลักษณ์ชัดเจนเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว เน้นการพัฒนาคนก่อนการพัฒนาวัตถุ เพื่อสร้างความยั่งยืนในการพัฒนาวัด

แนวทางการตลาดและข้อเสนอแนะจากนักท่องเที่ยว

1. เน้นการเชื่อมโยงเรื่องราวท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในกิจกรรมท้องถิ่น

2. การพัฒนาช่องทางการชำระเงินและโครงสร้างพื้นฐานในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

3. ใช้โซเชียลมีเดียในการประชาสัมพันธ์ และเน้นกลุ่มเป้าหมายเฉพาะเช่น Generation Y ที่ชอบแชร์ประสบการณ์ในสื่อออนไลน์

4.ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์เพลงโคราชและการจัดทำคู่มือท่องเที่ยว รวมถึงการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกและระบบขนส่งสาธารณะ

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดนครราชสีมา วัดในจังหวัดนครราชสีมามีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากมีโบราณสถานและศิลปกรรมที่สำคัญ เช่น วัดศาลาลอย วัดพระนารายณ์มหาราช และวัดพายัพ ซึ่งมีความโดดเด่นทั้งในด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม และวัฒนธรรมท้องถิ่น ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ วัลย์ลิกา เจริญศิลป์ (2565)ได้ทำการศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดนครราชสีมา โดยพบว่าแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีศักยภาพสามารถเป็นจุดขายสำคัญได้ เช่น อุทยานประวัติศาสตร์ พิมาย และอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี

2. ศักยภาพ ปัญหา และอุปสรรคในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม วัดในนครราชสีมามีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่เผชิญกับปัญหาหลายประการ เช่น การขาดการประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพ ความร่วมมือจากชุมชนที่ไม่เพียงพอ และการจัดการทรัพยากรที่จำกัด นอกจากนี้ ยังมีอุปสรรคจากการแข่งขันกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นและการขาดงบประมาณในการพัฒนา ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูภาวนาวชิรคุณ (วัชรินทร์ วชิรธมฺโม) (2563)ได้ทำการศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยพบว่าปัญหาหลักๆ ในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคือการขาดการสนับสนุนและการขาดความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3. แนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรเน้นการอนุรักษ์ศาสนสถานและภูมิทัศน์ การฝึกอบรมบุคลากร การสร้างความร่วมมือกับชุมชน และการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์ นอกจากนี้ ควร

ส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับการศึกษาในงานวิจัยของประสิทธิ์ ศิริประภานุกูล(2564)ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่าการอนุรักษ์วัดที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ควบคู่กับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาชมวัดที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรม และสอดคล้องกับการศึกษาในงานวิจัยของนพดล ทองไพบูลย์(2563)ได้ทำการศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์ศักยภาพและแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเน้นการสร้างความร่วมมือระหว่างวัดชุมชน และภาครัฐในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย .กรุงเทพฯ*: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2549). *อุตสาหกรรมท่องเที่ยว*.กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

กรมการท่องเที่ยว.(2567). https://www.dot.go.th. (สืบค้นวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2567).

นพดล ทองไพบูลย์ (2563). *การวิเคราะห์ศักยภาพและแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ* .กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2542). *การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.* รายงานการวิจัย. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ประสิทธิ์ ศิริประภานุกูล(2564).การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่ .เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พระครูภาวนาวชิรคุณ (วัชรินทร์ วชิรธมฺโม). (2563). รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วัลย์ลิกา เจริญศิลป์. (2565).*แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดนครราชสีมา.* วารสารการท่องเที่ยวไทย, ปีที่ 10, ฉบับที่ 2 : 45-60.

Smart Korat Green City: การพัฒนาเมืองและชุมชนสู่ความยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดนครราชสีมา

SMART KORAT GREEN CITY : DEVELOPING CITY AND COMMUNITY TOWARD SUSTIANABILITY BASED ON GREEN ECONOMY IN NAKHONRATCHASIMA PROVINCE

[1]พระมหาสุพร รกฺขิตธมฺโม และ [2]เบญจมาศ สุวรรณวงศ์ และ [3]พระอนันต์ อภินนฺโท (ผากา)

[1]Phramaha Suporn Rakittathammo and [2]Benjamas Suwannawong

And [3]Phra Anan Phaka

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]suporn.ruk@mcu.ac.th, [2]benjamas.suw@mcu.ac.th, [3]anan.pha@mcu.ac.th

Received: August 25, 2024; **Revised**: November 7, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้ในการพัฒนาเมืองและชุมชนสู่ความยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดนครราชสีมา 2) เพื่อศึกษากระบวนการขับเคลื่อนการนำแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวมาใช้ในการพัฒนาเมืองและชุมชนสู่ความยั่งยืนในจังหวัดนครราชสีมา 3)เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเมืองและชุมชนสู่ความยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจสีเขียวเพื่อมุ่งสู่ Smart Korat Green City การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธีทั้งการวิจัยในเชิงคุณภาพ ภาคสนาม และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการโครงการ Smart Korat Green City:การพัฒนาเมืองและชุมชนสู่ความยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า องค์ความรู้ใน

[1]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

[2] อาจารย์ ดร. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

[3] นักวิชาการศึกษา ดร. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

การพัฒนาเมืองและชุมชนสู่ความยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดนครราชสีมา คือการพัฒนาเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับธรรมชาติและระบบนิเวศโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงและความยุติธรรมทางสังคม ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อสร้างความยั่งยืนและความคงทนให้กับชุมชนในระยะยาว การพัฒนาต้องสอดคล้องกับวัฒนธรรมและบริบทท้องถิ่นเพื่อให้เกิดเศรษฐกิจสีเขียวที่แท้จริง กระบวนการขับเคลื่อนการนำแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวมาใช้ในการพัฒนาเมืองและชุมชนสู่ความยั่งยืนในจังหวัดนครราชสีมา ประกอบด้วย 8 ขั้นตอนหลัก ตั้งแต่การสร้างความเข้าใจแนวคิด Smart Green City การวิเคราะห์สภาพชุมชน การทำ SWOT Analysis การแบ่งหน้าที่พัฒนา การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสร้างความเข้าใจกับสาธารณะ การปฏิบัติตามวงจร PDCA และการประสานงานกับองค์กรภายนอก กระบวนการเหล่านี้ต้องการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนและการวางแผนที่เป็นระบบเพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน แนวทางการพัฒนาเมืองและชุมชนสู่ความยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจสีเขียวเพื่อมุ่งสู่ Smart Korat Green City ประกอบด้วย 4 แนวทางหลัก 1) สร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบ 2) สร้างเมืองที่มั่นคงทางอาหารและรองรับภัยพิบัติ 3) ใช้เครื่องมือและกลไกในการจัดการพื้นที่สีเขียว และ 4) ตระหนักในภูมิปัญญาท้องถิ่นและสร้างพลังทางสังคม โดยต้องเริ่มจากการสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน พร้อมพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การจัดการพื้นที่ การสร้างเครือข่าย และการจัดการมลพิษเป็นปัจจัยสำคัญ การมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน การวางแผนระยะยาว และการใช้เทคโนโลยีที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นจะช่วยให้การพัฒนา Smart Korat Green City ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การพัฒนาเมืองและชุมชน, ความยั่งยืน, เศรษฐกิจสีเขียว

Abstract

This research aims to 1) study the knowledge of developing cities and communities towards sustainability based on a green economy in Nakhon Ratchasima Province, 2) examine the process of driving the green economy concept into practice for sustainable development of cities and communities in Nakhon Ratchasima Province, and 3) explore guidelines for developing cities and communities towards sustainability based on a green economy, aiming for Smart Korat Green City. This research employs a mixed-method approach, combining qualitative field research and action research. The research tools used include interviews, focus group discussions, and workshops under the Smart Korat Green City project: Developing Cities and Communities towards Sustainability Based

on a Green Economy in Nakhon Ratchasima Province. The research findings reveal that. The knowledge for developing cities and communities towards sustainability in Nakhon Ratchasima Province lies in an economy that aligns with nature and ecosystems, adhering to the principles of sufficiency economy and social justice. Community participation in decision-making and the protection of natural resources is crucial to ensure long-term sustainability and resilience. Development must be consistent with local culture and context to achieve a truly green economy. The process of driving the green economy concept into practice for sustainable development in Nakhon Ratchasima Province consists of eight key steps: creating an understanding of the Smart Green City concept, analyzing the community's conditions, conducting a SWOT analysis, assigning development responsibilities, exchanging opinions, building public and governmental understanding, implementing the PDCA (Plan-Do-Check-Act) cycle, and coordinating with external organizations. These processes require cooperation from all sectors and systematic planning to achieve effective and sustainable development. The development of cities and communities toward sustainability based on a green economy to achieve Smart Korat Green City consists of four main strategies: 1) fostering awareness and responsibility, 2) building a food-secure city capable of disaster resilience, 3) implementing tools and mechanisms for green space management, and 4) recognizing local wisdom and fostering social empowerment. This approach must begin with building understanding and participation from all sectors, while also focusing on developing infrastructure, managing spaces, creating networks, and addressing pollution. Clear vision, long-term planning, and the application of technology aligned with local context will ensure the sustainable success of Smart Korat Green City.

Keywords: Urban and community development, Sustainability, Green economy.

บทนำ

ในปัจจุบันการพัฒนาเมืองให้เป็นเมืองน่าอยู่และเมืองอัจฉริยะเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นแนวทางในการสร้างสังคมที่ "อยู่ดีมีสุข" ในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นมิติสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ หรือสังคม ซึ่งเป็นเรื่องที่ทั่วโลกให้ความสำคัญ ประเทศไทยเองก็ไม่ต่างกัน โดยเฉพาะในช่วงที่สภาพแวดล้อมและสภาวะเศรษฐกิจมีความท้าทายเพิ่มมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงสภาพ

ภูมิอากาศ ปัญหามลพิษทางอากาศ น้ำเสีย การลดลงของพื้นที่ป่าไม้ และการจัดการขยะที่ไม่เพียงพอ เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างกว้างขวาง การพัฒนาเมืองที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและยั่งยืนจึงกลายเป็นวาระสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน

หนึ่งในแนวทางที่มีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว คือ แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว ระบบเศรษฐกิจสีเขียว เป็นระบบที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของตรรกวิทยาทางนิเวศ ซึ่งตรงข้ามกับระบบอุตสาหกรรมนิยม การทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจในระบบนี้จะสอดคล้องกับกฎนิเวศวิทยา ทำให้เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์และวิวัฒนาการร่วมกันอย่างไม่ขัดแย้ง การเปลี่ยนไปสู่ระบบเศรษฐกิจสีเขียวต้องมีการปรับเปลี่ยนอย่างรอบด้านและหลายมิติ (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์,2539) ซึ่งมุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แนวคิดนี้ไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่ยังเป็นทางออกในการแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนอีกด้วย แนวคิดเมืองสีเขียว เมืองน่าอยู่ เมืองยั่งยืน และเมืองคาร์บอนต่ำ เป็นกรอบคิดที่เน้นให้เมืองต่างๆ ปรับตัวเพื่อเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและแนวทางการพัฒนาให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม หรือการก้าวสู่การเป็นสังคมสีเขียว (Green Society) ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการรักษาความเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของประเทศอย่างยั่งยืน

ในประเทศไทย รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเมืองอัจฉริยะหรือ Smart City โดยได้เริ่มต้นการพัฒนาเมืองต้นแบบตั้งแต่ปี 2561 ในจังหวัดสำคัญๆ เช่น กรุงเทพฯ เชียงใหม่ ขอนแก่น และภูเก็ต ซึ่งโครงการนี้มุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ทันสมัยในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการเมือง ลดค่าใช้จ่าย และลดการใช้ทรัพยากร แนวทางนี้ช่วยให้ประชาชนในเมืองมีคุณภาพชีวิตที่ดีและยั่งยืน นอกจากนี้ รัฐบาลยังมีเป้าหมายในการขยายการพัฒนาเมืองอัจฉริยะให้ครอบคลุมทั้งประเทศภายในระยะเวลา 5 ปี โดยมุ่งเน้นการพัฒนาใน 7 ด้าน ได้แก่ สิ่งแวดล้อมอัจฉริยะ เศรษฐกิจอัจฉริยะ พลังงานอัจฉริยะ การบริหารภาครัฐอัจฉริยะ การดำรงชีวิตอัจฉริยะ การเดินทางและขนส่งอัจฉริยะ และพลเมืองอัจฉริยะ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยที่ผ่านมาได้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมที่หลากหลายและรุนแรง เช่น มลพิษทางอากาศ น้ำเสีย การลดลงของพื้นที่ป่าไม้ และการจัดการขยะที่ไม่เพียงพอ ปัญหาเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน แม้ว่าการเร่งฟื้นฟูเศรษฐกิจเพื่อแก้ปัญหาปากท้องของประชาชนจะเป็นเรื่องเร่งด่วนและสำคัญ แต่การพัฒนาเมืองให้เติบโตอย่างยั่งยืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมก็มีความสำคัญอย่างยิ่งเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลจึงได้มอบหมายให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ร่วมกับกระทรวงอื่นๆ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กำหนดกรอบแนวทางการดำเนินการเพื่อขยายผลสู่การพัฒนาเมืองสิ่งแวดล้อมยั่งยืนในทุกจังหวัดทั่วประเทศ

จังหวัดนครราชสีมาเป็นเมืองต้นแบบเมืองอัจฉริยะเนื่องจากเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจและการคมนาคมสู่ภาคอีสานและอินโดจีน การพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมในพื้นที่เติบโตอย่างรวดเร็ว และการลงทุนขยายไปยังจังหวัดอื่นๆ โครงการ Korat Smart City ได้รับการส่งเสริมให้เป็นเขตเมืองอัจฉริยะเมื่อวันที่ 31 ตุลาคม 2563 ผลสำรวจความคิดเห็นจากประชาชนพบว่า คนโคราชต้องการให้เมืองเป็น Green City มากที่สุด รองลงมาคือเมืองเกษตรสมัยใหม่ เมืองเทคโนโลยี และศูนย์กลางคมนาคมขนส่งในภาคอีสาน การพัฒนาจังหวัดนครราชสีมาให้เป็นเมืองศูนย์กลางและ Smart City ในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มุ่งเน้นให้เป็นเมืองน่าอยู่ที่มีโอกาสหลากหลายและความเสี่ยงต่ำ โดยมุ่งแก้ปัญหาขยะ คุณภาพน้ำและมลพิษ สร้างโอกาสและรายได้ รวมถึงความปลอดภัย ความสะอาด และการบริหารที่โปร่งใส เมืองนี้จะเป็นมิตรต่อผู้พิการและผู้สูงอายุ มีสวนสาธารณะและแหล่งเรียนรู้ พร้อมทั้งเชื่อมต่อเทคโนโลยีและระบบอัตโนมัติแบบเรียลไทม์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพสูงสุดในการใช้ชีวิตของประชาชน (กลุ่มยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา,2565)

โครงการวิจัย Smart Korat Green City จึงถูกพัฒนาขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการดังกล่าว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ความรู้ในการพัฒนาเมืองและชุมชนสู่ความยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดนครราชสีมา อีกทั้งยังมุ่งศึกษากระบวนการขับเคลื่อนการนำแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวมาใช้ในการพัฒนาเมืองและชุมชนสู่ความยั่งยืน และศึกษาแนวทางการพัฒนาเมืองและชุมชนสู่ความยั่งยืนเพื่อมุ่งสู่การเป็น Smart Korat Green City โครงการวิจัยนี้จะก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ในเรื่องการพัฒนาเมืองและชุมชนสู่ความยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีคุณค่าต่อสังคมและน่าจะทำการศึกษาค้นคว้าวิจัย เพราะโครงการ Smart Korat Green City : การพัฒนาเมืองและชุมชนสู่ความยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดนครราชสีมา เป็นงานวิจัยและสร้างนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่และลดความเหลื่อมล้ำ เกิดเมืองน่าอยู่และการกระจายศูนย์กลางความเจริญ พัฒนาเมืองศูนย์กลางในภูมิภาคในการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในเมืองและเชื่อมโยงความเจริญสู่ชนบท ทำให้ เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ อย่าง“มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ควบคู่ไปกับการสร้างสังคมที่มีความสุข มีการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ในการพัฒนาเมืองและชุมชนสู่ความยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดนครราชสีมา

2. เพื่อศึกษากระบวนการขับเคลื่อนการนำแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวมาใช้ในการพัฒนาเมืองและชุมชนสู่ความยั่งยืนในจังหวัดนครราชสีมา

3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเมืองและชุมชนสู่ความยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจสีเขียวเพื่อมุ่งสู่ Smart Korat Green City

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “Smart Korat Green City:การพัฒนาเมืองและชุมชนสู่ความยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดนครราชสีมา”ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้ใช้กลุ่มตัวอย่างที่ถูกคัดเลือกอย่างเจาะจง (Purposive Sampling กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในโครงการ "Smart Korat Green City" แบ่งออกเป็น 5 กลุ่มหลัก รวมทั้งหมด 30 รูป/คน ดังนี้ 1.ผู้นำชุมชน ในเขตเทศบาลตำบลหัวทะเลและเขตเทศบาลตำบลจอหอ จำนวน 2 ราย 2.พระสงฆ์ ในเขตเทศบาลตำบลหัวทะเลและเขตเทศบาลตำบลจอหอ จำนวน 2 ราย 3.ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เช่น สำนักงานสิ่งแวดล้อมจังหวัด สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด และอื่น ๆ จำนวน 8 ราย 4.นักวิชาการ ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้อาวุโส และชาวบ้าน ในพื้นที่การพัฒนาเมืองและชุมชนอย่างยั่งยืน จำนวน 10 ราย 5.กลุ่มเยาวชนและกลุ่มจิตอาสา ที่ทำงานในพื้นที่การพัฒนาเมืองและชุมชนอย่างยั่งยืน จำนวน 8 ราย รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด 30 ราย

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยคือ เมืองและชุมชนที่ต้องการพัฒนาอย่างยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 2 แห่ง ดังนี้ คือ1.เขตเทศบาลตำบลหัวทะเล และ 2.เขตเทศบาลตำบลจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาเมืองและชุมชนสู่ความยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดนครราชสีมา สามารถสรุปได้ดังนี้:

1. การศึกษาวิเคราะห์แนวทางการพัฒนา (Document Analysis) ศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร แนวคิด และแนวทางการพัฒนาเมืองและชุมชนสู่ความยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจสีเขียว

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการ และกลุ่มประชาชน เพื่อรวบรวมข้อมูลและความเห็นจากแหล่งข้อมูลสำคัญ

3. การสังเกต (Observation) สังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองและชุมชน ทั้งในระหว่างการสัมภาษณ์และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

4. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จัดการสนทนากลุ่มเพื่อรวบรวมความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความรู้จากผู้ที่มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาเมืองและชุมชน รวมถึงนักวิชาการและตัวแทนหน่วยงานต่าง ๆ

5. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research Methodology) ดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการผ่านการจัดโครงการอบรม “Smart Korat Green City” เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้เรียนรู้และนำแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวมาใช้ในการพัฒนาเมืองและชุมชน

เครื่องมือทั้งหมดนี้ถูกออกแบบมาเพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงลึกและหลากหลายมุมมอง เพื่อให้ได้ภาพรวมของแนวทางการพัฒนาเมืองและชุมชนสู่ความยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดนครราชสีมา

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาเชิงเอกสารและการเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์ผ่านการสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม การคืนเวทีสู่ชุมชน และการแจกแบบสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยมุ่งเน้นการสรุปเนื้อหาที่สำคัญตามประเด็นที่กำหนดไว้ สรุปได้ดังนี้ 1.วิเคราะห์องค์ความรู้: ศึกษากระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดนครราชสีมา ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ เพื่อพัฒนา "Smart Korat Green City" 2. สรุปผลการศึกษา: รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเชิงเอกสาร ภาคสนาม และปฏิบัติการ โดยเน้นประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาเมืองและชุมชนสู่ความยั่งยืน 3. นำเสนอแนวทางพัฒนา: เสนอแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนสำหรับการพัฒนาเมืองและชุมชนในจังหวัดนครราชสีมาให้ยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจสีเขียว 4.สังเคราะห์ข้อมูล: เชื่อมโยงแนวคิดและทฤษฎี สร้างองค์ความรู้และกระบวนการพัฒนาที่จะเผยแพร่ไปยังพื้นที่และหน่วยงานอื่น ๆ

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “Smart Korat Green City:การพัฒนาเมืองและชุมชนสู่ความยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดนครราชสีมา” ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. องค์ความรู้ในการพัฒนาเมืองและชุมชนสู่ความยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดนครราชสีมา

1.1 นิยามเศรษฐกิจสีเขียว

การพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิด "การพัฒนาที่ยั่งยืน" (Sustainable Development) ได้รับความสนใจครั้งแรกในการประชุมสุดยอดด้านสิ่งแวดล้อมโลกที่กรุงริโอเดจาเนโรในปี ค.ศ. 1992 อย่างไรก็ตาม การพัฒนาภายใต้แนวคิดนี้ตลอด 20 ปีที่ผ่านมา กลับแสดงให้เห็นว่ามนุษยชาติยังไม่สามารถสร้างความยั่งยืนที่แท้จริงได้ และมีการล้มเหลวในหลายด้าน

การพัฒนาสีเขียว แนวคิด "การพัฒนาสีเขียว" (Green Development) เริ่มได้รับการพูดถึงมากขึ้น โดยเป็นการปรับระบบเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับกฎนิเวศวิทยา เพื่อให้เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมสามารถวิวัฒนาการร่วมกันโดยไม่ขัดแย้ง

เศรษฐกิจสีเขียวตาม UNEP (United Nations Environment Programme) นิยามเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) หมายถึง ระบบเศรษฐกิจที่ส่งผลให้เกิดการปรับปรุงความเป็นอยู่ของมนุษย์และความเท่าเทียมทางสังคม ขณะเดียวกันก็ลดความเสี่ยงที่จะเกิดอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมและความขาดแคลนทางระบบนิเวศอย่างมีนัยสำคัญด้วยวิธีการที่ใช้และปล่อยคาร์บอนออกน้อย ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดจากความร่วมมือของคนในสังคม อย่างไรก็ตาม มีข้อวิจารณ์ว่าการนิยามนี้ยังคงเน้นการพัฒนาแบบทุนนิยมและการเติบโตของ GDP ซึ่งไม่สอดคล้องกับความเป็นสีเขียวอย่างแท้จริง (The UNEP,2011)

กล่าวโดยสรุป เศรษฐกิจสีเขียว หมายถึง การพัฒนาเศรษฐกิจตามหลักธรรมชาติระดับรากหญ้า เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนและยุติธรรม โดยยึดหลักปรัชญาพอเพียง มุ่งลดความเสี่ยงต่อสิ่งแวดล้อมและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและสร้างความร่วมมือในชุมชนเพื่อปรับปรุงความเป็นอยู่และความเท่าเทียมทางสังคม

1.2 แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว

หลักการพื้นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจสีเขียว ประกอบด้วย 6 หลักการสำคัญ ได้แก่

1. เศรษฐกิจธรรมชาติ เน้นการทำให้ธรรมชาติและระบบนิเวศเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยสอดคล้องกับบริบทภูมินิเวศที่แตกต่างกัน

2. ความยั่งยืน ครอบคลุม 5 มิติ ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและการเมืองท้องถิ่น

3. ความยุติธรรม รวมถึงความยุติธรรมทางสังคมและสิทธิของธรรมชาติ เพื่อให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียม

4. ความพอเพียง ผสมผสานเศรษฐกิจพอเพียงกับนิเวศพอเพียง (Eco-Sufficiency) เพื่อให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสมและยั่งยืน

5. ความสุขสมบูรณ์ หมายถึงการสร้างสุขภาวะของชุมชนตามหลักวัฒนธรรมและความเชื่อท้องถิ่น ให้ทุกคนมีความสุขและพึงพอใจในชีวิต

6. ความคงทน สร้างความสามารถในการปรับตัวของชุมชนเพื่อลดความเปราะบางทางสังคมที่เกิดจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

1.4 ขอบข่ายเศรษฐกิจสีเขียวในชุมชน ต้องครอบคลุมแนวคิดที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติมอีก 4 ข้อ ได้แก่

1. ท้องถิ่นนิยม เน้นการพึ่งตนเองในการใช้ทรัพยากร และสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชน

2. ประชาธิปไตยรากหญ้า ส่งเสริมระบบการจัดการตนเองของชุมชน (Self-Governance) เพื่อให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ธรรมาภิบาลสีเขียว บริหารงานชุมชนให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และสอดคล้องกับกฎนิเวศวิทยาท้องถิ่น

4. ความหลากหลาย ยอมรับความหลากหลายของแต่ละชุมชนในการสร้างกระบวนการเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว โดยใช้แนวทางที่เหมาะสมกับบริบทเฉพาะของชุมชนนั้น ๆ

สรุป เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทของจังหวัดนครราชสีมา ควรเน้นการพัฒนาแบบยั่งยืนที่มีธรรมชาติและชุมชนเป็นศูนย์กลาง โดยใช้แนวคิดท้องถิ่นนิยมและประชาธิปไตยรากหญ้าเพื่อสร้างการจัดการทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพและยุติธรรม การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และสร้างความสุขสมบูรณ์ให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน โดยการพัฒนานี้ควรมีความหลากหลายและสอดคล้องกับวัฒนธรรมและความเชื่อของท้องถิ่น รวมถึงการเชื่อมโยงแนวคิดและทฤษฎีเพื่อสร้างกระบวนการพัฒนาที่ชัดเจนและยั่งยืน

1.5 แนวทางในการเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวที่มีความคงทนและยั่งยืน

1. การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชุมชน ชาวบ้านควรเปลี่ยนมุมมองในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่จำกัดไปสู่การใช้ทรัพยากรอย่างพอเพียง เช่น การจัดอบรมในชุมชนเกี่ยวกับการปลูกป่าและการใช้พลังงานหมุนเวียน เช่น การติดตั้งแผงโซล่าเซลล์ในครัวเรือนเพื่อผลิตพลังงานสะอาด

2. การปกป้องและดูแลทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนต้องรับผิดชอบในการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การจัดตั้งคณะกรรมการชุมชนที่ทำหน้าที่ดูแลพื้นที่ป่า โดยจัดทำข้อตกลงในชุมชนเพื่อห้ามการตัดไม้ทำลายป่า และสร้างเขตอนุรักษ์สำหรับสัตว์ป่า.

3. การปรับโครงสร้างสังคมเพื่อความเป็นธรรม ส่งเสริมความเสมอภาคในชุมชน โดยจัดตั้งโครงการวิสาหกิจชุมชนที่ให้ผู้หญิงมีบทบาทในการผลิตและจัดการทรัพยากร เช่น กลุ่มเกษตรกรหญิงที่ผลิตสินค้าเกษตรปลอดสารพิษ และจำหน่ายในตลาดท้องถิ่น

4. การสร้างความยั่งยืนและความคงทนในชุมชน ชุมชนต้องเตรียมพร้อมรับมือกับภัยพิบัติ เช่น การพัฒนาระบบเตือนภัยน้ำท่วม และการจัดตั้งธนาคารอาหารชุมชนที่สามารถให้ความช่วยเหลือในยามเกิดวิกฤติการณ์

5. การต่อต้านทุนนิยมสีเขียว ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน โดยสนับสนุนการใช้เมล็ดพันธุ์ท้องถิ่นและวิธีการเกษตรที่สอดคล้องกับธรรมชาติ เช่น การปฏิเสธการใช้เมล็ดพันธุ์ GMO และสารเคมีที่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อให้การเกษตรพื้นบ้านเป็นมิตรกับธรรมชาติ

กล่าวโดยสรุป แนวทางเหล่านี้เน้นการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน การปรับโครงสร้างสังคมเพื่อความเป็นธรรม การสร้างความยั่งยืนในการรับมือกับวิกฤติการณ์ และการสนับสนุนการเกษตรท้องถิ่นที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างเศรษฐกิจสีเขียวที่แท้จริงและยั่งยืนในจังหวัดนครราชสีมา

2. กระบวนการขับเคลื่อนการนำแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวมาใช้ในการพัฒนาเมืองและชุมชนสู่ความยั่งยืนในจังหวัดนครราชสีมา

กระบวนการขับเคลื่อนการนำแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวมาใช้ในการพัฒนาเมืองและชุมชนสู่ความยั่งยืนในจังหวัดนครราชสีมา มี 8 ขั้นตอน ดังนี้

1. การสร้างความเข้าใจแนวคิดและคุณค่าการพัฒนาเมืองสู่ Smart Green City

การเริ่มต้นด้วยการสร้างความเข้าใจในแนวคิด "Smart Green City" ถือเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาเมืองสู่ความยั่งยืน แนวคิดนี้มุ่งเน้นให้เมืองเป็นที่อยู่อาศัยที่มีคุณภาพชีวิตดีเยี่ยม โดยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด การพัฒนาในแนวทางนี้ต้องอาศัยการวางแผนที่สอดคล้องกับศักยภาพทางภูมินิเวศ และการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในสังคม

ตัวอย่างเช่น การจัดเวิร์กช็อปในชุมชนเพื่ออธิบายแนวคิด Smart Green City และการให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การประหยัดไฟฟ้าในครัวเรือน การปลูกต้นไม้ในบ้านและพื้นที่สาธารณะเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียว

2. การสร้างความเข้าใจสภาพชุมชนเมือง

การเข้าใจสภาพภูมิทัศน์และระบบนิเวศของชุมชนเมืองเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ การวิเคราะห์ชุมชนในแง่ของระบบนิเวศจะช่วยให้สามารถจัดการทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น การจัดการเชิงนิเวศเมืองมุ่งหวังให้เมืองและชุมชนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างยั่งยืน โดยมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

ตัวอย่างเช่น การจัดทำฐานข้อมูลภูมิทัศน์และทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน เช่น แหล่งน้ำ ป่าไม้ เพื่อใช้ในการวางแผนการพัฒนาพื้นที่สีเขียวและการฟื้นฟูแหล่งน้ำธรรมชาติ

3.การร่วมกันวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง อุปสรรค และโอกาส (SWOT Analysis)

3.1 การวิเคราะห์ปัจจัยภายในการพัฒนาเมืองและชุมชน สู่ Smart Green City ของเทศบาลตำบลหัวทะเล และเขตเทศบาลตำบลจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา มีดังนี้

(1) ด้านโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค มีจุดแข็ง คือ การคมนาคมสะดวก น้ำและไฟฟ้าเข้าถึงทุกพื้นที่ โทรคมนาคมครอบคลุม และมีการขยายไฟฟ้าเพื่อการเกษตรที่ครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ และ จุดอ่อน คือ ขนส่งสาธารณะไม่ทั่วถึง ถนนและระบบระบายน้ำบางส่วนชำรุด น้ำบาดาลมีสนิม ไฟฟ้าสาธารณะไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ และเกิดอุทกภัยในฤดูฝน

(2) ด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว มีจุดแข็ง คือ ดินอุดมสมบูรณ์เหมาะสำหรับการเกษตร การเกษตรปลอดภัยและอุตสาหกรรมเติบโต มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหลายแห่ง และจุดอ่อนคือ ราคาพืชผลตกต่ำ การจัดการตลาดไม่เป็นระบบ ขาดแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดและมีปัญหาน้ำไม่เพียงพอในฤดูแล้ง

(3) ด้านสังคมและวัฒนธรรม มีจุดแข็ง คือ วัฒนธรรมเข้มแข็ง ประชาชนมีวิถีชีวิตสงบสุข ชมรมและกลุ่มอาสาสมัครมีบทบาทสำคัญ มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่เข้มแข็ง และจุดอ่อนคือ งบประมาณจำกัดสำหรับการดูแลโบราณสถาน และการจัดเก็บข้อมูลยังไม่สมบูรณ์

(4) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีจุดแข็ง คือ ประชาชนและเทศบาลตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ดินอุดมสมบูรณ์ และมีการจัดการขยะที่ดี จุดอ่อน คือ ขาดระบบการจัดการทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ และการมีส่วนร่วมของประชาชนยังไม่เพียงพอ

กล่าวโดยสรุป จังหวัดนครราชสีมามีศักยภาพสูงในด้านโครงสร้างพื้นฐาน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม แต่ยังคงมีความท้าทายในการปรับปรุงการขนส่งสาธารณะ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการบริหารจัดการทางการตลาดเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาว

การวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกการพัฒนาเมืองและชุมชน สู่ Smart Green City ของเทศบาลตำบลหัวทะเล และเขตเทศบาลตำบลจอหอ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา มีดังนี้

(1) ด้านเศรษฐกิจ มีโอกาส คือ การเปิดเสรีทางการค้าโดยการเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน รวมกลุ่มประชาคมเพื่อเสริมความเข้มแข็งของชุมชน มีอุปสรรค คือ เศรษฐกิจไม่เสถียรจากความไม่แน่นอนจากเศรษฐกิจระดับประเทศ พึ่งพาการเมืองเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมีผลกระทบ ค่าครองชีพสูงทำให้ลดการออมและการลงทุน ราคาพืชผลตกต่ำเกิดการแข่งขันและต้นทุนสูง คุณภาพสินค้าเกษตรไม่เพียงพอในการแข่งขัน

(2) ด้านสังคม มีโอกาส คือ สังคมแห่งการเรียนรู้ มีข้อมูลเปิดกว้างช่วยพัฒนาตนเอง ดูแลครอบครัวเน้นการดูแลผู้สูงอายุและผู้พิการเสริมความมั่นคง ความสามารถของประชาชนมีความรู้

ช่วยปรับตัวในสังคม ค่านิยมเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างความยั่งยืน กลุ่มแรงงานเพิ่มโอกาสในการพัฒนาเศรษฐกิจ มีอุปสรรค คือ การแข่งขันสูงขาดความอบอุ่นในครอบครัว ปัญหายาเสพติดเสี่ยงต่อความปลอดภัยและสุขภาพ ปัญหาสังคมเกิดการหย่าร้างและการกระทำรุนแรงเพิ่มขึ้น ค่านิยมบริโภคฟุ่มเฟือยอาจนำไปสู่ปัญหาการเงิน สังคมผู้สูงวัยเกิดความท้าทายในการดูแลและบริการ

(3) ด้านเทคโนโลยี มีโอกาส คือ การส่งเสริมเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มโอกาสในการพัฒนาและนวัตกรรม ศูนย์ไอทีเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชน การพัฒนาระบบเครือข่ายระบบ 3G และ 4G เร็วขึ้น ความปลอดภัยโดยจัดตั้งกล้อง CCTV เพิ่มความปลอดภัย มีอุปสรรค คือ ขาดความรู้พื้นฐานโดยประชาชนขาดความรู้เทคโนโลยี ค่าใช้จ่ายในการจัดการเทคโนโลยีสูง การบริการไม่ครอบคลุมเนื่องจากบางพื้นที่ยังเข้าถึงบริการเทคโนโลยีไม่ครบ

สรุป การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีต้องจัดการปัญหาความไม่เสถียร ค่าครองชีพสูง และปัญหาสังคม เพื่อเสริมสร้างความแข็งแกร่งและความยั่งยืนในชุมชน เช่น การสนทนากลุ่มกับผู้นำชุมชน นักวิชาการ และชาวบ้าน เพื่อระบุจุดแข็งของชุมชน เช่น ความเข้มแข็งของเครือข่ายชุมชน และการระบุจุดอ่อน เช่น การขาดแคลนแหล่งน้ำในฤดูแล้ง เพื่อใช้ในการวางแผนพัฒนาที่ตอบโจทย์ความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

การวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมโดยใช้เทคนิค SWOT เป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้การพัฒนาเมืองเป็นไปตามศักยภาพที่แท้จริงของพื้นที่ การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคามช่วยให้สามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมได้

4. การตั้งกลุ่มรับผิดชอบหน้าที่พัฒนาแต่ละด้าน

การแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบให้ชัดเจนในแต่ละด้านของการพัฒนาเมือง เช่น ด้านการจัดการขยะ ด้านพลังงาน ด้านการพัฒนาชุมชน จะช่วยให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและสามารถติดตามความคืบหน้าได้อย่างเป็นระบบ ตัวอย่างเช่น การจัดตั้งคณะทำงานเฉพาะด้าน เช่น คณะทำงานด้านการจัดการขยะในชุมชน โดยมีการกำหนดเป้าหมายเพื่อลดปริมาณขยะที่ต้องกำจัดและเพิ่มการรีไซเคิลภายในชุมชน

5. การแลกเปลี่ยนความเห็น การพิจารณาผลงานกลุ่มพัฒนาเมืองสู่ Green City

การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการพิจารณาผลงานที่ผ่านมาจะช่วยให้สามารถปรับปรุงและพัฒนาแนวทางการดำเนินงานได้ต่อเนื่อง การทำงานเป็นกลุ่มเปิดโอกาสให้แต่ละฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและการประเมินผล ตัวอย่างเช่น การจัดประชุมร่วมกันระหว่างผู้นำชุมชน นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อพิจารณาผลงานของแต่ละคณะทำงาน และหารือแนวทางปรับปรุงการดำเนินงานในด้านต่างๆ เช่น การเพิ่มพื้นที่สีเขียวในชุมชน

6. การสร้างความเข้าใจกับสาธารณะและเจ้าหน้าที่รัฐ

การสร้างความเข้าใจและการสนับสนุนจากสาธารณะและเจ้าหน้าที่รัฐเป็นสิ่งจำเป็นในการขับเคลื่อนโครงการให้ประสบความสำเร็จ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพช่วยให้ทุกฝ่ายเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนเองในการพัฒนาเมืองสู่ความยั่งยืน ตัวอย่างเช่น การจัดอบรมให้กับเจ้าหน้าที่รัฐและผู้นำชุมชนเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาเมืองที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การใช้สื่อออนไลน์ในการประชาสัมพันธ์โครงการพัฒนาเมืองไปสู่ประชาชนทั่วไป

7. การปฏิบัติเป็นวงจร PDCA (Plan-Do-Check-Act)

วงจร PDCA เป็นกระบวนการที่ช่วยให้การดำเนินงานสามารถปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การวางแผน การดำเนินงาน การตรวจสอบ และการปรับปรุง เป็นขั้นตอนสำคัญที่ต้องทำซ้ำอย่างต่อเนื่องเพื่อให้การพัฒนาเป็นไปตามเป้าหมาย ตัวอย่างเช่น การจัดการประชุมทบทวนการดำเนินงานของแต่ละกลุ่มทุก 6 เดือน เพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าและปรับปรุงแผนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

8. การประสานกับบุคคลและองค์กรภายนอก

การประสานงานกับบุคคลและองค์กรภายนอกเป็นสิ่งจำเป็นในการเสริมสร้างความร่วมมือและการสนับสนุนในการพัฒนาเมือง การสร้างเครือข่ายความร่วมมือจะช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น การจัดตั้งคณะกรรมการประสานงานระดับจังหวัดที่รวมตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน และสถาบันการศึกษา เพื่อร่วมกันวางแผนและขับเคลื่อนการพัฒนา Smart Green City ในจังหวัดนครราชสีมา

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาเมืองและชุมชนสู่ Smart Green City ในจังหวัดนครราชสีมาจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งภายในและภายนอก การดำเนินงานตามกระบวนการที่เป็นระบบและการวางแผนอย่างรอบคอบจะช่วยให้การพัฒนาเป็นไปตามเป้าหมาย โดยเฉพาะการสร้างความเข้าใจและการสนับสนุนจากสาธารณะและการประสานงานกับองค์กรภายนอก ทั้งหมดนี้จะทำให้จังหวัดนครราชสีมาสามารถพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนบนฐานของเศรษฐกิจสีเขียวได้อย่างแท้จริง

3. แนวทางการพัฒนาเมืองและชุมชนสู่ความยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจสีเขียวเพื่อมุ่งสู่ Smart Korat Green City มีดังนี้

3.1 กลไกความต้องการพัฒนาพื้นที่กิจกรรม ประชาชนต้องการการพัฒนาด้านกายภาพของพื้นที่ แต่ยังไม่สะท้อนความต้องการด้านเมืองอัจฉริยะ หน่วยงานรัฐและท้องถิ่นมีความรู้และเข้าใจน้อยเกี่ยวกับการพัฒนาเมืองตามแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว ได้แก่ การสัมมนาและประชุม จัดสัมมนาและประชุมเพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดเมืองอัจฉริยะ เช่น การใช้เทคโนโลยีเพื่อ

การจัดการทรัพยากรและพลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การใช้เซ็นเซอร์ตรวจสอบคุณภาพอากาศและพลังงานในพื้นที่สาธารณะ

3.2 กลไกรูปแบบและกิจกรรมการพัฒนาการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อระบุพื้นที่และกิจกรรมที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวการเสนอพัฒนาพื้นที่โล่งให้เป็นพื้นที่กิจกรรมพร้อมการปลูกต้นไม้รอบด้าน ได้แก่ การออกแบบพื้นที่ พื้นที่โล่งที่เคยใช้เป็นที่จอดรถเปลี่ยนเป็นสวนสาธารณะที่มีการปลูกต้นไม้เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวและลดมลพิษ เช่น การสร้างสวนสาธารณะขนาดใหญ่พร้อมที่นั่งและทางเดินในเขตเมือง

3.3 กลไกการเลือกพื้นที่ การเลือกพื้นที่พัฒนาต้องพิจารณาปัจจัยการเข้าถึง, ความสะดวกสบาย, การใช้ประโยชน์, และความคุ้นเคย การวิเคราะห์พื้นที่ตามปัจจัยเหล่านี้เพื่อให้เหมาะสมกับการพัฒนาเศรษฐกิจสีเขียว ได้แก่ การเลือกพื้นที่ พื้นที่ที่เคยเป็นตลาดเก่า แต่มีความเข้าถึงง่ายและใกล้กับระบบขนส่งสาธารณะ จะได้รับการพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและพลังงาน

3.4 กลไกการจัดทำรูปแบบและกิจกรรมการพัฒนา ต้องมีการเว้นระยะห่างทางสังคม, การจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับทุกวัย, และการให้ความรู้แก่เยาวชนการพัฒนาจะต้องไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมเดิม และมีการติดตั้งไฟฟ้าส่องสว่าง ได้แก่การจัดกิจกรรม การสร้างสนามเด็กเล่นที่มีการเว้นระยะห่างทางสังคมและมีกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และสิ่งแวดล้อมสำหรับเด็ก

3.5 การสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมและการจัดการมลพิษ สร้างระบบแจ้งเตือนภัยมลพิษทางอากาศและร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ในการจัดการข้อมูล ได้แก่ ระบบแจ้งเตือน การติดตั้งระบบเซ็นเซอร์ตรวจสอบคุณภาพอากาศในพื้นที่สาธารณะและจัดทำแอปพลิเคชันเพื่อแจ้งเตือนผู้คนเกี่ยวกับระดับมลพิษในอากาศ

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง "Smart Korat Green City: การพัฒนาเมืองและชุมชนสู่ความยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดนครราชสีมา" มีการอภิปรายผลการศึกษา ดังนี้

1. การพัฒนาเมืองและชุมชนสู่ความยั่งยืน การสร้างผลิตภัณฑ์และบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การลงทุนในเทคโนโลยีที่ลดการใช้ทรัพยากรและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมสามารถเพิ่มผลกำไรในระยะยาว เช่น การพัฒนาอาคารที่มีการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ การนำเทคโนโลยีการจัดการขยะมาสู่การใช้งานจริง ซึ่งสอดคล้องกับกรณิศ ตันอังสนากุล(2561)ศึกษาเกี่ยวกับการบริโภคและการผลิตอย่างยั่งยืน...ภารกิจกู้โลก แสดงให้เห็นว่าการลงทุนในความยั่งยืนช่วยเพิ่มความสามารถในการแข่งขันขององค์กรและเพิ่มผลกำไรในระยะยาว และสอดคล้องกับ

ฐิติภัทร ดอกไม้เทศ (2561)ศึกษาเกี่ยวกับมาตรการรัฐกับการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานในยานยนต์ พบว่า การใช้พลังงานในยานยนต์ที่มีประสิทธิภาพช่วยลดการใช้พลังงานและลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก

2. การเชื่อมโยงเศรษฐกิจสีเขียวกับชุมชนท้องถิ่น การพึ่งพาความร่วมมือระหว่างชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจสีเขียวต้องอาศัยการร่วมมือจากชุมชนท้องถิ่นและการตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น เช่น การพัฒนาโครงการชุมชนที่ส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทนและการจัดการขยะ ซึ่งสอดคล้องกับชล บุนนาค (2561) ศึกษาเกี่ยวกับเศรษฐกิจสีเขียวกับมุมมองใหม่ๆ จากศาสตร์แห่งความยั่งยืน ชี้ให้เห็นว่าเศรษฐกิจสีเขียวมีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งรวมถึงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ

3. แนวทางการพัฒนาการเจริญเติบโตที่ยั่งยืน การพัฒนาเศรษฐกิจสีเขียวควรมุ่งเน้นการเจริญเติบโตที่มีความยั่งยืน ซึ่งรวมถึงการลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก การลงทุนในโครงการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้เทคโนโลยีสะอาดและการพัฒนาพื้นที่สีเขียว หลักการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวทางนี้สอดคล้องกับหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวทางพระพุทธศาสนา โดยมุ่งเน้นการพัฒนาที่สอดคล้องกับการดูแลสิ่งแวดล้อมและการพัฒนามนุษย์อย่างบูรณาการ ซึ่งสอดคล้องกับพระมหาสุพร รกฺขิตธมฺโม (2561) ศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนากับการพัฒนาที่ยั่งยืน ชี้ให้เห็นว่าแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพุทธมีความสำคัญในการแก้ไขปัญหาสังคมในยุคปัจจุบัน โดยเชื่อมโยงกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ การพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพุทธเน้นหลักพุทธธรรมที่สำคัญ เช่น การมีความสมดุลและความพอเพียง ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาแบบนี้อาจเกิดจากความไม่เข้าใจหรือไม่ปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมอย่างแท้จริง แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพุทธและการศึกษาในเรื่องนี้สามารถช่วยแก้ไขวิกฤตการณ์ของโลกในยุคปัจจุบันได้อย่างยั่งยืน

การอภิปรายนี้สรุปถึงความสำคัญของการพัฒนาเมืองและชุมชนที่เน้นเศรษฐกิจสีเขียวเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในด้านสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชนในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

กรณิศ ตันอังสนากุล.(2561). *การบริโภคและการผลิตอย่างยั่งยืน...ภารกิจกู้โลก.*บทความวิจัย. คณะเศรษฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กลุ่มยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา.(2565). แผนพัฒนาจังหวัดนครราชสีมา ระยะ 5 ปี (พ.ศ.2566 -2570) ฉบับทบทวนประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2567.

ชล บุนนาค.(2561). *เศรษฐกิจสีเขียวกับมุมมองใหม่ๆ จากศาสตร์แห่งความยั่งยืน*.บทความวิจัย. คณะเศรษฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ฐิติภัทร ดอกไม้เทศ.(2561). *มาตรการรัฐกับการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานในยานยนต์*. บทความวิจัย.คณะเศรษฐศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์.(2539). *เศรษฐศาสตร์สีเขียว เพื่อชีวิตและธรรมชาติ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

พระมหาสุพร รกฺขิตธมฺโม.(2561).*พระพุทธศาสนากับการพัฒนาที่ยั่งยืน*.นครราชสีมา.มิตรภาพการพิมพ์ 1995.

The UNEP.(2011) *led Green Economy Initialive.*

การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน บ้านควนจง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

THE APPLICATION OF THE THREEFOLD TRAINING PRINCIPLE IN THE ENVIRONMENTAL CONSERVATION OF BAN KUAN JONG COMMUNITY, NA MOM DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE

[1]พระสมุห์ฐณพล ฐานุตฺตโร (กล้าณรงค์), [2]กิตติพงศ์ สุวรรณวงศ์, [3]กันยาวีร์ สัทธาพงษ์, [4]สวัสดิ์ อโณทัย และ [5]พระชนินสิทธ์ ภูเมศโปสยานนท์

[1]PhraSamurt thanapon Thanuttaro (Klanarong), [2]Kittipong Suwannawong, [3]Kanyawee Sathapong, [4]Sawat Anothai and [5]Phra Chaninsit Phumetposayanon

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น, ประเทศไทย

Saint John's University, Thailand

[1]kittipong_c1@hotmail.com

Received: August 12, 2024; **Revised**: November 9, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 2) ศึกษาหลักไตรสิกขาในพระพุทธศาสนาเถรวาท 3) ประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการวิจัยเชิงเอกสารและการศึกษาภาคสนาม ภายใต้กระบวนการศึกษาเชิงวิเคราะห์ วิจักษ์ และวิธาน ทางปรัชญาและพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมปัจจุบัน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อาศัยเครื่องมือหรือมาตรการหลายด้านควบคู่กัน ทั้ง การใช้มาตรการด้านกฎหมาย การใช้แรงจูงใจในรูปของเงินหรือรางวัล การ

---

[1] นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาและพระพุทธศาสนา วิทยาลัยปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

[2] อาจารย์ ดร. คณะปรัญญาศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิทยาลัยปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

[4] อาจารย์ ดร. วิทยาลัยปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

[5] อาจารย์ ดร. คณะพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ให้ความรู้และข้อมูล การสนับสนุนกำลังใจและการให้การศึกษา ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หากไม่มีประชาชนเข้ามีส่วนร่วมนั้น การแก้ปัญหาอาจทำได้ยาก จึงค้นหาแนวทางด้วยพุทธปรัชญา ในเรื่องไตรสิกขา ด้วยการมองโลกแบบองค์รวม ทั้งมนุษย์และสิ่งแวดล้อมล้วนมีกระบวนการอิงอาศัยกันตามหลักเหตุและผลนั้น เพื่อให้มนุษย์ได้มองโลกกับตนเองเป็นหนึ่งเดียวกัน ด้วยการสร้างปัญญาให้เห็นคุณค่าสิ่งแวดล้อม การใช้ความเมตตากรุณา ด้วยหลักเบญจศีลเบญจธรรม เพื่อขจัดปัญหาทางด้านปัญหาเกี่ยวกับดินเสื่อมโทรม ปัญหาเกี่ยวกับน้ำ ปัญหาเกี่ยวกับมลพิษทางอากาศ และ ปัญหาเกี่ยวกับป่าไม้ ของสิ่งแวดล้อมให้หมดไป เพราะหากสิ่งแวดล้อมอยู่ในสภาวะปกติบริสุทธิ์ สดใสตามธรรมชาติ ชีวิตมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหมดก็จะพบกับความสุขสดชื่นไปด้วย เป็นการบูรณาการปรับท่าทีในการแก้ปัญหาในเรื่องสิ่งแวดล้อมทั้งด้านพฤติกรรมโดยกระบวนการของศีลหรือวินัย ด้านจิตสำนึก ด้วยกระบวนการของสมาธิ คือการมีจิตใจที่มีคุณธรรม และด้านภูมิปัญญา ด้วยกระบวนการของปัญญา ให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ที่เชื่อมประสานเกื้อกูลกันระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติอันจะช่วยให้การแก้ปัญหาและการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขา, การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

Abstract

This thesis aims to: 1) study the concept of environmental conservation. 2) study the Threefold Principles in Theravada Buddhism. 3) apply the Threefold Principles in environmental conservation. This is an qualitative research employing documentary research and field by an analytic, appreciative and applicative study within the philosophical and Buddhist framework. The research indicates that guidelines for solving current environmental problems focus on environmental conservation through multifaceted measures such as the use of legal measures, incentives in the form of money or rewards, providing knowledge, information, offering support, encouragement and providing education, Through the participation of the public in the management of natural resources and the environment which if there is no public involvement, problem-solving may become difficult so seeking solutions through Buddhist philosophy provides a set of explanations regarding the Threefold Training, by viewing the world holistically, both humans and the environment inherently rely on interconnected processes

based on cause and effect. This enables humans to perceive themselves and the world as one entity, through cultivating wisdom to appreciate the value of the environment. The use of compassion and kindness, based on moral and ethical principles, to alleviate environmental problems such as soil degradation, water issues, air pollution, and deforestation. If the environment is in a pure and natural state, fresh and clear, human life and all living things will encounter true happiness. is an integration and adjustment of attitudes in addressing environmental issues, both in terms of behavior through the process of ethics or discipline, and in terms of consciousness through the practice of meditation, which cultivates a morally upright mind, and in terms of wisdom. Through the process of wisdom, it fosters knowledge and understanding that harmonizes human, societal, and natural elements, which aids in sustainable problem-solving and development.

Keywords: application of the threefold principle, environmental conservation

บทนำ

มนุษย์นั้นเป็นสัตว์สังคมต้องดำเนินชีวิต อยู่ร่วมกันกับบุคคลอื่น และสภาพสิ่งแวดล้อม เมื่อต้องอยู่ในสังคม การคบหาสมาคมด้วยบุคคล หรือสภาวะแวดล้อมต่าง ๆ ก็เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อหลีกเลี่ยงไม่ได้ ก็ต้องมีความระมัดระวัง ใช้สติปัญญา พินิจพิจารณาให้ดีในการอยู่ร่วมกับสภาพแวดล้อม หรือเข้าไปร่วมสมาคมกับบุคคลหรือกลุ่มคน ฉะนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่คนเราต้องมีความรอบคอบในการอยู่กับสิ่งแวดล้อมในสังคมนั้น (กีรติ บุญเจือ, 2546) จากการที่ศึกษาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาได้พบว่า พระพุทธเจ้า และพระสาวก มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติมาโดยตลอด เห็นได้จากพระองค์ ประสูติ ตรัสรู้ ปรินิพพาน สถานที่แสดงธรรมล้วนอยู่ในป่า สถานที่พำนักของพระพุทธเจ้า และพระสาวก คือ ป่า ภูเขา โคนไม้ ถ้ำ ซอกเขา ป่าช้า ลอมฟาง และยังมีข้อปฏิบัติสำหรับอยู่ในป่าให้เหมาะสมอีกหลายข้อ เช่น ธุดงค์ ที่ถือการอยู่ป่า เป็นวัตร ถืออยู่โคนต้นไม้เป็นวัตร เป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551: 238) ป่าส่วนที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่กับพระสาวก ก็มีคำว่า ป่า เช่น ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี ป่าสิงคาลสาลวัน หมู่บ้านนาทิกะ ป่าอันธวัน เมืองสาวัตถี ป่ารักขิตวัน เมืองโกสัมพี ป่ามหาวัน เมืองกบิลพัสดุ์ เชตวัน เมืองสาวัตถี นอกจากนี้แล้วยังประทับอยู่ถ้ำ เช่น ถ้ำสุกรขาตา ถ้ำสัตตบรรณคูหา เขาคิชฌกูฏ ถ้ำอินทสาละ เป็นต้น

ในเมื่อการดำเนินชีวิตมีการเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างแยกจากกันไม่ได้ พระพุทธเจ้า ผู้ได้ตรัสรู้กฎของธรรมชาติอันสูงสุด พระองค์ทรงมองเห็นประโยชน์ และความสำคัญของธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม พระองค์จึงได้ทรงวางหลักการให้พระสาวกศึกษาและปฏิบัติตาม โดยใช้อุปกรณ์ที่หาได้ง่ายจากธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมมาเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จนเป็นที่ยอมรับในสังคม โดยพระสงฆ์ปฏิบัติตามพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้แล้วนั้น นอกจากจะเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่ของพระสาวกแล้ว ยังช่วยรักษาสภาพแวดล้อมอีกด้วย ดังที่ (ภัทรพร สิริกาญจน์, 2535: 2-4) ได้กล่าวไว้ในงานวิจัย เรื่อง “หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ”ตอนหนึ่งว่า ผู้มีศีล และวินัยอย่างเคร่งครัด ย่อมไม่ทำลายชีวิต ไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพราะศีล และวินัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามหลักพระพุทธศาสนา ทำให้ชาวพุทธตระหนักถึงคุณค่าของชีวิตโดยไม่ทำลายมนุษย์ สัตว์ และพืช อันเป็นสิ่งมีชีวิต นอกจากนั้น ผู้มีศีลและวินัย ยังทะนุบำรุงสิ่งมีชีวิตให้เจริญงอกงาม และเป็นประโยชน์เกื้อกูลโลก จึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม”

ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในยุคปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า เป็นปัญหาสำคัญและได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางทั้งประเทศที่พัฒนาแล้ว และประเทศที่กำลังพัฒนา กระแสแนวคิดที่มีอิทธิพลทำให้มนุษย์มุ่งแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ในโลกอย่างไม่จำกัดใช้อย่างไม่รู้คุณค่าจึงก่อให้เกิดผลกระทบ ต่อสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง ซึ่งผลสุดท้ายจะนำผลกระทบมาสู่ธรรมชาติ และมนุษย์ในสังคมส่วนรวม เช่น ปัญหาอุทกภัย เป็นต้น

จากสาเหตุ ดังกล่าว นำไปสู่ประเด็นที่สำคัญ คือ ทฤษฎี หรือโลกทัศน์แนวทางที่สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหา หรือการปรับปรุงคุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง (ประเวศ อินทองปาน, 2562: 39-40) การวิเคราะห์แนวคิดสิ่งแวดล้อมจะทำให้สามารถแบ่งแยกแนวความคิดที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจนว่า แนวคิดมีที่เน้นการปฏิบัติที่ตัวมนุษย์ หรือเน้นที่สำคัญในสังคมไทยพระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญต่อแนวคิด และวิถีปฏิบัติ ของประชาชนรวมทั้งสิ่งแวดล้อม โดยปรากฏอยู่ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน แต่ในวิถีการดำรงชีวิตปัจจุบัน กำลังถูกกระแสแนวคิดแบบทุนนิยมของตะวันตกครอบงำ จึงทำให้มีวิธีการปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมแบบทุนนิยมตกวันตก โดยละเลยแนวคิด การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามหลักไตรสิกขา ไตรสิกขา 3 (ปุณณวัช ทัพธวัช, 2555 : 24) ระดับสังคม จิต ปัญญา สิกขา ที่จะให้เกิดมรรค หรืออริยอันประเสริฐ คือ สิกขา ที่เป็นการฝึกฝนพัฒนาคนครบทั้ง 3 ด้านของชีวิต ซึ่งเรียกว่า ไตรสิกขา แปลว่า การศึกษาทั้ง 3 ด้าน การฝึกศึกษาก็ต้องประสานกันทั้ง 3 ส่วนพัฒนาคนแบบองค์รวม จึงเป็นเรื่องธรรมดาของการศึกษาชีวิต และการดำเนินชีวิตของมนุษย์นั้น คือ ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม การดำเนินชีวิตต้องติดต่อสื่อสารสัมพันธ์กับโลก หรือสิ่งแวดล้อมนอกตัว และวิธีปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมตามหลักการของพระพุทธศาสนาที่มีอยู่ในประเทศไทยด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ผู้วิจัย จึงมีความประสงค์ที่จะทำ

การวิจัยในประเด็นการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของชุมชน บ้านควนจง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ที่ทำให้บุคคลพัฒนาอย่าง มีการบูรณาการ และให้มนุษย์เป็นองค์รวมที่พัฒนาอย่างมีดุลยภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านควนจง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

2. เพื่อศึกษาหลักไตรสิกขาว่าด้วยการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

3. เพื่อประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านควนจง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ภายใต้กระบวนการวิจัยทางปรัชญาแบบวิภาษวิธี (Dialectic Method) และการใช้เหตุผลแบบมีวิจารณญาณ (Discursive Method) ด้วยกระบวนการของการศึกษาเชิงบูรณาการ (integration) อันประกอบด้วยการวิเคราะห์ (Analysis) การวิจักษ์ (Appreciation) และการวิธาน (Application) เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ในทางปรัชญาและศาสนา ผู้วิจัยจะศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารสำคัญต่างๆ เพื่อการวิเคราะห์วิจารณ์ โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการศึกษาเชิงเอกสาร (Document study) ดังต่อไป

1. เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) จะค้นคว้าจากคัมภีร์พระไตรปิฎก 45 เล่ม โดยเฉพาะพระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2539 อีกทั้ง คัมภีร์อรรถกถา ฎีกาและอนุฎีกาที่เกี่ยวข้อง เช่น คัมภีร์วิสุทธิมรรค คัมภีร์วิมุตติมรรค อภิธัมมัตถสังคหะ เป็นต้น

2. เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) จะศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูลจากวิทยานิพนธ์ งานวิจัย บทความ ข้อเขียน บทวิจารณ์ เอกสารต่าง ๆ ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่ได้กล่าวถึงเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การวิเคราะห์ข้อมูล เรียบเรียงข้อมูลโดยการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกันทั้งในส่วนข้อมูลที่ได้จากเอกสารต่าง ๆ และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกตามวัตถุประสงค์ของการ

วิจัยที่ตั้งไว้ 3 ด้าน คือ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หลักคิดเกี่ยวกับหลักไตรสิกขาในพระพุทธศาสนาเถรวาทการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผู้วิจัย ได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้นำศาสนา 4 ท่าน ผู้นำชุมชน 7 ท่าน และกลุ่มประชาชน 4 ท่าน รวมจำนวน 15 รูป/คน

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านควนจง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1.แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านควนจง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ทำให้เข้าใจว่า การอนุรักษ์ และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม คือ การปฏิบัติงานพัฒนาเพื่อสร้างสรรค์ความเจริญในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด โดยใช้ให้น้อยเพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุดโดยคำนึงถึงระยะเวลาในการใช้ให้ยาวนาน และก่อให้เกิดผลเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด รวมทั้งต้องมีการกระจายการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างทั่วถึง อย่างไรก็ตาม ในสภาพปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความเสื่อมโทรมมากขึ้น ดังนั้น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงมีความหมายรวมไปถึงการ พัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมด้วย เพื่อขจัดปัญหาเกี่ยวกับน้ำ ปัญหาเกี่ยวกับมลพิษทางอากาศ และปัญหาเกี่ยวกับป่าไม้ ของสิ่งแวดล้อมให้หมดไป เพราะหากสิ่งแวดล้อมอยู่ในสภาวะปกติบริสุทธิ์ สดใสตามธรรมชาติ ชีวิตมนุษย์ และสิ่งมีชีวิตทั้งหมด ก็จะพบกับความสุขสดชื่นไปด้วย

2. หลักไตรสิกขาว่าด้วยการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ทำให้เข้าใจว่าหลักคำสอนต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนามีการสอดแทรกเรื่องธรรมชาติไว้ เช่น เรื่อง ธรรมนิยาม ที่กล่าวถึงทุกสิ่งมีการเป็นไปตามเหตุและผล แม้แต่การปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอน ถ้าปรารถนามุ่งให้เกิดความวิเวกก็ต้องพึ่งพาอาศัยความเป็นธรรมชาติ พุทธบริษัทเมื่อมีความ เคารพสักการบูชาในพระรัตนตรัย พึงปฏิบัติธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด มองธรรมชาติที่อยู่รอบ ตัวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับชีวิต สร้างจิตสำนึกอันประกอบไปด้วยเมตตาและความกตัญญู กตเวที หลักไตรสิกขา 3 คือ ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษาเพื่อฝึกหัด อบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้ยิ่งขึ้น แนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนด้วยคำสอนของพระพุทธศาสนา ได้ดังนี้ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามหลักไตรสิกขา คือ ไตรสิกขา 3 ระดับสังคม จิต ปัญญา สิกขา ที่จะให้เกิดมรรค หรืออริยอันประเสริฐ คือ สิกขาที่เป็นการฝึกฝนพัฒนาคนครบทั้ง 3 ด้านของชีวิต ซึ่งเรียกว่า ไตรสิกขา แปลว่าการศึกษาทั้ง 3 ที่จะกล่าวต่อไปชีวิตมี 3 ด้าน การฝึกศึกษาก็ต้องประสานกัน 3 ส่วนพัฒนาคนแบบองค์รวม จึงเป็นเรื่องธรรมดำของการศึกษาชีวิตและการดำเนินชีวิตของมนุษย์นั้น แยกได้เป็น 3 ด้าน คือ ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม การดำเนินชีวิตต้องติดต่อสื่อสารสัมพันธ์กับโลก หรือ

สิ่งแวดล้อมนอกตัว โดยใช้ทวาร 6 ด้าน จิตใจ ในการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หรือแสดงออกทุกครั้ง จะมีการทำงานของจิตใจ และมีองค์ประกอบด้านจิตเกี่ยวข้อง เริ่มแต่ต้องมีเจตนา ความจงใจ ตั้งใจ หรือเจตจำนง และมีแรงจูงใจอย่างใดอย่างหนึ่ง พร้อมทั้งมีความรู้สึกสุข หรือทุกข์ สบาย หรือไม่สบาย และปฏิกิริยาต่อจากสุข-ทุกข์นั้น เช่น ชอบใจ หรือไม่ชอบใจ อยากจะได้ อยากจะเอา หรืออยากจะหนี หรืออยากจะทำลาย ซึ่งจะมีผลชักนำพฤติกรรมทั้งหลาย ตั้งแต่จะให้ดูอะไร หรือไม่ดูอะไร จะพูดอะไร จะพูดกับใครว่า อย่างไร ฯลฯ และด้านปัญญา ในการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หรือแสดงออกทุกครั้ง ก็ตามเมื่อมีภาวะอาการทางจิตใจอย่างหนึ่งอย่างใด ก็ตามองค์ประกอบอีกด้านหนึ่งของชีวิต คือ ความรู้ความเข้าใจ ความคิด ความเชื่อถือ เป็นต้น ที่เรียกรวม ๆ ว่า ด้านปัญญา

3. ประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านควนจง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ทำให้เข้าใจว่า ศีล สมาธิ และปัญญา ต่างก็สัมพันธ์กันเกี่ยวข้องกัน อย่างแยกออกจากกันไม่ได้ ต้องอาศัยกันและกันเป็นลำดับ ไปช่วยให้ศีลช่วยอบรมสมาธิ สมาธิก็อบรมปัญญา ปัญญาที่สมาธิอบรมดีแล้ว ก็ได้อบรมจิต เป็นเครื่องมือพัฒนาจิตให้สูงสุดได้ ในการอนุรักษ์ความรู้ ทำให้ความรู้เจริญถึงที่สุด เกิดผลานิสงส์เป็นเจโตวิมุติ และปัญญาวิมุติ ดังนี้

3.1 ศีล ข้อปฏิบัติตนขั้นพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนา เพื่อควบคุมความประพฤติทาง กายและวาจาไม่เบียดเบียน หรือก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น มีวินัยในตนเอง และประกอบ อาชีพที่สุจริต มีความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่เกื้อกูล สร้างสรรค์และส่งเสริมสันติสุขและ ในการแก้ปัญหาในด้านสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน

3.2 สมาธิ เป็นการฝึกอบรมด้านจิตใจ ให้มีจิตสำนึกที่ดีและสมบูรณ์ด้วยคุณภาพจิต สมรรถภาพจิต และสุขภาพจิตที่ดี กล่าวคือ การมีจิตใจที่มีคุณธรรม เมตตาต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคม ตระหนักในคุณค่าของการพัฒนาจิตใจ โดยอาศัยธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ด้วยการปฏิบัติธรรม การบำเพ็ญสมาธิภาวนา เป็นต้น

3.3 ปัญญา การฝึกอบรมด้านปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัย รู้จักแก้ปัญหาด้วย ปัญญาที่บริสุทธิ์ ซึ่งสามารถเข้าใจเหตุผล มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ไม่มีอคติ เคลือบแฝง เป็นอิสระจากการครอบงำของกิเลส เป็นอยู่ด้วยความรู้เท่าทันธรรมดาของโลกและ สิ่งมีชีวิตตามธรรมชาติ โดยใช้ปัญญาในการกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์และใช้ในการแก้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ดังนั้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนด้วยคำสอนของพระพุทธศาสนา ก็คือ การปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาในเบื้องต้น มีการควบคุมความประพฤติด้วยการสร้างวินัยให้กับตนเองและชุมชน

ด้วยศีลถ้าทุกคนมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างที่ควรจะเป็นแล้ว จึงต้องมีการ สร้างกติกาหรือวินัยในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ทั้งพฤติกรรมทางกาย และวาจา ซึ่งศีลสังวรนี้ จะช่วยระมัดระวังและควบคุม ลงโทษ ผู้ที่ฝ่าฝืน จึงต้องเป็นความร่วมมือกันระหว่างรัฐ ชุมชน และพระพุทธศาสนาในการสร้างกติการ่วมกัน การเข้าใจหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาช่วยให้เห็นลักษณะการแก้ปัญหาที่เน้นตัวเองและการมีส่วนร่วมของทุกคน นอกจากนี้ หลักธรรมยังช่วยเสริมสร้างปัญญา มีความรู้ความเข้าใจมีจิตสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์ และแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นภาระที่ทุก คนต้องช่วยกันดูแลรักษาบูรณาการปรับท่าทีในการแก้ปัญหาในเรื่องสิ่งแวดล้อมทั้งด้าน พฤติกรรม จิตสำนึก และภูมิปัญญาที่เชื่อมประสานเกื้อกูลกันระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติอันจะช่วยให้การแก้ปัญหาและการอนุรักษ์ได้อย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านควนจง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามหลักไตรสิกขา คือ ไตรสิกขา 3 ระดับสังคม จิต ปัญญา สิกขา ที่จะให้เกิดมรรค หรืออริยอันประเสริฐ คือ สิกขาที่เป็นการฝึกฝนพัฒนาคนครบทั้ง 3 ด้านของชีวิต ซึ่งเรียกว่า ไตรสิกขา แปลว่า การศึกษาทั้ง 3 ที่จะกล่าวต่อไปชีวิตมี 3 ด้าน การฝึกศึกษาก็ต้องประสานกัน 3 ส่วนพัฒนาคนแบบองค์รวม จึงเป็นเรื่องธรรมดำของการศึกษาชีวิต และการดำเนินชีวิตของมนุษย์นั้น แยกได้เป็น 3 ด้าน คือ ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม การดำเนินชีวิตต้องติดต่อสื่อสารสัมพันธ์กับโลก หรือสิ่งแวดล้อมนอกตัว โดยใช้ทวาร 6 ด้าน จิตใจ ในการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หรือแสดงออกทุกครั้ง จะมีการทำงานของจิตใจ และมีองค์ประกอบด้านจิตเกี่ยวข้องเริ่มแต่ต้องมีเจตนา ความจงใจ ตั้งใจ หรือเจตจำนง และมีแรงจูงใจอย่างใดอย่างหนึ่ง พร้อมทั้งมีความรู้สึกสุข หรือทุกข์ สบาย หรือไม่สบาย และปฏิกิริยาต่อจากสุข-ทุกข์นั้น เช่น ชอบใจ หรือไม่ชอบใจ อยากจะได้ อยากจะเอา หรืออยากจะหนี หรืออยากจะทำลาย ซึ่งจะมีผลชักนำพฤติกรรมทั้งหลาย ตั้งแต่จะให้ดูอะไร หรือไม่ดูอะไร จะพูดอะไร จะพูดกับใครว่า อย่างไร ฯลฯ และด้านปัญญา ในการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หรือแสดงออกทุกครั้ง ก็ตามเมื่อมีภาวะอาการทางจิตใจอย่างหนึ่งอย่างใด ก็ตามองค์ประกอบอีกด้านหนึ่งของชีวิต คือ ความรู้ความเข้าใจ ความคิด ความเชื่อถือ เป็นต้น ที่เรียกรวม ๆ ว่า ด้านปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาศุภชัย สุภทฺโท (เบ้าทอง) การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาจิต สำนึกสาธารณะเชิงพุทธบูรณาการ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมไทยปัจจุบันที่มีการแข่งขันสูงโดยปกติ ต่างมุ่งหวังในการแสวงหาผลประโยชน์เพื่อส่วนตัวเพิกเฉยต่อสังคมส่วนรวม ไม่ช่วยกันรักษาสมบัติ และสถานที่ที่เป็นทรัพย์สินสาธารณะ เขาเหล่านั้น

ไม่สนใจแก้ปัญหาทั่วไปโดยส่วนรวม ดังนั้น จึงควรปลูกฝังส่งเสริมและพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะให้มีมากขึ้นในสังคมไทย เพราะจิตสำนึกสาธารณะเป็นเรื่องของจิตใจ และเป็นความรู้สึกภายในจิตที่เกิดขึ้นได้ การปลูกฝังจิตสำนึกสาธารณะนั้น ควรปลูกฝังจิตสำนึกให้เกิดขึ้นตั้งแต่วัยเด็ก สู่วัยรุ่นและจนถึงวัยผู้ใหญ่ได้นั้น บุคคลต้องการปลูกจิตสาธารณะให้เป็นไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสม และสามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของกระแสเศรษฐกิจ อันจะมีผลให้สามารถอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้อย่างมีความสุข (พระมหาศุภชัย สุภทฺโท (เบ้าทอง), 2558)

2. หลักไตรสิกขาว่าด้วยการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในพระพุทธศาสนาเถรวาท จะเห็นได้ว่าสังคมชาวพุทธนั้น เป็นสังคมที่ร่ำรวยปัญญาธรรม คุณธรรม และจริยธรรม คือ มีหลักพุทธธรรมให้ได้ศึกษาเรียนรู้ ฝึกฝน อบรมตนได้ ทั้งส่วนจิตวิญญาณ จิต และกาย ให้เจริญได้ภายใต้หลักรู้ หลักคิด และหลักปฏิบัติที่ชื่อว่า ไตรสิกขา คือ หลักเจริญปัญญา เจริญสมาธิ และเจริญศีล หรือที่รับรู้กันทั่วไปว่า หลักศีล สมาธิ ปัญญา หรือให้ละเว้นอกุศลธรรมทั้งปวง แต่เจริญกุศลธรรม และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ สะอาด ล้วนเป็นหลักรู้ หลักคิด และหลักปฏิบัติในการอนุรักษ์ตนให้รู้ธรรม คือ รู้สภาวธรรม เห็นธรรม คือ เห็นสัจธรรม ปฏิบัติธรรม คือ ปฏิบัติตามธรรม และปฏิเวธธรรม คือ ได้ผลตามธรรม ในการดูแลแก้ไขปัญหาของสิ่งแวดล้อม ทางสังคม ก็เกิดขึ้นได้ เพราะทุกคนมีความเข้าใจตนเอง และสิ่งที่อยู่รอบตัวเราเป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับพระราชวรมุนี (พล อาภากโร) วุฒินันท์ กันทะเตียน และอรทัย มีแสง การวิจัยเรื่อง นิเวศวิทยาเชิงพุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์หลักพุทธธรรมบูรณาการกับนิเวศวิทยาเพื่อการพัฒนาจิตและสังคมอย่างยั่งยืนได้วิเคราะห์ตัวอย่างจากกรณีศึกษา 6 กรณี และพบว่า หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นหลักธรรมที่ทุกหน่วยงานได้นำไปประยุกต์โดยอาจจะไม่ได้ใช้ภาษาธรรมดังที่เข้าใจทั่วไปแต่ได้ทำให้เกิดกระบวนการทำงานที่แสดงให้เห็นว่า องค์ธรรมทั้ง 3 ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ถ้าทุกองค์กรได้นำหลักไตรสิกขาไปปฏิบัติย่อมหวังได้ว่าจะประสบความสำเร็จในการดูแลระบบนิเวศ พร้อมทั้งเกิดการพัฒนาจิตและสังคมได้อย่างยั่งยืน (พระราชวรมุนี (พล อาภากโร) วุฒินันท์ กันทะเตียน และอรทัย มีแสง, 2558)

3. ประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษา 3 อย่าง ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นกระบวนการปฏิบัติ หรือกระบวนการอนุรักษ์ 3 ด้าน คือ

3.1 ศีล ข้อปฏิบัติตนขั้นพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนา เพื่อควบคุมความประพฤติทางกาย และวาจา ไม่เบียดเบียน หรือก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น มีวินัยในตนเอง และประกอบอาชีพที่สุจริต มีความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่เกื้อกูล สร้างสรรค์ และส่งเสริมสันติสุข (เสวนาคบหาเป็น สังคมเป็น พูดเป็น สื่อสารเป็น ทำเป็น) การนำหลักศีลมาใช้กับแก้ไขปัญหากับสิ่งแวดล้อม เช่น ไม่ทำร้าย ไม่ฆ่า ไม่ทำลาย ไม่เบียดเบียนสิ่งมีชีวิตทุกชนิด ไม่ว่า จะเป็นพืช หรือสัตว์ ไม่ว่า

ขนาดเล็ก หรือขนาดใหญ่ ทุกสิ่ง บุคคลควรระลึก และสร้างจิตสำนึก อบรมให้มีไว้กำกับตนอยู่เสมอ ต่อการไม่เบียดเบียนทำลายกัน ทำเราได้ใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมอย่างถาวรตลอดไป (วิ. มหา. (ไทย) 2/425,713/225,361)

3.2 การพัฒนาทางสมาธิ เป็นการฝึกอบรมด้านจิตใจ ให้สมบูรณ์ด้วยคุณภาพจิต สมรรถภาพจิต และสุขภาพจิตที่ดี (ตั้งจิตเป็น วางใจเป็น ทำใจเป็น) ได้แก่ การมีจิตใจที่มีคุณธรรม เมตตาต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ บุคคลต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา เอื้ออารี มีความเคารพ ความอ่อนน้อม มีความกตัญญูรู้คุณ ด้านสมรรถภาพจิต ได้แก่ การมีจิตใจที่เข้มแข็ง มั่นคง เพียรพยายาม อุตสาหะ มีความรับผิดชอบ มีสติ และสมาธิ (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตฺโต, 2551: 107)

3.3 การพัฒนาทางปัญญา คือ การฝึกอบรมด้านปัญญา ได้แก่ รู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัย รู้จักแก้ปัญหาด้วยปัญญาที่บริสุทธิ์ ซึ่งมองดู รู้เข้าใจเหตุผล มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ไม่มีอคติเคลือบแฝง เป็นอิสระจากการครอบงำของกิเลส เป็นอยู่ด้วย ความรู้เท่าทันธรรมดาของโลก และสิ่งมีชีวิตตามธรรมชาติ (คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ดับทุกข์เป็น) โดยใช้ปัญญาในการกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมไทย และสังคมโลก เช่น การปลูกป่า และการรักษาต้นน้ำลำธารเป็นบุญกุศลเป็นประโยชน์ต่อสังคมไทย และสังคมโลก (ส. ส. (ไทย) 15/47/61) ซึ่งสอดคล้องกับ วิสาร นามวา การวิจัยเรื่อง การปลูกสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่เยาวชนลุ่มน้ำโขง ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบของกิจกรรมการปลูกสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการฝึกอบรมประกอบด้วย 2 ภาค คือ ภาคที่หนึ่งเป็นการให้ความรู้ด้านทฤษฎี ประกอบด้วยเนื้อหา 3 ส่วน ส่วนที่หนึ่ง ความเป็นมาและสำคัญของอุทยานแห่งชาติกับระบบนิเวศ ส่วนที่สอง ปัจจัยที่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และส่วนที่สาม กรณีศึกษาบุคคลผู้เป็นต้นแบบที่ดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และภาคที่สอง เป็นภาคปฏิบัติด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยกิจกรรม 4 อย่าง คือ การศึกษาระบบนิเวศตามเส้นทางธรรมชาติศึกษา การสร้างฝายแม้ว การทำแนวกันไฟ และการปลูกต้นไม้ (วิสาร นามวา, 2558)

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การปฏิบัติงานพัฒนาเพื่อสร้างสรรค์ความเจริญในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด โดยใช้ให้น้อย เพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เพื่อขจัดปัญหาของสิ่งแวดล้อมให้หมดไป เพราะหากสิ่งแวดล้อมอยู่ในสภาวะปกติ บริสุทธิ์ สดใสตามธรรมชาติ ชีวิตมนุษย์ และสิ่งมีชีวิตทั้งหมดก็จะพบกับความสุขสดชื่นไปด้วย

สรุปผลข้อเสนอแนะการวิจัยได้ ดังนี้ คือ กระบวนการของศีล กระบวนการของพระวินัย เป็นกระบวนการหนึ่งซึ่งสามารถช่วยในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้ คณะสงฆ์ และบุคคลทั่วไปควรเรียนรู้ และใช้กระบวนการดังกล่าวเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มีความยั่งยืน พระพุทธศาสนาสอนให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุล ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จึงควรนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้เพื่อการพัฒนา และอนุรักษ์ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเพื่อความสมดุลในการอยู่ร่วมกัน กรมป่าไม้ สำนักงานธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ควรนำเอาหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามหลักไตรสิกขา ไปใช้ เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ควรมีการศึกษากรณีศึกษา การใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการอนุรักษ์ธรรมชาติที่ยั่งยืน เพื่อเป็นกรณีตัวอย่างให้กับสังคมได้เห็นเป็นรูปธรรม ควรมีการศึกษาการนำหลักธรรม มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาธรรมชาติเพื่อความยั่งยืน เพื่อเป็นการต่อยอดองค์ความรู้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ควรมีการศึกษาผลกระทบของการไม่อนุรักษ์ธรรมชาติ ในทุก ๆ มิติ เพื่อสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นแก่สังคม

เอกสารอ้างอิง

กีรติ บุญเจือ. (2551). *คู่มือจริยศาสตร์ตามลัทธิวิชาการสากล.* กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม).

ประเวศ อินทองปาน. (2562). *พระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม.* พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ปุณณวัช ทัพธวัช. (2555). *การพัฒนาผลการเรียนรู้เรื่องกฎหมายอาญาน่ารู้ และทักษะการคิดอย่าง มีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร. นครปฐม.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2551). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (หน้า 107, 189-190, 232). พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาศุภชัย สุภทฺโท (เบ้าทอง). (2558). *แนวทางการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเชิงพุทธบูรณาการ.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราชวรมุนี (พล อาภากโร), วุฒินันท์ กันทะเตียน และอรทัย มีแสง. (2558). *นิเวศวิทยาเชิงพุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมไทย.* วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. 41(2): 32-48.

ภัทรพร สิริกาญจน์. (2535). *เจ้าหน้าที่รัฐที่มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์.* รายงานวิจัยจากทุนสนับสนุนจากสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิสาร นามวา. (2558). *การปลูกสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่เยาวชนลุ่มน้ำโขง*. วารสารบัณฑิตวิทยาลัย พิชญทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. 10 (2): 87-93.

การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านบ่อบัวแก้ว ตำบลรัตภูมิ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา

THE APPLICATION OF SANGAHAVATTHU DHAMMA PRINCIPLES IN STRENGTHENING BAN BO BUA KAEW COMMUNITY, RATTAPHUM SUBDISTRICT, KHUAN NIANG DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE

[1]พระครูปทุมรัตนาภิรักษ์ ปริสุทฺโธ (บุญขาว), [2]กิตติพงศ์ สุวรรณวงศ์, [3]สมบูรณ์ บุญโท [4] สวัสดิ์ อโณทัย และ [5]พระใบฎีกาสมศักดิ์ ฐิตคุโณ

[1]Phrakru Prathumrattanapirak Parisuttho (Boonkhao), [2]Kittipong Suwannawong, [3]Somboon Boondo, [4]Sawat Anothai and [5]Phra Baitika Somsak Thitakuno

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น, ประเทศไทย

Saint John's University, Thailand

[1]kittipong_c1@hotmail.com

Received: August 25, 2024; **Revised**: November 3, 2024; **Accepted**: December 30,2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านบ่อบัวแก้ว ตำบลรัตภูมิ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา 2) ศึกษาหลักสังคหวัตถุธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท 3) ประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านบ่อบัวแก้ว ตำบลรัตภูมิ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา เป็นการวิจัย

---

[1] นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาปรัชญาและพระพุทธศาสนา วิทยาลัยปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

[2] อาจารย์ ดร. คณะปรัญญาศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

3 รองศาสตราจารย์ ดร. วิทยาลัยปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

4 อาจารย์ ดร. วิทยาลัยปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

5 อาจารย์ ดร. คณะปรัญญาศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการวิจัยเชิงเอกสารและการศึกษาภาคสนาม ผลการวิจัยพบว่า วัตถุประสงค์ข้อ 1) การดำเนินชีวิตตามแนวคิดการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านบ่อบัวแก้ว ทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เพราะประชาชนรู้จักพัฒนาตนเองทั้ง 4 ด้าน คือ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา 2) หลักสังคหวัตถุธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท อันประกอบด้วย 1. ทาน คือ การให้ การเสียสละ หรือการเอื้อเฟื้อแบ่งปัน 2. ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ 3. อัตถจริยา คือ การสงเคราะห์ในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น 4. สมานัตตตา คือ การเป็นผู้มีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย 3) การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุธรรมในเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านบ่อบัวแก้ว โดยใช้หลักทาน คือ การให้ การเสียสละ แก้ปัญหาการขาดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โดยใช้หลักปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน แก้ปัญหาการขาดความอ่อนน้อมถ่อมตน โดยใช้หลักอัตถจริยา คือ การสงเคราะห์ในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น แก้ปัญหาการขาดความเสียสละ โดยใช้หลักสมานัตตตา คือ การเป็นผู้มีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย แก้ปัญหาความขัดแย้ง

คำสำคัญ: การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุธรรม, การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

Abstract

This thesis aims to: 1) study the concept of strengthening Ban Bo Bua Kaew community, Rattaphum Subdistrict, Khuan Niang District, Songkhla Province,2) study the principles of Sangahavatthu Dhamma appeared in the Theravada Buddhist scriptures, 3) apply the principles of Sangahavatthu Dhamma in strengthening Ban Bo Bua Kaew community, Rattaphum Subdistrict, Khuan Niang District, Songkhla Province. It is qualitative research using documentary research methods and field studies. The research results found that objective clause 1) living according to the concept of strengthening Ban Bo Bua Kaew community makes people who have a better quality of life. Because people know how to develop themselves in all 4 aspects: charity, Piyavaja, Atthachariya and Samanattata. 2) The principles of Sangahavatthu Dhamma appeared in Theravada Buddhist scriptures include: 1. Donation means giving, sacrificing or being generous in sharing. 2. Piyavaja means speaking with sweet words, speaking with sincerity. 3. Atthacariya is helping in things that are beneficial to others. 4. Samanattata means having consistent conduct. 3) The application of the principles of Sangahavatthudhamma in strengthening Ban Bo Bua Kaew community. Using the principles of charity, namely giving

and sacrifice, to solve the problem of lack of generosity. Using the principle of piyavaja which is to speak with sweet, sweet words. Solving the problem of lack of humility. Using the principle of Atthachariya which is helping in things that are beneficial to others. Solving the problem of lack of sacrifice. Using the principle of Samanattata which is to have consistent behavior, conflict resolution.

Keywords: application of the principles of Sangha Vatthu, strengthening the community.

บทนำ

ในสังคมการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขนั้น สมาชิกในสังคมจะต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันในด้านต่างๆ เช่น การพึ่งพาอาศัยให้ความช่วยเหลือกัน มีความสามัคคี และร่วมมือกันพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้า สังคมก็จะน่าอยู่สมาชิกในสังคมก็มีความสงบสุขแต่การที่มีคนอยู่ร่วมกันหลายคน หลายกลุ่ม มีความหลากหลายแตกต่างกันก็ย่อมมีการขัดแย้งกันบ้าง คงไม่มีใครสามารถสร้างสังคมที่ปราศจากความขัดแย้งได้โดยสิ้นเชิงแม้เพียงคน ๆ เดียวก็อาจจะมีความขัดแย้งในตนเองได้ เพราะมนุษย์ย่อมมีความขัดแย้งกันเป็นธรรมดา อันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ปุถุชนซึ่งมีความต้องการที่ไม่จำกัด แต่สิ่งที่สนองความต้องการนั้นมีอยู่จำกัด ความขัดแย้งจึงเป็นเรื่องธรรมดาที่มีอยู่ทั่วไปในสังคมมิใช่เป็นสิ่งที่เลวร้ายเสมอไป เพราะบางครั้งความขัดแย้งก็เป็นประโยชน์ก่อให้เกิดความหลากหลายในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ที่อยู่ในสังคมนั้น ๆ ได้ หากแต่ว่า เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นแล้วมีวิธีการต่างๆ ในการแก้ปัญหา หรือดำเนินการใด ๆ ที่เหมาะสมกับชุมชน และสังคมนั้นๆ ก็จะทำให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ (โคทม อารียา, 2548: 18)

พระพุทธศาสนามีลักษณะพิเศษแตกต่างจากศาสนาอื่น คือ เป็นหลักสัจธรรมความจริงของธรรมชาติไม่ใช่พระองค์ทรงประดิษฐ์คิดขึ้นมา หากแต่ เป็นความจริงที่ทรงค้นพบแล้วนำมาเปิดเผยให้ชาวโลกทราบ (ฟื้น ดอกบัว, 2544: 144) หลักสัจธรรมความจริงของธรรมชาตินี้ เรียกว่าหลักพุทธธรรม โดยแยกออกเป็น 2 ส่วน คือ ในส่วนสัจธรรม หมายถึง คำสั่งสอนเกี่ยวกับสภาวะของสิ่งทั้งหลาย หรือธรรมชาติ และความเป็นไปโดยธรรมดาของสิ่งทั้งหลาย หรือกฎธรรมชาตินั้นเอง ส่วนจริยธรรมก็หมายถึง การเอาประโยชน์จากความรู้ ความเข้าใจในสภาพความเป็นไปของสิ่งทั้งหลาย หรือการรู้กฎธรรมชาติแล้ว

ฉะนั้น เพื่อให้ประชาชนมีความเข้าใจอันดีในการอยู่ร่วมกันโดยน้อมนำหลักทางพระพุทธศาสนา คือ สังคหวัตถุ 4 คือ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา มาเป็นหลักในการประยุกต์เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน คำสอนของพระ

สัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นสัจธรรม ที่ผู้ปฏิบัติตามทุกคนย่อมสามารถรู้แจ้งเห็นจริงด้วยตนเอง และทำให้ผู้ปฏิบัติพ้นทุกข์ เข้าถึงความสุข และความบริสุทธิ์ภายในได้จริง ธรรมะของพระพุทธองค์เป็นความรู้อันบริสุทธิ์ เป็นธรรมะโอสถขนานเอกที่สามารถเยียวยา รักษาจิตใจของมวลมนุษยชาติให้หลุดพ้นจากความโลภ ความโกรธ ความหลง เพราะเมื่อใจปราศจากสิ่งเหล่านี้ใจย่อมสะอาดบริสุทธิ์ มีอานุภาพ และเกิดเป็นความเมตตา กรุณา ปราณี มีแต่ความรักความปรารถนาดีต่อกัน (พระครูอาทรปริยัติยานุกิจ (สุจิตฺโต/เพียรสองชั้น), 2555: 22)

ชุมชนบ้านบ่อบัวแก้ว เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่มีปัญหาเกิดขึ้น เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคม ทำให้เกิดความเปลี่ยนในความเป็นอยู่เปลี่ยนแปลงอาชีพจากการเกษตรกรรมเปลี่ยนมาเป็นรับจ้างในโรงงานต่าง ๆ นั้น ด้วยบริบทด้านการงานทำให้มีเวลาน้อยลง และปัจจัยต่าง ๆ บีบบังคับมากขึ้น ก่อให้เกิดความเห็นแก่ตัวมากขึ้น มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันน้อยลง การพูดจาขาดความอ่อนน้อมถ่อตนขึ้นในสังคม จึงทำให้สังคมเกิดปัญหาขึ้น เกิดความขัดแย้งขึ้นในสังคม จิตใจไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร เพราะมีเวลาน้อยลงที่จะเข้าวัดพัฒนาจิตใจ เนื่องจากต้องใช้เวลาส่วนในการทำมาหากิน ก่อให้เกิดปัญหาความเห็นแก่ตัวขึ้นเป็นอย่างมาก มีความเสียสละในด้านต่าง ๆ น้อยลง มีงานอะไรก็อาศัยการจ้าง แทนที่จะร่วมแรงร่วมใจกันช่วยเหลือดัง เช่น ก่อนผู้นำในชุมชนมีความรู้สูงขึ้น แต่มีความเสียสละน้อยลง เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้สังคมเกิดความเห็นแก่ตัว จากปัญหาดังกล่าว สามารถที่จะนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ต่อไป ดังพุทธสุภาษิตที่กล่าวไว้ว่า *พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในสังคหวัตถุสูตร ว่า*

ทานญฺจ เปยฺยวชฺชญฺจ อตฺถจริยา จ ยา อิธ
สมานตฺตตา จ ธมฺเมสุ ตตฺถ ตตฺถ ยถารหำ
ทาน (การให้) เปยยวัชชะ (มีวาจาเป็นที่รัก)
อัตถจริยา (การประพฤติประโยชน์)
สมานัตตตา (วางตนสม่ำเสมอ) (อัง.จตุกก. (ไทย) 21/32/51)

สังคหวัตถุธรรมเหล่านี้ อุ้มชูโลกเหมือนลิ่มสลักที่ยึดบังคับรถซึ่งแล่นไปไว้ได้ในการอาศัยอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น มนุษย์ทุกคนล้วนปรารถนาเป็นที่รักของคนรอบข้าง เป็นที่ยอมรับนับถือของทุกๆ คน และปรารถนาที่จะได้ยินได้ฟังคำยกย่องสรรเสริญมากกว่าเสียงนินทาว่าร้าย (วันชัย เมธาอภินันท์ และคณะ, 2561: 271-272) พระพุทธองค์ได้ทรงสอนวิธีที่จะทำตนให้เป็นที่รักของสังคมว่า ขั้นแรกให้ปรับที่ตัวของเราเองก่อน คือ ต้องทำตัวเราให้เป็นคนน่ารักเสียก่อนโดยการปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นคุณธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจคนถูกใจคน และประสานหมู่ชนให้มีความสามัคคีเป็นหลักธรรมที่ทำให้คนเป็นที่รักที่ชอบใจของคนทั่วไป เป็นการปลูกไมตรีเติมน้ำใจต่อการทำให้สังคมเป็นสุข การช่วยแก้ไขปัญหาของชุมชน พระสงฆ์จึงมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาของชุมชนตามความสามารถ โดยทำเป็นขั้นตอน มีการวางแผนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของพระพุทธเจ้า

คือ 1) ทาน ให้ปันสิ่งของของตนแก่คนที่ควรให้ ดังสุภาษิตที่ว่า ทท มิตตานิ คนฺถติ แปลว่า ผู้ให้ย่อมผูกไมตรีไว้ได้ ดังนี้ 2) ปิยวาจา เจรจา วาจาที่อ่อนหวาน หมายถึง มีวาจานุ่มนวลน่ารัก ดูดดื่ม มีน้ำใจ มีความซาบซึ้งใจ ไพเราะ อ่อนหวาน สมานสามัคคี เป็นวาจาสุภาษิต 3) อัตถจริยา ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ คือ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ และช่วยแก้ไขปรับปรุง ส่งเสริมจริยธรรม 4) สมานัตตตา คือ ความเป็นผู้วางตนเหมาะสม หมายถึงการทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย วางตนเหมาะสมแก่ฐานะที่เป็นอยู่ คุณธรรมทั้งสี่นี้เป็นเครื่องยึดเหนียวใจกันไว้ในโลก (อัง.จตุกก. (ไทย) 21/78/123)

จากที่กล่าวมาข้างต้นถึงปัญหาต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงสนใจโดยการนำหลักธรรมเรื่องหลักสังคหวัตถุธรรมนำมาประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านบ่อบัวแก้ว ตำบลรัตภูมิ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา ว่า เมื่อนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาใช้แล้วจะทำให้เกิดความรักความสามัคคี มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ในการอยู่ร่วมกันในชุมชน รวมทั้งปลูกฝังให้เป็นคุณธรรมประจำใจจนเกิดเป็นคุณธรรมในการอยู่ร่วมกันในชุมชนบ้านบ่อบัวแก้ว ตำบลรัตภูมิ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา สืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านบ่อบัวแก้ว ตำบลรัตภูมิ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา

2. เพื่อศึกษาหลักสังคหวัตถุธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

3. เพื่อประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุธรรมในการเสริมสร้างความของชุมชนบ้านบ่อบัวแก้ว ตำบลรัตภูมิ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

จากการศึกษา“การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุธรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านบ่อบัวแก้ว ตำบลรัตภูมิ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการศึกษาภาคสนาม (Field Research) ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเอกสาร ข้อมูลจากเอกสาร ขั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2539 และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ หนังสือ เอกสาร วารสาร วิทยานิพนธ์ บทความ และงานวิชาการอื่นๆ

ที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุธรรม เพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านบ่อบัวแก้ว ตำบลรัตภูมิ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา รวมถึงข้อมูลอีเล็คทรอนิคที่เชื่อถือได้

1.1 ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านบ่อบัวแก้ว ตำบลรัตภูมิ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลาโดยศึกษาจากเอกสารรายงาน และการสัมภาษณ์ประชากรในชุมชนบ้านบ่อบัวแก้ว ตำบลรัตภูมิ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา

1.2 ศึกษาหลักสังคหวัตถุธรรม จากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือ ตำรา เอกสาร แหล่งข้อมูลออนไลน์ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุธรรม เพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านบ่อบัวแก้ว ตำบลรัตภูมิ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา ใน 4 ด้าน อันได้แก่ 1) ทาน 2) ปิยวาจา 3) อัตถจริยา 4) สมานัตตตา โดยกำหนดประเด็นที่ศึกษา ดังนี้

1) มุ่งศึกษาแนวคิดหลักในเรื่องการเสริมสร้างความเข็มแข็งของชุมชน และบริบทความเป็นอยู่ของประชากรชุมชนบ้านบ่อบัวแก้ว ตำบลรัตภูมิ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา

2) หลักสังคหวัตถุธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

3) การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุธรรมเพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านบ่อบัวแก้ว ตำบลรัตภูมิ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่ที่ศึกษา คือ ชุมชนบ้านบ่อบัวแก้ว ตำบลรัตภูมิ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา

4. การวิเคราะห์ข้อมูล เรียบเรียงข้อมูลโดยการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกันทั้งในส่วนข้อมูลที่ได้จากเอกสารต่าง ๆ และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้ คือ ด้านเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ด้านแนวทางการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุธรรม เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน บ้านบ่อบัวแก้ว ตำบลรัตภูมิ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลาผู้วิจัย ได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้นำศาสนา 2 ท่าน ผู้นำชุมชน 2 ท่าน และกลุ่มประชาชน 11 ท่าน รวมจำนวน 15 รูป/คน

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุธรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านบ่อบัวแก้ว ตำบลรัตภูมิ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านบ่อบัวแก้ว ตำบลรัตภูมิ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง และพึ่งตนเองได้ ถือ เป็นแนวคิดเป้าประสงค์หลัก ของการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน เพราะหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง กับการ

พัฒนา เริ่มมีความเห็นสอดคล้องกัน และจะมีการพัฒนาประเทศให้เข้มแข็งได้นั้น ต้องเริ่มที่การหนุนเสริม สนับสนุนให้ชุมชน ท้องถิ่นสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองได้ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาตนเองให้มีความเข้มแข็ง และพึ่งตนเองได้ของชุมชนนั้น มีองค์ประกอบหลายประการด้วยกัน ไม่ว่า จะเป็นการมีโครงสร้างชุมชนที่ดี ชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีผู้นำที่มีความเป็นผู้นำที่ดี และที่สำคัญคือ ในชุมชนนั้นต้องมีกลุ่ม และองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งอีกด้วย ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญ ในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน ให้มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ ในการพัฒนาชุมชน การรวมตัวกันของคนในชุมชน การจัดการความรู้ และระบบการเรียนรู้ของชุมชน การเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งในชุมชนและนอกชุมชน เป็นต้น กระบวนการหนุนเสริมดังกล่าวก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนหลากหลายด้านไม่ว่า จะเป็นความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ ความเข้มแข็งด้านการเมือง ด้านสังคม และวัฒนธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านภูมิปัญญา ความเข้มแข็งของชุมชนด้านต่าง ๆ ดังกล่าว ย่อมก่อให้เกิดความสามารถ และศักยภาพในการพึ่งตนเองของชุมชน ซึ่งจะเป็นรากฐานอันมั่นคง ในการพัฒนาประเทศต่อไปอย่างยั่งยืน

2. หลักสังคหวัตถุ 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่าหลักสังคหวัตถุ 4 ในพระพุทธศาสนา พบว่า สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกไมตรี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล หรือเป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน มีอยู่ 4ประการ ได้แก่

1) ทาน คือ การให้ การเสียสละ หรือการเอื้อเฟื้อแบ่งปันของ ๆ ตน เพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว คุณธรรมข้อนี้ จะช่วยให้ไม่เป็นคนละโมบ ไม่เห็นแก่ตัว เราควรคำนึงอยู่เสมอว่า ทรัพย์สิ่งของที่เราหามาได้ มิใช่สิ่งจีรังยั่งยืน เมื่อเราสิ้นชีวิตไปแล้วก็ไม่สามารถจะนำติดตัวเอาไปได้

2) ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคาย ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสำหรับกาลเทศะ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับการพูดเป็นอย่างยิ่ง เพราะการพูด เป็นบันไดขั้นแรกที่จะสร้างมนุษย์สัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้น วิธีการที่จะพูดให้เป็น ปิยวาจา นั้น จะต้องพูดโดยยึดถือหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้ เว้นจากการพูดเท็จเว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

3) อัตถจริยา คือ การสงเคราะห์ทุกชนิด หรือการประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น

4) สมานัตตา คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นคนมีจิตใจหนักแน่นไม่โลเล รวมทั้งยังเป็นการสร้างความนิยมและไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย

สังคหวัตถุ เป็นการสงเคราะห์ในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่ เป็นคณะ และเป็นสังคม ซึ่งคนในสังคมนั้น จะต้องรู้จักการสงเคราะห์ อนุเคราะห์กันตามฐานะ จึงทำให้คนในสังคมมีความสามัคคี รักใคร่ ปรองดอง ซึ่งจะทำให้สังคมราบรื่น มีความสุขและคนในสังคมมีความสุข การสงเคราะห์สังคมด้วยวิธีการทั้ง 4 วิธีการนี้ ย่อมเป็นเสน่ห์ผูกมัดใจคนให้เกิดความรัก ความสามัคคี อยู่ร่วมกันอย่างสันติ การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การสร้างความสัมพันธ์และทัศนคติที่ดีต่อกัน ร้อยรัดดวงใจอาศัยร่วมกันและเห็นอกเห็นใจกัน มีน้ำใจเสียสละ มีผลประโยชน์ร่วมกัน กล่อมเกลาจิตใจเห็นอกเห็นใจ ช่วยเหลือเกื้อกูล และโอบอ้อมอารี มีเมตตา อุดหนุนช่วยเหลือ สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและเป็นกำลังของชาติต่อไป

3. การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านบ่อบัวแก้ว ตำบลรัตภูมิ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า ประยุกต์ใช้สังคหวัตถุ 4 ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของชุมชน สังคม และวัฒนธรรมในการช่วยเหลือกันตามหลักการสงเคราะห์ การอยู่ร่วมกันในชุมชนเป็นหมู่บ้าน เป็นสังคม คนในชุมชนรู้หลักการสงเคราะห์ การอนุเคราะห์กันตามฐานะอันสมควร คนจึงรักใคร่ปรองดอง สามัคคี จึงทำให้สังคมราบรื่นและสงบสุข สังคหวัตถุ 4 จึงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของมิตร บริวารและเพื่อนบ้านที่เปรียบเสมือนเป็นเสน่ห์ที่เข้าไปนั่งในใจคน ซึ่งคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านบ่อบัวแก้วได้สงเคราะห์อนุเคราะห์กันด้วยหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ประการ คือ การให้ (ทาน) การสงเคราะห์ที่ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยวัตถุสิ่งของที่ตนมีให้แก่ผู้ที่ต้องการ ผู้คนที่ขาดแคลนหรือผู้ที่เดือดร้อน 2. การพูดจาน่ารัก (ปิยวาจา) ส่งเคราะห์กันด้วยคำพูดที่สุภาพไพเราะอ่อนหวาน สมานสามัคคี ทำให้เกิดไมตรีรักใคร่นับถือกัน 3. การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น (อัตถจริยา) สงเคราะห์ด้วยการเสียสละ มีจิตอาสา ไม่เห็นแก่ตัวและความสุขสบายประโยชนส่วนตัว ทุ่มเทแรงกายแรงใจในการช่วยเหลือผู้อื่น และแก้ปัญหาต่าง ๆ และ 4. การวางตัวให้พอเหมาะสม เสมอต้นเสมอปลาย (สมานัตตตา) การสงเคราะห์ด้วยการวางตัวให้เหมาะกับฐานะของตัวเอง มีจิตใจมั่นคงไม่หวั่นไหวหรืออารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย การดำรงตนไม่ให้ตกไปในที่ชั่ว และปฏิบัติกับคนทั้งหลายอย่างเท่าเทียมกัน จึงเป็นเสน่ห์ผูกมัดใจคนในชุมชนบ้านบ่อบัวแก้ว ตำบลรัตภูมิ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา ให้เกิดความรัก ความสามัคคี อยู่ร่วมกันอย่างสันติ การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การสร้างความสัมพันธ์และทัศนคติที่ดีต่อกัน ร้อยรัดดวงใจอาศัยร่วมกันและเห็นอกเห็นใจกัน มีน้ำใจเสียสละ มีผลประโยชน์ร่วมกัน กล่อมเกลาจิตใจเห็นอกเห็นใจ ช่วยเหลือเกื้อกูล และโอบอ้อมอารีมีเมตตา อุดหนุนช่วยเหลือ จึงสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบ้านบ่อบัวแก้ว ตำบลรัตภูมิ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา และเป็นกำลังของชาติต่อไป

ดังนั้น การประยุกต์หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านบ่อบัวแก้ว ตำบลรัตภูมิ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา เพื่อให้เกิดการร่วมมือ และประพฤติที่ดีต่อชุมชน

และเพื่อนร่วมชุมชน อันจะช่วยส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคลากรในชุมชนด้วยกันเอง และระหว่างภาครัฐกับชุมชนมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้การปฏิบัติงานเป็นไปด้วยความสุข ความสามัคคี ความสำเร็จ ในการปฏิบัติงาน รวมไปถึงการสร้างความจงรักภักดีต่อชุมชนของบุคลากร และยังช่วยส่งเสริมให้บุคลากรเกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเองมากขึ้น ให้ความสำคัญกับตนเองว่า เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่จะเข้าไปช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนด้วยความเต็มใจ

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุธรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านบ่อบัวแก้ว ตำบลรัตภูมิ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและพึ่งพาตนเองเป็นแนวคิดสำคัญในการพัฒนาชุมชน การรวมตัวกันของคนในชุมชน การจัดการความรู้และระบบการเรียนรู้ของชุมชน การเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งในชุมชนและนอกชุมชน เป็นกระบวนการหนุนเสริมก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนหลากหลายด้านไม่ว่า จะเป็นความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ ความเข้มแข็งด้านการเมือง ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านภูมิปัญญา ความเข้มแข็งของชุมชนด้านต่างๆ ย่อมก่อให้เกิดความสามารถและศักยภาพในการพึ่งตนเองของชุมชนซึ่งจะเป็นรากฐานอันมั่นคงในการพัฒนาประเทศต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ (พระครูอาทรปริยัติยานุกิจ (สุจิตฺโต/เพียรสองชั้น), 2555: 22) ได้วิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการบริหารงานบุคลากรโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด” ผลการวิจัยพบว่า ความหมายและความสำคัญของหลักสังคหวัตถุ 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ หลักการสงเคราะห์ หมายความว่า เมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นหมู่ เป็นสังคม คนในสังคมจะต้องรู้จักสงเคราะห์ อนุเคราะห์กันตามฐานะ คนในสังคมจึงจะมีความรักใคร่ปรองดองกัน ซึ่งจะทำให้สังคมราบรื่นมีความสงบ

2. หลักสังคหวัตถุธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกไมตรี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล หรือเป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ทาน คือ การให้ การเสียสละ หรือการเอื้อเฟื้อแบ่งปันของๆตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสำหรับ

กาลเทศะ อัตถจริยา คือ การสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น สมานัตตา คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ (พระมหาชัยณรงค์ ปาณกิตฺติ, 2553: 149) ได้วิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำด้านมนุษย์สัมพันธ์ของผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4” ผลการวิจัยพบว่า ด้านทาน การให้ความเสียสละ บุคลากรมีความคิดเห็นว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา มีภาวะผู้นำด้านมนุษย์สัมพันธ์ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ข้อที่ 1 ทาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านปิยวาจา การพูดจาไพเราะ บุคลากรมีความคิดเห็นว่า ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษามีภาวะผู้นำด้านมนุษย์สัมพันธ์ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ด้านปิยวาจา ในข้อการไม่แสดงออกอาการไม่พอใจ หรือพูดจาไม่สุภาพ และวาทศิลป์ดึงดูดใจผู้ฟัง อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนข้ออื่น ๆ บุคลากรมีความคิดเห็นว่า ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษามีภาวะผู้นำด้านมนุษย์สัมพันธ์ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ด้านปิยวาจา อยู่ในระดับมากทุกข้อ ด้านอัตถจริยา การสังเคราะห์ บุคลากรมีความคิดเห็นว่า ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษามีภาวะผู้นำด้านมนุษย์สัมพันธ์ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ด้านอัตถจริยา โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกข้อ ด้านสมานัตตตา การวางตัวสม่ำเสมอ เสมอต้นเสมอปลาย บุคลากรมีความคิดเห็นว่า ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษามีภาวะผู้นำด้านมนุษย์สัมพันธ์ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ด้านสมานัตตตา โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกข้อ

3. การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุธรรมในการเสริมสร้างความของชุมชน เป็นหลักการยึดเหนี่ยวจิตใจของกันและกันเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ในการผูกมิตรไมตรีต่อกัน ผู้นำชุมชนควรยึดเอาเป็นแนวทางในการบริหารงานในครอบครัว ชุมชน และในองค์กรที่รับผิดชอบอยู่ หลักสังคหวัตถุ 4 คือ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา สมานัตตตา (โอบอ้อมอารี วจีไพเราะ สงเคราะห์ประชาชน วางตนเหมาะสม) เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (ปัณณธร เธียรชัยพฤกษ์, 2552: 1) ที่ได้วิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อสร้างความผูกพันต่อองค์การ : กรณีศึกษาโรงพยาบาลกรุงเทพ” ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อสร้างความผูกพันต่อองค์การของพนักงานโรงพยาบาลกรุงเทพ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าระดับคะแนนการเห็นด้วยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านปิยวาจา ด้านสมานัตตตา ด้านทาน และด้านอัตถจริยาอยู่ในระดับมากทั้งหมด ตามลำดับ ผลการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านสังคหวัตถุ 4 ของพนักงานโรงพยาบาลกรุงเทพกับความผูกพันต่อองค์ การมีความสัมพันธ์ในเชิงบวก โดยมีค่าสหสัมพันธ์อยู่ในระดับสูง 2 ด้าน คือ ด้านปิยวาจา และสมานัตตตา และอยู่ในระดับปานกลาง คือ ด้านทาน และอัตถจริยา

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุธรรมในการเสริมสร้างความของชุมชนเพื่อให้เกิดการร่วมมือและประพฤติที่ดีต่อชุมชน และเพื่อนร่วมชุมชน อันจะช่วยส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคลากรในชุมชนด้วยกันเองและระหว่างภาครัฐกับชุมชนมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้การปฏิบัติงานเป็นไปด้วยความสุข ความสามัคคีความสำเร็จ ในการปฏิบัติงาน รวมไปถึงการสร้างความจงรักภักดีต่อชุมชนของบุคลากร และยังช่วยส่งเสริมให้บุคลากรเกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเองมากขึ้น ให้ความสำคัญกับตนเองว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่จะเข้าไปช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนด้วยความเต็มใจ ชุมชน องค์กร หน่วยงานต่าง ๆ ที่ต้องการสร้างความมั่นคงเข้มแข็งในชุมชนของตนเองสามารถที่จะนำหลักสังคหวัตถุ 4 และเป็นแบบในการปฏิบัติและพัฒนาชุมชนของตนเองได้ ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ พึ่งตนเองได้ บนพื้นฐานของความเสียสละ สื่อสารกันด้วยความเข้า ความเห็นอก เห็นใจกัน และมีท่าทีความเป็นมิตรต่อกันและกัน

เอกสารอ้างอิง

โคทม อารียา. (2548). *การใช้สันติวิธีเพื่อแก้ไขความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้. ในสันติวิธีจากมุมมองศาสนา.* นครปฐม: สังคมศาสตร์และมนุษย์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

ปัณณธร เธียรชัยพฤกษ์. (2552). *“การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อสร้างความผูกพันต่อองค์การ: กรณีศึกษาโรงพยาบาลกรุงเทพ”,* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูอาทรปริยัตยานุกิจ (สุจิตฺโต/เพียรสองชั้น). (2555). *การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการบริหารงานบุคลากรโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัด ร้อยเอ็ด.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2550). *ธรรมนูญชีวิต,* พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

พระมหาชัยณรงค์ ปาณกิตฺติ. (2553). *“ภาวะผู้นำด้านมนุษย์สัมพันธ์ของผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4”,* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

ฟื้น ดอกบัว. (2544). *ศาสนาเปรียบ.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โสภณการพิมพ์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วันชัย เมธาอภินันท์, พระมหามิตร ฐิตปญฺโญและโสวิทย์ บำรุงภักดิ์. (2561). *การสร้างสุขตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของชุมชนอำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น.* วารสารวิชาการธรรมทัศน์. ปีที่ 18 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม). หน้า 271-272.

การวิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

THE ANALYSIS OF BELIEFS ON HOUSE SPIRST (PHRAPHUMI) OF THAI BUDDHISTS IN KHUAN LANG SUB DISTRICT, HATYAI DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE

[1]ทนุธรรม เพชรพงษ์, [2]กิตติพงศ์ สุวรรณวงศ์, [3]กันยาวีร์ สัทธาพงษ์, [4]สวัสดิ์ อโณทัย และ [5]พระชนินสิทธ์ ภูเมศโปสยานนท์

[1]Thanutham Phetphong [2]Kittipong Suwannawong,

[3]Kanyawee Sathapong, [4]Sawat Anothai [5]Phra Chaninsit Phumetposayanon

[1]มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น, ประเทศไทย

[1]Saint John's University, Thailand

[1]kittipong_c1@hotmail.com

Received: August 24, 2024; **Revised**: November 2, 2024; **Accepted**: December 30,2024

บทคัดย่อ

บทความนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธ ตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 2) ศึกษาความเชื่อของชาวไทยพุทธที่มีต่อคำสอนทางพระพุทธศาสนา 3) วิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธ ตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นศึกษาค้นคว้าเอกสารจากพระไตรปิฎก ตำราวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจากการสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า ชาว

[1] นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาปรัชญาและพระพุทธศาสนา วิทยาลัยปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

2 อาจารย์ ดร. คณะปรัญญาศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

3 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิทยาลัยปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

4 อาจารย์ ดร. วิทยาลัยปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

5 อาจารย์ ดร. คณะพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ไทยพุทธ ตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีความเชื่อว่า พระภูมิเจ้าที่ คือ เทพารักษ์ประจำสถานที่ต่าง ๆ และเชื่อว่า พระภูมิเจ้าที่ สามารถดลบันดาลให้เกิดความเจริญก้าวหน้า ความสงบสุขแก่ผู้อยู่อาศัย ในทางพระพุทธศาสนา พระภูมิเจ้าที่จัดอยู่ในจำพวกเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา ในสวรรค์ ซึ่งเป็นสุคติภูมิ ในระดับกามภูมิ เช่นเดียวกับโลกมนุษย์ พระพุทธศาสนาจึงมีคำสอนเรื่องเทวตานุสสติ อันเป็นการระลึกถึงเทวดา คือ การน้อมจิตระลึกถึงเทวดา และพิจารณาเห็นคุณธรรมอันทำบุคคลให้เป็นเทวดา มนุษย์ควรปฏิบัติตามแบบอย่างที่เทวดา หรือพระภูมิเจ้าที่ด้วยการทำจิตใจของตน ให้สะอาด สว่าง และสงบ ด้วยทาน ศีล สมาธิ และปัญญา ความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ ของชาวไทยพุทธ ตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ในสังคมปัจจุบัน ยังมีอิทธิพลความเชื่อเดิมของบรรพบุรุษนับแต่ครั้งโบราณ ทั้งนี้ หากคณะสงฆ์ นำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา เช่น กฎแห่งกรรม และการเวียนว่าย ตายเกิด มาสอนให้ชาวไทยพุทธได้รู้ และเข้าใจ ในวิธีการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องแล้ว จะเป็นการช่วยให้ชาวไทยพุทธเกิดความรู้ สามารถที่จะดำเนินชีวิต อย่างมีความสงบสุขด้วยปัญญา มากกว่าศรัทธา

คำสำคัญ: การวิเคราะห์ความเชื่อ, พระภูมิเจ้าที่

Abstract

The objectives This thesis are to 1) study the beliefs on gods (Phraphumi) of Thai Buddhists in Khuan Lang sub district, Hatyai district, Songkhla province 2) study the beliefs of Thai Buddhists toward the teachings of Buddhism and 3) analyze the beliefs on gods of Thai Buddhist in Khuan Lang, Hatyai, Songkhla. This research is a qualitative research, highlighting the study of documents, exploring the elemental information from the Tripitaka, exploring the information from the academic texts, relevant research papers and from the interview. The research found that Thai Buddhists in Khuan Lang subdistrict, Hat Yai district, Songkhla province believe that Phraphumi is the goddess of various places and it is believed that Phraphumi can inspire progress peace for the residents. In the Buddhist teachings,Phraphumi is classified as beings of the four-tiered Maharajika in heaven, which is the realm. At the sensual level, just like in the human world, Buddhism has teachings on Devatanussati, which is the remembrance of the angels, that is, the mind is brought to mind in remembrance of the angels and consider the virtues that make a person asgod. Human beings should follow the example of the angels or Phraphumi by making one's mind clean, bright, and calm with charity, precepts,

concentration, and wisdom. The beliefs on Phraphumi Analysis of Thai Buddhists in Khuan Lang subdistrict, Hat Yai district, Songkhla province in today's society still have influence on the original beliefs of their ancestors since ancient times. However, if the Sangha uses the principles and teachings of Buddhism such as the law of karma and rebirth and death toThai Buddhists to know and understand how to live their lives correctly. It will help Thai Buddhists gain knowledge and Able to live a peaceful life with wisdom more than faith

Keywords: The Analysis of Beliefs, House Spirst (Phraphumi)

บทนำ

หลักความเชื่อที่อยู่บนพื้นฐานของปัญญาย่อมเป็นความเชื่อที่ถูกต้อง ความเชื่อที่ถูกต้องย่อมนำผู้ที่มีความเชื่อให้ทำแต่สิ่งที่ถูกต้อง ส่วนความเชื่อในสิ่งที่ผิดย่อมนำผู้ที่เชื่อให้ปฏิบัติในทางที่ผิด ความเชื่อ โดยทั่วไปแล้ว จะมีอยู่ตามกลุ่มชนต่าง ๆ ทั่วโลก ทั้งในยุคก่อนพระพุทธศาสนาซึ่งเรียกว่า ยุคมืด เช่น ลัทธิที่ถือเอาแผ่นดิน ภูเขา ต้นไม้ ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ ไฟ และธาตุทั้ง 4 เป็นสรณะ ความเชื่อเช่นนี้เป็นความเชื่อที่มืด หมายถึง คนที่มีความเชื่อในสิ่งที่ผิด ๆ เพราะเป็นยุคสมัยที่มนุษยชาติยังมีความรู้น้อยอยู่จึงเป็นความเชื่อที่มีลักษณะไม่ได้ใช้ปัญญาพิจารณานั่นเอง จะเห็นได้ว่า คนที่มีแต่ความเชื่ออย่างเดียวนั้น มักจะเป็นคนที่มีความขลาดกลัว กลัวสิ่งต่าง ๆ ที่มองไม่เห็นตัว หรือพิสูจน์ยังไม่ได้ เพราะโดยธรรมชาติของคนที่เกิดมามักจะมีความคิดหวาดกลัวหรือหวาดระแวงต่อทุกสิ่งทุกอย่างรอบ ๆ ตัว ทั้งที่ตามองเห็นและมองไม่เห็น ความกลัวทำให้คนคิดแสวงหาที่พึ่ง เพื่อหวังจะให้สิ่งเหล่านั้นช่วยคุ้มครองตนเองยามตื่นและยามนอน ตนเองจะได้อยู่รอดปลอดภัย ยามเป็นเด็กก็จะหวังพึ่งผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ก็หวังพึ่งพาผู้ใหญ่ด้วยกันและก็หวังพึ่งเลยไปถึงสิ่งที่ไม่มีตัวตน ผู้คนต่างพากันเคารพนับถือจนกลายเป็นความเชื่อ ให้ความเคารพบูชาเชื่อถือตาม ๆ กันมา และเรียกสิ่งนั้นว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น พระอินทร์ พระพรหม เทวดา เป็นต้น

ในศาสนาพราหมณ์มีความเชื่อสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน คนที่นับถือพระพุทธศาสนาก็ให้ความเคารพนับถือ เช่น จะเห็นในพิธีการต่างๆ ทั้งผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา และผู้ที่ศรัทธาในศาสนาพราหมณ์ ในโอกาสที่ทำพิธีทางศาสนาจะมีกิจกรรมทั้งพุทธและพราหมณ์ไปพร้อมๆ กัน จนกลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่แยกกันไม่ออก (บุญค้ำ ไชยพรหมวงศา, 2537: 109) สังเกตได้โดยไม่ยากตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ยาวนานนับเป็นพัน ๆ ปีมาแล้ว พระภูมิเจ้าที่ ก็เป็นสิ่งหนึ่งที่คนให้ความเคารพนับถือว่า เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจให้ความคุ้มครองแก่ผู้นับถืออย่างหนึ่งที่สืบทอด

ความเชื่อมาจากศาสนาพราหมณ์ เพราะเชื่อว่า พระภูมิเจ้าที่ คือ เทวดาหรือเทพารักษ์ประจำพื้นที่บนโลกที่คนเราปลูกบ้านสร้างเรือนอันเป็นเคหะสถานที่อยู่อาศัย หรือใช้เป็นที่ประกอบการทำมาหาเลี้ยงชีพขณะที่ยังมีชีวิตอยู่

การตั้งศาลพระภูมิ ซึ่งเป็นที่สิงสถิตของพระภูมิเจ้าที่ เป็นประเพณีของศาสนาพราหมณ์ฮินดู ที่นับถือบูชาพระเจ้า จะต้องตั้งศาลพระเจ้าไว้เป็นที่สำหรับเคารพ บูชา ดังนั้น พระเจ้าองค์ใดที่มีฤทธิ์เดช เช่น พระอิศวร หรือพระศิวะ มักจะได้รับความเคารพ บูชา จากมนุษย์ เพราะพระอิศวรหรือพระศิวะมีหน้าที่ทำลายล้างโลก เป็นต้น การตั้งศาลพระภูมิมักจะได้แนวคิดมาจากปรัชญาคตินี้หลักความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์จึงสอดคล้องกันแยกออกจากกันได้ยาก

บ้านเรือนของคนไทยพุทธใน ตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่จึงถือธรรมเนียมว่า บ้านจะต้องมีศาลพระภูมิ เพราะถือว่า พระภูมิเป็นเจ้าที่เจ้าทาง ดังนั้น เมื่อปลูกเรือนเสร็จ จึงมักจะมีพิธียกศาลพระภูมิ เพราะคนไทยเชื่อต่อไปว่า พระภูมิเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นเทวดาผู้คุ้มครองป้องกันรักษาผู้คนที่อาศัยอยู่ในบ้าน ในเรือนให้มีความเป็นอยู่ร่มเย็นเป็นสุขได้ และมีความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าในชีวิตการงานมีความคลาดแคล้ว ปลอดภัยจากภยันตรายทั้งปวงได้ (บุญมี แท่นแก้ว, 2547: 88-89) ฉะนั้น มนุษย์จึงยังให้ความเคารพบูชาด้วยการเซ่นสรวง บูชาจากเจ้าของบ้านเป็นการตอบแทน จึงจะได้รับความคุ้มครองด้วยดี ถ้าหากเจ้าของบ้านทำในสิ่งตรงกันข้าม พระภูมิอาจจะให้โทษได้ ทำให้เกิดทุกข์ภัยไข้เจ็บต่าง ๆ นานา สืบเนื่องจากเจ้าของที่ และเจ้าของบ้านสมัยโบราณ คิดและประสงค์จะให้วิญญาณของเจ้าที่เจ้าทางตั้งแต่ชั้นบรรพบุรุษ และชั้นรุ่นต่อ ๆ มา ที่ตัวได้ตายไปแล้วแต่วิญญาณยังไม่ได้ไปเกิดหรือปฏิสนธิในภพนั้น ซึ่งอาจยังรวมกันวนเวียนอยู่ในอาณาเขตบริเวณที่ดินที่ตนมาปลูกบ้านอยู่ ได้มีสถานที่พักสถิต และเพื่อให้เทพบางองค์ บางระดับที่เป็นบริวารของท้าวโลกบาลทั้ง 4 คือ ท้าวธตรฐ ท้าววิรุฬหก ท้าววิรูปักษ์ ท้าวกุเวรหรือท้าวเวสสุวัณ ซึ่งสัญจรในรูปกายทิพย์มาดูแบบความเป็นอยู่ของมวลมนุษย์แทนท้าวโลกบาลทั้ง 4 ได้มีที่พักเมื่อผ่านมา ณ บริเวณที่ที่ตนปลูกบ้านอยู่ จึงได้คิดจัดตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ คือ บริเวณหรือสถานที่ที่เทพารักษ์ประจำบ้านสถิตขึ้นซึ่งมีอิทธิ และศักดิ์สิทธิ์มากกว่าศาลเจ้าประจำเรือนอีกชั้นหนึ่งเพื่อไว้บูชาเซ่นสรวงให้ช่วยปกปักรักษาคุ้มครองบำรุงส่งเสริมให้บ้าน ให้ชีวิตของเจ้าบ้านตลอดถึงลูกหลานที่เข้ามาอยู่อาศัย ปราศจากภัยอันตรายอยู่เย็นเป็นสุขเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไป (พฤฒาจารย์วิพุธโยคะ และพราหมณ์เฒ่ามเหศักดิ์, 2547 : 33)

จากแนวคิดข้างต้นนั้น จึงสรุป เป็นที่มาของปัญหาที่ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจใคร่ที่จะศึกษาให้ลึกซึ้งถึง ในเชิงศาสนาที่ว่า ในความเป็นอัตลักษณ์ ของการเคารพนับถือศาสนา ในลักษณะเอกภาพของความเป็นพหุภาพ พุทธกระบวนทรรศน์ควรมีความความเชื่อ และแนวปฏิบัติอย่างไรกับศาลพระภูมิเจ้าที่จึงทำให้มีความ กลมกลืนกัน พุทธกระบวนทรรศน์อันเป็นความเชื่อพื้นฐานของ

ชาวพุทธที่ปรากฏในคัมภีร์ หรือการตีความทางพระพุทธศาสนา เกี่ยวกับการเคารพบูชาศาลพระภูมิเจ้าที่ 2 ประเด็นคือ พระภูมิเจ้าที่ในมุมมองของพระพุทธศาสนาคืออะไร และชาวไทยพุทธควรปฏิบัติต่อการเคารพนับถือ ศาลพระภูมิเจ้าที่ นั้นอย่างไร และความหมายว่า พระภูมิเจ้าที่ คือ ใคร มีลักษณะเป็นอย่างไร มีกี่ประเภท มีความสำคัญ มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวไทยพุทธในตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และสังคมปัจจุบัน อย่างไร ชาวไทยพุทธในปัจจุบันควรปฏิบัติตนอย่างไรต่อพระภูมิเจ้าที่ให้ถูกต้องตรงกับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งทั้งหมดนี้อยู่ในกรอบของงานวิจัยนี้ จึงทำให้งานวิจัยนี้แตกต่างจากงานอื่น ๆ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธ ตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
2. เพื่อศึกษาความเชื่อของชาวไทยพุทธที่มีต่อคำสอนทางพระพุทธศาสนา
3. เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธ ตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) ผู้วิจัย ได้ศึกษาค้นคว้า กำหนดขอบเขต การวิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธใน ตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

1. ขอบเขตเนื้อหา ศึกษาเอกสารปฐมภูมิ คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539
2. อรรถกถา หนังสือ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. สัมภาษณ์ชาวไทยพุทธใน ตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ที่มีความเชื่อต่อเรื่องพระภูมิเจ้าที่ ด้านข้อคำถามเกี่ยวกับความเชื่อ จำนวน 14 รูป/คน

การวิเคราะห์ข้อมูล เรียบเรียงข้อมูลโดยการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกันทั้งในส่วนข้อมูลที่ได้จากเอกสารต่าง ๆ และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้ คือ ด้านข้อคำถามเกี่ยวกับความเชื่อ ผู้วิจัย ได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้นำศาสนา 4 ท่าน ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน 2 ท่าน และกลุ่มประชาชน 9 ท่าน รวมจำนวน 15 รูป/คน

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธใน ตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธ ตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่า ด้านทัศนะพระพุทธศาสนาถือว่า พระภูมิเจ้าที่เป็นเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา ซึ่งเป็นเทวดาประเภทที่ 1 ในบรรดาเทวดา 6 จำพวกที่อยู่ใกล้ชิดกับมนุษย์มากที่สุด พระภูมิเจ้าที่จัดเป็นเทวดาจำพวกโอปปาติกะ ผู้เกิดขึ้นด้วยบุญกุศลของตนที่ได้กระทำไว้ในชาติที่แล้ว ๆ มาเอง โดยไม่ต้องอาศัยบิดามารดาเป็นผู้ให้กำเนิดเหมือนกับมนุษย์ มีสวรรค์วิมานเป็นที่อยู่ มีอาหารเครื่องประดับ และอายุอันเป็นทิพย์ตามระดับชั้นของสวรรค์ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในพระพุทธศาสนา จะมีคำสอนเรื่องเหล่านี้ไว้ก็ตาม แต่พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญ หรือยกย่องต่อเทวดามนุษย์ ผู้มีการกระทำที่บริสุทธิ์ สะอาดกายา วาจา และใจซึ่งเรียกว่า วิสุทธิเทวดามากกว่า

2. ความเชื่อของชาวไทยพุทธที่มีต่อคำสอนทางพระพุทธศาสนา พบว่า ด้านพระภูมิเจ้าที่ คือ เทวดา หรือเทพารักษ์ที่อยู่ประจำตามศาลพระภูมิเจ้าที่ ที่มนุษย์สร้างไว้ภายในบริเวณบ้านเรือน เพราะมนุษย์มีความเชื่อว่า พระภูมิเจ้าที่สามารถให้การคุ้มครอง ปกป้อง รักษาให้ผู้ที่อยู่อาศัยภายในบริเวณบ้านเรือนนั้น ๆ มีแต่ความสุข ความเจริญ แคล้วคลาดปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง พระภูมิเจ้าที่มีอยู่มากมายหลายประเภทด้วยกัน เช่น พระภูมิเจ้าที่ประจำนา สวน ป่าเขา เคหสถานบ้านช่อง ร้านค้า อาคารต่าง ๆ ของมนุษย์ เป็นต้น โดยที่ชาวไทยพุทธในตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา นิยมสร้างขึ้นเป็นบ้าน หรือปราสาทตั้งอยู่บนเสาต้นเดียว เรียกว่า ศาลพระภูมิเจ้าที่ ในการสร้าง หรือตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ ก็มีขั้นตอนต่าง ๆ เช่น การเลือกทำเลที่ตั้งศาล การกำหนดฤกษ์ยาม ในการตั้งศาล และการประกอบพิธีตั้งศาล เป็นต้น เมื่อทำการตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่เสร็จแล้ว ผู้ที่อยู่อาศัย หรือผู้ที่มีความเคารพศรัทธา จำต้องบูชาพระภูมิเจ้าที่ด้วยเครื่องบูชาต่าง ๆ มีดอกไม้ ธูปเทียน อาหารคาวหวาน และสิ่งของต่าง ๆ เป็นต้น อย่างสม่ำเสมอมิให้ขาดตกบกพร่อง

3. วิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธ ตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่า ด้านพระภูมิเจ้าที่หรือเทวดา โดยอุบัติตามความรู้สึกของชาวไทยพุทธ โดยทั่วไปก็มิได้มีอะไรพิเศษมากไปกว่า มนุษย์ผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ซึ่งเรียกว่า วิสุทธิเทวดา หากว่ากันตามความเป็นจริงแล้ว มนุษย์ผู้ยังมีชีวิตอยู่ในโลกย่อมมีโอกาสที่จะปฏิบัติให้เท่าเทียม หรือยิ่งกว่าด้วยซ้ำไป โดยสามารถปฏิบัติในทาน ศีล และภาวนาได้ยิ่งกว่าเทวดาเหล่านั้นเสียอีก เพราะตามหลักพระพุทธศาสนา พระภูมิเจ้าที่ ก็คือ เทวดา เทวดา ก็คือ บุคคลผู้เคยได้กระทำความดีไว้ เพื่อให้มนุษย์ระลึกนึกถึง ถือเอาเป็นแบบอย่างในการกระทำความดีนั้น มิใช่เคารพนับถือในฐานะผู้วิเศษที่สามารถเสกสรรปันแต่งอะไร ๆ ให้แก่มนุษย์ได้ตามใจชอบ

สรุปก็คือ ความเชื่อที่เกิดจากปัญญา เชื่อในเรื่องการกระทำความดี เชื่อว่า ความสุข และความทุกข์ มวลมนุษย์มีความสามารถที่จะเสกสรรปั้นแต่ง และแก้ไขได้ด้วยตนเอง และหากความเชื่อใด ๆ ของชาวไทยพุทธนอกเหนือไปจากความเชื่อในเรื่องกรรม ผลของกรรม ทุกคนมีกรรม และเชื่อในพระปัญญาของพระพุทธเจ้า ทั้ง 4 ประเภทนี้ ความเชื่อเหล่านั้นถือว่า ผิด ไม่ถูกต้อง จำต้องละทิ้งเสีย ฉะนั้น กล่าวได้ว่า การดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน ของชาวไทยพุทธในตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ต้องประกอบด้วยศรัทธาความเชื่อ และปัญญา กล่าวคือ ใช้ศรัทธาเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการกระทำต่าง ๆ และใช้ปัญญา ในการประพฤติปฏิบัติ ของตนตามแนวพระพุทธศาสนา ถือว่า เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งที่จะนำไปสู่ปัญญา ความรู้แจ้งเห็นจริง เมื่อเกิดปัญญาแล้ว ศรัทธาก็ไม่มีอิทธิพลใด ๆ ต่อการดำเนินชีวิตอีกเลย แต่ปัญญาจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยความเพียรพยายามที่มั่นคง อันถูกต้อง ตามหลักศรัทธาความเชื่อในพระพุทธศาสนาเท่านั้น

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธใน ตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การบูชาพระภูมิเจ้าที่ ก็เพื่อยึดเป็นที่พึงทางใจ ในคราวประสบความทุกข์ยากลำบาก และเพื่อขอความช่วยเหลือจากพระภูมิเจ้าที่ ในการปัดเป่าความทุกข์นั้นให้สิ้นไป พร้อมทั้งเสกสรรความสุขความเจริญให้เข้ามาแทนที่ แต่ความเชื่อ และความหวังจากที่พึ่งเช่นนี้ ขัดกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาอยู่มาก ในปัจจุบันส่วนมากมีความเชื่อมั่นอย่างแนบสนิท ในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายว่า สามารถช่วยเหลือได้ และเชื่อมั่นอีกว่า ทุกข์ สุข ล้วนเกิดจากกรรม ที่ไม่ดีของตน อยากหยุดกรรมที่ไม่ดีด้วยอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ มากกว่า ที่จะลงมือปฏิบัติเอาเอง ซึ่งความเชื่อดังกล่าวนี้ มีมูลฐานมาจากความกลัวทุกข์ ความปรารถนาแต่สิ่งที่ดี ส่วนความไม่ดีต่าง ๆ นั้นไม่อยากพบเจอ อันเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของชาวไทยพุทธในตำบลควนลัง ในอดีตตราบเท่าปัจจุบันที่สามารถเห็นได้อยู่ทั่วไป ทั้งนี้เพราะว่า ชาวไทยพุทธในตำบลควนลัง ยังมีความรู้ ความเข้าใจไม่ถูกต้องเท่าที่ควรว่า ตนนับถืออะไรเป็นที่พึ่งกันแน่ พระธรรมคำสอนที่สามารถสร้างที่พึ่งให้แก่ตนเองได้นั้น มีอะไรบ้าง เมื่อไม่มีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง ความเชื่อก็ย่อมผิดพลาดเสมอ จึงเป็นเหตุให้เกิดการกระทำบางอย่าง ซึ่งขัดต่อหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา อย่างสิ้นเชิงด้วยเหตุนี้เองแล จึงเป็นเหตุทำให้ผู้คนในสังคมไทย เกิดความสับสนทางความเชื่อ กล่าวได้ว่า หากมีความเชื่อที่ผิดแล้ว การกระทำก็ย่อมผิดตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะเมื่อสับสนทางความเชื่อซึ่งถือเป็นหลักเริ่มต้น ที่จะพาชีวิตเข้าสู่ความสุขในชีวิต ก็ยากที่จะเกิดปัญญาที่ถูกต้องตามแนวพระพุทธศาสนาได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระอาทิตย์ อินฺทภตฺติโก (อินทรภักดี) เรื่อง ศึกษา

วิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธในตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธศาสนามีคำสอนเรื่องเทวตานุสสติ อันเป็นการระลึกถึงเทวดา คือ การน้อมจิตระลึกถึงเทวดาทั้งหลายที่ตนเคยรู้และพิจารณาเห็นคุณธรรมอันทำบุคคลให้เป็นเทวดานั้นๆ ตามที่อยู่ในตน มนุษย์ควรพยายามปฏิบัติตามแบบอย่างที่เทวดาหรือพระภูมิเจ้าที่ในฐานะที่เป็นผู้ประสบความสำเร็จในชีวิตมาก่อนด้วยการพยายามทำจิตใจของตนให้สะอาด สงบ และสว่างด้วยทาน ศีล สมาธิและปัญญา แต่การได้เกิดเป็นเทวดาก็ยังไม่พ้นทุกข์ทีเดียว ถึงแม้ว่าจะเป็นความสุขอันเป็นทิพย์ก็ไม่ยั่งยืน ต่อเมื่อได้บรรลุพระนิพพานจึงพ้นทุกข์โดยสมบูรณ์และยั่งยืนได้ พระพุทธเจ้าตรัสเตือนพุทธบริษัททั้งหลายให้พึ่งตนเองและไม่ให้แสวงหาที่พึ่งอื่นภายนอกเพราะมนุษย์ทุกคนมีศักยภาพในตัวเอง มีพลังที่จะปลดเปลื้องตนเองจากความทุกข์ทั้งมวลโดยอาศัยความเพียรและสติปัญญาอันเป็นส่วนเฉพาะตนได้ (พระอาทิตย์ อินฺทภตฺติโก (อินทรภักดี), 2561)

2. การเคารพบูชา หรือความเชื่อต่อพระภูมิเจ้าที่ ชาวไทยพุทธในตำบลควนลัง จำต้องยึดหลักข้อเทวตานุสติ ซึ่ง พระพุทธศาสนาสอนเรื่องนี้ไว้ เพื่อให้มวลมนุษย์ มีความเชื่อมั่นในการกระทำกรรมดี และเพื่อให้พิจารณาเห็นคุณธรรม และการประพฤติปฏิบัติตนที่สามารถทำตนให้เป็นเทวดา ได้เช่นเดียวกับเทวดาที่ตนเคารพนั้น อย่างไรก็ตาม เทวดา หรือพระภูมิเจ้าที่ หากไม่ได้บรรลุธรรมอะไร ๆ ก็ถือว่า ยังมีกิเลส มีการเกิด และตายเช่นเดียวกัน เทวดา และมนุษย์จึงเท่ากันเสมอกัน โดยสภาพธรรม เสมอกันโดยความเป็นไปของกฎสามัญลักษณะ ได้แก่ มีความไม่เที่ยงแท้ ยังแปรปรวนเปลี่ยนแปลง และไม่มีตัวตน ที่จะสามารถให้ยึดมั่น ถือมั่นได้อย่างแท้จริง ฉะนั้น ในข้อเทวตานุสติ เป็นการเน้นย้ำ เป็นการเตือนสติของมนุษย์ว่า ต้องรู้จักพิจารณาให้เห็นด้วยปัญญามากกว่า ศรัทธาความเชื่อ ที่มีอยู่ว่า ท่านได้ทำคุณงามความดีอะไรไว้จึงได้เป็นเทวดา ตนจะต้องทำอะไร อย่างไรบ้างจึงจะมีความสุขที่แท้จริง ตามหลักคำสอนเกี่ยวกับเทวดา หรือพระภูมิเจ้าที่ ในทรรศนะของพระพุทธศาสนาที่ต้อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาปรีชา จนฺทธมฺโม (อุดมกัน) เรื่อง ศึกษาความเชื่อการบวงสรวงเทวดาของชุมชนโคกหัวภู ตำบลเหล่าต่างคำ อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาชุมชนพิธีกรรมการบวงสรวงเทวดาเป็นเครื่องมือที่คนในชุมชน มีการสร้างสัมพันธภาพที่ถูกต้องสร้างสรรค์และสอดคล้องกัน ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ คนกับสิ่งแวดล้อม คนกับคน และคนสร้างทัศนคติต่อตนเอง พร้อมกันกับความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับชุมชนซึ่งเป็นการสร้างพลังชุมชน ในการพัฒนาให้เกิดดุลยภาพโดยใช้ปัญญาเป็นตัวเชื่อมต่อไปในปัจจุบัน เป็นการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในพิธี อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยได้สะท้อนให้เห็นถึงการเคารพบูชาศาลพระภูมิเจ้าที่ในฐานะเป็นปรโตโฆสะ ปัจจัยภายนอกหรือสะพานที่จะไปสู่เป้าหมายที่แท้จริงของพระพุทธศาสนาคือการหลุดพ้นจากความทุกข์ (พระมหาปรีชา จนฺทธมฺโม (อุดมกัน), 2558)

3. อิทธิพลความเชื่อ เรื่องพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธในตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จากอดีตสู่ปัจจุบันนับได้ว่า มีอิทธิพล มีบทบาท ต่อการดำรงชีวิตของชาวไทยพุทธในตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เช่นเดิมไม่เปลี่ยนแปลง และดูเหมือนว่า จะมากกว่าครั้งอดีตเสียด้วยซ้ำ โดยการผสมผสาน ประเพณีดั้งเดิมอันเป็นของลัทธิศาสนาอื่น ด้วย พิธีกรรมบางอย่างในปัจจุบัน เช่น การเจิมประตูบ้านเรือน รถยนต์ แม้กระทั่งเครื่องบิน และการถือฤกษ์ยามในการกระทำกิจการต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งชาวไทยพุทธ ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ว่า อะไร คืออะไร ทำไมต้องเจิม แต่ชาวไทยพุทธในตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ก็เชื่อว่าพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ สามารถป้องกันอันตรายได้ ช่วยให้เกิดความสุข ความร่ำรวย ซึ่งทั้งหมดก็คือแนวความเชื่อที่ยังผิด หรือขัดต่อหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระเสาร์คำ ธมฺมวโร (ธิหล้า) เรื่อง การวิเคราะห์หลักจริยธรรมของเทวดาที่มีต่อสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า จริยธรรมของเทวดาจะเน้นพัฒนาชีวิต เอื้ออาทรต่อกัน สร้างสันติภาพต่อสังคมและธรรมชาติ จริยธรรมของเทวดามีคุณค่าต่อการศึกษาเรียนรู้ ต่อการเป็นแหล่งจริยธรรม กล่าวคือ การเจริญอนุสติ การเป็นมิตรกับป่า การสะเดาะเคราะห์ การบนบาน ความสุข คุณค่าเหล่านี้เป็นประโยชน์เกื้อกูลอย่างยิ่งแก่พุทธบริษัทผู้ปฏิบัติ เพราะเสริมสร้างกำลังใจ ให้ความหวัง ทำให้ผู้ปฏิบัติตามได้ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท มีสุคติเป็นที่ไปในเบื้องหน้าและพ้นทุกข์ในที่สุด ยิ่งกว่านั้น การเคารพบูชาศาลพระภูมิเจ้าที่ของชาวพุทธไทยเป็นการเน้นย้ำเชิงปัจจยาการให้เกิดความยำเกรงต่อปัจจัยรอบด้านด้วยการพึ่งพาอาศัยกันและกัน (พระเสาร์คำ ธมฺมวโร (ธิหล้า), 2560)

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การดำเนินชีวิตของชาวไทยพุทธในตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ในสังคมปัจจุบัน ล้วนมีเหตุการณ์ต่างๆ ทั้งดี และเลวร้าย รุมเร้าเข้ามาไม่ว่า จะเป็นภัยพิบัติ ทางธรรมชาติ ซึ่งภัยดังกล่าวนี้ ยังสามารถหาวิธีการแก้ไข และบรรเทาให้เบาบางลงได้ แต่ภัยที่ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของชาวไทยพุทธในตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา คือ ภัยที่เกิดจากความเชื่อ อันงมงาย โดยมีรากฐานมาจากความกลัว ความโลภ ความโกรธ และความหลง ของมวลมนุษยชาติเป็นภัยที่อันตรายที่สุด แก้ไขได้ยากที่สุด แต่หากแก้ได้ ก็จะพบกับความสุขที่ยิ่งใหญ่ที่สุดเช่นกัน ตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่สอนให้ใช้ สติ ปัญญา และเหตุผล แก้ไขปัญหา ในการดำเนินชีวิต เมื่อมีความทุกข์เกิดขึ้น ก็ให้รู้จักกำจัดความทุกข์ ความเดือดร้อน ด้วยการใช้ สติ ปัญญา และเหตุผล พิจารณาให้เห็นต้นเหตุ ของความทุกข์ แล้วแก้ไขที่ต้นเหตุให้ถูกทาง ไม่สอนให้เชื่อถือ แบบงมงาย ไร้เหตุผล ดังนั้น สถาบันที่เกี่ยวข้อง อาทิสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ก็ดี กระทรวง

วัฒนธรรมก็ดี กระทรวงศึกษาธิการก็ดี จึงจำเป็นต้องดำเนินการในด้านต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินชีวิตของชาวไทยพุทธในตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยดำเนินการด้านข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (1) ส่งเสริมให้ชาวไทยพุทธในตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ใช้ปัญญามากกว่า ศรัทธา ในการดำเนินชีวิต ในสังคมปัจจุบัน พยายามชี้แนะ ถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนาว่า มีหลักแห่งการพึ่งตนเอง ช่วยเหลือตนเอง และทุกอย่าง หากอยากได้ ต้องลงมือปฏิบัติตามอย่างถูกต้อง ตามทำนองคลองธรรม รู้จักความพอดี แห่งสภาวะความเป็นอยู่ของตน ไม่ควรฝืน หรือดิ้นรน ต้องการในสิ่งที่เกินความจำเป็น (2) รัฐบาลไม่ควรมอมเมาประชาชนด้วยวิธีการต่าง ๆ จนเกินไป เช่น ออกสลากกินแบ่งรัฐบาล เป็นต้น เพราะถือว่า ผิดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างมาก เมื่อประชาชน เกิดความหลงมัวเมา ในเรื่องดังกล่าวแล้ว ก็จะเกิดภาวะหลงตน กล่าวคือ ไม่ยอมลงมือทำการงาน หวังเพียงโชคลาภต่าง ๆ เป็นคนเกียจคร้าน ฉะนั้น หากรัฐบาล มีความปรารถนาดี ต่อความเจริญทางกาย และใจของประชาชนอย่างจริงจังแล้ว แม้ว่า การออกหวยบนดิน หรืออะไรก็ตาม ที่รัฐบาลได้จัดทำขึ้นนั้น ควรอยู่ในขอบเขตที่จำกัด กล่าวคือ รัฐบาลต้องมีนโยบายในเรื่องนี้อย่างจริงจัง เช่น ใครถูกรางวัล หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้าไปให้คำปรึกษา แนะนำในการใช้จ่ายทรัพย์สินว่า ควรลงทุนทำกิจการอะไรที่เหมาะสม เป็นต้น (3) เข้าไปดูแล และแนะนำในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา แก่ประชาชนทั่วไปว่า วิธีปฏิบัติพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีสวดนพเคราะห์ สวดภาณยักษ์ และพิธีปฏิบัติต่อพระภูมิเจ้าที่ ที่ถูกต้องเป็นอย่างไร และจะได้อะไร ที่มิใช่วัตถุสิ่งของ หลังจากการประกอบพิธีกรรมเหล่านั้นโดยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาที่แท้จริง **สำหรับการวิจัยครั้งต่อไป** การวิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธใน ตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ยังมีเรื่องที่ควรศึกษา วิเคราะห์ และวิจัยในเรื่องต่าง ๆ ของชาวไทยพุทธใน ตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา อยู่อีกมาก ดังนั้น ผู้วิจัย จึงได้เสนอแนะ หัวข้อ ของการทำวิจัยไว้ดังนี้ 1) การศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “ฤกษ์ยาม” ในทัศนะทางพระพุทธศาสนา 2) การศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องพิธีกรรมของชาวไทยพุทธ ตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 3) การศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเรื่อง “เปรต”ในทัศนะทางพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2538). *ศาสนพิธีสำหรับครูสอนวิชาพระพุทธศาสนา.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

บุญค้ำ ไชยพรหมวงศา. (2537). ตำนานและประเพณีชาวบ้าน. กรุงเทพฯ: แองแต์นาติอง นาลแปรส์.

บุญมี แท่นแก้ว. (2547). *ประเพณีและพิธีกรรมพระพุทธศาสนา.* กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

พฤฒาจารย์วิพุธโยคะ และ พราหมณ์เฒ่ามเหศักดิ์. (2547). *หลักการปลูกบ้านและการตั้งศาลต่างๆ* .กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ลานอโศก เพรส กรุ๊ป.

พระมหาปรีชา จนฺทธมฺโม (อุดมกัน). (2558). *ศึกษาความเชื่อการบวงสรวงเทวดาของชุมชนโคกหัวภู ตำบลเหล่าต่างคำ อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเสาร์คำ ธมฺมวโร (ธิหล้า). (2560). *การวิเคราะห์หลักจริยธรรมของเทวดาที่มีต่อสังคมไทย*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระอาทิตย์ อินฺทภตฺติโก (อินทรภักดี). (2561). *ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธในตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศึกษาความเป็นบุคคลต้นแบบของพระราชวีราภรณ์ (เสาร์ อภินนฺโท)

STUDY OF THE ROLE MODEL OF PHRA RAJAWIRAPHON (SAO ABHINANDO)

[1]พระครูสุตคุณาลงกรณ์ (ชาญณรงค์ กตคุโณ), [2]พระครูสุตคุณวรากร และ [3]อุดร จันทวัน

[1]Phrakhrusutakunalongkorn (Channarong Kunlawong), [2]PhraKhruSutakrunawarakorn and [3]Udon Chuntawan

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]channarong252518@gmail.com

Received: August 22, 2024; **Revised**: November 8, 2024; **Accepted**: December 30,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาสภาพทั่วไปของวัดศรีบุญเรือง ชุมชนบ้านติ้ว ตำบลกุดป่อง อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย 2) ศึกษาประวัติและผลงานของพระราชวีราภรณ์ (เสาร์ อภินนฺโท) และ 3) ศึกษาวิเคราะห์ความเป็นบุคคลต้นแบบของพระราชวีราภรณ์ (เสาร์ อภินนฺโท) การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 15 รูป/คน ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพทั่วไปของบริบทชุมชนบ้านติ้ว ตำบลกุดป่อง อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย วัดศรีบุญเรือง บ้านติ้ว ตั้งอยู่เลขที่ 257 บ้านติ้ว ถนนเจริญรัฐ ตำบลกุดป่อง อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย มีเนื้อที่ 8 ไร่ 1 งาน 82 ตารางวา โดยทางด้านทิศเหนือติดกับทางสาธารณประโยชน์ ทิศใต้ติดกับทางสาธารณประโยชน์ ทิศตะวันออกติดกับที่ดินชาวบ้าน และทิศตะวันตกติดกับถนนเจริญรัฐ วัดศรีบุญเรืองเป็นวัดที่มีความสำคัญต่อชุมชนบ้านติ้ว ด้วยสภาพที่ตั้งของวัดอยู่บริเวณใจกลางของชุมชน จึงส่งผลให้วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจและศูนย์กลางของชุมชน

---

[1] นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[2] อาจารย์ ดร. หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[3] อาจารย์ ดร. หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นับตั้งแต่อดีตเรื่อยมา 2)ประวัติและผลงานของพระราชวีราภรณ์ (เสาร์ อภินนฺโท) วัดศรีบุญเรือง ตำบลกุดป่อง อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย พระราชวีราภรณ์ (เสาร์ อภินนฺโท) สำเร็จการศึกษา น.ธ. เอก, ป.ธ. 7, พธ.บ., ศศ.ม. ปัจจุบันดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค 8 และเจ้าอาวาสวัดศรีบุญเรือง บ้านติ้ว ตำบลกุดป่อง อำเภอเมือง จังหวัดเลย ท่านเป็นพระมหาเถระที่มีปฏิปทาที่เรียบง่าย และ 3) ความเป็นบุคคลต้นแบบของพระราชวีราภรณ์ (เสาร์ อภินนฺโท) สรุปได้ดังนี้ 1) ต้นแบบด้านการปกครอง ท่านใช้หลักสามัคคีธรรมโดยมีหลักอปริหานิยธรรมเข้ามาบูรณาการในด้านการปกครอง 2) ต้นแบบด้านการศาสนศึกษา ท่านเป็นแบบอย่างในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ จัดการศึกษาทั้งแผนกธรรม แผนกบาลี แผนกสามัญศึกษา โดยมีหลักไตรสิกขาเข้ามาบูรณาการ 3) ต้นแบบด้านการศึกษาสงเคราะห์ ท่านเป็นแบบอย่างในการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม โดยมีหลักธรรมคือสังคหวัตถุเข้ามาบูรณาการ 4) ต้นแบบด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จัดให้มีชมรมฝึกพูด วิชาการเทศนา ส่งเสริมพระภิกษุสามเณรเรียนการเทศนาและการมีวัตรปฏิบัติที่ดีงาม 5) ต้นแบบด้านการสาธารณูปการ ท่านจะเป็นแบบอย่างในการพัฒนาวัดวาอารามของคณะสงฆ์จังหวัดเลย ยึดหลักการพัฒนาเสนาสนะควบคู่กับการพัฒนาบุคคลไปด้วย โดยมีหลักพรหมวิหารธรรม และ 6) ต้นแบบด้านการสาธารณสงเคราะห์ เป็นพระสงฆ์มีความเมตตา มีความเสียสละต่อส่วนรวม จัดโครงการวัดช่วยวัด โครงการผ้าป่าสภาสงฆ์ โครงการธรรมสัญจร

คำสำคัญ : บุคคลต้นแบบ, พระราชวีราภรณ์ (เสาร์ อภินนฺโท)

Abstract

This research aims to 1) study the general condition of Wat Sri BunRueang, Ban Tiw community, Kut Pong Subdistrict, Mueang Loei District, Loei Province, 2) examine the history and achievements of Phra Rajawiraphon (Sao Abhinando), and 3) analyze the exemplary qualities of Phra Rajawiraphon (Sao Abhinando). This study is qualitative in nature, employing in-depth interviews with 15 key informants. The researcher used interview forms as the data collection tool and performed content analysis on the collected data. The research results were as follows: 1) General Conditions of the Ban Tiew Community Context: Wat Sri Bunrueang, Ban Tiew, is located at 257 Ban Tiew, Charoen Rat Road, Kut Pong Subdistrict, Mueang Loei District, Loei Province, with an area of 8 rai, 1 ngan, and 82 square wah. The north side is adjacent to a public road, the south is adjacent to a public road, the east is next to villagers' land, and the west is next

to Charoen Rath Road. Wat Sri Bunrueang is an important temple for the Ban Tiew community, located in the heart of the community. As a result, the temple has been the center of the mind and community since the past. 2) History and Works of Phra Rajawiraphon (Sao Aphinantho): Phra Rajawiraphon (Sao Aphinantho) graduated with a B.A. Ek, P.D.7, B.A., and M.A. He currently holds the position of Advisor to the Ecclesiastical Region 8 and Abbot of Wat Sri Bunrueang, Ban Tiew, Kut Pong Subdistrict, Mueang Loei District, Loei Province. He is a senior monk with a simple manner. 3) Role Model of Phra Rajawiraphon (Sao Abhinando): (1) Governance: He used the principles of unity integrated with Aparihāniyadhamma. (2) Religious Education: He organized the study of Pariyattidhamma of the Sangha and education in the Dharma, Pali, and general education departments, integrating the Trisikkhā principles. (3) Welfare Education: He provided education focusing on cultivating morality and ethics, with Saṅgahavatthu principles integrated. (3) Propagation of Buddhism: He organized a speaking practice club, sermon studies, and encouraged monks and novices to study preaching and maintain good practices. (4) Public Utilities: He developed temples for the Sangha in Loei Province, adhering to the principles of development of facilities along with personal development, based on Brahmavihāra principles. (5) Public Welfare: As a merciful monk, he sacrificed for the public and organized temple projects, including the Sangha Robe Offering Project and the Dhamma Travel Project.

Keywords: Role model, Phrarajawiraphon (Sao Abhinanto)

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์มายาวนานมีสถาบันที่อยู่คู่บ้านคู่เมืองของคนไทยประกอบด้วย 3 สถาบัน คือ สถาบันชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะสถาบันศาสนาชาวไทยโดยส่วนมากได้นับถือพระพุทธศาสนามาเป็นเวลายาวนาน พระพุทธศาสนาจึงได้เข้ามีบทบาทสำคัญ ในการดำรงชีวิตของคนไทยมาทุกยุคทุกสมัย พระสงฆ์จึงมีบทบาทสำคัญที่จะทำหน้าที่เผยแผ่ความรู้ธรรมะให้แก่ประชาชนได้รับทราบได้เข้าใจ พระพุทธศาสนานอกจากเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ชนชาติไทยมีศิลปวัฒนธรรมที่เจริญก้าวหน้ามาในอดีตแล้ว ก็ยังคงเป็นสถาบันหลักของประเทศ และเป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมไทยในปัจจุบัน (พระมหาสมศักดิ์ สติสมฺปนฺโน, 2563 : 2)

บทบาทของพระพุทธศาสนานั้นได้มีต่อเนื่องมาอย่างยาวนาน พระพุทธศาสนามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีบทบาทในการกล่อมเกลาจิตใจ และอบรมคุณลักษณะนิสัยอันดีงามให้กับผู้คนในสังคมตลอดจนการให้ความอนุเคราะห์ที่เกี่ยวกับการบริหารสาธารณะตามความต้องการของประชาชนอีกทั้งมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาให้กับสังคมให้แก่ประเทศมาแล้วเป็นอย่างดี นอกจากนี้พระพุทธศาสนาโดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำที่สำคัญสูงมากต่อการดำรงชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวบ้านพร้อมกับการพัฒนาชุมชนกล่าวคือ บทบาทในการเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าและประกอบพิธีกรรมทางศาสนาให้แก่ชาวบ้านแล้วพระสงฆ์ยังให้การศึกษาแก่บุตรหลานของชาวบ้าน โดยการสั่งสอนและอบรมคุณธรรมและจริยธรรม เป็นต้น ในสังคมไทยมีการยอมรับนับถือพระสงฆ์เป็นผู้นำทางด้านจิตใจและเป็นศูนย์รวมความเคารพนับถือ เนื่องจากชาวบ้านเห็นว่าพระสงฆ์เป็นผู้ประพฤติธรรมมีความบริสุทธิ์ และเป็นผู้เสียสละบำเพ็ญตนเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยบริสุทธิ์ใจ และที่สำคัญที่สุด คือเชื่อว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญารอบรู้วิชาการต่างๆ เหนือกว่าชาวบ้าน สามารถเป็นที่ปรึกษาแนะนำชาวบ้านในการแก้ปัญหาต่างๆ ได้ (พระสุชาติ สุจิตฺโต, 2558)

พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทยและวิถีชีวิตของคนไทยที่มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาและการจัดระเบียบทางสังคมไทยในด้านต่างๆ ทั้งด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านวัฒนธรรม ด้านประเพณี จนถึงด้านการดำเนินชีวิตในประจำวัน โดยมีวัดเป็นหน่วยปฏิบัติการหลักของสถาบันพระพุทธศาสนา มีหน้าที่ถ่ายทอดวิชาการ ศีลธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ไปสู่ ดังนั้นวัดและชุมชนจะต้องสมานฉันท์ให้ความร่วมมือร่วมใจและประสานสัมพันธ์อยู่กันตลอดไป (พระมหายุทธพิชาญ โยธสาสโน, 2561 : 152)

พระสงฆ์เป็นศาสนทายาทที่พระพุทธเจ้าทรงประทานคำสอนคือธรรมจักรเป็นครั้งแรก ณ อิสิปตนมฤคทายวัน พระอัญญาโกณฑัญญะ หนึ่งในปัญจวัคคีย์เป็นอริยสงฆ์เกิดขึ้นในโลก ทำให้พระรัตนตรัยครบบริบูรณ์จากนั้นอีก 4 รูปก็บรรลุธรรมในเวลาต่อมา และเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จโปรดเวไนยสัตว์ได้มีผู้คนเลื่อมใสทูลขอบรรพชาอุปสมบทในพระธรรมวินัยมากมาย พระสงฆ์จึงเป็นบุคคลผู้พัฒนาตนตามรอยบาทพระศาสดา เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลกที่ได้สืบทอดคำสอนและเผยแผ่คำสอนสู่ประชาชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (ประพันธ์ ศุภษร, 2565 : 254) หน้าที่ของพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาล เทียบเคียงได้กับภาษาบาลีว่า “ธุระ” เพราะคำนี้มีความหมายว่าการทำหน้าที่ ดังนั้น หน้าที่จึงแบ่งได้ 2 อย่าง คือ หน้าที่ในการศึกษาคำสอนและปฏิบัติตามคำสอนเรียกว่าคันถธุระและวิปัสสนาธุระ เมื่อศึกษาคำสอนแล้วพระสงฆ์มีหน้าที่ในการเผยแผ่คำสอนเพื่อพัฒนาประชาชนต่อไป

พระราชวีราภรณ์ (เสาร์ อภินนฺโท) เป็นพระมหาเภระผู้ใหญ่ฝ่ายมหานิกาย ที่มีบทบาทสำคัญมากในการปกครองคณะสงฆ์ของจังหวัดเลย เคยดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดเลย เป็นเจ้า

อาวาสวัดศรีบุญเรือง บ้านติ้ว ตำบลกุดป่อง อำเภอเมือง จังหวัดเลย ปัจจุบันท่านดำรงตำแหน่งเป็นที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดเลยฝ่ายมหานิกาย (ปฐมพร จำปาอ่อน, 2566 : 117) ซึ่งท่านเป็นกำลังที่สำคัญในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและเป็นที่รักเคารพ ศรัทธาของพุทธศาสนิกชนทั่วไป นอกจากนี้พระราชวีราภรณ์ ยังมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและฆราวาสทั่วไป ดังจะเห็นได้จากบทบาทภาวะผู้นำด้านการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม ท่านเป็นพระที่มีความตั้งใจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ช่วยพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม โดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการพัฒนา บทบาทด้านการพัฒนาสังคม ได้แก่ การจัดการศึกษาทั้งแผนกสามัญและแผนกนักธรรมบาลีแก่พระภิกษุสามเณรภายในวัดศรีบุญเรืองและวัดในเขตใกล้เคียง รวมถึงการพัฒนาชุมชนและการสงเคราะห์ชุมชน ในด้านจิตใจด้วยการอบรมธรรมะเพื่อให้ประชาชนมีคุณธรรมประกอบ สัมมาอาชีพโดยชอบธรรม ส่วนในด้านการพัฒนาทางวัตถุได้ก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่มาทำบุญ ภายในวัดและทำกิจกรรมอื่นๆ ตลอดถึงการตกแต่งบริเวณภายในวัดให้เป็นสถานที่ร่มรื่นบางส่วนเป็นสวนหย่อมเพื่อให้ประชาชนได้เข้ามาพักผ่อน ตามที่พระมหาฤพนธ์ น้อยโนนงิ้ว (พระมหาฤพนธ์ น้อยโนนงิ้ว, 2549) ได้ทำการศึกษาเรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม กรณีศึกษาพระรัตนกวี รองเจ้าคณะจังหวัดเลยรูปที่ 1 ฝ่ายมหานิกาย ซึ่งผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่ายังมีประเด็นที่ยังไม่ครอบคลุมการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ซึ่งเป็นบทบาทสำคัญของพระราชวีราภรณ์ ที่ท่านได้ดำเนินการและสนองงานคณะสงฆ์อย่างเป็นรูปธรรมในขณะที่ท่านได้ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ ถือว่าเป็นพระมหาเถระที่สนองงานพระศาสนาและเป็นแบบอย่างที่ดีของคณะสงฆ์เป็นอย่างยิ่ง

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและผลงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้ทราบว่าพระราชวีราภรณ์ (เสาร์ อภินนฺโท) เป็นพระมหาเถระที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารกิจการคณะสงฆ์และพัฒนาชุมชนโดยเอาธุระของศาสนาเป็นสำคัญ จึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์ความเป็นบุคคลต้นแบบของพระราชวีราภรณ์ (เสาร์ อภินนฺโท) เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยมาเป็นแนวทางประยุกต์ใช้กับการบริหารงานพระศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดเลยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของวัดศรีบุญเรือง ชุมชนบ้านติ้ว ตำบลกุดป่อง อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย

2. เพื่อศึกษาประวัติและผลงานของพระราชวีราภรณ์ (เสาร์ อภินนฺโท) วัดศรีบุญเรือง ตำบลกุดป่อง อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย

3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเป็นบุคคลต้นแบบของพระราชวีราภรณ์ (เสาร์ อภินนฺโท) วัดศรีบุญเรือง ตำบลกุดป่อง อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการศึกษาข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แล้วการบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัย ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการวิจัย เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยและระบบงานวิจัย โดยการรวบรวมเอกสารงานวิจัย เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป ประวัติและผลงานของพระราชวีราภรณ์ (เสาร์ อภินนฺโท) ตามรูปแบบของการวิจัยเชิงเอกสาร (Document research) และการดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสาร ตามวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Documentary Analysis)

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเป็นบุคคลต้นแบบของพระราชวีราภรณ์ (เสาร์ อภินนฺโท) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่มีความเกี่ยวข้องและเคยสนองงานคณะสงฆ์ร่วมกับพระราชวีราภรณ์ (เสาร์ อภินนฺโท) แล้วนำบทสัมภาษณ์มาทำการสังเคราะห์ข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเพื่อศึกษารูปแบบความเป็นบุคคลต้นแบบของพระราชวีราภรณ์ (เสาร์ อภินนฺโท) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่มีความเกี่ยวข้องและเคยสนองงานคณะสงฆ์ร่วมกับพระราชวีราภรณ์ (เสาร์ อภินนฺโท) แล้วนำบทสัมภาษณ์มาทำการสังเคราะห์ข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์

4. กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ประกอบด้วย กลุ่มพระสังฆาธิการ กลุ่มคณะกรรมการชุมชน และกลุ่มนักวิชาการ โดยเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเกี่ยวข้องและเคยสนองงานคณะสงฆ์ร่วมกับ พระราชวีราภรณ์ ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดเลย โดยการใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) รวมทั้งสิ้น จำนวน 15 รูป/คน

5. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยจำแนกตามประเภทของกระบวนการวิจัย เป็น 4 หัวข้อ ได้แก่ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ลักษณะของเครื่องมือ และการตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

5.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้แบบแบบสัมภาษณ์ (Interview form) เป็นเครื่องมือในการวิจัยโดยแบบสัมภาษณ์ มีลักษณะแบบมีโครงสร้าง ซึ่งเป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open – ended) เพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์ได้เสนอแนวคิดและข้อเสนอแนะต่างๆ ได้อย่างอิสระ ประกอบด้วยประหลักสำคัญในการสัมภาษณ์ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ดังนี้

5.2 ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ โดยศึกษาเอกสารวิชาการ และจากงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ แนวคิดเกี่ยวกับภาพลักษณ์ อัตลักษณ์ โดยใช้เครื่องมือในการวิจัย 3 รูปแบบ ประกอบด้วย 1) การศึกษาเชิงเอกสาร 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก

5.3. การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ตามระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย จำนวน 5 เดือน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้ในกระบวนการทำงานวิจัย ตลอดจนได้ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อศึกษาสภาพทั่วไปร่วมกับชุมชน

6. การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนการวิจัย ได้แก่

6.1 การวิเคราะห์และสรุปข้อมูลจากการศึกษาเชิงเอกสาร

6.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

6.3 การวิเคราะห์ สังเคราะห์และสรุปผลจากการวิจัย

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปของบริบทชุมชนบ้านติ้ว ตำบลกุดป่อง อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย

ประวัติความเป็นมาของวัดศรีบุญเรือง วัดศรีบุญเรือง บ้านติ้ว ตั้งอยู่เลขที่ 257 บ้านติ้ว ถนนเจริญรัฐ ตำบลกุดป่อง อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย มีเนื้อที่ 8 ไร่ 1 งาน 82 ตารางวา โดยทางด้านทิศเหนือติดกับทางสาธารณประโยชน์ (ถนนเจริญรัฐ ซอยบุญเจริญ) ทิศใต้ติดกับทางสาธารณประโยชน์ (ถนนเจริญรัฐ ซอย 6) ทิศตะวันออกติดกับที่ดินชาวบ้าน และทิศตะวันตกติดกับถนนเจริญรัฐ ตั้งแต่ พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา วัดศรีบุญเรืองได้รับการพัฒนาต่อเนื่องอย่างเป็นลำดับ มีการบูรณปฏิสังขรณ์และสร้างศาสนสถานต่าง ๆ เพิ่มเติม วัดศรีบุญเรืองในสมัยของพระเดชพระคุณพระราชวีราภรณ์จึงเป็นช่วงเวลาที่วัดเป็นศูนย์รวมทั้งด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดเลย ด้านการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร และเป็นศูนย์รวมศรัทธาและศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านติ้ว นอกจากนี้วัดแห่งนี้ยังมีบทบาทในการสงเคราะห์สังคมและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตอยู่เสมออีกด้วย

2. ประวัติและผลงานของพระราชวีราภรณ์ (เสาร์ อภินนฺโท) วัดศรีบุญเรือง ตำบลกุดป่อง อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย

พระราชวีราภรณ์ (เสาร์ อภินนฺโท) ท่านเป็นพระมหาเถระที่มีข้อวัตรปฏิบัติที่เคร่งครัดในระเบียบวินัย แต่อยู่อย่างเรียบง่าย สมถะ ไม่ถือยศถาบรรดาศักดิ์ เข้าหาง่าย และเป็นพระเถระที่มีเมตตาธรรมต่อลูกศิษย์เป็นอย่างมาก แม้ท่านจะมีอายุมาก แต่ข้อวัตรปฏิบัติของสงฆ์ท่านจะรักษาและปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างของพระเณร โดยเฉพาะกิจวัตร 10 อย่าง ท่านจะสอนลูกศิษย์เสมอเวลาที่ท่านได้รับนิมนต์ไปเป็นพระอุปัชฌาย์บวชลูกหลาน โดยเมื่อบวชมาแล้วต้องปฏิบัติกิจวัตรของสงฆ์ในเบื้องต้นคือ 1) ลงอุโบสถ 2) บิณฑบาตเลี้ยงชีพ 3) สวดมนต์ไหว้พระ 4) กวาดอาวาสวิหารลานพระเจดีย์ 5) รักษาผ้าครอง 6) อยู่ปริวาสกรรม 7) โกนผมปลงหนวดตัดเล็บ 8) ศึกษาสิกขาบทและปฏิบัติพระอาจารย์ 9) เทศนาบัติ 10) พิจารณาปัจจเวกขณะทั้ง 4 เป็นต้นกิจวัตร 10 อย่างเหล่านี้ เป็นกิจใหญ่ควรที่พระภิกษุสามเณรจะต้องศึกษาให้ทราบความชัดและจำไว้เพื่อปฏิบัติสมควรแก่สมณสารูปแห่งตน

3. ศึกษาความเป็นบุคคลต้นแบบของพระราชวีราภรณ์ (เสาร์ อภินนฺโท) วัดศรีบุญเรือง ตำบลกุดป่อง อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย

ผลการวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ศึกษาความเป็นบุคคลต้นแบบของพระราชวีราภรณ์ (เสาร์ อภินนฺโท) สรุปได้ดังนี้

1. ต้นแบบด้านการปกครอง ท่านใช้หลักในการปกครองของคณะสงฆ์ในจังหวัดเลย โดยยึดหลักสามัคคีธรรม โดยเป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย กฎหมาย ข้อบังคับ คำสั่ง ประกาศของมหาเถรสมาคมหรือตามพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะผู้ปกครองต่างๆ จำเป็นที่จะต้องดำเนินการสอดส่องดูแล รักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อความสามัคคีของหมู่คณะ โดยมีหลักอปริหานิยธรรมเข้ามาบูรณาการในด้านการปกครอง เพราะว่าเป็นหลักธรรมที่ช่วยทำให้เกิดความเจริญในหมู่คณะ

2. ต้นแบบด้านการศาสนศึกษา ท่านเป็นแบบอย่างในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ทั้งแผนกธรรม แผนกบาลี แผนกสามัญศึกษา รวมทั้งการส่งเสริมพระภิกษุสงฆ์สามเณรให้ศึกษาพระปริยัติธรรมทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดแย้งต่อพระธรรมวินัยและการศึกษาอื่นๆ ที่สมควรแก่สมณะเพศ โดยมีหลักไตรสิกขาเข้ามาบูรณาการ เพราะว่าเป็นหลักธรรมที่เป็นใหญ่หรือเป็นหัวใจที่สำคัญทางด้านการศึกษา ประกอบไปด้วย ศีล การฝึกฝนอบรมพัฒนาตน สมาธิ การมีจิตใจที่แน่วแน่มีความตั้งมั่นต่อการเรียนรู้ ปัญญา การเพิ่มพูนความรู้ของตนอยู่เสมอ

3. ต้นแบบด้านการศึกษาสงเคราะห์ ท่านเป็นแบบอย่างในการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและการจัดการศึกษาในการเตรียมความพร้อมให้แก่เยาวชนทั้งหลาย

4. ต้นแบบด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ท่านจะเป็นแบบอย่างในการประกาศพระศาสนา เป็นพระนักเทศน์ธรรมกถึกที่มีความรู้รอบด้านทั้งด้านปริยัติ และปฏิบัติ เป็นแบบอย่างใน

การประกาศพระพุทธศาสนาเพื่อให้ประชาชนได้รับทราบในทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

5. ต้นแบบด้านการสาธารณูปการ ท่านจะเป็นแบบอย่างในการพัฒนาวัดวาอารามของคณะสงฆ์จังหวัดเลย โดยจะพัฒนาเสนาสนะควบคู่กับการพัฒนาบุคคลไปด้วย การดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของเจ้าอาวาสด้านอื่นๆ เพื่อเป็นการพัฒนา การดูแล การทำนุบำรุงรักษาสาธารณสมบัติของวัด รวมทั้งการรักษาและการก่อสร้างศาสนวัตถุในวัด โดยมีหลักพรหมวิหารธรรมเข้ามาบูรณาการทางด้านการสาธารณูปการ

6. ต้นแบบด้านการสาธารณสงเคราะห์ ท่านเป็นมหาเถระที่มีความเมตตาเสียสละเพื่อส่วนรวมมาก ด้านการสาธารณสงเคราะห์ท่านจะดำเนินงานช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย

อภิปรายผล

ผู้วิจัยมีประเด็นที่น่าสนใจสามารถนำมาอภิปรายได้ ดังนี้

1. สภาพทั่วไปของบริบทชุมชนบ้านติ้ว ตำบลกุดป่อง อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย วัดศรีบุญเรือง บ้านติ้ว ตั้งอยู่เลขที่ 257 บ้านติ้ว ถนนเจริญรัฐ ตำบลกุดป่อง อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย มีเนื้อที่ 8 ไร่ 1 งาน 82 ตารางวา โดยทางด้านทิศเหนือติดกับทางสาธารณประโยชน์ (ถนนเจริญรัฐ ซอยบุญเจริญ) ทิศใต้ติดกับทางสาธารณประโยชน์ (ถนนเจริญรัฐ ซอย 6) ทิศตะวันออกติดกับที่ดินชาวบ้าน และทิศตะวันตกติดกับถนนเจริญรัฐวัดศรีบุญเรืองเป็นวัดที่มีความสำคัญต่อชุมชนบ้านติ้วด้วยสภาพที่ตั้งของวัดอยู่บริเวณใจกลางของชุมชน จึงส่งผลให้วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจและศูนย์กลางของชุมชนนับตั้งแต่อดีตเรื่อยมา นอกจากนี้วัดศรีบุญเรือง บ้านติ้ว ยังมีความสำคัญต่อการคณะสงฆ์เมืองเลยอีกด้วย เนื่องจากเป็นสถานที่จำพรรษาของพระเถระชั้นผู้ใหญ่ พระสังฆาธิการของจังหวัดเลยหลายรูป นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น พระราชวีรมุนี (ชำนิ ฉนฺโน ป.ธ. 5) อดีตเจ้าคณะจังหวัดเลย รูปแรก พระราชวีราภรณ์ (เสาร์ อภินนฺโท ป.ธ. 7) อดีตเจ้าคณะอำเภอเมืองเลย รูปที่ 3 อดีตเจ้าคณะจังหวัดเลย รูปที่ 4 ปัจจุบันดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดเลย พระครูสิริบุญญาภิวัฒน์ (พรสวรรค์ อุปาจนฺโท ป.ธ. 5) อดีตเจ้าคณะอำเภอเมืองเลย รูปที่ 4 พระครูปริยัติวรากร (สุวิมล อาจารคุตฺโต ป.ธ. 4) อดีตเจ้าคณะอำเภอเมืองเลย รูปที่ 7 พระครูสุตคุณาลงกรณ์ (ชาญณรงค์ กตคุโณ ป.ธ. 5) รองเจ้าคณะอำเภอเมืองเลย พระครูปฏิภาณวรกิจ (จำนง ปฏิภาโณ) ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลกกดู่ เป็นต้น

สรุปได้ว่า ตั้งแต่ พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา วัดศรีบุญเรืองได้รับการพัฒนาต่อเนื่องอย่างเป็นลำดับ มีการบูรณปฏิสังขรณ์และสร้างศาสนสถานต่าง ๆ เพิ่มเติม วัดศรีบุญเรืองในสมัยของพระเดชพระคุณพระราชวีราภรณ์จึงเป็นช่วงเวลาที่วัดเป็นศูนย์รวมทั้งด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดเลย ด้านการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร และเป็นศูนย์รวมศรัทธาและศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านติ้ว นอกจากนี้วัดแห่งนี้ยังมีบทบาทในการสงเคราะห์สังคมและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตอยู่เสมออีกด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสุริยา อภิวฑฺโน ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระเทพวิทยาคม (หลวงพ่อคูณ ปริสุทฺโธ)” พบว่า การบริหารกิจคณะสงฆ์ด้านการปกครองภายในวัดเป็นแบบพ่อปกครองลูก ได้ยึดหลักธรรมาธิปไตย อคติ 4 พรหมวิหาร 4 ด้านการศึกษา ได้ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาของพระภิกษุสามเณรในฝ่าย พระปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลี และฝ่ายสามัญ โดยมอบทุนการศึกษา สร้างอาคารสถานที่เรียน เป็นต้น ด้านการเผยแผ่ ด้วยการแสดงธรรม ด้านสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ ท่านได้ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติและพระพุทธศาสนามากมาย

2. ประวัติและผลงานของพระราชวีราภรณ์ (เสาร์ อภินนฺโท) วัดศรีบุญเรือง ตำบลกุดป่อง อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย พระราชวีราภรณ์ มีนามเดิมว่า เสาร์ บุญพิมพ์ เกิดเมื่อวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2477 ตรงกับวันอังคาร ขึ้น 4 ค่ำ เดือนหก ปีจอ (อย่างไรก็ตามในงานบุญที่วัดศรีบุญเรืองครั้งหนึ่งพระเดชพระคุณเคยกล่าวต่อญาติโยมไว้ว่า แท้จริงแล้วท่านเกิดเมื่อวันที่ 17 เมษายน ไม่ใช่วันที่ 10 มีนาคม) ณ บ้านหนองตาด หมู่ 4 ตำบลสิงห์โคก อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นบุตรคนโตของนายเบ้า บุญพิมพ์ และนางสุด บุญพิมพ์ จากพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน 6 คน ในวัยเด็กหลวงปู่ได้เข้าศึกษาในระดับประถม ณ โรงเรียนวัดบ้านดงมัน ตำบลสิงห์โคก อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด จนสำเร็จการศึกษาในระดับประถมปีที่ 4 เมื่อ พ.ศ. 2488 และไม่ได้ศึกษาต่อ ในช่วงนี้ท่านได้ช่วยเหลือกิจการงานบ้านของครอบครัวมาโดยตลอด จนกระทั่งอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ ได้เข้าอุปสมบทเป็นพระภิกษุ เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2497 ตรงกับวันจันทร์ ขึ้น 15 ค่ำ เดือนหก ปีมะเมีย เวลา 13.00 น. ณ พัทธสีมาวัดอรัญญวาสี บ้านดงมัน ตำบลสิงห์โคก อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด มีพระครูเกษตรธรรมวิจิตร (พระสมุห์สอน) วัดหัวหนองแวง อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูรินทร์ วัดอรัญญวาสี อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระครูแก้ว โกวิโท วัดเหล่ากลาง อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้รับฉายาทางธรรมว่า “อภินนฺโท” ด้านประวัติการศึกษาของพระราชวีราภรณ์ ท่านเป็นพระนักพัฒนา และนักการศึกษา จะเห็นได้ว่าท่านไฝ่รู้ไฝ่เรียนอยู่ตลอดเวลา โดยไม่มีความย้อท้อต่อการศึกษา เป็นแบบอย่างด้านการศึกษาของพระภิกษุสามเณรจังหวัดเลย โดยท่านมีประด้านการศึกษา ดังนี้ 1) พ.ศ. 2502 สอบได้ นักธรรมชั้นเอก 2) พ.ศ. 2534 สอบได้เปรียญธรรม 7 ประโยค 3) พ.ศ. 2548 สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี 4) พ.ศ. 2555

สำเร็จการศึกษาปริญญาโท และการศึกษาพิเศษที่ท่านสนใจเป็นพิเศษคือ การเทศน์แหล่ทำนองอีสาน และเทศนาโวหารธรรมาสน์เดียว ด้านประวัติด้านตำแหน่งของพระราชวีราภรณ์ ที่ท่านได้รับการแต่งตั้งนั้นจะเห็นได้ว่าท่านเป็นพระนักพัฒนา เอาธุระพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ จึงได้รับการแต่งตั้งจากผู้บังคับบัญชาให้ดำรงตำแหน่งที่สำคัญมากมาย เป็นเจ้าอาวาสวัดศรีบุญเรือง เป็นผู้จัดการโรงเรียนวัดศรีบุญเรืองปริยัติศึกษา และเป็นที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค 8 ด้านประวัติด้านสมณศักดิ์ที่ได้รับพระราชทานของพระราชวีราภรณ์ ท่านเป็นพระสังฆาธิการที่สนองงานคณะสงฆ์โดยไม่รู้จักคำว่าเหน็ดเหนื่อย เอาใจใส่ในงานพระศาสนา ภาระงานคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน และบริหารพัฒนาวัดจนมีความเจริญรุ่งเรือง และยังได้เป็นธุระในการสั่งสอนพระภิกษุสามเณร และประชาชนทั่วไปให้เข้าใจในหลักของพระพุทธศาสนา จนได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นราช ในราชทินนามที่ พระราชวีราภรณ์ ตรีปิฎกวราลงกรณ์ มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2550

พระราชวีราภรณ์ (เสาร์ อภินฺโท) หรือในนามของลูกศิษย์จะเรียกท่านว่าหลวงปู่ใหญ่ มีข้อวัตรปฏิปทาที่เรียบง่าย อยู่แบบสมถะ เข้าหาง่าย ไม่ถือตัว ไม่ถือยศศักดิ์ สามารถเข้าหาท่านได้ตลอดเมื่อมีข้อปรึกษาหารือ ท่านเป็นเถระที่ความเมตตามาก โดยจะเห็นได้จากการที่ท่านได้ส่งเสริมสนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรในอารามได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งทางโลก และทางธรรม ซึ่งท่านมองว่าการศึกษาคือการพัฒนาคน พัฒนาประเทศชาติ การศึกษาจะทำให้คนมีโอกาสในการทำงาน ยิ่งเป็นคนอิสานลูกหลานที่ชาวบ้านมาฝากให้บวชเรียนแล้ว ท่านจะคอยอบรมสั่งสอนให้เป็นคนขยันหมั่นเพียร มีระเบียบวินัย เอาใจใส่ในการศึกษาเล่าเรียน เพื่ออนาคตของตนเอง ในช่วงที่ท่านมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ ท่านจะออกตรวจเยี่ยมวัดต่างๆ ในเขตปกครองอยู่เป็นประจำ โดยเฉพาะวัดที่อยู่ตามชนบทและตามแนวชายแดน ถึงจะเดินทางไกลหรือลำบากแค่ไหน ท่านก็ไปเยี่ยมให้กำลังใจพระภิกษุสามเณรอยู่เป็นประจำ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระกฤตพจน์ สุทฺธิจิตฺโต (หวานดี) ได้ศึกษาบทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคมในจังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามอายุ พรรษาที่อุปสมบท สมณศักดิ์ วุฒิการศึกษาทางโลกและวุฒิการศึกษาทางธรรม ประชากรเป็นเจ้าอาวาสพำนักประจำอยู่ที่วัดที่ตั้งอยู่ในจังหวัดสมุทรปราการ พ.ศ. 2545 พบว่าพระสงฆ์ที่มีบทบาทด้านการเผยแผ่ธรรมะอยู่ในระดับน้อย เจ้าอาวาสในจังหวัดสมุทรปราการ มีบทบาทในการพัฒนาสังคม ด้านการปกครองมากกว่าด้านอื่นตามลำดับ การเป็นผู้นำที่ดีต้องมีธรรมะ ความอดทน เสียสละ และยุติธรรม ยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครอง มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความรู้ ฟังเหตุและผล ความคิดเห็นของผู้อื่นเพื่อนำความคิดเห็นเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับการพัฒนาสังคมแต่ละด้าน ให้มีประสิทธิภาพให้มากขึ้น นอกจากนี้ควรเน้นในการนำ

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ให้ประชาชนได้ทราบและเข้าใจ สามารถนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ทำให้เกิดความสงบสุขแก่ตนเองและสังคมช่วยแก้ปัญหาในด้านต่างๆได้

3. ศึกษาความเป็นบุคคลต้นแบบของพระราชวีราภรณ์ (เสาร์ อภินนฺโท) วัดศรีบุญเรือง ตำบลกุดป่อง อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย คือ 1. ต้นแบบด้านการปกครอง ท่านใช้หลักในการปกครองของคณะสงฆ์ในจังหวัดเลย โดยยึดหลักสามัคคีธรรม โดยเป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย กฎหมาย ข้อบังคับ คำสั่ง ประกาศของมหาเถรสมาคมหรือตามพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช 2. ต้นแบบด้านการศาสนศึกษา ท่านเป็นแบบอย่างในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ทั้งแผนกธรรม แผนกบาลี แผนกสามัญศึกษา รวมทั้งการส่งเสริมพระภิกษุสงฆ์สามเณรให้ศึกษาพระปริยัติธรรมทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดแย้งต่อพระธรรมวินัย 3. ต้นแบบด้านการศึกษาสงเคราะห์ ท่านเป็นแบบอย่างในการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา 4. ต้นแบบด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ท่านจะเป็นแบบอย่างในการประกาศพระศาสนา เป็นพระนักเทศน์ธรรมกถึกที่มีความรู้รอบด้านทั้งด้านปริยัติ และปฏิบัติ เป็นแบบอย่างในการประกาศพระพุทธศาสนาเพื่อให้ประชาชนได้รับทราบในทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย 5. ต้นแบบด้านการสาธารณูปการ ท่านจะเป็นแบบอย่างในการพัฒนาวัดวาอารามของคณะสงฆ์จังหวัดเลย โดยจะพัฒนาเสนาสนะควบคู่กับการพัฒนาบุคคลไปด้วย การดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของเจ้าอาวาสด้านอื่นๆ เพื่อเป็นการพัฒนา การดูแล การทำนุบำรุงรักษาสาธารณสมบัติของวัด 6. ต้นแบบด้านการสาธารณสงเคราะห์ ท่านเป็นมหาเถระที่มีความเมตตาเสียสละเพื่อส่วนรวมมาก ด้านการสาธารณสงเคราะห์ท่านจะดำเนินงานช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เช่น โครงการวัดช่วยวัด โครงการผ้าป่าสภาสงฆ์ หรือโครงการจัดวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน การให้วัดเป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่างๆ การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก มีถนน การช่วยเหลือผู้ยากไร้ การช่วยเหลือผู้ป่วยติดเตียง ท่านเป็นพระสงฆ์ที่เอาใจใส่ในงานพระศาสนา มุ่งพัฒนาสังคมประเทศชาติ และพระศาสนาเป็นสำคัญ เป็นแบบอย่างที่ดีแก่คณะสงฆ์จังหวัดเลย ทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติ ถือได้ว่าท่านเป็นต้นแบบของพระสงฆ์ที่มีภูมิรู้ ภูมิธรรม ทั้งทางโลกและทางธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาปัญญา สุขสงค์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี พระพิศาลธรรมพาที (พระอาจารย์พะยอม กลฺยาโณ)” ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ที่มีบทบาทเกื้อกูลอย่างสำคัญต่อการพัฒนาสังคมทั้ง 6 ด้านคือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์ การฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและ

การแก้ปัญหามลภาวะ จนเป็นที่ยอมรับของสังคมโดยทั่วไปซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาสังคมทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยสามารถสรุปเรื่อง ศึกษาความเป็นบุคคลต้นแบบของพระราชวีราภรณ์ (เสาร์ อภินนฺโท) ด้านได้ดังนี้

ความเป็นบุคคลต้นแบบของพระราชวีราภรณ์ (เสาร์ อภินนฺโท) สรุปได้ดังนี้ 1) ต้นแบบด้านการปกครอง ท่านใช้หลักสามัคคีธรรมโดยมีหลักอปริหานิยธรรมเข้ามาบูรณาการในด้านการปกครอง 2) ต้นแบบด้านการศาสนศึกษา ท่านเป็นแบบอย่างในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ จัดการศึกษาทั้งแผนกธรรม แผนกบาลี แผนกสามัญศึกษา โดยมีหลักไตรสิกขาเข้ามาบูรณาการ 3) ต้นแบบด้านการศึกษาสงเคราะห์ ท่านเป็นแบบอย่างในการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม โดยมีหลักธรรมคือสังคหวัตถุเข้ามาบูรณาการ 4) ต้นแบบด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จัดให้มีชมรมฝึกพูด วิชาการเทศนา ส่งเสริมพระภิกษุสามเณรเรียนการเทศนา และการมีวัตรปฏิบัติที่ดีงาม 5) ต้นแบบด้านการสาธารณูปการ ท่านจะเป็นแบบอย่างในการพัฒนาวัดวาอารามของคณะสงฆ์จังหวัดเลย ยึดหลักการพัฒนาเสนาสนะควบคู่กับการพัฒนาบุคคลไปด้วย โดยมีหลักพรหมวิหารธรรม และ 6) ต้นแบบด้านการสาธารณสงเคราะห์ เป็นพระสงฆ์มีความเมตตา มีความเสียสละต่อส่วนรวม จัดโครงการวัดช่วยวัด โครงการผ้าป่าสภาสงฆ์ โครงการธรรมสัญจร

เอกสารอ้างอิง

ปฐมพร จำปาอ่อน. (2566). *ประวัติวัดศรีบุญเรืองและชุมชนบ้านติ้ว.* เลย: โลโก้ไทย.

ประพันธ์ ศุภษร. (2565). *พระพุทธศาสนาเถรวาท.* พระนครศรีอยุธยา: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหายุทธพิชาญ โยธสาสโน. (2561). *บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนตำบลปรือ อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์.*วารสารมหาจุฬาคชสาร, 9(2), 152.

พระมหาฤพนธ์ น้อยโนนงิ้ว. (2549). *ศึกษาเรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม กรณีศึกษาพระรัตนกวี รองเจ้าคณะจังหวัดเลยรูปที่ 1 ฝ่ายหมานิกาย.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

พระมหาสมศักดิ์ สติสมฺปนฺโน. (2563). *สัมมนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์.* เลย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย.

พระสุชาติ สุจิตฺโต. (2558). *ศึกษาหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในอำเภอหนองหิน จังหวัดเลย.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธวิธีการจัดการความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษา ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

BUDDHIST METHODS FOR MANAGING STRESS OF EDUCATIONAL INSTITUTION ADMINISTRATORS IN PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE

[1]พระมหาบัณฑิต ปณฺฑิตเมธี, [2]พระมหาภราดร ภูริสฺสโร, [3]พระมหาถาวร ถาวรเมธี และ [4]พระมหาปัญญา ปญฺญาสิริ

[1] Phramaha Bundit punditametee [2] Phramaha Pharadon Bhurissaro

[3]Phramaha Thaworn Thawaramatee [4] Phramaha PanYa Panyasiri

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1] bundit.cha@mcu.ac.th

Received: August 25, 2024; **Revised**: November 2, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ภาวะความเครียดของของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ3) เพื่อนำเสนอพุทธวิธีจัดการความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้แก่ การวิเคราะห์เอกสาร รูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์

[1] อาจารย์ ดร. คณบดี คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[2] อาจารย์ ดร. หัวหน้าภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[3] ผู้อำนวยการกองกลาง สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[4] ผู้อำนวยการกองคลังและทรัพย์สิน สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้อมูลแบบพรรณนาตามสาระสำคัญของประเด็นการสัมภาษณ์จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา พร้อมทั้งนำเสนอโดยวิธีการพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า 1.ภาวะความเครียดของของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีมากมายถึง 17 ประการ สามารถส่งผลกระทบ 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) ส่งผลกระทบต่อร่างกายตนเอง 2).ส่งผลกระทบต่อจิตใจตนเอง 3.ส่งผลกระทบต่อคนรอบข้าง และ4.ส่งผลกระทบต่อกิจกรรมการบริหารสถานศึกษา 2. แนวทางการจัดการความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การจัดการความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จะมีหลายวิธีที่สามารถลดความเครียด ละลายความเครียด และแก้ไขปัญหาความเครียดลงไปได้ไม่มากก็น้อย ก็ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บริหารนั้น ๆ ที่จะจัดการความเครียดอย่างไร ภาวะความเครียดที่เกิดขึ้นจะต้องเลือกใช้วิธีการให้เหมาะสมกันสถานการณ์นั้น ๆ เพราะมีแนวทางถึง 24 ประการ และ3) พุทธวิธีจัดการความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาระบุไว้มากมายแต่จะมีการกล่าวถึงมากที่สุดเพียง 3 หลักเท่านั้นประกอบด้วย หลักพรหมวิหารธรรมที่ต้องการให้ผู้บริหารสถานศึกษามีหลักการปฏิบัติและพฤติกรรมของความเป็นนักบริหารแบบมืออาชีพให้มากขึ้น หลักไตรลักษณ์ที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเปิดมุมมองและทัศนคติต่อการจัดการเครียดผ่านหลักสัจจะธรรมของชีวิตประกอบด้วย อนิจจัง ตำแหน่งไม่สามารถคงอยู่กับตนเองตลอดไปได้ต้องรู้จักการเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสม ทุกขัง ทุกอย่างทุกกิจกรรม ทุกพฤติกรรมล้วนแต่เป็นทุกข์แทบทั้งสิ้น แต่ผู้บริหารศึกษาจะทำอย่างไรให้ปรับเปลี่ยนความทุกข์เป็นความท้าทายใหม่ และอนัตตา ทุกอย่างควรรู้จักปล่อยวางให้มากที่สุด และหลักอริยสัจ 4 เป็นหลักการใหญ่ในฐานะเครื่องมือขุดค้นปัญหาและตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น การกำหนดและสำรวจสาเหตุของความเครียดที่เกิดขึ้น การกำหนดเป้าหมายการทำงานเพื่อการบรรลุหรือแก้ไขความเครียด และแนวทางการแก้ไขปัญหาความเครียดทั้งที่รุนแรงมาก และรุนแรงน้อยก็ตาม

คำสำคัญ : พุทธวิธี, การจัดการความเครียด, ผู้บริหารสถานศึกษา.

Abstract

The research aims to 1) study and analyze the stress of school administrators in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, 2) study the stress management approach of school administrators in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, and 3) present Buddhist methods for stress management of school administrators in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. The researcher used qualitative research methods, including document analysis, in-depth interviews, and descriptive data analysis based on the main points of

the interview. The data was then analyzed using content analysis and presented using descriptive methods. The research results found that 1. There were 17 types of stress among school administrators in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, which could affect 4 types of people: 1) affecting their own bodies, 2) affecting their own minds, 3) affecting people around them, and 4) affecting school administration activities. 2.The stress management approach of school administrators in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province found that there were many methods for stress management of school administrators in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province that could reduce stress, dissolve stress, and solve stress problems to some extent. It depended on the ability of each administrator to manage stress. The stress that occurs must be selected in a way that is appropriate for each situation because there are 24 approaches. 3) Buddhist methods for managing stress of school administrators in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province found that school administrators stated many but only 3 principles were mentioned the most, consisting of the principle of the Brahmavihara Dhamma that requires school administrators to have more principles of practice and behavior of being a professional administrator. The principle of the three characteristics that school administrators must open their perspectives and attitudes towards stress management through the principles of the truth of life, consisting of Anicca, position cannot be with oneself forever, must know appropriate changes, Dukkha, everything, every activity, every behavior is almost all suffering. But how can school administrators change suffering into new challenges? And Anatta, everything should know how to let go as much as possible. And the principle of the Four Noble Truths is a major principle as a tool for digging up problems and being aware of the impacts that occur, determining and exploring the causes of stress that occur, setting work goals to achieve or resolve stress, and guidelines for resolving stress problems, whether very severe or not.

Keywords: Buddhist methods, stress management, school administrators.

บทนำ

ผู้บริหารสถานศึกษา เป็นผู้บริหารสูงสุดในสถานศึกษานั้น ๆ เป็นผู้ควบคุมการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ และต้องมีความสามารถที่จะปรับตัวได้อย่างดีให้ทันการเปลี่ยนสังคมในยุคโลกาภิวัฒน์ ซึ่งผู้บริหารนั้นจะต้องจัดการการศึกษาให้เป็นไปในแนวทางที่เหมาะสมกับสภาพความ

ต้องการทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรมของประเทศ อันจะเป็นการสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่สังคมและประเทศชาติ ซึ่งปัจจุบันการบริหารสถานศึกษาเป็นภารกิจที่สำคัญของทุกรัฐบาล เนื่องจากการศึกษาเป็นการพัฒนาทุนมนุษย์และการพัฒนาคนในชาติให้มีคุณภาพ มีความรู้ ความสามารถและอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขในสังคมในฐานะพลเมืองและพลโลกที่มีศักยภาพ ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบันและอนาคต ส่งผลให้เกิดปัญหาเชิงคุณภาพอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในระบบการศึกษาของไทยหลายประการ ดังเช่น ปัญหาศักยภาพด้านการแข่งขัน ในเวทีระดับชาติและนานาชาติปัญหาการขาดแคลนบุคลากรที่มีคุณภาพ ตลอดจนปัญหาความล้มเหลวในการปฏิรูปการศึกษา ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษา ต้องจัดการศึกษาตามวิสัยทัศน์แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2560-2579) ที่ว่า “คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2566) เพราะการเรียนรู้เป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (วิชัย ตันศิริ, 2543) จะเป็นรากฐานสำหรับช่วยให้คนสามารถก้าวไปถึงความสุขความเจริญทั้งปวง ทั้งแก่ตนเองและส่วนรวม

จากสภาวการณ์เปลี่ยนแปลงของสังคมในศตวรรษ์ที่ 21 เป้าหมายของการจัดการศึกษาจึงมุ่งเน้นที่การพัฒนาคนและสังคมเป็นหลัก ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนองค์การเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดและสอดคล้องกับความคาดหวังของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาคนในสังคม ให้เป็นผู้ที่มีทั้งความรู้ ทักษะและความเชี่ยวชาญในอาชีพตามที่สังคมต้องการ ซึ่งกระบวนการ พัฒนาดังกล่าวจำเป็นต้องใช้ความรู้ ความสามารถ และการร่วมมือร่วมใจของบุคลากรในองค์การเป็นสำคัญ โดยเฉพาะการบริหารจัดการสถานศึกษาของไทยส่วนใหญ่ยังใช้การบริหารในระบบราชการ มีการใช้อำนาจ ใช้กฎระเบียบอย่างเคร่งครัด กำหนดกรอบและหน้าที่ของบุคลากรในการทำงานไว้อย่างชัดเจน ซึ่งทำให้บรรลุผลได้ในระดับหนึ่ง แต่บ่อยครั้งทำให้เกิดความขัดแจ้งในบทบาทเชิงวิชาการที่ต้องการอิสระและความหลากหลายทางความคิด แต่ถูกจำกัดด้วยกรอบหรือระเบียบปฏิบัติของระบบราชการ ส่งผลให้บุคลากรในองค์การทำงานได้ไม่เต็มตามศักยภาพ คนเก่งเกิดความท้อแท้ และเป็นที่มาของปัญหา “สมองไหล” ดังนั้น การจัดการกับปัญหาและความท้าทายที่จะตามมา คือ การสร้างคุณภาพการศึกษาที่สามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงและผลิตพลเมืองที่เข้มแข็ง ช่วยแก้ไขวิกฤติความขัดแย้ง และพัฒนาประเทศที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนคนส่วนใหญ่ได้ ตามเจตนารมณ์ของการปฏิรูปการศึกษาปัจจุบัน (ประชาไท, 2566)

ดังนั้น ผู้บริหารจึงต้องใช้กระบวนการบริหารจัดการและกลยุทธ์ ตลอดจนภาวะผู้นำที่เหมาะสม จึงเป็นบ่อเกิดแห่งความเครียดขึ้นทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ โดยเฉพาะทางด้านจิตใจ

จะแสดงออกในหลายรูปแบบ เช่น ความกดดัน (Pressure) ความคับข้องใจ (Frustrartion) ความขัดแย้ง (Conflict) และความวิตกกังวล (Anxiety) เป็นต้น (กุลธิดา สุภาคุณ, 2555 : 5) กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ได้แบ่งสาเหตุของความเคียดออกเป็น 3 สาเหตุ คือ 1) สาเหตุจากร่างกาย ที่เรียกว่า “ร่างกายเครียด” 2) สาเหตุจากจิตใจ และ 3) สาเหตุจากสภาพแวดล้อม (กรมสุขภาพจิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและสถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2539) นอกจากนี้ถ้าเกิดความเครียดแล้ว อาจจะมีการแสดงออกทั้งทางด้านวาจาและร่างกาย เช่น ทางด้านวาจา อาจจะเปล่งผรุสวาจาออกมาโดยไม่ได้ตั้งใจ คือ วาจาหยาบมีลักษณะดังนี้ คือ 1. ด่า พูดกดให้เขาต่ำลง 2. ประชด พูดแสร้งยกให้เขาสูงเกิน 3. กระทบ พูดให้เจ็บใจโดยอ้อมค้อม 4. แดกดัน พูดด้วยอาการกระแทกกระทั้น (พจนานุกรมแปลไทย-ไทย ราชบัณฑิตยสถาน, 2566) ส่วนทางด้านร่างกาย ถ้าผู้บริหารสถานศึกษาเกิดความเครียดและไม่มีการลดความเครียดจะส่งผลเสียต่อสุขภาพทางจิต ผิดปกติก่อให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บตามมา เช่น โรคทางเดินอาหาร โรคปวดศีรษะไมเกรน โรคปวดหลัง โรคความดันโลหิตสูง โรคหลอดเลือดสมอง โรคหัวใจ ตับอักเสบจากการติดสุรา ถุงลมโป่งพองจากการติดบุหรี่ โรคภูมิแพ้ โรคหอบหืด ภูมิคุ้มกันต่ำลง เป็นหวัดง่าย และโรคมะเร็ง (โรงพยาบาลไทยนครินทร์, 2566) สุดท้ายอาจจะกลายเป็นโรคประสาท จากผลกระทบของภาวะความเครียดที่มีต่อการทำงานซึ่งเป็นพฤติกรรมที่พบเห็นได้บ่อย ได้แก่ ไม่อยากทำงาน เบื่องาน ทำงานผิดพลาดบ่อย ๆ ประสิทธิภาพในการทำงานลดลง ทำงานไปวัน ๆ ไม่คิดถึงความก้าวหน้าไม่คิดพัฒนาหรือสร้างสรรค์งาน ขาดงานหรือมาสายบ่อย ๆ คิดอยากเปลี่ยนงานไม่มีความพอใจในการทำงาน ขาดความสนใจในสิ่งแวดล้อม ไม่อยากเข้าสังคม (อุทัย ภูมิประมาณ, 2564 : 2)

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลาง และเป็นเขตเศรษฐกิจอุตสาหกรรมที่สำคัญ โดยมีผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดมีมูลค่าสูงเป็นอันดับ 3 ของประเทศ และมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน เคยมีชื่อเสียงในฐานะเป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจังหวัดเดียวในประเทศไทยที่ไม่มีอำเภอเมือง แต่มีอำเภอพระนครศรีอยุธยาเป็นศูนย์กลางการบริหารจัดการด้านต่าง ๆ ชาวบ้านโดยทั่วไปนิยมเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า "กรุงเก่า" หรือ "เมืองกรุงเก่า" ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 75 กิโลเมตร มีคำขวัญประจำจังหวัดว่า “ราชธานีเก่า อู่ข้าวอู่น้ำ เลิศล้ำกานท์กวี คนดีศรีอยุธยา เลอคุณค่ามรดกโลก” ปัจจุบันจังหวัดพระนครศรีอยุธยาประกอบด้วย 16อำเภอ 209 ตำบล มีพื้นที่ 2,556.640 ตร.กม. (987.124 ตร.ไมล์) มีประชากร 820,417 คน มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวนทั้งสิ้น 158 แห่ง แบ่งออกเป็นองค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, เทศบาลนคร 1 แห่ง คือ เทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา, เทศบาลเมือง 5 แห่ง, เทศบาลตำบล 30 แห่ง, และองค์การบริหารส่วนตำบล 121 แห่ง (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2566)

การที่ต้องรับมือกับความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษา ความเครียดจากภาระหน้าที่ในสถานศึกษา และการดำเนินชีวิต อาจจะส่งผลต่อสุขภาพจิตเป็นโรคซึมเศร้า กรมสุขภาพจิต พบว่าปัญหาสุขภาพจิตที่กำลังคุกคามคนไทยในปัจจุบัน อันดับแรก คือ ความเครียด รองลงมา คือ ซึมเศร้า (กรมสุขภาพจิต, 2552) หากสุขภาพจิตมีปัญหาแล้วการดำเนินชีวิตจะไม่ราบรื่นและภาระงานที่ทำก็จะไม่ประสบผลสำเร็จ ซึ่งในทางพระพุทธศาสนากล่าวว่า จิตฺเตน นียติ โลโก จิตฺเตน ปริกสฺสติ จิตฺตสฺส เอกธมฺมสฺส สพฺเพว วสมนฺวคู แปลว่า โลกถูกจิตนำไป ถูกจิตชักไป, สัตว์ทั้งปวงไปสู่อำนาจแห่งจิตอย่างเดียว. (สำ.ส. (ไทย) 15/54.) หรือทำนองเดียวกับ คำว่า “จิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว” ล่าสุดองค์การอนามัยโลก หรือ WHO ได้รณรงค์ให้เกิดการตระหนักถึงความสำคัญของสุขภาพจิต และปัญหาการเจ็บป่วยทางจิต รวมไปถึงการส่งเสริม ป้องกันปัญหาสุขภาพจิตและสร้างช่องทางการเข้าถึงบริการสุขภาพจิตให้ครอบคลุมทั่วโลก สำหรับในประเทศไทยปัจจุบันมี ข้อมูลที่สะท้อนว่าคนไทยมีปัญหาสุขภาพจิตสูงขึ้นในทุกๆ ปี กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข โดยคลินิกจิตเวชและยาเสพติด เผยว่า ในปี 2565 มีผู้ป่วยเข้ารับการรักษาสุขภาพจิตแบบผู้ป่วยนอกจำนวน 22,481 ราย ส่วนใหญ่จากอาการ โรคจิต ซึมเศร้า วิตกกังวล (Workpointtoday, 2023) นอกจากนี้ สวนดุสิตโพล มหาวิทยาลัยสวนดุสิต เผยผลสำรวจ "ความเครียดของคนไทย ณ วันนี้" โดยทำการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนทั่วประเทศ จำนวนทั้งสิ้น 1,358 คน ระหว่างวันที่ 16-18 กันยายน 2563 พบว่าด้านส่วนตัว พบว่าประชาชนมีความเครียด การทำงาน 40.43% สุขภาพ โรคภัยไข้เจ็บ 27.19% เรื่องในครอบครัว บุตรหลาน คู่ครอง 25.09% การเรียน 16.58% และการคบเพื่อน 13.19% (Mono News, 2023) จะเห็นได้ว่า ความเครียดเกิดจากการทำงานมากที่สุด ดังนั้น ถ้าคนเราเกิดความเครียดขึ้น ควรหาวิธีลดหรือควบคุมความรุนแรงของความเครียดด้วยการกระทำบางอย่างในหลายรูปแบบ หากคนเรามีวิธีแก้เครียดที่เหมาะสม ความเครียดที่เกิดขึ้นจะอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งเป็นความเครียดที่ช่วยให้บุคคลมีพัฒนาการที่ดี สามารถปรับตัวได้ และประสบความสำเร็จในการทำงาน แต่ในทางตรงกันข้ามความเครียดที่เกิดในระดับสูงและมีความต่อเนื่องเป็นเวลานานหรืออาจเป็นผลจากการที่บุคคลไม่สามารถเผชิญภาวะเครียดได้อย่างเหมาะสม จะก่อให้เกิดผลเสียตามมาได้

จะเห็นได้ว่าหลักธรรมและวิธีการของพระพุทธศาสนาสามารถประยุกต์ใช้อย่างเป็นระบบ หากนำหลักธรรมมาบูรณาการณ์กับพฤติกรรมความเครียดของคนไทย โดยเฉพาะของผู้บริหารสถานศึกษา หลักธรรมสามารถสร้างภูมิป้องกันไม่ให้จิตตกอยู่ในภาวะเครียดได้ สามารถลดภาวะความเครียดซึ่งจะเป็นประโยชน์ด้านวิชาการและการนำมาใช้ในชีวิตประจำวันของคนทั่วไปได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาค้นคว้า เรื่องพุทธวิธีการจัดการความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยการนำหลักพุทธธรรม สำหรับแก้ความเครียด ด้วยพละ 4 ด้วยพุทธวิธีการจัดการความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษา ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ภาวะความเครียดของของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3. เพื่อศึกษาพุทธวิธีจัดการความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการเก็บข้อมูลโดยการใช้เทคนิควิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) ดังนี้

2. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารระดับผู้อำนวยการโรงเรียนขนาดใหญ่ 3 คน ผู้บริหารระดับรองผู้อำนวยการโรงเรียนขนาดใหญ่ 3 คน ผู้บริหารระดับผู้อำนวยการโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ 5 คน ผู้บริหารระดับรองผู้อำนวยการโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ 10 คน รวม 21 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ผู้วิจัยจึงขอจำแนกตามประเภทของกระบวนการวิจัย เป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา จึงมีวิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการ วิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลได้แก่ การจดบันทึก ถ่ายภาพ และการสังเกตการณ์แบบส่วนร่วม เป็นต้น ตลอดจนการวิเคราะห์แบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัย โดยมีขั้นตอนการวิจัย แบ่งเป็น 5 ช่วงคือ 1) การพัฒนาโจทย์วิจัยและนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ 2) เตรียมทีมคน และสร้างความเข้าใจกับสถานศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้อง 3) เก็บรวบรวมข้อมูลบริบทสถานศึกษา และสภาพปัญหาสถานศึกษา 4) การสัมภาษณ์เชิงลึกต่อบุคคล และ 5) สรุปผลและจัดทำรายงานการวิจัย ฉบับสมบูรณ์

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การวิเคราะห์และสรุปข้อมูลจากการศึกษาเชิงเอกสาร ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้นัยสำคัญของค่าในข้อมูลมาวิเคราะห์หาแนวคิดที่ปรากฏขึ้นตามประเด็นที่กำหนดและสรุปตามประเด็นของกรอบการวิจัย

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์โดยการจำแนกถ้อยคำหรือข้อความที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแสดงความคิดเห็นแล้วนำมาวิเคราะห์ ตีความ และสังเคราะห์

3.3 การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปผลจากการวิจัย การวิเคราะห์ สังเคราะห์และสรุปผลจากการวิจัยทั้งจากผลการทำวิจัย ผลจากแบบสอบถาม ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิผู้ให้ข้อมูลสำคัญ อย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยใช้วิธีการประมวลสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ทั้งหมดอีกครั้งเพื่อปรับปรุงการวิจัยให้เกิดความสมบูรณ์ถูกต้อง และเชื่อถือได้

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง พุทธวิธีการจัดการความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

1. ภาวะความเครียดของของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่าความเครียดที่เกิดขึ้นสามารถประมวลภาพได้ถึง 17 ประการ ประกอบด้วย 1) ความรับผิดชอบหน้าที่นอกเหนือจากงานหลัก 2) นโยบายเร่งด่วนจากหน่วยงานต้นสังกัด 3) การประเมินต่าง ๆ ทั้งของตนเองและของสถานศึกษา 4) ภาระงานเยอะเกินไป 5) ความเครียดจากผู้ใต้บังคับบัญชา หรือความไม่สัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและผู้บริหาร 6) สภาพอากาศที่ร้อนอบอ้าวในห้องทำงาน 7) ความเครียดจากความคาดหวังในผลงาน 8) ความเครียดจากการบริหารด้านการเงิน การบริหารงานพัสดุ งานบริหารทั่วไป และงานบริหารทรัพยากรบุคคล 9) วัฒนธรรมองค์กร 10) ครอบครัว 11) การต่อต้านการเปลี่ยนแปลงของบุคลากร 12) ความกดดันจากสภาพพื้นที่สถานศึกษา 13) ความเครียดเรื่องสุขภาพ 14) ความเครียดจากสภาพความขัดแย้งของบุคลากร 15) ความไม่ร่วมมือจากชุมชนใกล้เคียง 16) การอบรมมากเกินไป และ17)ความคาดหวังจากการบริหารงานวิชาการ ทั้ง 17 ประการข้างต้นสามารถส่งผลกระทบ 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) ส่งผลกระทบต่อร่างกายตนเอง 2).ส่งผลกระทบต่อจิตใจตนเอง 3.ส่งผลกระทบต่อคนรอบข้าง และ4.ส่งผลกระทบต่อกิจกรรมการบริหารสถานศึกษา

2. แนวทางการจัดการความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์มีแนวทางมากมายที่สามารถระบายความเครียดและทำให้ความเครียดลดลงถึง 24 ประการ ได้แก่ 1) การพูดคุย ปรึกษาเพื่อนร่วมงาน ครูและเพื่อนผู้บริหาร 2) การพักเบรก เดินออกจากโต๊ะทำงาน ให้ผ่อนคลายจากงานเร่งด่วน 3) การฟังเพลงและออกกำลังกายหลังเลิกงาน 4) การพักผ่อนให้เพียงพอเพื่อทำสมองให้ปลอดโปร่ง 5) การจัดการตารางการทำงาน หากมีงานเร่งด่วน 6)การทานอาหารที่มีรสหวาน 7) การทำบัญชีงบประมาณรายรับ

รายจ่ายให้ชัดเจนขึ้น 8)การไม่นำงานที่ค้างไปทำต่อที่บ้าน 9)การนั่งทบทวนความคิดและความรู้สึกของตนเอง 10)การทำกิจกรรมอย่างอื่น ๆ เพื่อให้ได้พักและผ่อนคลาย 11) การหาที่นั่งสงบ ๆ พักผ่อน 12)การลดความคาดหวังในเรื่องราวต่าง ๆ 13)การขอคำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญด้านเอกสารการประเมิน 14)การจัดพื้นที่ผ่อนคลายความตึงเครียด 15)การสร้างบรรยากาศที่ดีในสถานที่ทำงาน 16)การจัดการแก้ไขต้นตอของปัญหา 17) การปรับปรุงวิถีชีวิตของตัวเองให้เหมาะสมกับการทำงาน 18) การแชร์ปัญหากับเพื่อนร่วมงานหรือครูที่ไว้ใจได้ 19)การปล่อยวางสิ่งที่อยู่นอกเหนือจากการควบคุม 20)เมื่อมีสถานการณ์ปัญหาเกิดขึ้นกับเพื่อนร่วมงาน กับครู กับนักเรียน 21)การฝึกสมาธิเพื่อปรับอารมณ์ให้พร้อมสำหรับการบริหารสถานศึกษา 22)การดื่มน้ำสามารถช่วยลดระดับฮอร์โมนที่กระตุ้นความเครียด 23)เมื่อเกิดความเครียดให้พกยาดม ยาอม ยาหม่อง หรือยาหอม และ24)ผู้บริหารโรงเรียนจึงต้องควบคุมความเครียดของตัวเอง

3. พุทธวิธีจัดการความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ผู้ให้การสัมภาษณ์นำเสนอการจัดการความเครียดผ่านกลยุทธ์ที่สามารถนำไปสู่กระบวนการสร้างกลไกและจัดการความเครียดได้ เรียกว่า กลยุทธ์การจัดการความเครียดทั่วไป ประกอบด้วย 1)การรับรู้และยอมรับความเครียด 2) ระบุสาเหตุของความเครียด 3)แผนการพัฒนากลยุทธ์การจัดการความเครียด 4)การฝึกฝนกลยุทธ์การจัดการความเครียด 5)การประเมินความคืบหน้าของคุณ 6)การนอนหลับให้เพียงพอ 7)กินอาหารที่มีประโยชน์ 8)การออกกำลังกายเป็นประจำ 9)การหลีกเลี่ยงคาเฟอีนและแอลกอฮอล์ 10)การใช้เวลากับคนที่คุณรัก 11)การทำกิจกรรมที่ทำให้คุณมีความสุข 12) ขอความช่วยเหลือเมื่อจำเป็น

ส่วนหลักพุทธธรรมที่มักถูกกล่าวถึงมากที่สุดและนำไปสู่การอธิบายวิธีการในการจัดการความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ประกอบด้วย 3 หลัก คือ

1. หลักพรหมวิหารธรรมกับการความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า 1) หลักเมตตา สามารถทะลายความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษาได้นั้นก็ด้วยการปรับคุณลักษณะของผู้นำและผู้ตามให้สอดคล้องกันผ่านวัฒนธรรมองค์กรการอยู่ร่วมกันเป็นพี่น้องหรือเพื่อนร่วมงานที่ปราศจากความขัดแย้งใด ๆ แม้ว่าจะมีความคิดเห็นต่าง ๆ ก็เพื่อเสริมสร้างกระบวนการทำงานให้ดีขึ้น 2) หลักกรุณา เสริมสร้างความเข้าใจในวิถีการจัดการปัญหาที่ส่งผลเสียต่อองค์กรไปมากมายผ่านการบริหารจัดการแบบความเข้าใจให้มากที่สุดและกระตุ้นความขัดแย้งให้กลายเป็นพลังความสามารถในการพัฒนาตนเอง พัฒนางาน และพัฒนาองค์กรได้อย่างเข้มแข็ง 3) หลักมุทิต การแสดงความยินดีให้กับบุคลากรจึงต้องปรับที่ทุกคนสามารถได้รับเหมือน ๆ กันให้มากที่สุด หรือมีโอกาสที่จะประสบผลสำเร็จในหน้าที่การงานเท่า ๆ กัน และ

ทุกครั้งที่เกิดความสำเร็จ ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องแสดงออกทุกครั้งโดยไม่ละเว้นบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่จะทำให้เกิดความด้อยค่าตนเอง และ4) หลักอุเบกขา การวางตัวเป็นกลางมิได้เป็นการวางตนเองให้เฉยเมยต่อทุกสิ่ง แต่ควรวางไว้ในสิ่งที่ตนเองปฏิบัติได้ยากหรือยากเกินกว่าตนเองจะปฏิบัติได้ก็ควรปรับวิธีการบริหารใหม่

2. หลักไตรลักษณ์กับการความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า 1) หลักอนิจจัง การคิดแบบลดความกดดันลงไปและลดความคาดหวังลงไปได้มาก เพราะมีความเข้าใจต่อชีวิตทางการบริหารสถานศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงที่จะต้องเกิดขึ้นในไม่ช้าจึงสามารถลดความเครียดลงไปได้ 2) หลักทุกขัง ผู้บริหารมองว่าทุกอย่างล้วนแล้วแต่เป็นทุกข์เพราะต้องทำสิ่งต่าง ๆ ตามบทบาทหน้าที่โดยไม่ได้วางระบบการบริหารจัดการสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพจะกลายเป็นปัญหาส่งผลกระทบต่อความเครียดของคนจำนวนมาก และ3)หลักอนัตตา หลักการป้องกันการถลำตัวไปสู่แรงกัดดันจำต้องเรียนรู้แนวทางการป้องกันตนเองจากความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่ให้เกิดการยึดติดต่อสิ่งแวดล้อมภายนอก แต่ควรรู้จักการวางตนเองไว้ให้ถูกต้องกับสิ่งแวดล้อมเหล่านั้น ๆ ได้ ด้วยคิดไว้เสมอว่า ตำแหน่ง เงินทอง เกียรติยศและบทบาทหน้าที่ดังกล่าวเป็นเพียงสมมติที่ตนเองจำต้องละวางข้างหลัง ตนเองเพียงเจ้าของชั่วคราวเท่านั้น

3. หลักอริยสัจ 4 กับการความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า 1) ความทุกข์ ขั้นตระหนักรู้ถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องในปัญหาของโรงเรียนว่ามีลักษณะปัญหาและส่งผลกระทบต่อโรงเรียนหรือตัวบุคคลอย่างไรที่สามารถทำให้เกิดแรงจูงใจสำหรับการแก้ไขปัญหานั้น ๆ ให้หมดไป 2) หลักสมุทัย เครื่องมือการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาภายในโรงเรียนบางอย่างสามารถแก้ไขได้ บางอย่างไม่สามารถแก้ไข ในฐานะผู้บริหารสถานการณ์อาจจำต้องเลือกการแก้ไขปัญหาที่สามารถแก้ไขได้ไปก่อนเพื่อให้ปัญหาบางอย่างสงบลงไปและลดความเครียดและความกดดันจากฝ่ายต่าง ๆ 3) หลักนิโรธ การกำหนดเป้าหมายจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างมากต่อการดับความเครียดทุกระดับตั้งแต่ระดับเล็ก ๆ น้อย ๆ ไปจนถึงความเครียดระดับใหญ่ ๆ จะกลายเป็นเรื่องง่าย ๆ หากจิตใจสามารถละวางลงไปบ้างบางส่วนไม่ยึดถือภาระงานที่หนักจนเกินความพอดีต่อศักยภาพของตนเอง และองค์กร และ4) มรรค (หนทางสู่การดับทุกข์) การปฏิบัติตามมรรคมีองค์ 8 คือ แนวทางที่นำไปสู่การดับทุกข์ ได้แก่ (1) สัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ) การมีความเข้าใจในสัจธรรมและการตระหนักรู้ถึงความจริงของชีวิต และชีวิตในการเป็นผู้บริหารสถานศึกษา (2) สัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ) การมีจิตใจที่ปลอดจากความพยาบาทและความต้องการในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อองค์กร (3) สัมมาวาจา (การพูดชอบ) การพูดจาที่ไม่ทำร้ายครูและนัก รวมทั้งคำพูดนั้นต้องเป็นประโยชน์ สร้างสรรค์ต่อการพัฒนางาน พัฒนาคน และพัฒนาสถาบันได้ก็ด้วยการใช้วาจาที่ก่อให้ความสามัคคีกันในองค์กร (4) สัมมากัมมันตะ (การกระทำชอบ

หรือการปฏิบัติงานที่ถูกต้อง หรือการกระทำที่ไม่ทำร้ายตนเองและผู้อื่นทั้งทางกาย ทางวาจา และทางจิตใจ หรือ พฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาทั้งหมดจะต้องไม่ก้าวล่วงทั้งตนเองและผู้อื่น ไม่ก่อความเดือดร้อนกายใจของผู้อื่น ๆ (5) สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีพชอบ) การทำงานหรือประกอบอาชีพที่สุจริต เพราะบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นอาชีพที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนจำนวนมาก อันตั้งอยู่ในฐานะผู้ที่สังคมให้การยอมรับ นับถือ และให้เกียรติอย่างมาก (6) สัมมาวายามะ (ความเพียรชอบ) ความพยายามในการทำความดีและละเว้นความชั่ว โดยทั้งดีและชั่วเป็นเหรียญคนละด้านที่ต้องใช้สติปัญญาในการเลือกปฏิบัติตามเจตนาของผู้บริหารสถานศึกษานั้น ๆ (7) สัมมาสติ (การระลึกชอบ) การมีสติรู้ตัวในทุกขณะและอยู่กับปัจจุบัน โดยปกติการระลึกไว้เสมอว่าตนเองเป็นผู้บริหารสถานศึกษาย่อมต้องรักษาไว้ซึ่งเกียรติและศักดิ์ศรี มิให้ถูกทำลายด้วยความผิดพลาดใด ๆ และต้องพัฒนาองค์กร พัฒนานักเรียนไปก้าวไปสู่ความพร้อมในการเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรู้และความดีให้ได้ และ(8) สัมมาสมาธิ (การตั้งใจชอบ) การฝึกสมาธิเพื่อให้จิตใจสงบและมีความมั่นคงต่อภาระงานที่ปฏิบัติอยู่อย่างจดจ่อต่อคุณภาพของงาน สามารถฝึกหัดดัดนิสัยตนเองทั้งด้านวิชาการ วิชาชีวิต วิชาการบริหารองค์กร วิชาธรรม

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง พุทธวิธีจัดการความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้ดำเนินการอภิปรายผลการวิจัยใน 3 ส่วน ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้ คือ

1. ภาวะความเครียดของของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ภาวะความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษามีมากถึง 17 ประการสามารถส่งผลกระทบ 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) ส่งผลกระทบต่อร่างกายตนเอง 2).ส่งผลกระทบต่อจิตใจตนเอง 3.ส่งผลกระทบต่อคนรอบข้าง และ4.ส่งผลกระทบต่อกิจกรรมการบริหารสถานศึกษา ทั้งนี้เพราะบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษามีความคาดหวังที่จะต้องตอบสนองต่อหน่วยงานต้นสังกัด ต่อครูและบุคลากรทางการศึกษา ต่อนักเรียน และต่อชุมชนใกล้เคียงทำให้ต้องแบกรับภาระไว้ ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารสถานศึกษาขาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็กย่อมมีความเครียดคล้าย ๆ กัน สอดคล้องกับงานวิจัยของคุณศักดิ์ ศรีลำไพ (2549) วิจัยเรื่อง “ความเครียดต่อการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 3” พบว่า ระดับความเครียดต่อการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวม แตกต่างกัน และโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดกลางผู้บริหารโรงเรียนมีความเครียดไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของดารารัตน์ ศรีโรจน์ศิลป์ (2561 : 47) ได้ทำวิจัย เรื่อง “ความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม” พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาที่มี เพศ อายุ วุฒิการศึกษา

ประสบการณ์ในการทำงาน และวิทยฐานะต่างกันมีระดับความเครียดไม่แตกต่างกัน แต่ถึงอย่างไรก็ตามผลการวิจัยบางเรื่องก็กล่าวแย้งในข้อค้นพบว่า เช่น ธีรวัฒน์ ศิริวิโรจนกุล และกานต์ เนตรกลาง (2564 : 58) วิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการความเครียดในการปฏิบัติงาน ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3” พบว่า ระดับความเครียดในการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านลักษณะงาน และสอดคล้องกับงานวิจัยของศักดิ์ชัย ภู่เจริญ (2560 : 94) วิจัยเรื่อง “การศึกษาความเครียดจากการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา” พบว่า ระดับความเครียดจากการทำงานของผู้บริหารในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ เพราะสภาพแวดของพื้นที่วิจัยมีความแตกต่างกัน เช่น บางพื้นที่ของสถานศึกษาที่วิจัยอยู่ในเขตชนบท และบางพื้นที่อยู่ในเขตเมืองทำให้ผลการวิจัยมีความแตกต่างกัน

2. แนวทางการจัดการความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า แนวทางการจัดการความเครียดมีมากมายที่สามารถระบายความเครียดและทำให้ความเครียดลดลงถึง 24 ประการโดยสรุปออกเป็นกลุ่ม ๆได้ดังนี้ 1) กลุ่มที่อาศัยบุคคลในการปรึกษาและการช่วยเหลือ 2) กลุ่มที่ต้องอาศัยเครื่องมือหรือวิธีการ 3) กลุ่มการจัดการเกี่ยวกับภาระงาน และกลุ่มเกี่ยวกับการจัดการตนเอง ทั้งนี้เพราะแนวทางการจัดการความเครียดดังกล่าวมีจำนวนมากเพราะการจัดการความเครียดของแต่บุคคลจะไม่เหมือนกัน รวมทั้งความชื่นชอบในวิธีการก็แตกต่างกัน โดยอาศัยกิจกรรมปฏิบัติเป็นหลักสำคัญที่ส่งผลให้สามารถลดความเครียด สอดคล้องกับงานวิจัยของดารารัตน์ ศรีโรจน์ศิลป์ (2561 : 47) วิจัยเรื่อง “ความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม” พบว่า การลดความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย ควรส่งเสริม และสนับสนุนระบบการจัดการที่ดีในสถานศึกษา การจัดทำโครงการที่เกี่ยวข้องกับการผ่อนคลาย ความเครียด ควรลดความซ้ำซ้อนของงาน เพื่อให้สะดวกต่อการปฏิบัติงาน ยึดการเรียนการสอนเป็นสำคัญ ควรหากิจกรรมทำเมื่อเกิดความเครียด อาทิ การออกกำลังกาย หรือทำกิจกรรมช่วยเหลือผู้อื่น และสอดคล้องกับงานวิจัยของคุณศักดิ์ ศรีลำไพ (2549) วิจัยเรื่อง “ความเครียดต่อการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 3” พบว่า แนวทางการลดความเครียดต่อการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านสภาพแวดล้อมของงาน ควรวิเคราะห์งานและจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังพยายามลดภาระและความรับผิดชอบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับงาน แบ่งตารางเวลาให้เหมาะสมกับงาน และสอดคล้องกับงานวิจัยของธีรวัฒน์ ศิริวิโรจนกุล และกานต์ เนตรกลาง (2564 : 58) วิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการความเครียดในการปฏิบัติงาน ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3” พบว่า แนวทางการจัดการ

ความเครียดในการปฏิบัติงาน พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีการวางแผนก่อนการดำเนินงาน มีการจัดระบบงาน จัดลำดับความสำคัญในแต่ละงาน สร้างความชัดเจนในบทบาทหน้าที่ กระจายความรับผิดชอบให้กับบุคลากร สร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างเพื่อนร่วมงาน รู้จักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง วางโครงสร้างการบริหารงานในองค์กรให้มีความเหมาะสม และต้องรู้จักการบริหารเวลาอย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับงานวิจัยของศักดิ์ชัย ภู่เจริญ (2560 : 94) วิจัยเรื่อง “การศึกษาความเครียดจากการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา” พบว่า ผู้บริหารควรมีการวางแผน การจัดแบ่งเวลาให้เหมาะสมกับงานที่รับผิดชอบ ศึกษาเรียนรู้งานที่รับผิดชอบให้เข้าใจงานอย่างแท้จริง และเมื่อเกิดความเครียดจากการทำงาน การแก้ไข ผู้บริหารควรพิจารณาหาสาเหตุแห่งความเครียดว่าเกิดจากสาเหตุใด ในบางกรณีอาจต้องขอคำแนะนำจากผู้บังคับบัญชา หรือผู้มีประสบการณ์ในเรื่องนั้น ๆ และควรหากิจกรรมผ่อนคลายความเครียด เช่น งานอดิเรก กิจกรรมนันทนาการ เล่นกีฬา ท่องเที่ยว นั่งสมาธิ เป็นต้น

3. พุทธวิธีจัดการความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า จากการสัมภาษณ์ทำให้เห็นหลักพุทธธรรมที่ถูกกล่าวถึงไว้ประกอบด้วย 3 หลัก ได้แก่ 1) หลักพรหมวิหารธรรม อันเป็นหลักที่กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะต้องวางตนไว้อย่างเหมาะสมกับกับตำแหน่งนักบริหาร 2) หลักไตรลักษณ์ อันเป็นหลักที่สะท้อนถึงความเชื่อมโยงระหว่างตนเอง ตำแหน่งและการยอมรับของผู้อื่นโดยเฉพาะ ครู บุคลากรทางการศึกษา นักเรียนและชุมชนใกล้เคียง และ3) หลักอริยสัจ 4 อันเป็นหลักแห่งเครื่องมือสำหรับการค้นหาปัญหาสาเหตุ เป้าหมายและแนวทางการจัดการความเครียด ทั้งนี้เพราะหลักพุทธธรรมเหล่านี้มักเป็นที่รู้จักของผู้บริหารสถานศึกษาที่ได้ยินได้ฟังบ่อย ๆ รวมทั้งความเข้าใจต่อหลักดังกล่าวถูกถ่ายทอดจากพระสงฆ์และผู้เชี่ยวชาญที่นำไปสู่การจัดการปัญหาต่าง ๆ ในสถานศึกษาเกี่ยวกับวิธีแม้ว่าจะมิใช่ปัญหาความเครียดโดยเฉพาะหลักอริสัจ 4 จะบ่อย ๆ โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของพระอนุพงษ์ พรมสะอาด (2551) วิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้อริยสัจสี่ ในการจัดการความเครียด” พบว่า ขั้นทุกข์ เป็นการเรียนรู้ร่วมกัน และประเมินสถานการณ์ของตนเอง ขั้นสมุทัย เป็นการหาสาเหตุและเงื่อนไขของทุกข์ สาเหตุของความเครียด ขั้นมรรค เป็นการดำเนินการแก้ไขปัญหาความเครียดโดยการจัดทำโครงการธรรมปฏิบัติรูปแบบโครงการมีการไหว้พระสวดมนต์ นั่งสมาธิทำบุญตักบาตรปัดกวาดเสนาสนะและการเทศน์/สนทนาธรรม ขั้นนิโรธ เป็นผลจากการปฏิบัติตามโครงการ (ขั้นมรรค) ทำให้มีความเครียดลดลง

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การวิจัยเรื่อง พุทธวิธีการจัดการความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้ได้ดังนี้

ภาวะความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษามาจาก 3 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ ความเครียดที่เกิดจากร่างกายเป็นสำคัญ เช่น ความไม่สบาย ไรคภัยไข้เจ็บ เป็นต้น ส่วนกลุ่มงานและเงิน เช่น งบประมาณไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการเรียนการสอน การบริหารองค์กร และการพัฒนาอื่น ๆ และส่วนโครงสร้างการบริหาร ระเบียบปฏิบัติที่อาจถูกกำหนดด้วยกรอบการทำงานเป็นเช่นเดียวกันทั่วประเทศ ทำให้เกิดความเคร่งครัดต่อบริบททางสังคม ส่วนแนวทางการจัดการความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีมากมายที่ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำไปใช้ได้ตามสถานการณ์ที่จำเป็น และพุทธวิธีการจัดการความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยค้นพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาระบุไว้มากมายแต่จะมีการกล่าวถึงมากที่สุดเพียง 3 หลักเท่านั้นประกอบด้วย หลักพรหมวิหารธรรมที่ต้องการให้ผู้บริหารสถานศึกษามีหลักการปฏิบัติและพฤติกรรมของความเป็นนักบริหารแบบมืออาชีพให้มากขึ้น หลักไตรลักษณ์ที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเปิดมุมมองและทัศนคติต่อการจัดการเครียดผ่านหลักสัจจะธรรมของชีวิตประกอบด้วย อนิจจัง ตำแหน่งไม่สามารถคงอยู่กับตนเองตลอดไปได้ต้องรู้จักการเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสม ทุกขัง ทุกอย่างทุกกิจกรรม ทุกพฤติกรรมล้วนแต่เป็นทุกข์แทบทั้งสิ้นแค่ผู้บริหารศึกษาจะทำอย่างไรให้ปรับเปลี่ยนความทุกข์เป็นความท้าทายใหม่ และอนัตตา ทุกอย่างควรรู้จักปล่อยวางให้มากที่สุด และหลักอริยสัจ 4 เป็นหลักการใหญ่ในฐานะเครื่องมือขุดค้นปัญหาและตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น การกำหนดและสำรวจสาเหตุของความเครียดที่เกิดขึ้น การกำหนดเป้าหมายการทำงานเพื่อการบรรลุหรือแก้ไขความเครียด และแนวทางการแก้ไขปัญหาความเครียดทั้งที่รุนแรงมากและรุนแรงน้อยก็ตาม

เอกสารอ้างอิง

กรมสุขภาพจิต. (2539). *จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและสถาบันราชภัฏสวนดุสิต. ความเครียดและสุขภาพจิตของคนไทย*. นนทบุรี กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข.

กรมสุขภาพจิต. (2552). *เปลี่ยนร้ายกลายเป็นดีพลังสุขภาพจิต (RQ: Resilience quotient)*. นนทบุรี : ดีน่าดู

กระทรวงศึกษาธิการ. (2566). แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2560-2579). จาก https://backoffice.onec.go.th/uploaded/Outstand/2017-EdPlan60-79.pdf.

กุลธิดา สุภาคุณ. (2555). *การพยาบาลผู้ป่วยที่มีความเครียด*. วารสารการพยาบาลจิตเวชและสุขภาพจิต, 26(3).

คูณศักดิ์ ศรีลำไพ. (2549). *ความเครียดต่อการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 3*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ดารารัตน์ ศรีโรจน์ศิลป์. (2561). *ความเครียดของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม*. วารสารสังคมศาสตร์วิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐมม, 9(1), 47.

ธีรวัฒน์ ศิริวิโรจนกุล และกานต์ เนตรกลาง. (2564). *แนวทางการจัดการความเครียดในการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3*. วารสารราชพฤกษ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, 19(1), 58.

ประชาไท. (2566). *การศึกษาไทยกับการรับมือการเปลี่ยนแปลงทางสังคม :การสร้างประชาธิปไตยในห้องเรียน*. จาก https://prachatai.com/journal/2016/01/63691#_ftn2.

ผนึกแก้ว คลังคา. (2564). *การพัฒนาโปรแกรมจัดการความเครียดตามหลักพุทธจริยศาสตร์สำหรับมารดาบิดาผู้ป่วยเด็กระยะวิกฤต โรงพยาบาลขอนแก่น*. ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาปรัชญา.บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พจนานุกรมแปลไทย-ไทย ราชบัณฑิตยสถาน. (2566). *ผรุสวาจา*. จาก https://www.sanook.com/dictionary/dict/all/search/ผรุสวาจา/.

พระอนุพงษ์ พรมสะอาด. (2551). *การประยุกต์ใช้อริยสัจสี่ ในการจัดการความเครียด*. ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการส่งเสริมสุขภาพ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

โรงพยาบาลไทยนครินทร์. (2566). *“ความเครียด” แค่เครียด ก็เสี่ยงโรค โรคทางกายที่เกิดจากความเครียด*. จาก https://thainakarin.co.th/sense-of-urgency-tnh/.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2566). *จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. จาก https://th.wikipedia.org/wiki/.

วิชัย ตันศิริ. (2543). *คำอธิบายพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สายธาร.

ศักดิ์ชัย ภู่เจริญ. (2560). *การศึกษาความเครียดจากการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา*. วารสารชุมชนวิจัย, 11(1) (มกราคม-เมษายน 2560), 94.

อังศินันท์ อินทรกำแหง. (2550). *การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับความเครียดและการเผชิญความเครียดของคนไทย*. วารสารพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 138.

อุทัย ภูมิประมาณ. (2564). *การบำบัดความเครียดของคนวัยทำงานตามหลักพุทธธรรม*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Mono News. (2023). *คนไทยเครียดเรื่องอะไร*. จาก https://www.facebook.com/Mono29News/

Workpointtoday. (2023). *วันสุขภาพจิตโลก 2023 พบแนวโน้มคนไทยมีปัญหาสุขภาพจิตเพิ่มขึ้น ขณะที่จิตแพทย์มีไม่เพียงพอต่อสัดส่วนประชากร*. จาก https://workpointtoday.com/news-9709/

การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านศาลาโพธิ์ อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา

THE APPLICATION OF THE 4 BHAVANA PRINCIPLES IN IMPROVING THE QUALITY OF LIFE OF BAN SALA PHO COMMUNITY, BANG KLAM DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE

[1]พระวิเชียร อานนฺโท (สุขเพ็ง), [2]กิตติพงศ์ สุวรรณวงศ์, [3]สมบูรณ์ บุญโท, [4]สวัสดิ์ อโณทัย และ [5]พระใบฏีกาสมศักดิ์ ฐิตคุโณ

[1]Phra Wichian Anantho (Sukpeng), [2]Kittipong Suwannawong, [3]Somboon Boondo, [4]Sawat Anothai and [5]Phra Baitika Somsak Thitakuno

[1]มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น, ประเทศไทย

[1]Saint John's University, Thailand

[1]kittipong_c1@hotmail.com

Received: August 26, 2024; **Revised**: November 8, 2024; **Accepted**: December 30,2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านศาลาโพธิ์ อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา 2) ศึกษาหลักภาวนา 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท 3) ประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านศาลาโพธิ์ อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร และการศึกษาภาคสนาม ผลการวิจัยพบว่า ข้อ 1) การดำเนินชีวิตตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา เป็นเรื่องของการดำรงอยู่

---

[1] นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาและพระพุทธศาสนา วิทยาลัยปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

[2] อาจารย์ ดร. คณะปรัญญาศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

3 รองศาสตราจารย์ ดร. วิทยาลัยปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

4 อาจารย์ ดร. วิทยาลัยปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

5 อาจารย์ ดร. คณะปรัญญาศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ของชีวิตอย่างมีคุณภาพ การจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้น มนุษย์ต้องรู้จักพัฒนาตนเองทั้ง 4 ด้านคือ กาย ศีล จิต และปัญญา 2) หลักภาวนา 4 คือ 1. กายภาวนา คือ การเจริญกาย พัฒนากาย 2. ศีลภาวนา คือ การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติ 3. จิตภาวนา คือ การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจ 4. ปัญญาภาวนา คือ การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา 3) การประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้านกายภาวนา มีวิธีการคือ ฝึกฝนพัฒนาตนด้านพฤติกรรม ใช้ชีวิตแบบพออยู่พอกิน ใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย ด้านศีลภาวนา มีวิธีการคือ การพัฒนาพฤติกรรมของตน และฝึกฝนอบรมตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัย และเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อทุกคน ด้านจิตภาวนา มีวิธีการคือ ยกระดับจิตตนให้สูงขึ้น สำรวมระวัง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเพียร มีสติสามารถดำรงชีวิต อย่างถูกต้องดีงาม และมั่นคง ด้านปัญญาภาวนา มีวิธีการคือ การพัฒนาปัญญาและอธิปัญญาให้ยิ่งขึ้นไป เพื่อที่จะได้เข้าใจสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง อันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่สูงขึ้น และอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มั่นคง ในสังคมต่อไป

คำสำคัญ: การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4, การพัฒนาคุณภาพชีวิต

Abstract

This thesis aims to 1) study the concept of improving the quality of life of the Ban Sala Pho community, Bang Klam District, Songkhla Province 2) study the 4 principles of meditation in Theravada Buddhism 3) apply the 4 principles in Improving the quality of life of the home community. Sala Pho, Bang Klam District, Songkhla Province, It is qualitative research using documentary research methods and field studies. The research results found that clause 1) living life according to Buddhist concepts It is a matter of living life with quality. To have a good quality of life, Humans must know how to develop themselves in all 4 aspects: body, morality, mind, and wisdom. 2) The 4 principles of development are 1.Body development, which means developing the body and developing the body. 2. Sila development, which is developing morality and developing behavior. 3. Citta development, which is developing the mind, developing the mind. Training the mind 4. Panyabhavana development developing wisdom, developing wisdom, training wisdom. 3) The application for improving the quality of life in the physical aspect is to practice behavioral development. Living life with enough to be Live a simple life in the area of precepts, there is a method: development of one's behavior. and train oneself to be disciplined and being a good friend to everyone. In

concerning mental development, there are methods: raising one's consciousness to a higher level, being careful, having generosity, having diligence, being mindful, and being able to live life. Correctly, beautifully and firmly In the area of wisdom development, there is a method for developing wisdom. and enhance wisdom even further in order to understand things correctly and according to reality which leads to the development of a higher quality of life and continue to live together in peace and stability in society.

Keywords: The Application of the 4 Bhavana Principles, Improving the Quality of Life

บทนำ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นการสร้างรากฐานของการดำรงชีวิตของตนให้ดีขึ้นตามแนวคิดทางพุทธศาสตร์ การพัฒนาตนเป็นการเรียนรู้ และการปฏิบัติเพื่อไปสู่ความพอดี หรือการมีดุลยภาพของชีวิตที่มีความสัมพันธ์อันกลมกลืนระหว่างการดำเนินชีวิตของบุคคล กับสภาพแวดล้อม และมุ่งการกระทำตนให้มีความสุขด้วยตนเอง รู้เท่าทันตนเอง เข้าใจตนเองมากกว่าการพึ่งพาอาศัยวัตถุ จึงเป็นแนวทางการพัฒนาชีวิตที่ยั่งยืน หลักการพัฒนาตนตามแนวพุทธศาสตร์ประกอบด้วยสาระสำคัญหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543: 131) จึงมีเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งด้านร่างกายคน สังคม ที่อยู่อาศัยรอบตัวคนด้วย ชีวิตที่มีคุณภาพย่อมเป็นชีวิตที่ประสบความสมหวัง รู้จักยับยั้งความต้องการทางร่างกาย และความต้องการทางอารมณ์ของตนเองให้อยู่ในขอบเขตที่พอดี สามารถใช้ความรู้ สติปัญญา ความรู้สึกนึกคิดของตน ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนเบียดเบียน หรือให้โทษแก่บุคคลอื่น (คำตัน บุญมณี, 2545: 14) ในขณะเดียวกัน บุคคลจะต้องมีการศึกษาสูงมีความขยันอดทนประกอบอาชีพที่สุจริต เป็นพลเมืองดีมีศาสนาเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางใจ มีระเบียบ มีวินัย มีกฎเกณฑ์ทางสังคมแสวงหาความรู้เพิ่มเติมรู้จักใช้ความคิด และสติปัญญาแก้ไขปัญหาสุขภาพ และการดำรงชีวิตของตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นคุณลักษณะของการมีคุณภาพชีวิตที่ดี จะเห็นได้ว่า น้ำนั้นย่อมไหลลงสู่ที่ต่ำเสมอ จิตใจของคนเราก็เป็นเช่นเดียวกันกับน้ำ นั้นแหละที่เมื่อเราเผลอที่ไหลจิตของเราก็ย่อมคิดไปในสิ่งที่นำพาให้เราทั้งหลายตกต่ำเมื่อนั้น (พุทธทาสภิกขุ, 2544: 44) ซึ่งบางครั้งเราอาจจะไม่ได้ตั้งใจที่จะปล่อยให้จิตของเราคิดไปในทางที่ต่ำ แต่สภาพแวดล้อม บุคคลรอบข้าง สถานที่เวลามันอาจจะพาเราไปสู่สิ่งที่เรียกว่า “จิตใฝ่ต่ำได้เหมือนกัน” ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพชีวิต จึงเป็นการพัฒนาตนเองเพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ปรับปรุงการดำเนินชีวิตให้สอดคล้อง และรองรับกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต (วัลลภา เชยบัวแก้ว, 2562) ปัญหาที่สำคัญมีอยู่ว่า แล้วเราจะสามารถพัฒนา

คุณภาพชีวิตสู่ความสำเร็จได้อย่างไร และสิ่งที่จะตอบคำถามนี้หนีไม่พ้นที่ว่า เราต้องรู้จักตัวเราเองก่อน เพราะตัวเราเท่านั้นที่จะสามารถสร้างความสำเร็จให้กับตนเองได้ดีที่สุด ถ้าเราไม่สร้างโอกาสให้ตนเองไม่ลงมือกระทำสิ่งที่เราปรารถนาเองความสำเร็จต่าง ๆ มันจะมาหาเราได้อย่างไร

แต่ในยุคปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงบริบทแห่งการพัฒนาของประเทศที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ในขณะที่ทุกภาคส่วนยังคงมุ่งเน้นแข่งขันกันทางด้านเศรษฐกิจ และด้านวัตถุ จนกลายเป็นวัตถุนิยม ชุมชนบ้านศาลาโพธิ์ อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา ก็นับว่า เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่ประสบปัญหา ด้านเศรษฐกิจ ปัญหาครอบครัว ปัญหาทางสังคม และปัญหาการขาดความสามัคคี ส่วนด้านคุณธรรม จริยธรรมถูกละเลย เป็นผลให้คนในสังคมไทย ห่างไกลศาสนา ห่างไกลศีลธรรม ปัญหาด้านการขาดศีลธรรม จริยธรรมของประชาชนในปัจจุบัน จึงเป็นปัญหาระดับชาติที่น่าห่วงเป็นอย่างยิ่ง (ประเวศ วะสี และคณะ, 2550) ชีวิตตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา การจะพัฒนาคุณภาพชีวิตจึงเป็นเรื่องของการดำรงอยู่ของชีวิตอย่างมีคุณภาพ และมีความสุข การจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้น มนุษย์ต้องรู้จักพัฒนาตนเองทั้ง 4 ด้านคือ กาย ศีล จิต และปัญญาต้องมีแนวทางในการดำเนินชีวิต รู้จักทำตนเองให้มีความสุข รู้จักความพอใจในชีวิต รู้จักคุณค่า และความหมายของชีวิตคือ ละความชั่ว ทำความดีทำจิตใจให้บริสุทธิ์ มีเหตุผล มีคุณธรรมจริยธรรมเพื่อนำมาใช้แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

หลักธรรมหนึ่งที่จะเป็นเครื่องช่วยทำให้เจริญ มีการฝึกฝนพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้นไป คือ ภาวนา 4 หมายถึง การเจริญ, การทำให้มีขึ้น, การฝึกอบรม, การพัฒนา (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2554: 233) ได้แก่ 1) กายภาวนา หมายถึง การเจริญกาย พัฒนากาย การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้ง 5 ด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ 2) ศีลภาวนา หมายถึง การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียน หรือก่อความเดือดร้อนเสียหายอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน 3) จิตภาวนา หมายถึง การเจริญจิต การพัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็ง มั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทน มีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น และ4) ปัญญาภาวนา หมายถึง การเจริญปัญญา การพัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลก และชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลส และปลอดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา ภาวนา 4 นี้ หมายถึงผู้ได้เจริญกาย ศีล จิต และปัญญาแล้ว อีกทั้งบุคคลที่มีคุณสมบัติเช่นนี้ครบถ้วนย่อมเป็นพระอรหันต์ (อัง. ปัญจก.(ไทย)22/79/121)

ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นถึง สภาพปัญหาของชุมชนบ้านศาลาโพธิ์ อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา ว่าเหมาะแก่การนำหลักภาวนา 4 มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อฝึกฝนพัฒนาตนเอง

ให้ดียิ่งขึ้นทั้งทางด้านร่างกาย ศีล จิตและปัญญา ให้สามารถรู้เท่าทันสภาวะการเปลี่ยนแปลงของโลก ให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญาแห่งตน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านศาลาโพธิ์ อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา

2. เพื่อศึกษาหลักภาวนา 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

3. เพื่อประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านศาลาโพธิ์ อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านศาลาโพธิ์ อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา” โดยผู้วิจัยได้ตั้งขอบเขตการวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่เป็นการศึกษาเกี่ยวกับเอกสารและการวิจัยภาคสนาม เพื่อสัมภาษณ์ข้อมูลพื้นฐานจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญเรื่องการประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมนบ้านศาลาโพธิ์ อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลามาประกอบเนื้อหาวิทยานิพนธ์ โดยสรุปเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านศาลาโพธิ์ อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา โดยมุ่งศึกษา แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต หลักภาวนา 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท และการประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านศาลาโพธิ์ อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้นำชุมชน และประชาชนทั่วไปในเขตพื้นที่ชุมชนบ้านศาลาโพธิ์ อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา

3. การวิเคราะห์ข้อมูล เรียบเรียงข้อมูลโดยการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกันทั้งในส่วนข้อมูลที่ได้จากเอกสารต่าง ๆ และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์จำนวน 15 รูป/คน โดยการแบ่งคนเป็น 3 กลุ่มคือ 1) กลุ่มผู้นำศาสนา 2 ท่าน 2) กลุ่มผู้นำชุมชน 5 ท่าน และ3) กลุ่มประชาชน 8 ท่าน โดยใช้แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัญหาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านศาลาโพธิ์ อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับหลักภาวนา 4 ในพระพุทธศาสนา

เถรวาท แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 แก้ปัญหาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านศาลาโพธิ์ อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา และแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อเสนอแนะอื่นๆ

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านศาลาโพธิ์ อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านศาลาโพธิ์ อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า ชีวิตตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาการจะพัฒนาคุณภาพชีวิตจึงเป็นเรื่องของการดำรงอยู่ของชีวิตอย่างมีคุณภาพ และมีความสุข การจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้น มนุษย์ต้องรู้จักพัฒนาตนเองทั้ง 4 ด้านคือ กาย ศีล จิต และปัญญา ต้องมีแนวทางในการดำเนินชีวิต รู้จักทำตนเองให้มีความสุข รู้จักความพอใจในชีวิต รู้จักคุณค่า และความหมายของชีวิต คือ ละความชั่ว ทำความดีทำจิตใจให้บริสุทธิ์ มีเหตุผล มีคุณธรรมจริยธรรม เพื่อนำมาใช้แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

2. หลักภาวนา 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า หลักภาวนา 4 ในพระพุทธศาสนามีที่มาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกมักแสดงในรูปที่เป็นคุณสมบัติของบุคคลผู้ได้เจริญกาย ศีล จิต และปัญญาแล้ว มีความสำคัญทั้งในด้านการพัฒนาตน การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคม และในการรักษาพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ มีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ กายภาวนา คือ การเจริญกาย พัฒนากาย การฝึกอบรมให้รู้จักติดต่อเกี่ยวกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี ศีลภาวนา คือ การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีลให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยไม่เบียดเบียน หรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย จิตภาวนา คือ การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจให้เข็มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย ปัญญาภาวนา คือ การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญาให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริงรู้เท่าทันเห็นแจ้งโลก และชีวิต

3. การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านศาลาโพธิ์ อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพชีวิตจะเกิดขึ้นได้ต้องมีความสุขเกิดขึ้นก่อน ความสุขที่แท้จริงต้องเกิดจากความรู้สึกพอใจในตนเอง รู้สึกว่า ชีวิตนี้มีคุณค่า มีความหมาย ดังนี้

การประยุกต์ใช้หลักกายภาวนาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ การพัฒนากายของตนด้วยการเรียนรู้ และสร้างจิตสำนึกแห่งการแสวงหาปัจจัย 4 ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความพอเพียงสันโดษ รู้จักการบริโภคปัจจัย 4 รู้จักใช้อินทรีย์ คือ หู ตา จมูก ลิ้น กาย ในการบริโภคนั้น

การประยุกต์ใช้หลักศีลภาวนาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ การประพฤติปฏิบัติตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยของศีล ที่ให้สามารถอยู่ร่วมกันกับคน หรือธรรมชาติได้เป็นอย่างดี ไม่ไปเบียดเบียน หรือก่อความเดือดร้อนเสียหายกับผู้อื่น และธรรมชาติให้เสียหาย

การประยุกต์ใช้หลักสมาธิภาวนาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ การฝึกอบรมจิตใจให้สูงยิ่ง ๆ ขึ้นไปให้มั่นคง มีสมาธิ ไว้ใช้ควบคุมกาย ให้ประพฤติปฏิบัติถูกต้องดีงามมั่นคงด้วยคุณธรรม เช่น มีเมตตาไว้เป็นคุณธรรมประจำใจไม่ให้คิดเบียดเบียนกัน

การประยุกต์ใช้หลักปัญญาภาวนาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ การศึกษาอบรมพัฒนาปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งให้รู้จักสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง คิดหาเหตุผล รู้วิธีแก้ไขปัญหา และรู้จักดำเนินการต่าง ๆ ด้วยปัญญาที่ฉลาดไม่บิดเบือน หรือเอนเอียงด้วยอคติ

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านศาลาโพธิ์ อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต การจะพัฒนาคุณภาพชีวิตจึงเป็นเรื่องของการดำรงอยู่ของชีวิตอย่างมีคุณภาพ และมีความสุข การจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นมนุษย์ต้องรู้จักพัฒนาตนเองทั้ง 4 ด้าน คือ กาย ศีล จิต และปัญญา ต้องมีแนวทางในการดำเนินชีวิต รู้จักทำตนเองให้มีความสุข รู้จักความพอใจในชีวิต รู้จักคุณค่า และความหมายของชีวิต คือ ละความชั่วทำความดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ มีเหตุผล มีคุณธรรม จริยธรรม เพื่อนำมาใช้แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ กันตยา มานะกุล กล่าวว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง ความพึงพอใจในชีวิตที่เป็นสุข มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่น มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีชีวิตอยู่ในสังคมและสภาพแวดล้อมที่ดี มีการพักผ่อนหย่อนใจที่เพียงพอ มีความพร้อมและสามารถที่จะดำรงสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และปัญหาที่สลับซับซ้อนได้ และสามารถดำเนินชีวิตด้วยวิธีการที่ชอบธรรมเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนพึงประสงค์ภายใต้เครื่องมือและทรัพยากรที่มีอยู่ (กันตยา มานะกุล, 2550: 13)

2. หลักภาวนา 4 ในพระพุทธศาสนามีที่มาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกมักแสดงในรูปที่เป็นคุณสมบัติของบุคคลผู้ได้เจริญกาย ศีล จิต และปัญญาแล้ว มีความสำคัญทั้งในด้านการพัฒนาตน การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคม และในการรักษาพระพุทธศาสนาให้คงอยู่มีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ 1. กายภาวนา คือ การเจริญกาย พัฒนากาย การฝึกอบรมให้รู้จักติดต่อเกี่ยวกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี 2. ศีลภาวนา คือ การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติการฝึกอบรมศีลให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยไม่เบียดเบียน หรือก่อความเดือดร้อน

เสียหาย 3. จิตภาวนา คือ การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจให้เข็มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย 4. ปัญญาภาวนา คือ การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญาให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริงรู้เท่าทันเห็นแจ้งโลก และชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวไว้ในหนังสือ พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ว่า ภาวนา 4 (การเจริญ , การทำให้เป็นให้มีขึ้น, การฝึกอบรม, การพัฒนา : cultivation; training; development) 1. กายภาวนา (การเจริญกาย, พัฒนากาย, การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญ, การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ : physical development) 2. สีลภาวนา (การเจริญศีล, พัฒนาความประพฤติ, การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน : moral development) 3. จิตภาวนา (การเจริญจิต, พัฒนาจิต, การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทนมีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น : cultivation of the heart; emotional development) 4. ปัญญาภาวนา (การเจริญปัญญา, พัฒนาปัญญา, การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลอดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา : cultivation of wisdom; intellectual development) ในบาลีที่มา ท่านแสดงภาวนา 4 นี้ ในรูปที่เป็นคุณบทของบุคคล จึงเป็น ภาวิตกาย ภาวิตศีล ภาวิตจิต ภาวิตปัญญา (ผู้ได้เจริญกาย ศีล จิต และปัญญาแล้ว) บุคคลที่มีคุณสมบัติชุดนี้ครบถ้วนย่อมเป็นพระอรหันต์(พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2561:70-71)

3. การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต นำมาแก้ปัญหา ดังนี้ ปัญหาเศรษฐกิจ พึงประยุกต์ใช้ตามหลักกายภาวนา คือ สามารถทำได้ ด้วยการรู้จักการบริโภคปัจจัย 4 อย่างรู้คุณค่าและให้เกิดเป็นประโยชน์มากที่สุด ปัญหาครอบครัว พึงประยุกต์ใช้ตามหลักศีลภาวนา คือ สามารถทำได้โดย การยึดมั่นในหลักของกฎจารีต ประเพณีศีลธรรม และกฎหมายบ้านเมือง ปัญหาสังคม พึงประยุกต์ใช้ตามหลักจิตภาวนา คือ สามารถทำได้โดยการฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยหลักคุณธรรมในทางพระพุทธศาสนาปัญหาการขาดความสามัคคี พึงประยุกต์ใช้ตามหลักปัญญาภาวนา คือ สามารถทำได้โดยการปรับเปลี่ยนแนวคิดทัศนคติของตัวเอง ยึดหลักความถูกต้องเป็นหลักไม่ยึดหลักความถูกใจของตัวเองเป็นหลัก หรือที่ตั้ง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระมหาภัคศิษฐ์ มหาวิรีโยและพระมหามิตร ฐิตปญฺโญ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักภาวนา 4” ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธศาสนามีคำที่มีความหมายว่าทำให้เจริญงอกงาม ซึ่งมีความหมายอย่างเดียวกับพัฒนาที่ใช้กับการทำชีวิตให้เจริญงอกงาม ได้แก่ คำว่า

ภาวนา มี 4 ประเภท คือ 1) การพัฒนาคุณภาพชีวิตกับกายภาวนา หมายถึง การพัฒนาฝึกฝนอบรมกายด้วยอินทรีย์ 5 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ให้มีอินทรีย์ 5 สังวรความสำรวมรู้จักระมัดระวังรักษาตนไม่ให้ก่อโทษทางกายและต้องรู้จักปรับตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่เหมาะสม 2) การพัฒนาคุณภาพชีวิตกับศีลภาวนา หมายถึง ความประพฤติเรียบร้อยดีงาม มีระเบียบวินัย มีกติกาทางสังคมร่วมกัน 3) การพัฒนาคุณภาพชีวิตกับจิตตภาวนา หมายถึง การฝึกฝนอบรมจิตใจให้มีความมั่นคงเข้มแข็ง มีความเจริญไพบูลย์ ด้วยคุณธรรมทั้งปวง ฝึกฝนตนให้มีความรัก ความเมตตาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย พัฒนาจิตของตนให้มีความสงสารอยากจะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่กำลังประสบความทุกข์นานาประการอยู่ในสังคมปัจจุบันและฝึกฝนจิตของตนให้มีความผ่องใสเบิกบาน ดำเนินชีวิตด้วยความสุขใจ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตกับปัญญาภาวนา หมายถึง การพัฒนาฝึกฝนอบรมตนจากการได้ศึกษาเล่าเรียน การสดับรับฟังมามาก และการลงมือปฏิบัติตามทฤษฎีที่ศึกษามาแล้วนั้นให้เกิดประโยชน์ ต่อตนเองและคนอื่น (พระมหาภัคศิษฐ์ มหาวิรีโย และพระมหามิตร ฐิตปญฺโญ, 2560: 42)

การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักภาวนา 4 นั้น เป็นการแสดงให้เห็นแต่ละขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาการของชีวิตอย่างชัดเจน เป็นเครื่องยืนยันว่า หลักภาวนา เป็นหลักคำสอนที่ควรค่าแก่ การรับมาปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเอง ให้บริสุทธิ์จากกิเลสยิ่งขึ้นทั้งนี้ผู้ประพฤติตามหลักภาวนา 4 ยังเป็นผู้ที่ควรแก่ การเคารพบูชาในส่วนกาย ก็คือ ตา หู จมูก ลิ้น และประสาทกาย ที่เรียกว่าอินทรีย์ ต้องใส่ใจกับสภาพแวดล้อมทั้งธรรมชาติมนุษย์ สังคมให้ใช้งานได้ดีเกิดประโยชน์สูงสุด มีผลในทางที่จะส่งเสริมคุณภาพชีวิต เช่น พัฒนาการใช้ตาให้ดูเป็น คือ ดูแล้วไม่เกิดกิเลสหรืออกุศลดูแล้วให้เกิดสติปัญญาการสร้างสรรค์ พัฒนาการใช้หูให้ฟังเป็น คือ ฟังแล้วไม่เกิดกิเลสหรืออกุศลฯลฯ อย่างนี้ เป็นต้น

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากการศึกษาการประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านศาลาโพธิ์ อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา ทำให้ได้ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ และเป็นข้อเสนอแนะการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้ ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ 1) บุคคลต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนาอินทรีย์ 5 เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในการเข้าไปเกี่ยวข้องกับวัตถุสิ่งแวดล้อมรอบตัว และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นโดยให้ความสำคัญ 2) บุคคลพึงใช้สติปัญญาในการที่ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับโลก คือ เห็นโลกเข้าใจโลกและเข้าใจในสิ่งที่มันเป็นไม่ใช่ตามที่เราอยากจะให้มันเป็น และจะต้องอยู่กับมันให้ได้ และปฏิบัติกับโลกอย่างรู้เท่า รู้ทัน รู้กัน รู้แก้ คือ มองโลกมองเราให้เห็นทั้งภายนอก และภายใน 3) บุคคลพึงเห็นคุณค่าของการพึ่งพาอาศัยกันและกันระหว่าง

คนธรรมชาติอย่างจริงจังไม่ทำลายทรัพยากรป่าไม้ด้วยการตัดไม้ทำลายป่าหรือแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์เสื่อมสภาพลงโดยไม่มีการดูแลรักษาช่วยกัน ข้อเสนอแนะสำหรับในการทำวิจัยในครั้งต่อไป 1) วิเคราะห์คุณค่าของการมองโลกในแง่ดีของพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในสังคมไทยปัจจุบัน 2) วิเคราะห์การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักศรัทธา 4 ในพระพุทธศาสนาต่อพฤติกรรมความเชื่อของคนไทยในปัจจุบัน 3) วิเคราะห์การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของภูมิปัญญาท้องถิ่นในสังคมไทยปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

กันตยา มานะกุล, (2550), *การพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาชุมชนบ้านจอมจันทร์ หมู่ที่ 2 ตำบลสันทราย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย,* บัณฑิตวิทยาลัย: (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,

คำตัน บุญมณี. (2545). *คุณภาพชีวิตของประชาชนในกำแพงนครเวียงจันทน์สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ประเวศ วะสี และคณะ. (2550). *ยุทธศาสตร์แก้วิกฤตชาติ.* กรุงเทพฯ: อุษาการพิมพ์.

พุทธทาสภิกขุ. (2544). *หัวข้อธรรมในคำกลอน.* กรุงเทพ ฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์*, พิมพ์ครั้งที่ 16, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอส. อาร์. พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, 2561), หน้า 70-71.

พระมหาภัคศิษฐ์ มหาวิรีโย และพระมหามิตร ฐิตปญฺโญ. (2560) *การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักภาวนา 4.* วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: นามมีบุคส์พับลิเคชั่นส์.

วัลลภา เชยบัวแก้ว. (2562). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรทางการแพทย์แผนไทยในโรงพยาบาลชุมชนภาคใต้.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยทักษิณ.

การประเมินผลโปรแกรมพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธ ในชุมชนตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

EVALUATION OF THE PROGRAM TO DEVELOP THE POTENTIAL OF CAREGIVERS OF DEPENDENT ELDERLY AND BEDRIDDEN PATIENTS. THAI TRADITIONAL MEDICINE, BUDDHIST WAY IN THE COMMUNITY OF THA KHAM SUBDISTRICT, HAT YAI DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE

[1]กิตติพงศ์ สุวรรณวงศ์, [2]พระครูบวรชัยวัฒน์ (วันชัย เมธิโก), [3]อภินันท์ สิริรัตนจิตต์, [4]พระครูประสุตโพธิคุณ (จิภานุ สุวรรณรงศ์) และ [5]ธเนศ นกเพ็ชร

[1]Kittipong Suwannawong, [2]Phrakhrubowonchaiwat

[3]Aphinant Sirirattanajitt, [4]Phra Jiphanu Suwannarong and [5]Thanes Nokpech

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[2]phakru2000@gmail.com

Received: August 29, 2024; **Revised**: November 5, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed-Methods Research) ที่รวมทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ดูแลฯ จำนวน 15 คน เครื่องมือที่ใช้

[1]อาจารย์ ดร. คณะปรัญญาศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[2]อาจารย์ ดร. คณะศาสนาปรัญญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

[3]อาจารย์ สังกัดคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

[4]อาจารย์ ดร.คณะปรัญญาศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[5]อาจารย์ สังกัดคณะพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ประกอบด้วยโปรแกรมอบรม ผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธและแบบประเมินศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธ ซึ่งผ่านการหาคุณภาพเครื่องมือตามกระบวนการ ผลการศึกษาพบว่า การประเมินผลโปรแกรมพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธ จากกลุ่มเป้าหมาย 15 คน พบว่า ในภาพรวมระดับความสำเร็จของโปรแกรมพัฒนาฯ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.29 ผลประเมินความเหมาะสมของผลโปรแกรมพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธ จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ในภาพรวมของโปรแกรม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.48 และเมื่อจำแนกรายการ พบว่า ด้านสื่อ/เครื่องมือในชุมน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.86 และด้านกิจกรรม การอบรมของโปรแกรมพัฒนา และด้านความยั่งยืนในการนำโปรแกรมพัฒนาไปใช้ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.65

คำสำคัญ: การประเมินผลโปรแกรม,การพัฒนาศักยภาพผู้ดูแล,ผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียง,การแพทย์แผนไทยวิถีพุทธ

Abstract

This research is a mixed methods research. (Mixed-Methods Research) that includes both quantitative research and qualitative research. The target group is 15 caregivers. Tools used include training programs. Caring for dependent elderly people and bedridden patients using traditional Thai Buddhist medicine and potential assessment form for caring for dependent elderly people and bedridden patients using traditional Thai Buddhist medicine. which has been through the search for tool quality according to the process.The results of the study found that Evaluation of the program to develop the potential of caregivers of dependent elderly and bedridden patients using traditional Thai Buddhist medicine. From the target group of 15 people, it was found that Overall, the level of success of the development program at a high level with an average of 4.29 Results of evaluating the appropriateness of the results of the program to develop the potential of caregivers of dependent elderly and bedridden patients using Thai traditional medicine, Buddhist way. From 5 experts In the program overview It is appropriate at a high level. with an average of 4.48 and when classifying the items, it was found that Media/tools in the community It is appropriate at the highest

level. with an average of 4.86 and activities Development program training and sustainability in implementing development programs. It is appropriate at a high level. with an average of 4.65

Keywords: Program evaluation, Developing the potential of caregivers, Elderly, dependent people and bedridden patients, Thai traditional medicine, Buddhist way

บทนำ

การดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงเป็นหนึ่งในปัญหาที่ทวีความสำคัญในสังคมไทย เนื่องจากประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ผู้ดูแลมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือให้ผู้สูงอายุและผู้ป่วยติดเตียงมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถเสริมสร้างความรู้และทักษะในการดูแลได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการบูรณาการระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาเพื่อให้ผู้ดูแลสามารถดูแลผู้สูงอายุได้อย่างเต็มที่และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

การแพทย์แผนไทยเป็นองค์ความรู้ที่มีความสำคัญในด้านการรักษาและป้องกันโรค ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการดูแลผู้สูงอายุและผู้ป่วยติดเตียงได้อย่างดี งานวิจัยของปริญญา โพธิสาร (2563) ระบุว่าการใช้การนวดแผนไทยและการบริหารกายภาพตามแบบแผนไทยช่วยบรรเทาอาการปวดและเสริมสร้างสมรรถภาพทางกายในผู้สูงอายุได้อย่างมีนัยสำคัญ ในทำนองเดียวกัน จันทร์จิรา วรรณรัตน์ (2564) พบว่าการใช้สมุนไพรไทยในการดูแลผู้สูงอายุสามารถช่วยลดการใช้ยาแผนปัจจุบันและเพิ่มคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยได้อย่างมีประสิทธิภาพ การนำหลักพุทธธรรม เช่น พรหมวิหาร 4 และภาวนา 4 เป็นหลักธรรมที่เน้นการพัฒนาจิตใจและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มาการบูรณาการหลักธรรมเหล่านี้เข้ากับการดูแลผู้สูงอายุสามารถช่วยสร้างความเมตตา กรุณา และความเอื้ออาทรต่อผู้สูงอายุได้อย่างยั่งยืน โดยงานวิจัยของสุชาดา สุวรรณวงศ์ (2562) ชี้ให้เห็นว่าการฝึกอบรมผู้ดูแลด้วยหลักพุทธธรรมมีผลในการเพิ่มความพึงพอใจในชีวิตและความมั่นคงทางจิตใจของผู้ดูแลเอง ซึ่งบุษบา ชมภูบุตร (2565) ได้เสนอว่าผู้ดูแลที่มีการปฏิบัติตามหลักพรหมวิหาร 4 จะสามารถให้การดูแลผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นกับผู้ป่วย นอกจากนี้ นงลักษณ์ สุวรรณเดชา (2563) ยังระบุว่าการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงสามารถช่วยลดความเครียดและความเหนื่อยล้าของผู้ดูแลได้ โดยการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมช่วยเสริมสร้างจิตใจให้เข้มแข็งและมั่นคงในการดูแลผู้ป่วย ส่วน อารีย์ สกุลทิพย์ (2566) พบว่าผู้ดูแลที่ผ่านการอบรมด้านการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธมีความสามารถในการจัดการ

กับปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุได้ดียิ่งขึ้น และสามารถให้คำแนะนำในการใช้สมุนไพรและการนวดที่เหมาะสมกับสภาวะของผู้ป่วย

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลโปรแกรมพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงโดยใช้การแพทย์แผนไทยวิถีพุทธในชุมชนตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จะช่วยเปลี่ยนแปลงในด้านความรู้ ทัศนคติ และทักษะของผู้ดูแล รวมถึงความพึงพอใจในคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุภายหลังจากการได้รับการดูแลตามโปรแกรมดังกล่าว

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อประเมินผลโปรแกรมพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธ ในชุมชนตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed-Methods Research) ที่รวมทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ดูแลฯ จำนวน 15 คน ซึ่งดำเนินการวิจัยเป็นระยะเวลา 4 เดือน คือระหว่างเดือนมิถุนายน 2567 ถึงกันยายน 2567 โดยมีกระบวนการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ ได้ออกแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยใช้แบบประเมินเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงในชุมชนตำบลท่าข้าม จำนวน 15 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบประเมิน และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา เช่น ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. การวิจัยเชิงคุณภาพได้ออกแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจกรณีศึกษา เพื่อศึกษาประสบการณ์และความคิดเห็นของผู้ดูแลที่เข้าร่วมโปรแกรมอย่างลึกซึ้ง โดยการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เพื่อเลือกผู้ดูแลที่เข้าร่วมโปรแกรมที่มีความรู้และประสบการณ์มากที่สุดในการดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียง สำหรับเครื่องมือวิจัยโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตการณ์ เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อหาประเด็นหลักและแนวโน้มจากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์

3. โปรแกรมพัฒนาผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธ ผู้วิจัยได้จัดแบ่งเนื้อหาโปรแกรมพัฒนาผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธออกเป็น 4 โมดูลการเรียนรู้ ดังตาราง 1 โปรแกรมดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธ

ตารางที่ 1. โปรแกรมการประเมินการพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธ

โปรแกรม	โมดูลการฝึกอบรม
หน่วยที่ 1 การดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงการแพทย์แผนไทย	โมดูลการเรียนรู้ ที่ 1 การดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียง การคัดกรองประเมินสุขภาพผู้ดูแล (ร่างกาย จิตใจ และสังคม) การสำรวจและประเมิน (ผู้สูงอายุผู้ป่วยติดเตียงที่มี ADLน้อยกว่า 11) การสนทนากลุ่มผู้ดูแล แลกเปลี่ยนเพื่อหาปัญหาและความต้องการ การให้ความรู้การพยาบาลดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียง การเพิ่มทักษะการฟื้นฟูในการป้องกันแก้ไขปัญหา:ข้อติด การสำลัก แผลกดทับ กระบวนการดูแล (ประเมิน-ตั้งเป้าหมาย-วางแผนปฏิบัติ-สะท้อนติดตาม)
	โมดูลการเรียนรู้ ที่ 2 เรื่อง การแพทย์แผนไทย เพื่อดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียง การบริหารกาย บริหารจิต การใช้สมุนไพรในครัวเรือนและนวดผ่อนคลาย
หน่วยที่ 2 การบรูณาการหลักพุทธธรรม	โมดูลการเรียนรู้ ที่ 3 การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาผู้ดูแล เรื่อง พรหมวิหาร ๔ สำหรับผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียง
	โมดูลการเรียนรู้ ที่ 4 การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาผู้ดูแล เรื่อง ภาวนา ๔ สำหรับผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงในพื้นที่ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ดูแลฯ จำนวน 15 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือเป็นการประเมินการพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธและดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติพื้นฐานค่าร้อยละ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้ คือ ด้านเกี่ยวกับการเพื่อประเมินผลโปรแกรมพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธ ในชุมชนตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา การวิเคราะห์

ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยรวม รายด้านเพื่อนำไปอธิบายข้อมูลในรูปแบบตารางต่อไป

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการประเมินผลโปรแกรมพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธ ในชุมชนตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

ตารางที่ 2 การประเมินผลโปรแกรมพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธ (กลุ่มเป้าหมาย 15 คน)

รายการประเมิน	ระดับความสำเร็จ		
	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านบริบท (Context)			
1.1 ความเหมาะสมของโปรแกรมในการตอบสนองความต้องการของผู้ดูแลในชุมชน	4.25	.46	มาก
1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างเป้าหมายของโปรแกรมกับปัญหาที่พบในผู้ดูแลและผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิง	4.37	.39	มาก
1.3 การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนำโปรแกรมมาใช้ในชุมชน	4.31	.48	มาก
1.4 ความเข้ากันได้ของโปรแกรมกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนตำบลท่าข้าม	4.30	.49	มาก
2. ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)			
2.1 ความเพียงพอของทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินโปรแกรม เช่น บุคลากร สื่อการสอน และอุปกรณ์	4.30	.49	มาก
2.2 ความเหมาะสมของวิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญที่ให้การอบรมตามหลักการแพทย์แผนไทยและพุทธธรรม	4.20	.51	มาก
2.3 ความเพียงพอและคุณภาพของสื่อการเรียนการสอนที่ใช้ในการอบรม	4.32	.42	มาก
2.4 ความชัดเจนและเป็นไปได้ของแผนการดำเนินงานของโปรแกรม	4.20	.44	มาก
3. ด้านกระบวนการ (Process)			
3.1 ความชัดเจนและความเหมาะสมของขั้นตอนการดำเนินโปรแกรมอบรม	4.20	.44	มาก
3.2 การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมโปรแกรมในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็น	4.29	.46	มาก

รายการประเมิน	ระดับความสำเร็จ		
	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
3.3 ความสามารถในการปรับตัวของโปรแกรมเพื่อแก้ไขปัญหาหรือข้อจำกัดที่เกิดขึ้นในระหว่างการอบรม	4.31	.47	มาก
3.4 ประสิทธิภาพของการสื่อสารและการประสานงานระหว่างผู้จัดการโปรแกรมและผู้เข้าร่วมอบรม	4.31	.39	มาก
4. ด้านผลผลิต (Product)			
4.1 ความรู้และทักษะที่เพิ่มขึ้นของผู้ดูแลในด้านการดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธ	4.31	.48	มาก
4.2 การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงอย่างมีประสิทธิภาพ	4.30	.49	มาก
4.3 ผลกระทบเชิงบวกต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและผู้ป่วยติดเตียงในชุมชน	4.20	.51	มาก
4.4 ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโปรแกรมต่อเนื้อหาและการดำเนินงานของโปรแกรม	4.32	.42	มาก
รวม	**4.29**	**.52**	**มาก**

จากตาราง 2 การประเมินผลโปรแกรมพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธ จากกลุ่มเป้าหมาย 15 คน พบว่า ในภาพรวมระดับความสำเร็จของโปรแกรมพัฒนาฯ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.29

ตารางที่ 3 ผลการประเมินความเหมาะสมของผลโปรแกรมพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธ จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน

รายการประเมิน	ระดับความเหมาะสม		
	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1. ความจำเป็นของโปรแกรมพัฒนา	4.45	0.56	มาก
2. หลักการสำคัญของโปรแกรมพัฒนา	4.46	0.58	มาก
3. การบูรณาการเนื้อหาของโปรแกรมพัฒนา	4.29	0.43	มาก
4. จุดมุ่งหมายของโปรแกรมพัฒนา	4.68	0.55	มากที่สุด
5. ลำดับเนื้อหาของโปรแกรมพัฒนา	4.20	0.44	มาก
6. กิจกรรมการอบรมของโปรแกรมพัฒนา	4.65	0.54	มากที่สุด
7. สื่อ/เครื่องมือในชุมชน	4.86	0.56	มากที่สุด
8. การบูรณาการความร่วมมือกับชุมชน	4.46	0.58	มาก
9. การวัดผลและประเมินผล	4.44	0.56	มาก
10. ความยั่งยืนในการนำโปรแกรมพัฒนาไปใช้	4.65	0.54	มากที่สุด
รวมทั้งหมด	**4.48**	**0.59**	**มาก**

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลประเมินความเหมาะสมของผลโปรแกรมพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธ จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ในภาพรวมของโปรแกรม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.48 และเมื่อจำแนกรายการ พบว่า ด้านสื่อ/เครื่องมือในชุมน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.86 และด้านกิจกรรมการอบรมของโปรแกรมพัฒนา และด้านความยั่งยืนในการนำโปรแกรมพัฒนาไปใช้ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.65

การประเมินผลโปรแกรมพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธ ในชุมชนตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตการณ์พฤติกรรมของผู้ดูแลเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของโปรแกรมต่อผู้ดูแลและผู้ป่วย พบว่า จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ดูแลหลายคนรายงานว่าหลังจากที่ได้รับการอบรมตามโปรแกรม พวกเขามีความมั่นใจมากขึ้นในการดูแลผู้สูงอายุและผู้ป่วยติดเตียง ความมั่นใจนี้มาจากการที่พวกเขาได้รับความรู้ใหม่เกี่ยวกับการใช้สมุนไพรไทยและการนวดแผนไทย ซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักของการแพทย์แผนไทยที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการดูแลผู้ป่วยที่มีภาวะพึ่งพิง นอกจากนี้ การเรียนรู้หลักพุทธธรรมเช่น พรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) ได้ช่วยให้ผู้ดูแลมีความอดทนและความเห็นอกเห็นใจมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ดูแลและผู้ป่วย โดยในระหว่างการสังเกตการณ์พฤติกรรม พบว่าผู้ดูแลที่ผ่านการอบรมมีความเอาใจใส่และความเข้าใจในความต้องการของผู้ป่วยมากขึ้น พวกเขาไม่เพียงแค่ให้การดูแลทางกายภาพ แต่ยังให้การดูแลทางจิตใจ โดยการสนทนาและการฟังอย่างใส่ใจ ซึ่งเป็นผลจากการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ ผู้ดูแลยังมีการนำความรู้ด้านการแพทย์แผนไทยมาปรับใช้ในการดูแลผู้ป่วยอย่างมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างเช่น การนวดแผนไทยที่ถูกนำมาใช้เพื่อบรรเทาอาการปวดเมื่อยของผู้ป่วย และการใช้สมุนไพรเพื่อเสริมสร้างสุขภาพโดยรวม นอกจากนี้ การสังเกตการณ์ยังพบว่า ผู้ดูแลมีความร่วมมือกับครอบครัวของผู้ป่วยมากขึ้น พวกเขาให้คำแนะนำในการดูแลผู้ป่วยเมื่อไม่ได้อยู่ด้วย ซึ่งช่วยให้ครอบครัวมีบทบาทมากขึ้นในการดูแลผู้สูงอายุและผู้ป่วยติดเตียง การมีส่วนร่วมของครอบครัวนี้สอดคล้องกับหลักการของการดูแลแบบองค์รวมที่มุ่งเน้นทั้งทางร่างกาย จิตใจและสังคม

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นไปที่การประเมินผลโปรแกรมพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธในชุมชนตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าโปรแกรมดังกล่าวมีผลในเชิงบวกต่อความรู้ ทักษะ และ

ทัศนคติของผู้ดูแลที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุและผู้ป่วยติดเตียง โดยเฉพาะการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาใช้ในการดูแลได้ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ดูแลและผู้ป่วยจากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า การนำหลักพรหมวิหาร 4 มาใช้ในการดูแลผู้สูงอายุและผู้ป่วยติดเตียง ส่งผลให้ผู้ดูแลสามารถเข้าใจและให้การดูแลด้วยความกรุณาและเมตตาได้มากขึ้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของสุชาดา สุวรรณวงศ์ (2562) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการฝึกอบรมผู้ดูแลด้วยหลักพุทธธรรมช่วยเพิ่มความพึงพอใจในชีวิตและลดความเครียดในการดูแลผู้ป่วย นอกจากนี้การใช้การแพทย์แผนไทย เช่น การนวดแผนไทยและการใช้สมุนไพรไทยช่วยเสริมสร้างสมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุและลดอาการปวดของผู้ป่วยติดเตียง โดยปริญญา โพธิสาร (2563) ได้เสนอว่าการใช้การนวดแผนไทยในผู้สูงอายุสามารถเพิ่มคุณภาพชีวิตได้อย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่า ผู้ดูแลที่ผ่านการอบรมมีความมั่นใจและความสามารถในการใช้การแพทย์แผนไทยวิถีพุทธในการดูแลผู้สูงอายุได้ดีขึ้น ซึ่งตรงกับข้อเสนอของจันทร์จิรา วรรณรัตน์ (2564) ที่ระบุว่าการใช้สมุนไพรไทยในการดูแลสามารถลดการใช้ยาแผนปัจจุบันและเพิ่มคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม การวิจัยของนงลักษณ์ สุวรรณเดชา (2563) พบว่าผู้ดูแลที่ใช้หลักพุทธธรรมในการดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงสามารถลดความเครียดและความเหนื่อยล้าได้ ซึ่งสนับสนุนผลการวิจัยในครั้งนี้ที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการบูรณาการหลักธรรมในกระบวนการดูแล จะเห็นได้ว่า ผลการวิจัยนี้ยืนยันถึงความสำคัญของการใช้การแพทย์แผนไทยวิถีพุทธในการพัฒนาศักยภาพของผู้ดูแลในชุมชนตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และสนับสนุนให้มีการนำแนวทางนี้ไปใช้ในชุมชนอื่นๆ ต่อไป

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การศึกษาการประเมินผลโปรแกรมพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลในการดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียง ด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธในชุมชนตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ทำให้ทราบว่า การสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ตำบลท่าข้ามในด้านการพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง ผ่านการจัดกิจกรรมและการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ความรู้และทักษะที่ได้รับจากการอบรม ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าโปรแกรมดังกล่าวมีผลในเชิงบวกต่อความรู้ ทักษะและทัศนคติของผู้ดูแลที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุและผู้ป่วยติดเตียง โดยเฉพาะการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาใช้ในการดูแลได้ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ดูแลและผู้ป่วยจากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า การนำหลักพรหมวิหาร 4 มาใช้ในการดูแลผู้สูงอายุและผู้ป่วยติดเตียง ส่งผลให้ผู้ดูแลสามารถเข้าใจและให้การดูแลด้วยความกรุณาและเมตตาได้มากขึ้น สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย ควรมีการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้การแพทย์แผนไทยวิถีพุทธในชุมชนอื่น ๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน ควรมีการจัดฝึกอบรมต่อเนื่องเพื่อเพิ่มความรู้และทักษะในการดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงในด้านการแพทย์แผนไทยและพุทธธรรม ควรมีการสนับสนุนการวิจัยเพิ่มเติมเพื่อหาข้อสรุปและแนวทางการปรับปรุงโปรแกรมการพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุในชุมชนอื่น ๆ ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป 1. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบระยะยาวของการใช้การแพทย์แผนไทยวิถีพุทธในการดูแลผู้สูงอายุและผู้ป่วยติดเตียง เพื่อประเมินความยั่งยืนของโปรแกรม 2. ควรมีการศึกษาเชิงปริมาณที่ครอบคลุมในชุมชนต่าง ๆ เพื่อหาข้อสรุปที่เป็นประโยชน์สำหรับการพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลในวงกว้าง 3. ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพที่เจาะลึกถึงประสบการณ์ของผู้ดูแลที่ใช้การแพทย์แผนไทยวิถีพุทธในการดูแลผู้สูงอายุและผู้ป่วยติดเตียง เพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติมสำหรับการปรับปรุงโปรแกรมในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

จันทร์จิรา วรรณรัตน์. (2564).*การใช้สมุนไพรไทยในการดูแลผู้สูงอายุเพื่อลดการใช้ยาแผนปัจจุบัน.* . วารสารสมุนไพรไทย**,** 14(3), 221-233.

นงลักษณ์ สุวรรณเดชา. (2563). *ผลของการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการลดความเครียดของผู้ดูแลผู้สูงอายุ.* วารสารวิทยาศาสตร์สุขภาพ**,** 12(4), 345-358.

บุษบา ชมภูบุตร. (2565). *การประยุกต์ใช้พรหมวิหาร 4 ในการดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิง.* วารสารวิจัยและพัฒนา, 7(1), 64-79.

ปริญญา โพธิสาร. (2563). *ผลของการนวดแผนไทยและการบริหารกายภาพต่อสมรรถภาพทางกายในผู้สูงอายุ.* วารสารการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก, 8(2), 115-127.

วิไลวรรณ จันทร์เจริญ. (2563). *ผลของการอบรมด้านการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธต่อการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน.* วารสารพัฒนาชุมชน, 11(3), 190-203.

สุชาดา สุวรรณวงศ์. (2562). *ผลของการฝึกอบรมหลักพุทธธรรมต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้ดูแลผู้สูงอายุ.* วารสารศาสนาและจิตวิทยา, 10(1), 98-111.

อารีย์ สกุลทิพย์. (2566). *การประเมินผลการอบรมการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธสำหรับผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิง*. วารสารพยาบาลศาสตร์, 15(2), 89-102.

การพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลในการดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียง ด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธ ในชุมชนตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

POTENTIAL DEVELOPMENT OF CAREGIVERS FOR ELDERLY AND BEDRIDDEN PATIENTS THAI TRADITIONAL MEDICINE AND BUDDHIST PRACTICES: A CASE

[1]กิตติพงศ์ สุวรรณวงศ์, [2]พระครูบวรชัยวัฒน์ (วันชัย เมธิโก),
[3]พระครูประสุตโพธิคุณ (จิภานุ สุวรรณรงศ์), [4]อภินันท์ สิริรัตนจิตต์ และ [5]อาทิตย์ อินทรภักดี

[1]Kittipong Suwannawong, [2]Phrakhrubowonchaiwat
[3]Phra Jiphanu Suwannarong, [4]Aphinant Sirirattanajitt and [5]Artit Intarapekdee

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[2]phakru2000@gmail.com

Received: August 28, 2024; **Revised**: November 5, 2024; **Accepted**: December 30,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธในชุมชนตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุและผู้ป่วย จำนวน 15 คน เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วยโปรแกรมอบรม ผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วย

[1]อาจารย์ ดร. คณะปรัญญาศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
[2]อาจารย์ ดร. คณะศาสนาปรัญญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
3อาจารย์ ดร. คณะปรัญญาศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
4อาจารย์ สังกัดคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
5อาจารย์ สังกัดคณะพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

การแพทย์แผนไทยวิถีพุทธและแบบประเมินศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธ ซึ่งผ่านการหาคุณภาพเครื่องมือตามกระบวนการ ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงเป็นสิ่งที่จำเป็นในชุมชนตำบลท่าข้าม ซึ่งการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถช่วยในการดูแลผู้สูงอายุและผู้ป่วยติดเตียงได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยนอกจากการดูแลด้านร่างกายแล้ว ยังรวมถึงการดูแลด้านจิตใจด้วยหลักพุทธธรรม เช่น พรหมวิหาร 4 และภาวนา 4 โดยผลประเมินการพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธในชุมชนตำบลท่าข้าม โดยก่อนอบรม ระหว่างการอบรมและหลังการอบรม ระดับความรู้และทักษะของผู้ดูแลผู้สูงอายุ มีความแตกต่างกัน รวมทั้งมีพัฒนาการทางความรู้และทักษะในการปฏิบัติตามเนื้อหาที่ได้เรียนรู้ เช่น การประเมินความเข้าใจในการใช้สมุนไพรไทย การนวดแผนไทย และการดูแลผู้สูงอายุและผู้ป่วยติดเตียงมากขึ้นตามลำดับ

คำสำคัญ: การพัฒนาศักยภาพผู้ดูแล, ผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียง,การแพทย์แผนไทยวิถีพุทธ

Abstract

This research is participatory practical research. Its objective is to develop the potential of caregivers of dependent elderly and bedridden patients using traditional Thai Buddhist medicine in the community of Tha Kham Subdistrict, Hat Yai District, Songkhla Province The target group is 15 elderly and sick caregivers. Tools used include training programs. Caring for dependent elderly people and bedridden patients using traditional Thai Buddhist medicine and potential assessment form for caring for dependent elderly people and bedridden patients using traditional Thai Buddhist medicine. which has been through the search for tool quality according to the process.
The results of the study found that Developing the potential of caring for dependent elderly and bedridden patients is necessary in the Tha Kham Subdistrict community. Thai traditional Buddhist medicine is one method that can help effectively care for the elderly and bedridden patients. In addition to taking care of the body It also includes mental care using Buddhist principles such as the 4 Brahmavihāra and the 4 Bhavana. The results of the evaluation of the development of the potential of caregivers of dependent elderly and bedridden patients using Thai traditional medicine, Buddhist way,

in Tha Kham Subdistrict community. Before the training, during the training and after the training. Knowledge and skill level of elderly caregivers There is a difference. Including developing knowledge and skills in following the content learned, such as assessing understanding of the use of Thai herbs, Thai massage, and caring for the elderly and bedridden patients, respectively.

Keywords: Developing the potential of caregivers, Elderly, dependent people and bedridden patients, Thai traditional medicine, Buddhist way

บทนำ

การดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงเป็นปัญหาที่มีความสำคัญในสังคมไทย โดยเฉพาะในยุคที่จำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งส่งผลให้ครอบครัวและชุมชนต้องเผชิญกับความท้าทายในการดูแลผู้สูงอายุที่ต้องการความช่วยเหลืออย่างใกล้ชิด การพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการดูแลที่เหมาะสมและมีคุณภาพชีวิตที่ดี การบูรณาการการแพทย์แผนไทยกับหลักพุทธธรรมเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการดูแลผู้สูงอายุและผู้ป่วยติดเตียงได้อย่างมีนัยสำคัญ

การแพทย์แผนไทยซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น มีวิธีการดูแลสุขภาพที่เน้นการรักษาสมดุลของร่างกายและจิตใจ ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการบรรเทาอาการเจ็บป่วยและเสริมสร้างสุขภาพของผู้สูงอายุได้อย่างดี งานวิจัยของสุพจน์ สุวรรณกูฏ (2557) พบว่าการนวดแผนไทยมีผลในการลดความเครียดและเพิ่มความยืดหยุ่นของร่างกายในผู้สูงอายุ นอกจากนี้ งานวิจัยของนฤมล ชุ่มเมืองเย็น (2558) ยังชี้ให้เห็นว่าการใช้สมุนไพรไทยสามารถช่วยบรรเทาอาการปวดและส่งเสริมสุขภาพโดยรวมได้ดี นอกจากนี้การบูรณาการหลักพุทธธรรม เช่น พรหมวิหาร 4 ซึ่งประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เข้ากับการดูแลผู้สูงอายุ สามารถช่วยเพิ่มความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ดูแลและผู้สูงอายุได้อย่างยั่งยืน งานวิจัยของดวงดาว สังข์ทอง (2559) ระบุว่าผู้ดูแลที่ใช้หลักพุทธธรรมมีระดับความพึงพอใจและความผูกพันต่อผู้สูงอายุสูงขึ้น นอกจากนี้ งานวิจัยของ ศิริวรรณ มณีวงศ์ (2560) ยังสนับสนุนว่าการฝึกอบรมผู้ดูแลด้วยหลักพุทธธรรมและการแพทย์แผนไทยส่งผลให้ผู้ดูแลมีทักษะในการดูแลผู้สูงอายุที่ดีขึ้น ซึ่งการพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธในพื้นที่ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญในการเสริมสร้างความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการดูแลผู้สูงอายุ การบูรณาการหลักพุทธธรรมในหลักสูตรช่วยให้ผู้ดูแลมีคุณธรรมและความเข้าใจในความต้องการของ

ผู้สูงอายุอย่างแท้จริง การประเมินผลการอบรมทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการอบรม ช่วยให้เห็นถึงประสิทธิภาพของหลักสูตรและสามารถปรับปรุงเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในอนาคตได้

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงในชุมชนตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยบูรณาการการแพทย์แผนไทยและหลักพุทธธรรม เพื่อให้ผู้ดูแลสามารถนำความรู้และทักษะไปใช้ในการดูแลผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธในชุมชนตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ในการพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธในพื้นที่ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ดูแลฯ จำนวน 15 คน มีระยะเวลาการดำเนินการวิจัย ใช้เวลา 8 เดือน (ระหว่างเดือนตุลาคม 2566 ถึง พฤษภาคม 2567)

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงในพื้นที่ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ดูแลฯ จำนวน 15 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือเป็นประเมินการพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธและดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติพื้นฐานค่าร้อยละ กระบวนการวิจัยจะประกอบด้วยขั้นตอน 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การเตรียมการและการสร้างความเข้าใจร่วมกัน โดยดำเนินการ

1.1 การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น ที่ผู้วิจัยจะศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสถานการณ์การดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงในพื้นที่ตำบลท่าข้าม รวมถึงแนวทางการใช้การแพทย์แผนไทยวิถีพุทธในชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่

1.2 การประชุมชี้แจงและรับฟังความคิดเห็น โดยผู้วิจัยจะจัดประชุมร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วน

เสีย เช่น ผู้ดูแลผู้สูงอายุ ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และบุคลากรทางการแพทย์ในพื้นที่ เพื่อชี้แจงเป้าหมายและกระบวนการวิจัย รวมถึงรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วม

ระยะที่ 2 การวางแผนร่วมกัน โดยดำเนินการ

2.1 การระบุปัญหาและความต้องการ โดยผู้วิจัยและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะร่วมกันระบุปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียง โดยเน้นการใช้การแพทย์แผนไทยวิถีพุทธในการดูแล

2.2 การออกแบบหลักสูตรพัฒนาผู้ดูแล โดยผู้วิจัยจะทำงานร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการออกแบบหลักสูตรการพัฒนาผู้ดูแล โดยรวมเอาแนวทางการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธ และเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง เช่น การนวดแผนไทย การใช้สมุนไพร การดูแลด้านจิตใจตามหลักพุทธธรรม เช่น พรหมวิหาร 4 และภาวนา 4

ระยะที่ 3 การดำเนินการและการติดตามผล โดยดำเนินการ

3.1 การฝึกอบรมและการพัฒนาผู้ดูแล โดยผู้วิจัยจะจัดการฝึกอบรมผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงตามหลักสูตรที่ได้ออกแบบไว้ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้

3.2 การติดตามผลและให้คำปรึกษา หลังจากการฝึกอบรม ผู้วิจัยจะติดตามผลการพัฒนาของผู้เข้ารับการฝึกอบรม และให้คำปรึกษาเพิ่มเติมตามความจำเป็น เพื่อสนับสนุนการนำความรู้และทักษะไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ระยะที่ 4 การประเมินผลและการปรับปรุง โดยดำเนินการ

4.1 การประเมินผลการพัฒนาผู้ดูแล โดยผู้วิจัยจะประเมินผลการพัฒนาของผู้ดูแลโดยใช้เครื่องมือประเมินต่าง ๆ เช่น การสอบถามความคิดเห็น การสัมภาษณ์ และการสังเกตพฤติกรรม เพื่อตรวจสอบความสามารถในการดูแลผู้สูงอายุและผู้ป่วยติดเตียง

4.2 การปรับปรุงหลักสูตรและกระบวนการฝึกอบรม จากผลการประเมิน ผู้วิจัยและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะร่วมกันปรับปรุงหลักสูตรและกระบวนการพัฒนา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาผู้ดูแลในอนาคต

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้ คือ ด้านเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธในชุมชนตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ผู้วิจัย ได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียง จำนวน 15 คน การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

นำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยรวม รายด้านเพื่อนำไปอธิบายข้อมูลในรูปแบบตารางต่อไป

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลในการดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธ ในชุมชนตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการประเมินการพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธ (กลุ่มเป้าหมาย 15 คน)

รายการประเมิน	ระดับศักยภาพด้านความรู้และทักษะ ของผู้ดูแลฯ					
	ก่อน (ร้อยละ)		ระหว่าง (ร้อยละ)		หลัง (ร้อยละ)	
	ความรู้	ทักษะ	ความรู้	ทักษะ	ความรู้	ทักษะ
ด้านการดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียง						
ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุ	20	20	50	50	75	75
เทคนิคการดูแลผู้ป่วย เช่นการพลิกตัวผู้ป่วยเพื่อลดความเสี่ยงของการเกิดแผลกดทับ	20	20	50	50	75	75
การจัดเตรียมอาหารที่เหมาะสม	20	20	50	50	85	85
การช่วยเหลือในการทำกิจกรรมประจำวัน เช่น การอาบน้ำ การแต่งตัว	20	20	50	50	85	85
ด้านการแพทย์แผนไทยในการดูแลผู้สูงอายุและผู้ป่วยติดเตียง						
การใช้สมุนไพรไทยในการบำรุงสุขภาพและรักษาโรคบางประการ	10	10	50	50	85	85
การใช้สมุนไพรในการเสริมสร้างความแข็งแรงของกล้ามเนื้อและการบรรเทาอาการปวดเมื่อย	10	10	50	50	85	85
การใช้การนวดแผนไทยเพื่อกระตุ้นการไหลเวียนของเลือด	10	10	50	50	85	85
การจัดเตรียมอาหารตามหลักโภชนาการไทยเพื่อส่งเสริมสุขภาพที่ดีของผู้สูงอายุ	10	10	50	50	85	85

รายการประเมิน	ระดับศักยภาพด้านความรู้และทักษะ ของผู้ดูแลฯ					
	ก่อน		ระหว่าง		หลัง	
	ความรู้	ทักษะ	ความรู้	ทักษะ	ความรู้	ทักษะ
ด้านการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาผู้ดูแล						
หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความเมตตาและความเข้าใจในจิตใจของผู้สูงอายุ โดยการมีเมตตาจะช่วยให้ผู้ดูแลสามารถเข้าใจและใส่ใจในความต้องการของผู้สูงอายุ การมีกรุณาช่วยเสริมสร้างความพร้อมที่จะช่วยเหลือและปฏิบัติต่อผู้สูงอายุด้วยความอ่อนโยน มุทิตาช่วยสร้างความพึงพอใจในการเห็นผู้สูงอายุมีความสุขและอุเบกขาช่วยให้ผู้ดูแลสามารถรับมือกับความท้าทายและปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการดูแล	10	10	50	50	90	90
ด้านการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาผู้ดูแล						
หลักธรรมภาวนา 4 ได้แก่ การพัฒนาทางด้านร่างกาย (กายภาวนา) การพัฒนาทางด้านศีลธรรม (ศีลภาวนา) การพัฒนาทางด้านจิตใจ (จิตตภาวนา) และการพัฒนาทางด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) โดยหลักการนี้ช่วยเสริมสร้างผู้ดูแลให้มีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ การพัฒนาทางกายช่วยเสริมสร้างสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง การพัฒนาทางศีลธรรมช่วยเสริมสร้างคุณธรรมและความรับผิดชอบในการดูแลผู้สูงอายุ การพัฒนาทางจิตใจช่วยให้มีความสงบและสติในการปฏิบัติงาน และการพัฒนาทางปัญญาช่วยเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจในหลักการดูแลผู้สูงอายุ	10	10	50	50	90	90

จากตาราง 1 พบว่า ผลการประเมินการพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธในชุมชนตำบลท่าข้าม ระดับศักยภาพด้านความรู้และทักษะ ของผู้ดูแลฯ ด้านการดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียง โดยก่อนอบรม ร้อยละ 20

ระหว่างการอบรม ร้อยละ 50 และหลังการอบรม ร้อยละ 75 ด้านการแพทย์แผนไทยในการดูแลผู้สูงอายุและผู้ป่วยติดเตียง โดยก่อนอบรม ร้อยละ 10 ระหว่างการอบรม ร้อยละ 50 และหลังการอบรม ร้อยละ 85 ด้านการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาผู้ดูแล หลักธรรมพรหมวิหาร 4 โดยก่อนอบรม ร้อยละ 10 ระหว่างการอบรม ร้อยละ 50 และหลังการอบรม ร้อยละ 90 ด้านการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาผู้ดูแล หลักธรรมภาวนา 4 โดยก่อนอบรม ร้อยละ 10 ระหว่างการอบรม ร้อยละ 50 และหลังการอบรม ร้อยละ 90 ระดับความรู้และทักษะของผู้ดูแลผู้สูงอายุ มีความแตกต่างกัน รวมทั้งมีพัฒนาการทางความรู้และทักษะในการปฏิบัติตามเนื้อหาที่ได้เรียนรู้ เช่น การประเมินความเข้าใจในการใช้สมุนไพรไทย การนวดแผนไทย และการดูแลผู้สูงอายุและผู้ป่วยติดเตียงมากขึ้นตามลำดับ

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลในการดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธ ในชุมชนตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

การวิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธในชุมชนตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่ากระบวนการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการแพทย์แผนไทยในการพัฒนาผู้ดูแลผู้สูงอายุและผู้ป่วยติดเตียงสามารถช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนได้อย่างมีนัยสำคัญ การใช้หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ซึ่งประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา รวมถึงหลักการภาวนา 4 ในการดูแลผู้สูงอายุ ช่วยให้ผู้ดูแลมีความสามารถในการเข้าใจและตอบสนองต่อความต้องการทางกายและใจของผู้สูงอายุได้ดีขึ้น ซึ่งการบูรณาการการแพทย์แผนไทย โดยเฉพาะการนวดแผนไทยและการใช้สมุนไพรพื้นบ้าน พบว่าเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการบรรเทาอาการเจ็บปวดและเสริมสร้างสุขภาพให้กับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงในชุมชน งานวิจัยที่สอดคล้อง เช่น การศึกษาของพรทิพย์ ธีรวัฒน์วรณิชย์ (2557) ที่พบว่าการนวดแผนไทยสามารถลดอาการปวดกล้ามเนื้อและเพิ่มความยืดหยุ่นของร่างกายของผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้งานวิจัยของ นฤมล ชุ่มเมืองเย็น (2558) ยังระบุว่าการใช้สมุนไพรไทย เช่น ขมิ้นชัน และไพล มีผลต่อการลดอาการอักเสบและบรรเทาอาการปวดในผู้สูงอายุได้เป็นอย่างดี ผลการวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับงานของดวงดาว สังข์ทอง (2559) ซึ่งพบว่าการอบรมผู้ดูแลผู้สูงอายุที่มีการบูรณาการหลักพุทธธรรม ช่วยเพิ่มระดับความพึงพอใจและความผูกพันของผู้ดูแลต่อผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเน้นการใช้เมตตาและกรุณาในการปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ ซึ่งส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ดูแล

และผู้สูงอายุในระยะยาว และจากการประเมินผลการพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุในครั้งนี้ ยังพบว่าผู้เข้ารับการอบรมสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการดูแลผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศิริวรรณ มณีวงศ์ (2560) ที่พบว่าการฝึกอบรมที่มีการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการแพทย์แผนไทย ส่งผลให้ผู้ดูแลมีทักษะในการดูแลผู้สูงอายุที่ดีขึ้น และมีความสามารถในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการดูแลได้อย่างมีประสิทธิภาพ อนึ่ง ผลการวิจัยนี้ยังสนับสนุนผลการศึกษาของ สุนีย์ ละมุนชาติ (2561) ซึ่งระบุว่าการพัฒนาผู้ดูแลผู้สูงอายุด้วยหลักพุทธธรรมและการแพทย์แผนไทยสามารถช่วยลดภาวะเครียดและความวิตกกังวลในผู้ดูแลได้ เนื่องจากหลักการของพรหมวิหาร 4 ช่วยสร้างสภาพจิตใจที่มั่นคงและมีสติ ซึ่งส่งผลดีต่อการดูแลผู้สูงอายุที่ต้องการการดูแลเป็นพิเศษ จากการอภิปรายผลการวิจัยทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธ เป็นแนวทางที่สามารถนำไปใช้เพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและเสริมสร้างสุขภาพจิตของผู้ดูแลในชุมชนตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การศึกษาการพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลในการดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียงด้วยการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธ ในชุมชนตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ทำให้ทราบว่า การสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ตำบลท่าข้ามในด้านการพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง ผ่านการจัดกิจกรรมและการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ความรู้และทักษะที่ได้รับจากการอบรมสามารถถูกนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย 1. การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ควรมีการสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง ผ่านการจัดกิจกรรมและการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ความรู้และทักษะที่ได้รับจากการอบรมสามารถถูกนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง 2. การสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรท้องถิ่น ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรท้องถิ่นในการจัดทำโครงการที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิงและผู้ป่วยติดเตียง โดยเฉพาะการนำหลักพุทธธรรมและการแพทย์แผนไทยมาใช้ในกระบวนการดูแล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชน 3. การพัฒนาสื่อการเรียนรู้และคู่มือการดูแล ควรมีการพัฒนาสื่อการเรียนรู้และคู่มือการดูแลที่เน้นการใช้การแพทย์แผนไทยและหลักพุทธธรรมอย่างเป็นระบบและเข้าใจง่าย เพื่อให้ผู้ดูแลสามารถนำไปใช้ในการดูแลผู้สูงอายุและ

ผู้ป่วยติดเตียงได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการเผยแพร่สื่อเหล่านี้ให้แก่ชุมชนและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป 1. การศึกษาผลกระทบระยะยาวของการบูรณาการการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธ ควรมีการวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับผลกระทบระยะยาวของการบูรณาการการแพทย์แผนไทยวิถีพุทธในการดูแลผู้สูงอายุ โดยเน้นการประเมินผลที่เกิดขึ้นในด้านสุขภาพกายและจิตใจของทั้งผู้ดูแลและผู้สูงอายุ เพื่อให้เห็นภาพรวมที่ชัดเจนของผลการพัฒนาศักยภาพในระยะยาว 2. การวิจัยเกี่ยวกับความหลากหลายของการใช้สมุนไพรในพื้นที่ต่างๆ ควรมีการวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรในพื้นที่ต่างๆ ที่มีความหลากหลายในวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบผลของสมุนไพรในแต่ละพื้นที่และหาวิธีการที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการดูแลผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน 3. การพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ ควรมีการศึกษารูปแบบการฝึกอบรมที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบและพัฒนากระบวนการดูแลตัวเองร่วมกับผู้ดูแล เพื่อให้ผู้สูงอายุรู้สึกมีคุณค่าและมีส่วนร่วมในกระบวนการดูแลตนเอง ซึ่งจะส่งผลดีต่อสุขภาพจิตและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

เอกสารอ้างอิง

พรทิพย์ ธีรวัฒน์วรณิชย์. (2557). *การประยุกต์ใช้การนวดแผนไทยในการบำบัดผู้สูงอายุ*. วารสารการแพทย์แผนไทย, 10(2), 112-121.

นฤมล ชุ่มเมืองเย็น. (2558). *การใช้สมุนไพรไทยในการรักษาอาการปวดและอักเสบในผู้สูงอายุ.* วารสารสมุนไพรไทย, 15(1), 65-75.

ดวงดาว สังข์ทอง. (2559). *การบูรณาการหลักพุทธธรรมในงานดูแลผู้สูงอายุ*: กรณีศึกษาในชุมชนชนบท. วารสารศาสนาและสังคมศาสตร์, 12(3), 178-189.

ศิริวรรณ มณีวงศ์. (2560). *การพัฒนาทักษะการดูแลผู้สูงอายุด้วยหลักพุทธธรรมและการแพทย์แผนไทย.* วารสารพุทธศาสตรบัณฑิตศึกษา, 18(2), 213-225.

สุนีย์ ละมุนชาติ. (2561). *การบำบัดความเครียดของผู้ดูแลผู้สูงอายุด้วยการฝึกปฏิบัติตามหลักพรหมวิหาร 4.* วารสารจิตวิทยา, 20(4), 301-310.

สุพจน์ สุวรรณกูฏ. (2557). *ผลของการนวดแผนไทยต่อการลดความเครียดในผู้สูงอายุ.* วารสารการแพทย์แผนไทย, 10(2), 125-135.

ศึกษาวิเคราะห์มหาสติปัฏฐาน 4 เพื่อการเจริญสมถะและวิปัสสนากัมมัฏฐาน

AN ANALYTICAL STUDY OF THE FOUR FOUNDATIONS OF MINDFULNESS FOR CULTIVATION SAMATHA AND VIPASSANĀ MEDITATION

[1]พระลือชัย อตฺถกาโร (ภูมิเมธี), [2]เสฐียร ทั่งทองมะดัน และ [3]พระมหาสุพร รกฺขิตธมฺโม.

[1]Phra Luechai Atthakaro (Phummethi), [2]SathienThangthongmadan

And [3]Phramaha Suporn Rakkhitadhammo,

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavityalaya University, Thailand

[1]Phachai14@gmail.com,

Received: June 27, 2023; **Revised**: November 4, 2023; **Accepted**: December 31, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษามหาสติปัฏฐาน 4 ในพระไตรปิฎก 2) เพื่อศึกษาการเจริญสมถะและวิปัสสนากัมมัฏฐาน 3) เพื่อวิเคราะห์มหาสติปัฏฐาน 4 เพื่อการเจริญสมถและวิปัสสนา ผลการวิจัยพบว่า มหาสติปัฏฐาน 4 คือธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสติ และข้อปฏิบัติที่มีสติเป็นประธาน โดยเป็นการใช้สติหรือวิธีปฏิบัติเพื่อใช้สติให้เกิดผลดีที่สุด ด้วยการตั้งสติสัมปชัญญะเพียรพิจารณา กาย เวทนา จิต ธรรม เพื่อกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกให้ได้การเจริญสมถกัมมัฏฐาน คือการฝึกจิตให้สงบเป็นสมาธิ โดยกำหนดใจไว้กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (เรียกว่าอารมณ์) ให้แน่วแน่จนจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง มีอารมณ์เดียว สงบตั้งหมั่นเป็นสมาธิ เมื่อจิตเป็นสมาธิเต็มที่แล้ว จะเกิดภาวะจิตเป็นสมาธิระดับสูง คือ อัปปนาสมาธิ เรียกว่า“ฌาน”การเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน คือการฝึกอบรมเจริญปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้แจ้งชัดตามความเป็นจริง จนสามารถมีจิตใจเป็นอิสระ

---

[1] นิสิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา

ไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลสและความทุกข์ โดยเป็นการใช้ปัญญากำหนดพิจารณาสภาวธรรม เกิดความรู้แจ้งชัดตามความเป็นจริง เรียกว่า “วิปัสสนาญาณ”มหาสติปัฏฐาน 4 เพื่อการเจริญสมถกัมมัฏฐาน คือสามารถเจริญสมถกัมมัฏฐานได้พร้อมในตัว ซึ่งในกายานุปัสสนา 14 บรรพ ใช้เป็นอารมณ์สมถะได้โดยตรง โดยใช้สติกำหนดอารมณ์ใดแล้ว สติก็ยึดตรึงดึงจิตกุมไว้กับอารมณ์นั้น จนจิตน้อมดิ่งแน่วแน่อยู่กับนิมิต มีอารมณ์เป็นหนึ่ง มีอารมณ์เดียว สงบตั้งหมั่นเป็นสมาธิ เมื่อจิตสงบเป็นสมาธิเต็มที่ เรียกว่า “ฌาน”มหาสติปัฏฐาน 4 เพื่อการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน คือใช้เจริญวิปัสสนาพร้อมในตัว ซึ่งในกัมมัฏฐาน 21 ประการ เป็นอารมณ์เจริญวิปัสสนาโดยตรง โดยใช้สติกำหนดอารมณ์ให้แก่จิตหรือใช้สติดึงจิตไว้กับอารมณ์ แต่มุ่งใช้จิตเป็นที่วางอารมณ์ เพื่อเสนออารมณ์และจับอารมณ์ไว้ให้ปัญญากำหนดพิจารณา จนสามารถเกิดความรู้แจ้งชัด ตามความเป็นจริง เรียกว่า “วิปัสสนาญาณ”ประเด็นศึกษาขณะทั้ง 3 คือ 1) อุปาทขณะ (เกิดขึ้น) 2) ฐิติขณะ (ตั้งอยู่ แปรปรวน) 3) ภังคขณะ (ดับ) ของรูปนาม (อารมณ์วิปัสสนา) ในการเห็นชัดตามเป็นจริงในขณะทั้ง 3 นั้น สามารถช่วยให้นำไปสู่การยกไตรลักษณ์ขึ้นสู่ “รูป-นาม”

คำสำคัญ : วิเคราะห์,มหาสติปัฏฐาน4 ,สมถะ,วิปัสสนากัมมัฏฐาน,พระพุทธศาสนา

Abstract

This research has the objectives are 1) study of the four foundations of mindfulness in Tri Pitaka, 2) study of the methods of Samatha and Vipassana Meditation, 3) analysis the four foundations of mindfulness for cultivation Samatha and Vipassana Meditation. The result is found that; The four foundations of mindfulness are the location of mindfulness and practices that have mindfulness as their center. The practice is to set mindfulness and diligently consider the body (Kaya), Vedana (feelings), a state of consciousness, and dharma to eliminate Apicha (covetousness) and Thomanat (sad-mindedness) in the world to achieve the development of Samatha meditation. The development of Samatha meditation is the practice of training the mind to be calm and concentrated by focusing on one thing (called an emotion) until the mind has one mood, one emotion, is calm and persistent in concentration. When the mind is fully concentrated, a high level of mental concentration, called Appana Samadhi (fixed concentration), will occur, called “Jhana (mediation)” Vipassana meditation is the practice of developing insight to gain the foundation of mindfulness until the mind is free from defilements and suffering. It is the use of insight to determine and consider the

nature of the Dhamma until there is gain the foundation of mindfulness, called “Vipassana (insight-knowledge)” Satipatthana 4 for cultivation Samatha Meditation is practice Samatha meditation is practice contemplation of the body of 14 levels; it can be used as Samatha directly then use mindfulness to determine any mood and then mindfulness will fix and keep the mind to that mood until the mind is inclined and firmly fixed on the mark. Unless the mind has one mood, one emotion, is calm and persistent in concentration. When the mind is fully concentrated, called “Jhana (mediation)”.Satipatthana 4 for cultivation Samatha Meditation is practice meditation, in Kammaṭṭhāna 21 is meditation practice directly by letting the mindfulness control the emotions or keeping the mind focused on emotions. Fix the mind as a place of emotion to present and hold emotions for discernment to consider Until the truth is realized. This is called “Vipassana” (insight-knowledge). The study issues of the three moments are: 1) Upadha (arising), 2) Thiti (standing, changing), 3) Bhankka (cessation) of form. (Vipassana) when realize as it is in the three moments, it will lead to the cultivation of the three marks of existence “form and mind”.

Keywords: Analysis, the four foundations of mindfulness, Samatha and Vipassna Meditation, Buddhism

บทนำ

พระพุทธองค์ทรงประกาศพระสัทธรรมเป็นครั้งแรกคือแสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตรโปรดปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 พระองค์ได้แสดงหลักการประพฤติปฏิบัติซึ่งเรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา อันเป็นทางสายกลาง ดังทรงแสดงว่า “ภิกษุทั้งหลาย มัชฌิมาปฏิปทาไม่เอียงเข้าใกล้ที่สุด 2 อย่างนั้น ตถาคตได้ตรัสรู้อันเป็นปฏิปทาก่อให้เกิดจักษุ ก่อให้เกิดญาณ เป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อพระนิพพาน” (วิ.ม. (ไทย) 4/13/20) มัชฌิมาปฏิปทา ทางสายกลาง ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 นั้น เมื่อกล่าวถึงเรื่องสติแล้วจัดได้ว่าทรงแสดงเป็นครั้งแรกคือ สัมมาสติ ระลึกชอบ และเมื่อแสดงโดยละเอียดแล้ว สัมมาสติ ก็คือ สติปัฏฐาน 4 นั่นเอง

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงแสดงเรื่องการนำสติไปใช้อย่างชัดเจน โดยทรงแบ่งประเภทของสติไว้ 2 ประเภท 1) มิจฉาสติ ความระลึกผิด 2) สัมมาสติ ความระลึกชอบ ดังปรากฏใจความสำคัญที่ตรัสเรื่องสติว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลควรทราบทั้งสิ่งที่ไม่เป็นธรรมและไม่เป็นประโยชน์ ควรทราบทั้งสิ่งที่เป็นธรรมและเป็นประโยชน์ ครั้นทราบแล้ว ควรปฏิบัติตามสิ่งที่

เป็นธรรมและเป็นประโยชน์ สิ่งที่ไม่เป็นธรรมและไม่เป็นประโยชน์ คือ มิจฉาสติ ความระลึกผิด สิ่งที่เป็นธรรมและเป็นประโยชน์ คือ สัมมาสติ ความระลึกชอบ” (องฺ.ทสก.(ไทย) 24/113/258)

ดังที่ตรัสเรื่องสติว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลควรทราบทั้งสิ่งที่ไม่เป็นธรรมและสิ่งที่เป็นธรรม ควรทราบทั้งสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์และสิ่งที่เป็นประโยชน์ ครั้นทราบแล้ว ควรปฏิบัติตามสิ่งที่เป็นธรรมและเป็นประโยชน์, สิ่งที่ไม่เป็นธรรมและสิ่งที่เป็นธรรม สิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์และสิ่งที่เป็นประโยชน์ คือ มิจฉาสติเป็นสิ่งที่ไม่เป็นธรรม สัมมาสติเป็นสิ่งที่เป็นธรรม บาปอกุศลธรรมเป็นอันมากที่เกิดขึ้นเพราะมิจฉาสติเป็นปัจจัย นี้เป็นสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ส่วนกุศลธรรมเป็นอันมากที่ถึงความเจริญเต็มที่เพราะสัมมาสติเป็นปัจจัย นี้เป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์” (องฺ.ทสก. (ไทย) 24/114/260)

มหาสติปัฏฐาน 4 เป็นหลักธรรมที่ลึกซึ้งที่แสดงวิธีการปฏิบัติไว้อย่างครบถ้วนและชัดเจน เป็นวิธีปฏิบัติวิธีเดียว หรือเป็นทางเดียวที่จะทำให้เข้าสู่การบรรลุ มรรค ผล นิพาน ดังที่ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทางเดียว เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อล่วงโสกะและปริเทวะ เพื่อความดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุญายธรรม เพื่อทำให้แจ้งนิพพาน ทางนี้คือสติปัฏฐาน 4 ประการ” (ที.ม. (ไทย) 10/373/301)

มหาสติปัฏฐาน4 เป็นหลักปฏิบัติที่สามารถเจริญได้ทั้งสมถะและวิปัสสนากัมมัฏฐาน ซึ่งในมหาสติปัฏฐาน 4 ประกอบด้วยหมวด กาย เวทนา จิต ธรรม แต่ละหมวดมีรายละเอียดในการเจริญกัมมัฏฐาน ที่ผู้เป็นสมถยานิกสามารถเจริญสมถกัมมัฏฐานซึ่งนำมาเป็นบาทฐานของวิปัสสนาได้ในตัว และผู้เป็นวิปัสสนายานิกสามารถเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานซึ่งเป็นวิปัสสนาล้วนได้โดยตรง เมื่อครั้งในคราวที่พระพุทธองค์ทรงกระทำความเพียรเพื่อตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ก็ทรงใช้วิธีการเจริญสมถกัมมัฏฐานจนได้ฌานและทรงเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานจนบรรลุอาสวักขยญาณ ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในที่สุด ดังตรัสแสดงไว้ว่า “ภารทวาชะ เราฉันอาหารหยาบให้ร่างกายมีกำลัง สงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงเนินดิน ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อนเหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่นไม่หวั่นไหวอย่างนี้ เรานั้นน้อมจิตไปเพื่อปุพเพนิวาสานุสสติญาณ น้อมจิตไปเพื่อจุตูปปาตญาณ น้อมจิตไปเพื่ออาสวักขยญาณ เราบรรลุวิชชาที่ 3 นี้ ในปัจฉิมยามแห่งราตรี กำจัดอวิชชาได้แล้ว วิชชาก็เกิดขึ้น กำจัดความมืดแล้ว ความสว่างก็เกิดขึ้น เหมือนบุคคลผู้ไม่ประมาทมีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่” (ม.ม. (ไทย) 13/483-611)

กัมมัฏฐานในทางพระพุทธศาสนานั้นมี 2 ประการ คือ 1) สมถะกัมมัฏฐาน กัมมัฏฐานเป็นอุบายให้เกิดความสงบใจ(พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ)2552:22) 2) วิปัสสนากัมมัฏฐาน กัมมัฏฐานเป็นอุบายเรืองปัญญา กัมมัฏฐานทั้ง 2 อย่างนี้ (พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) 2558: 8) สามารถค้นหาฝึกปฏิบัติให้เกิดให้มีได้ในมหาสติปัฏฐาน 4 ซึ่งมีหลักปฏิบัติอัน

ละเอียดแยบยลที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสแสดงไว้แล้วนั้น สมถะและวิปัสสนากัมมัฏฐานนั้นเป็นพระกัมมัฏฐานหลักในพระพุทธศาสนาที่ใช้ในการฝึกอบรมจิตและพัฒนาจิตให้เจริญยิ่ง ดังมีเนื้อความแสดงไว้ว่า “1) ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญวิปัสสนามีสมถะนำหน้า เมื่อเธอเจริญวิปัสสนามีสมถะนำหน้า มรรคย่อมเกิด เธอปฏิบัติ เจริญ ทำให้มากซึ่งมรรคนั้น ย่อมละสังโยชน์ได้ อนุสัยย่อมสิ้นไป 2) ภิกษุเจริญสมถะมีวิปัสสนานำหน้า เมื่อเธอเจริญสมถะมีวิปัสสนานำหน้า มรรคย่อมเกิด เธอปฏิบัติ เจริญ ทำให้มากซึ่งมรรคนั้น เมื่อเธอปฏิบัติ เจริญ ทำให้มากซึ่งมรรคนั้น ย่อมละสังโยชน์ได้ อนุสัยย่อมสิ้นไป 3) ภิกษุเจริญสมถะและวิปัสสนาคู่กันไป เมื่อเธอเจริญสมถะและวิปัสสนาคู่กันไป มรรคย่อมเกิด เธอปฏิบัติ เจริญ ทำให้มากซึ่งมรรคนั้น เมื่อเธอปฏิบัติ เจริญ ทำให้มากซึ่งมรรคนั้น ย่อมละสังโยชน์ได้ อนุสัยย่อมสิ้นไป” (ขุ.ป. (ไทย) 31/1/413)

มหาสติปัฏฐาน 4 ในพระไตรปิฎก ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงมีปรากฏอยู่มากมายและลึกซึ้งมาก ประกอบด้วยหลักธรรมสำคัญและวิธีการในการเจริญสมถะและวิปัสสนากัมมัฏฐานที่เป็นหัวใจ หลักการ และเคล็ดลับในการปฏิบัติ ในการศึกษาวิเคราะห์เรื่องมหาสติปัฏฐาน 4 นี้ จักทำให้เกิดความเข้าใจในการเจริญสมถะและวิปัสสนากัมมัฏฐานอันมีปรากฏอยู่ในมหาสติปัฏฐาน 4 ยิ่งขึ้น ซึ่งจักเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาทางวิชาการ และเป็นประโยชน์ในการนำไปประพฤติปฏิบัติเจริญพระกรรมฐาน ตลอดถึงในการดำเนินชีวิตประจำวัน สามารถพัฒนาชีวิตจิตใจ เกิดความสุขความเจริญตามหลักพุทธรรมดังกล่าว

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์มหาสติปัฏฐาน 4 เพื่อการเจริญสมถะและวิปัสสนากัมมัฏฐานในพระไตรปิฎก ดังนั้นจึงเป็นประเด็นให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาวิเคราะห์เรื่องดังกล่าวเพื่อให้เกิด องค์ความรู้ หลักการ วิธีการ แนวคิด คุณค่า คุณประโยชน์ ในมหาสติปัฏฐาน 4 เพื่อนำองค์ความรู้ทั้งหลายเหล่านี้ไปประพฤติปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ในการเจริญพระกัมมัฏฐานสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษามหาสติปัฏฐาน 4 ในพระไตรปิฎก
2. เพื่อศึกษาการเจริญสมถะและวิปัสสนากัมมัฏฐาน
3. เพื่อวิเคราะห์มหาสติปัฏฐาน 4 เพื่อการเจริญสมถะและวิปัสสนากัมมัฏฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์มหาสติปัฏฐาน 4 เพื่อการเจริญสมถะและวิปัสสนากัมมัฏฐาน”เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documents) ซึ่งได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาเอกสาร

1.1 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารขั้นปฐมภูมิ โดยรวบรวมข้อมูล จากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยเล่มที่เกี่ยวข้องกับมหาสติปัฏฐาน 4 เพื่อการเจริญสมถะและวิปัสสนากัมมัฏฐาน

1.2 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารขั้นทุติยภูมิ โดยรวบรวมข้อมูลจากอรรกถา ปกรณ์วิเสส ตำารา เอกสาร งานวิจัย บทความที่เกี่ยวข้องกับมหาสติปัฏฐาน 4 ในพระไตรปิฎก

ขั้นที่ 2 รวบรวมและเรียบเรียงข้อมูล

2.1 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารขั้นทุติยภูมิ โดยรวบรวมข้อมูลจากตำรา เอกสาร งานวิจัย บทความที่เกี่ยวข้องศึกษาวิเคราะห์มหาสติปัฏฐาน 4 เพื่อการเจริญสมถะและวิปัสสนากัมมัฏฐาน

2.2 เรียบเรียง ขัดเกลา เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับมหาสติปัฏฐาน 4

ขั้นที่ 3 วิเคราะห์คุณค่าและสรุปเนื้อหา

3.1 ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Documents) มหาสติปัฏฐาน 4 แล้วนำมาประมวลผลให้ได้เนื้อหาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.2 วิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุป พรรณนาและอธิบายผลต่อไป

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องศึกษาวิเคราะห์มหาสติปัฏฐาน 4 เพื่อการเจริญสมถะและวิปัสสนากัมมัฏฐาน ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. มหาสติปัฏฐาน 4 ในพระไตรปิฎก พระผู้มีพระภาคทรงประกาศพระสัทธรรมเป็นครั้งแรก ดังทรงแสดงธัมมจักกัปวัตตนสูตร แก่ปัญจวัคคีย์ ใจความสำคัญของหลักการประพฤติปฏิบัติซึ่งเป็นทางสายกลางเรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา “ภิกษุทั้งหลาย มัชฌิมาปฏิปทาไม่เอียงเข้าใกล้ที่สุด 2 อย่างนั้น ตถาคตได้ตรัสรู้อันเป็นปฏิปทาก่อให้เกิดจักษุ ก่อให้เกิดญาณ เป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อพระนิพพาน ในการแสดงธัมมจักกัปวัตตนสูตรอันเป็นปฐมเทศนานี้ พระอัญญาโกณฑัญญะ ได้ดวงเห็นธรรม เกิดธรรมจักษุ บรรลุโสดาปัตติมรรคญาณ “เมื่อพระผู้มี

พระภาคตรัสเวยยากรณ์นี้อยู่ ธรรมจักษุ อันปราศจากธุลีจากมลทินได้เกิดแก่ท่านพระโกณฑัญญะว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวง มีความดับไปเป็นธรรมดา (วิ.ม. (ไทย) 4/13/20.) เมื่อพระอัญญาโกณฑัญญะได้กำหนดพิจารณาธรรม ตามหลักสติปัฏฐาน 4 ในหมวดธรรม คือธัมมานุปัสสนา (ที.ม. (ไทย) 10/386/324) การกำหนดพิจารณาเห็นธรรมในธรรม

มหาสติปัฏฐาน 4 เป็นวิธีปฏิบัติเจริญภาวนาที่มีความเหมาะสมกับ (บุคคล) ทุกสังคม ไม่ว่า (บุคคลนั้น) จะอยู่ในสังคมไหน ภาวะใด ก็สามารถเจริญสติได้ ทุกที่ ทุกเวลา ทุกขณะ โดยมหาสติปัฏฐาน 4 ทำให้ทราบว่า การดำเนินชีวิตนั้น มีจุดที่ควรใช้สติคอยกำกับดูแลอยู่ 4 อย่าง คือ กาย เวทนา จิต ธรรม การดำเนินชีวิตโดยมีสติคุ้มครอง มีความเป็นอยู่อย่างมีสติ ย่อมมีความสุขผ่องใส ไร้ทุกข์ โทษ ภัย และเป็นปฏิปทานำไปสู่ความรู้แจ้ง คือวิมุตติ หลุดพ้นอย่างแท้จริง

มหาสติปัฏฐาน 4 มีพร้อมทั้งสมถะและวิปัสสนาอยู่ในตัว ผู้ปฏิบัติเจริญภาวนาที่มีความนิยมชมชอบความสงบ ชอบสมาธิ เป็นหลักก่อน สมารถเจริญสมถกัมมัฏฐานในสติปัฏฐานได้โดยตรง ให้ผลสำเร็จทางสมาธิตั้งแต่ “อปจารฌาน ไปจนถึง อัปปนาฌาน”(พุทธทาสภิกขุ 2549:121) เมื่อได้สมาธิตามที่ต้องการแล้ว จึงนำสมาธิเพื่อมาเจริญปัญญา คือเป็นปทัฏฐานในการเจริญวิปัสสนาต่อไป ผู้ปฏิบัติที่ดำเนินตามวิถีของสมถะนี้ เรียกว่า “สมถยานิก ผู้มีสมถะเป็นยาน” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) 2557:780) ส่วนผู้ปฏิบัติภาวนาที่ชอบปัญญาโดยตรง จะทำการเจริญวิปัสสนาตามแนวสติปัฏฐาน 4 ไปได้โดยตรงจนถึงที่สุด ซึ่งใช้สติเป็นประธาน อาศัยสมาธิเพียงขั้นต้น คือขณิกสมาธิและอุปจารสมาธิเท่านั้น เรียกว่า “วิปัสสนาสมาธิ” ผู้ปฏิบัติที่ดำเนินตามวิถีของวิปัสสนาล้วนนี้ เรียกว่า “วิสุทธิวิปัสสนายานิก ผู้มีวิปัสสนาล้วนเป็นยาน”

2. การเจริญสมถะและวิปัสสนา กัมมัฏฐาน การเจริญสมถกัมมัฏฐาน คือการฝึกจิตให้สงบเป็นสมาธิ หลักการคือ กำหนดใจไว้กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (เรียกว่าอารมณ์กัมมัฏฐาน) ให้แน่วแน่จนจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง มีอารมณ์เดียว สงบตั้งมั่นเป็นสมาธิ เมื่อจิตสงบตั้งมั่นเป็นสมาธิเต็มที่แล้ว จะเกิดสภาวะจิตที่เป็นสมาธิระดับสูงคืออัปปนาสมาธิ เรียกว่า “ฌาน” โดยอารมณ์ของสมถกัมมัฏฐาน การเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน คือการฝึกอบรมเจริญปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งชัดตามความเป็นจริง ว่า (สังขารทั้งปวง) เป็นไตรลักษณ์ จนสามารถมีจิตเป็นอิสระไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลสและความทุกข์ หลักการคือใช้ปัญญา (ภาวนามยปัญญา) กำหนดพิจารณาสภาวธรรม (อารมณ์วิปัสสนา) เกิดความรู้แจ้งชัดตามความเป็นจริง ว่า (สังขารทั้งปวง) เป็นไตรลักษณ์ เรียกว่า “วิปัสสนาญาณ” โดยอารมณ์ของวิปัสสนากัมมัฏฐาน มีอารมณ์เป็นสภาวธรรม (ปรมัตถ์) เรียกว่าวิปัสสนาภูมิ 6 คือ1) ขันธ์ 5 2) อายตนะ 12 3) ธาตุ 18 4) อินทรีย์ 22 5) อริยสัจ4 6) ปฏิจจสมุปบาท 12

การกำหนดรู้ขณะทั้ง 3 การเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานมีจุดมุ่งหมายเพื่อเกิดปัญญาเห็นแจ้งไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ความไม่เที่ยง ทุกขัง เป็นทุกข์ อนัตตา ความไม่ใช่ตัวตน การกำหนดรู้ขณะทั้ง 3 คือ อุปปาทขณะ (เกิดขึ้น) ฐิติขณะ (ตั้งอยู่ แปรผัน) ภังคขณะ (ดับ) ในสภาวลักษณะให้เกิดความเห็นแจ้งรู้แจ้งนั้น เป็นพื้นฐานของการเจริญวิปัสสนาเพื่อใช้ในการกำหนดรู้สภาวะลักษณะโดยอาการ 3 คือ อาการดับ อาการที่ถูกความเกิด-ดับเบียดเบียนและอาการที่ไม่อยู่ในอำนาจของสิ่งใดๆ เพื่อสามารถยกไตรลักษณ์ขึ้นสู่นาม-รูป

3. วิเคราะห์มหาสติปัฏฐาน 4 เพื่อการเจริญสมถะและวิปัสสนากัมมัฏฐาน มหาสติปัฏฐาน 4 เพื่อการเจริญสมถกัมมัฏฐาน คือ มหาสติปัฏฐาน 4 สามารถเจริญสมถกัมมัฏฐานได้พร้อมในตัวและอารมณ์ของสติปัฏฐาน 4 ในกายานุปัสสนา การพิจารณากาย 14 บรรพ สามารถใช้เป็นอารมณ์ในการเจริญสมถะได้โดยตรง

ก. มหาสติปัฏฐาน 4 เพื่อการเจริญสมถกัมมัฏฐาน คือการอาศัยองค์ธรรมของมหาสติปัฏฐาน 4ได้แก่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติเจริญภาวนา ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้สมาธิ ดังนี้ คือ

1) ความเพียรคอยหนุนเร้าจิต ไม่ให้ย่อท้อหดหู่ ไม่ให้รีรอล้าหรือถอยหลัง จึงไม่เปิดช่องให้อกุศลธรรมเกิดขึ้น แต่เป็นแรงเร่งให้จิตรุดหน้าไป หนุนให้กุศลธรรมต่าง ๆ เจริญยิ่งขึ้น ทำให้นิวรณ์ระงับลงได้ง่าย ส่งผลในการประคองจิตให้มุ่งสู่ความสงบตั้งหมั่นเป็นสมาธิได้เร็ว

2) สัมปชัญญะ คือปัญญาที่พิจารณาและรู้เท่าทันอารมณ์ที่สติกำหนด ทำให้ไม่หลงใหลไปได้และเข้าใจถูกต้องตามสภาวะที่เป็นจริง ปัญญาจะเป็นสิ่งที่ใช้พิจารณารู้เท่าทันสภาวธรรมที่เกื้อหนุนส่งเสริมค้ำจุนและเป็นอุปสรรค ซึ่งจะส่งผลให้เกิดสมาธิได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

3) สติ คือการกำหนดหมายตัว คอยจับอารมณ์ไว้ (อารมณ์สมถะ) ทำให้ตามทันทุกขณะ ไม่ลืมเลือนเลอะ พลาดสับสน สติเป็นตัวคอยจับอารมณ์ ควบคุมบัญชาการในทุกสิ่งที่จะทำให้จิตเกิดความสงบตั้งหมั่นเป็นสมาธิได้อย่างรวดเร็ว

ข. หน้าที่สำคัญของสติในการเจริญสมถกัมมัฏฐาน มีดังนี้

1) ในการเจริญสมถกัมมัฏฐานเบื้องต้นโดยอาศัยสติเป็นตัวนำ คือใช้สติกุมจิตไว้กับอารมณ์ (อารมณ์สมถะ) หรือดึงอารมณ์ไว้กับจิตเพื่อให้จิตเพ่งแน่วแน่หรือจับแนบสนิทอยู่กับอารมณ์นั้น นิ่งสงบไม่ส่ายไม่ซ่านไปที่อื่น เมื่อจิตแน่วแน่แนบสนิทอยู่กับอารมณ์นั้น เป็นหนึ่งเดียวต่อเนื่องไปสม่ำเสมอก็เรียกว่า “เป็นสมาธิ” และเพียงแค่นั้นสมถะก็สำเร็จ ได้สมาธิขั้นต้น คือขณิกสมาธิ หรือวิปัสสนาสมาธิ ไปจนถึงอุปจารสมาธิ

2) ในการเจริญสมถกัมมัฏฐานตามความหมายของสมถะ คือการทำจิตให้สงบตั้งหมั่นซึ่งเป็นการเจริญสมถะอย่างเป็นแบบแผนด้วยอารมณ์กัมมัฏฐาน 40 ประการ ดังนั้น เมื่อให้สติกำหนดจับอารมณ์ใดแล้ว สติก็ยึดตรึงดึงจิตกุมไว้กับอารมณ์นั้น ที่ส่วนนั้นอย่างเดียว ให้จิตจดจ่อ

แน่วแน่แนบสนิทอยู่กับอารมณ์นั้นเท่านั้น ไม่ให้คลาดไปเลย จนในที่สุดจิตน้อมดิ่งแน่วแน่อยู่กับนิมิตหรือมโนภาพของสิ่งที่กำหนด ซึ่งเป็นเพียงสัญญาที่อยู่ในใจของผู้กำหนดเอง โดยจิตที่น้อมดิ่งแน่วแน่นั้น แนบสนิทเป็นจิตที่มีอารมณ์เป็นหนึ่ง มีอารมณ์เดียว สงบตั้งหมั่นเป็นสมาธิ เมื่อจิตสงบเป็นสมาธิเต็มที่แล้ว จะเกิดภาวะจิตที่เป็นสมาธิระดับสูง คืออัปปนาสมาธิเรียกว่า “ฌาน”

3) ในการเจริญสมถกัมมัฏฐานไม่ได้ใช้สติเพียงอย่างเดียว ยังมีหลักธรรมอื่นเป็นส่วนประกอบด้วย ซึ่งการเจริญสมถะโดยทั่วไปหากไม่มีอุปสรรคใด ๆ เกิดขึ้นใช้เพียงมนสิการเฉย ๆ ก็สำเร็จผลตามขั้นตอน หากกรณีที่จิตไม่ยอมสนใจอารมณ์นั้น ดึงไม่อยู่คอยจะฟุ้งไป หรือกัมมัฏฐานบางอย่างที่ต้องใช้ความคิดพิจารณา จำต้องใช้โยนิโสมนสิการช่วย คือมนสิการโดยอุบาย การทำในใจโดยแยบคลาย หรือรู้จักเดินความคิดนำจิตไปให้ถูกทางสู่เป้าหมาย อนึ่ง การเจริญสมถะนั้น โยนิโสมนสิการที่อาจต้องใช้ ก็เฉพาะประเภทปลุกเร้ากุศลธรรมเท่านั้น นอกจากนั้นยังมีองค์ธรรมหลายอย่างที่เกี่ยวข้องกับการเจริญสมถะ บางอย่างช่วยเป็นฐานค้ำและหนุนให้เกิดสมาธิ บางอย่างทั้งช่วยเกื้อหนุนให้เกิดสมาธิและช่วยในการใช้สมาธิให้สำเร็จประโยชน์เพื่อจุดหมายที่สูงขึ้นไป ดังเช่นองค์ธรรมใน อิทธิบาท พละ อินทรีย์ โพชฌงค์

มหาสติปัฏฐาน 4 เพื่อการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน คือมหาสติปัฏฐาน 4 เป็นเครื่องมือ เป็นอุปกรณ์ ในการเจริญวิปัสสนาในตัวพร้อมโดยตรง อารมณ์ของมหาสติปัฏฐาน 4 ได้แก่ กัมมัฏฐาน 21 ประการ เป็นอารมณ์วิปัสสนากัมมัฏฐานโดยตรง

ก. มหาสติปัฏฐาน4 เพื่อการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานนั้น อาศัยองค์ธรรมของมหาสติปัฏฐาน 4 คือ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ เป็นเครื่องในการปฏิบัติเจริญภาวนา ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ปัญญา ดังนี้ คือ

1) ความเพียร ความเพียรคอยหนุนเร้าจิตไม่ให้ย่อท้อหดหู่ ไม่ให้รีรอหรือถอยหลัง จึงไม่เปิดช่องให้อกุศลธรรมเกิดขึ้น แต่เป็นแรงเร่งเร้าให้จิตเดินรุดหน้าไป หนุนให้กุศลต่าง ๆ เจริญยิ่งขึ้น ความเพียรจะทำหน้าที่ประคองจิตไม่ให้จิตหลุดออกจากอารมณ์กัมมัฏฐานได้ง่าย ๆ และยังช่วยให้จิตมีกำลังส่งเสริมให้ปัญญาทำหน้าที่ได้อย่างดี

2) สัมปชัญญะ คือปัญญาที่พิจารณาและรู้เท่าทันอารมณ์ (อารมณ์วิปัสสนา) ที่สติกำหนดทำให้ไม่หลงใหลไปได้และเข้าใจถูกต้องตามสภาวะที่เป็นจริง สัมปชัญญะ คือตัวปัญญาหรือตัววิปัสสนา ที่ทำหน้าที่กำหนดพิจารณาตัดกิเลส ปหานกิเลส ในอารมณ์วิปัสสนาทั้งหลาย

3) สติ คือการกำหนด หมายตัว คอยจับอารมณ์ (อารมณ์วิปัสสนา) ไว้ทำให้ตามทันทุกขณะ ไม่ลืมเลือนเลอะ พลาดสับสน สติทำหน้าที่ระลึกกำหนดจับอารมณ์ (อารมณ์วิปัสสนา) เพื่อปัญญาจะได้กำหนดพิจารณาทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์

ข. หน้าที่สำคัญของสติในการเจริญวิปัสสนา มีดังนี้

1) ในการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน สติทำหน้าที่กำหนดอารมณ์ (อารมณ์วิปัสสนา) ให้แก่จิต หรือดึงตรึงจิตไว้กับอารมณ์ ซึ่งมุ่งใช้จิตเป็นที่วางอารมณ์ไว้ให้ปัญญากำหนดพิจารณา ตรวจดูและวิเคราะห์วิจัย โดยใช้จิตที่ตั้งหมั่นเป็นที่ทำงาน

2) ในการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน สติทำหน้าที่ระลึกรู้อารมณ์ (อารมณ์วิปัสสนา) ซึ่งตามความมุ่งหมายอยู่ที่ความรู้ความเข้าใจสภาวธรรม (อารมณ์วิปัสสนา) เฉพาะตัวจริง (ปัจจุบันขณะ) ของอารมณ์ตามสภาวะเท่านั้น และเพื่อให้ปัญญารู้เท่าทัน ครบถ้วนชัดเจนเกี่ยวกับสภาวะของอารมณ์ สติจึงตามกำหนด กำกับจับอารมณ์นั้น ๆ ให้ทัน ในความเป็นไปของอารมณ์ในปัจจุบันขณะ เพื่อปัญญาจะได้ดูรู้อารมณ์นั้น โดยตลอดทุก ๆ ขณะ คือดูขณะเกิดขึ้น (อุปาทขณะ) คลี่คลายตัว หรือตั้งอยู่ (ฐิติขณะ) จนกระทั่งดับสลายไป (ภังคขณะ)

3) ในการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน สติเป็นเครื่องมือหลักในการทำหน้าที่ให้แก่ปัญญาดังกล่าวแล้ว ยังมีหลักธรรมอื่นที่เป็นส่วนประกอบด้วย โดยองค์ธรรมที่มีความสำคัญที่จะช่วยให้เกิดปัญญา คือโยนิโสมนสิการ การทำในใจโดยแยบคลาย ซึ่งโยนิโสมนสิการทำงานเชื่อมต่ออยู่ระหว่างสติกับปัญญา เป็นตัวให้วิธีการแก่ปัญญา หรือเป็นอุบายวิธีของการใช้ปัญญาให้ได้ผล และองค์ธรรมอื่นที่เป็นส่วนประกอบมีความสำคัญเช่นกัน ได้แก่ สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 และอริมรรคมีองค์ 8

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องศึกษาวิเคราะห์มหาสติปัฏฐาน 4 เพื่อการเจริญสมถะและวิปัสสนากัมมัฏฐาน มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1.ศึกษามหาสติปัฏฐาน4 ในพระไตรปิฎก มหาสติปัฏฐาน 4 คือธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสติและข้อปฏิบัติที่มีสติเป็นประธาน โดยสติทำหน้าที่ระลึกถึงและเข้าไปตั้งไว้ใน กาย เวทนา จิต ธรรม ซึ่งเป็นอารมณ์ของสติ หลักการคือการใช้สติหรือวิธีปฏิบัติเพื่อใช้สติให้เกิดผลดีที่สุด ด้วยการตั้งสติสัมปชัญญะ เพียรพิจารณา กาย เวทนา จิต ธรรม เพื่อกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกให้ได้มหาสติปัฏฐาน 4 เป็นหลักปฏิบัติที่สามารถเจริญได้ทั้งสมถะและวิปัสสนากัมมัฏฐาน ซึ่งในมหาสติปัฏฐาน 4 ประกอบด้วยหมวด กาย เวทนา จิต ธรรม แต่ละหมวดมีรายละเอียดในการเจริญกัมมัฏฐานที่ผู้เป็นสมถยานิกสามารถเจริญสมถกัมมัฏฐานซึ่งนำมาเป็นบาทฐานของวิปัสสนาได้ในตัว และผู้เป็นวิปัสสนายานิกสามารถเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานซึ่งเป็นวิปัสสนาล้วนได้โดยตรง เมื่อครั้งในคราวที่พระพุทธองค์ทรงกระทำความเพียรเพื่อตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ก็ทรงใช้วิธีการเจริญสมถกัมมัฏฐานจนได้ฌานและทรงเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานจนบรรลุอาสวักขยญาณ ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในที่สุด มหาสติปัฏฐาน 4 เป็นวิธีปฏิบัติเจริญภาวนาที่มีความเหมาะสมกับ

(บุคคล) ทุกสังคม ไม่ว่า (บุคคลนั้น) จะอยู่ในสังคมใด สภาวะใด ก็สามารถเจริญสติได้ทุกที่ ทุกเวลา ทุกขณะ โดยสติปัฏฐาน 4 ทำให้ทราบว่า การดำเนินชีวิตของ (บุคคลนั้น) มีจุดที่ควรใช้สติคอยกำกับดูแลทั้งหมดเพียง 4 แห่งเท่านั้น คือ กาย เวทนา จิต ธรรม การดำเนินชีวิตโดยมีสติคุ้มครองก็จะช่วยให้เป็นอยู่อย่างปลอดภัย ไร้ทุกข์ มีความสุขผ่องใสและเป็นปฏิปทานำไปสู่ความรู้แจ้งอริยสัจธรรม ซึ่งมหาสติปัฏฐาน 4 มีพร้อมทั้งสมถะและวิปัสสนาอยู่ในตัวโดยตรง อนึ่ง ผู้ปฏิบัติสามารถเจริญสมถกัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐานได้โดยตรง เรียกว่า สมถยานิก ผู้มีสมถะเป็นยาน ส่วนผู้ปฏิบัติที่เจริญวิปัสสนาตามแนวทางสติปัฏฐานโดยตรงไปจนถึงที่สุด เรียกว่าสุทธวิปัสสนายายิก ผู้มีวิปัสสนาล้วนเป็นยาน

2. ศึกษาการเจริญสมถะและวิปัสสนากัมมัฏฐาน การเจริญสมถกัมมัฏฐาน คือการฝึกจิตให้สงบเป็นสมาธิ หลักการคือกำหนดใจไว้กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (เรียกว่าอารมณ์กัมมัฏฐาน) ให้แน่วแน่จนจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง มีอารมณ์เดียว สงบตั้งมั่นเป็นสมาธิ เมื่อจิตสงบตั้งมั่นเป็นสมาธิเต็มที่แล้ว จะเกิดภาวะจิตที่เป็นสมาธิระดับสูง โดยความมุ่งหมายของสมาธิตามหลักพระพุทธศาสนา คือเพื่อเตรียมจิตให้พร้อมที่จะใช้ปัญญาอย่างได้ผลดี หรือเป็นสมาธิเพื่อปัญญา คือสมาธิเพื่อจุดหมายคือการรู้เห็นตามเป็นจริง ดังนั้น การเจริญสมถะ เจริญสมาธิ ก็เพื่อให้ได้สมาธิซึ่งมีวัตถุประสงค์ คือ 1) สมาธิภาวนาที่เป็นไปเพื่อทิฏฐธรรมสุขวิหาร 2) สมาธิภาวนาที่เป็นไปเพื่อการได้ญาณทัสสนะ 3) สมาธิภาวนาที่เป็นไปเพื่อสติและสัมปชัญญะ 4) สมาธิภาวนาที่เป็นไปเพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย การเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน คือการฝึกอบรมเจริญปัญญา ให้เกิดความรู้แจ้งชัดตามความเป็นจริง จนสามารถมีจิตใจเป็นอิสระไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลสและความทุกข์ หลักการคือใช้ปัญญากำหนดพิจารณาสภาวธรรม เกิดความรู้แจ้งชัดตามความเป็นจริง เรียกว่า “วิปัสสนาญาณ” จนสามารถดับกิเลส นำไปสู่วิมุตติ คือความหลุดพ้น

3. วิเคราะห์มหาสติปัฏฐาน 4 เพื่อการเจริญสมถะและวิปัสสนากัมมัฏฐาน ในการเจริญสมถกัมมัฏฐานเบื้องต้นโดยอาศัยสติเป็นตัวนำ คือใช้สติกุมจิตไว้กับอารมณ์ (อารมณ์กัมมัฏฐาน) เพื่อให้จิตเพ่งหรือจับอยู่กับอารมณ์นั้น ต่อเนื่องไปอย่างสม่ำเสมอเพียงแค่นั้นสมถะก็สำเร็จ ได้สมาธิขั้นต้น คือขณิกสมาธิหรือวิปัสสนาสมาธิ ในการเจริญสมถกัมมัฏฐานที่ต้องการให้จิตสงบตั้งมั่นเป็นสมาธิขั้นสูงนั้น เมื่อให้สติกำหนดจับอารมณ์ใดแล้ว สติก็ยึดตรึงจิตไว้กับอารมณ์นั้น ที่ส่วนนั้นอย่างเดียวจนจิตน้อมดิ่งแน่วแน่อยู่กับนิมิตเป็นจิตที่มีอารมณ์เป็นหนึ่งมีอารมณ์เดียว สงบตั้งมั่นเป็นสมาธิและพัฒนาเป็นสมาธิระดับสูงเรียกว่าฌาน ในการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน สติทำหน้าที่ระลึกรู้อารมณ์ (อารมณ์วิปัสสนา) ซึ่งตามความมุ่งหมายอยู่ที่ความรู้ความเข้าใจสภาวธรรม (อารมณ์วิปัสสนา) เฉพาะตัวจริง (ปัจจุบันขณะ) ของอารมณ์ตามสภาวะเท่านั้น และเพื่อให้ปัญญารู้เท่าทันครบถ้วนชัดเจนเกี่ยวกับสภาวะของอารมณ์ สติจึงตามกำหนด กำกับจับอารมณ์นั้น ๆ ให้ทัน ใน

ความเป็นไปของอารมณ์ในปัจจุบันขณะ เพื่อปัญญาจะได้ดูรู้อารมณ์นั้น โดยตลอดทุก ๆ ขณะ คือดูขณะเกิดขึ้น (อุปาทขณะ) คลี่คลายตัว หรือตั้งอยู่ (ฐิติขณะ) จนกระทั่งดับสลายไป (ภังคขณะ) สติเป็นเครื่องมือหลักในการทำหน้าที่ให้แก่ปัญญาดังกล่าวแล้ว ยังมีหลักธรรมอื่นที่เป็นส่วนประกอบด้วย โดยองค์ธรรมที่มีความสำคัญที่จะช่วยให้เกิดปัญญา คือโยนิโสมนสิการ การทำในใจโดยแยบคลาย ซึ่งโยนิโสมนสิการทำงานเชื่อมต่ออยู่ระหว่างสติกับปัญญา เป็นตัวให้วิธีการแก่ปัญญา หรือเป็นอุบายวิธีของการใช้ปัญญาให้ได้ผล และองค์ธรรมอื่นที่เป็นส่วนประกอบมีความสำคัญเช่นกัน ได้แก่ สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 และอริมรรคมีองค์ 8

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539) *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

_____. อรรถกถาภาษาไทย.(2532). *ฉบับมหาจุฬาอฏฺกถา.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ, (2549), *สมถะวิปัสสนา แห่งยุคปรมญ*, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ ตถตา พับลิเคชั่นจำกัด,

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2557) *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย.* พิมพ์ครั้งที่ 39. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร).(2558) *สมถวิปัสสนาภาวนาตามแนวสติปัฏฐาน 4 ถึงธรรมกายและพระนิพพานของพระพุทธเจ้า.* พิมพ์ครั้งที่ 15. นครปฐม: บริษัท เพชรเกษม พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด.

พระธรรมธีรราชมหามุณี (โชดก ญาณสิทธิ).(2557) *หลักปฏิบัติสมถะและวิปัสสนากรรมฐาน.* พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศึกษาระดับความสุขในการทำงานของบุคลากร กรณีศึกษา : บุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

STUDYING THE LEVEL OF HAPPINESS AT WORK OF PERSONNEL. A CASE STUDY OF PERSONNEL AT PHETCHABUN RAJABHAT UNIVERSITY

[1]มงคล นราศรี

[1]Mongkhon Narasri

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ประเทศไทย

Phetchabun Rajabhat University, Thailand.

[1]mongkhon.5851@gmail.com

Received: August 28, 2024; **Revised**: November 7, 2024; **Accepted**: December 30,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความสุขในการทำงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ และสำรวจปัจจัยที่มีผลต่อความสุขในการทำงานของบุคลากร การวิจัยนี้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งประกอบด้วยบุคลากรจากหลายส่วนงานในมหาวิทยาลัย ข้อมูลที่ได้ถูกวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอนุมาน ผลการวิจัยพบว่าระดับความสุขในการทำงานของบุคลากรอยู่ในระดับปานกลางถึงสูง ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขในการทำงานประกอบด้วย สภาพแวดล้อมในการทำงาน ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน ความพึงพอใจของรายได้ต่อเดือนที่ได้รับ การสนับสนุนจากผู้บริหารและโอกาสในการพัฒนาตนเอง สามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงนโยบายและมาตรการเพื่อส่งเสริมความสุขในการทำงานของบุคลากรในมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ต่อไป

คำสำคัญ : ระดับความสุข, บุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

[1] อาจารย์, สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

Abstract

The purposes of this research were to study the level of happiness at work of personnel at Phetchabun Rajabhat University and to explore the factors affecting happiness at work of personnel. This research used a questionnaire as a tool to collect data from a sample group consisting of personnel from various departments in the university. The data were analyzed using descriptive statistics and inferential statistics. The results of the research found that the level of happiness at work of personnel was at a moderate to high level. Factors affecting happiness at work included work environment, relationships between coworkers, satisfaction with monthly income received, support from management, and opportunities for self-development. The results of this research can be used to improve policies and measures to promote happiness at work of personnel at Phetchabun Rajabhat University.

Keywords : Happiness level, Phetchabun Rajabhat University personnel**.**

บทนำ

ในปัจจุบัน ความสุขในการทำงานกลายเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากความสุขของบุคลากรมีผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพในการทำงาน การเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กร และความยั่งยืนของการพัฒนาองค์กรในระยะยาว การศึกษาระดับความสุขในการทำงานจึงเป็นเรื่องที่สำคัญเพื่อที่จะเข้าใจและพัฒนาสภาพแวดล้อมการทำงานให้เหมาะสมและสนับสนุนความสุขของบุคลากร มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ เป็นสถาบันการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาความรู้และสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพสู่สังคม การที่บุคลากรในมหาวิทยาลัยมีความสุขในการทำงานจึงเป็นเรื่องที่ไม่ควรมองข้าม เพราะความสุขของบุคลากรส่งผลต่อการทำงานที่มีประสิทธิภาพ การสร้างสรรค์งานที่มีคุณภาพ และการพัฒนานักศึกษาให้มีคุณภาพสูงสุด

ความสุขคนทำงานด้านการงานดี (happy work life) เป็นปัจจัยสำคัญที่มีความสัมพันธ์กับความผูกพันต่อองค์กร การศึกษาของ Shelke & Shaikh ในประเทศอินเดีย ในกลุ่มตัวอย่างพนักงานโรงงานอุตสาหกรรมด้านไอที จำนวน 104 คน พบว่า ความสุขในการทำงานมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความผูกพันต่อองค์กร และความสุขในการทำงานเป็นแรงผลักดันให้พนักงานมีความผูกพันต่อองค์กร (Shelke & Shaikh, 2023) การศึกษาในประเทศไทย งานวิจัยของวรรณภา ลือกิตินันท์ ทำการศึกษาในพนักงานขององค์กรที่เป็นภาคีเครือข่ายองค์กรสุขภาวะ

และเป็นองค์กรต้นแบบด้านสุขภาวะในนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออก รวม 400 คน พบว่า ความสุขในการทำงานมีความสัมพันธ์กับความผูกพันต่อองค์กรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (วรรณภา ลือกิตินันท์, 2017) และงานวิจัยของพรชนก กุลยะ ได้ทำการศึกษาในกลุ่มตัวอย่างบุคลากรในสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครพนม จำนวน 143 คน พบว่า ดัชนีความสุขในการทำงาน (Happinometer) ด้านการงานดี (Happy Work Life) มีความสัมพันธ์กับความผูกพันต่อองค์กรในระดับสูง (r = 0.665) (พรชนก กุลยะ, 2020) และการศึกษาของ Chaikongkiat และคนอื่นๆ ได้ทำการศึกษาในบุคลากรของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ยะลา จำนวน 60 คน พบว่า ความสุขในการทำงานด้านการงานดี (happy work life) (r=.66) มีความสัมพันธ์กับความผูกพันต่อองค์กรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Chaikongkiat et al., 2019)

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความสุขในการทำงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ รวมถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสุขในการทำงาน เช่น สภาพแวดล้อมในการทำงาน ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน การสนับสนุนจากผู้บริหาร และโอกาสในการพัฒนาตนเอง ข้อมูลที่ได้รับจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนานโยบายและมาตรการต่าง ๆ ที่จะช่วยส่งเสริมความสุขในการทำงานของบุคลากรในอนาคตอีกด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาระดับความสุขในการทำงาน ตามการพัฒนาการสร้างเสริมสุขภาวะองค์กรในปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาระดับความสุขในการทำงานของบุคลากร กรณีศึกษา : บุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ เพื่อศึกษาระดับความสุขในการทำงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์และสำรวจปัจจัยที่มีผลต่อความสุขในการทำงานของบุคลากร ประชากรเป็นบุคลากรทั้งสายวิชาการและสายสนับสนุนของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ที่กำลังปฏิบัติงานในปีงบประมาณ 2566 กลุ่มตัวอย่างเป็นบุคลากรทั้งสายวิชาการและสายสนับสนุน ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ที่กำลังปฏิบัติงานในปีงบประมาณ 2566 โดยมีเกณฑ์การคัดเข้า คือ มีอายุงานไม่ต่ำกว่า 1 ปี เกณฑ์การคัดออก คือ ไม่ยินดีตอบแบบสอบถาม ในกรณีทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน ที่ระดับความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95 ยอมรับค่าความคลาดเคลื่อนจากการสุ่มกลุ่มตัวอย่างที่

0.05 โดยเลือกกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 230 คน ซึ่งใช้วิธีการคัดเลือกตัวอย่างแบบสะดวกโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่าย

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

2.1 ขอบเขตด้านประชากร ประชากรเป็นบุคลากรทั้งหมดของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ที่กำลังปฏิบัติงานในปีงบประมาณ 2566 ทั้งสายวิชาการและสายปฏิบัติการ ครอบคลุมทั้งข้าราชการ พนักงานมหาวิทยาลัย ลูกจ้างประจำและลูกจ้างชั่วคราว

2.2 ขอบเขตพื้นที่ดำเนินการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

2.3 ขอบเขตเนื้อหา ความสุขคนทำงานตามตัวดัชนีวัดความสุขของคนทำงาน (Happinometer)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ทางผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นมาเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งสามารถแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 4 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปจำแนกตามลักษณะทางประชากร และการทำงาน เป็นแบบสอบถามเป็นคำถามปลายปิดประกอบด้วยเพศ อายุ จังหวัดที่อาศัยอยู่ในปัจจุบันเป็น จังหวัดเดียวกับภูมิลำเนาหรือไม่ สถานภาพ ระดับการศึกษา จำนวนบุตร ลักษณะการทำงาน เป็นต้น ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check-List) โดยเลือกตอบตัวเลือกเพียงตัวเลือกเดียว

ส่วนที่ 2 ข้อมูลสุขภาวะและความเป็นอยู่ที่ดี (Health & Wellness) ออกแบบแบบสอบถามและเครื่องมือเก็บข้อมูลอื่น ๆ ให้ครอบคลุมปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อความสุขในการทำงาน เช่น สภาพแวดล้อมในการทำงาน ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน การสนับสนุนจากผู้บริหาร และโอกาสในการพัฒนาตนเอง ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า(Rating Scale) มี 4 ระดับ

ส่วนที่ 3 ข้อมูลความพึงพอใจ ความผูกพัน และสมดุลชีวิต ใช้เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยออกแบบให้ครอบคลุมถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสุขในการทำงาน เช่น สภาพแวดล้อมในการทำงาน ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน การสนับสนุนจากผู้บริหาร และโอกาสในการพัฒนาตนเองและดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับบุคลากรบางคนเพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติมใช้การสังเกตการณ์เพื่อเพิ่มความเข้าใจในบริบทของการทำงาน โดยขณะที่สัมภาษณ์ก็สังเกตพฤติกรรมและสภาพแวดล้อมในการทำงานของบุคลากรในมหาวิทยาลัย เพื่อเพิ่มความเข้าใจในบริบทของการทำงาน ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า(Rating Scale) มี 4 ระดับ

ส่วนที่ 4 ข้อมูลภาวะผู้นำ เป็นการสอบถามความคิดเห็นภาวะผู้นำระดับสูง ระดับมหาวิทยาลัย (ภาพรวมองค์กร) ผู้นำระดับสูงสามารถสื่อสารให้บุคลากรเข้าใจทิศทางและเป้าหมาย ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า(Rating Scale) มี 5 ระดับ

ส่วนที่ 5 ข้อเสนอแนะทั่วไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์ให้เรียบร้อยและใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยวิเคราะห์ค่าสถิติของตัวแปรที่ศึกษาโดยใช้ สถิติพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ(Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) จากกลุ่มตัวอย่างบุคลากรที่มีอายุงานไม่ต่ำกว่า 1 ปี ใน 5 คณะ ภายใต้การบริหารของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ทำการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster random sampling) ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการใช้แบบสอบถาม ระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนมีนาคม 2566 รวม 3 เดือน หลังจากนั้น สรุปผลและเขียนรายงานการวิจัยจัดทำรูปเล่มฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

จากการศึกษาระดับความสุขในการทำงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ และสำรวจปัจจัยที่มีผลต่อความสุขในการทำงานของบุคลากร สามารถสรุปผลในภาพรวมได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง กลุ่มอายุ 35 – 44 ปี ส่วนใหญ่จะมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดเดียวกัน จบการศึกษาระดับปริญญาตรี สถานภาพสมรสส่วนใหญ่แต่งงานและอยู่ด้วยกันและไม่มีบุตร งานที่ทำลักษณะเป็นงานสำนักงาน ส่วนใหญ่เป็นพนักงานมหาวิทยาลัย ระยะเวลาที่ทำงาน 10 ปีขึ้นไป

2. ผลการวิเคราะห์สุขภาวะและความเป็นอยู่ที่ดี (Health & Wellness) ดังแสดงตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1: แสดงคะแนนเฉลี่ยคุณภาพชีวิตคนทำงาน (มิติ 1-8) (ภาพรวมองค์กร) (238 คน)

ข้อ	คุณภาพชีวิตคนทำงาน (มิติ 1-8) (ภาพรวมองค์กร)	$\overline{X}$	S.D	คุณภาพ ชีวิต ภาพรวม
1	สุขภาพดี	55.8	0.71	มีความสุข
2	ผ่อนคลายดี	52.5	0.69	มีความสุข
3	น้ำใจดี	63.3	0.89	มีความสุข
4	จิตวิญญาณ ดี	63.2	0.88	มีความสุข
5	ครอบครัวดี	63.3	0.88	มีความสุข

6	สังคมดี	57.6	0.72	มีความสุข
7	ใฝ่รู้ดี	61.5	0.78	มีความสุข
8	สุขภาพเงินดี	49.3	0.67	ไม่มีความสุข
ภาพรวม		58.4	0.73	มีความสุข
ความสุขระดับบุคคลรายมิติ (มิติ 1-9) (ภาพรวมองค์กร)				
1	สุขภาพดี	55.8	0.72	มีความสุข
2	ผ่อนคลายดี	52.5	0.69	มีความสุข
3	น้ำใจดี	63.3	0.90	มีความสุข
4	จิตวิญญาณ ดี	63.2	0.89	มีความสุข
5	ครอบครัวดี	63.3	0.90	มีความสุข
6	สังคมดี	57.6	0.75	มีความสุข
7	ใฝ่รู้ดี	61.5	0.87	มีความสุข
ความสุขระดับบุคคลรายมิติ (มิติ 1-9) (ภาพรวมองค์กร)				
8	สุขภาพเงินดี	49.3	0.65	ไม่มีความสุข
9	การเงินดี	59.9	0.85	มีความสุข
ภาพรวม		58.5	0.80	มีความสุข
มหาวิทยาลัยแห่งความสุข (มิติ 1-10) (ภาพรวมองค์กร)				
1	สุขภาพดี	55.8	0.72	มีความสุข
2	ผ่อนคลาย ดี	52.5	0.69	มีความสุข
3	น้ำใจดี	63.3	0.90	มีความสุข
4	จิตวิญญาณดี	63.2	0.89	มีความสุข
5	ครอบครัวดี	63.3	0.90	มีความสุข
6	สังคมดี	57.6	0.75	มีความสุข
7	ใฝ่รู้ดี	61.5	0.87	มีความสุข
8	สุขภาพเงินดี	49.3	0.65	ไม่มีความสุข
9	การงานดี	59.9	0.85	มีความสุข
10	ความผูกพัน	63.1	0.72	มีความสุข
ภาพรวม		59.0	0.84	มีความสุข

ตารางที่ 2: แสดงคะแนนเฉลี่ยมหาวิทยาลัยแห่งความสุข (มิติ 1-10) จำแนกรายส่วนงาน(ภาพรวมองค์กร)

ข้อ	มหาวิทยาลัยแห่งความสุข (มิติ 1-10) จำแนกรายส่วนงาน(ภาพรวมองค์กร)	$\overline{X}$	S.D	คุณภาพ ชีวิต ภาพรวม
คณะครุศาสตร์				
1	สุขภาพดี	43.3	0.62	ไม่มีความสุข
2	ผ่อนคลายดี	45.0	0.63	ไม่มีความสุข
3	น้ำใจดี	50.7	0.75	มีความสุข

4	จิตวิญญาณดี	43.6	0.62	ไม่มีความสุข
5	ครอบครัวดี	38.1	0.51	ไม่มีความสุข
6	สังคมดี	52.4	0.71	มีความสุข
คณะครุศาสตร์				
7	ใฝ่รู้ดี	54.8	0.78	มีความสุข
8	สุขภาพเงินดี	51.8	0.72	มีความสุข
9	การงานดี	47.3	0.67	ไม่มีความสุข
10	ความผูกพัน	44.0	0.64	ไม่มีความสุข
ภาพรวม		47.1	0.65	ไม่มีความสุข
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์				
1	สุขภาพดี	60.9	0.72	มีความสุข
2	ผ่อนคลายดี	55.7	0.70	มีความสุข
3	น้ำใจดี	62.8	0.90	มีความสุข
4	จิตวิญญาณดี	65.3	0.89	มีความสุข
5	ครอบครัวดี	58.6	0.90	มีความสุข
6	สังคมดี	58.1	0.75	มีความสุข
7	ใฝ่รู้ดี	58.6	0.87	มีความสุข
8	สุขภาพเงินดี	49.8	0.67	ไม่มีความสุข
9	การงานดี	59.1	0.72	มีความสุข
10	ความผูกพัน	65.6	0.78	มีความสุข
ภาพรวม		59.5	0.71	มีความสุข
คณะวิทยาการจัดการ				
1	สุขภาพดี	56.3	0.70	มีความสุข
2	ผ่อนคลายดี	52.5	0.69	มีความสุข
3	น้ำใจดี	58.8	0.72	มีความสุข
4	จิตวิญญาณดี	60.8	0.75	มีความสุข
5	ครอบครัวดี	61.6	0.71	มีความสุข
6	สังคมดี	57.5	0.70	มีความสุข
7	ใฝ่รู้ดี	62.1	0.73	มีความสุข
8	สุขภาพเงินดี	47.2	0.65	ไม่มีความสุข
9	การงานดี	57.5	0.69	มีความสุข
10	ความผูกพัน	59.6	0.68	มีความสุข
คณะวิทยาการจัดการ				
ภาพรวม		57.4	0.69	มีความสุข
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (44 คน)				
1	สุขภาพดี	56.0	0.72	มีความสุข
2	ผ่อนคลายดี	51.1	0.75	มีความสุข

3	น้ำใจดี	66.1	0.71	มีความสุข
4	จิตวิญญาณดี	60.8	0.70	มีความสุข
5	ครอบครัวดี	61.0	0.73	มีความสุข
6	สังคมดี	56.4	0.69	มีความสุข
7	ใฝ่รู้ดี	58.1	0.70	มีความสุข
8	สุขภาพเงินดี	52.1	0.69	มีความสุข
9	การงานดี	61.6	0.89	มีความสุข
10	ความผูกพัน	63.1	0.90	มีความสุข
ภาพรวม		58.7	0.75	มีความสุข
คณะเทคโนโลยีการเกษตรและเทคโนโลยีอุตสาหกรรม				
1	สุขภาพดี	55.2	0.75	มีความสุข
2	ผ่อนคลายดี	54.2	0.71	มีความสุข
3	น้ำใจดี	57.2	0.70	มีความสุข
4	จิตวิญญาณดี	60.3	0.69	มีความสุข
5	ครอบครัวดี	67.1	0.70	มีความสุข
6	สังคมดี	55.1	0.69	มีความสุข
7	ใฝ่รู้ดี	55.1	0.69	มีความสุข
8	สุขภาพเงินดี	47.2	0.66	ไม่มีความสุข
9	การงานดี	56.5	0.69	มีความสุข
10	ความผูกพัน	64.4	0.70	มีความสุข
ภาพรวม		57.2	0.69	มีความสุข

จากตารางที่ 1 พบว่า สุขภาวะและความเป็นอยู่ที่ดีของบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ในภาพรวมมีความสุขดี ส่วนใหญ่สุขภาพดี ใฝ่รู้ดี ผ่อนคลายดี น้ำใจดี จิตวิญญาณดี ครอบครัวดี สังคมดี การงานดี ซึ่งโดยภาพรวมคุณภาพชีวิตคนทำงาน (มิติ 1-8) (ภาพรวมองค์กร) จะมีคะแนนเฉลี่ยใกล้เคียงกันในข้อที่ไม่มีความสุขคือสุขภาพทางการเงิน จะมีค่าคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 49.3

จากตารางที่ 2 พบว่า คะแนนเฉลี่ยมหาวิทยาลัยแห่งความสุข (มิติ 1-10) จำแนกรายส่วนงาน (ภาพรวมองค์กร) ในภาพรวมมีความสุขดี ส่วนใหญ่สุขภาพดี ใฝ่รู้ดี ผ่อนคลายดี น้ำใจดี จิตวิญญาณดี ครอบครัวดี สังคมดี การงานดี ความผูกพัน จะมีคะแนนเฉลี่ยใกล้เคียงกันในข้อที่ไม่มีความสุขคือสุขภาพทางการเงิน จะมีค่าคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 47.2

3. ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจ ความผูกพัน และสมดุลชีวิต ดังแสดงตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3: แสดงคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจ ความผูกพัน และสมดุลชีวิต (ภาพรวมองค์กร)

ข้อ	คุณภาพชีวิตคนทำงาน (มิติ 1-8) (ภาพรวมองค์กร)	$\overline{X}$	S.D
1	ความพึงพอใจ	59.87	15.285
2	ความผูกพัน	63.10	15.714
3	สมดุลแห่งชีวิต	52.27	12.733

จากตารางที่ 3 พบว่า ความพึงพอใจ ความผูกพัน และสมดุลชีวิต (ภาพรวมองค์กร) ในภาพรวมมีความผูกพัน มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจ และสมดุลแห่งชีวิตมีค่าเฉลี่ยลดลงตามลำดับ

อภิปรายผล

จากการศึกษาระดับความสุขในการทำงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์และสำรวจปัจจัยที่มีผลต่อความสุขในการทำงานของบุคลากร ผลการวิจัยพบว่าระดับความสุขในการทำงานของบุคลากรอยู่ในระดับปานกลางถึงสูง ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขในการทำงานประกอบด้วย สภาพแวดล้อมในการทำงาน ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน การสนับสนุนจากผู้บริหาร และโอกาสในการพัฒนาตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของพรชนก กุลยะ (2020) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสุขและความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร ในสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครพนม ซึ่งผลการศึกษาพบว่าความสุขในการทำงานจะแสดงถึงความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร ข้อมูลดังกล่าวสามารถนำไปใช้ในการวางแผนพัฒนาบุคลากรให้ทำงานอย่างมีความสุข มีประสิทธิภาพ เพื่อบรรลุการเป็น “องค์กรแห่งความสุข” ต่อไป บุคลากรที่มีอายุมาก ระดับตำแหน่งหัวหน้า รายได้ต่อเดือนสูงและระยะเวลาในการทำงานในองค์กรสูง จะมีความผูกพันต่อองค์กรสูงกว่าบุคลากรที่มีอายุน้อย ระดับตำแหน่งผู้ปฏิบัติงาน รายได้ต่อเดือนต่ำและระยะเวลาในการทำงานในองค์กรต่ำตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของอิงอร ตั้นพันธ์ (2558) ที่ศึกษาความผูกพันของพนักงานระดับหัวหน้างานต่อองค์การของบริษัทในนิคมอุตสาหกรรมบางชัน ซึ่งผลการศึกษาพบว่าพนักงานระดับ หัวหน้างานของบริษัทในนิคมอุตสาหกรรมบางชันส่วนใหญ่มีความผูกพันต่อองค์การอยู่ในระดับมากทั้ง ด้านรูปแบบในการทำงาน (Work) ด้านสมาชิกและผู้ที่เกี่ยวข้องกับองค์การ (People) ด้านโอกาส ความก้าวหน้าในการทำงาน (Opportunities) ด้านค่าตอบแทน และผลประโยชน์ (Total Rewards) ด้านการปฏิบัติงานขององค์การ (Company Practices) ด้านคุณภาพชีวิต (Quality of Life) ตามลำดับ และผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้

ในการปรับปรุงนโยบายและมาตรการเพื่อส่งเสริมความสุขในการทำงานของบุคลากรในมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ต่อไป

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

บุคลากรของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์มีความเชื่อมั่นผู้นำระดับสูงในการพัฒนามหาวิทยาลัยให้มีความก้าวหน้า มีคุณภาพ มีนโยบายการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยที่ทันสมัย มีการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เป็นก้าวต่อไปในการปฏิบัติงาน มีความเชื่อมั่นในการทำงานว่าหากทำงานที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์แล้ว จะทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีครอบครอบที่ดี มีสังคมที่ดี มีเพื่อร่วมงานที่ดี มีงานการที่มั่นคง ส่งผลถึงครอบครัวที่จะทำให้มีการยกระดับความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้

เอกสารอ้างอิง

พรชนก กุลยะ. (2020). *ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขและความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร ในสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครพนม.* วารสารโรงพยาบาลนครพนม, 7(1), Article 1.

วรรณภา ลือกิตินันท์. (2017). *ตัวแบบความสัมพันธ์ระหว่างความสุขในการทำงานและความผูกพันต่อองค์กร.* วารสารปัญญาภิวัฒน์, 9(3), Article 3.

อิงอร ตั้นพันธ์. (2558). *ความผูกพันของพนักงานระดับหัวหน้างานต่อองค์การของบริษัทในนิคมอุตสาหกรรมบางชัน*. วารสารเกษมบัณฑิต ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2558. หน้า 125 – 139.

Chaikongkiat, P., Makchuchit, S., & Klungmun, A. (2019). *ความสัมพันธ์ระหว่างสมดุลชีวิตกับการทำงาน ดัชนีความสุขคนทำงานกับความผูกพันในองค์กร ของบุคลากรวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ยะลา.* Journal of Nursing and Health Research, 20(2), Article 2.

Shelke, A. U., & Shaikh, N. (2023). *Mediating role of workplace happiness in enhancing work engagement.* Rajagiri Management Journal, 17(3), 238–253. https://doi.org/10.1108/RAMJ-07-2022-0110

การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครู โรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2

DEVELOPMENT OF THE SCHOOL ADMINISTRATION MODEL TO STRENGTHEN THE PROFESSIONAL LEANRNING COMMUNITY TO PROMOTE THE LEARNING MANAGEMENT COMPETENCE OF TEACHERS AT RITTIYAWANNALAI 2 SCHOOL

[1]กรวิทย์ เลิศศิริโชติ

[1]Korawit Lertsiricho

[1]โรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2, ประเทศไทย

[1]Rittiyawannalai 2 School, Thailand

[1]Korawitl2508@gmail.com

Received: August 29, 2024; **Revised**: November 8, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครู โรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย2 ผลการวิจัยพบว่า การใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2 (V2C2LSR Model) ก่อนและหลังการใช้รูปแบบฯ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ความพึงพอใจต่อรูปแบบการบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพฯ ของครู คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานคณะครู ผู้ปกครองนักเรียน และนักเรียน อยู่ในระดับมากที่สุด และผลการประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบฯ ในภาพรวมมีความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : การบริหารสถานศึกษา; ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ; สมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้

[1]ผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษ โรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2 แขวงคลองกุ่ม เขตบึงกุ่ม กรุงเทพฯ

Abstract

The purposes of this research were to; To study the results of using the school administration model to strengthen the Professional Learning Community to promote the learning management competence of teachers at Ritthiyawannalai 2 School. The research results found that the use of the school administration model to strengthen the Professional Learning Community to promote the learning management competence of teachers at Ritthiyawannalai 2 School (V2C2LSR Model). Before and after using the model, there were statistically significant differences at the .05 level. The satisfaction with the school administration model to strengthen the professional learning community of teachers, the Basic Education Commission, teachers, parents of students, and students was at the highest level. And the results of the evaluation of the overall efficiency of the model showed that it was appropriate and useful at the highest level

Keywords : Educational Institution Administration; Professional Learning Community; Learning Management Competency

บทนำ

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างคน สร้างสังคม และสร้างชาติ เป็นกลไกหลักในการพัฒนากำลังคนให้มีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างเป็นสุขในกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของคนไทยให้มีทักษะ ความรู้ความสามารถ และสมรรถนะที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดงานและการพัฒนาประเทศ เพื่อให้คนไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดีรองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกทั้งในปัจจุบันและอนาคต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560: 1) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545) ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2553) และฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2562) ในมาตรา 6 และมาตรา 52 ได้กำหนดไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข รวมทั้งบุคลากรทางการศึกษาให้มีความพร้อมและมีความเข้มแข็งในการเตรียมบุคลากรใหม่และพัฒนาบุคลากรประจำการอย่างต่อเนื่อง (ราชกิจจานุเบกษา, 2562) การจัดการเรียนการสอนของครูในปัจจุบันยังผูกพันกับเนื้อหา การจดบันทึกการท่องจำ และการทดสอบที่เน้นความจำ ในขณะที่กระบวนการคิด กระบวนการทำความ

รู้จักมนุษย์ กระบวนการทำความเข้าใจตนเองยังมีอยู่บ้าง การสอน การติว การกวดวิชาในลักษณะการสรุปเนื้อหาสาระยังมีอยู่อย่างกว้างขวาง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560: 9) นอกจากนี้เหตุผลสำคัญที่ผู้เรียนยังไม่สามารถเรียนรู้ได้ คือ การสอนส่วนใหญ่ยังเป็นรูปแบบการถ่ายทอดความรู้ซึ่งครูสอนเฉพาะความรู้ที่เป็นข้อเท็จจริงด้วยการบรรยาย และตำรา อีกทั้งผู้เรียนขาดทักษะการคิดและการเรียนรู้ด้วยตนเอง สอดคล้อทิศนา แขมมณี (2564: 256) ได้กล่าวว่า ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับครูและเป็นอุปสรรคต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ให้ประสบความสำเร็จนั้นมีหลายประการ ได้แก่ ด้านความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ ครูส่วนใหญ่ขาดความรู้

การจัดการเรียนการสอนของครูที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทและความสำคัญของครู การที่ครูออกแบบการเรียนการสอนให้นักเรียนทุกคนได้มีโอกาสประสบความสำเร็จในการเรียนรู้อย่างทั่วถึงทุกคน ต้องเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการสอนและมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นอย่างดี ดังนั้นการพัฒนาครูจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษา ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community : PLC) เป็นกิจกรรมช่วยเหลือและส่งเสริมให้บุคลากรในสถานศึกษา มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันโดยผ่านระบบการพัฒนาวิชาชีพ (Well & Feun, 2007: 141) ดังนั้นสถานศึกษาโดยเฉพาะผู้บริหารในฐานะผู้นำสถานศึกษา จึงต้องใส่ใจและให้ความสำคัญกับบรรยากาศในการปฏิบัติงานให้ครูและบุคลากรมีความสุขกับการปฏิบัติงาน โดยการสร้างวัฒนธรรมในการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง มีโครงสร้างองค์กรที่ไม่ซับซ้อน มีความยืดหยุ่นคล่องตัว มีขั้นตอนการปฏิบัติงานที่ชัดเจน สนับสนุนให้ครูและบุคลากรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีอิสระในการตัดสินใจ เปิดโอกาสให้กล้าเสี่ยงหรือริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ

โรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2 เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งมีวิสัยทัศน์ คือ เป็นแหล่งพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้บริหารงานอย่างมีส่วนร่วมด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย บนพื้นฐานความปลอดภัยและความเท่าเทียม ผลการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีการศึกษา 2564 พบว่า 1) ด้านคุณภาพของผู้เรียน โรงเรียนได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งรูปแบบ On line และ On site เพื่อฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และทุกระดับชั้น ช่วยพัฒนาทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ และคิดอย่างเป็นระบบ ผู้เรียนมีความสามารถในการอ่าน การเขียน การสื่อสาร และการคิดคำนวณ เป็นไปตามค่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด ทั้งนี้ เป็นผลมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียน และโครงการหรือกิจกรรมของกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ และคณิตศาสตร์เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะในการอ่าน การเขียน การสื่อสาร และการคิดคำนวณ รวมทั้งมีการจัดตั้งชุมชนแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยใช้

กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เพื่อสร้างนวัตกรรมส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนมีความสามารถในการอ่าน การเขียน และการคิดคำนวณ 2) ด้านกระบวนการบริหารและการจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนทำงานร่วมกันโดยใช้กระบวนการทำงานตามวงจรเทคนิค 5 ขั้นตอน 5 ร่วม ร่วมกับวงจรคุณภาพ PDCA พัฒนางานในมาตรฐาน มีการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษา มีการจัดทำอย่างมีส่วนร่วม มีการนำความรู้ไปใช้ พร้อมทั้งการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีเพื่อนำความรู้สู่การปฏิบัติ มีการกำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์ และพันธกิจที่ชัดเจน สอดคล้องกับสภาพปัญหาของครู และบุคลากรทางการศึกษา 3) ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โรงเรียนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามมาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดของหลักสูตรสถานศึกษาที่เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ โดยผ่านกระบวนการคิดและปฏิบัติได้จริง พร้อมทั้งครูได้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ส่งผลให้ครูมีแผนการจัดการเรียนรู้ที่สามารถนำไปจัดกิจกรรมได้จริง ส่วนจุดควรพัฒนา ยังมีผลการประเมินบางส่วนที่ไม่เป็นไปตามเป้าหมาย ควรจัดบรรยากาศที่เปิดพื้นที่การเรียนรู้แบบนำตนเองของครูเพื่อการเปลี่ยนแปลงพัฒนาตนเองและวิชาชีพอย่างต่อเนื่องเป็นสำคัญ และควรส่งเสริมและพัฒนากระบวนการชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) อย่างต่อเนื่อง (โรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2, 2565: 140)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะผู้บริหารสถานศึกษาตระหนักถึงการส่งเสริมชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในสถานศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงการบริหารงานที่ส่งผลถึงความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและคุณภาพของสถานศึกษา โดยการเรียนรู้ร่วมกันของครู ผู้บริหาร คุณลักษณะสำคัญของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพสู่คุณภาพในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นความสำเร็จหรือประสิทธิผลของ ผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้วิจัยจึงสนใจพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2 ขึ้นเพื่อนำมาเป็นแนวปฏิบัติ ในการนำกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพไปสู่การปฏิบัติในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครู

2. เพื่อสร้างและพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2

3. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2

4. เพื่อประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียน ฤทธิยะวรรณาลัย 2

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 คน ครูและบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 115 คน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 15 คน รวมประชากรทั้งสิ้น จำนวน 135 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ (1) รองผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 4 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) เฉพาะผู้บริหารสถานศึกษาที่ดำรงตำแหน่งรองผู้อำนวยการสถานศึกษา (2) ครู จำนวน 115 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) เนื่องด้วยเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ในการนำรูปแบบการบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2 ไปใช้ และ(3) คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 13 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) (ยกเว้นผู้บริหารโรงเรียนและผู้แทนครูผู้สอน)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสอบถามแบบบันทึกผลการวิเคราะห์เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2 แบบสัมภาษณ์มีลักษณะเป็นข้อคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับองค์ประกอบและแนวทางการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครู

2.3 แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

2.4 แบบประเมินความถูกต้อง และความเป็นไปได้ ของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครู

2.5 แบบสอบถามการบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2

2.6 แบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 สถิติหาคุณภาพของเครื่องมือ ได้แก่ หาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม (Item of Objective Congruence Index : IOC)

3.2 สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ และค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

3.3 สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน คือ การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้ค่าที (t – test แบบ Independent Samples)

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาองค์ประกอบการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครู โดยการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการวิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิพบว่า มีองค์ประกอบ 7 องค์ ประกอบ ได้แก่ 1) ค่านิยมและวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Values and Vision) 2) ทีมร่วมแรง ร่วมใจ (Collaborative Teamwork) 3) ชุมชนกัลยาณมิตร (Caring community) 4) ภาวะผู้นำร่วม (Leadership) 5) การเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพ (Learning and Development) 6) โครงสร้างสนับสนุน (Supportive structure) และ 7) สะท้อนผลการปฏิบัติร่วมกัน (Reflection)

2. ผลการพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2 จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) พบว่า รูปแบบการบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2 (V2C2LSR Model) มีองค์ประกอบสำคัญ 7 องค์ประกอบ และมีตัวชี้วัด 48 ข้อ ได้แก่ 1) ค่านิยมและวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Values and Vision) มีตัวชี้วัด จำนวน 6 ข้อ2) ทีมร่วมแรง ร่วมใจ (Collaborative Teamwork) มีตัวชี้วัด จำนวน 7 ข้อ 3) ชุมชนกัลยาณมิต (Caring community) มีตัวชี้วัด จำนวน 6 ข้อ 4) ภาวะผู้นำร่วม (Leadership) มีตัวชี้วัด จำนวน 6 ข้อ 5) การเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพ (Learning and Development) มีตัวชี้วัด จำนวน 8 ข้อ 6) โครงสร้าง

สนับสนุน (Supportive structure) มีตัวชี้วัด จำนวน 7 ข้อ และ 7) สะท้อนผลการปฏิบัติร่วมกัน (Reflection) มีตัวชี้วัด จำนวน 8 ข้อ ผลการประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2 พบว่า ในภาพรวมมีความถูกต้องและความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด

3. ผลการนำรูปแบบการบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2 ไปใช้ปรากฏผลดังนี้

3.1 ผลการใช้รูปแบบบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2 ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2 โดยรวม (n = 132)

องค์ประกอบการบริหาร	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านค่านิยมและวิสัยทัศน์ร่วมกัน	4.51	0.33	มากที่สุด
2. ด้านทีมร่วมแรงร่วมใจ	4.53	0.33	มากที่สุด
3. ด้านชุมชนกัลยาณมิตร	4.53	0.25	มากที่สุด
4. ด้านภาวะผู้นำร่วม	4.56	0.29	มากที่สุด
5. ด้านการเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพร่วมกัน	4.61	0.20	มากที่สุด
6. ด้านโครงสร้างสนับสนุน	4.58	0.24	มากที่สุด
7. ด้านสะท้อนผลการปฏิบัติร่วมกัน	4.55	0.24	มากที่สุด
โดยรวม	**4.55**	**0.16**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 1 พบว่า การบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.55, S.D.= 0.16) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยอันดับแรก คือ ด้านการเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพร่วมกัน ($\overline{X}$ = 4.61, S.D.= 0.20) รองลงมาคือ ด้านโครงสร้างสนับสนุน ($\overline{X}$ = 4.58, S.D.= 0.24) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยอันดับสุดท้าย คือ ด้านค่านิยมและวิสัยทัศน์ร่วมกัน ($\overline{X}$ = 4.51, S.D.= 0.33)

3.2 สมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2 ก่อนและหลังการใช้รูปแบบ ดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู ก่อนและหลังการใช้รูปแบบฯ

สมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู	$\overline{X}$	S.D.	df	t	Sig
ก่อนใช้รูปแบบฯ	4.07	0.40	131	12.57	0.00*
หลังใช้รูปแบบฯ	4.53	0.19			

* $p < 0.05$

จากตารางที่ 2 สมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2 ก่อนและหลังการใช้รูปแบบฯ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู หลังใช้รูปแบบฯ มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนใช้รูปแบบฯ

4. การประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรูของครูโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2 ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2 (n = 167)

รูปแบบการบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพฯ	ความเหมาะสม			ความเป็นประโยชน์		
	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านการมีค่านิยมและวิสัยทัศน์ร่วมกัน	4.57	0.25	มากที่สุด	4.53	0.26	มากที่สุด
2. ด้านทีมร่วมแรง ร่วมใจ	4.48	0.28	มาก	4.52	0.27	มากที่สุด
3. ด้านชุมชนกัลยาณมิตร	4.51	0.34	มากที่สุด	4.58	0.27	มากที่สุด
4. ด้านการมีภาวะผู้นำร่วมกัน	4.54	0.27	มากที่สุด	4.53	0.24	มากที่สุด
5. ด้านการเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพร่วมกัน	4.49	0.27	มาก	4.54	0.27	มากที่สุด
6. ด้านโครงสร้างสนับสนุนการพัฒนา	4.53	0.30	มากที่สุด	4.56	0.29	มากที่สุด
7. ด้านสะท้อนผลการปฏิบัติร่วมกัน	4.53	0.25	มากที่สุด	4.58	0.30	มากที่สุด
โดยรวม	**4.52**	**0.19**	**มากที่สุด**	**4.55**	**0.17**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 3 พบว่า รูปแบบการบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2 มีความเหมาะสมในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.52, S.D.= 0.19) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 5 ด้าน อยู่ในระดับมาก จำนวน 2 ด้าน ด้านที่

มีค่าเฉลี่ยอันดับแรก คือ ด้านการมีค่านิยมและวิสัยทัศน์ร่วมกัน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.57, S.D.= 0.25) รองลงมาคือ ด้านการมีภาวะผู้นำร่วมกัน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.54, S.D.= 0.27) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยอันดับสุดท้าย คือ ด้านทีมร่วมแรง ร่วมใจ อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.48, S.D.= 0.28)

ส่วนความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2 ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.55, S.D.= 0.17) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า มีความเป็น ประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยอันดับแรก คือ ด้านชุมชนกัลยาณมิตร และด้านสะท้อนผลการปฏิบัติร่วมกัน ($\overline{X}$ = 4.58, S.D.= 0.27; $\overline{X}$ = 4.58, S.D.= 0.30) รองลงมา คือ ด้านโครงสร้างสนับสนุนการพัฒนา ($\overline{X}$ = 4.56, S.D.= 0.29) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยอันดับสุดท้าย คือ ด้านทีมร่วมแรง ร่วมใจ อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.52, S.D.= 0.27)

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาองค์ประกอบการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครู พบว่า มีองค์ประกอบหลัก 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ค่านิยมและวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Values and Vision) 2) ทีมร่วมแรง ร่วมใจ (Collaborative Teamwork) 3) ชุมชนกัลยาณมิตร (Caring community) 4) ภาวะผู้นำร่วม (Leadership) 5) การเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพ (Learning and Development) 6) โครงสร้างสนับสนุน (Supportive structure) และ 7) สะท้อนผลการปฏิบัติร่วมกัน (Reflection) สอดคล้องกับงานวิจัยของ พัศรเบศวณ์ เวชสิริยะสกุล และคณะ (2561: 185-186) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพวิชาการทางวิชาชีพครูวิทยาศาสตร์ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า องค์ประกอบของการพัฒนารูปแบบการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพวิชาการทางวิชาชีพครูวิทยาศาสตร์ มี 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ (1) การมีวิสัยทัศน์ของการพัฒนาร่วมกัน (2) การทำงานเป็นทีม (3) การกำหนดขอบข่ายและภารกิจการพัฒนา (4) กระบวนการพัฒนาครู และ (5) การประเมินผลเพื่อการพัฒนา สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภวิชญ์ ดิษเจริญ (2563: 182-184) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการบริหารชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า องค์ประกอบของการบริหารชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

มีจำนวน 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การเป็นผู้บริหารมืออาชีพ 2) การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม 3) การสร้างวัฒนธรรมองค์กร 4) การทำงานเป็นทีม และ 5) การสร้างความร่วมมือ

2. ผลการพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2 พบว่า รูปแบบการบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2 (V2C2LSR Model) มีองค์ประกอบสำคัญ 7 องค์ประกอบ และมีตัวชี้วัด 48 ข้อ ได้แก่ 1) ค่านิยมและวิสัยทัศน์ร่วมกัน 2) ทีมร่วมแรง ร่วมใจ (Collaborative Teamwork) 3) ชุมชนกัลยาณมิตร (Caring community) 4) ภาวะผู้นำร่วม (Leadership) 5) การเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพ (Learning and Development) 6) โครงสร้างสนับสนุน (Supportive structure) และ 7) สะท้อนผลการปฏิบัติร่วมกัน (Reflection) ซึ่งสอดคล้องกับ ชูชาติ พ่วงสมจิตร์ (2560: 35) กล่าวว่า ค่านิยมร่วมและวิสัยทัศน์ร่วมเป็นองค์ประกอบสำคัญของ PLC โดยผู้บริหารและครูต้องร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมายร่วมกัน เพื่อให้มีทิศทางและเป้าหมายเดียวกันในการดำเนินการ โดยเป้าหมายหลักของการดำเนินงาน ก็คือการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน และสอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ (2560: 7-8) ที่ระบุว่า การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เน้นการขับเคลื่อนด้วยการทำงานแบบทีมร่วมแรงร่วมใจ ที่ทำให้ลงมือทำและเรียนรู้ไปด้วยกันด้วยใจอย่างสร้างสรรค์ต่อเนื่อง ซึ่งมีลักษณะพิเศษของการรวมตัวที่เหนียวแน่นจากภายใน นั้นคือการเป็นกัลยาณมิตรทำให้เกิดทีมใน PLC อยู่ร่วมกันด้วยความสัมพันธ์ที่ต่างช่วยเหลือเกื้อกูล ดูแลซึ่งกัน จึงทำให้การทำงานเต็มไปด้วยบรรยากาศที่มีความสุข ไม่โดดเดี่ยว ผลการประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2 พบว่า ในภาพรวมมีความถูกต้องและความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด เพราะรูปแบบการบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครู มีความสอดคล้องกับความต้องการ และการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2 จึงทำให้ผลการประเมินออกมาอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับ ชาติ พ่วงสมจิตร์ (2560: 35) กล่าวว่า การเรียนรู้ร่วมกันและประยุกต์ใช้ความรู้เป็นหัวใจสำคัญของ PLC อีกประการหนึ่ง คือ การเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่ง PLC จะเปลี่ยนวัฒนธรรมการทำงานแบบต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างทำ เป็นการเรียนรู้ร่วมกัน และที่สำคัญ คือ การนำความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ร่วมหันไปพัฒนาผู้เรียน โดยการดำเนินการดังกล่าวต้องกระทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

3. ผลการใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2 พบว่า 1)

การบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) สมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู ก่อนและหลังการใช้รูปแบบฯ พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู หลังใช้รูปแบบฯ มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนใช้รูปแบบฯ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรัญญา ก้องวัฒนโกศล (2563: 198-199) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก สำหรับครูสังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า สภาพการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกสำหรับครูสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติตามหลักการบริหารอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชัชวีร์ แก้วมณี (2564: 397-405) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของครูปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 พบว่า ครูปฐมวัยมีสมรรถนะการจัดประสบการณ์การเรียนรู้หลังการใช้รูปแบบสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรนันท์ ขันแข็ง (2565) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาครูโดยใช้ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโรงเรียนมัธยมวัดดุสิตาราม พบว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูหลังการใช้รูปแบบสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

4. ผลการประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2 พบว่า ผลการประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบฯ โดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการใช้รูปแบบฯ ในภาพรวมมีความเหมาะสม และความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียน ฤทธิยะวรรณาลัย 2 ที่มีประสิทธิผล โดยมีเนื้อหาสาระที่มีประโยชน์ต่อหน่วยงานเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารสถานศึกษา เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสมรรถนะของครู และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดของ บุญชม ศรีสะอาด (2560: 104-106) ที่ได้เสนอแนวคิดการพัฒนารูปแบบโดยจำแนกออกได้เป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้างหรือพัฒนารูปแบบ ผู้วิจัยจะสร้างหรือพัฒนารูปแบบขึ้นมาก่อน เป็นรูปแบบตามสมมุติฐาน โดยการศึกษาค้นคว้าทฤษฎี แนวความคิด รูปแบบที่มีผู้พัฒนาไว้แล้ว ในเรื่องเดียวกันหรือเรื่องอื่น ๆ และผลการศึกษาหรือการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะช่วยให้สามารถกำหนดองค์ประกอบหรือตัวแปรต่าง ๆ ภายในรูปแบบ รวมทั้งลักษณะความสัมพันธ์

ระหว่างองค์ประกอบ หรือตัวแปรเหล่านั้น หรือลำดับก่อนหลังของแต่ละองค์ประกอบในรูปแบบในการพัฒนารูปแบบนั้น จะต้องใช้หลักของเหตุผลเป็นหลักฐานสำคัญ และการศึกษาค้นคว้ามากจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบอย่างยิ่ง และ 2) การทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ หลังจากที่ได้พัฒนารูปแบบในขั้นแรกแล้ว จำเป็นที่จะต้องทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบดังกล่าว เพราะรูปแบบที่พัฒนาขึ้นนั้นถึงแม้ว่าจะพัฒนาโดยมีรากฐานจากทฤษฎี แนวความคิด รูปแบบของคนอื่น และผลการวิจัยที่ผ่านมา แต่ก็เป็นเพียงรูปแบบตามสมมุติฐาน ซึ่งจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์จริงหรือทำการจำลองนำไปใช้ในสถานการณ์จริง เพื่อทดสอบดูว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ เป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพตามที่มุ่งหวัง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภวิชญ์ ดิษเจริญ (2563: 182-184) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ผลการประเมินรูปแบบการบริหารชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ด้านความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และด้านความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรัญญา ก้องวัฒนโกศล (2563: 198-199) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก สำหรับครูสังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ผลการประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของการนำการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก สำหรับครูสังกัดกรุงเทพมหานครไปใช้ โดยภาพรวม มีความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

รูปแบบการบริหารสถานศึกษาในการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครู (V2C2LSR Model) มี 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ค่านิยมและวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Values and Vision) 2) ทีมร่วมแรง ร่วมใจ (Collaborative Teamwork) 3) ชุมชนกัลยาณมิตร (Caring community) 4) ภาวะผู้นำร่วม (Leadership) 5) การเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพ (Learning and Development) 6) โครงสร้างสนับสนุน (Supportive structure) และ 7) สะท้อนผลการปฏิบัติร่วมกัน (Reflection)

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง (2560-2564).* กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

ชัชวีร์ แก้วมณี. (2564). "*การพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของครูปฐมวัยในศตวรรษที่ 21,*" วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา. 16(3): 397-405.

ชูชาติ พ่วงสมจิตร์. (2560). *"ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพและแนวทางการนำมาใช้ในสถานศึกษา Professional Learning Community and Guidelines for Application in Educational Institutions,"* วารสารศึกษาศาสตร์ มสร. 10(1): 1-8.

ทิศนา แขมมณี. (2564). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 25). กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

พัศรเบศวณ์ เวชวิริยะสกุล และคณะ. (2561). *รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพวิชาการทางวิชาชีพครูวิทยาศาสตร์ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.* สงขลา:คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.

โรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2. (2565). *รายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา ปีการศึกษา 2564.* กรุงเทพฯ: โรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย 2.

วรนันท์ ขันแข็ง. (2565). *"รูปแบบการพัฒนาครูโดยใช้ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโรงเรียนมัธยมวัดดุสิตาราม,"* วารสารการวิจัยการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2(1): 135-157.

ศุภวิชญ์ ดิษเจริญ. (2563). *รูปแบบการบริหารชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

สุรัญญา ก้องวัฒนโกศล.(2563). *"การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก สำหรับครูสังกัดกรุงเทพมหานคร".* วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยนอร□ทกรุงเทพ, 8(1),198-199.

Caryn Wells and Lindson Feun. (2007). "Implementation of Learning Community Principles: A Study of Six High Schools," NASSP Bulletin. 91(2):141-160.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

แนวทางการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2

THE GUIDELINES FOR MANAGING RELATIONSHIPS BETWEEN SCHOOLS AND COMMUNITIES OF SCHOOLS UNDER THE JURISDICTION OF NONTHABURI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE, AREA 2

[1]ดนุพล พานทอง และ [2]ฉัตรกุล เอื้อพิพัฒนากูล

[1]Danuphol Phanthong and [2]Chatkul Uapipattanakul

[1]มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์, ประเทศไทย

[1]Rajapruk University, Thailand

[1]diw2235@gmail.com, [2]chuapi@rpu.ac.th

Received: August 10, 2024; **Revised**: September 26, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน 2) เปรียบเทียบการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จำแนกตามตำแหน่ง อายุ ระดับการศึกษา และขนาดของโรงเรียน และ3) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 5 คน และผู้บริหารและครูจำนวน 305 คน ได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) และการทดสอบความ

[1]นักศึกษาปริญญาโท สาขาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์

[2] อาจารย์ ดร. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์

แตกต่างรายคู่ LSD ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ผลการเปรียบเทียบตามความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียน พบว่า จำแนกตามตำแหน่ง ระดับการศึกษา และอายุ ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน ส่วนขนาดของโรงเรียน โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ3) แนวทางการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มี 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการให้บริการชุมชน ด้านการได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน ด้านการสร้างเสริมความสัมพันธ์กับชุมชนของโรงเรียนและหน่วยงานอื่น ด้านบทบาทร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิและด้านการประชาสัมพันธ์

คำสำคัญ: การบริหารความสัมพันธ์, ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน, คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

Abstract

The objectives of this research were to 1) to Study of relationship management between schools and communities of schools under the jurisdiction of Nonthaburi Primary Educational Service Area Office 2, and 2) to compare the opinions of relationship management between schools and communities of schools under the jurisdiction of Nonthaburi Primary Educational Service Area Office 2, classified by position, age, education level, and school size. The sample consisted of Basic Educational Institutions Committee, totaling 5 and 305 educational institution administrators and teachers under the jurisdiction of Nonthaburi Primary Educational Service Area Office 2, were obtained by using a stratified random sampling.The research instrument was a interview and questionnaire form. The data were analyzed by using frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, One-way ANOVA, and LSD.The research results were as follow: 1) The guidelines for managing relationships between schools and communities of schools under the jurisdiction of Nonthaburi Primary Educational Service Area Office, Area 2 was at a high level in overall 2) the opinions of the guidelines for managing relationships between schools and communities of schools under the jurisdiction of Nonthaburi Primary Educational Service Area Office, Area 2, classified by position, education level, age were not difference and school size were statistically significant at

the level of .05 and 3) Guidelines for managing relationships between schools and the school community reveal that school administrators will analyze the needs of the community. Organizing activities to allow interaction between the school and the community, be friendly and involving the community in school development. A network of alumni clubs has been created. and use social media channels to publicize news to the community

Keywords: managing relationships, relationships between schools and communities, Basic Education Commission

บทนำ

โรงเรียนเป็นสถาบันหนึ่งของสังคมที่ทำหน้าที่หลักในการจัดการศึกษา เพื่อให้เด็กและเยาวชนให้เป็นคนดีมีคุณภาพของสังคม ซึ่งในการจัดการศึกษานั้นเป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญยิ่งที่โรงเรียนจะต้องดำเนินการ แต่องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาไม่ได้อยู่ที่โรงเรียนเพียงองค์กรเดียว จะต้องได้รับความร่วมมือจากองค์กรต่างๆ ร่วมด้วยโดยเฉพาะชุมชน ชุมชนมีความสำคัญอย่างยิ่งในการช่วยเหลือโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเงิน วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ แรงใจแรงใจ ตลอดจนการได้รับความร่วมมือในการช่วยเหลือ ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากชุมชนในการเข้ามาร่วมจัดการศึกษา รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 มาตรา 43 กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นและเอกชน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2545) นอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 หมวด 2 มาตรา 10 การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลได้รับสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี โดยรัฐจะต้องจัดการศึกษาให้คุณภาพและทั่วถึงประชาชนทุกคน โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายการจัดการศึกษาสำหรับบุคคล รวมถึงผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกาย ผู้พิการ และบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ยังคงได้รับโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานเช่นกัน กอปรกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) กรอบทิศทางแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2560-2579) ได้ให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานต่อประชากรวัยเรียนให้ได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้ให้ความสำคัญของชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มาตรา 58 กล่าวว่า ให้มีการระดม

ทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงิน และทรัพย์สิน ทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่น และต่างประเทศมาใช้ในการจัดการศึกษา มีการเลือกสรรภูมิปัญญาและแสวงหาข้อมูลข่าวสารเพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมถึงกระบวนการสนับสนุนที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมีการแลกเปลี่ยนแนวคิดเพื่อพัฒนาชุมชนร่วมกัน สอดคล้องกับ นาวิน แกละสมุทร (2562 : 569) ที่กล่าวว่า การประสานความสัมพันธ์กับหน่วยงานต่างๆ เพื่อประโยชน์ของการศึกษา ชุมชนจึงมีบทบาทและเความสำคัญในการดูแล ส่งเสริมโรงเรียนเพื่อมุ่งหวังที่จะให้สมาชิกในชุมชนได้เข้าศึกษาและเป็นสมาชิกที่ดีมีคุณภาพของชุมชน โดยให้คณะกรรมการสถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สร้างภาคีเครือข่าย รวมถึงประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนรับรู้ข่าวสารภายในโรงเรียน

การบริหารสถานศึกษา เป็นภารกิจหลักของผู้บริหารที่จะต้องกำหนดขั้นตอนและแบบแผนวิธีการในการดำเนินงานไว้อย่างเป็นระบบเพื่อให้งานนั้นบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ การบริหารงานนั้นจะต้องใช้เทคนิคจูงใจเพื่อให้เกิดการร่วมมือร่วมใจ เพราะว่าการดำเนินงานต่างๆ มิใช่เพียงกิจกรรมที่ผู้บริหารจะกระทำเพียงลำพังคนเดียว แต่ยังต้องอาศัยความร่วมมือกับทีมงานหลายส่วนจึงจะทำให้งานนั้นประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับแนวคิดของ ชูชาติ พ่วงสมจิต (2560) กล่าวไว้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนั้น จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้เกิดความร่วมมือกันของการพัฒนาโรงเรียนในพื้นที่นั้น เนื่องจากโรงเรียนเป็นศูนย์กลางของชุมชนที่ช่วยขัดเกลาเยาวชน ซึ่งเป็นบุตรหลานของคนในชุมชนให้ได้มีความรู้ ความสามารถในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองต่อไปได้ในอนาคต และก็เป็น 3 เสาหลักของความสัมพันธ์ที่เข้มแข็ง คือ “บ้าน วัด โรงเรียน” แต่ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ จะสามารถพัฒนาไปได้นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับผู้บริหารของโรงเรียนที่เปรียบได้ดั่งแนวหน้าในการประสานความร่วมมือทั้ง 3 ฝ่ายเข้าด้วยกัน ดังนั้นการให้ความสำคัญกับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชุนเป็นสิ่งที่จำเป็นในการขับเคลื่อนความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการพัฒนาผู้เรียนและสถานศึกษาให้มีคุณภาพ แต่เนื่องด้วยสถานการณ์จากแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรน่า 2019 (COVID-19) ที่มีอย่างต่อเนื่องทำให้สภาพบริบททางด้านเศรษฐกิจและสังคมมีการเปลี่ยนแปลง จึงส่งผลกระทบให้ความสัมพันธ์ของชุมชนกับโรงเรียนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 ลดน้อยลงไปตามสภาพบริบททางสังคม จากรายงานสรุปผลรายงานการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ 2566 ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 จึงได้มีข้อเสนอแนะสนับสนุนให้โรงเรียนสร้างเครือข่ายกับชุมชนและผู้ปกครองให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาทางการเรียนของนักเรียน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2, 2566)

จากสภาพปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นนั้น โรงเรียนจึงต้องมีแนวทางในการบริหารความสัมพันธ์ในแต่ละด้านที่ชัดเจน เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้เกิดความร่วมมือที่ดีต่อกัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัย เรื่อง แนวทางการส่งเสริมการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรีเขต 2 ว่าจะมีแนวทางการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอย่างไร เพื่อให้เกิดความร่วมมือร่วมกันในการร่วมกันแก้ปัญหา อุปสรรค ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน รวมทั้งเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนาสถานศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรีเขต 2
2. เพื่อเปรียบเทียบการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรีเขต 2 ตามความเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำแนกตามตำแหน่ง อายุ ระดับการศึกษา และขนาดของโรงเรียน
3. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรีเขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยตามลำดับดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ผู้บริหารและครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 จำนวน 1,488 คน จาก 63 โรงเรียน และการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 5 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในเชิงปริมาณ ได้แก่ ผู้บริหารและครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 ได้มาจากการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random

Sampling) โดยใช้ขนาดสถานศึกษาเป็นเกณฑ์ แบ่งเป็น 3 ขนาด ได้แก่ ขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ขึ้นไป กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยตามตารางของ Krejcie and Morgan (1970) อ้างถึงใน ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์ และคณะ, 2562) ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (simple random sampling) และสุ่มแบบจับสลาก (Lottery) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 305 คน และการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน และผู้แทนองค์กรชุมชน จำนวน 2 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วย ตำแหน่ง อายุ ตำแหน่ง วุฒิการศึกษา และขนาดของโรงเรียน มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ตามแบบของลิเคิร์ท (Likert) (ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์และคณะ, 2562)

ตอนที่ 3 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) และคำนวณค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ใช้สถิติทดสอบที่แบบเป็นอิสระต่อกัน (Independent t-test) (ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์ และคณะ, 2562) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way Analysis of Variance) และการทดสอบรายคู่ด้วยวิธี LSD (Least Significant Difference) เมื่อพบว่ามีความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 และวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ นำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content analysis)

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์การบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 มีดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในภาพรวม

ด้านที่	การบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียน	$\overline{X}$	S.D.	การแปลความหมาย	อันดับ
1	ด้านการให้บริการชุมชน	4.43	.61	มาก	4
2	ด้านการได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน	4.43	.62	มาก	5
3	ด้านการสร้างเสริมความสัมพันธ์กับชุมชนของโรงเรียนและหน่วยงานอื่น	4.46	.58	มาก	3
4	ด้านบทบาทร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน	4.52	.60	มากที่สุด	1
5 6	ด้านการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ ด้านการประชาสัมพันธ์	4.28	.75	มาก	6
	ภาพรวม	**4.47**	**.51**	**มาก**	**2**

จากตารางที่ 1 พบว่า ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.43, S.D. = .52) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านบทบาทร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ($\overline{X}$ = 4.52, S.D. = .60) รองลงมาคือด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านการสร้างเสริมความสัมพันธ์กับชุมชนของโรงเรียนและหน่วยงานอื่น ด้านการให้บริการชุมชน ด้านการได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ

2. การเปรียบเทียบการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จำแนกตามตำแหน่ง อายุ ระดับการศึกษา และขนาดของโรงเรียน พบว่า ผู้บริหารและครูที่มีตำแหน่ง อายุ และระดับการศึกษาที่ต่างกัน ในภาพรวมความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ส่วนจำแนกตามขนาดของโรงเรียน พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูตามขนาดของโรงเรียนที่ต่างกัน ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

3. ผลการสัมภาษณ์แนวทางการการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน และผู้แทนองค์กรชุมชน จำนวน 2 คน สรุปได้ว่าแนวทางการการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีทั้งหมด 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการให้บริการชุมชน ด้านการได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน ด้านการสร้างเสริมความสัมพันธ์กับชุมชนของโรงเรียนและหน่วยงานอื่น ด้านบทบาทร่วมขอคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ และด้านการประชาสัมพันธ์

อภิปรายผล

จากการศึกษาการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 สามารถสรุปอภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. การบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในภาพรวม พบว่า มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียนและชุมชนต่างมีบทบาทหน้าที่ในหลายๆ ด้านที่มีความเกี่ยวข้องกัน โดยเฉพาะในด้านของการศึกษาซึ่งโรงเรียนเป็นหน่วยงานที่ให้บริการกับชุมชนโดยตรง โดยผู้ที่เข้ารับบริการหลักนั้นคือนักเรียนซึ่งเป็นบุตรหลานของคนในชุมชน โรงเรียนจึงเป็นที่แหล่งรวมความศรัทธาเชื่อมั่น และคาดหวังของชุมชน ดังนั้นบทบาทการมีส่วนร่วมในการให้ความร่วมมือซึ่งกันและกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ทั้งความช่วยเหลือ สนับสนุน ประชาสัมพันธ์ ให้แนะนำคำปรึกษา การจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายต่างๆ รวมไปถึงการร่วมกันตัดสินใจ จึงส่งผลให้เกิดเป็นความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สอดคล้องกับ ศราวุธ คามวัลย์ และคณะ (2560) ได้ให้ความหมายของความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนไว้ว่า หมายถึง การสร้างความสัมพันธ์โดยการสร้างบทบาทที่สำคัญในการให้การศึกษาพื้นที่ชุมชน ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้รวมทั้งประสบการณ์ ทางการศึกษาในการถ่ายทอดความรู้ใหม่ ๆ เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน รวมทั้งการส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีในด้านต่าง ๆ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สรุปได้มีดังนี้

1.1 ด้านการให้บริการชุมชน มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อมีความสัมพันธ์อยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 5 อันดับ ได้แก่ โรงเรียนเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการจัดกิจกรรมภายในสถานศึกษา เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามาใช้อาคารสถานที่ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ได้ตามความเหมาะสม มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมร่วมกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ มีการอำนวยความสะดวกให้กับชุมชนในด้านวัสดุ อุปกรณ์ ในการจัดกิจกรรม และโรงเรียนได้จัดกิจกรรมเกี่ยวกับนิทรรศการเพื่อให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์กับชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2557) ได้กล่าวไว้ว่า ความจำเป็นที่จะต้องมีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ 7 ประการ ดังนี้ 1) เพราะโรงเรียนเป็นแหล่งรวมวิชาสาขาต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกในด้านการเรียนรู้ของคนในชุมชน 2) เพราะโรงเรียนเป็นแหล่งผลิต พัฒนา และคัดเลือกสมาชิกที่ดีให้กับชุมชน 3) เพราะโรงเรียนเป็นแหล่งถ่ายทอดวัฒนธรรมของชุมชน 4) เพราะโรงเรียนเป็นศูนย์รวมของชุมชน กิจกรรมการบริการต่างๆเกิดขึ้นที่โรงเรียน 5) เพราะโรงเรียนเป็นแหล่งผลิตงานวิชาการใหม่ ๆ 6) เพราะโรงเรียนอาศัยภาษี และการสนับสนุนจากประชาชน 7) เพราะโรงเรียนต้องการความสนับสนุนและอุปถัมภ์ในด้านต่าง ๆ จากประชาชน

1.2 ด้านการได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อมีความสัมพันธ์อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 5 อันดับ ได้แก่ โรงเรียนให้ความสำคัญในการใช้วัสดุ อุปกรณ์ที่ได้สนับสนุนจากทางชุมชน ผู้ปกครอง และหน่วยงานอื่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีการเชิญผู้นำชุมชน และประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดหาสวัสดิการ ทุนการศึกษาให้กับผู้เรียนที่ตรงตามเกณฑ์กำหนดของโรงเรียน โรงเรียนขอความสนับสนุนในด้านวัสดุ อุปกรณ์ สิ่งของต่าง ๆ จากชุมชมและหน่วยงานอื่น และโรงเรียนขอความร่วมมือจากชุมชนและหน่วยงานอื่นในด้านความปลอดภัย สอดคล้องกับงานวิจัยของ รณกร ไข่นาค (2561) ได้ให้ความหมายของความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนว่า หมายถึง การติดต่อประสานงานร่วมกัน ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยมุ่งสร้างสรรค์ก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านต่างๆ แก่โรงเรียนและชุมชน รวมทั้งเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกิจกรรมดังกล่าวร่วมกัน

1.3 ด้านการสร้างเสริมความสัมพันธ์กับชุมชนของโรงเรียนและหน่วยงานอื่น มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อมีความสัมพันธ์อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 5 อันดับ ได้แก่ โรงเรียนมีการส่งเสริมและให้ความร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานอื่น ในการส่งเสริมด้านสุขอนามัย เปิดโอกาสให้ชุมชนและหน่วยงานอื่น สามารถแสดงความคิดเห็นด้านความปลอดภัย โรงเรียนกับชุมชนร่วมกันการส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามของท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ มีการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาด้านผู้เรียน และโรงเรียนเปิดโอกาสให้ชุมชนและหน่วยงานอื่น และเข้ามามีบทบาทในการจัดกิจกรรมส่งเสริมด้านความปลอดภัย สอดคล้องกับงานวิจัยของ ขวัญใจ ฟุ้มโอ (2562) ได้กล่าวไว้ว่า การสร้างความสัมพันธ์นั้นมีความสำคัญในการที่จะส่งเสริมกันในความร่วมมือเพื่อเป็นการพัฒนาคนในการดำเนินชีวิตที่ดีในชุมชน โดยเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชนนั้น เพื่อเป็นการส่งเสริมซึ่งกันและกันในกระบวนการต่าง ๆ ต่อไป

1.4 ด้านบทบาทร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อมีความสัมพันธ์อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 5 อันดับ ได้แก่ โรงเรียนมีการแจ้งให้คณะกรรมการสถานศึกษาทราบบทบาทหน้าที่ของตนเอง เปิดโอกาสให้คณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน คณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วม ในการรับทราบแนวทางการบริหารการเงินและงบประมาณ มีการแต่งตั้งให้คณะกรรมการสถานศึกษาเป็นคณะทำงานเพื่อปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายของโรงเรียน และโรงเรียนเปิดโอกาสให้คณะกรรมการสถานศึกษา

ร่วมกันวางแผนจัดกิจกรรมให้สอดคล้องและตอบสนองความต้องการของชุมชนและโรงเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ กรินเนล และยัง (Grinnell & Young, 1955) ได้เสนอวิธีการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนเป็นแนวปฏิบัติสำหรับผู้บริหาร ดังนี้ 1) ใช้ภาวะผู้นำของผู้บริหารในการพัฒนาความร่วมมือ และเป็นนักประชาธิปไตย เช่น การมี ส่วนร่วมในการวางแผน การกำหนดนโยบายและเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน 2) สร้างความสัมพันธ์กับคณะกรรมการสถานศึกษา ได้ร่วมกำหนดนโยบาย ร่วมกำหนด กิจกรรมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และรายงานผลการปฏิบัติงานให้คณะกรรมการสถานศึกษาทราบ

1.5 ด้านการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อมีความสัมพันธ์อยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 5 อันดับ ได้แก่ โรงเรียนเปิดโอกาสให้กลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ ได้มีส่วนร่วมสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียน มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานร่วมกับกลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ ได้เป็นอย่างดี มีการจัดประชุมผู้ปกครองนักเรียน ศิษย์เก่า และผู้เกี่ยวข้อง เพื่อติดตามผลการดำเนินงานกลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ มีการอัพเดทข้อมูลข่าวสารการดำเนินงานของกลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิต่างๆ ให้ผู้ปกครองนักเรียน ศิษย์เก่าได้ทราบอย่างต่อเนื่อง และโรงเรียนมีการอำนวยความสะดวกด้านการประสานงานในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความร่วมมือกับผู้ก่อตั้ง กลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปัญญา วงศ์คุณทรัพย์ (2559) ได้กล่าวไว้ว่า โรงเรียนจะต้องใช้แผนเป็นเครื่องมือในการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารมีลักษณะเป็นการใช้พลังงานร่วมกันของกลุ่มเพื่อปฏิบัติการให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนที่กำหนดไว้ แผนจึงเป็นหน้าที่ข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญขั้นหนึ่งในกระบวนการบริหาร เพราะการวางแผนเป็นการเลือกแนวทางปฏิบัติจากหลายทางโดยโรงเรียนจะต้องประสานความร่วมมือจากทุกฝ่าย เพื่อพัฒนาโรงเรียนทำให้งานบรรลุวัตถุประสงค์รวดเร็ว ประหยัดและประสิทธิภาพ โรงเรียนจะพัฒนาสู่การมีประสิทธิภาพได้นั้นอยู่ที่บุคลากรในโรงเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ตลอดจนชุมชนได้มีส่วนร่วมกำหนดรับรู้และยอมรับวิสัยทัศน์ภาระหน้าที่ ความเชื่อ เป้าหมาย รวมทั้งแนวทางการดำเนินงาน

1.6 ด้านการประชาสัมพันธ์ มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อมี ความสัมพันธ์อยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 5 อันดับ ได้แก่ โรงเรียนมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารให้ชุมชนได้รับทราบก่อนการจัดกิจกรรม และก่อนมีการประชุมหารือเกี่ยวกับการพัฒนาโรงเรียน มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้ชุมชนทราบเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวของการบริหารจัดการโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ มีการอัพเดทข้อมูลข่าวสารของเพจ หรือติดป้ายประชาสัมพันธ์ของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ มีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบที่มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานประชาสัมพันธ์แก่ชุมชน และโรงเรียนมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร

ให้ชุมชนเกิดความตระหนักในความสำคัญของระเบียบวินัย กฎเกณฑ์นักเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ วาสนา ชูแสง (2557) ได□กล่าวถึงหลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน คือ 1) ควรมีการศึกษาพื้นฐานของชุมชนนั้นให้เข้าใจ เพื่อปรับวิธีการดำเนินงานให้เหมาะสมกับคนในชุมชน 2) มีการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง เพื่อให้โรงเรียนและชุมชนมีความเข้าใจที่ตรงกัน และควรมีเนื้อหาข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่เข้าใจง่ายและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน 3) มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องทั้งในและนอกโรงเรียน ซึ่งจะต้องมีความคล่องตัว และสามารถยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์ อีกทั้งใช้วิธีการที่ง่าย และเป็นกันเองกับคนในชุมชน 4) โรงเรียนควรยอมรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากคนในชุมชน

2. เปรียบเทียบการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีดังนี้

2.1 จำแนกตามตำแหน่ง ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่มีตำแหน่งต่างกัน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีระดับความสัมพันธ์สูงสุด คือ ด้านบทบาทร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.2 จำแนกตามอายุ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่มีอายุไม่เกิน 30 ปี พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีระดับความสัมพันธ์สูงสุด คือ ด้านการสร้างเสริมความสัมพันธ์กับชุมชนของโรงเรียนและหน่วยงานอื่น ส่วนช่วงอายุตั้งแต่ 30 ปี – 40 ปี อายุตั้งแต่ 41 ปี – 50 ปี และอายุ 51 ปีขึ้นไป พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีระดับความสัมพันธ์สูงสุด คือ ด้านบทบาทร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.3 จำแนกตามระดับการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่มีระดับการศึกษาที่ต่างกัน ในภาพรวมอยู่ในระดับมากโดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านบทบาทร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.4 จำแนกตามขนาดของโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่า การ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน โรงเรียนขนาดกลาง พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านบทบาทร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่วนโรงเรียนขนาดใหญ่ขึ้นไป พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการประชาสัมพันธ์

3. แนวการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 ผู้วิจัยจึงศึกษาผลวิเคราะห์ข้อมูลและแนวทางการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียน ซึ่งแบ่งเป็น 6 ด้าน ดังนี้

3.1 ด้านการให้บริการชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษามีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นในการพัฒนาและส่งเสริมวิชาชีพให้กับคนในชุมชน

3.2 ด้านการได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษามีการการสนับสนุนจากชุมชนในด้านการใช้อาคารสถานที่ สนามกีฬา อาคารอเนกประสงค์ของชุมชน

3.3 ด้านการสร้างเสริมความสัมพันธ์กับชุมชนของโรงเรียนและหน่วยงานอื่น ผู้บริหารสถานศึกษามีการส่งเสริมให้มีการจัดการแข่งขันกีฬาเพื่อความสามัคคีระหว่างชุมชนและหน่วยงานอื่น

3.4 ด้านบทบาทร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนและคณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการดำเนินการแก้ไขปรับปรุงเพื่อพัฒนาโรงเรียน

3.5 ด้านการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ ผู้บริหารสถานศึกษามีความรู้ความเข้าใจแก่ชุมชนในการจัดตั้ง ชมรม สมาคม มูลนิธิแก่โรงเรียน

3.6 ด้านการประชาสัมพันธ์ โรงเรียนมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้ชุมชนเกิดความตระหนักในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับผู้เรียน

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากการศึกษาแนวการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 ได้องค์ประกอบ 6 ด้าน ดังภาพ

เอกสารอ้างอิง

ขวัญใจ ฟุ้มโอ. (2562). *รูปแบบการบริหารงานเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ.

ชูชาติ พ่วงสมจิตร์. (2560). *การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน.* วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์และศิลปะมหาวิทยาลัยศิลปากร, 10(2), 13-43.

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์. (2557). *หลักการและทฤษฎีการบริหารการศึกษา.* นนทบุรี: ตีรณสาร.

ปัญญา วงศ์คุณทรัพย์. (2559). *การเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนของโรงเรียนวัดวังเป็ดสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 1.* บัณฑิตวิทยาลัย : วิทยาลัยนครราชสีมา.

รณกร ไข่นาค. (2561). *แนวทางการสร้างความสัมพันธ์ตามหลักพุทธบริหารการศึกษาระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 3* จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วาสนา ชูแสง (2557). *การดำเนินงานการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนสังกัด สำนักงานเขตราษฎร์บูรณะ กรุงเทพมหานคร.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.

ศราวุธ คามวัลย์ และคณะ. (2560). *ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน : กรณีศึกษา โรงเรียนหนองพอกพัฒนาประชานุสรณ์ อำเภอหนองพอก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3.* วารสารช่อพะยอม,28(1), 79-86.

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545.* กรุงเทพฯ : บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2566). *แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2566 สพป.นนทบุรี เขต 2.* กลุ่มงานวิเคราะห์นโยบายและแผน : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษานนทบุรี เขต 2.

Grinnell, JE., and Raymond, Young J.(1955). *The School and The Community : Educational and Public.* New York: Roland Press Company.

ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จังหวัดชัยภูมิ

THE FACTORS AFFECT THE QUALITY OF LIFE OF THE ELDERLY IN TIME THE EPIDEMIC SITUATION OF CORONAVIRUS 2019 IN CHAIYAPHUM PROVINCE

[1]ปาริชาติ ปากชำนิ, [2]ภาณุวัฒน์ ปากชำนิ และ [3]สุณัฐชา เผ่าพงษ์ศิลป์

[1]Parichat Pakchumni, [2]Panuwat Pakchumni and [3]Sunutcha Phopongsin

[1,2]มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, ประเทศไทย

[3]มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ประเทศไทย

[1,2]Chaiyaphum Rajabhat University, Thailand

[3]Sukhothai Thammathirat Open University

[1]parichat.sa@cpru.ac.th, [2]panuwatlae@gmail.com

Received: August 23, 2024; **Revised**: November 8, 2024; **Accepted**: December 29,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุ อำเภอเมืองชัยภูมิ อำเภอหนองบัวแดง อำเภอคอนสวรรค์ และอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ทั้งหมด 10 ส่วน สถิติที่ใช้ในงานวิจัย สถิติเชิงพรรณนา สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coeffcient : r) ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการรับรู้

---

[1]อาจารย์, สาขาวิชาสาธารณสุขชุมชน คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ

[2]อาจารย์, สาขาวิชาพลศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ

[3] อาจารย์, สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พบว่า การรับรู้ประโยชน์ในการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และการรับรู้อุปสรรคในการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีการรับรู้อยู่ในระดับปานกลาง มีความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อยู่ในระดับต่ำ มีทัศนคติเกี่ยวกับการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และพฤติกรรมการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อยู่ที่ระดับดี มีความวิตกกังวลในระดับปานกลาง ไม่มีภาวะซึมเศร้า ด้านปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ โรคประจำตัว ผลกระทบต่อการดำรงชีวิต ประวัติการรับวัคซีนป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ประวัติการติดเชื้อได้รับเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของผู้สูงอายุคนในครอบครัว ความวิตกกังวลทั่วไป ผลกระทบที่ได้รับภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทัศนคติเกี่ยวกับการป้องกันโรคโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พฤติกรรมการป้องกันโรคโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ : คุณภาพชีวิต, ผู้สูงอายุ, สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019, โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 , โรคโควิด-19

Abstract

The purpose of this research is to study factors affecting the quality of life of the elderly under the situation of the outbreak of coronavirus disease 2019. Population and sample of the elderly are Mueang Chaiyaphum District, Nong Bua Daeng District ,Khon Sawan District and Khon San District Chaiyaphum Province. The research instrument used was a questionnaire, totaling 10 sections. Statistics used in research descriptive statistics and Pearson's Product Moment Correlation Coeffcient : r. The research results are as follows. Overall quality of life is at a moderate level. In terms of perception, it was found that Perceived benefits in preventing coronavirus disease 2019 and perceived barriers to preventing coronavirus disease 2019 were at a moderate level, knowledge about prevention of coronavirus disease 2019 is low, attitudes regarding prevention of coronavirus disease 2019, and behavior to prevent coronavirus disease 2019 is at a good level, have a moderate level of anxiety and no depression. Factors that are related to the quality of life of the elderly under the situation of the spread of coronavirus disease 2019 include: Age, education level, income, occupation, congenital disease, impact on

livelihood History of vaccination against coronavirus disease 2019. History of infection with coronavirus disease 2019 of elderly people in the family. general anxiety Impacts received under the situation of the spread of Coronavirus Disease 2019. Attitudes regarding prevention of Coronavirus Disease 2019. Behaviors for prevention of Coronavirus Disease 2019 are related to the quality of life of the elderly statistically significant at the 0.05 level.

Keywords: Coronavirus 2019,COVID-19, elderly, health, Quality of Life, Epidemic Situation of Coronavirus 2019

บทนำ

ในช่วงเวลากว่า 2 ทศวรรษที่ผ่านมา องค์การสหประชาชาติ (United Nations) ได้คาดการณ์สถานการณ์ประชากรโลกในปี 2030 ว่าจะมีเพิ่มขึ้น 8.5 พันล้านคน ในปี 2050 ประชากรจะเพิ่มขึ้น 9.7 พันล้านคน จากข้อมูลเมื่อปีค.ศ. 2020 ประชากรโลกซึ่งเป็นผู้สูงอายุอายุตั้งแต่ 65 ขึ้นไป มีจำนวน 727 ล้านคน ทั้งนี้มีการ คาดการณ์ว่าในอีก 30 ปีข้างหน้าจำนวนประชากรผู้สูงอายุทั่วโลกจะเพิ่มขึ้นจากเดิมมากกว่าเท่าตัว ซึ่งประมาณ การว่าจะอยู่ที่ 1.5 พันล้านคน ภายในปีค.ศ. 2050 (United Nations : UN,2021) ในปีสภาวการณ์ทางประชากรของประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อัตราการเพิ่มประชากรลดลงจากระดับสูง คือ ประมาณร้อยละ 3.0 ต่อปี ในช่วงปี พ.ศ. 2503 มาสู่ระดับที่ค่อนข้างต่ำ ประมาณร้อยละ 1.1 ต่อปี ในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงอัตราการเพิ่มประชากรนี้ เป็นผลจากการเปลี่ยนทั้งในด้านภาวะการตายและภาวะเจริญพันธุ์ ในปัจจุบันอัตราการตายของประชากรของประเทศ ได้ลดลงมาอยู่ในระดับประมาณ 5 - 6 ต่อประชากรพันคนต่อปี (งานส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุไทย, 2561) จากการเปลี่ยนแปลงด้านการเกิดและการตายของประชากรดังกล่าว ได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางอายุของประชากรไทย กล่าวคือ พบว่าในช่วง 20 - 30 ปี ที่ผ่านมา ทั้งจำนวนและสัดส่วนของประชากรไทยในวัยเด็ก (อายุต่ำกว่า 15 ปี) ลดลง ในขณะที่จำนวนของประชากรในวัยแรงงาน (อายุ 15 - 29 ปี) ยังคงเพิ่มขึ้น

คุณภาพชีวิต (quality of life) ตามแนวคิดของ องค์การอนามัยโลก หมายถึง คุณภาพชีวิต เป็นการรับรู้ในบริบทที่ดำรงชีวิตภายใต้วัฒนธรรมและระบบคุณค่า ซึ่งมีความสัมพันธ์กับเป้าหมายความคาดหวัง มาตรฐาน และการตระหนัก ของแต่ละบุคคล (WHO,1997:1) จึงเป็นการรับรู้ความพึงพอใจและการรับรู้สถานะด้านร่างกาย จิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และสภาพแวดล้อม

ของบุคคลในการดำรงชีวิตในสังคม ดังนั้นคุณภาพชีวิตจึงมีความสำคัญอย่างมากต่อผู้สูงอายุ ในสังคม ผู้สูงอายุที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีจึงเป็นผู้สูงอายุที่สามารถดำเนินชีวิตอย่งผาสุกและมีสุขภาวะในบั้นปลายของชีวิต ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงด้านการเกิดและการตายของประชากรสูงอายุหรือประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีจำนวนและสัดส่วนเพิ่มขึ้น และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในอนาคต พบว่าในประเทศไทยในปีพ.ศ.2563 มีประชากร ที่อายุ60 ปีขึ้นไปจำนวน 12 ล้านคน สัดส่วนผู้สูงอายุคิดเป็นร้อยละ 18 ในปี พ.ศ.2564 มีประชากรที่อายุ 60 ปีจะเพิ่มมากขึ้นเป็นจำนวน 13.8 ล้านคน สัดส่วนผู้สูงอายุคิดเป็นร้อยละ 20 เวลาไม่ถึง 20 ปีในปีพ.ศ. 2583 มีประชากรที่อายุ 60 ปีจะเพิ่มมากขึ้นเป็นจำนวน 20.42 ล้านคน สัดส่วนผู้สูงอายุคิดเป็นร้อยละ 31.28 (สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ) ในปี 2562 ภูมิภาคอาเซียนมีประชากรทั้งหมด 657 ล้านคน มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป 70 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 11.00 ของประชากรอาเซียน ทั้งหมดโดยมี4 ประเทศใน อาเซียนที่เข้าสู่สังคมสูงอายุแล้ว ได้แก่ สิงคโปร์ไทย เวียดนาม และมาเลเซีย โดยมีร้อยละของประชากรอายุ60 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 19.9, 17.5, 11.9 และ 10.6 ของประชากร ทั้งหมดตามลำดับ จะเห็นได้ว่าประเทศไทยมีประชากร สูงอายุเป็นอันดับสองของอาเซียนโดยประเทศ ไทยได้ก้าวเข้าสู่“สังคมผู้สูงอายุ” (สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย, 2562)

ในปัจจุบันที่สังคมโลกตกอยู่ในภาวะการระบาดของโรคติดเชื้อโคโรน่าไวรัส 2019 สถานการณ์ในประเทศไทยการแพร่ระบาดในกลุ่มผู้สูงอายุ พบจำนวนผู้สูงอายุติดเชื้อ สะสม 42,660 คน คิดเป็นร้อยละ 7.50 ของผู้ป่วยทั้งหมด โดยแบ่งเป็นวัยผู้สูงอายุต้น 60-69 ปี ติดเชื้อ 27,445 คน วัยผู้สูงอายุตอนกลาง 70-79 ปี ติดเชื้อ 10,650 คน วัยผู้สูงอายุตอนปลาย 80 ปี ขึ้นไป ติดเชื้อ 4,565 คน ผู้เสียชีวิตสะสมทั้งหมด 4,763 ราย (ร้อยละ 65.19) ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการติดเชื้อโคโรน่าไวรัสในผู้สูงอายุ ได้แก่ ผู้สูงอายุมีปัญหาทางสุขภาพมีโรคประจำตัว ผู้สูงอายุมีความเสื่อมของร่างกายและจิตใจ ความเสี่ยงต่อการติดโรคจากคนในครอบครัว (กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, สิงหาคม 2564) จะเห็นได้ว่าประชากรที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดคือผู้สูงอายุที่เป็นโรคเรื้อรังและผู้ที่มีความผิดปกติร่างกายที่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสรีรวิทยา (Almonacid-Fierro, 2021) และพบว่าผู้สูงอายุมีความกลัว ความวิตกกังวลใจในเรื่องการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มากขึ้น (Avinash Chakrawarty, 2021) และมีผลกระทบทางจิตสังคมอย่างมีนัยสำคัญ เนื่องมาจากมาตรการ Social Distancing ถึงแม้จะเป็นแนวทางหลักในการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 แต่ก็เป็นแนวทางหลักเช่นกันที่เป็นสาเหตุของความเหงาที่ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดภาวะซึมเศร้า โรควิตกกังวล และการฆ่าตัวตายในผู้สูงอายุ นอกจากนี้ผู้ที่มีปัญหาสุขภาพจิตรวมทั้งผู้สูงอายุก็มีมากขึ้น และปัญหาสุขภาพจิตมีแนวโน้มที่จะกำเริบในช่วงวิกฤตการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้เกิดผลกระทบด้านสุขภาพกายและ

สุขภาพจิตโดยเฉพาะในผู้สูงอายุ (Debanjan Banerjee, 2020) เมื่อปี 2020 ในด้านผลกระทบของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พบว่าผู้เสียชีวิตจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มากกว่าร้อยละ 95 เป็นในกลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่า 60 ปี เนื่องจากผู้สูงอายุที่เสียชีวิตส่วนใหญ่มีปัญหาสุขภาพต่างๆ เช่น โรคหัวใจและหลอดเลือด โรคเบาหวานและโรคทางเดินหายใจ ที่ทำให้ระบบภูมิคุ้มกันอ่อนแอลง และเพิ่มความเสี่ยงในการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มากขึ้น และเพื่อลดความเสี่ยงจากการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในผู้สูงอายุ จึงทำให้เกิดมาตรการในการป้องกันโรคหลายมาตรการ เช่น ห้ามสมาชิกในครอบครัว ผู้สูงอายุ ออกนอกบ้าน สามารถไปพบแพทย์ที่โรงพยาบาลได้เฉพาะกรณีฉุกเฉิน ลดกิจกรรมกลุ่มหรือการรวมกลุ่ม การรักษาระยะห่างทางสังคมอย่างเคร่งครัด สวมหน้ากากอนามัยและล้างมือด้วยเจลแอลกอฮอล์หรือสบู่ มาตรการเหล่านี้ส่งผลให้เกิดการแยกตัวทางสังคมและความเหงาของผู้สูงอายุ เพิ่มความเสี่ยงต่อการวิตกกังวลและภาวะซึมเศร้าอย่างมาก (Siukan Law, 2021) รวมไปถึงในรัฐบาลไทยได้ออกมาตรการและขอความร่วมมือประชาชนในการปฏิบัติตามมาตรการและคำแนะนำทางการแพทย์อย่างเคร่งครัดเช่นกัน ตลอดจนรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เผยแพร่ทางช่องทางที่เป็นทางการ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ที่ระบุแหล่งข่าวอ้างอิงเชื่อถือได้ ภายใต้แนวคิด“อยู่บ้าน หยุดเชื้อ เพื่อชาติ”การไม่รวมกลุ่มกับผู้คนจำนวนมาก การใช้มาตรการป้องกันโรคเพื่อตนเองและแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม

จากสถานการณ์ความเสี่ยงต่อการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด 19) ของผู้สูงอายุ พบว่า ภายใต้สถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรน่า 2019 ผู้สูงอายุมีสภาวะตึงเครียด เหงา ภาวะซึมเศร้า โรควิตกกังวล การฆ่าตัวตาย ทำให้เกิดความผิดปกติด้านสุขภาพทางกาย สุขภาพทางจิตใจ รวมถึงส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตในผู้สูงอายุ จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าผู้สูงอายุเป็นกลุ่มประชากรที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรน่า 2019 มากที่สุดทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยในด้านพื้นที่จังหวัดชัยภูมิได้มีการศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในสถานการณ์ปกติ แต่ยังไม่พบการศึกษาในด้านปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรน่า 2019 ในพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ ประกอบกับองค์การองต์การสหประชาชาติได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน” หรือ Sustainable Development Goals (SDGs) ในการสร้างหลักประกันให้ประชาชนมีชีวิตที่มีสุขภาพดีและส่งเสริมสวัสดิภาพสำหรับทุกคนในทุกวัยโดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุ (Report SDG Index, 2019) ให้ได้ภายในปี 2573 ดังนั้นผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญที่จะศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เพื่อนำไปส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ ภายใต้การศึกษารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยคาดว่า ผลการศึกษาครั้งนี้ จะสามารถใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการ

ส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตทำให้ผู้สูงอายุเกิดความเชื่อมั่นในการใช้ชีวิต และเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในรูปแบบ new normal ภายใต้การเกิดเหตุการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรน่า 2019 ได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จังหวัดชัยภูมิ

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่อำเภอเมืองชัยภูมิ จำนวน 31,321 คน อำเภอหนองบัวแดง จำนวน 13,622 คน อำเภอคอนสวรรค์ จำนวน 9,697 คน และอำเภอคอนสาร จำนวน 9,770 คน จังหวัดชัยภูมิ รวมจำนวนผู้สูงอายุ 64,410 คน

กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาในระยะที่ 1 คือ ผู้สูงอายุอาศัยอยู่อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ที่ผ่านการคัดเลือกมาโดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกเข้ามาใช้ในการศึกษา 1) ผู้สูงอายุที่มีผลการคัดกรอง ADL ที่มีค่าคะแนนตั้งแต่ 12 คะแนนขึ้นไป ที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 2) สามารถสื่อสารเป็นภาษาไทยได้ 3) ไม่มีอาการเจ็บป่วยที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าร่วมโปรแกรม 4) ผู้สูงอายุยินยอมเข้าร่วมการวิจัยด้วยความสมัครใจ ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ในเขตอำเภอเมือง อำเภอคอนสวรรค์ อำเภอหนองบัวแดง และอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ (สูตรของเครซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970 อ้างในธีรวุฒิเอกะกุล, 2543)) โดยค่าความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่าง 5% ที่ระดับค่าความเชื่อมั่น 95% (Debanjan Banerjee. et al. (2020). เรื่อง ผลกระทบของการระบาดของไวรัสโควิด-19 ต่อสุขภาพจิตผู้สูงอายุ) เพิ่มจำนวนของกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 10 เพื่อป้องกันการสูญหายและความเสียหายของข้อมูล รวมกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งสิ้น จำนวน 421 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ มีแนวทางในการพัฒนามาจากวัตถุประสงค์การวิจัย แล้วนำไปสู่แนวทางในการสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยและนำไปตรวจความตรงตามเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นมีทั้งหมด 10 ส่วน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3.2 สถิติเชิงอนุมาน วิเคราะห์ความสัมพันธ์เบื้องต้น โดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coeffcient : r) ในศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. ลักษณะทั่วไปของผู้สูงอายุที่ได้รับการสำรวจส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 295 คน คิดเป็นร้อยละ 70.07 มีสถานภาพสมรส จำนวน 241 คน คิดเป็นร้อยละ 57.24 อยู่ในช่วงอายุ 60-69 ปี จำนวน 242 คน คิดเป็นร้อยละ 57.49 มีระดับการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน 296 คน คิดเป็นร้อยละ 70.30 รายได้ต่อเดือนของครัวเรือน 4,000 – 8,000 บาท จำนวน 200 คน คิดเป็นร้อยละ 47.50 ไม่เพียงพอต่อรายจ่ายในครอบครัว จำนวน 290 คน คิดเป็นร้อยละ 68.88 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขาย จำนวน 141 คน คิดเป็นร้อยละ 33.49 รองลงมาคือเป็นผู้ที่เกษียณอายุราชการ จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 26.60 มีโรคประจำตัวมากกว่า 1 โรค จำนวน 173 คน คิดเป็นร้อยละ 41.09 โดยการเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กลุ่มตัวอย่างได้รับผลกระทบด้านการเงิน จำนวน 201 คน คิดเป็นร้อยละ 47.76 ประวัติการรับวัคซีนป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่วนใหญ่ได้รับวัคซีนจำนวน 1 เข็ม 271 คน คิดเป็นร้อยละ 64.37 ผู้สูงอายุ หรือบุคคลในครอบครัวเคยติดเชื้อได้รับเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จำนวน 301 คน คิดเป็นร้อยละ 71.49

2. ระดับคุณภาพชีวิตโดยรวม และคุณภาพชีวิตรายด้าน

ผู้สูงอายุในจังหวัดชัยภูมิมีระดับคุณภาพชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.21 , S.D. = 0.142) แยกรายด้านได้ดังนี้ ด้านร่างกายมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับสูง ($\overline{X}$ = 3.68 , S.D. =

0.092) ด้านจิตใจมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 2.37 , S.D. = 0.159) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคมมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.21 , S.D. = 0.197) และด้านสิ่งแวดล้อมมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.60, S.D. = 0.191) แสดงดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ระดับคุณภาพชีวิตโดยรวม และคุณภาพชีวิตรายด้านของผู้สูงอายุ จังหวัดชัยภูมิ

คุณภาพชีวิต	$\overline{X}$	S.D.	ระดับคุณภาพชีวิต
1. ด้านร่างกาย	3.68	0.092	คุณภาพชีวิตสูง
2. ด้านจิตใจ	2.37	0.159	คุณภาพชีวิตปานกลาง
3. ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม	3.21	0.197	คุณภาพชีวิตปานกลาง
4. ด้านสิ่งแวดล้อม	3.60	0.191	คุณภาพชีวิตปานกลาง
รวม	**3.21**	**0.142**	**คุณภาพชีวิตปานกลาง**

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับการรับรู้ประโยชน์ การรับรู้อุปสรรคในการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 การรับรู้ประโยชน์ในการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 2.92, S.D.= 0.190) การรับรู้อุปสรรคในการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 2.01 , S.D.= 0.212) ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อยู่ในระดับต่ำ ($\overline{X}$ = 0.30, S.D.= 0.093) ทัศนคติเกี่ยวกับการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อยู่ในระดับดี ($\overline{X}$ = 3.21, S.D.= 0.169) พฤติกรรมการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อยู่ในระดับดี ($\overline{X}$ = 3.53, S.D.= 0.215) แสดงดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงระดับการรับรู้ประโยชน์ การรับรู้อุปสรรคในการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของผู้สูงอายุจังหวัดชัยภูมิ (n=421)

ตัวแปร	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
1. การรับรู้ประโยชน์ในการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019	2.92	0.190	ปานกลาง
2. การรับรู้อุปสรรคในการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019	2.01	0.212	ปานกลาง
3. ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019	0.30	0.093	ต่ำ
4. ทัศนคติเกี่ยวกับการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019	3.21	0.169	ดี
5.พฤติกรรมการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019	3.53	0.215	ดี

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้สูงอายุมีความวิตกกังวลทั่วไปของผู้สูงอายุภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในระดับสูงกว่าเกณฑ์เฉลี่ยเล็กน้อยจำนวน 176 คน

คิดเป็นร้อยละ 41.80 มีความวิตกกังวลในระดับปานกลาง จำนวน 218 คน คิดเป็นร้อยละ 51.78 มีความวิตกกังวลในระดับสูง จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 6.42

ภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ด้านภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พบว่า ผู้สูงอายุใน 2 สัปดาห์ที่ผ่านมาผู้สูงอายุไม่รู้สึก หดหู่ เศร้า หรือท้อแท้สิ้นหวัง และ.ใน 2 สัปดาห์ที่ผ่านมา ผู้สูงอายุไม่รู้สึก เบื่อ ทำอะไรก็ไม่เพลิดเพลิน จำนวน 421 คน คิดเป็นร้อยละ 100 จึงไม่มีกลุ่มตัวอย่างใดตอบภาวะซึมเศร้า 9 คำถาม (9Q)

3. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจังหวัดชัยภูมิ

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจังหวัดชัยภูมิภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้แก่ อายุ($r = 7.07$, $p < .05$) ระดับการศึกษา ($r = 14.72$, $p < .05$) รายได้ ($r = 10.83$, $p < .05$) อาชีพ ($r = 19.71$, $p < .05$) โรคประจำตัว ($r = 57.72$, $p < .05$) ผลกระทบต่อการดำรงชีวิต ($r = 41.12$, $p < .05$) ประวัติการรับวัคซีนป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ($r = 6.60$, $p < .05$) ประวัติการติดเชื้อได้รับเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของผู้สูงอายุคนในครอบครัว ($r = 13.04$, $p < .05$) ความวิตกกังวลทั่วไป ($r = 12.31$, $p < .05$) ผลกระทบที่ได้รับภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ($r = 11.34$, $p < .05$) ทัศนคติเกี่ยวกับการป้องกันโรคโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ($r = 7.23$, $p < .05$) พฤติกรรมการป้องกันโรคโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ($r = 11.23$, $p < .05$) มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนปัจจัยอื่นไได้แก่ เพศ สถานภาพ การรับรู้ประโยชน์ของการปฏิบัติตัวในการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 การรับรู้อุปสรรคในการปฏิบัติพฤติกรรมในการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ไม่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงดังตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจังหวัดชัยภูมิ (n=421) (ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05)

ตัวแปร	r	p-value
เพศ	11.05	0.089
สถานภาพสมรส	5.68	0.460
อายุ (ปี)	7.07	0.029*
ระดับการศึกษา	14.72	0.012*
รายได้ต่อเดือนของครอบครัว	10.83	0.004*
อาชีพ	19.71	0.001*

ตัวแปร	r	p-value
โรคประจำตัว	57.72	0.011*
ผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต	41.12	0.041*
ประวัติการรับวัคซีนป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019	6.60	0.037*
ประวัติการติดเชื้อได้รับเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของผู้สูงอายุคนในครอบครัว	13.04	0.011*
การรับรู้ประโยชน์ของการปฏิบัติตัวในการป้องกันโรค	15.09	0.976
การรับรู้อุปสรรคในการปฏิบัติพฤติกรรมในการป้องกันโรค	9.06	0.410
ความวิตกกังวลทั่วไป	12.31	0.013*
ภาวะซึมเศร้า	6.84	0.254
ผลกระทบที่ได้รับภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019	11.34	0.009*
ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรค	22.15	0.718
ทัศนคติเกี่ยวกับการป้องกันโรค	7.23	0.012*
พฤติกรรมการป้องกันโรค	11.23	0.004*

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อภิปรายผล

จากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ลักษณะทั่วไปของผู้สูงอายุที่ได้รับการสำรวจส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีสถานภาพสมรสอยู่ในช่วงอายุ 60-69 ปี มีระดับการศึกษาระดับประถมศึกษา รายได้ต่อเดือนของครัวเรือน 4,000 – 8,000 บาท ไม่เพียงพอต่อรายจ่ายในครอบครัว ส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขาย มีโรคประจำตัวมากกว่า 1 โรค กลุ่มตัวอย่างได้รับผลกระทบด้านการเงิน กลุ่มตัวอย่างได้รับวัคซีนป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จำนวน 1 เข็ม บุคคลในครอบครัวเคยติดเชื้อได้รับเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

2. ด้านคุณภาพชีวิตภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ด้านคุณภาพชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง แยกรายด้าน พบว่า ด้านร่างกายมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับสูง ด้านจิตใจมีคุณภาพชีวิต ด้านความสัมพันธ์ทางสังคมมีคุณภาพชีวิต และด้านสิ่งแวดล้อมมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลางทั้งหมด ด้านการรับรู้ พบว่า การรับรู้ประโยชน์ในการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และการรับรู้อุปสรรคในการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีการรับรู้อยู่ในระดับปานกลาง มีความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อยู่ในระดับต่ำ มีทัศนคติเกี่ยวกับการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พฤติกรรมการ

ป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อยู่ที่ระดับดี มีความวิตกกังวลในระดับปานกลาง ไม่มีภาวะซึมเศร้า

3. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจังหวัดชัยภูมิภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้แก่

3.1 อายุ สอดคล้องกันกับการศึกษาของธาริน สุขอนันต์ (2554, หน้า 240) ที่พบว่าอายุมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองบ้านสวน จังหวัดชลบุรี เช่นเดียวกับงานวิจัยของวีรพงษ์ ยางเดี่ยว (2554, หน้า บทคัดย่อ) ที่พบว่าอายุมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตชนบทจังหวัดยโสธร ซึ่งการศึกษาของวีนัส วัยวัฒนะ (2550, หน้า 49) พบว่าอายุมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และการศึกษาของวิไลพร ขำวงษ์, จตุพร หนูสวัสดิ์, วรารัตน์ ประทานวรปัญญา และจิดาภา ศิริปัญญา (2554, หน้า 32) พบว่าอายุมีความ สัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

3.2 ระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของธาริน สุขอนันต์ (2554, หน้า 240) ที่พบว่าระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ในเขตเทศบาลเมืองบ้านสวน จังหวัดชลบุรี เช่นเดียวกับงานวิจัยของ วาสนา เล่าตง (2555, หน้า 69) ที่พบว่าระดับการศึกษาของผู้สูงอายุ มีความสัมพันธ์กับระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุใน เทศบาลตำบลเกาะสีชัง อำเภอเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี ทั้งนี้การศึกษาของสัญญา รักชาติ (2544, หน้า 58) ได้พบว่า ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงใหม่ ในทำนองเดียวกันกาศึกษาของวีนัส วัยวัฒนะ (2550, หน้า 50) พบว่าระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และการศึกษาของวิไลพร ขำวงษ์ และคณะ (2554, หน้า 32) พบว่าระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ซึ่งขัดแย้งกับผลการศึกษาของน้ำผึ้ง ทองศรี (2550, หน้า 53) ที่พบว่าระดับ การศึกษาไม่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี และการศึกษาของปุญญพัฒน์ ไชยเมล์ บุญเรือง ขาวนวล และพลภัทร ทรงศิริ (2554, หน้า 54) พบว่า ระดับการศึกษาไม่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตและความสามารถในการทำกิจวัตรประจำวันของผู้สูงอายุ ตำบลแหลมโตนด อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

3.3 รายได้ ผลการวิจัยพบว่า รายได้และภาระหนี้สินมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาขอพจนา ศรีเจริญ (2544, หน้า 81) ที่พบว่า ภาระหนี้สินมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในสมาคมข้าราชการนอกประจำการในจังหวัดเลย และการศึกษาของอาคม ปฐมสีมากุล (2551, หน้า 109-111) พบว่าภาระ

หนี้สินมีผลต่อระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลด่านช้าง อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี

3.4 อาชีพ มีความสัมพันธ์กับ คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของภาณุ จันทร์เมือง (2551, หน้า 48) ที่พบว่าอาชีพมีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริการส่วนตำบลทุ่งลาน อำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา เช่นเดียวกับ การศึกษาของธาริน สุขอนันต์ (2554, หน้า 240) ที่พบว่า อาชีพมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมือง บ้านสวน จังหวัดชลบุรี ซึ่งขัดแย้งกับการศึกษาของวาสนา เล่าตง (2555, หน้า 69) ที่พบว่าอาชีพไม่มีความสัมพันธ์กับระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเทศบาลตำบลเกาะสีชัง อำเภอเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี และปุญญพัฒน์ ไชยเมล์บุญเรือง ขาวนวล และพลภัทร ทรงศิริ (2554, หน้า 54) พบว่าอาชีพไม่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตและความสามารถในการทำกิจวัตรประจำวันของผู้สูงอายุ ตำบลแหลมโตนด อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

3.5 โรคประจำตัว มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สอดคล้องกับแนวคิดของอนุชาติพวงสำลีและ อรทัย อาจอ่ำ (2560, หน้า 97)ที่กล่าวถึงองค์ประกอบคุณภาพชีวิตว่าสามารถวัดได้จากเครื่องชี้วัดด้านสาธารณสุข การมี สุขภาพแข็งแรง มีความเจ็บป่วยไม่บ่อยครั้ง สอดคล้องกับแนวคิดของ World Health Organization ที่กล่าว ไว้ว่าองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตด้านร่างกาย(Physical domain)คือ การรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของบุคคลซึ่ง มีผลต่อชีวิตประจำวัน เช่น การรับรู้สภาพความสมบูรณ์ แข็งแรงของร่างกาย การรับรู้ถึงความรู้สึกสุขสบาย ไม่มีความเจ็บปวด การรับรู้ถึงความสามารถที่จะจัดการกับความเจ็บปวดทางร่างกายได้สอดคล้องกับผลการศึกษาของประภาพรรณ พลนาค(2558, หน้า 101) ศึกษาการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลเนินกุ่ม อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ที่พบว่า โรคประจำ ตัวมีผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

3.6 ผลกระทบต่อการดำรงชีวิต มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3.7 ประวัติการรับวัคซีนป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3.8 ประวัติการติดเชื้อได้รับเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของผู้สูงอายุคนในครอบครัว มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3.9 ความวิตกกังวลทั่วไป มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3.10 ผลกระทบที่ได้รับภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3.11 ทัศนคติเกี่ยวกับการป้องกันโรคโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3.12 พฤติกรรมการป้องกันโรคโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3.13 เพศ มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของอารดา ธีระเกียรติ กำจร (2554, หน้า 53) ที่กล่าวว่า เพศเป็นตัวแปรที่ไม่ได้ส่งผลต่อ ระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลสุเทพ เช่นเดียว กับงานวิจัยของ วาสนา เล่าตง (2555, หน้า 60) ที่พบว่า ผู้สูงอายุที่มีเพศแตกต่างกันมีระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเทศบาล ตำบลเกาะสีชัง อำเภอเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี ไม่แตกต่างกัน และงานวิจัยของน้ำผึ้ง ทองศรี (2550, หน้า 53) พบว่า ผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล หนองบัว จังหวัดจันทบุรี ที่มีเพศต่างกัน มีคุณภาพชีวิตไม่แตกต่างกัน ซึ่งผลการศึกษาครั้งนี้ขัดแย้งกับการศึกษาของภาณุ จันทร์เมือง (2551, หน้า 50) ที่พบว่าเพศมีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริการส่วนตำบลทุ่งลาน อำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา เช่นเดียวกับงานวิจัยของวีนัส วัยวัฒนะ (2550, หน้า 52) ซึ่งพบว่า เพศมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตด้านสภาพจิตใจของผู้สูงอายุ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งการศึกษาของ กัลยาณี ทองสว่าง (2546, หน้า 52) กล่าวว่า เพศ มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเคหะชุมชนออเงิน

3.14 สถานภาพสมรส ผลการวิจัยพบว่า สถานภาพสมรสไม่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสัญญา รักชาติ (2544, หน้า 58) ที่พบว่า สถานภาพสมรสไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการดูแล สุขภาพตนเองและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงใหม่ เช่น เดียวกับงานวิจัยของวาสนา เล่าตง (2555, หน้า 69) พบว่า สถานภาพสมรสของผู้สูงอายุไม่มีความสัมพันธ์กับระดับคุณภาพชีวิต ของผู้สูงอายุในเทศบาลตำบลเกาะสีชัง อำเภอเกาะสีชัง จังหวัด ชลบุรี ซึ่งการศึกษาของน้ำผึ้ง ทองศรี (2550, หน้า 53) พบว่า สถานภาพสมรสไม่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุใน เขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ซึ่งขัดแย้งกับการศึกษาของอารดา ธีระเกียรติกำจร (2554, หน้า 52) ที่พบว่า สถานภาพสมรสมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาล ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัด ฉะเชิงเทรา เช่นเดียวกับการศึกษาของวีนัส วัยวัฒนะ (2550, หน้า 49) พบว่า สถานภาพสมรสมีความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะส่วนบุคคลและ

ครอบครัวกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และวิไลพร ขำวงษ์ และคณะ (2554, หน้า 32) พบว่า สถานภาพสมรสมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

3.15 การรับรู้ประโยชน์ของการปฏิบัติตัวในการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ไม่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งผลการศึกษาครั้งนี้ขัดแย้งกับการศึกษาของ Orem (1985) ที่กล่าวว่า คุณภาพชีวิตเป็นการรับรู้ ของบุคคลโดยเชื่อว่าบุคคลสามารถรับรู้คุณภาพชีวิตได้แม้จะมีความเจ็บป่วยซึ่งเป็นศักยภาพในการดูแลตนเอง ของบุคคล

3.16 การรับรู้อุปสรรคในการปฏิบัติพฤติกรรมในการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ไม่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งผลการศึกษาครั้งนี้ขัดแย้งกับการศึกษาของะOrem (1985) ที่กล่าวว่า คุณภาพชีวิตเป็นการรับรู้ของบุคคลโดยเชื่อว่าบุคคลสามารถรับรู้คุณภาพชีวิตได้แม้จะมีความเจ็บป่วยซึ่งเป็นศักยภาพในการดูแลตนเอง ของบุคคล

3.17 ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ไม่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การพัฒนาและสร้างเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือโรคระบาดอื่นๆให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ควรมีการดูแล ช่วยเหลือให้ผู้สูงอายุมีอาชีพหรืออาชีพเสริมที่เหมาะสมกับวัย มีการดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุในเรื่องโรคประจำตัว และมีการดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุในรายได้จากการประกอบอาชีพ เนื่องมาจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลทำให้ผู้สูงอายุขาดรายได้ และให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเร่งให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 แก่ผู้สูงอายุ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2562). *สถิติผู้สูงอายุ ณ วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2566 แยกตามตำบล*. Retrieved from http://www.dop.go.th/th/know/1/238 (สืบค้นวันที่ 25 มีนาคม 2566).

กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2563). *สถิติผู้สูงอายุของประเทศไทย*. Retrieved from http://www.dop.go.th/th/know/1/275 (สืบค้นวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2566).

กองยุทธศาสตร์และแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. (2563). *สรุปรายงานการป่วย*

พ.ศ.2563. Retrieved from http://bps.moph.go.th/new_bps/%E0%B8%AA%E0%B8%A3%E0%B8%B8%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%87%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%9B%E0%B9%88%E0%B8%A7%E0%B8%A2_ (สืบค้นวันที่ 14 มีนาคม 2566).

ฐาณญา สมภู่, และ คณิต เขียววิชัย. (2562). *การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมภาวะพฤฒิพลังของชมรมผู้สูงอายุไทย.* วารสารวิชาการศิลปศาสตร์ประยุกต์, 12(1).

ทะนงศักดิ์ ยิ่งรัตนสขุ, ภาณุวัฒน์ เชิดเกียรติกูล, และปณิตา วรรณพิรุณ. (2558). *การพัฒนาการเรียนรู้และอาชีพของผู้สูงอายุ: การทดสอบรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพฤฒพลัง.* มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี

ปาริชาต ญาตินิยม. (2547). *ลักษณะภาวะพฤฒพลัง : กรณีศึกษาผู้สูงอายุไทยที่มีชื่อเสียง.* จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ. http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/1970

นงลักษณ์ บุญเยีย, & นิทรา กิจธีระวุฒิวงษ์. (2563). *ปัจจัยทำนายการสูงวัยอย่างมีพลังของผู้สูงอายุ อำเภอเมือง จังหวัดชัยนาท.* วารสารพยาบาลทหารบก, 21(1), 224-234

พินิจ ฟ้าอำนวยผล. (2561). *การวิจัยทบทวนตัวชี้วัดและระบบข้อมูลเพื่อติดตามประเมิน Active ageing สำหรับประเทศไทย ภายใต้แผนงานบริหารจัดการโครงการวิจัยท้าทายไทย กลุ่มเรื่อง Active and Productive ageing.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

Tesch-Roemer C. (2012). *Active ageing and quality of life in old age*. UN.

Worawet, S. (2009). *Poverty and financial security of the elderly in Thailand*. Ageing International, 33(1), 50-61.

Yang, Y., Meng, Y., & Dong,P. (2020). *Health, security and participation: A structural relationship modeling among the three pillars of active ageing in China*. International Journal of Environmental Research and Public Health, 7(19), 7255.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

การใช้ชีวิตวิถีใหม่แบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยในจังหวัดเพชรบุรี

NEW NORMAL INTEGRATED LIVELIHOOD, REGARDING SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY TO ENHANCE THE QUALITY OF ELDERLY LIVES IN PHETCHABURI PROVINCE

[1]พนัส ชัยรัมย์ และ [2]เกศรินทร์ คงเหมียน

[1]Panas Chairum and [2]Ketsarin Kongmian

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ประเทศไทย

Phetchaburi Rajabhat University, Thailand

[1]Waramun@gmail.com, [2]ketsarinkong56@gmail.com

Received: August 30, 2024; **Revised**: November 21, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการใช้ชีวิตวิถีชีวิตใหม่แบบบูรณาการ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) ส่งเสริมการใช้ชีวิตวิถีใหม่แบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงวัย 3) การพัฒนาต้นแบบใช้ชีวิตวิถีใหม่แบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงวัย วิธีดำเนินการวิจัยแบบผสมผสานวิธี กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้สูงอายุ จำนวน 60 คน เครื่องมือที่ใช้ในวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม สถิติที่ใช้คือ ค่าร้อยละ และอภิปรายเนื้อหาเป็นความเรียง ผลการวิจัย 1) ส่งเสริมมีวิธีการทำงานแบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่คาดว่าจะทำให้งานมีประสิทธิภาพมากขึ้นเพื่อการพัฒนาการทำงานให้มีผลงานที่โดดเด่น 2) ผู้สูงอายุได้รับการส่งเสริมการใช้ชีวิตวิถีใหม่แบบบูรณาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยวิธีการทำงานแบบบูรณาของผู้สูงอายุมี 5 ส่วน คือ (1) กิจกรรมในการพัฒนากลุ่ม (2) อาชีพเพื่อ

---

[1]อาจารย์ สาขาการพัฒนาชุมชนและสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

[2] เจ้าหน้าที่ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

เพิ่มรายได้ของกลุ่ม (3) การส่วนร่วมกับชุมชน (4) การวางแผนการบริหารจัดการรายได้ (5) การสร้างเครือข่ายการดำเนินงานของกลุ่ม 3) การพัฒนาต้นแบบใช้ชีวิตวิถีใหม่แบบบูรณาของผู้สูงอายุทั้ง 4 พื้นที่ มีองค์ประกอบ 5 ส่วน คือ (1) กลุ่มองค์กรของผู้สูงอายุได้กำหนดกิจกรรมในการพัฒนากลุ่ม (2) ส่งเสริมอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ของกลุ่มผู้สูงอายุตามทรัพยากรที่เป็นทุนในวิถีท้องถิ่น (3) เครือข่ายการดำเนินงานของกลุ่มผู้สูงอายุ (4) หน่วยงานสนับสนุนงบประมาณและวิชาการในท้องถิ่น และ (5) หน่วยงานสนับสนุนงบประมาณและวิชาการระดับจังหวัดและระดับกระทรวง ทบวงกรม ทั้งภาครัฐ เอกชน

คำสำคัญ : การใช้ชีวิตวิถีใหม่แบบบรูณาการ; หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง; คุณภาพชีวิตผู้สูงวัย; จังหวัดเพชรบุรี

Abstract

The purposes of this research were to; 1) study integrated living of a new way of life. According to the Sufficiency Economy Philosophy. 2) Promote a new way of living integrated according to the Sufficiency Economy Philosophy to improve the quality of life of the elderly. 3) Develop a prototype for living a new way of life integrated according to the principles. Sufficiency Economy Philosophy is used to improve the quality of life of the elderly. How to conduct mixed methods research The sample group was 60 elderly people. The research tools included questionnaires, interviews, and group discussions. The statistics used are percentages and the content is discussed in essays. Research results 1) Promote an integrated working method based on the Sufficiency Economy Philosophy that is expected to make work more efficient in order to develop work to have outstanding results. 2) Elderly people are encouraged to live a new way of life integrated according to the Sufficiency Economy Philosophy. The integrated working method for the elderly has 5 parts: (1) group development activities (2) careers to increase group income (3) community participation (4) income management planning. (5) Creation of the group's operational network 3) Developing a prototype for an integrated new way of life for the elderly in all 4 areas. There are 5 components: (1) the organization of the elderly has determined activities for group development; (2) promoting careers to increase the income of the group. elderly according to capital resources in a local way (3) operational networks of elderly groups (4) local budget and

academic support agencies and (5) budget and academic support agencies at the provincial and ministry levels, bureaus and departments, both Public sector Private sector.

Keywords : Living a new, integrated way of life; Sufficiency Economy Philosophy; Quality of life for the elderly; Phetchaburi Province

บทนำ

จากสถานการณ์ปัจจุบันโลกมีประชากรสูงอายุเพิ่มสูงขึ้น เรียกได้ว่าโลกได้กลายเป็นสังคมสูงอายุแล้ว ซึ่งประชากรในอาเซียนก็ได้มีอายุสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ประเทศในอาเซียนที่เป็นสังคมสูงอายุ 3 ประเทศ คือ สาธารณรัฐสิงคโปร์ (ร้อยละ 20) ไทย (ร้อยละ 17) และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม (ร้อยละ 11) ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุมาตั้งแต่พ.ศ. 2548 คาดว่าในปี 2564 ประเทศไทยจะเข้าสู่ “สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์” หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด และในปี 2574 ประเทศไทยจะเข้าสู่ “สังคมสูงอายุระดับสุดยอด”เมื่อประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด จากรายงานการสำรวจสุขภาวะผู้สูงอายุไทย ปี 2556 โดยกรมอนามัยร่วมกับโครงการประเมินเทคโนโลยีและนโยบายด้านสุขภาพ (HiTAP) และสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) พบว่า ผู้สูงอายุไทยร้อยละ 95 มีความเจ็บป่วยด้วยโรคหรือปัญหาสุขภาพ ได้แก่ โรคความดันโลหิตสูง ร้อยละ 41 โรคเบาหวาน ร้อยละ 18 ข้อเข่าเสื่อมร้อยละ 9 ผู้พิการ ร้อยละ 6 โรคซึมเศร้า ร้อยละ 1 และผู้ป่วยติดเตียง ร้อยละ 1 ขณะที่มีเพียงร้อยละ 5 ที่ไม่มีโรคหรือปัญหาสุขภาพดังกล่าว นอกเหนือจากปัญหาด้านสุขภาพ ผู้สูงอายุยังเผชิญปัญหาสภาพชีวิตความเป็นอยู่ และระบบการดูแลที่ไม่ได้มาตรฐาน รวมถึงความมั่นคงทางด้านรายได้ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุที่มาจากพื้นฐานครอบครัวที่ยากจน นอกจากนี้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังขาดการพัฒนาทักษะทั้งในการทำงาน และการดำรงชีวิตในสังคมให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกอีกด้วย (กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2562 : 1)

จังหวัดเพชรบุรีเป็นอีกจังหวัดหนึ่งของประเทศไทยที่เข้าสู่ “สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์” โดยจังหวัดเพชรบุรียังเป็น 1 ใน 10 จังหวัดที่มีจำนวนผู้สูงอายุสูงที่สุดในภาคกลาง คิดเป็นร้อยละจากจำนวนประชากรทั้งหมด ประกอบไปด้วย 1) จังหวัดสิงห์บุรี คิดเป็นร้อยละ 26.10 2) จังหวัดชัยนาท คิดเป็นร้อยละ 25.00 3) จังหวัดสมุทรสงคราม คิดเป็นร้อยละ 25.00 4) จังหวัดอ่างทอง คิดเป็นร้อยละ 24.20 5) จังหวัดสุพรรณบุรี คิดเป็นร้อยละ 22.60 6) กรุงเทพมหานคร คิดเป็น ร้อยละ 22.10 7)

จังหวัดนครนายก คิดเป็นร้อยละ 21.80 8) จังหวัดลพบุรี คิดเป็นร้อยละ 21.50 9) จังหวัดราชบุรี คิดเป็นร้อยละ 21.30 10) จังหวัดเพชรบุรี คิดเป็นร้อยละ 21.20 11) จังหวัดนนทบุรี คิดเป็นร้อยละ 20.50 12) จังหวัดตราด คิดเป็นร้อยละ 20.40 13) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คิดเป็นร้อยละ 20.40 14) จังหวัดจันทบุรี คิดเป็นร้อยละ 20.30 15) จังหวัดนครปฐม คิดเป็นร้อยละ 19.70 16) จังหวัดสระบุรี คิดเป็นร้อยละ 19.00 17) จังหวัดฉะเชิงเทรา คิดเป็นร้อยละ 18.90 18) จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ คิดเป็นร้อยละ 18.90 19) จังหวัดปราจีนบุรี คิดเป็นร้อยละ 18.30 20) จังหวัดกาญจนบุรี คิดเป็นร้อยละ 18.30 21) จังหวัดสมุทรสาคร คิดเป็นร้อยละ 17.90 22) จังหวัดสมุทรปราการ คิดเป็นร้อยละ 17.50 23) จังหวัดสระแก้ว คิดเป็นร้อยละ 16.80 24) จังหวัดปทุมธานี คิดเป็นร้อยละ 16.50 25) จังหวัดชลบุรี คิดเป็นร้อยละ 15.20 และ 26) จังหวัดระยอง คิดเป็นร้อยละ 14.60 ตามลำดับ (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2567)

จังหวัดเพชรบุรีมีประชากร 482,950 คน แยกตามกลุ่มอายุวัยเด็ก 0-14 ปี จำนวน 72,936 คน คิดเป็นร้อยละ 15.10 ซึ่งมีจำนวนลดลงกว่าปีที่ผ่านมา กลุ่มวัยแรงงาน อายุ 15-59 ปี จำนวน 307,623 คน คิดเป็นร้อยละ 63.69 และมีจำนวนประชากรผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 102,391 คน คิดเป็นร้อยละ 21.20 ซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้นกว่าปีที่ผ่านมา คิดเป็นสัดส่วนวัยแรงงานงานที่จะต้องทำหน้าที่ในการดูแลผู้สูงอายุ คือ ประชากรวัยแรงงาน 5 คน ทำหน้าที่ในการดูแลผู้สูงอายุ 1 คน (สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง, 2565)

ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญในปัญหาดังกล่าวและเห็นว่าในการใช้ชีวิตวิถีใหม่แบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยในจังหวัดเพชรบุรี เป็นสิ่งที่จำเป็นนอกจากความรู้ ความมีจิตสำนึกถึงการดำรงชีวิต มองความ มีคุณค่าของตัวเอง ก่อให้เกิดความตระหนักในตนเอง เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพชุมชนต้นแบบ ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและยังเป็นกระบวนการเตรียมความพร้อมของกลุ่มผู้อายุ รวมถึงการมีส่วนร่วมของกลุ่มหรือตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องความร่วมมือของชุมชน และเครือข่ายที่อยู่ในพื้นที่และ ที่สำคัญ คือ วิธีการ กระบวนการที่ส่งผลต่อบูรณาการที่มีประสิทธิภาพต่อแบบบูรณาการผู้สูงอายุครบวงจรของพื้นที่อย่างเหมาะสม ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิจัยเรื่อง การใช้ชีวิตวิถีใหม่แบบบูรณาการ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยในจังหวัดเพชรบุรี เพื่อตอบปัญหาสังคมด้านการดูแลผู้สูงอายุในภายหน้าต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้ชีวิตวิถีชีวิตใหม่แบบบูรณาการ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. เพื่อส่งเสริมการใช้ชีวิตวิถีใหม่แบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงวัย

3. เพื่อการพัฒนาต้นแบบใช้ชีวิตวิถีใหม่แบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงวัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยใช้วิธีดำเนินการวิจัยแบบผสมผสานวิธี มีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยมี จำนวน 60 คน เป็นผู้สูงอายุใน 4 ตำบล คือ 1) ตำบลบ้านลาด อำเภอบ้านลาด 2) ตำบลยางน้ำกลัดใต้ อำเภอหนองหญ้าปล้อง 3) ตำบลสองพี่น้อง อำเภอแก่งกระจาน และ 4) ตำบลหนองชุมพลเหนือ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งคณะผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling)

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่เป็นประเด็นสำคัญของการวิจัยนี้จะครอบคลุมเกี่ยวกับการใช้ชีวิตวิถีใหม่แบบบรูณาการ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยในจังหวัดเพชรบุรี และการพัฒนาที่ช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยในจังหวัดเพชรบุรี

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุ และข้อมูลปัญหาและอุปสรรค ข้อเสนอแนะในการร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ

ส่วนที่ 2 ข้อมูลด้านการดำเนินงานและการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ แบ่งเป็น 5 ส่วน คือ ข้อมูลผู้สูงอายุ ในด้านข้อมูลทั่วไปของชมรม ข้อมูลด้านคณะกรรมการของชมรม ข้อมูลสมาชิกชมรมในด้านการมีส่วนร่วม การตอบสนองความต้องการของสมาชิก ข้อมูลการดำเนินงาน ระเบียบข้อบังคับชมรม ความต่อเนื่องในการจัดกิจกรรม หน่วยงานที่ให้ การสนับสนุนชมรม และปัญหาและอุปสรรค ข้อเสนอแนะ

ส่วนที่ 3 ข้อมูลด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงของผู้สูงอายุ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์โดยค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ คณะผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งหมดที่เก็บรวบรวมได้ในขั้นตอนต่าง ๆ ของการวิจัยมาตรวจสอบความถูกต้องและความสอดคล้องของเนื้อหาโดยการตรวจสอบแบบสามเส้า(Triangulation Method) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ และวิเคราะห์ข้อมูลเชิง

คุณภาพ (Qualitative Analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ เชิงเนื้อหา (Content Analysis and Synthesis) ที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบโดยการตีความ (Interpret) เทียบเคียงทฤษฎีและผลงานวิจัยที่มีการศึกษาวิจัยไว้แล้ว และนำเสนอผลการวิเคราะห์และข้อมูลในรูปของความเรียง

ผลการวิจัย

1. การใช้ชีวิตวิถีชีวิตใหม่แบบบูรณาการ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า แสดงให้เห็นถึงการมีความรู้ความเข้าใจ และการดำรงชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงจากการสั่งสมความรู้จากรุ่นสู่รุ่น ตามวิถีไทยการดำรงชีวิตแบบไทยมาแต่โบราณ และสอดคล้องกับ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและ ภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้ เป็นอย่างดี (สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน, 2554 : 7)

ในการวิจัยนี้ได้น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นปรัชญาซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ 9 พระราชทานพระราชดำริชี้แนะแนวทาง การดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ เพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ โดยนำมาเป็นหลักในการศึกษาวิจัย ตามรูปแบบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทาง สายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งการนำเอาความหมายของศัพท์แต่ละคำมาศึกษาทำความเข้าใจให้ ถูกต้องก่อนนำไปปฏิบัติ นั่นคือ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการ

วางแผนและการดำเนินการ ทุกขั้นตอน และต้องมีพื้นฐานจิตใจที่มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี ดังปรากฏในองค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียงที่ประกอบด้วย คุณสมบัติที่สามารถทำได้จริงเมื่อเข้าใจอย่างแจ่มชัดและจะง่ายขึ้นในการนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติของประชาชนในชุมชน และจะนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนได้

จากการจัดทำเป็นแบบสอบถาม ที่นำแนวคิดมาใช้คือ หลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักพิจารณา อยู่ 5 ส่วน ดังนี้

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กันดังนี้

3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

4.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2 เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรมมีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทนมีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5. แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุล และยั่งยืนพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี

สรุปได้ว่า ผู้สูงอายุได้รับการพัฒนาสมรรถนะด้านสมรรถนะการมุ่งผลสัมฤทธิ์ของผู้สูงอายุในการบริหารจัดการรายได้สร้างเศรษฐกิจครัวเรือน คือ สมาชิกในกลุ่มผู้สูงอายุมีจิตใจมุ่งมั่นเพื่อปฏิบัติงานของกลุ่มให้สำเร็จผล โดยการทำหน้าที่ของตนให้ถูกต้อง การปฏิบัติงานให้เสร็จตามกำหนดเวลา การปรับปรุงวิธีการทำงานให้มีคุณภาพดีขึ้น และส่งเสริมมีวิธีการทำงานแบบใหม่ที่คาดว่าจะทำให้งานมีประสิทธิภาพมากขึ้นเพื่อการพัฒนาการทำงานให้มีผลงานที่โดดเด่น

2. ส่งเสริมการใช้ชีวิตวิถีใหม่แบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงวัย พบว่า ส่งเสริมสมรรถนะของผู้สูงอายุในบริบทชุมชน เพื่อเพิ่มรายได้ต่อหัวของสมาชิกผู้สูงอายุให้สูงขึ้น เพื่อการพัฒนาต้นแบบ และพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างการพัฒนาอาชีพเสริมรายได้ โดยประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อแสวงหาแนวร่วมเครือข่ายภาคีเครือข่ายการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และจัดทำข้อเสนอแนวทางที่เหมาะสมเพื่อพัฒนากิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน กับชมรมผู้สูงอายุ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และโดยโครงการมีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างรูปแบบการเสริมสร้างพลังเสริมสร้างสมรรถนะของผู้สูงอายุในบริบทชุมชน ให้สามารถใช้สมรรถนะในการดำเนินชีวิตและมีการทำงานทั้งในอาชีพหลักและอาชีพเสริมที่เพิ่มรายได้ต่อหัวของสมาชิกผู้สูงอายุให้สูงขึ้น และพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างการพัฒนาอาชีพเสริมรายได้หลังการเสริมสร้างสมรรถนะให้ผู้สูงอายุแล้ว โดยนำเอาหลักการเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในพัฒนาต้นแบบหรือการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงกับการเสริมสร้างสมรรถนะกลุ่มผู้สูงอายุ และส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีการแสวงหาแนวร่วมเครือข่ายภาคีเป็นเครือข่ายการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ อีกทั้งมีการจัดทำข้อเสนอแนวทางที่เหมาะสมเพื่อพัฒนากิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนกับชมรมผู้สูงอายุ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ นั้น สรุปได้ว่าผู้สูงอายุได้รับการส่งเสริมการใช้ชีวิตวิถีใหม่แบบบูรณาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยวิธีการทำงานแบบบูรณาของผู้สูงอายุมี 5 ส่วน คือ (1) กิจกรรมในการพัฒนากลุ่ม (2) อาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ของกลุ่ม (3) การส่วนร่วมกับชุมชน (4) การวางแผนการบริหารจัดการรายได้ (5) การสร้างเครือข่ายการดำเนินงานของกลุ่ม

3. การพัฒนาต้นแบบใช้ชีวิตวิถีใหม่แบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงวัย พบว่า การพัฒนาต้นแบบใช้ชีวิตวิถีใหม่แบบบูรณาของผู้สูงอายุ ทั้ง 4 พื้นที่ มีองค์ประกอบ 5 ส่วน คือ (1) กลุ่มองค์กรของผู้สูงอายุได้กำหนดกิจกรรมในการพัฒนากลุ่ม (2) ส่งเสริมอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ของกลุ่มผู้สูงอายุตามทรัพยากรที่เป็นทุนในวิถีท้องถิ่น (3เครือข่ายการดำเนินงานของกลุ่มผู้สูงอายุ ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งในจังหวัดเดียวกันและต่างจังหวัด (4) หน่วยงานสนับสนุนงบประมาณและวิชาการในท้องถิ่น ทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล สาธารณสุขตำบล โรงพยาบาลประจำตำบล โรงเรียน วัด ประชาชนในชุมชน (บวร) ร้านค้า และผู้ประกอบการอื่นๆ ในชุมชน และ (5) หน่วยงานสนับสนุนงบประมาณและวิชาการระดับจังหวัดและระดับกระทรวง ทบวงกรม ทั้งภาครัฐ เอกชน เช่น สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) สำนักงานจังหวัด (สังกัดกรมการปกครอง) หน่วยงานภาคีในการพัฒนาอื่นๆ

อภิปรายผล

1. ส่งเสริมวิธีการทำงานแบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่คาดว่าจะทำให้งานมีประสิทธิภาพมากขึ้นเพื่อการพัฒนาการทำงานให้มีผลงานที่โดดเด่น มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรทัย พระทัด (2558) นำเสนอคือ 1) การมีส่วนร่วมแบบเป็นกันเอง เป็นไปโดยการอาสารวมตัวกันขึ้นเองเพื่อแก้ไขปัญหาในกลุ่มของตนเองโดยไม่ต้องการความช่วยเหลือจากภายนอก โดยมีรูปแบบ เป็นเป้าหมาย 2) การมีส่วนร่วมแบบชักนำ เป็นการเข้าร่วมโดยต้องการความเห็นชอบหรือการสนับสนุนจากรัฐบาล เป็นรูปแบบโดยทั่วไปในประเทศกำลังพัฒนา 3) การมีส่วนร่วมแบบบังคับ เป็นผู้มีส่วนร่วมภายใต้การดำเนินนโยบายของรัฐบาลภายใต้การดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือการบังคับโดยตรง รูปแบบนี้เป็นรูปแบบผู้ดำเนินการงานได้รับผลในทันทีแต่ไม่ได้รับผลในระยะยาวมีแต่ผลเสียไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างยั่งยืน มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทัศน์วรรณ พันธเสน (2556) พบว่า ควรมีการประเมินผล การจัดระบบสวัสดิการผู้สูงอายุตลอดเวลา ควรพัฒนาเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการด้านสวัสดิการสังคมให้มีประสิทธิภาพ ควรมีกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัวในทุกชุมชน ควรมีการให้การช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้งให้มีที่พักอาศัยที่ปลอดภัยและมีความสุข และควรมีกิจกรรมส่งเสริมอาชีพและพัฒนารายได้เพิ่มมากขึ้น

2. ผู้สูงอายุได้รับการส่งเสริมการใช้ชีวิตวิถีใหม่แบบบูรณาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยวิธีการทำงานแบบบูรณาของผู้สูงอายุมี 5 ส่วน คือ (1) กิจกรรมในการพัฒนากลุ่ม (2) อาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ของกลุ่ม (3) การส่วนร่วมกับชุมชน (4) การวางแผนการบริหารจัดการรายได้ (5) การสร้างเครือข่ายการดำเนินงานของกลุ่ม ความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภณัฏฐ์ ทรัพย์นาวิน และ

คณะ (2560) พบว่ารูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุที่เหมาะสมกับภูมิสังคมของจังหวัดเพชรบุรีคือ ชมรมผู้สูงอายุควรเป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมโดยมีคณะทำงานผู้สูงอายุระดับหมู่บ้านเป็นผู้ประสานงานและกลุ่ม องค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ช่วยส่งเสริมสนับสนุนปัจจัยต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรม การจัดกิจกรรมควรจัดในระดับหมู่บ้านมากกว่าเดือนละ 1 ครั้ง และผู้สูงอายุนำความรู้และทักษะที่ได้ไปปฏิบัติเป็นประจำวันที่บ้านของตนแล้วนำมาแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันในการจัดกิจกรรมระดับหมู่บ้านครั้งต่อๆ ไป กิจกรรมระดับตำบลควรจัดอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง และกิจกรรมระดับจังหวัดควรจัดอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง นอกจากนี้ชมรมผู้สูงอายุควรตั้งคณะทำงานด้านการจัดหาทุนสำหรับใช้จ่ายในการจัดกิจกรรม เมื่อนำรูปแบบไปทดลองกับชมรมผู้สูงอายุใน 3 ตำบล พบว่าคณะทำงานประจำหมู่บ้านของแต่ละชมรม สามารถดำเนินโครงการ/กิจกรรมที่จัดเตรียมกันไว้ได้ และได้รับการสนับสนุนทรัพยากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3. การพัฒนาต้นแบบใช้ชีวิตวิถีใหม่แบบบูรณาของผู้สูงอายุ ทั้ง 4 พื้นที่ มีองค์ประกอบ 5 ส่วน คือ (1) กลุ่มองค์กรของผู้สูงอายุได้กำหนดกิจกรรมในการพัฒนากลุ่ม (2) ส่งเสริมอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ของกลุ่มผู้สูงอายุตามทรัพยากรที่เป็นทุนในวิถีท้องถิ่น (3) เครือข่ายการดำเนินงานของกลุ่มผู้สูงอายุ (4) หน่วยงานสนับสนุนงบประมาณและวิชาการในท้องถิ่น และ (5) หน่วยงานสนับสนุนงบประมาณและวิชาการระดับจังหวัดและระดับกระทรวง ทบวงกรม ทั้งภาครัฐ เอกชน มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ สิริวัลลิ์ พฤกษาอุดมชัย และสวรรยา ธรรมอภิพล (2560) พบว่า การดำเนินงานของชมรมฯ เป็นไปตาม POSDCORB สำหรับความสำเร็จในการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุดอนแฝก มาจาก 4 ปัจจัย ได้แก่ 1) ด้านผู้นำชมรม มีภาวะความเป็นผู้นำ มีจรรยาบรรณมีจิตอาสาปฏิบัติงานด้วยความเสียสละ เล็งเห็นผลประโยชน์ของผู้สูงอายุเป็นหลัก 2) ด้านความสามารถในการพึ่งตนเอง โดยการหาแหล่งเงินทุนในการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชมรมได้ตลอดมา 3) ด้านความสามารถในการประสานงานกับภาคี โดยร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐภาคท้องถิ่น และภาคสังคม 4) การดำเนินงานตามข้อบังคับ สำหรับแรงจูงใจในการเข้าร่วมชมรม ฯ มาจากปัจจัยภายใน 4 ปัจจัย ได้แก่ ความสนใจ ความต้องการ ความชอบและความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง และแรงจูงใจจากปัจจัยภายนอก 4 ปัจจัย ได้แก่ การบริการตรวจสุขภาพ กิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการ การสนับสนุนเครื่องอุปโภคบริโภค และการยอมรับทางสังคม

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ จะพบว่าเป็นการสอดคล้องกันกับการดำเนินกิจกรรมเนื่องจากเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิมของผู้สูงอายุ ส่งผลให้ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรม มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทั้งทางด้านสุขภาพกายและจิตใจ ด้านสังคมได้ร่วมกิจกรรม

กลุ่ม มีเครือข่าย ด้านเศรษฐกิจ มีรายได้เพิ่ม สร้างคุณค่าและศักดิ์ศรีให้ผู้สูงอายุสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

เอกสารอ้างอิง

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2567). *แผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 3 (พ.ศ.2566-2580)* จาก https://www.dop.go.th/th/know/side/1/1/1962.

กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2562). *คู่มือแนวทางการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ กรมอนามัย*. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด

ทัศน์วรรณ พันธเสน. (2556). *การพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลธัญบุรี อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี*. วารสารวิชาการคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, 8(2), 215 – 231.

ศุภณัฏฐ์ ทรัพย์นาวิน และคณะ. (2560). *การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุที่เหมาะสมกับภูมิสังคมของจังหวัดเพชรบุรี*. Veridian E-Journal,Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and arts), 12(1), 310-330.

สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย. (2565). *จำนวนประชากร และความหนาแน่นของประชากร, สัดส่วนประชากร ป 2563 – 2565*. จาก https://stat.bora.dopa.go.th/StatMIS/#/ReportStat/3.

สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน . (2554). *คู่มือการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ*. กรุงเทพฯ: สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน.

สิริวัลลิ์ พฤกษาอุดมชัย และ สวรรยา ธรรมอภิพล. (2560). *ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุตำบลดอนแฝก จังหวัดนครปฐม*. Veridian E-Journal, Silpakorn University สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ. ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม - เมษายน 2560.

อรทัย พระทัด. (2558). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ เกาะรัตนโกสินทร์ กรณีศึกษา ชุมชนป้อมมหากาฬ*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

ความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตต่อการปฏิบัติงานและคุณลักษณะของบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชุมชนที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ปีการศึกษา 2566

SATISFACTION OF GRADUATE USERS WITH THE PERFORMANCE AND CHARACTERISTICS OF COMMUNITY DEVELOPMENT GRADUATES WHO GRADUATED FROM PHETCHABURI RAJABHAT UNIVERSITY, ACADEMIC YEAR 2023

[1]ฐิติมา สุวรรณชาติ, [2]ญาวิณีย์ รักพาณิชย์, [3]ทิพย์วรรณ จุลีรัชนีกร และ [4]นาถสุดา วงษ์บุญงาม

[1]Thitima Suwannachat, [2]Yavinee Rakpanich, [3]Thippawan Juliratchaneekorn and [4]Natsuda Wongboon-ngam

[1]มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ประเทศไทย

PHETCHABURI RAJABHAT UNIVERSITY, Thailand

[1]Thitima S_@gmail.com

Received: August 14, 2024; **Revised**: November 20, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีในด้านคุณธรรม จริยธรรม ความรู้ทักษะทางปัญญา ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบและทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี

[1]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาการพัฒนาชุมชนและสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาการพัฒนาชุมชนและสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

[3] อาจารย์ ดร. สาขาการพัฒนาชุมชนและสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

[4] อาจารย์ ดร. สาขาการพัฒนาชุมชนและสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

สารสนเทศ การพัฒนาบัณฑิตตามอัตลักษณ์ 2) เปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อการปฏิบัติงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล และ 3) ศึกษาข้อคิดเห็น ความต้องการและข้อเสนอแนะของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อการปฏิบัติงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้ใช้บัณฑิต ซึ่งเป็นนายจ้าง ผู้ประกอบการ หัวหน้าส่วนงาน เจ้าของสถานประกอบการ ฝ่ายบุคคล/ตัวแทนในระดับผู้บริหารของสถาน ประกอบการทั้งภาครัฐและเอกชนของบัณฑิต จำนวน 125 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ผลการวิจัย 1) ผู้ใช้บัณฑิตจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีมีความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงานคุณลักษณะของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี โดยรวมและรายด้านทุกด้านในระดับมาก 2) จากการเปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อการปฏิบัติงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ที่มีความเกี่ยวข้องกับบัณฑิตแตกต่างกัน โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกับบัณฑิตและระยะเวลาที่บัณฑิตทำงานอยู่กับท่านแตกต่างกัน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 3) ต้องการให้มีการพัฒนาคุณลักษณะด้านการมีวินัย ขยัน อดทน รับผิดชอบ ตรงต่อเวลา อีกทั้งผู้ใช้บัณฑิตยังมีความต้องการบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ระบบสารสนเทศ ดิจิทัล ด้านภาษาต่างประเทศ

คำสำคัญ : ความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิต, การปฏิบัติงานและคุณลักษณะของบัณฑิต, สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน

Abstract

The objectives of this study were to: 1) study the satisfaction level of the users of graduates from Phetchaburi Rajabhat University in the aspects of morality, ethics, knowledge, and intellectual skills, interpersonal skills and responsibility, and numerical analysis skills, and communication and the use of information technology, 2) compare the satisfaction of graduate users, with different personal factors, in the work performance of the graduates graduating from Phetchaburi Rajabhat University, and 3) study the graduate users' opinions, needs, and suggestions on the work performance of graduates from Phetchaburi Rajabhat University. The population used in the research were 125 graduate users consisting of employers, entrepreneurs, department heads, business owners, personnel in human resource

department/representatives at the management level of the workplaces in both public and private sectors. The research tool was a questionnaire. The data were analyzed by using frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, and One-way Analysis of Variance. The research results were as follows: 1) The users of graduates from Phetchaburi Rajabhat University were satisfied with the work performance and characteristics of the graduates graduating from Phetchaburi Rajabhat University at a high level in overall and in each aspect. 2) The satisfaction in the work performance of graduates graduating from Phetchaburi Rajabhat University of the graduate users with different involvement in the graduates was not different in overall and in each aspect. Whereas the satisfaction of graduate users with different involvement in the graduates and different length of time the graduates working with was different in overall and in each aspect with statistical significance at the 0.05 level. 3) The graduates' characteristics of being disciplined, diligent, patient, responsible, and punctual needed improvement. And, the graduate users also required graduates from the university with knowledge and expertise in information technology, digital information systems, and foreign languages.

Keywords: Satisfaction of graduate users, performance and characteristics of graduates, Community Development Program

บทนำ

ในปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงมากมาย เช่น ทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและการเมือง เป็นต้น จึงทำให้เกิดการแข่งขันในการดำรงชีวิตมากขึ้น บัณฑิต ที่จบใหม่ต่างก็หางานทำกันมากขึ้น มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี เป็นสถาบันการศึกษาที่มีการผลิตบัณฑิตออกสู่ท้องถิ่นมาอย่างยาวนาน มีการกำหนดวิสัยทัศน์ให้เป็นสถาบันอุดมศึกษาชั้นนำ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นโดยมีพันธกิจในข้อหนึ่ง คือ ผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพและมาตรฐานวิชาชีพ ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน มหาวิทยาลัยจึงอยากผลิตบัณฑิตให้มีอัตลักษณ์และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน ตลอดจนสร้างโอกาสทางการศึกษา โดยร่วมมือกับองค์กรทั้งในและต่างประเทศ อีกทั้งยังได้กำหนดอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย โดยดำเนินการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ความเป็นมาของมหาวิทยาลัย และเจตนารมณ์ในการจัดตั้งมหาวิทยาลัย “บัณฑิตมีทักษะชีวิต จิตสาธารณะ และสู้งาน”ทักษะชีวิต หมายถึง ความสามารถของบัณฑิตในการปรับตัวรู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง และเลือกทางเดินชีวิตที่เหมาะสม เพื่อดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ รวมทั้งสามารถเผชิญปัญหาต่างๆ ที่

อยู่รอบตัวในสภาพสังคมปัจจุบัน และเตรียมพร้อมสำหรับอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย ทักษะ 10 ประการ ดังนี้ คือ (1) ทักษะการตัดสินใจ (2) ทักษะการแก้ปัญหา (3) ทักษะการคิด สร้างสรรค์ (4) ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (5) ทักษะการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ (6) ทักษะ การสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (7) ทักษะการตระหนักรู้ในตน (8) ทักษะการเข้าใจผู้อื่น (9) ทักษะการจัดการกับอารมณ์ (10) ทักษะการจัดการกับความเครียด จิตสาธารณะ หมายถึง บัณฑิตมี จิตสำนึกเพื่อส่วนรวม ตระหนักรู้ และคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกัน ช่วยเหลือสังคม ไม่ทำให้ผู้อื่นหรือสังคม เดือดร้อนได้รับความเสียหายสู้งาน หมายถึง บัณฑิตมีความมุ่งมั่น ตั้งใจ ขยัน มานะ อดทน มีความเพียรพยายาม มีวินัย มีมนุษยสัมพันธ์และมีความรับผิดชอบในหน้าที่การงานนโยบายเร่งรัดการขับเคลื่อนให้มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีดำเนินการตามภารกิจเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กฎหมายบัญญัติ (มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, 2567 : 2)

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีเน้นผลิตบัณฑิตทุกสาขาวิชาให้มีคุณลักษณะตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ(Thai Qualifications Framework for Higher Education, TQF : HEd) ซึ่งเป็นกรอบที่แสดงระบบคุณวุฒิการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศประกอบด้วยระดับคุณวุฒิความเชื่อมโยงต่อเนื่องจากคุณวุฒิระดับหนึ่งไปสู่ระดับที่สูงขึ้นการแบ่งสายวิชามาตรฐานผลการเรียนรู้ของแต่ละระดับคุณวุฒิซึ่งเพิ่มสูงขึ้นตามระดับของคุณวุฒิปริมาณการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับเวลาที่ต้องใช้ลักษณะของหลักสูตรในแต่ละระดับคุณวุฒิการเปิดโอกาสให้เทียบโอนผลการเรียนรู้จากประสบการณ์ซึ่งเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตรวมทั้งระบบและกลไกที่ให้ความมั่นใจในประสิทธิผลการดำเนินงานตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติของสถาบันอุดมศึกษาว่าสามารถผลิตบัณฑิตให้บรรลุคุณภาพตามมาตรฐานผลการเรียนรู้โดยบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาต้องมีคุณลักษณะได้มาตรฐาน 6 ด้าน ได้แก่ ด้านคุณธรรมจริยธรรมและจรรยาบรรณ ด้านความรู้ ด้านทักษะทางปัญญา ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบและ ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลขและการใช้เทคโนโลยีนอกจากนั้นมหาวิทยาลัยยังมุ่งผลิตบัณฑิตให้มีอัตลักษณ์ในด้านซื่อสัตย์มีวินัยและใฝ่เรียนรู้ซึ่งเป็นพฤติกรรมของบัณฑิตตามอัตลักษณ์ที่สภามหาวิทยาลัยกำหนดทั้งนี้มุ่งให้บัณฑิตทุกคนมีคุณภาพทางวิชาการสอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บัณฑิตสังคมและประเทศชาติซึ่งมีองค์ประกอบในการผลิตบัณฑิตที่เหมาะสม ได้แก่ หลักสูตรกระบวนการเรียนการสอนอาจารย์กิจกรรมนอกหลักสูตรสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยและสิ่งสนับสนุนวิชาการด้านอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง (มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, 2567)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้เล็งเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการประเมินผลความสำเร็จของการผลิตบัณฑิต โดยเปิดโอกาสให้ ผู้ใช้บัณฑิตได้แสดงความคิดเห็น และสะท้อนความต้องการให้มหาวิทยาลัยได้รับรู้ และเพื่อให้สอดคล้องกับการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสามระดับอุดมศึกษา ซึ่งมหาวิทยาลัยจึงได้ดำเนินการสำรวจความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตต่อการปฏิบัติงานและคุณลักษณะ

ของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี เพื่อจะได้นำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการวางแผนการบริหารจัดการ การพัฒนาการเรียนการสอน และปรับปรุงหลักสูตรให้สามารถผลิตบัณฑิตที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้บัณฑิต อีกทั้งสามารถผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพเพื่อพัฒนาท้องถิ่นและสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีในด้านคุณธรรม จริยธรรม ความรู้ทักษะทางปัญญา ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบและทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การพัฒนาบัณฑิตตามอัตลักษณ์
2. เพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อการปฏิบัติงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล
3. เพื่อศึกษาข้อคิดเห็น ความต้องการและข้อเสนอแนะของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อการปฏิบัติงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้การวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ใช้บัณฑิต ซึ่งเป็นนายจ้าง ผู้ประกอบการ หัวหน้าส่วนงาน เจ้าของสถานประกอบการ ฝ่ายบุคคล/ตัวแทนในระดับผู้บริหารของสถาน ประกอบการทั้งภาครัฐและเอกชนของบัณฑิต ที่ได้รับการอนุมัติการสำเร็จการศึกษาตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน 2561 - 31 พฤษภาคม 2566 ทั้งภาคปกติและภาคพิเศษ เป็นบัณฑิตที่มีงานทำ จำนวน 125 คน (ข้อมูลจากระบบภาวะการมีงานทำของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ในปีการศึกษา 2566 : งานทะเบียนและวัดผล มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี)

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตต่อการปฏิบัติงานและคุณลักษณะของบัณฑิต ตัวแปรอิสระ ได้แก่ 1) ความเกี่ยวข้องกับบัณฑิต 2) ประเภทหน่วยงาน 3) ระยะเวลาที่บัณฑิตทำงานอยู่กับหน่วยงาน ตัวแปรตาม ได้แก่ ความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตต่อการปฏิบัติงานและคุณลักษณะของบัณฑิต ได้แก่ 1) ด้านคุณธรรม จริยธรรม 2) ด้านความรู้ 3) ด้านทักษะทางปัญญา 4) ด้านทักษะ

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ 5) ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และ 6) ด้านคุณลักษณะตามอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตต่อการปฏิบัติงานและคุณลักษณะของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ปี พ.ศ. 2564 ซึ่งเป็นแบบสอบถามที่กำหนดโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพ (สมศ.) ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (TQF) และตามอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย แบ่งเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา

ตอนที่ 2 ความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงานและคุณลักษณะของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี เป็นแบบสอบถามโดยใช้มาตราส่วน ประมาณค่า 5 ระดับ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะในการพัฒนาทักษะการปฏิบัติงานและคุณลักษณะของบัณฑิต เป็นแบบสอบถามปลายเปิดให้แสดงข้อเสนอแนะต่าง ๆ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์โดย ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย (μ) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) การทดสอบค่าที การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวโดยรวม รายด้านเพื่อนำไปอธิบายข้อมูลในรูปแบบตารางต่อไป

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตต่อการปฏิบัติงานและคุณลักษณะของบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชุมชนที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ปีการศึกษา 2566 ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. ระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีใน 6 ด้าน คือ 1) ด้านคุณธรรมจริยธรรม 2) ด้านความรู้ 3) ทักษะทางปัญญา 4) ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และความรับผิดชอบ 5) ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และ 6) ด้านการพัฒนาบัณฑิตตามอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ผลปรากฏดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงผลการผู้ใช้บัณฑิตจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีมีความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงานคุณลักษณะของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี โดยรวมและรายด้าน

ระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี	μ	σ	ระดับความคิดเห็น	ลำดับที่
1. ด้านคุณธรรมจริยธรรม	4.07	0.65	มาก	1
2. ด้านความรู้	3.95	0.63	มาก	2
3. ด้านทักษะทางปัญญา	3.94	0.68	มาก	3
4. ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และความรับผิดชอบ	3.88	0.77	มาก	4
5. ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ	3.67	0.66	มาก	6
6. ด้านการพัฒนาบัณฑิตตามอัตลักษณ์	3.87	078	มาก	5
รวม	**3.90**	**0.61**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 สรุปได้ว่า ผู้ใช้บัณฑิตจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีมีความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงานคุณลักษณะของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี โดยรวมและรายด้านทุกด้านในระดับมาก โดยด้านคุณธรรมจริยธรรมอยู่ในระดับมาก เป็นอันดับที่ 1 (μ = 4.07, σ = 0.65) และอันดับรองลงมา คือด้านความรู้ (μ = 3.95, σ = 0.63) และด้านทักษะทางปัญญา (μ = 3.94, σ = 0.6) ส่วนด้านที่ผู้ใช้บัณฑิตจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีมีความพึงพอใจอยู่ในอันดับสุดท้าย ได้แก่ และ ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (μ = 3.67, σ = 0.66)

ตารางที่ 2 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อการปฏิบัติงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ที่มีความเกี่ยวข้องกับบัณฑิตแตกต่างกัน

ความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
ด้านคุณธรรมจริยธรรม	Between Groups	.332	5	.066	.172	.973
	Within Groups	120.262	312	.385		
	Total	120.594	317			
ด้านความรู้	Between Groups	2.240	5	.448	1.100	.360
	Within Groups	126.999	312	.407		
	Total	129.238	317			
ด้านทักษะทางปัญญา	Between Groups	1.430	5	.286	.709	.617
	Within Groups	125.830	312	.403		

	Total	127.260	317			
ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และความรับผิดชอบ	Between Groups	3.648	5	.730	1.194	.312
	Within Groups	190.714	312	.611		
	Total	194.362	317			
ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ	Between Groups	.264	5	.066	.162	.957
	Within Groups	126.996	312	.406		
	Total	127.260	317			
ด้านการพัฒนาบัณฑิตตามอัตลักษณ์	Between Groups	.663	5	.166	.403	.806
	Within Groups	128.576	312	.411		
	Total	129.238	317			
รวมทุกด้าน	**Between Groups**	**1.252**	**5**	**.250**	**.739**	**.595**
	Within Groups	**105.750**	**312**	**.339**		
	Total	**107.002**	**317**			

จากตารางที่ 2 สรุปได้ว่า ของความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อการปฏิบัติงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ที่มีความเกี่ยวข้องกับบัณฑิตแตกต่างกัน โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 3 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อการปฏิบัติงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ที่มีประเภทหน่วยงาน / สถานประกอบการแตกต่างกัน

ความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
ด้านคุณธรรมจริยธรรม	Between Groups	5.354	3	1.785	4.863*	.003
	Within Groups	115.240	314	.367		
	Total	120.594	317			
ด้านความรู้	Between Groups	5.373	3	1.791	4.540*	.004
	Within Groups	123.865	314	.394		
	Total	129.238	317			
ด้านทักษะทางปัญญา	Between Groups	6.726	3	2.242	5.841*	.001
	Within Groups	120.534	314	.384		
	Total	127.260	317			
ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และความรับผิดชอบ	Between Groups	7.933	3	5.311	9.346*	.000
	Within Groups	128.429	314	.568		
	Total	124.362	317			
ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ	Between Groups	6.285	3	1.253	3.158*	.014
	Within Groups	120.975	314	.397		
	Total	127.260	317			
ด้านการพัฒนาบัณฑิตตามอัตลักษณ์	Between Groups	6.481	3	1.571	4.065*	.003
	Within Groups	127.881	314	.387		

	Total	124.362	317			
รวมทุกด้าน	**Between Groups**	**7.435**	**3**	**2.478**	**7.816***	**.000**
	Within Groups	**99.568**	**314**	**.317**		
	Total	**107.002**	**317**			

จากตารางที่ 3 สรุปได้ว่า ความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อการปฏิบัติงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ที่มีความเกี่ยวข้องกับบัณฑิตแตกต่างกัน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อการปฏิบัติงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ที่มีระยะเวลาที่บัณฑิตทำงานอยู่กับท่าน แตกต่างกัน

ความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี		**Sum of Squares**	**df**	**Mean Square**	**F**	**Sig.**
ด้านคุณธรรมจริยธรรม	Between Groups	7.520	3	2.507	7.845*	.000
	Within Groups	100.325	314	.320		
	Total	107.845	317			
ด้านความรู้	Between Groups	4.909	3	1.636	4.414*	.005
	Within Groups	116.418	314	.371		
	Total	121.327	317			
ด้านทักษะทางปัญญา	Between Groups	7.797	3	2.599	7.158*	.000
	Within Groups	114.002	314	.363		
	Total	121.798	317			
ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และความรับผิดชอบ	Between Groups	6.953	3	2.318	5.527*	.001
	Within Groups	131.671	314	.419		
	Total	138.625	317			
ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ	Between Groups	6.513	3	2.171	6.727*	.000
	Within Groups	101.332	314	.323		
	Total	107.845	317			
ด้านการพัฒนาบัณฑิตตามอัตลักษณ์	Between Groups	4.526	3	1.509	4.056*	.008
	Within Groups	116.801	314	.372		
	Total	121.327	317			
รวมทุกด้าน	**Between Groups**	**6.416**	**3**	**2.139**	**8.157***	**.000**
	Within Groups	**82.329**	**314**	**.262**		
	Total	**88.746**	**317**			

จากตารางที่ 4 สรุปได้ว่า ความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อการปฏิบัติงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ที่มีมีระยะเวลาที่บัณฑิตทำงานอยู่กับท่านแตกต่างกัน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อภิปรายผล

1. ผู้ใช้บัณฑิตจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีมีความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงานคุณลักษณะของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี โดยรวมและรายด้านทุกด้านในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฐิติรัตน์ ชะเอม (2566) พบว่า ปีงบประมาณ 2562 ผู้ใช้บัณฑิตมีความพึงพอใจต่อคุณลักษณะบัณฑิตตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.25) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่ามีค่าเฉลี่ยที่อยู่ในระดับมากทั้งหมด 5 ด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ด้านคุณธรรมจริยธรรมและจรรยาบรรณ (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.45) รองลงมาคือ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.40) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านความรู้ (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.06) ปีงบประมาณ 2563 ผู้ใช้บัณฑิตมีความพึงพอใจต่อคุณลักษณะบัณฑิตตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติและคุณลักษณะบัณฑิตตามอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.14) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่ามีค่าเฉลี่ยที่อยู่ในระดับมากทั้งหมด 5 ด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.53) รองลงมาคือด้านคุณธรรมจริยธรรมและจรรยาบรรณ (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.30) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านความรู้(ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05) ปีงบประมาณ 2564 ผู้ใช้บัณฑิตมีความพึงพอใจต่อคุณลักษณะบัณฑิตตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติและคุณลักษณะบัณฑิตตามอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.50) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่ามีค่าเฉลี่ยที่อยู่ในระดับมากทั้งหมด 5 ด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือด้านคุณธรรมจริยธรรมและจรรยาบรรณ (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.62) รองลงมาคือด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.59) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านความรู้ (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.24) สอดคล้องกับสถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ (2561) พบว่าผู้ใช้บัณฑิตมีความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงานและคุณลักษณะของบัณฑิตในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.37) เมื่อจำแนกรายด้านพบว่าผู้ใช้บัณฑิตพึงพอใจในระดับมากที่สุดคือด้านคุณธรรมจริยธรรม (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.51) โดยได้การปลูกฝังค่านิยมที่ดีงามคุณธรรมจริยธรรมและจรรยาบรรณให้กับนักศึกษาผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่นรายวิชาที่สอนโดยการยกตัวอย่างสถานการณ์หรือข้อเท็จจริงที่สอดคล้องกับเนื้อหารายวิชาที่สอนให้นักศึกษาได้สังเคราะห์และวิเคราะห์จากกรณีศึกษาควบคู่กับการประเมินผลพฤติกรรมจาก

การสังเกตการณ์ทำงานเป็นกลุ่มการตรงต่อเวลาความซื่อสัตย์และสุจริตความมีวินัยความเสียสละและความรับผิดชอบผ่านทางการปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายทั้งนี้มหาวิทยาลัยยังเน้นย้ำให้บุคลากรอาจารย์ผู้สอนประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านการปฏิบัติอย่างมีคุณธรรมจริยธรรมและจรรยาบรรณที่ดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ มหาวิทยาลัยศิลปากร, คณะอักษรศาสตร์ (2557) ก็ยังพบว่า ผู้ใช้บัณฑิตมีความพึงพอใจต่อ บัณฑิตในด้านคุณธรรม จริยธรรม อยู่ในระดับมาก

2. จากการเปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อการปฏิบัติงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ที่มีความเกี่ยวข้องกับบัณฑิตแตกต่างกัน โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกับบัณฑิตและระยะเวลาที่บัณฑิตทำงานอยู่กับท่านแตกต่างกัน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ หฤทัย อาษากิจ และเปรมศักดิ์ อาษากิจ (2554) พบว่า เขตพื้นที่ต่างกันมีผลให้ความพึงพอใจในด้านคุณธรรม จริยธรรม และเจตคติต่อ วิชาชีพ ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความรับผิดชอบ บุคลิกภาพและคุณลักษณะส่วนตัว และด้านทักษะการวิเคราะห์ การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ไม่แตกต่างกัน แต่ในด้านความรู้ ความสามารถทางวิชาการ และด้านความสามารถพื้นฐานและทักษะทางปัญญามีความแตกต่างกัน ส่วนประเภทของหน่วยงานที่แตกต่างกันมีผลให้ความพึงพอใจในด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ และ ด้านความสามารถพื้นฐานและทักษะทางปัญญา ไม่แตกต่างกัน แต่ในด้านคุณธรรม จริยธรรม และ เจตคติต่อวิชาชีพ ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความรับผิดชอบบุคลิกภาพและคุณลักษณะส่วนตัว และด้านทักษะการวิเคราะห์ การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐแก้ว ข้องรอด (2554) ได้ศึกษาคุณลักษณะของบัณฑิตตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิ แห่งชาติและตามความต้องการของผู้ใช้บัณฑิตคณะวิทยาการจัดการในจังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า เมื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะของบัณฑิตตามความต้องการของผู้ใช้บัณฑิตคณะวิทยาการจัดการ จำแนกตามข้อมูลทั่วไปของผู้ใช้บัณฑิต พบว่า อายุ ประสบการณ์การทำงาน ระดับการศึกษา และประเภทของหน่วยงาน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนการเปรียบเทียบคุณลักษณะของบัณฑิต ตามความต้องการของผู้ใช้บัณฑิตคณะวิทยาการจัดการ จำแนกตามข้อมูลทั่วไปของผู้ใช้บัณฑิต จำแนกตามเพศ พบว่าไม่แตกต่างกัน

3. ต้องการให้มีการพัฒนาคุณลักษณะด้านการมีวินัย ขยัน อดทน รับผิดชอบ ตรงต่อเวลา อีกทั้งผู้ใช้บัณฑิตยังมีความต้องการบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ระบบสารสนเทศ ดิจิทัล ด้านภาษาต่างประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฐิติรัตน์ ชะเอม (2566) พบว่า 1) คณะและสาขาวิชาสามารถนำข้อมูลการติดตามผลบัณฑิตไปใช้ใน

การพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรและการจัดกระบวนการเรียนการสอนใช้ในการประเมินคุณภาพการศึกษารวมถึงสอดคล้องกับคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ที่มหาวิทยาลัยได้กำหนดไว้นอกจากนี้ยังสามารถทำให้มีแนวทางการพัฒนาบัณฑิตให้ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงานมากยิ่งขึ้น 2) มหาวิทยาลัยควรให้ความสำคัญในการกระตุ้นให้สาขาวิชาพัฒนาหลักสูตรที่เน้นให้นักศึกษาได้ปฏิบัติและนำไปใช้งานจริงเพิ่มรายวิชาด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและทักษะด้านภาษาต่างประเทศให้กับบัณฑิตทุกสาขาเพิ่มทักษะการฝึกประสบการณ์วิชาชีพในทุกสาขาวิชาเพื่อพัฒนาบัณฑิตให้มีความชำนาญเฉพาะสาขาวิชา 3) มหาวิทยาลัยควรเพิ่มกิจกรรมการให้คำแนะนำในการหางานทำการฝึกอบรมทักษะที่จำเป็นเพิ่มเติมเพื่อช่วยให้ได้งานทำและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพรวมถึงการให้คำปรึกษาแก่บัณฑิตที่มีปัญหาในการทำงานและ สอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤตสุดา เขียวอุบล (2557) ยังพบว่า คุณลักษณะของแรงงานตามความต้องการของสถานประกอบการภาคธุรกิจ บริการ ได้แก่ ด้านคุณธรรม จริยธรรม

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

สะท้อนกลับถึงคุณภาพของบัณฑิตว่ามีความรู้ความสามารถตรงตามความต้องการของตลาดแรงงานมากน้อยเพียงใดรวมถึงการปรับปรุงเพื่อวางแผนในการสร้างบัณฑิตคุณภาพเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของท้องถิ่นและการพัฒนาประเทศรวมถึงให้มีมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษาเป็นที่ยอมรับของสังคมและสอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บัณฑิตต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กฤตสุดา เขียวอุบล. (2557). “*แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะของแรงงานตามความต้องการของสถาน ประกอบการภาคธุรกิจบริการในจังหวัดพิษณุโลก*” ใน รายงานสืบเนื่องจากการประชุมสัมมนาวิชาการนำเสนองานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ (Proceedings) เครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ ครั้งที่ 15. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

ฐิติรัตน์ ชะเอม. (2566). “*การวิเคราะห์ผลความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตต่อคุณลักษณะบัณฑิตตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติและอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 –2564*”. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ปีที่ 13 (2) พฤษภาคม–สิงหาคม 2566,13-21.

ณัฐแก้ว ข้องรอด. (2554). “*ศึกษาคุณลักษณะของบัณฑิตตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิแห่งชาติ และความต้องการของผู้ใช้บัณฑิตคณะวิทยาการจัดการในจังหวัดเพชรบูรณ์*”. รายงาน การวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี. (2567) “*รายงานการสำรวจความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตต่อคุณลักษณะบัณฑิตตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติและอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ประจำปีการศึกษา 2564 (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2565)*” กองนโยบายและแผน มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.

_____. (2566). “*ระบบภาวะการมีงานทำของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ในปีการศึกษา 2566 : งานทะเบียนและวัดผล มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี*”. กองนโยบายและแผน มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, สถาบันวิจัยและพัฒนา. (2557). “*รายงานการวิจัย เรื่อง ความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตต่อการปฏิบัติงานและคุณลักษะของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ปี พ .ศ. 2557*”. รายงาน การวิ จั ย สำนักสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

มหาวิทยาลัยศิลปากร, คณะอักษรศาสตร์. (2557). “*การสำรวจความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิตถึงลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ประจำปีการศึกษา 2557*”. รายงานการวิจัย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

หฤทัย อาษากิจ และเปรมศักดิ์ อาษากิจ. (2554). “*คุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์และความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตคณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ล้านนา*”. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา.

การจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพ

THE MANAGEMENT OF ASSET OF BUDDHIST MONKS UPON DEATH

[1]พระมหากิตติพันธ์ สจฺจวโร (วงค์สวัสดิ์), [2]ประมาณเลิศ อัจฉริยปัญญากุล, และ[3]ประเสริฐ ลิ่มประเสริฐ

[1]Phramaha Kittipan Saccavaro (Wongsawat), [2]Pramanlert Achariyapanyakul, and [3]Prasert Limprasert

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

[1]aod.mw8960@gmail.com.

Received: August 19, 2024; **Revised**: September 26, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและวิวัฒนาการการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพตามหลักพระธรรมวินัย 2) เพื่อศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพและกฎหมายต่างประเทศ รวมทั้งคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวข้อง 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพ และ 4) เพื่อสรุปและเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาในการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพ ผลของการศึกษาพบว่า 1. แนวคิด ทฤษฎีและวิวัฒนาการการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพตามหลักพระธรรมวินัย พบว่า บทบัญญัติในพระวินัยนั้น พระพุทธเจ้าประสงค์ให้สาวกของพระพุทธองค์เป็นบุคคลสมถะ สันโดษ เป็นผู้ดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเพียง คือ เป็นอยู่ด้วยปัจจัย 4 บทบัญญัติแห่งพระวินัยจึงมิให้พระภิกษุเป็นผู้สะสมทรัพย์ ยินดีในทรัพย์ หรือขวนขวายเป็นอยู่ด้วยการทำมาหาได้เลี้ยงชีวิตเยี่ยงคฤหัสถ์ผู้

---

[1] นิสิต, หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ร้อยเอก, ดร., สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ครองเรือน 2. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพและกฎหมายต่างประเทศ รวมทั้งคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวข้อง พบว่าในส่วนของกฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินและสินทรัพย์ของพระภิกษุ มีวิวัฒนาการมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นต้นมา ประกอบด้วย 1. กฎหมายมังรายศาสตร์ 2. กฎหมายตราสามดวง พระไอยการลักษณมรดก 3. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ 3) ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพ พบว่า (1) กฎหมายมังรายศาสตร์มีแนวคิดว่า ทรัพย์สินทั้งหลายของพระภิกษุที่ได้มาระหว่างบวชนั้น เป็นทรัพย์สินที่เกิดจากความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนต่อพระภิกษุผู้บวชในพระพุทธศาสนาเท่านั้น หรือมีศรัทธาเลื่อมใสต่อวัดนั้น นั้นก็คือมีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนานั่นเอง ด้วยเหตุนี้จึงได้ถวายทรัพย์สินทั้งที่เป็นสังหาริมทรัพย์ที่ภิกษุได้มาเมื่อมรณภาพแล้วจึงให้ตกเป็นของสงฆ์ทั้งหมด (2) กฎหมายตราสามดวง พระไอยการลักษณมรดกมีแนวคิดว่า ทรัพย์สินของพระภิกษุหรือวัดนั้น ย่อมเกิดจากการถวายของคฤหัสถ์ผู้มีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาหรือวัดหรือพระภิกษุนั้นโดยแท้ เมื่อภิกษุนั้นถึงแก่มรณภาพ ให้ตกเป็นสมบัติของวัดที่เป็นภูมิลำเนาของพระภิกษุนั้น (3) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1622 จึงสรุปได้ว่า 1.กรณีพระภิกษุเป็นทายาทโดยธรรม 2.พระภิกษุอาจเป็นผู้รับพินัยกรรมได้ (4) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1623 จึงสรุปได้ว่า 1.ทรัพย์สินและสินทรัพย์ที่ได้มาในระหว่างอุปสมบท 2.ทรัพย์สินและสินทรัพย์ของพระภิกษุที่ได้มาในระหว่างเวลาที่อยู่ในสมณเพศนั้นเมื่อพระภิกษุนั้นถึงแก่มรณภาพให้ตกเป็นสมบัติของวัดที่เป็นภูมิลำเนาของพระภิกษุนั้น (5) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1624 สรุปได้ว่า 1.ทรัพย์สินพระภิกษุที่ได้มาก่อนอุปสมบท 2. ทรัพย์สินและสินทรัพย์ที่พระภิกษุเคยสมรสมาก่อนอุปสมบท

คำสำคัญ: ทรัพย์สิน, สินทรัพย์, มรณภาพ, พระภิกษุ

Abstract

The purpose of this research are as follows: (1) To study the concepts, theories, and evolution of asset management of Buddhist monks upon death according to the principles of the Vinaya (monastic discipline); (2) to examine the laws related to the asset management of Buddhist monks upon death, including relevant foreign laws and Supreme Court judgements; (3) to analyze and compare the laws related to the asset management of Buddhist monks upon death; and (4) to summarize and propose solutions to address the issues in managing the assets of Buddhist monks upon death. The results of the study found that 1. Concept, theory and evolution of the management

of monks' assets upon death according to the principles of the Dhamma and Vinaya. It was found that the provisions in the Vinaya The Lord Buddha intended his disciples to be humble, secluded people, living in sufficiency, that is, living on the basis of four factors. The provisions of the Vinaya therefore prohibit monks from accumulating wealth. happy in wealth or earn a living by earning a living like a layman who owns a household 2. Laws related to the management of monks' assets upon death and foreign laws. including related Supreme Court judgments It was found that in the part of the law regarding property and assets of monks It has evolved since the Sukhothai period onwards, consisting of 1. Mangrayasat law 2. Three enactments law. Phra Aiyakarn Laksana Inheritance 3. Civil and Commercial Code 3) The results of a comparative analysis of laws related to the management of monks' assets upon death found that (1) Mangrai Satha law has the concept that All property of monks acquired during ordination It is property that arises from the faith of Buddhists only in the monks who are ordained in Buddhism. or have faith in that temple That is, having faith in Buddhism For this reason, all movable and movable property acquired by the monk upon his death was donated to the monks 2) Three enactments of the law Phra Iyakalaksana Heritage has the idea that Property of that monk or temple It truly arises from the offerings of laypeople who have faith in Buddhism or the temple or the monks. When that monk dies to become the property of the temple that is the monk's domicile (3) Civil and Commercial Code, Section 1622. It can be concluded that 1. In the case where a monk is a legal heir 2. A monk may be the beneficiary of a will (4) Civil and Commercial Code, Section 1623. It can be concluded that 1. Property and assets acquired during ordination. 2. The property and assets of a monk acquired during his time in the monastic life when that monk dies shall become the property of the temple in which that monk is domiciled. (5) Civil and Commercial Code, Section 1624, summarized as follows: 1 .Property of monks acquired before ordination 2. Property and assets that monks were married to before ordination.

Keywords: Property, Assets, Death, Monk.

บทนำ

พระพุทธศาสนาถือเป็นศาสนาที่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศไทยเคารพนับถือ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจมานับแต่โบราณกาล โดยมีกุลบุตรผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาได้บรรพชาอุปสมบท

เป็นพระภิกษุสามเณรสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา โดยมีพระธรรมวินัย คือคำสั่งสอนทั้งหมดของพระพุทธเจ้า ซึ่งประกอบด้วย พระธรรม ได้แก่ ส่วนที่เป็นคำสอนที่แสดงหลักความจริง และแนะนำให้ประพฤติปฏิบัติ พระวินัย ได้แก่ บทบัญญัติกำหนดระเบียบความเป็นอยู่ และกำกับความประพฤติปฏิบัติ ดังนั้น ธรรมะ คือ เครื่องควบคุมจิตใจ ส่วนวินัย คือ เครื่องควบคุมทางกายและวาจา (พระพรหมคุณาภรณ์, 2561)

พระสงฆ์ หมายถึง หมู่ชนที่ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย หมู่สาวกของพระพุทธเจ้า (พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตฺโต), 2531)กล่าวคือ ผู้ออกบวชเพื่อปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงวางหลักไว้ดีแล้วและมีจุดมุ่งหมายเพื่อชำระกิเลสให้เบาบางมีนิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุด ดังนั้น พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา จึงเป็นผู้สละเสียซึ่งทุกสิ่งทุกอย่างทางโลกเยี่ยงคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน เพื่อบำเพ็ญตนตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงวางหลักไว้ดีแล้ว พระสงฆ์ในประเทศไทยมีกฎระเบียบที่ต้องปฏิบัติตามอยู่ 4 ระดับ ได้แก่ 1. พระธรรมวินัยหรือวินัยบัญญัติ กล่าวคือ ระเบียบแบบแผนสำหรับฝึกฝนควบคุมความประพฤติของพระภิกษุให้เรียบร้อยดีงามเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชน 2. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 กล่าวคือ เป็นกฎหมายคณะสงฆ์ไทยที่บัญญัติไว้ภายใต้รัฐธรรมนูญ 3. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เป็นกฎหมายแม่แบบที่ให้ความคุ้มครองพระพุทธศาสนา และ 4. กฎหมายอื่นๆ ที่ประกาศใช้ในราชอาณาจักรไทย เช่น ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นต้น

พระสงฆ์ จึงเป็นหมู่ชนที่พุทธศาสนิกชนให้ความเคารพนับถือและบำรุงด้วยปัจจัย 4 แต่สภาพการณ์ในปัจจุบัน พระสงฆ์โดยเฉพาะพระสังฆาธิการนับตั้งแต่ตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส รองเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะตำบล เป็นต้น ถือเป็นพระผู้บริหารกิจการงานต่างๆ ในวัดและในความรับผิดชอบในตำแหน่งหน้าที่นั้น ๆ ของตน ๆ จึงได้รับความเคารพนับถือจากพุทธศาสนิกชนเป็นพิเศษ อาจได้รับการอุปถัมภ์อุปัฏฐากจากญาติโยม มีทรัพย์สินและสินทรัพย์ที่สะสมไว้มากมาย อย่างไรก็ดีพระสังฆาธิการเหล่านี้ ก็ได้ทำนุบำรุงสร้างคุณประโยชน์แก่วัดและงานพระศาสนานานับปการ ซึ่งส่วนหนึ่งอาจจะมีทรัพย์สินและสินทรัพย์ทั้งที่เป็นสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์สะสมไว้ เมื่อพระสงฆ์เหล่านี้ถึงแก่มรณภาพลง จึงมีปัญหาให้พิจารณาว่า ทรัพย์สินและสินทรัพย์ส่วนใดเป็นของวัด ทรัพย์สินและสินทรัพย์ส่วนใดเป็นของส่วนบุคคลที่เป็นของพระภิกษุผู้มรณภาพนั้น ปัญหาเช่นนี้นำมาซึ่งความยุ่งยากใจในทางปฏิบัติแก่เจ้าคณะพระสังฆาธิการที่จะต้องเป็นผู้จัดการผลประโยชน์ให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยและหลักกฎหมาย ที่ได้กำหนดไว้ตามธรรมเนียมคณะสงฆ์ว่า ถ้ากรณีพระภิกษุในวัดมรณภาพ เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส ในการบริหารจัดการผลประโยชน์ทั้งสินทรัพย์และการบำเพ็ญกุศลฌาปนกิจ ถ้ากรณีเจ้าอาวาสมรณภาพ

เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะตำบล... ถ้ากรณีเจ้าคณะตำบลมรณภาพ เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะอำเภอ... แต่ถึงอย่างไรก็ดี ก็ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องทั้งตามหลักพระธรรมวินัยและหลักกฎหมาย

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1599 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า เมื่อบุคคลใดตาย มรดกของบุคคลนั้นตกทอดแก่ทายาท (สมชาย พงษ์พัฒนาศิลป์, 2562) จึงก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติเมื่อพระภิกษุนั้นถึงแก่มรณภาพ เมื่อญาติของพระภิกษุนั้นได้ทำการยักย้ายถ่ายเทนำเอาทรัพย์สินและสินทรัพย์ของพระภิกษุผู้มรณภาพนั้นไป ก่อให้เกิดปัญหาการทะเลาะถกเถียงกันระหว่างคณะกรรมการวัด เจ้าอาวาส และญาติของพระภิกษุผู้มรณภาพ จึงต้องยกประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1623 ที่บัญญัติว่า ทรัพย์สินของพระภิกษุที่ได้มาในระหว่างเวลาที่อยู่ในสมณเพศนั้น เมื่อพระภิกษุนั้นถึงแก่มรณภาพ ให้ตกเป็นสมบัติของวัดที่เป็นภูมิลำเนาของพระภิกษุนั้น เว้นไว้แต่พระภิกษุนั้นจะได้จำหน่ายไปในระหว่างมีชีวิตหรือโดยพินัยกรรม และมาตรา 1624 ได้บัญญัติว่า ทรัพย์สินใดเป็นของบุคคลก่อนอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ทรัพย์สินนั้นหาตกเป็นสมบัติของวัดไม่ และให้เป็นมรดกตกทอดแก่ทายาทโดยธรรมของบุคคลนั้น หรือบุคคลนั้นจะได้จำหน่ายโดยประการใดตามกฎหมายก็ได้ เพื่อนำมาอธิบายเป็นแนวทางตัดสินว่า ทรัพย์สินและสินทรัพย์นั้นควรตกเป็นของผู้ใด และแนวทางที่จะป้องกันปัญหาดังกล่าวได้ดีที่สุดสำหรับพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย ซึ่งใช้ระบบกฎหมายแบบลายลักษณ์อักษร จึงต้องควรศึกษากฎหมายที่เกี่ยวกับการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุให้เข้าใจอย่างถ่องแท้และสอดคล้องกับพระธรรมวินัยด้วย

อนึ่ง คำว่า “ทรัพย์สิน” ที่ใช้ในวงการกฎหมาย หมายถึง สิ่งของมีค่าต่าง ๆ ทั้งที่มีรูปร่างหรือไม่มีรูปร่างที่สามารถทำการถือครองได้และตีมูลค่าเป็นเงินได้ “ทรัพย์สิน” สามารถแบ่งได้เป็น 1. ทรัพย์สินมีตัวตน (Tangible assets) เช่น บ้าน คอนโด ที่ดิน โรงงาน รถยนต์ ข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ2. ทรัพย์สินทางการเงิน (Financial assets) เช่น เงินสด เงินฝากธนาคาร ธนบัตร หุ้น พันธบัตร ตราสารหนี้ 3. ทรัพย์สินไม่มีตัวตน (Intangible assets) เช่น ลิขสิทธิ์ เครื่องหมายการค้า ซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ ทรัพย์สินทางปัญญาต่างๆ ส่วนคำว่า“สินทรัพย์” มีใช้ในวงการบัญชีและการเงิน ใช้ในการจัดทำบัญชีและงบการเงิน โดยคำว่า “สินทรัพย์” หมายถึง ทรัพย์สินมีค่าต่างๆ ที่บุคคลหรือกิจการเป็นเจ้าของอยู่ แต่จะมีความหมายที่กว้างกว่าทรัพย์สินตรงที่“สินทรัพย์” นั้นรวมถึงประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับในอนาคตด้วย ตัวอย่างเช่น ลูกหนี้การค้า จะถือว่าเป็นสินทรัพย์ในทางบัญชี แต่ไม่นับว่าเป็นทรัพย์สิน หรือการที่กิจการไปซื้อรถยนต์ ทำสัญญาจะผ่อนชำระเป็นงวดๆ กิจการสามารถนำรถยนต์นั้นไปใช้ประโยชน์ได้เลย แม้จะยังชำระไม่ครบทุกงวดและยังไม่มีการโอนกรรมสิทธิ์รถยนต์คันนั้น ในทางกฎหมายรถยนต์คันนั้นยังไม่เป็นทรัพย์สิน แต่ในทางบัญชีรถยนต์คันนั้นถือว่าเป็นสินทรัพย์ของกิจการเรียบร้อยแล้ว (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, ออนไลน์)

และคำว่า “สินทรัพย์” ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2718/2560 หมายถึง ทั้งทรัพย์และวัตถุไม่มีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคาและอาจถือเอาได้ และหมายความรวมถึงสิทธิเรียกร้องและผลประโยชน์ทั้งปวงด้วย และปรากฏตามพระราชบัญญัติบัญชี พ.ศ. 2543 คำว่า “สินทรัพย์” หมายถึง ทรัพยากรมีมูลค่าที่บุคคลหรือกิจการเป็นเจ้าของ หรือมีสิทธิในการครอบครอง รวมถึงสามารถถือเอาประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับในอนาคตซึ่งเป็นผลจากเหตุการณ์ในอดีต และปรากฏตามพระราชกำหนดนิติบุคคลเฉพาะกิจเพื่อการแปลงสินทรัพย์เป็นหลักทรัพย์ พ.ศ. 2540 มาตรา 3 ได้ให้คำนิยามคำว่า “สินทรัพย์” หมายถึง (1) สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้เป็นเงินที่ก่อให้เกิดกระแสรายรับ หรือ (2) สิทธิเรียกร้องที่จะมีขึ้นในอนาคตให้ชำระหนี้เป็นเงินที่ก่อให้เกิดกระแสรายรับตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการ ก.ล.ต. ประกาศกำหนด ดังนั้น ในงานวิจัยนี้ผู้ศึกษาจึงสรุปความหมายของคำว่า “สินทรัพย์” หมายถึง “ทรัพย์สินและสิทธิเรียกร้องที่เจ้าของทรัพย์มีสิทธิเหนือทรัพย์สินนั้น ๆ”

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพ ในลักษณะเปรียบเทียบพระธรรมวินัยกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1622 มาตรา 1623 มาตรา 1624 และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อประโยชน์แก่พระภิกษุสงฆ์ไทยและพุทธศาสนิกชนที่ต้องการศึกษาการจัดการทรัพย์สินของพระภิกษุเมื่อมรณภาพลงแล้วนั้น จะมีวิธีปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ของพระภิกษุสงฆ์ไทยนิกายเถรวาทต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและวิวัฒนาการการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพตามหลักพระธรรมวินัย

2. เพื่อศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพและกฎหมายต่างประเทศ รวมทั้งคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวข้อง

3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพ

4. เพื่อสรุปและเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาในการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่องการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพ ครั้งนี้เป็นการวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทางนิติศาสตร์ในลักษณะการวิจัยเอกสาร (Documentation Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นต้น โดยศึกษาปัญหาการถือ

ครองทรัพย์ของพระภิกษุจากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประกอบหนังสือพระวินัยมุข เล่ม 1 ศึกษาประมวลกฎหมายไทยที่เคยประกาศใช้ในอดีตและวิวัฒนาการของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เฉพาะมาตราเกี่ยวกับทรัพย์ของพระภิกษุ ศึกษาประมวลกฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ศึกษางานวิทยานิพนธ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วรวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ เปรียบเทียบ สรุปและนำเสนอข้อเสนอแนะทางวิชาการต่อไป

1. ขอบเขตเอกสาร

เป็นการวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทางนิติศาสตร์ ในลักษณะการวิจัยเอกสาร (Documentation Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นต้น ดังนี้

ก.ขั้นปฐมภูมิ (Primary Source) พระไตรปิฎกฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข.ขั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ หนังสือวินัยมุข เล่ม 1 ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หนังสือคำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ บทความอิเล็กทรอนิกส์ คำพิพากษาศาลฎีกาหรือคำวินิจฉัย

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยเรื่อง การจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพ มีขอบเขตการศึกษาด้านเนื้อหาดังต่อไปนี้ คือ

ก. ศึกษาประวัติแนวคิดกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุทั้งขณะที่มีชีวิตอยู่และเมื่อมรณภาพ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายลักษณะมรดก กฎหมายลักษณะพินัยกรรม และพระธรรมวินัยเกี่ยวข้องกับสินทรัพย์ของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาทว่าจะมีวิธีบริหารจัดการอย่างไรถึงจะถูกต้องทั้งทางพระวินัย ทั้งทางกฎหมายบ้านเมือง และธรรมเนียมจารีตประเพณีที่ดีงาม

ข. ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุมรณภาพ ตามพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาเถรวาท เปรียบเทียบกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1622 มาตรา 1623 และมาตรา 1624

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพ ครั้งนี้สรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. แนวคิด ทฤษฎีและวิวัฒนาการการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพตามหลักพระธรรมวินัย พบว่าบทบัญญัติในพระวินัยนั้น พระพุทธเจ้าประสงค์ให้สาวกของพระพุทธองค์เป็นบุคคลสมถะ สันโดษ เป็นผู้ดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเพียง คือ เป็นอยู่ด้วยปัจจัย 4 บทบัญญัติแห่งพระวินัยจึงมิให้พระภิกษุเป็นผู้สะสมทรัพย์ ยินดีในทรัพย์ หรือขวนขวายเป็นอยู่ด้วยการทำมาหาได้เลี้ยงชีวิตเยี่ยงคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน

2. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพและกฎหมายต่างประเทศ รวมทั้งคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวข้อง พบว่าในส่วนของกฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินและสินทรัพย์ของพระภิกษุ มีวิวัฒนาการมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นต้นมา ประกอบด้วย 1. กฎหมายมังรายศาสตร์ 2. กฎหมายตราสามดวง พระไอยการลักษณมรดก 3. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

3. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพ พบว่า (1) กฎหมายมังรายศาสตร์มีแนวคิดว่า ทรัพย์สินทั้งหลายของพระภิกษุที่ได้มาระหว่างบวชนั้น เป็นทรัพย์สินที่เกิดจากความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนต่อพระภิกษุผู้บวชในพระพุทธศาสนาเท่านั้น หรือมีศรัทธาเลื่อมใสต่อวัดนั้น นั้นก็คือมีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนานั่นเอง ด้วยเหตุนี้จึงได้ถวายทรัพย์สินทั้งที่เป็นสังหาริมทรัพย์ที่ภิกษุได้มาเมื่อมรณภาพแล้วจึงให้ตกเป็นของสงฆ์ทั้งหมด (2) กฎหมายตราสามดวง พระไอยการลักษณมรดกมีแนวคิดว่า ทรัพย์สินของพระภิกษุหรือวัดนั้น ย่อมเกิดจากการถวายของคฤหัสถ์ผู้มีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาหรือวัดหรือพระภิกษุนั้นโดยแท้ เมื่อภิกษุนั้นถึงแก่มรณภาพ ให้ตกเป็นสมบัติของวัดที่เป็นภูมิลำเนาของพระภิกษุนั้น (3) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1622 จึงสรุปได้ว่า 1.กรณีพระภิกษุเป็นทายาทโดยธรรม 2.พระภิกษุอาจเป็นผู้รับพินัยกรรมได้ (4) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1623 จึงสรุปได้ว่า 1.ทรัพย์สินและสินทรัพย์ที่ได้มาในระหว่างอุปสมบท 2.ทรัพย์สินและสินทรัพย์ของพระภิกษุที่ได้มาในระหว่างเวลาที่อยู่ในสมณเพศนั้นเมื่อพระภิกษุนั้นถึงแก่มรณภาพให้ตกเป็นสมบัติของวัดที่เป็นภูมิลำเนาของพระภิกษุนั้น (5) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1624 สรุปได้ว่า 1.ทรัพย์สินพระภิกษุที่ได้มาก่อนอุปสมบท 2. ทรัพย์สินและสินทรัพย์ที่พระภิกษุเคยสมรสมาก่อนอุปสมบท

4. ผลสรุปและเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาในการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพ พบว่าสมควรขอเสนอแก้ไขเพิ่มเติมกฎกระทรวงว่าด้วยการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด พ.ศ. 2564 ข้อที่ 10 โดยเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมายเพื่อแก้ไขต่อไป

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพ ครั้งนี้มีประเด็นที่น่าสนใจสามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้ ดังนี้

1. จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและวิวัฒนาการการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพตามหลักพระธรรมวินัยนั้น ในสมัยพุทธกาล สมัยแรกตั้งพระศาสนานั้นยังมีภิกษุจำนวนน้อย การปกครองสงฆ์จึงไม่ยุ่งยากเพราะสาวกทั้งหลายต่างประพฤติปฏิบัติตามปฏิปทาของพระศาสนา แต่ครั้นมีภิกษุจำนวนมากขึ้น ๆ จึงเป็นธรรมดาที่คนเราต่างมีอัธยาศัยต่างกัน แม้ทางอาณาจักรพระเจ้าแผ่นดินจึงได้บัญญัติกฎหมายขึ้นเพื่อห้ามปราบไม่ให้คนประพฤติในทางที่ผิดและวางโทษแก่ผู้ล่วงละเมิดไว้ด้วย อนึ่งในหมู่ชนหนึ่ง ๆ ยังมีขนมธรรมเนียมสำหรับประพฤติปฏิบัติเฉพาะตน

2. จากการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพและกฎหมายต่างประเทศ รวมทั้งคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวข้อง พบว่ากฎหมายมังรายศาสตร์และกฎหมายตราสามดวงนั้น มีแนวคิดเช่นเดียวกันว่า ทรัพย์สินทั้งหลายของพระภิกษุที่ได้มาระหว่างบวชนั้น เป็นทรัพย์สินที่เกิดจากความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนต่อพระภิกษุผู้บวชในพระพุทธศาสนาเท่านั้น หรือมีศรัทธาเลื่อมใสต่อวัดนั้น นั้นก็คือมีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนานั่นเอง ด้วยเหตุนี้จึงได้ถวายทรัพย์สินทั้งที่เป็นสังหาริมทรัพย์ กล่าวคือ ปัจจัยเงินทอง เครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ หรืออสังหาริมทรัพย์ เช่น ที่ดิน เพื่อสร้างวัดหรือเป็นที่ธรณีสงฆ์ เช่นนี้ เมื่อทรัพย์สินเหล่านั้นเกิดเพราะพระพุทธศาสนาโดยแท้ มิใช่เลื่อมใสต่อปัจเจกบุคคล หรือศาสนสถานใด ๆ ดังนั้นทรัพย์สินทั้งหลายที่ภิกษุได้มาเมื่อมรณภาพแล้วจึงให้ตกเป็นของสงฆ์ทั้งหมด

3. จากการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพ พบว่าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๖๒๒ พระภิกษุนั้นจะเรียกร้องเอาทรัพย์มรดกในฐานะที่เป็นทายาทโดยธรรมไม่ได้ เว้นแต่จะได้สึกจากสมณเพศมาเรียกร้องภายในกำหนดอายุความตามมาตรา ๑๗๕๔ แต่พระภิกษุนั้น อาจเป็นผู้รับพินัยกรรมได้ กล่าวคือ กรณีที่พระภิกษุอยู่ในฐานเป็นทายาทโดยธรรม พระภิกษุเป็นทายาทโดยธรรมอาจรับมรดกได้ถ้าทายาทคนอื่นไม่ยอมแบ่งทรัพย์มรดกให้โดยไม่ต้องฟ้องร้องต่อศาล หรือพระภิกษุเป็นทายาทโดยธรรมอาจทำสัญญาแบ่งปันทรัพย์มรดก หรือพระภิกษุอาจได้รับมรดกจากคำพิพากษาของศาลได้ และพระภิกษุอาจเป็นผู้รับพินัยกรรมได้

ส่วนประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๖๒๓ ทรัพย์สินของพระภิกษุที่ได้มาในระหว่างเวลาที่อยู่ในสมณเพศนั้น เมื่อพระภิกษุนั้นถึงแก่มรณภาพ ให้ตกเป็นสมบัติของวัดที่เป็นภูมิลำเนาของพระภิกษุนั้น เว้นไว้แต่พระภิกษุนั้นจะได้จำหน่ายไปในระหว่างชีวิตหรือโดย

พินัยกรรม กล่าวคือ เป็นกรณีที่พระภิกษุมีทรัพย์สินรวมทั้งสินทรัพย์ ไม่ว่าทรัพย์สินและสินทรัพย์นั้นจะได้มาจากทรัพย์มรดกในฐานะทายาทโดยธรรมหรือโดยเป็นผู้รับพินัยกรรม หรือทรัพย์สินและสินทรัพย์นั้นจะได้มาจากพุทธศาสนิกชนนำมาถวายเป็นปัจเจกบุคคล คือ เฉพาะตน โดยไม่เกี่ยวกับวัด และทรัพย์สินและสินทรัพย์นั้นจะอยู่ที่ใดหรืออยู่ที่วัดก็ตาม พระภิกษุนั้นมีสิทธิที่จะใช้สอยโดยประการใดก็ได้ หรือจะยกให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือจะยกให้โดยพินัยกรรมในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ก็สามารถกระทำได้ แต่ถ้าทรัพย์สินและสินทรัพย์เหล่านั้นที่ได้มาหรือมีขึ้นในขณะที่พระภิกษุนั้นยังมีชีวิตอยู่ยังคงเหลืออยู่จนกระทั่งพระภิกษุนั้นมรณภาพเช่นนี้แล้ว ทรัพย์สินเหล่านั้นตกเป็นสมบัติของวัดที่พระภิกษุนั้นมีภูมิลำเนา หากภิกษุนั้นมีถิ่นที่อยู่หลายแห่ง ให้ถือเอาถิ่นที่อยู่แห่งใดแห่งหนึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ภูมิลำเนาของภิกษุนั้น เว้นแต่จะได้ยกให้ผู้อื่นโดยพินัยกรรมไปแล้ว

4. จากการศึกษาวิจัยจึงได้ข้อสรุปและเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาในการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพ คือ แก้ไขเพิ่มเติมกฎกระทรวงว่าด้วยการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด พ.ศ. 2564 ข้อที่ 10 โดยเพิ่มเติมบทบัญญัติว่า

“ข้อ 10 ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนดแบบทะเบียน บัญชี แบบสัญญา และแบบพิมพ์อื่น ๆ และวิธีการลงทะเบียน จำหน่ายทะเบียน และการทำบัญชี รวมทั้งให้คำแนะนำการปฏิบัติแก่วัดเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด และเพื่อประโยชน์แก่การพระศาสนา ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จัดทำแบบบัญชีแสดงทรัพย์สินของพระภิกษุ ได้แก่

(1) พระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ ให้จัดทำบัญชีแสดงสินทรัพย์ส่วนตัวแยกจากบัญชีทรัพย์สินของวัด รายงานต่อเจ้าคณะผู้ปกครองผู้มีอำนาจเหนือตน และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ทุก ๆ 5 ปี นับแต่ดำรงตำแหน่ง

(2) พระภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาทผู้มีพรรษาพ้น 5 ให้จัดทำบัญชีแสดงสินทรัพย์ส่วนตัวแยกจากบัญชีทรัพย์สินของวัดโดยอนุโลม รายงานต่อเจ้าคณะผู้ปกครองผู้มีอำนาจเหนือตน และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ทุก ๆ 5 ปี นับแต่วันอุปสมบท

(3) แบบฟอร์มการจัดทำบัญชีทรัพย์สินนั้น ให้ประกาศเป็นกฎกระทรวงโดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์”

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุตามหลักพระธรรมวินัย ทำให้ผู้ศึกษาได้รับความรู้ความเข้าใจถึงจารีตธรรมเนียมปฏิบัติเพื่อความดีงามของหมู่สงฆ์ เพื่อยังความเลื่อมใสแก่ผู้ที่มิได้เลื่อมใส และเพื่อยังความเลื่อมใสยิ่งขึ้นแก่ผู้ที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว บทบัญญัติในพระวินัยนั้นพระพุทธเจ้าประสงค์ให้สาวกของพระพุทธองค์เป็นบุคคลสมถะ สันโดษ เป็นผู้ดำรงชีวิตอยู่อย่าง

พอเพียง คือ เป็นอยู่ด้วยปัจจัย 4 บทบัญญัติแห่งพระวินัยจึงมิให้พระภิกษุเป็นผู้สะสมทรัพย์ ยินดีในทรัพย์ หรือขวนขวายเป็นอยู่ด้วยการทำมาหาได้เลี้ยงชีวิตเยี่ยงคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน ดังนั้น ในสิกขาบทที่ 2 ทุติยปาราชิก จึงกำหนดให้ทรัพย์เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดโทษ มีทั้งกำหนดให้เป็นโทษอย่างหนัก คือยังพระภิกษุผู้ต้องอาบัตินี้ขาดจากความเป็นภิกษุ กำหนดโทษอย่างกลาง คือยังให้พระภิกษุนี้ต้องอยู่ปริวาสกรรม และสละคืนสินทรัพย์นั้นจึงจะพ้นอาบัติได้ เช่น ภิกษุสะสมทรัพย์เพื่อสร้างกุฏิที่อยู่ของตนงามวิจิตรรโหฐานเยี่ยงคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนเป็นต้น กำหนดโทษอย่างเบา คือยังให้พระภิกษุผู้ต้องอาบัตินี้ต้องประจานตนต่อหน้าภิกษุสงฆ์อื่น แต่ต้องสละสินทรัพย์นั้นก่อนด้วยจึงจะปลงอาบัติตก

เอกสารอ้างอิง

พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตฺโต). (2531). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์. (2561).*พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์,* พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม.

สมชาย พงษ์พัฒนาศิลป์. (2562).*ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (เล่มกลาง).* กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เจริญรัตน์การพิมพ์.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. *ทรัพย์สิน สินทรัพย์.* http://legacy.orst.go.th/?knowledges

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

การวิเคราะห์หลักสิทธิมนุษยชนของพระภิกษุตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและหลักสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวกับสิทธิทางการเมือง

ANALYSIS OF THE PRINCIPLES OF HUMAN RIGHTS OF MONKS ACCORDING TO RELIGIOUS PRINCIPLES BUDDHISM AND HUMAN RIGHTS PRINCIPLES RELATED TO POLITICAL RIGHTS

[1]พระรังสิมันตุ์ จารุวโส (ศศิรัตนศรีโสภณ), [2]ประเสริฐ ลิ่มประเสริฐ, และ [3]วรพจน์ ถนอมกุล

[1]Phrarangsiman Cāruvaṁso (Sasirattanasrisophon), [2]Prasert Limprasert and [3]Worapoj Thanomkul

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

[1]rungsimun.7124@gmail.com

Received: August 29, 2024; **Revised**: September 24, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนารวมทั้งพระธรรมวินัย และกฎหมายสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิทางการเมืองของพระสงฆ์ 2) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีหลักสิทธิมนุษยชนทางการเมือง ศึกษากฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่น และกฎหมายระหว่างประเทศ ที่เกี่ยวข้องกับการจำกัดสิทธิทางการเมืองของพระสงฆ์ 3) เพื่อวิเคราะห์บทบาทของพระพุทธศาสนาทางการเมืองนับแต่อดีตถึงปัจจุบัน กฎหมายสงฆ์ กฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องการจำกัดสิทธิทางการเมืองของพระสงฆ์เปรียบเทียบกับหลักสิทธิมนุษยชนของพระสงฆ์ และ 4) เพื่อสรุปผลการศึกษาวิจัยและเสนอแนะ

---

[1] นิสิต, หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ร้อยเอก, ดร., หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แนวทางเกี่ยวกับสิทธิทางการเมืองที่เหมาะสมของพระภิกษุในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทของไทย ผลการศึกษาพบว่า 1. ประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนารวมทั้งพระธรรมวินัย และกฎหมายสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิทางการเมืองของพระสงฆ์ พบว่า บทบาททางการเมืองของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาลนั้น ทรงวางตัวเป็นกลางทางการเมือง ทรงระมัดระวังตัวไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองทั้งในแคว้นต่างๆ และระหว่างแคว้นหรือรัฐ แต่ทรงวางตัวเป็นที่ปรึกษา ทรงพยากรณ์แก้ไขปัญหาความทุกข์ร้อนของประชาชนและพระราชาในแคว้นต่าง ๆ ด้วยพุทธปัญญาธิคุณ มหากรุณาธิคุณ และบริสุทธิคุณ 2. แนวคิดทฤษฎีหลักสิทธิมนุษยชนทางการเมือง ศึกษากฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่น และกฎหมายระหว่างประเทศ ที่เกี่ยวข้องกับการจำกัดสิทธิทางการเมืองของพระสงฆ์ พบว่า วิธีการจำกัดสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในรัฐเสรีประชาธิปไตย ได้อาศัยกฎเกณฑ์ในการจำกัดสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในระบบสิทธิออกเสียงเลือกตั้งที่มีข้อจำกัด และกฎเกณฑ์ในการจำกัดสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในระบบสิทธิออกเสียงเลือกตั้งทั่วถึง 3. ผลการวิเคราะห์บทบาทของพระพุทธศาสนาทางการเมืองนับแต่อดีตถึงปัจจุบัน กฎหมายสงฆ์ กฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องการจำกัดสิทธิทางการเมืองของพระสงฆ์ เปรียบเทียบกับหลักสิทธิมนุษยชนของพระสงฆ์ พบว่า ความเห็นของกลุ่มประเทศที่มีการจำกัดสิทธิหรือการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งของนักพรตหรือนักบวชนั้นได้อาศัยเหตุผลทางด้านศาสนธรรมจึงห้ามเพศบรรพชิตยุ่งเกี่ยวกับการเมือง 4. ผลสรุปและเสนอแนะแนวทางเกี่ยวกับสิทธิทางการเมืองที่เหมาะสมของพระภิกษุในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทของไทย พบว่า การที่มีการจำกัดสิทธิการออกเสียงเลือกตั้งและสิทธิการสมัครรับเลือกตั้งของภิกษุ สามเณร นักพรต ด้วยความห่วงใยในสถานการณ์ของพระพุทธศาสนาของพระเถระชั้นผู้ใหญ่ในอดีตที่ได้มีการประกาศเป็นแถลงการณ์คณะสงฆ์และคำสั่งมหาเถรสมาคม ก็เพื่อความดีงามของหมู่สงฆ์ เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาแก่ผู้ที่ยังมิได้เลื่อมใส เป็นที่เลื่อมใสศรัทธายิ่งขึ้นแก่ผู้ที่เลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว และเพื่อความสงบสันติสุขตามอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนาที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงวางไว้ดีแล้ว

Abstract

The purpose of this research are as follows: (1) To study the concepts, theories, and evolution of asset management of Buddhist monks upon death according to the principles of the Vinaya (monastic discipline); (2) to examine the laws related to the asset management of Buddhist monks upon death, including relevant foreign laws and Supreme Court judgements; (3) to analyze and compare the laws related to the asset management of Buddhist monks upon death; and (4) to summarize and propose solutions to address the issues in managing the assets of Buddhist monks upon death.

The results of the study found that 1. History of Buddhism including the Dhamma and Vinaya and monastic laws related to the political rights of monks. It was found that the political role of His Majesty the Lord Buddha in the Buddha's time He remained politically neutral. He was careful not to get involved in politics both in different regions and between regions or states. But he acted as a consultant. He prophesied to solve the problems and sufferings of the people and kings in various regions with Buddhist wisdom. Great grace and pure. 2. The main theoretical concept of political human rights Study constitutional law and other laws. and international law Concerning the restriction of political rights of monks, it was found that methods for limiting voting rights in liberal democratic states It has relied on rules to limit the right to vote in a limited voting rights system. and rules for limiting the right to vote in a universal voting rights system. 3. Results of the analysis of the role of Buddhism in politics from the past to the present, monastic law, constitutional law, and other laws related to limiting political rights of monks. Comparing with the principles of human rights of monks, it is found that the opinion of countries that restrict the rights or exercise of voting rights of monks or clergy is based on religious reasons and therefore prohibits the clergy from being involved in politics. 4) Conclusions and recommendations regarding appropriate political rights of monks in Theravada Buddhism in Thailand found that there is a restriction on voting rights and the right to apply for elections for monks, novices, and ascetics With concern over the situation of Buddhism of senior monks in the past, which has been announced as a statement by the Sangha and orders of the Sangha Supreme Council. It is for the goodness of the monks. It is a source of faith for those who are not yet believers. It is more faithful to those who are already devout. and for peace and tranquility according to the ideals of Buddhism that the Lord Buddha has well laid down.

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญกับสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นหนึ่งในสามสถาบันหลักของชาติไทยคือ ชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ ซึ่งทั้งสามสถาบันก็มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ทำให้ประเทศไทยมีความเป็นปึกแผ่นมั่นคงจนถึงปัจจุบันนี้ ด้วยว่ามีพระภิกษุเป็นหลักสำคัญในการถ่ายทอดคติธรรมหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นผู้ที่ดำรงไว้ซึ่งความเป็นที่พึ่งทางจิตวิญญาณของประชาชน ถึงแม้ว่าพระภิกษุ

จะมีพระธรรมวินัยเป็นเครื่องประพฤติปฏิบัติแล้วก็ตาม แต่ว่าพระภิกษุนั้นก็ยังต้องอยู่ภายใต้กฎหมายของฝ่ายบ้านเมืองที่จะต้องประพฤติปฏิบัติตาม เรียกได้ว่าต้องอยู่ภายใต้หลักพระธรรมวินัยและกฎหมายของฝ่ายบ้านเมืองทั้งสองอย่าง

การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้มีการนำมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 25 วรรคแรก ได้วางหลักไว้ว่า “สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มิได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำการนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตราบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นว่านั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น (เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, 2552)

ทั้งนี้ ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 25 ได้วางหลักไว้ว่า บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำการนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตราบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นว่านั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนนั้น ได้มีกลุ่มพระสงฆ์ได้ที่ฝักใฝ่ทางการเมือง ได้อาศัยหลักสิทธิและเสรีภาพเข้าร่วมการชุมนุมทางการเมือง นำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่วงการคณะสงฆ์ไทย ตามที่ปรากฏต่อสังคมและข่าวสารสื่อมวลชนว่า ในปี พ.ศ. 2535 สมณะโพธิรักษ์นำผู้ศรัทธาในกลุ่มสันติอโศกร่วมชุมนุม และมีการสลายการชุมนุมในเวลาต่อมาในชื่อเหตุการ์พฤษภาทมิฬ เป็นครั้งแรก และครั้งที่ 2 ปี พ.ศ. 2549 และปี 2551 สมณะโพธิรักษ์นำประชาชนร่วมการชุมนุมกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) ครั้งที่ 3 สมณะโพธิรักษ์นำประชาชนชุมนุมกับองค์การพิทักษ์สยาม (อพส.) และต่อมาชุมนุมกับกองทัพประชาชนโค่นระบอบทักษิณ (กปท.) ขับไล่รัฐบาล น.ส. ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร กระทั่งปี 2557 พัฒนาเป็นการชุมนุมของกลุ่ม กปปส. และมีพระภิกษุสงฆ์กลุ่มอื่น ๆ เกิดขึ้นอีกมากมายจนถึงปัจจุบัน

พฤติการณ์ของพระภิกษุบางรูปในพระพุทธศาสนาที่ปฏิบัติเช่นนี้ ได้นำความเสื่อมเสียให้แก่วงการสงฆ์หมู่ใหญ่ จนเกิดการวิพากษ์วิจารณ์จาบจ้วงพระธรรมวินัยอันจะนำมาซึ่งความเสื่อมใสแก่พระพุทธศาสนาที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงวางหลักพระธรรมวินัยเพื่อยังความเลื่อมใสแก่กลุ่มชนที่มิได้เลื่อมใส ยังความเลื่อมใสยิ่ง ๆ ขึ้น แก่กลุ่มชนที่เลื่อมใสแล้วเช่นนี้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา เรื่อง การวิเคราะห์หลักสิทธิมนุษยชนของพระภิกษุตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและหลักสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวกับสิทธิทางการเมือง เพื่อศึกษาวิเคราะห์ทั้งหลักสิทธิมนุษยชน หลัก

พระธรรมวินัย หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อวางแนวทางประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสมแก่สถานภาพพระภิกษุ สามเณร ของคณะสงฆ์ไทยต่อไป

พฤติการณ์ของพระภิกษุบางรูปในพระพุทธศาสนาที่ปฏิบัติเช่นนี้ ได้นำความเสื่อมเสียให้แก่วงการสงฆ์หมู่ใหญ่ จนเกิดการวิพากษ์วิจารณ์จาบจ้วงพระธรรมวินัยอันจะนำมาซึ่งความเสื่อมใสแก่พระพุทธศาสนาที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงวางหลักพระธรรมวินัยเพื่อยังความเลื่อมใสแก่กลุ่มชนที่มิได้เลื่อมใส ยังความเลื่อมใสยิ่งๆ ขึ้น แก่กลุ่มชนที่เลื่อมใสแล้วเช่นนี้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา เรื่อง การวิเคราะห์หลักสิทธิมนุษยชนของพระภิกษุตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและหลักสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวกับสิทธิทางการเมือง เพื่อศึกษาวิเคราะห์ทั้งหลักสิทธิมนุษยชน หลักพระธรรมวินัย หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อวางแนวทางประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสมแก่สถานภาพพระภิกษุ สามเณร ของคณะสงฆ์ไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนารวมทั้งพระธรรมวินัย และกฎหมายสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิทางการเมืองของพระสงฆ์

2. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีหลักสิทธิมนุษยชนทางการเมือง ศึกษากฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่น และกฎหมายระหว่างประเทศ ที่เกี่ยวข้องกับการจำกัดสิทธิทางการเมืองของพระสงฆ์

3. เพื่อวิเคราะห์บทบาทของพระพุทธศาสนาทางการเมืองนับแต่อดีตถึงปัจจุบัน กฎหมายสงฆ์ กฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องการจำกัดสิทธิทางการเมืองของพระสงฆ์ เปรียบเทียบกับหลักสิทธิมนุษยชนของพระสงฆ์

4. เพื่อสรุปผลการศึกษาวิจัยและเสนอแนะแนวทางเกี่ยวกับสิทธิทางการเมืองที่เหมาะสมของพระภิกษุในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทของไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

ใช้วิธีวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทางนิติศาสตร์ ในลักษณะการวิจัยเอกสาร (Documentation Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นต้น โดยศึกษาบทบาททางการเมืองของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระสาวกจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประกอบหนังสือพระวินัยมุข เล่ม 1 ศึกษากฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนับแต่อดีตถึงปัจจุบัน พระราชบัญญัติว่าด้วยการเลือกตั้งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ประกาศ คำสั่ง และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับหลักสิทธิมนุษยชนที่

เกี่ยวกับสิทธิทางการเมืองที่เหมาะสมของภิกษุ สามเณร ในประเทศไทย ประกอบกกับการศึกษากับงานวิจัย ศึกษางานวิทยานิพนธ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วรวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ เปรียบเทียบ สรุปและนำเสนอข้อเสนอแนะทางวิชาการต่อไป

1. ขอบเขตด้านเอกสาร

ก. ขั้นปฐมภูมิ (Primary Source) พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย

ข. ขั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ หนังสือ ตำรับตำรา รัฐธรรมมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ บทความอิเล็กทรอนิกส์ คำพิพากษาและคำวินิจฉัยของศาลฎีการวมถึงกฎหมายอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์หลักสิทธิมนุษยชนของคณะสงฆ์ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและหลักกฎหมายสิทธิมนุษยชน มีขอบเขตการศึกษาด้านเนื้อหาดังต่อไปนี้ คือ

ก. ศึกษาหลักสิทธิมนุษยชนของคณะสงฆ์ที่มีในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ข. ศึกษาหลักสิทธิมนุษยชนในรัฐธรรมมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ผลการวิจัย

จากการวิจัยการวิเคราะห์หลักสิทธิมนุษยชนของพระภิกษุตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและหลักสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวกับสิทธิทางการเมือง สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนารวมทั้งพระธรรมวินัย และกฎหมายสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิทางการเมืองของพระสงฆ์ พบว่า บทบาททางการเมืองของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาลนั้น ทรงวางตัวเป็นกลางทางการเมือง ทรงระมัดระวังตัวไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองทั้งในแคว้นต่างๆ และระหว่างแคว้นหรือรัฐ แต่ทรงวางตัวเป็นที่ปรึกษา ทรงพยากรณ์แก้ไขปัญหาความทุกข์ร้อนของประชาชนและพระราชาในแคว้นต่างๆ ด้วยพุทธปัญญาธิคุณ มหากรุณาธิคุณ และบริสุทธิคุณ

2. แนวคิดทฤษฎีหลักสิทธิมนุษยชนทางการเมือง ศึกษากฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่น และกฎหมายระหว่างประเทศ ที่เกี่ยวข้องกับการจำกัดสิทธิทางการเมืองของพระสงฆ์ พบว่า วิธีการจำกัดสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในรัฐเสรีประชาธิปไตย ได้อาศัยกฎเกณฑ์ในการจำกัดสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในระบบสิทธิออกเสียงเลือกตั้งที่มีข้อจำกัด และกฎเกณฑ์ในการจำกัดสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในระบบสิทธิออกเสียงเลือกตั้งทั่วถึง

3. ผลการวิเคราะห์บทบาทของพระพุทธศาสนาทางการเมืองนับแต่อดีตถึงปัจจุบัน กฎหมายสงฆ์ กฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องการจำกัดสิทธิทางการเมืองของพระสงฆ์ เปรียบเทียบกับหลักสิทธิมนุษยชนของพระสงฆ์ พบว่า ความเห็นของกลุ่มประเทศที่มีการ

จำกัดสิทธิหรือการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งของนักพรตหรือนักบวชนั้นได้อาศัยเหตุผลทางด้านศาสนธรรมจึงห้ามเพศบรรพชิตยุ่งเกี่ยวกับการเมือง

4. ผลสรุปและเสนอแนะแนวทางเกี่ยวกับสิทธิทางการเมืองที่เหมาะสมของพระภิกษุในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทของไทย พบว่า การที่มีการจำกัดสิทธิการออกเสียงเลือกตั้งและสิทธิการสมัครรับเลือกตั้งของภิกษุ สามเณร นักพรต ด้วยความห่วงใยในสถานการณ์ของพระพุทธศาสนาของพระเถระชั้นผู้ใหญ่ในอดีตที่ได้มีการประกาศเป็นแถลงการณ์คณะสงฆ์และคำสั่งมหาเถรสมาคม ก็เพื่อความดีงามของหมู่สงฆ์ เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาแก่ผู้ที่ยังมิได้เลื่อมใส เป็นที่เลื่อมใสศรัทธายิ่งขึ้นแก่ผู้ที่เลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว และเพื่อความสงบสันติสุขตามอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนาที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงวางไว้ดีแล้ว

อภิปรายผล

จากการวิจัยการวิเคราะห์หลักสิทธิมนุษยชนของพระภิกษุตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและหลักสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวกับสิทธิทางการเมือง มีประเด็นที่สำคัญสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การศึกษาประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนารวมทั้งพระธรรมวินัย และกฎหมายสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิทางการเมืองของพระสงฆ์ ทำให้ผู้ศึกษาได้รับความรู้ความเข้าใจถึงการแสดงบทบาทของพระพุทธเจ้ากับการเมืองนั้น ถือได้ว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่ที่ยึดโยงกับพระธรรม และมีพระธรรมเป็นพื้นฐานสำคัญในการปฏิบัติหน้าที่ เพราะพระพุทธเจ้าทรงมองว่า บทบาทหลักของพระสงฆ์ภายหลังที่ได้ศึกษาธรรมและการปฏิบัติธรรมแล้ว คือ การนำหลักธรรมที่ได้จากการศึกษาและปฏิบัติไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังปฐมพรมพุทโธวาทว่า พวกเธอจงจาริกไป เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข และเพื่อประโยชน์แก่ชนจำนวนมาก อย่างไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด (อำนวย ยัสโยธา, 2557)

2. การศึกษาแนวคิดทฤษฎีหลักสิทธิมนุษยชนทางการเมือง ศึกษากฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่น และกฎหมายระหว่างประเทศ ที่เกี่ยวข้องกับการจำกัดสิทธิทางการเมืองของพระสงฆ์ สรุปได้ว่า การจำกัดสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในรัฐที่มิใช่เสรีประชาธิปไตยนั้น ผู้ปกครองสามารถเลือกวิธีการได้เอง แต่สำหรับการจำกัดสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในรัฐเสรีประชาธิปไตยนั้น รัฐจำเป็นต้องบัญญัติกฎเกณฑ์เกี่ยวกับคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งไว้ในกฎหมาย ซึ่งมีความชัดเจนแน่นอนเพียงพอที่จะสามารถระบุได้ว่า บุคคลประเภทใดบ้างที่ถูกจำกัดสิทธิหรือจำกัดการใช้สิทธินั้น โดยทั่วไปแล้วรัฐธรรมนูญของรัฐเสรีประชาธิปไตยจะวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีการได้มาซึ่งองค์กรผู้ใช้อำนาจทางรัฐธรรมนูญไว้ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรของรัฐ

ฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ หรือฝ่ายตุลาการ และกำหนดให้องค์กรของรัฐฝ่ายบริหารหรือฝ่ายนิติบัญญัติ หรือทั้งฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติมีที่มาจากการเลือกตั้ง อีกทั้งจะวางหลักเกณฑ์ฐานของการเลือกตั้งไว้ (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2557)

3. ผลการวิเคราะห์บทบาทของพระพุทธศาสนาทางการเมืองนับแต่อดีตถึงปัจจุบัน กฎหมายสงฆ์ กฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องการจำกัดสิทธิทางการเมืองของพระสงฆ์ เปรียบเทียบกับหลักสิทธิมนุษยชนของพระสงฆ์ พบว่า ความเห็นของกลุ่มประเทศที่มีการจำกัดสิทธิหรือการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งของนักพรตหรือนักบวชนั้นได้อาศัยเหตุผลทางด้านศาสนธรรม กล่าวคือ ศาสนธรรมของพระพุทธศาสนาที่ห้ามเพศบรรพชิตยุ่งเกี่ยวกับการเมือง การจำกัดสิทธิโดยอาศัยเหตุนี้ตรงกันข้ามกับการอาศัยเหตุในเรื่องอุดมการณ์ทางการเมืองอย่างสิ้นเชิง เนื่องจากประเทศเหล่านี้มิได้พิจารณาว่านักพรตหรือนักบวช และศาสนา เป็นปฏิปักษ์ต่อระบอบการเมืองการเมืองในแง่ลบ แต่ด้วยความประสงค์ดีต่อเพศบรรพชิตและสถาบันทางศาสนา ตลอดถึงข้อกังวนเกี่ยวกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อศาสนาและสังคม รัฐจึงต้องใช้กลไกทางกฎหมายเพื่อป้องกันมิให้เพศบรรพชิตยุ่งเกี่ยวกับการเมือง ในปัจจุบันกลุ่มประเทศที่มีการจำกัดสิทธิทางการเมืองและการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งแก่นักพรตหรือนักบวชมี 3 ประเทศ ได้แก่ ประเทศไทย สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ และราชอาณาจักรภูฏาน

เหตุผลของคณะสงฆ์ไทย ตามที่ได้ออกประกาศคณะสงฆ์ เรื่อง ห้ามพระสงฆ์เกี่ยวข้องกับการเมือง ในวันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2491 ออกตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2484 ซึ่งสอดรับกับกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ประกาศใช้ในขณะนั้น มีเนื้อหาสาระที่สำคัญ (เทพ สุนทรศารทูล, 2531) คือ

(1) ห้ามภิกษุสามเณร มิให้เข้าไปที่ชุมนุมหรือในบริเวณที่ชุมนุม ซึ่งมีการโฆษณาหาเสียงเพื่อเลือกตั้งสมาชิกแห่งสภาผู้แทน สภาเทศบาล

(2) ห้ามพระภิกษุสามเณร มิให้ทำการใดๆ อันเป็นการสนับสนุนช่วยเหลือโดยตรงหรือโดยอ้อมแก่การหาเสียง เพื่อการเลือกตั้งสมาชิกแห่งสภาหรือสภาเทศบาลแก่บุคคลใด ๆ

(3) ห้ามมิให้เจ้าอาวาสอนุญาตให้ผู้ใดอาศัยศาสนสถานภายในวัดหรือบริเวณวัดเป็นที่ชุมนุม ทำการโฆษณาหาเสียงเพื่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนหรือสมาชิกสภาเทศบาล

โดยได้ให้เหตุผลไว้ในส่วนของอารัมภบทของประกาศดังกล่าว ได้ระบุถึงเหตุการณ์ในการตราประกาศฉบับนี้ ความว่า พระภิกษุสงฆ์ได้นามว่า สมณะ แปลว่า ผู้สงบ ได้นามว่า บรรพชิต แปลว่า ผู้เว้นกิจกรรมอันเศร้าหมองมีโทษ สมควรเป็นผู้มีสังวรระวังการทำของตนให้เป็นไปแต่ในทางสงบปราศจากโทษทั้งแต่ตนทั้งแก่หมู่คณะ ด้วยเหตุนี้ พระบรมศาสดาจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามภิกษุมิให้ประพฤตินอกทางสมณะ และบรรพชิต เช่น ทรงห้ามซักสื่อชายหญิงให้เป็นสามีภรรยากัน เป็นต้น ทรงปรับโทษอย่างหนักแก่ผู้ฝ่าฝืนละเมิด ในสมัยปัจจุบันนี้มีการเลือกตั้ง

ผู้แทนราษฎรเข้าเป็นสมาชิกในสภาผู้แทน ซึ่งเป็นธุรกิจฝ่ายบ้านเมืองเป็นหน้าที่ของฆราวาสผู้มีสิทธิตามกฎหมายโดยเฉพาะ ไม่ใช่หน้าที่ของพระภิกษุสามเณรผู้อยู่นอกเหนือการเมือง ไม่มีสิทธิลงคะแนนเลือกตั้ง แม้ผู้ใดรับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้ว หากอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ก็ขาดจากสมาชิภาพแห่งสภาผู้แทนทันที ข้อนี้แสดงว่า ความเป็นพระภิกษุไม่ควรแก่การเมืองโดยประการทั้งปวง การที่พระภิกษุเข้าเกี่ยวข้องช่วยสนับสนุนการเลือกตั้งบุคคลใด ๆ เพื่อเป็นสมาชิกสภาผู้แทนหรือสมาชิกสภาเทศบาล ย่อมเป็นการประพฤติผิดวิสัยของสมณะบรรพชิต นำความเสื่อมเสียมาสู่ตนเองและหมู่คณะตลอดถึงพระศาสนา เป็นที่ติเตียนของสาธุชนทั้งในและนอกพระศาสนา เพราะสมณะบรรพชิตควรวางตนเป็นกลาง ทำจิตให้กว้างขวางด้วยเมตตาทั่วไปแก่ชนทั้งปวงผู้ทำนุบำรุงพระศาสนาโดยไม่เลือกหน้า ในตำแหน่งที่มีผู้แข่งขันช่วงชิงกันมากคน ภิกษุเข้าพวกให้ผู้ใดได้ ย่อมเป็นที่พอใจของผู้นั้น แต่ผู้ไม่ได้เป็นอีกจำนวนมากกับทั้งพวกพ้องย่อมไม่พอใจ เสื่อมคลายความเคารพนับถือ ความเป็นอยู่ของพระสงฆ์และความดำรงอยู่แห่งพระศาสนา ขึ้นอยู่กับความเคารพนับถือของประชาชน ไม่ใช่เพียงเอกชนหรือชนหมู่น้อย พระภิกษุจึงควรทำตนให้เป็นที่เคารพนับถือของประชาชน ไม่ควรทำตนให้เป็นพวกเป็นฝ่ายของผู้ใดผู้หนึ่ง ซึ่งจะนำให้ชนทั้งหลายเห็นว่าไม่ตั้งอยู่ในธรรม เกิดความเบื่อหน่ายคลายความเคารพนับถือและติเตียนต่าง ๆ ดังเคยมีตัวอย่างปรากฏมาแล้วมากมาย เพราะฉะนั้น เพื่อสงวนและเชิดชูพระภิกษุให้ตั้งอยู่ในฐานะอันน่าเคารพนับถือ ไม่เป็นที่ดูหมิ่นติเตียนของมหาชน และเพื่อป้องกันความเสื่อมของคณะสงฆ์และพระศาสนา อันมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ดำรงรักษาไว้

การให้เหตุผลดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับเหตุผลของกลุ่มประเทศที่มีการจำกัดสิทธิหรือการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งของนักพรตหรือนักบวชนั้นได้อาศัยเหตุผลทางด้านศาสนธรรม กล่าวคือ ศาสนธรรมของพระพุทธศาสนาที่ห้ามเพศบรรพชิตยุ่งเกี่ยวกับการเมือง เพราะเมื่อภิกษุสามเณรหรือองค์กรทางศาสนาได้เข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมืองตลอดถึงได้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งหรือเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเช่นนี้ อาจจะทำให้องค์กรศาสนาคลายความน่าเชื่อถือในฐานะเป็นที่ยึดเหนียวทางจิตใจ เพราะคำว่า “การเมือง” ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้คำนิยามไว้ว่า “การเมือง คือ งานที่เกี่ยวกับรัฐหรือแผ่นดิน เช่น วิชาการเมือง ได้แก่ วิชาที่ว่าด้วยรัฐ การจัดส่วนแห่งรัฐและการดำเนินการแห่งรัฐ ส่วนอาจารย์สุขุม นวลสกุล ได้ให้คำนิยามไว้ว่า “การเมืองหมายถึง เรื่องการแข่งขัน หรือการแสวงหาอำนาจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคมทั้งสังคมหรือส่วนใหญ่” จึงอาจสรุปความหมายของการเมืองได้ว่า “การเมือง หมายถึง การดูแลจัดการให้มนุษย์อยู่กันอย่างเป็นธรรมและเป็นระเบียบภายใต้การปกครองเดียวกันที่มีความเสมอภาค มีการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกันที่เป็นธรรม และเสมอภาคแก่มนุษย์ทุกคนผู้อยู่ร่วมในสังคมเดียวกัน”

ดังนั้น ในทัศนคติอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนานับตั้งแต่สมัยพุทธกาล จนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นับแต่อดีตถึงปัจจุบันจึงดำรงตนอยู่ในสถานะเป็นที่ปรึกษาทางการเมือง กล่าวคือ เป็นผู้อยู่เหนือการเมือง เพราะเมื่อพระสงฆ์ได้มีบทบาททางการเมืองในสังคมหรือประเทศชาติ ย่อมก่อให้เกิดความเป็นสมัครพรรคพวกกับพวกที่พระสงฆ์ได้ร่วมทางการเมืองนั้น ๆ แต่ในทางกลับกัน ก็จะเป็นผู้แปลกแยก หรือมิใช่พรรคพวกกับพระสงฆ์ที่มิได้ร่วมทางการเมืองของตน จะก่อเกิดความแตกแยกในหมู่สงฆ์เอง และหรือความแตกแยกแก่พุทธศาสนิกชน ตลอดถึงประชาชนและประเทศชาติอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอยกกรณีการไม่จำกัดสิทธิออกเสียงเลือกตั้งแก่นักพรต หรือนักบวช ในสาธารณรัฐสังคมนิยมประชาธิปไตยศรีลังกา และการจำกัดสิทธิออกเสียงเลือกตั้งแก่นักพรต หรือนักบวช ในราชอาณาจักรภูฏาน เป็นต้น

4. จากการศึกษาวิจัย จึงมีความเห็นต้องสอดคล้องกับกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ที่มีการจำกัดสิทธิการออกเสียงเลือกตั้งและสิทธิการสมัครรับเลือกตั้งของภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวชของไทย ตลอดถึงความห่วงใยในสถานการณ์ของพระพุทธศาสนาของพระเถระชั้นผู้ใหญ่ในอดีตที่ได้มีการประกาศเป็นแถลงการณ์คณะสงฆ์และคำสั่งมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการห้ามพระสงฆ์เกี่ยวข้องกับการเมือง พ.ศ. 2491 หรือปี พ.ศ.2517 ตลอดถึงปี พ.ศ. 2538 ทั้ง 3 ฉบับ ที่มีผลบังคับใช้ถึงปัจจุบันนี้ ก็เพื่อความดีงามของหมู่สงฆ์ เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาแก่ผู้ที่ยังมิได้เลื่อมใส เป็นที่เลื่อมใสศรัทธายิ่งขึ้นแก่ผู้ที่เลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว และเพื่อความสงบสันติสุขตามอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนาที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงวางไว้ดีแล้ว

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

ด้วยการประพฤติในในเพศบรรพชาติ เป็นพระภิกษุสามเณรเช่นนี้ ไม่ควรแก่การเมืองโดยประการทั้งปวง การที่พระภิกษุสามเณรเข้าไปเกี่ยวข้องช่วยสนับสนุนการเลือกตั้งบุคคลใด ๆ เพื่อเป็นสมาชิกแห่งสภาผู้แทนราษฎรหรือสภาเทศบาล เป็นต้น ย่อมเป็นการประพฤติผิดวิสัยของสมณบรรพชิต นำความเสื่อมเสียมาสู่ตนเองและหมู่คณะตลอดถึงพระศาสนา เป็นที่ติเตียนของสาธุชนทั้งในและนอกพระศาสนา เพราะสมณะบรรพชิตสมควรวางตนเป็นกลาง ทำจิตให้กว้างขวาง ด้วยเมตตาทั่วไปแก่ชนทั้งปวง ควรเป็นผู้จรรโลงสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาโดยไม่เลือกหน้า ในตำแหน่งที่มีผู้แข่งขันช่วงชิงกันมากคน พระภิกษุสามเณรเข้าช่วยให้ผู้ใดได้ ย่อมเป็นที่พึงพอใจของผู้นั้น แต่ผู้ที่ไม่ได้อีกเป็นจำนวนมากกับพวกพ้องย่อมไม่พอใจ เสื่อมคลายความเคารพนับถือ ความเป็นอยู่ของพระสงฆ์และความดำรงอยู่แห่งพระศาสนาขึ้นอยู่กับความเคารพนับถือของประชาชน พระภิกษุ สามเณรจึงควรทำตนให้เป็นที่เคารพนับถือของประชาชนทั่วไป ไม่ควรทำตน

ให้เป็นพวกเป็นฝ่ายของผู้ใดผู้หนึ่ง ซึ่งจะทำให้ชนทั้งหลายเห็นว่าไม่ตั้งอยู่ในธรรม เกิดความเบื่อหน่ายคลายความนับถือและติเตียนต่าง ๆ ดังเคยมี ตัวอย่างปรากฏมาแล้วมากราย

ดังนั้น ผู้ศึกษาวิจัยจึงมีความเห็นสอดคล้องด้วยกับมหาเถรสมาคมที่ได้มีประกาศหรือคำสั่ง เพื่อป้องกันมิให้ภิกษุ สามเณร ของคณะสงฆ์ไทยมิให้ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง ทั้งนี้เพื่อสงวนและเชิดชูพระภิกษุสงฆ์ให้ตั้งอยู่ในฐานะอันน่าเคารพนับถือ ไม่เป็นที่ดูหมิ่นติเตียนของมหาชน และป้องกันความเสื่อเสียของคณะสงฆ์และพระศาสนาอันมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ดำรงรักษาไว้ เช่นเดียวกับบูรพาจารย์ ได้เคยมีปฏิบัติมา

เอกสารอ้างอิง

เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. (2552). *หลักการพื้นฐานกฎหมายว่าด้วยรัฐธรรมนูญและกฎหมาย.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

เทพ สุนทรศารทูล. (2531). *พระเล่นการเมือง.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บริษัทประยูรวงศ์ จำกัด.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2557). *แนวโน้มบทบาทพระสงฆ์กับการเมืองไทยในสองทศวรรษหน้า.* รายงานการวิจัย, โครงการวิจัยพุทธศาสน์ศึกษา ศูนย์พุทธศาสน์ศึกษา: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อำนวย ยัสโยธา. (2557). *การแนะนำและแก้ไขปัญหาทางสังคมและการเมืองของพระพุทธเจ้า.* รายงานการวิจัย, โครงการพุทธศาสน์ศึกษา ศูนย์พุทธศาสน์ศึกษา: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

แนวทางการส่งเสริมการใช้หลักธรรมาภิบาลของไวยาวัจกร ตำบลห้วยส้ม อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย

GUIDELINES FOR PROMOTING THE USE OF GOOD GOVERNANCE BY THE TEMPLE CARATAKERS OF HUAI SOM SUBDISTRICT, PHU KRADUENG DISTRICT, LOEI PROVINCE

[1]พระอภิเดช อภิปุณฺโณ (แม้นศรี), [2]อุดร จันทวัน และ [3]พระครูสุตคุณวรากร

[1]Phra Apidet Aphipunno (Maensri), [2]Udon Chantavan

and [3]Phrakhrusutakunavarakorn

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]apided042@gmail.com

Received: August 30, 2024; **Revised**: September 23, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้และบทบาทของไวยาวัจกรในกิจการพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ของไวยาวัจกรตำบลห้วยส้ม อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย และ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการใช้หลักธรรมาภิบาลของไวยาวัจกร ตำบลห้วยส้ม อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 กลุ่ม รวม 18 รูป/คน ได้แก่ 1) ไวยาวัจกร จำนวน 8 คน 2) เจ้าอาวาส จำนวน 7 รูป และ 3) ผู้นำชุมชนจำนวน 3 คน รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกสรุปโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณา ผลการวิจัยพบว่า ไวยาวัจกรเป็นคฤหัสถ์ที่ได้รับแต่งตั้งให้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาจัดการ

---

[1] นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[2] อาจารย์ ดร. คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[3] อาจารย์ ดร. คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ทรัพย์สินของวัด รวมถึงทำบัญชีของวัด ซึ่งบทบาทดังกล่าวอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ 18 (พ.ศ. 2536) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนไวยาวัจกร กฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ปัญหาที่พบในพื้นที่วิจัยคือ ไวยาวัจกรส่วนใหญ่ไม่เข้าใจในกิจการพุทธศาสนาและบทบาทหน้าที่ของตนเองตามกฎหมาย ไม่ถนัดในการทำบัญชี ไวยาวัจกรของวัดขนาดใหญ่มีมากกว่าหนึ่งคน ไม่ค่อยมีปฏิสัมพันธ์กัน ไวยาวัจกรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ บางคนจึงมีปัญหาสุขภาพ ไวยาวัจกรมีความสามารถด้านเทคโนโลยีไม่มาก เจ้าอาวาสบางรูปแต่งตั้งบุคคลใกล้ชิดเป็นไวยาวัจกร จึงมีความเสี่ยงในการทุจริตทรัพย์สินของวัด ความร่วมมือระหว่างชุมชนกับวัดขึ้นอยู่กับความศรัทธาต่อเจ้าอาวาส ทั้งนี้ ไวยาวัจกรยังมีความเชี่ยวชาญในการเป็นศาสนพิธีกร แนวทางการส่งเสริมการใช้หลักธรรมาภิบาลของไวยาวัจกร ตำบลห้วยส้ม อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย โดยผลการวิจัยพบว่า ไวยาวัจกรต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้ 1) มีทักษะในการจัดการ 2) มีความรอบรู้ มีวิสัยทัศน์ ซื่อสัตย์อ่อนน้อม จิตอาสา 3) เก่งประสานงาน มีส่วนร่วมและสร้างเครือข่าย ซึ่งในบรรดาคุณลักษณะดังกล่าวนี้ ความซื่อสัตย์สำคัญที่สุดเพราะต้องเกี่ยวข้องกับการทำบัญชี ดูแลทรัพย์สินและผลประโยชน์ของวัด และจะต้องนำหลักธรรมาภิบาลมาเป็นแนวทางดำเนินงาน ดังนี้ คือ 1) ด้านหลักนิติธรรม 2) ด้านหลักคุณธรรม 3) ด้านหลักความโปร่งใส 4) ด้านหลักการมีส่วนร่วม 5) ด้านหลักความรับผิดชอบ 6) ด้านหลักคุ้มค่า จะทำให้ได้ไวยาวัจกรต้นแบบที่มีความตระหนักรู้ในหน้าที่ที่ได้รับแต่งตั้งและมีส่วนสำคัญในการสนองงานกิจการพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพต่อไป

คำสำคัญ : แนวทางการส่งเสริม, หลักธรรมาภิบาล, ไวยาวัจกร

Abstract

The objectives of this research are: 1) To study the knowledge and roles of temple caretakers in Buddhist affairs, 2) To examine the conditions and challenges in the duties of the temple caretakers in Huai Som Subdistrict, Phu Kradueng District, Loei Province, and 3) To propose guidelines for promoting the use of good governance principles by the temple caretakers in Huai Som Subdistrict, Phu Kradueng District, Loei Province. This qualitative research involved three groups of key informants, totaling 18 individuals: 1) Eight temple caretakers, 2) Seven abbots, and 3) Three community leaders. Data were collected through in-depth interviews and analyzed using descriptive content

analysis.The research findings show that temple caretakers are laypersons appointed with the authority to manage the temple's assets, including accounting duties, as defined by the Sangha Act of B.E. 2505 (1962) and its amendments, including the Sangha Act (No. 2) of B.E. 2535 (1992) and the Sangha Act (No. 4) of B.E. 2561 (2018), as well as the Maha Thera Samakhom Regulation No. 18 (B.E. 2536) on the appointment and removal of temple caretakers and the Ministry Regulation No. 2 (B.E. 2511), issued under the Sangha Act of B.E. 2505. Challenges found in the research area include: Most temple caretakers lack an understanding of Buddhist affairs and their legal roles. Many are not skilled in accounting. Larger temples may have multiple caretakers who rarely interact with one another. Most caretakers are elderly, and some face health issues. Temple caretakers often lack technological skills. In some cases, abbots appoint close associates as caretakers, which increases the risk of misappropriation of temple assets. The cooperation between the community and the temple largely depends on the faith in the abbot. However, temple caretakers are often proficient in conducting religious ceremonies. The guidelines for promoting the use of good governance principles by the temple caretakers of Huai Som Subdistrict, Phu Kradueng District, Loei Province, suggest that temple caretakers should possess the following qualifications: 1) Management skills, 2) Broad knowledge, vision, honesty, humility, and a spirit of volunteerism, and 3) Strong coordination abilities, involvement, and networking. Among these qualities, honesty is paramount because caretakers are responsible for accounting and managing the temple's assets and interests. The application of good governance principles in their work includes: 1) The principle of the rule of law, 2) The principle of morality, 3) The principle of transparency, 4) The principle of participation, 5) The principle of accountability, and 6) The principle of efficiency. These principles will help create exemplary temple caretakers who are aware of their appointed duties and can effectively support Buddhist affairs.

Keywords: Guidelines for Promotion, Good Governance Principles, Temple Administrator (or Trustee)

บทนำ

ศาสนาเป็นสถาบันหนึ่งที่เกิดขึ้นพร้อมกับกระบวนการทางสังคมที่ได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงและปรับตัวจนกลายเป็นกระแสอารยธรรมหลักของชาติ เป็นแม่แบบหรืออุดมคติในสังคมจนหยั่งรากลึกในจิตใจกลายเป็นจิตสำนึกทางศาสนา แสดงออกมาในรูปของการกระทำและอุดมคติของประชาชนและกลุ่มคน ศาสนาจึงเป็นเสมือนสายใยเชื่อมโยงให้มนุษย์กับสังคมสัมพันธ์กันเป็นหนึ่งเดียว โดยมีความจำเป็นสำหรับมนุษย์เพราะเป็นสถาบันเบื้องต้นในการส่งเสริมอุดมการณ์ทางจริยธรรม ดำรงรักษาการสืบเนื่องของสังคม ศาสนาจะดำรงอยู่ได้ต้องเป็นหลักให้มนุษย์ยึดถือปฏิบัติ และมนุษย์จะดำเนินชีวิตราบรื่นก็ต้องมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ฉะนั้น การดำรงอยู่หรือการเสื่อมสูญของศาสนาย่อมขึ้นอยู่กับหลักการว่าศาสนานั้นสามารถเป็นหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้มนุษย์ได้เพียงใด ศาสนาจึงเป็นจุดรวมของศรัทธาและเป็นสถาบันหลักของสังคม

พระพุทธศาสนาถือเป็นศาสนาที่มีผู้นับถือมากที่สุดในประเทศไทย อาจกล่าวได้ว่าเป็นศาสนาประจำชาติก็ว่าได้ โดยมีองค์กรสงฆ์เป็นผู้บริหารจัดการกิจการทางศาสนาด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการปกครอง การเผยแพร่ การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ เป็นต้น ถ้ามองในแง่ของการบริหารการปกครองภายในคณะสงฆ์ก็จะกล่าวถึงวัด ซึ่งวัดไทยในพระพุทธศาสนามีฐานะเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (วิรัช ถิรพันธุ์เมธี และทองใบ ธีรานันทางกูร, 2546 : 517) และถือว่าเป็นองค์กรทางศาสนาที่มีบทบาทสำคัญต่อสังคมของไทยมาตั้งแต่อดีตเป็นเวลายาวนาน โดยคฤหัสถ์ผู้ใดได้รับแต่งตั้งเป็นไวยาวัจกรย่อมมีหน้าที่ในการเบิกจ่ายนิตยภัตประการหนึ่ง และมีหน้าที่ดูแลรักษาจัดการทรัพย์สินของวัดตามที่เจ้าอาวาสมอบหมายเป็นหนังสืออีกประการหนึ่ง นอกจากนี้ไวยาวัจกรยังเป็น “ตัวแทน” หรือ “ผู้แทน” ของวัดในการจัดการทรัพย์สินของวัดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อีกทั้งยังมีฐานะเป็น “เจ้าพนักงาน (พระธรรมกิตติวงศ์, 2548 : 948)

การบริหารจัดการและพัฒนาขององค์กรในยุคโลกาภิวัตน์ถือเป็นกระบวนการหนึ่งที่ทำให้องค์กรมีความก้าวหน้าพัฒนาในปัจจุบันทิศทางที่ดีถูกต้อง โปร่งใส โดยเฉพาะอย่างการบริหารการจัดการ และการพัฒนาแห่งยุคสมัยที่จะต้องกำกับดูแลปัจจัยหลัก 4 ประการคือ คน (Man) งบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และกระบวนการขับเคลื่อน (Management) ให้ขับเคลื่อนไปอย่างราบรื่น แต่เมื่อบริหารจัดการและพัฒนาให้ในระดับหนึ่ง จึงปรากฏว่าการที่กล่าวนั้นได้แต่ปริมาณ แต่ขาดคุณภาพ ทุกโครงการทุกบทบาทเต็มไปด้วยการทุจริต ฉ้อราษฎร์ บังหลวงในประเทศต้องเสียงบประมาณไปโดยไม่ได้รับผลตอบแทนเท่าที่ควรในประเทศไทย ก่อนที่จะมีการประกาศใช้หลักธรรมาภิบาล คณะสมาชิกได้มีการเชิญชวนให้ปรับหลักพัฒนา 4 ด้าน เป็น 5M คือ

เพิ่ม Morality ให้เพิ่มหลักศีลธรรม เข้าไปในกระบวนการบริหาร การจัดการและการพัฒนาด้วย กระทั้งได้พัฒนามาเป็นหลักธรรมาภิบาลในเวลาต่อมา

พุทธบริษัท 4 ก็คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ในส่วนของภิกษุและภิกษุณีนั้น มีบทบาทหน้าที่ชัดเจนอยู่แล้วคือปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เป็นที่เคารพศรัทธาและเป็นนาบุญของโลก (ที.ม. (ไทย) 10/159/104) ว่าเฉพาะในฝ่ายของอุบาสกอุบาสิกานอกจากทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาแล้ว ยังมีบทบาทสำคัญในการสนองงานคณะสงฆ์ด้วยในฐานะตัวแทน ซึ่งบางทีเรียกว่า ศาสนพิธีกร , ไวยาวัจกร, กรรมการวัด, มัคนายก, มัคทายก แล้วแต่บทบาทที่แสดงต่างกรรมต่างวาระ ว่าเฉพาะไวยาวัจกรถือว่าเป็นบทบาทสำคัญยิ่งเพราะมีกฎหมายรองรับเช่น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 45 (พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505, 2567) กล่าวถึงไวยาวัจกรว่า ให้ถือว่าไวยาวัจกรเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา และกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 18 (พ.ศ. 2536) ข้อ 4 (พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505, 2567) ได้ให้ความหมายไวยาวัจกรไว้ว่าได้แก่คฤหัสถ์ที่เจ้าอาวาสแต่งตั้งให้ทำหน้าที่เบิกจ่ายนิตยภัตและดูแลจัดการทรัพย์สินของวัด สรุปแล้วไวยาวัจกรมีบทบาทหน้าที่หลักคือ เป็นผู้ทำกิจธุระแทนสงฆ์ตามบทบัญญัติพระวินัยและกฎหมาย เช่น เบิกจ่ายนิตยภัต จัดการทรัพย์สินของวัดตามที่เจ้าอาวาสมอบหมายเป็นลายลักษณ์อักษร (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550 : 124)

แนวคิดเรื่องธรรมาภิบาล จึงมีบทบาทอย่างมากต่อหน่วยงานภายในประเทศทั้งภาครัฐและเอกชนมีการนำแนวคิดไปปรับใช้กับหน่วยงานอย่างเห็นได้ชัด มีการปรับลดขนาดของหน่วยงานปรับปรุงการบริหารให้มีคุณภาพมีการบริการสาธารณะต่างๆ เป็นที่พึงพอใจของประชาชน หลักธรรมาภิบาลมีกำหนดไว้ในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2542 โดยกำหนดให้หน่วยงานของรัฐทุกแห่งกำหนดโครงการ เพื่อปรับปรุงงานในความรับผิดชอบให้สอดคล้องกับธรรมาภิบาล

ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าไวยาวัจกรไม่มีความชัดเจนกับหลักธรรมาภิบาลที่เกิดขึ้น ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการส่งเสริมการใช้หลักธรรมาภิบาลของไวยาวัจกร ตำบลห้วยส้ม อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย เป็นกรณีศึกษาเพื่อใช้เป็นประโยชน์ในการศึกษาและพัฒนาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลให้เกิดประสิทธิภาพอย่างดีที่สุดต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้และบทบาทของไวยาวัจกรในกิจการพุทธศาสนา ตำบลห้วยส้ม อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย

2. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ของไวยาวัจกร ตำบลห้วยส้ม อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย

3. เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมการใช้หลักธรรมาภิบาลของไวยาวัจกร ตำบลห้วยส้ม อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้รูปแบบทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary) และที่เก็บรวบรวมในภาคสนาม โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ได้รวบรวมข้อมูลโดยใช้สัมภาษณ์เชิงลึก (Depth interview) ได้ดำเนินการ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็น 3 กลุ่ม รวมทั้งหมด 18 รูป/คน ได้แก่ 1) ไวยาวัจกร ในเขตตำบลห้วยส้ม อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย จำนวน 8 คน 2) เจ้าอาวาส ในเขตตำบลห้วยส้ม อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย จำนวน 7 รูป 3) ผู้นำชุมชน ในเขตตำบลห้วยส้ม อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย จำนวน 3 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหา คือ การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและรายงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

(1) ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากหนังสือ ตำรา เอกสาร แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร หลักพุทธธรรมและหลักการธรรมาภิบาล

(2) ทำการวิเคราะห์แนวคิด ข้อมูลชุมชน ข้อมูลการสำรวจ การสัมภาษณ์เชิงลึก

(3) สรุปผลการเสริมสร้างหลักธรรมาภิบาลของไวยาวัจกร

การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบแนวคิดหลักธรรมาภิบาลของไวยาวัจกร แนวคิดในพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษา โดยมีขั้นตอนศึกษาค้นคว้า ดังนี้

(1) ทำการศึกษาและคัดเลือกพื้นที่วัด ตำบลห้วยส้ม อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย จำนวน 18 วัด

(2) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์

(3) ดำเนินการวิเคราะห์หลักธรรมาภิบาลของไวยาวัจกร ตำบลห้วยส้ม อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย

(4) สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือ ข้อมูลชุมชน ข้อมูลสารสนเทศชุมชน แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร หลักพุทธธรรมและหลักการธรรมาภิบาลและผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบแบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) คำถามสำหรับกลุ่มตัวอย่าง 1. จุดเด่นทางด้านกายภาพ (เอกลักษณ์) อะไรคือ หลักธรรมาภิบาล 2. ปัญหาและอุปสรรคอะไรที่มีผลต่อไวยาวัจกรของวัดตำบลห้วยส้ม อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย 3. ข้อเสนอแนะหรือข้อคิดเห็นทั่วไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ที่เก็บรวบรวมได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องแล้ว ทำการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยจัดกลุ่มข้อมูลของการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ (Data Grouping) จากนั้นจึงนำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique) วิเคราะห์ข้อมูลด้านปฐมภูมิและทุติยภูมิที่เกี่ยวกับธรรมาภิบาล สังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และวิเคราะห์เชิงพรรณนาอย่างเป็นระบบ

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) สรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาองค์ความรู้และบทบาทของไวยาวัจกรในกิจการพุทธศาสนา ความเข้าใจในกิจการพุทธศาสนา พบว่าเจ้าอาวาสมีความเข้าใจในกิจการพุทธศาสนากับกิจการคณะสงฆ์เป็นเรื่องเดียวกัน แม้จะไม่สอดคล้องกับนิยามศัพท์การวิจัยครั้งนี้ที่ให้ความหมายของกิจการพุทธศาสนาว่ามีองค์ประกอบหลัก 8 ส่วน ส่วนกิจการคณะสงฆ์ประกอบด้วย 6 ด้าน คำตอบที่ได้จึงได้คำตอบที่เป็นงานของกิจการคณะสงฆ์ และประเด็นของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ส่วนผลการสัมภาษณ์ไวยาวัจกรพบว่า ไวยาวัจกรส่วนใหญ่ไม่เข้าใจในกิจการพุทธศาสนา ด้วยคำตอบที่ได้มีความหลากหลายตามความเข้าใจและประสบการณ์ของแต่ละท่าน

บทบาทของไวยาวัจกร ความเห็นของผู้มีส่วนได้เสีย อันประกอบด้วยเจ้าอาวาสและผู้นำชุมชนเกี่ยวกับบทบาทของไวยาวัจกร พบว่าเจ้าอาวาสต้องการให้ไวยาวัจกรเป็นตัวแทน เป็นที่ปรึกษา เป็นเพื่อนคู่คิด เป็นผู้ช่วยทำบัญชี ทำหน้าที่ตามคำสั่งเจ้าอาวาส ดูแลทรัพย์สินทั้งสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ ดูแลผลประโยชน์ของวัด ดูแลเรื่องกฎระเบียบภายในวัดที่เจ้า

อาวาสตั้งไว้ช่วยเหลือพระสงฆ์ในวัดนั้นๆ ประสานงานกับหน่วยงานราชการ ส่วนผู้นำชุมชนพบว่าต้องการให้ไวยาวัจกร ดูแลทรัพย์สิน การเงินของวัด ช่วยเหลือทำกิจการในวัดแทนพระสงฆ์ คอยช่วยเหลือและดูแลความเป็นอยู่ของพระภิกษุสงฆ์ ดูแลประชาชนที่จะมาร่วมกิจกรรมในวัด เป็นผู้นำในการทำกิจกรรมในศาสนพิธี เป็นผู้นำในศาสนพิธี โดยเน้นให้ไวยาวัจกรทำหน้าที่ดูแลทรัพย์สิน

จาการสัมภาษณ์ไวยาวัจกรพบว่า ผู้ที่จะเป็นไวยาวัจกรต้องมีลักษณะเป็นผู้เสียสละในการร่วมทำนุบำรุงศาสนา มีจิตอาสาเพราะไม่มีผลประโยชน์ตอบแทน ต้องมีวิสัยทัศน์ ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาส ต้องประสานงาน สนองงาน ดูแลทรัพย์สินของวัด แก้ปัญหาระหว่างชุมชนกับวัด ช่วยบูรณะซ่อมแซมวัด รวมถึงเป็นผู้นำในศาสนพิธีได้

1.1 ด้านการปกครองคณะสงฆ์ เจ้าอาวาสต้องการให้ไวยาวัจกรให้คำปรึกษา คำแนะนำ รวมทั้งคอยสอดส่องดูแลพระและลูกศิษย์วัด ในกรณีที่เจ้าอาวาสไม่อยู่ที่วัด รวมถึงสอดส่องผู้มาอาศัยวัดเป็นครั้งคราว ส่วนผู้นำชุมชนต้องการให้ไวยาวัจกรทำความสนิทสนมกับพระเณรในวัดและแนะนำ สอดส่อง ดูแลให้อยู่ในกรอบพระวินัยไวยาวัจกรได้ช่วยเหลือโดยการสอดส่องพฤติกรรมของพระลูกวัด ช่วยดูแลและเป็นที่ปรึกษา รวมทั้งช่วยเมื่อเกิดปัญหาเท่านั้น หลายท่านไม่ได้ช่วย

1.2 ด้านการศึกษาของสงฆ์ เจ้าอาวาสและผู้นำชุมชนมีความเห็นให้ไวยาวัจกรช่วยด้านการเดินทาง โดยการช่วยเหลือค่าพาหนะหรือจัดหาพาหนะ ช่วยปัจจัยในอุปกรณ์การศึกษา หรือให้และหาทุนการศึกษา ให้คำแนะนำ ให้กำลังใจ ไวยาวัจกรได้ช่วยได้การศึกษาโดยการสนับสนุนให้พระสงฆ์มีการศึกษา ให้ทุนการศึกษา ให้ความรู้เฉพาะด้านทางภาษาพื้นเมืองประเพณีบายศรีสู่ขวัญ ส่วนอีกครึ่งหนึ่งไม่ได้ช่วยเพราะจำนวนพระสงฆ์ที่กำลังศึกษามีไม่มากหรือไม่มีเลย

1.3 ด้านการศึกษาของฆราวาส ไวยาวัจกรเมื่อได้รับความรู้จะมาถ่ายทอดให้ชุมชน เคยเป็นกรรมการศึกษาของอำเภอที่วัด หรือช่วยประชาสัมพันธ์ แจ้งข่าวของโรงเรียนพระปริยัติธรรม รวมถึงมหาวิทยาลัย ส่งเสริมให้เด็กชาวเขามาเรียนหนังสือและบวชเรียน บางท่านไม่ได้ช่วย

1.4 ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เจ้าอาวาสและผู้นำชุมชนต้องการให้ไวยาวัจกรช่วยประสัมพันธ์เชิญชวนให้พุทธศาสนิกชนมาร่วมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือกิจกรรม งานประเพณีของวัด ช่วยอำนวยความสะดวกในเรื่องยานพาหนะแก่พระสงฆ์เมื่อต้องออกนอกสถานที่ ทำโครงการอบรมธรรมะให้ความรู้แก่ประชาชนความเห็นของไวยาวัจกรได้เป็นตัวแทนของวัดนำเสนอในที่ประชุมหมู่บ้าน ช่วยประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้ชาวบ้านทราบทั้งประชาสัมพันธ์

เองและแจ้งให้ผู้ใหญ่บ้านประชาสัมพันธ์ เป็นตัวอย่างโดยเข้าวัดทุกวันพระ เชิญชวนให้ผู้สูงอายุเข้าวัด บางท่านโน้มน้าวให้ชาวบ้านไม่ให้ขายที่ดินให้ผู้นับถือศาสนาอื่น มีบางท่านไม่ได้ช่วย

1.5 ด้านสาธารณูปการ ไวยาวัจกรได้ช่วยโดยการดูแลงานก่อสร้างในที่ธรณีสงฆ์ แก้ไขความผิดปกติของระบบน้ำไฟฟ้า บางท่านช่วยโดยใช้แรงงานตนเอง ช่วยเบิกจ่ายและบันทึกบัญชีหมวดสาธารณูปโภค

1.6 ด้านศาสนสถาน เจ้าอาวาสต้องการให้ไวยาวัจกรช่วยดูแลบูรณะซ่อมแซมใช้ได้เป็นปัจจุบัน ทำให้อยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ รับรู้ รับทราบ ดูแลที่ดิน โฉนด ที่ธรณีสงฆ์ และแจ้งเจ้าอาวาสเมื่อชำรุดเป็นกระบอกเสียงของเจ้าอาวาส เก็บข้อมูล ภาพศาสนสถาน บำรุงซ่อมแซมส่วนที่ชำรุดทรุดโทรมในรูปแบบกรรมการ ผู้นำชุมชนต้องการให้จัดทำทะเบียนศาสนสถานเช่น โบสถ์ วิหาร กุฏิ จะได้ตรวจสอบและดูแลได้ ดูแลบูรณะซ่อมแซม ใช้ได้เป็นปัจจุบัน ทำให้อยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ ช่วยดูแลรักษา มีส่วนร่วมกับประชาชนในหมู่บ้าน

1.7 ด้านศาสนสมบัติ เจ้าอาวาสต้องการให้ไวยาวัจกรช่วยหมั่นตรวจสอบอยู่เสมอและนับจำนวนเมื่อมีการยืมไปใช้ การเก็บรักษาพระพุทธรูป ต้องรู้ว่าศาสนสมบัติมีอะไรบ้าง อาทิ พระพุทธรูปโบราณกึ่งองค์ รวมทั้งดูแลแทนเจ้าอาวาสด้วย ควรทำบัญชีศาสนสมบัติถูกต้อง ขึ้นทะเบียนและแยกประเภทไว้ ทั้งเอกสารและสื่ออิเลคทรอนิกส์ รวมทั้งพัฒนา จัดการศาสนสมบัติให้เกิดประโยชน์ต่อวัด เช่นเป็นแหล่งท่องเที่ยว แหล่งเรียนรู้ ผู้นำชุมชนต้องการให้ไวยาวัจกรทำบัญชีพร้อมถ่ายภาพประกอบ เพื่อตรวจสอบว่าแต่ละชิ้นอยู่ครบและเก็บรักษา เก็บของมีค่าไว้ในที่ปลอดภัย เงินฝากต้องได้รับอนุมัติจึงจะเบิกจ่ายได้ ทำงานให้โปร่งใส ถูกต้อง ตรวจสอบได้รวมถึงชี้แจงให้ชาวบ้านทราบด้วย ซึ่งผู้ให้ข้อมูลได้เน้นให้เก็บรักษาให้ปลอดภัยและทำบัญชีพร้อมถ่ายภาพประกอบ เพื่อปูองกันมิจฉาชีพ

1.8 ด้านสาธารณสงเคราะห์ ไวยาวัจกรได้ช่วยเหลือโดยนำสิ่งของที่ได้จากงานทานสลากภัตหรืองานบุญช่วงเทศกาลเข้าพรรษาและออกพรรษา ไปบริจาคให้คนยากไร้ในหมู่บ้านหรือชาวบ้านในต่างอำเภออาทิ อ.บ่อเกลือ อ.เฉลิมพระเกียรติ เป็นตัวแทนไปช่วยบริจาคในนามวัดทั้งในหมู่บ้าน ตำบลและอำเภอ โดยจะไปเมื่อมีการร้องขอมาหากเป็นการช่วยนอกหมู่บ้าน ตลอดถึงเชิญชวนให้คนมาทำบุญดูแลสุสาน สร้างเมรุและมีการ ใช้พุทธเกษตรสร้างอาชีพสร้างรายได้ให้กับชุมชน

1.9 ด้านการปฏิบัติธรรม เจ้าอาวาสมีความเห็นอยากให้ไวยาวัจกรเป็นแบบอย่างแก่คนทั่วไป ควรรับรู้ รับทราบ สนับสนุน โดยอาจอยู่ฝ่ายอำนวยการ ควรช่วยเตรียมสถานที่ปรับปรุงสถานที่ปฏิบัติธรรม ดูแลสิ่งอำนวยความสะดวก ช่วยอำนวยความสะดวกด้านที่พัก อาหารเครื่องดื่มแก่ผู้ปฏิบัติธรรม รวมถึงควรเข้าร่วมการปฏิบัติธรรม หรือแนะนำการปฏิบัติแทนเจ้า

อาวาส ทั้งนี้ไวยาวัจกรต้องมีความรู้และความซื่อสัตย์เป็นหลัก ไวยาวัจกรได้ให้ข้อมูลว่าได้เข้าร่วมปฏิบัติธรรมเมื่อสองปีที่แล้ว มีบางท่านได้ร่วมนั่งสมาธิในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ช่วยประชาสัมพันธ์และช่วยสนับสนุนโดยการประสานงาน เตรียมสถานที่ ตลอดถึงหางบประมาณมาสร้างศาลาปฏิบัติธรรม

1.10 ด้านการส่งเสริมพระพุทธศาสนา เจ้าอาวาสต้องการให้ไวยาวัจกรช่วยพัฒนาวัดด้านการส่งเสริมพระพุทธศาสนาโดยเป็นแกนนำจัดกิจกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนาเพื่อกระตุ้นให้คนสนใจ รักษาประเพณีของท้องถิ่น สนับสนุนให้มีการปฏิบัติธรรมประจำปีและโอกาสวันสำคัญ หาทุนการศึกษาให้พระภิกษุ ทั้งนี้ หากไวยาวัจกรเข้าใจจะช่วยส่งเสริมพุทธศาสนาได้อย่างดี ทำให้วัดมีชื่อเสียงและเจริญ ส่วนผู้นำชุมชน มีความเห็น ว่าหากวัดมีกิจกรรมไวยาวัจกรช่วยประสัมพันธ์ให้ร่วมกิจกรรม เพื่อนำทุนทรัพย์มาซ่อมแซมหรือสนับสนุนพุทธศาสนา หรือส่งเสริมให้คนมาบวชเรียน ทำสถานที่น่าอยู่ น่าศรัทธา สร้างสิ่งแวดล้อมให้สวยงาม หรือช่วยประชาสัมพันธ์วันสำคัญทางพุทธศาสนาและ มีส่วนร่วมกับวัดอื่นๆในวันสำคัญทางศาสนาของท้องถิ่นอาทิ งาน สามเป็ง ห้าเป็ง เจ็ดเป็ง ไวยาวัจกรได้ช่วยโดยการประชาสัมพันธ์เชิญชวนชาวบ้านมาร่วมพัฒนาวัด ช่วยการศึกษาของพระสงฆ์ ช่วยเงินบริจาคและใช้แรงงานช่วยงานช่วยงานของวัด โดยเป็นตัวแทนวัดในการต่างตอบแทนวัดอื่น ช่วยศูนย์เรียนรู้พุทธศิลป์ ช่วยสร้างโบสถ์ช่วยงานของวัดด้านศิลปวัฒนธรรม

2. ศึกษาสภาพและปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ของไวยาวัจกรตำบลห้วยส้ม อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย การที่เจ้าอาวาสมีภาระงานมาก จึงทำให้ไม่สามารถบริหารงานภายในวัดได้ทั่วถึงต้องอาศัยไวยาวัจกรในการช่วยงานดังกล่าว หากเป็นวัดพระอารามหลวงจะมีกิจกรรมตลอดทั้งปี รวมถึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวประจำจังหวัดด้วย จึงต้องใช้ความร่วมมือและความศรัทธาของชุมชนรอบวัดในการสนับสนุนกิจกรรมของวัด บางวัดที่มีไวยาวัจกรหนึ่งท่านจึงต้องใช้ความสามารถเฉพาะและความศรัทธา ตลอดถึงปัจจัย(เงิน)ในการสนับสนุนงานของเจ้าอาวาส

ด้วยวัดในเขตตำบลห้วยส้ม อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย เป็นวัดราษฎร์ เจ้าอาวาสที่มีอำนาจแต่งตั้งไวยาวัจกรจึงต่างกันในด้านจำนวนไวยาวัจกรคือ มีไวยาวัจกรจึงแบ่งการทำงานตามความถนัดและความสามารถ แต่จะไม่ค่อยมีปฏิสัมพันธ์กัน แต่มีบางวัดที่ยังอยู่ระหว่างการสรรหาไวยาวัจกรจึงยังไม่มีไวยาวัจกร การที่บางวัดเจ้าอาวาสแต่งตั้งบุคคลใกล้ชิดเป็นไวยาวัจกรจึงมีความเสี่ยงจากการทุจริตทรัพย์สินของวัดดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงสามารถวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนของการปฏิบัติหน้าที่ไวยาวัจกรได้ ดังนี้

จุดแข็ง ไวยาวัจกรส่วนใหญ่เป็นข้าราชการบำนาญและมีฐานะทางเศรษฐกิจดี เป็นที่นับถือของชาวบ้านและมีจิตอาสา จึงช่วยงานเจ้าอาวาสด้วยความเต็มใจ มีจิตสาธารณะไวยาวัจกรส่วน

ใหญ่เชื่อในเรื่องบุญบาปตามความเชื่อของพุทธศาสนิกชน ในการวิจัยครั้งนี้จึงไม่พบปัญหาในการทุจริตทรัพย์สินของวัด

จุดอ่อน เจ้าอาวาสบางท่านแต่งตั้งบุคคลใกล้ชิดเป็นไวยาวัจกร จึงมีความเสี่ยงในการร่วมกันทุจริตทรัพย์สินของวัดเจ้าอาวาสส่วนใหญ่มีภาระงานและกิจนิมนต์มาก บางครั้งต้องอาศัยไวยาวัจกรดูแลกิจการของวัดระหว่างไปกิจนิมนต์

ไวยาวัจกรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ บางท่านจึงมีปัญหาสุขภาพเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงาน/ไวยาวัจกรไม่เข้าใจกฎหมายที่เกี่ยวข้อง/ไวยาวัจกรไม่ถนัดในการทำบัญชี/ไวยาวัจกรวัดขนาดเล็กต้องทำหน้าที่ทุกอย่าง ไวยาวัจกรวัดขนาดใหญ่ไม่ค่อยมีปฏิสัมพันธ์กัน จะทำงานตามความถนัดและหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายของตนเท่านั้น/ไวยาวัจกรมีความสามารถด้านเทคโนโลยีไม่มาก นิยมใช้งานไลน์ในการติดต่อสื่อสาร หากจะช่วยงานเจ้าอาวาสด้วยการจัดงานแบบออนไลน์ต้องอาศัยการฝึกอบรมเฉพาะด้าน/ไวยาวัจกรบางท่านไม่ตระหนักในศีล 5 และไม่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชนด้วยการดื่มสุราในงานบุญ เมื่อวัดกิจกรรมประเพณี จึงได้รับการตอบรับในเชิงลบของชุมชนรอบวัด

จะเห็นได้ว่าปัญหาการปฏิบัติงานดังกล่าวเกิดขึ้นจากภายในคือผู้มีอำนาจในการแต่งตั้งไวยาวัจกร(เจ้าอาวาส) และไวยาวัจกรเองทำให้ไวยาวัจกรต้องปรับตัวเพื่อช่วยให้พระพุทธศาสนามั่นคง ยั่งยืน คงอยู่ในประเทศไทยตลอดไป

3. นำเสนอแนวทางการส่งเสริมการใช้หลักธรรมาภิบาลของไวยาวัจกร ตำบลห้วยส้ม อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย จากการศึกษาวิจัยพบว่า เจ้าอาวาสมีความเห็นควรมีฝึกอบรมถึงหน้าที่หลัก และมีการประชุมไวยาวัจกรข้อเสนอแนะในการพัฒนาไวยาวัจกร ดังความเห็นที่ว่า ...ควรจะมีการจัดอย่างงี้ ควรสร้างแผนขึ้นมา แล้วให้การสนับสนุนไวยาวัจกรให้เป็นรูปแบบโดยอาศัยองค์กรของพระพุทธศาสนานี่แหละ มันจะเรียกว่าการฟื้นฟูไวยาวัจกรเหมือนในคริสจักร เค้าจะมีบท เค้าจะมีช่วงหนึ่งมาเรียกประชุมกัน ใช้คาว่าฟื้นฟูศาสนิกในศริสจักรนั้นๆ เค้าก้อมีการคิดของเค้านะ อ้าอาตมาก็ไปเห็นเค้าอยู่พอสมควร แต่พุทธเราไม่เคยทำเลย จึงควรให้ความรู้แก่ไวยาวัจกรทุกปี อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง ให้ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนาและมหาเถรสมาคม ซึ่งไวยาวัจกรควรนำกระบวนการทำแผนระยะ 5 ปีมาพัฒนาวัดตนเองและทบทวนแผนทุกปี ควรให้ความรู้แก่ไวยาวัจกรในการบริหารเงินหรือการก่อสร้างให้เกิดประโยชน์สูงสุด และควรมีป้ายติดในแต่ละวัดที่มีรูปแบบและบทบาทหน้าที่ของไวยาวัจกรที่ชัดเจนเขียนไว้เพื่อให้ไวยาวัจกรใหม่และเก่าทราบและปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน ตลอดรวมถึงทำความเข้าใจระหว่างกรรมการวัดกับไวยาวัจกร

ความเห็นของไวยาวัจกรในรูปแบบการพัฒนาและส่งเสริมนั้น มีความเห็นว่าควรมีการอบรมไวยาวัจกรในการปฏิบัติหน้าที่ อบรมเพื่อให้ข้อมูลที่ถูกต้องในงานศาสนพิธี การใช้คำที่ถูกต้อง

ของศาสนพิธีกร หรือเข้าร่วมส่งเสริมพุทธศาสนาในแต่ละตำบล และต้องการให้สำนักงานพระพุทธศาสนาหรือมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นผู้เพิ่มองค์ความรู้ให้แก่ไวยาวัจกร ควรมีไลน์กลุ่มของไวยาวัจกร เพื่อรู้การเคลื่อนไหว ข่าวประชาสัมพันธ์ นอกจากนั้นไวยาวัจกรได้มีความเห็นให้เปิดอบรมหรืออบรมเชิงปฏิบัติการไวยาวัจกรทุกวัด เพื่อให้ข้อมูลที่ถูกต้องในการงานศาสนพิธี ในทางที่ถูกต้องและแบบแผนเดียวกันและมีเครือข่ายให้รู้จักกันระหว่างไวยาวัจกร ควรมีไลน์กลุ่มไวยาวัจกรตำบลห้วยส้ม อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลยและบางท่านยินดีที่จะเป็นวิทยากรในการสอนการสู่ขวัญ การอ่านธรรมมหาเวสสันดรด้วยภาษาล้านนาและศาสนพิธีกร

ผู้นำชุมชนมีความเห็นควรสำรวจไวยาวัจกรแต่ละวัดว่ามีความรู้พุทธศาสนาในระดับใดแล้วให้มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ไวยาวัจกรเพื่อส่งเสริมพระพุทธศาสนา หรือให้นำคำแนะนำจากผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้าน นำมาใช้ในการปฏิบัติงาน รวมทั้งฝึกสวดมนต์ นั่งสมาธิ หรือให้เชิญไวยาวัจกรแต่ละวัดมาประชุมและสอบถามความต้องการ แล้วจัดให้มีการฝึกอบรมตามที่ไวยาวัจกรต้องการ หรืออบรมให้มีความรู้ในการเลือกบุคลากรที่เอาใจใส่ต่อหมู่บ้าน ซื่อสัตย์ เคารพนับถือจากชาวบ้าน ยึดหลักประชาธิปไตย ถูกต้อง ถูกกฎหมาย มาเป็นไวยาวัจกร โดยมีเอกสารประกอบการอบรม รวมทั้งควรมีเครือข่ายของไวยาวัจกรและทำงานร่วมกับ อบต.

แนวทางการส่งเสริมการใช้หลักธรรมาภิบาลของไวยาวัจกร ตำบลห้วยส้ม อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย แนวปฏิบัติที่ดีในการบริหารจัดการวัดในพระพุทธศาสนาตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อเป็นแนวทางให้วัดสามารถนำไปปฏิบัติเพื่อแก้ไขความอ่อนแอในการบริหารจัดการ แบ่งเป็นแนวปฏิบัติดังนี้

1. วัดบริหารโดยคณะกรรมการ ประกอบด้วยเจ้าอาวาส พระสงฆ์ในวัด ไวยาวัจกร และฆราวาสที่ได้รับการคัดเลือก มีเจ้าอาวาสเป็นประธาน ในกรณีวัดขนาดใหญ่ โครงสร้างการบริหารประกอบด้วยคณะกรรมการสองชุด คือ คณะกรรมการกำกับดูแล มีเจ้าอาวาสเป็นประธาน และคณะกรรมการบริหาร ประกอบด้วยพระสงฆ์ในวัด ไวยาวัจกรและฆราวาสที่ได้รับการคัดเลือก ทำหน้าที่บริหารวัด เจ้าอาวาสแต่งตั้งและถอดถอนคณะกรรมการบริหาร

2. การบริหารโดยคณะกรรมการทำให้การบริหารวัดทำเป็นหมู่คณะ มีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในวัดและฆราวาสเพื่อระดมความคิดและร่วมกันตัดสินใจ ในกรณีวัดขนาดใหญ่ การแยกการบริหารออกจากการกำกับดูแลโดยคณะกรรมการสองชุดจะทำให้การบริหารวัดมีการกำกับดูแลที่เป็นเอกภาพ ซึ่งเป็นหลักสำคัญของธรรมาภิบาล

3. วัดกำหนดคุณสมบัติและวาระการดำรงตำแหน่งของฆราวาสที่เข้ามาทำหน้าที่กรรมการวัดและไวยาวัจกร กรรมการและไวยาวัจกรมีการเสนอชื่อโดยชุมชน มีการประเมินผลการทำหน้าที่ของกรรมการที่เป็นฆราวาสและไวยาวัจกรก่อนครบวาระเพื่อการต่อวาระในการทำหน้าที่

4.เจ้าอาวาส พระสงฆ์ในวัด ไวยาวัจกร และฆราวาสที่ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการ ควรมีการพัฒนาความรู้เรื่องการบริหาร พระธรรมวินัย กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกิจการของวัด และธรรมาภิบาล เพื่อให้การบริหารงานวัดประสบความสำเร็จ

5. วัดกำหนดพันธกิจนโยบายและระเบียบที่สำคัญเป็นลายลักษณ์อักษรและประกาศให้ทราบทั่วกัน เช่น นโยบายรับบริจาค นโยบายการใช้เงินบริจาคตามวัตถุประสงค์ของผู้บริจาค นโยบายการจัดการเงินและทรัพย์สินของพระสงฆ์ในวัด นโยบายแจ้งเบาะแสพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของบุคลากรในวัด นโยบายความขัดแย้งทางผลประโยชน์ และนโยบายสาธารณโภคีธรรมที่แบ่งปันเงินบริจาคและทรัพยากรที่วัดมีส่วนหนึ่งให้กับวัดที่ขาดแคลน เป็นต้น

6. การกำหนดนโยบายก็เพื่อให้ประชาชนรับทราบแนวทางการดำเนินการของวัด และป้องกันการปฏิบัติโดยฝ่ายบริหารที่ผิดหรือนอกเหนือไปจากที่วัดกำหนดเป็นนโยบาย

7. วัดมีระบบการเงิน ระบบบัญชี ระบบควบคุมภายใน ระบบบริหารศาสนสมบัติ ระบบการบริหารความเสี่ยงที่เหมาะสมและเป็นมาตรฐาน มีบุคลากรที่มีความรู้และทักษะเพียงพอช่วยจัดทำรายงานทางการเงินและดูแลการบัญชีของวัด

8. วัดแต่งตั้งผู้ตรวจสอบภายในที่มีความเป็นอิสระ ตรวจสอบการปฏิบัติตามระบบการควบคุมภายในของวัดและรายงานตรงต่อเจ้าอาวาส แต่งตั้งผู้สอบบัญชีอิสระตรวจสอบความถูกต้องและมาตรฐานการจัดทำบัญชีของวัดเพื่อให้รายงานทางการเงินของวัดถูกต้องสมบูรณ์ตามมาตรฐาน

9. วัดจัดทำรายงานทางการเงินและรายงานต่างๆ ตามระเบียบและมาตรฐานที่สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนด

10. วัดมีระบบการเปิดเผยข้อมูลที่เป็นกิจลักษณะทั้งข้อมูลการเงินและไม่ใช่การเงิน ข้อมูลการเงินได้แก่ รายงานฐานะทางการเงินของวัดที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้สอบบัญชีว่าถูกต้องครบถ้วน เป็นรายไตรมาสและรายปี ข้อมูลที่ไม่ใช่การเงินเช่น นโยบายคำสั่งและระเบียบต่างๆที่ออกโดยเจ้าอาวาส รายงานประจำปี มีระบบตอบคำถามและสร้างความเข้าใจกรณีมีคำถามเกี่ยวกับข้อมูลที่เปิดเผย

11. คณะกรรมการยึดแนวปฏิบัติที่ดีในการทำหน้าที่ เช่นคณะกรรมการวัดประชุมตามตารางเวลาประชุมที่แน่นอน เป็นที่ทราบล่วงหน้า มีวาระการประชุม มีการจดบันทึกและจัดทำรายงานการประชุม คณะกรรมการเข้าประชุมโดยพร้อมเพียงกันและร่วมกันตัดสินใจด้วยความระมัดระวัง เคารพกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง มองประโยชน์ของวัดเป็นสำคัญ และมีความโปร่งใสในการทำหน้าที่นี่คือแนวปฏิบัติเป็นเรื่องที่วัดควรทำในแง่ธรรมาภิบาล เพื่อช่วยสร้างความเข็มแข็งให้กับการบริหารวัดและรักษาศรัทธาที่ประชาชนมีต่อวัดและพระพุทธศาสนา

12. เจ้าอาวาสให้ความเห็นว่า ไวยาวัจกรควรเป็นบุคคลที่มีความรู้ความถนัดในการดูแลทรัพย์สินและการจัดการในวัด เข้าได้กับพระสงฆ์ในวัดและเป็นที่นับถือของชาวบ้าน และควรจัดให้มีการประชุมไวยาวัจกรอย่างน้อยทุกปี ต้องการให้ไวยาวัจกรมีส่วนร่วมกิจการคณะสงฆ์ ในการแนะนำเจ้าอาวาสต้องใช้ศาสตร์และศิลป์ในการแก้ปัญหาให้งานพระพุทธศาสนา อาจมีการใช้ “ผู้นำทางธรรมชาติ” มาช่วยสนับสนุนงานของวัด ควรพัฒนาไวยาวัจกรในทางที่เหมาะสมสอดคล้องกับธรรมเนียมประเพณี ค่านิยมของแต่ละวัด

13. ไวยาวัจกรให้ความเห็นว่า เมื่อมีปัญหาระหว่างหัวหน้าชุมชนกับวัด ไวยาวัจกรควรประสานงานกับสำนักงานพระพุทธศาสนามาชี้แจงให้เกิดความเข้าใจ ไม่ควรชี้แจงด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องโดยเฉพาะกฎหมายที่เกี่ยวข้องการสนับสนุนให้เข้าวัดต้องพยายามชักจูงให้มากๆ ช่วยเสริมจรรโลงกิจกรรมของพุทธศาสนาให้ก้าวหน้า ไม่ปล่อยให้พระสงฆ์ทำเอง รวมทั้งอยากให้มีองค์กรหรือวิทยาลัยสงฆ์ทำคู่มือนำไปอ่านศึกษา หรือมีa pplication เพื่อศึกษาได้ง่าย สะดวกในการเข้าถึง เป็นการสรุปกฎหมาย

14. ผู้นำชุมชนมีความเห็นว่า การปกปูองพระพุทธศาสนา ต้องแก้ไขปัญหาร่วมกัน เจ้าอาวาสกับไวยาวัจกรเป็นผู้นำในแต่ละวัดถึงระดับ ตำบล อำเภอและจังหวัด หาวิธีในการปกป้องพระพุทธศาสนา หากไม่ทำจะแก้ปัญหาไม่ทัน ถือเป็นปัญหาเร่งด่วน โดยให้ไวยาวัจกรเป็นผู้นำในการติดต่อและร่วมกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้านช่วยปกป้องพระพุทธศาสนา ด้านการศึกษา ความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ควรดูแลให้เสมอภาคกันทุกวัด รวมถึงอยากให้ขยายเครือข่าย อบต. ในระดับอำเภอ

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการใช้หลักธรรมาภิบาลของไวยาวัจกรตำบลห้วยส้ม อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

จากบริบทของพื้นที่เป็นสังคมเกษตรกรรม มีความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ มีความคิดเห็นทางการเมืองที่หลากหลาย รวมทั้งมีความคิดเห็นขัดแย้งกับผู้นับถือต่างศาสนา ผู้วิจัยจึงใช้ความเป็นกลาง ลดอคติในการลงพื้นที่สัมภาษณ์ ลดความลำเอียงในการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล คำนึงถึงชื่อเสียง ความเสี่ยงและตระหนักถึงผลประโยชน์ของผู้ให้ข้อมูลด้วยความยุติธรรมและเสมอภาค เท่าเทียมกัน

ไวยาวัจกรมีบทบาทและหน้าที่ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ 18 (พ.ศ.2536) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนไวยาวัจกร กฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 จะเห็น

ได้ว่าบทบาทหน้าที่ของไวยาวัจกรอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติ กฎกระทรวงและกฎมหาเถรสมาคม ซึ่งไม่มีปรับปรุงแก้ไขให้อยู่ภายใต้กฎหมายฉบับเดียว

ไวยาวัจกรเป็นตำแหน่งที่ไม่ได้รับค่าตอบแทน ทำงานร่วมกับเจ้าอาวาสและชุมชนต้องใช้ความเสียสละทั้งกายและใจ ตำแหน่งนี้ เป็นตำแหน่งที่ไม่มีรายได้ เขาเรียกตำแหน่งเรื่องบุญอย่างเดียว ไม่มีค่าตอบแทน ทำด้วยใจ บางท่านให้บุคคลในครอบครัวช่วยทำงานเอกสารและบันทึกบัญชี

จากการสังเกตในพื้นที่พบว่า บางวัดมีเพียงเจ้าอาวาสปกครองวัดรูปเดียว ไม่มีพระลูกวัด เจ้าอาวาสส่วนใหญ่สูงอายุ มีปัญหาสุขภาพ การทำงานจึงต้องอาศัยไวยาวัจกรช่วยเหลือเป็นสำคัญ ในการขับเคลื่อนงานกิจการพุทธศาสนา วัดขนาดใหญ่จะใช้รูปแบบคณะกรรมการในการบริหารงานโดยแบ่งหน้าที่ตามความสามารถของแต่ละท่านแต่ไม่ค่อยมีปฏิสัมพันธ์กัน งานบางอย่างจะใช้หน่วยงานภายนอกที่มีความสามารถเฉพาะ ความร่วมมือระหว่างชุมชนกับวัดขึ้นอยู่กับบารมีของเจ้าอาวาสและความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ดังนั้นรูปแบบที่นำเสนอจึงเป็นรูปแบบกว้างๆ ต้องปรับใช้ให้เหมาะกับแต่ละวัดซึ่งมีบริบทไม่เหมือนกัน

ทางด้านกฎหมายพบว่า ไวยาวัจกรในพื้นที่วิจัยแม้ได้รับแต่งตั้งแล้ว แต่ไม่ทราบบทบาทของตนตามกฎหมายจะทำงานตามที่เจ้าอาวาสมอบหมาย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะจำนวนผู้ที่จะอาสาเข้ามาทำหน้าที่ไวยาวัจกรมีจำนวนไม่มากและส่วนใหญ่เจ้าอาวาสจะแต่งตั้งจากผู้ที่ท่านเคยใกล้ชิดมาก่อน การที่กำหนดให้เจ้าอาวาสมีอำนาจแต่งตั้งไวยาวัจกรเพียงผู้เดียวย่อมไม่เหมาะสมและไม่เป็นธรรม ชุมชนควรเข้ามามีส่วนร่วมในการแต่งตั้งไวยาวัจกร สำหรับการเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญานั้น ที่ระบุถึงความรับผิดอาญาของไวยาวัจกรซึ่งตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ถือเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา ต้องรับโทษสถานหนักเช่นเดียวกับเจ้าพนักงานซึ่งเป็นการเหมาะสมแล้ว ดังนั้นในการอบรมหรืออบรมเชิงปฏิบัติการสำหรับไวยาวัจกรควรมีการปรับให้เหมาะสมกับระดับความรู้ อาจใช้การทดสอบก่อน-หลังการเข้ารับการอบรม เพื่อสร้างความตระหนักในบทบาทหลักของไวยาวัจกรตามกฎหมาย

อนึ่ง การมีส่วนร่วมกับชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างเครือข่ายในการทำงานเพื่อกิจการพุทธศาสนา หากได้ใช้หลักบวรหรือนำประเพณีท้องถิ่นมาอนุรักษ์ และรักษาอัตลักษณ์ของท้องถิ่น จะทำให้เกิดความรัก ความสามัคคีในชุมชน

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

ผู้วิจัยได้ทราบความต้องการและข้อมูลที่ได้รับมาประมวลเป็นรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับแนวทางการส่งเสริมการใช้หลักธรรมาภิบาลของไวยาวัจกร ตำบลห้วยส้ม อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย จึงได้คุณลักษณะของไวยาวัจกรที่พึงประสงค์คือมีความซื่อสัตย์เป็นสำคัญเนื่องจากเป็นผู้ดูแล

ทรัพย์สินและผลประโยชน์ของวัด ต่อมาคือมีความอ่อนน้อม เนื่องจากบทบาทเป็นผู้ช่วยเหลือเจ้าอาวาส มีวิสัยทัศน์เนื่องจากการทำงานเท่ากับเป็นผู้บริหารวัดฝ่ายฆราวาส รอบรู้ ควรมีความรู้รอบด้านหลายศาสตร์รวมถึงความสามารถด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่จะเป็นที่ปรึกษาให้แก่เจ้าอาวาสได้ มีจิตอาสาเนื่องจากตำแหน่งนี้ไม่มีค่าตอบแทน ทำงานด้วยความเสียสละ เก่งประสานงานเนื่องจากต้องติดต่อกับหลายหน่วยงาน มีส่วนร่วมกับชุมชนเนื่องจากแต่ละวัดมีกิจกรรมตลอดทั้งปีต้องอาศัยความร่วมมือกับชุมชนในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง สร้างเครือข่ายเนื่องจากไม่มีเครือข่ายไวยาวัจกรระดับอำเภอ สำหรับรูปแบบการพัฒนาและส่งเสริมนั้นควรเป็นรูปแบบการอบรม อบรมเชิงปฏิบัติการและถ่ายทอดองค์ความรู้ โดยควรมีการจัดสม่ำเสมอทุกปี ซึ่งหลักธรรมที่นำมาใช้ในการพัฒนา หากได้มีการให้ความรู้และพัฒนาไวยาวัจกรจะทำให้ได้ไวยาวัจกรต้นแบบที่มีความตระหนักรู้ในกิจการพุทธศาสนา 8 ด้านคือ 1) การปกครองคณะสงฆ์ 2) การศึกษาสงฆ์ 3) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา 4) การปฏิบัติธรรม 5) การอุปถัมภ์คุ้มครองพระพุทธศาสนา 6) การศาสนสถาน 7) การศาสนสมบัติ และ 8) การส่งเสริมพระพุทธศาสนา รวมถึงมีความเป็นนักบริหารและนักประชาสัมพันธ์ และการใช้หลักธรรมาภิบาล 1) ด้านหลักนิติธรรม 2) ด้านหลักคุณธรรม 3) ด้านหลักความโปร่งใส 4) ด้านหลักการมีส่วนร่วม 5) ด้านหลักความรับผิดชอบ 6) ด้านหลักคุ้มค่า

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมกิตติวงศ์. พจนานุกรม คำวัด. (2548). พิมพ์ครั้งที่ 2. ช่อระกา: กรุงเทพมหานคร.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505. (2505). ราชกิจจานุเบกษา 79 (ธันวาคม 2505) หน้า 43, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2505/A/115/29.PDF [17

วิรัช ถิรพันธุ์เมธี และทองใบ ธีรานันทางกูร. (2546). ศึกษาบทบาทในการปลูกฝังคุณธรรม, กรุงเทพฯ: สหธรรมิก

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2550). คู่มือไวยาวัจกร. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

การศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาปัญญาผ่านการรับรู้ทางอายตนะ 6 ในพระพุทธศาสนา ของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดเลย

AN ANALYTICAL STUDY OF THE DEVELOPMENT OF WISDOM THROUGH THE PERCEPTION OF THE SIX SENSE BASES IN BUDDHISM OF MEDITATION CENTERS IN LOEI PROVINCE

[1]พระครูสุตญาณสาร (ณัฐพล ญาณสาโร), [2]จารุกิตติ์ พิริยสุวัฒน์ และ [3]พระครูสุตคุณวรากร

[1]Phrakrusutayanasan (Nuttapol Yanasaro), [2]Jarukit Phiriyasuvat and [3]Phrakhrusutakunnavarakorn

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]watsisaard@gmail.com

Received: August 25, 2024; **Revised**: September 24, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาปัญญาผ่านการรับรู้ทางอายตนะ 6 ในพระพุทธศาสนา ของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดเลย มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการพัฒนาปัญญาผ่านการรับรู้ทางอายตนะ 6 ในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาปัญญาผ่านการรับรู้ทางอายตนะ 6 ในพระพุทธศาสนา 3) เพื่อวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาปัญญาผ่านการรับรู้ทางอายตนะ 6 ของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดเลย ผลวิจัยพบว่า สภาพปัญหาการพัฒนาปัญญาผ่านการรับรู้ทางอายตนะ 6 มีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งการรับรู้ตามธรรมชาติมนุษย์ทั่วไปก็ขึ้นอยู่กับลักษณะของสัญชาติญาณในการรับรู้ รู้สึกหิว ก็กิน รู้สึกกลัวก็หนี รู้สึกมีความ

[1] นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[3] อาจารย์ ดร. คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ต้องการอะไรก็ปล่อยใจรับเอาสภาวะอารมณ์เหล่านั้นมาตอบสนองความต้องการของตัวเอง เช่น ความไม่รู้จักความสุขอย่างแท้จริง ซึ่งบางอย่างอาจมีความไม่เหมาะสม มากเกินหรือน้อยเกินความพอดีของชีวิต รูปแบบการพัฒนาปัญญาผ่านการรับรู้ทางอายตนะ 6 ต้องเริ่มที่การฝึกฝนใจให้มีความเห็นและความคิดที่ถูกต้อง ปัจจัยความเกิดขึ้นแห่งสัมมาทิฏฐิ คือ ปรโตโฆสะและโยนิโสมนสิการ การคิดตามแนวทางของปัญญา จึงเกิดการพัฒนาทั้งกาย วาจา รูปแบบการพัฒนาปัญญาในระดับโลกิยปัญญา ความถึงพร้อมแห่งศีลความถึงพร้อมแห่งจาคะ รูปแบบการพัฒนาปัญญาในระดับโลกุตตรปัญญา คือ ปัญญาหยั่งรู้สัจธรรมกำจัดกิเลสสิ้นเชิงเกิดขึ้นโดยโยนิโสมนสิการไตรสิกขาวิปัสสนากัมมัฏฐาน และสติปัฏฐาน 4 โดยเฉพาะเรื่องของศีล ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาปัญญาทำให้เกิดความระมัดระวังในพฤติกรรมทั้งทาง กาย วาจา ใจ หมั่นเจริญวิปัสสนา เพื่อเป็นปัจจัยเกื้อหนุนทั้งภายนอกและภายใน ทำความเจริญไปสู่โลกุตตรปัญญาการพัฒนาปัญญาเป็นการทำให้ความรู้ ความเข้าใจชัดเจนเจริญขึ้น แนวทางการพัฒนาปัญญาผ่านการรับรู้ทางอายตนะ 6 ของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดเลย ในทางการปฏิบัติต่อข้อมูลทางอายตนะที่เกิดจากการพัฒนาปัญญา จึงเป็นประการสุดท้ายที่บุคคลนั้นจะได้พิจารณาในด้วยสติและปัญญา และนำข้อมูลนั้นสู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลหรือบรรลุเป้าหมายในทางปัญญาการรับรู้ทางอายตนะ 6 ซึ่งมีคือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย เป็นเครื่องรับและใจเป็นเครื่องกลั่นกรองข้อมูลความรู้เหล่านั้นด้วยความรู้ ความเข้าใจ ความชำนาญ ความชาญฉลาดทางสติและปัญญา และส่งข้อมูลความรู้เหล่านั้นในเชิงปฏิบัติการผ่านทางตา หู จมูก ลิ้น และกาย ซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายที่จะเกิดเป็นผลลัพธ์ในเชิงรูปธรรม

คำสำคัญ : การพัฒนาปัญญา, การรับรู้, อายตนะ 6

Abstract

This research, titled "An Analytical Study of the Development of Wisdom through the Perception of the Six Sense Bases in Buddhism of Meditation Centers in Loei Province," aims to: 1) Study the problems of wisdom development through the perception of the six sense bases in Buddhism, 2) Explore the methods of developing wisdom through the perception of the six sense bases in Buddhism, and 3) Analyze the approaches to wisdom development through the perception of the six sense bases of meditation centers in Loei Province. The research results are as follows: The problem of wisdom development through the perception of the six sense bases is of great significance. The natural human perception is based on instinctual reactions, such as

eating when hungry, fleeing when afraid, or indulging in desires, which may not always align with true happiness and can be either excessive or insufficient for a balanced life. The method of wisdom development through the perception of the six sense bases must begin with training the mind to hold correct views and thoughts. The factors that give rise to Right View are listening to others and wise contemplation, leading to the development of body and speech. The model of wisdom development at the mundane level includes the perfection of morality and generosity, while at the supramundane level, wisdom involves insight into truth and the complete eradication of defilements through wise contemplation, the threefold training, insight meditation, and the Four Foundations of Mindfulness. Morality, in particular, is a crucial factor in wisdom development as it brings mindfulness to one's behavior in body, speech, and mind. Regular insight meditation practice supports both external and internal factors, leading to the attainment of supramundane wisdom, where knowledge and understanding become clearer and more refined. The approach to wisdom development through the perception of the six sense bases at meditation centers in Loei Province involves the final stage, where individuals reflect on the sense-based information with mindfulness and wisdom, and apply this information in practice to achieve results or fulfill wisdom goals. The six sense bases—eyes, ears, nose, tongue, body—act as receptors, while the mind filters the information with skillful knowledge and wisdom. This information is then practically applied through the eyes, ears, nose, tongue, and body, ultimately producing tangible outcomes.

Keywords: Development of Wisdom, Perception, The Six Sense Bases

บทนำ

มนุษย์ในสังคมยุคปัจจุบันได้รับความเปลี่ยนแปลงที่มีความเจริญรุ่งเรืองในด้านเทคโนโลยีมากที่สุด หรือเรียกอีกอย่างว่าเป็นยุคโลกาภิวัฒน์ ผู้คนส่วนใหญ่ชอบความสะดวกสบาย ดังนั้นมนุษย์ในสังคมปัจจุบันได้รับความเปลี่ยนแปลงที่มีความเจริญรุ่งเรืองในด้านเทคโนโลยีมาก จึงมีเครื่องอำนวยความสะดวกเกิดขึ้นมากมายคือความบันเทิงทาง รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส หรือเรียกว่าทาง ตา หู จมู ลิ้น กาย และใจ ที่น่าใคร่ชวนให้หลงใหล จนทำให้สภาพทางจิตใจของมนุษย์เราเสื่อมโทรมลง ซึ่งก็ล้วนแต่ทุกข์เพราะอายตนะภายนอกภายในเหล่านี้ มนุษย์ผู้ที่ต้องการดับทุกข์

นี้จำต้องเรียนรู้ในอายตนะทุกขณะที่ตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกได้กลิ่น ลิ้นรับรส กายสัมผัส ใจรู้อารมณ์ อย่าให้จิตปรุงแต่งเกิดเวทนา แสวงหาอารมณ์คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่ชอบใจและความสนุกสนานบันเทิงต่างๆ มาปรนเปรอ ตา หู จมูก ลิ้น ผิวกาย ตามใจอยากของตน (อภิ.วิ. (ไทย) 35/154-169/112-119)พอกพูนความโลภ โกรธ หลง ก่อให้เกิดความวุ่นวาย เดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่นด้วยการเบียดเบียน ขัดแย้ง แย่งชิง เอารัดเอาเปรียบกันตลอดจนปัญหาต่างๆที่เกิดเพิ่มขึ้น จึงต้องหาทางปฏิบัติเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการดับทุกข์ส่วนนี้ให้น้อยลง แต่ในส่วนของวัด สำนักปฏิบัติธรรม สถานปฏิบัติธรรมซึ่งเป็นสถานที่ที่ช่วยดับทุกข์ในส่วนนี้ ก็ไม่ค่อยเห็นหรือมีน้อยที่จะนำเรื่องอายตนะภายในภายนอกเหล่านี้มาอธิบายหรือนำพาปฏิบัติให้รู้แจ้งเห็นจริงในหลักธรรมข้อนี้ ทั้งที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญา ไม่ได้เน้นที่ศรัทธาเหมือนศาสนาอื่น คำว่า เป็นศาสนาแห่งปัญญา หมายถึง คำสอนที่ประกอบด้วยเหตุผล ไม่มีการบังคับให้เชื่อตาม มีแต่แสดงไปตามเหตุผล ส่วนผู้ที่จะเชื่อหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับภูมิปัญญาของผู้นั้นเอง แม้แต่พระสารีบุตร อัครสาวกผู้เลิศด้วยปัญญา ครั้งหนึ่ง พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า เชื่อในคำสั่งสอนของพระองค์หรือไม่ พระสารีบุตรตอบพอสรุปความได้ว่า “ผู้ที่ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจ ยังไม่บรรลุธรรมนั้น ย่อมเชื่อตามพระองค์ ส่วนท่านไม่เชื่อตาม ต่อเมื่อเห็นแจ้งด้วยปัญญาของตนเองแล้วจึงเชื่อ” (ส.ม. (ไทย) 19/514/327) ปัญญาเป็นองค์ประกอบหรือคุณสมบัติสำคัญ ที่จะทำให้การดำเนินชีวิตคือ การสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและภาวะที่เป็นไปต่างๆ ของจิตใจให้ดำเนินไปได้ ด้วยคุณสมบัติของปัญญาเปรียบได้กับแสงสว่างส่องทาง ชี้บอกทางให้แก่บุคคล (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) 2549 : 12) ซึ่งบุคคลควรได้รับการพัฒนาจนเกิดความรอบรู้ รู้ดีรู้ชั่ว รู้เหตุรู้ผล รู้คิดรู้พิจารณา รู้ตามความเป็นจริง (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2546 : 22) อายตนะ ซึ่งจัดเป็นอารมณ์ของวิปัสสนาเพื่อให้เกิดปัญญารู้แจ้ง ก็ย่อมมีความสำคัญมากด้วยเช่นกัน เฉกเช่นคำกล่าว ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ว่า เมื่อต้นไม้แข็งแรงมีดอกผลสมบูรณ์ ฝูงนกจากทิศนั้น ๆ ย่อมมาประชุมกันเสมอ เพื่อหลีกเร้น และหาอาหารฉันใด ธรรม คือ จิต และเจตสิก ย่อมมาประชุมกันเสมอจากที่นั้น ๆ ในที่ 6 แห่งมีรูปเป็นต้น เพื่อรับรู้อารมณ์ฉันนั้น ทวาร 6 มีรูปเป็นต้น จึงชื่อว่า อายตนะ เพราะเป็นที่ประชุม เพราะเป็นเหตุเกิดของจิตและเจตสิก (พระพุทธโฆสาจารย์, 2546 : 807) ทวารเปรียบเสมือนประตูอันเป็นที่เข้าออกของวิถีจิตทั้งหลายที่เปิดออกให้จิตไปรับอารมณ์ เป็นที่ติดต่อกันให้เกิดความรู้ หรือแหล่งที่มาของความรู้เรียกว่า อายตนะ (พระธัมมปาลมหาเถระ, 2545 : 141) ซึ่งความต่อเนื่องขององค์ธรรมในที่นี้ ก่อให้เกิดการรับรู้ ซึ่งเป็นกระบวนการรับรู้ที่บริสุทธิ์ ก่อนที่จะถึงช่วงต่อที่จะสืบทอดจากการรับรู้ (ผัสสะ) ซึ่งมีปัจจัยหรือองค์ประกอบอื่น คอยบิดเบือนให้กระบวนธรรมเอนเอียงไปจากความเป็นจริง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2555 : 30-32) หากศึกษาเรื่องการพัฒนาปัญญาในอารมณ์ของอายตนะที่เข้าสู่วิถีจิตจนเข้าใจถ่องแท้ จะเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้แก่ผู้เข้าปฏิบัติธรรมทั้งพระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ได้รู้วิธีเข้าถึงความสงบแห่งจิต น้อมใจไปในการกำหนดรู้

สามารถอธิบายข้อเคลือบแคลงสงสัย และสอบทานสภาวะของการปฏิบัติธรรมให้กระจ่างขึ้น ตั้งแต่เริ่มต้นปฏิบัติจนกระทั่งบรรลุ มรรค ผล นิพพาน อันจะเหมาะสมแก่ฐานะที่ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเข้าถึงได้

อย่างไรก็ตาม หลักของการศึกษาการทำงานของจิตให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ จำเป็นต้องศึกษาเรื่องอารมณ์ที่เป็นการขับเคลื่อนไหวของวิถีจิต ซึ่งมีส่วนสำคัญให้ผู้เจริญวิปัสสนาภาวนา รู้ธรรมทั้งหลาย โดยอาการที่รู้ชัดไปตามความเป็นจริง เพื่อใช้ความรู้ และความเข้าใจนี้เป็นฐานรองรับอุปสรรคทั้งหลายที่คอยขัดขวาง และปรุงแต่งจิตไม่ให้เข้าถึงญาณอันประเสริฐ ซึ่งเป็นกระแสของการหลุดพ้น (วิมุตติ) ทวารเปรียบเสมือนประตูอันเป็นที่เข้าออกของวิถีจิตทั้งหลายที่เปิดออกให้จิตไปรับอารมณ์ เป็นที่ติดต่อกันให้เกิดความรู้ หรือแหล่งที่มาของความรู้เรียกว่า อายตนะ (พระธัมมปาลมหาเถระ, 2545 : 141) ซึ่งความต่อเนื่องขององค์ธรรมในที่นี้ ก่อให้เกิดการรับรู้ ซึ่งเป็นกระบวนการรับรู้ที่บริสุทธิ์ ก่อนที่จะถึงช่วงต่อที่จะสืบทอดจากการรับรู้ (ผัสสะ) ซึ่งมีปัจจัยหรือองค์ประกอบอื่น คอยบิดเบือนให้กระบวนธรรมเอนเอียงไปจากความเป็นจริง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2555 : 30-32) เป็นสาเหตุให้เกิดเวทนา และส่งผลให้เกิดรอยต่อทางจริยธรรมระหว่างกุศลจิตและอกุศลจิต เมื่อเวทนาเป็นองค์ธรรมที่สำคัญยิ่ง ในการเจริญวิปัสสนา เพราะเป็นองค์ธรรมในมหาสติปัฏฐานสูตร (สำ.ม. (ไทย) 19/367/210) อายตนะซึ่งจัดเป็นอารมณ์ของวิปัสสนาเพื่อให้เกิดปัญญารู้แจ้ง ก็ย่อมมีความสำคัญมากด้วยเช่นกัน เฉกเช่นคำกล่าว ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคว่า เมื่อต้นไม้แข็งแรงมีดอกผลสมบูรณ์ ฝูงนกจากทิศนั้น ๆ ย่อมมาประชุมกันเสมอ เพื่อหลีกเร้นและหาอาหาร ฉันใด ธรรม คือ จิต และเจตสิกย่อมมาประชุมกันเสมอจากที่นั้น ๆ ในที่ 6 แห่งมีรูปเป็นต้น เพื่อรับรู้อารมณ์ฉันนั้น ทวาร 6 มีรูปเป็นต้น จึงชื่อว่า อายตนะ เพราะเป็นที่ประชุม เพราะเป็นเหตุเกิดของจิตและเจตสิก (พระพุทธโฆสาจารย์, 2546 : 807)

กล่าวโดยสรุป ในการประมวลปัญหาทั้งหมดนี้เป็นเหตุผลสำคัญยิ่งที่ทำให้ผู้วิจัยมีความมุ่งมั่นอย่างแรงกล้าในอันที่จะค้นคว้าวิจัยในเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาปัญญาผ่านการรับรู้ทางอายตนะ 6 ในพระพุทธศาสนา ของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดเลย” เพื่อสร้างปัญญาภายในได้ไขความกระจ่างที่ผู้วิจัยยังเคลือบแคลงสงสัยเป็นการเสริมสร้างองค์ความรู้ที่เป็นข้อมูลเชิงวิชาการ สามารถน้อมนำเป็นบาทฐานในการศึกษาและปฏิบัติเพื่อพัฒนาปัญญาการตื่นรู้สู่การบรรลุเป้าหมายขั้นสูงสุดได้อย่างถูกต้อง อันจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเจริญวิปัสสนาภาวนา การรับรู้อารมณ์ทางอายตนะ 6 ที่เห็นชอบตามธรรมแล้ว การเห็นกฎความจริงก็ปรากฏได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการพัฒนาปัญญาผ่านการรับรู้ทางอายตนะ 6 ในพระพุทธศาสนา

2. เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาปัญญาผ่านการรับรู้ทางอายตนะ 6 ในพระพุทธศาสนา

3. เพื่อวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาปัญญาผ่านการรับรู้ทางอายตนะ 6 ของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดเลย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้รูปแบบทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary) และที่เก็บรวบรวมในภาคสนาม โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ได้รวบรวมข้อมูลโดยใช้สัมภาษณ์เชิงลึก (Depth interview) ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้ศึกษาวิจัยดำเนินการวิจัยด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth Interview) โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็น 2 กลุ่ม รวมทั้งหมด 20 รูป/คน ได้แก่ 1. เจ้าสำนักหรือผู้นำปฏิบัติธรรม จำนวน 10 รูป และ 2. ผู้เข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรม จำนวน 10 คน

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือเจ้าสำนักหรือผู้นำปฏิบัติธรรม และผู้เข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมในเขตพื้นที่จังหวัดเลย จำนวน 10 แห่ง ดังนี้ 1) วัดเนรมิตวิปัสสนา 2) วัดถ้ำแสงธรรมพรหมาวาส 3) วัดศรีอุดมวงศ์ ต.ศรีสงคราม 4) วัดศรีวิชัยวนาราม 5) วัดศรีบุญเรือง 6) วัดวังสะพุงพัฒนาราม 7) วัดศรีบุญเรือง 8) วัดผานกเค้า 9) วัดโพนทอง และ 10. วัดศรีสุทธาวาส

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบแบบสัมภาษณ์ (Interview) และแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ในการตรวจสอบคุณภาพแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบคุณภาพฉบับร่างโดยให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยตรวจสอบความตรง ซึ่งหลังจากทำการปรับแก้ไขแบบทดสอบตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญแล้ว ผู้วิจัยจึงนำผลมาปรับแก้ไขเพื่อให้ได้ข้อคำถามที่ชัดเจนยิ่งขึ้นแล้วจึงนำไปใช้จริง

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ที่เก็บรวบรวมได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องแล้ว ทำการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยจัดกลุ่มข้อมูลของการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ (Data Grouping) จากนั้นจึงนำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique) วิเคราะห์ข้อมูลด้านปฐมภูมิและทุติยภูมิที่เกี่ยวกับหลักการรับรู้ทางอายตนะ 6 และสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดเลยสังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และวิเคราะห์เชิงพรรณนาอย่างเป็นระบบ

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาปัญญาผ่านการรับรู้ทางอายตนะ 6 ในพระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดเลย” ซึ่งมีวัตถุประสงค์การวิจัย 3 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการพัฒนาปัญญาผ่านการรับรู้ทางอายตนะ 6 ในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาปัญญาผ่านการรับรู้ทางอายตนะ 6 ในพระพุทธศาสนา 3) เพื่อวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาปัญญาผ่านการรับรู้ทางอายตนะ 6 ของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดเลย

1. สภาพปัญหาการพัฒนาปัญญาผ่านการรับรู้ทางอายตนะ 6 ในพระพุทธศาสนา ถ้าเป็นผู้ที่รู้เห็นความจริงแล้วว่า ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เป็นทุกข์ การจะมีความเพลิดเพลินที่ตาไปเห็นรูปต่างๆ หูไปได้ยินเสียงต่างๆ ก็ย่อมหมดไปโดยสิ้นเชิง การเห็นการได้ยิน เป็นต้นนั้น เป็นภาระที่ต้องแบกหามสำหรับท่านเหล่านั้น เมื่อไม่มีความเพลิดเพลินกับการเห็นรูปและการฟังเสียง หากรู้ว่าความจริงว่า ตาเป็นต้นนั้นเป็นทุกข์เป็นภาระหนัก เป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน โดยตัวมันเองก็เป็นสิ่งไม่แน่นอน ก็จะเบื่อหน่ายคลายกำหนัด การจะไปหลงยินดียินร้าย เอาตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไปเที่ยวดูอารมณ์นั้นอารมณ์นี้เพื่อให้มีความสุขก็หมดไปโดยสิ้นเชิงความไม่รู้ความจริงของตา หู จมูก ลิ้น กายใจ ว่าเป็นทุกข์ ตามหลักที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเอาไว้ว่า อุปาทานขันธ์ทั้ง เป็นทุกข์ ก็หลงผิดและยึดถือว่า เป็นตัวเรา เป็นของเราเกิดความอยากด้วยความไม่รู้ หลงเพลินอยู่กับทุกข์ ตัณหาความเพลิดเพลินนั้น เป็นทุกขสมุทัย คือเหตุให้เกิดทุกข์ จึงเป็นทุกข์วนเวียนไม่สิ้นสุด

2. รูปแบบการพัฒนาปัญญาผ่านการรับรู้ทางอายตนะ 6 ในพระพุทธศาสนา รูปแบบหรือกระบวนการรับรู้ของมนุษย์ในพุทธศาสนารับรู้อารมณ์ได้ 2 ลักษณะ คือ การรับรู้ทางมโนทวาร หรือการรับรู้ทางใจ เป็นการรับรู้ที่ใจไม่ต้องอาศัยกายในการรับรู้ข้อมูล เช่น การรู้สึก นึก คิด ต่างๆ อีกประการ คือ ใจรับรู้ทางปัญจทวาร เป็นการที่จิตต้องอิงอาศัยกายในการรับรู้ข้อมูลโดยผ่านทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 (ตา หู จมูก ลิ้น กาย) การที่ใจรับรู้ได้จะต้องมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ อายตนะภายใน (ช่องทางรับรู้) + อารมณ์ (สิ่งที่ถูกรู้) + วิญญาณ (ตัวรู้) เกิดการผัสสะหรือกระทบ

สัมผัสกัน เมื่ออายตนะ (ภายใน) ซึ่งเป็นช่องทางและประสาทรับรู้กระทบกับอารมณ์ (อายตนะภายนอก) ซึ่งเป็นวัตถุภายนอกที่มากระทบหรือสิ่งที่ถูกรู้ จิตหรือวิญญาณก็จะทำหน้าที่เข้าไปรับรู้ข้อมูลผ่านช่องทางต่างๆ ที่เป็นตัวเชื่อมโยงข้อมูลเข้าสู่จิต เมื่อองค์ประกอบสามอย่างมากระทบกันจะเกิดการรับรู้จำเพาะด้าน เช่นตากระทบรูป เกิดการมองเห็นหูกระทบเสียง เกิดการได้ยิน จมูกกระทบกลิ่นเกิดการได้กลิ่นลิ้นกระทบรส เกิดการรับรู้รส กายกระทบสัมผัส เกิดการรู้สึกสัมผัสสิ่งต้องกายเหล่านี้เป็นการรับรู้ระดับวิญญาณ คือ รับรู้โครงสร้างพื้นผิวของวัตถุที่ถูกรับรู้อันเป็นความรู้เบื้องต้นที่เกิดจากการกระทบสัมผัส และในขณะที่จิตรับรู้ ใจอาจจะเกิดความรู้สึกสุข ทุกข์ เฉยๆ หรือเกิดการพอใจ ไม่พอใจ เกิดความต้องการอยากได้ หรือติดในการรับรู้ต่างๆ เหล่านั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของจิตที่มีปฏิกิริยาต่อวัตถุ หากองค์ประกอบจิตเป็นอกุศลจิต ลักษณะและประเภทของการรับรู้ก็จะไม่ถูกต้องตามหลักธรรมชาติ ความรู้ก็จะถูกบิดเบือน แต่หากองค์ประกอบจิตเป็นกุศลจิต ลักษณะและประเภทของความรู้ก็จะถูกต้องตามหลักธรรมชาติ การรับรู้ก็จะเป็นกระบวนการรับรู้ที่ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนา แต่ในการรับรู้ทั้งสองลักษณะนั้นยังผลต่อจิต คือ เมื่อจิตรับรู้ข้อมูล จิตจะทำการบันทึกข้อมูลในการรับรู้นั้นไว้ในความทรงจำในรูปของสัญญาต่างๆ ทั้งข้อมูลที่ถูกต้องและไม่ถูกต้อง และยังบันทึกผลของการรับรู้ การเรียนรู้ และการกระทำต่างๆ ไว้ในภวังคจิต ซึ่งจิตจะทำหน้าที่ประมวลผลข้อมูลในการกระทบสัมผัสและทำการรวบรวม เรียบเรียงและจัดเก็บข้อมูลด้วยตัวเอง ทั้งข้อมูลที่รับรู้ทางมโนทวารและข้อมูลที่รับรู้ผ่านประสาทสัมผัสต่างๆ ในการพัฒนาปัญญาผ่านทางอายตนะ 6 การรับรู้ได้แบ่งระดับของการรับรู้ออกเป็น 2 ระดับ คือ การรับรู้ทางปัญจทวารเป็นการรับรู้ผ่านทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 อีกประการคือ การรับรู้เป็นการรับรู้ทางมโนทวาร ซึ่งความรู้ทั้ง 2 ประการนั้นสามารถแยกเป็นความรู้ 2 ระดับใหญ่ๆ คือ ความรู้ในระดับโลกียะ เป็นความรู้ในระดับของปุถุชนที่ยังคงมีความยินดีในกามอารมณ์ตามสภาวะทางธรรมชาติของสัตว์โลก และความรู้ในระดับโลกุตตระ เป็นความรู้ในระดับพระอริยะสงฆ์ขึ้นไป ไม่มีความยินดีในกามอารมณ์ เข้าใจความโลกตามความเป็นจริงของธรรมชาติ ซึ่งเป็นกระบวนการรับรู้และเป็นความรู้อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของกระบวนการรับรู้ของการพัฒนาปัญญา

รูปแบบการพัฒนาทักษะในการรับรู้ที่เกิดขึ้นทางอายตนะ 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ซึ่งเป็นกระบวนการที่สัมพันธ์กันและสามารถนำไปสู่จุดมุ่งหมายของการรับรู้ในพระพุทธศาสนา คือ ปัญญาที่รู้เท่าทันความเป็นจริงในสิ่งทั้งในสิ่งทั้งปวง หรือหลุดพ้นจากความทุกข์ การที่จะหลุดพ้นจากความทุกข์ได้มนุษย์จะต้องมีทักษะในกาดำเนินชีวิต ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาชีวิตและพฤติกรรมทาง กาย วาจา และอาชีวะ การรักษากฎ ระเบียบวินัย ให้สามารถดำรงตนด้วยดีได้ในสังคม การปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบทางสังคมตามฐานะของตน และพิจารณาใช้ปัจจัย 4 ให้เกิดประโยชน์ และมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ มนุษย์ใช้ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใน อย่างถูกต้องนั้นหมายถึงอินทรีย์ หรือ ขันธ์ 5 ต้องอาศัยปัญญาในการรับรู้คุณภาพของการรับรู้ที่ต่างกัน

ย่อมมีผลต่อการพัฒนาปัญญาเช่นกัน โดยเฉพาะภาวนามยปัญญาเป็นปัญญาที่ต้องลงมือปฏิบัติทดลอง ความเพียรที่ต่างกันก็มีผลต่อความช้าและเร็ว ในการพัฒนาปัญญาซึ่งจะไปสัมพันธ์กับระยะเวลาในการรู้ธรรมด้วยเช่นกัน

รูปแบบการพัฒนาในขั้นแรกในระดับโลกิยปัญญา ด้วยการสร้างสัมมาทิฏฐิเพราะสัมมาทิฏฐิเป็นปัญญาอันดับแรกที่ต้องพัฒนาในการเกิดขึ้น โดยอาศัยปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ได้แก่ ปรโตโฆสะและโยนิโสมนสิการ สัมมาทิฏฐิแบ่งออกเป็น 2 ระดับได้แก่ โลกิยสัมมาทิฏฐิ คือ ความเลื่อมใสพระรัตนตรัย เชื่อว่าทานมีผล กรรมมีผล เชื่อในคุณบิดา มารดา เป็นต้น และผ่อนคลายจากความยึดมั่นในรูปนามในที่สุด โดยมีกัลยาณมิตรเป็นผู้โน้มน้าวชี้แนะ และสั่งสอนเพื่อยังศรัทธาให้ตั้งมั่นประกอบกับปัญญาที่ติดตัวมา ทำให้เกิดธรรม 4 ประการ ได้แก่ความพร้อมแห่งศรัทธา ศีล ทาน และโลกิยปัญญาในที่สุด ทำให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและทัศนคติ ทำให้การดำเนินชีวิตในส่วนที่ยังสัมพันธ์ต่อโลกมีความสุขขึ้น หรือกล่าวว่ามีความทุกข์น้อยลง และยังไม่สามารถละกิเลศได้

รูปแบบการพัฒนาในระบบโลกุตรปัญญา เป็นการเตรียมพร้อมของโลกิยปัญญา ต้องมีความมุ่งมั่นในการฝึกฝนตนเพื่อพัฒนาไปสู่เป้าหมายสูงสุด โดยพัฒนาไปตามแนวของอริยมรรคและไตรสิกขา วิธีการเช่นเดียวกันกับการพัฒนาโลกิยปัญญา แต่แตกต่างกันตรงความเข้มงวด สำรวมระวังมากกว่า โดยเฉพาะเรื่องของศัลที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาปัญญาทำให้บุคคลนั้นเกิดความระมัดระวังในพฤติกรรมทั้งทางกาย วาจา ใจ ไม่ล่วงละเมิดทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นไม่คิดเบียดเบียนทำร้าย ทำลายทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ผู้มีศีลย่อมเป็นผู้ไม่ร้อนใจ เป็นผู้มีความบันเทิงใจ จิตมีความสงบตั้งมั่นเป็นสมาธิ การทำสมาธิมีทั้งการทำสมถภาวนา เพื่อให้จิตมีความสงบตั้งมั่นและวิปัสสนา เพื่อให้เกิดปัญญาเห็นแจ้ง ในขณะที่ดำเนินชีวิตอยู่นี้บุคคลหมั่นประพฤติตนทั้งในหลักของอริยมรรคมีองค์ 8 และไตรสิกขาประกอบกัน เพื่อเป็นปัจจัยเกื้อหนุนซึ่งกันและกันทั้งภายนอกและภายใน เพื่อทำความเจริญไปสู่โลกุตรปัญญา

การพัฒนาปัญญาไปสู่โลกุตรปัญญาที่พระพุทธองค์ทรงได้ตรัสแนวทางไว้ ได้แก่ดารเจริญสติปัฏฐาน 4 โดยการเจริญสติทำความรู้ตัวตลอดเวลา หมั่นเดินจงกรม นั่งสมาธิให้ต่อเนื่อง ปัญญาของบุคคลทั่วไปที่พัฒนาอยู่ในหลักของไครสิกขาและอริยมรรคมีองค์ 8 ยังต้องอาศัยปัญญาในทางโลกหรือโลกิยปัญญาฝึกฝนขึ้นมา ซึ่งต้องใช้ความเพียรและความเสียสละอย่างมากเพื่อไปให้ถึงโลกุตรปัญญา ทั้งนี้พระพุทธองค์ได้เปิดทางไว้แล้วทั้งสิ้น ได้แสดงไว้ให้เห็นว่าสักยภาพของมนุษย์ย่อมพัฒนาได้ไม่จำกัดการและเวลา

3. แนวทางการพัฒนาปัญญาผ่านการรับรู้ทางอายตนะ 6 ของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดเลย เป้าหมายของการพัฒนาปัญญาผ่านทางอายตนะ 6 แนวคิดของพระพุทธศาสนาเชื่อว่า จิตของ

คนเรานั้นสามารถที่ฝึกฝนได้ พัฒนาได้และวิธีการที่จะพัฒนาจิตนั้นก็มีหลากหลายรูปแบบ ทั้งนี้ก็เพื่อให้เหมาะสมระดับสติปัญญาของบุคคล ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งระดับของเป้าหมายของการพัฒนาปัญญา 3 ระดับ คือ

ระดับต้น คือ ภาวะที่จะสามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นได้เป็นปกติสุข ปรับตัวให้เข้ากับตนเองและสังคมได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม เป็นการตั้งเป้าหมายชีวิตเพื่อประโยชน์ในชาตินี้ เป็นการตั้งเป้าหมายไว้ว่า จะต้องตั้งตัวสร้างฐานะด้วยการประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่ผิดศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง เป็นการมุมานะฝึกฝนตนเองสร้างตัวให้บรรลุเป้า หมายของชีวิตให้ได้ อันเป็นการพัฒนาปัญญาเบื้องต้นต่อการใช้กับอายตนะ 6

ระดับกลาง คือ นอกจากสามารถที่จะอยู่ร่วมกับคนอื่นได้แล้วก็ยังสามารถที่จะอยู่คนเดียวได้อย่างมีความสุข สงบภายใน ไม่วุ่นวาย ไม่ฟุ้งซ่าน เป้าหมายชีวิตขั้นกลาง คือ การตั้งเป้าหมายชีวิตเพื่อประโยชน์ในชาติหน้า เป็นการตั้งเป้าหมายชีวิตไว้นอกจากการพยายามตั้งฐานะของตนให้ได้แล้ว ก็จะสร้างกุศลในทุก ๆ โอกาสที่อำนวยให้เพื่อสะสมเป็นทุนเป็นเสบียงในภพชาติต่อไป เพราะว่าสัตว์โลกทั้งหลายเมื่อสิ้นอายุไขแล้ว หากยังมีกรรมอยู่ก็ต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ร่ำไป บางคนคิดแต่จะหาประโยชน์เฉพาะในชาตินี้โดยไม่คำนึงถึงชาติหน้าเลย คิดแต่จะหาทรัพย์จะตั้งฐานะให้ได้ โดยไม่ประกอบบุญกุศล เราลองคิดดูว่า ชีวิตของคนประเภทนี้จะมีคุณค่าสักเพียงไร ตั้งแต่เกิดก็อาศัยพ่อแม่เลี้ยง โตขึ้นหน่อยก็เรียนหนังสือหาความรู้ ต้องมีหน้าที่การงานรับผิดชอบ มีครอบครัว ดิ้นรนหาสิ่งต่าง ๆ มาบำรุงบำเรอตน แล้วก็แก่เจ็บป่วยไข้ตายในที่สุด

ระดับสูง คือภาวะที่ปลอดโปร่ง โล่งสบาย ไร้ทุกข์ไร้ปัญหา ความเป็นผู้มีสุขภาพจิตที่สมบูรณ์ไม่หวั่นไหวกับสิ่งเร้าต่างๆ ที่มาเร้ามากระทบ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ที่สุด เป้าหมายชีวิตขั้นสูงสุด คือ การตั้งเป้าหมายชีวิตเพื่อประโยชน์อย่างยิ่ง ได้แก่ การตั้งใจปฏิบัติธรรมทุกรูปแบบ เพื่อกำจัดกิเลสให้หมดสิ้น บำเพ็ญความเพียรเพื่อบรรลุพระนิพพาน โดยธรรมชาติ ของทุกชีวิตเมื่อถึงที่สุดย่อมหมดกิเลส เข้าถึงพระนิพพาน (ความสุขที่ยิ่งยวด) ไปด้วยกันทุกคน ต่างแต่ว่าช้าหรือเร็วเท่านั้น ในช่วงที่ยังไม่หมดกิเลส (สิ่งเร้าต่างๆ) นี้ก็ต้องทนรับทุกข์และเวียนว่ายตายเกิดมาเป็นนับภพนับชาติไม่ถ้วน ถ้าหากเอากระดูกของเราทุกชาติมากองรวมกันเข้าก็จะสูงท่วมภูเขาและน้ำตาที่ไหลออกมาเพราะความเศร้าโศกนั้นยังมากกว่ามหาสมุทรทั้งสี่เสียอีก แม้พระพุทธเจ้าเมื่อยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ก็ต้องเวียนว่ายตายเกิดเช่น เดียวกัน แต่พระองค์ตั้งเป้าหมายในชีวิตไว้ถูกต้อง และพระองค์ก็มีแนวทางในการดำเนินชีวิต คือ อันเป็นหนึ่งในอริยสัจ 4 ที่พระองค์ตรัสรู้แล้วทรงประกาศให้ชาวโลกรู้ อนึ่ง มรรคหรือแนวทางนั้น คือ วิธีปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์ ศาสนาอื่นฝ่ายเทวนิยมมองเหตุแห่งทุกข์ซึ่งเป็นอุปสรรคของการดำเนินชีวิตไม่ ออกจึงได้แต่ยกให้เป็นการลงโทษของสิ่งลึกลับของพระเจ้า ดังนั้น จึงหาวิธีพ้นทุกข์ผิดทางไป เช่น การอ้อนวอนบวงสรวงให้พระเจ้าช่วย เป็นต้น แต่พระพุทธเจ้านั้น พระองค์ทรงเป็นเหมือนแพทย์ผู้ชำนาญ เห็นเหตุที่ทำให้เกิดโรค เกิด

ทุกข์ชัดเจนและก็ทรงสอนว่า ที่เราต้องเป็นทุกข์ก็เพราะตัวตัณหาซึ่งเปรียบเสมือนเชื้อโรคนี้เอง ถ้าเราต้องการหายจากโรคก็ต้องกำจัดเจ้าเชื้อโรคนั้นให้หมดไป โดยพระองค์ได้ค้นพบหนทางชี้นำ เพื่อจะให้หลุดพ้นจากสิ่งเหล่านี้เสีย สิ่งนั้นคือ มรรคมีองค์ 8 หรือ มัชฌิมาปฏิปทา ข้อปฏิบัติที่เป็นกลางตามกฎธรรมชาติ

สรุปได้ดังนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการพัฒนาปัญญาผ่านอายตนะ 6 ในพระพุทธศาสนาจะเกิดประโยชน์ในการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต เพราะจะเกิดความรู้ และเข้าใจในสิ่งต่างๆ ตั้งแต่ด้านการรับรู้ การมีสติสัมปชัญญะ การรู้ตัวในการบริโภคข้อมูล ข่าวสาร ตลอดจนถึงการนำสิ่งที่ได้ไปผ่านกระบวนการพัฒนาด้วยปัญญา ผ่านกระบวนการทางความคิด พิจารณาด้วยเหตุ และผลความจริงตามธรรมชาติ ตลอดจนสามารถลงมือปฏิบัติ ด้วยความชำนาญในทางปัญญาที่จะแสดงออกทางกาย วาจา ใจ หรือแสดงออกทางพฤติกรรม การกระทำต่อบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม และนำมาซึ่งความสุขแก่ตนเอง และสังคม ประเทศชาติโดยรวม

อภิปรายผล

รูปแบบการพัฒนาปัญญาผ่านการรับรู้ทางอายตนะ 6 ในพระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดเลย สรุปได้ว่า รูปแบบหรือกระบวนการรับรู้ของมนุษย์ในพุทธศาสนารับรู้อารมณ์ได้ 2 ลักษณะ คือ การรับรู้ทางมโนทวาร หรือการรับรู้ทางใจ เป็นการรับรู้ที่ใจไม่ต้องอาศัยกายในการรับรู้ข้อมูล เช่น การรู้สึก นึก คิด ต่างๆ อีกประการ คือ ใจรับรู้ทางปัญจทวาร เป็นการที่จิตต้องอิงอาศัยกายในการรับรู้ข้อมูลโดยผ่านทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 (ตา หู จมูก ลิ้น กาย) การที่ใจรับรู้ได้จะต้องมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ อายตนะภายใน (ช่องทางรับรู้) + อารมณ์ (สิ่งที่ถูกรู้) + วิญญาณ (ตัวรู้) เกิดการผัสสะหรือกระทบสัมผัสกัน เมื่ออายตนะ (ภายใน) ซึ่งเป็นช่องทางและประสาทรับรู้กระทบกับอารมณ์ (อายตนะภายนอก) ซึ่งเป็นวัตถุภายนอกที่มากระทบหรือสิ่งที่ถูกรู้ จิตหรือวิญญาณก็จะทำหน้าที่เข้าไปรับรู้ข้อมูลผ่านช่องทางต่างๆ ที่เป็นตัวเชื่อมโยงข้อมูลเข้าสู่จิต เมื่อองค์ประกอบสามอย่างมากระทบกันจะเกิดการรับรู้จำเพาะด้าน เช่นตากระทบรูป เกิดการมองเห็นหูกระทบเสียง เกิดการได้ยิน จมูกกระทบกลิ่นเกิดการได้กลิ่นลิ้นกระทบรส เกิดการรับรู้รส กายกระทบสัมผัส เกิดการรู้สึกสัมผัสสิ่งต้องกายเหล่านี้เป็นการรับรู้ระดับวิญญาณ คือ รับรู้โครงสร้างพื้นผิวของวัตถุที่ถูกรับรู้อันเป็นความรู้เบื้องต้นที่เกิดจากการกระทบสัมผัส และในขณะที่จิตรับรู้ ใจอาจจะเกิดความรู้สึกสุข ทุกข์ เฉยๆ หรือเกิดการพอใจ ไม่พอใจ เกิดความต้องการอยากได้ หรือติดในการรับรู้ต่างๆ เหล่านั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของจิตที่มีปฏิกิริยาต่อวัตถุ หากองค์ประกอบจิตเป็นอกุศลจิต ลักษณะและประเภทของการรับรู้ก็จะไม่ถูกต้องตามหลักธรรมชาติ

ความรู้ก็จะถูกบิดเบือน แต่หากองค์ประกอบจิตเป็นกุศลจิต ลักษณะและประเภทของความรู้ก็จะถูกต้องตามหลักธรรมชาติ การรับรู้ก็จะเป็นกระบวนการรับรู้ที่ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนา แต่ในการรับรู้ทั้งสองลักษณะนั้นยังผลต่อจิต คือ เมื่อจิตรับรู้ข้อมูล จิตจะทำการบันทึกข้อมูลในการรับรู้นั้นไว้ในความทรงจำในรูปของสัญญาต่างๆ ทั้งข้อมูลที่ถูกต้องและไม่ถูกต้อง และยังบันทึกผลของการรับรู้ การเรียนรู้ และการกระทำต่างๆ ไว้ในภวังคจิต ซึ่งจิตจะทำหน้าที่ประมวลผลข้อมูลในการกระทบสัมผัสและทำการรวบรวม เรียบเรียง และจัดเก็บข้อมูลด้วยตัวเอง ทั้งข้อมูลที่รับรู้ทางมโนทวารและข้อมูลที่รับรู้ผ่านประสาทสัมผัสต่างๆ ในการพัฒนาปัญญาผ่านทางอายตนะ 6 การรับรู้ได้แบ่งระดับของการรับรู้ออกเป็น 2 ระดับ คือการรับรู้ทางปัญจทวารเป็นการรับรู้ผ่านทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 อีกประการคือ การรับรู้เป็นการรับรู้ทางมโนทวาร ซึ่งความรู้ทั้ง 2 ประการนั้นสามารถแยกเป็นความรู้ 2 ระดับใหญ่ๆ คือ ความรู้ในระดับโลกียะ เป็นความรู้ในระดับของปุถุชนที่ยังคงมีความยินดีในกามอารมณ์ตามสภาวะทางธรรมชาติของสัตว์โลก และความรู้ในระดับโลกุตตระ เป็นความรู้ในระดับพระอริยะสงฆ์ขึ้นไป ไม่มีความยินดีในกามอารมณ์ เข้าใจความโลกตามความเป็นจริงของธรรมชาติ ซึ่งเป็นกระบวนการรับรู้และเป็นความรู้อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของกระบวนการรับรู้ของการพัฒนาปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสุทัศน์ จารุธมฺโม (2560) ได้ทำการศึกษาเรื่อง วิเคราะห์การพัฒนาปัญญาในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า ปัญญา เป็นธรรมชาติที่รู้ชัด รู้แจ้ง รู้จริง รู้ทั่ว ความรู้ที่ระเอียดลึกซึ้ง แยกแยะดีชั่ว รู้จักบาปบุญคุณโทษ รู้จักประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น รู้จักโทษที่กระท าลงไป รู้จักเหตุรู้จักผล และวิเคราะห์ ว่าสิ่งไหนควรทำสิ่งไหนไม่ควรทำ ปัญญาในระดับโลกิยปัญญา คือปัญญาที่เกิดจากการฟังและการคิด ส่วนปัญญาในระดับโลกุตตรปัญญา คือปัญญาที่เกิดจากการเจริญวิปัสสนาภาวนา ปัญญาในระดับ โลกิยปัญญายังมีการเวียนว่ายตายเกิดในภพต่าง ๆ แต่ปัญญาในระดับโลกุตตรปัญญาเป็นปัญญา ที่ดับกิเลสโดยสิ้นเชิง

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง“แนวทางการพัฒนาปัญญาผ่านการรับรู้ทางอายตนะ 6 ของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดเลย” จึงสรุปองค์ความรู้จากการวิจัย ดังนี้

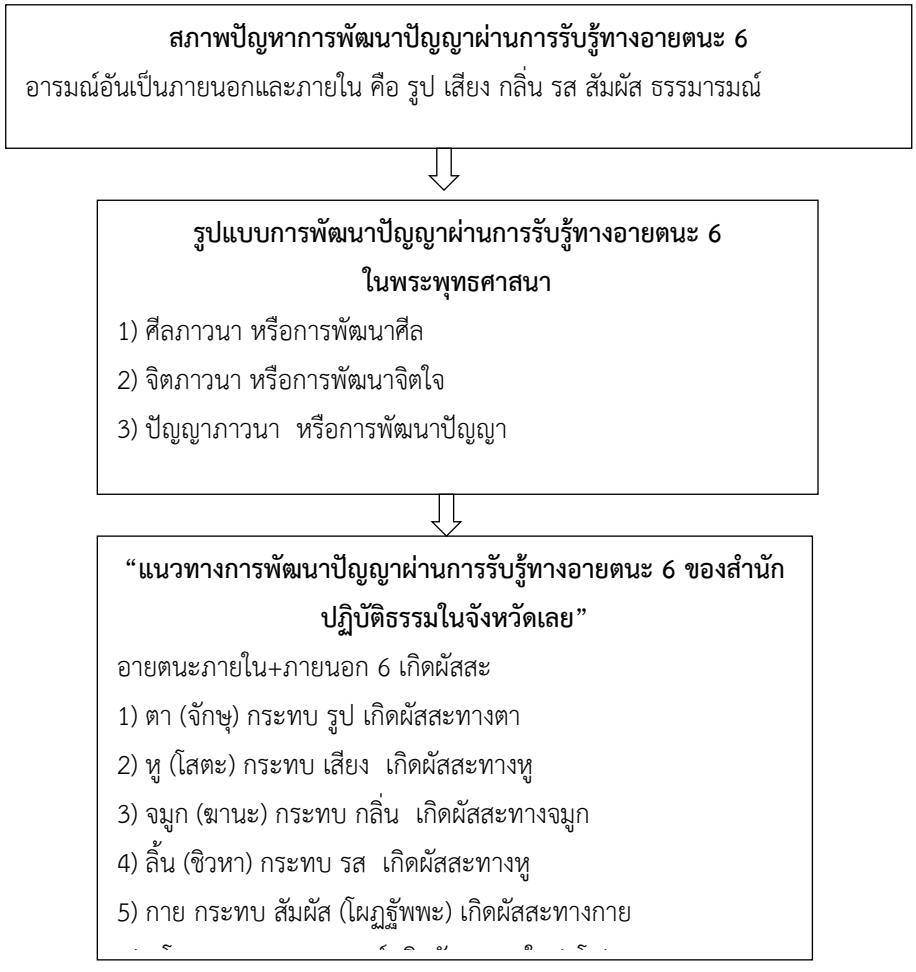

เอกสารอ้างอิง

พระสุทัศน์ จารุธมฺโม. (2560). วิ*เคราะห์การพัฒนาปัญญาในพระพุทธศาสนาเถรวาท*. บัณฑิต วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2546). *พุทธธรรม : ฉบับปรับปรุงและขยายความ.* พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธัมมปาลมหาเถระ. (2545). *ปรมัตถมัญชุสา วิสุทธิมัคคมหาฎีกา ภาค 3,* แปลโดย สิริ เพ็ชรไชย. กรุงเทพฯ: บริษัท ธนาเพลส แอนด์ กราฟฟิค จำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2555). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย.* พิมพ์ครั้งที่ 32.กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), (2549). *สุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ.* พุทธจักร. 3 (มีนาคม 2549), 12.

พระพุทธโฆสาจารย์. (2546). *คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร).* พิมพ์ ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: บริษัท ประยูรวงศ์พริ้นติ้ง.

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี

BUDDHADHAMMA INTEGRATION FOR PROMOTION FOR YOUTH'S DEMOCRATIC CITIZENSHIP IN NONTHABURI PROVINCE

[1]กำพล ศรีโท, [2]พระปลัดชาณรงค์ โชติธมฺโม (ประเสริฐศรี) และ [3]ธิติวุฒิ หมั่นมี

[1]Kampol Sritho, [2]Phrapalad Chanarong Chōtithammō (Prasertsri) and [3]Thitiwut Manmee

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประเทศไทย

[1]Mahachulalongkornrajavidayalaya University, Thailand

[1]s.kampol2509@gmail.com

Received: August 26, 2024; **Revised**: November 2, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

วิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี 2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี และ 3. เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี โดยการบูรณาการหลักสาราณียธรรม 6 ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพทั่วไปของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรีภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยพบผลการศึกษา คือ ด้านรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวมอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาอยู่ในระดับมากทุกด้านตามลำดับ คือ ด้านรับผิดชอบตนเองและพึ่งพาตนเองได้ ด้านเคารพหลักความเสมอภาค ด้านเคารพกติกา ด้านเคารพสิทธิผู้อื่น ด้านเคารพความแตกต่าง 2. ปัจจัยที่ส่งผล

[1] อาจารย์ ดร.คณะสังคมสาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[2] อาจารย์ ดร. คณะสังคมสาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะสังคมสาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ต่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี มี 5 ด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ0.01 เรียงตามลำดับ คือ 1.สถาบัน การศึกษา 2.สถาบันทางการเมือง 3. สถาบันครอบครัว 4.กลุ่มเพื่อน และ 5.สื่อมวลชน กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองสามารถร่วมกันทำนาย ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรีได้ร้อยละ 92.40 ส่วนหลักสาราณียธรรม 6 ที่ส่งผลต่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรีทั้ง 3 ด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เรียงตามลำดับดังนี้ คือ ด้านเมตตาวจีกรรม (การพูดจากับผู้อื่นด้วยความรักและเมตตา) ด้านสีลสามัญญตา (มีความประพฤติสุจริตดีงามรักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม) ด้านทิฏฐิสามัญญตา (เคารพรับฟังความคิดเห็นกันมีความเห็นชอบร่วมกัน) ด้านสาธารณโภคี (แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยให้ทั่วถึงกัน) ด้านเมตตามโนกรรม (คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี) และ ด้านเมตตากายกรรม (กระทำต่อกันด้วยความเมตตา) แสดงว่าหลักสาราณียธรรม 6 สามารถร่วมกันทำนายความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรีได้ร้อยละ 94.70

คำสำคัญ : การส่งเสริมความเป็นพลเมือง, เยาวชนในระบอบประชาธิปไตย, การบูรณาการหลักสาราณียธรรม6

Abstract

This research aimed to : 1. Study the general status of democratic citizenship of youth in Nonthaburi Province, 2. Study the factors affecting democratic citizenship of youth in Nonthaburi Province, and 3. Propose guidelines for promoting democratic citizenship of youth in Nonthaburi Province by integrating the 6 principles of Saraniyadhamma. The research results found that: 1 . The general condition of democratic citizenship of youth in Nonthaburi Province is at a high level. When considering each aspect in order of average, the results of the study found that the aspect of social and public responsibility was at the highest level, followed by all aspects at a high level in order of importance, namely, self-responsibility and self-reliance, respect for the principle of equality, respect for rules, respect for the rights of others, and respect for differences. 2 . The factors affecting democratic citizenship of youth in Nonthaburi Province are 5 aspects with statistical significance at the 0.01 level, in order: 1. Educational institutions, 2. Political institutions, 3. Family institutions, 4. Peer groups, and 5. Media. The political nurturing process can jointly predict democratic citizenship of youth in Nonthaburi Province by 92.40 percent. The 6 principles of Saraniyadhamma that

affect the citizenship in a democratic regime of youth in Nonthaburi Province in all 3 aspects with statistical significance at 0.01, respectively, are: Metta-Vajīkamma (speaking to others with love and kindness), Sila-Samaññata (having honest and good behavior, maintaining public discipline), Ditthi-Samaññata (respecting and listening to each other's opinions and having common opinions), Sathanabhokhi (distributing for everyone to share and use equally), Metta-Manokamma (thinking of each other with kindness, i.e., wishing well), and Metta-Kaya-Kamma (acting to each other with kindness). This indicates that the 6 principles of Saraniyadhamma can jointly predict the citizenship in a democratic regime of youth in Nonthaburi Province by 94.70 percent.

Keywords : Promoting citizenship, Youth in a democratic regime, Integration of the 6 principles of the Saraniyadhamma

บทนำ

เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 7) พระองค์ท่านทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญถาวรฉบับแรกของประเทศไทย จวบจนปัจจุบันนี้ ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับที่ 20 คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่า อำนาจสูงสุดของประเทศเป็นของราษฎรทั้งหลาย ย่อมสะท้อนว่าสยามประเทศ มีระบอบการปกครองตามแนวคิดทฤษฎีของประชาธิปไตย (Democracy) ที่ประชาชนมีอำนาจสูงสุดของการปกครองในรัฐ หรือการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน หรือการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ ศิวพร เจี่ยสกุล (2564 : 87 – 94) โดยระบอบประชาธิปไตย จะให้ความสำคัญกับ "ความเป็นพลเมือง (Citizenship)" ซึ่งหมายถึง การที่สมาชิกของสังคมนั้น มีอิสรภาพ ควบคู่ไปกับความรับผิดชอบ และมี "สิทธิเสรีภาพ"ควบคู่กับ "หน้าที่" โดยบุคคลที่เป็นสมาชิกของสังคม จะต้องยอมรับความแตกต่างและเคารพกติกาการอยู่ร่วมกัน พร้อมทั้งมีส่วนร่วมต่อความเป็นไปและการแก้ปัญหาในสังคมของตนเอง" (ธนาชัย สุนทรอนันตชัย ปกรณ์ ปาลวงษ์พานิช และกษมา สุขนิวัฒน์ชัย, 2562) หรือกล่าวได้ ความเป็นพลเมือง (Citizenship) เป็นคำที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยเป็นอย่างยิ่ง ประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ ไม่ใช่เพียงแต่มีรัฐธรรมนูญเพียงเท่านั้น แต่ประชาชนจะต้องเป็น "พลเมือง" ตามระบอบประชาธปีไตยด้วย" กล่าวคือ มีสมาชิกของสังคมที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยมีความรับผิดชอบ เคารพสิทธิผู้อื่น เคารพกติกา เคารพความแตกต่าง ในอดีตที่

ผ่านมานั้น สังคมไทยเป็นสังคมที่มีวิถีชีวิตความผูกพันกันในระบบเครือญาติอย่างใกล้ชิดเป็นอย่างมาก มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณและญาติผู้ใหญ่ มีศาสนา วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามที่เป็นหลักในการดำเนินชีวิตมีความรักความสงบ อยู่ร่วมกันอย่างสามัคคี มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย และรู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน แต่ในปัจจุบันสิ่งเหล่านี้ได้ลดน้อยถอยลงไป คนไทยให้ความสำคัญกับวัตถุและความทันสมัยทางด้านเทคโนโลยี ที่ได้รับอิทธิพลจากภายนอกเพิ่มมากขึ้น ความเสื่อมทางด้านศีลธรรมจึงเกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย ส่งผลกระทบ ต่อสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง สิ่งหนึ่งที่จะช่วยทำให้สังคมไทยมีความสงบสุขและเกิดสันติสุขดังเช่นในอดีตนั้น คือ คนไทยทุกคน ต้องปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตย มีส่วนร่วมทางการเมือง มีหลักการทางประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต โดยจะต้องยึดมั่นในหลักศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนา

ปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยให้สังคมไทยอยู่ร่วมกันโดยสันติสุขและเกิดความสงบสุขได้นั้น คือ คนไทยทุกคน ต้องปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย ซึ่งการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยในสังคมไทยพอสรุปได้ คือ *(อภิชาต ดำดี, 2549)* การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในครอบครัว ประกอบด้วยบุคคลหลัก ๆ คือ บิดามารดา และบุตรธิดา การที่ครอบครัวจะมีความสุข สมาชิกภายในครอบครัวต้องปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ทำดีต่อกัน เช่นบิดามารดา ควรปฏิบัติต่อบุตรโดยเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนให้ทำสิ่งในที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรมไม่ให้ประพฤติชั่ว ส่งเสียให้มีการศึกษาสอนมารยาทที่ดีงามในสังคม ไม่ลงโทษโดยใช้ความรุนแรง เป็นต้น ในขณะเดียวกันบุตรพึงปฏิบัติต่อบิดามารดา โดยมีความกตัญญูกตเวทีเลี้ยงดูบิดามารดาช่วยเหลือกิจการของครอบครัวและประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี เป็นต้น แนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองของเยาวชนในการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยผ่านกระบวนการกล่อมเกลา อันได้แก่ สถาบันครอบครัว กลุ่มเพื่อน สถาบันศึกษาหรือโรงเรียน สถาบันสื่อมวลชน สถาบันทางการเมือง ที่ได้ช่วยในการสร้างความเป็นพลเมืองในทางการเมืองให้กับเยาวชน

การพัฒนาพลเมืองให้สอดรับกับระบอบประชาธิปไตยว่า “คุณภาพของประชาธิปไตยขึ้นต่อคุณภาพของเยาวชนถ้าเยาวชนมีคุณภาพดีประชาธิปไตยก็มีคุณภาพดีด้วย ถ้าเยาวชนมีคุณภาพต่ำประชาธิปไตยก็จะเป็นประชาธิปไตยจะต่ำด้วย เพราะว่าคุณภาพของประชาธิปไตยขึ้นต่อคุณภาพของเยาวชน แล้วคุณภาพของเยาวชนขึ้นต่อการศึกษา”เป็นการยกระดับพลเมืองแห่งการตื่นรู้ไปสู่ประชาธิปไตยแห่งการตื่นรู้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543) ซึ่งท่านอธิบายให้เห็นว่า (1) การศึกษาจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้พลเมืองสามารถควบคุมพฤติกรรมตนเองไม่ให้เบียดเบียนกลุ่มคนอื่นๆที่อยู่ร่วมกันในชุมชนและสังคมอีกทั้งจะทำให้พลเมืองเคารพระเบียบวินัยและกฎเกณฑ์ต่างๆของสังคม (2) การศึกษาจะทำให้พลเมืองมีจิตใจที่เปิดกว้างยอมรับความแตกต่างและยึดมั่นในความจริง (3) การศึกษาจะทำให้พลเมืองมีปัญญาในการจำแนกแยกแยะว่าอะไรถูกอะไรผิดสิ่งใดควรกระทำหรือไม่ควรกระทำจากแนวทางดังกล่าวจะทำให้พลเมืองสามารถ

พัฒนาตัวเองไปสู่เป้าหมายที่สำคัญที่ถือได้ว่าเป็นอุดมการณ์ประชาธิปไตยความยึดมั่นในเสรีภาพ ความเสมอภาพและภราดรภา (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543)

การเก็บข้อมูลเบื้องต้นจากประสบการณ์จริงของผู้วิจัยที่ผ่านมา การพัฒนาความเป็นพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของจังหวัดนนทบุรี ประสบปัญหาต่าง ๆ ประกอบด้วยปัญหาหาการสร้างวัฒนธรรมพลเมือง ปัญหาหาระบบอุปถัมภ์และปัญหาหาการขาดการกล่อมเกลาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง ที่ผ่านมาในจังหวัดนนทบุรี โดยเฉพาะระบบการศึกษาอาจขาดการสอนเรื่องการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง และความเป็นพลเมืองให้เยาวชนอย่างเพียงพอ มีโรงเรียนบางแห่งไม่ให้ความสำคัญกับการสอนเรื่องนี้ หรือขาดการอบรมและประชุมที่เกี่ยวข้อง สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญในการสร้างความตระหนักรู้ของเยาวชน แต่บางครั้งสื่อมวลชนอาจมีการแสดงข้อมูลที่ไม่ถูกต้องหรือกระแสข่าวปลอม ซึ่งอาจสร้างความสับสนและขาดความเข้าใจในเรื่องการเมือง ความเชื่อทางการเมืองและครอบครัวสามารถมีผลกระทบในการสร้างความตระหนักรู้ของเยาวชน ถ้าครอบครัวหรือสภาพแวดล้อมที่เป็นส่วนตัวไม่สนับสนุนในเรื่องการเมืองและการเป็นพลเมือง อาจส่งผลให้เยาวชนไม่มีความตระหนักรู้ในเรื่องนี้ จากการประมวลสถิติข้อมูลสถานการณ์ปัญหาเด็ก และเยาวชนของหน่วยงานต่างๆ พบว่าเด็กและเยาวชนทั้งที่เป็นนักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับ อื่นๆ ส่วนหนึ่งมักมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เยาวชนขาดหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจไม่เห็นความสำคัญของหลักศาสนา ค่านิยมความเป็นไทย ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัวค่อนข้างเปราะบาง หมกมุ่นกับสื่อที่ไม่สร้างสรรค์ เครียด ซึมเศร้า มองโลกในแง่ร้าย ไม่สนใจต่อสังคมส่วนรวมซึ่งน่าเป็นห่วงเป็นอย่างยิ่ง

จากความเป็นมา และความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการทำวิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชน และปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนด้วยกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง โดยบูรณาการหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา อันได้แก่ สาราณียธรรม 6 ซึ่งเป็นหลักธรรมในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชน เพื่อสร้างสันติสุขให้กับชุมชนและสังคมส่วนรวม ส่งเสริมให้เยาวชนมีความรู้ มีคุณธรรมจริยธรรม อันนำมาสู่ความสงบสุข เพื่อนำผลที่ได้จากการวิจัยมาเป็นแนวทางปฏิบัติในการการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรีต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี

2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี

3. เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี โดยการบูรณาการหลักสาราณียธรรม 6

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง“การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี” ใช้รูปแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการวิจัยเชิงปริมาณ โดยการวิจัยเชิงสำรวจ ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบไปด้วย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ กลุ่มนักวิชาการพระพุทธศาสนา 3 รูปหรือคน กลุ่มนักวิชาการทางรัฐศาสตร์ 6 คน กลุ่มนักการเมืองและผู้บริหารท้องถิ่น 3 คน กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา 3 คน และกลุ่มผู้นำเยาวชน 3 คน

1.2 การวิจัยเชิงปริมาณ ประกอบไปด้วย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรในการวิจัย คือ เยาวชนที่มีอายุตั้งแต่ 18-25 ปี มีภูมิลำเนาในจังหวัดนนทบุรี จำนวน 1,288,637 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้มาจากการใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) กลุ่มตัวอย่าง 400 คน และกำหนดความคลาดเคลื่อนที่ 5 เปอร์เซ็นต์

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของการวิจัย

2.2 การวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยการสร้างแบบสอบถามตามกรอบปัจจัยที่กำหนด

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสารการสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบอรรถาธิบายและพรรณนาความ จากการสัมภาษณ์

และจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 1. รวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง 2. จัดลำดับข้อมูล 3. จาการสัมภาษณ์ 4. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็น 5. สรุปผลการวิจัย

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติเชิงอนุมาน ใช้วิเคราะห์ข้อมูลด้านการทดสอบการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ การวิเคราะห์สหสัมพันธ์

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี” ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยดังนี้

1 .สภาพทั่วไป ของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี โดยใช้การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบการบรรยาย ปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของสภาพทั่วไปความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม

วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนจังหวัดนนทบุรี		ระดับการปฏิบัติ		
		$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1.	ด้านเคารพความแตกต่าง	4.39	.239	มาก
2.	ด้านรับผิดชอบตนเองและพึ่งพาตนเองได้	4.47	.166	มาก
3.	ด้านเคารพหลักความเสมอภาค	4.40	.226	มาก
4.	ด้านเคารพกติกา	4.40	.238	มาก
5.	ด้านรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม	4.52	.173	มากที่สุด
6.	ด้านเคารพสิทธิผู้อื่น	4.39	.271	มาก
ภาพรวม		**4.43**	**.084**	**มาก**

จากตารางที่ 1. พบว่า สภาพทั่วไปของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.43, S.D. = .084) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยพบผลการศึกษา คือ ด้านรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม ($\overline{X}$ = 4.52, S.D. = .173) อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านรับผิดชอบตนเองและพึ่งพาตนเองได้ ($\overline{X}$ =4.47, S.D. = .166) อยู่ในระดับมาก ด้านเคารพหลักความเสมอภาค ($\overline{X}$ = 4.40, S.D. = .226)อยู่ในระดับมาก ด้านเคารพกติกา ($\overline{X}$ = 4.40, S.D. = .238) อยู่ในระดับมาก ด้าน

เคารพสิทธิผู้อื่น ($\overline{X}$ = 4.39, S.D. = .271) อยู่ในระดับมาก ด้านเคารพความแตกต่าง ($\overline{X}$ = 4.39, S.D. .239) อยู่ในระดับมากตามลำดับ

2. ปัจจัยที่ส่งผล ต่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี สมมติฐานที่ 1 กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองที่ส่งผลต่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี ใช้การวิเคราะห์การทดถอยพหุคูณ แบบ Stepwise โดยมีตัวแปรที่ศึกษา คือ สถาบันครอบครัว กลุ่มเพื่อน สถาบันการศึกษา สถาบันสื่อมวลชน สถาบันทางการเมือง พบว่าส่งผลต่อตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญ รายละเอียดผลการวิเคราะห์ดังแสดงในตารางที่ 2. ดังนี้

ตารางที่ 2. แสดงกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองที่ส่งผลต่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี

ตัวแปรกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง	B	Std.Error	Beta	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant)	1.374	.058		23.826**	.000
ด้านสถาบันการศึกษา (PSP3)	.343	.008	.759	45.556	.000
ด้านสถาบันทางการเมือง (PSP5)	.076	.015	.674	25.812	.000
ด้านสถาบันครอบครัว (PSP1)	.177	.011	.360	15.440	.000
ด้านกลุ่มเพื่อน (PSP2)	.183	.013	.241	13.977	.000
ด้านสถาบันสื่อมวลชน (PSP4)	.45	.010	.076	4.484	.000

Multiple R = .962[e] R Square = .925 Adjusted R Square = .924 Std. Error = .067

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 2 พบว่ากระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองที่ส่งผลต่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรีมี 5 ด้าน มีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.01 โดยเรียงลำดับตามสมการดังนี้ คือ ด้านสถาบันการศึกษา ด้านสถาบันทางการเมือง ด้านสถาบันครอบครัว ด้านกลุ่มเพื่อน และด้านสถาบันสื่อมวลชล พบว่าส่งผลต่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple R) เท่ากับ .962 ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R Square) เท่ากับ .925 สัมประสิทธิ์การตัดสินใจที่ปรับแล้ว (Adjusted R Square) เท่ากับ .924 และค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการตัดสินใจ (Std. Error) เท่ากับ .067 แสดงว่ากระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองสามารถร่วมกันทำนาย ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรีได้ร้อยละ 92.40 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า สถาบันการศึกษาสามารถทำนายความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี ได้ร้อยละ 75.90 สถาบันทางการเมืองสามารถ

ทำนาย ได้ร้อยละ 67.40 สถาบันครอบครัวสามารถทำนาย ได้ร้อยละ 36.0 กลุ่มเพื่อนสามารถทำนาย ได้ร้อยละ 24.10 และสื่อมวลชลสามารถทำนาย ได้ร้อยละ 7.60 ตามลำดับ ซึ่งสามารถเขียนสมการได้ดังนี้ $\hat{y}$ = $1.374+.343_{psp3}+.376_{psp5}+.177_{psp1}+.183_{psp2}+.045_{psp4}$

$Z_Y = .759_{psp3}+.674_{psp5}+.360_{psp1}+.241_{psp2}+.076_{psp4}$

หลักสาราณียธรรม 6 ส่งผลต่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี ในการทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับหลักสาราณียธรรม 6 ที่ส่งผลต่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี ใช้การวิเคราะห์การทดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) แบบ Stepwise โดยมีตัวแปรที่ศึกษา คือ 1. เมตตากายกรรม 2. เมตตาวจีกรรม3. เมตตามโนกรรม 4. สาธารณโภคี 5. สีลสามัญญตา และ 6. ทิฏฐิสามัญญตา พบว่าส่งผลต่อตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญ รายละเอียดผลการวิเคราะห์ดังแสดงในตารางที่ 3. ดังนี้

ตารางที่ 3. แสดงหลักสาราณียธรรม 6 ที่ส่งผลต่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี

ตัวแปรหลักสาราณียธรรม 6	B	Std.Error	Beta	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant)	1.324	.049		26.764**	.000
เมตตาวจีกรรม sara2	.536	.010	.967	54.977**	.000
สีลสามัญญตา sara5	.172	.011	.344	16.083**	.000
ทิฏฐิสามัญญตา sara6	.129	.010	.186	12.432**	.000
สาธารณโภคี sara4	.136	.013	.263	10.562**	.000
เมตตามโนกรรม sara3	.059	.011	.111	5.454**	.000
เมตตากายกรรม sara1	.029	.008	.063	3.870**	.000

Multiple R = .973[a] R^2= .947 Adjusted R^2 = .947 Std. Error = .056

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 3. พบว่าหลักสาราณียธรรม 6 ที่ส่งผลต่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี มี 6 ด้าน มีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.01 โดยเรียงลำดับตามสมการดังนี้ คือ ด้านเมตตาวจีกรรม ด้านสีลสามัญญตา ด้านทิฏฐิสามัญญตา ด้านสาธารณโภคี ด้านเมตตามโนกรรม และ ด้านเมตตากายกรรม พบว่าส่งผลต่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี

ผลการวิเคราะห์มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple R)เท่ากับ .973 ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) เท่ากับ .947 สัมประสิทธิ์การตัดสินใจที่ปรับแล้ว (Adjusted R^2) เท่ากับ .947 และค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการตัดสินใจ (Std. Error) เท่ากับ .056

แสดงว่าหลักสาราณียธรรม 6 สามารถร่วมกันทำนาย ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรีได้ร้อยละ 94.70 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านเมตตาวจีกรรม สามารถทำนายความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรีได้ร้อยละ 96.70 ด้านสีลสามัญญตา สามารถทำนาย ได้ร้อยละ 34.40 ด้านทิฏฐิสามัญญตา สามารถทำนาย ได้ร้อยละ 18.60 ด้านสาธารณโภคี สามารถทำนาย ได้ร้อยละ 26.30 ด้านเมตตามโนกรรม สามารถทำนาย ได้ร้อยละ 11.10 และ ด้านเมตตากายกรรม สามารถทำนาย ได้ร้อยละ 6.30 ตามลำดับ

3. เสนอแนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี โดยการบูรณาการหลักสาราณียธรรม 6 ส่งผลในแต่ละด้านดังนี้ ด้านเมตตากายกรรม ในหลักธรรมข้อนี้เมื่อนำมาบูรณาการแล้วจะพบว่า การกระทำดีและมีเมตตาช่วยให้เยาวชนเรียนรู้คุณค่าของการช่วยเหลือและร่วมมือกัน เป็นการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรม เป็นการปลูกฝังคุณธรรมและค่านิยมที่สำคัญในตัวเยาวชน ด้านเมตตาวจีกรรม พบว่า วาจาที่สุภาพและอ่อนโยนช่วยให้การสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นไปอย่างราบรื่นและเข้าใจกันง่ายขึ้น เป็นการเสริมสร้างการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ช่วยลดความขัดแย้งและความไม่พอใจในสังคม ด้านเมตตามโนกรรม พบว่า การตั้งจิตปรารถนาดีและมุ่งเน้นที่การกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อกันช่วยเสริมสร้างความร่วมมือที่ดีในกลุ่ม และในชุมชน การมองกันในแง่ดีและตั้งใจในการช่วยเหลือทำให้การเจรจาและการหาทางออกในสถานการณ์ที่ยากลำบากเป็นไปได้อย่างราบรื่น ด้านสาธารณโภคี พบว่าการแบ่งปันสิ่งของอย่างเท่าเทียมกันในกลุ่มและชุมชน ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในระบอบประชาธิปไตย เป็นการเสริมสร้างความยุติธรรม ช่วยลดช่องว่างระหว่างชนชั้นและส่งเสริมความเท่าเทียม เป็นการลดความเลื่อมล้ำ ด้านสีลสามัญญตา พบว่า การประพฤติสุจริตและรักษาระเบียบวินัยช่วยสร้างความน่าเชื่อถือในตัวบุคคลและในระบบที่พวกเขาทำงาน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในระบอบประชาธิปไตยที่ต้องการความเชื่อถือและความเคารพจากประชาชน ด้านทิฏฐิสามัญญตา พบว่า การเชื่อมั่นในหลักการร่วมกันและการทำงานร่วมกันช่วยพัฒนาทักษะในการประสานงาน และการทำงานเป็นทีม มีความเห็นชอบร่วมกันและการปรับความเข้าใจกันด้วยเหตุผลช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในกระบวนการตัดสินใจร่วมกัน ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของประชาธิปไตย

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง“การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี” สามารถอภิปรายผลจากผลการวิจัยที่ได้ ดังนี้คือ

1. สภาพทั่วไปความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรีทั้ง 6 ด้าน ผลการวิจัยอยู่ในระดับมาก แต่ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านรับผิดชอบต่อสังคมและ

ส่วนรวม เยาวชนมีความเป็นผู้ที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยต้องตระหนักอยู่เสมอว่า การกระทำใดๆ ของตนเองย่อมมีผลต่อสังคมส่วนรวม มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหานั้นโดยเริ่มต้นที่ตนเองหรือร่วมกันแก้ไขปัญหา คิดถึงประโยชน์ส่วนรวมและพร้อมที่จะเสียสละเวลา ด้านรับผิดชอบตนเองและพึ่งพาตนเองได้ เยาวชนมีความเป็นเจ้าของชีวิต และไม่อยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ของผู้หนึ่งผู้ใด และสามารถรับผิดชอบตนเองได้โดยไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อิทธิพลอำนาจของบุคคลอื่น มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง มีการตั้งเป้าหมายและการวางแผนในชีวิต ด้านเคารพหลักความเสมอภาค เยาวชนทุกคนล้วนแต่เท่าเทียมกันในการใช้ชีวิตอยู่สังคม ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน เห็นคนเท่าเทียมกัน เห็นตนเองเท่าเทียมกับคนอื่น และเห็นคนอื่นเท่าเทียมกับตนเอง มีความเคารพสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค ในการแสดงออกทางการเมือง ซึ่งสอดคล้องกับกับงานวิจัยของ ปรมต วรรณบวร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเป็นพลเมืองเพื่อการส่งเสริมประชาธิปไตยใน ท้องถิ่น” พบว่า ความเป็นพลเมืองเพื่อการส่งเสริมประชาธิปไตยในท้องถิ่น มีลักษณะสามารถ ควบคุมตนเองให้อยู่ในกรอบของศีลธรรมโดยยึดมั่นและเชื่อมั่นในสิ่งที่ถูกต้อง มีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองเคารพหลักความเสมอภาค เคารพสิทธิของกันและกัน เท่าเทียมกัน กล้าเสนอความคิดต่อส่วนรวม ให้เวลากับกิจกรรมทางการเมือง คำนึงถึง ประโยชน์ส่วนใหญ่ ยึดถือกติกาของสังคมเป็นหลัก ใช้เหตุผลมากกว่าใช้อารมณ์ มีน้ำใจ เลือกรับข่าวที่เหมาะสมและมีประโยชน์พึ่งตนเอง ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำหรือความอุปถัมภ์ของใครกล้าแสดงออก มีความรับผิดชอบในตนเองในขณะที่ความเป็นพลเมืองในการส่งเสริมประชาธิปไตยในท้องถิ่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก ปรมต วรรณบวร (2560 : 85-100)

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี

2.1 กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง พบว่า กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง ส่งผลต่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี 5 ด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่ากระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองสามารถทำนายการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี รี ได้ร้อยละ 57.5 แสดงให้เห็นว่ากระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองโดยผ่านสถาบันสื่อมวลชน สถาบันศึกษา กลุ่มเพื่อน สถาบันทางการเมือง และสถาบันครอบครัว มีส่วนในการการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิชิต กันยาวรรณ ธรรมนิตย์ วราภรณ์ พิชิต กันยาวรรณ ธรรมนิตย์ วราภรณ์ (2560 : 180–189) ได้วิจัยเรื่อง “การกล่อมเกลาทางการเมืองและวัฒนธรรมทางการเมืองที่ส่งผลต่อประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตพื้นที่ของ

องค์การบริหารส่วนตำบลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างของประเทศไทย” ผลการวิจัยพบว่า การกล่อมเกลาทางการเมืองส่งผลทางตรงต่อวัฒนธรรมทางการเมือง และประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในส่วนของวัฒนธรรมทางการเมือง ก็ส่งผลทางตรงต่อประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทำให้การกล่อมเกลาทางการเมืองส่งผลทางอ้อมต่อประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมโดยผ่านวัฒนธรรมทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ด้วย

2.2 หลักสาราณียธรรม 6 พบว่าหลักหลักสาราณียธรรม 6 ส่งผลต่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี 6 ด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่าหลักสาราณียธรรม 6 สามารถทำนายการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี ได้ร้อยละ 94.70 แสดงให้เห็นว่าหลักสาราณียธรรม 6 มีส่วนในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี ให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระปลัดบุญมี คุณากโร (โพธิศรีสม) พระปลัดบุญมี คุณากโร (โพธิศรีสม), (2563 : 132-133) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์การใช้หลักสาราณียธรรมในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของชุมชนเทศบาลเมืองปาดังเบซาร์ จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม 1) ด้านเมตตากายกรรม ทำให้ชุมชนมีความเข้มเข็ง มั่นคง มั่งคั่ง และปลอดภัย ประชาชนในชุมชนมีเสรีภาพ ภารดรภาพ ทำให้เกิดมิตรภาพ 2) ด้านเมตตาวจีกรรม ทำให้ชุมชนมีความน่าเชื่อถือ ประชาชนมีความรู้รักสามัคคี มีสัจจะ จริงใจ ตรงไปตรงมา สุภาพอ่อนโยน 3) ด้านเมตตามโนกรรม ทำให้ประชาชนในชุมชนคิดดี คิดบวก คิดสร้างสรรค์ ส่งผลถึงกริยาอาการภายนอก และเป็นกัลยามิตรที่ดีต่อกัน 4) ด้านสาธารณโภคี ทำให้ชุมชนมีความมั่นคง เกิดความยุติธรรมประชาชนในชุมชนมีความสามัคคี 5) ด้านสีลสามัญญตา ทำให้ชุมชนมีความเป็นระเบียบวินัย น่าเชื่อถือ สร้างความประทับใจให้ผู้พบเห็น 6) ด้านทิฏฐิสามัญญตา ทำให้ชุมชนมีความเป็นเอกภาพทางด้านความคิดเห็น ปราศจากความขัดแย้งทางความคิด มีความเห็นร่วมกันในทางสร้างสรรค์

3. เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี โดยการบูรณาการหลักสาราณียธรรม 6 ซึ่งพบว่า ด้านเมตตากายกรรม การกระทำดีและมีเมตตาช่วยให้เยาวชนเรียนรู้คุณค่าของการช่วยเหลือและร่วมมือกัน เป็นการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรม ช่วยให้เยาวชนเรียนรู้คุณค่าของการช่วยเหลือและร่วมมือกัน การกระทำดีและการมีเมตตาต่อผู้อื่นไม่เพียงแต่ช่วยสร้างสังคมที่ดีขึ้นเท่านั้น แต่ยังเป็นการเตรียมความพร้อมให้เยาวชนเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในระบอบประชาธิปไตย ด้านเมตตาวจีกรรม พบว่า วาจาที่สุภาพและอ่อนโยนช่วยให้การสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นไปอย่างราบรื่นและเข้าใจกันง่ายขึ้น เป็นการเสริมสร้างการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ช่วยลดความขัดแย้งและความไม่พอใจในสังคม ซึ่ง

ส่งเสริมความร่วมมือและความสามัคคีในกลุ่มเยาวชน แสดงถึงความเคารพต่อผู้อื่น และมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ด้านเมตตามโนกรรม พบว่า การมองในแง่ดีและมุ่งหวังที่จะให้ประโยชน์ช่วยสร้างบรรยากาศของความเป็นมิตรและความอบอุ่น เป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ที่เป็นมิตร เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ช่วยเสริมสร้างความรู้สึกของการเป็นพลเมืองที่ดีและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม เป็นคุณลักษณะที่ดีงาม และพึงปฏิบัติ ด้านสาธารณโภคี พบว่า การแบ่งปันสิ่งของอย่างเท่าเทียมกันในกลุ่มและชุมชน ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในระบอบประชาธิปไตย เป็นการเสริมสร้างความยุติธรรม ช่วยลดช่องว่างระหว่างชนชั้น และส่งเสริมความเท่าเทียม เป็นการลดความเลื่อมล้ำ เป็นคุณลักษณะที่ดีงาม และพึงปฏิบัติ ด้านสีลสามัญญ พบว่า การประพฤติสุจริตและรักษาระเบียบวินัยช่วยสร้างความน่าเชื่อถือในตัวบุคคลและในระบบที่พวกเขาทำงาน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในระบอบประชาธิปไตยที่ต้องการความเชื่อถือและความเคารพจากประชาชน เป็นคุณลักษณะที่ดีงาม และพึงปฏิบัติ ด้านทิฏฐิสามัญญตา พบว่า การเชื่อมั่นในหลักการร่วมกันและการทำงานร่วมกันช่วยพัฒนาทักษะในการประสานงานและการทำงานเป็นทีม มีความเห็นชอบร่วมกัน และการปรับความเข้าใจกันด้วยเหตุผล ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของประชาธิปไตย เป็นคุณลักษณะที่ดีงาม และพึงปฏิบัติ

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรีที่ดีงามด้วยกระบวนกล่อมเกลา และบูรณาการหลักพุทธธรรมจนเกิดความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี คือ เยาวชนรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม เยาวชนมีความเป็นผู้ที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยต้องตระหนักอยู่เสมอว่า การกระทำใดๆ ของตนเองย่อมมีผลต่อสังคมส่วนรวม เยาวชนมีความรับผิดชอบตนเองและพึ่งพาตนเองได้ เยาวชนมีความเป็นเจ้าของชีวิตและมีสิทธิเสรีภาพในประเทศของตนเอง และไม่อยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ของผู้หนึ่งผู้ใดในชุมชนได้ เยาวชนเคารพหลักความเสมอภาค เยาวชนทุกคนล้วนแต่เท่าเทียมกันในการใช้ชีวิตอยู่ในสังคม ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน เยาวชนจะต้องเห็นคนเท่าเทียมกัน เยาวชนมีความเคารพกฎกติกา ถ้ามีปัญหาหรือมีความขัดแย้ง เยาวชนใช้วิถีทางประชาธิปไตย ใช้กติกาในการแก้ไข ไม่เล่นนอกกฎกติกาและไม่ใช้กำลังหรือความรุนแรง ในการแก้ไขปัญหา และเยาวชนมีความเคารพสิทธิ และเสรีภาพของผู้อื่นในชุมชนของตน การเคารพความเป็นส่วนตัวเป็นสิ่งสำคัญของเยาวเยาวชนที่พึงมีเป็นอย่างยิ่ง ไม่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคล เคารพสิทธิของผู้อื่นในการแสดงความคิดเห็น ไม่ว่าจะเป็นความเห็นที่ตรงกันหรือขัดแย้ง ให้ทุกคนมีโอกาสได้รับอย่างเท่าเทียม ทั้งหมดนี้เป็นคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์

เอกสารอ้างอิง

ธนาชัย สุนทรอนันตชัย ปกรณ์ ปาลวงษ์พานิช และกษมา สุขนิวัฒน์ชัย. (2562). *"หน้าที่ของพลเมืองกับการเสริมสร้างสิทธิเสรีภาพสู่ความเป็นพลเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560".* รายงานวิจัย. สำนักวิจัยและพัฒนา : สถาบันพระปกเกล้า.

อภิชาต ดำดี. (2549). หลักพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร : บริษัทศูนย์การพิมพ์แก่นจันทร์.

ปรมต วรรณบวร. (2560) *"ความเป็นพลเมืองเพื่อการส่งเสริมประชาธิปไตยในท้องถิ่น"*. วารสารมจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. 6(2) เมษายน–มิถุนายน 2560, 85-100.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). *กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย*. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก.

พระปลัดบุญมี คุณากโร (โพธิศรีสม). (2563). *"การศึกษาวิเคราะห์การใช้หลักสาราณียธรรมในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของชุมชนเทศบาลเมืองปาดังเบซาร์ จังหวัดสงขลา"*. วารสารมหาจุฬานครทรรศน์. 7(4) เมษายน 2563, 132-133.

พิชิต กันยาวรรณ ธรรมนิตย์ วราภรณ์. (2560) *"การกล่อมเกลาทางการเมืองและวัฒนธรรมทางการเมืองที่ส่งผลต่อประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างของประเทศไทย"*, วารสารมนุษยศาสตรและสังคมศาสตร มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. 8(2) กรกฎาคม–ธันวาคม 2560, 180–189.

ศิวพร เจี่ยสกุล. *"กรอบแนวคิดใหม่ : การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475".* วารสารวิชาการไทยวิจัยและการจัดการ. 2(1) มกราคม-เมษายน 2564, 87-94.

คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพุทธส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี

BUDDHIST LEADERSHIP CHARACTERISTICS THAT AFFECT THE EFFICIENCY OF LOCAL GOVERNMENT ORRANIZATIONS NONTHABURI PROVINCE

[1]พระปลัดวรวัฒน์ วรวฑฺฒโน และ [2]บุญทัน ดอกไธสง

[1]Phrapalad Worawat varavaddhano and [2]Boonthan Dokthaisong

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidalaya University, Thailand

[1]watdelivery22@gmail.com, [2]sen063@parliament.go.th

Received: August 29, 2024; **Revised**: November 5, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

รายงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี 2) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี และ 3) เพื่อวิเคราะห์คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพุทธส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 396 คน และวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุคุณ ผลการวิจัย พบว่า 1) คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก 2) ประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก 3) คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพุทธส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำด้านมนุษย์

---

[1]อาจารย์ ดร. ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[2]ศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สัมพันธ์ที่ดี (X3) ส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี มากที่สุด รองลงมาคือ ภาวะผู้นำด้านความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน (X2) และภาวะผู้นำด้านวิสัยทัศน์กว้างไกล (X1) เป็นลำดับ โดยภาวะผู้นำเชิงพุทธทั้ง 3 ด้าน สามารถร่วมกันพยากรณ์ ประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี ได้ร้อยละ 23.50 ซึ่งสามารถสร้างเป็นสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบและคะแนนมาตรฐาน ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

Y = .180 (X3) +.114 (X2) + .090 (X1) + 2.564

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

Z = .254 (Z3) + .179 (Z2) + .128 (Z1)

คำสำคัญ : คุณลักษณะภาวะผู้นำ, ภาวะผู้นำเชิงพุทธ, ประสิทธิภาพองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

Abstract

The objectives of this research report are 1) to study the Buddhist leadership characteristics of local administrators; Nonthaburi Province 2) To study the efficiency of local government organizations. Nonthaburi Province and 3) to analyze Buddhist leadership characteristics that affect the efficiency of local government organizations. Nonthaburi Province. Using quantitative research methods By collecting data from a sample of 396 people and analyzing statistical data, averages, standard deviations. and multiple regression analysis. The results of the research found that 1) Buddhist leadership characteristics of local administrators Nonthaburi Province Overall is at a high level. 2) Efficiency of local administrative organizations. Nonthaburi Province Overall it is at a high level. 3) Buddhist leadership characteristics affect the efficiency of local government organizations. By executives who have good leadership in human relations (X3), it affects the efficiency of local government organizations. Nonthaburi Province the most, followed by leadership in specific areas of expertise (X2) and leadership in broad vision (X1), respectively. All three aspects of Buddhist leadership can jointly predict Efficiency of local government organizations Nonthaburi Province received 23.50 percent. This can be created into a prediction equation in the form of raw scores and standard scores as follows.

Predictive equations in the form of raw scores

Y = .180 (X3) + 114 (X2) + .090 (X1) + 2.564

Predictive equations in the form of standard scores

Z = .254 (Z3) + .179 (Z2) + .128 (Z1)

Keywords: Leadership characteristics, Buddhist leadership, local government organization efficiency

บทนำ

จากการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของสังคมไทยซึ่งกำลังก้าวเข้าสู่จุดเปลี่ยนผ่านครั้งสำคัญ เมื่อประชาชนเริ่มตื่นตัวและสนใจความเป็นไปของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและการเมืองอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน สภาวะดังกล่าวมีคุณูปการอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนประเทศชาติให้ข้ามพ้นสถานการณ์วิกฤต (ดวงตา ราชอาษา, 2559) นักคิดทั้งหลายเรียกสังคมของมนุษยชาติในอนาคตในชื่อ ยุคคลื่นลูกที่สาม (the third wave) โดยมองว่าการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะ “ทั้งโลก” (Global) ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ฯลฯ โดยมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยเป็นตัวขับเคลื่อน ในขณะที่ Eric Schmidt and Jared Cohen (2014) เรียก โลกยุคนี้ว่า “ยุคดิจิทัลเปลี่ยนโลก” (The New Digital Age) นอกจากนี้แล้วยังถูกเรียกในชื่ออื่นๆ อีกว่าเป็น “ยุคโลกไร้พรมแดน” (borderless world) เมื่อความเปลี่ยนแปลงได้เกิดขึ้นมากมายและเป็นไปอย่างพลวัตร ภาวะผู้นำจึงมีความจำเป็นมากการบริหารองค์การใดๆ หากขาดผู้นำเสียแล้วย่อมจะทำให้องค์การนั้นดำเนินกิจกรรมไปด้วยความยากลำบาก วุ่นว่ายสับสน ต่างคนต่างทำงานไม่ประสานกันและเกิดความขัดแย้ง การบรรลุเป้าหมายขององค์การย่อมจะล่าช้าหรือไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ภาวะผู้นำหรือความเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพจึงมีความสำคัญต่อความสำเร็จขององค์การในการที่จะดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (ขวัญนภา วงศ์ไพศาลสิริกุล และอาร อุทธาศาสตร์, 2562) นอกจากนี้ พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี, 2554) ให้ทัศนะไว้ว่า พระพุทธเจ้ายังทรงเคยตรัสถึง ภาวะผู้นำเอาไว้ว่า “ยามฝูงโคลอยข้ามฟาก หากโคที่เป็นผู้นำฝูงว่ายตรง โคที่เป็นบริวารก็ว่ายตรง แต่ถ้าโคที่เป็นผู้นำว่ายคด โคบริวารก็ว่ายคดตามไปด้วยเช่นกัน”

ภาวะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารงานองค์การที่ประสบความสำเร็จมีลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่งแตกต่างกันไปจากองค์การที่ไม่ประสบความสำเร็จ คือ การมีผู้นำที่มีประสิทธิภาพการบริหารใดๆ จะเกิดประสิทธิภาพได้ ผู้บริหารจะต้องใช้ภาวะผู้นำกระจายความรับผิดชอบอย่างเป็นธรรมไปสู่ผู้ใต้บังคับบัญชาในหน่วยงานของตน และใช้ภาวะผู้นำให้เหมาะสมกับการ

เปลี่ยนแปลงต่างๆ การพัฒนาภาวะผู้นำในปัจจุบันจึงหันมาใช้วิธีการตามแนวพระพุทธศาสนากันมากขึ้น ด้วยเหตุนี้พระพุทธศาสนาจึงเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาภาวะผู้นำที่เรียกว่า “ผู้นำเชิงพุทธ” ด้วยเหตุว่าผู้นำนั้นเมื่อประกอบการบูรณาการด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปแล้วย่อมได้ชื่อว่า มีความเก่ง (วิชชา) และความดี (จรณะ) ตรงตามแบบที่เรียกว่า เป็นทั้งคนเก่งและคนดี (วิชชาจรณะสัมปันโน) (อภิรมย์ สีดาดำ และคณะ, 2564) เช่นเดียวกับ ภาวะผู้นำแบบพุทธซึ่งเป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงตนเอง เป็นทักษะ ที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์ของผู้นำ (Mai Chi Vu, 2018) นอกจากนั้นคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารท้องถิ่น มีการนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์และบูรณาการเพื่อส่งเสริมให้เกิดคุณลักษณะที่ดีของผู้บริหาร

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นหน่วยบริหารราชการแผ่นดินที่มีความใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด ซึ่งมีบทบาทในการบริหารทรัพยากรท้องถิ่น การให้บริการสาธารณะ การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสวัสดิการ ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น ส่งเสริมและรักษาความสงบเรียบร้อยโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 บัญญัติเรื่องการปกครองส่วนท้องถิ่นไว้ในหลายส่วนด้วยกัน ในหมวด 14 เริ่มตั้งแต่มาตรา 249-254 กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น “ย่อมมีอำนาจหน้าที่โดยทั่วไปในการดูแล และจัดทำบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น และย่อมมีความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบาย การบริหาร การจัดบริการสาธารณะ การบริหารงานบุคคล การเงินและการคลัง และมีอำนาจหน้าที่ของตนเอง โดยเฉพาะโดยต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับการพัฒนาของจังหวัดและประเทศเป็นส่วนรวมด้วย” ตลอดทั้งเป็นการส่งเสริมเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้าใจการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งจังหวัดนนทบุรี เป็นจังหวัดหนึ่งซึ่งอยู่ในปริมณฑล ที่มีความตื่นตัวทางการเมืองค่อนข้างสูง มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความหลากหลายทั้งเทศบาลนคร เทศบาลเมือง เทศบาลตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล จึงเป็นพื้นที่ที่น่าสนใจศึกษาถึงประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยในการศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องถิ่น ตามที่พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต, 2549) ได้กล่าวถึงคำตรัสองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในทุติยปาปณิกสูตรว่า เกี่ยวกับคุณลักษณะ 3 ประการของนักบริหารที่จะช่วยให้นักบริหารทำงานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ได้แก่ 1) จักขุมา คือ เป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล (Conceptual Skill) 2) วิธูโร คือ เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญชำนาญในงาน รู้หลักการและวิธีการ มีการบริหารจัดการที่ดี (Technical Skill) และ 3) นิสสยสัมปันโน คือ เป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี (Human Relation Skill) ซึ่งองค์ประกอบสำคัญของภาวะผู้นำเชิงพุทธ ทั้ง 3 องค์ประกอบ มีความจำเป็นต่อผู้บริหารท้องถิ่น ในการที่จะนำพาองค์กรสู่ความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี เป็นความจำเป็นที่น่าสนใจใน

การศึกษาถึงองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่สำคัญ เพื่อเป็นองค์ความรู้ และขยายผลสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมในการบริหารท้องถิ่นให้เกิดประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี
3. เพื่อวิเคราะห์คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพุทธที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพุทธส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้การวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารท้องถิ่น สมาชิกองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และบุคคลากรในองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดนนทบุรี โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน เทคนิคการสุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi - Stage Sampling) โดยการแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) ตามเขตพื้นที่ (area) ตามอำเภอ จำนวน 6 อำเภอ จากนั้นทำการสุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอละ 2 แห่ง ได้จำนวน 12 แห่ง แล้วทำการสุ่มอย่างง่าย (Sample Random Sampling) หน่วยงานละ 33 – 34 ตัวอย่าง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaires) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพุทธที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี แบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารท้องถิ่น 3 ด้าน ด้านละ 10 ข้อ รวมจำนวน 30 ข้อ ได้แก่ ด้านจักขุมา ด้านวิธูโร และด้านนิสสยสัมปันโน ซึ่ง

ในการหาคุณภาพเครื่องมือ จากการวิเคราะห์ค่าความตรงเชิงเนื้อหา พบว่าทุกข้อมีความสอดคล้องตั้งแต่ .50 – 1.00 และมีค่าความเชื่อมั่น .972

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการประเมินประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 5 ด้าน ด้านละ 6 ข้อ รวมจำนวน 30 ข้อ ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการบริหารงานบุคคลและกิจการสภา ด้านการบริหารงานการเงินและการคลัง ด้านการบริการสาธารณะ และด้านธรรมาภิบาล

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติเชิงบรรยาย (Descriptive Statistics) และใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการวิเคราะห์สถิติทำนาย (Inferential Statistics) คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพุทธส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี โดยใช้สถิติการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุคุณ (Multiple Regression Analysis)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพุทธที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านจักขุมา: ผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล 2) ด้านวิธูโร: ผู้บริหารที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และ 3) ด้านนิสสยสัมปันโน: ผู้บริหารที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังปรากฏในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลวิเคราะห์ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี

ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี	ระดับภาวะผู้นำ		
	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านจักขุมา: ผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล	4.04	0.50	มาก
2. ด้านวิธูโร: ผู้บริหารที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน	4.07	0.55	มาก
3. ด้านนิสสยสัมปันโน: ผู้บริหารที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี	4.02	0.50	มาก
รวม	**4.04**	**0.45**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.04 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.45 เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี อยู่ในระดับมากทั้ง 3 ด้าน โดยภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี ด้านวิธูโร: ผู้บริหารที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 4.07 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.55 รองลงมา คือ ด้านจักขุมา: ผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.04 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.50 และด้านนิสสยสัมปันโน: ผู้บริหารที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด เท่ากับ 4.02 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.50

2. ประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี แบ่งเป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการบริหารจัดการ 2) ด้านการบริหารงานบุคคลและภารกิจสภา 3) ด้านการบริหารงานการเงินและการคลัง 4) ด้านการบริการสาธารณะ และ 5) ด้านธรรมาภิบาล ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังปรากฏในตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลวิเคราะห์ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี

ประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี	ระดับความคิดเห็น		
	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านการบริหารจัดการ	4.04	0.57	มาก
2. ด้านการบริหารงานบุคคลและภารกิจสภา	4.21	0.42	มาก
3. ด้านการบริหารงานการเงินและการคลัง	4.29	0.48	มาก
4. ด้านการบริการสาธารณะ	3.80	0.59	มาก
5. ด้านธรรมาภิบาล	4.23	0.53	มาก
รวม	**4.11**	**0.35**	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่า ระดับประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.11 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.35 เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดนนทบุรี อยู่ในระดับมากในทุกด้าน โดยด้านการบริหารงานการเงินและการคลัง มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 4.29 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.48 รองลงมา คือ ด้านธรรมาภิบาล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.23 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.53 ส่วนประเด็น ด้านการบริการสาธารณะ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด เท่ากับ 3.80 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.59

3. การวิเคราะห์คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพุทธส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี โดยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ปรากฏในตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน

ชื่อตัวแปร	b	SE_b	β	t	Sig.
Constant	**2.564**	**0.143**		**17.933**	**0.000**
นิสสยสัมปันโน: ผู้บริหารมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี (X3)	.180	0.042	0.254	4.270	0.000
วิธูโร: ผู้บริหารมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน (X2)	.114	0.039	0.179	2.948	0.003
จักขุมา: ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล (X1)	.090	0.044	0.128	2.039	0.042
R = .485	R^2 = .235		F = 40.248**		
SE_{est} = .310	R^2_{adj} = .230		a = 2.564		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05,** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01

จากตารางที่ 3 พบว่า ตัวแปรพยากรณ์ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จำนวน 2 ตัว ได้แก่ ด้านนิสสยสัมปันโน: ผู้บริหารมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี (X3) และด้านวิธูโร: ผู้บริหารมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน (X2) และตัวแปรพยากรณ์ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ ด้านจักขุมา: ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล (X1) ซึ่งตัวแปรพยากรณ์ทั้ง 3 ตัว ส่งผลทางบวก โดยสามารถสร้างเป็นสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบและคะแนนมาตรฐาน ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$$Y = .180(X3) + .114(X2) + .090(X1) + 2.564$$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$Z = .254(Z3) + .179(Z2) + .128(Z1)$$

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพุทธส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี มี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านจักขุมา: ผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล 2) ด้านวิธูโร: ผู้บริหารที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และ 3) ด้านนิสสยสัมปันโน: ผู้บริหารที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดที่พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต,2549) ได้กล่าวถึงคำตรัสองค์สมเด็จพระสัมมาสัม

พุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในทุติยปาปณิกสูตรว่า เกี่ยวกับคุณลักษณะ 3 ประการของนักบริหารที่จะช่วยให้นักบริหารทำงานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ที่ประกอบด้วย 1) จักขุมา การมีปัญญามองการณ์ไกล มีวิสัยทัศน์ มีคุณค่าสามารถวางแผนในทางการบริหารตน บริหารคน บริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพก่อให้เกิดประสิทธิผล ซึ่งคุณลักษณะข้อแรกนี้ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า Conceptual Skill คือการชำนาญในการใช้ความคิด หรือ ทักษะทางด้านความคิด 2) วิธูโร การจัดการธุระที่ดี/มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน มีการจัดการบริหารการปกครองที่เหมาะสม มีการดำเนินการที่ดี มีความเชี่ยวชาญ มีเทคนิควิธีการที่ดี ในการบริหารงานให้งานสำเร็จ คุณลักษณะที่สองนี้ตรงกับคำภาษาอังกฤษคำว่า Technical Skill คือความชำนาญการด้านเทคนิค หรือ ทักษะทางด้านการปฏิบัติงาน และ 3) นิสสยสัมปันโน การพึ่งพาอาศัยคนอื่นได้เพราะเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี จูงใจด้วยมิตรไมตรี ตรงกับคำภาษาอังกฤษคำว่า Human Relation Skill คือความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์ หรือ ทักษะทางด้านมนุษยสัมพันธ์ เช่นเดียวกับงานวิจัยของ **พัชรี ชำนาญศิลป์ (2558)** ที่ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ 1) ด้านวิสัยทัศน์ (จักขุมา) ประกอบด้วย สร้างวิสัยทัศน์ในองค์การ มีความรู้ความสามารถ มีการวางแผน มีแนวความคิดใหม่ๆ 2) ด้านความชำนาญ (วิธูโร) ประกอบด้วย ความหมั่นเพียรในการฝึกฝน เทคนิคและความถนัด ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ทำงาน ทักษะความชำนาญ มีความตั้งใจอดทน 3) ด้านมนุษยสัมพันธ์ (นิสสยสัมปันโน) ประกอบด้วย ความสุภาพ อ่อนโยน เอาใจใส่กระตือรือร้น มีใจผูกพันอยู่กับงาน สร้างมิตรภาพ การให้ความช่วยเหลือผู้อื่น การยกย่องให้เกียรติผู้อื่น 4) องค์ประกอบด้านคุณธรรม (อิทธิบาท 4) การใช้เหตุผลในการตัดสินใจ ความซื่อสัตย์สุจริต สร้างความศรัทธาเชื่อมัน ส่งเสริมมีการศึกษาเพิ่มเติม ใส่ใจการประเมินผล ซึ่งแตกต่างเพียงแค่ 1 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบด้านคุณธรรม

2. ประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการบริหารจัดการ 2) ด้านบริหารงานบุคคลและกิจการสภา 3) ด้านบริหารงานการเงินและการคลัง 4) ด้านการบริการสาธารณะ และ 5) ด้านธรรมาภิบาล ซึ่งสอดคล้องกับประเมินประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Local Performance Assessment: LPA) 5 ด้าน (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2563-ก) ได้แก่ (1) ด้านการบริการจัดการ เป้าหมาย: องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและพร้อมในการดำเนินการเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น (2) ด้านบริหารบุคคลและกิจการสภา เป้าหมาย: องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการดำเนินการบริหารทรัพยากรบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งการวางแผน การส่งเสริม การพัฒนา การถ่ายทอดความรู้ พร้อมทั้งมีช่องทางในการรับฟังความคิดเห็นและข้อร้องเรียนของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงาน และส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพ

ชีวิตของเจ้าหน้าที่ และสนับสนุนให้สภาท้องถิ่นดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ (3) ด้านบริหารงานการเงินและการคลัง เป้าหมาย: องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการบริหารงานการเงินการคลังที่มีประสิทธิภาพ สามารถจัดเก็บรายได้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีรายได้เพิ่มขึ้น ลูกหนี้ลดลง มีการดำเนินการด้านงบประมาณและพัสดุถูกแผ่นตามระเบียบกฎหมาย โปร่งใส ไม่มีข้อทักท้วงที่เกี่ยวข้องกับด้านการบริหารงานการเงินและการคลังจากหน่วยงานตรวจสอบ (4) ด้านการบริการสาธารณะ เป้าหมาย: องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการให้บริการสาธารณะในด้านต่างๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาในชุมชนและประชาชนในพื้นที่ และ (5) ด้านธรรมาภิบาล เป้าหมาย: องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการสร้างจิตสำนึกและตระหนักในการใช้อำนาจหน้าที่ให้การปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มีคุณธรรม หรือจริยธรรม และการบริหารราชการท้องถิ่น ให้โปร่งใส เปิดเผยข้อมูลข่าวสาร เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเฝ้าระวังการทุจริตและยกย่องบุคคลต้นแบบด้านคุณธรรม จริยธรรมทั้งในและนอกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผลการประเมินประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดนนทบุรี อยู่ในระดับมากในทุกด้าน ซึ่งสอดคล้องกับ ธัชเฉลิม สุทธิพงษ์ประชา (2563) ที่ได้ศึกษาวิจัย การศึกษาวิเคราะห์ผลการประเมินประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Local Performance Assessment: LPA) ของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยผลการประเมินสูงสุด คือ ด้านการบริหารงานบุคคลและกิจการสภา (ร้อยละ 88.75) รองลงมาคือ ด้านธรรมาภิบาล (ร้อยละ 83.73) ด้านการบริหารจัดการ (ร้อยละ 82.40) ด้านการบริการสาธารณะ (ร้อยละ 74.03) และด้านการบริหารงานการเงินและการคลัง (ร้อยละ 70.43) ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายคือตัวชี้วัดส่วนใหญ่เป็นตัวชี้วัดกระบวนการ (Process Indicator) ไม่ใช่ตัวชี้วัดผลลัพธ์ (Outcome Indicator) หรือตัวชี้วัดผลสัมฤทธิ์(Result Indicator) จากการวิเคราะห์ความสอดคล้องของตัวชี้วัด LPA กับแผนแม่บทตามยุทธศาสตร์ชาติและแผนการปฏิรูปประเทศ พบว่า ตัวชี้วัด LPA ยังไม่ครอบคลุมประเด็นสำคัญหลายประเด็น นอกจากนี้พบว่า ตัวชี้วัดด้านการบริหารงานบุคคลและกิจการสภายังไม่มีความชัดเจนในเรื่องการบ่มเพาะ พัฒนา และปลูกฝังค่านิยมที่ดีตามหลักการแห่งระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขให้แก่นักการเมืองท้องถิ่น

3. คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพุทธส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำด้านมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี ส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี มากที่สุด รองลงมาคือ ภาวะผู้นำด้านความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และภาวะผู้นำด้านวิสัยทัศน์กว้างไกล เป็นลำดับ ซึ่งภาวะผู้นำเชิงพุทธทั้ง 3 ด้าน สามารถร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี ได้ร้อยละ 23.50 ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ทองดี ปาโส (2566) ที่ได้ทำการศึกษาภาวะผู้นำตามหลักปาปณิกธรรมของการบริหารองค์กรในยุคชีวิตวิถีใหม่ ที่พบว่า ภาวะความเป็นผู้นำส่งเสริมให้องค์กรหันมาสนใจเรื่องการ

พัฒนาศักยภาพในหลายระดับ สอดคล้องกับการฟื้นฟู และสร้างสรรค์สังคมที่ดีในปัจจุบันโดยยึดหลักปาปณิกธรรม ในการบริหารองค์กร ได้แก่ 1) จักขุมาผู้บริหารต้องมีปัญญามองการณ์ไกล 2) วิธูโร ผู้บริหารสามารถจัดการธุระได้ดี มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และ 3) นิสสยสัมปันโน ผู้บริหารพึ่งต้องเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี พึ่งพาอาศัยคนอื่นได้ซึ่งความเป็นภาวะผู้นำตามหลักปาปณิกธรรมของผู้บริหารองค์กรในยุคชีวิตวิถีใหม่ สามารถนำมาซึ่งการพัฒนาองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นที่ยอมรับของคนทั้งหลายอันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชน และสังคมที่ยั่งยืนต่อไป โดยภาวะผู้นำเชิงพุทธด้านนิสสยสัมปันโน ผู้บริหารพึ่งต้องเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี มีทักษะด้านทรัพยากรมนุษย์ ส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี มากที่สุด สอดคล้องกับผลการศึกษาของสุปัน สมสาร์ และดนัย ลามคำ (2567) ได้ทำการศึกษาวิจัย กระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงาน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขต อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการบริหารทรัพยากร มนุษย์และประสิทธิผลการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการและด้านการบริหารงานบุคคลและกิจการ สภามีความสัมพันธ์ในรูปเชิงเส้นและสัมพันธ์กันในทิศทางเดียวกันในระดับสูงที่ค่า r = .89 อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ มีตัวแปรอิสระจำนวน 4 ตัวแปรมีอิทธิพลพยากรณ์ตัวแปรตาม ประสิทธิผลการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 โดยเรียงลำดับค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลจากมากไปหาน้อย ประกอบด้วย การประเมินผลการปฏิบัติงาน การจ่ายค่าตอบแทน การสรรหาและการคัดเลือกบุคลากร และการกำหนดหน้าที่รับผิดชอบ รองลงมา 2) วิธูโร ผู้บริหารสามารถจัดการธุระได้ดีมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ นุชรี พิทักษ์ มินท์ธิตา ถึงฝั่ง นิติกรณ์ จันทรสุริยะศักดิ์ (2564) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลกระทบของความเชี่ยวชาญทางการบัญชีสมัยใหม่ที่มีต่อประสิทธิภาพการทำงานของนักบัญชีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดหนองบัวลาภู” ผลการวิจัย ความเชี่ยวชาญทางการบัญชีสมัยใหม่ ด้านการปฏิบัติการ ด้านการวางแผนด้านการประสานงานและด้านการบริการ มีความสัมพันธ์และผลกระทบเชิงบวกกับประสิทธิภาพการทำงานโดยรวม และภาวะผู้นำของผู้บริหารด้านจักขุมา ผู้บริหารต้องมีปัญญามองการณ์ไกล ส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของพิเชษฐ์ ภู่เฉลิมตระกูล และรัฐบุรุษ คุ้มทรัพย์ (2561) ที่ได้ทำการศึกษา “ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของเทศบาลตำบลบางเตย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำมีวิสัยทัศน์ที่แปลงสู่การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพในการทำงาน รวมทั้งประสิทธิผลของการทำงานมีนัยสำคัญที่มีต่อการกำหนดวิสัยทัศน์ และยังพบอีกว่า การสร้างวิสัยทัศน์ของผู้บริหารให้ผลทางบวกกับประสิทธิผลในการทำงาน

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารท้องถิ่น มี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) จักขุมา: ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล 2) วิธูโร: ผู้บริหารมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และ 3) นิสสยสัมปันโน: ผู้บริหารมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ซึ่งคุณลักษณะของภาวะผู้นำทั้ง 3 ประการส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำด้านมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี ส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี มากที่สุด รองลงมาคือ ภาวะผู้นำด้านความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และภาวะผู้นำด้านวิสัยทัศน์กว้างไกล เป็นลำดับ ซึ่งภาวะผู้นำเชิงพุทธทั้ง 3 ด้าน สามารถร่วมกันพยากรณ์ ประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี ได้ร้อยละ 23.50

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2563-ก). *แผนปฏิบัติราชการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563*. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.dla.go.th/visit/plan2563.pdf. (สืบค้นวันที่ 15 ธันวาคม 2566).

ขวัญนภา วงศ์ไพศาลสิริกุล และอารง สุทธาศาสตร์. *"รูปแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น"*. วารสารบัณฑิตวิทยาลัย พิชญทรรศน์,14(3). กันยายน – ธันวาคม 2562, 1 - 11.

ดวงตา ราชอาษา. *"บทบาทของผู้นำในกระบวนทัศน์ใหม่"*. วารสารวิชาการแพรวากาฬสินธุ์, 3(2). พฤษภาคม – สิงหาคม 2559. 180 – 196.

ทองดี ปาโส. *"ภาวะผู้นำตามหลักปาปณิกธรรมของการบริหารองค์กรในยุคชีวิตวิถีใหม่"*. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์ 6 (4): กรกฎาคม – สิงหาคม 2566. 145 – 157.

ธัชเฉลิม สุทธิพงษ์ประชา. (2563). *"การศึกษาวิเคราะห์ผลการประเมินประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น"*. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ: สำนักงานศูนย์วิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นุชรี พิทักษ์ มินท์ธิตา ถึงฝั่ง นิติกรณ์ จันทรสุริยะศักดิ์. *"ผลกระทบของความเชี่ยวชาญทางการบัญชีสมัยใหม่ที่มีต่อประสิทธิภาพการทางานของนักบัญชีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดหนองบัวลาภ"*. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 16 (1) มกราคม - มีนาคม 2564. 94-104.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีการบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี). (2554). *ภาวะผู้นำ : จากเนลสัน มันเดลา โอบามา แห่งทำเนียบขาว*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สถาบันวิมุตตยาลัย.

พัชรี ชำนาญศิลป์. (2558). *"การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง"*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พิเชษฐ์ ภู่เฉลิมตระกูล และรัฐบุรุษ คุ้มทรัพย์. *"ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของเทศบาลตำบลบางเตย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี"*.วารสารวิชาการสถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ,2(2). กรกฎาคม – ธันวาคม 2561. 300 – 310.

สุปัน สมสาร์ และดนัย ลามคำ. *"กระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงาน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขต อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี"*. วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด, 13(1). มกราคม – มิถุนายน 2567. 434 – 445.

อภิรมย์ สีดาดำ และคณะ.(2564). *"ภาวะผู้นำเชิงพุทธในยุค New Normal"*. วารสารธรรมวิชญ์, 3(1). 410 – 423.

Eric Schmidt and Jared Cohen. (2014). *The New Digital Age : Reshaping the Future of People, Nations and Business.* London : John Murray.

Mai Chi Vu. (2018). *Spiritual Leadership: A Buddhist Approach.* Durham theses Durham University.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา โดยชุมชนมีส่วนร่วม ตำบลหนองบัวระเหว อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ

FORMATION DEVELOPMENT OF POTTERY PRODUCTS TO CREATE ADDED VALUE WITH COMMUNITY PARTICIPATION NONG BUA RAWE SUBDISTRICT NONG BUA RAWE DISTRICT CHAIYAPHUM PROVINCE.

[1]นฤดม ปิ่นทอง และ [2]ศิริวรรณ จิรวัชรเดช

[1]Narudom Pinthong, and [2]Siriwan Jirawadcharadech

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, ประเทศไทย

Chaiyaphum Rajabhat University, Thailand

[1]narudom1981@gmail.com, [2]Lookked.mail@gmail.com

Received: August 30, 2024; **Revised**: November 7, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อศึกษาบริบทความเป็นมาภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลหนองบัวระเหว อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา โดยชุมชนมีส่วนร่วม ตำบลหนองบัวระเหว อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ พบว่า บริเวณตรงข้ามวัดเขาตะเงาะอุดมพร บ้านปากค่ายช่องแมว หมู่ที่ 2 ตำบลหนองบัวระเหว อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ มีการขุดสระน้ำขนาดใหญ่เพื่อทำการกักเก็บน้ำในช่วงฤดูแลง จากการนำดินในสระร่วมกับชุมชน มาทดสอบการขึ้นรูปผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา พบว่า ดินมีคุณสมบัติในการขึ้นรูปเครื่องปั้นดินเผาได้ดี เหมาะแก่การทำผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา ผู้วิจัยจึง

---

[1]อาจารย์ สาขาวิชาศิลปะและนวัตกรรมการออกแบบ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

[2]อาจารย์ สาขาวิชาศิลปะและนวัตกรรมการออกแบบ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

พัฒนารูปแบบภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา ร่วมกลุ่มอาสาสมัครจากกลุ่มผู้สูงอายุตำบลหนองบัวระเหว เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์รูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาพิมพ์นูนต่ำ การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาพิมพ์นูนต่ำ เป็นการบูรณาการความรู้ และความร่วมมือของคนในชุมชนให้มีส่วนร่วม ตั้งแต่ระดับ การรับรู้ การแสดงความคิดเห็น การเรียนรู้ การลงมือปฏิบัติ การรับผลประโยชน์ และร่วมรับผิดชอบ ก่อเกิดความช่วยเหลือเกื้อกูล รู้รักความสามัคคี สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน ส่งเสริมเศรษฐกิจ เสริมสร้างความสัมพันธ์ชุมชนและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นให้ดำรงไว้ และเจริญรุ่งเรืองสืบไป พิมพ์นูนต่ำ เหมาะสมในการทำเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนตำบลหนองบัวระเหว ค่าความพึงพอใจในประสิทธิภาพนวัตกรรมพิมพ์นูนต่ำ จากผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผา มีค่าเฉลี่ย 4.60 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.51

คำสำคัญ : การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์, เครื่องปั้นดินเผา, ชุมชนมีส่วนร่วม

Abstract

This research It is action research. To study the context of local wisdom. Ban Huai Ton Community, Huai Ton Subdistrict, Mueang District, Chaiyaphum Province To develop basketry product models to create added value for the Ban Huai Ton community, Huai Ton Subdistrict, Mueang District, Chaiyaphum Province. The Huai Ton community is an old community that has been established for at least 100 years. The villagers work mostly in agriculture, including rice farming, farming, growing potatoes, general labor, etc. The Huai Ton community has 2 villages, namely Village No. 1 and Village No. 10. There are bamboo weavers who There are still only 3 people left to hire basketry. Currently, basketry technicians make products. Kratib Khao is largely the result of management and development of basketry product styles. to create additional value for the Ban Huai Ton community, Huai Ton Subdistrict, Mueang District, Chaiyaphum Province Product formats are developed. Techniques suitable for local weavers Combining art with folk wisdom Development of basketry product styles to create additional value for the Ban Huai Ton community, Huai Ton Subdistrict, Mueang District, Chaiyaphum Province Get the product in the basket that received its form from a pattern and the shape comes from Kratib Khao which is suitable to help solve problems in Development of woven product styles Resulting in creating additional value. Promote the economy Strengthen community relations and preserve the beautiful arts and

culture of the local area. and continue to prosper Rice basket pattern basket It is very suitable for making basketry of the Huai Ton community. with satisfaction in the efficiency of the innovation of low relief printing From basketry manufacturers, the average is 4.41, the standard deviation is 0.38

Keywords: Product design development, Pottery, The community is involved

บทนำ

จังหวัดชัยภูมิ เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีทรัพยากร ทางธรรมชาติและทรัพยากร การท่องเที่ยวที่สำคัญน่าเที่ยว เช่น อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม อุทยานแห่งชาติภูแลนคา อุทยานแห่งชาติตาดโตน สำหรับโรงงานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ในจังหวัดชัยภูมิ เป็นอุตสาหกรรมชั้นพื้นฐานในลักษณะการแปรรูปผลผลิต ทางด้านการเกษตรเบื้องต้น และส่งต่อไปยังโรงงานอุตสาหกรรมในกรุงเทพฯ และจังหวัดอื่นๆ ซึ่งเศรษฐกิจโดยรวมของจังหวัดชัยภูมิ มีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้น ทุกปี ถึงจะมีอัตราการเพิ่มไม่มากนักก็ตาม ภาคธุรกิจที่มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ อุตสาหกรรม การค้า ปลีกค้าส่ง บริการ ส่วนภาคการเกษตรทรงตัว มีรายได้เพิ่มขึ้นและกระจายอย่างสม่ำเสมอ ประชาชนมีความมั่นคง ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และประชาชนดำรงชีวิตอย่างมี คุณภาพ

จังหวัดชัยภูมิตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือบริเวณใจกลางของประเทศ เส้นรุ้งที่ 15 องศาเหนือ เส้นแวงที่ 102 องศาตะวันออก สูงจากระดับน้ำทะเล 631 ฟุต ห่างจากกรุงเทพมหานคร โดยทางรถยนต์ 332 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 12,778.3 ตารางกิโลเมตร หรือ 7,986,429 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 7.9 ของพื้นที่ทั้งหมดของภาค และร้อยละ 2.5 ของพื้นที่ทั้งประเทศ มีเนื้อที่ใหญ่เป็นอันดับ 3 ของภาค และใหญ่เป็นอันดับ 7 ของประเทศ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง (จังหวัดชัยภูมิ : 2565)

แหล่งดินสีหนองบัวระเหว อยู่ในพื้นที่ตำบลหนองบัวระเหว อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับแหล่งดินจัตุรัส อยู่ในพื้นที่หมวดหินมหาสารคาม เดิมเป็นแหล่งดินลูกรัง ดินถม และพื้นที่บางส่วนเคยเป็นเคยเป็นแหล่งดินสี พื้นที่นี้ดำเนินการทำเหมืองไปแล้วร้อยละ 70 ซึ่งมีบ่อดินเก่าในพื้นที่หลายบ่อ โดยทั่วไปประกอบด้วยชั้นลูกรังปกคลุมหนา 1-2 เมตร ลึกลงไปเป็นชั้นหินดินดานผุสีปนน้ำตาลแดงหนาประมาณ 1-2 เมตร ถัดลงไปเป็นหินดินดานสีนำดาลแดงหนาประมาณ 2 เมตร (กรมทรัพยกรธรณี. 2553 : 70-71)

ตำบลหนองบัวระเหว อำเภอหนองบัวระเหว ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดชัยภูมิ จากการไปสำรวจพื้นที่ดังกล่าวมีการขุดและเปิดหน้าดิน มีการขนลำเลียงออกจากพื้นที่จำนวนมาก แหล่งเหมืองแร่อุตสาหกรรมดินเหนียวสี อยู่บริเวณบ้านปากค่ายช่องแมว หมู่ที่ 2 ตำบลหนองบัวระเหว อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ

จากการทดสอบทางกายภาพเบื้องต้นของเนื้อดินพบว่าดินมีคุณสมบัติทางกายภาพที่เหมาะจะนำไปพัฒนาเป็นเครื่องปั้นดินเผาได้อย่างดี ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบการขึ้นรูปเบื้องต้นด้วยวิธีขึ้นรูปอิสระ ขึ้นรูปด้วยแป้นหมุน และขึ้นรูปด้วยวิธีหล่อ พบว่าเนื้อดินสามารถขึ้นรูปได้ดี โดยเฉพาะการขึ้นรูปด้วยวิธีหล่อน้ำดิน เนื้อดินสามารถเตรียมน้ำดินได้โดยไม่มีส่วนผสมอื่น เป็นคุณสมบัติที่ไม่เหมือนกับดินทั่วไป เพราะเนื้อดินทั่วไปจะมีความเหนียวมากจำเป็นจะต้องผสมกับดินขาวเพื่อลดความเหนียวจึงจะสามารถทำเป็นน้ำดิน

ปัจจุบันชาวบ้านตำบลหนองบัวระเหวยังไม่มีการนำดินมาใช้ประโยชน์ เพื่อทำผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา เนื่องจากไม่มีความรู้ ผู้วิจัยจึงได้เห็นความสำคัญการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา โดยชุมชนมีส่วนร่วม ตำบลหนองบัวระเหว อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ เพื่อพัฒนาศักยภาพงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนหนองบัวระเหว เกิดอาชีพที่สามารถใช้ ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างเต็มความสามารถ เกิดความหลากหลายของอาชีพในชุมชน พัฒนาองค์ความรู้ให้แรงงานภายในชุมชน มีการจัดกลุ่มผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผาเพื่อช่วยเหลือกันอย่างเข้มแข็ง ดึงแรงงานกลับมาที่ชุมชนบ้านเกิด โดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดอาชีพอย่างยั่งยืน ตลอดจนการพัฒนากรรมวิธีการผลิตที่มีความเหมาะสมกับความต้องการของตลาดในปัจจุบัน โดยให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิธีชีวิตของชุมชนหนองบัวระเหว สามารถพัฒนาเป็นแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผา สามารถแข่งขันกับตลาดระดับประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทความเป็นมาภูมิปัญญาท้องถิ่น ตำบลหนองบัวระเหว อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ

2. เพื่อพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา โดยชุมชนมีส่วนร่วม ตำบลหนองบัวระเหว อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา โดยชุมชนมีส่วนร่วม ตำบลหนองบัวระเหว อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชาชนในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 100 คน

1.2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนตำบลหนองบัวระเหว อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ กลุ่มผู้สนใจเครื่องปั้นดินเผา ตำบลหนองบัวระเหวจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 10 คน โดยวิธีอาสาสมัคร ชุมชนตำบลหนองบัวระเหว เหว อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาความเป็นมาของชุมชน ตำบลหนองบัวระเหว อำเภอหนองบัวระเหว ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ ,แบบสอบถาม และการประชุม

2.2 เครื่องมือใช้ในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา โดยชุมชนมีส่วนร่วม ตำบลหนองบัวระเหว อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ กระบวนการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา โดยชุมชนมีส่วนร่วม ตำบลหนองบัวระเหว อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ

2.3 แบบวัดความพึงพอใจ จำนวน 6 ข้อ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยรวม รายด้านเพื่อนำไปอธิบายข้อมูลในรูปแบบตารางต่อไป

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินตามกระบวนการโดยดำเนินการตามระยะเวลาที่กำหนดตามแผนงานวิจัย ซึ่งได้ข้อมูลแสดงผลการวิเคราะห์ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ผลการศึกษาประวัติความเป็นมาของเครื่องปั้นดินเผา ตำบลหนองบัวระเหว อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ พบว่า บริเวณตรงข้ามวัดเขาตะเงาะอุดมพร บ้านปากค่ายช่องแมว

หมู่ที่ 2 ตำบลหนองบัวระเหว อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ มีการขุดสระน้ำขนาดใหญ่เพื่อทำการกักเก็บน้ำในช่วงฤดูแลง จากการนำดินมาทดสอบการขึ้นรูปผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา พบว่าดินมีคุณสมบัติในการขึ้นรูปเครื่องปั้นดินเผาได้ดี เหมาะแก่การทำผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา จึงนำผลการขึ้นรูป มาพัฒนารูปแบบเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา ร่วมกับชุมชนตำบลหนองบัวระเหว โดยได้ความอนุเคราะห์จากเทศบาลตำบลหนองบัวระเหว ร่วมพัฒนากลุ่มอาสาพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา จากกลุ่มผู้สูงอายุในตำบลหนองบัวระเหว อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ

2. ผลการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา โดยชุมชนมีส่วนร่วม ตำบลหนองบัวระเหว อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ ผลการจัดกระบวนการการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา โดยชุมชนมีส่วนร่วม ตำบลหนองบัวระเหว อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ มีการบูรณาการ กลุ่มบุคคล และหน่วยงานเข้าด้วยกัน อีกทั้งบูรณาการเทคนิคด้านศิลปะเข้ากับภูมิปัญญาชาวบ้าน สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านความรู้ คู่คุณธรรม สร้างสรรค์สังคมดี

ระดับการมีส่วนร่วม อยู่ในทุกกระบวนการของการวิจัย ชุมชนมีส่วนร่วม ตั้งแต่ระดับรับรู้, แสดงความคิดเห็น, ร่วมสร้าง, ร่วมประเมิน, ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมรับผิดชอบ

กระบวนการการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา โดยชุมชนมีส่วนร่วม ตำบลหนองบัวระเหว อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ ได้ผลิตภัณฑ์พิมพ์นูนต่ำซึ่งมีความเหมาะสมในการช่วยแก้ปัญหาด้านการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา โดยชุมชนมีส่วนร่วม ตำบลหนองบัวระเหว อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ ได้แก่

- ด้านสังคม พบว่า กระบวนการความร่วมมือในการพัฒนาพิมพ์นูนต่ำ ประชาชน หน่วยงาน มีความร่วมมือ ตั้งแต่ระดับ การรับรู้ การแสดงความคิดเห็น การเรียนรู้ การลงมือปฏิบัติ การรับผลประโยชน์ และร่วมรับผิดชอบ ก่อเกิดความช่วยเหลือเกื้อกูล รู้รักความสามัคคี สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน

- ด้านวัฒนธรรมจากการศึกษาความเป็นมาตำบลหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ พบว่า ชาวบ้านเมืองน้อย รักและภูมิใจในท้องถิ่น และภูมิปัญญาของบรรพบุรุษสืบทอดอาชีพที่มีมาแต่ดั้งเดิมจนมาถึงปัจจุบัน ประกอบกับกระบวนการบูรณาการหน่วยงาน /บุคคล /ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคนิคด้านศิลปะ แสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านหนองบัวระเหว รักและเห็นคุณค่าในความเป็นเอกลักษณ์ร่วมบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับเทคโนโลยี สร้างนวัตกรรมที่ช่วยอนุรักษ์ และส่งเสริมศิลปะ วัฒนธรรมของท้องถิ่นที่ภาคภูมิใจให้พัฒนา มีคุณภาพ และชื่อเสียงต่อไป

-ด้านความสมดุล,พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง พบว่า ประชาชน หน่วยงาน ในจังหวัดชัยภูมิให้ความสำคัญกับบ้านเมืองน้อย และภาคภูมิใจในวิถีการผลิตเครื่องปั้นดินเผา ที่พร้อมรับการพัฒนา ปรับเปลี่ยนเพื่อให้วิถีดำรงอยู่ มั่นคง ยั่งยืนกับชาวชัยภูมิสืบไป

- ด้านเศรษฐกิจ พบว่า ผลิตภัณฑ์พิมพ์นูนต่ำสามารถหาวัตถุดิบได้ง่ายในท้องถิ่นและท้องตลาด ราคาไม่สูง สร้างรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคที่กว้างขวางขึ้น อีกทั้งช่วยประหยัดเวลาในการผลิต ได้ผลิตภัณฑ์จำนวนมากในเวลาสั้นๆ สามารถเพิ่มกลุ่มผู้บริโภค และเพิ่มรายได้ให้แก่ผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผาได้ต่อไป

- ด้านวัฒนธรรม จากการศึกษาความเป็นมาของตำบลหนองบัวระเหว พบว่า ชาวบ้านหนองบัวระเหว รักและภูมิใจในท้องถิ่น และภูมิปัญญาของบรรพบุรุษจึงมาการสืบทอดอาชีพที่มีมาแต่ดั้งเดิมจนมาถึงปัจจุบัน มีกระบวนการบูรณาการหน่วยงาน /บุคคล /ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคนิคทางด้านศิลปะ แสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านเมืองน้อย รักและเห็นคุณค่าในความเป็นเอกลักษณ์ สร้างนวัตกรรมที่ช่วยอนุรักษ์ และส่งเสริมศิลปะ วัฒนธรรมของท้องถิ่นที่ภาคภูมิใจให้พัฒนา มีคุณภาพ และชื่อเสียงต่อไป

- ด้านความสมดุล,พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง พบว่า ประชาชน ในจังหวัดชัยภูมิให้ความสำคัญกับตำบลหนองบัวระเหว และภาคภูมิใจในวิถีการผลิตเครื่องปั้นดินเผา ที่พร้อมรับการพัฒนา ปรับเปลี่ยนเพื่อให้วิถีดำรงอยู่ มั่นคง ยั่งยืนกับชาวชัยภูมิสืบไป

ผลิตภัณฑ์พิมพ์นูนต่ำเป็นการพัฒนารูปแบบที่เกิดจากกระบวนการความร่วมมือของชาวตำบลหนองบัวระเหว โดยบูรณาการบุคคลความรู้ เทคนิคด้านศิลปะ ประกอบกับภูมิปัญญาชาวบ้าน สามารถเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาของชุมชนบ้านเมืองน้อย จังหวัดชัยภูมิได้ในด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ความสมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง อย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

อภิปรายผล

1. ประวัติความเป็นมาของเครื่องปั้นดินเผา ตำบลหนองบัวระเหว อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ พบว่า บริเวณตรงข้ามวัดเขาตะเงาะอุดมพร บ้านปากค่ายช่องแมว หมู่ที่ 2 ตำบลหนองบัวระเหว อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ มีการขุดสระน้ำขนาดใหญ่เพื่อทำการกักเก็บน้ำในช่วงฤดูแลง จากการนำดินมาทดสอบการขึ้นรูปผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา พบว่าดินมีคุณสมบัติในการขึ้นรูปเครื่องปั้นดินเผาได้ดี เหมาะแก่การทำผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา สอดคล้องกับศุภชัย สิงห์ยะบุศย์ (2542 : 21) ที่กล่าวว่า เครื่องปั้นดินเผาเป็นศิลปหัตถกรรมที่ควบคู่กับ

สังคมมนุษย์มาเป็นเวลานาน มีการผลิตเพื่อใช้สอยในท้องถิ่นและจำหน่าย เป็นรากฐานทางวัฒนธรรมที่ส่งผลให้เกิดอุตสาหกรรมการผลิตเครื่องปั้นดินเผาไทยในทุกวันนี้ จึงนำดินหนองบัวระเหว มาพัฒนารูปแบบเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา ร่วมกับชุมชนตำบลหนองบัวระเหว โดยได้ความอนุเคราะห์จากเทศบาลตำบลหนองบัวระเหว ร่วมพัฒนารูปแบบกับกลุ่มอาสาพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา จากกลุ่มผู้สูงอายุในตำบลหนองบัวระเหว อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาจากพิมพ์นูนต่ำ โดยชัยชาญ วิทยาจักษ์ (2557) ได้กล่าวถึง การทำพิมพ์ว่า การทำพิมพ์ของไทยเรามีมานานแล้วอาจสืบย้อนหลังขึ้นไปได้จนถึงสมัยก่อนประวัติศาสตร์ มนุษย์รู้จักการทำแม่พิมพ์เพื่อใช้ในการหล่อมาตั้งแต่ยุคโลหะ โดยมีการค้นพบโบราณวัตถุที่เกิดจากการหล่อสำริดจำนวนมาก ได้แก่ กลองมโหระทึก อาวุธ เครื่องใช้ เครื่องประดับต่างๆ แหล่งที่ค้นพบอยู่บริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ ภาคเหนือของประเทศไทย เช่น แหล่งอารยธรรมบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ที่คนไทยรู้จักกันดีมีอายุมากกว่า 4,500 ปีมาแล้ว หรือวัฒนธรรมยุคสมัยเชียงแสน และสุโขทัยก็มีอายุมากกว่า 700 ปี ส่วนมากเป็นการรับใช้ทางคติความเชื่อศาสนา ผลงานจะเห็นได้ชัดเจน คือ พระพุทธรูปยุคสมัยเชียงแสน สุโขทัย อยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ตามลำดับ คนไทยสมัยโบราณมีความชำนาญการทำพิมพ์และหล่อพระพุทธรูปจากโลหะมาก สามารถหล่อพุทธปฏิมากรขนาดใหญ่ๆได้ เช่น พระศรีศากยมุณี วัดสุทัศนเทพวราราม กรุงเทพมหานคร พระพุทธชินราช วัดพระศรีรัตนมหาราช จังหวัดพิษณุโลก พระพุทธชินสีห์ วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร พระมงคลบพิตร วัดมงคลบพิตร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ฯลฯ ล้วนแต่เป็นพระพุทธปฏิมาสวยงามขนาดใหญ่ที่สร้างและทำพิมพ์หล่อเป็นผลสำเร็จในยุคสมัยดังกล่าวทั้งสิ้น อาจกล่าวได้ว่าการทำพิมพ์และหล่อมีความเจริญรุ่งเรืองที่สุดเป็นที่น่าภูมิใจ คนไทยสมัยโบราณรู้จัก ชำนาญการทำพิมพ์และหล่อมากโดยกรรมวิธีเฉพาะตน ซึ่งปัจจุบันนี้ยังไม่มีใครคิดหาวิธีได้ดีกว่า แม้ว่าจะมีความเจริญทางวัตถุด้านวิทยาศาสตร์มากเพียงใด แต่กรรมวิธีการทำพิมพ์และหล่อของไทยยังไม่ล้าสมัย ชาวต่างชาติเห็นยังต้องยอมรับในภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเราได้ชื่อว่าเป็นชาติแรกๆของโลกที่รู้จักการทำพิมพ์และหล่อทองสำริดและหล่อได้บางที่สุด สื่อวัสดุที่ใช้ในการทำพิมพ์และหล่อของไทยในสมัยโบราณนั้นใช้วัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น ดังนั้นช่างของไทยจึงสามารถปฏิบัติงานการทำพิมพ์และหล่อได้ทุกภูมิประเทศของไทย

ผลจากการสำรวจพบปัญหาชุมชนมีดินที่เหมาะแก่การทำผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา แต่ชุมชนยังขาดความรู้ในการทำผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา และการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา เพื่อเพิ่มอาชีพ เพิ่มรายได้ให้กับชุมชน ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาทั้งหมดต้องนำเข้าจากต่างจังหวัด จึงเป็นที่มาของการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา โดยชุมชนมีส่วนร่วม ตำบลหนองบัวระเหว อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ

2. ผลการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา โดยชุมชนมีส่วนร่วม ตำบลหนองบัวระเหว อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา โดยชุมชนมีส่วนร่วม ตำบลหนองบัวระเหว อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ มีการบูรณาการ กลุ่มบุคคล และหน่วยงานเข้าด้วยกัน อีกทั้งบูรณาการเทคนิคด้านศิลปะเข้ากับภูมิปัญญาชาวบ้าน สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านความรู้ คู่คุณธรรม สร้างสรรค์สังคมดี

2.1 ด้านเศรษฐกิจ ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจในประสิทธิภาพของนวัตกรรมพิมพ์นูนต่ำจากผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผา วัตถุดิบหาง่าย มีค่าเฉลี่ย 4.70 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.48 คะแนนอยู่ในเกณฑ์ดี, ด้านความสะดวกต่อการใช้งาน มีค่าเฉลี่ย 4.50 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.53 คะแนนอยู่ในเกณฑ์ดี ,ด้านการสร้างรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย มีค่าเฉลี่ย 4.50 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.53 คะแนนอยู่ในเกณฑ์ดี,ด้านการสร้างผลิตภัณฑ์ได้จำนวนมาก ประหยัดเวลา มีค่าเฉลี่ย 4.44 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.53 คะแนนอยู่ในเกณฑ์ดี ,ให้ผลิตภัณฑ์ที่มีความแข็งแกร่ง ทนทาน ค่าเฉลี่ย 4.30 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.46 คะแนนอยู่ในเกณฑ์ดี ,สะดวกต่อทำความสะอาดและบำรุงรักษา ค่าเฉลี่ย 4.60 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.52 คะแนนอยู่ในเกณฑ์ดี สอดคล้องกับ ชัยชาญ วิทยาจักษ์ ที่กล่าวว่า การทำพิมพ์และหล่อของไทยมีมาแต่โบราณ ส่วนมากเป็นการรับใช้ทางคติความเชื่อศาสนา ผลงานจะเห็นได้ชัดเจน คือ พระพุทธรูปยุคสมัยเชียงแสน สุโขทัย อยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ตามลำดับ คนไทยสมัยโบราณมีความชำนาญการทำพิมพ์และหล่อพระพุทธรูปจากโลหะมาก สามารถหล่อพุทธปฏิมากรขนาดใหญ่ๆได้ เช่น พระศรีศากยมุณี วัดสุทัศนเทพวราราม กรุงเทพมหานคร พระพุทธชินราช วัดพระศรีรัตนมหาราช จังหวัดพิษณุโลก พระพุทธชินสีห์ วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร พระมงคลบพิตร วัดมงคลบพิตร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ฯลฯ ล้วนแต่เป็นพระพุทธปฏิมาสวยงามขนาดใหญ่ที่สร้างและทำพิมพ์หล่อเป็นผลสำเร็จในยุคสมัยดังกล่าวทั้งสิ้น อาจกล่าวได้ว่าการทำพิมพ์และหล่อมีความเจริญรุ่งเรืองที่สุดเป็นที่น่าภูมิใจ คนไทยสมัยโบราณรู้จัก ชำนาญการทำพิมพ์และหล่อมากโดยกรรมวิธีเฉาะตนซึ่งปัจจุบันนี้ยังไม่มีใครคิดหาวิธีได้ดีกว่า แม้ว่าจะมีความเจริญทางวัตถุด้านวิทยาศาสตร์มากเพียงใด แต่กรรมวิธีการทำพิมพ์และหล่อของไทยยังไม่ล้าสมัย ยังสามารถสร้างสรรค์ผลงานได้ตามยุค สมัย สืบสานศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม สร้างเศรษฐกิจที่ดีให้ชุมชน

2.2 มิติด้านสังคม กล่าวได้ว่า การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา โดยชุมชนมีส่วนร่วม ตำบลหนองบัวระเหว อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ มีการบูรณากลุ่มบุคคลและหน่วยงานเข้าด้วยกัน อีกทั้งบูรณาการเทคนิคด้านศิลปะเข้ากับภูมิปัญญาชาวบ้าน ทั้งนี้ในการออกแบบนวัตกรรมพิมพ์นูนต่ำ ได้ใช้ความรู้ภูมิปัญญา และเทคนิคการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะผสมผสานกัน ได้แก่ การออกแบบ การทำแม่พิมพ์และการหล่อปูนปลาสเตอร์ เป็นกระบวนการใน

การทำผลงานให้คงสภาพอยู่ได้ยาวนาน มีความแข็งแรงทนทานมากขึ้น (พลสวัสดิ์ มุ่มบ้านเช่า. 2553: 73.) เป็นการบูรณาการเป็นการเชื่อมโยงความรู้ประสบการณ์ในลักษณะผสมผสาน เข้าด้วยกันทั้งหมดเพื่อให้สอดคล้องสมบูรณ์โดยรวมกันมากกว่าการแยกส่วน (บีเน่ Beane, 1991) ซึ่งเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2546) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการบูรณาการไว้ว่าการบูรณาการสามารถใช้ทรัพยากรต่างๆ เช่น บุคลากรร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน การสิ้นเปลืองในการใช้ทรัพยากร ทำให้มีทรัพยากรเหลือใช้อย่างอื่นได้ อีกทั้งพนักงานทำงานได้ง่าย สะดวก มีประสิทธิภาพ พร้อมที่จะปรับตัวอย่างต่อเนื่อง และช่วยให้ สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อย่างเบ็ดเสร็จ สอดคล้องกับสถาบันพระปกเกล้า(2564: ออนไลน์) ที่ว่า “การมีส่วนร่วม” คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน การพัฒนาทั้งในการแก้ไขปัญหาและป้องกันปัญหาโดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม ร่วมกำหนดนโยบาย ร่วมวางแผน ตัดสินใจและปฏิบัติตามแผน ทุกระดับร่วมติดตามประเมินผลและรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ

2.3 ด้านวัฒนธรรม และด้านความสมดุลพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง จากการวิเคราะห์ผลการจัดกระบวนการการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา โดยชุมชนมีส่วนร่วม ตำบลหนองบัวระเหว อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ พบว่า การแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจ และสังคม ส่งผลให้เกิดความรัก สามัคคี และภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น หวงแหน รักษา และ สืบสานวัฒนธรรมอันดี สืบทอดภูมิปัญญาให้อยู่คู่บ้านเมืองน้อย สร้างประโยชน์ และสร้างชื่อเสียงต่อชุมชน สอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสาย เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัฒน์ มีความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการ ทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2561 ออนไลน์)

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

ความสามารถในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา โดยชุมชนมีส่วนร่วม ตำบลหนองบัวระเหว อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ โดยมีการการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์

ได้แบบพิมพ์นูนต่ำ เหตุเพราะวัตถุดิบที่หาง่ายในท้องถิ่นและท้องตลาด ได้แก่ดินเหนียว และปูนพาสเตอร์ ราคาไม่แพง ประหยัดและสร้างสรรค์ พัฒนาความงดงามด้านศิลปะ ได้ผลิตภัณฑ์ที่หลายหลายรูปแบบ และจำนวนมาก เหมาะสมในการแก้ปัญหาชุมชนด้วยกระบวนการบูรณาการหน่วยงาน ,บุคคล, ความรู้ ด้านเทคนิคด้านศิลปะ และภูมิปัญญาท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

กรมทรัพยากรธรณี. (2553). *การจำแนกเขตเพื่อการจัดการด้านธรณีวิทยาและทรัพยากรธรณีจังหวัดชัยภูมิ.* กรุงเทพ.บริษัท จันวาณิชย์ ซีเคียวริตี้พริ้นติ้ง จำกัด.

การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม. (2553). การดำเนินงานการมีส่วนร่วมของสำนักงานปลัดกระทรวง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. ค้นเมื่อ 4 พฤศจิกายน 2564,จาก http://portal.in.th/scraticapate/pages/participate

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ. (2546). *การคิดเชิงบูรณาการ.* กรุงเทพฯ : ซัคเซสมีเดียร์.

จีรพันธ์ สมประสงค์. (2533). *การสร้างสรรค์ประติมากรรมจากปูนปลาสเตอร์,* กรุงเทพฯ:โอ. เอสพริ้นติ้งเฮาส์,.

จังหวัดชัยภูมิ. (2565). *ลักษณะภูมิประเทศ ของจังหวัดชัยภูมิ.* สืบค้น 15 พฤศจิกายน 2565, จาก https://www.chaiyaphum.go.th/page_about/about1.php

ชัยชาญ จันทศรี.(2557). *กระบวนการทำพิมพ์และหล่อมีความสำคัญต่อการปั้นรูปประติมากรรมจริงหรือ.* มหาวิทยาลัยราชมางคลรัตนโกสินทร์.

ทองอินทร์ คงชัย.(2564). สัมภาษณ์. *ปราชญ์ชาวบ้าน.*กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์

ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์. (2542).*การเปรียบเทียบลักษณะและรูปแบบศิลปะและการจัดเครื่องปั้นดินเผา ด่านเกวียน อำเภอโชคชัย นครราชสีมา กับบ้านหม้อ อำเภอเมืองมหาสารคาม.* : มหาสารคาม

สถาบันพระปกเกล้า. (2564). การมีส่วนร่วม. ค้นเมื่อ 5 พฤศจิกายน 2564,จาก http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%A1%E0%B8%B5%E0%B8%AA%E0%B9%88%E0%B8%A7%E0%B8%99%E0%B8%A3%E0%B9%88%E0%B8%A7%E0%B8%A1

Beane, James A. (1991). Curriculum Planning and Development. Boston : Ally and Bacom.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านหนองเหี่ย อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

BUIDING RELATIONSHIPS BETWEEN SCHOOL AND COMMUNITIES :A CASE STUDY BAN NONG HIA ,KUT CHUM DISTRICT, YASOTHON PROVINCE

[1]มัทนา พงศ์อัมพรภาพย์, [2]ประสิทธิ์ กุลบญญา และ [3]ไพศาล พากเพียร

[1]Mattana Phongampornphap, [2]Prasit Kulboonya and [3]Paisarn Phakphian

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ประเทศไทย

Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand

[1]Mattana Phongampornphap@ubru.ac.th

Received: August 25, 2024; **Revised**: November 4, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์1) เพื่อศึกษาการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านหนองเหี่ย 2) เพื่อทราบแนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านหนองเหี่ย ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน 1.ด้านการประชาสัมพันธ์โรงเรียน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนโดยมีแนวทางในการดำเนินการ 2 แนวทาง คือ การสร้างความสัมพันธ์ทางตรง ประกอบด้วยวิธีการหลัก 2 ประการ คือ 1) การนำโรงเรียนออกสู่ชุมชน เป็นการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนโดยฝ่ายโรงเรียนเป็นฝ่ายรุกเข้า ไปหาชุมชนด้วยสื่อและกิจกรรมต่างๆ และ 2) การสร้างความสัมพันธ์ทางอ้อม โดยการพัฒนาให้บุคลากรมีมนุษยสัมพันธ์อันดี สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ การปรับปรุงพัฒนาโรงเรียนให้สะอาด ปลอดภัย ร่ม

---

[1]นักศึกษาปริญญาโท สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

[2]รองศาสตราจารย์ ดร.คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

[3]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

รื่น สวยงาม เป็นที่ประทับใจแก่ผู้มาเยี่ยมเยือน 2. ด้านการให้บริการชุมชน ได้แก่ 1) การให้ความรู้และบริการทางวิชาการแก่ชุมชน เช่น การเดินรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด การฝึกทักษะและอาชีพแก่ประชาชนในชุมชน 2) การใช้สถานที่ และภูมิปัญญาในท้องถิ่น เป็นแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน โดยโรงเรียนนำนักเรียนออกมาเรียนรู้กับภูมิปัญญา และเรียนรู้กับสถานที่และทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน และ 3) การจัดกิจกรรมเยี่ยมบ้านนักเรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยกิจกรรมดังกล่าวช่วยให้โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันได้อีกทางหนึ่ง 3. ด้านการเข้ามีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่1) การจัดให้ผู้บริหาร ครู นักเรียน เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เช่น การพัฒนาชุมชน การร่วมกิจกรรมทางศาสนาและงานประเพณีของชุมชน การร่วมงานของชาวบ้าน 2) การเชิญผู้ปกครอง ผู้เชี่ยวชาญ และภูมิปัญญาในท้องถิ่นเข้ามาเป็นวิทยากรให้กับทางโรงเรียน 3) การจัดกิจกรรมของโรงเรียนแล้วเชิญประชาชนเข้ามาร่วมงาน เช่น กิจกรรมวันเด็ก กิจกรรมวันแม่ 4) การจัดกิจกรรมสานสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เช่น การแข่งขันกีฬาระหว่างครูกับผู้ปกครอง การแข่งขันกีฬาระหว่างนักเรียนปัจจุบันกับศิษย์เก่า 5) การเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ปกครอง ศิษย์เก่า ผู้แทนทางศาสนา และผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาเป็นกรรมการสถานศึกษา 6) ให้เกียรติและรับฟังความคิดเห็นของชุมชนตามเหตุผลและปฏิบัติต่อประชาชนอย่างผู้ที่มีฐานะเท่าเทียมกัน รวมทั้งเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ไม่ใช่ชุมชนเป็นเพียงแหล่งทรัพยากรแต่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ตามศักยภาพ และ 7) สร้างศรัทธาและความเชื่อมั่นต่อชุมชน เช่น การบริหารงานที่โปร่งใสตรวจสอบได้ การมีผลงานเป็นที่ยอมรับของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการตั้งใจสั่งสอนอบรมบุตรหลานของชุมชนให้เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุขและปลอดภัย

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์, โรงเรียน, ชุมชน

Abstract

The objectives of this research are 1) to study the relationship between the school and the community: a case study of Ban Nong Hia School 2) to know the guidelines for developing the relationship between the school and the community: a case study of Ban Nong Hia School is qualitative research. The research findings were as follows: 1 . School public relations It is about building a relationship between the school and the community with two methods of operation: creating a direct relationship It consists of two main methods: 1) bringing the school out into the community It is about building relationships with the community, with the school side taking the initiative. Reach out to the community

with media and activities. and 2) creating indirect relationships By developing personnel to have good human relations so they can work efficiently and improving the school to be clean, safe, shady, beautiful, and impressive to visitors. 2. Community services include: 1) Providing knowledge and academic services to the community, such as walking to campaign against drugs. Skills and career training for people in the community 2) Use of the facility and local wisdom It is a learning resource for the school. The school brings students out to learn wisdom. and learn about the community's places and natural resources and 3) Organizing activities to visit students' homes. which is one of the activities in the student care and support system Such activities help the school and community to have good relationships with each other in another way. 3. Community participation includes: 1) arranging for administrators, teachers, and students to participate in community activities such as community development Participating in religious activities and community traditions Participation of villagers 2) Inviting parents, experts and local wisdom to be speakers for the school. 3) Organizing school activities and inviting the public to participate, such as Children's Day activities. Mother's Day activities 4) Organizing activities to build relationships between the school and the community, such as sports competitions between teachers and parents. Sports competition between current students and alumni 5) Inviting experts, parents, alumni, religious representatives and representatives of local administrative organizations to become school committee members. 6) Honor and listen to the opinions of the community according to reason and treat people as people of equal status. Including giving opportunities for people in the community to truly participate, not using the community as just a resource, but allowing the community to participate according to their potential. and 7) Build faith and confidence in the community, such as transparent and verifiable administration. Having work that is accepted by the community In particular, we intend to teach and train the community's children to be good, talented people, happy and safe.

Keywords: Relationships, School, Community

บทนำ

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันทั่วโลกว่าการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการพัฒนาประเทศ ไม่ว่าจะเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา หรือประเทศที่พัฒนาแล้วก็ตาม มักจะต้องจัดสรรงบประมาณใน

การพัฒนาให้กับการศึกษามากที่สุด และประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่เห็นความสำคัญของการศึกษาจึงได้มีนโยบายปฏิรูปการศึกษาไว้อย่างชัดเจน (สุรัฐ ศิลปอนันต์ 2541: 17) กล่าวว่า การศึกษาทำให้คนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ปรับตัวให้เข้ากับบุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อมได้ ขณะเดียวกันก็แก้ปัญหาให้กับสังคมที่มีบุคคลอยู่ร่วมกันอย่างหลากหลายให้อยู่ร่วมกันได้ด้วยเหตุผลและทำให้เกิดความสงบสุขนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติต่อไป (สำนักงานคณะกรรมการการประถม ศึกษาแห่งชาติ 2539: 15)

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาจากส่วนกลางไปยังท้องถิ่นสนองความต้องการของท้องถิ่น ให้สังคมทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ 2542 ได้ให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปยังท้องถิ่นและสถานศึกษาในหมวด 4 แนวการจัดการศึกษามาตรา 29 กล่าวว่า“ให้ไปการศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรการปกครองท้องถิ่น เอกชน องคกรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันทางสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ข้อมูลข่าวสารและรู้จักเลือกสรรพรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการเปลี่ยนแปลงประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน” (กระทรวงศึกษาธิการ 2546: 14)

ในหมวด 8 ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา มาตรา 58 กล่าวว่า ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงิน และทรัพย์สิน ทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์การชุมชนเอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่นและต่างประเทศมาใช้จัดการศึกษา การคัดเลือกกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารจำเป็นจะต้องสรรหาและเลือกคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎกระทรวงกำหนด สถานศึกษาขนาดเล็ก จำนวนนักเรียนไม่เกิน 300 คน ให้มีคณะกรรมการจำนวน 9 คน สถานศึกษาขนาดใหญ่ จำนวนนักเรียนเกินกว่า 300 คนขึ้นไป ให้มีคณะกรรมการจำนวน 15 คน โดยมีองค์ประกอบของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย 1) ประธานกรรมการ (มาจากกรรมการ ผู้ทรงคุณวุฒิ) 2) กรรมการที่เป็นผู้แทนผู้ปกครอง จำนวน 1 คน 3) กรรมการที่เป็นผู้แทนครู จำนวน 1 คน 4) กรรมการที่เป็นผู้แทนองค์กรชุมชน จำนวน 1 คน 5) กรรมการที่เป็นผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 1 คน 6) กรรมการที่เป็นผู้แทนศิษย์เก่า จำนวน 1 คน 7) กรรมการที่เป็นผู้แทนพระภิกษุสงฆ์และหรือผู้แทนองค์กรศาสนาอื่นในพื้นที่ สำหรับสถานศึกษาขนาดเล็ก จำนวน 1 รูป หรือ 1 คน และสถานศึกษา ขนาดใหญ่ จำนวน 2 รูป หรือ 2 คน หรือ 1 รูป กับ 1 คน 8) กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับสถานศึกษาขนาดเล็ก จำนวน 1 คน สถานศึกษาขนาดใหญ่ จำนวน 6 คน 9) ผู้อำนวยการสถานศึกษา เป็นกรรมการและเลขานุการ การสรรหาที่ให้ผู้ที่

อยู่ในชุมชนนั้นเป็นกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีอำนาจ หน้าที่ กำกับ ส่งเสริม และสนับสนุนการบริหารและการจัดการศึกษา ถึงแม้ว่าสถานศึกษาในปัจจุบันมีคณะกรรมการสถานศึกษาตามกฎกระทรวงกำหนดจำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์และวิธีการสรรหาการเลือกประธานกรรมการและกรรมการ รวมทั้งวาระการดำรงตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่งของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2546 ดังที่กล่าวมาแล้ว แต่ปัญหาคือการทำหน้าที่ของปัญหาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และลักษณะงานเฉพาะด้านน้อย มีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมน้อย สถานศึกษากำหนดเนื้อหาวาระการประชุมให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน รับทราบมากกว่าให้ร่วมพิจารณา เสนอแนะและมีข้อมูลประกอบการพิจารณาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไม่มากเท่าที่ควร การทำหน้าที่ของคณะกรรมการชุดดังกล่าวยังคงได้รับศักยภาพทางการเงินเป็นหลัก ศักยภาพในด้านอื่นๆ ยังคงได้รับการสนับสนุนไม่มากพอ โดยเฉพาะในโรงเรียนที่ห่างไกล โรงเรียนหลายแห่งอยากได้ แนวคิดหรือการระดมพลังสมองจากคณะกรรมการสถานศึกษาเพื่อให้การจัดการศึกษามีคุณภาพสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

ในการพัฒนาโรงเรียนนั้น ชุมชนมีบทบาทสำคัญยิ่งในการที่ชุมชนจะช่วยเหลือโรงเรียนซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาของชุมชน โรงเรียนต้องอาศัยความร่วมมือสนับสนุนจากชุมชนทั้งในเรื่องเงิน วัสดุอุปกรณ์และสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนแรงงานแรงใจจากชุมชนนั้น ๆ ด้วยการได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจากชุมชนเป็นสิ่งที่สำคัญแสดงให้เห็นว่าชุมชนนั้นให้ความสนใจโรงเรียนและถือว่าโรงเรียนเป็นสมบัติอันมีค่าของชุมชน โรงเรียนเป็นสถานที่ให้การศึกษาแบบประชาชนร่วมกับหน่วยงานหรือสถาบันอื่นๆ การที่โรงเรียนจะทำหน้าที่ของตนให้สำเร็จไปด้วยดีแล้ว โรงเรียนก็ต้องประสานสัมพันธ์กับระยะทางต่างๆ เพื่อประโยชน์ของการศึกษา ชุมชนจึงมีบทบาทและความสำคัญในการดูแลส่งเริมโรงเรียน เพื่อมุ่งหวังที่จะให้สมาชิกในชุมชนได้เข้าศึกษาและเป็นสมาชิกที่ดีมีคุณภาพของชุมชน โรงเรียนก็จะต้องสนองความต้องการของชุมชน ชุมชนก็เห็นคุณค่าก็จะให้การสนับสนุนส่งเสริมโรงเรียนในทุก ๆ ด้าน เท่าที่ชุมชนสามารถให้ความร่วมมือสนับสนุนส่งเสริมได้ (พนิจดา วีรชาติ 2552: 25)

ในการจัดการศึกษานั้นชุมชนยังคงมีความคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาว่าเป็นหน้าที่ของรัฐบาล และการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนก็เป็นเพียงการมองทรัพยากรให้สถานศึกษาเท่านั้น และจากแนวคิดดังกล่าวทำให้การบริหารการศึกษาเพื่อการปฏิรูปให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลง นั้นเป็นอย่างล่าช้า เพราะอยู่ในสภาพการรอกอยภาครัฐเพียงด้านเดียว ซึ่งไม่มีทางที่จะเป็นไปได้ถึงความเพียงพอในการจัดสรรทรัพยากร ในการจัดการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาที่มีขึ้นใน ประเทศไทยที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่า การดำเนินการจัดการศึกษาเป็นเรื่องที่ผู้มี

หน้าที่รับผิดชอบชอบมาจากรัฐบาลและข้าราชการประจำเท่านั้น งบประมาณหรือเงินทุนในการดำเนินการมาจากงบประมาณแผ่นดิน ซึ่งมีอยู่อย่างจำกัดและรัฐมีความจำเป็นที่จะต้องใช้ในการพัฒนารอบด้าน และหากการพัฒนาต้องรอคอยเพียงงบประมาณแผ่นดิน การพัฒนาการศึกษาคงต้องใช้เวลานาน ไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมโลก ที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วทิศทางที่ต้องเลือกนำเข้ามาปฏิบัติ คือ การนำชุมชนหรือท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ทั้งเป็นการระดมทุนระดมความรู้ความคิด สร้างความสอดกล้องกับความต้องการของชุมชน ซึ่งจากเดิมการดำเนินการจัดการศึกษาไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วยเหตุผลต่าง ๆ กัน ประชาชนเป็นเพียง ผู้รับรู้การดำเนินการทั่วไป หรือทราบเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับบุตรหลานเท่านั้น ซึ่งนับเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาการศึกษาด้วยเหตุนี้จึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในบทบาทหน้าที่ของ ชุมชนต่อการจัดการศึกษาโดยให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น ทั้งด้านการปฏิบัติกิจกรรมการศึกษา แบบมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างยั่งยืน การสร้างความตระหนักกับชุมชน วิธีการมีส่วนร่วม ซึ่งผลการวิจัยของเข็มเพชร แก่นสา (2543: 4) พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาอยู่ในระดับน้อยความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ แม้ว่ารัฐจะมีหน้าที่และงบประมาณในการบริหารราชการแผ่นดิน หากให้เป็นภาระของภาครัฐฝ่ายเดียวการศึกษากงไปได้ไม่ราบรื่น ประชาชนจึงได้ให้การสนับสนุนตามที่โรงเรียนร้องขอเพื่อมุ่งหวังที่จะให้บุตรหลานของตนได้เล่าเรียน มีการศึกษาที่ดี ส่วนราชการก็มองเห็นถึงความสำคัญ และคุณค่าของการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงมีนโยบายปฏิรูปการศึกษา ส่งเสริมให้ประชาชน และผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบจัดการศึกษา

โรงเรียนบ้านหนองเหี่ย อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร พบปัญหาและอุปสรรคการบริหารด้านความสัมพันธ์กับชุมชนของโรงเรียนบ้านหนองเหี่ย เนื่องมาจากส่วนมากผู้ปกครองและชุมชนมีบทบาทในการพัฒนาการศึกษาของนักเรียนค่อนข้างน้อย ชุมชนไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียนโดยเข้าใจว่าการดำเนินงานของโรงเรียนเป็นหน้าที่ของครูและทางราชการฝ่ายเดียว และจากที่ผ่านมายังพบว่ามีการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับบุคลากรในสถานศึกษาต่อชุมชนแต่ได้รับความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมน้อย เพราะมีความแตกต่างทางด้านประชากร และความหลากหลายในด้านการประกอบอาชีพของคนในชุมชนด้วย เนื่องจากส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา และรับจ้าง จากสภาพและปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยในฐานะครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในโรงโรงเรียนบ้านหนองเหี่ย อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธ มีความสนใจศึกษาการสร้างความสัมพันธ์และแนวทางการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้ประสบผลสำเร็จให้มีความสามัคคี และความร่วมมือให้มากยิ่งขึ้น และเป็นความรู้แก่บุคคลที่ได้ศึกษางานวิจัยนี้เพื่อนำไปปรับใช้กับหน่วยงาน หรือสถานศึกษาที่มีความสนใจได้ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านหนองเหี่ย อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

2. เพื่อทราบแนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านหนองเหี่ย อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านหนองเหี่ย อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยการสัมภาษณ์ตัวอย่างจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 30 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยผู้วิจัยเตรียมคำถามไว้เพื่อสัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมายโดยผู้วิจัยใช้วิธีผสมผสานระหว่างการสัมภาษณ์แบบสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ กับการสัมภาษณ์แบบตั้งคำถามไว้ล่วงหน้าโดยนำจุดแข็งของทั้ง 2 แบบมาใช้ประโยชน์ กล่าวคือ การสัมภาษณ์แบบการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ จะสะท้อนข้อมูลการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนบ้านหนองเหี่ย โดยใช้การเก็บข้อมูลครอบคลุมขอบข่ายในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนทั้ง 3 ด้าน คือ 1) ด้านการประชาสัมพันธ์โรงเรียน 2) ด้านการให้บริการชุมชน และ 3) ด้านการเข้ามีส่วนร่วมของชุมชน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยมีการตรวจสอบข้อมูลที่ได้โดยการใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างกัน เพื่อรวบรวมข้อมูลให้เป็นเรื่องเดียวกัน โดยใช้หลักการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulate) คือ 1) ต้องเป็นข้อมูลที่สอดคล้องกัน 2) การสัมภาษณ์ 3) การตรวจสอบผู้เกี่ยวข้อง คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง นักเรียนระดับปฐมวัย ผู้ปกครองนักเรียนระดับประถมศึกษา เพื่อให้ผลการวิเคราะห์มีความน่าเชื่อถือ หากการวิเคราะห์แบบสามเส้าเกิดปัญหาว่าข้อมูลที่ได้ไม่ตรงกัน ควรมีการอภิปรายในกลุ่มของผู้ประเมินและผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อวิเคราะห์ว่าข้อมูลหลักฐานใดน่าเชื่อถือที่สุด ข้อมูลและวิเคราะห์ตีความหมายเชื่อมโยงความสัมพันธ์สร้างข้อสรุป โดยวิธีอุปนัยเป็นสำคัญ (Inductive Analysis) การวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ว่าการดำเนิน 3 ประการ คือ การจัดประเภทข้อมูล (Category) การตีความ

(Interpretation) และการสรุปความ (Summary) ซึ่งสามารถนำมาสรุปเพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาของงานวิจัยได้

ผลการวิจัย

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน : กรณีศึกษาโรงเรียน บ้านหนองเหี่ย อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร สรุปผล ดังนี้

1. ด้านการประชาสัมพันธ์โรงเรียน

1.1 การจัดทำเอกสารหรือสิ่งพิมพ์เผยแพร่ข่าวสารหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนบ้านหนองเหี่ย จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล พบว่า โรงเรียนจัดทำเอกสารเพื่อให้ข้อมูลกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนได้อย่างชัดเจน เข้าในง่าย มีการเผยแพร่ให้ชุมชนเกิดความตระหนักในความสำคัญของการศึกษาอย่างสม่ำเสมอ มีการเผยแพร่ให้ชุมชนทราบ ความเคลื่อนไหวในการบริการโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ ผู้บริหารโรงเรียนได้ส่งเสริมให้การเผยแพร่และรับข่าวสารทั่วไปกับชุมชนมี การเผยแพร่ให้ชุมชนเกิดความตระหนักในความสำคัญของการศึกษาและมีการเผยแพร่ให้ชุมชนทราบความเคลื่อนไหวในการบริการโรงเรียนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ขาดข้อมูลข่าวสารและการติดต่อในชุมชนทำให้ผู้ปกครองขาดความสัมพันธ์กันในชุมชน นอกจากนั้นยังพบว่าโรงเรียนบ้านหนองเหี่ยมีการเผยแพร่ความรู้ใหม่ ๆ แก่ชุมชน

1.2. การจัดทำรายงานผลการเรียน ความประพฤติของนักเรียนให้ผู้ปกครองคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นตัวแทนให้ข้อมูล ได้กล่าวว่า โรงเรียนบ้านหนองเหี่ย ได้มีการรายงานผลการเรียน รวมทั้งความประพฤติของนักเรียนให้ผู้ปกครองนักเรียนทุกชั้นเรียนเพื่อให้ผู้ปกครองได้ทราบถึงผลการเรียนและพฤติกรรมของบุตรหลานอย่างสม่ำเสมอ

1.3 โรงเรียนบ้านหนองเหี่ย จัดนิทรรศการทางวิชาการเพื่อแสดงผลงานให้นักเรียนและผู้ปกครองทราบ จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองทำให้ทราบว่า โรงเรียนบ้านหนองเหี่ย มีการจัดการแสดงผลงานของนักเรียนไว้แต่ละห้อง เช่น บอร์ดนิทรรศการผลงานของนักเรียน เพื่อเป็นการสื่อสารกับนักเรียนและผู้ปกครองได้ทราบถึงการเรียนการสอน ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีที่ช่วยให้ผู้ปกครองได้เห็นผลงานและพัฒนาการของลูก โดยเฉพาะพัฒนาการของนักเรียนระดับปฐมวัย

1.4 โรงเรียนเชิญผู้ปกครองเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนบ้านหนองเหี่ย จากการสัมภาษณ์ พบว่า โรงเรียนเชิญผู้ปกครองเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนบ้านหนองเหี่ย โดยที่ “โรงเรียนการเปิดโอกาส ให้คณะกรรมการสถานศึกษาร่วมกันวางแผนจัดกิจกรรมให้สอดคล้องและตอบสนองความต้องการของชุมชน โรงเรียนมีการเชิญชวนและให้ชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมทางด้านศาสนาชุมชน งานวันเด็ก และกิจกรรมต่างๆของโรงเรียนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โดยการ

ประสานงาน และการขับเคลื่อนร่วมกันระหว่างคณะกรรมการสถานศึกษา โรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน

1.5 โรงเรียนบ้านหนองเหี่ย เชิญประชาชนในชุมชนเยี่ยมชมโรงเรียนบ้านหนองเหี่ยพบว่า โรงเรียนบ้านหนองเหี่ย เชิญประชาชนในชุมชนเยี่ยมชมโรงเรียนบ้านหนองเหี่ย โดยการทำหนังสือเชิญประชุม ซึ่งมีคณะกรรมการสถานศึกษาเป็นหัวเรือใหญ่ ในการขับเคลื่อนกิจกรรม

2. ด้านการให้บริการชุมชน

2.1 โรงเรียนบ้านหนองเหี่ยให้บริการแก่ชุมชนด้านอาคารสถานที่เพื่อใช้จัดกิจกรรมนันทนาการ ดังแสดงให้เห็นจากข้อมูลที่ผู้วิจัยได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการบริการชุมชนด้านอาคารสถานที่เพื่อใช้จัดกิจกรรมนันทนาการ พบว่า โรงเรียนบ้านหนองเหี่ยให้หน่วยงานอื่นมาใช้โรงเรียนเพื่อเป็นสถานที่ในการให้บริการแก่ชุมชน มีการให้การสนับสนุนชุมชนมาใช้อาคารสถานที่ของ โรงเรียนจัดกิจกรรม การออกไปช่วยเหลือชุมชนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน และการให้ ชุมชนมาใช้บริการอื่น ๆในบริเวณโรงเรียน

2.2 โรงเรียนบ้านหนองเหี่ยให้ชุมชนยืมอุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์ใช้ในกิจกรรม พบว่า โรงเรียนบ้านหนองเหี่ยให้ชุมชนยืมอุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์ใช้ในกิจกรรม โดยที่ผู้บริหารสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษามีนโยบายและได้จัดทำแผนที่จะนำอุปกรณ์เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ภายในโรงเรียนมา ให้บริการแก่ชุมชน ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนดีขึ้น ดังนั้นจึงต้องมี การวางแผนอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้อุปกรณ์ต่างๆ เหล่านั้นให้บริการต่างๆ แก่ชุมชนได้นาน และคุ้มค่า โดยที่จะต้องคำนึงถึงงบประมาณค่าใช้จ่ายต่างๆ ในอนาคตด้วย

2.3 โรงเรียนบ้านหนองเหี่ยจัดบริการสถานที่ออกกำลังกายแก่บุคลากรในชุมชนและประชาชนทั่วไป โรงเรียนบ้านหนองเหี่ยสนับสนุนให้คุณครู นักเรียน และบุคลากรในโรงเรียนสวมใส่ชุดกีฬามาทุกวันพุธ เพื่อให้บุคลากรในโรงเรียนได้มีกิจกรรมการออกกำลังกายร่วมกับนักเรียนก่อนเลิกเรียนทุกสัปดาห์ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคนในชุมชน

2.4 โรงเรียนบ้านหนองเหี่ยเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนเข้ามาศึกษาหาความรู้ในโรงเรียน พบว่า โรงเรียนบ้านหนองเหี่ยได้มีบริการห้องสมุดในโรงเรียน เพื่อให้บริการแก่นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียน แต่ยังไม่ได้เปิดให้ประชาชนในชุมชนมาใช้บริการห้องสมุดของโรงเรียน แต่ในอนาคตข้างหน้าอาจจะทำเป็นห้องสมุดออนไลน์เพื่อสะดวกต่อการใช้งาน ซึ่งบทบาทหน้าที่สำคัญของโรงเรียนต่อชุมชน คือ บทบาทในการให้การศึกษาอบรมแก่บุคลากรในชุมชน ส่วนบทบาทสำคัญของชุมชนต่อโรงเรียนคือบทบาทในการมีส่วนร่วมกำหนดทิศทางการจัดการศึกษา การให้

ความร่วมมือและสนับสนุนการจัดการศึกษาและ บทบาทในการกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของ โรงเรียน

2.5 ครูและนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองเหี่ยออกไปช่วยโครงการพัฒนาท้องถิ่นในโอกาสต่าง ๆ พบว่า ผู้บริหาร คณะครูและนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองเหี่ย ได้มีการช่วยเหลือกิจกรรมหรือโครงการพัฒนานาชุมชนด้วยดีเสมอมา เช่น กิจกรรมทำความสะอาดหมู่บ้าน การณรงค์ต่อต้านยาเสพติด การแสดงโปงลางของนักเรียนในงานต่างๆของชุมชน เช่น งานบุญ งานบวช

2.6 โรงเรียนบ้านหนองเหี่ยจัดวิทยากรคอยแนะนำหรือให้คำปรึกษาหรือเป็นผู้นำในกิจกรรมของชุมชน

2.7 โรงเรียนบ้านหนองเหี่ยเชิญวิทยากรท้องถิ่นไปช่วยสอนในโรงเรียน จากการสอบถามข้อมูลจากคณะกรรมการสถานศึกษา พบว่า โรงเรียนบ้านหนองเหี่ย ได้เชิญวิทยากรในชุมชนเพื่อมาให้ความรู้กับบุคลกรกรและนักเรียนในโรงเรียนเป็นประจำทุกปี อย่างเช่น ได้เชิญวิทยากรจากเทศมนตรีอำเภอกุดชุมพัฒนา และทีมงานจากองค์การบริหารส่วนตำบลกำแมดเพื่อมาให้ความรู้กับนักเรียนเกี่ยวกับการดับเพลิงเมื่อเกิดเหตุไฟไหม้ การอพยพหนีไฟไปที่จุดรวมพลและการปฐมพยาบาลเบื้องต้น

2.8 โรงเรียนบ้านหนองเหี่ยจัดให้มีศูนย์บริการข่าวสารข้อมูลแก่ชุมชน พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีการสร้างเครือข่าย ความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษา และชุมชนใกล้เคียง รวมทั้งส่งเสริมให้ครูใช้สื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่างหลากหลาย ในการจัดการเรียนรู้ นอกจากนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาให้ สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม

3. ด้านการเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชน

3.1 โรงเรียนบ้านหนองเหี่ยเข้าร่วมในกิจกรรม ประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่น จาการศึกษาข้อมูลโดยการสัมภาษณ์คณะกรรมการสถานศึกษา ครูผู้สอน และตัวแทนผู้ปกครอง พบว่า โรงเรียนบ้านหนองเหี่ยโดยการนำของผู้อำนวยการโรงเรียนได้มี การสนับสนุนให้ครู และนักเรียนมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่นและคนในชุมชน โดยมุ่งเน้นว่าเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมของการเรียนนอกห้องเรียนที่คุณครูทุกคนต้องให้ความสำคัญ

3.2 โรงเรียนบ้านหนองเหี่ยจัดให้นักเรียนร่วมพัฒนา ทำความสะอาดในเขตชุมชน จากการศึกษาพบว่า โรงเรียนบ้านหนองเหี่ยมีการจัดกิจกรรมเพื่อให้บุคลากรครูและนักเรียนร่วมพัฒนา ทำความสะอาดในเขตชุมชน เพื่อเป็นการฝึกความมีระเบียบวินัย ความมีนำในและความเสียสละเพื่อส่วนร่วมให้กับนักเรียนในโรงเรียน

3.3 โรงเรียนบ้านหนองเหี่ยมีส่วนร่วมในการรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด การมีส่วนร่วมในการรณรงค์ต่อต้านยาเสพติดของโรงเรียนบ้านหนองเหี่ยนั้น ตัวแทนคณะกรรมการสถานศึกษา

กล่าวว่า โรงเรียนบ้านหนองเหี่ยมีส่วนร่วมในการรณรงค์ต่อต้านยาเสพติดในชุมชนทุกปี โดยความร่วมมือจากผู้ปกครองนักเรียน และได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารโรงเรียน

3.4 โรงเรียนบ้านหนองเหี่ยจัดให้มีการตั้งคณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครอง ศิษย์เก่า และผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษา พบว่า โรงเรียนบ้านหนองเหี่ยจัดให้มีการตั้งคณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครอง ศิษย์เก่า และมีกิจกรรมการให้ความช่วยเหลือระหว่างโรงเรียนและเครือข่ายผู้ปกครอง ศิษย์เก่า อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องทุกปี เช่น การทำผ้าป่าของศิษย์เก่าโรงเรียนบ้านหนองเหี่ย เพื่อนำเงินมาใช้ในการพัฒนาโรงเรียนลุทุนการศึกษาของนักเรียนในโรงเรีย

3.5 โรงเรียนบ้านหนองเหี่ยจัดให้มีการประชุมวางแผนปรึกษาในการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน พบว่า โรงเรียนบ้านหนองเหี่ยจัดให้มีการตั้งคณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครอง และมีการประชุมผู้ปกครองทุกครั้งก่อนเปิดภาคเรียนเพื่อเตรียมความพร้อมและชี้แจงแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการเรียนการสอนและการให้การดูแลบุตรหลานในการเรียนหนังสือ พร้อมทั้งร่วมวางแผนและพัฒนาระบบการเรียนของโรงเรียน

3.6 โรงเรียนบ้านหนองเหี่ยให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทเป็นคณะกรรมการในการพัฒนาโรงเรียน พบว่า โรงเรียนบ้านหนองเหี่ยเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาโรงเรียนในฐานกรรมการสถานศึกษา และได้รับการยอดรับจากทั้งคณะครู และชามบ้านในชุมชนเป็นอย่างดี ทำให้การดำเนินงานต่างๆ หรือการขอความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาโรงเรียนบ้านหนองเหี่ยได้ง่าย เช่น การต้อนรับคณะผ้าป่า กิจกรรมวันเด็ก และการพัฒนาความสะอาดและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน จึงได้รับความร่วมมือจากชุมชนเป็นอย่างดี

4. ด้านการประชาสัมพันธ์โรงเรียน

การประชาสัมพันธ์ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนโดยมีนวทางในการดำเนินการสองแนวทาง คือ การสร้างความสัมพันธ์ทางตรง ประกอบด้วยวิธีการหลัก 2 ประการ คือ 1) การนำโรงเรียนออกสู่ชุมชน เป็นการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนโดยฝ่ายโรงเรียนเป็นฝ่ายรุกเข้า ไปหาชุมชนด้วยสื่อและกิจกรรมต่าง และ 2) การสร้างความสัมพันธ์ทางอ้อม โดยการพัฒนาให้บุคลากรมีมนุษยสัมพันธ์อันดีสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ การปรับปรุงพัฒนาโรงเรียนให้สะอาด ปลอดภัย ร่มรื่น สวยงาม เป็นที่ประทับใจแก่ผู้มาเยี่ยมเยือน ดังนั้น การพัฒนาการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนด้านการประชาสัมพันธ์ มีดังนี้

4.1 มีการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบเกี่ยวกับ นโยบาย เป้าหมาย กิจกรรม กฎระเบียบ และ สวัสดิการต่างๆ ของโรงเรียน โดยใช้สื่อต่าง ได้แก่ จดหมายข่าว หนังสือ วารสาร และเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ จากโรงเรียนถึงผู้ปกครองและชุมชน เพื่อให้ข้อมูลต่าง ๆ เช่น ประวัติของโรงเรียน คณะผู้บริหาร แผนงาน นโยบายของโรงเรียน ทุนการศึกษา

4.2 มีคู่มือผู้ปกครอง หรือ คู่มือนักเรียน เพื่อให้ข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับ ช่วงเวลาการเปิดเรียน ปิดเรียน ตารางการสอนซ่อมเสริม ตารางกิจกรรมของโรงเรียน ระเบียบการวัดและประเมินผลการเรียน ระเบียบการแต่ง กาย ระเบียบการลา สวัสดิการของโรงเรียน

5. ด้านการให้บริการชุมชน

การพัฒนาการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนด้านการให้บริการชุมชน มีดังนี้

5.1การให้ความรู้และบริการทางวิชาการแก่ชุมชน เช่น การเดินรณรงค์เพื่อต่อต้านยาเสพติด การฝึกทักษะและอาชีพแก่ประชาชนในชุมชน เป็นต้น

5.2 การใช้สถานที่ และภูมิปัญญาในท้องถิ่น เป็นแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน โดยโรงเรียนนำนักเรียนออกมาเรียนรู้กับภูมิปัญญา และเรียนรู้กับสถานที่และทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

5.3 การจัดกิจกรรมเยี่ยมบ้านนักเรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยกิจกรรมดังกล่าวช่วยให้โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันได้อีกทางหนึ่ง

6. ด้านการเข้ามีส่วนร่วมของชุมชน

การพัฒนาการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนด้านการเข้ามีส่วนร่วมของชุมชน มีดังนี้

6.1 การจัดให้ผู้บริหาร ครู นักเรียน เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เช่น การพัฒนาชุมชน การร่วมกิจกรรมทางศาสนาและงานประเพณีของชุมชน การร่วมงานของชาวบ้าน โดยโรงเรียนสามารถ เข้าร่วมกิจกรรมกับชาวบ้านได้อย่างหลากหลาย เช่นการร่วมเป็นแขกรับเชิญ การส่งบุคลากรของโรงเรียนมาเป็น พิธีกร การส่งวงดนตรีของโรงเรียนมาแสดง เป็นต้น

6.2 การเชิญผู้ปกครอง ผู้เชี่ยวชาญ และภูมิปัญญาในท้องถิ่นเข้ามาเป็น วิทยากรให้กับทางโรงเรียน เช่น เชิญผู้ปกครองมาสอนการทำขนม เชิญนักดนตรีมาสอนวิชาดนตรี เชิญแพทย์มาให้ความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพช่วงหน้าหนาว เชิญตำรวจมาให้ความรู้เรื่องกฎจราจร

6.3 การจัดกิจกรรมของโรงเรียนแล้วเชิญประชาชนเข้ามาร่วมงาน เช่น กิจกรรมวันเด็ก กิจกรรมวันแม่ การแสดงนิทรรศการและผลงานของนักเรียน กิจกรรมกีฬาสี

6.4 การจัดกิจกรรมสานสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เช่น การแข่งขันกีฬาระหว่างครูกับผู้ปกครอง การแข่งขันกีฬาระหว่างนักเรียนปัจจุบันกับศิษย์เก่า การทาสีรั้วโรงเรียน การล้อมรั่วสวนยางโดยคณะกรรมการสถานศึกษา ครู ผู้ปกครองและนักเรียน เป็นต้น

6.5 การเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ปกครอง ศิษย์เก่า ผู้แทนทางศาสนา และผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาเป็นกรรมการสถานศึกษา

6.6 ให้เกียรติและรับฟังความคิดเห็นของชุมชนตามเหตุผลและปฏิบัติต่อประชาชนอย่าง ผู้ที่มีฐานะเท่าเทียมกัน รวมทั้งเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ไม่ใช้ชุมชน เป็นเพียงแหล่งทรัพยากรแต่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ตามศักยภาพ

6.7 สร้างศรัทธาและความเชื่อมั่นต่อชุมชน เช่น การบริหารงานที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ การมีผลงานเป็นที่ยอมรับของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการตั้งใจสั่งสอนอบรมบุตรหลานของชุมชนให้เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุขและปลอดภัย

อภิปรายผล

จากการศึกษาการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านหนองเหี่ย อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำประเด็นมาอภิปรายดังนี้

แนวทางการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนบ้านหนองเหี่ย อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร จากการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และไม่มีโครงสร้าง โดยผู้วิจัยใช้วิธีผสมผสานระหว่างการสัมภาษณ์แบบสนทนาอย่างไม่เป็นทางการกับการสัมภาษณ์แบบตั้งคำถามไว้ล่วงหน้าโดยนำจุดแข็งของทั้ง 2 แบบมาใช้ประโยชน์ กล่าวคือ การสัมภาษณ์แบบการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ จะสะท้อนข้อมูลการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนบ้านหนองเหี่ย โดยใช้การเก็บข้อมูลครอบคลุมขอบข่ายในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการประชาสัมพันธ์โรงเรียน ด้านการให้บริการชุมชน และ ด้านการเข้ามีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งสามารถนำมาสรุปได้ดังนี้

1.ด้านการประชาสัมพันธ์โรงเรียน ได้แก่ การจัดทำเอกสารหรือสิ่งพิมพ์เผยแพร่ข่าวสารหรือกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนบ้านหนองเหี่ย การจัดทำรายงานผลการเรียน ความประพฤติของนักเรียนให้ผู้ปกครอง การจัดนิทรรศการทางวิชาการเพื่อแสดงผลงานให้นักเรียนและผู้ปกครองทราบการเชิญผู้ปกครองเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนรวมทั้งการเชิญประชาชนในชุมชนเยี่ยมชมโรงเรียนบ้านหนองเหี่ย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโรงเรียนเน้นให้มีการประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลต่าง ๆ ของทางโรงเรียนแก่ชุมชน เป็นการกระจายข้อมูลข่าวสารให้ถึงผู้ปกครองและคนในชุมชนมากขึ้น การบริหารและการจัดการศึกษาได้เปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปมากการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ จึงทำได้หลายวิธี ประกอบกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ปีพ.ศ.2542 ได้บัญญัติให้สถานศึกษาจาต้องมีการรายงานข้อมูลข่าวสาร ความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตลอดจนการพัฒนาโรงเรียน ทั้ง 4 ค้าน ได้แก่ ด้านบริหารวิชาการ ด้านบริหารงบประมาณ ด้านบริหารงานบุคคลและด้านบริหารทั่วไป ให้กับสาธารณะชนทราบซึ่งประกอบด้วย ผู้ปกครอง

ชุมชน คณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ถึงความก้าวหน้าในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะและความต้องการช่วยเหลือจากชุมชน ในการพัฒนาโรงเรียนต่อไป ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนบ้านหนองเหี่ยกับชุมชนเป็นไปในทิศทางที่ดี สอดคล้องกับการศึกษาของ กาญจนา สิงห์มณี (2553: 87) ได้ศึกษาการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนมัธยมพระราชทานนาขาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 พบว่า 1) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนมัธยมพระราชทานนายาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 โดยรวมอยู่ระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมาก 5 ด้าน เรียงตามลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการประชาสัมพันธ์ด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ ด้านการเป็นผู้นำและให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน ด้านเกี่ยวกับคณะกรรมการโรงเรียน ด้านการให้บริการชุมชนและอยู่ในระดับปานกลาง 1 ด้าน คือ ด้านการ ได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน 2) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนมัธยมพระราชทานนายาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 จำแนกตามสถานภาพของครูกับคณะกรรมการสถานศึกษาและผู้ปกครองนักเรียน โดยรวมรายด้าน พบว่าแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นด้านการประชาสัมพันธ์โรงเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 โดยครูมีบทบาทมากกว่าคณะการสถานศึกษา และผู้ปกครอง สรุปได้ว่าการศึกษาการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จำแนกตามตำแหน่งและประสบการณ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับการศึกษาของ รณกร ไข่นาค (2560: บทคัดย่อ) ศึกษาแนวทางการสร้างความสัมพันธ์ตามหลักพุทธบริหารการศึกษาระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเขต 3 จังหวัด พระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัย พบว่า ด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและภาคีเครือข่าย คือ โรงเรียนมีการประชุมผู้ปกครองนักเรียนเพื่อชี้แจงนโยบายและการดำเนินงานของโรงเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาเข้าร่วมประชุมกับโรงเรียนเพื่อวางแผน และพัฒนาการจัดการศึกษาและมีการประชุม ปรึกษาหารือเกี่ยวกับนโยบายการดำเนินงานจัดการศึกษาของโรงเรียนร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษาโดยยึดถืออุดมคติอันเดียวกัน ด้านการให้บริการชุมชน โรงเรียนให้บริการและอำนวยความสะดวกโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติในการใช้อาคารสถานที่ หอประชุม สนามกีฬาในการจัดกิจกรรมต่างๆของชุมชนจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามของท้องถิ่นและ จัดให้มีกิจกรรมส่งเสริมอาชีพและหารายได้เพิ่มเติมแก่นักเรียน และสอดคล้องกับ Hakanen (1974) ได้สำรวจความคิดเห็นของ ผู้ปกครองและกลุ่มนักวิชาการเกี่ยวกับการติดต่อสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับชุมชนตา ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้ปกครองยังขาดความรู้ที่เพียงพอกับความเป็นไปของโรงเรียนและการศึกษาได้เสนอแนะ

ให้มีการติดต่อสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้มากขึ้น 2) การขาดข้อมูลข่าวสารและการติดต่อในชุมชนทำให้ผู้ปกครองขาดความสัมพันธ์กัน ในชุมชน และ 3) เครื่องมือที่ใช้ติดต่อไม่เพียงพอมีข้อเสนอให้แจ้งนโยบายการติดต่อระหว่าง โรงเรียนกับชุมชนจุดมุ่งหมาย ความรับผิดชอบรายละเอียดเกี่ยวกับการเงิน เวลา และความจำเป็น ด้านอื่นๆ ของโรงเรียนให้ชุมชนทราบ

2. ด้านการให้บริการชุมชน ได้แก่ โรงเรียนบ้านหนองเหี่ยให้บริการแก่ชุมชนด้านอาคารสถานที่เพื่อใช้จัดกิจกรรมนันทนาการ ชุมชนยืมอุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์ใช้ในกิจกรรม จัดบริการสถานที่ออกกำลังกายแก่บุคลากรในชุมชนและประชาชนทั่วไป เปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนเข้ามาศึกษาหาความรู้ในโรงเรียน ครูและนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองเหี่ยออกไปช่วยโครงการพัฒนาท้องถิ่นในโอกาสต่าง ๆ จัดวิทยากรคอยแนะนำหรือให้คำปรึกษาหรือเป็นผู้นำในกิจกรรมของชุมชน เชิญวิทยากรท้องถิ่นไปช่วยสอนในโรงเรียน และโรงเรียนบ้านหนองเหี่ยจัดให้มีศูนย์บริการข่าวสารข้อมูลแก่ชุมชน ทั้งนี้เพื่อเป็นการให้บริการชุมชนโรงเรียนบ้านหนองเหี่ยจึงได้ให้บริการและอำนวยความสะดวกในการใช้อาคารสถานที่ หอประชุม สนามกีฬาในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นวลพรรณ บุญตัน (2559: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนสังกัดเทศบาล เขตการศึกษา 3 และเขตการศึกษา 4 ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนดำเนินงานสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนโดยแจกเอกสารให้คณะครู นักเรียน คณะกรรมการและ ผู้ปกครองทราบล่วงหน้าพร้อมขอความร่วมมือจัดทำปฏิทินดำเนินงานความสัมพันธ์กับชุมชนบางกิจกรรมมีการมอบหมายให้ครูที่มีความเหมาะสมดำเนินงาน มีการประชุมชี้แจงให้บุคลากรเข้าใจการ ปฏิบัติงานกับชุมชนนำงบประมาณรายได้ของโรงเรียนมาใช้ในการดำเนินการมาก ได้แก่ การให้ชุมชน ใช้สถานที่และวัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ การเชิญวิทยากรมาให้ความรู้แก่นักเรียนในโรงเรียน การจัดโครงการ รณรงค์ต่อต้านยาเสพติดร่วมกับชุมชนการมอบหมายเอกสารเกี่ยวกับระเบียบ บทบาทหน้าที่ของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้คณะกรรมการศึกษาด้วยตนเอง การเชิญผู้มีความรู้ ความสามารถของกลุ่มบุคคล ชมรม มูลนิธิมาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่ครูและประชาชน การส่งนักเรียนเข้าประกวดผลงานทางวิชาการสอดคล้องกับการศึกษาของ รณกร ไข่นาค (2560: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการสร้างความสัมพันธ์ตามหลักพุทธบริหารการศึกษาระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเขต 3 จังหวัด พระนครศรีอยุธยา พบว่า ด้านการให้บริการชุมชนโรงเรียนให้บริการและอำนวยความสะดวกโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติในการใช้อาคารสถานที่ หอประชุม สนามกีฬาในการจัดกิจกรรมต่างๆของชุมชน จัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามของท้องถิ่น

3. ด้านการเข้ามีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ การเข้าร่วมในกิจกรรม ประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่น โรงเรียนบ้านหนองเหี่ยจัดให้นักเรียนร่วมพัฒนา ทำความสะอาดในเขตชุมชนมีส่วนร่วมในการรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด มีการตั้งคณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครอง ศิษย์เก่า และผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษามีการประชุมวางแผนปรึกษาในการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทเป็นคณะกรรมการในการพัฒนาโรงเรียน ซึ่งการเปิดโอกาส ให้คณะกรรมการสถานศึกษาร่วมกันวางแผนจัดกิจกรรมให้สอดคล้องและตอบสนองความต้องการ ของชุมชน และโรงเรียนส่งผลให้การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนของโรงเรียนด้านบทบาทร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้โรงเรียนเปรียบเสมือนศูนย์รวมของชุมชนในทุกๆ เรื่อง เช่น ประสานงานราชการในท้องถิ่นการช่วยพัฒนาท้องถิ่น การให้บริการในด้านวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ การให้บริการด้านสถานที่ การให้บริการข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยี เพื่อเป็นการส่งเสริมขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามของท้องถิ่น และโรงเรียนจัดให้มีกิจกรรมส่งเสริมวัฒนาธรรมในชุมชน และให้นักเรียนได้เรียนรู้ขนบธรรมเนียมประเพณี ท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของโกลด์ (Gold 2000 : 29) ได้ศึกษาเรื่องการให้ชุมชนในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียน มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พบว่า ส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและระดับการศึกษาของผู้ปกครองมีผลต่อการให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษาของโรงเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของแซนเดอร์ส (Sanders. 2002: 63) ได้ทำการศึกษาความต้องการความร่วมมือและการเพิ่มการสื่อสารระหว่างบ้านกับโรงเรียน ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมระหว่างผู้ปกครอง นักเรียนและบุคลากรของโรงเรียน เมื่อผู้ปกครองมีส่วนร่วมในโรงเรียนมากยิ่งขึ้น จะทำให้มีการเพิ่มการสื่อสารและร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองมากยิ่งขึ้น นักเรียนมีผลการเรียนดีเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ แฮร์ริส (Harris 1998 : 1437) ได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนชุมชน : กรณีของนามิเบ็นผลการศึกษา พบว่า รัฐมนตรีการศึกษาและวัฒนธร รม (MBEC) มุ่งปรับเปลี่ยนให้ผู้รับประโยชน์จากการศึกษามาเป็นคณะกรรมการและชุมชนเข้าร่วมมีบทบาทของนักกีพาในสนาม การศึกษาชี้ว่าควรปรับเปลี่ขนระหว่างผู้ได้รับประ โยชน์จากการศึกษาคือ กุญแจสู่ความสร้างสรรค์และช่วยให้การศึกษาของชาติบรรลุ และสอดคล้องกับการศึกษาของ เฮฟเฟอร์แมน (Hefferman 1992: 105) ได้วิจัยเรื่องการรับรู้ของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และสมาชิกในชุมชนในการมีส่วนร่วมการตัดสินใจผลการวิจัยพบว่าผู้บริหารเป็นกุญแจสำคัญ ในการสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับชาติรัฐ และท้องถิ่นได้พยายามดำเนินการปรับปรุงให้ผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในคณะกรรมการ ปัญหาสำคัญพบว่าบทบาทของกลุ่มเกี่ยวกับความไม่ชัดเจนของบทบาท และความรับผิดชอบของผู้ปกครองในสมาชิกชุมชน โรงเรียนชุมชน จำเป็นต้องเปลี่ยนทัศนคติและความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการตัดสินใจของผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชน การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนเป็นงานที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องตระหนักใน

ความสำคัญ สร้างความเข้าใจพร้อมทั้งต้องมีบทบาทหน้าที่ที่มีต่อชุมชนช่วยพัฒนาชุมชนและให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษา โดยวิธีการและกระบวนการ สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน เพื่อให้สถานศึกษาดำเนินงานในทุกภารกิจ ให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

ส่วนมากผู้ปกครองและชุมชนมีบทบาทในการพัฒนาการศึกษาของนักเรียนค่อนข้างน้อย ชุมชนไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียน โดยเข้าใจว่าการดำเนินงานของโรงเรียนเป็นหน้าที่ของครูและทางราชการฝ่ายเดียว และจากที่ผ่านมายังพบว่ามีการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับบุคลากรในสถานศึกษาต่อชุมชนแต่ได้รับความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมน้อย เพราะมีความแตกต่างทางด้านประชากรและความหลากหลายในด้านการประกอบอาชีพของคน ในชุมชนด้วย การศึกษาการสร้างความสัมพันธ์และแนวทาง การส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้ประสบผลสำเร็จให้มีความสามัคคีและความร่วมมือให้มากยิ่งขึ้น และเป็นความรู้แก่บุคคลที่ได้ศึกษางานวิจัยนี้เพื่อนำไปปรับใช้กับหน่วยงาน หรือสถานศึกษาที่มีความสนใจได้ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา สิงห์มณี. (2553). *การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนมัธยมพระราชทานนาขาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2.* บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยบูรพา.

เข็มเพชร แก่นสา. (2543). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

คณะกรรมการการประถมศึกษาแหงชาติ, สำนักงาน. (2539). *การศึกษาวิถีชุมชน: รูปแบบและการปฏิบัติโครงการศึกษารูปแบบการมสีวนรวมของโรงเรียนกับชุมชนในการจัดการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแหงชาติ.

นวลพรรณ บุญตัน. (2549). *ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนสังกัดเทศบาล เขตการศึกษา 3 และเขตการศึกษา 4*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พนิดา วีรชาติ. (2552). *การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน*. กรุงเทพฯ:

โอเดียนสโตร์.

รณกร ไข่นาค. (2560). แนวทางการสร้างความสัมพันธ์ตามหลักพุทธบริหารการศึกษาระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเขต 3 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. บัณฑิตวทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2546). *คู่มือการสรรหาและการเลือกคณะกรรมการสถนศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, 2546.

Gold, S.E. (2000). *Communication organizing neighborhood high school: Promises and Dilemmas in building parent-educator partnership and collaborations*. Proquest Digital Dissertations.

Hafferman, AN. (1992). *Perception of involvement of parent and community member*. New York: Harper Collin, 1992

Hakanen, F. (1974). *An investigation of school-community communication in Vermilion South Dakota, District 5*. Dissertation Abstracts International 35 (12) 1974, 6004-A.

Harris, Alison Marie. (1992). *School – community relationships: a Namibian case study*. Master Abstracts International. 36 (06) 1998, 1437 – A.

Sanders, D.A. (2002). *The dynamics of parent-school communication, collaboration and African America student' success*. Dissertation Abstracts Intemational.

การศึกษาพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทิศ 6 ของนักศึกษาปริญญาตรีในหลักสูตร ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

A STUDY OF BEHAVIOR ACCORDING TO THE PRINCIPLES OF THE 6 DHARMA DIRECTIONS OF UNDERGRADUATE STUDENTS IN THE CURRICULUM. BACHELOR OF ARTS DEPARTMENT OF BUDDHISM FOR DEVELOPMENT MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY SRITHAMMASOKRAT CAMPUS

[1]พระเมธีวชิราภิรัต, [2]พระครูบวรชัยวัฒน์ (วันชัย เมธิโก), [3]กิตติพงศ์ สุวรรณวงศ์ [4]อภินันท์ สิริรัตนจิตต์ และ [5]ปัณณพงศ์ วงศ์ณาศรี

[1]Phrametheevachirapirat (thammarat Yodkhun), [2]Phrakhrubowonchaiwat [3]Kittipong Suwannawong, [4]Aphinant Sirirattanajitt and [5]Punnapong Wongnasri

[1]มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahamakudrajavidyalaya University, Thailand

[2]wanchaimateego@gmail.com

Received: August 26, 2024; **Revised**: November 2, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทิศ 6 ของนักศึกษาปริญญาตรีในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา

---

[1]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะศาสนาปรัญญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

2 อาจารย์ ดร. คณะศาสนาปรัญญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

3 อาจารย์ ดร. คณะปรัญญาศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

4 อาจารย์ สังกัดคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

5 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะศาสนาปรัญญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช ศึกษา โดยกลุ่มเป้าหมายเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี ในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช ศูนย์ประสานงานจังหวัดสงขลา ปีการศึกษา 2566 จำนวน 51 คน ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูล โดยใช้แบบสอบถาม ซึ่งเครื่องมือผ่านการหาคุณภาพค่า IOC และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ .89 ผลการวิจัยพบว่า ระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทิศ 6 ของนักศึกษาปริญญาตรีในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราชศึกษาโดยรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.70

คำสำคัญ : พฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทิศ 6,นักศึกษาปริญญาตรีในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

Abstract

The objective of this research was to study the level of behavior according to the principles of the Six Directions of undergraduate students in the Bachelor of Arts program. Department of Buddhism for Development Mahamakut Buddhist University Srithammasokrat Campus Study, with the target group being undergraduate students. in the Bachelor of Arts program Department of Buddhism for Development Mahamakut Buddhist University Srithammasokrat Campus Songkhla Provincial Coordination Center, academic year 2023, totaling 51 people, from which the researcher collected data. By using a questionnaire The tool passed the IOC quality test and the reliability of the questionnaire was .89. The research results found that Level of behavior according to the principles of the 6 Dharma Directions of undergraduate students in the Bachelor of Arts program. Department of Buddhism for Development Mahamakut Buddhist University Srithammasokaraj Suksa Campus is overall at a high level. has an average of 3.70

Keywords: Behavior according to the principles of the 6 Dharma Directions, Bachelor's degree students in the program Bachelor of Arts Department of Buddhism for Development Mahamakut Buddhist University Srithammasokrat Campus

บทนำ

การศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นช่วงเวลาที่สำคัญในการสร้างเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในนิสิต การปฏิบัติตนตามหลักธรรมในพุทธศาสนาเป็นหนึ่งในวิธีการที่ช่วยเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในด้านจริยธรรมให้กับนิสิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง "ทิศ 6" หรือ "ทิศหก" ซึ่งเป็นหลักธรรมที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม ครอบคลุมถึงการปฏิบัติตนต่อบิดามารดา ครูบาอาจารย์ ผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา มิตรสหาย และครอบครัว หลักธรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่มีความสำคัญในด้านการเสริมสร้างคุณธรรม แต่ยังมีบทบาทในการพัฒนานิสิตให้มีความพร้อมในการดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีคุณค่า

หลักธรรมทิศ 6 เป็นหนึ่งในหลักธรรมที่สำคัญในพุทธศาสนา ประกอบไปด้วยทิศเบื้องหน้า (การปฏิบัติต่อบิดามารดา), ทิศเบื้องขวา (การปฏิบัติต่อครูบาอาจารย์), ทิศเบื้องซ้าย (การปฏิบัติต่อมิตรสหาย), ทิศเบื้องหลัง (การปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชา), ทิศเบื้องล่าง (การปฏิบัติต่อผู้บังคับบัญชา) และทิศเบื้องบน (การปฏิบัติต่อพระสงฆ์และผู้นำทางศาสนา) หลักธรรมนี้เน้นถึงความสำคัญของการปฏิบัติตนต่อบุคคล ในสังคมตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่มีผลโดยตรงต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และความสามัคคีในสังคม โดยในส่วนนิสิตปริญญาตรี การปฏิบัติตามหลักธรรมทิศ 6 ถือเป็นการเรียนรู้ที่ช่วยเสริมสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และมีคุณธรรม การวิจัยโดยเกษมศักดิ์ นพศิริ (2562) ชี้ให้เห็นว่านิสิตที่มีการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทิศ 6 มักจะมีความสามารถในการปรับตัวในสภาพแวดล้อมทางสังคมที่หลากหลายได้ดี นอกจากนี้ยังพบว่าการปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลรอบข้าง เช่น ครอบครัว เพื่อนร่วมชั้น และอาจารย์ การศึกษานี้สนับสนุนให้มีการส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักธรรมทิศ 6 ในระดับอุดมศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนิสิต ซึ่งสมจิตร เกตุทอง (2563) ได้ศึกษาเกี่ยวกับผลของการปฏิบัติตามหลักธรรมทิศ 6 ต่อพฤติกรรมของนิสิตในสถาบันอุดมศึกษา พบว่านิสิตที่ปฏิบัติตามหลักธรรมทิศ 6 มักมีพฤติกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการทำงานร่วมกับผู้อื่น พฤติกรรมเหล่านี้รวมถึงการมีวินัย ความรับผิดชอบ และความอดทน ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในชีวิตประจำวันและการทำงานในอนาคต การวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าหลักธรรมทิศ 6 ไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้างคุณธรรมให้กับนิสิตเท่านั้น แต่ยังมีส่วนในการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในการทำงานร่วมกับผู้อื่นด้วย ในด้านสุขภาพจิต สุนิสา จันทะวงศ์ (2564) พบว่าการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทิศ 6 มีผลดีต่อสุขภาพจิตของนิสิตปริญญาตรี นิสิตที่ปฏิบัติตามหลักธรรมนี้มีแนวโน้มที่จะมีความเครียดลดลง และมีความพึงพอใจในชีวิตมากขึ้น สุขภาพจิตที่ดีนี้เป็นปัจจัยที่สำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง การวิจัยนี้จึงสนับสนุนให้มีการส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักธรรมทิศ 6 ในสถาบันอุดมศึกษา เพื่อเสริมสร้างสุขภาพจิตที่ดีให้กับนิสิต นอกจากนี้ วิรัตน์ พันธุ์วิจิตร (2565)

ยังได้สำรวจผลกระทบของการปฏิบัติตามหลักธรรมทิศ 6 ต่อการพัฒนาความเป็นผู้นำของนิสิต ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่านิสิตที่ปฏิบัติตามหลักธรรมทิศ 6 มักจะมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี ซึ่งเป็นลักษณะของผู้นำที่ดี

การวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าหลักธรรมทิศ 6 ไม่เพียงแต่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม แต่ยังมีส่วนในการพัฒนาทักษะการเป็นผู้นำของนิสิตด้วย ส่วนศิริพร วิทยาทร (2566) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในครอบครัวของนิสิตที่ปฏิบัติตนตามหลักธรรมทิศ 6 พบว่าการปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว โดยนิสิตที่ปฏิบัติตามหลักธรรมทิศ 6 มักจะมีความเคารพและความรับผิดชอบต่อครอบครัวมากขึ้น การวิจัยนี้เน้นถึงความสำคัญของการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทิศ 6 ในการสร้างเสริมความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในชีวิตของนิสิต ในด้านการทำงาน ณัฐวุฒิ สุทธิวัฒน์ (2564) ได้สำรวจการปฏิบัติตามหลักธรรมทิศ 6 ในบริบทของการทำงาน ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าหลักธรรมทิศ 6 สามารถช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในที่ทำงานและลดความขัดแย้งระหว่างเพื่อนร่วมงาน การวิจัยนี้จึงสนับสนุนให้มีการส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักธรรมทิศ 6 ในการทำงาน เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่ดีและส่งเสริมความร่วมมือในองค์กร จากการวิจัยที่กล่าวมา ทำให้เห็นถึงความสำคัญของการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทิศ 6 ในการพัฒนานิสิตปริญญาตรีให้เป็นบุคคลที่มีคุณธรรมและมีความพร้อมในการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทิศ 6 ของนักศึกษาปริญญาตรีในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้วิธีการสอบถาม เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทิศ 6 ของนักศึกษาปริญญาตรีในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี ในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์ เพื่อการพัฒนา ของนักศึกษาปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช ปีการศึกษา 2566 จำนวน 51 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เรื่องพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทิศ 6 ของนักศึกษาปริญญาตรีในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช โดยเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล มี 2 ส่วน ประกอบด้วยส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 พฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทิศ 6 ของนักศึกษาปริญญาตรีในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยรวม รายด้านเพื่อนำไปอธิบายข้อมูลในรูปแบบตารางต่อไป

ผลการวิจัย

จากการศึกษาพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทิศ 6 ของนักศึกษาปริญญาตรีในหลักสูตร ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช สรุปผล ดังนี้

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามข้อมูลทั่วไป

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	43	90.0
หญิง	8	10.00
รวม	51	100
สถานภาพ		
บรรพชิต	37	76.0

แม่ชี	1	3.0
ฆราวาส	13	21.0
รวม	51	100
ชั้นปีที่กำลังศึกษา		
ชั้นปีที่ 1	12	23.0
ชั้นปีที่ 2	9	20.0
ชั้นปีที่ 3	20	39.0
ชั้นปีที่ 4	8	18.0
รวม	51	100

จากตาราง 1 พบว่า จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามข้อมูลทั่วไป จำนวน 51 คน ประกอบด้วย จำแนกตามเพศ กลุ่มตัวอย่างเพศชาย ร้อยละ 90 และเพศหญิง ร้อยละ 10 รวม ร้อยละ 100 จำแนกตาม สถานภาพ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นบรรพชิต ร้อยละ 76 รองลงมา ฆราวาส ร้อยละ 21 และแม่ชี ร้อยละ 3 รวมร้อยละ 100 และจำแนกตามชั้นปีที่กำลังศึกษาอยู่ กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตชั้นปีที่ 3 ร้อยละ 39 รองลงมา นิสิตชั้นปีที่ 1 ร้อยละ 23 นิสิตชั้นปีที่ 2 ร้อยละ 20 และนิสิตชั้นปีที่ 4 ร้อยละ 18 รวมร้อยละ 100

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทิศ 6 ของนักศึกษาปริญญาตรี

รายการประเมินหลักธรรมทิศ 6	**ระดับการปฏิบัติตน**		**แปลผล**
	$\overline{X}$	**S.D.**	**ระดับ**
1. ทิศเบื้องหน้า (บิดามารดา)	**4.08**	**0.65**	**มาก**
1.1 นิสิตมีความกตัญญูกตเวทีต่อบิดามารดา เช่น การแสดงความเคารพและให้ความช่วยเหลือเมื่อมีโอกาส	4.00	0.78	มาก
1.2 นิสิตสื่อสารกับบิดามารดาอย่างสม่ำเสมอ เช่น การรายงานผลการเรียนและการรายงานชีวิตประจำวัน	4.05	0.77	มาก
1.3 นิสิตปฏิบัติตามคำสอนและคำแนะนำของบิดามารดาอย่างเหมาะสม	4.18	0.76	มาก
1.4 นิสิตมีการตอบแทนบุญคุณของบิดามารดาด้วยการทำความดีและตั้งใจเรียน	4.05	0.80	มาก
2. ทิศเบื้องขวา (ครูบาอาจารย์)	**3.90**	**0.64**	**มาก**
2.1 นิสิตเคารพและเชื่อฟังครูบาอาจารย์ เช่น การทำตามคำแนะนำในการเรียนและการปฏิบัติตนด้วยดี	3.96	0.75	มาก
2.2 นิสิตตั้งใจเรียนและมีความกระตือรือร้นในการค้นคว้าเพิ่มเติมจากที่ครูบาอาจารย์สอน	3.85	0.84	มาก

2.3 นิสิตมีความรับผิดชอบในการส่งงานและการเข้าชั้นเรียนตามที่กำหนด	3.71	0.83	มาก
2.4 นิสิตแสดงความขอบคุณและชื่นชมในความรู้และความพยายามของครูบาอาจารย์	4.05	0.72	มาก
3. ทิศเบื้องหลัง (บุตร-ภรรยา)	**4.02**	**0.59**	**มาก**
3.1 นิสิตให้ความสำคัญกับการรักษาความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว เช่น การแบ่งปันเวลาให้ครอบครัว	4.05	0.69	มาก
3.2 นิสิตมีความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ในครอบครัว เช่น การช่วยงานบ้านหรือการดูแลน้อง	4.11	0.65	มาก
3.3 นิสิตแสดงความรักและความห่วงใยต่อสมาชิกในครอบครัว	4.01	0.72	มาก
3.4 นิสิตให้การสนับสนุนทางจิตใจแก่สมาชิกในครอบครัวเมื่อเผชิญกับปัญหา	3.85	0.81	มาก
4. ทิศเบื้องซ้าย (มิตรสหาย)	**3.51**	**0.81**	**มาก**
4.1 นิสิตมีความซื่อสัตย์และจริงใจต่อมิตรสหาย เช่น ไม่พูดโกหกหรือทรยศเพื่อน	3.44	0.89	ปานกลาง
4.2 นิสิตมีการช่วยเหลือและสนับสนุนมิตรสหายเมื่อมีความต้องการ	3.60	0.90	มาก
4.3 นิสิตรักษาความสัมพันธ์ที่ดีด้วยการปฏิบัติต่อเพื่อนอย่างเสมอภาคและเคารพในความเห็นของผู้อื่น	3.64	0.80	มาก
4.4 นิสิตแสดงความอดทนและการให้อภัยเมื่อเกิดความขัดแย้งกับมิตรสหาย	3.27	1.03	ปานกลาง
5. ทิศเบื้องบน (ผู้บังคับบัญชา)	**3.80**	**0.72**	**มาก**
5.1 นิสิตเคารพและปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้บังคับบัญชาในการฝึกงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ	3.77	0.87	มาก
5.2 นิสิตแสดงความรับผิดชอบในการทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างมีประสิทธิภาพ	4.09	1.00	มาก
5.3 นิสิตเปิดรับคำแนะนำและการตักเตือนจากผู้บังคับบัญชาอย่างสร้างสรรค์	3.62	0.90	มาก
5.4 นิสิตแสดงความขอบคุณต่อโอกาสและคำแนะนำที่ได้รับจากผู้บังคับบัญชา	3.45	0.88	ปานกลาง
6. ทิศเบื้องล่าง (ผู้ใต้บังคับบัญชา)	**3.42**	**0.69**	**ปานกลาง**
6.1 นิสิตมีความเป็นธรรมในการปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชา เช่น การไม่ใช้อำนาจเกินความจำเป็น	3.21	0.97	ปานกลาง
6.2 นิสิตให้ความช่วยเหลือและคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อ	3.28	0.96	ปานกลาง

ผู้ใต้บังคับบัญชา			
6.3 นิสิตแสดงความเคารพต่อผู้ใต้บังคับบัญชาในฐานะเพื่อนร่วมงาน	3.84	0.79	มาก
6.4 นิสิตให้การสนับสนุนทางจิตใจและการทำงาน แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่อให้เกิดความร่วมมือที่ดี	3.52	0.90	มาก
ในภาพรวม	**3.70**	**0.52**	**มาก**

จากตาราง 2 พบว่า ระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทิศ 6 ของนักศึกษาปริญญาตรีในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.70

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบว่า นิสิตปริญญาตรีที่ปฏิบัติตนตามหลักธรรมทิศ 6 มีแนวโน้มที่จะพัฒนาตนเองในด้านคุณธรรมและจริยธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการปฏิบัติตามหลักธรรมทิศ 6 ซึ่งประกอบด้วยการปฏิบัติตนต่อบุคคลในหกทิศทาง ได้แก่ ทิศเบื้องหน้า (บิดามารดา), ทิศเบื้องขวา (ครูบาอาจารย์), ทิศเบื้องซ้าย (มิตรสหาย), ทิศเบื้องหลัง (ผู้ใต้บังคับบัญชา), ทิศเบื้องล่าง (ผู้บังคับบัญชา) และทิศเบื้องบน (พระสงฆ์และผู้นำทางศาสนา) เป็นพื้นฐานสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลรอบข้าง การศึกษาของเกษมศักดิ์ นพศิริ (2562) สนับสนุนว่าการปฏิบัติตามหลักธรรมทิศ 6 ช่วยให้นิสิตมีความสามารถในการปรับตัวในสภาพแวดล้อมที่หลากหลายและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น นอกจากนี้ งานวิจัยของสมจิตร เกตุทอง (2563) ยังพบว่านิสิตที่ปฏิบัติตนตามหลักธรรมทิศ 6 มีพฤติกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การมีวินัย ความรับผิดชอบ และความอดทน ทั้งนี้การปฏิบัติตามหลักธรรมทิศ 6 ยังมีผลดีต่อสุขภาพจิตของนิสิต โดยงานวิจัยของสุนิสา จันทะวงศ์ (2564) ระบุว่านิสิตที่ปฏิบัติตามหลักธรรมทิศ 6 มีความเครียดลดลงและมีความพึงพอใจในชีวิตสูงขึ้น ในด้านการพัฒนาทักษะการเป็นผู้นำ วิรัตน์ พันธุ์วิจิตร (2565) พบว่านิสิตที่ปฏิบัติตนตามหลักธรรมทิศ 6 มักมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี สอดคล้องกับการวิจัยของณัฐวุฒิ สุทธิวัฒน์ (2564) ที่ชี้ว่าหลักธรรมทิศ 6 สามารถเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในที่ทำงานและลดความขัดแย้งในองค์กร ดังนั้น การปฏิบัติตนตามหลักธรรมทิศ 6 จึงเป็นแนวทางที่ช่วยเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และพัฒนาทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตในสังคม ทั้งยังมีผลดีต่อสุขภาพจิตและการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งส่งเสริมให้นิสิตเป็นบุคคลที่มีความสมบูรณ์ทั้งด้านจิตใจและสังคม

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าหลักธรรมทิศ 6 ไม่เพียงแต่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม แต่ยังมีส่วนในการพัฒนาทักษะการเป็นผู้นำของนิสิตเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในครอบครัว

ของนิสิตที่ปฏิบัติตนตามหลักธรรมทิศ 6 การปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว โดยนิสิตที่ปฏิบัติตามหลักธรรมทิศ 6 มักจะมีความเคารพและความรับผิดชอบต่อครอบครัวมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

เกษมศักดิ์ นพศิริ. (2562). *การศึกษาการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทิศ 6 ในกลุ่มนิสิตปริญญาตรี.* วารสารการศึกษาพุทธศาสตร์, 4(2), 45-62.

ณัฐวุฒิ สุทธิวัฒน์. (2564). *การเสริมสร้างความสัมพันธ์ในที่ทำงานโดยใช้หลักธรรมทิศ 6*. วารสารการบริหารจัดการ, 5(2), 50-66.

วิรัตน์ พันธุ์วิจิตร. (2565). *การประยุกต์ใช้หลักธรรมทิศ 6 ในการพัฒนาทักษะการเป็นผู้นำของนิสิตปริญญาตรี.* วารสารบริหารการศึกษา, 9(4), 67-84.

ศิริพร วิทยาทร. (2566). *ความสัมพันธ์ในครอบครัวและการปฏิบัติตามหลักธรรมทิศ 6 ของนิสิต.* วารสารครอบครัวศึกษา, 3(2), 92-108.

สมจิตร เกตุทอง. (2563). *ความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามหลักธรรมทิศ 6 กับพฤติกรรมนิสิตในสถาบันอุดมศึกษา.* วารสารสังคมศาสตร์, 7(1), 88-102.

สุนิสา จันทะวงศ์. (2564). *ผลของการปฏิบัติตามหลักธรรมทิศ 6 ต่อสุขภาพจิตของนิสิตปริญญาตรี.* วารสารจิตวิทยา, 6(3), 120-135.

Best, J. W. (1981). Research in education Engle Wood Cliff. New Jersey: Prentice Hall.

สังคม วัฒนธรรมและความเชื่อของชาติพันธุ์กะเหรี่ยง:กรณีศึกษาบ้านห้วยเกษม อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี

SOCIETY, CULTURE, AND BELIEFS OF THE KAREN: A CASE STUDY OF THE HUAI KASEM COMMUNITY

[1]ทิพย์วรรณ จุลิรัชนีกร, [2]ฐิติมา สุวรรณชาติ, [3]ญาวิณีย์ รักพาณิชย์ และ [4]พนัส ชัยรัมย์

[1]Thippawan Juliratchaneekorn, [2]Thitima Suwannachat, [3]Yavinee Rakpanich and [4]Panas Chairum

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ประเทศไทย

Phetchaburi Rajabhat University, Thailand

[1]thippawan.jul@mail.pbru.ac.th[2] Kwuk44@hotmail.com

[3]Y.rakpanich@gmail.com, [4]Panas Chairum

Received: August 23, 2024; **Revised**: November 20, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพสังคม วัฒนธรรม และความเชื่อของชาติพันธุ์กะเหรี่ยงห้วยเกษม อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี ด้วยระเบียบวิธีการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary survey) เช่น เอกสาร วารสาร รายงานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความ เป็นต้น และการศึกษาเฉพาะกรณี โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) ผลการวิจัยพบว่า 1. ระบบสังคม วัฒนธรรมและความเชื่อ ของชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านห้วยเกษม อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติที่สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนทัศน์ในการมองโลกของชาวกะเหรี่ยง ตั้งแต่ร่างกายลงลึกไปถึงจิตใจที่เป็นเหตุ

---

[1] อาจารย์ ดร. สาขาวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

[4] อาจารย์ สาขาวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

แห่งพฤติกรรมในการดำรงชีวิตอย่างสมดุลกับผืนป่าหรือพื้นที่ที่ดำรงอาศัยอย่างสมดุล รวมถึงการดำเนินชีวิตที่สมดุล ไม่ประมาทเพื่อรักษาขวัญของตนเองและผู้อื่น และ 2. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ สะท้อนถึงความเคารพในธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็น ดิน ป่า และน้ำ รวมถึงสัตว์ป่า กระบวนทัศน์ที่มองผ่านว่าธรรมชาติทุกอย่างมีเจ้าของ การกระทำการสิ่งใด ต้องเคารพและไม่ละเมิด ต้องได้รับการอนุญาต จึงเห็นได้ว่าด้วยสภาพสังคม วัฒนธรรม และความเชื่อของชาติพันธุ์กะเหรี่ยงจึงไม่สามารถแยกออกจากธรรมชาติได้

คำสำคัญ : ชาติพันธุ์กะเหรี่ยง, วัฒนธรรม, ความเชื่อ

Abstract

This research aimed to study the social conditions, culture and beliefs of the Karen ethnic group of Huai Kasem, Nong Ya Plong District, Phetchaburi Province, using qualitative research methods by studying documents (Documentary survey) such as documents, journals, research reports, theses, articles, etc. and case studies by conducting in-depth interviews with key informants. 1.The social system, culture and beliefs of the Karen ethnic group in Ban Huai Kasem, Nong Ya Plong District, Phetchaburi Province, demonstrate the relationship between people and supernatural things that reflect the Karen's worldview, from the body down to the mind, which is the cause of behavior in living in balance with the forest or the area in which they live, including living a balanced life, not being careless in order to preserve the spirit of oneself and others.

Keywords: Karen ethnicity, Culture, Believe

บทนำ

ปัจจุบันทั่วโลกกำลังเผชิญกับปัญหาสภาพภูมิอากาศแปรปรวน ซึ่งเป็นผลมาจากคลื่นความร้อนที่เพิ่มมากขึ้น รวมถึงต้องเผชิญกับสถานการณ์หมอกควัน-ไฟป่าที่กลายเป็นวิกฤตประจำปี จึงเกิดแนวโน้มการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยได้กำหนดเป็นแนวทางการพัฒนาทั้งในระดับโลก และระดับประเทศ ในการปกป้องดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำหรับประเทศไทยมีนโนบายในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ

โดยการพยายามเพิ่มพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ส่งผลทำให้เกิดปัญหาการทับซ้อนของที่ดินทำกินของชาวบ้าน ซึ่งสร้างผลต่อชุมชนในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่ามาเนิ่นนานก่อนจะมีการบังคับใช้กฎหมายป่าไม้หรือกฎหมายอุทยานแห่งชาติ (ชัยยศ ยงค์เจริญชัย,2564)

กอปรกับสภาพสังคมมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งส่งผลให้กิจกรรมทางสังคม ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนวัฒนธรรมในพื้นที่ต่าง ๆ เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง โดยวัฒนธรรม คือวิถีการดำรงชีวิตของคนในสังคมต่าง ๆ ซึ่งในแต่ละท้องที่ก็จะมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไปจึงเกิดเป็นประเพณี จารีต หรือความเชื่อร่วมกันของคนในสังคมนั้นๆ เพื่อให้เกิดจิตสำนึกในคุณค่าของสิ่งแวดล้อมที่ได้พักพิงอาศัย (จิราภรณ์ กาญจนสุพรรณ, วรรณวีร์ บุญคุ้ม และคณิต เขียววิชัย, 2563) โดยเฉพาะชาติพันธุ์กะเหรี่ยงมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่หลากหลาย โดยความสัมพันธ์ด้วยวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของกะเหรี่ยงคือการอยู่คู่กับธรรมชาติ

ชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านห้วยเกษมอพยพย้ายถิ่นฐานมาจากประเทศพม่า จึงใช้ภาษากะเหรี่ยงเป็นหลัก ซึ่งปัจจุบันมีชาวกะเหรี่ยงอาศัยอยู่ในพื้นที่คิดเป็นร้อยละ 90 ของประชากรทั้งหมด และมีอาชีพทางด้านการเกษตรบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น และยังคงรักษาพิธีกรรมประเพณี ความเชื่อต่างๆ จากความสำคัญที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาสภาพสังคม วัฒนธรรม และความเชื่อ ของชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านห้วยเกษมที่ส่งผลต่อแบบแผน และแนวทางปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ระหว่างความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติและความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ

จากการที่กล่าวมา จึงทำให้ผู้วิจัยมีความประสงค์จะศึกษาเกี่ยวกับ สังคม วัฒนธรรมและความเชื่อของชาติพันธุ์กะเหรี่ยง :กรณีศึกษาบ้านห้วยเกษม อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรีเพื่อจะได้เป็นแนวทางในการส่งเสริมสังคม วัฒนธรรมและความเชื่อของชาติพันธุ์กะเหรี่ยงให้มีความยืนยาวต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านห้วยเกษม อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary survey) เช่น เอกสาร วารสาร รายงานวิจัย

วิทยานิพนธ์ บทความ เป็นต้น และการศึกษาเฉพาะกรณี โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) ซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากร หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านห้วยเกษม อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี โดยที่เป็นผู้รู้สภาพทั่วไปของชุมชน และสามารถให้ข้อมูลสำคัญได้ (Key informant)

2. ขอบเขตทางด้านเนื้อหา

สังคมและวัฒนธรรม หมายถึง การศึกษาชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านห้วนเกษม อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี อย่างรอบด้านตามโครงสร้างของชุมชน และวัฒธรรมประเพณี โดยพิจารณาจากองค์ประกอบ 6 ด้าน ดังนี้ 1) ประวัติหมู่บ้าน ได้แก่ ความเป็นมาของชุมชน อายุชุมชน การตั้งถิ่น และการอพยพย้ายถิ่น 2) สภาพนิเวศวิทยา ได้แก่ ที่ตั้งอาณาเขต สภาพภูมิประเทศ และภูมิอากาศ 3) การเมืองการปกครอง ได้แก่ โครงสร้าง หน้าที่ กฎระเบียบ และการอยู่ร่วมกัน 4) วัฒนธรรม/ประเพณี ได้แก่ วัฒนธรรมและประเพณีในชุมชน 12 เดือน วัฒนธรรมและประเพณีในวิถีชีวิตของคนในชุมชน 5) ระบบความเชื่อของชุมชน และ 6) การทำไร่หมุนเวียน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้แนวคำถาม (Interview guide) โดยการกำหนดประเด็นคำถามไว้ล่วงหน้า กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ควบคู่กับการสังเกต นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือที่จำเป็นที่ช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เช่น สมุดบันทึก (Field note) เทปบันทึกเสียง และกล้องบันทึกภาพ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้ทำการแยกแยะข้อมูลที่ได้จากเก็บรวบรวม มาจัดกลุ่ม และสร้างข้อสรุปเพื่อยืนยันผล พร้อมทั้งตรวจสอบข้อมูล โดยผู้วิจัยใช้การตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เพื่อพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ พิจารณาตรวจสอบ จาก 3 แหล่งได้แก่ แหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล

ผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยสามารถสรุปสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่โดดเด่นของของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านห้วยเกษม อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรุบรี ได้ 6 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. ประวัติหมู่บ้าน

บ้านห้วยเกษม หรือ บ้านห้วยแห้ง เรียกตามภาษากะเหรี่ยงว่า **ที้โทใฮ้** แปลว่า น้ำแห้งกึ่งกลางของลำห้วย ก่อกำเนิดตั้งขึ้นเมื่อใด ไม่มีใครบันทึกไว้ ซึ่งได้มีการสอบถามชาวบ้านจากรุ่นพ่อรุ่นพี่ ได้ความว่าบ้านห้วยแห้งชาวบ้าน (พื้นบ้านแต่ดั้งเดิม) ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อย (กะเหรี่ยง) เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ราว ๆ สมัยรัชกาลที่ 5 บ้านห้วยแห้งชนพื้นเมืองเป็นชนเชื้อสายกะเหรี่ยงจากประเทศพม่า จึงใช้ภาษากะเหรี่ยงเป็นหลัก ซึ่งปัจจุบันมีชาวกเหรี่ยงอาศัยอยู่ในพื้นที่คิดเป็นร้อยละ 90 ของประชากรทั้งหมด

ในอดีตชาวบ้านจะนำพืชผักที่ปลูกได้ลงไปแลกเปลี่ยนสิ่งของที่ต้องการจากคนไทยพื้นล่าง เช่น เกลือ ปลาเค็ม กะปิ น้ำตาล สิ่งของที่แลกมาส่วนใหญ่จะเป็นสิ่งของที่หาไม่ได้ในชุมชน ชาวบ้านจะเลี้ยงสัตว์และปลูกพืชกินเองในครอบครัว มีการแบ่งปันอาหารให้กันในหมู่บ้าน กลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยงจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม แต่ในปัจจุบัน จะอาศัยอยู่กระจัดกระจายและเริ่มมีการใช้เงินเกิดขึ้น มีเทคโนโลยีใหม่เข้ามาในหมู่บ้าน เช่น ยานพาหนะ เครื่องมือสื่อสาร และ เครื่องใช้ที่อำนวยความสะดวกให้กับคนในชุมชนมากขึ้นจึงทำให้ปัจจุบันการนำสิ่งของมาแลกเปลี่ยนกันมีจำนวนน้อยลงกลายเป็นการซื้อขายที่ต้องนำเงินมาแลกเปลี่ยนสินค้า ด้านการประกอบอาชีพ ยังคงมีการการทำไร่หมุนเวียน โดยนำผลผลิตในไร่มาขายในหมู่บ้าน และขายส่งให้กับพ่อค้าคนกลาง โดยจะมีพ่อค้าคนกลางเข้ามารับผลผลิตในหมู่บ้าน พืชไร่หมุนเวียนจะประกอบไปด้วย พริกกะเหรี่ยง พริกพาน ข้าว ฟักทอง บวบ ข้าวโพด แตงกวา แตงไท แตงเปรี้ยว มะระ ผักชี มะละกอ สับปะรด กล้วย ตะไคร้ ฯลฯ มีส่วนน้อยที่จะประกอบอาชีพค้าขาย และรับจ้างทั่วไป

2. สภาพนิเวศวิทยา

ในสภาพปัจจุบัน พบว่า บ้านห้วยเกษม สาธารณูปโภคที่สะดวกและสบายแตกต่างจากสมัยอดีตมาก มีไฟฟ้าใช้ในชุมชน ประมาณปี พ.ศ.2536–2537 เป็นต้นมา หลังจากนั้นมี น้ำประปาเมื่อประมาณปี พ.ศ.2544–2545 ถนนลาดยางเข้ามาในปี พ.ศ.2540–2541 ทำให้มีความสะดวกสบายในการเดินทาง นอกจากนี้ยังมีสาธารณูปโภค อื่นๆ ดังนี้

1. เสาสัญญาณโทรศัพท์ เครือข่าย AIS และ TRUE MOVE
2. ตู้โทรศัพท์สาธารณะมีจำนวน 2 ตู้ (ปัจจุบันใช้งานไม่ได้)
3. ปั๊มน้ำมันหยอดเหรียญ มีจำนวน 3 ตู้ ได้แก่ น้ำมันแก๊สโซฮอล์ 91,95 และน้ำมันดีเซล
4. ตู้เติมเงินโทรศัพท์ มีจำนวน 2 ตู้
5. เครื่องซักผ้าหยอดเหรียญ มีจำนวน 14 เครื่อง

ในด้านที่ตั้งและอาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี

ทิศใต้	ติดต่อกับ	หมู่บ้านสะแกงาม
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	หมู่บ้านทุ่งกระต่าย หมู่ที่ 1
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	หมู่ที่ 3 บ้านลิ้นช้าง และ หมู่ที่ 5 บ้านพุน้ำร้อน

ภาพที่ 1 แผนที่ชุมชนบ้านห้วยเกษม

3. การปกครอง

ด้านการเมืองการปกครอง มีนายจีระพันธ์ จัดพลหรือ จุก เป็นกำนัน ซึ่งการปกครองในสมัยของกำนันจีระพันธ์ จัดพล กำนันได้เล่าว่า มีการปกครองตามหลักธรรมาภิบาล มีการปกครองลูกบ้านที่ดีมีความเป็นธรรม คอยช่วยเหลือลูกบ้านยามเมื่อลูกบ้านมีปัญหาในด้านต่าง ๆ มีการพัฒนาหมู่บ้านอยู่เรื่อยๆ ในวันสำคัญ

ชาวบ้านในหมู่บ้านห้วยเกษมให้สัมภาษณ์ถึงการปกครองของกำนันจุก จัดพล ไว้ว่า กำนันมีการปกครองดูแลลูกบ้านเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของความเป็นอยู่ หรือปัญหาในเรื่องของที่ดินทำกินในเขตนี้ กำนันจะคอยช่วยเหลือ เมื่อลูกบ้านถูกเจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้จับกุม ซึ่งจะมีส่วนช่วยในเรื่องของการเจรจาต่อรองกับเจ้าหน้าที่ รวมถึงการประกันตัวให้แก่ลูกบ้านด้วย

ในทุกเดือนกำนันจีระพันธ์ จัดพล จะมีการจัดประชุมลูกบ้าน ถึงสิ่งที่กำนันได้มีการไปประชุมที่ อำเภอหนองหญ้าปล้องมา ซึ่งจะแพร่กระจายข่าวสารต่าง ๆให้ลูกบ้านได้รับทราบโดยทั่วกัน โดยส่วนใหญ่ชาวบ้านจะให้ความร่วมมือกับกำนันเป็นอย่างดี อาจมีในบางทีที่ชาวบ้านก็จะไม่ค่อยให้ความร่วมมือ *“... กำนันจะเป็นผู้ดูแลที่นี้ มีส่วนช่วยหลายอย่าง อย่างเช่นเรื่องประกันตัวใคร*

โดยจับ กำนันก็จะประกันตัวให้ เป็นผู้นำที่เผยแพร่เวลามีข่าวทางอำเภอเข้ามา ก็จะกระจายข่าว มีประชุมเดือนละหนึ่งครั้ง กระจายข่าวจากอำเภอว่ามีอะไรบ้าง ชาวบ้านก็จะร่วมมือบ้าง ไม่ร่วมมือบ้าง บางทีเครื่องกระจายเสียงไปไม่ถึงบ้าง หรือบอกต่อๆกัน ไปนั่งฟังการประชุม บางทีก็เยอะ บางทีก็ไม่เยอะ แล้วแต่บางเดือน ...” (นายกัมปนาท ยั่งยืน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2566) ตั้งแต่ในอดีตที่ผ่านมาการปกครองของหมู่บ้านห้วยเกษมจะมีกำนันคอยดูแลปกครองมาตลอดซึ่งตระกูลจัดพลได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งกำนันมาทั้งหมด 4 รุ่น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2477 จนถึงปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

รุ่นที่ 1 นายวัง จัดพล
มีการปกครองตั้งแต่ พ.ศ. 2477 - 2510
รุ่นที่ 2 นายไสว จัดพล
มีการปกครองตั้งแต่ พ.ศ. 2510 – 2530
รุ่นที่ 3 นายโจ จัดพล
มีการปกครองตั้งแต่ พ.ศ. 2530 – 2548
รุ่นที่ 4 นายจีระพันธ์ จัดพล
มีการปกครองตั้งแต่ พ.ศ. 2548 – ปัจจุบัน

การปกครองหมู่บ้านห้วยเกษมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีการปกครองที่แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น อาทิเช่น การปกครองในสมัยของนายวัง จัดพล มีการปกครองแบบอัตภาพ ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่เป็นตัวตนของตัวเอง ใช้ชีวิตแบบอิสระ ต่อมาในยุคของนายไสว จัดพล เป็นสมัยที่ถือว่ามีคอมมิวนิสต์อยู่เต็มทั่วพื้นที่ ไม่สามารถที่จะบริหารจัดการหรือพัฒนาอะไรได้เลยในสมัยนั้น พอเข้ามาในสมัยของนายโจ จัดพล เป็นสมัยที่คอมมิวนิสต์เริ่มหมดไป จึงได้มีการพัฒนาหมู่บ้านให้ดีขึ้นในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของไฟฟ้า ถนน เป็นต้น และในสมัยปัจจุบันคือ นายจีระพันธ์ จัดพล ในสมัยนี้จะเป็นยุคของเศรษฐกิจมีความเจริญเกือบทุกด้าน มีการปกครองลูกบ้านที่เป็นระบบ ตลอดจนมีการพัฒนาหมู่บ้านอยู่เสมอ

4. วัฒนธรรม/ประเพณี

ในด้านวัฒนธรรม/ประเพณี จะมีประเพณีที่สำคัญ ดังนี้

1. ประเพณีก่อเจดีย์ทราย ชาวกะเหรี่ยงมีความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีก่อเจดีย์ทรายเชื่อว่าพระพุทธเจ้าองค์แรกชื่อว่าพระเจดีย์ ซึ่งจะจัดในเดือน 5 ของทุกปี ประกอบด้วย ทราย ซึ่งต้องนำมาจากลำคลองขนขึ้นมาเพื่อก่อเจดีย์ทราย เพราะในช่วงเดือน 5 นั้นเป็นช่วงหน้าแล้งสามารถไปเอาทรายจากลำคลองมาได้ดอกไม้ ใช้ดอกไม้ตามฤดูกาล เช่น ดอกดาวเรือน ดอกลีลาวดี ดอกไม่รู้โรย เป็นต้น ธูป เทียน น้ำขมิ้น และขันน้ำ

การประกอบพิธี ก่อนเวียนต้องเอาน้ำขมิ้นพรมที่พระพุทธรูปและเจดีย์ก่อน หลังจากนั้นจะเวียนรอบเจดีย์ 3 รอบ เริ่มเวียนตั้งแต่ 2 ทุ่ม และมีกลอนแห่พร้อมกับรำไปรอบ ๆ

2. ประเพณีเวียนศาลา หรือ ทะเดิง/พุ่มดอกไม้ ชาวกะเหรี่ยงมีความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีเวียนศาลา ซึ่งจะจัดในเดือน 11 ของทุกปี ประกอบด้วย ดอกไม้ ธูป เทียน และไม้ไผ่

การประกอบพิธี เดินเวียน 3 รอบเริ่มเวียนตอนเย็น จะมีการตีกลองรำเวียนไปรอบ ๆ จนครบ แห่ตั้งแต่บ้านแรกถึงบ้านสุดท้ายที่ทำพุ่มไม้แล้วเวียนรอบต้นโพธิ์ 3 ต้น แล้ว ปักไว้รอบสถูปเจดีย์ที่ชาวบ้านนับถือว่าเป็นที่สถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน

3.ประเพณีข้าวห่อ กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงมีความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีข้าวห่อกะเหรี่ยง และจะทำพิธีเรียกขวัญเพื่อให้ขวัญกลับมาอยู่กับเนื้อกับตัว ซึ่งจะจัดในเดือน 9 ของทุกปี ประกอบด้วย ข้าวเหนี่ยว ใบผาก ด้ายแดง (สำหรับผูกข้อมือ) น้ำตาล มะพร้าว ถาดใส่ข้าวห่อ กล้วย 1 หวี อ้อย 7 ซีก หมาก พรู บุหรี่ ดอกดาวเรือง 7 ยอด

การประกอบพิธีในวันที่ 1 เตรียมอุปกรณ์ในการทำข้าวห่อกะเหรี่ยง วันที่ 2 ต้ม พร้อมกับทำพิธีเรียกขวัญ (2 ทุ่ม) เอาเครื่องมาตั้งตรงบันได มีเทียนปัก 1 เล่ม ใช้ไม้ขัดหม้อตีบันได เพื่อเรียกขวัญให้กลับมาอยู่บ้าน ให้บ้านร่มเย็น และเพื่อให้พี่น้องกลับมาบ้าน หรือเรียกว่ารวมญาติ และวันที่ 3 ทำพิธีเรียกขวัญตอน ตี 5 อีกครั้ง จะไม่ดับเทียน เพื่อให้แม่มาผูกข้อไม้ข้อมือให้ลูกๆ ให้เสร็จก่อนเทียนจะดับ ก่อนผูกข้อมือให้เอา กล้วย อ้อย ดาวเรือน ข้าวห่อ มาอย่างละหน่อยมาไว้บนหัว เสร็จแล้วก็จะกินกันเป็นอันดับสุดท้าย

5. ความเชื่อชุมชน

กลุ่มชาติพันธ์กะเหรี่ยงมีความเชื่อด้านไสยศาสตร์และคาถาอาคม ซึ่งได้ร่ำเรียนมาจากบรรพบุรุษต่อ ๆ กันมาเพราะเชื่อว่าสามารถปกป้องตนเองจากภูตผีหรือสิ่งชั่วร้ายที่มองไม่เห็นในเวลาที่ต้องเข้าไปในป่าและต้องค้างคืนก็จะต้องมีคาถาไว้คุ้มครอง หรือรักษาตนเอง การเลี้ยงผีพราย กลุ่มชาติพันธ์กะเหรี่ยงเชื่อว่าคนที่มีวิชาอาคมสามารถเล่นของได้จะเลี้ยงผีพรายไว้เป็นข้าทาสบริวารของตนหรือใช้งานให้ไปทำร้ายผู้อื่นที่ตนไม่ชอบและขณะเดียวกันก็เพื่อปกป้องตนเองจากคนที่จะมาทำร้าย

หมอดู **อังคาดุ** ภาษากะเหรี่ยง หมายความว่า เป็นการคาดเดา กลุ่มชาติพันธ์กะเหรี่ยงจะมาหาหมอดูเมื่อเกิดอาการเจ็บไข้ได้ป่วยโดยไม่รู้สาเหตุว่าเป็นเพราะอะไร ไปหาหมอก็ไม่หายจึงทำให้ต้องมาหาหมอดูเพื่อที่จะได้รู้ว่าตนเองเป็นอะไรหรือไปทำอะไรผิดมาโดยไม่รู้ตัว หมอดู/หมอตอกจะมี 2 รูปแบบ คือ รูปแบบการใช้หญ้าคา และรูปแบบการใช้ไม้ลวก/ไม้ไผ่ รูปแบบการใช้หญ้าคาจะใช้หญ้าคา 2 เส้น ความยาว ประมาณ 1 ศอกครึ่ง และรูปแบบการใช้ไม้ลวก/ไม้ไผ่ จะใช้ไม้ลวกหรือไม้ไผ่ 1 ท่อน ความยาวประมาณ 2 ศอก ซึ่งสำหรับการใช้หญ้าคาจะหักเป็นท่อน ๆ แล้วทำเป็นสามเหลี่ยม ส่วนการใช้ไม้ไผ่หรือไม้ลวกจะสับไปเรื่อย ๆ แล้วก็จะนับเหมือนกัน ถ้าขึ้นเป็นคู่

หมายความว่า อาจจะโดนของ ผีเข้า เจ็บไข้ได้ป่วย หรือไปทำผิดที่ผิดทางเจ้าที่เจ้าทางมา หลังจากนั้นหมอดูก็จะบอกว่าจะต้องแก้อย่างไร เช่น ผิดที่ผิดทางเจ้าที่เจ้าทางก็ต้องไปขอขมา และเซ่นไหว้ ณ สถานที่ที่หมอดูบอกมา เครื่องเซ่นไหว้ ประกอบด้วย เหล้า 2 ขวด ไก่ 2 ตัว ขนม ธูป 1 ดอก หมาก 1 คำ ข้าวหัวหม้อ 1 คำ เป็นต้น (กรณีไม่มีเหล้าสามารถใช้น้ำอัดลมแทนได้) การเซ่นไหว้ก็จะขอขมาลาโทษเพื่อให้หายเจ็บไข้

หมอสะกดจิตกลุ่มชาติพันธ์กะเหรี่ยงเชื่อว่าภูตผีมีจริง เช่น คนท้อง เกิดการแท้งลูก จะทิ้งศพทารกเฉยๆ ไม่ได้ เชื่อว่าหากไม่ประกอบพิธีอาจทำให้เด็กทารกคล้ายเป็นผีพรายที่ดุร้าย แล้วจะกลับมากินแม่ของตนเอง และทำร้ายผู้อื่นได้ จึงต้องให้หมอทำพิธีสะกดจิต โดยเอาศพทารกเด็กใส่ในกระบอกไม้ไผ่ แล้วนำไปฝังไว้ใต้ต้นไม้ โดยมีหิน 5 ก้อน โดย 4 ก้อนแรกจะวางเป็นมุม 4 มุมแล้วนำก้อน ที่ 5 วางข้างบน แล้วพูดว่าถ้าหินไม่ผุห้ามออกมา (บ้างคนอาจใช้สายสินก็ได้แล้วแต่คนที่จะทำ)

หมอเป่าใช้รักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วย เช่น คนเป็นเริม อีสุกอีใส งูสวัด ฝีดอกบัว น้ำร้อนลวก ปวดท้อง เป็นต้น มีหลายรูปแบบ ได้แก่

1. การเป่าโดยใช้ข้าวสาร กลุ่มชาติพันธ์กะเหรี่ยงเชื่อว่าข้าวสารสามารถนำมารักษาทางไสยศาสตร์ได้ โดยการเป่า คือจะเอาข้าวสารมาเคี้ยวในปากแล้วท่องคาถา เสร็จแล้วเอาข้าวสารนั้นไปเป่าตรงที่เป็นโรค

2. การเป่าน้ำมนต์ กลุ่มชาติพันธ์กะเหรี่ยงเชื่อว่าการใช้น้ำมนต์ก็สามารถรักษาทาไสยศาสตร์ โดยการเป่าน้ำมนต์ผ่านการท่องคาถา ซึ่งต้องมีน้ำ 1 ขัน เทียนขี้ผึ้ง 1 เล่ม โดยเอาเทียนมาร้นใส่ในน้ำแล้วท่องคาถาไปจากนั้นก็เป่าน้ำมนต์ตรงที่เป็นโรค แต่สำหรับคนที่ปวดท้องก็จะให้ดื่มน้ำมนต์ไปเรื่อยๆจนกว่าจะหมด ไม่จำเป็นต้องดื่มภายในวันเดียว ให้หมด (ซึ่งขี้ผึ้งสมัยก่อนต้องไปตีเองในป่า)

3. การเป่าโดยการใช้น้ำหมาก กลุ่มชาติพันธ์กะเหรี่ยงเชื่อว่าหมากที่เรากินกันสามารถนำมารักษาได้เช่นกัน คือการเอาหมากมาเคี้ยว โดยมีหมาก พลู ปูน มาเคี้ยวรวมกัน แล้วเอาน้ำหมากมาเป่าตามจุดที่เป็นโรค

4. หมอเป่ากระดูก กลุ่มชาติพันธ์กะเหรี่ยงเชื่อว่าคนที่กระดูกหักสามารถเป่าให้หายได้ โดยหมอเป่ากระดูกจะท่องคาถาเพื่อทำรักษาการต่อกระดูก แขนขาที่หักให้กลับมาเป็นเหมือนเดิม เช่น คนที่กระดูกหัก แขนหัก ขาหัก เป็นต้น การรักษาก็จะมีหมอต่อกระดูกเป่าให้ ขั้นตอนการเป่ากระดูก คือ เทียน 1 เล่ม ดอกไม้ 5 ดอกต้องเป็นดอกไม้สีขาวเท่านั้น กำไลเงิน (อดีต) เหรียญเงิน 5 บาท (ปัจจุบัน) แล้วเอามะพร้าวแก่มาเคี่ยวประมาณ 1 ชั่วโมง ก็ได้เป็นน้ำมันมะพร้าว เสร็จแล้วรอให้เย็นแล้วเอาใส่ขวด หลังจากนั้นเอาดอกไม้ น้ำมันมะพร้าว กำไลหรือเหรียญ 5 บาทใส่ในพาน

แล้วเอาเทียนมาจุด ตั้งนโม 3 จบ ท่องคาถาว่า องค์เจย องค์เบิก องค์ชิโช ปะทา ชัวฮะ ใช้สำหรับห้ามเลือด ต่อกระดูก (ใช้ใบเสือหมอกในการห้ามเลือด) ปัจจุบันยังมีหมอต่อกระดูกที่ยังมีชีวิตอยู่ 1 ท่าน ถ้ารักษาหาย ต้องนำน้ำขมิ้นมาให้หมอเป่ากระดูกล้างหน้า ก่อนเดือน 5 กระทำข้างขึ้นเพียงอย่างเดียว พร้อมกับเงิน 5 บาท เพื่อแก้เคล็ด

หมอผึ้งหรือหมอตีผึ้ง เวลาจะตีผึ้ง เอาหมาก 1 คำ บุหรี่ 1 ม้วน แล้วยกมือไหว้อธิฐานบอกว่าจะมาเอาขี้ผึ้งไปทำอะไร เช่น หล่อเทียน เป็นต้น

หมอตำแยสมัยก่อนกลุ่มชาติพันธ์กะเหรี่ยงเวลาคลอดจะทำการคลอดโดยใช้หมอตำแยและหาอุปกรณ์ตามวิถีที่มีอยู่ตามธรรมชาติแต่ปัจจุบันนี้ปัจจุบันจะไปคลอดที่โรงพยาบาลยกเว้นปวดท้องคลอดมากไปไม่ทันจริง ๆ ก็จะตามหมอตำแยไปทำคลอดวิธีการทำคลอด เชื่อว่าก่อนที่จะคลอดลูก จะต้องเตรียมหาฝืนมาไว้ ประมาณ 1-2 เดือน และต้องตั้งไม้ไว้เท่านั้นห้ามนอน และต้องเอาหนามพุทรามาวางไว้ เพื่อป้องกันภูตผี ปีศาจ มาทำร้าย และพอจะคลอดต้องให้สามีไปถีบไม้ให้ล้มลงแล้วเอามาทำไฟเพื่อเตรียมให้ภรรยา เตรียมต้มน้ำร้อน ส่วนหมอตำแย ก่อนทำคลอด ต้องล้างมือให้สะอาด ต้องมีไม้ไผ่ที่เหลาไว้ให้คมสำหรับตัดสะดือทารกที่เกิดมา ด้ายสำหรับมัด ผ้าสำหรับทำความสะอาดทารก ส่วนหญิงที่คลอดก็ทำความสะอาด แล้วเอาขมิ้นมาทาตัวให้ทั่วร่างกาย และต้องอยู่ไฟอย่างน้อย 1 อาทิตย์ ก่อนคลอด เชื่อว่าผู้หญิงที่ท้องต้องไปบอกเจดีย์หมู่บ้านเพื่อให้ตนเองคลอดง่ายไม่เป็นอันตรายต่อทารกในครรภ์ และตัวเอง หลังคลอดเสร็จ เชื่อว่าผู้หญิงที่คลอดแล้วจะทำการเป่าน้ำมนต์เพื่อให้มดลูกแห้ง ให้น้ำคาวปลาออกให้หมด การเป่าน้ำมนต์มีมาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายาย นอกจากเป่าแล้วก็ยังต้องดื่มน้ำมนต์ การดูแลตัวเองหลังคลอด คือ ห้ามกินของมันของทอด กินเนื้อย่างกับผักต้มได้ จะเป่าเฉพาะกลางคืน จะมีเทียนขี้ผึ้ง พริกไทยแห้ง ใบจากยาเส้น ครบชุด แต่บางคนก็จะมีไพร ลูบท้อง (จะมีค่าน้ำมนต์ในการทำคลอดซึ่งจำนวนจะไม่เท่ากัน บางคน 30 บาท บางคน 5 บาท) รกเด็กหลังคลอด กลุ่มชาติพันธ์กะเหรี่ยงมีความเชื่อว่าหลังจากคลอดแล้วต้องเอารกเด็กไปฝังไว้ใต้บันใดบันหรือไปแขวนที่ต้นไม้ใหญ่ ซึ่งเชื่อว่าถ้าฝังใต้บันใดจะทำให้เด็กไม่ไปเที่ยวไกลบ้านและการไปแขวนไว้ที่ต้นไม้ใหญ่เชื่อว่าถ้าเชือกขาดเด็กจะโตไว

คาถา สมัยก่อนกลุ่มชาติพันธ์กะเหรี่ยงจะเชื่อเรื่องภูตผีปีศาจ หรือเจ้าที่เจ้าทางเพราะกลุ่มชาติพันธ์กะเหรี่ยงนิยมเข้าป่าล่าสัตว์ หรือทำมากินในป่า รวมถึงการหาของป่าทำให้ต้องหาคาถาอาคมเพื่อปกป้องตนเองจากอันตรายเวลาเข้าไปในป่าเพื่อคุ้มครองตนเองให้ปลอดภัยและยังมีคาถามหาเสน่ห์เพื่อทำเสน่ห์กับคนที่เราชอบ คาถาอาคมที่กลุ่มชาติพันธ์กะเหรี่ยงนิยมใช้จะมีด้วยกันหลายคาถา เช่น คาถาดับผีไฟ (สำหรับคนที่น้ำร้อนลวก)

อมพระพุทธ	กระดูกพระเพลิง
พระเพลิงดับหาย	พระพุทธละลาย
ดับหายพระเพลิง	นาโมพุทธยะ

คาถากั้นปลาติดคอ เอาน้ำมา 1 ขัน แล้วท่องคาถา เสร็จแล้วก็ให้ดื่มน้ำในขัน หลังจากนั้นคนที่ถูกรักษาต้องเอาขมิ้นมาให้ผู้ที่ทำพิธีให้เพื่อล้างหน้า

หน้าทอ หน้าทอก เปิดประตู นกคุ้มจะออก

คาถาเป่ายาสมุนไพร กลุ่มชาติพันธ์กะเหรี่ยงเชื่อว่าจะทำให้ยาสมุนไพรเกิดผลสัมฤทธิ์ที่มีประสิทธิภาพสูงกว่ายาสมุนไพรทั่วไปนั้นจะต้องผ่านการปลูกเสกก็คือเมื่อทำยาสมุนไพรเสร็จก็จะท่องคาถาว่า “องค์พระแม่ประยืนพระแม่ประวา สุเหนะ สะหะ นะมะ ปะถะ นะโม พุทธยะ ยะถา พุมุนะ” แล้วเป่า 3 ครั้ง

คาถาป้องกันตัว กลุ่มชาติพันธ์กะเหรี่ยงมีความเชื่อเรื่องภูตผี และมีความกลัว ทำให้ต้องหาคาถามาปกป้องตัวเองซึ่งเวลาเข้าป่าหรืออยู่ในสถานที่ที่น่ากลัวให้ถ่องคาถาป้องกันตัวเพื่อไม่ให้ภูตผีปีศาจ หรือสิ่งชั่วร้ายที่มองไม่เห็นมาทำร้ายเราได้ให้ท่องว่า

พุทธทาน แควคลาด ธรรมมัง แควคลาด

สังฆา แควคลาด พระพุทธอยู่หน้า เทวดาอยู่หลัง

ข้าพเจ้า อยู่กลาง สารพัดกันตัง วินาทสันติ

คาถากันผีเข้า/ผีแกล้ง จะเป่าสายสินให้คล้องคอ โดยท่องว่า องค์คุ ซ๊องคล้อง ช้างลือ มะลือลอง ช้างลือ มะลือลาง องค์กีโช ปะทาซังฮา ถ้าตกใจ จะเรียกขวัญ คือ กะก๊ะ กะก่า กะฮะ กะหัง เรียกขวัญกลับมา 3 ครั้ง โดยเรียกว่า ปูลา ปูลา ปูลาล่า แล้วเรียกชื่อคนที่เราเรียกขวัญ กลุ่มชาติพันธ์กะเหรี่ยงตั้งแต่คนเฒ่าคนแก่เชื่อว่าเมื่อเราตกใจขวัญของเราอาจหายไปทำให้เราไม่สบาย หรือเด็กที่เอาแต่ร้องให้อาจเป็นเพราะขวัญไม่ได้อยู่กับตัว ทำให้ต้องทำพิธีเรียกขวัญ โดยการใช้คาถาเรียกให้ขวัญกลับมาอยู่กับตัว ส่วนอีกกรณีหนึ่งจะมีพิธีการเรียกขวัญเช่นเดียวกันแต่จะเรียกในพิธีการกินข้าวห่อ โดยจะเรียกทั้งขวัญของคนที่มีชีวิต และขวัญของคนที่ตายไปแล้วให้กลับมาอยู่กับตัวกลับมาอยู่กับเหย้ากับเรือนกับลูกกับหลานและมากินรวมกัน แต่หลังจากเสร็จแล้วจะต้องเชิญขวัญคนที่ตายไปแล้วให้กลับไปอยู่ในที่ของตนเองจะอยู่รวมกับขวัญของคนที่ยังมีชีวิตอยู่ไม่ได้

ความเชื่อด้านการสร้างหมู่บ้านและสร้างบ้าน กลุ่มชาติพันธ์กะเหรี่ยงตั้งแต่สมัยคนเฒ่าคนแก่เชื่อว่าก่อนที่สร้างหมู่บ้านต้องต้องทำพิธีกรรมเพื่อขอเจ้าที่เจ้าทางก่อนว่าจะอนุญาตให้สร้างหมู่บ้านได้หรือไม่ โดยการเอาหินเม็ดขาวมา 7-9 เม็ดและข้าวสารมาฝังไว้ใต้ดินแล้วเอากะลาปิดไว้ 7 วัน หลังจากครบกำหนดให้เปิดดู ถ้ายังอยู่ครบก็สามารถสร้างหมู่บ้านได้และการสร้างบ้าน เมื่อสร้างแล้วให้นำเหรียญ 1 บาทมาฝังไว้ตามเสาบ้านทุกเสา เพื่อแสดงให้รู้ว่าได้ซื้อบ้านนี้จากเจ้าที่เจ้าทางแล้ว

ความเชื่อในเรื่อง น้ำมันงา กลุ่มชาติพันธ์กะเหรี่ยงได้บูชาน้ำมันงามาตั้งแต่สมัยคนเฒ่าคนแก่ ซึ่งจะทำน้ำมันงาขึ้นมาเพื่อบูชาและเชื่อว่าจะเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง การทำน้ำมันงาจะต้องต้ม

น้ำร้อน ต่อจากนั้นนำน้ำร้อนเทใส่ในครก ต่อจากนั้นนำงาขาวมาใส่ในครกตำให้ละเอียด เทลงถ้วย นำสำลีมาจุ่มลงในถ้วย แล้วบิดลงในขวด (ขวดแก้วเท่าขนาดขวดยานัด) หลังจากใสขวดเสร็จแล้วก็ให้นำไปให้หลวงพ่อวัดแจ้งเจริญปลุกเสกให้ (งานประจำปี แรม 15 ค่ำ เดือน 5) แล้วเรานำกลับมาบูชาเอง นำน้ำมันงามาไว้บนหิ้งที่บ้านเหมือนไหว้พระ เวลาไม่สบายก็บอกกล่าวน้ำมันงาที่บูชาเอาไว้ที่บ้านเพื่อให้อุ่นใจ แต่บางคนจะสร้างหิ้งไว้ข้าง ๆ บ้าน เพราะถ้าเก็บบนหิ้งในบ้านจะเอาเหล้าขึ้นบ้านไม่ได้ เพราะถ้าเอาเหล้าขึ้นบ้านอาจทำให้เจ็บไข้ได้ป่วยได้

ความเชื่อเกี่ยวกับลิงลมและเก้ง กลุ่มชาติพันธ์กะเหรี่ยงมีความเชื่อเรื่องลิงลมกับเก้งมาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายาย ซึ่งเชื่อกันว่าถ้าเกิดมีลิงลมและเก้งเข้ามาในหมู่บ้านจะทำให้หมู่บ้านเกิดภัยพิบัติ ไม่ดีและไม่เป็นศิริมงคลกับหมู่บ้านของตนได้ จึงต้องทำพิธีแก้โดยกันเอาน้ำขมิ้นพรม แล้วปลูกศาลเล็ก ๆ ตามทิศทางที่ลิงลมกับเก้งได้ออกไป แล้วท่องคาถาอาคมและขอขมาเพื่อบอกกล่าวไม่ให้เข้ามาในหมู่บ้านอีก (ห้ามทำร้ายลิงลมกับเก้งเป็นอันขาด)

ความเชื่อของเรื่องการจับจองเลือกพื้นที่ดินทำกิน เพราะชาวกะเหรี่ยงเชื่อว่าการจะทำกินในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งต้องได้รับอนุญาตจากสิ่งศักดิ์ที่มีอยู่ในสถานที่นั้นถึงจะทำกินในพื้นที่นั้นได้แต่ต้องผ่านทั้ง 2 วิธี คือ

1. ต้องตีไม้ลงพื้นดินที่เราจะจัดจอง 3 ครั้ง ถ้าไม้ยาวขึ้นก็ถือว่าผ่านขั้นตอนแรก

2. นำดินกลับไปและเอาไว้ใต้หมอนหนุน หากคืนนั้นนอนฝันดีแสดงว่าสามารถทำกินหรือทำไร่ตรงที่ดินตรงนั้นได้ แต่ถ้าฝันร้ายต้องเปลี่ยนที่ดินใหม่และทำพิธีใหม่

ความเชื่อเกี่ยวกับเม็ดเงิน กลุ่มชาติพันธ์กะเหรี่ยงตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายายเชื่อว่าเม็ดเงินสามารถปกป้องคุ้มครองตนเองและจะใช้ในพิธีเรียกขวัญและจะเก็บไว้หรือนำมาสวมใส่ก็ได้

ความเชื่อเกี่ยวกับศาลกลางหมู่บ้าน เกิดขึ้นเพราะในอดีตคนในหมู่บ้านนิยมเล่นของเลี้ยงผี เช่น ผีพราย เกิดความวุ่นวายและไม่สงบงบ เมื่อมีพระธุดงค์ผ่านมาในหมู่บ้าน ได้จำศีล 3-4 วัน (พระธุดงค์องค์นั้นคือ หลวงพ่อพิณ จันทสโส ซึ่งปัจจุบันท่านมรณภาพไปแล้ว) ได้แสดงอิทธิฤทธิ์ปฏิหารในการปราบผีพราย เนื่องจากท่านเป็นคนที่มีวิชาอาคมเก่งกล้า ทำให้ถูกทดสอบหลายครั้ง ใครที่ทำของใส่ท่าน ท่านจะเรียกคนนั้นให้มารับของกลับไปให้หมด ทำให้คนในชุมชนเกิดศรัทธาและเมื่อสถานการณ์เรื่องผีพรายคลี่คลายลง หลวงพ่อพิณ จึงให้ชาวบ้านร่วมกันจัดสร้างศาลหมู่บ้านขึ้นเพื่อจะได้อยู่เย็นเป็นสุขครั้งแรกสร้างตรงที่หมู่บ้านเก่าซึ่งเกิดปัญหาน้ำท่วมบ่อยทำให้ต้องย้ายหมู่บ้านขึ้นมาจึงต้องย้ายศาลขึ้นมาอยู่หลังโรงเรียนยางน้ำกลัดเหนือซึ่งมีต้นมะขาม เมื่อต้นมะขามใหญ่ขึ้นและปกคุมทำให้เกิดความแห้งแล้งไม่อุดมสมบูรณ์ จึงได้ให้หมอดูทำนายและเมื่อรู้สาเหตุจึงได้ย้ายไปอยู่ตรงสามแยกข้างสะพานใหม่จนถึงปัจจุบัน

มีชาวกะเหรี่ยงในบ้านห้วยเกษมหลายคนเชื่อว่า หลวงพ่อพิณ นั้นเป็นลูกศิษย์ของหลวงพ่อนวมซึ่งเป็นอดีตเจ้าอาวาสวัดแจ้งเจริญ ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของคนในหมู่บ้านห้วยเกษม และ

จะเดินทางไปยังวัดแจ้งเจริญ ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี เพื่อสรงน้ำหลวงพ่อนวม (ปัจจุบันหลวงพ่อนวมได้มรณภาพไปแล้ว) เพื่อร่วมทำบุญประจำปีร่วมกันกับชาวกะเหรี่ยงในพื้นที่อื่น ๆ ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ของทุกปี

ความเชื่อศาลพระแม่สะโว่ เนื่องจากนางสะโว่กำลังตั้งท้องและได้ไปหาสามีที่ไร่ จนเกิดอาการปวดท้องจนแท้งลูกและได้เสียชีวิตทั้งตนเองกับลูกในท้องที่ไร่ ซึ่งนางสะโว่ได้ตายท้องกลม (ตายขณะที่ท้อง) ทำให้ดวงวิญญาณเฮี้ยนเคยหลอกหลอนผู้อื่นทำให้ชาวบ้านกลัว จึงได้ตั้งศาลนางสะโว่ไว้ในไร่ (ไร่สาริกา) ซึ่งเวลาไปมาต้องบอกกล่าวก่อน

ความเชื่อเจดีย์ประเพณี เจดีย์นี้ตอนแรกสร้างที่หมู่บ้านเก่าแต่เนื่องจากเกิดปัญหาน้ำท่วมบ่อยทำให้ต้องย้ายหมู่บ้านและย้ายเจดีย์ประเพณีขึ้น ซึ่งครั้งที่ 2 ได้ย้ายมาไว้ตรงหลังโบสถ์ และครั้งที่ 3 ก็ได้ย้ายมาไว้หน้าวัดจนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งเป็นสถานที่สำหรับจัดงานประเพณีต่าง ๆ ของกลุ่มชาติพันธ์กะเหรี่ยงในหมู่บ้านห้วยเกษม โดยเฉพาะพิธีเวียนศาลา ต้องประกอบด้วยฉัตรพุ่ม/พุ่มฉัตรดอกไม้ กลุ่มชาติพันธ์กะเหรี่ยงมีความเชื่อว่า เมื่อพระพุทธเจ้าได้ขึ้นไปโปรดสัตว์เป็นเวลา 3 เดือนที่ชั้นดาวดึง/สวรรค์ เสร็จแล้วได้เสด็จลงมายังโลกมนุษย์ กลุ่มชาติพันธ์กะเหรี่ยงจึงได้จัดประเพณีเวียนศาลาเพื่อต้องรับพระพุทธเจ้าเสร็จกลับจากกันไปโปรดสัตว์จากชั้นดาวดึง/สวรรค์เพื่อเป็นศิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัวรวมทั้งคนในหมู่บ้านเพื่อให้อยู่เย็นเป็นสุข

6. การทำไร่หมุนเวียน

บ้านห้วยเกษมส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบเชิงเขาผู้ที่อาศัยอยู่เป็นชาวกะเหรี่ยงร้อยละ 90 ซึ่งมีอาชีพเกษตรกรเป็นหลัก ส่วนใหญ่ทำไร่หมุนเวียน ชาวกะเหรี่ยงจะทำไร่หมุนเวียนในพื้นที่ต่างๆ ซึ่งในแต่ละพื้นที่จะไม่มีโฉนดเป็นของตนเองแต่จะเป็นพื้นที่ของ สทก.(สิทธิทำกิน) ,อุทยาน,ป่าสงวน พื้นที่ทำไร่หมุนเวียนของชาวกะเหรี่ยงบ้านห้วยเกษมแบ่งออกได้ ดังนี้

1. ห้วยสาลิกา เริ่มมีชาวบ้านเขามาอาศัยพื้นที่ที่ห้วยสาริกาในการทำพืชไร่หมุนเวียนเมื่อประมาณปี พ.ศ.2497 คนแรกที่เข้าไปทำพืชไร่หมุนเวียน คือ ปู่ติ่งน้อง ตอยนา ได้มีการชักชวนญาติตนเองเข้ามาทำพืชไร่หมุนเวียนที่ห้วยสาริกา และชาวบ้านจากสถานที่ต่างๆเข้ามาร่วมทำไร่หมุนเวียนที่ห้วยสาลิกาด้วย ได้แก่ ห้วยเกษม,ท่าเสล่า,พุน้ำร้อน,พลุพลู และหนองหญ้าปล้อง

2. ห้วยกระซู่ ห้วยกระซู่เป็นแม่น้ำสายหนึ่งในหมู่ 3 อยู่ในเขตอุทยาน คำว่าห้วยกระซู่ มาจาก ตัวกระซู่มากินน้ำที่ห้วยแล้วนายพรานไปเจอจึงเรียก ห้วยน้ำนี้ว่า ห้วยกระซู่

3. พุน้ำร้อน มีตำนานเรื่องเล่าว่าเป็นสถานที่เชื้อพระวงศ์ชั้นสูงในสมัยโบราณได้พามเหสีหลบหนีภัยสงคราม พากันมาหลบซ่อนต่อมามเหสีซึ่งตั้งครรภ์ได้ให้กำเนิดราชบุตร ณ สถานที่บ่อกำเนิดดั้งเดิมของน้ำพุร้อน ต่อมาได้กลายเป็นบ่อน้ำพุร้อนและสายธารไหลลงลำห้วยผ่านชุมชนเรียกว่า "ลำห้วยน้ำพุร้อน" คนในพื้นที่มีความเชื่อดั้งเดิมว่า น้ำพุร้อนเป็นน้ำและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ใน

ทุกปีชาวบ้านจะขึ้นไปนมัสการกราบไหว้แหล่งน้ำพุร้อนรวมไปถึงความเชื่อว่าเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์นิยมนำมาดื่มกินเพื่อความเป็นสิริมงคล

4. ลิ้นช้าง เดิมทีมีนายพรานคนหนึ่งไปเที่ยวป่าเจอหินเขาดูหินคล้ายๆเป็นรูปช้างหลังจากนั้นนายพรานก็ไปบอกพวกว่าเจอช้างพอไปดูเป็นหินเลยทีนี้จึงมีการตั้งชื่อหมู่บ้านว่าเป็นหินช้าง ทีแรกชื่อหินช้างแล้วก็เรียกกันจนเพี้ยนเป็นบ้านลิ้นช้างจนมาถึงปัจจุบัน

5. ห้วยปลาดุก เป็นลำห้วยที่มีปลาดุกอาศัยอยู่เยอะ ทางชาวบ้านได้เสนอโครงการให้ชลประทานสร้างฝายกันน้ำ เพื่อใช้ในการเกษตรและบริโภคแล้วชาวบ้านขอต่อปะปาภูเขาปัจจุบันชาวบ้านห้วยเกษมก็ใช้อ่างเก็บน้ำของห้วยปลาดุก แต่ตอนนี้ไม่ค่อยได้ใช้แล้ว เพราะ แถวนั้นทำการเกษตรใช้สารเคมีเยอะทำให้ไหลลงห้วยในไร่หมุนเวียนจะมีการทำข้าวไร่ และการปลูกพืชอื่นๆ เช่น ฝักทอง ข้าวฟ่าง งา เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

จิราภรณ์ กาญจนสุพรรณ, วรรณวีร์ บุญคุ้ม และคณิต เขียววิชัย. (2563). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมกะเหรี่ยง :กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงจังหวัดราชบุรี.* วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ปีที่ 14(2), 84-97.

ชัยยศ ยงค์เจริญชัย. (2564). ไฟป่า: กะเหรี่ยงผู้พิทักษ์ กับอุปสรรคจากนโยบายรัฐในการใช้พื้นที่. https://www.bbc.com/thai/56275993 (สืบค้นวันที่ 1 กันยายน 2567).

ศึกษาวิเคราะห์การเสริมสร้างจิตสาธารณะตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของเยาวชน โรงเรียนโนนสูงศรีธานี อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

AN ANALYTICAL STUDY OF THE STRENGTHENING OF PUBLIC CONSCIOUSNESS ACCORDING TO THE 4 PRINCIPLES OF SANGAHAVATTHU OF YOUTH AT NON SUNG SRI THANI SCHOOL, NON SUNG DISTRICT,NAKHON RATCHASIMA PROVINCE

[1]มะลิวัลย์ เจิมจอหอ, [2]พระมหาสุพร รกฺขิตธมฺโม และ [3]เบญจมาศ สุวรรณวงศ์

[1]Maliwan Joemjorho, [2]Phamaha Suporn Rakkhitadhammo

and [3]Benjamas Suwannawong

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahachulalongkornrajavityalaya University, Thailand

[1]stn109@sritani.ac.th

Received: June 21, 2024; **Revised**: November 23, 2024; **Accepted**: December 31,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาจิตสาธารณะของเยาวชนโรงเรียนโนนสูงศรีธานี อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา 2) เพื่อศึกษาการเสริมสร้างจิตสาธารณะของเยาวชนโรงเรียนโนนสูงศรีธานี อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมาตามหลักสังคหวัตถุ 4 และ3) เพื่อวิเคราะห์การเสริมสร้างจิตสาธารณะตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของเยาวชนโรงเรียนโนนสูงศรีธานี อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม ผลการวิจัยพบว่า 1) จิตสาธารณะของเยาวชนโรงเรียนโนนสูงศรีธานี ถูกปลูกฝังผ่านการเรียนการสอนในรายวิชาหน้าที่พลเมือง ส่วน

[1] นิสิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา

[3] อาจารย์ ดร.มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา

กิจกรรมมีโครงการช่วยเหลืออื่น ๆ เช่น โครงการพาสปอร์ตโครงการวันเด็ก โครงการปันน้ำใจสานสายใยพี่สู่น้อง คือการบริจาคสิ่งของให้กับโรงเรียนที่ขาดแคลน กิจกรรมออกค่ายพี่สอนน้อง กิจกรรมทอดผ้าป่าสามัคคี กิจกรรมพัฒนาวัดและอำนวยความสะดวกแก่คนอื่น เช่น การจราจร การจัดกิจกรรมภายในและภายนอกโรงเรียน 2) การเสริมสร้างจิตสาธารณะของเยาวชนโรงเรียนโนนสูงศรีธานี อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมาตามหลักสังคหวัตถุ 4 คือ บูรณาการหลักธรรมกับวิชาสังคมศึกษา 1) สอดแทรกความรู้เรื่องการให้ การบริจาคตามหลักของทาน 2) จัดกิจกรรมโต้วาทีเพื่อเสริมสร้างทักษะการพูดตามหลักของปิยวาจา 3) จัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เสริมสร้างความมีน้ำใจรู้จักเสียสละ เพื่อผู้อื่นและส่วนรวมตามหลักอัตถจริยา และ4) จัดกิจกรรมเสริมสร้างการมีส่วนร่วม ความสามัคคี ความมีน้ำใจต่อส่วนรวมในวันสำคัญต่าง ๆ ให้นักเรียนได้มีส่วนในการปฏิบัติร่วมด้วยตามหลักสมานัตตตา 3) วิเคราะห์การเสริมสร้างจิตสาธารณะตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของเยาวชนโรงเรียนโนนสูงศรีธานี อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา 1) ความรู้จักการให้ เสริมสร้างให้เยาวชนรู้จักการเสียสละ แบ่งปันต่อผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน 2) ทักษะการพูด เสริมสร้างให้เยาวชนเห็นความสำคัญของการมีวาจาที่ไพเราะ สุภาพ การพูดที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ฟัง 3) ความมีน้ำใจให้ความสำคัญต่อการมีจิตสาธารณะ และ4) ความรับผิดชอบ ความสามัคคี ความมีน้ำใจต่อส่วนรวม ส่งเสริมกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ ให้เยาวชนได้มีส่วนในการปฏิบัติ เป็นการปลูกฝังความรับผิดชอบ และการปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมกับสถานะการณ์

คำสำคัญ : การเสริมสร้างจิตสาธารณะ, หลักสังคหวัตถุ 4, เยาวชน

Abstract

The objectives of An Analytical Study of The Strengthening of Public Consciousness According to The 4 Principles of Sangahavatthu of Youth at Non Sung Sri Thani School, Non Sung District, Nakhon Ratchasima Province are: 1) To study the public consciousness of the youth of Non Sung Sri Thani School, Non Sung District, Nakhon Ratchasima Province. 2) To study the development of public consciousness of the youth of Non Sung Sri Thani School, Non Sung District, Nakhon Ratchasima Province according to the principles of the Four Sangahavatthu. 3) To analyze the development of public consciousness according to the principles of the Four Sangahavatthu of the youth of Non Sung Sri Thani School, Non Sung District, Nakhon Ratchasima Province. The results of the study were found that: 1) The public spirit of the youth of Nonsung Srithani School is instilled through teaching in the subject of citizenship. The public spirit activities of the

youth of Nonsung Srithani School are the work of the student council, which is responsible for helping the work of the school and the work of teachers. The council has other projects such as the passport project, the Children's Day project, the project of sharing kindness to create a bond between seniors and juniors, which is donating things to schools in need, the activity of teaching seniors and juniors in a camp, the activity of making merit to develop the temple (Mai Sunthon), and facilitating others, such as traffic, organizing activities inside and outside the school. 2) Strengthening the public spirit of the youth of Non Sung Sri Thani School, Non Sung District, Nakhon Ratchasima Province, according to the principles of the 4 Sangahavatthu, which are integrating the principles of Dhamma with social studies: (1) Integrating knowledge about giving alms, donations, and various forms of assistance; (2) Organizing student debate activities on the topic of "public spirit" to enhance speaking skills; (3) Organizing volunteer activities to enhance kindness and sacrifice for others and the community; and (4) Strengthening participation, unity, and kindness towards the community. By organizing activities on important days for students to participate in the practice. 3) Analysis of the development of public consciousness according to the principles of the 4 social values of the youth of Non Sung Sri Thani School, Non Sung District, Nakhon Ratchasima Province 1) Instill the knowledge of giving, promote the youth to know how to sacrifice, share with others without expecting anything in return 2) Instill speaking skills, promote the youth to see the importance of having pleasant and polite words, and speech that benefits the listener 3) Instill kindness, promote the youth to know how to help, and see the importance of having public consciousness 4) Instill responsibility, unity, kindness towards the community, promote activities on important days for the youth to participate in, which is the cultivation of responsibility and behavior appropriate to the situation.

Keywords: Public consciousness development, The 4 principles of Sangahavatthu, Youth

บทนำ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเผยแผ่ธรรมะที่มุ่งผลในทางปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์แล้วพบความสุขตามสภาพของชีวิต พระพุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาแห่งการกระทำและความเพียรพยายามในการฝึกฝนเพื่อพัฒนาตน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2551: 6) ธรรมะข้อต่างๆ ครอบคลุมตั้งแต่เรื่องพื้นฐานในการดำเนินชีวิตจนกระทั่งถึงเรื่องสูงสุดที่เป็นจุดหมายของ

พระพุทธศาสนา คำสอนจึงเป็นความรู้ที่ทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในสภาพและระดับชีวิตเช่นไร ก็สามารถเข้าถึงเพื่อศึกษาทำความเข้าใจ นำข้อธรรมมาประพฤติให้เกิดประโยชน์ตามสมควรแก่สภาพและระดับชีวิตของตนเองได้ ทุกคนจึงมีโอกาสเท่าเทียมกันที่จะสร้างผลสำเร็จตามความสามารถ เพื่อจัดการกับชีวิตที่เป็นอยู่จริง ๆ ในโลกนี้ให้ดำเนินไปอย่างถูกต้อง คำสอนมุ่งเน้นการฝึกหัดขัดเกลาตนของปัจเจกบุคคลเป็นสำคัญ แต่ผลจากการประพฤตินั้นเกิดประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม เพราะเมื่อปัจเจกบุคคลฝึกฝนอบรมตนดีแล้วก็จะไม่มีการเบียนเบียนกัน ความสงบสุขของสังคมก็เป็นอันหวังได้

โลกปัจจุบันกำลังเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ระบบการศึกษาของไทยจะต้องเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ ให้สอดรับกับการเปลี่ยนแปลง นอกจากจะต้องมุ่งเน้นไปที่ความเข้มแข็งทางวิชาการ เพื่อพัฒนาทุนทรัพยากรมนุษย์แล้ว ความอ่อนโยนทางจิตใจคือการจัดการศึกษาด้านคุณธรรมแก่คนรุ่นใหม่ก็มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าทางวิชาการด้วยเช่นกัน เพราะตามดัชนีชี้วัดการพัฒนามนุษย์ของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ ชี้ว่าการศึกษาที่มีผลสำฤทธิ์ทางการศึกษาของไทยยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13, 11) การศึกษาด้านคุณธรรมจริยธรรมที่ครอบคลุมภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติยังไม่ชัดเจน การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่คนรุ่นใหม่ขาดความต่อเนื่อง ทำให้ความประพฤติเสื่อมโทรมในบุคคลกลุ่มวัยเรียนไม่ว่าจะเป็นความรุนแรง การเอารัดเอาเปรียบ ความมักได้เห็นแก่ตัว ความรับผิดชอบต่อสังคม การขาดจิตสำนึกสาธารณะของคนรุ่นใหม่ ดังกล่าวมาถือเป็นเรื่องที่ท้าทายต่อนักวิชาการศึกษาและครูอาจารย์ผู้อบรมสอน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จัดทำขึ้นเพื่อมุ่งเน้นให้เขตพื้นที่การศึกษา หน่วยงานในระดับท้องถิ่นและสถานศึกษาทุกสังกัดที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้นำไปใช้เป็นกรอบและทิศทางในการพัฒนาหลักสูตร และจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้มีคุณภาพด้านความรู้ และทักษะที่จำเป็นสำหรับใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 3) โดยจุดหมายของหลักสูตรนั้นมีเป้าประสงค์ มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนซึ่งจะเป็นกำลังหลักของชาติในอนาคตให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 5) มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ตลอดถึงมุ่งทำประโยชน์และสร้างสรรค์สิ่งดีงามในสังคมมีจิตสำนึกสาธารณะ

อย่างไรก็ตาม คุณธรรมคือมโนธรรมสำนึกที่กำกับความประพฤตินั้น เกิดขึ้นในจิตใจที่ดีงาม ดังนั้นการปลูกฝังจิตสาธารณะจึงเป็นการพัฒนาวิธีคิดเพื่อสร้างสำนึกการอยู่รวมกันในสังคม

และถือเป็นจุดเริ่มต้นในการเตรียมความพร้อมให้บุคคลมีคุณลักษณะทางจิตที่พึงประสงค์ เพื่อให้ได้คนรุ่นใหม่ที่มีความพร้อมด้วยคุณธรรม มีสติปัญญา มีคุณค่าแก่สังคม ใช้ชีวิตเป็นอยู่โดยไม่เบียดเบียนตนเองและรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่บุคคลอื่น หลักสังคหวัตถุธรรม เป็นธรรมะหมวดหนึ่งที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ซึ่งเหมาะสมกับการอยู่ร่วมกันในสังคม ประกอบไปด้วยข้อธรรมที่เสริมสร้างพัฒนาปัญญา กระตุ้นเตือนมโนธรรมสำนึกนำไปสู่การปฏิบัติอยู่ 4 ข้อหลักคือ 1) ทาน คือการให้ 2) ปิยะวาจา คือการพูดอ่อนหวานมีประโยชน์ 3) อัตถจริยา คือการสงเคราะห์ผู้อื่น และ 4) สมานัตตตา คือความประพฤติตนสม่ำเสมอ ธรรมเหล่านี้สามารถศึกษาปรับใช้ในฐานะเครื่องมือเสริมสร้างจิตสาธารณะแก่บุคคลในวัยเรียนได้

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว ผู้จิวัยจึงต้องการศึกษาจิตสาธารณะของเยาวชนโรงเรียนโนนสูงศรีธานี และการเสริมสร้างจิตสาธารณะของเยาวชนโรงเรียนโนนสูงศรีธานีตามหลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อวิเคราะห์การเสริมสร้างจิตสาธารณะตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของเยาวชนโรงเรียนโนนสูงศรีธานี อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา นำเสนอในทางวิชาการ โดยข้อค้นพบจากงานวิจัย โรงเรียนและสถานศึกษาสามารถพิจารณานำไปปรับใช้ในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะของผู้เรียนให้มีความคิดและพฤติกรรมจิตสาธารณะที่พึงประสงค์ได้ ตามบริบทของโรงเรียนและสถานศึกษานั้นๆ เพื่อเสริมสร้างเยาวชนผู้เรียนให้มีจิตสาธารณะที่พึงประสงค์ของครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาจิตสาธารณะของเยาวชนโรงเรียนโนนสูงศรีธานี อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

2. เพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะของเยาวชนโรงเรียนโนนสูงศรีธานี อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมาตามหลักสังคหวัตถุ 4

3. เพื่อวิเคราะห์การเสริมสร้างจิตสาธารณะตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของเยาวชนโรงเรียนโนนสูงศรีธานี อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

วิธีดำเนินการวิจัย

ศึกษาวิเคราะห์การเสริมสร้างจิตสาธารณะตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของเยาวชนโรงเรียนโนนสูงศรีธานี อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ศึกษาวิเคราะห์การเสริมสร้างจิตสาธารณะตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของเยาวชนโรงเรียนโนนสูงศรีธานี อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา คัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย คือกลุ่มครู-อาจารย์ กลุ่มผู้ปกครอง และกลุ่มผู้นำเยาวชน จำนวนทั้งสิ้น 16 คน ในโรงเรียนโนนสูงศรีธานี อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา โดยผู้วิจัยคัดเลือกบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จากกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มครู/อาจารย์ จำนวน 5 ท่าน 2) กลุ่มผู้นำเยาวชน จำนวน 5 คน 3) กลุ่มผู้ปกครอง จำนวน 6 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้าง เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มเป้าหมายหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และใช้อุปกรณ์สำหรับรวบรวมข้อมูลในภาคสนาม

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลปฐมภูมิจากการศึกษาในภาคสนาม (Field Research) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และข้อมูลทุติยภูมิจากการศึกษาในเชิงเอกสาร มาวิเคราะห์เนื้อหาตามแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data Analysis) โดยผู้วิจัยจัดหมวดหมู่และแยกประเภทของข้อมูล เพื่อให้เห็นภาพของปรากฏการณ์ที่กำลังศึกษาเป็นองค์รวม เปรียบเทียบและสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ นำข้อมูลต่าง ๆ มาตีความหมายเชื่อมโยงแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้เป็นกรอบในการวิจัย พรรณนาส่วนประกอบแต่ละส่วนเพื่อชี้ให้เห็นว่า แต่ละส่วนที่ประกอบกันนั้นมีความสัมพันธ์ เชื่อมโยงซึ่งกันและกันอย่างไร เพื่อตอบโจทย์ของการวิจัยในแต่ละวัตถุประสงค์

ผลการวิจัย

ศึกษาวิเคราะห์การเสริมสร้างจิตสาธารณะตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของเยาวชนโรงเรียนโนนสูงศรีธานี อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยมีรายละเอียดในหัวข้อต่างๆ ดังนี้

1. จิตสาธารณะของเยาวชนโรงเรียนโนนสูงศรีธานี อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า จิตสาธารณะ คือจิตของคนที่ซื่อสัตย์ มีความสุจริต รู้จักความเสียสละ มีความสามัคคี เคารพกฎระเบียบ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รู้จักรับผิดชอบต่อตนเอง และพร้อมที่จะเสียสละบางสิ่งบางอย่าง เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่น ช่วยเหลือสังคมโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน โดยส่วนใหญ่แล้วจิตสาธารณะของเยาวชนโรงเรียนโนนสูงศรีธานี ถูกปลูกฝังผ่านการเรียนการสอนในรายวิชาหน้าที่

พลเมืองอยู่แล้ว ส่วนกิจกรรมจิตสาธารณะของเยาวชนในโรงเรียนโนนสูงศรีธานี คือ งานของสภานักเรียน ซึ่งมีหน้าที่ในการจัดโครงงานกิจกรรมช่วยเหลืองานของโรงเรียน ช่วยเหลืองานของคุณครู สภาจัดทำโครงการกิจกรรมจิตสาธารณะอยู่หลายด้าน เช่น โครงการพาสปอร์ตขยะ โครงการวันเด็ก โครงการปันน้ำใจสานสายใยพี่สู่น้อง บริจาคสิ่งของให้กับโรงเรียนที่ขาดแคลน กิจกรรมออกค่ายพี่สอนน้อง กิจกรรมทอดผ้าป่าสามัคคี กิจกรรมพัฒนาวัด (ใหม่สุนทร) และอำนวยความสะดวกแก่คนอื่น เช่น อาสาสมัครจราจร การจัดกิจกรรมจิตสาธารณะทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนโดยสภานักเรียนจะเน้นกระบวนการสำคัญคือการมีส่วนร่วมของเยาวชน

2. การเสริมสร้างจิตสาธารณะของเยาวชนโรงเรียนโนนสูงศรีธานี อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมาตามหลักสังคหวัตถุ 4 คือ ครูผู้สอนให้ความรู้และเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียน อธิบายให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการประพฤติจิตสาธารณะตามหลักสังคหวัตถุ 4 คือ 1) ปลูกฝังความรู้จักการให้ โดยบูรณาการกับวิชาสังคมศึกษา สอดแทรกความรู้เรื่องการให้ทาน การบริจาค การช่วยเหลือต่างๆ 2) ปลูกฝังทักษะการพูด จัดกิจกรรมโต้วาทีของนักเรียนเกี่ยวกับหัวข้อ “การเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียนในโรงเรียนมีข้อดี-ข้อเสียอย่างไร” 3) ปลูกฝังความมีน้ำใจการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่น โดยการพานักเรียนไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ในวัด เช่น ล้างจาน กวาดลานวัด ล้างห้องน้ำ เก็บขยะบริเวณวัด เป็นต้น และ4) ปลูกฝังความรับผิดชอบ ส่งเสริมการทำกิจกรรมทุกอย่างให้เป็นปัจจุบัน ทำให้สำเร็จลุล่วงเป็นประจำไม่คั่งค้าง ทำให้เป็นนิสัยและส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน ความสามัคคี ความมีน้ำใจต่อส่วนรวม จัดกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ ให้นักเรียนได้มีส่วนในการปฏิบัติร่วมด้วย

3. วิเคราะห์การเสริมสร้างจิตสาธารณะตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของเยาวชนโรงเรียนโนนสูงศรีธานี อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา 1) ปลูกฝังความรู้จักการให้ โดยบูรณาการกับวิชาสังคมศึกษา สอดแทรกความรู้เรื่องการให้ทาน ส่งเสริมให้เยาวชนรู้จักการเสียสละ แบ่งปัน ต่อผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน 2) ปลูกฝังทักษะการพูด ให้เยาวชนเห็นความสำคัญของการมีวาจาที่ไพเราะนั้นดีเช่นไร และควรทำเช่นไรจึงจะมีลักษณะดังกล่าว ให้เยาวชนนึกถึงการพูดจาน่ารักอ่อนหวานมีความจำเป็นและความสำคัญอย่างไร เพื่อให้เกิดความน่ารัก น่าฟังของผู้ที่ได้ยิน ทำให้เกิดความเอ็นดู 3) ปลูกฝังความมีน้ำใจ ศึกษาชีวประวัติบุคคลสำคัญที่อุทิศตนต่อสังคม ให้เยาวชนรู้จักการช่วยเหลือ ส่งเสริมกิจกรรมการมีส่วนร่วม ให้เห็นความสำคัญของการมีจิตสาธารณะ ว่าเป็นสิ่งสำคัญและเป็นคุณลักษณะที่ดีที่ควรต่อการนำมาฝึกและใช้ปฏิบัติภายในโรงเรียน ครูสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนปฏิบัติเป็นผู้เสียสละมองเห็นประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าตนเอง และ4) ปลูกฝังความรับผิดชอบ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน ความสามัคคี ความมีน้ำใจต่อส่วนรวม

จัดกิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ ให้เยาวชนได้มีส่วนในการปฏิบัติ เป็นการปลูกฝังความรับผิดชอบและการปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมกับสถานะการณ์ อย่างเสมอต้นเสมอปลาย

อภิปรายผล

ศึกษาวิเคราะห์การเสริมสร้างจิตสาธารณะตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของเยาวชนโรงเรียนโนนสูงศรีธานี อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา มีประเด็นอภิปรายผลการศึกษาดังนี้

1.“จิตสาธารณะของเยาวชนโรงเรียนโนนสูงศรีธานี อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา” มีการขับเคลื่อนโครงงานกิจกรรมของสภานักเรียน เช่น โครงการพาสปอร์ตขยะ โครงการวันเด็ก โครงการปันน้ำใจสานสายใยพี่สู่น้อง คือการบริจาคสิ่งของให้กับโรงเรียนที่ขาดแคลน กิจกรรมออกค่ายพี่สอนน้อง กิจกรรมทอดผ้าป่าสามัคคี กิจกรรมพัฒนาวัด (ใหม่สุนทร) และอำนวยความสะดวกแก่คนอื่น เช่น การจราจร รวมถึงการจัดกิจกรรมภายในและภายนอกโรงเรียน เป็นการปลูกฝังและเสริมสร้างจิตสาธารณะแก่นักเรียนที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศตวรรษ มะละแซม ที่ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะ ตามแนวคิดการเรียนรู้รับใช้สังคม และการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี (ศตวรรษ มะละแซม, 2563: 30) แล้วพบว่า จิตสาธารณะ เกิดขึ้นได้โดยการปฏิบัติตนในการดำเนินชีวิตประจำวันให้ตนเอง ครอบครัว และสังคม มีความสุข ด้วยความเต็มใจและสมัครใจที่จะร่วมในกิจการงานส่วนรวม หรือสถานการณ์ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วยความกระตือรือร้น โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

2.“การเสริมสร้างจิตสาธารณะของเยาวชนโรงเรียนโนนสูงศรีธานี อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมาตามหลักสังคหวัตถุ 4” มีการปลูกฝัง 1) ความรู้จักการให้ในเรื่องของทาน เพื่อเสริมสร้างให้เยาวชนรู้จักการเสียสละ แบ่งปัน ต่อผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน 2) ปลูกฝังทักษะการพูด ให้เยาวชนเห็นความสำคัญของการมีวาจาที่ไพเราะมีความจำเป็นและความสำคัญอย่างไร และควรทำเช่นไรจึงจะมีวาจาดังกล่าว 3) ปลูกฝังความมีน้ำใจ โดยให้เยาวชนศึกษาชีวประวัติบุคคลสำคัญที่อุทิศตนต่อสังคม ว่าเป็นสิ่งสำคัญและเป็นคุณลักษณะที่ดีที่ควรต่อการนำมาฝึกและใช้ปฏิบัติภายในโรงเรียน 4) ปลูกฝังความรับผิดชอบ เสริมสร้างการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน โดยจัดกิจกรรมในวันสำคัญ ให้เยาวชนได้มีส่วนในการปฏิบัติ เป็นการปลูกฝังความรับผิดชอบ ความสามัคคี ความมีน้ำใจต่อส่วนรวม ผ่านการร่วมกิจกรรม การเสริมสร้างดังกล่าว สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระจิรศักดิ์ ทีปธมฺโม (ดาทอง) ที่ศึกษาการพัฒนาจิตสาธารณะโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดวังหิน จังหวัดชลบุรี (พระจิรศักดิ์ ทีปธมฺโม (ดาทอง), 2560: 102) แล้วพบว่า การปฏิบัติจากเหตุการณ์จริง การศึกษา

กรณีตัวอย่าง และการใช้สถานการณ์จำลอง ล้วนทำให้ผู้เรียนได้ตระหนักในสิ่งที่ตนทำ ผ่านการแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนกับผู้อื่น เกิดการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ส่งผลให้นักเรียนเกิดการปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมด้านการมีจิตสาธารณะเพิ่มสูงขึ้น ครอบคลุมองค์ประกอบของจิตสาธารณะทั้ง 2 ด้าน คือ ด้านการช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจโดยไม่หวังผลตอบแทน และด้านการเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน ชุมชน และสังคม ซึ่งการมีส่วนร่วมในกิจกรรมตามหลักสังคหวัตถุ 4 ดังกล่าวทำให้เยาวชนเกิดความตระหนักรู้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสันต์ทัศน์ ฐิตาจาโร (ปรีดาศักดิ์) ที่ศึกษาจิตสำนึกสาธารณะกับการพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธธรรม (พระสันต์ทัศน์ ฐิตาจาโร (ปรีดาศักดิ์), 2560: 102) แล้วพบว่า จิตสำนึกสาธารณะ คือจิตสำนึกแห่งการตระหนักรู้และการปฏิบัติที่สร้างสรรค์ เป็นกุศล ปราศจากอคติ มุ่งทำความดี สร้างเสริมประโยชน์แก่ตนเอง สังคมและประเทศชาติ คุณลักษณะดังกล่าวสามารถถ่ายทอดถึงกันได้ด้วยการมีปฏิสัมพันธ์ทางพฤติกรรมจากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหนึ่งได้

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การประพฤติจิตสาธารณะตามหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นการกระทำที่เกิดมาจากความรู้สึกนึกคิดอยู่ภายในจิตใจของเยาวชน เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการศึกษาเรียนรู้ ซึ่งเมื่อเกิดขึ้นแล้วก็ยากที่จะหมดหรือหายไปโดยง่าย คนที่มีจิตสาธารณะจะปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมกับเวลาและโอกาส เพื่อใช้จิตสำนึกของตนก่อให้เกิดประโยชน์ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง เป็นพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลที่ประพฤติในเรื่องของการให้ทาน การพูดจาอันเป็นประโยชน์ไพเราะ อ่อนโยน อ่อนหวานตามมารยาททางสังคม เพื่อยกระดับจิตใจของเยาวชนปัจเจกผู้ประพฤติจิตสาธารณะตามหลักสังคหวัตถุ 4 จึงเป็นจิตแห่งการสร้างสรรค์ประโยชน์โดยไม่มีเงื่อนไข เป็นจิตแห่งการเสียสละช่วยเหลือเกื้อกูลอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13.

พระจิรศักดิ์ ทีปธมฺโม (ดาทอง). (2560). *การพัฒนาจิตสาธารณะโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือตามหลักสังคหวัตถุ 4ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดวังหิน จังหวัดชลบุรี*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2551). *พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ*. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

พระสันต์ทัศน์ ฐิตาจาโร (ปรีดาศักดิ์). (2560). *จิตสำนึกสาธารณะกับการพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธธรรม.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศตวรรษ มะละแซม. (2563). *การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะ ตามแนวคิดการเรียนรู้รับใช้สังคม และการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

ศึกษาวิเคราะห์ความมีวินัยในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี
AN ANALYTICAL STUDY OF BUDDHIST DISCIPLINE AS APPEARED IN MANGALATTHADIPANIA

[1]พระใบฎีกาสำเริง สิริธโร, [2]เสฐียร ทั่งทองมะดัน และ [3]เบญจมาศ สุวรรณวงศ์

[1]Phrabaidika Samrerng Siridharo, [2]Sathien Thangthongmadan and [3]Benjamas Suwannawong

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahachulalongkornrajavityalaya University, Thailand

[1]thongyoi2505@gmail.com

Received: June 24, 2024; **Revised**: November 21, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาความมีวินัยในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาความมีวินัยในคัมภีร์มังคลัตถทีปนีและ 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความมีวินัยในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า วิเคราะห์ความมีวินัยในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี ได้แก่ (1) วิเคราะห์ความมีวินัยสำหรับบรรพชิต การมีความประพฤติปฏิบัติตามสิกขาบทหรือ ปาติโมกขสังวรศีล ความเป็นผู้สำรวมด้วยความสังวร คือ ปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจารและโคจร อินทรียสังวรศีล การเห็นรูปด้วยตาแล้วไม่รวบถือไม่แยกถือ มีสติเพ่งมองไปในรูปที่เห็นเป็นดุจดังของว่างซึ่งประกอบไปด้วยธาตุ อาชีวปาริสุทธิศีล การเว้นจากมิจฉาอาชีพ การล่วงละเมิดในสิกขาบท 6 ประการที่ทรงบัญญัติไว้ และปัจจยสันนิสสิตศีล การบริโภคปัจจัย 4 อันบริสุทธิ์ (2) วิเคราะห์ความมีวินัยสำหรับคฤหัสถ์ การปฏิบัติตามกุศลกรรมบถ 10 บุคคลทั่วไปศึกษาดีแล้วและละเว้นการปฏิบัติในอกุศลกรรมบถ 10 อันได้แก่ เว้นจากกายทุจริต ๓ เว้นจากวจีทุจริต ๔ และเว้น

---

[1]นิสิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

[2]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา

[3]อาจารย์ ดร. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา

จากมโนทุจริต 3 โดยงดเว้นจากอกุศลกรรมบถ 10 ประการย่อมได้รับอานิสงส์ อันได้แก่ แม้ตนเองก็ติเตียนตนไม่ได้ 1 ผู้รู้พิจารณาแล้วย่อมสรรเสริญ 1 มีชื่อเสียง (3) วิเคราะห์มิฐฉาทิฏฐิ 3ประการกับความมีวินัย เป็นการพิจารณาถึงความถูกต้องอันเกิดความเห็นผิดจากกระบวนการพิจารณา คือ ปรโตโฆษะ และโยนิโสมนสิการ พิจารณาโดยแยกแยะไตร่ตรองต่าง ๆ เพื่อมิให้นำไปสู่กระบวนที่คิดผิดตามแบบอย่างทางพระพุทธศาสนา (4) วิเคราะห์หลักความมีวินัยเพื่อการดำเนินชีวิต1 การมีศีล การปฏิบัติตามเบญจศีล 2.การมีอาจาระ เป็นความประพฤติชอบทางกาย และวาจา การรักษาวาจาให้เรียบร้อย 3.การมีอาชีวะ เป็นการหาเลี้ยงชีวิตชอบหรือหลักสัมมาอาชีวะ และ 4.การมีทิฏฐิจะต้องปฏิบัติตามหลักสัมมาทิฏฐิ ด้วยความคิดเห็นที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ : ความมีวินัย, มังคลัตถทีปนี

Abstract

Thematic issues. An Analytical study of Buddhist Discipline As Appeared in Mangalatthadipani, (1) To study the discipline in Theravada Buddhism. (2) To analyze the content of the discipline in Mangalatthipani. (3) To propose the principles of discipline in Mangalatthipani for use in daily life.The results were shown as follows: Analysis of discipline in Mangalatthadipani Scripture: (1) Analysis of discipline for monks, having conduct in accordance with the precepts or Patimokkha Samvara Silapa, being a person who is restrained with restraint, that is, Patimokkha, complete with teachers and the ordination; Indriya Samvara Silapa, seeing a form with the eyes and not grasping or separating it, having mindfulness to look at the form seen as empty which is composed of elements; Livelihood Purity Silapa, abstaining from wrong livelihood, violating the 6 precepts prescribed by the Lord Buddha; and Paccayasannissa Silapa, consuming the 4 requisites purely; (2) Analysis of discipline for householders. Practice of the 10 Ways of Good Actions: People in general have studied well and abstained from practicing the 10 Ways of Bad Actions, which are: abstaining from 3 bodily misconducts, abstaining from 4 verbal misconducts, and abstaining from 3 mental misconducts. By abstaining from the 10 types of bad actions, one will receive the following benefits: even one cannot criticize oneself; when the wise consider, they will praise one; and be famous. (3) Analyzing the 3 types of wrong views with discipline, it is the consideration of the correctness that arises from wrong views from the consideration process, namely, paratoghosa and yoniso manasikara. Considering by separating and pondering various things in order not to lead

to the wrong thinking process according to the Buddhist model. (4) Analyzing the principles of discipline for living life: 1. Having morality, practicing the five precepts; 2. Having teachers, which is proper conduct with body and speech, keeping speech in order; 3. Having a livelihood, which is earning a living correctly or the principle of right livelihood; and 4. Having views, one must practice according to the principle of right view. With correct views according to Buddhist principles

Keywords: Discipline, Mangalatthadipani

บทนำ

มังคลัตถทีปนี เป็นหนังสืออรรถกถา แต่งอธิบายมงคลสูตรที่มาจาก ขุททกนิกายขุททกปาฐะ และขุททกนิกายสุตตนิบาต พระสุตตันปิฎกเล่มที่ 25” (ข.ขุ.(ไทย) 25/5/6) มงคลสูตรนี้มีหัวข้อธรรมตั้งแต่ระดับพื้นฐานจนถึงระดับสูงสุดซึ่งเลือกปฏิบัติตามลำดับข้อหรือเฉพาะข้อได้ มังคลัตถทีปนีขยายความมงคลสูตรได้อย่างลึกซึ้ง ตามแนวพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และปกรณ์วิเสส รวมตำราอ้างอิงไม่ต่ำกว่า 100 เล่ม ซึ่งล้วนเป็นภาษาบาลีอักษรพม่าและอักษรไทยเหนือทั้งสิ้น แต่ละเล่มจารไว้ในใบลานบ้าง สมุดข่อยบ้าง ยากแก่การค้นคว้าเป็นอย่างยิ่ง (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) 2538: 6) ดังนั้นผู้ประพันธ์ต้องมีความเปรื่องปราดแตกฉานเชี่ยวชาญคงแก่เรียนและมีความบากบั่นอย่างสูง จึงสามารถประพันธ์มังคลัตถทีปนีให้มีลักษณะเด่นพิเศษเฉพาะตัวทั้งคุณค่าด้านภาษาบาลี และด้านพุทธธรรม ลักษณะของภาษาบาลีในมังคลัตถทีปนีมี 3 ลักษณะ ดังนี้ 1) คำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว ยกประวัติบุคคลมาเป็นอุทาหรณ์ประกอบการอธิบายธรรม 2) คำประพันธ์ประเภทร้อยกรอง โดยจัดคำบาลีซึ่งมีความหมายลึกซึ้งตามกฎเกณฑ์ของฉันทลักษณ์ 3) คำขยายศัพท์และความเข้าใจแจ่มแจ้ง อธิบายที่ซ้อนความหมายไว้จนได้ใจความครบถ้วน คำใดลึกซึ้งยากแก่การเข้าใจก็จะยกคำนั้นมาเป็นบทตั้งแล้วอธิบายด้วยรูปวิเคราะห์คำเหมือนหรือคำตรงข้าม จนกระทั่งครอบคลุมเนื้อหาทุกแง่มุม และมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับมงคลสูงสุดของชีวิต องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสมงคล 38 ประการไว้ในมงคลสูตรซึ่งปรากฏในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย หมวดขุททกปาฐะ พระอานนท์เถระได้พูดถึงที่มาว่า ท่านได้ฟังเฉพาะพระพักตร์ของพระพุทธเจ้า ณ พระเชตวันมหาวิหาร กรุงสาวัตถี มงคลสูตรนี้เกิดขึ้นด้วยอำนาจการโต้เถียงกันของเทวดาและมนุษย์ตลอดระยะเวลา 12 ปี จนเกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวกขึ้นเป็นกลุ่มเพราะอยากรู้เรื่องมงคลสูตร ท้าวสักกเทวราชทรงรับหน้าที่มาทูลถามพระพุทธเจ้าแทนทุกฝ่าย พระพุทธองค์จึงตรัสเรื่องมงคล 38 ประการ และจากราตรีนั้น

พระองค์ได้ตรัสแก่พระอานนท์อีกครั้งหนึ่ง (พระมหาวิเศษ ปญญาวชิโร, 2556: 4) มงคลสูตรทางก้าวแห่งชีวิตเป็นวรรณกรรมอมตะอยู่ในสังคมเพราะเพียบพร้อมแพรวพราวด้วยวิถีชีวิตทุกแง่มุมตั้งแต่ชั้นต่ำจนถึงชั้นสูงสุด (พันเอกปิ่น มุทุกันต์2555: 19) สารัตถะที่ปรากฏในมงคลัตถทีปนีนั้นแยกออกเป็น 2 ส่วน คือ มงคล 18 ข้อแรกนั้น เป็นเรื่องของการปฏิบัติตนในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข จัดเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ส่วน 2 ข้อหลังนั้นเป็นเรื่องของฝึกหัดขัดเกลาจิตใจเพื่อบรรลุธรรมชั้นสูง ๆ ขึ้นไปตามลำดับจนถึงพระนิพพานที่ถือว่าเป็นฝ่ายนามธรรม (สำลี รักสุทธี 2550: 20) พระพุทธศาสนาจึงมีส่วนสำคัญที่เรียกว่า วินัย เพื่อทำหน้าที่จัดระเบียบสังคมโดยตรงโดยมีชุมชนสงฆ์เป็นตัวอย่างรูปธรรม ในเรื่องนี้ท่านพุทธทาสภิกขุได้กล่าวไว้ว่า “วัฒนธรรมแห่งพระพุทธศาสนามิใช่มีแต่ที่เป็นไปเพื่อปัจเจกภาพ (individual) อย่างเดียว แต่มีทั้งที่เป็นไปสำหรับสมาคม (social) ด้วย”(พุทธทาสภิกขุ 2541: 73) เป็นที่น่าสังเกตว่า ธรรมที่สืบต่อกันมาระยะหลังจะเน้นเฉพาะส่วนที่เป็นข้อปฏิบัติระหว่างบุคคลต่อบุคคลเท่านั้น แต่ธรรมที่เกี่ยวข้องกับส่วนรวมหรือสังคมกับตกหล่นหายไป ซึ่งรวมไปถึงธรรมที่ว่าด้วยหน้าที่ที่บุคคลพึงมีต่อสังคมส่วนรวมด้วย สังคมปัจจุบันนั้น มนุษย์อาศัยสื่อต่าง ๆ เป็นเครื่องมือหลักในการดำเนินชีวิตเพราะนำมาซึ่งความสะดวกสบาย จนเป็นที่นิยมกันแพร่หลาย สื่อจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ชักนำให้สังคมเจริญและเสื่อมได้ ดังที่ปรากฏให้เห็นทุกวัน ถ้าหากได้รับการปลูกฝังสื่อที่อิงหลักธรรม เพื่อจะสร้างจิตใต้สำนึกและพัฒนาจิตใจ ให้คนในสังคมตั้งอยู่ในคุณธรรมจริยธรรม ย่อมจะทำให้เกิดความสุขและสันติแก่สังคมอย่างทั่วถึงเลยทีเดียว (ปวริศา ปกพัฒนกุล 2549: 1)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์หลักความมีวินัยในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความมีวินัยในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาความมีวินัยในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี และ 3) เพื่อวิเคราะห์ความมีวินัยในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี โดยต้องการทราบเนื้อหาสาระประเด็นองค์ความรู้เกี่ยวกับการมีวินัย เนื้อหาสาระความมีวินัยในคัมภีร์มังคลัตถทีปนีแล้วนำมาวิเคราะห์ตามขั้นตอนเนื้อหา ให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ ไม่ผิดระเบียบแบบแผน กฎหมายบ้านเมือง จนส่งลผลถึงความดีงามของสังคมสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความมีวินัยในพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาความมีวินัยในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี
3. เพื่อวิเคราะห์ความมีวินัยในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์หลักความมีวินัยในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี”เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documents) ซึ่งได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาเอกสาร

1.1 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารขั้นปฐมภูมิ โดยรวบรวมข้อมูล จากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยเล่มที่เกี่ยวข้องกับคัมภีร์มังคลัตถทีปนี

1.2 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารขั้นทุติยภูมิ โดยรวบรวมข้อมูลจากอรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส ตำารา เอกสาร งานวิจัย บทความที่เกี่ยวข้องกับคัมภีร์มังคลัตถทีปนี

ขั้นที่ 2 รวบรวมและเรียบเรียงข้อมูล

2.1 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารขั้นทุติยภูมิ โดยรวบรวมข้อมูลจากตำารา เอกสาร งานวิจัย บทความที่เกี่ยวข้องศึกษาวิเคราะห์หลักความมีวินัยในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี

2.2 เรียบเรียง ขัดเกลา เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับคัมภีร์มังคลัตถทีปนี

ขั้นที่ 3 วิเคราะห์คุณค่าและสรุปเนื้อหา

3.1 ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Documents) ,kวิเคราะห์หลักความมีวินัยในคัมภีร์มังคลัตถทีปนีแล้วนำมาประมวลผลให้ได้เนื้อหาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.2 วิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุป พรรณนาและอธิบายผลต่อไป

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง“ศึกษาวิเคราะห์หลักความมีวินัยในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ความมีวินัยในพระพุทธศาสนาเถรวาท

พระพุทธศาสนาเถรวาทได้ให้ความสำคัญในการรักษาพระธรรมวินัยเดิม ซึ่งถือว่าเป็นความจำเป็นพื้นฐานต่อการปฏิบัติธรรมชั้นสูง (สุวัฒน์ จันทรจำนง 2547: 58) ที่พระตถาคตได้ทรงพระบัญญัติขึ้นเป็นข้อวัตรข้อปฏิบัติแก่พระสาวกเมื่อครั้งพุทธกาล ซึ่งเป็นบาทฐานในการครองตนเมื่ออยู่ในเพศบรรพชิตสำหรับผู้ที่ได้มอบกายนี้ต่อการรักษาเพศพรหมจรรย์ในทางพระพุทธศาสนา

วินัยปิฎก เป็นประมวลกฎข้อบังคับสำหรับการประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์ (และภิกษุณีสงฆ์ด้วย) พระอรรถกถาจารย์ ได้อธิบาย “พระวินัยปิฎก” ไว้เป็น “อาณาเทศนา” คือการ

แสดงธรรมในลักษณะตั้งเป็นข้อบังคับโดยส่วนใหญ่เป็น “ยถาปราธสาสนะ” คือการสอนตามความผิดหรือโทษชนิดต่างๆ ที่พึงเว้น เป็น “สังวราสังวรกถา” คือถ้อยคำที่ว่าด้วยความด้วยความสำรวมและการงดเว้นความไม่สำรวมเป็น “อธิศีลสิกขา” คือข้อศึกษาเกี่ยวกับอธิศีล คือศีลชั้นสูง และเป็น “วิติกกมปหาน” คือเครื่องละกิเลสอย่างหยาบที่เป็นเหตุให้ล่วงละเมิด

สุตตันตปิฎก ประมวลคำสอนในพระพุทธศาสนา เราต้องแปลสุตตันตปิฎกว่า “ประมวลคำสอนในพระพุทธศาสนา” ไม่ใช่ “ประมวลคำสอนของพระพุทธเจ้า” เพราะในสุตตันตปิฎก ไม่ใช่มีแต่คำของพระพุทธเจ้าพระองค์เดียว บางเรื่องบางตอนเป็นของพระสาวก

อภิธรรมปิฎก ประมวลหัวข้อธรรมส่วนที่เป็นปรมัตถ์ วินัยปิฎก เรียกว่า พระวินัย ส่วนสุตตันตปิฎก กับ อภิธรรมปิฎก รวมเรียกว่า พระธรรม เมื่อนำทั้ง 2 อย่าง คือ พระธรรม และพระวินัย รวมเรียกว่า ปาพจน์ (พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ 2546: 719) พระวินัย คือ ข้อบัญญัติที่วางไว้เป็นหลักกำกับความประพฤติ ให้เป็นระเบียบเรียบร้อยเสมอกัน เพื่อให้แต่ละคนสามารถดำรงตนอยู่ด้วยดี มีชีวิตที่เกื้อกูลตามสภาพแวดล้อมที่ตนมีส่วนช่วยสร้างสรรค์รักษา ให้เอื้ออำนวยแก่การมีชีวิตที่ดีงามร่วมกัน เป็นพื้นฐานที่ดีสำหรับการพัฒนาคุณภาพจิตและการเจริญปัญญา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ท่านยังได้ขยายความของพระวินัยให้กว้างขึ้นไปว่า พระวินัยบัญญัติของภิกษุสงฆ์มิใช่ศีลในความหมายแคบ ๆ อย่างที่มักเข้าใจกันง่าย ๆ แต่ครอบคลุมเรื่องเกี่ยวกับความเป็นอยู่ทั่ว ๆ ไป ที่เรียกว่าชีวิตด้านนอกของภิกษุสงฆ์ทุกแง่เริ่มตั้งแต่กำหนดคุณสมบัติ สิทธิหน้าที่และวิธีการรับสมาชิกใหม่เข้าสู่ชุมชน คือ ภิกษุสงฆ์ การดูแลฝึกอบรมสมาชิกใหม่ การแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ทำกิจการของสงฆ์พร้อมด้วยคุณสมบัติและหน้าที่ที่กำหนดให้ ระเบียบเกี่ยวกับการแบ่งส่วนอาหาร การทำจีวรและข้อปฏิบัติเกี่ยวกับจีวร ประเภทของยา การปฏิบัติต่อภิกษุอาพาธ ข้อปฏิบัติของคนไข้และผู้รักษาพยาบาลไข้ การจัดสรรที่อยู่อาศัย ข้อปฏิบัติของผู้อาศัย ระเบียบการก่อสร้างที่อยู่อาศัย การดำเนินงานและรับผิดชอบในการก่อสร้าง การจัดผังที่อยู่อาศัยของชุมชนสงฆ์ คือ “วัด” ว่าพึงมีอาคารหรือสิ่งก่อสร้างอย่างต่างๆ บ้าง ระเบียบวิธีดำเนินการประชุม การโจทก์หรือฟ้องคดี ข้อปฏิบัติของโจทก์ จำเลยและผู้วินิจฉัยคดี วิธีดำเนินคดีและตัดสินคดี การลงโทษแบบต่างๆ ทางพระพุทธศาสนา วินัยจึงเป็นพื้นฐานที่รองรับไว้ซึ่งระบบชีวิตทั้งที่เป็นแบบของพระพุทธศาสนา และเป็นที่อำนวยโอกาสให้การปฏิบัติ ตามหลักการของพระพุทธศาสนาดำเนินไปได้ด้วยดี วินัยของภิกษุสงฆ์ก็เป็นเครื่องช่วยให้สงฆ์ เป็นแหล่งที่บุคคลผู้เป็นสมาชิก คือภิกษุสงฆ์ สามารถเจริญงอกงามได้รับประโยชน์ที่พึงได้จากพระพุทธศาสนา เมื่อวินัยยังอยู่สงฆ์ก็ยังอยู่ เมื่อสงฆ์ยังอยู่ประโยชน์ที่บุคคลพึงได้จากระบบชีวิตแบบพุทธก็ยังคงอยู่ ซึ่งความหมายของวินัยจะชัดแจ้งสมบูรณ์ได้นั้น ก็ต่อเมื่อสัมพันธ์เชื่อมต่อกับความหมายของธรรม ธรรมเป็นส่วนเนื้อหาและหลักการของความประพฤติและความเป็นอยู่แบบพุทธ วินัยเป็นภาคปฏิบัติที่นำเอาเนื้อหาและหลักการนั้นไปจัดสรรให้ความประพฤติ และความเป็นอยู่แบบพุทธนั้นเกิดเป็นรูปร่างจริงจังขึ้น และ

สามารถ แผ่ขยายกว้างขวางออกไปในสังคมมนุษย์ หรือพูดอีกอยางหนึ่งว่า วินัย คือ เครื่องมือของธรรมสำหรับจัดสรรสังคม หรือชุมชนให้เป็นไปตามหลักการและความมุ่ง หมายของธรรม หรือเป็นเครื่องสำหรับจัดระบบชีวิตแบบพุทธให้เกิดมีเป็นจริงขึ้น ซึ่ง ธรรม มุ่งเนื้อหาเน้นที่บุคคล ส่วน วินัย มุ่งเน้นที่ระบบ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต 2529: 448)

สรุปว่า ความเป็นมาของพระวินัย ตั้งแต่พรรษาที่ 1 ถึงพรรษาที่ 20 พระพุทธเจ้ายังมิได้ทรงบัญญัติสิกขาบท ถึงแม้ว่าพระสารีบุตรจะทรงทูลขอให้บัญญัติสิกขาบทขึ้นก็ตาม พระพุทธเจ้าก็ยังมิทรงได้บัญญัติสิกขาบท ด้วยเหตุที่ว่า ในช่วงต้นพุทธกาล เหล่าภิกษุทั้งหลายได้บวชเข้ามาสู่พระพุทธศาสนา มีจำนวนไม่มากและง่ายต่อการปกครอง ซึ่งก็หมายความว่ายังสามารถที่ควบคุมความประพฤติได้ จนกระทั่ง ได้มีเหตุการณ์ที่ไม่ดีไม่งาม ทำให้พระพุทธศาสนามีมลทินขึ้น เมื่อพระสุทินได้เสพเมถุนกับอดีตภรรยาของตนที่ป่ามหาวัน กรุงเวสาลี จึงเป็นเหตุการณ์แรกที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้นเป็นครั้งแรก และได้ตั้งพระบัญญัติเรื่อยมาเมื่อได้มีภิกษุและภิกษุณีได้กระทำผิด

2. ความมีวินัยในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี

มังคลัตถทีปนีจัดเป็นหนังสืออรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา หรือเกจิอาจารย์ เพราะมังคลัตถทีปนี บรรจุไว้ทั้งอรรถกถา ทั้งคำเกจิอาจารย์ท่านพระสิริมังคลาจารย์เป็นผู้แต่ง แต่งมุ่งแก้ความในมงคลสูตร โดยยกบาลีในมงคลสูตรเป็นอุเทศแต่ในการแต่งแก้นั้น ที่ไหนท่านวิจารณ์แสดงมติ ท่านก็จะอ้างอรรถกถาบ้าง ฎีกาบ้าง อนุฎีกาบ้าง คำเกจิอาจารย์ ประกอบกับคำของท่านเพื่อให้เป็นหลักฐาน ที่ไหนท่านไม่ได้แก้เองโดยตรง ท่านก็ยกปกรณ์นั้น ๆ ขึ้นเป็นคำแก้ โดยลักษณะเช่นนี้ มังคลัตถทีปนี จึงไม่อยู่ในฐานะที่จะจัดเป็นหนังสือชั้นใดชั้นหนึ่งโดยเฉพาะได้ แต่ต้องนับว่าเป็นหนังสือชั้นปกรณ์พิเศษที่ดีเยี่ยม เป็นเกียรติอันงามสำหรับพระภิกษุไทย พระวินัยบัญญัติและอภิสมาจารนั้นแต่เดิม พระพุทธองค์ไม่ได้ทรงบัญญัติเอาไว้ล่วงหน้าต่อเมื่อเกิดความเสียหายขึ้น จึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามภิกษุสงฆ์ประพฤติเช่นนั้นอีก ดังจะเห็นได้ว่า ในตอนต้นพุทธกาล ตั้งแต่พรรษาที่ 1 ถึงพรรษาที่ 11 พระพุทธเจ้ายังไม่ได้ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แน่นอน เพราะว่าพระภิกษุสงฆ์ล้วนมีวัตรปฏิบัติที่ดีงาม ศีลของพระภิกษุสงฆ์ เรียกว่า ปาติโมกขสังวรศีล (พระพุทธโฆสเถระ 2556: 31) จัดเป็นจาริตตศีล กล่าวคือเป็นระเบียบปฏิบัติตามแบบอย่าง ที่พระพุทธเจ้าทรงประพฤติปฏิบัติมาในระยะที่ยังไม่มีพุทธานุญาตให้ภิกษุสงฆ์สวดพระปาติโมกข์ทุกกึ่งเดือนใน 20 พรรษาแรกนั้นพระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์เองทุกกึ่งเดือน ต่อมาในพรรษาที่ 12 ขณะประทับอยู่ ณ เมืองเวรัญชา พระสารีบุตรกราบทูลอาราธนาให้ทรงบัญญัติสิกขาบท ดังปรากฏในเวรัญชกัณฑ์ คัมภีร์มหาวิภังค์ พระวินัยปิฎกเล่ม 1 ความว่า ถึงเวลาแล้วพระพุทธเจ้าข้า ที่พระผู้มีพระภาคจะทรงบัญญัติสิกขาบท ทรงยกปาติโมกข์แสดงแก่พระสาวกอันจะเป็นเหตุให้พรหมจรรย์

ดำรงอยู่ได้ยืนนานพระพุทธเจ้าก็ไม่ทรงบัญญัติสิกขาบท เพราะในระยะนั้นภิกษุสงฆ์ส่วนใหญ่เป็นพระอริยบุคคล (ขุ.สุ. (ไทย) 25/317/288)

ดังนั้น วินัยจึงเป็นระเบียบข้อบังคับ สำหรับควบคุมความประพฤติของคนในหมู่คณะให้มีความเรียบร้อยดีงาม เป็นแบบแผนอันหนึ่งอันเดียวกัน วินัยในพระพุทธศาสนามี ๒ อย่าง คือ 1) อนาคาริยวินัย วินัยของผู้ไม่ครองเรือน คือ บรรพชิต ได้แก่ การไม่ทำตนให้เศร้าหมองด้วยอาบัติ 7 และระวังรักษาปาริสุทธิศีล 4 และ 2) อาคาริยวินัย วินัยของผู้ครองเรือน คือ คฤหัสถ์ ได้แก่ การเว้นจากอกุศลกรรมบถ 10 ประการ (ที.ปา. (ไทย) 11/286/247)

อนาคาริยวินัย หมายถึง วินัยของบรรพชิตคือนักบวชในพระพุทธศาสนา มี 2 ประเภท คือ สามเณร พระภิกษุ และภิกษุณี ในกรณีของภิกษุณี ซึ่งในปัจจุบันนี้ไม่มีในพระพุทธศาสนา ดังนั้น องค์ประกอบของอนาคาริยวินัยของบรรพชิตหรือนักบวชในพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงประกอบด้วยวินัยของนักบวชหรือบรรพชิต ได้แก่ ศีล 10 ของสามเณร และศีล 227 ของพระภิกษุ ซึ่งเป็นวินัยของผู้ไม่ครองเรือน และอาคาริยวินัย หมายถึง วินัยสำหรับคฤหัสถ์ หรือประชาชนทั่วไป คนผู้ครองเรือนจำต้องประพฤติปฏิบัติ เป็นระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ สำหรับควบคุมความประพฤติทางกาย วาจาของคนในสังคมให้เรียบร้อยดีงาม เป็นแบบแผนเพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะได้อยู่ร่วมกันด้วยความสุขสบาย ไม่กระทบกระทั่งซึ่งกันและกัน วินัยช่วยให้คนในสังคมห่างไกลจากความชั่วทั้งหลาย การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่า ถ้าขาดระเบียบวินัย ต่างคนต่างทำตามอำเภอใจ ความขัดแย้งและลักลั่นก็จะเกิดขึ้น ไม่มีความสุขสงบ การงานที่ทำก็จะทำให้เสียผล เพื่อควบคุมรักษาอาการที่แสดงออกทางกาย ทางวาจาให้เป็นปกติ เรียบร้อย ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและสังคมส่วนรวม คือไม่ทำตัวเป็นพิษเป็นภัยต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม กล่าวอีกนัยหนึ่งคือเป็นคนมีศีลธรรมหรือมนุษย์ธรรม มีธรรมคือคุณสมบัติ ได้แก่ ศีล 5 ศีล 8 และกุศลกรรมบถ 10 (พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ) 2543: 60)

สรุปว่า ความมีวินัยในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี ความมีวินัยของบรรพชิต การมีความประพฤติปฏิบัติตามสิกขาบทหรือปาติโมกขสังวรศีล คือความเป็นผู้สำรวมด้วยความสังวร คือ ปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจารและโคจร มีปกติมองเห็นภัยในโทษมีประมาณเล็กน้อย อินทรียสังวรศีล การเห็นรูปด้วยตาแล้วไม่รวบถือไม่แยกถือ อาชีวปาริสุทธิศีล การเว้นจากมิจฉา และปัจจยสันนิสสิตศีล การบริโภคปัจจัย 4 อันบริสุทธิ์ และความมีวินัยของคฤหัสถ์นั้น เป็นการรักษาศีล 5 โดยการรับเอามาปฏิบัติหรือสมาทานอย่างจริงจังเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ทั้งนี้ยังส่งผลถึงการควบคุมตนเองทั้งภายนอกและภายในโดยการอดทน อดกลั้น เพียรระวังไม่ให้โลภะ โทสะ โมหะ เกิดขึ้นภายในจิตใจ

3. วิเคราะห์หลักความมีวินัยในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี

(1) วิเคราะห์ความมีวินัยสำหรับบรรพชิต ได้แก่ 1) ปาฏิโมกข์สังวร ปาติโมกขสังวรศีลของภิกษุนั้น หมายถึง ความเป็นผู้สำรวมด้วยความสังวร คือ ปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจาระและโคจร มีปกติมองเห็นภัยในโทษมีประมาณเล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ภิกษุได้แก่กุลบุตรผู้ออกบวชด้วยศรัทธา เพราะเห็นภัยในสงสาร คำว่าสำรวมแล้วด้วยสังวรคือ ปาติโมกข์ หมายถึง ศีลอันเป็นสิกขาบท (2) อินทรีย์สังวร เป็นการสำรวมอินทรีย์ เมื่อเห็นรูปด้วยจักษุแล้วไม่ยึดถือซึ่งนิมิต ไม่ยึดถือซึ่งอนุพยัญชนะ อกุศลบาปธรรมทั้งหลาย คือ อภิชฌาและโทมนัสย่อมไหลไปสู่ภิกษุผู้ไม่สำรวมนั้น การเห็นรูป คือ เห็นด้วยจักขุวิญญาณอันสามารถเห็นรูปได้ เมื่อเห็นรูปแล้วไม่ยึดถือซึ่งนิมิตว่าเป็นหญิงเป็นชายหรือนิมิตอันเป็นที่ตั้งแห่งกิเลสมีนิมิตสวยงามเป็นต้น ไม่ยึดถือซึ่งอนุพยัญชนะ คือไม่ยึดถือซึ่งอาการอันต่างด้วยว่าเป็นมือ เป็นเท้า การยิ้ม การหัวเราะ การพูดและการเหลียวแล เป็นต้น (3) อาชีวปาริสุทธิสังวร ความชำระสะสางการดำรงชีวิตของตนให้เป็นอยู่ได้อย่างสะอาดหมดจด ศีลอันเกิดจากเลี้ยงชีวิตให้บริสุทธิ์ เช่น การเที่ยวบิณฑบาตรับอาหารที่เขาใส่บาตรมาบริโภคหรือบริโภคอาหารที่เป็นอดิเรกลาภที่เขานำมาถวายแก่สงฆ์แล้วแบ่งกันโดยที่ไม่ไปเที่ยวขอเขา หรือการไม่แสวงหาในสิ่งที่ผิดสมณวิสัยต่าง ๆ เรียกว่า อาชีวปาริสุทธิศีล และ (4) ปัจจยปัจจเวกขณะ การพิจารณาปัจจัย 4 คือ จีวร อาหารบิณฑบาต เสนาสนะ และยาแก้ไข้ ในการพิจารณาปัจจัย 4 นั้น คือ การพิจารณาก่อนที่จะบริโภคใช้สอยหรือพิจารณาในขณะใช้สอยอยู่หรือเมื่อบริโภคใช้สอยไปแล้วจึงพิจารณาในภายหลัง หลักในการพิจารณาในขณะบริโภคใช้สอยปัจจัย 4 ความมีวินัยในปัจจยสันนิสสิตศีล เป็นการพิจารณาปัจจัย 4 คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลานเภสัช โดยพิจารณาก่อนที่จะบริโภคใช้สอยหรือพิจารณาในขณะใช้สอยอยู่หรือบริโภคใช้สอยแล้วจึงพิจารณาในภายหลัง

สรุปว่าวิเคราะห์ความมีวินัยของบรรพชิต แสดงถึงการมีความประพฤติปฏิบัติตามสิกขาบทหรือ ปาติโมกขสังวรศีล ความเป็นผู้สำรวมด้วยความสังวร คือ ปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจารและโคจร มีปกติมองเห็นภัยในโทษมีประมาณเล็กน้อย อินทรียสังวรศีล การเห็นรูปด้วยตาแล้วไม่รวบถือไม่แยกถือ มีสติเพ่งมองไปในรูปที่เห็นเป็นดุจดังของว่างซึ่งประกอบไปด้วยธาตุ เป็นปฏิกูลมีความแปรปรวน อาชีวปาริสุทธิศีล การเว้นจากมิจฉาอาชีพ ซึ่งเป็นไปด้วยอำนาจกิเลสด้วยการล่วงละเมิดในสิกขาบท 6 ประการที่ทรงบัญญัติไว้ และปัจจยสันนิสสิตศีล การบริโภคปัจจัย 4 อันบริสุทธิ์ ด้วยการพิจารณาโดยแยบคาย

(2) วิเคราะห์ความมีวินัยสำหรับสำหรับคฤหัสถ์ ความมีวินัยในด้านสังคมคฤหัสถ์ สังคมคฤหัสถ์เป็นสังคมที่มีขนาดใหญ่ที่ประกอบไปด้วยสถาบันต่าง ๆ มากมาย เช่น เศรษฐกิจ การศึกษา การเมืองการปกครอง การดำเนินชีวิต เพราะสังคมของคฤหัสถ์เป็นสังคมที่มีชั้นและ

ระดับความเป็นอยู่ของชีวิต จึงจำเป็นจะต้องอาศัยหลักศีลธรรมเป็นกรอบในการดำเนินชีวิต เพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ในส่วนของศีลนั้น คือ ข้อห้ามในการประพฤติปฏิบัติที่ผิดจากหลักธรรมชาติของมนุษย์ เป็นการห้ามไม่ให้เป็นคนใจอำมหิตโหดร้าย ทารุณ ที่เป็นข้อห้ามคือ “ศีล 5 ศีล 8และศีล 10 ข้อ

สรุปว่า วิเคราะห์ความมีวินัยของคฤหัสถ์ ในกุศลกรรมบถ 10 บุคคลทั่วไปศึกษาดีแล้วและละเว้นการปฏิบัติในอกุศลกรรมบถ 10 อันได้แก่ เว้นจากกายทุจริต 3 คือ งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต 1 งดเว้นจากการลักทรัพย์หรือทรัพย์สินของบุคคลอื่น 1 งดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม คือประพฤติผิดทางกามกับผู้ที่มีเจ้าของแล้ว 1 นอกจากนั้นแล้ว ต้องงดเว้นจากวจีทุจริต 4 คือ งดเว้นจากการพูดโกหกกล่าวสิ่งที่แตกต่างไปจากความจริง 1 งดเว้นจากการพูดส่อเสียด คือเว้นการพูดคำพูดที่ทำให้เขาแตกแยกกัน 1 งดเว้นจากการพูดคำหยาบ คำกระด้าง คำก้าวร้าว คำประทุษร้ายต่าง ๆ 1 เว้นคำพูดเพ้อเจ้อ คือ กล่าวคำที่ไร้สาระจะมีผู้ฟังหรือไม่ก็ตาม 1 และต้องเว้นจากมโนทุจริต อันได้แก่ เว้นจากการเพ่งอยากได้ของผู้อื่นด้วยจิตคิดอยากได้ของผู้อื่นเอามาเป็นของตนเอง 1 เว้นจากการพยาบาท คือ ความรู้สึกคิดที่จะทำให้ความสุขและประโยชน์ของผู้อื่นให้พินาศ 1 เว้นจากมิจฉาทิฐิ อันได้แก่ความเห็นผิดจากความรู้อันเป็นจริง เช่น เห็นว่าทำชั่วแล้วจะได้รับผลที่ดีตอบแทน เป็นต้น 1 การทำความดีโดยงดเว้นจากอกุศลกรรมบถ 10 ประการย่อมได้รับอานิสงส์ อันได้แก่ แม้ตนเองก็ติเตียนตนไม่ได้ 1 ผู้รู้พิจารณาแล้วย่อมสรรเสริญ 1 มีชื่อเสียง

(3) วิเคราะห์มิจฉาทิฏฐิ 3 ประการกับความมีวินัย มิจฉาทิฏฐิ คือ การมีความเห็นผิด ซึ่งจะตรงข้ามกับการมีความเห็นถูกต้อง ได้แก่ สัมมาทิฏฐิ คือความเห็นถูกต้อง “สัมมาทิฏฐิ คือ ความเห็นความเข้าใจ หรือทัศนคติของคนเหล่านั้น ย่อมมีความสำคัญอย่างมาก เพราะเป็นพฤติกรรมทุกอย่างด้วยว่าเมื่อเป็นสัมมาทิฏฐิแล้ว (ความเห็นถูกต้อง) สัมมาสังกัปปะ (ความคิดถูกต้อง) สัมมาวาจา (การพูดถูกต้อง) สัมมากัมมันตะ (การกระทาถูกต้อง) สัมมาอาชีวะ (อาชีพถูกต้อง) สัมมาวายามะ (เพียรพยายามในทางที่ถูกต้อง) สัมมาสติ (ระลึกถูกต้อง) สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตไว้ถูกต้อง) สัมมาญาณ (ความรู้ถูกต้อง) สัมมาวิมุตติ (ความหลุดพ้นถูกต้อง) ย่อมเกิดขึ้นตามมา สัมมัตตะ คือ ความเห็นแห่งธรรมที่ถูกต้อง เหล่านี้ทั้งหมดชื่อว่าสัทธรรม และเป็นสิ่งที่มีประโยชน์นำมาซึ่งความดีงามและความเจริญรุ่งเรืองเพียงอย่างเดียว ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า เพราะอาศัยความเห็นถูกต้องเพียงอย่างเดียวพฤติกรรมที่ดีงาม เช่น การคิด การพูด และการกระทำที่ถูกต้องย่อมเกิดมีขึ้นและเป็นหนทางนำไปสู่การบรรลุ โลกุตตรธรรม คือ มรรค ผล นิพพาน นั่นเอง ด้วยเหตุนี้ สัมมาทิฏฐิจึงชื่อว่าเป็นพื้นฐานหรือเป็นบ่อเกิดแห่งความดีงามหรือกุศลธรรมและเป็นบ่อเกิดแห่งคุณธรรมทั้งมวล” (ที.ปา. (ไทย) 11/286/247) พระพุทธศาสนามีกระบวนการสร้างสัมมาทิฏฐิให้เกิดขึ้น เรียกว่า ปัจจัยแห่งการเกิดสัมมาทิฏฐิ หรือ กระบวนการเกิดสัมมาทิฏฐิ ประกอบด้วยปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอกมีชื่อเรียกว่า ปรโตโฆสะ ปัจจัยภายในมีชื่อเรียกว่า

โยนิโสมนสิการ ซึ่งเนื้อหาปรากฏอยู่ในมหาเวทัลลสูตร ใจความว่า “ท่านผู้มีอายุ ปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฏฐิมีเท่าไหร่ ท่านผู้มีอายุ ปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฏฐิมี 2 ประการ คือ 1. ปรโตโฆสะ (การได้สดับจากบุคคลอื่น) 2.โยนิโสมนสิการ (การมนสิการโดยแยบคาย) ปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฏฐิมี 2 ประการนี้แล” (องฺ.ทสก. (ไทย) 24/67/302)

สรุปว่า วิเคราะห์มิจฉาทิฏฐิ 3 ประการกับความมีวินัย เป็นการพิจารณาถึงความถูกต้องอันเกิดความเห็นผิดจากกระบวนการพิจารณา คือ ปรโตโฆษะ และโยนิโสมนสิการ พิจารณาโดยแยกแยะไตร่ตรองต่าง ๆ เพื่อมิให้นำไปสู่กระบวนที่คิดผิดตามแบบอย่างทางพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ความเห็นที่ถูกต้องจะไปสู่การปฏิบัติตามที่ดีงาม มีระเบียบวินัย มีแบบแผน เป็นการคิดโดยแยบคาย คิดอย่างมีระบบระเบียบ คิดอย่างมีหลักการเหตุผลหรือการคิดเป็น จะเป็นตัวนำทางแห่งการดำเนินชีวิตอันประเสริฐภิกษุหรือบุคคลผู้เพียบพร้อมสมบูรณ์ด้วยความคิดที่รู้จักคิดเป็น สามารถที่จะมุ่งหวังหรือดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางแห่งชีวิตได้อย่างสำเร็จลุล่วงและเป็นสุข

(4) วิเคราะห์หลักความมีวินัยเพื่อการดำเนินชีวิต ได้แก่ 1) การมีศีล คือ รักษาศีล 5 หรือเบญจศีล 1. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ในโลกนี้ย่อมมีโภคทรัพย์เป็นอันมาก ซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ 1 แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล 2. กิตติศัพท์อันงามของบุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมขจรไป นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ 2แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล 3. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล จะเข้าไปยังบริษัทใดๆ จะเป็นขัตติยบริษัทก็ตามพราหมณ์บริษัทก็ตาม คหบดีบริษัทก็ตาม สมณบริษัทก็ตาม ย่อมแกล้วกล้าไม่เก้อเขินเข้าไป นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ 3 แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล 4. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมไม่หลงลืมสติตาย นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ 4 แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล 5. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ 5 แห่งศีลสมบัติของผู้มีศีล (ที.ปา. (ไทย) 11/316/305) (2) การมีอาจาระ อาจาระ เป็นความประพฤติชอบทางกาย และวาจา การรักษาวาจาให้เรียบร้อยการรักษาปกติตามระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกาย และวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงามในการงดเว้นจากความชั่ว การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน (3) การมีอาชีวะ ได้แก่ การปฏิบัติตามพระวินัยจะควบคุมถึงการประกอบอาชีพ ความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิตในปัจจุบันที่ดีงาม หลักการของสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนามีอยู่ 3 ประการหลัก คือ การเลี้ยงชีพชอบทางกาย การเลี้ยงชีพชอบทางวาจา การเลี้ยงชีพชอบทางใจ และ (4) การมีทิฏฐิ ได้แก่ โยนิโสมนสิการ และปรโตโฆษะ ปัจจัยที่เป็นแกนกลางในการเชื่อมโยงให้มีการคบหาสมาคมและเกิดแรงจูงใจขึ้นนั้นก็คือความศรัทธานั่นเอง ในขณะเดียวกันบุคคลที่เป็นคนดีมีปัญญา แต่ไม่มีคุณสมบัติในการสร้างแรงจูงใจความศรัทธาแก่บุคคลได้ ก็ยังไม่ได้ชื่อว่าเป็นกัลยาณมิตร (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) 2549: 642)

สรุปว่า 1. การมีศีล การปฏิบัติตามเบญจศีล คือ เจตนาหรือความตั้งใจประพฤติงดเว้นจากความชั่วทางกายและทางวาจา เรียกโดยทั่วไปว่า “ศีล 5” 2. การมีอาจาระ เป็นความประพฤติชอบทางกายและวาจา การรักษาวาจาให้เรียบร้อย 3.การมีอาชีวะ เป็นการหาเลี้ยงชีวิตชอบ และ (4) 4.การมีทิฏฐิ จะต้องปฏิบัติตามหลักสัมมาทิฏฐิด้วยความคิดเห็นที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา

อภิปรายผล

วิเคราะห์ความมีวินัยในคัมภีร์มังคลัตถทีปนี ได้แก่ (1) วิเคราะห์ความมีวินัยสำหรับบรรพชิต การมีความประพฤติปฏิบัติตามสิกขาบทหรือ ปาติโมกขสังวรศีล ความเป็นผู้สำรวมด้วยความสังวร คือ ปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจารและโคจร อินทรียสังวรศีล การเห็นรูปด้วยตาแล้วไม่รวบถือไม่แยกถือ มีสติเพ่งมองไปในรูปที่เห็นเป็นดุจดังของว่างซึ่งประกอบไปด้วยธาตุ อาชีวปาริสุทธิศีล การเว้นจากมิจฉาอาชีพ การล่วงละเมิดในสิกขาบท 6 ประการที่ทรงบัญญัติไว้ และปัจจยสันนิสสิตศีล การบริโภคปัจจัย 4 อันบริสุทธิ์ (2) วิเคราะห์ความมีวินัยสำหรับคฤหัสถ์ การปฏิบัติตามกุศลกรรมบถ 10 บุคคลทั่วไปศึกษาดีแล้วและละเว้นการปฏิบัติในอกุศลกรรมบถ 10 อันได้แก่ เว้นจากกายทุจริต 3 เว้นจากวจีทุจริต 4 และเว้นจากมโนทุจริต 3 โดยงดเว้นจากอกุศลกรรมบถ 10 ประการย่อมได้รับอานิสงส์ อันได้แก่ แม้ตนเองก็ติเตียนตนไม่ได้ 1 ผู้รู้พิจารณาแล้วย่อมสรรเสริญ 1 มีชื่อเสียง (3) วิเคราะห์มิจฉาทิฏฐิ 3 ประการกับความมีวินัย เป็นการพิจารณาถึงความถูกต้องอันเกิดความเห็นผิดจากกระบวนการพิจารณา คือ ปรโตโฆษะ และโยนิโสมนสิการ พิจารณาโดยแยกแยะไตร่ตรองต่าง ๆ เพื่อมิให้นำไปสู่กระบวนที่คิดผิดตามแบบอย่างทางพระพุทธศาสนา (4) วิเคราะห์หลักความมีวินัยเพื่อการดำเนินชีวิต 1. การมีศีล การปฏิบัติตามเบญจศีล 2.การมีอาจาระ เป็นความประพฤติชอบทางกาย และวาจา การรักษาวาจาให้เรียบร้อย 3.การมีอาชีวะ เป็นการหาเลี้ยงชีวิตชอบหรือหลักสัมมาอาชีวะ และ 4.การมีทิฏฐิ จะต้องปฏิบัติตามหลักสัมมาทิฏฐิ ด้วยความคิดเห็นที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

ปวริศา ปกพัฒนกุล. (2549) *“ศึกษานวนิยายอิงหลักธรรมของสุชีพ ปุญญานุภาพ”,* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539) *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2551). *พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ*. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

พระพุทธโฆสเถระ. (2556) *คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์* (อาจ อาสภมหาเถร), พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ บริษัท ธนาเพรส จำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2529) *พุทธธรรม.* พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ). (2543) *พระธรรมวินัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหากุฏราชวิทยาลัย.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช)(2538) *หนังสือมงคลทีปนี ศิลปกรรมปริทรรศน์*, ปีที่10, ฉบับที่ 1 (สิงหาคม 2538:6

พุทธทาสภิกขุ. (2541) *พุทธธรรมประยุกต์.* กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิ

พระมหาวิเศษ ปญฺญาวชิโร. (2556) *มงคลสูตร.* กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.พันเอกปิ่น มุทุกันต์. (2555) *มงคลชีวิต.* กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์.

สำลี รักสุทธี. (2550) *มงคลชีวิต 38* กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา

พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ. (2546) *ศาสนาสากล เล่ม 3*. กรุงเทพฯ: อุษาการพิมพ์. สุวัฒน์ จันทร จำนง. (2547) *แก่นพุทธธรรม.* กรุงเทพฯ: บริษัท ตถาตาพับลิเคชั่น จำกัด.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

การศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างโพชฌงค์ 7 กับสติปัฏฐาน 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

AN ANALYTICAL STUDY OF RELATIONSHIP BETWEEN BOJJHANGA 7 AND SATIPATTHANA 4 IN THERAVADA BUDDHISM

[1]พระครูปลัดสมชาย อิทฺธิเตโช, [2]เสฐียร ทั่งทองมะดัน และ [3]เบญจมาศ สุวรรณวงศ์

[1]Phrapaladsomchai Eithitacho, [2]Sathien Thangthongmadan

and [3]Benjamas Suwannawong

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahachulalongkornrajavityalaya University, Thailand

[1]Somchai74899@gmail.com

Received: June 25, 2024; **Revised**: November 8, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาโพชฌงค์7 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาสติปัฏฐาน 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท 3 เพื่อการศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างโพชฌงค์ 7 กับสติปัฏฐาน 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า โพชฌงค์ คือธรรมเป็นองค์แห่งตรัสรู้ มี 7 ประการ คือ 1) สติสัมโพชฌงค์ ความระลึกได้ 2) ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ คือ ความเฟ้นธรรม 3) วิริยสัมโพชฌงค์ คือ ความเพียร 4) ปีติสัมโพชฌงค์ ความอิ่มใจ5) ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ความสงบกายระงับใจ6) สมาธิสัมโพชฌงค์ คือ ความตั้งมั่นแห่งจิต และ 7) อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ความวางใจเป็นกลาง สติปัฏฐาน 4 คือ ธรรมเป็นที่ตั้งของสติที่พิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นเท่าทันตามความเป็นจริง มี 4 อย่าง คือ การกำหนดสติพิจารณากาย (กายานุปัสสนา) เวทนานุปัสสนาการกำหนดสติพิจารณาเวทนา จิตตานุปัสสนาการกำหนดสติพิจารณาจิต

---

[1]นิสิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

[2]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา

[3]อาจารย์ ดร. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา

และธัมมานุปัสสนา การกำหนดสติพิจารณาธรรม วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างโพชฌงค์ 7 กับสติปัฏฐาน4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ดังนี้ ความสัมพันธ์ในฐานะเป็นธัมมวิจยะก็เพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกิดความเพียรในการปฏิบัติยิ่งขึ้น และสามารถตรัสรู้ธรรม คือ อริยสัจ 4 ความสัมพันธ์ในฐานะเป็นธรรมปฏิบัติเข้าถึงมรรค 1) ในฐานะเป็นอาหารของจิต อาหารและอนาหารของโพชฌงค์ อาหาร คือ เครื่องหล่อเลี้ยงกระตุ้นเสริม ซึ่งทำให้โพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นแล้วก็เจริญไพบูลย์ 2) ในฐานะเป็นธรรมข่มจิต การใช้อารมณ์หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาเป็นเครื่องฝึกหัดเพื่อข่มจิตให้มีการกำหนด เพื่อให้จิตอยู่ในความควบคุมสามารถจับอยู่กับอารมณ์อันนั้นอันเดียวได้ ไม่ฟุ้งซ่าน และ 3) ในฐานะเป็นธรรมประคองจิต เข้าถึงขั้นองค์ฌานทั้ง 5 คือ วิตก วิจาร ปีติ สุข และเอกัคคตา และความสัมพันธ์ในฐานะเป็น การปฏิบัติตามโพชฌงค์ 7 ผลของการปฏิบัติหรือธรรมที่ปรากฏและเกิดขึ้น ได้แก่ การบรรลุธรรมตามขั้นตอนได้แก่ โสดาบัน ไปจนถึงพระอรหันต์ จากการละสังโยชน์ได้ทั้ง 10 ประการ

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์, โพชฌงค์ 7 , สติปัฏฐาน 4

Abstract

This research aims to 1) study the 7 factors of enlightenment in Theravada Buddhism, 2) study the 4 foundations of mindfulness in Theravada Buddhism, and 3) study and analyze the relationship between the 7 factors of enlightenment and the 4 foundations of mindfulness in Theravada Buddhism. The research results found that.The factors of enlightenment are the dharma that is the basis of enlightenment, consisting of 7 types: 1) Sati Sampajaya Sampajaya, the recollection of the dharma, 3) Viriya Sampajaya Sampajaya, the effort, 4) Pīti sampajaya, the satisfaction of the heart, 5) Passadhi Sampajaya, the calmness of the body and mind, 6) Samadhi Sampajaya, the firmness of the mind, and 7) Upekkhā Sampajaya, the neutrality of the mind. The 4 foundations of mindfulness are the dharma that is the basis of mindfulness, the practice that has mindfulness as the leader. There are four types of contemplation to know and see things as they really are: contemplation of the body (kayānupassanā), contemplation of feelings, contemplation of feelings, contemplation of mindfulness of the mind, and contemplation of dhammas. The contemplation of the Dhamma Analysis of the relationship between the seven factors of enlightenment and the four foundations of mindfulness in Theravada Buddhism as follows: 1. The relationship as a dharma of enlightenment. Those who want to attain the Dhamma must have more mindfulness.

Dhammavicaya increases, resulting in more diligence in practice and the ability to attain enlightenment, namely the four noble truths, attain the nine supramundane dharmas, namely the four paths, the four fruits, and nirvana. 2. The relationship as a dharma of practice leading to the path: 1) As food for the mind, food and non-food for the factors of enlightenment. Food is a stimulant, stimulating, and supporting tool that causes the factors of enlightenment that have not yet arisen to arise, and those that have arisen to flourish and flourish. 2) As a dharma that subdue the mind, using emotions or something as a tool to train the mind to subdue it to be determined. To keep the mind under control, able to fix on that one emotion, not distracted, and 3) as a dharma supporting the mind, reaching the level of the 5 jhana factors: Vitakka, Vicara, Piti, Sukha, and Ekaggata, and 3. The relationship as a dharma practice reaching the result. Practicing in accordance with the 7 factors of enlightenment in sequence, that is, the 10 fetters, the result of the practice or dharma that appears and arises is the attainment of the dharma according to the steps, namely Sotapanna, which is abandoning the view of self, vicikiccha, and silabbataparamasa, Sakadagami, which is abandoning the view of self, vicikiccha, and silabbataparamasa, reducing lust, anger, and delusion, Anagami, which is abandoning the view of self, vicikiccha, and silabbataparamasa, sensual desire, and arahant, completely abandoning all 10 fetters.

Keywords: Relationship, 7 Enlightenment Factors of, 4 Foundations of Mindfulness

บทนำ

ในทางพระพุทธศาสนามีปรากฏหลักธรรมที่ส่งเสริมหรือสนับสนุนในการปฏิบัติเพื่อเป็นองค์นำไปสู่การตรัสรู้ธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา และสามารถมีความสัมพันธ์ทั้งยังเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติธรรมหรือการทำสมาธิเพื่อให้ไปสู่ความเจริญ หรือสำเร็จได้ คือ หลักโพชฌงค์ 7 ประการ โพชฌงค์ หรือ โพชฌงค์ 7 (Enlightenment Factors) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2551: 205) คือ ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้หรือองค์ของผู้ตรัสรู้มีอยู่เจ็ดประการคือ 1) สติ (Mindfulness) ความระลึกได้ สำนึกพร้อมอยู่ ใจอยู่กับกิจ จิตอยู่กับเรื่อง 2) ธัมมวิจยะ (Truth Investigation) ความเฟ้นธรรม ความสอดส่องสืบค้นหลักธรรม 3) วิริยะ (Effort, Energy) ความเพียร 4) ปีติ (Zest) ความอิ่มใจ 5) ปัสสัทธิ(Tranquillity, Calmness) ความสงบกายสงบใจ 6) สมาธิ (Concentration) ความมีใจตั้งมั่น จิตแน่วในอารมณ์ และ 7) อุเบกขา (Equanimity) ความ

มีใจเป็นกลางเพราะเห็นตามเป็นจริง (ที.ม. (ไทย) 10/325/3221) หลักโพชฌงค์ 7 เป็นหลักปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรม โดยเริ่มต้นด้วยหลักธรรมที่เรียกว่า สติ หรือ สติสัมโพชฌงค์ เป็นหลักธรรมเริ่มตนก่อนที่จะพิจารณาธรรม อีก 6 อย่างไปตามลำดับ ตัวสติจะเป็นตัวระลึกรู้ในการประพฤติปฏิบัติให้เกิดความเข้าใจเป็นขั้นแรก สติ ความระลึกได้ นึกได้ สำนึกอยู่ไม่เผลอ คือ ความไม่ประมาท ความเป็นอยู่อย่างไม่ขาดสติ และในพุทธศาสนามีหลักในการประพฤติปฏิบัติเกี่ยวกับการทำสมาธิที่มีปรากฏในพระสูตร คือ สติปัฏฐานสูตร (ม.อุ. (ไทย) 14/4/6) ซึ่งเป็นสูตรหนึ่งที่ได้อธิบายวิธีการ หรือแนวทางในการประพฤติปฏิบัติการทำสมาธิเพราะเป็นบันไดขั้นที่สำคัญในการก้าวไปสู่มรรค ผล และนิพพาน และตรัสไว้ในหมวด พระสูตรชื่ออื่นอีกมายมายหลายแห่ง สติปัฏฐานสูตรเป็นพระสูตรที่สมเด็จพระสัมมาพุทธเจ้าตรัสสอนการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานไว้เป็นหลัก ซึ่งการปฏิบัติสติปัฏฐานนั้นจะต้องกระทำด้วยการมีสติสัมปชัญญะเป็นตัวเริ่มต้น ไปตามลำดับ ผู้เจริญวิปัสสนาภาวนาจึงยังคงต้องมีความเพียรพยายามในการพัฒนาสติให้เป็นสติสัมโพชฌงค์ด้วยการระลึกรู้ชอบ เมื่อสติสัมโพชฌงค์เกิดขึ้นผู้เจริญสติจะสามารถละกิเลสได้เป็นการชั่วคราว หรืออาจเป็นการถาวรหากสามารถควบคุมสติให้เจริญขึ้นพร้อมๆ กับองค์ธรรมอื่นๆ ได้แก่ วิริยะและสมาธิ ผู้เจริญสติจะเริ่มเข้าใจได้เองถึงสภาวะแท้จริงของรูปนาม อริยมรรคในหมวดของปัญญาอันได้แก่ ความเห็นชอบ และความ ดำริชอบ ก็จะเจริญขึ้นในขณะที่ญาณทัสสนะ(ม.อุ. (ไทย) 14/4/6) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ของโพชฌงค์ 7 และการปฏิบัติแบบ สติปัฏฐาน 4 จะต้องมีความสัมพันธ์ และเกี่ยวข้องกันตามหมวดธรรมนั้นๆ เพื่อปฏิบัติธรรมไปสู่ความสำเร็จได้ โดยสติกำหนดรู้ในรูปนามจึงเกิดการจำแนกธรรมเกิดธัมมวิจยะว่าสิ่งนี้เป็นกุศลเป็นอกุศล ว่ากุศลควรเจริญอกุศลควรละเว้น จึงเกิดวิริยะความเพียรในการสร้าง และรักษากุศล เพียรในการทำลายอกุศล และป้องกันอกุศลไม่ให้เกิดขึ้น ทำให้เกิดปีติอิ่มใจปลื้มใจในการทำดีละเว้นความชั่ว

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างโพชฌงค์ 7 กับสติปัฏฐาน 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อให้ทราบถึงการปฏิบัติให้เข้าถึงการบรรลุธรรมอันสูงสุดโดยพิจารณาตามหลักธรรม ทั้งยังส่งผลถึงในการที่จะพิจารณาตามหมวดธรรมทั้ง 7 มีความสัมพันธ์กันอย่างไร กับการเจริญตามหลักสติปัฏฐาน 4 และเพื่อให้ทราบถึงการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาให้เกิดความเข้าใจอย่างถูกวิธีตามรูปแบบ และเพื่อการดำรงชีวิตที่สมดุลเป็นธรรมชาติทั้งพัฒนาจิตใจให้สมบูรณ์ที่สำคัญส่งผลถึงพัฒนาชีวิต ทำให้เป็นความสุขมีสติสัมปชัญญะที่ดี มองโลกในแง่ดีเสมอจะเป็นผู้สร้างสรรค์สังคม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน เป็นบุคคลอันประเสริฐอยู่ในสภาวะปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาโพชฌงค์ 7 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

2. เพื่อศึกษาสติปัฏฐาน 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

3. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างโพชฌงค์ 7 กับสติปัฏฐาน 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างโพชฌงค์ 7 กับสติปัฏฐาน 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ”เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documents) ซึ่งได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาเอกสาร

1.1 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารขั้นปฐมภูมิ โดยรวบรวมข้อมูล จากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยเล่มที่เกี่ยวข้องกับโพชฌงค์ 7 กับสติปัฏฐาน 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

1.2 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารขั้นทุติยภูมิ โดยรวบรวมข้อมูลจากอรรกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส ตำารา เอกสาร งานวิจัย บทความที่เกี่ยวข้องกับโพชฌงค์ 7 กับสติปัฏฐาน 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ขั้นที่ 2 รวบรวมและเรียบเรียงข้อมูล

2.1 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารขั้นทุติยภูมิ โดยรวบรวมข้อมูลจากตำารา เอกสาร งานวิจัย บทความที่เกี่ยวข้องศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างโพชฌงค์ 7 กับสติปัฏฐาน 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

2.2 เรียบเรียง ขัดเกลา เนื้อหาที่เกี่ยวข้องโพชฌงค์ 7 กับสติปัฏฐาน 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ขั้นที่ 3 วิเคราะห์คุณค่าและสรุปเนื้อหา

3.1 ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Documents) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างโพชฌงค์ 7 กับสติปัฏฐาน 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาทแล้วนำมาประมวลผลให้ได้เนื้อหาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.2 วิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุป พรรณนาและอธิบายผลต่อไป

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างโพชฌงค์ 7 กับสติปัฏฐาน 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท สรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. โพชฌงค์ 7 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

พระพุทธองค์ประทับอยู่ในปาวาริกอัมพวัน ในบ้านนาฬันทคาม พระสารีบุตรมีความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าว่าไม่มีสมณะพราหมณ์ที่มีปัญญารู้ยิ่ง ยิ่งกว่าพระพุทธเจ้าพระสัมมาสัมโพธิญาณนี้ไม่เคยมีในอดีต อนาคต และไม่มีปัจจุบัน เพราะพระพุทธเจ้าทั้งหลายในอดีตทุกพระองค์ทรงละนิวรณ์ 5 ซึ่งเป็นเครื่องเศร้าหมองของจิตได้เด็ดขาด มั่นคงในสติปัฏฐาน 4 ทรงเจริญโพชฌงค์ 7 ตามความเป็นจริง ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณ แม้พระพุทธเจ้าจักมีในอนาคตทุกพระองค์ย่อมทรงละนิวรณ์ 5 ซึ่งเป็นเครื่องเศร้าหมองของจิตได้เด็ดขาด มั่นคงในสติปัฏฐาน 4 ทรงเจริญโพชฌงค์ 7 ตามความเปนจริง ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณ

โพชฌงคปริตร คือ ปริตรกล่าวถึงโพชฌงค์อันเป็นองค์แห่งการรู้แจ้งอ้างสัจวาจานั้นมาพิทักษ์คุ้มครองผู้สวดให้มีความสวัสดี มีประวัติว่าสมัยหนึ่งพรพุทธเจ้าประทับอยู่ที่วัดเวฬุวัน กรุงราชคฤห์ พระมหากัสสปเถระได้อาพาธหนักที่ถ้ำปิปผลิคูหา พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปเยี่ยม และแสดงโพชฌงค์ 7 เมื่อพระเถระสดับโพชฌงค์เหล่านี้ก็เกิดความปีติว่า โพชฌงค์ 7 เคยปรากฏแก่เราในขณะรู้แจ้งสัจธรรมหลังออกบวชแล้ว 7 วัน คำสอนของพระพุทธองค์เป็นทางพ้นทุกข์โดยแท้ครั้นดำริเช่นนี้พระเถระได้เกิดปีติอิ่มเอิบใจทำให้เลือดในกาย และรูปธรรมอื่นผ่องใส โรคของพระเถระจึงอันตรธานไปเหมือนหยาดน้ำกลิ้งลงจากใบบัว นอกจากนั้น พระพุทธเจ้ายังตรัสโพชฌงค์ 7 แก่พระมหาโมคคัลลานเถระผู้อาพาธที่ภูเขาคิชกูฏอีกด้วย ครั้นพระเถระสดับโพชฌงค์นี้แล้วก็หายจากอาพาธนั้นทันที อนึ่งเมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่วัดเวฬุวันนั้นได้ประชวรหนัก จึงรับสั่งให้พระจุนทเถระสาธยายโพชฌงค์ 7 ครั้งสดับแล้วพระองค์ทรงหายจากการประชวรนั้น (พระคันธสาราภิวงศ์ ม.ป.ป: 95) โพชฌงคปริตรที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้เป็นร้อยแก้ว พบในมหาวรรคสังยุตต์ ปฐมคิลานสูตร ทุติยคิลานสูตร และตติยคิลานสูตร ส่วนโพชฌงค์ปริตรในปัจจุบัน เป็นร้อยแก้วที่พระเถระชาวสิงหลประพันธ์ขึ้นโดยนำข้อความจากพระสูตรมาประพันธ์เป็นร้อยแก้ว โพชฌงค์ 7 มีดังต่อไปนี้

1) สติสัมโพชฌงค์	องค์แห่งการรู้แจ้ง คือ สติ
2) ธมมวิจยสัมโพชฌงค์	องค์แห่งการรู้แจ้ง คือ การหยั่งเห็นธรรม
3) วิริยสัมโพชฌงค์	องค์แห่งการรู้แจ้ง คือ ความเพียร
4) ปีติสัมโพชฌงค์	องค์แห่งการรู้แจ้ง คือ ความอิ่มใจ
5) ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์	องค์แห่งการรู้แจ้ง คือ ความสงบ
6) สมาธิสัมโพชฌงค์	องค์แห่งการรู้แจ้ง คือ ความตั้งมั่น
7) อุเบกขาสัมโพชฌงค์	องค์แห่งการรูแจ้ง คือ ความวางเฉย

โพชฌงค์เหมือนอวัยวะนร่างกายที่มีทวารทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ทวารเหล่านี้แปลว่า ประตู คือ ประตูที่ทำให้รู้อารมณ์ เช่น ตา ทำให้พบเห็นสิ่งต่าง ๆ หูทำให้ได้ยินเสียง

เป็นต้น โพชงฌงค์ก็มีอุปไมยฉันนั้น จัดเป็นธรรมที่สำคัญยิ่งในพระพุทธศาสนา เพราะถ้าขาดการอบรมโพชฌงค์ 7 ก็คล้ายกับคนที่ขาดทวาร 6 ย่อมไม่ได้เห็น ไม่ได้ยิน ไม่รู้กลิ่น ไม่รู้รส เป็นต้น ทั้งนี้ โพชฌงค์ 7 เหมือนทวารที่รู้อารมณ์ได้ โพชฌงค์จึงเป็นองค์แห่งความตรัสรู้ กล่าวคือ โพชฌงค์คือการตรัสรู้นั้นหมายถึงรู้สภาวะอารมณ์ตามความจริง ที่ส่งผลให้เข้าใจในพระไตรลักษณ์ และมรรคปรากฏได้ด้วย

ดังนั้น โพชฌงค์ 7 ในพระพุทธศาสนา โพชฌงค์ คือธรรมเป็นองค์แห่งตรัสรู้ มี 7 ประการ คือ 1) สติสัมโพชฌงค์ คือ ความระลึกได้ 2) ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ คือ ความเฟ้นธรรม 3) วิริยสัมโพชฌงค์ คือ ความเพียร 4) ปีติสัมโพชฌงค์ คือ ความอิ่มใจ 5) ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ คือ คือความสงบกายระงับใจ 6) สมาธิสัมโพชฌงค์ คือ ความตั้งมั่นแห่งจิต และ 7) อุเบกขาสัมโพชฌงค์ คือ ความวางใจเป็นกลาง

2. สติปัฏฐาน 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในคัมภีร์พุทธศาสนาได้แสดงความหมายของการเจริญสติปัฏฐาน 4 ที่มีปรากฏในพระไตรปิฎกไว้ดังต่อนี้ การเจริญสติปัฏฐาน 4 แปลว่า การเจริญธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งสติลงในฐานทั้ง 4 หรือการปฏิบัติที่มีสติเป็นประธาน (ที.ม.อ. (ไทย) 2/373/368) ลงในฐานทั้ง 4 อันเป็นเหตุให้เกิดความรู้แจ้งโดยการหยั่งรู้สภาวะ (ปรากฏการณ์) ธรรม อันเป็นอารมณ์ภายในกายกับใจ หรือรูปกับนาม ตามความเป็นจริงว่าสภาวธรรมทั้งหลาย ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล อันเป็นญาณปัญญาในการหยั่งรู้นำไปสู่การรู้แจ้งอริยสัจ 4
(อภิ.สงฺ. (ไทย) 34/55/36)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายคำว่า สติปัฏฐาน 4 ไว้ คือ ธรรมเป็นที่ตั้งของสติ ข้อปฏิบัติมีสติเป็นประธาน การตั้งสติกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นเท่าทันตามความเป็นจริง การมีสติกำกับดูสิ่งต่างๆ และความเป็นไปทั้งหลาย โดยรู้เท่าทันตามสภาวะของมัน ไม่ถูกครอบงำด้วยความยินดียินร้าย ที่ทำให้มองเห็นเพี้ยนไปตามอำนาจกิเลส มี 4 อย่าง คือ กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน การตั้งสติกำหนดพิจารณากาย การมีสติกำกับตามดูรู้เท่าทันกาย และเรื่องทางกาย เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน การตั้งสติกำหนดพิจารณาเวทนา การมีสติกำกับดูรู้เท่าทันเวทนา จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน การตั้งสติกำหนดพิจารณาจิต การมีสติกำกับดูรู้เท่าทันจิตหรืออาการของจิต และ ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน การตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรม การมีสติกำกับดูรู้เท่าทันธรรม เรียกสั้น ๆ ว่า กาย เวทนา จิต ธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) 2556: 396)

สติปัฏฐาน คือ การตั้งสติสัมปชัญญะ เพียรพิจารณากาย เวทนา จิตและธรรม เพื่อกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ โดยแยกพิจารณาเป็น 4 ประการ คือ

(1) การพิจารณาเห็นกายในกาย

(2) การพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย

(3) การพิจารณาเห็นจิตในจิต

(4) การพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลาย

ดังนั้น สติปัฏฐาน 4 ในพระพุทธศาสนา สติปัฏฐาน 4 คือ ธรรมเป็นที่ตั้งของสติ ข้อปฏิบัติที่มีสติเป็นประธาน การกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นเท่าทันตามความเป็นจริง มี 4 อย่าง คือ กายานุปัสสนา เวทนานุปัสสนา จิตตานุปัสสนา และธัมมานุปัสสนา องค์ประกอบ คือ อาตาปี ความเพียร (วิริยะเจตสิก) สัมปชาโน หรือสัมปชัญญะ ความรู้สึกตัว (ปัญญาเจตสิก) สติมา ความระลึกได้ (สติเจตสิก) เป็นองค์ประกอบสำคัญในการเจริญสติปัฏฐาน 4 คือ วิริยะ สติ (มีสมาธิร่วมด้วย) และสัมปชัญญะ (ปัญญา) ทำหน้าที่ร่วมกัน การเจริญสติปัฏฐาน 4 เป็นการระลึกรู้อารมณ์ที่เกิดทางกาย เวทนา จิต ธรรม ซึ่งเป็นที่ตั้ง และจุดมุ่งหมายเพื่อให้บุคคลสามารถบรรลุถึงโลกุตตรธรรมแต่ละขั้น คือ บรรลุโสดาบันสกทาคามี อนาคามี และอรหัตตบุคคล

3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างโพชฌงค์ 7 กับสติปัฏฐาน 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

3.1 ความสัมพันธ์ในฐานะเป็นธรรมเครื่องตรัสรู้ การปฏิบัติสมาธิหรือการเจริญสติปัฏฐาน 4 โดยการกำหนดหมวดโพชฌงค์ 7 หมวดว่าด้วยโพชฌงค์ เป็นการพิจารณา หรือกำหนดรู้ธรรมโดยตั้งสติไว้ที่ฐาน (ที.ม.อ. (ไทย) 2/385/401) ได้แก่ **1) สติสัมโพชฌงค์** องค์แห่งปัญญาเป็นเครื่องตรัสรู้ องค์แห่งธรรมสามัคคีเป็นเครื่องตรัสรู้คือ สติ ผู้ปฏิบัติธรรมย่อมรู้ ย่อมตื่นจากหลับคือ กิเลส รู้แจ้งแทงตลอดในอริยสัจ 4 (พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ ป.ธ.๙) 2550: 950) **2) ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์** ความเฟ้นธรรม ความสอดส่องสืบค้นธรรม ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ย่อมดำรงอยู่ด้วยอาการ 8 ส่วน ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ย่อมเคลื่อนไปด้วยอาการ 8 คือ ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ย่อมเคลื่อนไปด้วยความนึกถึงความเกิด ด้วยความไม่นึกถึงนิพพานอันไม่มีความเกิด ด้วยความนึกถึงความเป็นไป ด้วยความไม่นึกถึงนิพพานอันไม่มีความเป็นไป ด้วยความนึกถึงนิมิต ด้วยความไม่นึกถึงนิพพานอันไม่มีนิมิต และด้วยความไม่นึกถึงนิโรธ ด้วยนึกถึงสังขาร **3) วิริยสัมโพชฌงค์** ความเพียรอันประเสริฐ คือ การมีความเพียรทางกายและความเพียรทางจิตคู่กัน อันเป็นสัมมาวายามะเป็นหลักในมัชฌิมาปฏิปทานำพาไปสู่ความพ้นทุกข์ได้จริง **4) ปีติสัมโพชฌงค์** ความอิ่มใจเป็นปีติที่เกิดขึ้น เพราะวิปัสสนา **5) ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์** ความสงบกายใจเมื่อปฏิบัติถึงความสงบสงัดทางกายและทางจิตคือ ปัสสัทธิเป็นความสงบที่เกิดขึ้น เพราะวิปัสสนา **6) สมาธิสัมโพชฌงค์** ความมีใจตั้งมั่น จิตแน่วในอารมณ์ ความตั้งมั่นแห่งจิตที่เจริญขึ้นเป็นสมาธิทำให้สำเร็จเป็นอริยมรรค และอริยผล ไม่มีความฟุ้งซ่าน ไม่หวั่นไหว และ **7) อุเบกขาสัมโพชฌงค์** ความมีใจเป็นกลางเพราะเห็นตามเป็นจริง คัมภีร์วิสุทธิมรรคได้อธิบายอุเบกขา 6

สรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ในฐานะเป็นธรรมเครื่องตรัสรู้ โดยการปฏิบัติสติปัฏฐาน 4 เริ่มต้นด้วยการมีสติสัมปชัญญะ ความระลึกได้ พิจารณาด้วยการธัมมวิจยะการเฟ้นธรรม และอาศัยวิริยะความเพียรพยายามทางกาย และใจอย่างตั้งมั่น ความอิ่มใจ ก็จะปรากฏขึ้น ส่งผลถึงความสงบทางกายใจ มีสมาธิอย่างตั้งมั่น จิตแน่วแน่ในอารมณ์ เป็นสมาธิ จะส่งผลถึงความมีใจเป็นกลาง คืออุเบกขาเพราะเห็นตามความเป็นจริง

3.2 ความสัมพันธ์ในฐานะเป็นธรรมปฏิบัติเข้าถึงมรรค

1) ความสัมพันธ์ในฐานะเป็นอาหารของจิต อาหาร และอนาหารของโพชฌงค์ ธรรมทั้งหลายที่ทำให้เกิดหรือเจริญขึ้นและธรรมทั้งหลายที่ไม่ทำให้เกิดหรือไม่เจริญขึ้น อาหาร คือเครื่องหล่อเลี้ยงกระตุ้นเสริม ซึ่งทำให้โพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วก็เจริญไพบูลย์ อนาหาร ได้แก่ สิ่งที่ไม่หล่อเลี้ยง ไม่กระตุ้นเสริม อาหารของโพชฌงค์ ได้แก่ โยนิโสมนสิการ อนาหาร **1) อาหารของโพชฌงค์ 7** กายนี้มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้ เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ แม้ฉันใดโพชฌงค์ 7 ก็มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ฉันนั้นเหมือนกัน **2) อนาหารของโพชฌงค์** ธรรมทั้งหลายที่ไม่ทำให้เกิด หรือไม่เกิดไม่ให้เจริญขึ้น คือ การมนสิการในสิ่งที่จะทำให้เกิดโพชฌงค์ข้อนั้น ๆ (สำ.ม. (ไทย) 19/183/123)

สรุปว่า การปฏิบัติสติปัฏฐาน 4 ความสัมพันธ์ในฐานะเป็นอาหารของจิต อาหาร และอนาหารของโพชฌงค์ ธรรมทั้งหลายที่ทำให้เกิด หรือเจริญขึ้น และธรรมทั้งหลายที่ไม่ทำให้เกิดหรือไม่เจริญขึ้น อาหาร คือ เครื่องหล่อเลี้ยงกระตุ้นเสริม ซึ่งทำให้โพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วก็เจริญไพบูลย์ อนาหาร ได้แก่ สิ่งที่ไม่หล่อเลี้ยง ไม่กระตุ้นเสริม อาหารของโพชฌงค์ ได้แก่ โยนิโสมนสิการ อนาหาร ได้แก่ การขาดมนสิการ ส่วนอาหารของนิวรณ์ ได้แก่ อโยนิโสมนสิการ อนาหาร ได้แก่ โยนิโสมนสิการ

2) ธรรมปฏิบัติเพื่อการข่มจิต การปฏิบัติสติปัฏฐาน 4 ในฐานะเป็นธรรมข่มจิต เป็นการเจริญสมาธิเพื่อให้เกิดฌานก็คือ การใช้อารมณ์หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาเป็นเครื่องฝึกหัดเพื่อข่มจิตให้มีการกำหนด เพื่อให้จิตอยู่ในความควบคุมสามารถจับอยู่กับอารมณ์อันนั้นอันเดียวได้ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่เลื่อนลอยไปหาอารมณ์อื่น วัตถุ สิ่ง หรืออารมณ์ที่จะเอามาให้จิตกำหนดนี้เป็นอะไรก็ได้ แต่ให้เป็นกลาง ๆ คือไม่ล่อให้จิตคิดปรุงแต่ง ซึ่งโดยมากจะใช้สิ่งดีงามหรือสิ่งที่เป็นกลาง ๆ สิ่งดีงาม และ

3) ธรรมปฏิบัติเพื่อประคองจิต ผู้ปฏิบัติควรทำการพัฒนาองค์ธรรมในโพชฌงค์ 7 โดยการเจริญสติปัฏฐานและควรปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่องเพื่อดำเนินไปสู่การเจริญมรรคตามคำสอนของพระพุทธองค์ เหตุหรือที่มาของโพชฌงค์ 7 ได้แก่ การเจริญสติกำหนดรู้อาการทางกาย และจิตอย่างถูกตรงและต่อเนื่องประกอบด้วยโยนิโสมนสิการ

3.3 ความสัมพันธ์ในฐานะเป็นธรรมเข้าถึงผล

1) ความสัมพันธ์ในฐานะเป็นธรรมเครื่องยกจิต เป็นการกำหนดรู้อาการของจิตที่มีธรรมชาติรับรู้อารมณ์ การใส่ใจในอารมณ์เหล่านั้นด้วยการกำหนดรู้เท่าทันอาการของจิต ความเป็นไปที่คุ้นเคยในการรับอารมณ์ที่ไม่ขาดการกำหนดรู้ด้วยโยนิโสมนสิการทำให้เกิดความนึก คิด ถือเอาเป็นเจ้าของในขณะรับรู้ทางทวารทั้งที่เปิดรับอารมณ์นั้นเข้ามาอย่างเท่าทันด้วยการกำหนดรู้ด้วยสติที่เป็นไปด้วยการรู้สติปัฏฐาน 4 (ม.ม.(ไทย) 12/111/545)

สรุปว่า ความสัมพันธ์ในฐานะเป็นธรรมเครื่องยกจิต เป็นการปฏิบัติกำหนดจิตขึ้นสู่อารมณ์ฌาน เรียกว่า วิตก เพื่อกำหนดอารณ์ที่เกิดขึ้น โดยการใช้กระบวนการพิจารณาแบบของโยนิโสมนสิการ และความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายนอกกับโยนิโสมนสิการ โยนิโสมนสิการจะทำงาน 2 ขั้นตอนคือ รับรู้อารมณ์ หรือประสบการณ์จากภายนอก การรับรู้ด้วยโยนิโสมนสิการจะเป็นการรับรู้อย่างถูกต้อง มีการคิดค้นพิจารณาอารมณ์ หรือเรื่องราวที่เก็บเข้ามาเป็นการพิจารณาข้อมูลด้วยสติซึ่งจะเอาไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต และทำกิจกรรมต่าง ๆ

2) ธรรมเข้าถึงผล ความสัมพันธ์ในฐานะเป็นธรรมเข้าถึงผล เพื่อการเข้าถึงผลหรือการบรรลุธรรมจะต้องปฏิบัติตามลำดับ จากระดับต่ำสุดไปจนถึงระดับสูงสุด โดยอาศัยการละสังโยชน์เป็นเกณฑ์วัด สังโยชน์ 10 ประการ สังโยชน์ หมายถึง เครื่องผูกพันน้อยใหญ่ สังโยชน์คือเครื่องพันธนาการ ขัดขวาง เกาะเกี่ยว ผูกมัด รัดร้อยสัตว์ทั้งหลายไว้ในภพ มีทั้งหมด 10 ประการ ประกอบด้วย

(1) สักกายทิฐิ หมายถึง ความเห็นว่าเป็นตัวของตนความเห็นผิดว่าเป็นตัวตน

(2) วิจิกิจฉา มีลักษณะที่สงสัย ลังเลใจ ตัดสินใจไม่ได้ในเรื่องของสภาพธรรม มีความคิดเห็นเป็นอย่างอุปมาเหมือนทางแพร่ง

(3) สีลัพพตปรามาส หมายถึง ความยึดมั่นถือมั่นอยู่ในศีลพรต และสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นภายนอกพระพุทธศาสนา (พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ 2543: 50)

(4) กามราคะ หมายถึง อาการที่จิตยินดีเพลิดเพลินในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ซึ่งเรียกว่ากามคุณ จนหลงใหลไม่ปล่อยวางง่าย

(5) ปฏิฆะ หมายถึง ความคับแค้น, ความขึงเครียด, ความกระทบกระทั่งแห่งจิต ได้แก่ความที่จิตหงุดหงิดจากอำนาจโทสะ

(6) รูปราคะ หมายถึง ความติดใจในรูปธรรมอันประณีต เช่น ติดใจในอารมณ์แห่งรูปฌาน พอใจในรสความสุข ความสงบของสมาธิ ติดใจในอารมณ์ในรูปภพ

(7) อรูปราคะ หมายถึง ความติดใจในอรูปธรรม เช่น ติดใจในอรูปฌาน ติดใจปรารถนาในอรูปภพ เป็นต้น

(8) มานะ หมายถึง การถือตัว มานะนั้นมีการทะนงตัวเป็นลักษณะ มีการยกตนและสัมปยุตตธรรมเป็นกิจ มีความอยากจะยกตนให้สูงเหมือนธงเป็นผลปรากฏ มีโลภะที่ไม่ประกอบด้วยทิฏฐิเป็นเหตุใกล้

(9) อุทธัจจะ หมายถึง ความฟุ้งซ่าน มีลักษณะคือความไม่

(10) อวิชชา หมายถึง ความไม่รู้แจ้ง คือ การไม่รู้แจ้งในสัจจะ มีทุกขสัจจะ เป็นต้น เป็นสาเหตุแห่งการเวียนอยู่ในสังสารวัฏ

สรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ในฐานะเป็นธรรมปฏิบัติเข้าถึงผล การปฏิบัติตามโพชฌงค์ 7 ไปตามลำดับ โดยการผ่านเครื่องร้อยรัด หรือเครื่องที่ยังผูกสัตว์ไว้ คือสังโยชน์ 10 ประการ ผลของการปฏิบัติ หรือธรรมที่ปรากฏ และเกิดขึ้น ได้แก่การบรรลุธรรมตามลำดับ ได้แก่ โสดาบัน คือ การละสักกายทิฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส สกิทาคามี คือ การละสักกายทิฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส ทำราคะ โทสะ และโมหะ เบาบางลง อนาคามี คือ การละสักกายทิฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส กามราคะ ปฏิฆะ และอรหันต์ การละสังโยชน์ได้ทั้ง 10 ประการโดยเด็ดขาด

อภิปรายผล

วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างโพชฌงค์ 7 กับสติปัฏฐาน 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท (1) ความสัมพันธ์ในฐานะเป็นธรรมเครื่องตรัสรู้ ผู้จะบรรลุธรรมจะต้องมีสติมากขึ้น ธัมมวิจยะก็เพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกิดความเพียรในการปฏิบัติยิ่งขึ้น จิตตั้งมั่นแน่วแน่ และสามารถตรัสรู้ธรรม คือ อริยสัจ 4 บรรลุโลกุตรธรรม 9 คือ มรรค 4 ผล 4 นิพพาน 1 (2) ความสัมพันธ์ในฐานะเป็นธรรมปฏิบัติเข้าถึงมรรค

1. ในฐานะเป็นอาหารของจิต อาหารและอนาหารของโพชฌงค์ ธรรมทั้งหลายที่ทำให้เกิดหรือเจริญขึ้นและธรรมทั้งหลายที่ไม่ทำให้เกิดหรือไม่เจริญขึ้น อาหาร คือ เครื่องหล่อเลี้ยง กระตุ้นเสริม ซึ่งทำให้โพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วก็เจริญไพบูลย์

2. ในฐานะเป็นธรรมข่มจิต เป็นการเจริญสมาธิเพื่อให้เกิดฌานก็คือ การใช้อารมณ์หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาเป็นเครื่องฝึกหัดเพื่อข่มจิตให้มีการกำหนด เพื่อให้จิตอยู่ในความควบคุมสามารถจับอยู่กับอารมณ์อันนั้นอันเดียวได้ ไม่ฟุ้งซ่าน และ

3. ในฐานะเป็นธรรมประคองจิต โดยพิจารณาเข้าถึงขั้นองค์ฌานทั้ง 5 คือ วิตก วิจาร ปีติ สุข และเอกัคคตา และ (3) ความสัมพันธ์ในฐานะเป็นธรรมปฏิบัติเข้าถึงผล การปฏิบัติตามโพชฌงค์ 7 ไปตามลำดับ โดยการผ่านเครื่องร้อยรัดหรือเครื่องที่ยังผูกสัตว์ไว้ คือสังโยชน์ 10 ประการ ผลของการปฏิบัติหรือธรรมที่ปรากฏและเกิดขึ้น ได้แก่การบรรลุธรรมตามขั้นตอนได้แก่ โสดาบัน คือ การละสักกายทิฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส สกิทาคามี คือ การละสักกายทิฐิ วิจิกิจฉา

สีลัพพตปรามาส ทำราคะ โทสะ และโมหะ เบาบางลง อนาคามี คือ การละสักกายทิฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาสกามราคะ ปฏิฆะ และอรหันต์ การละสังโยชน์ได้ทั้ง 10 ประการโดยเด็ดขาด

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539) *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*หิน จังหวัดชลบุรี*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). *พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ*. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ.ปยุตฺโต) (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.*พิมพ์ครั้งที่ 20. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

พระปริตรธรรม. (ม.ป.ป.) *พระคันธสาราภิวงศ์แปล.* วัดท่ามะโอ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ. (2550). *ปรมัตถโชติกะ ปริจเฉทที่ 1-2-6 จิต เจตสิก รูป นิพพาน.* พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: หจก. ทิพยวิสุทธิ์.

พุทธทัตตมหาเถระ. (2553). *อภิธัมมาวตาร,* แปลโดยประชุม เรืองวารี. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.

ศึกษาวิเคราะห์หลักโภคอาทิยะ 5 เพื่อเสริมสร้างการออมและใช้จ่ายทรัพย์ของบ้านวังโพน ตำบลบัวลาย อำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา

AN ANALYTICAL STUDY OF THE FIVE USAGE OF POSSESSIONS (BHOGA-ADIYA) TO ENHANCE SAVINGS AND SPENDING OF ASSETS IN BAN WANG PHON, BUA LAI SUBDISTRICT, BUA LAI DISTRICT, NAKHON RATCHASIMA PROVINCE

[1]ปาริชาติ พิมพ์อุบล, [2]เสฐียร ทั่งทองมะดัน และ [3]เบญจมาศ สุวรรณวงศ์

[1]Parichat Pimubon, [2]Sathien Thangthongmadan

and [3]Benjamas Suwannawong

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahachulalongkornrajavityalaya University, Thailand

[1]Mamieww.Parichat@gmail.com

Received: June 21, 2024; **Revised**: November 25, 2024; **Accepted**: December 31,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการออมทรัพย์ของบ้านวังโพน ตำบลบัวลาย อำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา 2) เพื่อศึกษาการเสริมสร้างการออมทรัพย์ตามหลักโภคอาทิยะ 5 ของบ้านวังโพน ตำบลบัวลาย อำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา และ 3) ศึกษาวิเคราะห์หลักโภคอาทิยะ 5 เพื่อเสริมสร้างการออมและใช้จ่ายทรัพย์ของบ้านวังโพน ตำบลบัวลาย อำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนา ผลการศึกษาพบว่า 1) การออมทรัพย์ของบ้านวังโพน ตำบลบัวลาย อำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา เพื่อให้เกิดความสามัคคี พอเพียง อยู่

---

[1]นิสิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

[2]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา

[3]อาจารย์ ดร. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา

อย่างสันติสุข ยึดหลักช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น เกิดรายได้จากการออมทรัพย์ 2) ซึ่งการเสริมสร้างการออมทรัพย์ตามหลักโภคอาทิยะ 5 ประกอบด้วย เลี้ยงตัว บิดามารดาและครอบครัว บำรุงมิตรสหายและผู้ร่วมงาน ใช้ป้องกันภัยอันตราย และทำพลี 5 อย่าง 3) วิเคราะห์หลักโภคอาทิยะ 5 เพื่อเสริมสร้างการออมและใช้จ่ายทรัพย์ ได้แก่ ด้านบุคคล มีการเข้าร่วมกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชน มีความเชื่อในส่วนของหลักการประหยัด อดออม เพราะได้รับการร่วมประชุมกัน ด้านครอบครัว ได้รับรู้ข่าวสารแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการ รวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ด้านสมาชิก เสริมสร้างการบริหารจัดการสำหรับใช้จ่ายเลี้ยงตน ครอบครัว คนที่ควรบำรุงเลี้ยงและทำประโยชน์ และด้านชุมชน เสริมสร้างการทำงานเป็นทีม สามารถช่วยเหลือสมาชิกในชุมชน และมีการศึกษาดูงานในการเรียนรู้

คำสำคัญ : โภคอาทิยะ 5, การออมทรัพย์, การใช้จ่ายทรัพย์, บ้านวังโพน

Abstract

This thesis has three objectives : 1) to study the savings of Ban Wang Phon, Bua Lai Subdistrict, Bua Lai District, Nakhon Ratchasima Province; 2) to study the enhancement of savings according to THE FIVE USAGE OF POSSESSIONS (BHOGA-ADIYA) of Ban Wang Phon, Bua Lai Subdistrict, Bua Lai District Nakhon Ratchasima Province and 3) study and analyze the the five usage of possessions (bhoga-adiya) to strengthen savings and spending of assets of Ban Wang Phon, Bua Lai Subdistrict, Bua Lai District, Nakhon Ratchasima Province. The results of the study is found that Savings of Ban Wang Phon, Bua Lai Subdistrict, Bua Lai District, Nakhon Ratchasima Province to create unity, sufficiency, and peaceful living. Adhere to the principle of helping yourself and others. Reduce unnecessary expenses Earn income from savings which strengthens savings according to the usage of possesions, consisting of supporting oneself, parents and family, and supporting friends and co-workers. Used to protect from danger and to make five sacrifices. An Analitical studies the five principles of wealth to strengthen savings and spending, including on the individual side, joining community savings groups. There is belief in the principles of saving and frugality because they attended the meeting together. The family received news and information about the details of the project that will be implemented. Including the expected impacts that will occur. On the member side, strengthen management for spending money to support oneself, family, and people

who should be nurtured and benefited, and on the community side, strengthen teamwork. It is able to help community members and have study tours to learn.

Keywords: bhoga-adiya, savings, spending, Ban Wang Phon

บทนำ

ชีวิตที่เป็นอยู่และเป็นไปคือการดำเนินชีวิตเราทุกคนต่างต้องการความมั่นคงในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านครบครัว ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะเศรษฐกิจถือเป็นเรื่องสำคัญ เพราะทุกวันนี้ถ้าไม่มีปัจจัยหรือทรัพย์สินเงินทองก็อาจจะทำให้เกิดอุปสรรคหลายอย่างในการดำเนินชีวิต การบริหารจัดสรรทรัพย์ในการใช้จ่ายต่าง ๆ การสำรองจ่ายในเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะ “การออมทรัพย์” จึงเป็นเรื่องสำคัญและเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเศรษฐกิจในยุคปัจจุบันเพราะเป็นการใช้จ่ายทรัพย์ที่มีอยู่อย่างจำกัดด้วยความไม่ประมาทเป็นปัจจัยที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ ทำให้ครอบครัวมีมั่นคงทางด้านการเงิน เมื่อครอบครัวมั่นคงก็สามารถช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศได้ในอีกทางหนึ่ง เป็นหนทางที่จะช่วยให้หลุดพ้นจากสถานการณ์ความไม่แน่นอนในชีวิตที่อาจจะเกิดขึ้นและเพิ่มโอกาสในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้ดีได้ตามที่ใจต้องการ การระบาดของโรค โควิด 19 ส่งผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ ด้านการค้า การทำงาน ด้วยมาตรการการควบคุมโรคที่แพร่ระบาดอยู่ขณะนี้ คือการลดการเดินทางเข้าออกพื้นที่ การปิดสนามบิน การใช้มาตรการ มีการปิดสถานที่ ร้านค้า และกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ปิดเมือง เป็นต้น ส่งผลกระทบไปถึงการชะงักของเศรษฐกิจการค้า การทำการผลิต และอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โรงแรม ร้านอาหาร รวมไปถึงการผลิตในภาคอุตสาหกรรม ส่งผลกระทบในระยะยาวเนื่องจากการเติบโตทางเศรษฐกิจลดลง ทำให้อัตราการจ้างงานลดลงหรือเลิกจ้าง สถานการณ์เหล่านี้ส่งผลให้เศรษฐกิจภายในประเทศซบเซา ผลกระทบจากโรคระบาดทำให้เศรษฐกิจภายในประเทศตกต่ำอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เศรษฐกิจของไทยได้รับผลกระทบที่เห็นได้ชัด คือประเทศไทยพึ่งพารายได้จากการบริการนักท่องเที่ยวที่มาจากทั่วโลกทำให้รายได้ส่วนนี้หายไปค่อนข้างมาก ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมการระบาดของโรคโควิด 19 ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรของประเทศไทยลดลง ทำให้คนไทยซื้อของอุปโภค บริโภคที่จำเป็นลดน้อยลง ทำให้คนไทยต้องใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ จากการระบาดของโรคโควิด 19 และรัฐบาลมีนโยบาย ในช่วงที่ให้มีการปิดกิจการและลดการเดินทาง อยู่บ้านที่เห็นเด่นชัดคือ ประชาชนไม่สามารถเดินทางมาซื้ออาหาร หรือสินค้าที่จำเป็นได้สินค้าอาหารขาดแคลนและหายไปจากตลาด ประชาชนบางส่วนต้องหยุดงานบางกิจการต้องปิดมีผลกระทบการว่าจ้างและว่างงาน (ยง ภู่วรวรรณ.2563) ดังนั้นการสำรองจ่ายในเรื่องต่าง ๆ หรือการออม จึงเป็นสิ่งสำคัญสร้างความมั่นคงและอนาคตเป็นหนทางที่

จะช่วยให้หลุดพ้นจากสถานการณ์ความไม่แน่นอนในชีวิตที่อาจจะเกิดขึ้นและเพิ่มโอกาสในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้ดีได้

ปัจจุบันรูปแบบของการออมนั้น มีอยู่ 2 ลักษณะ คือ 1) การออมที่เลือกตามความสมัครใจ ซึ่งเป็นการศึกษาเพื่อเลือกรูปแบบด้วยตนเองให้สอดคล้องต่อเป้าหมายการดำเนินชีวิตและวัตถุประสงค์ของการออมของตนเอง เช่น ในรูปแบบฝากธนาคาร ซื้อประกันชีวิต ซื้อสลากออมสิน ซื้อทองคำ ซื้ออสังหาริมทรัพย์ และการออมในรูปแบบการลงทุนในหน่วยลงทุน เป็นต้น 2) การออมที่ได้การสนับสนุนจากหน่วยงานหรือครอบครัว ซึ่งเป็นสวัสดิการที่ได้รับคุ้มครองตามกฎหมายคุ้มครองแรงงานในประเทศไทย เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ลูกจ้างและครอบครัวของลูกจ้าง โดยคำนึงถึงสภาพความเป็นอยู่หลังเกษียณร่วมด้วย เช่น กองทุนประกันสังคม และกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ นอกจากนี้ครอบครัวได้ตระหนักถึงความสำคัญของการออม โดยมีการปลูกฝังวินัยรวมถึงการวางแผนให้อย่างสม่ำเสมอ โดยมีการฝากเงินในธนาคารและซื้อประกันชีวิต เพื่อเป็นทุนสำหรับใช้ในอนาคต เป็นต้น

การบริหารจัดสรรทรัพย์ตามหลักโภคอาทิยะ 5 ประโยชน์ที่ควรถือเอาจากโภคทรัพย์หรือเหตุผลที่อริยสาวกควรยึดถือในการที่จะมีหรือครอบครองโภคทรัพย์ (องฺ.ปญฺจก. (ไทย) 22/41/64.) ด้วยทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรง แบ่งออกเป็นสัดส่วน คือ 1) เลี้ยงตัว มารดาบิดา บุตรภรรยาและคนในปกครองทั้งหลายให้เป็นสุข 2) บำรุงมิตรสหายและผู้ร่วมกิจการงานให้เป็นสุข 3) ใช้ป้องกันภยันตราย 4) ทำพลี 5 อย่าง ประกอบด้วย ญาติพลี สงเคราะห์ญาติ อติถิพลี ต้อนรับแขก ปุพพเปตพลี ทำบุญอุทิศให้ผู้ล่วงลับ ราชพลี บำรุงราชการด้วยการเสียภาษีอากร เป็นต้น และ 5) อุปถัมภ์บำรุงสมณพราหมณ์ผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ หากมีการวางแผนและบริหารจัดการรายได้โดยมีการจัดสรรเป็นสัดส่วนที่เหมาะสมและใช้จ่ายอย่างมีวินัยก็จะสามารถมีชีวิตที่พออยู่ พอกิน มีหลักประกันความมั่นคงสำหรับอนาคตได้ เป็นรากฐานที่ดีของชีวิตทำให้ครอบครัวเป็นสุขอันส่งผลถึงสังคมก็สงบสุขไปด้วย บ้านวังโพน ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ของตำบลบัวลาย อำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา สาเหตุที่เรียกวังโพน เพราะในบริเวณหมู่บ้านมีหนองน้ำประจำหมู่บ้าน มีจอมปลวกขนาดใหญ่อยู่บริเวณกลางหนองน้ำ และมีป่าไผ่ล้อมรอบจอมปลวกเลยมีชื่อว่าหนองโพน ภายหลังมาจึงทำการขุดจอมปลวกและป่าไผ่ออกจึงเป็นหนองขนาดใหญ่และได้เปลี่ยนชื่อเป็นวังโพน (สัมภาษณ์. 2566) บ้านวังโพนตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอบัวลายและอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอบัวลายประมาณ 7 กิโลเมตร อาณาเขตติดต่อ ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอพล จังหวัดขอนแก่น ทิศใต้ติดต่อกับตำบลเมืองพะไล อำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลหนองหว้า อำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลบัวลาย อำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา ประชากรในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำไร่ ทำนา ปศุสัตว์ รองลงมาคือการ

ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป รายได้ส่วนใหญ่มาจากการปลูกพืชเศรษฐกิจเป็นหลัก ได้แก่การปลูกมันสำปะหลัง ข้าวและอ้อย ส่วนรายจ่าย ได้แก่ ค่าใช้จ่ายค่าพันธุ์พืช ค่าสารเคมี ค่าแรงงาน และค่าเครื่องจักรต่าง รวมถึงการทำบุญในโอกาสต่างๆ และค่าใช้จ่ายอื่นๆ นอกจากนี้ภายในหมู่บ้านยังมีกลุ่มองค์กรชุมชนประเภทกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มสตรีแม่บ้าน ซึ่งเป็นกิจกรรมการสะสมทรัพย์เป็นรายเดือนและเป็นกองทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน (สัมภาษณ์ 2566) ซึ่งคนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ติดอยู่กับการแสวงหาสิ่งต่าง ๆ มาปรนเปรอความต้องการของตัวเอง โดยไม่คำนึงถึงความพอเพียงต่อรายได้ของตนและบางครั้งการกระทำต่าง ๆ นั้นทำให้ตนเองเดือดร้อนจึงเกิดปัญหาโดยเฉพาะเรื่องเงินในชุมชน เมื่อมีปัญหาการเงินเกิดขึ้นแล้วก็ต้องมีการกู้หนี้ยืมสินจากนายทุนและคนข้างเคียงมาใช้ ซึ่งบุคคลเหล่านั้นคิดผลเป็นดอกเบี้ยหรือไม่ก็หักจากผลผลิตทางการเกษตรที่เราได้มา ถ้าปีไหนไม่ได้ผลผลิตหรือผลผลิตไม่ดี หนี้สินเหล่านั้นก็จะเพิ่มขึ้นเนื่องจากไม่มีเงินไปจ่ายหนี้ที่ยืมมา คนในชุมชนจึงเกิดการรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มกองทุนหมู่บ้านขึ้นเพื่อช่วยเหลือกันอย่างเท่าเทียมแบ่งปันอย่างยุติธรรมเพื่อที่จะให้เกิดความสามัคคีในการแก้ปัญหาช่วยเหลือกันเองในหมู่บ้าน (สัมภาษณ์. 2566) ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า หลักคำสอนเรื่องโภคอาทิยะ 5 เป็นหลักคำสอนที่มีความสำคัญ หากนำมาศึกษาวิเคราะห์เพื่อประยุกต์ใช้กับการออมหรือเพื่อเสริมสร้างการออมทรัพย์ การแบ่งปันทรัพย์ และการใช้จ่ายทรัพย์ จะทำให้เกิดความดีงามและความเจริญแก่ตนเองและส่วนรวมโดยสามารถเข้าใจวิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับทรัพย์ที่หามาได้ การใช้จ่ายที่เป็นประโยชน์ และสามารถรักษาทรัพย์อย่างถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาจึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัย เรื่องการศึกษาวิเคราะห์หลักโภคอาทิยะ 5 เพื่อเสริมสร้างการออมและใช้จ่ายทรัพย์ของชุมชนบ้านวังโพน ตำบลบัวลาย อำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาการออมทรัพย์ของบ้านวังโพน ตำบลบัวลาย อำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา 2) เพื่อศึกษาการเสริมสร้างการออมทรัพย์ตามหลักโภคอาทิยะ 5 ของบ้านวังโพน ตำบลบัวลาย อำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักโภคอาทิยะ 5 เพื่อเสริมสร้างการออมและใช้จ่ายทรัพย์ของบ้านวังโพน ตำบลบัวลาย อำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการออมทรัพย์ของบ้านวังโพน ตำบลบัวลาย อำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา

2. เพื่อศึกษาการเสริมสร้างการออมทรัพย์ตามหลักโภคอาทิยะ 5 ของบ้านวังโพน ตำบลบัวลาย อำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา

3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักโภคอาทิยะ 5 เพื่อเสริมสร้างการออมและใช้จ่ายทรัพย์ของบ้านวังโพน ตำบลบัวลาย อำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documents) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

โดยคัดเลือกเป็น 3 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มพระสงฆ์ (2) กลุ่มผู้นำชุมชน และ(3) กลุ่มประชาชน จำนวน 10 รูป/คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยให้การสัมภาษณ์สำหรับกลุ่มประชากร คือ (1) กลุ่มพระสงฆ์ (2) กลุ่มผู้นำชุมชน และ (3) กลุ่มประชาชน โดยมีรูปแบบเครื่องมือในการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสัมภาษณ์เรื่อง “หลักโภคอาทิยะ 5 เพื่อเสริมสร้างการออมและใช้จ่ายทรัพย์ของบ้านวังโพน ตำบลบัวลาย อำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา”แบบสัมภาษณ์แบ่งรายละเอียดเป็น 4 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 การออมทรัพย์ของบ้านวังโพน ตำบลบัวลาย อำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา

ตอนที่ 3 การเสริมสร้างการออมและใช้จ่ายทรัพย์ของบ้านวังโพน ตำบลบัวลาย อำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา

ตอนที่ 4 หลักโภคอาทิยะ 5 เพื่อเสริมสร้างการออมและใช้จ่ายทรัพย์ของบ้านวังโพน ตำบลบัวลาย อำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Documents) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) โดยจัดหมวดหมู่และแยกประเภทของข้อมูล เพื่อเปรียบเทียบและสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษา นำข้อมูลต่าง ๆ พรรณนาส่วนประกอบแต่ละส่วน เพื่อชี้ให้เห็นว่า แต่ละส่วนที่ประกอบกันนั้นมีความสัมพันธ์ เชื่อมโยงซึ่งกันและกันอย่างไร เพื่อตอบโจทย์ของการวิจัยในแต่ละวัตถุประสงค์

ผลการวิจัย

ศึกษาวิเคราะห์หลักโภคอาทิยะ 5 เพื่อเสริมสร้างการออมและใช้จ่ายทรัพย์ของบ้านวังโพน ตำบลบัวลาย อำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา ตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยมีรายละเอียดในหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

1. แนวคิดเรื่องการออมทรัพย์ของบ้านวังโพน ตำบลบัวลาย อำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา แนวคิดเกี่ยวกับการรวมกลุ่มออมทรัพย์ ของบ้านวังโพน ตำบลบัวลาย อำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา เพื่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี การพอเพียง และความเป็นอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของชุมชน โดยการรวมตัวกันช่วยเหลือกันและกัน ยึดหลักการช่วยเหลือตนเอง และช่วยเหลือผู้อื่น แบ่งปันน้ำใจซึ่งกันและกันลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น ซื้อขายสินค้าราคาถูกในครัวเรือนเพื่อการประหยัด เกิดการออมเพื่อนำไปสู่การลงทุนในอาชีพก่อให้เกิดรายได้ของการออมทรัพย์ของบ้านวังโพน ตำบลบัวลาย อำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา

2. การเสริมสร้างการออมทรัพย์ตามหลักโภคอาทิยะ 5 ของบ้านวังโพน ตำบลบัวลาย อำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา การเสริมสร้างการออมทรัพย์ตามหลักโภคอาทิยะ 5 ของบ้านวังโพน ตำบลบัวลาย อำเภอบัวลาย ประกอบด้วย ด้านการใช้จ่ายทรัพย์เพื่อเลี้ยงดูตนเอง บิดามารดา และครอบครัว ด้านการใช้จ่ายทรัพย์เพื่อบำรุงมิตรสหายและผู้ร่วมงาน ด้านการใช้จ่ายทรัพย์เพื่อป้องกันภัยอันตรายหรือเก็บออมไว้ยามเจ็บไข้ได้ป่วย ด้านการใช้จ่ายทรัพย์เพื่อทำพลี 5 อย่างและด้านการใช้จ่ายเพื่ออุปถัมภ์บำรุงนักบวช พระภิกษุสงฆ์ผู้ทรงศีลและกิจการพระศาสนาส่วนในการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วย ด้านการใช้จ่ายทรัพย์เพื่อเลี้ยงดูตนเอง บิดามารดา และครอบครัว ด้านการใช้จ่ายทรัพย์เพื่อบำรุงมิตรสหายและผู้ร่วมงาน ด้านการใช้จ่ายทรัพย์เพื่อป้องกันภัยอันตรายหรือเก็บออมไว้ยามเจ็บไข้ได้ป่วย ด้านการใช้จ่ายทรัพย์เพื่อทำพลี 5 อย่าง และด้านการใช้จ่ายเพื่ออุปถัมภ์บำรุงนักบวช

3. วิเคราะห์หลักโภคอาทิยะ 5 เพื่อเสริมสร้างการออมและใช้จ่ายทรัพย์ของ บ้านวังโพน ตำบลบัวลาย อำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา 1. ด้านบุคคล การเน้นการดูแลสุขภาพเป็นเบื้องต้นก่อน โดยอาศัยหลักการของ 3 อ. 2 ส. ที่ควรยึดหลักการปฏิบัติ ดังนี้ 1) อ.ที่ 1 คือ อาหาร รับประทานอาหาร ครบทั้ง 5 หมู่ ลดความหวาน มัน เค็ม เพิ่มผักและผลไม้ หลีกเลี่ยงอาหารที่ใช้น้ำมันซ้ำหลาย ๆ ครั้ง 2) อ.ที่ 2 คือ ออกกำลังกาย การออกกำลังกายทำให้แข็งแรง อายุยืน โดยออกกำลังกายครั้งละ 30 นาที และทำอย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 - 5 วัน 3) อ.ที่ 3 คือ อารมณ์ เลือกวิธีที่ถนัด สนใจ ทำแล้วเพลิดเพลิน ลดความเครียด มีความสุข เช่น นอนหลับพักผ่อน ปลูกต้นไม้ ในด้านของ 2 ส. ประกอบด้วย 1) ส.ที่ 1 คือ ลดการสูบบุหรี่ การสูบบุหรี่ทำให้หัวใจขาดเลือด

หลอดเลือดหัวใจตีบ เป็นมะเร็งปอด มะเร็งกล่องเสียง ปอดอุดตันเรื้อรัง 2) ส.ที่ 2 คือ ลดการดื่มเครื่องดื่มชูกำลัง การดื่มเครื่องดื่มชูกำลัง ทำให้ความดันโลหิตสูง เกิดโรคหัวใจ และเพิ่มโอกาสเสี่ยงเป็นโรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง การระมัดระวังภายใต้หลักการดังนี้ 1) การปฏิบัติตัวส่วนมากส่งเสริมให้ถวายภัตตาหารมาในรูปแบบของอาหารตามธงโภชนาการมาสร้างความรู้ให้ชาวบ้าน ให้ถูกต้องตามหลักโภชนบัญญัติ 10 ประการ 2) การบริโภค การส่งเสริมให้ชาวบ้านได้ออกกำลังกายเท่าที่ควร และชาวบ้านควรคำนึงถึงองค์รวมของสุขภาพ และเมื่ออายุมากขึ้นสาธารณสุขส่งเสริมให้ชาวบ้านได้ออกกำลังกายภายใต้หลักการของธรรมนำสุขภาพ และ 3) กรรมพันธุ์ การดูแลสุขภาวะโดยหาภาวะความเสี่ยงของคนในชุมชน หากใครเจ็บป่วยย่อมดูแลเป็นพิเศษ การดูแลบุคคลในสังคมนอกจากการใช้ทรัพย์และสะสมทรัพย์ไว้ใช้ในชีวิตประจำวันแล้ว ควรปลูกฝังให้ชาวบ้านมีมิติที่วางแผนดูแลระบบสุขภาพของตนในระยะยาวด้วย เพราะหากใครต้องการแสวงหาทรัพย์ก็ต้องแสวงหาสุขภาพที่ยั่งยืนด้วยเช่นกัน 2. ด้านครอบครัว การสร้างความเป็นกัลยาณมิตรภายใต้นโยบายศาสตร์ของพระราชา “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของครอบครัวกับชุมชน เกิดการสร้าง Home Center ประจำหมู่บ้าน เกิดระบบเศรษฐกิจที่เรียกว่า ระบบสหกรณ์ขึ้น การแบ่งปันสินค้าการเกษตรภายในหมู่บ้าน ทำให้เกิดการลดความซับซ้อนทางพื้นที่วัฒนธรรมและสังคม กล่าวคือ ในความเป็นจริงแล้วภายในหมู่บ้านนั้นมีการแบ่งครัวเรือนออกเป็นคุ้ม แต่ละคุ้มจะมีวัฒนธรรมในการปฏิบัติตนตามหัวหน้าคุ้ม บางคุ้มมีการสะสมทรัพย์สินในช่วงการเกษตร บางคุ้มสะสมทรัพย์สินตลอดทั้งปี บางคุ้มประสานงานในการรับบริจาคได้ง่าย ซึ่งเป็นวัฒนธรรมภายในหมู่บ้าน เมื่อต้องการลดความซับซ้อน การสร้างความรู้จักกับคนในครอบครัวย่อมมีความจำเป็น ครอบครัวจะเป็นตัวกำหนดที่สำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจระดับหมู่บ้าน การใช้จ่ายทรัพย์สินจะเกิดเมื่อเศรษฐกิจภายในหมู่บ้านมีความพร้อม ยกตัวอย่าง หากการปลูกพืชทางฤดูกาลได้ผลผลิตมาก กำไรก็เกิดภายในหมู่บ้านมาก การใช้จ่ายทรัพย์สินย่อมเกิดขึ้นมาก หากปีไหนสภาพอากาศไม่เอื้ออำนวยในการเพาะปลูกพืชทางการเกษตร ผลผลิตก็ไม่สามารถเพิ่มเติมได้ 3. ด้านบุคลากร การสร้างบุคลากรนั้นต้องทดแทนบุคลากรที่สามารถทำงานในภาคเกษตรกรรมได้ โดยการสร้างทรัพยากรทางการเกษตร คือ ครอบครัวนี้เคยปลูกไม้ผล ไม้ดอก ไม้ประดับ ต้องส่งเสริมให้ครอบครัวหรือบุคคลในครอบครัวเกิดการสร้างงานที่สืบต่อ โดยในหมู่บ้านต้องวางระบบจัดการดูแลครอบครัว เพื่อให้รุ่นต่อไปอาศัยต่ออยู่ในหมู่บ้าน ไม่พลัดถิ่นไปสร้างแรงงานในเมืองใหญ่ เป็นการกระจายอำนาจของหมู่บ้านสู่ประชาชนภายในพื้นที่ ผ่านการสร้างเงินผ่านระบบทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีการร่วมกันทำงานระหว่างหน่วยงานของกระทรวงมหาดไทย ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน แพทย์ประจำตำบล ฯลฯ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเข้ามามีบทบาทในการบรรจุงบประมาณรายจ่ายประจำปี เพื่อให้เกิดการดูแลการสร้างอาชีพที่มั่นคงและเป็นระบบที่มีการพัฒนาอย่างมีระเบียบแบบแผนขั้นตอน สามารถสร้างเป็นวัฒนธรรมประจำหมู่บ้านได้ สร้างรายได้ที่จำเป็นให้แก่

ประชาชนในพื้นที่ เป็นการลดความเครียดเรื่องเศรษฐกิจภายในหมู่บ้าน สร้างความมั่นคงตามนโยบายยุทธศาสตร์ชาติที่ว่า “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” 4. ด้านชุมชน สร้างนโยบายที่เป็น “ธรรมนูญประจำหมู่บ้าน” “สร้างความร่วมมือกับภายนอกที่เป็นรูปธรรม” ทำให้ชุมชนและชาวบ้านได้รับเกียรติในการสร้างทรัพย์สินและการใช้จ่ายที่เป็นรูปธรรมทางเกษตรกรรม สร้างชื่อเสียงที่ดีให้กับชาวบ้านและชุมชนได้ ภายในชุมชนเองก็มีความมัธยัสถ์ อดออม รู้จักคุณค่าในทรัพย์สินที่เกิดขึ้น ในระยะแรกนั้นอาจมีความขัดข้องในระบบของชุมชนในการบริโภคทรัพย์สิน แต่เมื่อกฎของหมู่บ้านใช้มาระยะเวลาหนึ่งชาวบ้านย่อมมีการปรับตัวได้ ทำให้เกิดทางธรรมนำทางโลก เกิดการช่วยเหลือกันตามระบบคุณธรรมตามหลักโภคอาทิยะ 5 และเมื่อจะใช้จ่ายทรัพย์สินหรือข้อตกลงร่วมในการใช้เงินในชุมชน ย่อมมีข้อเสนอที่เป็นธรรมเกิดขึ้น ผู้นำชุมชนจะมีทิศทางในการใช้ทรัพยากรให้เกิดความคุ้มค่า เป็นกฎระเบียบข้อบังคับตามหลักธรรมาภิบาลที่สำคัญ

อภิปรายผล

1. การออมทรัพย์ของบ้านวังโพน ตำบลบัวลาย อำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา ถือเป็นแบบอย่างของความพอเพียง และช่วยสร้างความสามัคคีในชุมชน โดยเฉพาะการสร้างความเข้าใจในสมาชิก เพื่อมองเห็นประโยชน์ในภายหน้า ทั้งนี้ยังสร้างความซื่อสัตย์ อดทน การเสียสละทั้งการประชุม การวางแผนงานต่าง ๆ ทั้งนี้ยังแสดงออกถึงผู้นำชุมชน หรือผู้นำกลุ่มสมาชิกได้แสดงความเคารพ เชื่อมั่น เชื่อใจซึ่งกันและกัน ถือเป็นการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืน สร้างความเห็นอกเห็นใจกัน การออมทรัพย์เมื่อเกิดความทุกข์ยากหรือลำบากกลุ่มออมทรัพย์ของบ้านวังโพน ตำบลบัวลาย อำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา ก็ร่วมด้วยช่วยกันทั้งชุมชน เป็นการบริหารชุมชน การบริหารจัดการทรัพย์ การบริหารเวลา สมาชิกมีความเข้าใจ และดำเนินงานตามระบบที่วางแบบอย่างเอาไว้ให้บุคคลในชุมชนอื่นเอาเป็นแบบอย่าง ส่งผลถึงชุมชนที่มีเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนาชัย สุขวณิช (2555) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในการสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย” ผลการวิจัย พบว่า 1) การบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ได้มีการจัดโครงสร้างหน่วยงานตามลักษณะของการจัดแบ่งงานตามหน้าที่ การรวมอำนาจอยู่ที่ประธานบริหาร 2) การกำหนดกำลังคน พบว่า สมาชิกในปัจจุบันได้ จำแนกเป็นสมาชิกสามัญและสมาชิกวิสามัญโดยรับสมัครสมาชิกเฉพาะวันประชุมใหญ่ประจำปี ในการสรรหาคณะกรรมการบริหาร 3) การวางแผนจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับนโยบาย การบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต แบ่งตามลักษณะงานที่ต้องรับผิดชอบเป็น 2 ส่วน คือ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายกิจกรรมสวัสดิการ การบริหารงานบุคคล

โดยใช้วิธีการเลือกตั้งสรรหาบุคลากรที่เหมาะสมกับตำแหน่งต่าง ๆ เข้ามาร่วมงาน ซึ่งเน้นหลักการประชาธิปไตย และ 4) การอำนวยการสั่งการ มีการจัดประชุมเพื่อชี้แจงถึงผลการดาเนินงานของแต่ละฝ่ายให้สมาชิกได้รับทราบและในระเบียบของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ได้กำหนดกฎ กติกา เอาไว้ให้สมาชิกคณะกรรมการได้ปฏิบัติ สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลในการสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่ 1) การเข้าถึงแหล่งทุน พบว่า เกิดจากการเข้าไม่ถึงแหล่งทุนที่จะนำมาลงทุนในการประกอบอาชีพ 2) การบริหารจัดการทุนและสมาชิกอันเป็นสาเหตุหลักเกิดแนวคิดในการรวมตัวกันก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้นเพื่อระดมทุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน 3) การพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน สมาชิกได้ปรับปรุงและพัฒนาฐานะความเป็นอยู่ของบุคคลในชุมชน 4) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการร่วมของสมาชิกในการร่วมดำเนินการร่วมตัดสินใจร่วมกับผลประโยชน์

2. การออมทรัพย์ของบ้านวังโพน ตำบลบัวลาย อำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา เมื่อปฏิบัติร่วมกันแล้วยังได้เกิดประโยชน์ตามหลักพระพุทธศาสนา คือ หลักโภคอาทิยะ 5 ถือเป็นการบริหารจัดการทรัพย์ในทางพระพุทธศาสนา หลักการบริหารจัดการทรัพย์ในพระพุทธศาสนา คือ เครื่องปลื้มใจ มีเงินทอง เป็นต้น ทรัพย์ย่อมนำมาซึ่งความสุขในการใช้สอยย่อมป้องกันความทุกข์ที่เกิดจากความหิวกระหาย นอกจากนี้ยังระงับความยากจน พระพุทธศาสนาได้แบ่งทรัพย์ออกเป็น 2 ประเภท ทรัพย์ภายนอกหรือทรัพย์ทางโลกคือทรัพย์ที่เป็นวัตถุ และเปลี่ยนไปได้เพราะเหตุปัจจัยต่าง ๆ ได้ เช่น เงินทอง นา สวน ฯลฯ และทรัพย์ภายในหรือทรัพย์ทางธรรม คือทรัพย์ที่เป็นนามธรรม และไม่แปรเปลี่ยนไปเพราะเหตุปัจจัยต่าง ๆ เช่น คุณธรรมต่าง ๆ ทรัพย์เครื่องปลื้มใจคือศรัทธานี้เป็นเครื่องติดตามไปแก่คนอื่นเป็นเหตุแห่งสมบัติทั้งปวง โดยการออมทรัพย์ตามหลักโภคอาทิยะ 5 มีความสำคัญในการดำรงชีวิตในอนาคตข้างหน้า ทั้งการเลี้ยงตนเอง การเลี้ยงครอบครัว การเลี้ยงดูกันในชุมชน สอดคล้องกับ สุรีย์ ชนะโสภิดานนท์ (2556) ได้ทำวิจัยเรื่อง ศึกษาการบริหารจัดการโภคทรัพย์ในพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า โภคทรัพย์ ในทางพระพุทธศาสนา คือ ทรัพย์ภายนอก เป็นโลกียทรัพย์ สามารถทำให้เกิดการยึดติด ลุ่มหลง มีความยินดี พอใจ และปลื้มใจ โภคทรัพย์มี 2 ประเภท คือ ทรัพย์เคลื่อนที่ได้เองและทรัพย์ที่เคลื่อนที่เองไม่ได้ หากเป็นวัตถุอาจมีรูปร่างหรือไม่มีรูปร่างก็ได้ แต่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต ด้วยการเลี้ยงตนเอง ครอบครัว มิตรสหาย รวมทั้งการทำพลี 5 อย่าง และทำบุญ นอกจากนี้ ยังเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จของนักปกครอง และเป็นปัจจัยสนับสนุนในการสร้างอริยทรัพย์ได้อย่างสิ้นกังวล ทำให้มีปัญญาสามารถวางท่าทีต่อโภคทรัพย์ ซึ่งมีโทษอันเกิดจากการแสวงหา การใช้สอย และกฎธรรมชาติที่มีการเปลี่ยนแปลงไม่ยั่งยืน มนุษย์ต้องตายจากโภคทรัพย์ไปในที่สุด

3. การออมทรัพย์ของบ้านวังโพน ตำบลบัวลาย อำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา ยังเกิดประโยชน์ในชุมชน สร้างความสามัคคีในชุมชน แสดงออกถึงการมีความเมตตาต่อกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งนี้การออมทรัพย์ยังต้องใช้สติและปัญญากำกับ เป็นการเรียนรู้เรื่องทรัพย์สินเงิน

ทอง เพื่อความไม่ผิดพลาดเกิดขึ้นทำให้เข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าที่แท้จริงของโภคทรัพย์ ซึ่งเป็นเพียงอุปกรณ์ในการขับเคลื่อนเป้าหมายของชีวิตในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ และไม่สามารถนำติดตัวไปสู่ปรโลก การที่จะวางท่าทีต่อโภคทรัพย์ได้ถูกต้องนั้น ต้องอาศัยสติและปัญญาควบคุมพฤติกรรมไม่ให้ปฏิบัติต่อทรัพย์ในทางที่เป็นโทษ แต่จะเป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นให้ได้รับความสุข เพราะโภคทรัพย์มีทั้งคุณและโทษ ปัจจุบันยังมีคนอีกจำนวนมากที่ให้ความสำคัญกับวัตถุเหนือจิตใจ แสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่คำนึงถึงประโยชน์และหน้าที่ความรับผิดชอบในสังคม วิถีการดำเนินชีวิตจากภูมิปัญญาดั้งเดิมกลายเป็นบริโภคนิยม มีการเบียดเบียน ข่มเหง แข่งขัน ชิงดีชิงเด่น ไม่แบ่งปัน ไม่สงเคราะห์ซึ่งกันและกัน เห็นประโยชน์ตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งล้วนแต่เป็นการสร้างปัญหาให้กับสังคมเป็นอย่างมากในทุกวันนี้ ยิ่งเทคโนโลยีพัฒนามากขึ้นเท่าใด ความฟุ่มเฟือยย่อมมีมากขึ้น การก่อหนี้เพื่อบริโภคก็มีจำนวนสูงขึ้น ซึ่งล้วนเป็นเหตุที่มาของความทุกข์ยากลำบากในภายหลัง จนกลายเป็นปัญหาใหญ่ในระดับประเทศและของโลก โดยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในองค์กร ชุมชน หรือหน่วยงานต่าง ๆ สอดคล้องกับ อดิเรก มีศรี (2564) ได้ทำวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักอริยทรัพย์ 7 เพื่อการพัฒนาองค์กรสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้หลักอริยทรัพย์ 7 เพื่อการพัฒนาองค์กรสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดหนองคาย เป็นการเรียนรู้หลักธรรมอริยทรัพย์ 7 ทางพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างความเข้าใจในแต่ละข้อเพื่อที่จะประยุกต์ใช้ในการทำงานร่วมกับเพื่อนร่วมงานแต่ละข้อเพื่อสร้างบรรยากาศในการทำงานที่สร้างความสามัคคีภายในองค์กรทุกด้าน กาย วาจา จิตใจ และการนำหลักธรรมมาประยุกต์ปรับใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อที่จะเป็นการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันอย่างมีความสุข ด้วยความมีศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง ในการดำเนินชีวิตตามหลักศีลธรรมที่จะเป็นการสื่อสารการใช้คำพูดที่น่ารักน่าฟัง การมีปัญญาจัดการปัญหาทั้งในองค์กรและในครอบครัวอย่างมีสติและมีเหตุผล และรู้จักการปล่อยวางด้วยการรู้จักการแบ่งปัน การให้ทาน การร่วมกิจกรรมจิตอาสาเพื่อการพัฒนาชุมชน อันจะเป็นการสร้างคุณภาพการใช้ชีวิตที่ส่งเสริมให้องค์กรได้รับการพัฒนาและคุณภาพชีวิตอย่างมีความสุข

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539), *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ธนาชัย สุขวณิช. (2555), *“การบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในการสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย”*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.

สุรีย์ ชนะโสภิดานนท์. (2556), *“ศึกษาการบริหารจัดการโภคทรัพย์ในพระพุทธศาสนา”*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อดิเรก มีศรี. (2564), “การประยุกต์ใช้หลักอริยทรัพย์ 7 เพื่อการพัฒนาองค์กรสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดหนองคาย”. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

ยง ภู่วรวรรณ ศาสตราจารย์ นพ.(2563), โควิด 19 และระบาดวิทยา. ผลกระทบจากการระบาดของโรคโควิด 19 ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ การค้า การทำงาน. บทเรียนออนไลน์สำหรับนักเรียนและประชาชน. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. เนื้อหาบทเรียนจัดทำในเดือนกรกฎาคม 2563. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https:// learningcovid.ku.ac.th/course/?c=7&l=2 [๕ สิงหาคม ๒๕๖๖].

สัมภาษณ์ นายสัมผัส นามหนวด. ผู้นำชุมชนบ้านวังโพน, 16 พฤษภาคม 2567.

สัมภาษณ์ นางวนิดา สิงหาภู. ผู้นำชุมชนบ้านวังโพน, 8 พฤษภาคม 2567.

สัมภาษณ์ นางลำพูน ธานี. ชาวบ้านวังโพน, 8 พฤษภาคม 2567.

หมอลำกลอนป้องกันภาวะสมองเสื่อม บายศรีกันลืม โมบายใยแมงมุม คำขวัญ “ผู้เฒ่าบ้านหนองบัวสุขภาพแข็งแรง บ่ล้ม บ่หลง บ่ลืม ชื่นมื่นกันถ้วนหน้า” วิดีทัศน์ออกกำลังกายสมอง : นวัตกรรมสุขภาพเพื่อป้องกันภาวะสมองเสื่อมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชน จังหวัดชัยภูมิ

DANCE POSTURE AND MOR LAM SINGING DEMENTIA PREVENTION, SPIDER WEB MOBILE FORGET PREVENTION BAI SRI, MOTTO “NO FALL NO LOST NOT FORGET BANBUA DISTRICT ELDER”, BRAIN EXERCISE VDO: LOCAL WISDOM HEALTH INNOVATION FOR DEMENTIA PREVENTION AMONG CHAIYAPHUM PROVINCE

[1]ปาริชาต ญาตินิยม, [2]ไพรัตน์ แก้วสาร, [3]สมคิด เทียมแก้ว, [4]บุษรา ศรีวิชัย และ [5]จิรัชญา เหล่าคมพฤฒาจารย์

[1]Parichat Yatniyom, [2]Pairat Kaewsarn, [3]Somkid Teamkaew, [4]Budsara Srichai and [5]Jiratchaya Laokhompruttajarn

[1,2,5]มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, ประเทศไทย

[3]โรงพยาบาลบ้านแท่น, ประเทศไทย

[4]สำนักงานสาธารณสุขอำเภอคอนสาร, ประเทศไทย

[1,2.5]Chaiyaphum Rajabhat university, Thailand

[3]Bantan Hospital, Thailand

[4]Khonsan District Public Health Office, Thailand

[1]pyatniyom@yahoo.com, [2]p_kaewsarn@hotmail.com, [3]svsomkid@gmail.com

[4]budsbright@gmail.com, [5]jungera2520@gmail.com

Received: August 22, 2024; **Revised**: November 25, 2024; **Accepted**: December 30,2024

[1,5] อาจารย์ ดร. คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิศวกรรมศาสตรบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

[3] พยาบาลวิชาชีพชำนาญการพิเศษ โรงพยาบาลบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ

[4] นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการพิเศษ สำนักงานสาธารณสุขอำเภอคอนสาร

บทคัดย่อ

ภาวะสมองเสื่อมเป็นปัญหาที่พบบ่อยในผู้สูงอายุ มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ผลกระทบจากภาวะสมองเสื่อมคือ ผู้สูงอายุจะไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้เกิดภาวะพึ่งพาและเป็นทุกขภาระของผู้ดูแล ดังนั้นการป้องกันหรือชะลอความเสื่อมของสมองให้มากที่สุด จะช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถมีคุณภาพชีวิตได้ยาวนาน นวัตกรรมการป้องกันภาวะสมองเสื่อม เป็นเครื่องมือในการป้องกันและยืดระยะเวลาการเข้าสู่ภาวะสมองเสื่อมให้ยาวนานออกไป และหากนวัตกรรมนั้นเกิดจากการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้านมาประยุกต์ใช้ มีความสอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชน ผู้สูงอายุ ผู้ดูแล ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนานวัตกรรม ย่อมส่งผลให้ผู้สูงอายุเข้าถึงได้ง่ายสะดวกรวดเร็ว ช่วยเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้สูงอายุ ชุมชน ท้องถิ่น นำไปสู่ความเป็นเจ้าของร่วมกันเพื่อความยั่งยืน

คำสำคัญ : นวัตกรรมสุขภาพ; การป้องกัน; ภาวะสมองเสื่อม; ผู้สูงอายุ

Abstract

Dementia was common health problem in older adults and hase a tendency increation. Effective of Dementia is functional decline by dependent of older adult and burden to caregiver. Therefore, prevention of Dementia or slowdown of brain degeneration rates will help to improve older adults quality of lives. Health innovations of Dementia prevention are instruments for engagement and prolong Dementia. Health innovation of Dementia are also create by local wisdom , culture context , way of life community , older adults , careproviders and social network participations. Health innovations can ease older to locally and globally access and empowerment older adults, community, to be ownership and sustainable.

Keywords : Health Innovation; Prevention; Dementia; Elderly

บทนำ

ภาวะสมองเสื่อม (Dementia or Major neurocognitive disorder) เป็นภาวะที่ประสิทธิภาพการทำงานของสมองลดลง ส่งผลให้กระบวนการรู้คิด (Cognition) และสติปัญญาบกพร่อง โดยมีความเสื่อมของความจำ เป็นอาการเด่นและมีอาการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรม

บุคลิกภาพ และอารมณ์ (สุทธิศรี ตระกูลสิทธิโชค, 2562) ผู้ที่มีภาวะสมองเสื่อมจะมีความบกพร่องทางด้านการรับรู้ ทักษะการใช้ภาษา ทักษะการคิดและการตัดสินใจ จนส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตประจำวันการอยู่ร่วมกันในสังคม ถือเป็นปัญหาทางสาธารณสุขที่พบบ่อยและเป็นปัญหาที่สำคัญในผู้สูงอายุ (ภรัญวิทย์ อนันต์ดิลกฤทธิ์, 2564) ข้อมูลปี 2020 ผู้สูงอายุทั่วโลกที่มีภาวะสมองเสื่อม 40 ล้านคน (Ferri et al., 2005) ประมาณการณ์ว่าในปี 2030 จะเพิ่มเป็น 76 ล้านคน (ADI, 2014) และปี 2040 เป็น 81 ล้านคน สำหรับประเทศไทยภาวะสมองเสื่อม ปี พ.ศ.2563 ผู้สูงอายุมีภาวะสมองเสื่อม 450,000 คน ประมาณการณ์ว่าในปี 2573 จะมีผู้สูงอายุป่วยเป็นอัลไซเมอร์เพิ่มสูงขึ้นเป็น 1,177,000 คน โดยผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไปมีสัดส่วนในการเป็นโรคนี้ประมาณร้อยละ 5 -8 และเมื่อมีอายุ 80 ปีสัดส่วนของการเป็นโรคอัลไซเมอร์สูงถึงร้อยละ 50 (มส.ผส., 2020) จังหวัดชัยภูมิ ปี พ.ศ.2564 จากการสำรวจความเสี่ยงต่อการเกิดภาวะสมองเสื่อมของกลุ่มผู้สูงอายุโดยใช้ Clock Drawing Test (CDT) ซึ่งเป็นแบบทดสอบหนึ่งที่ใช้ในการประเมิน cognitive function เพื่อวินิจฉัยแยกภาวะสมองเสื่อม 16 อำเภอๆ ละ 50 คน ผลการประเมินพบว่าผู้สูงอายุทั้ง 16 อำเภอ มีความเสี่ยงต่อภาวะสมองเสื่อม จำนวน 193 คน คิดเป็น ร้อยละ 24.13 พื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดภาวะสมองเสื่อมมากที่สุด 5 ลำดับแรก คือ บ้านไร่พัฒนา ม.1 ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต บ้านใหม่นาดี ม.8 ต.บ้านขาม อ.จัตุรัส บ้านท่ามะไฟหวาน ม.1 ต.ท่ามะไฟหวาน อ.แก้งคร้อ บ้านโนนสาทอน ม.3 ต.บ้านแท่น อ.บ้านแท่น บ้านโนนแต้ ม.4 ต.หนองขาม อ.คอนสวรรค์

แนวทางการป้องกันภาวะสมองเสื่อมมีหลากหลายรูปแบบ ดังนี้ (1) การควบคุมปัจจัยเสี่ยงต่อการเกิดโรคหัวใจและหลอดเลือด โรคเบาหวาน โรคอ้วน ความดันโลหิตสูงและอุบัติเหตุบริเวณศีรษะ เพราะโรคเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้เกิดโรคสมองเสื่อม (2) การฝึกสติปัญญา ดังนี้ การใช้โปรแกรมฝึกความจำ ประกอบด้วย การฝึกจำหน้าและชื่อ ฝึกจำคำคู่ที่กำหนด ฝึกต่อสุภาษิต คำพังเพย ฝึกจับใจความจากบทความ ฝึกวาดภาพตามแบบที่ให้และการเล่าเรื่องประทับใจโปรแกรมนี้ใช้เวลาในการฝึก 15 วัน วันละ 60-90 นาที (เอกอุมา วิเชียรทอง, 2544) (3) การออกกำลังกายเพื่อป้องกันภาวะสมองเสื่อม ได้แก่ การออกกำลังกายแบบแอโรบิค การเต้นแอโรบิค วิ่ง ว่ายน้ำ เดินเร็ว ปั่นจักรยาน (Cristina, Nelles, & Pientka, 2010) (4) การออกกำลังกายฝึกสมอง ได้แก่ ท่าโป้งก้อย ท่าชี้หางตาชูห้าถึงสิบนิ้ว ท่าจับจมูกจับหูท่าจีบแอลตาราง 9 ช่อง การอ่านหนังสือ เขียนหนังสือ (5) เกมส์ป้องกันสมองเสื่อม เช่น เกมส์ต่อคำ เกมส์จับคู่เหมือนหรือแตกต่าง เกมส์ไพ่ เกมส์กระดาน (6) การรับประทานยาและอาหารบางชนิด (7) รูปแบบการดูแลที่เน้นด้านอารมณ์ ได้แก่ การระลึกถึงความหลัง (Reminiscence therapy) ซึ่งเป็นการกระตุ้นความจำ และอารมณ์โดยใช้ประสบการณ์ในอดีตของผู้ป่วยด้วยการใช้อุปกรณ์เช่น รูปภาพบุคคลที่เกี่ยวข้องกับอดีตของผู้ป่วย การหวนรำลึกถึงความหลังที่มีความภาคภูมิใจของ

ผู้สูงอายุ การฝึกควบคุมอารมณ์ (Gross, 2012; The Japanese Society for Dementia Care, 2015 อ้างถึงในวารี กังใจ และคณะ, 2557) (8) การเข้าสังคม/การทำกิจกรรมสม่ำเสมอ การมีส่วนร่วมกับครอบครัวชุมชนเพื่อให้สมองได้เกิดการเรียนรู้สิ่งรอบตัวอยู่ตลอดเวลา (9) โปรแกรมการป้องกันภาวะสมองเสื่อมจากงานวิจัย ที่นักวิจัยทางสุขภาพได้คิดค้นขึ้น ซึ่งในโปรแกรมประกอบด้วยหลายกิจกรรมและมีระยะเวลาในการดำเนินงาน (กัมปนาท สำรวมจิตและคณะ, 2019 ; ชุติมา ทองวชิระและคณะ, 2562 ; Yves, 2007) (10) การสวดมนต์ นั่งสมาธิ (เอกอุมา วิเชียรทอง, 2544) (11) การปฏิบัติกิจกรรมประจำวัน เช่น การประกอบอาหารร่วมกัน การตกแต่งบ้าน และการออกกำลังกายเป็นกลุ่ม ฝึกการก้าวขึ้น-ลง (Seigo et al., 2005) (12) ฝึกทำกิจกรรมใหม่ๆ ที่ไม่เคยทำมาก่อน เช่น ฝึกเล่นดนตรี เต้นรำ ลองเขียน หนังสือหรือแปรงฟัน ด้วยมือข้างที่ไม่ถนัด (ชลิต เชาว์วิไลย และคณะฯ, 2565)

อย่างไรก็ตามโปรแกรมการป้องกันภาวะสมองเสื่อมดังกล่าวข้างต้น ส่วนใหญ่เกิดจากมุมมองของนักวิชาการทางสุขภาพที่พยายามแสวงหาข้อเท็จจริงข้อมูลจากหลักฐานเชิงประจักษ์ผ่านการทำงานวิจัยและการทดสอบทางสมองจากห้องปฏิบัติการ จนเป็นที่มาของนวัตกรรมป้องกันภาวะสมองเสื่อมข้างต้น แต่ยังไม่มีนวัตกรรมการป้องกันภาวะสมองเสื่อมที่สะท้อนมาจากการรับรู้ความหมายสมองเสื่อม หรือจากประสบการณ์ชีวิตในการป้องกันภาวะสมองเสื่อมของผู้สูงอายุในท้องถิ่นชุมชน ซึ่งเป็นมุมมองของผู้สูงอายุ ผู้ดูแลในท้องถิ่นชุมชนเอง รวมถึงการคำนึงถึงบริบทวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นๆ

จังหวัดชัยภูมิเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง มีวัฒนธรรมดั้งเดิมมาจากอาณาจักรล้านช้าง วัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ของท้องถิ่นได้แก่ การแต่งกายด้วยผ้าไหมผ้าฝ้ายลายคั่นขอนารี การเล่นโปงลาง การเป่าแคน การร้องหมอลำกลอน งานประเพณีบุญข้าวจี่ บุญเดือนหก บุญกระธูป ฯลฯ วัฒนธรรมเหล่านี้แทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตของผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุท้องถิ่น ซึ่งส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนมีอิทธิพลเกี่ยวโยงต่อสุขภาพของประชาชนรวมถึงการรับรู้เกี่ยวกับภาวะสมองเสื่อมด้วย ดังนั้นหากสามารถที่จะพัฒนานวัตกรรมป้องกันภาวะสมองเสื่อมในผู้สูงอายุ ที่มาจากมุมมองของผู้สูงอายุ ผู้ดูแล ที่อยู่ในท้องถิ่นชุมชนเอง จะทำให้นวัตกรรมนั้นมีความยั่งยืนและผู้สูงอายุ ชุมชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย อีกทั้งยังเป็นการเสริมพลังให้ผู้สูงอายุและผู้ดูแลได้เป็นผู้ผลิตนวัตกรรมจากภูมิรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือการคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ หรือการพัฒนาปรับปรุงจากของเดิมที่มีอยู่แล้ว มาพัฒนาให้ทันสมัยเพิ่มมากขึ้นเพื่อเกิดประโยชน์ต่อการสร้างเสริม ป้องกันและฟื้นฟูสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน รวมถึงสามารถถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์การพัฒนาให้ชุมชนอื่น ๆ ได้เรียนรู้และนำไปขยายผลต่อได้ (องค์อร ประจันเขตต์, 2567) เป็นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้านมาทำให้เกิดประโยชน์ในการป้องกันภาวะสมองเสื่อม อันจะนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้เล็งเห็นความสำคัญในการพัฒนานวัตกรรมเพื่อป้องกันภาวะสมองเสื่อมสำหรับผู้สูงอายุ ขึ้นตามการรับรู้ความหมาย ประสบการณ์การดูแลผู้สูงอายุสมองเสื่อม วัฒนธรรมพื้นถิ่น ของชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้นวัตกรรมดังกล่าวเป็นนวัตกรรมป้องกันสมองเสื่อมที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย สอดคล้องตามวิถีการดำเนินชีวิตในบริบทวัฒนธรรมอีสานตอนล่าง เกิดประโยชน์เหมาะสมกับบริบทและวัฒนธรรมของชุมชน ทำให้ชุมชนสามารถช่วยเหลือและพึ่งพาตนเองได้ในการป้องกันสมองเสื่อม ซึ่งจะส่งผลต่อการดำรงชีวิตประจำวันและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่ออธิบายขั้นตอนกระบวนการพัฒนานวัตกรรมป้องกันสมองเสื่อมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ ผู้ดูแล ชุมชน ท้องถิ่น
2. เพื่อนำเสนอและเผยแพร่นวัตกรรมป้องกันสมองเสื่อมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ภายใต้การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ ผู้ดูแล ชุมชน ท้องถิ่น

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมในการพัฒนานวัตกรรม รวมจำนวน 164 คน ดังนี้

1) กลุ่มวัยผู้ใหญ่ตอนปลายและผู้สูงอายุ ทั้งเพศชายและหญิง บ้านบัว หมู่ 6 ตำบลบ้านแท่น อำเภอบ้านแท่น บ้านห้วยยาง ม.3 ตำบลห้วยยาง อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ เน้นกลุ่มที่สามารถช่วยเหลือตนเองได้โดยมีคะแนนความสามารถเชิงปฏิบัติ ดัชนีบาร์เธลเอดีแอล (Barthel ADL Index) อยู่ในระดับไม่พึ่งพา คะแนน $>$ 12 และยังไม่มีภาวะสมองเสื่อม จำนวน 164 คน

2) กลุ่มและองค์กรในพื้นที่ 3 กลุ่ม ได้แก่ (2.1) ภาคประชาชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานชุมชนชมรมผู้สูงอายุ จำนวน 3 คน อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) จำนวน 8 คน ปราชญ์ ชาวบ้าน จำนวน 20 คน (2.2) หน่วยงานที่ให้บริการทางสุขภาพ ได้แก่ โรงพยาบาลบ้านแท่น (รพ.) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ห้วยยาง สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ

คอนสาร (สสอ.) จำนวน 4 คน (2.3) ท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลตำบลบ้านยาง อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 6 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ กิจกรรมการฝึกออกกำลังกายสมอง ดังนี้

2.1 กิจกรรมที่ 1 “การจัดทำวิดิทัศน์ออกกำลังกายสมอง ท่าโป้งก้อย ท่าชี้หางตาชูห้าถึงสิบนิ้ว ท่าจับจมูกจับหู ท่าจีบแอล โดยผู้สูงอายุบ้านยางเป็นตัวแบบ”

2.2 กิจกรรมที่ 2 “จัดทำโมบายใยแมงมุม ทำบายศรีกันลืม”

2.3 กิจกรรมที่ 3 “ร้องรำหมอลำกลอนป้องกันภาวะสมองเสื่อม และอัดวิดีทัศน์”

2.4 กิจกรรมที่ 4 การประกาศเจตนารมย์ ของชุมชนผ่านการจัดทำ คำขวัญ“ผู้เฒ่าบ้านหนองบัวสุขภาพแข็งแรง บ่ล้ม บ่หลง บ่ลืม ชื่นมื่นกันถ้วนหน้า”

ผลการศึกษา

จากการศึกษาเรื่อง หมอลำกลอนป้องกันภาวะสมองเสื่อม บายศรีกันลืม โมบายใยแมงมุม คำขวัญ “ผู้เฒ่าบ้านหนองบัวสุขภาพแข็งแรง บ่ล้ม บ่หลง บ่ลืม ชื่นมื่นกันถ้วนหน้า” วิดีทัศน์ออกกำลังกายสมอง : นวัตกรรมสุขภาพเพื่อป้องกันภาวะสมองเสื่อมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชน จังหวัดชัยภูมิ สรุปผล ดังนี้

1. การรับรู้เกี่ยวกับความหมายโรคสมองเสื่อมคือ ภาวะหลงลืมที่เกิดขึ้นในผู้สูงอายุ มักพบในผู้สูงอายุที่อายุมากๆ แสดงพฤติกรรม คือ พูดไม่รู้เรื่อง ทำพฤติกรรมซ้ำๆ เดินวุ่นวาย ไม่ยอมนอน เดินหายออกไปจากบ้านจนถึงไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ หากเจ็บป่วยต้องมีญาติคอยดูแล แม้จะไม่เข้าใจภาวะสมองเสื่อมมากนัก แต่มีกิจกรรมประจำวันที่ช่วยป้องกันสมองเสื่อมได้ เช่น คิดเงินทอน สวดมนต์เข้าวัดฟังธรรม

“ยายแกเป็นมาเข้าปีนี้ปีที่ 3 ที่ยายยังเฮ็ดได้ก่ามีอยู่สองสามอย่างยังอาบน้ำได้บ้าง แต่ว่าบ่อยอมนอนกลางคืนบ่อยอมนอนเลยฉันพาไปหาหมอหมอเคยให้ยานอนหลับมากิน กินแล้วเป็นหลายกว่าเก่า หมอเลยให้หยุดกินแต่ก็ไม่ได้บอกว่าให้ดูแลแกยังไงตอนนี้แกก็ยังเป็นอยู่.....ฉันย้ายแกมานอนชั้นล่างแต่บ้านมันอยู่กันหลายๆ คนก็นอนรวมกันอยู่.....แต่จำลูกจำหลานบ่อได้แล้ว ดีว่ายังเดินเองได้ ยังพอตักข้าวกินเองได้ให้พี่สาวคนโตที่ไม่ได้ทำงานเฝ้าแกทำกับข้าวกับน้ำให้กิน....ส่วนฉันไปทำงานกับสามีถึงเวลาก็พาไปหาหมอตามนัด.....แล้วมันจะเป็นยังไงต่อคะ แกจะมีอาการเป็นยังไงต่อไปอีก ที่เป็นปัญหาอยู่ตอนนี้คือไม่ยอมนอนค่ะ ” ผู้ดูแลหลัก 52 ปี

“ถ้าว่าให้ออกกำลังกายป้องกันสมองเสื่อม ไม่รู้เรื่องหรอกค่ะ ไม่เคยทำ ทำยังไงอย่างมาก ฉันก็ไปตลาดคิดเงินทอน แต่ผู้เฒ่าในบ้านแทบจะไม่ได้ทำเลยเพราะอยู่บ้านอย่างเดียวอย่างมากก็ถามชื่อลูกชื่อหลานว่ายังจำได้ไหม ” ผู้ดูแล 54 ปี

“บางทีฉันก็ให้ตากับยายไปวัดไปร่วมกิจกรรมเจอกลุ่มหมู่กลุ่มพวกเขา สวดมนต์เข้าวัดฟังธรรม มันน่าจะพอช่วยได้ไหม ป้องกันสมองเสื่อมอย่างน้อยแกก็ได้ไปเจอนู่นนี่นั่น ” ผู้ดูแล 58 ปี

2. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับนวัตกรรมจากภูมิปัญญาพื้นถิ่น ที่สามารถช่วยป้องกันภาวะสมองเสื่อมในผู้สูงอายุ มีดังนี้

2.1) กิจกรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ ผู้ดูแล และชุมชน บ้านบัว ม.6 ตำบลบ้านแท่น อำเภอบ้านแท่น คือ การประกาศเจตนารมณ์ในการป้องกันภาวะสมองเสื่อ ซึ่งเป็นหมุดหมายความร่วมมือร่วมใจของหมู่บ้านเกี่ยวกับสุขภาวะของผู้สูงอายุ ผ่านคำขวัญ “ผู้เฒ่าบ้านหนองบัวสุขภาพแข็งแรง บ่ล้ม บ่หลง บ่ลืม ชื่นมื่นกันถ้วนหน้า” การทำโมบายใยแมงมุม การได้ฝึกทำบายศรีกันลืม การสวดมนต์นั่งสมาธิทำจิตใจให้สงบ การรำและร้องหมอลำกลอนป้องกันภาวะสมองเสื่อม อันเป็นผลมาจากในพื้นที่มีปราชญ์ขาวบ้านเรื่องของการรำหมอลำกลอนและการเป่าแคน ปราชญ์ในการทำศิลปหัตถกรรมทางศาสนา ได้แก่ บายศรี และโมบายใยแมงมุม ซึ่งเป็นหัตถศิลป์ที่ใช้ในกิจกรรมบุญผะเวต บุญเดือน 6 ของหมู่บ้านและชาวบ้าน ผู้สูงอายุให้ความหมายว่าการได้ฝึกทำสิ่งเหล่านี้จะช่วยป้องกันภาวะสมองเสื่อมได้ ส่วนการนั่งสมาธิปฏิบัติธรรมชาวบ้านให้ความหมายว่าสามารถช่วยป้องกันภาวะสมองเสื่อมได้

*“ยายคิดว่าถ้าจะให้สมองไม่เสื่อมเนี่ยก้อต้องฝึกทำบายศรี บายศรีที่เฮาใช้ถวายพระงานบุญเดือน 6 นี่หละ แล้วก็ฝึกทำโมบายงามๆ ที่เฮาใช้ตอนเข้าพรรษางานบุญบ้านเฮา ฝึกเฮ็ดพวกนี่ก่าจะซ้อยได้สมองเสื่อม”*ยาย 64 ปี

“คุณหมอยายจิพาร้องหมอลำกลอน ว่าหมอลำกลอนเป็นเรื่องสมองเสื่อมเด้อ จิพาฮ้องพารำให้มันม๊วน ม๊วน จะได้บ่อสมองเสื่อมเว่าเป็นหมอรำกลอนโลด ” ยาย 72 ปี

“ผมว่าถ้าผู้เฒ่าได้สวดมนต์ นั่งอิหยังนะ เดินจงกรม นั่งสมาธิ ผมว่าผู้เฒ่าบ้านเฮาจิบ่อหลงบ่อลืมง่ายดอกครับ ใช้แนวนี้มาช่วย ” ผู้ใหญ่บ้าน

2.2 กิจกรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ ผู้ดูแล และชุมชน บ้านยาง ม.3 ตำบลบ้านยาง อำเภอคอนสาร คือ การฝึกออกกำลังกายสมอง โดยมีผู้สูงอายุบ้านยาง อ.คอนสาร เป็นผู้แสดงเป็นตัวแบบในการออกกำลังกายสมองด้วยท่าโป้งก้อย ท่าชี้หางตาชูห้าถึงสิบนิ้ว ท่าจับจมูกจับหู ท่าจีบแอล และจัดทำเป็นวิดีโอ เพื่อใช้ในการสาธิตให้ผู้สูงอายุฝึกปฏิบัติตาม ในโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลห้วยยาง อำเภอคอนสารและเผยแพร่ผ่านยูทูป ให้ผู้สูงอายุสามารถเข้ามาดูแลฝึกออกกำลังกายป้องกันสมองเสื่อมได้ตลอดเวลา

“ ท่าออกกำลังกายสมองแบบที่คุณหมอมาสอนนี่พอคุณหมอกลับพวกผมมาโรงเรียนผู้สูงอายุจักไผสิมาสอนพาผู้สูงอายุเฮ็ดล่ะคุณหมอ เฮ็ดจั่งได๋มันบ่อมีคนพาเฮ็ด ถ้ามีคนพาเฮ็ดทุกมื้อเวลามาโรงเรียนผู้สูงอายุก่าดีครับ สนุกดีครับ ” ผู้สูงอายุชาย 67 ปี

วางแผนและดำเนินกิจกรรมตามเวลาที่นัดหมายร่วมกับผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง อาจารย์พยาบาล ในการแสวงหาแหล่งสนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และปราชญ์ชาวบ้านที่มีภูมิความรู้ ในด้านการจัดทำโมบายใยแมงมุม ทำบายศรีกันลืม การสวดมนต์นั่งสมาธิทำจิตใจให้สงบ การรำและร้องหมอลำกลอน การจัดทำวิดิทัศน์ฝึกออกกำลังกายสมองท่าโป้งก้อย ท่าจับจมูกจับหู ท่าชี้หางตาชูห้าถึงสิบนิ้วและท่าจีบแอลและนัดหมายวันเวลาในการจัดกิจกรรมและพัฒนานวัตกรรมดังกล่าว ดังนี้

ตารางที่ 1 กิจกรรม

กิจกรรม	กิจกรรม/ ระยะเวลาดำเนินงาน / ตัวชี้วัด	กลุ่มเป้าหมาย/ผู้รับผิดชอบ การสนับสนุน
บ้านยาง ม.3 ต.ห้วยยาง อ.คอนสาร		
<u>กิจกรรมที่ 1</u> “การจัดทำวิดิทัศน์ออกกำลังกายสมอง ท่าโป้งก้อย ท่าชี้หางตาชูห้าถึงสิบนิ้ว ท่าจับจมูกจับหู ท่าจีบแอล โดยผู้สูงอายุบ้านยางเป็นตัวแบบ”	1. จัดโครงการให้ความรู้เรื่องภาวะสมองเสื่อมการออกกำลังกายเพื่อป้องกันภาวะสมองเสื่อม ดังนี้ **ท่าที่ 1** ให้กำมือทั้งสองข้าง จากนั้นมือข้างหนึ่งยกนิ้วก้อยขึ้นส่วนมืออีกข้างหนึ่งยกนิ้วโป้งขึ้น จากนั้นทำสลับกันไปมาให้ครบ 10 ครั้ง **ท่าที่ 2** ให้นำมือข้างหนึ่งจับที่จมูก มืออีกข้างหนึ่งจับที่หู จากนั้นทำสลับกันไปมาให้ครบ 10 ครั้ง **ท่าที่ 3** ให้หงายมือขวาแล้วชูห้านิ้ว และหงายมือซ้ายยกนิ้วชี้ขึ้นชี้เข้าหาหางตา จากนั้นเปลี่ยนท่าโดยคว่ำมือขวาแล้วยกนิ้วชี้ขึ้นชี้ที่จมูก และคว่ำมือซ้ายแล้วชูสองนิ้ว ทำสลับกันไปมาให้ครบ 10 ครั้ง **ท่าที่ 4** ให้นำมือข้างหนึ่งยกนิ้วโป้งและนิ้วชี้ขึ้นส่วนมืออีกข้างหนึ่งทำท่าจีบ จากนั้นทำสลับกันไปมาให้ครบ 10 ครั้งด้วยการใช้ท่าออกกำลังกายจีบแอล **ผู้เข้าร่วมกิจกรรมออกกำลังกายสมอง** กลุ่มวัยผู้สูงอายุ วัยผู้ใหญ่ ที่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ โดยมีคะแนนความสามารถเชิงปฏิบัติ อยู่ในระดับไม่พึ่งพา คะแนน ≥ 12 ที่ยังไม่มีภาวะสมองเสื่อม และเป็นสมาชิกโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลห้วยยาง	**กลุ่มเป้าหมาย** ประชากรวัยผู้ใหญ่/ผู้สูงอายุในหมู่บ้าน **ผู้รับผิดชอบ** 1.บุคลากรเทศบาลตำบลบ้านยาง สนับสนุนสถานที่ในการจัดกิจกรรม หอประชุมเปิดเทศบาลตำบลบ้านยางและห้องอัดวิดีทัศน์ 2. เจ้าหน้าที่สาธารณสุข รพ.สต.และสำนักงานสาธารณสุขอำเภอคอนสาร สนับสนุนการประสานงานจากทุกฝ่าย 3. อาจารย์พยาบาลและบุคลากรโสตทัศนูปกรณ์คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ สนับสนุนองค์ความรู้และเอื้ออำนวยการอัดวิดีทัศน์ งบประมาณในการจัดกิจกรรมออกกำลังกาย ให้ความรู้ อัดวิดิทัศน์

กิจกรรม	กิจกรรม/ ระยะเวลาดำเนินงาน / ตัวชี้วัด	กลุ่มเป้าหมาย/ผู้รับผิดชอบ การสนับสนุน
	2. คัดเลือกผู้สูงอายุที่มีความสมัครใจเป็นตัวแบบในการอัดวิดีทัศน์ ออกกำลังกายสมอง 3. อัดวิดิทัศน์ และให้เสียงพากษ์พร้อมโหลดลงใน YOUTUBE **ระยะเวลาดำเนินการ** เมษายน-กรกฎาคม 2566 **ตัวชี้วัด** 1.การประเมินความพึงพอใจในการเข้าร่วมโครงการ 2. ผลลัพธ์วิดิทัศน์ตัวแบบการออกกำลังกายสมอง โดยผู้สูงอายุบ้านยาง ม.3 ต.บ้านยาง อ.คอนสาร	
บ้านบัว ม.6 ต.บ้านแท่น อ.บ้านแท่น		
<u>กิจกรรมที่ 2</u> “จัดทำโมบายใยแมงมุม ทำบายศรีกันลืม”	1. เชิญปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ในการจัดทำหัตถศิลป์โมบายใยแมงมุม บายศรีกันลืม เข้าร่วมเป็นวิทยากรถ่ายทอดแก่ผู้สูงอายุกลุ่มเป้าหมาย 2. นัดหมายผู้สูงอายุกลุ่มเป้าหมายร่วมเรียนรู้การฝึกทำหัตถศิลป์โมบายใยแมงมุม บายศรีกันลืม **ผู้เข้าร่วมกิจกรรมออกกำลังกายสมอง** กลุ่มวัยผู้สูงอายุ วัยผู้ใหญ่ ที่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ โดยมีคะแนนความสามารถเชิงปฏิบัติ อยู่ในระดับไม่พึ่งพา คะแนน ≥ 12 ที่ยังไม่มีภาวะสมองเสื่อม 3. ดำเนินกิจกรรมตามที่นัดหมายและประเมินผลโครงการ **ระยะเวลาดำเนินการ** เมษายน-กรกฎาคม2566 **ตัวชี้วัด** 1.การประเมินความพึงพอใจในการเข้าร่วมโครงการ 2. ผลลัพธ์ โมบายใยแมงมุม บายศรีกันลืม	**กลุ่มเป้าหมาย** ประชากรวัยผู้ใหญ่/ผู้สูงอายุในหมู่บ้าน **ผู้รับผิดชอบ/การสนับสนุน** 1. อสม. ผู้นำชุมชน ติดต่อนัดหมายปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ใหญ่ผู้สูงอายุในหมู่บ้านเข้าร่วมกิจกรรม 2. พยาบาลวิชาชีพ กลุ่มงานเวชกรรมสังคม รพ.บ้านแท่น ติดตามควบคุมให้คำแนะนำ อสม. ผู้นำชุมชน และร่วมประสานกับกลุ่มเป้าหมาย 3. อาจารย์พยาบาลและบุคลากรโสตทัศนูปกรณ์คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ ด้าย ไม้ ใบตอง พาน บายศรี งบประมาณในการจัดกิจกรรมรวมทั้งอาหารว่างอาหารกลางวัน
<u>กิจกรรมที่ 3</u> “ร้องรำหมอลำกลอนป้องกันภาวะสมองเสื่อม และอัดวิดีทัศน์”	1. ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ในการร้องรำหมอลำกลอน เข้าร่วมดำเนินการโดยหมอรำกลอนผู้สูงอายุชายหญิง คิดคำร้อง คิดท่ารำท่วงทำนองเป่าแคน 2. นัดหมายหมอรำกลอนผู้สูงอายุชายหญิง อัดวิดีทัศน์ “ร้องรำหมอลำกลอนป้องกันภาวะสมอง	**กลุ่มเป้าหมาย** ปราชญ์ชาวบ้านผู้สูงอายุหญิงชาย ด้านรำร้องหมอลำกลอน เป่าแคน **ผู้รับผิดชอบ/การสนับสนุน** 1. อสม. ผู้นำชุมชน เสนอภูมิปัญญาปราชญ์ชาวบ้าน ผู้สูงอายุร้องรำหมอลำกลอนใน

กิจกรรม	กิจกรรม/ ระยะเวลาดำเนินงาน / ตัวชี้วัด	กลุ่มเป้าหมาย/ผู้รับผิดชอบ การสนับสนุน
	เสื่อม” 3. ตัดต่อวิดีทัศน์โดยเจ้าหน้าที่โสตทัศนูปกรณ์ รพ.บ้านแท่น 4. เผยแพร่วิดีทัศน์ผ่านสื่อออนไลน์ YOUTUBE งานนำเสนอวิชาการด้านนวัตกรรมทางสุขภาพและจดสิทธิบัตร โดยพยาบาลวิชาชีพ รพ.บ้านแท่น ร่วมกับอาจารย์พยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ **ระยะเวลาดำเนินการ** สิงหาคม 2566 **ตัวชี้วัด** 1. การประเมินความพึงพอใจในการเข้าร่วมโครงการ 2. ผลลัพธ์ วิดีทัศน์ร้องรำหมอลำกลอนป้องกันภาวะสมองเสื่อม	หมู่บ้านเข้าร่วมกิจกรรมป้องกันภาวะสมองเสื่อม 2. ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ในการร้องรำหมอลำกลอน อาสาคิดคำร้อง คิดท่ารำท่วงทำนองเป่าแคน 3. พยาบาลวิชาชีพ กลุ่มงานเวชกรรมสังคม รพ.บ้านแท่น ติดตามควบคุมให้คำแนะนำประสานการดำเนินงานกับปราชญ์ชาวบ้านและนักโสตทัศนูปกรณ์ ในการอัดวิดีทัศน์ 4. เจ้าอาวาสวัดบ้านบัว สนับสนุนสถานที่ในการถ่ายวิดีทัศน์ 5. อาจารย์พยาบาล คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ สนับสนุนงบประมาณในการอัดวิดีทัศน์
<u>กิจกรรมที่ 4</u> การประกาศเจตนารมย์ ของชุมชนผ่านการจัดทำ คำขวัญ“ผู้เฒ่าบ้านหนองบัว สุขภาพแข็งแรง บ่ล้ม บ่หลง บ่ลืม ชื่นมื่นกันถ้วนหน้า”	1. ประชาชนผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ อสม. ผู้นำชุมชน พยาบาลวิชาชีพ รพ.บ้านแท่น ร่วมกันระดมสมอง (brainstorming) คิดคำขวัญ ประกาศเจตนารมย์ของหมู่บ้าน 2. พยาบาลวิชาชีพ รพ.บ้านแท่น เป็นวิทยากรกระบวนการในการกระตุ้นความคิด ในการคิดคำขวัญ **ระยะเวลาดำเนินการ** กรกฎาคม-สิงหาคม 2566 **ตัวชี้วัด** 1. การประเมินความพึงพอใจในการเข้าร่วมโครงการ 2. ผลลัพธ์ ป้ายคำขวัญ**“ผู้เฒ่าบ้านหนองบัว สุขภาพแข็งแรง บ่ล้ม บ่หลง บ่ลืม ชื่นมื่นกันถ้วนหน้า”** จัดทำด้วยอะคริลิกสีขาว	**กลุ่มเป้าหมาย** ประชากรวัยผู้ใหญ่/ผู้สูงอายุในหมู่บ้าน **ผู้รับผิดชอบ/การสนับสนุน** 1. อสม. ผู้นำชุมชน จัดเตรียมสถานที่ในการติดป้ายประกาศคำขวัญ 2. พยาบาลวิชาชีพ กลุ่มงานเวชกรรมสังคม รพ.บ้านแท่น กระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ คำขวัญประจำหมู่บ้าน ติดตามให้คำแนะนำ อสม. ผู้นำชุมชน ประสานกับกลุ่มเป้าหมาย 3. เจ้าอาวาสวัดบ้านบัว อนุเคราะห์ศาลาวัดใช้เป็นสถานที่ติดป้ายคำขวัญ 4. ผู้ใหญ่บ้านเสนอสถานที่ศาลากลางบ้านเป็นพื้นที่ติดป้ายคำขวัญ 5. อาจารย์พยาบาล, บุคลากรโสตทัศนูปกรณ์คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ สนับสนุนการจัดทำป้ายประกาศ

ประเมินผลการดำเนินงานและนำเสนอผลลัพธ์

กิจกรรมที่ 1 “การจัดทำวิดิทัศน์ออกกำลังกายสมอง ท่าโป้งก้อย ท่าชี้หางตาชูห้าถึงสิบนิ้ว ท่าจับจมูกจับหู ท่าจีบแอล โดยผู้สูงอายุบ้านยางเป็นตัวแบบ”

ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการ ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมออกกำลังกายสมองมีความพึงพอใจด้านความรู้ ระดับสูง 89 % ด้านการนำไปใช้ประโยชน์ ระดับสูง 94 % และภาพรวมระดับสูง 95 %

ผลลัพธ์ วิดีทัศน์ออกกำลังกายสมอง ท่าโป้งก้อย ท่าชี้หางตาชูห้าถึงสิบนิ้ว ท่าจับจมูกจับหู ท่าจีบแอล โดยผู้สูงอายุบ้านยางเป็นตัวแบบ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 วิดิทัศน์ออกกำลังกาย

<u>กิจกรรมที่ 2</u> “จัดทำโมบายใยแมงมุม ทำบายศรีกันลืม”

วิธีการประเมิน โดยใช้การสนทนากลุ่มรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับการเข้าร่วมโครงการฝึกนวัตกรรมหัตถศิลป์ และการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์

ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการ ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมฝึกสมองด้วยการฝึกหัตถศิลป์ โมบายใยแมงมุม ทำบายศรีกันลืม มีความพึงพอใจในการเข้าร่วมโครงการและการนำไปใช้ประโยชน์ในระดับมาก

ผลลัพธ์ โมบายใยแมงมุม บายศรีกันลืม ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 โมบายใยแมงมุม บายศรีกันลืม

<u>กิจกรรมที่</u> **<u>3</u>** **“ร้องรำหมอลำ**

กลอนป้องกันภาวะสมองเสื่อม และอัดวิดีทัศน์”

วิธีการประเมิน การสนทนากลุ่มรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรม

ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการ ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรม มีความพึงพอใจในการเข้าร่วมโครงการและการนำไปใช้ประโยชน์ในระดับมาก

ผลลัพธ์ 1) เนื้อเพลงผู้เฒ่า “หมอลำกลอนป้องกันภาวะสมองเสื่อม”

“ เอาหล่ะในตอนนี้ ฉันขอกล่าวเป็นคำกลอน ตาออนซอนน้อลุงตาปู่ย่ายาย ในวันนี้ท่านอาจารย์มหาลัยราชภัฏชัยภูมินี้ เพิ่นได้มาแก้ให้ผู้สูงวัยให้รู้ตื่น ลืมตามาเบิ่งฟ้าใจแจ้งแจ่มใส ท่านอาจารย์และหมอเพิ่นกะหามาให้มีทั้งยางดึงนั้น เอ็นเส้นอ่อนดี มีจีบแอ่วทั้งโป้ก้อย ในร่างกายทำได้หลายอย่าง ทั้งกล้ามเนื้อหมู่นั้นก่าดี พร้อมพึงกันต่อไปนี้บ่อมีตกหกล้มดอกเด้อพ่อใหญ่ เพิ่นได้มาซอยแก้สติให้ตื่นตัว

เอาหละในมื้อนี้สาธุชนทุกท่าน ได้มาร่วมกันทำดีสามัคคี แจ่มใสแจ่มใจละมัยน้อย ยอมเสียสละได้กายใจเททอดยอดกุศล คือบอนนี้ พระองค์ชี้ให้ช่องทางบุญกุศลคือป่องทาง ขึ้นไปสู่สุคติด้วยคุณงามความดี ลิบ่อจมหายถิ่ม เป็นสนันกันเปื้อนมีวิชาหุ้มห่อผลบุญห่อหุ้มไว้ ร้ายฮ้ายจังบ่อเห็น ผลบุญนำให้พ้นหลบหลีกภัยพิบัติ ผลความดีพลอยพัดหลีกไกล ไปให้พ้น ทศพลสอนไว้ อย่าหลงไหลในกิเลสเหตุปัจจัยคิดชั่ว อย่างหลงมัวสู่อบาย เหตุปัจจัยคิดร้าย อย่างทำบาปอกุศล ส่วนมากคนลืมคิดเหตุผลตรงนี้ กรรมดีเลยลืมซ่าไปมัวนำแต่กรรมชั่ว หลงลืมได้แต่ถิ่มวันมื้อได้ผ่านไป ชีวิตเฮาเอากลับคืนบอได้ คือดังกระแสชลไหลลงไปบ่อมีกลับตามคืนมาได้ ไปนำวันนำมื้อปีเดือน เคลื่อนห่างบ่อมีทางว่าสิฟื้น มีตั้งแต่ดับไปเหลือเวลาเพียงน้อย สังขารเฮาบ่อคงที่แก่ไปนำทุกมื้อ แม่นขอไว้ก่าบ่อฟังสังขารเอ่ย.....”

เต้ย *“ มาเถอะนะแม่มา พวกเราพากันแก้ปัญหา วันนี้ทำกิจกรรมกิจกรรมจะทำอะไรก้อล่วงไปด้วยดี บ่อมีแนวมาข่องในสมอง กะหล่ะแมนจักยาง มีแต่จิตว่างๆ ใจข่อยกะแม่นชื่นบาน มีจีบแอ่ว เทิงโป้ก้อย บ่อมีถอยแม่นจักยางแมนลิยากกะสิสู้ ต้องทำได้แมนต่อไป ผู้สูงวัยต้องทำได้ ทำได้ ทำได้ ต้องทำได้ ”*

2) เผยแพร่วิดีทัศน์ผ่านสื่อออนไลน์ YOUTUBE , Facebook อำเภอบ้านแท่น จดสิทธิบัตร คำร้องหมอลำกลอนป้องกันภาวะสมองเสื่อม ดังภาพวิดีทัศน์ร้องรำหมอลำกลอนป้องกันภาวะสมองเสื่อม ภาพที่ 3

<u>กิจกรรมที่ 4</u> การประกาศเจตนารมย์ ของชุมชนผ่านการจัดทำ คำขวัญ **“ผู้เฒ่าบ้านหนองบัว สุขภาพแข็งแรง บ่ล้ม บ่หลง บ่ลืม ชื่นมื่นกันถ้วนหน้า”**

วิธีการประเมิน การสนทนากลุ่มรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรม

ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการ ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรม มีความพึงพอใจในการเข้าร่วมโครงการและการนำไปใช้ประโยชน์ในระดับมาก

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ (key to success) ของการพัฒนานวัตกรรมเพื่อป้องกันภาวะสมองเสื่อม : หมอลำกลอนป้องกันภาวะสมองเสื่อม บายศรีกันลืม โมบายใยแมงมุม คำขวัญ “ผู้เฒ่าบ้านหนองบัวสุขภาพแข็งแรง บ่ล้ม บ่หลง บ่ลืม ชื่นมื่นกันถ้วนหน้า” ตัวแบบวิดีทัศน์ออกกำลังกายสมอง

1. โครงการที่เกิดขึ้นจากประเด็นปัญหาในการพัฒนา จะประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องเกิดจาก การมีส่วนร่วมของชุมชน (community participation) ตั้งแต่ร่วมรับรู้ปัญหา สะท้อนข้อมูลปัญหา สะท้อนความต้องการ ช่วยสรุปประเด็นปัญหา ร่วมคิดวางแผนการดำเนินงานในการพัฒนา ร่วมปฏิบัติการในการแก้ไขปัญหา ทั้งนี้องค์ประกอบของชุมชนหมายถึงกลุ่มบุคคล ดังนี้ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานหมู่บ้าน ประธาน อสม. อสม.หรือแกนนำ อสม. ประชาชนทุกกลุ่มวัย โดยเฉพาะผู้สูงอายุ บุคลากรทางสุขภาพในพื้นที่ ได้แก่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขใน รพ.สต. โรงพยาบาลชุมชน อบต./เทศบาล เพราะเป็นผู้ที่คลุกคลีมีข้อมูลเข้าใจปัญหาพื้นฐานเบื้องต้นของชุมชน

2. การพัฒนาโดยอยู่บนพื้นฐานมุมมองเกี่ยวกับปัญหาของพื้นที่ จะทำให้เข้าใจผู้สูงอายุ ผู้ดูแล

รวมถึง อสม. อสบ. เช่น ผู้สูงอายุในชนบทมีความคิดเห็นว่าการได้เข้าร่วมกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน มีส่วนช่วยในการป้องกันภาวะสมองเสื่อม , กิจกรรมทางศาสนาฝึกสมาธิวิปัสสนากรรมฐานช่วยป้องกันสมองเสื่อม การพัฒนาบนพื้นฐานทางวัฒนธรรมของชุมชน จะช่วยให้เกิดนวัตกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อป้องกันสมองเสื่อมที่เข้ากับบริบทพื้นที่ช่วยให้ผู้สูงอายุและคนในชุมชนสามารถเข้าถึงและมีส่วนร่วมได้ง่าย

3. มีปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นผู้ที่สามารถถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นถิ่น ได้แก่ โมบายใยแมงมุม บายศรีกันลืม การจัดทำคำร้องหมอลำกลอน การร้องหมอลำกลอน การรำหมอลำกลอน และอัดวิดิโอ

4.บุคลากรสาธารณสุข ได้แก่ พยาบาลวิชาชีพที่รับผิดชอบงานผู้สูงอายุหรือชุมชน นักวิชาการ สาธารณสุขในพื้นที่ ตระหนักและเห็นความสำคัญว่าเป็นการหนุนเสริมการทำงานประจำในเรื่องการดูแลผู้ป่วยสมองเสื่อม จึงเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ เริ่มจากสะท้อนปัญหา แสวงหาแหล่งประโยชน์ (ตัวบุคคล สถานที่) และประสานความร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น

5. ผู้นำชุมชน ท้องถิ่น (เทศบาล/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) ตระหนักและเห็นความสำคัญในการพัฒนานวัตกรรมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุและให้ความร่วมมือด้านการประสานงานที่ดีและมีการดำเนินงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง โดยสนับสนุนสถานที่หอประชุมเทศบาลตำบลห้วยยางในการจัดกิจกรรมออกกำลังกายสมอง สนับสนุนบุคลากรท้องถิ่นร่วมบันทึกวิดิทัศน์ตัวแบบออกกำลังกาย สนับสนุนงบประมาณที่จำเป็น เช่น อาหารกลางวัน

6. วัด โดยเจ้าอาวาส พระสงฆ์ ไวยาวจกรณ์ เอื้ออำนวยสถานที่ในการจัดกิจกรรมออกกำลังกายสมอง สถานที่ในการติดประกาศคำขวัญ เจตนารมณ์ และถ่ายทำวิดีทัศน์หมอรำกลอน

7. อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ให้ความร่วมมือในการพัฒนาและนำนวัตกรรมสุขภาพไปใช้กับ กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้สูงอายุและมีการกำกับติดตามอย่างต่อเนื่อง พร้อมรายงานผลให้คณะทำงานได้รับทราบเพื่อปรับปรุงและพัฒนาอย่างทันท่วงที

8. โรงเรียนผู้สูงอายุประจำตำบล ได้ให้ความสำคัญและความร่วมมือในการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่นวัตกรรมสุขภาพและนำนวัตกรรมยางยืดหรรษา ไปใช้เป็นกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุต่อไป

9. ผู้สูงอายุกลุ่มเป้าหมาย และประชาชนในหมู่บ้าน ให้ความสำคัญของการนำนวัตกรรมป้องกันภาวะสมองเสื่อมไปใช้ เพื่อการดูแลและส่งเสริมสุขภาพตนเองอย่างต่อเนื่อง

10. อาจารย์พยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ เป็นบุคคลที่เข้าไปมีส่วนในการหนุนเสริมการทำงานให้สอดรับกับปัญหาและความต้องการในชุมชนในการป้องกันภาวสมองเสื่อม โดยสนับสนุนองค์ความรู้ในการประเมินภาวะและการป้องกันภาวะสมองเสื่อม งบประมาณในการจัดซื้ออุปกรณ์ที่จำเป็นในการทำกิจกรรม เช่น การจัดหาวัสดุจัดทำบายศรีด้าย ไม้ และอุปกรณ์ใน

การทำโมบายใยแมงมุม โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากงานวิจัยและโครงการยุทธศาสตร์ราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

ปัญหาอุปสรรค

1. ขาดแกนนำผู้สูงอายุที่จะขับเคลื่อนงานได้อย่างแท้จริง เนื่องจากบางพื้นที่คัดเลือกแกนนำผู้สูงอายุจากประวัติการเป็นข้าราชการ ผู้นำในอดีต เช่น ครู ตำรวจ ฯลฯ โดยไม่ได้คำนึงถึงการวิเคราะห์ลักษณะบุคลิกภาพเดิม ตามทฤษฎีสูงอายุด้านจิตสังคม ทั้งทฤษฎีกิจกรรม ทฤษฎีถอยห่าง และทฤษฎีความต่อเนื่อง มุมมองพื้นฐานการมองเรื่องการทำงานร่วมกับชุมชน จึงทำให้ขาดผู้นำพื้นที่หรือผู้รักษาประตู (key persons)

2. บางพื้นที่ขาดการมีส่วนร่วมของ อบต./เทศบาล โรงเรียน พัฒนาชุมชน กศน. ไม่มีเจ้าภาพในการดำเนินงานหรือคนกลางในการควบคุมดึงศักยภาพทุกหน่วยงานทุกภาคส่วนในชุมชน เผยแพร่ผลการดำเนินงานโครงการฯ ใน Website เพื่อให้ผู้ที่สนใจนำผลการดำเนินงานหรือรูปแบบกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุไปปรับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

นวัตกรรมป้องกันภาวะสมองเสื่อมที่เกิดตามการรับรู้ของผู้สูงอายุเกี่ยวกับภาวะสมองเสื่อม ทำให้เห็นมุมมองที่แตกต่างของการพัฒนานวัตกรรมจากองค์ความรู้จากการวิจัย ผู้สูงอายุมักมองเห็นว่าการประยุกต์ศิลปะพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเป็นวิถีชีวิตของตนเองสามารถช่วยป้องกันภาวะสมองเสื่อมได้ ถือเป็นองค์ความรู้ใหม่ของนวัตกรรมที่ใช้ในการป้องกันสมองเสื่อม ทำให้ผู้สูงอายุสามารถใช้นวัตกรรมได้รวดเร็วสะดวกและส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่น

เอกสารอ้างอิง

ชุติมา ทองวชิระ ณัฐรพี ใจงาม และสุชาดา โทผล. (2562). *รูปแบบการป้องกันภาวะสมองเสื่อมของผู้สูงอายุในชุมชนเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร.* วารสารวิจัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น (ฉบับบัณฑิตศึกษา), 19(3) กรกฎาคม-กันยายน, 96-109.

ชลิต เชาว์วิไลย, วินัย พูลศรี และธีรนันท์ ตันพาณิชย์. (2565). *แนวทางการป้องกันผู้สูงอายุจากภาวะสมองเสื่อม.* วารสารวิชาการสาธารณสุขชุมชน, 8(2), 8-15.

ภรัญวิทย์ อนันต์ดิลกฤทธิ์. (2564). *บทความพิเศษภาวะสมองเสื่อม. วารสารศูนย์อนามัยที่ 9, 15(37) พฤษภาคม-สิงหาคม, 392-398.*

ปาริชาต ญาตินิยม และจิรัชญา เหล่าคมพฤฒาจารย์. (2564). *สรุปโครงการโครงการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อสร้างความสุขมวลรวมชุมชน คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ*. ชัยภูมิ: คณะพยาบาลศาสตร์.

วารี กังใจ รัชนีภรณ์ ทรัพย์กรานนท์ ภรภัทร เฮงอุดมทรัพย์ สิริวรรณ นิลมาร ภานุวัฒน์ ด่านกลางและอรวรรณ ปรางประสิทธิ์. (2557). *การพัฒนารูปแบบและเทคโนโลยีเพื่อการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะสมองเสื่อมโดยการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน*. ชลบุรี: คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

ศิริพันธ์ สาสัตย์. (2563). *การพยาบาลผู้สูงอายุ : ปัญหาที่พบบ่อยและแนวทางในการดูแล*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์.

สุทธิศรี ตระกูลสิทธิโชค. (2562). การป้องกันภาวะสมองเสื่อมในผู้สูงอายุ Prevention of Dementia in Older Persons.วารสารการพยาบาลและการดูแลสุขภาพ, 36(4), 6-14.

สมาคมผู้ดูแลผู้ป่วยสมองเสื่อมแห่งประเทศไทย. (2554). *สรุปการประชุมระดมสมองเพื่อพัฒนานโยบายการป้องกัน รักษา และดูแลผู้ป่วยสมองเสื่อมในประเทศไทย*. นนทบุรี: เดอะกราฟฟิโกซิสเต็มส์.

อาทิตยา สุวรรณ์. (2560). บทบาทพยาบาลในการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะสมองเสื่อม. *วารการพยาบาลและการดูแลสุขภาพ*, ปีที่ 35 (ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม 2560). 6-15.

เอกอุมา วิเชียรทอง. (2544). ผลการใช้โปรแกรมฝึกความจำต่อความจำผู้สูงอายุสมองเสื่อม. ในสุทธิชัย จิตะพันธ์กุล (บรรณาธิการ), *การอบรมด้านผู้สูงอายุและความชรา พ.ศ.2544* (หน้า 46-57). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Cadar D. (2017). A life course approach to dementia prevention. *J Aging Geriatr Med*, 1(2), 1-6.

Chantamoon, E. (1996). The prevalence of dementia and major depression in elderly in Roi-Et Province: Master's Thesis of psychiatry: Chulalongkorn university, Bangkok.

Duangchan, C.,Yodthong, D., & Dechduang, P. (2020). The Prevalence and Predicting Factors of Dementia among Older People Living in Community, Phetchaburi Province: *Journal of Prachomklao College of Nursing, Phetchaburi Province, 3*(2), 133-147.

ความรักในฐานะรากฐานของความสุข
LOVE AS THE BASE OF HAPPINESS

[1]สุภิศรา บุญช่วย

[1]Supisara Boonchuay

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahachulalondkornrijavidyalaya University, Thailand

[1]Saraboonchuay489@gmail.com

Received: August 23, 2024; **Revised**: November 21, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ ตามวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1. ศึกษาความรักในพุทธปรัชญา 2. ศึกษาความสุขในพุทธปรัชญา 3.วิเคราะห์ความรักในฐานะรากฐานของความสุข เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ จุดหมายเพื่อศึกษาความรักฐานะในรากฐานของความสุข ความสุขนั้นมีปัจจัยมาจากการมีความรักที่แท้จริง เนื่องจากมนุษย์ทุกคนมองความรักเป็นที่สิ่งสวยงาม มีคุณค่าทางจิตใจและชีวิตของมนุษย์ทุกคน เกี่ยวข้องกับความรัก ซึ่งทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า 1.ในพุทธปรัชญา ความรักที่แท้จริงคือความเมตตาและกรุณา ซึ่งเป็นความรักที่ปราศจากความยึดติดและความหลงใหล (ตัณหา) พุทธศาสนาสอนให้ปล่อยวางความปรารถนาที่เป็นเจ้าของหรือครอบครอง (อุปาทาน) เพราะความยึดติดนำไปสู่ความทุกข์ ความรักในทางพุทธจึงเป็นความรักที่ปราศจากอัตตา และมุ่งเน้นความปรารถนาดีและความสงบสุขของผู้อื่น (เมตตา) (ทีฆนิกาย, มหาวรรค) 2.ในพุทธปรัชญา ความสุขที่แท้จริงคือความสงบจากการปล่อยวางกิเลสและความยึดติด (ตัณหา) ความสุขที่มาจากวัตถุหรือความพอใจชั่วคราวถูกมองว่าไม่ยั่งยืน พุทธศาสนาสอนให้เข้าถึงความสุขที่ลึกซึ้งผ่านการเจริญสติและปัญญา เพื่อขจัดทุกข์และบรรลุนิพพาน ซึ่งเป็นความสุขสูงสุด (ขุททกนิกาย, ธรรมบท) 3. ความรักในฐานะรากฐานของความสุข

[1]นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ในพุทธปรัชญาคือความรักที่ประกอบด้วยเมตตาและกรุณา ซึ่งนำมาซึ่งความสุขที่แท้จริง ความรักที่ปราศจากความยึดติดและการครอบครอง (อุปาทาน) จะไม่ก่อให้เกิดทุกข์ แต่กลับสร้างความสุขใจทั้งผู้ให้และผู้รับ การปล่อยวางและการมีความปรารถนาดีต่อผู้อื่นเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความสุขที่ยั่งยืน (ทีฆนิกาย, มหาวรรค)

คำสำคัญ : ความรัก, ความสุข, รากฐาน

Abstract

This article aims to study and analyze based on three main objectives: (1) to explore love in Buddhist philosophy, (2) to study happiness in Buddhist philosophy, and (3) to analyze love as the foundation of happiness. This is a qualitative research with the goal of examining love as the basis for happiness. Happiness is derived from true love, as every human being views love as something beautiful, with great emotional and spiritual value in their lives. In Theravada Buddhist philosophy, the study shows the following results: 1.In Buddhist philosophy, true love consists of *metta* (loving-kindness) and *karuna* (compassion), which are forms of love free from attachment and passion (*tanha*). Buddhism teaches letting go of the desire for ownership or possession (*upadana*) because attachment leads to suffering. Therefore, love in Buddhism is devoid of ego and focuses on the well-being and happiness of others (*metta*) (Tipitaka, Digha Nikaya, Mahavagga). 2. In Buddhist philosophy, true happiness comes from the peace attained by letting go of defilements and attachments (*tanha*). Happiness derived from material possessions or temporary satisfaction is seen as impermanent. Buddhism teaches reaching deeper happiness through mindfulness and wisdom, leading to the cessation of suffering and the attainment of Nirvana, which is the highest form of happiness (Tipitaka, Khuddaka Nikaya, Dhammapada). 3. Love, as the foundation of happiness in Buddhist philosophy, is the love that consists of *metta* and *karuna*, which bring true happiness. Love without attachment or possession (*upadana*) does not lead to suffering but instead creates inner peace for both the giver and the receiver. Letting go and maintaining goodwill toward others are essential for creating lasting happiness (Tipitaka, Digha Nikaya, Mahavagga).

Keywords: love, happiness, base

บทนำ

ความรักเป็นหนึ่งในคุณสมบัติพื้นฐานที่มีอยู่ในมนุษย์และสรรพชีวิต ความรักไม่เพียงเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญในชีวิตประจำวัน แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสุขและความสงบในจิตใจ ตั้งแต่ยุคโบราณ ความรักได้รับการพิจารณาว่าเป็นสิ่งที่มีค่าทางจิตใจและจิตวิญญาณ ซึ่งไม่เพียงแต่เกิดขึ้นในบริบทของความสัมพันธ์ทางกายภาพหรือทางสังคมเท่านั้น แต่ยังมีความเชื่อมโยงลึกซึ้งกับการค้นหาความหมายในชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปรัชญาพุทธศาสนา ความรักถูกมองว่าเป็นองค์ประกอบที่สามารถนำพามนุษย์ให้เข้าสู่ความสุขที่ยั่งยืนและหลุดพ้นจากทุกข์ได้ หากเป็นความรักที่ปราศจากการยึดติดและความต้องการครอบครอง (Pradarmakosajarn (Prayoon Dhammacitto),2009, p. 39) ได้กล่าวว่าความหมายของ “ความรัก” ว่าพระพุทธเจ้าให้เห็นว่า “เมตตา”เป็นคำสอนที่สำคัญ ผู้เจริญเมตตาชั่วเวลาลัดนิ้วมือเดียวจัดเป็นผู้อยู่ในญาณ ชื่อว่าทำตามคำสอนและปฏิบัติตามโอวาทของพระศาสดารวมไปถึงการไม่เบียดเบียนสัตว์สิ่งแวดล้อม (พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2546: 109.) ให้นิยามไว้ว่า“เนื่องจากความรักประกอบด้วยความเพลิดเพลินใจและความปรารถนาดี เราจึงได้คำนิยามว่า ความรัก คือ ศิลปะแห่งการให้และรับ (Love is the art of giving and taking) หมายถึง ศิลปะของการให้, การรับและความปรารถนาดี เพลโต ได้กล่าวถึงความรักในงานเขียนเรื่องซิมโพเซียม (Symposium) อันเป็นบทสนทนา ในงานเลี้ยงของอกาธอน นักเขียนบทละครโศกนาฏกรรมไว้ว่า“คนแสวงหาความรักก็เพื่อให้กำเนิดความรักทั้งทางกายและจิตใจ ซึ่งทำให้ความรักแบ่งออกได้ 3 ประเภท คือ ความรักทางกายเพื่อสืบเผ่าพันธุ์ ความรักในทางเกียรติยศชื่อเสียง และท้ายสุดคือ ความรักในความรู้ ซึ่งทั้งสามประเภทนี้ทำให้มนุษย์สามารถดำรงอยู่ได้ตลอดไป หรือที่เรียกว่า อมตะ”ซาร์ตร์ (Jran-Paul Sartre) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศส กลุ่มอัตถิภาวนิยม (Existentialism) ได้ให้คำนิยามไว้ว่า (พินิจ รัตนกุล, ,2540, หน้า136) “ความรักเป็นเหมือนสายใยที่แต่ละฝ่ายสร้างขึ้นมา เพื่อผูกมัดอีกฝ่ายหนึ่งมิให้ใช้เสรีภาพที่มีอยู่ทำร้ายตน สิ่งที่ความรักต้องการจึงเป็นเสรีภาพของอีกฝ่ายหนึ่ง”

ในพุทธปรัชญา "ความสุข" มิได้หมายถึงความพอใจจากการบริโภควัตถุหรือความสนุกสนานชั่วคราว แต่หมายถึงการบรรลุถึงสภาวะที่จิตใจสงบและมีสติอยู่ในความสมดุล ความรักในรูปแบบที่พุทธศาสนานำเสนอคือความรักที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ "เมตตา" และ "กรุณา" ซึ่งเน้นไปที่การให้และการดูแลผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน ความรักในลักษณะนี้เรียกว่า "ความรักที่บริสุทธิ์" ซึ่งเป็นรูปแบบของความรักที่ไม่มีการยึดติดกับสิ่งของหรือบุคคลอื่น และไม่ถูกขับเคลื่อนด้วยความปรารถนาหรือความหลงใหล(*ตัณหา*) ในขณะเดียวกัน ความรักที่มีเมตตากรุณาไม่ได้เพียงสร้างความสุขให้กับผู้ที่มอบความรักเท่านั้น แต่ยังสร้างความสุขให้กับผู้ที่ได้รับความรักนั้นด้วย ซึ่งตรงกับหลักการที่พุทธศาสนากล่าวถึงการสร้าง "บุญ" ผ่านการให้และการแบ่งปันความดี (ขุททก

นิกาย, ธรรมบท)อิมมานูเอล ค้านท์ ในหนังสือ The Critique of Practical Reason เนื้อหาตอนหนึ่งกล่าวว่า ความสุขเป็นสภาวะของมนุษย์ในโลกผู้ซึ่งได้รับทุกสิ่งอันเป็นไปตามความปรารถนาและตามเจตจำนงของตนเอง เป็นการประสานให้เข้ากับธรรมชาติด้วยการกระทำและตัดสินใจบนพื้นฐานของเจตจำนงตนเอง ปัจจุบันกฎแห่งศีลธรรมเสมือนดั่งกฎแห่งเสรีภาพควบคุมด้วยพื้นฐานแห่งการตัดสินใจ เป็นอิสระจากธรรมชาติและความต้องการของคนเรา แต่การกระทำของมนุษย์ซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตที่มีเหตุผลไม่ได้เป็นต้นเหตุของโลกและของธรรมชาติด้วยตนเอง กฎของศีลธรรมจึงจำเป็นในการเชื่อมโยงระหว่างศีลธรรมและความสุขที่ได้สัดส่วน (Immanuel Kant1985, chater 2, paragraph 40.) เบอร์ทรันด์ รัสเซลล์ (Bertrand Russell) นักปรัชญาชาวอังกฤษ ได้กล่าวไว้ว่า (Bertrand Russell, 1952, p.135.) “ความรักเป็นคำที่ครอบคลุมมีความรู้สึกหลากหลายแล้วแต่ว่าจะใช้ในจุดประสงค์ใด เป็นเสมือนอารมณ์อย่างหนึ่ง แต่ไม่ใช่สิ่งที่แน่นอน เพราะความรักจะเคลื่อนไหวอยู่ระหว่างความรู้สึก 2 ด้านคือ ความยินดีในการคิดไตร่ตรองอย่างบริสุทธิ์และความเมตตาที่บริสุทธิ์”(นายมนต์ชัย รอดบุญส่ง,๒๕๕๗, บทคัดย่อ.) ได้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องความสุขในทฤษฎีจริยศาสตร์ของอาย แรนด์” สรุปได้ว่า มนุษย์มีเสรีภาพที่จะทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามความต้องการทางธรรมชาติ มีเสรีภาพในการเป็นเจ้าของทรัพย์สินของตนเอง มีเสรีภาพที่จะประสบความสำเร็จรวมทั้งความสุข ความเพลิดเพลินในชีวิตของตนเอง โดยปราศจากการบังคับ การข่มขู่ หรือการแทรกแซงจากผู้อื่น ทั้งชีวิตและความสุขไม่สามารถที่จะบรรลุได้ด้วยความเพ้อเจ้อปราศจากเหตุผล แม้ว่ามนุษย์จะมีอิสระที่เลือกดำรงชีวิตด้วยการตามหาทางเดินชีวิตของตน

อย่างไรก็ตาม ในชีวิตจริง ความรักที่ปราศจากความยึดติดเป็นสิ่งที่ท้าทาย เนื่องจากมนุษย์มักถูกครอบงำด้วยอารมณ์และความรู้สึกที่ลึกซึ้งต่อกัน ความรักที่มีต่อบุคคลหรือสิ่งต่างๆ อาจสร้างความสุขในระยะสั้น แต่เมื่อต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง ความรักที่ถูกผูกมัดด้วยความยึดติดอาจกลายเป็นต้นเหตุของความทุกข์ พุทธศาสนาจึงเสนอให้มนุษย์เรียนรู้การปฏิบัติและฝึกฝนจิตใจ เพื่อให้สามารถมอบความรักที่แท้จริงโดยไม่มีการยึดติดและการครอบครอง ซึ่งจะเป็นทางสู่ความสุขที่ยั่งยืน (ขุททกนิกาย, ธรรมบท) ดังนั้น การวิเคราะห์ความรักในฐานะรากฐานของความสุขจึงเป็นหัวข้อที่ควรได้รับการศึกษาและพิจารณาในแง่มุมเชิงปรัชญาและจิตวิญญาณ ซึ่งจะนำไปสู่การเข้าใจลึกซึ้งยิ่งขึ้นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความรักและความสุขในชีวิตมนุษย์

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ปรัชญาความรัก และตีความอย่างกว้างขวางในหลากหลายระบบปรัชญา ทั้งในระดับสากลและเฉพาะเจาะจงในวัฒนธรรมต่างๆ ปรัชญาความรักมักเกี่ยวข้องกับการค้นหาความหมายของชีวิต ความเชื่อมโยงระหว่างบุคคล และความสัมพันธ์กับสังคม รวมถึงการเข้าใจในเชิงจิตวิญญาณ ปรัชญาความรักพยายามอธิบายลักษณะของความรัก ความหมายของความรัก และผลกระทบของความรักต่อผู้คนในชีวิตประจำวัน โดยสามารถมอง

ความรักได้ในหลายมิติ เช่น ความรักที่เกิดจากความผูกพันทางร่างกายหรืออารมณ์ ความรักที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเมตตาและการเสียสละ หรือความรักในเชิงศาสนาและปรัชญาจิตวิญญาณ

หนึ่งในแนวคิดที่ได้รับการพูดถึงอย่างแพร่หลายคือ การแยกความรักออกเป็นสองมิติหลัก ได้แก่ ความรักทางกายภาพ (eros) และ ความรักทางจิตวิญญาณ (agape) ในปรัชญากรีกโบราณ *eros* หมายถึงความรักที่มีความปรารถนาเกี่ยวข้อง เป็นความรักที่ตั้งอยู่บนความต้องการหรือแรงผลักดันทางกายภาพและอารมณ์ ขณะที่ *agape* หมายถึงความรักที่เป็นนามธรรม ไม่มีการยึดติด (พระมหาขวัญชัย กิตฺเมธี, 2560,หน้า 54)และเกิดจากการเสียสละหรือการให้โดยไม่มีเงื่อนไข ซึ่งใกล้เคียงกับแนวคิดของความเมตตาและกรุณาในพุทธศาสนา (*ทีฆนิกาย, มหาวรรค*)

การศึกษาความรักในปรัชญาตะวันออกและตะวันตกต่างชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการไม่ยึดติดในความรัก เพื่อให้เกิดความสุขที่แท้จริง ปรัชญากรีกโดยเฉพาะในงานของเพลโตและอริสโตเติลเสนอว่าความรักที่ยิ่งใหญ่คือความรักที่ส่งเสริมให้มนุษย์พัฒนาตนเองและผู้อื่นให้ถึงความดีสูงสุด อริสโตเติลได้กล่าวว่า "ความรักคือการปรารถนาที่จะเห็นความดีในผู้อื่น" ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดในพุทธศาสนาที่มองว่าความรักที่ดีคือความรักที่ปราศจากอัตตาและปรารถนาความสุขให้ผู้อื่น (Aristotle, *Nicomachean Ethics*, Book VIII) ในทางกลับกัน แนวคิดนี้มีลักษณะคล้ายกับการมีเมตตาและกรุณาในพุทธปรัชญา ซึ่งมองว่าการมีความปรารถนาดีต่อผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทนเป็นสิ่งที่สร้างความสุขให้ทั้งผู้ให้และผู้รับ (*ทีฆนิกาย, มหาวรรค*)

ดังนั้น ปรัชญาความรักทั้งในตะวันออกและตะวันตกมีจุดร่วมกันในแง่ของการแยกแยะระหว่างความรักที่เกี่ยวข้องกับความปรารถนาและความรักที่มีความเสียสละหรือความเมตตา ความรักที่เป็นเครื่องมือในการพัฒนาจิตใจและสร้างความสุขที่ยั่งยืนคือความรักที่ปราศจากความยึดติด การวิเคราะห์นี้ช่วยให้เราเห็นภาพที่ชัดเจนเกี่ยวกับความรักในแง่มุมที่ไม่ใช่เพียงแค่ความรู้สึกส่วนตัวหรือความต้องการทางกาย แต่เป็นเครื่องมือในการสร้างสันติสุขภายในและในสังคมรอบตัว

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาความรักในพุทธปรัชญา
2. ศึกษาความสุขในพุทธปรัชญา
3. วิเคราะห์ความรักเป็นรากฐานของความสุข

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยฉบับนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Doccumentaty Research) โดยเสนอแบบวิธีการศึกษาวิเคราะห์ (Analytical Method) และการศึกษาแบบวิพากษ์ (Critical Analisis) ดังมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลที่ว่าด้วยความรักและความสุข จากตำราภาษาไทยและภาษาอังกฤษเพื่อศึกษาประเด็นเรื่องความรักและความสุข จากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถาและหนังสือที่เกี่ยวกับความรักและความสุขในพุทธปรัชญาเถรวาทและจากนักปรัชญาที่กล่าวถึงปรัชญาความรักและปรัชญาความสุข

2. แยกแยะประเด็นเพื่อศึกษาวิเคราะห์และตรวจสอบเหตุผลที่ใช้อธิบาย

3. นำข้อมูลที่ได้มาเปรียบเทียบให้เห็นถึงแนวความคิดที่คล้ายกันหรือแตกต่างกันของทั้งสองแนวคิดเพื่อหาข้อสรุป และนำเสนอรายงานผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนาต่อไป

ผลการวิจัย

1. ศึกษาความรักในพุทธปรัชญา

ความรักในพุทธปรัชญามีรากฐานอยู่บนหลักการของเมตตาและกรุณา ซึ่งเป็นรูปแบบของความรักที่ไม่เกี่ยวข้องกับการยึดติดทางกายภาพหรือความหลงใหลในตัณหา (ทีฆนิกาย, มหาวรรค) ความรักที่แท้จริงตามพุทธศาสนาเป็นความรักที่มุ่งหมายในการทำให้ผู้อื่นมีความสุขโดยไม่มีความปรารถนาใด ๆ ที่จะครอบครองหรือยึดมั่นในตัวบุคคล สิ่งสำคัญคือการปล่อยวางและไม่สร้างเงื่อนไขทางจิตใจที่นำไปสู่ความทุกข์ ความรักที่มีความเมตตาและกรุณาในลักษณะนี้เป็นความรักที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีความปรารถนาดีต่อผู้อื่น (เมตตา) และต้องการเห็นผู้อื่นพ้นจากทุกข์ (กรุณา). ทั้งนี้ ความรักดังกล่าวยังต้องปราศจากความยึดมั่นที่อาจสร้างภาระหรือทำให้เกิดความทุกข์ต่อผู้ให้หรือผู้รับ (อุปาทาน) (ทีฆนิกาย, มหาวรรค) พุทธศาสนายังเน้นการฝึกฝนจิตใจให้พ้นจากการยึดติดและการเห็นแก่ตัว ความรักในรูปแบบนี้จะไม่ขึ้นอยู่กับความปรารถนาที่จะได้รับกลับแต่เป็นความรักที่ให้โดยไม่หวังผลตอบแทน ซึ่งทำให้เกิดความสงบสุขทางใจและความสมดุลในการใช้ชีวิตในสังคม (ขุททกนิกาย, ธรรมบท) การฝึกสติและปัญญาจะช่วยให้เราเข้าใจความรักที่แท้จริงในแง่มุมที่ไม่เพียงแต่เป็นความสัมพันธ์ทางอารมณ์เท่านั้น แต่ยังเป็นการพัฒนาจิตใจในทางจิตวิญญาณอีกด้วย (ขุททกนิกาย, ธรรมบท)

2. ศึกษาความสุขในพุทธปรัชญา

ความสุขในพุทธปรัชญามิได้หมายถึงความสุขชั่วคราวจากการได้รับสิ่งที่ต้องการทางกายหรือความสนุกสนานในชีวิตประจำวัน แต่หมายถึงความสุขที่เกิดจากการปล่อยวางกิเลสและความยึดมั่นในสิ่งที่ไม่ยั่งยืน พุทธศาสนาสอนว่าความสุขที่แท้จริงเกิดจากการปล่อยวางจากการยึดติดในสิ่งที่เป็นวัตถุและอารมณ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่นำพาให้เกิดทุกข์ในที่สุด (ตัณหา) การปล่อยวางนี้นำไปสู่ความสงบทางจิตใจและความรู้แจ้งในธรรมชาติของความเป็นจริง (ขุททกนิกาย, ธรรมบท) ความสุขในพุทธศาสนาเกี่ยวข้องกับการบรรลุถึง นิพพาน ซึ่งเป็นสภาวะที่ปราศจากความทุกข์และการยึดมั่นในสิ่งทั้งปวง (ขุททกนิกาย, ธรรมบท).ความสุขที่แท้จริงตามหลักการพุทธปรัชญาคือการเรียนรู้ที่จะไม่ยึดติดกับความสุขที่มาจากสิ่งภายนอก ไม่ว่าจะเป็นความสำเร็จ ความมั่งคั่ง หรือความรักในแบบของโลกีย์ธรรม เพราะสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถคงอยู่ถาวรและจะนำไปสู่ความทุกข์ในภายหลัง การฝึกสติและปัญญาเป็นหนทางในการพัฒนาตนเองเพื่อให้สามารถเห็นคุณค่าของความสุขที่แท้จริง ซึ่งไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางโลก ความสุขแบบนี้มาจากการเข้าใจธรรมชาติของชีวิต การปล่อยวาง และการพัฒนาเมตตาและกรุณาในใจ (ขุททกนิกาย, ธรรมบท)

3. วิเคราะห์ความรักในฐานะรากฐานของความสุข

จากการศึกษาพบว่าความรักที่ปราศจากความยึดติดนั้นเป็นรากฐานสำคัญของความสุขในพุทธปรัชญา เมื่อมนุษย์สามารถมีความรักในรูปแบบของเมตตาและกรุณาได้โดยไม่ยึดติดกับผลลัพธ์หรือความคาดหวังจากผู้อื่น ก็จะสามารถสร้างความสุขได้ทั้งกับตัวเองและผู้อื่น ความรักที่ไม่มีการยึดติดจะนำไปสู่ความสงบและสมดุลในชีวิต ความรักแบบนี้ไม่ได้เป็นเพียงการให้ความสุขแก่ผู้อื่น แต่ยังเป็นเครื่องมือในการพัฒนาจิตใจของตัวเองไปสู่การปล่อยวางและการเห็นคุณค่าของความสุขที่แท้จริง

ความรักที่เป็นรากฐานของความสุขจึงเป็นความรักที่ปราศจากตัณหาและอุปาทาน ซึ่งแตกต่างจากความรักในโลกที่มักจะเต็มไปด้วยความปรารถนาและการยึดติด ความรักในพุทธปรัชญาเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการฝึกจิตใจและนำไปสู่ความสุขที่ยั่งยืน เพราะไม่ถูกขับเคลื่อนด้วยอารมณ์และความต้องการทางโลกีย์(พระไตรปิฎก, ทีฆนิกาย, มหาวรรค) การวิเคราะห์นี้ชี้ให้เห็นว่าความรักแบบเมตตาและกรุณาคือกุญแจสำคัญในการสร้างความสุขที่ถาวรและการบรรลุถึงความสงบทางจิตใจ ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของพุทธศาสนา (ทีฆนิกาย, มหาวรรค).

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง ความรักในฐานะรากฐานของความสุข มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลการวิจัยพบว่า ความรัก เป็นความรู้สึกที่ทุกคนปรารถนาที่จะมีรักดีและเกิดความสุขตามในอุดมคติ ซึ่งนักปรัชญาและนักจิตวิทยา ต่างตามหาทฤษฎีจิตวิทยาความรัก ทฤษฎีจิตวิทยาความสัมพันธ์ และปรัชญาความรัก เพื่อมาอธิบายความลับของความรักมาหลายพันปีแล้ว ถึงแม้ว่าความพยายามในการอธิบายความลับของความรักจะมีมานานตั้งแต่สมัย Plato และ Aristotle แต่ทฤษฎีจิตวิทยาความรัก และปรัชญาความรักเหล่านั้นยังคงร่วมสมัย และนำมาใช้ในการพัฒนาทุกความสัมพันธ์ได้เสมอ (สุภิศรา บุญช่วย, 2567 : 2)

2. ผลการวิจัย พุทธปรัชญาเถรวาทพูดถึงความสุขไว้หลายประเด็น เช่น สุขเพราะไม่มีหนี้ เนื่องจาก การดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม มีความรักที่สมดุล และสุขในฌานเนื่องจากปฏิบัติตามหลักการในศาสนาพุทธได้ในระดับสูง (สุภิศรา บุญช่วย,บทคัดย่อ)

3. ผลการวิจัยพบว่า คู่สมรสที่จะดำรงชีวิตสอดคล้องกลมกลืนไม่อย่างมั่นคง อยู่ด้วยกันได้ยืนยาวและมีความสุข ทั้งสองฝ่ายควรต้องเป็นผู้มีความศรัทธา มีปัญญา สำรวมกาย วาจา ใจ ดำรงชีวิตโดยธรรม ปิยวาจา มีศีลเสมอกัน มีความรักแก่กันอย่างเสมอต้นเสมอปลาย

วิเคราะห์ความรักในฐานะรากฐานของความสุข

1. ความสำคัญของความรักต่อความสุขของมนุษย์ พบว่า ความรักเป็นองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญที่ทำให้มนุษย์เกิดความสุข โดยมีเหตุผลหลักๆ ดังนี้

1) ความรักสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มและได้รับการยอมรับ ซึ่งเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์

2) ความรักทำให้มนุษย์รู้สึกมีคุณค่า มั่นใจในตนเอง และมีจุดมุ่งหมายในชีวิต

3) ความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นซึ่งเกิดจากความรัก ส่งเสริมให้เกิดอารมณ์เชิงบวกเช่น ความสุข ความภาคภูมิใจ และความหวัง

4) การขาดความรักและการสนับสนุนทางสังคมส่งผลกระทบในทางลบต่อสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ

2. กลไกการเชื่อมโยงระหว่างความรักและความสุข พบว่า ความรักเป็นรากฐานของความสุขอย่างชัดเจน กล่าวคือ

1).ความรักตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ในการรู้สึกมีคุณค่า มีความมั่นใจในตนเอง และมีความมุ่งมั่นในชีวิต ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความสุข

2) ความสัมพันธ์ที่ดีและการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นที่เกิดจากความรัก ส่งเสริมให้เกิดอารมณ์เชิงบวกและเพิ่มความสุข

3) การขาดความรักและการโดดเดี่ยวทางสังคมส่งผลเสียต่อสุขภาพจิตและความสุขของบุคคล

3. แนวทางการเสริมสร้างความรักและความสุข พบว่า เสนอแนวทางในการเสริมสร้างความรักและความสุขที่มีความสอดคล้องและครอบคลุม ดังนี้

1).การแสดงความใส่ใจและห่วงใยต่อผู้อื่น

2).การให้และรับความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

3).การใช้เวลาร่วมกับผู้อื่น

4).การแสดงความชื่นชมและให้กำลังใจแก่กัน

5).การให้อภัยและแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

แนวทางเหล่านี้ล้วนเป็นกลไกที่เสริมสร้างความรู้สึกผูกพัน มีคุณค่า และเชื่อมโยงกับผู้อื่น ซึ่งนำไปสู่ความสุขที่ยั่งยืน

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากการศึกษาบทความเรื่อง ความรักในฐานะรากฐานของความสุข ทำให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับบทบาทของความรักในฐานะเครื่องมือสำคัญในการสร้างความสุขและการบรรลุถึงสภาพจิตใจที่สงบในปรัชญาพุทธศาสนา ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาสามารถแบ่งได้เป็นประเด็นหลักดังนี้

1. ความรักในพุทธปรัชญา องค์ความรู้ที่สำคัญเกี่ยวกับความรักในพุทธศาสนาคือ การเข้าใจว่าความรักที่แท้จริงนั้นไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของความปรารถนาหรือการยึดติด แต่เป็นความรักที่ตั้งอยู่บนเมตตาและกรุณา ความรักนี้จะไม่มีการครอบครองหรือคาดหวังผลตอบแทน สิ่งนี้เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาจิตใจให้ปล่อยวางจากความยึดติดในตัวตนหรือในสิ่งอื่น การฝึกฝนความเมตตาและการให้โดยไม่หวังผลเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างความสงบและความสุขที่ยั่งยืน (ทีฆนิกาย, มหาวรรค)

2. ความสุขในพุทธปรัชญา การศึกษาทำให้เข้าใจว่าความสุขในพุทธศาสนาไม่ได้มาจากความสำเร็จหรือความพอใจทางโลก แต่เกิดจากการบรรลุถึงสภาวะที่ปลอดจากความทุกข์และการยึดติด การปล่อยวางจากกิเลสและตัณหาเป็นหัวใจของความสุขที่แท้จริง เมื่อมนุษย์สามารถหลุดพ้นจากความปรารถนาและการยึดติดในสิ่งที่เป็นวัตถุหรือบุคคล ความสงบทางจิตใจจะเป็นผลลัพธ์

ตามธรรมชาติ ความสุขแบบนี้ไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอกแต่เป็นความสุขที่มาจากภายใน (นิพพาน) (ขุททกนิกาย, ธรรมบท,)

3. ความรักเป็นรากฐานของความสุข องค์ความรู้ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การวิเคราะห์ว่าความรักในพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของความสุข เนื่องจากความรักที่ปราศจากการยึดติดและความหลง (อุปาทาน) นำไปสู่ความสุขที่ยั่งยืน ไม่เพียงแต่เป็นความสุขที่เกิดขึ้นในตัวผู้ให้ความรัก แต่ยังเกิดขึ้นในตัวผู้รับด้วย ความรักที่ประกอบด้วยเมตตาและกรุณาไม่มีข้อจำกัดเรื่องการครอบครองหรือการแสดงออกทางอารมณ์อย่างรุนแรง ทำให้เกิดสภาพจิตใจที่เป็นสุขทั้งสองฝ่าย การฝึกฝนความรักในลักษณะนี้จะช่วยให้มนุษย์สามารถดำเนินชีวิตอย่างสงบสุข และยังส่งผลต่อการบรรลุถึงความสุขที่ยั่งยืนในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539

มนต์ชัย รอดบุญส่ง, (2567), *ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องความสุขในทฤษฎีจริยศาสตร์ของอายแรนด์,* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตโต), (2567), *ปรัชญาความรัก : ศิลปะแห่งการมอบและรับความรัก,* กรุงเทพฯ :มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

พินิจ รัตนกุล, (2540), *ปรัชญาชีวิตของ ฌอง - ปอล ซาร์ตร์*, พิมพ์ครั้งที่ 5, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สามัญชน.

พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, *ความรักและการแต่งงานในพุทธปรัชญาเถรวาท, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ 5 ฉบับพิเศษ* การประชุมวิชาการระดับชาติ มจร.ขอนแก่น 3 มีนาคม พ.ศ.2560

Aristotle, *Nicomachean Ethics*, Book VIII The Most Ven.Prof.Dr *“Pradarmakosajarn* (Prayoon Dhammacitto) Dhamm and Environmental Preservation) The International Council of the United Nations Day of Vesak (Bangkok Mahachulalongkornrrajavidyalaya University, 2009), p. 39.

Bertrand Russell, (1952), *Bertrand Russell ‘s Dictionary of Mind, Matter and Morols,* Ed. By Lester E. Denonn, (New York : Philosophical Library, p.135.

Immanuel Kant, (1985), *The Critical Practical Reson,* (New York: Macmillan Pub, chater 2, paragraph 40.

การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาโดยใช้เพลง เพื่อส่งเสริมทักษะทางภาษาของเด็กปฐมวัย

THE DEVELOPMENT OF A LEARNING ACTIVITY PACKAGE INCORPORATING CULTURAL WISDOM THROUGH SONGS TO ENHANCE LANGUAGE SKILLS IN EARLY CHILDHOOD

[1]ธนาพูน วงค์ษา และ [2]จารุวรรณ พูนกระโทก

[1]Thanapoon Wongsa and [2]Jaruwan Phoonkratok

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ประเทศไทย

Loei Rajabhat University, Thailand

[1]Thanapoon_1@hotmail.com

Received: August 23, 2024; **Revised**: November 21, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. พัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาโดยใช้เพลง 2. เพื่อเปรียบเทียบทักษะทางภาษาของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาโดยใช้เพลง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นเด็กปฐมวัยอายุ 4-5 ปี โรงเรียนเทศบาลนาอ้อ อ.เมือง จ.เลย จำนวน 15 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสังเกต ทดสอบ และสัมภาษณ์ โดยมีเครื่องมือหลักในการวิจัยคือ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาโดยใช้เพลง แบบทดสอบทักษะทางภาษาของเด็กปฐมวัย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที ผลการวิจัยพบว่าชุดกิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาโดยใช้เพลงที่พัฒนาขึ้นสามารถส่งเสริมทักษะทางภาษาของเด็กปฐมวัยได้ดีขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : ชุดกิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาโดยใช้เพลง, ทักษะทางภาษาเด็กปฐมวัย

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

[2] นักศึกษา สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

Abstract

This research aims to: 1) develop a learning activity package incorporating cultural wisdom through songs and 2) compare the language skills of early childhood children before and after using the developed learning activity package. The sample group consisted of 15 early childhood children aged 4-5 years from Na O Municipality School, Mueang District, Loei Province, selected through purposive sampling. Data were collected through observation, testing, and interviews. The primary research instruments included the learning activity package incorporating cultural wisdom through songs and a language skills test for early childhood children. The statistical methods used for data analysis included mean, standard deviation, and t-test. The research findings indicated that the developed learning activity package significantly improved the language skills of early childhood children at the .05 level of significance.

Keywords: Learning Activity Package Incorporating Cultural Wisdom Through Songs ,Language Skills Early Childhood

บทนำ

การส่งเสริมทักษะทางภาษาในเด็กปฐมวัยถือเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาศักยภาพทางการเรียนรู้และการสื่อสารในอนาคต เด็กที่มีทักษะทางภาษาที่ดีจะสามารถเข้าใจและแสดงออกทางความคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ หนึ่งในวิธีที่สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ทางภาษาให้กับเด็กได้อย่างสร้างสรรค์คือการใช้ดนตรีและเพลง เนื่องจากเพลงมีจังหวะ ทำนอง และคำศัพท์ที่หลากหลาย ซึ่งช่วยดึงดูดความสนใจของเด็กและทำให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างสนุกสนานและมีความหมาย การบูรณาการเนื้อหาด้านวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านเพลงยังช่วยสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าทางวัฒนธรรมและเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับสังคมที่เด็กอาศัยอยู่ การพัฒนาเด็กปฐมวัยมีความสำคัญมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะในช่วงปีแรกของชีวิต ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีพัฒนาการทุกด้านเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เด็กในวัยนี้มีความอยากรู้อยากเห็นและแสวงหาประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่จะช่วยส่งเสริมพัฒนาการในช่วงปฐมวัยนี้ถือเป็นช่วงสำคัญของชีวิต เพราะเด็กเริ่มพัฒนาทักษะหลายด้านอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นด้านความคิด การใช้ภาษา การสื่อสาร การเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อ รวมถึงการช่วยเหลือตนเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการดำเนินชีวิตอย่างอิสระและการพึ่งพาตนเองในอนาคต

นอกจากนี้ การให้ความรัก ความอบอุ่น และการสร้างความมั่นคงทางจิตใจจากพ่อแม่ผู้ปกครอง หรือบุคคลใกล้ชิด มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเด็ก เด็กที่ได้รับการดูแลอย่างเหมาะสมจะรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง มีความมั่นใจ มองโลกในแง่ดี มีอารมณ์แจ่มใส และสามารถเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่นได้ดี ในการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กปฐมวัย ควรเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เนื่องจากการศึกษาปฐมวัยเน้นความสำคัญกับการพัฒนาเด็กอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นแนวคิดที่ได้รับการสนับสนุนตั้งแต่แนวคิดของเฟรอเบล บิดาของการศึกษาอนุบาล ซึ่งเสนอให้เด็กได้เรียนรู้อย่างอิสระและมีความสุขตามพัฒนาการของตน แนวคิดนี้สอดคล้องกับหลักการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งเชื่อว่า "การเรียนรู้เกิดจากความสนใจและความต้องการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยครูทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนและส่งเสริมให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยที่ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการเด็กโดยอาศัยแนวคิด ดังนี้ (คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน,2560) แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก พัฒนาการเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อเนื่องในตัวมนุษย์ เริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิไปจนตลอดชีวิตทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ พัฒนาการของเด็กจะมีลำดับขั้นตอนในลักษณะ เดียวกันตามวัยของเด็ก แต่อัตราการเจริญเติบโต และระยะเวลาในการผ่านขั้นตอนต่างๆ ของเด็กแต่ละคน อาจแตกต่างกันได้ โดยในขั้นตอนแรกๆ จะเป็นพื้นฐานสำหรับพัฒนาการขั้นต่อไป พัฒนาการประกอบด้วย ด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ซึ่งพัฒนาการแต่ละด้านมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กัน รวมทั้งส่งผลกระทบซึ่งกันและกัน พัฒนาการแต่ละด้าน พัฒนาการทางด้านดนตรีและเพลงของเด็กปฐมวัย เริ่มพัฒนามาตั้งแต่ทารกและสามารถรับรู้ได้ตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา จะพัฒนาการได้อายุประมาณ 5 ปี พัฒนาการทางด้านดนตรีของเด็กปฐมวัยนั้นจะมีพัฒนาการมาตั้งแต่แรกเกิด การเรียนรู้ในเรื่องของจังหวะเริ่มขึ้น และเป็นอัตโนมัติขณะอยู่ในครรภ์ ทารกยังมีพัฒนาการทางด้านดนตรี และหลังจากคลอดออกมาแล้วผู้ปกครองและผู้ที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนในเรื่องของการฟังเพลง และการฟังดนตรี เพื่อฝึกให้เด็กได้เรียนรู้การฟังจังหวะและทำนอง พัฒนาการของเด็กจะมีเพิ่มมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นทางด้านร่างกาย ทางภาษา เพราะฉะนั้นบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดควรสนับสนุนหรือส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีขึ้น องค์ประกอบของการสอนเพลงสำหรับเด็กปฐมวัยมีองค์ประกอบในการสอนเพลงในระดับปฐมวัย มีกิจกรรมที่สำคัญอยู่ 4 ประการ คือ กิจกรรมที่เน้นจังหวะหรือการเคลื่อนไหวพื้นฐาน กิจกรรมการฟังเพลง กิจกรรมการร้องเพลง กิจกรรมการเคลื่อนไหวประกอบเพลง กิจกรรมทั้ง 4 นี้ ครูควรคำนึงและไม่ควรตัดกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งออกไป ควรสอนให้มีความสัมพันธ์กัน (เยาวพา เดชะคุปต์, 2542) เพลงและดนตรีเป็นสื่อการเรียนการสอนที่ดีให้แก่เด็ก เพลงและดนตรีจะช่วยเร้าความสนใจของ

เด็กทำให้เด็กสนุกและเพลิดเพลินในการเรียน เด็กจะเรียนด้วยความสนุก สนใจ พอใจ ไม่เบื่อหน่ายและช่วยให้เด็กเข้าใจในเรื่องราวที่ครูต้องการสอนเร็วขึ้นจำได้ง่ายขึ้น

การจัดประสบการณ์ทางภาษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลต้องคำนึงถึงหลักการเรียนรู้แบบบูรณาการไม่แยกรายวิชา เตรียมความพร้อมผ่านการลงมือปฏิบัติจริงในกิจกรรมที่สนุกสนานมากกว่าการท่องจำ (Brown, 2015,กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) การสอนภาษาแบบธรรมชาติ (Whole Language Approach) เป็นปรัชญาการสอนภาษาแนวทางหนึ่งที่ คำนึงถึงลักษณะหน้าที่ของภาษา และพัฒนาการทางภาษาของเด็ก สนับสนุนให้เด็กได้ใช้ภาษาอย่างมีความหมาย ในชีวิตประจำวัน กิจกรรมหนึ่งที่น่าสนใจคือการอ่านร่วมกัน (Shared reading) ที่เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมใน การฟัง สนทนาโต้ตอบเกี่ยวกับนิทาน ได้เรียนรู้ภาษาอย่างเป็นองค์รวม (สุภัทรา คงเรือง, 2560)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งเน้นในการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาโดยใช้เพลง เพื่อส่งเสริมทักษะทางภาษาของเด็กปฐมวัย การพัฒนาและส่งเสริมทักษะทางภาษาในเด็กปฐมวัยเป็นรากฐานสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพด้านการเรียนรู้และการสื่อสารของเด็กในอนาคต โดยการใช้ดนตรีและเพลงเป็นเครื่องมือการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพ เพราะเพลงที่มีจังหวะ ทำนอง และคำศัพท์ที่ดึงดูดความสนใจของเด็ก ซึ่งช่วยให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างสนุกสนานและมีความหมายมากขึ้น นอกจากนี้ การบูรณาการเนื้อหาด้านวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านเพลงยังเป็นการปลูกฝังคุณค่าและสร้างความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมและสังคมที่เด็กอาศัยอยู่ ซึ่งทั้งหมดนี้สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้แบบบูรณาการที่เน้นให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ที่สอดคล้องกับพัฒนาการและความสนใจของตนเอง โดยมีครูทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนและชี้แนะแนวทางเพื่อให้เด็กพัฒนาทักษะต่างๆ ได้อย่างเต็มศักยภาพเพื่อนำไปปรับใช้ในการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษาได้อย่างกว้างขวางต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาโดยใช้เพลงเพื่อส่งเสริมทักษะทางภาษาของเด็กปฐมวัย

2. เพื่อเปรียบเทียบทักษะทางภาษาของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาโดยใช้เพลง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นเด็กปฐมวัยอายุระหว่าง 4-5 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 โรงเรียนเทศบาลนาอ้อ อ.เมือง จ.เลย จำนวน 15 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1. ชุดกิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาโดยใช้เพลงสำหรับส่งเสริมทักษะทางภาษาของเด็กปฐมวัย จำนวน 8 เพลง 8 หน่วยการเรียนรู้

2.2. แบบทดสอบทักษะทางภาษาของเด็กปฐมวัย จำนวน 20 ข้อ

2.3 แบบสังเกต และ แบบสัมภาษณ์

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลผลการจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาโดยใช้เพลง ปรากฏผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังตาราง 1

ตารางที่ 1 ความแตกต่างของคะแนนวัดทักษะทางภาษาของเด็กปฐมวัย จากการทดสอบก่อนและหลังการจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาโดยใช้เพลง

คะแนนเต็ม 20 คะแนน	N	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	$S.D._d$	t
ก่อนการทดลอง	15	11.67	3.46			
				5.47	3.60	5.88*
หลังการทดลอง	15	17.13	2.23			

P < .05

จากตารางที่ 1 พบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาโดยใช้เพลง เพื่อส่งเสริมทักษะทางภาษาของเด็กปฐมวัย มีคะแนนเฉลี่ยก่อนการจัดประสบการณ์ 11.67 มีคะแนนเฉลี่ยหลังการจัดประสบการณ์ 17.13 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานก่อนการจัดประสบการณ์ที่ 3.46 และหลังการจัดประสบการณ์ที่ 2.23 เมื่อ

ทดสอบค่าสถิติ t พบว่าก่อนและหลังการทดลองมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาพบว่า ผลการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาโดยใช้เพลง เพื่อส่งเสริมทักษะทางภาษาของเด็กปฐมวัย ส่งผลให้เด็กปฐมวัยมีความสามารถในด้านภาษาสูงขึ้น ซึ่งพัฒนามาจากการสังเคราะห์หลักการ ประเภท กิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาโดยใช้เพลง รวมถึงหลักการและขั้นตอนการสอนภาษา แล้วนำมากำหนดประเภทกิจกรรมที่ใช้ในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับเด็กปฐมวัยออกมาเป็นชุดกิจกรรมโดยบูรณาการกับกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ตามความเหมาะสมตามวัยและพัฒนาการของเด็ก ให้เด็กๆ ได้ทำกิจกรรมและลงมือปฏิบัติ เพลงเป็นจุดเน้นที่ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ด้านภาษาที่ดีขึ้น ที่เห็นชัดเจนคือเด็กสนใจเพลงที่ครูร้อง และจดจ่อใส่ใจกับเรื่องราวในเนื้อหาชุดกิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญา เด็กได้เล่นบทบาทสมมติตามเนื้อเพลง ได้ทำกิจกรรมที่ตนสนใจ และเกิดความสามารถในด้านการฟัง พูด อ่านและการเขียน ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญา โดยใช้เพลง เพื่อส่งเสริมทักษะทางภาษาของเด็กปฐมวัย ดีขึ้นอย่างเป็นลำดับ

2. ผลการเปรียบเทียบผลการจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาโดยใช้เพลง เพื่อส่งเสริมทักษะทางภาษาของเด็กปฐมวัย ของเด็กปฐมวัย จำนวน 15 คน พบว่า เด็กปฐมวัยมีคะแนนสูงขึ้นจากก่อนเรียนทั้งหมด 15 คน เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาโดยใช้เพลง เพื่อส่งเสริมทักษะทางภาษาของเด็กปฐมวัย มีคะแนนเฉลี่ยก่อนการจัดประสบการณ์ 11.67 มีคะแนนเฉลี่ยหลังการจัดประสบการณ์ 17.13 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานก่อนการจัดประสบการณ์ที่ 3.46 และหลังการจัดประสบการณ์ที่ 2.23 เมื่อทดสอบค่าสถิติ t พบว่าก่อนและหลังการทดลองมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามจุดประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 และ 2 ทั้งนี้เนื่องจากการจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาโดยใช้เพลง เพื่อส่งเสริมทักษะทางภาษาของเด็กปฐมวัย โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน เน้นให้เด็กปฐมวัยได้มีส่วนร่วมในกระบวนการการเรียนรู้มากที่สุด มีความท้าทายในการเรียนและสร้างความสนใจและแรงจูงใจในการเรียนรู้ ส่งผลให้เด็กปฐมวัยเกิดความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ผ่านเพลงผ่านกิจกรรมและสื่อการสอนรูปแบบต่างๆ ซึ่งในกระบวนการจัดการเรียนรู้นั้น ครูจะเป็นผู้ชี้แนะจัดสถานการณ์ อำนวยความสะดวก รวมไปถึงคอยกระตุ้นความคิดของผู้เรียน และเมื่อเด็กลงมือ

ปฏิบัติและเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง จึงส่งผลให้เด็กปฐมวัยมีทักษะทางภาษาสูงกว่าก่อนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาโดยใช้เพลง เพื่อส่งเสริมทักษะทางภาษาของเด็กปฐมวัย สอดคล้องกับ Carol Vukelich และ James Christie (2004) กล่าวถึง การอ่านและเขียนของเด็กปฐมวัย โดยเชื่อว่า มุมมองทั้งสองนี้จำเป็นต้องเชื่อมโยงกัน เพื่อให้เด็กมีโครงสร้างในการอ่านและการเขียนที่ดี การอ่านและ การเขียนมีส่วนสำคัญต่อการรู้หนังสือขั้นต้น เด็กต้องการการมีส่วนร่วมทางสังคมที่มีความหมายกับ หนังสือ การพิมพ์และการเขียนในรูปแบบต่าง ๆ นอกจากนี้ เด็กส่วนใหญ่ยังต้องการคำแนะนำโดยตรงที่ เหมาะสมต่อพัฒนาการในด้านการรับรู้เสียง การจดจำตัวอักษร และคำศัพท์ ด้วยหลักการพื้นฐาน 8 ประการของการสอนการรู้หนังสือขั้นต้นที่มีประสิทธิภาพ ดังนี้ 1. เน้นที่เนื้อหาหลักของความรู้และทักษะ 2.ให้เด็กมีส่วนร่วมในการสนทนาที่หลากหลาย 3.อ่านหนังสือเป็นกลุ่มใหญ่ กลุ่มเล็ก ใช้หนังสือที่หลากหลาย และส่วนร่วมในการอ่าน 4.จัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียน ช่วยให้การพัฒนาการอ่านและการเขียนอย่างสมบูรณ์ 5.เด็กควรมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการอ่านและการเขียน 6.การจัดรูปแบบการเรียนการสอนที่เหมาะสม 7.ผู้ปกครองมีส่วนช่วยในการสนับสนุนด้านภาษา 8.การประเมินความสามารถของเด็ก ด้านการอ่านและการเขียน สอดคล้องกับการสอนภาษาธรรมชาติ ในปี ค.ศ. 1967 เคนเน็ท กู๊ดแมน (Kenneth Goodman) ได้เสนอแนวทางการสอนภาษาแบบธรรมชาติซึ่งมีพื้นฐานจากธรรมชาติการเรียนรู้ของภาษาของเด็ก และมีความเชื่อมโยงระหว่างภาษากับการคิด (Marzono and Paynter,1994) นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงความหมายของการสอนภาษาแบบธรรมชาติไว้ในแนวทางเดียวกัน คือ เป็นปรัชญาและระบบความเชื่อซึ่งทำให้เกิดแนวการสอนภาษาโดยองค์รวม ทั้งด้านการฟัง การพูด การอ่านและการเขียน (นฤมล เนียมหอม, 2540) และสอดคล้องกับผลการวิจัยของวณิชยา นุ่มน้อย และ รังรอง สมมิตร (2567) การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดพหุสัมผัสเพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่านและการเขียนของเด็กปฐมวัย ซึ่งพบว่าการใช้แนวคิดพหุสัมผัสในการเรียนรู้มีผลต่อการพัฒนาความสามารถด้านการอ่านและการเขียนของเด็กปฐมวัยอย่างชัดเจน การศึกษานี้ได้ใช้หลักการและกระบวนการสอนแบบสมดุลภาษามาออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก โดยจัดกิจกรรมในกลุ่มเล็ก ทำให้เด็กมีความสนใจและจดจ่อในกิจกรรมที่ทำ ผลจากการทดลองพบว่า ในช่วงแรกเด็กมีความเข้าใจและพัฒนาทักษะด้านภาษาอยู่ในระดับปานกลาง แต่เมื่อได้รับการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ความสามารถด้านการอ่านและการเขียนของเด็กดีขึ้นอย่างเป็นลำดับ เด็กสามารถอ่านและเขียนได้อย่างมั่นใจและต่อเนื่องมากขึ้น ส่งผลให้ทักษะทางภาษาของเด็กปฐมวัยมีการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญ

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การจัดการเรียนรู้ในกิจกรรมเสริมประสบการณ์ โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาโดยใช้เพลงสำหรับส่งเสริมทักษะทางภาษาของเด็กปฐมวัยผ่านกิจกรรมต่างๆ ไม่เน้นให้ผู้เรียนท่องจำ แต่ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริงและมีบทบาทในการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง โดยเน้นให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์และเรียนรู้จากกิจกรรมที่ได้ทำจริง (Learning by doing) โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1. การบูรณาการวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเพลง การใช้เพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสื่อการสอนสามารถดึงดูดความสนใจของเด็กและสร้างความเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของเด็กปฐมวัยได้เป็นอย่างดี

2. การเรียนรู้ผ่านดนตรี ดนตรีเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาทักษะทางภาษา ทั้งด้าน การฟัง การพูด การออกเสียง และการจดจำคำศัพท์ เด็กสามารถเรียนรู้ภาษาได้อย่างเป็นธรรมชาติและสนุกสนานเมื่อมีการใช้ดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้

3. การจัดกิจกรรมแบบเน้นการมีส่วนร่วม การออกแบบกิจกรรมที่เด็กได้มีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติผ่านการเล่นและการร้องเพลงช่วยเสริมสร้างทักษะทางภาษาในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะเมื่อเด็กได้ทำกิจกรรมร่วมกันกับกลุ่มเพื่อน

4. การประยุกต์ใช้แนวคิดการสอนภาษาเด็กปฐมวัย การเลือกกลุ่มตัวอย่างเด็กปฐมวัยที่มีลักษณะและบริบทที่ใกล้เคียงกันช่วยให้การพัฒนากิจกรรมมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับความต้องการของเด็กมากขึ้น

5. การวัดผลและประเมินผลทักษะทางภาษา การใช้วิธีการสังเกต ทดสอบ และสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการประเมินทักษะทางภาษาของเด็ก ทำให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสามารถนำมาปรับปรุงการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6. ผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม จากผลงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมกิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาโดยใช้เพลงสำหรับส่งเสริมทักษะทางภาษาของเด็กปฐมวัยที่ออกแบบขึ้นสามารถส่งเสริมทักษะทางภาษาของเด็กปฐมวัยได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยเฉพาะเมื่อใช้เพลงเป็นสื่อหลักในการจัดการเรียนรู้ จนเกิดความรู้ ความเข้าใจและเด็กสามารถนำไปปรับ ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและในอนาคตได้

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560.* กรุงเทพฯ : สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). *คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 สำหรับเด็กอายุ 3-6ปี.* กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

นฤมล เนียมหอม. (2540).*การศึกษาสภาพและปัญหาการสอนภาษาแบบธรรมชาติในโรงเรียนอนุบาล.* กรุงเทพมหานคร.วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย ภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วณิชยา นุ่มน้อย, และ รังรอง สมมิตร. (2567). *การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดพหุสัมผัสเพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่านและการเขียนของเด็กปฐมวัย. วารสารวิชาการการจัดการภาครัฐและเอกชน*, 6(2), 221-235.

สุภัทรา คงเรือง. (2560). *การจัดประสบการณ์ทางภาษาและการรู้หนังสือสำหรับเด็กปฐมวัย.* พระนครศรีอยุธยา: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

เยาวพา เดชะคุปต์. (2542). *ดนตรีและกิจกรรมเข้าจังหวะสำหรับเด็กปฐมวัย*. กรุงเทพฯ: เอ.พี กราฟฟิคดีไซน์.

Brown, H. D. (2015). *Principles of language learning and teaching*. White Plains, NY: Pearson Longman

Marzono, Robert J. and Paynter, Diane E. (1994). *New Approaches to Literacy. Washington*: American Psychological Association.

Vukelich, Carol, & Christie, James. (2004). *Building a foundation for preschool literacy: Effective instruction for children's reading and writing development*. International Reading Association.

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์ แบบบูรณาการ ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาศิลปศึกษา โดยใช้กรณีศึกษา

DEVELOPMENT OF ACHIEVEMENT IN DESIGHING INTEGRATED VISAL ART LEARNING ACTIVITY OF UNDERGRADUATE STUDENTS DEPARTMENT OF ART EDUCATION BY USING CASE STUDY

[1]ณัฏฐกาญจน์ อนันทราวัน และ [2]อภิเดช โยชน์เยื้อน

[1]Nattakarn Anantrawan and [2]Apidech Yochyuean

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ประเทศไทย

Loei Rajabhat University, Thailand

[1]nattakarn.ana@lru.ac.th, [2]numericlru@gmail.com

Received: October 15, 2024; **Revised**: November 6, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการ ของนักศึกษาปริญญาตรี สาขาวิชาศิลปศึกษาก่อนและหลังการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษา 2) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการโดยใช้กรณีศึกษา กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักศึกษาสาขาวิชาศิลปศึกษา ชั้นปีที่ 3 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 22 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง การจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการ โดยใช้กรณีศึกษา 2) แบบประเมินแผนการจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการ 3) แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ 4) แบบประเมิน

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลด้วย ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) คะแนนการประเมินการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการ ของนักศึกษาสาขาวิชาศิลปศึกษารายบุคคล ก่อนเรียนโดยใช้กรณีศึกษามีค่าเฉลี่ยของคะแนน 41.05 (ร้อยละ68.41) หลังเรียนมีค่าเฉลี่ยของคะแนน 49.86 (ร้อยละ 83.11) โดยมีค่าเฉลี่ยคะแนนความก้าวหน้า 8.82 (ร้อยละ14.70) และเมื่อเปรียบเทียบผลการประเมินแผนการจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการของนักศึกษาตามรายการประเมินเป็นรายข้อ ก่อนและหลังการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษาพบว่า ก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ย 3.42 (ร้อยละ) 68.4 และหลังเรียนมีค่าเฉลี่ย 4.16 (ร้อยละ 83.11) 2) ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนรู้ เรื่องการจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการโดยใช้กรณีศึกษามีค่าเฉลี่ย 4.49 (ร้อยละ 89.64) อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการ, กรณีศึกษา,นักศึกษาสาขาวิชาศิลปศึกษา

Abstract

The purposes of this research were; 1) to compare the achievement of Design of integrated visual art learning management of undergraduate students in the field of art education before and after learning by using case study, 2) to study the satisfaction of students towards the learning management of integrated visual art learning management by using case study. The sample group consisted of 22 third-year Art Education students, Faculty of Education, Loei Rajabhat University. The research instruments used to collect data consisted of 1) a learning plan on integrated visual art learning management by using f case study, 2) an evaluation form for integrated visual art learning management plans, 3) a learning behavior observation form, and 4) an evaluation form for student satisfaction with learning management by using case study. Data were analyzed by using percentage, mean (μ), and standard deviation (**σ**). The research results found that; 1) The evaluation scores of the design of integrated visual art learning activity of individual art education students before learning by using case study had an average score of 41.05 (68.41%), after learning had an average score of 49.86 (83.11%), and an average progress score of 8.82 (14.70%), comparing the evaluation results of the integrated visual art learning management plan of students according to the evaluation items before and after learning by using case study, it was found that before learning had an average score of 3.42 (68.4%) and after learning had an average score of 4.16 (83.11%), 2) Student

satisfaction with the learning management on integrated visual art learning management by using case study had a mean of 4.49 (89.64%), which was at a high level.

Keywords: Integrated Visual Art Learning Management, Case Study, Art Education Students

บทนำ

หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา มีการจัดการเรียนการสอนตามเนื้อหาที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ซึ่งเป็นกลุ่มสาระที่ช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่นชมความงาม มีสุนทรียภาพความมีคุณค่า ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ กิจกรรมทางศิลปะช่วยพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม ตลอดจนการนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง อันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ดังนั้นนักศึกษาสาขาวิชาศิลปศึกษาจึงต้องเรียนรู้ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติทางศิลปะ เรียนรู้วิชาชีพครูตามมาตรฐานวิชาชีพที่คุรุสภากำหนด และมีความสามารถจัดการเรียนรู้ศิลปะในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา ซึ่งพื้นฐานสำคัญคือความรู้ความเข้าใจด้านหลักสูตรและการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตร สามารถเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่ครอบคลุมตัวชี้วัด กระบวนการจัดการเรียนรู้ สื่อการสอนและการวัดประเมินผล รวมทั้งนักศึกษาจะต้องผสานความรู้ความเข้าใจ ทักษะกระบวนการทางศิลปะและความรู้ด้านวิชาชีพครู มาใช้เพื่อออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ โดยในการจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระทัศนศิลป์ มาตรฐานการเรียนรู้ ศ.1.1 และ ศ.1.2 เป็นการสอนที่เน้นเนื้อหาหลัก 4 แกน ตามแนวทางการสอนศิลปะแบบ Discipline based art education (DBAE) คือ สุนทรียภาพ ศิลปวิจารณ์ ศิลปะปฏิบัติ และประวัติศาสตร์ศิลป์ (Stephen,1992) การออกแบบกิจกรรม การเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์ จึงควรเน้นการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเนื้อหาศิลปะทั้ง 4 แกน ไม่สอนแบบแยกส่วน เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงองค์ความรู้และทักษะปฏิบัติ นอกจากการบูรณาการภายในเนื้อหาวิชาศิลปะแล้ว ควรมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้บูรณาวิชาการข้ามศาสตร์ คือ บูรณาการวิชาทัศนศิลป์กับกลุ่มสาระและเนื้อหาวิชาอื่นด้วย เนื่องจากวิชาทัศนศิลป์เป็นพื้นฐานในการพัฒนาด้านมิติสัมพันธ์ หลักการทางศิลปะสามารถประยุกต์ใช้ได้กับเนื้อหารายวิชาต่างๆ กระตุ้นให้เกิดความรู้ความเข้าใจ แก้ปัญหาในชั้นเรียน แก้ปัญหาเวลาเรียนไม่พอและปัญหาขาดครูผู้สอนในบางรายวิชาและแนวคิดพหุปัญญา

(Multiple Intelligences) ของการ์ดเนอร์ (Gardner, 1993) ที่อธิบายว่าผู้เรียนแต่ละคนมีความสามารถที่แตกต่างกัน และการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพควรคำนึงถึงความหลากหลายของความสามารถ นอกจากนี้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะแบบบูรณาการให้กับนักเรียน ยังเป็นการนำความสามารถที่หลากหลายของผู้เรียนมาสร้างสรรค์งานที่มีคุณค่าและตรงตามความสนใจของแต่ละคน ดังนั้นนักศึกษาสาขาวิชาศิลปศึกษา ที่จะจบการศึกษาไปเป็นครูสอนวิชาทัศนศิลป์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะในโรงเรียน จึงจำเป็นต้องได้รับการเรียนรู้ ฝึกฝนและพัฒนาทักษะการจัดการเรียนรู้ มีประสบการณ์ด้านการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การเตรียมการสอน การวัดประเมินผล และเรียนรู้เทคนิคการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายรูปแบบโดยเฉพาะอย่างยิ่งรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

ในการพัฒนานักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาศิลปศึกษาให้มีความสามารถในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการนั้น ต้องคำนึงว่านักศึกษาสามารถนำไปใช้สอนในห้องเรียนได้จริง โดยนักศึกษาต้องเข้าใจหลักการทฤษฎีการบูรณาการและการและฝึกปฏิบัติมีการจำลองสถานการณ์ เพื่อให้นักศึกษาเห็นภาพกิจกรรมและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำวิธีการจัดการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษา(Case study) ซึ่งเป็นอีกหนึ่งแนวทางที่สามารถพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบการสอนแบบลงมือปฏิบัติ (Active Learning) ส่งเสริมให้นักศึกษามีประสบการณ์จากการเรียนรู้กรณีตัวอย่าง นำมาใช้ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ และยังทำให้นักศึกษาได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนในรายวิชาการจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์ โดยการรวมกลุ่มตามที่ได้รับมอบหมาย ศึกษาและแลกเปลี่ยนตัวอย่าง ประสบการณ์ ปัญหาความขัดแย้ง วิเคราะห์ อภิปรายแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อให้เกิดแนวทางในการแก้ปัญหา เกิดองค์ความรู้ เข้าใจพื้นฐานปัญหาและสามารถออกแบบกระบวนการแก้ปัญหาดังกล่าวได้อย่างเป็นระบบ (ทิศนา แขมมณี, 2560) การเลือกใช้กรณีศึกษา (Case study) มาจัดการเรียนการสอนในรายวิชาการจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์ ให้กับนักศึกษาปริญญาตรี สาขาวิชาศิลปศึกษา จะช่วยส่งเสริมความสามารถในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการของนักศึกษา โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกครูศิลปะที่มีแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ด้านการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการมาให้นักศึกษาได้ศึกษาเรียนรู้ ถอดบทเรียน สะท้อนผลการสอนของครูต้นแบบ ส่งเสริมแนวคิดและเทคนิคในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะแบบบูรณาการของนักศึกษา นำไปสู่การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ศิลปะแบบบูรณาการที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางฯ และสามารถนำไปปรับใช้ในชั้นเรียนได้ตามสภาพจริง เมื่อนักศึกษาออกฝึกปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการ ของนักศึกษาปริญญาตรี สาขาวิชาศิลปศึกษาก่อนและหลังการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษา

2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ที่ลงทะเบียนเรียนวิชาการจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์ 1 ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 22 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ รายวิชาการจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์ เรื่อง การจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการโดยใช้กรณีศึกษา ประกอบด้วยเนื้อหาการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการและใบงาน จำนวน 4 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 4 ชั่วโมง

3.2 เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลจำนวน 3 ชุด ได้แก่

1) ชุดที่ 1 แบบประเมินแผนการจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการ ประเมิน 4 ด้าน คือ (1) การกำหนดเนื้อหา ตัวชี้วัด วัตถุประสงค์ สาระสำคัญ (2) กิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ (3) การวัดประเมินผลการเรียนรู้แบบบูรณาการ (4) สื่อ และวัสดุอุปกรณ์ในการเรียนรู้ เป็นแบบประเมินมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ของลิเคิร์ท (Likert Scale) มีจำนวน 12 ข้อ คะแนนเต็มข้อละ 5 คะแนน มีคะแนนรวม 60 คะแนน

2) ชุดที่ 2 แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ เรื่อง การจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการโดยใช้กรณีศึกษา เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) จำนวน 5 ข้อ ข้อละ 2 คะแนน ประกอบด้วย (1) ตั้งใจเรียน มีใจจดจ่อต่อกรณีศึกษาที่ผู้สอนนำเสนอในชั้นเรียน (2)พูดหรืออภิปรายสิ่งที่ได้เรียนรู้จากกรณีศึกษา (3) วิเคราะห์ ซักถามข้อสงสัยเกี่ยวกับกรณีศึกษา (4) กระตือรือร้นในการนำเสนอความคิดเห็นของตนเอง (5) มีส่วนร่วมในกิจกรรมผ่านกระบวนการกลุ่ม

3) ชุดที่ 3 แบบประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการโดยใช้กรณีศึกษา เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5

ระดับ (Rating Scale) ของลิเคิร์ท (Likert Scale) จำนวน 10 ข้อ ประเมิน 4 ด้าน คือ (1) ด้านผู้สอน (2) ด้านเนื้อหา (3) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน (4) ด้านสื่อการสอน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยรวม รายด้านเพื่อนำไปอธิบายข้อมูลในรูปแบบตารางต่อไป

ผลการวิจัย

1. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการ ของนักศึกษาปริญญาตรี สาขาวิชาศิลปศึกษาก่อนและหลังการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษา มีผลการวิจัยดังนี้

1.1 ผลการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการก่อนและหลังการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษาของนักศึกษาสาขาวิชาศิลปศึกษา สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบคะแนนการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการก่อนและหลังการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษา

คนที่	ประเมินก่อนเรียน (pre-test) (คะแนนเต็ม 60 คะแนน)	ประเมินหลังเรียน (post-test) (คะแนนเต็ม 60 คะแนน)	คะแนนความก้าวหน้า
1	43	52	9
2	42	51	9
3	39	47	8
4	44	51	7
5	40	49	9
6	42	55	13
7	37	47	10
8	39	49	10
9	44	51	7
10	40	47	7
11	36	46	10
12	38	49	11
13	39	47	8
14	45	55	10
15	39	49	10

คนที่	ประเมินก่อนเรียน (pre-test) (คะแนนเต็ม 60 คะแนน)	ประเมินหลังเรียน (post-test) (คะแนนเต็ม 60 คะแนน)	คะแนนความก้าวหน้า
16	41	49	8
17	41	49	8
18	46	50	4
19	43	52	9
20	42	53	11
21	44	50	6
22	39	49	10
μ	**41.05**	**49.86**	**8.82**
σ	**2.62**	**2.42**	**1.90**
ร้อยละ	**68.41**	**83.11**	**14.70**

จากตารางที่ 2 พบว่าค่าเฉลี่ยคะแนนรายบุคคลและคะแนนรวม หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน โดยมีค่าเฉลี่ยของคะแนนประเมินก่อนเรียน 41.05 (ร้อยละ 68.41) และค่าเฉลี่ยผลการประเมินหลังเรียน 49.89 (ร้อยละ 83.11) จากคะแนนเต็ม 60 คะแนน มีคะแนนความก้าวหน้าหลังเรียนเพิ่มขึ้น เฉลี่ย8.82 คะแนน (ร้อยละ 14.70)

1.2 ผลการประเมินแผนการจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการ ของนักศึกษาสาขาวิชาศิลปศึกษา แสดงดังตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ย ร้อยละ ของผลการประเมินแผนการจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการของนักศึกษาตามรายการประเมินเป็นรายข้อก่อนและหลังการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษา

รายการประเมิน	ประเมินก่อนเรียน			ประเมินหลังเรียน		
	μ	σ	ร้อยละ	μ	σ	ร้อยละ
สาระสำคัญ 1.สาระสำคัญสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้	3.00	0.52	60.00	3.86	0.62	77.27
2.สาระสำคัญแสดงให้เห็นการบูรณาการของสาระการเรียนรู้ทัศนศิลป์กับสาระวิชาอื่น	3.09	3.73	61.82	4.05	0.47	80.91
จุดประสงค์การเรียนรู้ 3.ครอบคลุมสาระการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน (K P A)	3.73	0.54	74.55	4.45	0.50	89.09
4.จุดประสงค์ระดับพฤติกรรมสามารถวัดและประเมินได้	3.36	0.57	67.27	4.27	0.54	85.45
เนื้อหา	3.50	0.50	70.00	4.45	0.58	89.09

รายการประเมิน	ประเมินก่อนเรียน			ประเมินหลังเรียน		
	μ	σ	ร้อยละ	μ	σ	ร้อยละ
5.ครบถ้วน ครอบคลุมสาระวิชาทัศนศิลป์และวิชาที่นำมาบูรณาการ ให้ความรู้ใหม่แก่ผู้เรียน						
กิจกรรมการเรียนรู้ 7.มีเทคนิคการสอนที่เหมาะสมกับสาระการเรียนรู้และระดับชั้นของนักเรียน สอดแทรกเนื้อหาสาระวิชาที่นำมาบูรณาการร่วมกันได้อย่างเป็นลำดับขั้นตอน	3.59	0.58	71.82	4.23	0.60	84.55
8.กิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมความคิดริเริ่ม คิดสร้างสรรค์ คิดวิเคราะห์และคิดเชื่อมโยง	3.05	0.56	60.91	4.09	0.51	81.82
9.กิจกรรมการเรียนรู้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้	3.55	0.50	70.91	4.23	0.60	84.55
สื่อการเรียนรู้ 10.สื่อการเรียนรู้มีความทันสมัย สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ กระตุ้นผู้เรียนให้เกิดความเข้าใจและเชื่อมโยงความรู้	3.73	0.45	74.55	4.09	0.67	81.82
การวัดและประเมินผล 11.มีการประเมินการเรียนรู้ที่เน้นสภาพจริง (Authentic Assessment)	3.32	0.70	66.36	3.73	0.54	74.55
12.วิธีการวัดและเครื่องมือ สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้	3.68	0.55	73.64	4.00	0.74	80.00
เฉลี่รวม	**3.42**	**0.25**	**68.41**	**4.16**	**0.22**	**83.11**

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่าส่วนค่าเฉลี่ยรวมจากการประเมินแผนการจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการของนักศึกษาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน เมื่อแยกรายการประเมินเป็นรายข้อก่อนและหลังการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษา พบว่า ด้านที่พัฒนาสูงสุดมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน 2 ข้อ (1) สามารถเขียนจุดประสงค์ครอบคลุมสาระการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน (K P A) มีค่าเฉลี่ย 4.45 ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.50 (ร้อยละ 89.09) และ (2) สามารถระบุเนื้อหาได้ครบถ้วน ครอบคลุมสาระวิชาทัศนศิลป์และวิชาที่นำมาบูรณาการ ให้ความรู้ใหม่แก่ผู้เรียน มีค่าเฉลี่ย 4.45 ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.58 (ร้อยละ 89.09) ส่วนด้านที่ต้องพัฒนาเพิ่มเติมคือ การเขียนสาระสำคัญและการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ซึ่งมีผลการประเมินต่ำกว่าร้อยละ 80 ส่วนค่าเฉลี่ยรวมจากการประเมินหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ส่วนด้านที่ต้องพัฒนาเพิ่มเติมคือ การเขียนสาระสำคัญและการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ซึ่งมีผลการประเมินต่ำกว่าร้อยละ 80

1.3 ผลการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษาในระหว่างทำกิจกรรม

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษาในระหว่างทำกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษา ระยะเวลา 4 สัปดาห์

N (22คน)	สัปดาห์ที่ 1 (10 คะแนน)	สัปดาห์ที่ 2 (10 คะแนน)	สัปดาห์ที่ 3 (10 คะแนน)	สัปดาห์ที่ 4 (10 คะแนน)
μ	6.32	6.59	6.77	7.09
σ	1.26	1.19	0.85	0.90
ร้อยละ	**63.18**	**65.91**	**67.73**	**70.91**

จากตารางที่ 4 พบว่า คะแนนพฤติกรรมการเรียนรู้โดยเฉลี่ยรวมของนักศึกษาสาขาวิชาศิลปศึกษามีระดับที่สูงขึ้นตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษาตลอด 4 สัปดาห์ ส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษาให้สูงขึ้น ซึ่งผู้วิจัยได้ยกกรณีตัวอย่างมาให้นักศึกษาร่วมอภิปราย ตั้งข้อสังเกตเพื่อเชื่อมโยงไปสู่การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้สอนสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ในด้านความตั้งใจ สามารถอภิปรายประเด็นต่าง ๆ ได้ สามารถวิเคราะห์ข้อมูล ซักถามข้อสงสัย มีความกระตือรือร้นในการเรียนและมีส่วนร่วมในชั้นเรียน

2. ความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนรู้เรื่องการจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการโดยใช้กรณีศึกษา แสดงดังตารางที่ 5 ดังนี้

ตารางที่ 5 ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนรู้ เรื่องการจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการโดยใช้กรณีศึกษา

รายการประเมิน	μ	σ	ร้อยละ	แปลผล
ด้านผู้สอน				
1ผู้สอนชี้แจงรายละเอียดกิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดจนการวัดประเมินผลให้นักศึกษาทราบอย่างชัดเจน และมีการแจ้งข้อมูลการเรียนเป็นระยะ	4.50	0.58	90.00	มาก
2.ผู้สอนมีการกระตุ้นและเสริมแรงให้นักศึกษามีความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมการเรียนรู้	4.41	0.58	88.18	มาก
ด้านเนื้อหา				
3. เนื้อหาการที่ผู้สอนเลือกมาใช้จัดกิจกรรม (การบูรณาการแบบสอดแทรก) เหมาะสมกับการนำมาใช้บูรณาการการสอนวิชาทัศนศิลป์ในระดับประถมศึกษา	4.55	0.66	90.00	มากที่สุด
4. เนื้อหาการเรียนรู้สอดคล้องกับประสบการณ์ของผู้เรียน ทำให้สามารถเข้าใจได้ง่าย	4.36	0.64	87.27	มาก
5.เนื้อหามีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยน เพิ่มลด ได้แต่ยังคง	4.23	0.60	84.55	มาก

รายการประเมิน	μ	σ	ร้อยละ	แปลผล
เป้าหมายการเรียนรู้ที่ครบถ้วน				
ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน				
6. นักศึกษาได้ใช้สื่อเทคโนโลยีในการค้นคว้าข้อมูล สื่อสาร การทำกิจกรรมอย่างอิสระ	4.59	0.49	91.82	มากที่สุด
7. นักศึกษามีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ ผ่านการอภิปราย ร่วมกับผู้สอนและสมาชิกในชั้นเรียน	4.45	0.66	89.09	มาก
8. นักศึกษาได้ฝึกทักษะการบูรณาการการจัดการเรียนรู้ ด้วยการลงมือปฏิบัติ ทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม	4.65	0.48	92.73	มากที่สุด
ด้านสื่อการสอน				
9. มีสื่อวีดิทัศน์ในการนำเสนอกรณีศึกษา ที่ทำให้เห็นภาพและเรื่องราวในสถานการณ์จริงได้อย่างชัดเจน	4.77	0.42	95.45	มากที่สุด
10. มีสื่อการฝึกปฏิบัติกิจกรรม เช่น ใบงาน แบบฝึกหัด ที่ส่งเสริมให้เกิดทักษะการออกแบบการจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการ	4.36	0.71	87.27	มาก
เฉลี่ยรวม	**4.49**	**0.58**	**89.64**	มาก

จากตารางที่ 5 พบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ เรื่องการจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการโดยใช้กรณีศึกษา ภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 4.49 ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.58 (ร้อยละ 89.64) อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจด้านสื่อการสอนที่ครูได้นำสื่อวีดิทัศน์ในการนำเสนอกรณีศึกษาทำให้เห็นภาพและเรื่องราวในสถานการณ์จริงได้อย่างชัดเจน มีค่าเฉลี่ย 4.77 ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.42 (ร้อยละ 95.45) อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ที่ให้นักศึกษาได้ใช้สื่อเทคโนโลยีในการค้นคว้าข้อมูล สื่อสาร การทำกิจกรรมอย่างอิสระ มีค่าเฉลี่ย 4.59 ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.49 (ร้อยละ 91.82) อยู่ในระดับมากที่สุด และด้านเนื้อหาที่เลือกมาใช้จัดกิจกรรม (การบูรณาการแบบสอดแทรก) เหมาะสมกับการนำมาใช้บูรณาการการสอนวิชาทัศนศิลป์ในระดับประถมศึกษา มีค่าเฉลี่ย 4.55 ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.66 (ร้อยละ 90.00) อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ

อภิปรายผล

การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการของนักศึกษาปริญญาตรี สาขาวิชาศิลปศึกษาก่อนและหลังการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษา อภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1.จากการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการ ก่อนและหลังการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษา พบว่านักศึกษามีทักษะในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการในระดับประถมศึกษาที่สูงขึ้น โดยก่อนการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษาเข้ามาช่วยพัฒนาทักษะการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้นั้น นักศึกษามีความสามารถอยู่ในระดับปานกลางซึ่งจากคะแนนประเมิน นักศึกษาไม่สามารถเขียนสาระสำคัญสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ และสาระสำคัญขาดการการบูรณาการของสาระการเรียนรู้ทัศนศิลป์กับสาระวิชาอื่น นอกจากนี้ในด้านที่คะแนนน้อยที่สุด คือ ด้านการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมความคิดริเริ่ม คิดสร้างสรรค์ คิดวิเคราะห์และคิดเชื่อมโยง เหตุปัจจัยที่ส่งผลให้นักศึกษามีคะแนนประเมินน้อย เนื่องจากยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับการบูรณาการเนื้อหาวิชา การเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้ และขาดความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบกิจกรรม แต่เมื่อนักศึกษาได้เรียนรู้ผ่านกรณีศึกษา จากสื่อวีดิทัศน์ ใบงาน เอกสารต่าง ๆ ทำให้นักศึกษาเห็นภาพตัวอย่าง รูปแบบ กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทัศนศิลป์บูรณาการกับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ได้อภิปราย สังเคราะห์รูปแบบ และนำเสนอแนวทางการจัดกิจกรรมของตนเองผ่านกิจกรรมในชั้นเรียน ทำให้หลังจากเรียนโดยใช้กรณีศึกษาตลอดระยะเวลา 4 สัปดาห์ นักศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สูงขึ้น เห็นได้ว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียนโดยใช้กรณีศึกษาช่วยให้นักศึกษาเกิดความรู้ความเข้าใจ มีทักษะการคิด วิเคราะห์เชื่อมโยง และได้ฝึกทักษะการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ ชนาธิป พรกุล (2554) ที่ได้อธิบายว่า วิธีการสอนโดยใช้กรณีตัวอย่างทำให้นักศึกษาเกิดทักษะการคิดวิเคราะห์และการสะท้อนความคิด การตัดสินใจหรือกระบวนการแก้ปัญหา การตรวจสอบ การฟังความคิดเห็นของผู้อื่น โดยการนำเสนอกรณีตัวอย่างเป็นการให้นักศึกษาเกิดการอภิปราย ด้านสุพรรณี กัณหดิลก ตรีชฎา ปุ่นสำเริง และชุติมา มาลัย (2562) ได้สนับสนุนว่าผลลัพธ์การเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษาช่วยให้นักศึกษาเข้าใจสถานการณ์จริง เปิดประสบการณ์เรียนรู้ที่หลากหลาย ได้ฝึกการคิดขั้นสูง เพิ่มมุมมองการใช้เหตุผล มีความมั่นในที่จะนำความรู้ไปใช้ สนับสนุนส่งเสริมการทำงานเป็นทีม และผู้สอนสามารถประเมินได้อย่างหลากหลายผ่านการสอนโดยใช้กรณีตัวอย่าง เช่น ประเมินความรู้ความเข้าใจ ทักษะการแก้ปัญหา การสื่อสาร การคิดวิเคราะห์

ในด้านของการสังเกตพฤติกรรมการเรียนในรายวิชาการจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์ของนักศึกษาสาขาวิชาศิลปศึกษาชั้นปีที่ 3 เรื่องการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการโดยใช้กรณีศึกษา พบว่า ในแต่ละสัปดาห์นักศึกษามีคะแนนพฤติกรรมเฉลี่ยสูงขึ้น โดยสัปดาห์ที่ 1-3 พฤติกรรมดีขึ้นเล็กน้อย แต่ในสัปดาห์ที่ 4 นักศึกษามีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่สูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งการประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ ช่วยสนับสนุนผลการวิจัยว่านักศึกษามี

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น หลังจากเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษา ซึ่งนอกจากความสามารถในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการแล้ว นักศึกษายังได้เพิ่มพูนทักษะการคิดวิเคราะห์ อภิปราย การตั้งคำถาม การแก้ปัญหา และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมในชั้นเรียน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชูวิทย์ ไชยเบ้า (2552) ที่สรุปว่า การสอนแบบกรณีศึกษา (case study) ที่ทำให้นักศึกษาสามารถคิดวิเคราะห์และเห็นภาพกิจกรรมการเรียนรู้ได้ชัดขึ้น มีความกระตือรือร้นทำให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ไปในทางที่ดี และพฤติกรรมการเรียนที่ดีนั้นจะส่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้น

2. ความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนรู้เรื่องการจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการโดยใช้กรณีศึกษา พบว่านักศึกษามีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่า กิจกรรมในชั้นเรียนมีสื่อตัวอย่างกรณีศึกษา ที่เป็นวีดิทัศน์การตัดการเรียนรู้ในห้องเรียนจริง ให้นักศึกษาได้เรียนรู้ ศึกษา สังเกตและวิเคราะห์ ร่วมอภิปราย ทำให้เกิดประสบการณ์ในการเรียนรู้ มีความรู้ใหม่ และสามารถฉายภาพมโนทัศน์ในการจัดกิจกรรมบูรณาการวิชาทัศนศิลป์ให้กับนักเรียนระดับประถมศึกษา รวมถึงกิจกรรมการเรียนที่เน้นให้นักศึกษามีส่วนร่วม กระตุ้นให้คิดและสื่อสาร สนทนาร่วมกัน ทำให้นักศึกษาทุกคนมีโอกาสในการแสดงความคิดเห็น ตั้งข้อสมมติฐานและนำเสนอแนวความคิดของตัวเองอย่างอิสระ สอดคล้องกับทิศนา แขมมณี (2560) ที่อธิบายว่า วิธีสอนโดยใช้กรณีศึกษา ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยให้ผู้เรียนศึกษาเรื่องที่สมมติขึ้นจากความเป็นจริงและตอบประเด็นคำถามเกี่ยวกับเรื่องนั้น แล้วนำคำตอบและเหตุผลที่มาของคำตอบนั้นมาใช้เป็นข้อมูลในการอภิปราย ดังนั้น การจัดกระบวนการเรียนรู้ในเนื้อหาที่ยากหรือซับซ้อน ดังเช่นการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการนั้น นักศึกษาไม่เคยเรียนรู้มาก่อนและขาดประสบการณ์ตรง การเลือกนำวิธีการสอนโดยใช้กรณีศึกษา ช่วยกระตุ้นการเรียนรู้ของนักศึกษาเป็นอย่างมาก และยังสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ทางอ้อม ผ่านเรื่องราวของบุคคลตัวอย่างที่นำมาให้เรียนรู้ เกิดเป็นความพึงพอใจในการเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามที่คาดหวัง

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากการศึกษาวิจัยพบว่า การสอนโดยใช้กรณีศึกษา ช่วยพัฒนาความสามารถในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาศิลปศึกษา เนื่องจาก 1) กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษาสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ให้เกิดความผ่อนคลาย มีการระดมความคิดเห็น อภิปรายร่วมกัน ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ สอดคล้องกับทฤษฎี Social Constructivism ของ Vygotsky (Kleinman, 2012) ที่มีการนำมาประยุกต์ใช้กับ

การศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้ ที่ว่าด้วยการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองของผู้เรียนจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การแลกเปลี่ยนบทบาท การทำงานร่วมกันแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ฝึกตั้งคำถาม และการได้รับการช่วยเหลือในการเรียนรู้ ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่กระตุ้นโครงสร้างทางปัญญา 2) การที่นักศึกษาได้เห็นแบบอย่างในการจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการ ผ่านการศึกษา สังเกตและเกิดการเรียนรู้รูปแบบวิธีการสอนของครูต้นแบบ ทำให้นักศึกษาเกิดความชื่นชม และอยากสอนเก่งสอนเป็นเช่นเดียวกับครูต้นแบบ เกิดการพัฒนาตนเองสามารถฉายภาพอนาคตที่จะเกิดขึ้นในชั้นเรียนของตนเอง และออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์แบบบูรณาการได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ข้อค้นพบนี้เป็นไปตามหลักการตัวตนในอุดมคติ (Ideal Self) ของคาร์ล โรเจอร์ส (Kleinman,2012) ที่นำเสนอไว้ว่า เมื่อบุคคลหนึ่งอยากเป็นอย่างคนในอุดมคติ ก็จะพยายามเปลี่ยนแปลงตนเองเพื่อให้เป็นเช่นนั้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551.* โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ชนาธิป พรสกุล.(2554). *การสอนกระบวนการคิดทฤษฎีและการนำไปใช้.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชูวิทย์ ไชยเบ้า.(2552). *การศึกษาวิธีการสอนแบบกรณีศึกษา (case study) ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาสังคมวิทยาเบื้องต้นเรื่องวัฒนธรรม* [รายงานการวิจัย] .มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.

ทิศนา แขมมณี. (2560). *รูปแบบการเรียนการสอนทางเลือกที่หลากหลาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: แอคทีฟ พริ้นท์.

สุพรรณี กัณหดิลก, ตรีชฎา ปุ่นสำเริง, และชุติมา มาลัย.(2562). *การออกแบบการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษาเพื่อส่งเสริมผลลัพธ์การเรียนรู้ในภาคปฏิบัติ*. วารสารพยาบาลสงขลานครินทร์. 39 (4), 129-137.

Stephen, M.D.(1992).*The DBAE handbook: an overview of discipline-based art education.* https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED349253.pdf

Gardner, H. (1993). *Multiple Intelligences: The Theory in Practice.* New York: Basic Books.

Kleinman, P.(2012).*Psych 101: Psychology Facts, Basics, Statistics, Tests, and More!.* New York: Adams Media

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

การเสริมสร้างพุทธจริยธรรมทางการเมืองเพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย

POLITICAL BUDDHIST ETHICS ENHANCING TO DEVELOPMENT THE POLITICAL LEADERSHIP OF LOCAL POLITICIANS IN NONG KHAI PROVINCE

[1]ศุภกิจ ภักดีแสน

[1]Suphakit Phakdeesaen

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]suphakit.phak@mcu.ac.th

Received: August 25, 2024; **Revised**: November 23, 2024; **Accepted**: December 30,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย และ 3) เพื่อนำเสนอหลักพุทธจริยธรรมเพื่อเสริมสร้างการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย ประกอบด้วย (1) ความฉลาด นักการเมืองท้องถิ่นต้องทำความเข้าใจที่ถูกต้อง มีสอดคล้องกับสถานการณ์อย่างทันยุคทันสมัย มาแก้ไขปัญหาชุมชน (2) วุฒิภาวะทางสังคมและใจกว้าง มีการปฏิสัมพันธ์การคลุกคลีอยู่กับสังคมและชุมชนนั้น (3) แรงจูงใจภายใน การให้รางวัลชุมชน การให้การชื่นชมและการยอมรับผลงาน (4) เจตคติเกี่ยวกับมนุษยสัมพันธ์ การเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่นและยอมรับความแตกต่างระหว่างกันได้ 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย ประกอบด้วย (1) การยึดมั่นในสถาบันหลักอันได้แก่ ชาติ ศาสนา

[1]นักศึกษาปริญญาเอก สาขารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหากษัตริย์ สนับสนุนการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติ มีค่านิยมและความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม ยกย่อง เทิดทูน บูชา (2) การซื่อสัตย์สุจริต มีจิตสำนึกที่ดีในการรับผิดชอบต่อหน้าที่ การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความจริงใจ ป้องกันไม่ให้เกิดการทุจริตคอรัปชั่น (3) กล้าตัดสินใจทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม กล้าตัดสินใจและยกย่องผู้ที่ทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม (4) การคิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว และมีจิตสาธารณะ ถือประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง (5) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน การใส่ใจกับมาตรฐาน ทุ่มเท ขยัน (6) ปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเที่ยงธรรม (7) การดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดี และรักษาภาพลักษณ์ของทางราชการ รักษาเกียรติศักดิ์ของความเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดี 3) หลักพุทธจริยธรรมเพื่อเสริมสร้างการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย ประกอบด้วย (1) สัจจะ ความซื่อสัตย์ ความประพฤติทางกาย การสร้างความเชื่อและความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน (2) ทมะ หนักแน่น การฝึกฝนปรับปรุงตนการรู้จักข่มจิตข่มใจ บังคับควบคุมตนเองได้ (3) ขันติ ความอดทน อดทนต่องานที่ตรากตรำ มีความพยายามแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี (4) จาคะ ความเสียสละ สละความสุขส่วนตัวเพื่อ ผู้อื่นมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อประชาชน

คำสำคัญ : พุทธจริยธรรมทางการเมือง, การพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย

Abstract

This research aimed to : 1) To study the leadership of local politicians in Nong Khai Province 2) To study the factors affecting the leadership of local politicians in Nong Khai Province and 3) To present Buddhist ethics to enhance the development of leadership of local politicians in Nong Khai Province. The research results found that 1) The leadership of local politicians in Nong Khai Province consists of (1) intelligence. Local politicians must have a correct understanding, be in line with the current situation, and solve community problems. (2) social maturity and open-mindedness, and interact with society and the community. (3) intrinsic motivation and community rewards. (4) Attitudes towards human relations, understanding oneself, understanding others and accepting differences. 2) Factors affecting the leadership of local politicians in Nong Khai Province include: (1) Adherence to the main institutions, namely the nation, religion, and the monarchy, supporting participation in activities to honor His Majesty, having good values and behaviors, honoring, praising, and worshipping (2) Honesty, having a good sense of responsibility for duties, performing duties with sincerity, preventing corruption (3) Dare

to make decisions to do what is right and just, dare to make decisions and honor those who do what is right and just (4) Thinking about the public interest more than personal interests, and having public consciousness, putting the public interest first (5) Focusing on work results, paying attention to standards, being dedicated and diligent (6) Performing duties fairly and without discrimination, performing duties with fairness (7) Acting as a good role model and maintaining the image of the government, maintaining the honor of being a good government official 3) Buddhist ethics to enhance the development of leadership of local politicians in Nong Khai Province include: (1) Truthfulness, honesty, physical conduct Building beliefs and good relationships in the community (2) Tama, determination, training and improving oneself, knowing how to control one's mind and spirit, and being able to control oneself (3) Khanti, endurance, enduring difficult work, trying to solve problems peacefully (4) Charity, sacrifice, sacrificing personal happiness for others, and being kind and generous to the people.

Keywords: Political Buddhist Ethics, Development The Political Leadership of Local Politicians In Nong Khai Province

บทนำ

จังหวัดหนองคายมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเรื่อยมาในอดีตนั้นพบว่า อำนาจท้องถิ่นมีลักษณะที่หลากหลายของกลุ่มอำนาจแต่มีจุดมุ่งหมายที่คล้ายคลึงกันคือการพยายามสร้างความสัมพันธ์กับลูกน้องบริวารหรือชาวบ้านเพื่ออาศัยถิ่นฐานเป็นเครื่องปกป้องอำนาจท้องถิ่น การแสดงบทบาทดังกล่าวรับรู้กันอยู่แล้วว่าผู้คนในท้องถิ่นจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยบุคคลซึ่งสามารถให้ความปลอดภัยในการดำรงชีวิตผนวกกับการสร้างฐานอำนาจของตนเองเพื่อให้เกิดความอยู่รอย อีกทั้งยังมีจุดมุ่งหมายอีกประการหนึ่งคือ อำนาจท้องถิ่น อำนาจอิทธิพลก่อให้เกิดการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ อำนาจของท้องถิ่นจึงเข้าสู่หรือพยายามที่จะมีอิทธิพลเหนือผู้มีอำนาจในระบบราชการเพื่อที่จะทำให้ผลประโยชน์ของตนดำเนินต่อไป บางส่วนไม่ได้เข้าสู่ระบบราชการก็ต้องสร้างเครือข่ายที่สัมพันธ์กับราชการชั้นสูงเพื่อปกป้องสถานะของตนแต่ก็ยังสร้างสัมพันธ์กับชาวบ้านมากขึ้นเช่นกันเพื่อดำรงความศักดิ์สิทธิ์ในอำนาจของตน (สมปอง รักษาธรรม, 2552 : 34 - 35) ปัญหาด้านศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรมของคนในสังคมไทยอย่างอุกฤษ์ สังคมเกิดความแตกแยก เกิดความไม่เท่าเทียมกัน มีการฉ้อราษฎร์บังหลวงเป็นที่แจ้งประจักษ์ ทั้งมีการใช้กาลังอย่างไร้มนุษยธรรมในการระงับข้อพิพาทในวงการราชการและเอกชน เช่น มีการซื้อสิทธิ์ขายเสียง

ในการเลือกตั้งทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น มีการประมูลซื้อขายตำแหน่งหน้าที่การงานต่างๆ ของรัฐ มีการหลีกเลี่ยงการเสียภาษีอากรที่ควรจะต้องชำระตามกฎหมายและการฉ้อราษฎร์บังหลวง จึงก่อให้เกิดปัญหาสังคมไม่มีวันสิ้นสุด (สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์ และคณะ, 2561 : 145-146)

นักคิดนักปราชญ์ทั้งฝ่ายตะวันออกและตก มีพระพุทธเจ้า เพลโต อริสโตเติล และ ท่านอื่นๆ ทั้งหลายต่างพยายามที่จะคิดค้นหารูปแบบการเมืองการปกครองที่สมบูรณ์แบบที่สุดต่าง ได้เสนอแนวคิดและหลักการสำหรับการเมืองการปกครองที่ดี เพื่อช่วยแก้ไขและจัดการปัญหาชีวิตและสังคม ช่วยกำหนดแนวทางและวางแผน เพื่อความถูกต้องดีงามและเหมาะสม เกิดความสมดุลมั่ง คงยั่งยืน แม้มีแนวคิดทฤษฎีและหลักการบริหารปกครองมากมาย มีวิวัฒนาการรูปแบบการเมืองการ ปกครอง จะโดยคนเดียว กลุ่มคนหรือคนส่วนใหญ่ อันเป็นรูปแบบประชาธิปไตยมาตามลำดับ และมีการคิดวิเคราะห์รูปแบบการเมืองการปกครองที่ดี ภายใต้การเปลี่ยนแปลงปรากฏการณ์สังคมหรือรัฐ อย่างต่อเนื่อง แต่สิ่งหนึ่งที่สังคมและรัฐหรือรัฐบาลคาดหวังต้องการคือ ผู้นำปกครองต้องมีความรู้ ความสามารถและตั้งอยู่ในคุณธรรม สามารถคิดเป็น ทำถูก มุ่งบริหารจัดการปกครองประเทศ เพื่อ ความถูกต้องดีงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ประโยชน์สุขส่วนรวมมากกว่าส่วนตน และ นักการเมือง นักปกครองดังกล่าวนี้ต้องยึดหลักความจริงมีเหตุผล ตลอดถึงหลักกฎหมาย รัฐธรรมนูญ ในการบริหารปกครองประเทศ เพื่อตัดสินแก้ไขจัดการปัญหาทั้งหลาย แม้ในสังคมโลกปัจจุบัน สังคม ทั้งหลายก็ยังเรียกร้องต้องการคนดีมีความรู้ ความสามารถและประพฤติดีมาบริหารปกครองประเทศ และจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ ให้ก่อเกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อความเจริญพัฒนาก้าวหน้า มั่นคงยั่งยืน อันเป็นกระบวนการบริหารจัดการการเมืองการปกครองที่ดี เป็นระบบรูปแบบบริหาร การเมือง การปกครองอย่างโปร่งใส เป็นธรรมประหยัด และมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล (พระครูโสภิตสัทธาราม (สังวาล จนฺทโสภโณ),2560 : 2)

คุณธรรมและจริยธรรมของผู้นำและนักการเมือง จึงถือเป็นหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการเมือง เนื่องจากเป็นกลไกการชักนำบุคลากรที่มีศักยภาพ คุณธรรม และจริยธรรมเข้าสู่ระบบการเมืองและเป็นการเสริมสร้างภาวะผู้นำทางการเมืองที่ดีให้มีมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการจัดระบบการเลือกสรรผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและการบริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปอย่างชอบธรรม ซึ่งการสร้างผู้นำและนักการเมืองที่มีคุณธรรมและมีความสามารถ และมีความรับผิดชอบต่อ ประชาชนนั้น ต้องมีการกำหนดมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมของผู้นำและนักการเมือง การมี บทลงโทษอย่างจริงจังต่อผู้นำและนักการเมืองที่ประพฤติผิดหรือทุจริต การจัดให้มีกลไกสถาบันหรือ องค์กรในการอบรมหรือให้การศึกษา เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถและคุณธรรม บัญญัติเรื่อง คุณธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และเจ้าหน้าที่ของรัฐตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 76 วรรค 3 กำหนดให้ “รัฐพึงจัดให้มีมาตรฐานทางจริยธรรม เพื่อให้หน่วยงานของรัฐใช้เป็นหลักในการกำหนด ประมวลจริยธรรมสำหรับเจ้าหน้าที่

ของรัฐในหน่วยงานนั้นๆ ซึ่งต้องไม่ต่ำกว่ามาตรฐานทางจริยธรรม ดังกล่าว” ซึ่งทำให้มีการจัดทำประมวลจริยธรรมขึ้นด้วย รวมทั้งกำหนดให้มีกลไกและระบบในการ ดำเนินงาน เพื่อให้การตระหนักและเห็นความสำคัญในประเด็นคุณธรรม จริยธรรมของผู้ดำรง ตำแหน่งทางการเมือง และต้องมีส่วนร่วมในการช่วยกันสอดส่องดูแลคุณธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองสอดคล้องกับประมวลจริยธรรมทั้งภาครัฐได้จัดทำขึ้นจากบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ (ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์, 2561 : 67) การบริหารราชการส่วนท้องถิ่นสามารถแบ่งออกได้เป็นหน่วยการปกครองท้องถิ่นได้ 2 รูปแบบ ประกอบด้วย การปกครองท้องถิ่นรูปแบบทั่วไป 3 ลักษณะ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนการปกครองท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ 2 ลักษณะ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา ซึ่งการหันมาตระหนักถึงความสำคัญกับการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นมากขึ้น

ด้วยเหตุผลและความจำเป็นดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเกี่ยวกับการเสริมสร้างพุทธจริยธรรมทางการเมืองเพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดหนองคาย ตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 76 วรรค 3 กำหนดให้มีมาตรฐานทางจริยธรรม เพื่อให้หน่วยงานของรัฐใช้เป็นหลักในการกำหนดประมวลจริยธรรมสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐใน หน่วยงานนั้นๆ ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลเมือง องค์การ บริหารส่วนตำบลในจังหวัดหนองคาย และหลักธรรมที่เรียกว่า “ฆราวาสธรรม 4” และการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการเสริมสร้างพุทธจริยธรรมทางการเมืองเพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น นำไปสู่การได้หลักธรรมในการเสริมสร้างจริยธรรม และเสริมสร้างภาวะผู้นำอันจะนำไปสู่วิถีทางการเมือง และการบริหารที่ดี ที่พึงประสงค์ของสังคมไทยอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย
3. เพื่อนำเสนอหลักพุทธจริยธรรมเพื่อเสริมสร้างการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างพุทธจริยธรรมทางการเมืองเพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก รวมจำนวนทั้งสิ้น จำนวน 18 รูปหรือคน และผู้ร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 10 รูปหรือคน

ประชากรที่ใช้การวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสิทธิ์เลือกตั้งซึ่งมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านของจังหวัดหนองคาย ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 324 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

2.2 แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

2.3 แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยการสร้างเครื่องมือ ได้ศึกษาเอกสารแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยพัฒนาขึ้นตามกรอบแนวคิดการวิจัย

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาความ แบบอรรถาธิบาย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้าง และการสนทนากลุ่มเฉพาะ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ได้แก่ แบบสอบถาม

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการเสริมสร้างพุทธจริยธรรมทางการเมืองเพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. ภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย ประกอบด้วย 1) ความฉลาดนักการเมืองท้องถิ่นต้อง ทำความเข้าใจที่ถูกต้อง มีการใช้ภาวะผู้นำอย่างชาญฉลาดโดยสอดคล้องกับสถานการณ์อย่างทันยุคทันสมัย มีความรู้ และประสบการณ์ที่มีมาแก้ไขปัญหาชุมชน 2) วุฒิภาวะทางสังคมและใจกว้าง มีการคิดตัดสินใจได้อย่างเหมาะสมกับความเป็นผู้ใหญ่ มีการปฏิสัมพันธ์การคลุกคลีอยู่กับสังคมและชุมชนนั้น 3) แรงจูงใจภายใน การให้รางวัลชุมชน การคัดเลือกบุคคลในชุมชน การสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง การสนับสนุนให้นักการเมืองท้องถิ่นได้รับการพัฒนาสมรรถนะที่เหมาะสม การให้การชื่นชมและการยอมรับผลงาน 4) เจตคติเกี่ยวกับมนุษยสัมพันธ์ การเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น และยอมรับความแตกต่างระหว่างกันได้ เจรจาพาทีกิริยาท่าทางเข้ากับคนชุมชนได้ทุกคน

2. ปัจจัยที่เสริมสร้างภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย ประกอบด้วย 1) การยึดมั่นในสถาบันหลักอันได้แก่ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ สนับสนุนการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติ มีค่านิยมและความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม การให้ความสำคัญ ยกย่องเทิดทูน บูชา ดำรงรักษาไว้ให้เป็นสถาบันหลักที่พึ่งพิงของชาวไทย 2) การซื่อสัตย์สุจริต มีจิตสำนึกที่ดีในการรับผิดชอบต่อหน้าที่ การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความจริงใจ ตรงไปตรงมาตามกฎหมาย ป้องกันไม่ให้เกิดการทุจริตคอรัปชั่น และรับผิดชอบต่อหน้าที่รับผิดชอบต่อท้องถิ่น 3) กล้าตัดสินใจทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม กล้าตัดสินใจและยกย่องผู้ที่ทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม ละสิ่งผิดมาปฏิบัติตามสิ่งที่ถูกต้อง พูดอย่างไร ต้องทำอย่างนั้น มีระเบียบ กฎกติกา การมีความกล้าและความเชื่อมั่นในการตัดสินใจ 4) การคิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว และมีจิตสาธารณะ ถือประโยชน์ของส่วนรวมเป็น ที่ตั้งเหนือกว่าประโยชน์ส่วนตัว คำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนก่อนเป็นอันดับแรก 5) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน การใส่ใจกับมาตรฐาน การเน้นการปรับปรุงงาน การทั่งมั่น ทุ่มเท ขยัน งานต้องได้มาตรฐาน และงานมีคุณภาพ 6) ปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ ไม่เลือกปฏิบัติด้วยการ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเที่ยงธรรม การปฏิบัติงานตามบทบาท หน้าที่ของตน 7) การดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดี และรักษาภาพลักษณ์ของทางราชการ รักษาเกียรติศักดิ์ ของความเป็นเจ้าหน้าที่ ของรัฐที่ดี การดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีจิตสำนึกในการรับผิดชอบ

3. หลักพุทธจริยธรรมเพื่อเสริมสร้างการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย ประกอบด้วย 1) สัจจะ ความซื่อสัตย์ ความประพฤติทางกาย วาจาที่ดี การสร้างความเชื่อและความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน บริการช่วยเหลือประชาชนด้วยความโปร่งใสไม่เลือกปฏิบัติ 2) ทมะ หนักแน่น การฝึกฝนปรับปรุงตนการรู้จักข่มจิตข่มใจ บังคับควบคุมตนเองได้ มีความพร้อมที่จะสละเวลา และทรัพยากรส่วนตัวเพื่อการพัฒนาและความเป็นอยู่ของชุมชน 3) ขันติ ความอดทน อดทนต่องานที่ตรากตรำ มีความพยายามแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี สร้างความเชื่อมั่นและความเอื้ออำนวยให้แก่ประชาชนในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยรับฟังเสียงส่วนใหญ่ เคารพเสียงส่วนน้อย 4) จาคะ ความเสียสละ สละความสุขส่วนตัวเพื่อ ผู้อื่น มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อประชาชน การช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่คำนึงถึงผลกำไรส่วนตัว เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมคิดร่วมทำในการพัฒนาท้องถิ่น

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างพุทธจริยธรรมทางการเมืองเพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย พบว่า 1) ด้านความฉลาด นักการเมืองท้องถิ่นต้อง ทำความเข้าใจที่ถูกต้อง มีการใช้ภาวะผู้นำอย่างชาญฉลาดโดยสอดคล้องกับสถานการณ์อย่างทันยุคทันสมัย มีความรู้ และประสบการณ์ที่มีมาแก้ไขปัญหาชุมชน นักการเมืองท้องถิ่นมีความรู้ในการพัฒนาท้องถิ่น มีความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติงาน โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง 2) ด้านวุฒิภาวะทางสังคมและใจกว้าง มีการคิดตัดสินใจได้อย่างเหมาะสมกับความเป็นผู้ใหญ่ มีการปฏิสัมพันธ์การคลุกคลีอยู่กับสังคมและชุมชนนั้น มีความเข้าใจและสามารถรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และผู้นำท้องถิ่นเปิดโอกาสให้แสดงความคิด ในที่สาธารณะประชาพิจารณ์ และการแสดงประชามติ สามารถวิเคราะห์ปัญหาอย่างรอบคอบ 3) ด้านแรงจูงใจภายใน การให้รางวัลชุมชน การคัดเลือกบุคคลในชุมชน การสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง การสนับสนุนให้นักการเมืองท้องถิ่นได้รับการพัฒนาสมรรถนะที่เหมาะสม การให้การชื่นชมและการยอมรับผลงาน และนักการเมืองท้องถิ่นจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในชุมชนให้กระทำความดี การเอื้ออาทรมีการเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน มีจิตอาสาเข้ามาทำหน้าที่แทนประชาชน 4) ด้านเจตคติเกี่ยวกับมนุษยสัมพันธ์ การเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น และยอมรับความแตกต่างระหว่างกันได้ เจรจาพาทีกิริยาท่าทางเข้ากับคนชุมชนได้ทุกคน การสนับสนุนการสร้างสันติภาพและความสัมพันธ์ที่ดี และนักการเมืองท้องถิ่นให้การช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนและให้การบริการคนในชุมชน เปิดโอกาสให้แสดงความคิด ให้จัดกิจกรรมสาธารณะ ให้ประชาชนมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับ ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ (2548) ได้วิจัยเรื่อง “จริยธรรมของนักการเมือง” ผลการวิจัยพบว่า แนวทาง ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการละเมิดจริยธรรมทางการเมืองและมีลักษณะผลประโยชน์ทับซ้อนของนักการเมือง ได้แก่ การปลูกฝังเพื่อนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกที่ดี การให้ความรู้ในเรื่องประชาธิปไตยแก่ประชาชนและบทบาทสื่อมวลชน การใช้หลักศาสนามาช่วยกล่อมเกลาจิตใจคน สร้างความเข้มแข็งให้แก่ประชาชน เน้นการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ผู้นำต้องปฏิบัติตน เป็นตัวอย่างที่ดีแก่สังคมและประชาชนทั่วไป

2. ปัจจัยที่เสริมสร้างภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย พบว่า 1) ด้านการยึดมั่นในสถาบันหลักอันได้แก่ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ สนับสนุนการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติ มีค่านิยมและความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม การให้ความสำคัญ ยกย่องเทิดทูน บูชา ดำรงรักษาไว้ และนักการเมืองท้องถิ่นเป็นผู้มีความจงรักภักดีต่อสถาบันหลัก เป็นผู้รู้คุณค่าของสถาบัน เป็นผู้มีความต้องการความรักความสามัคคีของประชาชนในชาติ 2) ด้านการ

ซื่อสัตย์สุจริต มีจิตสำนึกที่ดีในการรับผิดชอบต่อหน้าที่ การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความจริงใจ ตรงไปตรงมาตามกฎหมาย ป้องกันไม่ให้เกิดการทุจริตคอรัปชั่น และรับผิดชอบต่อหน้าที่รับผิดชอบต่อท้องถิ่น และนักการเมืองท้องถิ่นดำเนินชีวิตด้วยความซื่อตรง และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชน ซื่อสัตย์สุจริต และมีจิตสำนึกที่ดี ดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง พอใจในสิ่งที่ตนมียินดีในสิ่งที่ตนได้ 3) ด้านกล้าตัดสินใจทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม กล้าตัดสินใจและยกย่องผู้ที่ทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม ละสิ่งผิดมาปฏิบัติตามสิ่งที่ถูกต้อง พูดอย่างไร ต้องทำอย่างนั้น มีระเบียบ กฎกติกา และนักการเมืองท้องถิ่นมีความกล้าหาญในการบริหารงาน เป็นตัวอย่างที่ดีเป็นที่ยอมรับในเรื่องของการตรงต่อเวลาและมีส่วนร่วมกันทุกภาคส่วน 4) ด้านการคิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว และมีจิตสาธารณะ ถือประโยชน์ของส่วนรวมเป็น ที่ตั้งเหนือกว่าประโยชน์ส่วนตัว คำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนก่อนเป็นอันดับแรก และผู้นำทางการเมืองท้องถิ่นมีจิตสาธารณะประโยชน์ต่อประชาชน สังคม และประเทศชาติ เป็นผู้มุ่งให้ความสำคัญกับชุมชนท้องถิ่น การสร้างความไว้วางใจ 5) ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน การใส่ใจกับมาตรฐาน การเน้นการปรับปรุงงาน การทั่งมั่น ทุ่มเท ขยัน งานต้องได้มาตรฐานและงานมีคุณภาพ มีความมุ่งมั่นตั้งใจทำงานให้บรรลุประโยชน์ตนและประโยชน์คนอื่น นักการเมืองท้องถิ่นมีการวางเป้าหมายของการบริหารงานได้อย่างถูกต้องเหมาะสม มีการวางนโยบาย กำหนดแผนงานในการบริหารจัดการเพื่อประโยชน์ส่วนรวม บริหารงานตามแผนการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ได้วางไว้ 6) ด้านปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเที่ยงธรรม การปฏิบัติงานตามบทบาท หน้าที่ของตนบนบรรทัดฐานของกฎเกณฑ์ และนักการเมืองท้องถิ่นเป็นผู้ปฏิบัติตนตามกฎเกณฑ์ ระเบียบกติกามารยาทของสังคม และนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ 7) ด้านการดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดี และรักษาภาพลักษณ์ของทางราชการ รักษาเกียรติศักดิ์ ของความเป็นเจ้าหน้าที่ ของรัฐที่ดี การดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีจิตสำนึกในการรับผิดชอบ และผู้นำทางการเมืองท้องถิ่นมีความจริงใจในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอยู่ตลอดเวลา มีการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ และปรับปรุงแก้ไขจุดอ่อนของตน ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหานรินทร์ สุรปญฺโญ (เอมพันธ์) (2563) ได้วิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรมทางการเมืองของผู้นำทางการเมืองในจังหวัดชัยภูมิ” ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพทั่วไปของจริยธรรมทางการเมืองของผู้นำทางการเมืองที่มีความสำคัญ ได้แก่ 1) ยึดมั่นในสถาบันหลักอันได้แก่ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ โดยการรู้คุณค่าของสถาบันหลัก การเข้าร่วมในงานรัฐพิธีเนื่องในวโรกาสสำคัญ การน้อมนำเอาแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต การเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญทางศาสนา การแสดงความเคารพสถาบันโดยการติดธงชาติ และธงตราสัญลักษณ์บริเวณหน้าบ้าน 2) ซื่อสัตย์สุจริต และมีจิตสำนึกที่ดีในการรับผิดชอบต่อหน้าที่ โดยการเข้าร่วมประชุมสภาเห็นชอบ

ร่างข้อบัญญัติงบประมาณด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มีการติดตามการใช้จ่ายงบประมาณให้เป็นไปตามข้อบัญญัติงบประมาณ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการใช้ชีวิต และมีความเป็นอยู่อย่างพอเพียง 3) กล้าตัดสินใจในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม โดยการติดตามโครงการพัฒนาที่ได้ใช้จ่ายงบประมาณ การเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการติดตามแผนการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนให้ทันต่อสถานการณ์ กล้าตัดสินใจ และรู้คุณค่าของเวลา 4) คิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว และมีจิตสาธารณะ โดยการเข้าร่วมประชุมในการจัดเวทีประชุมประชาคม การเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะประโยชน์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชน เช่น การปลูกต้นไม้ในพื้นที่สาธารณะประโยชน์ การทำความสะอาดรอบบริเวณหมู่บ้านและชุมชน การคัดแยกขยะเพื่อลดปริมาณขยะในชุมชน 5) มุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน โดยการติดตามการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผนการพัฒนา และการติดตามการใช้จ่ายงบประมาณเป็นไปตามข้อบัญญัติงบประมาณหรือไม่โดยมุ่งผลประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญ การมีเหตุผล และส่งเสริมสนับสนุนการใช้เหตุผลในการบริหารงาน 6) ปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ โดยการปฏิบัติตนตามกฎเกณฑ์ระเบียบ กติกามารยาทของสังคม การเห็นชอบในการใช้จ่ายงบประมาณอย่างครอบคลุม ไม่ดูแลเฉพาะในพื้นที่ของตน และ 7) ดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดี และรักษาภาพลักษณ์ของทางราชการ โดยการเป็นผู้นำที่ประพฤติตนอยู่ในจริยธรรมเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชนในที่สาธารณะ การแต่งกายสุภาพ สนับสนุนและส่งเสริมสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

3. หลักพุทธจริยธรรมเพื่อเสริมสร้างการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย พบว่า 1) ด้านสัจจะ ความซื่อสัตย์ ความประพฤติทางกาย วาจาที่ดี การสร้างความเชื่อและความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน บริการช่วยเหลือประชาชนด้วยความโปร่งใสไม่เลือกปฏิบัติ และนักการเมืองท้องถิ่นปฏิบัติหน้าที่ด้วยความโปรงใสสามารถตรวจสอบได้ ได้รับค่าตอบแทนตามคุณภาพและปริมาณงานตามเกณฑ์มาตรฐาน มีความซื่อตรงและซื่อสัตย์ต่อประชาชน 2) ด้านทมะ หนักแน่น การฝึกฝนปรับปรุงตนการรู้จักข่มจิตข่มใจ บังคับควบคุมตนเองได้ มีความพร้อมที่จะสละเวลา และทรัพยากรส่วนตัวเพื่อการพัฒนาและความเป็นอยู่ของชุมชน และนักการเมืองท้องถิ่นปลูกฝังให้ใช้ชีวิตความเป็นอยู่อย่างพอเพียง มีการอบรมในด้านจริยธรรมเป็นประจำ ปลูกฝังการมีมนุษยสัมพันธ์อันดี 3) ด้านขันติ ความอดทน อดทนต่องานที่ตรากตรำ มีความพยายามแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี สร้างความเชื่อมั่นและความเอื้ออำนวยให้แก่ประชาชนในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยรับฟังเสียงส่วนใหญ่ เคารพเสียงส่วนน้อย และนักการเมืองท้องถิ่นไม่โลภในผลประโยชน์ที่มิพึงจะได้ มุ่งมั่นในการปฏิบัติหน้าที่อย่างสุดความสามารถ ทำแต่ในสิ่งที่ถูกต้องตามกฎระเบียบ 4) ด้านจาคะ ความเสียสละ สละความสุขส่วนตัวเพื่อ ผู้อื่น มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อประชาชน การช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่คำนึงถึงผลกำไรส่วนตัว เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมคิดร่วมทำในการพัฒนาท้องถิ่น และนักการเมืองท้องถิ่นบำเพ็ญ

ประโยชน์ต่อส่วนรวม มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อประชาชน และความเอาใจใส่ ให้ขวัญกำลังใจ ซึ่งสอดคล้องกับ ชุติพนธ์ วงษ์อมรวิทย์ (2563) ได้วิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างจริยธรรมทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมา” ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์หลักฆราวาสธรรม 4 ในการเสริมสร้างจริยธรรมทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมา กล่าวคือ 1) หลักสัจจะ มีใจเป็นกลางในการบริหารงานมีความซื่อสัตย์ซื่อตรง โปร่งใส จริงใจ และเป็นแบบอย่างที่ดี 2) หลักทมะ การใช้สติปัญญาสนับสนุนให้บุคลากรด้วยการเปิดโอกาสให้ประชาชนและบุคลากรเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน การมีน้ำใจ ใจเย็น สามารถควบคุมอารมณ์ได้แม้จะประสบกับปัญหา 3) หลักขันติ มีความอดทน ทำหน้าที่ด้วยความขยันหมั่นเพียร มุ่งมั่นในจุดมุ่งหมาย หมั่นใส่ใจดูแลและสร้างขวัญกำลังใจแก่บุคลากรในองค์กรและประชาชนในท้องถิ่น 4) หลักจาคะ เป็นผู้มีความเสียสละ เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล ช่วยเหลือบำเพ็ญประโยชน์ สละความโกรธความเห็นแก่ตัว มีใจกว้างร่วมงานกับคนอื่นได้ สละอารมณ์ขุ่นมัวภายในจิตใจได้ มีความจริงใจในการปฏิบัติหน้าที่ เห็นประโยชน์ของประชาชนมากกว่าประโยชน์ของตนเอง

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การเสริมสร้างพุทธจริยธรรมทางการเมืองเพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดหนองคาย ภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ควรรู้บทบาทหน้าที่ของตนเอง ความเข้าใจที่ถูกต้อง ปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม การปฏิสัมพันธ์การคลุกคลีอยู่กับสังคม เปิดโอกาสให้แสดงความคิด การสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน เจรจาพาทีกิริยาท่าทางเข้ากับคนชุมชนได้ทุกคน และช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อน สนับสนุนส่งเสริมปัจจัยที่เสริมสร้างภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น คือ ยกย่อง เทิดทูน บูชา คุณค่าของสถาบัน หน้าที่ด้วยความจริงใจ เป็นแบบอย่างที่ดี มีส่วนร่วมกันทุกภาคส่วน บริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างความไว้วางใจ เสียสละประโยชน์ส่วนตัว การมุ่งมั่น ทุ่มเท มีการวางนโยบาย กำหนดแผนงาน นำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ เข้าใจกฎเกณฑ์ ระเบียบ สร้างทัศนคติที่ดีต่อท้องถิ่น ปรับปรุงแก้ไขจุดอ่อนของตน และการมีธรรมประจำใจโดยใช้หลักพุทธจริยธรรม (ฆราวาสธรรม 4) เพื่อเสริมสร้างการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น คือ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความโปรงใส ไม่เลือกปฏิบัติ ใช้ชีวิตความเป็นอยู่อย่างพอเพียง มีการอบรมจริยธรรมประจำ เคารพเสียงส่วนน้อย ถือส่วนรวมเป็นใหญ่ ไม่โลภในผลประโยชน์ที่มิพึงจะได้ ความเอาใจใส่ ให้ขวัญกำลังใจ ช่วยเหลือเกื้อกูลชุมชน

เอกสารอ้างอิง

ชุติพนธ์ วงษ์อมรวิทย์. (2563). *การเสริมสร้างจริยธรรมทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมา*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์. (2548). *จริยธรรมของนักการเมือง*. นนทบุรี :มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ไพวรรณ ปุริมาตร. (2564). *พลวัตทางการเมืองกับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักการเมืองท้องถิ่น*. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชารัฐศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,.

พระมหานรินทร์ สุรปญฺโญ (เอมพันธ์). (2563). *การประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรมทางการเมืองของผู้นำทางการเมืองในจังหวัดชัยภูมิ*. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชารัฐศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูโสภิตสัทธาราม (สังวาล จนฺทโสภโณ). (2560). *รูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเยาวชน ของวัดในจังหวัดสิงห์บุรี*. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์. (2561). *จริยธรรมของนักการเมืองในระบบการเมืองไทย*. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2561.

สมปอง รักษาธรรม. (2552). *ความตื่นตัวทางการเมืองของเยาวชนในพื้นที่กับการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในประเทศไทยช่วงปี พ.ศ. 2549-2552 : ศึกษากรณีเปรียบเทียบนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา*. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยสื่อสารการเมือง มหาวิทยาลัยเกริก.

สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์ และคณะ. (2561). *ธรรมาภิบาลกับการประยุกต์ใช้ในสังคมไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดเวิลด์เทรด ประเทศไทย.

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว แบบ New normal ชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย จังหวัดชัยภูมิ"

DEVELOPMENT OF LOCAL WISDOM PRODUCTS TO PROMOTE TOURISM IN THE NEW NORMAL STYLE OF BAN SIEW NOI COMMUNITY CHAIYAPHUM PROVINCE

[1]ปราชญ์ ผดุงพล

[1]Prach Bhadungphol

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, ประเทศไทย

Chaiyaphum Rajabhat University, Thailand

[1]prach@cpru.ac.th

Received: August 26, 2024; **Revised**: November 24, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ 1.วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทความเป็นมาภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย ตำบลบ้านเล่า อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ 2.และพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบ New Normal ชุมชนบ้านเสี้ยวน้อยเป็นชุมชนเกษตรกรรม เนื่องจากมีแหล่งน้ำธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ใช้สำหรับเพาะเลี้ยงไหมหรือทำเกษตรกรรมในชุมชน นอกจากนี้ชุมชนยังมีภูมิปัญญาท้องถิ่นในหลายๆด้าน เช่น การทำผ้าไหมหมักโคลน การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร หัตกรรมพื้นบ้าน หรือแม้แต่ภูมิปัญญาทางด้านประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งมีความโดดเด่นอย่างมาก คือประเพณีผีสุ่ม(ประเพณีบุญข้าวสากเดือนสิบ) ซึ่งจะมีขึ้นในช่วงปลายเดือนกันยายน จุดมุ่งหมายเพื่อทำบุญอุทิศให้แก่บรรพชนที่ล่วงลับไปแล้ว จากความโดดเด่นในหลายด้านจึงดึงดูดนักท่องเที่ยวมาเที่ยวชม ซื้อผลิตภัณฑ์จากชุมชน และยังมีนักเรียน นักศึกษาและหน่วยงานต่างๆ เข้ามาศึกษาเรียนรู้ เพราะในชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่อง

[1]อาจารย์ . สาขาวิชาศิลปะและนวัตกรรมการออกแบบ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

ภูมิปัญญาในด้านต่างๆ แต่จากสถานการณ์โรคระบาดไวรัส โคโรนา 2019 ส่งผลกระทบกับชุมชนในหลายๆด้าน ทำให้ชุมชนขาดรายได้ ภาครัฐจึงมีนโยบายผลักดันและกระตุ้นเศรษฐกิจ จึงทำให้เกิดการท่องเที่ยววิถีใหม่หรือการท่องเที่ยวแบบ New Normal เป็นการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 จึงมีมาตรการป้องกันโรคของกระทรวงสาธารณสุข รวมถึงผู้ประกอบการต้องปรับตัวเพื่อรองรับรูปแบบการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไป ชุมชนได้รวมกลุ่มอาสาสมัครกลุ่มผู้สูงอายุและผู้ประกอบการในชุมชน พัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบ New Normal การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เป็นการนำเอาภูมิปัญญาที่มีในชุมชนมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ที่ยังสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนในช่วงสถานะการณ์โรคระบาด จากความร่วมมือของคนในชุมชนให้มีส่วนร่วม ตั้งแต่ระดับ การรับรู้ การแสดงความคิดเห็น การเรียนรู้ การลงมือปฏิบัติ การรับผลประโยชน์ และร่วมรับผิดชอบ ก่อเกิดความช่วยเหลือเกื้อกูล สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน ส่งเสริมเศรษฐกิจ เสริมสร้างความสัมพันธ์ชุมชนและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ดำรงไว้ ผลจากการร่วมมือจึงผลิตภัณฑ์ไอศกรีมที่แสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นและ อัตลักษณ์ของชุมชนเสี้ยวน้อย ช่วยสร้างรายได้ในสถานการณ์การท่องเที่ยวแบบ New Normal และยังส่งสามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบการประชาสัมพันธ์ถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นและประเพณีอันโดดเด่นของ

คำสำคัญ : การพัฒนาผลิตภัณฑ์, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, New Normal

Abstract

This research It is qualitative research. 1. Objective: To study the context of local wisdom. Ban Siao Noi Community, Ban Lao Subdistrict, Mueang District, Chaiyaphum Province 2. And develop wisdom products to promote tourism in the New Normal style. Ban Siao Noi community is an agricultural community. Because there is an abundance of natural water sources used for sericulture or agriculture in the community. In addition, the community also has local wisdom in many areas, such as making silk fermented in mud. Agricultural product processing folk crafts or even the wisdom of tradition and culture which is very outstanding It is the Phi Sum tradition (Bun Khao Sak tradition in the tenth lunar month), which takes place at the end of September. The aim is to make merit and dedicate it to the ancestors who have passed away. Due to its outstandingness in many aspects, it attracts tourists to visit. Buy products from the community And there are also students Students and various agencies Come to study and learn. Because the

community is a source of learning about wisdom in various fields. But from the outbreak situation, the coronavirus 2019 has affected the community in many ways. causing the community to lack income The government therefore has a policy to push and stimulate the economy. As a result, it creates a new way of tourism or New Normal tourism. It is tourism that occurred during the outbreak of the coronavirus 2019, so there are disease prevention measures from the Ministry of Public Health. Including operators having to adapt to accommodate changing tourism patterns. The community has gathered together groups of volunteers, senior citizens and entrepreneurs in the community. Develop wisdom products to promote tourism in the New Normal style. Product design development involves taking the wisdom that exists in the community and creating products that can still generate income for the community during the epidemic situation. From the cooperation of people in the community to participate from the level of awareness, expressing opinions, learning, and taking action. Receiving benefits and share responsibility Giving rise to help and support Strengthen families and communities Promote the economy Strengthen community relations and preserve local arts, culture and wisdom. The result of this collaboration is an ice cream product that showcases local wisdom and The identity of the small community Helps generate income in the New Normal tourism situation and can also promote tourism in the form of publicizing the local wisdom and outstanding traditions of the community.

Keywords: Product Development, Local Wisdom, New Normal

บทนำ

ในสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-19 ทำให้ธุรกิจท่องเที่ยวในประเทศไทย ต้องหยุดชะงัก การจัดการท่องเที่ยวไทยในยุค New Normal จึงต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด ซึ่งหลังจากสถานการณ์การแพร่ระบาด คาดการณ์ว่ากลุ่มเป้าหมายหลักในการฟื้นฟูเศรษฐกิจภาคการท่องเที่ยวของไทย จะมุ่งเน้นฟื้นฟูการ ท่องเที่ยวแบบภายในประเทศ (Domestic) เป็นอันดับแรก เพื่อปลุกปั้นการท่องเที่ยวให้กลับมามีชีวิตอีกครั้งหลังจากเผชิญวิกฤตอย่างรุนแรงในปี 2564 โดยเน้นหนักในการลดการพึ่งพิงนักท่องเที่ยวต่างชาติและเน้นทำตลาด ศักยภาพหารายได้มากกว่าปริมาณ เพื่อรับกับโลกยุคหลังโควิด (Techasriamornrat, 2564)

ชัยภูมิเมืองแห่งประวัติศาสตร์ มีการค้นพบหลักฐานทางโบราณคดี ทั้งโบราณวัตถุและสถาปัตยกรรม เมืองแห่งอารยธรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับชุมชนลาวเวียงสืบเนื่องจากเจ้าเมืองคนแรกคือชาวลาวที่อพยพมา ต่อมาคือพระยาภักดีชุมพล (แล) และได้นำศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรม ประเพณีต่างๆที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งมีหลายๆ อย่างแตกต่างไปจากจังหวัดอื่นๆในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

บ้านเสี้ยวน้อย ตำบลบ้านเล่า อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ เป็นหมู่บ้านมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมครบวงจรมีผลิตภัณฑ์จากหม่อนและไหมควบคู่ไปกับการเรียนรู้ภูมิปัญญาวัฒนธรรมองค์ความรู้แบบดั้งเดิมที่จะให้คนทั่วไปได้มาเรียนรู้ในแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบสร้างสรรค์ซึ่งได้รับรางวัลการันตีมากมาย เช่น รางวัลหมู่บ้านวัฒนธรรม (หมู่บ้านศีล 5) จากกระทรวงวัฒนธรรม รางวัลตรานกยูงพระราชทานตราสัญลักษณ์แสดงถึงการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมรับรองโดยกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม G แสดงถึง green production และอีกมากมาย เป็นต้น

ชุมชนบ้านเสี้ยวน้อยมีศูนย์การเรียนรู้จากปราชญ์ชุมชนเพื่อให้ผู้ที่สนใจเข้าไปศึกษาเรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านวิถีชีวิตและสัมผัสการทำผ้าตั้งแต่กระบวนการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมจนถึงขั้นตอนสุดท้าย มีประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะในชุมชนคือประเพณีแห่ผีสุ่มที่จะมีขึ้นในช่วงบุญผะเหวดทำให้มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากที่แวะเวียนเข้ามาเที่ยวชมชุมชน และซื้อสินค้าที่เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นทั้งของใช้และของฝาก อย่างไรก็ตามจากสถานการณ์ดรคระบาดทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวนั้นลดลงเป็นจำนวนมาก

ด้วยทิศทางการเปลี่ยนแปลงของวิถีการท่องเที่ยวในปัจจุบัน ผนวกกับข้อจำกัดในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย กลายเป็นเหตุผลสำคัญที่จำเป็นต้องมีการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชนที่มีอยู่เดิม ด้วยการใช้รูปแบบการท่องเที่ยวแบบ New Normalร่วมกับการออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาของชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย รวมถึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่สอดรับกับพฤติกรรมการท่องเที่ยววิถีใหม่ได้อย่างประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย
2. เพื่อศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวแบบ New Normal
3. เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบ New Normal ชุมชนเสี้ยวน้อย จังหวัดชัยภูมิ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Document Analysis) และทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field study) เนื่องจาก จะทำให้ได้ข้อมูลในเชิงลึกและมีความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์การทำวิจัยที่ตั้งไว้

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ผู้วิจัยดำเนินการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายผู้ประกอบการที่ได้รับผลกระทบจากการขาดรายได้ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 จำนวน 40 ครัวเรือน สัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคลกับผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว ผู้เชี่ยวชาญด้านสาธารณสุขและโรคติดต่อ ปราชญ์ชุมชน ผู้นำชุมชน กลุ่มสตรีแม่บ้านและอาจารย์ระดับมหาวิทยาลัย จำนวน 10 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แนวคำถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เป็นคำถามปลายเปิด (Open-ended) สร้างขึ้นจากวัตถุประสงค์และแนวคิดที่การวิจัยต้องการศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชนผลิตภัณฑ์ของชุมชน วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี โดยคำถามสามารถยืดหยุ่นตามสถานการณ์ในการสัมภาษณ์ เพื่อสร้างสัมพันธภาพ อันจะช่วยให้การเก็บข้อมูลเป็นไปอย่างราบรื่น และที่สำคัญคือ จะทำให้ผู้ให้ข้อมูลถ่ายทอดข้อมูลได้อย่างครบถ้วนและเป็นจริงมากที่สุด แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ขั้นเริ่มสนทนา ขั้นเข้าสู่ประเด็นที่จะศึกษา และขั้นปิดสนทนา ซึ่งข้อมูลในรูปแบบสัมภาษณ์ แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์
ตอนที่ 2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละด้าน
ตอนที่ 3 ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย
ตอนที่ 4 ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจะเป็นการวิเคราะห์แบบองค์รวม ในลักษณะของการหาความสัมพันธ์ของผลการศึกษาที่นำไปสู่การสรุปประเด็นที่เป็นตัวแปรสำคัญในการออกแบบและพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนเสี้ยวน้อย อ.เมือง จ.ชัยภูมิ ภายใต้ภูมิปัญญาท้องถิ่น จะนำไปสู่การวางแผนการดำเนินงาน อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจในรูปแบบการท่องเที่ยวแบบ New Normal โดยสรุป วิเคราะห์แล้วนำเสนอในเชิงพรรณนาต่อไป

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบ New Normal สรุปผล ดังนี้

1. ผลการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนบ้านเสี้ยวน้อยพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย ตำบลบ้านเล่า อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

1.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย ตำบลบ้านเล่า อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ มี 4 ชนิด คือ เกษตรกรรม (การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม) การทอผ้า (การทำผ้าไหมหมักโคลน) การจักสานไม้ไผ่

1.2 ภูมิ ปัญญาด้านศาสนาและประเพณี มี 3 ชนิด คือ บุญเลี้ยงตาปู่บ้าน บุญเบิกบ้าน(ทุกต้นเดือนหก) และแห่ผีสุ่ม

2. ผลการศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวแบบ New Normal พบว่า การจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวแบบ New Normal ของชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย ตำบลบ้านเล่า อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ การท่องเที่ยววิถีใหม่หรือการท่องเที่ยวแบบ New Normal เป็นการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด 19) ซึ่งนักท่องเที่ยวจะต้องปรับพฤติกรรมการท่องเที่ยว เพื่อป้องกันตนเองให้ปลอดภัยจากโควิด 19 ด้วยการปรับวิถีการดำรงชีวิตใหม่ อาทิ การเว้นระยะห่างทางสังคม การปฏิบัติตามมาตรการป้องกันโรคของกระทรวงสาธารณสุข ดังนั้น ชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย และผู้ประกอบการในชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย ตำบลบ้านเล่า อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ต้องปรับตัวเพื่อรองรับรูปแบบการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไปด้วย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้ก่อให้เกิดการสร้างนวัตกรรมเพื่อการท่องเที่ยววิถีใหม่ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาเที่ยวในชุมชน และช่วยกระตุ้นการท่องเที่ยวในช่วงหลังการแพร่ระบาดของโรคดังกล่าวด้วย

อย่างไรก็ดี แม้ปัจจุบันจะมีวัคซีนป้องกันโควิด 19 แต่เชื้อโรคได้มีการพัฒนาและกลายพันธุ์อยู่ตลอดเวลา ส่งผลให้การรักษามาตรการป้องกันโรคและการเพิ่มความปลอดภัยด้านสุขภาพอนามัยให้กับนักท่องเที่ยวจึงเป็นเรื่องสำคัญ ดังนั้น การนำนวัตกรรมใหม่ ๆ เช่นการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ๆออกมาจำหน่าย เพื่อมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีใหม่จะช่วยให้การท่องเที่ยวภายในชุมชนสามารถดำเนินต่อไปได้ และยังเป็นการช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจการท่องเที่ยวของชุมชนภายหลังการแพร่ระบาดของโควิด 19 รวมทั้งเป็นการพัฒนานวัตกรรมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวในอนาคตต่อไปด้วย

3. ผลการออกแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบ New Normal ชุมชนเสี้ยวน้อย จังหวัดชัยภูมิ

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านเสี้ยวน้อยมาใช้ในการออกแบบ เริ่มตั้งแต่การออกแบบรูปทรง การผลิต และด้านการท่องเที่ยว การออกแบบผลิตภัณฑ์เริ่มด้วยการออกแบบด้านรูปทรงที่สามารถสื่อสารถึงชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย

รูปทรงไอศกรีม เป็นการวิเคราะห์รูปทรงจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ที่พัฒนามาจากหน้ากากผีสุ่มในรูปแบบสร้างสรรค์ โดยการคัดเลือกรูปแบบที่ได้รับความนิยมในการนำมาประดับตกแต่งมากที่สุด 3 แบบ

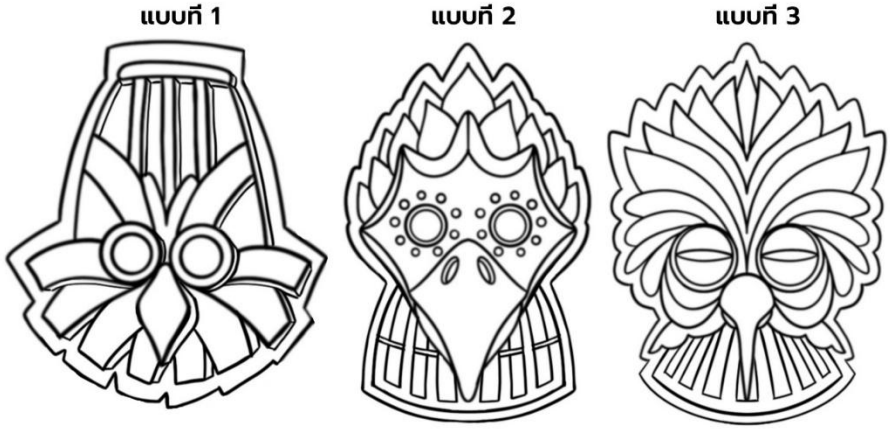

ภาพที่ 1 รูปทรงไอศกรีม เป็นการวิเคราะห์รูปทรงจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

แบบที่ 1 เป็นรูปแบบใช้สุ่มดักปลามาประดับตกแต่งแบบเรียบง่าย มีลักษณะคล้ายไก่

แบบที่ 2 เป็นรูปแบบของหัวสุ่มที่ลักษณะคล้ายกะโหลกของสัตว์ปีก จำพวกไก่หรืออีกา

แบบที่ 3 เป็นรูปแบบของหัวสุ่มที่มีการประดับตกแต่งคล้ายนกแสก วัสดุหลักเป็นขนนก

ข้อดี ผลิตภัณฑ์ไอศกรีมสามารถสื่อถึงชุมชนเสี้ยวน้อยได้อย่างชัดเจน เป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น จากประเพณีของชุมชนสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน

ข้อเสีย รูปแบบของไอศกรีมมีรายละเอียดค่อนข้างมาก การทำต้นแบบต้องใช้ผู้มีทักษะในการขึ้นรูปและด้วยข้อจำกัดเรื่องจำนวนแม่พิมพ์จึงมีปัญหาในการผลิตครั้งละมากๆ อีกทั้งการจัดเก็บไอศกรีมต้องใช้อุปกรณ์ทำความเย็นหรือสามารถเก็บความเย็นได้

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบ New Normal ของชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย ตำบลบ้านเล่า อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ” มีอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย ตำบลบ้านเล่า อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

1.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย ตำบลบ้านเล่า อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ มี 3 ชนิด คือ เกษตรกรรม (การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม) การทอผ้า (การทำผ้าไหมหมักโคลน) การจักสานไม้ไผ่ ซึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทัศนัย ดำรงหัด และรัฐไท พรเจริญ (2558 : 101-119) ได้วิจัยเรื่อง “ภูมิปัญญาล้านนาใน การพัฒนาหัตถกรรมของแต่งบ้านจากเศษใบไม้แห้ง” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบผลิตภัณฑ์โคมไฟ ใน งานวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาล้านนาในการพัฒนาหัตถกรรมของแต่งบ้านจากเศษใบไม้แห้ง นั้นมีรูปแบบที่ แสดงถึงความเป็นล้านนา มีรูปแบบเฉพาะจดจำง่าย โดดเด่นจากภูมิภาคอื่นๆ และผลิตภัณฑ์นั้นยัง สามารถนำไปใช้ในการตกแต่งบ้านได้ตอบสนองด้านการใช้งานได้เป็นอย่างดีอีกทั้งยังมีคุณค่าทาง สุนทรียะ เห็นแล้วเกิดความชื่นชมยินดีและพึงพอใจ การใช้ใบไม้แห้งนำมาประกอบเป็นโคมไฟความ สอดคล้องกับภูมิปัญญาล้านนาบวกกับการนำใบตองตึงของชาวล้านนาและนำมาประยุกต์ให้ เหมาะสม และเข้าสมัย เพื่อสามารถเป็นโคมไฟที่ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน และสามารถมองแล้วสื่อถึง เอกลักษณ์ของล้านนาได้

2.2 ภูมิปัญญาด้านศาสนาและประเพณี มี 2 ชนิด คือ บุญเลี้ยงตาปู่บ้าน บุญเบิกบ้าน (ทุกต้นเดือนหก) ประเพณีการสืบชะตา เป็นประเพณีที่มีมาตั้งแต่อดีต ที่ชาวบ้านนิยมทำสืบๆ ต่อกัน มาเพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้แก่ บุคคลผู้สืบชะตา ในการสืบชะตานั้น ในโขงชะตา ต้องประกอบไปด้วย ต้นกล้วย ต้นอ้อย มะพร้าว เสื่อ หมอน เครื่องอุปโภค บริโภค จะนิมนต์พระสงฆ์มาสวดเจริญพระพุทธมนต์ เพื่อเป็นสิริมงคล ต่อบุคคลผู้สืบชะตานั้น ในตำนานความเชื่อของการสืบ ชะตานั้น พิธีสืบชะตาเป็นประเพณีสำคัญอย่างหนึ่งของชาวล้านนาที่เชื่อกันว่าเป็นการต่ออายุหรือต่อ ชีวิตของบ้านเมืองหรือของคนให้ยืนยาว มีความสุข ความเจริญตลอดจนเป็นการขจัดภัยอันตราย ต่างๆที่จะบังเกิดขึ้นให้แคล้วคลาดปลอดภัยซึ่งพิธีสืบชะตาแบบอีสาน ได้ยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านาน ชาวบ้านในหมู่บ้าน ต่างยึดมั่นปฏิบัติกันสืบๆ กันมาและแห่ผีสุ่ม (ไก่)ประเพณีบุญข้าวสากเดือนสิบ บ้านเสี้ยวน้อย ตำบลบ้านเล่า อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิจัดขึ้นในช่วงปลายเดือนกันยายน จุดมุ่งหมายเพื่อทำบุญอุทิศให้แก่บรรพชนที่ล่วงลับไปแล้วจนเป็นเรื่องราว คือถ้าลูกหลานหรือญาติไม่มาและไม่ทำบุญอุทิศให้ผีอยากเอาสุ่ม(ไก่)ครอบหัวเพราะอายเขาและอายผีตนอื่นๆ อีกด้วยผีเกิดความทุกข์น้อยใจและรอเวลานานเป็นปีกว่าจะมีบุญเดือนสิบแต่ไม่มีใครญาติ

หรือลูกหลานทำบุญให้แม้แต่คนเดียว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เอกวิทย์ ณ ถลาง (2546 : 11-12) อธิบายไว้ว่า ภูมิปัญญา ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ในการปรับตัว และดำรงชีพในระบบนิเวศ หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม ที่ได้มีพัฒนาการสืบสารกันมา ภูมิปัญญาเป็นความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่เป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวในภาวะต่างๆ กันในพื้นที่ที่กลุ่มชนนั้นตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานอยู่ และได้แลกเปลี่ยนสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกลุ่มชนอื่น จากพื้นที่สิ่งแวดล้อมที่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กัน แล้วรับเอาหรือปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์ หรือแก้ปัญหาได้ในสิ่งแวดล้อมและบริบททางสังคม-วัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น เห็นได้ว่า ภูมิปัญญาด้านศาสนาและประเพณี ของของชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย ตำบลบ้านเล่า อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ โดยจะมีการปรับใช้หลักธรรมคำสอนทาง ศาสนา ความเชื่อ และประเพณีดั้งเดิมเป็นหลักในการดำเนินการ ให้บังเกิดผลดีต่อบุคคลและ สิ่งแวดล้อม และมักนิยมทำกันในช่วงเทศกาล ประเพณี หรือตามงานบุญทั่วไป ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นการกระทำเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกความกตัญญูรู้คุณบิดา มารดา วงญาติ หรือต่อชีวิตของบ้านเมืองหรือของคนให้ยืนยาว มีความสุข ความเจริญตลอดจน เป็นการขจัดภัยอันตรายต่าง ๆ เพื่อเป็นการขจัดความวิตกกังวลที่เกิดขึ้นในจิตใจนั้นให้หมดสิ้นไป

2. การศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวแบบ New Normal การท่องเที่ยววิถีใหม่หรือการท่องเที่ยวแบบ New Normal เป็นการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด 19) ซึ่งนักท่องเที่ยวจะต้องปรับพฤติกรรมการท่องเที่ยว เพื่อป้องกันตนเองให้ปลอดภัยจากโควิด 19 ด้วยการปรับวิถีการดำรงชีวิตใหม่ อาทิ การเว้นระยะห่างทางสังคม การปฏิบัติตามมาตรการป้องกันโรคของกระทรวงสาธารณสุข ดังนั้นชุมชนบ้านเสี้ยวน้อยและผู้ประกอบการในชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย ตำบลบ้านเล่า อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ต้องปรับตัวเพื่อรองรับรูปแบบการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไปด้วย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้ก่อให้เกิดการสร้างนวัตกรรมเพื่อการท่องเที่ยววิถีใหม่ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาเที่ยวในชุมชนและช่วยกระตุ้นการท่องเที่ยวในช่วงหลังการแพร่ระบาดของโรคดังกล่าว การนำนวัตกรรมใหม่ ๆ เช่นการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ออกมาจำหน่าย ในช่วงหลังการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 เป็นผลิตเพื่อมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีใหม่จะช่วยให้การท่องเที่ยวภายในชุมชนสามารถดำเนินต่อไปได้ และยังเป็นการช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจการท่องเที่ยวของชุมชนภายหลังการแพร่ระบาดของโควิด 19 รวมทั้งเป็นการพัฒนานวัตกรรมเพื่อรองรับการ (คณาธิป ไกยชน. 2565)

3. การออกแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบ New Normal ชุมชนเสี้ยวน้อย จังหวัดชัยภูมิ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านเสี้ยวน้อยมาใช้ในการออกแบบ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน เริ่มตั้งแต่การออกแบบรูปทรง การผลิต และด้านการท่องเที่ยว สอดคล้องกับ ชาญชัย อาจินสมาจาร(2551 : 85) กล่าวว่า ผลิตภัณฑ์ที่ดีคือกุญแจสู่ความสำเร็จของตลาดผลิตภัณฑ์เป็นตัวแทนของความคาดหวังของผู้บริโภค ผลิตภัณฑ์ตอบสนองความพึงพอใจของสังคม ผลิตภัณฑ์ที่ประสบความสำเร็จประกันถึงความส่งเสริมตัวเอง ถ้าสามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคนั่นก็คือ ผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสม กับตลาดผลิตภัณฑ์ที่ดีควรก่อให้เกิดความกระตือรือร้น 10 เพิ่มเติม ซึ่งมีความสำคัญต่อองค์การตลาด มันให้ความอิสระแก่ตลาดในการตัดสินใจ สำหรับนักการ ตลาด ความหมายของผลิตภัณฑ์ถูกตัดสินโดยความต้องการของผู้บริโภค วารุณี และ ตันติวงศ์วาณิช และ คณะ (2546 : 24) กล่าวว่าผลิตภัณฑ์ หมายถึง การผสมผสานของสินค้าและบริการที่ กิจการเสนอต่อตลาดเป้าหมาย ประกอบด้วยความหลากหลายคุณภาพ การออกแบบ รูปแบบ ตราผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ การบริการ จากข้อมูลข้างต้นนำไปสู่การพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ ไอศกรีม ต้นแบบที่พัฒนาลวดลายและรูปทรงจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนเสี้ยวน้อย

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย ตำบลบ้านเล่า อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย ตำบลบ้านเล่า อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ มี 4 ชนิด คือ เกษตรกรรม (การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม) การทอผ้า (การทำผ้าไหมหมักโคลน) การจักสานไม้ไผ่

2. ภูมิ ปัญญาด้านศาสนาและประเพณี มี 3 ชนิด คือ บุญเลี้ยงตาปู่บ้าน บุญเบิกบ้าน(ทุกต้นเดือนหก) และแห่ผีสุ่ม การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย เป็นการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ หรือจากคนในครอบครัว

การท่องเที่ยววิถีใหม่หรือการท่องเที่ยวแบบ New Normal เป็นการท่องเที่ยวที่จะต้องปรับพฤติกรรมการท่องเที่ยว เพื่อป้องกันตนเองให้ปลอดภัยจากโควิด 19 ด้วยการปรับวิถีการดำรงชีวิตใหม่ ต้องปรับตัวเพื่อรองรับรูปแบบการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไป ดังนั้น การนำนวัตกรรมใหม่ๆ เช่นการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ๆออกมาจำหน่าย เพื่อมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีใหม่จะช่วยให้การท่องเที่ยวภายในชุมชนสามารถดำเนินต่อไปได้ และยังเป็นการช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจการท่องเที่ยวของชุมชนภายหลังการแพร่ระบาดของโควิด 19 รวมทั้งเป็นการพัฒนานวัตกรรมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวในอนาคตต่อไปด้วย

เอกสารอ้างอิง

กฤษณะเดช เจริญสุธาสินี และคณะ. (2564). *โครงการการถ่ายทอดนวัตกรรมท่องเที่ยวคุณค่าสูง สำหรับ New Normal หลังวิกฤติการณ์ COVID-19*. รายงานวิจัย. สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.

ชนพัฒน์ ช่วยครุฑ, อมรฤทัย ภูสนาม, และ และอรอนงค์ เดชมณ. 2563. *ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของเยาวชนไทยหลังยุคโควิด 19.*

คณาธิป ไกยชน . (2565). *นวัตกรรมเพื่อการท่องเที่ยววิถีใหม่* สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. สำนักวิชาการ.

ชาญชัย อาจินสมาจาร. (2551). *หลักการตลาด.* กรุงเทพ: สำนักพิมพ์ปัญญาชน

ธนาคารกรุงไทย. (2563). *แนวโน้มธุรกิจท่องเที่ยวใน ปี 2020.* กรุงเทพฯ: ธนาคารกรุงไทย.

กองบริการอุตสาหกรรม. (2518). *การออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กระดาษบางประอิน,

เอซิโอ มานชินี่. (2562). *เราต่างเป็นนักออกแบบ.* กรุงเทพฯ: บริษัทภาพพิมพ์ จำกัด. กุมภาพันธ์

ชลูด นิมเสมอ. (2531). *องค์ประกอบศิลปะ.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.

ดลย์ รัตนทัศนีย์. (2528). *ขบวนการออกแบบทางศิลปอุตสาหกรรม.* กรุงเทพฯ: สถาบันเทคโนโลยีพระจอม. เกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. 2528

ตันติวงศ์วานิช และ คณะ. (2546). หลักการตลาด.กรุงเทพฯ:เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น

พาศนา ตัณทลักษณ์. (2526). *หลักการออกแบบ.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พิทักษ์อักษร.

มนตรี ยอดบางเตย. (2538). *ออกแบบผลิตภัณฑ์.* กรุงเทพฯ: โอเดียนบุคส์สโตร์.

ทัศนัย ดำรงหัด และ รัฐไท พรเจริญ (2558). *ภูมิปัญญาล้านนาในการพัฒนาหัตถกรรมของแต่งบ้าน จากเศษใบไม้แห้ง.* วารสารวิชาการศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร, ปีที่ 2: 101-

วัฒนะ จูฑะวิภาค. (2517). *การออกแบบ.* กรุงเทพฯ: บริษัทสารมวลชนจำกัด.

วิบูลณ์ ลี้สุวรรณ. (2527). *ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ปาณยา.

วิรุณ ตั้งเจริญ. (2527). *การออกแบบ.* กรุงเทพฯ: วิฒวลอาร์ต.

รุ่ง แก้วแดง. (2542). *ปฏิวัติการศึกษาไทย.* พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ. : มติชน

สาคร คันธโชติ. (2528). *การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

อธิติยา สิริพันธ์. (2554). *การพัฒนาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมไม้ไผ่ขององค์การ บริหารส่วนตำบลอ่าวตง อำเภอวังวิเศษ จังหวัดตรัง.* รายงานวิจัย (รายงาน

การศึกษา อิสระรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการ ปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2544). *ภาพรวมภูมิปัญญาไทย.* กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับ ลิชชิ่ง. สื่ออิเล็กทอนิกส์

กรมทรัพย์สินทางปัญญา, *ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.ipthailand.org/ipthailand/index.php?option=com_content&task=section&id=25&Itemid=202 [12ธันวาคม 2564.]

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2563). COVID-19 กับผลกระทบต่อการท่องเที่ยวไทย. สืบค้น 22 ตุลาคม 2563, จาก https://www.mots.go.th/download/Tourism Economic Report/4-1 TourismEconomicVol4.pdf

กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการท่องเทียวและกีฬา. (2563). สถานการณ์ด้านการท่องเที่ยว. ไทย. สืบค้น 23 ตุลาคม 2563, จาก https://secretary.mots.go.th/policy/

การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนบ้านห้วยต้อน ตำบลห้วยต้อน อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

DEVELOPMENT OF WICKER PRODUCTS TO CREATE ADDED VALUE OF BAN HUAI TON COMMUNITY, HUAI TON SUBDISTRICT, MUEANG DISTRICT, CHAIYAPHUM PROVINCE.

[1]ชัยศิลป์ แฝงชัยภูมิ, [2]กิติศักดิ์ จันทร์ขามป้อม และ [3]นฤดม ปิ่นทอง

[1]Chaisilp Fangchaiyaphum, [2]Kitisak Jankampom and [3]Narudom Pinthong

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, ประเทศไทย

Chaiyaphum Rajabhat University, Thailand

[1]Sansinchai21@gmail.com, [2]bon950cc@gmail.com, and

[3]narudom1981@gmail.com

Received: August 26, 2024; **Revised**: November 23, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อศึกษาบริบทความเป็นมาภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนบ้านห้วยต้อน ตำบลห้วยต้อน อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ เพื่อพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนบ้านห้วยต้อน ตำบลห้วยต้อน อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ชุมชนห้วยต้อนเป็นชุมชนเก่าแก่ก่อตั้งมาไม่ต่ำว่า 100 ปี ชาวบ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ ทำนา ทำไร ปลูกมัน อาชีพรับจ้างทั่วไป เป็นต้น ชุมชนห้วยต้อนมี 2 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 และหมู่ 10 มีช่างจักสานไม้ไผ่ที่ยังรับจ้างเครื่องจักสานเหลือเพียง 3 คน ปัจจุบันช่างจักสานจะทำผลิตภัณฑ์ กระติบข้าวเป็นส่วนใหญ่ผลการจัดการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนบ้านห้วยต้อน ตำบลห้วยต้อน อำเภอเมือง จังหวัด

---

[1]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาศิลปะและนวัตกรรมการออกแบบ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

[2]อาจารย์ ดร. สาขาวิชาศิลปะและนวัตกรรมการออกแบบ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

[3]อาจารย์ สาขาวิชาศิลปะและนวัตกรรมการออกแบบ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

ชัยภูมิ มีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ เทคนิคที่เหมาะสมกับช่างจักสานท้องถิ่น ผสมผสานด้านศิลปะเข้ากับภูมิปัญญาชาวบ้าน การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนบ้าน ห้วยต้อน ตำบลห้วยต้อน อำเมือง จังหวัดชัยภูมิ ได้ผลิตภัณฑ์ตะกร้า ที่ได้รับรูปแบบมาจากลวดลาย และรูปทรงมาจากกระติบข้าว ซึ่งมีความเหมาะสมในการช่วยแก้ปัญหาด้านการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์จักสาน ส่งผลให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่ม ส่งเสริมเศรษฐกิจ เสริมสร้างความสัมพันธ์ชุมชนและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นให้ดำรงไว้ และเจริญรุ่งเรืองสืบไป ตะกร้าลายกระติบข้าว เหมาะสมในการทำเครื่องจักสานของชุมชนห้วยต้อนเป็นอย่างยิ่ง โดยมีค่าความพึงพอใจในประสิทธิภาพ จากผู้ผลิตเครื่องจักสาน มีค่าเฉลี่ย 4.41 ค่าเบี่ยงเมนมาตรฐาน 0.38

คำสำคัญ : การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์, เครื่องจักสาน, มูลค่าเพิ่ม

Abstract

This research It is action research. To study the context of local wisdom. Ban Huai Ton Community, Huai Ton Subdistrict, Mueang District, Chaiyaphum Province To develop basketry product models to create added value for the Ban Huai Ton community, Huai Ton Subdistrict, Mueang District, Chaiyaphum Province. The Huai Ton community is an old community that has been established for at least 100 years. The villagers work mostly in agriculture, including rice farming, farming, growing potatoes, general labor, etc. The Huai Ton community has 2 villages, namely Village No. 1 and Village No. 10. There are bamboo weavers who There are still only 3 people left to hire basketry. Currently, basketry technicians make products. Kratib Khao is largely the result of management and development of basketry product styles. to create additional value for the Ban Huai Ton community, Huai Ton Subdistrict, Mueang District, Chaiyaphum Province Product formats are developed. Techniques suitable for local weavers Combining art with folk wisdom Development of basketry product styles to create additional value for the Ban Huai Ton community, Huai Ton Subdistrict, Mueang District, Chaiyaphum Province Get the product in the basket that received its form from a pattern and the shape comes from Kratib Khao which is suitable to help solve problems in Development of woven product styles Resulting in creating additional value. Promote the economy Strengthen community relations and preserve the beautiful arts and

culture of the local area. and continue to prosper Rice basket pattern basket It is very suitable for making basketry of the Huai Ton community. with satisfaction in the efficiency of the innovation of low relief printing From basketry manufacturers, the average is 4.41, the standard deviation is 0.38

Keywords: Product design development, Wicker, Added Value

บทนำ

งานจักสานเป็นหนึ่งในภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของคนไทย ทั้งในด้านของการอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต และด้านคุณค่าทางจิตใจจากความงาม ความประณีตและความเป็นท้องถิ่น อันจะนำไปสู่ความภาคภูมิใจในความเป็นไทยและพัฒนาสร้างสรรค์งานในวงกว้างขึ้น สามารถสร้างเป็นอาชีพเสริมสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. 2532 : 129)

จังหวัดชัยภูมิมีความเป็นมาก่อนการบันทึกเรื่องราวของประวัติศาสตร์ที่กรุงสุโขทัยเป็นราชธานี หลักฐานทางโบราณสถานและโบราณวัตถุ ที่ปรากฏในปัจจุบันเป็นเครื่องบ่งชี้ที่สำคัญว่าดินแดนแห่งนี้ มีความเจริญมาก่อนประวัติศาสตร์ของไทย มีพื้นที่ลุ่มน้ำ มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ศาสตร์ต่างๆมากมาย เช่นประวัติศาสตร์ สังคมมานุษยวิทยา ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น (นันวรรณ เหล่าฤทธิ์. 2555 : 1-2)

ชุมชนบ้านห้วยต้อน ตำบลห้วยต้อน อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ เป็นชุมชนชนบทที่ผู้คนส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตเกี่ยวกับอาชีพเกษตรกรรม เนื่องจากเขตพื้นที่ของชุมชนเป็นพื้นที่ราบลุ่มใกล้ภูเขา ซึ่งด้านทิศเหนือติดกับเทือกเขา ภูแลนคา จึงทำให้พื้นที่ของชุมชนส่วนใหญ่มีแหล่งน้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งเหมาะสำหรับทำการเกษตร ประกอบกับพื้นที่รอบๆ ชุมชนเป็นพื้นที่นาทำให้ในฤดูน้ำหลากมีน้ำในการเกษตรอย่างพอเพียงและไหลมารวมกันในบริเวณลำห้วยหลังหมู่บ้าน ซึ่งเป็นลำห้วยที่คดเคี้ยวไปตามล่องลำน้ำเป็นระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร ก่อนจะไหลลงมารวมกันที่อ่างเก็บน้ำช่อระกา ลำห้วยหลังหมู่บ้านห้วยต้อนเป็นพื้นที่ที่มีไม้ไผ่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติมากมาย โดยเฉพาะไม้ไผ่บง ซึ่งชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์โดยนำเอาหน่ออ่อนไปใช้ในการบริโภค เช่น แกง ห่อหมก หน่อไม้ดอง รวมทั้งนำหน่อสดไปจำหน่าย อีกทั้งยังได้นำไม้ไผ่ไปใช้ประโยชน์ด้านการจักสาน เช่น นำไปทำเป็นตอกมัดข้าว ทำกระติบข้าว ทำหวด เป็นต้น นอกจากนี้ชาวบ้านยังนิยมปลูกไผ่ไว้ตามหัวไร่ปลายนา ตามสันฝาย ริมห้วย และพื้นที่ว่างเปล่า เพื่อสร้างแหล่งอาหารให้แก่คนในชุมชน รวมทั้งนำมาไม้ไผ่มาใช้ในการทำเครื่องจักสานเพื่อเป็นภาชนะและเครื่องมือเครื่องใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น ทำตะกร้า ตะแกรง ข้อง ไซ ลอบ สุ่มไก่ สุ่มจับปลา หวด นึ่งข้าว

เหนียว กระติบข้าวเหนียว กระด้ง ฝาขัดแตะ เป็นต้น เครื่องจักสานเหล่านี้จะถูกนำมาใช้งานในชีวิตประจำวันและบางอย่างก็จะถูกใช้งานตามฤดูกาล เช่น ช่วงหน้าแล้งชาวบ้านจะใช้ตะกร้าเป็นภาชนะใส่ผักหวาน ไข่มดแดง และพืชผักต่างๆ ในช่วงหน้าฝนชาวบ้านจะใช้ตะกร้าเป็นภาชนะสำหรับใส่เห็ดป่า ใส่หน่อไม้ ในช่วงที่มีน้ำหลากชาวบ้านจะพากันนำลอบ ข้อง ไซ ตะแกรง สุ่มจับปลา มาเป็นอุปกรณ์ในการหาปลา ซึ่งกล่าวได้ว่าคนในชุมชนส่วนใหญ่มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายพึ่งภูมิปัญญาและมีการดำเนินวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมตลอดมา (สลิด แดงสกุล. 2566 : สัมภาษณ์)

ปัจจุบันการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชนได้ค่อยๆ เปลี่ยนไปตามกระแสสังคมที่เจริญขึ้นเรื่อยๆ ผู้คนต่างปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเพื่อหารายได้ตามสังคมเมืองมากขึ้น เช่น เป็นพนักงานบริษัท เป็นตัวแทนจำหน่าย เป็นลูกจ้างรับเหมา และบางครอบครัวก็ย้ายไปทำงานที่ต่างจังหวัด ทำให้วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมนั้นเปลี่ยนไปและทำให้ผู้คนห่างหายจากการใช้เครื่องจักสาน โดยเฉพาะความเจริญทางด้านเทคโนโลยีที่สามารถผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ที่เป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์พลาสติกมาทดแทนผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน เช่น กระจาด ตะกร้า ฝาชี และอื่นๆ เป็นต้น ผลิตภัณฑ์ดังกล่าวนอกจากจะมีราคาถูกเมื่อเปรียบเทียบกับผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่แล้ว ยังมีสีสันที่สวยงามและมีหลายรูปแบบให้เลือกอีกด้วย สิ่งเหล่านี้ล้วนมีผลทำให้การอุดหนุนและส่งเสริมการทำผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานในชุมชนลดลงด้วย งานจักสานเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่มีคุณค่าทางภูมิปัญญาที่ควรจะอนุรักษ์สืบสานไว้ แต่ค่อนข้างที่จะหาคนมาเรียนรู้ศึกษาได้น้อยลงไปทุกที เนื่องจากเป็นงานที่จะต้องใช้เวลาศึกษาค่อยๆ เรียนรู้ ฝึกหัดด้วยความเข้าใจ ในแต่ละขั้นตอน เช่น การตัดไม้ การผ่า การจัก การเหลาและการสาน โดยเฉพาะลายสานที่มีลักษณะที่แตกต่างกันทั้งคุณสมบัติของลวดลายและความงามของลายสาน หากไม่มีความเพียรพยายามจริงๆ ก็จะไม่สามารถเรียนรู้และอนุรักษ์การทำเครื่องจักสานได้เลย

จากการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตด้านการเกษตรกรรมและความเป็นอยู่แบบเรียบง่ายทำให้คนในชุมชนส่วนใหญ่ห่างหายจากการใช้เครื่องมือเครื่องใช้แบบดั้งเดิม เช่น มีการใช้เครื่องจักสานที่เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ลดลงซึ่งส่งผลกระทบไปยังผู้ผลิตเครื่องจักสาน ประกอบกับการทำเครื่องจักสานเป็นงานหัตถกรรมจากภูมิปัญญาซึ่งมีกระบวนการและขั้นตอนการผลิตที่ เนิ่นช้าและใช้เวลานานรวมทั้งมีราคาถูก คนรุ่นใหม่จึงไม่ค่อยศึกษาหรือเรียนรู้สืบทอดไว้เลย จึงเป็นเหตุให้คนแก่ในชุมชนมีการผลิตเครื่องจักสานลดน้อยลง และมีแนวโน้มที่ภูมิปัญญาหัตถกรรมจักสาน อาจสูญหายไปจากชุมชนได้หากไม่ได้รับการสืบสานไว้ ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาด้านการจักสานอันเป็นภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษเก่าก่อน จึงได้จัดทำโครงการวิจัยนี้ขึ้น เพื่อพัฒนารูปแบบของผลิตเครื่องจักสานให้เกิดความหลากหลาย ทั้งทางด้านรูปทรงและประโยชน์ของการใช้งาน ที่สอดคล้องกับความเจริญในวิถีชีวิตของคนปัจจุบัน และเพื่อช่วยผลักดันให้ผู้สูงอายุและคนในชุมชนได้มีงานทำและได้นำองค์ความรู้ที่มี

อยู่มาพัฒนาสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนและครอบครัวรวมทั้งเป็นการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาด้านงานหัตกรรมจักสานมิให้สูญหายและให้คงอยู่คู่กับสังคมชนบทต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทความเป็นมาภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนบ้านห้วยต้อน ตำบลห้วยต้อน อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

2. เพื่อพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนบ้านห้วยต้อน ตำบลห้วยต้อน อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนบ้านห้วยต้อน ตำบลห้วยต้อน อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้การวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 50 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้คือ กลุ่มตัวอย่างผู้ผลิตเครื่องจักสานชุมชนบ้านห้วยต้อน ตำบลห้วยต้อน อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 5 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาความเป็นมาของภูมิปัญญา ชุมชนบ้านห้วยต้อน อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ ,แบบสอบถาม และการประชุม

2.2 เครื่องมือใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานโดยชุมชนมีส่วนร่วม บ้านห้วยต้อน จังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ กระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน

2.3 แบบวัดความพึงพอใจ จำนวน 6 ข้อ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยรวม รายด้านเพื่อนำไปอธิบายข้อมูลในรูปแบบตารางต่อไป

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินตามกระบวนการโดยดำเนินการตามระยะเวลาที่กำหนดตามแผนงานวิจัย ซึ่งได้ข้อมูลแสดงผลการวิเคราะห์ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ผลการศึกษาประวัติความเป็นมาของเครื่องจักสาน ชุมชนห้วยต้อน ตำบลห้วยต้อน อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ชุมชนห้วยต้อนเป็นชุมชนเก่าแก่ก่อตั้งมาไม่ต่ำว่า 100 ปีชาวบ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ ทำนา ทำไร ปลูกมัน อาชีพรับจ้างทั่วไป เป็นต้น ชุมชนห้วยต้อน มี 2 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 และหมู่ 10 มีช่างจักสานไม้ไผ่เหลือเพียง 3 คน ปัจจุบันช่างจักสานจะทำผลิตภัณฑ์ กระติบข้าวเป็นส่วนใหญ่ เพราะในชุมชนยังจำเป็นต้องใช้ใส่ข้าวเหนียวซึ่งเป็นวิถีหลักของชุมชน

การทำกระติบข้าวเป็นภาชนะที่ชุมชนยังมีความต้องการอยู่ โดยจะทำตามการสั่งของลูกค้า การทำผลิตภัณฑ์กระติบข้าว ต้องใช้ทักษะความรู้ความสามารถ ใช้เวลาในการผลิตประมาณ 1 สัปดาห์ต่อ 1 ใบ มี 3 ขนาด ได้แก่ ขนาดเล็กเส้นผ่านศูนย์กลางปากกระติบ 7 – 10 เซนติเมตร ขนาดกลางเส้นผ่านศูนย์กลางปากกระติบ 12-12 เซนติเมตร ขนาดใหญ่เส้นผ่านศูนย์กลางปากกระติบ 20-25 เซนติเมตร มีลวดลายได้แก่ ลายปลาตะเพียน ลายกระแต ลายตัวหนังสือ

ปัญหาที่พบมีขั้นตอนในการผลิตที่ซับซ้อนยุ่งยากหลายขั้นตอนต้องใช้ทักษะความชำนาญสูง ใช้เวลาในการทำชิ้นงาน 1 ประมาณ 1 สัปดาห์ รูปแบบไม่มีความหลากหลาย ข้อดีมีเอกลักษณ์บ่งบอกถึงภาชนะกระติบ ลวดลายมีความประณีต สวยงาม ราคาถูก

2. ผลการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ให้กับชุมชนบ้านห้วยต้อน ตำบลห้วยต้อน อำเมือง จังหวัดชัยภูมิ ผลการจัดการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ให้กับชุมชนบ้าน ห้วยต้อน ตำบลห้วยต้อน อำเมือง จังหวัดชัยภูมิ มีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ เทคนิคที่เหมาะสมกับช่างจักสานท้องถิ่น ผสมผสานด้านศิลปะเข้ากับภูมิปัญญาชาวบ้าน

การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ให้กับชุมชนบ้าน ห้วยต้อน ตำบลห้วยต้อน อำเมือง จังหวัดชัยภูมิ ได้ผลิตภัณฑ์ตะกร้า ที่ได้รับรูปแบบมาจากรูปทรงกระติบ ซึ่งมีความเหมาะสมในการช่วยแก้ปัญหาด้าน การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์จักสาน ส่งผลให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่ม ได้แก่

ด้านสังคม พบว่า กระบวนการความร่วมมือในการพัฒนาตะกร้า ประชาชนมีความร่วมมือตั้งแต่ระดับ การรับรู้ การแสดงความคิดเห็น การเรียนรู้ การลงมือปฏิบัติ การรับผลประโยชน์ และร่วมรับผิดชอบ ก่อเกิดความช่วยเหลือเกื้อกูล รู้รักความสามัคคีของครอบครัวและชุมชน

ด้านวัฒนธรรม จากการศึกษาความเป็นมาชุมชนห้วยต้อน ตำบลห้วยต้อน จังหวัดชัยภูมิ พบว่า ชาวบ้าน รักและภูมิใจในท้องถิ่น และภูมิปัญญาของบรรพบุรุษสืบทอดอาชีพที่มีมาแต่ดั้งเดิม จนมาถึงปัจจุบัน ประกอบกับกระบวนการบูรณาการหน่วยงาน /บุคคล /ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น กับเทคนิคด้านศิลปะ แสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านชุมชนห้วยต้อน รักและเห็นคุณค่าในความเป็นเอกลักษณ์ร่วมบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับเทคโนโลยี สร้างนวัตกรรมที่ช่วยอนุรักษ์ และส่งเสริมศิลปะ วัฒนธรรมของท้องถิ่นที่ภาคภูมิใจให้พัฒนา มีคุณภาพ และชื่อเสียงต่อไป

ด้านเศรษฐกิจ พบว่า ผลิตภัณฑ์ตะกร้า สามารถหาวัตถุดิบได้ง่ายในท้องถิ่น และท้องตลาด ใช้เวลาในการผลิตที่ลดลง มีมูลค่าเพิ่มขึ้น สร้างรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคที่กว้างขวางขึ้น ได้ผลิตภัณฑ์จำนวนมากในเวลาสั้นๆ สามารถเพิ่มกลุ่มผู้บริโภค และเพิ่มรายได้ให้แก่ผู้ผลิตเครื่องจักสานได้ต่อไป

ผลิตภัณฑ์ตะกร้าจากกระติบข้าว เป็นการพัฒนารูปแบบที่เกิดจากกระบวนการความร่วมมือของชุมชนห้วยต้อน โดยบูรณาการบุคคลความรู้ เทคนิคด้านศิลปะ ประกอบกับภูมิปัญญาชาวบ้าน สามารถเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานของชุมชนห้วยต้อน ตำบลห้วยต้อน อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิได้ในด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ความสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนบ้านห้วยต้อน ตำบลห้วยต้อน อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ศึกษาประวัติความเป็นมาของเครื่องจักสาน ชุมชนห้วยต้อน ตำบลห้วยต้อน อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ชุมชนห้วยต้อน ตำบลห้วยต้อน ชุมชนห้วยต้อนเป็นชุมชนเก่าแก่ก่อตั้งมาไม่ต่ำว่า 100 ปี ชุมชนห้วยต้อน มี 2 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 และหมู่ 10 มีช่างจักสานไม้ไผ่เหลือเพียง 3 คน ปัจจุบันช่างจักสานจะทำผลิตภัณฑ์ กระติบข้าวเป็นส่วนใหญ่ เพราะในชุมชนยังจำเป็นต้องใช้ใส่ข้าวเหนียว การทำกระติบข้าว เป็นภาชนะที่ชุมชนยังมีความต้องการอยู่ สอดคล้องกับวิบูลย์ ลี้สุวรรค์ (2532 : 126) กล่าวว่า เครื่องจักสานเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่มีคุณค่าต่อชีวิตมนุษย์ไม่น้อยตลอดเวลาที่ผ่านมานับพันๆปีนั้น จุดประสงค์ของการสร้างเครื่องจักสานขึ้นมาเพื่อใช้สอยเป็นหลักสำคัญ จะเป็นการใช้สอยในการอุปโภคบริโภค สอดคล้องกับสนไชย ฤทธิโชติ (2551 : 76) ที่กล่าวว่า สิ่งใดก็ตามที่ถูกสร้างสรรค์โดยมนุษย์ย่อมมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านรูปแบบ และวิธีสร้าง ทั้งนี้มนุษย์มีการพัฒนาการทางด้านสติปัญญา และมีวิวัฒนาการทางด้านการผลิต อันเป็นผล

มาจากการเรียนรู้ ทักษะและความชำนาญ ซึ่งการพัฒนาการทางด้านสติปัญญา ทำให้รู้จักสร้างสรรค์ดัดแปลง แต่ง ต่อ เติม เพิ่ม และลดรูปแบบให้สอดคล้องกับความต้องการทั้งทางด้านการใช้สอย และความงาม การทำผลิตภัณฑ์กระติบข้าว ต้องใช้ทักษะความรู้ความสามารถ กระติบข้าว มี 3 ขนาด ได้แก่ ขนาดเล็กเส้นผ่านศูนย์กลางปากกระติบ 7 – 10 เซนติเมตร ขนาดกลางเส้นผ่านศูนย์กลางปากกระติบ 12-12 เซนติเมตร ชนาดใหญ่เส้นผ่านศูนย์กลางปากกระติบ 20-25 เซนติเมตร มีลวดลายมีลวดลายที่ประณีต สวยงาม ได้แก่ ลายปลาตะเพียน ลายกระแต ลายตัวหนังสือ

ผลจากการสำรวจพบปัญหาการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ที่มีสินค้า พบมีขั้นตอนในการผลิตที่ซับซ้อน ยุ่งยาก หลายขั้นตอนใช้เวลานาน ต้องใช้ทักษะความชำนาญสูง ใช้เวลาในการทำชิ้นงานรูปแบบ ปัญหาด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ และขาดช่องทางทางการตลาดที่หลากหลายจึงเป็นที่มาของการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนบ้านห้วยต้อน ตำบลห้วยต้อน อำเมือง จังหวัดชัยภูมิขึ้น

2. ผลการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนบ้านห้วยต้อน ตำบลห้วยต้อน อำเมือง จังหวัดชัยภูมิ การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ให้กับชุมชนบ้านห้วยต้อน ตำบลห้วยต้อน อำเมือง จังหวัดชัยภูมิมีการบูรณาการเทคนิคด้านศิลปะเข้ากับภูมิปัญญาชาวบ้าน

ด้านเศรษฐกิจ ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจในประสิทธิภาพของผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานตะกร้า วัตถุดิบหาง่าย มีค่าเฉลี่ย 5 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0 คะแนนอยู่ในเกณฑ์ดี, ด้านความสะดวกต่อการใช้งาน มีค่าเฉลี่ย 4.67 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.58 คะแนนอยู่ในเกณฑ์ดี ,ด้านการสร้างผลิตภัณฑ์มีความแปลกใหม่ มีค่าเฉลี่ย 4.33 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.58 คะแนนอยู่ในเกณฑ์ดี ,ด้านการสร้างผลิตภัณฑ์มีความคุ้มค่า ประหยัดเวลา มีค่าเฉลี่ย 4.33 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.58 คะแนนอยู่ในเกณฑ์ดี,ให้ผลิตภัณฑ์ที่มีความแข็งแกร่ง ทนทาน ค่าเฉลี่ย 4.00 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0 คะแนนอยู่ในเกณฑ์ดี,สะดวกต่อทำความสะอาดและบำรุงรักษา ค่าเฉลี่ย 4.67 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.58 คะแนนอยู่ในเกณฑ์ดี สอดคล้องกับอรัญ วานิชกร (2559 : 55) กล่าวว่า กระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ตลอดจนการปฏิบัติการออกแบบได้อย่างเหมาะสมกับผลิตภัณฑ์แต่ละท้องถิ่น และยังคงเอกลักษณ์และคุณค่าของท้องถิ่นไว้ได้ สนไชย ฤทธิโชติ (2551 : 6)ได้กล่าวว่า สิ่งใดก็ตามที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นโดยมนุษย์ย่อมมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านรูปแบบ และวิธีสร้าง ทั้งนี้เนื่องจากมนุษย์มีพัฒนาการด้านสติปัญญา และมีวิวัฒนาการทางด้านการผลิตอันเป็นผลมาจากการเรียนรู้ ทักษะและความชำนาญ ซึ่งการพัฒนาการทางด้านสติปัญญาทำให้รู้จักสร้างสรรค์ดัดแปลง แต่ง ต่อ เพิ่ม และลดรูปแบบให้สอดคล้องกับความต้องการทั้งทางด้านในการใช้สอย และความงาม

มิติด้านสังคม กล่าวได้ว่า การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนบ้านห้วยต้อน ตำบลห้วยต้อน อำเมือง จังหวัดชัยภูมิ มีการบูรณากลุ่มบุคคลและหน่วยงานเข้าด้วยกัน อีกทั้งบูรณาการเทคนิคด้านศิลปะเข้ากับภูมิปัญญาชาวบ้าน ทั้งนี้ในการออกแบบตะกร้า ได้ใช้ความรู้ภูมิปัญญา และเทคนิคการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะผสมผสานกัน ได้แก่ การออกแบบนำลวดลายเดิมที่มีความสวยงามอยู่แล้วนำมาประยุกต์กับรูปทรงตะกร้าที่มีความร่วมสมัย เป็นกระบวนการในการทำผลงานให้คงสภาพอยู่ได้ยาวนาน มีความแข็งแรงทนทานมากขึ้น (พลสวัสดิ์ มุ่มบ้านเช่า. 2553: 73.) เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2546) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการบูรณาการไว้ว่าการบูรณาการสามารถใช้ทรัพยากรต่างๆ เช่น บุคลากรร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพลดความซ้ำซ้อนในการ ทำงาน การสิ้นเปลืองในการใช้ทรัพยากร ทำให้มีทรัพยากรเหลือใช้อย่างอื่นได้ อีกทั้งพนักงานทำงานได้ง่าย สะดวกมีประสิทธิภาพ พร้อมที่จะปรับตัวอย่างต่อเนื่องและช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อย่างเบ็ดเสร็จ

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

ความสามารถในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนบ้านห้วยต้อน ตำบลห้วยต้อน อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ โดยมีการด้าน การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์จักสาน ส่งผลให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่ม ส่งเสริมเศรษฐกิจ เสริมสร้างความสัมพันธ์ชุมชนและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นให้ดำรงไว้ และเจริญรุ่งเรืองสืบไป ตะกร้าลายกระติบข้าว เหมาะสมในการทำเครื่องจักสานของชุมชนห้วยต้อนเป็นอย่างยิ่ง โดยมีค่าความพึงพอใจในประสิทธิภาพ จากผู้ผลิตเครื่องจักสาน มีค่าเฉลี่ย 4.41 ค่าเบี่ยงเมนมาตรฐาน 0.38

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการศึกษาธิการ. (2544). *วัฒนธรรม การพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดตรัง*. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ. (2546). *การคิดเชิงบูรณาการ*. กรุงเทพฯ : ซัคเซสมีเดียร์.

โกวิทย์ พวงงาม. (2545*). การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน*. ม.ป.ท.

ชิต นิลพานิช และ กุลธน นาพงศธร. (2532). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท.ในเอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปสำหรับการพัฒนาระดับตำบล หมู่บ้าน. ครั้งที่ 3,* หน่วยที่ 8 นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2552). *บทบาทขององค์กรปกครองท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง*. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้าวิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น.

นงคราญ กาญจประเสริฐ. (2545). *ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตสิ่งของเครื่องใช้โดยเทคโนโลยีชาวบ้านของประชากรในจังหวัดพิษณุโลกและจังหวัดสุโขทัย*. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2527) *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

นันทวรรณ เหล่าฤทธิ์.(2555) .*ชัยภูมิในบรรพกาล*.เอส.พี.วี.การพิมพ์ : นนทบุรี.

เบญจยอดดาเนิน-แอ็ตติกจ์, และกาญจนาตั้งชลทิพย์.(2552).*การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ: การจัดการข้อมูลการตีความและการหาความหมาย(เอกสารวิชาการ หมายเลข 245)*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2531).*การพัฒนาชนบทไทย*.กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ยุพาพร รูปราม. (2545). *การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงบประมาณ ในการปฏิรูประบบราชการ*. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สนไชย ฤทธิโชติ. (2551). *งานของที่ระลึกเครื่องไม้ไผ่*.กรุงเทพฯ:โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้า

สุภางค์ จันทวานิช. (2556). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อคิน รพีพัฒน์.(2527). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคม และวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภาการพิมพ์.

อรัญ วานิชกร.(2559). *การออกแบบผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา กับความผูกพันในองค์กรของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1

THE RELATIONSHIP BETWEEN THE ETHICAL LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS AND TEACHERS'ORGANIZATIONAL COMMITMENT UNDER THE OFFICE OF TRANG PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA 1

[1]อธิวัฒน์ ทองแซม และ [2]กนกกร ศิริสุข

[1]Atiwat Thongsam and [2]Kanokkorn Sirisuk

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, ประเทศไทย

Songkhla Rajabhat University, Thailand

[1]atiwat5227@gmail.com, [2]kanokkorn.si@skru.ac.th

Received: October 25, 2024; **Revised**: November 23, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 2) ศึกษาความผูกพันต่อองค์กรของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 และ 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันในองค์กรของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 จำนวน 302 คน ได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้นตามขนาดสถานศึกษา จากนั้นสุ่มอย่างง่ายโดยวิธีการจับสลาก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม

---

[1]นักศึกษา หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

[2]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.987 สถิติที่ใช้คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ผลการวิจัย พบว่า 1) ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 2) ความผูกพันในองค์กรของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันในองค์กรของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง (r = 0.896) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม; ความผูกพันในองค์กรของครู; ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

The objectives of this study were: 1) Study the ethical leadership of school administrators under the Office of Trang Primary Educational Service Area 1, 2) Study the teachers' organizational commitment under the Office of Trang Primary Educational Service Area 1, and 3) Study the relationship between the ethical leadership of school administrators and teachers' organizational commitment under the Office of Trang Primary Educational Service Area 1. The sample group consisted of 302 teachers in educational institutions under the Office of Trang Primary Educational Service Area 1. The samples were randomly drawn by stratified random sampling according to the size of the schools, then by simple random sampling by drawing lottery. The tool used in this study was a 5-level rating scale questionnaire with a reliability value of 0.987. The statistics used were frequency, percentage, standard deviation, and Pearson's correlation coefficient.The results showed that: 1) The ethical leadership of school administrators under the Office of Trang Primary Educational Service Area 1, as a whole and in each aspect, was at a high level. 2) The teachers' organizational commitment under the Office of Trang Primary Educational Service Area 1, as a whole and in each aspect, was at a high level. 3) The relationship between the ethical leadership of school administrators and teachers' organizational commitment under the Office of Trang Primary Educational Service Area 1, there was a high level of positive relationship (r = 0.896) with statistical significance at the .001 level.

Keywords: Ethical Leadership; Teacher's Organizational Commitment; School Administrator

บทนำ

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งในองค์กรการศึกษาเพราะหน้าที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาคือการมีจริยธรรมในการบริหารสถานศึกษาอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ หงษา วงค์จำปา (2560) ได้อธิบายภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมไว้ว่า มีความสำคัญเนื่องจากผู้นำเชิงจริยธรรมสามารถใช้อำนาจให้ผู้อื่นปฏิบัติตามไปในทางที่ถูกต้องดีงามคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก เป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคคลทั่วไป ซึ่งจะส่งผลต่อการยกระดับมาตรฐานทางด้านจริยธรรมของผู้ตามให้สูงขึ้น บรรลุถึงผลสำเร็จสูงสุด ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญเนื่องจากช่วยให้บุคคลที่เป็นผู้นำสามารถตัดสินใจและมีแนวทางในการปฏิบัติ โดยคำนึงถึงคุณค่าทางจริยธรรมอันดีงามปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพ จึงเป็นบุคคลที่มักจะทำสิ่งที่ถูกต้อง มีความซื่อสัตย์ ไว้ใจได้ว่าเป็นบุคคลที่มีเกียรติและเป็นคนดี การเป็นแบบอย่างของผู้นำเชิงจริยธรรมจึงส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติทางจริยธรรมในองค์การได้อย่างจริงจัง ทำให้เป็นที่เคารพและได้รับความไว้วางใจความเชื่อมั่นในการบริหารงาน เพราะสามารถจูงใจให้ผู้ตามมองไกลไปกว่าผลประโยชน์ส่วนตัว การกำหนดมาตรฐานในการปฏิบัติ ให้แรงเสริมกับความประพฤติทางจริยธรรม ใช้รางวัลและการลงโทษเพื่อให้คนยึดถือและปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรม ช่วยยับยั้งจากการถูกกล่าวโทษและการถูกขับไล่จากเพื่อนร่วมงาน ทำให้ได้รับความร่วมมือ สนับสนุนช่วยเหลือในการพัฒนาอย่างเต็มที่จนก่อให้เกิดประสิทธิผลในองค์กร (ธีรพัฒน์ เพชรศรีจันทร์, 2562)

สถานศึกษาเป็นองค์กรหนึ่งที่ต้องคำนึงถึงการสร้างความผูกพันต่อองค์กรเป็นอย่างยิ่ง เพราะปัจจัยด้านบุคลากรที่สำคัญและมีค่ามากที่สุดในการจัดการศึกษา เนื่องจากการจัดการศึกษาจะต้องอาศัยบุคลากรทางการศึกษาเป็นผู้ถ่ายทอดเจตนารมณ์ความรู้ความสามารถ อีกทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีไปสู่เยาวชนที่เป็นอนาคตของประเทศชาติต่อไป การบริหารบุคลากรทางการศึกษาเป็นศาสตร์ที่ต้องใช้ความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ และความสามารถการประยุกต์ใช้กลยุทธ์ในการบริหารงาน ดังนั้นผู้บริหารต้องให้ความสนใจดูแลเอาใจใส่บุคลากร เพื่อเป็นการสร้างเสริมความมั่นคงความพึงพอใจให้บุคลากรทำงานอย่างมีความสุข มีความจงรักภักดีและความยึดมั่นผูกพันต่อองค์การจะช่วยทำให้บุคลากรใช้ศักยภาพที่มีอยู่มาร่วมปฏิบัติงาน เพื่อองค์การได้อย่างเต็มที่ให้ได้ประสิทธิภาพของงานและความก้าวหน้าขององค์กร (สุชาพร ประเสริฐชาติ, 2561)

ความผูกพันต่อองค์กรจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะองค์การใดถ้าสมาชิกมีความผูกพันต่อองค์กรสูง องค์การนั้นก็จะบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ได้ง่ายขึ้น ทั้งนี้เพราะสมาชิกจะมีความเชื่อมั่นต่อนโยบาย เป้าหมายวัตถุประสงค์ และค่านิยมขององค์กร ก่อให้เกิดความเต็มใจที่จะทุ่มเทความพยายามอย่างมากเพื่อองค์กร นอกจากนี้ยังจะทำให้เกิดความรู้สึกปรารถนาที่จะรักษาไว้ซึ่ง

ความเป็นสมาชิกขององค์กรไม่คิดที่จะลาออกหรือโดนย้ายไปที่อื่น ความผูกพันต่อองค์การจึงเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงความมีประสิทธิภาพขององค์กร ผู้ปฏิบัติงานที่มีความผูกพันต่อองค์การสูงจะปฏิบัติงานได้ดีกว่าผู้ที่มีความผูกพันต่อองค์กรต่ำ ดังนั้นหากองค์กรสามารถทำให้บุคลากรในองค์การมีความผูกพันต่อองค์การมากเท่าใด ก็จะทำให้บุคลากรเหล่านั้นมีความปรารถนาที่จะอยู่เป็นสมาชิกขององค์กรมากขึ้นเท่านั้น และพร้อมที่จะทุ่มเทความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานเพื่อองค์การอย่างเต็มที่และด้วยความเต็มใจ ซึ่งจะส่งผลต่อความเจริญก้าวหน้าขององค์การ (นพรัตน์ อิสระณรงค์พันธ์, 2565)

ด้วยหลักการและเหตุผลดังกล่าว การส่งเสริมทางด้านคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่นำไปสู่การดำเนินงานในสถานศึกษาเพื่อที่จะสร้างความผูกพันต่อองค์กรของครูให้เกิดผลสำเร็จ จำเป็นต้องพัฒนาความสามารถของบุคลากรที่เกี่ยวข้องทางการศึกษา โดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษาให้มีภาวะผู้นำทางจริยธรรมในการบริหารจัดการศึกษาที่จะก่อให้เกิดแรงผลักดันให้บุคลากรมีส่วนร่วมสร้างความผูกพันต่อองค์กร ทำให้ประสิทธิผลในการบริหารงาน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันในองค์กรของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการปฏิบัติงานของครูในองค์กร อันจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1

2. เพื่อศึกษาความผูกพันต่อองค์กรของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันในองค์กรของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันในองค์กรของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 ได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวนสถานศึกษาทั้งหมด 132 แห่ง จำนวนครูทั้งหมด 1,385 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรังเขต 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 302 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan (1970) จากนั้นใช้วิธีการสุ่มสถานศึกษาแบบแบ่งชั้น (Stratified Sampling) ตามขนาดของสถานศึกษา หลังจากนั้นจึงใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยวิธีการจับสลาก

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา และขนาดสถานศึกษา

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 มีลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ได้แก่ ความยุติธรรม ความไว้วางใจ ความเคารพ ความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับความผูกพันในองค์กรของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 มีลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ได้แก่ ความผูกพันด้านความรู้สึก ความผูกพันด้านการคงอยู่กับองค์กร ความผูกพ้นด้านบรรทัดฐานทางสังคม

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ของเพียร์สัน (Pearson's Product Correlation Coefficient) โดยรวม รายด้านเพื่อนำไปอธิบายข้อมูลในรูปแบบตารางต่อไป

ผลการวิจัย

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันในองค์กรของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 สรุปผล ดังนี้

1. สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด จำนวน 302 คน พิจารณาตามสถานภาพ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการครูเพศหญิง (ร้อยละ 70.86) โดยมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 92.05) ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในสถานศึกษาขนาดกลาง จำนวน 162 คน (ร้อยละ 57.28)

2. ผลการวิเคราะห์ระดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นที่มีต่อภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้าน

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา		$\overline{X}$	SD	แปลผล
1.	ด้านความยุติธรรม	4.53	0.44	มากที่สุด
2.	ด้านความไว้วางใจ	4.49	0.45	มาก
3.	ด้านความเคารพ	4.48	0.48	มาก
4.	ด้านความซื่อสัตย์	4.50	0.49	มาก
5.	ด้านความรับผิดชอบ	4.47	0.53	มาก
	รวม	**4.49**	**0.48**	**มาก**

จากตาราง 1 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.49) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากและมากที่สุด เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านความยุติธรรม ($\overline{X}$ = 4.53) รองลงมา คือ ด้านความซื่อสัตย์ ($\overline{X}$ = 4.50) ด้านความไว้วางใจ ($\overline{X}$ = 4.49) ด้านความเคารพ ($\overline{X}$ = 4.48) และด้านความรับผิดชอบ ($\overline{X}$ = 4.47) ตามลำดับ

3. ผลการวิเคราะห์ระดับความผูกพันในองค์กรของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นที่มีต่อความผูกพันในองค์กรของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้าน

ความผูกพันในองค์กรของครู		$\overline{X}$	SD	แปลผล
1.	ความผูกพันด้านความรู้สึก	4.48	0.49	มาก
2.	ความผูกพันด้านการคงอยู่กับองค์กร	4.44	0.51	มาก
3.	ความผูกพันด้านบรรทัดฐานทางสังคม	4.47	0.52	มาก
	รวม	**4.46**	**0.50**	**มาก**

จากตาราง 2 พบว่า ความผูกพันในองค์กรของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.46) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ ความผูกพันด้านความรู้สึก ($\overline{X}$ = 4.48) รองลงมา คือ ความผูกพันด้านบรรทัดฐานทางสังคม ($\overline{X}$ = 4.47) และความผูกพันด้านการคงอยู่กับองค์กร ($\overline{X}$ = 4.44) ตามลำดับ

4. ผลวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันในองค์กรของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1ดังนี้

4.1 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันในองค์กรของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 ดังตาราง 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันในองค์กรของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 โดยภาพรวม

ปัจจัย	r	Sig	ระดับ	ทิศทาง
ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา (X) ความผูกพันในองค์กรของครู (Y)	.896***	.000	สูงมาก	บวก

*** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

จากตาราง 3 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา (X) กับความผูกพันในองค์กรของครู (Y) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.001 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สัมพันธ์ในระดับสูง (r_{xy} = 0.896) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์กันในทางบวก

สรุปผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับความผูกพันในองค์กรของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านปรากฏผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังตาราง 4

ตารางที่ 4 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันในองค์กรของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้าน

ความผูกพันในองค์กรของครู (Y) / ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา (X)	ความผูกพันด้านความรู้รัก (Y_1)	ความผูกพันด้านการคงอยู่กับองค์กร (Y_2)	ความผูกพันด้านบรรทัดฐานทางสังคม (Y_3)	รวม(r_{xy})
ด้านความยุติธรรม (X_1)	0.804***	0.750***	0.682***	0.840***
ด้านความไว้วางใจ (X_2)	0.671***	0.652***	0.897***	0.837***
ด้านความเคารพ (X_3)	0.633***	0.613***	0.715***	0.739***
ด้านความซื่อสัตย์ (X_4)	0.636***	0.657***	0.698***	0.748***
ด้านความรับผิดชอบ (X_5)	0.612***	0.606***	0.511***	0.649***
รวม	0.791***	0.772***	0.819***	0.896***

*** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

จากตาราง 4 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา (X) กับความผูกพันในองค์กรของครู (Y) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สัมพันธ์ในระดับสูง (r_{xy} = 0.896) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์กันในทางบวก

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันในองค์กรของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 พบว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์จากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านความยุติธรรม (r_{X1Y} = 0.840) ด้านความไว้วางใจ (r_{X2Y} = 0.837) ด้านความซื่อสัตย์ (r_{X4Y} = 0.748) ด้านความเคารพ (r_{X3Y} = 0.739) และด้านความรับผิดชอบ (r_{X5Y} = 0.649) ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันในองค์กรของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 เป็นรายคู่ พบว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ทุกคู่ โดยคู่ที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูงสุด ได้แก่ ด้านความไว้วางใจกับความผูกพันด้านบรรทัดฐานทางสังคม (r_{X2Y3} = 0.897) รองลงมา ได้แก่ ด้านความยุติธรรมกับความผูกพันด้านความรู้สึก (r_{X1Y1} = 0.804) และคู่ที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ต่ำสุด ได้แก่ ด้านความรับผิดชอบกับด้านบรรทัดฐานทางสังคม (r_{X5Y3} = 0.511) ตามลำดับ

อภิปรายผล

1. ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากและมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านความยุติธรรม ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความไว้วางใจ ด้านความเคารพ และด้านความรับผิดชอบ ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของบุคลากรทางการศึกษา มีการกำหนดวิสัยทัศน์ มุ่งพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ทันต่อการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งประพฤติปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณและประมวลจริยธรรมข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา มีการกำหนดกลยุทธ์ที่ 4 เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษา พัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณธรรม จริยธรรมและการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาล จึงทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถตัดสินใจและมีแนวทางในการปฏิบัติโดยคำนึงถึงคุณค่าทางจริยธรรมอันดีงาม ปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพ เป็นบุคคลที่จะกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง เป็นแบบอย่างของผู้นำเชิงจริยธรรม ทำให้เป็นที่เคารพและได้รับความไว้วางใจความเชื่อมั่นในการบริหารงาน ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องยึดหลักจริยธรรม ปกครองด้วยหลักคุณธรรม ธรรมาภิบาล นำความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ของตนเอง มาใช้ในการตัดสินใจที่ถูกต้อง ตามหลักการบริหารโดยให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อทำให้ได้ผลสำเร็จตามเป้าหมาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เพ็ญศิริ สมเรือน (2560) ที่พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของธีรพัฒน์ เพชรศรีจันทร์ (2562) ที่พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากและสอดคล้องกับงานวิจัยของวันเฉลิม รูปสูง (2564) ที่พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมากทั้งภาพรวมและรายด้าน และยังสอดคล้องกับ

งานวิจัยของ นพรัตน์ อิสระณรงค์พันธ์ (2565) ที่พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงรายเขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน

2. ความผูกพันในองค์กรของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ ความผูกพันด้านความรู้สึก ความผูกพันด้านการคงอยู่กับองค์กร และด้านความผูกพันด้านบรรทัดฐานทางสังคม ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการที่ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 ส่งเสริมให้ครูมีทัศนคติทางบวกเกี่ยวกับสถานศึกษา สร้างความเชื่อมั่นความศรัทธา เกิดการยอมรับเป้าหมายและค่านิยมของสถานศึกษา เมื่อครูและบุคลากรในสถานศึกษามีความเชื่อมั่นต่อนโยบาย เป้าหมาย วัตถุประสงค์ และค่านิยมของสถานศึกษาแล้วจะก่อให้เกิดความเต็มใจที่จะทุ่มเทความพยายามอย่างมากเพื่อสถานศึกษา นอกจากนี้ยังจะทำให้เกิดความรู้สึกปรารถนาที่จะคงความเป็นสมาชิกของสถานศึกษาแห่งนี้ต่อไป ไม่คิดที่จะลาออกหรือโอน-ย้ายไปที่อื่น ความผูกพันต่อองค์การจึงเป็นตัวชี้วัดให้เห็นถึงความมีประสิทธิภาพของการบริหารงานองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อัญชนา คำสอด (2559) ที่พบว่าความผูกพันของครูต่อโรงเรียนในกลุ่มศรีราชา 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถม ศึกษาชลบุรี เขต 3 โดยรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทวิช อุสมา (2560) ที่พบว่า ความผูกพันต่อองค์การของพนักงาน บริษัททวีฟาร์ม จำกัด อำเภอละงู จังหวัดสตูล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรศิริ ร่มเย็น (2564) ที่พบว่า ความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานห้างหุ้นส่วนจำกัด สยามลักกี้อินเตอร์ เทรดดิ้ง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

3. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันในองค์กรของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 พบว่า โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน เท่ากับ 0.896 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา มีความสัมพันธ์กับความผูกพันในองค์กรของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงและระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูงสุดจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านความยุติธรรมกับความผูกพันในองค์กรของครู มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.840 รองลงมา คือ ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านความไว้วางใจกับความผูกพันในองค์กรของครู มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.837 ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านความซื่อสัตย์กับ

ความผูกพันในองค์กรของครู มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.748 ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านความรับผิดชอบกับความผูกพันในองค์กรของครู มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.649

ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากหน่วยงานต้นสังกัดให้ความสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของบุคลากรทางการศึกษา มีการกำหนดวิสัยทัศน์ มุ่งพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ทันต่อการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งประพฤติปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณและประมวลจริยธรรมข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา มีการกำหนดกลยุทธ์ที่ 4 เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษา พัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณธรรม จริยธรรมและการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาล ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตด้านจริยธรรมที่ดี ผู้บริหารมีการมอบหมายงานและแต่งตั้งบุคลากรเข้าสู่ตำแหน่งต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับความรู้ความสามารถ ผู้บริหารสถานศึกษามีการวางตนเป็นกลาง ใช้ความยุติธรรมในการตัดสินใจ มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้ใต้บังคับบัญชา มีความเคารพต่อผู้ใต้บังคับบัญชา สุภาพนอบน้อมให้เกียรติผู้อาวุโสกว่า และมีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม ปกป้องผลประโยชน์ในเรื่องของสิทธิและสวัสดิการของครู รักษาความลับของทางราชการและความเป็นส่วนตัวของครูไว้ได้ ทำให้ครูมีอิสระในการทำงาน สร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างครูกับผู้บริหารสถานศึกษา ส่งผลทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาได้รับความไว้วางใจจากครูและบุคลากรในสถานศึกษา สามารถดึงศักยภาพความถนัดที่โดดเด่นของครูภายในสถานศึกษาแต่ละคนมาใช้ในการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ เมื่อผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำที่มีจริยธรรมแล้วย่อมได้รับความไว้วางใจ เชื่อมั่น ศรัทธา สร้างขวัญและกำลังใจให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาทำงานอย่างเต็มความสามารถ ส่งผลให้ทำให้ครูเกิดความผูกพันกับสถานศึกษา มีทัศนคติที่ดีต่อสถานศึกษา ครูรู้สึกมุ่งมั่นที่จะพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนสอดคล้องตามค่าเป้าหมายของสถานศึกษา ครูมีพฤติกรรมที่จะคงอยู่กับสถานศึกษาต่อไปเพราะรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของสถานศึกษาแห่งนี้ ฉะนั้นภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันในองค์กรของครูย่อมส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของครู ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุชัญญา โคกสีอำนวย (2557) ที่พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมในการปฏิบัติงานกับความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน บริษัท เซ็นโทซ่า จำกัด จังหวัดขอนแก่น มีความสัมพันธ์ทางบวกค่อนข้างสูง (r_{xy} = 0.685) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สารชา พิมพาคุณ (2560) ที่พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำด้านจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนกับความผูกพันต่อองค์การของครู ปรากฏว่ามีความสัมพันธ์กันในเชิงบวก โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ

สุพัตรา สิทธิคงตั้ง (2563) ที่พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารกับความผูกพันในองค์กรของครู ในภาพรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลาง (r = .614) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

1. ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 มีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมากและมากที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรแสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นตั้งใจในการปฏิบัติงานเพื่อแก้ปัญหาและอุปสรรคของสถานศึกษา ปฏิบัติงานด้วยความละเอียดรอบคอบพร้อมที่จะตรวจสอบได้ เช่น กล้ารับผิดชอบต่อผลการปฏิบัติงานและการตัดสินใจของตนเอง คำนึงถึงผลลัพธ์ที่ตามมาแก่ตนเองหรือผู้ร่วมงาน เป็นแบบอย่างที่ดีในด้านความรับผิดชอบให้กับผู้ใต้บังคับบัญชา สามารถรับผิดชอบภาระงานในสถานศึกษาและมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบงานของส่วนรวม

2. ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 มีการสร้างความผูกพันในองค์กรของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 อยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้ครูได้รับรายได้ ค่าตอบแทน และสวัสดิการที่เหมาะสมกับภาระงานที่สถานศึกษาจัดให้เหมาะสมกับภาระงานที่ได้รับมอบหมาย เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้ครูพอใจที่จะคงอยู่ในสถานศึกษาแห่งนี้ต่อไป เช่น ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมให้ครูได้รับการพัฒนาความก้าวหน้าทางวิชาชีพอย่างเหมาะสมจากสถานศึกษา เปิดโอกาสให้ครูได้นำเสนอผลงานภายในสถานศึกษา มีการแสดงความยินดีแก่ครูภายในสถานศึกษาอยู่เสมอ เมื่อปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายสำเร็จและให้บำเหน็จความดี ความชอบ เพื่อให้กำลังใจแก่ครู

3. ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันในองค์กรของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในแต่ละด้านให้อยู่ในระดับที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 จัดอบรมสัมมนาเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมให้กับผู้บริหารสถานศึกษาต่อไป

4. สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 ควรมีการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาด้วยการจัดอบรมบทบาทผู้บริหารในการสร้างเสริมภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมแก่ผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อให้การดำเนินงานของสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

ทวิช อุศมา. (2560). *ความผูกพันต่อองค์การของพนักงาน บริษัททวีฟาร์ม จำกัด อำเภอละงู จังหวัดสตูล.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

ธีรพัฒน์ เพชรศรีจันทร์. (2562). *ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในจังหวัดอุทัยธานี.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

นพรัตน์ อิสระณรงค์พันธ์. (2565). *ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 2.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยพะเยา.

พรศิริ ร่มเย็น. (2564). *แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการทำงานเพื่อสร้างความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานห้างหุ้นส่วนจำกัด สยามลักกี้อินเตอร์เทรดดิ้ง.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา.

เพ็ญศิริ สมเรือน. (2560). *ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา.

วันเฉลิม รูปสูง. (2564). *ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในการ ทำงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

สารชา พิมพาคุณ. (2560). *"ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30."*วารสารศึกษาศาสตร์ ฉบับวิจัยบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 11(4), 217-225.

สุชัญญา โคกสีอำนวย. (2557). *"ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมในการปฏิบัติงาน กับความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน บริษัท เซ็นโทซ่า จำกัด จังหวัดขอนแก่น."* วารสารสยามวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 15(1), 87-106.

สุชาพร ประเสริฐชาติ. (2561). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา.

สุพัตรา สิทธิคงตั้ง. (2563). *"ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารกับความผูกพันในองค์กรของครูโรงเรียนคริสเตียน สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย เขตจังหวัดเชียงราย-เชียงใหม่."* วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยเชียงราย, 13(1), 178-194.

หงษา วงค์จำปา. (2560). *รูปแบบภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นที่ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

อัญชนา คำสอด. (2559). *ความผูกพันของครูต่อโรงเรียนในกลุ่มศรีราชา1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา.

การพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธป้องกันโรคซึมเศร้าของกลุ่มเปาะบางจังหวัดนครราชสีมา

DEVEPOPMENT OF BUDDHIST HEALTH PROMOTION PROGRAM TO PREVENTED PRESSION OF VULNERABLE IN NAKHONRATCHASIMA

[1]มนัสพล ยังทะเล, [2]เบญจมาศ สุวรรณวงศ์ และ [3]เบญญาภา จิตมั่นคงภักดี

[1]Manusphon Yungtalay, [2]Benjamas Suwanawong

and [2]Benyapa Jitmunkongpakdee

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]Pol4229@gmail.com, [2]Benyapa947@gmail.com

Received: October 24, 2024; **Revised**: November 21, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้วัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปการส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธของกลุ่มเปราะบางในจังหวัดนครราชสีมา 2) เพื่อสร้างโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธป้องกันโรคซึมเศร้าของกลุ่มเปราะบางจังหวัดนครราชสีมา 3) เพื่อศึกษาผลการใช้โปรแกรมส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธป้องกันโรคซึมเศร้าของกลุ่มเปราะบางจังหวัดนครราชสีมา การวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาเอกสาร การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก สนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 50 รูป/คน ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพทั่วไปการส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธของกลุ่มเปราะบางในจังหวัดนครราชสีมา โดยทั่วไปพบว่าผู้สูงอายุเมื่อได้รับการทดสอบภาวะซึมเศร้าซึ่งเป็นแบบวัดระดับภาวะ

---

[1] อาจารย์ ดร. สาขาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตนครราชสีมา

[2] อาจารย์ ดร. สาขาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตนครราชสีมา

[3] อาจารย์ ดร. สาขาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตนครราชสีมา

ซึมเศร้าของโรงพยาบาลรามาธิบดี ทำให้ทราบถึงระดับของผู้สูงอายุมีค่าเฉลี่ยในระดับปานกลางและค่อนข้างรุนแรง ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก เพราะภาวะที่เป็นอยู่ไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงได้ และยังไม่มีวิธีเข้าถึงแหล่งการดูแลหรือการรักษาโดยแพทย์ผู้เชี่ยวชาญและคำปรึกษาในการดูแลตัวเองได้ 2. การสร้างโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธป้องกันโรคซึมเศร้า ทำให้ได้โปรแกรมที่เรียกว่า ซ.ส.ป. แปลความหมายได้ว่า ซ. หมายถึง ซ่อมใจรักษากาย ส. หมายถึง ส่งเสริมวิถีพุทธรักษาใจ และ ป. หมายถึง ป้องกัน 3. ผลการใช้โปรแกรมส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธป้องกันโรคซึมเศร้าของกลุ่มเปราะบาง ภาวะซึมเศร้าที่เกิดกับผู้สูงอายุในกลุ่มเป้าหมายที่มีอาการระดับปานกลาง ระดับค่อนข้างรุนแรง และระดับรุนแรง โดยใช้โปรแกรมที่เรียกว่า ซ.ส.ป. พบว่าผู้ที่มีอาการภาวะซึมเศร้าระดับปานกลางก็ดีขึ้น ส่วนระดับค่อนข้างรุนแรงก็พว่ายังต้องใช้เวลามากกว่าคนที่มีระดับปานกลาง โปรแกรมส่งเสริมวิถีพุทธป้องกันโรคซึมเศร้าได้ผลในระดับดี ซึ่งจะต้องพัฒนาโปรแกรมดังกล่าวให้สอดคล้องกับภาวะที่เป็นอยู่ให้มากขึ้นต่อไป

คำสำคัญ : โปรแกรมส่งเสริมสุขภาพ,โรคซึมเศร้า,กลุ่มเปาะบาง,วิถีพุทธ

Abstract

This research aimed to 1) study the general status of Buddhist health promotionfor vulnerable groups in Nakhonratchasima Province, 2) create a Buddhist health promotion program to prevent depression in vulnerable groups in Nakhonratchasima Province, and 3) study the results of using the Buddhist health promotion program to prevent depression invulnerable groupsin Nakhonratchasima Province. the qualitative research was conducted by studying documents. data collection was conducted by in-depth interviews and focus group discussions with 50 participants. the results of the research were as follows: 1. General status of Buddhist health promotion for vulnerable groups in Nakhonratchasima Province. In general, when the elderly were tested for depression, which was the Ramathibodi Hospital's depression scale, the elderly's level was found to be at a moderate and rather severe level this greatly affected their daily lives because their condition was unavoidable and they still could not access sources of care or treatment from specialist doctors and received advice on how to take care of themselves. 2. Creating a Buddhist health promotion program to prevent depression resulted in a program called S.S.P., which can be interpreted as S. means repairing the heart and healing the body, S. means promoting

the Buddhist way of life to heal the heart, and P. means prevention. 3. Results of using the Buddhist health promotion program to prevent depression in vulnerable groups depression in the elderly in the target group with moderate, moderately severe and severe symptoms using a program called S.S.P. found that those with moderate depression symptoms improved for those with moderately severe symptoms, it still took longer than those with moderate symptoms the program promoting Buddhist ways to prevent depression has good results, the program must be further developed to be more consistent with the current situation.

Keywords : health promotion program, depression,vulnerable groups

บทนำ

โลกของเรามีความกดดันและภาวะซึมเศร้าซึ่งเป็นปัญหาสุขภาพจิตที่สำคัญและส่งผลร้ายแรงต่อประชากรโลก โดยส่วนหนึ่งมาจากผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจ ที่มีความกดดันจากปัญหาเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงการใช้เทคโนโลยีอย่างไม่เหมาะ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตตลอดจนการเปลี่ยนแปลง ทางอารมณ์จนทำให้เกิดภาวะซึมเศร้าได้ จากการประมาณการขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2017)โรคซึมเศร้าเป็นปัญหาสุขภาพจิตที่สำคัญระดับโลกที่ไม่ได้ส่งผลกระทบเฉพาะระดับ บุคคลเท่านั้น แต่ยังก่อให้เกิดผลเสียในระดับสังคมและเศรษฐกิจอีกด้วย

สำหรับประเทศไทย โรคซึมเศร้าจัดเป็นปัญหาทางสาธารณสุขที่สำคัญ สถิติโรคซึมเศร้าหรือคนที่มีภาวะซึมเศร้าในปัจจุบัน พบว่ามีประมาณ 9 แสนคน (กรมสุขภาพจิต,2558) ซึ่งจำนวนนี้อาจจะไม่ครอบคลุม ถึงคนไทยที่มีภาวะซึมเศร้าแต่ไม่ได้มารับการคัดกรองหรือบำบัดรักษาในสถานบริการสุขภาพ และจากการ สำรวจอัตราการฆ่าตัวตายของประชากรไทย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงผู้ที่มีปัญหา สุขภาพจิตในระดับที่รุนแรงและมีความเชื่อมโยงกับภาวะซึมเศร้าอย่างสำคัญ พบว่าในแต่ละปีมีผู้พยายามฆ่าตัวตายประมาณ 53,000 คน เฉลี่ยชั่วโมงละ 6 คน และโดยส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อยู่ในวัยแรงงาน (กระทรวงแรงงาน, 2560) ผลกระทบของภาวะซึมเศร้ามีทั้งต่อบุคคล ครอบครัว สังคม ตลอดจนการทำงาน โดยผลกระทบต่อบุคคลเกิดขึ้นทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ อาทิ พร่องความสามารถในการดูแลตนเองหรือการทำกิจวัตรประจำวัน ทำให้บุคคลมีความทุกข์ มีคุณภาพชีวิตและความผาสุกลดลง (มาโนช หล่อตระกูล และปราโมทย์ สุคนิชย์, 2555) สำหรับผลกระทบต่อครอบครัวนั้น บุคคลที่มีภาวะซึมเศร้าจะมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสัมพันธภาพ

กับครอบครัวลดลง รวมถึงเพื่อนและผู้อื่นด้วย อาจมีพฤติกรรมแยกตัวสูงขึ้นและอาจนำไปสู่การทำร้ายตนเองหรือการฆ่าตัวตายได้ซึ่งนับว่าเป็นอันตรายอย่างมาก นอกจากนี้ครอบครัวจะต้องรับภาระมากขึ้นในการดูแลผู้ที่มีภาวะซึมเศร้า

ปัจจุบันการคัดกรองภาวะซึมเศร้ายังไม่ได้มุ่งเน้นที่กลุ่มวัยทำงาน การคัดกรองภาวะซึมเศร้าโดยเจ้าหน้าที่ทีมสุขภาพที่ผ่านมามุ่งเน้นในกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูงต่อการเกิดภาวะซึมเศร้าใน 4 กลุ่ม ได้แก่ หญิงตั้งครรภ์ ผู้ใช้สารเสพติด ผู้สูงอายุ และผู้ป่วยโรคเรื้อรัง จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่ามีงานวิจัยจำนวนไม่มากนักที่ศึกษาเกี่ยวกับโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธ และงานวิจัยที่ผ่านมายังไม่มีการศึกษาถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธของกลุ่มเปาะบางในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีอย่างมาก เป็นพื้นที่ขนาดใหญ่รองจากกรุงเทพมหานคร และมีประชากรมากเป็นอันดับ 2 ของประเทศ และพบปัญหา เช่น การฆ่าตัวตาย การทำร้ายตัวเอง ดังนั้นการพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธของกลุ่มเปาะบางในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นอย่างมากและรวดเร็ว และด้วยลักษณะงานรวมถึงการแข่งขันในการประกอบอาชีพสิ่งเหล่านี้อาจส่งผลโดยตรงต่อภาวะซึมเศร้าของประชากรแรงงานในเขตพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งผลการศึกษาครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงสถานการณ์และความรุนแรงของภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุ รวมทั้งทราบถึงปัจจัยส่งผลต่อภาวะซึมเศร้าในจังหวัดนครราชสีมา กำจัดปัจจัยกระตุ้น (Precipitating) เป็นสิ่งเร้าที่คุกคามชีวิต หรือเป็นอันตรายต่อกลุ่มเปาะบางทำให้ต้องหาวิธีหรือใช้พลังงานอย่างมาก เพื่อจัดการกับสิ่งกระตุ้นที่คุกคามชีวิต ทำให้รู้สึกกดดันหรือมีความตึงเครียด (Stuart, G. W.,2009) เพื่อการดำเนินงานด้านการส่งเสริมสุขภาพจิตและการป้องกันภาวะซึมเศร้าในกลุ่มผู้สูงวัยในจังหวัดนครราชสีมา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปการส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธของกลุ่มเปราะบางในจังหวัดนครราชสีมา

2. เพื่อสร้างโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธป้องกันโรคซึมเศร้าของกลุ่มเปราะบางจังหวัดนครราชสีมา

3. เพื่อศึกษาผลการใช้โปรแกรมส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธป้องกันโรคซึมเศร้าของกลุ่มเปราะบางจังหวัดนครราชสีมา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษา“การพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธป้องกันโรคซึมเศร้าของกลุ่มเปราะบางจังหวัดนครราชสีมา” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้การวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนาและผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมสุขภาพตำบลหัวทะเล อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 50 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้คือ ชมรมผู้สูงอายุตำบลหัวทะเล อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 35 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย

2.1 แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างเพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธป้องกันโรคซึมเศร้าของกลุ่มเปราะบางจังหวัดนครราชสีมา

2.2 แบบการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion Form) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธป้องกันโรคซึมเศร้าของกลุ่มเปราะบางจังหวัดนครราชสีมา รูปแบบการจัดสนทนากลุ่มเฉพาะจะเป็นไปในลักษณะของการประชุมกลุ่มเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริง และข้อมูลตรงตามที่กำหนดไว้ หรือเป็นข้อค้นพบใหม่ซึ่งเกิดจากการสนทนาโดยมีประเด็นปัญหาที่เจาะจงกับกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวนทั้งสิ้น 10 รูป/คน ทั้งนี้กลุ่มประชากรที่กล่าวมาได้รับการคัดเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนดเรียบร้อยแล้ว ดังนั้นการจัดสนทนากลุ่มเฉพาะจึงเป็นไปในลักษณะของการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล แบบพรรณนาวิเคราะห์ วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้เชี่ยวชาญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ แล้วนำมาวิเคราะห์การพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธป้องกันโรคซึมเศร้าของกลุ่มเปราะบางจังหวัดนครราชสีมา ก่อนที่จะนำไปสู่การกำหนดแนวทางหรือนโยบายของการใช้โปรแกรม เพื่อหาข้อสรุปและข้อเสนอแนะจากการพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธป้องกันโรคซึมเศร้าของกลุ่มเปราะบางจังหวัดนครราชสีมา

ผลการวิจัย

การวิจัยการพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธป้องกันโรคซึมเศร้าของกลุ่มเปราะบางจังหวัดนครราชสีมา สรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. สภาพทั่วไปการส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธของกลุ่มเปราะบางในจังหวัดนครราชสีมา โดยทั่วไปพบว่าผู้สูงอายุเมื่อได้รับการทดสอบภาวะซึมเศร้าซึ่งเป็นแบบวัดระดับภาวะซึมเศร้าของโรงพยาบาลรามาธิบดี ทำให้ทราบถึงระดับของผู้สูงอายุมีค่าเฉลี่ยในระดับปานกลางและค่อนข้างรุนแรง ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก เพราะภาวะที่เป็นอยู่ไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงได้ และยังไม่มีวิธีเข้าถึงแหล่งการดูแลหรือการรักษาโดยแพทย์ผู้เชี่ยวชาญและคำปรึกษาในการดูแลตัวเองได้

2. การสร้างโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธป้องกันโรคซึมเศร้าของกลุ่มเปราะบางจังหวัดนครราชสีมา โดยการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผลจากการสร้างโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธทำให้ได้โปรแกรมที่เรียกว่า ซ.ส.ป. แปลความหมายได้ว่า ซ. หมายถึง ซ่อมใจรักษากาย ส. หมายถึง ส่งเสริมวิถีพุทธรักษาใจ และ ป. หมายถึง ป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นซ้ำอีก

3. ผลการใช้โปรแกรมส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธป้องกันโรคซึมเศร้าของกลุ่มเปราะบางจังหวัดนครราชสีมา ทีมผู้วิจัยได้จัดระดับความรุนแรงของภาวะซึมเศร้าที่เกิดกับผู้สูงอายุในกลุ่มเป้าหมายที่มีอาการระดับปานกลาง ระดับค่อนข้างรุนแรง และระดับรุนแรง โดยใช้โปรแกรมที่เรียกว่า ซ.ส.ป. พบว่าผู้ที่มีอาการภาวะซึมเศร้าระดับปานกลางก็ดีขึ้น ส่วนระดับค่อนข้างรุนแรงก็พบว่ายังต้องใช้เวลามากกว่าคนที่มีระดับปานกลาง ส่วนหนึ่งเพราะภาวะความเครียดที่ไม่สามารถหาทางออกของอารมณ์ ความรู้สึกและผลกระทบ กระเทือนทางด้านจิตใจที่ได้รับความบอบช้ำ และไม่ได้รับการรักษาเยียวยาที่ดีพอ เป็นนิมิตรหมายที่ดีที่โปรแกรมส่งเสริมวิถีพุทธป้องกันโรคซึมเศร้าได้ผลในระดับดี ซึ่งจะต้องพัฒนาโปรแกรมดังกล่าวให้สอดคล้องกับภาวะที่เป็นอยู่ให้มากขึ้นต่อไป

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธป้องกันโรคซึมเศร้าของกลุ่มเปราะบางจังหวัดนครราชสีมา มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1.ปัญหาภาวะซึมเศร้าที่เกิดขึ้นนั้น เมื่อมีอาการซึมเศร้าครั้งหนึ่งแล้ว อาการอาจกำเริบขึ้นได้อีก ภาวะโรคซึมเศร้ามักจะเกิดขึ้นเป็นระลอก อาการที่อาจพบได้เสมอๆกับคนทุกเพศวัย โดยเฉพาะผู้สูงอายุ สอดคลองกับงานวิจัยของบคและศรีวัสตะวะ (1999) ได้ศึกษาเกี่ยวกับระดับความเครียด และสาเหตุที่ก่อให้เกิดความเครียดในนักศึกษาพยาบาลหลักสูตรปริญญาตรีพบว่า

นักศึกษาพยาบาลส่วนใหญ่มีความเครียดอยู่ในระดับสูง ซึ่งเสี่ยงต่อการเจ็บป่วยทั้งทางด้านร่างกายและด้านจิตใจ สาเหตุเกิดจากต้องทำงานหนัก การขาดความชำนาญ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2. การใช้โปรแกรมส่งเสริมวิถีพุทธก็ยังพบปัญหาในเรื่องเกี่ยวกับระยะเวลาในการอบรมและฝึกคอร์สที่ต้องใช้ระยะเวลาสั้น ระยะยาว และจึงส่งผลทำให้ผู้เข้าร่วมอบรมได้ลดระดับภาวะซึมเศร้าลง สอดคล้องกับวันเพ็ญ หวังวิวัฒน์เจริญ และสาระ มุขดี (2539) ได้ศึกษาระดับความเครียด และสาเหตุที่ทำให้ความเครียดของนักศึกษาพยาบาลเกื้อการุณย์พบว่า นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 มี ค่าเฉลี่ยคะแนน ความเครียดมากที่สุด ปัจจัยที่เป็นสาเหตุให้เกิดความเครียดเรียงตามลำดับความสำคัญ ได้แก่ ความสัมพันธ์กับบิดามารดา สุขภาพของมารดา และการเสียชีวิตของมารดา ความสัมพันธ์กับเพื่อน ความสัมพันธ์กับพี่น้อง และปัญหาด้านการเงิน

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

องค์ความรู้ในการพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพวิถีพุทธป้องกันโรคซึมเศร้าของกลุ่มเปราะบางจังหวัดนครราชสีมา สรุปเป็นองค์ความรู้จากการวิจัย ดังนี้

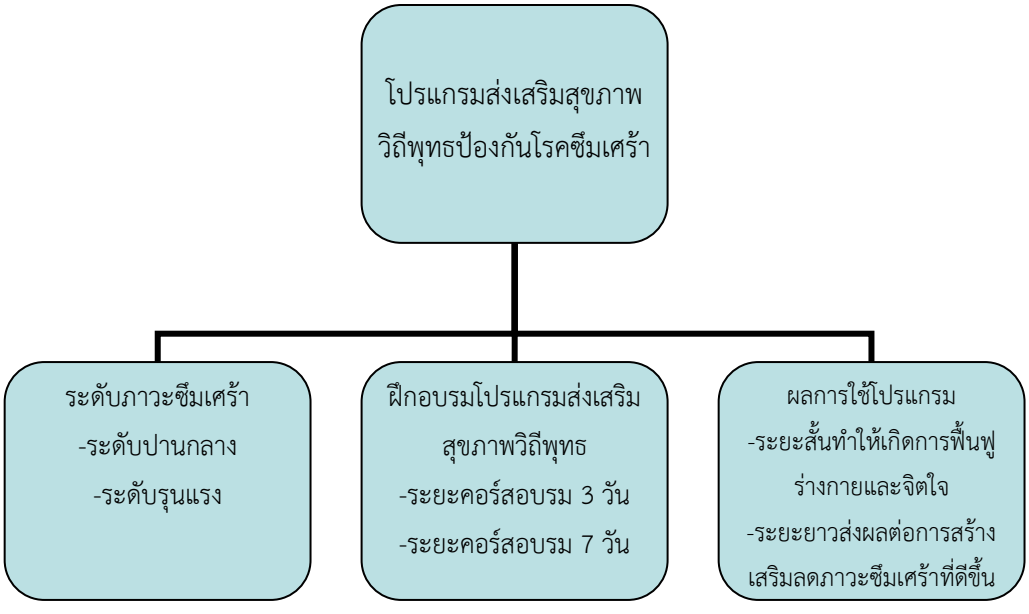

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

กรมสุขภาพจิต. (2558*). เอกสารประกอบการประชุมวิชาการสุขภาพจิตนานาชาติครั้งที่ 14,* และการประชุมวิชาการสุขภาพจิตและจิตเวชเด็กครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ : กรมสุขภาพจิต.

กระทรวงแรงงาน,รายงานการศึกษาวิเคราะห์.(2560). *ฐานข้อมูลแรงงานและประมาณการความต้องการแรงงานของอุตสาหกรรมเป้าหมายในพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (EEC).* กรุงเทพฯ: เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล พับลิเคชั่น.

มาโนช หล่อตระกูล และปราโมทย์ สุคนิชย์.(2555). *จิตเวชศาสตร์รามาธิบดี.* กรุงเทพฯ: ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาล รามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล.

วันเพ็ญ หวังวิวัฒน์เจริญและสาระ มุขดี.(2539). *“ความเครียดของนักศึกษาพยาบาลวิทยาลัย พยาบาลเกื้อ การุณย์.” วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย*, 41 (2) เมษายน – มิถุนายน.

Stuart, G. W. (2009). Principles and practice of psychiatric nursing. 9th ed. St. Louis: Elsevier Mosby.

World Health.(2017).*Organization Depression and other common mental disorders: Global health estimate*s. Geneva: World Health Organization.

Beck D.L.; Srivastava, R.,(1999). “,” *Perceived Level and Sources of Stress in Baccalaureate Nursing Students* Journal of Nursing Education, 30(3), March.

การจัดการความรู้และขยายการผลิตถ่านไบโอชาร์สู่สัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจด้านพลังงานชุมชนอำเภอเทพารักษ์ จังหวัดนครราชสีมา

TKNOWLEDGE MANAGEMENT AND EXPANDING THE PRODUTION OF BIOCHAR TO LEAD THE LIVES OF COMMUNITY ENERGY ENTERPRISES IN THEPHARAK DISTRICT NAKHONRATCHASIMA

[1]สุรพงษ์ คงสัตย์, [2]พระครูปริยัติสโมธาน, [3]พระครูใบฎีกาหัสดี ประกิ่ง,
[4]มนัสพล ยังทะเล และ [5]ธนเดช เอื้อศรี

[1]Surapong Kongsat, [2]Phrakhupariyatsamothan [3]PhrakhubaideekaHassadee Praking
[4]Manusphon Yungtalay and [5]Tanadatch Ua-sri

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]Surapong2551@hotmail.com, [2]Pol4229@gmail.com

Received: October 18, 2024; **Revised**: November 8, 2024; **Accepted**: December 30,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้วัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการพัฒนาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างพลังงานชุมชนโดยการผลิตถ่านไบโอชาร์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอำเภอเทพารักษ์ จังหวัดนครราชสีมา 2) เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาพลังงานชุมชนโดยการผลิตถ่านไบโอชาร์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอำเภอเทพารักษ์ จังหวัดนครราชสีมา 3) เพื่อส่งเสริมอาชีพการผลิตถ่านไบโอชาร์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอำเภอเทพารักษ์ จังหวัดนครราชสีมา การวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาเอกสาร เครื่องมือที่ใช้ในการ

[1]รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา
[2] อาจารย์ ดร. สาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา
[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา
[4] อาจารย์ ดร. สาขาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา
[5] อาจารย์ สาขารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก สนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 40 คน ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มเล็กๆและขยายการผลิตฐานไบโอชาร์เป็นลำดับ ตั้งแต่การพัฒนาองค์ความรู้และความสามารถของคนในชุมชน ทำให้เกิดการผลิตฐานไบโอชาร์ขึ้นและมีการเสริมสร้างพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อเป็นพลังงานทดแทน อีกทั้งกลุ่มยังมีการส่งเสริมอาชีพและสร้างเสริมรายได้ให้กับชุมชนเป็นอย่างดี มีการต่อยอดภูมิปัญญาทั้งการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากถ่านไบโอชาร์ ทำให้เป็นที่สนใจทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เข้ามาศึกษาดูงานและนำไปประชาสัมพันธ์ ทำให้ชุมชนมีรายได้มากขึ้น

คำสำคัญ : การจัดการความรู้, ถ่านไบโอชาร์,วิสาหกิจชุมชน,สัมมาชีพ

Abstract

This research aims to 1) study the development of knowledge and the process of community energy generation by biochar production of the community enterprise group in Theparak District, Nakhonratchasima Province 2) to enhance and develop community energy by biochar production of the community enterprise group in Theparak District, Nakhonratchasima Province 3) to promote the career of biochar production of the community enterprise group in Theparak District, Nakhonratchasima Province qualitative research by studying documents, the tools used for data collection were in-depth interviews, focus group discussions, with 40 people The research results found that the community has formed small groups and expanded the production of biochar bases in order starting from the development of knowledge and capabilities of people in the community, leading to the production of biochar bases and the development of community products as alternative energy In addition the group has promoted careers and generated income for the community very well. There has been the extension of wisdom in both production and distribution of products from biochar, which has attracted the attention of both government and private agencies that have come to study and publicize, resulting in more income for the community

Keywords: knowledge, biochar, community enterprise group, Livelihood

บทนำ

ประเทศไทยจึงเป็นประเทศที่มีศักยภาพประเทศหนึ่งเนื่องจากมีผลผลิตทางการเกษตรหลายชนิด เช่น ข้าว มันสำปะหลัง ยางพารา ปาล์ม และข้าวโพด การเก็บเกี่ยวและแปรรูปผลิตผลการเกษตรเหล่านี้ มีวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตรหรือชีวมวลจำนวนมาก เช่น ฟางข้าว แกลบ เศษไม้ ยางพาราเหง้ามันสำปะหลัง กากอ้อย และ เศษข้าวโพดเศษข้าวโพดเป็นวัสดุที่มีปริมาณเหลือทิ้งจากอุตสาหกรรมเกษตรเกี่ยวกับข้าวโพดมากเป็นลำดับต้นๆ ของประเทศไทย ดังจะเห็นได้จากปริมาณเศษข้าวโพดเหลือทิ้ง 1.7 ล้านตันในปี พ.ศ. 2558 บางส่วนของเศษเหลือทิ้งเหล่านี้จะถูกนำมาใช้ประโยชน์เช่น เผาเป็นถ่านอัดแท่ง ผสมอาหารสัตว์ และทำปุ๋ย และในบางพื้นที่จะเผาซังข้าวโพดทิ้ง ส่วนลำต้นข้าวโพดจะถูกทิ้งอยู่ในไร่ให้ย่อยสลายตามธรรมชาติทำให้เกิดปัญหาการปลดปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์กลับสู่บรรยากาศ ตลอดจนบางกระบวนการในการกำจัดเป็นการทำลายความอุดมสมบูรณ์ของดิน เช่น การเผา ดังนั้นการเปลี่ยนเศษข้าวโพดเหลือทิ้งเป็นไบโอชาร์จึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่เป็นการจัดการของเสียอย่างมีประสิทธิภาพ และยังได้วัสดุปรับปรุงดินเพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์

ชีวมวลเหล่านี้มีทั้งขายและเผาทิ้ง เนื่องจากเก็บรวบรวมได้ยากและค่าขนส่งแพง ประกอบกับสถานการณ์ปัจจุบันเกิดปัญหาวิกฤตหมอกควันปกคลุม และเกิดฝุ่นละอองขนาดเล็กไม่เกิน 2.5 ไมครอน (PM2.5)ในหลายพื้นที่ของประเทศไทย โดยมีสาเหตุสำคัญส่วนหนึ่งที่เกิดจากการเผาในพื้นที่การเกษตร ซึ่งการเผาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสุขอนามัยของประชาชน รวมทั้งยังส่งผลเสียต่อการทำอาชีพเกษตรโดยตรง เพราะการเผาในพื้นที่การเกษตรยังเป็นการทำลายโครงสร้าง และความอุดมสมบูรณ์ของดิน ทำให้ดินเสื่อมโทรม ขาดความอุดมสมบูรณ์ ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น และผลผลิตที่ได้ต่ำกว่าที่ควรจะเป็น ดังนั้นจึงส่งผลให้ภาครัฐพยายามเข้ามาสนับสนุนการใช้พลังงานชีวมวล การนำเศษวัสดุการเกษตรมาทำประโยชน์ เพิ่มมูลค่าทดแทนการเผาในพื้นที่การเกษตร โดยหนึ่งในแนวทางสำคัญก็คือ การส่งเสริมใช้เชื้อเพลิงชีวมวลในการผลิตไฟฟ้าและชีวมวลมีศักยภาพที่จะเป็นหนึ่งในพลังงานหลักของประเทศไทยที่มาจากพืชพลังงาน สำหรับชีวมวลที่เกิดขึ้นบริเวณพื้นที่เพาะปลูก จะเกิดจากชีวมวลส่วนที่เหลือภายหลังจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตของเกษตรกร ได้แก่ เหง้ามันสำปะหลัง สัปปะรด ต้อซังข้าว ตออ้อย เป็นต้น ชีวมวลเหล่านี้กับไม่นิยมนำมาผลิตพลังงานไฟฟ้า เนื่องจากต้นทุนสูงในการรวบรวม และขนส่งจากพื้นที่เพาะปลูกไปยังสถานที่ใช้งานอยู่ห่างไกลชีวมวลเหล่านี้จึงมักถูกทิ้งไว้ในพื้นที่เพาะปลูกจำนวนมากมหาศาล เพื่อให้ย่อยสลายหรือถูกเผาในพื้นที่เพาะปลูก

การนำไบโอชาร์ในการประยุกต์ใช้ในการจัดการสิ่งแวดล้อมเมื่อเร็วๆ นี้ไบโอชาร์ได้รับการยอมรับว่าเป็นวัสดุอเนกประสงค์เพื่อใช้ในการกักเก็บคาร์บอนและสามารถตรึงสารปนเปื้อนทั้งยังช่วยลดการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกรวมไปถึงช่วยในเรื่องการเปลี่ยนแปลงปุ๋ยให้เป็นธาตุอาหารในดินมากขึ้น โดยองค์ประกอบทางเคมีของ ไบโอชาร์จะขึ้นอยู่กับประเภทของวัตถุดิบตั้งต้นและสภาวะไพโรไลซิส ได้แก่ อุณหภูมิ อัตราการให้ความร้อนและประเภทของเครื่องปฏิกรณ์ (Ding, Y. L., Liu, J. & Wang, Y. Y. (2013). ไบโอชาร์ประกอบด้วยคาร์บอน เป็นส่วนใหญ่ ส่วนอินทรีย์ของไบโอชาร์มีปริมาณคาร์บอนสูง และส่วนอนินทรีย์ส่วนใหญ่ประกอบด้วยแร่ธาตุต่าง ๆ เช่น Ca, Mg, K และคาร์บอเนตอนินทรีย์ (คาร์บอเนตไอออน) ขึ้นอยู่กับชนิดของวัตถุดิบ อุณหภูมิไพโรไลซิสที่ใช้สำหรับการผลิตไบโอชาร์ Lehmann, J. & Joseph, S. (2009). การจัดเรียงตัวของคาร์บอนที่ผิดปกติมากขึ้นเกิดขึ้นระหว่างการเผาไบโอชาร์ ซึ่งประกอบด้วย ออกซิเจน และไฮโดรเจน (Ren, S., Lei, H., Wang, L., Bu, Q., Chen, S. & Wu, J. (2014).ในบางกรณีการก่อตัวของแร่ธาตุขึ้นอยู่กับชนิดของวัตถุดิบ ได้แก่ ฟางข้าว แกลบ เศษไม้ยางพารา เหง้ามันสำปะหลัง กากอ้อย และกะลามะพร้าว โดยทั่วไปไบโอชาร์จะไม่ถูกทำให้เป็นคาร์บอนเต็มที่และแสดงเฟสที่มีคาร์บอนและไม้เป็นคาร์บอน มากกว่าการผลิตไบโอชาร์ในขั้นต้น เนื่องจากการประหยัดพลังงานและศักยภาพทางเศรษฐกิจ วิธีการเผาถ่านแบบไพโรไลซิสเป็นวิธีที่เหมาะสมที่จะสามารถก่อให้เกิดทั้งถ่านไบโอชาร์และพลังงาน โดยกระบวนการไพโรไลซิส จะขึ้นอยู่กับสภาวะการทำงาน รวมถึงอุณหภูมิ อัตราการให้ความร้อน (Ayodele,A.,Oguntunde,P.,Joseph,A.&Junior,M.S.D.(2009). สำหรับประโยชน์ของไบโอชาร์นั้นมีมากมาย เช่น การเติมไบโอชาร์ลงในดินจะส่งผลให้มีการแทรกซึมของน้ำเพิ่มขึ้น การกักเก็บน้ำในดินความสามารถในการแลกเปลี่ยนไอออน การกักเก็บสารอาหารและการปรับปรุงประสิทธิภาพการใช้ไนโตรเจนของพืช ไบโอชาร์หรือถ่านชีวภาพทำหน้าที่ในการกักเก็บน้ำ เป็นแหล่งธาตุอาหาร ใช้เป็นแหล่งอาศัยของจุลินทรีย์ ปรับสภาพดินและใช้เป็นสารกระตุ้นในการทำปฏิกิริยา ช่วยให้ธาตุอาหารแก่พืชทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนประจุบวกได้ดีขึ้น ส่งผลให้พืชมีการเจริญเติบโตและให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น ทั้งยังสามารถกักเก็บคาร์บอนไว้ในดินได้นานหลายปี ทั้งนี้ไบโอชาร์กำลังเป็นที่สนใจของเกษตรกรทั่วโลกเนื่องจากเป็นนวัตกรรมที่ช่วยแก้ไขปัญหาดินเสื่อมโทรมได้ โดยไบโอชาร์สามารถเตรียมได้จากกระบวนการย่อยสลายเชิงความร้อนในสภาวะไร้ออกซิเจนของชีวมวลหรือสารอินทรีย์ซึ่งเป็นสารประกอบของสิ่งมีชีวิตที่ย่อยสลายได้ตามธรรมชาติ(เช่นต้นไม้เศษใบไม้กิ่งไม้เศษวัสดุเหลือทิ้งจากการเกษตรเช่นฟางข้าวตอซัง ซังข้าวโพด เปลือกถั่วเปลือกผลไม้เหง้ามันสำปะหลังเศษอาหารในครัวเรือนหรือมูลสัตว์เป็นต้น) กระบวนการย่อยสลายเชิงความร้อนในสภาวะไร้ออกซิเจนนี้เรียกว่า“ไพโรไลซิส”(Pyrolysis) (Ding, Y. and et al, 2016.)

การรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนอำเภอเทพารักษ์ จังหวัดนครราชสีมา เพื่อต้องการสร้างสรรค์กิจกรรมร่วมกันและเล็งเห็นถึงความสำคัญของวัสดุพืชที่ไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์และมีความอุดมสมบูรณ์ในด้านเกษตรกรรมและมีความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติการดำรงชีวิต ตั้งอยู่บนฐานของเกษตรกรรม โดยเฉพาะการปลูกข้าว ปลูกมันสำปะหลัง ข้าวโพด เลี้ยงสัตว์ และปลูกอ้อย แบบรายเดี่ยวเพื่อยังชีพเป็นหลัก อีกทั้งชุมชนมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ช่วยเหลือค้ำจุนซึ่งกันและกัน มีระบบเศรษฐกิจพื้นฐานที่เกิดจากผลผลิตพืช และจากการแปรรูปด้วยภูมิปัญญาในท้องถิ่นแบบง่าย ที่รวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชน ส่วนใหญ่จะใช้เวลาว่างเพื่อนำเศษวัสดุเหลือใช้ในไร่ นำมาแปรสภาพเป็นถ่านไบโอชาร์ และเป็นพลังงานทดแทนแก๊สหุงต้มและลดการเผาถ่านเตาดิน เพราะควันส่งผลต่อสุขภาพของชุมชนมาเป็นเตาชีวมวลแทน

ดังนั้น การยกระดับอาชีพและขีดความสามารถของเกษตรกรจังหวัดนครราชสีมา จะช่วยให้เกิดการพัฒนาความรู้ ความสามารถในการผลิต กระบวนการผลิต รักษาสภาพสิ่งแวดล้อม และสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากถ่านไบโอชาร์ ที่หลากหลายมีมูลค่า และใช้ประโยชน์จากพืชไร่นาที่เหลือใช้อย่างคุ้มค่า อันเป็นการพัฒนา สร้างสรรค์ และต่อยอด นวัตกรรมภูมิปัญญาในชุมชนบนฐานทรัพยากรในท้องถิ่นให้มีความร่วมสมัย และยังคงอัตลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ในผลิตภัณฑ์อย่างเหมาะสม รวมทั้งมีรูปแบบที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นหนทางที่ช่วยยกระดับศักยภาพของชุมชนได้อย่างยั่งยืน ด้วยการมีส่วนร่วมจากการพึ่งตนเองตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการนำทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน เกิดการอาชีพและรายได้ ให้แก่คนชุมชน และนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากให้เกิดการเติบโตอย่างสร้างสรรค์ได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างพลังงานชุมชนโดยการผลิตถ่านไบโอชาร์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอำเภอเทพารักษ์ จังหวัดนครราชสีมา

2. เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาพลังงานชุมชนโดยการผลิตถ่านไบโอชาร์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอำเภอเทพารักษ์ จังหวัดนครราชสีมา

3. เพื่อส่งเสริมอาชีพการผลิตถ่านไบโอชาร์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอำเภอเทพารักษ์ จังหวัดนครราชสีมา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้และขยายการผลิตถ่านไบโอชาร์สู่สัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจด้านพลังงานชุมชนอำเภอเทพารักษ์ จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้การวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ เป็นกลุ่มผู้ผลิตถ่านไบโอชาร์ตำบลหนองแวง อำเภอเทพารักษ์ จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 40 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้คือ กลุ่มผลิตถ่านไบโอชาร์ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญผลิตถ่านใบโอชาร์ตำบลหนองแวง อำเภอเทพารักษ์ จังหวัดนครราชสีมา ปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อม เกษตรอำเภอ เกษตรจังหวัด องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น พัฒนาการชุมชน กลุ่มผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ถ่านใบโอชาร์ รวมทั้งสิ้นจำนวน 40 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview form)

2.2 แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion form)

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Content Analysis) ที่นำมาสรุปสังเคราะห์และวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดทฤษฎี เพื่อนำมาสู่การแสดงแนวทางหรือรูปแบบในการจัดการความรู้และขยายการผลิตถ่านไบโอชาร์สู่สัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจด้านพลังงานชุมชนอำเภอเทพารักษ์ จังหวัดนครราชสีมา

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้และขยายการผลิตถ่านไบโอชาร์สู่สัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจด้านพลังงานชุมชนอำเภอเทพารักษ์ จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. การพัฒนาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างพลังงานชุมชนโดยการผลิตถ่านไบโอชาร์ยังขาดการพัฒนาองค์ความรู้ในเชิงวิชาการ แต่เป็นเพียงองค์ความญู้ที่มีในท้องถิ่นหรือชุมชน วิ่งได้แนวทางมาจากการศึกษาข้อมูลในโซเชียลมีเดีย และเกิดการรวมตัวกันอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนที่จะผลิตถ่านไบโอชาร์ ซึ่งมีกระบวนการผลิต การวางแผน การคำนวณต้นทุน การตลาดและการบริหารจัดการของกลุ่มผู้ผลิตถ่านไบโอชาร์

2. การเสริมสร้างและพัฒนาพลังงานชุมชนโดยการผลิตถ่านไบโอชาร์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอำเภอเทพารักษ์ จังหวัดนครราชสีมา ชุมชนได้นำเอาความรู้ที่ได้จากการลงมือปฏิบัติสืบทอดให้คนในชุมชน ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเข้ามาศึกษาดูงานอย่างไม่ขาดสายและก่อให้เกิดขวัญและกำลังอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะพรรคการเมือง หน่วยงานราชการ วิสาหกิจชุมชนและผู้สนใจทั่วไปเข้ามาฝึกอบรมและแนะนำแนวทางการพัฒนาพลังงานชุมชน

3. การส่งเสริมอาชีพการผลิตถ่านไบโอชาร์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอำเภอเทพารักษ์ จังหวัดนครราชสีมา ในการส่งเสริมอาชีพของกลุ่มผู้ผลิตถ่านไบโอชาร์ ได้จัดตั้งกลุ่มชื่อว่าคนรักษ์ไผ่โคราช และมีการวางแผนให้กลุ่มเป็นผู้นำในการเสวนาอบรมให้ความรู้กับผู้สนใจทั่วไป เพราะกลุ่มได้เล็งเห็นถึงการประกอบอาชีพดั้งเดิม เช่นทำไร่ ทำสวน ทำนา ได้เพียงปีละครั้งและมีวัสดุเหลือใช้อยู่เป็นจำนวนมาก ด้วยการนำมาเผาในถังที่ผลิตขึ้น ทำให้ชุมชนมีการสร้างงาน สร้างอาชีพในชุมชน และมีการขยายเครือข่ายไปยังชุมชนอื่นด้วย

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้และขยายการผลิตถ่านไบโอชาร์สู่สัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจด้านพลังงานชุมชนอำเภอเทพารักษ์ จังหวัดนครราชสีมา มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1.ปัญหาเกิดจากกลไกในการดำเนินงานของกลุ่มขาดทักษะทางด้านวิชาการและความเชี่ยวชาญในด้านการคำนวณค่าความเสี่ยง มลภาวะ มลพิษที่อาจจะเกิดขึ้นในชุมชนได้ สอดคล้องกับแนวคิด Ding, Y. and et al. 2016. กล่าวว่าไบโอชาร์หรือถ่านชีวภาพทำหน้าที่ในการกักเก็บน้ำ เป็นแหล่งธาตุอาหาร ใช้เป็นแหล่งอาศัยของจุลินทรีย์ ปรับสภาพดินและใช้เป็นสารกระตุ้นในการทำปฏิกิริยา ช่วยให้ธาตุอาหารแก่พืชทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนประจุบวกได้ดีขึ้น ส่งผลให้พืชมีการเจริญเติบโตและให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น ทั้งยังสามารถกักเก็บคาร์บอนไว้ในดินได้นานหลายปี ทั้งนี้ไบโอชาร์กำลังเป็นที่สนใจของเกษตรกรทั่วโลกเนื่องจากเป็นนวัตกรรมที่ช่วยแก้ไขปัญหาดินเสื่อมโทรมได้

2. การส่งเสริมความภาคภูมิใจแก่ชุมชนซึ่งกระบวนการเหล่านี้จะสามารถนำมาสู่พลังความเชื่อมั่นของคนในชุมชนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆของชุมชนได้ นอกจากนี้การทำงานที่คำนึงถึงความยั่งยืน โดยพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป และมีแผนงานการดำเนินงานที่ต่อเนื่องสอดคล้องกับงานวิจัยของชัชธนพร เกื้อหนุน และและสายน้ำ อุดพ้วย (2566) ผลการวิจัยพบว่าการใช้ไบโอชาร์ในดินเหนียวทำให้ปริมาณธาตุอาหารที่เป็นประโยชน์ในดินและการดูดใช้ธาตุอาหารทั้งหมดในตอซังสูงกว่า ($p<0.01$) การใช้ไบโอชาร์ในดินร่วนปนทรายและ

ส่งผลให้ข้าวโพดมีการเจริญเติบโตและผลผลิตน้ำหนักแห้งตอซังเพิ่มขึ้น($p<0.01$) อีกทั้งพบว่าปริมาณอินทรียวัตถุและโพแทสเซียมที่แลกเปลี่ยนได้ในดินสูงกว่าดินร่วนปนทรายที่ใส่ไบโอชาร์ ($p<0.01$) อย่างไรก็ตาม ปริมาณฟอสฟอรัสที่เป็นประโยชน์ในดินต่ำกว่าดินร่วนปนทราย นอกจากนี้การใส่ไบโอชาร์ปรับปรุงดินมีผลทำให้ปริมาณการสะสมของไนเตรทในดินเหนียวและดินร่วนปนทรายเพิ่มสูงกว่าดินที่ไม่ใส่ไบโอชาร์จากผลการทดลองอาจกล่าวได้ว่าควรใช้ไบโอชาร์ในการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้กับดินเหนียวมากกว่าดินร่วนปนทราย โดยใช้ในอัตรา 1.5 ตันต่อไร่

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การวิจัยเรื่อง“การจัดการความรู้และขยายการผลิตถ่านไบโอชาร์สู่สัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจด้านพลังงานชุมชนอำเภอเทพารักษ์ จังหวัดนครราชสีมา” สรุปเป็นองค์ความรู้จากการวิจัยดังนี้

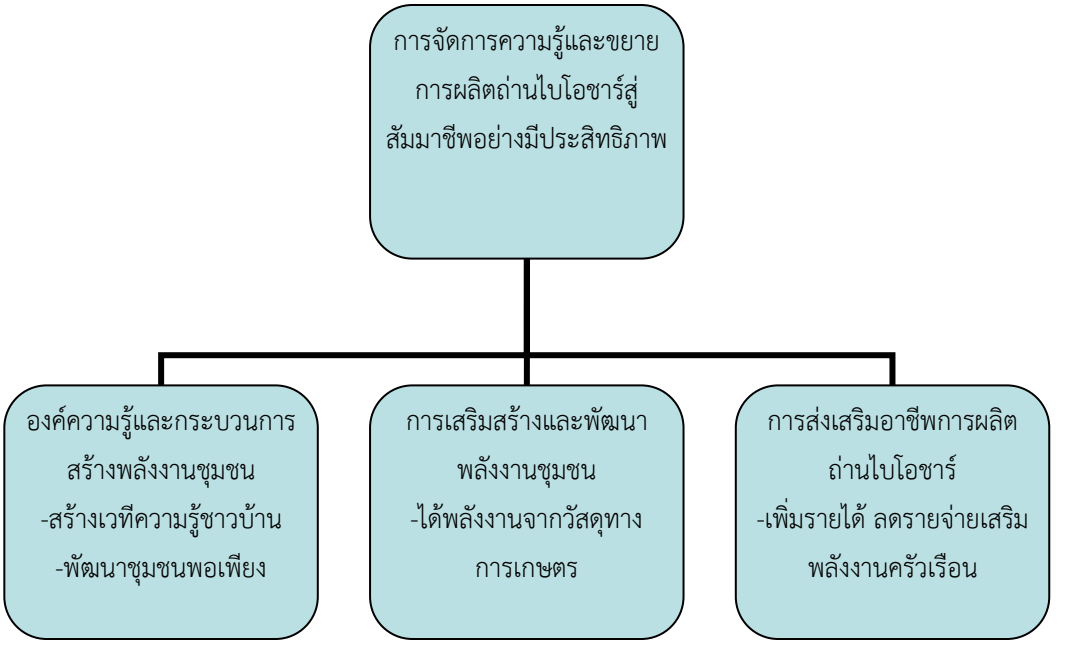

แผนภาพ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

ชัชธนพร เกื้อหนุน และและสายน้ำ อุดพ้วย.(2567).*ผลของไบโอชาร์ต่อการเปลี่ยนแปลงความอุดมสมบูรณ์ของดินร่วนปนทรายและดินเหนียวในสภาพโรงเรือน*,วารสารเกษตรพระจอมเกล้า.

Ding. Y. and et al.(2016). Biochar to improve soil fertility. A review. Agronomy for Sustainable Development.๓6,p. ๓6.

Ding. Y. L., Liu, J. & Wang, Y. Y. (2013). *Effects of biochar on microbial ecology in agriculture soil: A review*. Chinese Journal of Applied Ecology.

Lehmann, J. & Joseph, S. (2 0 0 9). *Biochar for environmental management: Science and technology*, Sterling, VA: Earthscan.

Ren, S., Lei, H., Wang, L., Bu, Q., Chen, S. & Wu, J. (2014).*Hydrocarbon and hydrogen-rich syngas production by biomass catalyticpyrolysis and bio-oil upgrading over biochar catalysts*. RSC Advances.

Ayodele, A., Oguntunde, P., Joseph, A. & Junior, M. S. D. (2 0 0 9). *Numerical analysis of the impact of charcoal production on soil hydrological behavior*, runoff response and erosion susceptibility. Revista Brasileira de Ciência doSolo.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติตามมาตรฐานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู

CREATIVE LEADERSHIP OF ADMINISTRATORS AFFECTING TO STANDARDS PERFORMANCE OF SCHOOL INTERNAL QUALITY ASSURANCE UNDER THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE LOEI – NONG BUA LAM PHU

[1]เกียรติศักดิ์ ปราบสาร และ [2]บุญช่วย ศิริเกษ

[1]Kiattisak Prabsan and [2]Boonchuay Sirikase

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

Mahamakut Buddhist University, Srilanchang Campus, Thailand

[1]bay.kiattisak@gmail.com

Received: October 19, 2024; **Revised**: November 7, 2024; **Accepted**: December 30,2024

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา 1) ระดับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู 2) ระดับการปฏิบัติตามมาตรฐานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู 3) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับการปฏิบัติตามมาตรฐานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู 4) ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติตามมาตรฐานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู ผลการวิจัย พบว่า 1. ภาวะผู้นำเชิง

[1] นิสิต, หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

[2]รองศาสตราจารย์ ดร., หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

สร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก 2. การปฏิบัติตามมาตรฐานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาโดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก 3. ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับการปฏิบัติตามมาตรฐานการประกันคุณภาพภายใน มีความสัมพันธ์กันทางบวก อยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 4. ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการทำงานเป็นทีม ความยืดหยุ่นและการปรับตัว และจินตนาการ ส่งผลต่อการปฏิบัติตามมาตรฐานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา โดยภาพรวม และสามารถพยากรณ์ได้ร้อยละ 49.50 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สามารถสร้างสมการพยากรณ์ คือ สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$$\hat{Y} = -1.979 + 0.632(x_4) + 0.471(x_3) + 0.343(x_1)$$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$\hat{Z} = 0.415(x_4) + 0.216(x_3) + 0.193(x_1)$$

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์, ผู้บริหารสถานศึกษา, การประกันคุณภาพภายใน

Abstract

The purposes of this research were to study 1) study level of Creative leadership of administrators of school under the secondary educational service area office Loei – Nong Bua Lam Phu, 2) study the level of the standards performance of school internal quality assurance under the secondary educational service area office Loei – Nong Bua Lam Phu , 3) The relationship between the Creative leadership of administrators and standards performance of school internal quality assurance under the secondary educational service area office Loei – Nong Bua Lam Phu, and 4) to investigate relationship between the of administrators affecting to standards performance of school internal quality assurance under the secondary educational service area office Loei – Nong Bua Lam Phu, The results of the study revealed as follows : 1. The Creative leadership of administrators under the secondary educational service area office Loei – Nong Bua Lam Phu, both overall and individual aspects, was at the high level, 2. The level of the standards performance of school internal quality assurance under the secondary educational service area office Loei – Nong Bua Lam Phu, both overall and individual aspects, was at the high level, 3. The Creative leadership of administrators and

standards performance of school internal quality assurance under the secondary educational service area office Loei – Nong Bua Lam Phu, had a high positive correlation at the statistically significant level of .01, 4. Creative leadership of administrators Teamwork Flexibility and adaptability and Imagination affecting to standards performance of school internal quality assurance under the secondary educational service area office Loei – Nong Bua Lam Phu, both overall and since there was a positive correlation, it was possible to create a forecast equation with 49.50 % accuracy at the statistically significant level of .01 the one above equation is written as follows. Equation in raw score.

$$\hat{Y} = -1.979 + 0.632(x_4) + 0.471(x_3) + 0.343(x_1)$$

The forecast of the variance.

$$\hat{Z} = 0.415(x_4) + 0.216(x_3) + 0.193(x_1)$$

Keywords : Creative Leadership, administrators, School Internal Quality Assurance

บทนำ

การปรับตัวของระบบการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบัน เพื่อให้เกิดคุณภาพการศึกษาและตอบสนองต่อความต้องการของบุคคลและสังคม ในการศึกษาของไทยเรานั้น ได้มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจน โดยการศึกษานี้ต้องมีคุณภาพและสอดคล้องกับมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งมีจุดมุ่งหมายหลักในการพัฒนาคนทั่วประเทศ ซึ่งถือเป็น ทรัพยากรสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศ ให้เจริญเติบโต และตอบสนองต่อความท้าทายในอนาคต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2563) จึงมีการกำหนดระบบของการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อใช้พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา โดยมีระบบการประกันคุณภาพภายในและภายนอก และได้มีการพัฒนาในส่วนของมาตรฐานการศึกษา ต้องเป็นมาตรฐานที่สถานศึกษาต้องปฏิบัติประเมินได้จริง กระชับ และจำนวนน้อย สะท้อนในส่วนบริบทของสถานศึกษา และคุณภาพการศึกษาได้จริง ข้อมูลที่ได้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาการศึกษาทุกระดับ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2561, หน้า 11) จึงมีมาตรฐานการศึกษา ที่มุ่งเน้นด้านคุณภาพของผู้เรียน ผู้บริหาร และครู เพื่อส่งเสริมการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดประสิทธิผลในสถานศึกษา ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ ในการบริหารงานของแต่ละแห่ง ที่สามารถบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2561, หน้า 11) โดยมีเกณฑ์เปรียบเทียบกับมาตรฐานเดียวกัน ทำให้สถานศึกษาเข้าใจชัดเจนว่าจะพัฒนาคุณภาพการศึกษาไปได้ นั่นคือ การประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา มีมาตรฐาน

การศึกษาของสถานศึกษาเป็นเป้าหมายความสำเร็จ จึงมีความสำคัญในการที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะใช้เป็นกลไกในการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา เป็นแนวทางให้เกิดคุณภาพของผู้เรียน มีความสำคัญต่อการวางนโยบายการพัฒนาการจัดการศึกษา นำมาสู่การสร้างอุดมการณ์ของการจัดการศึกษา (สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2554, หน้า 2, กระทรวงศึกษาธิการ, 2563, หน้า 10, สุชาวดี กาญจนา 2564, หน้า 57)

การบริหารงาน ส่วนสำคัญคือผู้นำที่ดี และมองภาพอนาคต กำหนดได้ ซึ่งเป็นคุณลักษณะอีกหนึ่งประการของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งการมีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ เป็นพื้นฐานในการคิดสิ่งใหม่ ๆ ที่ท้าทายความสามารถและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เป็นสิ่งที่ผู้นำควรมีเพื่อให้สามารถมองเห็นแนวทางและทิศทางที่นำไปสู่ความสำเร็จ เป็นการแสดงออกถึงความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์ต่าง ๆ อย่างรอบคอบ พร้อมทั้งมีความกล้าหาญในการคิดและตัดสินใจเพื่อแก้ไขปัญหาหรือริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ ในการดำเนินงาน นอกจากนี้ ผู้นำเชิงสร้างสรรค์ยังต้องมี วิสัยทัศน์ ที่ชัดเจน มองเห็นอนาคตที่ต้องการสร้างในองค์กร อีกทั้งต้องสามารถจูงใจและสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้ร่วมงานในองค์กรได้ด้วย ในการพัฒนาสถานศึกษาผู้นำเชิงสร้างสรรค์จึงมีบทบาทในการนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมาย ด้วยการคิด วิเคราะห์ และตัดสินใจเชิงสร้างสรรค์ และใช้ทักษะการติดต่อประสานงานทั้งกับบุคคลภายในและภายนอกองค์กรให้มีประสิทธิภาพ เพื่อพัฒนาและเพิ่มศักยภาพของสถานศึกษาให้ก้าวหน้า (สุกัญญา สายลอด, 2564, หน้า 15) ด้วยวิธีการทำงานที่มีความหลากหลายหลุดออกจากกรอบแนวคิดเดิม ทำให้เกิดกระบวนการและวิธีการใหม่ และเป็นปัจจัยสำคัญของผู้นำ ที่จะนำพาองค์กรสู่ความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ (วรรณภา ทะอินทร์, 2565, หน้า 26)

จากการประเมินภายนอกรอบสี่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลยหนองบัวลำภู มีสถานศึกษาที่ผ่านการประเมินจำนวนเพิ่มขึ้น แต่ปัญหาที่พบในการประเมินผ่านทางออนไลน์ และระยะเวลาที่ใช้ในการประเมินไม่ต่อเนื่อง นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม และประเมินสถานภาพปัญหาในปัจจุบัน พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่บรรลุค่าเป้าหมาย การรายงานผลการปฏิบัติงานยังไม่ต่อเนื่องครบวงจร มีครูไม่ครบกลุ่มสาระ และไม่เพียงพอกับภาระงาน โดยเฉพาะโรงเรียนในเขตพื้นที่ห่างไกล และโรงเรียนขนาดเล็ก ต้องมีการพัฒนาด้านเทคนิค และทักษะการจัดการเรียนการสอน ภายใต้บทบาทการเป็นครูยุคใหม่ และการจัดการเรียนการสอน ตามแนวทฤษฎีพหุปัญญาเพิ่มขึ้น สถานศึกษาขาดแคลนสื่อและอุปกรณ์การจัดการเรียนการสอนที่ทันสมัย ต่อการพัฒนาของผู้เรียน เช่น คอมพิวเตอร์และสมาร์ทโฟนที่สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้ โดยเฉพาะโรงเรียนในเขตพื้นที่ห่างไกลและโรงเรียนขนาดเล็ก รวมถึงขนาดของโรงเรียน จำนวนนักเรียน มีข้อจำกัดต่อการของบประมาณสนับสนุนการจัด

การศึกษา ซึ่งปัจจัยดังกล่าว ล้วนเกี่ยวข้องและกระทบกับสถานศึกษา (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู, 2566, หน้า 21)

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติตามมาตรฐานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหาร และข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้ปฏิบัติตามมาตรฐานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา รวมทั้ง เป็นประโยชน์สำหรับเขตพื้นที่การศึกษาอื่น ในการนำผลการวิจัยเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนให้มีประสิทธิภาพ และทำให้องค์กรประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู

2. เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติตามมาตรฐานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับการปฏิบัติตามมาตรฐานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู

4. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติตามมาตรฐานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติตามมาตรฐานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู ปีการศึกษา 2566

จำนวน 52 โรงเรียน ประกอบด้วยผู้บริหาร จำนวน 128 คน และครูผู้สอน จำนวน 1,916 คน รวมประชากรทั้งสิ้น 2,044 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 10 มิถุนายน 2566)

1.2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู ปีการศึกษา 2566 กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970, pp. 607 - 610) สุ่มตัวอย่างโดยวิธีสุ่มแบบแบ่งชั้นอย่างเป็นสัดส่วน (Proportional stratified random sampling) ตามตำแหน่ง และขนาดโรงเรียน ประกอบด้วยผู้บริหาร จำนวน 21 คน และครูผู้สอน จำนวน 303 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 324 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

2.1. ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นตัวแปรพยากรณ์ แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ จินตนาการ วิสัยทัศน์ ความยืดหยุ่นและการปรับตัว และการทำงานเป็นทีม

2.2. การปฏิบัติตามมาตรฐานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา เป็นตัวแปรเกณฑ์ แบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ คุณภาพของผู้เรียน กระบวนการบริหารและการจัดการ และกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่สร้างขึ้นเพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติตามมาตรฐานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ดังต่อไปนี้ สถิติเชิงบรรยาย (Descriptive statistics) ค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) สถิติทดสอบสมมติฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson’s Product Moment Correlation Coefficient) วิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) โดยใช้วิธี Stepwise เพื่อดูตัวแปรที่มีนัยสำคัญ และนำค่าสถิติที่มีนัยสำคัญไปสร้างสมการพยากรณ์

ผลการวิจัย

การวิจัย ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติตามมาตรฐานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู มีผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ระดับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ วิสัยทัศน์ รองลงมา คือ ความยืดหยุ่นและการปรับตัว และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การทำงานเป็นทีม

2. ผลการวิเคราะห์ระดับการปฏิบัติตามมาตรฐานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ รองลงมา คือ คุณภาพของผู้เรียน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ กระบวนการบริหารและการจัดการ

3. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับการปฏิบัติตามมาตรฐานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา พบว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับการปฏิบัติตามมาตรฐานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา มีความสัมพันธ์กันทางบวกในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (r_{XY}= 0.666)

4. ผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติตามมาตรฐานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา พบว่า ตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าสมการเรียงลำดับความสำคัญ ได้แก่ การทำงานเป็นทีม (x_4) ความยืดหยุ่นและการปรับตัว (x_3) และจินตนาการ (x_1)

อภิปรายผล

การวิจัย ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติตามมาตรฐานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู มีประเด็นที่น่าสนใจสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ วิสัยทัศน์ ความยืดหยุ่นและการปรับตัว จินตนาการ และการทำงานเป็นทีม อาจเป็นเพราะการเป็นผู้นำที่ยอมรับและนำแนวคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมไปใช้ในงาน จะส่งผลให้องค์กรสามารถปรับตัวและพัฒนาได้อย่างยั่งยืน ซึ่งจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพของการศึกษาในที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของบุศรา ปุณริบูรณ์ (2563) ได้ศึกษา เรื่อง องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต

21 ผลการศึกษา พบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหา ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนโดยรวม อยู่ในระดับมาก

2. การปฏิบัติตามมาตรฐานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ด้านคุณภาพของผู้เรียน และด้านกระบวนการบริหารและการจัดการ อาจเป็นเพราะสถานศึกษาต้องปฏิบัติตาม มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2561 ที่กระทรวงศึกษาธิการ การปฏิบัติตามมาตรฐานยังเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับสถานศึกษาในการผ่านการประเมินคุณภาพภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการประเมินผลจากภายนอกเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้สถานศึกษาได้รับการตรวจสอบในระดับที่กว้างขึ้น และสามารถนำผลการประเมินมาใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ดียิ่งขึ้น และสอดคล้องกับ สุชาวดี กาญจนา (2564) ได้ศึกษา ภาวะผู้นำทางวิชาการ ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ในจังหวัดสระบุรี ผลการวิจัย พบว่า การประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ในจังหวัดสระบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก

3. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา กับการปฏิบัติตามมาตรฐานการประกันคุณภาพภายใน ของสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู พบว่า มีความสัมพันธ์เชิงบวก ในระดับสูง (r_{XY} = 0.666) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับสมมุติฐานข้อที่ 1 ว่า “ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติตามมาตรฐานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารสถานศึกษา มีคุณลักษณะในการเป็นผู้นำ ที่มีองค์ความรู้เข้าใจในหลักการ และกระบวนการบริหารจัดการศึกษาเป็นอย่างดี จึงทำให้สามารถวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปจัดทำเป็นกลยุทธ์ในการจัดการศึกษา ตามแผนพัฒนาการศึกษา ของสถานศึกษา และนำมาสู่การปฏิบัติได้ อาทิ การบริหารงาน การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ตลอดจนการนำสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ มาใช้ในการบริหารจัดการ และมีปฏิภาณไหวพริบในการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการที่หลากหลายได้อย่างสร้างสรรค์ รวมถึง ผู้บริหารยังปฏิบัติตนเป็น ทั้งในด้านคุณธรรม จริยธรรม การมีบุคลิกภาพที่เหมาะสม ได้รับการไว้วางใจ และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ร่วมงาน ตลอดจน มีความรัก มุ่งมั่น และทุ่มเทแรงกาย แรงใจ ในการพัฒนางานของสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมาย กล่าวคือ การมีผู้บริหารที่มีคุณลักษณะภาวะผู้นำที่ดี ย่อมส่งผลต่อสถานศึกษาให้ได้รับการพัฒนา และสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ อีกทั้ง การที่สถานศึกษามีการประกันคุณภาพภายใน ของสถานศึกษา ตามที่กำหนดใน

กฎกระทรวง ย่อมแสดงให้เห็นถึงการมุ่งพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นัยน์ปพร แก้วจีราสิน (2562) ได้ศึกษา ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์กับคุณภาพการศึกษา ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ในจังหวัดนครปฐม ผลการวิจัย พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์กับคุณภาพการศึกษา ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมและรายคู่ มีความสัมพันธ์กัน ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าความสัมพันธ์เท่ากับ 0.719

4. ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อการปฏิบัติตามมาตรฐานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู พบว่า ตัวแปรที่สามารถร่วมกันพยากรณ์การประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา โดยรวม ได้ดีมี 3 ด้าน คือ การทำงานเป็นทีม (x_4) ความยืดหยุ่นและการปรับตัว (x_3) และจินตนาการ (x_1) ตามลำดับ สามารถร่วมกันพยากรณ์การปฏิบัติตามมาตรฐานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู มีอำนาจพยากรณ์ การประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ได้ร้อยละ 49.50 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับสมมุติฐานที่ว่า “ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา อย่างน้อย 1 ด้าน ส่งผลต่อ การปฏิบัติตามมาตรฐานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู” และมีตัวแปรอำนาจพยากรณ์มากกว่าที่ได้ตั้งสมมุติฐานไว้ ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู เป็นบุคคลที่รอบรู้ มีการกระตุ้นให้บุคลากรเกิดความกระตือรือร้น สนใจ และใฝ่เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ ให้ความสำคัญ ยอมรับและสนับสนุนกับการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม ส่งเสริมให้บุคลากรสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน ด้วยการคิดอย่างเป็นระบบ ความร่วมมือกันของบุคลากร เพื่อพัฒนาโรงเรียนมีการสร้างเกณฑ์มาตรฐานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ให้ได้รับการพัฒนาและสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ อีกทั้ง การที่สถานศึกษามีการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ย่อมแสดงให้เห็นถึงการมุ่งพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรนุช เกษมสุข (2562) ได้ศึกษา ลักษณะทีมงาน ที่ส่งผลต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 ผลการวิจัย พบว่า ตัวแปรพยากรณ์ด้านลักษณะทีมงาน ที่ส่งผลต่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สามารถร่วมกันทำนายได้ร้อยละ 81.30 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดวงแข สุขประเสริฐ และ ปิยะนาถ บุญมีพิพิธ (2563) ได้ศึกษา ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการประกันคุณภาพภายใน

สถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 3 ผลการวิจัย พบว่า ตัวแปรพยากรณ์ ด้านลักษณะทีมงานที่ส่งผลต่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สามารถร่วมกันทำนายได้ร้อยละ 81.30 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยตัวแปรที่มีอำนาจในการทำนายลักษณะทีมงานในสถานศึกษา ที่มีต่อการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาได้ดีที่สุด และกล่าวถึง ภาวะผู้นำที่มีจินตนาการ จะสามารถนำพาองค์กรบรรลุสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างแน่นอน สามารถมองภาพอนาคตของโรงเรียนได้อย่างถูกต้อง แปลงวิสัยทัศน์ สู่พันธกิจและเป้าหมายของสถานศึกษาได้เหมาะสม บรรลุผลได้จริง ยอมรับในความคิดเห็นแตกต่าง และนำความเห็นต่างนั้น มาปรับใช้ในการบริหารโรงเรียน ได้อย่างเหมาะสมมีคุณค่า และเป็นที่ยอมรับได้ อีกทั้ง ยังมีการจัดทำแผนกลยุทธ์ โดยที่ครูและบุคลากรทุกฝ่ายมีส่วนร่วม มีการจัดทำแผนปฏิบัติการที่สอดคล้องกับแผนกลยุทธ์ ที่สามารถบรรลุเป้าหมายขององค์กรได้ สามารถมองปัญหาและอุปสรรคได้อย่างแจ่มแจ้ง นอกจากนี้ ผู้บริหารยังมีต้องมีความยืดหยุ่นและการปรับตัว จะสามารถแก้ปัญหา อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถรับรู้และเข้าใจในงาน บทบาทหน้าที่ในงานได้อย่างกว้างขวาง การคาดคะเนในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง จึงทำให้มีศักยภาพในการบริหารโรงเรียน

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

ผู้นำเชิงสร้างสรรค์มีบทบาทสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์ โดยสนับสนุนแนวคิดใหม่ๆ และความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น ดังนั้นผู้นำเชิงสร้างสรรค์จึงมีบทบาทสำคัญในการนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จ สามารถกระตุ้นให้ครูและนักเรียนคิดนอกกรอบและพัฒนาวิธีการใหม่ๆ ในการเรียนการสอน มีความสามารถในการกำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและเป้าหมายที่ท้าทาย ซึ่งช่วยให้สถานศึกษามีทิศทางที่ชัดเจนและมุ่งมั่นในการพัฒนาสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้กับครูและนักเรียน โดยการเป็นตัวอย่างที่ดีและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการพัฒนา มีความสามารถในการปรับตัวและแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้วิธีการที่หลากหลายและเหมาะสมกับสถานการณ์ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยการสนับสนุนการฝึกอบรมและการพัฒนาทักษะของครูและบุคลากรในสถานศึกษา การมีผู้นำเชิงสร้างสรรค์ในสถานศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาและปรับตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2563). *แนวทางการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาตามกฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561.* กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดเอ็น.เอ.รัตนะเทรดดิ้ง.

ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2564). *เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย.* (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: อมรการพิมพ์.

ดวงแข สุขประเสริฐ และปิยะนาถ บุญมีพิพิธ. (2563). *ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 3.* วารสารวิชาการสถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ, 6(2), 498 – 511.

นัยน์ปพร แก้วจีราสิน. (2562). *ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์กับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ในจังหวัดนครปฐม.* วารสารการบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร, 7(4), 281 – 294.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น.* (พิมพ์ครั้งที่ 10), กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

บุศรา ปุณริบูรณ์. (2563). *องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 21.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

พิชญาพงศ์ พันธ์จันทร์. (2563). *ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทัศนะของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

ภัทราพร เกษสังข์. (2559). *การวิจัยทางการศึกษา.* เลย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

วรรณภา ทะอินทร์. (2565). *ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงราย.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยพะเยา.

วรนุช เกษมสุข. (2562). *ลักษณะทีมงานที่ส่งผลต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

ศิขริน เทพบุรีและกฤษฎิ์ กิตติฐานัส. (2567). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารกับคุณภาพการศึกษาด้านกระบวนการบริหารและการจัดการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1.* วารสารการบริหารการศึกษา มมร.วิทยาเขตร้อยเอ็ด, 4 (1), 196 – 210.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู. (2566). *แผนปฏิบัติการขับเคลื่อนนโยบายและจุดเน้น และนโยบายเร่งด่วน.* https://actplan.sesao19.go.th/readpdf.php?fname=plan2. pdf.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2554). *การจัดระบบบริหารและสารสนเทศภายในสถานศึกษา ตามกฎกระทรวง ว่าด้วย ระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561). *แนวทางการประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาระดับปฐมวัย ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ศูนย์การศึกษาพิเศษ.* กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2563). *การพัฒนาคุณภาพการศึกษา.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

สำนักทดสอบทางการศึกษา. (2563). *การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา.* กรุงเทพมหานคร: เอ็น.เอ. รัตนเทรดดิ้ง.

สุกัญญา สายลอด. (2564). *ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหาร และพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.

สุชาวดี กาญจนา. (2564.) *ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาในจังหวัดสระบุรี.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), pp. 607 - 610.

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อบรรยากาศองค์การในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2

ETHICAL LEADERSHIP OF SCHOOLS' ADMINISTRATORS AFFECTING ORGANIZATIONAL CLIMATE OF SCHOOLS UNDER THE OFFICE OF LOEI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 2

[1]จินตนา อุทัยกลาง และ [2]พิมพ์อร สดเอี่ยม

[1]Jintana Uthaiklang and [2]Pim-on Sod-ium

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

Mahamakut Buddhist University, Srilanchang Campus, Thailand

[1]jintana.uth@student.mbu.ac.th

Received: October 13, 2024; **Revised**: November 10, 2024; **Accepted**: December 30,2024

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1.เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 2.เพื่อศึกษาระดับบรรยากาศองค์การในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับบรรยากาศองค์การในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 4.เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อบรรยากาศองค์การในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 ผลการวิจัย พบว่า 1. ระดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2. ระดับบรรยากาศองค์การในโรงเรียน สังกัดสำนักงาน

[1] นิสิต, หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

[2] รองศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 3. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับบรรยากาศองค์การในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 โดยใช้การทดสอบค่าสถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ของ พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมมีความสัมพันธ์กันอยู่ในระดับปานกลาง เท่ากับ 0.593 ซึ่งมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกหรือในทิศทางเดียวกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเท่ากับ .01 4. การวิเคราะห์ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อบรรยากาศองค์การในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ที่นำมาวิเคราะห์ จำนวน 6 องค์ประกอบ พบว่า มี 4 องค์ประกอบ มีอำนาจมีอำนาจพยากรณ์ บรรยากาศองค์การในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 โดยรวมได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ได้แก่ ด้านความซื่อสัตย์ (x_2) ด้านความเป็นพลเมืองดี (x_6) ด้านความยุติธรรม (x_1) และด้านความน่าเคารพ (x_5) ตัวแปรที่มีอำนาจพยากรณ์ดีที่สุด คือ ด้านความซื่อสัตย์ (x_2) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ของการพยากรณ์ เท่ากับ 0.406 รองลงมาคือ ด้านความเป็นพลเมืองดี (x_6) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ของการพยากรณ์ เท่ากับ 0.361 ด้านความยุติธรรม (x_1) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ของการพยากรณ์ เท่ากับ 0.223 และด้านความน่าเคารพ (x_5) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ของการพยากรณ์ เท่ากับ 0.202 ตัวแปรทั้ง 4 องค์ประกอบนี้ สามารถร่วมกันพยากรณ์บรรยากาศองค์การในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 (Y) โดยมีประสิทธิภาพในการทำนายร้อยละ 58.40 (R^2 = 0.584) และมีความ คลาดเคลื่อนมาตรฐานของการพยากรณ์ ± 0.28934 ซึ่งเขียนเป็นสมการพยากรณ์ได้ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$$\hat{Y} = 1.419 + 0.314(x_6) + 0.390(X_2) + 0.188(X_1) + 0.159(X_5)$$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$\hat{Z} = 0.361(x_6) + 0.406(X_2) + 0.223(X_1) + 0.202(X_5)$$

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา, บรรยากาศองค์การในโรงเรียน

Abstract

This research has the following objectives: 1.to study the level of ethical leadership qualities of school administrators in schools under the office Loei Primary Educational Service Area Office 2, 2.to study the organizational climate in schools under the office Loei Primary Educational Service Area Office 2, 3.to study the relationship

between the ethical leadership qualities of school administrators and the organizational climate in schools under the office Loei Primary Educational Service Area Office 2, and 4. to study the leadership of schools' administrators affecting organizational climate in schools under the office Loei Primary Educational Service Area Office 2.The research results were as follows: 1. The level of ethical leadership qualities of educational administrators in schools under the jurisdiction of Loei Primary Educational Service Area Office 2, overall is at the highest level. 2. The organizational climate level in the school under the jurisdiction of Loei Primary Educational Service Area Office 2, overall is at a high level. 3. Analyzing the relationship between the ethical leadership qualities of educational administrators and the organizational climate in schools under the jurisdiction of Loei Primary Educational Service Area Office 2, using Pearson's Product Moment Correlation Coefficient, it was found that the ethical leadership qualities of educational administrators overall have a moderate positive relationship at 0.593, which is statistically significant at .01 level. 4. Analyzing the impact of ethical leadership qualities of educational administrators on the organizational climate in schools under the jurisdiction of Loei Primary Educational Service Area Office 2, it was found that out of the 6 components analyzed, 4 components, namely Integrity(x_2), Citizenship(x_6), Fairness(x_1), and Respect(x_5), showed statistically significant relationships at the .01 level. The variable with the best predictive power is Integrity(x_2), with a coefficient of prediction equal to 0.406, followed by Citizenship(x_6) with a coefficient of prediction equal to 0.361, Fairness(x_1) with a coefficient of prediction equal to 0.223, and Respect(x_5) with a coefficient of prediction equal to 0.202. These four components can collectively predict the organizational climate within schools under the jurisdiction of Loei Primary Educational Service Area Office 2 (Y) with an efficiency of 58.40% (R^2 = 0.584) and a prediction standard error of ± 0.28934. The prediction equation is as follows: Regression equation in standardized score

$$\hat{Y} = 1.419 + 0.314(x_6) + 0.390(X_2) + .188(X_1) + 0.159(X_5)$$

Regression equation in raw score

$$\hat{Z} = 0.361(x_6) + 0.406(X_2) + .223(X_1) + 0.202(X_5)$$

Keywords: Ethical leadership of school administrators, organizational climate in schools

บทนำ

สภาพปัจจุบันมีภาวะผู้นำหลายแบบที่สอดคล้อง กับการเปลี่ยนแปลงของภูมิสังคม ซึ่งแต่ละแบบ ล้วนแล้วแต่ มุ่งเน้นเพื่อทำให้องค์กรมุ่งสู่ความสำเร็จและเป็นภาวะผู้นำ ที่จำเป็นสำหรับการบริหารจัดการในยุคสังคมปัจจุบัน และ สถานการณ์และแนวโน้มสังคมโลกเกิดการเลื่อนไหลของ กระแสวัฒนธรรมโลกที่ผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต เรียนรู้และการบริโภคในรูปแบบต่างๆ อาทิการใช้สื่อ ออนไลน์ในการจับจ่ายใช้สอยการทำธุรกรรมต่างๆ การ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ผ่าน เครือข่ายสังคมออนไลน์โดยไม่จำเป็นต้องรู้จักตัวตนซึ่งกัน และกัน การบริโภคสื่อหลายช่องทางในช่วงเวลาเดียวกัน คน ให้คนไทยเข้าถึงข้อมูลได้อย่างไร้ขีดจำกัด เกิดการสร้าง วัฒนธรรมร่วมสมัย และมีโอกาสสำหรับการสร้างสรรค์ สินค้าและบริการ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับประเทศงาน เดียวกัน ก่อให้เกิดวิกฤตทางวัฒนธรรม เนื่องจากขาดการ คัดกรองและเลือกรับวัฒนธรรมที่ดีงาม จนทำให้คนไทย ละเลย อัตลักษณ์มีพฤติกรรมที่เน้นบริโภคนิยมและค่านิยม ที่ซึ่ง ใช้ชีวิตแบบเร่งรีบ ไม่เคารพสิทธิคนอื่น ขาดความเอื้อเฟื้อ เกื้อกูล ซึ่งนำไปสู่การสูญเสียคุณค่าทางวัฒนธรรมดั้งเดิม และพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในสังคมไทย (ดาวรุ่งรรณ ถวิลการ, 2564)

ในความเปลี่ยนแปลงของสังคม ความเป็นโลกาภิวัตน์(Globalization) ความเจริญก้าวหน้า ของเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ความเป็นสังคมข้อมูล ข่าวสาร (IT society) ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีกับการเรียน เรื่องสิทธิมนุษยชน (Human right) ค่านิยมแบบวัตถุนิยม (Materialism) หรือแม้แต่กรณี การมีจุดหมายชีวิตแบบสุขนิสัยสุดโต่ง (Hedonism) จึงมีสภาวะการแข่งขันและการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบันนี้ ที่นับวันจะทวีความรุนแรงขึ้น ประกอบกับการเป็นผู้มี คุณธรรมจริยธรรมในปัจจุบันลดลงประชาชนจำนวนมากไม่ เห็นความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม ไม่ยึดมั่นในคุณธรรม ไม่ประพฤติตามจริยธรรม ทำให้สังคมมีปัญหา ความเจริญทางวัตถุแต่มีความเสื่อมโทรมทางจิตใจ มุ่งแสวงหาความสุขทางวัตถุ ขาดความเชื่ออาทร ขาดการ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ขาดคุณธรรมจริยธรรม ส่งผลให้เกิด วิกฤตการณ์ทางสังคมที่เรียกว่าวิกฤตการณ์แห่งการอยู่ ร่วมกัน (ชุติมา รักษ์บางแหลม, 2560) ในส่วนของพระธรรมคำสอนมองว่า เหตุผล ประโยชน์สุขที่แท้เป็นใหญ่ เป็น เกณฑ์เป็นมาตรฐาน เมื่อถือธรรมเป็นใหญ่ก็เห็นแก่ธรรม เห็นแก่ความจริง ความถูกต้องความดีงาม และยึดถือตาม หลักการ กฎกติกา รวมทั้งกฎหมาย ตั้งธรรมาธิปไตยเป็น เกณฑ์ในการตัดสินใจ ก็จะไม่เอนเอียงไปข้างไหน ไม่เห็นแก่ผลประโยชน์ไม่เห็น แก่พรรคพวก ไม่เห็นแก่คะแนนนิยม เป็นต้น และจะมีความชัดเจนในการทำงาน”และพระมหา วุฒิชัย วชิรเมธี(ว.วชิรเมธี, 2552) ได้กล่าวถึงความสำคัญ ของผู้นำในการพัฒนาจริยธรรมของคนในองค์การว่า “ปัญหาจริยธรรมของบุคคลส่งผล ให้เกิดปัญหาสังคมจน

กลายเป็นปัญหาของชาติบ้านเมืองนั้น อยู่ในความ รับผิดชอบของทุกคนในสังคม เพราะสังคมเป็นลักษณะ สังคมประกิต (socialization)คือทุกองค์การที่อยู่ในสังคม จะต้องร่วมมือกันทำกิจกรรมเพื่อให้สังคมอยู่เย็นเป็นสุข โดยองค์การหรือสถาบันที่อยู่ในสังคมจะต้องมีหน้าที่ขัดเกลา คนในสังคมให้เป็นคนที่มีจริยธรรม ให้บุคคลในสังคม ความรุนแรง ความเห็นแก่ตัวลดพฤติกรรมที่ผิดจรรยาบรรณ การจัดการดังกล่าวจึงต้องเริ่มที่ผู้นำซึ่งเป็นผู้กำหนดชะตา กรรมของทั้งตัวผู้นำ ผู้ตามขององค์การ ถ้าองค์การใดมีผู้นำ ที่มีจริยธรรมที่เปี่ยมไปด้วยภาวะผู้นำที่มีจริยธรรมเป็น พื้นฐานองค์การนั้นๆ ย่อมมีแต่ความเจริญรุ่งเรือง แต่ถ้าการ กลับเป็นไปในทางตรงกันข้าม องค์การนั้นๆ ก็ย่อมจะพบ แต่ความล้มเหลว ผู้บริหารกับผู้นำคือคนคนเดียวกัน ทำหน้าที่เหมือนกัน ผู้บริหารคือ ผู้มีศิลปะในการใช้คนให้ทำงาน และโดยเมื่อทำงานสำเร็จแล้ว ต้องก่อให้เกิด ภาวะคนก็ สำราญงานก็สำเร็จ” ผู้บริหารการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน มีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมได้แก่ความรู้คุณธรรมจริยธรรม และการปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างที่ดีให้ประจักษ์แก่ ครู นักเรียนและบุคลากรภายในสถานศึกษา (สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2560)

จากการศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ตามหลักการ และเหตุผลดังกล่าวข้างต้น พบว่า ผู้นำ หรือผู้บริหารที่ไม่มีจริยธรรมแล้ว จะเกิดอิทธิพลทางลบ ตามมา ซึ่งอิทธิพลที่สำคัญของภาวะผู้นำนี้ ส่งผลกระทบที่สำคัญต่อผู้ตาม ผู้ใต้บังคับบัญชา หรือผู้อื่นที่ มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมถึงการนำหรือจูงใจหรือการพัฒนา ศักยภาพผู้อื่น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นความหวังของการเป็นแบบอย่างที่ดีเพราะผู้บริหารเป็นทั้งหัวและหน้าตาของสถานศึกษาที่ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งในและนอก สถานศึกษา พฤติกรรมผู้นำเชิงจริยธรรมในการบริหาร สถานศึกษาของผู้บริหารย่อมส่งผลต่อคุณภาพของครูและ คุณภาพผู้เรียนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ตามการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคปัจจุบัน (รัตติกรณ์จง วิศาล, 2560) จากสภาพความเป็นมาของปัญหาในสังคมซึ่งมีสาเหตุมาจากการขาดคุณธรรมจริยธรรมและ ทางแก้ปัญหาหรือป้องกันด้วยการสร้างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมดังกล่าวข้างต้น

บรรยากาศองค์การ หมายถึง พฤติกรรมของหรือการรับรู้ของบุคลากรภายในสถานศึกษาที่มีต่อรูปแบบการทำงาน ลักษณะของสถานศึกษา ลักษณะหรือพฤติกรรมของผู้บริหารปัจจัยต่างๆ ภายในโรงเรียน ซึ่งส่งผลต่อการทำงาน หรือการรับรู้ของบุคลากรภายในโรงเรียน และส่งผลต่อสภาวะแวดล้อมในการทำงาน โดยที่บุคลากรภายในสถานศึกษา สามารถรับรู้ได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม และจะมีอิทธิพลต่อ พฤติกรรมการปฏิบัติงานการมีส่วนร่วมปฏิสัมพันธ์กันระหว่างบุคลากรภายในองค์กรด้วยกัน (ศิรประภา ชุปวา) บรรยากาศองค์การมีความสำคัญสำหรับผู้บริหารในองค์การต่างๆ ทั้งนี้เพราะบรรยากาศองค์การมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการปฏิบัติงานของบุคลากรที่จะส่งผลต่อความสำเร็จของบุคลากร บรรยากาศองค์การที่ดีจะช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจในการ

ทำงาน ซึ่งจะทำให้การปฏิบัติงานดำเนินไปอย่างราบรื่น มีความสุข มีความพึงพอใจ มีทัศนติที่ดี และมีความยึดมั่นผูกพันกับองค์การ ดังนั้น การสร้างบรรยากาศภายในองค์การที่ดีย่อมจะมีผลทำให้บุคลากรสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความสุข (วันทิพย์ สามหาดไทย, 2560) องค์ประกอบบรรยากาศองค์การ ประกอบด้วย โครงสร้างองค์การ (structure) ความรับผิดชอบ (responsibility) การให้รางวัล (reward) ความเสี่ยงของงาน (risk) ความอบอุ่น (warmth) การสนับสนุน (support) มาตรฐานการปฏิบัติงาน (standards) การยอมรับความขัดแย้ง (conflict) ความเป็นหนึ่งเดียวในองค์การ (identity) (เกวลี ตระกูลสุขทรัพย์, 2564)

บรรยากาศองค์การเป็นประเด็นที่สำคัญในการศึกษาองค์การ เพราะเป็นสิ่งที่สามารถเชื่อมโยงความรู้สึกผู้ปฏิบัติงานต่อลักษณะที่สะท้อนองค์การ อันมีอิทธิพลต่อการกำหนดพฤติกรรม ทัศนะคติของครูและผู้บริหารโรงเรียน นอกจากนี้บรรยากาศที่ดียังสามารถเสริมสร้างแรงจูงใจ ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน วิธีการบริหารงาน เพื่อให้การบริหารงานและการปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมี ประสิทธิภาพเต็มความสามารถ และพัฒนาขีดความสามารถของผู้ปฏิบัติงานให้เพิ่มยิ่งขึ้น นอกจากนี้ บรรยากาศองค์การเป็นตัวแปรสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมด้านต่างๆ ของสมาชิกในองค์การการศึกษาองค์การในแง่มุมต่าง ๆ จึงต้องให้ความสำคัญต่อบรรยากาศขององค์การ เพราะบรรยากาศขององค์การไม่ได้หมายถึงเพียงแต่ว่าเป็นอุณหภูมิหรือภูมิอากาศที่ส่งผลต่อร่างกายเท่านั้น แต่จะครอบคลุมถึงสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อจิตใจของบุคคลด้วย (ปุณยนุช จิณณ์ธิตา, 2560)

จากความสำคัญที่กล่าวมา สำนักงานเขจพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 ทำหน้าที่กำกับ ดูแลประสาน ส่งเสริมสนับสนุน การดำเนินงานของโรงเรียนต่างๆ ภายในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 ซึ่งประกอบไปด้วยโรงเรียนที่อยู่ในเขต ที่เป็นทั้งโรงเรียนขนาดเล็กขนาดกลางและโรงเรียนขนาดใหญ่ ตามบทบาทและหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พุทธศักราช 2546 (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2) และในปัจจุบันผู้บริหารสถานศึกษามีความสำคัญที่จะสร้างความเปลี่ยนแปลงหรือผลกระทบที่เกิดขึ้นแก่องค์กร บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องพัฒนาทักษะ ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษาในการดำเนินงานต้องมีการวางแผนบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีบุคคลและหน่วยงานที่รับผิดชอบเข้าร่วมดำเนินการ เพื่อให้การบริหารงานนำมาซึ่งความสำเร็จลุล่วงในการปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามจุดมุ่งหมายขององค์การ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาส่งผลต่อบรรยากาศองค์การในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย เขต 2 และสามารถนำผลการวิจัยนี้ไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง พัฒนาผู้ร่วมงานและพัฒนาผู้เรียน ให้มีคุณธรรมนำความรู้ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2

2. เพื่อศึกษาระดับบรรยากาศองค์การในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับบรรยากาศองค์การในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2

4. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อบรรยากาศองค์การในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) มุ่งศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อบรรยากาศองค์การในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 ปีการศึกษา 2566 ประกอบด้วยผู้บริหาร (ผู้อำนวยการสถานศึกษาและรองผู้อำนวยการสถานศึกษา) จำนวน 32 คน และครูผู้สอน จำนวน 263 คน รวมทั้งสิ้น 295 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

2.1 ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นตัวแปรพยากรณ์ แบ่งเป็น 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความยุติธรรม (fairness) 2) ความซื่อสัตย์ (Integrity) 3) ความรับผิดชอบ (Responsibility) 4) ความน่าเคารพ (Respect) 5) ความเป็นพลเมืองดี (Citizenship)

2.2 บรรยากาศองค์การในโรงเรียน เป็นตัวแปร์เกณฑ์ แบ่งเป็น 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) โครงสร้างองค์การ (organizational structure) 2) การเสริมสร้างความอบอุ่นและให้การสนับสนุน (warmth and support) 3) มาตรฐานการปฏิบัติงาน (performance standards) 4) การให้รางวัลและการลงโทษ (reward and chastening) 5) ความรับผิดชอบงาน (responsibility) 6) การยอมรับความขัดแย้ง (conflict) 7) ความเสี่ยงของงาน (risk)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่สร้างขึ้นเพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อบรรยากาศองค์การในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ดังต่อไปนี้ สถิติเชิงบรรยาย (Descriptive statistics) ค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) สถิติทดสอบสมมติฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient) วิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) โดยใช้วิธี Stepwise เพื่อดูตัวแปรที่มีนัยสำคัญ และนำค่าสถิติที่มีนัยสำคัญไปสร้างสมการพยากรณ์

ผลการวิจัย

การวิจัยภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อบรรยากาศองค์การในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์รายละเอียดในแต่ละส่วนต่อไปนี้

1. ผลการวิเคราะห์ระดับระดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 ทั้ง 6 องค์ประกอบโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านความเป็นพลเมืองดี รองลงมาคือ ด้านความซื่อสัตย์และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านความยุติธรรม

2. ผลการวิเคราะห์ระดับบรรยากาศองค์การในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 ทั้ง 7 องค์ประกอบโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 3 ด้าน และอยู่ในระดับมาก จำนวน 4 ด้าน ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการเสริมสร้างความอบอุ่นและให้การสนับสนุน รองลงมาคือ ด้านโครงสร้างองค์การ ส่วนเนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านความเสี่ยงของงาน

3. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับบรรยากาศองค์การในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 โดยใช้การทดสอบค่าสถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ของ Pearson พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมมีความสัมพันธ์กัน อยู่ในระดับปานกลาง เท่ากับ 0.593 ซึ่งมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกหรือในทิศทางเดียวกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเท่ากับ .01

4. ผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อบรรยากาศองค์การในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 มีดังนี้ ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ที่นำมาวิเคราะห์ จำนวน 6 องค์ประกอบ พบว่า มี 4 องค์ประกอบ มีอำนาจมีอำนาจพยากรณ์ บรรยากาศองค์การในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 โดยรวมได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ได้แก่ ด้านความซื่อสัตย์ (x_2) ด้านความเป็นพลเมืองดี (x_6) ด้านความยุติธรรม (x_1) และด้านความน่าเคารพ (x_5)

ตัวแปรที่มีอำนาจพยากรณ์ดีที่สุด คือ ด้านความซื่อสัตย์ (x_2) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ของการพยากรณ์ เท่ากับ 0.406 รองลงมาคือ ด้านความเป็นพลเมืองดี (x_6) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ของการพยากรณ์ เท่ากับ 0.361 ด้านความยุติธรรม (x_1) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ของการพยากรณ์ เท่ากับ 0.223 และด้านความน่าเคารพ (x_5) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ของการพยากรณ์ เท่ากับ 0.202

อภิปรายผล

การวิจัยภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อบรรยากาศองค์การในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลการอภิปรายผลเชิงพรรณนาตามวัตถุประสงค์รายละเอียดใน แต่ละส่วนต่อไปนี้

1. ระดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 โดยรวมแล้วอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด ทุกด้าน ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 มีความยุติธรรมให้ความเป็นธรรรมกับทุกฝ่าย ประพฤติปฏิบัติด้วยความโปร่งใสอย่างตรงไปตรงมาด้วยความซื่อสัตย์ สร้างความมั่นใจ ความเชื่อมั่น สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในองค์การ ยอมรับผลที่เกิดจากการกระทำของตนเองด้วยความรับผิดชอบสามารถตรวจสอบได้ และรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง ดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคมอันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้า ซึ่งสอดคล้องกับ ธีรภัทร เพชรศรีจันทร์ (2562, หน้า 7) กล่าวไว้ว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม คือ การประพฤติตนของผู้บริหารสถานศึกษาในทางที่ถูกต้อง ยึดหลักจริยธรรม ปกครองด้วยหลักคุณธรรม ธรรมาภิบาล เกิดการศรัทธาจากผู้ที่เกี่ยวข้อง และนำความใช้ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ของตนเอง มาใช้ในการตัดสินใจที่ถูกต้อง ตามหลักการบริหารโดยให้ทุกฝ่าย เข้ามามีส่วนร่วม เพื่อทำให้ได้ผลสำเร็จตามเป้าหมาย สอดคล้องกับงานวิจัยของ อนันธิตา เอียดบัวขาว (2563) ได้ทำการศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับผลการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือ

นักเรียนของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของภาณุวัฒน์ บุญธัญกิจ (2564) ได้ทำการศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานครตามทัศนะของผู้บริหารและครู พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด

2. ระดับบรรยากาศองค์การในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ใน ระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก 4 ด้าน และมากที่สุด 3 ด้าน ที่เป็นเช่นนี้อาจจะเป็นเพราะโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 ผู้บริหารสถานศึกษามีแบบแผน กระบวนการหรือวิธีการแบ่งการทำงานให้กับบุคลากรปฏิบัติงานอย่างชัดเจนและเหมาะสมตามความสามารถ กำหนดนโยบาย กฎระเบียบข้อตกลงในการทำงานร่วมกัน ยอมรับฟังเหตุผลและรับไปพิจารณาโดยการทำตัวเป็นกลางและให้การสนับสนุนส่งเสริมข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีการพัฒนาตนเองในสายงานวิชาชีพ ที่เป็นแนวทางพัฒนาองค์การให้งานมีประสิทธิภาพและให้ส่งผลดีขึ้นไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐพงษ์ จันปุ่ม (2563, น. 71) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบรรยากาศองค์การกับการบริหารจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามุกดาหาร พบว่า การศึกษามัธยมศึกษามุกดาหาร พบว่า บรรยากาศองค์การในสถานศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสถานศึกษามีแนวทางในการปฏิบัติงานที่ชัดเจน กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของบุคลากรอย่างชัดเจน มีการมอบหมายงานตรงตามความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล เพื่อนร่วมงานช่วยเหลือให้การยอมรับซึ่งกันและกัน แสดงออกถึงความเป็นมิตรไมตรีต่อกันผู้บริหารชื่นชมเอาใจใส่ และสนับสนุนส่งเสริมในด้านต่างๆ แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นอย่างดี และสอดคล้องกับงานวิจัยของ กมลกาญจน์ อรุณรัตน์ (2562, น. 128) ได้ศึกษา บรรยากาศองค์การที่ส่งผลต่อชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของครู ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 พบว่า โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านค่านิยมและพฤติกรรม ที่ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้ อาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษาเน้นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทำให้ครูสามารถปรับตัวได้ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงจากการที่ต่างคนต่างทำหน้าที่ตามที่ตนเองได้รับมอบหมายไปสู่ การปฏิบัติงานร่วมกันเป็นทีมได้อย่างเหมาะสม โดยมีการให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานเป็นอย่างดี และสม่ำเสมอ ให้เกียรติและยอมรับนับถือกัน ไว้วางใจซึ่งกันและกัน จนทำให้ทุกฝ่ายมีทัศนคติที่ดี ต่อการทำงานเป็นทีม ทำให้การทำงานร่วมกันมีความผ่อนคลายไม่ตึงเครียด ปฏิบัติงานด้วยความกระตือรือร้นและมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่

3. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับบรรยากาศองค์การในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 โดยใช้การทดสอบค่าสถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ของ Pearson (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient) พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับบรรยากาศองค์การในโรงเรียน โดยรวมมีค่าเท่ากับ 0.593 ซึ่งมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกหรือในทิศทางเดียวกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเท่ากับ .01 ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับสมมุติฐานข้อที่ 1 ว่า "ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับบรรยากาศองค์การในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 มีความสัมพันธ์กัน" ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารสถานศึกษามีการปรับกระบวนการทำงาน เพื่อให้บรรลุประสิทธิผลขององค์กร และยังต้องให้ความสนใจต่อบุคลากร เพราะผู้นำจำเป็นต้อง ได้รับความร่วมมือร่วมใจจากผู้ร่วมงานทุกคน นำมาผสมผสานประยุกต์ใช้ในการทำงาน หรือแก้ปัญหาของหน่วยงานได้ ช่วยให้หน่วยงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ได้ ด้วยความรู้ความสามารถในการบริหารงาน การมีความสามารถในการจูงใจและลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความร่วมมือกัน เมื่อเกิดความร่วมมือกัน การพัฒนาองค์การก็จะเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิรประภา ชุปวา (2563) ทำการวิจัยเรื่องภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อบรรยากาศองค์การของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ดเขต 3 โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับสูงมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้เนื่องมาจากผู้บริหารมีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมจะส่งเสริมให้สถานศึกษามีบรรยากาศองค์การที่ดี และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิภาวรรณ เสวพันธุ์ (2565) ทำการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันต่อองค์การของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 3 โดยรวมมีความสัมพันธ์กันเชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01 ซึ่งภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านความไว้วางใจ มีความสัมพันธ์กับความผูกพันต่อองค์การของครู ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการทำงานร่วมกันของคนในองค์กร เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้องค์กรดำรงอยู่และประสบความสำเร็จ

4. ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อบรรยากาศองค์การในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ที่นำมาวิเคราะห์ จำนวน 6 องค์ประกอบ พบว่า องค์ประกอบที่มีอำนาจพยากรณ์ บรรยากาศองค์การในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 โดยรวมได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ได้แก่ ด้านความซื่อสัตย์ Integrity (X_2) ด้านความเป็นพลเมืองดี Citizenship (X_6) ด้านความยุติธรรม fairness (X_1) และด้านความน่าเคารพ

Respect (X_5) ตัวแปรทั้ง 4 องค์ประกอบนี้ สามารถร่วมพยากรณ์ บรรยากาศองค์การในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 โดยรวมได้ ร้อยละ 54.90 และมีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการพยากรณ์ ± 0.300029 สอดคล้องกับสมมุติฐานที่ว่า “มีตัวแปรพยากรณ์อย่างน้อย 1 ตัวแปรส่งผลต่อบรรยากาศองค์การในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2”และมีตัวแปรอำนาจพยากรณ์เกินมากกว่าที่ได้ตั้งสมมุติฐานไว้ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารสถานศึกษาเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน มีความจริงใจให้กับผู้ใต้บังคับบัญชา ปราศจากความลำเอียงมีเหตุมีผลให้เกียรติและช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจ ตระหนัก ซาบซึ้ง ถึงคุณค่าของบุคคลอื่น และยอมรับนับถือความดีของเขาด้วยใจจริง รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง ดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้า ซึ่งสอดคล้องกับ ศิรประภา ชุปวา (2563) ทำการวิจัยเรื่องภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อบรรยากาศองค์การของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ดเขต 3 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อบรรยากาศองค์การสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ด้านความเป็นพลเมืองดี (X_1) ด้านความเคารพ (X_5) ด้านความไว้วางใจ (X_4) และด้านความซื่อสัตย์ (X_3) ตามลำดับ โดยตัวแปรทั้งสี่ร่วมกันสมการพยากรณ์พยากรณ์ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมที่ส่งผลต่อบรรยากาศองค์การในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 โดยใช้คะแนนมาตรฐาน ได้ร้อยละ 72.50 และสอดคล้องกับ วันเฉลิม รูปสูง (2564) ได้ทำวิจัยเรื่องภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูเรียงตามลำดับอิทธิพลจากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1) การเสริมสร้างพลังอำนาจ 2) ความเป็นธรรมและความยุติธรรม 3) ความอ่อนน้อมถ่อมตน 4) ความก้าวหน้าส่วนบุคคล และ 5) ความซื่อสัตย์เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 งานวิจัยนี้พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม ซึ่งได้แก่ การเสริมสร้างพลังอำนาจ ความเป็นธรรมและความยุติธรรม ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความก้าวหน้าส่วนบุคคล และความซื่อสัตย์สามารถทำนายคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 ได้ร้อยละ 70

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม (Ethical Leadership) เป็นตัวแบบความประพฤติปฏิบัติที่ดีทางจริยธรรม เป็นที่ยอมรับแก่ผู้ตามทั้งในด้านความซื่อสัตย์สุจริต ความน่าไว้วางใจ ความยุติธรรมและความเอาใจใส่ ผนวกเข้ากับแนวคิด หลักการทางวิชาการ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การงบประมาณ และการบริหารทั่วไป สามารถนำองค์กรหรือกลุ่มคนโดยยึดหลักจริยธรรมและคุณค่าทางศีลธรรม ผู้นำเชิงจริยธรรมจะเน้นการทำสิ่งที่ถูกต้องและยุติธรรม โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อผู้อื่นและสังคมโดยรวม การมีผู้นำเชิงจริยธรรมในองค์กรจะช่วยสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือจากสมาชิกในองค์กร ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จและความยั่งยืนในระยะยาว สามารถนำองค์กรไปในทิศทางที่ถูกต้องและมีความรับผิดชอบต่อสังคมได้

เอกสารอ้างอิง

กมลกาญจน์ อรุณรัตน์. (2562). *บรรยากาศองค์การที่ส่งผลต่อชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด.

เกวลี ตระกูลสุขทรัพย์. (2564). *บรรยากาศองค์การที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจวบคีรีขันธ์.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.

ณัฐพงษ์ จันทร์ปุ่ม. (2563). *ความสัมพันธ์ระหว่างบรรยากาศองค์การกับการบริหารจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามุกดาหาร.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ดาวรุวรรณ ถวิลการ. (2564). *ภาวะผู้นำดิจิทัล*. ขอนแก่น: ศูนย์นวัตกรรมการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ธีรพัฒน์ เพชรศรีจันทร์. (2562). *ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในจังหวัดอุทัยธานี.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

ปุณยนุช จิณณ์ธิตา. (2560). *บรรยากาศองค์การของโรงเรียนกลุ่มบ่อทอง 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา.

ภาณุวัฒน์ บุญธัญกิจ. (2564*). ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานครตามทัศนะของผู้บริหารและครู.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

รัตติกรณ์ จงวิศาล. (2560). *มนุษย์สัมพันธ์: พฤติกรรมมนุษย์ในองค์กร*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2560). *ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม (Ethical Leadership). วารสารดำรงราชานุภาพ,* 7(23), 57-62.

ศิรประภา ชุปวา. (2563). *ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อบรรยากาศองค์การของสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ดเขต 3.* มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด.

อนันธิดา เอียดบัวขวัญ. (2563). *ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับผลการดำเนินงาน ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

การพัฒนากลยุทธ์การเงินครัวเรือนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาบ้านน้ำเชี่ยว จังหวัดตราด

DEVELOPMENT OF HOUSEHOLD FINANCIAL STRATEGIES BASED ON THE SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY: A CASE STUDY OF BAN NAM CHIAO, TRAT PROVINCE

[1]นิพนธ์ วุฒิชัย, [2]ธนภ จิตรแจ้ง, [3]ทัศนัย ขัตติยวงษ์ และ [4]เอมอร หวานเสนาะ

[1]Nipon Vuthichai, [2]Thanop Jitjang, [3]Tassanai Kattiyawong and [4]Emorn Whansarnor

[1]มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ประเทศไทย

[1]Rambhai Barni Rajabhat University, Thailand

[1]nipon.v@rbru.ac.th, [2]thanop.j@ rbru.ac.th, [3]tassanai.k@ rbru.ac.th, [4]amorn.w@rbru.ac.th

Received: October 15, 2024; **Revised**: November 12, 2024; **Accepted**: December 30,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งเน้นการพัฒนาแนวทางการจัดการรายจ่ายและเพิ่มรายได้ของครัวเรือนในชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว จังหวัดตราด โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การวิจัยนี้ประกอบด้วยการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรคและปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จในการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ของชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ การศึกษาวิเคราะห์แนวทางการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงและการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการนี้ ผลการวิจัยพบว่าครัวเรือนสามารถวางแผนและวิเคราะห์รายรับรายจ่ายผ่านการ

[1] อาจารย์ หลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ หลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ หลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

[4] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ หลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บันทึกบัญชีครัวเรือน และนำข้อมูลทางการเงินมาวางแผนกิจกรรมเพื่อลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ โดยกิจกรรมที่ทำให้ประสบความสำเร็จประกอบด้วยการลดรายจ่ายด้านอาหารผ่านการปลูกผักสวนครัวในพื้นที่จำกัด และการสร้างรายได้เสริมจากการรวมกลุ่มผลิตตังเมกรอบ ปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จคือการใช้กระบวนการกลุ่มเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนกิจกรรม การพัฒนาองค์ความรู้ และการใช้ระบบพี่เลี้ยงและจากการวิเคราะห์ SWOT พบว่า จุดแข็งของชุมชนคือการมีความสามัคคีและความร่วมมือที่ดีในการทำกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งการยอมรับความสำคัญของการบันทึกบัญชีครัวเรือน จุดอ่อนที่พบคือความไม่สมดุลระหว่างรายรับและรายจ่ายของครัวเรือน รวมทั้งการขาดอาชีพเสริมและภาระหนี้สิน โอกาสที่ชุมชนได้รับคือการสนับสนุนจากเทศบาลตำบลและหน่วยงานรัฐในการพัฒนาระบบบัญชีครัวเรือนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ขณะที่อุปสรรคหลักคือความหลากหลายของประชากรในพื้นที่ที่มีวิถีชีวิตและความสนใจที่แตกต่างกัน ผลการดำเนินการตามหลักวงจร PDCA แสดงให้เห็นว่ากระบวนการวางแผน การดำเนินการ การตรวจสอบ และการปรับปรุงสามารถช่วยให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้จ่ายและการสร้างรายได้อย่างมีประสิทธิภาพ การรวมกลุ่มผลิตตังเมกรอบเป็นตัวอย่างของการสร้างรายได้เสริมที่มีศักยภาพ แต่ยังขาดประสบการณ์ในการจัดการและการตลาด การสนับสนุนจากผู้นำชุมชนและหน่วยงานภาครัฐจึงเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาและสร้างความยั่งยืนให้กับกิจกรรมนี้

คำสำคัญ : เศรษฐกิจพอเพียง, การจัดการการเงินครัวเรือน, การลดรายจ่าย, การเพิ่มรายได้, ชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว

Abstract

This research is a qualitative study that focuses on developing guidelines for managing household expenses and increasing income in the Ban Nam Chiao community, Trat province, using the Sufficiency Economy Philosophy. The research involves analyzing the problems, obstacles, and factors leading to success in reducing expenses and increasing community income. The main objectives are to study and analyze approaches for reducing expenses and increasing income based on the Sufficiency Economy Philosophy, as well as to analyze problems and obstacles related to this process. The results showed that households could plan and analyze their income and expenses through household bookkeeping, and use the financial data to plan activities to reduce expenses and increase income. Successful activities included reducing food expenses by growing vegetable gardens in limited spaces, and generating supplementary income from

forming a group to produce crispy tung mak snacks. Key success factors were using group processes as a driving tool for activities, knowledge development, and a mentoring system. The SWOT analysis revealed that the community's strengths were solidarity and good cooperation in carrying out various activities, as well as recognizing the importance of household bookkeeping. Weaknesses included imbalances between household income and expenses, lack of supplementary occupations, and debt burdens. Opportunities included support from the sub-district municipality and government agencies in developing household accounting systems based on the Sufficiency Economy Philosophy, while the main obstacle was the diversity of the local population with different lifestyles and interests.The results from implementing the PDCA cycle showed that the planning, doing, checking, and improving processes helped the community change their spending behavior and generate income effectively. The crispy tung mak production group is an example of a potentially viable supplementary income activity, but still lacks experience in management and marketing. Support from community leaders and government agencies is thus important for developing and sustaining this activity.

Keywords : Sufficiency Economy, Household Financial Management, Reducing Expenses, Increasing Income, Baan Nam Chiew Community

บทนำ

ชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว จังหวัดตราด เป็นพื้นที่หนึ่งที่กลายสภาพจากสังคมชนบทในอดีตมาเป็นชุมชนเมือง ส่งผลให้สภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่โดยทั่วไปของชุมชนตำบลบ้านน้ำเชี่ยว ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปกลายเป็นวิถีชีวิตแบบคน ในเมืองหรือแบบทุนนิยมที่เน้นการใช้เงินซื้อหาเครื่อง อุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวัน ประกอบกับรายได้เฉลี่ยของประชาชนในชุมชนยังถือว่ามีรายได้ไม่สูงมากนัก จึงส่งผลให้เกิดภาวะรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย และนำพาตนเองเข้าไปสู่วงจรของการเป็นหนี้ ทั้งในและนอกระบบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อย่างไรก็ตาม ได้มีความพยายามรวมกลุ่มของประชากรดั้งเดิม และการได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลตำบลบ้านน้ำเชี่ยว ในการส่งเสริมให้มีการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต มุ่งการเสริมสร้างให้ชุมชนรู้จักประมาณตนเอง มีการวางแผนการใช้จ่ายอย่างรอบคอบ มีสติในการดำรงชีวิต ด้วยการจัดทำเป็นบัญชีครัวเรือน แต่ปัจจุบันพบว่ามีชาวบ้านเพียงบางส่วนเท่านั้นยังมีการบันทึกบัญชีครัวเรือน

อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังไม่สามารถ ใช้ประโยชน์จากข้อมูลการบันทึกบัญชีอย่างมีประสิทธิภาพในการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตประจำวันด้วยการพิจารณาลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นหาวิธีการเพิ่มรายได้เพื่อให้เกิดความสมดุล ขาดกระบวนการคิดอย่างเป็น ระบบในการปรับปรุงแก่ไขลดรายจ่ายที่เกินจำเป็นและการหาแนวทางในการเพิ่มรายรับครัวเรือน ซึ่งส่งผลไปยังพฤติกรรมในการจัดการการเงินครัวเรือนขาดประสิทธิภาพ จากการศึกษาของ Gürel & Tat (2017) พบว่า การวิเคราะห์ SWOT เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการวางแผนกลยุทธ์และการตัดสินใจในการจัดการทรัพยากรในองค์กรต่าง ๆ นอกจากนี้ การใช้วงจร PDCA ยังได้รับการยอมรับว่าเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการปรับปรุงกระบวนการทางธุรกิจและการจัดการ (Deming, 1986)

ในการศึกษานี้วิจัยนี้จึงมุ่งส่งเสริมให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการสร้างกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบมี เหตุผลและทดลองปฏิบัติในการวิเคราะพฤติกรรมการเงินในครัวเรือนผ่านการบันทึกบัญชีครัวเรือนและนำไปสู่การดำเนินการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างครบวงจรด้วยกระบวนการวางแผน การดำเนินการ การติดตาม และการปรับปรุงพัฒนา อันเป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านมีภาวะสมดุลและมั่นคงในการ ดำเนินชีวิตด้วยการยึดหลักทางสายกลาง อันเป็นหัวใจสำคัญของการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการพัฒนาสมาชิก พัฒนาองค์การ และพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาและกำหนดแนวทางการลดรายจ่ายและการเพิ่มรายได้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว จังหวัดตราด ภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน

2. เพื่อวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และปัจจัยสู่ความสำเร็จของการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ภายในครัวเรือนชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว จังหวัดตราด ภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ หมู่บ้านในตำบลบ้านน้ำเชี่ยว จังหวัดตราด

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ทำการคัดเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ บ้านน้ำเชี่ยวหมู่ที่ 1 (บ้านท้ายเขา) เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ผู้นำชุมชนและชาวบ้านมีความ ตระหนักอย่างยิ่งต่อปัญหาการจัดการการเงินใน ครัวเรือน และมีความต้องการที่

จะร่วมกันแสวงหา แนวทางในการแก้ไขปัญหาจัดการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ของครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูล โดยเป็นตัวแทนครัวเรือนจากความสมัครใจ จำนวน 25 ครัวเรือน ประกอบด้วย ตัวแทนครัวเรือน ผู้นำชุมชน และตัวแทนองค์กรชุมชน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ประกอบด้วย แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดทางการเงิน แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการเงินส่วนบุคคล ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดตามรูปแบบการวิจัยแบบมีส่วนร่วม โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

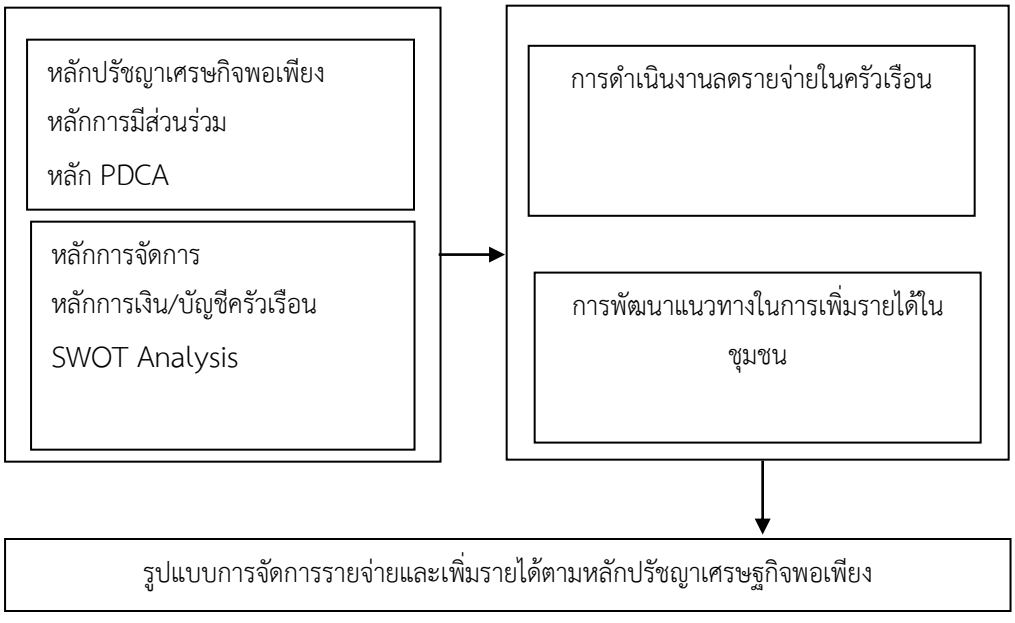

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In -depth Interview) การสัมภาษณ์เจาะลึกกับกลุ่มผู้นำในชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านน้ำเชี่ยวหมู่ 1 จำนวน 1 ท่าน สมาชิกเทศบาลตำบลบ้านน้ำเชี่ยว จำนวน 1 ท่าน ประธานและตัวแทนสมาชิกสมาชิกวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเชี่ยว จำนวน 4 ท่าน เกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและรูปแบบการดำเนินการการจัดการการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้และการออมในปัจจุบันของครัวเรือน และวิธีการจัดการหนี้สินเชิงบูรณาการผ่านองค์ความรู้และกระบวนการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาหนี้สิน

3.2.การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) กลุ่มตัวอย่างบ้านน้ำเชี่ยว หมู่ 1 ประกอบด้วยตัวแทนครัวเรือนบ้านน้ำเชี่ยวหมู ตัวแทนครัวเรือนที่เป็นผู้นำชุมชน และตัวแทนองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลบ้านน้ำเชี่ยวหมู จำนวน 15 ครัวเรือน ใช้วิธีการตั้งประเด็นที่จะเป็นแนวทางการพูดคุยแลกเปลี่ยนระดมความคิดเห็นเพื่อร่วมวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคและปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินการจัดการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้รวมทั้งร่วมกันปฏิบัติการลดรายจ่ายการเพิ่มรายได้ด้วยกระบวนการ P-D-C-A การพัฒนาแนวทางใหม่ในการเพิ่มรายได้ชุมชน ตำบลบ้านน้ำเชี่ยว การดำเนินการลดรายจ่ายในครัวเรือนชุมชน ตำบลบ้านน้ำเชี่ยว หลักการจัดการหลักการเงิน/การบัญชีครัวเรือน SWOT Analysis หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนหลักการวงจร P-D-C-A รูปแบบการจัดการรายจ่ายและเพิ่มรายได้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน ตำบลบ้านน้ำเชี่ยว

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์เชิงคุณภาพโดยการรวบรวมข้อมูลสภาพการเงินภายในครัวเรือนชุมชนตำบลบ้านน้ำเชี่ยวด้วยการวิเคราะห์ รายรับรายจ่ายผ่านระบบบัญชีครัวเรือนภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนโดยการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แผนภูมิ สัดส่วน และค่าร้อยละ และกำหนดแนวทางการลดรายจ่ายการเพิ่มรายได้รวมทั้งการวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคและปัจจัยสู่ความสำเร็จในลดรายจ่ายเพิ่มรายได้และเปรียบเทียบผลการศึกษาที่ได้กับวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อทำการวิเคราะห์หาความสอดคล้องและความแตกต่างของผลการวิจัยกับข้อมูลจากวรรณกรรมเหล่านั้น

ผลการวิจัย

1. วิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และปัจจัยสู่ความสำเร็จของการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ภายในครัวเรือนชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว จังหวัดตราด ภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน ผลการศึกษาและกำหนดแนวทางการลดรายจ่ายและการเพิ่มรายได้ตามกระบวนการโดยดำเนินการตาม วงจร P-D-C-A เพื่อนำไปสู่การดำเนินการการลดรายจ่ายและการเพิ่มรายได้ ได้แก่การวางแผน (Plan) ผลการดำเนินกิจกรรมการวางแผนเพื่อกำหนดกิจกรรมการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้คณะผู้วิจัยและกลุ่มตัวอย่างได้ร่วมระดมสมองเพื่อวางแผนดำเนินใน 2 ประเด็น ได้แก่ 1) ผลการประชุมกลุ่มตัวอย่างทำการวิเคราะห์รายได้และรายจ่ายผ่านการบันทึกบัญชีครัวเรือน 2) ผลการประชุมกลุ่มตัวอย่างทำการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมด้วย SWOT Analysis เพื่อการกำหนดกิจกรรมการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ด้วย TOWS Matrix สรุปผลได้ดังนี้

1.1 ผลการประชุมกลุ่มตัวอย่างทำการวิเคราะห์รายได้และรายจ่ายผ่านการบันทึกบัญชีครัวเรือน การดำเนินกิจกรรมการวางแผนโดยการวิเคราะห์รายได้และรายจ่ายผ่านการทดลองบันทึกบัญชีครัวเรือนที่ได้บันทึกอย่างสมบูรณ์ เป็นเวลา 3 เดือน และร่วมกันทำการประมวลข้อมูลจากการบันทึกบัญชีให้ชุมชนได้เห็นประโยชน์ของการบันทึกบัญชีครัวเรือนที่มี ต่อการจัดการการเงินครัวเรือน เพื่อแสดงข้อมูลเห็นเชิงประจักษ์ถึงพฤติกรรมรายรับรายจ่ายของครัวเรือน ดังนี้ รายได้ครัวเรือนผลการการวิเคราะห์รายได้ผ่านการบันทึกบัญชีครัวเรือน ข้อมูลด้วยรายได้ครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน 10,297.58 บาท และผลการศึกษาลักษณะที่มาของรายได้ครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า-กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้จากอาชีพหลัก ได้แก่ การรับจ้าง เงินเกษียณอายุ เงินเดือนจากการเป็นนักการเมืองท้องถิ่น กลุ่มตัวอย่างส่วนส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ดังนั้นนอกจากรายได้นอกจากอาชีพหลักแล้ว ยังมีรายได้จากเงินช่วยเหลือจากบุตรหลาน ส่งให้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ดังนั้นจึงมีรายได้ประจำจากเงินช่วยเหลือผู้สูงอายุ รวมทั้งเงินตอบแทนการเป็นสมาชิกสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่มีอาชีพเสริม จึงไม่มีแหล่งรายได้อื่นนอกจากอาชีพหลัก จึงทำให้ไม่สามารถสร้างรายได้เสริมแก่ครัวเรือนรายจ่ายครัวเรือนผลการการวิเคราะห์รายจ่ายผ่านการบันทึกบัญชีครัวเรือน ข้อมูลด้วยรายได้ครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่าง พบว่ามีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน 10,584.97 บาท และผลการศึกษาลักษณะรายจ่ายครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างอาศัยในเขตชุมชนเมือง ดังนั้นนอกจากรายจ่ายค่าอาหารแล้วยังมีรายจ่ายหลักที่สำคัญคือรายจ่ายด้วยสาธารณูประโภค เช่น ไฟฟ้า และน้ำประปา เป็นต้น กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีภาวะหนี้สินครัวเรือนจากการกู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านเมื่อทำการวิเคราะห์ผลต่างระหว่างรายรับและรายจ่ายเฉลี่ยจะพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีรายได้ไม่สมดุลกับรายจ่ายโดยมีรายได้น้อยกว่ารายจ่ายโดยเฉลี่ย 287.39 บาท ต่อเดือน

1.2 ผลการประชุมกลุ่มตัวอย่างทำการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมด้วย SWOT Analysis เพื่อการกำหนดกิจกรรมการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ด้วยTOWS Matrix ดังนี้

1) จุดแข็ง

กลุ่มตัวอย่างมีการรวมกลุ่มกัน มีความสามัคคี รักใคร่ปรองดองกัน และมีความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันในกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ

กลุ่มตัวอย่างยอมรับว่าการบันทึกบัญชีครัวเรือนเป็นประโยชน์และสิ่งสำคัญต่อการจัดการการเงินครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2) จุดอ่อน

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้ไม่สมดุลกับรายจ่าย โดยมีเงินคงเหลือเฉลี่ยต่อเดือนติดลบ-กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่มีการประกอบอาชีพเสริมกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีภาระหนี้สินครัวเรือน

3) โอกาส

เทศบาลตำบลบ้านน้ำเชี่ยว หน่วยงานของรัฐ และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ ให้ความสำคัญและให้การสนับสนุนการบันทึกบันชีครัวเรือนเพื่อนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพในการการจัดการการเงินครัวเรือน

เทศบาลตำบลบ้านน้ำเชี่ยว มีนโยบายและมาตรการรักษาให้เศรษฐกิจมีการเจริญเติมโตอย่างพอเพียง มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้แบบเศรษฐกิจพอเพียง และจัดทำโครงการเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรชุมชนยั่งยืน

มีผู้นำชุมชนที่มีความพร้อมและให้การสนับสนุนเพื่อยกระดับและสร้างความมั่นคงในการดำรงชีพของคนในชุมชน

4) อุปสรรค

เทศบาลตำบลบ้านน้ำเชี่ยวเป็นพื้นที่ชุมชนเมืองและลักษณะประชากรของมีความหลากหลายทั้งเป็นประชากรดั้งเดิมและประชากรแฝงที่ย้ายเข้ามาตั้งรกรากชั่วคราวโดยมีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อประกอบอาชีพ จึงส่งผลให้วิถีชีวิตตลอดจนความสนใจของคนในชุมชนมีความหลากหลายจึง เป็นอุปสรรคต่อการรวมกลุ่มขนาดใหญ่ผลการวิเคราะห์ SWOT โดยนำปัจจัยแต่ละประการมาจับคู่กันและกำหนดกลยุทธ์ต่าง ๆ ในการจัดการรายจ่ายเพิ่มรายได้ครัวเรือนของชุมชนตำบลบ้านน้ำเชี่ยว โดยการจัดทำ TOWS Matrix นำไปสู่แผนการกำหนดกิจกรรมเพื่อดำเนินการพัฒนาระบบการจัดทำบัญชีครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน 3 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมอบรมวิธีการจดบันทึกบัญชีครัวเรือน และวิธีการประมวลผลเพื่อทำให้ชุมชนเห็นเชิงประจักษ์ ต่อพฤติกรรมการจ่ายที่ไม่เหมาะสม อันเป็นจุดเริ่มต้นในการปรับพฤติกรรมลดรายจ่ายครัวเรือน

1.2 กิจกรรมการลดรายจ่ายด้วยอาหารด้วยการปลูกผักสวนครัวในพื้นที่จำกัด 3) กิจกรรมการศึกษาแนวทางการเพิ่มรายได้ตามความสนใจ

2. แนวทางการลดรายจ่ายและการเพิ่มรายได้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว จังหวัดตราด ภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

การปฏิบัติ (Do) ในขั้นตอนการปฏิบัติ คณะผู้วิจัยร่วมกับกลุ่มเป้าหมายการดำเนินการกิจกรรมการลดรายจ่ายด้วยอาหารโดยการทดลองปลูกผักสวนครัวปลอดสารพิษ และการเพิ่มรายได้ด้วยการสร้างรายได้เสริมจากการรวมกลุ่มการผลิตตังเมกรอบ

การตรวจสอบ (Check) ในขั้นตอนการตรวจสอบ ผลการการตรวจสอบการดำเนินการลดรายจ่ายการเพิ่มรายได้โดยการรวมกลุ่มการผลิตตังเมกรอบ ด้วยการวิเคราะห์โดย SWOT Analysis สรุปดังนี้

จุดแข็ง

- รวมกลุ่มการผลิตตังเมกรอบ เป็นการรวมกลุ่มของสมาชิกที่มีความสนใจและมีความมุ่งมั่นในการผลิตตังเมกรอบเพื่อชุมชน

- ผู้นำกลุ่มฯ เป็นผู้นำที่มีความสามารถและมีความตั้งใจสูง อีกทั้งยังเป็นสมาชิกสภาเทศบาลตำบลบ้านน้ำเชี่ยว สามารถที่จะแสวงหาแหล่งเงินและการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐเพื่อสานต่อโครงการให้ประสบความสำเร็จต่อไปในอนาคต

จุดอ่อน

- สมาชิกกลุ่มผลิตตังเมกรอบ ขาดประสบการณ์ในการในการจัดการและการทำการตลาด

โอกาส

- ประชาชนส่วนใหญ่ในสังคมเมืองส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความรู้และมีความต้องการสินค้าสินค้าพื้นฐาน และที่ตั้งของตำบลบ้านน้ำเชี่ยวตั้งอยู่ท่ามกลางสังคมเมืองซึ่งเป็นการตั้งอยู่ใกล้ตลาดที่มีศักยภาพ

อุปสรรค

-ลักษณะตลาดสินค้าท้องถิ่น มีลักษณะเฉพาะเนื่องจากเป็นที่ค่าที่ต้องสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภค

ผลการวิเคราะห์ SWOT Analysis โดยนำปัจจัยแต่ละประการมาจับคู่กันและกำหนดกลยุทธ์ในการปรับปรุงแก้ไข (Act) ของกลุ่มผู้ผลิตตังเมกรอบ โดยการจัดทำ TOWS Matrix

การปรับปรุงแก้ไข (Act) ผลการวิเคราะห์ TOWS Matrix จึงนำไปสู่ขั้นตอนการปรับปรุงแก้ไข โดยนำกลุ่มเป้าหมายเข้ารับการถ่ายทอดความรู้ด้วยการผลิตตังเมกรอบ จากบุคคลมีประสบการณ์จริงในการดำเนินและการสร้างเครือข่ายโดยการนำกลุ่มเข้าร่วมกับกลุ่มผู้ผลิตตังเมกรอบที่มีประสบการณ์และประสบความสำเร็จที่ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาที่ดินตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นพี่เลี้ยงและถ่ายทอดองค์ความรู้ด้วยการผลิตตังเมกรอบ รวมทั้งการสนับสนุนช่วยเหลือด้วยวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อจะพัฒนากลุ่มปไปสู่การเป็นเครือข่ายผู้ผลิตตังเมกรอบต่อไปในอนาคต

สรุปผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรคและปัจจัยสู่ความสำเร็จของการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ภายในครัวเรือนชุมชนตำบลบ้านน้ำเชี่ยว ภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนผลการวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ภายในครัวเรือนพบว่าเมื่อมีการรวมกลุ่ม

ผู้ผลิตตังเมกรอบเพื่อการลดรายจ่ายด้วยอาหารและมุ่งหวังเป็นแหล่งสร้างเพิ่มรายได้เสริมในอนาคตนั้น สมาชิกกลุ่มยังมีประสบการณ์น้อยในการผลิตตังเมกรอบ รวมทั้งการจัดการและการทำการตลาดสินค่า โดยอุปสรรคที่สำคัญคือ

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยสู่ความสำเร็จของกระบวนการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ของชุมชนตำบลบ้านน้ำเชี่ยว คือ การพัฒนาระบบการจัดทำบัญชีครัวเรือนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่องและจริงจัง นอกจากนั้นการใช้กระบวนการกลุ่มเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ โดยการรวมกลุ่มต้องประกอบด้วยจากสมาชิกที่มีความสนใจเรื่องเดียวกันและการจัดตั้งกลุ่มผู้ผลิตตังเมกรอบ ควรดำเนินการจัดตั้งกลุ่มอย่างเป็นทางการเพื่อให้สามารถรับสิทธิประโยชน์และการสนับสนุนความรู้ จากภาครัฐนอกจากนั้นปัจจัยความสำเร็จของกลุ่มคือการศึกษาหาความรู้ด้วยการผลิตตังเมกรอบจากบุคคล ต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ และการสร้างเครือข่ายสายสัมพันธ์กับผู้ผลิตในพื้นที่ใกล้เคียงให้เป็นพี่เลี้ยงและถ่ายทอดองค์ความรู้ และประการสำคัญก็คือ แนวทางการจัดการกลุ่มโดยให้ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มุ่งเน้นรวมกลุ่มผลิตอาหารปลอดภัยบริโภคในครัวเรือนเพื่อลดรายจ่ายและหากมีผลผลิตเกินจึงทำการจัดจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้เสริมของครัวเรือน ปัญหาของกลุ่มขาดประสบการณ์ในการตลาด

อภิปรายผล

การวิจัยนี้ได้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดการการเงินของครัวเรือนในชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว ซึ่งปรัชญานี้เน้นการพึ่งพาตนเองและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการวางแผนและการปฏิบัติอย่างมีเหตุผล และการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ (ณัฏฐพงศ์ ทองภักดี, 2550)

การวิเคราะห์ SWOT เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยในการระบุจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของชุมชน ซึ่งทำให้สามารถกำหนดกลยุทธ์และแนวทางการดำเนินงานที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของชุมชนได้ (Gürel & Tat, 2017)

นอกจากนี้ การใช้วงจร PDCA ในการดำเนินกิจกรรมช่วยให้กระบวนการจัดการเป็นไปอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ซึ่งวงจรนี้ช่วยในการวางแผน ปฏิบัติ ตรวจสอบ และปรับปรุงการดำเนินกิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ (Deming, 1986)

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การศึกษาเรื่องการพัฒนากลยุทธ์การเงินครัวเรือนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว จังหวัดตราด ได้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ ๆ ดังนี้:

1. การจัดการบัญชีครัวเรือน เป็นการบันทึกบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่องเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการวิเคราะห์รายรับและรายจ่ายของครัวเรือน ข้อมูลที่ได้จากการบันทึกบัญชีครัวเรือนสามารถใช้ในการวางแผนลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นและหาวิธีเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน นอกจากนี้การบันทึกบัญชียังช่วยให้ครัวเรือนมีความชัดเจนในเรื่องของพฤติกรรมการใช้จ่ายของตนเองและสามารถปรับปรุงการบริหารการเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การพัฒนารายได้เสริม โดยการรวมกลุ่มเพื่อผลิตสินค้าพื้นบ้าน เช่น ตังเมกรอบ เป็นวิธีที่มีศักยภาพในการสร้างรายได้เสริมให้กับครัวเรือน การรวมกลุ่มนี้ไม่เพียงแต่ช่วยในการผลิตและจำหน่ายสินค้า แต่ยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือภายในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความแข็งแรงและสามารถพึ่งพาตนเองได้

3. การใช้กระบวนการกลุ่ม เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการส่งเสริมการบันทึกบัญชีครัวเรือนและการพัฒนาความรู้ในเรื่องการบริหารการเงิน การใช้กระบวนการกลุ่มช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างสมาชิกกลุ่ม ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและการสนับสนุนกันและกัน

4. การพัฒนาเครือข่ายและการใช้พี่เลี้ยง เป็นการสร้างเครือข่ายและการใช้พี่เลี้ยงที่มีประสบการณ์ในการผลิตและจำหน่ายสินค้าพื้นบ้านเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การพัฒนากลยุทธ์การเงินครัวเรือนประสบความสำเร็จ พี่เลี้ยงสามารถให้คำแนะนำและความรู้ที่จำเป็นในการเริ่มต้นและพัฒนากิจกรรมการผลิตต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. การสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรท้องถิ่น ในด้านการพัฒนาระบบบัญชีครัวเรือนและการพัฒนากิจกรรมการผลิตเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ การสนับสนุนดังกล่าวไม่เพียงแต่ช่วยในการเริ่มต้นกิจกรรมต่างๆ แต่ยังช่วยในการสร้างความยั่งยืนและความมั่นคงให้กับกิจกรรมเหล่านี้ในระยะยาว

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษานี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนอื่น ๆ ที่มีสภาพเศรษฐกิจและสังคมคล้ายคลึงกัน โดยการเน้นการพึ่งพาตนเองและการสร้างความร่วมมือภายในชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างความยั่งยืนและความมั่นคงให้กับครัวเรือนและชุมชนโดยรวม

เอกสารอ้างอิง

ณัฏฐพงศ์ ทองภักดี. (2550). *เศรษฐกิจพอเพียง: หลักปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานพระราชดำริ.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

Deming, W. E. (1986). **Out of the Crisis**. MIT Press.

Gürel, E., & Tat, M. (2017). **SWOT Analysis: A Theoretical Review**. Journal of International Social Research, 10(51), 994-1006.

อัตลักษณ์สังคมอีสานผ่านการใช้อักษรท้องถิ่น ทศวรรษ 2430 ถึงทศวรรษ 2480

ISAN IDENTITY BASED ON THE USING INDIGENOUS SCRIPTS, 1880S TO 1930S

[1]เศรษฐศาสตร์ วัตรโศก, [2]พนิตศรี ศรีเชื้อ, [3]บุญวัฒน์ บุญทะวงศ์, [4]อุเทณ วัชรชิโณรส และ [5]กันตพงษ์ จุลราช

[1]Setthasart Wattasoke, [2]Panitsri Srichua [3]Boonyawat Boontawong, [4]Uthen Watcharachinorot and [5]Kantaphong Junlaraj

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ประเทศไทย

Loei Rajabhat University, Thailand

setthasart.wat@lru.ac.th

Received: October 18, 2024; **Revised**: November 16, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์อีสานผ่านการใช้อักษรท้องถิ่น ในช่วงทศวรรษ 2430 ถึงทศวรรษ 2480 ซึ่งถือเป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้อักษรท้องถิ่นซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิรูปการปกครองในสังคมสยาม ผลการศึกษาพบว่า อัตลักษณ์สังคมอีสานแบ่งออกได้เป็น 3 ช่วง ช่วงแรก ก่อนการปฏิรูปการเมืองการปกครองของสยาม ทศวรรษ 2430 อีสานเป็นพื้นที่ที่มีภูมิปัญญาในด้านการใช้ตัวอักษรท้องถิ่นเป็นของตัวเอง เห็นได้จากการใช้อักษรธรรมและอักษรไทน้อยอย่างแพร่หลายในสังคมอีสาน ช่วงที่สอง อีสานในช่วงหลังการปฏิรูปการปกครองของสยามหลังทศวรรษ 2430 ในช่วงนี้ภูมิปัญญาในการใช้ตัวอักษรท้องถิ่นในพื้นที่อีสานลดน้อยถอยลง

---

[1] อาจารย์, สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

[2] อาจารย์ ดร. สาขาวิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

[4] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

[5] อาจารย์, สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

อย่างมาก เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงบริบททางการเมืองและสังคมที่อีสานภายใต้การปกครองของรัฐบาลสยามที่มีการดำเนินนโยบายสนับสนุนการใช้ตัวอักษรไทยอย่างแพร่หลายทั้งในทางโลกและทางธรรม ส่งผลให้ความนิยมในการใช้ตัวอักษรท้องถิ่นของผู้คนในอีสานลดจำนวนน้อยลงอย่างรวดเร็ว และช่วงที่สาม อัตลักษณ์อีสานหลังทศวรรษ 2480 ในช่วงนี้พบการเคลื่อนไหวต่อต้านการใช้ตัวอักษรไทยและการรณรงค์ให้ผู้คนในภาคอีสานยังคงใช้ตัวอักษรท้องถิ่นตามเดิมผ่านบทบาทของหมอลำท้องถิ่นแต่สุดท้ายก็ถูกรัฐบาลสยามควบคุมและปราบปรามลงได้ในที่สุด

คำสำคัญ : อัตลักษณ์ทางสังคม; อีสาน; อักษรท้องถิ่น

Abstract

The purposes of this article were to study the Isan identity through the using Indigenous scripts during the 1880s to 1930s, which was considered a period of change in the use of local scripts resulting from the reform of the political reformation in Siamese society. The results of the study found that the identity of the Isan society can be divided into 3 periods. The first period, before the political reformation of Siam in the 1880s, Isan was an area with its own wisdom in using Indigenous scripts, as can be seen from the widespread use of Tham scripts and Tai Noi scripts in Isan society. The second period, Isan after the political reformation of Siam after the 1880s. During this period, the wisdom in using Indigenous scripts in the Isan area declined significantly due to changes in the political and social context in Isan under the rule of the Siam government, which implemented policies to support the widespread use of Thai scripts in both secular and religious matters. As a result, the popularity of using Indigenous scripts among the people in Isan rapidly declined. The third period, the identity of Isan after the 1930s. During this period, there were movements against the use of Thai scripts and campaigns for people in the Isan region to continue using Indigenous scripts through the role of local folk singers (Molum), but they were eventually controlled and suppressed by the Siam government.

Keywords : Social Identity; Isan; Indigenous Scripts

บทนำ

การสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในรัฐใดก็ตาม ล้วนเป็นไปเพื่อความกลมเกลียวเหนียวแน่นและความสมัครสมานสามัคคีของคนในรัฐ ตลอดจนเป็นการสร้างความมั่งคงทางอำนาจของผู้ปกครอง ในประวัติศาสตร์การเมืองไทยมีแนวทางรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางทางการเมืองที่กรุงเทพฯ ส่งผลให้ความแตกต่างหลากหลายที่มีอยู่ในท้องถิ่นต่างๆ ของไทยถูกครอบงำด้วยอิทธิพลของรัฐบาลกลาง ต่อมาก็ได้กลายเป็นการกลืนกินความแตกต่างหลากหลายของท้องถิ่นทีละน้อย และความหลากหลายนี้จะหมดสิ้นไปในที่สุด หากคนในท้องถิ่นเองไม่มีการสร้างสำนึกความเป็นท้องถิ่นเพื่อรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของตนเอง

สำหรับพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานของไทยในปัจจุบัน แต่เดิมมีภูมิปัญญาด้านภาษาศาสตร์เป็นของตนเองนั่นคือการใช้อักษรไทน้อยและอักษรธรรมเป็นภาษาเขียนสำหรับการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้คนในหัวเมืองลาวสองฝั่งโขง (อันหมายถึงพื้นที่ภาคอีสานของไทยและบริเวณที่เป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบัน) ต่อมาเมื่อรัฐบาลสยามในขณะนั้นได้ริเริ่มแนวคิดในการปฏิรูปการปกครองหัวเมืองนับตั้งแต่สมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ส่งผลต่อเนื่องให้ภูมิปัญญาด้านภาษาศาสตร์ของท้องถิ่นอีสานถูกครอบงำด้วยภูมิปัญญาด้านภาษาศาสตร์จากราชสำนักสยาม กระทั่งปัจจุบันภูมิปัญญาด้านภาษาศาสตร์ของท้องถิ่นอีสานได้เลือนหายไปจากความทรงจำของผู้คนในพื้นที่ภาคอีสาน

ดังนั้น บทความวิชาการนี้จึงมีความสนใจที่จะศึกษาอัตลักษณ์อีสานผ่านการใช้อักษรท้องถิ่น ในช่วงทศวรรษ 2430 ถึงทศวรรษ 2480 ซึ่งถือเป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้อักษรท้องถิ่นซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิรูปการปกครองในสังคมสยาม ว่าการปฏิรูปการปกครองของสยามส่งผลต่อการใช้อักษรท้องถิ่นในพื้นที่ภาคอีสานอย่างไร และอัตลักษณ์ของสังคมอีสานผ่านการใช้อักษรท้องถิ่นในแต่ละช่วงเวลามีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการปฏิรูปการปกครองของสยามที่มีผลต่อการใช้อักษรท้องถิ่นในพื้นที่ภาคอีสาน ช่วงทศวรรษ 2430 ถึงทศวรรษ 2480

2. เพื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์ของสังคมอีสานผ่านการใช้อักษรท้องถิ่นในห้วงการเปลี่ยนแปลงทางการปกครองของสยาม ช่วงทศวรรษ 2430 ถึงทศวรรษ 2480

วิธีดำเนินการศึกษา

บทความนี้ใช้วิธีการศึกษาทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นรอง (Secondary Source) จากนั้นนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยประยุกต์เข้ากับแนวทางการศึกษาของแนวคิดอัตลักษณ์ (Identity) เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา พร้อมทั้งนำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษา

บทความอัตลักษณ์สังคมอีสานผ่านการใช้อักษรท้องถิ่น ทศวรรษ 2430 ถึงทศวรรษ 2480 แบ่งการนำเสนอผลการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน มีรายละเอียดดังนี้

1. การปฏิรูปการปกครองของสยามที่มีผลต่อการใช้อักษรท้องถิ่นในพื้นที่ภาคอีสาน ช่วงทศวรรษ 2430 ถึงทศวรรษ 2480

ในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์อำนาจของรัฐบาลสยามที่กรุงเทพฯ ยังมิได้แผ่เข้าควบคุมพื้นที่ภาคอีสานในปัจจุบันอย่างเด็ดขาด หัวเมืองในพื้นที่ภาคอีสานยังคงมีการใช้รูปแบบการปกครองตามจารีตดั้งเดิมของตนเองทั้งด้านกฎหมาย ความเชื่อ รวมทั้งภูมิปัญญาทางด้านภาษาศาสตร์ โดยเป็นการรับเอาอิทธิพลมาจากอาณาจักรล้านช้างโดยเฉพาะเวียงจันทน์ (วิโรจน์ หีบแก้ว, 2529 : 43) เพียงแต่ต้องปฏิบัติตามนโยบายหรือข้อเรียกร้องของรัฐบาลที่กรุงเทพฯเท่าที่สถานการณ์จะเอื้ออำนวย เนื่องจากปัญหาความทุรกันดารของพื้นที่โดยเฉพาะปัญหาด้านการติดต่อคมนาคมระหว่างกรุงเทพฯกับหัวเมืองในพื้นที่ภาคอีสานในปัจจุบันที่ไม่สามารถเดินทางได้ตลอดทั้งปีรวมถึงการใช้ระยะเวลาในการเดินทางค่อนข้างนาน

สำหรับการปฏิรูปประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 นั้น สามารถยกตัวอย่างในด้านเศรษฐกิจ เช่น การตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์เพื่อทำหน้าที่เก็บรวบรวมพระราชทรัพย์ ภาษีอากร เพื่อจัดทำงบประมาณแจกจ่ายไปยังหน่วยงานส่วนต่างๆ ในด้านสังคม มีการปฏิรูปเพื่อให้สังคมสยามในขณะนั้นมีความทันสมัยมากขึ้น ทั้งการออกประกาศพระราชบัญญัติในการเลิกทาส การมีธงชาติครั้งแรก และในด้านการเมืองการปกครอง ระยะแรกมีการตั้งสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดินและสภาที่ปรึกษาในพระองค์เพื่อทำหน้าที่ในการออกแบบกฎหมายให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์โลก ต่อมามีการจัดตั้งกระทรวงต่างๆ เพื่อทำหน้าที่บริหารราชการบ้านเมืองแทนรูปแบบเดิมที่อยู่ภายใต้กรมต่างๆ ให้มีอำนาจหน้าที่รวมถึงสายงานบังคับบัญชาที่ชัดเจนยิ่งขึ้น รวมถึงการประกาศจัดรูปแบบการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล เป็นต้น (วัยอาจ, เดวิด เค., 2556 : 344-368)

การที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงริเริ่มดำเนินนโยบายการจัดการปฏิรูปการปกครองทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคขึ้นนั้น ถือได้ว่าเป็นการดำเนินการรวมอำนาจการ

ปกครองเข้าสู่รัฐบาลกลางที่กรุงเทพฯ (สุวิทย์ ธีรศาศวัต และดารารัตน์ เมตตาริกานนท์, 2541 : 17) โดยในส่วนของการปฏิรูปการปกครองของสยามที่มีผลต่อการใช้อักษรท้องถิ่นในพื้นที่ภาคอีสานนั้น มูลเหตุสำคัญเกิดขึ้นจากความต้องการปฏิรูประบบการศึกษาของไทย สันนิษฐานว่าเกิดจากปัจจัยกระตุ้น 2 ประการ กล่าวคือ

ประการแรก ความต้องการผลิตบุคคลเข้ารับราชการในหน่วยงานจำนวนมากที่ตั้งขึ้นใหม่ภายหลังการดำเนินนโยบายปฏิรูปการปกครอง ส่วนกลางจึงได้มีนโยบายสนับสนุนให้โรงเรียนตามหัวเมืองจัดตั้งผู้มีคุณวุฒิทางด้านการสอน

ประการที่สอง ช่วงปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พื้นที่ภาคอีสานได้เกิดกระแสการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนที่ต่อต้านอำนาจรัฐบาลสยามเรียกกันว่าขบวนการผู้มีบุญหรือผีบุญ ซึ่งรัฐบาลสยามมองว่าประชาชนที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวกับขบวนการเหล่านี้มักเป็นคนโง่เขลา จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปฏิรูปและพัฒนาระบบการศึกษาในพื้นที่ภาคอีสาน ตลอดจนตรวจตราให้เยาวชนในอีสานได้เข้ารับการศึกษาในระบบของโรงเรียนรัฐบาลสยามอย่างทั่วถึง (เติม วิภาคย์พจนกิจ, 2530 : 489-490)

รัฐบาลสยามพยายามชี้ให้ผู้คนในท้องถิ่นต่างๆเห็นว่า การใช้อักษรไทยมีความสะดวกและเป็นที่ยอมรับในการติดต่อกิจการบ้านเมืองมากกว่าการใช้อักษรท้องถิ่น รัฐบาลสยามได้เริ่มดำเนินนโยบายให้มีการใช้ภาษาวัฒนธรรมไทยในการเรียนการสอน ชาวอีสานถูกอบรมสั่งสอนให้เกิดความรู้สึกว่าตนเองเป็นคนไทย (สุเทพ สุนทรเภสัช, 2540 : 402) สิ่งเหล่านี้ได้นำมาสู่การยอมรับวัฒนธรรมของรัฐสยามที่มีบทบาทเหนือกว่าวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีอยู่ในพื้นที่อีสาน โดยผ่านระบบการศึกษาแบบใหม่ภายใต้สิ่งที่เรียกว่า “นโยบายปฏิรูปการศึกษา” การปฏิรูปการศึกษาโดยการใช้ภาษาไทยในการจัดการเรียนการสอนระยะแรก รัฐบาลได้มีการตั้งกรมศึกษาธิการภายใต้เสนาบดีคือสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ให้มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาระบบโรงเรียนขึ้นมาเมื่อ พ.ศ. 2430 ได้มีความพยายามที่จะขยายโรงเรียนสมัยใหม่ซึ่งใช้ภาษาไทยในการจัดการเรียนการสอนจากส่วนกลางกระจายไปยังภูมิภาค ประกอบกับในระยะนั้นมีพระสงฆ์จากมณฑลอุบลจำนวนหนึ่งได้เดินทางไปศึกษาหนังสือไทยที่กรุงเทพฯ กระทั่ง พ.ศ.2434 จึงมีการตั้งโรงเรียนแห่งแรกในภาคอีสานขึ้นที่อุบลราชธานีชื่อว่า “โรงเรียนอุบลวาสิกสถาน” มีการใช้ภาษาไทยในการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภาษาไทยในพื้นที่ภาคอีสานระยะแรกถือได้ว่ากลุ่มผู้มีบทบาทสำคัญคือพระสงฆ์ เห็นได้จากการที่รัฐบาลแต่งตั้งให้พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท) เป็นผู้อำนวยการจัดการศึกษาหนังสือไทยโดยใช้หลักสูตรของมหามกุฏราชวิทยาลัยในพื้นที่มณฑลอุบลเมื่อ พ.ศ.2441 มีการตั้งโรงเรียนอุบลวิทยาคมขึ้นในพื้นที่ของวัดสุปัฏนารามกลางเมือง

อุบลราชธานีและโรงเรียนอุดมวิทยากรที่อำเภอพนาเพื่อเป็นสถานศึกษาภาษาไทยเพิ่มขึ้นในอีสาน ต่อมา พ.ศ.2453 กระทรวงมหาดไทยได้จัดตั้งผู้รับผิดชอบขึ้นตามหัวเมืองต่างๆ เพื่อทำหน้าที่ตรวจตราให้เยาวชนอีสานได้เข้าเรียนโรงเรียนไทยอย่างทั่วถึง จนกระทั่ง พ.ศ.2464 ได้มีการกำหนดพระราชบัญญัติประถมศึกษาที่มีสาระสำคัญคือการบังคับให้ผู้ปกครองส่งเด็กเข้าเรียนในโรงเรียนที่ใช้ภาษาไทย กิจกรรมด้านการเรียนการสอนภาษาไทยในส่วนภูมิภาคที่พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานมาตลอดได้ตกอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของกระทรวงมหาดไทย ทำให้พระสงฆ์ไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับระบบการศึกษาของรัฐบาลโดยตรงนับตั้งแต่นั้น (นาฏนภา ปัจจังคะโต, 2536 : 70)

กล่าวโดยสรุป การปฏิรูปการปกครองในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 นั้น มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อรวมอำนาจการปกครองเข้าสู่ส่วนกลาง การดำเนินนโยบายต่างๆขอรัฐบาลในขณะนั้นล้วนเป็นผลมาจากความต้องการสร้างความเป็นปึกแผ่นและความเป็นหนึ่งเดียวให้กับรัฐบาลสยาม ด้วยเหตุนี้ความแตกต่างทางด้านภูมิปัญญาวัฒนธรรมจึงลดน้อยลง เห็นได้จากกรณีอิทธิพลของอักษรไทยแพร่เข้ามายังหัวเมืองในพื้นที่ภาคอีสานอีสาน เริ่มแรกหลังมีการปฏิรูปการปกครองนั้น อักษรไทยมักใช้เฉพาะงานในหน้าที่ราชการ ส่วนพระสงฆ์และปัญญาชนชาวบ้านทั่วไปยังคงใช้อักษรพื้นเมือง จนกระทั่งมีการตั้งโรงเรียนที่สนับสนุนโดยรัฐบาลในพื้นที่ภาคอีสาน บุตรหลานของผู้คนในพื้นที่ภาคอีสานจึงต้องเข้าศึกษาหาความรู้ตามระเบียบบังคับที่โรงเรียนเหล่านั้นมีการเรียนการสอนตามกรอบแนวทางของรัฐบาลกลางที่กรุงเทพฯซึ่งมีการใช้ภาษาไทยและตัวอักษรไทยเป็นหัวใจของระบบการศึกษา

2. อัตลักษณ์อีสานในห้วงการเปลี่ยนแปลงทางการปกครองของสยาม ช่วงทศวรรษ 2430 ถึงทศวรรษ 2480

การศึกษาอัตลักษณ์อีสานในห้วงการเปลี่ยนแปลงทางการปกครองของสยาม ช่วงทศวรรษ 2430 ถึงทศวรรษ 2480 ได้มีการแบ่งการนำเสนอออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่

2.1 การทบทวนแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ เป็นแนวคิดเกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อตนเองว่าตนเองคือใคร ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวบุคคลนั้นๆกับผู้อื่น ทั้งที่ผ่านการมองตนเองและการที่คนอื่นมองมายังตัวบุคคลนั้น อัตลักษณ์ต้องการความตระหนัก (Awareness) ในตัวตนของเราและพื้นฐานของการเลือกบางอย่างนั้นก็คือเราจะต้องแสดงตนหรือยอมรับกับอัตลักษณ์ที่เราเลือก ความสำคัญของการแสดงตนก็คือการระบุได้ว่าเรามีอัตลักษณ์เหมือนกลุ่มหนึ่งและมีความแตกต่างจากกลุ่มอื่นอย่างไรและ “ฉันเป็นใคร” ในสายตาของบุคคลอื่น ขณะเดียวกัน อัตลักษณ์มีความหมายเป็นปัจเจกที่เชื่อมโยงและสัมพันธ์กับสังคม ซึ่งสังคมกำหนดบทบาท หน้าที่และคุณค่าที่ติดตามมากับหลากหลายปัจจัย เช่น ความเป็นสามีภรรยา ความเป็นลูกศิษย์กับครู ความเป็นผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง ดังนั้นอัตลักษณ์จึงเป็น

เรื่องของสัญลักษณ์อีกด้วย เออร์วิง ก็อฟมัน (Erving Goffman) นักสังคมวิทยาอเมริกัน ได้แบ่งอัตลักษณ์ออกเป็น 2 ประเภทและอธิบายลักษณะความแตกต่างและความเหมือนกันไว้ ดังนี้

ประเภทแรก อัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Personal Identity) คือ ภาพของปัจเจกในสายตาคนอื่น ในฐานะที่เป็นบุคคลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยสังคมจะมีวิธีการระบุอัตลักษณ์ส่วนบุคคลแตกต่างกันไป เช่น สังคมสมัยใหม่ใช้บัตรประชาชนหรือการพิมพ์ลายนิ้วมือระบุอัตลักษณ์บุคคล เป็นต้น

ประเภทที่สอง อัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) คือ สถานภาพทางสังคม เช่นอาชีพ ชนชั้น เพศ ชาติพันธุ์ ศาสนา ภูมิปัญญาที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนนั้นๆสังกัดอยู่ สังคมจะมีความคาดหวังหรือเรียกร้องว่า ปัจเจกบุคคลหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งในสังคม ไม่ว่าจะเป็น เพศ ชนชั้น อาชีพ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ภูมิปัญญาด้านต่างๆ ควรวางตนอย่างไรหรืออยู่ในบทบาทใดของสังคม (อภิญญา เฟื่องฟูสกุล, 2543 : 4-6, 27-28)

คณะผู้เขียนได้นำเอาแนวคิดอัตลักษณ์ตามที่กล่าวมาข้างต้นโดยเฉพาะอัตลักษณ์ทางสังคม มาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและนำเสนอให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของสังคมอีสานผ่านเรื่องราวของการใช้อักษรที่มีอยู่ในท้องถิ่นอีสานในแต่ละช่วงเวลาว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้างในบริบทการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของสยาม ทศวรรษ 2430 ถึงทศวรรษ 2480 ทั้งในประเด็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ ลักษณะของการเปลี่ยนแปลง รวมถึงผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์สังคมอีสาน

2.2 อัตลักษณ์สังคมอีสานก่อนการปฏิรูปการเมืองการปกครองของสยาม ทศวรรษ 2430 : บทบาทของอักษรธรรมและอักษรไทน้อย

สภาพสังคมอีสานก่อนการดำเนินการปฏิรูปทางการเมืองและการปกครองของสยามในช่วงทศวรรษ 2430 ในด้านการปกครองแต่เดิมนั้นสังคมอีสานโดยมากมีระบบการปกครองที่สืบทอดกันมาเรียกว่าระบบอาญาสี่ ประกอบด้วย 1) เจ้าเมือง มีหน้าที่สั่งงานราชการบ้านเมืองที่ตนเองปกครอง 2) อุปฮาด มีหน้าที่ทำการแทนเจ้าเมือง หากเจ้าเมืองไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ นอกจากนั้นยังช่วยเจ้าเมืองดูแลด้านส่วยอากร การเกณฑ์กำลังไพร่พล 3) ราชวงศ์ มีหน้าที่ช่วยเหลือแบ่งเบางานของอุปฮาดในการว่าความรวมถึงเรื่องอื่นๆที่เกี่ยวข้อง และ 4) ราชบุตร มีหน้าที่ในการดูแลรักษาผลประโยชน์โดยทั่วไปของเมือง (เติม วิภาคย์พจนกิจ, 2530 : 339) ในด้านเศรษฐกิจของสังคมอีสานในช่วงก่อนทศวรรษ 2430 ถือว่ายังเป็นอิสระจากรัฐบาลสยามค่อนข้างมาก นอกจากเรื่องส่วยภาษีอากรต่างๆที่ต้องเสียแก่กรุงเทพฯแล้ว การติดต่อกันทางด้านเศรษฐกิจมักประสบปัญหาที่เกิดจากความยากลำบากในการคมนาคมขนส่ง ส่วนมากการติดต่อกันระหว่างพื้นที่ภาคอีสานและกรุงเทพฯมักผ่านบริเวณนครราชสีมาซึ่งเป็นหัวเมืองสำคัญของศูนย์

อำนาจจากลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยามาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยา การค้าขายต่างๆจึงมักกระจุกอยู่ในบริเวณพื้นที่ภาคอีสานตอนกลางและตอนใต้เท่านั้น (สุรัตน์ วรางครัตน์, 2527 : 100-106) การค้าขายของผู้คนในพื้นที่อีสานช่วงนี้จึงถือว่ามีอุปสรรคสำคัญจากการคมนาคม ผู้คนเน้นพึ่งพาอาศัยปัจจัยสี่จากธรรมชาติและการผลิตเพื่อยังชีพด้วยตนเอง ระบบเงินตรายังไม่มีความสำคัญต่อชีวิตของผู้คนมากนัก

สำหรับด้านอักษรศาสตร์ ผู้คนในพื้นที่ภาคอีสานโดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ลาวจะใช้อักษรประจำถิ่นของตนเอง ที่นิยมกันมากมี 3 ประเภท ได้แก่ 1) อักษรขอมหรืออักษรอินเดียกลาย เป็นอักษรที่ปรากฏอยู่ในศิลาจารึกซึ่งพบในดินแดนอีสาน สมัยพุทธศตวรรษที่ 16-18 ซึ่งเป็นยุคที่วัฒนธรรมเมืองพระนคร (เป็นเมืองโบราณขนาด 400 ตารางกิโลเมตร ปัจจุบันตั้งอยู่ในเขต จ.เสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา) มีความเจริญรุ่งเรืองและแผ่อิทธิพลเข้าสู่พื้นที่ภาคอีสาน 2) อักษรธรรม เป็นอักษรที่แพร่เข้าสู่อีสานสมัยล้านช้างในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-24 มีต้นเค้ามาจากอักษรมอญโบราณ โดยทั่วไปใช้ใน “ทางธรรม” นิยมใช้จารึกหรือบันทึกเรื่องราวที่เป็นจริยวัตรของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและเรื่องราวทางพุทธศาสนาต่างๆ และอีกประเภทหนึ่งคืออักษรไทน้อย เป็นอักษรที่แพร่เข้าสู่อีสานพร้อมๆ กับตัวอักษรธรรม มักใช้ใน “ทางโลก” เช่น การว่าราชการบ้านเมือง การบันทึกวรรณกรรมที่ปราชญ์โบราณอีสานแต่งขึ้นเอง รวมถึงใช้บันทึกนิทานหรือผญาต่างๆ ตำรายา ตำราหมอดู ถือได้ว่าอักษรไทน้อยเป็นประเภทอักษรที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในหมู่ปัญญาชนอีสานแต่เดิม

สำหรับอักษรธรรมและอักษรไทน้อยที่ผู้คนในอีสานสมัยโบราณใช้ในการติดต่อสื่อสารนั้นเป็นอักษรที่ไม่มีรูปวรรณยุกต์ แต่มีเสียงวรรณยุกต์ครบทั้ง 5 เสียงเหมือนภาษาไทย ผู้อ่านต้องใส่เสียงวรรณยุกต์เอาเอง เพราะตัวอักษรที่เขียนเหมือนกันอาจมีความหมายแตกต่างกันตามการพิจารณาของผู้อ่าน รวมถึงเมื่อมีการเขียนคำที่มีจำนวนเกิน 1 พยางค์ หากมีการใช้อักษรนำเป็นอักษรเดียวกันก็จะมีการควบรวมคำเหล่านั้นเข้าไว้ด้วยกันโดยลดจำนวนอักษรนำให้เหลือเพียงแค่ตัวเดียวส่วนสระและตัวสะกดยังคงเดิม ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้คนโบราณอีสานเรียกว่า “อ่านหนังสือหนังหา” หมายถึงผู้อ่านต้องอาศัยประสบการณ์ในการอ่านและเขียนเพื่อหาความหมายของคำเองตามบริบทที่แวดล้อมของคำๆนั้นด้วย (สมัย วรรณอุดร, 2550 : 13) โดยการศึกษาเล่าเรียนอักษรท้องถิ่นเหล่านี้แต่เดิมผู้ที่มีบทบาทเป็นครูได้แก่พระสงฆ์ มีถ่ายทอดความรู้จากพระอาวุโส สู่พระหนุ่ม สามเณร และเด็กวัดรวมถึงผู้ที่เคยบวชตามลำดับ เนื่องจากค่านิยมอย่างหนึ่งของสังคมอีสานดั้งเดิมมีอยู่ว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่เมื่อบวชได้ 1-3 พรรษา มักจะสึกออกมาเป็นฆราวาสซึ่งก็จะนำความรู้ที่มีติดตัวเหล่านี้ไปใช้ประโยชน์ในสังคมหมู่บ้านทั่วไป จึงถือได้ว่าวัดเป็นโรงเรียนอย่างไม่เป็นทางการของผู้คนในพื้นที่อีสานมาตั้งแต่เดิม (สุวิทย์ ธีรศาศวัต, 2549 : 541-542)

อัตลักษณ์ของสังคมอีสานก่อนการดำเนินการปฏิรูปทางการเมืองและการปกครองของสยามในช่วงทศวรรษ 2430 สามารถสรุปได้ว่าเป็นสังคมที่มีประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาด้านต่างๆเป็นของตนเอง ที่สืบทอดต่อกันมาแต่อดีต ไม่ว่าจะเป็นในด้านการเมืองการปกครองที่ใช้รูปแบบการปกครองแบบอาญาสี่ ส่วนการดำรงวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมการยังชีพยังคงพึ่งพาอาศัยกับธรรมชาติเป็นหลัก การไปมาหาสู่กับระหว่างพื้นที่ต่างๆเป็นไปด้วยความยากลำบาก การค้าขายยังไม่เป็นที่นิยมกันมากนักเนื่องจากส่วนใหญ่ยังใช้รูปแบบการแลกเปลี่ยนสินค้า และในด้านอักษรศาสตร์พบว่าสถาบันที่มีความสำคัญอย่างมากได้แก่สถาบันศาสนาซึ่งก็คือวัด เนื่องจากวัดมีหน้าที่เป็นคลังปัญญาของชุมชนท้องถิ่นในการถ่ายทอดภูมิปัญญาและจารีตประเพณีสู่ชุมชน

2.3 การเลือนหายของอักษรท้องถิ่น: อัตลักษณ์อีสานผ่านการใช้อักษรท้องถิ่นช่วงหลังการปฏิรูปการปกครอง หลังทศวรรษ 2430

เมื่อรัฐบาลสยามดำเนินการปฏิรูปการปกครองส่วนภูมิภาค มีความพยายามที่จะขยายโรงเรียนสมัยใหม่ซึ่งใช้ภาษาไทยในการจัดการเรียนการสอนจากส่วนกลางกระจายไปยังภูมิภาค จึงได้เริ่มมีการจัดตั้งโรงเรียนที่มีการใช้ภาษาไทยในการเรียนการสอน เรื่อยมาจนถึง พ.ศ.2453 กระทรวงมหาดไทยได้จัดตั้งผู้รับผิดชอบขึ้นตามหัวเมืองต่างๆ เพื่อทำหน้าที่ตรวจตราให้เยาวชนอีสานได้เข้าเรียนโรงเรียนไทยอย่างทั่วถึง จนกระทั่ง พ.ศ.2464 ได้มีการกำหนดพระราชบัญญัติประถมศึกษาให้ผู้ปกครองส่งเด็กเข้าเรียนในโรงเรียนที่ใช้ภาษาไทย การดำเนินนโยบายด้านการศึกษาของรัฐบาลสยามในครั้งนั้นได้ส่งผลให้เกิดการเลือนหายของการใช้อักษรท้องถิ่นทั้งในด้านการศาสนาซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของระบบการศึกษาดั้งเดิม รวมไปถึงในแวดวงของประชาชนโดยทั่วไปอีกด้วย

ในด้านการศาสนา หลังจากได้มีจัดการศึกษาหนังสือไทยโดยใช้หลักสูตรของมหามกุฏราชวิทยาลัยในพื้นที่มณฑลอุบลใน พ.ศ.2441 พิธีกรรมความเชื่อ ภูมิปัญญาด้านต่างๆในแวดวงพระสงฆ์อีสานแต่เดิม ถูกกลืนกลายจากนโยบายการปฏิรูปศาสนาและระบบการศึกษาในอีสานซึ่งถือเป็นการปรับโฉมหน้าของวงการคณะสงฆ์อีสานอย่างกว้างขวาง ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตทางศาสนาของคนอีสานอย่างถึงรากถึงโคน (ธีระพงษ์ มีไธสง, 2559 : 78) ยกตัวอย่างเช่น การที่พระสงฆ์ในอีสานที่ทำการศึกษาเล่าเรียนภาษาไทยมักได้รับความเคารพนับถือจากข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่ได้ถูกส่งตัวจากกรุงเทพฯให้ไปปกครองหัวเมืองต่างๆในอีสานมากขึ้น ฉะนั้นธรรมเนียมสงฆ์ท้องถิ่นจึงถูกละเลยไปโดยปริยายทั้งในเรื่องการเรียนการสอนตัวอักษรท้องถิ่นต่างๆ รวมไปถึงการยกเลิกธรรมเนียมสมณศักดิ์ท้องถิ่น เป็นต้น

ด้านการศึกษาของประชาชนทั่วไป เมื่อการปฏิรูประบบการศึกษาของรัฐบาลสยามดำเนินการผ่านเหตุการณ์สำคัญต่างๆ เช่น การตั้งโรงเรียนแห่งแรกในภาคอีสานขึ้นที่อุบลราชธานี

ชื่อว่า “โรงเรียนอุบลวาสิกสถาน” เมื่อ พ.ศ.2434 ซึ่งมีการใช้ภาษาไทยในการเรียนการสอน นับจากนั้นระบบการศึกษาตามรูปแบบของส่วนกลางก็ได้มีพัฒนาการเรื่อยมาในอีสาน ในช่วงนั้นพบว่ามีตำราเรียนภาษาไทยของพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจาริยางกูล) ในภาคอีสาน 6 เล่ม ได้แก่ มูลบทบรรพกิจ วาหนิตนิกร อักษรประโยค สังโยคพิธาน ไวพจนพิจารณ์ และพิศาลการันต์ (สุวิทย์ ธีรศาศวัต, 2549 : 541-554) จนกระทั่ง พ.ศ.2464 ที่ได้มีการกำหนดพระราชบัญญัติประถมศึกษาให้ผู้ปกครองส่งเด็กเข้าเรียนในโรงเรียนที่ใช้ภาษาไทย การดำเนินการด้านการศึกษาเหล่านี้ได้ส่งผลให้ผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากระบบการศึกษาของรัฐบาลสยามสามารถที่จะใช้ทักษะการเรียนภาษาไทยเข้าทำงานในระบบราชการหรือกลไกต่างๆของรัฐบาลสยามได้เป็นอย่างดี สอดคล้องไปกับการขยายตัวของหน่วยงานราชการจากส่วนกลางเข้าสู่พื้นที่ต่างๆของอีสานนับตั้งแต่ช่วงการปฏิรูปการปกครองส่วนภูมิภาค ขณะเดียวกัน ผู้ที่อยู่ในระบบการศึกษาแบบจารีตดั้งเดิมของอีสานที่นิยมใช้ภาษาและตัวอักษรท้องถิ่นในการเรียนการสอน จึงถือเป็นผู้มีคุณสมบัติที่ไม่ตอบสนองต่อการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของระบบราชการสยาม การเรียนการสอนอักษรท้องถิ่นจึงทยอยลดจำนวนลงอย่างต่อเนื่องจากปัจจัยดังกล่าว

จะเห็นได้ว่า อิทธิพลของอักษรไทยที่แพร่เข้ามาในสังคมอีสานผ่านระบบการศึกษาของรัฐในระยะแรกนั้นอักษรไทยถูกใช้เฉพาะในวงจำกัดของหน่วยงานราชการที่ติดต่อสัมพันธ์กับรัฐบาลกลาง ส่วนชาววัดชาวบ้านทั่วไปยังคงใช้อักษรดั้งเดิมที่มีอยู่ในท้องถิ่น เมื่อเกิดการปฏิรูประบบการศึกษาส่งผลให้ผู้คนในภาคอีสานต้องเดินเข้าสู่ระบบการศึกษาของรัฐบาลสยาม พระสงฆ์อีสานต้องศึกษาเล่าเรียนภาษาไทยเพื่อความเจริญก้าวหน้าของตน บุตรหลานชาวบ้านรุ่นใหม่เข้าศึกษาเล่าเรียนตามระเบียบข้อบังคับของโรงเรียนที่ใช้ภาษาไทยในการเรียนการสอนเพื่อความเจริญก้าวหน้าในอาชีพราชการ บริบทเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อการดำรงอยู่ของอักษรในท้องถิ่นโดยตรง เนื่องจากเมื่อระบบการศึกษาทั่วไปได้หันมาใช้ภาษาไทยในการเรียนการสอน ทำให้จำนวนผู้เรียนอักษรท้องถิ่นดั้งเดิมลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว สวนทางกับจำนวนของผู้คนที่ให้ความสนใจเล่าเรียนภาษาไทยที่เพิ่มมากขึ้นภายใต้การสนับสนุนด้านนโยบายการศึกษาของรัฐบาล เมื่อไม่มีผู้สนใจที่จะเรียนและไม่เห็นประโยชน์ที่จะสืบทอด อักษรที่เคยมีการใช้อย่างแพร่หลายในท้องถิ่นอักษรเหล่านั้นจึงค่อยๆ เลือนหายไปจากภูมิปัญญาของผู้คนในพื้นที่ภาคอีสาน

2.4 ร่องรอยการกบฏทางปัญญา: อัตลักษณ์อีสานผ่านการใช้อักษรท้องถิ่น หลังทศวรรษ 2480

การดำเนินนโยบายปฏิรูปการศึกษาในส่วนภูมิภาคของรัฐบาลสยามไม่ได้ราบรื่นเสมอไป เนื่องจากในบางพื้นที่ของอีสานได้เกิดปฏิกิริยาต่อต้านการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว โดยเฉพาะการต่อต้านการใช้ภาษาไทยของคนท้องถิ่นในพื้นที่อีสาน เช่น กรณีเหตุการณ์กบฏผู้มีบุญบ้านสาวะถี ต.

สาวะถี อ.เมือง จ.ขอนแก่น เมื่อ พ.ศ.2483 นำโดยผู้นำคือหมอลำโสภา พลตรี สาเหตุในการเกิดกบฏครั้งนี้มาจากความไม่พอใจของผู้คนในท้องถิ่นอย่างน้อย 3 ประการ ดังนี้

ประการแรก ความไม่พอใจการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาของรัฐบาลเมื่อ พ.ศ.2464 ที่บังคับให้ส่งเยาวชนเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนที่ใช้ภาษาไทยในการเรียนการสอน โดยหมอลำโสภา พลตรี ผู้เป็นแกนนำคนสำคัญเห็นว่าการเรียนในโรงเรียนของรัฐบาลจะทำให้บุตรหลานกลายเป็นคนไทยไม่ใช่คนชาติพันธุ์ลาวอีกต่อไป ประกอบกับเชื่อว่าอักษรที่ใช้กันมาแต่เดิมนั้นสั่งสอนให้เด็กเป็นคนดีมีศีลธรรมได้ดีกว่าการใช้ภาษาไทย คนกลุ่มดังกล่าวจึงไม่ยอมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐบาล

ประการที่สอง แกนนำและชาวบ้านต่อต้านกฎหมายป่าไม้ ซึ่งห้ามคนตัดไม้ หากผู้ใดมีความประสงค์จะตัดไม้ต้องทำการขออนุญาตป่าไม้ ซึ่งขัดแย้งกับมุมมองของกลุ่มหมอลำโสภา พลตรี ซึ่งมองว่าป่าไม้เป็นทรัพยากรที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติไม่ใช่สมบัติของรัฐบาลๆจึงไม่มีสิทธิห้ามให้ไม่มีการตัดไม้

ประการที่สาม แกนนำและชาวบ้านต่อต้านภาษีบำรุงท้องที่ซึ่งออกมาแทนภาษีรัชชูปการ โดยภาษีบำรุงท้องที่เก็บตามขนาดถือครองที่ดิน ผู้คนกลุ่มนี้เห็นว่าที่นาที่ทำกินเป็นของชาวบ้าน ชาวนาไม่ใช่ของรัฐบาลจะมาเก็บภาษีได้อย่างไร กลุ่มแกนนำจึงไม่ยอมเสียภาษีบำรุงท้องที่และจากนั้นจึงมีผู้คนไม่ยอมเสียภาษีบำรุงท้องที่ต่อกันไปเป็นทอดๆ (สุวิทย์ ธีรศาศวัต และชอบ ดีสวนโคก, 2537 : 42)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเหตุการณ์กบฏผู้มีบุญบ้านสาวะถี จ.ขอนแก่น เมื่อ พ.ศ.2483 จะลงเอยด้วยการถูกปราบปรามจากรัฐบาลด้วยข้อหากบฏ แต่จากข้างต้นจะเห็นได้ว่า สาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของขบวนการผู้มีบุญที่ขอนแก่นในครั้งนั้น เกิดจากประเด็นการปฏิรูปการศึกษาผ่านกรณีของการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา ผู้คนในท้องถิ่นพยายามแสดงออกถึง “อัตลักษณ์แห่งการต่อต้าน” ผ่านการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาท้องถิ่นจากอำนาจรัฐที่เหนือกว่าโดยเฉพาะในเรื่องของภาษาและรูปแบบตัวอักษรที่ใช้ในการสื่อสาร เหตุการณ์ในลักษณะเดียวกันนี้มิใช่เรื่องที่เกิดขึ้นแต่เพียงบริเวณพื้นที่ภาคอีสานเท่านั้น เนื่องจากยังพบว่าลาวในยุคอาณานิคมฝรั่งเศสก็ตกอยู่ในสภาวะที่ถูกเจ้าอาณานิยมพยายามครอบงำทางปัญญาด้วยเช่นกัน โดยฝรั่งเศสพยายามจะเปลี่ยนระบบการใช้ตัวอักษรโรมันแทนการใช้อักษรลาวโดยมุ่งหวังที่จะให้ลาวตกเป็นอาณานิคมทางปัญญาแต่ไม่สำเร็จ เนื่องจากมีการเคลื่อนไหวของปัญญาชนท้องถิ่นชาวลาวที่พยายามรักษาอัตลักษณ์ด้านภาษาของตนเองไว้อย่างเข้มแข็ง (บัวไข เพ็งพระจันทร์, 2551 : 74)

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

บทความอัตลักษณ์สังคมอีสานผ่านการใช้อักษรท้องถิ่น ทศวรรษ 2430 ถึงทศวรรษ 2480 สามารถสรุปองค์ความรู้จากการศึกษาได้ว่า สังคมอีสานช่วงก่อนทศวรรษ 2430 มีลักษณะเด่นเฉพาะท้องถิ่นค่อนข้างสูง ทั้งระบบการปกครองในท้องถิ่นที่สืบทอดต่อกันมาเรียกว่าระบบอาญาสี่ อันเนื่องมาจากความใกล้ชิดระหว่างอีสานกับศูนย์กลางอำนาจของสยามที่กรุงเทพยังค่อนข้างน้อยอันเนื่องมาจากอุปสรรคจากการคมนาคมเป็นสำคัญ อัตลักษณ์สังคมอีสานจึงเป็นพื้นที่ที่มีภูมิปัญญาในด้านการใช้ตัวอักษรท้องถิ่นเป็นของตัวเอง เห็นได้จากการใช้อักษรธรรมและอักษรไทน้อยอย่างแพร่หลายในสังคมอีสาน

ต่อมาเมื่อรัฐบาลสยามดำเนินการปฏิรูปการปกครองส่วนภูมิภาคในช่วงหลังทศวรรษ 2430 เป็นต้นมา สยามได้มีการรวมอำนาจการปกครองส่วนภูมิภาคเข้าสู่ศูนย์กลางที่กรุงเทพอย่างเต็มรูปแบบมากขึ้น ในช่วงนี้ภูมิปัญญาในการใช้ตัวอักษรท้องถิ่นในพื้นที่อีสานลดน้อยถอยลงอย่างมาก เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงบริบททางการเมืองและสังคมที่อีสานภายใต้การปกครองของรัฐบาลสยามที่มีการดำเนินนโยบายสนับสนุนการใช้ตัวอักษรไทยอย่างแพร่หลายทั้งในทางโลกและทางธรรม ส่งผลให้ความนิยมในการใช้ตัวอักษรท้องถิ่นของผู้คนในอีสานลดจำนวนน้อยลงอย่างรวดเร็ว เนื่องจากผู้คนไม่เล็งเห็นถึงประโยชน์อันจะเกิดขึ้นจากการเล่าเรียนหรือสืบทอดการใช้อักษรท้องถิ่นดั้งเดิม และในช่วงหลังทศวรรษ 2480 ในช่วงนี้พบว่า อัตลักษณ์สังคมอีสานมีภาพของการเคลื่อนไหวต่อต้านการใช้ตัวอักษรไทยและการรณรงค์ให้ผู้คนในภาคอีสานยังคงใช้ตัวอักษรท้องถิ่นตามเดิมผ่านบทบาทของหมอลำท้องถิ่นแต่สุดท้ายก็ถูกรัฐบาลสยามควบคุมและปราบปรามลงได้ในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

เติม วิภาคย์พจนกิจ. (2530). *ประวัติศาสตร์อีสาน.* พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกับมูลนิธิตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ธีระพงษ์ มีไธสง. (2559). *ภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสานในการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระสงฆ์.* วารสารมนุษย์กับสังคม คณะมนุยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 2(1) : กรกฎาคม-ธันวาคม ; 74-96.

นาฏนภา ปัจจังคะโต. (2536). *บทบาทของคณะสงฆ์ในหัวเมืองอีสานในการสนับสนุนนโยบายการปกครองของรัฐ ระหว่าง พ.ศ.2435-2505.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

บัวไข เพ็งพระจันทร์. (2551). *การฟื้นฟูคัมภีร์ใบลานลาวในยุคอาณานิคมฝรั่งเศส.* วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง. 4(3) : กันยายน-ธันวาคม ; 55-82.

วัยอาจ, เดวิด เค., (2556). *ประวัติศาสตร์ไทยฉบับสังเขป*. มูลนิธิตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ร่วมกับมูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย.

วิโรจน์ หีบแก้ว. (2529). *ประวัติศาสตร์อีสานบริเวณลุ่มน้ำชีตอนกลาง ระหว่าง พ.ศ.2325-2443.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ม.ประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สมัย วรรณอุดร. (2550). *คู่มืออบรมอักษรธรรมอีสาน.* โครงการอนุรักษ์ใบลานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สุเทพ สุนทรเภสัช. (2540). *มานุษยวิทยากับประวัติศาสตร์.* สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.

สุรัตน์ วรางครัตน์. (2527). *การค้าต่างแดนของอีสานในอดีต.* วารสารเมืองโบราณ. 10(2) : เมษายน-มิถุนายน ; 99-109.

สุวิทย์ ธีรศาศวัต และชอบ ดีสวนโคก. (2537). *กบฏผู้มีบุญแห่งบ้านสาวะถี จังหวัดขอนแก่น.* วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 12(1) : พฤษภาคม-ตุลาคม ; 38-51.

สุวิทย์ ธีรศาศวัต และดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. (2541). *ประวัติศาสตร์อีสานหลังสงครามโลกครั้งที่สองถึงปัจจุบัน.* พิมพ์ครั้งที่ 2. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สุวิทย์ ธีรศาศวัต. (2549). *ประวัติศาสตร์อีสาน 2322-2488.* ศูนย์วิจัยพหุลักษณ์สังคมลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อภิญญา เฟื่องฟูสกุล. (2543). *อัตลักษณ์ : การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด.* มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

การศึกษาวิเคราะห์คติธรรมพื้นบ้านทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณของจังหวัดอุบลราชธานี

AN ANALYTICAL STUDY OF FOLK MORALS IN BUDDHISM THAT APPEARS IN THE ANCIENT SCRIPTURES OF UBON RATCHATHANI PROVINCE

[1]พระมหาวีระชาติ ธีรสิทฺโธ (เพ็งแจ่ม)

[1]Phramaha Weerachat Dhirasiddho Pengjam

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]weerachat.peng@mcu.ac.th

Received: August 29, 2024; **Revised**: November 4, 2024; **Accepted**: December 30,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาของนิทานพื้นบ้านในคัมภีร์โบราณจังหวัดอุบลราชธานี.2) เพื่อศึกษาหลักคติธรรมธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏนิทานพื้นบ้านในคัมภีร์โบราณจังหวัดอุบลราชธานี 3) เพื่อวิเคราะห์คติธรรมในนิทานพื้นบ้านพื้นบ้านทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณของจังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า นิทานพื้นบ้าน หมายถึง งานเขียนทุกชนิดทั้งประเภทร้อยกรองและร้อยแก้ว ที่ผู้เขียนได้สื่อความคิดของตนเอง รวมทั้งความคิดของผู้อื่นที่ได้สืบทอดต่อกันมา ซึ่งจะใช้ภาษาพื้นบ้านในการถ่ายทอดเป็นเอกลักษณ์และสื่อเรื่องราวด้านต่างๆ ของท้องถิ่นใดโดยเฉพาะ เช่น จารีตประเพณี ชีวิตความเป็นอยู่ ช่วยให้ผู้ฟังและผู้อ่านได้ผ่อนคลายทุกข์ ผ่อนคลายความตึงเครียด เป็นคติเตือนใจ ช่วยอบรมบ่มนิสัย ช่วยให้เข้าใจสิ่งแวดล้อมและปรากฏการณ์ธรรมชาติ เพื่อเสริมศรัทธาในศาสนา เทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์

[1]อาจารย์ ดร. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

คติธรรมธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏนิทานพื้นบ้านในคัมภีร์โบราณจังหวัดอุบลราชธานี มีการสำรวจและตรวจสอบคัมภีร์ใบลานที่มีอยู่ในสถานที่ต่างๆ เช่น วัด บ้านหมอธรรม และบ้านปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งคัมภีร์ที่ถูกครอบครองโดยหมอธรรมและปราชญ์ชาวบ้านนั้นจะถูกห่วงแหนเพราะถือว่าเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ที่เก็บไว้เพื่อประกอบพิธีกรรมทางไสยศาสตร์และเป็นตำรายาสมุนไพรไม่สามารถนำมาเปิดเผยต่อที่สาธารณะได้ ประกอบด้วย ตำนานนิทานพื้นบ้าน นิทม (พื้นสืบหรือนิทานก้อม) คำผญา-ภาษิต โตงโตย กลอนสาร และกลอนลำ เป็นต้นหมวดที่สามว่าด้วยหมวดประวัติศาสตร์ ประกอบด้วยพงศาวดาร ตำนานพื้นบ้านพื้นเมือง ตำนานพื้นพระ ตำนานพื้นพระธาตุ ตำนานเทศน์ รวมถึงกฎหมายโบราณ เป็นต้น

คำสำคัญ : คติธรรมพื้นบ้าน; คัมภีร์โบราณ; พระพุทธศาสนา

Abstract

This research aims to 1) study the history of folktales in ancient scriptures of Ubon Ratchathani Province. 2) study the principles of Buddhist morality that appear in folktales in ancient scriptures of Ubon Ratchathani Province. 3) analyze the morality of Buddhist folktales that appear in ancient scriptures of Ubon Ratchathani Province.The research results found that Folktales refer to all types of writing, both poetry and prose, in which the writers convey their own thoughts as well as those of others that have been passed down. They use local language to convey their unique identity and convey stories of various aspects of a particular locality, such as customs, traditions, and lifestyles. They help listeners and readers relieve suffering and stress, serve as a moral lesson, help cultivate habits, and help them understand the environment and natural phenomena in order to strengthen their faith in religion, gods, and sacred things. Buddhist morality that appears in folktales in ancient scriptures of Ubon Ratchathani Province is a survey and examination of palm leaf manuscripts in various locations, such as temples, shaman houses, and village sage houses. The scriptures that are in the possession of shamans and local scholars are cherished because they are considered sacred scriptures kept for use in witchcraft rituals and are herbal medicine textbooks that cannot be disclosed to the public. They include folk tales, Ninham (traditional or folktales), Phanya-Phasit, Tongtoi, Klon Sar, and Klon Lam, etc. The third category is about history, consisting of chronicles, local folk tales, Phra-Buddhist tales, Phra-Buddhist tales, Sermon tales, and ancient laws, etc. The content of the tales is a stimulus for good behavior.

Keywords : Folk beliefs; Ancient scriptures; Buddhism

บทนำ

การพัฒนายุทธศาสตร์การวิจัยในระดับภูมิภาคมีการบูรณาการด้านการวิจัยที่สอดคล้องกับแนวนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศสามารถเชื่อมโยงกับแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 (พ.ศ.2566-2570) ความต่อเนื่องของนโยบายและยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ (พ.ศ. 2551-2554) การปฏิรูประบบวิจัยของประเทศรวมทั้งนโยบายและแนวทางการวิจัยของสภาวิจัยแห่งชาติระยะยาว พ.ศ.2552-2571 โดยการวิจัยจะตอบสนองความต้องการของชุมชนและปัญหาที่สำคัญเร่งด่วนเพื่อการพัฒนาประเทศพร้อมกับดำเนินการควบคู่กับการวิจัยเพื่อความเป็นเลิศทางวิชาการอันเป็นรากฐานอันสำคัญของการพัฒนาประเทศอย่างสมดุลและยั่งยืนทั้งนี้มุ่งให้เกิดการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยทั้งจากหน่วยงานที่มีภารกิจประจำตามหน้าที่ (function) ภารกิจตามนโยบายและยุทธศาสตร์ของชาติหรือรัฐบาล (agenda) (area) ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินการตามยุทธศาสตร์การวิจัยในระดับหน่วยงานและภูมิภาคเกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการงานวิจัยและการบริหารงบประมาณเพื่อการพัฒนาภูมิภาคต่างๆ อันจะทำให้เกิด

ประสิทธิผลต่อการพัฒนาประเทศโดยรวมให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวกับการวิจัยตลอดจนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมกันเสนอแนะปฏิบัติและติดตามผลเพื่อให้เกิดการพัฒนางานวิจัยในทุกภาคส่วนและทุกระดับของประเทศอีกทั้งเพื่อส่งเสริมให้เกิดงานวิจัยที่มีการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและตอบสนองการพัฒนาประเทศมากขึ้นซึ่งสอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์การวิจัยฉบับที่ 8 (พ.ศ.2555-2559) ซึ่งมีการกำหนดกลยุทธ์การวิจัยที่สอดรับกับแนวทางการพัฒนาระดับภูมิภาคบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนาผลการวิจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจสังคมและสาธารณะในระดับชุมชนและระดับภูมิภาคได้ทั้งจัดสรรงบประมาณการวิจัยให้กระจายไปยังหน่วยงานต่างๆรวมทั้งในภูมิภาคโดยมีกระบวนการบริหารจัดการงบประมาณเพื่อการวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพและมีกลไกกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานวิจัยในส่วนกลางและในส่วนภูมิภาคอันจะนำไปสู่การสร้างเครือข่ายการวิจัยและพัฒนาการพัฒนาศูนย์กลางการวิจัยเฉพาะทางและการพัฒนาบุคลากรการวิจัยร่วมกันขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การวิจัยและนวัตกรรม 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) อย่างเป็นเอกภาพและมีประสิทธิภาพ ในปัจจุบันการละเลยการทอดทิ้งภูมิปัญญาท้องถิ่นตำรา คัมภีร์ใบลานที่บรรจุหลักศีลธรรมจริยธรรมหลักพุทธธรรมอันเป็นคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนา ในอดีตที่ผ่านมาภาคอีสานจะใช้ใบไม้ในการบันทึกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและใบไม้ที่ใช้บันทึกนั้นจะใช้ใบลานจึงเรียกว่าคัมภีร์ใบลานที่เป็นเช่นนี้เพราะในยุคโบราณกระดาษยังไม่มี จำเป็นต้องใช้ใบไม้ในการบันทึกหลักฐานต่างๆ เมื่อความเจริญทางด้านเทคโนโลยีเข้ามาแทนที่ คือมีกระดาษและมีการพิมพ์หนังสืออย่างเป็นระบบจึงทำให้คนอีสานมองไม่เห็นคุณค่าของ

ใบลาน พร้อมทั้งหลักธรรมและวัฒนธรรมประเพณีที่บันทึกไว้ในคัมภีร์ใบลาน ส่วนอักษรที่ใช้บันทึกในใบล้าน ใช้อักษรธรรมและอักษรไทยน้อยซึ่งเรียกรวมๆ ว่าอักษรอีสานโบราณ ปัจจุบันนี้มีน้อยคนนักที่จะสามารถอ่านคัมภีร์โบราณได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จะทำให้คุณค่าที่บันทึกอยู่ในคัมภีร์ใบลานสูญหายไป ซึ่งเป็นที่หน้าเสียดายเป็นอย่างยิ่งที่เราต้องละทิ้งมรดกอันล้ำค่าที่บรรพบุรุษของเราได้สร้างสรรค์มา เมื่อเป็นเช่นนี้ควรอย่างยิ่งที่เราจะต้องฟื้นฟูคัมภีร์โบราณเพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้อ่านออกเขียนได้อันจะนำเราสู่การศึกษาค้นคว้าหาความรู้ที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ใบลานและหนังสืออื่นที่บันทึกด้วยอักษรอีสานโบราณ ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าที่บรรพบุรุษของเราได้สร้างสรรค์ไว้ให้กับพวกเรา จะได้เป็นที่น่าภูมิใจของอนุชนรุ่นหลังว่าเราได้มีบรรพบุรุษที่เจริญรุ่งเรืองอยู่ตรงนี้มากก่อน (กิ่งแก้ว อัตถากร, 2517 : 13)

วัฒนธรรมและภูมิปัญญาชาวบ้านของคนท้องถิ่น เป็นมรดกตกทอดอันล้ำค่าทางสังคมคนอีสานซึ่งบรรพชนไทยอีสานได้สืบสานอย่างต่อเนื่อง โดยการอนุรักษ์เผยแพร่และถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ยุคแล้วยุคเล่าจนถึงปัจจุบันวัฒนธรรมอันหมายถึงสิ่งที่รวมเอาความรู้ กฎหมาย กฎระเบียบ ศีลธรรม ศิลปะ ปรัชญาธรรม คติธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี อาชีพ ความสามารถ ความประพฤติ การแสดงออกทางด้านต่างๆ และอุปนิสัยอื่นๆ ที่คนในชุมชนรับสืบต่อกันมาในฐานะสมาชิกของสังคม วัฒนธรรม ล้วนประกอบด้วยลักษณะที่เน้นในหลายๆ เรื่องอันเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับดำเนินชีวิตในสังคมมนุษย์วัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิด หรือถ่ายทอดได้ทางพันธุกรรม ทางพฤติกรรม ทางการกระทำ ทางการแสดงออก ทางอุปนิสัยใจคอ และทางความสามารถของมนุษย์แต่ล้วนเกิดจากการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ด้วยตนเองทั้งสิ้น แต่ละสังคม ชุมชน และประเทศชาติก็ล้วนมีวัฒนธรรมเป็นของตนและแตกต่างกันไป จึงไม่ควรนำมาเปรียบเทียบกันว่าของใครดีกว่าของใคร เพราะแต่ละวัฒนธรรมก็ย่อมเหมาะสมถูกต้องทรงคุณค่าตามสภาพแวดล้อมของแต่ละชุมชน สังคม และชาตินั้นๆ (จารุวรรณ ธรรมวัตร, เอกสารคัดสำเนา : 9)

การถ่ายทอดปรัชญาธรรม คติธรรม ศีลธรรม ขนบธรรมเนียบ ประเพณี ศิลปะวัฒนธรรม คุณธรรมเหล่านี้ เป็นประหนึ่งแสงเทียนส่องทาง แสงธรรมนำวิถีชีวิตของคนในกลุ่มชนและสังคมนั้นๆ ให้ได้พบแสงสว่างบนถนนสายชีวิตที่ถูกลิขิตไว้แล้ว จากนิทานพื้นบ้านอีสาน นิทานชาดกเพียบพร้อมด้วย ตัวอย่างที่โดดเด่นพร้อมทั้งทัศนคติที่ดีงามซึ่งตัวละครในแต่ละเรื่องได้ประพฤติปฏิบัติเป็นเนติแบบแผนอันเป็นที่ชื่นชมของผู้อ่านผู้ศึกษาค้นคว้า และผู้สนใจทั่วไป สิ่งเหล่านี้ ล้วนเป็นคุณธรรมอันดีงามสูงส่งที่ปรากฏในเนื้อหาสาระของนิทานพื้นบ้านอีสานจากหนังสือผูกใบลาน หากได้รับการส่งเสริมสนับสนุนอย่างแท้จริงและจริงจังจริงใจจากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรต่างๆ และจากปัจเจกชน สื่อสารมวลชน ทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และบอกกล่าวฝากข่าวกันต่อๆไป ก็จะเกิดคุณค่าสารประโยชน์ และเป็นทางเลือกหนึ่งในการอบรมบ่มนิสัย

หล่อหลอมจิตใจคนไทย ลูกหลานไทยให้เกิดจิตสำนึกที่ดีในอันจะถือประพฤติปฏิบัติ เพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูเผยแผ่สืบสารถ่ายทอดวรรณกรรมอันเป็นสมบัติทรัพย์สินทางปัญญา ที่ทรงคุณค่าสืบต่อไป (ธวัช ปุณโณทก, 2525 : 3)

จังหวัดอุบลราชธานี เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นจังหวัดขนาดใหญ่ของประเทศซึ่งมีประวัติศาสตร์มายาวนานหลายปี โดยเป็นจังหวัดที่มีวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามที่หลากหลายประชาชนมีการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขสามัคคีด้วยหลักศีลธรรมจริยธรรมในพระพุทธศาสนา ต่อมาประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานีได้รับกระแสโลกาภิวัตน์จากสิ่งต่างๆ เข้ามาอย่างรวดเร็วทั้งในด้านสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมการเมือง ซึ่งไม่เคยเป็นมาก่อน โดยการนำเอาสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์และเป็นโทษเข้ามาสู่สังคม ทำให้เกิดปัญหาที่มนุษย์ต้องเผชิญวิกฤตการณ์ร่วมกันด้วยเรื่องการเอารัดเอาเปรียบระหว่างรัฐ การเห็นประโยชน์ของตนเอง เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติการทอดทิ้งภูมิปัญญาท้องถิ่น และสภาพแวดล้อมที่ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อสังคมโดยทั่วถึงกัน และในปัจจุบันประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี ก็เกิดปัญหาต่างๆ อยู่ตลอดเวลา เช่น ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง ปัญหาจากการดำเนินชีวิตที่เต็มไปด้วยการเบียดเบียนซึ่งกันและกันที่สลับซับซ้อนมากมายทั้งที่เกิดจากระหว่างบุคคล หรือการจากสื่อทางด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ต่อคุณค่าทางวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านที่แต่งด้วยสำนวน สำเนียงท้องถิ่น จารึก (เขียน) ด้วยอักษรธรรมอีสาน จากนิทานพื้นบ้านอีสานและนิทานชาดก 3 เรื่อง คือ 1) นิทานพื้นบ้านเรื่องเสียวสวาด 2) นิทานพื้นบ้านเรื่องท้าวหัวข้อหล้อ 3) นิทานพื้นบ้านเรื่อง ตั๊กแตนคำ

ในการศึกษาวิเคราะห์คติธรรมพื้นบ้านทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณของจังหวัดอุบลราชธานี มี 3 เรื่องนี้ เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาสารัตถะสำคัญที่สะท้อนคติธรรม แนวคิดหลักธรรมขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ที่ปราชญ์อีสานผู้แต่งแต่ละเรื่องได้สอดแทรกไว้ในนิทานพื้นบ้านอีสานและนิทาน ชาดกอันเป็นวรรณกรรมนั้นๆ การวิจัยครั้งนี้ ใช้การวิจัยแบบพรรณนาเชิงคุณภาพ จัดรวบรวมและสรุปหลักธรรมอย่างเป็นระบบ มีระเบียบ ลำดับขั้นตอนให้ถูกต้อง ยึดแนวหลักการวิจัยที่ได้รับคำแนะนำชี้แนวทางการวิจัยจากทางผู้เชี่ยวชาญพิเศษแล้ว จึงจะนำมาจัดพิมพ์เผยแพร่สู่สาธารณะ ชุมชนและสังคม ในรูปแบบนิทานพื้นบ้านอีสานและนิทานชาดก หนังสือผูกใบลาน ซึ่งจารึกด้วยอักษรธรรมอีสาน หรือแม้จารึกด้วยอักษรขอมอักษรไทยน้อยก็ตามที แต่ก็ยังเต็มเปลี่ยนล้นสมบรูณ์เต็มที่ด้วยปรัชญาธรรมและคติธรรม อันเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านท้องถิ่นอีสานอย่างเข้มข้นเต็มรูปแบบและเป็นมรดกทรัพย์สินทางปัญญาอันล้ำ

ค่าควรแก่การฟื้นฟู อนุรักษ์ เผยแพร่และถ่ายทอดแก่ปิยอนุชนรุ่นหลังสืบต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมที่แสดงซึ่งวัฒนธรรม ปรัชญาธรรม คติธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชวาอีสานอย่างแท้จริง

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า คติธรรม วัฒนธรรมและภูมิปัญญาชาวบ้านถิ่นอีสาน อันเป็นภูมิปัญญาที่ลึกซึ้ง ละเอียดอ่อน สุขุม คัมภีร์ภาพ น่าศึกษา น่าสนใจ ยังคงหลงเหลือสาระแก่นแท้ ที่ควรนำมาทำการวิจัยอย่างละเอียดถี่ถ้วน จัดเป็นระบบและนำออกเผยแพร่ในรูปแบบที่สร้างสรรค์ประคับประครองศิลปวัฒนธรรมไทย ส่งเสริมให้โดดเด่นในแนวทางประพฤติปฏิบัติให้เกิดความก่อให้เกิดแนวคิดด้านการศึกษาเชิงอนุรักษ์ เผยแพร่ และถ่ายทอดแล้ว ยังก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ในทางเรืองปัญญาและความเชื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเล่าเรียนค้นคว้า เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณซึ่งจะเป็นดุจภาชนะทองรองรับคุณธรรม ปรัชญาธรรมและคติธรรมในอนาคตสืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของนิทานพื้นบ้านในคัมภีร์โบราณจังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาหลักคติธรรมธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏนิทานพื้นบ้านในคัมภีร์โบราณจังหวัดอุบลราชธานี
3. เพื่อวิเคราะห์คติธรรมในนิทานพื้นบ้านพื้นบ้านทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณของจังหวัดอุบลราชธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับพระไตรปิฎก หนังสือ ตำรา เอกสารการวิจัย และโดยการสัมภาษณ์การแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการได้มาซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยการเลือกจากประชากรกลุ่มเป้าหมาย (Target group) โดยมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

1. การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากหนังสือ ตำรา รายงานการวิจัย บทความ รวมทั้งข้อมูลปฐมภูมิจากพระไตรปิฎก เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลจากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับคติธรรมในนิทานพื้นบ้านพื้นบ้านทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณของจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อนำแนวคิดมาบูรณาการและสร้างชุดความรู้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบเครือข่ายพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งเน้นการเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัย 3 วิธีการ ดังนี้

2.1 การสำรวจบริบทพื้นที่ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยมุ่งเน้นสำรวจข้อมูลพื้นฐานของผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านพื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้ คือ คติธรรมในนิทานพื้นบ้านพื้นบ้านทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณของจังหวัดอุบลราชธานี

2.2 การสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญกับประเด็นการวิจัย ดังนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในคติธรรมในนิทานพื้นบ้านพื้นบ้านทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณของจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกโดยใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง (Purpostive Sampling) จากผู้ที่มีความรู้ความชำนาญในคติธรรมในนิทานพื้นบ้านทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณของจังหวัดอุบลราชธานี จนเป็นที่ยอมรับและมีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ทำกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากต้นกำเนิด (เอกสารที่ค้นพบในวัดนั้นๆ) โดยการปริวรรต เรียบเรียงเนื้อหา และศึกษาสาระร่วมกับชุมชนในวัดนั้นๆ โดยผู้ทรงภูมิปัญญาในท้องถิ่น กระตุ้นให้เกิดการทำวิจัยเรื่องที่จะเป็นผลประโยชน์ต่อสังคม การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญจาก พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้เกี่ยวกับคัมภีร์ใบลาน นักวิชาการด้านศาสนา นักวิชาการด้านวัฒนธรรม รวม 20 รูป/คน ประกอบด้วย 1) พระสังฆาธิการ จำนวน 5 รูป 2) ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 5 คน 3) นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาจำนวน 5 คน 4) นักวิชาการด้านวัฒนธรรม จำนวน 5 คน

ผลการวิจัย

1. ประวัติความเป็นมาของนิทานพื้นบ้านในคัมภีร์โบราณจังหวัดอุบลราชธานี นิทานพื้นบ้าน หมายถึง งานเขียนทุกชนิดทั้งประเภทร้อยกรองและร้อยแก้ว ที่ผู้เขียนได้สื่อความคิดของตนเองรวมทั้งความคิดของผู้อื่นที่ได้สืบทอดต่อกันมา ซึ่งจะใช้ภาษาพื้นบ้านในการถ่ายทอดเป็นเอกลักษณ์ และสื่อเรื่องราวด้านต่างๆ ของท้องถิ่นใดโดยเฉพาะ เช่น จารีตประเพณี ชีวิตความเป็นอยู่ ช่วยให้ผู้ฟังและผู้อ่านได้ผ่อนคลายทุกข์ ผ่อนคลายความตึงเครียด เป็นคติเตือนใจ ช่วยอบรมบ่มนิสัย ช่วยให้เข้าใจสิ่งแวดล้อมและปรากฏการณ์ธรรมชาติ เพื่อเสริมศรัทธาในศาสนา เทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (จารุบุตร เรืองสุวรรณ, 2521 :68)เป้าหมายของการแต่งนิทานพื้นบ้าน คือ เพื่อใช้เป็นบทในการ ขับ อ่าน แสดง แพร่กระจายไปเรื่อยๆ เรื่องก็ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม ภูมิศาสตร์วัฒนธรรมประเพณี จนเป็นมรดกทางวัฒนธรรม วรรณกรรมท้องถิ่นย่อมสัมพันธ์กับฉันทลักษณ์และชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมของท้องถิ่นนั้นๆ ต้องการถ่ายทอดคติธรรมแนวคิดทางพุทธปรัชญา ทำให้เข้าใจพื้นบ้านอีสานได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น วรรณกรรมเรื่องท้าวหัวข้อหล้อ

เป็นองค์ความรู้การสร้างทุนทางวัฒนธรรม และที่สำคัญมีการสอดแทรกแนวคิดและพุทธจริยศาสตร์เพื่อสั่งสอนให้คนประพฤติปฏิบัติตามเป็นคนดี (นภดล ทองโสภิต, 2532 : 36)

2. หลักคติธรรมธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏนิทานพื้นบ้านในคัมภีร์โบราณจังหวัดอุบลราชธานี คติธรรมธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏนิทานพื้นบ้านในคัมภีร์โบราณจังหวัดอุบลราชธานี มีการสำรวจและตรวจสอบคัมภีร์ใบลานที่มีอยู่ในสถานที่ต่างๆ เช่น วัด บ้านหมอธรรม และบ้านปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งคัมภีร์ที่ถูกครอบครองโดยหมอธรรมและปราชญ์ชาวบ้านนั้นจะถูกห่วงแหนเพราะถือว่าเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ที่เก็บไว้เพื่อประกอบพิธีกรรมทางไสยศาสตร์และเป็นตำรายาสมุนไพรไม่สามารถนำมาเปิดเผยต่อที่สาธารณะได้ ส่วนคัมภีร์ใบลานที่เก็บไว้ตามวัดนั้นมีการสารวจจากผู้เชี่ยวชาญด้านคัมภีร์ใบลานโดยเฉพาะแล้วทาการคัดแยกประเภทคัมภีร์เพื่อจัดเป็นหมวดหมู่ตามเนื้อหาสาระที่ปรากฏหรือถูกจารไว้ในคัมภีร์ใบลานแต่ผูก (จรัส พยัคฆราชศักดิ์, 2532 :21) และมีการแบ่งเป็นหมวดหมู่เป็นกลุ่มย่อยๆเพื่อสะดวกในการสืบค้นโดยแยกเป็น 3 ประเภท ดังนี้ หมวดที่หนึ่งว่าด้วยหมวดศาสนาและปรัชญา ซึ่งประกอบด้วย คัมภีร์ต่างๆทางศาสนา บทสวดมนต์ พิธีกรรม อานิสงค์ต่างๆ จริยศาสตร์ สุภาษิตคาสอน ตำรายาตาราโหราศาสตร์และตำราไสยศาสตร์ เป็นต้น หมวดที่สองว่าด้วยหมวดวรรณกรรม ประกอบด้วย ตำนานนิทานพื้นบ้าน นิทม (พื้นสืบหรือนิทานก้อม) คำผญา-ภาษิต โตงโตย กลอนสาร และกลอนลำ เป็นต้นหมวดที่สามว่าด้วยหมวดประวัติศาสตร์ ประกอบด้วยพงศาวดาร ตานานพื้นบ้านพื้นเมือง ตานานพื้นพระ ตานานพื้นพระธาตุ ตำนานเทศน์ รวมถึงกฎหมายโบราณ เป็นต้น (พุทธรักษ์ ปราบนอก,เอกสารคัดสำเนา)

3. วิเคราะห์คติธรรมในนิทานพื้นบ้านพื้นบ้านทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณของจังหวัดอุบลราชธานี ในสังคมอีสาน ประชาชนส่วนมากจะนับถือพระพุทธศาสนา คำสอนหรือคติธรรมจะสอนให้เชื่อเรื่องบาปบุญ เรื่องกรรม การเวียนว่ายตายเกิด นรกสวรรค์ มนุษย์จะเวียนว่ายตายเกิดในสามโลกนี้ และสอนให้บำเพ็ญเพียรโดยมีพระนิพพานเป็นเป้าหมายอันสูงสุดทางพระพุทธศาสนา อันเป็นการหลีกเว้นจาก วัฏฏะ ที่หมายถึง การเวียนว่ายตายเกิด หรือวนเวียนด้วยอำนาจกิเลสกรรม และวิบาก เช่นกิเลสเกิดขึ้นแล้วให้ทำกรรม เมื่อได้ทำกรรมแล้วย่อมได้รับผลของกรรม เมื่อได้รับผลของกรรมแล้วกิเลสก็เกิดอีก แล้วทำกรรม เสวยผลกรรม หมุนเวียนต่อไป ความเชื่ออีกอย่างหนึ่งก็คือ ความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน คือพระพุทธศาสนาที่ผสมกับความเชื่ออื่นจนชาวบ้านแยกกันไม่ได้ว่าส่วนไหนมาจากพุทธแท้ๆ ตามหลักคัมภีร์ของพระศาสดา

ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในสังคมอีสานมีอยู่สองระดับ คือระดับโลกิยะและโลกุตตระ พระพุทธศาสนาในระดับโลกุตตระนั้นคือ มุ่งพิจารณาสสภาวธรรมชั้นสูง คือมุ่งสู่นิพพาน ซึ่งชาวเห็นว่าพระพุทธศาสนาระดับนี้ จะเข้าถึงได้ต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่าง จึงปล่อยให้เป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล และกลุ่มปัญญาชนทางพระพุทธศาสนา ส่วนพระพุทธศาสนาในระดับโลกิยะ คือ

ศาสนาที่เกี่ยวข้องกับโลก เอื้อต่อชีวิตในสังคมอย่างราบรื่น จะเห็นได้จากคำสอนให้แสวงสุขในภพนี้ เช่นสอนให้รู้จักทำบุญทำทานสำหรับตนและผู้อื่น ไม่เบียดเบียนกัน เมื่อใครปฏิบัติตามได้ ก็ย่อมอยู่ในสังคมด้วยดี คำสอนในระดับนี้ก็คือศีลห้าและศีลแปด ซึ่งเป็นคำสอนที่ทำให้ตัวเองและผู้อื่นไม่เดือดร้อน

เนื้อหาของนิทานเป็นตัวกระตุ้นให้มีการประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบที่ดีงาม คุณธรรมเป็นสิ่งที่ดีงามทางจิตใจ เป็นคุณค่าของชีวิตในการบำเพ็ญประโยชน์ ช่วยเหลือเกื้อกูลแก่เพื่อนมนุษย์ ให้เกิดความรักสามัคคี ความอบอุ่นมั่นคงในชีวิต ความกตัญญู ความเพียร ความเมตตา ความเสียสละ ได้แก่ มุ่งสั่งสอนให้ผู้ปฏิบัติประสบความสุขในโลก ได้แก่ หลักศีล 5 และศีล 8 รวมทั้งแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องบุญบาป เวรกรรม การเวียนว่ายตายเกิด นรกกับสวรรค์ เป็นรากฐานกับชีวิตประจำวันของชาวอีสาน ส่วนหลักธรรมในโลกุตระ คือหลักธรรมที่มุ่งสู่สภาวะธรรมชั้นสูง คือมุ่งสู่นิพพาน ที่เป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิตตามหลักการในพระพุทธศาสนา ซึ่งชาวอีสานได้นำเอาเชื่อในพระพุทธศาสนาในระดับโลกิยะ ไปผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมเรื่องผีสางเทวดา ก่อให้เกิดพระพุทธศาสนาระดับชาวบ้านขึ้นในสังคมอีสาน เป็นลักษณะของความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจ เป็นสภาพคุณงามความดีที่สั่งสมอยู่ในจิตใจของมนุษย์เป็นเวลายาวนาน เป็นตัวกระตุ้นให้มีการประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบที่ดีงาม คุณธรรมเป็นสิ่งที่ดีงามทางจิตใจ เป็นคุณค่าของชีวิตในการบำเพ็ญประโยชน์ ช่วยเหลือเกื้อกูลแก่เพื่อนมนุษย์ ให้เกิดความรักสามัคคี ความอบอุ่นมั่นคงในชีวิต

อภิปรายผล

คติธรรมในนิทานพื้นบ้านพื้นบ้านทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณของจังหวัดอุบลราชธานีที่มีประโยชน์ต่อสังคมปัจจุบัน พบว่า คติธรรมมีประโยชน์ต่อการดาเนินชีวิตของผู้คนในสังคมปัจจุบัน ใน 2 แนวคิด คือ 1) แนวคิดถึงการดำเนินชีวิตในปัจจุบันว่า เมื่อเกิดมาเป็นคนแล้ว ควรจะดำเนินชีวิตประจำวันให้ถึงจุดหมายปลายทาง สูงสุดแห่งชีวิต ตามแนวทางพุทธศาสนา หรือ แนวทางศาสนาของตนๆ เช่น จุดหมายปลายสูงสุดแห่งชีวิตชาวพุทธ คือ พระนิพพาน หรืออย่างน้อยก็สวรรค์เทวโลกหรือพรหมโลก และชาวพุทธฝ่ายมหายานก็แดนสุขาวดี

ศีลเป็นหลักหรือแนวทางแห่งการประพฤติปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ที่ทำให้ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตามเกิดความสุขทั้งทางกายและใจ โดยหลักทั่วไปของพุทธจริยศาสตร์ คือการงดเว้นจากสิ่งที่ชั่ว และมุ่งกระทำแต่สิ่งที่ดีงาม ทางกาย วาจา ในเบื้องต้น และใจ ในระดับสูง เพื่อให้เกิดจิตใจที่บริสุทธิ์ ขจัดกิเลสที่เข้ามาในจิตใจได้อย่างเด็ดขาด เพื่อมุ่งสู่มรรคผล และนิพพาน สอดคล้องกับ วศิน อินทสระ (2549 : 3) ที่กล่าวว่า พุทธจริยศาสตร์ระดับต้น ได้แก่ศีล 5 หรือ เบญจศีล ความประพฤติชอบทางกายและวาจา, และการรักษากายวาจาให้เรียบร้อย, การรักษาตามระเบียบวินัย,

ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว, การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียนพุทธจริยศาสตร์ระดับกลาง ซึ่งเป็นพุทธจริยศาสตร์ที่มุ่งขัดเกลาตนเองให้มีจิตใจสูงขึ้น เป็นการเว้นอกุศลกรรมบถ 10 และทำกุศลกรรมบถให้สมบูรณ์ พุทธจริยศาสตร์ระดับสูง ซึ่งเป็นจริยศาสตร์ที่มุ่งพัฒนาตนเองสู่ความเป็นอริยชน ประกอบด้วยหลักธรรมคำสอนที่เป็นมรรค 8 หรือที่เรียกอีกชื่อว่า มัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งแปลว่าทางสายกลาง หรือหลักปฏิบัติอันเป็นทางสายกลาง ซึ่งเป็นหนทางดับทุกข์ ทางมีองค์แปดประการอันประเสริฐ ทางมีองค์ 8 ของพระอริยะ ทางมีองค์ 8 ที่ทำให้ปุถุชนเป็นพระอริยะ ทางมีองค์ 8 ที่พระอริยะคือพระพุทธเจ้าทรงค้นพบ หรือมรรคาอันประเสริฐมีองค์ประกอบ 8 อย่าง องค์หรือองค์ประกอบ 8 อย่าง หรือเรียกว่า มรรคมีองค์ 8 ซึ่งมีความหมายชัดเจนหมายถึง ทางสายเดียวที่มีส่วนประกอบ 8 อย่าง หรือเรียกว่า อริยมรรคมีองค์ 8 ได้แก่ 1) สัมมาทิฏฐิ หมายถึง ความเห็นชอบ ได้แก่ ความรู้ในทุกข์ (ความทุกข์) ความรู้ในทุกขสมุทัย (เหตุเกิดแห่งทุกข์) ความรู้ในทุกขนิโรธ (ความดับแห่งทุกข์) ความรู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งทุกข์) 2) สัมมาสังกัปปะ หมายถึง ความดำริชอบ ได้แก่ ความดำริในการออกจากกามความดำริในการไม่พยาบาท ความดำริในการไม่เบียดเบียน 3) สัมมาวาจา หมายถึง วาจาชอบ ได้แก่ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดเท็จเจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดส่อเสียด เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดคำหยาบ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ ในกุศลกรรมบถตามที่กล่าวมาในพุทธจริยศาสตร์ชั้นกลาง 4) สัมมากัมมันตะ หมายถึง การงานชอบ ได้แก่ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม 5) สัมมาอาชีวะ หมายถึง การเลี้ยงชีพชอบ ได้แก่ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ละมิจฉาอาชีวะแล้ว สำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีวะ 6) สัมมาวายามะ หมายถึง ความเพียรชอบ 7) สัมมาสติ หมายถึง การระลึกชอบ 8) สัมมาสมาธิ หมายถึง ความตั้งใจมั่นชอบ

วรรณกรรมอีสานเป็นผลงานการแต่งของนักปราชญ์ชาวพุทธอีสาน ที่ได้พิจารณาเห็นว่าการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา หรือการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโบราณนั้น เป็นไปด้วยความยากลำบาก ดังนั้นจึงได้นำเอานิทานพื้นบ้านที่เล่ากันในเชิงมุขปาฐะมาปรับประยุกต์แต่งใหม่เพื่อให้เข้ากับเนื้อหาของพระพุทธศาสนา โดยการปรับให้นิทานพื้นบ้านนั้นเป็นนิทานชาดกสอดคล้องกับงานวิจัยของ นรินธร สีห์จักร (2548 : 13) ที่เห็นว่าวรรณกรรมเรื่องนี้มีลักษณะคำประพันธ์เป็นร้อยแก้วปนกับร่าย โดยยกคำบาลีสั้นๆ แล้วแปลความเป็นภาษาไทยถิ่นอีสานตัวเอกในวรรณกรรมเรื่องนี้แตกต่างจากตัวเอกที่อยู่ในคราบสัตว์ในวรรณกรรมเรื่องอื่นๆ ตรงที่ไม่มีการกลายร่างเป็นหนุ่มรูปงามในตอนท้ายของเรื่อง อีกทั้งยังกำเนิดมาจากสัตว์ ซึ่งผู้แต่งต้องการใช้เป็นสัญลักษณ์เพื่อแสดงให้เห็นว่ารูปลักษณ์ภายนอกไม่สำคัญเท่าการเป็นคนดีมีคุณธรรมส่วนการใช้ถ้อยคำภาษามีการใช้คำสัมผัส การใช้คำซ้อน ทำให้มีความไพเราะ และมีลักษณะเด่นในการใช้ความเปรียบ ทำให้เห็นภาพพจน์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้นในด้านสังคมสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมของคน

ท้องถิ่นอีสาน การปกครอง ตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ ค่านิยม ประเพณี รวมถึงความเชื่อทางพุทธศาสนา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนามีความสำคัญต่อชาวอีสานมายาวนาน

หลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสาน เป็นข้อปฏิบัติของบุคคลที่ควรประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เหตุนี้จึงต้องนำคติธรรมซึ่งเป็นหลักพุทธจริยธรรมที่เกี่ยวกับหลักความดี ไปใช้ในการดำเนินชีวิตของคนไทยในสังคมปัจจุบัน เพื่อจัดสรรความเป็นอยู่ของคนในสังคมและภาพแวดล้อมเพื่อดำเนินชีวิตที่ดีร่วมกัน อันจะทำให้คุณธรรมภายในเจริญงอกงาม ทำอย่างไรที่จะปลูกฝังหลักพุทธจริยธรรมเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันและเป็นการพัฒนาศักยภาพให้กับบุคคลในสังคมให้เป็นคนดีในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมปัจจุบัน ซึ่งเป็นปัญหาว่ามีกระบวนการอย่างไร มีหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา และมีผู้ใดที่จะเข้าไปปรับใช้อย่างเป็นรูปธรรม โดยชี้ให้เห็นคุณ โทษ ประโยชน์ ให้แก่บุคคลเหล่านี้ เกี่ยวกับการนำหลักพุทธจริยศาสตร์มาใช้ปฏิบัติในการดำเนินชีวิต และการไม่นำหลักพุทธจริยศาสตร์มาใช้ปฏิบัติในการดำเนินชีวิต เพราะในพระพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่เกี่ยวกับจริยธรรมปรากฏอยู่มาก และคำสอนในทางพระพุทธศาสนาก็เป็นหลักคำสอนแห่งการดำเนินชีวิตด้วย ถ้ามองในแง่ของปรัชญาก็เป็นปรัชญาแห่งชีวิต ดังนั้น ปัญหาเรื่องธรรมที่มนุษย์ควรประพฤติที่เรียกว่า จริยธรรมหรือหลักจริยศาสตร์ในพระพุทธศาสนานั้น จึงเป็นสิ่งที่ควรจะได้รับการพิจารณานำมาศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ คำแหง วิสุทธางกูร นรินธร สีห์จักร (เอกสารคัดสำเนา : 6)ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์วรรณกรรมอีสานเรื่องท้าวกาฬะเกษเชิงจริยศาสตร์” พบว่า วรรณกรรมอีสานมีบทบาทและคุณค่าสำคัญต่อคนอีสานอย่างมากเพราะเป็นบ่อเกิดความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมหลายอย่างที่สะท้อนให้มองเห็นวิธการดำเนินชีวิต แนวทางในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมเพื่อเดินทางไปสู่เป้าหมายสูงสุดของชีวิตมนุษย์ด้วยมุมมองของจริยศาสตร์เพื่อเข้าใจในแนวความคิดและหลักจริยธรรมว่าสอดแทรกอยู่อย่างไร และมีการนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตปัจจุบันอย่างไร

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

คติธรรมในนิทานพื้นบ้าน 3 เรื่อง ได้แก่ 1) เรื่องเสียวสวาด 2) ท้าวหัวข้อหล้อ และ 3) ตั๊กแตนคำ ที่ปรากฏในจังหวัดอุบลราชธานี เป็นนิทานที่ประชาชนคนไทยทั่วอีสานสนใจเล่าสืบต่อกันมาช้านานจนกลายเป็น มรดกตกทอดอันล้ำค่าของสังคมทางภาษาและวรรณกรรมได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมความเป็นอยู่ของคนในสังคมอีสานที่ได้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของชาวอีสานที่ฝังรากลึกในจิตใจมาช้านาน ซึ่งแนวคิดเหล่านี้ก็ยังคงปรากฏอยู่จนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงประเพณีอันดีงามที่ได้ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาไม่ว่าจะเป็นประเพณีการแต่งงาน ประเพณีเกี่ยวกับกับการทำศพ ประเพณีผูกเสี่ยวที่ชาวอีสานยังคงปฏิบัติรักษาไว้จนถึงปัจจุบัน และ

ยังสะท้อนให้เห็นถึงข้อคิด คติธรรม คำสอน ที่ผู้แต่งพยายามสอดแทรกไว้ตลอดทั้งเรื่อง โดยเฉพาะข้อคิดเกี่ยวกับเรื่องการรักษาศีลและการทำทานที่เป็นข้อคิดเตือนใจไม่ให้ผู้คนประมาทในการใช้ชีวิต และเป็นสิ่งที่สามารถหล่อหลอมให้คนในสังคมใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

เอกสารอ้างอิง

กิ่งแก้ว อัตถากร. (2517).*นิทานพื้นเมือง.* กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการ ฝึกหัดครู,

จารุวรรณ ธรรมวัตร. *คติชาวบ้านอีสาน.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : อักษรวัฒนา,เอกสารคัดสำเนา.

จารุบุตร เรืองสุวรรณ, (2521). คนไทอีสาน, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไพศาลศิริ.

จรัส พยัฆราชศักดิ์. (2534). *อีสาน 1 ศาสนาและวรรณกรรมนิยมในท้องถิ่น*กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส.

คำแหง วิสุทธางกูร, *การวิเคราะห์วรรณกรรมอีสานเรื่องท้าวกาพะเกษเชิงจริยศาสตร์*, คณะสังคมศาสตร์และมนุษย์ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, เอกสารคัดสำเนา

ธวัช ปุณโณทก. (2525). *วรรณกรรมท้องถิ่น.* กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์,

นภดล ทองโสภิต. (2532).*ขุมปัญญาแห่งอีสาน.* กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บ้านฉัตร,

นรินธร สีห์จักร, (2548). “การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมอีสานเรื่อง ลำต๊ักแตนคำ”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร

พุทธรักษ์ ปราบนอก, *หลักพุทธธรรมในวรรณกรรมคำสอนอีสาน* คณะสังคมศาสตร์และมนุษย์ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, เอกสารคัดสำเนา

วศิน อินทสระ. (2549). *พุทธจริยศาสตร์.* พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมดา.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566 –2570*, กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี,

การพัฒนามาตรฐานการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี

THE DEVELOPMENT OF EDUCATIONAL MANAGEMENT STANDARD OF PHRAPARIYATTIDHAMA SCHOOL GENERAL EDUCATION IN UBONRATCHATHANI PROVINCE

[1]เกริก พิสัยพันธ์, [2]พูลศักดิ์ หอมสมบัติ, [3]เอกชัย ศรีบุรินทร์,[4]พระสุภาพร เตชธโร (เสนคำสอน), และ [5]พระครูวินัยธรพยัคอรุณ ปณฺญาพโล (ศรีมงคล)

[1]Krerk Phisaiphun, [2]Poolsak Homsombat, [3]Eakachai Sriburin,

[4]Phra Suphaphorn Tejadharo (Senkamsorn) and

[5]Phrakhruwinaithorn Phayakarun Panyapalo (Srimongkhon)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

[1]pong.mcu55@yahoo.com

Received: August 30, 2024; **Revised**: November 6, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนามาตรฐานการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี 2) ศึกษาปัญหาการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี 3) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนา

[1] อาจารย์, หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., หลักสูตรสังคมศึกษา สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

[3] อาจารย์, ดร., มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

[4] อาจารย์, ดร., หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

[5] อาจารย์, หลักสูตรสังคมศึกษา สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

มาตรฐานการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี เป็นการศึกษาที่รัฐกำหนดให้มีขึ้น ตามความประสงค์ของคณะสงฆ์ นอกจากจะมุ่งเน้นเรื่องการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและแผนกบาลีแล้ว ยังมุ่งเน้นด้านการศึกษาวิชาสามัญที่เป็นพื้นฐานจำเป็นสำหรับการเรียนรู้ รูปแบบการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ดำเนินการจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษา โดยแบ่งเป็น 2 ระดับ หรือ 2 ช่วงชั้น คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย จัดเป็นโรงเรียนในระบบเช่นเดียวกับรูปแบบโรงเรียนของรัฐและเอกชนทั่วไป โดยใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของกระทรวงศึกษาธิการ 2. ปัญหาการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดอุบลราชธานี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง 3. แนวทางการพัฒนามาตรฐานการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี ดังนี้ 3.1) หลักสูตรจัดการเรียนการรู้ด้วย วิธีการ รูปแบบที่หลายหลาย และเหมาะสมเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีการปฏิบัติ 3.2) การจัดการเรียนการสอน เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้เรียนรู้ด้วยวิธีการปฏิบัติ ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล 3.3) สื่อการเรียนการสอน เลือก คัดสรร ใช้ สร้าง และพัฒนาสื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีทางการศึกษา และแหล่งเรียนรู้เพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนสอดคล้องกับเนื้อหาสาระ มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด และจุดประสงค์การเรียนรู้ และ 3.4) การวัดและประเมินผล ใช้วิธีการ เครื่องมือวัดและประเมินผลที่หลากหลายเหมาะสมและสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด และจุดประสงค์การเรียนรู้

คำสำคัญ: การพัฒนา, มาตรฐานการจัดการศึกษา, โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

Abstract

The objectives of research study entitled The Development of Educational Management Standard of Phrapariyattidhama School General Education in Ubonratchathani Province are aimed 1) to examine the educational management and its environment at Phrapariyattidhama School General Education in Ubonratchathani province 2) to study the problems, obstacles and limitations of educational management of Phrapariyattidhama School General Education in Ubonratchathani province and 3) to propose the possible guidelines and suggestions for educational management standard of Phrapariyattidhama School General Education in Ubonratchathani province. The

findings were revealed that. 1. The educational management of Phrapariyattidhama School General Education in Ubonratchathani province is a national university which is established according to the will of sangkha committee. It is either focus on Dhamma studies; Dhamma section and Pali section or general education section which is fundamental base for learning. The model for educational management of Phrapariyattidhamma School General Education is administrated and operated for high school level (Matthayomsuksa) which is categorized into 2 levels: junior high school (grade7-9)and senior high school (grade 10-12). Furthermore, the school operation is as same as many of which are either public or private schools. According to the school curriculum, it is also based upon Basic Education Core Curriculum B.E. 2551 (A.D. 2008) which is operated by Ministry of Education. 2. The problems including obstacles and limitations of educational management at Phrapariyattidhamma School General Education in Ubonratchathani province are overall at moderate levels. 3. The possible guidelines and suggestions for educational management standard of Phrapariyattidhamma School General Education in Ubonratchathani province are as follows: 3.1) Curriculum section should be operated by a variety of learning techniques and student-centered method should also be made in order to make learners learn by doing. 3.2) Teaching-learning section the student-centered method should fully be administrated by making learners learn by doing. Furthermore, it helps promote them to develop their capacities regarding individual differences. 3.3) Teaching-learning materials should be taken into consideration regarding with teaching-learning selection; choosing, selecting, implementing, conducting and developing the educational innovations and learning resources in order to implement the proper learning management. It also should be applicable for those learners and it should be relevant to teaching and learning content, learning standard, indicators and learning objectives., and 3.4) Criteria for learning assessment should be assessed with a variety of tools for assessment and it also should be relevant to learning standard, indicators and learning objectives.

Keywords : The development, Educational management standard, Phrapariyattidhama school general education

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงในโลกสมัยใหม่เป็นไปอย่างรวดเร็ว กว้างขวางและรุนแรงกว่าที่เคยเกิดขึ้นในอดีตมากมายนัก การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นไปทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง หรือ เทคโนโลยี ซึ่งหมายความว่าพัฒนาการทางวิทยาการ และเนื้อหาสาระความรู้ที่จำเป็นได้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และต่อเนื่องจากอีกมุมหนึ่ง การปรับเปลี่ยนปัจจัยองค์ประกอบของการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองกับการเปลี่ยนแปลงภายนอกข้างต้นกลับไม่สอดคล้องกันกับประเทศของเรา โดยเฉพาะการจัดการศึกษาภาครัฐ ทั้งนี้เพราะการจัดการศึกษาดังที่เป็นอยู่มักทำเป็นระบบที่ค่อนข้างตายตัว ดำเนินการในรูปองค์การขนาด ใหญ่ มีกฎระเบียบมากมาย คนทำงานในระบบคุ้นเคยกับระบบและกระบวนการที่เป็นอยู่ ผลที่เกิดขึ้น ระบบการจัดการศึกษาไม่สามารถตอบสนองความต้องการในการพัฒนาคุณภาพของประชากรยุคใหม่ได้ เพราะระบบเก่าย่อมมุ่งผลิตประชากรตามเป้าหมายเดิม และระบบเดิมซึ่งเหมาะกับการผลิตเป้าหมายเก่าย่อม ไม่พร้อมจะผลิตประชากรรุ่นใหม่ตามเป้าหมายใหม่ได้ ความไม่สอดคล้องเช่นนี้ ก่อให้เกิดปัญหามากมายจึงจำเป็นต้องพัฒนาการจัดการศึกษาเสียใหม่เนื่องจากองค์ประกอบในการจัดการศึกษามีมากมายหลายประการที่เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน การปรับ การจัดการศึกษาจึงต้องกระทบต่อทุกปัจจัยดังกล่าว และหากต้องการเห็นผลเร็ว การปรับเปลี่ยนเช่นว่านี้ต้อง กระทำในระยะเวลารวดเร็วและครอบคลุมด้วย เพื่อให้เกิดผลประจักษ์ได้ทันการณ์ ดังนั้น การเปลี่ยนระบบการจัดการศึกษาแบบเก่าที่ล้าสมัยให้กลายเป็นระบบใหม่ที่ทันสมัยจึงไม่อาจกระทำแบบค่อยเป็นค่อยไปได้ ต้องดำเนินการอย่างรวดเร็วและครอบคลุม นั่นคือความจำเป็นที่ต้องมีการพัฒนาการจัดการศึกษา ซึ่งความจำเป็นนี้เลี่ยงไม่ได้ที่จะก่อภาระต่อครูซึ่งเคยชินกับระบบเดิมและการสอนแบบเดิม ครูจึงเป็นเงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนามาตรฐานการจัดการศึกษา และครูต้องเร่งทำความเข้าใจกับการศึกษาแนวใหม่ เพื่อปรับปรุงรูปแบบวิธีการสอนของตนให้เกิดผลดีต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน (ปรัชญา เวสารัชช์, 2554)

การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่รัฐกำหนดให้มีขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์ เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นให้พระภิกษุสามเณร เป็นศาสนทายาทที่ดี มีความรู้ตามมาตรฐานการศึกษาของชาติและมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องถ่องแท้ ปลูกฝังความศรัทธา มั่นคงต่อพระพุทธศาสนา น้อมนำหลักธรรมและพระวินัยไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ชีวิต เกิดปัญญา สามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และช่วยเผยแผ่ ปกป้อง รักษาพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองและส่งเสริมสันติสุขแก่สังคมไทยและสังคมโลกสืบไป (กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2561) ให้สอดรับกับสถานการณ์ปัจจุบันของสังคมไทยกระแสการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ

เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นความก้าวหน้า ด้านเทคโนโลยี การสื่อสาร การคมนาคม การรับส่งข้อมูล และวิทยาการต่างๆ การแพร่ขยายของวัฒนธรรมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว รวมถึงการแข่งขันกันทางเศรษฐกิจและการค้าระดับโลกในระบบการค้าเสรี จากการที่ประเทศพัฒนามีปัจจัยพื้นฐานด้านต่างๆ ไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างพื้นฐานที่จะรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจความสามารถที่จะแข่งขันในตลาดโลก ความสามารถที่จะรับถ่ายทอดและพัฒนาเทคโนโลยีการพัฒนาความรู้ความสามารถและทักษะของฝีมือแรงงานหรือการเตรียมคนให้มีคุณภาพทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ล้วนแต่ส่งผลให้เกิดวิกฤตการณ์ขึ้นในสังคม ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะต้องใช้ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ เป็นที่ยอมรับกันว่าการจัดการเรียนการรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญคือวิธีการที่สามารถสร้างและพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะต่างๆ ที่ต้องการในยุคโลกาภิวัตน์ เนื่องจากเป็นการจัดการเรียนการสอนที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักเรียนรู้ด้วยตนเองตามความสามารถ และความต้องการของตนเอง ได้พัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ แนวคิดการจัดการศึกษามีรากฐานจากปรัชญาการศึกษาและทฤษฎีการเรียนรู้ต่างๆ ที่ได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นแนวทางที่ได้รับการพิสูจน์แล้วว่าสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะเฉพาะดังกล่าวได้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการวางแผนเพื่อพัฒนาให้มีคุณภาพ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์สามารถแข่งขันในสังคมโลก ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่มีผลต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ดังนั้นการพัฒนามาตรฐานการจัดการเรียนรู้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการก้าวทันสู่สังคมอาเซียนและสังคมโลก

อย่างไรก็ตาม จากการติดตาม ประเมินผลการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในภาพรวม พบว่า ยังมีประเด็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาอีกหลายประการ นอกจากนี้การที่มีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ ทำให้หน่วยงานทุกภาคส่วนที่มีหน้าที่หรือเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทุกระบบ ต้องสร้างกลยุทธ์ ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และศีลธรรม สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปสู่สังคมฐานความรู้ใหม่ได้อย่างมั่นคง ซึ่งสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา มีประเด็นที่ต้องได้รับการพัฒนาที่สำคัญอยู่หลายๆประเด็น ไม่ว่าจะเป็นในด้านคุณภาพและมาตรฐานในการจัดการศึกษาในปัจจุบันของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ยังไม่เป็นที่ยอมรับจากสังคมในวงกว้าง ความไม่ชัดเจนในอัตลักษณ์ของการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทที่ควรจะเป็นอย่างแท้จริง โดยเฉพาะการจัดการศึกษาเพื่อการสร้างศาสนทายาทที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันยังไม่ได้มีการกำหนดให้มีขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมมากนัก จะมีเพียงการดำเนินงานตามกรอบแนวปฏิบัติของ สำนักงาน

พระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นสำคัญ อีกทั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาไม่มียุทธศาสตร์การพัฒนาที่เด่นชัดพอที่เป็นแนวทางของการจัดการศึกษาในบริบทพื้นที่นั้นๆ เพื่อสร้างศาสนทายาท และดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชุมชนในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ (พระทอง ถิรปญฺโญ (บุตรดี), 2560)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของการพัฒนามาตรฐานการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งข้อมูลที่ได้จะสามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์ในการจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดอุบลราชธานี

2. เพื่อศึกษาปัญหาการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดอุบลราชธานี

3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนามาตรฐานการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดอุบลราชธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยการพัฒนามาตรฐานการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ บุคลากรในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 209 รูป/คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ บุคลากรในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 136 รูป/คน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี จำนวน 2 รูป/คน และ ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 6 รูป/คน รวมจำนวน 8 รูป/คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยมมุ่งเน้นศึกษาเนื้อหาการพัฒนามาตรฐานการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดอุบลราชธานี

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัย

การวิจัยแนวทางการพัฒนามาตรฐานการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1.สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี เป็นการศึกษาที่รัฐกำหนดให้มีขึ้น ตามความประสงค์ของคณะสงฆ์ นอกจากจะมุ่งเน้นเรื่องการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและแผนกบาลีแล้ว ยังมุ่งเน้นด้านการศึกษาวิชาสามัญที่เป็นพื้นฐานจำเป็นสำหรับการเรียนรู้ รูปแบบการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ดำเนินการจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษา โดยแบ่งเป็น 2 ระดับ หรือ 2 ช่วงชั้น คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย จัดเป็นโรงเรียนในระบบเช่นเดียวกับรูปแบบโรงเรียนของรัฐและเอกชนทั่วไป โดยใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของกระทรวงศึกษาธิการ

2. ปัญหาการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดอุบลราชธานี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

3. แนวทางการพัฒนามาตรฐานการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี ดังนี้ 3.1) หลักสูตร จัดการเรียนการรู้ด้วย วิธีการ รูปแบบที่หลายหลายและเหมาะสมเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีการปฏิบัติ 3.2) การจัดการเรียนการสอน เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้เรียนรู้ด้วยวิธีการปฏิบัติ ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล 3.3) สื่อการเรียนการสอน เลือก คัดสรร ใช้ สร้าง และพัฒนาสื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีทางการศึกษา และแหล่งเรียนรู้เพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนสอดคล้องกับเนื้อหาสาระ มาตรฐานการ

เรียนรู้ ตัวชี้วัด และจุดประสงค์การเรียนรู้ และ 3.4) การวัดและประเมินผล ใช้วิธีการ เครื่องมือวัดและประเมินผล หลากหลาย เหมาะสมและสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด และจุดประสงค์การเรียนรู้

อภิปรายผล

การวิจัยแนวทางการพัฒนามาตรฐานการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้ มีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายผลดังนี้

1. สภาพการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี

การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการศึกษาที่รัฐกำหนดให้มีขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์ โดยพระปรารภของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปรินายก (จวน อุฏฐายีมหาเถระ) ว่า“การศึกษาทางโลกเจริญก้าวหน้ามากขึ้นตามความเปลี่ยนแปลงของโลก การศึกษาพระปริยัติธรรมก็จำเป็นต้องอนุวัตรไปตามความเปลี่ยนแปลงของโลกบ้าง จึงเห็นสมควรที่จะมีหลักสูตรในการเรียนพระปริยัติธรรมเพิ่มขึ้นอีกแผนกหนึ่ง คือหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ศึกษาได้มีโอกาสบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป” ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศระเบียบกระทรวงฯ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ขึ้นเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2514 และระเบียกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2535 เพื่อเป็นแนวทางดำเนินการจัดการศึกษาและส่งเสริม สนับสนุนของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการในสมัยนั้น ในปี พ.ศ. 2545 ได้มีพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม ทำให้มีหน่วยงานที่ดูแลรับสนองงานคณะสงฆ์และพัฒนากิจการพระพุทธศาสนาโดยตรง คือ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งแยกมาจากกรมการศาสนา ดังนั้น เพื่อให้การส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นไปอย่างต่อเนื่อง มีระเบียบควบคุมการดำเนินงานที่ชัดเจน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จึงได้ออกระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2546 โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้การศึกษาในโรงเรียนดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อฝ่ายศาสนจักรและฝ่ายบ้านเมือง กล่าวคือทางฝ่ายศาสนจักรก็จะได้ศาสนทายาทที่ดี มีความรู้ความเข้าใจ ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ดำรงอยู่ในสมณธรรม สมควรแก่ภาวะ สามารถธำรงและสืบต่อพระพุทธศาสนาให้เจริญสถาพรต่อไปและถ้าหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้ลาสิกขาไปแล้ว ก็สามารถเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐได้ หรือเข้ารับราชการสร้างประโยชน์ให้ก้าวหน้าแก่

ตนเองและบ้านเมืองสืบต่อไปด้วยเช่นกัน ต่อมาโดยที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไข (เพิ่มเติม) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดไว้ในหมวดที่ 2 มาตรา 12 ว่า “นอกเหนือจากรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กร วิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้น พื้นฐาน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามกฎกระทรวง” และมาตรา 18 (2) กำหนดว่า “โรงเรียนได้แก่โรงเรียน ของรัฐ โรงเรียนเอกชน และโรงเรียนที่สังกัด สถาบันพระพุทธศาสนาหรือศาสนาอื่น” ดังนั้น จึงถือ ได้ว่าโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแห่งหนึ่งตาม พระราชบัญญัตินี้ ในการนี้เพื่อให้สอดคล้องกับข้อความใน มาตรา 12 และมาตรา 188 (2) แห่ง พระราชบัญญัตินี้ กระทรวงศึกษาธิการ ได้ออกกฎกระทรวง ว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้น พื้นฐาน โดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ.2548 เพื่อให้เป็นไปตาม พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ กาล ต่อมาเพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและกฎกระทรวงดังกล่าว โดยมุ่งเน้นให้ วัดที่จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้อง กับนโยบายของคณะสงฆ์เป็นสำคัญ มหาเถรสมาคมจึงได้ออกประกาศมหาเถรสมาคม ว่าด้วย โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2553 โดยกำหนดให้มีการบริหารจัดการศึกษา ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษากำหนด ซึ่ง คณะกรรมการดังกล่าวมีอำนาจหน้าที่กำหนดนโยบาย มาตรฐาน แผนการจัดการศึกษา ให้ คำแนะนำ ส่งเสริมการจัดการศึกษา และพิจารณาวินิจฉัย ชี้ขาดปัญหาข้อขัดข้องต่าง ๆ มี สมเด็จ พระวันรัตเป็นประธานกรรมการ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นรองประธาน กรรมการ มีผู้แทนจากบุคคลและหน่วยงานสำคัญต่างๆ อาทิ ประธานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ เลขาธิการสภาการศึกษา เป็นคณะกรรมการ โดยมีผู้อำนวยการกอง พุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นกรรมการและเลขานุการ รูปแบบ การศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ดำเนินการจัดการเรียนการสอนในระดับ มัธยมศึกษา โดยแบ่งเป็น 2 ระดับ หรือ 2 ช่วงชั้น คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษา ตอนปลาย จัดเป็นโรงเรียนในระบบเช่นเดียวกับรูปแบบโรงเรียนของรัฐและเอกชนทั่วไป โดยใช้ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีกลุ่มสาระการ เรียนรู้ตามที่กระทรวงศึกษาธิการ กำหนด 8 กลุ่มสาระ คือ 1) ภาษาไทย 2) คณิตศาสตร์ 3) วิทยาศาสตร์ 4) สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม 5) สุขศึกษา และพลศึกษา 6) ศิลปะ 7) การ งานอาชีพและเทคโนโลยี 8) ภาษาต่างประเทศ และมีวิชาเฉพาะที่กำหนดให้นักเรียนคือพระภิกษุ สามเณรต้องเรียนตามนโยบายของคณะสงฆ์ โดยมหาเถรสมาคม คือ วิชาภาษาบาลี และวิชา

พระพุทธศาสนา (อันประกอบด้วยพุทธประวัติ ธรรมวินัย และ ศาสนปฏิบัติ) เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาหลักพระพุทธศาสนาในคัมภีร์พระไตรปิฎก สามารถนำไปเป็นเครื่องมือเผยแผ่พระพุทธศาสนา อันเป็นหน้าที่สำคัญของพระภิกษุสามเณรในฐานะที่เป็นศาสนทายาทผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา การบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

การจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้พระภิกษุสามเณรส่วนใหญ่ ซึ่งมาจากครอบครัวที่ยากจนและขาดโอกาสทางการศึกษา ที่ต้องการมีความรู้ความเข้าใจในวิชาการทางโลกมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อมุ่งให้ตนเองสามารถเป็นผู้ชี้นำ หลักธรรม อาชีพหรือศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นไป จึงปรากฏว่า มีพระภิกษุสามเณรจำนวนมากไปศึกษาเล่าเรียนกับโรงเรียนที่เปิดสอนวิชาสามัญและวิชาอาชีพมากขึ้น การดำเนินการบริหารงาน โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี จึงได้มีการปรับปรุงพัฒนาเรื่อยมา ซึ่งเป็นไปตามกระแสของการเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกับสถานศึกษาอื่นทั่วไป ทำให้โรงเรียนมีความเจริญก้าวหน้าขึ้นมาโดยลำดับ จนปัจจุบันนี้ ได้รับการยอมรับว่า เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษาของชาติที่ช่วยขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานของปวงชนให้ทั่วถึง เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้สูงขึ้น ซึ่งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี จัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง บูรณาการหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการร่วมกับหลักสูตรทางพุทธศาสนา โดยให้นักเรียนมีการกระบวนการปฏิบัติการจริงในชุมชน ใช้สื่อท้องถิ่นในการเรียนรู้ สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชนทั้งส่วนที่เป็นภูมิปัญญาและเป็นฐานระดมทรัพยากร เน้นให้นักเรียนเป็นคนดี อยู่ในศีลคุณธรรม มากกว่าการแข่งขันทางวิชาการ เพราะนักเรียนที่เข้าบวชเรียนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน มีปัญหาทางครอบครัว บางรูปไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ จึงทำให้มีการจัดการศึกษาตามลักษณะของเด็ก เน้นการสามารถช่วยตนเองและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูประวิตรวรานุยุต, พระมหาชัยวิชิต ชยาภินนฺโท และธวัชชัย จันจุฬา (2561) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาที่ตอบสนองต่อชุมชนและสืบทอดบุคลากรทางพุทธศาสนา ผลการวิจัยดังนี้ 1) รูปแบบการเรียนการสอน พบว่า มีการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง บูรณาการหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการร่วมกับหลักสูตรทางพุทธศาสนา โดยให้นักเรียนมีการกระบวนการปฏิบัติการจริงในชุมชน ใช้สื่อท้องถิ่นในการเรียนรู้ สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชนทั้งส่วนที่เป็นภูมิปัญญาและเป็นฐานระดมทรัพยากร 2) เป้าหมายของการจัดการศึกษา พบว่าโรงเรียนปริยัติธรรมทั้ง 4 แห่งมีเป้าหมายเพื่อให้นักเรียนเป็นคนดี อยู่ในศีลคุณธรรม มากกว่าการแข่งขันทางวิชาการ เพราะนักเรียนที่เข้าบวชเรียนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน มีปัญหาทางครอบครัว บางรูปไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ จึงทำให้มีการจัดการศึกษาตามลักษณะของเด็ก

เน้นการสามารถช่วยตนเองและอยู่ในสังคม และพุทธศาสนาได้ 3) การระดมทุนและทรัพยากรเพื่อจัดการศึกษา พบว่า แต่ละโรงเรียนแต่ละแห่งต่างมีแนวทางการระดมทุนจากข้างนอกในลักษณะของการบริจาค จัดโครงการหรือกิจกรรมตามวันสาคัญทางพุทธศาสนา เช่น จัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน จัดผ้าป่าสามัคคีจากศิษย์เก่า นอกจากนี้ยังพบว่า ชุมชนที่อยู่รอบบริเวณวัดยังมีส่วนสาคัญในการสนับสนุนทุนและทรัพยากรทางการศึกษา เช่น สนับสนุนข้าปลา อาหาร ครูสอน เป็นต้น 4) ปัจจัยสาคัญที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาในโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญ พบว่า มี 4 ประการ กล่าวคือ (1) วิสัยทัศน์ของผู้บริหารต่อการจัดการศึกษา (2) งบประมาณสนับสนุนการจัดการศึกษา ซึ่งนับได้ว่ายังไม่เพียงพอต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา (3) สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการศึกษา (4) ครูและบุคคลลากรที่ทาหน้าที่ในการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียน ปัจจัยทั้ง 4 ประการที่กล่าวนั้น ถือว่ามีส่วนสาคัญทำให้การจัดการศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์ และสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษา (Conceptual Design) (**สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ**, 2560) ตามแผนการศึกษาแห่งชาติซึ่งยึดหลักสำคัญในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย หลักการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน (Education for All) หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมและทั่วถึง (Inclusive Education) หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) และหลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม (All for Education)

2. ผลการศึกษาปัญหาการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี

ปัญหาการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี อยู่ในระดับปานกลาง ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีประเด็นที่ต้องได้รับการพัฒนาที่สำคัญอยู่หลายๆ ประเด็นไม่ว่าจะเป็นในด้านคุณภาพและมาตรฐานในการจัดการศึกษาในปัจจุบันของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่ยังไม่เป็นที่ยอมรับจากสังคมในวงกว้าง ความไม่ชัดเจนในอัตลักษณ์ของการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทที่ควรจะเป็นอย่างแท้จริงประสิทธิภาพของระบบการดำเนินการด้านการบริหารจัดการและการจัดการศึกษาที่ยังไม่มีทิศทางการพัฒนาและขาดความชัดเจนในการสร้างเอกภาพทางการบริหารให้กับกลุ่มโรงเรียนและสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด นอกจากนั้นยังพบว่าการสร้างพันธสัญญาการดำเนินงานและการจัดการศึกษาเพื่อการสร้างศาสนทายาทที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันยังไม่ได้มีการกำหนดให้มีขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมมากนัก สอดคล้องกับพระครูพนมปรีชากร แก้วบุตตา (2561) ที่กล่าวว่าการจะพัฒนาการจัดการศึกษาของพระศาสนาให้มีคุณภาพ ควรดำเนินการอย่างเร่งด่วนคือ การสร้างศาสนทายาทให้มีคุณภาพ โดยได้บุคลากรครูที่

เป็นมืออาชีพ สร้างบรรยากาศของสถานศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และมีการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระอธิการคำพันธ์ ธมฺมครุโก (2561)ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมทางการศึกษาระดับชาติด้านพระพุทธศาสนา (B-Net) ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า (1) สภาพการจัดการศึกษาโดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านการบริหาร มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้าน หลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน ด้านการวัดผลและประเมินผล ด้านกิจกรรม เสริมหลักสูตรและด้านรูปแบบการสอน ตามลำดับ (2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อ ผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนรู้วิชาการด้านพระพุทธศาสนา (B-NET) จากการ วิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบมีขั้นตอน พบว่า ตัวแปรหลักสูตรและสื่อการ เรียนการสอน รูปแบบการสอน กิจกรรมเสริมหลักสูตร การวัดและประเมินผล และการบริหาร สามารถร่วมกันทำนายผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้วิชาการด้าน พระพุทธศาสนา (B-NET) ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.1 ร้อยละ 94.7 และ (3) แนวทางการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิชาการด้าน พระพุทธศาสนา (B-NET) ที่สำคัญ ได้แก่ 1) ผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม ควรกำหนดนโยบายเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผล โดยมีการกำกับติดตามการ สอนอย่างใกล้ชิด และประเมินการสอนของครูอย่างต่อเนื่อง 2) ควรจัดสรร งบประมาณสนับสนุนสื่อเพื่อพัฒนาการอ่านออกเขียนได้ของผู้เรียนในบางรูปให้เพียงพอกับความต้องการของครู 3) ควรจัดทำแผนการเรียนรู้โดยผู้เรียนมีส่วน ร่วม และให้ผู้ปกครอง ครอบครัว ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัด กระบวนการเรียนรู้ 4) ควรมีการเตรียมความพร้อมโดยจัดกิจกรรมการเรียนควรกำหนดนโยบายเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติให้ผู้บริหารโรงเรียน และนำไปสู่การสอน นักธรรมตรี โท เอก และภาษาบาลีก่อนสอบสนามหลวง และ 5) ควร วิเคราะห์ข้อสอบเพื่อทราบถึงตัวชี้วัดที่ใช้ในการออกทดสอบ ปรับปรุงระบบการประเมินของครูในขั้นตอนการสอนโดยเน้นข้อสอบหรือวิธี ประเมินในแผนให้สอดคล้องกับการทดสอบ B-NET

3. แนวทางการพัฒนามาตรฐานการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี

การศึกษานับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง จึงต้องอาศัยการบริหารจัดการที่สำคัญ 4 ประเด็น คือ 1) ด้านหลักสูตร 2) ด้านการจัดการเรียนการสอน 3) ด้านการใช้สื่อการสอน และ 4) ด้านการวัดผลและประเมินผล ดังนี้

3.1 หลักสูตรเป็นส่วนที่สำคัญในการจัดการศึกษา และการเรียนการสอน เพราะเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงแนวทางการจัดการศึกษาของประเทศ โดยหลักสูตรจะเป็นโครงการหรือแนวทางที่จะกำหนดการปฏิบัติงานของครู ในการจัดการเรียนการสอนของครู เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรมจริยธรรมอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และเป็นพลเมืองที่ดีของชาติต่อไป

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี ควรจัดทำหลักสูตร และหรือพัฒนาหลักสูตร เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ เป็นคนดี คนเก่ง มีปัญญา มีศักยภาพ ในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพตามมาตรฐาน ตัวชี้วัด สมรรถนะ สำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรสถานศึกษา โดยจัดการเรียนการรู้ด้วย วิธีการ รูปแบบที่ หลายหลาย และเหมาะสมเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีการปฏิบัติ

3.2 การจัดการเรียนการสอน เป็นการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน เพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ จากผู้สอนที่มีความรู้ความเข้าใจในการจัดกิจกรรม ผู้เรียนได้ทั้งความรู้และสนุกสนานเพลิดเพลิน มีความร่วมมือกันเป็นอย่างดีระหว่างผู้สอนและผู้เรียน กิจกรรมที่จัดนั้นสอดคล้องกับวัย สติปัญญาความสามารถของผู้เรียนสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและการเรียนรู้ของผู้เรียนบรรลุสู่จุดประสงค์การสอนที่กำหนดไว้

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี ควรจัดกิจกรรม เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ คุณลักษณะตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้เรียนรู้ด้วยวิธีการปฏิบัติ ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

3.3 สื่อการเรียนการสอน เมื่อจัดแบ่งตามลักษณะและรูปแบบของการนำมาใช้สามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) สื่อประเภทวัสดุ เช่น ภาพถ่าย ภาพเขียน บัตรคาแผ่นโปร่งใส และแผนภูมิ เป็นต้น 2) สื่อประเภทอุปกรณ์ ได้แก่ เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องเล่นแผ่นเสียง เครื่องบันทึกเสียง เป็นต้น และ 3) สื่อประเภทวิธีการ ได้แก่ การจัดกิจกรรม การแสดงบทบาทสมมุติ การจัดนิทรรศการ การศึกษานอกสถานที่ เป็นต้น โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี ควรเลือก คัดสรร ใช้ สร้างและพัฒนาสื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีทางการศึกษาและแหล่งเรียนรู้เพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนสอดคล้องกับเนื้อหาสาระ มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดและจุดประสงค์การเรียนรู้

3.4 การวัดและประเมินผลการเรียนซึ่งควรทำอย่างต่อเนื่อง โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้ 1) การประเมินผลก่อนเรียน (Placement Evaluation) การประเมินส่วนนี้ มุ่งหาข้อมูล เพื่อตอบคำถามว่าผู้เรียนมีพื้นฐาน ทักษะเบื้องต้น ตลอดจนความพร้อมด้านอื่นๆ และอยู่ในสถานะที่จะสามารถเริ่มเรียนบทเรียนใหม่ได้หรือไม่ 2) การประเมินผลระหว่างเรียน (Formative Evaluation) การประเมินส่วนนี้ มุ่งหาข้อมูลเพื่อตอบคำถามว่า ผู้เรียนมีความก้าวหน้าในการเรียนมากน้อยเพียงใด มีปัญหาในการในการเรียนการสอนอย่างไรบ้าง 3) การประเมินผลหลังเรียน หรือการประเมินผลปลาย

ภาคเรียน (Summative Valuation) เป็นการประเมินเพื่อตัดสินระดับความสามารถของผู้เรียนแต่ละคน ว่ามีความรู้ระดับใดควรสอบผ่านหรือไม่ผ่าน

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากการศึกษาการพัฒนามาตรฐานการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แนวทางการพัฒนามาตรฐานการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี

เอกสารอ้างอิง

กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2561). *คู่มือการปฏิบัติงานการขออนุญาตจัดตั้งและขยายชั้นเรียน โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา.* กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

ปรัชญา เวสารัชช์. (2554). *หลักการจัดการศึกษา.* กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.

พระครูประวิตรวรานุยุต. พระมหาชัยวิชิต ชยาภินนฺโท และธวัชชัย จันจุฬา. (2561). *การศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาที่ตอบสนองต่อชุมชนและสืบทอดบุคลากรทางพุทธศาสนา.* วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, 7(2), 14-25.

พระครูพนมปรีชากร แก้วบุตตา. (2561). *อนาคตภาพของโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาระหว่าง พ.ศ.2559-2573.* วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม, 8(3), 128-135.

พระทอง ถิรปญฺโญ บุตรดี. (2560). *ยุทธศาสตร์การบริหารงานเพื่อความเป็นเลิศของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา.* วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 6(2) ฉบับพิเศษ.

พระอธิการคำพันธ์ ธมฺมครุโก. (2561). *แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมทางการศึกษาระดับชาติด้านพระพุทธศาสนา B-Net ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่น.* วารสารพื้นถิ่น โขง ชี มูล, 4(1), 143-174.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579.* กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค.

ประสิทธิผลโปรแกรมส่งเสริมการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ของผู้สูงอายุจังหวัดชัยภูมิ

EFFECTIVENESS OF THE PROGRAM TO PROMOTE PREVENTION OF COVID-19 INFECTION AMONG THE ELDERLY IN CHAIYAPHUM PROVINCE

[1]เขมิกา ณภัทรเดชานนท์, [2]ภัควรินทร์ ภัทรศิริสมบูรณ์, [3]วรรณี เดียวอิศเรศ และ [4]ปาริชาต ญาตินิยม

[1]Khemika Naphatradechanon, [2]Phakwarin Phattharasirisomboon, [3]Wannee Deoisres and [4]Parichat Yatniyom

[1,4]มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, ประเทศไทย

[2,3] มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ประเทศไทย

[1,4]Chaiyaphum Rajabhat University

[2,3]Rambhai Barni Rajabhat University, Thailand

[1]Khemika9279@gmail.com, [2]Phakwarin.p@rbru.ac.th

Received: August 28, 2024; **Revised**: November 5, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลองแบบศึกษาสองกลุ่มวัดผลก่อนและหลังการทดลอง มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความรู้ ทัศนคติ พฤติกรรม และการมีภูมิคุ้มกันในการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรม กลุ่ม

[1]อาจารย์ ดร. สาขาการพยาบาลผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

[2]อาจารย์, สาขาวิชาพยาบาลสุขภาพชุมชน คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

[3]รองศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาการพยาบาลมารดาทารกและการผดุงครรภ์ คณบดีคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

[4] อาจารย์ ดร., สาขาการพยาบาลผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

ตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 240 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง จำนวน 120 คน กลุ่มควบคุม จำนวน 120 คน สุ่มเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ 1) โปรแกรมส่งเสริมการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ของผู้สูงอายุ ผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน มีค่าดัชนีความตรงตามเนื้อหาตั้งแต่ .60 2) แบบสอบถามเกี่ยวกับความรู้ ทัศนคติ พฤติกรรมการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 มีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ .86 วิเคราะห์ข้อมูลโดยสถิติเชิงพรรณนา การทดลองแบบจับคู่และการทดสอบของแมคนีมาร์ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลอง มีค่าคะแนนเฉลี่ยความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 หลังการทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และกลุ่มทดลองมีภูมิคุ้มกันในการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 เพิ่มขึ้นมากกว่าก่อนการทดลองอย่างมีมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนกลุ่มควบคุมไม่มีความแตกต่างกันระหว่างก่อนการทดลองและหลังการทดลอง ดังนั้นการศึกษานี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสังคมหรือชุมชน เพื่อลดโอกาสเกิดการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ของผู้สูงอายุ

คำสำคัญ : โปรแกรม, ส่งเสริม, ป้องกัน, การติดเชื้อไวรัสโควิด-19, ผู้สูงอายุ

Abstract

The elderly is a high-risk population that is likely to become infected with the COVID-19 virus. Preventing yourself from contracting the COVID-19 virus for the elderly, it is therefore extremely important. This study was quasi experimental research with a two-group pre/post-experimental method. The objective is to compare knowledge, attitudes, behaviors, and level of immunity to prevent COVID-19 infection. Between the experimental group and the control group Before and after joining the program. The sample group consisted of 240 elderly people living in Chaiyaphum Province, divided into an experimental group of 120 people and a control group of 120 people. They were drawn through simple random sampling. The research instruments consisted of 1) the program to promote prevention of COVID-19 infection among the elderly, which has been checked for content validity by 3 experts and has a content validity index ranging from. 60. 2) Questionnaire about knowledge, attitude, and behavior to prevention of COVID-19 Infection, which has a reliability value for the entire questionnaire equal to .86. Data were analyzed using descriptive statistics, paired sample t test, and McNemar test for significance of change. The results showed that, after participating in the program, the

experimental group had a mean score for knowledge, attitude, and behavior regarding prevention of COVID-19 infection. After the experiment, it was significantly higher than the control group. and the experimental group had immunity to prevent infection with the COVID-19 virus. Increased significantly more than before the experiment. As for the control group, there was no difference between before the experiment and after the experiment. Therefore, this study can be applied in society or community for reduce the chance of infection with the COVID-19 virus of the elderly.

Keywords: Program, Promote, Prevention, COVID-19 Infection, Elderly

บทนำ

ทั่วโลกได้ก้าวเข้าสู่ปีที่ 5 นับจากการตรวจพบการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ครั้งแรก ซึ่งในปัจจุบันมีผู้ติดเชื้อไปแล้วทั้งสิ้น 774 ล้านคน และเสียชีวิตกว่า 7 ล้านคนทั่วโลก แม้จะผ่านระยะการแพร่ระบาดหนักไปแล้ว แต่อย่างไรก็ตามการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ยังไม่หมดไป เนื่องจากข้อมูลที่พบว่า ประเทศไทยยังคงมีผู้ติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ผู้ป่วยพักรักษาตัวในโรงพยาบาล ผู้ป่วยปอดอักเสบรุนแรงที่ต้องใช้เครื่องช่วยหายใจ ทั้งนี้ยังไม่มีข้อมูลบ่งชี้ว่าไวรัสโควิด- 19 สายพันธุ์ที่ระบาดในปัจจุบันก่อให้เกิดความเจ็บป่วยรุนแรงเพิ่มขึ้น แต่เชื้อโรคมีความสามารถในการแพร่ระบาดได้รวดเร็วขึ้น ประกอบด้วยประชาชนปฏิบัติตามมาตรการป้องกันตนเองลดลง จึงเป็นเหตุให้จำนวนผู้ป่วยเพิ่มขึ้น (World Health Organization Thailand, 2024) และจำนวนผู้เสียชีวิตต่อวันเพิ่มขึ้น ซึ่งในกลุ่มของผู้เสียชีวิตส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุ และมีโรคประจำตัว (Department of Fundamental Nursing, Faculty of Nursing, Mahidol University, 2021)

ผู้สูงอายุเป็นประชากรกลุ่มเสี่ยงที่มีโอกาสเกิดการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 และส่งผลต่อการเกิดอาการ และรุนแรงจนทำให้เสียชีวิตได้มากกว่ากลุ่มวัยอื่น เนื่องด้วยสภาพร่างกายที่ไม่แข็งแรง ภูมิคุ้มกันลดลงตามวัย การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจและอารมณ์ การเปลี่ยนทางสถานะภาพทางสังคมที่เปลี่ยนไปของผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่มีความเปราะบาง และมีความเสี่ยงต่ออาการรุนแรงของโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ซึ่งการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ที่สำคัญ คือ การมีพฤติกรรมการป้องกันตนเองที่ดี เพื่อลดการเจ็บป่วยและการระบาดของโรคนี้ได้ (Department of Disease Control, Ministry of Public Health, 2022) ดังนั้นจึงสะท้อนให้เห็นว่าการส่งเสริมป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ในผู้สูงอายุ จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

แม้ว่าที่ผ่านมาจะมีการศึกษาประสิทธิผลโปรแกรมส่งเสริมการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ของผู้สูงอายุในประเทศไทยแล้ว เช่น การศึกษาที่พบว่าหลังการทดลอง ผู้สูงอายุในกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความรอบรู้ทางสุขภาพและพฤติกรรมการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19 สูงกว่าก่อนการทดลองและสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 (Sornsnam, W., Ruamsook, T., Tipwong, A., Passara, R., & Kaewtong, N., 2022) การศึกษาที่พบว่าหลังการเข้าร่วมโปรแกรมการให้ความรู้ผู้สูงอายุมีค่าคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการดูแลตนเองในการป้องกันโรคโควิด-19 ของผู้สูงอายุ หลังได้รับโปรแกรมสูงกว่าก่อนได้รับโปรแกรมและมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 (Moongtavekait, W., Vichean, P., Chawalitsuphaserani, P., Hundee, O., & Wongsaree, C., 2021) แต่การศึกษาประสิทธิผลโปรแกรมที่ส่งเสริมความรู้ทัศนคติ พฤติกรรมการและระดับภูมิคุ้มกันป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ของผู้สูงอายุ ในจังหวัดชัยภูมิ ยังมีไม่มากนัก เนื่องจากสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ที่เป็นโรคอุบัติใหม่

การศึกษาประสิทธิผลโปรแกรมส่งเสริมการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ของผู้สูงอายุจังหวัดชัยภูมิ โดยประยุกต์จากทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม (Bloom's Taxaonomy) (Bloom, B. S., Engelhart, M. D., Furst, E. J., Hill, W. H., & Krathwohl, D. R., 1956)

จากเหตุผลที่กล่าวมา ประสิทธิผลโปรแกรมส่งเสริมการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ของผู้สูงอายุจังหวัดชัยภูมิ จะทำให้ผู้สูงอายุ มีการรับรู้ การจำข้อมูลต่างๆ เพื่อนำมาประกอบการตัดสินใจ ซึ่งความรู้ที่ได้จะก่อให้เกิดทัศนคติที่ดีและส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ของผู้สูงอายุได้ ทั้งนี้ผลจากการศึกษาจะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อผู้สูงอายุในป้องกันและลดโอกาสเกิดการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 และเป็นข้อมูลเชิงนโยบายในการจัดทำแผนการควบคุม ป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อเปรียบเทียบความรู้ ทัศนคติ พฤติกรรมและการมีภูมิคุ้มกันการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมของผู้สูงอายุจังหวัดชัยภูมิ ก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลองแบบศึกษาสองกลุ่มวัดผลก่อนและหลังการทดลอง (Two Group Pretest-Posttest quasi-experimental research) คือก่อนการทดลองในสัปดาห์

ที่ 1 หลังการทดลองทันทีในสัปดาห์ที่ 8 เก็บข้อมูลระหว่างเดือนสิงหาคม พ.ศ.2566 ถึง เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2566 ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ผู้สูงอายุที่อาศัยในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 227,529 คน (Department of Health, Ministry of Public Health, 2023)

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงอายุที่เข้ามารับบริการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 240 คน ใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง จำนวน 120 คน คือ ผู้สูงอายุที่เข้ามารับบริการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลห้วยไร่ อ. คอนสวรรค์ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโนนสำราญ อ. เมือง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลกุดยาง อ. บ้านเขว้า โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลขี้เหล็กใหญ่ อ. เนินสง่า และกลุ่มควบคุม จำนวน 120 คน คือ ผู้สูงอายุที่เข้ามารับบริการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองตานา อ. แก้งคร้อ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสระพัง อ. บ้านแท่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลผาเบียด อ. คอนสาร โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหัน อ. เกษตรสมบูรณ์

เกณฑ์คัดเข้าได้แก่ มีสัญชาติไทย พูดคุยสื่อสารให้ข้อมูลได้ สามารถเดินทางออกไปภายนอกบ้าน ไม่ติดเตียง และเกณฑ์คัดออก ได้แก่ ลาออกขณะดำเนินโปรแกรม และเข้าร่วมโปรแกรม แต่ไม่อยู่ครบในทุกกิจกรรม

ผู้วิจัยคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้โปรแกรมคำนวณของ G*Power 3.1.9.4 ใช้ Test Family เลือก t-tests, Statistical test เลือก Means: Differences between two independent Means (two groups) กำหนดค่าอิทธิพลขนาดกลางเท่ากับ 0.5 ค่าความคลาดเคลื่อนเท่ากับ .05 และค่าอำนาจการทดสอบเท่ากับ 0.95 ได้กลุ่มตัวอย่าง 210 คน เพื่อป้องกันสูญหายของข้อมูลจึงเพิ่มจำนวนร้อยละ 15 ดังนั้นได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 240 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 120 คน กลุ่มควบคุม 120 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง คือ โปรแกรมส่งเสริมการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ของผู้สูงอายุจังหวัดชัยภูมิ ประกอบด้วย กิจกรรมรายกลุ่ม 2 ครั้ง ใช้เวลา 8 ชั่วโมง (4 สัปดาห์) และกิจกรรมรายบุคคล 4 ครั้ง ใช้เวลา 8 ชั่วโมง (4 สัปดาห์) รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 8 สัปดาห์ ที่สร้างมาจากกรอบแนวคิดของบลูม (Bloom, B. S., Engelhart, M. D., Furst, E. J., Hill, W. H., & Krathwohl, D. R., 1956)

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยประยุกต์จาก Zhong และคณะ (2022) ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามความรู้เกี่ยวกับการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 จำนวน 12 ข้อคำตอบเป็นแบบเลือกตอบ ถูก ผิด และไม่ทราบ คำตอบที่ถูกต้องให้ 1 คะแนน คำตอบที่ผิด และคำตอบว่า ไม่ทราบให้ 0 คะแนน โดยมีเกณฑ์จำแนกระดับของคะแนนเฉลี่ยออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้ คะแนนเฉลี่ย 0.00-4.00 หมายถึง ระดับน้อย คะแนนเฉลี่ย 4.01-8.00 หมายถึง ระดับปานกลาง คะแนนเฉลี่ย 8.01-12.00 หมายถึง ระดับมาก

ตอนที่ 2 แบบสอบถามด้านทัศนคติเกี่ยวกับการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 จำนวน 2 ข้อ เป็นแบบเลือกตอบให้ตอบเห็นด้วย ให้ 1 คะแนน ไม่เห็นด้วย และไม่แน่ใจ ให้ 0 คะแนน โดยมีเกณฑ์การจำแนกระดับของคะแนนเฉลี่ย ออกเป็น 2 ระดับ ดังนี้ คะแนนเฉลี่ย 0.00-1.00 หมายถึง ทัศนคติไม่ดี คะแนนเฉลี่ย 1.01-2.00 หมายถึง ทัศนคติดี

ตอนที่ 3 แบบสอบถามด้านพฤติกรรมการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 มี 2 ข้อ เป็นแบบเลือกตอบ คือ ถ้าปฏิบัติ ให้ 1 คะแนน ไม่ปฏิบัติให้ 0 คะแนน โดยมีเกณฑ์การจำแนกระดับของคะแนนเฉลี่ย ออกเป็น 2 ระดับ ดังนี้ คะแนนเฉลี่ย 0.00-1.00 หมายถึง พฤติกรรมไม่ดี คะแนนเฉลี่ย 1.01-2.00 หมายถึง พฤติกรรมดี

2.3 ชุดตรวจ Rapid antibody test ชื่อ 2019-nCoV IgG/IgM Rapid Test Cassette เลขที่ใบรับรองประเมินเทคโนโลยี USA 6303400 นำเข้าโดยบริษัทไอเมด ลาบอราทอรี่ จำกัด ที่ได้รับการอนุญาตให้ผลิต/นำเข้า จากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2563 (Office of the Food and Drug Administration, Ministry of Public Health, 2024) เป็นชุดการตรวจหาภูมิคุ้มกันโควิด-19 โดยมีความไวและความจำเพาะสูง เพื่อตรวจหาแอนติบอดี้ชนิด IgG และ IgM ซึ่งเป็นโปรตีนที่ร่างกายสร้างขึ้นมาหลังจากได้รับเชื้อ โดยการเจาะเลือดปลายนิ้ว เก็บตัวอย่างเลือดนำไปใส่ในช่องบนชุดตรวจพร้อมหยดน้ำยาตรวจเชื้อไวรัสโควิด-19 ใส่ลงไปรอผลตรวจ 10 - 15 นาที การแปลผลตรวจเป็นบวก หรือขึ้น 2 ขีด แสดงว่ามีแอนติบอดี้ชนิด IgG หรือ IgM จากการเคยติดเชื้อหรือได้รับวัคซีนโควิด-19 และการแปลผลลบ หรือขึ้น 1 ขีด แสดงว่าตรวจไม่มีปริมาณแอนติบอดี้ต่อเชื้อโควิด-19 เนื่องจากไม่เคยติดเชื้อมาก่อน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลส่วนบุคคล วิเคราะห์ด้วยสถิติ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบความแตกต่างของข้อมูลส่วนบุคคล โดยใช้สถิติ Fisher's Exact Test การเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยภายในกลุ่มทดลอง ระหว่างก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรม ด้วยสถิติ Paired sample t-test โดยมีการทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการแจกแจงข้อมูลเป็นปกติที่ระดับนัยสำคัญ .05 โดยใช้สถิติ Shapiro-Wilk การเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยภายในกลุ่มทดลอง ระหว่างก่อน หลังการเข้าร่วมโปรแกรม ด้วยสถิติ Repeated Measure ANOVA โดยมีการทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการแจกแจงข้อมูลเป็นปกติที่ระดับนัยสำคัญ .05

โดยใช้สถิติ Kolomogorov-Smirn และการวิเคราะห์เปรียบเทียบสำหรับตัวแปรเชิงกลุ่ม ภายในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ระยะก่อนและหลังการทดลอง โดยใช้สถิติ McNemar test

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องประสิทธิผลโปรแกรมส่งเสริมการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ของผู้สูงอายุจังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. การวิเคราะห์กลุ่มทดลอง พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 87.50) เพศชาย (ร้อยละ 12.50) มีกว่าครึ่งอายุ 60-65 ปี (ร้อยละ 53.33) อายุ 66-70 ปี (ร้อยละ 24.17) และ 71-75 ปี (ร้อยละ 22.50) การศึกษาระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 59.16) มัธยมศึกษา (ร้อยละ 31.67) และปริญญาตรี (ร้อยละ 5.00) ส่วนใหญ่ได้รับวัคซีน 3 เข็ม (ร้อยละ 63.33) ได้รับวัคซีน 4 เข็ม (ร้อยละ 15.83) และได้รับวัคซีน 2 เข็ม (ร้อยละ 14.17) ตามลำดับ ไม่เคยติดเชื้อไวรัสโควิด-19 (ร้อยละ 55.83) เคยติดเชื้อไวรัสโควิด-19 จำนวน 1 ครั้ง (ร้อยละ 40.84) และเคยติดเชื้อไวรัสโควิด-19 จำนวน 2 ครั้ง (ร้อยละ 3.33) มากว่าครึ่งไม่มีโรคประจำตัว (ร้อยละ 58.33) และมีโรคประจำตัว (ร้อยละ 41.67) มีภูมิคุ้มกัน (ร้อยละ 67.50) และไม่มีภูมิคุ้มกัน (ร้อยละ 32.50) ตามลำดับ

2. การวิเคราะห์กลุ่มควบคุม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 80.00) เพศชาย (ร้อยละ 20.00) เกือบครึ่งอายุ 60-65 ปี (ร้อยละ 49.16) อายุ 66-70 ปี (ร้อยละ 21.67) และ 71-75 ปี (ร้อยละ 29.17) การศึกษาระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 68.33) มัธยมศึกษา (ร้อยละ 21.67) และปริญญาตรี (ร้อยละ 6.67) ได้รับวัคซีน 3 เข็ม (ร้อยละ 67.50) ได้รับวัคซีน 2 เข็ม (ร้อยละ 15.83) และ ได้รับวัคซีน 4 เข็ม (ร้อยละ 12.50) ส่วนใหญ่ไม่เคยติดเชื้อไวรัสโควิด-19 (ร้อยละ 61.67) เคยติดเชื้อไวรัสโควิด-19 จำนวน 1 ครั้ง (ร้อยละ 36.66) และเคยติดเชื้อไวรัสโควิด-19 จำนวน 2 ครั้ง (ร้อยละ 1.67) มากว่าครึ่งไม่มีโรคประจำตัว (ร้อยละ 51.67) และมีโรคประจำตัว (ร้อยละ 43.33) มีภูมิคุ้มกัน (ร้อยละ 74.17) และไม่มีภูมิคุ้มกัน (ร้อยละ 25.83) ตามลำดับ

3. การวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบความรู้ ทัศนคติและพฤติกรรมการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ระหว่างก่อนการทดลองและหลังการทดลองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม นำข้อมูลมาทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการใช้การทดสอบที พบว่า ตัวแปรมีการกระจายแบบโค้งปกติ โดยค่าความเบ้และความโด่ง อยู่ในช่วงน้อยกว่า +/-1.96 แสดงว่าข้อมูลมีการกระจายแบบโค้งปกติ เป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์ด้วยสถิติทดสอบที ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยใช้สถิติ Paired sample t-test

ตัวแปรที่ศึกษา	n	ผลการเปรียบเทียบก่อนและหลังการทดลอง							
		ก่อนการทดลอง			p-value	หลังการทดลอง			p-value
		M	SD.	t-test		M	SD.	t-test	
ความรู้									
กลุ่มทดลอง	120	8.92	1.68	-0.214	0.831	10.73	0.92	-12.974**	<0.001
กลุ่มควบคุม	120	8.72	1.62			8.76	1.45		
ทัศนคติ									
กลุ่มทดลอง	120	1.09	0.68	-0.332	0.740	1.41	0.58	-7.426**	<0.001
กลุ่มควบคุม	120	1.18	0.66			1.21	0.63		
พฤติกรรม									
กลุ่มทดลอง	120	1.20	0.68	1.617	0.109	1.25	0.61	-3.340**	0.001
กลุ่มควบคุม	120	1.30	0.63			1.13	0.59		

จากตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ในระยะก่อนการทดลองและหลังการทดลอง พบว่า ค่าคะแนนเฉลี่ยความรู้เกี่ยวการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 หลังการทดลองของกลุ่มทดลอง (Mean=10.73, SD=0.92) สูงกว่ากลุ่มควบคุม (Mean=8.76, SD=1.45) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (t=-12.974, p-value <0.001) ค่าคะแนนเฉลี่ยทัศนคติเกี่ยวกับการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 หลังการทดลองของกลุ่มทดลอง (Mean=1.41, SD=0.58) สูงกว่ากลุ่มควบคุม (Mean=1.21, SD=0.63) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (t=-7.426, p-value<0.001) ค่าคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 หลังการทดลองของกลุ่มทดลอง (Mean=1.25, SD=0.61) สูงกว่าก่อนกลุ่มควบคุม (Mean=1.13, SD=0.59) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (t=-3.340, p-value=0.001) และการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าคะแนนเฉลี่ยความรู้ ค่าคะแนนเฉลี่ยทัศนคติ และค่าคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ระหว่างก่อนการทดลองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า ไม่มีความแตกต่างกัน

4. การวิเคราะห์เปรียบเทียบการมีภูมิคุ้มกันในการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ระหว่างก่อนการทดลองและหลังการทดลองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม แสดงดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบการมีภูมิคุ้มกันในการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง โดยใช้สถิติ McNemar test

กลุ่มที่ศึกษา	ก่อนการทดลอง	หลังการทดลอง	χ^2	p-value
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)		
กลุ่มทดลอง			24.025**	<0.001

มีภูมิคุ้มกัน	81 (67.50)	113 (94.17)		
ไม่มีภูมิคุ้มกัน	39 (32.50)	7 (5.83)		
กลุ่มควบคุม			0.121	0.728
มีภูมิคุ้มกัน	89 (74.17)	86 (71.67)		
ไม่มีภูมิคุ้มกัน	31 (25.83)	34 (28.33)		

จากตารางที่ 2 หลังการทดลอง จำนวนกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มทดลองที่มีภูมิคุ้มกันในการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 เพิ่มขึ้นมากกว่าก่อนการทดลองอย่างมีมีนัยสำคัญทางสถิติ (x^2 = 24.025, p-value <0.001) ส่วนกลุ่มควบคุมไม่มีความแตกต่างกันระหว่างก่อนการทดลองและหลังการทดลอง (x^2 = 0.121, p-value >.05)

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง ประสิทธิผลโปรแกรมส่งเสริมการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ของผู้สูงอายุจังหวัดชัยภูมิ ภายหลังการเข้าร่วมโปรแกรม กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ยความรู้ ทัศนคติ พฤติกรรม และการมีภูมิคุ้มกันการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 แตกต่างกัน มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ค่าคะแนนเฉลี่ยความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคติดเชื้อโควิด-19 หลังการทดลองของกลุ่มทดลอง (Mean=10.73, SD=0.92) สูงกว่ากลุ่มควบคุม (Mean=8.76, SD=1.45) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (t=-12.974, p-value<0.001) เนื่องจากโปรแกรมส่งเสริมการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ของผู้สูงอายุจังหวัดชัยภูมิ ได้ให้ความรู้และการป้องกันโรคติดเชื้อโควิด-19 ประกอบด้วย ความหมายและสาเหตุ การตรวจหาเชื้อด้วยตนเอง การรักษา วัคซีนป้องกันโรค วิธีการป้องกัน ซึ่งเป็นการให้ข้อมูลที่เฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับโรค และความเจ็บป่วยที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย จึงอาจส่งผลให้ค่าคะแนนเฉลี่ยความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคติดเชื้อโควิด-19 หลังการทดลองของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม สอดคล้องกับการศึกษาในผู้สูงอายุจังหวัดปทุมธานี ที่พบว่า ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพอยู่ในระดับมากเพิ่มขึ้นหลังการได้รับโปรแกรม จากร้อยละ 76 เป็นร้อยละ 98 (ก่อน Mean = 20.11, SD. = .79, หลัง Mean = 24.48, SD.= .54) และค่าเฉลี่ยความรู้ เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพของกลุ่มตัวอย่างหลังได้รับโปรแกรมมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้น (Mean = 24.48) และ ทดสอบค่าที พบว่าความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ ก่อนและหลังมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (t= 3.18, p-value =.01) (Promla, W., & Ukkakimaphan, J., 2018) และการศึกษาผลของโปรแกรมการให้ความรู้ต่อพฤติกรรมการดูแลตนเองในการป้องกันโรคโควิด-19 ของผู้สูงอายุ ในจังหวัดปทุมธานี ที่พบว่า

หลังการเข้าร่วมโปรแกรมการให้ความรู้ผู้สูงอายุมีค่าคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการดูแลตนเองในการป้องกันโรคโควิด-19 ของผู้สูงอายุ หลังได้รับโปรแกรมสูงกว่าก่อนได้รับโปรแกรม ($\overline{X}_{หลัง}$ =3.65, S.D.=.16, $\overline{X}_{ก่อน}$=3.23, S.D.=.99) และมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 (Moongtavekait, W., Vichean, P., Chawalitsuphaserani, P., Hundee, O., & Wongsaree, C., 2021) ดังนั้นการให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุในการส่งเสริมสุขภาพเพื่อให้มีสุขภาพที่ดี เป็นการให้ความรู้เพื่อให้เกิดการกระทำอย่างต่อเนื่องและสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติได้

2. ค่าคะแนนเฉลี่ยทัศนคติเกี่ยวกับการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 หลังการทดลองของกลุ่มทดลอง (Mean=1.41, SD=0.58) สูงกว่ากลุ่มควบคุม (Mean=1.21, SD=0.63) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (t=-7.426, p-value<0.001) เนื่องจากโปรแกรมส่งเสริมการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ของผู้สูงอายุจังหวัดชัยภูมิ โดยประยุกต์จากจากทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม (Bloom's Taxaonomy) (Bloom, B. S., Engelhart, M. D., Furst, E. J., Hill, W. H., & Krathwohl, D. R., 1956) ที่ได้กล่าวไว้ว่า ความรู้ และพฤติกรรมเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นขั้นตอน โดยความรู้ (Knowledge) เป็นกระบวนการทางสมองที่มีขั้นตอนในการพัฒนาสติ ปัญญา และเกี่ยวข้องกับการรับรู้ การจำข้อมูลต่าง ๆ เพื่อนำมาประกอบการตัดสินใจ ซึ่งความรู้ที่ได้จะนำมาสร้างทัศนคติ (Attitude) ส่งผลให้กลุ่มทดลองมีค่าคะแนนเฉลี่ยทัศนคติเกี่ยวกับโรคติดเชื้อโควิด-19 หลังการทดลองสูงขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาในพยาบาลห้องผ่าตัด โรงพยาบาลมหาสารคาม ที่พบว่า ทัศนคติของพยาบาลห้องผ่าตัดในการดูแลผู้ป่วยผ่าตัดติดเชื้อโควิด-19 หลังจากหลังได้รับโปรแกรม ระหว่างก่อนและหลังทดลองภายในกลุ่ม เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p-value < 0.01) (Champapee, P., Woonghakaw, M., & Tadta, K., 2022) เช่นเดียวกับการศึกษาในสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ จังหวัดนครราชสีมา ที่พบว่า หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนน เจตคติการสร้างเสริมสุขภาพ สูงกว่าก่อนทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (t =5.80, p-value = <0.001, 95%CI=0.10-0.19) และสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (t =0.01, p-value =0.005, 95% CI= 0.02-0.13) (Phothipim, M., Ketbumroong, V., Norkaew, J., & Kujapun, J., 2019)

3. ค่าคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 หลังการทดลองของกลุ่มทดลอง (Mean=1.25, SD=0.61) สูงกว่าก่อนกลุ่มควบคุม (Mean=1.13, SD=0.59) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (t=-3.340, p-value=0.001) เนื่องจากโปรแกรมส่งเสริมการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ของผู้สูงอายุจังหวัดชัยภูมิ โดยประยุกต์จากทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม (Bloom's Taxaonomy) (Bloom, B. S., Engelhart, M. D., Furst, E. J.,Hill,W. H., & Krathwohl, D. R. , 1956) ที่ได้กล่าวไว้ว่า ความรู้ และพฤติกรรมเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นขั้นตอน โดยความรู้ (Knowledge) เป็นกระบวนการทางสมองที่มีขั้นตอนในการพัฒนาสติ ปัญญาและเกี่ยวข้อง

กับการรับรู้ การจำข้อมูลต่างๆ เพื่อนำมาประกอบการตัดสินใจ ซึ่งความรู้ที่ได้จะนำมาสร้างทัศนคติ (Attitude) ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (Practice) ของกลุ่มทดลองสูงขึ้น ประกอบกับปัจจุบันมีการใช้มาตรการทางสังคม เช่น การใช้หน้ากากอนามัย 100 เปอร์เซ็นต์ การล้างมือด้วยสบู่ และการใช้เจลล้างมือแอลกอฮอล์ จึงทำให้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีพฤติกรรมในการป้องกันการติดเชื้อโควิด-19 ได้ดี สอดคล้องกับการศึกษาในชมรมผู้สูงอายุ เขตกรุงเทพมหานคร ที่พบว่า หลังการทดลอง ผู้สูงอายุในกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 สูงกว่าก่อนการทดลองและสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Sornsnam, W.,Ruamsook,T., Tipwong,A.,Passara, R.,& Kaewtong, N.,2022) เช่นเดียวกับการศึกษาในอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตำบลดอนตะโก อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ที่พบว่า คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการป้องกันโควิด 19 ของกลุ่มทดลองหลังได้รับโปแกรมการส่งเสริมความรอบรู้ด้านสุขภาพในการป้องกันโควิด 19 (M=77.11, SD=8.210) สูงกว่าก่อนได้รับ (M=76.60, SD=7.39) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (Choojai, R., Boonsiri, C., & Patcheep, K., 2021) ดังนั้นการที่มีความรู้จะมีผลต่อการรับรู้ข้อมูลสู่การวิเคราะห์ และเลือกนำไปสู่พฤติกรรมที่ดี และมีการปฏิบัติตนที่เหมาะสมกับสถานการณ์การป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ด้วย

4. การมีภูมิคุ้มกันในการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 หลังการทดลอง จำนวนกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มทดลองที่มีภูมิคุ้มกันในการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 เพิ่มขึ้นมากกว่าก่อนการทดลองอย่างมีมีนัยสำคัญทางสถิติ (x^2 = 24.025, p-value <0.001) ส่วนกลุ่มควบคุมไม่มีความแตกต่างกันระหว่างก่อนการทดลองและหลังการทดลอง (x^2 = 0.121, p-value >.05) เนื่องจากโปรแกรมส่งเสริมการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ของผู้สูงอายุจังหวัดชัยภูมิ มีกิจกรรมที่ให้ความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 และประโยชน์ของการฉีดวัคซีนป้องกัน ซึ่งเมื่อผู้สูงอายุเรียนรู้เกี่ยวกับการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ซึ่งเป็นโรคอุบัติใหม่ว่ามีความรุนแรงอันตรายต่อร่างกายชีวิต หากมีการติดเชื้อเกิดขึ้นจะมีผลกระทบต่อตนเองและครอบครัว อาจทำให้เกิดความตระหนักและส่งผลถึงการปรับพฤติกรรมเพื่อให้ตนเองปลอดภัยจากการติดเชื้อนั้น เช่น การไปรับการฉีดวัคซีนป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 จึงทำให้การมีภูมิคุ้มกันก่อนและหลังการทดลอง มีความแตกต่างกันได้ สอดคล้องกับการศึกษาที่พบว่า กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 193 คน ร้อยละ 95.1 มีความยินดีหรือตั้งใจเข้ารับการฉีดวัคซีนป้องกันโคโรนาไวรัสเข็มกระตุ้น โดยมีการรับรู้ความเสี่ยงการติดเชื้อโควิดเพื่อป้องกันโรคมากที่สุด (M=4.75, SD=0.51) และการวิเคราะห์สมการถดถอยโลจิสติคแบบทวิ พบว่า ปัจจัยการตัดสินใจฉีดวัคซีนเข็มกระตุ้น คือ การ

รับรู้เชิงสังคมเกี่ยวกับวัคซีน COVID-19 เข็มกระตุ้น และการรับรู้ถึงประโยชน์ของวัคซีน COVID-19 เข็มกระตุ้น (Boontawee, C., 2022)

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การเข้าร่วมโปรแกรมส่งเสริมการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ของผู้สูงอายุ พบว่า ค่าคะแนนเฉลี่ยความรู้เกี่ยวการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 หลังการทดลองของกลุ่มทดลอง (Mean=10.73, SD=0.92) สูงกว่ากลุ่มควบคุม (Mean=8.76, SD=1.45) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (t=-12.974, p-value <0.001) ค่าคะแนนเฉลี่ยทัศนคติเกี่ยวกับการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 หลังการทดลองของกลุ่มทดลอง (Mean=1.41, SD=0.58) สูงกว่ากลุ่มควบคุม (Mean=1.21, SD=0.63) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (t=-7.426, p-value<0.001) ค่าคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 หลังการทดลอง ของกลุ่มทดลอง (Mean=1.25, SD=0.61) สูงกว่าก่อนกลุ่มควบคุม (Mean=1.13, SD=0.59) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (t=-3.340, p-value=0.001) และกลุ่มทดลองที่มีภูมิคุ้มกันในการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 เพิ่มขึ้นมากกว่าก่อนการทดลองอย่างมีมีนัยสำคัญทางสถิติ (x^2 = 24.025, p-value <0.001) ส่วนกลุ่มควบคุมไม่มีความแตกต่างกันระหว่างก่อนการทดลองและหลังการทดลอง (x2 = 0.121, p-value >.05) ดังนั้นองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาคือ โปรแกรมมีประโยชน์ในการส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ได้ บุคลากรผู้เกี่ยวข้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสังคมหรือชุมชน เพื่อลดโอกาสเกิดการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ของผู้สูงอายุ

เอกสารอ้างอิง

Bloom, B. S., Engelhart, M. D., Furst, E. J., Hill, W. H., & Krathwohl, D. R. (1956). *Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals*. Handbook I: Cognitive domain. New York: David McKay Company.

Boontawee, C. (2022). *Factors affecting the decision to vaccinate booster shots of the coronavirus (COVID-19) among the personnel of nursing department, Police General Hospital.* Journal of Research for Health Improvement and Quality of Life, 2(2), 49-60. (in Thai)

Champapee, P., Woonghakaw, M., & Tadta, K. (2022). *The effectiveness of the self-efficacy program on knowledge, attitude, and behavior of patients with COVID-19 infection at the operating room in Maha Sarakham Hospital.* Mahasarakham Hosp Journal, 19(3), 77-90. (in Thai)

Choojai, R., Boonsiri, C., & Patcheep, K. (2021). *Effects of a health literacy enhancement program for COVID-19 prevention on health literacy and prevention behavior of COVID-19 among village health volunteers in Don Tako Sub-district, Mueang District, Ratchaburi Province*. The Southern College Network Journal of Nursing and Public Health, 8(1), 250-262. (in Thai)

Department of Disease Control, Ministry of Public Health. (2022). *Recommendations for the public to prevent COVID-19 in the post-pandemic period* [Internet]. Retrieved June 29, 2023, from https://ddc.moph.go.th/viralpneumonia/file/int_protection/int_protection_220665.pdf (in Thai)

Department of Fundamental Nursing, Faculty of Nursing, Mahidol University. (2021). *Risks and impacts on the elderly during COVID-19* [Internet]. Nakhon Pathom: Office of Corporate Communications, General Administration Division, Office of the President, Mahidol University. Retrieved May 09, 2024, from https://op.mahidol.ac.th/ga/posttoday-13/#1656405091631-9d022a9f-2d9c (inThai)

Department of Health, Ministry of Public Health. (2023). *Population registration of individuals aged 60 years and older by gender, fiscal year 2023, Chaiyaphum* [Internet]. Retrieved June 29, 2024, from https://dashboard.anamai.moph.go.th/population/pop-y60up/changwat?year=2023&cw=36 (in Thai)

Moongtavekait, W., Vichean, P., Chawalitsuphaserani, P., Hundee, O., & Wongsaree, C. (2021). *Effectiveness of a knowledge program on self-care preventive behavior of COVID-19 among the elderly in Pathum Thani Province*. Pathum Thani University Academic Journal, 13(2), 313-323. (in Thai)

Office of the Food and Drug Administration, Ministry of Public Health. (2021). *List of approved COVID-19 rapid antibody test kits for production/import by the Food and Drug Administration* [Internet]. Retrieved June 29, 2024, from https://catalog.fda.moph.go.th/dataset/15a62b5a-5a4d-4f8a-af5f-81fb780204f2/resource/5e8256d2-0311-43e8-8c59-b3005878577d/download/-covid-19-professional-use.pdf (in Thai)

Phothipim, M., Ketbumroong, V., Norkaew, J., & Kujapun, J. (2019). *The effectiveness of health behavioral promotion program on knowledge, attitude and practice*

among members of elderly club, Nakhon Ratchasima Province. The Public Health Journal of Burapha University, 14(1), 119-130. (in Thai)

Promla, W., & Ukkakimaphan, J. (2018). *The effectiveness of a health promotion program for the elderly in Pathum Thani Province*. J Pac Inst Manag Sci Humanit Soc Sci, 4(2), 59-67. (in Thai)

Sornsnam, W., Ruamsook, T., Tipwong, A., Passara, R., & Kaewtong, N. (2022). *Effects of health promoting model on health literacy and COVID-19 preventive behaviors among the elderly in elderly club in Bangkok Metropolis.* Thai Journal of Nursing, 71(4), 1-9. (in Thai)

World Health Organization Thailand. (2024). *Situation of coronavirus disease 2019 in Thailand: 7 February 2024* [Internet]. Retrieved June 29, 2024, from https://www.who.int/thailand/news/detail/07-02-2024-update-on-covid-19-in-thailand--7-february-2024-THA (in Thai)

Zhong, B. L., Luo, W., Li, H. M., Zhang, Q. Q., Liu, X. G., & Li, W. T., et al. (2020).*Knowledge, attitudes, and practices towards COVID-19 among Chinese residents during the rapid rise period of the COVID-19 outbreak: A quick online cross-sectional survey.* International Journal of Biological Sciences, 16(10), 1745-1752. https://doi.org/10.7150/ijbs.45221

พัฒนาโปรแกรมการป้องกันโควิดของผู้สูงอายุในจังหวัดชัยภูมิ

DEVELOPING A COVID-19 PREVENTION PROGRAM FOR THE ELDERLY IN CHAIYAPHUM PROVINCE

[1]เขมิกา ณภัทรเดชานนท์, [2]ณัฏฐวรรณ คำแสน และ [3]ณัฐชา รัตน์ถานู

[1]Khemika Napattaradechanon, [2]Natthawan Kham Saen and [3]Natcha Rattanu

[1,3]มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, ประเทศไทย

[2]วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สรรพสิทธิประสงค์, ประเทศไทย

[1,3]Chaiyaphum Rajabhat University, Thailand

[2]Boromarajonani College of Nursing, Sanpasithiprasong, Thailand

[1]Khemika9279@gmail.com, [2]Natawan@bcnsp.ac.th, [3]Nutthacha.ra@cpru.ac.th.

Received: August 29, 2024; **Revised**: November 8, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

ปัญหาการวิจัย ผู้สูงอายุเป็นประชากรกลุ่มเสี่ยงที่มีโอกาสเกิดการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 การป้องกันตนเองให้ไม่ติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 สำหรับผู้สูงอายุเป็นสิ่งที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชัยภูมิ เพื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ก่อนและหลังได้รับโปรแกรมการส่งเสริมความในการป้องกันโรคโควิด-19 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชัยภูมิ เพื่อเปรียบเทียบระดับภูมิคุ้มก่อนและหลังได้รับโปรแกรมการส่งเสริมความในการป้องกันโรคโควิด-19 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัย การรับรู้ ปัจจัย อุปสรรคที่เกี่ยวข้องการป้องกันโควิดของบุคลากรใน

---

[1]อาจารย์ ดร, สาขาการพยาบาลผู้ใหญ่และผู้สูงอายุคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

[2]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รองผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยและบริการวิชาการ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สรรพสิทธิประสงค์ คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันพระบรมราชชนก อุบลราชธานี

[3]อาจารย์, สาขาการพยาบาลผู้ใหญ่และผู้สูงอายุคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

ชุมชน ประกอบไปด้วย ปัจจัย อุปสรรคที่เกี่ยวข้องการป้องกันโควิด พฤติกรรมการดูแลสุขภาพ (ตามหลัก 3 อ.2ส) และ DMHT และผลกระทบภายหลังการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ระยะที่ 2 หลังจากได้รับโปรแกรมฯ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความรู้เกี่ยวกับโรคติดเชื้อโควิด-19 ค่าเฉลี่ยทัศนคติเกี่ยวกับโรคติดเชื้อโควิด-19 และค่าเฉลี่ยพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ระหว่างก่อนการทดลองและหลังการทดลอง ของกลุ่มทดลอง พบว่า ค่าเฉลี่ยความรู้เกี่ยวกับโรคติดเชื้อโควิด-19 หลังการทดลอง (Mean=10.73, SD=0.92) สูงกว่าก่อนทดลอง (Mean=8.92,SD=1.68) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01ค่าเฉลี่ยทัศนคติเกี่ยวกับโรคติดเชื้อโควิด-19 และค่าเฉลี่ยพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากการติดเชื้อไวรัส โควิด-19 ระหว่างก่อนการทดลองและหลังการทดลอง ของกลุ่มทดลอง พบว่า ค่าเฉลี่ยทัศนคติเกี่ยวกับโรคติดเชื้อโควิด-19 หลังการทดลอง (Mean=1.41, SD=0.58) สูงกว่าก่อนทดลอง (Mean=1.09, SD=0.68) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (t=-7.426, p-value<0.001) พฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ระหว่างก่อนการทดลองและหลังการทดลอง ของกลุ่มทดลอง พบว่า ค่าเฉลี่ยพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากการติดเชื้อไวรัส โควิด-19 หลังการทดลอง (Mean=1.30, SD=0.63) สูงกว่าก่อนการทดลอง (Mean=1.20, SD=0.68) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (t=-3.340, p-value=0.001) ข้อเสนอแนะ พยาบาลหรือบุคลากรสุขภาพสามารถนำโปรแกรมการส่งเสริมความรู้ทัศนคติและพฤติกรรมในการป้องกัน การติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ไปใช้ โดยให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนและสถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด 19

คำสำคัญ : โปรแกรม, ความรู้, ทัศนคติ, พฤติกรรมป้องกันโควิด-19, ผู้สูงอายุ

Abstract

Research problem: The elderly are a high-risk population group that is likely to be infected with the Coronavirus 2019. Preventing oneself from being infected with the Coronavirus 2019 for the elderly is very important. Research objectives: To study the level of knowledge, attitudes, and behaviors in protecting oneself from COVID-19 infection in the elderly in Chaiyaphum Province. To compare the average scores of knowledges, attitudes, and behaviors in protecting oneself from COVID-19 infection before and after receiving the COVID-19 prevention promotion program for the elderly in Chaiyaphum Province. To compare the level of immunity before and after receiving the COVID-19 prevention promotion program for the elderly in Chaiyaphum Province. Research methodology: This is a quasi-experimental research with a single-group study

that measures the results before and after the experiment. Research results: Phase 1, perception, factors, and barriers related to COVID-19 prevention of community personnel, consisted of factors, barriers related to COVID-19 prevention, health care behavior (according to the 3 A.2S principle) and DMHT, and the effects after COVID-19 infection. Phase 2, after receiving the program, the results of the comparative analysis of the average knowledge of COVID-19 infection, the average attitude toward COVID-19 infection, and the average behavior to protect oneself from COVID-19 infection between before and after the experiment of the experimental group found that the average knowledge of COVID-19 infection after the experiment (Mean=10.73, SD =0.92) was higher than before the experiment. (Mean=8.92, SD=1.68) with statistical significance at the 0.01 level. The mean attitude towards COVID-19 infection and the mean behavior in protecting oneself from COVID-19 infection before and after the experiment of the experimental group found that the mean attitude towards COVID-19 infection after the experiment (Mean=1.41, SD=0.58) was higher than before the experiment (Mean=1.09, SD=0.68) with statistical significance at the 0.01 level (t=-7.426, p-value<0.001). Behavior in protecting oneself from COVID-19 infection before and after the experiment. The experimental group found that the mean behavior in protecting themselves from COVID-19 infection after the experiment (Mean=1.30, SD=0.63) was significantly higher than before the experiment (Mean=1.20, SD=0.68) (t=-3.340, p-value=0.001). Suggestions: Nurses or health personnel can implement the program to promote knowledge, attitudes, and behaviors in preventing COVID-19, in accordance with the context of the community and the COVID-19 outbreak situation

Keywords: Program, Knowledge, Attitude, COVID-19 prevention behavior, Elderly

บทนำ

ไวรัสโคโรนา (Coronaviruses) ทำให้เกิดการเจ็บป่วยได้ทั้งในสัตว์และมนุษย์ ไวรัสโคโรนาที่มีการระบาดในปัจจุบัน มีการระบาดเริ่มขึ้นในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2562 ที่เมืองอู่ฮั่น ประเทศจีน ส่งผลกระทบต่อหลายประเทศทั่วโลก การติดต่อของไวรัสโคโรนา 2019 เกิดจากการแพร่กระจายของหยดหรือละอองขนาดเล็ก (droplets) เมื่อไอ จามหรือการพูดคุย เมื่อมีการหายใจเอาละอองเหล่านี้เข้าไปจะทำให้เกิดการติดเชื้อขึ้น หยดหรือละอองเหล่านี้สามารถตกลงบนวัตถุ

และพื้นผิว เช่น โต๊ะ ลูกบิด ประตูและราวจับ เป็นต้น เมื่อมี การสัมผัสกับวัตถุหรือพื้นผิวดังกล่าว แล้วไปสัมผัสดวงตา จมูกหรือปากอาจทำให้ได้รับเชื้อได้ การอยู่ห่างจากผู้อื่นอย่างน้อย 1 เมตร ล้างมือให้สะอาดด้วยสบู่เป็นประจำหรือทำความสะอาดด้วยแอลกอฮอล์ล้างมือเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (WHO, 2020c)

ประเทศไทยกำลังมีการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ข้อมูลขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO, 2020a) เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2564 มีผู้ติดเชื้อทั่วโลกสะสม 237 ,655,302 ราย ผู้เสียชีวิต 4, 846, 981 2 ราย และยังคงตรวจพบผู้ติดเชื้อรายใหม่รวมถึงผู้เสียชีวิตรายใหม่อย่างต่อเนื่อง จากข้อมูลของกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข (Department of Disease Control, Ministry of Public Health, 2020) วันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2564 มีผู้ติดเชื้อโคโรนา 2019 สะสม 1,751,704 ราย เสียชีวิต 18,029 ราย มีมาตรการให้คนไทยดูแลตนเองอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะ กลุ่มเสี่ยงต่อการติดเชื้อง่ายและมักมีอาการรุนแรงจนเสียชีวิตได้เมื่อติดเชื้อ ได้แก่ สตรีมีครรภ์ เด็กอายุ 6 เดือน - 2 ปี ผู้ป่วยโรคเรื้อรัง ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ป่วยธาลัสซีเมียหรือภูมิคุ้มกันบกพร่องและโรคอ้วนที่มีค่าดัชนีมวลกายตั้งแต่ 35 กก./ม.2 (WHO, 2020b) ซึ่งตามกระบวนการสูงอายุ (Aging process) วัยผู้สูงอายุมักมีความเสื่อมถอยทางร่างกายทุกระบบและมีโรคประจำตัว ความแข็งแรงและความเสื่อมถอยของร่างกายขึ้นอยู่กับการดูแลสุขภาพตั้งแต่ก่อนเป็นผู้สูงอายุจนถึงปัจจุบันที่เป็นผู้สูงอายุแล้ว ระบบที่มีการทำงานลดลงเมื่อเป็นผู้สูงอายุ คือ ระบบภูมิคุ้มกัน ทำให้ผู้สูงอายุเสี่ยงต่อการติดเชื้อในร่างกายได้ง่าย (Eliopoulos, 2018; Touhy & Jett, 2018)

ดังนั้น ผู้สูงอายุไทยจึงเป็นประชากรกลุ่มเสี่ยงที่มีโอกาสเกิดการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่กำลังระบาดอยู่ในปัจจุบัน การป้องกันตนเองให้ไม่ติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 สำหรับผู้สูงอายุเป็นสิ่งที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง (Department of Health, Ministry of Public Health, 2020) การสร้างเสริมสุขภาพในการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในกลุ่มที่มีความเสี่ยงจึงมีความสำคัญโดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุที่มีโรคประจำตัว จากการวิจัยของ Zhong และคณะ (2020) ที่ศึกษาความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ของชาวจีนจำนวน 6,910 คน ในช่วงการระบาดใหญ่ของโควิด-19 พบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 90 ตอบคำถามเกี่ยวกับการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ได้ถูกต้อง ร้อยละ 97.10 มีความเชื่อมั่นว่าสาธารณรัฐประชาชนจีนจะสามารถลดการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ได้จากการปฏิบัติตามนโยบายป้องกันการติดเชื้อ โดยร้อยละ 98 สวมหน้ากากอนามัยเมื่อออกนอกบ้าน นอกจากนี้ ผลการศึกษาพบว่า ความรู้เกี่ยวกับการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับพฤติกรรมการจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ในประเทศไทย มีการวิจัยน้อยมากที่ศึกษาพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการป้องกันโควิดของผู้สูงอายุ ซึ่งยังไม่พบในการ

พัฒนาโปรแกรมป้องกันตนเองจากการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 สำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดชัยภูมิ ดังนั้น จึงมีตระหนักและเห็นความสำคัญในการพัฒนาโปรแกรมการป้องกันโควิดของผู้สูงอายุในจังหวัดชัยภูมิเพื่อการป้องกันการติดเชื้อโควิด19อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชัยภูมิ

2. เพื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ก่อนและหลังได้รับโปรแกรมการส่งเสริมความในการป้องกันโรคโควิด-19 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชัยภูมิ

3. เพื่อเปรียบเทียบระดับภูมิคุ้มก่อนและหลังได้รับโปรแกรมการส่งเสริมความในการป้องกันโรคโควิด-19 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชัยภูมิ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลองแบบศึกษาสองกลุ่มวัดผลก่อนและหลังการทดลอง (Two Group Pretest-Posttest quasi-experimental research) ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 7 คน และผู้สูงอายุที่อาศัยในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 251,760 คน

กลุ่มตัวอย่าง ระยะที่ 1 เป็นการสุ่มแบบ purposive sampling ในการทำวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาการรับรู้ ปัจจัย อุปสรรคที่เกี่ยวข้องการป้องกันโควิด โดยการสัมภาษณ์ ในกลุ่มบุคลากรทางการแพทย์หรือ บุคลที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ จำนวน 7 คน ระยะที่ 2 เป็นการสุ่มแบบ convenience ผู้สูงอายุขนาดตัวอย่างจำนวน 30 ราย เพื่อ pilot test program

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามเกี่ยวกับพัฒนาโปรแกรมการป้องกันโควิดของผู้สูงอายุในจังหวัดชัยภูมิ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์ ค่าร้อยละ (Percentage) การ

หาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยภายในกลุ่มทดลอง ระหว่างก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรมฯ ด้วยสถิติ Paired sample t-test โดยมีการทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการแจกแจงข้อมูลเป็นปกติที่ระดับนัยสำคัญ .05 โดยใช้สถิติ Shapiro-Wilk

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง พัฒนาโปรแกรมการป้องกันโควิดของผู้สูงอายุในจังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ผู้ให้ข้อมูลเป็นเพศหญิง จำนวน 5 คน รองลงมาคือเพศชาย จำนวน 2 คน มีอายุอยู่ระหว่าง 36-61 ปีปฏิบัติงานหลากหลายตำแหน่ง ได้แก่ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน 5 คน ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน 1 คน ผู้ใหญ่บ้าน 1 คน ส่วนการรับรู้ปัจจัย ที่เกี่ยวข้องการติดโควิดของผู้สูงอายุในชุมชนได้แก่ ปัจจัยภายในส่วนบุคคล คือ ผู้สูงอายุมีโรคประจำตัว ผู้สูงอายุมีภูมิคุ้มกันต่ำ ผู้สูงอายุกลัวไม่กล้ารับวัคซีน ปัจจัยภายนอก คือ ผู้สูงอายุติดจากคนในครอบครัว ความรุนแรงของเชื้อโควิด การแพร่ระบาดอย่างรวดเร็ว และอุปสรรคที่เกี่ยวข้องการป้องกันโควิด ได้แก่ อุปสรรคภายในชุมชน คือ แนวทางในการดูแลผู้สูงอายุยังไม่ครอบคลุม และชุมชนมีเส้นทางเข้าออกได้หลายทาง ผู้สูงอายุได้รับภาวะแทรกซ้อนจากวัคซีนกลัวการฉีดวัคซีน อุปสรรคภายนอกชุมชน คือ บุคคลภายนอกเข้าออกได้หลายช่องทางยากต่อการตรวจสอบ ผลกระทบภายหลังการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ได้แก่ ผลกระทบระยะสั้น คือ ผลกระทบต่อร่างกาย ผลกระทบต่อจิตใจ ผลกระทบต่อสังคม และ ผลกระทบระยะยาว คือ ภาวะลองโควิด

2. ระดับความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชัยภูมิ

การวิเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับโรคติดเชื้อโควิด-19 ของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ก่อนการทดลองมีค่าเฉลี่ยความรู้อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 9.16 (S.D.=1.17) โดยมีค่าคะแนนมากที่สุด 11 คะแนน คะแนนน้อยที่สุด 6 คะแนน โดยส่วนใหญ่มีความรู้อยู่ในระดับมาก จำนวน 24 คน ร้อยละ 80.00 รองลงมาได้แก่ ระดับปานกลาง จำนวน 6 คน ร้อยละ 20.00 ตามลำดับ ส่วนความรู้เกี่ยวกับโรคติดเชื้อโควิด-19 ของกลุ่มตัวอย่าง หลังการทดลอง พบว่า มีค่าเฉลี่ยความรู้อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 10.20 (S.D.=1.32) โดยมีค่าคะแนนมากที่สุด 12 คะแนน คะแนนน้อยที่สุด 7 คะแนน โดยส่วนใหญ่มีความรู้อยู่ในระดับมาก จำนวน 28 คน ร้อยละ 93.33 รองลงมาได้แก่ ระดับปานกลาง จำนวน 2 คน ร้อยละ 6.67 ตามลำดับ ดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละความรู้เกี่ยวกับโรคติดเชื้อโควิด-19 ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง (n=30)

ระดับความรู้เกี่ยวกับโรคติดเชื้อโควิด-19	ก่อนการทดลอง		หลังการทดลอง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ระดับมาก (9-12 คะแนน)	24	80.00	28	93.33
ระดับปานกลาง (5-8 คะแนน)	6	20.00	2	6.67
ระดับน้อย (0-4 คะแนน)	0	0.00	0	0.00
(ก่อนการทดลอง Mean=9.16, S.D.=1.17, Min=6, Max=11) (หลังการทดลอง Mean=10.20, S.D.=1.32, Min=7, Max=12)				

3. เปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับโรคติดเชื้อโควิด-19 ทัศนคติเกี่ยวกับโรคติดเชื้อโควิด-19 พฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 และระดับภูมิคุ้มกันโรคติดเชื้อโควิด-19 ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง ของกลุ่มทดลองจำนวน 30 คน สำหรับข้อมูลที่เป็นตัวแปรต่อเนื่อง (continuous variables) ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับโรคติดเชื้อโควิด-19 ทัศนคติเกี่ยวกับโรคติดเชื้อโควิด-19 และพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ใช้สถิติ Paired sample t-test โดยได้นำข้อมูลมาทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการใช้สถิติ พบว่า ตัวแปรมีระดับการวัดเป็นมาตราอันตรภาค (Interval scale) ขึ้นไป และตรวจสอบการกระจายตัวปกติ (normal distribution) โดยค่าความเบ้ ($Z_{skewness}$) และความโด่ง ($Z_{Kurtosis}$) พบว่าอยู่ในช่วงน้อยกว่า +/- 1.96 สำหรับข้อมูลที่เป็นตัวแปรเชิงกลุ่ม (categorical variables) ได้แก่ ระดับภูมิคุ้มกันโรคติดเชื้อโควิด-19 เลือกใช้สถิติ McNemar test เนื่องจากตัวแปรมีมาตรวัดแบบนามบัญญัติ (Nominal scale) ที่มีเพียง 2 กลุ่มย่อย ได้แก่ มีภูมิคุ้มกัน และ ไม่มีภูมิคุ้มกัน

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความรู้เกี่ยวกับโรคติดเชื้อโควิด-19 ค่าเฉลี่ยทัศนคติเกี่ยวกับโรคติดเชื้อโควิด-19 และค่าเฉลี่ยพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง ดังแสดงในตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้เกี่ยวกับโรคติดเชื้อโควิด-19 ทัศนคติเกี่ยวกับโรคติดเชื้อโควิด-19 และพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง โดยใช้สถิติ Paired sample t-test (n=30)

ตัวแปรที่ศึกษา	n	ผลการเปรียบเทียบก่อนและหลังการทดลอง			
		$\overline{X}$	S.D.	t-test	p-value
ความรู้เกี่ยวกับโรคติดเชื้อโควิด-19					
ก่อนการทดลอง	30	9.16	1.17	-4.111**	<0.001

หลังการทดลอง	30	10.20	1.32		
ทัศนคติเกี่ยวกับโรคติดเชื้อโควิด-19					
ก่อนการทดลอง	30	1.10	0.71	-7.167**	<0.001
หลังการทดลอง	30	1.80	0.40		
พฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากการติดเชื้อไวรัสโควิด-19					
ก่อนการทดลอง	30	1.30	0.53	-4.097**	<0.001
หลังการทดลอง	30	1.66	0.47		

*p<0.05, **p<0.01

จากตารางที่ 2 พบว่า ค่าเฉลี่ยความรู้เกี่ยวกับโรคติดเชื้อโควิด-19 ค่าทัศนคติเกี่ยวกับโรคติดเชื้อโควิด-19 และค่าพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างนัยสำคัญทางสถิติ (p-value <0.01) สรุปได้ว่า ภายหลังจากได้รับการทดลองทำให้กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษามีความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ของกลุ่มตัวอย่างสูงขึ้น

4. การวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับภูมิคุ้มกันโรคติดเชื้อโควิด-19 ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง ดังแสดงในตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบระดับภูมิคุ้มกันโรคติดเชื้อโควิด-19 ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง โดยใช้สถิติ McNemar test (n=30)

ระดับภูมิคุ้มกันโรคติดเชื้อโควิด-19	**ก่อนการทดลอง**		**หลังการทดลอง**		**p-value**
	จำนวน	**ร้อยละ**	**จำนวน**	**ร้อยละ**	
มีภูมิคุ้มกัน	13	43.33	26	86.67	<0.001**
ไม่มีภูมิคุ้มกัน	17	56.67	4	13.33	
รวม	**30**	**100.00**	**30**	**100.00**	

*p<0.05, **p<0.01

จากตาราง 3 พบว่า หลังการทดลอง กลุ่มตัวอย่างมีระดับภูมิคุ้มกันโรคติดเชื้อโควิด-19 มีจำนวนมากกว่าก่อนการทดลอง อย่างนัยสำคัญทางสถิติ (p-value <0.01) สรุปได้ว่า ภายหลังจากได้รับการทดลองทำให้กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาที่มีระดับภูมิคุ้มกันโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19 มีจำนวนเพิ่มขึ้น

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง พัฒนาโปรแกรมการป้องกันโควิดของผู้สูงอายุในจังหวัดชัยภูมิ มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ด้านความรู้ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความรู้เกี่ยวกับโรคติดเชื้อโควิด-19 ค่าเฉลี่ยทัศนคติเกี่ยวกับโรคติดเชื้อโควิด-19 และค่าเฉลี่ยพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ระหว่างก่อนการทดลองและหลังการทดลอง ของกลุ่มทดลอง พบว่า ค่าเฉลี่ยความรู้เกี่ยวกับโรคติดเชื้อโควิด-19 หลังการทดลอง (Mean=10.73, SD=0.92) สูงกว่าก่อนทดลอง (Mean=8.92,SD=1.68) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (t=-12.974, p-value<0.001) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วลัยนารี พรมลา และจีระวรรณ์ อุคคกิมาพันธ์ (2018) ได้ศึกษาผลของโปรแกรมการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ ในจังหวัดปทุมธานี การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยกึ่งทดลอง ผลการวิจัยพบว่า 1) ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ อยู่ใน ระดับมากเพิ่มขึ้นหลังการได้รับโปรแกรม จากร้อยละ 76 เป็นร้อยละ 98 (ก่อน Mean = 20.11, SD. = .79, หลัง Mean = 24.48, SD. = .54) และค่าเฉลี่ยความรู้ เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพของกลุ่มตัวอย่างหลังได้รับโปรแกรมมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้น (Mean = 24.48) และ ทดสอบค่าที พบว่าความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ ก่อนและหลังมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ .05 (t= 3.18, P=.01) 2) พฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพอยู่ในระดับดี เพิ่มขึ้นหลังจากการได้รับโปรแกรมจากร้อยละ 66 เป็นร้อยละ 96 (ก่อน Mean = 2.38, SD. = .89, หลัง Mean = 2.89, SD. = .50) และค่าเฉลี่ยพฤติกรรม การส่งเสริมสุขภาพของกลุ่มตัวอย่างหลังได้รับ โปรแกรมมีค่าเพิ่มขึ้น (Mean = 2.39 คะแนน) และ ทดสอบค่าที พบว่า พฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพก่อน และหลังมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 (t = 3.54, P = .01) สอดคล้องกับการศึกษาของ ธนะวัฒน์ รวมสุก 2022 ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความรอบรู้ทางสุขภาพในการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของผู้สูงอายุ เขตกรุงเทพมหานครผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุมีความรอบรู้ทางสุขภาพในการการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อยู่ในระดับดี และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความรอบรู้ทางสุขภาพในการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของผู้สูงอายุ เขตกรุงเทพมหานคร ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพสมรสลักษณะครอบครัว ภาวะสุขภาพ การได้รับความรู้เกี่ยวกับโควิด 19 และการมีผู้ติดเชื้อไวรัสโคโรนา2019 ในชุมชน (v=.538, r=.105, v=.530, v=.522, v=.534, v=.502, v= .601 และ v= .433 ตามลำดับ) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) สอดคล้องกับการศึกษาของ ไพรจิตร ศิริมงคล, ไพจิต ผาตะเนตร (2023) ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของผู้สูงอายุตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยการรับรู้ภาวะสุขภาพอยู่ในระดับสูง

ค่าเฉลี่ย 2.76 (X=2.76, S.D.=0.09) ปัจจัยความต้องการการสนับสนุนบริการด้านสุขภาพ อยู่ในระดับสูงค่าเฉลี่ย 2.65 (X=2.65, S.D.=0.29) และพฤติกรรมการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019ของผู้สูงอายุอยู่ในระดับสูงค่าเฉลี่ย 2.82 (X=2.82, S.D.=0.09) สำหรับปัจจัยการรับรู้ภาวะสุขภาพมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของผู้สูงอายุ (r=0.10, p<0.05) ส่วนปัจจัยความต้องการการสนับสนุนบริการด้านสุขภาพไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของผู้สูงอายุ สอดคล้องกับการศึกษาของ วิภากร สอนสนาม ธนะวัฒน์ รวมสุก อารยา ทิพย์วงศ์ รังสิมา พัสระ และนงลักษณ์ แก้วทอง ศึกษาผลของรูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพต่อความรอบรู้ทางสุขภาพ และพฤติกรรมการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุ เขตกรุงเทพมหานครการวิจัยกึ่งทดลองนี้ ผลการวิจัยพบว่า หลังการทดลอง ผู้สูงอายุในกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ย ความรอบรู้ ทางสุขภาพและพฤติกรรมการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 สูงกว่าก่อนการทดลองและสูงกว่า กลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับการศึกษาของ กรรณิกา อุ่นอ้าย พนิดา ชัยวัง พรภิมล กรกฎกำจร ดวงใจปันเจริญ ศึกษาความรอบรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมการป้องกันโรคโควิด-19 ของผู้สูงอายุ กลุ่มเสี่ยงต่อการเกิดภาวะสมองเสื่อมในชุมชนชนบท จังหวัดเชียงรายประเทศไท ผลการวิจัยพบว่า 1. กลุ่มตัวอย่างมีความรอบรู้ด้านสุขภาพโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง 2. ความรอบรู้ด้านสุขภาพโดยรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการป้องกันโรคโควิด-19 ในระดับปานกลาง (r= .344, p < .001) 3. ความรอบรู้ด้านสุขภาพรายด้านมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการป้องกันโรคโควิด-19 ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านการบอกต่อในการป้องกันดูแลสุขภาพ (r= .377, p < .001) การเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของตนเอง (r= .343, p < .001) และด้านการเข้าถึงข้อมูลและบริการสุขภาพ (r= .323, p < .001) 4. ความรอบรู้ด้านสุขภาพรายด้านมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการป้องกันโรคโควิด-19 ในระดับต่ำ ได้แก่ ด้านการเข้าใจข้อมูลและบริการสุขภาพที่เพียงพอ (r= .294, p < .01) การตัดสินใจด้านสุขภาพ (r= .280, p < .01) และด้านการโต้ตอบแลกเปลี่ยนความรู้ (r= .202, p < .05) สอดคล้องกับการศึกษาของ ประไพวรรณ ด่านประดิษฐ์ และ พูนสุข ช่วยทอง ศึกษาผลของโปรแกรมการประยุกต์ใช้แบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ ต่อการรับรู้และพฤติกรรมการป้องกันโรคโควิด-19 ผู้สูงอายุเบาหวาการวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยแบบชนิดกลุ่มเดียว วัดก่อนและหลังการทดลอง ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ก่อนเข้าร่วมโปรแกรมมีคะแนนการรับรู้การป้องกันโรคโควิด-19 ในระดับดีหลังเข้าร่วมโปรแกรมมีคะแนนการรับรู้การป้องกันโรคโควิด-19 ในระดับดีมากและดีกว่าก่อนเข้าร่วม โปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

2. ด้านทัศนคติ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความรู้เกี่ยวกับโรคติดเชื้อโควิด-19 ค่าเฉลี่ยทัศนคติเกี่ยวกับโรคติดเชื้อโควิด-19 และค่าเฉลี่ยพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากการ

ติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ระหว่างก่อนการทดลองและหลังการทดลอง ของกลุ่มทดลอง พบว่า ค่าเฉลี่ยทัศนคติเกี่ยวกับโรคติดเชื้อโควิด-19 หลังการทดลอง (Mean=1.41, SD=0.58) สูงกว่าก่อนทดลอง (Mean=1.09, SD=0.68) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (t=-7.426, p-value<0.001) การวิเคราะห์ทัศนคติเกี่ยวกับโรคติดเชื้อโควิด-19 ของกลุ่มควบคุม ก่อนทดลอง พบว่า มีค่าเฉลี่ยทัศนคติอยู่ในระดับดี มีค่าเฉลี่ย 1.18 (SD=0.66) โดยมีค่าคะแนนมากที่สุด 2 คะแนน คะแนนน้อยที่สุด 0 คะแนน โดยส่วนใหญ่มีทัศนคติอยู่ในระดับไม่ดี จำนวน 81 คน (ร้อยละ 67.50) รองลงมาได้แก่ ระดับดี จำนวน 39 คน (ร้อยละ 32.50) ตามลำดับ ส่วนทัศนคติเกี่ยวกับโรคติดเชื้อโควิด-19 ของกลุ่มควบคุม หลังการทดลอง พบว่า มีค่าเฉลี่ยทัศนคติอยู่ในระดับดี มีค่าเฉลี่ย 1.21 (SD=0.63) โดยมีค่าคะแนนมากที่สุด 2 คะแนน คะแนนน้อยที่สุด 0 คะแนน โดยส่วนใหญ่มีทัศนคติอยู่ในระดับไม่ดี จำนวน 81 คน (ร้อยละ 67.50) รองลงมาได้แก่ ระดับดี จำนวน 39 คน (ร้อยละ 32.50) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ดรัญชนก พันธ์สุมา และพงษ์สิทธิ์ บุญรักษา (2564) ศึกษาความรู้ทัศนคติ และพฤติกรรมการป้องกันโควิด 19 ของประชาชนในตำบลปรุใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษา พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีคะแนน ทัศนคติและพฤติกรรมการป้องกันโควิด 19 อยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ 62.4, 71.3 และ 72.4 ตามลำดับ ความสัมพันธ์อย่างมีนัยสัมพันธ์ทางสถิติระหว่างความรู้กับทัศนคติ (rs= 0.49) และทัศนคติกับพฤติกรรม (rs = 0.79) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับระดับความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการป้องกันโควิด 19 ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ และช่องทางการรับข้อมูลโควิด 19 ผ่านอินเตอร์เน็ต/สื่อสังคมออนไลน์

3. ด้านพฤติกรรม หลังจากได้รับโปรแกรมฯ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความรู้เกี่ยวกับโรคติดเชื้อโควิด-19 ค่าเฉลี่ยทัศนคติเกี่ยวกับโรคติดเชื้อโควิด-19 และค่าเฉลี่ยพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ระหว่างก่อนการทดลองและหลังการทดลอง ของกลุ่มทดลอง พบว่า ค่าเฉลี่ยพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 หลังการทดลอง (Mean=1.30, SD=0.63) สูงกว่าก่อนการทดลอง (Mean=1.20, SD=0.68) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (t=-3.340, p-value=0.001) ซึ่งสอดคล้องกับ ดวงนภา ธาตุมี 2021 ได้ศึกษาพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุวิกฤตโควิด-19 ในเขตอำเภอวังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า 1. พฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุวิกฤตโควิด-19 ในเขตอำเภอ วังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี ตัวแปรตามโดยรวมทุกด้านมีพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ วิกฤตโควิด-19 อยู่ในระดับปานกลาง 2. ค่าน้ำหนักความสำคัญของตัวแปรปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุวิกฤตโควิด-19 ในเขตอำเภอวังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี ด้านการประเมินนโยบายพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุพบว่าด้านบทบาทท้องถิ่น ด้านการสนับสนุน จากภาครัฐด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน มีค่าสัมประสิทธิ์ของ

ตัวพยากรณ์ในคะแนนดิบ (b) เท่ากับ .420, .275 และ.040 ตามลำดับ สอดคล้องกับ ดรัญชนก พันธ์สุมา, พงษ์สิทธิ์ บุญรักษา 2564 ศึกษา ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการป้องกันโควิด-19 ของประชาชนในตำบลปรุใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษา: กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการป้องกันโควิด-19 อยู่ในระดับดี กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมอยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ 72.4 พบความสัมพันธ์อย่างมีนัยสัมพันธ์ทางสถิติระหว่างความรู้กับทัศนคติ (rs= 0.49) ความรู้กับพฤติกรรม (rs = 0.47) และทัศนคติกับพฤติกรรม (rs = 0.79) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับระดับความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการป้องกันโควิด-19 ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ และช่องทางการรับข้อมูลโควิด-19 ผ่านอินเตอร์เน็ต/สื่อสังคมออนไลน์ สอดคล้องกับ วิญญ์ทัญญ บุญทัน และคณะ (2563) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการสร้างเสริมสุขภาพในการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ของผู้สูงอายุ ผลการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุไทยมีพฤติกรรมการสร้างเสริมสุขภาพในการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) อยู่ในระดับดี (M=2.18, SD=.50) ปัจจัยการรับรู้ประโยชน์ของการปฏิบัติ (Beta=.200, p=.011) ปัจจัยการรับรู้อุปสรรคในการปฏิบัติ (Beta= -.189, p=.002) ปัจจัยการรับรู้ความสามารถของตนเอง (Beta=.313,p=.000) ปัจจัยอิทธิพลระหว่างบุคคล (Beta=.193, p=.004) และปัจจัยอิทธิพลจากสถานการณ์ (Beta=.212,p=.007) สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมการสร้างเสริมสุขภาพในการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ของผู้สูงอายุได้ร้อยละ 61.20 (R=.612, Adjusted R2=.595, p=.000) โดยปัจจัยที่อิทธิพลต่อพฤติกรรมการสร้างเสริมสุขภาพในการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ของผู้สูงอายุมากที่สุด คือ ปัจจัยการรับรู้ความสามารถของตนเอง (Beta=.313, p=.000) สอดคล้องกับการศึกษาของ ไพรจิตร ศิริมงคล, ไพจิต ผาตะเนตร (2023) ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของผู้สูงอายุตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคายผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยการรับรู้ภาวะสุขภาพอยู่ในระดับสูงค่าเฉลี่ย 2.76 (X=2.76, S.D.=0.09) ปัจจัยความต้องการการสนับสนุนบริการด้านสุขภาพ อยู่ในระดับสูงค่าเฉลี่ย 2.65 (X=2.65, S.D.=0.29) และพฤติกรรมการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของผู้สูงอายุอยู่ในระดับสูงค่าเฉลี่ย 2.82 (X=2.82, S.D.=0.09) สำหรับปัจจัยการรับรู้ภาวะสุขภาพมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของผู้สูงอายุ (r=0.10, p<0.05) ส่วนปัจจัยความต้องการการสนับสนุนบริการด้านสุขภาพไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของผู้สูงอายุ สอดคล้องกับการศึกษาของ วิภากร สอนสนาม ธนะวัฒน์ รวมสุก อารยา ทิพย์วงศ์ รังสิมา พัสระ และนงลักษณ์ แก้วทองศึกษาผลของรูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพต่อความรอบรู้ทางสุขภาพและพฤติกรรมการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของผู้สูงอายุในชมรมผ้สูงอายุ เขตกรุงเทพมหานครการวิจัยกึ่งทดลองนี้

ผลการวิจัยพบว่า หลังการทดลอง ผู้สูงอายุในกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ย ความรอบรู้ ทางสุขภาพและพฤติกรรมการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 สูงกว่าก่อนการทดลองและสูงกว่า กลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับการศึกษาของ ดวงนภา บุญส่ง สุภาพ อารีเอื้อ อินทิรา รูปสว่าง ศึกษาความกลัวโรคโควิด-19 พฤติกรรมการสวมหน้ากากอนามัย ภาวะซึมเศร้า และคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีปัญหากล้ามเนื้อ กระดูก และข้อ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความกลัวโรคโควิด-19 อยู่ในระดับน้อย มีพฤติกรรมการสวมหน้ากากอนามัยอยู่ในระดับดี มีภาวะซึมเศร้าในระดับน้อย และมีความพึงพอใจคุณภาพชีวิตระดับดี ความสัมพันธ์ของตัวแปรพบว่า ความกลัวโรคโควิด-19 มีความสัมพันธ์ทางลบระดับน้อยกับพฤติกรรมการสวมหน้ากากอนามัย และมีความสัมพันธ์ทางลบระดับน้อยกับคุณภาพชีวิต ภาวะซึมเศร้ามีความสัมพันธ์ทางลบ ระดับน้อยกับคุณภาพชีวิต แต่พบว่าพฤติกรรมการสวมหน้ากากอนามัยมีความสัมพันธ์ทางบวกระดับน้อยกับคุณภาพชีวิต ผลการวิจัยนี้สะท้อนข้อมูลสำคัญ ซึ่งสามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนากิจกรรมการ พยาบาลผู้สูงอายุที่เน้นการดูแลที่ครอบคลุมการดูแลทางกายและทางจิตสังคม ในช่วงที่มีการระบาดของโรคโควิด-19 นอกจากนั้นพยาบาลเวชปฏิบัติผู้สูงอายุ ควรให้ความสนใจและทำการคัดกรองภาวะสุขภาพอย่างต่อเนื่อง เพื่อติดตามการเปลี่ยนแปลงทางสุขภาพกายและจิตใจในผู้สูงอายุที่มีปัญหากล้ามเนื้อกระดูกและข้อใน สถานการณ์อื่น ๆ ที่อาจเกิดขึ้นเช่นกัน สอดคล้องกับการศึกษาของ กรรณิกา อุ่นอ้าย พนิดา ชัยวัง พรภิมล กรกฎกำจร ดวงใจปันเจริญ ศึกษาความรอบรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมการป้องกันโรคโควิด-19 ของผู้สูงอายุ ผลการวิจัยพบว่า 1. กลุ่มตัวอย่างมีความรอบรู้ด้านสุขภาพโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนพฤติกรรมการป้องกันโรคโควิด-19 อยู่ในระดับมาก (x= 66.49, SD = 4.75) 2. ความรอบรู้ด้านสุขภาพโดยรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการป้องกันโรคโควิด-19 ในระดับปานกลาง (r= .344, $p < .001$) 3. ความรอบรู้ด้านสุขภาพรายด้านมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการป้องกันโรคโควิด-19 ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านการบอกต่อในการป้องกันดูแลสุขภาพ (r= .377, $p < .001$) การเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของตนเอง (r= .343, $p < .001$) และด้านการเข้าถึงข้อมูลและบริการสุขภาพ (r= .323, $p < .001$) 4. ความรอบรู้ด้านสุขภาพรายด้านมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการป้องกันโรคโควิด-19 ในระดับต่ำ ได้แก่ ด้านการเข้าใจข้อมูลและบริการสุขภาพที่เพียงพอ (r= .294, $p < .01$) การตัดสินใจด้านสุขภาพ (r= .280, $p < .01$) และด้านการโต้ตอบแลกเปลี่ยนความรู้(r= .202, $p < .05$) สอดคล้องกับการศึกษาของ สราลี สนธิ์จันทร์, วิรัตน์ สนธิ์จันทร์ ศึกษาการเปิดรับสื่อ ทัศนคติ และพฤติกรรมการป้องกันความเสี่ยงของผู้สูงอายุ ในสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างเปิดรับสื่ออยู่ในระดับปานกลาง มีทัศนคติ และพฤติกรรมต่อการป้องกันความเสี่ยงใน

สถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อยู่ในระดับมาก โดยมีระดับการศึกษาและรายได้แตกต่างกัน ทำให้การเปิดรับสื่อในสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัส โคโรนา 2019 แตกต่างกัน และความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับสื่อ ทัศนคติ และพฤติกรรมการป้องกันความเสี่ยง ในสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีความสัมพันธ์กันทางบวก ดังนั้นจึงควรมีการวางแผน การใช้สื่อ การเลือกใช้สื่อและวิธีการสื่อสารให้สอดคล้อง เหมาะสมกับลักษณะทางประชากร และใช้สื่อเพื่อให้ข้อมูล ข่าวสารประชาสัมพันธ์อย่างหลากหลาย น่าสนใจ เผยแพร่แบบเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการป้องกันความเสี่ยงของผู้สูงอายุในสถานการณ์การระบาด ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หากมีการประเมินและแบ่งกลุ่มตามระดับความพร้อมของบุคคล และจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับระดับความพร้อมนั้น ๆ จะทำให้การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น การให้ความรู้และฝึกทักษะด้านการป้องกันความเสี่ยงของผู้สูงอายุในสถานการณ์การระบาดควรมีรูปแบบหลากหลายเพื่อเป็นทางเลือกให้สมาชิก ได้พิจารณาสามารถนำไปปฏิบัติได้ตามความเหมาะสม และสอดคล้องกับวิถีชีวิต จะทำให้เกิดการปฏิบัติได้จริงและมีความยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

ณัฏฐวรรณ คำแสน. (2564). *ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ของประชาชนในเขตอำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี.* วารสารวิทยาลัยพยาบาลพระจอมเกล้า จังหวัดเพชรบุรี, 4(1), 33-48.

ดวงนภา ธาตุมี. (2021). *พฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุวิกฤตโควิด-19 ในเขตอำเภอวังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี.* วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์, 5(2), 1-11.

เพ็ชรัตน์ ไสยสมบัติ, & ดลฤดี สุวรรณศีรี. (2022). *การปรับตัวของผู้สูงอายุภายใต้สถานการณ์โควิด-19.* วารสารมจรพุทธปัญญาปริทรรศน์, 7(3), 94-107.

สมจิต หนุเจริญกุล (บรรณาธิการ). (2539). *การพยาบาลทางอายุรศาสตร์ (เล่ม 1)* (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: วี.เจ. พริ้นติ้ง.

สมัคร บ่อไทย, สุทิน ชนะบุญ, & กิตติยา ทองสุข. (2023). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการฉีดวัคซีนโควิด-19 (COVID-19) เข็มกระตุ้นในกลุ่มผู้สูงอายุที่มีโรคเรื้อรัง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น.* วารสารวิชาการทางการพยาบาลและวิทยาศาสตร์สุขภาพ, 3(2), 155-167.

สราลี สนธิ์จันทร์, & วิรัตน์ สนธิ์จันทร์. (2022). *การเปิดรับสื่อทัศนคติและพฤติกรรมการป้องกันความเสี่ยงของผู้สูงอายุในสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19).* วารสารชุมชนวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, 16(1), 64-77.

วลัยนารี พรมลา, & จีระวรรณ์ อุคคกิมาพันธ์. (2018). *ผลของโปรแกรมการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุในจังหวัดปทุมธานี.* The Journal of Pacific Institute of Management Science (Humanities and Social Science), 4(2), 59-67.

วรรณา มุ่งทวีเกียรติ. (2021). *ผลของโปรแกรมการให้ความรู้ต่อพฤติกรรมการดูแลตนเองในการป้องกันโรคโควิด-19 ของผู้สูงอายุในจังหวัดปทุมธานี.* Pathumthani University Academic Journal, 13(2), 313-323.

วิญญ์ทัญญู บุญทัน และคณะ. (2563). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการสร้างเสริมสุขภาพในการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ของผู้สูงอายุ.* วารสารพยาบาลตำรวจ, 12(2), 323-337.

ไพรจิตร ศิริมงคล, & ไพจิต ผาตะเนตร. (2023). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของผู้สูงอายุตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย.* วารสารการพยาบาลสุขภาพและการศึกษา, 6(1), 65-76.

Bloom, B. S. (1964). *Compensatory education for cultural deprivation*. (Based on working papers contributed by participants in the research conference on education and cultural deprivation).

Bunsong, D., Aree-Ue, S., & Roopsawang, I. (2023). *ความกลัวโรคโควิด-19 พฤติกรรมการสวมหน้ากากอนามัย ภาวะซึมเศร้าและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีปัญหากล้ามเนื้อกระดูกและข้อในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19.* Thai Journal of Cardio-Thoracic Nursing, 34(1), 40-56.

Centers for Disease Control and Prevention. (2021). *COVID-19 guidance for older adults*. https://www.cdc.gov/aging/covid19-guidance.html

Danpradit, P., & Shuaytong, P. (2023). *ผลของโปรแกรมการประยุกต์ใช้แบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพต่อการรับรู้และพฤติกรรมการป้องกันโรคโควิด-19 ผู้สูงอายุเบาหวาน.* Vajira Nursing Journal, 25(1), 26-38.

Guo, Z. D., Wang, Z. Y., Zhang, S. F., Li, X., Li, L., Li, C., ... & Chen, W. (2020). Aerosol and surface distribution of severe acute respiratory syndrome coronavirus 2

in hospital wards, Wuhan, China, 2020. *Emerging infectious diseases*, 26(7), 1586.

Hirunruang, A., Chunsandee, V., & Poonsri, D. (2023). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากโรคโควิด-19 ของผู้สูงอายุ หมู่ที่ 1 บ้านทุ่งตาล ตำบลบ้านกลาง อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี.* วารสารสาธารณสุขและสังคมวิทยา, 1(2), 1-10.

Huang, Y., & Zhao, N. (2020). Generalized anxiety disorder, depressive symptoms and sleep quality during COVID-19 outbreak in China: A web-based cross-sectional survey. *Psychiatry Research*, 288, 112954. https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.112954.

Phansuma, D., & Boonruksa, P. (2021). *ความรู้ทัศนคติและพฤติกรรมการป้องกันโควิด 19 ของประชาชนในตำบลปรุใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา.* Srinagarind Medical Journal-ศรีนครินทร์เวชสาร, 36(5), 597-604.

Pongbut, W. (2023). *ความรู้ทัศนคติเกี่ยวกับการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 และพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ของประชาชนในตำบลบางกระสั้น อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.* RPU Journal of Business Administration, 2(1), 89-107.

Saokeaw, S., Narmkul, P., & Saisombut, N. (2023). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่น.* UBRU Journal for Public Health Research, 12(3), 71-81.

Smith, J. (2023). Title of resource example. *Journal Name*, 23(1), 123-145.

การบูรณาการหลักกาลิกที่ปรากฏในคัมภีร์สายพระวินัยปิฎก เพื่อส่งเสริมสุขภาพของพระสงฆ์

INTEGRATING THE KĀLIKA PRINCIPLES APPEARING IN THE VINAYA SCRIPTURES TO PROMOTE THE HEALTH OF BUDDHIST MONKS

[1]ชินวัชร นิลเนตร, [2]เสฐียร ทั่งทองมะดัน และ [3]เบญจมาศ สุวรรณวงศ์

[1]Chinawatchara Nilnatr, [2]Sathien Thangthongmadan and [3]Benjamas Suwanwong

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]chinayano2555@gmail.com

Received: August 30, 2024; **Revised**: November 8, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ (1) เพื่อศึกษาหลักกาลิกในคัมภีร์สายพระวินัย (2) เพื่อศึกษาหลักหลักปฏิบัติเกี่ยวกับการลิกตามคัมภีร์สายพระวินัย (3) เพื่อการบูรณาการหลักกาลิกที่ปรากฏในคัมภีร์สายพระวินัยปิฎกเพื่อส่งเสริมสุขภาพของพระสงฆ์ งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเน้นการศึกษาข้อมูลจากพระวินัยปิฎกและอรรถกถาพระวินัยปิฎก จากผลการวิจัยพบว่า กาลิก หมายถึง การกำหนดเวลาการบริโภคโภชนาหารของพระสงฆ์ซึ่งพระวินัยบัญญัติกำหนดให้พระภิกษุรับประเคนโภชนาหารแล้วสามารถเก็บไว้และฉันได้ในเวลาที่กำหนดเท่านั้น ถ้าฉันเมื่อเลยเวลาที่กำหนดไว้ของโภชนาหารแต่ละประเภท ภิกษุรูปนั้นถือว่าทำผิดพระวินัยบัญญัติ แบ่งเป็น 4 ประเภท คือ ยาวกาลิก ยามกาลิก สัตตาหกาลิก ยาวชีวิก โดยแต่ละประเภทมีลักษณะดังนี้คือ (1) ยาวกาลิก คือโภชนาหารที่รับประเคนไว้แล้ว พระสงฆ์สามารถฉันได้ตั้งแต่เวลาเช้าถึงเที่ยงของวัน

---

[1] นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

[3] อาจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

นั้นได้แก่ ข้าว ปลา เนื้อ นม ผลไม้ ธัญญพืช ขนม ของขบเคี้ยว เป็นต้น (2) ยามกาลิก คือ โภชนาหารที่รับประเคนไว้แล้ว พระสงฆ์สามารถฉันได้ตลอดเวลาหนึ่งวันหนึ่งคืน ได้แก่น้ำปานะที่ทำจากผลไม้ 8 ชนิดหรือน้ำอัฏฐบาน และน้ำผลไม้สำเร็จรูป น้ำจากใบไม้และเมล็ดพืชขนาดเล็ก เป็นต้น ที่ปราศจากกากไม่มีผลิตภัณฑ์จากนมและธัญญพืชเป็นส่วนประกอบ (3) สัตตาหกาลิก คือ โภชนาหารที่รับประเคนไว้แล้ว พระสงฆ์สามารถฉันได้ภายในระยะเวลา 7 วัน ได้แก่ เภสัชทั้ง 5 คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ในปัจจุบันรวมถึงผลิตภัณฑ์จากอ้อยด้วย (4) ยาวชีวิก คือ โภชนาหารที่รับประเคนไว้แล้ว พระสงฆ์สามารถฉันได้ตลอดไม่จำกัดเวลา ได้แก่ สิ่งของที่เป็นยารักษาโรค โดยเฉพาะยาจากสมุนไพรที่ทำจากพืช น้ำมันเหลวจากสัตว์ รวมถึงแร่ธาตุต่างๆ และยาแผนปัจจุบัน ส่วนหลักหลักปฏิบัติเกี่ยวกับโภชนาหารต้องยึดตามประเภทของกาลิกแต่ละชนิด จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด ประกอบกับหลักอาชีวปาริสุทธิ หลักสัมมาอาชีวะ หลักโภชเนมัตตัญญุตา หลักธาตุปัจจเวกขณ์ และหลักมหาปเทส 4 โดยพระสงฆ์สามารถนำความรู้ความเข้าใจในหลักกาลิกนี้ไปประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมสุขภาพของพระสงฆ์ โดยเฉพาะการฉันโภชนาหารเพื่อรักษาโรค บรรเทาโรคและป้องกันโรคได้

คำสำคัญ : กาลิก, ยาวกาลิก, ยามกาลิก, สัตตาหกาลิก, ยาวชีวิก, โภชนาหาร

Abstract

This thesis aims to (1) study the canonical principles in the Vinaya scriptures, (2) investigate the fundamental practices concerning monastic discipline according to the Vinaya scriptures, and (3) integrate canonical principles found in the Vinaya scriptures to promote the well-being of monks. This research adopts a qualitative approach, focusing on studying information from the Vinaya Pitaka and commentaries on the Vinaya Pitaka as its foundation. From the results of the study, it was found that Kālika refers to the determination of the time during which the monks can consume nutrient, which the Vinaya prescribes for the monks to receive nutrient. If a monk consumes food beyond the prescribed time for each type of Kālika food, they are considered to have violated the Vinaya Pitaka and are subject to disciplinary action. The severity of the disciplinary action depends on the nature of the offense and the monk's history of violations. Types of Kālika: There are four main types of Kālika, each with a designated timeframe for consumption:

Yāvakālika: This refers to food that can be consumed from dawn to noon on the same day it is offered. Examples include rice, fish, meat, milk, fruits, and grains.Yāmakālika: This type of food can be consumed throughout the day and night after it is offered. Examples include specific types of fruit drinks and water-based beverages. Sattāhaka: This refers to food that can be kept and consumed within seven days of being offered. Examples include medicinal items like ghee, honey, and sugarcane juice. Yāvajīvika: This is the only category with no time limit. It refers to medicinal substances used for treating illnesses, including herbal remedies, animal oils, minerals, and even modern medicines. The main principles of nutrition, they must adhere to the types of each type of kalika and must be strictly practiced in accordance with the Buddhist precepts, adhering to the principles of purity of livelihood, right livelihood, Bhogena-mattanyutā, Dhatu-paccavekkhāṇa, and the four great principles. Monks can apply their knowledge and understanding of these Kālika principles to promote the health of monks, especially in eating food to cure, alleviate, and prevent disease.

Keywords : Kālika, Yāvakālika, Yāmakālika, Sattāhaka, Yāvajīvika, Nutrition

บทนำ

การเลี้ยงชีพของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาต้องอาศัยการบิณฑบาตเลี้ยงชีพซึ่งเป็นข้อปฏิบัติสำคัญหนึ่งในปัจจัย 4 ของบรรพชิต ได้แก่ 1. เที่ยวบิณฑบาต 2. นุ่งห่มผ้าบังสุกุล 3. อยู่โคนไม้ 4. ฉันยาดองด้วยน้ำมูตรเน่า (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, 2566) เป็นข้อวัตรที่พระอุปัชฌาย์ต้องบอกในพิธีอุปสมบทซึ่งระบุในพระวินัยปิฎก มหาวรรค ข้อที่ 73 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ว่า “อนุชานามิ ภิกฺขเว อุปสมฺปาเทนฺเตน จตฺตาโร นิสฺสเย อาจิกฺขิตุ ปิณฺฑิยาโลปโภชนํ นิสฺสาย ปพฺพชฺชา, ตตฺถ เต ยาวชีวํ อุสฺสาโห กรณีโย อติเรกลาโภ: สงฆภตฺตํ อุทฺเทสภตฺตํ นิมนฺตนํ สลากภตฺตํ ปกฺขิกํ อุโปสถิกํ ปาฏิปทิกํ.” แปลความว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ให้อุปสมบทบอกนิสสัย 4 คือ 1.บรรพชาอาศัยโภชนะคือคำข้าวที่พึงได้ด้วยปลีแข้ง เธอพึงทำอุตสาหะในโภชนะคือคำข้าวที่พึงได้ด้วยปลีแข้งนั้นจนตลอดชีวิต อติเรกลาภ คือ สังฆภัต อุทเทสภัต นิมันตนภัต สลากภัต ปักขิกภัต อุโปสถิกภัต ปาฏิปทิกภัต” จากพระวินัยบัญญัติแสดงให้เห็นว่า เป็นหลักการที่พระสงฆ์ต้องประพฤติอย่างเคร่งครัดนับแต่การอุปสมบท การแสวงหาอาหารเลี้ยงชีพต้อง

อาศัยการบิณฑบาตและโภชนาหารที่ผู้มีจิตศรัทธานำมาถวายเป็นหลัก ส่วนอดิเรกลาภสามารถรับประเคนฉันได้เป็นบางคราวเท่านั้น รวมถึงภัตตาหารอย่างอื่นที่มีการอนุญาตเพิ่มเติมก็ต้องมีเหตุจำเป็นเช่น ในคราวอาพาธจึงจะรับประเคนฉันได้โดยไม่ผิดพระวินัย ด้วยสาเหตุที่พระสงฆ์ต้องอาศัยอาหารบิณฑบาตที่มีความหลากหลายบางชนิดมีคุณค่าทางโภชนาหารบางชนิดไม่มีและยังเป็นสาเหตุให้เกิดโรคต่างๆ ในพระสงฆ์อีกด้วย

จากการสำรวจสุขภาพพระสงฆ์ โดยข้อมูลจากกรมการแพทย์กระทรวงสาธารณสุข พบว่ามีพระสงฆ์และสามเณรอาพาธเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลสงฆ์ด้วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (NCDs) มากที่สุด 5 อันดับแรก คือ โรคไขมันในเลือดสูง 9,609 รูป โรคความดันโลหิตสูง 8,520 รูป โรคเบาหวาน 6,320 รูป โรคไตวายเรื้อรัง 4,320 รูป ข้อเข่าเสื่อม 2,600 รูป โดยภาวะน้ำหนักเกินและอ้วนเป็นปัจจัยเสี่ยงสำคัญของโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ในคนอ้วนพบว่า มีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงเพิ่มมากกว่าคนที่มีน้ำหนักอยู่ในเกณฑ์ปกติ 2-10 เท่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าหากมีเส้นรอบวงเอวเพิ่มขึ้นทุก 5 เซนติเมตร (ดยปกติเส้นรอบวงเอว ไม่ควรเกิน ส่วนสูงหารสอง หน่วยเป็นเซนติเมตร ทำให้ยิ่งเพิ่มความเสี่ยงในการเกิดโรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง ไขมันในเลือดสูง ตลอดจนโรคหัวใจและหลอดเลือดอีกด้วย ผลการตรวจคัดกรองสุขภาพพระสงฆ์ สามเณร ในเขตกรุงเทพมหานครเพื่อคัดกรองและค้นหาปัจจัยเสี่ยงของโรคด้านภาวะโภชนาการเมื่อปี 2559 ซึ่งมีจำนวนพระสงฆ์ สามเณร ที่เข้ารับการตรวจทั้งสิ้น 5,989 รูป พบว่า ค่าดัชนีมวลกาย (BMI) เมื่อเปรียบเทียบกับผลการสำรวจปี 2549 พระสงฆ์ สามเณร มีภาวะน้ำหนักเกินเพิ่มขึ้นจากเดิม ร้อยละ 13.8 เป็นร้อยละ 15.9 (ค่า BMI อยู่ระหว่าง 23.0 - 24.9 กก. ต่อ ตร.ม.) และ มีภาวะอ้วนเพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ 18.0 เป็นร้อยละ 41.6 (ค่า BMI มากกว่า 25.0 กก. ต่อ ตร.ม.) โดยปัจจัยหลักที่ทำให้พระสงฆ์มีความเจ็บป่วยและเกิดโรคต่าง ๆ รวมถึงภาวะน้ำหนักเกินและโรคอ้วน ส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากการฉันภัตตาหารที่ไม่ถูกหลักโภชนาการ ฉันหวาน มัน เค็ม และการมีกิจกรรมประจำวันที่เคลื่อนไหวร่างกายน้อย กล่าวคือภาวะความไม่สมดุลของพลังงานที่ร่างกายได้รับจากการฉันภัตตาหารให้พลังงานมากกว่าการใช้พลังงานของร่างกาย หรือมีการเผาผลาญใช้พลังงานลดลง เนื่องจากพระสงฆ์ไม่สามารถเลือกฉันเองได้ ฉันตามที่ฆราวาสนำมาถวาย ปัจจุบันคนส่วนใหญ่นิยมซื้ออาหารสำเร็จรูปในการตักบาตร เพราะความสะดวกอาหารและขนมหวานที่นิยม เช่น แกงเขียวหวาน พะโล้ ผัดกะเพราขนมเม็ดขนุน ฝอยทอง นอกจากปริมาณไขมันและน้ำตาลในอาหารเหล่านี้สูงแล้ว ยังพบว่าปริมาณโซเดียมสูงอีกด้วย ซึ่งจากการสำรวจพบว่า อาหารตักบาตรดังกล่าวมีโปรตีน เพียง 2 ใน 3 ของโปรตีนที่ร่างกายควรจะได้รับจึงทำให้พระสงฆ์ได้รับโปรตีนไม่เพียงพอ รวมถึงการถวายน้ำปานะที่นิยมถวาย ได้แก่ น้ำผลไม้ เครื่องดื่มชูกำลัง ชา/กาแฟกระป๋องสำเร็จรูปซึ่งมีปริมาณน้ำตาลสูง จากการสำรวจพบว่าพระสงฆ์ฉันน้ำปานะ ชา กาแฟในปริมาณมาก วันละ 2 หน่วยบริโภคขึ้นไป ซึ่งเป็นระดับที่ทำให้ได้รับน้ำตาล

เกิน จะเพิ่มความเสี่ยงการเกิดโรคอ้วนและโรคไม่ติดต่อเรื้อรังอื่นๆ ตามมา (กรมอนามัย สำนักโภชนาการ กระทรวงสาธารณสุข, 2563)

จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่า ปัญหาด้านโภชนาหาร เป็นสาเหตุสำคัญเบื้องต้นของการเกิดโรคในพระสงฆ์ ดังนั้นผู้วิจัยจะได้นำเสนอหลักกาลิกที่ปรากฏในคัมภีร์สายพระวินัยปิฎกเพื่อส่งเสริมสุขภาพของพระสงฆ์ตามหลักกาลิกทั้ง 4 ประเภท ได้แก่ โภชนาหารประเภทยาวกาลิก โภชนาหารประเภทยามกาลิก โภชนาหารประเภทสัตตาหกาลิก และโภชนาหารประเภทยาวชีวิก เพื่อให้พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนมีความรู้และความเข้าใจในโภชนาการที่ถูกต้องตามพระวินัยบัญญัติ เป็นการส่งเสริมให้พระสงฆ์มีสุขภาพที่ดีนำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย“พระแข็งแรง วัดมั่นคง ชุมชนเป็นสุข” อันเป็นเป้าหมายหลักแห่งธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ 2566 (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (ส.ช), 2566) ที่เป็นข้อตกลงร่วมหรือกติกาที่เป็นเจตจำนงและพันธะร่วมของพระสงฆ์ คณะสงฆ์ ชุมชนสังคม และหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เพื่อเป็นกรอบและแนวทางการสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันและควบคุมโรคและการดูแลสุขภาวะพระสงฆ์ในทุกระดับ ส่งเสริมและสนับสนุนให้พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำด้านสุขภาวะชุมชนและสังคม เป็นลำดับต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักกาลิกในคัมภีร์สายพระวินัยปิฎก
2. เพื่อศึกษาหลักปฏิบัติเกี่ยวกับโภชนาหารตามคัมภีร์สายพระวินัยปิฎก
3. เพื่อการบูรณาการหลักกาลิกที่ปรากฏในคัมภีร์สายพระวินัยปิฎกเพื่อส่งเสริมสุขภาพของพระสงฆ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษา (1) ความหมาย ประเภท หลักกาลิกที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก คัมภีร์อรรถกถาพระวินัย และหนังสือ ตำรา วิชาการทางพระพุทธศาสนา (2) หลักปฏิบัติสำหรับพระสงฆ์และคฤหัสถ์เกี่ยวกับโภชนาหารตามพระวินัยบัญญัติ (3) การนำหลักกาลิกและหลักการปฏิบัติไปประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมสุขภาพของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา

2. ขอบเขตด้านเอกสาร

ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ค้นคว้าข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ 2539 คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฏกำ 2500 พ.ศ 2539 คัมภีร์อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ 2560 และคัมภีร์อรรถกถาภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ 2534

ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ อรรถกถา และคัมภีร์ต่างๆ ในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่เกี่ยวข้องกับกาลิก และได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจาก ตำรา เอกสาร บทความ ข้อมูลทางออนไลน์ วิทยานิพนธ์ และงานวิจัยต่างๆ ของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

รวบรวมข้อมูลแล้วนำมาเรียบเรียงย่อความจากข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้ คือ ข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ โดยนำมาวิจัยเอกสารเกี่ยวกับกาลิก หลักปฏิบัติสำหรับพระสงฆ์และคฤหัสถ์เกี่ยวกับโภชนาหารตามพระวินัยบัญญัติ การนำหลักกาลิกและหลักการปฏิบัติไปประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมสุขภาพของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา และนำเสนอผลงานวิจัยและข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาวิจัย

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักกาลิกที่ปรากฏในคัมภีร์สายพระวินัยปิฎกเพื่อส่งเสริมสุขภาพของพระสงฆ์ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ความหมายและประเภทของกาลิก

กาลิก หมายถึง การกำหนดกาลหรือเวลาที่จะสามารถบริโภคโภชนาหารของพระสงฆ์หรือโภชนาหารที่พระสงฆ์จะบริโภคหรือฉัน (กลืน) ให้ล่วงลำคอลงไปนั้นเป็นสิ่งที่เนื่องด้วยเวลาขึ้นกับเวลา ซึ่งพระวินัยบัญญัติกำหนดให้พระภิกษุรับประเคนโภชนาการแล้ว สามารถเก็บไว้และฉันได้ในเวลาที่กำหนดเท่านั้น ถ้าฉันเมื่อเลยเวลาที่กำหนดไว้ของโภชนาหารแต่ละประเภท ภิกษุรูปนั้นถือว่าทำผิดพระวินัยบัญญัติต้องปรับอาบัติ แบ่งเป็น 4 ประเภท คือ

1.1 โภชนาหารที่พระสงฆ์รับประเคนแล้ว สามารถฉันได้ตั้งแต่เช้าถึงเที่ยง เรียกว่า **ยาวกาลิก** ประกอบด้วยโภชนะ 5 ได้แก่ ข้าวสุก ขนมสด ขนมแห้ง ปลา เนื้อ และขาทนียะ เช่น ผลไม้ เผือก มัน รวมถึงมหาผล 9 อย่าง เช่น ตาล มะพร้าว ขนุน บวบ ฟักเขียว แตงกวา แตงโม ฟักทอง รวมถึงพืชผัก เช่น ถั่ว งา

1.2 โภชนาหารที่พระสงฆ์รับประเคนและสามารถฉันได้ตลอดหนึ่งวันหนึ่งคืน เรียกว่า **ยามกาลิก** ประกอบด้วยน้ำดื่ม 8 ชนิด หรือ น้ำอัฏฐบาน ได้แก่ น้ำมะม่วง น้ำหว้า น้ำกล้วยมีเมล็ด น้ำกล้วยไม่มีเมล็ด น้ำมะชาง น้ำลูกจันทน์ (องุ่น) น้ำเหง้าอุบล และน้ำมะปราง (ลิ้นจี่) รวมถึงน้ำ

ผลไม้ น้ำจากใบไม้ และเมล็ดพืชเล็ก ๆ ไม่มีผลิตภัณฑ์จากนม ธัญพืช เช่น ถั่ว งา และน้ำอ้อยคั้นสดที่ปราศจากกาก

1.3 โภชนาหารที่พระสงฆ์รับประเคนและฉันได้ภายใน 7 วัน เรียกว่า **สัตตาหกาลิก** ประกอบด้วยเภสัช 5 อย่าง ได้แก่ 1) เนยใส 2) เนยข้น 3) น้ำมัน 4) น้ำผึ้ง 5) น้ำอ้อย รวมถึงผลิตภัณฑ์จากอ้อย เช่น น้ำตาลทรายและน้ำอ้อยงบ เป็นต้น

1.4 โภชนาหารที่พระสงฆ์รับประเคนและฉันได้ไม่จำกัดเวลา เรียกว่า **ยาวชีวิก** ประกอบด้วยยารักษาโรค เช่น สมุนไพรจากพืช น้ำมันจากสัตว์ แร่ธาตุ รวมถึงเครื่องประกอบในการปรุงยา และยาแผนปัจจุบัน

2. การวิเคราะห์โภชนาหารตามหลักกาลิกในคัมภีร์สายพระวินัย

จากการวิเคราะห์ส่วนประกอบของโภชนาหารแต่ละประเภทสามารถจัดโภชนาหารลงในกาลิกทั้ง 4 ดังนี้

2.1 โภชนาหารที่เป็นยาวกาลิกแบ่งได้ 2 แบบ คือ อาหารปรุงสุกและอาหารที่ยังไม่ได้ปรุง เช่น ชาบู หม้อไฟ หมูกระทะ พระสงฆ์สามารถฉันอาหารปรุงสุกได้ตั้งแต่เช้าถึงเที่ยง แต่อาหารที่ต้องให้พระสงฆ์ปรุงเองหรือฉันตามร้านเหล่านี้ไม่เหมาะสมแม้จะถวายในเวลาเช้า ควรปรุงสุกและตักถวายเหมือนอาหารทั่วไป ขนมและของขบเคี้ยวต้องถวายและฉันในเวลาที่กำหนดเพื่อไม่ให้ผิดพระวินัย ส่วนโภชนาหารประเภทเครื่องดื่มสำเร็จรูป เช่น นม 100% เครื่องดื่มผสมข้าว ลูกเดือย ถั่ว งา รังนก ซุปไก่ น้ำผัก จัดเป็นยาวกาลิก พระสงฆ์ฉันได้ตั้งแต่พระอาทิตย์ขึ้นถึงเที่ยงเท่านั้น หากฉันนอกเวลาเป็นอาบัติปาจิตตีย์ ส่วนน้ำอัดลมและเครื่องดื่มผสมโซดา ไม่มีลักษณะตามพระวินัย พระสงฆ์จะดื่มเป็นยาวกาลิกปกติหรือเป็นยามกาลิก ไม่ผิดพระวินัยแต่ไม่ควรดื่มเป็นยาวชีวิก

2.2 โภชนาหารที่จัดเป็นยามกาลิก สามารถแบ่งได้ 4 ลักษณะ คือ (1) น้ำเปล่า ได้แก่ น้ำเปล่าที่เป็นน้ำบริสุทธิ์พระสงฆ์สามารถฉันได้ตลอดเวลาโดยไม่ต้องรับประเคน หรือรับประเคนไว้แล้วก็ตาม (2) น้ำอัฏฐบานและน้ำจากผลไม้ขนาดเล็ก ได้แก่ น้ำมะม่วง น้ำชมพู่หรือน้ำหว้า น้ำกล้วยมีเม็ด น้ำกล้วยไม่มีเม็ด น้ำมะซาง น้ำลูกจันทน์หรือน้ำองุ่น น้ำเหง้าอุบล น้ำมะปรางหรือน้ำลิ้นจี่ น้ำเหล่านี้ต้องปรุงให้ถูกวิธีและต้องนำกากหรือเนื้อออกให้หมด น้ำที่สกัดจากผลไม้ขนาดเล็ก เช่น เมล็ดกาแฟ และเครื่องดื่มที่ทำจากผลไม้เหล่านี้ต้องไม่มีส่วนผสมของนม (3) น้ำที่เป็นผลิตภัณฑ์จากดอกไม้และใบไม้ มีลักษณะเหมือนกันกับน้ำจากผลไม้ต้องไม่มีส่วนผสมจากนม (4) เครื่องดื่มประเภทน้ำอัดลม โซดา น้ำหวานพร้อมดื่มที่มีน้ำตาล กลูโคสไซรัป และน้ำผึ้ง เป็นส่วนประกอบและต้องไม่มีส่วนผสมจากนม

2.3 โภชนาหารที่จัดเป็นสัตตาหกาลิก ได้แก่ เภสัชทั้ง 5 ชนิด คือ เนยใส เนยข้น ต้องเป็นผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปมาจากน้ำนมของสัตว์ที่ไม่ได้ห้ามตามพระวินัย น้ำมัน ได้แก่ น้ำมันที่สกัด

จากเมล็ดพืช หรือไขมันสัตว์ที่ไม่ได้ห้ามตามพระวินัย น้ำผึ้ง ได้แก่น้ำผึ้งโดยตรง น้ำอ้อย ได้แก่ น้ำอ้อยที่คั้นสดปราศจากกาก ผลิตภัณฑ์จากอ้อย ได้แก่ น้ำตาลสำเร็จรูปในปัจจุบัน รวมถึงน้ำหวานหรือน้ำตาลจากดอกมะพร้าว น้ำตาลจากดอกตาล น้ำตาลตาลโตนด และน้ำอ้อยงบ

2.4 โภชนาหารที่จัดเป็นยาวชีวิก คือ ยาสมุนไพรหรือยาแผนโบราณ ได้แก่ ส่วนประกอบของพืชที่ใช้เป็นยา เช่น รากไม้ เปลือกไม้ ใบไม้ ยางไม้ และเครื่องประกอบสมุนไพร ได้แก่ เกลือสมุทร เกลือดำ เกลือสินเธาว์ เป็นต้น รวมถึงอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบยาและรักษาโรค เช่น หินบด ผ้าปิดแผล กลักยาตา ไม้ป้ายยาตา เป็นต้น

3. หลักปฏิบัติเกี่ยวกับโภชนาหารตามคัมภีร์สายพระวินัยปิฎก

หลักปฏิบัติเกี่ยวกับโภชนาหารตามคัมภีร์สายพระวินัยปิฎกสามารถแบ่งประเภทของกาลิกแต่ละชนิด ดังนี้

3.1 ยาวกาลิก เป็นอาหารโดยตรงที่พระสงฆ์ต้องบริโภคอย่างคฤหัสถ์ หลักปฏิบัติในยาวกาลิกส่วนใหญ่เป็นเรื่องของพระวินัยโดยตรง มีบทบัญญัติไว้ในโภชนวรรค หมวดว่า ด้วยโภชนะ เป็นวรรคที่ 4 แห่งปาจิตติยกัณฑ์ ในพระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ภาค 2 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นเรื่องว่า ด้วยวิธีปฏิบัติในโภชนะประเภทต่าง ๆ ทั้งการรับ การฉัน การงด การขอ เป็นต้น มี 10 สิกขาบท คือ (1) อาวสถปิณฑสิกขาบท ว่า ด้วยการฉันภัตตาหารในที่พักแรม (2) คณโภชนสิกขาบว่าด้วยการฉันคณโภชนะ (3) ปรัมปรโภชนสิกขาบท ว่าด้วยการฉันปรัมปรโภชนะ (4) กาณมาตุสิกขาบท ว่าด้วยมารดาของนางกาณา (5) ปฐมปวารณาสิกขาบทว่าด้วยการบอกห้ามภัตตาหารข้อที่ 1 (6) ทุติยปวารณาสิกขาบท ว่าด้วยการบอกห้ามภัตตาหารข้อที่ 2 (7) วิกาลโภชนสิกขาบทว่าด้วยการฉันโภชนะในเวลาวิกาล (8) สันนิธิการกสิกขาบทว่าด้วยการสะสมโภชนะ (9) ปณีตโภชนสิกขาบทว่าด้วยการออกปากขอโภชนะอันประณีต (10) ทันตโปนสิกขาบท ว่าด้วยการรับประเคนอาหารนอกจากน้ำและไม้ชำระฟัน นอกจานั้นยังมีธรรมเนียมการรับบิณฑบาตและมารยาทในการฉันภัตตาหารของพระสงฆ์ มีบทบัญญัติไว้ในเสขิยวัตร หมวดที่ 2 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ประกอบด้วย สิกขาบทที่ 7-10 แห่งขัมภตวรรค สักกัจจวรรค 10 สิกขาบท กพฬวรรค 10 สิกขาบท และสิกขาบทที่ 1-6 แห่งสุรุสุรุวรรค รวมทั้งสิ้น 30 สิกขาบท เรียกว่า โภชนปฏิสังยุต คือ ธรรมเนียมที่เกี่ยวกับโภชนะ และข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการรับบิณฑบาตและฉันอาหาร (สมเด็จพระพุทธโฆสาจารย์, 2564) และยาวกาลิกนี้เป็นโภชนาหารที่พระสงฆ์รับประเคนฉันได้เพียงระยะเวลาเช้าถึงเที่ยงวันเท่านั้น เลยเที่ยงวันไปจัดเป็นเวลาวิกาลถ้าฉันต้องอาบัติปาจิตตีย์ ยกเว้นภิกษุที่อาพาธ

3.2 ยามกาลิก คือโภชนาหารที่พระสงฆ์สามารถฉันได้ตลอดวันและคืนหนึ่ง แม้ในเวลาวิกาล ซึ่งได้แก่น้ำปานะที่ทำจากผลไม้ ใบไม้ หรือดอกไม้ พระวินัยกำหนดว่าน้ำปานะที่อนุญาตโดยตรงมี 8 ชนิด ส่วนที่อนุโลมคือต้องเป็นน้ำจากผลไม้ขนาดเล็ก น้ำผัก และน้ำอ้อยไม่มีกาก น้ำ

ปานะที่ห้ามรวมถึงน้ำจากธัญชาติและผลไม้บางชนิด การฉันน้ำปานะต้องให้คฤหัสถ์หรือสามเณรปรุงถวายจึงจะเหมาะสม ส่วนน้ำปานะที่ทรงห้ามได้แก่น้ำรสแห่งธัญชาติ 7 ชนิดและอปรัณชาติทุกชนิด รวมทั้งผลไม้ประเภทมหาผล 9 ชนิด และน้ำปานะเหล่านี้ภิกษุจะทำฉันเองไม่ควร ต้องให้คฤหัสถ์หรือสามเณรปรุงถวายจึงควรฉัน

3.3 สัตตาหกาลิก คือ เภสัช 5 ในพระวินัยปิฎกเภสัชชขันธกะ หมวดปัญจเภสัชชกถา ทรงอนุญาตเภสัชไว้ 5 ชนิด ได้แก่ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง และน้ำอ้อย เพื่อให้พระสงฆ์ได้บริโภคเพื่อรักษาหรือบรรเทาโรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในฤดูสารท เป็นเภสัชสำหรับบำรุงสุขภาพ พระสงฆ์สามารถบริโภคได้ทั้งในกาลและในเวลาวิกาลเพื่อแก้โรคผอมเหลือง และใช้ได้เป็นระยะเวลา 7 วัน นับแต่รับประเคนเกินกำหนดนั้นไปต้องอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์ คือ เมื่อรุ่งอรุณของวันที่ 8 ภิกษุต้องสละแก่สงฆ์แก่คณะหรือแก่บุคคลอื่นจึงจะไม่ต้องอาบัติ ภิกษุไข้สามารถขอจากญาติหรือผู้ที่ได้ปวารณาไว้ได้ ส่วนภิกษุทั่วไปไม่อนุญาตให้ขอเพื่อฉันเอง

3.4 ยาวชีวิก คือพืชและวัตถุที่ใช้เป็นส่วนประกอบของยา สำหรับรักษาโรค พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุอาพาธใช้ได้ตลอดเวลา ภิกษุทั้งหลายเมื่อจะใช้ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมแก่สมณวิสัยเป็นหลัก ต้องไม่เป็นการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น รวมไปถึงสรรพสัตว์ทั้งหลายและที่สำคัญไม่ขัดต่อพระวินัยที่ทรงบัญญัติไว้แล้วด้วย สำหรับในปัจจุบันแม้ว่า จะมีการใช้ยาแผนปัจจุบันแทนพืชที่เป็นยาและวัตถุที่เป็นส่วนประกอบของยาดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่สำหรับพระวินัยเกี่ยวกับพืชที่เป็นยาและวัตถุที่เป็นส่วนประกอบของยารวมถึงวิธีการใช้เป็นสิ่งที่ต้องศึกษาให้ละเอียดและถูกต้องตามพระวินัยบัญญัติเพื่อให้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในปัจจุบันอย่างถูกต้องเหมาะสม

3.5 การวินิจฉัย การวินิจฉัยเมื่อเกิดความสงสัยในบรรดากาลิกทั้ง 4 ประเภทนั้น ต้องใช้หลัก“มหาปเทส”ในการพิจารณาและเทียบเคียงกับพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ เพื่อให้รู้ว่า สิ่งใดถูกต้องหรือเหมาะสม หากสอดคล้องกับสิ่งที่พระองค์ทรงสอน ถือว่าไม่ขัดกับพระธรรมวินัยสามารถอนุโลมให้พระสงฆ์ใช้ได้ หลักนี้ปรากฏในพระไตรปิฎก เช่น ในเภสัชชขันธกะ ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงมหาปเทส 4 เพื่อให้ภิกษุใช้เป็นแนวทางในการตัดสินข้อบัญญัติ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ว่า (1) “ยํ ภิกฺขเว มยา อิทำ น กปฺปตีติ อปฺปฏิกฺขิตฺตำ, ตญฺเจ อกปฺปิยำ อนุโลเมติ, กปฺปิยำ ปฏิพาหติ, ตำ โว น กปฺปติ”. แปลว่า ภิกษุทั้งหลายสิ่งใดเราไม่ได้ห้ามไว้ว่า สิ่งนี้ไม่ควร ถ้าสิ่งนั้นอนุโลมเข้ากับสิ่งที่ไม่ควร ขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควร (2) “ยํ ภิกฺขเว มยา อิทำ น กปฺปตีติ อปฺปฏิกฺขิตฺตำ, ตญฺเจ กปฺปิยำ อนุโลเมติ, อกปฺปิยำ ปฏิพาหติ, ตำ โว กปฺปติ.” ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเราไม่ได้ห้ามไว้ว่า สิ่งนี้ไม่ควร ถ้าสิ่งนั้นอนุโลมเข้ากับสิ่งที่ควร ขัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควร (3) “ยํ ภิกฺขเว มยา อิทำ กปฺปตีติ อนนุญฺญาตำ, ตญฺเจ อกปฺปิยำ อนุโลเมติ, กปฺปิยำ ปฏิพาหติ, ตำ โว น

กปฺปติ.” ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเราไม่ได้อนุญาตไว้ว่า สิ่งนี้ควร ถ้าสิ่งนั้นอนุโลมเข้ากับสิ่งที่ไม่ควร ขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควร (4) “ยํ ภิกฺขเว มยา อิทํ กปฺปตีติ อนนุญฺญาตํ, ตญฺเจ กปฺปิยํ อนุโลเมติ, อกปฺปิยํ ปฏิพาหติ, ตํ โว กปฺปตีติ.”ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเราไม่ได้อนุญาตไว้ว่า สิ่งนี้ควร ถ้าสิ่งนั้นอนุโลมเข้ากับสิ่งที่ควร ขัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควร

หลักมหาปเทสนี้จะใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาเครื่องบริโภคที่มีกำหนดเวลาในการฉันโดยเกี่ยวข้องกับกาลิกทั้ง 4 ประเภทเท่านั้น ตัวอย่างที่ต้องใช้ในการวินิจฉัยใช้เมื่อต้องรับประเคนอาหารหลายชนิดพร้อมกัน มีการปะปนกันระหว่างกาลิกด้วยกัน ให้ถือเอาสภาวะของที่เก็บไว้ได้นานชนิดที่น้อยที่สุดเป็นหลัก แม้ยามกาลิก สัตตาหกาลิก และยาวชีวิก โดยสภาพแม้จะสามารถเก็บไว้บริโภคได้นานตามลำดับแต่ถ้าเจือปนกับยาวกาลิกให้ถือตามคติของยาวกาลิก เช่น รับประเคนยาวชีวิกที่เก็บได้นานตลอดอายุกับยาวกาลิกที่ฉันได้ถึงเที่ยงวันเท่านั้น ในกรณีนี้ต้องยึดอายุของกาลิกที่สั้นที่สุดเป็นเกณฑ์ คือยาวชีวิกนั้นจะใช้ได้เพียงถึงเที่ยงวันเท่านั้นตามอายุของยาวกาลิกเป็นต้น ส่วนในกาลิกอย่างอื่นที่ปะปนกันให้ยึดตามหลักเกณฑ์นี้ ส่วนประเด็นในเรื่องของกาล โดยเฉพาะในปัจจุบันที่พระพุทธศาสนามีอายุมากกว่า 2,600 ปี ทำให้บริบทของสังคมเปลี่ยนแปลงไปจากสมัยพุทธกาลอย่างสิ้นเชิง ทำให้การจำแนกสิ่งที่ควรและไม่ควรมีความยากกว่าสมัยพุทธกาล ดังนั้นจำเป็นต้องมีหลักเกณฑ์บางอย่างเพื่อใช้ในการวินิจฉัยและตอบปัญหาเหล่านั้นให้ถูกต้องดังกล่าวมาแล้ว และนอกจากตัวอย่างการใช้มหาปเทสในการวินิจฉัยเรื่องโภชนาหารตามกาลิกแล้วแม้การวินิจฉัยหลักพระธรรมพระวินัยอย่างอื่นในปัจจุบันสามารถใช้หลักมหาปเทสมาเป็นหลักเกณฑ์ในการพิจารณาได้ทั้งสิ้น

อภิปรายผล

เนื่องด้วยในปัจจุบันโภชนาหารมีความหลากหลายและง่ายต่อการซื้อหาสำหรับคฤหัสถ์ที่จะนำไปถวายพระสงฆ์จึงเกิดมีประเด็นที่ก่อให้เกิดการถกเถียงกันถึงความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม ผิดพระวินัยบัญญัติหรือไม่ เมื่อปรากฏพระสงฆ์ฉันโภชนาหารแต่ละประเภท เช่น ย่างหมูกระทะ ฉันกาแฟในคาเฟ่ หรือห้างสรรพสินค้า ซึ่งในประเด็นนี้จากการวิจัยเรื่องการบูรณาการหลักกาลิกที่ปรากฏในคัมภีร์สายพระวินัยปิฎกเพื่อส่งเสริมสุขภาพของพระสงฆ์ มีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. โภชนาหารที่จัดเป็นยาวกาลิก สามารถแบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ อาหารทั่วไปที่ปรุงสุกแล้วและอาหารที่ยังไม่ได้ปรุงสุก เช่น ชาบู หม้อไฟ หมูกระทะ ซึ่งอาหารทั่วไปสามารถเข้าใจได้ว่าเป็นอาหารที่พระสงฆ์สามารถฉันได้ในระยะเวลาตั้งเช้าจนถึงเที่ยงวัน พุทธศาสนิกชนสามารถนำไปถวายได้ตามสมควร ส่วนอาหารประเภทชาบู หม้อไฟ หมูกระทะ รวมถึงอาหารที่มีลักษณะดังกล่าว

นั้นถ้านำไปถวายโดยให้พระสงฆ์ปรุงฉันเองนั้นไม่เหมาะสมอย่างยิ่งแม้จะถวายในเวลาเช้า หรือการนิมนต์พระสงฆ์ไปฉันตามร้านอาหารเหล่านี้ยิ่งไม่เหมาะสม ดังนั้นถ้าจะนำไปถวายต้องปรุงให้สุกและตักถวายเหมือนถวายอาหารทั่วไปจึงจะเหมาะสม ส่วนขนมและของขบเคี้ยวถวายในเวลาและพระสงฆ์ฉันในเวลาเป็นยาวกาลิกจึงจะไม่ผิดพระวินัย สอดคล้องกับงานวิจัยของพระบุญเพ็ง ปมุตฺโต (น้ำท่วม) (2561 อ้างถึงใน พระบุญเพ็ง ปมุตฺโต (น้ำท่วม), 2561) ที่ได้ศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอาหารกับการพัฒนาชีวิตในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า อาหาร หมายถึง เครื่องค้ำจุนหรือหล่อเลี้ยงชีวิตให้ดำรงอยู่ได้ และ อนุเคราะห์ต่อการดำเนินชีวิตด้วยดี และหมายถึง สภาพที่นำมาซึ่งผลโดยความเป็นปัจจัยค้ำจุน ชีวิต (รูปธรรม นามธรรม) ให้ดำรงอยู่ได้ อาหารแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ กวฬิงการาหาร ผัสสาหาร มโนสัญเจตนาหาร และวิญญาณาหาร แต่ละประเภทมีการจำแนกออกไปอีก หลายลักษณะ เช่น ในกวฬิงการาหารที่จำแนกลักษณะออกเป็น ปวัตตมังสะ อุทิสสมังสะ มังสะวิรัต เป็นต้น โภชนาหารประเภทต่อมาคือ ประเภทเครื่องดื่มชนิดต่าง ๆ ที่มีขายทั่วไปในปัจจุบันและทำให้พุทธศาสนิกชนนิยมนำไปถวายพระสงฆ์โดยขาดความเข้าใจที่ถูกต้องว่า สิ่งเหล่านี้พระสงฆ์สามารถฉันได้ตลอดเวลา หรือพระสงฆ์เองก็ขาดความรู้ความเข้าใจ หรือนัยหนึ่งคือการไม่ได้ศึกษาและวิเคราะห์โภชนาหารเหล่านั้นว่าจัดเป็นกาลิกประเภทใด เช่น ผลิตภัณฑ์นมจากสัตว์ทุกชนิดประเภท 100% หรือเครื่องดื่มที่มีส่วนผสมจากนมทุกชนิด เครื่องดื่มที่ผสมข้าว ลูกเดือย ถั่ว งา เครื่องดื่มรังนก เครื่องดื่มซุปไก่ น้ำผัก ซึ่งโภชนาหารเหล่านี้ล้วนจัดเป็นยาวกาลิกทั้งสิ้น พระสงฆ์สามารถฉันได้เพียงระยะเวลาตั้งแต่พระอาทิตย์ขึ้น ถึงเวลาเที่ยงวันเท่านั้น ถ้าฉันนอกเวลาดังกล่าวย่อมเป็นอาบัติปาจิตตีย์ ส่วนน้ำอัดลมและเครื่องดื่มผสมโซดา ไม่มีลักษณะตามพระวินัยผู้วิจัยเห็นว่า พระสงฆ์จะดื่มเป็นยาวกาลิกปกติหรือเป็นยามกาลิก ไม่ผิดพระวินัยแต่ไม่ควรดื่มเป็นยาวชีวิก

2. โภชนาหารที่จัดเป็นยามกาลิก สามารถแบ่งได้ 4 ลักษณะ คือ น้ำเปล่า น้ำอัฏฐบาน และปานะจากผลไม้ขนาดเล็ก น้ำผลิตภัณฑ์จากดอกไม้และใบไม้ และเครื่องดื่มประเภทน้ำอัดลม โดยโภชนาหารเหล่านี้พระสงฆ์สามารถรับประเคนและเก็บไว้ฉันได้ตลอดระยะเวลาหนึ่งวัน ตั้งแต่รับประเคนจากการศึกษาส่วนประกอบและลักษณะของโภชนาหารเหล่านี้พบว่า น้ำเปล่าที่เป็นน้ำบริสุทธิ์พระสงฆ์สามารถฉันได้ตลอดเวลาโดยไม่ต้องรับประเคน หรือรับประเคนไว้แล้วก็ตาม น้ำอัฏฐบาน ที่ทำจากผลไม้ 8 ชนิด ได้แก่ น้ำมะม่วง น้ำชมพู่หรือน้ำหว้า น้ำกล้วยมีเม็ด น้ำกล้วยไม่มีเม็ด น้ำมะซาง น้ำลูกจันทน์หรือน้ำองุ่น น้ำเหง้าอุบล น้ำมะปรางหรือน้ำลิ้นจี่เหล่านี้ต้องปรุงให้ถูกวิธีและต้องนำกากหรือเนื้อออกให้หมดพระสงฆ์จึงจะสามารถฉันได้ หรือน้ำที่สกัดจากผลไม้ขนาดเล็กเช่น เมล็ดกาแฟ สามารถฉันได้เฉพาะน้ำกาแฟ 100% และน้ำกาแฟที่ไม่มีส่วนผสมของนมเท่านั้น น้ำผลิตภัณฑ์จากดอกไม้และใบไม้ก็มีลักษณะเหมือนกันต้องไม่มีส่วนผสมจากนม สำหรับ

เครื่องดื่มประเภทน้ำอัดลม และโซดา เช่น น้ำหวานพร้อมดื่ม ผู้วิจัยเห็นว่า สามารถฉันได้เพราะส่วนประกอบของน้ำอัดลม น้ำหวาน จะใช้น้ำตาลกลูโคสไซรัปและน้ำผึ้งเป็นส่วนประกอบซึ่งพุทธศาสนิกชนที่ต้องการจำนำผลิตภัณฑ์เหล่าไปถวายพระสงฆ์ต้องพิจารณาถึงส่วนประกอบเป็นสำคัญ โดยต้องเว้นสิ่งที่มีส่วนผสมของผลิตภัณฑ์จากนมโดยเด็ดขาดสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญศรี เทพสุวรรณวร (2561) ที่ได้ศึกษาน้ำปานะในพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า น้ำปานะหมายถึง เครื่องดื่มที่มีพุทธานุญาตให้ภิกษุฉันในยามกาลิกได้ ทำมาจากน้ำจากผลไม้ 8 ชนิด และผลไม้อื่น น้ำจากใบไม้ น้ำจากดอกไม้ เว้นมหาผล เว้นธัญชาติเว้นอปรัณณชาติ เว้นดอกมะซาง เว้นนำเมา เว้นยาวกาลิก น้ำปานะถูกฉันเพื่อประสงค์บรรเทาความเจ็บไข้และความหิวอันเป็นอุปสรรค์ต่อการปฏิบัติกิจของสงฆ์ โดยทั่วไปพุทธศาสนิกชนนิยมถวายเครื่องดื่มสำเร็จรูปที่ทำเชิงอุตสาหกรรมแทนน้ำปานะที่ผลิตเองในครัวเรือน เพราะสะดวก เก็บได้นานไม่เสีย พร้อมดื่ม และคิดว่าดีต่อสุขภาพของภิกษุ

3. โภชนาหารที่จัดเป็นสัตตาหกาลิก ได้แก่ เภสัชทั้ง 5 ชนิด ซึ่งชัดเจนอยู่แล้วคือ เนยใส เนยข้น ซึ่งต้องเป็นผลิตภัณฑ์จากนมของสัตว์ที่ไม่ได้ห้ามตามพระวินัย น้ำมัน ได้แก่ น้ำมันที่สกัดจากเมล็ดพืช หรือไขมันสัตว์ น้ำผึ้ง ได้แก่น้ำผึ้งโดยตรง ถ้าเป็นรวงผึ้งต้องฉันเป็นยาวกาลิกเท่านั้น และต้องทำให้สุก ส่วนน้ำอ้อย ได้แก่ น้ำอ้อยที่คั้นสดปราศจากกาก ผลิตภัณฑ์จากอ้อย ได้แก่ น้ำตาลสำเร็จรูปในปัจจุบัน รวมถึงน้ำหวานหรือน้ำตาลจากดอกมะพร้าว น้ำตาลจากดอกตาล น้ำตาลตาลโตนด และน้ำอ้อยงบ

4. โภชนาหารที่จัดเป็นยาวชีวิกได้แก่ยาและวัตถุที่ใช้เป็นยา เครื่องยาสมุนไพร เช่น รากไม้ เปลือกไม้ ใบไม้ และเครื่องประกอบสมุนไพร ได้แก่ เกลือสมุทร เกลือดำ เกลือสินเธาว์ เป็นต้น ซึ่งยาและเครื่องประกอบทั้งสองประเภทมีอยู่มากมายจึงต้องพิจารณาให้ถูกต้องว่า ยาประเภทไหนควรใช้และไม่ควรใช้สอดคล้องกับงานวิจัยของ เสนาะ ขาวขำ (2558) ที่ศึกษาการใช้สมุนไพรตามพุทธานุญาตเพื่องานสาธารณสุขมูลฐานผลการวิจัยพบว่า 1. สมุนไพรมีอยู่หลายชนิดการใช้สมุนไพรแต่ละชนิดก็มีข้อกำหนดและเงื่อนไขที่แตกต่างกันออกไป เพื่อความเหมาะสมในแนวทางของตน สมุนไพรก็มีสรรพคุณที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละชนิด จึงมีความจำเป็นต้องทำการศึกษาการใช้สมุนไพรทั้งหลายดังกล่าวเพื่อความถูกต้องและปลอดภัย สำหรับการใช้สมุนไพรตามพุทธานุญาตส่วนใหญ่จะไม่บอกว่าสมุนไพรใดมีสรรพคุณแก้โรคอะไร ขนาดและการใช้ยาสมุนไพรก็ไม่ได้บอกว่ากินยาจำนวนเท่าไร กินก่อนหรือหลังอาหารจะมีก็เพียงส่วนน้อย เช่น กระเทียมแก้โรคลม เสียดท้อง เป็นต้น 2. สำหรับการใช้สมุนไพรในแนวทางสาธารณสุขมูลฐานจะต้องบอกขนาดและวิธีการใช้ยาแต่ละตัวพร้อมทั้งรายละเอียดในการใช้ยาทุกขั้นตอน สำหรับการใช้ยาสมุนไพรตามพุทธานุญาตเพื่องานสาธารณสุขมูลฐานก็มีความแตกต่างอีกเช่นเดียวกัน กล่าวคือ สมุนไพรตามพุทธานุญาตใช้แห้วหมูผสมกับยาตัวอื่นได้ แต่งานสาธารณสุขมูลฐานนั้นให้ใช้สมุนไพรเดียว 3. แนวทางการใช้

สมุนไพรที่พบบ่อยมี 11 ชนิด คือ 1. ขิง 2. กระเทียม 3. กะเพรา 4. ดีปลี 5. ข่า 6. แห้วหมู 7. แมงลัก 8. บอระเพ็ด 9. สะเดา 10. มะขามป้อม 11. ขมิ้น สมุนไพรดังกล่าวจะเน้นการรักษาโรคให้หายเช่นเดียวกัน

สำหรับโภชนาหารทุกชนิดพระสงฆ์ต้องมีการพิจารณาทั้งก่อนการฉัน ขณะฉัน และหลังจากฉันเสร็จแล้ววันละ 3 วาระ ให้เห็นว่าการบริโภชนาหารทุกชนิดนั้นไม่ใช่เพื่อความเพลิดเพลินสนุกสนาน เพื่อความเมามัน เพื่อประดับ เพื่อตกแต่ง แต่บริโภคเพียงเพื่อความตั้งอยู่แห่งกาย เพื่อยังอัตภาพให้เป็นไป เพื่อความสิ้นไปแห่งความลำบากทางกาย เพื่ออนุเคราะห์แก่การประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อระงับทุกขเวทนาเก่าคือความหิว และไม่ทำทุกขเวทนาใหม่ให้เกิดขึ้น ซึ่งจะทำให้เกิดความผาสุข พร้อมกันนี้ร่างกายก็กระปรี้กระเปร่า ไร้โทษภัย และอยู่โดยผาสุก สอดคล้องกับงานวิจัยของบดินทร์ จิตต์เจริญ (2554) ที่ศึกษาการรับรู้หลักโภชนาการในพระพุทธศาสนา โดยศึกษาชาวพุทธที่เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า 1. หลักโภชนาการในพุทธศาสนาสามารถสรุปได้ 2 ประการ คือ 1) หลักโภชเนมัตตัญญุตา การรู้จักประมาณในการบริโภคทั้งปริมาณและประเภทอาหาร โดยพิจารณาด้วยปัญญาเพื่อเสพคุณค่าแท้จริงของอาหาร และ 2) หลักอาหารสัปปายะ โดยพิจารณาอาหารที่เอื้อต่อการอยู่ดี ถูกกับร่างกาย เพียงพอ ถูกสุขลักษณะ ไม่ลำบาก และอนุเคราะห์ต่อพรหมจรรย์

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การบูรณาการหลักกาลิกที่ปรากฏในคัมภีร์สายพระวินัยปิฎกเพื่อส่งเสริมสุขภาพของพระสงฆ์สามารถจำแนกโภชนาหารได้ว่า เป็นกาลิกประเภทไหน มีข้อจำกัดเรื่องเวลาอย่างไร สำหรับพุทธศาสนิกชนทั่วไปที่จะนำโภชนาหารไปถวายพระสงฆ์ได้อย่างถูกต้อง รวมถึงพระสงฆ์สามาถจำแนกได้ว่า โภชนาหารที่รับประเคนไว้แล้วนั้นจัดเป็นกาลิกประเภทใด ดังนั้นผลจากการวิจัยนี้พุทธศาสนิกชนสามารพปรับใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อสุขภาพที่ดีของพระสงฆ์ โดยเฉพาะพระสงฆ์ที่เป็นกลุ่มเสี่ยงหรือผู้ที่อาพาธด้วยโรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจขาดเลือดและภาวะไขมันในเลือดสูง ซึ่งสาเหตุสำคัญมาจากอาหารที่ใส่บาตรทำบุญของประชาชน และการยับยั้งชั่งใจเลือกเฟ้นฉันอาหารของพระสงฆ์เอง ดังนั้นถ้าพระสงฆ์มีความรู้ความเข้าใจในหลักกาลิกทุกประเภทย่อมสามารถเลือกฉันได้อย่างถูกต้อง ซึ่งมีผลโดยตรงต่อการรักษาโรค และลดจำนวนของผู้ป่วยรายใหม่ได้

เอกสารอ้างอิง

กรมอนามัย สำนักโภชนาการ กระทรวงสาธารณสุข. (2563). *ตักบาตรด้วยโภชนาการ...นำพาพระสงฆ์สุขภาพดี.* พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ :บริษัท สามเจริญพาณิชย์ (กรุงเทพ) จำกัด.

บดินทร์ จิตต์เจริญ. (2554**).** *การรับรู้หลักโภชนาการในพระพุทธศาสนา กรณีศึกษาชาวพุทธที่เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

บุญศรี เทพสุวรรณวร. (2561). *การศึกษาน้ำปานะในพระพุทธศาสนา.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระบุญเพ็ง ปมุตฺโต (น้ำท่วม). (2561). *การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องการบริโภคอาหารกับการบรรลุธรรม ตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาเตปิฎกำ 2500.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุทธโฆสาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2560). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์.* พิมพ์ครั้งที่ 32. กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (ส.ช). (2566). *ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ 2566.* กรุงเทพฯ: วุฒิวัฒน์การพิมพ์ จำกัด.

เสนาะ ขาวขำ. (2558). *การใช้สมุนไพรตามพุทธานุญาตเพื่องานสาธารณสุขมูลฐาน.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม

THE RELATIONSHIP BETWEEN GOVERNANCE-BASED ADMINISTRATION OF SCHOOL ADMINISTRATORS AND THE EFFECTIVENESS OF SCHOOLS UNDER THE SAMUT SONGKHRAM PRIMARY EDUCATION SERVICES AREA OFFICE

[1]ตวงรัตน์ เลิศงาม, [2]สมชัย ชวลิตธาดา และ [3]วิเชียร อินทรสมพันธ์

[1]Tuangrat Lertngam, [2]Somchai Chawalittada and [3]Wichian Intarasompun

[1]มหาวิทยาลัยธนบุรี, ประเทศไทย

[1]Thonburi University, Thailand

[1]jirapornlertngam@gmail.com

Received: August 30, 2024; **Revised**: November 5, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม 2) ระดับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม 3) ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

[1] นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยธนบุรี

[2] อาจารย์ ดร. หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธนบุรี

[3] รองศาสตราจารย์ ดร. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

ประถมศึกษาสมุทรสงคราม โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านหลักความคุ้มค่า รองลงมาได้แก่ ด้านหลักนิติธรรม ส่วนด้านหลักคุณธรรม มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด 2) ประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก รองลงมาได้แก่ ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา ส่วนด้านความสามารถในการผลิตนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด 3) ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ : การบริหารตามหลักธรรมาภิบาล, ประสิทธิผลของสถานศึกษา, สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม

Abstract

The objectives of this research are to: 1) study the level of overnance-based administration of school administrators under the Samut Songkhram Primary Education Services Area Office, 2) study the level of effectiveness of schools under the Samut Songkhram Primary Education Services Area Office, and 3) examine the relationship between governance-based administration of school administrators and the effectiveness of schools under the Samut Songkhram Primary Education Services Area Office.The research findings revealed that: 1) the overall level of governance-based administration of school administrators under the Samut Songkhram Primary Education Services Area Office was high. When considered by aspect, it was high in all aspects, with the highest average in the aspect of cost-effectiveness, followed by the aspect of the rule of law, and the lowest average in the aspect of ethics. 2) The overall level of effectiveness of schools under the Samut Songkhram Primary Education Services Area Office was high. When considered by aspect, it was high in all aspects, with the highest average in the ability to develop students with a positive attitude, followed by the ability to adapt and develop the school, and the lowest average in the ability to produce students with high academic achievement. 3) There was a high positive correlation between the

governance-based administration of school administrators and the effectiveness of schools under the Samut Songkhram Primary Education Services Area Office, with a statistically significant correlation at the .01 level.

Keywords: Governance-Based Administration / School Effectiveness / Schools under the Samut Songkhram Primary Education Services Area Office

บทนำ

ปัจจุบันสถานการณ์บ้านเมือง สังคม เศรษฐกิจ ทั้งในและต่างประเทศมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งในภาคธุรกิจ การบริการ และการศึกษา เนื่องจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถและศักยภาพให้เท่าทันสถานการณ์โลกและปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงรวมถึงการแข่งขันเพื่อความก้าวหน้า ซึ่งการปรับตัวและแข่งขันเพื่อความก้าวหน้านี้ นำมาซึ่งการแข่งขันเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ จนนำไปสู่ความเสื่อมถอยทางด้านคุณธรรม จริยธรรมในองค์การ ที่มุ่งเน้นเพียงการพัฒนาให้เกิดผลสำเร็จต่อองค์การเป็นหลัก โดยไม่คำนึงถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน การทำงานไม่ส่งผลถึงความสุข ดังนั้นองค์การทางการศึกษาในฐานะที่เป็นผู้สร้างบุคลากรคุณภาพสู่สังคม จึงจำเป็นจะต้องมีการพัฒนาการศึกษาที่สร้างบุคลากรให้ตอบสนองต่อความต้องการขององค์การภายนอก โดยการนำหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีหรือหลักธรรมาภิบาลมาใช้ซึ่งเป็นหลักที่ให้ความสำคัญในเรื่องของจริยธรรมและศักดิ์ศรี ความโปร่งใสของการปฏิบัติงานโดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ, 2560, หน้า 129) ซึ่งการพัฒนาตัวบุคลากรนี้ต้องควบคู่ไปกับคุณธรรมเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการใช้ความรู้ความสามารถและคุณงามความดีในการปฏิบัติงาน ตลอดจนการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขนำไปสู่ความเข้มแข็งในการร่วมกันพัฒนาองค์การจนเกิดความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2555, หน้า 25-26) ได้ให้ความสำคัญกับการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีหรือหลักธรรมาภิบาลเพื่อการบริหารองค์การไว้ว่า ธรรมาภิบาลเป็นหลักการที่ขับเคลื่อนการพัฒนาระบบราชการซึ่งมีการพัฒนาจริยธรรมและศักดิ์ศรี เน้นการประเมินผลด้านจริยธรรมธรรมาภิบาล เน้นเรื่องความโปร่งใสของการปบัติราชการ การมีส่วนร่วมของประชาชนตลอดจนการสร้างมาตรการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและมิชอบในส่วนราชการ เพื่อให้ทุกภาคส่วนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขบนความถูกต้องและเป็นธรรม ทำให้องค์การมีความน่าเชื่อถือ คล่องตัวทันต่อสถานการณ์ และการดำเนินงานภาพรวมมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเกิดความคุ้มค่าสูงสุด

เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี อย่างต่อเนื่องและบังเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อเป็นกลไกผลักดันในการพัฒนาประเทศต่อไป

ประสิทธิผลของสถานศึกษานั้นหมายถึงความสำเร็จของสถานศึกษาอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคนในประเทศ และการที่สถานศึกษาจะมีประสิทธิผลมากน้อยเพียงใดสามารถพิจารณาได้จากความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก ความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม ที่บีบบังคับได้อย่างดี และมีความสามารถในการแก้ปัญหาภายในสถานศึกษา สถานศึกษาเป็นองค์การหนึ่ง ที่มีความสำคัญต่อการจัดการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนให้มีประสิทธิผล และสิ่งที่มีความสำคัญ และเป็นตัวบ่งชี้ว่าการจัดการศึกษาหรือการบริหารโรงเรียนประสบผลสำเร็จหรือไม่ก็คือประสิทธิผล ผู้บริหารโรงเรียนต้องใช้ความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ ใช้หลักธรรมาภิบาลส่งเสริมสนับสนุนครูอาจารย์ให้ได้พัฒนาและทันต่อการเปลี่ยนแปลงให้เกิดผลตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยจัดการศึกษาให้มีการสอดคล้องกับ ความมีจุดมุ่งหมายของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (ฉบับที่3) พ.ศ. 2553 ซึ่งจัดเป็นองค์กรหลักที่สำคัญที่สุด ในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องเป็นผู้รับผิดชอบ และทำความเข้าใจเกี่ยวกับประสิทธิผลของสถานศึกษา โดยใช้กระบวนการบริหารไปพร้อมกัน คือหลักการบริหารการศึกษา การจัดการเรียนการสอนและการนิเทศการศึกษา การบริหารสถานศึกษา ก็จะประสบผลสำเร็จได้ ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นบุคคลสำคัญที่จะทำให้กระบวนการการบริหารสถานศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ดังนั้น การใช้หลักธรรมาภิบาลจึงถือว่าเป็นนโยบายที่สำคัญในการปฏิรูปการศึกษาซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารสถานศึกษาเพื่อให้เกิดประสิทธิผลกับสถานศึกษาต้อไป ดังนั้นจะเห็นได้จากงานวิจัยที่หลากหลาย เช่น ปวีณา พุ่มพวง (2551) ได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารจัดการสถานศึกษาแบบธรรมาภิบาลกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 โดยการบริหารจัดการสถานศึกษาแบบธรรมาภิบาล ใช้แนวคิดตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 แบ่งเป็น 6 ประการ ประกอบด้วย หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความสำนึกรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า ส่วนประสิทธิผลของสถานศึกษาใช้แนวคิดของมอทท์ (Mott) 4 ประการ ประกอบด้วย ความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงความสามารถในการพัฒนาทัศนคติทางบวกของนักเรียน ความสามารถในการแก้ปัญหาในโรงเรียน และความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ผลการศึกษาพบว่า 1) การบริหารจัดการสถานศึกษา

แบบธรรมาภิบาล โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ ด้านหลักคุณธรรม ด้านหลักสำนึกรับผิดชอบ และด้านหลักความโปร่งใส 2) ประสิทธิผลของสถานศึกษาโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงคะแนนจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ ความสามารถในการพัฒนาทัศนคติทางบวกของนักเรียน ความสามารถในการแก้ปัญหาในโรงเรียน และความสามารถในการปรับเปลี่ยนและการพัฒนาให้เข้ากับสภาพแวดล้อม 3) การบริหารจัดการสถานศึกษาแบบธรรมาภิบาลกับประสิทธิผลของสถานศึกษา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิผลของสถานศึกษา โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากสภาพปัญหา ความจำเป็นและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม เพื่อให้ทราบถึงการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม อยู่ในระดับใด ประสิทธิผลของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม อยู่ในระดับใด และความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม และสามารถนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษาให้มีธรรมาภิบาล มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาตามที่โรงเรียนได้ตั้งเป้าหมายและตั้งวัตถุประสงค์ไว้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม

2. เพื่อศึกษาระดับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม จำนวน 645 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม 2566)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม จำนวน 645 คน ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 247 คน โดยใช้สูตรคำนวณตามวิธีการคำนวณของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane, 1973) และใช้เทคนิคการเลือกตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified sampling) โดยใช้โรงเรียนเป็นชั้น

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามแบบมาตรประมาณค่า แบ่งเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงาน มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (check list)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ตามแบบของ ลิเคิร์ท (Likert, 1961 อ้างถึงใน อุบลรัตน์ ชรารัตน์, 2560, หน้า 51)

ตอนที่ 3 แบบสอบถามประสิทธิผลในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert, 1961 อ้างถึงใน อุบลรัตน์ ชรารัตน์, 2560 :51)

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลสถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของการตอบคำถามเพื่อจะดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือได้แก่ การหาค่าความเที่ยงตรง (Content Validity) โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และการหาค่าความเชื่อมั่น

สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน ใช้วิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson Product - Moment Correlation Coefficient)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1.ระดับการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม โดยภาพรวมวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม โดยภาพรวม

	การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา	$\overline{X}$	**S.D.**	**ระดับ**	**ลำดับที่**
1.	หลักนิติธรรม	4.49	0.65	มาก	2
2.	หลักคุณธรรม	4.44	0.68	มาก	6
3.	หลักความโปร่งใส	4.45	0.69	มาก	5
4.	หลักการมีส่วนร่วม	4.47	0.66	มาก	4
5.	หลักความรับผิดชอบ	4.48	0.66	มาก	3
6.	หลักความคุ้มค่า	4.54	0.62	มาก	1
	รวม	**4.47**	**0.67**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.47 , S.D. = 0.67)

เมื่อพิจารณาตามตารางเป็นรายด้าน พบว่า ด้านหลักความคุ้มค่า มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 4.54 ,S.D. = 0.62) รองลงมาได้แก่ ด้านหลักนิติธรรม ($\overline{X}$ = 4.49, S.D. =0.65) ส่วนด้านหลักคุณธรรม มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\overline{X}$ = 4.44 ,S.D. = 0.68)

2.ระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม โดยภาพรวมวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม โดยภาพรวม (n = 247)

	ประสิทธิผลของสถานศึกษา	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับที่
1.	ความสามารถในการผลิตนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง	4.52	0.63	มาก	4
2.	ความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก	4.54	0.60	มาก	1
3.	ความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา	4.53	0.60	มาก	2
4.	ความสามารถในการแก้ปัญหาภายในสถานศึกษา	4.52	0.64	มาก	3
	รวม	**4.53**	**0.62**	**มาก**	

จากตารางที่ 2 พบว่า ระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.53 ,S.D. = 0.62)

เมื่อพิจารณาตามตารางเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\overline{X}$ =4.54, S.D. = 0.60) รองลงมาได้แก่ ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา ($\overline{X}$ = 4.53, S.D.= 0.60) ส่วนด้านความสามารถในการผลิตนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\overline{X}$ = 4.52, S.D. = 0.63)

3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม (n = 247)

การบริหารตามหลักธรรมาภิบาล	ด้านการผลิตนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง	ด้านความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีเจตคติทางบวก	ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยน และพัฒนาสถานศึกษา	ด้านความสามารถในการแก้ปัญหาภายในสถานศึกษา	ประสิทธิผลของสถานศึกษาโดยรวม
ด้านหลักนิติธรรม	0.557**	0.547**	0.524**	0.578**	0.587**
ด้านหลักคุณธรรม	0.804**	0.799**	0.748**	0.813**	0.842**
ด้านหลักความโปร่งใส	0.795**	0.776**	0.729**	0.811**	0.829**
ด้านหลักการมีส่วนร่วม	0.796**	0.781**	0.737**	0.804**	0.830**
ด้านหลักความรับผิดชอบ	0.826**	0.799**	0.788**	0.848**	0.869**
ด้านหลักความคุ้มค่า	0.777**	0.748**	0.743**	0.770**	0.807**
โดยรวม	**0.868****	**0.847****	**0.813****	**0.880****	**0.907****

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล ของผู้บริหารสถานศึกษา (X) กับประสิทธิผลของสถานศึกษา (Y) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกันในระดับสูงโดยภาพรวม มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่ 0.907 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง เรียงตามลำดับค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์จากมากไปหาน้อย คือ ด้านหลักความรับผิดชอบ (r=0.869) ด้านหลักคุณธรรม (r=0.842) ด้านหลักการมีส่วนร่วม (r=0.830) และด้านหลักความโปร่งใส (r=0.829) ด้านหลักความคุ้มค่า (r=0.807) ด้านหลักนิติธรรม (r=0.587)

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม โดยรวมอยู่ระดับมาก เมื่อมีการพิจารณาในรายละเอียด

พบว่า ด้านที่สูงสุด คือ ด้านหลักความคุ้มค่า รองลงมาคือ ด้านหลักนิติธรรม ส่วนด้านหลักคุณธรรม มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม ได้ตระหนักถึงความสำคัญว่าสถานศึกษาเป็นหน่วยงานราชการที่มีกฎระเบียบ ข้อบังคับในการดำเนินงานตามขั้นตอนให้ถูกต้องเป็นที่ยอมรับ สร้างความไว้วางใจต่อสังคม การบริหารจัดการ การพัฒนาการศึกษาตลอดจนการใช้ทรัพยากรและงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัด และคุ้มค่า เกิดประโยชน์สูงสุด รวมถึงเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในการจัดการศึกษา รวมถึงให้ประชาชนสามารถตรวจสอบได้ จึงได้นำหลักการบริหารตามธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารงานของสถานศึกษา ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ซึ่งผลงานวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิไลพร จันเสงี่ยม (2555) ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิผลการบริหารของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดชลบุรีสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาเขต 18 พบว่า การบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียน โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านเรียงอันดับจากมากไปน้อย คือ หลักความโปร่งใส หลักความรับผิดชอบ หลักคุณธรรม หลักนิติธรรม หลักการมีส่วนร่วม และหลักความคุ้มค่า และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปวีณา พุ่มพวง (2551) ได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารจัดการสถานศึกษาแบบธรรมาภิบาล กับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการสถานศึกษาแบบธรรมาภิบาล โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับ มากคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ ด้านหลักคุณธรรม ด้านหลักสำนึกรับผิดชอบ และด้านหลักความโปร่งใส

2. ประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก การพิจารณาในรายละเอียดพบว่า ด้านที่สูงสุด คือ ด้านความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก รองลงมาคือ ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา ส่วนด้านความสามารถในการผลิตนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก สถานศึกษามีครูและบุคลากรที่มีความรู้ก็สามารถประกอบด้วยผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์มีทักษะในการบริหารงานด้านการวางแผนกลยุทธ์การปฏิบัติตามแผนที่เป็นระบบรวมถึงมีทักษะในการแก้ปัญหามุ่งพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น มีครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีความตั้งใจในการพัฒนานักเรียนให้มีมีความรู้มีทักษะในการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ ส่งเสริมครูใช้การสอนด้วยวิธีการใหม่ๆ มีการพัฒนานวัตกรรมสื่อการสอนอยู่เสมอ เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ เพื่อเป็นการยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาที่สูงขึ้น ทั้งต้องส่งเสริมพฤติกรรมให้

ผู้เรียนแสดงออกถึงความเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงามส่งผลให้การดำเนินงานของโรงเรียนจนบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ มอทท์ (Mott, 1972, p. 97) ที่ได้กล่าวถึง ประสิทธิผลของโรงเรียนในแง่ของความสามารถ 4 ด้าน คือ โรงเรียนต้องมีความสามารถผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง โดยบริหารจัดการด้านการเรียนการสอนเพื่อเอื้อให้เกิดการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โรงเรียนจะต้องพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวกมีการอบรมสั่งสอนให้นักเรียนมีความสมบูรณ์ทางด้านจิตใจ ต้องสามารถปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียนทุกด้านให้เอื้อต่อสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป และจะต้องมีความสามารถในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในโรงเรียนให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของยุทธนา วาโยหะ (2563) ได้ทำการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการบริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา ระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิผลของสถานศึกษาระดับประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก

3. การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์กันทางบวกในระดับสูงกับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงครามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์กันในทางบวกหรือมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่คล้อยตามกัน สอดคล้องกับสมติฐานที่ตั้งไว้ ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาทั้ง 6 ด้าน คือ ด้านหลักนิติธรรม ด้านหลักคุณธรรม ด้านหลักความโปร่งใส ด้านหลักการมีส่วนร่วม ด้านหลักความรับผิดชอบ และด้านหลักความคุ้มค่า ซึ่งทั้ง 6 ด้านนี้ ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารสถานศึกษาตามกรอบนโยบายการบริหารจัดการศึกษา โดยผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการกำหนดกฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่ทันสมัยมาใช้บังคับในสถานศึกษา กำหนดกฎระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ให้เป็นที่ยอมรับของบุคลากรในสถานศึกษา มีการสร้างการตระหนักรู้ ด้วยความรับผิดชอบในการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่กำหนด ให้การปกครอง บังคับบัญชาบุคลากรภายใต้กฎระเบียบ ข้อบังคับของสถานศึกษา ด้วยความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ไม่เลือกปฏิบัติ ภายใต้ความยุติธรรมและเป็นธรรม นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการเผยแพร่ ความรู้ สร้างจิตสำนึกในการปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของสถานศึกษา รวมทั้งดำเนินการทบทวน ปรับปรุงเรื่องกฎระเบียบ และกระบวนการดำเนินการให้เป็นธรรม และทันต่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลง เพื่อประสิทธิผลของสถานศึกษาต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ กรกฤช เทียมเทศ (2555) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลการจัดการศึกษาต่อเนื่องของศูนย์การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จากผลวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลการจัด การศึกษาต่อเนื่อง โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พินิจ ลิขิตวัฒนกิจ (2556, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกยา ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวมและรายด้านมีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับสูง

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการสังเคราะห์จากงานวิจัย ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้ การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลเป็นหลักการบริหารที่ดีมีประสิทธิภาพ เป็นนโยบายที่สำคัญเป็นความสำเร็จในการบริหารจัดการสถานศึกษาของผู้บริหารตามวัตถุประสงค์และจุดหมายที่วางไว้ โดยได้มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดประสิทธิผลกับสถานศึกษา ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องนำเอาหลักธรรมาภิบาลทั้ง 6 หลัก ซึ่งประกอบด้วย หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า โดยผู้บริหารสถานศึกษาต้องใช้ ความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ ใช้หลักธรรมาภิบาลส่งเสริมนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง สนับสนุนครูอาจารย์ให้ได้พัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก ปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา แก้ไขปัญหาภายในสถานศึกษาให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้และมีคุณภาพตามมาตรฐาน มีความรับผิดชอบเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน มีความเสมอภาค โปร่งใส คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก อันจะเป็นพลังขับเคลื่อนให้สถานศึกษามุ่งไปสู่ความสำเร็จอย่างมั่นคงและมีการพัฒนาที่ยั่งยืนตลอดไป

เอกสารอ้างอิง

กรกฤช เทียมเทศ. (2555). *ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลการจัดการศึกษาต่อเนื่องของศูนย์การศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.

ฉลวย วงษ์ขวัญเมือง. (2555). *กลยุทธการบริหารงานที่ประสบผลสำเร็จ.* สืบค้นเมื่อ 25 มกราคม 2567. จาก https://www.gotoknow.org/posts/61827.

ปวีณา พุ่มพวง. (2551). *ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารจัดการสถานศึกษาแบบธรรมาภิบาลกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1.* บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยบูรพา.

พินิจ ลิขิตวัฒนกิจ. (2556). *ความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรีเขต 1.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.

ยุทธนา วาโยหะ. (2563). *ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการบริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1.* บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

วิไลพร จันทร์เสงี่ยม. (2555). *ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิผลการบริหารของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดชลบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม. *แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2566 – 2570*. สืบค้นเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2567, จาก http://www.skm.go.th.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 - 2564).*

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (สำนัก ก.พ.ร.). (2555). *หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี*. กรุงเทพฯ. สำนักงานฯ.

อุบลรัตน์ ชรารัตน์ และหทัย น้อยสมบัติ. (2560) *ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3.* วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด. ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2560. 12 ธ.ค.61. 173-182.

Mott, P.E. (1972). *The characteristic of effective organization*. New York : McMillan : 398.

การประยุกต์ใช้หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ในการพัฒนาครอบครัวของชุมชนบ้านควนเสม็ด ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา

THE APPLICATION OF THE TITTHATHAMMIKATTHA PRINCIPLES FOR THE FAMILY DEVELOPMENT IN BAN KHUAN SAMET COMMUNITY, PRIK SUBDISTRICT, SADAO DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE.

[1]พระรณภูมิ ธีรปญฺโญ (สว่างวงษ์), [2]กิตติพงศ์ สุวรรณวงศ์, [3]สวัสดิ์ อโณทัย, [4]สมบูรณ์ บุญโท, [5]พระชนินสิทธ์ ภูเมศโปสยานนท์ และ [6]พระใบฎีกาสมศักดิ์ ฐิตคุโณ

[1]Phra Ronabhumi Thirapanyo (Sawangwong), [2]Kittipong Suwannawong, [3]Sawat Anothai, [4]Somboon Boondo, [5]Phra Chaninsit Phumetposayanon And [6]Phra Baitika Somsak Thitakuno

[1]มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น, ประเทศไทย

[1]Saint John's University, Thailand

[1]kittipong_c1@hotmail.com*

Received: August 28, 2024; **Revised**: November 6, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดการพัฒนาครอบครัวของชุมชนบ้านควนเสม็ด ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา 2) ศึกษาหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา 3) ประยุกต์ใช้หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ในการพัฒนาครอบครัวของชุมชนบ้าน

[1] นักศึกษา, หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาและพระพุทธศาสนา วิทยาลัยปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

[2] อาจารย์ ดร. คณะปรัญญาศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[3] อาจารย์ ดร. วิทยาลัยปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

[4] รองศาสตราจารย์ ดร. วิทยาลัยปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

[5] อาจารย์ ดร. คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[6] อาจารย์ ดร. คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ควนเสม็ด ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร และการศึกษาภาคสนาม ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิดการพัฒนาครอบครัว คือ การมีคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นเรื่องของการดำรงอยู่ของชีวิตอย่างมีคุณภาพ และมีความสุข การจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นมนุษย์ต้องรู้จักพัฒนาตนเองทั้ง 4 ด้าน คือ ความเพียร การประหยัดทรัพย์ การคบคน และการใช้จ่ายทรัพย์ 2) หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ คือ 1. อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น 2. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ที่หามาได้ 3. กัลยาณมิตตตา การคบคนดี ไม่คบคบชั่ว 4. สมชีวิตา อยู่อย่างพอเพียง 3) การประยุกต์ใช้ในการการพัฒนาครอบครัว ด้านการขาดความเพียร มีวิธี คือ การระมัดระวังหรือสำรวมกาย วาจา ใจ ไม่ให้หลงไปพบเจอกับความชั่วทั้งหลาย ด้านการไม่รู้จักรักษาทรัพย์ มีวิธีการคือ การรู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ รู้จักหา รู้จักใช้ทรัพย์เป็นคนทำมาหากินที่ดีสร้างหลักฐานได้และใช้ทรัพย์สมบัติให้เป็นประโยชน์ ด้านการคบคนพาล มีวิธีการคือ ความรู้จักเลือกเสวนาบุคคล หรือเข้าร่วมหมู่กับท่านผู้ทรงคุณทรงปัญญา สนับสนุนชักจูงชี้ช่องทางเป็นแบบอย่างตลอดจนเป็นเครื่องอุดหนุนเกื้อกูลแก่กัน ด้านการใช้จ่ายทรัพย์เกินฐานะ มีวิธีการคือ รู้จักใช้เงินทองอย่างประหยัด ใช้แต่ในสิ่งที่จำเป็นแก่การครองชีพพยายามใช้จ่ายให้พอเหมาะกับรายได้

คำสำคัญ: การประยุกต์ใช้หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์, การพัฒนาครอบครัว

Abstract

This thesis aims to 1) study of family development concepts in Ban Khuan Samet community, Prik Subdistrict, Sadao District, Songkhla Province 2) study the principles of Titthathammikattha in Buddhist scriptures, and 3) applying the principles of Titthathammikattha in the development of family in Ban Khuan Samet community, Prik Subdistrict, Sadao District, Songkhla Province. It is qualitative research using documentary research methods and field studies. The research results found that 1) The concept of family development is that having a good quality of life is about living a quality life and being happy. To have a good quality of life, people must know how to develop themselves in all 4 areas: diligence, saving money, making friends, and spending money. 2) The Titthathammikattha are: 1. Uthansampatha, endowed with diligence; 2. Arakkhasampatha, endowed with the protection of the wealth that has been earned; 3. Kalyanamitta, associating with good people instead of bad people; 4. Samaj**ī**va, living with sufficiency. 3) The application in family development in terms of lack of

perseverance, the method is to be careful or restrain one's body, speech and mind, not to be misled into encountering all kinds of evil. In terms of not knowing how to protect one's wealth, the method is to know how to earn a living, know how to find and use wealth, be a good earner who can create evidence and use wealth to benefit. In terms of associating with bad people, the method is to know how to choose people to socialize with or join a group of wise and virtuous people who support, encourage, show the way as a model and be a tool for supporting and helping each other. In terms of spending wealth beyond one's means, the method is to know how to use money economically, use only what is necessary for living, and try to spend within the amount of income.

Keywords: The Application of the Titthathammikattha Principles, Family Development

บทนำ

บทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยจากการพัฒนาระบบสื่อสาร และเทคโนโลยีที่ทันสมัย ถือเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้โลกแคบลง นอกจากนั้นกระแสโลกาภิวัตน์ยังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายทั้งในเรื่องระบบเศรษฐกิจ สังคมการเมืองและวัฒนธรรมในประเทศต่างๆ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวล้วนมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันอย่างแยกไม่ออก และส่งผลกระทบกันอย่างทั่วถึง การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางมากขึ้นดังกล่าว ยังส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต ระบบความคิด และค่านิยมของคนในสังคมอย่างมหาศาล การดำเนินชีวิตของมนุษย์ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง ความยุ่งยากลำบากอย่างยิ่งเนื่องจากมนุษย์จำเป็นจะต้องมีการปรับตัวในด้านต่างๆ เพื่อให้ตนเองอยู่รอด ซึ่งในสังคมไทยก็ไม่แตกต่างจากสังคมอื่นๆ ทั่วโลกที่ทุกคนในสังคมจะต้องมีการปรับตัวเพื่อให้การดำเนินชีวิตมีความสุขซึ่งเป็นความโชคดีที่สังคมไทย เป็นสังคมที่มีหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการดำเนินชีวิตที่สามารถสร้างเสริมความสุขได้ หรือสามารถนำเอาหลักธรรมคำสอนต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างให้การดำเนินชีวิตประสบความสำเร็จ และความสุขได้

สถาบันครอบครัวนับว่า เป็นสถาบันของสังคมที่มีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ เพราะครอบครัวเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดทางสังคม เป็นจุดเริ่มต้นการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม แต่ถ้าสถาบันครอบครัวไม่มีความเข้มแข็งเพียงพอ ก็จะทำให้ระบบสังคมไทยอ่อนแอลงไปด้วย จะเห็นได้ว่า ถึงแม้การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ผ่านมาจะถูกประเมินจากภายนอกว่า สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ และสังคม

ของไทยอยู่ในภาวะที่มีแนวโน้มที่ดีขึ้นก็ตาม แต่การพัฒนาอย่างต่อเนื่องที่เป็นการสร้างความมั่นคงและความเข้มแข็งให้กับสถาบันครอบครัว ยังมีความจำเป็นอยู่มากสำหรับสถานการณ์ของสังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อันเป็นผลพวงมาจากการพัฒนาประเทศที่ให้ความสำคัญกับการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และเทคโนโลยี จากการพัฒนา จะเห็นได้ว่าบุคคลในครอบครัวมีความสุขสบายด้านวัตถุมากขึ้น แต่ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวที่เคยอบอุ่นกลับลดลงไป ความผูกพันกันในเชิงความรู้สึก และอารมณ์น้อยลง สมาชิกในครอบครัวมีกิจกรรมร่วมกันในครอบครัวลดน้อยลง สิ่งที่ตามมา คือ ตัวปัญหาของครอบครัวที่มีมากมายในปัจจุบันที่เห็นได้จากข่าวและสื่อต่างๆ มากมาย เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาการหย้าร่าง ปัญหาการข่มขืน ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาเด็กกำพร้า ปัญหารายได้ ปัญหาการทำร้ายร่างกาย ปัญหาลักเล็กขโมยน้อย ปัญหาเด็กถูกทิ้ง ปัญหาเด็กติดเกมส์ ปัญหาเด็กท้องก่อนวัยอันควร เหล่านี้เป็นต้นปัญหาต่างๆ เหล่านี้นับได้ว่า เป็นปัญหาที่ทำให้ครอบครัวขาดความมั่นคง และขาดเสถียรภาพในการพัฒนาครอบครัวให้มีความสุขที่สมบูรณ์ได้ ดังนั้น จากปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ที่อ้างอิงมาทั้งหมดจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแก้ไข และพัฒนาครอบครัวให้สมบูรณ์แบบเพื่อการดำเนินชีวิตของบุคคลต่าง ๆ ในครอบครัวให้มีความสุข และมีความเจริญในการใช้ชีวิต

หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา มีหลักธรรมคำสอนที่ว่า ด้วยการดำเนินชีวิตที่ดี หรือการเดินสายกลางที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งเป็น “ข้อปฏิบัติที่พอดี” มีลักษณะแห่งดุลยภาพหรือสมดุลอย่างชัดแจ้ง และข้อปฏิบัติที่พอดี อันเป็นความสมดุลทั้งในแง่การปฏิบัติ และก้าวพ้นวิกฤติเศรษฐกิจ และสามารถเดินไปสู่ชีวิตที่ดีงาม มีดุลยภาพ ตามหลักพระพุทธศาสนา หลักธรรมที่พระพุทธองค์ตรัสรู้นำมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตได้ถึงปัจจุบัน หลักธรรมสอนให้บุคคลรู้จักประมาณตน ไม่ฟุ้งเฟ้อสุรุ่ยสุร่ายจนเกินกว่าฐานะ และความเป็นอยู่ของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ที่นอกเหนือจากจะมีเป้าหมายให้ฆราวาสรู้จักแสวงหาทรัพย์รักษาทรัพย์ และจ่ายทรัพย์ โดยมีปัญญาเห็นถูกต้องด้วยแล้วยังสอนให้บุคคลเป็นนายเหนือความทะยานอยากได้อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์เพราะหลักเศรษฐกิจธรรมดาเป็นเพียงการสนองความต้องการของคนในการบริโภคโภคทรัพย์ แต่หลักธรรมในพระพุทธศาสนาสอนให้คนเราหาความสุขได้จากการบรรเทาความต้องการ หรือความทะยานอยากได้ที่ไม่จำเป็น หรือเกินจำเป็นให้น้อยลง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ความสุขจากการเสียสละ และตั้งตัวได้หรือพึ่งตนเองได้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2539: 9)

หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ถือได้ว่า เป็นหลักปฏิบัติเพื่อให้ได้ถึงประโยชน์ในปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วยหลักปฏิบัติ 4 ประการ คือ 1) อุฏฐานสัมปทา ได้แก่ ความถึงพร้อมด้วยความหมั่น 2) อารักขสัมปทา ได้แก่ ความถึงพร้อมด้วยการรักษา 3) กัลยาณมิตตตา ได้แก่ ความเป็นผู้มีมิตรดี และ4) สมชีวิตา ได้แก่ ความเป็นอยู่เหมาะสม ถือเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมต่อการนำมาประยุกต์ใช้

ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคม เพื่อการพัฒนาครอบครัวของชุมชน บ้านควนเสม็ด ต.ปริก อ.สะเดา จ.สงขลา ได้เป็นอย่างดีและอันก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมในหลากหลายมิติแบบบูรณาการ และสามารถใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้เกิดสันติสุขได้อย่างยั่งยืน

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะวิจัยเรื่อง“การประยุกต์ใช้หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์เพื่อการพัฒนาครอบครัวของชุมชนบ้านควนเสม็ด ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา” เพื่อการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งมีความเชื่อมั่นว่า หากบุคคลในสังคมมีความเข้าใจในหลักธรรมทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์เป็นอย่างดีแล้วย่อมสามารถปรับใช้เพื่อแก้ปัญหาของตนเองในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข และก่อให้เกิดประโยชน์สุขต่อครอบครัว สังคมและประเทศชาติและสามารถมีชีวิตอยู่ในสังคม อย่างเช่น ในปัจจุบันได้อย่างมีความสุขที่ยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดการพัฒนาครอบครัวของชุมชนบ้านควนเสม็ด ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา
2. เพื่อศึกษาหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา
3. เพื่อประยุกต์ใช้หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ในการพัฒนาครอบครัวของชุมชนบ้านควนเสม็ด ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่องเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ในการพัฒนาครอบครัวของชุมชนบ้านควนเสม็ด ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา”เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการศึกษาภาคสนาม (Field Research) ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย คือ ประชากรในชุมชนบ้านควนเสม็ด ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ได้แก่ กลุ่มผู้นำศาสนา 2 ท่าน ผู้นำชุมชน 2 ท่าน และกลุ่มประชาชน 11 ท่าน รวมจำนวน 15 รูป/คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การประยุกต์ใช้หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ในการพัฒนาครอบครัวของชุมชนบ้านควนเสม็ด ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ใน 4 ด้าน อันได้แก่ 1) อุฏฐานสัมปทา 2) อารักขสัมปทา 3) กัลยาณมิตตตา 4) สมชีวิตา

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล เรียบเรียงข้อมูลโดยการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกันทั้งในส่วนข้อมูลที่ได้จากเอกสารต่าง ๆ และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้ คือ ด้านเกี่ยวกับการพัฒนาครอบครัว ให้กับชุมชน ด้านแนวทางการประยุกต์ใช้หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ในการพัฒนาครอบครัวของชุมชนบ้านควนเสม็ด ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา สรุป วิเคราะห์และนำเสนอในเชิงพรรณนาต่อไป

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ในการพัฒนาครอบครัวของชุมชนบ้านควนเสม็ด ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดการพัฒนาครอบครัวของชุมชนบ้านควนเสม็ด ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ทำให้เข้าใจว่า แนวคิดทางพระพุทธศาสนาการจะพัฒนาคุณภาพชีวิตจึงเป็นเรื่องของการดำรงอยู่ของชีวิตอย่างมีคุณภาพ และมีความสุข การจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้น มนุษย์ต้องรู้จักพัฒนาตนเองทั้ง 4 ด้านคือ กาย ศีล จิต และปัญญา ต้องมีแนวทางในการดำเนินชีวิต รู้จักทำตนเองให้มีความสุข รู้จักความพอใจในชีวิต รู้จักคุณค่า และความหมายของชีวิต คือ ละความชั่ว ทำความดีทำจิตใจให้บริสุทธิ์ มีเหตุผล มีคุณธรรมจริยธรรม เพื่อนำมาใช้แก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น

การจะพัฒนาคุณภาพชีวิตจึงเป็นเรื่องของการดำรงอยู่ของชีวิตอย่างมีคุณภาพและมีความสุข การจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นมนุษย์ต้องรู้จักพัฒนาตนเองทั้ง 4 ด้าน คือ กาย ศีล จิต และปัญญา ต้องมีแนวทางในการดำเนินชีวิต รู้จักทำตนเองให้มีความสุข รู้จักความพอใจในชีวิต รู้จักคุณค่าและความหมายของชีวิต คือ ละความชั่วทำความดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ มีเหตุผล มีคุณธรรมจริยธรรม เพื่อนำมาใช้แก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น

สภาพปัญหาการดำเนินชีวิตของชุมชนบ้านควนเสม็ด ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ถึงจะเป็นชุมชนที่อยู่ด้วยกันเป็นกลุ่มญาติพี่น้องก็ตาม แต่ก็ยังมีปัญหา นับวันยิ่งมีความหลากหลาย และมีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้นตลอดเวลา ซึ่งเกิดขึ้นจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ในปัจจุบันนี้ กำลังประสบกับปัญหาต่าง ๆ มากมาย เช่น ปัญหาการขาดความเพียร คือ ไม่ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน และไม่ ประกอบอาชีพอันสุจริต ฝึกฝนให้มีความชำนาญ และรู้จักใช้ปัญญาสอดส่อง ตรวจตรา หาอุบายวิธี สามารถจัดดำเนินการให้ได้ผลดี ปัญหา

การไม่รู้จักประหยัดทรัพย์ คือ ไม่รู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์ และผลงานอันตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตราย หรือเสื่อมเสีย ปัญหาการคบคนพาล คือ ไม่รู้จักการคบคนดีเป็นมิตร ไม่รู้จักเลือกบุคคลที่จะคบหา ว่าจะนำชีวิตของเราไปในทิศทางใด โดยเลือกเสวนาศึกษาแบบอย่างท่านผู้ทรงคุณ มีศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา ปัญหาการใช้จ่ายทรัพย์เกินฐานะ คือ ไม่รู้จักกำหนดรายได้ และรายจ่าย และไม่อยู่แบบพอดีสมรายได้ มิให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือย ให้มีรายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดไว้สำหรับปั้นปลายของชีวิตจะได้ไม่ลำบาก

2.หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ทำให้เข้าใจว่า หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา หมายถึง หลักธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หลักธรรมที่อำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น เป็นหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงชีวิตอย่างพอเหมาะพอดีตามฐานะของตนประกอบด้วย 4 ประการ ได้แก่

2.1 อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น เช่น ขยันหมั่นเพียร เลี้ยงชีพด้วยการหมั่นประกอบการงาน เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการงาน มีปัญญาเครื่องสอดส่อง อันเป็นอุบายในการงานนั้นให้สามารถทำได้สำเร็จ

2.2 อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม รักษาคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้ไม่ให้ถูกลัก หรือทำลายไปโดยภัยต่างๆ

2.3 กัลยาณมิตตตา การคบคนดี ไม่คบคบชั่ว รู้จักคบหาสมาคมกับบุคคลต่าง ๆ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา

2.4 สมชีวิตา อยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้สุรุ่ยสุร่าย ไม่ให้ฝืดเคือง รู้จักกำหนดรายได้รายจ่ายอย่างเหมาะสม รู้จักประหยัด

สรุปได้ว่า เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญและมีประโยชน์ต่อบุคคลผู้ถือปฏิบัติในปัจจุบันหลายประการ รวมทั้งส่งผลดีไปถึงสังคมด้วย เช่น ทำให้บุคคลสามารถสร้างหลักฐานได้อย่างมั่นคง ทำให้เป็นคนที่มีเกียรติ มีชื่อเสียง มีคนเชื่อฟังนับถือ เป็นทางเสริมสร้างสัมพันธไมตรี ทำให้มีโอกาสได้บำเพ็ญประโยชน์แก่ส่วนรวม เป็นแบบอย่างที่ดีให้บุคคลอื่นได้ปฏิบัติตามทั้งในด้านการทำงานและการดำรงชีวิต สร้างความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจให้แก่ชาติทางอ้อม และช่วยลดปัญหาสังคมได้

3. การประยุกต์ใช้หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ในการพัฒนาครอบครัวของชุมชนบ้านควนเสม็ด ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นประเด็น ดังนี้

3.1 การประยุกต์ใช้อุฏฐานสัมปทาเพื่อแก้ปัญหาการขาดความเพียร คือ การนำหลักอุฏฐานสัมปทามาแก้ปัญหาการขาดความเพียรหรือแก้ไขความเกียจคร้าน คือ การระมัดระวังหรือสำรวมกาย วาจา ใจ แม้กระทั่งชีวิตของเรา ไม่ให้หลงไปตามกระแสหรือพบเจอกับความชั่วทั้งหลาย ความเกียจคร้านเมื่อเกิดขึ้นแล้วจะต้องหาทางแก้ไขปัญหานี้ให้ได้ ทางแก้ไขนั้นแบ่งออกเป็นหลักการและวิธีการ นอกจากนั้น ก่อนจะแก้ไขจำต้องเข้าใจถึงลักษณะนิสัยส่วนบุคคลและระดับปริมาณความมากน้อยของความเกียจคร้าน เพราะบางคนเกียจคร้านมาก ในขณะที่บางคนเกียจคร้านน้อย คนที่ไม่ยอมทำการงานทั้งที่มีความสามารถจะทำได้ เป็นต้น จึงอ้างความเกียจคร้านเพื่อไม่อยากจะทำงาน ควรที่จะทำให้ทราบถึงจุดหมายแห่งความสำเร็จหรือประโยชน์เสียก่อนว่ามีอะไรบ้าง ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนต่างต้องการอยากจะได้มาด้วยการแสวงหา เป็นต้น

3.2 การประยุกต์ใช้การนำหลักอารักขสัมปทามาแก้ปัญหาชีวิตการไม่รู้จักรักษาทรัพย์ คือ การรู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ เรียกได้ว่า รู้จักหา รู้จักใช้ทรัพย์ เป็นคนทำมาหากินที่ดี ตั้งตัวสร้างหลักฐานได้ และใช้ทรัพย์สมบัติให้เป็นประโยชน์ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้อง ก็เพราะปฏิบัติตามหลักธรรม

3.3 การประยุกต์ใช้หลักกัลยาณมิตตาเพื่อแก้ปัญหาการคบคนพาล การนำหลักกัลยาณมิตตามาแก้ปัญหาชีวิตการคบคนพาล ความมีกัลยาณมิตร คือ มีผู้แนะนำสั่งสอน ที่ปรึกษา เพื่อนที่คบหาและบุคคลผู้แวดล้อมที่ดี ความรู้จักเลือกเสวนาบุคคล หรือเข้าร่วมหมู่กับท่านผู้ทรงคุณทรงปัญญามีความสามารถซึ่งจะช่วยแวดล้อม สนับสนุนชักจูง ชี้ช่องทางเป็นแบบอย่างตลอดจนเป็นเครื่องอุดหนุนเกื้อกูลแก่กัน ให้ดำเนินก้าวหน้าไปด้วยดีในการศึกษาอบรม การครองชีวิต การประกอบกิจการและธรรมปฏิบัติ สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี

3.4 การประยุกต์ใช้หลักสมชีวิตาเพื่อแก้ปัญหาการใช้จ่ายทรัพย์เกินฐานะ การนำหลักสมชีวิตามาแก้ปัญหาชีวิตการใช้จ่ายทรัพย์เกินฐานะ คือ การประหยัดเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมาก เราจะมีชีวิตราบรื่นปกติสุขได้ก็ต้องรู้จักใช้เงินทองอย่างประหยัด ใช้แต่ในสิ่งที่จำเป็นแก่การครองชีพของเราพยายามใช้จ่ายให้พอเหมาะกับรายได้ของเรา เพราะว่าผู้ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายใช้จ่ายเกินฐานะของตัวเองนั้น ย่อมได้รับความเดือดร้อนทำให้ครอบครัวได้รับความลำบาก เพราะฉะนั้นจะต้องรู้จักประหยัดทรัพย์พยายามใช้จ่ายแต่ในสิ่งที่จำเป็นเท่านั้นจึงมีความสุขได้ตามสมควรแก่อัตภาพของตัวเองและครอบครัว การประหยัด จึงกล่าวได้ว่า การใช้สิ่งทั้งหลายพอสมควรให้ได้ประโยชน์มากที่สุด ไม่ยอมให้มีส่วนเกินมากนัก รวมทั้งมีการรู้จักระมัดระวัง รู้จักยับยั้งความต้องการให้อยู่ในกรอบและขอบเขต การรู้จักออมทรัพย์สิน ทรัพยากรทั้งส่วนตน และส่วนสังคมตามความจำเป็นให้เกิดประโยชน์ และคุ้มค่ามากที่สุด รวมทั้งการรู้จักดำรงชีวิตให้เหมาะกับสภาพฐานะความเป็นอยู่ส่วนตน

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ในการพัฒนาครอบครัวของชุมชนบ้านควนเสม็ด ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. แนวคิดการพัฒนาครอบครัวของชุมชนบ้านควนเสม็ด ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา เช่น การดำเนินชีวิตส่วนใหญ่มีรายได้จากการทำสวนปาล์มน้ำมัน และยางพาราเป็นหลัก แต่ก็จะมีบ้างสำหรับกลุ่มบุคคลที่ค้าขายและรับจ้างทั่วไป ซึ่งสภาพการดำเนินชีวิตของชุมชนบ้านควนเสม็ด ส่วนใหญ่จะอยู่กันแบบกลุ่มญาติ และพี่น้องๆ เสียมากกว่า แต่ก็ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ยามมีปัญหา การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนพฤติกรรมในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับการซื้อ การกิน การท่องเที่ยว การดูแลสุขภาพ การมีเครื่องอำนวยความสะดวก เสพความบันเทิง ใช้สินค้าและบริการต่างๆ ซึ่งกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมและเพื่อตอบสนองความต้องการและความปรารถนาที่เกินความจำเป็นของการดำเนินชีวิต เป็นสาเหตุที่มาของปัญหาต่างๆ ได้แก่ 1) ปัญหาการขาดความเพียร 2) ปัญหาการไม่รู้จักประหยัดทรัพย์ 3) ปัญหาการคบคนพาล และ 4) ปัญหาการใช้จ่ายทรัพย์เกินฐานะ สอดคล้องกับการวิจัยของ (พระสมุห์สุรางค์ สุจิณโณ (จันทร์งาม) (2552) เรื่อง “สมชีวิตาแก้ปัญหาปัญหาในสังคมบริโภค”ผลการวิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมไทยเกิดจากการรับเทคโนโลยี ค่านิยม วัฒนธรรม รูปแบบการศึกษาและรูปแบบการบริโภคมาจากประเทศประเทศตะวันตก เพราะเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้จะสามารถพัฒนาประเทศชาติให้ไปสู่ความเจริญและทัดเทียมกับต่างชาติได้ ซึ่งทำให้วิถีชีวิตของคนไทยเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสบริโภคนิยม เกิดความอยากได้ อยากมีความฟุ่มเฟือยจึงตามมาและใช้ชีวิตโดยมีความโลภเป็นฐานจนเกิดผลกระทบตามมาหลายด้าน เช่น ด้านวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม โดยมนุษย์เองเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคในเวลาเดียวกันจึงเกิดผลกระทบขึ้นมากมาย พระพุทธศาสนาได้เสนอหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันในกระแสบริโภคนิยม เช่น หลักสันโดษ หลักความพอดี หลักความมักน้อยและหลักความพอประมาณ เป็นต้น รวมทั้งหลักเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่เก้า ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการบริโภคในปัจจัยต่าง ๆ ได้ให้พอเหมาะแก่การดำรงชีวิตโดยไม่ให้เดือดร้อนไม่ให้มีโทษและพระพุทธศาสนายังสอยหลักเกี่ยวกับการบริโภคว่า โยนิโสมนสิการ คือ พิจารณาให้ละเอียดถี่ถ้วน แยบคาย รอบคอบ รอบด้าน คำนึงถึงหลักคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม พิจารณาด้วยปัญญาก่อนแล้วจึงบริโภค

2. หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือ หลักธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน ประกอบด้วย 4 ประการ ได้แก่ 1) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร 2) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความ

ขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม 3) กัลยาณมิตตตา การคบกัลยาณมิตร ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา และ 4) สมชีวิตา การอยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ สอดคล้องกับการวิจัยของ (พระครูโพธิธรรมานุกูล (บรรเทา ชุดจีน) (2554) เรื่อง “ศึกษาแนวทางการนำหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบัน” ผลการวิจัยพบว่า ทุกคนที่เกิดมาต้องอาศัยเศรษฐกิจอยู่ทุกเมื่อเศรษฐกิจนั้นจะมีประโยชน์นำมาใช้ได้ ก็เพราะการผลิตขึ้นมารู้จักรักษา รู้จักใช้จึงจะคงอยู่ได้นาน คือ ให้รู้จักประหยัดนั่นเองถ้าไม่รู้จักประหยัดทรัพย์ที่หามาได้ก็หมด เสื่อมสูญไปได้ง่ายแต่ถึงอย่างไร เหตุของการเสื่อมสูญโภคทรัพย์ก็มีอยู่หลายทางด้วยกัน ดังที่ปรากฏในกุลสูตร ความว่า เหตุปัจจัย 8 อย่างเพื่อความคับแค้นแห่งสกุลทั้งหลาย คือ สกุลทั้งหลายถึงความคับแค้นจาก (1) พระราชา (2) จากโจร (3) จากไฟ (4) จากน้ำ (5) ทรัพย์ที่ฝังไว้เคลื่อนจากที่ (6) ย่อมวิบัติเพราะการงานที่ประกอบไม่ดี (7) ทรัพย์ในสกุลเกิดเป็นถ่านไฟ และ (8) คนในสกุลใช้จ่ายโภคทรัพย์เหล่านั้นฟุ่มเฟือยให้พินาศสูญหายไป การประหยัดเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมาก เราจะมีชีวิตราบรื่นปกติสุขได้ก็ต้องรู้จักใช้เงินทองอย่างประหยัด ใช้แต่ในสิ่งที่จำเป็นแก่การครองชีพของเราไม่ใช้จ่ายโภคทรัพย์ฟุ่มเฟือยให้พยายามใช่จ่ายให้พอเหมาะกับรายได้ของเรา นอกจากนั้น บุคคลที่ทำการประหยัดให้ได้จึงพยายามเว้นจากอบายมุข 6 (ช่องทางของความเสื่อมทางแห่งความพินาศ เหตุย่อยยับแห่งโภคทรัพย์)

3. การประยุกต์ใช้หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ในการพัฒนาครอบครัวของชุมชนบ้านควนเสม็ด ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา 1) การประยุกต์ใช้แก้ปัญหาด้านการขาดความเพียร 2) การประยุกต์ใช้แก้ปัญหาด้านการไม่รู้จักประหยัดทรัพย์ 3) การประยุกต์ใช้แก้ปัญหาด้านการคบคนพาล 4) การประยุกต์ใช้แก้ปัญหาด้านการใช้จ่ายทรัพย์เกินฐานะ

จากการประยุกต์ใช้หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ในการพัฒนาครอบครัวของชุมชนบ้านควนเสม็ด ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ก่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่าในระดับต่าง ๆ ได้แก่ ระดับบุคคล ระดับครอบครัว ระดับสังคม และระดับประเทศ โดยสามารถแก้ไขปัญหาและก่อให้เกิดคุณค่าด้านต่างๆ คือ 1) คุณค่าด้านความเพียร 2) คุณค่าด้านการประหยัดทรัพย์ 3) คุณค่าด้านการคบมิตรที่ดี 4) คุณค่าด้านการใช้จ่ายทรัพย์ไม่เกินฐานะ สอดคล้องกับการวิจัยของ (สุกัญญา สร้อยฟ้า (2556) เรื่อง“พฤติกรรมการนำเอาหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลนาเยีย อำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี” ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการนำหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลนาเยีย อำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี ทั้ง 4 ด้าน คือ อุฏฐานสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยความหมั่น อารักขสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยการรักษา กัลยาณมิตตตา ความเป็นผู้มีมิตรดี สมชีวิตา ความเป็นอยู่เหมาะสม โดยรวม ทุกด้านอยู่ในระดับมาก การเปรียบเทียบพฤติกรรมการนำหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันของ

ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลนาเยีย อำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี ที่มีเพศ ระดับการศึกษา อาชีพรายได้ต่อเดือน แตกต่างกันโดยภาพรวม และรายด้านไม่แตกต่างกัน ส่วนการเปรียบเทียบพฤติกรรมการนำหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลนาเยีย อำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี จำแนกตามอายุ โดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านอุฏฐานสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยความหมั่น ด้านอารักขสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยการรักษา และด้านสมชีวิตา ความเป็นอยู่เหมาะสม ไม่แตกต่างกัน และด้านกัลยาณมิตตตา ความเป็นผู้มีมิตรดีแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

หลักธรรมทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ เป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนา คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน 4 อย่าง สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาครอบครัวชุมชนบ้านควนเสม็ด ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ได้ดี เพราะหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์นั้น มีการพัฒนาทางกาย คือ การระมัดระวังหรือสำรวมกาย วาจา ใจ แม้กระทั่งชีวิตของเรา ไม่ให้หลงไปตามกระแสหรือพบเจอกับความชั่วทั้งหลาย ความเกียจคร้านเมื่อเกิดขึ้นแล้วจะต้องหาทางแก้ไขปัญหานี้ให้ได้โดยการประยุกต์ใช้หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ในการพัฒนาครอบครัวของชุมชนบ้านควนเสม็ด ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา

เอกสารอ้างอิง

กนกศักดิ์ แก้วเทพ. (2543). *ยุทธศาสตร์การพัฒนาของธนาคารโลกในวิถีใหม่แห่งการพัฒนา: วิธีวิทยาศึกษาสังคมไทย.* กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กรมกิจการสตรี และสถาบันครอบครัว. (2559). นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัว พ.ศ.2560–2564. กรุงเทพฯ:กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

_____. (2553ก). การเสริมสร้างสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว. กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์.

_____. (2553ข). แนวคิดทฤษฎีด้านครอบครัว. กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์.

พระครูโพธิธรรมานุกูล (บรรเทา ชุดจีน). (2554). *ศึกษาแนวทางการนำหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบัน*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2538). *พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539ก). *ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

_____. (2539ข). *เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

_____. (2544). *ธรรมนูญชีวิต*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสมุห์สุรางค์ สุจิณโณ (จันทร์งาม). (2552) *สมชีวิตาแก้ปัญหาปัญหาในสังคมบริโภค*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุกัญญา สร้อยฟ้า. (2556). *การศึกษาพฤติกรรมการนำเอาหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลนาเยีย อำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด

INNOVATIVE LEADERSHIP DEVELOPMENT GUIDELINES BASED ON THE FOUR SUBLIME STATES OF MIND FOR SCHOOL ADMINISTORS UNDER THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE \AREA OFFICE ROI ET

[1]จุฑารัตน์ ประเสริฐสังข์ และ [2]กฤตยากร ลดาวัลย์

[1]Jutarat Prasertsang and [2]Kittayakorn Ladawan

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahamakut Buddhist University, Thailand

[1] jutarat.pra@student.mbu.ac.th

Received: August 30, 2024; **Revised**: November 2, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็น ของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพปัจจุบัน โดยรวมอยู่ระดับปานกลาง ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รองลงมา คือ ด้านการทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วม และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการสร้างบรรยากาศแห่งนวัตกรรม สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการสร้างบรรยากาศแห่งนวัตกรรม รองลงมา คือ ด้านการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วม 2. ความต้องการจำเป็น เรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นจาก

[1] นักศึกษา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มากไปน้อยดังนี้ 1) ด้านการสร้างบรรยากาศแห่งนวัตกรรม 2) ด้านการมีวิสัยทัศน์ 3) ด้านการทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วม 4) ด้านการบริหารความเสี่ยง 5) ด้านการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ 3. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา สรุปได้ดังนี้ ผู้บริหารควรมีคิดวิเคราะห์ปัญหาพร้อมเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการที่หลากหลายอย่างเป็นลำดับขั้นตอน มีการปรับตัวและปรับเปลี่ยนทัศนคติรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้ร่วมงาน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคณะผู้บริหาร ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้บริหารควรยึดหลักหลักพรหมวิหาร 4 ในการบริหารงาน มีการส่งเสริมการทำงานเป็นทีมและเน้นให้คณะครูในสถานศึกษามีส่วนร่วมในการทำงาน มีวางแผนการทำงานและร่วมกันกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน ผู้บริหารต้องให้กำลังใจ เป็นผู้อำนวยความสะดวกและเป็นที่ปรึกษาในการปฏิบัติงานของคณะครู มีการประสานความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภายในและภายนอก เพื่อให้การทำงานบรรลุผลไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ จัดให้มีการประชุม สื่อสารเพื่อ สร้างความเข้าใจกับผู้ร่วมงาน ควรมีการจัดระบบการบริหารออกเป็นกลุ่มงาน ต่าง ๆ ตามโครงสร้างบริหาร เพื่อการทำงานที่เป็นระบบ มีความเป็นผู้นำและสามารถยอมรับความล้มเหลวจากการปฏิบัติงานได้รวมทั้งมีความซื่อตรงต่อการปฏิบัติงาน โดยยึดหลักความเสมอภาคและความยุติธรรมในการบริหารงาน ควรจัดบรรยากาศห้องทำงานให้สะอาดเรียบร้อย สวยงามและสร้างเงื่อนไขในการทำงานเพื่อให้ครู บุคลากร เกิดแรงจูงใจในการทำงาน และมีความยืดหยุ่นในการทำงาน

คำสำคัญ : การพัฒนา, ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม, หลักพรหมวิหาร 4

Abstract

The objectives of the research were 1) study the current , desirable conditions and the necessary needs of innovative leadership development based on the four sublime states of mind for school admimistors under the secondary educational service area office Roi Et 2) to suggest guidelines for innovative leadership development based on the four sublime states of mind for school admimistors under the secondary educational service area office Roi Et . The research results were as follows: 1. The current condition Overall was at the moderate level. Creative Thinking was the highest average, followed by Teamwork and Participation. The aspect with the lowest average was Creating an Innovative Organization. Desirable condition Overall was at a high level. Creating an Innovative Organization was the highest average, followed by Creative Thinking. The aspect with the lowest average was Teamwork and Participation. 2. The necessary needs, ordering of importance of necessity was as follows: 1) Creating an

Innovative Organization 2) Vision 3) Teamwork and Participation 4) Risk management 5) Creative Thinking. 3. Guidelines innovative leadership development based on the four sublime states of mind for school admimistors from educational institution administrators' interviewing. Could be summarized as follows: Administrators should analyze problems and propose solutions in a variety of ways in a systematic manner. They should adapt and change their attitudes, listen to different opinions of their colleagues, and exchange knowledge among the executives, teachers, and stakeholders. Administrators should adhere to the principles of the four divine states of mind in their management, promote teamwork, and emphasize that teachers in the educational institution participate in their work. They should plan their work and jointly set clear goals. Administrators should encourage, facilitate, and advise teachers in their work. They should coordinate cooperation from both internal and external agencies to achieve the goals set. They should organize meetings and communicate to create understanding among their colleagues. They should organize their management into different work groups according to the management structure for systematic work. They should have leadership and be able to accept failure from their work, as well as be honest in their work, adhering to the principles of equality and justice. In their management, they should create a clean, tidy, and beautiful work environment and create working conditions to motivate teachers and personnel to work and have flexibility in their work.

Keywords : Development, Innovative Leadership, The Four Sublime States of Mind

บทนำ

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 มาตรา 39 ที่ระบุว่าให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารการจัดการและการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารงานทั่วไปไปยังคณะกรรมการ และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง สำหรับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาชั้นต้นที่จะแสดงบทบาทความเป็นผู้นำ มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพ ต้องตัดสินใจ สั่งการ อำนวยการ ควบคุม ชี้แนะ ดูแล บำรุงขวัญและให้กำลังใจครูผู้สอน ให้มีความกระตือรือร้น สามารถปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่องและเต็มความสามารถในงานที่ทำ เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาต้องใช้ความเป็นผู้นำและรู้จักการนำนวัตกรรมมาพัฒนาการ

บริหารเพื่อให้เกิดประโยชน์ในด้านต่าง ๆ แก่สถานศึกษาอย่างสูงสุด มีการกระตุ้นให้ครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยเฉพาะครูผู้สอนเกิดความพึงพอใจที่จะร่วมปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ บรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายและมีคุณภาพได้ตามมาตรฐานที่ตั้งวางไว้ โรงเรียนที่มีคุณภาพนั้นเป็นกุญแจสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จและความพึงพอใจของชุมชนในเขตพื้นที่บริการ และคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนนั้นส่วนหนึ่งมาจากคุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษาด้วย

ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม กล่าวคือ ภาวะผู้นำแบบใหม่ที่มุ่งเน้นเรื่องการสร้างผลงานนวัตกรรมจากความคิดสร้างสรรค์ หรือการบริหารจัดการรูปแบบใหม่ตามยุทธศาสตร์การวิจัย และนวัตกรรมแห่งชาติพ.ศ. 2560 - 2579 (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2561 หน้า 1-3) สถานศึกษาจำเป็นต้องมีผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม ซึ่งมีความสำคัญด้านต่าง ๆ ดังนี้ ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์วิธีปฏิบัตงาน กระบวนการสร้างความสัมพันธ์ในองค์การและในด้านคุณภาพของการผลิตชิ้นงาน การแก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยวิธีการในเชิงสร้างสรรค์อย่างมีกลยุทธ์ (กุลชลี จงเจริญ, 2555 ; Imagine Nation, 2016 ; Loader, 2019) ผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีความสำคัญในด้านการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพมุ่งเน้นให้บุคลากรเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการปฏิบัติงานและคิดสร้างสรรค์แนวทางการดำเนินงานใหม่หรือนวัตกรรมใหม่ๆ ที่ทันสมัยเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน (กุลชลี จงเจริญ, 2562) พากันไปด้วยดีสู่จุดหมายที่ดีงามรักษาความถูกต้องในสิ่งที่ถูกที่ควรโดยยึดหลักธรรมพรหมวิหารคือธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐธรรมประจำใจอันประเสริฐธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจดและปฏิบัติตนต่อมนุษย์ตลอดจนสรรพสัตว์ทั้งหลายโดยชอบเป็นธรรมสำหรับผู้ใหญ่ที่ดูแลคนอื่น 1. เมตตา ได้แก่ความรักใคร่ปรารถนาให้มีความสุขด้วยจิตอันแผ่ไมตรีคิดทำประโยชน์แก่ผู้อื่นและสิ่งอื่นซึ่งเป็นความรักใคร่ที่ปราศจากราคะความกำหนัดความรักความหวังดีความปรารถนาดีนั้นเป็นการแสดงออกซึ่งมิตรภาพไมตรีของมนุษย์ที่มีต่อกันตลอดถึงสัตว์และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมด้วยต้องการมุ่งหวังแต่ความสุขแก่เขาไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทนสิ่งอื่นใดนอกจากให้เขาเป็นสุขโดยการแสดงออก 3 ทางได้แก่ ก) เมตตาทางกาย ข) เมตตาทางวาจา ค) เมตตาทางใจ 2. กรุณา ได้แก่ความสงสารคิดช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ 3. มุทิตาได้แก่ความยินดีเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข 4. อุเบกขาได้แก่ความวางใจเป็นกลาง (กุลชัย โพธิ์นันท์, 2559)

การเลือกหลักธรรมมาปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการเป็นผู้บริหารสถานศึกษา การจะเป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่ดีและเก่ง ควรปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมกับการบริหาร โดยต้องทราบก่อนว่าผู้บริหารสถานศึกษาทำหน้าที่บริหาร กล่าวคือ ผู้บริหารไม่ใช่ผู้ปฏิบัติ แต่ใช้ศาสตร์เป็นองค์ความรู้ แนวคิดและศิลปะหรือกระบวนการทำให้ผู้ปฏิบัติงานทำงานจนเป็นผลสำเร็จตรงตามจุดหมายขององค์การ หรือตรงตามจุดหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจแล้ว (พิมพ์พร จารุรัตน์, 2559, หน้า

103) อยากรู้ คู่กับ อยากทำ แล้วก็นำมาซึ่งการศึกษา พร้อมทั้งความสุข ถ้าไม่เกิด 2 อยากนี้ ก็หวังให้มีการศึกษาได้ยาก และเด็กก็จะเรียนอย่างไม่มีความสุข กลายเป็นการศึกษาที่ฝืนใจ นั่นก็คือไม่ใช่การศึกษาที่แท้จริงนั่นเอง ในการสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ ที่กระจายออกไปเป็นคุณธรรมเรียกว่าพรหมวิหาร 4 ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขา (ป.อ.ปยุตฺโต, 2555, หน้า 1,127) ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นเครื่องมือในการทำงานร่วมกับผู้อื่น

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด รับผิดชอบดูแลสถานศึกษาในสังกัดทั้งหมด 60 โรงเรียน มีผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 98 คน มีข้าราชการครูจำนวน 2,271 คน มีนักเรียนจำนวน 43,219 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด, 2566) จากการศึกษาข้อมูลการเข้าร่วมกิจกรรมการประกวดผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ตามแนวทางการยกระดับผลสัมฤทธิ์ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด) พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด ขาดการส่งเสริม สนับสนุนและผลักดันให้โรงเรียนใช้ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมในการบริหารสถานศึกษา สอดคล้องกับรายงานผลการดำเนินงาน ประจำปีงบประมาณ 2565 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด พบว่า การบริหารสถานศึกษาโดยใช้นวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาหลายแห่งยังไม่ประสบผลสำเร็จ เกิดจากปัจจัยภายในองค์กรซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษา

จากสภาพปัญหาดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด สามารถนำแนวทางมาใช้ในการปฏิบัติงานให้ประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด

2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารและครูโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด ปีการศึกษา 2566 จำนวน 2,369 ประกอบด้วยผู้บริหาร 98 คน และครูผู้สอน 2,271 คน (ข้อมูลครูและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ดข้อมูล ณ วันที่ 10 มิถุนายน 2566)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นผู้บริหารและครู โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie& Morgan, 1970) ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น จำนวน 331 คน และเลือกสุ่มแบบแบ่งชั้น (สุจิตรา บุณยรัตพันธุ, 2558, หน้า 167)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนที่มีความเป็นเลิศด้านภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ดปีการศึกษา 2566 จำนวน 5 คน โดยเป็นผู้บริหารที่มีผลงานดีเด่นด้านการสร้างและพัฒนานวัตกรรมเพื่อการศึกษา ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด จำนวน 5 ด้าน โดยได้มาจากการทำตารางสังเคราะห์จากนักวิชาการ จำนวน 11 คน คือ การคิดสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วมในการทำงานและทำงานเป็นทีม การมีวิสัยทัศน์สู่การเปลี่ยนแปลง การบริหารความเสี่ยงและการสร้างบรรยากาศแห่งนวัตกรรม

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถามใน ด้านตำแหน่ง ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน มีลักษณะป็นแบบสอบถามตรวจสอบรายการ (checklist)

ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักพรหมวิหาร 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ1) ด้านการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ 2) ด้านการทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วม 3) ด้านการมีวิสัยทัศน์ 4) ด้านการบริหารความเสี่ยง 5) ด้านการสร้าง

บรรยากาศแห่งนวัตกรรม การศึกษาลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตรส่วนประมาณค่า (Rating Scale)

ตอนที่ 3 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เรื่อง แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ตามหลักพรมวิหาร 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การวิเคราะห์การจัดลำดับความต้องการจำเป็นโดยใช้สูตร Modified Priority Needs Index ($PNI_{Modified}$) รายการที่มีค่าอย่างน้อย .30 หรือ 30% ที่มีความต้องการจำเป็นที่มีความสำคัญมากที่สุดและมีความเร่งด่วนที่ต้องได้รับการพัฒนาก่อน เพื่อนำไปอธิบายข้อมูลในรูปแบบตารางต่อไป

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ ของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ดโดยสรุป ดังนี้

1. สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็น ของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด ผลปรากฏดังตารางที่ 1 และ 2 ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ ของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมตาหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด โดยรวม

ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมตามหลักพรหมวิหาร 4	สภาพปัจจุบัน					สภาพที่พึงประสงค์		
	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
1. ด้านการคิดริเริ่มสร้างสรรค์	3.40	0.87	ปานกลาง	1	4.25	0.80	มาก	2
2. ด้านการทำงานเป็นทีมและการ มีส่วนร่วม	3.06	0.82	ปานกลาง	2	4.22	0.80	มาก	5
3. ด้านการมีวิสัยทัศน์	2.93	0.80	ปานกลาง	4	4.25	0.82	มาก	3
4. ด้านการบริหารความเสี่ยง	3.02	0.76	ปานกลาง	3	4.24	0.81	มาก	4

5. ด้านการสร้างบรรยากาศแห่งนวัตกรรม	2.84	0.80	ปานกลาง	5	4.40	0.80	มาก	1
รวมเฉลี่ย	**3.05**	**0.81**	**ปานกลาง**	**-**	**4.27**	**0.81**	**มาก**	**-**

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$=3.05, S.D.=0.81) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ($\overline{X}$=3.40, S.D.=0.87) รองลงมา คือ ด้านการทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วม ($\overline{X}$=3.06, S.D.=0.82) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการสร้างบรรยากาศแห่งนวัตกรรม ($\overline{X}$= 2.84, S.D.= 0.80)

สภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$=4.27, S.D.=0.81) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการสร้างบรรยากาศแห่งนวัตกรรม ($\overline{X}$ =4.40, S.D.=0.80) รองลงมา คือ ด้านการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ($\overline{X}$=4.25, S.D.=0.80) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วม ($\overline{X}$=4.22, S.D.= 0.80)

ตารางที่ 2 ความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด

ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมตามหลักพรหมวิหาร 4	สภาพที่พึงประสงค์ (I)	สภาพปัจจุบัน (D)	I - D	PNI	ลำดับ
1. ด้านการคิดริเริ่มสร้างสรรค์	4.24	3.40	0.84	0.25	5
2. ด้านการทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วม	4.26	3.06	1.19	0.39	3
3. ด้านการมีวิสัยทัศน์	4.25	2.93	1.32	0.45	2
4. ด้านการบริหารความเสี่ยง	4.24	3.07	1.18	0.38	4
5. ด้านการสร้างบรรยากาศแห่งนวัตกรรม	4.40	2.84	1.22	0.55	1
รวมเฉลี่ย	**4.28**	**3.06**	**1.22**	**0.40**	**-**

จากตารางที่ 2 พบว่า ความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด โดยรวมมีค่า $PNI_{Modified}$ = 0.40 เมื่อพิจารณาด้านที่มีค่า $PNI_{Modified}$ สูงที่สุดคือ ด้านการสร้างบรรยากาศแห่งนวัตกรรมมีค่า $PNI_{Modified}$ = 0.55 รองลงมา คือ ด้านการมีวิสัยทัศน์ มีค่า PNI

$_{Modified}$ = 0.45 ส่วนด้านที่มีความต้องการจำเป็นต่ำที่สุด คือ ด้านการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีค่า PNI $_{Modified}$ = 0.25

ผู้วิจัยได้นำผล PNI $_{Modified}$ มาเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น คือ1) ด้านการสร้างบรรยากาศแห่งนวัตกรรม 2) ด้านการมีวิสัยทัศน์ 3) ด้านการทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วม 4) ด้านการบริหารความเสี่ยง และ5) ด้านการคิดริเริ่มสร้างสรรค์

2. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ดแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด ด้านการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ตามหลักพรหมวิหาร 4 มี 4 แนวทาง ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารควรมีคิดวิเคราะห์ปัญหาพร้อมเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการที่หลากหลายอย่างเป็นลำดับขั้นตอน 2) ผู้บริหารต้องปรับตัวและปรับเปลี่ยนทัศนคติรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้ร่วมงาน 3) มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคณะผู้บริหาร ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 4) ผู้บริหารควรยึดหลักคุณธรรมในการบริหารงาน ด้านการทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 มี 5 แนวทาง ประกอบด้วย 1) มีการรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน 2) ควรมีการส่งเสริมการทำงานเป็นทีมและเน้นให้คณะครูในสถานศึกษามีส่วนร่วมในการทำงาน การวางแผนการทำงานร่วมกันทุกคน 3) ผู้บริหารต้องให้กำลังใจ เป็นผู้อำนวยความสะดวกและเป็นที่ปรึกษาในการปฏิบัติงานของคณะครู 4) มีการกำหนดและแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจน ตามศักยภาพและความสามารถ 5) มีการประสานความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอก ด้านการมีวิสัยทัศน์ตามหลักพรหมวิหาร 4 มี 4 แนวทาง ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารควรมีการคิดวิเคราะห์เพื่อวางแผนการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุในการพัฒนาสถานศึกษาให้ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกัน 2) มีการจัดประชุม สื่อสาร สร้างความเข้าใจต่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อให้บรรลุผลในการพัฒนาสถานศึกษา 3) ควรมีการจัดระบบการบริหารออกเป็นกลุ่มงานต่างๆ ตามโครงสร้างบริหาร เพื่อการทำงานที่เป็นระบบ 4) มีการวางกลยุทธ์เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ ในการทำงานร่วมกันกับบุคลากรและสื่อสารสร้างความเข้าใจกับบุคลากร ด้านการบริหารความเสี่ยงตามหลักพรหมวิหาร 4 มี 5 แนวทาง ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารควรมีการวางแผนในการทำงาน มีการวิเคราะห์สถานการณ์ขององค์กร 2) ผู้บริหารควรมีรูปแบบการการบริหารงานที่หลากหลายและสามารถเลือกวิธีการบริหารงานได้อย่างเหมาะสม 3) มีความกล้าและสามารถยอมรับความล้มเหลวจากการปฏิบัติงานได้ 4) มีความซื่อตรง ต่อการปฏิบัติงาน ทำงานอย่างเป็นระบบตามระเบียบที่ถูกต้อง 5) ผู้บริหารควรมีใจเป็นกลาง โดยยึดหลักความเสมอภาคและ ยุติธรรมในการบริหารงาน ด้านการสร้างบรรยากาศแห่งนวัตกรรมตามหลักพรหมวิหาร 4 มี 5 แนวทาง

ประกอบด้วย 1)จัดบรรยากาศ ห้องทำงานเป็นกลุ่มงาน เพื่อให้ง่ายต่อการทำงานและการคิดสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆร่วมกันภายในกลุ่มงาน 2) มีการจัดบรรยากาศทั้งบริบทโดยรอบของสถานศึกษา จัดให้สถานศึกษาเกิดความสะอาดเรียบร้อยสวยงาม 3) สร้างเงื่อนไขในการทำงานเพื่อให้ครูบุคลากร เกิดแรงจูงใจในการทำงาน 4) ผู้บริหารมีความยืดหยุ่นในการทำงาน 5) ควรจัดให้มีการประชุม อบรม สัมมนา เพื่อพัฒนาตนเอง ของบุคลากรในสถานศึกษา

อภิปรายผล

1. สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รองลงมา คือ ด้านการทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วม และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการสร้างบรรยากาศแห่งนวัตกรรม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ด้านการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ผู้บริหารสถานศึกษามีการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบในการทำงาน มีการรวบรวมข้อคิดเห็นมุมมองต่างๆเพื่อนำมาเป็นประโยชน์ มีความสามารถในการคิดริเริ่มสิ่งใหม่ๆ วิธีการใหม่ได้หลากหลายรูปแบบ หลายแง่มุม ตามหลักกรุณา ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากรให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์คิดค้นทางเลือกที่หลากหลายในการพัฒนางานใหม่ๆเพื่อให้เกิดนวัตกรรมการทำงาน ตามหลักมุทิตา ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำแนวคิดวิธีการรูปแบบเดิม มาพัฒนาต่อยอดทำให้เกิดการสร้างสรรค์สิ่งใหม่และมีคุณค่ามากขึ้น ตามหลักเมตตา เปิดโอกาสให้บุคลากรรวมถึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานเพื่อให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ตามขอบข่ายงานที่กำหนด สร้างแนวความคิดใหม่ๆในการขับเคลื่อนให้เกิดการสร้างนวัตกรรมและนำแนวคิดวิธีการรูปแบบเดิม มาพัฒนาต่อยอดทำให้เกิดการสร้างสรรค์สิ่งใหม่และมีคุณค่ามากขึ้น รวมทั้งมีการเปิดโอกาสให้บุคลากรมีความเป็นอิสระด้านความคิดในการวางแผนการทำงานของตนเองอย่างสร้างสรรค์และคิดนอกกรอบในการทำงานให้ประสบความสำเร็จตามหลักอุเบกขา สอดคล้องการแนวคิดของ กุลชลี จงเจริญ (2555) กล่าวว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม เป็นการแสดงออกถึงคุณลักษณะของผู้นำที่มีสมรรถนะ บุคลิกภาพ บทบาท ความสามารถในการเข้าถึงปัญหาหรือโอกาสที่สลับซับซ้อน สามารถค้นพบแนวทางในการดำเนินการใหม่ๆ เน้นสัมพันธภาพของกลุ่มบุคลากรที่มีคุณภาพ และมีความไว้วางใจสมาชิกภายในองค์การรวมทั้งใช้กระบวนการของการสร้างสรรค์บริบททางนวัตกรรมเพื่อการขับเคลื่อนให้บุคลากรสามารถสร้างนวัตกรรมในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตและการให้บริการอย่างสร้างสรรค์ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วารุณี กว้างขวาง (2566) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของ

ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และงานวิจัยของเนาวรัตน์ เยาวนาถ (2562) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

2. สภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการสร้างบรรยากาศแห่งนวัตกรรม รองลงมา คือ ด้านการคิดริเริ่ม และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ด้านการสร้างบรรยากาศแห่งนวัตกรรม ผู้บริหารสถานศึกษามีการสร้างแรงจูงใจในการทำงานให้กับบุคลากร มีความยืดหยุ่นในการทำงาน ผู้บริหารมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับบุคลากรในโรงเรียน ตามหลักเมตตา รวมทั้งมีการจัดสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่เอื้อต่อการทำงาน ตามหลักกรุณา มีการสร้างเงื่อนไขหรือบริบทของนวัตกรรมให้เกิดขึ้นในโรงเรียน ตามหลักอุเบกขา สอดคล้องกับแนวคิดของ นิตยา นิยมวงค์ (2555, : 41) กล่าวว่า พรหมวิหาร 4 เป็นคุณธรรมอันประเสริฐสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาพึงมีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นหลักธรรมที่ควรประพฤติปฏิบัติตนใน 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) เมตตา 2) กรุณา 3) มุทิตา 4) อุเบกขา ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีคุณธรรมประจำใจ 4 ประการคือ พรหมวิหาร 4 จะเป็นผู้ที่มีคุณธรรมภายในจิตใจสูงหรือประเสริฐแล้วย่อมเป็นผู้ที่ประพฤปฏิบัติเกื้อกูลต่อผู้อื่นในทางที่ดีที่ถูกที่ควร ผู้บริหารสถานศึกษานำหลักธรรมมาใช้ควบคู่กับการบริหารจัดการศึกษาผู้บริหารสถานศึกษาถือได้ว่าเป็นผู้นำองค์การไปสู่ความสำเร็จประสิทธิภาพและดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข และสอดคล้องกับงานวิจัยของ นภาพร ศรีสุคันธพฤกษ์ (2566) ได้ทำการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า สภาพที่พึงประสงค์ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม ในภาพรวมค่าเฉลี่ยของสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยสภาพที่พึงประสงค์ในรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน

3. ความต้องการจำเป็นความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด มาเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นดังนี้ 1) ด้านการสร้างบรรยากาศแห่งนวัตกรรม 2) ด้านการมีวิสัยทัศน์ 3) ด้านการทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วม 4) ด้านการบริหารความเสี่ยง 5) ด้านการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ด้านการสร้างบรรยากาศแห่งนวัตกรรม เป็นสิ่งที่สำคัญในการสร้างองค์การนวัตกรรม มีการนำแนวทางการพัฒนานวัตกรรม การเสนอแนวคิดใหม่

ๆเพื่อทำให้เกิดสิ่งใหม่ๆ มีนำการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีมาปรับประยุกต์ใช้ในการบริหารงาน โดยการบริหารงานของสถานศึกษาทั้ง 4 ฝ่าย ประกอบด้วย ฝ่ายบริหารวิชาการ ฝ่ายบริหารงานบุคคล ฝ่ายบริหารงานงบประมาณ และฝ่ายบริหารงานทั่วไป การสร้างบรรยากาศแห่งนวัตกรรมนั้นผู้บริหารจะต้องคำนึงถึงสภาพบริบท และสภาพแวดล้อมที่ควรเอื้อต่อการทำงาน ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งบุคลากรในสถานศึกษา นักเรียนและชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด และลดปัญหาอุปสรรค ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ผู้บริหารสถานศึกษามีการสร้างแรงจูงใจในการทำงานให้กับบุคลากร มีความยืดหยุ่นในการทำงาน ผู้บริหารมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับบุคลากรในโรงเรียน ตามหลักเมตตา มีการสร้างเงื่อนไข หรือบริบทของนวัตกรรมให้เกิดขึ้นในโรงเรียน ตามหลักอุเบกขา สอดคล้องกับแนวคิดของ ฐิติมา พูลเพชร, วิโรจน์ เจษฎาลักษณ และจันทนา แสนสุข (2561, หน้า 127) กล่าวว่า การสร้างวัฒนธรรมนวัตกรรม เป็นสิ่งที่สำคัญในการสร้างองค์การนวัตกรรมที่มุ่งเน้นการนำแนวทางการพัฒนานวัตกรรมเพื่อทำให้เกิดสิ่งใหม่ๆ ที่มีมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจทั้งในเรื่องกระบวนการผลิต รูปแบบผลิตภัณฑ์และบริการใหม่ๆ การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีรวมทั้งรูปแบบการดำเนินธุรกิจดังนั้นองค์การควรหล่อหลอมนวัตกรรมให้เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมองค์การเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการภายในองค์การที่จะนำไปสู่การกำหนดกลยุทธ์ขององค์การต่อไป เพื่อสร้างความแข็งแกร่งขององค์การที่ต้องเผชิญกับความรุนแรงทางการแข่งขัน องค์การที่สามารถสร้างวัฒนธรรมนวัตกรรมได้นั้น ต้องขับเคลื่อนด้วยผู้บริหารองค์การซึ่งมีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลง โดยขึ้นอยู่กับวิสัยทัศน์ของผู้นำ ความสามารถของบุคลากรในองค์การ รวมทั้งสภาพแวดล้อมในการทำงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ วารุณี กว้างขวาง (2566) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การสร้างบรรยากาศองค์กรแห่งนวัตกรรม ความกล้าหาญ การมีวิสัยทัศน์การสร้างแรงจูงใจ และ การทำงานเป็นทีม ตามลำดับ

4. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด สรุปแนวทางแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด ด้านการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ตามหลักพรหมวิหาร 4 มี 4 แนวทาง ด้านการทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วมตามหลักพรหมวิหาร 4 มี 5 แนวทาง ด้านการมีวิสัยทัศน์ตามหลักพรหมวิหาร 4 มี 4 แนวทาง ด้านการบริหารความเสี่ยงตามหลักพรหมวิหาร 4 มี 5 แนวทาง ด้านการสร้างบรรยากาศแห่งนวัตกรรมตามหลักพรหมวิหาร 4 มี 5 แนวทาง มีประเด็นที่นำมาอภิปราย ดังนี้

4.1 ด้านการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า ผู้บริหารควรมีคิดวิเคราะห์ปัญหาพร้อมเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการที่หลากหลายอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ต้องปรับตัวและปรับเปลี่ยนทัศนคติรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้ร่วมงาน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคณะผู้บริหาร ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องผู้บริหารควรยึดหลักคุณธรรมในการบริหารงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ นภาพร ศรีสุคันธพฤกษ์ (2566) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาวิเคราะห์หน่วยงานที่ประสบผลสำเร็จมีการนำแนวคิดและวิธีการรูปแบบเดิมมาพัฒนาต่อยอด สร้างแนวคิดใหม่ ๆ ในการขับเคลื่อนให้เกิดการสร้างนวัตกรรมใหม่ที่มีคุณค่ามากขึ้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรกิจ สุวรรณแกม (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ผู้บริหารต้องแสดงบทบาทกระตุ้นเอื้ออำนวยให้ทีมงานได้สรรค์สร้างนวัตกรรมใหม่ๆ เปิดโอกาสให้เกิดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ข้อมูลเป็นฐาน เป็นผู้นำทางความคิด คอยให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิด เป็นผู้จุดประกายเพื่อให้เกิดนวัตกรรม และเป็นแบบอย่างที่ดี

4.2 ด้านการทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วม พบว่า ผู้บริหารมีการรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีการส่งเสริมการทำงานเป็นทีมและเน้นให้คณะครูในสถานศึกษามีส่วนร่วมในการทำงาน มีวางแผนการทำงานร่วมกันทุกคน ผู้บริหารต้องให้กำลังใจ เป็นผู้อำนวยความสะดวกและเป็นที่ปรึกษาในการปฏิบัติงานของคณะครู มีการกำหนดและแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจน ตามศักยภาพและความสามารถ มีการประสานความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอก สอดคล้องกับ สอดคล้องกับงานวิจัยของ นภาพร ศรีสุคันธพฤกษ์ (2566) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรทุกคนจะต้องร่วมมือร่วมใจและบูรณาการจากหลาย ๆ ฝ่าย เสนอความคิดเห็นเพื่อร่วมแก้ปัญหาผลการดำเนินการร่วมกัน

4.3 ด้านการมีวิสัยทัศน์ พบว่า ผู้บริหารควรมีการคิดวิเคราะห์เพื่อวางแผนการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุในการพัฒนาสถานศึกษาให้ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกันมีการจัดประชุม สื่อสารสร้างความเข้าใจต่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อให้บรรลุผลในการพัฒนาสถานศึกษา ควรมีการจัดระบบการบริหารออกเป็นกลุ่มงาน ต่าง ๆ ตามโครงสร้างบริหาร เพื่อการทำงานที่เป็นระบบมีการวางกลยุทธ์เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ ในการทำงานร่วมกันกับบุคลากรและสื่อสารสร้างความเข้าใจกับบุคลากร สอดคล้องกับแนวคิดของ ฐิตินันท์ นันทะศรี (2563) กล่าวว่า การมีวิสัยทัศน์ คือพฤติกรรมของ

ผู้บริหารสถานศึกษาที่ใช้ความรู้ความสามารถในการกระตุ้นโน้มน้าว จูงใจให้บุคลากรร่วมกันวิเคราะห์บริบทแวดล้อมของสถานศึกษา จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ปัญหา อุปสรรคมากำหนดวิสัยทัศน์ร่วม สร้างวิสัยทัศน์สู่การนำไปปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ของสถานศึกษาให้บรรลุผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ยินดี ฮานาฟี (2562) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการมีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมสำหรับครูโรงเรียนสามโคก สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรทุกคนจะต้องเชื่อและยอมรับโดยทุกคนจะเป็นส่วนหนึ่งของวิสัยทัศน์ เห็นคุณค่าในตนเองและคุณค่าในเพื่อนร่วมงานมีเป้าหมายที่จะพัฒนาโรงเรียนให้ก้าวหน้าโดยนำเอานวัตกรรมเทคโนโลยีเข้ามาใช้ โดยมุ่งหวังที่จะเห็นโรงเรียนเป็นเลิศในทุกๆด้าน

4.4 ด้านการบริหารความเสี่ยง พบว่า ผู้บริหารควรมีการวางแผนในการทำงาน มีการวิเคราะห์สถานการณ์ขององค์กร มีรูปแบบการการบริหารงานที่หลากหลายและสามารถเลือกวิธีการ บริหารงานได้อย่างเหมาะสม มีความกล้าและสามารถยอมรับความล้มเหลวจากการปฏิบัติงานได้ มีความซื่อตรง ต่อการปฏิบัติงาน ทำงานอย่างเป็นระบบตามระเบียบที่ถูกต้อง มีใจเป็นกลาง โดยยึดหลักความเสมอภาคและ ยุติธรรม ในการบริหารงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ นภาพร ศรีสุคันธพฤกษ์ (2566) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีการกำหนดแนวทางหรือมาตรการรองรับในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อลดความเสี่ยงและความเสียหายที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

4.5 ด้านการสร้างบรรยากาศแห่งนวัตกรรม พบว่า ผู้บริหารควรจัดบรรยากาศ ห้องทำงานป็นกลุ่มงาน เพื่อให้ง่ายต่อการทำงานและการคิดสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ ร่วมกันภายในกลุ่มงานมีการจัดบรรยากาศทั้งบริบทโดยรอบของสถานศึกษา จัดให้สถานศึกษาเกิดความสะอาดเรียบร้อย สวยงามสร้างเงื่อนไขในการทำงานเพื่อให้ครู บุคลากร เกิดแรงจูงใจในการทำงาน ผู้บริหารมีความยืดหยุ่นในการทำงาน ควรจัดให้มีการประชุม อบรม สัมมนา เพื่อพัฒนาตนเอง ของบุคลากรในสถานศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดของ ประไพศรี ธรรมวิริยะวงศ์ (2564) กล่าวว่า ผู้นำองค์การ ต้องสรรหา ต้องสร้าง ต้องรักษาทุนเหล่านั้นให้มีขึ้นในทรัพยากรมนุษย์ การจะเกิดนวัตกรรมในองค์การได้ต้องอาศัยวัฒนธรรมของผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ ผู้นำองกรค์ ต้องสนับสนุนการเปลี่ยนแปลง ต้องไม่ขัดขวางการเปลี่ยนแปลง และสนับสนุนให้กล้าคิด กล้าทำ นวัตกรรมต้องเกิดจากผู้ปฏิบัติงานและมีผู้นำคอยสนับสนุนทำเป็นตัวอย่าง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ นภาพร ศรีสุคันธพฤกษ์ (2566) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาจัดสิ่งอำนวยความสะดวกและสภาพแวดล้อม เพื่อให้ครูและบุคลากรปฏิบัติงานสร้างสรรค์ผลงานด้านนวัตกรรมให้ประสบผลสำเร็จ จากการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ

ได้เสนอแนวทางการพัฒนา โดยผู้บริหารมีการออกแบบกิจกรรมและกระบวนการทำงานได้อย่างอิสระ มีบรรยากาศที่เปิดโอกาสให้กล้าคิด กล้าแสดงความคิดเห็น รวมถึงจัดสิ่งอำนวยความสะดวกหรืออุปกรณ์โดยจัดสรรงบประมาณในการพัฒนานวัตกรรมอย่างเหมาะสมเพียงพอ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

กุลชลี จงเจริญ. (2555). *ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม.ในเอกสารประกอบการสอน หน่วยที่ 12 ชุดวิชา 23728 นวัตกรรมการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ.*นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

กุลชลี จงเจริญ. (2562). *ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมในประมวลสาระชุดวิชานวัตกรรมการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ หน่วยที่ 8-15* (พิมพ์ครั้งที่ 1).มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

กุลชัย โพธิ์นันท์ (2559). *ภาวะผู้นำเชิงพุทธตามหลักพรหมวิหาร 4.* วารสารJournal of Roi Kaensarn Academi, ปีที่ 1 ฉบับที่ 2, หน้า 1-12.

ฐิตินันท์ นันทะศรี. (2563). *ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา.* วารสารบัณฑิตศึกษา, ปีที่ 17, ฉบับที่ 79 (ตุลาคม-ธันวาคม 2563), หน้า 11-20.

ฐิติมา พูลเพชร. (2561). *การสร้างวัฒนธรรมนวัตกรรมในองค์การ : ปัจจัยเชิงสาเหตุและผลลัพธ์.* วารสารวิชาการศิลปะศาสตร์ประยุต์, ปีที่ 11 ฉบับที่ 2, หน้า 127–141.

นภาพร ศรีสุคันธพฤกษ์. (2566). *แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสยาม.

นิตยา นิยมวงค์. (2555). *การศึกษาคุณธรรมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 2.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรำไพพรรณี.

เนาวรัตน์ เยาวนาถ. (2562). *แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

นวรัตน์ ไวชมภู. (2560). *วิถีครองคน: พรหมวิหาร 4 สำหรับผู้บริหารการศึกษาในศตวรรษที่,* วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ สาขามนุษยศาสตร์, ปีที่ 4 ฉบับที่ 1, หน้า 105-113

ประไพศรี ธรรมวิริยะวงศ์. (2564). *แนวทางการสร้างนวัตกรรมในงานบริหารทรัพยากรมนุษย์.* วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี, ปีที่ 15 ฉบับที่ 1, หน้า 516-528.

พิมพ์พร จารุจิตร์. (2559). *ภาวะผู้นำกบัการบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21.* เอกสารประกอบการเรียนการสอน. อุดรธานี: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

พระพรหมคุณากรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับบประมวลธรรม.* กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

ยินดี ฮานาฟา. (2562). *แนวทางการส่งเสริมการมีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมสำหรับครูโรงเรียนสามโคก สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดปทุมธานี.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรังสิต.

วารุณี กว้างขวาง. (2566). *การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สุจิตรา บุณยรัตพันธุ. (2558). *ระเบียบวิธีวิจัยสำหรับรัฐประศาสนศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้มีอายุยืนยาว ตำบลนายางกลัก อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ : การศึกษาแบบเรื่องเล่า

QUALITY OF LIFE DEVELOPMENT FOR LONGEVITY ELDERLY NAYANGKLAK SUBDISTRICT, THEPSATHIT DISTRICT, CHAIYAPHUM PROVINCE : NARRATIVE STUDY

[1]ณรัศม์ แก้วปัญญาศารัศม์ และ [2]กรรณวิษณ์ ช่วยอุปการ

[1]Naraj Kaewpanyasaraj and [2]Kannawish Chuai-uppakan

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, ประเทศไทย

Chaiyaphum Rajabhat University, Thailand

[1]Narajkxz@gmail.com, [2]maikow_9@hotmail.com2

Received: September 18, 2024; **Revised**: November 4, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีอายุยืนยาว และเพื่อศึกษา แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้มีอายุยืนยาวของตำบลนายางกลัก อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า 1. คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่มีอายุยืนยาวในพื้นที่ มีการดำรงชีวิตที่ดี บริโภคอาหารพื้นบ้าน เป็นหลัก ออกกำลังกายเล็กน้อย ใช้วิธีทางจิตวิญญาณในการจัดการความกังวล อาศัยกับครอบครัว ในบ้านเรือนที่ปลอดภัยและเหมาะสม มีความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัวและชุมชน ยอมรับการเปลี่ยนแปลงของชีวิต แต่ยังมีอุปสรรคในการเข้าถึงระบบบริการสุขภาพ 2. แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้มีอายุยืนยาว คือ 1) ด้านพฤติกรรมบุคคลควรส่งเสริมการบริโภคอาหารที่เหมาะสม ออกกำลังกายอย่างปลอดภัย ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล พัฒนาทักษะการดูแลตนเอง 2) ด้านสิ่งแวดล้อม ควรจัดที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมและปลอดภัย อบรมผู้ดูแลผู้สูงอายุ

---

[1]นักศึกษาปริญญาโท สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

[2]อาจารย์ ดร. คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

พัฒนาสวัสดิการผู้ดูแลผู้สูงอายุ 3) ด้านสังคม ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณค่าผู้สูงอายุสร้างทัศนคติเชิงบวก สัมผัสธรรมชาติ และ 4) ด้านระบบบริการสุขภาพ ควรพัฒนาระบบบริการที่เข้าถึงง่าย ให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วม พัฒนาบุคลากร ส่งเสริมสุขภาพแบบองค์รวม

คำสำคัญ : การพัฒนาคุณภาพชีวิต, ผู้สูงอายุ, ตำบลนายางกลัก

Abstract

This research aimed to study the quality of life for longevity elderly and improving the quality of life for longevity elderly NaYangKlak Subdistrict, ThepSathit District, Chaiyaphum Province. The research found that: 1)The longevity elderly in this area generally enjoy a good quality of life, they consume local foods, engage in light exercise, and use spiritual methods to manage anxiety, most live with their families in safe and suitable homes, they maintain good relationships with family and community members and accept life changes. However, challenges persist in accessing health services. 2) Improving the quality of life of the elderly to have a long life should include : 1) Personal behavior : should promote the consumption of appropriate food, exercise safely, use digital technology, develop self-care skills ; 2) Environment : should provide suitable and safe housing, train elderly caregivers, develop welfare for elderly caregivers ; 3) Social : should organize activities to promote the value of the elderly, create positive attitudes, and experience nature ; and 4) Health service system : should develop an easily accessible service system, allow elderly participation, develop personnel, and promote holistic health.

Keywords: Quality of life, Elderly, NaYangKlak Subdistrict

บทนำ

สังคมโลกกำลังเผชิญกับการเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุ ในส่วนประเทศไทยกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ มีจำนวนผู้สูงอายุ 13,064,929 หรือ ร้อยละ 19.78 ของประชากรทั้งประเทศ ขณะที่ประชากรวัยเรียนและวัยแรงงานมีแนวโน้มลดลง การขาดแคลนแรงงาน ส่งผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม เสียโอกาสทางเศรษฐกิจ ความสามารถในการแข่งขัน รวมถึงการเพิ่มงบประมาณเพื่อเป็นสวัสดิการรองรับวัยเกษียณ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2566) นโยบายรัฐจึงมุ่งส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเป็นพลังขับเคลื่อนประเทศ ให้มีงานทำที่เหมาะสม สร้างเสริมสุขภาพ จัดสภาพแวดล้อม สร้างหลักประกันทางสังคม

ให้มีส่วนร่วมในสังคม ส่งเสริมการออม สร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพ พัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุ เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้และเข้าถึงบริการสุขภาพที่เหมาะสมตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

สถานการณ์ผู้สูงอายุในตำบลนายางกลัก อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ มีความซับซ้อนและน่าสนใจ เนื่องจากในพื้นที่มีผู้สูงอายุ จำนวน 13,939 คน หรือร้อยละ 17.76 ของประชากรทั้งอำเภอ ในขณะที่มีผู้สูงอายุ 90 ปีขึ้นไป จำนวนมากถึง 57 คน สูงเป็นอันดับ 1 ของอำเภอ และเป็นลำดับที่ 4 ของจังหวัดชัยภูมิ (สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง, 2566) และจากการศึกษาภาคสนามชั้นต้นพบว่าผู้สูงอายุในพื้นที่กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งส่งผลให้คุณภาพชีวิตลดลง มีปัญหาการเจ็บป่วยเรื้อรัง ฐานะยากจน และความสัมพันธ์ในครอบครัวที่ลดลง มีข้อจำกัดในการเข้าถึงระบบบริการสุขภาพ การรับรู้ และการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ รวมทั้งยังขาดการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีอายุยืนยาวกว่าเกณฑ์เฉลี่ยของประเทศ และยังไม่มีแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรมในพื้นที่ จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาเชิงลึกเพื่อเตรียมความพร้อมรองรับสังคมผู้สูงอายุอย่างเป็นองค์รวม ภายใต้บริบททางสังคม วัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป

การวิจัยนี้มุ่งเน้นคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่มีอายุยืนยาวในตำบลนายางกลัก อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ โดยใช้วิธีการศึกษาแบบเรื่องเล่า ครอบคลุมปัจจัย 4 ด้าน ได้แก่ พฤติกรรมส่วนบุคคล สิ่งแวดล้อม สังคม และระบบบริการสุขภาพ ผลการศึกษาจะนำไปสู่แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในพื้นที่ให้สามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีคุณค่า และพึ่งพาตนเองได้ นอกจากนี้ยังสามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุในชุมชนชนบทอื่นได้ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีอายุยืนยาว ตำบลนายางกลัก อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้มีอายุยืนยาวของตำบลนายางกลัก อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบเล่าเรื่อง (Narrative method) ให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างความหมาย (Meaning) ในเหตุการณ์ที่ผ่านมาในชีวิตตามประสบการณ์ของผู้เล่า ผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่มีอายุยืนยาวของตำบลนายางกลัก อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ : การศึกษาแบบเรื่องเล่า

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) จากผู้สูงอายุที่มีอายุยืนยาวอายุ 90 ปีขึ้นไป ตำบลนายางกลัก อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 9 คน ซึ่งเป็นผู้มีคุณสมบัติ ดังนี้ 1) มีอายุ 90 ปีขึ้นไป ไม่จำกัดเพศ และอาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลนายางกลัก 2) ไม่เป็นผู้สูงอายุติดเตียง มีค่า ADL มากกว่า 11 คะแนน 3) สามารถสื่อสารหรือสามารถให้ข้อมูลได้และเต็มใจที่จะให้ข้อมูล

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) สร้างขึ้นมาจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และการลงพื้นที่กรณีศึกษาในครั้งแรก นำมาประมวลเป็นแบบสัมภาษณ์ครอบคลุมเนื้อหาตามกรอบแนวคิดการวิจัย ผ่านการพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและความเหมาะสมทางภาษาโดยผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้ 1) ด้านพฤติกรรมบุคคล ได้แก่ การบริโภคอาหาร การออกกำลังกาย การดูแลตนเองเมื่อเจ็บป่วย การจัดการอารมณ์และจิตใจ 2) ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สภาพความเป็นอยู่ ที่พักอาศัย การจัดการความเสี่ยง ความปลอดภัย ผู้ดูแลผู้อายุ 3) ด้านสังคม ได้แก่ ความสัมพันธ์ในครอบครัว ความสัมพันธ์ในชุมชน ความเข้าใจต่อตนเอง ความเข้าใจต่อธรรมชาติ 4) ด้านระบบบริการสุขภาพ ได้แก่ การรับรู้ การเข้าถึงบริการ การให้บริการ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลความสมบูรณ์และถูกต้องของข้อมูล โดยให้ผู้เกี่ยวข้องทบทวนยืนยันข้อมูลซ้ำในประเด็นที่ยังไม่ชัดเจน แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ร่วมกับการวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic analysis) ในรูปแบบการพรรณนาข้อมูลจากเนื้อหาเรื่องเล่า เริ่มจากทบทวนประเด็นหลัก กำหนดชื่อประเด็น วิเคราะห์เหตุการณ์ สร้างรหัสค้นหา เชื่อมโยงข้อมูล

ระยะที่ 2 การศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้มีอายุยืนยาวของตำบลนายางกลัก อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ กลุ่มสนทนา (Focus group discussion) จำแนกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1.1 กลุ่มภาคีพัฒนา ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง โดยกำหนดคุณสมบัติเลือกผู้ให้ข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่จัดการและให้บริการด้านสุขภาพในพื้นที่ ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลเทพสถิต สาธารณสุขอำเภอเทพสถิต ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านนายางกลัก

ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพบ้านห้วยหินฝน ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม องค์การบริหารส่วนตำบลนายางกลัก ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม องค์การบริหารส่วนตำบลนายางกลัก รวมจำนวน 6 คน

1.2 กลุ่มชุมชน ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง โดยกำหนดคุณสมบัติเลือกผู้ให้ข้อมูลจากผู้ที่มีบทบาทในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในพื้นที่ชุมชน ดังนี้ 1) มีหน้าที่เกี่ยวกับกับการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ 2) มีบทบาทและประสบการณ์ในการทำงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุมากกว่า 2 ปี หรือ 3) ผู้สนใจสมัครร่วมโครงการวิจัยซึ่งพักอาศัยในพื้นที่วิจัยมาไม่น้อยกว่า 5 ปี ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ผู้ดูแลผู้สูงอายุ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อำนวยการศูนย์ผู้สูงอายุ ครูโรงเรียนผู้สูงอายุ พระภิกษุ รวมจำนวน 8 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นประเด็นสนทนากลุ่ม สร้างขึ้นมาจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง นำมาประมวลเป็นประเด็นสนทนากลุ่มครอบคลุมเนื้อหาตามกรอบแนวคิดการวิจัย ผ่านการพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและความเหมาะสมทางภาษาโดยผู้เชี่ยวชาญ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ก่อนดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลความสมบูรณ์และถูกต้องของข้อมูล โดยให้ผู้เกี่ยวข้องทบทวนยืนยันข้อมูลซ้ำในประเด็นที่ยังไม่ชัดเจน แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา ในรูปแบบของการพรรณนาข้อมูลตามกรอบแนวคิดการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้มีอายุยืนยาว ตำบลนายางกลัก อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ :การศึกษาแบบเรื่องเล่า สรุปผล ดังนี้

1. คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่มีอายุยืนยาวตำบลนายางกลัก อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ ผู้สูงอายุที่มีอายุยืนยาว 90 ปีขึ้นไป มีการดำรงชีวิตที่ดี มีความสุขกาย สุขใจ ดังนี้

1.1 ด้านพฤติกรรมบุคคล ผู้สูงอายุส่วนใหญ่บริโภคอาหารพื้นบ้าน ผักสวนครัว ปลาและเนื้อสัตว์ ไม่นิยมรับประทานสัตว์ปีก ออกกำลังกายเล็กน้อย เมื่อเจ็บป่วยจะดูแลตนเองก่อน โดยการซื้อยากินเอง ใช้ยาสมุนไพร จิตใจปล่อยวาง สวดมนต์ ภาวนา ฟังธรรมะ พูดคุย

1.2 ด้านสิ่งแวดล้อม ผู้สูงอายุส่วนใหญ่พักอาศัยอยู่กับครอบครัว ใกล้กับบ้านเครือญาติ คำนึงถึงความปลอดภัย พื้นเรียบ อากาศถ่ายเทสะดวก โล่ง เงียบสงบ มีแสงสว่างที่เพียงพอ ผู้ดูแลผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นลูกสาว ผู้ดูแลขาดการสนับสนุนทางสังคม

1.3 ด้านสังคม ผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัวและชุมชน ทำกิจกรรมร่วมกัน รู้สึกว่าตนเองยังมีคุณค่า ตามโอกาส มีความสุขที่เห็นลูกหลานประสบความสำเร็จ สร้างบุญกุศล และใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ยอมรับความเปลี่ยนแปลงของชีวิต มีการเตรียมพร้อมสำหรับความตาย

1.4 ด้านระบบบริการสุขภาพ ผู้สูงอายุเข้าถึงบริการด้านสุขภาพได้ยาก อันเนื่องมาจากระยะทาง การเดินทาง ความยากจน ความขาดแคลนบุคลากรทางการแพทย์ เลือกใช้บริการสถานพยาบาลและกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่สะดวกใกล้บ้าน

2. แนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้มีอายุยืนยาวของตำบลนายางกลัก อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ ดังนี้

2.1 ด้านพฤติกรรมบุคคล ควรเลือกบริโภคอาหารครบ 5 หมู่ อาหารที่เคี้ยวง่าย ย่อยง่าย โปรตีนจากถั่วและเต้าหู้ ลดอาหารไขมันสูง ออกกำลังกายสร้างกล้ามเนื้อและความยืดหยุ่น ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสื่อสารข้อมูล ส่งเสริมความรู้และทักษะในการดูแลตนเองโดยครอบครัว

2.2 ด้านสิ่งแวดล้อม ควรให้พักอาศัยในบ้านชั้นเดียว พื้นเรียบ อากาศถ่ายเท แสงสว่างเพียงพอ สงบและร่มรื่น ห้องน้ำมีราวจับ คำนึงถึงความปลอดภัยและตอบสนองความต้องการเฉพาะบุคคลได้ อบรมผู้ดูแลผู้สูงอายุ สนับสนุนสวัสดิการผู้ดูแล

2.3 ด้านสังคม ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณค่าผู้สูงอายุ พบปะผู้อื่น สร้างเครือข่ายการสนับสนุนผู้สูงอายุ จัดกิจกรรมส่งเสริมให้เข้าใจชีวิต มีทัศนคติเชิงบวกและจิตใจที่สงบ ฝึกทักษะในการเผชิญปัญหา ผลิตสื่อสังคมสร้างทัศนคติที่ดีต่อผู้สูงอายุ จัดกิจกรรมสัมผัสธรรมชาติ

2.4 ด้านระบบบริการสุขภาพ ควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงความรู้และทักษะการดูแลสุขภาพ การวางแผนการดำเนินชีวิตในระยะท้าย พัฒนาระบบบริการสุขภาพชุมชนที่เข้าถึงได้ง่าย ให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วม พัฒนาบุคลากรดูแลผู้สูงอายุ และส่งเสริมสุขภาพองค์รวม

อภิปรายผล

จากการศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้มีอายุยืนยาว ตำบลนายางกลัก อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ : การศึกษาแบบเรื่องเล่า ผู้วิจัยนำประเด็นสำคัญมาอภิปรายดังนี้

1. คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุผู้สูงอายุที่มีอายุยืนยาวของตำบลนายางกลัก อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยนำเสนอการอภิปรายผลเรียงลำดับดังนี้

1.1 ด้านพฤติกรรมบุคคล พบว่า ผู้สูงอายุบริโภคอาหารพื้นบ้าน ออกกำลังกายเล็กน้อย จิตใจปล่อยวาง สวดมนต์ ภาวนา ฟังธรรมะ พูดคุย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้สูงอายุเรียนรู้ปรับตัวตามบริบทพื้นที่ มีรูปแบบการดำรงชีวิตและการจัดการปัญหาในแบบแผนของตนเอง สะท้อนว่าผู้สูงอายุได้เรียนรู้ปรับตัวตามภูมินิเวศวัฒนธรรม ประยุกต์ใช้เลือกสรรปัจจัยพื้นฐานดำรงชีวิต

ภายใต้ฐานทรัพยากรธรรมชาติชุมชน ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านดูแลสุขภาพ เมื่อเจ็บป่วยจึงพึ่งพาตนเองในการรักษา ใช้หลักพุทธธรรมในการฝึกจิตให้ปล่อยวาง ยอมรับการเปลี่ยนแปลง สอดคล้องกับทฤษฎีคุณภาพชีวิตซึ่ง Zhan L. (1992) อธิบายว่าคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ คือ การมีสุขภาพที่ดี แข็งแรง สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเต็มที่ พึงพอใจในชีวิต จัดการกับความเครียดและปัญหาในชีวิตได้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ นัสมล บุตรวิเศษ และอุปริฐา อินทรสาด (2564) พบว่า คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ได้แก่ ความแข็งแรงของร่างกาย การมีสมาธิในการทำงาน ความพึงพอใจที่ได้ผูกมิตรกับคนอื่น และชีวิตความเป็นอยู่ เช่นเดียวกับผลการวิจัยของ วรางคณา บุตรศรี และนันทรียา โลหะไพบูลย์กุล (2560) พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ประทานอาหารครบ 5 หมู่ ออกกำลังกายด้วยการเดิน วิ่งปั่นจักรยาน ควบคุมอารมณ์โดยใช้หลักธรรมะ ไตร่ตรองสาเหตุของความเครียดและความโกรธ ผ่อนคลายอารมณ์ด้วยการฟังเพลง

1.2 ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่พักอาศัยอยู่กับครอบครัว คำนึงถึงความปลอดภัย โล่ง เงียบสงบ มีแสงสว่างที่เพียงพอ ผู้ดูแลขาดการสนับสนุนทางสังคม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าชุมชนนี้เป็นชุมชนหลักในอดีต การจัดการที่พักอาศัย จัดผู้ดูแล มีพื้นฐานมาจากค่านิยมทางสังคม แต่ด้วยความต้องการและข้อจำกัดทางร่างกายของผู้สูงอายุ จึงเลือกอยู่กับลูกสาวที่เข้าใจธรรมชาติผู้สูงอายุมากกว่า สะท้อนว่าครอบครัวยอมรับในค่านิยมทางสังคม เชิดชูความกตัญญูกตเวทิตา มองเห็นคุณค่าของผู้สูงอายุ แต่ด้วยสภาพทางเศรษฐกิจสังคมเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้ดูแลมีความกังวลเกี่ยวกับรายได้และสวัสดิการดำรงชีพ สอดคล้องกับทฤษฎีนิเวศน์วิทยามนุษย์ซึ่ง Bronfenbrenner (1994) อธิบายว่ามนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทุกระดับ การปรับสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมจะส่งผลดีต่อคุณภาพชีวิต สอดคล้องกับผลการวิจัยของ เจษฎา นกน้อย และวรรณภรณ์ บริพันธ์ (2560) พบว่า คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุนั้นจะขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อม จึงควรจัดให้พักอาศัยในสภาพแวดล้อมที่ดีและปลอดภัยแก่ชีวิต เช่นเดียวกับผลการวิจัยของรัถยานภิศ พละศึก และเบญจวรรณ ถนอมชยธวัช (2560) พบว่าผู้ดูแลผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นบุคคลในครอบครัวของผู้สูงอายุ อาจเป็นลูก หลาน พี่น้อง หรือญาติ

1.3 ด้านสังคม พบว่าผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัวและชุมชน ทำกิจกรรมร่วมกัน รู้สึกว่าตนเองยังมีคุณค่า มีความสุขที่ได้เห็นลูกหลานประสบความสำเร็จ ยอมรับความเปลี่ยนแปลงของชีวิต มีการเตรียมพร้อมสำหรับความตาย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าชุมชนในอดีตมีการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่ เป็นชุมชนเข้มแข็ง มีความรักความผูกพันทางสังคม ประกอบกับหลักธรรมคำสอนและวัฒนธรรมชุมชนที่ปลูกฝังให้สามารถยอมรับ ปรับตัว และดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป สะท้อนว่าชุมชนให้ความสำคัญเกี่ยวกับคุณค่าและการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในสังคม ควรมีการสื่อสารสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการวางแผนชีวิต

ระยะสุดท้ายผู้สูงอายุ สอดคล้องกับแนวคิดของ สอดคล้องกับทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ซึ่ง Robert H. Winthrop, 1991) อธิบายว่าสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติมีอิทธิพลการปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรม สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ทักษิกา ชัชวรัตน์ และสุภาภรณ์ อุดมลักษณ์ (2560) พบว่าผู้สูงอายุควรแสวงหาเพื่อนต่างวัย การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองครอบครัวและสังคม ร่วมงานชุมชน ชมรมผู้สูงอายุ เช่นเดียวกับผลการวิจัยของ ศุภรกาญจน์ ธนิกกุล พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภิณฺโท และประสิทธิ์ แก้วศรี (2566) พบว่าความสุขของผู้สูงอายุ คือ ความรู้สึกสบายคลายกังวล และมีสัมพันธภาพที่ดีของครอบครัวและเพื่อน มีโอกาสได้สั่งสมบุญกุศลตามความเชื่อ

1.4 ด้านระบบบริการสุขภาพ พบว่าผู้สูงอายุเข้าถึงบริการด้านสุขภาพได้ยาก อันเนื่องมาจากระยะทาง การเดินทาง ความยากจน ความขาดแคลนบุคลากร สนใจกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่สะดวกใกล้บ้าน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลตั้งอยู่ไกลจากพื้นที่ชุมชน ทำให้ไม่สะดวกเดินทางไปรับบริการได้ทันต่ออาการเจ็บป่วย รวมทั้งจำนวนบุคลากรมีไม่เพียงพอ สะท้อนว่าระบบบริการสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุยังมีข้อจำกัดในด้านการเข้าถึงบริการ คุณภาพของบริการ การกระจายบริการ บุคลากรทางการแพทย์ สอดคล้องทฤษฎีความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่ง Maslow (1962) เชื่อว่ามนุษย์มีความต้องการทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ การตอบสนองความต้องการเหล่านี้จะนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดี สอดคล้องกับผลการวิจัยของนพดล วิวัฒน์กมลวัฒน์ (2560) พบว่า การให้บริการทางสุขภาพเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้อายุยืนยาว ควบคู่กับปัจจัยสภาพแวดล้อม สังคม สุขภาพจิต และการดำเนินชีวิตประจำวัน และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วิไล ตาปะสี ประไพวรรณ ด่านประดิษฐ์ และสีนวล รัตนวิจิตร (2560) พบว่าผู้สูงอายุขาดความรู้ในการรับประทานยา มีความเชื่อในการใช้ยาไม่ถูกต้อง ต้องการบริการสุขภาพที่บ้าน มีผู้ช่วยเหลือพาเข้าห้องน้ำ การเยี่ยมผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง

2. แนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้มีอายุยืนยาวของตำบลนายางกลัก อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยอภิปรายเรียงลำดับดังนี้

2.1 ด้านพฤติกรรมบุคคล พบว่า ควรเลือกบริโภคอาหารที่เหมาะสม ออกกำลังกายที่เน้นเสริมสร้างกล้ามเนื้อและความยืดหยุ่น ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสื่อสาร พัฒนาทักษะการดูแลตนเองโดยครอบครัว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผลสืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางประชากร การพัฒนาสังคม การกระจายอำนาจการปกครอง และการพัฒนาทางการแพทย์และสาธารณสุข ทำให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น สะท้อนว่าครอบครัว ชุมชน หน่วยงานในพื้นที่ได้ดำเนินการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในภาพรวมได้ดี ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับทฤษฎีส่งเสริมสุขภาพ ซึ่ง Pender (1987) อธิบายว่าควรค้นหาและพัฒนาแรงเสริมให้เกิดความมุ่งมั่นในการปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของบุคคล โดยบูรณาการสุขภาพให้เป็นวิถีการดำรงชีวิต

สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ดำรงศักดิ์ จันโททัย (2563) พบว่า การจัดการสังคมผู้สูงอายุ ควรจัดสวัสดิการสังคมเพื่อชีวิตที่ดี ให้การดูแลรักษาสุขภาพ ป้องกันหรือเตรียมการรองรับปรากฏการณ์ เช่นเดียวกับผลการวิจัยของ Adam Drewnowski and William J. Evans (2001) พบว่า พฤติกรรมการออกกำลังกายและการรับประทานอาหารที่เหมาะสมมีส่วนสำคัญต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

2.2 ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ควรให้พักอาศัยในบ้านชั้นเดียว พื้นเรียบ อากาศถ่ายเท แสงสว่างเพียงพอ สงบ ร่มรื่น ปลอดภัย อบรมผู้ดูแลผู้สูงอายุ พัฒนาสวัสดิการผู้ดูแล ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าค่านิยมทางสังคมทำให้เกิดความตระหนักและให้ความสำคัญกับความเป็นอยู่ผู้สูงอายุ มุ่งเน้นให้พักอาศัยในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ปลอดภัย และได้รับการดูแลที่ดีในช่วงบั้นปลาย สะท้อนว่าการดูแลผู้สูงอายุควรพักอาศัยกับครอบครัว คำนึงถึงความปลอดภัย มีผู้ดูแล และการสนับสนุนทางสังคม สอดคล้องกับทฤษฎีการจัดการความเสี่ยง ซึ่ง Gigerenzer, G. (2002) อธิบายว่าการตัดสินใจภายใต้ข้อจำกัดทางปัญญาของมนุษย์ การออกแบบควรมีเรียบง่าย เข้าใจง่าย และใช้งานได้จริง สอดคล้องกับผลการวิจัยของจิรัชญา พรหมสุวรรณ และนลิน ศรีสวัสดิ์ (2565) พบว่า บ้านพักผู้สูงอายุควรออกแบบพื้นที่ที่สามารถลดอุบัติเหตุ คำนึงถึงผู้ที่มีภาวะพึ่งพิง และสอดคล้องกับผลการวิจัยของวาสินี วิเศษฤทธิ์ และคณะ (2562) พบว่า รูปแบบการดูแลบ้านพักผู้สูงอายุควรคำนึงถึงการป้องกันเชิงสังคม การฟื้นฟูภาวะเจ็บป่วยเรื้อรัง และการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพาโดยเฉพาะ

2.3 ด้านสังคม พบว่า ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณค่าผู้สูงอายุโดยครอบครัวมีส่วนร่วม พบปะผู้อื่น สร้างทัศนคติเชิงบวกและจิตใจที่สงบ จัดกิจกรรมสัมผัสธรรมชาติ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการส่งเสริมคุณค่าและศักดิ์ศรีผู้สูงอายุ เคารพสิทธิในการตัดสินใจ ส่งเสริมความเข้าใจชีวิตและทัศนคติเชิงบวก และการร่วมกิจกรรมสังคมตามโอกาสอำนวย ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สะท้อนว่าผู้สูงอายุยังคงต้องการการดูแลจากลูกหลานและการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐและการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับทฤษฎีนิเวศวิทยามนุษย์ ซึ่ง Bronfenbrenner (1994) อธิบายว่าพัฒนาการของมนุษย์ได้รับอิทธิพลจากระบบรอบตัวทั้งครอบครัว ชุมชน และนโยบายระดับประเทศ สอดคล้องกับการวิจัยของ ณัฐนันท์ หนูนาค อรุณี หรดาล และสิรินทร แซ่หลิ่ว (2564) พบว่า การได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว ทั้งด้านอารมณ์ ข้อมูลข่าวสาร สิ่งของ และการปฏิบัติการ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับคุณภาพชีวิตโดยรวมของผู้สูงอายุ

3.4 ด้านระบบบริการสุขภาพ พบว่า ควรส่งเสริมให้เข้าถึงความรู้และทักษะการดูแลสุขภาพ การวางแผนชีวิตในระยะท้าย พัฒนาระบบบริการสุขภาพชุมชนที่เข้าถึงได้ง่าย พัฒนา

บุคลากรดูแลผู้สูงอายุ ส่งเสริมสุขภาพแบบองค์รวม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาระบบบริการสุขภาพ และการพัฒนาระบบโทรคมนาคมช่วยให้ผู้สูงอายุเข้าถึงบริการสุขภาพได้สะดวกขึ้น สะท้อนว่าผู้สูงอายุมีความสนใจระบบบริการสุขภาพมากขึ้น จึงควรพัฒนาระบบบริการสุขภาพชุมชนที่เข้าถึงได้สะดวก สอดคล้องกับทฤษฎีการจัดการสุขภาพแบบบูรณาการสำหรับผู้สูงอายุในชนบท ซึ่งวีณา ประยูรศรี และคณะ (2564) เสนอว่าควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีความสามารถในการจัดการตนเอง การสนับสนุนจากครอบครัว การมีส่วนร่วมของชุมชน และการเข้าถึงคุณภาพของบริการสุขภาพ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Gheorghita Nistor (2014) พบว่า ความท้าทายของสังคมร่วมสมัย คือ การปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนการสอนให้เข้ากับเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารใหม่ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ เดือนนิดา สีนวนจันทร์ และคณะ (2564) พบว่า การจัดกิจกรรมดูแลสุขภาพองค์รวมช่วยเพิ่มระดับความสุข ลดระดับความเครียด และเพิ่มความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุในชนบทได้ เช่นเดียวกับผลการวิจัยของอุบลวรรณ พรรณวิเชียร และคณะ (2564) พบว่า การให้คำปรึกษาทำให้ผู้สูงอายุในการวางแผนชีวิตระยะสุดท้าย สามารถกำหนดเป้าหมายและวางแผนการดูแลตนเองและครอบครัว และสามารถเผชิญกับความตายอย่างสงบ

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้มีอายุยืนยาวจำเป็นต้องดำเนินการแบบองค์รวม ครอบคลุมทั้งด้านพฤติกรรมส่วนบุคคล สภาพแวดล้อม สังคม และระบบบริการสุขภาพ โดยการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน และภาคีพัฒนา แนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้มีอายุยืนยาว ได้แก่ การส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม การปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้ปลอดภัย การสร้างเครือข่ายทางสังคมและระบบสนับสนุนผู้ดูแล และการพัฒนาระบบบริการสุขภาพชุมชนที่เข้าถึงได้ง่ายและตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ ดังนี้

เอกสารอ้างอิง

เจษฎา นกน้อย และวรรณภรณ์ บริพัทธ์. (2560). *คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดสงขลา.* วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์, 3(9), 103.

ณัฐนันท์ หนูนาค อรุณี หรดาล และสิรินทร แซ่หลิ่ว. (2564). *การสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชน.* พยาบาลสาร, 48(3), 47-59.

ดำรงศักดิ์ จันโททัย. (2563). *บทเรียนการจัดการสังคมผู้สูงอายุจากประเทศญี่ปุ่น, วารสารนิติ รัฐกิจและสังคมศาสตร์*, 4(1), 161-182.

เดือนนิดา สีนวนจันทร์ นันทวดี บุญชู อรทิพย์ จันทร์แสน และกนกวรรณ ศรีสกุลพาณิชย์. (2564). *การจัดกิจกรรมดูแลสุขภาพองค์รวมด้านจิตวิญญาณสำหรับผู้สูงอายุในชนบท.* วารสารพยาบาลศาสตร์และสุขภาพ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 15(2), 1-10.

ทักษิกา ชัชวรัตน์ และสุภาภรณ์ อุดมลักษณ์. (2560). *แนวทางการส่งเสริมผู้สูงอายุในการสร้างคุณค่าการดำรงชีวิตด้วยตนเอง.* วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้, 4(3), 176–188.

นพดล วิวัฒน์กมลวัฒน์. (2560). *การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีอายุยืนยาวเพื่อการออกแบบที่พักผู้สูงอายุ.* วารสารสาขามนุษย์ศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ ฉบับภาษาไทย, 10 (3), 2763–2774.

นัสมน บุตรวิเศษ และอุปริฏฐา อินทรสาด. (2564). *รายงานผลการวิจัยปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. พระนครศรีอยุธยา* :มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิศูนย์พระนครศรีอยุธยา.

รัถยานภิศ พละศึก และเบญจวรรณ ถนอมชยธวัช. (2560). *ตัวแบบของครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุ.* วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้, 4(3), 135 – 150.

วรางคณา บุตรศรี และนันทรียา โลหะไพบูลย์กุล. (2560). *พฤติกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุที่มีอายุยืน ตำบลปทุม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี.* วารสารวิทยาศาสตร์สุขภาพ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สรรพสิทธิประสงค์, 1(2), 88-89.

วาสินี วิเศษฤทธิ์ รังสิมันต์ สุนทรไชยา ศิริพันธุ์ สาสัตย์ และถาวร สกุลพาณิชย์ (2562). *รูปแบบบริการสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพาในสถานดูแลระยะยาวในบริบทประเทศไทย. วารสารพยาบาลทหารบก*, 20(2), 422–431.

วิไล ตาปะสี ประไพวรรณ ด่านประดิษฐ์ และสีนวล รัตนวิจิตร. (2560). *รูปแบบการจัดบริการการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลวังตะกู จังหวัดนครปฐม.* วารสารเกื้อการุณย์, 24(1), 42–54.

วีณา ประยูรศรี ณัฐธิดา ชูศรี วนิดา บุญชู ดวงใจ ภู่พันธ์ และ สุรีย์มาศ หงส์วรวุฒิ (2564). *ทฤษฎีการจัดการสุขภาพแบบบูรณาการสำหรับผู้สูงอายุในชนบท*. วารสารวิจัยระบบสาธารณสุข มหาวิทยาลัยนเรศวร, 15(1), 1-18.

ศุภรกาญจน์ ธนิกกุล พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภิฉนฺโท และประสิทธิ์ แก้วศรี. (2566). *แนวทางการเสริมสร้างความสุขตามหลักจิตวิทยาแนวพุทธของผู้สูงอายุในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อโรคโควิด - 19.* วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร, 6(3), 192–202.

สำนักงานสภาการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). *ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี.* สืบค้น 15 สิงหาคม 2566, จาก http://nscr.nesdc.go.th/wp-content/uploads/2023/06/NS_PlanOct2018.pdf

สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง. (2566). *จำนวนประชากรแยกตามรายอายุ.* สืบค้น 23 มิถุนายน 2566, จาก https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMenu/ newStat/sumyear.php

อุบลวรรณ พรรณวิเชียร และคณะ. (2564). *การพัฒนารูปแบบการให้คำปรึกษาการวางแผนการดำเนินชีวิตระยะสุดท้ายสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนชนบท.* วารสารพยาบาลสาร มหาวิทยาลัยบูรพา, 19(1) : 96 - 109.

Adam Drewnowski and William J. Evans. (2001). Nutrition, Physical Activjty and Quality of Life in Older Adults : Summary. *The Journals of Gerontology : Series A, 56(A)*, 89–94.

Bronfenbrenner, U. (1994). Ecological models of human development. *In International Encyclopedia of Education,* Vol.3, 2nd. Ed. Oxford : Elsevier.

Gheorghita Nistor. (2014). New Educational Strategies regarding Quality of Life for Elderly People. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 142, 487-492.

Gigerenzer, G. (2002). *Bounded rationality : The adaptive toolbox*. Massachusetts : MIT press.

Maslow, A. H. (1962). Toward a psychology of being. *American Journal of Psychology*, 75(1), 1-16.

Pender, N.J. (1987). *Health promotion in Nursing Paractice*. 2nd ed. Stamford, CT : Appleton & Lange.

Robert H. Winthrop. (1991). *Dictionary of Concepts in Cultural Anthropology*. Greenwood Press. New York.

Zhan, L. (1992). Quality of life. Conceptual and measurement issues. *Journal of Advanced Nursing*, 17(July 1992) : 979.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

การพัฒนาการเรียนรู้ด้วยความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม โดยใช้กิจกรรมจิตศึกษาในรายวิชานาฏศิลป์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

DEVELOPMENT OF LEARNING WITH CULTURAL AWARENESS USING PSYCHOEDUCATIONAL ACTIVITIES IN THE DANCE SUBJECT FOR MATHAYOM 3 STUDENTS

[1]สุเนตรา แสนกำแพง และ [2]สัจธรรม พรทวีกุล

[1]Sunettra Saenkamphaeng and [2]Sattham Phontavikun

มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด, ประเทศไทย

Roi Et Rajabhat University, Thailand.

[1]muaysunettra@gmail.com

Received: August 25, 2024; **Revised**: November 2, 2024; **Accepted**: December 30,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ด้วยความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม โดยใช้กิจกรรมจิตศึกษาในรายวิชานาฏศิลป์ ให้ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 กลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 โรงเรียนเสลภูมิพิทยาคม ตำบลขวัญเมือง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด นักเรียนจำนวน 1 ห้อง 39 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1. แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมจิตศึกษาทั้ง 3 ขั้นตอน จำนวน 5 แผน 2. แบบประเมินความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม 3.แบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำข้อมูลที่ได้จากแบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนมาวิเคราะห์ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนมีคะแนนการประเมินความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม มีคะแนนเฉลี่ย คิดเป็นร้อยละ 90 ซึ่งผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ขึ้นไปของคะแนนเต็มตามที่กำหนด และมีจำนวนนักเรียน

[1] นักศึกษา สาขาวิชาหลักสูตรและการเรียนการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

[2] อาจารย์ ดร. สาขาวิชาหลักสูตรและการเรียนการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

ที่ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 จำนวน 39 คน ของนักเรียนทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 100 ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเต็มตามที่กำหนดของการวิจัย

คำสำคัญ : ความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม, กิจกรรมจิตศึกษาในรายวิชานาฏศิลป์

Abstract

This research is an action research. The objective is to develop cultural awareness learning by using psychoeducational activities in the dance subject to pass the 70 percent criterion. The target group is Mathayom 3 students in the first semester of the 2024 academic year at Selaphum Pittayakhom School, Khwan Mueang Subdistrict, Selaphum District, Roi Et Province, under the Office of the Secondary Education Service Area, Roi Et, with 1 classroom and 39 students. The research instruments are: 1. Psychoeducational learning management plan in all 3 steps, 5 plans 2. Cultural awareness assessment form 3. Interview form The statistics used for data analysis are mean, percentage and standard deviation. The data obtained from the observation form of students' learning behaviors were analyzed. The research results found that students had a cultural awareness assessment score of 90 percent, which passed the 70 percent or more of the full score specified. There were 39 students who passed the 70 percent criterion out of all students, which is 100 percent, which is in accordance with the research objectives as specified in the research.

Keywords: Cultural awareness, psychoeducational activities in dance subjects

บทนำ

ปัจจุบันที่สังคมได้ก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นปัจจุบันขณะที่เรากำลังพบว่า สิ่งต่าง ๆ รอบตัวนั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงไปในแทบทุกมิติ ซึ่งไม่เว้นแม้แต่เรื่องวัฒนธรรม (culture) โดยวัฒนธรรมนั้น หมายถึง ระบบของการอยู่ร่วมกันซึ่งมนุษย์สร้างขึ้นมาและส่งต่อจากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นหนึ่ง อีกทั้งวัฒนธรรมยังทำให้เกิดความผูกพันและหล่อหลอมมนุษย์ให้เป็นหนึ่งเดียว นอกจากนี้วัฒนธรรมยังหมายรวมถึง ความเชื่อ ศาสนา ค่านิยม การแต่งกาย รวมไปถึงภาษา ซึ่งสืบทอดต่อกันมาจนเกิดเป็นความเจริญงอกงาม เมื่อมนุษย์ในสังคมโลกเกิดความตระหนักทางวัฒนธรรม คือ การมีความรู้ ความเข้าใจ และการยอมรับต่อเหตุการณ์ ประสบการณ์ หรือสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับ

วัฒนธรรมที่ตนเองเป็นอยู่และผู้อื่นเป็นอยู่ ไม่ว่าวัฒนธรรมนั้นจะแตกต่างหรือคล้ายคลึงกันกับวัฒนธรรมของตัวบุคคลนั้นหรือไม่ (กมลชนก ชำนาญ. 2557)

การเรียนการสอนวิชานาฏศิลป์ ในศตวรรษที่ 21 มีการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายและถาโถมเข้ามาสู่สังคมและวัฒนธรรม จึงทำให้เกิดการกำหนดคุณลักษณะสำคัญและทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21ทั้งนี้ เพื่อให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีคุณภาพ ซึ่งมีการกำหนดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ขึ้น โดยกระทรวงศึกษาธิการได้นำมาปฏิบัติ เพื่อการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่ช่วยชี้นำวิธีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาชีวิตของผู้เรียนให้ประสบความสำเร็จ โดยหนึ่งในทักษะที่สำคัญ คือ ทักษะด้านความตระหนักถึงวัฒนธรรม (Cultural Awareness) อย่างไรก็ตาม ทักษะดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้นั้น ผู้เรียนจำเป็นจะต้องมีความตระหนักทางวัฒนธรรม (cultural awareness) ซึ่งเป็นความสามารถในการเข้าใจและยอมรับความแตกต่างของวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย ดังนั้น การที่ผู้เรียนจะมีทักษะในการดำรงชีวิตหรือทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ย่อมขาดความตระหนักทางวัฒนธรรมไปเสียไม่ได้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2560)

เมื่อกล่าวถึงความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรมแล้วนั้น แนวคิดเรื่องความตระหนักวัฒนธรรมมักเชื่อมโยงไปสู่ความต่างของเพศ เชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับการสอนวิชานาฏศิลป์ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้ผู้สอนจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้าใจในความแตกต่างระหว่างเพศ เชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม เป็นต้น ทั้งนี้ การสอนวิชานาฏศิลป์เป็นการจัดการเรียนรู้เกี่ยวข้องกับด้านวัฒนธรรม นอกเหนือจากนี้ ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษา 2551 ยังได้ระบุในสาระสำคัญของกลุ่มสาระศิลปะไว้ว่า ผู้สอนต้องมีการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมและวิสัยทัศน์ของชุมชนโลก และสร้างความตระหนักถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและมุมมองของสังคมโลก เพื่อช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีความเข้าใจตนเองและผู้อื่นมากยิ่งขึ้น รวมถึงสร้างการเรียนรู้และเข้าใจความแตกต่างด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี การคิด สังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการปกครอง จึงเป็นรายวิชาที่มุ่งเน้นให้มีการจัดการเรียนการสอนในเรื่องความตระหนักทางวัฒนธรรมอยู่แต่เดิม ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งเน้นเรื่องความตระหนักทางวัฒนธรรมของผู้เรียน โดยรายวิชาดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรมของตนเอง และผู้อื่น และยอมรับในความหลากหลายของโลก ฉะนั้น ผู้เรียนจะได้มองเห็นถึงสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น

การจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมจิตศึกษา ผู้เรียนสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้ ทัศนคติ และประสบการณ์ต่างๆ ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคม (Psycho-social development theory) สอดคล้องกับชุตินันท์ จันทรเสนานนท์, 2553 ที่สำคัญเกี่ยวกับการ

เชื่อมโยงความรู้เดิมเข้ากับการเรียนรู้เพื่อรับความรู้ใหม่ได้อย่างเข้าใจ กิจกรรมจิตศึกษา การศึกษาที่ได้รับการยอมรับว่า สามารถเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนเพื่อให้พร้อมที่จะเรียนรู้เนื้อหาวิชาในแต่ละวัน การที่นักเรียนจะเรียนรู้ได้ดีนั้น ขึ้นอยู่กับความพร้อมที่จะเรียนรู้กับการรับรู้อารมณ์และความรู้สึกของตนเอง (รู้ตัว) และผู้อื่น การเห็นคุณค่าในตัวเอง คนอื่น และสิ่งต่างๆ เพื่อการดำเนินชีวิตอย่างมีเป้าหมายและมีความหมาย การอยู่ด้วยกันอย่างภารดรภาพ ยอมรับในความแตกต่าง เคารพและให้เกียรติกัน การมีวินัย มีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวมอยู่อย่างพอดีและพอใจได้ง่าย การมีสติอยู่เสมอ รู้เท่าทันอารมณ์เพื่อให้รู้ว่าต้องหยุด หรือไปต่อกับสิ่งที่กำลังเป็นอยู่ มีความคิดสามารถจัดการอารมณ์ตนเองได้ การเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างตนเองกับสิ่งต่าง ๆ การพัฒนาชีวิตโดยการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลก จากรากฐานของการปฏิบัติฝึกฝนจริงการสร้างความเป็นชุมชนและวิถีชุมชน การใช้จิตวิทยาเชิงบวกและผ่านกิจกรรมจิตศึกษา

จากสภาพการณ์การจัดการเรียนการสอนปัจจุบันนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเสลภูมิพิทยาคม อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า แม้นักเรียนจะอยู่ในช่วงวัยรุ่น ซึ่งควรรู้จักและตระหนักถึงความเป็นตนเองหรืออัตลักษณ์ของตนเองในระดับหนึ่งดังทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคม แต่กระนั้น ผู้เรียนในพื้นที่การวิจัย ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดการเรียนรู้อยู่นั้น ผู้เรียนยังขาดการรู้จักตนเองหรือการเข้าใจตนเอง เช่น ผู้เรียนไม่สามารถเล่าหรือสะท้อนถึงบุคลิกภาพของตนได้อย่างทันทีทันใดเนื่องจากผู้เรียนไม่เคยพึงตระหนักถึงเรื่องนี้มาก่อน นอกจากนี้ เมื่อผู้เรียนได้ปะทะสังสรรค์กับค่านิยมความเชื่อ หรือสิ่งที่แตกต่างออกไปจากตน ผู้เรียนจะมีแนวโน้มขัดแย้งหรือไม่ลงรอยกับบุคคลอื่น เช่น เพื่อนร่วมชั้นเรียน เป็นต้น ผู้วิจัยเห็นว่า หากผู้เรียนไม่สามารถเข้าใจในความแตกต่างระหว่างตนเองและผู้อื่นแม้ในพื้นที่อันเป็นชั้นเรียนได้แล้ว การจะมีความเข้าใจความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรรมของตนเองและวัฒนธรรมผู้อื่นจึงอาจเป็นอุปสรรคในการดำรงตนภายในสังคมต่อไป อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเล็งเห็นว่า การริเริ่มสร้างความเข้าใจตนเอง การเข้าใจผู้อื่น และขยายไปถึงความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมนั้น สามารถสร้างผ่านการจัดการเรียนรู้ในรายวิชายาฏศิลป์ เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า การสร้างความตระหนักทางวัฒนธรรมในการสอนนาฏศิลป์มีความจำเป็นในการเตรียมนักเรียนให้พร้อมสำหรับวัฒนธรรมต่างๆ รวมถึงงานวิจัยที่พบว่า หากนักเรียนมีความตระหนักต่อวัฒนธรรม ย่อมทำให้ทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจตนเอง ความเข้าใจผู้อื่น การมองโลกในภาพกว้าง และความสามารถในการปรับตัว (ชุตินันท์ จันทรเสนานนท์, 2553) นอกจากนี้ การสร้างความตระหนักทางวัฒนธรรมยังทำให้เห็นถึงคุณค่าของวัฒนธรรมตนเองและของผู้อื่น รวมถึงมีความสัมพันธ์ที่หลากหลาย สามารถเกิดความประทับใจ และยอมรับในความแตกต่างมากยิ่งขึ้น (ปราณีต ส่องวัฒนา,2557)

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะพัฒนาความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรมนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้กิจกรรมจิตศึกษา ที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และประยุกต์ขึ้น เป็น

ตอนของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรมของตนเองและวัฒนธรรมของผู้อื่นได้อย่างเข้าใจ ที่ได้พัฒนาไปต่อยอดในการเรียนในรายวิชานาฏศิลป์ และรายวิชาอื่น ๆ และมุ่งให้ผู้เรียนมีความสามารถความตระหนักรู้ และสามารถคิดวิเคราะห์แยกแยะความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมของตนเองและวัฒนธรรมของผู้อื่น ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อพัฒนาความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม โดยใช้กิจกรรมจิตศึกษาในรายวิชานาฏศิลป์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ให้ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อพัฒนาความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม โดยใช้กิจกรรมจิตศึกษาในรายวิชานาฏศิลป์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับ ดังนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเสลภูมิพิทยาคม อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567จำนวน 1 ห้องเรียน รวม 39 คน

2. ผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ รายวิชานาฏศิลป์ หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 เรื่อง นาฏศิลป์และการละครกับชีวิตมนุษย์

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมจิตศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 5 แผน แผนละ 2 ชั่วโมง รวม 10 ชั่วโมง 2) แบบประเมินความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม 3) แบบสัมภาษณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้ 1) ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ คะแนนแบบประเมินความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยนำคะแนนที่ได้ไปหาค่าเฉลี่ย ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยผู้วิจัยตั้งเกณฑ์คะแนนเฉลี่ยไว้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 70 ของผู้เรียนทั้งหมดและนำมาสะท้อนผลการปฏิบัติการเพื่อปรับปรุง แก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ในการเรียนรู้ 2) ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การบันทึกสังเกตการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ใบงาน แบบประเมินความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม และแบบสัมภาษณ์การจัดการเรียนรู้ท้ายวงจร โดยนำข้อมูลที่ได้จากแบบบันทึกหลังการจัดการเรียนรู้ของผู้สอนมาวิเคราะห์ ตีความ สรุปความ และ

นำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปประเมินผลการปฏิบัติและนำไปใช้ปรับปรุงการจัดการเรียนรู้

ผลการวิจัย

ผลการเพื่อพัฒนาความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม โดยใช้กิจกรรมจิตศึกษาในรายวิชานาฏศิลป์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ให้ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ขึ้นไป จากการดำเนินการตามขั้นตอนวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) จำนวน 3 วงจรปฏิบัติการ โดยใช้กิจกรรมจิตศึกษาในรายวิชานาฏศิลป์ มีผลการแบบประเมินความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม

1. ผลการประเมินความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรมหลังจากจัดการเรียนการสอนเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ด้วยความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม โดยใช้กิจกรรมจิตศึกษาในรายวิชานาฏศิลป์ ท้ายวงรอบที่ 1 มีคะแนนเต็ม 20 ผลการประเมินของนักเรียนได้สูงสุด 16 คะแนนต่ำสุด 9 คะแนน คะแนนเฉลี่ย 12.85 คิดเป็นร้อยละ 64 มีนักเรียนผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือร้อยละ 70 จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 44 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด

2. ผลการประเมินความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรมหลังจากจัดการเรียนการสอนเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ด้วยความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม โดยใช้กิจกรรมจิตศึกษาในรายวิชานาฏศิลป์ ท้ายวงรอบที่ 2 พบว่านักเรียนทั้งหมด 39 คน มีนักเรียนได้คะแนนจากการทำแบบประเมินความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรมท้ายวงจรที่ 2 ผ่านเกณฑ์ทั้งหมด 39 คนคิดเป็นร้อยละ 100

3. ผลการประเมินความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรมหลังจากจัดการเรียนการสอนเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ด้วยความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม โดยใช้กิจกรรมจิตศึกษาในรายวิชานาฏศิลป์ ท้ายวงรอบที่ 3 พบว่านักเรียนทั้งหมด 39 คน มีนักเรียนได้คะแนนจากการทำแบบประเมินความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรมท้ายวงจรที่ 3 ผ่านเกณฑ์ทั้งหมด 39 คนคิดเป็นร้อยละ 100

ผลการทดสอบท้ายวงจรปฏิบัติการที่ 1-3

หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สิ้นสุดทั้ง 3 วงรอบการวิจัย ผู้วิจัยจึงได้ทำการเปรียบเทียบคะแนนจากการประเมินความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้กิจกรรมจิตศึกษาทั้งหมด 3 ขั้นตอนที่ได้จากการสังเคราะห์ ต่อไปนี้

ตารางที่ 1 สรุปผลคะแนนการประเมินความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรมท้ายวงรอบปฏิบัติการที่ 1-3

วงจรที่	จำนวนนักเรียน	คะแนน				ที่ผ่านเกณฑ์	
		เต็ม	สูงสุด	ต่ำสุด	S.D	จำนวน	ร้อยละ
1	39	20	16	9	1.91	17	44
2	39	20	18	14	1.19	39	100
3	39	20	20	16	1.17	39	100

จากตาราง 1 พบว่าการประเมินความตระหนักรู้ทาวัฒนธรรมท้ายวงรอบปฏิบัติการที่ 1-3 จากคะแนนเต็ม 20 ในวงรอบที่ 1,2 และ 3 สรุปได้ดังนี้ คะแนนสูงสุดเท่ากับ 16,18 และ 20 คะแนน ตามลำดับ คะแนนต่ำสุด 9,14 และ 16 ตามลำดับ จะเห็นได้ว่านักเรียนมีการพัฒนาความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม ในแต่ละวงจรเพิ่มขึ้นในทุกวงจร และจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ในวงรอบปฏิบัติการที่ 3 ซึ่งมีค่าร้อยละเท่ากับ 100 ซึ่งเป็นไปตามที่ผู้วิจัยกำหนด คือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเสลภูมิพิทยาคม ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 มีคะแนนความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรมผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 70 ทั้งหมด 39 คนคิดเป็น ร้อยละ 100 แสดงให้เห็นว่าเมื่อจัดการเรียนการสอนตามขั้นตอนกิจกรรมจิตศึกษาที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ขึ้นทั้ง 3 ขั้นตอนครบทั้ง 3 วงรอบปฏิบัติการ สามารถพัฒนาความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรมของนักเรียนให้มีคะแนนผ่านเกณฑ์การประเมินและมีจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ตามที่กำหนดไว้

อภิปรายผล

การพัฒนาการเรียนรู้ด้วยความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม โดยใช้กิจกรรมจิตศึกษาในรายวิชานาฏศิลป์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) สามารถอภิปลายผลได้ดังนี้

1. ผลการความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้ใช้การจัดการเรียนโดยกิจกรรมจิตศึกษาในรายวิชานาฏศิลป์ สรุปผลการประเมินความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรมท้ายวงรอบที่ 1 มีนักเรียนมีคะแนนแบบประเมินความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ขึ้นไป มีจำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 44 และมีนักเรียนที่มีคะแนนต่ำกว่าเกณฑ์ ร้อยละ 70 จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 56 ซึ่งยังไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ผู้วิจัยตั้งไว้ นักเรียนทุกคนจะต้องมีคะแนนแบบประเมินความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม ผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 70 ขึ้นไป การปฏิบัติการในวงจรปฏิบัติการที่ 1 จึงไม่ผ่านการประเมิน ทั้งนี้เนื่องจากผู้เรียนบางส่วนยังไม่เข้าใจสถานการณ์ที่ครูกำหนดให้ และยังไม่คุ้นเคยกับวิธีการจัดการเรียนการรู้โดยใช้กิจกรรมจิตศึกษาสอดคล้องกับแนวคิดของ (วิเชียร ไชยบัง. 2555) ที่กล่าวว่า ผู้เรียนจะคุ้นเคยกับการจัดการเรียนรู้แบบบรรยายโดยครูเป็นส่วนใหญ่ อีกทั้งผู้เรียนบางส่วนมีพื้นฐานความรู้เดิมในระดับน้อย จึงไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ได้ เมื่อปล่อยให้ทำกิจกรรมโดยให้ค้นคว้าหาคำตอบด้วยตนเอง ผู้เรียนที่ไม่เข้าใจกิจกรรมจะพูดคุยกัน ไม่สนใจที่จะทำกิจกรรม ทำให้ไม่สามารถสรุปความรู้ที่ได้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้ได้ อีกทั้งผู้เรียนมีพื้นฐานความรู้เดิมในระดับน้อย จึงไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ได้

2. ผลการประเมินความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้ใช้การจัดการเรียนโดยกิจกรรมจิตศึกษาในรายวิชานาฏศิลป์ สรุปผลการประเมินความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรมท้ายวงรอบที่ 2 มีนักเรียนมีคะแนนแบบประเมินความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ขึ้นไป มีจำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ซึ่งบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ผู้วิจัยตั้งไว้ นักเรียนทุกคนจะต้องมีคะแนนแบบประเมินความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม ผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 70 ขึ้นไป ผู้วิจัยใช้คำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนร่วมตอบคำถามเพื่อทบทวนเนื้อหา และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง กล่าวว่าการตระหนักรู้ทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับการพัฒนาความรู้สึกภายในที่ค่อยเป็นค่อยไปของความเท่าเทียมกันของวัฒนธรรม ความเข้าใจที่เพิ่มขึ้นในวัฒนธรรมของตนเองและของผู้อื่น จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน มีคะแนนการประเมินความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม ท้ายวงจรปฏิบัติการที่ 2 การปฏิบัติการในวงจรปฏิบัติการที่ 2 จึงผ่านการประเมินความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม มีคะแนนการประเมินความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม เพิ่มขึ้นทุกวงจรปฏิบัติการ นักเรียนมีคะแนนการประเมินความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรมเพิ่มเป็นร้อยละ 79 ซึ่งผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ที่กำหนดไว้ และสอดรับกับงานวิจัยของ (กมลชนก ชำนาญ. 2557.) ได้ให้องค์ประกอบความตระหนักทางวัฒนธรรม ไว้ว่า 1. ความตระหนักถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม หมายถึงการที่สามารถมองเห็น ความแตกต่างและความเหมือนของวัฒนธรรมของตนกับวัฒนธรรมอื่น 2. การยอมรับในความหลากหลายทางวัฒนธรรม หมายถึงการที่ครูยอมรับและปรับเปลี่ยน ความคิดของตนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมที่ประสบ ประกอบด้วย การปรับแนวคิดของตนตามบริบททางวัฒนธรรมได้มองเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมอื่นๆ

3. ผลการประเมินความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้ใช้การจัดการเรียนโดยกิจกรรมจิตศึกษาในรายวิชานาฏศิลป์ สรุปผลการประเมินความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรมท้ายวงรอบที่ 3 มีนักเรียนมีคะแนนแบบประเมินความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ขึ้นไป มีจำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 90 บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ผู้วิจัยตั้งไว้ นักเรียนทุกคนจะต้องมีคะแนนแบบประเมินความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม ผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 70 ขึ้นไป ดังนั้นการปฏิบัติการในวงจรปฏิบัติการที่ 3 จึงผ่านการประเมินความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม ซึ่งจากการพิจารณาทักษะรายด้าน ผู้วิจัยใช้คำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนร่วมตอบคำถามเพื่อทบทวนเนื้อหา และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง สอดคล้องกับแนวคิดของ กันยา สุวรรณแสง. (2532). พฤติกรรมมนุษย์ที่แสดงออกนั้น เป็นผลมาจากกระบวนการเรียนรู้ การได้ปฏิบัติงานศิลปะ ดนตรี หรือการละคร พบว่า ผู้เรียนทั้งหมด 39 คน ผ่านการประเมินความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรมครบทุกคนแล้ว แสดงให้เห็นว่าเมื่อจัดกิจกรรมจิตศึกษาในรายวิชานาฏศิลป์ สามารถพัฒนาความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ให้มีคะแนนผ่านเกณฑ์ตามที่กำหนดไว้ได้

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

กฤตัชญ์ ทับไทร. (2562). *การศึกษาความสามารถทางวัฒนธรรมเกาหลีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายแผนการเรียนศิลป์-กาษาเกาหลีในเขตกรุงเทพมหานคร*. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬลงกณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

กันยา สุวรรณแสง. (2532). *จิตวิทยาทั่วไป.* กรุงเทพฯ: บำรุงสาสน์ สำนักการบินอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ. (2554). การตระหนักรู้ในวัฒนธรรม. สืบค้นจาก http://avi.operationsystem.mnre.go.th.

จีรีรัตน์ สิทธิวงส์. (2555**).** *ประสบการณ์การเห็นคุณค่าในตนเองภายหลังการเข้าร่วมกลุ่มจิตวิทยาพัฒนาตนและการปรึกษาแนวพุทธของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ.* บัณฑิตวิทยาลัย :จุฬลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

ชุตินันท์ จันทรเสนานนท์. (2553). *การพัฒนาแบบวัดสมรรถนะเชิงวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษา.* บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

ธีรศักดิ์ สุขสันติกมล. (256 1). *การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พหุวัฒนธรมด้วยวิธีการเชิงชาติพันธุ์วรรณนาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะข้ามวัฒนธรรม.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม.

ธิดาพร ราชวัตร. (2559*). อิทธิพลของความตระหนักรู้ ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ และการรับรู้ถึงคุณภาพการใช้งานที่ส่งผลความตั้งใจซื้อ พ็อคเก็ตวายฟาย ของพนักงานในระดับปฏิบัติการ* ในอาคารบางนาทาวเวอร์ จังหวัดสมุทรปราการ.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้นฉบับปรับปรุง* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น

พันธ์ตรา คูวัฒนสุขาติ.(2557). *ประสบการณ์การเห็นคุณค่าในตนเองของนักศึกษาที่มีภาพถ่ายที่น่าดึงดูดใจทางเพศผ่านเฟซบุ๊ค.* บัณฑิตวิทยาลัย :จุฬลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

พระดาว ปญฺญาธโร (มินวาน) (2560). *แนวทางพัฒนาการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรบัณฑิตศึกษานานาชาติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิเชียร ไชยบัง. (2554). *จิตศึกษากับการบ่มเพาะปัญญาภายใน.* บุรีรัมย์: สำนักพิมพ์โรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา. (2555). *ปาฏิหาริย์การศึกษา* ณ โรงเรียนนอกกะลา.

พิมพ์ครั้งที่ 2. บุรีรัมย์ : สำนักพิมพ์โรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา.

สุวิมล ว่องวาณิช. (2550). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อมรา กล่ำเจริญ. (2542). *สุนทรียนาฏศิลป์ไทย.* ภาควิชานาฏศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา,

Black, Rhonda S, & Rojewski, Jay W. (1998). *"The Role of Social Awareness in the Employment Success of Adolescents with Mild Mental Retardation," Education andTraining in Mental Retardation and Development Disabilities* .33(2) : 144-161.

Burgoon,Judee K (1995). *Cross-cultural and Intercultural Applications of ExpectancyTheory. In R. Wiseman* (Ed.), *Intercultural Communication* Theory.Thousand Oaks, CA : Sage.

Elias, M J. & Clabby, J. F. (1988) "*Teaching Social Decision Making".Educational Leadership.* 45(6): 52-55.

การบูรณาการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับครูวิชาภาษาไทย ในศตวรรษที่ 21

THE INTEGRATION OF INFORMATION TECHNOLOGY MEDIA FOR THAI LANGUAGE TEACHERS IN THE 21ST CENTURY

[1]พระครูปลัดสมชัย นิสฺสโภ, [2]พระปลัดณรงค์ธรรม กตธมฺโม และ [3]ทนง ทศไกร

[1]Phrakhrupalad Somchai Nissabho,

[2]Phrapaladnarongtham katadhammo and [3]Thanong Thosagai

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]mgrza0001@gmail.com

Received: August 25, 2024; **Revised**: November 2, 2024; **Accepted**: December 30,2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาสภาพ ความรู้ ความเข้าใจการบูรณาการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับครูวิชาภาษาไทยในศตวรรษที่ 21 2) เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการด้วยสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับครูวิชาภาษาไทยในศตวรรษที่ 21 ผลการวิจัย พบว่า 1. สภาพ ความรู้ ความเข้าใจการบูรณาการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ สำหรับครูวิชาภาษาไทยในทศวรรษที่ 21 โดยรวมรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.42, S.D. 0.54) 2. แนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการด้วยสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับครูวิชาภาษาไทยในทศวรรษที่ 21 โดยให้ความสำคัญกับทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม และทักษะด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ตลอดจนเทคโนโลยีอื่นๆ และโครงสร้างพื้นฐานด้าน ICT เพื่อพัฒนาทักษะครูผู้สอนในด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี

[1] อาจารย์, ดร., สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

[2] นักวิชาการอิสระ

[3] อาจารย์, ดร., สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

(Information Media and Technology Skills) ความสามารถด้านสารสนเทศ (Information Literacy) การรู้เรื่อง สื่อ (Media Literacy) และการรู้เรื่อง ICT (Information Communication & Technology) รวมถึงส่งเสริมการแนวทางจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญสำหรับครูผู้สอน ที่สำคัญได้แก่ 1) Experience มีประสบการณ์การเรียนรู้แบบใหม่ 2) Extended มีทักษะการค้นหาความรู้ได้ตลอดเวลา 3) Expanded การขยายผลของความรู้นั้นสู่นักเรียนนักเรียน 4) Exploration สามารถเลือกเนื้อหาที่ทันสมัย 5) Evaluation เป็นนักประเมินที่ดี 6) End-User เป็นผู้ใช้ปลายทางที่ดี 7) Enabler สามารถใช้เทคโนโลยีสร้างบทเรียนและเนื้อหา 8) Engagement สามารถระดมความเห็นและทำข้อตกลงร่วมกัน และ 9) Efficient and Effective มุ่งประสิทธิภาพและประสิทธิผล

คำสำคัญ: การบูรณาการ, สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ, ครู, วิชาภาษาไทย, ศตวรรษที่ 21

Abstract

This research article aims to 1) Study the current state, knowledge, and understanding of the integration of information technology media for Thai language teachers in the 21st century, and 2) Propose guidelines to promote integrated teaching and learning using information technology media for Thai language teachers in the 21st century. The research results were as follows: 1. The current state, knowledge, and understanding of the integration of information technology media for Thai language teachers in the 21st century are at a moderate level ($\overline{X}$ = 3.42, S.D. = 0.54). 2. Guidelines to promote integrated teaching and learning using information technology media for Thai language teachers in the 21st century emphasize learning and innovation skills, information technology skills, and other technologies, as well as ICT infrastructure. These guidelines aim to develop teachers' skills in information, media, and technology literacy, including: Information Literacy, Media Literacy, and ICT Literacy. The guidelines promote essential 21st-century teaching strategies for teachers, including: 1) Experience: New learning experiences, 2) Extended: Continuous knowledge-seeking skills, 3) Expanded: Expanding knowledge to students, 4) Exploration: Selecting up-to-date content, 5) Evaluation: Being a good evaluator, 6) End-User: Being a good end-user,

7) Enabler: Using technology to create lessons and content 8) Engagement: Gathering opinions and making agreements, and 9) Efficient and Effective: Focusing on efficiency and effectiveness.

Keywords : Integration, information technology media, teacher, Thai language subject, 21st century

บทนำ

ภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์ของชาติ เป็นสมบัติทางวัฒนธรรม อันก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพและเสริมสร้างบุคลิกภาพของคนไทย เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทำให้สามารถประกอบกิจธุระ การงาน และดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมประชาธิปไตยได้อย่างสันติสุข และเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ ประสบการณ์จากแหล่งข้อมูล สารสนเทศต่างๆ เพื่อพัฒนาความรู้ กระบวนการคิดวิเคราะห์ วิจารณ์ และสร้างสรรค์ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การพัฒนาอาชีพให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สื่อแสดงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ด้านวัฒนธรรม ประเพณี สุนทรียภาพ เป็นสมบัติล้ำค่า ควรแก่การเรียนรู้ อนุรักษ์ และสืบสานให้คงอยู่คู่ชาติไทยตลอดไป การใช้ภาษาไทยเป็นทักษะที่ต้องฝึกฝนจนเกิดความชำนาญในการใช้ภาษา เพื่อการสื่อสารทางการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2554)

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเกณฑ์การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ให้เป็นผู้เรียนเป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ สามารถประกอบอาชีพและศึกษาตลอดชีวิต โดยมีสาระการเรียนรู้ภาษาไทยเป็นสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างฐานการคิด และเป็นกลยุทธ์ในการแก้ปัญหา และเป็นรากฐานการพัฒนาการศึกษาของคนในชาติ เนื่องจากภาษาไทยเป็นภาษาราชการ ใช้เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร เพื่อสร้างความเข้าใจ สร้างสัมพันธภาพอันดี เป็นเครื่องมือแสวงหาความรู้ เพื่อพัฒนาความรู้ กระบวนการคิดวิเคราะห์ วิจารณ์ และสร้างสรรค์ นอกจากนี้ภาษายังเป็นสื่อแสดงภูมิปัญญา ของบรรพบุรุษสืบสานภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีอันล้ำค่าของชนชาติไทย การพัฒนาทักษะภาษาไทยจึงต้องมีการฝึกฝนทั้งการฟัง การดู การพูด การอ่าน การเขียน ตามหลักการใช้ภาษาไทย โดยมีสื่อการเรียนรู้เป็นเครื่องมือส่งเสริมสนับสนุน การจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเข้าถึงความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะตามมาตรฐาน การเรียนรู้ของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสื่อ

การเรียนรู้มีหลากหลายประเภท ทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และเครือข่ายการเรียนรู้ต่าง ๆ การเลือกใช้สื่อควรเลือกให้มีความเหมาะสมกับระดับพัฒนาการและลีลาการเรียนรู้ที่หลากหลายของผู้เรียน (สถาบันภาษาไทย สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2560)

สื่อการสอนชนิดใดหรือ รูปแบบใดเป็นองค์ประกอบสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ ความคิด และทักษะต่างๆ การใช้สื่อการสอนในรูปแบบที่เหมาะสมจึงมีความจำเป็น เพราะสื่อจะช่วยให้การรับรู้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับคุณภาพของสื่อและวิธีการเสนอสื่อนั้นๆ ด้วย สื่อธรรมดาที่สุด เช่น ชอล์กและกระดานดำหรือไวท์บอร์ด หากมีการออกแบบการใช้ที่ดีก็อาจมีประสิทธิภาพ สื่อแต่ละประเภทย่อมมีข้อดีและข้อจำกัดในตัวเอง สื่อการเรียนรู้เป็นเครื่องมือส่งเสริมสนับสนุนการจัดการกระบวนการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเข้าถึงความรู้ทักษะกระบวนการและคุณลักษณะตามมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสื่อการเรียนการสอนนั้นมีหลายประเภท ทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยีและเครือข่ายการเรียนรู้ต่างๆ ที่มีในท้องถิ่น การเลือกสื่อควรเลือกให้เหมาะสมกับระดับพัฒนาการและลีลาการเรียนรู้ที่หลากหลายของผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ดังนั้นการเลือกสื่อที่เหมาะสมแก่ผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนนั้นเข้าใจในเนื้อหาของรายวิชา เป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากสื่อการสอน ช่วยสร้างรากฐานที่เป็นรูปธรรมขึ้น ในความคิดของผู้เรียน การฟังเพียงอย่างเดียวนั้น ผู้เรียนจะต้องใช้จินตนาการเข้าช่วยด้วย เพื่อให้สิ่งที่เป็นนามธรรมเกิดเป็นรูปธรรมขึ้นในความคิด แต่สำหรับสิ่งที่ยุ่งยากซับซ้อน ผู้เรียนย่อมไม่มีความสามารถจะทำได้ การใช้อุปกรณ์เข้าช่วยจะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจและสร้างรูปธรรมขึ้นในใจได้ ช่วยเร้าความสนใจของผู้เรียน เพราะผู้เรียนสามารถใช้ประสาทสัมผัสได้ด้วยตา หู และการเคลื่อนไหวจับต้องได้แทนการฟังหรือดูเพียงอย่างเดียว

ศตวรรษที่ 21 เป็นยุคโลกาภิวัฒน์ที่นานาประเทศเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วและมีการพัฒนาประเทศด้านต่างๆ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ โดยเฉพาะด้านการศึกษาที่เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ภาษาไทยของครูในปัจจุบันจึงควรปรับเปลี่ยนจากเดิมที่ครูเป็นศูนย์กลางกำหนดให้เรียนรู้สิ่งต่างๆ มาสู่การเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางที่ขึ้นอยู่กับตัวผู้เรียนเอง เพราะผู้เรียนแต่ละคนมีความชอบความถนัดและความสามารถแตกต่างกัน การส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงมีความสำคัญมาก ในศตวรรษแห่งภูมิปัญญาจึงมีการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร หรือ ICT: Information Communication and Technology มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนหลายรูปแบบ เช่นการสอนโดยใช้คอมพิวเตอร์ช่วย (Computer Assisted Instruction) การเรียนในรูปแบบ อิเลคทรอนิกส์ (e-Leaning) การเรียนโดยใช้การสื่อสารทางไกล (Distance Learning) ภายใต้ความเชื่อเกี่ยวกับศักยภาพของเทคโนโลยีในปัจจุบันที่จะให้ผู้เรียนเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่มากมาย หรือในโลกแห่งความรู้ (World

Knowledge) ซึ่งผู้เรียนมีความสามารถที่จะเรียน เวลาใด สถานที่ใด หรือแม้กระทั่งจะเรียนรู้กับใครก็ได้ตามความสนใจของแต่ละคน จึงเกิดความยืดหยุ่นในการเรียนรู้มากขึ้น การนำ ICT มาประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้ โดยเฉพาะการเรียนการสอนผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์นั้น ผู้เรียนต้องมีทักษะและปฏิสัมพันธ์เพื่อการเรียนรู้กับผู้สอน (ครูบ้านนอกดอทคอม, ออนไลน์)

จากที่กล่าวมาข้างต้น ภาษาไทยเป็นทักษะพื้นฐานก่อนที่จะเรียนรู้ต่อไปในสาขาอื่น ดังนั้นการเรียนวิชาภาษาไทย ทั้งการฟัง พูด อ่าน เขียน เมื่อศึกษาจนเกิดความชำนาญแล้วสามารถนำไปใช้ในการศึกษาต่อยอดและใช้ในชีวิตประจำวันได้ การนำสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยพัฒนาคุณภาพการศึกษาและเตรียมความพร้อมให้นักเรียนเข้าสู่สังคมยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพ ความรู้ ความเข้าใจการบูรณาการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับครูวิชาภาษาไทยในศตวรรษที่ 21

3. เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการด้วยสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับครูวิชาภาษาไทยในศตวรรษที่ 21

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยการบูรณาการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับครูวิชาภาษาไทย ในศตวรรษที่ 21 เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี โดยดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนกลุ่มสาระวิชาภาษาไทย โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย จำนวน 27 แห่ง จำนวน 108 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนกลุ่มสาระวิชาภาษาไทย โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย จำนวน 27 แห่ง จำนวน 86 คน โดยการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยเปิดตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย จำนวน 27 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาการบูรณาการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับครูวิชาภาษาไทยในศตวรรษที่ 21

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

การวิจัยการบูรณาการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับครูวิชาภาษาไทย ในศตวรรษที่ 21 สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. สภาพ ความรู้ ความเข้าใจการบูรณาการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ สำหรับครูวิชาภาษาไทยในทศวรรษที่ 21 โดยรวมรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.42, S.D. 0.54)

2. แนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการด้วยสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับครูวิชาภาษาไทยในทศวรรษที่ 21 โดยให้ความสำคัญกับทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม และทักษะด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ตลอดจนเทคโนโลยีอื่นๆ และโครงสร้างพื้นฐานด้าน ICT เพื่อพัฒนาทักษะครูผู้สอนในด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี (Information Media and Technology Skills) ความสามารถด้านสารสนเทศ (Information Literacy) การรู้เรื่อง สื่อ (Media Literacy) และการรู้เรื่อง ICT (Information Communication & Technology) รวมถึงส่งเสริมการแนวทางจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญสำหรับครูผู้สอน ที่สำคัญได้แก่ 1) Experience มีประสบการณ์การเรียนรู้แบบใหม่ 2) Extended มีทักษะการค้นหาความรู้ได้ตลอดเวลา 3) Expanded การขยายผลของความรู้นั้นสู่นักเรียนนักเรียน 4) Exploration สามารถเลือกเนื้อหาที่ทันสมัย 5) Evaluation เป็นนักประเมินที่ดี 6) End-User เป็นผู้ใช้ปลายทางที่ดี 7) Enabler สามารถใช้เทคโนโลยีสร้างบทเรียนและเนื้อหา 8) Engagement สามารถระดมความเห็นและทำข้อตกลงร่วมกัน และ 9) Efficient and Effective มุ่งประสิทธิภาพและประสิทธิผล

อภิปรายผล

การวิจัยการบูรณาการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับครูวิชาภาษาไทย ในศตวรรษที่ 21 มีประเด็นที่สำคัญสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพ ความรู้ ความเข้าใจการบูรณาการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับครูวิชาภาษาไทยในศตวรรษที่ 21 พบว่า ระดับความรู้ความเข้าใจการบูรณาการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ สำหรับครูวิชาภาษาไทยในทศวรรษที่ 21 ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะครูในยุคปัจจุบันมีความรู้ความพร้อมด้านเทคโนโลยี ผู้บริหารโรงเรียนมีความสนใจ ใส่ใจ

และตระหนักในการให้ครูใช้สื่อเทคโนโลยีมาประกอบการสอนเป็นเบื้องต้นอยู่แล้ว แต่อาจขาดเครื่องมือสื่อเทคโนโลยี่บ้านเพราะข้อจำกัดด้านงบประมาณจึงทำให้ผลการประเมินอยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับ ศิวนิต อรรถวุฒิกุล และคณะ (2558) ที่ศึกษาเรื่องพฤติกรรมและปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของครูในภูมิภาคตะวันตก ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และทัศนคติ เกี่ยวกับการยอมรับ ICT เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการด้วย ICT ในระดับมาก และสอดคล้องกับ Punkhetnakorn (2021) กล่าวว่า พฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนในยุคดิจิทัลเปลี่ยนไป การออกแบบการจัดการเรียนรู้ ทั้งในส่วนของเนื้อหา กิจกรรม และสื่อการเรียนรู้ โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือในการพัฒนาจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก ซึ่งการออกแบบการจัดการเรียนรู้จะต้องสามารถตอบสนองความต้องการเรียนรู้ของผู้เรียน มีความเหมาะสมต่อช่วงวัย ระดับการเรียนรู้ ความถนัดและความสนใจที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้การจัดการเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดตามศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน

2. แนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการด้วยสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับครูวิชาภาษาไทยในทศวรรษที่ 21 ที่สำคัญมีดังนี้ ให้ความสำคัญกับทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม และทักษะด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ตลอดจนเทคโนโลยีอื่นๆ และโครงสร้างพื้นฐานด้าน ICT เพื่อพัฒนาทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี (Information Media and Technology Skills) ความสามารถด้านสารสนเทศ (Information Literacy) การรู้เรื่องสื่อ (Media Literacy) และการรู้เรื่อง ICT (Information Communication & Technology) โดยให้มีการสะท้อนผลการดำเนินการด้าน ICT ผ่านการประชุมผู้บริหารสถานศึกษาประจำทุกเดือน การระดมความคิดเพื่อการขับเคลื่อน ICT สู่ห้องเรียน โครงสร้างพื้นฐานของระบบการบริหารจัดการ ICT ตามโครงสร้างของโรงเรียน ด้านทรัพยากรสื่อการสอน และการนำไปใช้ ทั้งนี้เน้นการนิเทศเพื่อให้เกิดการพัฒนาครูผู้สอน เป็นสำคัญและแนะนำการเผยแพร่ หรือการนำเสนอผลงานของครูผู้สอนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนด้วย ICTทัศนคติ ความเข้าใจถึงข้อดีของการนำ ICT มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ให้เหมือนกับที่ครูผู้สอน ใช้งานในชีวิตประจำวันโดยไม่เป็นการเพิ่มภาระหน้าที่หรือความรับผิดชอบ นโยบายหรือแนวทางปฏิบัติ เพื่อส่งเสริมสนับสนุน และพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้าน ICT ให้แก่ ครูผู้สอน และผู้เรียนสนับสนุน และประสานงานการจัดเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ และความร่วมมือกันด้าน ICT ระหว่างสถานศึกษาสังกัดเขตพื้นที่การศึกษา วางแผนโครงสร้างพื้นฐาน และพัฒนาครูผู้สอน กำหนดทิศทางในการปฏิบัติงานด้าน ICT โครงสร้างพื้นฐานที่ที่สนับสนุนการจัดการเรียนการสอน

แบบบูรณาการด้วย ICT ทั้งนี้อาจเป็นรเพราะผู้บริหารโรงเรียนและครูให้ความสำคัญกับทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ตลอดจนเทคโนโลยีอื่นๆ และครูมีทักษะโครงสร้างพื้นฐานด้าน ICT มีการสะท้อนผลการดำเนินการด้าน ICT ผ่านการประชุมประจำทุกเดือน ของโรงเรียนโดยผู้บริหารสถานศึกษา ได้มีการระดมความคิดเพื่อขับเคลื่อนระบบ ICT สู่ห้องเรียน มีโครงสร้างพื้นฐานของระบบการบริหารจัดการ ICT ตามโครงสร้างของโรงเรียน มีความจำเป็นด้านทรัพยากรสื่อการสอน และมีการนำไปใช้ ทั้งนี้ผู้บริหารโรงเรียนเน้นการนิเทศเพื่อให้ครูผู้สอนเกิดการพัฒนา แนะนำการเผยแพร่ หรือการนำเสนอผลงานของครูผู้สอนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนด้วย ICT ครูทัศนคติที่ดี มีความเข้าใจถึงข้อดีของการนำ ICT มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ให้เหมือนกับให้ครูผู้สอน ได้ใช้งาน ICT ในชีวิตประจำวัน โดยไม่เป็นการเพิ่มภาระหน้าที่หรือความรับผิดชอบ มีนโยบายหรือแนวทางปฏิบัติ เพื่อส่งเสริมสนับสนุน และพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้าน ICT ให้แก่ครูผู้สอนและผู้เรียนสนับสนุน โดยประสานงานการจัดเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ และความร่วมมือกันด้าน ICT ระหว่างสถานศึกษาสังกัดเขตพื้นที่การศึกษา วางแผนโครงสร้างพื้นฐาน และพัฒนาครูผู้สอน มีการกำหนดทิศทางในการปฏิบัติงานด้าน ICT จัดทำโครงสร้างพื้นฐานที่ที่สนับสนุนการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการด้วย ICT และส่งเสริมการแนวทางจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญสำหรับครูผู้สอน ดังนี้ 1) Experience มีประสบการณ์การเรียนรู้แบบใหม่ 2) Extended มีทักษะการค้นหาความรู้ได้ตลอดเวลา 3) Expanded การขยายผลของความรู้นั้นสู่นักเรียนนักเรียน 4) Exploration สามารถเลือกเนื้อหาที่ทันสมัย 5) Evaluation เป็นนักประเมินที่ดี 6) End-User เป็นผู้ใช้ปลายทางที่ดี 7) Enabler สามารถใช้เทคโนโลยีสร้างบทเรียนและเนื้อหา 8) Engagement สามารถระดมความเห็นและทำข้อตกลงร่วมกัน และ 9) Efficient and Effective มุ่งประสิทธิภาพและประสิทธิผล สอดคล้องกับ สมศักดิ์ คงเทศ (2554) ที่ได้ศึกษาเรื่องการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ของครู ในสถานศึกษาตำบลบางนายสี อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ผลการวิจัยพบว่าในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ คือสื่อการสอน โดยเฉพาะสื่อสารสนเทศ (ICT) จะต้องได้รับการพัฒนาให้ทันสมัยทันเหตุการณ์สิ่งแวดล้อมของสังคมและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่เปลี่ยนรูปไป โดยคำนึงถึงการพัฒนาประสิทธิภาพการเรียนการสอน กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพแต่ละโรงเรียนจึงมีนโยบายส่งเสริมสนับสนุนให้มีการใช้และพัฒนาสื่อการสอนอย่างกว้างขวาง โดยมุ่งเน้นการสร้างความร่วมมือและส่งเสริมการผลิตสื่อการเรียนการสอนให้มีคุณภาพเหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียนและความต้องการของท้องถิ่น ดังคำกล่าวที่ว่า "เทคโนโลยีก้าวไกลโยงใยทั่วโลก" ส่งผลให้โลกทัศน์ของเด็กไทยเปิดกว้างขึ้น และสอดคล้องกับ กฤชพร สินพรม และ สถิรพร เชาวน์ชัย (2565) ที่ได้ศึกษาแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ด้วยสื่อดิจิทัลของครู สังกัดสำนักงาน

เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3 ผลการวิจัย พบว่า การศึกษาแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ด้วยสื่อดิจิทัลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3 พบว่า มีทั้งหมด 16 แนวทาง โดยสำนักงานเขตพื้นที่ควรจัดอบรมเชิงปฏิบัติการในการพัฒนาทักษะการจัดการเรียนรู้ด้วยสื่อดิจิทัลของครู ซึ่งได้รับการส่งเสริมสนับสนุน และนิเทศติดตามจากผู้บริหารสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษา

ภาษาไทยเป็นสาระการเรียนรู้ที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการนำไปประยุกต์ใช้ในสาขาวิชาอื่นๆ รวมถึงในการสื่อสารในชีวิตประจาวัน อีกทั้งครูภาษาไทยเองก็มีความตระหนักและเห็นคุณค่าของวิชาภาษาไทย มีเจตคติที่ดีต่อเนื้อหาสาระและภูมิใจในความเป็นครูภาษาไทย และที่สำคัญสภาวการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงไป ก้าวสู่สิ่งใหม่ในทุกขณะ การปรับบทบาท ทัศนคติ และการพัฒนาทักษะด้านต่างๆ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่เป็นส่วนเสริมสร้างให้กระบวนการจัดการเรียนรู้ของครูภาษาไทยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ตอบสนองผู้เรียนให้มีทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างก้าวกระโดด ให้ผู้เรียนได้มีทักษะตามเป้าหมายของหลักสูตร เป็นพลโลกผู้มีมรรถนะทางการใชภาษาที่ดีละยังคงไว้ซึ่งความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของชาติ ในยุคศตวรรษที่ 21 กระบวนการเรียนการสอนมีการเปลี่ยนแปลง โดยผู้เรียนจะเรียนด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ทันสมัย และสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็วการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการด้วยสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับครูวิชาภาษาไทยในทศวรรษที่ 21 จึงมีความสำคัญกับการจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียน ซึ่งประกอบไปด้วยการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม และทักษะด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ตลอดจนเทคโนโลยีอื่นๆ และโครงสร้างพื้นฐานด้าน ICT รวมถึงส่งเสริมการแนวทางจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญสำหรับครูผู้สอน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* พิมพ์ครั้งที่ 3.กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุม สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2554). *หนังสือเรียนพื้นฐาน ภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4.* สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา.

กฤชพร สินพรม และ สถิรพร เชาวน์ชัย. (2565). แนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ด้วยสื่อดิจิทัลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3, *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 20(1), 159-175.

ครูบ้านนอกดอทคอม. *การบูรณาการ ICT กับการเรียนการสอน.* https://www.kroobannok.com/11700.

ศิวนิต อรรถวุฒิกุล และคณะ. (2558). พฤติกรรมและปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ของครูในภูมิภาคตะวันตก. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย,* 35(3) : 1-21.

สถาบันภาษาไทย สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกาขั้นพื้นฐาน. (2560). *สื่อและวิธีการสอนภาษาไทยที่ประสบผลสำเร็จ สำหรับผู้เรียนที่ใช้ภาษาท้องถิ่น.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ.

สมศักดิ์ คงเทศ. (2554). *ศึกษาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ของครูในสถานศึกษาตำบลบางนายสี อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา.* กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.

Krejcie, R.V., & D.W. Morgan. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607 – 610

Punkhetnakorn, Th. (2021). Design and Development of Online Learning Media Meet the Learning Behaviors of Students in the Digital Age. *Journal of Legal Entity Management and Local Innovation*, 7(5), (in Thai).

ภาวะผู้นำดิจิทัลที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด

LEADERSHIP IN THE DIGITAL AREA AFFECTING THE ACADEMIC ADMINISTRATION OF EDUCATIONAL INSTITUTION ADMINISTRATORS UNDER ROI-ET SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE

[1]ไสว วีระพันธ์ และ [2]สุเทพ เมยไธสง

[1]Sawai Weerapan and [2]Suthep Meithaisong

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahamakut Buddhist University, Thailand.

[1]kruwai2007@gmail.com

Received: August 27, 2024; **Revised**: November 6, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

งานวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลและการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลกับกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา และ 3) เพื่อสร้างสมการพยากรณ์ภาวะผู้นำดิจิทัลกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด ผลการวิจัย พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพ รองลงมา คือ การสร้างวิถีการเรียนรู้ดิจิทัล ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การเป็นพลเมืองดิจิทัล การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการนิเทศการศึกษา รองลงมา คือ ด้านการวัดผลและประเมินผล ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ความสัมพันธ์

[1] นักศึกษา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

[2] รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์กันในทางบวก และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สมการพยากรณ์ภาวะผู้นำดิจิทัลกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) เท่ากับ 0.983 มีอำนาจพยากรณ์ (R2) ร้อยละ 96.50 มีค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (SEest) เท่ากับ 0.10783

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำดิจิทัล, การบริหารงานวิชาการ

Abstract

This study aimed to 1) study the digital leadership and academic administration; 2) to study the relationship between digital leadership and academic administration; and 3) to create a forecasting equation related to the digital leadership and academic administration of school administrators in the Secondary Educational Service Area Office Roi-et. The study found that the overall score of both the digital leadership and academic administration of school administrators in the Secondary Educational Service Area Office Roi-et were at a high level. Besides, the relationship between digital leadership and academic administration of school administrators the Secondary Educational Service Area Office Roi-et was in positive related to overall and statistically significant at the .01. It could create the forecasting equations related to the digital leadership and academic administration of school administrators based on the multiple correlation coefficient (R) at 0.983, the predictive power (R2) at 96.50 percent, and the standard error (SEest) at 0.10783.

Keywords: Digital Leadership, Academic Administration

บทนำ

ปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลงด้านวิทยาการอย่างรวดเร็ว มีความเจริญก้าวหน้าและมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว เนื่องจากเทคโนโลยีซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ของมนุษย์ ทั้งด้านการสื่อสาร ด้านอุตสาหกรรม การคมนาคมขนส่งและบริการ หรือในด้านการใช้ชีวิตประจำวัน การเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นปัจจัย

สำคัญที่ทำให้โลกไร้พรมแดน พลโลกมีการติดต่อสัมพันธ์กันได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้นนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เกิดการพัฒนาและการขยายตัวทางเศรษฐกิจแบบก้าวกระโดด ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและอุปกรณ์ทางอิเล็กทรอนิกส์จึงถูกผลิตคิดค้นและนำมาใช้มากขึ้น มนุษย์มีการเข้าถึงและใช้งานอินเทอร์เน็ตเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน ดังผลการสำรวจของ สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อสาร (2566) เกี่ยวกับการมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน พ.ศ.2565 ประชาชนที่มีอายุ 6 ปีขึ้นไปในปี 2565 ประมาณ 65.5 ล้านคน พบว่า มีผู้ใช้อินเทอร์เน็ต 56.8 ล้านคน (ร้อยละ 86.7) ใช้โทรศัพท์มือถือ 62.3 ล้านคน (ร้อยละ 95.0) และมีโทรศัพท์มือถือ 57.7 ล้านคน (ร้อยละ 88.0) ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการใช้เทคโนโลยีกสารสนเทศและการสื่อสาร ดังกล่าวเพิ่มขึ้นทุกปี ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญ ที่แสดงให้เห็นว่าเทคโนโลยีเหล่านี้ได้เข้ามามีบทบาทในการดำรงชีวิตประจำวันของคนไทยใน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกระดับการศึกษา และทุกช่วงอายุ และกลายเป็นสังคมในยุคที่เรียกว่า “สังคมยุคดิจิทัล (Digital Era)” เป็นสังคมโลกที่ไร้พรมแดน ไม่มีขอบเขตที่แท้จริงในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร มีความรวดเร็วในการสื่อสาร การใช้เทคโนโลยีการสื่อสารที่ไม่มีข้อจำกัดในเรื่องเวลาหรือสถานที่ ทำให้ช่องว่างระหว่างบุคคลนั้นแคบลง และเกิดการใช้เทคโนโลยีมาบูรณาการเชื่อมโยงเครือข่ายต่าง ๆ ให้ทุกคนสามารถจัดเก็บ เข้าถึง ใช้งาน พัฒนาความรู้ เผยแพร่และแบ่งปันความรู้ได้อย่างทั่วถึง (ดาวรุวรรณ ถวิลการ, 2564 : 1) กระแสการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลนั้นมีผลกระทบต่อการปฏิรูปและการเปลี่ยนแปลงในทุกมิติ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษาหรือการดำรงชีวิตของมนุษยชาติ

ประเทศไทยได้มีการกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570) เน้นการปรับปรุงด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของคนไทยให้สอดคล้องกับยุคดิจิทัลและการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยมุ่งเน้นการสร้างพื้นฐานการศึกษาและทักษะในศตวรรษที่ 21 ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะที่จำเป็นในการใช้เทคโนโลยี การคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ และการแก้ปัญหา ปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลก ส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเน้นการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงานในอนาคตและการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสาม พ.ศ.2566-2570, 2565 : 12) เพื่อเตรียมพร้อมเข้าสู่ยุคประเทศไทย 4.0 หรือ Thailand 4.0 ที่มุ่งให้ประเทศมีรายได้สูงจากการขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรมอันเป็นผลจากการผสมผสานความรู้ใหม่เข้าด้วยกันและพัฒนาให้เกิดเป็นสินค้าและบริการ กระบวนการผลิต การบริหารจัดการที่จะเป็นการเพิ่มมูลค่าแก่องค์การ จนสามารถนำไปสู่การสร้างความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืนให้กับประเทศ ซึ่ง

ปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศไปยังจุดหมายดังกล่าวได้ก็คือ ทรัพยากรบุคคลหรือผู้เป็นแรงงานของประเทศจะต้องมีความรู้ ความสามารถในการเข้าถึงเทคโนโลยีและมีศักยภาพในการใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ ดังนั้นเทคโนโลยีจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้มีคุณภาพตามความต้องการของประเทศ จึงเป็นหน้าที่สำคัญของสถานศึกษาในฐานะองค์การที่รับผิดชอบด้านการจัดการศึกษา ที่ต้องมุ่งจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับทิศทางการเปลี่ยนแปลงไปของสังคมยุคปัจจุบัน ซึ่งผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางของการบริหารจัดการศึกษานั่นคือ ผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งจะเป็นกุญแจสำคัญในการปลดล็อคไปสู่เป้าหมายของการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพได้

การบริหารงานวิชาการ เป็นการดำเนินที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนซึ่งครอบคลุมเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้ การทำแผนการสอน การปรับปรุงการเรียนการสอน การใช้สื่อการสอน การประเมินผลการวัดผล และการนิเทศการสอน เป็นต้น การบริหารการศึกษาเป็นการดำเนินงานของกลุ่มบุคคลเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คนจะมีคุณภาพ คือมีความรู้ความสามารถ ความคิด และความเป็นคนดีได้ จะต้องมีการเรียนการสอนหรือจะต้องมีการบริหารงานวิชาการที่มีคุณภาพ การบริหารงานวิชาการจึงถือเป็นหัวใจของการบริหารการศึกษา ในสถาบันการศึกษาทั้งในมหาวิทยาลัยหรือโรงเรียนต่าง ๆ (จอมพงศ์ มงคลวนิช, 2555 : 30) ภารกิจการบริหารงานการศึกษาทุกระดับจึงมุ่งให้ความสำคัญกับการบริหารงานวิชาการและการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพสอดคล้องกับการเสริมสร้างผู้เรียนให้มีคุณลักษณะและทักษะสำคัญได้อย่างมีประสิทธิภาพ มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2556 : 328) กล่าวถึง ความสำคัญอย่างยิ่งของการพัฒนาระบบบริหารต่าง ๆ ของการศึกษาและวิชาการควบคู่ไปกับการจัดการเรียนรู้ที่รับผิดชอบต่อการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะในอนาคต ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพของโรงเรียน การบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิผล จึงเป็นหัวใจหลักสำคัญในการจัดการศึกษาในระดับโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาต้องดำเนินการอย่างรอบคอบในด้านการวางแผน การสนับสนุน การประเมินผล และการส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรมการศึกษา เพื่อให้การบริหารงานวิชาการมีประสิทธิภาพสูงสุด และสามารถพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนตลอดจนการนำกระบวนการบริหารที่ทันสมัย มุ่งเน้นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการปฏิบัติงานและบูรณาการในการบริหารจัดการองค์การ มีกลยุทธ์ที่สำคัญในการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของครูและบุคลากรในสถานศึกษา เพื่อนำมาใช้ในการปฏิบัติงานและการจัดการเรียนการสอน สามารถทำให้นักเรียน มีความพร้อมที่จะก้าวสู่การเป็นพลโลกที่มีคุณภาพ และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ตรงตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา ตลอดจนพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์การที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการทำงานให้ประสบผลสำเร็จ ดังนั้นภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา จึงเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของผู้บริหารที่

พร้อมที่จะขับเคลื่อนภารกิจและขอบข่ายการดำเนินงานวิชาการ ผู้บริหารต้องมีความสามารถในการกำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนในเรื่องการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารงานวิชาการ มีการใช้ Big Data หรือข้อมูลการเรียนรู้ มาใช้ในการวิเคราะห์และประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างแม่นยำมากขึ้น ช่วยให้สามารถวางแผนการพัฒนาวิชาการและการสนับสนุนนักเรียนได้ตรงจุด ผู้บริหารสามารถใช้ข้อมูลที่ได้จากระบบดิจิทัลในการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดหลักสูตร การออกแบบการเรียนการสอน การส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ หรือการนำเครื่องมือดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน มีการสนับสนุนการพัฒนาครูและบุคลากรผ่านการฝึกอบรมและการนำเทคโนโลยีมาใช้ในกระบวนการสอน เช่น การใช้โปรแกรมจัดการชั้นเรียน (LMS: Learning Management System) และการใช้เครื่องมือวัดและประเมินผลดิจิทัล เพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของครูและการประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน สร้างสภาพแวดล้อมที่มีเทคโนโลยีเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น การใช้ห้องเรียนแบบสมาร์ทคลาสรูม (Smart Classroom) เป็นต้น เป็นการพัฒนาทั้งผู้เรียนและบุคลากรอย่างยั่งยืนและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและความต้องการในยุคดิจิทัลมากขึ้น ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่าภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาส่งผลโดยตรงต่อการบริหารงานวิชาการ (ฤทธิกร โยธสิงห์, 2563 : 145)

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด เพื่อนำข้อมูลการวิจัยไปใช้เป็นสารสนเทศพื้นฐานในการวางแผนและพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลอันเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ดต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลและการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลกับกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด

3. เพื่อสร้างสมการพยากรณ์ภาวะผู้นำดิจิทัลกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำดิจิทัลที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู โรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด ปีการศึกษา 2565 จำนวน 60 โรงเรียน มีประชากรเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 125 คน และครูผู้สอน จำนวน 2,377 คน รวมทั้งหมด 2,502 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างคำณวณโดยใช้ตารางเทียบขนาดของ Krejcie and Morgan (1970, p. 680) อ้างถึงใน พิสณุ ฟองศรี (2552, หน้า 96) จากประชากร 2,502 คน ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 125 คน ครูผู้สอน จำนวน 2,377 คน ได้กลุ่มตัวอย่าง ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 17 คน และครูผู้สอน จำนวน 318 คน รวม 335 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นสำหรับสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ในด้านเลือกตอบโดยถามเกี่ยวกับตำแหน่ง ระดับการศึกษา และขนาดโรงเรียน มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด ซึ่งข้อคำถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำดิจิทัล ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) วิสัยทัศน์ด้านดิจิทัล 2) การสื่อสารและสร้างเครือข่ายดิจิทัล 3) การพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพ 4) การสร้างวิถีการเรียนรู้ดิจิทัล และ 5) การเป็นพลเมืองดิจิทัล มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

ตอนที่ 3 สอบถามเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 3) การวัดผลและประเมินผล 4) การนิเทศการศึกษา และ 5) การพัฒนาและการใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ใช้สถิติหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient) โดยรวม รายด้านเพื่อนำไปอธิบายข้อมูลในรูปแบบตารางต่อไป

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด ผู้วิจัยขอนำเสนอสรุปและอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับพฤติกรรมภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด

	ภาวะผู้นำดิจิทัล	ระดับพฤติกรรม			
		$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับที่
1	วิสัยทัศน์ด้านดิจิทัล (X_1)	4.47	0.68	มาก	3
2	การสื่อสารและสร้างเครือข่ายดิจิทัล (X_2)	4.47	0.71	มาก	4
3	การพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพ (X_3)	4.53	0.66	มากที่สุด	1
4	การสร้างวิถีการเรียนรู้ดิจิทัล (X_4)	4.52	0.63	มากที่สุด	2
5	การเป็นพลเมืองดิจิทัล (X_5)	4.43	0.71	มาก	5
รวม		**4.48**	**0.68**	**มาก**	**-**

จากตารางที่ 1 พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด ทั้ง 5 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.48, S.D.=0.68) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.53, S.D. = 0.66) รองลงมา คือ การสร้างวิถีการเรียนรู้ดิจิทัล มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.52, S.D. = 0.63) วิสัยทัศน์ด้านดิจิทัล มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.47, S.D. = 0.68) การสื่อสารและสร้างเครือข่ายดิจิทัล มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.47, S.D. = 0.71) อันดับสุดท้าย คือ การเป็นพลเมืองดิจิทัล มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.43, S.D. = 0.71)

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับพฤติกรรมการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด ในภาพรวม (Y)

	การบริหารงานวิชาการ	ระดับพฤติกรรม			
		$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับที่
1	ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา (Y_1)	4.49	0.68	มาก	5
2	ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ (Y_2)	4.57	0.65	มากที่สุด	3
3	ด้านการวัดผลและประเมินผล (Y_3)	4.60	0.67	มากที่สุด	2
4	ด้านการนิเทศการศึกษา (Y_4)	4.60	0.64	มากที่สุด	1
5	ด้านการพัฒนาและการใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา (Y_5)	4.53	0.67	มากที่สุด	4
รวม		**4.56**	**0.66**	**มากที่สุด**	**-**

จากตารางที่ 2 พบว่า การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ดทั้ง 5 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.56, S.D.=0.66) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการนิเทศการศึกษา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.60, S.D.=0.64) รองลงมา คือ ด้านการวัดผลและประเมินผล มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.60, S.D.=0.67) ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.57, S.D.=0.65) ด้านการพัฒนาและการใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.53, S.D.=0.67) อันดับสุดท้าย คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.49, S.D.=0.68) อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 3 แสดงค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปร	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	Y
X_1	1	0.872**	0.882**	0.747**	0.817**	0.897**
X_2		1	0.926**	0.939**	0.879**	0.961**
X_3			1	0.837**	0.847**	0.944**
X_4				1	0.911**	0.915**
X_5					1	0.920**

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์กันในทางบวก และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์

ระหว่างตัวแปรพยากรณ์ที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ ระหว่าง 0.897 - 0.961 และมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูงไปต่ำ ดังนี้ ได้แก่ การสื่อสารและสร้างเครือข่ายดิจิทัล มีความสัมพันธ์กันในทางบวกอยู่ในระดับสูง(r_{xy}= 0.961) รองลงมา ได้แก่ การพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพ (r_{xy} = 0.944) การเป็นพลเมืองดิจิทัล (r_{xy} = 0.920) การสร้างวิถีการเรียนรู้ดิจิทัล (r_{xy} = 0.915) และต่ำที่สุดคือ วิสัยทัศน์ด้านดิจิทัล (r_{xy} = 0.897

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์พหุคูณถดถอยแบบปกติ (Enter Multiple Regression)

ตัวแปรพยากรณ์	b	SE_b	β	t	p-value
1) การสร้างวิถีการเรียนรู้ดิจิทัล (X_4)	.297	.032	.281	9.165	.000*
2) การสื่อสารและสร้างเครือข่ายดิจิทัล (X_2)	.279	.056	.278	4.997	.000*
3) การพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพ (X_3)	.205	.031	.210	6.603	.000*
4) การเป็นพลเมืองดิจิทัล (X_5)	.142	.028	.147	5.141	.000*
5) วิสัยทัศน์ด้านดิจิทัล (X_1)	.129	.052	.118	2.495	.013*
	R= 0.983, R^2 = 0.965, F = 1832.129**				
	SE_{est} = 0.10783, a = 0.965, p-value = 0.000				

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4 พบว่า การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพหุคูณแบบปกติ(Enter Regression Method) ของภาวะผู้นำดิจิทัลกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 5 ปัจจัย ได้แก่ การสร้างวิถีการเรียนรู้ดิจิทัล (X_4) การสื่อสารและสร้างเครือข่ายดิจิทัล (X_2) การพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพ (X_3) การเป็นพลเมืองดิจิทัล (X_5) วิสัยทัศน์ด้านดิจิทัล (X_1) ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) เท่ากับ 0.983 มีอำนาจพยากรณ์ (R^2) ได้ร้อยละ 96.50 มีค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (SE_{est}) เท่ากับ 0.10783 และสามารถสร้างสมการณ์พยากรณ์ในรูปคะแนนดิบและคะแนนมาตรฐาน เพื่อพยากรณ์ภาวะผู้นำดิจิทัลที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด

อภิปรายผล

ผลการวิจัย ภาวะผู้นำดิจิทัลที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด อภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลทั้ง 5 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลต้องมีภาวะผู้นำที่สามารถแสดงวิสัยทัศน์ สร้างโอกาสและการทำงานเป็นทีมที่ยึดหลักการมีส่วนร่วม มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัล สร้างแรงจูงใจ และพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ครูเข้ารับการอบรมพัฒนาวิชาชีพเพื่อเพิ่มศักยภาพด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยการศึกษาดูงาน และเข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง ครูมีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน นำความรู้และนวัตกรรมใหม่ๆ ไปประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอน มีการการสร้างบรรยากาศการทำงานที่ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน สถานศึกษาจัดสรรงบประมาณในการสนับสนุนสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัล มีห้องเรียน ห้องปฏิบัติการที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนด้วยสื่อเทคโนโลยีดิจิทัลที่ทันสมัย อีกทั้งมีแหล่งเรียนรู้ แหล่งสืบค้นที่ทันสมัย เข้าถึงง่ายไว้บริการผู้เรียนอย่างเพียงพอ อีกทั้ง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด มีพันธกิจที่ให้ความสำคัญและส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาให้เป็นมืออาชีพ สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา ผู้เรียนสามารถใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้อย่างเหมาะสม ส่งผลให้ผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดร้อยเอ็ด ดำเนินงานตามนโยบายของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด รวมทั้งการเพิ่มขึ้นของสื่อสังคมออนไลน์ ส่งผลให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อตอบสนองต่อความต้องการการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีการจัดหาทรัพยากรที่เพียงพอและเหมาะสม การเข้าถึงแหล่งความรู้ การรับความคิดเห็น สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างบุคลากรกับผู้เชี่ยวชาญ ทั้งนักการศึกษาและผู้ปฏิบัติงาน มีการใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ และพัฒนาสู่การเป็นครูและผู้บริหารมืออาชีพ โดยมีการส่งเสริมให้ครูเข้ารับการพัฒนาวิชาชีพเพื่อเพิ่มศักยภาพด้านสื่อเทคโนโลยีดิจิทัล มีการนำความรู้และนวัตกรรมใหม่ๆ ให้ครูนำไปใช้ประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอน สอดคล้องกับแนวคิด สุกัญญา แช่มช้อย (2562 : 120) กล่าวว่า ภาวะผู้นำสำหรับศตวรรษที่ 21 นั้นผู้บริหารต้องมีความรู้ความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้และการจัดการสถานศึกษาโดยมีวิสัยทัศน์และเป็นผู้นำในการส่งเสริมให้ครูและบุคลากรนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาบูรณาการมาใช้ในการจัดการศึกษาและจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทและ

ความต้องการของผู้เรียน ครู และชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของต้องลักษณ์ บุญธรรม (2559 : 223) ที่กล่าวว่า การเป็นผู้นำดิจิทัลกับการพัฒนาที่ยั่งยืนสู่องค์กรทางการศึกษานั้น มีความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน และจะเกิดขึ้นได้นั้นอยู่ที่ผู้นำองค์กร ผู้นำต้องมีการพัฒนาแสวงหาความรู้และประสบการณ์เพื่อให้ได้มาซึ่งคุณลักษณะ ทักษะ และสมรรถนะทางการบริหารศึกษาที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ผู้นำทางการศึกษาจะต้องกระตือรือร้น ที่จะทำความเข้าใจผู้เรียนในยุคนี้ และหาแนวทางใหม่ที่จะเชื่อมโยงความคิด ความรู้ และสามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในทศวรรษที่ 21 ได้อย่างเหมาะสม

2. ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด พบว่า โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์กันในทางบวก ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่า ปัจจุบันมีการเพิ่มขึ้นของสื่อสังคมออนไลน์ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ผู้เรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องมีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลประยุกต์กับการทำงานในทุกด้านมากขึ้น ทำให้ผู้บริหารเล็งเห็นถึงความสำคัญของการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษา มีการใช้สื่อออนไลน์ เช่น เว็บไซต์ เพจเฟสบุ๊ค ไลน์กลุ่ม เป็นต้น ในการสื่อสาร สร้างเครือข่ายความร่วมมือ และสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างครู นักเรียน และชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ สถานศึกษาส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาเข้ารับการอบรมพัฒนาวิชาชีพ นำความรู้และนวัตกรรมใหม่ๆ ใช้มาประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอน จึงเป็นส่วนที่สนับสนุนให้การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ สุภวัช เชาวน์เกษม และคณะ (2566 : 10) ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 1 พบว่า ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย7องค์ประกอบ โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยคือด้านการมีส่วนร่วมของผู้เรียนและการเรียนรู้ รองลงมาคือด้านการปรับวิสัยทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่การเรียนรู้ และสภาพแวดล้อมด้านการสร้างโอกาสด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านการสร้างภาพลักษณ์ ด้านการสื่อสาร และด้านการสร้างภาพลักษณ์ และความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลโรงเรียน มีความสัมพันธ์กันอยู่ในระดับมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับ ฤทธิกร โยธสิงห์ และคณะ (2564 : 151) ที่ได้ศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่ของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่ ที่ระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาด้านที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่ประกอบ

ไปด้วย 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการประชาสัมพันธ์ 2) ด้านการสร้างภาพลักษณ์ 3) ด้านการผูกพันและการเรียนรู้ของผู้เรียน 4) ด้านการพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพ 5) ด้านการปรับวิสัยทัศน์สิ่งแวดล้อมและพื้นที่การเรียนรู้ และ 6) ด้านการสร้างโอกาส

3. ผลการศึกษาตัวแปรพยากรณ์ที่ดีและสร้างสมการพยากรณ์ภาวะผู้นำดิจิทัลกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด พบว่า ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพหุคูณแบบปกติ(Enter Regression Method) ของภาวะผู้นำดิจิทัลกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 5 ปัจจัย ได้แก่ การสร้างวิถีการเรียนรู้ดิจิทัล (X_4) การสื่อสารและสร้างเครือข่ายดิจิทัล (X_2) การพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพ (X_3) การเป็นพลเมืองดิจิทัล (X_5) วิสัยทัศน์ด้านดิจิทัล (X_1) ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) เท่ากับ 0.983 มีอำนาจพยากรณ์ (R^2) ได้ร้อยละ 96.50 มีค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (SE_{est}) เท่ากับ 0.10783 ผลรายด้านของค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยในรูปของคะแนนดิบ (B) ของภาวะผู้นำดิจิทัลที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา มากที่สุดคือ การสร้างวิถีการเรียนรู้ดิจิทัล รองลงมา คือ การสื่อสารและสร้างเครือข่ายดิจิทัล การพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพ การเป็นพลเมืองดิจิทัล และน้อยที่สุดคือวิสัยทัศน์ด้านดิจิทัล ตามลำดับ โดยสามารถสร้างสมการณ์พยากรณ์ในรูปคะแนนดิบและคะแนนมาตรฐาน เพื่อพยากรณ์ภาวะผู้นำดิจิทัลที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารสถานศึกษาในปัจจุบันมีเข้ารับการอบรม และพัฒนาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการสถานศึกษาและจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่องและสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ตระหนักถึงความสำคัญในการนำเทคโนโลยีสามารถเข้ามาใช้เพื่อเพิ่มศักยภาพด้านการจัดการเรียนรู้ สร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่ทันสมัย หรือการสร้างนวัตกรรมของโรงเรียน ซึ่งจะช่วยพัฒนาและสนับสนุนการจัดการเรียนเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น มีการใช้สื่อออนไลน์ เช่น เว็บไซต์ เพจเฟสบุ๊ค ไลน์กลุ่ม เป็นต้น สร้างความเข้าใจและติดต่อสื่อสารร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครู นักเรียน และชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ สุกัญญา แช่มช้อย (2562 : 129) ได้ชี้ให้เห็นว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์กับการนำเทคโนโลยีดิจิทัลไปบูรณาการกับการพัฒนาหลักสูตรและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลกับการจัดการเรียนรู้ของครู หากผู้บริหารสถานศึกษาตระหนักถึงความสำคัญของการนำเทคโนโลยีดิจิทัลไปบูรณาการในการจัดการศึกษา และมีภาวะผู้นำดิจิทัลแล้วนั้นจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการนำเทคโนโลยีดิจิทัลไปใช้ห้องเรียนของครู โดยมุ่งส่งเสริมให้ครูได้มีความรู้ที่จำเป็นทั้งความรู้ในศาสตร์การสอน ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหารายวิชา และความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นอย่างดีแล้ว แล้วบูรณาการความรู้

ทั้งสามส่วนนี้ เพื่อนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับแนวคิดของดาวรุวรรรณ ถวิลการ (2564 : 238) ที่กล่าวว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้ในยุคปัจจุบัน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของภูรีรัตน์ สุกใส (2565 : 101) ซึ่งได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับความเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมของสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า ระดับความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับความเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมของสถานศึกษาโดยภาพรวมมีสหสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากการวิจัยครั้งนี้องค์ความรู้ที่ได้คือ ตัวแปรพยากรณ์ที่ดีและสมการพยากรณ์ภาวะผู้นำดิจิทัลที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด ผลรายด้านของค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของภาวะผู้นำดิจิทัลที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา มากที่สุดคือ การสร้างวิถีการเรียนรู้ดิจิทัล รองลงมา คือ การสื่อสารและสร้างเครือข่ายดิจิทัล การพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพ การเป็นพลเมืองดิจิทัล และน้อยที่สุดคือวิสัยทัศน์ด้านดิจิทัล ตามลำดับ ดังภาพที่ 1

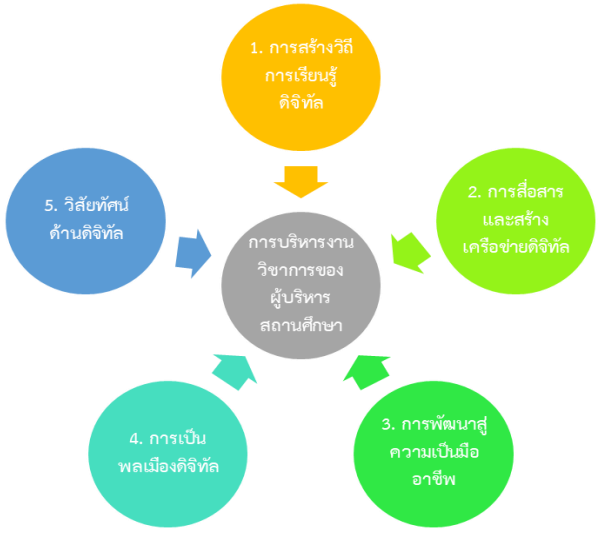

ภาพที่ 1 ตัวแปรพยากรณ์และสมการพยากรณ์ภาวะผู้นำดิจิทัลที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

จอมพงศ์ มงคลวนิช. (2555). *การบริหารองค์การและบุคลากรทางการศึกษา.* กรุงเทพฯ : ทวีพริ้นท์ (1991) จำกัด.

ดาวรุวรรณ ถวิลการ. (2564). *ภาวะผู้นำสำหรับผู้บริหารองค์การ : แนวคิด ทฤษฎีและกรณีศึกษา* กรุงเทพ: ปัญญาชน.

ต้องลักษณ์ บุญธรรม. (2559). *การเป็นผู้นำยุคเศรษฐกิจดิจิทัลกับการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์กรทางการศึกษา*. วารสารวิชาการครุศาสตร์อุตสาหกรรม พระจอมเกล้าพระนครเหนือ. 7(1), 217-225.

บุญชม ศรีสะอาด.. (2555). *วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย.* พิมพ์ครั้งที่ 6. กาฬสินธุ์ : ประสานการพิมพ์.

_____. (2558). *การวิจัยเบื้องต้น.* กรุงเทพฯ: สุริยาสาส์น.

_____. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น ฉบับปรับปรุง.* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สุรีวิยาสาส์น.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2543). *วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์.* กรุงเทพมหานคร: สำนัก ทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2555). *วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์.* กรุงเทพฯ: สำนักทดสอบการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์ทรวิโรฒประสานมิตร.

พิสณุ ฟองศรี. (2552). *การสร้างและพัฒนาเครื่องมือวิจัย.* กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์.

ไพศาล วรคำ. (2554). *การวิจัยทางการศึกษา.* มหาสารคาม : ตักสิลาการพิมพ์.

มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2556). *การจัดทำยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เกิดความรับผิดชอบ.* สืบค้นเมื่อ 20 ธันวาคม 2565, จาก https://tdri.or.th/wp-content/uploads/2014/03/Final-Paper.pdf

สุกัญญา แช่มช้อย. (2562). *การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล.* กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภวัช เชาวน์เกษม และคณะ. (2566). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก. วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์, 18(1) : 45-58.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด. (2565). *แนวทางพัฒนาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด.* สืบค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม 2566, จาก https://secondary27.go.th/about/

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.(2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสาม พ.ศ. 2566-2570*. สืบค้นเมื่อ 3 ธันวาคม 2565, จาก https://www.nesdc.go.th/article_attach/article_file_20230307173518.pdf

สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อสาร (2566). สรุปผลที่สำคัญ*การสำรวจการมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน พ.ศ. 2565*. สืบค้นเมื่อ 3 พฤษภาคม 2566, จาก https://www.nso.go.th/nsoweb/storage/survey_detail/2023/20230430130133_74880.pdf

ไสว วีระพันธ์ และธีรภัทร ถิ่นแสนดี. (2566). *ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับการบริหารการเปลี่ยนแปลงในองค์กรยุควิถีใหม่.* วารสารการบริหารการศึกษา มมร.วิทยาเขตร้อยเอ็ด. 3(1), 99-109.

Boonchan, B. (2011). *A structural equation model of technology leadership for basic school administrators*. Doctor of philosophyin educational administration, Khon Kaen university.

Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of Psychological Testing (5th ed.).* New York : Harper Collins Publishers.

Krejcie, R.V., & Morgan D.W. (1970). *Determining sample size for research activities*. Education and Psychology Measurement, 30 (3), 607-608.

Nak Ai, N. (2006). *The factors of E-Leadership characteristics and factors affecting E-Leadership effectiveness for basic education principals. Doctor of Education*, Srinakharinwirot University.

Phetmalaikul, T. (2017.) *Academic administration and management to enhanceearners' skills and characteristics in the 21st Century*.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

แนวทางการบริหารสถานศึกษาเพื่อความเป็นเลิศตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

SCHOOL ADMINISTRATION GUIDELINES TOWARD EXCELLENCE BASED ON THE FOUR SUBLIME STATES OF MIND FOR SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER ROI ET PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1

[1]เจษฎา วิไลวรรณ และ [2]วิมลพร สุวรรณแสนทวี

[1]Jedsada Wilawan and [2]Vimonporn Suwanseantavee

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahamakut Buddhist University, Thailand.

[1]Jedsada70@gmail.com

Received: August 27, 2024; **Revised**: November 6, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการบริหารสถานศึกษาเพื่อความเป็นเลิศตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 2) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารสถานศึกษา เพื่อความเป็นเลิศตามหลักพรหมวิหาร 4 กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 313 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเที่ยงตรงของสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ระหว่าง 0.67 – 1.00 และความเชื่อมั่นของสภาพปัจจุบันทั้งฉบับเท่ากับ .98 และสภาพที่พึงประสงค์ทั้งฉบับเท่ากับ .92 ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพปัจจุบัน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง พบว่า สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมาก และความต้องการจำเป็น มีค่าดัชนีลำดับความสำคัญความต้องการจำเป็นเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการวางแผนเชิงกลยุทธ์ มีค่าดัชนีลำดับความสำคัญของ

ความต้องการจำเป็นสูงที่สุดเป็นลำดับแรก รองลงมา คือ ด้านผลลัพธ์การดำเนินการ ด้านการนำองค์กร ด้านการวัดผล การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ ด้านการมุ่งเน้นผู้เรียน ด้านการมุ่งเน้นบุคลากร และด้านกระบวนการดำเนินการ ตามลำดับ 2. แนวทางการบริหารสถานศึกษาเพื่อความเป็นเลิศตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ 1) ด้านการนำองค์กร 9 แนวทาง 2) ด้านการวางแผนเชิงกลยุทธ์ 9 แนวทาง 3) ด้านการมุ่งเน้นผู้เรียน 6 แนวทาง 4) ด้านการมุ่งเน้นบุคลากร 4 แนวทาง 5) ด้านกระบวนการดำเนินการ 5 แนวทาง 6) ด้านการวัดผล การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ 6 แนวทาง 7) ด้านผลลัพธ์การดำเนินการ 5 แนวทาง

คำสำคัญ การบริหารสถานศึกษา, ความเป็นเลิศ, หลักพรหมวิหาร 4, ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

The objectives of this thesis research are: 1) to study the current condition, desired condition, and the needs of School administration guidelines towards Excellence based on the Four Sublime States of Mind for School administrators under Roi Et Primary Educational Service Area Office 1, 2) to provide guidelines for developing educational administration for excellence based on the Four Sublime States of Mind for School administrators under Roe Et primary Educational Service Area Office 1. The sample group consisted of 313 persons. The instruments used for data collection were a 5-point rating scale questionnaire with a reliability of current condition and desired condition between 0.67 - 1.00 and a reliability of the entire current condition of .98.The results showed that 1) The overall current condition is at a moderate level. It was found that the overall desirable condition is at a high level, and the needs, there was priority index value from highest to lowest, including Strategic planning aspect, which has the highest priority index value of necessity, followed by Operational results, Organizational leadership, Measurement, Analysis and Knowledge management, Learner focus, Personnel focus and Operational process respectively. 2) Guidelines for developing educational administration for excellence based on the Four Sublime States of Mind for School administrators were 1) 9 approaches of Organizational leadership, 2) 9 approaches of Strategic planning. 3) 6 approaches of focus on learners. 4) 4 approaches of focus on Personnel. 5) 5 approaches of Operation process. 6) 6

approaches of Measurement, Analysis and knowledge management, and 7) 5 approaches of Operation results.

Keywords: School administration, Excellence, The Four Sublime States of Mind, School Administrators

บทนำ

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันและทำกิจกรรมร่วมกันอยู่เสมอ การเรียนรู้การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและการบริหารองค์กรเพื่อความเป็นเลิศจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคนในทุกองค์กร การบริหารองค์กรให้ไปถึงความเป็นเลิศต้องมีการพัฒนาต่อเนื่องและใช้แนวทางที่เหมาะสมเพื่อบรรลุเป้าหมายนี้ได้สำเร็จ การพัฒนาการบริหารความเป็นเลิศในโรงเรียนเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะโรงเรียนเป็นสถานที่พัฒนานักเรียน ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ การพัฒนาโรงเรียนให้มีความเป็นเลิศหมายถึงการพัฒนานักเรียนไปด้วย โดยมีการใช้เกณฑ์รางวัลคุณภาพของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (OBECQA) ซึ่งประกอบด้วย 7 ด้าน ได้แก่ การนำองค์กร, กลยุทธ์, นักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย, การวัดและการจัดการความรู้, บุคลากร, การปฏิบัติการ, และผลลัพธ์ เพื่อขับเคลื่อนและยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างเข้มข้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2559)

สืบเนื่องจากเมืองไทยเป็นเมืองพุทธ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจึงมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตของคนไทยมากที่สุด หลักธรรมสำคัญที่นับว่าเป็นธรรมของผู้เป็นใหญ่ ใช้ในการปกครองหรือบริหารคนและบริหารงานคือ “หลักพรหมวิหาร 4” อันเป็นหลักธรรมครองใจที่ทำให้คนปฏิบัติในทางประเสริฐทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งหลักพรหมวิหาร 4 เกี่ยวข้องกับการปกครองและการบริหารจึงมีความเป็นไปได้ที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างเป็นแนวทางพัฒนาการบริหารสู่ความเป็นเลิศ

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงให้ความสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่อง “แนวทางการบริหารสถานศึกษาเพื่อความเป็นเลิศตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1”เพื่อศึกษาและนำเสนอแนวทางการบริหารสถานศึกษาเพื่อความเป็นเลิศตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 อันเป็นการศึกษาแนวทางที่จะช่วยส่งเสริมการพัฒนา การบริหารความเป็นเลิศของโรงเรียน ซึ่งส่งผลต่อนักเรียนหรือเยาวชนผู้เป็นอนาคตของชาติให้มีความเป็นเลิศและส่งอิทธิพลต่อการพัฒนาประเทศชาติให้มีความเป็นเลิศและเจริญรุ่งเรืองสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการบริหารสถานศึกษาเพื่อความเป็นเลิศตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

2. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารสถานศึกษา เพื่อความเป็นเลิศตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการบริหารสถานศึกษา เพื่อความเป็นเลิศตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน และครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ซึ่งประกอบด้วยอำเภอเมืองร้อยเอ็ด อำเภอจตุรพักตรพิมาน อำเภอศรีสมเด็จ อำเภอธวัชบุรี อำเภอเชียงขวัญ และอำเภอทุ่งเขาหลวง จำนวน 1,658 คน จำแนกเป็น ผู้บริหารสถานศึกษา 212 คน และครู 1,446 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเครจซี และมอร์แกน (Krejcie& Morgan, 1970, pp. 607-608) ได้กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารสถานศึกษา 40 คน และครูผู้สอน 273 คนจำนวน 313 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยใช้ขนาดของโรงเรียนเป็นชั้นในการแบ่ง จากนั้นทำการเทียบตามสัดส่วนและใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้บริหารโรงเรียน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ โรงเรียนต้นแบบ จำนวน 3 โรงเรียน โรงเรียนละ 1 คน รวมจำนวน 3 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา เพื่อความเป็นเลิศตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การบริหารสถานศึกษาเพื่อความเป็นเลิศตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามวิธีลิเคิร์ท (Likert)

ตอนที่ 3 แบบสัมภาษณ์เพื่อสอบถามแนวทางการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาเพื่อความเป็นเลิศตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้ 1) นำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาแล้วนำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม แล้วนำมาจัดระเบียบข้อมูลแล้วดำเนินการให้คะแนนตามเกณฑ์ 2) นำคะแนนที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป (1) วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการแจกแจงความถี่และค่าร้อยละ (2) วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับสภาพปัจจุบันสภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการบริหารสถานศึกษา เพื่อความเป็นเลิศตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ทั้งโดยภาพรวม รายด้านและรายข้อ โดยหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการจัดลำดับความต้องการจำเป็น (นงลักษณ์ วิรัชชัย และสุวิมล ว่องวาณิช, 2550, หน้า 279) (Modified Priority Needs Index: $PNI_{modified}$) (3) แนวทางการบริหารสถานศึกษาเพื่อความเป็นเลิศตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 โดยวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการบริหารสถานศึกษาเพื่อความเป็นเลิศตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารสถานศึกษาเพื่อความเป็นเลิศตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 โดยรวมและรายด้าน

การบริหารสถานศึกษาเพื่อความเป็นเลิศ	สภาพปัจจุบัน				สภาพที่พึงประสงค์				PNI	ลำดับ
	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ		
1) ด้านการนำองค์กร	3.09	0.40	ปานกลาง	6	4.18	0.22	มาก	5	0.35	3
2) ด้านการวางแผนเชิงกลยุทธ์	3.14	0.34	ปานกลาง	5	4.30	0.21	มาก	2	0.37	1
3. ด้านการมุ่งเน้นผู้เรียน	3.15	0.26	ปานกลาง	4	4.17	0.18	มาก	6	0.32	5
4. ด้านการมุ่งเน้นบุคลากร	3.25	0.32	ปานกลาง	2	4.27	0.24	มาก	4	0.31	6
5. ด้านกระบวนการดำเนินการ	3.28	0.35	ปานกลาง	1	4.31	0.33	มาก	1	0.31	6
6. ด้านการวัดผลการวิเคราะห์และการจัดการความรู้	3.18	0.32	ปานกลาง	3	4.30	0.38	มาก	3	0.35	3
7. ด้านผลลัพธ์การดำเนินการ	3.05	0.42	ปานกลาง	7	4.16	0.53	มาก	7	0.36	2
รวมเฉลี่ย	**3.16**	**0.34**	**ปานกลาง**	**-**	**4.24**	**0.30**	**มาก**	**-**	**-**	**-**

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันของการบริหารสถานศึกษาเพื่อความเป็นเลิศตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.16 S.D. = 0.34) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ด้านกระบวนการดำเนินการ ($\overline{X}$ = 3.28, S.D. = 0.35) รองลงมา คือ ด้านการมุ่งเน้นบุคลากร ($\overline{X}$ = 3.25 S.D. = 0.32) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านผลลัพธ์การดำเนินการ ($\overline{X}$ = 3.05, S.D. = 0.42) สภาพที่พึงประสงค์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.24, S.D. = 0.30) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านกระบวนการดำเนินการ ($\overline{X}$ = 4.31, S.D. = 0.33) รองลงมา คือ ด้านการวางแผนเชิงกลยุทธ์ ($\overline{X}$ = 4.30, S.D.= 0.21) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านผลลัพธ์การดำเนินการ ($\overline{X}$ = 4.16, S.D.=0.53) ความต้องการจำเป็น เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านมีค่าดัชนีลำดับความสำคัญความต้องการจำเป็นเรียงตามลำดับจากมากไปน้อย คือ ด้านการวางแผนเชิงกลยุทธ์ มีค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นสูงที่สุดเป็นลำดับแรก ($PNI_{modified}$ =0.37) ด้านผลลัพธ์การดำเนินการ ($PNI_{modified}$ =0.36) ด้านการนำองค์กร, ด้านการวัดผล การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ ($PNI_{modified}$ =0.35) ด้านการมุ่งเน้นผู้เรียน ($PNI_{modified}$ =0.32) ด้านการมุ่งเน้นบุคลากร, ด้านกระบวนการดำเนินการ ($PNI_{modified}$ =0.31) ตามลำดับ

โดยผู้วิจัยได้นำผล $PNI_{modified}$ มาเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นดังนี้

1) ด้านการวางแผนเชิงกลยุทธ์

2) ด้านผลลัพธ์การดำเนินการ

3) ด้านการนำองค์กร

4) ด้านการวัดผล การวิเคราะห์และการจัดการความรู้

5) ด้านการมุ่งเน้นผู้เรียน

6) ด้านการมุ่งเน้นบุคลากร

7) ด้านกระบวนการดำเนินการ

2. แนวทางการบริหารสถานศึกษาเพื่อความเป็นเลิศตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ด้านการนำองค์กร มีทั้งหมด 9 แนวทาง ด้านการวางแผนเชิงกลยุทธ์ มี 9 แนวทาง ด้านการมุ่งเน้นผู้เรียน มี 6 แนวทาง ด้านการมุ่งเน้นบุคลากร มี 4 แนวทาง ด้านกระบวนการดำเนินการ มี 5 แนวทาง ด้านการวัดผลการวิเคราะห์และการจัดการความรู้ มี 6 แนวทาง ด้านผลลัพธ์การดำเนินการ มี 5 แนวทาง

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยครั้งนี้มีประเด็นที่น่าสนใจเพื่อนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. จากการศึกษาพบว่า สภาพปัจจุบันของการบริหารสถานศึกษาเพื่อความเป็นเลิศตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะว่า การบริหารสถานศึกษาเป็นการบริหารงานของผู้บริหารโดยการอำนวยการ การควบคุมและการดำเนินการในภาระหน้าที่ทั้งหมดของสถานศึกษา โดยคำนึงผลของการศึกษาและเป้าหมายขององค์กรเป็นสำคัญ ซึ่งกระบวนการบริหารภายในสถานศึกษาต้องอาศัยทรัพยากร เทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสมนำมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการบริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 7 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการนำองค์กร 2) ด้านการวางแผนเชิงกลยุทธ์ 3) ด้านการมุ่งเน้นผู้เรียน 4) ด้านการมุ่งเน้นบุคลากร 5) ด้านกระบวนการดำเนินการ 6) ด้านการวัดผล การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ 7) ด้านผลลัพธ์การดำเนินการ ซึ่งการทำงานของผู้ปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพนั้นย่อมขึ้นอยู่กับ ความสามารถของผู้บริหาร การบริหารจัดการจึงเป็นกระบวนการของกิจกรรมที่ต่อเนื่องและ ประสานงานกัน ซึ่งผู้บริหารจะต้องเข้ามาเป็นผู้กำหนดตายตัวว่าจะใช้กระบวนการใดขึ้นอยู่กับ สถานการณ์และเป้าหมายของงานเป็นสำคัญ ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ในทุกกระบวนการที่จะนำมาใช้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและโอกาส และความสำคัญของการบริหารสถานศึกษาเป็นการบริหารจัดการของผู้บริหารซึ่งเป็นบุคคลที่สร้างความเปลี่ยนแปลงแก่องค์กร ผู้บริหารที่ดีต้องมีทักษะความรู้และ

ประสบการณ์ สามารถบริหารงานให้ประสบความสำเร็จได้ เกิดการยอมรับทั้งในสถานศึกษาและสังคม สอดคล้องกับแนวคิดของ นพพงษ์ บุญจิตราดุล (2557, หน้า 4) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุกด้าน นับตั้งแต่บุคลิกภาพ ความรู้ความสามารถพฤติกรรมและคุณธรรม เพื่อให้มีค่านิยมตรงกับความต้องการของสังคม โดยกระบวนการที่อาศัยควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีผลต่อบุคคลและอาศัยทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่างๆอย่างเหมาะสม เพื่อให้บุคคลพัฒนาไปตรงตามเป้าหมายของสังคมที่ตนดำเนินชีวิตอยู่ และสอดรับกับงานวิจัยของ ชนิดา ปากหวาน (2565, บทคัดย่อ) การพัฒนาแนวทางการบริหารสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพปัจจุบัน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

2. จากการศึกษาสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารสถานศึกษาเพื่อความเป็นเลิศตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ความสำคัญของความเป็นเลิศ คือ กระบวนการบริหารจัดการที่มีผลการ ดำเนินงานที่มีคุณภาพ มีมาตรฐานน่าเชื่อถือ มีลักษณะหรือสภาพของสถานศึกษาที่ดีเยี่ยมในการจัด การศึกษา เพื่อเพิ่มของประสิทธิภาพของระบบการศึกษาในทุกด้าน การจัดการองค์การอย่างมีประสิทธิผลและยั่งยืน โดยการจัดการกระบวนการดำเนินงานบุคลากร และทรัพยากรขององค์การเพื่อการบรรลุ วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ความเป็นเลิศคือสิ่งที่องค์การต้องการในการดำเนินกิจการขององค์การ ไม่ว่าจะเป็นการผลิตสินค้า หรือการให้บริการต่าง ก็ตาม โดยการจัดการทรัพยากรขององค์การ และวิธีการดำเนินงานที่เชื่อว่าจะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพและ ยั่งยืน ส่วนแนวคิดและวิธีการก็หลากหลายแตกต่างกันไปแต่โดยสรุปแล้วจะมีพันธกิจ การจัดการ (Management Functions) หลักคล้ายกัน คือ มีการวางแผน (Planning) การจัด โครงสร้างและระบบการดำเนินงาน (Organizing) การอำนวยการปฏิบัติงาน (Leading) และ การควบคุมกิจการตามแผน และวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ แต่บางตำราอาจจะแยกการจัด โครงสร้างและระบบการดำเนินงานออกเป็นสองส่วนคือ การจัดระบบงาน และการจัดบุคลากร เข้าทำงาน ความแตกต่างของการดำเนินงานขององค์การที่เป็นเลิศกับองค์การธรรมดาทั่วไป จึงไม่ได้อยู่กลไกพื้นฐานที่กล่าวมาข้างต้น แต่ต่างกันที่หลักคิดและเทคนิควิธีในการดำเนินงาน ในแต่ละพันธกิจการจัดการเป็นสำคัญสอดคล้องกับแนวทางของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2559) กล่าวว่า การบริหารสู่ความเป็นเลิศ หมายถึง แนวทางการจัดการผลการดำเนินการของโรงเรียนอย่างบูรณาการ ซึ่งส่งผลให้เกิดการส่งมอบคุณค่าที่ดีขึ้นอยู่เสมอให้แก่นักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียซึ่งจะส่งผลต่อความสำเร็จอย่างต่อเนื่องของโรงเรียน การปรับปรุงประสิทธิผลและขีดความสามารถของโรงเรียนโดยรวม การเรียนรู้ระดับองค์กรและระดับบุคคลของบุคลากร และสอดรับกับงานวิจัยของ สุกัญญา อังก์สิริทรัพย์ (2560,

บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางการบริหารโรงเรียนทวีธาภิเษกตามคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากลและเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน” ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารโรงเรียนทวีธาภิเศกในภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” (สภาพปัจจุบัน = 3.60 และสภาพที่พึงประสงค์ = 4.39) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าด้านการบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพ มีค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบันสูงที่สุด และด้านการจัดการเรียนการสอนเทียบเคียงมาตรฐานสากลมีค่าเฉลี่ยสภาพที่พึงประสงค์สูงที่สุด

3. จากการศึกษาความต้องการจำเป็นการบริหารสถานศึกษาเพื่อความเป็นเลิศตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ดเขต 1 มีค่าดัชนีลำดับความสำคัญความต้องการจำเป็นเรียงตามลำดับมากไปน้อย ได้แก่ 1) ด้านการวางแผนเชิงกลยุทธ์ 2) ด้านผลลัพธ์การดำเนินการ 3) ด้านการนำองค์กร 4) ด้านการวัดผล การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ 5) ด้านการมุ่งเน้นผู้เรียน 6) ด้านการมุ่งเน้นบุคลากร 7) ด้านกระบวนการดำเนินการ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารมีการสื่อสาร อธิบาย หรือชี้แจงให้ทราบถึงแผนการดำเนินงานงานและหรือตัวชี้วัดความสำเร็จของหน่วยงาน มีค่านิยมองค์กรที่ชัดเจนและสามารถปฏิบัติตามได้ถูกต้อง สร้างบรรยากาศที่ดีต่อการปฏิบัติงานร่วมกัน นำแผนกลยุทธ์แปลงมาสู่การนำไปปฏิบัติอย่างชัดเจน โดยการกำหนดผู้รับผิดชอบหลัก ยึดกระบวนการปฏิบัติตามโครงการอย่างเคร่งครัด และนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาใช้ในการปฏิบัติงาน การนำเทคนิคใหม่ ๆ หรือการวางแผนเชิงกลยุทธ์มาใช้บริหารองค์กรเพื่อให้กิจกรรมต่าง ๆ บรรลุเป้าหมาย มีการวางแผนกลยุทธ์ที่ใช้เป็นกรอบในการดำเนินกิจกรรมที่ สอดคล้องวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ขององค์กรใน ระยะยาว เพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่าต่อเนื่อง ครูผู้สอนจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้คิดเป็น และทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมสื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ สถานศึกษามีระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร และมีระบบการให้ รางวัลและสิ่งจูงใจเพื่อสนับสนุนให้บุคลากรมีขวัญกำลังใจ ผู้บริหารและครูผู้สอนร่วมกันวางแผนและออกแบบกระบวนทำงานเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติงาน ที่เป็นระบบ สถานศึกษามีการมีการเผยแพร่ผลการดำเนินงานของสถานศึกษาให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษารับทราบอย่างสม่ำเสมอ สถานศึกษามีผลลัพธ์ด้านประสิทธิผลของกระบวนการและการจัดการเครือข่าย สอดคล้องกับแนวคิดของ สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์ (2541) กล่าวว่า โรงเรียนที่มีคุณภาพจะแสดงออกให้เห็นถึง “มิติแห่งคุณภาพ (Quality Dimensions)” ในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้ 1) มีความสามารถในการจัดการศึกษา (Performance) โรงเรียนมีความสามารถที่ จะจัดการศึกษาได้มาตรฐานตามที่มุ่งหวัง

และเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร 2) โรงเรียนมีลักษณะพิเศษ (Features) เป็นลักษณะที่โรงเรียนจัดขึ้นเพิ่มเติมจาก การจัดการศึกษาปกติ เช่น มีบริเวณที่สะอาดร่มรื่น สื่อการสอนทันสมัย จัดหลักสูตรท้องถิ่น 3) บุคลากรเป็นที่เชื่อถือไว้ใจได้ (Reliability) ทั้งผู้บริหารเป็นที่เชื่อถือได้ว่ามีการ บริหารจัดการที่ดี มีภาวะผู้นำ ครูทำหน้าที่ทำการสอนเป็นที่เชื่อถือไว้ใจได้ เป็นครูมืออาชีพ 4) โรงเรียนสามารถทำตามที่ประกาศ หรือตกลงไว้กับผู้เรียน หรือผู้ปกครอง (Conformance) รวมทั้งทำตามกฎเกณฑ์ ระเบียบที่เกี่ยวข้อง 5) โรงเรียนใช้สื่อการสอนที่มีคุณภาพ อาคารสถานที่มั่นคงถาวร (Durability) สามารถใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนได้เต็มศักยภาพ เหมาะกับวัย สะดวกและปลอดภัย 6) ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมบริการนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน (Service Ability) เช่น เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ มีสนามกีฬา หอประชุม ฯลฯ รับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่ายนำมาปรับปรุงแก้ไข 7) โรงเรียน จัดบรรยากาศ ที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน มีสุนทรียภาพ (Aesthetics) เช่น จัดบรรยากาศร่มรื่น จัดกิจกรรมนันทนาการ เป็นต้น 8) มีชื่อเสียงเป็นที่ประจักษ์ ผู้รับบริการ / หน่วยงานยอมรับ ในคุณภาพ ของ โรงเรียน (Reputation or Perceived Quality) เป็นโรงเรียนที่ทุกคนยอมรับว่าจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ตามที่คาดหวังไว้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริวัฒน์ บุญโตนด และ สถิรพร เชาวน์ชัย (2564, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความต้องการจำเป็นและแนวทางการส่งเสริมการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิจิตร ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาความต้องการจำเป็นในการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิจิตร ด้านการบริหารและการพัฒนาหลักสูตร มีดัชนีความต้องการจำเป็นมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านการนิเทศการศึกษา

4. สรุปแนวทางการบริหารสถานศึกษาเพื่อความเป็นเลิศตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ด้านการนำองค์กร มีทั้งหมด 9 แนวทาง ด้านการวางแผนเชิงกลยุทธ์ มี 9 แนวทาง ด้านการมุ่งเน้นผู้เรียน มี 6 แนวทาง ด้านการมุ่งเน้นบุคลากร มี 4 แนวทาง ด้านกระบวนการดำเนินการ มี 5 แนวทาง ด้านการวัดผล การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ มี 6 แนวทาง ด้านผลลัพธ์การดำเนินการ มี 5 แนวทาง สอดคล้องกับแนวคิดของ Webster (1968) ได้ให้ความหมายของคำว่า ความเป็นเลิศ ไว้ 3 แนว คือ แนวแรก หมายถึง ความเป็นเลิศในด้านคุณภาพ เช่น มีคุณภาพดี มีระดับความเด่นชัด แนวที่สอง หมายถึง คุณภาพที่เป็นเลิศหรือมีคุณค่า และแนวที่สาม หมายถึง ความเด่นชัดหรือคุณภาพที่มีคุณค่า การ แสดงถึงระดับคุณภาพที่สูง หรือสูงที่สุด และสอดรับกับงานวิจัยของ ศิริวัฒน์ บุญโตนด และสถิรพร เชาวน์ชัย (2564, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความต้องการจำเป็นและแนวทางการส่งเสริมการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิจิตร ผลการวิจัยพบว่า 1) การศึกษาความต้องการจำเป็นในการ

บริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิจิตร ด้านการบริหารและการพัฒนาหลักสูตร มีดัชนีความต้องการจำเป็นมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านการนิเทศการศึกษา 2) การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการบริหารงาน วิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิจิตร จำนวน 18 แนวทาง

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

แนวทางการบริหารสถานศึกษาเพื่อความเป็นเลิศตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 มี 7 แนวทาง ดังภาพ

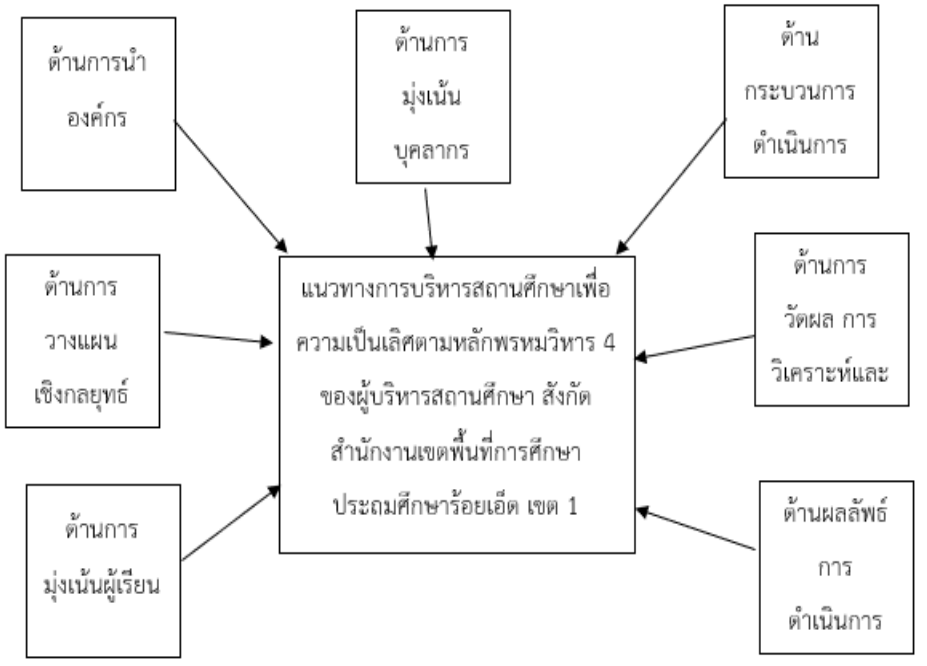

เอกสารอ้างอิง

ชนิดา ปากหวาน. (2565). *การพัฒนาแนวทางการบริหารสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร.* บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์. (2557). *หลักการและทฤษฎีการบริหารการศึกษา.* กรุงเทพฯ: ตีรณสาร.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: สุวีริยสาสน์.

ศิริวัฒน์ บุญโตนด และ สถิรพร เชาวน์ชัย. (2564). *ความต้องการจำเป็นและแนวทางการส่งเสริมการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็น เลิศของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิจิตร.* Journal of Roi Kaensarn Academic, 7(3), 252-274.

สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์. (2541). *การประกันคุณภาพการศึกษา: พลังและความสำเร็จ.* นครปฐม: เอกสารประกอบคำบรรยาย ณ สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2559). *แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากล.* กรุงเทพฯ: ผู้พิมพ์.

สุกัญญา อังก์สิริทรัพย์. (2560). *แนวทางการบริหารโรงเรียนทวีธาภิเษกตามคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากลและเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.* OJED, 13(2), 457-472.

Krejcie, R.V., & D.W. Morgan. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), 607 – 610.

การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์กลุ่ม 3 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

ADMINISTRATIVE CARE AND SUPPORT SYSTREM FOR STUDENTS OF THE WELFARE SCHOOL GROUP 3 UNDER THE OFFICE OF SPECIAL EDUCATION ADMINISTRATION

[1]พงศกร จะโรจน์รัมย์ และ [2]วิมลพร สุวรรณแสนทวี

[1]Pongsakorn Jarodram and [2]Vimonporn Suwanseantavee

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahamakut Buddhist University, Thailand.

[1]pongsakorn7835@gmail.com

Received: October 15, 2024; **Revised**: November 2, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ 2) เพื่อเปรียบเทียบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จำแนกตามตำแหน่ง วุฒิการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหาร ครูผู้สอน จำนวน 196 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเที่ยงตรงระหว่าง 0.67 – 1.00 และความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .98 ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุดได้แก่ ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา

[1] นักศึกษา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

[2] อาจารย์ ดร. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

นักเรียน ด้านการคัดกรองนักเรียน และด้านการส่งต่อนักเรียนตามลำดับ 2) ผลการเปรียบเทียบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จำแนกตามตำแหน่ง วุฒิการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ข้อเสนอแนะการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ควรมีการบันทึกข้อมูล สังเกต สัมภาษณ์ เยี่ยมบ้านนักเรียน ศึกษาข้อมูล สอบถามผู้ปกครอง ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้รู้ปัญหาต่างๆ การนำข้อมูลที่เป็นจริงไปวิเคราะห์ต้องนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม ควรมีการส่งเสริมและพัฒนานักเรียนด้านกิจกรรมวิชาการอย่างสม่ำเสมอ โรงเรียนต้องเก็บข้อมูลทั้งหมดให้เป็นความลับ

คำสำคัญ การบริหาร, ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน, โรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3

Abstract

The objectives of this thesis research are: 1) to study the administrative care and support system for students at the Welfare School Group 3 under the Office of Special Education Administration, 2) to compare the administrative care and support system for students at the Welfare School Group 3 under the Office of Special Education Administration, classified by position, educational qualifications, and work experience, and 3)) To study the recommendations for the administrative care and support system for students at the Welfare School Group 3 under the Office of Special Education Administration. The sample group used in the research was 196 administrators and teachers. The instrument used was a 5-level rating scale questionnaire with a reliability value between 0.67 and 1.00 and the overall a reliability was .98.The results showed that The level of administrative care and support system for students at the Welfare School Group 3 under the Office of Special Education Administration. Overall, it was at a high level when considering each aspect, ranked from highest to lowest average as followed: in terms of student promotion and development, in terms of knowing students individually, in terms of preventing and solving student problems, in terms of student screening, and in terms of referring students, respectively. 2) The results of the comparison of the administrative care and support system for students at the Welfare School Group 3 under the Office of Special Education Administration, classified by position, educational qualifications, and work experience, overall they differ significantly

at the .05 level. 3) Recommendations for the administration of student care and support system for students system: there should be data recording, observation, interviews, home visit of students, data study, inquires of parents and related persons to know the various problems. The analysis of real data must lead to concrete solutions. Students should be consistently promoted and developed in academic activities. Schools must keep all information confidential.

Keywords: Administrative, Care and Support System for Students, The Welfare School Group 3

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2545 นับเป็นกฎหมายหลักของการศึกษาไทย ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการกำหนดทิศทางการพัฒนาการศึกษา มาตรา 6 เน้นการพัฒนาบุคคลให้เป็นมนุษย์ที่มีร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมที่สมบูรณ์ มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข หรือเป็นคนดี คนเก่ง และคนที่มีความสุข มาตรา 22 แสดงถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาที่ต้องเน้นว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง โดยถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด การจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาได้ตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ โดยเน้นพัฒนาศักยภาพในสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้บุคคลมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และสามารถเผชิญสถานการณ์เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้มุ่งให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในทุกด้าน ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545)

ในการจัดการศึกษาสงเคราะห์ของสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ (2555, หน้า 2-3) พบว่าโรงเรียนประสบปัญหาหลายด้าน ได้แก่การดูแลนักเรียน พบว่า โรงเรียนยังขาดรูปแบบ การดูแลนักเรียนที่ชัดเจน เนื่องจากเด็กกลุ่มดังกล่าวต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษ โดยเฉพาะ การฟื้นฟูสภาพจิตใจ การให้ความรัก ความอบอุ่น การขาดสภาพความพร้อมด้านบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถด้านจิตวิทยา และครูพยาบาลที่มีความสามารถเฉพาะทาง สำหรับด้านการจัดการศึกษา พบว่านักเรียนขาดสภาพความพร้อมในการเรียนรู้ เนื่องผลกระทบทางด้านจิตใจ และสภาพความพร้อมทางด้านร่างกาย ส่วนด้านการส่งต่อพบว่านักเรียนส่วนใหญ่ไม่ได้รับการยอมรับ

จากสังคมเท่าที่ควร ในการเข้าศึกษาต่อหรือเข้าทำงานในสถานประกอบการที่เป็นหน่วยงานของเอกชน

จากรายงานผลการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ธวัชบุรีจังหวัดร้อยเอ็ด (2565) ซึ่งเป็นโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ พบว่าส่วนใหญ่นักเรียน มีฐานะยากจน ครอบครัวที่แตกแยก พ่อแม่หย่าร้าง พ่อแม่เสียชีวิตแล้วต้องอาศัยอยู่กับปู่ยาตายาย บ้านพักเด็กประจำจังหวัดนั้น หรือญาติพี่น้อง ครอบครัวขาดกาดูแลเอาใจใส่ ทำให้นักเรียนขาดความอบอุ่น ความไม่เข้าใจกันระหว่างผู้ปกครองกับนักเรียน แสดงออกซึ่งลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร พูดจาก้าวร้าว การใช้สารเสพติด นอกจากนี้โรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์เป็นโรงเรียนประจำ มีนักเรียนอยู่รวมกันเป็นจำนวนมากจึงก่อให้เกิดปัญหาหลายอย่าง เช่น การเล่นการพนัน การทะเลาะวิวาท ปัญหาด้านชู้สาวและการใช้สารเสพติด เพราะนักเรียนมีความแตกต่างกันระหว่างวัยและชีวิตความเป็นอยู่ โรงเรียนจึงเป็นสถานจัดการศึกษาและต้องดูแลนักเรียนแทนผู้ปกครอง ให้ความอบอุ่นแก่นักเรียนเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ธวัชบุรีจังหวัดร้อยเอ็ด ได้ดำเนินงานระบบตามรูปแบบของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐาน ซึ่งมีองค์ประกอบ 5 ด้าน ได้แก่ 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) การคัดกรองนักเรียน 3) การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน 4) การป้องกันและแก้ไขปัญหา และ 5) การส่งต่อนักเรียน

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอันจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้ มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ต้องคำนึงถึง ความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ผู้เรียนรู้จักประยุกต์ความรู้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา คิดเป็น ทำเป็นและประสานความร่วมมือกับ บิดา มารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมมือกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

2. เพื่อเปรียบเทียบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จำแนกตามตำแหน่ง วุฒิการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน

3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร ครูผู้สอนในโรงเรียนการศึกสงเคราะห์ กลุ่ม 3 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จำนวน 397 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหาร ครูผู้สอนในโรงเรียนโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จำนวน 196 คน ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางกำหนดขนาดของ เครจซี่และมอร์แกน (Krejcie, R.V., & D.W. Morgan, 1970) โดยการสุ่มอย่างง่ายด้วยการจับสลาก

2. ขอบเขตเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มุงศึกษา การวิจัยครั้งนี้มุ่งการศึกษาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ 1. ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2. ด้านการคัดกรองนักเรียน 3. ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน 4. ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน 5. ด้านการส่งต่อนักเรียน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเกี่ยวกับการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามวิธีลิเคิร์ท (Likert)

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามปลายเปิด โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะของบุคลากรที่มีต่อการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป (1) วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการแจกแจงความถี่และค่าร้อยละ หาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยการทดสอบที (t - test) และการทดสอบเอฟ (F-test) (4) ข้อเสนอแนะของบุคลากรที่มีต่อการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์ระดับการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3	**ระดับการปฏิบัติ**			
	$\overline{X}$	**S.D.**	**อันดับ**	**แปลผล**
1. ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	4.28	0.74	2	มาก
2. ด้านการคัดกรองนักเรียน	4.24	0.79	4	มาก
3. ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน	4.35	0.77	1	มาก
4. ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน	4.28	0.73	3	มาก
5. ด้านการส่งต่อนักเรียน	4.23	0.73	5	มาก
รวม	**4.28**	**0.75**	**-**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =4.28, S.D.=0.75) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงค่าเฉลี่ยสูงสุด ไปต่ำสุด ได้แก่ ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน ($\overline{X}$ =4.35, S.D.=0.77) ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ($\overline{X}$ =4.28, S.D.=0.74) ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน ($\overline{X}$ =4.28, S.D.=0.73) ด้านการคัดกรองนักเรียน ($\overline{X}$ =4.24, S.D.=0.79) และด้านการส่งต่อนักเรียน ($\overline{X}$ =4.23, S.D.=0.73) ตามลำดับ

2. เปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จำแนกตามตำแหน่ง ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จำแนกตามตำแหน่ง

การบริหารแบบมีส่วนร่วม	ตำแหน่ง				t	Sig
	ผู้บริหาร		ครูผู้สอน			
	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.		
1. ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	4.13	0.57	4.35	0.55	-2.619	.010*
2. ด้านการคัดกรองนักเรียน	4.16	0.64	4.28	0.65	-1.209	.228
3. ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน	4.24	0.66	4.40	0.61	-1.693	.092
4. ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน	4.15	0.59	4.34	0.60	-2.069	.040*
5. ด้านการส่งต่อนักเรียน	4.11	0.63	4.28	0.59	-1.874	.062
รวม	**4.16**	**0.58**	**4.33**	**0.56**	**-1.990**	**.048***

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 พบว่า การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จำแนกตามตำแหน่ง โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จำแนกตามวุฒิการศึกษา

การบริหารแบบมีส่วนร่วม	วุฒิการศึกษา				t	Sig
	ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี			
	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.		
1. ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	4.09	0.60	4.48	0.45	-5.227	.000*
2. ด้านการคัดกรองนักเรียน	4.06	0.67	4.42	0.58	-4.024	.000*
3. ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน	4.11	0.65	4.60	0.50	-6.002	.000*
4. ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน	4.04	0.59	4.53	0.51	-6.179	.000*
5. ด้านการส่งต่อนักเรียน	4.02	0.67	4.44	0.45	-5.072	.000*
รวม	**4.06**	**0.60**	**4.50**	**0.46**	**-5.650**	**.000***

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 พบว่า การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จำแนกตามวุฒิการศึกษา โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์ความแปรปรวนความคิดเห็นของบุคลากรต่อการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จำแนกตามวุฒิการศึกษา จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน

การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3	ความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
1. ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	ระหว่างกลุ่ม	2.677	2	1.338	4.316	.015*
	ภายในกลุ่ม	59.845	193	.310		
	รวม	62.522	195			
2. ด้านการคัดกรองนักเรียน	ระหว่างกลุ่ม	1.282	2	.641	1.521	.221
	ภายในกลุ่ม	81.340	193	.421		
	รวม	**82.622**	**195**			
3. ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน	ระหว่างกลุ่ม	3.758	2	1.879	4.888	.008*
	ภายในกลุ่ม	74.191	193	.384		
	รวม	**77.949**	**195**			
4. ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน	ระหว่างกลุ่ม	2.679	2	1.340	3.810	.024*
	ภายในกลุ่ม	67.848	193	.352		
	รวม	**70.527**	**195**			
5. ด้านการส่งต่อนักเรียน	ระหว่างกลุ่ม	5.418	2	2.709	7.933	.000*
	ภายในกลุ่ม	65.915	193	.342		
	รวม	**71.334**	**195**			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4 การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นด้านการคัดกรองนักเรียนไม่แตกต่างกัน

3. ข้อเสนอแนะการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ พบว่า ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ควรมีการบันทึกข้อมูล สังเกต สัมภาษณ์ เยี่ยมบ้านนักเรียน ศึกษาข้อมูล สอบถามผู้ปกครอง ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้รู้ปัญหาต่างๆ และท าการจัดเก็บเป็นแฟ้มข้อมูล ควรใช้วิธีการศึกษาข้อมูลของนักเรียนเป็นรายบุคคลโดยให้นักเรียนเป็นผู้ให้ข้อมูลของตนเอง ด้านการคัดกรองนักเรียน การนำข้อมูลที่เป็นจริงไปวิเคราะห์ต้องนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม ควรนำผลของการวิเคราะห์ไปกำหนดเป็นกิจกรรมต่างๆ เช่น อบรมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ตัวแทนนักเรียนมีส่วนร่วมในการคัดกรอง ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน ควรมีการส่งเสริมและพัฒนานักเรียนด้านกิจกรรมวิชาการอย่างสม่ำเสมอ ควรจัดกิจกรรมศึกษาดูงานนอก

สถานที่ให้กับนักเรียน ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา ทุกฝ่ายควรรับผิดชอบร่วมกันต้องช่วยกันดูแลไม่ควรปล่อยให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรับผิดชอบโดยลำพัง ทางโรงเรียนควรมีการดูแลและช่วยเหลือนักเรียนอย่างทั่วถึงและ ครอบคลุมทุกด้านเช่น ด้านพฤติกรรม ด้านสถานภาพทางการเงิน ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และด้านความมั่นคงของฐานะทางครอบครัว เป็นต้น ครูผู้รับผิดชอบควรสร้างความเป็นกันเองและ ความไว้วางใจกับนักเรียนเพื่อเป็นประโยชน์ในการวางแผนการแก้ปัญหาและพัฒนาต่อไป ด้านการส่งต่อ ผู้บริหารควรติดตามด้วยตัวเองทั้งนี้เพื่อเป็น การให้กำลังใจแก่คณะทำงานและยังเป็นการสร้างความไว้วางใจให้กับผู้ปกครองและนักเรียนถึง การแก้ปัญหาอย่างจริงจังของผู้บริหาร ทางโรงเรียนต้องมีการติดตามการปฏิบัติหน้าที่ของ ผู้เชี่ยวชาญหรือหน่วยงานที่จะส่งต่อนักเรียนไปอย่างใกล้ชิดและรายงานให้ผู้ปกครองทราบเป็นระยะๆ และทางโรงเรียนต้องเก็บข้อมูลทั้งหมดให้เป็นความลับ

อภิปรายผล

จากข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยเรื่องนี้แล้ว ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1.ระดับการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนนี้ อาจมีประสิทธิภาพเนื่องจากมีขั้นตอนการดำเนินงานที่ชัดเจน ประกอบด้วยวิธีการและเครื่องมือที่มีมาตรฐานและคุณภาพ ซึ่งมาพร้อมกับหลักฐานการปฏิบัติงานที่สามารถตรวจสอบได้ ครูประจำชั้นและครูที่ปรึกษาคือบุคลากรหลักในการดำเนินงาน โดยมีความร่วมมือกับบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหาร ชุมชน ผู้บริหาร และครูทุกคน ฯลฯ มีส่วนร่วม เป็นการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน และการแก้ไขปัญหาให้นักเรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีภูมิคุมกันทางจิตใจที่เข้มแข็ง มีคุณภาพชีวิตที่ดี และรอดพ้นจากวิกฤทั้งปวงเป็นไปตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่หมายถึงการดำเนินกิจกรรมพัฒนานักเรียนให้เป็นไปตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามหลักของกระทรวงศึกษาธิการ 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) ด้านการคัดกรองนักเรียน 3) ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน 4) ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน 5) ด้านการส่งต่อนักเรียน สอดคล้องกับแนวทางของกระทรวงศึกษาธิการ (2559, หน้า 1) มีการกำหนดนโยบายให้ทุกสถานศึกษาในสังกัดมีบทบาทในการพัฒนาระบบดูแลและช่วยเหลือนักเรียน พร้อมทั้งส่งเสริมให้ครู-อาจารย์และผู้เกี่ยวข้องร่วมมือในการพัฒนาระบบนี้อย่างมีประสิทธิภาพ นโยบายนี้ยังสนับสนุนศักยภาพนักเรียน โดยมุ่งเน้นที่กิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมพัฒนา ป้องกันและแก้ไขปัญหา รวมถึงการคุ้มครองเด็ก มุ่งหวังให้นักเรียนได้รับการดูแลจากครู

ผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา พร้อมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้นักเรียนสามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขตามที่สังคมคาดหวัง กระบวนการนี้ดำเนินผ่านการศึกษา การเรียนรู้ และวิถีชีวิตในสังคม และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของยุวดี โกสุมาลย์ (2560, หน้า 91) ซึ่งศึกษาเรื่องสภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่โรงเรียนสุวรรณภูมิพิทยไพศาล ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 27 ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานของโรงเรียนนี้โดยรวมอยู่ในระดับสูง ด้วยค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4 4.14

2. ผลการเปรียบเทียบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จำแนกตามตำแหน่ง วุฒิการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารและครูสอน มีความคิดเห็นต่อการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษแตกต่างกัน เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นครูผู้สอนรวมทั้งครูที่ปรึกษาซึ่งยังไม่คุ้นเคยกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน รวมทั้งข้อจำกัด ด้านบริหารงานการศึกษาพิเศษที่ต้องมีความเป็นเฉพาะในการดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ นูรมาน พิทักษ์สุขสันติ (2564, หน้า ง) ได้ทำการศึกษาการบริหารงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาในอำเภอสายบุรี ภายใต้สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 3 ผลการค้นคว้าพบว่า การเปรียบเทียบการบริหารงานดังกล่าวในแต่ละด้านของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตดังกล่าว เมื่อจำแนกตามเพศ ตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของโรงเรียน ถึงแม้จะไม่พบความแตกต่างในภาพรวมและส่วนใหญ่ แต่ในด้านการคัดกรองนักเรียนและด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหากลับพบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3. ข้อเสนอแนะการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ กลุ่ม 3 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ พบว่า ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ควรมีการบันทึกข้อมูล สังเกต สัมภาษณ์ เยี่ยมบ้านนักเรียน ศึกษาข้อมูล สอบถามผู้ปกครอง ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้รู้ปัญหาต่างๆ และทำการจัดเก็บเป็นแฟ้มข้อมูล ควรใช้วิธีการศึกษาข้อมูลของนักเรียนเป็นรายบุคคลโดยให้นักเรียนเป็นผู้ให้ข้อมูลของตนเอง ด้านการคัดกรองนักเรียน การนำข้อมูลที่เป็นจริงไปวิเคราะห์ต้องนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม ควรนำผลของการวิเคราะห์ไปกำหนดเป็นกิจกรรมต่างๆ เช่น อบรมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ตัวแทนนักเรียนมีส่วนร่วมในการคัดกรอง ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน ควรมีการส่งเสริมและพัฒนานักเรียนด้านกิจกรรมวิชาการอย่างสม่ำเสมอ ควรจัดกิจกรรมศึกษาดูงานนอกสถานที่ให้กับนักเรียน ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา ทุกฝ่ายควรรับผิดชอบร่วมกันต้องช่วยกัน

ดูแลไม่ควรปล่อยให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรับผิดชอบโดยลำพัง ทางโรงเรียนควรมีการดูแลและช่วยเหลือนักเรียนอย่างทั่วถึงและ ครอบคลุมทุกด้านเช่น ด้านพฤติกรรม ด้านสถานภาพทางการเงิน ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และ ด้านความมั่นคงของฐานะทางครอบครัว เป็นต้น ครูผู้รับผิดชอบควรสร้างความเป็นกันเองและ ความไว้วางใจกับนักเรียนเพื่อเป็นประโยชน์ในการวางแผนการแก้ปัญหาและพัฒนาต่อไป ด้านการส่งต่อ ผู้บริหารควรติดตามด้วยตัวเองทั้งนี้เพื่อเป็น การให้กำลังใจแก่คณะทำงานและยังเป็นการสร้างความไว้วางใจให้กับผู้ปกครองและนักเรียนถึง การแก้ปัญหาอย่างจริงจังของผู้บริหาร ทางโรงเรียนต้องมีการติดตามการปฏิบัติหน้าที่ของ ผู้เชี่ยวชาญหรือหน่วยงานที่จะส่งต่อนักเรียนไปอย่างใกล้ชิดและรายงานให้ผู้ปกครองทราบเป็น ระยะๆ และทางโรงเรียนต้องเก็บข้อมูลทั้งหมดให้เป็นความลับสอดคล้องกับงานวิจัยของ นูรมาน พิทักษ์สุขสันต (2564, หน้า ง) การศึกษาเกี่ยวกับการบริหารระบบดูแลและช่วยเหลือนักเรียนของผู้บริหารโรงเรียนในอำเภอสายบุรี ภายใต้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 3 เผยผลการค้นคว้าอิสระดังนี้: ข้อเสนอแนะ 1) ในด้านความเข้าใจนักเรียนเป็นรายบุคคล ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูเก็บข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคลด้วยวิธีการที่หลากหลาย 2) สำหรับการคัดกรองนักเรียน ควรมีระบบที่ชัดเจน โดยใช้เกณฑ์และแบบประเมิน (SDG) เป็นเครื่องมือในการคัดกรอง 3) ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน ผู้บริหารควรจัดประชุมผู้ปกครองทุกภาคเรียน พร้อมทั้งจัดกิจกรรมโฮมรูมรายสัปดาห์ให้เหมาะสม 4) ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา ควรให้ความสำคัญกับการดูแลและแก้ไขปัญหาของนักเรียนทุกคนอย่างเท่าเทียม 5) ด้านการส่งต่อนักเรียน ผู้บริหารควรดำเนินการให้มีการชี้แจงให้นักเรียนเข้าใจถึง ความจำเป็นในการส่งต่อโดยใช้คำพูดที่สร้างสรรค์ของครู

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545.* สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

_____. (2559). *ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

นูรมาน พิทักษ์สุขสันต. (2564). *การบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาในอำเภอสายบุรีสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 3.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

ยุวดี โกสุมาลย์. (2560). *สภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนสุวรรณภูมิพิทยไพศาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 27.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ธวัชบุรีจังหวัดร้อยเอ็ด. (2565). *รายงานผลการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ธวัชบุรีจังหวัดร้อยเอ็ด.* ร้อยเอ็ด: โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ธวัชบุรีจังหวัดร้อยเอ็ด.

สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ. (2555). *แนวทางการพัฒนาสถานศึกษาต้นแบบการเรียนรวม.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

Krejcie, R.V., & D.W. Morgan. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), 607 – 610.

การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2

EDUCATIONAL ADMINISTRATION ACCORDING TO GOOD GOVERNANCE PRINCIPLES OF SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER NONTHABURI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 2

[1]ปกรณ์พศ โสกูล และ [2]สุกัญญา สุดารารัตน์

[1]Pakornpot Sokul and [2]Sukanya Sudararat

มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์, ประเทศไทย

Rajapruk University, Thailand.

[1]sokulpakornpot@gmail.com, [2]susuda@rpu.ac.th

Received: August 29, 2024; **Revised**: November 9, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา และ 2) เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูต่อการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา อายุ ประสบการณ์ทำงาน และขนาดของโรงเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ครู จำนวน 317 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามที่มีค่าความตรงเชิงเนื้อหารายข้ออยู่ระหว่าง .67-1.00 และความเที่ยงเท่ากับ .96 วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที t-test independent การวิเคราะห์ค่าแปรปรวนทางเดียว และ ทดสอบความแตกต่างรายคู่ด้วย LSD ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่าภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านหลักความรับผิดชอบ ด้านหลักความโปร่งใส ด้านหลักคุณธรรม ด้าน

[1] นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์

[2] อาจารย์ ดร. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์

หลักประสิทธิภาพส่วนด้านที่อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านหลักนิติธรรม ด้านหลักประสิทธิผล ด้านหลักความมีส่วนร่วม ด้านหลักการตอบสนอง และหลักความเสมอภาค และ 2) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่ต่อการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาจำแนกตามเพศและอายุต่างกันในภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนระดับการศึกษา ประสบการณ์ทำงาน และขนาดโรงเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันในภาพรวม

คำสำคัญ: การบริหารสถานศึกษา หลักธรรมาภิบาล ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the educational administration according to good governance principles of school administrators, and 2) to compare the opinions of teachers on the educational administration according to good governance principles of school administrators. The sample consisted of 317 teachers. The research instrument was a questionnaire with a content validity, IOC values, between .67–1.00 and a reliability value of .96 The data were analyzed by using frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, One-way ANOVA, and LSD. The results of the research were as follows: 1) The educational administration according to good governance principles of school administrators was at a high level overall; when considering each aspect, the aspects with the highest mean at the highest level were Accountability, Transparency, Virtue, and Efficiency, while the aspects with the highest mean at a high level were Rule of law, Effectiveness, Participatory, Responsiveness, and Equity, and 2) to compare the opinions of teachers on the educational administration according to good governance principles of school administrators classified by gender, age, education were statistically significant at a level of.01 in overall, while the differential education level, work experience, and school size.

Keywords: Educational administration, Good governance principles, School administrators

บทนำ

หลักธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการที่ดี (Good governance) จัดเป็นแนวคิดสำคัญในการบริหารและการปกครององค์การในโลกปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจการติดต่อสื่อสาร การดำเนินกิจกรรมในที่หนึ่งมีผลกระทบต่ออีกที่หนึ่ง การพัฒนาเรื่องการเมืองการปกครอง มุ่งให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาประเทศมากขึ้น การบริหารจัดการจึงเข้ามามีบทบาทในทุกภาคส่วน และเริ่มมีการนำไปปฏิบัติกันมากขึ้น เพื่อให้เกิดการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี เกิดผลอย่างจริงจัง พ.ศ.2542 และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ.2542 มีผลบังคับใช้กับทุกหน่วยงานของรัฐตั้งแต่วันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2542 โดยระเบียบนี้ กำหนดให้ทุกหน่วยงานของรัฐดำเนินการบริหารจัดการโดยยึดหลักการ 6 ประการ ประกอบด้วย 1) หลักนิติธรรม ได้แก่ การตรากฎหมาย กฎ ข้อบังคับต่างๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคม 2) หลักคุณธรรมได้แก่ การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม 3) หลักความโปร่งใส ได้แก่ การสร้าง ความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติ โดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์การทุกองค์การ ให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมา 4) หลักการมีส่วนร่วม ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ 5) หลักความรับผิดชอบ ได้แก่ การตระหนัก ในสิทธิหน้าที่ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมืองและกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง รวมถึงความกล้าที่ จะยอมรับผลจากการกระทำของตนเอง และ 6) หลักความคุ้มค่า จากการสร้างระบบการบริหารบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ.2542 การใช้หลักธรรมาภิบาลในการปฏิรูประบบราชการเป็นงานสำคัญในการพัฒนาประเทศซึ่งภาครัฐทุกภาคส่วนควรให้ความสนใจและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาวะปัจจุบันที่ประเทศกำลังพัฒนาสู่ความเป็นสากล การใช้หลักธรรมาภิบาลในการปฏิรูประบบราชการนับเป็นภารกิจที่ภาครัฐต้องดำเนินการให้เห็นเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน เพื่อยกระดับขีดความสามารถและสร้างประสิทธิภาพโดยรวมของหน่วยงานราชการ

การบริหารจัดการศึกษาจำเป็นต้องดำเนินตามหลักธรรมาภิบาลจึงจะเป็นการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับแนวโน้มสภาพปัญหาในปัจจุบันและนำไปสู่ประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์การตามจุดเน้นของแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2566-2570 ในส่วนของเป้าประสงค์ข้อที่ 5 คือ ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี มีสมรรถนะ ความรู้ ความเชี่ยวชาญ จรรยาบรรณและมาตรฐานวิชาชีพ รวมทั้งจิตวิญญาณความเป็นครู ทั้งยังเป็นหลักประกันความสำเร็จในการบริหารจัดการและเป็นที่ยอมรับ โดยทั่วกันว่าการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการเป็น

สิ่งจำเป็นและมีความสำคัญต่อความสำเร็จขององค์การทุกประเภท ทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรธุรกิจ องค์กรทางการศึกษาองค์กรทางสังคมต่างๆทั้งนี้เพราะหลักธรรมาภิบาลเป็นการบริหารจัดการที่ดี เป็นการบริหารจัดการที่สร้างประโยชน์และความเป็นธรรมต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2565)

กรอบของนโยบายและจุดเน้นของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 ปีงบประมาณ พ.ศ 2565–2566 ในด้านประสิทธิภาพข้อที่ 4.4 คือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลสู่การพัฒนาระบบการบริหาร จัดการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม มีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง (แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565) มาเป็นฐานในการทำวิจัยเนื่องด้วยผู้วิจัยเห็นว่าจุดเน้นใน ข้อ 4.4 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาน้อมนำหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงและมีการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล สู่การพัฒนาระบบการบริหารจัดการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรมมีประสิทธิภาพและต่อเนื่องซึ่งเป็นภารกิจเร่งด่วนของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 ที่จะต้องกระทำเพื่อการพัฒนาองค์การในด้านของการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาให้มีความเข้าใจและสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง สำหรับประเด็นปัญหาในการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ของผู้บริหารสถานศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรีเขต 2 คือ ผู้บริหารสถานศึกษาละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของผู้ใต้บังคับบัญชา เช่น ผู้บริหารสถานศึกษาให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำงานที่นอกเหนือจากภาระการสอน การใช้อำนาจโดยมิชอบของผู้บริหารสถานศึกษาเข้าไปรับผลประโยชน์จากหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา รวมไปถึงการทุจริตประพฤติมิชอบในวงราชการ ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นภารกิจเร่งด่วนที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 ต้องแก้ไขโดยเร่งด่วน พร้อมทั้งสามารถประยุกต์ใช้ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล จนเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนในการบริหารองค์การต่อไป

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้ไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาสถานศึกษา และใช้เป็นแนวทางในการบริหารงานด้านหลักธรรมาภิบาลได้อย่างเหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2

2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูต่อการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 จำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา อายุ ประสบการณ์ทำงาน และขนาดโรงเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ครูของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 มีจำนวน จำนวน 1,819 คน (ข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2, 2564)

กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 จำนวน 317 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางของเครซซี่และมอร์แกนที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % (Krejcie & Morgan,1970)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นสอดคล้องกับนิยามศัพท์ของการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ทำงาน และขนาดของโรงเรียน แบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ (Checklist) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ และค่าร้อยละ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราประมาณค่า (Rating Scale) 5

3.การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 วิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยแจกแจงความถี่ (Frequency distribution) และค่าร้อยละ (Percentage)

3.2 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 โดยโดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ยสำหรับมาตรประมาณค่า 5 ระดับ (ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์และคณะ, 2562) เป็นดังนี้

3.3 วิเคราะห์ค่าสถิติ โดยใช้ t-test, One way ANOVA, เปรียบเทียบรายคู่ โดยใช้ LSD (Least Significant Difference)

ผลการวิจัย

จากการศึกษาการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 สรุปผล ดังนี้

1. การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 แสดงดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 โดยภาพรวม

ด้านที่	การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2	$\overline{X}$	SD.	แปลผล	อันดับ
1.	หลักนิติธรรม	4.46	.44	มาก	5
2.	หลักความมีส่วนร่วม	4.45	.53	มาก	7
3.	หลักความโปร่งใส	4.54	.40	มากที่สุด	2
4.	หลักความรับผิดชอบ	4.55	.40	มากที่สุด	1
5.	หลักประสิทธิภาพ	4.52	.39	มากที่สุด	4
6.	หลักประสิทธิผล	4.46	.46	มาก	6
7.	หลักคุณธรรม	4.53	.58	มากที่สุด	3
8.	หลักการตอบสนอง	4.45	.62	มาก	8
9.	หลักความเสมอภาค	4.39	.65	มาก	9
ภาพรวม		**4.48**	**.38**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 พบว่า การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.48, SD = .38) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านหลักความรับผิดชอบ ($\overline{X}$ = 4.55, SD = .40) รองลงมา คือ ด้านหลักความโปร่งใส ด้านหลักคุณธรรม ด้านหลักประสิทธิภาพ ส่วนด้านที่อยู่ในระดับมาก เรียงจากค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด ได้แก่ ด้านหลักนิติธรรม ด้านหลักประสิทธิผล ด้านหลักความมีส่วนร่วม ด้านหลักการตอบสนอง และหลักความเสมอภาค ตามลำดับ

2. เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูต่อการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 แสดงดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นของพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในการปฏิบัติงานตามจรรยาบรรณวิชาชีพครูของครูในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี ในภาพรวมและรายด้าน จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ทำงาน และขนาดของโรงเรียน

การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา	เพศ		อายุ		ระดับการศึกษา		ประสบการณ์ทำงาน		ขนาดของโรงเรียน	
	t	Sig.	F	Sig.	t	Sig.	F	Sig.	F	Sig.
หลักนิติธรรม	-2.22*	.03	3.15**	.03	-.35	.73	1.19	.31	1.38	.25
หลักความมีส่วนร่วม	-1.80	.07	6.80*	.00	-.72	.46	1.55	.21	1.14	.32
หลักความโปร่งใส	-.86	.39	2.86*	.04	-.73	.47	2.56	.08	1.49	.23
หลักความรับผิดชอบ	-2.13*	.03	2.57	.05	-2.40*	.02	.93	.40	.29	.75
หลักประสิทธิภาพ	-2.39*	.02	2.20	.09	-.99	.32	.95	.39	.24	.78
หลักประสิทธิผล	-2.11*	.04	1.82	.14	.63	.53	.99	.37	.64	.53
หลักคุณธรรม	-1.93	.06	2.00	.11	.29	.77	.19	.82	2.79	.06
หลักการตอบสนอง	-1.66	.10	1.12	.34	.73	.47	.59	.55	1.33	.27
หลักความเสมอภาค	-1.96*	.05	1.61	.19	1.44	.15	1.56	.21	1.94	.15
รวม	**-2.51****	**.01**	**1.83**	**.01**	**-.02**	**.99**	**1.53**	**.22**	**1.68**	**.19**

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นของพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในการปฏิบัติงานตามจรรยาบรรณวิชาชีพครูของครูในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี ในภาพรวมและรายด้าน จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ทำงานและขนาดของโรงเรียน พบว่า เพศ แตกต่างกันในภาพรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และแตกต่างรายด้านหลักนิติธรรม หลักความรับผิดชอบ หลักประสิทธิภาพ หลักประสิทธิผล หลักความเสมอภาค อย่างมีนัยสำคัญสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 อายุ ไม่แตกต่างกันในภาพรวม แตกต่างต่างกันในรายด้านหลักนิติธรรม หลักความมีส่วนร่วม หลักความโปร่งใส ระดับการศึกษา ไม่แตกต่างกันในภาพรวม แตกต่างในรายด้านหลักความรับผิดชอบ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนประสบการณ์การทำงานและขนาดของโรงเรียนไม่แตกต่างกันทั้งภาพรวมและรายด้าน

อภิปรายผล

จากการศึกษาการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 อภิปรายผล ดังนี้

1.การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนโยบายและจุดเน้นของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 ปีงบประมาณ พ.ศ 2565–2566 ในด้านประสิทธิภาพที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและ มีการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล สู่การพัฒนาระบบการบริหารจัดการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม มีประสิทธิภาพและต่อเนื่องซึ่งเป็นภารกิจเร่งด่วนของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 ที่จะต้องกระทำเพื่อการพัฒนาองค์การในด้านของการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาให้มีความเข้าใจและสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง เช่น การไม่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของผู้ใต้บังคับบัญชา การใช้อำนาจโดยมิชอบของผู้บริหารสถานศึกษาที่กระทำต่อผู้ใต้บังคับบัญชาและรวมไปถึงการทุจริตประพฤติมิชอบในวงราชการ พร้อมทั้งสามารถประยุกต์ใช้ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลจนเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนในการบริหารองค์การ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภูษณาภรณ์ นาคทิพย์วรรณ (2565) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารสถานศึกษาโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 พบว่า 1. การบริหารสถานศึกษาโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษา ประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. ผลการเปรียบเทียบคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในยุค จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ทำงาน และขนาดของโรงเรียน เมื่อเปรียบเทียบทั้งภาพรวมและรายด้าน อภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

ครูที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ครูเพศชายได้มีการร่วมปฏิบัติงานและมีความใกล้ชิดกับผู้บริหารมากกว่าครูเพศหญิง จึงส่งผลให้ครูเพศชายได้รับการมอบหมายงานมากกว่า ประกอบกับมีการออกคำสั่งแต่งตั้งมอบหมายงานให้บุคลากรในสถานศึกษาแต่ละฝ่ายตามอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างชัดเจน อีกทั้งผู้บริหารสถานศึกษามีการกำกับติดตาม และตรวจสอบการใช้ประโยชน์จากวัสดุและอุปกรณ์ ต่างๆเพื่อให้มีการใช้อย่างคุ้มค่าและประหยัด เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพนักเรียน รวมถึงจัดระบบ การควบคุมภายใน เช่น การให้

ครูชายดูแลสภาพบริบทของโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นอาคารสถานที่ ดูแลสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน การใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ มากกว่าครูเพศหญิง เพื่อให้มั่นใจอย่างสมเหตุสมผลว่าการใช้ทรัพยากรมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ส่วนครูที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการปฏิบัติงานในสถานศึกษาผู้บริหารสถานศึกษาอาจจะมอบหมายงานให้กับครูและบุคลากรของสถานศึกษาที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการทำงาน สำหรับครูและบุคลากรของการศึกษาที่มีอายุช่วงวัยที่แตกต่างกันมักจะได้รับมอบหมายงานตามความถนัดและประสบการณ์ในการรับรู้ที่ต่างกัน โดยเฉพาะในเรื่องของการรับรู้หลักการบริหารด้วยหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษา ส่วนครูที่มีระดับการศึกษาต่างกัน ในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันยกเว้นด้านหลักความรับผิดชอบ มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ นโยบายที่มุ่งเน้นให้ครู และบุคลากรทางการศึกษามีความก้าวหน้าทางวิชาชีพโดยอนุญาตให้ครู และบุคลากรทางการศึกษาลาไปศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้รับมาพัฒนาองค์การและสถานศึกษา อีกทั้งครูที่จบการศึกษาในระดับสูงกว่าปริญญาตรีอาจจะมีแนวคิดในการขับเคลื่อนสถานศึกษาด้วยหลัก ธรรมาภิบาลได้มากกว่าครูที่จบในระดับปริญญาตรี ด้วยการมีแนวทางการวางกลยุทธ์ในด้านหลักความรับผิดชอบโดยให้ครู และบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับนฤทธิ์ศ อุบลพืช (2566) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียน กลุ่มไตรรัตน์สัมพันธ์ จังหวัดปทุมธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 ผลการศึกษา พบว่า ความคิดเห็นของครูที่มีวุฒิการศึกษา และประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีความคิดเห็น โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน และ ครูที่มีขนาดโรงเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นทั้งภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการบริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับขนาดของสถานศึกษา แต่อาจจะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการทั้งจากภายในและภายนอกองค์การ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีลักษณะที่สำคัญ ได้แก่ มีความซื่อสัตย์ มีความยุติธรรม มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีภาวะความเป็นผู้นำสูง มีความรับผิดชอบ มีความมุ่งมั่น ขยัน อดทน การบริหารจัดการศึกษาจำเป็นต้องดำเนินตามหลักธรรมาภิบาลจึงจะเป็นการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับแนวโน้มสภาพปัญหาในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจีรนาถ ภูริเศวตกำจร(2565) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 1 พบว่า ผลการเปรียบเทียบความคิดของครูผู้สอนจำแนกตาม ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงานและขนาดของสถานศึกษา พบว่า ไม่แตกต่างกันทั้งภาพรวมและรายด้าน ส่วนครูที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกันมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ครูที่มี

ประสบการณ์ในการทำงานมาก ส่วนใหญ่เป็นครูที่ได้รับการอบรมในเรื่องของหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษาเป็นประจำทุกปีการศึกษาเนื่องจากเป็นนโยบายเร่งด่วนของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ มีการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล สู่การพัฒนาระบบการบริหารจัดการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม มีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ นฤทธิ์ศร อุบลพืช (2566) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียน กลุ่มไตรรัตน์สัมพันธ์ จังหวัดปทุมธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 ผลการศึกษาพบว่า ครูที่มีระดับการศึกษาและประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนกลุ่มไตรรัตน์สัมพันธ์ จังหวัดปทุมธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 ภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

จิรนาถ ภูริเสวตกำจร. (2565). *“คุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับการทำงานเป็นทีมของบุคลากรโรงเรียน บ้านโสน (พิทยศึกษา) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต 1”*. วารสารการบริหารและพัฒนาวิทยาลัยพิชญบัณฑิต, 5, 1: 157-162.

นฤทธิ์ศร อุบลพืช. (2566). *การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียน กลุ่มไตรรัตน์สัมพันธ์ จังหวัดปทุมธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยปทุมธานี

ภูษณาภรณ์ นาคทิพย์วรรณ. (2565). *การบริหารสถานศึกษาโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1.* วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย, 7 (1), 128–141.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2566). *นโยบายการบริหารสถานศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.* เรียกใช้เมื่อ 30 เมษายน พ.ศ.2566

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560–2579.* กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2555). *หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good governance).* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรี.

พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารงานของเทศบาลตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

BUDDHIST INTEGRATION TO PROMOTE ADMINISTRATIVE EFFICIENCY OF NIWET SUBDISTRICT MUNCIPALITY AT THAWATBURI DISTRICT, ROIET PROVINCE

[1]พระแม็กนั่ม มหาคมฺภีโร (ม่วงเพชร), [2]สุกานดา จันทวารีย์ และ [3]สยามพร พันธไชย

[1]Phra Magnum Mahakamphiro (Muang Petch), [2]Sukanda Junthavaree, [3]Siamporn Phanthachai

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]maxnum2542ok@gmaio.com

Received: October 15, 2024; **Revised**: November 21, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1. เพื่อศึกษาระดับประสิทธิภาพการบริหารงานของเทศบาลตำบลนิเวศน์ 2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเทศบาลตำบลนิเวศน์ และ 3. เพื่อศึกษาแนวทางาพุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารงานของเทศบาลตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า 1. ประสิทธิภาพการบริหารงานของเทศบาลตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.76) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านที่มีระดับสูงที่สุดคือ ด้านการควบคุม ($\overline{X}$ = 4.87) รองลงมาคือด้านการวางแผน ($\overline{X}$ = 4.76) และด้านที่น้อยที่สุดคือด้านการประสานงาน ($\overline{X}$ = 4.73) ตามลำดับ ส่วยประสิทธิภาพการบริหารงานของเทศบาลตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี

---

[1] นิสิต, หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

จังหวัดร้อยเอ็ด (ตามหลักอิทธิบาทธรรม) โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.71) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านที่มีระดับสูงที่สุดคือ ด้านฉันทะ (การบริหารงานด้วยความรักในหน้าที่) ($\overline{X}$ = 4.85) รองลงมาคือ ด้านจิตตะ (การบริหารงานด้วนความเอาใจใส่) ($\overline{X}$ = 4.70) ถนัดมา คือด้านวิริยะ (การบริหารงานด้วยความเพียรพยายาม) ($\overline{X}$ = 4.68) และด้านที่น้อยที่สุดคือ ด้านวิมังสา (การบริหารงานด้วยความเข้าใจ) ($\overline{X}$ = 4.62) ตามลำดับ 2. ผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารงานของเทศบาลตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารงาน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .03* และประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารงาน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .02* ส่วนประชาชนที่มี เพศ ระดับการศึกษา และอาชีพ มีความคิดเห็นต่อระสิทธิภาพการบริหารงานของเทศบาลตำบลนิเวศน์ ไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

คำสำคัญ: การบูรณาการ, ประสิทธิภาพ, การบริหารงาน

Abstract

This research has the following objectives: 1. To study the administrative efficiency level of Niwet Subdistrict Municipality. 2. To compare public opinions towards the administrative efficiency of Niwet Subdistrict Municipality, and 3. To study the integrated Buddhist approach to promote administrative efficiency. Of Niwet Subdistrict Municipality Thawatchaburi District Roi Et Province. Findings were as follows: 1. Administrative efficiency of Niwet Subdistrict Municipality Thawatchaburi District Roi Et Province Overall it is at the highest level ($\overline{X}$ = 4.76) when considering each aspect. At the highest level in every aspect Ordered from highest to lowest as follows: The aspect with the highest level is the control aspect ($\overline{X}$ = 4.87), followed by the planning aspect ($\overline{X}$ = 4.76), and the least is the coordination aspect ($\overline{X}$ = 4.73), respectively. Administrative efficiency of Niwet Subdistrict Municipality Thawatchaburi District Roi Et Province (According to the principles of Iddhipāttham) overall it was at the highest level ($\overline{X}$ = 4.71) when considering each aspect. At the highest level in every aspect they are arranged in order from highest to lowest as follows: The aspect with the highest level is Chantha (administrating work with love in duty) ($\overline{X}$ = 4.85). Next is the Chitta aspect (administrating work with care) ($\overline{X}$ = 4.70). Thanatma is the Viriya aspect. (Administration

with diligence) ($\overline{X}$ = 4.68) and the least aspect is Vimansa (Administration with understanding) ($\overline{X}$ = 4.62), respectively. 2. Results of comparing the administrative efficiency of Niwet Subdistrict Municipality. Thawatchaburi District Roi Et Province Classified by personal factors, it was found that people of different ages Have opinions on the efficiency of the administration They are significantly different at the .03* level. and people with different monthly incomes Have opinions on the efficiency of the administration They are significantly different at the .02 level*. As for people of different genders, educational levels, and occupations, they have opinions on the efficiency of the administration of the Niwet Subdistrict Municipality. We're not different; therefore the research hypothesis was rejected.

Keywords: integration, efficiency, Administration

บทนำ

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลเพื่อการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ขององค์กรได้อย่างยั่งยืนและยังทำให้การปฏิบัติหน้าที่ในทางกลยุทธ์ต่างๆ มีความสัมพันธ์เกี่ยวกับการบริหาร และการปกครองของประเทศไทยอย่างแนบแน่นมาตลอดตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงในยุคปัจจุบันที่พระมหากษัตริย์ของไทยแต่ละพระองค์ได้ทรงยึดถือ ทรงปฏิบัติในการที่พระองค์ทรงปกครองพระราชอาณาจักรสืบต่อกันมาตั้งแต่โบราณกาล และหนึ่งในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนานั้นคือ “หลักอิทธิบาทธรรม” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543) หลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ มี 4 ประการ คือ คือ ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความเอาใจใส่) และ วิมังสา (การไตร่ตรอง ละเอียดรอบคอบ) ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ช่วยสงเคราะห์และเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจมนุษย์ ที่สามารถใช้เพื่อให้สร้างภูมิคุ้มกันได้หากประสบพบเจอกับปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นในอนาคต สามารถกำหนดทิศทางวิถีชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ถูกต้อง เหมาะสม ดีงามและตั้งอยู่บนบรรทัดฐานการอยู่ร่วมกับสังคมอย่างมีความสุขได้อย่างสมบูรณ์แบบ และสามารถนำไปใช้ได้ตั้งแต่ระดับครอบรัวจนถึงระดับสังคม เป็นธรรมที่ใช้เป็นแนวทางในการกระทำและตัดสินใจในชีวิตประจำวัน หรือในบทบาททางสังคมเช่น ความซื่อสัตย์ ความเท่าเทียม ความเอื้อเฟื้อ ความเมตตา เป็นต้น การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาทธรรมช่วยให้มนุษย์สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและสร้างสังคมที่สมดุลและเชื่อถือได้ การยึดถือและปฏิบัติ และหลักอิทธิบาทธรรมยังช่วยสร้างความเจริญก้าวหน้าและ

ความสุขในสังคมโดยรวมได้อย่างยั่งยืน บางครั้งหลักอิทธิบาทธรรมยังเป็นส่วนสำคัญของระบบจริยธรรมที่มีอิทธิพลต่อกฎหมายและนโยบายของรัฐบาล ดังนั้น หลักอิทธิบาทธรรมมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและมาตรฐานในการดำเนินชีวิตและสังคมในทุกๆ ชั้นของสังคม รวมไปถึงในการบริหารประเทศไทยมีผลทำให้สังคมมีความเจริญก้าวหน้าและมีความสงบสุขอยู่เสมอ การยึดถือและปฏิบัติตามหลักอิทธิบาทธรรมช่วยให้ประเทศมีความเป็นอยู่ที่ยั่งยืนและเป็นที่ยอมรับในทุกๆระดับ

การบริหารงานเป็นเรื่องที่น่าสนใจและจำเป็นต่อการที่จะดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม การบริหารทั่วไปเป็นงานที่มีบทบาทหลักในการประสานงาน ส่งเสริม สนับสนุน และอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อให้การปฏิบัติงานอื่นๆ ขององค์กรเป็นไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามมาตรฐานคุณภาพ และเป้าหมายที่กำหนด มุ่งพัฒนาองค์กรให้ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีในการบริหารจัดการ รวมทั้งการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและผลงานองค์การต่อสาธารณชน ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เจตคติที่ดี และให้การสนับสนุนการจัดการบริหารงานโดยเน้นความโปร่งใส ความ รับผิดชอบ สามารถตรวจสอบได้ และการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชน องค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (ศิรินารถ รพีพิศาล์, 2547) การบริหารจัดการบ้านเมืองของรัฐบาลในระบบประชาธิปไตย โดยมุ่งลดบทบาทของรัฐส่วนกลางลงเหลือภารกิจหลักเท่าที่ต้อง และในการบริหารงานชุมชนท้องถิ่น เป็นการบริหารงานตามเจตนารมณ์ของประชาชนให้ท้องถิ่นตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนด ให้สอดคล้องกับสภาพการณ์บ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปในสภาวะที่สังคมมีกลุ่มที่หลากหลายมีความต้องการตอบสนองปัญหาความต้องการที่เกิดขึ้นในแต่ละท้องถิ่นได้ทันต่อเหตุการณ์ และตรงกับความต้องการของท้องถิ่น การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเป็นการกระจายอำนาจหน้าที่การตัดสินใจดำเนินการตามหน้าที่ ให้ท้องถิ่นสามารถดำเนินการในด้านทรัพยากร บุคลากร การบริหารงบประมาณ เทคโนโลยี ที่เหมาะสมให้กับท้องถิ่น พร้อมความรับผิดชอบต่อหน้าที่เป็นการกระจายความรับผิดชอบต่อภารกิจหน้าที่ของรัฐกับผู้บริหารท้องถิ่นและประชาชนร่วมกันรับผิดชอบ อย่างมีประสิทธิภาพเป้าหมายของการกระจายอำนาจเพื่อให้บริการต่าง ๆ สามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนมากขึ้น มีประสิทธิภาพมากขึ้นโดยมีการถ่ายโอนภารกิจ ให้บรรลุเป้าหมายของการบริหารทั้งรูปแบบการกระจายอำนาจ การจัดบริการสาธารณะ (จรัส สุวรรณมาลา และคณะ, 2547) ที่สามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น คือหน่วยงานปกครองที่อยู่ใกล้ชิดกับชาวบ้านมากที่สุดรูปแบบหนึ่งโดยปกติองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจะเปิดโอกาสให้ประชาชนในเขตท้องถิ่นนั้นๆ เลือกตั้งผู้แทนของตนเข้าไปทำหน้าที่บริหารจัดการพัฒนาในพื้นที่นั้น และเลือกสมาชิกสภาเข้าไปเป็นปากเป็นเสียงแทนตัวเอง ในการเลือกตั้งนั้นสามารถเลือกผู้บริหารท้องถิ่นได้โดยตรง ให้

ประชาชนในท้องถิ่นนั้น สามารถเลือกตั้งผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตท้องถิ่นของตนได้โดยตรง ส่วนการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นก็เลือกตั้งได้โดยตรงเหมือนกัน โดยในการบริหารขององค์การส่วนท้องถิ่นนั้นจะเป็นอิสระจากรัฐได้ในระดับหนึ่งตามขอบเขตที่กฎหมายกำหนด (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) เทศบาลตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นที่มีความใกล้ชิดกับประชาชน และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและสร้างสรรค์ความเจริญให้เกิดกับชุมชนในด้านการบริหาร องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีหน้าที่และอำนาจดูแลเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามหลักพัฒนาที่ยั่งยืนตามที่กฎหมายบัญญัติ และส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายร่วมกัน เทศบาลตำบลนิเวศน์มีหน้าที่ในการบริหาร การจัดบริการการบริหารงานบุคคลการเงินและการคลัง และมีอำนาจหน้าที่ของตนเองโดยเฉพาะโดยต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับการพัฒนาของจังหวัดและประเทศเป็นส่วนรวม เพื่อให้องค์กรมีความเข็มแข็งและมีศักยภาพ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, 2560) โดยที่“มุ่งให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชน และยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง” ตามที่รัฐได้กำหนด ประชาชนต้องได้รับการอำนวยความสะดวกและได้รับการตอบสนองความต้องการและสามารถประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ

เทศบาลตำบลนิเวศน์ ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ของอำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด มีจำนวนประชาการที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี 6,643 คน (เทศบาลตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด, 2566) ที่ผ่านมาการจัดทำแผนในการบริหารมักประสบกับปัญหาการจัดการบริการที่ไม่ตรงกับความต้องการของประชาชนเท่าที่ควร อาจยังขาดความเข้าใจในบทบาท อำนาจและหน้าที่ รวมถึงการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่นั้นๆ ทำให้การบริหารงานยังไม่เป็นไปตามที่วัตถุประสงค์หรือตามแผนในการพัฒนาที่กำหนดไว้ ทั้งในด้านการปฏิบัติตามกฎระเบียบ และข้อบังคับ ความมีคุณธรรมจริยธรรม การบริหารงานที่โปร่งใสในหลายโครงการ การบริหารตามใจตัวเองและพวกพ้อง ซึ่งทุกองค์กรหลายๆที่กำลังประสบปัญหาอยู่ ประชาชนในพื้นที่ยังขาดการมีส่วนร่วม และความสามัคคีในระหว่างทั้งกลุ่มผู้บริการท้องถิ่นและประชาชนชาวบ้านในพื้นที่ในการควบคุม ตรวจสอบ และติดตามการทำงาน ได้ไม่ครบทุกครัวเรือน

ดังนั้นในการพุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารจึงมีส่วนที่สำคัญเป็นอย่างมากที่สุด ในการนำหลักธรรมทางปะพุทธศาสนาส่งเสริมบริหารราชการส่วนท้องถิ่น และพัฒนาการบริหารในพื้นที่รับผิดชอบ ทั้งการบริหารงานบุคคลเพื่อการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ขององค์กรได้อย่างยั่งยืนการบริหารการวางแผนนโยบาย การดำเนินงานตามนโยบาย การติดตามตรวจสอบประเมินผลให้เป็นไปโดยระบบระเบียบเรียบร้อย คือ

การปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลที่เป็นผู้ปฏิบัติงานขององค์กรโดยยึดหลักซื่อสัตย์สุจริต และเพื่อเสริมสร้างการบริหารงานโดยยึดหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับ “หลักอิทธิบาทธรรม” (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543) มี 4 ประการคือ 1) ฉันทะ (การบริหารงานด้วยความรักในหน้าที่) 2) วิริยะ (การบริหารงานด้วยความเพียรพยายาม) 3) จิตตะ (การบริหารงานด้วนความเอาใจใส่) 4) วิมังสา (การบริหารงานด้วยความเข้าใจ) เป็นหลักธรรมที่ช่วยส่งเสริมทางแห่งความสำเร็จตามความประสงค์ ช่วยส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารงาน อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมคุณธรรมและเกิดความผาสุกให้หน่วยงานต่างๆ องค์กรต่างๆในทุกระดับ ร่วมไปถึงเทศบาลตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาถึง “พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารของเทศบาลตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด” ในการทราบถึงประสิทธิภาพการบริหารงาน พร้อมทั้งเปรียบเทียบความคิดเห็นขงประชาชนในการนำหลักอิทธิบาทธรรม เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารงานของเทศบาลตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด รวมไปถึงปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะ และแนวทางเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารของเทศบาลตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อที่จะนำผลการวิจัยครั้งนี้ทำไปเป็นแนวทางในการบริหารงาน และช่วยส่งเสริมการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพขององค์กรต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับประสิทธิภาพการบริหารงานของเทศบาลตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเทศบาลตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

3. เพื่อศึกษาแนวทางาพุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารงานของเทศบาลตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยพุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารงานของเทศบาลตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี ที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ของเทศบาลตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 6,643 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี ที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ของเทศบาลตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้สูตรของ Taro Yamane

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์นักวิชาการ จำนวน 2 รูป 2) นักวิชาการทางรัฐศาสตร์ จำนวน 1 รูป 2 คน 3) ผู้บริหารท้องถิ่น จำนวน 6 คน 4) ตัวแทนประชาชน จำนวน 3 คน รวมทั้งหมด 14 รูป/คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยมมุ่งเน้นศึกษาเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการบริหาร และหลักหลักอิทธิบาทธรรมที่เป็นหลักธรรมคำสอนคำสอนในพุทธศาสนาที่เป็นทางแห่งความสำเร็จตามความประสงค์ มี 4 ประการ เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารงานของเทศบาลตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัย

พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารงานของเทศบาลตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาระดับประสิทธิภาพการบริหารงานของเทศบาลตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.76) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านที่มีระดับสูงที่สุดคือ ด้านการควบคุม ($\overline{X}$ = 4.87) รองลงมาคือด้านการวางแผน ($\overline{X}$ = 4.76) และด้านที่น้อยที่สุดคือด้านการประสานงาน ($\overline{X}$ = 4.73) ตามลำดับ ส่วนประสิทธิภาพการบริหารงานของเทศบาลตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด (ตามหลักอิทธิบาทธรรม) โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.71) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านที่มีระดับสูงที่สุดคือ ด้านฉันทะ (การบริหารงานด้วยความรักในหน้าที่) ($\overline{X}$ = 4.85) รองลงมาคือ ด้านจิตตะ (การบริหารงานด้วนความเอาใจใส่) ($\overline{X}$ = 4.70) ถนัดมา คือด้านวิริยะ (การบริหารงานด้วย

ความเพียรพยายาม) ($\overline{X}$ = 4.68) และด้านที่น้อยที่สุดคือ ด้านวิมังสา (การบริหารงานด้วยความเข้าใจ) ($\overline{X}$ = 4.62) ตามลำดับ

2. ผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารงานของเทศบาลตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารงาน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .03* และประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารงาน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .02* ส่วนประชาชนที่มี เพศ ระดับการศึกษา และอาชีพ มีความคิดเห็นต่อระสิทธิภาพการบริหารงานของเทศบาลตำบลนิเวศน์ ไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

3. แนวทางพุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารงานของเทศบาลตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า 1) ด้านฉันทะ การบริหารงานด้วยความรักในหน้าที่ สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของงาน ให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดแนวทางการทำงานเพื่อสร้างความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของงานและมีความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ 2) ด้านวิริยะ การบริหารงานด้วยความเพียรพยายามกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน เพื่อให้ทุกคนมุ่งมั่นที่จะทำให้เป้าหมายพัฒนาทักษะใหม่ๆ เพื่อการมีผลงานที่ดีในการบริหารความเพียร และเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานที่ดีขึ้นในทุกๆ ด้าน 3) ด้านจิตตะ การบริหารงานด้วนความเอาใจใส่และเรียนรู้และเข้าใจความต้องการของบุคลากรให้ความสำคัญกับการฟังและเข้าใจความต้องการและความคาดหวังของบุคลากร โดยการเปิดโอกาสให้พูดคุยและแสดงความคิดเห็น และ 4) ด้านวิมังสา การบริหารงานด้วยความเข้าใจ สื่อสารกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนและเป็นที่ยอมรับ เพื่อให้ทุกคนเข้าใจและทำงานในทิศทางที่เดียวกันเกี่ยวกับเป้าหมาย และกลยุทธ์ในการทำงานให้คำแนะนำและช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหา และการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารงานของเทศบาลตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้ มีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ประสิทธิภาพการบริหารงานของเทศบาลตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด จากผลการวิจัย พบว่า ระดับประสิทธิภาพการบริหารงานของเทศบาลตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งโดยรวมและรายด้าน ส่วนประสิทธิภาพการบริหารงานของเทศบาลตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด (ตามหลักอิทธิบาทธรรม) โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เพราะเทศบาลมีการวางแผนงานและนโยบายที่เป็นรูปธรรมและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและเสนอ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาและการบริหารงาน ทำให้การดำเนินงานมีความโปร่งใสและตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้ดี มีการส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของบุคลากรในองค์กรอย่างต่อเนื่อง ทำให้ทีมงานมีความเชี่ยวชาญและสามารถทำงาน ทำให้การบริหารงานมีทิศทางที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพ เห็นได้ว่าสอดคล้องกับงานวิจัยของ วัฒนา หลวักประยูร (2558) ได้ทำการวิจัยเรื่องประสิทธิภาพการบริการจัดการวัดท่าซุง อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเทศบาลตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ตามปัจจัยข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา และ รายได้ต่อเดือน ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารงาน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .03* และประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารงาน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .02* ส่วนประชาชนที่มี เพศ ระดับการศึกษา และอาชีพ มีความคิดเห็นต่อระสิทธิภาพการบริหารงานของเทศบาลตำบลนิเวศน์ ไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

3. แนวทางพุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารงานของเทศบาลตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า 1) ด้านฉันทะ การบริหารงานด้วยความรักในหน้าที่ สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของงาน ให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดแนวทางการทำงานเพื่อสร้างความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของงานและมีความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ 2) ด้านวิริยะ การบริหารงานด้วยความเพียรพยายามกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน เพื่อให้ทุกคนมุ่งมั่นที่จะทำให้เป้าหมายพัฒนาทักษะใหม่ๆ เพื่อการมีผลงานที่ดีในการบริหารความเพียร และเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานที่ดีขึ้นในทุกๆ ด้าน 3) ด้านจิตตะ การบริหารงานด้วนความเอาใจใส่และเรียนรู้และเข้าใจความต้องการของบุคลากรให้ความสำคัญกับการฟังและเข้าใจความต้องการและความคาดหวังของบุคลากร โดยการเปิดโอกาสให้พูดคุยและแสดงความคิดเห็น และ 4) ด้านวิมังสา การบริหารงานด้วยความเข้าใจ สื่อสารกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนและเป็นที่ยอมรับ เพื่อให้ทุกคนเข้าใจและทำงานในทิศทางที่เดียวกันเกี่ยวกับเป้าหมาย และกลยุทธ์ในการทำงานให้คำแนะนำและช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาและการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากการศึกษาพุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารงานของเทศบาลตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

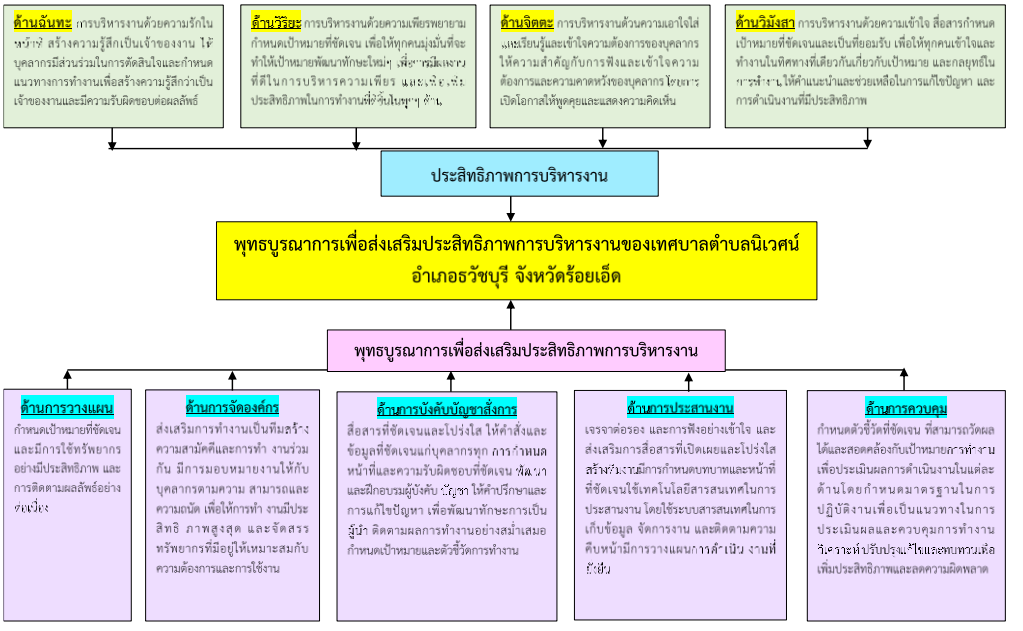

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

แนวทางพุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารงานของเทศบาลตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า 1) ด้านฉันทะ การบริหารงานด้วยความรักในหน้าที่ สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของงาน ให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดแนวทางการทำงานเพื่อสร้างความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของงานและมีความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ 2) ด้านวิริยะ การบริหารงานด้วยความเพียรพยายามกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน เพื่อให้ทุกคนมุ่งมั่นที่จะทำให้เป้าหมายพัฒนาทักษะใหม่ๆ เพื่อการมีผลงานที่ดีในการบริหารความเพียร และเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานที่ดีขึ้นในทุกๆ ด้าน 3) ด้านจิตตะ การบริหารงานด้วนความเอาใจใส่และเรียนรู้และเข้าใจความต้องการของบุคลากรให้ความสำคัญกับการฟังและเข้าใจความต้องการและความคาดหวังของบุคลากร โดยการเปิดโอกาสให้พูดคุยและแสดงความคิดเห็น และ 4) ด้านวิมังสา การบริหารงานด้วยความเข้าใจ สื่อสารกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนและเป็นที่ยอมรับ เพื่อให้ทุกคนเข้าใจและทำงานในทิศทางที่เดียวกันเกี่ยวกับเป้าหมาย และกลยุทธ์ในการทำงาน ให้คำแนะนำและช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหา และการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

จรัส สุวรรณมาลา และคณะ. (2547). *วิถีใหม่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย.* รายงานวิจัย. คณะรัฐศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เทศบาลตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด. (2566). [ออนไลน์], แหล่งที่มา :https: //niwes.go.th/index/?page=newarticle93216450.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พัชริญา พงษ์สุทัศน์. (2564). *ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานโดยใช้หลักอิทธิบาทธรรมของบุคลากรเทศบาลตำบลในอำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560) *ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 134 ตอนที่ 40 ก*, หน้า 75.

วัฒนา หลวักประยูร. (2558) *ประสิทธิภาพการบริการจัดการวัดท่าซุง อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรราชวิทยาลัย

ศิรินารถ รพีพิศาล์. (2547). การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามหลักธรรมาภิบาล อำเภอเมืองลำพูน. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง สร้างสังคมเป็นธรรมและเข้มแข็ง. *วารสารเศรษฐกิจและสังคม.* 54(3), 5.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพศูนย์การศึกษาพิเศษ กลุ่มเครือข่ายที่ 9 สังกัดสำนักบริหารการศึกษาพิเศษ

PERFORMANCE EFFICIENCY BASED ON THE FOUR PRINCIPLES OF SANGAHAVATTHU OF SCHOOL ADMINISTRATORS IN THE SPECIAL EDUCATION CENTER EFFICIENCY PROMOTION NETWORK, GROUP 9 UNDER THE SPECIAL EDUCATION BUREAU

[1]พัฒนะ นาอุ่นเรือน และ [2]กฤตยากร ลดาวัลย์

[1]Phattana Naaoonrian and [2] Krittayakon Ladawan

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahamakut Buddhist University, Thailand.

[1]phattana0872@gmail.com

Received: October 18, 2024; **Revised**: November 2, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นประสิทธิภาพการปฏิบัติงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพศูนย์การศึกษาพิเศษ กลุ่มเครือข่ายที่ 9 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ 2) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพศูนย์การศึกษาพิเศษ กลุ่มเครือข่ายที่ 9 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร และครูจำนวน 186 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

[1] นักศึกษา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

[2] ผู้ดร. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

มีค่าความเที่ยงตรงของสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ระหว่าง 0.67 – 1.00 และความเชื่อมั่นของสภาพปัจจุบันทั้งฉบับเท่ากับ .98 และสภาพที่พึงประสงค์ทั้งฉบับเท่ากับ .92 และแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า: 1) สภาพปัจจุบัน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่พึงประสงค์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ความต้องการจำเป็น มีค่าดัชนีลำดับความสำคัญความต้องการจำเป็นเรียงจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านปริมาณงาน ด้านคุณภาพของงาน ด้านค่าตอบแทน และด้านเวลาที่ใช้ในงาน ตามลำดับ 2) แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพศูนย์การศึกษาพิเศษ กลุ่มเครือข่ายที่ 9 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ พบว่า (1) ด้านคุณภาพของงาน มี 5 แนวทาง (2) ด้านปริมาณงาน มี 3 แนวทาง (3) ด้านเวลาที่ใช้ในงาน มี 3 แนวทาง (4) ด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน มี 2 แนวทาง

คำสำคัญ ประสิทธิภาพ, การปฏิบัติงาน, หลักสังคหวัตถุ 4

Abstract

The objectives of this thesis research are: 1) to study the current, desired, and needs of performance efficiency based on the Four Principles of Sangahavatthu of school administrators in The Special Education Center Efficiency Promotion Network Group 9 Under The Special Education Bureau and 2) to present guidelines for performance efficiency based on The Four Principles of Sangahavatthu of school administrators in The Special Education Center Efficiency Promotion Network Group 9 Under The Special Education Bureau. The samples were the administrators and teacher, tolly 186 in number. The research instrument for collecting the data was five rating scale a questionnaire with validitybeween 0.67-1.00, and a reliability at 0.92, and quality-verified interviews. The collected data were analyzed using statistical devices composed of frequency, percentage, mean, standard deviation, modified priority needs index ($PNI_{Modified}$) and content analysis. The results showed that 1) Necessary needs of operational efficiency according to the principles of Sangha Vatthu 4 of educational institution administrators in the special education center efficiency promotion network group. Network Group 9. It was found that the workload aspect had the highest need priority index value first. Followed by quality of work, operating expenses, and time spent on work respectively. 2) Guidelines for developing operational efficiency according

to the principles of Sanghawatthu 4 of school administrators in the special education center efficiency promotion network group. Network Group 9 under the Office of Special Education Administration (1) Quality of work has 5 approaches. (2) Work quantity (donation, giving) has 3 approaches. (3) Time spent on work has 3 approaches. (4) In terms of operating expenses, there are 2 approaches.

Keywords : Performance, Efficiency, The Four Principles of Sangahavatthu

บทนำ

คุณลักษณะของผู้บริหารที่พึงประสงค์ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถทำให้การบริหารงานบรรลุผลสำเร็จตามต้องการและมีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องอาศัยผู้บริหารที่มี “คุณธรรม” จึงจะเอื้ออำนวยต่อการบริหารงานและพัฒนาการศึกษาให้มีประสิทธิภาพการดำเนินงานการศึกษาของสถานศึกษาเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายดังกล่าว ผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 คือ ผู้บริหาร โดยผู้บริหารต้องปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ เตรียมความพร้อม สร้างความเข้าใจ ส่งเสริมความร่วมมือแก่บุคลากรในโรงเรียนและรอบรู้ในหน้าที่ของผู้บริหารเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลในภารกิจของสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคลในเขตพื้นที่การศึกษาซึ่งต้องปฏิบัติงานทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) การบริหารงาน วิชาการ 2) การบริหารงานบุคคล 3) ด้านการบริหารงบประมาณและ 4) ด้านการบริหารทั่วไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) จากแนวคิดในการบริหารงานทั้ง 4 ด้าน จึงเป็นภารกิจหลักของ สถานศึกษาตามมาตรา 39 ที่มุ่งให้มีการกระจายอำนาจงานทั้ง 4 ด้านไปยังคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง การที่องค์กรจะมีประสิทธิภาพหรือล้มเหลวย่อมขึ้นอยู่กับผู้บริหารหรือผู้จัดการเป็นสำคัญ ซึ่งจะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกองค์กรไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ถ้าหากปราศจากการบริหารจัดการที่ดีและทักษะการบริหารที่ดีของผู้บริหารองค์กร ตลอดทั้งความสำเร็จขององค์กรการยอมรับจากบุคคลภายในและนอกสถานศึกษา คุณภาพและลักษณะของผู้บริหารย่อมมีผลสะท้อนต่อวิธีปฏิบัติงานและผลงานขององค์กร หรือ หน่วยงานแต่ละแห่งเป็นอันมาก คุณลักษณะของผู้บริหารที่พึงประสงค์ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถทำให้การบริหารงานบรรลุผลสำเร็จตามต้องการและมีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องอาศัยผู้บริหารที่มี “คุณธรรม” จึงจะเอื้ออำนวยต่อการบริหารงานและพัฒนาการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553)

การบริหารงานของศูนย์การศึกษาพิเศษแต่ละแห่ง ผู้บริหารจะมีพฤติกรรมการบริหารที่แตกต่างกันมีทรรศนะต่างกัน พฤติกรรมด้านคุณธรรมของผู้บริหารมีความสำคัญต่อการบริหารงานเป็นอย่างมากบุคลากรมีความพึงพอใจและยินดีที่จะปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ เต็มความสามารถ การบริหารจัดการที่ดี ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วม มีความโปร่งใส มีความรับผิดชอบพร้อมรับการตรวจสอบได้เสมอ เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล องค์กรเจริญก้าวหน้าและมีคุณภาพในสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันนั้น (ศิริพงษ์ เศาภายน, 2548) ผู้บริหารโรงเรียนที่ยังขาดคุณธรรม จริยธรรมยังมีอยู่ในสังคม ซึ่งปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อสังคมเป็นอย่างมาก ไม่เป็นไปตามความคาดหวังของสังคม จึงทำให้เกิดปัญหาในการบริหารสถานศึกษาไม่ว่าจะเป็นด้านการบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริการงานบุคคลและการบริหารงานทั่วไป ศูนย์การศึกษาพิเศษ ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานทางวิชาการและเป็นหน่วยนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ติดตามประเมินผลบริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม เตรียมความพร้อมและให้บริการทางการศึกษาสำหรับเด็กพิการทุกประเภท พิจารณาคัดแยกส่งต่อให้เข้ารับการศึกษาภาคบังคับในโรงเรียนเรียนร่วมหรือโรงเรียนพิเศษสำหรับเด็กพิการ ตลอดจนเป็นศูนย์ข้อมูลบริการให้คำแนะนำปรึกษา และความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตรหลานที่พิการ เป็นศูนย์กระจายสื่อ และศูนย์พัฒนาความรู้ด้านการศึกษาเพื่อคนพิการ (สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ, 2565)

การนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาปรับใช้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะช่วยพัฒนาศูนย์การศึกษาพิเศษให้มีการพัฒนามีการเปลี่ยนแปลง ไปสู่ความเจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างไม่หยุดยั้ง ทำให้เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและอื่นๆ อีกนานัปการ เมื่อวัตถุและวัฒนธรรมทางสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น การนำหลักสังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย 1) ทาน การให้ 2) ปิยวาจา ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก 3) อัตถจริยา ความประพฤติประโยชน์ และ 4) สมานัตตตา ความเป็นผู้มีตนเสมอ มาบูรณาการในการจัดการศึกษาเพื่อช่วยให้การปฏิบัติงานของบุคลากรให้สามารถดำเนินการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่ายซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญทำให้ศูนย์การศึกษาพิเศษมีความเข้มแข็ง สามารถพัฒนาบุคลากรได้อย่างมีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพ เนื่องจากหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นเครื่องประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคี เป็นเครื่องช่วยขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทำให้คนอยู่ร่วมกันด้วยความรัก สามารถนำไปใช้ได้ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับสังคม (พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2539)

จากรายงานผลการนิเทศภายในศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ พบว่า สภาพการบริหารงานบุคคลของศูนย์การศึกษาพิเศษที่มีปัญหาที่เด่นชัดที่สุด คือ ครูต้องการขวัญกำลังใจในการทำงานและที่สำคัญครูที่สอนในศูนย์การศึกษาพิเศษหนึ่งคนต้อง

รับผิดชอบดูแลผู้เรียนที่มีความพิการหลายคน ซึ่งจะมีลักษณะความพิการของแต่ละคนแตกต่างกัน อีกทั้งโอกาสที่จะเจริญก้าวหน้าในหน้าที่ราชการก็มีจำกัด ไม่เหมือนครูที่สอนในสถานศึกษาปกติทั่วไป ที่มีโอกาสได้รับการพัฒนาตน พัฒนางาน และมีความก้าวหน้าในวิชาชีพ ดังนั้น ถ้าครูต้องการขวัญกำลังใจในการทำงานจะมีผลกระทบโดยตรงต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงาน ทั้งของตนเอง สถาบันการศึกษา และประเทศชาติ (สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ, 2565)

จากเหตุผลดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยเห็นความสำคัญของประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน จึงได้นำหลักสังคหวัตถุ 4 ในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ใน เสริมสร้างประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพศูนย์การศึกษาพิเศษ กลุ่มเครือข่ายที่ 9 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ซึ่งประกอบด้วย ทานปิยวาจา อัตถจริยาและสมานัตตตา มาใช้ เนื่องจากศูนย์การศึกษาพิเศษ ซึ่งมีนักเรียนที่มีความพิการจึงต้องการผู้ดูแลและจัดการการศึกษาที่ดี จึงจำเป็นที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีคุณธรรมในการบริหารสถานศึกษาให้มีการพัฒนาไปในทางที่ดี บริหารครูและนักเรียนให้มีคุณภาพ ซึ่งจะเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงภาพรวมว่าผู้บริหารศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ได้นำหลักธรรมในการบริหารงานไปใช้ในการบริหารงานมากน้อยเพียงใด และใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ สถานศึกษาและประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพศูนย์การศึกษาพิเศษ กลุ่มเครือข่ายที่ 9 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

2. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพศูนย์การศึกษาพิเศษ กลุ่มเครือข่ายที่ 9 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพศูนย์การศึกษาพิเศษ กลุ่มเครือข่ายที่ 9 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนในกลุ่มเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพ ศูนย์การศึกษาพิเศษ กลุ่มเครือข่ายที่ 9 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จำนวน 352 คน (สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ, 2565)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนในกลุ่มเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพศูนย์การศึกษาพิเศษ กลุ่มเครือข่ายที่ 9 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จำแนกตามสัดส่วนของจำนวนผู้บริหารสถานศึกษาและครู ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้นจำนวน 186 คน (Krejcie and Morgan, 1970) โดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยการจับสลาก

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้บริหารโรงเรียน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ศูนย์การศึกษาพิเศษที่มีการปฏิบัติที่ดี จำนวน 5 ศูนย์ ศูนย์ละ 1 คน รวมจำนวน 5 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเกี่ยวกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในหน้าที่และภารกิจที่ได้รับมอบหมายของผู้บริหารและครูในกลุ่มเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพศูนย์การศึกษาพิเศษ กลุ่มเครือข่ายที่ 9 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพศูนย์การศึกษาพิเศษ กลุ่มเครือข่ายที่ 9 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามวิธีลิเคิร์ท (Likert)

2.2 แบบสัมภาษณ์ เพื่อสอบถามแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพศูนย์การศึกษาพิเศษ กลุ่มเครือข่ายที่ 9 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยรวม รายด้านเพื่อนำไปอธิบายข้อมูลในรูปแบบตารางต่อไป และวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์โดยวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของประสิทธิภาพการปฏิบัติงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพศูนย์การศึกษาพิเศษ กลุ่มเครือข่ายที่ 9 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของประสิทธิภาพการปฏิบัติงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพศูนย์การศึกษาพิเศษ กลุ่มเครือข่ายที่ 9 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยรวมและรายด้าน

การบริหารสถานศึกษาเพื่อความเป็นเลิศ	สภาพปัจจุบัน				สภาพที่พึงประสงค์				PNI	ลำดับ
	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ		
1. ด้านคุณภาพของงาน	3.47	0.56	ปานกลาง	3	4.27	0.81	มาก	2	0.23	2
2. ด้านปริมาณงาน	3.37	0.83	ปานกลาง	4	4.19	0.96	มาก	4	0.24	1
3. ด้านเวลาที่ใช้ในงาน	3.56	0.72	มาก	1	4.25	0.93	มาก	3	0.19	4
4. ด้านค่าตอบแทน	3.55	0.58	มาก	2	4.30	0.78	มาก	1	0.21	3
รวมเฉลี่ย	**3.49**	**0.63**	**ปานกลาง**	-	**4.25**	**0.85**	**มาก**	-	-	-

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันประสิทธิภาพการปฏิบัติงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพศูนย์การศึกษาพิเศษ กลุ่มเครือข่ายที่ 9 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.49 S.D. = 0.63) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ด้านเวลาที่ใช้ในงาน ($\overline{X}$ = 3.56, S.D. = 0.72) รองลงมา คือ ด้านค่าตอบแทน ($\overline{X}$ = 3.55 S.D. = 0.58), ด้านคุณภาพของงาน ($\overline{X}$ = 3.47, S.D. = 0.56) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านปริมาณงาน ($\overline{X}$ = 3.37, S.D.= 0.83) สภาพที่พึงประสงค์ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพศูนย์การศึกษาพิเศษ กลุ่มเครือข่ายที่ 9 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.25, S.D. = 0.85) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านค่าตอบแทน ($\overline{X}$ = 4.30, S.D. =

0.78) รองลงมา คือ ด้านคุณภาพของงาน ($\overline{X}$ = 4.27, S.D. = 0.81), ด้านเวลาที่ใช้ในงาน ($\overline{X}$ = 4.25, S.D.= 0.93) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านปริมาณงาน ($\overline{X}$ = 4.19, S.D.= 0.96) ความต้องการจำเป็นของประสิทธิภาพการปฏิบัติงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพศูนย์การศึกษาพิเศษ กลุ่มเครือข่ายที่ 9 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ มีค่าดัชนีลำดับความสำคัญความต้องการจำเป็นเรียงจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านปริมาณงาน ($PNI_{modified}$ =0.24) รองลงมา คือ ด้านคุณภาพของงาน ($PNI_{modified}$ =0.23) ด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ($PNI_{modified}$ =0.21) และด้านเวลาที่ใช้ในงาน ($PNI_{modified}$ =0.19) ตามลำดับ ผู้วิจัยได้นำผล $PNI_{modified}$ มาเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น คือ 1) ด้านปริมาณงาน 2) ด้านคุณภาพของงาน 3) ด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน 4) ด้านเวลาที่ใช้ในงาน

3. แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพศูนย์การศึกษาพิเศษ กลุ่มเครือข่ายที่ 9 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ 1. ด้านคุณภาพของงาน มี 5 แนวทาง 2. ด้านปริมาณงาน มี 3 แนวทาง 3. ด้านเวลาที่ใช้ในงาน มี 3 แนวทาง 4. ด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน มี 2 แนวทาง

อภิปรายผล

1. สภาพปัจจุบันประสิทธิภาพการปฏิบัติงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพศูนย์การศึกษาพิเศษ กลุ่มเครือข่ายที่ 9 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะว่า ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานเป็นการผลิตหรือบริการให้ได้มากที่สุด โดยพิจารณาถึงการใช้ต้นทุนหรือปัจจัยการนำเข้าให้น้อยที่สุด ประหยัดเวลามากที่สุด ใช้ความพยายาม ความสามารถ ความรวดเร็วในการปฏิบัติงาน มีความถูกต้อง และการทำงานให้สำเร็จ โดยการเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานที่ได้คือตรงกับมาตรฐานการบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้ซึ่งประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานนั้นมักจะพูดถึงผลการปฏิบัติงานซึ่งถือได้ว่าเป็นเรื่องเดียวกับ ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน คือเมื่อผลการปฏิบัติงานที่ดีก็ถือว่า มีประสิทธิภาพในการทำงานสูงและถ้าผลการปฏิบัติงานไม่ดีก็ถือได้ว่ามีประสิทธิภาพในการทำงานต่ำ สอดคล้องกับแนวทางของ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) (2552) กล่าวถึง ประสิทธิภาพ การทำงานโดยทั่วไปว่า หมายถึง การทำงานที่ประหยัดได้ผลงานที่รวดเร็ว มีคุณภาพ คุ้มค่ากับการใช้ ทรัพยากรในด้านการเงิน คน อุปกรณ์และเวลา ดังนั้นประสิทธิภาพจึงเป็นสิ่งซึ่งสามารถสร้างให้ เกิดขึ้นได้และสามารถวัดได้ในทางปฏิบัติโดยจะวัดประสิทธิภาพจากปัจจัยนำเข้ากระบวนการหรือ ผลผลิตที่ออกมา โดยวัดอย่างใดอย่างหนึ่ง

หรือหลายอย่างประกอบกัน ดังนั้น ประสิทธิภาพจึง สามารถมองได้ในแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้ 1) ประสิทธิภาพในแง่มุมของค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนการผลิต (Input) เช่น การใช้ ทรัพยากรทั้งเงิน คน วัสดุ เทคโนโลยีที่มีอยู่อย่างประหยัด คุ้มค่าและเกิดการสูญเสียน้อยที่สุด 2) ประสิทธิภาพในแง่มุมของกระบวนการบริหาร (Process) เช่น การทำงานที่ ถูกต้องได้มาตรฐาน รวดเร็วและใช้เทคนิคที่สะดวกสบายกว่าเดิม 3) ประสิทธิภาพในแง่มุมของผลลัพธ์ (Process) เช่น การทำงานที่มีคุณภาพเกิด ประโยชน์ต่อสังคม เกิดผลกำไร ทันเวลาผู้ปฏิบัติงานมีจิตสำนักที่ดีต่อการทำงานและบริการเป็นที่ พอใจของลูกค้า และสอดคล้องกับงานวิจัยของ รวิวรรณ พลทะกลาง, กฤตยากร ลดาวัลย์, วิมลพร สุวรรณแสนทวี (2566) ได้ศึกษา การบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับมาก

2. สภาพที่พึงประสงค์ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพศูนย์การศึกษาพิเศษ กลุ่มเครือข่ายที่ 9 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก การทำงานให้หน่วยงานต่างๆ ไม่ว่าองค์กรภาคราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชน ต่างก็ตระหนักถึงการปรับเปลี่ยนกระบวนการหรือวิธีการทำงานเพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล กลยุทธ์ในการสร้างความสำเร็จในการทำงาน หรือเทคนิคการพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน ตลอดจนการทำงานอย่างไรให้มีความสุข นั่นแสดงว่าองค์กรทั้งหลายต่างก็มีความเห็นตรงกันว่าองค์กรจะมีความเจริญก้าวหน้าหรือพัฒนาไปสู่ความเป็นเลิศได้นั้น สิ่งสำคัญประการหนึ่งอยู่ที่ ผู้ปฏิบัติงานมีคุณภาพและสามารถทำงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ดังนั้น การพัฒนาประสิทธิภาพการทำงาน คือ การปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม ความสามารถ และทักษะในการทำงานของตนเองหรือผู้อื่นให้ดีขึ้นเจริญขึ้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร ซึ่งจะทำให้ตนเองผู้อื่นและองค์กรเกิดความสุขในที่สุด โดยการพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาองค์กรหรือการพัฒนาสังคม ซึ่งประสิทธิภาพ เป็นเรื่องของการใช้ปัจจัยและกระบวนการในการดำเนินงาน โดยประสิทธิภาพอาจไม่แสดงเป็นค่าประสิทธิภาพเชิงตัวเลข แต่แสดงด้วยการบันทึกถึงลักษณะการใช้เงิน วัสดุ คน และเวลา ในการปฏิบัติงานอย่างคุ้มค่า ประหยัด ไม่มีการสูญเปล่าเกินความจำเป็น รวมถึงมีการใช้กลยุทธ์หรือเทคนิควิธีการปฏิบัติที่เหมาะสม สามารถนำไปสู่การบังเกิดผลได้เร็วและมีคุณภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ จิตราวรรณ ถาวรวงศ์สกุล (2554) อธิบายว่า ประสิทธิภาพในการทำงานหมายถึง การ ทำงานให้บรรลุเป้าหมายโดยใช้ทรัพยากรในการดำเนินงานน้อยที่สุด และผลลัพธ์ที่ออกมา คือ องค์กรประสบความสำเร็จมีกำไร ดังนั้น ประสิทธิภาพในการทำงานจึงมีความสำคัญมากเพราะ จะเป็นตัวในการขับเคลื่อนให้องค์กรเดินหน้าต่อไปและประสบความสำเร็จ และสอดรับ

กับงานวิจัยของ ธนภรณ์ พรรณราย (2564, หน้า บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหาร ส่วนจังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า ระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหาร ส่วนจังหวัดสงขลา อยู่ในระดับมาก

3. ความต้องการจำเป็นของประสิทธิภาพการปฏิบัติงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพศูนย์การศึกษาพิเศษ กลุ่มเครือข่ายที่ 9 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ มีค่าดัชนีลำดับความสำคัญความต้องการจำเป็นเรียงจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านปริมาณงาน รองลงมา คือ ด้านคุณภาพของงาน ด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน และด้านเวลาที่ใช้ในงาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานอนุมานได้ว่าการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ พิจารณาจากกระบวนการทำงาน เพื่อความคุ้มค่าของทรัพยากรที่ใช้ให้ได้ผลผลิตที่ดีตามหลักเกณฑ์คือ คุณภาพของงาน ปริมาณงานตามเป้าหมาย ในเวลาที่เหมาะสม ด้วยค่าใช้จ่ายที่ต่ำที่สุด โดยเฉพาะในด้านปริมาณงาน สถานศึกษามีการประเมินผลการปฏิบัติงานโดยนำเกณฑ์จำนวนผลงานของผู้ปฏิบัติงานเพื่อเปรียบเทียบกับระยะเวลาและทรัพยากรที่ใช้ ในการปฏิบัติงานประกอบการพิจารณา มีการกำหนดระยะเวลาหรือวางแผนบริหารเวลาเพื่อให้ได้ปริมาณงานตามเป้าหมายที่มีการกำหนดไว้ และสัดส่วนของจำนวนผลงานที่บุคลากรทำ แล้วเสร็จอยู่ในระดับที่น่าพึงพอใจ ผลงานที่ออกมานั้นต้องสมดุลกับอัตรากำลังคนในหน่วยงาน สถานศึกษากำหนดเป้าหมายของงานโดยผลงานที่ปฏิบัติได้นั้นจะต้องมีปริมาณงานที่เหมาะสมตามแผนงานที่ได้กำหนดหรือเป้าหมายที่วางไว้ และมีมาตรการให้ความสำคัญต่อการ ปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงระยะเวลาที่ใช้ในการ ปฏิบัติงานและใช้ทรัพยากรในการปฏิบัติงานได้อย่างสอดคล้องและเหมาะสม สำรวจวัสดุอุปกรณ์ ก่อนใช้ทุกครั้งและมีการเก็บวัสดุอุปกรณ์ไว้ในจำนวนที่เหมาะสม สอดคล้องกับแนวคิดของ สมพิศ สุขแสน (2556) ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานไว้ใน ประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ 1. ความฉับไว หมายถึง การใช้เวลาได้อย่างดีที่สุด รวดเร็ว ไม่ทำงานล่าช้า นั่นคือคน ที่มีประสิทธิภาพ ควรทำงานให้เสร็จตามกำหนดเวลา หรืองานบริการ ผู้รับบริการย่อมต้องการ ความรวดเร็ว ดังนั้นผู้ให้บริการจะต้องสร้างวัฒนธรรมการให้บริการแบบเบ็ดเสร็จจุดเดียว 2. ความถูกต้องแม่นยำ หมายถึง การผิดพลาดในงานน้อย มีความแม่นยำใน กฎระเบียบข้อมูลตัวเลข หรือสถิติต่าง ๆ ไม่เลินเล่อจนทำให้เกิดความเสียหายแก่องค์กร 3. ความรู้ หมายถึง การมีองค์ความรู้ในงานดีรู้จักศึกษาหาความรู้ในเรื่องงานที่ทำอยู่ ตลอดเวลาคนที่มีประสิทธิภาพควรแสวงหาความรู้อยู่ตลอดเวลา ทั้งการเรียนรู้ด้วยตนเอง องค์กรผู้อื่น อินเทอร์เน็ต เป็นต้น และสามารถนำความรู้นั้นมาปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น 4. ประสบการณ์ หมายถึง การรอบรู้หรือรู้รอบด้านจากการได้เห็น ได้สัมผัส ได้ลงมือ ปฏิบัติบ่อยๆ มิใช่มีความรู้ด้านวิชาการแต่เพียงอย่างเดียว การเป็นผู้มีประสบการณ์ในการทำงานสูงจะทำงานผิดพลาดน้อย สมควรที่องค์กรจะต้องรักษาบุคคลเหล่านี้ให้อยู่กับองค์กรให้นานที่สุดเพราะคน

เหล่านี้จะทำให้องค์กรพัฒนาได้เร็ว 5. ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง การคิดริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ มาใช้ในองค์กรเช่นคิดระบบ การให้บริการที่ลดขั้นตอนการประเมินผลการปฏิบัติงานแบบใหม่ การบริหารงานแบบเชิงรุก เป็นต้น คนที่มีประสิทธิภาพจึงเป็นคนที่ชอบคิดหรือเก่งคิดหรือมองไปข้างหน้าตลอดเวลาไม่ใช่คนที่ชอบ ทำงานตามคำสั่งและจะต้องไม่ทำงานประจำวันเหมือนกับหุ่นยนต์ และสอดรับกับงานวิจัยของ ธนภรณ์ พรรณราย (2564) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหาร ส่วนจังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า ระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหาร ส่วนจังหวัดสงขลา อยู่ในระดับมาก โดยด้านปริมาณงาน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้านคุณภาพของงาน และด้านเวลา

4. แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพศูนย์การศึกษาพิเศษ กลุ่มเครือข่ายที่ 9 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ 1. ด้านคุณภาพของงาน มี 5 แนวทาง 2. ด้านปริมาณงาน (ทานการให้) มี 3 แนวทาง 3. ด้านเวลาที่ใช้ในงาน มี 3 แนวทาง 4. ด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน มี 2 แนวทาง สอดคล้องกับแนวคิดของ E. Plowman and Peterson (1989) ที่ได้สรุปองค์ประกอบของประสิทธิภาพในการทำงานไว้ 4 ข้อ ดังนี้ 1. คุณภาพของงาน (Quality) งานที่คุณภาพสูง ซึ่งทำให้ผู้ผลิตหรือองค์กรและ ผู้ใช้ประโยชน์จากงานเกิดความพึงพอใจ และรู้สึกคุ้มค่า 2. ปริมาณงาน (Quantity) งานที่เกิดขึ้นจะต้องเป็นไปตามความหวังของ หน่วยงาน 3. เวลา (Time) คือ เวลาที่ใช้ในการดำเนินงาน จนบรรลุวัตถุประสงค์จะต้องมี ความเหมาะสม 4. ค่าใช้จ่าย (Costs) ค่าใช้จ่ายหรือทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินการทั้งหมด จะต้องเหมาะสมกับงานและวิธีการที่ใช้ในการดำเนินงาน คือจะต้องลงทุนน้อยและได้ผลกำไรมากที่สุด และสอดรับกับงานวิจัยของ สุวนันท์ สารคำ (2565) ได้ศึกษาการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความ ช่วยเหลือด้านการปฏิบัติงานส่งเสริมและสนับสนุนในการวางแผนงานวิชาการของสถานศึกษา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่พูดส่อเสียด เหน็บแนม หรือคำหยาบคาย ควรพูดชี้แจงอธิบายเหตุผล พูด “ขอบคุณ” เมื่อภารกิจที่ปฏิบัติร่วมกันสำเร็จลุล่วง ยินดีและพร้อมรับฟังปัญหาและให้คำปรึกษา พัฒนาตนเองในด้านการศึกษา ปฏิบัติหน้าที่อย่างเคร่งครัด เข้มงวด ตรงต่อเวลา เป็นแบบอย่างที่ดี มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี แนะนำ ส่งเสริมผู้ใต้บังคับบัญชาในสิ่งที่เป็นประโยชน์มีความเป็นกลาง ยุติธรรม รับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์และข้อเสนอแนะผู้ใต้บังคับบัญชา

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545.* กรุงเทพฯ: คุรุสภา.

_____. (2553). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุม สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2539). *การศึกษาของคณะสงฆ์ ปัญหาที่รอทางออก.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมล คีมทอง.

ธนภรณ์ พรรณราย. (2564). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

นงลักษณ์ วิรัชชัย และสุวิมล ว่องวาณิช. (2550). *การสังเคราะห์งานวิจัยทางการศึกษาด้วยการวิเคราะห์อภิมานและการวิเคราะห์เนื้อหา.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2534). *พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด 91 เล่ม. เล่ม 1 พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ เล่ม 1 ภาค 1.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

รวิวรรณ พลทะกลาง, กฤตยากร ลดาวัลย์, วิมลพร สุวรรณแสนทวี. (2566). *การบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2.* วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์, 7(1), 103-114.

ศิริพงษ์ เศาภายน. (2548). *หลักการบริหารการศึกษา : ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ* (พิมพ์ครังที่ 2). กรุงเทพฯ: บุ๊ค พอยท์.

สุวนันท์ สารคำ. (2565). *การบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2.* บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2552). *คู่มือการประเมินผลการปฏิบัติราชการ : ภาพรวมระบบบริหารผลงานและระบบประเมินผลการปฏิบัติราชการ.* กรุงเทพฯ: บริษัท พี.เอ.ลีฟวิ่ง

สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ. (2565). *ประวัติความเป็นมา.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.

สมพิศ สุขแสน. (2556). *การประเมินผลโครงการ.* อุตรดิตถ์: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.

Krejcie, R.V., & D.W. Morgan. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), 607 – 610.

แนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร

PERSONNEL MANAGEMENT GUIDELINES BASED ON THE PRINCIPLES OF GARAVASADHAMMA OF SMALL SCHOOLS ADMINISTRATORS UNDER MUKDAHAN PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE

[1]นัทธมน สายรัตน์ และ [2]กฤตยากร ลดาวัลย์

[1]Natthamon Sairat and [2]Kittayakorn Ladawan

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahamakut Buddhist University, Thailand.

[1]Jjpp1729@gmail.com

Received: October 28, 2024; **Revised**: November 2, 2024; **Accepted**: December 29,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร 2) เพื่อเปรียบเทียบการบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก จำแนกตามตำแหน่ง ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการบริหารงานบุคคล ตามหลักฆราวาสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงค่าเฉลี่ยสูงสุด ไปต่ำสุด ได้แก่ ด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง ด้านวินัยและการรักษาวินัย ด้านการวางแผนกำหนดตำแหน่ง ด้านการธำรงรักษาบุคคล และด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ

[1] นักศึกษา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ตามลำดับ 2) การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก จำแนกตามตำแหน่ง วุฒิการศึกษา โดยรวม ไม่แตกต่างกัน จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) แนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร ด้านการวางแผนกำหนดตำแหน่ง ผู้บริหารควรวางแผนกำหนดและดำเนินนโยบายในการวางแผนอัตรากำลังอย่างเป็นธรรม ด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง ผู้บริหารควรมีการสรรหาเป็นไปตามระบบคุณธรรม ทุกขั้นตอนมีความบริสุทธิ์ โปร่งใส ยุติธรรม สามารถตรวจสอบได้ ด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ ผู้บริหารควรมีการยกย่องเชิดชูเกียรติข้าราชการครูที่มีผลงานดีเด่น ด้านวินัยและการรักษาวินัย ผู้บริหารควรมีการปฏิบัติตามระเบียบ แบบแผน ข้อบังคับที่ได้กำหนดไว้ และด้านการธำรงรักษาบุคคล ผู้บริหารควรมีการให้รางวัลด้วยหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมเป็นธรรม

คำสำคัญ การบริหารงานบุคคล, หลักฆราวาสธรรม, สถานศึกษาขนาดเล็ก

Abstract

The objectives of this thesis research are: 1) to study personnel management guidelines based on the Principles of Garavasdhamma of small schools administrators under Mukdahan Primary Educational Service Area Office 2) to compare the opinions on Personnel management guidelines based on the Principles of Garavasdhamma of small schools administrators under Mukdahan Primary Educational Service Area Office, classified by position, educational level, and experience, and 3) to present Personnel management guidelines based on the Principles of Garavasdhamma of small schools administrators under Mukdahan Primary Educational Service Area Office. The results showed that. 1) The level of Personnel management based on the Principles of Garavasdhamma of small schools administrators under Mukdahan Primary Educational Service Area Office was overall at a high level. When considering each aspect, ranked from the highest to lowest average values were as follows: Recruitment and appointment, Discipline and Discipline maintenance, Position planning, Personnel retention, and Efficiency enhancement in government service, respectively. 2) Comparison of opinions on Personnel management based on the Principles of Garavasdhamma of small school administrators classified by position and educational

qualifications, overall, there was no difference. Classified by work experience, overall, there was a statistically significant difference at the .05 level. 3) Guidelines for Personnel management based on the Principles of Garavasdhamma for administrators of small schools under the Office of the Primary Educational Service Area of Mukdahan. In terms of Position planning: administrators should plan, determine, and implement policies for planning personnel fairly. In terms of Recruitment and Appointment: administrators should be recruited based on merit, all step must be pure, transparent, fair, and can be verified. In terms of enhancing efficiency in public service, administrators should honor teachers who had outstanding performance. In terms of Discipline and Discipline maintenance, Administrators should comply with rules and regulations that had been established, and in terms of personnel retention, Administrators should provide rewards based on appropriate and fair criteria.

Keywords: Personnel Management, The Principles of Garavasdhamma, Small Schools Administrators

บทนำ

การบริหารงานบุคคลในโรงเรียนตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาเน้นการกระจายอำนาจและการใช้ระบบคุณธรรม เพื่อให้การจัดการมีความคล่องตัวและมุ่งสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการนำบุคลากรไปสู่การบรรลุเป้าหมายการศึกษา นอกจากนี้ การบริหารงานบุคคลยังต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญห้าประการ ได้แก่ การวางแผนอัตรากำลัง, การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง, การเสริมสร้างประสิทธิภาพ, วินัย, และการออกจากราชการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

การบริหารงานบุคลากรเป็นภารกิจอย่างหนึ่งของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีองค์ประกอบตามพระราชบัญญัติข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (พ.ศ. 2547) กำหนดไว้ 5 ประการคือการวางแผนอัตรากำลังและการกำหนดตำแหน่งสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการวินัยและการรักษาวินัย การออกจากราชการแต่ละองค์ประกอบเป็นงานที่ซับซ้อนยุ่งยากเพราะเกี่ยวข้องกับคนการบริหารงานในปัจจุบันผู้ที่มีความรู้ ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารในระดับต่างๆ

ย่อมต้องการผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม มีความซื่อสัตย์ สุจริต เป็นทุนเดิมนั่นหมายความว่าบุคคลนั้นๆ เป็นคนที่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งที่ถูกต้อง ซื่อสัตย์สุจริต ปฏิบัติหน้าที่ด้วยจิตสำนึกมุ่งมั่นในการเสริมสร้าง คุณงามความดี มีความรับผิดชอบ ที่จะนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามเจตนารมณ์วัตถุประสงค์ขององค์กรนั้นๆ อีกทั้งรวมไปถึงทำให้เกิดความรัก ความสามัคคีในหมู่คณะผู้ปฏิบัติตามในองค์การ หรือผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้บริหารสถานศึกษาจัดเป็นบุคคลสำคัญที่สุดของสถานศึกษา เพราะมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการเป็นผู้นำให้บุคลากรในสถานศึกษาร่วมมือกันปฏิบัติงานให้บรรลุตามจุดหมายของการจัดการศึกษา และสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหน่วยงานหลักที่มีหน้าที่พัฒนาผู้เรียน และสังคมภายใต้บทบัญญัติของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2554)

ปัจจุบันในโรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุกดาหาร มีความจำเป็นที่จะพัฒนาคุณภาพการศึกษา เนื่องจากหลายโรงเรียนยังขาดทรัพยากรและไม่สามารถยกระดับคุณภาพผู้เรียนได้เต็มที่ การจัดการศึกษาในระดับนี้ต้องมีการปรับเปลี่ยนแนวทางเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร, 2563)

นอกจากนี้ หลักธรรม ฆราวาสธรรม 4 ซึ่งประกอบด้วย สัจจะ ทมะ ขันติ และ จาคะ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543) เป็นแนวทางที่เหมาะสมในการสร้างบรรยากาศที่ดีในโรงเรียน โดยเน้นการสร้างความเชื่อมั่นและความร่วมมือระหว่างบุคลากร ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการศึกษา

จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยได้เห็นความสำคัญจึงต้องการทราบปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและกระทำการค้นคว้าหาความคาดหวังที่เกิดมีขึ้นของการบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรม 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร เพื่อจะได้นำข้อมูลที่ได้ศึกษามาเป็นแนวทางปรับปรุงและประยุกต์ใช้หลักธรรมในการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาต่างๆ ในอนาคตให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นกว่าเดิม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร

2. เพื่อเปรียบเทียบการบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร จำแนกตามตำแหน่ง ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน

3. เพื่อนำเสนอแนวทางการบริหารงานบุคคล ตามหลักฆราวาสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร ครูผู้สอนในสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร จำนวน 141 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 1,088 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหาร ครูผู้สอนในสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร จำนวน 382 คน ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางกำหนดขนาดของ เครจซี่และมอร์แกน (Krejcie, R.V., & D.W. Morgan, 1970) โดยการสุ่มอย่างง่ายด้วยการจับสลาก

2. ขอบเขตเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปเพื่อเป็นกรอบในการวิจัย 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการวางแผนกำหนดตำแหน่ง 2) ด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง 3) ด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ 4) ด้านวินัยและการรักษาวินัย 5) ด้านการธำรงรักษาบุคคล โดยนำหลักธรรมฆราวาสธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารงานบุคคล 4 ด้าน คือ 1) ด้านสัจจะ 2) ด้าน ทมะ 3) ด้านขันติ 4) ด้านจาคะ

3. เครื่องที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 แบบ ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

3.1 แบบสอบถาม การบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามว่าด้วยปัจจัยส่วนบุคคล เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) มีรายละเอียดเกี่ยวกับ ตำแหน่ง ระดับการศึกษาและประสบการณ์การทำงาน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามวิธีลิเคิร์ท (Likert)

3.2 แบบสัมภาษณ์ ใช้สัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร โดยการคัดเลือกจากโรงเรียนที่มีแนวปฏิบัติที่ดีเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล จำนวน 5 คน โดยการนำผลการวิจัยเชิงปริมาณมาสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วยคำถามที่ครอบคลุม เนื้อหาทางการบริหารงานบุคคล ตามหลักฆราวาสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร โดยเป็นการนำเอาหลักฆราวาสธรรม มาบูรณาการในงานวิจัยดังนี้ ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการวางแผนกำหนดตำแหน่ง 2) ด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง 3) ด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ 4) ด้านวินัยและการรักษาวินัย 5) ด้านการธำรงรักษาบุคคล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยการทดสอบที (t -test แบบ Independent) วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (F-test One - way ANOVA) โดยรวม รายด้านเพื่อนำไปอธิบายข้อมูลในรูปแบบตารางต่อไป และวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์โดยวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์ระดับการบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร

การบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก	ระดับการปฏิบัติ			
	$\overline{X}$	S.D.	อันดับ	แปลผล
1) ด้านการวางแผนกำหนดตำแหน่ง	4.34	0.66	3	มาก
2) ด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง	4.46	0.60	1	มาก
3) ด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ	4.25	0.66	5	มาก
4) ด้านวินัยและการรักษาวินัย	4.36	0.65	2	มาก
5) ด้านการธำรงรักษาบุคคล	4.27	0.62	4	มาก
รวมเฉลี่ย	**4.35**	**0.64**	**-**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับการบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =4.35, S.D.=0.64) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากสุด คือ ด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง ($\overline{X}$ =4.46, S.D.=0.35) ด้านวินัยและการรักษาวินัย ($\overline{X}$ =4.36, S.D.=0.51) ด้านการวางแผนกำหนดตำแหน่ง ($\overline{X}$ =4.34, S.D.=0.44) ด้านการธำรงรักษาบุคคล ($\overline{X}$ =4.27, S.D.=0.32) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ ด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ ($\overline{X}$ =4.25, S.D.=0.66) ตามลำดับ

2. การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร จำแนกตามตำแหน่ง วุฒิการศึกษาและประสบการณ์การทำงาน

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร จำแนกตามตำแหน่ง

การบริหารงานบุคคล	ตำแหน่ง				t	Sig
	ผู้บริหาร		ครูผู้สอน			
	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.		
1) ด้านการวางแผนกำหนดตำแหน่ง	4.33	0.44	4.35	0.44	-.347	.887
2) ด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง	4.55	0.21	4.41	0.40	3.794	.000*
3) ด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ	4.34	0.48	4.32	0.43	.410	.089
4) ด้านวินัยและการรักษาวินัย	4.36	0.52	4.37	0.51	-.073	.530
5) ด้านการธำรงรักษาบุคคล	4.27	0.24	4.27	0.36	.156	.000*
รวมเฉลี่ย	**4.37**	**0.28**	**4.34**	**0.28**	**.807**	**.623**

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 พบว่า การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร จำแนกตามตำแหน่งโดยรวม และด้านการวางแผนกำหนดตำแหน่ง, ด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ, ด้านวินัยและการรักษาวินัยไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง และด้านการธำรงรักษาบุคคล แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร จำแนกตามวุฒิการศึกษา

การบริหารแบบมีส่วนร่วม	วุฒิการศึกษา				t	Sig
	ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี			
	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.		
1) ด้านการวางแผนกำหนดตำแหน่ง	4.36	0.42	4.29	0.49	1.133	.047*
2) ด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง	4.41	0.39	4.58	0.17	-4.985	.000*
3) ด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ	4.35	0.43	4.26	0.50	1.369	.036*
4) ด้านวินัยและการรักษาวินัย	4.40	0.50	4.28	0.52	1.844	.429
5) ด้านการธำรงรักษาบุคคล	4.28	0.36	4.25	0.19	.928	.000*
รวมเฉลี่ย	**4.36**	**0.27**	**4.33**	**0.37**	**.775**	**.172**

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

จากตารางที่ 3 พบว่า การบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร จำแนกตามวุฒิการศึกษา โดยรวมและ ด้านวินัยและการรักษาวินัย ไม่แตกต่างกัน นอกนั้นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบการบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน

การบริหารงานบุคคล	ความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
1) ด้านการวางแผนกำหนดตำแหน่ง	ระหว่างกลุ่ม	.828	2	.414	2.151	.118
	ภายในกลุ่ม	54.269	282	.192		
	รวม	**55.097**	**284**			
2) ด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง	ระหว่างกลุ่ม	3.369	2	1.685	14.807	.000*
	ภายในกลุ่ม	32.081	282	.114		

	รวม	**35.450**	**284**			
3) ด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ	ระหว่างกลุ่ม	3.314	2	1.657	8.690	.000*
	ภายในกลุ่ม	53.776	282	.191		
	รวม	**57.090**	**284**			
4) ด้านวินัยและการรักษาวินัย	ระหว่างกลุ่ม	5.136	2	2.568	10.514	.000*
	ภายในกลุ่ม	68.877	282	.244		
	รวม	**74.012**	**284**			
5) ด้านการธำรงรักษาบุคคล	ระหว่างกลุ่ม	1.913	2	.956	9.854	.000*
	ภายในกลุ่ม	27.365	282	.097		
	รวม	**29.277**	**284**			

จากตารางที่ 4 พบว่า การเปรียบเทียบการบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร จำแนกตามจำแนกตามประสบการณ์การทำงาน โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นด้านการวางแผนกำหนดตำแหน่ง ไม่แตกต่างกัน

3. แนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร ด้านการวางแผนกำหนดตำแหน่ง ผู้บริหารควรวางแผนกำหนดและดำเนินนโยบายในการวางแผนอัตรากำลังอย่างเป็นธรรม ด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง ผู้บริหารควรมีการสรรหาเป็นไปตามระบบคุณธรรม ทุกขั้นตอนมีความบริสุทธิ์ โปร่งใส ยุติธรรม สามารถตรวจสอบได้ ด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ ผู้บริหารควรมีการยกย่องเชิดชูเกียรติข้าราชการครูที่มีผลงานดีเด่น ด้านวินัยและการรักษาวินัย ผู้บริหารควรมีการปฏิบัติตามระเบียบ แบบแผน ข้อบังคับที่ได้กำหนดไว้ และด้านการธำรงรักษาบุคคล ผู้บริหารควรมีการให้รางวัลด้วยหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมเป็นธรรม ควรสร้างแรงจูงใจต่าง ๆ ให้หลากหลายเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน

อภิปรายผล

1. ระดับการบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร โดยรวมอยู่ในระดับมาก อาจเป็นเพราะว่า การบริหารงานบุคคลเป็นกระบวนการที่ผู้บริหาร ผู้มีหน้าที่เกี่ยวกับงานบุคลากร หรือบุคคลที่ต้องปฏิบัติงานเกี่ยวข้อง กับบุคลากรขององค์การร่วมกันใช้ความรู้ ทักษะและประสบการณ์ในการสรรหา การคัดเลือก และบรรจุบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมให้เข้าปฏิบัติงานในองค์การ

พร้อมทั้งดำเนินการธำรงรักษาและพัฒนาให้บุคลากรขององค์การมีศักยภาพที่เหมาะสมในการปฏิบัติงาน และมคุณภาพชีวิตการทำงานที่เหมาะสม ตลอดจนเสริมสร้างหลักประกันให้แก่สมาชิกที่ต้องพ้น จากการร่วมงานกับองค์การให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขในอนาคตที่ประกอบด้วยการวางแผนกำหนดตำแหน่ง การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ วินัยและการรักษาวินัย การจัดสรรบุคคลให้ทำงานในตำแหน่งที่เหมาะสม การใช้คนให้เหมาะสมกับงาน (Put the right man on the right job) การสร้างขวัญและกำลังใจให้บุคลากรรักทุ่มเท รับผิดชอบงาน และทำให้เห็นว่าการปฏิบัติงานที่รับมอบหมายเป็นเกียรติยศศักดิ์ศรี มีความมั่นคงในอาชีพเป็นต้น สอดคล้องกับแนวทางของ กระทรวงศึกษาธิการ (2546) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารงาน บุคลากรในสถานศึกษาว่าเป็นภารกิจสำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษา เพื่อดำเนินการด้านบริหารงานบุคลากรให้เกิดความ คล่องตัว เป็นอิสระภายใต้กฎหมายกฎระเบียบ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ได้รับการพัฒนา มีความรู้ ความสามารถ มีขวัญและกำลังใจ ได้รับยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความ มั่นคงและก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็น สำคัญ ดังนั้นหากขาดซึ่งบุคลากรที่ดี ก็ยากที่จะหวังความสำเร็จจากกิจการงานนั้นๆ ได้ ทั้งนี้ เพราะปัจจัยอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นเงิน วัสดุอุปกรณ์ เทคนิควิธีการ จะดำเนินไปได้ด้วยดีมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นจะต้องอาศัยคนบุคลากรในการดำเนินงาน และสอดรับกับงานวิจัยของ ณฤดีณัฏฐา รัตนกระจ่างศิลป์ (2564) ได้ศึกษา รูปแบบการบริหารตนตามหลักฆราวาสธรรมสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 พระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่าสภาพการบริหารตนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 พระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมและรายด้านมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

2. การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร จำแนกตามตำแหน่ง วุฒิการศึกษา โดยรวม ไม่แตกต่างกัน จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อภิปรายได้ดังนี้

2.1 การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร จำแนกตามตำแหน่ง และวุฒิการศึกษา ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษามีการดำเนินการภายใต้นโยบายเดียวกันโดยที่บุคลากรทางการศึกษา ถือเป็นผู้ขับเคลื่อนในการการบริหารงานด้านต่างๆ บุคลากรเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญต่อสถานศึกษาที่ผู้บริหารเองต้องรู้จักการบริหารบุคคลเหล่านั้น อีกทั้งผู้บริหารและครูยังมีความ

เข้าใจในเนื้องานตามขอบข่ายงานบุคคลเป็นอย่างดียิ่งเช่นเดียวกันกับครูที่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนถึงแม้ว่าจะมีวุฒิการศึกษาที่ต่างกันแต่ในการปฏิบัติเกี่ยวกับงานบุคคลมีการปฏิบัติเช่นเดียวกันจึงทำให้ผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับ แวสือมาน หามะ (2565) ได้ศึกษา การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 2 ผลการค้นคว้าอิสระพบว่า ผลการเปรียบเทียบการบริหารบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 2 จำแนกตามตัวแปรเพศ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การสอน พบว่า ภาพรวมไม่แตกต่างกัน

2.2 เปรียบเทียบระดับความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักฆราวาสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ประสบการณ์การทำงานของบุคลากรเป็นปัจจัยหนึ่งที่หล่อหลอมความรู้ ความคิดเทคนิควิธีการต่างๆ ที่ได้พบเห็นการปฏิบัติงานตามกระบวนการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาพบปัญหาและการแก้ไขปัญหาต่างๆ มาไม่เท่ากัน อีกทั้งในช่วงเวลาหลายปีที่ผ่านมาประเทศไทยได้มีการปฏิรูปการศึกษามีการปรับระบบการบริหารงานโดยเน้นการบริหารงานโดยวิธีการใช้โรงเรียนเป็นฐานซึ่งครูที่มีระดับการศึกษาสูงจะมีความคิดเห็นว่าการบริหารงานบุคคลจะเป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2547 เป็นสิ่งที่ยังทำได้ไม่สมบูรณ์ และเป็นไปตามรูปแบบมากนักจึงทำให้มีทัศนะที่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของสีวรรณ์ ไชยกุล (2562) ได้ศึกษา การบริหารงานบุคลากรของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลาเขต 3 ผลการวิจัยพบว่า ผลเปรียบเทียบการบริหารงานบุคลากรของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 3 จำแนกตามสถานภาพ พบว่า ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของโรงเรียนมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545*. กรุงเทพฯ: คุรุสภา.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2554). หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2554. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง 2560).* กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

ณฤดีณัฏฐา รัตนกระจ่างศิลป์ (2564). *การบริหารตนเชิงพุทธ.* วารสารบวรสหการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์, 1(1). 70-81

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น ฉบับปรับปรุงใหม่* (พิมพ์ครั้งที่10). กรุงเทพฯ: บริษัทสุวีริยาสาส์น จำกัด. ปราโมทย์ จันทร์เรือง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

แวสือมาน หามะ. (2565). *การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 2.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

สีวรรณ์ ไชยกุล. (2562). *การบริหารงานบุคลากรของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 3.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร. (2563). แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2564. มุกดาหาร: กลุ่มนโยบายและแผน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร.

Krejcie, R.V., & D.W. Morgan. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), 607 – 610.

บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนตามทัศนะของประชาชน ในอำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี

THE ROLE OF MONKS AND COMMUNITY DEVELOPMENT ACCORDING TO THE PEOPLE IN NAYIA DISTRICT UBON RATCHATHANI PROVINCE

[1]พระมหาคมสันต์ ญาณเตโช (ใจตรง), [2]ประสิทธิ์ กุลบญญา และ [3]รัตนะ ปัญญาภา

[1]Phramaha Khomsan Jaitong, [2]Prasit Kunbunya and [3]Rattana Panyapa

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ประเทศไทย

Ubon Ratchathani Rajabhat, Thailand

[1]Khomsan.J@ubru.ac.th

Received :September 10, 2024; **Revised** :November 25, 2024; **Accepted** :December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนตามทัศนะของประชาชนในอำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนตามทัศนะของประชาชน ในเขตอำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า 1. ประชาชนมีระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในสังคมไทยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.46) 2. ระดับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของประชาชนในเขตอำเภอนาเยีย โดยรวม ระดับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของประชาชนส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 67.54 มีทัศนะต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมามีทัศนะในระดับมาก และระดับน้อยใกล้เคียงกัน โดยระดับมาก มีร้อยละ 17.80 และระดับน้อยมีร้อยละ 14.66 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการปกครอง

---

[1]นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

[2]รองศาสตราจารย์ ดร.คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

[3]รองศาสตราจารย์ ดร.คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ของพระสงฆ์ ประชาชนส่วนใหญ่มีทัศนะต่อด้านการปกครองอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 60.21 รองลงมามีทัศนะอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 24.08 และระดับน้อย ร้อยละ 15.71 ตามลำดับ 3. ข้อเสนอแนะแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน พบว่า ประชาชนในเขตอำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี เห็นว่า พระสงฆ์ควรอบรมให้ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและศีลธรรม แก่ประชาชน รองลงมาคือพระสงฆ์ควรประพฤติปฏิบัติกิจของสงฆ์อย่างเคร่งครัดและพระสงฆ์ควรเป็นต้นแบบ ในการประพฤติปฏิบัติดี

คำสำคัญ : บทบาท การพัฒนา ทัศนะ

Abstract

The purpose of this research is to study the role of monks in community development according to their perspective. of the people in Nayia District Ubon Ratchathani Province To study recommendations and guidelines regarding the role of monks. with community development according to the views of the people In Nayia District Ubon Ratchathani Province. The research findings were as follows: 1. People have a high level of knowledge and understanding about the role of monks in Thai society ($\overline{X}$ = 4.46) 2. The level of the role of monks in community development in the view of the people in Nayia District as a whole. The level of the role of monks in community development in the view of the majority of the people. Accounting for 67.54 %, their views on the role of monks in community development were at a moderate level. Next, there is a high level of viewpoint. and the low level were similar, with the high level having 17.80 percent and the low level having 14.66 percent. When considering each aspect, it was found that the administrative side of the monks Most people had a moderate view of governance, accounting for 60.21 percent, followed by a high view of 24.08 percent and a low level of 15.71 percent, respectively 3. Recommendations regarding the role of monks in community development found that people In Nayia District Ubon Ratchathani Province is of the view that monks should be trained to provide knowledge about Buddhism and morality to the people, followed by monks should strictly perform monastic duties and monks should be role models. in good conduct

Keywords: Role, Development, viewpoint

บทนำ

พระสงฆ์ในยุคปัจจุบันมีบทบาทที่พระสงฆ์ทำได้สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ 1. เผยแผ่ด้วยให้ปริยัติ (การศึกษา) เพื่อให้เกิดองค์ความรู้พัฒนาสู่ความคิดที่สามารถพิจารณาได้เอง 2. เผยแผ่ด้วยการทำให้ดู (ปฏิบัติ) เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือและสร้างความสนใจต่อผู้พบเห็น และ 3. เผยแผ่ด้วยการมีความสุขให้ประจักษ์ (ปฏิเวธ) จนเกิดความไว้ใจในแนวทางส่งผลต่อการริเริ่มประพฤติปฏิบัติตามส่วนพระสงฆ์ที่ออกไปแสดงบทบาทต่อชุมชนนั้น เนื่องด้วยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้เพิ่มบทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านสาธารณสงเคราะห์ ให้พระสงฆ์มีบทบาทในการมีส่วนร่วมพัฒนาสังคมที่เห็นได้ชัด คือ เป็นผู้นำทางศีลธรรมเป็นผู้ให้คำปรึกษาด้านจิตใจ และส่งเสริมการให้การศึกษาธรรมะแก่เยาวชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบริเวณวัดและชุมชนใกล้เคียง พระสงฆ์ในชนบทมีความผูกพันกับชุมชนอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากในแต่ละฤดูกาลมักจะมีกิจกรรมที่สำคัญๆ เกี่ยวกับศาสนาและจารีตประเพณีในชุมชนนั้น ๆ ล้วนเป็นการเสริมบทบาท และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชุมชน นอกจากนั้นบทบาทที่สำคัญยิ่ง และปรากฏอยู่ทั่วไป ได้แก่ การเข้าไปสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียน ทั้งระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา การเข้าไปบรรยายธรรมแบบผสมผสานกับศาสตร์ปัจจุบันตามหน่วยงานทั้งในภาครัฐ และภาคเอกชนซึ่งเป็นบทบาทเชิงรุกโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ปรากฏชัดคือบทบาทของพระพยอม กลฺยาโณ ซึ่งท่านแสดงออกอย่างโดดเด่นใน 3 ประการ คือ 1. บทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้วยการถ่ายทอดหลักธรรมให้สอดคล้องเหมาะสมต่อ กลุ่มผู้ฟัง 2. บทบาทของผู้ปกป้องพระธรรมวินัย ด้วยการยึดรูปแบบ และหลักการอย่างเคร่งครัด แต่หากมี พระสงฆ์ถูกกล่าวหาว่ามีความผิดท่านพร้อมพิสูจน์หากพบก็เรียกร้องให้สละสมณเพศ และ 3. บทบาทผู้นำในการส่งเสริมพัฒนาอาชีพผู้ด้อยโอกาสผ่านการฝึกอาชีพ ทั้งยังดูแลรับเลี้ยงผู้ยากไร้ ให้โอกาสเพื่อการพัฒนาตนเองจนสามารถนำไปปรับใช้ในอนาคต ดังนั้นบทบาทของท่านจึงนับว่าเป็นนักสังคมสงเคราะห์ โดยใช้วัดเป็นสถานที่เรียนรู้และส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชน นอกจากนั้นพระมหาณรงค์ จิตฺตโสภโณ ยังได้กล่าวถึงบทบาทหลักของพระสงฆ์ว่ามี 3 ประการ คือ 1. พัฒนาจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ให้แก่ประชาชน ด้วยการแนะนำให้ประพฤติ ตามหลักพระพุทธศาสนา ส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติธรรม ตามสมควรแก่โอกาส 2. ทำหน้าที่เป็นผู้ให้การศึกษาแก่ประชาชนในท้องที่ด้วยการส่งเสริมให้มีการเรียน และสอบธรรมศึกษาแก่เยาวชน และ 3. เป็นผู้นำการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ อาทิ การเป็นผู้นำในการทำงาน การเป็นผู้ประสานเพื่อให้เกิดการร่วมมือจากทุกฝ่าย เป็นผู้ริเริ่มในการก่อตั้งมูลนิธิเพื่อการศึกษา และการพัฒนา นอกจากนั้นท่านยังเป็นวิทยากรให้ความรู้ และกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา

ท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยอยู่ แต่อย่างไรก็ตามบทบาทนั้นจะเกิดขึ้น และประสบความสำเร็จได้ต้องได้รับการเรียกร้องหรือตอบรับหรือตอบสนองจากสังคม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งท้องถิ่นที่อยู่ในพื้นที่เดียวกับวัดที่ยังมีวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยมและความเชื่ออื่นๆ ที่มีอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา ดังนั้นจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่พระสงฆ์ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของประชาชนที่มีความเกี่ยวพันธ์กับพระพุทธศาสนา และเพื่อตอบสนองต่อปัญหาในสถานการณ์ปัจจุบัน บทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบันนั้นได้แบ่งหน้าที่ต่าง ๆ ออกอย่างชัดเจนยิ่งขึ้นกว่าเมื่อก่อนว่าอย่างไหนควรเรียกว่าอะไร เพื่อเป็นการร่วมพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วมในการดูแลสังคม โดยจะเห็นจากคำว่า บวร อันเป็นคำที่มีความหมายว่า ประเสริฐ บ ย่อมาจาก บ้าน ว ย่อมาจาก วัด และ ร ย่อมาจาก โรงเรียน ย่อมมองให้เห็นถึงความสำคัญของวัดว่าอยู่รวมกับชุมชนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่สามารถแยกออกจากชุมชนได้เลย เมื่อชุมชนมากขึ้น ก็ย่อมมีวัด และโรงเรียนมากขึ้นตามมาด้วย เพราะบ้านเป็นองค์กรแรกของชุมชน ต่อมาก็มีวัดหรือโรงเรียนเกิดขึ้นในชุมชนเพื่อให้เกิดความสมดุลในชุมชนทั้งในด้านการศึกษา และในด้านจิตใจ ดังคำว่าความรู้ควบคู่คุณธรรม พระสงฆ์ได้มีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างมาก พระสงฆ์เหล่านี้ ก็คือ กุลบุตรที่อยู่ในชุมชนนั้นหรืออาจเป็นชุมชนอื่นที่เขาบวชเข้ามา โดยมีการรับรองจากสงฆ์ผู้ที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคมกำหนดไว้ ต่างก็ได้ช่วยหล่อหลอมสังคมให้มีความสงบร่มเย็น และแนะนำทางปฏิบัติที่ถูกต้องให้กับชุมชน ดังคำกลอนที่พระธรรมทัศนาธร (ทองสุก ป.ธ.8) อดีตเจ้าอาวาสวัด ชนะสงคราม กรุงเทพฯ ได้ประพันธ์ไว้ว่า วัดจะดี มีหลักฐาน เพราะบ้านช่วย บ้านจะสวย เพราะมีวัด ดัดนิสัย บ้านกับวัด ผลัดกันช่วยต่างอวยชัย ถ้าขัดกัน ก็บรรลัย ทั้งสองทาง (พระมหากฤษฎา นันทเพชร 2540: 23)

พระสงฆ์ยุคโลกาภิวัตน์ควรมีบทบาทอย่าง กว้างขวางในด้านการแก้ไข และพัฒนาสังคม แต่กระนั้นพระสงฆ์ต้องรู้ และเข้าใจหลักธรรมอย่างลึกซึ้ง และเป็นผู้เคร่งครัดในวัตรปฏิบัติที่ถูกต้องอย่างสม่ำเสมอด้วย พระสงฆ์ จึงเป็นสัญลักษณ์ของพุทธศาสนา และเป็นที่เคารพของพุทธศาสนิกชนตลอดมาซึ่งเป็นกลุ่มของสังคมที่มีข้อปฏิบัติที่เคร่งครัดกว่าคนในสังคมอื่น ๆ หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการของชุมชน เนื่องจากพระสงฆ์ได้รับการยกขึ้นเป็นองค์กรชั้นพิเศษในกลุ่มชุมชนทั่วไป และอาจมองได้ว่าเป็นเทวบุคคลในชุมชน แม้กลุ่มชุมชนศาสนาอื่น ยังให้ความนับถือ เนื่องจากเห็นข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ที่ได้ให้กับสังคมต่าง ๆ พระสงฆ์ได้มีการสืบทอดการปฏิบัติต่อๆ กันมา แต่ก็ยังคงปฏิบัติสม่ำเสมอในกิจต่าง ๆ ที่ควรปฏิบัติ กอปรกับยังได้ช่วยจรรโลงสังคมให้มีความสงบ รู้จักสร้างความดีละความชั่ว รู้จักความพอดีพองาม รู้จักแนวทางในการดำเนินชีวิต และที่สำคัญที่สุดคือ ให้สังคมรู้จักคำว่าให้อภัยแก่กัน และกันสืบมาถึงปัจจุบันสังคมไทย และสังคมโลกต่างก็มีแนวทางพุทธศาสนาโดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำ และปฏิบัตินาสังคมตลอดเรื่อยมา วัดและพระสงฆ์มีบทบาทที่สำคัญแก่ประชาชน และสังคมมายาวนาน ไม่ว่าจะเป็น

สถานที่ให้การศึกษา การอาชีพ การรักษาโรค การพิจารณาตัดสินคดีความต่าง ๆ การให้คำแนะนำสั่งสอน สร้างความเข้มแข็งทางด้านจิตใจ และยังเป็นสถานที่พักผ่อน และปฏิบัติธรรม รวมทั้งการทำกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องที่รวมอยู่ในวัด ต่อมาบทบาทดังกล่าวได้ลดน้อยลงตามสภาพความเจริญ และการพัฒนา ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง มีการแบ่งความรับผิดชอบกิจกรรมบางอย่างที่วัดเคยมีบทบาทออกไป เช่น การศึกษา การรักษาพยาบาล ประกอบกับวิถีชีวิตของประชาชนที่ได้รับเอาอารยธรรมของชาวตะวันตกมากขึ้น กระทั่งความจำเป็นในการประกอบอาชีพได้ทำให้บุคคลที่เคยเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัดลดลงไปด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างวัดพระสงฆ์กับประชาชนก็ห่างกัน ขาดการส่งเสริมการให้การร่วมมือในกิจกรรมการ ทำนุบำรุงดูแลรักษาวัด และกิจการในพระพุทธศาสนาเท่าที่ควร ส่งผลให้โอกาสของประชาชนที่จะได้ศึกษา รับรู้หลักธรรมทางศาสนาก็น้อยลง มีผลทำให้คุณธรรม จริยธรรมในสังคมเสื่อมลง ประกอบกับที่มีวัดบางแห่งได้มุ่งเน้นการพัฒนาในด้านวัตถุมากกว่าการพัฒนาในด้านจิตใจ จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้พระสงฆ์สามเณรขาด การสนใจในการศึกษา และการปฏิบัติเพื่อเผยแผ่แก่ประชาชน มีการส่งเสริมสนับสนุนเพื่อให้องค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง คือ วัด พระสงฆ์ และพุทธศาสนิกชนได้มีการฟื้นฟู พัฒนากำหนดแนวทางดำเนินกิจการพระศาสนาให้มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพสมบูรณ์ เป็นศูนย์รวมจิตใจ โดยพระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และช่วยชี้แนวทางที่ถูกต้องบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยเป็นงานที่พระสงฆ์จะทำได้โดยตรงก็คือ การสงเคราะห์ทางจิตใจ ส่วนสงเคราะห์ทางวัตถุจะทำได้โดยทางอ้อม ด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำหรือนำสิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่นมาเฉลี่ยแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว้างขวางออกไป สำหรับพระสงฆ์ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการระดับต่าง ๆ นั้นถือว่ามีความสำคัญต่อองค์กรพระพุทธศาสนามาก เพราะนอกจากจะต้องปฏิบัติศาสนกิจตามหน้าที่โดยปกติแล้ว ยังต้องรับภาระหน้าที่ในฐานะพระสังฆาธิการที่ได้รับมอบหมาย จากทางคณะสงฆ์อีกส่วนหนึ่งด้วย จึงต้องรับผิดชอบและปฏิบัติหน้าที่ในศาสนกิจอื่นๆ เพิ่มขึ้นโดยเฉพาะในพันธกิจ ใน 6 ด้าน คือ 1) ด้านการปกครอง เช่น งานด้านการดูแลพระภิกษุสามเณรในวัดและในหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบอยู่ ฯลฯ 2) ด้านศาสนศึกษา เช่น งานด้านศึกษาวิชาทางพุทธศาสนา ทั้งนักธรรมและบาลี ฯลฯ 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ เช่น งานด้านการมอบทุนการศึกษา การตั้งทุน ฯลฯ 4) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น งานด้านการออกปฏิบัติหน้าที่ของพระธรรมทูต การเรียน การสอนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การสอนธรรมในโรงเรียน ฯลฯ 5) ด้านสาธารณูปการ เช่น งานด้านการก่อสร้างปฏิสังขรณ์ภายในวัดของตน ฯลฯ 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ เช่น การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ให้เกิดขึ้นในชุมชน ฯลฯ ในหน้าที่ทั้ง 6 ด้านนี้ คณะสงฆ์ได้ยึดเป็นแนวทางในการบริหารจัดการที่จะเข้าไปร่วมพัฒนาชุมชน โดยการแบ่งหน้าที่กันทำจำแนกออกเป็นส่วน ๆ เพื่อความเข้าใจของผู้ที่เข้า

มาร่วมพัฒนาชุมชนนั้น เหมือนกันทั่วประเทศหรือสถานที่ที่มีพระสงฆ์ออกไปเผยแผ่นอกประเทศทั่วโลก (ปลื้ม โชติษฐยางกูล 2550: 293)

มีมากมายหลากหลายชุมชนพระสงฆ์เป็นแกนนำในการพัฒนาหมู่บ้าน เป็นผู้ประสานแนวความคิดของชาวบ้านในการทำกิจกรรมต่างๆ อยู่เสมอ โดยพระสงฆ์มีความผูกพันกับชุมชนเป็นอย่างมาก และมีบทบาทต่อการส่งเสริมกิจกรรมหลายๆ ด้านที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยอาศัยหลักการทางพระพุทธศาสนาเป็นตัวเชื่อมระหว่างหน่วยงานของรัฐประชาชนในชุมชน และวัดได้อย่างลงตัว และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน มีความสอดคล้องกับแนวคิด และกระบวนการพัฒนาชุมชนในแง่ “กระบวนการสนับสนุนเพื่อให้เกิดการพัฒนา” ที่มุ่งเน้นการพัฒนา “คน” หรือ “กลุ่มคน” โดยการยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนาให้กับชุมชน และเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีความเข้มแข็งทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และภูมิปัญญา สามารถพึ่งพาตนเองได้ และมีอิสรภาพในการกำหนดวิถีชีวิต การดำรงอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และสันติ ที่เน้นความยั่งยืนของสังคม และสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของประชาชนในเขตอำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นบทบาทที่พระสงฆ์มีกับชุมชน ซึ่งช่วยสร้างคุณค่าในการมีส่วนร่วมพัฒนาสังคม และช่วยเสริมสร้างความเข้มเข็งให้กับพระศาสนาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนตามทัศนะของประชาชนในเขตอำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี

2. เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ของประชาชนในการพัฒนาชุมชน

3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนตามทัศนะของประชาชนในเขตอำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนตามทัศนะของประชาชนในอำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานีซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 27,479 คน (สำนักงานทะเบียนอำเภอนาเยีย 2565: 30)

ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ในการศึกษาครั้งนี้ ศึกษากับประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี ได้คัดเลือกจากประชากรเป้าหมายโดยใช้หลักการกำหนดขนาดของตัวอย่างจากตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan (1970: 607-610) ได้ตัวอย่างจำนวน 379 คน และดำเนินการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ (Systematic Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม มีลักษณะโครงสร้างของแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ของผู้ถูกสอบถาม ประกอบด้วย ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์ แบบสอบถามมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) ของลิเคอร์ท (Likert)

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนตามทัศนะของประชาชนในเขตอำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยรวมรายด้านเพื่อนำไปอธิบายข้อมูลในรูปแบบตารางต่อไป ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพได้วิเคราะห์จากการสัมภาษณ์แล้วนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

จากการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนตามทัศนะของประชาชนในอำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี สรุปผล ดังนี้

1.บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนตามทัศนะของประชาชนในเขตอำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ส่วนใหญ่มีทัศนะต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 67.54 รองลงมามีทัศนะในระดับมาก ร้อยละ 17.80 และร้อยละ 14.66 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดพบว่าด้านการปกครอง ด้านการสาธารณูปการ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านศาสนศึกษา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และด้านสาธารณสงเคราะห์ ตามลำดับ สามารถสรุปในรายด้านได้ดังนี้

1.1 ด้านการปกครอง โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับ พบว่า พระสงฆ์ควรวางตนให้เป็นกลางในทางการเมืองและควรให้กำลังใจกับทุกๆ คน การปกครองของพระสงฆ์ ทำให้พระสงฆ์รู้จักระเบียบวินัย และหลักธรรมควรปฏิบัติดีขึ้น และถ้าพระสงฆ์เป็นผู้นำในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ชุมชนจะมีกำลังใจมากขึ้นตามลำดับ

1.2 ด้านศาสนศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับ พบว่า การเรียนธรรมะทางพระพุทธศาสนานั้นย่อมเป็นประโยชน์ต่อการเป็นอยู่ของชุมชนอย่างมาก รองลงมาคือการที่นักเรียนและฆราวาสได้เรียนและเข้าสอบธรรมศึกษานั้น เป็นการศึกษาธรรมะแล้วนำไปปฏิบัติในชุมชนของตนได้และการศึกษาของพระสงฆ์ ทำให้พระสงฆ์สามารถใช้ชีวิตให้เข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบันของชุมชนได้ตามลำดับ

1.3 ด้านการศึกษาสงเคราะห์ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับ พบว่า พระสงฆ์ที่เข้าไปสอนศีลธรรมในโรงเรียน ทำให้นักเรียนเข้าใจข้อควรปฏิบัติมากขึ้น รองลงมาคือ พระสงฆ์ได้จัดตั้งมหาวิทยาลัย โรงเรียนมัธยมศึกษา สำหรับพระภิกษุสามเณร เป็นการสร้างบุคลากรทางศาสนา ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นโรงเรียนของวัดที่เปิดสอนธรรมะ เพื่อให้เยาวชนมาเล่าเรียนในวันหยุด

1.4 ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับ พบว่า การทำบุญตักบาตรวันพระเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้สร้างความดีได้ช่วงหนึ่ง รองลงมาคือ พระสงฆ์ที่จัดรายการธรรมะทางสื่อต่างๆเป็นการประหยัดเวลา ในการเผยแผ่หลักธรรมไปสู่ชุมชน และการปฏิบัติกิจพระธรรมทูตของพระสงฆ์ เป็นการเผยแผ่ธรรมะและแนวทางการดำเนินชีวิตไปยังชุมชน

1.5 ด้านสาธารณูปการ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับพบว่า การก่อสร้างสิ่งต่างๆ ของวัดนั้นจะต้องพิจารณาถึงความจำเป็นทุก

ครั้งว่าจะได้ประโยชน์เพียงใด รองลงมาคือศาสนสถานของวัดควรอนุรักษ์ศิลปะความเป็นไทยไว้เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของคนรุ่นต่อไป และการอุปสมบท (บวชพระ) จะต้องบวชในอุโบสถเท่านั้น ส่วนวัดที่ไม่มีอุโบสถไม่สามารถทำกิจสงฆ์นี้ได้

1.6 ด้านสาธารณสงเคราะห์ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับ พบว่า ชุมชนควรช่วยกันปลูกจิตสำนึกที่จะให้วัดปลอดจากอบายมุขทุกๆ อย่าง รองลงมาคือ วัดที่มีสนามกีฬาภายในวัด เป็นการเปิดโอกาสให้เยาวชนเข้าวัดเพื่อสร้างความคุ้นเคยกับวัดมากขึ้น และวัดควรให้โอกาสแก่ชุมชน โดยการทำเป็นศูนย์กลางในกิจกรรมของหมู่บ้าน แม้บางครั้งเกิด ความเสียหายก็ต้องยอม

2. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในสังคมไทย ประชาชนในอำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี มีความรู้ความเข้าใจในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 70.68 รองลงมา มีความรู้ความเข้าใจในระดับน้อยและมาก คิดเป็นร้อยละ 17.18 และร้อยละ 12.14

ระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในสังคมไทยประชาชนมีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.46) เมื่อวิเคราะห์จำแนกเป็นรายข้อ ปรากฏผลดังนี้

ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในสังคมไทยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.77-4.50) ได้แก่ พระสงฆ์เป็นผู้ที่ศึกษาและเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนา ($\overline{X}$ = 4.50) พระสงฆ์เป็นผู้ทรงจำและสืบทอดหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา และการบวชเรียนควรเป็นหน้าที่ของชายไทยพุทธทุกคน ($\overline{X}$ = 4.49) พระสงฆ์เป็นผู้นำทางด้านพิธีกรรมต่างๆ เกี่ยวกับพิธีทางพระพุทธศาสนา ($\overline{X}$ = 4.48) พระสงฆ์เป็นผู้นำในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน และพระสงฆ์เป็นผู้แนะนำให้เยาวชนให้ปฏิบัติตามหลักธรรมของความกตัญญูกตเวที ($\overline{X}$ = 4.47) พระสงฆ์เป็นผู้คอยแนะนำให้ชาวบ้านเว้นจากอบายมุข เช่น งดเหล้าเข้าพรรษา ฯลฯ ($\overline{X}$ = 4.34) พระสงฆ์เป็นผู้นำในการริเริ่มพิธีกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา ($\overline{X}$ = 4.33) พระสงฆ์เป็นผู้นำในการสืบสานและอนุรักษ์ประเพณี ($\overline{X}$ = 4.23) พระสงฆ์เป็นผู้แนะนำให้ชาวบ้านได้รู้จักการเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ($\overline{X}$ = 4.15) พระสงฆ์เป็นผู้ที่ให้คำปรึกษาในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า ($\overline{X}$ = 4.14) พระสงฆ์เป็นแบบอย่างในการใช้ชีวิตแบบพอเพียง ($\overline{X}$ = 4.04) พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครูแนะแนวสำหรับชาวบ้านในการดำเนินชีวิต ($\overline{X}$ = 4.01) พระสงฆ์เป็นผู้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ($\overline{X}$ = 4.00) พระสงฆ์เป็นหมอเยียวยาให้แก่ผู้หมดกำลังใจในการดำเนินชีวิต ($\overline{X}$ = 3.99) พระสงฆ์เป็นผู้มีส่วนร่วมในการต่อต้านยาเสพติด ($\overline{X}$ = 3.97) พระสงฆ์เป็นผู้แนะนำชุมชนให้เข้าใจในโลกของจิตวิญญาณและพระสงฆ์เป็นผู้ช่วยคลายความทุกข์ให้กับชาวบ้านได้ ($\overline{X}$ = 3.92) พระสงฆ์ให้การสงเคราะห์การศึกษาแก่ผู้ด้อยโอกาส ($\overline{X}$ =

3.90) และพระสงฆ์เป็นผู้แสวงหาประโยชน์เพื่อตัวเองน้อยกว่าบุคคลธรรมดา ($\overline{X}$ = 3.77) ตามลำดับ

3. แนวทางส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนตามทัศนะของประชาชนในเขตอำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี ดังนี้

3.1 บทบาทด้านการปกครอง การดำเนินการเพื่อให้พระภิกษุสามเณรในวัดหรือที่อยู่ภายใต้การปกครองของตน ประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยในหมู่คณะ และความมั่นคงในพระพุทธศาสนา รวมทั้งเป็นการเสริมสร้างความศรัทธาเลื่อมใส ให้แก่ประชาชน ผู้พบเห็น ซึ่งจะมีส่วนในการส่งผลให้ประชาชนหรือชาวบ้านหันหน้าเข้าวัด และปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนมากยิ่งขึ้น

3.2 บทบาทด้านศาสนศึกษา ดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้แก่พระภิกษุสามเณร และประชาชนผู้สนใจ ได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย จนมีความรู้ความเข้าใจในคำสอนระดับหนึ่ง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง และถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นได้รับรู้ และปฏิบัติตามอย่างถูกต้อง ซึ่งนับเป็นการจรรโลงและสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาที่สำคัญ พระสงฆ์ควรศึกษาหลักธรรมให้เข้าใจ และพัฒนาวิธีการเผยแผ่ให้มีความเหมาะสม และสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน

3.3 บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ หน่วยงานภาครัฐภาคเอกชนหรือองค์กรปกครองท้องถิ่นควรให้ความสำคัญ และสนับสนุนพระสงฆ์ในการจัดการศึกษาสงเคราะห์ให้กับเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา โดยการจัดสรรงบประมาณให้ได้รับอย่างเท่าเทียมกับการจัดการศึกษาภาคบังคับของรัฐบาลรวมทั้งการสนับสนุนในด้านวัสดุอุปกรณ์สื่อการเรียน การสอน และควรสร้างแรงจูงใจให้กับพระสงฆ์ ในการจัดการศึกษาสงเคราะห์

3.4 บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ภาครัฐควรสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง โดยกำหนดกรอบแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความชัดเจน และครอบคลุมในทุกพื้นที่ เพื่อปลูกฝังหลักธรรมให้สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม พระสงฆ์ควรมีการเรียนรู้ ศึกษาหลักธรรมให้มีความเข้าใจ ตลอดจนพัฒนารูปแบบวิธีการเผยแผ่ให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับ การเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบัน โดยหน่วยงานสถานศึกษา ควรมีกิจกรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาและเปิดโอกาสในพระสงฆ์ได้มีบทบาทในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และเผยแผ่หลักธรรมพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างจิตสำนึกที่ดี ในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ และเป็นคนดีในสังคมต่อไป

3.5 บทบาทด้านการสาธารณูปการ ควรดำเนินการให้วัดเป็นสถานที่ร่มรื่น สงบเหมาะสมแก่การเป็นศาสนสถาน สำหรับการพำนักอาศัย ประพฤติธรรมหรือกิจกรรมอื่นใด ที่เป็นสาธารณประโยชน์แก่ประชาชนและหน่วยงานในท้องถิ่น การทำวัดให้เป็นศูนย์กลางกิจกรรมต่าง ๆ

ของชุมชน ตลอดจนการส่งเสริม การพัฒนาสาธารณูปการต่าง ๆ ในชุมชน ควรสนับสนุนมีการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมอย่างทั่วถึงในทุกวัด เพื่อให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรมได้อย่างสะดวก ส่วนราชการ และสถานศึกษา ควรนำข้าราชการ นักเรียน นักศึกษา เข้าปฏิบัติธรรมเป็นแบบอย่างให้แก่คนในชุมชนและท้องถิ่น

3.6 บทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ วัดเป็นศูนย์กลางในชุมชนโดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตใจของชาวบ้าน การสร้างความสัมพันธ์อันดี ระหว่างวัดกับชุมชน จะทำให้เกิดความศรัทธาและมีความผูกพันแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น พระสงฆ์ควรอำนวยความสะดวก การจัดพิธีกรรมทางศาสนาภายในวัด และสนับสนุนจัดกิจกรรมของชุมชนในทุกด้าน ในปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามา มีบทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์กับชุมชน บทบาทของผพระสงฆ์ที่เคยมีมาในอดีตเริ่มลดลง การจัดกิจกรรมในชุมชนควรให้ความสำคัญกับพิธีกรรมทางศาสนา และเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมตามความเหมาะสม

อภิปรายผล

จากการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนตามทัศนะของประชาชนในอำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ปัจจัยส่วนบุคคลด้าน เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ รายได้ของครอบครัว ระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชน ไม่มีผลต่อทัศนะของประชาชน ที่เป็นเช่นนี้เพราะประชาชนที่เป็นเพศชายหรือเพศหญิง อาจมองว่าบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาการศึกษาในอดีตและปัจจุบันพระสงฆ์ได้เล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาทุกแขนง ไม่ได้กำจัดอยู่ในระบบการศึกษาแบบโรงเรียนปริยัติธรรม หรือโรงเรียนประถมศึกษา และมัธยมศึกษาทั่วไปเท่านั้น แต่พระสงฆ์ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาการศึกษา ช่วยส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชน ได้รับการศึกษาที่ดี พระสงฆ์นั้นมีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษา พระสงฆ์เองก็มีการศึกษาที่สูง และส่งเสริมให้เยาวชนในชุมชนได้มีการศึกษา หรือสนับสนุนในการให้ทุน แจกทุน มีการอนุเคราะห์สงเคราะห์ในเรื่องความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งสอดคล้องได้ การศึกษาของศิริพร สกุลเจริญพร (2550: บทคัดย่อ) ผลจากการศึกษาเอกสาร พบว่า พระสงฆ์จะมีหน้าที่ในการศึกษาพระธรรมวินัยและปฏิบัติอย่างเคร่งครัด แต่ในอีกแง่มุมหนึ่งพระสงฆ์มีบทบาทด้านการสงเคราะห์ช่วยเหลือประชาชน เนื่องด้วยการที่วัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางของประชาชน ทำให้พระสงฆ์กลายเป็นผู้นำหมู่บ้าน และผู้นำในการสร้างสาธารณประโยชน์ ตัวอย่างเช่น สร้างหอกระจายข่าว สนับสนุนการศึกษาของสถานศึกษาต่าง ๆ สร้างสถานศึกษา ศูนย์ฝึกวิชาชีพ บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาการศึกษาทัดเทียมกับต่างประเทศ เพราะอยากให้บุคคลที่ได้รับการศึกษาเหล่านั้นมาช่วยพัฒนา

ประเทศให้เป็นที่รู้จักของโลกมากขึ้น และยังได้สอดคล้องกับการศึกษาของ อัจฉราวรรณ วงศ์ปราช (2554: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความหวังของประชาชนต่อบทบาทของพระสงฆ์พบว่า วุฒิการศึกษา อาชีพ รายได้ และการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานนั้น ไม่มีอิทธิพลต่อระดับความคาดหวังของประชาชนต่อบทบาทของพระสงฆ์ แสดงให้เห็นว่าจากการศึกษา เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ รายได้ของครอบครัว ระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชน ไม่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของประชาชนในเขตอำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี

2. ด้านความรู้ความเข้าใจ ประชาชนที่มีความรู้ความเข้าใจต่างกัน มีทัศนะต่อบทบาทการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์แตกต่างกัน แสดงว่า วัดและพระสงฆ์กับชุมชนนั้นเป็นของคู่กันมาแต่สมัยโบราณของไทย เพราะวัดนอกจากจะเป็นสถานที่สำหรับประกอบกิจกรรมหรือทำพิธีทางศาสนาแล้ว วัดยังมีบทบาททำหน้าที่อื่นๆ อีก วัดเป็นสถานศึกษาสำหรับชาวบ้าน ส่งกุลบุตรมารับใช้พระ รับการอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาต่างๆ ตามที่สอนในสมัยนั้น รวมทั้งเป็นศูนย์รวมของเยาวชนด้วย เป็นสถานสงเคราะห์บุตรหลานของชาวบ้านที่ยากจน ได้อาศัยเลี้ยงชีวิตอยู่และศึกษาเล่าเรียนด้วย ตลอดถึงผู้ใหญ่ที่ขัดสนอาศัยวัด เป็นสถานพยาบาลที่แจกจ่ายพวกยา รักษาผู้เจ็บป่วย เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ พักผ่อนหย่อนใจ หาความรู้เพิ่มเติม เป็นที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่าง ๆ สำหรับชาวบ้าน เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัว และความทุกข์ต่าง ๆ เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมศิลปกรรมต่างๆ ของชาติ เปรียบเสมือนพิพิธภัณฑ์ เป็นคลังวัสดุสำหรับเก็บของไว้ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานวัดและขอยืมไปใช้เมื่อคนมีงานต่าง ๆ เป็นศูนย์กลางการปกครองที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกันบอกแจ้งกิจกรรมต่าง ๆ เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรมอันเป็นเรื่องที่ผูกพันกับชีวิตของทุกคนในระยะเวลาโอกาสต่าง ๆ ความรู้ความเข้าใจที่มีต่อทัศนะของประชาชน ต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของประชาชนในเขตอำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งสอดคล้องกับ อัจฉราวรรณ วงศ์ปราช (2554: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความหวังของประชาชนต่อบทบาทของพระสงฆ์ พบว่า 1. โดยมากไปวัดและฟังธรรมเทศนา หรือปฏิบัติเจริญจิตภาวนาและนั่งวิปัสสนากรรมฐาน หรือรับฟังธรรมะจากวิทยุ โทรทัศน์ หรืออ่านหนังสือเกี่ยวกับธรรมะเป็นบางครั้ง 2. ประชาชนส่วนใหญ่มีความคาดหวังต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยในระดับสูง รองลงมา ได้แก่ บทบาทด้านการศาสนศึกษา และบทบาทด้านสาธารณูปการ 3. ปัจจัยใจที่มีอิทธิพลต่อระดับความคาดหวังของประชาชน ต่อบทบาทของพระสงฆ์ได้แก่ เพศ อายุ การฟังเทศนาธรรม การรับสื่อในการเผยแผ่ศาสนา การร่วมกิจกรรมในวัดและชุมชน การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับพระสงฆ์ และการมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ส่วนวุฒิการศึกษา อาชีพ รายได้ และการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานนั้น ไม่มีอิทธิพลต่อระดับความคาดหวังของประชาชนต่อบทบาทของพระสงฆ์

แสดงให้เห็นว่าจากการศึกษา ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในสังคมไทย มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในทัศนะของผู้นำชุมชนในเขตอำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี และเปรียบเทียบได้กับการศึกษาของเจียมพงษ์ วงศ์ธรรม (2559: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ในด้านการศึกษาทั่วไป ทั้งทางโลกและทางธรรม การเผยแผ่ธรรมะและการให้การสงเคราะห์แก่ประชาชน ตลอดจนศึกษาว่าพระสงฆ์มีความเป็นมาอย่างไรในบทบาทดังกล่าว พระสงฆ์มีบทบาทในการช่วยสอนหนังสือ ทำหน้าที่บริหารสถานศึกษาและกิจกรรมอื่น ๆ บทบาทในการให้การศึกษาเพิ่มขึ้น การเผยแผ่ธรรมะเพื่อพัฒนาจิตใจประชาชน โดยพระสงฆ์ออกจาริกในชนบท ใช้สื่อสารมวลชนเผยแผ่ธรรมะ นำประชาชนพัฒนาท้องถิ่นวัดและโรงเรียน เข้าร่วมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา พระสงฆ์พยายามปรับปรุงบทบาทเดิมของตนเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคม โดยการพัฒนาการศึกษาของตนให้สูงขึ้น

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนตามทัศนะของประชาชนในอำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี มีมากมายหลากหลายชุมชนพระสงฆ์เป็นแกนนำในการพัฒนาหมู่บ้าน เป็นผู้ประสานแนวความคิดของชาวบ้านในการทำกิจกรรมต่าง ๆ อยู่เสมอ โดยพระสงฆ์มีความผูกพันกับชุมชน เป็นอย่างมาก และมีบทบาทต่อการส่งเสริมกิจกรรมหลาย ๆ ด้านที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยอาศัยหลักการทางพระพุทธศาสนาเป็นตัวเชื่อมระหว่างหน่วยงานของรัฐประชาชนในชุมชน และวัดได้อย่างลงตัว และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืนซึ่งเป็นบทบาทที่พระสงฆ์มีกับชุมชน ซึ่งช่วยสร้างคุณค่าในการมีส่วนร่วมพัฒนาสังคมและช่วยเสริมสร้างความเข้มเข็งให้กับพระศาสนาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

เจียมพงษ์ วงศ์ธรรม. (2559). *บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมในด้านการศึกษาทั่วไป*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระนครปลื้ม โชติษฐยางกุล. (2550). *กฎหมายคณะสงฆ์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหากฤษฎา นันทเพชร. (2550). *ทัศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม*. บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ศิริพร สกุลเจริญพร. (2550). *บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาการศึกษา*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.

อัจฉราวรรณ วงศ์ปราช. (2554). *ความคาดหวังของประชาชนต่อบทบาทของพระสงฆ์*. บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2554.

Cronbach, L.J. (1990). *Essentials of Psychological Testing*. 5th ed. New York: Harper Collins.

Krejcie, Robert V. and Morgan, Earyle W. (1970). *Educational and Psychological Measurement*. New York: Macmillan.

การถ่ายทอดความรู้จากงานวิจัยสู่ชุมชน : การใช้โดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ในการถนอมอาหาร

KNOWLEDGE TRANSFER FROM RESEARCH TO THE COMMUNITY : USING SOLAR DRYING DOMES IN FOOD PRESERVATION

[1]อัษฎา วรรณกายนต์, [2]นิคม ลนขุนทด, [3]เที่ยงธรรม สิทธิจันทเสน, [4]สุชาติ ดุมนิล, [5]สุรเชษฐ์ วรศรี, [6]อภิชัย ไพรสินธุ์ และ [7]สุพาณี วรรณกายนต์

[1]Asada Wannakayont, [2]Nikom lonkuntosh, [3]Teangtum Sittichantasen, [4]Suchat Dumnil, [5]Surachet Worasri, [6]Aphichai Praisin And [7]Supanee Wannakayont

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ประเทศไทย

Surindra Rajabhat University, Thailand.

[1]asada2518@hotmail.com

Received: October 27, 2024; **Revised**: November 2, 2024; **Accepted**: December 29,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ถ่ายทอดความรู้ และ 2) ประเมินความพึงพอใจในการถ่ายทอดความรู้ :การใช้งานโดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ได้แก่ เกษตรกรบ้านอุดม ตำบลชุมแสง อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 60 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) โดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ 2) สื่อ PowerPoint และแผ่นพับ และ 3) แบบประเมินความพึงพอใจในการถ่ายทอดความรู้ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการถ่ายทอดความรู้ ด้วยวิธีการบรรยายให้

---

[1] อาจารย์ สาขาวิชาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

[2] อาจารย์ สาขาวิชาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

[3] อาจารย์ สาขาวิชาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

[4] อาจารย์ สาขาวิชาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

[5] อาจารย์ สาขาวิชาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

[6] อาจารย์ สาขาวิชาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

[7] นักวิจัยอิสระ

ความรู้เกี่ยวกับการอบแห้ง การถนอม การถนอมอาหารด้วยการอบแห้งโดยใช้พลังงานแสงอาทิตย์ และการใช้งานโดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ในการถนอมอาหาร จากนั้นทำการทดลอง การอบแห้งด้วยโดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ และประเมินความพึงพอใจในการถ่ายทอดความรู้ จากนั้น นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย 1) ผลการถ่ายทอดความรู้ พบว่า กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยได้รับความรู้ ความเข้าใจในการถนอมอาหารด้วยวิธีการอบแห้ง และสามารถใช้งานโดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ในการถนอมอาหาร ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถยืดอายุหรือเก็บรักษาอาหาร ได้นานขึ้น ช่วยลดปัญหาผลผลิตล้นตลาด เพิ่มมูลค่า สร้างรายได้ และสร้างความเข้มแข็งต่อเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน และ 2) ผลการประเมินความพึงพอใจในการถ่ายทอดความรู้ พบว่า ระดับความพึงพอใจในการถ่ายทอดความรู้ ภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.64 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีค่าเท่ากับ 0.51

คำสำคัญ : การถ่ายทอดความรู้; การอบแห้งด้วยแสงอาทิตย์; การถนอมอาหารด้วยแสงอาทิตย์; โดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์

Abstract

The objectives of this research were to: 1) transfer knowledge and 2) assess satisfaction with the knowledge transfer regarding the use of solar drying domes. The target group of the research consisted of 60 farmers from Ban Udom, Chum Saeng Subdistrict, Chom Phra District, Surin Province. The tools used in the research included a solar drying dome, knowledge 2) PowerPoint media and brochures and 3) knowledge transfer satisfaction assessment form. The researcher conducted knowledge transfer through lectures on drying, food preservation by drying using solar energy, and the use of the solar drying dome for food preservation. Afterward, an experiment was conducted using the solar drying dome, followed by an assessment of the participants' satisfaction with the knowledge transfer. The data collected were then analyzed using statistics, including the mean and standard deviation. Research results: 1) Knowledge transfer results found that the target group in the research received knowledge. Understanding of food preservation using drying methods and can use solar drying domes for food preservation This is one method that can extend the life of or preserve food for a longer time. It helps reduce the problem of market oversupply, increases value, generates income, and strengthens the economy and society of the community. 2) The results of

the knowledge transfer satisfaction assessment revealed that the overall satisfaction level was very high, with an average score of 4.64 and a standard deviation of 0.51.

Keywords : Knowledge transfer; Solar drying; Solar food preservation with solar energy; Solar drying dome

บทนำ

ประเทศไทยตั้งอยู่ในเขตร้อนใกล้เส้นศูนย์สูตร ทำให้ภูมิอากาศของประเทศ มีลักษณะเป็นแบบร้อนชื้น ทั่วประเทศมีอุณหภูมิเฉลี่ยระหว่าง 18-38 องศาเซลเซียสช่วงฤดูร้อนยาวนานประมาณ 3 เดือน อากาศจะร้อนที่สุดช่วงกลางเดือนเมษายน หลังจากนั้น ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมทำให้ประเทศไทยเข้าสู่ฤดูฝน 6 เดือน และฤดูหนาว 3 เดือนตามลำดับ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.), 2567) ประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นประเทศเกษตรกรรมมาช้านาน ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศประกอบอาชีพทางการเกษตรหรือเกี่ยวข้องมาโดยตลอด แม้ว่าจะพยายามพัฒนาไปสู่ความเป็นประเทศอุตสาหกรรมเพียงใดก็ตาม แต่ก็ยังคงพึ่งพาอาศัยเกษตรกรรมอยู่เช่นเดียวกับประเทศที่ได้พัฒนาไปแล้วทั้งหลาย (กิติศักดิ์ ทองมีทิพย์, 2564)

ด้วยพื้นที่ของประเทศไทยมีความเหมาะสมในด้านการเกษตรจึงปฏิเสธไม่ได้ว่า “พืช” คือสิ่งที่ทำให้คนไทยมีอาหารเลี้ยงปากท้องและยังสร้างรายได้กับครัวเรือน ต่อยอดไปจนถึงการสร้างรายได้ให้ประเทศจนกลายเป็น “พืชเศรษฐกิจ” ที่เกษตรกรจำนวนมากยึดถือเป็นอาชีพ (สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การมหาชน)1, 2567) แต่ถ้าหากปลูกพืชจำนวนมากเกินไป จะทำให้เกิดปัญหาสินค้าเกษตรล้นตลาด และมีราคาตกต่ำ ดังนั้น การสร้างมูลค่าเพิ่มแก่สินค้าเกษตรจึงเป็นเทคนิคที่สำคัญที่จะช่วยให้เกษตรกรสามารถ มีรายได้เพิ่มขึ้นจากผลผลิตทางการเกษตรของตัวเองได้ โดยสินค้าทางการเกษตรที่เป็นอาหารนั้นจะมีเทคนิคในการเพิ่มมูลค่าโดยการแปรรูปหรือการถนอมอาหารเพื่อเพิ่มมูลค่าแก่สินค่าให้มีราคาที่สูงขึ้นกว่าเดิม ซึ่งหากมีการทำอย่างเป็นระบบจะช่วยส่งผลให้ผลผลิตสินค้าทางการเกษตรมีปริมาณไม่ล้นตลาด ทำให้ไม่เกิดสงครามราคาที่จะทำให้ราคาสินค้าลดลง อีกทั้งยังเสริมสร้างอาชีพใหม่ ๆ ในชุมชน และยังสามารถลดต้นทุนการผลิตสินค้าได้อีกด้วย เนื่องจากผลผลิตทางการเกษตรที่ได้ผ่านกระบวนการแปรรูปมาแล้วนั้น โดยส่วนใหญ่จะมีขนาดที่เล็กกว่าขนาดปกติ ทำให้ค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าจากแหล่งผลิตไปยังแหล่งจัดจำหน่ายลดลง (สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การมหาชน) 2, 2567)

จากการที่ได้ลงพื้นที่สำรวจชุมชนบ้านอุดม ตำบลชุมแสง อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก คือ การทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ ปลูก

พืชผัก และการค้าขายเป็นอาชีพเสริม นอกจากนี้ยังมีการผลิตสินค้าตากแห้ง เช่น พืช ผัก ผลไม้ และสมุนไพรในระดับครัวเรือน การผลิตสินค้าตากแห้งในตำบลชุมแสง ยังใช้วิธีการอบแห้งแบบดั้งเดิม เช่น การตากแดด อาศัยแสงแดดธรรมชาติซึ่งอาจใช้เวลานาน ขึ้นอยู่กับสภาพอากาศ (สุพจน์ ดาทอง. 2566) การทำผลิตผลทางการเกษตรให้แห้งนั้น เกษตรกรจะใช้วิธีตากแดด และผึ่งลม แต่บางครั้งสภาพอากาศมีความชื้นสูง หรือในฤดูฝน การตากแดด และผึ่งลม จะทำไม่ได้ นอกจากนี้ยังมีปัญหาเกี่ยวกับความไม่สะอาด เนื่องจากฝุ่นละอองในขณะตาก และการรบกวนจากสัตว์ (มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 2567) โดยสินค้าตากแห้งจะประสบปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ การรบกวนของแมลง ฝุ่นละออง และฝน ทำให้ผลิตภัณฑ์หรือสินค้าที่ได้ไม่ถูกสุขอนามัย และไม่ได้คุณภาพที่ดี ถึงแม้จะมีเกษตรกรบางส่วนเริ่มนำเครื่องอบแห้งเข้ามาใช้ ซึ่งต้องใช้น้ำมันหรือแก๊ส เป็นเชื้อเพลิง แต่จากการที่ราคาน้ำมันและราคาแก๊สเพิ่มสูงขึ้นทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นด้วยเช่นกัน นอกจากนี้การใช้เครื่องอบแห้งดังกล่าวยังก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม ด้วยประเทศไทยตั้งอยู่ในเขตศูนย์สูตรซึ่งได้รับพลังงานแสงอาทิตย์ค่อนข้างสูงตลอดทั้งปี การใช้เทคโนโลยีการอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ เพื่ออบแห้งผลิตผลการเกษตร จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถนำมาใช้แก้ปัญหาการอบแห้งดังกล่าวได้ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาระบบอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ พบว่า ระบบอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ เป็นระบบที่เหมาะสมต่อการใช้งานในระดับชุมชน ซึ่งเป็นอีกหนึ่งเทคโนโลยีที่ได้ถูกพัฒนาขึ้น ในการแก้ไขปัญหาในการตากอาหารให้แห้ง ที่ต้องพบกับสภาพอาหารที่แปรปรวนในปัจจุบัน รวมถึงความไม่สะอาดเนื่องจากฝุ่นละอองในขณะตาก และการรบกวนจากสัตว์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการอบแห้งอาหาร โดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ จึงเป็นแนวทางที่เหมาะสมอย่างหนึ่งในการนำพลังงานแสงอาทิตย์ ซึ่งเป็นพลังงานสะอาดมาใช้ในการในการอบแห้ง มีข้อดีหลายประการ เช่น ใช้เวลาน้อยกว่าการตากแดด, ควบคุมอุณหภูมิและความชื้นได้, ป้องกันฝุ่นละออง แมลงและสัตว์และใช้งานได้ง่าย

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดที่จะนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยในเรื่อง การพัฒนาโดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ สำหรับการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรในชุมชน ของอัษฎา วรรณกายนต์, นิคม ลนขุนทด, เที่ยงธรรม สิทธิจันทเสน, สุชาติ ดุมนิล, สุรเชษฐ์ วรศรี, อภิชัย ไพรสินธุ์, ชาติชาย จรัญศิริไพศาล และเฉลิมเจษฎ์ สมานุหัตถ์ (2566) ไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมให้กับชุมชน สอดคล้องกับพันธกิจของคณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ที่มุ่งพัฒนาทักษะวิชาการ สร้างสรรค์งานวิจัย นวัตกรรมและเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้เข้มแข็งมั่นคงและยั่งยืน (คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม. 2567) โดยการนำงานวิจัยที่ได้ศึกษาค้นคว้ามาดำเนินการถ่ายทอดความรู้ให้กับชุมชน โดยการดำเนินการผ่านกิจกรรม การอบรม การสาธิต และการทดลองใช้ในเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือกลุ่มเป้าหมาย มีความรู้ ความเข้าใจและสามารถนำความรู้ที่ได้รับไป

ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการถนอมอาหารด้วยพลังงานแสงอาทิตย์ ในการเก็บรักษาหรือยืดอายุของผลผลิต ทางการเกษตรให้นานขึ้น ช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาเศรษฐกิจและแก้ไขปัญหาในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังช่วยให้ผลผลิตทางการเกษตรในชุมชนที่มีปริมาณมากไม่ล้นตลาด สามารถเสริมสร้างอาชีพใหม่ ๆ สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อถ่ายทอดความรู้จากงานวิจัยสู่ชุมชน : การใช้โดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ในการถนอมอาหาร

2. เพื่อประเมินความพึงพอใจในการถ่ายทอดความรู้จากงานวิจัยสู่ชุมชน : การใช้โดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ในการถนอมอาหาร

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเรื่อง การถ่ายทอดความรู้จากงานวิจัยสู่ชุมชน : การใช้โดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ในการถนอมอาหาร ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ได้แก่ เกษตรกรบ้านอุดม ตำบลชุมแสง อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 60 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การถ่ายทอดความรู้จากงานวิจัยสู่ชุมชน : การใช้โดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ในการถนอมอาหาร ผู้วิจัยได้ดำเนินการถ่ายทอดความรู้ ด้วยวิธีการบรรยายให้ความรู้เชิงทฤษฎีเกี่ยวกับการอบแห้ง การถนอมอาหารด้วยการอบแห้งโดยใช้แสงอาทิตย์ และการใช้โดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ในการถนอมอาหาร จากนั้นให้ทดลองการอบแห้งด้วยการใช้โดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ โดยใช้พืชที่ปลูกในชุมชน นำมาอบแห้งด้วยโดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ เช่น พริกกล้วย ใบเตย เป็นต้น

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การถ่ายทอดความรู้จากงานวิจัยสู่ชุมชน : การใช้โดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ในการถนอมอาหาร มีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังต่อไปนี้

3.1 โดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์

3.2 สื่อนำเสนอ ได้แก่ Power point และแผ่นพับ ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการนำเสนอและให้ข้อมูลที่มีเนื้อหาประกอบ ใช้ในการถ่ายทอดความรู้การใช้โดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ในการถนอมอาหาร โดยประกอบไปด้วยหัวข้อ ดังนี้

3.2.1 การถนอมอาหาร การอบแห้ง และการอบแห้งโดยใช้แสงอาทิตย์

3.2.2 การใช้โดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ในการถนอมอาหาร

3.3 แบบประเมินความพึงพอใจในการถ่ายทอดความรู้จากงานวิจัยสู่ชุมชน : การใช้โดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ในการถนอมอาหาร มีทั้งหมด 15 ข้อ แบ่งการประเมินเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความพึงพอใจในการถ่ายทอดความรู้, ด้านความรู้ความเข้าใจ และด้านการนำไปใช้ แบบประเมินมีลักษณะเป็นแบบมาตรส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ของลิเคอร์ท (Likert)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยรวมรายด้านเพื่อนำไปอธิบายข้อมูลในรูปแบบตารางต่อไป ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพได้วิเคราะห์จากการสัมภาษณ์แล้วนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

1. การถ่ายทอดความรู้จากงานวิจัยสู่ชุมชน : การใช้โดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ในการถนอมอาหาร กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยได้รับความรู้ ความเข้าใจ และทักษะที่จำเป็นในการใช้โดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์เพื่อการถนอมอาหาร ซึ่งส่งผลให้สามารถถนอมอาหารที่เป็นผลผลิตทางการเกษตรภายในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยยืดอายุการเก็บรักษาผลผลิต ลดปัญหาผลผลิตล้นตลาด อีกทั้งยังเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิตทางการเกษตร สร้างรายได้เสริม และเสริมสร้างความเข้มแข็งต่อเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนในระยะยาว

การถ่ายทอดความรู้จากงานวิจัยสู่ชุมชน : การใช้โดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ในการถนอมอาหาร มีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1.1 ประชุมวางแผนการถ่ายทอดความรู้จากงานวิจัยสู่ชุมชน : การใช้โดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ในการถนอมอาหาร

1.2 ประสานงานผู้ใหญ่บ้าน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนัดวัน เวลา สถานที่ และอำนวยความสะดวกในการถ่ายทอดความรู้ รวมถึงประสานงานกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ได้แก่ เกษตรกรบ้านอุดม ตำบลชุมแสง อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์

1.3 เตรียมสถานที่ เครื่องมือ และอุปกรณ์ ได้แก่ โดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์, สื่อนำเสนอความรู้ และแบบประเมินความพึงพอใจในการถ่ายทอดความรู้

1.4 ดำเนินการถ่ายทอดความรู้ ด้วยวิธีการบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับการอบแห้ง การถนอมอาหารด้วยการอบแห้ง โดยการใช้แสงอาทิตย์ และการใช้โดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ในการถนอมอาหาร

1.5 ให้กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ทดลองการอบแห้งด้วยโดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ในการถนอมอาหาร

ภาพที่ 1 การถ่ายทอดความรู้จากงานวิจัยสู่ชุมชน : โดยวิธีการบรรยายให้ความรู้

ภาพที่ 2 การถ่ายทอดความรู้จากงานวิจัยสู่ชุมชน :โดยการทดลองการอบแห้งด้วยโดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์

2. ผลประเมินความพึงพอใจในการถ่ายทอดความรู้จากงานวิจัยสู่ชุมชน : การใช้โดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ในการถนอมอาหาร แสดงดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ความพึงพอใจในการถ่ายทอดความรู้จากงานวิจัยสู่ชุมชน ในภาพรวม

รายการประเมิน	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
1. ด้านความพึงพอใจในการถ่ายทอดความรู้	4.63	0.51	**ดีมาก**

2. ด้านความรู้ความเข้าใจ	4.60	0.53	**ดีมาก**
3. ด้านการนำความรู้ไปใช้	4.64	0.51	**ดีมาก**
เฉลี่ย	**4.62**	**0.26**	**ดีมาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการประเมินความพึงพอใจในการถ่ายทอดความรู้จากงานวิจัยสู่ชุมชน ในภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.62 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 0.26

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความพึงพอใจในการถ่ายทอดความรู้ อยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.63 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีค่าเท่ากับ 0.51 ด้านความรู้ความเข้าใจ อยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.60 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีค่าเท่ากับ 0.53 และด้านการนำความรู้ไปใช้ อยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.64 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีค่าเท่ากับ 0.51

อภิปรายผล

การถ่ายทอดความรู้จากงานวิจัยสู่ชุมชน : การใช้โดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ในการถนอมอาหาร ทำให้กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยที่เป็นเกษตรกรได้รับความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของการถนอมอาหาร โดยใช้แสงอาทิตย์ทำให้สามารถเก็บรักษาสินค้าได้นานขึ้น และสามารถนำไปแปรรูปเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า สร้างรายได้ให้กับชุมชน อีกทั้งยังได้ทักษะการใช้งานโดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ ที่ช่วยให้เกษตรกรเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานแสงอาทิตย์ในการถนอมอาหาร และกระตุ้นให้เกิดการใช้เทคโนโลยีทางพลังงานให้เหมาะสมกับความต้องการของชุมชน สอดคล้องกับที่ พิมพ์เพ็ญ พรเฉลิมพงศ์และนิธิยา รัตนาปนนท์ (2567) ที่พบว่า การทำแห้งด้วยแสงอาทิตย์ (sun drying) หรือ การทำแห้งด้วยการตากแดด เป็นวิธีการถนอมอาหาร (food preservation) โดยใช้พลังงานความร้อนจากแสงอาทิตย์ และสอดคล้องกับที่ ศศิธร ชันขจรกุล (2564) ที่พบว่า การทำแห้ง (Drying) เป็นวิธีการถนอมอาหาร (Food Preservation) โดยการระเหยน้ำออกจากอาหาร เพื่อยืดอายุการเก็บรักษาให้ยาวนานขึ้น เพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ สอดคล้องกับที่ ณกมล ปุญชเขตต์ทิกุล (2567) ได้ยกตัวอย่างการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้เชิงพื้นที่ มีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยจะเป็นโอกาสและเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นให้เติบโต โดยจะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตให้กับชุมชน สอดคล้องกับที่ สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การมหาชน)2 (2567) ที่ได้นำเสนอว่า สินค้าทางการเกษตรที่เป็นอาหารนั้นจะมีเทคนิคในการเพิ่มมูลค่าโดยการการแปรรูปหรือการถนอมอาหารเพื่อเพิ่มมูลค่าแก่สินค่าให้มีราคที่

สูงขึ้นกว่าเดิม ซึ่งหากมีการทำอย่างเป็นระบบ จะช่วยส่งผลให้ผลผลิตสินค้าทางการเกษตรมีปริมาณไม่ล้นตลาด ทำให้ไม่เกิดสงครามราคาที่จะทำให้ราคาสินค้าลดลง อีกทั้งยังเสริมสร้างอาชีพใหม่ๆ ในชุมชน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อัษฎา วรรณกายนต์, นิคม ลนขุนทด, วัชเรศ แก่นบุตร, วินัท พรมแดน และอภิชัย ไพรสินธุ์ (2566) ที่ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนาสื่อเพื่อการเรียนรู้และการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรในการทำหัวเชื้อจุลินทรีย์ จากธรรมชาติ ที่พบว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร ได้รับความรู้ความเข้าใจ รวมไปถึงทักษะการทำหัวเชื้อจุลินทรีย์จากวัสดุธรรมชาติ ที่สามารถนำไปใช้และช่วยให้เกษตรกรลดต้นทุน ด้านค่าใช้จ่าย ทำให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ ปลอดภัย ส่งผลดีต่อผู้ผลิต ผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การถ่ายทอดความรู้จากงานวิจัยสู่ชุมชน : การใช้โดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ในการถนอมอาหาร จะทำให้ชุมชนได้รับประโยชน์ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังเป็นการสร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับชุมชน โดยส่งเสริมให้ชุมช มีความเข้มแข็ง มีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง และเป็นการขับเคลื่อนสู่การพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน ต่อไป

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การถ่ายทอดความรู้จากงานวิจัยสู่ชุมชน : การใช้โดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ในการถนอมอาหาร ทำให้กลุ่มเป้าหมายที่เป็นเกษตรกรได้รับความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของการถนอมอาหาร และทักษะการใช้งานโดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ ซึ่งเป็นเรื่องที่มีประโยชน์ต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ยังมีส่วนทำให้เกษตรกรได้นำพลังงานแสงอาทิตย์ ซึ่งเป็นพลังงานทดแทนจากธรรมชาติ ที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม มาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยเฉพาะใช้ในการเก็บรักษาหรือยืดอายุของสินค้าเกษตรให้นานขึ้น อีกทั้งยังเป็นการใช้พลังงานจากธรรมชาติที่มีอยู่รอบตัวมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมเป็นทางเลือกที่ดีในการลดค่าใช้จ่าย นอกจากนี้การใช้พลังงานแสงอาทิตย์ยังช่วยทำให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการพัฒนาทางพลังงานทดแทนที่ยั่งยืนต่อไปด้วย ดังนั้น การถ่ายทอดความรู้ในการใช้โดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ในการถนอมอาหาร เพื่อยืดอายุการเก็บรักษาให้อยู่ได้นานขึ้น จึงเป็นการนำความรู้ทางด้านเทคโนโลยี และทางด้านพลังงานทดแทนมาใช้ให้เกิดประโยชน์และเหมาะสมกับชุมชน ทำให้ลดค่าใช้จ่ายในการใช้พลังงานไฟฟ้าและการใช้พลังงานอื่นๆ ผลลัพธ์ที่สำคัญคือ การเก็บรักษา, การลดต้นทุนสินค้า, ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชน, ช่วยสร้างโอกาสให้กับชุมชนในการพัฒนาองค์ความรู้ให้มีความเหมาะสมกับชุมชนและเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนมีความเข้มแข็งทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.). (2567). สภาพอากาศและอุณหภูมิ. *https://thai.tourismthailand.org/Plan-Your-Trip/Weather?province=219* (สืบค้นวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2567).

กิติศักดิ์ ทองมีทิพย์. (2564). *"พัฒนาการเกษตรกรรมของประเทศไทย : ในมิติด้านการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต"*. วารสารพัฒนศาสตร์ 4(1) มกราคม-มิถุนายน 2564, 132-132.

คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม. (2567). *วิสัยทัศน์*. https://indus.srru.ac.th/ (สืบค้นวันที่ 19 มีนาคม 2567).

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2549). *การวิจัยและวิเคราะห์ทางสถิติด้วย SPSS*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : วี. อินเตอร์ พริ้นท์.

ณกมล ปุญชเขตต์ทิกุล. (2567). *นวัตกรรมการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่ ทางรอดที่ยั่งยืนในทศวรรษใหม่*. https://www.banmuang.co.th/column/politic/7578 (สืบค้นวันที่ 19 กันยายน 2567).

มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ. (2567). *การถนอมอาหารโดยการทำให้แห้ง*. *https://saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=19&chap=3&page=t19-3-infodetail08.html* (สืบค้นวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2567).

พิมพ์เพ็ญ พรเฉลิมพงศ์ และนิธิยา รัตนาปนนท์. (2567). *Sun drying/การทำแห้งด้วยแสงอาทิตย์*. *https://citly.me/lnNgc* (สืบค้นวันที่ 19 กันยายน 2567).

สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การมหาชน)1. (2567). *พืชเศรษฐกิจ สินค้าสร้างรายได้ในครัวเรือนและประเทศ*. *https://www.arda.or.th/detail/6166* (สืบค้นวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2567.

_____2. (2567). *การทำเกษตรแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้า*. *https://www.arda.or.th/detail/6191* (สืบค้นวันที่ 30 กันยายน 2567).

สุพจน์ ดาทอง. (2566). *ผู้ใหญ่บ้านอุดม ตำบลชุมแสง อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์*. สัมภาษณ์. 1 มีนาคม 2566.

สุมาลี จันทร์ชะลอ. (2542). *การวัดและประเมินผล*. กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อส่งเสริมกรุงเทพ :

ศศิธร ชันขจรกุล. (2564). *การทำแห้ง*. https://www4.fisheries.go.th/local/file_document/20210531160744_1_file.pdf (สืบค้นวันที่ 19 กันยายน 2567).

อัษฎา วรรณกายนต์, นิคม ลนขุนทด, วัชเรศ แก่นบุตร, วินัท พรมแดน และอภิชัย ไพรสินธุ์ (2566). *"การพัฒนาสื่อเพื่อการเรียนรู้ และการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรในการทำ*

หัวเชื้อจุลินทรีย์จากธรรมชาติ". วารสารวิชาการคณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ 8(1) มกราคม-มิถุนายน 2566, 85-96.

อัษฎา วรรณกายนต์, นิคม ลนขุนทด, เที่ยงธรรม สิทธิจันทเสน, สุชาติ ดุมนิล, สุรเชษฐ์ วรศรี, อภิชัย ไพรสินธุ์, ชาติชาย จรัญศิริไพศาล และเฉลิมเจษฎ์ สมานุหัตถ์. (2566). *การพัฒนาโดมอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ สำหรับการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรในชุมชน*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

การประยุกต์หลักสังคหวัตถุธรรม เพื่อส่งเสริมการให้บริการด้านการเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า ของบุคลากรทางการแพทย์ในอำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี

APPLICATION OF SANGHAHAVATTHU DHAMMA PRINCIPLES TO PROMOTE SERVICES IN MONITORING AND CONTROLLING THE SPREAD OF THE CORONAVIRUS OF MEDICAL PERSONNEL IN MUEANG PRACHINBURI DISTRICT PRACHINBURI PROVINCE.

[1]ดมิสา สุบุตรดี, [2]สุกานดา จันทวารีย์ และ [3]พระครูสุตวรธรรมกิจ

[1]Damisa Subutdee, [2]Sukanda Chantawaree

and [3]Phrakhru Sutavorathammakit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

[1]aoy.damisa@gmail.com

Received: October 25, 2024; **Revised**: November 9, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาระดับการให้บริการด้านการเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่าของบุคลากรทางการแพทย์ในอำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี 2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักสังคหวัตถุธรรมกับการให้บริการด้านการเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่าของบุคลากรทางการแพทย์ในอำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี และ 3) ศึกษาแนวทางการประยุกต์หลักสังคหธรรม เพื่อส่งเสริมการ

[1] นิสิต, หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ให้บริการด้านการเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า ของบุคลากรทางการแพทย์ในอำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1. การให้บริการด้านการเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่าของบุคลากรทางการแพทย์ในอำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก 2. การวิเคราะห์หลักสังคหวัตถุธรรมกับการให้บริการด้านการเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่าของบุคลากรทางการแพทย์ในอำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง (R=.824**) 3. แนวทางการประยุกต์หลักสังคหธรรมเพื่อส่งเสริมการให้บริการด้านการเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า ของบุคลากรทางการแพทย์ในอำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งจำแนกตามหลักสังคหวัตถุธรรม ประกอบด้วย 1) ทาน คือ การให้ซึ่งอาจจะเป็นการให้สิ่งของ ให้ความช่วยเหลือ หรือให้ความรู้ โดยไม่หวังผลตอบแทน 2) ปิยวาจา คือ การให้บริการด้วยกิริยา วาจาที่สุภาพ นุ่มนวล และจริงใจ 3) อัตถจริยา คือ การให้บริการด้วยความเสียสละ ทุ่มเท ทั้งทางกาย วาจา ใจ และ 4) สมานัตตตา คือ บริการด้วยความเสมอภาค มีปฏิสัมพันธ์ที่ดี มีความเป็นมิตร และนำหลักการให้บริการ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความน่าเชื่อถือของการให้บริการ 2) ด้านการสร้างความมั่นใจในบริการ 3) ด้านรูปลักษณ์ทางกายภาพของการให้บริการ และ 4) ด้านการพัฒนาการส่งเสริมการให้บริการ

คำสำคัญ : ประยุกต์; บริการ; หลักสังคหวัตถุธรรม;

Abstract

This research aimed to: 1) study the level of service in monitoring and controlling the spread of the coronavirus among medical personnel in Mueang Prachinburi District. Prachinburi Province 2) Study the relationship between the principles of Sanghawatthutham and the provision of surveillance and control services for the spread of the coronavirus by medical personnel in Mueang Prachinburi District. Prachinburi Province and 3) Study guidelines for applying the principles of Sangha Dhamma. To promote services in monitoring and controlling the spread of the coronavirus. of medical personnel in Mueang Prachinburi District Prachinburi Province. The research results found that. 1. Providing services in monitoring and controlling the spread of the coronavirus for medical personnel in Mueang Prachinburi District. Prachinburi Province Overall it is at a high level. 2 . Analysis of the principles of Sanghawatthutham and the provision of surveillance and control services for the spread

of the coronavirus by medical personnel in Mueang Prachinburi District. Prachinburi Province There is a high level of positive relationship (R=.824**). 3. Guidelines for applying the principles of Sangha Dhamma to promote services in monitoring and controlling the spread of the coronavirus. of medical personnel in Mueang Prachinburi District Prachinburi Province Which is classified according to the principles of Sangha Vatthu Dhamma, consisting of 1) 1) Donation means giving, which may be giving things. give help or give knowledge without expecting anything in return. 2) Piyavaca is providing service with polite, gentle and sincere manners and speech. 3) Atthacariya is providing service with sacrifice and dedication in body, speech, mind, and 4) Samānattā means service with equality. have good interaction friendly and apply the principles of service in 4 areas: 1) reliability of service, 2) building confidence in service, 3) physical appearance of service, and 4) development and promotion of service.

Keywords: applied, serve, Sanghawatthutham

บทนำ

ไวรัสโคโรน่า (Coronavirus) หรือไวรัสโควิด-19 เป็นไวรัสในสัตว์ มีหลายสายพันธุ์ โดยปรกติไม่ก่อโรคในคน แต่เมื่อกลายพันธุ์เป็นสายพันธุ์ใหม่ที่ก่อโรคในมนุษย์ได้ (ซึ่งมักเกิดจากการจัดการที่ผิดธรรมชาติโดยมนุษย์) ในขณะที่มนุษย์ยังไม่รู้จักและไม่มีภูมิต้านทาน ก็จะเกิดการระบาดของโรคในคน โรคโควิด-19 (COVID-19) (สมประวิณ มันประเสริฐ, 2566) ย่อจาก Coronavirus disease 2019) เป็นโรคติดเชื้อทางเดินหายใจที่เกิดจากไวรัสโคโรน่า ซึ่งมีชื่อทางการว่า SARS-CoV-2 ทำให้เกิด ไข้ ไอ และอาจมีปอดอักเสบ เริ่มพบผู้ป่วยครั้งแรกเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ.2562 (ค.ศ.2019) ที่เมืองอู่ฮั่น เมืองหลวงของมณฑลหูเป่ย์ ภาคกลางของประเทศจีน ซึ่งเป็นเมืองใหญ่มีผู้คน หนาแน่น จึงเกิดการระบาดใหญ่ได้รวดเร็ว การดูแลรักษาเป็นไปอย่างฉุกเฉิน มีคน ป่วยหนักและตายมากเกินที่ควรจะเป็น

จนประเทศจีนต้องปิดเมือง และปิดประเทศ ต่อมา ขณะนี้ประเทศจีนสามารถควบคุมได้จนแทบจะไม่มีผู้ป่วยรายใหม่ แต่โดยธรรมชาติแล้ว จะยังมีผู้ที่มีเชื้ออยู่ ผู้ป่วยรายแรกที่รับการรักษาในประเทศไทย เมื่อวันที่ 13 มกราคม 2563 เป็น คนจีนที่รับเชื้อจากการระบาดในประเทศจีน และได้เดินทางมาประเทศไทย หลังจาก นั้น มีผู้ป่วยอีกหลายรายที่มาจากประเทศอื่น ส่วนผู้ป่วยที่ติดเชื้อในประเทศไทยรายแรก มีการรายงานเมื่อ 31 มกราคม 2563 โรคนี้เกิดจากไวรัสโคโรน่า (Corona virus) ที่กลายพันธุ์ในธรรมชาติเป็นสายพันธุ์ใหม่ จากการที่ธรรมชาติถูกมนุษย์ทำ

ร้ายโดยมีสมมุติฐานว่าไวรัสอาจจะมี แหล่งเริ่มต้นคือค้างคาว และกลายพันธุ์เมื่อผ่านสัตว์ตัวกลาง กลายเป็นไวรัสสายพันธุ์ใหม่ที่ก่อโรคในคนและคนไปรับเชื้อมาแพร่ระหว่างคนสู่คน ทั้งนี้ต้องรอการพิสูจน์ต่อไปเคยมีเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกันจากไวรัสโคโรน่าสายพันธุ์ใหม่ที่เกิดขึ้นใน อดีต คือ การเกิดโรค SARS (พ.ศ.2545) และ MERS ปัจจุบันสถานการณ์การแพร่ระบาดไวรัสโควิด-19 ได้กระจายไปทั่วโลก โดยอัตราการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 นั้น ส่งผลกระทบในการดำรงชีวิตของประชาชนคนไทยเป็นอย่างมาก การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 นี้ทวีความรุนแรงมากขึ้นจะส่งผลกระทบต่อธุรกิจค้าปลีกในปี 2563 หดตัวที่ - 14 % หรือคิดเป็นเม็ดเงินที่หายไปราว 5 แสนล้านบาท จากรายงานการศึกษาของ Nielsen พบว่าผู้บริโภคมีการตอบสนองต่อสถานการณ์โรคระบาดเปลี่ยนแปลงไปตามระดับความรุนแรงในแต่ละระยะคือ 1) ช่วงเริ่มมีการระบาดในวงจำกัดจากการเดินทางเข้ามาของกลุ่มคนในประเทศที่มีการติดเชื้อ นำไปสู่ความต้องการสินค้าที่เกี่ยวกับการป้องกันสุขภาพ 2) ช่วงที่มีการแพร่ระบาดกันเองภายในประเทศ ส่งผลให้ผู้บริโภคมีความต้องการสินค้าที่จำเป็นสำหรับการว่า ป้องกันตัวเองมากขึ้นและต่อมาเมื่อการแพร่ระบาดภายในประเทศเพิ่มจำนวนมากขึ้นและมีจำนวนผู้เสียชีวิตมากขึ้น ซึ่งภาระหน้าที่การให้บริการด้านการเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า ในจังหวัดปราจีนบุรีนั้นเป็นการให้บริการด้านอื่นๆ เพื่อให้เกิดคุณภาพสร้างความประทับใจ ความพึงพอใจแก่ผู้เรียนหรือผู้มารับบริการด้วยและเพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 (กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2566) คุณภาพการบริการเป็นมโนทัศน์และปฏิบัติการในการประเมินของผู้รับบริการ โดยทำการเปรียบเทียบระหว่างการบริการที่คาดหวัง (expectation service) กับการบริการที่รับรู้จริง (perception service) จากผู้ให้บริการซึ่งหากผู้ให้บริการสามารถให้บริการที่สอดคล้องตรงตามความต้องการของผู้รับบริการหรือสร้างการบริการที่มีระดับสูงกว่าที่ผู้รับบริการได้คาดหวังจะส่งผลให้การบริการดังกล่าวเกิดคุณภาพการให้บริการซึ่งจะทำให้ผู้รับบริการเกิดความพึงพอใจจากบริการที่ได้รับเป็นอย่างมาก และการให้บริการเพื่อสร้างความพึงพอใจต้องตอบสนองตามความคาดหวังของผู้รับบริการซึ่งความคาดหวังเป็นเรื่องของจิตใจอาจแสดงออกโดยตรงทางคำพูดบอกกล่าวผู้รับบริการ มีความเอาใจใส่ผู้มาติดต่อและให้ความสำคัญกับทุกคนเท่าเทียมกัน มีท่าทีที่สุภาพ ดังนั้นการรับรู้ความคาดหวังของผู้รับบริการยิ่งเป็นสิ่งสำคัญเพราะจะทำให้สามารถตอบสนองความต้องการให้ผู้รับบริการเกิดความพอใจ ดังเช่นการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีจะสามารถสร้างความประทับใจ ความพึงพอใจให้กับผู้ใช้บริการได้

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสังคหวัตถุธรรม นอกจากจะเป็นเครื่องมือหรือหลักธรรมที่ช่วยประสานคนหมู่มากให้อยู่รวมกันอย่างมีความสุข เป็นเครื่องมือช่วยขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทำให้คนอยู่ร่วมกันด้วยความรัก ยังสามารถนำไปใช้ได้ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับสังคมเป็นธรรมที่ก่อให้เกิดความผาสุกในบ้านเมืองและประเทศชาติ รวมถึงยังพบอีกว่าพระพุทธเจ้าได้ทรง

ชี้ให้เห็นถึง ความสำคัญของสังคหวัตถุ ว่าเป็นคุณธรรมที่ช่วยอุ้มชูโลก และเป็นหลักธรรมสำคัญในการสงเคราะห์ เกื้อกูล ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รู้จักแบ่งปัน รู้จักการให้เสียสละ และยินดีในความสุขของผู้อื่น เป็นเครื่องมือในการช่วยไกล่เกลี่ยความแตกแยกในหมู่คณะ และบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม ทำให้สังคม อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขอีกทั้งยังเป็นการช่วยให้เราเข้าใจอย่างถ่องแท้และสามารถดำเนินงานให้อยู่ภายใต้หลักธรรมได้อย่างถูกต้อง สามารถเข้าถึงและเป็นตัวกระตุ้นเตือนและส่งเสริมให้เกิดการบริการแก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึงและครอบคลุม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการให้บริการด้านการเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่าของบุคลากรทางการแพทย์ในอำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักสังคหวัตถุธรรมกับระดับการให้บริการด้านการเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่าของบุคลากรทางการแพทย์ในอำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี

3. เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์หลักสังคหธรรมเพื่อส่งเสริมการให้บริการด้านการเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า ของบุคลากรทางการแพทย์ในอำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการประยุกต์หลักสังคหวัตถุธรรม เพื่อส่งเสริมการให้บริการด้านการเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า ของบุคลากรทางการแพทย์ในอำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ประชาชนในเขตพื้นที่อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 109,041 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนในเขตพื้นที่อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการเทียบเกณฑ์ตามตารางเครซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 384 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิหรือเป็นมีบทบาทสำคัญหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่วิจัยหรือเป็นนักวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ พระสงฆ์ บุคลากรทางการแพทย์/บุคลากรสาธารณสุข ประชาชน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยมมุ่งเน้นศึกษาเนื้อหาการให้บริการด้านการเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่าของบุคลากรทางการแพทย์ในอำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี ตามหลักสังคหวัตถุธรรม ได้แก่ ทาน (การอำนวยความสะดวกในการให้บริการด้านต่างๆ การให้คำปรึกษา การให้คำแนะนำ) ปิยะวาจา (บริการด้วยกริยา วาจาที่สุภาพเรียบร้อย) อัตถจริยา (บริการด้วยความเสียสละ ทุ่มเทในการให้บริการ) สมานัตตตา (ความเสมอภาค ให้บริการด้านความเป็นกันเอง ไม่เลือกปฏิบัติ)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัย

การประยุกต์หลักสังคหวัตถุธรรม เพื่อการส่งเสริมการให้บริการด้านการเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่าของบุคลากรทางการแพทย์ ในอำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี โดยใช้แบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างและทำการสัมภาษณ์เป็นการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อที่จะได้นำข้อมูลมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบทตามลำดับ ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ระดับการให้บริการด้านการเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า ของบุคลากรทางการแพทย์ ในอำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการให้บริการด้านการเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า ของบุคลากรทางการแพทย์ ในอำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี โดยรวม

การให้บริการประชาชนโดยรวม	ระดับคุณภาพการให้บริการ		
	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านความน่าเชื่อถือของการให้บริการ	3.71	0.85	มาก
2. ด้านการสร้างความมั่นใจในบริการ	3.70	0.83	มาก
3. ด้านรูปลักษณ์ทางกายภาพของการให้บริการ	3.82	0.86	มาก
4. ด้านการพัฒนาการส่งเสริมการให้บริการ	3.77	0.81	มาก
รวม	**3.75**	**0.84**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับการให้บริการด้านการเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า ของบุคลากรทางการแพทย์ ในอำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี โดยรวม พบว่า ประชาชนมีความพึงพอใจต่อคุณภาพการบริการ โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.75, S.D. = 0.84) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนมีความพึงพอใจต่อระดับการให้บริการด้านการเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า ของบุคลากรทางการแพทย์ ในอำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับคุณภาพการบริการจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านรูปลักษณ์ทางกายภาพของการให้บริการ ($\overline{X}$ = 3.82, S.D. = 0.86) รองลงมา คือ ด้านการพัฒนาการส่งเสริมการให้บริการ ($\overline{X}$ = 3.77, S.D. = 0.81) และด้านความน่าเชื่อถือของการให้บริการ ($\overline{X}$ = 3.71, S.D. = 0.85) ด้านที่มีระดับการให้บริการน้อยที่สุด คือ ด้านการสร้างความมั่นใจในบริการ ($\overline{X}$ =3.70, S.D.=0.83)

2. ผลการวิเคราะห์การบูรณาการหลักสังคหวัตถุธรรมกับการให้บริการด้านการเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า ของบุคลากรทางการแพทย์ ในอำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการบูรณาการหลักสังคหวัตถุธรรมกับการให้บริการด้านการเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า ของบุคลากรทางการแพทย์ ในอำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี โดยรวม

หลักสังคหวัตถุธรรม	ระดับความคิดเห็น		
	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านทาน	4.30	0.86	มาก
2. ด้านปิยวาจา	4.09	0.89	มาก
3. ด้านอัตถจริยา	4.15	0.84	มาก
4. ด้านสมานัตตตา	4.35	0.86	มาก
รวม	4.24	0.87	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า การบูรณาการหลักสังคหวัตถุธรรม เพื่อส่งเสริมการให้บริการด้านการเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า ของบุคลากรทางการแพทย์ ในอำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี โดยรวม พบว่า ประชาชนเห็นด้วยกับการบูรณาการหลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อส่งเสริมการให้บริการด้านการเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.24, S.D.= 0.87) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสมานัตตตา ประชาชนมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.35, S.D.= 0.86) รองลงมา คือ ด้านทาน ($\overline{X}$ = 4.30, S.D.= 0.86), ด้านอัตถจริยา ($\overline{X}$ = 4.15, S.D.= 0.84) และด้านปิยวาจา ($\overline{X}$ = 4.09, S.D.= 0.89) ตามลำดับ โดยประชาชนมีความคิดเห็นในระดับมากทุกข้อ

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประยุกต์หลักสังคหวัตถุธรรมเพื่อส่งเสริมการให้บริการด้านการเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า ของบุคลากรทางการแพทย์ในอำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี รายละเอียดดังนี้

1) ทาน ความหมายตามหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา คือ การให้หรือการบริจาค เป็นการกระทำที่ทำด้วยความเมตตาและกรุณา เพื่อช่วยเหลือและสนับสนุนผู้อื่น โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน การให้ทานเป็นการสร้างความสัมพันธ์และความสามัคคีในสังคม การให้ทานจึงเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคลและกลุ่มคนในสังคม ช่วยให้สังคมมีความสามัคคีและความร่วมมือกันมากยิ่งขึ้น แนวทางการประยุกต์หลักสังคหวัตถุธรรม เพื่อส่งเสริมการให้บริการด้านการเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า ของบุคลากรทางการแพทย์ ในอำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี คุณภาพการบริการตามความหมายของทานในหลักสังคหวัตถุธรรม คือ การจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้มารับบริการได้อย่างเพียงพอ เหมาะสม การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกที่ดีจะช่วยสร้างความมั่นใจแก่ผู้รับบริการ การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้มารับบริการอย่างมีคุณภาพ หมายถึง การจัดเตรียมและดูแลสิ่งต่างๆ ที่ช่วยให้ผู้รับบริการได้รับประสบการณ์ที่ดีและมีความพึงพอใจสูงสุด มีองค์ประกอบหลายประการที่ต้องคำนึงถึงในการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างมีคุณภาพ ได้แก่ ด้านความสะอาดและความปลอดภัย ต้องรักษา

ความสะอาดของสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ อยู่เสมอ เช่น ห้องน้ำ ห้องพัก ห้องรับรอง และอุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้งต้องมีการจัดการความปลอดภัยให้เหมาะสม เช่น การติดตั้งกล้องวงจรปิด ระบบป้องกันอัคคีภัย และการจัดการสถานการณ์ฉุกเฉิน ด้านการเข้าถึงที่สะดวกสบาย ต้องมีการจัดทางเดินและทางเข้าที่สะดวกสำหรับทุกคน รวมถึงคนพิการหรือผู้สูงอายุ เช่น การมีลิฟต์ ราวจับ และทางลาดสำหรับรถเข็น ด้านการบริการด้วยความสุภาพและเป็นกันเอง บุคลากรที่ให้บริการต้องมีความสุภาพ มีใจบริการ และให้ความช่วยเหลือแก่ผู้รับบริการอย่างเต็มใจ การต้อนรับและให้ข้อมูลที่ชัดเจนจะช่วยให้ผู้รับบริการรู้สึกเป็นที่ยอมรับและประทับใจ ด้านการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกที่ครบครัน จัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นและทันสมัย เช่น เครื่องดื่ม เครื่องใช้ไฟฟ้า อินเทอร์เน็ต และอุปกรณ์สำนักงาน ด้านการประเมินและปรับปรุงบริการ การรับฟังความคิดเห็นจากผู้รับบริการเพื่อนำมาปรับปรุงการบริการให้ดียิ่งขึ้น การสำรวจความพึงพอใจและการตอบสนองต่อความคิดเห็นเป็นวิธีที่ช่วยพัฒนาคุณภาพของสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการได้อย่างต่อเนื่อง และด้านการจัดการเวลาและการนัดหมาย การจัดการเวลาในการให้บริการต้องมีประสิทธิภาพ เพื่อลดการรอคอยและสร้างความพึงพอใจแก่ผู้รับบริการ เช่น การนัดหมายล่วงหน้า การจัดการคิว และการให้ข้อมูลเวลาที่ชัดเจน

2) ปิยวาจา ความหมายตามหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนานั้น คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่สุภาพ นุ่มนวล และจริงใจ วาจาที่เป็นที่รักและเป็นมิตร เป็นการใช้คำพูดที่สุภาพ ไพเราะ และสร้างสรรค์ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและความเข้าใจอันดีระหว่างบุคคล ความหมายของปิยวาจาครอบคลุมถึงการพูดจาที่สุภาพ อ่อนโยน และเป็นมิตร การใช้ปิยวาจาเป็นการแสดงความเคารพและการให้เกียรติผู้อื่น การใช้ปิยวาจาช่วยสร้างบรรยากาศที่ดีและความสามัคคีในสังคม ทำให้ผู้คนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและปรองดอง สรุปคือ ความสุภาพและความอ่อนโยน คำพูดที่สุภาพ อ่อนโยน ไม่หยาบคาย หรือเสียดสี การพูดด้วยความสุภาพและอ่อนโยนช่วยให้ผู้ฟังรู้สึกดีและเป็นที่ยอมรับ การให้กำลังใจและการสนับสนุน การใช้คำพูดที่สร้างกำลังใจและสนับสนุนผู้อื่น การพูดให้กำลังใจและการสนับสนุนทำให้ผู้ฟังรู้สึกมีคุณค่าและมีกำลังใจในการทำสิ่งต่างๆ การแสดงความเคารพและความยกย่อง การใช้คำพูดที่แสดงความเคารพและยกย่องผู้อื่น การแสดงความเคารพและความยกย่องทำให้ผู้ฟังรู้สึกได้รับการยอมรับและมีความสุข

3) อัตถจริยา ความหมายตามหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนานั้น คือ การประพฤติประโยชน์ การกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคม ทั้งทางกาย วาจา และใจ การปฏิบัติอัตถจริยาช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและความร่วมมือในสังคม ทำให้ผู้คนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคมโดยรวม การปฏิบัติอัตถจริยามีดังนี้ 1) การช่วยเหลือและสนับสนุนผู้อื่นให้ได้รับประโยชน์ ทั้งในด้านกายภาพ เช่น การให้ความช่วยเหลือ

ในเรื่องการเงิน การให้สิ่งของที่จำเป็น หรือการช่วยงานในชีวิตประจำวัน 2) การให้คำแนะนำและการให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์ เพื่อให้ผู้อื่นสามารถพัฒนาตนเองและดำเนินชีวิตได้ดีขึ้น 3) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เช่น การทำงานอาสาสมัคร การร่วมมือในโครงการพัฒนาชุมชน หรือการบริจาคเพื่อการกุศล 4) การรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้สังคมและโลกของเราอยู่ในสภาพที่ดีและยั่งยืน 5) การปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างเต็มที่ เพื่อให้เกิดผลดีต่อผู้อื่นและสังคม เช่น การทำงานด้วยความตั้งใจและความซื่อสัตย์ 6) การรักษาคำพูดและการปฏิบัติตามสัญญา เพื่อสร้างความไว้วางใจและความเคารพในความสัมพันธ์ 7) การสร้างความสามัคคีในกลุ่มและองค์กร โดยการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างเปิดเผยและโปร่งใส 8) การสนับสนุนและให้กำลังใจผู้อื่นในการทำงานร่วมกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

4) สมานัตตตา ความหมายตามหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนานั้น คือ การมีความเข้าใจและความรู้เกี่ยวกับตนเองและผู้อื่นว่าทั้งสองฝ่ายเป็นคนเดียวกันเสมอ มีความเข้าใจและรับรู้ถึงความทุกข์ทรมาน และเพื่อให้เกิดบำเพ็ญประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นทั้งสองฝ่าย จึงต้องพยายามทำให้เกิดความมั่นใจและมีการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

3. แนวทางการบูรณาการหลักสมานัตตตากับการบริการ เพื่อส่งเสริมคุณภาพการบริการ โดยการนำมาประยุกต์ใช้ในการบริการด้านสาธารณะ หมายถึง การที่ทุกคนในสังคมมีความเข้าใจและรับรู้ถึงความสำคัญของการให้บริการอย่างเท่าเทียมกัน และมุ่งหวังให้บริการนั้นเป็นประโยชน์แก่ทุกคนในสังคมโดยไม่แยกแยะหรือเลือกปฏิบัติตามความชอบหรือตำแหน่งของบุคคลใดๆ ทั้งนี้เพื่อให้สังคมมีความยั่งยืนและเจริญรุ่งเรืองไปด้วยกันในทุกด้าน สมานัตตตาเมื่อนำมาใช้ในบริบทของการให้บริการด้านเจ้าหน้าที่ หมายถึงการที่เจ้าหน้าที่ในหน้าที่ของตนมีความเข้าใจและรับรู้ถึงความสำคัญของการให้บริการอย่างเท่าเทียมกันแก่ทุกคน โดยไม่มีความเลือกที่จะเข้าใจหรือรับรู้เฉพาะบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดเฉพาะ

อภิปรายผล

จากการวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์หลักสังคหวัตถุธรรม เพื่อการส่งเสริมการให้บริการด้านการเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า ของบุคลากรทางการแพทย์ในอำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี มีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. การให้บริการด้านการเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า ของบุคลากรทางการแพทย์ในอำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี จำแนกเป็นรายด้าน 4 ด้าน

ได้แก่ 1) ด้านความน่าเชื่อถือของการให้บริการ 2) ด้านการสร้างความมั่นใจในบริการ 3) ด้านรูปลักษณ์ทางกายภาพของการให้บริการ 4) ด้านการพัฒนาการส่งเสริมการให้บริการ

1.1 ประชาชนมีความพึงพอใจต่อคุณภาพการบริการ อยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการให้บริการด้านการเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า ของบุคลากรทางการแพทย์ อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับคุณภาพการบริการจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านความน่าเชื่อถือของการให้บริการ รองลงมา คือ ด้านการพัฒนาการส่งเสริมการให้บริการ และด้านการสร้างความมั่นใจในบริการ ด้านที่มีระดับคุณภาพการบริการน้อยที่สุด คือ ด้านรูปลักษณ์ทางกายภาพของการให้บริการ อภิปรายผลรายด้านดังนี้

1.2 ด้านความน่าเชื่อถือของการให้บริการ ประชาชนมีความพึงพอใจในประเด็นที่เจ้าหน้าที่บริการผู้มาติดต่องานด้วยความเสมอภาค การแต่งกายของเจ้าหน้าที่ผู้บริการมีการแต่งกายสุภาพ เหมาะสม ภูมิฐานน่าเชื่อถือศรัทธา การปฏิบัติต่อประชาชนผู้มาใช้บริการเป็นไปด้วยความสุภาพ เหมาะสม บริการด้วยอัธยาศัยที่ดี มีปฏิสัมพันธ์ ยิ้มแย้มแจ่มใส และเจ้าหน้าที่รับฟังข้อคิดเห็น ข้อซักถามและตอบข้อสงสัย แนะนำได้ชัดเจน ให้การบริการด้วยความรวดเร็ว ใช้ระยะเวลาเหมาะสมกับงานที่มาติดต่อ จึงส่งผลให้ประชาชนที่มาใช้บริการมีความพึงพอใจคุณภาพในระดับมาก

1.3 ด้านการสร้างความมั่นใจในบริการ ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการให้บริการโดยรวม อยู่ในระดับมาก ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลในการติดต่อบริการ การเปิดรับฟังข้อคิดเห็นต่อการให้บริการ เช่น กล่องรับความคิดเห็น แบบสอบถาม และเว็บบอร์ด และมีความสะดวก คล่องตัวในการขอรับบริการตามช่องทางต่าง ๆ มีช่องทางเลือกใช้ในการติดต่อประสานงานหลากหลายและเพียงพอ

1.4 ด้านรูปลักษณ์ทางกายภาพของการให้บริการ ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการให้บริการโดยรวม อยู่ในระดับมากต่อการให้บริการด้านสิ่งอำนวยความสะดวก คือ จัดให้มีสถานที่พักรอรับการบริการที่สะดวก สัปปายะ มีสิ่งอำนวยความสะดวก เหมาะสม สะอาด และเพียงพอ เช่น ที่จอดรถ ที่นั่งบริเวณรอรับบริการ น้ำดื่ม ห้องน้ำ มีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุและผู้พิการ เช่น รถเข็น แว่นสายตา การจัดสถานที่และอุปกรณ์/ป้ายประชาสัมพันธ์/ป้ายบอกจุดบริการมีความชัดเจนและเข้าใจง่าย และสถานที่ตั้งของหน่วยงานมีบรรยากาศที่เหมาะสม โปร่ง โล่ง สะอาด และสะดวกในการเดินทางมารับบริการ

1.5 ด้านการพัฒนาการส่งเสริมการให้บริการ ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการให้บริการโดยรวม อยู่ในระดับมาก ต่อการให้บริการเป็นไปตามลำดับก่อน-หลัง อย่างยุติธรรมเสมอ

ภาคเท่าเทียม การให้บริการเป็นระบบและขั้นตอน มีความคล่องตัว ไม่ยุ่งยากซับซ้อน แต่ละขั้นตอน มีความสะดวกรวดเร็ว มีคำแนะนำ/เอกสาร/เจ้าหน้าที่/ป้ายประกาศ อย่างชัดเจนและเหมาะสมและมีระยะเวลาการให้บริการรวดเร็วเหมาะสมกับกิจกรรม/สภาพงาน มีป้ายแสดงขั้นตอนการให้บริการอย่างชัดเจน เข้าใจง่าย

2. ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสังคหวัตถุธรรมกับการให้บริการด้านการเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า ของบุคลากรทางการแพทย์ ในอำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี พบว่า หลักสังคหวัตถุธรรม มีความสัมพันธ์การให้บริการด้านการเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า ของบุคลากรทางการแพทย์ ในอำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี ในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีระดับความสัมพันธ์สูงมาก (R=.๘๒๔**) หมายความว่า ถ้าหน่วยงานทางการแพทย์ ในอำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี มีการนำหลักสังคหวัตถุธรรม มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานจะส่งผลต่อการให้บริการแก่ประชาชนด้านการเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยจึงยอมรับสมมติฐาน สอดคล้องกับชวัลณัฏฐ์ ปาลีย์รวี อภิรมย์ สีดาคำ และประเสริฐ ปอนถิ่น (2566) ที่ศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพการให้บริการประชาชนของสถานีตำรวจภูธรช้างเผือก อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า 1) ระดับการส่งเสริมคุณภาพการให้บริการประชาชนของสถานีตำรวจภูธรช้างเผือก อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ หลักสังคหวัตถุ 4 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และการส่งเสริมคุณภาพการให้บริการประชาชน ทั้ง 5 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) หลักสังคหวัตถุ 4 มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมคุณภาพการให้บริการประชาชน ในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีระดับความสัมพันธ์สูงมาก 3) ข้อเสนอแนะแนวทาง พบว่า ควรส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่มีความรู้ และเชี่ยวชาญในการบริการแต่ละด้านเป็นอย่างดี ควรส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่มีทักษะในการให้บริการที่ดี สร้างความประทับใจในการรับบริการควรส่งเสริมมีสิ่งอำนวยความสะดวกให้บริการ เช่น การจัดสถานที่นั่งรอรับบริการ น้ำดื่ม โทรทัศน์และมีบริการสัญญาณ Wi-Fi Free และควรส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่มีการแนะนำและอธิบายขั้นตอนการให้บริการอย่างชัดเจน เข้าใจง่าย และตอบข้อซักถาม ข้อสงสัยเกี่ยวกับการขอรับบริการด้วยความเอาใจใส่

3. แนวทางการประยุกต์หลักสังคหธรรมเพื่อส่งเสริมการให้บริการด้านการเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า (COVID-19) โดยบุคลากรทางการแพทย์ในอำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี การนำหลักสังคหวัตถุธรรม 4 มาใช้ในแนวทางการส่งเสริมการให้บริการเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาดของ COVID-19 จะช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคลากรทางการแพทย์และประชาชนในอำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี การให้

ความรู้และบริการอย่างสม่ำเสมอ การพูดจาเชิงบวก การทำตัวให้เป็นประโยชน์ และการปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียม จะช่วยส่งเสริมความร่วมมือจากทุกฝ่ายในการควบคุมการแพร่ระบาด สามารถนำหลัก สังคหวัตถุธรรม 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่เน้นเรื่องการส่งเสริมความสามัคคีและการอยู่ร่วมกันในสังคม มาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1) ด้านทาน (การให้) บุคลากรทางการแพทย์ควรส่งเสริมการให้ความรู้ที่ถูกต้องและชัดเจนเกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่าแก่ประชาชนในท้องถิ่น การแจกจ่ายเอกสารหรือจัดกิจกรรมให้ความรู้ เช่น การสอนการใช้หน้ากากอนามัยอย่างถูกต้องและการล้างมือ เพื่อให้ประชาชนมีความรู้และเข้าใจถึงวิธีการป้องกันตนเอง ควรมีการจัดตั้งจุดให้บริการตรวจเชื้อ COVID-19 ในพื้นที่ที่เข้าถึงง่าย รวมถึงการให้วัคซีนแก่ประชาชนอย่างทั่วถึงและยุติธรรม การให้บริการด้วยความเมตตาและการเอาใจใส่ในความเป็นอยู่ของผู้ป่วยถือเป็นการเสริมสร้างความไว้วางใจให้แก่ประชาชน

2) ปิยวาจา (การพูดจาดี พูดจาไพเราะ) บุคลากรทางการแพทย์ควรใช้คำพูดที่ให้กำลังใจและสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน ในการสื่อสารเกี่ยวกับมาตรการป้องกันและการควบคุมโรค โดยหลีกเลี่ยงการใช้คำพูดที่สร้างความตื่นตระหนกหรือก่อให้เกิดความสับสน การสื่อสารที่ดีและชัดเจนจะช่วยให้ประชาชนรู้สึกมั่นใจและพร้อมให้ความร่วมมือมากขึ้น

3) อัตถจริยา (การทำตัวให้เป็นประโยชน์) บุคลากรทางการแพทย์ควรมีการทำงานเชิงรุกในการตรวจเชิงรุก (Active Case Finding) เพื่อค้นหาผู้ที่มีความเสี่ยงในชุมชน การเข้าไปให้บริการตรวจและให้คำแนะนำในพื้นที่ห่างไกลหรือเข้าถึงยาก ถือเป็นการทำตัวให้เป็นประโยชน์อย่างแท้จริง การทำงานร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หรือโรงเรียนในพื้นที่ เพื่อสร้างกลไกการเฝ้าระวังในชุมชน รวมถึงการส่งเสริมบทบาทของผู้นำชุมชนในการสื่อสารและปฏิบัติตามมาตรการควบคุมโรค ทำให้การบริการมีประสิทธิภาพมากขึ้น

4) สมานัตตตา (การวางตัวเสมอต้นเสมอปลาย) บุคลากรทางการแพทย์ควรให้บริการโดยไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นผู้ป่วยที่มีสถานะทางสังคมต่างกัน หรือผู้ป่วยที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยง เช่น ผู้สูงอายุหรือคนไร้บ้าน ควรได้รับการดูแลและบริการอย่างเท่าเทียมกัน การปฏิบัติที่เสมอต้นเสมอปลายจะสร้างความไว้วางใจและความเชื่อมั่นต่อระบบสาธารณสุขในพื้นที่ การรักษามาตรฐานในทุกขั้นตอนของการให้บริการ เช่น การตรวจวินิจฉัย การจัดการกรณีผู้ป่วยติดเชื้อและการให้คำแนะนำประชาชนอย่างถูกต้องและทันเหตุการณ์ จะช่วยให้การบริการมีความน่าเชื่อถือและสม่ำเสมอ ทำให้ประชาชนรู้สึกมั่นใจในการใช้บริการ

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเรื่อง การประยุกต์หลักสังคหวัตถุธรรม เพื่อส่งเสริมการให้บริการด้านการเฝ้าระวังและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า ของบุคลากรทางการแพทย์ในอำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี การประยุกต์หลักสังคหวัตถุธรรมเพื่อส่งเสริมการให้บริการสามารถทำได้โดยการนำหลักธรรม 4 ประการ มาใช้ในการปฏิบัติงานและการให้บริการประชาชน ทาน (การให้): การให้บริการที่ดีควรมีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และช่วยเหลือประชาชนอย่างเต็มที่ เช่น การให้ข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วน การช่วยเหลือในเรื่องที่ประชาชนต้องการความช่วยเหลือ เป็นต้น ปิยวาจา (วาจาอ่อนหวาน): การใช้วาจาที่สุภาพและเป็นมิตรในการสื่อสารกับประชาชน จะช่วยสร้างความประทับใจและความไว้วางใจ อัตถจริยา (การประพฤติประโยชน์): การปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจและมุ่งมั่นในการทำประโยชน์ให้กับประชาชน เช่น การให้บริการที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ): การปฏิบัติตนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ไม่เลือกปฏิบัติ และให้บริการประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน การนำหลักสังคหวัตถุธรรมมาใช้ในการให้บริการจะช่วยให้การบริการมีคุณภาพมากขึ้น และสร้างความพึงพอใจให้กับประชาชนที่มาใช้บริการ

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. สถานการณ์ผู้ติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในประเทศไทย. สืบค้นจาก: www.ddc.moph.go.th

ชวัลณัฏฐ์ ปาลีย์รวี อภิรมย์ สีดาคำ และประเสริฐ ปอนถิ่น. (2566). *การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพการให้บริการประชาชนของสถานีตำรวจภูธรช้างเผือก อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่.* วารสารสันติสุขปริทรรศน์, 4(2), 50-64.

สมประวิณ มันประเสริฐ. ผลกระทบของ Covid – 19 ต่อเศรษฐกิจไทย และคนทำธุรกิจ SME. สืบค้นจาก https://www.krungsri.com/th/plearn-plearn/covid19-newnormal-with-sme .

Krejcie, R.V., & D.W. Morgan. (1970). *Determining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607 – 610

แนวทางการพัฒนาศูนย์ช่วยเหลือผู้ยากไร้ ตามหลักสารณียธรรม เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งบนพื้นฐานบนความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ของวัดป่านาบุญ อำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมา

GUIDELINE FOR DEVELOPMENT ACCORDING TO SARANIYADHAMMA PRINCIPLES TO STRENGTHEN THE HELP CENTER FOR THE POOR OF WAT PA NA BOON IN NAKHONRATCHASIMA PROVINCE

[1]พระอนันต์ อภินนฺโท, [2]พระครูพิศาลภัทรบัณฑิต, [3]พระมหาสุพร รกฺขิตธมฺโม, [4]พระชนาเมธ เตชธโร และ [5]เบญจมาศ สุวรรณวงศ์

[1]Phra Anan Phaka, [2]Phrakruphaisanphattharabundit, [3]Phamaha Suporn Rakkhitadhammo, [4]PhraChanamet Tejadharo And [5]Benjamas Suwannawong

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahachulalongkornrajavityalaya University, Thailand

[1]anan.pha@mcu.ac.th

Received: October 20, 2024; **Revised**: November 6, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและประวัติความเป็นมาของศูนย์ช่วยเหลือผู้ยากไร้ วัดป่านาบุญ จังหวัดนครราชสีมา 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาศูนย์ช่วยเหลือ

[1] อาจารย์ ดร. คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา

[2] อาจารย์ ดร. คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา

[4] อาจารย์ ดร. คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา

[5] อาจารย์ ดร. คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา

ผู้ยากไร้ ตามหลักสารณียธรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งบนพื้นฐานความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของวัดป่านาบุญ จังหวัดนครราชสีมา 3) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาศูนย์ช่วยเหลือผู้ยากไร้ ตามหลักสารณียธรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งบนพื้นฐานความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของวัดป่านาบุญ จังหวัดนครราชสีมา ผลวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาและประวัติความเป็นมาของศูนย์ช่วยเหลือผู้ยากไร้ วัดป่านาบุญ จังหวัดนครราชสีมา โดยเฉพาะในชุมชนวัดป่านาบุญ ที่มีปัญหาสังคมเกี่ยวกับความยากจนและการขาดโอกาสทางสังคม ศูนย์ดังกล่าวมีบทบาทในการช่วยเหลือผู้ที่มีความต้องการ โดยอาศัยหลักการทางพุทธศาสนาในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของ ปัญหานี้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น ทำให้ชุมชนต้องการแนวทางการพัฒนาใหม่ๆ เพื่อรับมือกับความยากจนและการขาดโอกาส รวมถึงการสร้างความเข้มแข็งในระดับชุมชน เพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาวโดยการประยุกต์ใช้หลักสารณียธรรม 2) แนวทางการพัฒนาศูนย์ช่วยเหลือผู้ยากไร้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งบนพื้นฐานตามหลักสารณียธรรมบนความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของวัดป่านาบุญ จังหวัดนครราชสีมา มีแนวทางการพัฒนาศูนย์ช่วยเหลือผู้ยากไร้ หลักสารณียธรรม เป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาศูนย์ช่วยเหลือผู้ยากไร้ที่สามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การนำหลักธรรมนี้มาใช้ ไม่เพียงแค่ช่วยในการให้ความช่วยเหลือผู้ยากไร้ แต่ยังช่วยส่งเสริมความสามัคคีและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน ทั้งด้านเมตตา กายกรรม วจีกรรมและมโนกรรม ที่ทำให้ชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีและยั่งยืน และ 3) เสนอแนวทางการพัฒนาศูนย์ช่วยเหลือผู้ยากไร้ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งบนพื้นฐานพุทธวิธีความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของวัดป่านาบุญ จังหวัดนครราชสีมา การมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจหลักของการพัฒนาศูนย์ช่วยเหลือฯ การวิจัยพบว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ การมีส่วนร่วมของประชาชนและการสื่อสารที่ชัดเจนทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองและช่วยเหลือกันอย่างยั่งยืนและมีผลสำคัญต่อการสร้างความเชื่อมั่นในชุมชนและส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ : การจัดการเรียนรู้แบบ SQ4R ร่วมกับสื่อประสม, ความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญความพึงพอใจ

Abstract

The objectives of this research are: 1) To study the state of problems and background of Help Center for the Poor of Wat Pa Na Boon in Nakhonratchasima province, 2) To study a guideline for development according to Saraniyadhamma

principles to strengthen the Help Center for the Poor of Wat Pa Na Boon in Nakhonratchasima province in the changing society, and 3) To propose the guideline for development according to Saraniyadhamma principles to strengthen the Help Center for the Poor of Wat Pa Na Boon in Nakhonratchasima province in the changing society. The results of the study found that: 1) The community of Wat Pa Na Boon has social problems concerning poverty and lack of opportunity in society. The center's role is to help people in the community to solve their problems caused by social changes and those problems affect their way of life. People need guidelines for development to cope with their poverty and the lack of opportunity in society, and they want to strengthen their community. The center applies Saraniyadhamma principles in its operation in order that the people can be self-reliant in the long run. 2) A guideline for development according to Saraniyadhamma principles to strengthen the Help Center for the Poor of Wat Pa Na Boon in Sida district of Nakhonratchasima province in the changing society indicates that the application of this Dhamma principle in helping the poor is not just only help them but also encourage unity and participation of people in community development in loving-kindness through bodily action, verbal action and mental action. It also makes the community have good and sustainable relations. 3) The proposed guideline for development according to Saraniyadhamma principles to strengthen the Help Center for the Poor of Wat Pa Na Boon in Nakhonratchasima province in the changing society is the collaboration of people in community. The research results specify that to welcome the people's opinion, participation and decision in activities, and understandable and comprehensive communication help create potential to community in sustainable self-development and each other assistance. This also results in confidence of the community and supports community in giving collaboration.

Keywords: Help Center for the Poor, Saraniyadhamma Principles, Nakhonratchasima Province

บทนำ

เป้าหมายประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2579 สังคมไทยเป็นสังคมที่เป็นธรรม มีความเหลื่อมล้ำน้อย อัตราความยากจนต่ำ มีการกระจายโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรการสร้างฐานอาชีพ บริการทางสังคมที่มีคุณภาพ โดยที่ประชาชนทุกช่วงวัยมีคุณภาพชีวิตที่ดี ครอบครัวอยู่ดีมีสุข ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ตามภารกิจกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ยุทธศาสตร์ชาติที่มุ่งสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ในยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม เพื่อเร่งกระจายโอกาสการพัฒนาและสร้างความมั่นคงให้ทั่วถึง ลดความเหลื่อมล้ำไปสู่สังคมที่เสมอภาคและเป็นธรรม เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกช่วงวัยให้มีความรู้ สร้างความมั่นคงทางรายได้และการออม รวมทั้ง การส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงบริการของรัฐตลอดจน มีระบบสวัสดิการที่สมบูรณ์ ให้ประชาชนทั่วไปและผู้ประสบปัญหาทางสังคม ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส ได้รับการคุ้มครอง พิทักษ์สิทธิ์ดูแลอย่างมีศักดิ์ศรี และการพัฒนาทุกกลุ่มเป้าหมาย มีการเรียนรู้ พัฒนาในทุกมิติ และพึ่งตนเองได้ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้จัดทำแผนแม่บทพัฒนาที่อยู่อาศัยระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560 – 2579) โดยสาระสำคัญของแผนแม่บทดังกล่าว ได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการพัฒนาที่อยู่อาศัย เพื่อให้คนไทยได้มีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมและกำหนดเป้าหมายและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนที่อยู่อาศัย ไว้ว่า “คนไทยทุกคนมีที่อยู่อาศัยถ้วนทั่วและมีคุณภาพชีวิตที่ดีภายในปี 2579” (บุษรา โพวาทอง, 2562: 135) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ.2560-2564 ในส่วนของเป้าหมายข้อที่ (6) ระบุไว้ว่า เป้าหมายสำคัญตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ภาครัฐจะต้องดำเนินการพัฒนาให้ภาครัฐมีระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ทันสมัย โปร่งใส ตรวจสอบได้ กระจายอำนาจและมีส่วนร่วมจากประชาชน รัฐบาลให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างมาก ดังเช่น แผนยุทธศาสตร์กระทรวงมหาดไทย พ.ศ.2560-2564 ก็ได้มีการกำหนดเป้าหมายที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนไว้เช่นเดียวกัน อันได้แก่ 1) ชุมชนจะต้องมีความเข้มแข็ง 2) ชุมชนจะต้องมีความปลอดภัย 3) ชุมชนจะต้องมีความสงบเรียบร้อย 4) หน่วยงานภาครัฐจะต้องมีการบริหารจัดการที่ดีและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องมีความเข้มแข็ง 5) พื้นที่ภูมิภาคและพื้นที่เศรษฐกิจจะต้องมีขีดความสามารถในการแข่งขัน กรมการพัฒนาชุมชนเอง ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในส่วนนี้โดยตรง ก็ได้มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์กรมการพัฒนาชุมชนขึ้น เพื่อให้สอดรับกับเป้าหมายที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและแผนยุทธศาสตร์ของกระทรวงมหาดไทยได้กำหนดไว้เช่นเดียวกัน โดยได้นำสถานการณ์ปัจจุบันและสภาพแวดล้อมของการบริหารประเทศนำมาใช้เป็นข้อมูลในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในช่วงอนาคต ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงประเทศ สู่เป้าหมายสูงสุดภายใต้วิสัยทัศน์ “เศรษฐกิจฐานรากมั่นคงและชุมชนพึ่งตนเองได้ ภายในปี 2567” กรมการพัฒนาชุมชนได้มุ่งขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนมากที่สุด โดยดำเนินการผ่านหน่วยงานบริหารราชการต่างๆ ของรัฐ เพื่อให้

เข้าถึงและเกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการพัฒนาชุมชน และเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนของตนมากยิ่งขึ้น

การจะพัฒนาศักยภาพนั้นมีเป้าหมายสำคัญ เพื่อจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างเป็นระบบให้สมรรถนะของบุคคลและหน่วยงานเพิ่มขึ้น (พิมพ์ลักษณ์ อยู่วัฒนา, 2557) ในปัจจุบันหน่วยงานบริหารราชการต่างๆ ของรัฐได้มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน สิ่งใดบ้างที่ชุมชนต้องให้หน่วยงานของรัฐเข้ามาพัฒนา ก็สามารถนำเสนอหรือวางแผนร่วมกับหน่วยงานนั้นๆ ได้ เพื่อให้ตอบสนองความต้องการของแต่ละชุมชนมากที่สุด หรือหากมีโครงการใดที่ประชาชนหรือชุมชนไม่เห็นด้วย ก็สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาร่วมกันได้ แต่ที่ผ่านมาก็ยังมีประชาชนอีกหลายคนที่ยังไม่เข้าใจ หรือไม่ให้ความสนใจกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตน ปัญหาข้อจำกัดด้านเวลาที่จะเข้าร่วม ปัญหาด้านกิจกรรม การขาดความรู้ความเข้าใจในการมีส่วนร่วม การไม่ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินงานในกิจกรรมหรือโครงการ ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่กล้าแสดงความคิดเห็นของตนเกี่ยวกับวิธีการดำเนินงานต่างๆ ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในการติดตามประเมินผลของกิจกรรมต่างๆ เป็นต้น การพัฒนาที่มีประสิทธิภาพจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำให้ชุมชน เกิดความตระหนักรู้ถึงความสำคัญในส่วนนี้ อันเป็นส่วนที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตและชุมชนของตน ชุมชนใดมีความรู้และมีความเข็มแข็ง ชุมชนนั้นก็สามารถพัฒนาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นได้ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา สุขภาพและอื่นๆ อีกมากมาย ซึ่งทั้งหมดนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ล้วนเกิดจากการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ร่วมกันติดตามตรวจสอบการทำงานของหน่วยงานราชการต่างๆ ประชาชนย่อมมีสิทธิและเสรีภาพอย่างเต็มที่ ตั้งแต่ขั้นริเริ่มการพัฒนา ขั้นวางแผน ขั้นดำเนินการ ขั้นรับผลประโยชน์ จนถึงขั้นประเมินผล ประชาชนมีสิทธิเสนอสิ่งที่ชุมชนต้องการ เพื่อให้ชุมชนเกิดการพัฒนาที่ตรงจุดและตรงความต้องการ สามารถเสนอความต้องการในการแก้ไขปัญหา ส่งเสริมและพัฒนาในด้านต่างๆ ให้ชุมชนแต่ละพื้นที่มีความเจริญก้าวหน้าเป็นชุมชนที่เข็มแข็ง มีความปลอดภัย และมีความสงบเรียบร้อย

ด้วยเหตุผลความสำคัญความจำเป็นดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัย จะศึกษาแนวทางการพัฒนาศูนย์ช่วยเหลือผู้ยากไร้ ตามหลักสารณียธรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งบนพื้นฐานบนความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของวัดป่านาบุญ อำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนและส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและพัฒนาให้มากยิ่งขึ้น เพื่อที่จะได้สร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแบบมีส่วนร่วม ร่วมกันคิด ร่วมกันสร้าง ร่วมกันพัฒนาให้ชุมชนเป็นชุมชนที่มีแต่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน สืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและประวัติความเป็นมาของศูนย์ช่วยเหลือผู้ยากไร้ วัดป่านาบุญ จังหวัดนครราชสีมา

2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาศูนย์ช่วยเหลือผู้ยากไร้ ตามหลักสารณียธรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งบนพื้นฐานบนความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของวัดป่านาบุญ อำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมา

3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาศูนย์ช่วยเหลือผู้ยากไร้ ตามหลักสารณียธรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งบนพื้นฐานบนความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของวัดป่านาบุญ อำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาศูนย์ช่วยเหลือผู้ยากไร้ ตามหลักสารณียธรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งบนพื้นฐานบนความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของวัดป่านาบุญ อำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยกำหนดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ซึ่งมีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นสาระสำคัญของการวิจัย แบบสอบถาม ใช้สำหรับเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 367 คน ซึ่งเป็นประชาชนในเขตพื้นที่อำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมา แบบสอบถามถูกออกแบบเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้านสภาพปัญหา แนวทางการพัฒนาและการประยุกต์ใช้หลักสารณียธรรม

การสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์เชิงลึกถูกใช้เพื่อเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 25 รูป/คน โดยมุ่งเน้นการสำรวจแนวทางการพัฒนาศูนย์ช่วยเหลือผู้ยากไร้ให้มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบททางสังคมและชุมชน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือหลักในการวิจัยคือแบบสอบถาม ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกใช้เก็บข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ส่วนที่สองวัดระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาศูนย์ช่วยเหลือผู้ยากไร้ตามหลักสารณียธรรม นอกจากนี้ยังมีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 25 รูป/คน เพื่อเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเพิ่มเติม

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูลทำโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ได้แก่ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยรวม รายด้าน เพื่อนำไปอธิบายข้อมูลในรูปแบบตารางต่อไป และข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกถูกวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อนำเสนอข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาศูนย์ช่วยเหลือผู้ยากไร้ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาศูนย์ช่วยเหลือผู้ยากไร้ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งบนพื้นฐานตามหลักสารณียธรรมบนความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของวัดป่านาบุญ อำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมาผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. แนวทางการพัฒนาศูนย์ช่วยเหลือผู้ยากไร้ ตามหลักสารณียธรรม เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งบนพื้นฐานบนความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ของวัดป่านาบุญ อำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมาโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ผู้บริหาร คณะกรรมการ เจ้าหน้าที่ ควรปรับปรุงและพัฒนาต่อไปให้ถึงที่สุด มีการบูรณาการยกระดับทักษะศักยภาพบุคลากรของหน่วยงาน ด้วยการฝึกฝน อบรมขั้นตอนการทำงาน ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. แนวทางการพัฒนาศูนย์ช่วยเหลือผู้ยากไร้ ตามหลักสารณียธรรม เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งบนพื้นฐานบนความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของวัดป่านาบุญ อำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมาโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ผู้บริหาร คณะกรรมการเจ้าหน้าที่ ควรรักษาและพัฒนาต่อไปให้ถึงที่สุด มีการบูรณาการเพื่อเพิ่มทักษะศักยภาพในการปฏิบัติงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ เอกชนและประชาชนที่เกี่ยวข้อง

3. แนวทางการพัฒนาศูนย์ช่วยเหลือผู้ยากไร้ ตามหลักสารณียธรรม เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งบนพื้นฐานบนความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของวัดป่านาบุญ อำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ผู้บริหาร คณะกรรมการ เจ้าหน้าที่ ควรปรับปรุงและพัฒนาต่อไปให้ถึงที่สุด มีการบูรณาการด้วยการฝึกฝน อบรมขั้นตอนการทำงานเทคโนโลยี เครื่องมือเครื่องใช้และอุปกรณ์ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4. แนวทางการพัฒนาศูนย์ช่วยเหลือผู้ยากไร้ ตามหลักสารณียธรรม เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งบนพื้นฐานบนความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของวัดป่านาบุญอำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมา

โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ผู้บริหาร คณะกรรมการเจ้าหน้าที่ ควรรักษาและพัฒนาต่อไปให้ถึงที่สุด มีการบูรณาการวางแผนอย่างเป็นระบบเพื่อพัฒนาศักยภาพของพนักงานและปรับปรุงประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานขององค์กรให้สูงขึ้น โดยวิธีการฝึกอบรม การให้การศึกษาเพื่อเตรียมบุคคลให้มีความพร้อมที่จะทำงานตามความต้องการของมูลนิธิในอนาคต

จากการรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาศูนย์ช่วยเหลือผู้ยากไร้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งบนพื้นฐานตามหลักสารณียธรรมบนความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของวัดป่านาบุญ อำเภอสีดา โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในแต่ละด้านไว้ ดังนี้

1) ด้านเมตตากายกรรม คือ การกระทำทางกายด้วยความรักความปรารถนาดีต่อกัน คิดดี การมองกันในแง่ดี มีความหวังดี รักและเมตตาต่อกันและให้อภัยต่อกันและกันอยู่เสมอ

2) ด้านเมตตาวจีกรรม คือ การพูดจาปราศรัยด้วยความรักความปรารถนาดี พูดแนะนำในสิ่งที่ดีและมีประโยชน์

3) ด้านเมตตามโนกรรม คือ การมีความปรารถนาดีต่อกันมีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักสัมมาคารวะ

4) ด้านสาธารณโภคี คือ การรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์ และเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันอยู่เสมอ

5) ด้านสีลสามัญญตา คือ การปฏิบัติตามกฎระเบียบ

6) ด้านทิฏฐิสามัญญตา คือ รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอ ปรับความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกัน

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาศูนย์ช่วยเหลือผู้ยากไร้ ตามหลักสารณียธรรม เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งบนพื้นฐานบนความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ของวัดป่านาบุญอำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมา มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. สภาพปัญหาและประวัติความเป็นมาของศูนย์ช่วยเหลือผู้ยากไร้ วัดป่านาบุญ จังหวัดนครราชสีมาวัดป่านาบุญ ตั้งอยู่บ้านตลาดนาบุญ ถนนมิตรภาพ หมู่ที่ 1 ตำบลโพนทอง อำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมา เดิมเป็นที่พักสงฆ์ มีนามเดิมว่า ที่พักสงฆ์ป่าอัมพวโนทยาราม มีเนื้อที่ 17 ไร่ 2 งาน 25 ตารางวา ที่พักสงฆ์ป่าอัมพวโนทยาราม ไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจน นอกจากการบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ที่เล่าต่อๆกันมาว่า เมื่อ ปี พ.ศ.2508 การมีส่วนร่วมของวัดป่านาบุญ นั้นโดยเฉพาะผู้นำทางศาสนา เป็นตัวเชื่อมหลักระหว่างผู้คนในชุมชนและศาสนาและ เริ่มมาจาก

สถาบันทางสังคม คือ ครอบครัวที่ช่วยอบรมให้เรียนรู้ระเบียบของสังคม รวมทั้งถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่สมาชิกใหม่ที่ถือกำเนิดขึ้นมา เช่น การพูด การแต่งกาย การดำรงชีวิต การรู้จักพิจารณาว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด ตลอดจนการเรียนรู้แบบแผนและวิธีปฏิบัติตนตามระเบียบของสังคม สถาบันศาสนาทำหน้าที่ช่วยสนองความต้องการด้านจิตใจ เสริมสร้างกำลังใจให้สมาชิกในสังคมศาสนาเป็นสิ่งยึดถือและใช้เป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับ (พระสมุห์อมร อมโร 2561: 1727) ที่พบว่า ผู้นำของสงฆ์เป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างมากในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต่อสมาชิกในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมกับวัดหรือองค์กรต่างๆ ผ่านวิธีการเผยแผ่

2. แนวทางการพัฒนาศูนย์ช่วยเหลือผู้ยากไร้ ตามหลักสารณียธรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งบนพื้นฐานบนความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของวัดป่านาบุญ จังหวัดนครราชสีมา ด้านเมตตากายกรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก พบว่า เทศบาลตำบลเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมลงมือทำในการทำกิจกรรม หรือโครงการเพื่อพัฒนาในชุมชน มีค่าเฉลี่ยมากสุด รองลงมา คือ เทศบาลตำบลเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมสนับสนุนวัสดุและอุปกรณ์ เพื่อใช้ในการทำกิจกรรมพัฒนาชุมชน ส่วนข้อที่ว่า เทศบาลตำบลเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารการเงินเพื่อนำมาพัฒนาชุมชน มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (วิษณุ หยกจินดา 2557: 15) ที่ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน หรือมีส่วนร่วมสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ เพื่อใช้ในการทำกิจกรรมพัฒนาชุมชน การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเสนอแนวทางการพัฒนาศูนย์ช่วยเหลือผู้ยากไร้ ตามหลักสารณียธรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งบนพื้นฐานบนความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของวัดป่านาบุญ จังหวัดนครราชสีมา ด้านเมตตาวจีกรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมประชุมเพื่อนำเสนอปัญหาเรื่องต่างๆ ที่มีความจำเป็นในการพัฒนา มีค่าเฉลี่ยมากสุด รองลงมา คือ เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรในกิจกรรมพัฒนา ส่วนข้อที่ว่า เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมได้วิพากษ์การใช้ทรัพยากรหรืองบประมาณในโครงการพัฒนาชุมชน มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูนนทวีรวัฒน์ วีรธมฺโม 2553 :118) ที่ได้กล่าวว่า ในด้านเมตตาวจีกรรมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีระดับการบริหารตามด้านเมตตาวจีกรรมมากทุกข้อ แสดงให้เห็นว่าเทศบาลตำบลปลายบาง ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดีกล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลังแก่ผู้ที่มารับบริการ

3. แนวทางการพัฒนาศูนย์ช่วยเหลือผู้ยากไร้ ตามหลักสารณียธรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งบนพื้นฐานบนความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของวัดป่านาบุญ จังหวัดนครราชสีมา ในด้านเมตตามโนกรรม อยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ควรแจ้งประกาศเรื่องต่างๆ แก่

ประชาชนอย่างเปิดเผยในที่สาธารณะ หรือสื่อต่าง ๆ ด้วยจิตเป็นกลาง มีค่าเฉลี่ยมากสุด รองลงมา คือ เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีช่องทางในการเสนอปัญหาอย่างตรงไปตรงมา ส่วนข้อที่ว่า เปิดโอกาสให้ประชาชนได้แลกเปลี่ยนความคิดและตัดสินใจในการพัฒนาเรื่องต่าง ๆ มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phang Kosal และคณะ 2561: 94) ที่ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมและเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนในการพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอยู่ในระดับมาก ในด้านสาธรณโภคี อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมที่เข้ามาพัฒนาชุมชนของตน มีค่าเฉลี่ยมากสุด รองลงมา คือ ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเพราะต้องการความมั่นคงในการทำงานและการมีชีวิตอยู่อย่างมั่นคงในชุมชน ส่วนข้อที่ว่า ประชาชนมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากกิจกรรมโครงการพัฒนาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (ธนิศร ยืนยง 2561: 127) ที่ได้กล่าวว่า เป็นเพราะประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากกิจกรรมโครงการพัฒนาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น โครงการสวนสมุนไพร ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น ในด้านสีลสามัญญตาอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการเลือกผู้นำของชุมชนด้วยความสุจริต มีค่าเฉลี่ยมากสุด รองลงมา คือ ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดูแลการเลือกตั้งให้เป็นไปตามกติกา อย่างเสมอภาคกัน ส่วนข้อที่ว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามการปฏิบัติงานของบุคลากรของเทศบาล ได้อย่างเสมอภาค มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระครูปลัดธรรมสรณ์ โสภาบุตร 2561: 2) ได้กล่าวว่า แนวทางในการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธตามหลักบวรแบบมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในโรงเรียนเมืองโพธิ์ชัย อำเภอโพธิ์ชัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 ผู้ปกครองมีภาวะความเป็นผู้นำในการสั่งสอนนักเรียนได้อย่างเหมาะสม ส่งเสริมให้นักเรียนฝึกตนและสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระครูศรีวุฒิเมธี และคณะ 2560): 93)ได้กล่าวว่า การทำความเห็นให้ตรงกันอันเป็นส่วนกำหนดพฤติกรรมโดยรวมของสมาชิกในชุมชนบ้านวังโพน ทำได้ด้วยการหมั่นประชุมหารือกัน เมื่อมีงานเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ถ้าหากมีการตัดสินสิ่งสำคัญในการขับเคลื่อนให้หลักสาราณียธรรมของชุมชนบ้านวังโพนถูกขับเคลื่อนไปได้จะอยู่ที่ผู้นำที่เข้มแข็ง เป็นแบบอย่างที่ดีแก่สมาชิกในชุมชนอันทำให้สมาชิกในชุมชนบ้านวังโพนให้การยอมรับและพร้อมที่จะปฏิบัติตาม

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การใช้หลักธรรมนี้ไม่เพียงแต่ช่วยในการแก้ไขปัญหาผู้ยากไร้ แต่ยังช่วยสร้างความเข้มแข็งในระดับชุมชนผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอนของการพัฒนา นั้น จะต้องประกอบด้วย

1. ด้านเมตตากายกรรม เทศบาลควรประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ทราบถึงรายละเอียด

วัน เวลา ที่จะมีการจัดกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ล่วงหน้า เพื่อให้ประชาชนเตรียมพร้อมในการร่วมกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ด้วยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ด้วยความเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกันประดุจเครือญาติ

2. ด้านเมตตาวจีกรรม เทศบาลควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมประชุม เพื่อให้ประชาชนได้เสนอปัญหาที่ตนได้รับความเดือดร้อน หรือร่วมหาแนวทางแก้ไขปัญหาหรือแนวทางการพัฒนาชุมชน รับฟังอย่างเปิดใจ และมีความเคารพต่อกัน

3. ด้านเมตตามโนกรรม เทศบาลควรเชิญชวนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมทุกครั้ง เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนช่วยกันคิด เสนอแนะและหาแนวทางในการพัฒนาชุมชน และควรใช้คำพูดที่สุขภาพ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีความเป็นกลาง ให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนร่วมกันคิดแผนหรือโครงการต่างๆ อย่างเสมอภาค ไม่เอาความคิดของฝ่ายตนเป็นใหญ่ คำนึงถึงความสำคัญกับชุมชนที่ควรจะได้รับการพัฒนาก่อน - หลัง

4. ด้านสาธารณโภคี การจะทำหรือไม่ทำโครงการใดๆ เทศบาลจะต้องคำนึงถึง Output และ Outcome ที่ส่งผลกระทบหรือผลประโยชน์แก่ประชาชนส่วนใหญ่เป็นหลักสำคัญ ทำประชาพิจารให้ประชาชนในชุมชนได้รับรู้ข้อมูลรายละเอียดของโครงการ ว่ามีขั้นตอนการใช้งบประมาณอย่างไร และส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่มีอาชีพเสริม มีรายได้เพิ่ม เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ส่งเสริมให้แต่ละชุมชนใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตสินค้า ทำเป็นสินค้าประจำถิ่น เพื่อนำมาขายให้กับนักท่องเที่ยวเป็นของฝากกลับบ้าน

5. ด้านสีลสามัญญตา คือ ในการจัดตั้งเทศบัญญัติ เทศบาลควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมในการจัดตั้งเทศบัญญัติ ร่วมกำหนดกฎ ระเบียบ กฎเกณฑ์ของตนเอง เพื่อความโปร่งใส ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน และต้องปฏิบัติกันทุกคน ไม่ยกเว้นบุคคลใดเป็นกรณีพิเศษ

6. ด้านทิฏฐิสามัญญตา คือ การที่เทศบาลเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการร่วมทำ ร่วมเสนอแนะ ร่วมแสดงความคิดเห็น โดยอิสระ ปราศจากการบังคับหรือข่มขู่ มีความโปร่งใส ไม่ปิดกั้นความคิดที่ประชาชนที่ได้เสนอแนะมา ให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีความเสมอภาค ยอมรับมติในที่ประชุม แล้วนำไปปฏิบัติได้ โดยปราศจากความอคติ และการจะทำกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ ควรคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับมากที่สุด และคุ้มค่ากับงบประมาณที่นำไปพัฒนา ในการทำงานของศูนย์ฯ ซึ่งช่วยเพิ่มความไว้วางใจและการมีส่วนร่วมของประชาชน

เอกสารอ้างอิง

ธนิศร ยืนยง. *การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ของประชาชนในจังหวัดนครนายก.* มหาจุฬานาครทรรศน์. ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2561): 127 - 128.

พระครูนนทวีรวัฒน์ วีรธมฺโม (มีนุสรณ์).(2553) *“การบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสราณียธรรม 6: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”.* บัณฑิตวิทยลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูปลัดธรรมสรณ์ โสภาบุต.ร (2561). *แนวทางในการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธตามหลักบวรแบบมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในโรงเรียนเมืองโพธิ์ชัย อำเภอโพธิ์ชัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3.* บัณฑิตวิทยลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุใลงกรณราชวิทยาลัย สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา,

พระครูศรีวุฒิเมธี และคณะ. *การสังเคราะห์ประเพณีฮีต 12 เข้ากับหลักสาราณียธรรมตามแนวปฏิบัติของชุมชน ตำบลเขวาไร่ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม.* (ปีที่ 17 ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม - เมษายน 2560): 93.

พระสมุห์อมร อมโร (สีดำ) และ พระครูโฆสิตวัฒนานุกูล. (มิ.ย. 62). *แนวทางการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมในการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านช่อง ตำบลช่อง อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง,* ปีที่ 6 ฉบับที่ 4 (มิถุนายน 2561): 1727.

พิมพ์ลักษณ์ อยู่วัฒนา. (2557). *แนวทางการพัฒนาศักยภาพบุคลากรสายสนับสนุน เครือข่ายบริการสาธารณสุขจังหวัดสมุทรสงคราม. รายงานวิจัย. กลุ่มงานบริหารทั่วไป ปฏิบัติงานหัวหน้าฝ่ายบริหารทั่วไป.* สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสมุทรสงคราม,

วิษณุ หยกจินดา. (2557). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน หมู่บ้านทุ่งกร่าง ตำบลทับไทร อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี.* บัณฑิตวิทยาลัย: วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา

บุษรา โพวาทอง. *หกสิบปีแนวทางการพัฒนาที่อยู่อาศัยไทย ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2504 – 2564.* ฉบับที่ 68 ฉบับที่ 13 (มกราคม – มิถุนายน 2562): 135.

Phang Kosal และคณะ, *การมีส่วนร่วมและเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนในการพัฒนาชุมชนของตำบลสวายปรอเตียล อำเภอสะอาง จังหวัดกันดาล ราชอาณาจักรกัมพูชา,* ปีที่ 12 ฉบับที่ 13 (กันยายน-ธันวาคม 2561): 94.

การประยุกต์ใช้แพลตฟอร์มการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะสำหรับสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไทรงาม จังหวัดชัยภูมิ

APPLICATION OF THE ENGLISH LEARNING PLATFORM FOR SPECIFIC PURPOSES OF SAINGAM COMMUNITY ENTERPRISE GROUP CHAIYAPHUM PROVINCE

[1]เฉลิมวุฒิ อุทัยกัน และ [2]ลนาไพร ขวาไทย

[1]Chalermwut Uthaikun and [2]Lanaprai Khawthai

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, ประเทศไทย

Chaiyaphum Rajabhat University, Thailand

[1]chalerm_wut@hotmail.com

Received: October 23, 2024; **Revised**: November 2, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประยุกต์ใช้แพลตฟอร์มการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ เพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะสำหรับสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไทรงาม เพื่อตรวจสอบทักษะการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไทรงาม และเพื่อตรวจสอบพฤติกรรมการเรียนรู้ในการพัฒนาทักษะการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไทรงามภายหลังจากการใช้แพลตฟอร์มการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ กลุ่มเป้าหมายของการศึกษาครั้งนี้ คือ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไทรงาม จำนวน 15 คน ที่ได้จากวิธีการเลือกแบบลูกบอลหิมะ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ การสนทนากลุ่ม การสังเกต และการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง โดยข้อมูลเชิงคุณภาพที่เป็นความเรียงจากการสนทนากลุ่ม การสังเกต และการสัมภาษณ์ถูกแปลความด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาโดยการใช้นามแฝงของกลุ่มเป้าหมายการวิจัย ผลการวิจัย

[1] อาจารย์ ดร. หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

[2] อาจารย์ หลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น คณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

พบว่า 1. ผลการประยุกต์ใช้แพลตฟอร์มการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะสำหรับสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไทรงาม จังหวัดชัยภูมิ พบว่า ส่วนใหญ่ของกลุ่มเป้าหมายสามารถพูดสื่อสารภาษาอังกฤษในระดับประโยคพื้นฐานได้ ภายหลังที่เรียนรู้ผ่านแพลตฟอร์ม การเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะสำหรับสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไทรงาม 2. ผลทักษะการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร พบว่า กลุ่มเป้าหมายได้สะท้อนข้อมูล จากกิจกรรมการสนทนากลุ่ม ว่า ทักษะการจำความหมายคำศัพท์ภาษาอังกฤษเป็นสิ่งแรก ที่ผู้เรียนมีความกังวลที่สุดในการพัฒนาทักษะทางภาษา รองลงมาคือทักษะการออกเสียงภาษาอังกฤษและการไม่รู้กฎเกณฑ์ไวยากรณ์ทางภาษาอังกฤษ ทักษะเหล่านี้ส่งผลให้เกิดความกังวลและไม่มั่นใจในการสื่อสารตามลำดับ 3. ผลการตรวจสอบพฤติกรรมการเรียนรู้การใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร พบว่า กลุ่มเป้าหมายโดยภาพรวมมีความพยายามกระตือรือร้นในการพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษ อย่างไรก็ตาม มีกลุ่มเป้าหมายบางคนที่ไม่กล้าแสดงออกในการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษ มีอาการเขินอาย วิตกกังวล และไม่มั่นใจกับการพูดคำ วลี หรือประโยคภาษาอังกฤษ ซึ่งเกิดจากการที่ไม่สามารถจดจำความหมายของคำศัพท์ภาษาอังกฤษได้

คำสำคัญ : แพลตฟอร์มการเรียนรู้, ภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ, วิสาหกิจชุมชน,

Abstract

The purposes of this study were to apply the English learning platform for specific purposes of Saingam Community Enterprise Group Chaiyaphum Province, to investigate skills of using English for communication of members of Saingam Community Enterprise Group, and to examine learning behaviors in learning English for communication of members of Saingam Community Enterprise Group after learning via English learning platform. The target group consisted of fifteen people who were Saingam Community Enterprise Group Chaiyaphum Province. There were assigned to be the target group by Snowball sampling. The research instrument composted of focus group, observation, and unstructured interview. The qualitative data from those instruments were interpreted by content analysis technique with pseudonym of the target group. The findings were as follows: 1. The finding of applying the English learning platform for specific purposes of Saingam Community Enterprise Group Chaiyaphum Province found that most of the target group were able to communicate in English at the basic sentence level after learning through the platform. 2. The finding of skills using in English for

communication revealed that the target group reflected from the focus group activity that their first priority skill was English vocabulary recognition. They were most concerned about in developing their language skills. Second, pronunciation skill was focused. The last skill was lacking of English grammar rules. These skills were results in anxiety and lost self-confidence in communication respectively. 3. The examining of learning behaviors in using in English for communication revealed the overall of the target group was active and enthusiastic to improve their English communication skills. However, some of them were reluctant to express themselves in speaking English. They were shy, anxious, and unsure about speaking English words, phrases, or sentences which were caused by an inability to remember the meaning of English words.

Keywords: Learning platform; English for specific purposes; Community, Enterprise Group

บทนำ

จากนโยบายการส่งเสริมการใช้ภาษาอังกฤษในภาคอีสานของไทยที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษให้แก่ประชาชนในภูมิภาค เพื่อการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันในระดับประเทศและนานาชาติ โดยภาคอีสานเป็นภูมิภาคชุมชนเกษตรกรรม การเข้าถึงการศึกษาภาษาอังกฤษอาจยังมีข้อจำกัด จึงมีนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมภาษาอังกฤษในภูมิภาคนี้ให้กับครู นักเรียน และบุคลากรทางการศึกษา รวมถึงการสร้างโอกาสในการเรียนรู้ภาษาสำหรับประชาชนทั่วไป เช่น โครงการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินโครงการพัฒนาครูผู้สอนภาษาอังกฤษในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยจัดให้มีการฝึกอบรมครูในด้านวิธีการสอนภาษาอังกฤษที่มีประสิทธิภาพ การใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และการบูรณาการภาษาอังกฤษในทุกวิชาการเรียน (Ministry of Education, 2017) อีกทั้งมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภาษาอังกฤษในท้องถิ่นอีสานได้มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภาษาอังกฤษในโรงเรียนและมหาวิทยาลัยที่เป็นศูนย์กลางของภูมิภาค เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ภาษาอังกฤษสำหรับนักเรียนและประชาชนในพื้นที่ (Korat, 2019) โครงการ “English for All” ในโรงเรียน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษสำหรับนักเรียนในโรงเรียนต่างๆ ในภาคอีสาน โดยมีการจัดค่ายภาษาอังกฤษ กิจกรรม English Camp และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเรียนการสอน (Boonyavatana, 2020) นอกจากนี้แล้วยังมีนโยบายการสนับสนุนการเรียนภาษาอังกฤษในชุมชน ที่ไม่ได้จำกัดเฉพาะในโรงเรียนเท่านั้น โดยมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภาษาอังกฤษ ในท้องถิ่น และการส่งเสริมให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าร่วมโครงการฝึกอบรม

ภาษาอังกฤษเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ และการสื่อสารในชีวิตประจำวัน (Department of Non-Formal Education, 2024)

อย่างไรก็ตามการสนับสนุนการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของประชาชนไทยยังมีปัญหาและข้อจำกัดหลายประการ กล่าวคือ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการสาธารณะ ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2565) การขาดแคลนทรัพยากรการศึกษา สื่อการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ (Huang, 2017) อุปสรรคทางวัฒนธรรมและภาษาท้องถิ่น โดยผู้เรียนในภาคอีสานมีความคุ้นชินกับการใช้ภาษาถิ่นในการสื่อสารจึงส่งผลให้เกิดความยากลำบากในการพัฒนาทักษะทางภาษาอังกฤษ (Srichai, 2019) การขาดโอกาสในการใช้ภาษาอังกฤษในสถานการณ์จริงในชีวิตประจำวันส่งผลให้ความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษไม่ได้รับการพัฒนา (Patanavadee, 2020) นอกจากนี้ ปัญหาสำคัญอีกประการคือ การขาดโอกาสในการเข้าถึงการเรียนรู้ภาษาอังกฤษผ่านช่องทางออนไลน์ในเขตพื้นที่ทุรกันดาร (Niyomthong, 2021) ผนวกกับการมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการเรียนภาษาอังกฤษ จากต้นทุนมนุษย์จึงส่งผลให้ผู้เรียนขาดความสนใจในการเรียนภาษาอังกฤษ (Somboon, 2022)

จากปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญในการประยุกต์ใช้แพลตฟอร์มออนไลน์เรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาอาชีพของตนเอง ซึ่งมีนักวิชาการได้ศึกษาวิจัยและกล่าวถึงประโยชน์ของแพลตฟอร์มการเรียนรู้หลายประการ นิฐิภรณ์ สถาพรพิสิฐนา และคณะ (2566) ได้ศึกษาการจัดกาเรียนรู้ออนไลน์ในการส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษแบบพึ่งพาตนเอง ผลการศึกษาพบว่าผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษแบบนำตนเองจากการเรียนด้วย นอกจากนี้ผู้เรียนยังมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุดในการเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์ สอดคล้องกับ พนิดา จารย์อุปการะ และคณะ (2566) ได้พัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมออนไลน์เพื่อส่งเสริมทักษะทางภาษาอังกฤษสำหรับนักศึกษาครู พบว่า ผู้เรียนมีทักษะความสามารถด้านการฟังภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ยังมี การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในห้องเรียน ในปี 2567 มีการผลักดันให้ใช้สื่อดิจิทัลและเทคโนโลยีการสอนในการเรียนการสอนภาษาอังกฤษมากขึ้น โดยมีการส่งเสริมให้โรงเรียนต่างๆ ใช้แอปพลิเคชันและแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ เช่น e-learning, MOOCs (Massive Open Online Courses) และแอปพลิเคชันการฝึกภาษาอังกฤษเพื่อให้นักเรียนได้ฝึกฝนทักษะการฟัง พูด อ่าน และเขียนผ่านสื่อออนไลน์ (Thai Ministry of Digital Economy and Society, 2024) ประกอบกับนโยบายการใช้เทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลในชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านในชนบทสามารถเข้าถึงทรัพยากรการเรียนภาษาอังกฤษได้ง่ายขึ้น การใช้สื่อดิจิทัล เช่น แอปพลิเคชันการเรียนภาษาอังกฤษ และช่องทางออนไลน์ ได้ถูกส่งเสริมในหลายพื้นที่ของจังหวัดชัยภูมิ โดยเฉพาะการใช้สมาร์ทโฟนและอินเทอร์เน็ตในชุมชน (Chaiyaphum

Provincial Education Office, 2021) จากประโยชน์และนัยสำคัญข้างต้นในการพัฒนาส่งเสริมความสามารถทางภาษาอังกฤษของผู้เรียน ผู้วิจัยมีความสนในการประยุกต์ใช้แพลตฟอร์มการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะสำหรับสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไทรงาม จังหวัดชัยภูมิ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อประยุกต์ใช้แพลตฟอร์มการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะสำหรับสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไทรงาม

2. เพื่อตรวจสอบทักษะการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไทรงาม

3. เพื่อตรวจสอบพฤติกรรมการเรียนรู้ในการพัฒนาทักษะการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไทรงามภายหลังจากการใช้แพลตฟอร์มการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมายของการศึกษา

กลุ่มเป้าหมายของการศึกษาครั้งนี้ คือ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไทรงาม ตำบลนาเสียว อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 15 คน ที่ได้จากวิธีการเลือกแบบลูกบอลหิมะ

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

แพลตฟอร์มการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะสำหรับสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไทรงาม ที่รวบรวมเนื้อหาสาระในการพัฒนาภาษาอังกฤษเกี่ยวกับ การให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ชุมชน การนำเสนอขั้นตอนและกระบวนการผลิตสินค้า และการเสนอขายสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 การสนทนากลุ่ม

3.2 การสังเกต

3.3 การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้นที่ได้จากการสนทนากลุ่ม การสังเกตและการสัมภาษณ์ ที่มีชุดข้อมูลเป็นการบันทึกวิดีโอ การบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ การบันทึกเสียงการสนทนากลุ่ม และการจดบันทึกความเรียง หลังจากนั้นดำเนินการ วิเคราะห์ข้อมูลตามรูปแบบการ

วิเคราะห์เชิงเนื้อหาด้วยโปรแกรม NVivo 10 เพื่อทำการวิเคราะห์ธีมตามขอบเขตด้านเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัยสรุป สังเคราะห์แล้วนำเสนอในเชิงพรรณนาต่อไป

ผลการวิจัย

จากศึกษาการประยุกต์ใช้แพลตฟอร์มการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะสำหรับสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไทรงาม จังหวัดชัยภูมิ สรุปผล ดังนี้

1. ผลการประยุกต์ใช้แพลตฟอร์มการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะสำหรับสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไทรงาม จังหวัดชัยภูมิ พบว่า ส่วนใหญ่ของกลุ่มเป้าหมายสามารถพูดสื่อสารภาษาอังกฤษในระดับประโยคพื้นฐานได้ ภายหลังที่เรียนรู้ผ่านแพลตฟอร์มการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะสำหรับสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไทรงาม

2. ผลทักษะการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร พบว่า กลุ่มเป้าหมายได้สะท้อนข้อมูลจากกิจกรรมการสนทนากลุ่มว่า ทักษะการจำความหมายคำศัพท์ภาษาอังกฤษเป็นสิ่งแรกที่ผู้เรียนมีความกังวลที่สุดในการพัฒนาทักษะทางภาษา รองลงมาคือทักษะการออกเสียงภาษาอังกฤษและการไม่รู้กฎเกณฑ์ไวยากรณ์ทางภาษาอังกฤษ ทักษะเหล่านี้ส่งผลให้เกิดความกังวลและไม่มั่นใจในการสื่อสารตามลำดับ

3. ผลการตรวจสอบพฤติกรรมการเรียนรู้การใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร พบว่า กลุ่มเป้าหมายโดยภาพรวมมีความพยายามกระตือรือร้นในการพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษ อย่างไรก็ตาม มีกลุ่มเป้าหมายบางคนที่ไม่กล้าแสดงออกในการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษ มีอาการเขินอาย วิตกกังวล และไม่มั่นใจกับการพูดคำ วลีหรือประโยคภาษาอังกฤษ ซึ่งเกิดจากการที่ไม่สามารถจดจำความหมายของคำศัพท์ภาษาอังกฤษได้

อภิปรายผล

จากศึกษาการประยุกต์ใช้แพลตฟอร์มการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะสำหรับสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไทรงาม จังหวัดชัยภูมิ มีประเด็นที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. การประยุกต์ใช้แพลตฟอร์มการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะสำหรับสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไทรงาม จังหวัดชัยภูมิ พบว่า จากที่ผู้เรียนไม่สามารถพูดสื่อสารภาษาอังกฤษได้ ผู้เรียนสามารถพูดสื่อสารภาษาอังกฤษในระดับประโยคพื้นฐานเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์สินค้าของกลุ่มวิสาหกิจได้ ภายหลังจากการฝึกหัดซ้ำๆ ด้วยตนเองอย่างอิสระผ่านแบบฝึกหัดในแพลตฟอร์มออนไลน์การเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะที่มีรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้

ที่หลากหลาย นั่นแสดงให้เห็นว่า การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้ภาอังกฤษมีผลในเชิงบวกต่อตัวผู้เรียน โดยผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างยืดหยุ่นตามความพร้อมด้านเวลาและสถานที่ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของเสาวภา พงษ์พิพัฒน์ และเจษฎารัตน์ กล่ำศรี (2565) ที่ได้ทำการนำสื่ออิเล็กทรอนิกส์ DynEd มาใช้ในการพัฒนาความสามารถทางภาษาอังกฤษของผู้เรียน ซึ่งผลพบว่าผู้เรียนมีความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษเพิ่มมากขึ้น ซึ่งผลเกิดจากการที่ผู้เรียนสามารถเข้าถึงเนื้อหาบทเรียนได้ตลอดเวลา โดยไม่ได้จำกัดจำนวนในการเข้าถึงแหล่งข้อมูล ผู้เรียนสามารถฝึกหัดได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ผลการวิจัยครั้งนี้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของนิฐิภรณ์ สถาพรพิสิฐนา และคณะ (2566) คือ การใช้บทเรียนออนไลน์สนับสนุนให้ผู้เรียนสามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้และยังช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง อีกประการหนึ่งพบว่า ผู้เรียนใช้เวลาและให้ความสนใจยาวนานผ่านการเรียนรู้ภาษาอังกฤษผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์มากกว่าการเรียนด้วยวิธีปกติ นั่นแสดงให้เห็นว่าสื่อเทคโนโลยีอาจมีความหลากหลายด้านสีสัน เนื้อหา และกราฟิกต่างๆ ในการดึงดูดความใจของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปิยธิดา จันคะณา และคณะ (2567) ที่ระบุว่าผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อการพัฒนาการเรียนรู้คำศัพท์ภาษอังกฤษในชีวิตประจำวันผ่านบทเรียนออนไลน์ในรูปแบบเนื้อหาการเรียนรู้ที่หลากหลาย

2. ทักษะการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร พบว่า จากการสนทนากลุ่มกลุ่มเป้าหมายได้สะท้อนข้อมูลว่าทักษะด้านการรู้ความหมายคำศัพท์ภาษาอังกฤษเป็นสิ่งแรกที่ผู้เรียนมีความกังวลที่สุดในการพัฒนาทักษะทางภาษา รองลงมาคือทักษะการออกเสียงภาษาอังกฤษ และการไม่รู้กฎเกณฑ์ไวยากรณ์ทางภาษาจึงส่งผลให้เกิดความกังวลและไม่มั่นใจในการสื่อสาร นั่นแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้ภาษาอังกฤษต่างๆ อาจจำเป็นต้องมีการออกแบบเนื้อหาที่มุ่งเน้นการส่งเสริมการรู้คำศัพท์โดยเฉพาะเป็นหน่วยๆในแต่ละการเรียนรู้ไป ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปิยธิดา จันคะณา และคณะ (2567) ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะในการวิจัยไว้ว่า รูปแบบการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของผู้เรียนควรมีความหลากหลายด้านรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านเกมโดยมุ่งเน้นการเรียนรู้เป็นกลุ่มย่อยมากกว่าการเรียนรู้แบบรายบุคคล นอกจากนี้ผลจากการสังเกต ทักษะการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของกลุ่มเป้าหมาย พบว่ากลุ่มเป้าหมายมีความสนุกสนานและกระตือรือร้นเมื่อได้ฝึกปฏิบัติทักษะการพูดสื่อสารด้วยการจับคู่สนทนา ประกอบกับการดูเนื้อหาผ่านแพลตฟอร์มการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ ผลจากการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง พบว่า กลุ่มเป้าหมายมีความต้องการในการพัฒนาทักษะการพูดสื่อสารแต่กลุ่มเป้าหมายขาดความมั่นใจในการเรียนรู้ สอดคล้องกับผลการการศึกษาปัจจัยที่มีต่อการเรียนภาษาอังกฤษของ เพ็ญพิสุทธิ์ ศิริ และ จิรดา เอื้อศิริวัฒนชัย (2567) ที่ระบุว่า ผู้เรียนขาดพื้นฐานความรู้ด้านภาษาอังกฤษมีผลต่อความมั่นใจในตนเองในการฝึกทักษะทางภาษา

3. การตรวจสอบพฤติกรรมการเรียนรู้การใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร จากการสังเกตพฤติกรรม พบว่า กลุ่มเป้าหมายโดยภาพรวมแสดงออกถึงความพยายามความกระตือรือร้นในการพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษผ่านแพลตฟอร์มการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม มีกลุ่มเป้าหมายบางคนที่ไม่กล้าแสดงออกในการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษ มีอาการเขินอาย วิตกกังวล และไม่มั่นใจกับการพูดคำ วลี หรือประโยคภาษาอังกฤษ นั่นแสดงให้เห็นว่า ความพร้อมของผู้เรียนเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการสร้างแรงขับภายในเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความมุ่งมั่นและสนใจในการพัฒนาการเรียน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ วรวรรณ วงศ์ศรีวิวัฒน์ (2567) ที่ระบุว่าการเรียนรู้สิ่งใหม่อาจส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความวิตกกังวลขาดความเชื่อมั่นในการฝึกปฏิบัติ นอกจากนี้ผลการวิจัยของ มณัญญา มานะรัชศักดิ์ (2566) ระบุว่าความมั่นใจของผู้เรียนเกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อม ผลจากการสัมภาษณ์ พบว่า มีข้อมูลความสอดคล้องกับการสังเกตพฤติกรรม คือ กลุ่มเป้าหมายได้ให้ข้อมูลว่าขาดความมั่นใจในการที่จะพูดออกเสียงภาษาอังกฤษถึงแม้จะมีตัวอย่างคำและประโยคให้ฝึกปฏิบัติตามในแพลตฟอร์มก็ตาม เหตุผลเพราะมีการลืมง่ายไม่สามารถจดจำคำศัพท์ได้สืบเนื่องจากไม่ได้มีการใช้คำ วลี และประโยคภาษาอังกฤษอยู่เป็นประจำ

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย คือ ปัจจัยและทักษะการเรียนรู้ที่มีผลต่อการพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษจากการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี กล่าวคือปัจจัยด้านความพร้อมส่วนบุคคลในการเรียนรู้ ทักษะการจำความหมายของคำศัพท์ และความมั่นใจในตนเองกับการฝึกปฏิบัติทักษะทางภาษาอังกฤษ โดยองค์ประกอบเหล่านี้มีพื้นฐานสำคัญมาจากแรงจูงใจและการรู้เป้าหมายของการเรียนภาษาอังกฤษว่าเรียนไปเพื่อใช้ในวัตถุประสงค์ใด

เอกสารอ้างอิง

วรวรรณ วงศ์ศรีวิวัฒน์. (2567). *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับความวิตกกังวลในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษกับการใช้กลวิธีการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี.* Valaya Alongkorn Review, 14(1), 80-95.

มณัญญา มานะรัชศักดิ์. (2566). *การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนภาษา อังกฤษตามแนวการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อพัฒนาทักษะ การสื่อสารและ*

ความมั่นใจในการใช้ภาษาอังกฤษสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 21(1), 367-381.

นิฐิภรณ์ สถาพรพิสิฐนา, กรัณย์พล วิวรรธมงคล, พรชัย หนูแก้ว และ จิตณรงค์ เอี่ยมสำอางค์. (2566). *การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ออนไลน์โดยใช้การเรียนรู้แบบนำตนเองเพื่อ ส่งเสริมทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษสำหรับนักศึกษาครู.* วารสารการศึกษาและนวัตกรรมการเรียนรู้, 3(2), 135-146.

พนิดา จารย์อุปการะ และณรงค์ พันธุ์คง. (2566). *การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมออนไลน์โดยใช้ภาระงานเป็นฐานเพื่อส่งเสริมทักษะการฟังภาษาอังกฤษสำหรับนักศึกษาครู.* วารสารวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 18(1), 9-21.

เสาวภา พงษ์พิพัฒน์ และเจษฎารัตน์ กล่ำศรี. (2565). *การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาอังกฤษของนักศึกษาปีที่ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีโดยการเรียนรู้ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์: DynEd.* Journal of Humanities and Social Sciences Review, 24(2), 7-14.

ปิยธิดา จันคะณา, วิลาสินี ปาเฉย และ ปทุมพร บุญชม. (2567). *การพัฒนาการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวันด้วยเกมออนไลน์ (Wordwall) : กรณีศึกษานักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษชั้นปีที่ 4 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.* วารสารอักษราพิบูล, 5(1), 75-88.

เพ็ญพิสุทธิ์ ศิริ และ จิรดา เอื้อศิริวัฒนชัย. (2567). การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะในประเทศไทย. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี*, *18*(1), 225-239.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570).* ราชกิจจานุเบกษา. http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2565/E/258/T_0001.PDF

Boonyavatana, B. (2020). *English for All Program in Rural Schools: A Case Study in Northeastern Thailand.* Educational Research and Reviews, *15*(6), 87-95.

Chaiyaphum Provincial Education Office. (2021). *Digital Learning in Rural Communities: Enhancing English Skills in Chaiyaphum.* Provincial Education Report, *5*(3), 112-120.

Department of Non-Formal Education. (2024). *Community-Based English Learning Initiatives.* Chaiyaphum Provincial Report.

Huang, Y. (2017). *Language Education in Thailand: Current Issues and Perspectives.* Journal of Language Teaching and Research.

Huang, Y., & Liao, P. (2017). *Community-Based Entrepreneurship and Language Learning: The Case of Taiwan.* Asian Journal of Business Research, *7*(1), 1-12.

Korat, C. (2019). *Developing English Language Proficiency in Northeastern Thailand: Challenges and Opportunities.* Journal of Education Development, *5*(2),45-60.

Ministry of Education. (2017). *National Policy on English Language Development in Thailand's Education System*. Bangkok: Ministry of Education.

Niyomthong, T. (2021). *Digital Divide in Education: The Case of Northeast Thailand.* International Journal of Education and Development.

Patanavadee, P. (2020). *English Learning Opportunities in Rural Thailand: Challenges and Solutions.* Thai TESOL Journal.

Somboon, W. (2022). *Attitudes Towards English Language Learning in Thailand's Isaan Region.* Language and Culture.

Srichai, P. (2019). *The Impact of Local Dialects on English Learning in Northeast Thailand.* Asian EFL Journal.

Thai Ministry of Digital Economy and Society. (2024). *Digital Learning Platforms for English Language Development.* National Digital Strategy Report.

แนวทางการบริหารงานบุคคล ตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลในเขตจังหวัดยโสธร

PERSONNEL MANAGEMENT GUIDELINES BASED ON THE SIX PRINCIPLES OF SARANIYADHAMMA BY SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER THE SUB-DISTRICT MUNICIPALITY, YASOTHON PROVINCE

[1]ศักรินทร์ ฆารโสภณ และ [2]พระครูชัยรัตนากร

[1]Sakkarin Kansophon and [2]Phrakruchaiarattanakorn

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus, Thailand.

[1]Dewlovepluk@hotmail.com

Received: October 25, 2024; **Revised**: November 23, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นการบริหารงานบุคคล ตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลในเขตจังหวัดยโสธร 2) เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารงานบุคคล ตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลในเขตจังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพปัจจุบันการบริหารงานบุคคลตามหลักสาราณียธรรม 6 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 รองลงมา คือ ด้านการพัฒนาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6, ด้านการวางแผนกำหนดตำแหน่งตามหลักสาราณียธรรม 6, ด้านการธำรงรักษาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการสรรหาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 สภาพที่พึงประสงค์การบริหารงานบุคคล ตามหลักสาราณียธรรม 6 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ

[1] นิสิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด.

[2] อาจารย์ ดร. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด.

ด้านการสรรหาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 รองลงมา คือ ด้านการวางแผนกำหนดตำแหน่งตามหลักสาราณียธรรม 6, ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6, ด้านการพัฒนาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการธำรงรักษาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 ความต้องการจำเป็นของการบริหารงานบุคคล ตามหลักสาราณียธรรม เรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นดังนี้ 1) ด้านการสรรหาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 2) ด้านการธำรงรักษาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 3) ด้านการวางแผนกำหนดตำแหน่งตามหลักสาราณียธรรม 6 4) ด้านการพัฒนาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 5) ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 2. แนวทางการบริหารงานบุคคล ตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลในเขตจังหวัดยโสธร ด้านการวางแผนกำหนดตำแหน่งตามหลักสาราณียธรรม 6 มี 5 แนวทาง ด้านการสรรหาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 มี 5 แนวทาง ด้านการพัฒนาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 มี 5 แนวทาง ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 มี 5 แนวทาง ด้านการธำรงรักษาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 มี 5 แนวทาง รวม 25 แนวทาง

คำสำคัญ การบริหารงานบุคคล, หลักสาราณียธรรม 6, ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

The objectives of this thesis research are: 1) to study the current condition, the desired condition and the needs of Personnel management based on the Six Principles of Saraniyadhamma by school administrators under the Sub-district Municipality, Yasothon province. 2) to study the Personnel management guidelines based on the Six Principles of Saraniyadhamma by school administrators under the Sub-district Municipality, Yasothon province. The results showed that 1. The current condition of personnel management based on the Six Principles of Saraniyadhamma overall, it was at a moderate level. The aspect with the highest average value was Personnel performance evaluation based on the Six Principles of Saraniyadhamma, followed by Personnel development based on the Six Principles of Saraniyadhamma, Planning and Assigning positions based on the Six Principles of Saraniyadhamma and Maintaining personnel based on the Six Principles of Saraniyadhamma. The lowest average was Personnel recruitment based on the Six Principles of Saraniyadhamma, Desired condition of

Personnel Management based on the Six Principles of Saraniyadhamma overall, it was at a high level. The aspect with the highest average was recruitment based on the Six Principles of Saraniyadhamma, followed by Position planning based on the Six Principles of Saraniyadhamma, Personnel performance evaluation based on the Six Principles of Saraniyadhamma, Personnel development based on the Six Principles of Saraniyadhamma. In part of the lowest average was Personnel maintenance based on the Six Principles of Saraniyadhamma. The Needs of human resource management based on the Six Principles of Saraniyadhamma were ranked in order of importance as follows: 1) Personnel recruitment based on the Six Principles of Saraniyadhamma 2) Personnel retention based on the Six Principles of Saraniyadhamma 3) Position planning based on the Six Principles of Saraniyadhamma 4) Personnel development based on the Six Principles of Saraniyadhamma 5) Personnel performance evaluation based on the Six Principles of Saraniyadhamma 2. Guidelines for personnel management based on the Six Principles of Saraniyadhamma by school administrators under the Sub-district Municipality, Yasothon province: included of 5 guidelines for planning and positions based on the Six Principles of Saraniyadhamma, 5 guidelines for recruiting personnel based on the Six Principles of Saraniyadhamma, 5 guidelines for developing personnel based on the Six Principles of Saraniyadhamma, 5 guidelines for evaluating personnel performance based on the Six Principles of Saraniyadhamma, and 5 guidelines for maintaining personnel based on the Six Principles of Saraniyadhamma, totaling 25 approaches.

Keywords: Personnel Management, The Six Principles of Saraniyadhamma, School Administrators

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 และฉบับ ที่ 3 พ.ศ.2553 มาตรา 39 ได้กำหนดไว้ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ในด้านการบริหารบุคคล ไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง การกระจายอำนาจดังกล่าวจะทำให้สถานศึกษานั้นมีความคล่องตัวมากยิ่งขึ้นและมีอิสระในการบริหารจัดการและการบริหารงานจะประสบความสำเร็จเป็นไปได้ด้วยดี

มากน้อยเพียงใด จึงขึ้นอยู่กับการบริหาร “คน” ในสถานศึกษา เพราะการดำเนินงานด้านต่างๆ ผู้บริหารสถานศึกษากระทำเพียงคนเดียวไม่ได้ จึงต้องมีผู้ร่วมงานเพื่อเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การดำเนินงานของสถานศึกษาประสบความสำเร็จ (ราชกิจจานุเบกษา, 2550)

การบริหารทรัพยากรมนุษย์เป็นวิชาที่สำคัญซึ่งถือว่าเป็น subset ของประเด็นเรื่องทุนมนุษย์ (Human Capital)อันเนื่องมาด้วยเหตุผลที่ว่าทรัพยากรคือทุนดังนั้นทุนมนุษย์จึงเป็นสมองของมนุษย์ที่มี ความรับผิดชอบต่อภารกิจด้วยประการทั้งปวง นั่นคือความสำเร็จ การตั้งอยู่ได้ของทุกองค์กร มนุษย์จึงนับได้ ว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับทุกยุคทุกสมัย โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันนี้ถือว่าเป็นยุคของการสลัดตัดอดีตสู่การสร้างสรรค์เข้าสู่ยุคใหม่ (Cutting Edge)ด้วยเหตุนี้ภูมิปัญญามนุษย์บวกธรรมาภิบาลของมนุษย์หรือภาษา ชาวพุธที่เรียกว่า วิชชา จรณะสัมปันโน ซึ่งเป็นผู้พร้อมไปด้วยภูมิความรู้และการประพฤติปฏิบัติที่เป็นธรรม ย่อมสร้างคนให้มีความโปร่งใสอยู่ ในองค์กรเป็นได้ทั้งผู้นำและผู้ตามที่มีคุณภาพและเสริมสร้างสาระประโยชน์ ให้แก่องค์กรนั้น ๆ (เกียรติ บุญยโพ, 2562)

โดยสถานศึกษาสังกัดเทศบาลตำบลในเขตจังหวัดยโสธร มีการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาที่ต้องปฏิบัติตาม แนวทางองค์ประกอบต่างๆ นโยบายสำคัญเพื่อการพัฒนาจากหน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่กำกับดูแล ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงด้านงานบุคคลอยู่ตลอดเวลา จึงทำให้บุคลากรยังคงต้องจำเป็นที่ควรจะได้รับการพัฒนาทั้งในด้านความรู้ ความเข้าใจ เพื่อให้เกิดความชำนาญ และสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ถูกต้องตามระเบียบ ทั้งด้านการวางแผนการสรรหาบุคลากร การจัดบุคลากรเข้าปฏิบัติหน้าที่ มีครูที่จบในสาขาวิชาที่เหมือนกันมากเกินความจำเป็นหรือครูไม่ตรงกับสาขาวิชาที่สถานศึกษาต้องการ และการเลือกใช้งานบุคคลากรที่ไม่มีความชำนาญในด้านนั้นๆ ต่อยอดสู่การพัฒนาบุคลากรที่ไม่ตรงตามสายงาน การประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร ซึ่งบุคลากรยังขาดความเข้าใจถึงวิธีปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ระเบียบที่กำหนดการธำรงรักษาบุคลากร แนวทางในการพัฒนาและเพิ่มพูนประสิทธิภาพพนักงานครูและบุคลากรทางการศึกษา ให้เป็นบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ สมรรถะ มีคุณธรรมและจริยธรรม สามารถปฏิบัติงานตามวิธีการปฏิบัติราชการ ระเบียบแบบแผนทางราชการ และหน้าที่ของบุคลากรท้องถิ่นภายใต้หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ซึ่งในหัวข้อการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ กล่าวถึงปัจจัยที่สำคัญของการบริหารบุคคลนั้นประกอบไปด้วย วางแผนอัตรากำลังและการสรรหาบุคลากรการอบรมและพัฒนาบุคลากร การบริหารจัดการค่าตอบแทน การบริหารจัดการด้านประสิทธิภาพของการทำงานตลอดจนการประเมินผลการทำงาน การดูแลสุขภาพและความปลอดภัย ดังนั้น การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ คือ กลยุทธ์ตลอดจนกระบวนการในการจัดการบุคลากรในองค์กรตามมิติต่าง ๆ เพื่อให้บุคลากรสามารถดำเนินการทำงานตามหน้าที่ของตนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และเกิดปัญหาให้น้อยที่สุด เพื่อให้

การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และเพื่อความสำเร็จขององค์กรที่เพิ่มขึ้น (คณะกรรมการกลางข้าราชการองค์การบริหารส่วนจังหวัด, 2566)

จากความเป็นมาและข้อมูลสำคัญ ดังที่กล่าวมาข้างต้นจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาแนวทางการบริหารงานบุคคล ตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลในเขตจังหวัดยโสธร เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย ประยุกต์ใช้วิธีการบริหาร ปรับปรุง และพัฒนาการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาสังกัดเทศบาลตำบลในเขตจังหวัดยโสธร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพตามเป้าหมาย และความสามารถในการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นการบริหารงานบุคคล ตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลในเขตจังหวัดยโสธร
2. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารงานบุคคล ตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลในเขตจังหวัดยโสธร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลในเขตจังหวัดยโสธร ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารและครูผู้สอน สถานศึกษาสังกัดเทศบาลตำบลในเขตจังหวัดยโสธร ปีการศึกษา 2566 จำนวน 220 ประกอบด้วยผู้บริหาร 4 คน และครูผู้สอน 216 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารและครูผู้สอน ในสถานศึกษาสังกัดเทศบาลตำบลในเขตจังหวัดยโสธร โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970, pp. 607-610) ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น จำนวน 140 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยใช้ขนาดของโรงเรียนเป็นชั้นในการแบ่ง จากนั้นทำการเทียบตามสัดส่วนและใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 6 คน ในสถานศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดีด้านการบริหารงานบุคคล (Best Practice)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเกี่ยวกับแนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลในเขตจังหวัดยโสธร โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามได้แก่ ตำแหน่ง ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน ลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List) ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ การบริหารงานบุคคล ตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลในเขตจังหวัดยโสธร จำแนกคำถามออกเป็น 5 ด้าน คือ 1) การวางแผนกำหนดตำแหน่ง 2) การสรรหาบุคลากร 3) การพัฒนาบุคลากร 4) การประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร 5) การธำรงรักษาบุคลากร ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตรส่วนประมาณค่าชนิด 5 ระดับของ (Rating Scale) (บุญชุม ศรีสะอาด, 2560)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป (1) วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการแจกแจงความถี่และค่าร้อยละ หาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยวิเคราะห์เนื้อหาโดยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์แนวทางการบริหารงานบุคคล ตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลในเขตจังหวัดยโสธร ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของ การบริหารงานบุคคล ตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลในเขตจังหวัดยโสธร โดยรวมและรายด้าน

การบริหารงานบุคคล ตามหลัก**สาราณียธรรม**	สภาพปัจจุบัน				สภาพที่พึงประสงค์			
	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
1. ด้านการวางแผนกำหนดตำแหน่งตามหลักสาราณียธรรม 6	3.45	0.77	ปานกลาง	3	4.31	0.67	มาก	2
2. ด้านการสรรหาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6	3.36	0.97	ปานกลาง	5	4.57	0.54	มากที่สุด	1
3. ด้านการพัฒนาบุคลากร	3.49	0.89	ปาน	2	4.29	0.68	มาก	4

ตามหลักสาราณียธรรม 6			กลาง					
4. ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6	3.51	0.82	มาก	1	4.30	0.69	มาก	3
5. ด้านการธำรงรักษาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6	3.37	0.94	ปานกลาง	4	4.28	0.62	มาก	5
รวมเฉลี่ย	**3.44**	**0.84**	**ปานกลาง**	**-**	**4.35**	**0.64**	**มาก**	**-**

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันของ การบริหารงานบุคคล ตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลในเขตจังหวัดยโสธร โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.44 S.D. = 0.84) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 ($\overline{X}$ = 3.51, S.D. = 0.82) รองลงมา คือ ด้านการพัฒนาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 ($\overline{X}$ = 3.49 S.D. = 0.89), ด้านการวางแผนกำหนดตำแหน่งตามหลักสาราณียธรรม 6 ($\overline{X}$ = 3.45, S.D. = 077), ด้านการธำรงรักษาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 ($\overline{X}$ = 3.37, S.D. = 0.94) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการสรรหาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 ($\overline{X}$ = 3.36, S.D. = 0.97)

สภาพที่พึงประสงค์ของ การบริหารงานบุคคล ตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลในเขตจังหวัดยโสธร โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.35, S.D. = 0.64) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสรรหาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 ($\overline{X}$ = 4.57, S.D. =0.54) รองลงมา คือ ด้านการวางแผนกำหนดตำแหน่งตามหลักสาราณียธรรม 6 ($\overline{X}$ = 4.31, S.D. =0.67), ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 ($\overline{X}$ = 4.30, S.D.= 0.69), ด้านการพัฒนาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 ($\overline{X}$ = 4.29, S.D. = 0.68) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการธำรงรักษาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 ($\overline{X}$ = 4.28, S.D.= 0.62)

ตารางที่ 2 ความต้องการจำเป็นของการบริหารงานบุคคล ตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลในเขตจังหวัดยโสธร

การบริหารงานบุคคล ตามหลักสาราณียธรรม 6	**สภาพปัจจุบัน (D)**	**สภาพที่พึงประสงค์ (I)**	**PNI** modified	**ลำดับ**
1. ด้านการวางแผนกำหนดตำแหน่งตามหลักสาราณียธรรม 6	3.45	4.31	0.25	3
2. ด้านการสรรหาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม6	3.36	4.57	0.36	1
3. ด้านการพัฒนาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม6	3.49	4.29	0.23	4

4. ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6	3.51	4.30	0.23	4
5. ด้านการธำรงรักษาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6	3.37	4.28	0.27	2
รวมเฉลี่ย	**3.44**	**4.35**	-	-

จากตารางที่ 2 ความต้องการจำเป็นของการบริหารงานบุคคลตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลในเขตจังหวัดยโสธร เป็นรายด้าน พบว่า ด้านการสรรหาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 มีค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นสูงที่สุดเป็นลำดับแรก ($PNI_{modified}$ =0.36) รองลงมา คือ ด้านการธำรงรักษาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 ($PNI_{modified}$ =0.27) ด้านการวางแผนกำหนดตำแหน่งตามหลักสาราณียธรรม 6 ($PNI_{modified}$ =0.25) ด้านการพัฒนาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม ($PNI_{modified}$ =0.23) และด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 ($PNI_{modified}$ =0.23) ตามลำดับ ผู้วิจัยได้นำผล $PNI_{modified}$ มาเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นดังนี้

1) ด้านการสรรหาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6
2) ด้านการธำรงรักษาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6
3) ด้านการวางแผนกำหนดตำแหน่งตามหลักสาราณียธรรม 6
4) ด้านการพัฒนาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6
5) ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6

3. ข้อคิดเห็นจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการบริหารงานบุคคล ตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลในเขตจังหวัดยโสธร สรุปได้ดังนี้ 1) ด้านการวางแผนกำหนดตำแหน่งตามหลักสาราณียธรรม 6 มี 6 แนวทาง 2) ด้านการสรรหาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 มี 6 แนวทาง 3) ด้านการพัฒนาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 มี 6 แนวทาง 4) ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 มี 6 แนวทาง 5) ด้านการธำรงรักษาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 มี 6 แนวทาง รวม 35 แนวทาง

อภิปรายผล

1. สภาพปัจจุบันของการบริหารงานบุคคล ตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลในเขตจังหวัดยโสธร โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะว่า การบริหารงานบุคคลเป็นการวางนโยบาย การกำหนดแผนงาน การเลือกสรร การฝึกอบรม การกำหนดค่าตอบแทน การจัดอัตรากำลัง การเสริมสร้าง แรงจูงใจ การเสริมสร้าง

มนุษย์ สัมพันธ์ และบรรยากาศที่ดีในการปฏิบัติงานของบุคคลเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลใน หน่วยงาน โดยที่การบริหารสถานศึกษาเป็นภารกิจที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารจัดงาน ทุกอย่างภายในองค์กร เพื่อให้การดำเนินงานสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายของสถานศึกษาซึ่งจะต้องมี การวางแผนการดำเนินงานก่อนลงมือปฏิบัติจัดลำดับกำหนดขั้นตอนวิธีการดำเนินงานไว้อย่างเป็น ระบบ เพื่อป้องกันความผิดพลาดที่อาจจะเกิดขึ้น การบริหารงานในสถานศึกษาจำเป็นต้องอาศัย ระเบียบ แนวคิด ทฤษฎีมายึดถือเป็นหลักแนวทางในการบริหารงานให้สามารถปฏิบัติได้ถูกต้องตามระเบียบแบบแผนซึ่งเป็นกรอบให้ดำเนินการด้านการบริหารงานไปในทิศทางเดียวกันและแนวคิด ทฤษฎีต่างๆ ที่ผ่านการพิสูจน์มาแล้ว มีความเชื่อถือได้ ซึ่งหากนำไปปฏิบัติแล้วจะส่งผลที่ดีเกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ต่อการบริหารงานฝ่ายต่างๆ ภายในองค์กรเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดซึ่งจะต้องมีการวางแผนดำเนินงานก่อนลงมือปฏิบัติการจัดลำดับกำหนดขั้นตอนวิธีดำเนินงานไว้อย่างเป็น ระบบ เพื่อป้องกันความผิดพลาดที่อาจจะเกิดขึ้น ซึ่งกระทรวงได้ออกกฎกระทรวง เกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาไว้ สอดคล้องกับกฎกระทรวงว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัด การศึกษา พ.ศ. 2550 (ราชกิจจานุเบกษา, 2550) เห็นได้ว่าการบริหารงานบุคคลกฎกระทรวง กำหนดให้หลักเกณฑ์การกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา อาศัยอำนาจตามความ ในมาตรา 5 และมาตรา 36 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ ในด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคล และด้าน การบริหารทั่วไป โดยหมวด 5 การบริหารและการจัดการศึกษา ส่วนที่ 1 การบริหารและการจัดการศึกษาของรัฐ ส่วนที่ 2 การบริหารและการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มาตรา 41 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่งหรือทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสม และความต้องการภายในท้องถิ่น มาตรา 42 ให้กระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินความพร้อมในการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และมีหน้าที่ในการประสานและส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถจัดการศึกษา สอดคล้องกับนโยบายและได้มาตรฐานการศึกษา รวมทั้งการเสนอแนะการจัดสรรงบประมาณอุดหนุนการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสอดรับกับงานวิจัยของ ปัญญาวัฒน์ สังฆะ และ นิยดา เปี่ยมพืชนะ (2566) ความต้องการจำเป็นและแนวทางการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาขนาดเล็กโดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง

2. สภาพที่พึงประสงค์ของ การบริหารงานบุคคลตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลในเขตจังหวัดยโสธร โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก

ผู้บริหารสถานศึกษาและครูได้ให้ความสำคัญกับการบริหารงานบุคคลที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญขององค์กร เพราะงานทุกอย่างจะบรรลุตามวัตถุประสงค์ได้เกิดจากการดำเนินงานของบุคลากรในองค์กร ต้องมีการคัดเลือกบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์ในการทำงาน และยังต้องมีพัฒนาบุคลากรในองค์กรอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนต้องสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานให้บุคลากรได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและก้าวหน้าในวิชาชีพ เพื่อเป็นแรงจูงใจในการทำงานให้ประสบความสำเร็จบรรลุตามเป้าหมายขององค์กร มีความสำคัญ คือเป็นหัวใจของการบริหารองค์การเพื่อให้ประสบคามสำเร็จตามวัตถุประสงค์ หากองค์การใดประกอบด้วยบุคคลที่มีความสามารถสูง มีความเป็นผู้นำ เห็นความสำคัญของการใช้คน และปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ตลอดจนการเลือกสรร การเสริมสร้างคนดีไว้ใช้งานย่อมเป็นประโยชน์ต่อองค์การนั้นๆ ตลอดถึงสังคมและประเทศชาติต่อไป สอดคล้องกับแนวคิดของบีช (Beach, 1980) กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารงานบุคคลว่า การบริหารงานบุคคลมีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ส่วน คือ คนและงาน ดังนั้นการบริหารงานบุคคลจึงมีความสำคัญ คือ 1. คนคือปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการบริหารงาน เนื่องจากเป็นผู้กระทำให้องค์กรประสบความสำเร็จ และ 2. การทำงานจำเป็นจะต้องเลือกคนเพื่อให้ได้ยุคคลที่มีความรู้ ความสามารถเหมาะสมกับงานและใช้บุคคลได้อย่างมีคุณภาพ และสอดคล้องกับงานวิจัยของยศพัทธ์ เที่ยงผดุง (2564) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารงานบุคคลตามหลักสาราณียธรรม 6 ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ร้อยเอ็ด เขต 3 พบว่า การบริหารงานบุคคลตามหลักสาราณียธรรม 6 ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ร้อยเอ็ด เขต 3 พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

3. ความต้องการจำเป็นของการบริหารงานบุคคล ตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลในเขตจังหวัดยโสธร เป็นรายด้าน พบว่า ด้านการสรรหาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 มีค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นสูงที่สุดเป็นลำดับแรก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารจัดบุคลากรเข้าปฏิบัติงานโดยให้ทุกภาคส่วนที่มีความเกี่ยวข้อง มีโอกาสพิจารณาบุคคลเข้าปฏิบัติงานให้เหมาะสมกับงานที่รับผิดชอบมากที่สุด ยึดถือหลักแห่งความดีงาม มีเกณฑ์ในการสรรหาให้ได้ผู้ประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบเดียวกัน ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีในการจัดบุคลากรเข้าปฏิบัติงานเพื่อให้ได้ประโยชน์จากบุคลากรให้มากที่สุดด้วยไมตรีและจริงใจ มีการกำหนดภาระงานของบุคลากรตำแหน่งต่างๆ ไว้อย่างชัดเจนให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับสถานศึกษา จัดบุคลากรเข้าปฏิบัติงานอย่างเหมาะสมระหว่างคนกับงานอย่างจริงใจด้วยเมตตาเพื่อประโยชน์สูงสุดของสถานศึกษา ผู้บริหารพิจารณาสรรหาบุคลากรเข้าปฏิบัติงานด้วยความเที่ยงตรงยึดถือประโยชน์ของสถานศึกษาเป็นสำคัญ การกำหนดคุณลักษณะและคุณสมบัติของบุคลากรไว้อย่างชัดเจนให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับสถานศึกษา สอดคล้องกับ

แนวทางของ กระทรวงศึกษาธิการ (2548) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการบริหารงานบุคลากรในสถานศึกษาว่า เป็นภารกิจสำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองต่อภารกิจของสถานศึกษา เพื่อดำเนินการด้านการบริหารงานบุคลากรให้เกิดความคล่องตัวอิสระภายใต้กฎหมายระเบียบ เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนา มีความรู้ความสามารถ มีขวัญและกำลังใจ ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนั้น หากขาดซึ่งบุคลากรที่ดีก็ยากที่จะหวังความสำเร็จจากกิจการงานนั้น ทั้งนี้เพราะปัจจัยอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นเงิน วัสดุ อุปกรณ์ เทคนิควิธีการจะดำเนินไปด้วยดีมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องอาศัยคน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปัญญาวัฒน์ สังฆะ และ นิยดา เปี่ยมพืชนะ (2566) ความต้องการจำเป็นและแนวทางการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการจำเป็นของการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาขนาดเล็ก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุดคือ ด้านการวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง

4. แนวทางการบริหารงานบุคคล ตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลตำบลในเขตจังหวัดยโสธร ด้านการวางแผนกำหนดตำแหน่งตามหลักสาราณียธรรม 6 มี 5 แนวทาง ด้านการสรรหาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 มี 5 แนวทาง ด้านการพัฒนาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 มี 5 แนวทาง ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 มี 5 แนวทาง ด้านการธำรงรักษาบุคลากรตามหลักสาราณียธรรม 6 มี 5 แนวทาง รวม 25 แนวทาง สอดรับกับงานวิจัยของ อัครพล นกทอง (2564) แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของโรงเรียนในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของโรงเรียน ในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์นั้น ผู้บริหารและบุคลากร ควรส่งเสริมและสนับสนุนการ ใช้หลัก สาราณียธรรม 6 มาบูรณาการในหน่วยงานการศึกษาอย่างแท้จริง มีมาตรการส่งเสริม การปลูกฝัง เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของบุคลากรในสถานศึกษา ให้เกิดเป็นรูปธรรมและปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง สร้างความสามัคคีปรองดองกันขึ้นในสถานศึกษา เป็นตัวอย่างของบุคลากร ในสถานศึกษา ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก ร่วมมือร่วมใจกันเป็นหนึ่งเดียว ร่วมแก้ไขปัญหาด้วยกันและประสานงานให้เป็นระบบ ส่งเสริมให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาทั้ง 4 ด้าน โดยการเสนอปัญหาความต้องการของแต่ละด้าน แสดงความคิดเห็นต่างๆที่เป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2548). *การวัดและประเมินผลอิงมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544.* กรุงเทพฯ: องค์การรับส่ง สินค้าและพัสดุภัณฑ์.

เกียรติ บุญยโพ. (2562). *การสร้างแรงจูงใจในพนักงานเพื่อความพึงพอใจในองค์การ.* วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, 8(1), 237-250.

คณะกรรมการกลางข้าราชการองค์การบริหารส่วนจังหวัด. (2566). *แผนแม่บทการพัฒนาบุคลากร 3 ปี ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 – 2569.* กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น ฉบับปรับปรุงใหม่.* พิมพ์ครั้งที่10. กรุงเทพฯ: บริษัทสุวีริยาสาส์น จำกัด.

ปัญญาวัฒน์ สังฆะ และนิยดา เปี่ยมพืชนะ. (2566). *ความต้องการจำเป็นและแนวทางการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5.* วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์, 7(1), 488-499,

ยศพัทธ์ เที่ยงผดุง. (2564). *การบริหารงานบุคคลตามหลักสาราณียธรรม 6 ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ร้อยเอ็ด เขต 3.*

ราชกิจจานุเบกษา. (2550). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่แก้ไขเพิ่มเติม.* (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. ฉบับกฤษฎีกา, 116 (ตอนที่ 74 ก).

อัครพล นกทอง. (2564). *แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของโรงเรียนในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์*

Beach, Dale S. (1980). *Personnel : The Management of People at Work* (3th ed). New York : Macmillan Publishing Co.

Krejcie, R.V., & D.W. Morgan. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), 607 – 610.

การพัฒนาท้องถิ่นโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษเป็นพี่เลี้ยงในการสนับสนุนและส่งเสริมรูปแบบการเรียนการสอน “นวัตกรรมการเรียนรู้” เพื่อให้ผู้เรียนสู่ศตวรรษที่ 21

LOCAL DEVELOPMENT BY SISAKET RAJABHAT UNIVERSITY AS A MENTOR IN SUPPORTING AND PROMOTING THE TEACHING MODEL OF "INNOVATIVE LEARNING" TO BRING LEARNERS IN TO THE 21ST CENTURY

[1]เอกเทศ แสงลับ, [2]วิลาวัลย์ ด่านสิริสุข และ [3]เมธี วิสาพรม

[1]Akethed Sanglub, [2]Wilawan Dansirisuk and [3]Methee Wisaprom

[1]มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, ประเทศไทย

[1]Sisaket Rajabhat University, Thailand

[1]akekathed.s@sskru.ac.th, [2]wilawan.d@sskru.ac.th, [3]methee07g@gmail.com

Received: October 26, 2024; **Revised**: November 23, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการพัฒนาท้องถิ่นโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษเป็นพี่เลี้ยงในการสนับสนุนและส่งเสริมรูปแบบการเรียนการสอน “นวัตกรรมการเรียนรู้” เพื่อให้ผู้เรียนสู่ศตวรรษที่ 21 และการพรรณนาเนื้อหา พบว่า 1. บทบาทของมหาวิทยาลัยในการเป็นพี่เลี้ยงสำหรับการสนับสนุนการเรียนการสอนในท้องถิ่นรูปแบบการเรียนการสอน “นวัตกรรมการเรียนรู้” คือ การฝึกอบรมครู:มหาวิทยาลัยจัดการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มทักษะการสอนที่ทันสมัย เช่น การใช้เทคโนโลยีและออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 การสนับสนุนเทคโนโลยี: นำเทคโนโลยี

[1]อาจารย์ สาขาวิชาการประถมศึกษา คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

[2]อาจารย์ สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

[3] อาจารย์ สาขาวิชาคณิตศาสตร์ คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

สมัยใหม่มาใช้ในการเรียนการสอนในโรงเรียน และจัดหาทรัพยากรด้านเทคโนโลยีให้กับโรงเรียนท้องถิ่น การวิจัยและพัฒนา: สนับสนุนการวิจัยเพื่อพัฒนาแนวทางการสอนเชิงนวัตกรรมและเครื่องมือประเมินผลการเรียนรู้ที่เหมาะสม การร่วมมือทางวิชาการ: สร้างความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยและโรงเรียนเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์การสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้: ส่งเสริมการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียน เช่น การเรียนรู้โดยใช้โครงงานและการสำรวจ. 2. รูปแบบการเรียนการสอนที่ครูผู้สอนต้องปรับบทบาทการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หรือกระบวนการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ การปรับบทบาทครู: เปลี่ยนจากผู้บรรยายไปเป็นผู้แนะแนวการเรียนรู้ โดยเน้นการเรียนรู้แบบร่วมมือและการใช้เทคโนโลยี ผลกระทบต่อผู้เรียน: ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและทักษะดิจิทัล รวมถึงการเพิ่มความยืดหยุ่นในการเรียนรู้ บทบาทของมหาวิทยาลัย: จัดการฝึกอบรมและเวิร์กชอปเพื่อสนับสนุนครูในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นนวัตกรรม

คำสำคัญ : การพัฒนาท้องถิ่นโดยมหาวิทยาลัย, การเป็นพี่เลี้ยงในการสนับสนุนและส่งเสริมรูปแบบการเรียนการสอน “นวัตกรรมการเรียนรู้”, ผู้เรียนสู่ศตวรรษที่ 21

Abstract

Research on local development by Sisaket Rajabhat University as a mentor to support and promote the teaching and learning model "Innovative Learning" to bring learners into the 21st century. It was found that: 1. The role of the university as a mentor to support local teaching and learning in the "Innovative Learning" teaching and learning model is: Teacher training: The university organizes training to increase modern teaching skills, such as using technology and designing activities that promote 21st century skills. Technology support: Apply modern technology to teaching and learning in schools and provide technological resources to local schools. Research and development: Support research to develop innovative teaching methods and appropriate learning assessment tools. Academic collaboration: Establishing collaboration between universities and schools to exchange knowledge and experiences Creating a learning environment: Promoting the design of learner-focused learning activities, such as project-based learning and exploration 2. Teaching models that teachers must adjust their roles in designing

learning activities or learning management processes, including changing the role of teachers: changing from lecturers to learning facilitators, emphasizing collaborative learning and the use of technology. Impact on learners: helping learners develop sustainable learning skills and digital skills, including increasing learning flexibility. The role of universities: organizing training and workshops to support teachers in designing innovative learning processes.

Keywords: Local development by universities, mentoring in supporting and promoting the teaching model "Innovative learning", learners towards the 21st century

บทนำ

สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สป.อว.) ขับเคลื่อนการดำเนินงานภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี(พ.ศ. 2561-2580) ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพ ทรัพยากรมนุษย์ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับการพัฒนาประเทศในทุกมิติและนาพาประเทศไปสู่ "ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน" โดยการพัฒนาการศึกษาและพัฒนาทักษะความสามารถการเรียนรู้ที่สอดรับทักษะในศตวรรษที่ 21 อันจะนำไปสู่กำรยกระดับคุณภาพการศึกษาของประเทศ

การจัดการที่สำคัญคือการเปลี่ยนรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบเดิมให้เป็นการจัดการเรียนรู้ที่สามารถสร้างและพัฒนาทักษะ ความสามารถ ตามศักยภาพของผู้เรียนเป็นรายบุคคล รวมทั้งการจัดการเรียนรู้นั้นต้องมีคุณค่าโดยเด็กต้องได้เนื้อหาความรู้และสามารถนำความรู้นั้นไปใช้ได้กับการปฏิบัติงานหรือในชีวิตจริง รวมทั้งทักษะสำคัญ คือการแก้ปัญหา การทำงานร่วมกับผู้อื่น การเปลี่ยนแปลงที่ครูจำเป็นต้องปรับวิธีเรียน เปลี่ยนวิธีสอน ทั้งการการปรับผู้เรียน ผู้เรียนต้องปรับวิธีการเรียนเป็น"การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง หรือ Learning by Doing" ถือว่าประสบการณ์ หรือ Experience ทำให้เกิดการเรียนรู้ และปัญหา Problem ที่ผู้เรียนต้องแก้ไข โดยผลลัพธ์ในงานวิจัยของ Buendía and Macías (2019) ชี้ให้เห็นว่ามีความจำเป็นต้องเปลี่ยนจากต้นแบบฝึกหัดแบบดั้งเดิม มาเป็นการเน้นเนื้อหา และเน้นครูเป็นศูนย์กลางของรูปแบบการพัฒนาวิชาชีพของครูสอนภาษาอังกฤษไปสู่การริเริ่มที่ช่วยให้ครูวิเคราะห์บริบทและความต้องการเฉพาะอย่างมีวิจารณญาณและคิดค้นทางเลือกในท้องถิ่นของตนเองเพื่อให้พวกเขามีความกระตือรือร้นให้สามารถเป็นตัวแทนสำหรับการเปลี่ยนแปลงกระบวนการของตนเองดังนั้น พี่เลี้ยงจึง

จะต้องมีความสามารถระบุองค์ประกอบที่จำเป็นของการจัดบทเรียนการศึกษาและการปรับปรุงการปฏิบัติการเรียนการสอนของครู (กระทรวงศึกษาธิการ.สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2561).

การเปลี่ยนวิธีสอน ครูผู้สอนต้องปรับบทบาทการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และกระบวนการจัดการเรียนรู้ (Cornelius, Rosenberg, & Sandmel, 2017) ดังนี้ 1) จัดให้ผู้เรียนมีกิจกรรมต้องสะท้อนความต้องการในการพัฒนาผู้เรียนและเน้นการนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงของผู้เรียน 2) สร้างบรรยากาศของการมีส่วนร่วม และการเจรจาโต้ตอบที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้สอนและเพื่อน 3) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นพลวัต ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรม รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ 4) จัดสภาพการเรียนรู้แบบร่วมมือ ส่งเสริมให้เกิดการร่วมมือในกลุ่มผู้เรียน 5) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ท้าทาย และให้โอกาสผู้เรียนได้รับวิธีการสอนที่หลากหลาย 6) วางแผนเกี่ยวกับเวลาในจัดการเรียนการสอนอย่างชัดเจน ทั้งในส่วนของเนื้อหาและกิจกรรม 7) ครูผู้สอนต้องใจกว้าง ยอมรับในความสามารถในการแสดงออก และความคิดของผู้เรียน

การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในห้องเรียนให้เป็นห้องที่เป็นพื้นที่ปลอดภัย มักจะทำให้การเรียนรู้ของผู้เรียนเรียนอย่างมีความสุข ได้ความรู้อย่างมีประสิทธิภาพคือครูผู้สอนต้องเป็นโค้ชที่ดี คือ 1) เป็นผู้รับฟังที่ดี เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นที่แตกต่างกันได้อย่างอิสระ โดยครูเป็นผู้รับฟังและไม่แสดงความคิดเห็น 2) แสดงความเห็นแย้ง เป็นเทคนิคที่ครูให้ความเห็นในเชิงคัดค้าน เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดต่อหรือหาเหตุผลมาสนับสนุนเพิ่มเติม 3) สร้างความสนใจ ครูใช้วิธีกำหนดหัวข้อที่อยู่ในความสนใจให้ผู้เรียนกลุ่มที่รู้ แสดงความคิดเห็น 4) คล้อยตามครูแสดงความเห็นคล้อยตามหรือสนับสนุนความเห็นของกลุ่มย่อยหรือ แต่ละบุคคลในกลุ่ม เพื่อให้แต่ละคนในกลุ่มมีส่วนร่วม 5) ให้ข้อมูลที่เป็นทางการ ครูอธิบายหรือให้ข้อเสนอแนะ สารสนเทศที่เป็นหลักการหรือเป็นไปตามทฤษฎีที่กำหนด 6) ท้าทาย ครูใช้วิธีท้าทายโดยใช้คำถามนำให้คิด และให้ผู้เรียนแสดงความเห็น ในมุมมองของตน และผู้สอนคอยสนับสนุนและให้กำลังใจ 7) ยั่วยุ ครูใช้วิธียั่วยุ โดยให้เหตุผลหรือสารสนเทศ ในสิ่งที่นักเรียนเกิดความสงสัย ไม่ตรงตามสภาพจริงที่ผู้เรียนรู้เห็นมา เพื่อให้นักเรียนคัดค้านและนำเสนอแนวคิดของตนออกมาและ 8) การแสดงบทบาทครู จะมีบทบาทในการควบคุมหรือจับประเด็นในการอภิปรายในชั้นเรียน

เครื่องมือสำคัญในการการเปลี่ยนรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบเดิมให้เป็นการจัดการเรียนรู้ที่สามารถสร้างและพัฒนาทักษะ ความสามารถ ตามศักยภาพของผู้เรียนเป็นรายบุคคล คือ “นวัตกรรมการเรียนรู้”ภายใต้การขับเคลื่อนโครงการคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาท้องถิ่นโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษเป็นพี่เลี้ยงในการสนับสนุนและส่งเสริมรูปแบบการเรียนการสอน “นวัตกรรมการเรียนรู้” เพื่อให้ผู้เรียนสู่ศตวรรษที่ 21

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อสนับสนุนให้มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษทำหน้าที่เป็น “พี่เลี้ยง” โดยทำงานพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในท้องถิ่นให้มีรูปแบบการเรียนการสอน “นวัตกรรมการเรียนรู้” ที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่

1. ศึกษาบทบาทของมหาวิทยาลัยในการเป็นพี่เลี้ยงสำหรับการสนับสนุนการเรียนการสอนในท้องถิ่นรูปแบบการเรียนการสอน “นวัตกรรมการเรียนรู้”

2. ศึกษารูปแบบการเรียนการสอนที่ครูผู้สอนต้องปรับบทบาทการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หรือกระบวนการจัดการเรียนรู้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาท้องถิ่นโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษเป็นพี่เลี้ยงในการสนับสนุนและส่งเสริมรูปแบบการเรียนการสอน “นวัตกรรมการเรียนรู้” เพื่อให้ผู้เรียนสู่ศตวรรษที่ 21 ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้การวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษเขต 1 จำนวน 133 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษเขต 1: 2563)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้คือ ครูในโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษเขต 1 จำนวน 97 คน จากการสุ่มตัวอย่างจากตารางเครซี่มอร์แกน (Krejcie and Morgan. 1970)

2. เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่นโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษเป็นพี่เลี้ยงในการสนับสนุนและส่งเสริมรูปแบบการเรียนการสอน “นวัตกรรมการเรียนรู้” เพื่อให้ผู้เรียนสู่ศตวรรษที่ 21

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ถูกนำมาวิเคราะห์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยแบ่งออกเป็นหมวดหมู่ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของมหาวิทยาลัยในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาหลักสูตร การฝึกอบรมครู และการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอน สรุป สังเคราะห์แล้วนำเสนอในเชิงพรรณนาต่อไป

ผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาวิจัยการพัฒนาท้องถิ่นโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษเป็นพี่เลี้ยงในการสนับสนุนและส่งเสริมรูปแบบการเรียนการสอน“นวัตกรรมการเรียนรู้”เพื่อให้ผู้เรียนสู่ศตวรรษที่ 21 ได้ข้อค้นพบ ดังนี้

1. มหาวิทยาลัยมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการศึกษาและการพัฒนาท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฐานะ "พี่เลี้ยง" ที่ทำงานร่วมกับโรงเรียนท้องถิ่นเพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของศตวรรษที่ 21 บทบาทนี้ครอบคลุมหลายด้านที่เน้นการส่งเสริมการพัฒนาทั้งครูและผู้เรียน เพื่อให้เกิดการเรียนการสอนในรูปแบบ “นวัตกรรมการเรียนรู้” ดังนี้:

1.1 การฝึกอบรมและการพัฒนาวิชาชีพของครู มหาวิทยาลัยมีบทบาทในการจัดการฝึกอบรมครูผู้สอนในท้องถิ่น เพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนวัตกรรมทางการศึกษาและเทคนิคการสอนสมัยใหม่ การอบรมนี้ครอบคลุมถึงการใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างสรรค์การเรียนการสอน การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 และการบูรณาการเนื้อหาวิชากับชีวิตประจำวันของผู้เรียน ครูที่ผ่านการอบรมจากมหาวิทยาลัยได้รับทักษะที่ทันสมัย เช่น การใช้เครื่องมือดิจิทัลในการสอน การออกแบบสื่อการสอนที่มีความยืดหยุ่น และการส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือ สิ่งนี้ช่วยให้ครูสามารถนำแนวทางการสอนเชิงนวัตกรรมมาใช้ในห้องเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 การสนับสนุนด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมการศึกษา มหาวิทยาลัยยังมีบทบาทสำคัญในการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการสนับสนุนการสอนและการเรียนรู้ในโรงเรียนท้องถิ่น การส่งเสริมให้ครูและนักเรียนได้ใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอนช่วยเสริมสร้างทักษะดิจิทัลของผู้เรียน และทำให้การเรียนการสอนเป็นแบบ Active Learning มากยิ่งขึ้นมหาวิทยาลัยจัดหาทรัพยากรด้านเทคโนโลยี เช่น คอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต และสื่อการเรียนรู้ดิจิทัล ให้แก่โรงเรียนท้องถิ่น เพื่อให้ครูสามารถออกแบบการเรียนรู้ที่ทันสมัยและตรงกับความสนใจของนักเรียน การเรียนรู้แบบดิจิทัลนี้ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงเนื้อหาการเรียนที่หลากหลายมากขึ้นและยังสามารถเรียนรู้ได้ตามจังหวะของตนเอง

1.3 การวิจัยและพัฒนาแนวทางการสอนเชิงนวัตกรรม มหาวิทยาลัยทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงในการสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาวิธีการเรียนการสอนที่เน้นนวัตกรรมการเรียนรู้ โดยการร่วมมือกับโรงเรียนท้องถิ่นในการทดลองและประยุกต์ใช้แนวทางการสอนใหม่ๆ เพื่อตรวจสอบว่าการสอนแนวใดที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดในการพัฒนาทักษะของนักเรียน มหาวิทยาลัยช่วยพัฒนาเครื่องมือและแนวทางการประเมินผลการเรียนรู้ที่เน้นการวัดผลตามความสามารถของนักเรียนใน

ศตวรรษที่ 21 ซึ่งรวมถึงทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การทำงานเป็นทีม และการใช้เทคโนโลยีในการแก้ปัญหา แนวทางการประเมินแบบนี้ช่วยให้ครูสามารถปรับการสอนให้เหมาะสมกับความต้องการและความสามารถของนักเรียนได้มากขึ้น

1.4 การร่วมมือทางวิชาการระหว่างมหาวิทยาลัยและโรงเรียนท้องถิ่น มหาวิทยาลัยมักทำงานร่วมกับโรงเรียนท้องถิ่นผ่านการทำข้อตกลงร่วมมือทางวิชาการ ซึ่งครอบคลุมทั้งการให้คำปรึกษา การจัดหาทรัพยากร และการจัดทำหลักสูตรที่เน้นการบูรณาการความรู้จากหลายสาขาวิชา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นและความต้องการของชุมชนการร่วมมือดังกล่าวยังช่วยให้โรงเรียนและมหาวิทยาลัยสามารถแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในด้านการเรียนการสอน ครูผู้สอนสามารถนำความรู้ใหม่ที่ได้จากการทำงานร่วมกับมหาวิทยาลัยมาปรับใช้ในการสอน ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความน่าสนใจและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.5 การสนับสนุนการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มหาวิทยาลัยส่งเสริมให้ครูและโรงเรียนในท้องถิ่นออกแบบสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยการนำเอาแนวทางการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้ เช่น การเรียนรู้โดยใช้โครงงาน (Project-Based Learning) การเรียนรู้ผ่านการสำรวจ (Inquiry-Based Learning) และการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) การเรียนรู้เหล่านี้ช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะสำคัญ เช่น การคิดเชิงสร้างสรรค์ การแก้ปัญหา และการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับการทำงานในศตวรรษที่ 21 นอกจากนี้ การสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยยังทำให้ครูมีความมั่นใจในการนำแนวทางการสอนเหล่านี้มาใช้ในห้องเรียนมากขึ้น

2. รูปแบบการเรียนการสอนที่ครูผู้สอนต้องปรับบทบาทการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หรือกระบวนการจัดการเรียนรู้มีรายละเอียดดังนี้

2.1 การปรับบทบาทของครูผู้สอนในศตวรรษที่ 21 ครูผู้สอนต้องปรับบทบาทจากการเป็น“ผู้สอน”ไปสู่“ผู้แนะแนวและอำนวยการเรียนรู้”ซึ่งต้องการทักษะใหม่ๆ ในการออกแบบและจัดการกระบวนการเรียนรู้ ดังนี้: 1) จากผู้บรรยายเนื้อหาสู่ผู้สร้างสรรค์กิจกรรมการเรียนรู้: รูปแบบการสอนแบบดั้งเดิมที่ครูเป็นผู้ถ่ายทอดข้อมูลและนักเรียนเป็นผู้รับฟังต้องเปลี่ยนไป ครูจำเป็นต้องออกแบบกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา ค้นคว้า และสร้างความรู้ด้วยตนเอง เช่น การเรียนรู้ผ่านโครงงาน การอภิปรายกลุ่ม และการทดลอง 2) การส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative Learning): ทักษะการทำงานร่วมกันเป็นสิ่งสำคัญในศตวรรษที่ 21 ครูต้องออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม การแบ่งปันความคิดเห็น และการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมและความสามารถในการทำงานกับผู้อื่น 3) การใช้

เทคโนโลยีในการเรียนการสอน (Digital Literacy): การใช้เทคโนโลยีในการออกแบบการเรียนการสอนช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงข้อมูลและแหล่งความรู้ได้อย่างไม่มีข้อจำกัด ครูต้องสามารถนำเทคโนโลยีมาใช้ในการออกแบบกิจกรรมที่เสริมสร้างทักษะด้านดิจิทัล และช่วยให้ผู้เรียนมีความพร้อมต่อการทำงานในโลกดิจิทัล 4) การเน้นทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem-Solving): การออกแบบการเรียนรู้ที่เน้นทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาเป็นสิ่งสำคัญที่ครูต้องให้ความสำคัญ ผู้เรียนต้องได้รับโอกาสในการฝึกทักษะการคิดอย่างลึกซึ้งและการนำเสนอแนวทางแก้ปัญหาที่สร้างสรรค์

2.2. ผลกระทบของการปรับบทบาทของครูผู้สอนต่อผู้เรียนการปรับบทบาทของครูในการออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นนวัตกรรมได้ส่งผลกระทบต่อผู้เรียนในหลายด้าน: 1) การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่ยั่งยืน: ผู้เรียนมีโอกาสพัฒนาทักษะที่สำคัญสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น การคิดเชิงวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการทำงานร่วมกัน นอกจากนี้ยังช่วยเสริมสร้างความมั่นใจในการเรียนรู้และการแสดงออก 2) การเสริมสร้างทักษะด้านดิจิทัล: การใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนได้รับทักษะทางด้านดิจิทัลที่สำคัญ ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งในโลกการทำงานปัจจุบัน ผู้เรียนสามารถใช้เทคโนโลยีในการค้นคว้า สร้างสรรค์ผลงาน และทำงานร่วมกับผู้อื่นผ่านช่องทางออนไลน์ ความยืดหยุ่นในการเรียนรู้: การที่ครูออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดทิศทางการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนมีความยืดหยุ่นในการเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเอง

2.3 บทบาทของมหาวิทยาลัยในการสนับสนุนการปรับบทบาทของครูมหาวิทยาลัยในฐานะพี่เลี้ยงมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการปรับบทบาทของครูผู้สอน โดยมีแนวทางในการสนับสนุนดังนี้: การฝึกอบรมและเวิร์กชอป: มหาวิทยาลัยจัดการฝึกอบรมเพื่อให้ครูผู้สอนมีความรู้และทักษะในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นนวัตกรรม รวมถึงการใช้เทคโนโลยีและการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาสมัยใหม่การสนับสนุนทางวิชาการ: มหาวิทยาลัยให้การสนับสนุนครูผู้สอนในการพัฒนาหลักสูตรและแนวทางการสอนที่เน้นการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 โดยมีการให้คำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา การร่วมมือในการวิจัยและพัฒนา: มหาวิทยาลัยทำงานร่วมกับโรงเรียนในการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการสอนเชิงนวัตกรรมและการพัฒนาหลักสูตรที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและสังคมในอนาคต มหาวิทยาลัยมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาการเรียนการสอนในท้องถิ่น โดยเฉพาะการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยยังมีส่วนร่วมในการจัดอบรมให้แก่ครูเพื่อเพิ่มทักษะและความรู้ในด้านการใช้เทคโนโลยีในการสอน

อภิปรายผล

1. การศึกษาบทบาทของมหาวิทยาลัยในการเป็นพี่เลี้ยงสำหรับการสนับสนุนการเรียนการสอนในท้องถิ่นรูปแบบ "นวัตกรรมการเรียนรู้" แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในท้องถิ่น โดยเฉพาะในด้านการฝึกอบรมครู การใช้เทคโนโลยี การวิจัยและการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 1) การฝึกอบรมครู: การอบรมที่มีประสิทธิภาพช่วยเพิ่มทักษะและความรู้ของครู ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน (Chuenyindee et al., 2021) งานวิจัยที่ศึกษาผลกระทบของการฝึกอบรมครูในด้านการใช้เทคโนโลยีการสอนพบว่าครูที่ได้รับการฝึกอบรมมีความสามารถในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น 2) การสนับสนุนด้านเทคโนโลยี: มหาวิทยาลัยมีบทบาทสำคัญในการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในโรงเรียนท้องถิ่น ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้เรียน (Kong, 2020) การศึกษาในบริบทนี้ได้แสดงให้เห็นว่าการใช้เทคโนโลยีช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถเข้าถึงข้อมูลที่หลากหลายมากขึ้น 3) การวิจัยและพัฒนา: การทำงานร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยและโรงเรียนในการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการสอนใหม่ๆ สามารถนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการเรียนการสอนที่ตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียนและชุมชน (Hwang et al., 2019) การพัฒนาเครื่องมือประเมินผลที่มุ่งเน้นการวัดผลตามทักษะในศตวรรษที่ 21 เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างของการวิจัยที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอน 4) การสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้: การส่งเสริมให้ครูออกแบบสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สามารถเพิ่มความกระตือรือร้นและการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในกระบวนการเรียนรู้ได้ (Brown, 2020) การเรียนรู้ผ่านโครงงานหรือการสำรวจทำให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะที่จำเป็นได้ดียิ่งขึ้น

2. รูปแบบการเรียนการสอนที่ครูผู้สอนต้องปรับบทบาทการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หรือกระบวนการจัดการเรียนรู้ 1) การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 โดยการปรับบทบาทของครูผู้สอนและการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นนวัตกรรมมีผลกระทบที่สำคัญต่อคุณภาพการศึกษาและพัฒนาทักษะของผู้เรียนอย่างชัดเจน ผลการวิจัยหลายชิ้นได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการปรับบทบาทของครูในการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการของศตวรรษที่ 21 2) การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่ยั่งยืน: งานวิจัยโดย Bransford et al. (2000) ชี้ให้เห็นว่าการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น การคิดเชิงวิเคราะห์และการแก้ปัญหา 3) การเสริมสร้างทักษะด้านดิจิทัล: การใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอนมีผลทำให้ผู้เรียนได้รับทักษะทางด้านดิจิทัลที่สำคัญ งานวิจัยของ Selwyn (2016) ชี้ให้เห็นว่าผู้เรียนที่มีโอกาสใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้สามารถเข้าถึงข้อมูล

และแหล่งความรู้ได้มากขึ้น ส่งผลให้พวกเขามีความมั่นใจในการใช้เทคโนโลยีในการทำงานร่วมกับผู้อื่น 4) ความยืดหยุ่นในการเรียนรู้: การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ของตนเอง ช่วยเพิ่มความยืดหยุ่นในการเรียนรู้ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว Dabbagh & Kitsantas (2012) ได้เสนอว่า นักเรียนที่มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นสามารถปรับตัวได้ดีต่อการเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ 5) บทบาทของมหาวิทยาลัยในการสนับสนุนครู: มหาวิทยาลัยมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาทักษะของครูผู้สอน โดยการจัดฝึกอบรมและการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีและการพัฒนาหลักสูตรที่เน้นการเรียนรู้เชิงนวัตกรรม ตามที่ Hattie (2009) ระบุว่าการสนับสนุนทางวิชาการและการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่องเป็นปัจจัยที่สำคัญในการยกระดับคุณภาพการเรียนการสอน บทบาทของมหาวิทยาลัยในการสนับสนุนการพัฒนาทักษะของครูผู้สอนก็เป็นเรื่องสำคัญเช่นกัน มหาวิทยาลัยมีหน้าที่ในการจัดฝึกอบรมและให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีและการพัฒนาหลักสูตรที่เน้นการเรียนรู้เชิงนวัตกรรม 6) การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative Learning): ผลการศึกษาของ Johnson & Johnson (2009) พบว่าการเรียนรู้แบบร่วมมือช่วยเพิ่มทักษะทางสังคมและความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

บทบาทของมหาวิทยาลัยในการเป็นพี่เลี้ยงสำหรับโรงเรียนท้องถิ่นมีความสำคัญอย่างยิ่งในการยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนและการพัฒนาทักษะของครูและนักเรียนในศตวรรษที่ 21 การสนับสนุนทั้งในด้านการฝึกอบรม การใช้เทคโนโลยี การวิจัยเชิงนวัตกรรม และการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในท้องถิ่น คือ

มหาวิทยาลัยมีบทบาทสำคัญในการเป็น "พี่เลี้ยง" ที่ช่วยยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนในโรงเรียนท้องถิ่นเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของศตวรรษที่ 21 โดยเน้นการพัฒนาทั้งครูและผู้เรียนในหลายด้าน ได้แก่: การฝึกอบรมและพัฒนาวิชาชีพของครู: มหาวิทยาลัยจัดการฝึกอบรมครูให้มีความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมการศึกษาและเทคนิคการสอนสมัยใหม่ เพื่อเพิ่มทักษะในการใช้เทคโนโลยีและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 การสนับสนุนด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมการศึกษา: มหาวิทยาลัยนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการเรียนการสอน ช่วยเสริมสร้างทักษะดิจิทัลและทำให้การเรียนการสอนเป็นแบบ Active Learning การวิจัยและพัฒนาแนวทางการสอนเชิงนวัตกรรม: มหาวิทยาลัยทำการวิจัยและพัฒนาแนวทางการสอนที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาทักษะของนักเรียนการร่วมมือทางวิชาการ: การทำงานร่วมกับโรงเรียนในการพัฒนาหลักสูตรและการให้คำปรึกษาเพื่อสร้างการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของ

ชุมชนการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียน: มหาวิทยาลัยส่งเสริมให้มีการออกแบบการเรียนรู้ที่ช่วยพัฒนาทักษะสำคัญ เช่น การคิดเชิงสร้างสรรค์และการทำงานร่วมกัน

รูปแบบการเรียนการสอนที่ครูผู้สอนต้องปรับบทบาทการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หรือกระบวนการจัดการเรียนรู้ การปรับบทบาทของครูในศตวรรษที่ 21: ครูควรปรับบทบาทจากผู้สอนเป็นผู้แนะแนว โดยออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน การส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือ การใช้เทคโนโลยี และการเน้นทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา ผลกระทบต่อผู้เรียน: การปรับบทบาทนี้ส่งผลให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะที่สำคัญสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมถึงทักษะด้านดิจิทัลและความยืดหยุ่นในการเรียนรู้ บทบาทของมหาวิทยาลัยในการสนับสนุนครู: มหาวิทยาลัยมีบทบาทในการจัดการฝึกอบรมและการสนับสนุนทางวิชาการ รวมถึงการร่วมมือในการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ.สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2561). *รายงานการศึกษาไทย พ.ศ. 2561.* กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น.* (พิมพ์ครั้งที่ 10), กรุงเทพ: สุวีริยาสาส์น

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ. (2563). *แผนบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก ปีการศึกษา 2562-2565.* สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ.

Buendía, X. P. & Macías, D. F. (2019). *"The professional development of English language teachers in Colombia: a review of the literature"*. Colomb. Appl. Linguist. J., 21(1), (January-June. 2109), 93-106.

Brown, A. (2020). *"Creating Student-Centered Learning Environments"*. Journal of Educational Research, 45(3), (May. 2020). 123-135.

Bransford, J. D., Brown, A. L., & Cocking, R. R. (2000). How People Learn: Brain, Mind, Experience, and School. National Academy Press.

Dabbagh, N., & Kitsantas, A. (2012). Personal Learning Environments, Social Media, and Self-Regulated Learning: A Natural Formula for Connecting Formal and Informal Learning. The Internet and Higher Education, 15(1), (January. 2012). 3-8.

Chuenyindee, T., et al. (2021). The Impact of Teacher Training on Educational Technology Adoption in Rural Schools. Journal of Education and Learning, 10(2), (April. 2000). 234-245.

Cornelius, K. E., Rosenberg, M. S., & Sandmel, K. N. (2017). Examining the Impact of Professional Development and Coachning on Mentoring of Novice Special Educators. Action in Teacher Education, 42, (Jul. 2017), 253-270.

Hattie, J. (2009). Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement. Routledge.

Hwang, G.-J., et al. (2019). Research on Innovative Teaching Methods for Developing 21st Century Skills. Educational Technology & Society, 22(3), (July. 2019). 57-67.

Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (2009). An Educational Psychology Success Story: Social Interdependence Theory and Cooperative Learning. Educational Psychologist, 44(2), (April. 2009). 99-104.

Kong, S.-C. (2020). Digital Literacy in Education: Perspectives from a Regional Study. Computers & Education, 151, (March. 2020).103841.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. Educational and Psychological Measurement, 30 (3), (July. 1970). 607–610.

Selwyn, N. (2016). *Education and Technology: Key Issues and Debates.* Bloomsbury Publishing.

การบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

PARTICIPATORY ACADEMIC ADMINISTRATION OF SCHOOL IN EDUCATIONAL QUALITY DEVELOPMENT NETWORKS CENTER 1 UNDER MAHASARAKHAM PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 2

[1]พิมพ์ณฎา เมธดลเดชา และ [2]กฤตยากร ลดาวัลย์

[1]Phimnada Methadoldecha and [2]Kittayakorn Ladawan

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahamakut Buddhist University, Thailand.

[1]phimnada683@gmail.com

Received: October 26, 2024; **Revised**: November 24, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม ของสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 2) เพื่อเปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม จำแนกตามตำแหน่ง และประสบการณ์การทำงาน 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารและครูผู้สอนจำนวนทั้งสิ้น 148 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเที่ยงตรงระหว่าง 0.67 – 1.00 และความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .978 ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการบริหารงานวิชาการแบบมี

[1] นักศึกษา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ส่วนร่วม โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุดได้แก่ ด้านการประกันคุณภาพภายใน ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการวัดและการประเมินผลการศึกษา ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ด้านการนิเทศภายในสถานศึกษา ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ตามลำดับ 2) การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม จำแนกตามตำแหน่ง โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำแนกตามจำแนกตามประสบการณ์การทำงาน โดยรวมไม่แตกต่างกัน 3) ข้อเสนอแนะการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม พบว่า สถานศึกษาควรวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลาง เพื่อเตรียมความพร้อม นำไปจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ควรตัดสินใจในการเลือกแหล่งความรู้ที่เป็นประโยชน์ให้กับผู้เรียน มีส่วนร่วมรับผิดชอบการวัดและประเมินผลในระดับชั้นเรียน ควรนำผลการนิเทศมาปรับปรุงและพัฒนากระบวนการเรียนการสอน ควรกำหนดนโยบายให้บุคลากรในสถานศึกษาทำการวิจัย ควรรับผิดชอบการประเมินคุณภาพภายใน และมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา

คำสำคัญ การบริหารงานวิชาการ, แบบมีส่วนร่วม, สถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 1

Abstract

The objectives of this thesis research are: 1) to study the Participatory academic administration of School in educational quality development Networks center 1 under Mahasarakham Primary Educational Service Area Office 2, 2) to compare the opinions on Participatory academic administration of School in educational quality development Networks center 1 under Mahasarakham Primary Educational Service Area Office 2, classified by Position, work experience, 3) to study the recommendations for Participatory academic administration. The sample group consisted of 148 members of school administrators and teachers. The instrument used was a 5-point rating scale questionnaire with a reliability between 0.67 – 1.00 and a reliability of .978. The results showed that; 1. The level of participatory academic administration was at a high level Overall, When considering each aspect, ranked from highest to lowest average, including Internal quality assurance, Teaching and learning management, Educational measurement and evaluation, Research for educational quality development, Internal supervision in schools, and Preparation of education institute curricula, respectively. 2.

Comparison of opinions levels towards participatory academic administration. Classified by position Overall, they were significantly different at the .05 level. 3. Suggestions for Participatory academic administration found that Educational institutions should analyze the core curriculum to prepare for use in creating the school curriculum, there should be decisions to select knowledge resources that are useful to learners, participate in taking responsibility for classroom measurement and assessment, the results of the supervision should be used to improve and develop the teaching and learning process, Policies should be set for personnel in educational institutions to conduct research, and Should be responsible for internal quality assessment and educational standards of educational institutions.

Keywords: Academic Administration, Participatory, School in Educational Quality Development Networks Center 1

บทนำ

การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาและสร้างทักษะของบุคคลให้รู้จักดำเนินชีวิต อย่างสันติสุข มีพฤติกรรมใฝ่รู้ที่จะเป็นพลังปัญญาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี การศึกษานับว่าเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ประเทศชาติพัฒนา แต่ละประเทศต้องเรียนรู้เพื่อจะปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา และเตรียมพร้อมที่จะเผชิญกับความท้าทายจากกระแสโลก โดยปัจจัยที่สำคัญที่สามารถเผชิญการเปลี่ยนแปลงและความท้าทายดังกล่าวได้คือ “คุณภาพของคน”ซึ่งการศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ถ้าหากคนมีคุณภาพแล้วย่อมส่งผลให้สังคมและประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้า การพัฒนาคุณภาพการศึกษาไม่ว่าจะเป็นการแก้ปัญหาในด้านของการจัดการเรียนการสอน และการพัฒนาการเรียนการสอน บุคลากรที่มีความสำคัญในด้านคุณภาพทางการศึกษาที่จะให้ความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีงามให้กับเยาวชนในชาติได้โดยตรงที่สุด ได้แก่ บุคลากรทางการศึกษาและครูผู้สอน ซึ่งผู้บริหารในฐานะเป็นผู้นำ มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพ ต้องตัดสินใจสั่งการ อำนวยการ ควบคุม ชี้แนะ ดูแลบำรุงขวัญ ให้กำลังใจบุคลากรเพื่อนร่วมงานให้มีความกระตือรือร้นสามารถปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่อง และเต็มความสามารถในงานที่ทำ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542) การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาให้มีคุณภาพ เป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง จึงมีความเร่งด่วนที่จะต้องพัฒนาเด็กไทยให้ดีขึ้นในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ หรือคุณธรรมจริยธรรม สภาพปัญหาดังกล่าวรัฐจึงกำหนดนโยบายการปฏิรูปการศึกษาขึ้น และกำหนดให้สถานศึกษามี

ความสำคัญสูงสุดต่อการปฏิรูปการศึกษาดังกล่าวนโยบายการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ในหมวด 6 กำหนดให้มีระบบประกันคุณภาพการศึกษาในทุกโรงเรียน โดยผู้บริหารและครูต้องร่วมมือกันวางแผนจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ดังนั้น ผู้บริหารจึงต้องใช้หลักการมีส่วนร่วมในการบริหารให้มาก ตามที่วีระศักดิ์ รักษ์โพธิ์วงศ์ (2544) กล่าวว่า การบริหารโรงเรียน เป็นกระบวนการในการดำเนินงานของกลุ่มบุคคล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บริการทางการศึกษาแก่ประชาชนในสังคม การดำเนินงานต่างๆ จะต้องเป็นไปตามระบบที่สังคมกำหนดไว้ ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญคือกระบวนการบริหารที่ผู้บริหารจะต้องจัดระบบงานในความรับผิดชอบทุกงานในโรงเรียน โดยเฉพาะงานวิชาการ ได้มีนักวิจัยหลายท่านชี้ให้เห็นว่างานวิชาการเป็นงานสำคัญยิ่งในการจัดการศึกษา เพราะงานวิชาการจะช่วยพัฒนาสติปัญญาของผู้เรียน สร้างผู้เรียนให้มีคุณค่าในสังคม ดังนั้นงานวิชาการจึงถือเป็นงานสำคัญที่สุดของการบริหารการศึกษา

การบริหารงานวิชาการนับเป็นบทบาทสำคัญสูงต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการบริหารโรงเรียน การบริหารงานวิชาการโรงเรียนจะมีคุณภาพดีมากน้อยเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการที่สำคัญที่สุดได้แก่ ผู้บริหาร โรงเรียนจะต้องให้ความสำคัญต่องานวิชาการ ต้องเข้าใจขอบเขตการดำเนินงานและภาระหน้าที่ของการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนเป็นอย่างดี จะต้องสนับสนุนให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ส่วนการบริหารด้าน อื่น ๆ เป็นเพียงส่วนสนับสนุนให้งานกิจกรรมการเรียนการสอนได้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร (จันทรานี สงวนนาม, 2545) สอดคล้องกับปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2544) กล่าวว่าการบริหารงานวิชาการเป็นงานที่สำคัญสำหรับผู้บริหารสถานศึกมาเนื่องจากการบริหารงานวิชาการเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษาโดยฉพาะเกี่ยวกับการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักของสถานศึกษาและเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จและความสามารถของผู้บริหาร ถ้ามองในด้านกระบวนการดำเนินงานแล้วหมายถึงกระบวนการบริหารกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงการเรียนการสอนตลอดจนการประเมินผลการสอนเพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและจุดมุ่งหมายการศึกษา

การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการ สามารถพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนการวัดผลและประเมินผล รวมทั้งเป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ชุมชนท้องถิ่นได้อย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ สำหรับผู้บริหารที่นำการจัดการให้องค์กรประสบผลสำเร็จ จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจงาน และคนที่ตนรับผิดชอบด้วยความเข้าใจคนและงานจึงเป็นเรื่องสำคัญ โดยเฉพาะคนซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากร มนุษย์ที่สำคัญที่สุด และมักจะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทั้งผู้บริหารและผู้ร่วมงานในอันที่จะสร้างความเข้าใจระหว่างกันทั้งนี้เพื่อพัฒนาทักษะที่นำไปสู่การทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

นับว่าเป็นการผสมผสานระหว่างองค์ความรู้ด้านการจัดการเข้ากับพฤติกรรมมนุษย์ด้วยจิตวิทยาแขนงต่าง ๆ นั่นเอง (ธร สุนทรายุทธ, 2553) การบริหารแบบมีส่วนร่วมถือเป็นแนวทางการบริหารที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานในหน่วยงานและสถานศึกษาต่างๆได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการบริหารงานวิชาการ ที่จะต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักของโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นผู้นำทางวิชาการ มีความสามารถในการทำงานร่วมกับครู ให้คำแนะนำ และประสานงานให้ทุกคนทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ (รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, 2548) ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ สนิท ไทยกล้า (2549) กล่าวว่า การบริหารวิชาการภายในสถานศึกษามีความสำคัญเปรียบเสมือนเป็นหัวใจหลักของสถานศึกษา และมีงานต่างๆซึ่งสนับสนุนให้งานวิชาการมีความสมบูรณ์โดยทุกฝ่ายต้องร่วมกันบริหารจัดการให้บรรลุจุดประสงค์ของสถานศึกษา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 เป็นหน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่หลักในการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และมาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 มีภารกิจหลักในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามมาตรา 36 และมาตรา 37 แห่ง พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 ดูแลรับผิดชอบสถานศึกษาขั้นพื้นฐานใน 5 อำเภอ ประกอบด้วย 1) วาปีปทุม 2) นาดูน 3) ยางสีสุราช 4) พยัคฆภูมิพิสัย 5) นาเชือก มีจำนวนโรงเรียนในสังกัด 221 โรงเรียน โดยแบ่งออกเป็น 16 กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษา และจากข้อมูลรายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษาในกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2565 ส่วนใหญ่พบว่าผลการประเมินตนเองด้านงานวิชาการยังมีจุดที่ควรได้รับการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งในการบริหารงานวิชาการในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนเพื่อยกระดับคุณภาพนักเรียนให้สูงขึ้น ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษา

ด้วยหลักการและเหตุผลดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยในฐานะครูผู้สอน จึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับการบริหารวิชาการแบบมีส่วนร่วม ของสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางแผน ปรับปรุง แก้ไขและพัฒนางานวิชาการของสถานศึกษา และพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 1 ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและเป็นข้อมูลในการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม ของสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

2. เพื่อเปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม ของสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 จำแนกตาม ตำแหน่ง ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน

3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม ของสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารและครูผู้สอน โรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 237 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เป็นผู้บริหารและครูผู้สอนโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครจซี และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้นจำนวน 148 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากการศึกษา หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือเพื่อการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับปฏิบัติของการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม ของสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 มีลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามหลักวิธีการของลิเคิร์ต (R.A. Likert)

ตอนที่ 3 แบบสอบถามปลายเปิด (Opened from) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยใช้ t-test และ One-way ANOVA หรือ F-test วิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 นำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

1. วิเคราะห์ระดับการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม ของสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 โดยรวมและรายด้าน

การบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม	ระดับการปฏิบัติ			
	$\overline{X}$	S.D.	อันดับ	แปลผล
1. ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา	4.10	0.66	6	มาก
2. ด้านการจัดการเรียนการสอน	4.43	0.53	2	มาก
3. ด้านการวัดและการประเมินผลการศึกษา	4.38	0.62	3	มาก
4. ด้านการนิเทศภายในสถานศึกษา	4.29	0.58	5	มาก
5. ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา	4.31	0.55	4	มาก
6. ด้านการประกันคุณภาพภายใน	4.55	0.50	1	มากที่สุด
รวม	**4.34**	**0.57**	**-**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม ของสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =4.34, S.D.=0.57) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุดได้แก่ ด้านการประกันคุณภาพภายใน ($\overline{X}$ =4.55, S.D.=0.50) ด้านการจัดการเรียนการสอน ($\overline{X}$ =4.43, S.D.=0.53) ด้านการวัดและการประเมินผลการศึกษา ($\overline{X}$ =4.38, S.D.=0.62) ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ($\overline{X}$ =4.31, S.D.=0.55) ด้านการนิเทศภายในสถานศึกษา ($\overline{X}$ =4.29, S.D.=0.59) ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ($\overline{X}$ =4.10, S.D.=0.66) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม ของสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 จำแนกตามตำแหน่ง

การบริหารงานวิชาการแบบ มีส่วนร่วม	ตำแหน่ง				t	Sig
	ผู้บริหาร		ครูผู้สอน			
	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.		
1. ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา	4.36	0.14	4.05	0.27	7.726	.000*
2. ด้านการจัดการเรียนการสอน	4.61	0.17	4.39	0.17	5.510	.000*
3. ด้านการวัดและการประเมินผลการศึกษา	4.39	0.21	4.38	0.29	.135	.893
4. ด้านการนิเทศภายในสถานศึกษา	4.23	0.16	4.30	0.28	-1.664	.102
5.ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา	4.31	0.19	4.31	0.20	-.146	.885
6. ด้านการประกันคุณภาพภายใน	4.69	0.18	4.53	0.21	3.591	.000*
รวม	**4.43**	**0.09**	**4.33**	**0.10**	**4.757**	**.000***

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 จำแนกตามตำแหน่ง โดยรวมและด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา, ด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านการประกันคุณภาพภายในแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม ของสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน

การบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม	ความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
1. ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา	ระหว่างกลุ่ม	.337	2	.168	2.212	.113
	ภายในกลุ่ม	11.037	145	.076		
	รวม	**11.374**	**147**			
2. ด้านการจัดการเรียนการสอน	ระหว่างกลุ่ม	.481	2	.240	7.507	.001*
	ภายในกลุ่ม	4.641	145	.032		
	รวม	**5.121**	**147**			
3. ด้านการวัดและการประเมินผลการศึกษา	ระหว่างกลุ่ม	.297	2	.149	1.956	.145
	ภายในกลุ่ม	11.018	145	.076		
	รวม	**11.315**	**147**			
4. ด้านการนิเทศภายในสถานศึกษา	ระหว่างกลุ่ม	.174	2	.087	1.199	.304
	ภายในกลุ่ม	10.500	145	.072		
	รวม	**10.673**	**147**			
5.ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา	ระหว่างกลุ่ม	.006	2	.003	.081	.923
	ภายในกลุ่ม	5.615	145	.039		
	รวม	**5.621**	**147**			
6. ด้านการประกันคุณภาพภายใน	ระหว่างกลุ่ม	.115	2	.057	1.286	.280
	ภายในกลุ่ม	6.457	145	.045		
	รวม	**6.572**	**147**			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 พบว่า การเปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน โดยรวมไม่แตกต่างกัน ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน ส่วนด้านการจัดการเรียนการสอน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. สรุปข้อเสนอแนะการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 สรุปได้ดังนี้ 1. ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ควรวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลาง เพื่อเตรียมความพร้อม นำไปจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การรับผิดชอบการนิเทศ กำกับ

ติดตามการใช้หลักสูตรสถานศึกษา ควรบูรณาการกับการเรียนการสอนกับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ 2. ด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า ควรตัดสินใจในการเลือกแหล่งความรู้ที่เป็นประโยชน์ให้กับผู้เรียน ควรติดตามประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามรายวิชาและหน่วยการเรียนรู้ ควรจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการและรูปแบบที่หลากหลายและเหมาะสม เน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ 3. ด้านการวัดและการประเมินผลการศึกษา พบว่า มีส่วนร่วมรับผิดชอบการวัดและประเมินผลในระดับชั้นเรียน ส่วนร่วมตัดสินใจเลือกเทคนิควิธีการประเมินผู้เรียนอย่างหลากหลาย ควรมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการวัดและประเมินผลแต่ละครั้ง 4. ด้านการนิเทศภายในสถานศึกษา พบว่า ควรนำผลการนิเทศมาปรับปรุงและพัฒนากระบวนการเรียนการสอน ควรกำหนดจุดมุ่งหมายการนิเทศ ควรศึกษาปัญหาอุปสรรค และประเด็นที่ต้องพัฒนาก่อนเข้าทำการนิเทศ 5. ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา พบว่า ควรกำหนดนโยบายให้บุคลากรในสถานศึกษาทำการวิจัย ควรนำผลการวิจัยมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานวิชาการ หรือการจัดการเรียนการสอน 6. ด้านการประกันคุณภาพภายใน พบว่า ควรรับผิดชอบการประเมินคุณภาพภายใน และมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ควรวางแผนปฏิบัติงานด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ควรกำหนดเกณฑ์การประเมินความสำเร็จของสถานศึกษา

อภิปรายผล

1. ระดับการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมเป็นการปฏิบัติงานของผู้บริหารและครูผู้สอน ที่มีส่วนร่วมในแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมวางแผนปฏิบัติงาน ร่วมประเมินผล และมีส่วนร่วมปรับปรุงและพัฒนางานตามแผนที่วางไว้ร่วมกันเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาและส่งเสริมให้ผู้เรียนบรรลุจุดหมาย ของการศึกษาที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด สอดคล้องกับแนวคิดของนิเวศน์ วงศ์สุวรรณ (2560) ให้ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การบริหารโดยให้บุคคล ในองค์กรหรือบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการ การตัดสินใจใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความเชี่ยวชาญ ในการบริหารให้บรรลุวัตถุประสงค์ หรือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากการบริหารงานมีความสำคัญของการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในการปฏิบัติงานที่มุ่งหวังและกระบวนการการ ตัดสินใจสามารถรองรับพฤติกรรมของบุคคลในองค์กรได้กว้างขวางและเกิดการยอมรับได้เป็นหลักการของ การบริหารงานที่ผลต่อการดำเนินการเชิงวิเคราะห์ ซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจได้ ลดช่องว่างของระบบการ สื่อสารในองค์กรและขจัดปัญหาความขัดแย้ง และสอดรับกับงานวิจัยของ

อมรภัค ปิ่นกาลัง (2562) ได้ศึกษาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนเรียนรวม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงครามผลจากการวิจัยครั้งนี้ สรุปผลเป็นประเด็นสำคัญได้ดังนี้ 1) การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนเรียนรวม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และงานวิจัยของ ปาริชาติ สุนทร (2560) ได้ศึกษาการบริหารวิชาการแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. การอภิปรายผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

2.1 การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 จำแนกตามตำแหน่ง โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมติฐาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารและครูในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 1 มีระบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ดีการให้บุคคลอื่นมีส่วนร่วมในการบริหารการมีส่วนร่วมในการบริหารนั้นเป็นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหาร เป็นกระบวนการกำหนดจุดมุ่งหมายของโรงเรียน การกำหนดนโยบาย การวางแผนการงบประมาณ การนำไปปฏิบัติ และการประเมินผลในเชิงบูรณาการที่แตกต่างจากกระบวนการที่ใช้แต่เดิม ซึ่งมักไม่เป็นระบบ แขกส่วน ก่อให้เกิดความสับสนและไม่มีประสิทธิผล สอดคล้องกับการวิจัยของ กนกรัตน์ ทำจะดี (2560) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องการศึกษาการบริหารแบบมีส่วนร่วมในงานวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า เปรียบเทียบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในงานวิชาการของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 จำแนกตามสถานภาพของผู้ให้ข้อมูล พบว่า ครูที่มีวุฒิการศึกษา ตำแหน่งงาน และประสบการณ์ในการทำงานที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารแบบมีส่วนร่วมในงานวิชาการของครูแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 การเปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน โดยรวมไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็น

เพราะว่า ประสบการณ์ในการทำงานเป็นสิ่งสำคัญช่วยเพิ่มความรอบรู้ความรู้ และช่วยให้เข้าใจปัญหา สามารถวิเคราะห์ปัญหา และสถานการณ์ให้ประสบผลสำเร็จให้ลุล่วงตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ ดังนั้นแม้ว่าผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่าหรือน้อยกว่าก็ย่อมมีความคิดริเริ่มมากเท่าๆ กัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สรรชัย ชูชีพ (2564) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลพบุรี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า 1. การมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลพบุรี เขต 2 พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2. ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลพบุรี เขต 2 ในภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อจำแนกตามเพศ วุฒิการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงานที่แตกต่างกัน

3. ข้อเสนอแนะการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วม ของสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 พบว่า (1) ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ควรวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลาง เพื่อเตรียมความพร้อม นำไปจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การรับผิดชอบการนิเทศ กำกับ ติดตามการใช้หลักสูตรสถานศึกษา ควรบูรณาการกับการเรียนการสอนกับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ (2) ด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า ควรตัดสินใจในการเลือกแหล่งความรู้ที่เป็นประโยชน์ให้กับผู้เรียน ควรติดตามประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามรายวิชาและหน่วยการเรียนรู้ ควรจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการและรูปแบบที่หลากหลายและเหมาะสม เน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ (3) ด้านการวัดและการประเมินผลการศึกษา พบว่า มีส่วนร่วมรับผิดชอบการวัดและประเมินผลในระดับชั้นเรียน ส่วนร่วมตัดสินใจเลือกเทคนิควิธีการประเมินผู้เรียนอย่างหลากหลาย ควรมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการวัดและประเมินผลแต่ละครั้ง (4) ด้านการนิเทศภายในสถานศึกษา พบว่า ควรนำผลการนิเทศมาปรับปรุงและพัฒนากระบวนการเรียนการสอน ควรกำหนดจุดมุ่งหมายการนิเทศ ควรศึกษาปัญหาอุปสรรค และประเด็นที่ต้องพัฒนาก่อนเข้าทำการนิเทศ (5) ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา พบว่า ควรกำหนดนโยบายให้บุคลากรในสถานศึกษาทำการวิจัย ควรนำผลการวิจัยมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานวิชาการ หรือการจัดการเรียนการสอน (6) ด้านการประกันคุณภาพภายใน พบว่า ควรรับผิดชอบการประเมินคุณภาพภายใน และมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ควรวางแผนปฏิบัติงานด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ควรกำหนดเกณฑ์การประเมินความสำเร็จของสถานศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของศิวพร ละหารเพชร (2562) ได้ศึกษาประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขนาดเล็กตามความคิดเห็นของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2

ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาแนวทางในการปรับปรุงการบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขนาดเล็ก ได้แก่การพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้ครูมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้จัดทำเครื่องมือในการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย นำผลการประกันคุณภาพภายในมาพัฒนาสถานศึกษา และส่งเสริมให้ครูพัฒนาสื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสม จากผลการวิจัยสถานศึกษาควรจัดทำและพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และพันธกิจของสถานศึกษานำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือเครือข่ายผู้ปกครองชุมชนท้องถิ่นมามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนอย่างเหมาะสมปรับปรุงระบบสารสนเทศในการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนส่งเสริมให้ครูมีการเลือกใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้อย่างหลากหลายที่มีอยู่ในท้องถิ่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนการสอน

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 มีทั้งหมด 6 แนวทาง ดังภาพ

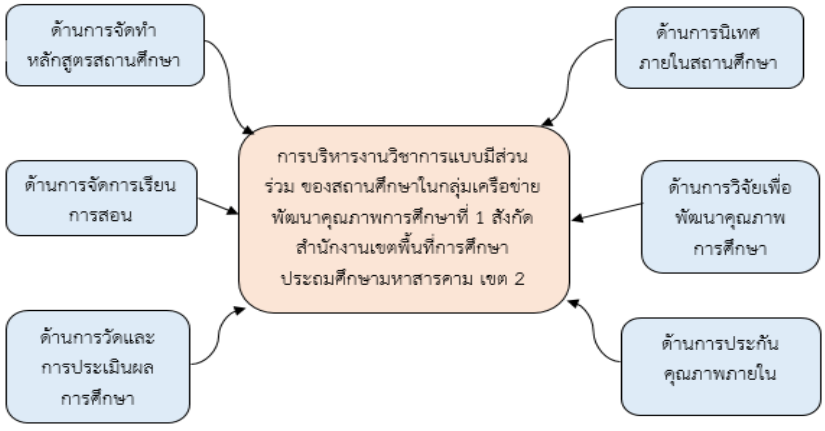

เอกสารอ้างอิง

กนกรัตน์ ทำจะดี. (2560). *การศึกษาการบริหารแบบมีส่วนร่วมในงานวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 2*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสยาม.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. ราชกิจจานุเบกษา.* เล่ม 116 ตอนที่ 74 ก.,หน้า 1–23 วันที่ 19 สิงหาคม 2542.

จันทรานี สงวนนาม. (2545). *ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา.* กรุงเทพฯ: บุ๊คพอยท์.

ธร สุนทรายุทธ. (2553). *หลักการและทฤษฎีทางบริหารการศึกษา.*ชลบุรี: คณะศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยบูรพา.

นิเวศน์วงศ์สุวรรณ. (2560).*การบริหารแบบมีส่วนร่วม.*วารสารมหาจุฬาวิชาการ,. 4(1), 176 - 187.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น ฉบับปรับปรุงใหม่* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: บริษัท สุวีริยาสาส์น จำกัด.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2544). *การบริหารงานวิชาการ.* กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.

วีระศกั ดิ์ รักษ์โพธิวงศ์. (2544). *การพัฒนาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนนทบุรี*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ. (2548). *การพัฒนารูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา.

ศิวพร ละหารเพชร. (2562). *ประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขนาดเล็กตามความคิดเห็นของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

สนิท ไทยกล้า. (2549). *การมีส่วนร่วมบริหารงานวิชาการของข้าราชการครูภายในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.

สรรชัย ชูชีพ. (2564). *การมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลพบุรี เขต 2.* บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.

อมรภัค ปิ่นกำลัง. (2562). *การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนเรียนรวม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Krejcie, R.V., & D.W. Morgan. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), 607 – 610.

สมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษา ศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 8 เมืองเกษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2

THE CORE COMPETENCIES OF SCHOOL ADMINISTRATORS IN MUANG KET BASIC EDUCATIONAL QUALITY DEVELOPMENT NETWORKS CENTER 8 UNDER ROI ET PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 2

[1]รัตติกาญ ทองจันทร์ และ [2]จิราภรณ์ ผันสว่าง

[1]Phimnada Methadoldecha and [2]Kittayakorn Ladawan

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahamakut Buddhist University, Thailand

[1]rattikanthongchan@gmail.com

Received: October 27, 2024; **Revised**: November 23, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับสมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษา ศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 8 เมืองเกษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 2) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับสมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามตำแหน่ง ระดับการศึกษา และขนาดสถานศึกษา 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการพัฒนาสมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษา ผลการวิจัยพบว่า 1) สมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงค่าเฉลี่ยสูงไปต่ำ ได้แก่ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านการพัฒนาตนเอง และด้านการบริการที่ดี ตามลำดับ 2) การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับสมรรถนะหลักของผู้บริหาร

[1] นักศึกษา, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

สถานศึกษา จำแนกตามตำแหน่ง ระดับการศึกษา และขนาดสถานศึกษา โดยรวมและรายด้านทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 3) ข้อเสนอแนะในการพัฒนาสมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า (1) ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ผู้บริหารสถานศึกษาควรมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานให้สำเร็จและมีคุณภาพตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ (2) ด้านการบริการที่ดี ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้บริการเพื่อสนองความต้องการของประชาชนให้มีความพึงพอใจ (3) ด้านการพัฒนาตนเอง ผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนาศักยภาพของตนเองให้มีความรู้อยู่เสมอ (4) ด้านการทำงานเป็นทีม ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีความมุ่งมั่นและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นซึ่งมีเป้าหมายเดียวกัน และควรมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีร่วมคิดร่วมตัดสินใจร่วมปฏิบัติและพึ่งพาอาศัยกันเพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานเป็นในทิศทางเดียวกัน

คำสำคัญ สมรรถนะหลัก, ผู้บริหารสถานศึกษา, ศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษา

Abstract

The objectives of this thesis research are: 1) to study the core competencies of school administrators in Muang Ket Basic Educational Quality Development Networks Center 8 under Roi Et Primary Educational Service Area Office 2, 2) to compare the opinions on the core competencies of school administrators in mention classified by age education and school size 3) to collect recommendations on the development of the core competencies of school administrators in mention. 1) The core competencies of school administrators are generally at a high level. When considering individual aspects, ranked from highest to lowest average, they include achievement orientation, teamwork, self-development, and service excellence, respectively. 2) The comparison of opinions on the core competencies of school administrators, classified by position, education, and school size, shows significant statistical differences in both overall and individual aspects at the 0.05 level. 3) Recommendations for the development of the core competencies of school administrators are as follows: (1) In terms of achievement orientation, school administrators should be committed to completing their work successfully and meeting the quality standards set. (2) In terms of service excellence, school administrators should provide services that meet the needs of the public, ensuring satisfaction. (3) In terms of self-development, school administrators should continuously develop their potential and keep their knowledge up to date. (4) In terms of teamwork, school administrators should be dedicated to working collaboratively with others towards a common goal, maintaining

good interpersonal relationships, collaborating in decision-making, and supporting one another to ensure that work is carried out in a unified direction.

Keywords: The core competencies, school administrators, Educational Quality Development Networks Center

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (หน้า 5) ที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาในมาตรา 6 ที่กำหนดไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญาความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” และมาตรา 8 ได้กำหนดหลักการจัดการศึกษาให้ยึดหลักการ 3 ประการ คือ เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ภายใต้มีวิสัยทัศน์ “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ” โดยประเด็นหลักของเป้าหมายปฏิรูปการศึกษามี 3 ประเด็น คือ การพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาและการเรียนรู้ของคนไทย เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการบริหารและจัดการศึกษา ทั้งนี้ได้กำหนดกรอบแนวทางในการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบไว้ 4 ประการคือการพัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ การพัฒนาครูยุคใหม่ การพัฒนาสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่และการพัฒนาการบริหารจัดการใหม่ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553)

สมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นตัวแปรสำคัญในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและมีอิทธิพลสูงสุดต่อคุณภาพของผลลัพธ์ที่เกิดจากการบริหาร และมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษา และกำหนดทิศทางความสำเร็จของโรงเรียนให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560 ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐานรวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษา ต่อการประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องปฏิรูปตนเอง ต้องมีความรู้ความสามารถมีทักษะและประสบการณ์ทางการบริหารเพื่อการเปลี่ยนแปลงองค์กรครั้งใหญ่โดยเป็นผู้นำ และประสานความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่มีความสามารถทำให้เกิดการ

เปลี่ยนแปลงในเรื่องการเรียนการสอนและการเรียนรู้ รวมถึงการประสานสัมพันธ์ ระดม และจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงที่จะมีผลกระทบต่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อเตรียมความพร้อมด้านทรัพยากรมนุษย์อันมีค่าของประเทศ (ชัยยนต์ เพาพาน, 2558) และโรงเรียนที่มีผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความรู้ความสามารถหรือมีสมรรถนะ (Competency) สูง ย่อมพัฒนาโรงเรียนไปสู่ความสำเร็จ บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ สมรรถนะการบริหารจึงเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมการบริหารที่มีความสำคัญยิ่งเพราะเป็นเครื่องชี้วัดคุณภาพของผู้บริหารว่ามีความสามารถหรือมีสมรรถนะในการบริหารองค์กร ซึ่งการบริหารงานของสถานศึกษา จะเกิดประสิทธิผลขึ้นอยู่กับสมรรถนะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นสำคัญ (สุรีพร โพธิ์ภักดี, 2558) ปัจจัยที่จะช่วยสร้างความสำเร็จให้แก่สถานศึกษานั้นย่อมหนีไม่พ้นเรื่องของสมรรถนะของผู้บริหาร สมรรถนะ (Competency) หรือขีดระดับความสามารถของผู้อำนวยการสถานศึกษา เป็นความสามารถของบุคลากรในการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการจัดการศึกษาในคุณลักษณะด้านความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) ลักษณะเฉพาะตัว (Attribute) พฤติกรรม (Behavior) ประกอบกันทำให้สามารถปฏิบัติงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ตามภาระหน้าที่และความรับผิดชอบที่เกิดผลสำเร็จและบรรลุเป้าหมายตามที่ได้วางไว้ อย่างไรก็ตามในยุคการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาประเทศไปสู่ยุคประเทศไทย 4.0 องค์กรต่าง ๆ ย่อมต้องมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศ สมรรถนะของผู้บริหารองค์กรจึงต้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนาให้สอดคล้องกับยุคประเทศไทย 4.0 (กรกต ขาวสะอาด, 2559)

ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องแสดงบทบาทความเป็นผู้นำที่มีสมรรถนะสูง คือ มีและใช้ความรู้ความสามารถ ทักษะ และคุณลักษณะที่จำเป็นในการบริหารงานให้ประสบความสำเร็จและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพสูงกว่าเดิม ซึ่งหมายถึง การได้รับการพัฒนาและการเสริมสร้างสมรรถนะครอบคลุมองค์ประกอบสมรรถนะ 3 กลุ่ม คือ ความรู้ (knowledge) ทักษะ (skills) คุณลักษณะเฉพาะบุคคล (Personal characteristics or Attribute) (นุชนรา รัตนะศิระประภา, 2557) นอกจากนี้พฤติกรรม (Behavior) และความรับผิดชอบของผู้บริหาร เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การปฏิบัติงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ บรรลุเป้าหมายตามที่ได้วางไว้ ด้วยเหตุนี้กระทรวงศึกษาธิการได้นำแนวคิดเรื่องสมรรถนะมาใช้ในการบริหารบุคลากรขององค์กรการศึกษาทุกระดับ โดยปัจจุบันได้กำหนดสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา คือ 1) สมรรถนะหลัก (Core Competency) ประกอบด้วย 4 สมรรถนะย่อย คือ การมุ่งผลสัมฤทธิ์ การบริการที่ดี การพัฒนาตนเอง และการทำงานเป็นทีม ซึ่งถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานในหน้าที่และความรับผิดชอบ ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตามการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา, 2549)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 (2566) จากรายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ 2565 ศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 8 เมืองเกษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 รับผิดชอบในการจัดบริการการศึกษาขั้นพื้นฐานตามภารกิจในการส่งเสริม สนับสนุน กำกับ ติดตามการจัดการศึกษา ในระดับประถมศึกษาให้เด็กไทยได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง มีคุณภาพ พัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาให้ได้ตามมาตรฐานการศึกษา เพื่อให้การปฏิรูประบบบริหารและจัดการศึกษาบรรลุผลตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 โดยมีโรงเรียนในสังกัดจำแนกตามเครือข่ายการบริหารสถานศึกษา จำนวน 19 ศูนย์เครือข่าย 200 โรงเรียน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขต 2 ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกและสภาพแวดล้อมภายใน โดยใช้เทคนิค SWOT (SWOT Analysis) เพื่อกำหนด วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ยุทธศาสตร์ จุดเน้น มาตรการ และตัวชี้วัดความสำเร็จ โดยที่ประชุมได้ร่วมกันกำหนดทิศทางการจัดการศึกษา เพื่อเป็นองค์กรขับเคลื่อนและยกระดับคุณภาพมาตรฐานการศึกษา น้อมนำศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติในสถานศึกษาอย่างยั่งยืน และจากผลการดำเนินงานที่ผ่านมาประสบปัญหาด้านการบริหารจัดการโดยภาพรวม เช่น คะแนนผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) บางวิชายังต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานของชาติ ดังนั้นจำเป็นต้องมีผู้บริหารสถานศึกษาที่มีสมรรถนะเพื่อบริหารจัดการโรงเรียนให้มีคุณภาพทางการศึกษา และการบริหารสถานศึกษาให้บรรลุตามเป้าหมายการจัดการศึกษา และการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ ให้โรงเรียนมัธยมศึกษามาตรฐานสากล ปัจจัยที่สำคัญ คือ สมรรถนะของผู้บริหาร เพราะสมรรถนะคือความสามารถ ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะส่วนบุคคลที่มีผลต่อการบริหารงานให้เกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพ

จากความเป็นมาและความสำคัญของผู้ปัญหาผู้วิจัยในฐานะมีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารงานสถานศึกษา จึงมีความสนใจที่จะศึกษาสมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษา ศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 8 เมืองเกษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 ว่ามีสมรรถนะในการบริหารงานเป็นอย่างไร เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้เป็นข้อมูลแก่ผู้เกี่ยวข้องในการปรับปรุงพัฒนาสมรรถนะการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับสมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษา ศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 8 เมืองเกษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2

2. เพื่อเปรียบเทียบสมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษา ศูนย์เครือข่ายพัฒนา คุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 8 เมืองเกษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 จำแนกตาม ตำแหน่ง ระดับการศึกษา และขนาดสถานศึกษา

3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะการพัฒนาสมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษา ศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 8 เมืองเกษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง สมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษา ศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 8 เมืองเกษ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา 18 คน และครูผู้สอน 156 คน ในสถานศึกษาศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 8 เมืองเกษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 ปีการศึกษา 2566 รวมจำนวนทั้งหมด 174 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้ประชากรทั้งหมด 174 คน ในสถานศึกษาศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 8 เมืองเกษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 ปีการศึกษา 2566 รวมจำนวนทั้งหมด 174 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากการศึกษา หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือเพื่อการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นตรวจสอบรายการ (Check List)) ประกอบด้วย ตำแหน่ง ระดับการศึกษาและขนาดสถานศึกษา

ตอนที่ 2 แบบสอบถามสมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษา กลุ่มเมืองเกษ เครือข่ายที่ 8 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 ของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ตามกรอบ กคศ. สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ประกอบด้วยสมรรถนะหลัก 4 ด้าน

ตอนที่ 3 แบบสอบถามปลายเปิด (Opened from) เพื่อสอบถามข้อเสนอแนะในการพัฒนา สมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษาศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 8 เมืองเกษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) วิเคราะห์ข้อมูลข้อเสนอแนะในการพัฒนาสมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษา ศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพ การศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 8 เมืองเกษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 โดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

1. วิเคราะห์ระดับสมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษา ศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 8 เมืองเกษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับสมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษาศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพ การศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 8 เมืองเกษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 โดยรวมและรายด้าน

สมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษา	ระดับการปฏิบัติ			
	$\overline{X}$	S.D.	อันดับ	แปลผล
1. ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์	4.22	0.41	1	มาก
2. ด้านการบริการที่ดี	4.18	0.37	4	มาก
3. ด้านการพัฒนาตนเอง	4.19	0.38	3	มาก
4. ด้านการทำงานเป็นทีม	4.22	0.41	1	มาก
รวม	**4.20**	**0.39**	**-**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับสมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษา ศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพ การศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 8 เมืองเกษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =4.20, S.D.=0.39) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุดได้แก่ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์, ด้านการทำงานเป็นทีม ($\overline{X}$ =4.22, S.D.=0.41) ด้านการพัฒนาตนเอง($\overline{X}$ =4.19, S.D.=0.38) และด้านการบริการที่ดี ($\overline{X}$ =4.18, S.D.=0.37) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นที่มีต่อสมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษา ศูนย์เครือข่ายพัฒนา คุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 8 เมืองเกษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 จำแนกตามตำแหน่ง

สมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษา	ตำแหน่ง				t	Sig
	ผู้บริหาร		ครูผู้สอน			
	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.		
1. ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์	4.03	0.08	4.24	0.24	-8.027	.000*
2. ด้านการบริการที่ดี	4.01	0.03	4.19	0.22	-9.856	.000*
3. ด้านการพัฒนาตนเอง	4.03	0.07	4.21	0.22	-7.494	.000*
4. ด้านการทำงานเป็นทีม	4.16	0.12	4.23	0.21	-2.119	.043*
รวม	**4.06**	**0.05**	**4.22**	**0.21**	**-7.966**	**.000***

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นที่มีต่อสมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษา ศูนย์เครือข่ายพัฒนา คุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 8 เมืองเกษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 จำแนกตามตำแหน่ง โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นที่มีต่อสมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษา ศูนย์เครือข่ายพัฒนา คุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 8 เมืองเกษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 จำแนกตามระดับการศึกษา

สมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษา	ระดับการศึกษา				t	Sig
	ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี			
	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.		
1. ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์	4.29	0.25	4.13	0.17	5.100	.000*
2. ด้านการบริการที่ดี	4.22	0.24	4.12	0.17	3.335	.001*
3. ด้านการพัฒนาตนเอง	4.25	0.24	4.11	0.16	4.461	.000*
4. ด้านการทำงานเป็นทีม	4.24	0.22	4.19	0.16	1.583	.015*
รวม	**4.25**	**0.22**	**4.14**	**0.14**	**4.006**	**.000***

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 พบว่า การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นที่มีต่อสมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษา ศูนย์เครือข่ายพัฒนา คุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 8 เมืองเกษ สังกัด

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 จำแนกตามระดับการศึกษา โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบสมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษา ศูนย์เครือข่ายพัฒนา คุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 8 เมืองเกษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 จำแนกตามขนาดสถานศึกษา

สมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษา	ความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
1. ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์	ระหว่างกลุ่ม	.656	2	.328	6.365	.002*
	ภายในกลุ่ม	8.813	171	.052		
	รวม	**9.470**	**173**			
2. ด้านการบริการที่ดี	ระหว่างกลุ่ม	.671	2	.335	7.693	.001*
	ภายในกลุ่ม	7.455	171	.044		
	รวม	**8.126**	**173**			
3. ด้านการพัฒนาตนเอง	ระหว่างกลุ่ม	.551	2	.275	5.994	.003*
	ภายในกลุ่ม	7.855	171	.046		
	รวม	**8.406**	**173**			
4. ด้านการทำงานเป็นทีม	ระหว่างกลุ่ม	.272	2	.136	3.492	.033*
	ภายในกลุ่ม	6.654	171	.039		
	รวม	**6.926**	**173**			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4 พบว่า การเปรียบเทียบสมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษา ศูนย์เครือข่ายพัฒนา คุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 8 เมืองเกษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 จำแนกตามขนาดสถานศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ข้อเสนอแนะการพัฒนาสมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษา ศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 8 เมืองเกษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 สรุปได้ดังนี้ 1) ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ผู้บริหารสถานศึกษาควรมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานให้สำเร็จและมีคุณภาพตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ควรมีความคิดสร้างสรรค์ในการ สามารถนำสื่อเทคโนโลยี นวัตกรรมใหม่ ๆ มาใช้ ในการบริหารงาน มีการจัดการกับข้อมูลอย่างเป็นระบบและสามารถจัดหาทรัพยากรการบริหารมาใช้ได้อย่างประหยัด และมีประสิทธิภาพ ผลงานบรรลุ

เป้าหมาย โดยคำนึงถึงความต้องการของผู้เรียนและชุมชน ควรจัดทำโครงการที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ นิเทศการจัดการศึกษา ประเมินผลเพื่อพัฒนาอยู่เสมอๆ 2) ด้านการบริการที่ดี ผู้บริหารสถานศึกษามีความตั้งใจและพยายามให้บริการเพื่อสนองความต้องการของประชาชน ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง มีการปรับปรุงระบบบริการให้มีประสิทธิภาพเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการมีความพึงพอใจของผู้รับบริการหรือผู้เกี่ยวข้อง การศึกษาความต้องการของผู้รับบริการนำข้อมูล ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ศึกษาความต้องการของผู้รับบริการนำข้อมูลที่ได้มานั้นปรับปรุงและพัฒนาระบบในการให้บริการ ตั้งใจเต็มใจและกระตือรือร้นในการให้บริการ แก่ผู้มาใช้บริการอีกทั้งยังจัดระบบการให้บริการบนพื้นฐานความต้องการของผู้รับบริการ 3) ด้านการพัฒนาตนเอง ผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เป็นที่ต้องการของชุมชนและสังคมด้วยการเข้าประชุม อบรม ประมวลความรู้ในการพัฒนาสถานศึกษาและวิชาชีพอย่างสม่ำเสมอ ควรแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้านวิชาการร่วมกับผู้บริหารและครูในสถานศึกษาอื่น ๆ ควรจัดการความรู้ในโรงเรียนเพื่อพัฒนาวิชาชีพครูและระบบการบริหารจัดการ ควรนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองและสามารถนำนวัตกรรมเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ในระบบการบริหารจัดการ ควรรู้จักวางตนให้เหมาะสมกับตำแหน่ง มีจิตใจมั่นคงไม่หวั่นไหวเปลี่ยนแปลงง่าย 4) ด้านการทำงานเป็นทีม ควรมีความมุ่งมั่นและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นซึ่งมีเป้าหมายเดียวกัน ควรมีทักษะในการเจรจาโน้มน้าวผู้อื่นให้มีความคิดเห็นคล้อยตามเพื่อขจัดความขัดแย้งใดๆ ที่เกิดขึ้น ควรใช้กิริยาท่าทางคำพูดเหมาะสมต่อผู้อื่น ควรสร้างความสัมพันธ์ในองค์กร ทำงานเป็นทีม เข้มแข็งและประสบความสำเร็จ ควรมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีร่วมคิดร่วมตัดสินใจร่วมปฏิบัติและพึ่งพาอาศัยกันเพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานเป็นในทิศทางหรือแนวทางเดียวกัน

อภิปรายผล

1. ระดับสมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษา ศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 8 เมืองเกษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า สมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นพฤติกรรมที่เป็นความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาที่มุ่งมั่นในการปฏิบัติงานให้สำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ สามารถศึกษาค้นคว้าองค์ ความรู้ รวบรวมองค์ความรู้ ผลิตผลงานทางวิชาการเพื่อพัฒนาตนเองและพัฒนางาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารอยู่เสมอ สามารถสร้างทีมงาน เป็นผู้นำทีม ทำงานร่วมกับ ผู้อื่น สนับสนุนให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติงานสำเร็จคุณลักษณะของบุคคลที่มีอยู่ทุกคน เป็นความรู้ ทักษะ ความสามารถเฉพาะของแต่ละบุคคล ซึ่งจะเป็นความสามารถที่แท้จริง รวมของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาทุกตำแหน่งทั้งระบบ

กำหนดขึ้นเพื่อหล่อหลอมค่านิยม และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ร่วมกัน ซึ่งประกอบด้วย สมรรถนะย่อย 4 สมรรถนะ ดังนี้ 1) ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ 2) ด้านการบริการที่ดี 3) ด้านการพัฒนาตนเอง 3) ด้านการพัฒนาตนเอง สอดคล้องกับแนวคิดของ จิรพรรณ หิรัญวรเสฎฐ์ (2555) กล่าวว่า “สมรรถนะ” หมายถึง ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) และคุณลักษณะของบุคคล (Attributes) ที่แสดงออกทั้งวิธีคิดและพฤติกรรมในการ ทำงานที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของแต่ละบุคคล ในหน้าที่รับผิดชอบให้สำเร็จอย่างมี ประสิทธิภาพและประสิทธิผล สามารถสังเกต วัด ประเมินและพัฒนาได้ส่งผลให้เกิดความสำเร็จ ตามมาตรฐานหรือสูงกว่ามาตรฐานที่องค์กรกำหนดไว้ และสอดรับกับงานวิจัยของ พงศ์สิริ เกื้อวราห์กุล (2559) ได้ศึกษาเรื่อง สมรรถนะผู้บริหารกับคุณภาพการศึกษา ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร ผลการศึกษาพบว่า สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาครโดยภาพ รวมอยู่ในระดับมาก

2. การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นที่มีต่อสมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษา ศูนย์เครือข่ายพัฒนา คุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 8 เมืองเกษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 จำแนกตามตำแหน่ง ระดับการศึกษา และขนาดสถานศึกษา โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารถึงแม้ว่าจะมีสมรรถนะในการบริหารสูง ใช้หลักการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม ครูและบุคลากรทางการศึกษาทุกคนรับทราบนโยบายที่ชัดเจนจากผู้บริหารและสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระในการประชุมคณะครูของสถานศึกษา ทั้งนี้ผู้บริหารมีการปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรฐานและจรรยาบรรณวิชาชีพอย่างเคร่งครัดเป็นแบบอย่างที่ดีสร้างความเชื่อมั่นเป็นที่ยอมรับและศรัทธาต่อผู้ใต้บังคับบัญชา นอกจากนี้ครูและบุคลากรทุกคนไม่ว่าจะมีการศึกษาในระดับใดหรือปฏิบัติงานอยู่ใรสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกันต่างก็มีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน มีการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอเช่นเดียวกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ เอมอร จันทะคาม (2564) ได้ศึกษาเรื่อง สมรรถนะหลักของครูผู้สอนยุคดิจิทัลใน สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะหลักของครูผู้สอนยุคดิจิทัลในสถานศึกษา จำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา และ ประสบการณ์การทำงาน โดยรวมและด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ข้อเสนอแนะการพัฒนาสมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษา ศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 8 เมืองเกษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 พบว่า ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ผู้บริหารสถานศึกษาควรมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานให้สำเร็จและมีคุณภาพตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ควรมีความคิดสร้างสรรค์ในการ สามารถนำสื่อเทคโนโลยี

นวัตกรรมใหม่ๆ มาใช้ ในการบริหารงาน มีการจัดการกับข้อมูลอย่างเป็นระบบ และสามารถจัดหาทรัพยากรการบริหารมาใช้ได้อย่างประหยัด และมีประสิทธิภาพ ผลงานบรรลุเป้าหมาย โดยคำนึงถึงความต้องการของผู้เรียนและชุมชน ควรจัดทำโครงการที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ นิเทศการจัดการศึกษา ประเมินผลเพื่อพัฒนาอยู่เสมอๆ ด้านการบริการที่ดี ผู้บริหารสถานศึกษา มีความตั้งใจและพยายามให้บริการเพื่อสนองความต้องการของประชาชน ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐอื่นๆที่เกี่ยวข้อง มีการปรับปรุงระบบบริการให้มีประสิทธิภาพเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการ มีความพึงพอใจของผู้รับบริการหรือผู้เกี่ยวข้อง การศึกษาความต้องการของผู้รับบริการนำข้อมูลตลอดจนหน่วยงานภาครัฐอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ศึกษาความต้องการของผู้รับบริการนำข้อมูลที่ได้มานั้นปรับปรุงและพัฒนาระบบในการให้บริการ ตั้งใจเต็มใจและกระตือรือร้นในการให้บริการ แก่ผู้มาใช้บริการอีกทั้งยังจัดระบบการให้บริการบนพื้นฐานความต้องการของผู้รับบริการ ด้านการพัฒนาตนเอง ผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เป็นที่ต้องการของชุมชนและสังคมด้วยการเข้าประชุม อบรม ประมวลความรู้ในการพัฒนาสถานศึกษาและวิชาชีพอย่างสม่ำเสมอ ควรแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้านวิชาการร่วมกับผู้บริหารและครูในสถานศึกษาอื่น ๆ ควรจัดการความรู้ในโรงเรียนเพื่อพัฒนาวิชาชีพครูและระบบการบริหารจัดการ ควรนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองและสามารถนำนวัตกรรมเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ในระบบการบริหารจัดการ ควรรู้จักวางตนให้เหมาะสมกับตำแหน่ง มีจิตใจมั่นคงไม่หวั่นไหวเปลี่ยนแปลงง่าย ด้านการทำงานเป็นทีม ควรมีความมุ่งมั่นและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นซึ่งมีเป้าหมายเดียวกัน ควรมีทักษะในการเจรจาโน้มน้าวผู้อื่นให้มีความคิดเห็นคล้อยตามเพื่อขจัดความขัดแย้งใดๆ ที่เกิดขึ้น ควรใช้กิริยาท่าทางคำพูดเหมาะสมต่อผู้อื่น ควรสร้างความสัมพันธ์ในองค์กร ทำงานเป็นทีมเข้มแข็งและประสบความสำเร็จ ควรมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีร่วมคิดร่วมตัดสินใจร่วมปฏิบัติและพึ่งพาอาศัยกันเพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานเป็นในทิศทางหรือแนวทางเดียวกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของรัชนีกร แสงสว่าง (2564) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาสมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาสมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 ได้แก่ (1) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ ควรให้คำแนะนำแก่บุคลากรในองค์กรให้เข้าใจถึงความหมายของนวัตกรรม รวมถึงการจัดหาทรัพยากรให้เพื่อดำเนินการฝึกฝนและพัฒนาตามความคิดสร้างสรรค์ของบุคลากรโดยมีการกระตุ้นคณะครูและบุคลากรทางการศึกษาได้มีการการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (2) ด้านการบริการที่ดี ควรจัดการประชุมคณะครูและบุคลากรเพื่อชี้แจงแนวทาง การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่างๆ เพื่อแจ้งข้อมูลข่าวสารต่างๆ ของโรงเรียนให้ครบถ้วน ถูกต้อง ชัดเจน โดยมีการตรวจสอบข้อมูลก่อนแจ้งประชาสัมพันธ์ทุกครั้ง (3) ด้านการพัฒนาตนเอง ควรเข้ารับอบรมพัฒนาทักษะทางด้านต่างๆ เป็นประจำ รวมถึงการนำทักษะความรู้ที่

มีอยู่ให้คำปรึกษาแนะนำกับคณะครูและบุคลากรในการปฏิบัติงาน รวมถึงมีการเข้าร่วมประชุม อบรมสัมมนารวมกัน พูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้บริหารต่างสถานศึกษา เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาของตนเอง และ (4) ด้านการทำงานเป็นทีม ควรส่งเสริม สนับสนุน สร้างความตระหนักในการทำงานร่วมกันเป็นทีม โดยผู้บริหารสถานศึกษาคอยให้คำปรึกษาแนะนำช่วยเหลือ โดยใช้ทฤษฎีการบริหารแบบมีส่วนร่วม และรับฟังข้อเสนอแนะจากบุคลากรในสถานศึกษา

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

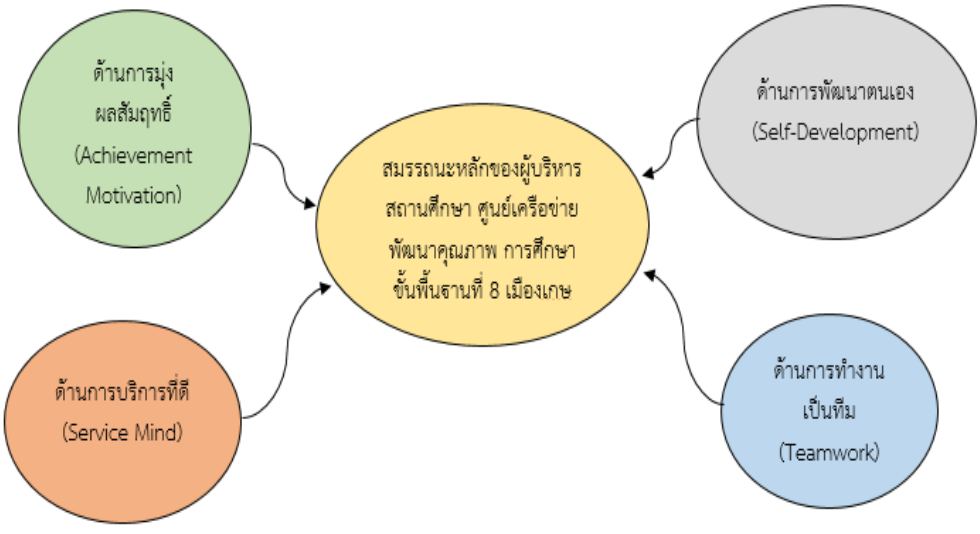

เอกสารอ้างอิง

กรกต ขาวสะอาด. (2559). *สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานตาม มาตรฐานวิชาชีพครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551* (พิมพ์ครั้งที่ 3).กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุม สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.

จิรพรรณ หิรัญวรเสฏฐ์. (2555). *สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอำเภอเสริมงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปางเขต 2*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ชัยยนต์ เพาพาน. (2558). *การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นสู่ประชาคมอาเซียน: ทิศทางใหม่ในศตวรรษที่21.* คณะครุศาสตร์. กาฬสินธุ์: มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์.

นุชนรา รัตนศิระประภา. (2557). สมรรถนะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *Veridian E-Journal*, Silpakorn University, 7(3), 507-528.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น ฉบับปรับปรุงใหม่* (พิมพ์ครั้งที่10). กรุงเทพฯ: บริษัทสุวีริยาสาส์น จำกัด.

พงศ์สิริ เกื้อวราห์กุล. (2559). *สมรรถนะผู้บริหารกับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

รัชนีกร แสงสว่าง. (2564). *การศึกษาสมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

สุรีพร โพธิ์ภกัดี. (2558). *สมรรถนะการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียน ตามทัศนะของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12*. บัณฑิตวิทยาลัย : วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด. (2566). *ข้อมูลบุคลากร*. สืบค้นเมื่อ 14 ตุลาคม 2566, จากhttps://ret2.go.th.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. (2549). *หลักเกณฑ์และวิธีการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาก่อนแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

เอมอร จันทะคาม. (2564). *สมรรถนะหลักของครูผู้สอนยุคดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2*. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

แนวทางการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 4 สังกัด สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

SCHOOL ADMINISTRATION IN THE DIGITAL AGE GUIDELINES BASED ON THE FOUR PATHS TO ACCOMPLISHMENT OF DISABILITY-SPECIFIC SCHOOL ADMINISTRATORS, GROUP 4 UNDER THE SPECIAL EDUCATION BUREAU

[1]ปิยภรณ์ ตรีพงษ์ และ [2]พรทิวา ชนะโยธา

[1]Piyaporn Treepong and [2]Porntiwa Chanayotha

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahamakut Buddhist University, Thailand.

[1]Dewlovepluk@hotmail.com

Received: October 26, 2024; **Revised**: November 23, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 4 สังกัด สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ 2) เพื่อเสนอแนวทางการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 4 สังกัด สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพปัจจุบันของการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 4 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการบริหารทั่วไปในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 รองลงมา คือ ด้านการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ด้านการบริหารงานบุคคลในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการบริหารงานงบประมาณในยุคดิจิทัลตามหลัก

[1] นักศึกษา, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

[2] อาจารย์ ดร.สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ตามหลักอิทธิบาท 4 สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการบริหารงานบุคคลในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 รองลงมา คือ ด้านการบริหารงานงบประมาณในยุคดิจิทัลตามหลักตามหลักอิทธิบาท 4 ด้านการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการบริหารทั่วไปในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ความต้องการจำเป็นเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นดังนี้ 1) ด้านการบริหารงานงบประมาณในยุคดิจิทัลตามหลักตามหลักอิทธิบาท 4 2) ด้านการบริหารงานบุคคลในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 3) ด้านการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 4) ด้านการบริหารทั่วไปในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 2. แนวทางการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 4 สังกัด สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ด้านการบริหารวิชาการในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 มี 6 แนวทาง ด้านการบริหารงบประมาณในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 มี 7 แนวทาง ด้านการบริหารงานบุคคลในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 มี 5 แนวทาง ด้านการบริหารทั่วไปในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 มี 5 แนวทาง รวม 23 แนวทาง

คำสำคัญ การบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัล, หลักอิทธิบาท 4, โรงเรียนเฉพาะความพิการกลุ่ม 4

Abstract

The objectives of this thesis research are: 1) to study the current situation, desired situation, and necessary School Administration in The Digital Age Guidelines Based on The Four Paths to Accomplishment of Disability-Specific School Administrators, Group 4 Under The Special Education Bureau and 2) to study the strategies and guidelines for School Administration in The Digital Age Guidelines Based on The Four Paths to Accomplishment of Disability-Specific School Administrators, Group 4 Under The Special Education Bureau. The results showed that 1) The current condition of educational institution administration in the digital age According to the 4 principles of Iddhipada of the Disability Specialized School, Group 4, under the Office of Special Education Administration Overall and each aspect Overall, it is at a moderate level. The side with the highest average General management in the digital age according to the principles , Followed by academic administration in the digital age according to the principles, personnel management in the digital age according to the principles, and the area with the lowest average value is budget management in the digital age according to

the principles. 4 principles of influence in order. Overall desirable conditions are at a high level. The aspect with the highest average is human resource management in the digital age according to the principle, Budget management in the digital age according to the principles, academic administration in the digital age according to the principles, General management in the digital age according to the principle. Necessary needs are arranged in order of importance as follows: 1) Budget management in the digital age according to the principle. 2) Personnel management in the digital age according to the principle. 3) Administration Academics in the digital age according to the principle. 4) General administration in the digital age according to the principle. 2) Guidelines for managing educational institutions in the digital age according to the 4 principles of Iddhipatha of schools, disability-specific schools, Group 4, under the Office of Special Education Administration Academic management in the digital age according to the principle of Itthipatha 4 has 6 approaches. Budget management in the digital age according to the principle of Itthipatha 4 has 7 approaches. Human resource management in the digital age according to the principle of Itthipatha 4 has 5 approaches. General administration In the digital age, according to the principles of Iddhipāda 4, there are 5 approaches, totaling 23 approaches.

Keywords: School Administration in The Digital Age Guidelines, Based on The Four Paths, Disability-Specific School Administrators, Group 4

บทนำ

นับจากอดีตจนถึงปัจจุบันสังคมโลกได้มีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง เทคโนโลยีดิจิทัลได้เข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของผู้คนอย่างรวดเร็วต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและจะเกิดขึ้นต่อไปอีกในอนาคตที่เห็นได้ชัดคือ ในภาคเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ระบบนิเวศทางการศึกษาในยุคที่โลกแวดล้อมเปลี่ยนไป ส่งสัญญาณชัดว่า การศึกษจำเป็นต้อง ปรับตัวไปกับโลกดิจิทัล สอดรับกับการพัฒนาและพลังขับเคลื่อนใหม่ที่มีประสิทธิภาพสูง ในยุคสมัย ที่สังคมได้เชื่อมเข้ากับเทคโนโลยีที่มากด้วยพลังและประสิทธิภาพ เพื่อตอบสนองคุณภาพชีวิต รวมถึงระบบการศึกษา สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ (2561) จึงได้มีการกำหนดให้ภาครัฐมีความเชื่อมโยงในการให้บริการสาธารณะต่าง ๆ ผ่านการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้

กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบายการพัฒนาประสิทธิภาพของระบบการบริหารจัดการศึกษา โดยเน้นย้ำให้พัฒนาระบบบูรณาการร่วมกับการบริหารจัดการสถานศึกษาทั้ง 4 ฝ่าย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) โดยเฉพาะการบริหารสถานศึกษาต้องปรับเปลี่ยนวิธีการ หรือแนวทางการบริหารจัดการที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสถานศึกษาให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษา จึงมีความจาเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจ ใฝ่รู้และพัฒนาสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยจัดการศึกษามุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และต้องมุ่งเน้นความเป็นเลิศทางการศึกษา เพื่อให้นักเรียนเป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และศักยภาพ จึงเกิดผลดีบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่สถานศึกษากำหนด (ธีระ รุญเจริญ, 2554)

ตามนโยบายของรัฐบาลนั้นผู้เรียนต้องสามารถนาองค์ความรู้ที่มีอยู่ทุกหนทุกแห่งบนโลกนี้มาบูรณาการเชิงสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนานวัตกรรมต่างๆ มาตอบสนองความต้องการของตนเองและของสังคมได้ตามความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ประกอบกับแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมและพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษาว่า “ยุทธศาสตร์ที่ 5 ยุทธศาสตร์ส่งเสริมและพัฒนาระบบเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษาที่มุ่งหวังให้คนไทยได้รับโอกาสในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศซึ่งตอบสนองการพัฒนาในด้านการเข้าถึง การให้บริการ ด้านความเท่าเทียมและด้านประสิทธิภาพ (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2559) ได้ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการสถานศึกษาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็กซึ่งขาดความพร้อมในด้านต่าง ๆ ทั้งบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่จะสนับสนุนการบริหารจัดการศึกษาในยุคดิจิทัล จึงเป็นการจัดการศึกษาที่ต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2560 มาตรา 54 วรรค 3 กล่าวถึงการดำเนินการของรัฐ ต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามความต้องการในระบบต่างๆ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และจัดให้มีการร่วมมือกันระหว่างรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชนในการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยรัฐมีหน้าที่ดำเนินการ กำกับ ส่งเสริม และสนับสนุนให้การจัดการศึกษาดังกล่าวมีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล ทั้งนี้ ตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติซึ่งอย่างน้อยต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ และการดำเนินการและตรวจสอบการดำเนินการให้เป็นไปตามแผนการศึกษาแห่งชาติด้วย (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2560) จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารจะต้องเข้าใจความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวและมีวิสัยทัศน์ทางด้านเทคโนโลยีเป็นอย่างดีเพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้ครูสามารถจัดการศึกษาโดยบูรณาการไปใช้ในห้องเรียนเพื่อประโยชน์สูงสุดที่จะเกิดกับผู้เรียนอย่างมีความรู้ที่เท่าทันและผู้บริหารสถานศึกษาต้องนำมาใช้ในการบริหารสถานศึกษามุ่งมั่นร่วมกัน

แลกเปลี่ยนความรู้เพื่อให้สามารถพัฒนาต่อยอดวิธีการจัดการเรียนรู้การทำงานโดยใช้เทคโนโลยีที่มีอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ (สุกัญญา แช่มช้อย, 2560)

สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ได้มีวิสัยทัศน์ คนพิการและเด็กด้อยโอกาส เข้าถึงบริการทางการศึกษาอย่างเท่าเทียม ทั่วถึงและมีคุณภาพ ด้วยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ซึ่งได้กำหนดพันธะกิจ 1) เสริมสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึง เสมอภาค ด้วยวิธีการและรูปแบบที่หลากหลาย 2) พัฒนาคุณภาพการศึกษาตามหลักสูตร และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ 3) พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ให้มีความรู้ตามมาตรฐานวิชาชีพและศาสตร์เฉพาะทาง 4) พัฒนาระบบสื่อเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษาให้มีคุณภาพและเหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน 5) พัฒนาระบบบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน จากรายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอก ผลการประเมินตนเองของสถานศึกษาพบว่า สถานศึกษาหลายแห่งจะต้องพัฒนาเร่งด่วนตามข้อเสนอแนะของ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ในตัวบ่งชี้ที่ 8 พัฒนาการของการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และตัวบ่งชี้ที่ 11 ผลการดำเนินงานโครงการพิเศษเพื่อส่งเสริมบริบทของสถานศึกษา และมาตรฐานที่ 2 กระบวนการบริหารและการจัดการ อยู่ในระดับคุณภาพดี โดยคณะผู้ประเมินได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมไว้ว่า ควรจะมีกระบวนการบริหารจัดการที่ชัดเจนครอบคลุมและมีประสิทธิภาพของเทคโนโลยีให้มากยิ่งขึ้น ในส่วนของการนำเสนอแต่ละมาตรฐาน พบว่า ด้านการวางแผนภายในสถานศึกษา และด้านวิธีดำเนินงานยังไม่ชัดเจน และในแต่ละมาตรฐานควรมีการระบุข้อมูลที่เป็นจุดเด่นและจุดที่ควรพัฒนา และควรมีการเผยแพร่ผลการประเมินตนเองให้ผู้เกี่ยวข้องต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาได้รับทราบถึงผลการจัดการศึกษาผ่านหลากหลายช่องทาง แสดงให้เห็นว่า การบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา ยังต้องได้รับการพัฒนาความสามารถในการนำองค์กรสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ให้ทันต่อสภาพปัจจุบัน (สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ, 2565) กล่าวคือ ผู้บริหารในสังกัดโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 4 ยังมีการบริหารแบบเดิมไม่สอดคล้องกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ต้องพัฒนาการใช้สื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัล การวัดผลประเมินผลในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องมีการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลให้สอดคล้องกับการปรับทิศทางการศึกษา มีวิสัยทัศน์ที่ก้าวหน้า สามารถที่จะคาดการณ์ถึงสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ประกอบการตัดสินใจและการวางแผนดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถสื่อสารและประชาสัมพันธ์สถานศึกษาให้เป็นที่รู้จักผ่านสื่อสังคมออนไลน์ สามารถนำเทคโนโลยีมาใช้ในการสร้างสื่อนวัตกรรมทางการศึกษาอย่างมีคุณภาพ สามารถปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมของสถานศึกษา

ให้เป็นวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบดิจิทัล ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ได้ตลอดชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ และวิสัยทัศน์อีกอย่างหนึ่งที่สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษเน้นคือคุณธรรม จริยธรรมที่เกิดความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมายจนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นหลักจะทำให้การงานประสบความสำเร็จ คือ อิทธิบาท 4 เพราะคำว่า อิทธิบาท แปลว่า บาทฐานแห่งความสำเร็จ 4 ประการ คือ ฉันทะ ความพอใจรักในงานที่ตนเองทำ วิริยะ ความพากเพียรอุตสาหะในงานนั้น จิตตะความเอาจไม่ละเลยทอดทิ้งงานที่ตัวเองทำ วิมังสา ความคิดรอบคอบในงานที่ทำ การนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาจะช่วยให้การดำเนินงานสำเร็จทันเวลาและมีประสิทธิภาพ

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางในกาการบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 4 สังกัด สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่องอิทธิบาท 4 มาบูรณาการเข้ากับการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นการบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัล ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 4 สังกัด สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

2. เพื่อเสนอแนวทางการบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 4 สังกัด สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 4 สังกัด สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 4 สังกัด สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ได้แก่ โรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดมุกดาหาร มีจำนวน โรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดสุรินทร์ โรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดชัยภูมิ โรงเรียนอุบลปัญญานุ

กุลและนครราชสีมาปัญญานุกูล จำแนกเป็น ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 21 คน ครูผู้สอน จำนวน 311 คน รวมทั้งสิ้น 332 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 21 คน และครูผู้สอน จำนวน 261 คน ในโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 4 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 282 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม(Questionnaire) โดยที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากการศึกษา หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือเพื่อการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นตรวจสอบรายการ (Check List) ประกอบด้วย ตำแหน่ง ประสบการณ์การทำงาน และระดับการศึกษา

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 4 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ เป็นแบบมาตรส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป (1) วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการแจกแจงความถี่และค่าร้อยละ หาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) วิเคราะห์จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยวิเคราะห์เนื้อหา ผลสัมภาษณ์ อาศัยแนวคิดจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาสนับสนุนข้อมูลในการวิเคราะห์ เพื่อสรุปเป็นภาพรวมแล้วนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

ผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการของการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 4 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 4 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยรวมและรายด้าน

การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล	สภาพปัจจุบัน				สภาพที่พึงประสงค์				PNI	ลำดับ
	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ		
1. ด้านการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4	3.34	0.55	ปานกลาง	2	4.26	0.44	มาก	3	0.28	3
2. ด้านการบริหารงานงบประมาณในยุคดิจิทัลตามหลักตามหลักอิทธิบาท 4	3.17	0.32	ปานกลาง	4	4.36	0.60	มาก	2	0.38	1
3. ด้านการบริหารงานบุคคลในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4	3.28	0.30	ปานกลาง	3	4.43	0.60	มาก	1	0.35	2
4. ด้านการบริหารทั่วไปในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4	3.36	0.22	ปานกลาง	1	4.15	0.79	มาก	4	0.24	4
รวมเฉลี่ย	**3.29**	**0.30**	**ปานกลาง**	**-**	**4.30**	**0.61**	**มาก**	**-**	**-**	**-**

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันของการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 4 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยรวมและรายด้าน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.29 S.D.= 0.30) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ด้านการบริหารทั่วไปในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ($\overline{X}$ = 3.36, S.D.= 0.22) รองลงมา คือ ด้านการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ($\overline{X}$ = 3.34 S.D.= 0.55), ด้านการบริหารงานบุคคลในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ($\overline{X}$ = 3.28, S.D.= 0.30) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการบริหารงานงบประมาณในยุคดิจิทัลตามหลักตามหลักอิทธิบาท 4 ($\overline{X}$ = 3.17, S.D. = 0.32)

สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 4 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.30, S.D.= 0.61) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการบริหารงานบุคคลในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ($\overline{X}$ = 4.43, S.D. = 0.60) รองลงมา คือ ด้านการบริหารงานงบประมาณในยุคดิจิทัลตามหลักตามหลักอิทธิบาท 4 ($\overline{X}$ = 4.36, S.D.= 0.60), ด้านการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ($\overline{X}$ = 4.26, S.D.= 0.44) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการบริหารทั่วไปในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ($\overline{X}$ = 4.15, S.D.= 0.79)

ความต้องการจำเป็นของการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 4 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ มีความต้องการจำเป็นสูงสุด ด้านการบริหารงานงบประมาณในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ($PNI_{modified}$ =0.38) รองลงมา คือ ด้านการบริหารงานบุคคลในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ($PNI_{modified}$ =0.35) ด้านการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ($PNI_{modified}$ =0.28) และด้านการบริหารทั่วไปในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ($PNI_{modified}$ =0.24) ตามลำดับ โดยผู้วิจัยได้นำผล $PNI_{modified}$ มาเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นดังนี้ 1) ด้านการบริหารงานงบประมาณในยุคดิจิทัลตามหลักตามหลักอิทธิบาท 4 2) ด้านการบริหารงานบุคคลในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 3) ด้านการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 4) ด้านการบริหารทั่วไปในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4

3. สรุปแนวทางการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 4 สังกัด สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ด้านการบริหารวิชาการในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 มี 6 แนวทาง ด้านการบริหารงบประมาณในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 มี 7 แนวทาง ด้านการบริหารงานบุคคลในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 มี 5 แนวทาง ด้านการบริหารทั่วไปในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 มี 5 แนวทาง รวม 23 แนวทาง

อภิปรายผล

1. จากการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นการบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัล ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 4 สังกัด สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ผู้วิจัยนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1.1 สภาพปัจจุบันของการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 4 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยรวมและรายด้านโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะว่า การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีปัจจุบันและที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคตมีอัตราการ เปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วมากเมื่อเปรียบเทียบกับการเปลี่ยนแปลงในอดีตที่ผ่านมาซึ่งมีผลกระทบต่อการบริหารจัดการสถานศึกษาเป็นอย่างมาก ดังนั้น ในฐานะผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีความจำเป็นที่ต้องเปลี่ยนทัศนคติและแนวคิดการบริหารของตนเองให้ทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้สถานศึกษามีความทันสมัยสามารถบริหารจัดการสถานศึกษาได้อย่างมีคุณภาพในทุกๆ ด้านยุคดิจิทัล (Digital Era) คือ ยุคของอิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีที่มีความรวดเร็วในการสื่อสารการส่งผ่านข้อมูลความรู้ต่างๆที่มีอยู่ในสังคม

ไม่ว่าจะเป็นข่าวสาร ภาพหรือวิดีโอที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้อย่างรวดเร็วทุกที่และทุกเวลา ซึ่งโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 4 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษได้นำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์กับการบริหารสถานศึกษาทำให้การบริหารสถานศึกษาโดยการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารและเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เพื่อพัฒนาการบริหารและการจัดการเรียนการสอน และพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษาให้มีความทันสมัยอย่างเหมาะสม คุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อสถานศึกษา ใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 2) ด้านการบริหารงานงบประมาณในยุคดิจิทัลตามหลักตามหลักอิทธิบาท 4 3) ด้านการบริหารงานบุคคลในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 4) ด้านการบริหารทั่วไปในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 สอดคล้องกับแนวคิดของ สงบ อินทรมณี (2562) ได้สรุปไว้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูรวมทั้งผู้ปกครองในยุคดิจิทัล เป็นผู้ที่รับเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารยุคดิจิทัลมาใช้ เป็นคนกลุ่มที่อพยพเข้ามาสู่ยุคดิจิทัล คุ้นเคยกับสื่อและเทคโนโลยียุคดิจิทัลเมื่อสมองพัฒนาเต็มที่แล้ว โดยที่ผู้บริหารสถานศึกษามีภารกิจสำคัญในการบริหารงานทั้งทางด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารทั่วไป ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ได้กำหนดให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาในเรื่องดังกล่าว ไปยังคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง สถานศึกษาจึงมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบการบริหารด้านวิชาการ งบประมาณ บริหารงานบุคคล และบริหารทั่วไป เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ด้านการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ ในขณะเดียวกันต้องให้ เกิดผลสัมฤทธิ์สอดคล้องกับบริบทของชุมชนที่สถานศึกษาตั้งอยู่ โดยสถานศึกษาแต่ละแห่งต้อง กำหนดเป้าหมายของตนเองในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นทั้งคนดี คนเก่งและคนมีความสุข ณ ระดับใด ระดับหนึ่งอาจแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และความคาดหวังของผู้ปกครองเกี่ยวกับการศึกษาและสอดรับกับงานวิจัยของ ทวี หนูพันธ์ (2565) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนกลุ่มศรีพุทธ จังหวัดสมุทรปราการ ผลการศึกษา พบว่า สภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนกลุ่มศรีพุทธ จังหวัดสมุทรปราการ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการจัดสื่อการเรียนการสอน ด้านการวัดผลและประเมินผล ด้านการนิเทศภายในสถานศึกษา และด้านการบริหารงานหลักสูตร ตามลำดับ

1.2 สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 4 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลที่มีเทคโนโลยีที่ทันสมัยสำคัญอย่างยิ่ง

ต่อการบริหารงานของสถานศึกษาในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการบริหารงานวิชาการ การจัดการเรียนการสอน การบริหารทรัพยากรบุคคล การบริหารอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม การบริหารกิจการนักเรียน และการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ซึ่งงานของสถานศึกษาในทุกด้านจะต้องมีระบบจัดการฐานข้อมูล ของสถานศึกษาเพื่อการตัดสินใจในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ ต้องใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ICT (Information and Communication Technology) มาใช้ การเพื่อสร้างระบบฐานข้อมูลเพื่อการบริหารและการจัดการความรู้ในงานด้านต่าง ๆ การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล ผู้บริหารจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ เทคโนโลยีการสื่อสารและเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลจะต้องเรียนรู้ เกี่ยวกับเทคโนโลยีการสื่อสารและเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ (ICT) และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อการบริหาร จัดการสถานศึกษาเพื่อการใช้ ICT ให้เหมาะสม เกิดประโยชน์สูงสุด อย่างคุ้มค่าแท้จริง เพื่อให้ สามารถที่จะเลือกใช้กับการบริหารสถานศึกษาให้ได้อย่างเหมาะสม คุ้มค่าและเพียงพอต่อการใช้งาน สอดคล้องกับแนวคิดของ ทัศพร ปูมสีดา, ชญาพิมพ์ อุสาโห และ พฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์ (2564) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา ผลการวิจัย พบว่า สภาพที่พึงประสงค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

1.3 ความต้องการจำเป็นของการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 4 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ เป็นรายด้าน พบว่า ด้านการบริหารงานงบประมาณในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ($PNI_{modified}$ =0.38) มีความต้องการจำเป็นสูงสุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การบริหารงบประมาณเป็นกระบวนการควบคุมงบประมาณรายจ่ายให้เป็นไปตามแผนงาน เพื่อให้การใช้งบประมาณให้เป็นประโยชน์มากที่สุด การใช้จ่ายงบประมาณ การเบิกจ่ายเงิน และการตรวจสอบ รวมทั้งการรายงานผลการปฏิบัติงานต่าง ๆ เป็นการดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งเงินเพื่อนำมาใช้ง่ายในการศึกษาของสถานศึกษา โดยมีการจัดการเกี่ยวกับการใช้จ่ายตลอดจนการควบคุมการดำเนินงานด้านการเงินให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้ในการบริหารงบประมาณของโรงเรียนนั้น โดยที่ผู้บริหารและครูจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับงานพัสดุอย่างเหมาะสมคุ้มค่า และเกิดประโยชน์สูงสุด ผู้บริหารมีการตรวจสอบการรายงานผลการบริหารการเงินโดยใช้ระบบคอมพิวเตอร์อย่างเป็นระบบถูกต้องสามารถตรวจสอบได้(จิตตะ) จัดการงานพัสดุโดยใช้สื่อสารสนเทศที่ทันสมัยเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอน(ฉันทะ) ผู้บริหารส่งเสริมการทำบัญชีการเงิน โดยใช้ระบบคอมพิวเตอร์ที่ทันสมัย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานได้อย่างถูกต้องและแม่นยำ(วิมังสา) สอดคล้องกับแนวคิดของ Drucker (1995) กล่าวว่า การบริหารงบประมาณของสถานศึกษานั้น จำเป็นจะต้อง

บริหารจัดการให้บรรลุเป้าหมาย โดยพร้อมรับการกระจายอำนาจสถานศึกษา ต้องมีการบริหารจัดการทางการเงินที่เข้มเข็ง โดยจัดทำเผปฏิบัติราชการให้สอดคล้องกับแผนกลยุทธ์ควบคุมการใช้เงินให้เป็นไปตามแผนและจัดให้มีการควบคุมภายในที่เพียงพอเหมาะสม เพื่อเป็นการสนับสนุนการดำเนินการให้แล้วเสร็จ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Yehya (2021) ได้ศึกษางานวิจัยโรงเรียนดิจิทัลแห่งอนาคต ความต้องการที่จำเป็น สำหรับการปฏิรูปการศึกษา เทคโนโลยีดิจิทัลกำลังกระตุ้นการศึกษาทำให้การศึกษาพัฒนาไป อย่างรวดเร็ว สถาบันการศึกษามีความจำเป็นอย่างยิ่งในการนำเทคโนโลยีไปใช้เพื่อให้มีความเป็นดิจิทัลกับผู้เรียน การศึกษานี้ใช้ทฤษฎีการออกแบบการเรียนการสอนซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อ เสนอกรอบการใช้เทคโนโลยีที่ชัดเจนเพื่อส่งเสริมระบบดิจิทัลของโรงเรียน การเปลี่ยนแปลง การศึกษาเน้นว่าโรงเรียนจำเป็นต้องจัดการกับกรอบการทำงานที่กำหนดไว้ และเสนอกรอบงาน ดิจิทัลสำหรับโรงเรียน ซึ่งต้องมีความสัมพันธ์ กันระหว่างวิสัยทัศน์ของโรงเรียน การพัฒนาอาชีพ ของครู เครื่องมือที่เหมาะสม ความเชื่อของผู้เรียน และการสนับสนุนจากสังคมแห่งการเรียนรู้ใน การชี้แนะโรงเรียนเพื่อให้ได้รับโอกาสของการแปลงเป็นดิจิทัลในการปฏิรูปการศึกษา นักวิจัย ผู้กำหนดนโยบาย และ นักการศึกษาจำเป็นต้องมีส่วนร่วมในกรอบการทำงานที่พัฒนาขึ้น

2. แนวทางการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 4 สังกัด สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ด้านการบริหารวิชาการในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 มี 6 แนวทาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลเป็นกระบวนการขับเคลื่อนการดำเนินงานของสถานศึกษาตามภาระหน้าที่ให้เกิดประสิทธิผลตามนโยบายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ของสถานศึกษา ประกอบด้วย ด้านการบริหารงบประมาณในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 มี 7 แนวทาง ด้านการบริหารงานบุคคลในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 มี 5 แนวทาง ด้านการบริหารทั่วไปในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 มี 5 แนวทาง รวม 23 แนวทาง ซึ่งในยุคปัจจุบันนี้โลกมีวิวัฒนาการด้านเทคโนโลยีที่เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วทำให้ส่งผลต่อการบริหารจัดการการจัดการศึกษาของโรงเรียนเป็นอย่างมาก ทำให้ผู้บริหารโรงเรียน จำเป็นต้องมีการพัฒนาเกี่ยวกับเทคโนโลยีดิจิทัลในทุกๆ ด้าน เพื่อการบริหารจัดการการศึกษาของโรงเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายและนโยบายของการจัดการศึกษาในยุคดิจิทัล สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปัทมาภรณ์ ธรรมฐิติพงษ (2566) ได้ศึกษาแนวทางการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กในยุคดิจิทัล พบว่า ควรดำเนินการในแต่ละด้านดังต่อไปนี้ 1) ด้านการบริหารงานวิชาการสถานศึกษา ควรมีการวางแผนในการจัดการศึกษาและนำระบบเทคโนโลยีมาใช้ในการ จัดการเรียนรู้ 2) ด้านการบริหารงบประมาณ ควรแต่งตั้งคณะกรรมการในการดำเนินงานและใช้ระบบเทคโนโลยีที่ทันสมัย ในการจัดทำระบบฐานข้อมูล

ทรัพย์สิน 3) ด้านการบริหารงานบุคคล ควรสำรวจข้อมูลพื้นฐานของบุคลากร และจัดทำฐานข้อมูลโดยใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ 4) ด้านการบริหารงานทั่วไป ควรมีการวางแผนการดำเนินงานเป็นส่วนงาน ที่ชัดเจน ควรจัดทำระบบฐานข้อมูลกลางของสถานศึกษา ควรจัดทำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับงานสารบรรณ ระหว่างหน่วยงาน และควรมีการจัดอบรม หรือกิจกรรมที่พัฒนาทักษะด้านการใช้เทคโนโลยีให้กับบุคลากรในโรงเรียน

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

ธีระ รุญเจริญ. (2554). *ความเป็นมืออาชีพในการจัดและบริหารการศึกษายุคปฏิรูปการศึกษา (ฉบับปรับปรุง) เพื่อปฏิรูปรอบ 2 และการประเมินภายนอกรอบ 3*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : ข้าวฟ่าง RAM.

ทวี หนูพันธ์. (2565). *แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนกลุ่มศรีพุทธ จังหวัดสมุทรปราการ.* วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒน์, 4(4), 199-210.

ทัศพร ปูมสีดา, ชญาพิมพ์ อุสาโห และพฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์ (2564). *การศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา.* วารสารครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีที่ 49 ฉบับที่ 2 เมษายน – มิถุนายน 2564.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น ฉบับปรับปรุงใหม่* (พิมพ์ครั้งที่10). กรุงเทพฯ: บริษัท สุวีริยาสาส์น จำกัด.

ปัทมาภรณ์ ธรรมฐิติพงษ์. (2566). *แนวทางการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี.* วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 11(43), 43-53.

สงบ อินทรมณี. (2562). *การบริหารการศึกษาในยุคดิจิทัล.* วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการ. และเทคโนโลยีอีสเทิร์น. 16 (1) : 353-360.

สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ. (2565). *คู่มือสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กลุ่มพัฒนาระบบบริหารการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการและผู้ด้อยโอกาส. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2559). *การบริหารราชการของกระทรวงศึกษาธิการ.* กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาการวุฒิสภา.

สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติพ.ศ. 2561-2580.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

Drucker, P. (1995). *The practice of management*. New York: Haper & Row, Publishevs.

Krejcie, R.V., & D.W. Morgan. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), 607 – 610.

Yehya. (2021). Service quality dimension and customer satisfaction: An empirical study in the Malaysian hotel industry. *Services Marketing Quarterly*, 34(2), pp. 115-125.

ผลการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาเสริมด้วยผังมโนทัศน์ต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

THE EFFECTS OF STEM EDUCATION LEARNING MANAGEMENT SUPPLEMENTED WITH CONCEPT MAPPING ON LEARNING ACHIEVEMENTS AND SCIENCE PROCESS SKILLS FOR GRADE 4 STUDENTS

[1]สาวิตรี ศรีสมบูรณ์ และ [2]ละดา ดอนหงษา

[1]Sawitree Srisomboon and [2]Lada Donhongsa

วิทยาลัยพิชญบัณฑิต, ประเทศไทย

Pitchayabundit College, Thailand

[1]Sawitreenew2@gmail.com

Received: October 23, 2024; **Revised**: November 23, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบผลการเรียนวิทยาศาสตร์ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างก่อนและหลังผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาเสริมด้วยผังมโนทัศน์ 2) เปรียบเทียบทักษะวิทยาศาสตร์ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างก่อนและหลังผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาเสริมด้วยผังมโนทัศน์ 3) ศึกษาความพึงพอใจในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาเสริมด้วยผังมโนทัศน์ กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนประถมศึกษา 4 โรงเรียนอนุบาลอรวรรณ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 1 ห้องเรียน นักเรียนทั้งหมด 30 คน ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียน 2) แบบทดสอบวัดผลการเรียนวิทยาศาสตร์ ค่าความยากง่ายระหว่าง 0.58 - 0.77

[1] นักศึกษา สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยพิชญบัณฑิต

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยพิชญบัณฑิต

ค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 0.23-0.54 และค่าความเชื่อมั่น 0.95 3) แบบทดสอบวัดทักษะวิทยาศาสตร์ มีค่าความยากง่าย 0.62-0.77 และค่าอำนาจจำแนก ระหว่าง 0.23 - 0.46 และค่าความเชื่อมั่น 0.91 4) แบบสอบถามความพึงพอใจ สถิติในการวิเคราะห์ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ค่าทีแบบไม่อิสระ ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนประถมศึกษา 4 มีผลการเรียนวิทยาศาสตร์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ด้วยผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาเสริมด้วยผังมโนทัศน์ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ.05 2) นักเรียนประถมศึกษา 4 มีทักษะวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ด้วยผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาเสริมด้วยผังมโนทัศน์ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 3) ความพึงพอใจในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาเสริมด้วยผังมโนทัศน์ อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : สะเต็มศึกษา, ผังมโนทัศน์, ผลการเรียน, ทักษะวิทยาศาสตร์

Abstract

The purposes of this research were to 1) compare the science learning outcomes of fourth-grade students before and after STEM-based instruction enhanced with concept maps; 2) compare the science skills of fourth-grade students before and after STEM-based instruction enhanced with concept mapping and 3) Study the satisfaction of Grade 4 students towards Stem Education Learning Management Supplemented With Concept Mapping. The Sample consisted of 30 grade 4 students in the first semester of the 2024 at Orawan School, by cluster random sampling. The research instruments were 1) lesson plans 2) the science achievement test had difficulty values between 0.58 - 0.77, discrimination values between 0.23 - 0.54 and reliability values was 0.95 3) the science process skills test had difficulty values between 0.62 - 0.77, discrimination values between 0.23 - 0.46 and reliability values was 0.91, 4) the satisfaction questionnaire. The statistics for data analysis comprised; mean, standard deviation, percentage, t-test for dependent samples. The results of this research found that ; 1) the science achievement of grade 4 students after learning was significantly higher than before at the .05 levels. 2) the science process skills of grade 4 students before learning was significantly higher than before at the .05 levels. 3) The Satisfaction of Grade 4

students towards Stem Education Learning Management Supplemented with Concept Mapping at a highest level

Keywords : Stem Education, Concept Mapping, Learning Outcomes, Science Skills

บทนำ

ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและการศึกษา จึงจำเป็นที่ต้องพัฒนาให้มีความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เพื่อจะได้มีความรู้ความเข้าใจในวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและสามารถนำความรู้ไปใช้อย่างมีเหตุผล สร้างสรรค์มีคุณธรรม เพื่อให้วิทยาศาสตร์มีความก้าวหน้าและมั่นคง องค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งคือ การจัดการศึกษาเพื่อเตรียมพร้อมบุคคลให้อยู่ในสังคมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ดังนั้น มนุษย์จึงจำเป็นต้องเรียนรู้เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ เพื่อก้าวทันเทคโนโลยีในอนาคตและสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขกับสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

วิทยาศาสตร์เป็นวัฒนธรรมของโลกสมัยใหม่ซึ่งเป็นสังคมแห่งความรู้ มีบทบาทสำคัญในสังคมโลกปัจจุบันและอนาคตและมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและอุตสาหกรรม ในปัจจุบันความก้าวหน้าวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นไปอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือที่ช่วยยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของประชาชนให้สูงขึ้น ความรู้วิทยาศาสตร์ช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาเศรษฐกิจ สามารถแข่งขันกับนานาประเทศ และดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมโลกอย่างมีความสุข การสร้างความเข้มแข็งทางด้านวิทยาศาสตร์นั้นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การจัดการศึกษาเพื่อเตรียมคนให้อยู่ในสังคมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคที่มีประสิทธิภาพ กระทรวงศึกษาธิการ (2551) โดยผลการเรียนกลุ่มสาระผลการเรียนวิทยาศาสตร์จะต้องสอดคล้องกับสภาพจริงในชีวิตและคำนึงถึงนักเรียนที่มีความสนใจและมีความถนัดแตกต่างกัน สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2556) และไม่ควรเน้นแต่เพียงให้รู้เนื้อหาสาระเท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึงความสำคัญของกระบวนการแสวงหาความรู้วิทยาศาสตร์ มีความตระหนักอยู่เสมอว่า เนื้อหาวิชาวิทยาศาสตร์มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และมีความเชื่อว่ากระบวนการแสวงหาความรู้วิทยาศาสตร์นั้นสามารถนำไปศึกษาหาความรู้ใหม่ๆ ได้ ซึ่งเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษา คือ ผู้เรียนมีคุณภาพ โดยปัญหาการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ผู้เรียนมีผลการเรียนต่ำ กระบวนผลการเรียน การจัดกิจกรรมผลการเรียนมุ่งเน้นทางด้านความรู้ ความจำ ครูมุ่งแต่ผลลัพธ์ ขาดการจัด

กระบวนการทางการคิดที่จะฝึกให้นักเรียนรู้จักการแก้ปัญหา คิดอย่างมีระบบ และมีเหตุมีผล (วิทยากร เชียงกูล, 2551)

ผลการเรียนวิทยาศาสตร์ของโรงเรียนอนุบาลอรวรรณ ยังไม่สามารถทำให้ผู้เรียนบรรลุตามจุดมุ่งหมาย เมื่อพิจารณาผลการทดสอบระดับชาติ (O-NET) ชั้นประถมศึกษา 6 ของโรงเรียนอนุบาลอรวรรณ ในปีการศึกษา 2564 - 2566 มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 35.71 , 41.25 และ 41.74 ตามลำดับ (โรงเรียนอนุบาลอรวรรณ, 2566) ซึ่งยังอยู่ในระดับต่ำกว่าร้อยละ 50 และผลการเรียนวิทยาศาสตร์ ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในปีการศึกษา 2564 - 2566 มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 87.18, 89.60 และ 88.89 ตามลำดับ ซึ่งยังมีคะแนนต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 95 ทั้งนี้อาจเนื่องจาก สภาพปัญหาผลการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ ครูผู้สอนขาดความแม่นยำในความรู้วิทยาศาสตร์ขั้นพื้นฐาน ครูวิทยาศาสตร์ส่วนหนึ่งมักจะขาดความรู้ด้านเนื้อหา และไม่พยายามสืบหาความรู้ ทำให้ผู้เรียนขาดมโนทัศน์ที่ถูกต้องของความรู้ในด้านวิทยาศาสตร์ ทำให้ ผู้เรียนมีเจตคติที่ไม่ดีต่อวิทยาศาสตร์ ผู้เรียนไม่ได้รับการฝึกฝนให้คิดเอง ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นต่างๆที่ครูถาม ผู้เรียนขาดความคิดสร้างสรรค์ และมีสมาธิสั้น (วรนุช แหยมแสง, 2549) นอกจากนี้ปัญหาผลการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ยังพบว่า ครูผู้สอนใช้วิธีการสอนแบบบรรยายประกอบแบบเรียน เนื่องจากเนื้อหาของวิชามีความยาก (รัชดาวรรณ์ กัณหาชาติ, 2557) ซึ่งสภาพปัญหาดังกล่าวจำเป็นที่ครูผู้สอนต้องศึกษาแสวงหาแนวทางการจัดผลการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ให้สอดคล้องกับธรรมชาติของวิชาวิทยาศาสตร์ โดยการส่งเสริมผลการเรียนและจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดทักษะวิทยาศาสตร์และมีความสุขในผลการเรียนวิทยาศาสตร์ เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่หลักสูตรกำหนด โดยใช้ทักษะวิทยาศาสตร์เป็นเครื่องมือ ให้นักเรียนได้เรียนรู้วิทยาศาสตร์ (มิณฑกาญจน์ บุพศิริ, 2552)

ผลการเรียนสะเต็มศึกษา เป็นแนวทางการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนเกิดผลการเรียนและสามารถบูรณาการความรู้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี กระบวนการทางวิศวกรรม และคณิตศาสตร์ ไปใช้ในการเชื่อมโยงและแก้ปัญหาในชีวิตจริง รวมทั้งการพัฒนากระบวนการหรือผลผลิตใหม่ควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ดังนั้น สะเต็มศึกษาจึงไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่เป็นการต่อยอดหลักสูตรโดยบูรณาการผลการเรียนวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี กระบวนการทางวิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์ เพื่อนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตจริง และการประกอบอาชีพในอนาคต สะเต็มศึกษาจึงส่งเสริมผลการเรียนผ่านกิจกรรมหรือโครงงานที่มุ่งแก้ปัญหาที่พบเห็นในชีวิตจริง เกตุมณี เหมรา (2559) ได้ทำการศึกษาวิจัย พบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมสะเต็มศึกษาเรื่องของดีเมืองร้อยเอ็ด หลังได้รับการจัดกิจกรรมสะเต็มศึกษา เรื่องของดีเมืองร้อยเอ็ดและมีความสามารถในการแก้ปัญหาสูงขึ้น โดยเด็กสามารถระบุได้ว่าปัญหาคืออะไร และบอกวิธีการขั้นตอนในการแก้ปัญหาได้ จะเห็นได้ว่า ผลการเรียนสะเต็มศึกษาสามารถพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหา และการให้

เหตุผลเชิงคณิตศาสตร์สามารถนำมาบูรณาการความรู้กับศาสตร์อื่นได้ ซึ่งต้องพัฒนาความสามารถของผู้เรียนในด้านปฏิบัติควบคู่กันไป ทิศนา แขมมณี (2559) กล่าวว่า รูปแบบผลการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านทักษะพิสัย เป็นรูปแบบที่มุ่งช่วยพัฒนาความสามารถของผู้เรียนในด้านการปฏิบัติ การกระทำหรือการแสดงออกต่าง ๆ

นอกจากนี้ยังพบว่าเทคนิคผังมโนทัศน์ ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีผลการเรียนอย่างมีความหมายของออซูเบล ที่เน้นความสำคัญของผลการเรียนอย่างมีความเข้าใจและมีความหมาย ผลการเรียนจะเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนได้เชื่อมโยงสิ่งที่เรียนรู้ใหม่เป็นความคิดรวบยอด (Concept) ศรเนตร อารีโสภณพิเชฐ (2557) สอดคล้องกับ วัชรา เล่าเรียนดี (2553) ที่กล่าวว่าผลการเรียนโดยให้นักเรียนสร้างผังมโนทัศน์ เป็นแนวทางให้นักเรียนเกิดผลการเรียนอย่างมีความหมาย และสอดคล้องกับ ธีรพงษ์ รัศมีพิพัฒน์ (2565) ที่กล่าวว่า ผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาเสริมด้วยผังมโนทัศน์มีประสิทธิภาพ ทักษะวิทยาศาสตร์และผลการเรียนของนักเรียน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ผลการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษา อาทิ รสสุคนธ์ อินทฤกูร (2562) ศึกษาผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาร่วมกับการใช้ผังมโนทัศน์ส่งผลให้ทักษะวิทยาศาสตร์ของนักเรียนประถมศึกษา 5 หลังเรียนโดยผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาร่วมกับการใช้ผังมโนทัศน์สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และผลการเรียนของนักเรียนประถมศึกษา 5 หลังเรียนโดยผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาร่วมกับการใช้ผังมโนทัศน์ สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 สอดคล้องกับ ธัญญารัตน์ รัตนหิรัญ และคณะ (2563) ศึกษาผลการเรียนตามแนวสะเต็มศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะวิทยาศาสตร์และความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่าผลการเรียน เรื่อง ความร้อน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และทักษะวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ด้วยผลการเรียนตามแนวสะเต็มศึกษาและโดยภาพรวมอยู่ในระดับดีและมีพัฒนาการสูงขึ้น

จากแนวคิดและสภาพปัญหาที่กล่าวมาผู้วิจัยในบทบาทของครูผู้สอนวิทยาศาสตร์ จึงสนใจทำวิจัย เรื่อง ผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาเสริมด้วยผังมโนทัศน์ ต่อผลการเรียนและทักษะวิทยาศาสตร์ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เพื่อพัฒนาผลการเรียนวิทยาศาสตร์ และทักษะวิทยาศาสตร์ของนักเรียนให้สูงขึ้น รวมทั้งสร้างแรงจูงใจในผลการเรียนและความพึงพอใจต่อผลการเรียนวิทยาศาสตร์

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบผลการเรียนวิทยาศาสตร์ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างก่อนและหลังผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาเสริมด้วยผังมโนทัศน์

2. เพื่อเปรียบเทียบทักษะวิทยาศาสตร์ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างก่อนและหลังผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาเสริมด้วยผังมโนทัศน์

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาเสริมด้วยผังมโนทัศน์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาเสริมด้วยผังมโนทัศน์ ต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเอกชน อำเภอรัตนวาปี ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 2 โรงเรียน จำนวน 4 ห้องเรียน จำนวน 116 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนอนุบาลอรวรรณ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 1 ห้องเรียน นักเรียนทั้งหมด 30 คน ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนา ได้แก่ 1.1 แผนการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาเสริมด้วยผังมโนทัศน์ เรื่อง แรงโน้มถ่วงของโลก ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 8 แผน ใช้เวลา 16 ชั่วโมง

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 2.1 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์

2.2 แบบทดสอบวัดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์

2.3 แบบสอบถามความพึงพอใจ ของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ ตามแบบสะเต็มศึกษาเสริมด้วยผังมโนทัศน์ เรื่อง แรงโน้มถ่วงของโลก

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป (1) วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการแจกแจงความถี่และค่าร้อยละ หาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ใช้การวิเคราะห์ค่าทีแบบไม่อิสระ (t-test for Dependent Samples)

ผลการวิจัย

1. การการเปรียบเทียบผลการเรียนวิทยาศาสตร์ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาเสริมด้วยผังมโนทัศน์

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบผลการเรียนวิทยาศาสตร์ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาเสริมด้วยผังมโนทัศน์

การทดสอบ	n	คะแนนเต็ม	$\overline{X}$	S.D.	t	p
ก่อนเรียน	30	30	17.30	1.92	16.33*	0.000
หลังเรียน	30	30	25.83	2.17		

*p ≤ .05

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการเรียนวิทยาศาสตร์ ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หลังเรียนมีค่าเฉลี่ย 25.83 ก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ย 17.30 มีค่า t เท่ากับ 16.33 แสดงว่า ผลการเรียนวิทยาศาสตร์ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

2. การเปรียบเทียบทักษะวิทยาศาสตร์ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน ด้วยผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาเสริมด้วยผังมโนทัศน์

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบทักษะวิทยาศาสตร์ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน ด้วยผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาเสริมด้วยผังมโนทัศน์

การทดสอบ	n	คะแนนเต็ม	$\overline{X}$	S.D.	t	p
ก่อนเรียน	30	20	9.90	1.54	25.17*	0.000
หลังเรียน	30	20	17.30	1.51		

*p ≤ .05

จากตารางที่ 2 พบว่า ทักษะวิทยาศาสตร์ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หลังเรียนมีค่าเฉลี่ย 17.30 ก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ย 9.90 มีค่า t เท่ากับ 25.17 แสดงว่าทักษะวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

3. วิเคราะห์ความพึงพอใจในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ต่อผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาเสริมด้วยผังมโนทัศน์

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความพึงพอใจต่อผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาเสริมด้วยผังมโนทัศน์ ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

ข้อที่	รายการประเมิน	$\overline{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
1	นักเรียนพอใจในบทบาทหน้าที่ที่ได้รับในการดำเนินกิจกรรม	4.70	0.65	มากที่สุด
2	นักเรียนพึงพอใจในกิจกรรมที่ได้เรียนรู้หลายวิชาในครั้งเดียวกัน	4.63	0.67	มากที่สุด
3	นักเรียนพึงพอใจที่มีส่วนร่วมกิจกรรมในชั้นเรียน เช่นตอบคำถามคุณครู นำเสนอหน้าห้อง	4.57	0.73	มากที่สุด
4	นักเรียนพึงพอใจที่ได้แสดงความคิดเห็นภายในกลุ่ม	4.57	0.82	มากที่สุด
5	นักเรียนมีความพึงพอใจที่ได้ออกแบบการทดลองเอง	4.57	0.73	มากที่สุด
6	นักเรียนมีความพึงพอใจที่ได้ทดสอบหรือตรวจสอบชิ้นงานของกลุ่มตน เพื่อแก้ไขปรับปรุง	4.57	0.73	มากที่สุด
7	นักเรียนมีความพึงพอใจที่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข้อดีข้อด้อย ของกลุ่มตนเองและกลุ่มอื่น ๆ	4.79	0.49	มากที่สุด
8	นักเรียนพึงพอใจที่ได้สรุปความรู้โดยสร้างผังมโนทัศน์	4.53	0.78	มากที่สุด
9	นักเรียนพึงพอใจที่มีสื่อในการจัดผลการเรียนการสอนที่เหมาะสม	4.53	0.78	มากที่สุด
10	นักเรียนพึงพอใจในผลการเรียนเรื่องแรงโน้มถ่วงของโลก สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.67	0.71	มากที่สุด
	รวม	4.60	4.61	มากที่สุด

จากตาราง 3 พบว่า นักเรียนประถมศึกษา 4 มีความพึงพอใจต่อผลการเรียนด้วยวงจรเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาเสริมด้วยผังมโนทัศน์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.60) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุดทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อ 7 นักเรียนมีความพึงพอใจที่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข้อดีข้อด้อย ของกลุ่มตนเองและกลุ่มอื่นๆ ($\overline{X}$ = 4.79) รองลงมาคือข้อ 1 นักเรียนพอใจในบทบาทหน้าที่ที่ได้รับในการดำเนินกิจกรรม ($\overline{X}$ = 4.70) และความพึงพอใจน้อยที่สุด คือข้อ 8 นักเรียนพึงพอใจที่ได้สรุปความรู้โดยสร้างผังมโนทัศน์ และข้อ 9 นักเรียนพึงพอใจที่มีสื่อในการจัดผลการเรียนการสอนที่เหมาะสม ($\overline{X}$ = 4.53)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย ผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาเสริมด้วยผังมโนทัศน์ ต่อผลสัมฤทธิ์และทักษะวิทยาศาสตร์ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผู้วิจัยนำผลการวิจัยมาอภิปราย ดังนี้

1. นักเรียนประถมศึกษา 4 มีผลการเรียนวิทยาศาสตร์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ด้วยผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาเสริมด้วยผังมโนทัศน์ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เพราะผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาเสริมด้วยผังมโนทัศน์ ได้จัดกิจกรรมตามแผนการจัดการเรียนที่มุ่งเน้น ทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การลงมือปฏิบัติ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และการทำงานเป็นกลุ่ม ทั้งนี้ผลการเรียนเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ล่วงหน้า ผู้วิจัยได้นำการสรุปความรู้แบบผังมโนทัศน์มาเสริมผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษา โดยนักเรียนได้ลงมือฝึกปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง เรียนรู้จากสื่อในแบบฝึกจึงส่งผลให้นักเรียนเกิดผลการเรียน มีผลการเรียนของนักเรียนสูง ทั้งนี้ข้อดีและประโยชน์ของผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษา คือนักเรียนมีโอกาสได้ฝึกพัฒนาความคิดอย่างเต็มที่ นักเรียนมีโอกาสได้ฝึกคิด ฝึกกระทำและสร้างนวัตกรรมสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิตรลัดดา มะลัยทอง (2564) ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาร่วมกับการคิดเชิงออกแบบเพื่อพัฒนาสมรรถนะในการสร้างนวัตกรรม รายวิชา วิทยาศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า 1) สมรรถนะในการสร้างนวัตกรรม รายวิชาวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนประถมศึกษา 5 อยู่ในระดับมาก และ 2) สมรรถนะในการสร้างนวัตกรรม รายวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนประถมศึกษา 5 ที่ได้รับผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาร่วมกับการคิดเชิงออกแบบสูงกว่านักเรียนที่ได้รับผลการเรียนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ.05 รวมทั้งผลการเรียนแบบสะเต็มส่งผลให้นักเรียน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นผู้มีเจตคติที่ดีต่อผลการเรียนการสอนและส่งเสริมการค้นหาความรู้และความคิดสร้างสรรค์ในตัว ซึ่งผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษา ทำให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจึงมีการอยากเรียนรู้ตลอดเวลา เรียนรู้วิธีการจัดการระบบ นักเรียนสามารถเรียนรู้มโนมติ และหลักการได้เร็วขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของปรียา โคตรสาลี และคณะ (2563) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนประถมศึกษา 6 เรื่องสารในชีวิตประจำวันโดยใช้ผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาร่วมกับผังกราฟิก ซึ่งการวิจัยนี้มี ผลการวิจัยพบว่า 1) แผนการจัดการเรียนแบบ สะเต็มศึกษาร่วมกับผังกราฟิกเรื่องสารในชีวิตประจำวันมีประสิทธิภาพเท่ากับ 78.63/79.61 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 75/75 ที่กำหนดไว้ 2) ความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 3) ผลการเรียนของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 4) ความพึงพอใจของนักเรียนต่อผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาร่วมกับผังกราฟิก อยู่ในระดับมากที่สุด

2. นักเรียนประถมศึกษา 4 มีทักษะวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ด้วยผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาเสริมด้วยผังมโนทัศน์ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 เนื่องจากจัดผลการเรียนที่เสริมด้วยผังมโนทัศน์ทั้ง 8 ชุดโดยจัดผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษา เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ โดยครูคอยให้คำแนะนำและคำปรึกษา นักเรียนได้ทดลองปฏิบัติจริง ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมผลการเรียนที่จะพัฒนาทักษะกระบวนการวิทยาศาสตร์ ทำให้สามารถเชื่อมโยงและสรุปองค์ความรู้ของตนเองได้ สอดคล้องกับ ธัญญารัตน์ รัตนหิรัญ (2563) ได้ศึกษาผลการเรียนตามแนวสะเต็มศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะวิทยาศาสตร์และความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการเรียน เรื่อง ความร้อน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน 2) ทักษะวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ด้วยผลการเรียนตามแนวสะเต็มศึกษาและโดยภาพรวมอยู่ในระดับดีและมีพัฒนาการสูงขึ้น 3) ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ด้วยผลการเรียนตามแนวสะเต็มศึกษา มีความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานอยู่ในระดับดี ทั้งนี้ เนื่องจากการจัดกิจกรรมผลการเรียนส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนาทักษะวิทยาศาสตร์อย่างเต็มความสามารถ นักเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ฐิตินันท์ ม่วงจีน (2564) การศึกษาผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาร่วมกับเทคนิคกลุ่มร่วมมือที่ส่งผลต่อความคิดสร้างสรรค์วิทยาศาสตร์และความสามารถในการแก้ปัญหาวิทยาศาสตร์ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่านักเรียนกลุ่มทดลองมีความคิดสร้างสรรค์วิทยาศาสตร์และความสามารถในการแก้ปัญหาวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และนักเรียนกลุ่มทดลองมีความคิดสร้างสรรค์วิทยาศาสตร์และความสามารถในการแก้ปัญหาวิทยาศาสตร์สูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุม เมื่อควบคุมทักษะการทำงานเป็นทีม และในกิจกรรมยังเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ แลกเปลี่ยนความรู้และแก้ปัญหาร่วมกัน มีส่วนร่วมในการทำงานสร้างสรรค์ชิ้นงานด้วยตนเอง โดยมีครูคอยกระตุ้นโดยการตั้งคำถามในระหว่างที่นักเรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรมทำให้นักเรียนมีการพัฒนาทักษะเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยรสสุคนธ์ อินทฤกูร และคณะ (2562) ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะวิทยาศาสตร์ โดยผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาร่วมกับการใช้ผังมโนทัศน์ เรื่อง แรงและความดัน ของนักเรียนประถมศึกษา 5 ผลการวิจัยพบว่า 1) แผนการจัดการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาร่วมกับการใช้ผังมโนทัศน์ เรื่องแรงและความดัน ของนักเรียนประถมศึกษา 5 มีประสิทธิภาพ 78.97/79.25 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ 75/75 2) ทักษะวิทยาศาสตร์ของนักเรียนประถมศึกษา 5 หลังเรียนโดยผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาร่วมกับการใช้ผังมโนทัศน์สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 3) ผลการเรียนของนักเรียนประถมศึกษา 5 หลังเรียนโดยผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษา

ร่วมกับการใช้ผังมโนทัศน์ สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 4) ความพึงพอใจของนักเรียนโดยผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาร่วมกับการใช้ผังมโนทัศน์ อยู่ในระดับมากที่สุด

3. ความพึงพอใจในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ต่อผลการเรียนวิทยาศาสตร์ด้วยผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาเสริมด้วยผังมโนทัศน์ อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากการสอนแบบสะเต็มศึกษาเป็นผลการเรียนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติจริง เลือกแนวทางในการแก้ปัญหาจากสถานการณ์จริง ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ สนุกสนานและกระตือรือร้นในผลการเรียน ซึ่งส่งผลนักเรียนมีความพึงพอใจต่อผลการเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ น้ำฝน คูเจริญไพศาล และคณะ (2562) ได้ศึกษาการพัฒนาชุดกิจกรรมวิทยาศาสตร์ตามแนวทางสะเต็มศึกษา เรื่อง การปรับปรุงคุณภาพน้ำสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า 1) ผลการสร้างชุดกิจกรรมวิทยาศาสตร์ ประกอบด้วย 3 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมที่ 1 นักสำรวจน้ำดี กิจกรรมที่ 2 มหัศจรรย์กังหันเปลี่ยนโลก และกิจกรรมที่ 3 สร้างสรรค์กังหันแบ่งปันความรู้ โดยผลการประเมินคุณภาพชุดกิจกรรมวิทยาศาสตร์เรื่องการปรับปรุงคุณภาพน้ำโดยผู้เชี่ยวชาญมีคุณภาพอยู่ในระดับมาก 2) ผลการเรียนของนักเรียนที่เรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมวิทยาศาสตร์มีคะแนนเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 74.49 สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 ที่กำหนดไว้ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และ 3) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อผลการเรียนด้วยชุดกิจกรรมวิทยาศาสตร์อยู่ในระดับพึงพอใจมาก

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

ครูคือผู้ที่ทำหน้าที่สอนให้ศิษย์เกิดความรู้และมีคุณธรรม จริยธรรมที่ดี นำประโยชน์ให้แก่สังคมได้ในอนาคต จึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อผู้เรียนและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพราะการศึกษาเป็นรากฐานสำคัญของชีวิต ดังนั้น ความสามารถในการเรียนรู้ของผู้เรียนนั้นจะขึ้นกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียน ครูจึงควรมีความสามารถ ความชำนาญในการปฏิบัติงานและเปลี่ยนแปลงวิธีการสอนให้เป็นไปตามบริบท มีความหลากหลายและสอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียน จากผลงานวิจัยจะได้นำข้อมูลไปพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

เกตุมณี เหมรา และชลาธิป สมาหิโต. (2559). *การจัดกิจกรรมสะเต็มศึกษาเรื่องของดีเมืองร้อยเอ็ดเพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย.* วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์, 31(3), 153-160.

จิตรลัดดา มะลัยทอง. (2564). *การจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาร่วมกับการคิดเชิงออกแบบเพื่อพัฒนาสมรรถนะในการสร้างนวัตกรรม รายวิชาวิทยาศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

ฐิตินันท์ ม่วงจีน. (2564). *ผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาร่วมกับเทคนิคกลุ่มร่วมมือที่ส่งผลต่อความคิดสร้างสรรค์วิทยาศาสตร์และความสามารถในการแก้ปัญหาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เมื่อควบคุมทักษะการทำงานเป็นทีม.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ทิศนา แขมมณี. (2559). *ศาสตร์การสอน.* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: ด่านสุทธาการพิมพ์ จำกัด.

ธีรพงษ์ รัศมีพิพัฒน์. (2565). *การพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เรื่อง แรงโน้มถ่วงของโลกและตัวกลางของแสง โดยการจัดการเรียนรู้ แบบสะเต็มศึกษาร่วมกับผังมโนทัศน์.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

ธัญญารัตน์ รัตนหิรัญ และคณะ. (2563). *ผลการเรียนตามแนวสะเต็มศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะวิทยาศาสตร์และความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1*. วารสารมนุษยสังคมปริทัศน์ (มสป.), 22(2), 20-33.

น้ำฝน คูเจริญไพศาล, จุฬาลักษณ์ วงษ์วัฒนะ และปณิดา บัวแก้ว. (2562). *ผลการจัดกิจกรรม การเรียนรู้วิทยาศาสตร์ เรื่อง แสงและการมองเห็นตามแนวทางสะเต็มศึกษา สำหรับนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น.* วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. 21(4): 166-182.

ปรียา โคตรสาลี. (2562). *การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรื่องสารในชีวิตประจำวัน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาร่วมกับผังกราฟิก.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

มิณฑกาญจน์ บุพศิริ. (2552). ผลการจัดการเรียนการสอนแบบโครงงานวิทยาศาสตร์ โดยการสอดแทรกกระบวนการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์กลุ่มสาระการเรียนรู้ วิทยาศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

รสสุคนธ์ อินทฤาูร และคณะ (2562).*การพัฒนาทักษะวิทยาศาสตร์ โดยการจัดผลการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาร่วมกับการใช้ผังมโนทัศน์ เรื่อง แรงและความดัน ของนักเรียนประถมศึกษา 5.* วารสารวิชาการหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 11(30), 85.

รัชดาวรรณ์ กันหาชาติ. (2557). *การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง โครงสร้างและหน้าที่ของพืชดอกโดยใช้การสอนแบบวัฏจักรการเรียนรู้ 5E.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

โรงเรียนอนุบาลอรวรรณ. (2566). *รายงานการปฏิบัติงาน ปี 2566.* หนองคาย: โรงเรียนอนุบาลอรวรรณ.

วรนุช แหยมแสง. (2549). TL371. *พฤติกรรมการสอนวิทยาศาสตร์ 1.* โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วัชรา เล่าเรียนดี. (2553). *การนิเทศการสอน สาขาหลักสูตรและการนิเทศ.* นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วิทยากร เชียงกูล. (2551). *สภาวะการศึกษาไทยปี 2549/2550 : การแก้ปัญหาและการปฏิรูปการศึกษาอย่างเป็นระบบองค์รวม.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา.

ศรเนตร อารีโสภณพิเชฐ. (2557). *การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา โดยการเรียนรู้โดยใช้วิจัยเป็นฐานร่วมกับการใช้แผนที่มโนทัศน์ในการวิจัยในชั้นเรียน.* กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

การบริหารงานในสถานศึกษาสู่ความเป็นสู่ความเป็นเลิศ ด้านโรงเรียนสุจริต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย

THE ADMINISTRATION IN SCHOOL FOR BEST PRACTICES OF UPRINGHT SCHOOL THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE NONGKAI

[1]เอกบดินทร์ นันเชียงเครือ, [2]คณิศร จี้กระโทก และ [3]สุชาดา บุบผา

[1]Ekbodin Nanchiangkruea, [2]Kanisorn Jeekratok and [3]Suchada Bubpha

[1]มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ประเทศไทย

[1]Udon Thani Rajabhat University, Thailand

[1]Dekwad542@gmail.com [2]kanisorn@udru.ac.th and [3]Ea5_suchada@hotmail.com

Received: October 26, 2024; **Revised**: November 24, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นในการบริหารงานในสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศด้านโรงเรียนสุจริต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย 2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารงานในสถานศึกษาด้านโรงเรียนสุจริต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ผลการวิจัย พบว่า 1. สภาพปัจจุบันของการบริหารงานในสถานศึกษาด้านโรงเรียนสุจริต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย โดยรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด และค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ลำดับแรก คือ ด้านการบริหารงบประมาณ รองลงมา คือ ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการบริหารวิชาการ และด้านการบริหารทั่วไป ตามลำดับ 2. แนวทางการพัฒนาการบริหารงานในสถานศึกษาด้านโรงเรียนสุจริต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย

---

[1]นักศึกษาปริญญาโท สาขาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ประกอบด้วย 1) การบริหารงานวิชาการ มี 4 ตัวบ่งชี้ 23 ตัวชี้วัด 2) การบริหารงานงบประมาณ มี 5 ตัวบ่งชี้ 17 ตัวชี้วัด 3) การบริหารงานบุคคล มี 3 ตัวบ่งชี้ 12 ตัวชี้วัด 4) การบริหารงานทั่วไปมี 3 ตัวบ่งชี้ 14 ตัวชี้วัด

คำสำคัญ : การบริหารงานในสถานศึกษาด้านโรงเรียนสุจริต

Abstract

The purposes of this research were: 1) to study needs for development of The Administration in School of Upringht School the Secondary Education Service Area Office of Nongkai, 2) to find the development guide of The Administration in School of Upringht School the Secondary Education Service Area Office of Nongkai. The results of the research showed that: 1. The actual states were at a high level, expected states were at the highest level, and needs were arranged in the order as follows: the first was the budget management, followed by personnel management, academic management, and general management. 2. The issue of upright school administration guideline consisted of 4 components as follows 1) academic management 4 indicators 23 guidelines, indicators 5 indicators 17 guidelines, personnel management 3 indicators 12 guidelines and general management 3 indicators 14 guidelines.

Keywords: The administration in school of Upright School

บทนำ

พระราชบัญญัติการจัดศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 หมวด 3 มาตรา 15 กล่าวว่า การจัดการศึกษามี 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ซึ่งจะต้องการจัดการเรียนรู้ที่เน้นความรู้คู่คุณธรรม และสอดแทรกกระบวนการเรียนรู้ และการบูรณาการเข้าไปในการจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของผู้เรียนละระดับการศึกษา ซึ่งผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนได้แก่ นักเรียนจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับตนเองและสังคม รวมถึงความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และการปกครองระบอบประชาธิปไตย ในการจัดการเรียนการสอนครู ควรมุ่งเน้นพัฒนาให้ผู้เรียนมีความสมบูรณ์ทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ดังในมาตรา 24 ที่กล่าวว่า การ

จัดการศึกษาควรฝึกทักษะให้ผู้เรียน ใช้กระบวนการคิด แก้ปัญหา และประยุกต์ใช้ความรู้ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง สถานศึกษาควรมีการจัดการเรียนการสอนที่ผสมผสานความรู้ด้านต่างๆ ให้เหมาะสม รวมทั้งให้มีการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม มีค่านิยมที่ดีงาม มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ถูกต้อง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542)

การพัฒนาประเทศในระยะ 5 ปี ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 ให้สามารถก้าวข้ามความท้าทายที่เป็นอุปสรรคต่อการบรรลุเป้าหมายตามยุทธศาสตร์ชาติ จำเป็นจะต้องเร่งแก้ไขจุดอ่อนและข้อจำกัดของประเทศที่มีอยู่เดิม รวมทั้งเพิ่มศักยภาพในการรับมือกับความเสี่ยงสำคัญที่มาจากการเปลี่ยนแปลงของบริบททั้งจากภายนอกและภายใน ตลอดจนการเสริมสร้างความสามารถในการสร้างสรรค์ประโยชน์จากโอกาสที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสมและทันท่วงที ด้วยเหตุนี้ การกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อ พลิกโฉมประเทศไทยสู่ “สังคมก้าวหน้า เศรษฐกิจสร้างมูลค่าอย่างยั่งยืน” ซึ่งหมายถึงการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ครอบคลุมตั้งแต่ระดับโครงสร้าง นโยบาย และกลไก เพื่อมุ่งเสริมสร้างสังคมที่ก้าวทันพลวัตของโลกและเกื้อหนุนให้คนไทยมีโอกาสที่จะพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ พร้อมกับการยกระดับกิจกรรมการผลิตและการให้บริการให้สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มที่สูงขึ้น โดยอยู่บนพื้นฐานของความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 2565)

แผนแม่บทบูรณาการป้องกัน ปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ (2559) ได้กำหนดวิสัยทัศน์ว่า “ประเทศไทยใสสะอาด ไทยทั้งชาติต้านทุจริต” (Zero Clean Thailand) มีพันธกิจเพื่อสร้างนวัตกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ผ่านการดำเนินงาน 6 ด้าน ได้แก่ การสร้างสังคมต่อการทุจริต ยกระดับความต้องการทางด้านการเมือง ป้องกันการทุจริตด้านนโยบาย พัฒนารูปแบบการป้องกันการทุจริต พัฒนากลยุทธการปราบปรามการทุจริต และยกระดับความรู้เรื่องการทุจริตให้ทันสมัย ให้สูงกว่าร้อยละ 50 เพื่อให้เป็นมาตรฐานในการดำเนินงานในทุกหน่วยงาน (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2559)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ตอบรับยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ด้วยการทำแผนปฏิบัติการป้องกันการทุจริต ภายใต้หลัก 3 แนวทาง ได้แก่การสร้างจิตสำนึก ปลูกฝังความซื่อสัตย์สุจริต การสร้างเกาะป้องกันการทุจริต และการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ โดยได้รับความร่วมมือจากสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติได้ร่วมกันพัฒนาเครื่องมือเพื่อเป็นมาตรการป้องกันการทุจริตและเป็นกลไกในการสร้างความตระหนักให้ทุกหน่วยงาน ทั้งรัฐและเอกชน มีการดำเนินการอย่างโปร่งใส โดยมีกรอบการประเมิน 5 ประการ ได้แก่ 1)ความโปร่งใส 2) ความพร้อมรับผิด 3)ความปลอดจากการทุจริตในการปฏิบัติงาน 4)วัฒนธรรมในองค์กร และ 5)

คุณธรรมการทำงาน โดย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดให้สถานศึกษาในสังกัด เข้าร่วมการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงาน เพื่อตรวจสอบความโปร่งใสในการบริการงาน และวางรากฐานความสุจริตในสังคม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2561)

โครงการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมและธรรมาภิบาลในสถานศึกษา “ป้องกันการทุจริต” (ภายใต้ชื่อ“โรงเรียนสุจริต”) เกิดขึ้นเนื่องจาก ยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันปราบปรามการทุจริต ระยะที่ 2 (พ.ศ.2556–2560) ได้กำหนดวิสัยทัศน์ว่า “สังคมไทยมีวินัยโปร่งใส ยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรมและร่วมกันป้องกันและปราบปรามการทุจริต เป็นที่ยอมรับในระดับสากล” มีเป้าหมายหลักเพื่อลดปัญหาการทุจริต ในสังคมไทยและยกระดับคุณธรรมจริยธรรมของคนไทยให้สูงขึ้น อันจะส่งผลต่อค่าดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชั่น (Corruption Perception Index: CPI) ของประเทศไทยให้สูงขึ้น (สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา 2558: ก)

โรงเรียนสุจริต เกิดขึ้นตามนโยบายของรัฐที่ต้องการให้หน่วยงานในสังกัดร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้บูรณาการความร่วมมือกับสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ให้เด็กและเยาวชน ให้มีคุณลักษณะ 5 ประการ ของโรงเรียนสุจริต โครงการโรงเรียนสุจริตเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปีงบประมาณ 2556 ซึ่งคัดเลือกโรงเรียนต้นแบบ เขตพื้นที่การศึกษา เขตพื้นที่ละ 1 โรงเรียน ภายใต้ชื่อ โรงเรียนสุจริตต้นแบบ และผ่านการประเมินตามมาตรฐานโรงเรียนสุจริต 5 มาตรฐาน ได้แก่ ด้านวิชาการ เป็นการดำเนินการจัดการเรียนรู้ผ่านสื่อและนวัตกรรมการประเมินผลการเรียนรู้และนำผลการประเมินไปใช้ในการวิจัยเพื่อแก้ปัญหา และพัฒนาพฤติกรรมของนักเรียนให้มีคุณลักษณะ 5 ประการของโรงเรียนสุจริต พร้อมทั้งจัดให้มีการนิเทศภายในและให้บริการด้านวิชาการทั้งภายในและภายนอก ด้านงบประมาณ เป็นการดำเนินงานด้านการเงินและการจัดทำบัญชีให้ถูกต้องตามระเบียบของทางราชการอย่างมีส่วนร่วม ประหยัด คุ้มค่าและโปรงใส สามารถตรวจสอบได้ ด้านบุคคล เป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับผู้ดูแลอำนวยความสะดวก ให้แก่บุคลากรของโรงเรียน สร้างขวัญและกำลังใจให้แก่บุคลากร ด้านบริหารทั่วไป ดำเนินการด้านอาคารสถานที่แก่ครู นักเรียน และชุมชน โดยจัดบรรยากาศ ภายในโรงเรียนให้สะอาด ร่มรื่น สวยงาม ปลอดภัย เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ และมาตรฐานด้านผลลัพธ์และความสำเร็จ เป็นผลที่เกิดจากการพัฒนาผู้บริหาร ครู และนักเรียนตามคุณลักษณะโครงการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมและธรรมาภิบาลในสถานศึกษา ป้องกันการทุจริต ที่ส่งผลต่อโรงเรียนและชุมชนเป็นสังคมที่สุจริต โปร่งใสตรวจสอบได้ ปราศจากคอรัปชั่นและเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยโรงเรียนต้องดำเนินงานให้สอดคล้องกับแนวทางและเกณฑ์การ

ประเมิน พร้อมทั้งรายงานผลการประเมินและร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับโรงเรียนและระดับเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อนำแนวทางที่หลากหลายไปพัฒนาโรงเรียนให้เกิดความโปรงใส มีความรับผิดชอบ คุณธรรมการให้บริการของหน่วยงาน เกิดวัฒนธรรมในหน่วยงาน มีวินัย ซื่อสัตย์สุจริต อยู่อย่างพอเพียงและมีจิตสาธารณะ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2559)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคายได้กำหนดให้สถานศึกษาในสังกัดทุกแห่งแต่เข้าร่วมในโครงการโรงเรียนสุจริตโดยกำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งได้นำกิจกรรมภายใต้โครงการโรงเรียนสุจริตไปปรับใช้ในการดำเนินกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนและใช้มาตรฐานโรงเรียนสุจริตมาปรับใช้ในการบริหารสถานศึกษาตามขอบข่ายและ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำเทคนิค SQ4R ร่วมกับสื่อประสม โดยได้นำภาระงาน ทั้ง 4 ฝ่าย ได้แก่ วิชาการ งบประมาณ บริหารงานบุคคล และบริหารทั่วไป (สำนักงานพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา, 2558)

จากการศึกษาพบว่าการบริหารงานโครงการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคายจะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องอาศัยความร่วมมือในการดำเนินงานจากทั้งผู้บริหารครูบุคลากรในโรงเรียนนักเรียนชุมชนโดยในการบริหารงานของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนสุจริตจะต้องมีการบริหารงานที่เป็นไปตามระบบระเบียบของทางราชการมีความโปร่งใสสามารถเปิดเผยข้อมูลการบริหารงานหรืออย่างตรงไปตรงมาถูกต้องอีกครั้งยังพบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมในโครงการโรงเรียนสุจริตสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคายไม่มีแผนและรูปแบบในการดำเนินงานให้เป็นไปตามมาตรฐานและตัวบ่งชี้ของการบริหารงานในโรงเรียนสุจริตทำให้มีการบริหารงานที่ไม่ชัดเจน และไม่ต่อเนื่อง ดังนั้น จึงส่งผลให้การบริหารงานโรงเรียนสุจริต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ไม่ประสบผลสำเร็จตามที่ควร ไม่เป็นไปตามมาตรฐานของโรงเรียนสุจริต ส่งผลให้การบริหารงานไม่ได้ประสิทธิภาพ

จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่า การบริหารงานของสถานศึกษาที่จะนำไปสู่ความเป็นเลิศด้านโรงเรียนสุจริต เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นในการบริหารงาน และ เสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารงานในสถานศึกษาด้านโรงเรียนสุจริต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย เพื่อใช้เป็นการพัฒนาวางแผนการปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศด้านโรงเรียนสุจริตให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และ ความต้องการจำเป็นในการบริหารงานในสถานศึกษาด้านโรงเรียนสุจริต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย

2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารงานในสถานศึกษาด้านโรงเรียนสุจริต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบ SQ4R ร่วมกับสื่อประสม ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ปีการศึกษา 2565 จำนวน 1,136 คน แบ่งตามจำนวนสถานศึกษา 31 โรงเรียน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ผู้วิจัยได้ดำเนินการเพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างดังนี้

1) การกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ด้วยการเปิดตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970 อ้างถึงใน บุญชม ศรีสะอาด, 2560: 42-43) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 162 คน แล้วกำหนดสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างตามขนาดของโรงเรียน

2) การสุ่มกลุ่มตัวอย่าง ด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยใช้ขนาดของสถานศึกษาเป็นเกณฑ์ในการจัดชั้น (Strata) โดยกำหนดสัดส่วนที่เหมาะสมตามขนาดของโรงเรียน โดยการคละ ขนาดใหญ่พิเศษ ใหญ่ กลางและขนาดเล็ก แล้วทำการสุ่มจากแต่ละชั้นด้วยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นในการบริหารงานในสถานศึกษาด้านโรงเรียนสุจริต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคายเป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) โดยผู้วิจัยได้สร้างและพัฒนาขึ้นจากการศึกษาเอกสาร หลักการ แนวคิด ทฤษฎี ตลอดถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 2 ตอน มีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับ สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ตำแหน่ง ขนาดสถานศึกษาและประสบการณ์การปฏิบัติหน้าที่ มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในการบริหารตามมาตรฐานของโรงเรียนสุจริต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา หนองคาย เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) และแบ่งน้ำหนักตามวิธีของลิเคร์ท (Likert Scale)

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป (1) วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการแจกแจงความถี่และค่าร้อยละ หาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาการบริหารงานในสถานศึกษาด้านโรงเรียนสุจริต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

1. การบริหารงานตามมาตรฐานโรงเรียนสุจริต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ทั้งหมด 4 มาตรฐาน ได้แก่ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป สภาพปัจจุบัน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.69) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านบริหารทั่วไป ($\overline{X}$ = 3.72) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาเป็นด้านการบริหารงานบุคคล ($\overline{X}$ = 3.70) ด้านการบริหารวิชาการ ($\overline{X}$ = 3.69) และด้านการบริหารงบประมาณ ($\overline{X}$ = 3.66) มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

สภาพที่พึงประสงค์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการบริหารงานบุคคล ($\overline{X}$ = 4.70) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาเป็นด้านการบริหารงบประมาณ ($\overline{X}$ = 4.69) ด้านการบริหารทั่วไป ($\overline{X}$ = 4.60) และด้านการบริหารวิชาการ($\overline{X}$ = 4.59) ตามลำดับ

และค่าดัชนีความต้องการจำเป็น โดยภาพรวม (PNI modified = 0.25) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ความต้องการจำเป็นที่ควรได้รับ การพัฒนาโดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการบริหารงบประมาณ (PNI modified = 0.28) ด้านการบริหารงานบุคคล (PNI modified = 0.25) ด้านการบริหารวิชาการ (PNI modified = 0.24) และด้านการบริหารทั่วไป (PNI modified = 0.23) ตามลำดับ

2. แนวทางการพัฒนาการบริหารงานในสถานศึกษาด้านโรงเรียนสุจริต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ประกอบไปด้วยประเด็นต่าง ๆ จำนวน 4 ด้าน ดังนี้

2.1 แนวทางการพัฒนาการบริหารงานในสถานศึกษาด้านโรงเรียนสุจริต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ด้านการบริหารงานวิชาการ คือ มีการนำหลักสูตรต้านทุจริตมาใช้โดยการเปิดเป็นวิชาเพิ่มเติมและบูรณาการในคาบโฮมรูมหรือวิชาอื่นๆ และจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับคุณลักษณะ 5 ประการ ของโรงเรียนสุจริต มีการจัดการเรียนการสอนจะต้องดำเนินการตามหลักสูตรต้านทุจริต ซึ่งจะมีการออกแบบหน่วยและแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนเกิดคุณลักษณะ 5 ประการของโรงเรียนสุจริต มีการจัดการนิเทศภายใน โดยให้มีการนิเทศกันเองภายในกลุ่มสาระ และการนิเทศข้ามกลุ่มสาระ เพื่อให้ครูผู้สอนได้เห็นมุมมองใหม่ๆในการจัดการเรียนการสอน และ ครูผู้สอนทำรายงานผลการจัดการเรียนการสอน โดยต้องมีการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค เพื่อหาวิธีการดำเนินการแก้ไขและวางแผนการพัฒนา

2.2 แนวทางการพัฒนาการบริหารงานในด้านโรงเรียนสุจริต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ด้านการบริหารงานงบประมาณ คือ มีการดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพเพื่อในการคาดการณ์งบประมาณในการดำเนินงาน ในแต่ละกิจกรรมหรือโครงการ จะมีการกำหนดกรอบงบประมาณ ไว้อย่างแน่นอนและชัดเจน โปร่งใส ตรวจสอบได้ มีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานซึ่ง มีหน้าที่ในการตรวจสอบควบคุมการดำเนินของกิจกรรมต่างๆให้เป็นไปตามแผน และ รายงานผลโครงการไปยังฝ่ายบริหารให้ทราบ

2.3 แนวทางการพัฒนาการบริหารงานในสถานศึกษาด้านโรงเรียนสุจริต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ด้านการบริหารงานบุคคล คือ ทางโรงเรียนมีการสนับสนุนให้ครู และบุคลากรทางการศึกษาเข้าร่วมการศึกษา อบรมและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนจะต้องเข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง มีการกล่าวยกย่องชมเชย มอบเกียรติบัตร มอบของรางวัล สำหรบครูที่ได้รับรางวัลประชาสัมพันธ์ผลงานความสำเร็จของบุคลากรที่หน้าเสาธง เพจโรงเรียน ไลน์กลุ่มโรงเรียน เฟสบุ๊คโรงเรียน และครูและบุคลากรทางการศึกษาได้ส่ง SAR เพื่อรายงานผลการปฏิบัติงานในภาคเรียนนั้นๆ

2.4 แนวทางการพัฒนาการบริหารงานในสถานศึกษาด้านโรงเรียนสุจริต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ด้านการบริหารงานบริหารทั่วไป คือ ก่อนการเปิดภาคเรียนจะมีการตรวจสอบสิ่งของที่ชำรุด เสียหาย ที่จะต้องซ่อมแซมให้พร้อมก่อนเปิดภาคเรียน บริหารทั่วไปออกเป็นคำสั่งให้มีคณะกรรมการดำเนินงาน และ มีการทำบันทึกการใช้งาน ให้ความร่วมมือ และเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของทางชุมชน และ มีการจัดการประเมินโรงเรียน

สุจริต โดยการประเมินนอกจากมีคณะกรรมการจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และได้มีผู้ทรงคุณวุฒิจากชุมชนเข้ามาเป็นคณะกรรมการการประเมิน เพื่อให้ได้เห็นมุมมองการปรับปรุงการดำเนินงานโรงเรียนสุจริต

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาการบริหารงานในสถานศึกษาด้านโรงเรียนสุจริต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นในการบริหารงานในสถานศึกษาด้านโรงเรียนสุจริต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย จากผลการศึกษา พบว่า สภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการบริหารทั่วไป มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาเป็นการบริหารงานบุคคล ด้านการบริหารวิชาการ และด้านบริหารงบประมาณ แสดงให้เห็นว่า การบริหารทั่วไป อาจเนื่องมาจากการที่โรงเรียนมีการสำรวจ ตรวจสอบวัสดุ อุปกรณ์ให้สามารถใช้งานได้ดี มีการทำทะเบียนการใช้งานไว้เรียบร้อย โรงเรียนเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชน และ ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน ส่วนการบริหารงานด้านงบประมาณ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด อาจเป็นเพราะ การบริหารงานงบประมาณ เป็นงานที่ละเอียด และต้องใช้ความถูกต้องตามหลักเกณฑ์อย่างเคร่งครัด ซึ่งผู้รับผิดชอบจะต้องมีความรู้ความเข้าใจและมีความชำนาญพอสมควร ทั้งนี้ ผู้บริหารก็มีส่วนสำคัญในการกระตุ้นให้ บุคลากรทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ขวัญนภา อุณหกานต์ (2553: 142) ได้ประเมินโครงการคุณธรรมนำความรู้สู่ความดีของโรงเรียนต้นแบบคุณธรรมนำความรู้สู่ความดี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนมีการแต่งตั้งบุคลากรที่รับผิดชอบโครงการ มีความรู้ความเข้าใจและมีจำนวนเพียงพอ กิจกรรมมีความเหมาะสม มีการประสานงานร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานต่างๆ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

ผลการวิเคราะห์สภาพที่พึงประสงค์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการบริหารงานบุคคล มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาเป็นด้านการบริหารงบประมาณ ด้านบริหารงานทั่วไป และด้านการบริหารงานวิชาการ ตามลำดับ แสดงให้ว่าการบริหารงานตามมาตรฐานโรงเรียนสุจริต สภาพที่พึงประสงค์ คือ การบริหารงานบุคคล ซึ่งอาจเป็นการให้ความสำคัญกับบุคคลากรผู้ปฏิบัติหน้าที่ ให้บุคลากรได้มีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ สอดคล้องกับ ฉัฐชาย แสนภู่วงษ์ (2546: 65) ที่กล่าวว่า การอบรมพัฒนาครูอยู่เสมอจะทำให้ครูเกิดการพัฒนา

ทั้งตัวครูเองและสถานศึกษา ยังสอดคล้องกับ พัทธนันท์ เมตตา (2564: 76) ที่กล่าวว่าการพัฒนาบุคลากรเป็นงานที่จะสถานศึกษาจะต้องให้การพัฒนาเป็นอย่างมาก

2. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารงานในสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศด้านโรงเรียนสุจริต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย มีประเด็นในการอภิปรายแต่ละด้าน ดังนี้

ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารงานในสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศด้านโรงเรียนสุจริต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย มีประเด็นในการอภิปรายแต่ละด้าน ดังนี้

2.1 มาตรฐานบริหารวิชาการ วิธีการดำเนินงานของการบริหารวิชาการประกอบด้วย 4 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ 1)การจัดการเรียนการสอน 2)การจัดทำโครงการวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Pratice) 3)การจัดกิจส่งเสริมโครงการโรงเรียนสุจริต 4)การนิเทศภายใน จากค่าเฉลี่ย พบว่าค่าเฉลี่ยที่มากที่สุด คือ ตัวบ่งชี้ที่ 2)การจัดทำโครงการวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Pratice) ซึ่งเป็นกระบวนการที่เป็นระบบ มีการบูรณาการและมีความเชื่อมโยงกัน ซึ่งในกระบวนการอาจมีผลงานนวัตกรรม วิธีการเฉพาะกรณีหรือคุณลักษณะเฉพาะ หรือ สื่อเป็นส่วนที่มีความสำคัญในการสนับสนุนและส่งผลสำเร็จที่เป็นเลิศ (คู่มือการจัดทำผลงาน/นวัตกรรมการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธีระพงษ์ ชูพันธุ์ (2562: 89) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานในสถานศึกษาสีขาว ปลอดยาเสพติด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 23 พบว่า ในการดำเนินกิจกรรมให้ประสบความสำเร็จนั้น การดำเนินโครงการจะต้องมีการจัดการเรียนการสอนเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เกิดความเข้าใจตามคุณลักษณะที่ระบุไว้ในโครงการ มีการแต่งตั้งคณะดำเนินงาน จัดระบบการจัดการเรียนรู้ ประชุมชี้แจงให้ความรู้ เสริมสร้างทักษะชีวิต ออกแบบการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียน จัดทำแผนการเรียนรู้แบบบูรณาการ สามารถสอดแทรกความรู้ทุกกลุ่มสาระ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ วสันต์ บุญประสม (2562: 102) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาการจัดกิจกรรมโครงการโรงเรียนสุจริต โรงเรียนบ้านตุงลอย อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การจัดกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนเกิดคุณลักษณะ 5 ประการของโรงเรียนสุจริต ด้วยการจัดกิจกรรมวิเคราะห์กรณีตัวอย่างของพฤติกรรมที่สุจริตและทุจริต การสอดแทรกกิจกรรมเข้าไปในชีวิตประจำวันของนักเรียน เช่น การเข้าแถวทำกิจกรรมหน้าเสาธง การเข้าแถวรับอาหาร การจัดกิจกรรมเสียงตามสาย กิจกรรมทำความสะอาด และกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์

2.2 มาตรฐานบริหารงานงบประมาณ วิธีการดำเนินงานของการบริหารงานงบประมาณ ดังนี้ ผู้รับผิดชอบโครงการ กิจกรรม จะต้องใช้จ่ายงบประมาณให้ตรงตามวัตถุประสงค์ มีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบการดำเนินงานได้ การใช้จ่ายงบประมาณตรงตามระยะเวลาที่

กำหนด ประชุมชี้แจงหลักเกณฑ์ กฎระเบียบ ขั้นตอนการปฏิบัติงานให้บุคลากรทราบโดยทั่วกัน และ เบิกจ่ายงบประมาณตามแผนการใช้จ่ายงบประมาณของโรงเรียน เป็นไปตามระเบียบของทางราชการ ซึ่งสอดคล้องตามที่ ธัชชัย จิตรนันท์ (2562: 125) กล่าวว่า การบริหารการเงินของสถานศึกษา ต้องมีความสะดวก รวดเร็ว ถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ ในขณะเดียวกันต้องมีการควบคุมด้านเอกสาร การเงิน งานบัญชีและงานพัสดุที่คุมเข้ม รัดกุม มีการตรวจสอบอยู่สม่ำเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัคนิดา หนองเรือง (2558: 103) ได้ศึกษารูปแบบการบริหารงานโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า ในการบริหารงานงบประมาณนั้นจะต้องมีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ และต้องใช้หลักการมีส่วนร่วมในการวางแผน สอดคล้องกับงานวิจัยของ เอกชัย บุตรแสนคม (2559: 114) ได้สร้างรูปแบบในการบริหารที่มีประสิทธิภาพสำหรับโรงเรียนในระดับมัธยมศึกษาระดับตำบล พบว่า การบริหารงานงบประมาณให้มีประสิทธิภาพ ผู้บริหารจะต้องวางแผนการดำเนินงานให้เรียบร้อย กำหนดบทบาทหน้าที่ ขอบข่ายและอำนาจหน้าที่ในการทำงานอย่างชัดเจน ไม่ควรใช้เจ้าหน้าที่ในการทำงานด้านบัญชี การเงิน มากำกับติดตามงานงบประมาณ

2.3 มาตรฐานบริหารงานบุคคล วิธีการดำเนินงานของการบริหารงาน บุคคล ประกอบด้วย 1) การพัฒนาบุคลากร 2) การสร้างขวัญกำลังใจ 3) การประชาสัมพันธ์ผลงาน ความสำเร็จของบุคลากร การพัฒนาบุคลากร เพราะการพัฒนาบุคลากรถือเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดที่จะนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สุวิมล ตั้งประเสริฐกุล (2550: 13) ที่ว่า ในการพัฒนาบุคลากรผู้บริหารจะต้องมีการวางแผนและวางเป้าหมายที่ชัดเจน และสามารถพัฒนาให้บุคลากรเป็นส่วนหนึ่งของของความสำเร็จขององค์กร ซึ่งการดึงเอาศักยภาพของบุคลากรจะเกิดขึ้นจากการสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน การส่งเสริมกำลังใจ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ เอกชัย บุตรแสนคม (2559: 114) ได้ทำการศึกษาการพัฒนารูปแบบการบริหารที่มีประสิทธิผลสำหรับโรงเรียนมัธยมประจำตำบล พบว่า การบริหารงานให้สำเร็จ คุณภาพของบุคลากรในสถานศึกษาจะต้องมีการร่วมกันวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ เพื่อประโยชน์สูงสุดขององค์กร ด้วยการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาศักยภาพอยู่เสมอ สร้างแรงจูงใจในการทำงาน และยังสอดคล้องกับ วิราวรรณ เพ็ชรนาวา (2560: 130) ที่กล่าวว่า สถานศึกษาควรส่งเสริม สนับสนุน และสร้างแรงจูงใจให้ครูมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ร่วมกันคิดวางแผนในการทำงานอย่างสร้างสรรค์ และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างบุคลากร สร้างขวัญกำลังใจที่ดีต่อการปฏิบัติงาน

2.4 มาตรฐานบริหารทั่วไป วิธีการดำเนินงานของการบริหารงานทั่วไป ประกอบด้วย 1) การพัฒนาอาคารสถานที่ 2) การสร้างขวัญกำลังใจ 3) ความสัมพันธ์กับชุมชน ซึ่ง

การที่จะดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จได้นั้นจะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งในและนอกสถานศึกษา ดังนั้น โรงเรียนและชุมชนจะต้องมีการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน เพื่อให้การสนับสนุนการจัดการศึกษา ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ไมตรี สุวรรณไตรย์ (2558: 135) ได้ทำการศึกษาเรื่องการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ภายใต้โมเดลโรงเรียนสุจริต โรงเรียนบ้านโพนงาม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร พบว่า การจัดบรรยากาศในการเรียนรู้ในโรงเรียนมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะ 5 ประการของโรงเรียนสุจริต ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ซึ่งเกิดจากการจัดการเรียนรู้ สร้างบรรยากาศความซื่อสัตย์สุจริต และต้นแบบที่ดีในสังคม เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการซึมซับตัวอย่างที่ดีและนำไปปรับใช้ในชีวิตของนักเรียน โดยสอดคล้องกับผลการวิจัยของวชิรวิทย์ นิติพันธ์ และสุวิทย์ ภาณจารี (2563: 90) ได้ทำการศึกษารูปแบบการบริหารงานโรงเรียนสุจริตของผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า การจัดบรรยากาศในโรงเรียนให้มีความสะอาด ร่มรื่น ปลอดภัย เอื้อต่อการใช้งานอยู่เสมอ มีส่วนช่วยให้เกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมายของโครงการโรงเรียนสุจริต และการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะส่งผลให้การดำเนินงานในสถานศึกษาเกิดความราบรื่นได้เป็นอย่างดี อันเนื่องมาจากได้รับความไว้วางใจจากชุมชน ผู้ปกครอง ในการจัดการดำเนินงานเกี่ยวกับโครงการโรงเรียนสุจริต

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542*. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์ คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

ขวัญนภา อุณหกานต์ (2553: 142). *ประเมินโครงการคุณธรรมนำความรู้สู่ความดีของโรงเรียนต้นแบบคุณธรรมนำความรู้สู่ความดี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยกาญจนบุรี.

ธัชชัย จิตรนนท์. (2562: 125). *การบริหารทรัพยากรทางการศึกษา.* พิมพ์ครั้งที่ 5. มหาสารคาม: อภิชาตการพิมพ์.

ธีรพงษ์ ชูพันธุ์. (2562). *การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุข สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 23.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

แผนแม่บทบูรณาการป้องกัน ปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ. (2559) *สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.*

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13. (2565) สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

พัทธนันท์ เมตตา. (2564: 76). *การบริหารงานวิชาการด้านกิจกรรมเสริมประสบการณ์ตามแนวคิดแบบ. มอนเตสซอรี่ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจังหวัดเชียงใหม่.*

ภัคนิดา หนองเรือง (2558: 103). *รูปแบบการบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 27*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ไมตรี สุวรรณไตรย์ (2558: 135) *การเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ภายใต้โมเดลโรงเรียนสุจริต โรงเรียนบ้านโพนงาม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

วชิรวิทย์ นิติพันธ์ และสุวิทย์ ภาณจารี (2563: 90). *รูปแบบการบริหารงานโรงเรียนสุจริตของผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.* วารสาร มจร บาฬีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์. 84-98.

วสันต์ บุญประสม. (2562: 102). *การพัฒนาการจัดกิจกรรมโครงการโรงเรียนสุจริต โรงเรียนบ้านตุงลอย อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่.*

วิราวรรณ เพ็ชรนาวา (2560: 130). *แนวทางการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนมัธยมศึกษาในสหวิทยาเขตวิภาวดี กรุงเทพมหานคร.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา. (2558 : 1). *โรงเรียนสุจริต.* กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา. (2558ก). *แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนสุจริต.* กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2559 : 3). *การเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาลในสถานศึกษา.* กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

สุวิมล ตั้งประเสริฐกุล (2550: 13*). การบริหารทรัพยากรมนุษย์.* นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

เอกชัย บุตรแสนคม (2559: 120). *การพัฒนารูปแบบการบริหารที่มีประสิทธิผลสำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบล.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

เอกชัย บุตรแสนคม (2559: 114). *การพัฒนารูปแบบการบริหารที่มีประสิทธิผลสำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบล.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

วัฒนธรรมองค์การที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากร เพื่อเพิ่มการเชื่อมโยงการทำงานและเป้าหมายองค์การ สำนักงานคดีอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด

ORGANIZATIONAL CULTURE THAT AFFECTS THE PERFORMANCE OF PERSONNEL TO INCREASE THE CONNECTION BETWEEN WORK AND ORGANIZATIONAL GOALS CRIMINAL JUSTICE OFFICE OF THE ATTORNEY GENERAL

[1]ดนิตา โชคภรมนัส, [2]สุดาภรณ์ กิจกุลนำชัย, [3]อนันต์ มณีรัตน์ และ [4]ชานนท์ คันธฤทธิ์

[1]Danita Chokepornmanat, [2]Sudabhorn Khitkhulnamchai,

[3]Anan Maneerat and [4]Chanon Kantarit

วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม, ประเทศไทย

Siam Technology College, Thailand

[1]65008313029@siamtechno.ac.th, [2]sudabhornk@siamtechno.ac.th,

[3]ananm@siamtechno.ac.th, [4]chanonk@siamtechno.ac.th

Received: October 2, 2024; **Revised**: November 16, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาวัฒนธรรมองค์การที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานคดีอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด 2) เพื่อศึกษาการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานคดีอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด และ 3) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของวัฒนธรรมองค์การที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรเพื่อเพิ่มการเชื่อมโยงการทำงานและเป้าหมายองค์การสำนักงานคดีอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์ในการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง จำนวน 20 คน

---

[1]นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม

[2]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. หลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม

[3]อาจารย์. หลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม

[4]อาจารย์ หลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม

ใช้กระบวนการตรวจสอบสามเส้าวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความทำการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัยการวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสารและการสัมภาษณ์ โดยคำนึงถึงบริบทและใช้การเขียนข้อความเชิงพรรณา ผลการวิจัย พบว่า วัฒนธรรมองค์การที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากร สำนักงานคดีอาญา มีความสอดคล้องกับค่านิยมร่วมของสำนักงานอัยการสูงสุด “PUBLIC” ทั้งนี้วัฒนธรรมองค์การมีผลโดยตรงต่อการปฏิบัติงานและเป็นการเพิ่มการเชื่อมโยงการทำงานและเป้าหมายองค์การได้ และปัญหาและอุปสรรคของวัฒนธรรมองค์การไม่ค่อยมีอุปสรรคในการปฏิบัติงานของบุคลากรเนื่องจากมีการปฏิบัติงานตามระเบียบและขั้นตอนที่วางไว้อย่างเป็นระบบ มีการตรวจสอบจากผู้บังคับบัญชาในบางครั้งอาจมีปัญหาด้านการสื่อสารหรือการส่งต่อข้อมูลที่ไม่ครบถ้วน สามารถแก้ไขได้โดยการเลือกใช้วิธีการสื่อสารให้เหมาะสมกับแต่ละสถานการณ์ รวมถึงการทบทวนความถูกต้องของข้อมูล เพื่อให้แน่ใจว่าข้อมูลได้รับเป็นข้อมูลที่ถูกต้องตรงกัน นอกจากนี้ยังมีปัญหาที่เกิดจากปัจจัยภายนอก เช่น ผู้ต้องหาไม่ให้ความร่วมมือ แต่สามารถแก้ปัญหาได้โดยการใช้กฎหมายควบคุมตามขั้นตอนที่ถูกต้อง

คำสำคัญ : วัฒนธรรมองค์การ การปฏิบัติงานของบุคลากร เป้าหมายองค์การ

Abstract

This research is to study the organizational culture that affects the work of the Office of the Attorney General's Office, 2) to study the history of the Office of the Attorney General's Office, and 3) to study the problems and follow up on the organizational culture that affects the work of the system to increase the connection of the work and goals of the Office of the Attorney General's Office. It is a qualitative research using interviews in documents and in-depth from many people directly. 20 practitioners triangulated data analysis focused on inductive design, content analysis from documents and data sources, focusing on descriptive text content. The results of the research found that herbs affect the work of the Office of the Attorney General's Office system to examine the work of the Office of the Attorney General's shared values "PUBLIC" The highest culture control system that is directly mentioned to the public affects the work and goals of the organization. And the problems and damages of the highest culture that are directly reported In the incident of the efficiency of the control system according to the rules and procedures that must be checked by the supervisor, sometimes there may be a problem with the control system. Incomplete forwarding

information by selecting the appropriate executives in each situation Check and review the accuracy of the data. In accordance with the information received is correct information, including the problem of external components, such as investigators not cooperating. But can solve the problem in the legal process control according to the correct steps

Keywords: Organizational culture, personnel performance, organizational goals

บทนำ

องค์การต่างๆ ในปัจจุบันนั้น มีสภาพแวดล้อมที่เกิดการแข่งขันสูงอย่างต่อเนื่องตามกระแสโลกาภิวัฒน์ (Globalization) ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมตลอดจนเทคโนโลยี ส่งผลให้องค์กรและสถาบันต่างๆได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง องค์กรจึงเกิดการตระหนักถึงการบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Management) เพราะทรัพยากรมนุษย์นั้น ถือเป็นปัจจัยสำคัญในการการขับเคลื่อนการทำงานภายในองค์กร และมุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) ที่เป็นปัจจัยสำคัญในการเปลี่ยนแปลงองค์การ มนุษย์จึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาตลอดเวลาเพื่อให้มนุษย์มีความคิดริเริ่ม (Initiative) และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ โดยต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน จึงมีความจำเป็นอย่างมากที่ต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ที่ต้องสามารถนำศักยภาพของแต่ละบุคคล มาใช้ในการปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อสร้างวัฒนธรรมที่ดีต่อองค์กรตลอดจนตระหนักถึงคุณค่าของตนเองและเพื่อนร่วมงานในองค์กรเดียวกัน (ธงชัย ทองมา, 2558)

วัฒนธรรมองค์กรเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงค่านิยมความเชื่อ แบบแผนทางพฤติกรรมปฏิบัติโดยสมาชิกขององค์กรเป็นตัวกำหนดความประพฤติและพฤติกรรมในการทำงานของบุคคลในองค์กร วัฒนธรรมที่สร้างสรรค์ขององค์กรจะช่วยหล่อหลอมให้บุคลากรมีความภาคภูมิใจ มีความขยันในการทำงานกล้าคิดกล้าทำเกิดรักและความผูกพันในองค์กร ทั้งนี้ความสำเร็จขององค์กรขึ้นอยู่กับความรู้ความเข้าใจของบุคลากรในองค์กร ดังนั้นวัฒนธรรมจึงเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่กำหนดประสิทธิภาพการทำงานงานและความพึงพอใจของพนักงาน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแก่นแท้ของการพัฒนางานองค์กรต้องพัฒนาภาวะผู้นำ และ ผู้ตามให้เกิดพลังสร้างสรรค์จากบุคคลสู่องค์กร มีระบบการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม มุ่งเน้นการพัฒนา เพื่อนำไปสู่ความอยู่รอดความเจริญก้าวหน้า

อย่างยั่งยืน ดังนั้นการสรรหาและคัดเลือกจึงเป็นเรื่องที่สำคัญกับตัววัฒนธรรมองค์กรเป็นสิ่งสำคัญและมีประโยชน์ต่อองค์กร (สุพานี สฤษฎ์วานิช, 2552)

สำนักงานอัยการสูงสุดเห็นถึงความสำคัญของวัฒนธรรมองค์การที่มุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์วัฒนธรรมและค่านิยมในกรอบการบริหารภาครัฐสมัยใหม่เป็นยุทธศาสตร์ที่ต้องเร่งผลักดันให้เกิดขึ้น เพื่อให้บุคลากรของสำนักงานมีความพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลง และมีทัศนคติการทำงานที่ยึดถือประโยชน์ของประชาชนเป็นเป้าหมายสำคัญ เพื่อให้ระบบการปฏิบัติราชการของสำนักงานอัยการสูงสุดมีความเป็นเลิศ ทั้งนี้ด้วยความเชื่อมั่นว่าวัฒนธรรมองค์การเป็นแบบอย่างอันดีงามของคนทั้งองค์การในการอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่ถูกสืบทอดมาอย่างยาวนานให้เกิดการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์การจะต้องมีการศึกษาหลักความประพฤติ เพราะความประพฤติถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญอย่างยิ่งสามารถบ่งบอกถึงแนวทางการประพฤติปฏิบัติเป็นแบบไหน อย่างไร และสามารถส่งผลต่อชื่อเสียง และประสิทธิภาพการทำงานขององค์การได้ (สำนักงานอัยการสูงสุด , 2567)

ดังนั้นผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาวัฒนธรรมองค์การที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรเพื่อเพิ่มการเชื่อมโยงการทำงานและเป้าหมายองค์การรวมไปถึงปัญหา และอุปสรรคของวัฒนธรรมองค์การที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรเพื่อนำมาเป็นแนวทางให้กับสำนักงานคดีอาญา สำนักงานอัยการสูงสุดนำไปปรับใช้ในสำนักงานคดีอาญา สำนักงานอัยการสูงสุดต่อไปได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมองค์การที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานคดีอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด
2. เพื่อศึกษาการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานคดีอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของวัฒนธรรมองค์การที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรเพื่อเพิ่มการเชื่อมโยงการทำงานและเป้าหมายองค์การสำนักงานคดีอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องวัฒนธรรมองค์การที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรเพื่อเพิ่มการเชื่อมโยงการทำงานและเป้าหมายองค์การสำนักงานคดีอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้การวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจงเฉพาะผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ข้าราชการธุรการของสำนักงานคดีอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด 20 คน

ผู้วิจัยใช้การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง เฉพาะกลุ่ม ตามแนวทางแนวคิดทฤษฎี จากนั้นดำเนินการลงสำรวจพื้นที่ภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูล โดยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก แล้วสุดท้ายจะเป็นขั้นตอนวิธีการตรวจสอบการวิเคราะห์ข้อมูล

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ด้วยสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับวัฒนธรรมองค์การที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรเพื่อเพิ่มการเชื่อมโยงการทำงานและเป้าหมายองค์การสำนักงานคดีอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด เกี่ยวกับวัฒนธรรมองค์การที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานคดีอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานคดีอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด

ตอนที่ 3 แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของวัฒนธรรมองค์การที่มีผลต่อการปฏิบัติงาน เพื่อเพิ่มการเชื่อมโยงการทำงานและเป้าหมายองค์การสำนักงานคดีอาญา

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (qualitative data analysis) เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกข้อมูลจากการสังเกต บันทึก สัมภาษณ์แล้ว ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยผู้วิจัยใช้การจัดเรียงข้อมูลตามเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมองค์การที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรเพื่อเพิ่มการเชื่อมโยงการทำงานและเป้าหมายองค์การสำนักงานคดีอาญาตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

3.1 การจัดระเบียบข้อมูล (Data Organizing) โดยผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการบันทึกข้อมูลที่ได้จากกาสัมภาษณ์และเรียบเรียงลำดับเนื้อหาเช่นกัน

3.2 การจัดแสดงข้อมูล (Data Display) หลังจากจัดระเบียบข้อมูลแล้วเสร็จ ผู้วิจัยนำข้อมูลเหล่านั้นมาแสดงด้วยการพิมพ์เนื้อหา และลำดับกิจกรรมที่สอดคล้องกับการลงเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่

3.3 การหาข้อสรุปการตีความและการตรวจสอบความถูกต้องประเด็นของผลการวิจัย โดยการสังเคราะห์ ตีความ หาข้อสรุปจากข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้เปรียบเทียบเนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์ แล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาอภิปรายผลร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง จากนั้นนำผลการวิจัยที่สรุปและตีความมาเรียบเรียงเป็นผลการศึกษา

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องวัฒนธรรมองค์การที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรเพื่อเพิ่มการเชื่อมโยงการทำงานและเป้าหมายองค์การสำนักงานคดีอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยดังนี้

1. วัฒนธรรมองค์การที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานคดีอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด วัฒนธรรมองค์การสำนักงานอัยการสูงสุด “PUBLIC” ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งปัจจัยด้านทั้งหมด 6 ด้าน คือ 1) People First ประชาชนมาที่หนึ่ง 2) Uprightness เป็นที่พึ่งความยุติธรรม 3) Betterment คิดและทำเพื่อพัฒนา 4) Lawfulness รักษากฎหมายด้วยเหตุผล 5) Integrity ประพฤติตนซื่อสัตย์และโปร่งใส และ 6) Collaboration ร่วมมือร่วมใจสู่เป้าหมาย

วัฒนธรรมองค์การที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานคดีอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด พบว่า PUBLIC บุคลากรในสำนักงานคดีอาญามุ่งมั่นให้บริการประชาชนอย่างเท่าเทียม โดยไม่คำนึงถึงเพศสภาพหรือคุณวุฒิ โดยยึดถือความยุติธรรมของหน่วยงานรัฐและประชาชน พนักงานจะพิจารณาคดีอย่างเที่ยงธรรมตามพยานหลักฐาน และมีการพัฒนาระบบให้คำปรึกษาทางกฎหมายเพื่อเข้าถึงบริการความยุติธรรมได้ง่ายขึ้นรวมถึงการพัฒนาความรู้และทักษะด้านกฎหมายและเทคโนโลยี พร้อมทั้งปรับปรุงกระบวนการทำงาน และปฏิบัติงานตามกฎหมายระเบียบ มีการรับเรื่องร้องขอความเป็นธรรมจากทุกฝ่ายเพื่อความยุติธรรมอย่างเสมอภาคโดยมีการปฏิบัติงานที่โปร่งใส ซื่อสัตย์ และไม่เข้าข้างฝ่ายใด ทั้งนี้บุคลากรมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยผู้บังคับบัญชาดูแลเอาใจใส่บุคลากร พร้อมรับฟังและร่วมแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสำนักงานคดีอาญามุ่งมั่นที่จะให้บริการประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพและยุติธรรม โดยยึดถือหลักการสำคัญในทุกด้านของการดำเนินงาน ตั้งแต่การให้บริการ การรักษากฎหมาย ไปจนถึงการสร้างวัฒนธรรมความร่วมมือภายในองค์กร

2. การปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานคดีอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด การปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานคดีอาญา ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งปัจจัยด้านทั้งหมด 6 ด้าน คือ ด้านลักษณะการปฏิบัติงาน ด้านความสม่ำเสมอในการทำงาน ด้านการให้ความร่วมมือต่อองค์กร และด้านการปฏิบัติตามกฎระเบียบขององค์กร

การปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานคดีอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด พบว่า สำนักงานคดีอาญามีลักษณะการปฏิบัติงานที่ละเอียดและต้องใช้ความรอบคอบสูง มีความสม่ำเสมอในการทำงานบุคลากรทำงานเต็มเวลาอย่างเต็มความสามารถ และพยายามทำงานให้เสร็จทันเวลาที่กำหนด รวมถึงมีการให้ความร่วมมือต่อองค์กรมีการช่วยเหลือและให้ความร่วมมือกันดีปฏิบัติตามกฎระเบียบขององค์กร หากมีเพื่อนร่วมงานไม่ปฏิบัติตาม จะมีการให้คำแนะนำและพูดคุยเพื่อทำความเข้าใจถึงผลที่จะตามมา และอาจมีการรายงานให้ผู้บังคับบัญชาทราบตามระเบียบ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสำนักงานคดีอาญามีความมุ่งมั่นในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพโดยยึดถือความรอบคอบ ความสม่ำเสมอ และความร่วมมือเป็นหลัก พร้อมปฏิบัติตามกฎระเบียบขององค์กรอย่างเคร่งครัดเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพสูงสุด.

3. ปัญหาและอุปสรรคของวัฒนธรรมองค์การที่มีผลต่อการปฏิบัติงานเพื่อเพิ่มการเชื่อมโยงการทำงานและเป้าหมายองค์การ สำนักงานคดีอาญา วัฒนธรรมองค์กรในสำนักงานคดีอาญามีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน แต่ในขณะเดียวกัน วัฒนธรรมเหล่านี้ก็สามารถสร้างปัญหาและอุปสรรคที่มีผลกระทบต่อการทำงานได้อย่างมีนัยสำคัญ

ปัญหาและอุปสรรคของวัฒนธรรมองค์การที่มีผลต่อการปฏิบัติงานเพื่อเพิ่มการเชื่อมโยงการทำงานและเป้าหมายองค์การ สำนักงานคดีอาญา พบว่า สำนักงานคดีอาญาประสบปัญหาในการสื่อสารที่ไม่ชัดเจน ส่งผลให้เกิดความสับสนเกี่ยวกับขั้นตอนการทำงาน โดยพนักงานต้องเผชิญกับแรงกดดันสูงจากการจัดการคดีที่มีความละเอียดอ่อน ขณะเดียวกัน ผู้บริหารไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาองค์กรและไม่เปิดรับความคิดเห็นจากพนักงาน จึงทำให้เกิดความรู้สึกไม่อยากให้ความร่วมมือ ซึ่งการขาดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่สร้างสรรค์และการฝึกอบรมอย่างสม่ำเสมอส่งผลให้พนักงานไม่สามารถอัพเดทความรู้และเรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ ได้ นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงนโยบายหรือกฎระเบียบบ่อยครั้งทำให้พนักงานรู้สึกสับสนและขาดความมั่นใจในทิศทางการทำงานซึ่งอาจนำไปสู่การทำงานที่ไร้ทิศทางได้ ดังนั้นจะเห็นได้ ปัญหาและอุปสรรคของวัฒนธรรมองค์การไม่ค่อยมีอุปสรรคในการปฏิบัติงานของบุคลากรเนื่องจากมีการปฏิบัติงานตามระเบียบและขั้นตอนที่วางไว้อย่างเป็นระบบ มีการตรวจสอบจากผู้บังคับบัญชาในบางครั้งอาจมีปัญหาด้านการสื่อสารหรือการส่งต่อข้อมูลที่ไม่ครบถ้วน สามารถแก้ไขได้โดยการเลือกใช้วิธีการสื่อสารให้เหมาะสมกับแต่

ละสถานการณ์ รวมถึงการทบทวนความถูกต้องของข้อมูล เพื่อให้แน่ใจว่าข้อมูลได้รับเป็นข้อมูลที่ถูกต้องตรงกัน นอกจากนี้ยังมีปัญหาที่เกิดจากปัจจัยภายนอก เช่น ผู้ต้องหาไม่ให้ความร่วมมือ แต่สามารถแก้ปัญหาได้โดยการใช้กฎหมายควบคุมตามขั้นตอนที่ถูกต้อง

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมองค์การที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรเพื่อเพิ่มการเชื่อมโยงการทำงานและเป้าหมายองค์การสำนักงานคดีอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. วัฒนธรรมองค์การที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานคดีอาญา พบว่า PUBLIC บุคลากรในสำนักงานคดีอาญามุ่งมั่นให้บริการประชาชนอย่างเท่าเทียม โดยไม่คำนึงถึงเพศสภาพหรือคุณวุฒิ โดยยึดถือความยุติธรรมของหน่วยงานรัฐและประชาชน พนักงานจะพิจารณาคดีอย่างเที่ยงธรรมตามพยานหลักฐาน และมีการพัฒนาระบบให้คำปรึกษาทางกฎหมายเพื่อเข้าถึงบริการความยุติธรรมได้ง่ายขึ้นรวมถึงการพัฒนาความรู้และทักษะด้านกฎหมายและเทคโนโลยี พร้อมทั้งปรับปรุงกระบวนการทำงาน และปฏิบัติงานตามกฎหมาย ระเบียบ มีการรับเรื่องร้องขอความเป็นธรรมจากทุกฝ่ายเพื่อความยุติธรรมอย่างเสมอภาคโดยมีการปฏิบัติงานที่โปร่งใส ซื่อสัตย์ และไม่เข้าข้างฝ่ายใด ทั้งนี้บุคลากรมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยผู้บังคับบัญชาดูแลเอาใจใส่บุคลากร พร้อมรับฟังและร่วมแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อทิตยา วิโรจนะ (2566) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง อิทธิพลของวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการสำนักงานอัยการภาค 9 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ กาญจนาพร วงศ์อาจ (2565) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรด้านงานธุรการสังกัดสำนักงานอัยการสูงสุด ในเขตพื้นที่ภาค 6

2. การปฏิบัติงานของบุคลากร สำนักงานคดีอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด พบว่า สำนักงานคดีอาญามีลักษณะการปฏิบัติงานที่ละเอียดและต้องใช้ความรอบคอบสูง มีความสม่ำเสมอในการทำงานบุคลากรทำงานเต็มเวลาอย่างเต็มความสามารถ และพยายามทำงานให้เสร็จทันเวลาที่กำหนด รวมถึงมีการให้ความร่วมมือต่อองค์กรมีการช่วยเหลือและให้ความร่วมมือกันดีปฏิบัติตามกฎระเบียบขององค์กร หากมีเพื่อนร่วมงานไม่ปฏิบัติตาม จะมีการให้คำแนะนำและพูดคุยเพื่อทำความเข้าใจถึงผลที่จะตามมา และอาจมีการรายงานให้ผู้บังคับบัญชาทราบตามระเบียบ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสำนักงานคดีอาญามีความมุ่งมั่นในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยยึดถือความรอบคอบ ความสม่ำเสมอ และความร่วมมือเป็นหลัก พร้อมปฏิบัติตามกฎระเบียบขององค์กรอย่างเคร่งครัดเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพสูงสุด สอดคล้อง

กับงานวิจัยของ ทนงศักดิ์ บัวยิ้ม (2563) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมองค์การที่มีผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของข้าราชการฝ่ายอัยการ สำนักงานอัยการสูงสุด

3. ปัญหาและอุปสรรคของวัฒนธรรมองค์การที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากร เพื่อเพิ่มการเชื่อมโยงการทำงาน และเป้าหมายองค์การ สำนักงานคดีอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด พบว่า สำนักงานคดีอาญาประสบปัญหาในการสื่อสารที่ไม่ชัดเจน ส่งผลให้เกิดความสับสนเกี่ยวกับขั้นตอนการทำงาน โดยพนักงานต้องเผชิญกับแรงกดดันสูงจากการจัดการคดีที่มีความละเอียดอ่อน ขณะเดียวกัน ผู้บริหารไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาองค์กรและไม่เปิดรับความคิดเห็นจากพนักงาน จึงทำให้เกิดความรู้สึกไม่อยากให้ความร่วมมือ ซึ่งการขาดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่สร้างสรรค์และการฝึกอบรมอย่างสม่ำเสมอ ส่งผลให้พนักงานไม่สามารถอัพเดทความรู้และเรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ ได้ นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงนโยบายหรือกฎระเบียบบ่อยครั้งทำให้พนักงานรู้สึกสับสนและขาดความมั่นใจในทิศทางการทำงาน ซึ่งอาจนำไปสู่การทำงานที่ไร้ทิศทางได้ ดังนั้นจะเห็นได้ ปัญหาและอุปสรรคของวัฒนธรรมองค์การไม่ค่อยมีอุปสรรคในการปฏิบัติงานของบุคลากร เนื่องจากมีการปฏิบัติงานตามระเบียบและขั้นตอนที่วางไว้อย่างเป็นระบบ มีการตรวจสอบจากผู้บังคับบัญชาในบางครั้งอาจมีปัญหาด้านการสื่อสารหรือการส่งต่อข้อมูลที่ไม่ครบถ้วน สามารถแก้ไขได้โดยการเลือกใช้วิธีการสื่อสารให้เหมาะสมกับแต่ละสถานการณ์ รวมถึงการทบทวนความถูกต้องของข้อมูล เพื่อให้แน่ใจว่าข้อมูลได้รับเป็นข้อมูลที่ถูกต้องตรงกัน นอกจากนี้ยังมีปัญหาที่เกิดจากปัจจัยภายนอก เช่น ผู้ต้องหาไม่ให้ความร่วมมือ แต่สามารถแก้ปัญหาได้โดยการใช้กฎหมายควบคุมตามขั้นตอนที่ถูกต้อง สอดคล้องกับงานวิจัยของสมพิศ เดชะพระรักษา (2565) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรสำนักงานอัยการในพื้นที่จังหวัดสระบุรี

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากการศึกษาวัฒนธรรมองค์การที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรเพื่อเพิ่มการเชื่อมโยงการทำงานและเป้าหมายองค์การสำนักงานคดีอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านี้ องค์กรควรเน้นการสื่อสารที่ชัดเจนและเปิดกว้าง การสนับสนุนสุขภาพจิตของพนักงาน การส่งเสริมการฝึกอบรม และการเปิดรับความคิดเห็นจากพนักงาน การสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการทำงานร่วมกัน จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและความเชื่อมโยงระหว่างการทำงานกับเป้าหมายของสำนักงานคดีอาญาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และยังการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ดีในสำนักงานคดีอาญาไม่เพียงแต่จะช่วยพัฒนาการทำงาน

ภายในองค์กรเท่านั้น แต่ยังสามารถส่งผลต่อความยุติธรรมและความเชื่อถือของประชาชนในระบบกฎหมายได้อีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

กาญจนาพร วงศ์อาจ. (2565). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรด้านงานธุรการ สังกัดสำนักงานอัยการสูงสุด ในเขตพื้นที่ภาค 6*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.

ทนงศักดิ์ บัวยิ้ม. (2563). *วัฒนธรรมองค์การที่มีผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของข้าราชการฝ่ายอัยการสำนักงานอัยการสูงสุด.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

ธงชัย ทองมาและธีระวัฒน์ จันทึก. (2558). *“การบริหารจัดการความเสี่ยงกับการบริหารการเปลี่ยนแปลง: องค์การในยุคโลกาภิวัฒน์.”* วารสารวิชาการ Veridian E-Journal 8, 3 (เดือนกันยายน – ธันวาคม).

สำนักงานอัยการสูงสุด. (2567). *คู่มือการดำเนินคดีอาญาการเตรียมคดีในชั้นพนักงานอัยการสำนักงานอัยการสูงสุด.* กรุงเทพฯ: บริษัท ศรีเมืองการพิมพ์จำกัด.

สุพานี สฤษฎ์วานิช. (2552). *พฤติกรรมองค์การสมัยใหม่ : แนวคิดและทฤษฎี.* พิมพ์ครั้งที่ 2. ปทุมธานี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุพานี สฤษฎ์วานิช. (2552). *พฤติกรรมองค์การสมัยใหม่ :แนวคิด และทฤษฎี.* พิมพ์ครังที 2. กรุงเทพฯ : คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อทิตยา วิโรจนะ. (2566). *อิทธิพลของวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการสำนักงานคดีศาลสูงภาค 9.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันของครูผู้สอนต่อองค์กรตามความคิดเห็นของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการเขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง

THE RELATIONSHIP BETWEEN THE PRINCIPLES DHARMA 7 OF SCHOOL ADMINISTRATORS AND THE COMMITMENT OF TEACHERS TO THE ORGANIZATION ACCORDING TO TEACHERS' OPINIONS. AFFILIATED TO THE SAMUTPRAKAN PRIMARY EDUCATION AREA OFFICE, DISTRICT 2, BANGSAOTHONG SCHOOL GROUP

[1]ภาณุมาศ วัฒนาสุวรรณ และ [2]อัจฉราวรรณ จันทร์เพ็ญศรี

[1]Panumas Watthanasuwan and [2]Atcharawan Chanpensri

[1]มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ประเทศไทย

[1]Rajabhat Pranakorn University, Thailand

[1]panumas415@gmail.com, 2atcharawan.c@gmail.com

Received: October 16, 2024; **Revised**: November 6, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาระดับการบริหารงานโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง ตามความคิดเห็นของครู 2) เพื่อศึกษาระดับความผูกพันต่อองค์กรของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง ตามความคิดเห็นของครู 3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันต่อองค์กรของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง ตามความคิดเห็น

[1]นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา วิทยาลัยการฝึกหัดครู มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

[2] อาจารย์ ดร. วิทยาลัยการฝึกหัดครู มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

ของครู จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครู จำนวน 175 คน ได้มาจากตารางของเครจซี่และมอร์แกน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม โดยมี ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .947 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลวิจัยพบว่า 1) การบริหารงานโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 2) ระดับความผูกพันต่อองค์กรของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 3) ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานโดยใช้หลัก สัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันต่อองค์กรของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง พบว่ามีความสัมพันธ์กันเชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐาน

คำสำคัญ: หลักสัปปุริสธรรม 7 ; การบริหารสถานศึกษา ; ความผูกพัน

Abstract

The independent study aimed to integrate 1) to study the level of administration using the Principles Dharma 7 of school administrators affiliated to the SamutPrakan Primary Education Area Office, District 2, BangSaoThong School Group. 2) to study the level of commitment to the organization of teachers Affiliated to the SamutPrakan Primary Education Area Office, District 2, BangSaoThong School Group, according to the teacher's opinion. 3) to study the relationship between management using the principle The Principles Dharma 7 of School Administrators and the Teacher's Commitment to the Organization Affiliated to the SamutPrakan Primary Education Area Office, District 2, BangSaoThong School Group. According to the teacher's opinion. The sample includes 175 teachers, based on Craigsy and Morgan's table. The data used in the data analysis were percentage, mean, standard deviation, and Pearson's correlation coefficient. The findings showed that: 1) the management using the Principles Dharma 7 of school administrators affiliated to the SamutPrakan Primary Education Area Office, District 2 , BangSaoThong School Group, as a whole and in each aspect is at a high level, 2) Teachers' level of engagement with the organization Affiliated to the SamutPrakan

Primary Education Area Office, District 2, BangSaoThong School Group, 3) the relationship between management based on principles Principles Dharma 7 of School Administrators and the Teacher's Commitment to the Organization Affiliated to the SamutPrakan Primary Education Area Office, District 2, BangSaoThong School Group, it was found that there was a statistically significant positive correlation at the level of .01, which is in line with the hypothesis.

Keywords: Principles of Dharma 7 **;** School Administration **;** Bonding

บทนำ

ทรัพยากรมนุษย์เป็นดัชนีชี้วัดที่สำคัญต่อความสัมพันธ์หรือความอยู่รอดขององค์การ เพราะบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ และประสบการณ์จะช่วยผลักดันให้การทำงานบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของสมาชิกในองค์การถือว่าเป็นเรื่องปกติ เพราะในบางครั้ง องค์การจำเป็นต้องรับบุคลากรเข้ามาใหม่เนื่องจากปริมาณงานที่เพิ่มขึ้น หรือมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารงานของฝ่ายต่าง ๆ หรือการทดแทนบุคลากรเก่าที่มีความจำเป็นต้องลาออกไป ด้วยเหตุผลประการต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลาออกของผู้บริหารระดับสูงย่อมส่งผลกระทบต่อขวัญกำลังใจของบุคลากรและวัฒนธรรมการทำงานในองค์การ ทำให้ต้องมีการโยกย้าย สับเปลี่ยนตำแหน่ง หรือเลื่อนตำแหน่งบุคคลอื่นเข้ามาแทนที่ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาในการเตรียมการและปรับตัวนานพอสมควรกว่าที่การปฏิบัติงานทุกอย่างจะกลับเข้าสู่ภาวะปกติเช่นเดิม (ปรีดาพร คณทา และดารารัตน์ อินทร์คุ้ม,2559: 62) การที่บุคลากรในองค์การต่างมุ่งมั่นทำงานไปสู่เป้าหมายที่คาดหวังไว้ด้วยความกระตือรือร้น รวมทั้งการดูแลบุคลากรที่ดีให้ทำงานอยู่กับองค์การในระยะยาวนั้นควรเริ่มต้นจากความศรัทธาของบุคลากรเป็นหลักซึ่งต้องอาศัยปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างเพื่อนร่วมงาน บุคคลใดก็ตามที่มีความผูกพันต่อองค์การมากย่อมสร้างผลงานได้โดดเด่นกว่าผู้ที่มีความผูกพันต่อองค์การน้อย (มณัษนันท์ มัคคะรม และคณะ,2562: 112-113**)** ปัจจุบันทั่วโลกให้ความสำคัญกับการพัฒนาการศึกษาเพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชาติทำให้ประเทศชาติยั่งยืนอยู่ได้ การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนา “คน” ให้มีคุณภาพซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม ทั้งนี้การจัดระบบการศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคลของชาตินั้น โรงเรียนหรือสถานศึกษาเป็นองค์การที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาบุคลากรของประเทศโดยมีเป้าหมายหลัก คือ การพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพเพื่อเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติโดยเฉพาะสถานศึกษาระดับการศึกษาทุกระดับ

ทั้งระดับจำเป็นต้องพัฒนาองค์กรให้พร้อมรับมือกับสถานการณ์หรือสภาพแวดลอมต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลาสถาบันการศึกษาจึงมีหน้าที่ปลูกฝังเยาวชนของชาติ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นตัวจักรสำคัญในการบริหารสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายตามที่วางไว้ซึ่งในการที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะสามารถจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพนั้นผู้บริหารจะต้องมีความรู้ความสามารถ และวิสัยทัศน์อยู่ในระดับสูงแต่ความสำเร็จในการบริหารงานนั้นมิใช่ว่าจะต้องใช้เพียงความรู้ความสามารถ ทักษะความชำนาญประสบการณ์และวิสัยทัศน์เท่านั้น แต่ที่สำคัญยิ่งคือความเป็นผู้มีคุณธรรมอยู่ในจิตใจและมีจริยธรรมที่น่าเลื่อมใสศรัทธาซึ่งคุณธรรมจริยธรรมนี้ถือเป็นคุณสมบัติอันสำคัญที่จะเป็นส่วนเสริมให้ผู้บริหารนั้นสามารถครองตน ครองคน ครองงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (บุญทัน ดอกไธสง และคณะ,2560: 69)

พุทธธรรมเป็นหลักพื้นฐานของชีวิต เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตไทยเป็นหลักเพื่อการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขของคนในสังคม จึงจำเป็นอย่างยิ่งในการนำหลักธรรมที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารโรงเรียน เพราะโรงเรียนเป็นแหล่งสำคัญในการหล่อหลอมความเป็นมนุษย์ให้แก่นักเรียนทุกคน ผู้บริหารการศึกษาควรยึดพุทธธรรม ในการครองคน ครองตน และครองงานประยุกต์ใช้กับทักษะภาวะผู้นำและการติดต่อสื่อสาร (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2557: 20) โดยผู้บริหารโรงเรียนที่ดีจะต้องเป็นผู้นำที่ดีจะต้องประพฤติปฏิบัติด้วยความเป็นธรรม และตั้งมั่นอยู่ในศีลในธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และอื่น ๆ อันจะนำมาซึ่งการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสงบสุขของ ดังนั้น คุณสมบัติของผู้นำที่ดีจะต้องประกอบด้วยหลักธรรมข้อหนึ่งที่ผู้วิจัยเล็งเห็นว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง คือหลักสัปปุริสธรรม 7 อันหมายถึง ธรรมของสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี ธรรมของผู้ดี ซึ่งประกอบด้วย ธัมมัญญุตา คือ ความรู้หลักธรรมหรือรู้จักเหตุ อัตถัญญุตา คือ รู้ความมุ่งหมายหรือรู้จักผล อัตตัญญุตา คือ ความรู้จักตัวตนที่แท้จริง มัตตัญญุตา คือ ความรู้จักกาล รู้เวลาที่เหมาะสม กาลัญญุตา คือ รู้จักประมาณ ปริสัญญุตา คือ รู้จักชุมชนและรู้จักที่ประชุมและบุคคลัญญุตา คือ รู้จักเลือกคบหาบุคคล (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2546: 210-211) ดังนั้นหากต้องการการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดจึงควรตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นในการนำหลักสัปปุริสธรรม 7 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานของสถานศึกษาให้เกิดความยุติธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้ และเกิดสัมฤทธิ์ผลอย่างเป็นรูปธรรมนับเป็นสิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาทุกคนควรจะต้องนำมาใช้เพื่อให้การบริหารงานของสถานศึกษาประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพเป็นไปตามนโยบายของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ทั้งครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ผู้บริหารจึงต้องใช้ความรู้ที่มีเป็นรากฐานในการก้าวสู่ความสำเร็จ เพราะการรู้จักตน รู้จักคนจะทำให้ได้บริวารโดยเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนบูรณาการประสานความร่วมมือ รู้รากเหง้า เท่าทันสังคม และดำรงชีวิตอย่างมีความสุขจึงจะทำให้องค์กรหรือสังคมดำเนินไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้

ดังนั้นผู้วิจัยในฐานะที่เป็นครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง จึงมีความสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันต่อองค์กรของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง เพื่อที่จะได้ข้อมูลให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำไปวางแผนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริหารโดยนำหลักสัปปุริสธรรม 7 ไปใช้บริหารให้มีประสิทธิภาพและเป็นแนวทางให้ข้าราชการครูในสถานศึกษา เสริมสร้างความผูกพันต่อสถานศึกษาได้มากขึ้น รวมทั้งเป็นประโยชน์ต่อผู้เกี่ยวข้องระดับนโยบายให้สามารถใช้เป็นแนวทางการพัฒนาการบริหารให้ผู้บริหารสถานศึกษาและเสริมสร้างความผูกพันต่อสถานศึกษาของครูผู้สอนได้ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการบริหารงานโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง ตามความคิดเห็นของครู

2. เพื่อศึกษาระดับความผูกพันต่อองค์กรของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง ตามความคิดเห็นของครู

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันต่อองค์กรของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันของครูผู้สอนต่อองค์กรตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการเขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง มีขั้นตอนในการดำเนินการดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง ประกอบด้วย 1. โรงเรียนรัตนโกสินทร์ 9 2. โรงเรียนวัดศรีวารีน้อย 3. โรงเรียนละมูลรอดศิริ 4. โรงเรียนคลองเจริญราษฎร์

5. โรงเรียนวัดเสาธงกลาง 6. โรงเรียนวัดเสาธงนอก 7. โรงเรียนวัดหัวคู้ 8. โรงเรียนวัดจรเข้ใหญ่ 9. โรงเรียนอนุบาลเคหะบางพลี สิบปี สปช. 10. โรงเรียนสุเหร่าบ้านไร่ 11. โรงเรียนปากคลองมอญ 12. โรงเรียนวัดมงคลนิมิตร 13. โรงเรียนวัดบัวโรย จำนวน 318 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง ปีการศึกษา 2566 จำนวน 175 คนได้มีการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง คือ การเทียบตารางเครซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan,1970: 607-608) กลุ่มตัวอย่างได้มาจากการสุ่มแบบอย่างง่าย (Simple random sampling) โดยการใช้ตารางเลขสุ่ม (Table of Random Number)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ของลิเคิร์ท แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 4 ข้อ ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน

ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการเขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง โดยใช้หลักสัปปุริสธรรม 7

ตอนที่ 3 สอบถามเกี่ยวกับความผูกพันต่อองค์กรของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการเขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง ปีการศึกษา 2566

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยรวม รายด้านเพื่อนำไปอธิบายข้อมูลในรูปแบบตารางต่อไป

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันต่อองค์กรของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ระดับการบริหารงานโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง ผลปรากฏดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับระดับการบริหารงานโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง โดยรวมทุกด้าน

การบริหารงานโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง	n = 175			
	$\overline{X}$	**S.D.**	**ระดับ**	**อันดับ**
1. ธัมมัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุ	4.31	0.36	มาก	7
2. อัตถัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักผล	4.43	0.30	มาก	6
3. อัตตัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักตน	4.55	0.33	มากที่สุด	3
4. มัตตัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณ	4.52	0.36	มากที่สุด	4
5. กาลัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลา	4.50	0.38	มาก	5
6. ปริสัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักชุมชน	4.57	0.46	มากที่สุด	1
7. ปุคคลัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักเลือกบุคคล	4.56	0.44	มากที่สุด	2
รวม	**4.49**	**0.32**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 สรุปภาพรวมการบริหารงานโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.49, S.D. = 0.32) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 6 ด้านปริสัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักชุมชนมีระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.57, S.D. = 0.46) ข้อที่ 7 ด้านปุคคลัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักเลือกบุคคลมีระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.56, S.D. = 0.44) ข้อที่ 3 อัตตัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักตนมีระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.55, S.D. = 0.33) ข้อที่ 4 มัตตัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณมีระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.52, S.D. = 0.36) ข้อที่ 5 กาลัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลามีระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.50, S.D. = 0.38) ข้อที่ 2 อัตถัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักผลมีระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.43, S.D. = 0.30) และข้อที่ 1 ธัมมัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุมีระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.31, S.D. = 0.36)

2. ระดับความผูกพันต่อองค์กรของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง โดยรวมทุกด้าน ผลปรากฏดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงมาตรฐานความผูกพันต่อองค์กรของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง โดยรวมทุกด้าน

ความผูกพันต่อองค์กรของครูผู้สอน	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
1. มีความปรารถนาที่จะรักษาสถานภาพสมาชิกขององค์กร	4.25	0.42	มาก	2
2. มีความศรัทธาเชื่อถือและยอมรับในเป้าหมายและค่านิยมขององค์การ	4.26	0.39	มาก	1
3. มีความเต็มใจ ทุ่มเทปฏิบัติงานและใช้ความพยายามที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ขององค์กร	4.22	0.36	มาก	3
รวม	**4.25**	**0.39**	**มาก**	

จากตาราง 2 สรุปภาพรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับความผูกพันต่อองค์กรของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.25, S.D. = 0.39) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าทุกด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ข้อที่ 2 ด้านมีความศรัทธาเชื่อถือและยอมรับในเป้าหมายและค่านิยมขององค์การมีระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.26, S.D. = 0.39) รองลงมา คือ ข้อที่ 1 ด้านมีความปรารถนาที่จะรักษาสถานภาพสมาชิกขององค์กรมีระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.25, S.D. = 0.42) และข้อที่ 3 ด้านมีความเต็มใจ ทุ่มเทปฏิบัติงานและใช้ความพยายามที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ขององค์กรมีระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.22, S.D. = 0.36) ตามลำดับ

3. ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันของครูผู้สอนต่อองค์กรตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการเขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง แสดงดังตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการบริหารตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันของครูผู้สอนต่อองค์กรตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการเขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง

หลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา	r = Pearson's correlation			
	ความผูกพันของครูผู้สอนต่อองค์กร			
	มีความปรารถนาที่จะรักษาสถานภาพสมาชิกขององค์กร	มีความศรัทธาเชื่อถือและยอมรับในเป้าหมายและค่านิยมขององค์การ	มีความเต็มใจทุ่มเทปฏิบัติงานและใช้ความพยายามที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ขององค์กร	รวม
1) ธัมมัญญุตาความเป็นผู้รู้จักเหตุ	.998**	.984**	.986**	.993**
2) อัตถัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักผล	.944**	.984**	.986**	.949**

3) อัตตัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักตน	.905**	.870**	.945**	.911**
4) มัตตัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณ	.991**	.978**	.999**	.993**
5) กาลัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลา	.991**	.976**	.998**	.992**
6) ปริสัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักชุมชน	.990**	.976**	.999**	.992**
7) ปุคคลัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักเลือกบุคคล	.997**	.983**	.990**	.993**
รวม	**.982****	**.963****	**.995****	

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์สถิติสหสัมพันธ์ (Correlation analysis) โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียรสัน (Pearson's correlation) ระหว่างการบริหารตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันของครูผู้สอนต่อองค์กรตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการเขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง พบว่า การบริหารตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความผูกพันของครูผู้สอนต่อองค์กรตามความคิดเห็นของครู อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกด้าน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

อภิปรายผล

1. การบริหารตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการเขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธงโดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก ซึ่งยังไม่อยู่ในระดับ มากที่สุด อาจเป็นเพราะผู้บริหารนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอื่นๆ มาใช้ในการบริหารงานภายในองค์กร เช่น หลักธรรมาภิบาล หลักสังคหวัตถุ 4 และเมื่อพิจารณาการบริหารตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหาร เป็นรายด้าน คือ ด้านธัมมัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุ ด้านอัตถัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักผล ด้านอัตตัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักตน ด้านมัตตัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณ ด้านกาลัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลา ด้านปริสัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักประชุมชน ด้านปุคคลัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักเลือกบุคคล พบว่าส่วนใหญ่อยู่ในระดับมากที่สุด และบางข้ออยู่ระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ดังนี้

1.1 ด้านปริสัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักประชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง รู้กิริยาที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้นๆว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิริยาอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ รู้จักผูกมิตรต่อหน่วยงาน และชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของวันทนา เมืองจันทร์ (2554) ว่าการรู้จักถิ่นการปฏิบัติในถิ่นที่เป็นชุมชน ผู้บริหารควร

จะต้องรู้ว่า ชุมชนที่ตั้งอยู่นั้นมีระเบียบวินัย มีวัฒนธรรมประเพณีอย่างไร ผู้บริหารควรต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง ควรต้องสงเคราะห์ ควรรับใช้ ควรบำเพ็ญประโยชน์อย่างไร

1.2 ด้านปุคคลัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักเลือกบุคคล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอัธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม ผู้บริหารสถานศึกษารู้จักมีการใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารจัดการคน สอดคล้องกับแนวคิดของพระราชวุธ ปญฺญาวชิโร (เพชรไพร) (2561) ว่ารู้จักและเข้าใจความแตกต่างแห่งบุคคลว่าโดยอัธยาศัยความสามารถ และคุณธรรมเป็นต้น ใครยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้จักที่จะปฏิบัติต่อบุคคลอื่นด้วยดีว่า ควรจะคบหรือไม่ได้คติอะไร จะสัมพันธ์เกี่ยวข้องจะใช้จะยกย่อง จะตำหนิหรือจะแนะนำสั่งสอนอย่างไรจึงจะได้ผลดี

1.3 อัตตัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักตน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง รู้จักตัวตนของตนเอง ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม สามารถประเมินตนเองได้ อีกทั้งยังรู้จักประเมินว่าบริบทของสถานศึกษาที่ตนเองบริหารจัดการอยู่นั้นมีศักยภาพมากน้อยเพียงใด สอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), (2546) ว่า อัตตัญญุตา คือ รู้ฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความถนัดความสามารถและคุณธรรมต่าง ๆ เป็นต้น ของตนตามจริง

1.4 ด้านมัตตัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง รู้จักประมาณศักยภาพของตนเองในการบริหารจัดการ ประมาณทรัพยากรทางการศึกษาที่มีอย่างจำกัด ประมาณศักยภาพของสถานศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดของ พระราชวุธ ปญฺญาวชิโร (เพชรไพร) (2561) ว่ามัตตัญญุตา รู้จักประมาณ คือ รู้จักพอดีเช่น ประมาณในการบริโภครู้จักประมาณในการใช้จ่ายทรัพย์ รู้จักความพอดีในการพูด การปฏิบัติกิจและทำการต่าง ๆ ตลอดจนการพักผ่อนหลับนอนและการสนุกสนานรื่นเริงต่าง ๆ

1.5 ด้านกาลัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจกระทำหน้าที่การงาน เช่น แบ่งเวลา ทำให้ถูกจังหวะ ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะเวลา นอกจากนี้ยังเป็นตัวอย่างที่ดีด้านการรักษาเวลา ตรงเวลา ทันเวลา สอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) (2548) ว่า หลักกาลัญญุตา (รู้จักกาล) คือ ความเป็นผู้รู้จักคุณค่าของกาลเวลา รู้ว่าเวลาใดทำงานเวลาใดควรหยุด รู้ว่าสิ่งนี้ควรทำเวลาใดไม่

ควรทำเวลาใด และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสุรนาท ณาณสมฺปนฺโน (2559) ได้ศึกษาทำการวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรมในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอบ้านม่วงจังหวัด สกลนคร” ได้กล่าวสรุปการให้สัมภาษณ์โดยภาพรวมไว้ว่า การบริหารตน จะต้องรู้จักพัฒนาตนเองอยู่ ตลอดเวลาให้ทันต่อเหตุการณ์ ปฏิบัติตนโดยยึดหลักทางสายกลาง สร้าง ความศรัทธาให้เกิดขึ้นในชุมชน รู้จัก รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง ความชอบต้องมาจากความสามารถ ให้ความยุติธรรมและความเสมอภาคแก่ทุกคน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมาก ไปหาน้อย ได้แก่ มีการใช้หลักความรับผิดชอบ หลักคุ้มค่า หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส อยู่ในระดับมากที่สุด

1.6 อัตถัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำ ซึ่งสามารถก่อให้เกิดประโยชน์ได้จริง ผู้บริหารสถานศึกษารู้จักผลของการจัดการศึกษา ผลผลิตของการจัดการศึกษาคือผู้เรียน สอดคล้องกับแนวคิดของ ชาย สัญญาวิวัฒน์ และสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550) ได้กล่าวถึงการเป็นคนรู้จักผล ไว้ว่า รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ ผลมาจากเหตุถ้ามีเหตุอะไรแล้ว ผลจะออกมาแบบนั้นเอง เมื่อนำข้อธรรมที่มีผู้กล่าวไว้มาพิจารณาประกอบกระบวนการใช้หลักธรรมดังนี้ 1) ขั้นตอนการคิด เบื้องต้นที่นำไปใช้จะต้องใช้วิจารณญาณ วิเคราะห์ ใคร่ครวญไตร่ตรองเรื่องของผลที่มาแต่เหตุหรือปัจจัยที่ก่อให้เกิดผลตามความเป็นจริงเหมือนกับข้อธรรมแรกเพราะมีความเกี่ยวเนื่องกันทั้งนี้จะต้องรู้จุดหมายที่ตั้งไว้นั้นหรือเป้าหมายที่ตั้งไว้นั้นว่าต้องการให้ผลออกมาอย่างไรเพื่อเป็นพื้นฐานก่อน 2) ขั้นตอนการนำไปปฏิบัติ เมื่อวิเคราะห์ดังกล่าวดีแล้วจึงเริ่มทำตามความมุ่งหมายหรือเป้าหมายที่ตั้งไว้เป็นการคาดการณ์ผล 3) ขั้นตอนการประเมินผลเอง สำรวจตนเองตลอดตั้งแต่ต้นจนจบตามหลักความเป็นผู้รู้จักผลหรือไม่

1.7 ด้านธัมมัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารเห็นเหตุการณ์อะไรก็ตามแต่ก็จะรู้ได้ว่าเกิดจากเหตุอะไร และผลจะเป็นอย่างไร รู้ว่าจะต้องกระทำเหตุแบบนี้ จึงจะให้เกิดผลที่ต้องการนั้น ๆ เป็นต้น สอดคล้องกับแนวคิดของ ประเทืองสุข ยังเสถียร (2558) ธัมมัญญุตา คือความรู้จักเหตุ และรู้จักหลักเกณฑ์เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างถ่องแท้ ผู้ยึดหลักธัมมัญญุตาจะเป็นผู้ที่มีความรู้ในเนื้อหา หลักการ วิธีการ ประโยชน์ ข้อดีและข้อจำกัดของทฤษฎีและหลักการอย่างลึกซึ้ง ก่อนนำทฤษฎีและหลักการไปใช้

2. ความผูกพันต่อองค์กรของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการเขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าความผูกพันของครูผู้สอนต่อสถานศึกษา เป็นแรงที่กระตุ้นให้ครูผู้สอนแสดงออกถึงความสามารถและศักยภาพของตนเอง ในการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ เมื่อผู้บังคับบัญชาได้มีการมอบหมายงานในด้านการจัดการเรียนการสอนและงานพิเศษที่ได้รับมอบหมายภายในองค์กรให้ครู ได้ตรงกับความรู้ความสามารถ ครูจึงให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานของโรงเรียนด้วยความตั้งใจจริงครูจึงมีความมุ่งมั่น มีความกระตือรือร้นและรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงานที่ตนเองได้รับมอบหมายอย่างเต็มกำลังความสามารถ จนภารกิจสำเร็จเสร็จสิ้นตามเวลาที่กำหนด และมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ นพดล ฤทธิโสม (2558) นิยามไว้ว่า ความผูกพันต่อองค์กร หมายถึง อารมณ์ความรู้สึกของสมาชิกขององค์กรที่แสดงออกถึงความเชื่อมโยงกับความเชื่อมั่นและยอมรับในเป้าหมายขององค์กร มีความเต็มใจที่จะใช้ความพยายามอย่างเต็มกำลังความสามารถเพื่อประโยชน์ขององค์กรและมีความต้องการที่จะคงอยู่เป็นสมาชิกภาพขององค์กรต่อไป

2.1 ด้านความปรารถนาที่จะรักษาสถานภาพสมาชิกขององค์กร โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะว่าความปรารถนาที่จะรักษาสถานภาพสมาชิกขององค์กร เกิดจากการที่บุคคลในองค์กรได้รับประสบการณ์ที่ดีตลอดระยะเวลาการทำงาน สอดคล้องกับแนวคิดของ กาญจนา บุญเพลิง (2552) กล่าวว่า ประสบการณ์การทำงาน ซึ่งเป็นสิ่งที่บุคคลได้รับและเรียนรู้เมื่อเข้าไปทำงานในองค์กร เช่น ความรู้สึกของพนักงานที่มีต่อองค์กรความน่าเชื่อถือขององค์กรและทัศนคติของกลุ่มที่มีต่อองค์กร เป็นต้น และได้แบ่งลักษณะของความผูกพันต่อองค์กรไว้ 3 ประการคือ ความเชื่ออย่างแรงกล้าและยอมรับค่านิยมขององค์กร ความคาดหวังที่จะใช้ความพยายามเพื่อประโยชน์ขององค์กร และความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะดำรงรักษาการเป็นสมาชิกขององค์กร

2.2 ด้านความศรัทธาเชื่อถือและยอมรับในเป้าหมายและค่านิยมขององค์การ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะ ครูมีความยอมรับและเข้าใจในเป้าหมายของงานในองค์กร มีการแบ่งงานกันอย่างชัดเจนและชี้แจงทำความเข้าใจร่วมกัน สอดคล้องกับแนวคิดของลูทานส์ (Luthans.1995) ได้ให้นิยามของความผูกพันกับองค์การไว้ว่าความรู้สึก ศรัทธา เชื่อมั่น และยอมรับต่อเป้าหมาย ค่านิยมขององค์การ โดยปฏิบัติตามบทบาทของตนเอง เพื่อให้องค์การบรรลุเป้าหมาย และสอดคล้องกับแนวคิดของสเตียร์ส และพอร์ตเทอร์ (Steers andPorter.1997) กล่าวว่า ความผูกพันต่อองค์การ ทำให้องค์การประสบความสำเร็จ และมีความเจริญรุ่งเรือง เนื่องจากบุคคลที่มีความผูกพันต่อองค์การนั้นจะทุ่มเทความพยายามในการปฏิบัติงาน

2.3 ด้านความเต็มใจ ทุ่มเทปฏิบัติงานและใช้ความพยายามที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ขององค์กรโดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะว่าความเต็มใจ ทุ่มเทปฏิบัติงานและใช้ความพยายามที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ขององค์กร เกิดจากการที่ผู้บริหารมีการส่งเสริมให้ครูและบุคลากร

ทางการศึกษาร่วมมือร่วมใจกันในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้องค์กรประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับสเตียร์ส และพอร์ตเทอร์ (Steers and Porter. 1997) กล่าวว่า ความผูกพันต่อองค์การทำให้องค์การประสบความสำเร็จ และมีความเจริญรุ่งเรือง

3. ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันของครูผู้สอนต่อองค์กรตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง พบว่ามีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเกิดการสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ เมื่อครูผู้สอนเห็นว่าผู้บริหารเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทนอดกลั้นและไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีความเชื่อมั่นในผู้บริหาร ก็จะช่วยลดความเครียดและความกดดันในการทำงานลงได้ เพิ่มความรู้สึกเป็นเจ้าของ เมื่อครูผู้สอนรู้สึกว่าผู้บริหารเป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักธรรม ก็จะรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม เมื่อครูผู้สอนมีความผูกพันกับโรงเรียน ก็จะส่งเสริมให้ทำงานเป็นทีมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างหลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันของครูผู้สอนจึงเป็นสิ่งที่ส่งผลดีต่อการพัฒนาโรงเรียน โดยจะช่วยสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของบุญสันติ ประทุมปี (2563: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาความผูกพันต่อองค์การของครูในสถานศึกษา คาทอลิก สังกัดสังฆมณฑลนครราชสีมา การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความผูกพันต่อองค์การของครูในสถานศึกษา คาทอลิก สังกัดสังฆมณฑลนครราชสีมา จำแนกตามเพศ อายุวุฒิการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบ t-test และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว One-way ANOVA และตรวจสอบความแตกต่างเป็น รายคู่โดยวิธีการตรวจสอบความแตกต่างของเชฟเฟ่ (Scheffe´) ผลการวิจัยพบว่า 1) ความผูกพันต่อองค์การ ของครูในสถานศึกษาคาทอลิก สังกัดสังฆมณฑลนครราชสีมา โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 2) ความผูกพันต่อองค์การของครูในสถานศึกษาคาทอลิก สังกัดสังฆมณฑลนครราชสีมา จำแนกตามเพศ โดยภาพรวมและรายด้านพบว่า ครูที่มีเพศต่างกันมีความผูกพันต่อองค์การไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติ3) ความผูกพันต่อองค์การของครูในสถานศึกษาคาทอลิก สังกัดสังฆมณฑลนครราชสีมา จำแนก ตามอายุโดยภาพรวมพบว่า ครูที่มีอายุต่างกันมีความผูกพันต่อองค์การแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 4) ความผูกพันต่อองค์การของครูในสถานศึกษาคาทอลิก สังกัดสังฆมณฑลนครราชสีมา จำแนก ตามวุฒิการศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านพบว่า มีความผูกพันต่อองค์การไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติ5) ความผูกพันต่อองค์การของครูในสถานศึกษาคาทอลิก สังกัดสังฆมณฑลนครราชสีมา จำแนกตาม

ประสบการณ์ในการทำงาน โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า มีความผูกพันต่อองค์การแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันของครูผู้สอนต่อองค์กรตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการเขต 2 กลุ่มโรงเรียนบางเสาธง พบว่า หลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษาการปรับใช้ในการบริหารสถานศึกษายุคปัจจุบันโดยผู้บริหารควรมีหลักธรรมด้านธัมมัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุมีความสำคัญต่อผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปัจจุบันในการตัดสินใจอย่างมีเหตุมีผล ผู้บริหารที่มีคุณธรรมด้านนี้จะสามารถพิจารณาข้อมูลอย่างรอบด้านไตร่ตรองถึงผลกระทบต่างๆ ก่อนตัดสินใจ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีที่สุดสำหรับองค์กร การแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อเกิดปัญหาขึ้น ผู้บริหารจะสามารถวิเคราะห์สาเหตุที่แท้จริงและหาแนวทางแก้ไขที่ตรงจุดได้อย่างรวดเร็ว การบริหารทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ผู้บริหารจะสามารถจัดสรรและใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อนักเรียนและบุคลากร การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้บริหารที่มีคุณธรรมด้านนี้จะสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานอื่นๆ ได้อย่างราบรื่น ดังนั้นในปัจจุบันสถานศึกษาต้องเผชิญกับความท้าทายและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องมีคุณธรรมด้านธัมมัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุ เพื่อนำพาองค์กรให้บรรลุเป้าหมายและรับมือกับอุปสรรคต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิผล นั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2558). *แนวทางการจัดการเรียนรู้ธรรมศึกษาชั้นตรี วิชาธรรม*. กรุงเทพฯ : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

_____. (2566). *ระบบสารสนเทศเพื่อบริหารการศึกษา*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : https://data.bopp-obec.info/emis/. วันที่สืบค้น. 2566, กันยายน 1.

กาญจนา บุญเพลิง. (2552). *คุณภาพชีวิตการทำงานกับความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานเทศบาล จังหวัดสมุทรสาคร*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.

ปรีดาพร คณทา และ ดารารัตน์ อินทร์คุ้ม. (2559, มกราคม). *ทุนมนุษย์กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แนวคิดใหม่.* วารสารนวัตกรรมและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. 1 (1), 62-72.

มณัษนันท์ มัคคะรม และคณะ. (2562). *การศึกษาปัจจัยในการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อความผูกพันองค์กรกรณีศึกษาสำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยชอนแก่น.* วารสารวิจัยและพัฒนาหลักสูตร.112-113.

บุญทัน ดอกไธสง, สุริยา รักษาเมือง, ประเวศน์ มหารัตน์สกุล. (2560, เมษายน). *การบูรณาการพุทธธรรมเพื่อนำไปใช้ในการบริหารงานภาครัฐอย่างลุ่มลึกในการศึกษาระดับสูงของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเพื่อเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน.* วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. 6 (2), 69-84.

ประเทืองสุข ยังเสถียร. (2559, พฤษภาคม-สิงหาคม). *การออกแบบวิธีการแก้ปัญหาของผู้เรียนโดยใช้สัปปุริสธรรม.* วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์. 31 (2), 3.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.* พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

บุญสันติ ประทุมปี. (2563). *การศึกษาความผูกพันต่อองค์การของครูในสถานศึกษาคาทอลิกสังกัดสังฆมณฑลนครราชสีมา.* วารสารฉบับพิเศษ เนื่องจากในโอกาสครบรอบ 44 ปี การก่อตั้งมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย. 11 (3), 343-356.

นพดล ฤทธิโสม. (2558). *ความผูกพันต่อองค์กร :กลยุทธ์การเสริมสร้างความผูกพันต่อองค์กรของข้าราชการครูสังกัดกรุงเทพมหานคร.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Luthans, F. (1995). *Organizational Behavior.* 7 th ed. New York : McGraw - Hill.

Steer, R. M. (1997). *Antecedents and outcomes of organizational commitment.* Administrative Science Quarterly. 22 (1), 46 -75.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดไตรภูมิ อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร

MANAGEMENT MODEL OF THE BUDDHIST SUNDAY STUDY CENTER OF WAT TRAIPHUM, PHRAN KRATAI DISTRICT, KAMPHAENG PHET PROVINCE

[1]พระครูอาทรวชิรกิจ, [2]พระครูสังฆรักษ์โกศล มณิรตนา, [3]พระเมธีวชิรภูษิต, [4]พระครูประทีปวชิรธรรม และ [5]พระมหาธนา แสนณรงค์

[1]Phrakhru Athornvachirakit, [2]Phrakhrusangkharak Kosal Maniratana, [3]PhraMedhiwachiraphusit, [4]Phrakhru Prathipwachiratham and [5]PhraMaha Thana Saennarong

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

.

[2]khmerkosal999@gmail.com

Received: October 29, 2024; **Revised**: November 5, 2024; **Accepted**: December 29,2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดไตรภูมิ 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดไตรภูมิ 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดไตรภูมิ โดยผลการวิจัย พบว่า 1. สภาพการบริหารจัดการศูนย์ศึกษา

---

[1] อาจารย์ ดร., หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มจร วิทยาลัยสงฆ์กำแพงเพชร

[2] อาจารย์ ดร., หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มจร วิทยาลัยสงฆ์กำแพงเพชร

[3] อาจารย์ ดร., หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต มจร วิทยาลัยสงฆ์กำแพงเพชร

[4] อาจารย์ ดร., หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต มจร วิทยาลัยสงฆ์กำแพงเพชร

[5] อาจารย์ ดร., มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์กำแพงเพชร

พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดไตรภูมิ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน คือ ด้านการบริหารวิชาการ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารงบประมาณ 2. การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดไตรภูมิ ประกอบด้วย 1) ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงานบุคลากร และ ด้านการบริหารงบประมาณ 2) ปัจจัยกระบวนการ ได้แก่การส่งเสริมพัฒนาคุณธรรมและความประพฤติ การเสริมสร้างความรู้ การเสริมสร้างบุคลิกลักษณะ การเสริมสร้างมนุษยสัมพันธ์ และการส่งเสริมเทคนิควิธีการสอน 3) ปัจจัยผลผลิต ได้แก่ การพัฒนากาย (กายภาวนา) การพัฒนาทางสังคม (ศีลภาวนา) การพัฒนาทางจิต (จิตภาวนา) และการพัฒนาด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) 3. รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดไตรภูมิ อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ประกอบด้วย 1) การเสริมสร้างการพัฒนาบุคลากร 2) การเสริมสร้างการบริหารจัดการ 3) การส่งเสริมการจัดทำหลักสูตร 4) การเสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียน 5) การเสริมสร้างสภาพแวดล้อม และ 6) การเสริมสร้างการบูรณาการพัฒนากาย ศีล จิต และปัญญา

คำสำคัญ : รูปแบบการบริหารจัดการ, ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

Abstract

This research aimed to : 1. to study management conditions of The Buddhist Sunday study center of Wat Traiphum, 2. to development management model of The Buddhist Sunday study center of Wat Traiphum, 3. to present management model of The Buddhist Sunday study center of Wat Traiphum.The Results of the study are summarized as follows 1. The overall of management conditions of The Buddhist Sunday study center of Wat Traiphum are at a high level. When considering in each aspect, it was in high level at all aspects such as academic administration, management, personnel administration and budget administration. 2. The development management model of The Buddhist Sunday study center of Wat Traiphum, consisting of 1) Input factors include management, academic, personnel and budget administration., 2) Process factors include promotion of morality and behavioral development, enhancement of knowledge, enhancement of individual characteristics, enhancement of good human relations, and promotion of teaching techniques. 3) Output factors include physical development, social development, mental development and intellectual development. 3. The

management model of The Buddhist Sunday study center of Wat Traiphum, consisting of 1) strengthening human resource development, 2) strengthening management, 3) promoting the creation of a curriculum, 4) strengthening student development activities, 5) strengthening the environment, and 6) strengthening the integration of physical, moral, mental, and intellectual development.

Keywords: Management model, The Buddhist Sunday study center

บทนำ

การให้ความสำคัญกับสังคมแห่งการเรียนรู้ด้านการศึกษา ยกระดับความรู้ ทักษะ และสมรรถภาพของประชากรอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพื่อเตรียมพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและตลาดแรงงาน การศึกษาตลอดชีวิตจึงเป็นกลยุทธ์ในเชิงรุกเพื่อช่วยให้คนในสังคมพร้อมที่จะเผชิญต่อการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ เพราะมนุษย์มีการเจริญเติบโตและต้องเรียนรู้นับตั้งแต่ปฏิสนธิตราบจนสิ้นชีวิต การเรียนรู้ก่อคุณสมบัติที่พึงประสงค์และบางครั้งเกิดผลในทางเสื่อมและความเสี่ยง (สุมน อมรวิวัฒน์, 2546) จากนโยบายรัฐบาลที่เน้นการสร้างสังคมเข้มแข็งให้คนในชาติอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันอย่างสมานฉันท์บนพื้นฐานของคุณธรรม ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีสันติสุขอย่างยั่งยืน บนฐานของวัฒนธรรมไทย เพื่อเชิดชูคุณค่า และจิตวิญญาณของความเป็นไทย ตลอดจนสร้างความสามัคคี เอื้ออาทร สมานฉันท์ของสังคมและประเทศชาติ เร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำความรู้ และสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและส่งเสริมบทบาทของครอบครัวและชุมชน ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีสันติสุขอย่างยั่งยืนประกอบกับการนำทุนทางสังคมที่เป็นเสมือนรากแก้วของประเทศไทยมาตั้งแต่อดีตด้วยการส่งเสริมให้คณะสงฆ์ร่วมพัฒนาสังคมโดยเฉพาะในระดับชุมชน ท้องถิ่น จากบทบาทภารกิจของคณะสงฆ์ โดยเฉพาะเรื่องการศึกษาสงเคราะห์ที่ทุกวัดได้ปฏิบัติภารกิจตามศักยภาพของวัดที่อาจอ่อนด้อยหรือโดดเด่น ควรที่ภาครัฐเข้าไปช่วยส่งเสริมให้มีบทบาทและผลักดันให้มีการนำพระพุทธศาสนากับการพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นคนดี มีคุณธรรมและจริยธรรมที่พึงปรารถนาให้สังคมซึ่งจะเป็นการวางรากฐานให้กับเด็ก เยาวชนไทยอย่างแท้จริงตามความคาดหวังของทุกภาคส่วนของสังคมและเนื่องจากความเปลี่ยนแปลงของชุมชนไทยเป็นสังคมการเรียนรู้ บทบาทขององค์กรในชุมชนมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ วัดมีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทยเพราะคนไทยกับพระพุทธศาสนาเป็นของคู่กัน คนไทยกับวัดมีความผูกพันกันอย่างแยกไม่ออก วัดคือศูนย์รวมจิตใจของคนไทย ศูนย์ศึกษา

พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นองค์กรทางพระพุทธศาสนาหนึ่งในชุมชนที่พระสงฆ์จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็ก เยาวชน และประชาชนมีความใกล้ชิดพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะในยุคสมัยใหม่ (สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2550)

ปัจจุบันสังคมไทยมีความเปลี่ยนแปลงที่นับวันจะทวีปัญหาความรุนแรงมากขึ้น ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ความรวดเร็วของข้อมูลข่าวสาร การชื่นชมในวัฒนธรรมวัตถุนิยม บริโภคนิยมทำให้คนในสังคมไทยหลุดลอยจากรากเหง้าทางวัฒนธรรมเดิมของตนเอง ตกเป็นทาสของการยั่วยุให้เกิดความอยาก มุ่งเอาเปรียบแข่งขันกันทางธุรกิจโดยไม่คำนึงถึงคุณธรรม ชุมชนที่เคยอบอุ่นกลับกลายเป็นสังคมที่มีแต่ความว้าเหว่ คนเกาะกลุ่มกันแต่ไม่มีน้ำใจให้แก่กัน สังคมไทยบางส่วนกลายเป็นสังคมของอวิชชา หลงนับถืออำนาจและเงินเป็นใหญ่ ชีวิตคนไทยห่างไกลจากธรรมะ คือธรรมชาติ และรู้จักแต่การพึ่งพาเทคโนโลยี ความเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นทั้งที่ตัวบุคคลและที่สังคมโดยรวม พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงปัญหาทางด้านสังคมซึ่งในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าศีลธรรมได้เสื่อมถอยลง เห็นได้จากข่าวอาชญากรรมตามหน้าหนังสือพิมพ์มีให้พบเห็นกันอยู่ทุกวันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาประเทศตามแบบอย่างตะวันตกทำให้ผู้คนละทิ้งความคิดและคุณธรรมจึงส่งผลให้คุณธรรมทางด้านจิตใจลดต่ำลงเกิดปัญหาความรุนแรงในสังคมไทย ซึ่งสรุปสาเหตุได้ 2 ประเด็น คือ ประเด็นที่ หนึ่ง ปัญหาความเจริญทางด้านวัตถุ ทำให้สังคมไทยกลายเป็นสังคมของการบริโภคหรือความต้องการวัตถุ หรือสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ส่งผลให้เกิดปัญหาอาชญากรรม มีโจรผู้ร้ายทั้งโจรในเครื่องแบบ และโจรผู้ร้ายจริง ประเด็นที่สอง ปัญหาความเสื่อมทางด้านจิตใจ จากการแสวงหาความเจริญด้านวัตถุ หลงใหลวัฒนธรรมตะวันตก ทำให้คุณค่าด้านจิตใจลดลง และจากระบบการศึกษาสมัยใหม่ที่โรงเรียนแยกออกจากวัดทำให้เยาวชนสมัยใหม่ไม่สนใจศาสนา และคำสอนทางศีลธรรม ขาดการอบรมด้านจิตใจจึงส่งผลให้วัยรุ่นขาดความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ขาดความซื่อตรงเริ่มจาก พฤติกรรมทุจริตในการสอบเข้าโรงเรียน หรือการเข้าทำงานโดยใช้อำนาจเงิน ดังนั้น เมื่อไปทำธุรกิจก็ไม่มีความซื่อสัตย์ และขาดความคิดสร้างสรรค์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) 2545)

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดไตรภูมิ ตำบลถ้ำกระต่ายทอง อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นสถานที่ศึกษาพระพุทธศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม โดยมุ่งเน้นให้เยาวชนได้ลงมือปฏิบัติจริง (กิจกรรมนำวิชาการ) โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆทั้งสิ้น เปิดทำการเรียนการสอนเมื่อ พ.ศ.2554 มีนักเรียนจำนวน 48 คน โดย ใช้ศาลาประชานุสรณ์ วิหาร และอุโบสถเป็นสถานที่เรียน โดยมีหลักการทำงาน คือ 1) เสียสละ ทุกคนที่ร่วมทำงานต้องทำด้วยความเสียสละทำด้วยจิตอาสา เพราะไม่มีค่าตอบแทนใดๆทั้งสิ้น 2) สามัคคี ร่วมมือร่วมใจกัน

ทำงานเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม 3) มีวินัย รักษากฎระเบียบที่ตกลงกันไว้ และอยู่หน้าได้ อยู่หลังเป็น

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวนั้น คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดไตรภูมิ อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร เพื่อเป็นข้อมูลเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ท้องถิ่น เพื่อเป็นศูนย์การศึกษาที่อบรมปลูกฝังหล่อหลอมเด็ก เยาวชน ประชาชน คนในชุมชนท้องถิ่นในสังคมประเทศชาติให้มีคุณธรรม จริยธรรมและเป็นคนดีมีทักษะมีความรู้ความสามารถด้านพระพุทธศาสนาและมีทักษะมีความรู้ความสามารถในการดำเนินชีวิตและเพื่อเป็นส่วนสำคัญในการช่วยพัฒนาชุมชนสังคมประเทศชาติสืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดไตรภูมิ อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดไตรภูมิ อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดไตรภูมิ อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย 3 ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1. การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดไตรภูมิ โดยมีเนื้อหาสาระสำคัญ 1) ศึกษาสภาพการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดไตรภูมิ 2) การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดไตรภูมิ 3) รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดไตรภูมิ

2. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มุ่งเน้นการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่วิจัย ซึ่งคณะผู้วิจัยกำหนด ประชากร และกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้บริหาร คณะกรรมการบริหาร คณาจารย์ ครู และผู้ปกครองนักเรียน ของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดไตรภูมิ อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร โดยมีประชากรทั้งหมด จำนวน 554 รูปคน ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครซี่และมอร์แกน ได้จำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 226 รูปคน โดยสถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยคณะผู้วิจัยลงพื้นที่ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดไตรภูมิ อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร เพื่อดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ พระสงฆ์ผู้บริหารศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ คณะกรรมการบริหาร คณาจารย์ ครู ผู้นำชุมชน และผู้ปกครองนักเรียน และตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ วัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดกำแพงเพชร รวมจำนวน 20 รูปคน และดำเนินการจัดสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชียวชาญ เพื่อใช้ในการศึกษาความคิดเห็น ทัศนคติ ความรู้สึก การรับรู้ ความเชื่อต่อ รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดไตรภูมิ อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ในการหาคำตอบที่ยังคลุมเครือ หรือยังไม่แน่ชัดของการวิจัย เพื่อช่วยให้งานวิจัยสมบูรณ์ถูกต้องขึ้น จำนวน 10 ท่านเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) คณะผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาประกอบบริบท (Context Content Analysis) และสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ผลการวิจัย

จากการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดไตรภูมิ อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร สรุปผล ดังนี้

1. สภาพการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดไตรภูมิ อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.74) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน คือ ด้านการบริหารวิชาการ ($\overline{X}$ = 3.77) ด้านการบริหารจัดการ ($\overline{X}$ = 3.74) ด้านการบริหารงานบุคคล ($\overline{X}$ = 3.68) และด้านการบริหารงบประมาณ ($\overline{X}$ = 3.67)

2. การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดไตรภูมิ อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ประกอบด้วย

2.1 ปัจจัยนำเข้า (Input) ของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดไตรภูมิ อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ การบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีการกำหนดเป็นนโยบาย วิสัยทัศน์ ปรัชญา พันธกิจ เป้าหมายของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีระบบบริหารและการจัดการของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ให้เหมาะสม ทันสมัย มีมาตรฐานสากล ด้านการบริหารงานวิชาการ หลักการบริหารงานวิชาการต้องคำนึงถึงการพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ ทำให้ดีที่สุดนำไปสู่คุณภาพที่คาดหวัง คำนึงถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการศึกษา โดยให้บุคลากรทุกฝ่ายได้รับผิดชอบร่วมกันทำให้ผลผลิตมีคุณภาพ คำนึงถึงประสิทธิภาพประสิทธิผลและความประหยัด การดำเนินงานทางวิชาการโดยอาศัยหลักการและเหตุผลย่อมจะสามารถบรรลุความสำเร็จคือความเป็นเลิศทางวิชาการ หลักสูตรเป็นข้อกำหนดว่าด้วยจุดหมาย แนวทาง วิธีการและเนื้อหาสาระในการจัดการเรียนการสอนของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ด้านการบริหารงานบุคลากร การบริหารจัดการงานบุคลากรของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต้องมีการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่องทันต่อเหตุการณ์และสถานการณ์โลก รวมทั้งเป็นผู้ใฝ่หาความรู้เพื่อความรู้ความสามารถในการทำงานของตน การส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพบุคลากร เพื่อว่าทุกคนจะอยู่ในสภาพที่ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความพร้อมทั้ง 3 ด้าน คือ 1) ด้านร่างกาย 2) ด้านจิตใจ และ 3) ด้านปัญญา และ ด้านการบริหารงบประมาณ ได้รับการอุปถัมภ์ของกรมการศาสนา แต่งบประมาณดังกล่าวไม่เพียงพอต่อการบริหารงาน ต้องขอรับการสนับสนุนจากแหล่งเงินทุนภายนอก จากการได้รับบริจาคต้องใช้อย่างคุ้มค่าและประหยัด การบริหารงานงบประมาณมุ่งเน้นความเป็นอิสระ มีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ ยึดหลักการบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์

2.2 ปัจจัยกระบวนการ (Process) ของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดไตรภูมิ อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ได้แก่ กระบวนการที่คณาจารย์พระวิทยากรและครูผู้สอนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามกรอบหลักสูตรให้กับนักเรียนเยาวชนและประชาชนผู้เรียน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ทักษะและกระบวนการต่างๆ ในอันที่จะนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนรู้ไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตและการศึกษาต่อ ประกอบด้วย 1) การส่งเสริมพัฒนาคุณธรรมและความประพฤติ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับคุณลักษณะด้านนี้เป็นอันดับแรก โดยเฉพาะเรื่องของการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความชอบธรรม มีความยุติธรรม ไม่ลำเอียง ตรงไปตรงมา มีความซื่อสัตย์สุจริต ยึดมั่นในหลักจรรยาบรรณ 2) การเสริมสร้างความรู้ในสายงานและวิชาการ

ทั่วไป พระวิทยากรและครูผู้สอน จะต้องมีการศึกษาแสวงหาความรู้ทางวิชาการใหม่ๆอยู่เสมอ 3) การเสริมสร้างบุคลิกลักษณะเฉพาะตัว บุคลิกลักษณะเฉพาะตัวเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกอย่างสม่ำเสมอ พฤติกรรมทางการแสดงออกของพระวิทยากรและครูผู้สอน สามารถสื่อความหมายได้ดีกว่าคำพูดใดๆ 4) การเสริมสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มนุษยสัมพันธ์เป็นสิ่งที่เกิดจากตัวผู้สอนงานเป็นพฤติกรรมที่เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้สอน แนะนำงานผู้ถ่ายทอด กับผู้เข้ารับการฝึกอบรม อันจะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายในการฝึกอบรม 5) การส่งเสริมเทคนิควิธีการสอนโดยการถ่ายทอดแนวความคิดอย่างถูกต้องและเหมาะสมตามสภาพความเป็นจริง

2.3 ปัจจัยผลผลิต (Output) ของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดไตรภูมิ อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ได้แก่ ปัจจัยผลผลิตการสร้างคุณธรรมนำความรู้สำหรับเยาวชนและประชาชน ผู้เรียนของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นหนทางหนึ่งที่จะมาเป็นตัวช่วยในการกำหนดพฤติกรรมให้เยาวชนและประชาชนในสังคมไทยได้สำนึกในความเป็นไทย สำนึกต่อประเทศ และสังคม นอกเหนือจากการเป็นเพียงแค่ “คนเก่ง” แล้วต้องเป็น “คนดี” การพัฒนากาย ศีล จิต และปัญญา ของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จะต้องได้รับการพัฒนาทั้ง 4 ด้านคือ ผู้เรียนได้รับการพัฒนาเป็นผู้มีคุณลักษณะ กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น (ภาวนา 4) ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุข ประการแรก การพัฒนาทางกาย เริ่มตั้งแต่สอนให้รู้จักกินอยู่อย่างมีคุณภาพ บริโภคใช้สอยปัจจัย 4 คือ เสื้อผ้า อาหาร ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรคให้ได้คุณค่าแท้ หลีกเลี่ยงสิ่งที่เป็นคุณค่าเทียม ประการที่สอง ศีล ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทางสังคม เป็นคนดีมีศีล 5 เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต มีวินัย ซื้อสัตย์ มีความรับผิดชอบ มีความสามารถพึ่งตนเองได้ หรือทำงานเลี้ยงชีพด้วยความสุข ประการที่สาม ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทางจิต เช่น มีสติและสมาธิเป็นพื้นฐานในการศึกษาเล่าเรียนและในการทำงานต่อไป มีสุขภาพจิตดีร่าเริงเบิกบาน มีความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนคุณ มีจิตใจ เมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปันต่อกัน ทำงานและเรียนอย่างตั้งใจ อดทน ขยันหมั่นเพียร มีสุขภาพจิตดี แจ่มใน ร่างเริงเบิกบาน ประการสุดท้าย ผู้เรียนได้รับการพัฒนาด้านปัญญา เช่น มีศรัทธาที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย เป็นคนใฝ่รู้ ไฝ่ศึกษาแสวงหาความจริง ใฝ่สร้างสรรค์ พัฒนางานอยู่ตลอดเวลา สนใจศึกษาหาความรู้ตลอดชีวิต รู้บาปบุญ คุณ โทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์

3. รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดไตรภูมิ อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ประกอบด้วย 1) ด้านการพัฒนาบุคลากร มีการรณรงค์สร้างจิตสำหนึกให้ผู้บริหารและครูอาจารย์ครูสอนมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม คือ ลด ละ เลิก อบายมุข ถือศีล 5 และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี 2) ด้านการบริหารจัดการ มีการร่วมมือกับผู้ปกครอง วัด และชุมชน อย่างใกล้ชิดเพื่อให้เกิดสามประสานคือ บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) เช่น แต่งตั้งพระสงฆ์ ผู้แทนชุมชนและผู้ปกครองเป็นกรรมการที่ปรึกษา หรือกรรมการดำเนินงาน และ

ดำเนินงานให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย (บวร) เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น 3) ด้านการจัดทำหลักสูตร มีการร่วมกันทำหลักสูตรหน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการพุทธธรรมเข้ากับทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ในเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา 4) ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีกิจกรรมที่จัดอย่างเป็นกระบวนการ ด้วยรูปแบบ วิธีการที่หลากหลาย ให้ได้รับประสบการณ์จากการปฏิบัติจริง มีความหมาย และมีคุณค่าในการพัฒนา ผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม 5) ด้านสภาพแวดล้อม มีการยึดหลักเรื่องความสะอาด (ศีล) สงบ (สมาธิ) และสว่าง (ปัญญา) คือจัดสภาพภายในให้สะอาด ปราศจากสิ่งเสพติด อบายมุข สิ่งมอมเมาทุกชนิด สงบ ร่มรื่น เรียบง่าย ใกล้ชิดธรรมชาติ ประดิษฐานพระพุทธรูปประจำศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์และประจำห้องเรียนสว่างทางปัญญาด้วยป้ายนิเทศและคติธรรมคำขวัญต่างๆ และ 6) ด้านการพัฒนากาย ศีล จิต และปัญญา ผู้เรียนได้รับการพัฒนาเป็นผู้มีคุณลักษณะ กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น (ภาวนา 4) ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุข ประการแรก การพัฒนาทางกาย เริ่มตั้งแต่สอนให้รู้จักกินอยู่อย่างมีคุณภาพ ประการที่สอง ศีล ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทางสังคม เป็นคนดีมีศีล 5 เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต มีวินัย ซื้อสัตย์ มีความรับผิดชอบ ประการที่สาม ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทางจิต เช่น มีสติและสมาธิเป็นพื้นฐานในการศึกษาเล่าเรียน มีความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนคุณ มีจิตใจ เมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ มีความอดทน ขยันหมั่นเพียร มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่างเริงเบิกบาน ประการสุดท้าย ผู้เรียนได้รับการพัฒนาด้านปัญญา เช่น มีศรัทธาที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย เป็นคนใฝ่รู้ ไฝ่ศึกษาแสวงหาความจริง ใฝ่สร้างสรรค์

อภิปรายผล

1. สภาพการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดไตรภูมิ อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน คือ ด้านการบริหารวิชาการ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารงบประมาณ ผลการศึกษาสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อนงค์นาฏ แก้วไพฑูรย์ (2566) ได้วิจัยเรื่อง“การยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ต้นแบบของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์”ผลการวิจัยพบว่า มีการบริหารจัดการ 4 ด้าน คือ 1) ด้านการบริหารงานวิชาการ จัดการเรียนการสอน วิชาบังคับ วิชาเลือกตามความสนใจของผู้เรียน 2) ด้านการบริหารงานบุคคลบุคลากร การวางแผนบุคลากร 3) ด้านงบประมาณที่ได้รับจัดสรรจากกระทรวงวัฒนธรรม 4) ด้านการบริหารงานทั่วไป

2. การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดไตรภูมิ อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ประกอบด้วย 1) ปัจจัยนำเข้า (Input) ของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ คุณภาพของปัจจัยนำเข้า (Inputs) ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงานบุคลากร และ ด้านการบริหารงบประมาณ 2) ปัจจัยกระบวนการ (Process) ของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ว ประกอบด้วย การส่งเสริมพัฒนาคุณธรรมและความประพฤติ การเสริมสร้างความรู้ในสายงานและวิชาการทั่วไป การเสริมสร้างบุคลิกลักษณะเฉพาะตัว การเสริมสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และการส่งเสริมเทคนิควิธีการสอน 3) ปัจจัยผลผลิต (Output) ของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ได้แก่ การพัฒนากาย (กายภาวนา) การพัฒนาทางสังคม (ศีลภาวนา) การพัฒนาทางจิต (จิตภาวนา) และการพัฒนาด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) ผลการศึกษาสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อุไรรัตน์ ทองพินิจ (2561) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการส่งเสริมความสุขสำหรับนักเรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมความสุขสำหรับนักเรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ประกอบด้วย สาระสำคัญ 3 ประการ คือ ความเป็นอยู่ที่ดี จิตใจดีและชุมชนมีความเข้มแข็ง และผลการศึกษาสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระสมุห์โกมิน จนฺทาโภ (อินทร์อยู่) (2564) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารการจัดการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนารูปแบบการบริหารการจัดการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์มี 5 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการ 2) จุดมุ่งหมาย 3) ระบบการดำเนินการ 4) กระบวนการด าเนินการ ประกอบด้วย (1) การบริหารจัดการโรงเรียนแบบวัด บ้าน โรงเรียน (บวร) (2) การมีส่วนร่วมการบริหารหลักสูตร (3) ครูสอนมีลักษณะเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ (4) การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ดี เก่ง มีความสุข (5) การจัดการเรียนการสอนวิถีพุทธบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ (6) แหล่งเรียนรู้สะอาด ร่มรื่น ปลอดภัย เชื่อมโยงกับภูมิปัญญาไทย (7) การประเมินผลแบบกัลยาณมิตร และ 5) การประเมินผล

3. รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดไตรภูมิ อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ประกอบด้วย 1) การเสริมสร้างการพัฒนาบุคลากร 2) การเสริมสร้างการบริหารจัดการ 3) การส่งเสริมการจัดทำหลักสูตร 4) การเสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียน 5) การเสริมสร้างสภาพแวดล้อมของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และ 6) การเสริมสร้างการบูรณาการพัฒนากาย ศีล จิต และปัญญา ผลการศึกษาสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อุไรรัตน์ ทองพินิจ (2561) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการส่งเสริมความสุขสำหรับนักเรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการส่งเสริมความสุขสำหรับนักเรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นรูปแบบความสุขตามหลักพุทธธรรม โดยมีพระสงฆ์ให้การส่งเสริมสนับสนุน ร่วมกับชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ใช้เมตตากรุณา และ กาย

ภาวนา เป็นการปฏิบัติเพื่อการเข้าถึงพุทธศาสนา การฝึกตนแบบกายภาวนาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอนั้น ช่วยให้ครูอาสาสมัคร และนักเรียนมีการพัฒนาทางกายดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด คือสามารถควบคุมการบริโภคเทคโนโลยีสมัยใหม่ และการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล เช่นในเรื่องการเลือกบริโภคเทคโนโลยีสมัยใหม่ การฝึกตนแบบกายภาวนาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอนี้ จะสามารถช่วยให้ชุมชนพัฒนา เป็นชุมชนที่มีความ เข้มแข็งทางความคิดเพิ่มมากขึ้น และผลการศึกษาสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระสมุห์โกมิน จนฺทาโภ (อินทร์อยู่) (2564) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารการจัดการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารการจัดการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นการบริหารจัดการโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม (บวร) และเป็นการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ควบคู่กับมีคุณธรรมจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดไตรภูมิ อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยดังนี้

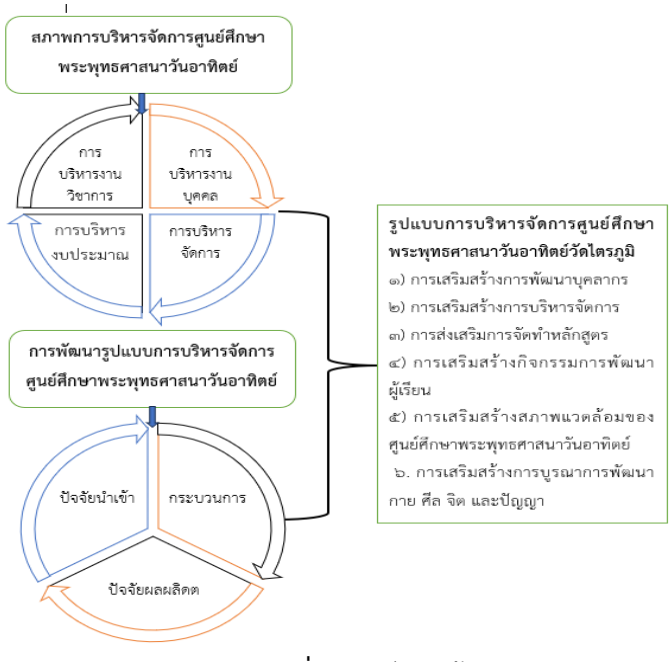

ภาพที่ 1 : องค์ความรู้จากการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2545). *รุ่งอรุณของการศึกษา เบิกฟ้าแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด.

พระสมุห์โกมิน จนฺทาโภ (อินทร์อยู่). (2564). *“รูปแบบการบริหารการจัดการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์”*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *คู่มือการดำเนินงานโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ปีงบประมาณ 2551*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สุมน อมรวิวัฒน์. (2546). *วิถีการเรียนรู้ : คุณลักษณะที่คาดหวังในช่วงวัย*. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

อนงค์นาฏ แก้วไพฑูรย์. (2566). *การยกระดับการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ต้นแบบของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์”*. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อุไรรัตน์ ทองพินิจ. (2561). *รูปแบบการส่งเสริมความสุขสำหรับนักเรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทย ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1

THE DEVELOPMENT OF LESSON PLAN FOR THAI LANGUAGE TEACHING BY APPLYING THAI LITERATURE FOR MATHAYOM 1

[1]อภิษฐา สุริยะจินดา, [2]ชุติมา วัฒนะคีรี, [3]วีณา ซุ้มบัณฑิต,และ [4]ภัทรพล มหาขันธ์

[1]Apitta Suriyajinda, [2]Chutima Wattanakeeree, [3]Weena Sumbandit and [4]Pattarapon Maharkan

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น, ประเทศไทย

Saint John's University, Thailand

[1]Apitta.Suriyajinda@gmail.com, [2]chutima@stjohn.ac.th

[3]weena_sum@stjohn.ac.th, [4]paulsport@gmail.com

Received: October 17, 2024; **Revised**: November 5, 2024; **Accepted**: December 29,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณคดีไทยระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ 2) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ในการเรียนภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทย ผลวิจัยพบว่า 1) ผลการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณคดีไทยระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน และนำผลคะแนนที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง ได้ค่าคะแนน 1.00 ทั้ง 10 แผนการจัดการเรียนรู้ เมื่อผ่านการตรวจสอบแล้วจึงนำไปใช้กับกลุ่มทดลองพบว่า ด้านพุทธิพิสัย ผู้เรียนได้

---

[1]นักศึกษาปริญญาโท สาขาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ วิทยาลัยนวัตกรรมทางการศึกษา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

[2]รองศาสตราจารย์ ดร. วิทยาลัยนวัตกรรมทางการศึกษา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

[3]อาจารย์ ดร. วิทยาลัยนวัตกรรมทางการศึกษา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

[4]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นักวิชาการอิสระ

ความรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ คะแนนจากแบบฝึกหัดท้ายแผนการจัดการเรียนรู้เฉลี่ย 6.88 ด้านทักษะพิสัย ผู้เรียนได้รับทักษะการทำงานและทักษะการนำเสนอ คะแนนจากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ มีคะแนนเฉลี่ย 4.13 อยู่ในระดับดี ด้านจิตพิสัย ผลการวัดเจตคติที่มีต่อภาษาไทย มีคะแนนเฉลี่ย 4.54 อยู่ในเกณฑ์ มากที่สุด 2) ผลการเปรียบเทียบการวัดผลสัมฤทธิ์วิชาภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทย ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : แผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทย, ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทย

Abstract

The objectives of this research were 1) to develop of lesson plan for Thai language teaching by applying Thai literature for Mathayom 1, and 2) to compare the learning outcomes in Thai subjects after teaching by applying Thai literature for Mathayom 1. The results showed that 1) the development of lesson plan for Thai language teaching by applying Thai literature for Mathayom 1, validated by 3 experts, the resulted of Index of item objective congruence (IOC) is 1.00 for all 10 lesson plans. After validation, the lesson plans were implemented with the experimental group, revealing that in terms of Cognitive Domain, students gained knowledge following the lesson plan, with an average score of 6.88 from the practice of the lesson plan. In terms of Psychomotor Domain, students acquired work and presentation skills, as indicated by an average observational score of 4.13, which is considered good. Regarding affective domain, their attitudes towards the Thai language averaged 4.54, indicating a high level of positive sentiment. 2) The results of the comparison of learning outcomes with lesson plan for Thai language teaching by applying Thai literature for Mathayom 1, after learning was higher than before learning, statistically significant at the .05 level.

Keywords: Lesson Plan for Thai Language Teaching, learning achievements in Thai subjects

บทนำ

ภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารของมนุษย์เพื่อเผยแพร่ความรู้ ประสบการณ์ และเป็นเครื่องมือในการค้นหาข้อมูลต่างๆ นอกจากนี้ภาษายังแสดงให้เห็นวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของมนุษย์มาตั้งแต่โบราณ ดังนั้นทักษะที่จะเกิดขึ้นเมื่อต้องการใช้ภาษาในการสื่อสารจึงมี 4 ทักษะคือ ทักษะการฟัง ทักษะการพูด ทักษะการอ่าน และทักษะการเขียนเพื่อสืบทอดองค์ความรู้ หรือประสบการณ์ต่อไป

ปัจจุบันการเรียนรู้ภาษาต้องสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยที่ต้องการให้ผู้เรียนมีทักษะเท่าทันกับเทคโนโลยีและให้ผู้เรียนมีทักษะเพื่อเป็นพลเมืองในศตวรรษที่ 21 หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 : 5) กล่าวถึงหลักการสำคัญว่า เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรม บนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล โดย กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ผู้เรียนจะต้องได้รับความรู้ ทักษะ และวัฒนธรรมการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร ความชื่นชมการเห็นคุณค่า ภูมิปัญญาไทย และภูมิใจในภาษาประจำชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 : 10) เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความภูมิใจในชาติ และเข้าใจความเป็นสากลไปพร้อมกัน โดยไม่ลืมรากเหง้าของตนเอง และนำองค์ความรู้พัฒนาประเทศชาติต่อไป เพราะภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์ของชาติ เป็นสมบัติทางวัฒนธรรม อันก่อให้เกิดความเป็นเอกลักษณ์และเสริมสร้างบุคลิกภาพของคนในชาติให้มีความเป็นไทย เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทำให้สามารถประกอบกิจธุระ การงาน และดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมประชาธิปไตยได้อย่างสันติสุข และเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ ประสบการณ์จากแหล่งข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อพัฒนาความรู้ กระบวนการคิดวิเคราะห์ วิจารณ์ และสร้างสรรค์ ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมและความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ตลอดจนนำไปใช้ในอาชีพให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังเป็นสื่อแสดงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษด้านวัฒนธรรม ประเพณี สุนทรียภาพ เป็นสมบัติล้ำค่าควรแก่การเรียนรู้ อนุรักษ์และสืบสานให้คงอยู่คู่ชาติไทยตลอดไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 37) ดังนั้นการพัฒนาผู้เรียนจึงจะต้องพัฒนาทั้งทักษะที่เป็นสากลและมีความเป็นไทยคู่กัน เพื่อให้เกิดเอกลักษณ์ของความเป็นไทยและภูมิใจในชาติของตนเอง การเข้าใจเอกลักษณ์ของความเป็นไทยเกิดได้จากการเรียนรู้ทักษะทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ การอ่าน การเขียน การฟัง การดู และการพูด หลักการใช้ภาษา และวรรณคดีและวรรณกรรม

จากข้อมูลรายงานผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสารสาสน์วิเทศนิมิใหม่ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2564 - 2566 ปรากฏคะแนนตามลำดับปีการศึกษาดังนี้ ปีการศึกษา 2564 คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 60.53 ปี 2565 คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 59.90 และปี 2566 คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 55.66 (สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน), 2564-2566 : 1) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยลดลงในทุกปี และจากผลการทดสอบรายวิชาภาษาไทย พบว่า ผู้เรียนมีคะแนนจากตัวชี้วัดเรียงลำดับจากมากที่สุดไปน้อยที่สุด ได้แก่ สาระที่ 1 การอ่าน สาระที่ 3 การฟัง การดู และการพูด สาระที่ 2 การเขียน สาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม และสาระที่ 5 หลักการใช้ภาษา แสดงให้เห็นว่า ผู้เรียนมีคะแนนในสาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม เป็นลำดับที่ 4 จาก 5 สาระการเรียนรู้ ในสาระการเรียนรู้ภาษาไทย (รายงานผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน), 2566 : 1) แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนมีความรู้ความถนัดในสาระวรรณคดีและวรรณกรรมน้อยกว่าสาระอื่น ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ระดับความเข้าใจในวรรณคดีและวรรณกรรมมีผลต่อการเข้าใจในหลักการใช้ภาษาด้วย เนื่องจากวรรณคดีและวรรณกรรมเกิดจากกวีนำหลักการทางภาษามาใช้ให้เกิดเป็นผลงานและสื่อความหมายแก่ผู้รับ ซึ่งจากการประชุมการสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community : PLC) ภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย และสัมภาษณ์ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย พบว่าผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนเมื่อสอบวัดประเมินผลมีคะแนนที่น้อยในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีและวรรณกรรม และบทสัมภาษณ์นักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า นักเรียนไม่เห็นถึงความสำคัญในการเรียนวรรณคดีเนื่องจากความล้าสมัย เป็นเรื่องเก่า ไม่เท่าทันเทคโนโลยีและไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตในปัจจุบันแล้ว เมื่อผู้วิจัยสำรวจการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียน พบว่าปัญหาเกิดจากทั้งผู้เรียนและผู้สอน โดยปัญหาที่พบจากนักเรียนในการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนของกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยพบว่า ผู้เรียนไม่สนใจ หรือไม่ได้อยากเรียนวรรณคดีด้วยความรู้สึกชอบ แต่เรียนเพราะถูกบังคับให้เป็นวิชาที่ต้องเรียน (Ajjima Kirdpol, 1996 อ้างถึงใน กิ่งกาญจน์ บูรณสินวัฒนกูล, 2560 : 205) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนวรรณคดีไทยเกิดปัญหามากมาย ทั้งนี้เนื่องจากตัวเด็กเองไม่มีความสนใจที่จะเรียน และยังเห็นว่าวรรณคดีเป็นเรื่องเพ้อฝัน จากปัญหาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนไม่เห็นคุณค่าหรือความสำคัญของการเรียนวรรณคดี และปัญหาที่พบจากผู้สอนในการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนของกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยพบว่า วิธีสอนของครูไม่ดึงดูดใจก่อให้เกิดความเบื่อหน่ายในการเรียนโดยครูผู้สอนมักจะมุ่งสอนแบบอ่านเอาเรื่อง และให้นักเรียนเรียนด้วยวิธีการท่องจำเท่านั้น ซึ่งความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยของ (Bureau of Academic Affairs and Educational Standards, 1996 อ้างถึงใน กิ่งกาญจน์ บูรณสินวัฒนกูล, 2560 : 205) พบว่า ครูส่วนใหญ่มุ่งสอนให้นักเรียนท่องจำเพื่อการสอบ ครูบางคนขาดการค้นคว้า

ไม่พยายามหาเทคนิคการสอนแบบใหม่ อีกทั้งยึดการสอนแบบเดิม จนลืมกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิด และทำให้นักเรียนเบื่อ (กิ่งกาญจน์ บูรณสินวัฒนกูล, 2560)

จากปัญหาการเรียนการสอนวรรณคดีดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น หากผู้สอนละเลยการแก้ปัญหา ปล่อยให้วรรณคดีเป็นเรื่องยาก และไกลตัวผู้เรียน ในที่สุดวรรณคดีก็คงเป็นเสมือนโบราณวัตถุที่เก็บรักษาไว้ เพื่อเป็นสื่อแสดงความเจริญรุ่งเรืองของวัฒนธรรมทางภาษาในอดีตแต่ไม่ได้รับการอ่านด้วยใจรักอย่างซาบซึ้ง และจริงจัง (Pornthip Sirisomboonvej, 2004 อ้างถึงใน กิ่งกาญจน์ บูรณสินวัฒนกูล, 2560 : 205) การแก้ปัญหาดังกล่าว จำเป็นต้องใช้การจัดการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผล สามารถตั้งคำถามและตอบคำถามที่ตนเองต้องการทราบจากบทเรียนได้โดยการค้นคว้าและเลือกสรรข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ดังที่ (Sriwilai Dorkchan, 1985 อ้างถึงใน กิ่งกาญจน์ บูรณสินวัฒนกูล, 2560 : 205) ได้กล่าวว่า การเรียนการสอนวรรณคดีที่เด็กจะยอมรับได้นั้นขึ้นอยู่กับวิธีสอนของครูด้วยการสอนควรจะเป็นไปในลักษณะที่นักเรียนเป็นผู้คิดค้นที่จะวิจารณ์วรรณคดีตามพื้นฐาน และประสบการณ์ของเขา เช่น นักเรียนอาจคิดค้นวิพากษ์วิจารณ์ว่า สุนทรภู่เขียนนิราศภูเขาทอง ทำไมจึงพรรณนาความโดยเอาสถานที่มาเชื่อมโยงกับชีวิตตนเอง ทั้งนี้นักเรียนอาจได้คำตอบจากการศึกษาประวัติชีวิตสุนทรภู่ว่า ชีวิตของสุนทรภู่ต้องผ่านสิ่งเหล่านั้นมาการศึกษาชีวิตผู้แต่งจึงสัมพันธ์กับการศึกษาเนื้อหา และคุณค่าของวรรณคดีคือ ข้อคิดปรัชญา และสาระอันเป็นสัจจะของชีวิต (กิ่งกาญจน์ บูรณสินวัฒนกูล, 2560)

ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดวรรณคดีเป็นฐานพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทยเพื่อให้นักเรียนเข้าใจรากเหง้าของความเป็นไทย และเชื่อมโยงทักษะทั้ง 5 ด้านให้สอดคล้องกัน พร้อมกับใช้แนวคิดการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้โดยประเมิน 3 ด้าน คือ 1) พุทธิพิสัย โดยประเมินพฤติกรรมด้านสมองเป็นพฤติกรรมเกี่ยวกับสติปัญญา ความรู้ ความคิด ความเฉลียวฉลาด ความสามารถในการคิดเรื่องราวต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ 2) จิตพิสัย โดยประเมินค่านิยม ความรู้สึก ความซาบซึ้ง ทัศนคติ ความเชื่อ ความสนใจของผู้เรียนหลังจากได้รับการจัดการเรียนรู้ 3) ทักษะพิสัย โดยประเมินพฤติกรรมที่บ่งถึงความสามารถในการปฏิบัติงานได้อย่างคล่องแคล่วชำนิชำนาญ ซึ่งแสดงออกมาได้โดยตรงโดยมีเวลาและคุณภาพของงานเป็นตัวชี้ระดับของทักษะ (Benjamin S. Bloom, 1950-1959 อ้างถึงใน ธัญญา เรืองแก้ว, 2566 : 2)

จากปัญหาที่พบทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญ และต้องการแก้ไขเพื่อพัฒนาทักษะและผลการเรียนรู้ภาษาไทยโดยใช้วรรณกรรมไทยในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหมด 5 ด้านได้แก่ การอ่าน การเขียน การฟัง การดู และการพูด หลักการใช้ภาษาไทย และวรรณคดีและวรรณกรรม เพื่อช่วยพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ เชื่อมโยงความรู้ทั้ง 5 ทักษะ และพัฒนาพฤติกรรมการเรียนรู้ในด้าน

พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย เกิดเป็นผลการเรียนรู้ภาษาไทยที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และส่งเสริมให้นักเรียนเห็นความสำคัญของวรรณคดีและวรรณกรรมไทย เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นไทยผ่านการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยโดยประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทยระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1

2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทยระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทย ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้การวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566 โรงเรียนสารสาสน์วิเทศนิมิตใหม่ จำนวน 78 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566 โรงเรียนสารสาสน์วิเทศนิมิตใหม่จำนวน 1 ห้องเรียน รวม 25 คน ได้จากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทย จำนวน 10 แผน 20 ชั่วโมง ภายในแผนการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วย

2.1 แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทยระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน เป็นแบบปรนัย ชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ

2.2 แบบบันทึกหลังการจัดการเรียนรู้

2.3 แบบฝึกหัดท้ายแผนการจัดการเรียนรู้

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่

(Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยรวม รายด้านเพื่อนำไปอธิบายข้อมูลในรูปแบบตารางต่อไป

ผลการวิจัย

1. การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทย ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1

1.1 การยกร่างแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทย ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 แผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทย ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทย ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ทั้งหมด 10 แผนการเรียนรู้

ผู้วิจัยได้นำแผนการจัดการเรียนรู้ทั้ง 10 แผนตรวจค่าความสอดคล้องโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of item Objective Congruence : IOC) โดยจะต้องมีค่า 0.6-1.00 จึงจำสามารถนำไปใช้ทดลองกับกลุ่มตัวอย่างได้ ซึ่งแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทย ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ที่ 1.00 ทั้ง 10 แผนการจัดการเรียนรู้ จึงสามารถนำไปใช้ในการทดลองกับกลุ่มตัวอย่างได้

1.2 ผลการทดลองใช้แผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทย ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการทดลองใช้แผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทย ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 จากการบันทึกหลังการจัดการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทย จำนวน 20 ชั่วโมง ในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนจะต้องบันทึกการจัดการเรียนรู้ทั้งหมด 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ ซึ่งตรงกับแนวคิด Bloom’s Taxonomy และบันทึกพฤติกรรมของนักเรียนทั้ง 3 ด้านเพื่อดูผลการเรียนรู้ของนักเรียนเมื่อได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทย ดังนี้

1) ด้านพุทธิพิสัย นักเรียนได้รับความรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่กำหนด นักเรียนได้รับความรู้วรรณคดีและวรรณกรรมจากเรื่อง นิราศภูเขาทอง ได้แก่ ฉันทลักษณ์กลอนสุภาพ การวิเคราะห์คุณค่าทางวรรณศิลป์ การใช้ภาพพจน์โวหาร การเขียนเรียงความ รสทางวรรณคดี นักเรียนได้รับความรู้วรรณคดีและวรรณกรรมจากเรื่อง สุภาษิตพระร่วง ได้แก่ การสร้างคำในภาษาไทย การแยกแยะข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็น การวิเคราะห์คุณค่าทางสังคม และนักเรียน

ได้รับความรู้วรรณคดีและวรรณกรรมจากเรื่อง โคลงโลกนิติ ได้แก่ การใช้สำนวน สุภาษิตไทย ฉันทลักษณ์ของโคลงสี่สุภาพ และการแบ่งวรรคตอนการอ่านโคลงสี่สุภาพ

2) ด้านทักษะพิสัย นักเรียนสามารถนำรูปแบบฉันทลักษณ์ที่กำหนดไปใช้เปรียบเทียบกับบทประพันธ์จริงได้ นักเรียนสามารถทำแบบฝึกหัดและทำกิจกรรมตามที่กำหนดได้ถูกต้อง นักเรียนสามารถทำซ้ำหรือทำใหม่หลังจากพบว่าเกิดข้อผิดพลาดและพยายามจนกว่าผลงานจะสำเร็จ และนักเรียนสามารถอ่าน เขียน แต่งคำประพันธ์ และนำเสนอได้อย่างคล่องแคล่วหลังจากได้รับการฝึกฝนผ่านกิจกรรมในแผนการจัดการเรียนรู้

3) ด้านจิตพิสัย นักเรียนมีความภาคภูมิใจในตัวเองมากขึ้นเมื่อสามารถปฏิบัติงานทั้งแบบเดี่ยวและแบบกลุ่มได้สำเร็จ นักเรียนเรียนรู้ที่จะค้นหาความงามทางภาษาและเกิดความชื่นชอบ ชื่นชมความสามารถของกวี และซาบซึ้งในความหมายมากขึ้นเมื่อสามารถตีความแปลความจากบทประพันธ์ได้ นักเรียนกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับบทประพันธ์ตามประสบการณ์และความเข้าใจของตนเอง ทำให้นักเรียนตระหนักได้ว่าการเรียนวรรณคดีและวรรณกรรมจะได้รับข้อคิดและแนวคิดต่อชีวิตประจำวันอย่างไร นักเรียนเล็งเห็นถึงประโยชน์จากการเรียนวรรณคดีและวรรณกรรมและมีทัศนคติที่ดีในการเรียนวรรณคดีและวรรณกรรม และการเรียนวิชาภาษาไทยมากขึ้น

1.3 ผลการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทย ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 จากการทดลองใช้แผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทย ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของนักเรียนโรงเรียนสารสาน์วิเทศนิมิตใหม่ สามารถสรุปผลได้ดังนี้

1) ด้านพุทธิพิสัย จากการทดลองใช้แผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทย ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของนักเรียนโรงเรียนสารสาสน์วิเทศนิมิตใหม่ จำนวน 10 แผน 20 ชั่วโมง พบว่า นักเรียนได้รับความรู้วรรณคดีและวรรณกรรมจากเรื่อง นิราศภูเขาทอง ได้แก่ ฉันทลักษณ์กลอนสุภาพ การวิเคราะห์คุณค่าทางวรรณศิลป์ การใช้ภาพพจน์โวหารการเขียนเรียงความ รสทางวรรณคดี นักเรียนได้รับความรู้วรรณคดีและวรรณกรรมจากเรื่องสุภาษิตพระร่วง ได้แก่ การสร้างคำในภาษาไทย การแยกแยะข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็น การวิเคราะห์คุณค่าทางสังคม และนักเรียนได้รับความรู้วรรณคดีและวรรณกรรมจากเรื่อง โคลงโลกนิติ ได้แก่ การใช้สำนวน สุภาษิตไทย ฉันทลักษณ์ของโคลงสี่สุภาพ และการแบ่งวรรคตอนการอ่านโคลงสี่สุภาพ คะแนนจากแบบฝึกหัดท้ายแผนการจัดการเรียนรู้พบว่า นักเรียนได้รับคะแนนเฉลี่ย 6.12 ในการทำแบบฝึกหัดแผนการเรียนรู้ที่ 1 และได้คะแนนเฉลี่ย 7.32 ในการทำแบบฝึกหัดท้ายแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 10 ซึ่งจากการสังเกตผลคะแนนแบบฝึกหัดท้ายแผนนักเรียนมีแนวโน้มคะแนนที่เพิ่มขึ้นจากแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 ถึง แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 10

2) ด้านทักษะพิสัย จากการทดลองใช้แผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทย ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของนักเรียนโรงเรียนสารสาสน์วิเทศนิมิตใหม่ จำนวน 10 แผน 20 ชั่วโมง พบว่า นักเรียนได้รับทักษะจากวรรณคดีและวรรณกรรมเรื่อง นิราศภูเขาทอง ได้แก่ การเขียนแผนผังคำประพันธ์ การวิเคราะห์คุณค่าด้านวรรณศิลป์ที่ปรากฏจากคำประพันธ์ในเรื่องได้ และแยกประเภทภาพพจน์ที่พบได้ มีทักษะการถ่ายทอดและการนำเสนอผลงาน การเรียบเรียงสิ่งที่นำเสนอผ่านการเขียนเรียงความ และพูดนำเสนอหน้าชั้นเรียนได้ การวิจารณ์ผลงานของตนเอง การเลือกแหล่งค้นคว้าที่มีความน่าเชื่อถือ นักเรียนได้รับทักษะจากวรรณคดีและวรรณกรรมเรื่อง สุภาษิตพระร่วง ได้แก่ การค้นหาสวรรณคดีให้เหมาะสมถูกต้อง การสร้างเกณฑ์ในการค้นหาคำประเภทคำซ้อน คำซ้ำ คำประสม การจัดหมวดหมู่ของคำ การจัดหมวดหมู่ข้อความที่เป็นข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็น ทักษะการแต่งคำประพันธ์ตามฉันทลักษณ์ที่กำหนด การแบ่งกลุ่มสำนวนตามเกณฑ์ที่ได้รับมอบหมาย นักเรียนได้รับทักษะจากวรรณคดีและวรรณกรรมเรื่อง โคลงโลกนิติ ได้แก่ การสังเกตสำนวนสุภาษิตในชีวิตประจำวันและนำไปประยุกต์ใช้อย่างเป็นธรรมชาติ การเลียนแบบการใช้สำนวนจากการสังเกตสื่อรอบตัว การแต่งคำประพันธ์โคลงสี่สุภาพตามฉันทลักษณ์ที่กำหนดให้ การฝึกอ่านโคลงสี่สุภาพและการฝึกซ้อมหลังเกิดความผิดพลาด จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนของนักเรียน พบว่า ผลการสังเกตพฤติกรรมในประเด็นการประเมินความมุ่งมั่นในการทำงานในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทยมีค่าเฉลี่ย 4.13 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.57 ซึ่งระดับคุณภาพของพฤติกรรมด้านความมุ่งมั่นในการทำงาน ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสารสาสน์วิเทศนิมิตใหม่ อยู่ในเกณฑ์การประเมินในระดับ ดี

3) ด้านจิตพิสัย จากการทดลองใช้แผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทย พบว่า นักเรียนมีแนวโน้มที่ดีขึ้น จากการสังเกตทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อการเรียนวรรณคดีและวรรณกรรมไทย ผ่านแบบสอบถามวัดเจตคติที่มีต่อวิชาภาษาไทยหลังเรียนภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทย พบว่า การประเมินจากแบบสอบถามวัดเจตคติที่มีต่อวิชาภาษาไทยหลังเรียนภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทยมีค่าเฉลี่ย 4.54 อยู่ในเกณฑ์การประเมินในระดับ มากที่สุด โดยนักเรียนมีเจตคติในข้อที่ 9 ด้านความรู้สึกภูมิใจในความเป็นไทยมากที่สุดมีค่าเฉลี่ย 4.68 และแผนการจัดการเรียนรู้ที่นักเรียนชื่นชอบมากที่สุดคือ แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 5 การสร้างคำในภาษาไทย เนื่องจากมีลักษณะการจัดกิจกรรมที่ท้าทาย และนักเรียนมีความรู้และมีความคล่องแคล่วว่องไวในการคิดวิเคราะห์มากขึ้นแล้ว จึงเกิดความสนุกสนาน

2. ผลการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทย ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1

ผลการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทย ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทยก่อนเรียนและหลังเรียนภาษาไทยด้วยการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทย โดยการใช้สถิติ t-test แบบ Paired Samples ของประชากรที่ใช้ในการศึกษา จำนวน 25 คน ซึ่งเป็นนักเรียนโรงเรียนสารสาสน์วิเทศนิมิตใหม่ ปรากฏผลดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทยก่อนเรียนและหลังเรียนภาษาไทยด้วยการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทย ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1

การทดสอบ	n	$\overline{X}$	S.D.	t	Sig.
ก่อนเรียน	25	14.96	2.72		
				35.175*	.000
หลังเรียน	25	19.80	2.60		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

จากตารางที่ 1 พบว่า การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทยก่อนเรียนและหลังเรียนภาษาไทยด้วยการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทยระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของนักเรียนโรงเรียนสารสาสน์วิเทศนิมิตใหม่ จำนวน 25 คน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทย อภิปรายผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

1. การประเมินแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทยระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า แผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทย อยู่ในระดับดี เนื่องจากแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทย ได้นำแนวคิดพฤติกรรมการเรียนรู้มาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทย เกิดเป็นการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และด้านจิตพิสัย ในด้านพุทธิพิสัยผู้เรียนได้รับทั้งความรู้ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า ด้านทักษะพิสัยผู้เรียนเกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ทั้ง 5 ขั้นได้แก่ การเลียนแบบ การกระทำตามสั่ง การหาความถูกต้อง การกระทำอย่างต่อเนื่อง และการกระทำที่เป็นธรรมชาติ ด้าน

จิตพิสัย ผู้เรียนเกิดการรับรู้ การตอบสนอง การเกิดค่านิยม การจัดระบบ และบุคลิกภาพ จากการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน ทำให้นักเรียนเห็นถึงประโยชน์จากการเรียนรู้วรรณคดีและวรรณกรรมเพราะสามารถเชื่อมโยงเข้ากับชีวิตประจำวันของตนเองได้ นักเรียนจึงเกิดความภาคภูมิใจในผลงานภาคภูมิใจในความเป็นไทย และเปิดใจกับการเรียนวิชาภาษาไทยมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Bloom' Taxonomy Of learning กล่าวว่า การเรียนรู้ หมายถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากเดิมไปสู่พฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวร และพฤติกรรมใหม่มาจากประสบการณ์หรือการฝึกฝน การเรียนรู้จะเกิดการเปลี่ยนแปลงดังนี้ 1) การเปลี่ยนแปลงทางด้านความรู้ความเข้าใจและความคิด (Cognitive Domain) หมายถึง การเรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหาสาระใหม่ ก็จะทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ได้มากขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสมอง 2) การเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์ความรู้สึก ทัศนคติค่านิยม (Affective Domain) หมายถึง เมื่อบุคคลได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ก็ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกทางด้านจิตใจ ความเชื่อ ความสนใจ 3) ความเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย (Psychomotor Domain) หมายถึง การที่บุคคลได้เกิดการเรียนรู้ทั้งในด้านความคิด ความเข้าใจ และเกิดความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม ความสนใจด้วยแล้ว ได้นำเอาสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปปฏิบัติจึงทำให้เกิดทักษะและความชำนาญมากขึ้น เช่น การใช้มือ การใช้ร่างกาย เป็นต้น (ธัญญา เรืองแก้ว, 2566) ซึ่งแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทยสามารถส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ได้ใน 3 ด้าน และแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทยเกิดจากการบูรณาการสาระ 5 สาระเข้าด้วยกัน ได้แก่ การอ่าน การเขียน การฟัง การดู และการพูด หลักการใช้ภาษา และวรรณคดีและวรรณกรรม การจัดการเรียนรู้ที่สามารถเชื่อมโยงเยื้อหา ความรู้กับชีวิตประจำวันได้ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออกอย่างเต็มที่ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดผลการเรียนรู้ที่ดีผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดี ทำให้ผู้เรียนเกิดการเชื่อมโยงความรู้ ประสบการณ์และทักษะเดิมที่มีอยู่รวมเข้ากับความรู้ ประสบการณ์และทักษะใหม่ที่ได้รับผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ผ่านแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทย เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ วรรณคดีที่ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้นี้สามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้วัฒนธรรม ส่งเสริมการเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาไทยและภูมิในในความเป็นชาติ ภูมิใจในภาษาประจำชาติ สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551) ได้กำหนดให้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยมี 5 มาตรฐาน ประกอบด้วย การอ่าน การเขียน การฟัง การดู และการพูด หลักการใช้ภาษาไทย และ วรรณคดีและวรรณกรรม เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีกระบวนการสร้างความรู้ นำความรู้ไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน สามารถใช้กระบวนการเขียนรูปแบบต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถเลือกฟัง ดู และพูดได้อย่างมีวิจารณญาณ สร้างสรรค์ เข้าใจธรรมชาติของภาษา ภูมิปัญญาทางภาษา และ

รักษาภาษาไทยไว้เป็นสมบัติของชาติ สามารถเข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิจารณ์วรรณคดีอย่างเห็นคุณค่าและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของกรรณาภรณ์ เครื่องคำ (2565) ที่กล่าวว่า การใช้วรรณคดีเป็นฐานมุ่งหมายให้ผู้เรียนเอาคุณค่าต่างๆ ที่ได้รับจากวรรณคดีมาส่งเสริมพัฒนาการด้านความรู้ ความคิด ทักษะการอ่าน การเขียน การฟัง การดู และการพูด หลักการใช้ภาษา ความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น ดังนั้นแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทยจะสามารถทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ทักษะทั้ง 5 ด้านของการเรียนรู้ และส่งเสริมเจตคติที่ดีต่อความเป็นชาติไทย เกิดความหวงแหนและรักความเป็นไทยยิ่งขึ้น

2. การศึกษาการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยโดยประยุกต์ใช้วรรณคดีไทย พบว่า นักเรียนที่ปฏิบัติตามแผนการจัดการเรียนรู้บรรลุจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ ทั้งด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัยและจิตพิสัย อาจเป็นผลจากการจัดการเรียนรู้ที่เป็นนวัตกรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยใช้แนวคิดวรรณคดีเป็นฐานของ กาญจนา วงศ์กรด (2564) กล่าวว่า แนวคิดการใช้วรรณคดีเป็นฐานในการจัดการเรียนรู้ คือ การจัดการเรียนรู้ที่ใช้วรรณคดีบูรณาการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางภาษาไทยของผู้เรียนให้สอดคล้องตามตัวชี้วัดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยประกอบด้วย 5 สาระ ได้แก่ การอ่าน การเขียน การฟัง การดู และการพูด หลักการใช้ภาษา วรรณคดีและวรรณกรรม ผ่านกิจกรรมที่เหมาะสมกับเนื้อหา และประเด็นสำคัญของวรรณคดีที่เลือก แนวติดการสอนภาษาโดยใช้วรรณคดีเป็นฐานพัฒนามาจากแนวทางการสอนภาษาแบบองค์รวม (Whole Language) บนฐานของทฤษฎี Constructivism ซึ่งเชื่อว่าการเรียนรู้ภาษาที่มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องเป็นไปตามธรรมชาติของภาษาที่พัฒนาทักษะแต่ละด้านอย่างสัมพันธ์กัน สอดคล้องกับ สุนันทา อาจสัตรู (2559) ได้อธิบายว่า แนวคิดการใช้วรรณคดีเป็นบาน คือ การจัดการเรียนรู้วรรณคดีให้มีความหมายกับผู้เรียน ใช้วรรณคดีพัฒนาทักษะการอ่าน และความสนใจอ่านวรรณคดี สร้างนิสัยให้รักการอ่านและการศึกษาค้นคว้า พัฒนาทักษะการใช้ภาษาและเสริมสร้างความรู้ ความคิด จินตนาการ และเรียนวรรณคดีให้เข้าใจชีวิตนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเอง สอดคล้องกับพรทิพย์ แข็งขันและชยพร กระต่ายทอง (2553: 77) ได้อธิบายว่าวรรณคดีเป็นสื่อในการเรียน ผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์ภาษาที่มีคุณภาพและเป็นตัวอย่างในการใช้ภาษาที่ดี ผู้เรียนได้ประสบการณ์ชีวิตจากสถานที่และผู้คนที่ไม่มีโอกาสรับรู้ได้โดยตรง จะทำให้ผู้เรียนขยายพรมแดงทางความรู้ ความคิดและจินตนาการเข้าใจมนุษย์และสังคม วรรณคดีจึงเป็นสื่อที่ทำให้ผู้เรียนเข้าใจชีวิตและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งยังช่วยให้ผู้เรียนมีทักษะการอ่านเพื่อการศึกษาค้นคว้าในระดับที่สูงขึ้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของกรรณาภรณ์ เครื่องคำ (2565) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย โดยใช้แนวคิดวรรณคดีเป็นฐานร่วมกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้แผนผังทางปัญญา สำหรับนักเรียนชั้น

มัธยมศึกษาปีที่ 2 การออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดวรรณคดีเป็นฐาน ผู้วิจัยได้เลือกวรรณคดีเรื่อง รามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบ นนทก มาเป็นแกนกลางในการจัดการเรียนรู้โดยบูรณาการความรู้และทักษะในรายวิชาภาษาไทย ทั้ง 5 สาระการเรียนรู้เข้าด้วยกันซึ่งแนวคิดวรรณคดีเป็นฐานนี้สามารถช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและจะช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนได้สูงขึ้น ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพเป็นไปตามธรรมชาติของภาษาที่ต้องพัฒนาทักษะแต่ละด้านอย่างสัมพันธ์กันส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

ผู้สอนจะต้องมีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านวรรณคดีและวรรณกรรมไทยที่เลือกใช้ในการสอน มีความเชี่ยวชาญด้านการอ่านร้อยกรอง และการตีความเนื่องจากวรรณคดีและวรรณกรรมมีความหมายลึกซึ้ง เพื่อถ่ายทอดให้แก่ผู้เรียนได้อย่างถูกต้อง และเลือกมอบหมายงานต่างๆ ให้มีความยากง่ายได้เหมาะสมกับผู้เรียน ผู้สอนจะต้องสำรวจประสบการณ์และความรู้เดิมของผู้เรียนก่อนใช้แผนการจัดการเรียนรู้ เนื่องจากผู้เรียนมีระดับความรู้และประสบการณ์ที่แตกต่างกัน เพื่อให้เหมาะสมกับการเตรียมเนื้อหาพื้นฐานให้ผู้เรียน การศึกษาวรรณคดีและวรรณกรรมอื่นๆ ที่จะเลือกใช้ก่อนนำมาประยุกต์กับแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยการประยุกต์ใช้วรรณกรรมไทยเนื่องจากวรรณคดีและวรรณกรรมแต่ละเรื่องมีลักษณะคำประพันธ์และจุดประสงค์การแต่งที่แตกต่างกัน จึงต้องเลือกกิจกรรมให้เหมาะสมกับเนื้อหาที่เลือกใช้ และกลุ่มเป้าหมายให้เหมะสม

เอกสารอ้างอิง

กรรณาภรณ์ เครื่องคำ. (2565). *การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย โดยใช้แนวคิดวรรณคดีเป็นฐานร่วมกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้แผนผังทางปัญญา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร,

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. สืบค้นเมื่อ 10 สิงหาคม 2567, จาก http://academic.obec.go.th/images/document/1559878925_d_1.pdf.

กาญจนา วงศ์กลด. (2564). *การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทยเชิงบูรณาการ โดยใช้แนวคิดวรรณคดีเป็นฐานร่วมกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตวิทยาเชิงบวก PERMA สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร

กิ่งกาญจน์ บูรณสินวัฒนกูล. *“จะสอนวรรณคดีอย่างไรให้ผู้เรียนเกิดมโนทัศน์”,* วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ (ตุลาคม - ธันวาคม 2560): 204

พรทิพย์ แข็งขัน และชยพร กระต่ายทอง. (2553). *“การจัดการเรียนรู้ภาษาไทยแบบบูรณาการ” ชุดฝึกอบรมภาษาไทยระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น.* กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธัญญา เรืองแก้ว. (2566). *Bloom’s Taxonomy of Learning.* สืบค้นเมื่อ 1 กันยายน 2567. จาก https://www.edu.chula.ac.th/sites/default/files/users/user114/ดาวน์โหลดเอกสาร/เพิ่มเติม/เอกสารปรับหลักสูตร(66)/4.Bloom’sTaxonomyofLearning.pdf

สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน). (2564). *รายงานผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3.* กรุงเทพฯ : โรงเรียนสารสาสน์วิเทศนิมิตใหม่

_____. (2565). *รายงานผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3.* กรุงเทพฯ : โรงเรียนสารสาสน์วิเทศนิมิตใหม่

_____. (2566). *รายงานผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3.* กรุงเทพฯ : โรงเรียนสารสาสน์วิเทศนิมิตใหม่

สุนันทา อาจสัตรู, สนิท สัตโยภาส และชาตรี มณีโกศล. (2559). *ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วรรณคดีกลอนดอกสร้อยรำพึงในป่าช้าแบบบูรณาการตามแนวคิดวรรณคดีเป็นฐานระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนส่วนบุญโญปถัมภ์ ลำพูน.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

การพัฒนาโรงเลี้ยงไหมปรับสมดุลอุณหภูมิอัจฉริยะโดยใช้อินเทอร์เน็ตทุกสรรพสิ่งเป็นฐานสำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลูกหม่อนเลี้ยงไหม บ้านนาทุ่งใหญ่ ตำบลกุดชุมแสง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

THE DEVELOPING A SMART TEMPERATURE-BALANCING SILKWORM HOUSE USING THE INTERNET OF EVERYTHING AS A BASE FOR THE MULBERRY SILK GROWING COMMUNITY ENTERPRISE GROUP OF BAN NA THUNG YAI KUT CHUM SAENG SUBDISTRICT NONG BUA DAENG DISTRICT CHAIYAPHUM PROVINCE

[1]ศิรภัสสร์ อินทรพาณิชย์, [2]ทินนิกร เสมอโชค และ [3]กฤษณา พัฒเพ็ง

[1]Sirapat Intarapanit, [2]Tinnikon Samerchok and [3]Krisana Phatpheng

[1]มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, ประเทศไทย

[1]Chaiyaphum Rajabhat University, Thailand

[1]sirapat.in@cpru.ac.th, [2]uji2830@gmail.com, [3]Krisanaph1729@gmail.com,

Received: October 21, 2024; **Revised**: November 5, 2024; **Accepted**: December 29,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทสภาพแวดล้อมและภูมิปัญญาการเลี้ยงไหมในโรงเรือน 2) พัฒนาโรงเลี้ยงไหมปรับสมดุลอุณหภูมิอัจฉริยะโดยใช้อินเทอร์เน็ตทุกสรรพสิ่งเป็นฐาน 3) ประเมินประสิทธิภาพการใช้งานโรงเลี้ยงไหมปรับสมดุลอุณหภูมิอัจฉริยะโดยใช้อินเทอร์เน็ตทุกสรรพสิ่งเป็นฐาน โดยผู้วิจัยได้แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 ศึกษาบริบทสภาพแวดล้อมและภูมิปัญญาการเลี้ยงไหมในโรงเรือน ผลการสนทนากลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงไหม จำนวน 61 คน พบว่าได้รับองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาการเลี้ยงไหมและบริบทสภาพแวดล้อมในการเลี้ยงไหมในโรงเรือน

---

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

[2] นักวิชาการคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

[3] บุคลากร มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

ระยะที่ 2 พัฒนาโรงเลี้ยงไหมปรับสมดุลอุณหภูมิอัจฉริยะโดยใช้อินเทอร์เน็ตทุกสรรพสิ่งเป็นฐาน ได้พัฒนาขึ้นตามสภาพจริง จำนวน 2 ระบบ ประกอบด้วย ระบบเปิด - ปิด ไฟฟ้าเพื่อเพิ่มอุณหภูมิโรงเรือน และระบบสั่งเปิดและปิด ปั้มน้ำแบบอัตโนมัติ เพื่อลดอุณหภูมิภายในโรงเรือน โดยอ้างอิงจากเซ็นเซอร์อุณหภูมิ ค่าที่ได้จากเซนเซอร์จะสั่งการผ่านไมโครคอนโทรเลอร์ ระยะที่ 3 ประเมินประสิทธิภาพการใช้งานโรงเลี้ยงไหมปรับสมดุลอุณหภูมิอัจฉริยะโดยใช้อินเทอร์เน็ตทุกสรรพสิ่งเป็นฐาน ทั้งสิ้น จำนวน 55 คน ประสิทธิภาพการใช้งานโรงเลี้ยงไหมปรับสมดุลอุณหภูมิอัจฉริยะโดยใช้อินเทอร์เน็ตทุกสรรพสิ่งเป็นฐาน มีประสิทธิภาพการใช้นวัตกรรมโดยภาพรวมอยู่ในระดับดี ($\overline{X}$ = 4.32, S.D.=0.35) และความพึงพอใจที่มีต่อการใช้งานระบบสำหรับโรงเลี้ยงไหมปรับสมดุลอุณหภูมิอัจฉริยะโดยใช้อินเทอร์เน็ตทุกสรรพสิ่งเป็นฐาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี ($\overline{X}$ = 4.49, S.D.=0.57)

คำสำคัญ : การพัฒนา; โรงเลี้ยงไหม; ปรับสมดุลอุณหภูมิ; อินเทอร์เน็ตทุกสรรพสิ่ง

Abstract

The purposes of this research were to; 1) study the environmental context and wisdom of silk farming in the farm, 2) develop an intelligent temperature-balancing silk farm using the Internet of Things as a base, and 3) evaluate the efficiency of the intelligent temperature-balancing silk farm using the Internet of Things as a base. The researchers divided the operation into 3 phases as follows: Phase 1: Study the environmental context and wisdom of silk farming in the farm. The results of the discussion with 61 silk farmers found that they gained knowledge of silk farming wisdom and the environmental context of silk farming in the farm. Phase 2: Develop an intelligent temperature-balancing silk farm using the Internet of Things as a base. Two systems were developed based on real conditions: an electrical on-off system to increase the temperature of the farm, and an automatic water pump on and off system to reduce the temperature inside the farm, based on a temperature sensor. The values obtained from the sensors will be controlled through the microcontroller. Phase 3 evaluated the efficiency of the intelligent temperature-balancing silk farm using the Internet of Things as a base, with a total of 55 people. The efficiency of the intelligent temperature-balancing silk farm using the Internet of Things as a base was at a good level ($\overline{X}$ = 4.32, S.D.=0.35) and the overall satisfaction with the use of the system for the intelligent temperature-balancing silk farm using the Internet of Things as a base was at a good level ($\overline{X}$ = 4.49, S.D.=0.57).

Keywords: Development; Silk coop; Temperature balancing; Internet of things

บทนำ

การพัฒนาชุมชนของประเทศเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตที่ครอบคลุมถึงการเรียนรู้ด้านอาชีพ เพื่อเป็นการสร้างรากฐานเศรษฐกิจให้ประชาชนในระดับรากหญ้าสามารถพึ่งตนเองได้ รวมไปถึงให้เกิดความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพพื้นที่ชุมชนบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างรายได้ให้มั่นคงและยั่งยืน ซึ่งปัจจุบันการนำเทคโนโลยีใหม่มาปรับใช้ในภาคการผลิตเพื่อเพิ่มศักยภาพการผลิต ปรับโครงสร้างภาคการผลิตแบบเดิมสู่ภาคการผลิตแบบใหม่ที่มีศักยภาพเพิ่มขึ้นอย่างไรก็ดียังคงต้องอาศัยโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพในด้านโครงข่ายคมนาคมรวมถึงเทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวก ลดต้นทุน รวมไปถึงการพัฒนากลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจภาคเกษตรเพื่อยกระดับการผลิตทางการเกษตรโดยนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้ในการเกษตรการใช้งานเทคโนโลยีเกษตรด้านความแม่นยำ เทคโนโลยีการผลิตพืชในโรงเรือนเพาะปลูก การใช้ระบบอัตโนมัติ ระบบเซ็นเซอร์อัจฉริยะ เพื่อติดตามการเปลี่ยนแปลง ทั้งในด้านความชื้น แสง และอุณหภูมิภายในโรงเรือน เพื่อให้ได้ผลผลิตตรงตามความต้องการ ปรับเปลี่ยนกระบวนการทำเกษตรกรรม ให้เหมาะสมกับศักยภาพพื้นที่ ด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม (ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี, 2561: 19-21) ซึ่งการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG มีองค์ประกอบการพัฒนาด้านเทคโนโลยีและองค์ความรู้ในการตอบสนองต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก เพื่อเพิ่มความสามารถในการพึ่งตนเองด้านเทคโนโลยี โดยการพัฒนาเศรษฐกิจด้านเกษตร พลังงาน และกลุ่มเศรษฐกิจหมุนเวียน เพื่อพัฒนาเกษตรกรในการเพาะปลูกแบบเกษตรอัจฉริยะ การพัฒนาโรงเรือน เกษตรอัตลักษณ์พื้นถิ่น เกษตรปลอดภัย และเกษตรชีวภาพ พร้อมทั้งยกระดับการขับเคลื่อนทำให้ครัวเรือนภาคการเกษตรเป็นสังคมเกษตรแบบบูรณาการที่ใช้เทคโนโลยีเกษตรสมัยใหม่ทำให้เพิ่มผลิตภาพการผลิต รักษาฐานรายได้เดิมและสร้างรายได้ใหม่เพื่อให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นในระยะยาว ซึ่งจะเป็นการสร้างความเข้มแข็งด้านการเกษตรของประเทศอย่างยั่งยืน (แผนปฏิบัติการด้านการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทยด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG, 2565)

การพัฒนาทักษะการประกอบอาชีพและการสร้างรายได้ในชุมชนนั้นสามารถส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนร่วมพัฒนาความรู้ ทักษะอาชีพ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ส่งเสริมให้มีระบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมไปถึงการสร้างความมั่นคงของเกษตรกรโดยยึดหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรอัตลักษณ์พื้นถิ่น และเกษตรอัจฉริยะ สนับสนุนการรวมกลุ่มเกษตรกร พัฒนา ความเข้มแข็งสถาบันเกษตรกร พัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ให้เป็นมืออาชีพและสนับสนุนการสร้างความมั่นคงทางรายได้สามารถพึ่งพาตนเองได้ในบั้นปลายชีวิต (แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2560 – 2565) อาชีพการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเป็นอาชีพที่มีการสืบสานกันมาช้านานในประเทศไทย เป็นอีกอาชีพที่ สร้างรายได้ให้แก่เกษตรส่งผลให้เศรษฐกิจในชุมชนมีความเข้มแข็งเป็นอย่างดี (กรมหม่อนไหม: 2566) ทั้งนี้ จังหวัดชัยภูมิ ได้มีการพัฒนาแบบองค์รวม (Holistic) ในการ

ส่งเสริมสร้างชุมชนให้มีการใช้ความคิดสร้างสรรค์ผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้ เอกลักษณ์วัฒนธรรม ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาการใช้เทคโนโลยี ด้านการเกษตรที่เหมาะสมเพื่อลดต้นทุนการผลิต พัฒนาคุณภาพผลผลิต ซึ่งส่งเสริมการสร้างความเข้มแข็ง ทางเศรษฐกิจฐานรากตามหลักศาสตร์พระราชาสู่การแข่งขันอย่างยั่งยืนสู่แนวทางการพัฒนาด้านการเกษตรภายใต้โครงการส่งเสริม และพัฒนาการผลิตสินค้าเกษตรด้านการพัฒนาศักยภาพการผลิตสินค้าหม่อนไหม (แผนพัฒนาจังหวัดชัยภูมิ พ.ศ. 2561-2565) สำหรับตำบลกุดชุมแสง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ มีวิสาหกิจชุมชนเกี่ยวกับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม จำนวน 2 วิสาหกิจชุมชน ซึ่งวิสาหกิจชุมชนปลูกหม่อนเลี้ยงไหมบ้านนาทุ่งใหญ่ ตำบลกุดชุมแสง เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมมากที่สุด จำนวน 50 ครัวเรือน โดยเป็นกลุ่มแรก ๆ ของอำเภอหนองบัวแดงในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและยังคงมีเกษตรกรปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเป็นอาชีพหลักอย่างต่อเนื่องและยาวนาน การเลี้ยงไหมของกลุ่มเกษตรกรยังคงเป็นการเลี้ยงไหมในโรงเรือนแบบเปิด ไม่มีการควบคุมอุณหภูมิที่เหมาะสมต่อตัวไหมของโรงเรือนเลี้ยงไหม จึงทำให้ผลผลิตและคุณภาพของเส้นไหมแต่ละรอบการผลิตมีปริมาณมากน้อยต่างกันออกไปตามฤดูกาลและสภาพอากาศ (นางมณี ทองเดื่อ)

ประเทศไทยเป็นแหล่งผลิตไหมที่มีคุณภาพ และมีชื่อเสียงมากแห่งหนึ่งของโลก ในปี พ.ศ. 2555 ประเทศไทยมีรายได้จากการส่งออกผลิตภัณฑ์ไหม จำนวน 883 ล้านบาท ผลิตภัณฑ์ไหมที่ส่งออกได้แก่ สิ่งทอ เครื่องสำอาง อาหาร อุปกรณ์และยาที่ใช้ทางการแพทย์ (กรมหม่อนไหม, 2556) ซึ่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมมากที่สุดในประเทศไทย มีเกษตรกรปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและประกอบกิจกรรม ด้านหม่อนไหม จำนวน 46,248 ราย คิดเป็นร้อยละ 80 ของประชากรผู้เลี้ยงไหมทั้งหมดในประเทศ (ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ ขอนแก่น, 2555) ทั้งนี้ การประยุกต์ใช้ระบบการทำความเย็นแบบระเหยร่วมกับระบบการทำความเย็นแบบอัดไอมาใช้ในโรงเรือนเลี้ยงไหม โดยการใช้ระบบการทำความเย็นแบบระเหยร่วมกับระบบการทำความเย็นแบบอัดไอมีค่าความแตกต่างเฉลี่ยจากอุณหภูมิเหมาะสมสำหรับเลี้ยงไหมในแต่ละช่วงวัยที่แตกต่างกัน (มานพ แย้มแฟง และคณะ, 2563) ส่วนการนำเอาการควบคุมสภาพอากาศภายในโรงเรือนเลี้ยงไก่ระบบปิด โดยใช้ตัวควบคุมฟัซซี่ลอจิก ซึ่งพัฒนาตัวควบคุมแบบฟัซซี่ลอจิกในการควบคุมระบบทำความเย็นแบบระเหยสำหรับควบคุมสภาพอากาศในโรงเรือนเลี้ยงสัตว์ปีก ตัวควบคุมแบบฟัซซี่ลอจิกมีประสิทธิภาพดี และง่ายต่อการนำไปใช้กับระบบที่ซับซ้อนจึงใช้ตัวควบคุมแบบฟัซซี่ลอจิกเพื่อควบคุมอุณหภูมิภายในและความชื้นสัมพัทธ์ แบบป้อนกลับมีการออกแบบตัวควบคุมแบบฟัซซี่ลอจิก 2 ตัว สำหรับควบคุมพัดลม และปั๊มน้ำ ในการออกแบบตัวควบคุมทั้งสองใช้อินพุต 4 ตัว และเอาต์พุต 1 ตัว โดยมีค่าคลาดเคลื่อนและการเปลี่ยนแปลงตัวควบคุมที่สามารถควบคุมอุณหภูมิ และความชื้นสัมพัทธ์ให้คงที่ในช่วงให้คงที่อยู่ในช่วง ± 1.5 C และ ± 20% ตามลำดับซึ่งดีกว่าตัวควบคุมแบบเดิม (ณัฐสุพร ชิ้นสุวรรณ และคณะ, 2563) สำหรับการออกแบบโรงเรือนเพื่อควบคุมอุณหภูมิและความชื้นโดยใช้เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตของสรรพ

สิ่ง เพื่อส่งเสริมการเพาะเลี้ยงเห็ดแครง ผลการออกแบบโรงเรือนภายนอกโรงเรือนสำหรับควบคุมอุณหภูมิและความชื้น การออกแบบภายในโรงเรือนสำหรับควบคุมอุณหภูมิและความชื้น และการออกแบบโรงเรือนสำหรับควบคุมอุณหภูมิและความชื้น ในส่วนของห้องควบคุม และห้องเก็บพลังงานแสงอาทิตย์ภาพรวมอยู่ในระดับมาก และความเหมาะสมของการออกแบบโรงเรือน ภาพรวมอยู่ในระดับมากซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในการจัดสร้างโรงเรือนสำหรับเพาะเลี้ยงเห็ดแครง ได้อย่างเหมาะสม (อรพรรณ แซ่ตั้ง และคณะ, 2560)

คณะผู้วิจัย ดำเนินการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการควบคุมอุณหภูมิของโรงเรือนเลี้ยงไหม พบว่า การเลี้ยงไหมของกลุ่มเกษตรกรยังคงเป็นการเลี้ยงไหมในโรงเรือนแบบเปิด ไม่มีการควบคุมอุณหภูมิ ที่เหมาะสมต่อตัวไหมของโรงเรือนเลี้ยงไหมจึงทำให้ผลผลิตแต่ละรอบการผลิตมากน้อยต่างกันออกไปตามฤดูกาลและสภาพอากาศ (สุชาดา พงษ์สะพัง, 2565) ซึ่งอุณหภูมิในโรงเรือนเลี้ยงไหมมีความสำคัญเป็นอันดับ 2 ถึง 37% ของวงรอบการเลี้ยงขององค์ประกอบการเลี้ยงไหมเพราะหากมีอุณหภูมิที่เหมาะสมแล้วจะช่วยให้การผลิตรังไหมของหนอนไหมมีเส้นใยที่หนาขึ้นและได้ปริมาณเส้นไหมที่เพิ่มขึ้นด้วย (นลินี ยศรุ่งเรือง, 2565) งานวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยมีการบูรณการระหว่างศาสตร์ คือ เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ การเกษตร และวิศวกรรมศาสตร์ เป็นต้น การนำองค์ความรู้ที่ได้จากภูมิปัญญาและนวัตกรรมมาถ่ายทอดให้กับชุมชน โดยส่งเสริมสนับสนุนให้มีความรู้พื้นฐานในการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการจัดการโรงเรือนเลี้ยงไหม เพื่อเพิ่มศักยภาพการผลิตรังไหมได้อย่างสม่ำเสมอทุกฤดูกาลและเพิ่มคุณภาพของรังไหมให้ดียิ่งขึ้นและประโยชน์เชิงนโยบาย ผู้นำชุมชนมีพื้นที่ต้นแบบให้กับกลุ่มวิสาหกิจกลุ่มอื่นที่สนใจได้ศึกษาเกี่ยวกับการควบคุมอุณหภูมิที่เหมาะสมให้กับโรงเรือนเลี้ยงไหมที่จะช่วยขับเคลื่อนรายได้ของประชาชนในประเทศไทยต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเพื่อศึกษาบริบทสภาพแวดล้อมและภูมิปัญญาการเลี้ยงไหมในโรงเรือน
2. เพื่อพัฒนาโรงเลี้ยงไหมปรับสมดุลอุณหภูมิอัจฉริยะโดยใช้อินเทอร์เน็ตทุกสรรพสิ่งเป็นฐาน
3. เพื่อประเมินประสิทธิภาพการใช้งานโรงเลี้ยงไหมปรับสมดุลอุณหภูมิอัจฉริยะโดยใช้อินเทอร์เน็ตทุกสรรพสิ่งเป็นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) ประกอบด้วย

1.1 เกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลูกหม่อนเลี้ยงไหมบ้านนาทุ่งใหญ่ ตำบลกุดชุมแสง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 50 คน เพื่อดำเนินการการสนทนากลุ่ม

1.2 ทำการศึกษาบริบทสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและภูมิปัญญาการเลี้ยงไหมในโรงเรือน โดยผู้เชี่ยวชาญ ด้านการพัฒนานวัตกรรมโรงเลี้ยงไหมปรับสมดุลอุณหภูมิอัจฉริยะโดยใช้อินเทอร์เน็ตทุกสรรพสิ่งเป็นฐาน จำนวน 5 คน

1.3 เกษตรกรกลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลูกหม่อนเลี้ยงไหมบ้านนาทุ่งใหญ่ ตำบลกุดชุมแสง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ประเมินประสิทธิภาพการใช้นวัตกรรมและประเมินประเมินความพึงพอใจ จำนวน 50 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสนทนากลุ่มเพื่อเก็บข้อมูลวิจัยการสนทนากลุ่มย่อยภูมิปัญญาการเลี้ยงไหมในโรงเรือน

2.2 แบบประเมินประสิทธิภาพการใช้งานระบบสำหรับโรงเลี้ยงไหมปรับสมดุลอุณหภูมิอัจฉริยะ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัย

1. บริบทสภาพแวดล้อมและภูมิปัญญาการเลี้ยงไหมในโรงเรือน

ผลการศึกษาบริบทสภาพแวดล้อมและภูมิปัญญาการเลี้ยงไหมในโรงเรือน คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดการสนทนากลุ่มเพื่อศึกษาบริบทสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและภูมิปัญญาการเลี้ยงไหมในโรงเรือน โดยการดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกจากเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลูกหม่อนเลี้ยงไหมบ้านนาทุ่งใหญ่ ตำบลกุดชุมแสง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งคณะผู้วิจัย

กำหนดกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 50 คน โดยวางแผนการแบ่งอาสาสมัครออกเป็น 5 กลุ่ม ๆ ละ 10 คน เพื่อดำเนินการสนทนากลุ่มเพื่อให้ได้มาซึ่งภูมิปัญญาการเลี้ยงไหม ดังนี้

1. พันธุ์หม่อนในการเลี้ยงไหม

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลูกหม่อนเลี้ยงไหมบ้านนาทุ่งใหญ่ ตำบลกุดชุมแสง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ นิยมปลูกพันธุ์หม่อนในการเลี้ยงไหม จำนวน 3 พันธุ์ ประกอบด้วย พันธุ์สกลนคร พันธุ์คุณไพร และพันธุ์บุรีรัมย์ 60 ซึ่งหม่อนพันธุ์สกลนครเป็นที่นิยมมากที่สุด เนื่องจากให้ผลผลิตดีและดูแลรักษาได้ง่ายที่สุดมีความทนทานต่อสภาวะแห้งแล้ง

1) การปลูกหรือการปักชำหม่อน

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลูกหม่อนเลี้ยงไหมบ้านนาทุ่งใหญ่ ตำบลกุดชุมแสง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ มีวิธีการปลูกหรือการปักชำหม่อนเพื่อขยายพันธุ์หม่อน 4 ขั้นตอน คือ การเลือกพื้นที่การเตรียมท่อนพันธุ์ การชำกิ่งหม่อน และเวลาปลูก

2) การดูแล บำรุงรักษาสวนหม่อน

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลูกหม่อนเลี้ยงไหมบ้านนาทุ่งใหญ่ ตำบลกุดชุมแสง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ มีวิธีการดูแล บำรุงรักษาสวนหม่อนให้เพียงพอและเหมาะสมต่อความต้องการของหนอนไหม 3 วิธี คือ การตัดแต่งกิ่ง การใส่ปุ๋ย และการกำจัดวัชพืช

3) การคลุมดิน และการไถพรวน

เป็นการช่วยให้หม่อนมีการสร้างรากใหม่ที่สามารถหาอาหารได้ดีขึ้น เพิ่มอินทรียวัตถุในดิน และเป็นการปรับสภาพโครงสร้างของดินให้ร่วนซุย และให้ดินสามารถอุ้มน้ำได้ดีขึ้นช่วยรักษาความชื้นในดินในช่วงที่ฝนไม่ตก นอกจากนี้ยังเป็นการปราบวัชพืชที่อยู่ระหว่างแถวหม่อนอีกทางหนึ่งด้วย

4) โรคหม่อน

โรคหม่อนที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลูกหม่อนเลี้ยงไหมบ้านนาทุ่งใหญ่ ตำบลกุดชุมแสง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ พบบ่อย ได้แก่ โรครากเน่า โรคราแป้ง โรคราสนิม โรคใบไหม้ และโรคใบด่าง

5) แมลงและไรศัตรูหม่อน

นอกจากโรคหม่อนแล้ว กลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลูกหม่อนเลี้ยงไหมบ้านนาทุ่งใหญ่ ตำบลกุดชุมแสง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ มักพบปัญหาเกี่ยวกับแมลงและไรที่เป็นศัตรูหม่อน ซึ่งสามารถทำความเสียหายกับหม่อนเป็นจำนวนมาก แมลงและไรศัตรูหม่อนที่พบบ่อย ได้แก่ เพลี้ยหอยนิ่ม เพลี้ยหอยดำ ด้วงเจาะลำต้นหม่อน เพลี้ยไฟหม่อน และเพลี้ยแป้ง

6) ปัจจัยที่มีผลต่อการเจริญเติบโตของหม่อน

ปัจจัยที่มีผลต่อการเจริญเติบโตของหม่อน คือ แสงแดด อุณหภูมิ น้ำ อากาศ และดิน

2. หนอนไหมที่ใช้ในการเลี้ยง

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลูกหม่อนเลี้ยงไหมบ้านนาทุ่งใหญ่ ตำบลกุดชุมแสง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ นิยมเลี้ยงไหม จำนวน 4 พันธุ์ ประกอบด้วย พันธุ์นางลายสระบุรี พันธุ์ไหมไทย

ลูกผสมอุบลราชธานี 60-35 (พันธุ์ดอกบัว) พันธุ์ทับทิมสยาม และพันธุ์ไหมจุล ซึ่งพันธุ์หนอนไหมที่ให้ผลผลิตดีที่สุดของกลุ่ม คือ พันธุ์นางลายสระบุรีเพราะเลี้ยงง่าย รังไหมหนา

3. การเลี้ยงไหม

3.1 การวางแผนการเลี้ยงไหม

การจะได้ผลผลิตรังไหมสูงสุด จะต้องมีการวางแผนการดำเนินการเพื่อจะได้ทราบขั้นตอนการจัดการเทคโนโลยีที่เหมาะสมลงไปให้ได้ผลตอบแทนตามความต้องการ ซึ่งจะต้องมีการวางแผนและพิจารณาว่าจะเลี้ยงจำนวนกี่รุ่นต่อปี จำนวนไข่ที่จะเลี้ยงต่อรุ่น การสั่งจองไข่ไหม การสร้างห้องเลี้ยงไหมที่ดีและเหมาะสมต่อการเลี้ยง และอุปกรณ์การเลี้ยงไหมที่จำเป็นต้องเตรียมให้พร้อมและให้พอดีกับจำนวนที่จะเลี้ยงและเหมาะสมกับการปฏิบัติของเกษตรกร หลังจากวางแผนการเลี้ยงไหมแล้ว ก่อนการเลี้ยงไหมในแต่ละรุ่นควรมีการเตรียมการล่วงหน้าประมาณ 1 อาทิตย์ ดังนี้ เตรียมสวนหม่อนเลี้ยงไหม ความสะอาดโรงเลี้ยงไหมและอุปกรณ์ต่าง ๆ เตรียมสารเคมีโรยตัวหนอนไหม และเตรียมภาชนะใส่เศษใบหม่อนและมูลไหม

3.2 วิธีการเลี้ยงไหม

ไหมมีอายุการเจริญเติบโต ประมาณ 42 – 55 วัน วงจรชีวิตไหมแบ่งออกเป็น 4 ระยะ คือ ไข่ ตัวหนอน ดักแด้ และผีเสื้อ โดยวงจรชีวิตไหมจะเริ่มต้นจากไข่ซึ่งใช้เวลาฟักตัวประมาณ 9-10 วัน จากนั้นจะกลายเป็นหนอนไหมสำหรับระยะนี้หนอนไหมจะกินใบหม่อนเป็นอาหาร และนอนประมาณ 4-5 ช่วง (วัยที่ 1 กินใบหม่อน นอน 3 วัน/ วัยที่ 2 กินใบหม่อน นอน 3 วัน/ วัยที่ 3 กินใบหม่อน นอน 3 วัน/ วัยที่ 4 กินใบหม่อน นอน 4 วัน และวัยที่ 5 กินใบหม่อน 7 วันสุก) โดยจะใช้ระยะเวลาประมาณ 22-26 วัน เมื่อหนอนไหมแก่หรือสุกก็จะชักใยเพื่อทำรังหุ้มตัวเอง โดยตัวไหมจะลอกคราบเป็นตัวดักแด้อยู่ในรัง ซึ่งช่วงเป็นรังไหมใช้เวลาประมาณ 8-10 วัน จากนั้นดักแด้ก็จะกลายเป็นผีเสื้อ ผีเสื้อไหมจะใช้น้ำลาย ซึ่งมีฤทธิ์เป็นด่างละลายใยไหมและเจาะรังไหมออกมาผสมพันธุ์และวางไข่โดยจะมีชีวิตอยู่ในช่วงนี้ ประมาณ 2-3 วัน ก็จะตาย วงจรชีวิตไหมแบ่งออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ไข่ ใช้เวลาฟักตัวประมาณ 9-10 วัน จะกลายเป็นหนอนไหม (ส่วนใหญ่จะรับมาจากศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถชัยภูมิ จะใช้เวลาประมาณ 3 วัน) โดยนำแผ่นไข่ไหมที่ผ่านการกกมาเรียบร้อยแล้ว มาวางบนกระด้งเลี้ยงไหมเพื่อพร้อมเปิดเลี้ยงไหม ในวันรุ่งขึ้น (แผ่นไข่ไหมจะถูกห่อหุ้มด้วยกระดาษแก้วขาวขุ่นอยู่ชั้นใน ส่วนชั้นนอกจะห่อด้วยกระดาษดำ)

ระยะที่ 2 ตัวหนอน ในระยะนี้หนอนไหมจะกินใบหม่อนเป็นอาหาร และนอนประมาณ 4-5 ช่วง (วัยที่ 1 กินใบหม่อน 3 วันนอน/ วัยที่ 2 กินใบหม่อน 3 วันนอน/ วัยที่ 3 กินใบหม่อน 3 วันนอน/ วัยที่ 4 กินใบหม่อน 4 วันนอน และวัยที่ 5 กินใบหม่อน 7 วันสุก) โดยจะใช้ระยะเวลาประมาณ 22-26 วัน เมื่อหนอนไหมแก่หรือสุกจะชักใยเพื่อทำรังหุ้มตัวเอง จากนั้นตัวไหมจะลอกคราบเป็นตัวดักแด้ หนอนไหมจะมี 5 ช่วง ดังนี้

1) วัยที่ 1 ตัวอ่อน (วัยอ่อน) การเลี้ยงไหมวัยนี้ไม่ควรให้หนอนไหมอยู่อย่างหนาแน่น ควรขยายพื้นที่เลี้ยงไหมให้เหมาะสมทุกวันเพื่อป้องกันความชื้นของหนอนไหม ซึ่งอุณหภูมิที่เหมาะสมกับการเลี้ยงไหมวัยนี้ คือ 27 – 28 องศาเซลเซียส และความชื้นสัมพัทธ์ 90%

2) วัยที่ 2 วัยอ่อน ไหมวัยนี้ให้ทำการขยายพื้นที่เลี้ยงไหมจำนวน 2 ครั้ง ให้ได้พื้นที่ 2 – 3 ตารางเมตร/แผ่น ซึ่งอุณหภูมิที่เหมาะสมกับการเลี้ยงไหมวัยนี้ คือ 26 – 27 องศาเซลเซียส และความชื้นสัมพัทธ์ 85 – 90%

3) วัยที่ 3 วัยอ่อน ไหมวัยนี้ควรขยายพื้นที่ให้ได้ 4 – 6 ตารางเมตร/แผ่น ซึ่งอุณหภูมิที่เหมาะสมกับการเลี้ยงไหมวัย 3 คือ 25 – 26 องศาเซลเซียส และความชื้นสัมพัทธ์ 80 – 85% ทั้งนี้ ในการเลี้ยงไหมวัยที่ 3 ไม่ควรนำยอดของใบหม่อนมาให้หนอนไหมกิน ควรเก็บใบหม่อนที่อยู่ต่ำลงมาจากยอดเล็กน้อย (ใบหม่อนของวัยนี้ควรเก็บใบที่อยู่ใต้ยอดใบที่ 7-10)

4) วัยที่ 4 วัยแก่ ไหมวัยนี้ควรขยายพื้นที่ให้ได้ 10 – 14 ตารางเมตร หากพบปัญหาไหมนอนไม่สม่ำเสมอ ให้ทำการแยกรุ่นเลี้ยงไหม โดยวางตาข่ายให้ใบหม่อนทิ้งไว้ประมาณ 2 ชั่วโมง จึงทำการยกตาข่ายแยกเอาตัวที่ไม่นอนออกจากไหมที่นอนแล้ว ทั้งนี้ เมื่อเลี้ยงด้วยใบหม่อนได้ประมาณ 4 วัน ก็จะถึงช่วงที่หนอนไหมนอน จากนั้นให้โรยด้วยปูนขาว ซึ่งอุณหภูมิที่เหมาะสมกับการเลี้ยงไหมวัยนี้ คือ อุณหภูมิ 24-25 องศาเซลเซียส และความชื้น 75%

5) วัยที่ 5 วัยแก่ (ไหมสุก) ก่อนไหมสุกเข้าทำรัง ประมาณวันที่ 5 – 6 ควรดำเนินการถ่ายมูลไหมเพื่อลดปริมาณความชื้นในกองหม่อน และเพื่อความสะดวกในการดำเนินการเก็บไหมสุก สำหรับหนอนไหมวัยนี้ควรขยายพื้นที่ให้ได้ 18 – 24 ตารางเมตร อุณหภูมิที่เหมาะสมกับการเลี้ยงไหมวัย 5 คือ 24 – 25 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์ 70%

ระยะที่ 3 ดักแด้ ตัวดักแด้จะอยู่ในรังไหมประมาณ 8-10 วัน จากนั้นก็จะกลายเป็นผีเสื้อ

ระยะที่ 4 ผีเสื้อ ผีเสื้อไหมจะใช้น้ำลายซึ่งมีฤทธิ์เป็นด่างในการละลายใยไหม และเจาะรังไหมออกมาผสมพันธุ์และวางไข่ โดยผีเสื้อไหมจะมีชีวิตอยู่ในช่วงนี้ ประมาณ 2-3 วัน ก็จะตาย

4. เทคนิคการเลี้ยงไหม

4.1. เทคนิคการเลี้ยงไหมในฤดูฝน คือ ถ้าอุณหภูมิต่ำและความชื้นสูง ให้นำเตาถ่านที่มีไฟอ่อนๆ ปราศจากควันไฟ มาวางไว้ภายใน เพื่อช่วยปรับอุณหภูมิให้สูงขึ้น

4.2 เทคนิคการเลี้ยงไหมในฤดูหนาว คือ ตั้งเตาไฟที่ปราศจากควันไว้ในห้องเลี้ยงไหมและวางกะละมังหรือถังบรรจุน้ำบนเตาไฟ เพื่อเพิ่มอุณหภูมิและความชื้น/ใช้ผ้าห่มหรือผ้าอื่น ๆ คลุมรอบ ๆ โรงเลี้ยง/โรยปูนขาวหรือแกลบเผาให้บ่อยครั้งขึ้นเพื่อดูดความชื้น

4.3 เทคนิคการเลี้ยงไหมในฤดูร้อน คือ หมั่นทำความสะอาดโรงเลี้ยงไหมสม่ำเสมอ ขยายพื้นที่ ให้หนอนไหมทุกครั้งก่อนเลี้ยงในแต่ละรุ่น

5. โรงเลี้ยงไหม

โรงเลี้ยงไหมถือเป็นปัจจัยสำคัญในการเลี้ยงไหมเพราะมีผลต่อจำนวนไหมที่เลี้ยง อัตราการคงอยู่ของไหม การดูแลป้องกัน และกำจัดศัตรูไหมที่จะเข้าไปรบกวนไหมในโรงเลี้ยงไหม โรงเลี้ยงไหมที่ดีขนาดอย่างน้อย คือ กว้าง 4 เมตร ยาว 7 เมตร และความสูงจากพื้นถึงเพดานอย่างน้อย 2.5 เมตร เป็นสามเหลี่ยมหน้าจั่ว ตั้งตามแนวตะวัน (ตามแนวทิศตะวันออก/ตะวันตก) เทพื้นด้วยคอนกรีต มีความโปร่ง สะอาด อากาศ

ถ่ายเทได้สะดวก และที่สำคัญล้อมด้วยมุ้งเขียวเพื่อป้องกัน มด แมลงวัน จิ้งจก ตุ๊กแก หนู หรือแมลงศัตรูไหมอื่น ๆ ที่จะเข้าไปทำลายหนอนไหม สำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลูกหม่อนเลี้ยงไหมบ้านนาทุ่งใหญ่ ตำบลกุดชุมแสง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ส่วนใหญ่จะปลูกสร้างโรงเลี้ยงไหมขนาดความกว้าง 8 เมตร ความยาว 12 เมตร และขนาดความกว้าง 8 เมตร ความยาว 20 เมตร และความสูงจากพื้นถึงเพดาน 3.5 เมตร และอากาศที่เหมาะสมสำหรับการเลี้ยงไหม คืออุณหภูมิระหว่าง 20 – 35 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์ 65 – 80 เปอร์เซ็นต์

2. การพัฒนาโรงเลี้ยงไหมปรับสมดุลอุณหภูมิอัจฉริยะโดยใช้อินเทอร์เน็ตทุกสรรพสิ่งเป็นฐานมีรายละเอียดการดำเนินกิจกรรม ดังนี้

ผลการดำเนินการพัฒนาระบบโรงเลี้ยงไหมปรับสมดุลอุณหภูมิอัจฉริยะโดยใช้อินเทอร์เน็ตทุกสรรพสิ่ง โดยการลงพื้นที่เพื่อสำรวจบริบท สภาพแวดล้อม ขนาด ตลอดจนปัจจัยต่าง ๆ โดยรอบของโรงเลี้ยงไหมเพื่อวางแผนการพัฒนาระบบ โดยขนาดของโรงเลี้ยงไหมที่เป็นพื้นที่วิจัยมีขนาด กว้าง 8 เมตร ยาว 20 เมตร ซึ่งเป็น โรงเลี้ยงไหมของ นายทองพูน คำหงส์ษา และ นางยุวดี คำหงส์ษา สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลูกหม่อนเลี้ยงไหมบ้านนาทุ่งใหญ่ ตำบลกุดชุมแสง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ โดยทำการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมสำหรับเลี้ยงเพาะพันธุ์ไหมให้กับศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ

คณะผู้วิจัยและผู้เชี่ยวชาญได้ออกแบบวางผังระบบภายในโรงเรือน โดยวางผังระบบลดอุณหภูมิ ระบบควบคลุมการพ่นฝอยวางรอบโรงเลี้ยงไหมภายใน จำนวน 30 หัวพ่น เพื่อปรับลดอุณหภูมิในช่วงฤดูที่มีอุณหภูมิร้อนจัด และใช้ระบบควบคลุมฮิตเตอร์ให้ความอบอุ่นภายในโรงเลี้ยงไหม จำนวน 4 ตัว เพิ่มอุณหภูมิให้เกิดความเหมาะสม โดยผ่านการควบคลุมจากตู้ควบคลุมรับค่าจากระบบเซ็นเซอร์ผ่านไมโครคอนโทรเลอร์พร้อมทั้งสั่งการระบบแบบอัตโนมัติตามเงื่อนไขของอุณหภูมิแต่ละช่วงวัยของการเลี้ยงไหม ซึ่งในภาวะที่มีอากาศร้อนจัดระบบสามารถลดอุณหภูมิภายในสภาพของโรงเลี้ยงได้ 2- 3 องศา และเพิ่มความชื้นสัมพัทธ์ได้ร้อยละ 10 -15 ไม่ถึงเกณฑ์อุณหภูมิของการเลี้ยงแต่ละช่วงวัยแต่สามารถลดอัตราการการสูญเสียของตัวหนอนไหมในระยะเริ่มสุก เข้าฝัก และการตายภายในรังไหมได้

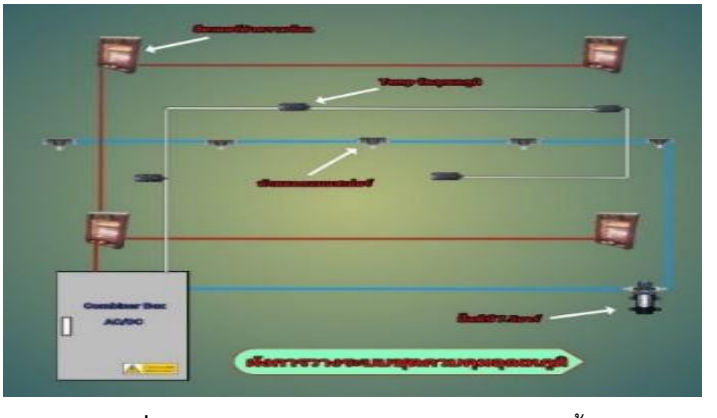

รูปภาพที่ 1 ผังการวางระบบปรับอุณหภูมิภายในโรงเลี้ยงไหม

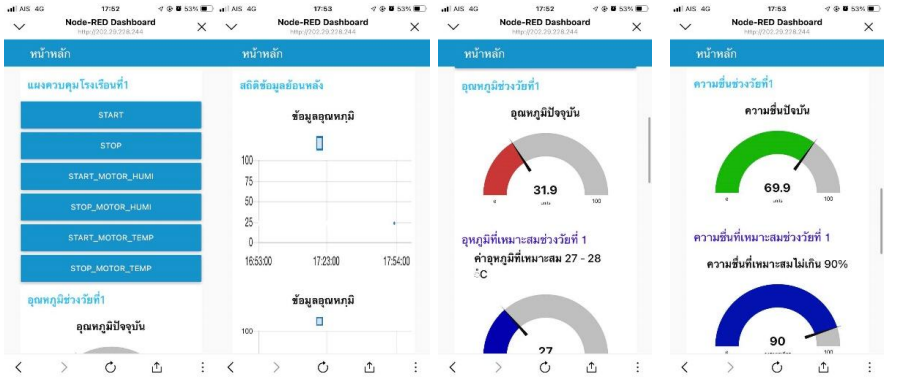

รูปภาพที่ 2 การควบคุมและการแสดงผลผ่านอุปกรณ์

3. ประเมินประสิทธิภาพการใช้งานโรงเลี้ยงไหมปรับสมดุลอุณหภูมิอัจฉริยะโดยใช้อินเทอร์เน็ตทุกสรรพสิ่งเป็นฐาน

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินประสิทธิภาพการใช้นวัตกรรมโดยภาพรวม

รวมทั้ง 6 ด้าน	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
1. ด้านการออกแบบ	4.47	0.52	มาก
2. ด้านเทคโนโลยี	4.20	0.71	มาก
3. ด้านวัสดุอุปกรณ์ในการติดตั้ง	4.52	0.45	มากที่สุด
4. ด้านองค์ประกอบของซอฟต์แวร์	4.44	0.44	มาก
5. ด้านความเหมาะสม	4.10	0.82	มาก
6. ด้านการใช้ประโยชน์	4.17	0.81	มาก
รวม	**4.32**	**0.35**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินประสิทธิภาพการใช้นวัตกรรมโดยภาพรวมอยู่ในระดับดี ($\overline{X}$ = 4.32, S.D.=0.35) เมื่อพิจารณารายด้านวัสดุอุปกรณ์ในการติดตั้งมีประสิทธิภาพการใช้นวัตกรรมมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.52, S.D.=0.45) รองลงมา คือด้านการออกแบบ ($\overline{X}$ = 4.47, S.D.=0.52) และด้านองค์ประกอบของซอฟต์แวร์ ($\overline{X}$ =4.44, S.D.=0.44) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อการใช้งานระบบสำหรับโรงเลี้ยงไหมปรับสมดุลอุณหภูมิอัจฉริยะโดยใช้อินเทอร์เน็ตทุกสรรพสิ่งเป็นฐาน โดยภาพรวม

รวมทั้ง 4 ด้าน	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
1. ด้านการติดต่อกับผู้ใช้งานของระบบ	4.43	0.66	มาก
2. ด้านการทำงานของระบบ	4.44	0.75	มาก
3. ด้านอุปกรณ์	4.54	0.64	มากที่สุด
4. ด้านการใช้ประโยชน์	4.56	0.71	มากที่สุด
รวม	**4.49**	**0.57**	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อการใช้งานระบบสำหรับโรงเลี้ยงไหมปรับสมดุลอุณหภูมิอัจฉริยะโดยใช้อินเทอร์เน็ตทุกสรรพสิ่งเป็นฐาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี ($\overline{X}$ = 4.49, S.D.=0.57) เมื่อพิจารณารายด้านการใช้ประโยชน์ มีความพึงพอใจมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.56, S.D.= 0.71) รองลงมา คือ ด้านอุปกรณ์ ($\overline{X}$ = 4.54, S.D.= 0.64) ด้านการทำงานของระบบ ($\overline{X}$ =4.44, S.D.= 0.75) และด้านการติดต่อกับผู้ใช้งานของระบบ ($\overline{X}$ = 4.43, S.D.= 0.66) ตามลำดับ

อภิปรายผล

1. ศึกษาบริบทสภาพแวดล้อมและภูมิปัญญาการเลี้ยงไหมในโรงเรือน การศึกษาบริบทสภาพแวดล้อมและภูมิปัญญาการเลี้ยงไหมในโรงเรือน ดำเนินการจัดการสนทนากลุ่ม เพื่อศึกษาบริบทสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและภูมิปัญญาการเลี้ยงไหม ในโรงเรือน จากเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลูกหม่อนเลี้ยงไหมบ้านนาทุ่งใหญ่ ตำบลกุดชุมแสง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งได้รับองค์ความจากการศึกษาในด้าน 1) พันธุ์หม่อนในการเลี้ยงไหม โดยนิยมปลูกมากที่สุด คือ พันธุ์หม่อนพันธุ์สกลนคร เพราะให้ผลผลิตมากที่สุดต่อไร่และทนแล้ง 2) โรคหม่อนที่พบบ่อย ได้แก่ โรครากเน่า โรคราแป้ง แมลงและไรศัตรูหม่อน ได้แก่ เพลี้ยหอยนิ่ม เพลี้ยหอยดำ เป็นต้น 3) หนอนไหมที่ใช้ในการเลี้ยง นิยมเลี้ยงไหม จำนวน 4 พันธุ์ ประกอบด้วย พันธุ์นางลายสระบุรี พันธุ์ไหมไทยลูกผสมอุบลราชธานี 60-35 (พันธุ์ดอกบัว) พันธุ์ทับทิมสยาม และพันธุ์ไหมจุล 4) การเลี้ยงไหม ประกอบด้วย การวางแผนการเลี้ยงไหมการเตรียมสวนหม่อนเลี้ยงไหมให้ใบหม่อนเพียงพอในการเลี้ยง ทำความสะอาดโรงเลี้ยงไหมและอุปกรณ์ต่าง ๆ และวิธีการเลี้ยงไหมซึ่ง ไหมมีอายุการเจริญเติบโต ประมาณ 42 – 55 วัน วงจรชีวิตไหมแบ่งออกเป็น 4 ระยะ 5) โรงเลี้ยงไหม มีขนาดอย่างน้อย คือ กว้าง 4 เมตร ยาว 7 เมตร และความสูงจากพื้นถึงเพดาน อย่างน้อย 2.5 เมตร และ6) อุณหภูมิระหว่าง 20 – 35 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์ 65 – 80 เปอร์เซ็นต์ โดยผลผลิตในแต่ละช่วงฤดูจะแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับสภาพอากาศ ซึ่งเดือนตุลาคม-มีนาคม จะเป็นช่วงระยะเวลาที่สามารถเลี้ยงไหมได้ดีที่สุด คือ 95% สำหรับช่วงเดือนเมษายน-กันยายน จะสามารถเลี้ยงไหมได้ในประมาณ 60-70% โดยรายได้เฉลี่ยต่อแผ่นของกลุ่ม คือ 5,000 บาท/รอบ ซึ่งสอดคล้องกับ ณัฐณภรณ์ เอกนราจินดาวัฒน์ (2566:242) การจัดการความรู้ในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและทอผ้าไหมสีธรรมชาติ มีปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จ คือ มีการควบคุมโรคและแมลงศัตรูของหม่อนและไหมไม่ให้ทำความเสียหายแก่หม่อนและไหม มีกระบวนการที่ทำให้ผลิตภัณฑ์ผ้าไหม มีคุณภาพดีขึ้น และมีความปลอดภัยและยังสอดคล้องกับ วัชราปิ่นทอง (2565:192-194) ในประเด็นของการศึกษารูปแบบการปลูกหม่อมเลี้ยงไหม การปลูกหม่อน การเลือกพื้นที่ปลูก ฤดูกาลควรปลูก พันธุ์หม่อนที่นิยมปลูก คือ พันธุ์สกลนคร และ พันธุ์สกลนคร 85 ที่มีผลิตต่อไร่สูงมีความทนทาน ต่อสภาพอากาศแห้งแล้ง ส่วนการเลี้ยงไหมให้มีคุณภาพสูงนั้น มาจากการจัดการคุณภาพสวนหม่อน คิดเป็น 80 เปอร์เซ็นต์ และอีก 20 เปอร์เซ็นต์ มาจากเทคนิคการเลี้ยงไข่ไหม และการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเมื่อเกิดสภาพดินฟ้าอากาศที่ไม่เหมาะสมต่อการเลี้ยงไหมในแต่ละฤดูกาล

2. พัฒนาโรงเลี้ยงไหมปรับสมดุลอุณหภูมิอัจฉริยะโดยใช้อินเทอร์เน็ตทุกสรรพสิ่งเป็นฐานวางแผนการพัฒนาระบบ โดยขนาดของโรงเลี้ยงไหมที่เป็นพื้นที่วิจัยมีขนาด กว้าง 8 เมตร ยาว 20 เมตรโดยวางผังระบบลดอุณหภูมิ ระบบควบคลุมการพ่นฝอยวางรอบโรงเลี้ยงไหมภายใน จำนวน 30 หัวพ่น เพื่อปรับลดอุณหภูมิในช่วงฤดูที่มีอุณหภูมิร้อนจัด และใช้ระบบควบคลุมฮิตเตอร์ให้ความอบอุ่นภายในโรงเลี้ยงไหม จำนวน 4 ตัว เพิ่มอุณหภูมิให้เกิดความเหมาะสม ในภาวะที่มีอากาศร้อนจัดระบบสามารถลดอุณหภูมิภายในสภาพของโรงเลี้ยงได้ 2- 3 องศา และเพิ่มความชื้นสัมพัทธ์ได้ร้อยละ 10 -15 ซึ่งผลที่ได้จากการทดลองเป็นเช่นนี้เพราะ การใช้สภาพโรงเลี้ยงไหมที่มีลักษณะเปิดตามสภาพโครงสร้างจริงในการใช้งาน สภาพอากาศ ความร้อน แรงลม จากภายนอกโรงเลี้ยงพัดผ่าน รวมถึงระบบในการติดตั้งลดอุณหภูมิเป็นการใช้งานระบบพ่นฝอยประสิทธิภาพการลอดอุณหภูมิยังไม่สามารถทำได้ถึงเกณฑ์แต่สามารถใช้ในการเลี้ยงลดอัตราการตายและเพิ่มผลผลิตได้ มีราคาที่ต่ำ และเกษตรกรสามารถประยุกต์ใช้งานและเข้าถึงได้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับ มานพ แย้มแฟง และคณะ (2563:13) โดยการใช้ระบบการทำความเย็นแบบระเหยร่วมกับระบบการทำความเย็นแบบอัดไอ โดยทำการทดลองในโรงเรือนที่มีขนาดกว้าง 10 เมตร ยาว 21 เมตร สูง 3 เมตร สำหรับระบบการทำความเย็นแบบระเหยจะทำการติดตั้งแผ่นระเหยน้ำขนาดกว้าง 1.5 เมตร สูง 1.8 เมตร หนา 0.15 เมตรจำนวน 6 ชุด บนผนังด้านทิศใต้ของโรงเรือน และมีพัดลมดูดอากาศขนาด 30 นิ้ว จำนวน 6 ตัว ติดตั้งที่ผนังด้านทิศเหนือของโรงเรือน เฉลี่ยจากอุณหภูมิเหมาะสมสำหรับเลี้ยงไหมวัยดังกล่าวคือ 0.4°C 1.0°C และ1.9°C ตามลำดับ สำหรับความชื้นสัมพัทธ์ของอากาศในโรงเรือน มีค่าความแตกต่างเฉลี่ย 6.09% 0.61% และ 3.29% ตามลำดับ และไม่สอดคล้องกับ เจริญพร เลิศสถิตธนกร และคณะ(2548) ซึ่งได้นำระบบการทำความเย็นแบบระเหยโดยตรงมาใช้ในการ ปรับปรุงสภาวะอากาศภายในโรงเรือนเลี้ยงหนอนไหมอุณหภูมิภายในโรงเรือนลดลง 6 – 13°C ขณะที่ความชื้นสัมพัทธ์เพิ่มขึ้น 30 - 40% ประสิทธิภาพการให้ความเย็นมี ค่าสูง เนื่องจากระบบมีการใช้พลังงานเฉพาะพัดลมและปั้มน้ำเท่านั้น

3. การประเมินประสิทธิภาพการใช้งานโรงเลี้ยงไหมปรับสมดุลอุณหภูมิอัจฉริยะโดยใช้อินเทอร์เน็ตทุกสรรพสิ่งเป็นฐาน มีประสิทธิภาพการใช้นวัตกรรมโดยภาพรวมอยู่ในระดับดี ($\overline{X}$ = 4.32, S.D.=0.35) และความพึงพอใจที่มีต่อการใช้งานระบบสำหรับโรงเลี้ยงไหมปรับสมดุลอุณหภูมิอัจฉริยะโดยใช้อินเทอร์เน็ตทุกสรรพสิ่งเป็นฐาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี ($\overline{X}$ = 4.49, S.D.=0.57) ซึ่งเกิดจากความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่การใช้งานจริง ง่ายและสะดวก การวิเคราะห์ค่าของเซนเซอร์มีความแม่นยำ จากการอ้างอิงเซ็นเซอร์อุณหภูมิ มี เหมาะสม และเข้ากับสภาพพื้นที่ เกษตรกรได้รับองค์ความรู้และประโยชน์จากการใช้งานระบบ ตรงตามความต้องการและสภาพปัญหา และไม่ซับซ้อน ยุ่งยาก ซึ่งสอดคล้องกับศิวิลัย สิริมังคารัตน์ และคณะ (2551: 149) มีความพึงพอใจในคุณลักษณะด้านต่างๆ ของเทคโนโลยีการผลิตไหมอีรี่ในระดับเกษตรกร อยู่ในระดับมากและมากที่สุด และยังไม่สอดคล้องกับ เจริญพร เลิศสถิตธนกร และคณะ (2548) ประเมินสมรรถนะการทำความเย็นและประสิทธิภาพการให้ความเย็นของระบบการทำความเย็นแบบระเหย ผลที่ได้พบว่าอุณหภูมิภายใน โรงเรือนลดลง 6 – 13°C ขณะที่ความชื้นสัมพัทธ์เพิ่มขึ้น 30-40% ประสิทธิภาพการให้ความเย็นมีค่าสูง

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การนำระบบเข้ามาปรับอุณหภูมิอัตโนมัติมาใช้ภายในโรงเลี้ยงไหมมีความสำคัญอย่างยิ่งด้วยสภาพอากาศที่มีความเปลี่ยนแปลงค่อยข้างบ่อยส่งผลต่อการเลี้ยงไหม โดยระบบเพิ่มอุณหภูมิภายในโรงเลี้ยงไหมด้วยการใช้ฮิตเตอร์ความร้อน มีผลต่อการตื่นตัวในการกินใบหม่อนของตัวหนอนไหม ส่วนระบบลดอุณหภูมิภายในโรงเลี้ยงไหมด้วยการพ่นฝอยช่วยลดอัตราการเกิดความเครียดจากอาการร้อนที่สูงเกินไป ลดอัตราการตายตั้งแต่วัยที่ 2 ถึง วัยที่ 5ได้ ในสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลง โดยสภาพแวดล้อมด้านอุณหภูมิจะช่วยให้การสร้างรังไหมที่มีความสมบูรณ์ และมีคุณภาพ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2560). *แผนปฏิบัติการด้านการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทยด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG พ.ศ. 2564-2570*. กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

เจริญพร เลิศสถิตธนกรและคณะ. (2548). *การทำความเย็นแบบระเหยสำหรับโรงเรือนเลี้ยงหนอนไหม.* รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ณัฐณภรณ์ เอกนราจินดาวัฒน์. (2566). *การจัดการความรู้ในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและการทอผ้าไหมสีธรรมชาติของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น*. วารสารรัชต์ภาคย์.17(50):232-246.

นลินี ยศรุ่งเรือง. (2565). *การเลี้ยงไหม.* สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2565

มณี ทองเดื่อ. (2565). *การเลี้ยงไหม.* สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2565

มานพ แย้มแฟงและคณะ. (2563). *การประยุกต์ใช้ระบบการทำความเย็นแบบระเหยร่วมกับระบบการทำความเย็นแบบอัดไอมาใช้ในโรงเรือนเลี้ยงไหม.* วารสารวิศวกรรมศาสตร์ ราชมงคลธัญบุรี. 13-23.

วัชรา ปิ่นทอง. (2565). *สภาพการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของเกษตรกรภายใต้ โครงการตามพระราชประสงค์ ดอนขุนห้วย จังหวัดเพชรบุรี.* วารสารเกษตร. 38(2): 187 - 199

ศิวิลัย สิริมังคารัตน์. (2551). *การพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตไหมอีรี่ในระดับเกษตรกรและการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ประจำตำบล.* รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ขอนแก่น. (2566). *คลังความรู้.* ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ขอนแก่น

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. *ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580*. สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

สำนักงานจังหวัดชัยภูมิ.(2566). *แผนพัฒนาจังหวัดชัยภูมิ พ.ศ. 2566 - 2570.* กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดชัยภูมิ.

สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 . *แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) ฉบับทบทวนปีงบประมาณ พ.ศ. 2567*. สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1

สำนักงานหม่อนไหม เขต 5 จังหวัดชุมพร. (2566). *การเลี้ยงไหม.* https://qsds.go.th/newqsissout/?page_id=2139

สุชาดา พงษ์สะพัง. (2565). *การเลี้ยงไหม.* สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2565

อรพรรณ แซ่ตั้ง. (2560). *การออกแบบโรงเรือนสาหรับควบคุมอุณหภูมิและความชื้นโดยใช้เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง เพื่อส่งเสริมการเพาะเลี้ยงเห็ดแครง.* วารสารการอาชีวะและเทคนิคศึกษา. (7)13.87-97

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

การพัฒนาความสามารถในการอ่านและการเขียนคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตราแม่กด โดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินในชั้นเรียน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

THE DEVELOPMENT OF THE ABILITY TO READ AND WRITE SPELLED ACCORDING TO THE MAE KOD STANDARD. BY USING LITERATURE AS A BASIS TOGETHER WITH ASSESSMENT TECHNIQUES FOR GRADE 2ND STUDENTS

[1]พรรณธิภา จำใบรัตน์, [2]ปิยาพัชญ์ นิธิศอัคราานนท์ และ [3]ปิยาภรณ์ พิชญาภิรัตน์

[1]Phanthipha Chambairat, [2]Piyaphat Nithitakkharanon,

and [3]Piyaporn Pitchayapirat

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ประเทศไทย

Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand

[1]Phanthipha.cg65@ubru.ac.th

Received: October 21, 2024; **Revised**: November 5, 2024; **Accepted**: December 29,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อ 1) เพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่านและการเขียนคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตราแม่กด โดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินในชั้นเรียน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 2) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านและการเขียนคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตราแม่กดก่อนและหลังการใช้กิจกรรมการเรียนรู้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินในชั้นเรียน และ (3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ หลังจากใช้กิจกรรมการเรียนรู้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินในชั้นเรียนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้น

[1] นักศึกษา สาขาวิชาการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านน้ำคำน้อย จังหวัดยโสธร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 1 ห้องเรียน รวมทั้งหมด 10 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินชั้นเรียน จำนวน 14 แผน 2) แบบทดสอบความสามารถทางการอ่านและเขียนคำที่มีตัวสะกดไม่ตรงมาตราแม่กด จำนวน 30 ข้อ เป็นแบบปรนัย 4 ตัวเลือก 3) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินชั้นเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ซึ่งเป็นแบบวัดชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ จำนวน 10 ข้อ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1. ผลการพัฒนาความสามารถในการอ่านและการเขียนคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตราแม่กดโดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินในชั้นเรียน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 พบว่า นักเรียนมีพัฒนาการทางการอ่านและการเขียนอย่างมีนัยสำคัญ มีค่าเฉลี่ยคะแนนรวมทั้งหมดคิดเป็นร้อยละ 83.33 นักเรียนมีความสามารถในการอ่านและการเขียนคำที่สะกดไม่ตรงตามาตราแม่กดเพิ่มมากขึ้น 2. ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านและการเขียนคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตราแม่กด ก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินในชั้นเรียนมีค่าเฉลี่ยก่อนเรียน 16.50 และค่าเฉลี่ยหลังเรียน 25.00 พบว่า ค่าเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3. ผลศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่ใช้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินในชั้นเรียน เรื่องการอ่านและเขียนคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตราแม่กด นักเรียนมีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับพึงพอใจมาก มีคะแนนเฉลี่ย($\overline{X}$)เท่ากับ 2.87 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.29

คำสำคัญ : การอ่านและการเขียนสะกดคำ, การใช้วรรณกรรมเป็นฐาน, เทคนิคการประเมินในชั้นเรียน

Abstract

This research aimed to (1) develop reading and writing abilities in words with unconventional spelling patterns based on the Thai language rules through literature-based learning combined with classroom assessment techniques for second-grade students, (2) compare the reading and writing abilities of words with unconventional spelling patterns before and after using the literature-based learning activities combined, and (3) investigate the satisfaction levels of second-grade students regarding the implementation of literature-based learning activities combined. The sample group for this study consisted of 10 second-grade students from Ban Nam Kham Noi School, Yasothon Province, during the first semester of the 2024 academic year, selected through purposive sampling. The research tools included: (1) 14 lesson plans designed for

literature-based learning activities combined with classroom assessment techniques, (2) a 30-item reading and writing test on words with unconventional spelling patterns, presented in a 4-choice multiple-choice format, and (3)a 10-item student satisfaction questionnaire using a 3-point Likert scale, measuring the students' satisfaction with the literature-based learning activities combined with classroom assessment techniques. Statistics used in data analysis include percentage, mean, and standard deviation. The research findings indicate the following 1. The results of developing reading and writing abilities in words with unconventional spelling patterns through literature-based learning combined with classroom assessment techniques for second-grade students showed significant improvement. The overall average score of the students was 83.33%, indicating enhanced reading and writing skills in words with unconventional spelling patterns 2. Comparing the ability to read and write words with spelling patterns before and after studying through literary activities combined with classroom assessment techniques. The average scores were 16.50 and 25.00, respectively. The scores after studying were significantly higher than the scores before studying. with statistical significance at the .05 level 3. The study on satisfaction levels among Grade 2 elementary school students who utilized literature-based learning activities along with classroom assessment techniques for reading and spelling words with misspellings according to the Mother Phonics method found that students were generally highly satisfied. The overall satisfaction level was measured with a mean ($\overline{X}$) of 2.87 and a standard deviation (SD) of 0.29.

Keywords: Reading and Spelling, Literature-Based Approach, Classroom Assessment Techniques

บทนำ

การอ่านและการเขียนภาษาไทยเป็นทักษะที่สำคัญในการเรียนรู้เพราะการอ่านและการเขียนภาษาไทยเป็นทักษะที่สำคัญในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อการประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิตโดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ บนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ ซึ่งต้องสั่งสมความรู้และความคิด นำมาเรียบเรียง

เป็นเรื่องราวให้ผู้อื่นเข้าใจได้เป็นทักษะขั้นสุดท้ายที่ยากและซับซ้อนที่สุดในกระบวนการสื่อสารทางภาษา (กระทรวงศึกษาธิการ,2551 : 37) การเขียนเป็นทักษะการใช้ภาษาชนิดหนึ่ง เป็นการถ่ายทอดความรู้ ความคิด จินตนาการ ประสบการณ์ต่างๆ รวมทั้งอารมณ์และความรู้สึกกับข่าวสาร เป็นการสื่อสารหรือสื่อความหมายโดยมีตัวหนังสือตลอดจนเครื่องหมายต่างๆ เป็นสัญลักษณ์แทนถ้อยคำในภาษาพูด เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจได้ตามความมุ่งหมายของผู้เขียน การเขียนจึงเป็นทักษะที่มีหลักฐานถาวรปรากฏอยู่นาน และการเขียนจะเกิดผลดีหรือผลเสียนั้น ขึ้นอยู่กับคุณภาพของเนื้อหาและกลวิธีการเขียนของผู้เขียนการอ่านเป็นทักษะของการรับสารและเป็นทักษะที่สำคัญในการแสวงหาความรู้ด้านต่างๆ การอ่านเป็นทักษะที่จำเป็นในการนำมาใช้เพื่อให้สามารถติดตามความเคลื่อนไหว ความก้าวหน้าและการเปลี่ยนแปลงของสภาพวิทยาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กระทรวงศึกษาธิการเล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาการอ่าน และการเขียนซึ่งจะช่วยเป็นทักษะพื้นฐานสำคัญในการเรียนระดับสูงขึ้นไป จึงกำหนดนโยบายพัฒนาการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นคุณภาพการอ่านรู้เรื่องและสื่อสารได้โดยมีมาตรการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเร่งดำเนินการเพื่อให้ผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถอ่านออกเขียนได้ เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ในระดับต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพและเมื่อพิจารณาปัญหาทางด้านการอ่านและการเขียนสะกดคำ มีสาเหตุมาจากนักเรียนมีทักษะทางภาษาค่อนข้างต่ำ ซึ่งเกิดจากนักเรียนยังจำพยัญชนะและสระได้ไม่แม่นยำ ผู้ปกครองส่วนใหญ่อ่านหนังสือไม่ได้หรืออ่านหนังสือได้ไม่ดี ซึ่งส่งผลต่อนักเรียนไม่ได้รับการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง ครูไม่มีการสอนซ่อมเสริม ไม่มีแบบฝึกที่ดีเหมาะสมกับนักเรียนและดึงดูดความสนใจของนักเรียน ครูต้องดูแลให้ความสนใจต่อนักเรียนอย่างใกล้ชิด(กระทรวงศึกษาธิการ,2551 : 4-6)

เมื่อนักเรียนไม่ได้รับการฝึกฝนด้วยวิธีการและเครื่องมือที่เหมาะสมแล้วจะพัฒนาความสามารถด้านการอ่านและการเขียนสะกดคำของนักเรียนได้ไม่ดีเท่าที่ควร และจากผลการอ่านออกเขียนได้ของนักเรียนที่กล่าวมาทำให้ผู้วิจัยทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการอ่านและการเขียนสะกดคำซึ่งนักเรียนไม่ได้รับการส่งเสริมการเขียนสะกดคำย่อมส่งผลให้อ่านไม่ออกตามมาด้วย สิ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนต่ำ และการที่นักเรียนอ่านไม่ออกเขียนสะกดคำไม่ถูกต้องยังมีผลกระทบต่อไปในการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นอีกด้วยซึ่งการแก้ปัญหาการอ่านและการเขียนสะกดคำของนักเรียนสามารถแก้ได้หลายวิธี ซึ่งผู้ศึกษาได้นำการจัดการเรียนรู้โดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานมาใช้ในการการพัฒนา และเสริมทักษะการเรียนรู้ของเด็ก สามารถนำวรรณกรรมมาใช้เป็นศาสตร์ในการสอนที่ให้ทั้งความรู้และความบันเทิงแก่เด็ก เนื่องจากวรรณกรรมมีเรื่องราวที่ถูกเรียงร้อยถ้อยคำมาเป็นอย่างดี มีภาษาที่เข้าใจง่าย ประกอบด้วยตัวละครและรูปภาพที่สอดคล้องและผสมผสานกันได้อย่างลงตัว สามารถอ่าน ฟัง ดู และเข้าใจง่าย อีกทั้งได้นำการประเมินทักษะในศตวรรษที่ 21 (Assessment of 21st Century Skills) ที่มีจุดเน้น คือ (1) สร้างความสมดุลในการประเมินผลเชิงคุณภาพ (2) เน้นการนำประโยชน์ของผลสะท้อนจากการปฏิบัติของผู้เรียนมาปรับปรุงแก้ไขงาน (3) ใช้เทคโนโลยีเพื่อยกระดับการทดสอบวัดและประเมินผลให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดและ (4) สร้างและพัฒนาระบบแฟ้มสะสมงาน (Portfolios) ของผู้เรียนให้เป็นมาตรฐานและมีคุณภาพการวัดผลที่มีคุณภาพสูงควรประกอบด้วยเกณฑ์คุณภาพที่

เฉพาะเจาะจง การประเมินทุกชนิดต้องเป็นไปตามเกณฑ์ซึ่งได้แก่ การมีจุดมุ่งหมายของการประเมิน จุดมุ่งหมายการเรียนชัดเจนและเหมาะสม มีวิธีการประเมินเหมาะสมมีสุ่มตัวอย่างการปฏิบัติได้ดีและการประเมินต้องแม่นยำปลอดจากความลำเอียงและบิดเบือนซึ่งเป็นหลักการของการประเมินที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Office of the Basic Education Commission,2011) การพัฒนาทักษะที่ต้องมีรูปแบบวิธีการปฏิบัติที่ชัดเจนโดยครูจะต้องแสดงแบบให้นักเรียนเห็นเข้าใจชัดเจนกับการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการพัฒนาความรู้ ความคิด และการสร้างสรรค์สิ่งใหม่อย่างไรก็ตามการจัดการเรียนการสอนยังต้องพัฒนาผู้เรียนทั้งความรู้ ความคิด การปฏิบัติและการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ และเพื่อพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนของนักเรียน และพัฒนาการเรียนการสอนภาษาไทยให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งผลการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ สำหรับนักเรียนในการพัฒนาความสามารถด้านการอ่านและการเขียนคำที่มีตัวสะกด และเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมสำหรับครูผู้สอนต่อไป

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินชั้นเรียน เพื่อช่วยในการแก้ไขปัญหา ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนคำที่มีตัวสะกดของนักเรียนและพัฒนาการเรียนการสอนภาษาไทยให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่านและการเขียนคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตราแม่กดโดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินในชั้นเรียน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ร้อยละ 80

2. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านและการเขียนคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตราแม่กด ก่อนและหลังการใช้กิจกรรมการเรียนรู้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินในชั้นเรียน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2หลังจากใช้กิจกรรมการเรียนรู้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินในชั้นเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาความสามารถในการอ่านและเขียนคำที่มีตัวสะกด โดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินในชั้นเรียนซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนในเครือข่ายคุณภาพการศึกษาที่ 3 วารีราชเดช สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 1 ในภาคเรียนที่

1 การศึกษา 2567 จำนวน 9 โรงเรียน คือ (1) โรงเรียนบ้านทุ่งแต้ จำนวน 18 คน (2) โรงเรียนบ้านหนองเป้า จำนวน 16 คน (3) โรงเรียนบ้านห้องข่าหนองเสือตาย จำนวน 5 คน (4) โรงเรียนบ้านคำเม็กหนองนางฟ้า จำนวน 11 คน (5) โรงเรียนบ้านหนองไม้ตายหนองซองแมว จำนวน13 คน (6) โรงเรียนบ้านกุดจอกห้องพอกขี้เหล็ก จำนวน 7 (7) โรงเรียนบ้านคำน้ำเกี้ยง จำนวน 5 คน (8) โรงเรียนบ้านน้ำคำน้อย จำนวน 10 คน (9) โรงเรียนบ้านทุ่งนางโอก(อ่อนอำนวยศิลป์) จำนวน 11 คน (10) โรงเรียนบ้านตับเต่า จำนวน 12 คน รวมห้องเรียนทั้งหมด 10 ห้อง รวมนักเรียนทั้งหมด 108 คน

การศึกษาครั้งนี้ ทำการศึกษากับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านน้ำคำน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 10 คน โดยใช้การเลือกแบบเจาะจง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินชั้นเรียน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 14 แผน แผนละ 1 ชั่วโมง (ไม่รวมเวลาในการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน) โดยมีแบบฝึกหัดในแผนการจัดการเรียนรู้เป็นเครื่องมือวัด

2.2 แบบทดสอบความสามารถทางการอ่านและเขียนคำที่มีตัวสะกดไม่ตรงมาตราแม่กด จำนวน 30 ข้อ เป็นแบบปรนัย 4 ตัวเลือก

2.3 แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินชั้นเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 10 ข้อ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยรวม รายด้านเพื่อนำไปอธิบายข้อมูลในรูปแบบตารางต่อไป

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาความสามารถในการอ่านและการเขียนคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตราแม่กดโดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินในชั้นเรียน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการพัฒนาความสามารถในการอ่านและการเขียนคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตราแม่กด โดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินในชั้นเรียน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการพัฒนาความสามารถในการอ่านและการเขียนคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตราแม่กด โดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินในชั้นเรียน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

เลขที่	คะแนนเต็ม	คะแนนก่อนเรียน	S.D.	ร้อยละ	คะแนนหลังเรียน	S.D.	ร้อยละ
1	30	12	12.73	40.00	20	7.07	66.67
2	30	18	8.49	60.00	26	2.83	86.67
3	30	17	9.19	56.67	23	4.95	76.67
4	30	16	9.90	53.33	27	2.12	90.00
5	30	14	11.31	46.67	25	3.54	83.33
6	30	16	9.90	53.33	24	4.24	80.00
7	30	19	7.78	63.33	26	2.83	86.67
8	30	20	7.07	66.67	28	1.41	93.33
9	30	17	9.19	56.67	27	2.12	90.00
10	30	16	9.90	53.33	24	4.24	80.00
	ค่าเฉลี่ย	**16.5**	**9.55**	**55**	**25.00**	**3.54**	**83.33**

จากตารางที่ 1 ผลการพัฒนาความสามารถในการอ่านและการเขียนคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตราแม่กด โดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินในชั้นเรียนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีพัฒนาการอ่านอย่างมีนัยสำคัญ จากนักเรียนจำนวน 10 คนมีค่าเฉลี่ยคะแนนรวมทั้งหมดคิดเป็นร้อยละ 83.33 ทำให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินในชั้นเรียน สามารถพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนตัวสะกดไม่ตรงตามมาตราแม่กดของผู้เรียนเพิ่มมากขึ้น

2. เปรียบเทียบความสามารถในการอ่านและการเขียนคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตราแม่กด ก่อนและหลังการใช้กิจกรรมการเรียนรู้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินในชั้นเรียน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบทักษะการอ่านและเขียนคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตราแม่กด สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ก่อนเรียนและหลังเรียน ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินในชั้นเรียน

กลุ่มทดลอง	N	คะแนนเต็ม	$\overline{X}$	S.D.	Sig.
ก่อนเรียน	10	30	16.50	9.55	000*
หลังเรียน	10	30	25.00	3.54	

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการเปรียบเทียบทักษะการอ่านและเขียนคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตราแม่กด โดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินในชั้นเรียน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ โดยค่าเฉลี่ยหลังเรียน ($\overline{X}$ = 25.00, S.D.= 3.54) สูงกว่าค่าเฉลี่ยก่อนเรียน ($\overline{X}$ =16.50, S.D.= 9.55) ตามลำดับ

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2หลังจากใช้กิจกรรมการเรียนรู้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินในชั้นเรียน

ตารางที่ 3 ผลศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินในชั้นเรียนโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ข้อที่	รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ		
		$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
ด้านที่ 1 ด้านกิจกรรม				
1	กิจกรรมการเรียนสนุก และมีความน่าสนใจ	3.00	0.00	มาก
2	ความแปลกใหม่ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	2.93	0.26	มาก
3	กิจกรรมเน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติ	2.93	0.26	มาก
4	กิจกรรมมีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้น	2.71	0.45	มาก
รวม		**2.89**	**0.24**	**มาก**
ด้านที่ 2 ด้านเนื้อหา				
5	เนื้อหาวรรณกรรมมีความเหมาะสมกับวัยของนักเรียน	2.71	0.45	มาก
6	เนื้อหาวรรณกรรมส่งเสริมให้นักเรียนได้ทักษะการเขียน	2.93	0.26	มาก
7	เนื้อหาวรรณกรรมส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการอ่าน	2.93	0.26	มาก
รวม		**2.86**	**0.32**	**มาก**
ด้านที่ 3 ด้านการประเมินผล				
8	สมาชิกภายในกลุ่มมีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียน	2.71	0.45	มาก
9	มีการประเมินหลากหลายวิธี	2.86	0.35	มาก
10	ครูมีการประเมินจากการปฏิบัติจริงและมีการสังเกตพฤติกรรมการทำงานทุกครั้ง	2.93	0.26	มาก
รวม		**2.83**	**0.35**	**มาก**
รวมทั้งหมด		**2.87**	**0.29**	**มาก**

จากตารางที่ 3 พบว่าความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินในชั้นเรียน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2โดยภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) เท่ากับ 2.87 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.29 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านกิจกรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) เท่ากับ 2.89 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.24 รองลงมาคือ ด้านเนื้อหา

อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) เท่ากับ 2.86 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.32 ด้านการประเมินผลอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) เท่ากับ 2.83 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.35 ตามลำดับ

อภิปรายผล

การวิจัยการพัฒนาความสามารถในการอ่านและการเขียนคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตราแม่กดโดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินในชั้นเรียน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ผู้วิจัยได้อภิปรายผล ดังนี้

1. การพัฒนาความสามารถในการอ่านและการเขียนคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตราแม่กดโดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินในชั้นเรียน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีค่าเฉลี่ยก่อนเรียน เท่ากับ 16.50 และหลังเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 25.00 จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน พบว่ามีค่าคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 ซึ่งยอมรับสมมติฐานการวิจัย ทั้งนี้เนื่องจากการสร้างแผนการเรียนรู้โดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานมีขั้นตอนที่ชัดเจนให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติ ดังต่อไปนี้ (1) ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน เป็นขั้นตอนการเตรียมความพร้อมนักเรียนก่อนที่จะเริ่มทำการเรียนการสอนโดยมีกิจกรรมนำเข้าสู่บทเรียน ได้แก่ ร้องเพลง อ่านบทร้อยกรอง และอ่านนิทานเพื่อกระตุ้นความสนใจแล้วเชื่อมโยงไปสู่บทเรียน (2) ขั้นจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นขั้นตอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีบทบาท และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุด ผู้สอนจะมีการจัดการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ ทั้งการทำกิจกรรมคู่และจัดกลุ่ม ทำกิจกรรมโดยใช้วรรณกรรมเป็นฐาน อีกทั้งนำเกมเข้ามาสอดแทรกในการจัดการเรียนรู้ ฝึกอ่านและเขียนคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตราแม่กด และ (3) ขั้นประเมินผลนักเรียนทดสอบความรู้โดยทำใบกิจกรรมเดี่ยว เป็นคู่ และเป็นกลุ่ม ครูเป็นผู้ประเมินคะแนนในการทำใบ กิจกรรมร้อยละ 70 ขึ้นไป ถือว่าผ่านเกณฑ์การประเมิน โดยกล่าวสรุปได้ว่าปัจจัยที่ทำให้การจัดการเรียนรู้ เรื่อง การอ่านสะกดคำไม่ตรงตามมาตราตัวสะกดแม่ กด มีค่าคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องมาจากการใช้กิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินในชั้นเรียนเป็นวิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพ ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทยดีขึ้น อีกทั้งนักเรียนยังเกิดความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินชั้นเรียน เพราะเป็นเทคนิคที่กระตุ้นความสนใจในการเรียนรู้ให้กับนักเรียน โดยวรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินชั้นเรียนจะช่วยเพิ่มทักษะ ในด้านต่าง ๆ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ส่งเสริมการทำงานเป็นคู่ และการทำงานเป็นกลุ่ม ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ความรู้เพิ่มเติมจากวรรณกรรมในท้องถิ่น ครูสอดแทรกเกมที่หลากหลายเข้ามา ควบคู่ไปกับการเรียน มีความน่าสนใจที่สามารถสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ สร้างความรู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลินไม่น่าเบื่อ และมีความสุขกับการเรียน ก่อให้เกิดการ

เรียนรู้โดยไม่รู้ตัว ส่งผลให้นักเรียนเกิดการพัฒนาความสามารถในการอ่านสะกดคำไม่ตรงตามมาตราตัวสะกดแม่ กด โดยใช้วรรณกรรมเป็นฐาน มีเทคนิคการประเมินในชั้นเรียน และขั้นตอนให้นักเรียนเรียนรู้ลงมือฝึกปฏิบัติในการเรียนรู้กิจกรรมการอ่านสะกดคำไม่ตรงตามมาตราตัวสะกดแม่ กด โดยมีครูเป็นผู้คอยให้คำแนะนำ และสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อสังเกตเพิ่มเติมเกี่ยวกับผลการวิจัยว่า ความสามารถในการอ่านสะกดคำไม่ตรงตามมาตราตัวสะกดแม่ กด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับการประเมินในชั้นเรียนหลัง เรียนสูงกว่าก่อนเรียน เนื่องมาจากคำที่นำมาใช้เป็นคำที่ใกล้ตัว อีกทั้งนักเรียนยังได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองทำให้นักเรียน สนใจที่จะเรียนรู้ จึงช่วยให้นักเรียนจดจำบทเรียนได้ง่ายจึงมีพัฒนา ผลการเรียนรู้และความสามารถในการอ่านสะกดคำได้ดีกว่านักเรียนที่เรียนแบบปกติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย วรัญญา ไวบรรเทา(2563) (1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ได้รับจัดการเรียนการสอนโดยใช้นิทาน เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านภาษาไทยจากคำศัพท์พื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ตามมาตราตัวสะกดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ก่อนและหลังเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ .01 พบว่า มีคะแนนความก้าวหน้าเฉลี่ย 59.57 และมีค่าเฉลี่ยคะแนนก่อนเรียนเท่ากับ 5.94 คิดเป็นร้อยละ 29.71 มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.73 มีค่าเฉลี่ยของคะแนนสอบหลังเรียนเท่ากับ 17.51 คิดเป็นร้อยละ 87.57 มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.35 และมีค่าเฉลี่ยความก้าวหน้าของผลการเรียนอยู่ที่ 11.57 คิดเป็นร้อยละ 59.57 โดยค่าเฉลี่ยของคะแนนหลังการใช้นิทานเพื่อพัฒนาทักษะการอ่าน สูงกว่า คะแนนของก่อนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการอ่านอย่างชัดเจน (2) คุณภาพด้านการอ่านภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการสอนโดยการใช้นิทานจากคำ ศัพท์พื้นฐาน มีคุณภาพ 81.85/87.57 สูงกว่าเกณฑ์กำหนดไว้ 80/80 (3) ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนโดยใช้นิทานเพื่อ พัฒนาทักษะการอ่านภาษาไทยจากคำศัพท์ฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 พบว่านักเรียน มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด และงานวิจัยของ บุญญฉัตร สังกัดกลาง (2565) 1) เพื่อพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคเกมมิฟิเคชัน (Gamification) ร่วมกับการใช้วรรณกรรมเป็นฐาน 2) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการเขียนสะกดคำก่อนและหลังเรียน 3) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการเขียนสะกดคำหลังเรียนกับ เกณฑ์ร้อยละ 80 และ 4) เพื่อศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ประชากร ได้แก่ นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2565 ศูนย์พัฒนาคุณภาพ การศึกษาเมืองสุรนารี จำนวน 294 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 โรงเรียนบ้านโคกสูง จำนวน 5 คน ได้มาโดย วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคเกมมิฟิเคชัน (Gamification) ร่วมกับการใช้วรรณกรรมเป็นฐาน 2) แบบทดสอบวัดความสามารถในการเขียนสะกดคำ และ 3) แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ สถิติที่ใช้ ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ยร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการทดสอบ t-test dependent และ t-test one sample ผลการวิจัยพบว่า 1) แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคเกมมิฟิเคชัน (Gamification) ร่วมกับการใช้วรรณกรรมเป็นฐาน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.60, S.D. = 0.14) 2)

ความสามารถในการเขียนสะกดคำหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 3) ความสามารถในการเขียนสะกดคำหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 และ 4) นักเรียนมีความพึงพอใจหลังการจัดการเรียนรู้อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.63, S.D. = 0.15)

2. ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านและการเขียนคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตราแม่กดก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินในชั้นเรียน มีค่าเฉลี่ย 16.50 และ 25.00 ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยการใช้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินในชั้นเรียนพบว่า หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นการสอนโดยใช้การกระตุ้นแรงจูงใจ และสร้างเป้าหมายอย่างรูปธรรมผ่านการสอนวรรณกรรม อันเป็นสื่อที่สามารถดึงดูดสมาธิของนักเรียนในการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งการสอนโดยใช้เทคนิคดังกล่าวก่อให้เกิดการเรียนรู้การอ่านและเขียนสะกดคำได้มากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของหนึ่งฤทัย พาภักดี (2564) ได้ศึกษาการพัฒนาความสามารถด้านการฟัง เพื่อความเข้าใจภาษาไทย โดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการเล่าเรื่องของนักเรียนชั้นอนุบาล 3 ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการเปรียบเทียบความสามารถด้านการฟังเพื่อความเข้าใจ ภาษาไทยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ความสามารถด้านการฟังเพื่อความเข้าใจในภาษาไทยหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ผลการศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ พบว่าพฤติกรรมการเรียนรู้ด้านการฟังเพื่อความเข้าใจภาษาไทย โดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการเล่าเรื่องภาพโดยรวมอยู่ระดับมาก ($\overline{X}$ = 2.73, S.D. = 0.30)

3. ผลศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่ใช้การจัดการเรียนรู้โดยใช้วรรณกรรมเป็นฐาน ร่วมกับเทคนิคการประเมินในชั้นเรียน ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 2.87, SD= 0.29) โดยผู้เรียนมีความพึงพอใจในด้านเนื้อหาเนื้อหาเหมาะสมกับความสามารถของนักเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนฝึกทักษะการอ่านและการเขียนคำที่สะกดไม่ตรงตามมาตราแม่กด และมีการจัดกิจกรรมเป็นไปตามลำดับขั้นตอนด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ นักเรียนมีความสนุกสนานที่ได้ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มในการแก้ปัญหา กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลในการทำกิจกรรม การจัดการเรียนรู้มีความน่าสนใจเหมาะสมกับเนื้อหา และนักเรียนสามารถนำไปใช้ในรายวิชาอื่นๆ ได้ อีกทั้งยังนำไปใช้ประโยชน์ได้สื่อการเรียนรู้มีความน่าสนใจ และอุปกรณ์การเรียนการสอนมีความเหมาะสมกับผู้เรียน ด้านการวัดและประเมินผล นักเรียนได้ทราบผลคะแนนอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้เนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้วรรณกรรมเป็นฐาน ร่วมกับเทคนิคการประเมินในชั้นเรียน เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมนักเรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ตอบคำถามอย่างมีเหตุผล ส่งผลให้นักเรียนสามารถสร้างความรู้ความเข้าด้วยตนเอง มีความรู้สึกที่ดีต่อการเรียนวิชาภาษาไทย และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการเรียนรู้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ การใช้วรรณกรรมเป็นฐาน เหมาะสมกับการเรียนรู้โครงสร้างคำและประสบการณ์ที่นักเรียนจะได้รับ คือ การแก้ไขปัญหาการเขียนสะกดคำมาตราแม่กดที่ไม่ตรงตามมาตรา

สอดคล้องกับงานวิจัยของทรงภพ ขุนมธุรส และกาญจนา วิชญาปกรณ์ (2562) ได้ศึกษาความพึงพอใจของนิสิตที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยการใช้วิจัยเป็นฐาน ในรายวิชาทฤษฎีวรรณคดีกับการสอนวรรณกรรมไทย ผลการวิจัยพบว่า 1) นิสิตมีความพึงพอใจโดยรวม ในการจัดการ เรียนรู้ด้วยการใช้วิจัยเป็นฐาน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.60, S.D.= 0.42) และ 2) นิสิตมีความพึงพอใจต่อผู้สอนอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.61, S.D. = 0.49)

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การเรียนรู้โดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินในชั้นเรียน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ช่วยพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนอย่างมีนัยสำคัญ มีค่าเฉลี่ยคะแนนรวมทั้งหมดคิดเป็นร้อยละ 83.33 นักเรียนมีความสามารถในการอ่านและการเขียนคำที่สะกดไม่ตรงตามาตราแม่กดเพิ่มมากขึ้นและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มจาก 16.50 เป็น 25.00 ซึ่งแสดงถึงการเข้าใจเนื้อหาที่ดีขึ้น นักเรียนมีความพึงพอใจสูงต่อการเรียนรู้ โดยเฉพาะด้านกิจกรรม เนื้อหาที่ช่วยในการเข้าใจบทเรียน การเรียนรู้โดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการประเมินในชั้นเรียน ไม่เพียงแค่ส่งเสริมทักษะการอ่านและการเขียน แต่ยังส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมในท้องถิ่นอีสานและมีความสนุกสนานกระตุ้นให้มีความสนใจในการเรียนมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551.* กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

บุญญฉัตร สังกัดกลาง. (2565). *การพัฒนาความสามารถในการเขียนสะกดคำของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้การจัดการเรียนรู้เทคนิคเกมมิฟิเคชั่นร่วมกับการใช้วรรณกรรมเป็นฐาน.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ทรงภพ ขุนมธุรส และกาญจนา วิชญาปกรณ์. (2562). *ความพึงพอใจของนิสิตที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยการใช้วิจัยเป็นฐาน ในรายวิชาทฤษฎีวรรณคดีกับการสอนวรรณกรรมไทย.* วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์, 16 (2), 159-170.

วรัญญา ไวบรรเทา. (2563).*การจัดการเรียนรู้โดยใช้นิทานเพื่อพัฒนาทักษะการอ่านคำศัพท์ภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1.*บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรังสิต.

หนึ่งฤทัย พาภักดี. (2564). *การพัฒนาความสามารถด้านการฟังเพื่อความเข้าใจภาษาไทยโดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการเล่าเรื่องของนักเรียนชั้นอนุบาล 3***.** นครปฐม: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

Office of the Basic Education Commission. (2011). *Guideline for measuring and evaluating learning outcomes to the basic education core curriculum B.E. 2551 (A.D. 2008).* 3rd edition. Bangkok :The Agricultural Co-operative Federation of Thailand Limited.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

การจัดการมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์พื้นที่เมืองโคราช เพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา

THE MANAGEMENT OF CREATIVE CULTURAL HERITAGE IN THE KORAT CITY TO RAISE THE COMMUNITY ECONOMY IN NAKHON RATCHASIMA PROVINCE

[1]เบญจมาศ สุวรรณวงศ์, [2]พระมหาสุพร รกฺขิตธมฺโม และ [3]เบญญาภา จิตมั่นคงภักดี

[1]Benjamas Suwannawong [2]Phramaha Suporn Rakittathammo and [3]Benyapa jitmunkongpakdee

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]benjamas.suw@mcu.ac.th, [2]suporn.ruk@mcu.ac.th

[3]Benyapa jitmunkongpakdee

Received: October 20, 2024; **Revised**: November 5, 2024; **Accepted**: December 29,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาคุณค่าและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา 2) เพื่อศึกษากระบวนการจัดการมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์เพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา 3) เพื่อเสนอแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์พื้นที่เมืองโคราชเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการจัดการมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์เพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา โดย 1) การจัดการมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์พื้นที่เมืองโคราชโดยหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาชน 2) การยกระดับสินค้าและผลิตภัณฑ์ของพื้นที่

---

[1]อาจารย์ ดร.หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

[3] อาจารย์ ดร.หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

มรดกวัฒนธรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจในจังหวัดนครราชสีมา โดยกลยุทธ์ทางการตลาด ได้แก่ 1. พัฒนาผู้ประกอบการและทายาท 2.พัฒนาผลิตภัณฑ์ทางมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์ 3. สร้างกลไกทางการตลาด และ 4. พัฒนาระบบการบริหารจัดการ 3) การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมืองมรดกวัฒนธรรมในจังหวัดนครราชสีมา 4 เส้นทาง คือ 1.เส้นทางแสวงบุญ 2.เส้นทางประวัติศาสตร์ 3.เส้นทางหอศิลปะและอาหารพื้นถิ่น และ4.เส้นทางภูมิปัญญาและงานหัตถกรรมพื้นถิ่น แนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์พื้นที่เมืองโคราชเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา มี 5 ประการ ได้แก่ 1) ให้ความรู้เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมตามหลักวิชาการและกฎหมาย 2) อนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมด้วยการดูแลและเฝ้าระวัง 3) จัดกิจกรรมมรดกวัฒนธรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ 4) ปลูกฝังจิตสำนึกให้เยาวชนตระหนักถึงความสำคัญของมรดก 5) สนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน โดยเป้าหมายสูงสุดของการจัดการมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์ในนครราชสีมาคือการยกระดับรายได้และสร้างมูลค่าเศรษฐกิจจากทรัพยากรวัฒนธรรมในพื้นที่ เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การจัดการ,มรดกวัฒนธรรม, สร้างสรรค์, เศรษฐกิจชุมชน

Abstract

This research aims to: 1) study the value and conservation of cultural heritage in Nakhon Ratchasima; 2) investigate the process of managing creative cultural heritage to enhance the community economy in Nakhon Ratchasima; and 3) propose strategies for managing creative cultural heritage in the Korat area to elevate the local economy. The process of managing creative cultural heritage to enhance the economy of the Nakhon Ratchasima community includes: 1) Managing the creative cultural heritage of Korat through collaboration between government agencies and the community; 2) Enhancing products and offerings of cultural heritage to increase economic value in Nakhon Ratchasima through marketing strategies, which include: 1. Developing entrepreneurs and successors, 2. Creating innovative cultural heritage products, 3. Establishing market mechanisms, and 4. Developing management systems; 3) Developing cultural tourism routes within the cultural heritage city of Nakhon Ratchasima, which consists of four routes: 1. Pilgrimage Route, 2. Historical Route, 3. Art and Local Food Route, and 4. Wisdom and Local Craft Route. The guidelines for managing the creative cultural heritage in Korat to enhance the economy of the Nakhon Ratchasima community consist of five key points: 1) Providing knowledge about cultural heritage based on academic principles

and laws; 2) Preserving cultural heritage through care and monitoring; 3) Organizing cultural heritage activities to increase the value of products; 4) Instilling a sense of awareness in the youth regarding the importance of heritage; and 5) Supporting initiatives from government and private sectors. The ultimate goal of managing creative cultural heritage in Nakhon Ratchasima is to increase income and create economic value from the area's cultural resources to achieve sustainable economic and social stability.

Keywords: Management , Cultural Heritage,Creative, Community Economy

บทนำ

ประเทศไทยได้ประกาศนโยบาย "ประเทศไทย 4.0" เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจที่มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน โดยมุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้ทันสมัย และรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ได้ ทั้งนี้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ที่เน้นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วย "ปัญญา" และนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ กระทรวงวัฒนธรรมจึงมุ่งพัฒนาประเทศผ่าน 3 มิติ: การสร้างคนดีและสังคมดี การสร้างรายได้จากทุนทางวัฒนธรรม และการเสริมภาพลักษณ์ระหว่างประเทศ นอกจากนี้ยังส่งเสริมอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ 5 กลุ่ม (5Fs): อาหาร, ภาพยนตร์, ผ้าไทย, มวยไทย และเทศกาล เพื่อสร้างมูลค่าและศักยภาพสินค้าไทยในตลาดโลก การพัฒนาเหล่านี้ต้องอาศัยการวิจัย นวัตกรรม และความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาชน เพื่อสร้างความสำเร็จอย่างยั่งยืนและทำให้ประเทศไทยก้าวสู่เวทีโลกอย่างมั่นคง

วัฒนธรรมเป็นสะท้อนคุณค่าวิถีชีวิตของชุมชนที่พัฒนาและสร้างสรรค์ขึ้นมา โดยมีรูปแบบที่หลากหลาย เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี และศิลปะ การปลูกจิตสำนึกและกระตุ้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากปัจจุบันวัฒนธรรมท้องถิ่นขาดการถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่ ขณะที่วัฒนธรรมจากภายนอกมีอิทธิพลมากขึ้น การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมไม่เพียงมุ่งที่โบราณสถานหรือศิลปะเท่านั้น แต่ยังรวมถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ทางจิตใจ การศึกษาเกี่ยวกับภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม (Cultural Landscape) ช่วยเน้นความสำคัญของโบราณสถาน สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และย่านประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่เกิดจากการดำรงอยู่ของเศรษฐกิจและสังคม ทั้งหมดนี้รวมกันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนเอกลักษณ์ของพื้นที่และช่วยเสริมสร้างคุณค่าในสังคม (จันทิรา เกื้อดวง, 2548)

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจโลกและมีบทบาทในเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของหลายประเทศ โดยเป็นหนึ่งในสามอุตสาหกรรมสำคัญที่สุดในบางประเทศ การท่องเที่ยวสร้างรายได้จากเงินตราต่างประเทศและการจ้างงาน พร้อมกระจายรายได้สู่ธุรกิจต่างๆ นอกจากนี้ยังช่วยลด

ความตึงเครียดและส่งเสริมความเข้าใจระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนท้องถิ่น ความสำคัญของอุตสาหกรรมนี้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากการสนับสนุนภาครัฐและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทำให้เป็นพลังขับเคลื่อนในการพัฒนาประเทศและยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย,2549:12) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้วัฒนธรรมเป็นจุดขายเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะจากอเมริกาและยุโรป ที่สนใจเรียนรู้มรดกทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมและวิถีชีวิตของคนในประเทศต่างๆ โดยเฉพาะในเอเชียและแอฟริกา รวมถึงการซื้อของที่ระลึกที่เป็นงานหัตถกรรมและฝีมือของท้องถิ่น (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542:89-92) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้รับความสนใจมากขึ้นในปัจจุบัน นักท่องเที่ยวต้องการเรียนรู้วัฒนธรรม มรดกทางประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตในประเทศต่าง ๆ การท่องเที่ยวประเภทนี้ไม่เพียงแต่ช่วยอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม แต่ยังสร้างความแตกต่างในตลาดโลก โดยการผสมผสานวัฒนธรรมเข้ากับผลิตภัณฑ์และบริการ อีกทั้งยังช่วยกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น และส่งเสริมการรักษามรดกทางวัฒนธรรมโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย,2567)

จังหวัดนครราชสีมาหรือ "โคราช" เป็นเมืองมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยขอมและอยุธยา ปัจจุบันเป็นศูนย์กลางการคมนาคมและการท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ด้วยทำเลที่ตั้งใกล้กรุงเทพฯ มีแหล่งท่องเที่ยวทั้งธรรมชาติและประวัติศาสตร์ เช่น อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย และอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี รวมถึงประเพณีท้องถิ่นและอาหารที่น่าสนใจ อย่างไรก็ตาม การเผยแพร่และส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นยังมีข้อจำกัด การยกระดับการจัดการมรดกวัฒนธรรมเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจึงควรได้รับการส่งเสริมอย่างจริงจัง

งานวิจัย “การจัดการมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์พื้นที่เมืองโคราชเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา” มีเป้าหมายเพื่อสร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมาให้แก่เด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไป ช่วยเสริมสร้างความภาคภูมิใจในมรดกวัฒนธรรมของพื้นที่ รวมถึงส่งเสริมการอนุรักษ์และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นและกระตุ้นเศรษฐกิจในท้องถิ่น องค์ความรู้จากโครงการนี้จะสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สร้างนวัตกรรมที่เชื่อมโยงมรดกภูมิปัญญาให้เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจ สังคม และการท่องเที่ยว ช่วยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ในการศึกษาและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมการพึ่งพาตนเองของชุมชน และลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ผ่านการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการเพิ่มขีดความสามารถในการจัดการของชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณค่าและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา

2. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์เพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

3. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์พื้นที่เมืองโคราชเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การจัดการมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์พื้นที่เมืองโคราชเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา”ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้ใช้กลุ่มตัวอย่างที่ถูกคัดเลือกอย่างเจาะจง (Purposive Sampling) กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในโครงการ“การจัดการมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์พื้นที่เมืองโคราชเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา”แบ่งออกเป็น 5 กลุ่มหลัก รวมทั้งหมด 30 รูป/คน ดังนี้ 1.ผู้นำชุมชนในพื้นที่มรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์ในจังหวัดนครราชสีมาจำนวน 2 ราย 2.พระสงฆ์ ในพื้นที่การจัดการมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์ในจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 2 ราย 3.ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานท่องเที่ยว วิสาหกิจชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และบริษัทท่องเที่ยว/ผู้ประกอบการที่ เกี่ยวข้องในพื้นที่มรดกวัฒนธรรมในจังหวัดนครราชสีมาจำนวน 10 ราย 4. นักวิชาการ ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้อาวุโส และกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่มรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์ในจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 16 ราย 5.กลุ่มเยาวชน นักศึกษา และกลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่มรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์ในจังหวัดนครราชสีมา ในจังหวัดนครราชสีมาจำนวน 10 ราย รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด 40 ราย

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยคือ พื้นที่ที่ต้องการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 2 แห่ง ดังนี้ 1) เมืองเก่าพิมาย 2) แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์พื้นที่เมืองโคราชเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา สามารถสรุปได้ดังนี้

2.1 การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ นโยบายภาครัฐ และงานวิจัยเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมในจังหวัดนครราชสีมา เพื่อเข้าใจบริบททางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม รวมถึงแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรม

2.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) กับผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ตัวแทนหน่วยงานรัฐ นักวิชาการ และประชาชน เพื่อรวบรวมข้อมูลและความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการมรดกวัฒนธรรมในจังหวัดนครราชสีมา

2.3 การสังเกต (Observation) สังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองและชุมชน ทั้งในระหว่างการสัมภาษณ์และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

2.4 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อรวบรวมความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความรู้จากผู้มีส่วนร่วมในการจัดการมรดกวัฒนธรรมเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนในจ.นครราชสีมา

2.5 การสำรวจภาคสนาม (Field Survey) เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมในจังหวัดนครราชสีมา เช่น เมืองเก่าพิมาย และ แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท โดยประเมินสภาพแวดล้อมและศักยภาพการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.6 การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research Methodology) ดำเนินการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการโครงการจัดการมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์พื้นที่เมืองโคราชเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา”เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเรียนรู้และใช้แนวคิดในการยกระดับเศรษฐกิจชุมชน

การใช้เครื่องมือวิจัยที่หลากหลายทำให้การศึกษาการจัดการมรดกวัฒนธรรมในจังหวัดนครราชสีมาครอบคลุม และสร้างข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและยกระดับเศรษฐกิจชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาเชิงเอกสาร และการเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์ ผ่านการสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม การคืนเวทีสู่ชุมชน และการแจกแบบสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยมุ่งเน้นการสรุปเนื้อหาที่สำคัญตามประเด็นที่กำหนดไว้ สรุปได้ดังนี้

3.1 วิเคราะห์องค์ความรู้การจัดการมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์พื้นที่เมืองโคราชเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลาย

3.2 สรุปผลการศึกษา รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเชิงเอกสาร ภาคสนามและปฏิบัติการ โดยเน้นประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการจัดการมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์พื้นที่เมืองโคราชเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชน

3.3 นำเสนอแนวทางพัฒนา เสนอแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนสำหรับการจัดการมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์พื้นที่เมืองโคราชเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

3.4 สังเคราะห์ข้อมูล เชื่อมโยงแนวคิดและทฤษฎีสร้างองค์ความรู้และกระบวนการพัฒนาที่จะเผยแพร่ไปยังพื้นที่และหน่วยงานอื่นๆ ซึ่งการวิเคราะห์นี้ช่วยให้สามารถพัฒนาแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการยกระดับเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดนครราชสีมาได้อย่างยั่งยืน

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการจัดการมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์พื้นที่เมืองโคราชเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. คุณค่าและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา มรดกทางวัฒนธรรม หมายถึง สมบัติหรือทรัพย์สินที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ สถาปัตยกรรม วัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น แบ่งออกเป็น 4 อย่าง ดังนี้

1) มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) เช่น โบราณสถาน (ปราสาท วัด กำแพงเมือง), โบราณวัตถุ (เครื่องใช้ในพิธีกรรม รูปปั้น), และสถาปัตยกรรม (อาคารประติมากรรม)

2) มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) เช่น ประเพณีและพิธีกรรม (การเต้นรำพื้นบ้าน, พิธีกรรมทางศาสนา), ภูมิปัญญาและความรู้ (การแพทย์พื้นบ้าน, ศิลปะการต่อสู้), และภาษาและวรรณกรรมพื้นบ้าน (นิทาน, บทกวี)

3) มรดกทางวัฒนธรรมที่เคลื่อนไหวได้ (Movable Cultural Heritage) เช่น หนังสือโบราณ ภาพวาด

4) มรดกทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ (Natural Cultural Heritage) แหล่งธรรมชาติที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรม เช่น ป่าไม้ แม่น้ำ ภูเขา

มรดกเหล่านี้ควรค่าแก่การอนุรักษ์และสืบทอดต่อไปเพื่อประโยชน์ต่อการเรียนรู้และความเข้าใจในประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

1.1 มรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา

1) เมืองเก่าพิมาย เป็นเมืองโบราณที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และมีการอยู่อาศัยมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน มีมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ได้แก่

อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย (ปราสาทหินพิมาย)ศาสนสถานในพุทธศาสนานิกายมหายานที่มีอายุราว 1,000 ปี เป็นโบราณสถานที่มีขนาดใหญ่และสำคัญที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย แหล่งรวบรวมและจัดแสดงโบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์

พิพิธภัณฑ์บ้านส่วยใน สถานที่ท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและวิถีชีวิตของชุมชนหมี่พิมาย เป็นอาหารพื้นบ้านที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนพิมาย

1.อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย (ปราสาทหินพิมาย)

เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของพุทธศาสนานิกายมหายานในประเทศไทย มีอายุราว 1,000 ปี ตั้งอยู่ในเมืองพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ชื่อ "พิมาย" สันนิษฐานว่ามาจาก "วิมายะ" ในจารึกภาษาเขมร สร้างขึ้นในสมัยอาณาจักรเขมรโบราณ และบูรณะในสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 6 และ 7 เป็น

แหล่งโบราณสถานใหญ่และเก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งในไทย กรมศิลปากรได้จัดตั้งอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย ในปี พ.ศ. 2532 เพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่มรดกนี้ต่อไป

1.1 รูปแบบของปราสาทหินพิมาย

ปราสาทหินพิมายล้อมด้วยกำแพงหินทรายแดง มีซุ้มประตูทั้ง 4 ทิศ โดยประตูใหญ่ทางทิศใต้เชื่อมกับประตูชัยของเมือง ภายในมีปรางค์ 3 องค์ ได้แก่ ปรางค์ประธาน, ปรางค์พรหมทัต, และปรางค์หินแดง มีระเบียงคตและสระน้ำที่มุมทั้ง 4 พร้อมบรรณาลัยทางทิศตะวันตก

1.2 ลักษณะเด่นของปราสาทหินพิมาย

1) เป็นสถาปัตยกรรมศิลปะร่วมแบบเขมรที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย

2) เป็นศาสนสถานของศาสนาพุทธนิกายมหายาน

3) ปราสาทประธานมีศิลปะแบบนครวัดตอนต้น

4) แผนผังปราสาทหันหน้าไปทางทิศใต้ ซึ่งแตกต่างจากศาสนสถานเขมรทั่วไป

5) ปราสาทประธานสร้างจากหินทรายสีเหลือง มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่ซับซ้อนและงดงาม.

1.3 มรดกทางวัฒนธรรมของปราสาทหินพิมาย ได้แก่

1) พลับพลาเปลื้องเครื่อง อาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ทำหน้าที่เป็นที่พักสำหรับกษัตริย์หรือเจ้านายชั้นสูงในพิธีกรรมทางศาสนา และเป็นที่เก็บรักษาโบราณวัตถุจำนวนมาก

2) สะพานนาคราช สะพานหินทรายมีรูปสลักนาคราช 7 เศียร แสดงถึงความเชื่อเรื่องจักรวาลและเชื่อมโลกมนุษย์กับสวรรค์

3) ซุ้มประตูและกำแพงแก้ว ซุ้มประตูรูปกากบาทและกำแพงแก้วสูง 8 เมตร แบ่งเขตระหว่างโลกมนุษย์กับสวรรค์ มีระเบียงทางเดินเชื่อมซุ้มประตู

4) บรรณาลัย อาคารสำหรับเก็บรักษาคัมภีร์ทางศาสนา มีลักษณะเป็นอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ยกพื้นสูงและก่อสร้างด้วยหินทราย

5) บาราย (สระน้ำ) สระน้ำที่มุมทั้ง 4 ของลานกำแพงปราสาทชั้นนอก ทำหน้าที่เก็บน้ำสำหรับใช้ในวัดและพิธีกรรมทางศาสนา

6) ระเบียงคดและซุ้มประตู ระเบียงรอบปราสาทประธานมีซุ้มประตูกลาง 4 ด้าน จารึกบอกเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ของปราสาท

7) ปราสาทประธาน อาคารหลักสูง 28 เมตร สร้างด้วยหินทรายสีขาว เป็นศูนย์กลางของปราสาทหินพิมาย มีการสลักภาพรามเกียรติ์และพระพุทธศาสนา

8) พลับพลา อาคารสำหรับพิธีกรรมต่างๆ สันนิษฐานว่าใช้สำหรับประกอบพิธีในศาสนา

9) ห้องครรภคฤหะ เป็นที่ประดิษฐานรูปเคารพสำคัญและสะท้อนถึงความเชื่อในลัทธิศาสนาฮินดูและพุทธมหายาน

10) หอพราหมณ์ อาคารสำหรับประกอบพิธีทางศาสนาพราหมณ์ แต่เดิมคาดว่าเป็นบรรณาลัย

11) ปรางค์หินแดงและปรางค์พรหมทัต อาคารสำคัญที่ประดิษฐานประติมากรรมและโบราณวัตถุ เช่น รูปพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 และรูปพระนางชัยราชเทวี

12) กุฏิฤๅษี อาคารที่ใช้เป็นศาสนสถานประจำสถานพยาบาลตามที่กล่าวในจารึก

13) เมรุพรหมทัต เจดีย์ขนาดใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับตำนานท้าวปาจิต-นางอรพิม

14) กำแพงเมือง กำแพงเมืองสูงที่ทำหน้าที่เป็นเขตแดนและป้องกันศัตรู มีซุ้มประตูและแนวถนนโบราณที่เชื่อมโยงกับเส้นทางการค้าและวัฒนธรรม

1.4 ประเภทของมรดกทางวัฒนธรรมของปราสาทหินพิมาย

มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) มีโบราณสถานและสถาปัตยกรรม เช่น ปราสาทประธาน,ปรางค์หินแดง และปรางค์พรหมทัต, สะพานนาคราช ซุ้มประตูกำแพงเมือง และโบราณวัตถุภายในปราสาท

มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) เช่น ความเชื่อทางศาสนา, ประเพณีการบูชาเทพเจ้าและบุคคลสำคัญ และพิธีกรรมทางศาสนา

ปราสาทหินพิมายเป็นตัวอย่างของมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญทั้งในด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ และความเชื่อทางศาสนาในประเทศไทย

2. พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย นครราชสีมา

ตั้งอยู่ที่อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา เป็นพิพิธภัณฑ์หลักของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง จัดแสดงโบราณวัตถุจากอารยธรรมอีสานตอนล่าง เริ่มตั้งในปี พ.ศ.2507 และเปิดอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ.2536 โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หลังจากการปรับปรุงให้ตรงตามหลักพิพิธภัณฑสถานวิทยา

2.1 การจัดแสดงของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย แบ่งออกเป็น 3 ส่วนหลัก

อาคารชั้นล่าง อาคารชั้นล่างนำเสนอประวัติศาสตร์โบราณคดีเมืองพิมาย สภาพแวดล้อมและความเจริญในศาสนา สังคม เศรษฐกิจ และศิลปวัฒนธรรม

อาคารชั้นบน แสดงพัฒนาการของสังคมในดินแดนอีสานตอนล่าง โดยเน้นการกำเนิดอารยธรรมและอิทธิพลภายนอกที่เข้ามาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์

อาคารโถง จัดแสดงโบราณวัตถุที่เป็นส่วนประกอบของสถาปัตยกรรมหินทราย เช่น ทับหลัง หน้าบัน เสาประดับกรอบประตู และปราสาทจำลอง

2.2 มรดกทางวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย นครราชสีมา จัดอยู่ในมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ประกอบด้วยโบราณวัตถุสำคัญ เช่น ประติมากรรมพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 และพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร สะท้อนศิลปะและประวัติศาสตร์ของภูมิภาคอีสานตอนล่าง โดยเฉพาะศิลปะเขมรในอดีต

3. พิพิธภัณฑ์บ้านส่วยใน

พิพิธภัณฑ์บ้านส่วยใน ตั้งอยู่ที่บ้านส่วย ตำบลในเมือง อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ก่อตั้งในเรือนไม้กระดานเก่าแก่ของยายโอ๋ (นางประชุม รั้วชัย) โดยได้รับการปรับปรุงร่วมกับชาวบ้าน เปิดให้เข้าชมตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ.2563 เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวส่วยในเมืองพิมาย บ้านส่วยห่างจากปราสาทหินพิมายประมาณ 2 กิโลเมตร เป็นชุมชนโบราณที่มีการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่ก่อนประวัติศาสตร์ พบภาชนะดินเผาแบบพิมายดำ อายุ 1,400-2,400 ปี และได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมขอมในพุทธศตวรรษที่ 16 เป็นที่อยู่อาศัยของชาติพันธุ์ส่วยที่มีความเชี่ยวชาญในการเลี้ยงช้าง มรดกทางวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑ์บ้านส่วยใน พิพิธภัณฑ์บ้านส่วยใน สะท้อนวิถีชีวิตดั้งเดิมและวัฒนธรรมของชาวส่วย โดยมีการจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับการทำนา การหาปลา การทำข้าวพอง และการขุดเรืออีโปง นอกจากนี้ยังมีหลุมขุดค้นจำลองแสดงโบราณวัตถุ เช่น ภาชนะดินเผาแบบพิมายดำ อายุ 2,500-3,000 ปี ชุมชนบ้านส่วยมีประวัติยาวนานและเป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วย (กูย) ที่มีความชำนาญในการเลี้ยงช้าง

4. หมี่พิมาย

เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนพิมาย จังหวัดนครราชสีมา มีประวัติการผลิตยาวนานกว่า 100 ปี ในอดีตชุมชนทำหมี่พิมายตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของวัดเดิม ซึ่งเป็นแหล่งผลิตหมี่ที่ใหญ่และเก่าแก่ที่สุดในพื้นที่ เริ่มจากการทำเป็นอาชีพเสริมหลังการทำนา ผลิตภัณฑ์จะถูกหาบไปขายหรือแลกเปลี่ยนกับสินค้าต่างๆ วิธีการผลิตยังคงใช้เทคนิคดั้งเดิม เช่น การตำข้าวสารให้ละเอียดและนึ่งในหม้อดิน แม้มีการก่อตั้งกลุ่มหมี่พิมายในปี 2543 เพื่อรักษาภูมิปัญญานี้ แต่จำนวนคนทำหมี่ พิมายลดลงเหลือเพียง 10 คน เนื่องจากการแข่งขันจากผลิตภัณฑ์ต่างถิ่น ส่งผลให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้อยู่ในภาวะเสี่ยงสูญหาย

หมี่พิมาย เป็นอาหารท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยใช้แป้งข้าวเจ้า 100% ทำเส้นหมี่ด้วยวิธีทำมือ ซึ่งทำให้เส้นนิ่มและสะอาด กระบวนการผลิตแบบดั้งเดิมประกอบด้วยการแช่ โม่ นึ่ง ทาน้ำมันซอย และตากแดด การผัดใช้วัตถุดิบพื้นบ้าน เช่น หมูสามชั้น รสชาติอร่อย นุ่ม เหนียว หมี่พิมายสะท้อนวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวพิมาย เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่สืบทอดมายาวนาน

2. กระบวนการจัดการมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์เพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

2.1 การจัดการมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์พื้นที่เมืองโคราชเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา การคุ้มครองและจัดการมรดกวัฒนธรรมในจังหวัดนครราชสีมามุ่งเน้นการรักษาและสืบทอดมรดกทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ เพื่อให้คงอยู่และมีคุณค่าอย่างยั่งยืน โดยมีจุดประสงค์หลัก 2 ข้อ

2.1.1 สงวนรักษามรดกวัฒนธรรม เพื่อให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน เช่น การพัฒนาหมี่พิมายโดยการพัฒนาแบรนด์และบรรจุภัณฑ์ที่สะท้อนเอกลักษณ์ของเมืองพิมาย

2.1.2 สร้างรายได้ให้กับชุมชน ใช้มรดกเป็นทุนทางวัฒนธรรมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และแหล่งท่องเที่ยว

ประโยชน์ของการจัดการมรดกวัฒนธรรม ช่วยสร้างความตระหนักรู้และการอนุรักษ์ในชุมชน , ส่งเสริมความสามัคคีและความร่วมมือ,พัฒนาแหล่งเรียนรู้ เช่น พิพิธภัณฑ์ชุมชน และช่วยเพิ่มรายได้ผ่าน

การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการท่องเที่ยว กระบวนการนี้ส่งเสริมการจัดการมรดกวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบและเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน

2.2 กระบวนการการจัดการมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์พื้นที่เมืองโคราชเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา มีดังนี้

กระบวนการการจัดการมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์พื้นที่เมืองโคราชเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา โดยเน้นการร่วมมือจากหลายภาคส่วนดังนี้

2.2.1 การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยหน่วยงานภาครัฐกรมศิลปากร คุ้มครองและฟื้นฟูโบราณสถานและการศึกษาเอกสารโบราณ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม ฟื้นฟูวัฒนธรรมไทยผ่านการศึกษาและกิจกรรมร่วมกับประชาชน กรมการท่องเที่ยว ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวและควบคุมมาตรฐานบริการ กรมการศาสนา สนับสนุนกิจกรรมทางศาสนาเพื่อพัฒนาคุณธรรม สถาบันการศึกษา ทำวิจัยและจัดกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม

2.2.2 การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ในพื้นที่เมืองโคราชแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ 2) การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น ประเพณีและพิธีกรรม

2.3 การยกระดับสินค้าและผลิตภัณฑ์ของพื้นที่มรดกวัฒนธรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจในจังหวัดนครราชสีมา กลยุทธ์ทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ทางมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์การยกระดับสินค้าและผลิตภัณฑ์ของพื้นที่มรดกวัฒนธรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจในจังหวัดนครราชสีมา มีกลยุทธ์สำคัญ 4 ด้านในการจัดการผลิตภัณฑ์ทางมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์ ได้แก่ 1) พัฒนาผู้ประกอบการและทายาท 2) พัฒนาผลิตภัณฑ์ทางมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์ 3) สร้างกลไกทางการตลาด 4) พัฒนาระบบการบริหารจัดการ

2.4 การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมืองมรดกวัฒนธรรมในจังหวัดนครราชสีมา การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดนครราชสีมา เน้นที่การสำรวจและสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่มรดกวัฒนธรรม เช่น ผู้นำชุมชน, พระสงฆ์, หน่วยงานรัฐ, นักวิชาการ, และชุมชนท้องถิ่น โดยมุ่งหวังให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเมืองมรดกวัฒนธรรมมีความยั่งยืนและเกิดประโยชน์กับชุมชน

แนวทางการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1) ลักษณะทางกายภาพ ควรรักษาเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยว โดยมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

2) เส้นทางการท่องเที่ยว ได้แก่ เส้นทางแสวงบุญเชื่อมโยงวัดและศาสนสถานในเมืองเก่า พิมายและบ้านปราสาท, เส้นทางประวัติศาสตร์ เน้นการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของพื้นที่ ,เส้นทาง

ศิลปะและอาหารพื้นถิ่น เสริมสร้างการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผ่านงานศิลปะและอาหาร และเส้นทางภูมิปัญญาและงานหัตถกรรม ส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับงานหัตถกรรมท้องถิ่น-

3) การจัดการที่มีประสิทธิภาพ จัดตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างชุมชนและหน่วยงานรัฐ,จัดทำแผนบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรมร่วมกันและการฟื้นฟูและพัฒนาแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง

4) การอนุรักษ์ประเพณีและเทศกาลท้องถิ่น สร้างศูนย์บริการข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยวจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างความตระหนักและประชาสัมพันธ์

5) การประชาสัมพันธ์เส้นทางการท่องเที่ยว โดยใช้สื่อออนไลน์และอีเวนต์ต่างๆ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว

สรุปการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดนครราชสีมา มุ่งเน้นการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ผ่านการบูรณาการการทำงานร่วมกันและการจัดการที่มีประสิทธิภาพ โดยมีเป้าหมายในการสร้างแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสำหรับชุมชนและนักท่องเที่ยว

3. แนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์พื้นที่เมืองโคราชเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

การจัดการมรดกวัฒนธรรมเพื่อสร้างสรรค์พื้นที่เมืองโคราช และยกระดับเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา เป็นกระบวนการที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเมืองเก่าพิมายและแหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท ซึ่งเป็นสถานที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอย่างสูง

3.1 แนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์พื้นที่เมืองโคราช มีดังนี้

3.1.1 การสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยง การเข้าถึงและเชื่อมโยงระหว่างเมืองเก่าพิมายและแหล่งโบราณคดีบ้านปราสาทเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาและการเข้าถึงของนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวที่ชัดเจนและมีการจัดการที่ดี เช่น

การจัดทำแผนที่ท่องเที่ยว แผนที่ที่แสดงเส้นทางไปยังจุดท่องเที่ยวต่าง ๆ เช่น วัดโบราณสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ และตลาดท้องถิ่น

การติดตั้งป้ายบอกทาง ป้ายที่แสดงข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว พร้อมแนะนำกิจกรรมที่น่าสนใจในแต่ละจุด เช่น การแสดงศิลปะพื้นบ้าน หรือการจัดเวิร์คช็อปการทำอาหารท้องถิ่น

3.1.2 การส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรม การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมสามารถสร้างแรงดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ เช่น

การจัดงานเทศกาลประจำปี เช่น เทศกาลอาหารพื้นบ้าน ที่ให้ชุมชนเข้ามาเสนอขายอาหารท้องถิ่นและการแสดงศิลปวัฒนธรรม เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว

การสร้างกลุ่มนักท่องเที่ยวชุมชน การจัดกลุ่มชุมชนเพื่อเป็นไกด์นำเที่ยว ซึ่งจะมีการเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ

3.1.3 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว การสร้างผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวที่มีความเฉพาะตัว เช่น สินค้าทางวัฒนธรรม ผลิตภัณฑ์หัตถกรรม เช่น เครื่องปั้นดินเผา หรือผ้าทอที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของพื้นที่ประสบการณ์การท่องเที่ยว การจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวที่รวมการเข้าร่วมกิจกรรมการทำอาหารไทยหรือการทำงานศิลปะ

3.1.4 การพัฒนาบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก การให้บริการที่มีคุณภาพเป็นสิ่งสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เช่น

การอบรมบุคลากรด้านการท่องเที่ยว การจัดอบรมให้กับผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยว เช่น พนักงานโรงแรม ร้านอาหาร ให้มีความรู้ด้านบริการลูกค้าและการแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว

การปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น การพัฒนาทางเดิน เทศบาลควรมีการปรับปรุงพื้นที่สาธารณะ เช่น ลานจอดรถ เส้นทางเดินเท้า และการสร้างสวนสาธารณะเพื่อให้บริการนักท่องเที่ยว

3.1.5 การประชาสัมพันธ์และการตลาด การใช้สื่อในการประชาสัมพันธ์มีความสำคัญมากในยุคดิจิทัล โดยสามารถใช้วิธีต่าง ๆ เช่น

โซเชียลมีเดีย การใช้แพลตฟอร์มโซเชียลมีเดียในการประชาสัมพันธ์กิจกรรม และเสนอข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว เช่น การทำคลิปวิดีโอสั้น ๆ เพื่อแสดงบรรยากาศของงาน

เว็บไซต์ท่องเที่ยว การสร้างเว็บไซต์ที่มีข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว พร้อมให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการเดินทาง และแนะนำแพคเกจท่องเที่ยว

3.2 เป้าหมายการจัดการมรดกวัฒนธรรม

การดำเนินการตามแนวทางดังกล่าวจะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่สำคัญ เช่น

การสร้างรายได้ให้กับชุมชน จากการเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่

การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม สถานที่ท่องเที่ยวจะได้รับการดูแลรักษาอย่างเหมาะสม ทำให้สามารถส่งต่อไปยังคนรุ่นหลัง

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรม

แนวทางการจัดการนี้มีเป้าหมายเพื่อยกระดับเศรษฐกิจของชุมชนและอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่ เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่มีอยู่ในพื้นที่อีกด้วย

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การจัดการมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์พื้นที่เมืองโคราชเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. คุณค่าทางประวัติศาสตร์ของเมืองเก่าและแหล่งโบราณคดีทางวัตถุในจังหวัดนครราชสีมาสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมในแง่การอนุรักษ์และการพัฒนา โดยเฉพาะการที่อาคาร

และสถานที่มีความเกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญและเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ทำให้เกิดการถ่ายทอดและพัฒนาคุณค่าเหล่านี้จากรุ่นสู่รุ่น ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของสุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์ (2561) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การจัดการมรดกวัฒนธรรมในประเทศไทย: แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา ผลการวิจัยพบว่า มรดกวัฒนธรรมเป็นสมบัติที่มีคุณค่าที่ควรค่าแก่การสืบทอดและอนุรักษ์ นอกจากนี้ยังเชื่อมโยงกับแนวคิด ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม ที่เน้นการหล่อหลอมระหว่างพื้นที่ ประวัติศาสตร์และกิจกรรมของมนุษย์ในบริบททางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งสามารถนำไปสู่การพัฒนาชุมชนและเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

2. กระบวนการจัดการมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์ในจังหวัดนครราชสีมามุ่งยกระดับเศรษฐกิจชุมชน โดยการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐและประชาชน เพื่อบริหารจัดการมรดกวัฒนธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ กลยุทธ์รวมถึงการพัฒนาผู้ประกอบการท้องถิ่น การสร้างกลไกการตลาดที่เหมาะสม และการสร้างเครือข่ายระหว่างผู้ประกอบการ ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนในการจัดการมรดกวัฒนธรรม สอดคล้องกับการศึกษาในงานวิจัยของนพดล ทองไพบูลย์(2563)ได้ทำการศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ศักยภาพและแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า การสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นควบคู่กับการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน

3. แนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์ในเมืองโคราชเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชน ประกอบด้วย 5 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) การให้ความรู้เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมตามหลักวิชาการและกฎหมาย 2) การอนุรักษ์มรดกโดยร่วมมือดูแลรักษา 3) การจัดกิจกรรมเพื่อยกระดับสินค้าและผลิตภัณฑ์ 4) การปลูกฝังจิตสำนึกให้เด็กและเยาวชนตระหนักถึงคุณค่า 5) การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน เป้าหมายสูงสุดคือการยกระดับรายได้และสร้างมูลค่าเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน โดยอิงจากทุนทรัพยากรและวัฒนธรรมในพื้นที่ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับการศึกษาในงานวิจัยของ เบญจมาศ สุวรรณวงศ์และคณะ (2565)ได้ทำการศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา ควรเน้นด้าน1.โครงสร้างพื้นฐาน โดยการบูรณะศาสนสถานและปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก 2.การมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว 3.กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์ โดยการใช้สื่อออนไลน์และความร่วมมือกับภาครัฐในการประชาสัมพันธ์ 4.การรักษาสิ่งแวดล้อม โดยการรักษาความสะอาดและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่วัด 5.การอนุรักษ์วัฒนธรรม โดยการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นและจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว

เอกสารอ้างอิง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2549). *อุตสาหกรรมท่องเที่ยว*.กรุงเทพฯ :การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
กรมการท่องเที่ยว.(2567). https://www.dot.go.th. (สืบค้นวันที่ 15 มกราคม 2567).

จันทิรา เกื้อดวง. (2548). *การอนุรักษ์ชุมชนเมืองเก่าพุมเรียง จังหวัดสุราษฎร์ธานี*, บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นพดล ทองไพบูลย์(2563*). การวิเคราะห์ศักยภาพและแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ* .กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา.(2542).*การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.* รายงานการวิจัย. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เบญจมาศ สุวรรณวงศ์,และคณะ.(2565).*แนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา*. รายงานการวิจัย.คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาเขตนครราชสีมา.

สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์. (2561). *การจัดการมรดกวัฒนธรรมในประเทศไทย: แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา.* กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

แนวทางพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา เครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการศึกษาศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 7 ตามหลักพละ 4

GUIDELINES FOR DEVELOPING THE EFFICIENCY OF PERSONNEL MANAGEMENT OF EDUCATIONAL INSTITUTION ADMINISTRATORS NETWORK TO PROMOTE THE EFFICIENCY OF EDUCATION IN SPECIAL EDUCATION CENTERS, EDUCATIONAL AREA 7, ACCORDING TO IV BALA.

[1]ยศวริศ เพิ่มบุญ, [2]พระเทพวชิรเมธี (วีระ วรปญฺโญ) และ [3]อานนท์ เมธีวรฉัตร

[1]Yodwarit Purmboon, [2]Phrathepvachiramedhi (Weera Worapanyo),

and [3]Anond Metheevarachatra

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]aunyodwarit@gmail.com

Received: October 23, 2024; **Revised**: November 5, 2024; **Accepted**: December 29,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง แนวทางพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา เครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการศึกษาศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 7 ตามหลักพละ 4 มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา เครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 7 2) เพื่อหาแนวทางพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารบุคลคลของผู้บริหารสถานศึกษา เครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 7 ตามหลักพละ 4 ผลการวิจัย

[1]นักศึกษาปริญญาโท สาขาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

[2]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

[3]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

พบว่า แนวทางพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า 2.1) ด้านการวางแผนอัตรากำลัง ปัญญาพละ (กำลังความรู้) ควรใช้ความรอบรู้และมีความสามารถในการบริหารสถานศึกษาเป็นอย่างดี วิริยะพละ (กำลังความเพียร) ควรมีความเพียร ขยัน มุ่งมั่น อดทนในบริหารสถานศึกษาตามขอบข่ายภาระหน้าที่ทุกประการ อนวัชชพละ (กำลังความสุจริต) ควรมีการวางแผนอัตรากำลังด้วยความบริสุทธิ์ ยุติธรรม สังคหพละ (กำลังการสงเคราะห์) ควรวางตัวเป็นกลางในการรับฟังความคิดเห็นจากผู้ใต้บังคับบัญชา 2.2) ด้านการจัดสรรอัตรากำลังข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ปัญญาพละ (กำลังความรู้) ควรจัดคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสรรหาข้าราชการครูมีความเหมาะสม วิริยะพละ (กำลังความเพียร) ควรประชุมปรึกษาหารือกันเป็นประจำ นำข้อบกพร่องที่ได้จากการประชุมมาวิเคราะห์เพื่อแสวงหาบุคลากรตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ อนวัชชพละ (กำลังความสุจริต) ควรวางตนเป็นกลางในการสรรหาบุคลากรที่มีความสามารถ สังคหพละ (กำลังการสงเคราะห์) ควรให้กำลังใจกับผู้ที่เข้าปฏิบัติงาน 2.3) ด้านการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ปัญญาพละ (กำลังความรู้) ควรพิจารณาให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาบุคลากร วิริยะพละ (กำลังความเพียร) ควรมีความมุ่งมั่นในการบริหารงานวางพัฒนาบุคลากรตามความต้องการและสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ขององค์กร อนวัชชพละ (กำลังความสุจริต) ควรบริหารงานที่เป็นระบบถูกต้องแบบอย่างที่ดีในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต สังคหพละ (กำลังการสงเคราะห์) ควรเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมทำแผนการพัฒนาบุคลากรให้มีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง 2.4) ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ปัญญาพละ (กำลังความรู้) จัดประชุม ชี้แจงหลักเกณฑ์การประเมินบุคลากร วิริยะพละ (กำลังความเพียร) ควรประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรด้วยความยุติธรรม อนวัชชพละ (กำลังความสุจริต) ใช้ดุลยพินิจพิจารณาผลการปฏิบัติงานของบุคลากร สังคหพละ (กำลังการสงเคราะห์) ควรแจ้งเกณฑ์การประเมินผลการปฏิบัติงานให้บุคลากรทราบล่วงหน้า

คำสำคัญ : แนวทางพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานบุคคล, ตามหลักพละ 4

Abstract

The research on guidelines for developing the efficiency of personnel management of educational administrators network to promote the efficiency of educational institution in special education center, educational area 7 according to Iv Bala had the following objectives: 1) to study the efficiency of personnel management of educational administrators network to promote the efficiency of educational institution in special education center, educational area 7 and 2) to propose the guidelines for

developing the efficiency of personnel management of educational administrators network to promote the efficiency of educational institution in special education center, educational area 7 according to Iv Bala. The research results found that: The guidelines for developing the efficiency of personnel management of educational administrators network to promote the efficiency of educational institution In special education center, educational area 7 according to IV Bala as following: 2.1) in terms of manpower planning; school administrators should use their knowledge and ability to manage the school well (power of wisdom), school administrators should be diligent, determined, and patient in managing the school according to the scope of all duties (power of energy), school administrators should plan manpower with fairness (power of faultlessness), school administrators should be neutral in listening to the opinions of their subordinates (power of sympathy), 2.2) In terms of the allocation of civil servant teacher and educational personnel; school administrators should arrange for an order to appoint a suitable teacher recruitment committee (benefaction), school administrators should hold a meeting and analyze the shortcomings to find personnel according to the specified qualifications (power of energy), 2.3) in terms of developing teachers and educational personnel; school administrators should consider allowing everyone to participate in the preparation of personnel development plans (power of wisdom), school administrators should plan personnel development according to the organization's needs (power of energy), 2.4) In terms of performance evaluation of school administrators and teachers; school administrators explain the criteria for personnel evaluation (power of wisdom), school administrators should evaluate the performance of their personnel fairly (power of faultlessness), school administrators should inform personnel in advance of the performance evaluation criteria. (power of sympathy)

Keywords: Guidelines for Developing the Efficiency of Personnel Management, Iv Bala

บทนำ

สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักงานคณะกรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ทำหน้าที่จัดและส่งเสริมการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับคนพิการและบุคคลซึ่งไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาสให้มีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานพิเศษ กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศจัดตั้งศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัด โดยให้ปฏิบัติหน้าที่ในลักษณะเป็นศูนย์ให้บริการ

ช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม และเตรียมความพร้อมของคนพิการรวมทั้งสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน จัดสื่อจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้บริการและความช่วยเหลือเกี่ยวข้อง (สำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3, 2553) ประกอบกับมีพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 ประกาศเรื่องการปฏิบัติหน้าที่อื่นของศูนย์การศึกษาพิเศษ พ.ศ. 2553 จึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงบทบาทหน้าที่ให้สอดคล้องกับกฎหมายและภาระงานที่สามารถดำเนินการได้อย่างแท้จริง

ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 7 จังหวัดพิษณุโลก (ออนไลน์) เขตพื้นที่บริการการศึกษาเพื่อคนพิการศูนย์ครอบคลุมทั้งจังหวัดพิษณุโลก และให้การช่วยเหลือสนับสนุนเครือข่ายศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดต่างๆ ในเขตภาคเหนือตอนล่าง 7 จังหวัด ได้แก่ กำแพงเพชร นครสวรรค์ ตาก พิจิตร เพชรบูรณ์ สุโขทัย และอุตรดิตถ์ ได้จัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เป็นสถานศึกษาที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ มีบทบาทหน้าที่จัดการศึกษาในลักษณะศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม และจัดทำแผนการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายการจัดการศึกษา มีขอบข่ายภารกิจการบริหารและการจัดการตามโครงสร้างการบริหารงานของศูนย์การศึกษาพิเศษในภารกิจ 4 ด้าน คือ 1) ด้านบุคลากรและการบริหารจัดการ 2) ด้านอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย 3) ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร และ 4) ด้านการมีส่วนร่วมและสนับสนุนจากชุมชน

ในเครือข่ายศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 7 ได้ดำเนินการจัดการศึกษาตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาพิเศษ พ.ศ.2543 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2543) และแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาปีการศึกษา 2561 – 2564 และแบบรายงานประจำปีศูนย์การศึกษาพิเศษเป็นประจำปีของการศึกษาทั้งเครือข่าย พบว่า ยังมีปัญหาในการบริหารงานบุคคล ด้านการวางแผนอัตรากำลังบุคลากรไม่ครบตามกรอบขาดแคลนครูวิชาเอก บุคลากรไม่ครบตามเกณฑ์มาตรฐาน ขาดความต่อเนื่องในการปฏิบัติงานเนื่องมาจากการโยกย้าย ปัญหาด้านการจัดสรรอัตรากำลัง บุคลากรไม่ตรงกับสายงานที่ปฏิบัติ บุคลากรใหม่บางส่วนขาดทักษะในการปฏิบัติงาน ด้านส่งเสริมกำลังคนให้ปฏิบัติหน้าที่ บุคลากรยังขาดการส่งเสริมจากผู้บังคับบัญชา จึงจำเป็นต้องมีการศึกษา และวิเคราะห์การบริหารงาน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้บริหารสถานศึกษาว่ามีประสิทธิภาพเพียงใดในการบริหารและสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งนอกจากการเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการบริหารงานแล้วนั่น ผู้บริหารและครูผู้สอนควรต้องมีหลักพุทธธรรมซึ่งเป็นหลักธรรมที่เกี่ยวกับการปกครองและการดูแลคนที่ควรจะมีไว้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและกำกับความประพฤติ และควรปฏิบัติตนโดยชอบทั้งต่อตนเองและผู้อื่นทำให้การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษามีประสิทธิภาพสูงสุด ศูนย์การศึกษาพิเศษเขตการศึกษา 7 จังหวัดพิษณุโลก (ออนไลน์) สอดคล้องกับแนวคิดของพระมหาศรัณญู อุทยวโร (ปิ่นอำคา) (2562) ที่ได้ทำการศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพละ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน พบว่า พละ หรือกำลังแห่งคุณธรรมทั้ง 4 ประการ ช่วยทำให้นักบริหารปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ นักบริหารจะสามารถวางแผนจัดองค์การ แต่งตั้งบุคลากร อำนวยการและควบคุมได้ดี ต้องมีความฉลาด ขยัน สุจริต และมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี ยิ่งมีคุณธรรม 4 ข้อนี้เพิ่มมากขึ้นเท่าใดก็ยิ่งทำงานได้มีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการนำหน่วยงานไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะเป้าหมายการศึกษาต้องมีการปรับเปลี่ยนจากปริมาณสู่คุณภาพ เพื่อให้การดำเนินงานการปฏิรูปการศึกษาไปสู่เป้าหมายประสงค์ที่วางไว้

จากข้อมูลดังกล่าว ให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะศึกษาถึงแนวทางพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 7 ตามหลักพละ 4 ว่าสามารถปฏิบัติงานได้มีประสิทธิภาพการบริหารงานบุคคลมากน้อยเพียงใด มีปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารงานอย่างไร ซึ่งจะทำให้ทราบถึงการนำหลักพละ 4 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานบุคคลทางการศึกษา รวมทั้งผลจากการศึกษาครั้งนี้สามารถใช้เป็นแนวทางหนึ่งที่จะนำมาปรับปรุง พัฒนา หรือสนับสนุนการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ตลอดจนผู้มีหน้าที่รับผิดชอบหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาได้นำข้อมูลจากการวิจัยไปใช้ในการประกอบการวางแผนแนวทางพัฒนาประสิทธิภาพของการบริหารงานบุคคลทางการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา เครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 7

2. เพื่อหาแนวทางพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารบุคลคลของผู้บริหารสถานศึกษาเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 7 ตามหลักพละ 4

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 7 ตามหลักพละ 4 ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ (Interviewing) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในขั้นตอนศึกษาสภาพการบริหารงานบุคคล ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพประสิทธิภาพการบริหารงาน

บุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา เครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 7 จำนวน 17 คน เลือกจากกลุ่มเป้าหมายแบบเฉพาะเจาะจง

1.2. ผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในขั้นตอนแนวทางพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้วิจัยได้ทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อหาแนวทางพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา เครือข่ายศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 7 ตามหลักพละ 4 โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 กลุ่ม 1) ผู้มีความรู้ด้านพุทธศาสนา 2) ผู้มีความรู้ด้านบริหารงานบุคคลและการศึกษาพิเศษ 3) ด้านบริหารการศึกษา จำนวน 9 รูป/คน โดยผู้วิจัยได้ทำการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง กำหนดเกณฑ์คัดเลือก ดังนี้

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบวิเคราะห์เอกสาร (Document Study) เพื่อศึกษาเอกสาร และวิเคราะห์ผลสัมภาษณ์และพัฒนาร่างแนวทางประสิทธิภาพงานบุคคล

2.2 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) เพื่อศึกษาจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารงานบุคคล ทั้ง 4 ด้าน คือ 1) ด้านการวางแผนอัตรากำลัง 2) ด้านการจัดสรรอัตรากำลังข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา 3) ด้านการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา 4) ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน

2.3. แบบสัมภาษณ์ที่ได้ร่างแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา เครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 7 พิจารณาร่างแนวทางพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานบุคคลด้วยการสนทนากลุ่มอิงผู้เชี่ยวชาญ โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา เครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

1. สภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา เครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 7

จากการศึกษาสภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา เครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 7 ด้วยระเบียบการวิจัยเชิง

คุณภาพ (Qualitative Research) สอบถามเกี่ยวกับสภาพการบริหารงานบุคคล ทั้ง 4 ด้าน และแนวทางพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานบุคคล จากผู้ให้สัมภาษณ์จำนวน 17 คน ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1) ด้านการวางแผนอัตรากำลัง พบว่า มีการจัดทำแผนอัตรากำลัง จัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศ ข้อมูลที่ใช้ในการจัดทำแผนประกอบด้วยการจัดทำข้อมูลนักเรียน ข้อมูลการเกษียณอายุราชการ ข้อมูลวุฒิการศึกษา สาขาวิชาเอก ความต้องการครูและบุคลากรเพิ่มของสถานศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลครู บุคลากรและอัตรากำลังของสถานศึกษา โดยแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน ศึกษานโยบายและแนวทางของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับแนวทางหรือนโยบายจัดสรรครูและบุคลากรให้ตรงตามความสามารถและความถนัด และดำเนินการปฏิบัติตามแผนอัตรากำลังสถานศึกษาจัดหาอัตรากำลังตามอำนาจของสถานศึกษา

2) ด้านการจัดสรรอัตรากำลังข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พบว่า มีการประชุมคณะกรรมการวางแผนกรอบอัตรากำลัง วิเคราะห์ความต้องการหรือเป้าหมายของสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับรูปแบบของงาน จัดทำข้อมูลสารสนเทศ วิเคราะห์ข้อมูล ด้านการศึกษา สาขาวิชาให้สอดคล้องกับแผนอัตรากำลัง สำรวจข้อมูลด้านกำลังคนต่อภาระงาน วิเคราะห์แนวโน้มและเป้าหมายของสถานศึกษา กำหนดหลักเกณฑ์ในการจ้างและการคัดเลือก กำหนดวิธีการจัดสรรอัตรากำลังและการพิจารณาคำร้องของผู้ประสงค์ย้ายสถานศึกษา และจัดสรรบุคลากรตามความต้องการของสถานศึกษา

3) ด้านการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พบว่า มีการวางแผนการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากร โดยการแต่งตั้งคณะกรรมการการดำเนินงานพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากร สำรวจความต้องการหรือความจำเป็นในการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากร หรือปัญหาที่ต้องการแก้ไข จัดทำโครงการ/กิจกรรม สนับสนุน ส่งเสริมให้บุคลากรมีการพัฒนาตนเอง นำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพดำเนินงานการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากร จัดทำปฏิทินการปฏิบัติงานมีการถ่ายทอดความรู้ เทคนิค วิธีการต่างๆ เพื่อให้ครูนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน จัดทำเครื่องมือจัดเก็บข้อมูลสถิติการพัฒนาบุคลากรรายบุคคล สรุปผลการดำเนินงานเพื่อนำมาพัฒนาปรับปรุงการปฏิบัติงาน

4) ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน พบว่า บุคลากรมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน เนื่องจากการประเมินผลการปฏิบัติงานของสถานศึกษา ผู้บริหารชี้แจงทำความเข้าใจกับบุคลากรเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การประเมินและข้อตกลง แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร ประเมินผลการปฏิบัติงานด้วยความเป็นธรรมและโปร่งใสเป็นไปตามเกณฑ์ สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา และบันทึกผลการประเมิน กำหนดปฏิทินให้

บุคลากรทราบ และกำหนดระยะเวลาในการประเมินที่ชัดเจน ประเมินผลการปฏิบัติงานโดยใช้หลักธรรมาภิบาล ศึกษาหลักเกณฑ์การประเมินตามหลักการปฏิบัติตนที่เหมาะสม ให้คำแนะนำแก่บุคลากรเพื่อปรับปรุง พัฒนา เสริมสร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผลการปฏิบัติงาน ผู้บริหารแจ้งผลการประเมินพร้อมความเห็นให้บุคลากรทราบและให้ลงลายมือชื่อเพื่อรับทราบผลการประเมิน

2. แนวทางพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารบุคลคลของผู้บริหารสถานศึกษาเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 7 ตามหลักพละ 4

จากการดำเนินการสนทนากลุ่ม เกี่ยวกับแนวทางพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา เครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 7 ตามหลักพละ 4 ประกอบด้วย 4 ด้าน ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1) ด้านการวางแผนอัตรากำลัง

(1.1) ปัญญาพละ (กำลังความรู้) ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีความรอบรู้และมีความสามารถในการบริหารสถานศึกษาเป็นอย่างดี สามารถวางแผนและจัดการเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีการดำเนินงานตามขั้นตอน กระบวนการ นโยบายที่วางไว้ ควรมีการวิเคราะห์สภาพปัญหาที่แท้จริงก่อนการจัดทำแผน ควรมีความรู้ความสามารถในการนำหลักพุทธธรรมและทฤษฎีการบริหารงานมาบูรณาการในการพัฒนาองค์กร เพื่อจัดทำวางแผนงานบุคคลที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

(1.2) วิริยะพละ (กำลังความเพียร) ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีความเพียร ขยันมุ่งมั่น อดทน ในการบริหารสถานศึกษาตามขอบข่ายภาระหน้าที่ทุกประการ มีความรับผิดชอบวางแผนงาน ควรมีการประชุมปรึกษาหารือกันเป็นประจำ นำข้อบกพร่องที่ได้จากการประชุมมาวิเคราะห์เพื่อวางแผนอัตรากำลังให้เหมาะสมกับหน่วยงานมากที่สุด

(1.3) อนวัชชพละ (กำลังความสุจริต) ควรใช้อำนาจหน้าที่ด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม เคารพการตัดสินใจร่วมกันของที่ประชุม มีความเป็นกลาง ยอมรับเสียงส่วนมากด้วยความเต็มใจ สังคหพละ (กำลังการสงเคราะห์) ผู้บริหารสถานศึกษาควรวางตัวเป็นกลางในการรับฟังความคิดเห็นจากผู้ใต้บังคับบัญชาในการร่วมกันจัดแผนอัตรากำลัง การวางกรอบการจัดการภายในองค์กร ผู้บริหารสถานศึกษาควรวางแผนการช่วยเหลือผู้ใต้บังคับบัญชาเมื่อเกิดประสบปัญหาด้านใดด้านหนึ่งเพื่อให้เกิดขวัญกำลังใจการทำงาน

2) ด้านการจัดสรรอัตรากำลังข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

(2.1) ปัญญาพละ (กำลังความรู้) ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีความรู้ความสามารถเพื่อจัดคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสรรหาข้าราชการครูมีความเหมาะสม ศึกษาแนวปฏิบัติ กฎ

ข้อบังคับ ระเบียบ ควรคิดวิเคราะห์การจัดบุคลากรเข้าปฏิบัติงานโดยให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้มีการพิจารณาบุคคลเข้าปฏิบัติงานให้เหมาะสมตรงกับสาขาวิชาเอกตามความต้องการ

(2.2) วิริยะพละ (กำลังความเพียร) ผู้บริหารสถานศึกษามีความขยันในการทำงานเพื่อส่วนรวม ประชุมปรึกษาหารือกันเป็นประจำ นำข้อบกพร่องที่ได้จากการประชุมมาวิเคราะห์เพื่อแสวงหาบุคลากรตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ ควรบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

(2.3) อนวัชชพละ (กำลังความสุจริต) ผู้บริหารควรวางตนเป็นกลางในการสรรหาบุคลากรที่มีความสามารถ โดยคำนึงถึงความรู้ความสามารถ เป็นไปอย่างยุติธรรมและโปร่งใส

(2.4) สังคหพละ (กำลังการสงเคราะห์) ผู้บริหารสถานศึกษาควรปรับพฤติกรรมตนเองให้เป็นผู้ที่มีความใจกว้าง ยินดีต้อนรับครูและบุคลากรใหม่ ควรให้กำลังใจกับผู้ที่เข้าปฏิบัติงาน และช่วยเหลือ อนุเคราะห์ตามโอกาสสำหรับข้าราชการที่เข้ารับตำแหน่งใหม่

3) ด้านการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

(3.1) ปัญญาพละ (กำลังความรู้) ผู้บริหารสถานศึกษาควรพิจารณาให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาบุคลากร ควรใช้ความรู้ในการสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงโดยฝึกฝนให้บุคลากรในหน่วยงานสามารถปรับตัวให้รู้ทันทั้งในด้านทางกฎระเบียบข้อบังคับ (3.2) วิริยะพละ (กำลังความเพียร) ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความพากเพียร มุ่งมั่น ขยัน อดทนในการบริหารงานวางแผนการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรตามความต้องการและสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ขององค์กร รู้ถึงจุดดี จุดด้อยของงานตนเอง (3.3) อนวัชชพละ (กำลังความสุจริต) ผู้บริหารสถานศึกษาควรบริหารงานที่เป็นระบบถูกต้องแบบอย่างที่ดีในเรื่องความซื่อสัตย์ สุจริต สนับสนุนการพัฒนาระบบสารสนเทศ กำกับ ติดตาม การวัดประเมินผล และส่งเสริมด้านสื่อนวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ควรบริหารงานด้านบุคลากร การพัฒนา ส่งเสริมความก้าวหน้าของบุคลากรทุกคนภายในองค์กร (3.4) สังคหพละ (กำลังการสงเคราะห์) ผู้บริหารสถานศึกษาปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีต่อผู้ร่วมงานเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมทำแผนการพัฒนาบุคลากรให้มีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง

4) ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน

(4.1) ปัญญาพละ (กำลังความรู้) ผู้บริหารสถานศึกษามีความรู้ศึกษาแนวปฏิบัติ/ขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลการปฏิบัติงาน จัดประชุม ชี้แจงหลักเกณฑ์การประเมินบุคลากร แต่งตั้ง/มอบหมายผู้ประเมินผลการปฏิบัติงานข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

(4.2) วิริยะพละ (กำลังความเพียร) ผู้บริหารสถานศึกษามีความเพียรพยายามมุ่งมั่น การประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรด้วยความยุติธรรม มีจุดมุ่งหมายเป้าหมายเพื่อปรับปรุงบุคลากรในองค์กรให้เหมาะสมกับงาน

(4.3) อนวัชชพละ (กำลังความสุจริต) ผู้บริหารสถานศึกษาใช้ดุลยพินิจพิจารณาผลการปฏิบัติงานของบุคลากร โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานการประเมินผลการปฏิบัติงานที่กำหนดไว้อย่างเป็นธรรมและมีความโปร่งใส

(4.4) สังคหพละ (กำลังการสงเคราะห์) ผู้บริหารสถานศึกษากำหนดวิธีการประเมินผลการปฏิบัติงานให้เป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม ศึกษาควรแจ้งเกณฑ์การประเมินผลการปฏิบัติงานให้บุคลากรทราบล่วงหน้า

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง แนวทางพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการศึกษาศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 7 ตามหลักพละ 4 มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การศึกษาสภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา เครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 7

1.1) ด้านการวางแผนอัตรากำลัง สืบเนื่องจาก การวางแผนเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้บริหารการศึกษาพิเศษควรให้ความสำคัญ และควรร่วมกันวางแผนอัตรากำลังอย่างมีส่วนร่วม เป็นไปตามนโยบาย ระเบียบกฎหมาย สอดคล้องกับพระสุรเดช คมฺภีรปญฺโญ (อินปั่น) (2553) กล่าวว่า ผู้บริหารควรสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารแก่ชาวบ้าน รับฟังความคิดเห็น ควรจะเข้าไปหาชาวบ้านมากกว่าที่จะให้ชาวบ้านเข้ามาหาผู้นำ และสอดคล้องกับพระนิรันดร์ สุทฺธิเมตฺติโก (จะมะณี) (2552) กล่าวว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารบุคลากรควรมีการวางแผนอัตรากำลังที่เหมาะสมกับตำแหน่งงานเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการจัดบุคคลเข้าทำงานมีการส่งเสริมขวัญกำลังใจแก่บุคลากรที่หลากหลาย

1.2) ด้านการจัดสรรอัตรากำลังข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา สืบเนื่องจาก การบริหารการศึกษาพิเศษมีความแตกต่างจากการจัดการศึกษาตามระบบปกติ มีการจัดสรรอัตรากำลังตามกรอบอัตรากำลังและความจำเป็นของแต่ละการศึกษาซึ่งสอดคล้องกับลักษณะความพิเศษของผู้เรียน จึงชี้ให้เห็นว่าการวางแผนกรอบอัตรากำลังจึงต้องสัมพันธ์กับเป้าหมายของสถานศึกษา สอดคล้องกับสัณฑ์สิน ทองเจือเพชร (2563) กล่าวว่า การบริหารงานของศูนย์การศึกษาพิเศษให้ความสำคัญกับด้านบุคลากรและการบริหาร และยังสอดคล้องกับอภิญญา บุณยเกียรติ (2563) กล่าวว่า ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลาการหลักต้องได้รับความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องทุก

ฝ่าย ควรได้รับการอบรมให้ความรู้และทักษะที่เอื้อต่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยเฉพาะทักษะการปรึกษาเบื้องต้น และการแก้ไขปัญหาของนักเรียน

1.3) ด้านการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา สืบเนื่องจาก ผู้บริหารศูนย์การศึกษาพิเศษจำเป็นต้องมีการวางแผนในการดำเนินการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับความรู้ความเข้าใจให้แก่ครูและบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ สนับสนุนให้ครูได้รับการพัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับความแตกต่างของผู้รับบริการ ตลอดจนการพัฒนาความรู้ด้านเทคโนโลยีที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานภายในศูนย์การศึกษาพิเศษ สอดคล้องกับสมพร ใจคำปัน (2546) กล่าวว่า การปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารบุคคลในเรื่องการวางแผนใช้บุคลากรได้ประโยชน์สูงสุด ส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนาตนเองได้อย่างอิสระ และยังสอดคล้องกับสุริดา หลังจิ (2556) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการพัฒนามาตรฐานการปฏิบัติงานของครู มีแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อปรับเปลี่ยนการลงโทษนักเรียน

1.4) ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน สืบเนื่องจาก การบริหารบุคลคลของผู้บริหารสถานศึกษา เครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 7 ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานมีระบบการประเมินที่ความเข้มแข็ง มีการแต่งตั้งคณะกรรมการที่มีความเป็นกลาง และอาศัยหลักเกณฑ์ในการประเมินอย่างเป็นธรรม ครูและบุคลากรมีส่วนร่วมในการประเมินผล สอดคล้องกับพระนิรันดร์ สุทฺธิเมตฺติโก (จะมะณี) (2552) กล่าวว่า ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการจัดบุคคลเข้าทำงานส่งเสริมด้านการฝึกอบรมทางวิชาการ คุณธรรมจริยธรรม มีการประเมินผลการปฏิบัติงานตามระบบคุณธรรมและระเบียบการของสถานศึกษาเป็นหลัก และสอดคล้องกับสมพร ใจคำปัน (2546) กล่าวว่า ผู้บริหารควรส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนาตนเองได้อย่างอิสระ พิจารณาความดีความชอบอย่างยุติธรรมและเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานของตนเอง

2. การหาแนวทางพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารบุคลคลของผู้บริหารสถานศึกษาเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 7 ตามหลักพละ 4

2.1) ด้านการวางแผนอัตรากำลัง สืบเนื่องจาก ผู้บริหารสถานศึกษาการศึกษาพิเศษเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการบริหารสถานศึกษาที่มีลักษณะผู้รับบริการเฉพาะ จึงมีความต้องการครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีความแตกต่างต่างจากสถานศึกษาปกติ จึงต้องมีการวางแผนอัตรากำลังที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ได้ครูและบุคลากรที่ตรงกับบริบทของสถานศึกษา มีการวางแผนอย่างมีส่วนร่วมเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดอัตรากำลัง สอดคล้องกับพระนิรันดร์ สุทฺธิเมตฺติโก (จะมะณี) (2552) กล่าวว่า แนวทางการ

พัฒนาการบริหารบุคลากรควรมีการวางแผนอัตรากำลังที่เหมาะสมกับตำแหน่งงาน และยังสอดคล้องกับสมพร ใจคำปัน (2546) กล่าวว่าผู้บริหารส่วนใหญ่เห็นว่ามีการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารบุคคลในเรื่องการวางแผนใช้บุคลากรได้ประโยชน์สูงสุดควบคู่กับการทำงาน

2.2) ด้านการจัดสรรอัตรากำลังข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา สืบเนื่องจาก ผู้บริหารศูนย์การศึกษาพิเศษ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ และเข้าใจในระเบียบ ข้อบังคับและกฎหมาย เป็นอย่างดีจึงส่งผลให้การจัดสรรอัตรากำลังเป็นไปอย่างเหมาะสม และการจัดสรรอัตรากำลังยังมีความสำคัญต่อสถานศึกษา การจัดทำข้อมูลอัตรากำลังที่เป็นปัจจุบันสอดคล้องกับจำนวนนักเรียน และความต้องการของสถานศึกษาที่เป็นปัจจุบันย่อมส่งผลให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาได้อย่างเต็มกำลัง สอดคล้องกับสมพร ใจคำปัน (2546) กล่าวว่า ปัญหาที่พบคือ บุคลากรไม่เพียงพอจัดบุคลากรเข้าปฏิบัติงานไม่ตรงกับความรู้ความสามารถขาดงบประมาณสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรและขาดการวางแผนการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร

2.3) ด้านการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา สืบเนื่องจาก การพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาจำเป็นต้องเป็นไปตามความต้องการของสถานศึกษาและเป็นไปตามความต้องการของครูและบุคลากรที่ต้องการใช้ความรู้จากการพัฒนาตนเองปรับปรุงประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้องกับจอหนสัน และโชลส์ (2559) ได้ศึกษากลยุทธ์การพัฒนาองค์กรพบว่า ผู้นำเชิงกลยุทธ์เป็นผู้มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในการพัฒนากลยุทธ์และเป็นผู้ที่มองเห็นการเปลี่ยนแปลงโดยอาศัยข้อมูลในการออกแบบองค์กรผ่านกลยุทธ์ในการวิเคราะห์และการวางแผนกลยุทธ์

2.4) ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน สืบเนื่องจาก การประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาส่งผลต่อขวัญกำลังใจของผู้ใต้บังคับบัญชา การชี้แจงหลักเกณฑ์และวัตถุประสงค์การประเมินที่ชัดเจนส่งผลต่อการนำเสนอผลการปฏิบัติงานของครูและบุคลากร ตลอดจนการวัดและประเมินตามเกณฑ์การประเมินที่โปร่งใสย่อมมีส่วนในการลดข้อขัดแย้งของครูและบุคลากร สอดคล้องกับพระนิรันดร์ สุทฺธิเมตฺติโก (จะมะณี) (2552) กล่าวว่า ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานมีการประเมินผลการปฏิบัติงานตามระบบคุณธรรมและระเบียบปฏิบัติในการพิจารณาให้พ้นจากงานนั้นให้พิจารณาถึงระเบียบการของสถานศึกษาเป็นหลัก

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

แนวทางพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา เครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 7 ตามหลักพละ 4 ด้าน การวางแผนอัตรากำลัง ได้แก่ ผู้บริหารควรมีการประชุมปรึกษาหารือกันเป็นประจำ นำข้อบกพร่อง

ที่ได้จากการประชุมมาวิเคราะห์เพื่อวางแผนอัตรากำลังให้เหมาะสมกับหน่วยงาน ด้านการจัดสรรอัตรากำลังข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา คือ ผู้บริหารสถานศึกษาควรคิดวิเคราะห์การจัดบุคลากรเข้าปฏิบัติงาน จัดให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้มีการพิจารณาบุคคลเข้าปฏิบัติงานให้เหมาะสมตรงกับสาขาวิชาเอกตามความต้องการ ด้านการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา คือ ผู้บริหารสถานศึกษาควรใช้ความรู้ในการสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลง ส่งเสริม ฝึกฝนให้บุคลากรในหน่วยงานสามารถปรับตัวให้รู้ทันทั้งในด้านทางกฎระเบียบข้อบังคับ ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน คือ ผู้บริหารสถานศึกษาควรใช้ดุลยพินิจพิจารณาผลการปฏิบัติงานของบุคลากร ควรเปรียบเทียบผลการประเมินกับเกณฑ์มาตรฐานการประเมินผลการปฏิบัติงานที่กำหนดไว้อย่างเป็นธรรมและมีความโปร่งใส

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ, *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ.2545.* (2543). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, หน้า 7.

จอห์นสัน และโชลส์. (2559). *การศึกษาบทบาทภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดเทศบาลในจังหวัดจันทบุรี ระยองและตราด*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี,

ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 7 จังหวัดพิษณุโลก. [ออนไลน์]. *แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ฉบับปรับปรุง ปีการศึกษา 2561- 2564*. แหล่งที่มา: http://www.rsec7.ac.th/เอกสารดาวโหลด.html [5 พฤษภาคม 2565].

พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551. (2551). *ราชกิจจานุเบกษา 125 ตอนที่ 28 ก*. (5 กุมภาพันธ์ 2551) : 1-12.

พระนิรันดร์ สุทฺธิเมตฺติโก จะมะณี (2553). *การบริหารงานบุคคลในโรงเรียนมัธยมศึกษาเขตบางกอกน้อยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานครเขต 3.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาศรัณญู อุทยวโร ปิ่นอำคา (2562). *ภาวะผู้นำตามหลักพละ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสุรเดช คมฺภีรปญฺโญ อินปั๋น (2553). *ศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อภาวะผู้นำตามหลักพละ 4 ของผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สัณฑ์สิน ทองเจือเพชร. (2563). สภาพการบริหารงานของศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 3 จังหวัดสงขลา. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี*. 8 (3) : 113.

สมพร ใจคำปัน (2547) *การบริหารงานบุคลากรของผู้บริหารสถานศึกษาในอำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่.* https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_DOI=10.14457/CMU.res.2004.110 (สืบค้นวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2566).

สุริดา หลังจิ (2556). *ประสิทธิภาพและประสิทธิผลการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานราธิวาส.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3. *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2553.* [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://pbn3.go.th/news/ [5 พฤษภาคม 2565].

อภิญญา บุณยเกียรติ. (2563). *การศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ.* บัณฑิตวิทยาลัย :วิทยาลัยนครราชสีมา.

รูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการพัฒนาชุมชนของอำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย

A MODEL OF THE BUDDHIST PARTICIPATION IN THE COMMUNITY DEVELOPMENT OF PHON PHISAI DISTRICT, NONG KHAI PROVINCE

[1]พระครูสุธรรมรัตนาภรณ์ วิ. ฐานธมฺโม (นามเกียรติ),
[2]พระครูพิศาลสารบัณฑิต, [3]บุญส่ง สินธุ์นอก และ [4]พระครูสุตสารบัณฑิต
[1]Phrakhru Sutammarattanaporn (Suphoj Namkeart),
[2]Phrakru Phisalsarbunthit, [3]Boonsong Sinthunok and [4]PhrakruSutasarabandit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]6402105009@mcu.ac.th

Received: October 23, 2024; **Revised**: November 5, 2024; **Accepted**: December 29,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการพัฒนาชุมชนของอำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย เป็นการสร้างกิจกรรมของอำเภอโพนพิสัย ที่มีส่วนร่วมกับประชาชน ที่มีรูปแบบ 1. รูปแบบด้านการพัฒนากาย โดยใช้หลักธรรม 1) สัมมากัมมันตะ หรือกายสุจริต 3 2) สัมมาอาชีวะ หรือมิจฉาวณิชชา 2. รูปแบบด้านการพัฒนา โดยใช้หลักธรรม 1) สัมมาวาจา 2) สัมมากัมมันตะ และ3) สัมมาอาชีวะ 3. รูปแบบด้านการพัฒนาจิต โดยใช้หลักธรรม 1) สัมมาวายามะ 2) สัมมาสติ และ3) สัมมาสมาธิ และ4. รูปแบบการพัฒนา

[1] นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย
[2] รองศาสตราจารย์, ดร.,หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย
[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย
[4] อาจารย์, ดร., หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ปัญญา โดยใช้หลักธรรม 1) สัมมาทิฏฐิ เช่น มีความคิดและความเห็นที่ถูกต้อง หรือรู้อกุศล และอกุศลมูล และ2) สัมมาสังกัปปะ ทั้ง 4 รูปแบบ เพื่อการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน

คำสำคัญ : รูปแบบ, การมีส่วนร่วมเชิงพุทธ, การพัฒนาชุมชน,

Abstract

This research It is qualitative research. The research results found that Model of Buddhist participation in community development in Phon Phisai District Nong Khai Province It creates activities of Phon Phisai District. Participating with the public that has the following formats: 1. Physical development format Using the principles of 1) right action. or physical honesty 3 2) Right livelihood or Micchavanicha 2. Forms of development Using the principles of 1) right speech, 2) right action, and 3) right livelihood, 3. Models of mental development Using the principles of 1) Right Way, 2) Right Mindfulness, and 3) Right Concentration, and 4. Models of intellectual development. Using the principles of 1) right view, such as having correct thoughts and opinions, or knowing akusala and akusala base, and 2) all 4 forms of right mindfulness for sustainable community development.

Keywords : format, Buddhist participation, community development,

บทนำ

การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการสร้างความเชื่อมโยงโดยตรงแบบใหม่ ระหว่างสาธารณชน และผู้มีอำนาจตัดสินใจในทางราชการ ตั้งแต่ระดับพื้นฐานที่สุด การมีส่วนร่วมของสาธารณชนเป็นวิธีการของการ สร้างความมั่นใจว่า ผู้ที่ทำหน้าที่ตัดสินใจที่จะทำให้เกิดผลกระทบต่อชีวิตของประชาชน มีการเสวนา กับสาธารณชนกลุ่มนั้น ก่อนการตัดสินใจจากมุมมองของสาธารณชน การมีส่วนร่วมของประชาชน เพิ่มการมีอิทธิพลของพวกเขาต่อการตัดสินใจที่มีผลต่อชีวิตของพวกเขา จากมุมมองของข้าราชการ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นวิถีทางที่ปัญหาโต้เถียงกัน ได้รับการแก้ไข การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นวิธีการของการสร้างช่องทางที่ทำให้เรื่องที่แตกต่างเหล่านี้ สู่การสานเสวนาที่แท้จริง ระหว่างประชาชนที่มีมุมมองต่าง ๆ กันไป จะเป็น

วิธีการที่สร้างความมั่นใจว่า มีปฏิสัมพันธ์ที่แท้จริง เกิดขึ้นและสร้างความมั่นใจต่อสาธารณชนว่า มุมมองต่างๆ ของประชาชนจะได้รับการนำมาสู่การ พิจารณาด้วย การมีส่วนร่วมของประชาชนจะให้ข้อมูลแก่ผู้มีอำนาจตัดสินใจเกี่ยวกับความสำคัญที่ สัมพันธ์กับสาธารณชนในมุมมองทางเลือกที่มีคุณค่าที่อาจเกิดขึ้นจากการตัดสินใจนั้นๆ (Wanchai Wattanasap, 2008: 20) ซึ่งจะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นสิ่งสำคัญของการพัฒนาชุมชน พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนได้ดีมากที่สุด

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กระแสหลัก มีนิยามว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือ กระบวนการในการพัฒนาความรู้เชี่ยวชาญของบุคลากรในองค์การ ด้วยการพัฒนาและการพัฒนาการฝึกอบรมบุคลากรเพื่อจุดประสงค์ในการปรับปรุงผลงาน จากนิยาม ข้างต้น จะเห็นว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กระแสหลักจะมีจุดเน้นอยู่ที่การพัฒนา เพื่อการ ปฏิบัติงานให้องค์การโดยการเพิ่มพูนความรู้ ความเชี่ยวชาญ เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีผลิต ภาพ (productivity) มากขึ้น ด้วยสองแนวทาง คือ การพัฒนาฝึกอบรม (training and development) ดังนั้น เมื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพุทธที่มีคำสั่งสอนของ พระพุทธเจ้าเป็นฐานคิด นิยามของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ จึงกำหนดเป็น การพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ คือ กระบวนการในการพัฒนามนุษย์ในองค์การโดยการนำคำสอนของ พระพุทธเจ้ามาเป็นฐานคิด ให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงาน มีความเจริญเติบโตทั้ง ทางด้านพฤติกรรม จิต ใจและปัญญา (Chan Trakwichan, 2007: 229) หลักการเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ตามแนวพุทธ คือ การพัฒนามนุษย์ ตามหลักการทางพระพุทธศาสนา ด้วยการพัฒนาระบบการดำเนินชีวิตทั้งสามด้านให้เป็นการพัฒนาเต็มทั้งคนก่อน จึงจะเป็นการพัฒนาที่ได้ผล คือ ระบบแห่งไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา โดยเน้นเฉพาะประเด็นที่พึงพัฒนาเป็นสำคัญ คือ ด้านพฤติกรรม เป็นช่องทางให้เกิดการพัฒนาต่อเนื่อง ไปถึงการพัฒนาด้านจิตใจและด้านปัญญาได้ดี ด้วย ด้านพฤติกรรม ได้แก่ ละความเคยชินที่ไม่เกื้อกูล โดยใช้วินัยและวัฒนธรรมเพื่อเร่งแก้ปัญหา สิ่งแวดล้อมอย่างเอาจริง ท่านให้ความสำคัญกับพฤติกรรมการหาความสุข เพราะมีผลกระทบต่อการ พัฒนามาก ด้านจิตใจ พัฒนาจิตให้มีศักยภาพในการหาความสุขได้ง่ายขึ้นเสพบริโภคด้วยเท่าที่มีก็ได้ ไม่มีก็ได้ จนถึงขั้นมีก็ได้ ไม่มีก็ดี อย่างฉลาดและมีจุดหมายที่ นิรามิสสุข หมายถึง การมีความสุขเป็น อิสระโดยไม่อาศัยการเสพ มีคุณธรรมและมีความเพียร พยายาม ขยันอดทนเกื้อกูลเพื่อนมนุษย์และ สิ่งแวดล้อม ด้านปัญญา มีความรู้เข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริงของธรรมชาติ เสพบริโภคด้วยรู้ เข้าใจคุณค่าแท้เป็นผู้บรรลุจุดหมายของการพัฒนามนุษย์ และเป็นผู้ที่เอื้อเฟื้อเกื้อกูลต่อสังคมมนุษย์ และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม จะบรรลุจุดหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Praphan Nuekkratok, 2014: 61) การพัฒนาชุมชนประกอบด้วย 2 คำ คือ การพัฒนาและชุมชนการพัฒนา หมายถึง ทำให้เจริญการเปลี่ยนแปลงเปลี่ยนสภาพปรับปรุงให้ต่างจากเดิม

ชุมชน หมายถึง การรวมตัวของบุคคลกลุ่ม/องค์กรชุมชนเครือข่ายองค์กรชุมชนและ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในขอบเขตพื้นที่หนึ่งๆ ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระดับพื้นฐานที่สุด คือ หมู่บ้านหรือชุมชนในรูปแบบอื่น ๆ ที่มีมารวมตัวกัน เพื่อแก้ไขปัญหาเดียวกันเช่นชุมชนลุ่มน้ำชุมชน วัฒนธรรม เป็นต้นการพัฒนาชุมชน (Community Development) ตามหลักการพื้นฐานเป็น กระบวนการให้การศึกษา (Educational Process) แก่ประชาชนเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ (Self- Reliance) หรือช่วยตนเองได้ (Self-Help) ในการคิดตัดสินใจและดำเนินการแก้ปัญหาตลอดจน ตอบสนองความต้องการของตนเองและส่วนรวม การพัฒนาชุมชน คือ กระบวนการการพัฒนาคน และกลุ่มคนในชุมชนให้มีศักยภาพเพียงพอ และร่วมมือกันปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง และชุมชนตามแผนและโครงการที่กำหนดไว้ ทั้งการใช้พลังงานของชุมชนและการสนับสนุน ภายนอกชุมชนเป็นกระบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยความร่วมมือ อย่างจริงจังของประชาชน และควรเป็นความคิดริเริ่มของประชาชนเองด้วย แต่ถ้าประชาชนไม่รู้จัก ริเริ่ม ก็ให้ใช้เทคนิคกระตุ้นเตือนให้เกิดความคิดริเริ่ม ทั้งนี้ เพื่อให้กระบวนการนี้ได้รับการตอบสนอง จากประชาชนด้วยการกระตือรือร้นอย่างจริงจัง (Phra Samai Suthiko (Tembun), 2013: 23)

จากประโยชน์และความสำคัญ ของการมีส่วนร่วม และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผู้วิจัยเห็นว่าควรจะนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีความเกี่ยวข้องมาประยุกต์ใช้ใน การพัฒนาชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อเป็นหลักในการยึดเหนี่ยวจิตใจ ที่มีความเอื้ออาทรต่อกัน ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเองได้อย่างภาคภูมิใจ ซึ่งในส่วนของอำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย ได้จัดทำโครงการที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน และมีการพัฒนาอยู่อย่างต่อเนื่อง เช่น โครงการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและ การสื่อสาร การติดตั้ง Internet ในเขตเทศบาล โครงการรณรงค์การจัดการลดปริมาณขยะและคัด แยกขยะมูลฝอย การส่งเสริมการท่องเที่ยว การส่งเสริมการเกษตร ตลอดถึงการสนับสนุนทางด้านการศึกษา ส่งเสริมในแต่ละโครงการจะต้องมี ภูมิคุ้มกันที่ดีต่อเนื่องและยั่งยืน ผู้วิจัยเล็งเห็นว่า จะต้องนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไป พัฒนาเพื่อเสริมศักยภาพให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ทั้งทางด้านวัตถุ และจิตใจ คือ หลักธรรมภาวนา 4 คือ การพัฒนา 4 ด้าน พัฒนากาย พัฒนาศีล พัฒนาจิต และพัฒนาปัญญา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการพัฒนาชุมชน
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการพัฒนาชุมชนของอำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย

3. เพื่อเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการพัฒนาชุมชนของอำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการพัฒนาชุมชนของอำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้ ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลด้านเอกสาร และการลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อสัมภาษณ์ แล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในการวิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 ผู้นำชุมชนภายในตำบล อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย กลุ่มที่ 2 พระสงฆ์ ระดับเจ้าอาวาสภายใน อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย และกลุ่มที่ 3 การสนทนากลุ่มระหว่าง หน่วยงานของภาครัฐ ผู้นำชุมชน และพระสงฆ์

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา

มุ่งศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการพัฒนาชุมชนของอำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่ม ซึ่งมีการสร้างเครื่องมือการวิจัยตามแบบของมหาวิทยาลัย โดยผ่านที่ปรึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่าน ปรับปรุงก่อนนำแบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลพื้นที่ภาคสนามจริง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย 1. การวิเคราะห์ข้อมูลด้านเอกสาร จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง 2. การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม จากแบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม เพื่อตอบคำถาม วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการพัฒนาชุมชนของอำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย” สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ศึกษาการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการพัฒนาชุมชน

1.1 สภาพปัญหาในการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยวิจัยจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ปัญหาของมนุษย์จะสอดคล้องกับทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ของมาสโลว์ คือ" ความต้องการทางด้านสรีระวิทยา"เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ คือ ความต้องการทางด้านอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค "ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยของชีวิต" คือ ความต้องการที่อยู่อาศัยอย่างมีความปลอดภัย หรือถูกขโมยทรัพย์สิน ความมั่นคงในการทำงานและการมีชีวิตอยู่อย่างมั่นคงในสังคม "ความต้องการทางด้านสังคม" คือความต้องการความรัก ความต้องการที่จะให้สังคมยอมรับว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม, "ความต้องการที่จะมีเกียรติยศชื่อเสียง" คือ ความภาคภูมิใจ ความต้องการดีเด่นในเรื่องหนึ่งที่จะให้ได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น "ความต้องการความสำเร็จแห่งตน" เป็นความต้องการในระบบสูงสุด ที่อยากจะให้เกิดความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่างตามความนึกคิดของตนเอง

ปัญหาทางด้านการพัฒนา คือ การขาดความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางด้านต่างๆ ไม่ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย จนเกิดความเดือนร้อนในสังคม การไม่รู้จักการตั้งอยู่ในระเบียบวินัย เช่น การประกอบอาชีพที่ทุจริต มีสภาพจิตใจไม่เข้มแข็ง การมีทัศนคติที่ผิด ปัญหาดังกล่าววิเคราะห์ได้ ดังนี้

1) ปัญหาทางด้านการพัฒนากาย

2) ปัญหาทางด้านการพัฒนาศีล

3) ปัญหาทางด้านการพัฒนาจิต

4) ปัญหาทางด้านการพัฒนาปัญญา

1.2 สภาพปัญหาในการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมอำเภอโพนพิสัย โดยวิเคราะห์จากการเก็บข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลหลัก

การพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมของอำเภอโพนพิสัย มีปัญหาหรืออุปสรรค เกิดจากสาเหตุอะไร ซึ่งจากการสัมภาษณ์พบว่า สภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการด้านการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมมีรากฐานมาจากคนชุมชนที่เป็นปัญหาสำคัญ หลายประการ เช่น ปัญหาด้านคุณภาพชีวิตของประชาชนในปัจจุบัน ปัญหาการบุกรุก และทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การตัดไม้ทำลายป่า การเลี้ยงปลากระชัง และด้านอื่นๆ ปัญหาด้านการจัดการทรัพยากรและโครงสร้างขั้นพื้นฐานทางการเกษตร ปัญหาความยากจน ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ ปัญหาความเสื่อมถอยในด้าน

วัฒนธรรม หรือแบบวิถีพุทธ การบริโภคนิยม ปัญหาองค์การของรัฐ หรือองค์กรที่รับผิดชอบด้านการปกครอง อำนวยความสะดวก และตอบสนองความต้องการของชุมชน จิตสำนึกให้เคารพกฎระเบียบ กติกาสังคมและวินัย

สภาพปัญหา และสาเหตุที่เกิดขึ้นในอำเภอโพนพิสัย จากสภาพปัญหาในการดำเนินการด้านสภาพและปัญหาการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมของอำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคายซึ่งมีอยู่ 5 ประการ เช่น สภาพปัญหาในด้านสังคม สภาพปัญหาในด้านสิ่งแวดล้อม สภาพปัญหาในด้านเศรษฐกิจ สภาพปัญหาในด้านการปกครอง และสภาพปัญหาในด้านวัฒนธรรม สภาพปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น

สรุปสภาพปัญหาจากการวิเคราะห์ข้อมูล ชุมชนอำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย ถือได้ว่าเป็นสังคมที่รวมกันเป็นชุมชน และอาศัยอยู่ร่วมกันหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มคนวัยทำงาน กลุ่มคนสูงวัย และกลุ่มเยาวชนที่เป็นอนาคตของชาติ ก็ได้รับผลกระทบที่เป็นผลต่อเนื่องมาจากปัญหาดังกล่าว กล่าวคือ ไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการอย่างเพียงพอ โดยชุมชนอำเภอโพนพิสัย และหน่วยงานของรัฐในบางส่วน ยังขาดการพัฒนาที่ถูกต้อง เพราะเหตุนั้น การประพฤติการปฏิบัติ จึงเป็นการกระทำที่แสดงออกในลักษณะที่ไม่ดีงามและไม่ถูกต้องเหมาะสม ปัญหาดังกล่าวจึงส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม ขาดเป้าหมายในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง ขาดความรับผิดชอบ ขาดความซื่อสัตย์สุจริต ขาดความมีเหตุมีผล ขาดความกตัญญูกตเวที การรักษาระเบียบวินัยมีน้อย การช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกันขาดความสามัคคีในหมู่คณะ ไม่เคารพสิทธิของบุคคลอื่น ขาดการประหยัด ไม่มีความมัธยัสถ์ ขาดความยุติธรรม ความอุตสาหะขยันหมั่นเพียรมีน้อย คอยเอาเปรียบซึ่งกันและกัน ทัศนคติ ความเชื่อและมีพฤติกรรมในการปฏิบัติที่เอนเอียงไปในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง มีความรู้สึกนึกคิดแปรปรวน มีความก้าวร้าวจนเกิดความรุนแรง การดารงชีวิตประจำวันเป็นแบบบริโภคนิยม หรือเน้นความเป็นวัตถุนิยมมากจนเกินไปหรือตกอยู่ในอบายมุขต่าง ๆ ค่านิยม และวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของชาติจึงถูกลืมเลือนอย่างน่าเสียดาย ขาดการยึดถือประโยชน์ส่วนร่วม แต่มุ่งเน้นประโยชน์ส่วนตนเป็นใหญ่

2. ศึกษาการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการพัฒนาชุมชนของอำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย

การสังเคราะห์สภาพปัญหาในการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยการลงพื้นที่สัมภาษณ์สังเกตการณ์ พบว่า สภาพและปัญหาการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมของอำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย จากการศึกษาสภาพปัญหาทั่วไป ผู้วิจัยได้สังเคราะห์สภาพปัญหาที่เป็นข้อค้นพบจากการวิจัยตามประเด็นที่ค้นพบได้ ดังนี้

2.1 ปัญหาด้านสังคม เพราะขาดการพัฒนาศีล ปัญหาที่เกิดจากการขาดการพัฒนาศีล คือขาดการระวังทางกายและวาจา กล่าวคือ ศีลจะควบคุมได้ 2 อย่างดังกล่าว ปัญหาที่เกิดจากการกระทำทางกายเป็นปัญหาที่เกิดจากการประพฤติ การปฏิบัติ โดยแสดงออกด้วยการกระทำต่างๆ ของหน่วยงานของรัฐและคนในชุมชน โดยจะเป็นการตั้งใจปฏิบัติ หรือไม่ตั้งใจปฏิบัติก็ตาม

2.2 ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เพราะขาดการพัฒนาจิต เมื่อได้พัฒนาจิตแล้วก็ไม่ทาชั่วเพราะนึกถึงชาติ คือ การเกิดมาเป็นมนุษย์ ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะใดก็ตาม ย่อมเป็นผลของกุศลกรรม และรู้ได้ว่าบุญกิริยาวัตถุ หรือการทำความดีประการต่างๆ เป็นมนุษยธรรม เพราะฉะนั้น ขณะใดที่มีการระลึกถึงชาติ คือ การเกิดเป็นมนุษย์ ในขณะนั้นก็เป็นเหตุที่จะให้ละการกระทำทุจริต เพราะเห็นว่าการกระทำทุจริต เป็นการกระทำที่ต่ำทราม ไม่ใช่เป็นธรรมของมนุษย์ เมื่อระลึกได้อย่างนี้ก็จะไม่ทำการทุจริต

2.3 ปัญหาด้านเศรษฐกิจ เพราะขาดการพัฒนากาย ปัญหาทางเศรษฐกิจในปัจจุบันส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ ในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก แม้ว่าจะเกิดความเจริญ หรือความทันสมัยในด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง โดยมีวัตถุเป็นเครื่องช่วยทำให้วิถีชีวิตประจำวันของมนุษย์สะดวกสบายขึ้น แต่ในความเจริญเหล่านั้น ก็มีความเสื่อมโทรมตามมา ดังนั้น อำเภอโพนพิสัยเมื่อเห็นปัญหาดังกล่าวแล้ว ต้องหาวิธีการเพื่อจัดการกับปัญหาดังกล่าวให้ลงตัวเพื่อพัฒนาชุมชนให้อยู่ในกรอบ ปัญหาในชุมชนอำเภอโพนพิสัย ยังมีความประมาทในการใช้จ่ายโดยไม่รู้จักการวางแผนชีวิตให้ถูกต้อง จึงมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจภายในครอบครัว และชุมชน อยู่บ้าง

2.4 ปัญหาด้านวัฒนธรรม เพราะขาดการพัฒนาปัญญา วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ พฤติกรรมของคน จะเป็นเช่นไรก็ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมของกลุ่มสังคมนั้นๆ เช่น วัฒนธรรมในการพบปะทักทายของไทยใช้ในการสวัสดีของชาวตะวันตกทั่วไปใช้ในการสัมผัสมือ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ควบคุมสังคม สร้างความเป็นระเบียบ เรียบร้อย ให้แก่สังคม ปัญหาในชุมชนอำเภอโพนพิสัย ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเพียงพอ หรือไม่ได้พัฒนาทางด้านจิตใจ ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงทั้งด้านวัตถุ ความเชื่อ ค่านิยม จึงทำให้ประเพณีที่ดีงามบางอย่างจึงสูญหายไป

2.5 ปัญหาด้านการปกครอง เพราะขาดการพัฒนาศีล ปัญหาด้านการปกครอง กล่าวได้ว่ายังขาดศีลธรรมที่ดีงาม นักปกครองถ้าขาดศีลธรรมก็อาจอนุมานได้เลยว่า ไม่อยู่ในกฎกติกา ไม่รับผิดชอบต่อหน่วยงานที่ตนเองรับผิดชอบ ต่อมาก็เกิดการคอรัปชั่น ผลตามมาก็คือ ชุมชนในท้องถิ่นไม่ได้รับการพัฒนาอย่างทั่วถึง มีการเจริญเติบโตอย่างไม่สม่ำเสมอ และมีช่องว่างของสังคมสูงนักเลือกตั้งกุมปัจจัยและผูกขาดทางด้านเศรษฐกิจหรือแม้แต่รัฐเกิดความขัดแย้งกับประชาชน

3. รูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการพัฒนาชุมชนของอำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย

จากการศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธของ อำเภอโพนพิสัยจังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยได้เสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการพัฒนาชุมชน ดังนี้

3.1 รูปแบบด้านการพัฒนากาย การพัฒนากาย เช่น การบริโภคปัจจัย 4 คือ การแต่งกายที่เป็นไปตามสมัยนิยม บริโภคอาหารเกินความต้องการของร่างกาย เช่น ทานอาหารแพงเกินเหตุ การดื่มสุราการรักษาซ่อมแซมที่อยู่อาศัยด้านสาธารณสุข หรือยารักษาโรคด้วยการฝึกอบรมการจัดกิจกรรมในชุมชนอำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย ตามหลักธรรมดังนี้ 1) สัมมากัมมันตะ หรือกายสุจริต 3 2) สัมมาอาชีวะ หรือมิจฉาวณิชชา

รูปแบบการอบรม เช่น ฝึกอบรมให้คนในชุมชนอำเภอโพนพิสัยเข้าใจเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพของตนเอง เพราะปัญหาสุขภาพทั้งส่วนบุคคล และส่วนรวมมักเกิดจากสุขนิสัย และสุขปฏิบัติที่ไม่ดีของประชาชน อาจเป็นเพราะขาดความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติตนที่ถูกต้อง และเหมาะสมด้านสุขภาพ ทัศนคติต่อการป้องกัน และรักษาโรคที่ไม่ถูกต้อง มีความเชื่อผิดๆ ในเรื่องสุขภาพ ตลอดจนไม่ให้ความร่วมมือที่ดีกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข จึงส่งผลให้เจ็บป่วยได้ง่าย ฝึกอบรมส่วนราชการที่รับผิดชอบโดยเฉพาะทางโรงเรียนจัดอบรมให้กับนักเรียน หรือเยาวชนเกี่ยวกับปัจจัยด้านความรู้ คือ การมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์และโทษ รวมทั้งแนวทางในการตัดสินใจบริโภคอาหารได้อย่างถูกต้องและปลอดภัย การฝึกอบรมชุมชนอำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย ให้รู้เกี่ยวกับด้านศีลธรรม

รูปแบบการจัดกิจกรรม เช่น จัดกิจกรรมค่ายเด็กและเยาวชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชน กิจกรรมค่ายครอบครัวเพื่อส่งเสริมและสร้างความสัมพันธ์สายใยในครอบครัว เพื่อให้เกิดความรัก ความอบอุ่น ดูแลเอาใจใส่บุตรหลาน และสร้างความสามัคคีภายในครอบครัว ตลอดจนเป็นที่ปรึกษาเมื่อบุตรหลานมีปัญหาการจัดกิจกรรมการพัฒนาผู้นำชุมชนโดยอำเภอโพนพิสัยเป็นต้นแบบ โดยเน้นผู้นำชุมชนเป็นศูนย์กลางแห่งการพัฒนา เช่น ปัจจัยด้านสื่อ หรือสิ่งเร้าที่มีอิทธิพลทำให้เกิดพฤติกรรมการบริโภคได้แก่ สื่อโฆษณาที่ได้รับจากทางวิทยุโทรทัศน์และอินเทอร์เน็ต ซึ่งมีส่วนชักนาให้วัยรุ่นมีการเลือกบริโภคอาหารตามกระแส โดยสื่อมีอิทธิพลต่อการกำหนดค่านิยมของวัยรุ่น ส่งเสริมสนับสนุนการปลูกผักและผลไม้ไว้บริโภคและมีเหลือก็นำไปขาย หรือแปรรูปไว้บริโภคและจำหน่ายและมีการรวมกลุ่มเพื่อผลิตปุ๋ยชีวภาพ น้ำส้มควันไม้ในการไล่แมลง เพื่อเป็นลดต้นทุนการผลิต นอกจากนี้ยังเป็นหมู่บ้านปลอดยาเสพติด รณรงค์การลด ละ เลิก อบายมุขและมีการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายภายในส่งเสริมอาชีพในครัวเรือน เช่น กลุ่มสตรีกลุ่มปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ กลุ่มทาน้ำพริก การปลูกผักในครัวเรือน หรือเพื่อจำหน่ายในชุมชนและมีการส่งเสริมให้กลุ่มเกษตรกรใช้พันธ์ข้าวและเมล็ดพันธ์ที่ดีมีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพ โดย

คนในชุมชนอำเภอโพนพิสัยร่วมกันเป็นสมาชิกกลุ่มกองทุนต่างๆ เช่น กลุ่มออมเงินสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพแม่บ้านเพื่อส่งเสริมรายได้ภายในครอบครัว

3.2 รูปแบบด้านการพัฒนาศีล การละเว้นจากการฆ่า การเอารัดเอาเปรียบกัน การประพฤติผิดล่วงละเมิดทางเพศ การพูดเท็จพูดส่อเสียด และการประกอบอาชีพที่ผิดศีลธรรม ด้วยการฝึกอบรม และการจัดกิจกรรมในชุมชนอำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย ที่เหมาะสมตามหลักธรรมดังนี้ 1) สัมมาวาจา 2) สัมมากัมมันตะ 3) สัมมาอาชีวะ

รูปแบบการอบรม เช่น จัดอบรมในด้านคุณธรรมและจริยธรรมโดยนิมนต์พระคุณเจ้ามาเทศนา เพื่อปลูกฝังให้ชุมชนให้เห็นคุณค่าของชีวิต และกรณีศึกษา การยกจากเหตุการณ์จริงที่มีในสังคมปัจจุบันเพื่อให้เข้าใจว่า การเบียดเบียนชีวิตกันของมนุษย์ซึ่งจะส่งผลเสียต่างๆ

รูปแบบการจัดกิจกรรม เช่น จัดกิจกรรมส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของเทศบาล โดยการส่งเสริมให้มีเวทีในการแสดงความคิดเห็น เช่น การจัดทำโครงการสภาอำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย และสามารถตรวจสอบในการทำงานได้ เมื่อชุมชนเห็นว่ามีการคอรัปชั่น หรือมีข้อผิดพลาด กิจกรรมการมีส่วนร่วมในชุมชนด้านการปกครอง คือ การเปิดเวทีให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพื่อการพัฒนาเทศบาลให้ไปในทิศทางเดียวกัน โดยความเห็นชอบร่วมกันของประชาชน ทำให้ประชาชนได้รับรู้ข่าวสารต่าง ๆ จัดให้มีสถานที่ในการรวมกลุ่มของชุมชน ทำให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของเทศบาลส่วนหนึ่งมาจากประชาชนซึ่งมีส่วนร่วมในการคิดและการตัดสินใจร่วมกัน กิจกรรมด้านสังคม คือ การเข้าค่ายพุทธบุตรในวัด เพื่อจัดกิจกรรมในด้านพุทธศาสนา เพื่อลดความรุนแรงในสังคม หรืออาจจัดกิจกรรมในวันสำคัญ เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชาและวันอาสาฬหบูชาการจัดกรรมในเขตอำเภอเมืองจังหวัดหนองคายที่ได้ผลก็คือ หมู่บ้านรักษาศีล 5 ซึ่งมีหลายหมู่บ้านที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมดังกล่าว ซึ่งเป็นการลดความวุ่นวายภายในชุมชนได้พอสมควรชุมชนอำเภอโพนพิสัยส่วนใหญ่จะนับถือพุทธศาสนา ดังนั้น กิจกรรมจึงสอดคล้องการกับอิทธิพลในด้านความเชื่อด้วย เช่น การจัดกิจกรรมการเข้าค่ายและการจัดกิจกรรมในวันสำคัญในทางพระพุทธศาสนา ควรจัดกิจกรรมภายในวัด เพราะจะมีความสะดวกในหลาย ๆ ด้าน

3.3 รูปแบบด้านการพัฒนาจิต เพียรระวังบาปไม่เกิดขึ้นในใจ เพียรป้องกันไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้นในใจ สร้างสรรค์จิตใจให้แข็งแกร่ง การรักษาความดีของตน การควบคุมตนเองด้วยการมีสติ และการฝึกจิต เพื่อให้เกิดความมั่นคง ด้วยการฝึกอบรมและการจัดกิจกรรมในชุมชนอำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย ที่เหมาะสมกับหลักธรรม ดังนี้ 1) สัมมาวายามะ 2) สัมมาสติ 3) สัมมาสมาธิ

รูปแบบการอบรม เช่น อบรมเกี่ยวกับการจัดเก็บขยะมูลฝอย และสิงปฏิกูลเพื่อทำความเข้าใจกับสภาพแวดล้อม เมื่อสิ่งแวดล้อมถูกทำลายลง สภาพแวดล้อมบางอย่างจึงเสียไป เช่น

อากาศเสีย มีกลิ่นเหม็น เป็นต้น การสร้างเมืองสะอาด น่าอยู่ น่าท่องเที่ยว อบรมด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน เช่น การเก็บขยะมูลฝอยให้ถูกวิธีการอบรมด้านจิตสำนึก การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีจุดประสงค์ คือ เพื่อสร้างมาตรฐานให้กับเด็กเยาวชนและประชาชน มีคุณธรรมจริยธรรมประชาชนมีความตระหนักและมีจิตสำนึกการส่งเสริมคุณธรรมแก่เยาวชนโดยใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนา เพื่อขัดเกลาจิตใจ โดยเฉพาะกิจกรรมเข้าค่ายปฏิบัติธรรม ที่สอดคล้องกับการดำเนินการในวิธีชีวิตในการปลูกฝังคุณธรรมดำรงชีวิตมีประโยชน์

รูปแบบการจัดกิจกรรม เช่น การจัดกิจกรรมภายในวัด คือ ทำวัตรสวดมนต์ เจริญสมาธิภาวนา เดินจงกรม แผ่เมตตา เป็นการปฏิบัติธรรมอันสมควรแก่วัย เป็นการฝึกความแน่วแน่และความอดทนของจิต อันจะนำมาซึ่งการเข้าใจในอารมณ์และจิตใจของตน การจัดกิจกรรมการเข้าค่ายคุณธรรมเป็นกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม การกิจกรรมเป็นรูปแบบของการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ชุมชนได้แสดงความคิดเห็น หรือเป็นลักษณะการโต้วาที ประเด็นของกิจกรรม คือ สภาพสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัญหาในปัจจุบัน ซึ่งเป็นการหาจุดด้อยจุดเด่นภายในอำเภอโพนพิสัยได้อีกทางหนึ่งด้วยกิจกรรมเกี่ยวกับการกระตุ้นสติปัญญา เกี่ยวกับการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมขาดความต่อเนื่องเพราะเยาชนถูกปล่อยปละละเลยอยู่กับสิ่งแวดล้อมที่เสี่ยงและอันตรายจนซึมซับและนำไปสู่การเชื่อมโยงกับปัญหาอื่นๆที่เกิดขึ้นอย่างไม่รู้ตัว การกระตุ้นให้เด็กรู้จักคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเป็นคนรุ่นต่อไปในการอนุรักษ์ธรรมชาติ กิจกรรมเสริมธรรมะให้กับคนในชุมชนและเยาวชนเพื่อให้เกิดความละอายในการทำบาป โดยเฉพาะการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชนให้รู้จักหน้าที่ในการเป็นชาวพุทธที่ดี โดยไม่เอาเปรียบสังคมและมีจิตสาธารณะ รู้จักช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสและมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนจัดกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม โดยกระตุ้นให้มีจิตสำนึกที่ดี และการร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยเริ่มจากระดับบุคคล ครัวเรือน ชุมชนและขยายผลจนถึงระดับประเทศ ก็จะสามารถช่วยให้มนุษย์เรียนรู้ที่อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีความสุขมากขึ้น

3.4 รูปแบบการพัฒนาปัญญา มีความเห็นที่ถูกต้อง การคิดแบบสร้างสรรค์ การละความโลภ ความโกรธและความหลง ด้วยการฝึกอบรมและการจัดกิจกรรมในชุมชนอำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย ที่เหมาะสมกับหลักธรรม ดังนี้ 1) สัมมาทิฏฐิ 2) สัมมาสังกัปปะ

รูปแบบการอบรม เช่น การอบรมได้เรียนรู้ธรรมประยุกต์ คือ การแนะนำหลักธรรมเพื่อมาผสานกับการดำเนินชีวิต สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับศาสนพิธี มรรยาทไทย เพื่อความเป็นเอกลักษณ์ที่ดีงามของไทยอบรมด้านทางศาสนา คือ ศีลธรรม วัฒนธรรม

รูปแบบการจัดกิจกรรม เช่น ส่งเสริมให้ประชาชนร่วมสืบสานวัฒนธรรม ศาสนาและประเพณีท้องถิ่นหรือการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างสรรค์วัฒนธรรมให้คุณค่าและน่าอนุรักษ์เอาไว้ คือวัน

สงกรานต์ ซึ่งเป็นวันปีใหม่ของคนไทย กิจกรรมรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ แสดงถึงความกตัญญูกตเวทิตา กิจกรรมทำบุญรวมญาติกิจกรรมและโครงการสืบสานประเพณีท้องถิ่น ได้แก่ ประเพณีลอยกระทง แข่งขันเรือกาบ งานส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ อาจเป็นปีแบบสากล แต่สามารถจัดกิจกรรมทางพุทธศาสนาได้ เช่น การสวดมนต์ข้ามปีกิจกรรมแห่ต้นดอกไม้เครื่องอำเภอโพนพิสัย แห่เทียนพรรษา ซึ่งเป็นกิจกรรมความเชื่อในท้องถิ่นที่มีอิทธิพลในทางพุทธศาสนากิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมและทัศนคติที่ดี เช่น แสงเทียนแสงธรรม ที่มีเป้าหมายเพื่อราลึกถึงพระคุณแม่ กิจกรรมจุดเทียนปัญญา เป็นการสร้างสำนึกให้เด็กรู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบในการกระทำความดี การทอดผ้าป่ากิเลส เป็นการบำเพ็ญสัจจะบารมี ละเลิกความชั่ว และตั้งใจทำแต่ความดีวัฒนธรรมชุมชน ต้องรื้อฟื้นคุณค่าดั้งเดิมที่ชุมชนมีมาประยุกต์สร้างสรรค์ทางเลือกขึ้นมาใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน ต้องสร้างแบบแผนการผลิตและแบบแผนการดำรงชีวิตขึ้นมาใหม่ภายใต้คุณค่าที่ดีงามแบบดั้งเดิม เช่น การตั้งกองทุนหมู่บ้านธนาคารข้าว กลุ่มออมทรัพย์เหล่านี้คือคุณค่าแห่งการสร้างหลักประกันความมั่นคงร่วมกันหรือสวัสดิการของชุมชน

อภิปรายผล

รูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการพัฒนาชุมชนของอำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย เป็นการเข้าร่วมกิจกรรมของอำเภอโพนพิสัยที่มีรูปแบบ ดังนี้ 1. รูปแบบด้านการพัฒนากาย คือ การบริโภคปัจจัย 4 คือ การแต่งกายที่เป็นไปตามสมัยนิยม บริโภคอาหารพอเพียงกับความต้องการของร่างกาย และไม่ทำร้ายร่างกายด้วยสิ่งผิดศีลธรรม ตามหลักธรรม 1) สัมมากัมมันตะ หรือกายสุจริต 3 และ2) สัมมาอาชีวะ หรือมิจฉาวณิชชา 2. รูปแบบด้านการพัฒนาศีล คือ การละเว้นจากการฆ่า การเอารัดเอาเปรียบกัน การประพฤติผิดล่วงละเมิดทางเพศ การพูดเท็จพูดส่อเสียด และการประกอบอาชีพที่ผิดศีลธรรม ด้วยการฝึกอบรม ตามหลักธรรม 1) สัมมาวาจา 2) สัมมากัมมันตะ และ3) สัมมาอาชีวะ 3. รูปแบบด้านการพัฒนาจิต คือ ความเพียรระวังบาปไม่เกิดขึ้นในใจ เพียรป้องกันไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้นในใจ สร้างสรรค์จิตใจให้แข็งแกร่ง การรักษาความดีของตน การควบคุมตนเองด้วยการมีสติ และการฝึกจิต เพื่อให้เกิดความมั่นคง ตามหลักธรรม 1) สัมมาวายามะ 2) สัมมาสติ และ3) สัมมาสมาธิ และ4. รูปแบบการพัฒนาปัญญา คือ มีความเห็นที่ถูกต้อง การคิดแบบสร้างสรรค์ การละความโลภ ความโกรธและความหลง ตามหลักธรรม 1) สัมมาทิฏฐิ เช่น มีความคิดและความเห็นที่ถูกต้อง หรือรู้อกุศล และอกุศลมูล และ2) สัมมาสังกัปปะ เช่น เป็นลักษณะของคนที่มีจิตสาธารณะ หรือความตรึกที่เป็นกุศลเป็นคนที่มีความนึกคิดที่ดีงามมีความเสียสละ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระราชปัญญาภรณ์ (สิงห์คำ ชยวโส) (2559: 1) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “กระบวนการสร้างสังคมคุณธรรมแบบมีส่วนร่วม ภายใต้รูปแบบธนาคารความดี สำหรับหน่วยอบรมประชาชน ประจำตำบล หนเหนือ” ผลการวิจัยพบว่า ความดี

และความมีคุณธรรมนั้น เป็นรากฐานสำคัญของสังคม เป็นอุดมการณ์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์และความสุขแก่ทุกฝ่าย ไม่มีความรุนแรง ล้างผลาญ ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีความเอื้อเฟื้อแบ่งปัน สามารถพัฒนาบุคลากรในสังคมได้อย่างสร้างสรรค์ทั้งทางร่างกายจิตใจ และสติปัญญา พระพุทธศาสนามีหลักการในการพัฒนาสังคมไปสู่สังคมที่มีคุณธรรม 8 ประการ คือ ความถูกต้อง ความเสมอภาค ความยุติธรรม ความสันติ ความพอเพียง สามัคคีธรรม การพึ่งพาอาศัย การมีศรัทธาและปัญญา ซึ่งถ้าสังคมใดมีธรรมเหล่านี้ทั้งหมด สังคมนั้นก็จะมีความสงบสุข มีการเกื้อกูลแบ่งปัน และช่วยพัฒนาบุคคลให้เป็นผู้มีความสุจริต สามารถก้าวข้ามไปสู่การหลุดพ้นจากกิเลสตัณหา ความอยากต่างๆ ได้ หรือสามารถเข้าถึงธรรมได้ การจัดตั้งกลุ่มธนาคารความดีของชุมชนวัดศรีเมืองมูลตำบลหัวง้ม อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย เกิดขึ้นภายใต้หน่วยงานที่เรียกว่า “หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล”มีแนวคิดในการจัดตั้งธนาคารความดี 2 ประการ คือ 1) เพื่อป้องกันสิ่งไม่ดี มุ่งเน้นการพัฒนาคนให้เป็นผู้มีคุณภาพ สามารถที่จะดำเนินชีวิตไปได้อย่างสงบสุข 2) เพื่อพัฒนากระบวนการขับเคลื่อนความดี โดยนำหลักการทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในลักษณะของคะแนนความดี โดยมีเป้าหมายหลัก คือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การเสริมสร้างความดีและสังคมคุณธรรม การจัดสวัสดิการชุมชน เป็นต้น ผลจากการดำเนินการธนาคารความดีสามารถทำให้คนในชุมชนมีความสุข มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยได้รับค่าความดีเป็นสิ่งตอบแทนแล้วสามารถนำมาแลกเป็นสิ่งของได้ หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในหนเหนือ มีกระบวนการและหลักการที่คล้ายคลึงกัน คือ การนำหลักการ 8 ประการ คือ หลักศีลธรรมและวัฒนธรรม สุขภาพ สัมมาชีพ สันติสุข ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณสงเคราะห์ กตัญญูกตเวที และหลักสามัคคีธรรม มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาบุคคลและสังคม โดยมีเป้าหมายของการดำเนินการ คือเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น การพัฒนาสังคม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม การจัดสวัสดิการชุมชน และ การสงเคราะห์ชุมชน การใช้หลักการทางพระพุทธศาสนาควบคู่กับการพัฒนาชีวิต และสังคม เพื่อให้บุคคลพึ่งพาตนเองได้ มีการยึดมั่นในการทำความดี มีการช่วยเหลือแบ่งปันสร้างความผูกพันด้วยกิจกรรมการพัฒนา มีการสื่อสารเพื่อให้คนเข้าถึงสัจธรรมด้วยวิถีการปฏิบัติ และมีการฝึกตามหลักไตรสิกขาและหลักภาวนา 4 เพื่อให้บุคคลทำประโยชน์ตนสมบูรณ์ พึ่งพาตนเองได้ในทุกทาง ให้มีความพร้อมที่บำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่นด้วยความเสียสละ จากนั้นควรมีการพัฒนาสังคมให้ไปสู่สังคมคุณธรรมที่เกิดประโยชน์และความสุขของทุกคนในสังคม

เอกสารอ้างอิง

พระราชปัญญาภรณ์ (สิงห์คำ ชยวโส) (2556). *กระบวนการสร้างสังคมคุณธรรมแบบมีส่วนร่วมภายใต้รูปแบบธนาคารความดี สำหรับหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลหนเหนือ.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Chan Takwijarn. (2007). *Buddhist human resource development.* Doctor of Philosophy Thesis. Graduate School: Ramkhamhaeng University.

Phra Samai Suthiko (Tembun). (2013). *People's participation in community development, Khun Han District, Sisaket Province.* Doctor of Philosophy Thesis. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Praphan Nuekkratok. (2013). *Social capital and knowledge management towards sustainable self-reliant community organizations in Lower Northeastern Region.* Dissertation in Public Administration. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Wanchai Wattanasap. (2008). *Public participation*. Khon Kaen: Siriphan Offset Printing House.

แนวทางการบริหารจัดการสุขภาพตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติของพระสังฆาธิการในตำบลขอนยูง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี

GUIDELINES FOR HEALTH MANAGEMENT ACCORDING TO THE NATIONAL SANGHA HEALTH STATUTE OF THE SANGHA IN KHON YUNG SUBDISTRICT, KUT CHAP DISTRICT, UDON THANI PROVINCE

[1]พระครูสุตกิจบวร (ยศธิศักดิ์ คำสอนทา), [2]สมเดช นามเกตุ, [3]บุญส่ง สินธุ์นอก, และ [4]อริย์ธัช เลิศรวมโชค

[1]Phrakhrusutrakritbroworn (Yotthisak Khamsorntha), [2]Somdet Namket, [3]Boonsong Sinthunok and [4]Arithat Loesruamchok

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]a8keng@gmail.com

Received: October 25, 2024; **Revised**: November 5, 2024; **Accepted**: December 29,2024

บทคัดย่อ

แนวทางการบริหารจัดการสุขภาพตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติของพระสังฆาธิการ ในตำบลขอนยูง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี 1. ด้านระบบการบริหาร กำหนดวางแผนงานเพื่อการบริหารจัดการสุขภาวะ พระสงฆ์เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ในระบบการบริหารจัดการของทางคณะสงฆ์ 2. ด้านกำลังคนด้านสุขภาพ มีการวางแผนการพัฒนาด้านสุขภาวะของชุมชนในด้านสุขภาพอนามัยนั้นเป็น ให้ความรู้ด้านสาธารณสุขมูลฐานในการดูแลสุขภาพด้วยตนเองและรักษาได้ทันถ่วงทีในเบื้องต้น 3. ด้านระบบข้อมูลข่าวสาร การวางแผนในการทำงานที่เน้นการ

---

[1] นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[4] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

กำหนดนโยบายการเก็บข้อมูลสุขภาวะของบุคคลให้มีความสอดคล้องในการจัดเก็บข้อมูลให้เป็นมาตรฐานอันเดียวกัน 4. ด้านเทคโนโลยี คณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานีกำหนดนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศเขามามีบทบาท สำคัญต่อพยาบาลมากขึ้นทำให้ช่วยอำนวยความสะดวกในการทำงาน 5.ด้านค่าใช้จ่าย พระสังฆาธิการจัดให้มีการวางแผนการบริหารจัดการในการควบคุมด้าน ค่าใช้จ่ายต่างๆ 6. ด้านภาวะผู้นำ พระสังฆาธิการจัดให้มีการอบรมองค์ความรู้ในการจัดการด้านสุขภาพของพระสงฆ์แบบมีส่วนร่วมระหว่างพระสงฆ์กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในการดูแลสุขภาพของพระสงฆ์ 7. ด้านระบบสุขภาพชุมชน มีระบบการทำงานที่เน้นการสร้างความร่วมมือในการทำงานเป็นทีม มีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจในการทำงานเป็นเครือข่ายร่วมกันทั้งตำบล อำเภอและในระดับจังหวัด

คำสำคัญ: การบริหารจัดการสุขภาพ, ธรรมนูญสุขภาพ, พระสงฆ์แห่งชาติ, พระสังฆาธิการ,

Abstract

Guidelines for health management according to the National Sangha Health Statute of the Sangha in Khon Yung Subdistrict, Kut Chap District, Udon Thani Province 1. Administrative system aspect Set a work plan for health management. Sangha to develop personnel to have knowledge in the management system of the Sangha. 2. Health manpower There is a plan to develop the health of the community in terms of health. Provide basic public health knowledge on how to take care of one's own health and provide timely treatment in the beginning. 3. Information system Work planning that focuses on setting policies for collecting personal health data to be consistent in collecting data to a single standard. 4. Technology. The Sangha of Udon Thani Province has determined to bring information technology to play a role. More important to nurses, helping to facilitate their work 5. Expenses The Sangha Administrator arranges management planning to control aspects. Various expenses 6. Leadership The Sangha Administrators organized training on knowledge in health management of Participatory monkhood between monks and government and private agencies in caring for the health of monks. 7. Community health system. There is a work system that emphasizes building cooperation in working as a team. There is unity

and cooperation in working together as a network for the whole sub-district. District and at the provincial level

Keywords: Health management, health constitution, national monks, bishops,

บทนำ

ในสมัยก่อน พระสงฆ์ดำรงชีพอยู่ได้ด้วยการอาศัยปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม และที่อยู่อาศัยจากผู้มีจิตศรัทธาเพื่อดำรงชีวิตในเพศสมณะ วิถีชีวิตของพระสงฆ์ในยุคแรกเป็นไปอย่าง เรียบง่าย พระพุทธองค์ทรงให้แนวทางในการดำรงชีพ เรียกว่า นิสัย 4 ได้แก่ 1. การบิณฑบาตเพื่อ ดำรงชีพ 2. ใช้ผ้าบังสุกุลเป็นเครื่องนุ่งห่ม 3. อยู่อาศัยตามโคนไม้ และ 4. ฉันน้ำมูตรเน่าเพื่อเป็นยา รักษาโรค (วิ.ม. (ไทย) 5/73/101-102.) การดูแลสุขภาพของพระสงฆ์เพื่อเป็นการป้องกันโรค พระพุทธองค์ทรงให้หลัก “มัชฌิมาปฏิปทา” (Dhamma Pitaka (P.A. Payutto), 2003: 193) แปลว่า การปฏิบัติแบบกลางๆ และ “โภชเนมัตตัญญุตา” ซึ่งแปลว่า รู้จัก ประมาณในการบริโภคนั้น หมายถึง การพิจารณาถึงคุณค่าแท้ในการบริโภคอาหาร คือ บริโภคเพื่อให้เป็นปัจจัยในการดำรงชีวิตเท่านั้น ไม่ได้บริโภคเพราะความอร่อย ความติดในรสชาติต่าง ๆ ของอาหาร รวมทั้งไม่ให้เกิดความโลภในการเก็บสะสมอาหาร เป็นต้น สอดคล้องกับพระธรรมวินัย ซึ่งเป็นข้อห้าม ของพระสงฆ์ เช่น ในพระวินัยบัญญัติ หมวดปาจิตตีย์ 92 สิกขาบทโภชนวรรค (วิ.มหา. (ไทย) 2/203-259/365-511.) จากการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านสังคม และเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดผลกระทบ ต่อภาวะสุขภาพของพระสงฆ์ จากการคัดกรองสุขภาพพระสงฆ์ และสามเณรทั่ว ประเทศพบว่าจำนวนพระสงฆ์ที่มีปัญหาด้านสุขภาพเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่อาจมีความแตกต่างกัน ตามบริบทของสังคม เช่น ในเขตกรุงเทพมหานคร พบโรคอ้วน เขตภาคใต้ พบภาวะกรดยูริกสูง และการทำงานของไตผิดปกติ และมีความเสี่ยงที่มากในการเกิดโรคติดต่อเรื้อรังสูง เป็นต้น (Diabetes Association of Thailand Under the Royal Patronage of Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn Princess Maha Chakri Sirindhorn, 2023: 34) ซึ่งแต่ละพื้นที่นั้นมีปัญหาเรื่องของสุขภาพเกี่ยวกับพระสงฆ์ที่แตกต่างกัน พระสงฆ์อาภาสมากที่สุด 1.โรคที่พบมาในอาพาธของพระสงฆ์ 10 ลำดับแรก เรียงตามลำดับดังนี้ 1.1 โรคเบาหวาน 1.2 โรคความดันโลหิตสูง 1.3 โรคไขมันในเส้นเลือด 1.4 โรคปอดอุดกั้นเรื้อรัง 1.5โรควัณโรค 1.6 โรคต้อกระจก 1.7 โรคกระเพาะปัสสาวะอักเสบ 1.8 โรคกระเพาะ 1.9 โรคหลอด เลือดหัวใจ 2. สาเหตุการมรณภาพของพระสงฆ์ 10 อันดับแรก เรียงตามลำดับดังนี้ 2.1 โรคติดเชื้อในกระแสโลหิตไม่ระบุชนิด 2.2

โรคมะเร็งหลอดลมหรือปอด 2.3 โรคมะเร็งตับชนิด Carcinoma 2.4 โรคปอดอุดกั้นเรื้อรัง 2.5 โรคเบาหวาน 2.6 โรคไตระยะสุดท้าย 2.7 โรคตับแข็งและ โรคมะเร็งต่อมน้ำเหลือง 2.8 โรคหัวใจขาดเลือด (โลหิตเลี้ยงหัวใจไม่เพียงพอ) และโรคมะเร็ง กระเพาะอาหาร 2.9 วัณโรคปอด 2.10 โรคมะเร็งตับอ่อน (Nattawadee Chitmanasak, 2021: 108 – 119)

จากสถิติพระสงฆ์อาพาธดังกล่าว คณะสงฆ์โดยมติมหาเถรสมาคมครั้งที่ 7/2560 เมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ.2560 มีมติที่ 191/2560 เรื่องการดำเนินงานพระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาวะที่กำหนดให้ดำเนินการวัดส่งเสริมสุขภาพ และธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ทั่วประเทศ โดยมีเป้าหมายขับเคลื่อนมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ 3 ประเด็นคือ ประเด็นที่หนึ่ง พระสงฆ์กับการดูแลสุขภาพตนเองตามหลักพระธรรมวินัย ประเด็นที่สอง ชุมชน และสังคมกับการดูแลอุปัฏฐากพระสงฆ์ อย่างถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย ประเด็นที่สาม บทบาทพระสงฆ์ในการเป็นผู้นำด้านสุขาวะของชุมชนและสังคม (Office of the National Health Commission, 2017: 19) ในขณะที่จากสถานการณ์พระสงฆ์อาพาธมีนักวิชาการได้ทำการศึกษาสุขภาวะของ พระสงฆ์ที่จำพรรษาในอำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี พบว่า 1) สุขภาวะทางกาย ร้อยละ 43.49 มี ภาวะอ้วน ร้อยละ 39.21 มีภาวะอ้วนลงพุง ร้อยละ 14.33 2) ภาวะไขมันผิดปกติในเลือด ร้อยละ ของพระสงฆ์ที่พบความผิดปกติของค์อเลสเตอรอลรวม เอชดีแอล-คอเลสเตอรอล แอลดีแอล- คอเลสเตอรอล และไตรกลีเซอไรด์ผิดปกติ คิดเป็น ร้อยละ 32.01, 14.33, 30.28, และ 22.56 ตามลำดับ 3) จากผลการตรวจรางกายพบว่า ร้อยละ 42.09 มีโรคความดันโลหิตสูง ร้อยละ 11.96 มีระดับน้ำตาลในเลือดสงู กว่าปกติ ร้อยละ 12.58 มีโรคเบาหวาน ร้อยละ 6.71 มีค่าการทำงานของ ไตผิดปกติ (Phrarajasitthavithi (Wirach Wirojano), 2021: 16)

จากข้อมูลความเป็นมา และความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาถึงปัญหาด้านสุขภาวะของพระสงฆ์ในตำบลขอนยูง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี ซึ่งควรมีการศึกษาเพื่อจัดสร้างแนวทางการบริหารจัดการสุขภาวะ ของพระสงฆ์ในตำบลขอนยูง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี ที่จะนำไปสู่การศึกษาเรื่อง แนวทางการบริหารจัดการสุขภาวะพระสงฆ์ตาม ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติของพระสังฆาธิการในตำบลขอนยูง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพระสงฆ์ ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการบริหารจัดการสุขภาพตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติของพระสังฆาธิการในในตำบลขอนยูง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี

2. เพื่อเสนอแนวทางการบริหารจัดการสุขภาพตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติของพระสังฆาธิการในตำบลขอนยูง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการบริหารจัดการสุขภาพตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติของพระสังฆาธิการในตำบลขอนยูง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลด้านเอกสาร และการลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อสัมภาษณ์ แล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในการวิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 พระสังฆาธิการภายในตำบลขอนยูง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี จำนวน 15 วัด กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้ปฏิบัติงานประกอบด้วย พระสังฆาธิการ หน่วยงานภาครัฐ และกลุ่มที่ 3 การสนทนากลุ่มระหว่าง หน่วยงานของภาครัฐ ผู้นำชุมชน และพระสงฆ์

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งศึกษาแนวทางการบริหารจัดการสุขภาพตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติของพระสังฆาธิการในตำบลขอนยูง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่ม ซึ่งมีการสร้างเครื่องมือการวิจัยตามแบบของมหาวิทยาลัย โดยผ่านที่ปรึกษาตรวจสอบ ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่าน แล้วปรับปรุงก่อนนำแบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลพื้นที่ภาคสนามจริง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย 1. การวิเคราะห์ข้อมูลด้านเอกสาร จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง 2. การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม จากแบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม เพื่อตอบคำถาม วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการบริหารจัดการสุขภาพตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติของพระสังฆาธิการในตำบลขอนยูง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. กระบวนการบริหารจัดการสุขภาพตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติของพระสังฆาธิการในในตำบลขอนยูง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี

ผู้วิจัยได้กำหนดการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการ เจ้าคณะปกครอง บุคลาการทางการแพทย์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับ ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ เพื่อเสนอแนะแนวทางใน “การบริหารจัดการ สุขภาวะพระสงฆ์ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติของพระสงฆ์ในตำบลขอนยูง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี” ดังนี้

1.1 ด้านระบบการบริหาร การพัฒนาสุขภาพอนามัยในวัด และชุมชนต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งในภาครัฐ เอกชน ผู้นำชุมชน และประชุชนในชุมชน การจัดอบรมให้ความรู้ในการดูแลสุขภาพ ตนเอง เป็นการผลักดันให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาสุขภาพอนามัยของตนเอง และคนอื่นและรู้เท่าทันโรค ด้วยตนเองเพื่อเป็นการป้องกันและรักษาได้ทันถ่วงที

1.2 ด้านกำลังคนด้านสุขภาพ 1. มีระบบการทำงานที่เน้นการ กระจายอำนาจ มีการสร้างความร่วมมือในการทำงานแต่ ก็ยังพบปัญหาการขับเคลื่อนเขตสุขภาพ 2. จำนวนคนไม่เพียงพอเมื่อเทียบกับภาระงาน ที่กำหนด ทำให้ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างทั่วถึง 3. ปัญหาการกระจายของบุคลากรทางด้านสาธารณสุขที่ไม่เพียงพอที่พื้นที่ห่างไกลความเจริญ 4. งบประมาณในการสนับสนุนฝึกอบรมพระภิกษุที่จะมาทำหน้าที่พระคิลานุปัฏฐากยังมี จำนวนน้อย 5. การดำเนินการ จัดฝึกอบรมและแต่งตั้ง “พระคิลานุปัฏฐาก” ภายในตำบลของท่านให้ มีจำนวนที่เหมาะสม

1.3 ด้านระบบข้อมูลข่าวสาร มีการจัดระบบข้อมูลข่าวสารด้วยเทคโนโลยี เช่น Facebook, Line หรือ ช่องทางอื่นๆ เพื่อให้พระสงฆ์ และประชาชนได้รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ พระสงฆ์ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ แห่งชาติ รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติจาก คณะสงฆ์ ดำเนินการประชาสัมพันธ์ให้ท่านได้รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ตาม ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ อย่างเป็นระบบขึ้นตอน

1.4 ด้านเทคโนโลยีทางการแพทย์ มีการสนับสนุนให้พระคิลานุปัฏฐาก พระสงฆ์และอาสาสมัครสาธารณสุขภายในตำบลของท่านมีเครื่องมือเพื่อการป้องกันโรคเบื้องต้น มีการสนับสนุนให้พระคิลานุปัฏฐาก พระสงฆ์ และอาสาสมัครสาธารณสุขภายในตำบลของท่านมีเครื่องมือเพื่อการตรวจและวินิจฉัยโรคเบื้องต้น มีการสนับสนุนให้พระคิลานุปัฏฐาก พระสงฆ์และอาสาสมัครสาธารณสุขภายในตำบลของท่านมี เครื่องมือเพื่อการรักษาพยาบาลเบื้องต้น

1.5 ด้านค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ คณะสงฆ์มีการประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน เพื่อการดำเนินงานด้านการสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การควบคุมโรค และการจัดการปัจจัยที่คุกคาม สุขภาพของพระสงฆ์ โดยขอรับสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองสวนท้องถิ่นและกองทุน หลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นหรือพื้นที่ และแหล่งงบประมาณอื่นๆ ที่เหมาะสม มีการส่งเสริม งบประมาณเพื่อพัฒนาระบบบริการสาธารณสุขสำหรับ

พระสงฆ์ ในการเขาถึงการบริการสาธารณสุข อย่างเป็นระบบ ครบวงจร มีประสิทธิภาพ และเหมาะสม มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อการเสริมสร้าง สุขภาพพระสงฆ์ที่เหมาะสม

1.6 ด้านภาวะผู้นำและธรรมาภิบาล พระสังฆาธิการจัดให้มีการอบรมองค์ความรู้ในการจัดการด้านสุขภาพของ พระสงฆ์แบบมีส่วนร่วมระหว่างพระสงฆ์กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในการดูแลสุขภาพ ของพระสงฆ์ให้มีการประสานงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการส่งเสริมสุขภาพ ของพระสงฆ์ให้มีสุขภาพที่มีความแข็งแรงสามารถประกอบกิจในทางพระพุทธศาสนาได้ และการถ่ายทอดองค์ความรู้แก่เยาวชนรุ่นหลังให้มีความรู้ในการดูแลสุขภาวะของชุมชนโดยให้ประชาชน สามารถเข้าถึงการบริการสุขภาพอย่างเป็นธรรม

1.7 ด้านระบบสุขภาพชุมชน การบริหารจัดการสุขภาวะพระสงฆ์ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติของ พระสงฆ์ในตำบลขอนยูง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี มีระบบการทำงานที่เน้นการสร้างความร่วมมือในการทำงานเป็นทีมแต่ มีความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจ ในการทำงานเป็นเครือข่ายร่วมกันทั้งตำบล อำเภอ และในระดับจังหวัด เพื่อเป็นการช่วยกันดูแลสุขภาพของพระสงฆ์ และเป็นการพัฒนาระบบการบริหารจัดการในดูแล สุขภาพของชุมชนโดยมีการจัดทำแผนงานในด้านต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ

1.8 องค์ประกอบ ด้านการวางแผน การลงมือปฏิบัติงาน เป็นการบอกถึงการตัดสินใจในการเลือกแนวทางที่ดีที่สุด ของการวางแผนงานในการนำแผนงานไปใช้ตามวัตถุประสงค์จำต้องคำนึงถึงความคุ้มค่า และ ผลประโยชน์ที่จะได้รับรวมทั้งการกำหนดใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ การลงมือปฏิบัติงานตามแผนงาน ตามโครงการของหน่วยอบรมประชาชน มีการจัดเตรียมบุคลากรเพื่อกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ และทำการประเมินผลการทำงานให้เป็นระยะ มีการทำงานติดขัดตรงไหนอย่างไรให้มีการติดตาม อย่างต่อเนื่องเพื่อนำเอาข้อมูลมาหาทางแก้ไข ให้เกิดประโยชน์มากขึ้น

1.9 องค์ประกอบ ด้านการลงมือปฏิบัติ การตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน การติดตามผลในการทำงานเพื่อนำข้อมูลมาประเมินผลซึ่งสามารถทำ การตรวจทั้งในด้านของทรัพยากรที่นำมาใช้ งบประมาณที่ได้กำหนดมาใช้ในโครงการรวมทั้ง การทำงานตามหน้าที่ของบุคลากรที่ได้รับผิดชอบ ในการดำเนินงานของหน่วยอบรมประชาชน นั้นต้องใช้บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในแต่ละด้านที่จัดการอบรม และเมื่อดำเนินงาน ตามโครงงาน และกิจกรรมเรียบร้อยแล้วนั้นต้องมีการตรวจสอบประเมินงานของแต่ละโครงการ เพื่อการปรับปรุง

1.10. ศึกษาองค์ประกอบ ด้านการตรวจสอบ การปรับปรุงแก้ไขวิธีการในการดำเนินงานให้มีความทันสมัยเหมาะกับ สถานการณ์โลก เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนให้ประชาชนสามารถนำมาประยุกต์ใช้ มีความเข้าใจ อย่างเป็นระบบ และมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องใน

ด้านการปรับปรุงแก้ไข นั้นทุกกิจกรรม ทุกกิจการต้อง มี ปัญหาอย่างแน่นอน หลังการดำเนินโครงการต้องมีการประเมินผลการดำเนินการ และการ ประเมินผลปัญหาของอุปสรรคมาเพื่อนำมาปรับใช้ในแก้ไขในการทำโครงงานอื่น ๆ ต่อไป

2. แนวทางการบริหารจัดการสุขภาพตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติของพระสังฆาธิการในตำบลขอนยูง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการสุขภาวะพระสงฆ์ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติของพระสังฆาธิการในตำบลขอนยูง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี” ซึ่งผู้วิจัยได้นำเอาหลักทฤษฎี PDCA ได้แก่ 1) ด้านการวางแผนงาน 2) ด้านการลงมือปฏิบัติงาน 3) ด้านการตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน 4) ด้านการปรับปรุงแก้ไข มาทำการสังเคราะห์ของรูปแบบการบริหารจัดการสุขภาวะพระสงฆ์ ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติของพระสังฆาธิการในตำบลขอนยูง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานีซึ่งได้ผลการสังเคราะห์ดังนี้

2.1 วิธีการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสุขภาวะพระสงฆ์ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติของพระสังฆาธิการในตำบลขอนยูง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี ด้านระบบการบริหาร การกำหนดวางแผนงาน เพื่อการบริหารจัดการสุขภาวะ พระสงฆ์เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ในระบบการบริหารจัดการของทางคณะสงฆ์ในตำบลขอนยูง มีการกำหนดแผนงานต่าง ๆ ของกิจกรรมในแต่ละด้าน ที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนโดยมีการประสานงานกับหน่วยงานของทางภาครัฐให้มีความเป็นรูปธรรม สามารถนำเอามาปฏิบัติได้จริงในการพัฒนาสุขภาวะพระสงฆ์ โดยมีการจัดให้วัดเป็นศูนย์กลางในการดำเนินกิจกรรม มีบ้าน และโรงเรียนเป็นแรงช่วยสนับสนุนให้การพัฒนาชุมชน มีความเข้มแข็งด้วยการจัดให้มีการฝึกอบรมแก่บุคคลากรที่มีจิตอาสา ในชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจในระบบการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดผลประโยชน์ใน การทำงานของทางหน่วยงานด้านสุขภาวะพระสงฆ์

2.2 วิธีการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสุขภาวะพระสงฆ์ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ แห่งชาติของพระสังฆาธิการในตำบลขอนยูง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี ด้านกำลังคน ด้านสุขภาพ ในการวางแผนการพัฒนาด้านสุขภาวะของชุมชนใน ด้านสุขภาพอนามัยนั้นเป็น การให้ความรู้ด้านสาธารณสุข มูลฐานในการดูแลสุขภาพด้วยตนเอง และรักษาได้ทันถ่วงทีในเบื้องต้น เพื่อการมีอนามัยทางสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงสุขภาพจิตที่ดี และรู้เท่าทันโรค ด้วยตนเองเพื่อเป็นการป้องกันของคนในชุมชนอันเป็นรากฐานของการใช้ชีวิตประจำวันของทุกคนการให้ความรู้ในการวิเคราะห์สุขภาพตนเอง และของคนอื่นในการแก้ไขปัญหาสุขภาพอนามัยของคนในชุมชน และของคณะสงฆ์ในจังหวัดอุดรธานี

2.3 วิธีการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสุขภาวะพระสงฆ์ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ แห่งชาติของพระสังฆาธิการในตำบลขอนยูง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี ด้าน

ระบบข้อมูลข่าวสาร มีการวางแผนในการทำงานที่เน้นการกำหนดนโยบาย การเก็บข้อมูลสุขภาวะของบุคคลให้มีความสอดคล้อง ในการจัดเก็บข้อมูลให้เป็นมาตรฐานอันเดียวกัน ตลอดจนการเชื่อมโยงเพื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลกันในระหว่างหน่วยงานรวมทั้งการบรูณาการข้อมูลให้เป็นปัจจุบัน สามารถทำการตรวจสอบข้อมูลด้านสุขภาวะของบุคคลต่างได้ และมีความน่าเชื่อถือมากที่สุด มีระบบข้อมูลเฝ้าระวัง ปัจจัยคุกคามสุขภาพ ได้แก่ การเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อม การเฝ้าระวังปัจจัยเสี่ยงต่อการระบาดของโรค อุบัติเหตุ อุบัติภัย รวมทั้งการเฝ้าระวังปัจจัยทางสังคมที่กระทบต่อสุขภาพที่มีการบูรณาการ

2.4 วิธีการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสุขภาวะพระสงฆ์ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ แห่งชาติของพระสังฆาธิการในตำบลขอนยูง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี ด้านเทคโนโลยี คณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานีกำหนดนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศ เขามามีบทบาท สำคัญต่อการพยาบาลมากขึ้น ทำให้ช่วยอำนวยความสะดวกในการทำงาน ในทางด้านการลงทะเบียน การจัดเก็บข้อมูลของผู้ป่วย อีกทั้งพัฒนาบุคลากรพยาบาลให้สามารถทำงานได้อยางมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการดูแลสุขภาวะของพระสงฆ์ และหน่วยงานหรือองค์การพยาบาล เพื่อให้สามารถให้บริการทางการพยาบาล ได้อยางประหยัด มีประสิทธิภาพ

2.5 วิธีการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสุขภาวะพระสงฆ์ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ แห่งชาติของพระสังฆาธิการในตำบลขอนยูง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี ด้านค่าใช้จ่าย พระสังฆาธิการจัดให้มีการวางแผนการบริหารจัดการในการควบคุมด้าน ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ตั้งแต่การจัดครุภัณฑ์ที่เกิดขึ้น รวมทั้งอบรมองค์ความรู้ในการจัดการด้านสุขภาพของ พระสงฆ์แบบมีส่วนร่วม ระหว่างพระสงฆ์กับหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในการดูแลสุขภาพ มีการวางแผนการในการควบคุมด้านค่าใช้จ่ายด้านยารักษาโรค และค่าใช้จ่ายเวชภัณฑ์ในการดูแลสุขภาวะของพระสงฆ์ โดยมีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพในการใช้ยา การบริหารจัดการทรัพยากร หรือทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น

2.6 วิธีการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสุขภาวะพระสงฆ์ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ แห่งชาติของพระสังฆาธิการในตำบลขอนยูง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี ด้านภาวะผู้นำ พระสังฆาธิการ จัดให้มีการอบรมองค์ความรู้ในการจัดการด้านสุขภาพของ พระสงฆ์แบบมีส่วนร่วมระหว่างพระสงฆ์กับหน่วยงาน ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนในการดูแลสุขภาพ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในการส่งเสริมการเรียนรู้ในการดูแล สุขภาพของตนเองและดูแลสุขภาพของผู้อื่น และการให้การพยาบาลไข้เบื้องต้น รวมทั้งการเรียนรู้ใน การฟื้นฟูสุขภาพหลังการได้รับการพยาบาลแล้ว

2.7 วิธีการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสุขภาวะพระสงฆ์ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ แห่งชาติของพระสังฆาธิการในตำบลขอนยูง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี ด้านระบบสุขภาพชุมชน การบริหารจัดการสุขภาวะพระสงฆ์ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติของพระสงฆ์ มีระบบการทำงานที่เน้นการสร้างความร่วมมือในการทำงานเป็นทีมแต่ มีความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจในการทำงานเป็นเครือข่ายร่วมกันทั้งตำบล อำเภอ และในระดับจังหวัด เพื่อเป็นการช่วยกันดูแลสุขภาพของพระสงฆ์ และเป็นการพัฒนาระบบการบริหารจัดการในดูแลสุขภาพของชุมชนโดยมีการจัดทำแผนงานในด้านต่าง ๆ ในการจัดทำระบบสุขภาพชุมชนด้วยการจัดให้มีทีมแพทย์ลงพื้นที่ในชุมชนที่เรียกว่า “หมอประจำชุมชน” ทั้งในระดับตำบล อำเภอและในส่วน ต่าง ๆ ที่มีส่วนร่วมกันในการดูแลสุขภาพชุมชนเพื่อให้ทุกครอบครัวในชุมชนมีโอกาสได้เข้าถึงการบริการสุขภาพที่ครอบคลุมในการส่งเสริมการป้องกัน การรักษา และการฟื้นฟู สุขภาพอย่างทั่วถึง เพื่อชุมชนมีสุขภาพที่ดีขึ้น

อภิปรายผล

แนวทางการบริหารจัดการสุขภาพตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติของพระสังฆาธิการในตำบลขอนยูง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี 1. ด้านระบบการบริหาร กำหนดวางแผนงานเพื่อการบริหารจัดการสุขภาวะ พระสงฆ์เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ในระบบการบริหารจัดการของทางคณะสงฆ์ 2.ด้านกำลังคนด้านสุขภาพ มีการวางแผนการพัฒนาด้านสุขภาวะของชุมชนในด้านสุขภาพอนามัยนั้นเป็น ให้ความรู้ด้านสาธารณสุขมูลฐานในการดูแลสุขภาพด้วยตนเองและรักษาได้ทันถ่วงทีในเบื้องต้น 3. ด้านระบบข้อมูลข่าวสาร การวางแผนในการทำงานที่เน้นการกำหนดนโยบายการเก็บข้อมูลสุขภาวะของบุคคลให้มีความสอดคล้องในการจัดเก็บข้อมูลให้เป็นมาตรฐานอันเดียวกัน 4. ด้านเทคโนโลยี คณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานีกำหนดนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศเขามามีบทบาท สำคัญต่อพยาบาลมากขึ้นทำให้ช่วยอำนวยความสะดวกในการทำงาน 5.ด้านค่าใช้จ่าย พระสังฆาธิการจัดให้มีการวางแผนการบริหารจัดการในการควบคุมด้าน ค่าใช้จ่ายต่างๆ 6. ด้านภาวะผู้นำ พระสังฆาธิการจัดให้มีการอบรมองค์ความรู้ในการจัดการด้านสุขภาพของพระสงฆ์แบบมีส่วนร่วมระหว่างพระสงฆ์กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในการดูแลสุขภาพของพระสงฆ์ 7. ด้านระบบสุขภาพชุมชน มีระบบการทำงานที่เน้นการสร้างความร่วมมือในการทำงานเป็นทีม มีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจในการทำงานเป็นเครือข่ายร่วมกันทั้งตำบล อำเภอ และในระดับจังหวัด ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phrakru Wititthammawong (Wannachai Tissawaso) (2021: 2) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการรักษาสุขภาวะองค์รวมของพระสงฆ์ตามแนวพระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า วิธีการเสริมสร้างสุขภาพของพระสงฆ์ใน

สมัยพุทธกาลพบว่า ในสมัยพุทธกาล การจัดการสุขภาพโดยเฉพาะในหมู่พระภิกษุสงฆ์ เน้นไปที่การจัดการทั้งสุขภาพกายและสุขภาพใจส่วนการดูแลรักษามีด้วยกันหลายวิธี ทั้งโดยวิธีทางการแพทย์ โดยธรรมะและโดยการป้องกันการเกิดโรคด้วยข้อปฏิบัติสุขอนามัยในวัตร สภาพทั่วไปพระสงฆ์ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ มีโรคประจำตัวเป็นโรคเรื้อรัง มีพฤติกรรมสูบบุหรี่ ดื่มเครื่องดื่มชูกำลัง เมื่อเจ็บป่วยซื้อยาฉันเอง อาหารที่ฉันได้จากการบิณฑบาต เป็นอาหารประเภทแป้ง น้ำตาล กะทิ และไขมัน ออกกำลังกายด้วยการเดิน การก่อสร้างและการทำความสะอาดวัด ปัญหาที่พบ ได้แก่ ขาดกิจกรรมรณรงค์ให้ความรู้ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและการส่งเสริมการออกกำลังกาย รวมถึงขาดการดูแลติดตามเยี่ยมที่ต่อเนื่องร่วมกันระหว่างวัดและหน่วยงาน องค์กรและประชาชนในชุมชนการส่งเสริมให้พระสงฆ์และวัดมีการดำเนินกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพมีการจัดตั้งกองทุนดูแลสุขภาพพระสงฆ์ประจำวัดและการดำเนินงานกิจกรรมวัด 5 สเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้พระสงฆ์มีการดูแลสุขภาพพลานามัยที่แข็งแรงสามารถดำรงชีวิตประจำวันได้ รูปแบบการรักษาสุขภาวะองค์รวมของพระสงฆ์ตามแนวพระพุทธศาสนา ด้วยการบริโภคอาหารที่ปราศจาก แป้ง น้ำตาล รวมถึงอาหารที่มีรสจัด พร้อมทั้งบริโภคด้วยความพอดีกล่าวได้ว่าหลักการบริโภคอาหารตามแนวพุทธจึงเป็นการบริโภคเพื่อประโยชน์ต่อสุขภาพ การออกกำลังกายที่ดีของพระสงฆ์คือ การเดิน และการปัดกวาดลานวัด นอกจากนี้การทำให้ร่างกายและจิตใจได้รับการพักและผ่อนคลายตามธรรมชาติการฝึกวิปัสสนากรรมฐาน และการเข้ารับการตรวจโรคเป็นประจำ รวมถึงการเข้ารับการปรึกษาเรื่องสุขภาพเป็นการเพิ่มพูนสุขภาวะของตัวพระสงฆ์

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการบริหารจัดการสุขภาพตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติของพระสังฆาธิการในตำบลขอนยูง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี” สรุปองค์ความรู้ได้ดังนี้

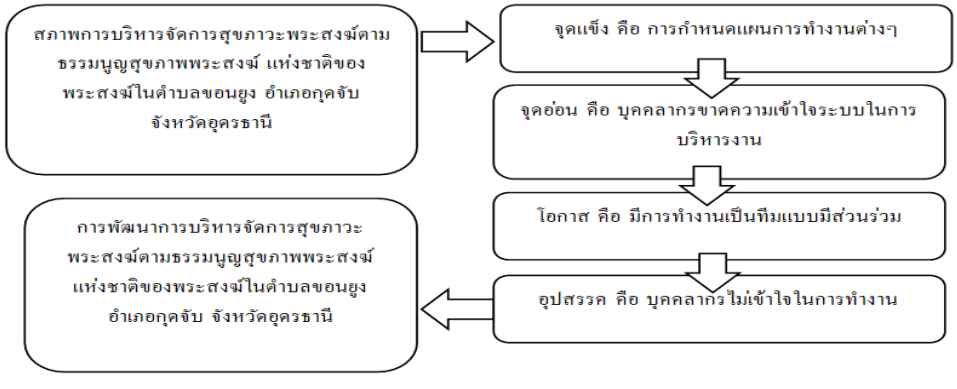

เอกสารอ้างอิง

Dhamma Pitaka (P.A. Payutto). (2003). *Dictionary of Buddhist vocabulary.* 10th printing. Bangkok: SR Printing Mass Production Co., Ltd.

Diabetes Association of Thailand Under the Royal Patronage of Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn Princess Maha Chakri Sirindhorn. (2023). *Medical practice guidelines for diabetes 2023.* Bangkok: Srimuang Printing.

Natthawadee Jitmanasak. (2021). Health promotion behaviors for monks. *Journal of Science and Technology, Phranakhon Rajabhat University 3,* Year 9, Issue 9 (August 2021): pages 108 - 119.

Office of the National Health Commission (NHCO). (2017). *National Statute on the Health of Sangha 2017.* Nonthaburi: O.S. Printing House Company Limited.

Phrakru Wititthammawong (Wannachai Tissawasso). (2021). *Model for maintaining the overall health of monks according to Buddhism. Doctor of Philosophy Thesis Department of Buddhism.* Graduate School: Mahachulalongkorn-rajavidyalaya University.

Phrarajasitthiwetthi (Wirach Wirojano). (2021). Analysis of the health situation according to the four principles of meditation of monks in Udon Thani Province, *MCU Social Science Review Journal,* Year 19, Issue 9 (July – September 2021): 15 -16.

รูปแบบการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในจังหวัดบึงกาฬ

TEACHING MODEL FOR VIPASSANA MEDITATION IN BUENG KAN PROVINCE

[1]พระครูอภินันทโสภิต อภินนฺโท (แถวสามารถ), [2]สมเดช นามเกตุ,
[3]พระมหาไพฑูรย์ สิริธมฺโม และ [4]อริย์ธัช เลิศรวมโชค

[1]Phrakhru Aphinantasopit Abhinandho (Thaewsamart), [2]Somdet Namket,
[3]Phramaha Paitoolchaikung Siridhammo and [4]Arithat Loesruamchok

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]6402105003@mcu.ac.th

Received: October 26, 2024; **Revised**: November 8, 2024; **Accepted**: December 29,2024

บทคัดย่อ

รูปแบบสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในจังหวัดบึงกาฬ พบว่า 1. วัดสว่างมีชัย ตำบลสมสนุก อำเภอปากคาด จังหวัดบึงกาฬ แนวทางการปฏิบัติ ได้จัดอบรมปฏิบัติธรรม พระภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา ญาติโยมทั่วไป อบรมนักเรียน ข้าราชการหน่วยงานต่าง ๆ และเนื่องในวันสำคัญพระพุทธศาสนา ตลอดปี และรูปแบบการสอนวิปัสสนากรรมฐาน ใช้ ยุบหนอ พองหนอง ตามแนวทางสติปัฏฐาน 4 เป็นครอสอบรม 5 วัน 7 วัน และปัจจุบันสอนแบบ อานาปานสติสมาธิ ที่ผู้ที่สนใจเข้าปฏิบัติเก็บอารมณ์ได้ตลอดปี 2. วัดสุวรรณาราม ตำบลเหล่าทอง อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ มีรูปแบบการสอนโดยมีการจัดอบรมสอนกัมมัฏฐานตามโอกาสต่างๆ และในวันสำคัญพระพุทธศาสนา ตลอดปี รูปแบบการสอน วิปัสสนากรรมฐาน ใช้ ยุบหนอ พองหนอง ตามแนวทาง

---

[1] นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[3] อาจารย์, ดร., หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[4] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

สติปัฏฐาน 4 และ3. วัดบุพพราชสโมสร ตำบลบึงกาฬ อำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ รูปแบบการสอน สมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากรรมฐานตามแนวทางสติปัฏฐาน 4 ใช้ องค์ภาวนา กำหนดพุทโธ และการปฏิบัติธรรม ตามวันสำคัญพระพุทธศาสนา และตามโอกาสงานบุญประเพณี การเสนอรูปแบบสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในจังหวัดบึงกาฬ มีทั้งสมถกรรมฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน หลักปฏิบัติกัมมัฏฐานที่สมบูรณ์ที่สุดปรากฏอยู่ใน “มหาสติปัฏฐานสูตร” เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อล่วงโสกะ และปริเทวะ เพื่อดับทุกข์ และโทมนัส เพื่อบรรลุญายธรรม ด้วยอริยมรรค เพื่อทำให้แจ้งนิพพาน ทางสายนี้คือ สติปัฏฐาน 4 ประการ” ที่ประกอบด้วย (1) การพิจารณาเห็นกายในกาย (2) การพิจารณาเวทนาในเวทนา (3) การพิจารณาเห็นจิตในจิต (4) การพิจารณาธรรมเห็นในธรรม

คำสำคัญ: รูปแบบ, การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน, จังหวัดบึงกาฬ,

Abstract

The format for teaching Vipassana meditation in Bueng Kan province was found to be 1. Wat Sawang Meechai, Somsanuk Subdistrict, Pak Khat District, Bueng Kan Province. Guidelines for practice Has organized training in Dhamma practice Monks, novices, upasakas, upasikas, and lay people in general, training students, government officials in various agencies, and on important Buddhist days throughout the year, and the Vipassana meditation teaching format is used to dissolve and puff up the pus according to the 4 Satipatthana guidelines as cross-training for 5 days, 7 days, and currently Teaching style Anapanasati meditation that those interested can practice keeping their emotions throughout the year. 2. Suwanaram Temple, Lao Thong Subdistrict, So Phisai District Bueng Kan Province There is a teaching format by organizing meditation training on various occasions. And on important Buddhist days throughout the year, the teaching style is Vipassana meditation, using the method of easing and puffing the pond according to the guidelines of Satipatthana 4 and 3. Wat Buppharat Samoson, Bueng Kan Subdistrict, Mueang Bueng Kan District. Bueng Kan Province, teaching style: Samatha Kammatthana and Vipassana Meditation according to the 4 Satipatthana principles, using elements of meditation, Buddha, and Dhamma practice. according to important Buddhist days and according to the occasion of traditional merit-

making events Proposing a model for teaching Vipassana meditation in Bueng Kan Province. There are both Samatha meditation and Vipassana meditation. The most complete principles of meditation appear in “Mahasatipatthana Sutta” for the purity of animals To overcome sorrow and parideva, to extinguish suffering and sorrow, to achieve wisdom through the Noble Path, to realize nirvana, this path is the four foundations of mindfulness” consisting of (1) contemplating the body in the body (2) contemplating feelings. in feeling (3) contemplating the mind in the mind (4) contemplating the Dhamma and seeing it in the Dhamma

Keywords: format, Vipassana meditation teaching, Bueng Kan Province,

บทนำ

การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เป็นหน้าที่หลักอย่างหนึ่งที่ควบคู่กับคันถธุระ การศึกษาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา จุดมุ่งหมายของการปฏิบัติกัมมัฏฐาน ก็เพื่อชำระจิตของผู้ปฏิบัติให้บริสุทธิ์หมดจดจนกระทั่งบรรลุมรรคผลนิพพาน อันเป็นจุดหมายสูงสุดทางศาสนา ก่อนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระองค์ทรงกล่าวถึงพุทธบริษัททั้ง 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ว่าการที่พุทธบริษัทใดบริษัทหนึ่งบรรลุธรรมระดับใดก็ตามด้วยการเจริญพระกัมมัฏฐานก็ย่อมทำให้พุทธบริษัทเหล่าอื่นเกิดความมั่นใจในการ เจริญกัมมัฏฐาน เช่นกัน โดยเห็นว่าวิธีเจริญกัมมัฏฐานเป็นการปฏิบัติธรรม เพื่อพัฒนาจิตของมนุษย์ให้ บรรลุถึงนิพพานได้ วิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นศาสตร์และศิลป์แห่งการ ใช้ชีวิต ด้วยเหตุที่สามารถพัฒนา จิตใจของมนุษย์ให้เข้าถึงความสงบ และสร้างสติปัญญาแห่งตนได้ (Faculty of Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2008: 2) ในจำนวนวัดทั้งหมดเป็นวัดในทางพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ให้ความสำคัญในธุระ 2 อย่าง คือ คันถะธุระ คือการศึกษาเล่าเรียนท่องบ่นพระพุทธพจน์และวิปัสสนาธุระ คือการปฏิบัติ ภาวนา หรือเรียกอีกอย่างคือ การปฏิบัติกัมมัฏฐานซึ่งแยกเป็น 2 ประการ คือ คันถะธุระและวิปัสสนาธุระ (Phra Mahathitipong Uttamapanyo, 2018: 35) ซึ่งหลักปฏิบัติสมถะ และวิปัสสนากัมมัฏฐานนั้น ก็เพื่อให้พุทธบริษัทได้นำมาปฏิบัติตาม เพื่อ ยังประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน และประโยชน์สูงสุดให้เกิดมากขึ้นภายในตน อันเป็นการแก้สาเหตุของปัญหาในระดับเบื้องต้นได้เป็นอย่างดี เนื่องจากว่ามนุษย์ทุกยุคทุกสมัยย่อมประสบกับ ปัญหานานาประการอยู่ไม่สิ้นสุด พระพุทธศาสนาจึงสอนให้แก้ปัญหาทั้ง

ด้านนอกด้านใน ไปพร้อมๆ กัน ทั้งทางสังคมและทางจิตใจของบุคคลกล่าวคือ ด้านนอกคือใช้ศีลแก้ปัญหาทางกายและทางวาจา ส่วนด้านในที่เกี่ยวกับจิตใจ และปัญญาก็ใช้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นหลักปฏิบัติตาม เพื่อได้ละความโลภ ความโกรธ ความหลง ความเห็นแก่ตัวเป็นต้น ให้เบาบางลงไป และสามารถเอาชนะจิตใจที่ เป็นฝ่ายอกุศล เป็นบาป ก่อโทษด้วยการเจริญคุณธรรมตามลำดับ เพราะปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่ มนุษย์ต้องประสบกันมาทุกยุคทุกสมัย ก็เหมือนกัน คือ คนมีความเห็นแก่ตัว ขาดความเมตตา มีความริษยา รักสุขเกลียดทุกข์ด้วยกันทั้งนั้น (Dhamma Pitaka (P.A. Payutto), 2000: 918)

จังหวัดบึงกาฬ เป็นจังหวัดที่มีสถานที่ปฏิบัติกัมมัฏฐานหลายแห่ง อาทิ 1. วัดสว่างมีชัย ตำบลสมสนุก อำเภอปากคาด จังหวัดบึงกาฬ 2. วัดสุวรรณณาราม ตำบลเหล่าทอง อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ 3. วัดบุพพราชสโมสร ตำบลบึงกาฬ อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ และ 4.วัดเซกาเจติยาราม ตำบลเซกา อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ สำนักปฏิบัติกัมมัฏฐานดังกล่าวนี้ มีผู้เข้าปฏิบัติกัมมัฏฐานอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี ถึงจะมีผู้การสอนปฏิบัติตลอดทั้งปีก็จริงอยู่ แต่ก็ยังประสบปัญหา หลายประการ ทั้งปัญหาที่เกิดจากผู้ปฏิบัติโดยตรง เช่น ผู้ปฏิบัติบางกลุ่มที่มิได้มีศรัทธาในการปฏิบัติ มาตั้งแต่ต้น แต่เข้ามาปฏิบัติเพื่อเหตุผลบางประการ เช่น เพื่อการแก้บน เป็นต้น ผู้ปฏิบัติกลุ่มนี้ก็จะไม่ ค่อยให้ความสำคัญต่อการสอน หรือการปฏิบัติ แม้กระทั่งคำแนะนำของพระวิปัสสนาจารย์ นอกจากนั้น สิ่งหนึ่งซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นปัญหาเช่นเดียวกัน คือ การที่มีกลุ่มผู้ปฏิบัติที่หลากหลายช่วงวัย หรือกลุ่มผู้ปฏิบัติที่เคยปฏิบัติในสำนักอื่นมาแล้ว กับกลุ่มผู้ปฏิบัติที่ไม่เคยผ่านการปฏิบัติมาก่อนกลุ่มผู้ที่เคยปฏิบัติมาแล้ว ก็มีการยึดติดในรูปที่ตนเคยปฏิบัติ จะเป็นอุปสรรคต่อการสอนของพระวิปัสสนาจารย์ เพราะยังยึดติดในรูปแบบที่เคยปฏิบัติมา ปัญหาอีกประการหนึ่งเป็นปัญหาที่เกิดจาก พระวิปัสสนาจารย์เอง คือการที่พระวิปัสสนาจารย์ไม่คัดกรองกลุ่มผู้เข้าปฏิบัติให้ชัดเจน เช่น กลุ่มผู้ปฏิบัติที่เคยผ่านการปฏิบัติมาแล้ว กลุ่มผู้ปฏิบัติที่ไม่เคยมีประสบการณ์ทางการปฏิบัติมาก่อน กลุ่มผู้ปฏิบัติที่เป็นเยาวชน การสอนรวม ๆ กันโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในหมู่ผู้เข้าปฏิบัติ ย่อมส่งผลให้เกิดความไม่เข้าใจ และเกิดความเบื่อหน่ายต่อการปฏิบัติในที่สุด ซึ่งเป็นปัญหาในการปฏิบัติ และไม่เกิดผลประโยชน์ต่อสำนักปฏิบัติ พระวิปัสสสนาจารย์ และตัวผู้ปฏิบัติเอง

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยเห็นประโยชน์ในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน และในขณะเดียวกันก็เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากสถานที่ปฏิบัติ ในแต่ละประเด็นล้วนมีความสำคัญทั้งสิ้น จึงมีความสนใจที่จะศึกษา รูปแบบสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในจังหวัดบึงกาฬ เพื่อที่จะเป็นการศึกษาการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และรูปแบบสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในจังหวัดบึงกาฬ แล้ววิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเสนอรูปแบบสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในจังหวัดบึงกาฬ ที่จะเป็นการ

สร้างแบบแผนปฏิบัติที่มีขั้นตอน ที่เป็นรูปแบบเดียวกันในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในจังหวัดบึงกาฬ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษารูปแบบสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในจังหวัดบึงกาฬ
3. เพื่อเสนอรูปแบบสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในจังหวัดบึงกาฬ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยรูปแบบการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในจังหวัดบึงกาฬ ดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร และการลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อสัมภาษณ์ แล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในการวิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย 1. พระสงฆ์ 2. บุคลากรหน่วยงานภาครัฐ 3.ผู้นำชุมชน 4.ประชาชนทั่วไป 5.ผู้ที่มาปฏิบัติธรรม และ6.นักวิชาการศาสนา ในพื้นที่ 3 วัด ในจังหวัดบึงกาฬ คือ 1. วัดสว่างมีชัย ตำบลสมสนุก อำเภอปากคาด จังหวัดบึงกาฬ 2. วัดสุวรรณณาราม ตำบลเหล่าทอง อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ และ3. วัดบุพพราชสโมสร ตำบลบึงกาฬ อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ ผู้วิจัยจะใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มเป้าหมายจำนวน 50 รูป/คน

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งศึกษารูปแบบการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในจังหวัดบึงกาฬ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่ม ซึ่งมีการสร้างเครื่องมือการวิจัยตามแบบของมหาวิทยาลัย โดยผ่านที่ปรึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่าน แล้วปรับปรุงแบบก่อนนำแบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลพื้นที่ภาคสนามจริง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย 1.การวิเคราะห์ข้อมูลด้านเอกสาร จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง 2. การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม จากแบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม เพื่อตอบคำถาม วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

การวิจัยรูปแบบการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในจังหวัดบึงกาฬ มีผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. รูปแบบสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในจังหวัดบึงกาฬ

การวิเคราะห์รูปแบบและวิธีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในจังหวัดบึงกาฬ นั้นพบว่า ทั้ง 3 วัด มีรูปแบบและวิธีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในจังหวัดบึงกาฬ แบ่งออกเป็นสอง รูปแบบคือ รูปแบบที่เน้นสมถะ และรูปแบบที่เน้นวิปัสสนาโดยตรง ซึ่งก็ไม่ต่างจากสำนักปฏิบัติอื่น ๆ ในประเทศไทย จริง ๆ แล้วในการปฏิบัติในจังหวัดบึงกาฬ บางสำนักยังปฏิบัติรูปแบบของ สมถะกัมมัฏฐาน เพราะบางสำนักให้ระลึกพุทธคุณ ธรรมคุณและสังฆคุณ ซึ่งจัดว่าเป็นอารมณ์ของ สมถะกัมมัฏฐานในกัมมัฏฐาน 40 กอง แต่ที่ปฏิบัติเป็นวิปัสสนากัมมัฏฐานจริง ๆ ก็มีอยู่ คือเจริญสติ ตามแนวสติปัฏฐาน 4 ดูกาย ดูเวทนา ดูจิต และดูธรรม เป็นต้น รูปแบบดังกล่าวนี้เมื่อว่ากันแล้วก็ไม่แตกต่างจากรูปแบบหลักๆ ที่ปรากฏในคัมภีร์ สำนักปฏิบัติต่างก็นำรูปแบบตามที่ปรากฏในคัมภีร์มา ประยุกต์เข้ากับวิธีการสอนของตน อีกทั้งในปัจจุบันสำนักปฏิบัติต่าง ๆ ในประเทศไทย รวมทั้งของ จังหวัดบึงกาฬด้วย มีการประกาศเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด เพื่อรับรองการมี ตัวตนอยู่ของสำนักปฏิบัตินั้น ๆ รูปแบบหลัก ๆ ก็ยังคงไม่ต่างจากที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เถรวาท โดยลักษณะเด่น ๆ ของแต่ละสำนักมี ดังนี้

1.1 วัดสว่างมีชัย ตำบลสมสนุก อำเภอปากคาด จังหวัดบึงกาฬ ได้รับการจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ขึ้นทะเบียน เมื่อปี พ.ศ. 2551 เมื่อครั้งขึ้นอยู่กับจังหวัดหนองคาย และเมื่อจังหวัดบึงกาฬได้จัดตั้งเป็นจังหวัดแล้ว จึงได้ขึ้นทะเบียนสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดบึงกาฬแห่งที่ 1 นับเป็นเวลาผ่ามมาแล้ว 16 ปี แนวทางการปฏิบัติ สำนักปฏิบัติธรรมวัดสว่างมีชัย ได้จัดอบรมปฏิบัติธรรม พระภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา ญาติโยมทั่วไป อบรมนักเรียน ข้าราชการหน่วยงานต่างๆ และเนื่องในวันสำคัญพระพุทธศาสนา ตลอดปี และรูปแบบการสอนวิปัสสนากรรมฐาน ใช้ ยุบหนอ พองหนอง ตามแนวทางสติปัฏฐาน 4 เป็นครอสอบรม 5 วัน 7 วัน และปัจจุบันสอนแบบ อานาปานสติสมาธิ ที่ผู้ที่สนใจเข้าปฏิบัติเก็บอารมณ์ได้ตลอดปี

1.2 วัดสุวรรณาราม ตำบลเหล่าทอง อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ได้รับการจัดตั้งขึ้นทะเบียน เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดหนองคาย เมื่อปี พ.ศ. 2551 เมื่อครั้งขึ้นอยู่กับจังหวัดหนองคาย และเมื่อจังหวัดบึงกาฬได้จัดตั้งเป็นจังหวัดแล้วจึงได้ขึ้นทะเบียนสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดบึงกาฬแห่งที่ 2 เป็นต้นมา1 นับเป็นเวลาผ่ามมาแล้ว 16 ปี มีจัดอบรมสอนกัมมัฏฐานตามโอกาสต่าง ๆ และในวันสำคัญพระพุทธศาสนาตลอดปี รูปแบบการสอน วิปัสสนากรรมฐาน ใช้ยุบหนอ พองหนอง ตามแนวทางสติปัฏฐาน 4

1.3 วัดบุพพราชสโมสร ตำบลบึงกาฬ อำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ ได้รับการจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ขึ้นทะเบียน เมื่อปี พ.ศ. 2551 เมื่อครั้งขึ้นอยู่กับจังหวัดหนองคาย และเมื่อจังหวัดบึงกาฬได้จัดตั้งเป็นจังหวัดแล้ว จึงได้ขึ้นทะเบียนสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดบึงกาฬแห่งที่ 3 เป็นต้นมา รูปแบบการสอน สมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากรรมฐานตามแนวทางสติปัฏฐาน 4 ใช้ องค์ภาวนา กำหนด พุทโธ และการปฏิบัติธรรม ตามวันสำคัญพระพุทธศาสนา และตามโอกาสงานบุญประเพณี จัดให้มีปฏิบัติธรรมสอนกัมมัฏฐานให้แก่ผู้สนใจปฏิบัติ ปัจจุบันได้รับรูปแบบการสอนกัมมัฏฐานตามแนวของหลวงพ่อวิริยังค์ มาบูรณาการและได้นำมาประยุกต์กับรูปแบบการสอนเดิมของวัดบุพพราชสโมสร ประวัติการสอนกัมมัฏฐานของวัดบุพพราชสโมสร

2. การเสนอรูปแบบสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในจังหวัดบึงกาฬ

การเสนอรูปแบบสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในจังหวัดบึงกาฬ มีทั้งสมถกรรมฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน หลักปฏิบัติกัมมัฏฐานที่สมบูรณ์ที่สุดปรากฏอยู่ใน “มหาสติปัฏฐานสูตร” หมายถึง พระสูตรว่าด้วย การเจริญสติปัฏฐานสูตรใหญ่ รูปแบบของมหาปัฏฐานสูตรเป็นบรรยายโวหารแบบถามเอง-ตอบเอง และมีอุปมาอุปมัยผสมด้วย นับเป็นกระบวนการบรรยายที่สมบูรณ์แบบมีทั้งภาคอุทเทส ภาคนิเทส และภาคอานิสงส์ เป็นการบรรยายกัมมัฏฐานที่เข้าใจง่ายและปฏิบัติตามได้ถูก ใจความสำคัญของพระ สูตร พระพุทธเจ้าทรงยกหัวข้อบรรยายขึ้นเป็น อุทเทสซึ่งแสดงให้เห็นความสำคัญว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทางสายนี้เป็นทางสายเดียว เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อล่วงโสกะ และปริเทวะ เพื่อดับทุกข์ และโทมนัส เพื่อบรรลุญายธรรม (อริยมรรค) เพื่อทำให้แจ้งนิพพาน ทางสายนี้คือ สติปัฏฐาน 4 ประการ” ที่ประกอบด้วย (1) การพิจารณาเห็นกายในกาย (2) การพิจารณาเวทนาในเวทนา (3) การพิจารณาเห็นจิตในจิต (4) การพิจารณาธรรมเห็นในธรรม

โดยการเจริญสติปัฏฐาน 4 ไว้ในตอนท้ายของ พระสูตรนี้ว่า ผู้เจริญสติปัฏฐาน 4 ประการนี้แม้เพียง 7 วันเป็นอย่างน้อยก็หวังได้ว่า จะมีผลปัจจุบัน อย่างใดอย่างหนึ่ง จำนวนผล 2 อย่าง คือ (1) จะได้บรรลุหัตผล (2) ถ้ายังมีอุปธิเหลืออยู่จะบรรลุ อนาคามีผล จึงสรุปว่า สติปัฏฐาน 4 ประการ เป็นทางเดียว เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อ ล่วงโสกะ และปริเทวะ เพื่อดับทุกข์ และโทมนัส เพื่อบรรลุญายธรรม เพื่อให้แจ้งนิพพาน

ด้านการศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคในการการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของทั้ง 3 สำนักปฏิบัติ คือ สำนักปฏิบัติวัดสว่างมีชัย สำนักปฏิบัติธรรมวัดบุพพราชสโมสร และสำนักปฏิบัติวัดสุวรรณาราม พบว่า

ปัญหาที่เกิดจากผู้ปฏิบัติบางส่วนมิได้มีศรัทธามาแต่เบื้องต้น เป็นปัญหาที่เกิดจากตัวผู้เข้าปฏิบัติเอง กล่าวคือมีผู้ปฏิบัติบางส่วน มิได้มาปฏิบัติด้วยความศรัทธาจริง ๆ บางส่วนใหญ่ไม่ได้มาปฏิบัติด้วยความศรัทธาแต่มาเพราะต้องการแก้บน เช่น มีการบบานศาลกล่าวเอาไว้ด้วยการบวชแก้บน ปัญหาด้านนี้ถึงแม้จะไม่ได้เกิดจากผู้สอน แต่ก็มีผลกระทบต่อการสอนและการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานไปด้วยกล่าวคือ เมื่อมีผู้ปฏิบัติที่มิได้มาด้วยความศรัทธาในเบื้องต้น กลุ่มผู้ปฏิบัติเหล่านี้ก็จะ ไม่ค่อยเต็มใจปฏิบัติเท่าที่ควร การควบคุมดูแลของสำนักปฏิบัติก็เป็นไปโดยความลำบาก ชอบหลบไม่ ค่อยสนใจในการปฏิบัติ ชอบแอบคุยโทรศัพท์ จึงเป็นอุปสรรคในการที่จะถ่ายทอดความรู้แนวทางการ ปฏิบัติ ปัญหานี้จึงเป็นปัญหาที่มักพบได้ทั่วไปในสำนักปฏิบัติหลายสำนัก จากคำสัมภาษณ์ข้างต้นย่อม แสดงให้เห็นแล้วว่า ผู้ปฏิบัติเหล่านั้นมิได้สนใจต่อการปฏิบัติแต่อย่างใด พวกเขาคิดแต่เพียงว่าอยู่ให้ ครบกำหนดแล้วก็ออกไปเท่านั้นเอง

ปัญหาที่เกิดจากความแตกต่างของช่วงวัย ความแตกต่างด้านช่วงชั้นอายุของผู้เข้า ปฏิบัติก็นับเป็นปัญหาอีกประการหนึ่งเช่นเดียวกัน เหตุผลอีกประการหนึ่ง ซึ่งพบว่าการคนหนุ่มสาว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักศึกษา มักไม่ค่อยยอมรับฟังอะไรง่ายๆ อาจเป็นเพราะว่าการถือตัวว่าตนเองเป็นนักศึกษา เป็นคนมีความรู้ จึงไม่ค่อยยอมรับอะไรง่ายๆ ในผู้ปฏิบัติที่มีช่วงอายุคละเคล้ากัน คือมีทั้งผู้สูงอายุและเยาวชน จะเป็นปัญหาแก่พระวิปัสสนาจารย์ในการที่จะให้ธรรมะหรือจัดกิจกรรม ทั้งนี้เพราะทางสำนักปฏิบัติมิได้แยกกลุ่มผู้ปฏิบัติออกจากกัน การจัดผู้ปฏิบัติรวมกันระหว่างเยาวชนหรือ กลุ่มผู้สูงวัยก็จะประสบปัญหาในการให้หลักธรรม หรือในการจัดกิจกรรม วิธีแก้ปัญหาในกรณีที่มีกลุ่ม ผู้ปฏิบัติหลากหลายช่วงวัยคือ เยาวชนต้องเน้นกิจกรรมนำหน้าแล้วค่อยแทรกการปฏิบัติในช่วงท้ายๆ ของการปฏิบัติ ส่วนผู้มีอายุที่มีประสบการณ์มาแล้ว ต้องเน้นการปฏิบัติโดยตรง

ปัญหาที่เกิดจากการยึดติดในรูปแบบที่เคยปฏิบัติ เป็นปัญหาที่เกิดจากผู้ปฏิบัติ โดยตรงคือการย้ายสำนักปฏิบัติ เมื่อเปลี่ยนสำนักปฏิบัติ ก็ต้องเปลี่ยนรูปแบบการปฏิบัติตามแนวทาง ของสำนักปฏิบัตินั้นๆ ด้วย จึงทำให้เกิดปัญหาในการปรับตัวบ้างในระยะแรก และเป็นอุปสรรคต่อ การสอนของพระวิปัสสนาจารย์อยู่บ้าง เพราะในตอนแรกกลุ่มผู้ปฏิบัติเหล่านี้ไม่ทำตามคำแนะนำของพระวิปัสสนาจารย์ ยังคงปฏิบัติตามแนวทางเดิมที่เคยปฏิบัติมา แต่บางสำนักไม่ถือเป็นประเด็นสำคัญ คงปล่อยให้ผู้ปฏิบัติได้ปฏิบัติตามความถนัด พระวิปัสสนาจารย์เพียงแค่พี่เลี้ยง คอยควบคุมหรือคอยให้คำแนะนำโดยถือหลักว่า ผู้ที่เคยปฏิบัติแบบสมถะมา ก็ให้คำแนะนำแบบสมถะ ที่เคยปฏิบัติแบบ วิปัสสนามา ก็ให้คำแนะนำตามแนวของวิปัสสนา

ปัญหาที่เกิดจากการสอบอารมณ์กันเองในหมู่ผู้ปฏิบัติ การสอบอารมณ์ผู้ปฏิบัติเป็นขั้นตอนสำคัญอย่างหนึ่ง ในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานทั้งนี้เพื่อเป็นการแก้ปัญหา และเป็นการแนะนำแนวทางแก่ผู้ปฏิบัติไปสู่ความก้าวหน้าในการปฏิบัติต่อไป แต่ผู้ปฏิบัติบางส่วนไม่ค่อยให้ความสำคัญต่อการสอบอารมณ์ เมื่อถึงเวลากำหนดสอบอารมณ์ ผู้ปฏิบัติบางคนไปส่งอารมณ์

กันเอง แลกเปลี่ยนวิธีการปฏิบัติกันเองการไม่ส่งและสอบอารมณ์จึงมีผลเสียต่อผู้ปฏิบัติมากกว่า เพราะในการ ปฏิบัตินั้นหากเกิดสภาวะที่เรียกว่าวิปัสสนูปกิเลส ก็อาจทำให้หลงผิดว่าตนเองปฏิบัติมาถูกทางแล้ว และหากไม่ได้รับการสอบอารมณ์และชี้แนะแนวทางให้ ก็อาจส่งผลให้ผู้นั้นยิ่งหลงทางไปอีกมากขึ้น

นอกจากการศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคในการสอนและปฏิบัติกัมมัฏฐานของสำนักปฏิบัติ ทั้ง 3 สำนักแล้ว ผู้วิจัยยังได้ศึกษาสภาพสำนักปฏิบัติธรรมท่เอื้อต่อการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ซึ่งพบว่า

สำนักปฏิบัติธรรมวัดสว่างมีชัย มีพระวิปัสสนาจารย์ที่เพียงพอ มีเข้าผู้ปฏิบัติตลอดทั้งปี มีสถานที่ ที่เป็นสัปปายะ ปราศจากมลพิษทางเสียง มลพิษทางอากาศ งบประมาณมีเพียงพอต่อการบริหารจัดการภายใน ภาพดังกล่าวจึงเป็นสำนักปฏิบัติที่เอื้อต่อการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

สำนักปฏิบัติธรรมวัดสุวรรณาราม ด้านพระวิปัสสนาจารย์ ด้านผู้ปฏิบัติ ด้านสถานที่ มลพิษทางเสียง มลพิษทางอากาศ ด้านงบประมาณ ไม่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติกัมมัฏฐานของสำนัก ปฏิบัติธรรมวัดสว่างมีชัยแต่อย่างใด ด้านพระวิปัสสนาจารย์ก็มีเพียงพอกับจำนวนของผู้เข้าปฏิบัติ ด้าน สถานที่ก็มีความสงบร่มรื่นเหมาะการการปฏิบัติธรรม ด้านงบประมาณวัดก็มีเพียงพอที่จะสนับสนุน กิจกรรมการปฏิบัติในแต่ละปี สภาพดังกล่าวจึงเป็นสภาพที่เอื้อต่อการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

สำนักปฏิบัติธรรมวัดบุพพราชสโมสร มีปัญหาอุปสรรคด้านพระวิปัสสนาจารย์ ทั้งนี้เพราะมีพระ วิปัสสนาจารย์เพียงรูปเดียว จึงไม่เพียงพอต่อจำนวนของผู้เข้าปฏิบัติ ซึ่งมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี ส่วนด้านผู้เข้าปฏิบัติ ด้านสถานที่ ด้านมลพิษทางเสียง มลพิษทางอากาศ ด้านงบประมาณ ไม่เป็น อุปสรรคต่อการปฏิบัติกัมมัฏฐานของสำนักปฏิบัติธรรมวัดบุพพราชสโมสรแต่อย่างใด ด้านสถานที่ก็มีความ เป็นสัปปายะ สงบร่มรื่นเหมาะการการปฏิบัติธรรม ด้านงบประมาณวัดก็มีเพียงพอที่จะสนับสนุน กิจกรรมการปฏิบัติในแต่ละปี ปัญหาด้านพระวิปัสสนาจารย์ที่มีน้อยทางวัดแก้ไขโดยการนิมนต์พระ วิปัสนาจารย์มาจากอื่น

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า สำนักปฏิบัติธรรมทั้ง 3 ไม่ประสบปัญหาและอุปสรรคในด้านเหล่านี้ คือ ด้านพระวิปัสนาจารย์ ด้านผู้เข้าปฏิบัติ ด้านสถานที่ ด้านมลพิษทางเสียง และทางอากาศ ด้านงบประมาณของวัดเอง ทั้งนี้เพราะสำนักปฏิบัติทั้ง 3 มีสถานที่เป็นเอกเทศต่างหาก อีกทั้งยังมีความสงบร่มรื่นเหมาะสม มีบรรยากาศ และสภาพที่เหมาะที่จะเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม

อภิปรายผล

การวิจัยรูปแบบการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในจังหวัดบึงกาฬ มีประด็นที่สำคัญสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1.การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ในพระไตรปิฎกมี 2 อย่างคือ สมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน 1) การฝึกฝนอบรมจิตใจให้เกิด ความสงบ ให้แน่วแน่จนจิตตั้งมั่นแนบสนิทจนน้อมดิ่งลงไปสู่สิ่งนั้นสิ่งเดียวที่เรียกว่า เอกัคคตาจิต (จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง) ไม่ฟุ้งซ่านซัดส่ายไปหาสิ่งอื่นหรืออารมณ์อื่นเรียกว่า สมถกัมมัฏฐาน 2) การฝึกฝนอบรมปัญญาให้เกิดความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ตามความเป็นจริง ของสิ่งทั้งหลาย ตรงต่อสภาวะของจนถอนความหลงผิด รู้ผิด และยึดติดในสิ่งทั้งหลายได้ เรียกว่า วิปัสสนากัมมัฏฐาน ซึ่งหลักใน การปฏิบัติกัมมัฏฐานตามแนวทางพระพุทธศาสนาที่ได้มีการปฏิบัติสืบทอดกันต่อ มาโดยลำดับและ ให้ผลแก่ผู้ปฏิบัติได้จริง คือ มหาสติปัฏฐานสูตร พระสูตรว่าด้วยการเจริญสติปัฏฐาน 4 รูปแบบสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในจังหวัดบึงกาฬ พบว่า 1. วัดสว่างมีชัย ตำบลสมสนุก อำเภอปากคาด จังหวัดบึงกาฬ แนวทางการปฏิบัติ ได้จัดอบรมปฏิบัติธรรม พระภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา ญาติโยมทั่วไป อบรมนักเรียน ข้าราชการหน่วยงานต่าง ๆ และเนื่องในวันสำคัญพระพุทธศาสนา ตลอดปี และรูปแบบการสอนวิปัสสนากรรมฐาน ใช้ ยุบหนอ พองหนอง ตามแนวทางสติปัฏฐาน 4 เป็นครอสอบรม 5 วัน 7 วัน และปัจจุบันสอนแบบ อานาปานสติสมาธิ ที่ผู้ที่สนใจเข้าปฏิบัติเก็บอารมณ์ได้ตลอดปี 2. วัดสุวรรณาราม ตำบลเหล่าทอง อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ มีรูปแบบการสอนโดยมีการจัดอบรมสอนกัมมัฏฐานตามโอกาสต่าง ๆ และในวันสำคัญพระพุทธศาสนา ตลอดปี รูปแบบการสอนวิปัสสนากรรมฐาน ใช้ ยุบหนอ พองหนอง ตามแนวทางสติปัฏฐาน 4 และ3. วัดบุพพราชสโมสร ตำบลบึงกาฬ อำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ รูปแบบการสอน สมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากรรมฐานตามแนวทางสติปัฏฐาน 4 ใช้ องค์ภาวนา กำหนด พุทโธ และการปฏิบัติธรรม ตามวันสำคัญพระพุทธศาสนา และตามโอกาสงานบุญประเพณี ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phrakru Wichitthammawiphat (Boonlert Panyawuttho) (2018: 2) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพทั่วไปของการปฏิบัติธรรมของประชาชนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่าวัดมีส่วนสำคัญในการทำหน้าที่สืบทอดพระพุทธศาสนา ด้วยสภาพสังคมปัจจุบันพระพุทธศาสนามีทั้งส่วนที่เจริญก้าวหน้าขึ้นและเสื่อมโทรมลงไป พระสงฆ์จึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการอบรมสั่งสอนถ่ายทอดธรรมะและการปฏิบัติธรรม การปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใสศรัทธา และเป็นผู้ที่ประพฤติดีปฏิบัติชอบจะทำให้ประชาชนยอมรับนับถือและยินดีปฏิบัติตามคำแนะนำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในทุกอำเภอๆ ละ 3 หรือ 4 แห่ง จึงทำให้

ประชาชนสามารถเข้าปฏิบัติธรรมได้ตลอดเวลา แต่ก็ยังมีประชาชนเข้าปฏิบัติธรรมในจำนวนที่น้อย รวมถึงพระวิปัสสนาจารย์ก็ยังไม่เพียงพอ สำนักปฏิบัติธรรมแต่ละแห่งไม่มีการประสานงานกันเป็นเครือข่าย ขาดความร่วมมือในบริหารจัดการ ทำให้ไม่สามารถช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกันได้ 2. องค์ประกอบของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า สิ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญทำให้ประชาชนมีความสนใจเข้าปฏิบัติธรรมขึ้นอยู่กับ 3 ส่วน ได้แก่ ด้านสถานที่ วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดต้องมีความพร้อมสำหรับการให้บริการแก่ประชาชน มีความเหมาะสม สะอาด สงบเงียบและสะดวกสบาย ด้านบุคลากร เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมหรือพระวิปัสสนาจารย์ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ เป็นแบบอย่างของความดี มีจริยธรรม ที่ทำให้ประชาชนเห็นแล้วเกิดความศรัทธา และปฏิบัติตามได้ ด้านการบริหารจัดการ มีการอบรมการฝึกสอนปฏิบัติธรรมที่มีความหลากหลายเพื่อให้ประชาชนได้เลือกปฏิบัติตามความต้องการ 3.การพัฒนาการส่งเสริมสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สำนักปฏิบัติธรรมต้องมีการปรับปรุงสถานที่ให้มีความพร้อมเพื่อการใช้งานตลอดเวลา คณะสงฆ์ควรกำหนดให้มีสร้างพระวิปัสสนาจารย์เพิ่มมากขึ้น และทำการพัฒนาพระวิปัสสนาจารย์ที่มีอยู่แล้วให้มีความสามารถเพิ่มขึ้น ให้ได้รับองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่ทันสมัย จัดให้มีโครงการปฏิบัติธรรมเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ ทั้งโครงการที่เป็นแบบระยะสั้น แบบระยะยาวเพื่อให้สามารถรองรับความต้องการของประชาชนหลากหลายกลุ่ม บางโอกาสต้องให้มีการเปลี่ยนแปลงสถานที่ ด้วยการให้ออกไปปฏิบัติธรรมตามหน่วยงาน ต่าง ๆ เช่น สถานที่หน่วยงานราชการ บริษัทเอกชน สถานศึกษา เป็นต้น

2. การเสนอรูปแบบสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในจังหวัดบึงกาฬ มีทั้งสมถกรรมฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน หลักปฏิบัติกัมมัฏฐานที่สมบูรณ์ที่สุดปรากฏอยู่ใน “มหาสติปัฏฐานสูตร” เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อล่วงโสกะ และปริเทวะ เพื่อดับทุกข์ และโทมนัส เพื่อบรรลุญายธรรม ด้วยอริยมรรค เพื่อทำให้แจ้งนิพพาน ทางสายนี้คือ สติปัฏฐาน 4 ประการ” ที่ประกอบด้วย (1) การพิจารณาเห็นกายในกาย (2) การพิจารณาเวทนาในเวทนา (3) การพิจารณาเห็นจิตในจิต (4) การพิจารณาธรรมเห็นในธรรม ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phrakru Palad Sampipatthammachan (Nirand Sirirat) (2017: 2) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบสมรรถนะพระวิปัสสนาจารย์แนวพุทธจิตวิทยา ผลการวิจัยพบว่า 1. สมรรถนะพระวิปัสสนาจารย์แนวพุทธจิตวิทยา ที่อยู่ในหลักกัลยาณมิตร 7 ประการ ซึ่งเป็นคุณลักษณะส่วนบุคคลที่แสดงออกทางพฤติกรรมแล้วมีผลต่อความสำเร็จของงาน จากการศึกษาวิจัย พบว่า รูปแบบสมรรถนะพระวิปัสสนาจารย์แนวพุทธจิตวิทยา มี 9 องค์ประกอบ คือ 1) พระวิปัสสนาจารย์ต้องมีความรู้แตกฉานทั้งหลักการ ขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติ ใส่ใจในกระบวนการเรียนการสอนด้วยจิตเมตตา ปรารถนาให้พ้นทุกข์ และปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนของตนเองเพื่อพัฒนา ผู้ปฏิบัติธรรมให้มุ่งไปสู่

มรรคผลพระนิพพานได้ 2) พระวิปัสสนาจารย์ต้องคอยกำกับดูแลช่วยเหลือหรือแนะ นำผู้ปฏิบัติธรรมตลอดระยะเวลาของการปฏิบัติธรรม 3) พระวิปัสสนาจารย์ต้องเพิ่มเติมความรู้ด้วยการศึกษาหาความรู้ ฝึกฝนการปฏิบัติธรรมทุกครั้งที่มีโอกาส สอนธรรมนำปฏิบัติสั่งสมประสบการณ์ 4) พระวิปัสสนาจารย์ต้องมีการแบ่งภาระงานให้กับทีมงานสอน โดยจัดให้เหมาะสมกับระดับสติปัญญาความสามารถของแต่ละบุคคล มีการประชุมปรึกษาหารือกันเป็นประจำ 5) พระวิปัสสนาจารย์ต้องออกแบบการเรียนรู้พร้อมทั้งสามารถในการวัดผลประเมินผลในการปฏิบัติวิปัสสนาให้สอดคล้องกับการพัฒนาสติปัญญาของผู้ปฏิบัติธรรม 6) พระวิปัสสนาจารย์ต้องตรวจสอบการพัฒนาการของผู้ปฏิบัติธรรมโดยการสัง เกตพฤติกรรมต่าง ๆ 7) พระวิปัสสนาจารย์ต้องมีการจัดการบริหารห้องปฏิบัติธรรมให้มีความเป็นสัปปายะกับการปฏิบัติ มีความสะอาด มีความสงบ 8) พระวิปัสสนาจารย์ต้องอธิบายวิธีการปฏิบัติวิปัสสนาพร้อมกับสาธิตการปฏิบัติตามขั้นตอนต่าง ๆ ให้เข้าใจในกระบวนการปฏิบัติวิปัสสนา และ 9) พระวิปัสสนาจารย์ต้องมีการวัดผลประเมินผล และแนะนำผลของการปฏิบัตินำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในจังหวัดบึงกาฬ” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลที่เป็นเอกสาร และภาคสนาม ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้ รูป 1) มีการใช้สติปัฏฐาน 4 เป็นแบบในการสอน 2) สอนการกำหนดให้เกิดสติปัฏฐาน 3) สอนการกำหนดอิริยาบถ ซึ่งแสดงได้ดังนี้

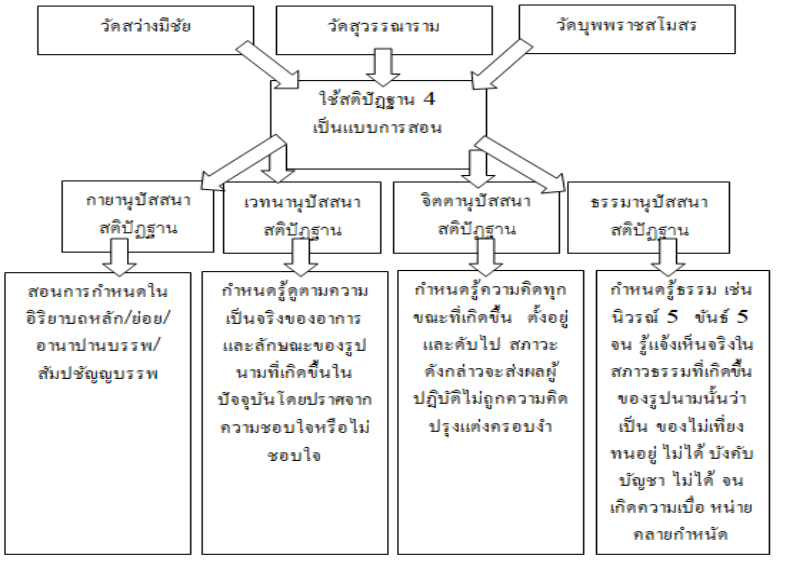

การสอนวิปัสสนาภาวนามีมีคุณค่า มีประโยชน์มากต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ปฏิบัติ ถึงแม้ว่าจะมีวิธีปฏิบัติที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับความถนัด และประสบการณ์ของพระอาจารย์ผู้สอน ซึ่งต่างมีความถูกต้อง ตรงหลักการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท คือ หลักสติปัฏฐาน 4 เพราะหลักสติปัฏฐาน 4 ผลการปฏิบัติของผู้เข้าอบรม เริ่มจากจริยธรรมขั้นพื้นฐานเป็นหลักเบญจศีล เบญจธรรม ในการดำเนินใช้ชีวิตอยู่กับสังคมได้อย่างมีความสงบสุข จึงเลื่อนมาสู่จริยธรรมขั้นกลาง การเว้นอกุศลกรรมบถ 10 และประพฤติตามกุศลกรรมบถ 10 เป็นจริยธรรมที่มุ่งเน้นขัดเกลาจิตใจ และจริยธรรมขั้นสูง ปฏิบัติตามหลัก อริยสัจ 4 และมรรคมีองค์ 8 เหมาะสำหรับผู้ประเสริฐไกลจากกิเลส ผลที่ได้คือไม่ทำร้ายผู้อื่น แต่ช่วยเหลือเกื้อกูลเขา เห็นใจกันด้วยการไม่รังแก ไม่เบียดเบียนกัน กระทำด้วยความปรารถนาดี มีเมตตา และช่วยเหลือ ไม่เบียดเบียนทรัพย์สิน หรือสิทธิของผู้อื่น แต่แบ่งปันและบริจาค ไม่สำส่อนทางเพศ มีคำพูดที่ไพเราะ พูดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ รักษาศีล กาย วาจา เพิ่มพูนปัญญาด้วยการฟังแล้วนำมาไตร่ตรองให้ดี มีความเข้าใจในหลักธรรมและนำมาใช้อย่างต่อเนื่อง ทำให้มีจิตใจที่หนักแน่นไม่หวั่นไหวต่อสิ่งยั่วยุ และมีการคิด มีหลักการในการดำเนินชีวิตและเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจศึกษาค้นคว้าต่อไป

เอกสารอ้างอิง

Dhamma Pitaka (P.A. Payutto). (2000). *Revised and expanded version of the Buddhadhamma. 9th printing.* Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Faculty of Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (2008). *Practical Dhamma 1.* Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing House.

Paradee Butsaksri. (2018). *Creating a form to assess the progress of abandoning benefits. Of those who practice Vipassana meditation. Doctor of Philosophy Thesis Department of Buddhism.* Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phra Maha Thitipong Uttamapanyo. (2018). *Dhammapada Commentary, translation and relations, Part 1.* Bangkok: Limited Partnership. Prayurasan Thai Printing.

Phra Palat Somphan Sompharo (Thaveerat). (2021). *Vipassana meditation practice that affects the development of a person's mental health.* Doctor of

Philosophy Thesis Department of Buddhism. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phra Thammatheeraraj Mahamuni (Chodok Yanasitthi). (1996). *Diamond in the heart. 7th edition.* Bangkok: Phitak Aksorn Printing House.

Phrakhru Palad Sampipatthammachan (Nirand Sirirat). (2017). *Competency model for Vipassana teachers in the Buddhist psychology style.* Doctor of Philosophy Thesis Department of Buddhism. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phrakru Wichitthammavipat (Boonlert Panyawuttho). (2018). *Development and promotion of Dhamma practice of the regular Dhamma practice center Prachuap Khiri Khan Province*. Doctor of Philosophy Thesis Department of Buddhism. Graduate School: Mahachulalongkorn rajavidyalaya University.

Thanit Yupho. (1996). *Benefits of Vipassana meditation. 6th printing*. Bangkok: In the name of Bunnithi Buddhajak.

Wit Wisthawet and Sathiraphong Wannapok. (1990). *Buddhism.* Bangkok: Aksorn Charoenthat.

แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดหนองคาย

BUDDHIST HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT GUIDELINES FOR MONKS AND DEVELOPERS IN NONG KHAI PROVINCE

[1]พระธงชัย โกวิโท (วงษ์ศรีแก้ว), [2]สมเดช นามเกตุ, [3]พระมหาประทีป อภิวฑฺฒโน และ [4]อริย์ธัช เลิศรวมโชค,

[1]Phra Thongchai Kovidho (Wongsrikaeo), [2]Somdet Namket, [3]Phamaha prateep Abhivatdhano and [4]Arithat Loesruamchok

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1] a565keng@gmail.com

Received: October 26, 2024; **Revised**: November 9, 2024; **Accepted**: December 29,2024

บทคัดย่อ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดหนองคาย ประกอบด้วย 1.การฝึกอบรม 2.การศึกษา และ3. การพัฒนา ที่สามารถบูรณาการนำไปสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้แก่ หลักไตรสิกขา คือ หลักศีล นำไปสู่การพัฒนาพฤติกรรม หลักสมาธินำไปสู่การพัฒนาจิตใจ และหลักปัญญา นำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดหนองคาย พบว่า 1) รูปแบบการศึกษา

[1] นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[4] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ตามแนวทางพระพุทธศาสนาพบว่า การพัฒนาต้องเริ่มต้นจากตนเองด้วยการควบคุมกาย วาจา ใจ ให้มีเหตุผลในการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา นำไปสู่การพัฒนาผู้อื่นและสังคม 2) รูปแบบการฝึกอบรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา พบว่า การสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน โดยอาศัยการจัดกิจกรรมหรือโครงการตามวันสำคัญต่าง ๆ ประเพณีฮีต 12 ของจังหวัดหนองคาย ให้ความรู้ความเข้าใจในด้านการศึกษามาเป็นพื้นฐาน ทำให้เกิดความชัดเจนในการพัฒนาพฤติกรรม เกิดแนวคิดที่ถูกต้องและมีเหตุผล 3) รูปแบบการพัฒนาตามแนวทางพระพุทธศาสนา พบว่า การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ให้มีความสนุกสนานมีการยกย่องบุคคลดีเป็นตัวอย่าง และการให้รางวัล ทำให้เกิดขวัญกำลังใจในการปฏิบัติตาม การชี้แนะให้เห็นถึงความไม่ประมาทในการใช้ชีวิต และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้เกิดความสงบสุขต่อตนเองและสังคม

คำสำคัญ: แนวทาง, การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, พระสงฆ์นักพัฒนา,

Abstract

Buddhist human resource development for monks and developers in Nong Khai Province consists of 1. training, 2. education, and 3. development that can be integrated to lead to effective human resource development. As for the principles of Buddhism related to human resource development, they include the Threefold Principles, which are precepts that lead to behavioral development. The principle of meditation leads to the development of the mind and the principle of wisdom leads to the development of knowledge. Guidelines for Buddhist human resource development of monks and developers in Nong Khai Province were found to be: 1) Educational formats according to Buddhist guidelines were found to be Development must begin with oneself by controlling one's body, speech, and mind to have reason to live according to Buddhist principles. Leads to the development of others and society. 2) Training formats according to Buddhist guidelines were found to create participation in the community. By organizing activities or projects on various important days, the 12 Heat traditions of Nong Khai Province. Provide knowledge and understanding in education as a basis Causing clarity in behavioral development A correct and reasonable idea was born. 3) Development model according to Buddhist guidelines. It was found that organizing Buddhist activities Have fun and praise good people as examples. and giving rewards It

creates morale to follow. Suggestions to show carelessness in living life and carrying out various activities brings peace to oneself and society

Keywords: guidelines, human resource development, developer monks,

บทนำ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นการกระทำในเชิงสร้างสรรค์เป็นวิธีการหรืออุปกรณ์ที่นำไปสู่การสร้างบุคคลที่มีทักษะ ความสามารถ และคุณธรรม จริยธรรมให้เกิดขึ้นจนกลายเป็นอุปนิสัยของบุคคล สามารถปฏิบัติหน้าที่ในองค์กรตลอดจนดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีปกติสุข คำว่า "พัฒนา" เป็นคำกิริยา แปลว่า ทำให้เจริญ ทำให้ยั่งยืนถาวร ดังนั้น "การพัฒนา" ก็ คือการทำให้เจริญ "การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์" คือตัวของบุคคลแต่ละคนให้เจริญขึ้นหรือการเปลี่ยนแปลงตัวเองไปในทางที่เจริญขึ้น มีความสมบูรณ์ด้วยความดีงาม ความสูงส่งสมกับเป็นมนุษย์ผู้ มีใจสูง คำว่า "ทรัพยากร (Natural resource)" มาจากรากศัพท์ ทรัพยะ + อากร = ทรัพยากร (Royal Institute, 2003: 503) หรือ อีกประการหนึ่ง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง การวางแผนอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง เพื่อจัดการให้มีการพัฒนาระดับขีดความสามารถในการปฏิบัติงานของพนักงานและประสิทธิภาพในการ ดำเนินขององค์กร โดยใช้วิธีการฝึกอบรม การให้ความรู้และจัดโปรแกรมการพัฒนาพนักงานให้มี โอกาสได้รับความก้าวหน้าในอาชีพสำหรับอนาคต (Amnuay Saengsaeng, 1997: 296) ดังนั้น “การพัฒนา” ก็คือ การทำให้เจริญ “การ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์” คือตัวของบุคคลแต่ละคนให้เจริญขึ้นหรือการเปลี่ยนแปลงตนเองไปในทางที่ เจริญขึ้น มีความสมบูรณ์ด้วยความดีงาม ความสูงส่งสมกับเป็นมนุษย์ผู้มีใจสูง (Wichayapa Methiworachat, 2014: 25) “ทรัพยากร” คือ สิ่ง ถือว่ามีคุณภาพ (A useful thing or quality) อาจมีรูปร่าง เช่น เงินตรา สมบัติพัสสถาน และอาจจะ ไม่มีรูปร่างก็ได้ เป็นต้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธเป็นการพัฒนาโดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการในการดำเนินชีวิต เพื่อคุณภาพชีวิตของคนไทยดีขึ้น มีหลักประกันความมั่นคงทาง เศรษฐกิจและสังคมที่หลากหลาย และความยากจนลดลง แต่ต้องให้ความสำคัญต่อเนื่องกับการ พัฒนาคุณภาพคนและสังคม การสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และความโปร่งใสในการบริหารจัดการภาครัฐ รวมทั้งการสนับสนุนให้เกิดการแข่งขันที่เป็นธรรม และการกระจายผลประโยชน์ จากการพัฒนา เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย (Office of the National Economic and Social Development Board, 2012: 1) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธได้มีงานวิจัยหลายเล่มในการใช้หลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็น แนวคิด ทฤษฎีในการสร้างรูปแบบเช่น Punnapa Parimethachai

(2022: 2) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม” ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะของทรัพยากรมนุษย์ 3 ด้านคือ 1) ด้านความรู้ (Knowledge) โดยต้องมีความรู้เรื่องของศิลปะร่วมสมัยเป็นอย่างดี 2) ด้านทักษะ (Skill) โดยต้องมีทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ ทักษะในการประสานงาน ทักษะในการแก้ปัญหา มีทักษะในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ และทักษะด้านภาษาต่างประเทศ 3) ด้านความสามารถ (Abilities) โดยต้องมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การทำงานเป็นทีม การสื่อสารภายในองค์กร การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ โดยบูรณาการเข้ากับหลักภาวนา 4 ดังนี้ 1) ด้านกายภาวนา เจ้าหน้าที่ต้องหมั่นออกกำลังกายให้มีสุขภาพแข็งแรงเพื่อให้มีร่างกายสมบูรณ์พร้อมสำหรับการปฏิบัติงาน 2) ด้านศีลภาวนา เจ้าหน้าที่ต้องประพฤติปฏิบัติตามหลักศีล 5 ทำบุญ เจริญภาวนาอยู่เสมอ เพื่อสร้างความซื่อสัตย์ สุจริตในการทำงาน 3) ด้านจิตตภาวนา สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยต้องจัดกิจกรรมทางพุทธศาสนา จัดสัมมนาอบรมธรรมะให้กับเจ้าหน้าที่เพื่อให้ดำรงชีวิตอย่างมีสติ สมาธิ มุ่งมั่นในเป้าหมาย และเป็นคนคิดบวก 4) ด้านปัญญาภาวนา สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยต้องส่งเสริมให้มีการฝึกอบรม แสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้ศึกษาต่อ เพื่อเพิ่มพูนทักษะใหม่ๆ และนำความรู้เหล่านั้นมาใช้ในงาน นอกจากนั้นยังต้องอาศัยกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วย ด้านการศึกษา ด้านการฝึกอบรม และด้านการพัฒนา และงานวิจัยของ Weerapat Sapakarn (2022: 2) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธเพื่อสร้างความผูกพันต่อองค์กรของธุรกิจหลักทรัพย์” ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ตามหลักสังคหวัตถุ 4 คือ ผู้บริหารควรจะใช้หลักของทาน การให้ ปิยวาจา เจรจาไพเพราะ อัตถจริยา บำเพ็ญประโยชน์ สมานัตตตา วางตนเหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดความผูกพัน 3 ด้านหลักคือ 1) ความผูกพันด้านจิตใจ บุคลากรรักและหวงแหนองค์กร มีความผูกพันต่อองค์กร บุคลากรยินดีที่ได้เป็นสมาชิกขององค์กร มีความรักและความเคารพผู้บริหารองค์กร และรู้สึกว่าตนมีความสำคัญต่อองค์กร 2) ความผูกพันด้านการคงอยู่ การคงอยู่ของบุคลากรคงที่ บุคลากรไม่คิดลาออกจากงาน บุคลากรยินดีที่จะอยู่เพื่อทำประโยชน์ต่อองค์กร มีความผูกพันอยู่กันอย่างกัลยาณมิตร และองค์กรมีบุคลากรที่มีคุณภาพ 3) ความผูกพันด้านบรรทัดฐาน บุคลากรรักในเกียรติและศักดิ์ศรีของตนและองค์กร ปฏิบัติตามหลักจริยธรรมองค์กรอย่างเคร่งครัด ร่วมกันรักษาภาพพจน์ที่ดีขององค์กร อุทิศตนเพื่อองค์กร และองค์กรมีความเป็นเอกภาพ กล่าวโดยสรุป รูปแบบการจัดการทรัพยากรมนุษย์โดยการประยุกต์หลักสังคหวัตถุ 4 คือ ผู้บริหารต้องมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อบุคลากรในองค์กร พูดจาหรือสื่อสารด้วยคำสุภาพเรียบร้อย ให้การสงเคราะห์พนักงานหรือบุคลากรอย่างเหมาะสม และวางตนให้เหมาะสมเสมอต้นเสมอปลาย ควรแก่การเคารพ

จากความเป็นมา และความสำคัญของของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดหนองคาย เพื่อศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของพระสงฆ์นักพัฒนา และเพื่อศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดหนองคาย แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากการลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดหนองคาย ในการนำแบบแผนสู่การพัฒนา การบูราการ เป็นนโยบาย การพัฒนาที่สามารถนำมาใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดหนองคาย

2. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดหนองคาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดหนองคาย มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร และการลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อสัมภาษณ์ แล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในการวิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก มี 4 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) กลุ่มพระภิกษุสงฆ์ ผู้ทำหน้าที่พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาในอำเภอโพนพิสัย และในอำเภอรัตนวาปี จังหวัดหนองคาย 2) หน่วยงานภาครัฐในจังหวัดหนองคายที่มีความสัมพันธ์กับประเด็นการวิจัยในครั้งนี้ 3) กลุ่มผู้นำชุมชน ในอำเภอโพนพิสัย และในอำเภอรัตนวาปี จังหวัดหนองคาย 4) กลุ่มพุทธศาสนิกชน ผู้ได้รับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามกระบวนการวิจัย ในอำเภอโพนพิสัย และในอำเภอรัตนวาปี จังหวัดหนองคาย โดยผู้ให้สัมภาษณ์เป็นผู้เกี่ยวข้องในด้านแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธตาม แนวทางของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดหนองคาย จำนวน 36 รูป/คน

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งศึกษาแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดหนองคาย

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่ม ซึ่งมีการสร้างเครื่องมือการวิจัยตามแบบของมหาวิทยาลัย โดยผ่านที่ปรึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่าน แล้วปรับปรุงแบบก่อนนำแบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลพื้นที่ภาคสนามจริง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย 1. การวิเคราะห์ข้อมูลด้านเอกสาร จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง 2. การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม จากแบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม เพื่อตอบคำถาม วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดหนองคาย มีผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดหนองคาย

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยได้วิเคราะห์จากการสัมภาษณ์ตามประเด็นของวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

สาระสำคัญประเด็นการศึกษาเพื่อการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ทางด้านพฤติกรรม (ศีล) ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้วิจัยได้วิเคราะห์สาระสำคัญของประเด็นการศึกษาเพื่อ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางด้านศีลดังนี้ 1. การสอนหลักพระพุทธเพื่อพัฒนาพฤติกรรม พุทธศาสนิกชนต้องมีความรู้ เกี่ยวกับหลักพระพุทธศาสนาก่อน ได้แก่ หลักศีล เพื่อให้รู้ข้อห้ามของศีล และผลของการรักษาศีล 2. หลักพระพุทธศาสนาในการพัฒนาด้านพฤติกรรม เน้นในการครองตน เพื่อให้มีการปฏิบัติตนที่ถูกต้อง ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อื่นทั้งทางกายและวาจา 3. พุทธศาสนิกชนต้องรู้และเลือกกระทำสิ่งที่เป็นกุศล และหลีกเลี่ยงกระทำสิ่งที่เป็นอกุศล 4. การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต มีความกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณ 5. นำหลักพระพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิต และมีความรู้ด้านศาสนพิธี เช่น การไหว้พระ กราบพระ สวดมนต์ มีกิริยามารยาทเรียบร้อยเหมาะสม 6. พุทธศาสนิกชนได้เข้าวัด ฟังธรรม และมีส่วนร่วมในกิจกรรมของทางวัดเพื่อนำ หลักธรรมมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต มีจิตอาสาในกิจกรรมทางสังคมของชุมชน

สาระสำคัญประเด็นการศึกษาเพื่อการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ทางด้านจิตใจ (สมาธิ) ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้วิจัยได้วิเคราะห์สาระสำคัญของประเด็นการศึกษาเพื่อ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางด้านจิตใจ (สมาธิ) ดังนี้ 1. การสอนหลักพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาจิตใจนั้นได้จัดให้มีการฝึกสติตามหลัก สติปัฏฐาน 4 เพื่อให้มีสติรู้ว่า สิ่งที่กระทำและแสดงออกนั้นเป็นกุศลหรืออกุศล เพื่อให้เกิดประโยชน์ ต่อตนเอง ในด้านความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิต 2. การพัฒนาจิตใจเกิดกระบวนการทางความคิดในการดำเนินชีวิตในทางที่ถูกต้อง ตามแนวทางพระพุทธศาสนา

ด้วยการลดละความชั่ว เลือกประกอบอาชีพสุจริต 3. นำหลักการพัฒนาจิตมาขจัดบาปอกุศลทั้งปวงที่จะเข้าครอบงำจิตใจ 4. บุคคลมีจริตที่ต่างกัน ต้องพัฒนาตามฐานองค์ความรู้ของเขา 5. การสอนให้รู้จักกำหนดสติ เพื่อให้มีจิตใจสะอาด สว่าง สงบ โดยนำหลัก พระพุทธศาสนามาพัฒนาจิตใจ 6. การมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาจิตที่ทางวัดจัดขึ้นในโอกาสต่าง ๆ ทำให้จิตใจมี ความเอิบอิ่มในบุญกุศล ชีวิตมีความสุข มีจิตใจเบิกบาน และเข้าร่วมปฏิบัติด้วยความตั้งใจโดยไม่มีใครชักชวน

สาระสำคัญ ประเด็นการศึกษาเพื่อการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ทางด้านปัญญา ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้วิจัยได้วิเคราะห์สาระสำคัญของประเด็นการศึกษาเพื่อ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางด้านปัญญาดังนี้ 1. การสอนหลักพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาสติปัญญานั้น จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับ หลักพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักพระพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ ทั้งพุทธประวัติและพระสูตร เพื่อนำสิ่ง เหล่านั้นมาเป็นแบบอย่างในการพัฒนาสติปัญญา 2. การนำหลักธรรมทุกหมวดมาใช้เป็นหลักในการพัฒนาสติปัญญา เน้นการ พิจารณาโดยใช้เหตุผล เป็นกระบวนการทางความรู้ บุคคลที่มีสติปัญญาที่ถูกต้อง ย่อมไม่สร้างความ เดือดร้อนให้เกิดขึ้นต่อตนเองและผู้อื่น 3. มีวิธีการสอนโดยแบ่งเรื่องคุณธรรมทั้งทางโลกและทางธรรม ด้วยการพัฒนาให้ เห็นเป็นรูปธรรมในการคิดและปฏิบัติที่เหมาะสม 4. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาสติปัญญานำมาใช้กับตน เช่น การทำบุญ สร้างบุญกุศล จะกระทำอย่างมีเหตุผล เหมาะสมในสิ่งที่ควรกระทำ 5. การศึกษาจากหนังสือที่มีการแจกให้ ทำให้พัฒนาสติปัญญาจากสิ่งที่ไม่เคยรู้ ก็ได้ รู้ สามารถนำมาใช้ในการประกอบอาชีพ และการดำรงตนอย่างถูกต้อง

2. แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดหนองคาย

การนำเสนอแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธตามแนวทางของ พระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดหนองคายเกิดขึ้นจากการบูรณาการองค์ความรู้ทั้ง 2 ส่วนคือแนวคิดทฤษฎี การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และหลักพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ร่วมกับสภาพการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดหนองคาย ซึ่งสรุปผลได้ 4 แนวทาง ดังต่อไปนี้

2.1 แนวทางการศึกษาตามแนวทางพระพุทธศาสนา ทั้งในด้านพฤติกรรม จิตใจ และ สติปัญญา โดยอาศัยความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ การครองตนเป็นหลัก ครอบคลุมทั้งกายวาจาใจ ความรู้ด้านศาสนพิธี การสร้างกระบวนการทางความคิดให้ถูกต้อง การพิจารณาทั้งความรู้ทางโลกทาง ธรรมด้วยเหตุผล การสอนตามจริตและตามองค์ความรู้ เช่น สอนมารยาทไทย ศาสนพิธี ฯลฯ โดย อาศัยสื่อที่มีความทันสมัย เป็นกลไกหลักในการดำเนินการดังกล่าว กอปรกับการ

ดำเนินการตาม เงื่อนไขความสำเร็จทั้ง 6 ประการ เช่น มีการวัดผลการพัฒนาทุกโครงการหรือกิจกรรม เป็นต้น เพื่อชี้ วัดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการควบคุมพฤติกรรมทางกายและวาจา ได้อย่างถูกต้อง มีความคิด ในทางที่ถูกต้อง รวมไปถึงมีสติปัญญาที่ประกอบด้วยเหตุผล ทำให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันตาม สถานะทางสังคมที่ถูกต้องเป็นต้น

2.2 แนวทางการฝึกอบรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา ทั้งในด้านพฤติกรรม จิตใจ และ สติปัญญา โดยอาศัย การส่งวิทยากรไปสอนตามสถานที่ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดสามารถแผ่ขยายสังคม พุทธศาสนิกชนให้กว้างขวางมากขึ้น การ สร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนในลักษณะบวร+ช (บ้าน วัด โรงเรียนและชุมชน) โดยอาศัยการจัดกิจกรรมหรือโครงการตามวันสำคัญต่าง ๆ และจัดโครงการในฤดู พรรษา โดยอาศัยความรู้ความเข้าใจในด้านการศึกษาดังที่กล่าวมาแล้ว ทำให้เกิดความชัดเจนในการ พัฒนาพฤติกรรมที่ดีมากขึ้น เกิดความชำนาญในด้านความคิดมากขึ้น เพิ่มประสิทธิภาพในด้านความ คิดเห็นที่ถูกต้องประกอบด้วยเหตุผลกอปรกับการดำเนินการตามเงื่อนไขความสำเร็จทั้ง 6 ประการ เช่น พัฒนาจิตใจ หรือปัญญาก่อน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการทางความคิด และ การ แสดงออกทางพฤติกรรมให้เกิดประโยชน์อันเป็นผลมาจากคุณภาพของ จิตใจและสติปัญญาเป็นต้น

2.3 แนวทางการพัฒนาตามแนวทางพระพุทธศาสนา ทั้งใจด้านพฤติกรรม จิตใจ และ สติปัญญา โดยอาศัย การพัฒนาให้เยาวชนเปลี่ยนแปลงเป็นคนดีขึ้น เกิดขวัญกำลังใจแก่ผู้ปกครอง การจัดกิจกรรมให้มีความสนุกสนาน การใช้ประเด็นที่สังคมให้ความสนใจเป็นสื่อการสอน การสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดความรักความสามัคคี การสร้างจิตอาสาให้การสร้างประโยชน์ต่าง ๆ และมีการ มอบรางวัลในกิจกรรมต่างๆ โดยอาศัยการเชื่อมโยงระหว่างการศึกษาและการฝึกอบรม ทำให้สามารถ ปฏิบัติตนต่อผู้อื่นได้อย่างถูกต้อง ไม่เกิดโทษต่อผู้อื่น เกิดความเข้าใจว่าเป็นสิ่งที่ดี ย่อมทำให้เกิดขวัญ กำลังใจในการปฏิบัติตนให้ถูกต้องมากขึ้น กอปรกับการดำเนินการตามเงื่อนไขความสำเร็จทั้ง 6 ประการ เช่นการพัฒนาเพื่อหวังคุณภาพมากกกว่าปริมาณ เพื่อให้เกิดความผูกพันระหว่างบุคคลที่มี ส่วนร่วมในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทำให้ได้รับผลของการพัฒนาอย่างมีคุณภาพ เมื่อปฏิบัติตาม แล้วเกิดความสุข ได้รับคำชมเชยจากคนทั่วไป เกิดขวัญกำลังใจมากขึ้น รวมถึง การสั่งสอนให้เห็น ความสำคัญของการอยู่ร่วมกันโดยอาศัยหลักพระพุทธศาสนา เน้นการจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมเพื่อ ลดปัญหาสังคมในระดับต่างๆ การปลูกฝังทัศนะคติในแง่บวก การสอนมารยาทไทยเพื่อให้ปฏิบัติได้ อย่างถูกต้องและการสั่งสอนให้ใช้ปัญญาศรัทธาในสิ่งที่ถูกต้อง ไม่สรรเสริญพิธีกรรมที่ ไม่ใช่ พระพุทธศาสนา โดยอาศัยการเชื่อมโยงระหว่างการศึกษาและการฝึกอบรม ทำให้สามารถสร้างความ ปลอดภัยให้เกิดขึ้นกับชีวิตและทรัพย์สินของบุคคลอื่น ลดปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ มีความคิดที่ ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา มีจิตใจประกอบด้วยสติสร้างเกราะคุ้มกันภัยจากิเลสได้ ทำให้ดำเนิน ชีวิตอยู่ร่วมกันด้วยความรักสามัคคีเกิดความสงบสุข

ในชุมชน กอปรกับการดำเนินการตาม เงื่อนไข ความสำเร็จทั้ง 6 ประการ เช่น เชื่อมโยงองค์ความรู้ให้เกี่ยวเนื่องกัน ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจใน หลายด้าน สร้างมุมมองการตัดสินใจที่ถูกต้องก่อนแสดงพฤติกรรมออกไป ทำให้ลดปัญหาต่าง ๆ ใน พื้นที่ได้เป็นต้น

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดหนองคาย มีประเด็นที่น่าสนใจสามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของพระสงฆ์นักพัฒนา พบว่า 1) ด้านการศึกษา ได้แก่ การสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ที่อยู่ในวัยที่จะเป็นอนาคตของชาติ การบำเพ็ญประโยชน์ต่อสาธารณชน 2) ด้านการฝึกอบรม ได้แก่ โครงการค่ายคุณธรรมเชิงพุทธที่โรงเรียน หน่วยงานภาครัฐ วัด ได้ร่วมกันจัดขึ้น และโครงการธรรมะสู่โรงเรียน เป็นต้น 3) ด้านการพัฒนา ได้แก่ การนำบุคคลนั้นมาเป็นตัวอย่างในการพัฒนาบุคคลอื่น โดยการให้รางวัล ที่เกิดจากผลของศึกษาและฝึกอบรม ตามกรอบของกิจกรรมกำหนดขึ้น ที่ทำให้เกิดความสงบเรียบร้อยในชุมชน เกิดความไม่ประมาทในกิจวัตรประจำวันความขัดแย้งลดลง และเกิดความรักความสามัคคีมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Daonuea Thongnoi (2022: 2) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การจัดการทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดอ่างทอง” ผลการวิจัยพบว่า การจัดการทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดอ่างทอง ในครั้งนี้ประกอบด้วย 1) ทรัพยากรมนุษย์ที่พึงประสงค์ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดอ่างทอง 4 ด้านคือ การเรียนรู้และพัฒนาตน มุ่งเน้นประโยชน์ส่วนรวม ประยุกต์หลักสากลอย่างเหมาะสม และ ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ทรัพยากรมนุษย์ทั้ง 4 ด้านจะมีประสิทธิผลก็ด้วยอาศัยหลักของศีล การรักษาพฤติกรรม โดยการอบรมปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักศีล 5 ประพฤติตนเป็นข้าราชการที่ดีมีคุณธรรม มีวินัยตรงต่อเวลา มีความรับผิดชอบ การเคารพสิทธิของผู้อื่น ดำรงตนตั้งมั่นในทางสุจริต หลักของสมาธิ การพัฒนาด้านจิตใจ โดยมีสติในการทำงาน มีความอดทน อดกลั้น พัฒนาจิตใจให้สงบมั่นคงเป็นคนมีน้ำใจ เสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ทำนุบำรุงศาสนา ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนา ทำงานเพื่อประโยชน์สาธารณะและสังคมส่วนรวม และหลักของปัญญา การฝึกฝนพัฒนาปัญญา โดยการศึกษา ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม ฝึกอบรมพัฒนาปัญญาทั้งจากการฟัง การอ่าน การปฏิบัติให้เห็นจริง รวมทั้งการศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบขับเคลื่อนโดยใช้ฐานของข้อมูลความรู้ที่ได้ เพื่อเป็นทรัพยากรมีคุณค่าและพึงประสงค์ขององค์กร นอกจากนั้นต้องอาศัยการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ ทั้ง 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการวางแผน เช่น ปรับปรุงแผนพัฒนาบุคลากรทุก ๆ ปี มีแผนพัฒนาที่โปร่งใส ยุติธรรม ตรวจสอบได้

และเน้นการมีส่วนร่วม เป็นต้น 2) ด้านการสรรหาบุคลากร เช่น สรรหาบุคคลที่เป็นคนดี มีความรู้และทักษะที่เหมาะสมกับตำแหน่งงาน ดำเนินการสรรหาโดยปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขอย่างความยุติธรรม เป็นต้น 3) ด้านการพัฒนาบุคลากร เช่น คำนึงถึงความต้องการพัฒนาของบุคลากร พัฒนาตรงตามวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ และเป้าหมายขององค์กร เป็นต้น 4) ด้านการธำรงรักษาบุคลากร เช่น การทำให้บุคลากรพึงพอใจและมีความสุขในการทำงาน สร้างขวัญและกำลังใจให้กับบุคลากรที่ ส่งเสริมให้บุคลากรมีความก้าวหน้าในอาชีพและมีคุณภาพชีวิตที่ดี

2. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดหนองคาย ประกอบด้วย 1.การฝึกอบรม 2.การศึกษา และ3. การพัฒนา ที่สามารถบูรณาการนำไปสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้แก่ หลักไตรสิกขา คือ หลักศีล นำไปสู่การพัฒนาพฤติกรรม หลักสมาธินำไปสู่การพัฒนาจิตใจ และ หลักปัญญา นำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดหนองคาย พบว่า 1) รูปแบบการศึกษาตามแนวทางพระพุทธศาสนาพบว่า การพัฒนาต้องเริ่มต้นจากตนเองด้วยการควบคุมกาย วาจา ใจ ให้มีเหตุผลในการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา นำไปสู่การพัฒนาผู้อื่นและสังคม 2) รูปแบบการฝึกอบรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา พบว่า การสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน โดยอาศัยการจัดกิจกรรมหรือโครงการตามวันสำคัญต่าง ๆ ประเพณีฮีต 12 ของจังหวัดหนองคาย ให้ความรู้ความเข้าใจในด้านการศึกษามาเป็นพื้นฐาน ทำให้เกิดความชัดเจนในการพัฒนาพฤติกรรม เกิดแนวคิดที่ถูกต้องและมีเหตุผล 3) รูปแบบการพัฒนาตามแนวทางพระพุทธศาสนา พบว่า การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ให้มีความสนุกสนานมีการยกย่องบุคคลดีเป็นตัวอย่าง และการให้รางวัล ทำให้เกิดขวัญกำลังใจในการปฏิบัติตาม การชี้แนะให้เห็นถึงความไม่ประมาทในการใช้ชีวิตและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้เกิดความสงบสุขต่อตนเองและสังคม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phra Dorupad Surasak Wiriyatharo (Dong Raksa) (2017: 2) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักเบญจศีล และเบญจธรรม” ผลการวิวัยพบว่าทรัพยากรมนุษย์ตามทฤษฎีตะวันตกมีดวามหมายว่า มนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญที่มีศักยภาพในการเรียนรู้ มีด่าสูงสุดในการพัฒนาองค์การ องด์การจะประสบดวามสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับทรัพยากรมนุษย์ส่วนในทางพระพุทธศาสนา หมายถึงการเป็นผู้ฝึกตนตามหลักศีลธรรม พระพุทธเจ้าทรงฝึกพระองค์เองได้อย่างประเสริฐแล้วทรงฝึกผู้อื่น ตามบุดดลผู้ฝึกตนจะสามารถพัฒนาตนให้เป็นผู้มีคุณธรรมและศีลธรรมในการดำเนินชีวิต โดยนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม ทำให้เกิดประสิทธิภาพ หลักธรรมดังกล่าวได้แก่ เบญจศีล คือ ศีล 4 เมื่อปฏิบัติตามศีล 5 ถือว่าเป็นผู้มีศีล ส่วนคำว่า เบญจธรรมมีความหมายเดียวกับ 'กัลยาณธรรม' หมายถึง ธรรม 4 ประการ ที่ดีสะอาด เพราะกำจัดธรรมที่ไม่สะอาด ดีอราคะ โทสะ โมห:ได้ เป็นคุณธรรมคู่กับเบญศีล ถ้าบุดคลถือปฏิบัติ

ศีล 5 ต้องปฏิบัติเบญจธรรมด้วย เบญจศีลเป็นข้อที่ได้งดเว้น ส่วนเบญจธรรมเป็นข้อดรรปฏิบัติที่ก่อให้เกิดความสงบสุข ความสามัคคี เอื้อเฟื้อต่อกัน นับเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ยั่งยืน

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง "แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธตามแนวทางของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดหนองคาย" ทำให้ผู้วิจัยได้ค้นพบองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากการวิเคราะห์องค์ ความรู้ทั้ง 2 ส่วน ซึ่งนำมาสู่การสังเคราะห์เป็นแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธตาม แนวทางของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดหนองคาย 3 แนวทาง (Synthetic Model) ดังต่อไปนี้

1. แนวทางสัมมาทัศน์ เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มนุษย์เชิงพุทธตามแนวทางของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดหนองคาย

2. แนวทางทักษะนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มนุษย์เชิงพุทธตามแนวทางของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดหนองคาย

3. แนวทางปัญญา 3 เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มนุษย์เชิงพุทธตามแนวทางของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดหนองคาย

ซึ่งแสดงทั้ง 3 แนวทางได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

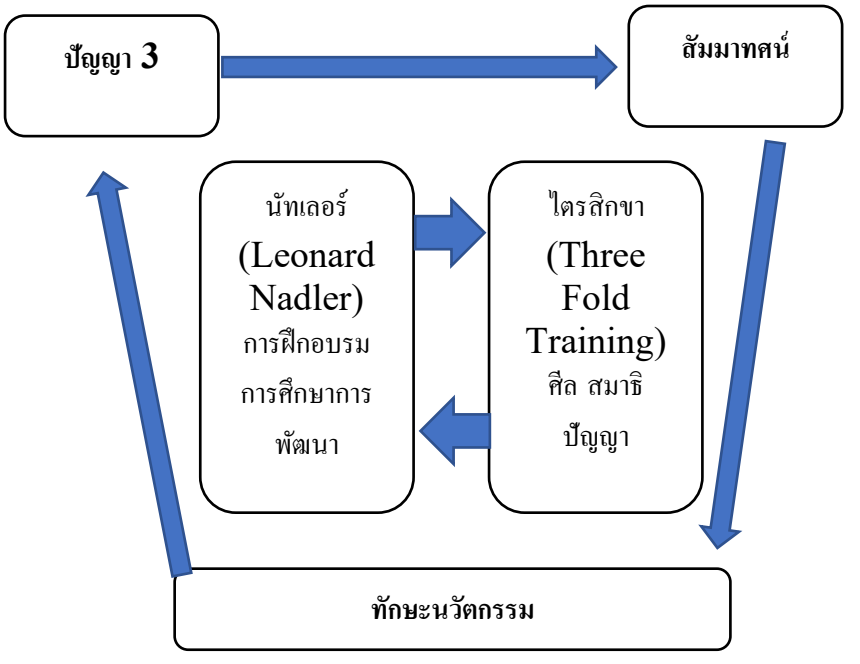

เอกสารอ้างอิง

Amnuay Saengsaeng. (1997). *Human resource management.*Bangkok:Thippayawisut Printing House.

Dao Nuea Thongnoi. (2022). *Human resource management according to Buddhist principles of the Ang Thong Provincial Administrative Organization.* Doctor of Philosophy Thesis Department of Political Science. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Dhamma Pitaka (P.A. Payutto). (2000). *Dhamma Views of the Pitaka, Educational Section.* Bangkok: Thammasabha Printing House.

Office of the National Economic and Social Development Board. (2012). *Summary of the main points of the National Economic and Social Development Plan*. Issue eleven, 2012 - 2016. Bangkok: Office of the Commission. National economic and social development.

Phra Dhamma Pitaka (P.A. Payutto). (1999). *Education and human resource development.* Bangkok: Buddhadham Foundation.

Phra Drupalad Surasak Viriyatharo (Dong Raksa). (2017). *Human resource development according to the principles of the five precepts and the five principles.* Doctor of Philosophy Thesis Field of study: Buddhist management. Graduate School: Mahachulalongkorn rajavidyalaya University

Phra Mahathrit Rungchaiwitoon. (2014). Model for developing monks. for administrative efficiency Sangha business. *Journal of Graduate Studies, Humanities, Social Sciences.* Year 3, Issue 1, January - June 2014. Faculty of Social Sciences: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phrarajworamuni (Prayoon Dhammajitto). (1997). *Stepping into the new century with Buddhism and technology.* Bangkok: Buddhadham Foundation.

Punnapa Parimethachai. (2022). *Integrating Buddhist principles for human resource development of Office of Contemporary Art and Culture Ministry of Culture*. Doctor of Philosophy Thesis Department of Buddhism. Graduate School: Mahachulalongkorn rajavidyalaya University.

Royal Academy. (2003). *Royal Institute Dictionary, 1999.* Bangkok: Nanmeebook Company Limited.

Weerapat Sapakarn. (2022). *Buddhist human resource management to build organizational commitment in the securities business*. Doctor of Philosophy Thesis Department of Public Administration. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Wichayapa Methiworachat. (2014). *Buddhist human resource development model of Lower Northern Rajabhat University 2.* Doctor of Buddhist Thesis, Department of Public Administration. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

ศึกษาแนวทางการพัฒนามัคคุเทศก์เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุดรธานี

A STUDY GUIDELINES FOR DEVELOPING BUDDHIST TOUR GUIDES TO PROMOTE TOURISM IN UDON THANI PROVINCE

[1]พระกุศล เถี่ยนดึ๊ก (สิงห์คุณ), [2]พระครูพิศาลสารบัณฑิต, [3]สมเดช นามเกตุ และ [4]อริย์ธัช เลิศรวมโชค

[1]Phra Kusol Thienduk (Singkhun), [2]Phrakru Phisalsarbunthit, [3]Somdet Namket and [4]Arithat Loesruamchok

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]6402105026@mcu.ac.th

Received: October 26, 2024; **Revised**: November 10, 2024; **Accepted**: December 29,2024

บทคัดย่อ

แนวทางการพัฒนามัคคุเทศก์เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุดรธานี มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาการพัฒนามัคคุเทศก์เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว 2. เพื่อศึกษาการพัฒนามัคคุเทศก์เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุดรธานี 3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนามัคคุเทศก์เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า 1. การพัฒนามัคคุเทศก์เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว 1) ความรู้ในทางพระพุทธศาสนา และหลักธรรมสำคัญ 2) ความรู้ความสามารถด้านประวัติศาสตร์ของทางวัด 3) ความสามารถด้านการ

[1] นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[2] รองศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[4] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ทำหน้าที่เป็นนำเที่ยว 4) ความสามารถด้านภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร 5) ความสามารถในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และการช่วยเหลือนักท่องเที่ยว 2. การพัฒนามัคคุเทศก์เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุดรธานี 1) การสื่อสารความรู้ทางพระพุทธศาสนา 2) ความต้องการเข้าร่วมกิจกรรม 3) หัวข้อการฝึกอบรมของทางวัด 4) รูปแบบกิจกรรมของทางวัด 5) สถานที่สำคัญ และการจัดกิจกรรมของทางวัด 6) จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม 7) ระยะเวลาในกิจกรรมสำคัญของทางวัด 3. แนวทางการพัฒนามัคคุเทศก์เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุดรธานี แนวทางที่ 1 การพัฒนาศักยภาพด้านทักษะ พบว่า แนวทางโดยการจัดโครงการ ฝึกอบรมทักษะการปฏิบัติงานของมัคคุเทศก์ เพื่อให้มัคคุเทศก์มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น และจัดกิจกรรมให้กับมัคคุเทศก์ เพื่อยกระดับทักษะการให้บริการให้ได้มาตรฐานสากล และเป็นที่ประทับใจ แนวทางที่ 2 การพัฒนาศักยภาพด้านความรู้ พบว่า ความรู้ด้านแหล่งท่องเที่ยววัด ประวัติของวัด ประวัติบุคคลสำคัญของวัดและตำนานความเชื่อ เป็นต้น เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เมื่อมาท่องเที่ยวจังหวัดอุดรธานี ต้องการให้ มัคคุเทศก์นำเที่ยวทางความเชื่อ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ความสวยงาม มากที่สุด และจัดคอร์สระยะยาวสำหรับการฝึกอบรมด้านภาษาต่างประเทศ รวมถึงควรใช้แนวทางอื่น ๆ ในการพัฒนาศักยภาพมัคคุเทศก์เชิงพุทธ ควบคู่กับการฝึกอบรม แนวทางที่ 3 การพัฒนาศักยภาพด้านจรรยาบรรณในวิชาชีพมัคคุเทศก์ จากผลการประเมิน ศักยภาพมัคคุเทศก์ พบว่า แนวทางในการพัฒนาครั้งนี้ควรมีการสร้างจิตสำนึกมัคคุเทศก์อย่างต่อเนื่อง และมีการจูงใจโดยการ ยกย่องมัคคุเทศก์ ที่มีคุณธรรมและจริยธรรมในวิชาชีพ เพื่อเสริมสร้างให้มัคคุเทศก์มีความตรงต่อเวลา มีความตระหนักในหน้าที่ ประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และศรัทธาในวิชาชีพมัคคุเทศก์ แนวทางที่ 4 การพัฒนาศักยภาพด้านทัศนคติ พบว่า แนวทางการพัฒนาคือ จัดโครงการอบรม “ทัศนคติการสื่อสาร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเป็นไกด์” เพื่อปรับมุมมองของมัคคุเทศก์ให้มองโลกในแง่ดี ยิ้มแย้ม แจ่มใส มีใจรักงานบริการ หวงแหนสมบัติของชาติ ทุนทางวัฒนธรรมของจังหวัดอุดรธานี แนวทางที่ 5 การพัฒนาศักยภาพด้านบุคลิกภาพ พบว่า แนวทางการพัฒนาครั้งนี้คือ จัดโครงการฝึกอบรมด้านบุคลิกภาพเพื่อการ บริการที่เป็นเลิศในการท่องเที่ยว และเสริมศักยภาพมัคคุเทศก์ โดยเริ่มตั้งแต่การแต่งกายที่สุภาพ ส่งเสริมสินค้าพื้นเมือง เพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นการมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี กิริยามารยาทและไหวพริบในการทำงานของมัคคุเทศก์

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนา, การพัฒนามัคคุเทศก์เชิงพุทธ, ส่งเสริมการท่องเที่ยว,

Abstract

Guidelines for developing Buddhist tour guides to promote tourism in Udon Thani Province to following objectives: 1.To study the development of Buddhist tour guides to promote tourism. 2.To study the development of Buddhist tour guides to promote tourism in Udon Thani Province, and 3.To propose guidelines for the development of Buddhist tour guides to promote tourism in Udon Thani Province. The research findings revealed: 1.Development of Buddhist tour guides to promote tourism: 1) Knowledge of Buddhism and key principles 2) Knowledge of the history of temples 3) Ability to perform as tour guides 4) Language proficiency for communication 5) Problem-solving skills and tourist assistance 2.Development of Buddhist tour guides to promote tourism in Udon Thani Province: 1) Communication of Buddhist knowledge 2) Interest in participating in activities 3) Topics of temple training courses 4) Formats of temple activities 5) Important locations and arrangement of temple activities 6) Number of activity participants and 7) Duration of key temple activities. 3. Guidelines for the development of Buddhist tour guides to promote tourism in Udon Thani Province: Guidelines 1: Developing potential in skills. It was found that the approaches by organizing projects Training of tour guides' operational skills To make the tour guides more quality and organize activities for tour guides To upgrade service skills to meet international standards. and it was impressive. Guideline 2: Development of knowledge potential. It was found that knowledge about tourist attractions, temples History of the temple History of important people of the temple and legends and beliefs, etc. This is because most tourists when traveling to Udon Thani Province want a tour guide to lead them on a religious tour. Faith in Buddhism, the most beauty, and organizing long-term courses for foreign language training. Including other approaches should be used to develop the potential of Buddhist tour guides. Along with training, Guideline 3: Developing ethical potential in the tour guide profession. From the evaluation results Potential of tour guides. It was found that the guidelines for this development should continually create awareness of tour guides. and is motivated by Praise the guide with morality and ethics in the profession To strengthen tour guides' punctuality Have awareness of duties Do your job with honesty and integrity. and faith in the tour guide profession. Guideline 4: Development of attitude potential. It was found that the development approach is Organize a training project “Communication attitude To

increase the efficiency of being a guide" to adjust the perspective of tour guides to be optimistic, smiling, cheerful, and service-minded. cherish national treasure Cultural capital of Udon Thani Province, Guideline 5: Personality potential development. It was found that this development guideline is Organize a personality training project for Excellent service in tourism and enhance the potential of tour guides Starting from dressing politely. Promote local products to strengthen confidence Having good human relations Manners and wit in the work of tour guides

Keywords: development guidelines, development of Buddhist tour guides, tourism promotion,

บทนำ

ปัจจุบันการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาได้รับความสนใจมากขึ้น ทั้งการทำบุญไหว้พระ ตามวัดต่างๆ การเข้าร่วมปฏิบัติธรรม การศึกษาประวัติศาสตร์ของวัดตามแนวทางพระพุทธศาสนา และพุทธศิลป์ในแต่ละสมัย แต่ยังขาดการจัดการเชิงพุทธระหว่าง วัด ชุมชน โรงเรียน สังคม ซึ่งนักท่องเที่ยวได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับการกราบไหว้สิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ ประติมากรรม จิตรกรรม สถาปัตยกรรม การเที่ยวชมบริเวณวัดในเชิงพุทธศิลป์ เพื่อชื่นชม ความสวยงาม ความวิจิตรตระการตา รวมถึง การกราบไหว้พระบรมสารีริกธาตุเพื่อเป็นศิริมงคลในชีวิต การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ส่งเสริมการท่องเที่ยว ในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ เพื่อสร้างงาน สร้างรายได้ให้แก่ประชาชน และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ก็ได้ส่งเสริมสนับสนุนการ จัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ที่นำไปสู่การสร้างสรรค์ประโยชน์ต่อสถาบัน ครอบครัว สังคม อันนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกที่ดี มีหลักศีลธรรม จริยธรรมในการดำรงชีวิตของ สังคมไทย (Ministry of Tourism and Sports, 2011: 53) ซึ่งการท่องเที่ยวจะประสบความสำเร็จที่ดี สร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว ที่มาเป็นทีม มาเป็นคณะต่องอาศัยมัคคุเทศก์ในการที่จะให้ข้อมูล การท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่เพื่อที่จะเป็นการตอบข้อสงสัยให้กับนักท่องเที่ยว ความสำคัญของมัคคุเทศก์ ประกอบด้วย 1. ด้านการอำนวยความสะดวก มัคคุเทศก์จะเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว จะช่วยให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกจากการเดินทาง และความสะดวกด้านอื่น เกี่ยวกับการท่องเที่ยว 2. ด้านความรู้ มัคคุเทศก์สามารถถ่ายทอดเรื่องราว ความเป็นมา ประวัติศาสตร์ และพงศาวดารได้มากกว่า เนื่องจากเป็นเจ้าของประเทศ 3. ด้านความปลอดภัย การเดินทางท่องเที่ยว 4. ด้านการสร้างความประทับใจ มัคคุเทศก์เป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยวมากที่สุด ดังนั้นสามารถสร้าง

ภาพลักษณ์ที่ดี ให้แก่ประเทศได้ ถ้ามัคคุเทศก์แสดงตนเป็นเจ้าบ้านที่ดี คอยห่วงใย ดูแลเอาใจใส่นักท่องเที่ยว แสดงออกถึงเอกลักษณ์ไทยที่ดีงาม (Supaporn Makchaeng, 1991: 59) จะเห็นได้ว่ามัคคุเทศก์นั้นมีความสำคัญมากกับการท่องเที่ยวทุกรูปแบบ รูปแบบการท่องเที่ยวในปัจจุบันมีการนำเสนอแนวคิดให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อดึงดูด ความ สนใจและให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ส่งผลให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก อาทิเช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (Adventure Tourism) และการท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Spiritual Tourism) (Ministry of Tourism and Sports, 2011: 53) โดยเฉพาะรูปแบบการท่องเที่ยวเชิง พุทธศาสนาที่นักท่องเที่ยวจะได้รับประสบการณ์ ความสบายใจ และเรื่องที่สนใจเกี่ยวกับการศึกษาพุทธศาสนา นอกจากนั้นยังรวมถึงการเดินทางไปเพื่อการบูชา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ การนมัสการเกจิอาจารย์ และการประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา (Thanakrit Sangchaei, 2007: 62) ซึ่งจากการเรียนรู้ถึงวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์และ เข้าใจ ประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม รวมถึงสิ่งที่ตกทอดตามประเพณีโบราณมาสู้คนรุ่น หลัง เช่น การแต่งกาย ภาษาพื้นเมืองมีสิ่งดึงดูดใจเพื่อการท่องเที่ยว จำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้า มาท่องเที่ยวมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อผลประโยชน์ที่จะได้รับ เมื่อเกิดกระแสตื่นตัวด้านการ ท่องเที่ยวแบบยั่งยืนประกอบกับปัจจุบันนักท่องเที่ยวมีความชื่นชอบการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อ แสวงหาความรู้ประสบการณ์ และทำความเข้าใจกับวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นที่เป็น จุดหมายปลายทางเพิ่มมากขึ้นโดยมีความประสงค์ที่จะสร้างความคุ้นเคยกับประชาชนในท้องถิ่น หรือมีความนิยมการเดินทางเพื่อศึกษามากกว่าในอดีต (Tourism Authority of Thailand, 2021: 20)

จากข้อมูลความสำคัญของการพัฒนามัคคุเทศก์ และการพัฒนาการท่องเที่ยว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการพัฒนามัคคุเทศก์เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุดรธานี เพื่อศึกษาการพัฒนามัคคุเทศก์เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว และศึกษาการพัฒนามัคคุเทศก์เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุดรธานี แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนามัคคุเทศก์เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุดรธานี ที่จะเป็นแบบแผนการพัฒนามัคคุเทศก์เชิงพุทธที่เป็นแบบอย่าง และการพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบที่ดีต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนามัคคุเทศก์เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
2. เพื่อศึกษาการพัฒนามัคคุเทศก์เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุดรธานี

3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนามัคคุเทศก์เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุดรธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนามัคคุเทศก์เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุดรธานี มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร และการลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อสัมภาษณ์ แล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในการวิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยกำหนดประชากรในการศึกษา โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยประชากรตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ทั้ง 3 วัด รวมทั้งสิ้น 31 รูป/คน ได้แก่ 1. เจ้าอาวาสวัด 2. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัด 3. หัวหน้าและรองหัวหน้าสานักงานท่องเที่ยวอุดรธานี 4. ข้าราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอุดรธานี 5. นายกเทศมนตรีเทศบาลนครอุดรธานี 6. ปลัดเทศบาลนครอุดรธานี 7. ปลัดและรองปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี 8. ข้าราชการองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี 9. ผู้อำนวยการและรองผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานอุดรธานี 10. นักท่องเที่ยววัดภายในวัดท่องเที่ยว

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่ม ซึ่งมีการสร้างเครื่องมือการวิจัยตามแบบของมหาวิทยาลัย โดยผ่านที่ปรึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่าน แล้วปรับปรุงแบบก่อนนำแบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลพื้นที่ภาคสนามจริง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้ 1. การเก็บรวบรวมข้อมูลด้านเอกสารโดยการศึกษารวบรวมข้อมูลด้านเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล 2. ผู้วิจัยกำหนด วัน เวลาและสถานที่ในการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3. ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีจดบันทึกการสัมภาษณ์ ด้วยแบบสัมภาษณ์ บันทึกเสียง และบันทึกภาพ 4. ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แล้วนำมาวิเคราะห์ พร้อมทั้งแยกแยะ จับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เพื่อให้ข้อมูลนั้น เป็นไปตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย 5. ผู้วิจัยดำเนินการการสนทนากลุ่ม โดยการเชิญผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนา และสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกโดย มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นฐาน เพื่อที่จะได้ผลการสนทนากลุ่มในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ และกระบวนการวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย 1. การวิเคราะห์ข้อมูลด้านเอกสาร จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง 2. การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม จากแบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม เพื่อตอบคำถาม วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนามัคคุเทศก์เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุดรธานีมีผลการวิจัยสุปได้ดังนี้

1. การพัฒนามัคคุเทศก์เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว พบว่า 1) ความรู้ในทางพระพุทธศาสนา และหลักธรรมสำคัญ 2) ความรู้ความสามารถด้านประวัติศาสตร์ของทางวัด 3) ความสามารถด้านการทำหน้าที่เป็นนำเที่ยว 4) ความสามารถด้านภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร 5) ความสามารถในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และการช่วยเหลือนักท่องเที่ยว

2. การพัฒนามัคคุเทศก์เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุดรธานี พบว่า 1) การสื่อสารความรู้ทางพระพุทธศาสนา 2) ความต้องการเข้าร่วมกิจกรรม 3) หัวข้อการฝึกอบรมของทางวัด 4) รูปแบบกิจกรรมของทางวัด 5) สถานที่สำคัญ และการจัดกิจกรรมของทางวัด 6) จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม 7) ระยะเวลาในกิจกรรมสำคัญของทางวัด

3. แนวทางการพัฒนามัคคุเทศก์เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุดรธานี ดังนี้

แนวทางที่ 1 การพัฒนาศักยภาพด้านทักษะ พบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่ามัคคุเทศก์จังหวัดอุดรธานี ควรเร่งพัฒนาตนเองในด้านทักษะ โดยเฉพาะทักษะการเตรียมความพร้อมของมัคคุเทศก์ก่อนการรับ และส่งนักท่องเที่ยว การปฏิบัติระหว่าง การนำเที่ยวอย่างครบวงจรในเรื่องต่างๆ เช่น การเตรียมอาหาร การกล่าวต้อนรับ การแจ้งรายละเอียด การเดินทาง การให้ข้อมูลเกี่ยวกับกฎ/วัฒนธรรม การสร้างบรรยากาศในรถให้สนุกสนานอย่างสร้างสรรค์ การแจ้งแหล่งที่พัก เป็นต้น การปฏิบัติเมื่อสิ้นสุดการเดินทางท่องเที่ยว ทักษะการบริการจัดการเวลาที่ เหมาะสม ทักษะในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เนื่องจากเป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญค่อนข้างสูงแต่ การปฏิบัติงานของมัคคุเทศก์อยู่ในระดับที่ควรพัฒนา ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ได้เสนอแนวทางโดยการจัดโครงการ ฝึกอบรมทักษะการปฏิบัติงานของมัคคุเทศก์ เพื่อให้มัคคุเทศก์มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น และจัด Workshop ให้กับมัคคุเทศก์ในเรื่อง “ปลุกความเป็นไกด์ เล่าเรื่องยังไงให้น่าจดจำ” เพื่อเปิดมุมมองใหม่ในการเล่าเรื่อง อย่างสร้างสรรค์และเพิ่มดีกรีความเป็นมัคคุเทศก์คุณภาพที่นักท่องเที่ยวต้องประทับใจ ตลอดจนการจัด ฝึกอบรมหลักสูตร Service Mind จากการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ประกอบการ หรือผู้บริหารในอุตสาหกรรม

ท่องเที่ยว และบริการ ได้เสนอแนวทางการพัฒนาบุคลากรด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และบริการในจังหวัดอุดรธานี คือ ควร ยกระดับทักษะการให้บริการ Service Mind ให้ได้มาตรฐานสากล และเป็นที่ประทับใจ

แนวทางที่ 2 การพัฒนาศักยภาพด้านความรู้ พบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่ามัคคุเทศก์จังหวัดอุดรธานี ควรพัฒนาตนเองในด้านความรู้ ให้มีความรู้ลึกรู้จริงเกี่ยวกับประวัติและอยู่ในกรอบความพอดีไม่มากไป รองลงมาจากด้านทักษะ โดยเฉพาะความรู้ด้านภาษาต่างประเทศ ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ไทย ศิลปะและวัฒนธรรมไทย ความรู้เกี่ยวกับประเทศไทย และประชาคมอาเซียน ความรู้ เกี่ยวกับการ ท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ที่ยั่งยืน เนื่องจากผลการปฏิบัติงานอยู่ในระดับควรพัฒนา ที่เห็นว่า มัคคุเทศก์ไทยควรกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้ และพัฒนาศักยภาพตนเอง แสวงหาความรู้เพิ่มเติมและพัฒนาทักษะที่จำเป็น ทันการเปลี่ยนแปลงเสมอ โดยแนวทางการพัฒนาจะเน้นไปที่การจัดโครงการอบรมระยะสั้นเกี่ยวกับความรู้ในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะ ความรู้ด้านแหล่งท่องเที่ยววัด ประวัติของวัด ประวัติบุคคลสำคัญของวัดและตำนานความเชื่อ เป็นต้น เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เมื่อมาท่องเที่ยวจังหวัดอุดรธานี ต้องการให้ มัคคุเทศก์นำเที่ยวทางความเชื่อ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ความสวยงาม มากที่สุด และจัดคอร์สระยะยาวสำหรับการฝึกอบรมด้านภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ เพื่อการท่องเที่ยว) รวมถึงควรใช้แนวทางอื่น ๆ ในการพัฒนาศักยภาพมัคคุเทศก์ควบคู่กับการฝึกอบรม เช่น จัดให้มีศูนย์พัฒนาวิชาการสำหรับมัคคุเทศก์ เพื่อเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ คู่มือ ตำรา เป็นแหล่งพัฒนาทางวิชาการ มีการสนับสนุนความรู้ผ่านทางสื่อออนไลน์ สื่อสิ่งพิมพ์ สมาคม ชมรมมัคคุเทศก์ ทั้งในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค ควรมีเว็บไซต์และฐานข้อมูลทางวิชาการสำหรับ มัคคุเทศก์ในระดับภาคอีสาน

แนวทางที่ 3 การพัฒนาศักยภาพด้านจรรยาบรรณในวิชาชีพมัคคุเทศก์ จากผลการประเมิน ศักยภาพมัคคุเทศก์ พบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่ามัคคุเทศก์ ควรพัฒนาตนเองในด้านจรรยาบรรณในวิชาชีพมัคคุเทศก์โดยเฉพาะความตรงต่อเวลา เนื่องจากเป็นสิ่งที่ นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญค่อนข้างสูงแต่การปฏิบัติงานของมัคคุเทศก์อยู่ในระดับที่ควรพัฒนา นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ และมัคคุเทศก์มีความคิดเห็นในด้านจริยธรรมในวิชาชีพว่า มัคคุเทศก์ควรมีความตระหนักในหน้าที่และความรับผิดชอบ ดังนั้น แนวทางในการพัฒนาครั้งนี้ควรมีการสร้างจิตสำนึกมัคคุเทศก์อย่างต่อเนื่อง และมีการจูงใจโดยการ ยกย่องมัคคุเทศก์ ที่มีคุณธรรมและจริยธรรมในวิชาชีพ เพื่อเสริมสร้างให้มัคคุเทศก์มีความตรงต่อเวลา มีความตระหนักในหน้าที่ประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และศรัทธาในวิชาชีพมัคคุเทศก์

แนวทางที่ 4 การพัฒนาศักยภาพด้านทัศนคติ พบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่ามัคคุเทศก์จังหวัดอุดรธานีควรพัฒนาตนเองในด้าน ทัศนคติ โดยเฉพาะการเห็น

คุณค่าของงานทุกประเภท มีจิตอาสามากขึ้น อย่างไรก็ตามในประเด็นอื่น ๆ มัคคุเทศก์จังหวัดอุดรธานี สามารถทำได้ค่อนข้างดี ระดับความสำคัญของศักยภาพของมัคคุเทศก์ด้านคุณลักษณะในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมากที่สุดเรื่องการมี ทัศนคติที่ดีต่อ นักท่องเที่ยวไม่ว่าจะมาจากชาติ หรือศาสนาใด ไม่ดูหมิ่นดูแคลนในวัฒนธรรมของผู้อื่น ดังนั้น แนวทางการพัฒนาคือ จัดโครงการอบรม “ทัศนคติการสื่อสาร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเป็นไกด์” เพื่อปรับมุมมองของมัคคุเทศก์ให้มองโลกในแง่ดี ยิ้มแย้ม แจ่มใส มีใจรักงานบริการ หวงแหนสมบัติของชาติ ทุนทางวัฒนธรรมของจังหวัดอุดรธานี

แนวทางที่ 5 การพัฒนาศักยภาพด้านบุคลิกภาพ พบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าควรพัฒนาการแต่งกายสะอาด สุภาพ เรียบร้อย และ ความเฉลียวฉลาด ไหวพริบ เนื่องจากผลการปฏิบัติงานของมัคคุเทศก์อยู่ในระดับที่ดี ความต้องการพัฒนาตนเองด้าน ศักยภาพของบุคลากรด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และบริการในจังหวัดอุดรธานี ด้านบุคลิกภาพ ได้แก่ ต้องการพัฒนาบุคลิกภาพ และการแสดงออกที่เหมาะสม รองลงมาคือ การแต่งกาย และความน่าเชื่อถือ และไว้วางใจ ตามลำดับ ดังนั้น แนวทางการพัฒนาครั้งนี้คือ จัดโครงการฝึกอบรมด้านบุคลิกภาพเพื่อการ บริการที่เป็นเลิศในการท่องเที่ยว และเสริมศักยภาพมัคคุเทศก์ โดยเริ่มตั้งแต่การแต่งกายที่สุภาพ ส่งเสริมสินค้าพื้นเมือง เพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่น การมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี กิริยามารยาทและไหวพริบในการทำงานของมัคคุเทศก์

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนามัคคุเทศก์เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุดรธานี มีประเด็นที่น่าสนใจ สามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. การพัฒนามัคคุเทศก์เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นการพัฒนามัคคุเทศก์ที่มีอยู่แล้วให้เป็น มัคคุเทศก์เชิงพุทธ โดยการพัฒนาองความรู้เชิงพุทธในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี มีความรู้ความเข้าใจในประวัติพระพุทธศาสนา เพื่อที่จะเป็นการเข้าใจความหมายความสำคัญของพิธีกรรมต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนาที่วัดนั้นนำมาปฏิบัติ และประวัติวัดสำคัญ ความเชื่อ ความศรัทธา วัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น เพื่อการนำนักท่องเที่ยวนั้นได้สัมผัสความเชื่อของพื้นที่ทางพระพุทธศาสนาได้อย่างมีจุดเด่น เป็นเอกลักษณ์ การพัฒนามัคคุเทศก์เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นผู้ที่ทำหน้าที่นำนักท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่าง ๆ สามารถให้ความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งความสนุกสนานเพลิดเพลินแก่นักท่องเที่ยวได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Juthaporn Hinsui et al. (2014: 50) ได้ทำการศึกษา เรื่องแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ กรณีศึกษา

วัดประชาคมวนาราม อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพ การดำเนินงาน 2) ปัญหาและอุปสรรค 3) แนวทางข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธผล จาการศึกษาพบว่า 1) วัดมีการปกครองภายในวัดมีองค์กรในการดูแลการปกครองโดยเรียงจากเจ้าอาวาสรองเจ้าอาวาสเรื่อยไปตามลำดับมีเจ้าหน้าที่ของวัดทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์และประสานงานสำหรับผู้ที่เข้ามาติดต่อปฏิบัติธรรมมีคณะกรรมการวัดซึ่งคัดเลือกจากคณะสงฆ์จำนวน 20 รูป และคณะกรรมการวัดซึ่งเป็นบุคลากรภายนอกคัดเลือกจากผู้แทนหน่วยงานราชการและลูกศิษย์ทำหน้าที่ ติดต่อและประสานงานการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มีการแยกเขตพื้นที่ฝ่ายคณะสงฆ์และแม่ชีอย่าง ชัดเจน 2) วัดขาดกิจกรรมในการดึงดูดนักท่องเที่ยวในสำคัญทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้สอดคล้องกับ แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัดร้อยเอ็ดขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนองค์กร เอกชนและหน่วยงานรัฐอื่น ๆ ในการวางแผนการตัดสินใจและการดำเนินการพัฒนาการจัดการ ท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมอย่างจริงจังและต่อเนื่องซึ่งการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวด้านการ ประชาสัมพันธ์การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานสิ่งอำนวยความสะดวกเส้นทางคมนาคมยังไม่สามารถ สนองต่อความสะดวกนักท่องเที่ยวได้ 3) ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธคือสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงพุทธระหว่างหน่วยงานภาครัฐบ้านวัดโรงเรียนเพื่อร่วมกันส่งเสริมกิจกรรม ในทุกวันสำคัญทางพุทธศาสนาระดมทรัพยากรทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจกรรม ด้านการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัดร้อยเอ็ดพัฒนาโครงสร้าง พื้นฐานเส้นทางสังคมการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวสิ่งอำนวยความสะดวกให้สามารถสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวได้รวมถึงการประชาสัมพันธ์ให้คนทั่วไปได้รู้จักมากขึ้น

2. การพัฒนามัคคุเทศก์เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุดรธานี วัดป่าบ้านตาด (วัดเกษรศีลคุณ) หลวงตามหาบัว วัดป่าภูก้อน และ วัดศิริสุทโธคำชะโนด ทั้ง 3 วัด มีการพัฒนามัคคุเทศก์เชิงพุทธ ดังนี้ 1. การจัดพิธีกรรมทางศาสนาของวัดมีส่วนช่วยในการส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น พิธีกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และประเพณีฮีต 12 ของภาคอีสาน เป็นต้น 2. การจัดระบบการจัดสภาพแวดล้อมให้มีความสงบ สะอาด สว่าง ดูร่มรื่นภายในวัด เช่น จัดสวนย่อม สถานที่ถ่ายรู้ สถานระบุตำแหน่ง เป็นต้น ให้มีความสงบ สะอาด สว่าง ดูร่มรื่น ภายในวัดตามหลักการของพระพุทธศาสนา องค์ประกอบ 3 ประการตามหลักไตรสิกขา คือ (1) สะอาด ด้วยหลักการของพุทธศาสนา คือ อธิสีลสิกขา (ศีล) (2) สงบ ด้วยหลักการของพุทธศาสนา คือ อธิจิตตสิกขา (สมาธิ) (3) สว่าง ด้วยหลักการของพุทธศาสนา คือ อธิปัญญาสิกขา (ปัญญา) 3. มีระบบการประชาสัมพันธ์ในการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัด เช่น การสร้างกิจกรรมระหว่างเที่ยว การเช็คอินเพื่อดูยอดวิวในสื่อของโลกออนไลน์ เพื่อชิงเงินรางวัล เป็นต้น การประชาสัมพันธ์ข้อมูลของวัดผ่านสื่อ ต่าง ๆ 4. การแนะนำเกี่ยวกับการเรียนรู้นิทรรศการ ภายในวัดมีส่วนช่วยในการส่งเสริมการ

ท่องเที่ยว ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phra Maha Kittikorn Kittirakkho (Udomdechapat) (2565: 2) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดนนทบุรี พบว่า ด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยวแสดงให้เห็นถึงความเป็นพระพุทธศาสนา สถานที่ท่องเที่ยวมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ด้านความสะดวกในการเข้าถึง การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวสะดวกสบาย สถานที่ท่องเที่ยวอยู่ในพื้นที่ไม่ไกลจากชุมชน ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานครบ มีสิ่งอำนวยความสำดวกสำหรับผู้พิการ ด้านสภาพแวดล้อม สถานที่ท่องเที่ยวมีความสะอาดปลอดโปร่ง ไม่มีมลภาวะที่จะเข้ามารบกวนการท่องเที่ยว ด้านข้อจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยว มีการกำหนดจำนวนผู้เข้าชมให้เหมาะสมกับสถานที่ท่องเที่ยว มีสาธารณูปโภคที่เพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยว ด้านความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน มีการประชาสัมพันธ์ที่ทั่วถึง มีปูชนียวัตถุและปูชนียสถานที่สำคัญ

3. แนวทางการพัฒนามัคคุเทศก์เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุดรธานี แนวทางที่ 1 การพัฒนาศักยภาพด้านทักษะ พบว่า แนวทางโดยการจัดโครงการ ฝึกอบรมทักษะการปฏิบัติงานของมัคคุเทศก์ เพื่อให้มัคคุเทศก์มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น และจัด Workshop ให้กับมัคคุเทศก์ ควรยกระดับทักษะการให้บริการ Service Mind ให้ได้มาตรฐานสากล และเป็นที่ประทับใจ แนวทางที่ 2 การพัฒนาศักยภาพด้านความรู้ พบว่า ความรู้ด้านแหล่งท่องเที่ยววัด ประวัติของวัด ประวัติบุคคลสำคัญของวัดและตำนานความเชื่อ เป็นต้น เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เมื่อมาท่องเที่ยวจังหวัดอุดรธานี ต้องการให้ มัคคุเทศก์นำเที่ยวทางความเชื่อ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ความสวยงาม มากที่สุด และจัดคอร์สระยะยาวสำหรับการฝึกอบรมด้านภาษาต่างประเทศ รวมถึงควรใช้แนวทางอื่น ๆ ในการพัฒนาศักยภาพมัคคุเทศก์เชิงพุทธ ควบคู่กับการฝึกอบรม แนวทางที่ 3 การพัฒนาศักยภาพด้านจรรยาบรรณในวิชาชีพมัคคุเทศก์ จากผลการประเมิน ศักยภาพมัคคุเทศก์ พบว่า แนวทางในการพัฒนาครั้งนี้ควรมีการสร้างจิตสำนึกมัคคุเทศก์อย่างต่อเนื่อง และมีการจูงใจโดยการ ยกย่องมัคคุเทศก์ ที่มีคุณธรรมและจริยธรรมในวิชาชีพ เพื่อเสริมสร้างให้มัคคุเทศก์มีความตรงต่อเวลา มีความตระหนักในหน้าที่ ประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และศรัทธาในวิชาชีพมัคคุเทศก์ แนวทางที่ 4 การพัฒนาศักยภาพด้านทัศนคติ พบว่า แนวทางการพัฒนาคือ จัดโครงการอบรม “ทัศนคติการสื่อสาร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเป็นไกด์” เพื่อปรับมุมมองของมัคคุเทศก์ให้มองโลกในแง่ดี ยิ้มแย้ม แจ่มใส มีใจรักงานบริการ หวงแหนสมบัติของชาติ ทุนทางวัฒนธรรมของจังหวัดอุดรธานี แนวทางที่ 5 การพัฒนาศักยภาพด้านบุคลิกภาพ พบว่า แนวทางการพัฒนาครั้งนี้คือ จัดโครงการฝึกอบรมด้านบุคลิกภาพเพื่อการ บริการที่เป็นเลิศในการท่องเที่ยว และเสริมศักยภาพมัคคุเทศก์ โดยเริ่มตั้งแต่การแต่งกายที่สุภาพ ส่งเสริมสินค้า

พื้นเมือง เพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่น การมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี กิริยามารยาทและไหวพริบในการทำงานของมัคคุเทศก์ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Wisit Somboon (2022: 2) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในการศึกษาครั้งนี้มี 4 ด้านคือ 1) การเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพ 2) การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจอย่างสมดุล 3) การกระจายรายได้สู่ทุกพื้นที่และทุกภาคส่วน 4) การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานอัตลักษณ์และวิถีไทย โดยนำหลักธรรมสัปปุริสธรรม 7 เข้ามาบูรณาการกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังนี้ 1. รู้เหตุ (ธัมมัญญุตา) โดยรับฟังข้อมูล ข้อคิดเห็นจากนักท่องเที่ยวเพื่อปรับปรุง ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว จัดการท่องเที่ยวโดยสุจริต 2. รู้ผล (อัตถัญญุตา) โดยการดูแลและให้บริการนักท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ ให้นักท่องเที่ยวประทับใจ มีความสุข เพลิดเพลินทุกกิจกรรม ทำให้ชุมชนมีรายได้หมุนเวียน 3. รู้ตน (อัตตัญญุตา) โดยมีใจรักงานด้านบริการ มีความรู้ด้านภาษาต่างประเทศและฝึกอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยว 4. รู้ประมาณ (มัตตัญญุตา) โดยการใช้ทรัพยากรภายในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด พัฒนาชุมชนตามความจำเป็นเพื่อไม่ให้สูญเสียอัตลักษณ์ ส่งเสริมการอยู่อย่างพอเพียงตามวิถีชุมชน 5. รู้กาล (กาลัญญุตา) โดยแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวเพิ่มเติมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ตัดสินใจ จัดโปรแกรมท่องเที่ยวได้เหมาะสม ติดตามเทรนด์ความต้องการของนักท่องเที่ยว 6. รู้ชุมชน (ปริสัญญุตา) โดยใช้ประสบการณ์ชุมชนในการบริหารการท่องเที่ยว พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้เหมาะสมกับชุมชนและการเปลี่ยนแปลงของสังคม รักษาวัฒนธรรมประเพณี อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมขนอย่างดี 7. รู้บุคคล (ปุคคลัญญุตา) โดยการรวมกลุ่มเป็นสมาชิก ชมรมเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้านการท่องเที่ยว ร่วมมือกับองค์กรภาครัฐและเอกชนเพื่อให้เข้ามาช่วยเหลือด้านการท่องเที่ยว

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนามัคคุเทศก์เชิงพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุดรธานี” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวโดยพุงประเด็นไปที่มัคคุเทศก์เชิงพุทธที่ดีเป็นอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยในทั้ง 3 วัด วัดป่าบ้านตาด (วัดเกษรศีลคุณ) หลวงตามหาบัว วัดป่าภูก้อน และ วัดศิริสุทโธคำชะโนด ดังนี้

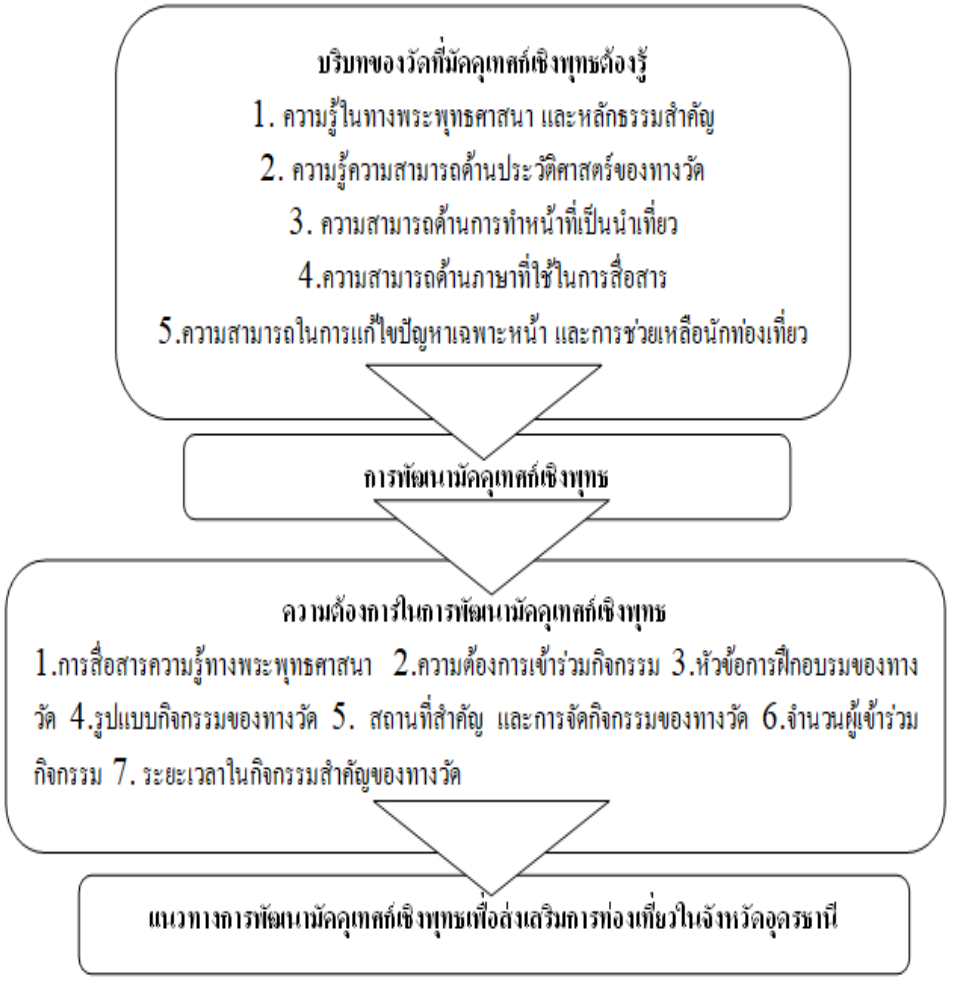

เอกสารอ้างอิง

Chamnan Muangtim. (1998). *Tour guide's manual.* Bangkok: Silpakorn University.

Juthaporn Hinsui et al. (2014). Guidelines for promoting Buddhist tourism, case study of Wat Prachakhom Wanaram. Si Somdet District, Roi Et Province. *Thai International Tourism Academic Journal.* Year 10, Issue 1. (January-February 2014): 50.

Khattiya Kalantakapakorn. (2007). *Lakkhakarn Tour Guide.* Chiang Mai: Chiang Mai Rajabhat University.

Ministry of Tourism and Sports. (2011). *National Tourism Development Plan 2012-*

2016. Bangkok: National Tourism Policy Committee. Ministry of Tourism and Sports.

Office of Small and Medium Enterprises Promotion. (2008). *Royal Gazette Volume 125/Part 29.* Bangkok: Vision Prepress Company Limited.

Phatcharabot Rittem. (2022). *Religious and cultural tourism management model in Chiang Mai province.* Research report. Faculty of Social Sciences: Mahachulalongkorn rajavidyalaya University Chiang Mai Campus.

Phra Maha Kittikorn Kittirakkho (Udomdechapat). (2022). *Development of cultural tourist attractions of temples in Nonthaburi Province.* Doctor of Philosophy Thesis Department of Buddhism. Graduate School: Mahachulalongkorn-rajavidyalaya University.

Phra Samu Anurak Theerasakko (Chang Muang). (2012). *Development of temples for Buddhist tourism in Samut Sakhon Province.* Master of Buddhist Thesis. Department of Buddhism. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Supaporn Makchaeng. (1991). *Guidelines*. Bangkok: Odeon Store Publishing.

Thanakrit Sangchaei. (2007). *Tourism and service industry.* Phetchaburi: Silpakorn University Phetchaburi Information Campus.

Tourism Authority of Thailand. (2021). *Annual report 2021.* Bangkok: Tourism Authority of Thailand.

Wisit Somboon. (2022). Integrating Buddhist principles for community cultural tourism management in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. *Doctor of Philosophy Thesis Department of Public Administration.* Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

รูปแบบการพัฒนาเกษตรกรรมเชิงพุทธสมัยใหม่ ในจังหวัดบึงกาฬ

A MODERN BUDDHIST AGRICULTURAL DEVELOPMENT MODEL IN BUENG KAN PROVINCE

[1]พระธนภัทร ธนภทฺโท (ปู่แก้ว), [2]สมเดช นามเกตุ, [3]พระครูจิรธรรมธัช และ [4]อริย์ธัช เลิศรวมโชค

[1]Phra Tanapat Tanaphatto (Pookaew), [2]Somdet Namket,

[3]Phrakru Jiradhammathat, and [4]Arithat Loesruamchok

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]6402105013@mcu.ac.th

Received: October 26, 2024; **Revised**: November 10, 2024; **Accepted**: December 29,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาเกษตรกรรมเชิงพุทธสมัยใหม่ในจังหวัดบึงกาฬ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์การวิจัย 1. เพื่อศึกษาการพัฒนาเกษตรกรรมเชิงพุทธสมัยใหม่ 2. เพื่อศึกษาการพัฒนาเกษตรกรรมเชิงพุทธสมัยใหม่ในจังหวัดบึงกาฬ 3. เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาเกษตรกรรมเชิงพุทธสมัยใหม่ในจังหวัดบึงกาฬ พบว่า 1. รูปแบบเชิงอนุรักษ์และพัฒนา (1) อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การเกษตรเชิงพุทธใช้หลักการทางศีล 5 และศีล 8 เป็นพื้นฐานในการประกอบสัมมาอาชีพ เพื่อสร้างการพึงพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ด้วยอินทรีย์ (2) วัฒนธรรมประเพณีแบบไทย ที่มีเกี่ยวกับเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม คือการพึ่งพาอาศัยแบ่งปันอาหารกันในสังคมเดียวกัน (3) ภูมิปัญญาไทย และท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้และอยู่กับธรรมชาติอย่างมี

---

[1] นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[3] รองศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[4] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ความสุข (4) อาชีพเกษตรกรรมของไทย คือการไม่ยึดติดกับสิ่งเดิม ให้เรียนรู้เพื่อสร้างสินค้าทางการเกษตรแบบใหม่ 2. รูปแบบเชิงพึ่งพาตนเอง (1) สร้างปัจจัย 4 ความต้องการขั้นพื้นฐานให้กับครอบครัว (2) การพึ่งพาปัจจัยการผลิต ในการทำเกษตรอินทรีย์ (3) การพึ่งธรรม องค์ความรู้ต่าง ๆ ที่มีทั้งหลักธรรม ทฤษฎี หรือศาสตร์ต่าง ๆ การเกษตรทั้งแนวพุทธผสมกับทฤษฎีใหม่ในปัจจุบัน 3. รูปแบบเชิงเข้มแข็งของชุมชน (1) ปัจเจกบุคคลเข้มแข็ง เกษตรเชิงพุทธสามารถแก้ปัญหาบุคคลได้ โดยสามารถจำแนกออกเป็น 4 ทาง คือ หนี้สิน การมีรายได้เพิ่ม อาชีพที่มั่นคง มีความสุขในการทำการเกษตร (2) องค์กรเข้มแข็ง โดยการสร้างสินค้าที่มีคุณภาพ ผู้ผลิตมีการสร้างหลักธรรมประจำใจ

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนา, เกษตรกรรมเชิงพุทธ, สมัยใหม่,

Abstract

Models of modern Buddhist agricultural development in Bueng Kan Province is qualitative research with the following objectives: 1.To study the development of modern Buddhist agriculture 2.To study the development of modern Buddhist agriculture in Bueng Kan Province 3. To propose models for the development of modern Buddhist agriculture in Bueng Kan Provincewere, found to be: 1. Conservation and development model (1) Conservation of the environment. Buddhist agriculture uses the principles of the 5 precepts and 8 precepts as the basis for occupation. To create interdependence between humans and the environment with organic matter (2) Thai traditional culture that has to do with traditional agriculture It is the dependence on sharing food in the same society. (3) Thai and local wisdom for learning. and live happily with nature (4) Thai agricultural occupation It's about not being attached to the same thing. To learn to create new agricultural products 2. Self-reliant model (1) creating 4 basic needs for the family (2) relying on production factors in organic farming (3) Relying on Dhamma, various knowledge that includes Dhamma principles, theories, or various sciences. Agriculture, both Buddhist principles mixed with current new theories. 3. Strong community model (1) Strong individuals. Buddhist agriculture can solve individual problems. It can be divided into 4 ways: debt, additional income A stable career Happy in farming (2) Strong organization By creating quality products The producer has created a moral principle.

Keywords: development model, Buddhist agriculture, modern,

บทนำ

ขบวนการพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมหรือกลุ่มนักกิจกรรมชาวพุทธเพื่อสังคม ที่พยายามนำพระพุทธศาสนาเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสังคม เช่น ปัญหาความไม่ยุติธรรมทางสังคม ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาความรุนแรง ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาทางการเมือง (Damien Keown, 2003: 86) บทบาทสำคัญอย่างหนึ่งของเครือข่ายพุทธศาสนิกเพื่อสังคมนานาชาติ คือ การมุ่งพัฒนาแนวคิด เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมที่มีฐานอยู่บนความมีสติ ปัญญา และกรุณา รวมทั้งการตีความศีล 5 แนวใหม่เพื่อสามารถตอบปัญหาสังคมโลกใหม่ที่เต็มไปด้วยความสลับซับซ้อน (Phra Maha Somboon Wutthikaro, 2013: 352) ซึ่งจะเห็นว่า การนำหลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนา ไปปรับใช้ในการจัดการปัญหาต่าง ๆ นั้นประสบความสำเร็จ และหาทางออกได้เป็นอย่างดี รูปแบบการพัฒนาเกษตรกรรมเชิงพุทธสมัยใหม่ในจังหวัดบึงกาฬ เป็นการนำหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อเข้าไปจัดการปัญหาที่เกษตรกรรมที่ยังคงมีปัญหาอยู่ และมีพระสงฆ์ในประเทศไทยที่เป็นนักวิชาการสมัยใหม่ เช่น พระมหาวุฒิชัย วชิร เมธี (ว.วชิรเมธี) ซึ่งมีแนวคิดก้าวหน้า ได้นำหลักธรรมะเข้าไปประยุกต์สอนชาวบ้านผ่านเกษตรกรรม ได้อย่างดียิ่ง ได้ก่อตั้งโรงเรียนชาวนา มหาวิชชาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ เพื่อสอนชาวนาให้รู้จักวิธีทำ เกษตรเชิงพุทธ โดยอธิบายหลักธรรมเข้ากับหลักเศรษฐศาสตร์ว่า พุทธเศรษฐศาสตร์ในที่นี้ หมายถึง การทำมาหากิน ตามแนวพุทธ ยึดหลักตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม การปลูกผัก เกษตรอินทรีย์ ก็เพราะจะทำให้คนทำปลอดจากสารเคมี และผู้บริโภคก็ปลอดภัย แล้วที่หยิบมาทำก็เพราะมีคำสอนของพระพุทธเจ้าเรื่องสัมมาอาชีพ แต่คำสอนของพระองค์ไม่ได้มีการหยิบขึ้นมา ที่คนเราทำมาหากินไม่ขึ้น เพราะทำไม่ถูก หรือคอรัปชั่น ไม่ได้เป็นการทำมหากินที่อยู่บนหลักการ ทำมาหา "ธรรม" ซึ่งจะทำให้คนเราประสบความสำเร็จทั้งทางโลก และทางธรรม (Amarin, 2023) จะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์จึงทรงสอนธรรมะผ่านการสนทนาเกี่ยวกับอาชีพได้เป็นอย่างดี พระสงฆ์ในยุคต่อมา ก็ได้ประยุกต์หลักวิธีการสอนธรรมให้เข้ากับวิถีชีวิตของประชาชนได้ ในประเทศไทยเราประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม พระสงฆ์ในอดีต ก็ใช้หลักวิธีการเผยแผ่ธรรมเข้าไปโยงเข้ากับเกษตรกรรม จะเห็นได้จากประเพณีไทยอีสาน ฮีต 12 คอง 14 (Noppadon Phrohamani, 2010: 3) ที่นำเอาหลักความเชื่อเรื่องกรรม ทาน ศีล ภาวนา เข้าไปรวมไว้ให้ถือปฏิบัติในแต่ละเดือน ทำให้คนไทยมีลักษณะอุปนิสัยเป็นคนใจดี ชอบให้ทาน เชื่อในเรื่องกรรมเป็นพื้นฐานดำเนินชีวิต ปัญหาสังคมจึงไม่มาก ต่อมาเมื่อสังคมเปลี่ยนจากยุคเกษตรกรรมไปสู่ยุคอุตสาหกรรม เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ เกิดปัญหาสังคมซับซ้อนประชาชนส่วนใหญ่ยังประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่เปลี่ยนเป็นการเกษตรเพื่อพาณิชย์ ซึ่งมีต้นทุนสูงจึงกลายเป็นปัญหาใหญ่ของสังคม

ที่เกี่ยวโยงกับ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นการเกษตรที่ทำลายสิ่งแวดล้อม และไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ จึงเกิดแนวคิดเรื่องการทำเกษตรพอเพียง หรือเกษตรกรรมเชิงพุทธขึ้นมา เช่น ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นต้น (Sin Panphinit, 2000: 2)

จากความเป็นมาความสำคัญข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา รูปแบบการพัฒนาเกษตรกรรมเชิงพุทธสมัยใหม่ในจังหวัดบึงกาฬ เพื่อศึกษาการพัฒนาเกษตรกรรมเชิงพุทธสมัยใหม่ และเพื่อศึกษาการพัฒนาเกษตรกรรมเชิงพุทธสมัยใหม่ในจังหวัดบึงกาฬ แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาเกษตรกรรมเชิงพุทธสมัยใหม่ในจังหวัดบึงกาฬ ในการที่จะมีแบบแผนของการพัฒนาเกษตรกรรมสมัยใหม่ในการพัฒนาคุณภาพของประชาชนให้ดีขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาเกษตรกรรมเชิงพุทธสมัยใหม่
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาเกษตรกรรมเชิงพุทธสมัยใหม่ในจังหวัดบึงกาฬ
3. เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาเกษตรกรรมเชิงพุทธสมัยใหม่ในจังหวัดบึงกาฬ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย รูปแบบการพัฒนาเกษตรกรรมเชิงพุทธสมัยใหม่ในจังหวัดบึงกาฬ มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร และการลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อสัมภาษณ์ แล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในการวิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย 1. พระสงฆ์ผู้สอนการทำเกษตร ผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้ (1) เป็นพระภิกษุที่มีความรู้ด้านธรรมะและมีความสามารถเผยแผ่คำสอนเกี่ยวกับเกษตรกรรมเป็นอย่างดี (2) เป็นพระภิกษุที่มีชื่อเสียงระดับจังหวัดหรือระดับประเทศ และเป็นที่ยอมรับของสังคม (3) เป็นพระภิกษุที่นำหลักธรรมไปบูรณาการการสอนผ่านเกษตรกรรมเชิงพุทธ 2. เกษตรกรผู้รับแนวปฏิบัติ จะกำหนดคุณสมบัติ ดังนี้ (1) ทำอาชีพเกษตรกรรม เกี่ยวกับการปลูกพืช (2) เป็นกลุ่มเกษตรกรที่ได้รับรางวัล ในระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา (3) เป็นกลุ่มเกษตรกรที่มีความสามารถด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งศึกษารูปแบบการพัฒนาเกษตรกรรมเชิงพุทธสมัยใหม่ในจังหวัดบึงกาฬ

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่ม ซึ่งมีการสร้างเครื่องมือการวิจัยตามแบบของมหาวิทยาลัย โดยผ่านที่ปรึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่าน แล้วปรับปรุงแบบก่อนนำแบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลพื้นที่ภาคสนามจริง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย 1. การวิเคราะห์ข้อมูลด้านเอกสาร จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง 2. การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม จากแบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม เพื่อตอบคำถาม วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

การวิจัย รูปแบบการพัฒนาเกษตรกรรมเชิงพุทธสมัยใหม่ในจังหวัดบึงกาฬ มีผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. การพัฒนาเกษตรกรรมเชิงพุทธสมัยใหม่

การพัฒนาเกษตรกรรมเชิงพุทธสมัยใหม่ คือ แนวคิดเกษตรกรรมเชิงพุทธ เป็นคำศัพท์วิชาการสมัยใหม่ที่ถูกใช้เพื่ออธิบายความหมายการทำเกษตรโดยใช้หลักการ แนวคิดทางพระพุทธศาสนา ซึ่งในสมัยพุทธกาลไม่มีการเกษตรเชิงพุทธการทำเกษตรมีมาก่อนครั้งพุทธกาลและมีความสำคัญอย่างมาก มาจากคำว่า กสิ – กมฺม แปลว่าการไถนา โดยใจความหมายถึงการเพาะปลูกพืช ได้แก่ การทำนา การทำไร่ เป็นต้น ในอินเดียมีระบบวรรณะ แบ่งชนชั้นออกตามหน้าที่การงาน กสิกรรมจึงเป็นการงานของชนชั้นสูง วรรณะกษัตริย์และพราหมณ์ ก็มีอาชีพทำนา อาชีพเกษตรกรรมจึงเป็นอาชีพพื้นฐานที่สุจริตซึ่งสังคมยอมรับ เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปเทศนาสอนประชาชนก็มักจะอธิบายธรรมะมีความหมายลึกซึ่งโดยเปรียบเทียบกับการทำนา ทำให้ผู้ฟังสามารถเข้าใจได้ชัด เช่น เขตตสูตร กสิภารทวาชสูตร ธนิยสูตร พหุธิติสูตรเสด็จไปสนทนากับชาวนาสอนชาวนา ในลักษณะอุปมาเปรียบเทียบให้เข้าใจธรรมจนได้บรรลุธรรม ดังนั้นพระพุทธองค์ทรงใช้การทำนาเป็นเครื่องมืออธิบายธรรมเพื่อโปรดชาวเกษตรกรซึ่งเป็นชนส่วนใหญ่ให้เข้าถึงธรรมได้หลักธรรมต่าง ๆ ถูกสอดแทรกไว้ในเนื้อหาซึ่งเป็นการสอนที่มีประสิทธิภาพเพราะพูดจากสิ่งที่เขาเข้าใจได้ง่ายกว่า

แนวคิดเกษตรกรรมเชิงพุทธ จึงหมายถึง การนำเอาหลักธรรม หลักแนวคิดต่างๆ ทั้งในเรื่องเกษตรโดยตรงที่พระพุทธเจ้าตรัสสอน และที่ไม่เกี่ยวกับเกษตรโดยตรงแต่มีเนื้อหาสาระที่ควรนำมาประยุกต์เข้ากับการทำเกษตรเพื่อให้เกิดเป็นการเกษตรที่ดีงาม เช่น หลักศีลนำมาใช้ในเรื่องการไม่เบียดเบียน หลักความสันโดษนำมาใช้ในเรื่องความพออยู่พอเพียงไม่ตกเป็นทาสของกิเลส หลักความขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์อดทน นำมาสร้างความเข้มแข็งทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน

หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์นำมาเป็นกรอบในการทำเกษตรกรรมและดำเนินชีวิต หลักพรหมวิหารนำมาใช้เพื่อปรับทัศนคติในการทำเกษตรแบบอินทรีย์ให้มีจิตเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้บริโภคและรักษาสภาพแวดล้อมธรรมชาติ หลักสัมมาอาชีวะนำมาเป็นกรอบการทำอาชีพให้สุจริตมีคุณค่า หลักอิทธิบาทส่งเสริมให้เกษตรกรเกิดพลังความขยันมุมานะ หลักไตรสิกขานำมาเป็นกรอบในการดำเนินทำอาชีพให้ไปสู่ความพ้นทุกข์

แนวคิดเกษตรตามหลักวิทยาการสมัยใหม่ เป็นหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ที่มีใช้อยู่ในปัจจุบัน เป็นการทำเกษตรมุ่งให้ผลผลิตมาก เพื่อการพานิชย์ ซึ่งเมื่อนำมาเป็นข้อมูลเปรียบเทียบกับเกษตรเชิงพุทธแล้ว การทำเกษตรตามวิทยาการสมัยใหม่ก่อให้เกิดผลเสียให้กับเกษตรกร เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมมากกว่า เพราะมุ่งให้ได้ผลผลิตในขณะที่เกษตรกรมีปัญหาหนี้สินจนละทิ้งอาชีพเกษตรกรรมไปทำอาชีพอย่างอื่นแทน

2. การพัฒนาเกษตรกรรมเชิงพุทธสมัยใหม่ในจังหวัดบึงกาฬ

การพัฒนาเกษตรกรรมเชิงพุทธสมัยใหม่ในจังหวัดบึงกาฬ เป็นการศึกษากลุ่มที่รวมกันเป็นองค์กรทางธรรมโดยใช้หลักสัจจะเป็นเงื่อนไข ให้ทุกคนมีความจริงใจต่อกัน ในการขยันทำมาหากิน เน้นการออมทรัพย์ไว้เพื่อความมั่นคง และเพื่อสมาชิกได้กู้ยืมในคราวจำเป็นในอัตราที่ถูก สมาชิกมีจำนวนมาก ส่วนมากเป็นชาวเกษตรกรซึ่งมีปัญหาหนี้สิน การสอนธรรมของพระสงฆ์ในพื้นที่จังหวัดบึงกาฬ ที่มีการใช้พื้นที่ของทางวัดในการทำสวนเกษตร ปลูกไผ่ ปลูกพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ ที่เป็นตัวอย่างในการแบ่งปัน พันธุ์ไม้ ได้สอนธรรมะแทรกเข้าไปในวิถีชีวิตประชาชนในพื้นที่จังหวัดบึงกาฬ ทั้งอาชีพ กิจกรรมที่ทำร่วมกันในรูปแบบองค์กร เพื่อสร้างกลุ่มกัลยาณมิตรในแต่ละพืชทางเศรษฐกิจของจังหวัดบึงกาฬ ขึ้นมาช่วยเหลือพึ่งพากัน เกษตรกรรมปัจจุบันหันมาใช้แบบอินทรีย์ส่วนมาก เพื่อลดต้นทุนการผลิต ผลที่ได้จากการสอนธรรมผ่านกิจกรรมทำให้สมาชิกมีความซื่อสัตย์ต่อกันในองค์กร ลดละเลิกอบายมุขได้ มีศีล 5 มีความขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ อดทน ข้อดีที่ มีผู้นำที่เสียสละ มีประสบการณ์ วิธีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบมีประสิทธิภาพ มีสมาชิกจำนวนมากมีทักษะในการทำบัญชี มีเงินในระบบจำนวนมาก เพื่อที่จะเป็นกลุ่มรัฐวิสากิจชุมชนในการเรียนรู้การเกษตรกรรมสมัยใหม่ ที่มีการใช้ภูมิปัญญาในการผลิต ปุ๋ยอินทรีย์ หรือสิ่งต่าง ๆ เพื่อลดต้นทุนการผลิตทางการเกษตร และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ในการทุนแรง ทดเวลา หรือหาความรู้ใหม่ๆ จากพื้นที่อื่นทั้งในประเทศและต่างประเทศในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรในจังหวัดบึงกาฬ ส่วนสิ่งที่ต้องพัฒนาคือ ระบบการทำเกษตรที่ไม่แน่นอนยังหาแนวทางชัดเจนไม่ได้ ขึ้นอยู่กับความเห็นของประชาชนที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจ และไม่ยอมที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ในแต่ละพื้นที่ว่าควรทำแบบใดบ้าง แต่ส่วนมากหันมาสนใจด้านเกษตรอินทรีย์ เพราะช่วยลดต้นทุนเรื่องปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงยากำจัดศัตรูพืชได้อีกอย่างหนึ่งที่เป็นจุดที่ควรพัฒนา คือ การไม่มีองค์กรที่มีผู้เชี่ยวชาญมาให้คำแนะนำและช่วยเหลืออย่างจริงจังอย่างเป็นรูปธรรม ในพื้นที่จังหวัดบึงกาฬก็จะใช้กระบวนการ

แบบประชาธิปไตย พึ่งพากันเองเป็นหลัก ทำให้ไม่เกิดการพัฒนาต่อยอดอย่างเป็นระบบเท่าที่ควร พุทธเกษตรหรือเกษตรเชิงพุทธสมัยใหม่ ของจังหวัดบึงกาฬจึงมีความหมายถึงการทำเกษตรที่ไม่ใช้สารเคมี อันเป็นการเบียดเบียนสิ่งมีชีวิต และสิ่งแวดล้อม โดยนำแนวคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์ในพื้นที่มาสอน หลักธรรมที่สำคัญ คือ การมีคุณธรรม มีสัจจะต่อกัน การแบ่งปัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การสร้างความสามัคคี เพื่อที่จะสร้างกลุ่มทางการเกษตรแต่ละกลุ่มเพื่อความเป็นหนึ่งเดียวของจังหวัดบึงกาฬ

3. รูปแบบการพัฒนาเกษตรกรรมเชิงพุทธสมัยใหม่ในจังหวัดบึงกาฬ

รูปแบบการพัฒนาเกษตรกรรมเชิงพุทธสมัยใหม่ในจังหวัดบึงกาฬ เป็นรูปแบบเกษตรกรรมที่ยืนอยู่บนฐานแนวคิดพึ่งของตนเอง แก้ปัญหาเรื่องหนี้สิน สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน บูรณาการเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ ทั้งในเรื่องของการบริหารที่ทันสมัย การจัดการองค์กร การใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพหลักการ คือ ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม สรรพชีวิต วิธีการเป็นการเกษตรที่เป็นสัมมาอาชีวะ ผู้ทำยืนอยู่บนฐานของศีลธรรมอย่างมั่นคง มีจุดมุ่งหมายดำเนินไปสู่ความพ้นทุกข์ดับทุกข์ คือความพอเพียง

รูปแบบพุทธเกษตรโดยใช้หลักเกษตรเชิงพุทธ เป็นมรรควิถี ในการแก้ปัญหาทุกข์ ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปรวมปัญหาของเกษตรกร คือความทุกข์ใน 3 ระดับ ที่เกิดจากอกุศลกรรมเก่า และอวิชชา ได้แก่ ระดับที่หนึ่ง ความยากจน หนี้สิน ระดับที่สองความมีทรัพย์แต่ไม่พอใช้ ระดับที่สามไม่มีความสุข เพราะมีมากแต่ไม่รู้จักพอ ทั้งสามระดับนี้สามารถเปลี่ยนแปลงด้วยพุทธเกษตรที่สร้างอุปนิสัยใหม่ให้เกิดมี ความขยันหมั่นเพียร อดทน มีศีล คบกัลยาณมิตร ดูแลสมาชิกในสังคม จะพบทางออกความดับทุกข์ มีความสุข เข้มแข็ง การสร้างรูปแบบพุทธเกษตรในจังหวัดบึงกาฬ ผู้วิจัยได้สร้างเป็น 4 รูปแบบ โดยรูปแบบแรกเป็นการสรุปรวมเกษตรเชิงพุทธ ในพื้นที่จังหวัดบึงกาฬ มาบูรณาการเป็นรูปแบบพุทธเกษตรแบบใหม่

รูปแบบพุทธเกษตร ระดับที่ 1 มุ่งแก้ปัญหาทุกข์ ที่รุนแรงอันเกิดจากความยากจน ให้กับประชาชนระดับล่างที่มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก มุ่งปรับเปลี่ยนอุปนิสัย การคิดที่มีเหตุผลก่อนที่จะประกอบการเกษตรเพื่อที่จะไม่เป็นการสร้างหนี้สินที่ส่วนมากประชาชนจะกู้เงินทั้งในระบบและนอกระบบเพื่อมาทำการเกษตร โดยที่ขาดความมีเหตุผล เช่น ค่าแรงขั้นต่ำ การลงทุนต่อไร่ ระยะเวลา ค่าบำรุงรักษา เป็นต้น เพราะส่วนมากจะทำโดยที่ไม่คิดหาเหตุผลอะไรทำไปตามปู่ ย่า สมัยก่อนเท่านั้นจึงเกิดปัญหาความยากจนที่เป็นพฤติกรรมที่จะทำให้ยากจนต่อไปไม่จบสิ้น การจัดการปัญหาด้วยชุดคำสอนพุทธเกษตรพื้นฐาน ต้องมีเหตุผล เช่น จะผิดอะไร จะขายให้ใคร คุ้มค่าต่อค่าแรงหรือไม่ มีความสุขในการดำเนินชีวิตหรือไม่ และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นโดยภาพรวมของครอบครัว

รูปแบบพุทธเกษตร ระดับที่ 2 มุ่งแก้ปัญหาให้กับชนชั้นกลาง ที่มีฐานะแต่ไม่พบความสุข การใช้พุทธเกษตร เข้าไปแก้ปัญหาทุกข์ที่เกิดจากความโลภ เพราะดิ้นรนแสวงหาผิดทาง โดยที่ไม่เข้าใจว่าอะไรคือสิ่งที่เป็นความยาก อะไรคือสิ่งที่จำเป็น การติดค่านิยมผิดๆ ทำให้เกิดการบริโภคสิ่งของวัตถุนิยมเพื่อหาความสุขภายนอก จนทำให้การใช้จ่ายในชีวิตประจำวันมีปัญหา คือการหาความสุขที่แท้จริงไม่พบ ไม่เกิดความพอเพียงในการดำเนินชีวิต การจัดการปัญหาคือ ปรับเปลี่ยนให้คบหากัลยาณมิตร รักษาศีลเพื่อให้ชีวิตมั่นคง เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อนำมาบูรณาการกับการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น หมั่นเจริญภาวนา เน้นการเจริญสมาธิ คำภาวนาทุกแห่ง แม้แต่ขณะทำงาน ก็ให้ภาวนา “พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ” เพื่อเป็นพุทธานุสสติ จิตใจจะมีความสุขกับการทำงาน เป็นต้น เพื่อที่จะมีความเข้าใจในตัวเอง เข้าใจสังคม รู้ว่าอะไรคือ สิ่งที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของตนเองและครอบครัว และรู้ว่าอะไรคือความยาก

รูปแบบพุทธเกษตร ระดับที่ 3 มุ่งแก้ปัญหาความทุกข์ให้กับชนชั้นสูง ผู้นำสังคม เศรษฐี คฤหบดี นักปราชญ์ ผู้มีชื่อเสียงต่าง ๆ ที่ร่ำรวยเงินทอง ชื่อเสียง แต่ยังคงหาความสุขในการดำเนินชีวิตไม่ได้ ไม่มีความพอใจในสิ่งที่ตนมี มีการดิ้นรนเพื่อให้ดี ให้ร่ำรวยมากกว่าเดิม จนกลายเป็นคนที่มีความโลภ เห็นแก่ตัว หาความสุขที่แท้จริงไม่ได้ ซึ่งการจัดการปัญหาคือ การศึกษาเรียนรู้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เรื่องสมาธิภาวนา และ วิปัสสนาภาวนา บนฐานของศีล 5 และศีล 8 เพื่อค้นหาความสุขทางโลก ความสุขทางธรรม สร้างความสมดุลในชีวิต รู้จักการให้การแบ่งปันที่จริงใจ

อภิปรายผล

การวิจัย รูปแบบการพัฒนาเกษตรกรรมเชิงพุทธสมัยใหม่ในจังหวัดบึงกาฬ มีประเด็นที่น่าสนใจอภิปรายผลได้ได้ดังนี้

1. การพัฒนาเกษตรกรรมเชิงพุทธสมัยใหม่ พบว่า เกษตรกรรมเชิงพุทธ มีหลักธรรมเรื่องศีล กำกับอยู่ด้วย เป็นสังคมที่พึ่งพาอาศัยกันระหว่างคน สัตว์ และสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการทำเกษตรกรรม โดยมีหลักพุทธธรรม เพื่อเกษตรกรรมคือ สัปปุริสธรรม 7 ทิฏฐธัม มิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 โภควิภาค 4 เป็นต้น การเกษตรกรรมสมัยใหม่ ได้ให้ความสำคัญต่อมิติต่าง ๆ ในสังคมอย่างสมดุลกัน ได้แก่ มิติด้านเศรษฐกิจ และสังคม มิติด้านการอนุรักษ์ และการจัดการทรัพยากร มิติการส่งเสริม บทบาทของกลุ่ม และการส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยมีแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิด ทฤษฎีการพัฒนาชุมชนเกษตรกรรมที่ยั่งยืน ปัจจุบันมีแนวคิด โคกหนอง นา โมเดล และสมาร์ฟาร์ม หรือ เกษตรอัจฉริยะ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phra Thep Rattana Muni (Saipong Anompayo) (2016: 2) ได้ศึกษาวิจัยในหัวข้อ “การเกษตรแนว พุทธเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจชุมชน” ผลการศึกษาพบว่า เกษตรแนวพุทธเป็นการเกษตรที่ถือเอาแม่แบบ

หลักมัชฌิมาปฏิปทา หรือหลักความเป็นสายกลางในการทำงาน ไม่เบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่น ดำเนินกิจกรรมด้วยหลักทิฏฐธัมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ในปัจจุบันที่คฤหัสถ์พึงถือเอามาปฏิบัติในการทำงาน คือ มีคความพากเพียร ขยัน ไม่เกียจคร้าน รู้จักรักษาและปกป้องดูแลกิจการที่ตนดำเนินการอยู่ให้ปลอดภัย หรือมีภูมิคุ้มกันที่ดี ผู้แนะนำที่ดี และรู้จักใช้จ่ายทรัพย์ในการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสม

2. การพัฒนาเกษตรกรรมเชิงพุทธสมัยใหม่ในจังหวัดบึงกาฬ พบว่า การทำเกษตรให้ชาวบ้านมาเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญที่มาถ่ายทอด ในเรื่อง 3 อย่าง คือ เศรษฐกิจ ธรรมะ และพุทธเศรษฐศาสตร์ ซึ่งในเนื้อหาสาระ มี 4 เรื่อง คือ พุทธธรรม พุทธเกษตร พุทธเศรษฐศาสตร์ และพุทธวัฒนธรรม การทำเกษตรกรรมต้องเรียนรู้จักอินทรีย์ 10 อย่างเพื่อเป็นพุทธเกษตรอินทรีย์อย่างสมบูรณ์ คือ 1. คนอินทรีย์ 2. เกษตรอินทรีย์ 3. ผลผลิตอินทรีย์ 4. อาหารอินทรีย์ 5. สุขภาพอินทรีย์ 6. สิ่งแวดล้อมอินทรีย์ 7. ชุมชนอินทรีย์ 8. เศรษฐกิจอินทรีย์ 9. ความสุขอินทรีย์ 10. ประเทศอินทรีย์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phrakru Yanpreecha (Noppadon Tapasilo) (2565: 2) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักทิฏฐธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของอำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย” ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดหลักทิฏฐธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนา คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน 4 อย่าง บ้างเรียกว่า หัวใจเศรษฐี "อุ อา กะ สะ" อาจเรียกสั้น ๆ ว่า ทิฏฐธัมมิกัตถะ 4 หมายถึง ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น เพื่อประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ ที่คนทั่วไปปรารถนา มี ทรัพย์ ยศ เกียรติ ไมตรี เป็นต้น อันจะสำเร็จด้วยธรรม 4 ประการ คือ 1) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น เช่น ขยันหมั่นเพียร เลี้ยงชีพด้วยการหมั่นประกอบการงาน เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการงานนั้น ประกอบด้วยปัญญาเครื่องสอดส่อง ที่เป็นอุบายให้การงานนั้นประสบความสำเร็จ 2) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ และเขารักษาคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้พร้อมมูล ไม่ให้ถูกลัก หรือทำลายไปโดยภัยต่าง ๆ 3) กัลยาณมิตร คบคนดี ไม่คบคนชั่ว อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใด ย่อมดำรงตน เจรจา สนทนากับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น ซึ่งเป็นผู้มีสมาจารบริสุทธิ์ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา และ 4) สมชีวิตา อยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้สุรุ่ยสุร่ายฟูมฟายนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ด้วยคิดว่ารายได้ของเราจักต้องเหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนือรายได้

3. รูปแบบการพัฒนาเกษตรกรรมเชิงพุทธสมัยใหม่ในจังหวัดบึงกาฬ พบว่า 1. รูปแบบเชิงอนุรักษ์และพัฒนา (1) อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การเกษตรเชิงพุทธใช้หลักการทางศีล 5 และศีล 8 เป็นพื้นฐานในการประกอบสัมมาอาชีพ เพื่อสร้างการพึงพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างมนุษย์กับ

สิ่งแวดล้อม ด้วยอินทรีย์ (2) วัฒนธรรมประเพณีแบบไทย ที่มีเกี่ยวกับเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม คือ การพึ่งพาอาศัยแบ่งปันอาหารกันในสังคมเดียวกัน (3) ภูมิปัญญาไทย และท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้และอยู่กับธรรมชาติอย่างมีความสุข (4) อาชีพเกษตรกรรมของไทย คือการไม่ยึดติดกับสิ่งเดิม ให้เรียนรู้เพื่อสร้างสินค้าทางการเกษตรแบบใหม่ 2. รูปแบบเชิงพึ่งพาตนเอง (1) สร้างปัจจัย 4 ความต้องการขั้นพื้นฐานให้กับครอบครัว (2) การพึ่งพาปัจจัยการผลิต ในการทำเกษตรอินทรีย์ (3) การพึ่งธรรม องค์ความรู้ต่าง ๆ ที่มีทั้งหลักธรรม ทฤษฎี หรือศาสตร์ต่าง ๆ การเกษตรทั้งแนวพุทธผสมกับทฤษฎีใหม่ในปัจจุบัน 3. รูปแบบเชิงเข้มแข็งของชุมชน (1) ปัจเจกบุคคลเข้มแข็ง เกษตรเชิงพุทธสามารถแก้ปัญหาบุคคลได้ โดยสามารถจำแนกออกเป็น 4 ทาง คือ หนี้สิน การมีรายได้เพิ่ม อาชีพที่มันคง มีความสุขในการทำการเกษตร (2) องค์กรเข้มแข็ง โดยการสร้างสินค้าที่มีคุณภาพ ผู้ผลิตมีการสร้างหลักธรรมประจำใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phra Khamron Atiphattho (Thong Noi) (2019: 2) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการเชิงเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มเกษตรกร ผู้ปลูกข่าตามหลักอปริหานิยธรรมในเขตเทศบาลตำบลทุ่งน้อยอำเภอ โพทะเล จังหวัดพิจิตร” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการบริหารจัดการเชิงเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข่าตามหลักอปริหานิยธรรมในเขตเทศบาลตำบลทุ่งน้อย อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร ควรดำเนินการ ดังนี้ 1) ด้านการรับรู้มุมมองที่เหมือนกันควรมีการ ร่วมพูดคุย ประสานงาน กำหนดราคา และการ ป้องกันโรคระบาด 2) ด้านสร้างความคิดร่วมกันควรมีจัดทำข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบผลผลิต บันทึกข้อมูลการผลิต ต้นทุน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหา 3) ด้านรับผลประโยชน์ร่วมกันควรมีการส่งเสริมให้ผู้ปลูกข่าได้มีสิทธิแสดงความคิดเห็น มีการจัดทำกฎระเบียบ แปรรูป และขอให้ภาครัฐเข้ามาส่งเสริม 4) ด้านการมีส่วนร่วมในเครือข่ายควรมีโอกาสในการเลือกผู้นำกลุ่ม ร่วมกำหนดกฎระเบียบ และร่วมคัดเลือกคณะกรรมการบริหาร 5) ด้านมีความสามัคคีกันในเครือข่าย ควรมีการเคารพซึ่งกันและกัน นอบน้อมให้เกียรติกัน แนะนำวิธีการแก้ไข้ปัญหา 6) ด้านการพึ่งพากัน ในการรักษาระบบนิเวศน์ มีการกำหนดเป้าหมาย จัดหาตลาด และรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และ 7) ด้านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันในเครือข่าย ควรมีการแก้ไขปัญหาร่วมกัน ให้ภาครัฐเข้ามาแนะนำหาแนวทางใหม่ ๆ และควรมีการแชร์ประสบการณ์ดี ๆ หรือใหม่ ๆ ให้แก่กันและกัน

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การวิจัยเรื่อง "รูปแบบการพัฒนาเกษตรกรรมเชิงพุทธสมัยใหม่ ในจังหวัดบึงกาฬ" เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

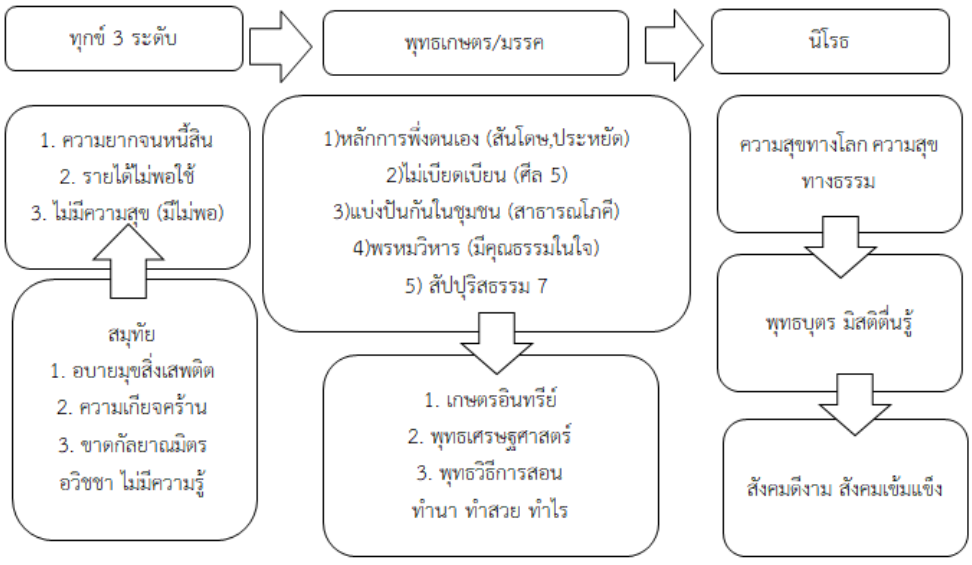

เอกสารอ้างอิง

Amarin. (2023). *Mahawichalai Buddhist Economics and sustainability according to Buddhism (Mr. W. Vajiramedhi),* [online]. Source http:// www.thaipost.net /sunday/ 100313/70678 [2 July 2023].

Damien Keown. (2003). *A Dictionary of Buddhism.* New York: Oxford University Press.

Jirayu Isarangkun Na Ayutthaya. (2011). *Development concepts and developmental work of His Majesty the King.* Bangkok: Published by the Sufficiency Economy Study Center. National Institute of Development Administration.

Noppadon Phrohamani. (2010). *Changes in the lifestyle of Chamsom villagers, Kabinburi Subdistrict, Kabinburi District. Prachinburi Province: A case study of the Heat 12 Kong 14 tradition.* Master of Political Science thesis. Department of Political Science. Graduate School: Burapha University.

Phra Khamron Atiphattho (Thong Noi). (2019). *Community economic network management of farmer groups. Galangal growers following the principles of Aparihaniyadhamma in Thung Noi Subdistrict Municipality, Pho Thale District, Phichit Province.* Master of Public Administration Thesis.

Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phra Maha Samran Sumetho (Manorat). (2022). *Large-scale Buddhist organic rice farming. In Mueang Chan District Pho Si Suwan District, Rasi Salai District, Sisaket Province*. Doctor of Philosophy Thesis Department of Buddhism. Graduate School: Mahachula longkornrajavidyalaya University.

Phra Maha Somboon Wutthikaro. (2013). Buddhism for society: a new paradigm regarding the five precepts. Education and global citizenship, Buddhist perspectives. Periscope Graduate Studies. Year 9, Special Issue 2013. Special edition on the occasion of celebrating Visakha Bucha Day, an important international day in the world. Pages 352-378.

Phra Phrom Kunaporn (P.A. Payutto). (2010). *Dictionary of Buddhism, Pramuandhamma edition.* 19th edition. Bangkok: S.R. Printing Mass Products Company Limited.

Phra Thep Rattanamuni (Saipong Anompayo). (2016). *Buddhist agriculture to solve community economic problems*. Doctor of Philosophy Thesis Department of Buddhism. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phrakru Yanpreecha (Noppadon Tapasilo). (2022). *Application of the principles of Thitthammakattha 4 benefits in the development of the community economy of Sri Chiang Mai District. Nong Khai Province.* Master of Buddhist Studies Thesis Department of Buddhism. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Sin Panphinij. (2000). *On strategies for promoting agriculture according to the philosophy of sufficiency economy for small farmers. Sub-region of western Thailand.* Research report. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University.

แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักพุทธธรรม ของพระสังฆาธิการจังหวัดบึงกาฬ

GUIDELINES FOR MANAGING THE AFFAIRS OF THE SANGHA WITH THE PRINCIPLES OF BUDDHISM PHRA SANGHA OF BUENG KAN PROVINCE

[1]พระครูอุดมธรรมมงคล จันทวัณโณ (ทองดี ทัพธานี), [2]พระครูพิศาลสารบัณฑิต, [3]สมเดช นามเกตุ และ [4]อริย์ธัช เลิศรวมโชค

[1]Phrakhruudomthammongkhon Jhantavanno (Thongdee Thuptanee), [2]Phrakru Phisalsarbunthit, [3]Somdet Namket and [4]Arithat Loesruamchok

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]6402105019@mcu.ac.th

Received: October 26, 2024; **Revised**: November 10, 2024; **Accepted**: December 29,2024

บทคัดย่อ

แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักพุทธธรรมของพระสังฆาธิการจังหวัดบึงกาฬ มี มีดังนี้ 1) ด้านการปกครอง ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย ข้อบังคับ คำสั่ง โดยมีหลักอปริหานิยธรรม เข้ามาบูรณาการ 2) ด้านการศาสนศึกษา จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ รวมทั้งการส่งเสริมพระภิกษุสามเณรให้ศึกษาพระปริยัติธรรมทุกทาง โดยมีหลักไตรสิกขาเข้ามาบูรณาการ มีศีล สมาธิ ปัญญา 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ จัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝัง

---

[1] นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[2] รองศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[4] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

คุณธรรม จริยธรรม แก่เด็กและเยาวชน ให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนา โดยมีหลักสังควัตถุเข้ามาบูรณาการ 4) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยประกาศ พระพุทธศาสนาเพื่อให้ผู้คนได้รับทราบ เพื่อให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อม นำไปปฏิบัติได้ มีหลักพุทธวิธีการสอนเข้ามาบูรณาการ 5) ด้านการสาธารณูปการ ดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการบูรณะ การรักษาและการก่อสร้างศาสนวัตถุในวัด โดยมีหลักพรหมวิหารเข้ามาบูรณาการ มีการทำให้เจริญขึ้น ทำให้ดีขึ้น มีการพัฒนากาย การพัฒนาสังคม การพัฒนาจิตใจ และการพัฒนาปัญญา 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ดำเนินงาน ช่วยเหลือสังคมทั้งทางจิตใจและวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ โดยมีหลักสาราณียธรรมเข้ามาบูรณาการ เป็น การสงเคราะห์ที่ให้ความช่วยเหลือต่อสาธารณชนอันแสดงให้เห็นถึงการมีอัธยาศัยมิตรไมตรีที่ดีต่อกัน

คำสำคัญ: การบริหาร, กิจการคณะสงฆ์, หลักพุทธธรรม, พระสังฆาธิการ,

Abstract

Guidelines for managing the affairs of the Sangha with Buddhist principles of the Sangha of Bueng Kanmi Province are as follows: 1) Administrative aspect Follow the Dhamma and discipline, laws, regulations, orders, with the principle of Aparihaniyadhamma. to integrate 2) religious education Arrange the study of the religious teachings of the Sangha. Including encouraging monks and novices to study the Dhamma in every way. The three principles are integrated with morality, concentration, and wisdom. 3) Educational welfare. Providing education that focuses on instilling morality and ethics in children and youth. To have knowledge and understanding of the principles of Buddhism. with the principles of Sangkhatthu integrated into it. 4) Propagation of Buddhism by announcing Buddhism to make people aware. So that the people will have knowledge and understanding of the Dhamma principles and then submit to them. Can be put into practice There are principles of Buddhist teaching methods integrated. 5) Public utilities. Carry out work related to the development of temple buildings and facilities. and environment including restoration Preservation and construction of

religious objects in the temple with the principles of Brahmavihāra integrated There is growth, improvement, physical development. social development mental development and development of wisdom 6) Public welfare, carrying out work to help society both mentally and materially in various forms with the principles of Saraniyadhamma integrated into the welfare that provides assistance to the public which demonstrates hospitability. Good friendship with each other

Keywords: Administration, ecclesiastical affairs, Buddhist principles, monks,

บทนำ

การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ทรงใช้ระบบการปกครองแบบพ่อปกครองลูกประกอบด้วย สันติวิธีธรรม หรือสามัคคีธรรม ให้สิทธิเสรีภาพเสมอกันไม่เลือกชนชั้นวรรณะ โดยอาศัยการนับอายุพรรษาในการนับระดับชั้นอาวุโส มีพระพุทธเจ้าทรงเป็นประมุขสงฆ์ทรงเป็นประธานในการตัดสินวินิจฉัยวางกรอบแนวทางการปกครองคณะสงฆ์ให้อยู่ใน รูปแบบที่พระพุทธองค์ทรงกำหนดไว้ด้วยหลักพระธรรมวินัย ถึงแม้ว่ากาลจะล่วงเลยไปหลังจากพระพุทธองค์ปรินิพพานไปแล้ว คณะสงฆ์ในยุคนั้น ๆ ยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นข้อบัญญัติเกณฑ์กำหนดตัดสินให้ดำเนินไปด้วยหลักประชาธิปไตยโดยยึดหลักเสียงข้างมากเป็นมติเอกฉันท์ (Department of Religious Affairs, 1997: 2) จากความสำคัญตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน วัดต้องมีผู้บริหารดู แลรักษา พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส จึงมีหน้าที่ทำนุบำรุงรักษาวัด ดำเนินการจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปถูกต้องตามกฎระเบียบ สอดคล้องตามหลักการบริหาร กิจการคณะสงฆ์เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติศาสนกิจให้เป็นไปถูกต้องตามกฎระเบียบ เพื่อส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา หรือการพัฒนาวัด (Buddhist Religious Places Division, 2011: 3) เพราะ วัดเป็นหน่วยงานบริหารกิจการคณะสงฆ์รวมถึงกิจการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมไทย หลักเกณฑ์และวิธีการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวัดนั้น ทรงตราเป็นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งสิ้น เช่นเดียวกับบทบัญญัติว่าด้วยมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นสถาบันหรือองค์กรปกครองคณะสงฆ์ สูงสุด อนึ่ง วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย ตามความในมาตรา 31 วรรคสอง และมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 วัดจึงได้รับความคุ้มครองจากบทบัญญัติแห่ง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์รวมถึงกฎหมายอื่น ๆ ด้วย เพราะฉะนั้น วัดทั้งหลายย่อมมีสิทธิ และหน้าที่ตามบทกฎหมายดังเช่น บุคคลธรรมดาเว้นแต่สิทธิและหน้าที่

บางอย่างที่ทำเองมิได้ จำเป็นต้อง มีผู้แทน เพื่อใช้สิทธิและหน้าที่ ดังเช่นบทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา 31 วรรคสามว่า “เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป ดังนั้น เจ้าอาวาสเป็นทั้งผู้ปกครองวัดตาม มาตรา 36 และเป็นผู้แทนวัดตามมาตรา 31 วรรคสาม ทั้งเป็นฐานะเจ้าพนักงานตามความใน ประมวลกฎหมาย อาญา ดังความแห่งมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และไวยาวัจกรเป็น เจ้าพนักงานตาม ความในประมวลกฎหมายอาญา เพราะเหตุนี้ ตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่งที่สำคัญยิ่ง (Phra Theppariyatisuthi (Worawit Kongkhapanyo), 2009: 16) พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ จะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบต่อไป ก็ต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็น สำคัญ เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ ใกล้ชิดประชาชน โดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของ ประชาชน มีบทบาทโดยตรงต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ดำรง อยู่สืบต่อไป (Planning Division, 2010: 17) ซึ่งปัญหาในการบริหารคือ การบริหารงานบุคคล ในองค์กรสงฆ์นั้น ยังมีการแต่งตั้ง และถอดถอนอำนาจหน้าที่ของผู้บริหารชั้นต้น หรือผู้บริหารที่สูงกว่า ยังขาดการบริหารงานอย่างเป็นระบบ และมีการพัฒนาไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลง การบริหารงานใน แต่ละวัด ยังไม่เด่นชัดมากนัก รวมทั้งการบริหารจัดกิจการคณะสงฆ์ในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับภาค จนถึงระดับวัด การปกครองคณะสงฆ์ยังมีการรวมศูนย์อยู่ และเป็นไปในการสั่งการ จากบนลงล่าง ระบบการศึกษาของวัด และของคณะสงฆ์โดยรวม ยังขาดการบริหารจัดการที่ดี และไม่เป็นระบบ การเผยแผ่ยังเป็นรูปแบบเดิม และขาดการปรับปรุงให้สอดคล้องกับยุคสมัย การบริหารงานสาธารณูปการ ก็ขาดระบบแบบแผนที่ชัดเจน การศึกษาสงเคราะห์ขาดการกำหนดรูปแบบ การให้การสงเคราะห์ที่ดี และไม่เป็นระบบเท่าที่ควรนัก (Phra Thammakosachan (Prayoon Dhammajitto), 2006: 22)

จากความเป็นมา ความสำคัญ และปัญหาข้างต้น ผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษา แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักพุทธธรรมของพระสังฆาธิการจังหวัดบึงกาฬ เพื่อศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักพุทธธรรมของพระสังฆาธิการ และเพื่อศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักพุทธธรรมของพระสังฆาธิการ จังหวัดบึงกาฬ แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งด้านเอกสาร และภาคสนามเพื่อเสนอแนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักพุทธธรรมของพระสังฆาธิการจังหวัดบึงกาฬ ในการเป็นแบบแผนเดียวกันทั้งจังหวัดในการพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ทันสมัย และดีขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักพุทธธรรมของพระสังฆาธิการ

2. เพื่อศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักพุทธธรรมของพระสังฆาธิการ จังหวัดบึงกาฬ

3. เพื่อเสนอแนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักพุทธธรรมของพระสังฆาธิการจังหวัดบึงกาฬ

วิธีดำเนินการวิจัย

แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักพุทธธรรมของพระสังฆาธิการจังหวัดบึงกาฬ ดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร และการลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อสัมภาษณ์ แล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในการวิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นพระสังฆาธิการในเขตจังหวัดบึงกาฬ จำนวน 38 รูป โดยมีการศึกษาแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้สัมภาษณ์ เลือกแบบเจาะจง ดังนี้ 1. เจ้าคณะจังหวัดบึงกาฬ 2. รองเจ้าคณะจังหวัดบึงกาฬ 3. เจ้าคณะอำเภอ 8 อำเภอ 4. รองเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดบึงกาฬ และ5. เจ้าคณะตำบลในจังหวัดบึงกาฬ

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งศึกษาแนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักพุทธธรรมของพระสังฆาธิการจังหวัดบึงกาฬ

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่ม ซึ่งมีการสร้างเครื่องมือการวิจัยตามแบบของมหาวิทยาลัย โดยผ่านที่ปรึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่าน แล้วปรับปรุงแบบก่อนนำแบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลพื้นที่ภาคสนามจริง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย 1. การวิเคราะห์ข้อมูลด้านเอกสาร จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง 2. การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม จากแบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม เพื่อตอบคำถาม วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักพุทธธรรมของพระสังฆาธิการจังหวัดบึงกาฬ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักพุทธธรรมของพระสังฆาธิการ พบว่า 1. อปริหานิยธรรม 2. ไตรสิกขา 3. สังคหวัตถุ 4. พุทธวิธีการสอน 5. พรหมวิหาร 6. ภาวนา 7. สาราณียธรรม

2. การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักพุทธธรรมของพระสังฆาธิการ จังหวัดบึงกาฬ

สภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักพุทธธรรมของพระสังฆาธิการ จังหวัดบึงกาฬนั้น ได้ระบุถึงแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารเอาไว้ว่า การบริหาร เป็นการใช้ความรู้ทั้งภาคทฤษฎีที่ได้ศึกษา เรียนรู้มาแล้วนำมาประยุกต์ใช้กับองค์กรหรือองค์การเพื่อใช้เป็นแนวทางในการฝึกภาคปฏิบัติ เพราะ เป็นศาสตร์และศิลป์ที่นักบริหารนั้นจะต้องมีหน้าที่ในการวางแผน การจัดองค์กร การอำนวยการ รวมทั้งการควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันตามวัตถุประสงค์ ที่ได้ตั้งเอาไว้ ได้แก่ กระบวนการคิด การวางแผน การบริหารบุคคล การอำนวยการและการ ควบคุม เนื่องจากเป็นการบริหารที่จะต้องอาศัยกระบวนการต่าง ๆ ภายในองค์กร การ สรรหา บุคคลเข้าทำงาน การสั่งการ การประสานงาน การรายงานผลการปฏิบัติงาน การงบประมาณ การตรวจสอบและการประเมินผล โดยมีเทคนิคในการบริหารงานอยู่ 3 อย่างคือ (1) การบริหารตน (2) การบริหารคน (3) การบริหารงาน แล้วสามารถนำมาปรับใช้กับแนวคิดในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์นั้น ถือว่าเป็นธุระหน้าที่เพราะเป็นการคณะสงฆ์และการพระศาสนา หรือเพราะ เกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนามี 6 ฝ่าย เพื่อความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ อันไม่ขัด ต่อหลักพระธรรมวินัยหรือบทบัญญัติทางกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งทั้งสองอย่างนี้ต้องมีความสอดคล้อง ซึ่งกันและกัน ส่วนสภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดบึงกาฬนั้น ได้แบ่ง ลักษณะของการบริหารทั้ง 6 ด้านได้แก่

1) ด้านการปกครอง เจ้าคณะพระสังฆาธิการมีประสบการณ์ในการทำงานสูง เจ้าคณะ พระสังฆาธิการมีความยุติธรรม มีการอุดหนุนจากเจ้าคณะพระสังฆาธิการในการดำเนินงาน การ ติดต่อสื่อสารมีความทันสมัย และรวดเร็ว มีการวางรากฐานระบบการบริหารที่ชัดเจน มีการมอบหมาย งานที่ชัดเจน

2) ด้านการศาสนศึกษา เป็นการจัดการศึกษาที่พัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็น การศึกษาที่ต้องสร้างสังคมฐานความรู้ สังคมแห่งการเรียนรู้ มนุษย์ที่พัฒนาแล้วจะเป็นฐานสำหรับ การพัฒนาทุกส่วนของประเทศ รวมทั้งเศรษฐกิจฐานความรู้ เพื่อให้พระสงฆ์นั้นมีความรู้ให้เท่าทัน ต่อสภาพปัจจุบัน และสามารถที่จะนำความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนานั้นมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่ ให้คนสมัยปัจจุบันนี้ได้เข้าใจมองเห็นคุณค่า และใช้เป็นประโยชน์ได้

3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ เป็นประโยชน์ในการบริหารจะขึ้นอยู่กับตัวของผู้เรียนเอง คือ ให้ผู้เรียนนั้นเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ สร้างผู้ใฝ่รู้หรือบุคคลแห่งการเรียนรู้ ทำการศึกษา และวิเคราะห์ผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายอย่างเป็นระบบ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการ

เรียนรู้ด้วย ตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยการจัดกิจกรรมในรูปแบบที่หลากหลายโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

4) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น ในทางพระพุทธศาสนานั้นจะมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นพุทธมามกะ มีกฎหมายคณะสงฆ์และนโยบายรัฐเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา มีศาสนสถาน มีสำนักงานพระพุทธศาสนาเพื่อช่วยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีวัดกระจายอยู่เต็มพื้นที่ มีเครือข่ายที่ให้การสนับสนุน เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น ที่ได้เล็งเห็นความสำคัญ และมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อการทำนุบำรุงส่งเสริมกิจกรรมพระพุทธศาสนา

5) ด้านการสาธารณูปการ เจ้าคณะผู้ปกครองหรือพระสังฆาธิการจำต้องให้มีการ ดำเนินงานร่วมกับคณะกรรมการของวัดเพื่อให้วัดนั้นมีความเจริญรุ่งเรืองในทุกด้านและมีสภาพเป็น วัดในพระพุทธศาสนาและจักต้องรักษาความเป็นระเบียบในการก่อสร้างถาวรวัตถุให้เป็นไปตามแบบ แปลนที่ได้ตกลงกันไว้ โดยเน้นที่ประโยชน์ในการใช้งานและชุมชนเป็นหลัก

6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ เป็นการอบรมผู้คนในการพัฒนาจิตใจให้เป็นคนดีมีวินัยและคุณธรรม เสริมสร้างสถาบันครอบครัวให้มีความมั่นคงและมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ เสริมสร้างความสงบสุขในสังคม เพื่อให้เกิดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

3. แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักพุทธธรรมของพระสังฆาธิการจังหวัดบึงกาฬ

จากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยสามารถสรุปเรื่อง แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักพุทธธรรมของพระสังฆาธิการจังหวัดบึงกาฬ ทั้ง 6 ด้านได้ดังนี้

3.1 ด้านการปกครอง การปกครองของคณะสงฆ์ในจังหวัดบึงกาฬนั้น ก็เป็นไปตามพระ ธรรมวินัย กฎหมาย ข้อบังคับ คำสั่ง ประกาศของมหาเถรสมาคมหรือตามพระบัญชาของสมเด็จ พระสังฆราช ซึ่งเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะผู้ปกครองต่าง ๆ จำเป็นที่จะต้องดำเนินการสอดส่องดูแล รักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อความสามัคคีของหมู่คณะ โดยมีหลักอปริหานิยธรรมเข้ามาบูรณา การในด้านการปกครอง เพราะว่าเป็นหลักธรรมที่ช่วยทำให้เกิดความเจริญในหมู่คณะ มีแต่ความ เจริญอย่างเดียว เมื่อมีปัญหาอะไรบางอย่างเกิดขึ้นมา ทางคณะสงฆ์นั้นก็จะร่วมกันปรึกษาหารือ เพื่อให้ปัญหาเหล่านั้นคลี่คลายไป ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ช่วยทำให้เกิดความเจริญในหมู่คณะเป็นอย่าง มาก

3.2 ด้านการศาสนศึกษา การศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ในจังหวัดบึงกาฬนี้ เป็นการจัด การศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ทั้งแผนกธรรม แผนกบาลี แผนกสามัญศึกษา

รวมทั้งการ ส่งเสริมพระภิกษุสงฆ์สามเณรให้ศึกษาพระปริยัติธรรมทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดแย้งต่อพระธรรมวินัยและ การศึกษาอื่น ๆ ที่สมควรแก่สมณะเพศ โดยมีหลักไตรสิกขาเข้ามาบูรณาการ เพราะว่าเป็นหลักธรรม ทเป็นใหญ่หรือเป็นหัวใจที่สำคัญทางด้านการศึกษา ประกอบไปด้วย ศีล การฝึกฝนอบรบพัฒนาตน สมาธิ การมีจิตใจที่แน่วแน่มีความตั้งมั่นต่อการเรียนรู้ ปัญญา การเพิ่มพูนความรู้ของตนอยู่เสมอ ถึงแม้ว่าพระภิกษุสามเณรจะลดน้อยลงไปเรื่อย ๆ แต่การศึกษานี้ก็ไม่ได้ลดน้อยตำมลงไปด้วย เพราะว่าการศึกษาเป็นกระบวนการพื้นฐานในการฝึกพฤติกรรมที่ดีของมนุษย์

3.3 ด้านการศึกษาสงเคราะห์ การศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในจังหวัดบึงกาฬนี้ เป็น การจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจ ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและการจัดการศึกษาในการเตรียมความพร้อมให้แก่เยาวชนทั้งหลาย เช่น โรงเรียนการกุศลของวัด โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์ การศึกษา การช่วยพัฒนาสถานศึกษา การช่วยจัดหาอุปกรณ์ทางด้านการศึกษา โดยมีหลักธรรมคือ สังคหวัตถุเข้ามาบูรณาการ เพราะว่าเป็นหลักธรรมที่ยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่น ได้แก่ การแบ่งปัน การ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน การพูดจาด้วยคำพูดที่อ่อนหวาน การประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และการวางตนให้สมฐานะในทุกกรณี เพราะสังคหวัตถุนั้นเป็นการเอื้ออาทรเกื้อกูลทางด้าน การศึกษาให้กับเด็กและเยาวชนได้

3.4 ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในจังหวัด บึงกาฬนี้ เป็นการประกาศพระพุทธศาสนาเพื่อให้ประชาชนได้รับทราบในทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระ ธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ หนังสือ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อในการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรมหรือเป็นการ สืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา โดยมีหลักพุทธวิธีการสอนเข้ามาบูรณา การทาง เพราะว่าการสอนทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับต่ำสุดจนถึงระดับสูงสุด ซึ่งการสอนนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่หลากหลาย เช่น สติปัญญา ความเข้าใจของผู้เรียน รวมทั้งความรู้ ความสามารถของผู้เรียนและผู้สอน ว่าจะอธิบายหลักการสอนนั้น ๆ ให้เกิดประโยชน์กับผู้เรียนได้ อย่างไร และผู้เรียนนั้นสามารถนำความรู้ที่ได้มานั้นทำให้เกิดประโยชน์ได้อย่างไร ซึ่งเป็นการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาให้กับผู้คนได้รับรู้ในส่วนเนื้อหาที่สอนนั้น

3.5 ด้านการสาธารณูปการ การสาธารณูปการของคณะสงฆ์ในจังหวัดบึงกาฬนี้ เป็นการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตาม ภารกิจของเจ้าอาวาสด้านอื่น ๆ เพื่อเป็นการพัฒนา การดูแล การทำนุบำรุงรักษาสาธารณสมบัติ ของวัด รวมทั้งการรักษาและการก่อสร้างศาสนวัตถุในวัด โดยมีหลักพรหมวิหารและ

หลักภาวนาเข้า มาบูรณาการทางด้านการสาธารณูปการ เพราะว่าหลักพรหมวิหารนี้ เป็นธรรมะประจำใจของท่าน ผู้บริหารก็ว่าได้ ประกอบด้วยเมตตา ความรักใคร่ เอ็นดู เป็นการให้ความรัก ความเมตตาต่อ ผู้ใต้บังคับบัญชา กรุณา คอยให้ความอุปถัมภ์ค้ำจุนต่อสาธารณสมบัติของวัดที่มีการสร้าง เสริม เติม แต่ง อาคารสถานที่ต่าง ๆ มุทิตา มีจิตยินดีที่วัดนั้น ๆ สามารถสร้างถาวรวัตถุขึ้นมาได้ด้วย ความสามารถของตน อุเบกขา มีใจเป็นกลางไม่เข้าไปว่ากล่าว ดุด่า ให้ร้ายกับวัดใดวัดหนึ่งในเมื่อสิ่ง ปลูกสร้างนั้นสำเร็จแล้วหรือยังไม่สำเร็จ เพราะสิ่งทั้งหลายนี้เกิดจากทุนทรัพย์ของวัดนั้น ๆ ที่มีอยู่ หลักภาวนา เป็นการทำให้เจริญขึ้น ทำให้ดีขึ้น พัฒนาให้มีความเจริญมากยิ่งขึ้น ประกอบด้วย ทางด้านกาย มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพในทางที่เกื้อกูลและเกิดผลดี โดยดำรงชีวิต อย่างมีความสุขและเกื้อกูลกับธรรมชาติ ทางด้านสังคม เป็นการพัฒนามนุษย์ให้มีความสอดคล้อง กับสังคม ไม่เบียดเบียดกัน ไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นและสังคม ทางด้านจิตใจ เป็นการ พัฒนาจิตใจของตนให้มีความเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมความดีต่าง ๆ และทางด้านปัญญา เป็นการ ฝึกอบรมพัฒนาปัญญา เสริมความรู้ความเข้าใจทำให้เกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่เห็นได้และ

3.6 ด้านการสาธารณสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในจังหวัดบึงกาฬนี้ เป็นการดำเนินงานช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เช่น โครงการ วัดช่วยวัด หรือการให้วัดเป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ การสร้างสิ่ง อำนวยความสะดวก มีถนน การช่วยเหลือผู้ยากไร้ การช่วยเหลือผู้ป่วยติดเตียง โดยมีหลักสาราณีย- ธรรมเข้ามาบูรณาการ เพราะว่าเป็นการสงเคราะห์ให้ความช่วยเหลือต่อสาธารณชนที่แสดงให้เห็นถึง การมีอัธยาศัยมิตรไมตรีที่ดีต่อกัน ได้แก่ การช่วยเหลือธุระของหมู่คณะด้วยความเต็มใจ การช่วยบอกแจ้งในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้คน การตั้งจิตปรารถนาดี คิด ทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อ สาธารณะ การแบ่งปันเครื่องมือ เครื่องใช้สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้ทั่วถึงกันและการมีความ คิดเห็นหรืออุดมคติในการเป็นจิตสาธารณะที่ค่อยให้ความช่วยเหลือต่อกัน

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องแนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักพุทธธรรมของพระสังฆาธิการ จังหวัดบึงกาฬ มีประเด็นที่น่สนใจสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักพุทธธรรมของพระสังฆาธิการ จังหวัดบึงกาฬ พบว่า มีเทคนิคในการบริหารงานอยู่ 3 อย่างคือ (1) การบริหารตน (2) การบริหารคน (3) การบริหารงาน ในแต่ละด้านดังนี้ 1.ด้านการปกครอง เจ้าคณะพระสังฆาธิการมีประสบการณ์ในการทำงานสูง เจ้าคณะ พระสังฆาธิการมีความยุติธรรม มีการอุดหนุนจากเจ้าคณะพระสังฆาธิการใน

การดำเนินงาน การ ติดต่อสื่อสารมีความทันสมัย และรวดเร็ว มีการวางรากฐานระบบการบริหารที่ชัดเจน มีการมอบหมาย งานที่ชัดเจน 2. ด้านการศาสนศึกษา เป็นการจัดการศึกษาที่พัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ 3. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ให้ผู้เรียนนั้นเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ สร้างผู้ใฝ่รู้หรือบุคคลแห่งการเรียนรู้ ทำการศึกษา 4. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีแบบแผนในการเทศนาตามพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า 5. ด้านการสาธารณูปการ เจ้าคณะผู้ปกครองหรือพระสังฆาธิการจำต้องให้มีการ ดำเนินงานร่วมกับคณะกรรมการของวัดเพื่อให้วัดนั้นมีความเจริญรุ่งเรืองในทุกด้านและมีสภาพเป็นวัดในพระพุทธศาสนา 6. ด้านการสาธารณสงเคราะห์ เป็นการอบรมผู้คนในการพัฒนาจิตใจให้เป็นคนดี มีวินัยและคุณธรรม เสริมสร้างสถาบันครอบครัวให้มีความมั่นคงและมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phra Sri Satyanamuni (Sumin Yatikro) (2018: 2) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิ” ผลจากศึกษาพบว่า รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิพบว่า สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน พัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา เพิ่มประชากรผู้ศึกษาพระปริยัติธรรมโดยหาคนมาบวชเรียน มีการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลมี การดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ที่ได้วางเอาไว้ แนวโน้มการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชัยภูมิพบว่า ควรจะปรับเชิงรุกให้มากขึ้นโดยเฉพาะด้านศาสนศึกษา และด้านศึกษาสงเคราะห์ ศาสนศึกษา ควรให้ความสำคัญ เอาใจใส่ สร้างแรงจูงใจในการเรียนบาลี ทั้งทางโลกและทางธรรม เพื่อนำไปประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดี ศึกษาสงเคราะห์ ควรมีหลักธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจบุคคล คือ สังคหวัตถุ 4 เพื่อทำให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการศึกษาสงเคราะห์เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด ส่วนการปกครองต้องยึดแนวทางการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเป็นหลักพร้อมกฎระเบียบ พระราชบัญญัติ กฎหมายการเมือง การรับคนมาบวชก็ต้องมีการคัดกรองความเหมาะสม ไม่ให้เกิดความเสียหาย การเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีการวางแผน เรียนรู้ด้วยสื่อที่หลากหลาย มีความทันสมัย ต้องมีการฝึกอบรมเป็นวิทยากรทุก ๆ ปี สาธารณูปการมีการปรับปรุงบูรณะซ่อมแซมอย่างต่อเนื่อง ปรับปรุง ภูมิทัศน์ในบริเวณวัดให้มีความร่มรื่น สุขสงบเย็นสะอาด การสาธารณสงเคราะห์ ช่วยเหลือประชาชน อย่างเต็มความสามารถ

2. แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักพุทธธรรมของพระสังฆาธิการจังหวัดบึงกาฬมี ดังนี้ 1) ด้านการปกครอง ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย ข้อบังคับ คำสั่ง โดยมีหลักอปริหานิยธรรมเข้ามาบูรณาการ เพราะช่วยทำให้เกิดความเจริญในหมู่คณะ 2) ด้านการศาสนศึกษา จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ รวมทั้งการส่งเสริมพระภิกษุสามเณรให้ศึกษาพระปริยัติ ธรรมทุกทาง โดยมีหลักไตรสิกขา เข้ามาบูรณาการ มีศีล ฝึกฝนอบรมพัฒนาตน สมาธิ มีจิตแน่วแน่ต่อ การเรียนรู้ ปัญญา ความฉลาดรอบรู้ 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ จัดการศึกษาที่

มุ่งเน้นการปลูกฝัง คุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนา โดยมี หลักสังควัตถุเข้ามาบูรณาการ เพราะเป็นหลักธรรมที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้อื่น เป็นการเอื้ออาทร เกื้อกูลทางด้านการศึกษาให้กับเด็กและเยาวชน 4) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยประกาศ พระพุทธศาสนาเพื่อให้ผู้คนได้รับทราบ เพื่อให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อม นำไปปฏิบัติได้ มีหลักพุทธวิธีการสอนเข้ามาบูรณาการ เพราะการสอนทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ใน ระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับต่ำสุดจนถึงระดับสูงสุดทำให้ผู้เรียนนั้นมีสติปัญญามากยิ่งขึ้น 5) ด้านการสาธารณูปการ ดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการบูรณะ การรักษาและการก่อสร้างศาสนวัตถุในวัด โดยมีหลักพรหมวิหารเข้ามาบูรณาการ เพราะเป็นธรรมะ ประจำใจของท่านผู้บริหารและหลักภาวนา เป็นการทำให้เจริญขึ้น ทำให้ดีขึ้น มีการพัฒนากาย การพัฒนาสังคม การพัฒนาจิตใจและการพัฒนาปัญญา 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ดำเนินงาน ช่วยเหลือสังคมทั้งทางจิตใจและวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ โดยมีหลักสาราณียธรรมเข้ามาบูรณาการ เป็น การสงเคราะห์ที่ให้ความช่วยเหลือต่อสาธารณชนอันแสดงให้เห็นถึงการมีอัธยาศัยมิตรไมตรีที่ดีต่อกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phra Maha Charan Phurikovitho (Phromlert) (2018: 2) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดนนทบุรีเชิงพุทธบูรณาการ” ผลจากการศึกษาพบว่า แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดนนทบุรีมี 6 วิธี ทั้งนี้ในทุกแนวทางก็ได้พบกับปัญหาและอุปสรรคในการบริหาร จึงได้เสนอให้นำหลักพุทธธรรมมาใช้บูรณาการแนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดนนทบุรี เพื่อนำไปใช้เป็นประโยชน์ได้แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดนนทบุรีเชิงพุทธบูรณาการมีดังนี้ 1) ด้านการปกครอง ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย ข้อบังคับ คำสั่ง โดยมีหลักอปริหานิยธรรมเข้ามาบูรณาการ เพราะช่วยทำให้เกิดความเจริญในหมู่คณะ 2) ด้านการศาสนศึกษา จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ รวมทั้งการส่งเสริมพระภิกษุสามเณรให้ศึกษาพระปริยัติธรรมทุกทาง โดยมีหลักไตรสิกขาเข้ามาบูรณาการ มีศีล ฝึกฝนอบรมพัฒนาตน สมาธิ มีจิตแน่วแน่ต่อการเรียนรู้ ปัญญา ความฉลาดรอบรู้ 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ จัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนา โดยมีหลักสังควัตถุเข้ามาบูรณาการ เพราะเป็นหลักธรรมที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้อื่น เป็นการเอื้ออาทรเกื้อกูลทางด้านการศึกษาให้กับเด็กและเยาวชน 4) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยประกาศพระพุทธศาสนาเพื่อให้ผู้คนได้รับทราบ เพื่อให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติได้ มีหลักพุทธวิธีการสอนเข้ามาบูรณาการ เพราะการสอนทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ในระดับ ต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับต่ำสุดจนถึงระดับสูงสุดทำให้ผู้เรียนนั้นมีสติปัญญามากยิ่งขึ้น 5) ด้านการสาธารณูปการ

ดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการบูรณะ การรักษา และการก่อสร้างศาสนวัตถุในวัด โดยมีหลักพรหมวิหารเข้ามาบูรณาการ เพราะเป็นธรรมะประจำใจของท่านผู้บริหารและหลักภาวนา เป็นการทำให้เจริญขึ้น ทำให้ดีขึ้น มีการพัฒนากาย การพัฒนาสังคม การพัฒนาจิตใจและการพัฒนาปัญญา 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ดำเนินงานช่วยเหลือสังคมทั้งทางจิตใจ และวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ โดยมีหลักสาราณียธรรมเข้ามาบูรณาการ เป็นการสงเคราะห์ที่ให้ความช่วยเหลือต่อสาธารณชนอันแสดงให้เห็นถึงการมีอัธยาศัยมิตรไมตรีที่ดีต่อกัน องค์ความใหม่ที่ได้จากการวิจัยคือ CTBBTDS = ADMINISTRATION MODEL ถือได้ว่ามีความสำคัญต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดนนทบุรีและเป็นประโยชน์ต่อองค์กรทั้งหลาย ที่จะได้นำไปปรับใช้หรือประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างมีคุณค่าต่อไปได้

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษา เรื่อง “แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักพุทธธรรมของพระสังฆาธิการจังหวัดบึงกาฬ” ทำให้สามารถสรุปผลการศึกษาวิจัย ได้เป็นองค์ความรู้จากการวิจัย เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดบึงกาฬได้เป็นผลสำเร็จ ดังนั้น องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากกำร วิจัยในครั้งนี้ ก็ คือ การใช้หลักพุทธธรรมในแต่ละหมาด เพื่อบูรณาการกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อแนวทางการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดบึงกาฬเชิงพุทธบูรณาการ ดังนี้

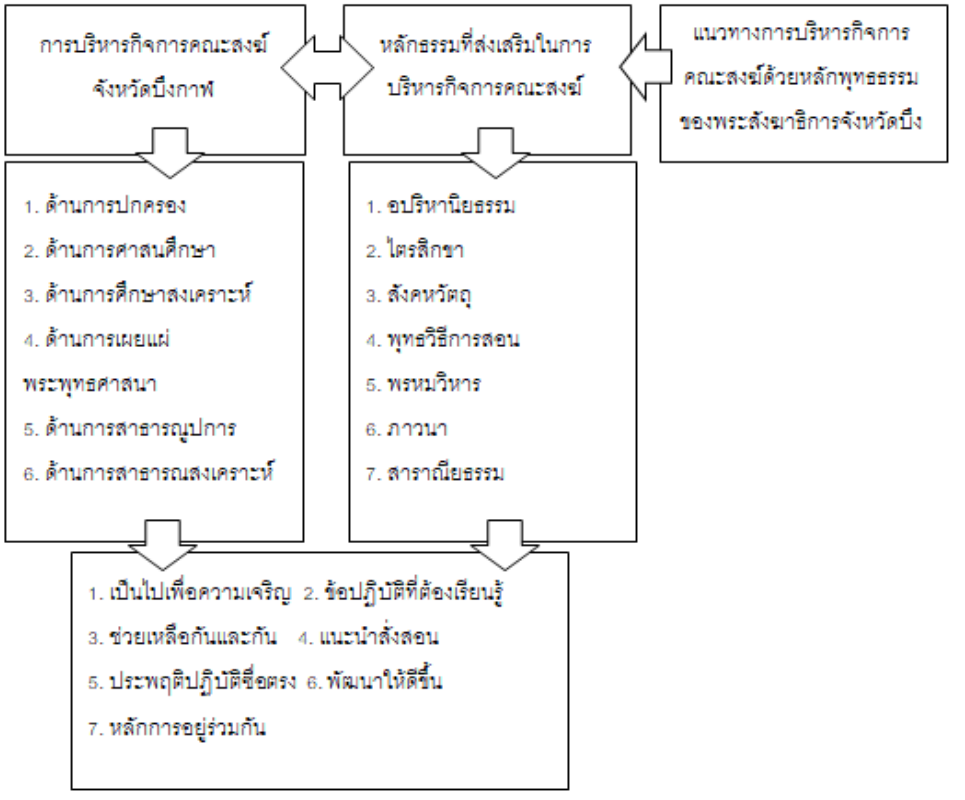

เอกสารอ้างอิง

Buddhist Places Division. (2011). *Developing measures towards standardization.* Bangkok: National Office of Buddhism.

Department of Religious Affairs. (1997). *The Sangha's Guide to the Sangha and Religion.* Bangkok: Religion Printing House.

His Royal Highness Somdet Phra Maha Samanachao Krom Phraya Wajirayawaroros. (1996). *Encyclopedia of Buddhism. 2nd printing.* Bangkok: Mahamakut Rajavidyalaya Printing House.

National Office of Buddhism. (2002). *Rules of the Sangha Supreme Council.* Bangkok: Office Printing House National Buddhism.

Phra Dhammakosajarn (Prayoon Dhammajitto). (2006). *Buddhist management methods*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing House.

Phra Dhammapariyatisophon (Worawit Kongkhapanyo). (2002). *Sangha and religion.* Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing House.

Phra Mahacharan Phurikovitho (Promlert). (2018). *Guidelines for managing monastic affairs of the Sangha of Nonthaburi Province with integrated Buddhist principles.* Doctor of Philosophy Thesis Department of Buddhism. Graduate School: Mahachulalongkorn rajavidyalaya University.

Phra Phrom Kunaporn (P.A. Payutto). (2011). *Dictionary of Buddhism. Glossary edition. 17th printing.* Bangkok: Dhamma Sabha Buddhist Printing House.

Phra Phrom Kunaporn (P.A. Payutto). (2014). Buddhadhamma, expanded edition. Printed No. 40. Bangkok: Phlitham Publishing House.

Phra Sri Satyanamuni (Sumin Yatikro). (2018). Development of a model for administration of monastic affairs in Chaiyaphum Province. Doctor of Philosophy Thesis Department of Buddhism. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phra Theppariyatisuthi (Worawit Kongkhapanyo). (2009). *Sangha and religion.* Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya.

Phrakhru Samuttharapnathorn Thammathinno (Srisakulprasert). (2020). *Model for promoting leadership efficiency of abbots.* Buddhist integration. Doctor of Philosophy Thesis Department of Buddhism. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Planning Division. (2009). *Sangha Administrator's Manual.* Bangkok: Religion Printing House.

แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียนผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลหนองสองห้อง จังหวัดหนองคาย

A QUIDELINE OF APPLYING THE THREEFOLD TRAINING FOR DEVELPING THE LIFE QUALITY OF THE AGINGS IN THE MUNICIPALITY OF NONG SONGHONG SUBDISTRICT, NONGKHAI PROVINCE

[1]สายันต์ มูลทาทอง, [2]สมเดช นามเกตุ, [3]บุญส่ง สินธุ์นอก และ [4]อริย์ธัช เลิศรวมโชค,

[1]Sayan Moonthathong, [2]Somdet Namket, [3]Boonsong Sinthunok, and [4]Arithat Loesruamchok

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]6402105030@mcu.ac.th

Received: October 26, 2024; **Revised**: November 10, 2024; **Accepted**: December 29,2024

บทคัดย่อ

แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียนผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลหนองสองห้อง จังหวัดหนองคาย แนวทางด้านร่างกาย คือการปรับพฤติกรรม ทางกายภาพที่งดงาม เพราะมีองค์ความรู้ ความเข้าใจในหลักศีล เพื่อการบูรณาการศีลในการพัฒนาร่างกาย รวมทั้งกิจกรรมการออกกำลังกายของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลหนองสองห้อง เป็นการรักษากายภานในด้านศีล และภายนอกด้วยกิจกรรม แนวทางด้านจิตใจ ด้วยการฝึกจิตตามหลัก

[1] นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[4] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ของการทำสมาธิ เพื่อจิตสงบ จิตไม่ฟุ้งซ่าน อารมณ์ไม่เศร้าหม่อง เกิดความผ่อนคลายเพราะจิตเป็นสมาธิ แนวทางด้านปัญญา การพิจารณาไตร่ตรองรู้เท่าทันอารมณ์เกิด ความรู้แจ้งตามสภาวธรรม เพราะมีปัญญาเป็นตัวนำ

คำสำคัญ: การพัฒนาคุณภาพชีวิต, ผู้สูงอายุ, หลักไตรสิกขา, โรงเรียนผู้สูงอายุ,

Abstract

Guidelines for improving the quality of life of the elderly according to the Threefold Principles of the School for the Elderly Nong Song Hong Subdistrict Municipality Nong Khai Province Physical guidelines is to adjust behavior Physically beautiful Because there is knowledge Understanding of the precepts for the integration of precepts in physical development Including exercise activities of the Nong Song Hong Subdistrict Municipality Elderly School. It is the preservation of the physical body in terms of morality. and outside with activities Psychological guidelines By training the mind according to the principles of meditation for a calm mind, the mind is not distracted. The mood is not sad. Relaxation occurs because the mind is concentrated. Intellectual guidance Consideration and reflection are aware of the emotions that arise. Knowledge according to natural conditions because wisdom is the guide.

Keywords: Improving the quality of life, the elderly, Threefold Principles, school for the elderly,

บทนำ

สังคมไทยสภาพปัจจุบัน ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยมีประชากรวัยสูงอายุที่มีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ประมาณร้อยละ 16 กล่าวคือในประชากรทุกๆ 100 คน จะมีประชากรวัยสูงอายุประมาณ 16 คนและในอนาคตจำนวนผู้สูงอายุมีแนวโน้มจะเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จากการที่ผู้สูงอายุมีชีวิตยืนยาวขึ้น ซึ่งหากผู้สูงอายุ ครอบครัว หรือผู้ดูแล ขาดความรู้ความใส่ใจในการดูแลตนเองหรือผู้สูงอายุแล้ว ช่วงชีวิตที่ผู้สูงอายุจะสามารถพึ่งพาตนเองได้ก็จะลดลงไปด้วย นั่น

หมายถึงผู้สูงอายุต้องกลายเป็นภาระพึ่งพิงของครอบครัว ชุมชน และสังคม (Ministry of Social Development and Human Security, 2017: 34) นอกจากนั้นครอบครัวและบุคลากรผู้ปฏิบัติงานควรมีความเข้าใจความแตกต่างของวัย มีทัศนคติที่ดีและถูกต้องในการทำงานสร้างสังคมสูงอายุคุณภาพ อาทิ การมีเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านสุขภาพ การมีบ้านต้นแบบที่เหมาะสมกับสังคมสูงวัย ผลจากการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ที่มีนโยบายจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เป็นต้นมา ที่มุ่งให้ประเทศไทยมีการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ทำให้คนในวัยแรงงานมีบุตรน้อยลง ส่งผลให้จำนวนบุตรเฉลี่ยต่อสตรีหนึ่งคนตลอดวัยเจริญพันธุ์ลดลง จากสถิติของอัตราการเจริญพันธุ์ที่ลดลงมาโดยตลอด จากร้อยละ 0.4 ในปี พ.ศ.2533 มาเป็นร้อยละ 0.3 ในปี พ.ศ.2538 และคาดว่าอัตราการเพิ่มของประชากรโดยรวมมีแนวโน้มลดลงจนติดลบ ในช่วงระหว่าง ปี พ.ศ.2568 - พ.ศ.2573 เป็นต้นไป โดยการลดลงของจำนวนประชากรของชาตินี้ ทำให้มีประชากรที่มาทดแทนคนวัยแรงงาน ไม่ทันต่อความต้องการของประเทศ ตลอดจนประชากรวัยสูงอายุก็มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น สำหรับประเทศไทยมีแนวโน้มของการที่จะขยายอายุการทำงานให้กับผู้สูงอายุให้ยาวนานขึ้น จากเดิมเกษียณอายุที่ 60 ปี ให้เพิ่มเป็น 65 ปี เพื่อให้ผู้สูงอายุได้สามารถทำงานเพื่อมีรายได้และพึ่งพาตนเองให้ได้มากที่สุด (Wiphanan Muangsakul, 2015: 129) จากองค์ประกอบของชีวิตเหล่านี้ ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกฎของ ธรรมชาติที่มีการเกิด การแก่ การเจ็บและการตาย จึงทำให้มนุษย์มีความต้องการด้านต่าง ๆ เพื่อการ พัฒนาคุณภาพชีวิตให้เกิดความสำเร็จแก่ตนเองสืบไป จะเห็นได้ว่า ผู้สูงอายุมีจำนวนมากขึ้น แต่คุณภาพชีวิตยังไม่ได้มาตรฐานที่ดีพอ การพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นการมีชีวิตที่พัฒนาไปเป็นผู้ที่พึ่งตนเองได้อย่างมีทิศทาง สามารถ ปรับตัวอยู่ในสังคมสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีความสุข และทำให้ผู้อื่นเป็นสุขด้วย” ส่วนนักจิตวิทยาได้แบ่ง คุณภาพชีวิตของมนุษย์ออกเป็น 4 ด้าน คือ 1) ด้านกาย ได้แก่ โครงสร้างทางร่างกายและสุขภาพ ร่างกาย รวมถึงด้านบุคลิกภาพด้วย 2) ด้านจิต ได้แก่ สภาพจิตใจและสุขภาพจิต รวมถึงด้านคุณธรรม และจริยธรรมด้วย 3) ด้านสังคม ได้แก่สถานะทางสังคม ยศ ตำแหน่ง เกียรติยศชื่อเสียง การยอมรับ นับถือ รวมถึงการมีมนุษยสัมพันธ์กับผู้อื่นด้วย 4) ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ สถานะทางเศรษฐกิจ การเงิน และรายได้ที่มั่นคง เป็นต้น

สภาพการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในสังคมไทยปัจจุบัน พบว่า ผู้สูงอายุมีการเปลี่ยนแปลงทางด้าน ร่างกาย ทางด้านจิตใจและอารมณ์ ทางด้านครอบครัว ทางด้านสังคม และเพื่อนรอบข้าง การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย เช่น ร่างกายเสื่อมโทรม อ่อนแรง สายตาไม่ดี กระดูกเปราะบาง ฟัน หลุด ผิวหนังเหี่ยวย่น คัน ตามผิวหนัง ผมหงอก โรคเกี่ยวกับทางเดินอาหาร โรคกระเพาะอาหาร วิงเวียนศีรษะ เป็นลมบ่อยๆ เป็นต้น ปัญหาทางด้านจิตใจ ได้แก่ การวิตกกังวลในเรื่อง

ต่าง ๆ เช่น วิตกกังวลเรื่องสุขภาพ การเจ็บป่วยเป็นเวลานาน กังวลเรื่องการบริหารทรัพย์สมบัติหรือมรดกให้ ลูกหลาน ส่วนผู้ที่ไม่มีรายได้ก็จะกังวลเรื่องเงินทองค่าใช้จ่าย เรื่องกลัวถูกทอดทิ้ง ปัญหาด้าน ครอบครัว เมื่อผู้สูงอายุอยู่ในครอบครัวกับลูก หลาน ผู้สูงอายุไม่เข้าใจลูกหลาน ลูกหลานไม่ให้ความ เคารพนับถือ ไม่มีเวลาคอยปรนนิบัติรับใช้ ผู้สูงอายุที่เคยเป็นใหญ่ในครอบครัว เมื่อถูกลด บทบาทลงก็ จะทำให้เกิดปัญหากระทบกับครอบครัวได้ ส่วนปัญหาด้านสังคมนั้น ผู้สูงอายุที่เคยมีสถานะทาง สังคมสูง เมื่อต้องพ้นจากภาวะนั้นก็อาจจะทำให้เกิดปัญหาและจะแยกตัวออกจากสังคมไม่อยากจะคบหา สมาคมกับผู้ใดหรือผู้สูงอายุที่ไม่สามารถมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านได้ เป็นต้น (Mae Nun Suphap Rakprasut, 2017: 77)

จากความเป็นมา และความสำคัญข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจ ที่จะศึกษา แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียนผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลหนองสองห้อง จังหวัดหนองคายเพื่อศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักไตรสิกขา เพื่อศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียนผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลหนองสองห้อง จังหวัดหนองคาย แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียนผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลหนองสองห้อง จังหวัดหนองคาย ที่จะเป็นแบบแผนในการพัฒนาคุณภาพของผู้สูงอายุให้ดีขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักไตรสิกขา
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียนผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลหนองสองห้อง จังหวัดหนองคาย
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียนผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลหนองสองห้อง จังหวัดหนองคาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียนผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลหนองสองห้อง จังหวัดหนองคาย มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร และการลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อสัมภาษณ์ แล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในการวิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นผู้มีความสัมพันธ์กับโรงเรียนผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลหนองสองห้อง จังหวัดหนองคาย ประกอบด้วย 1. ผู้อำนวยการโรงเรียนผู้สูงอายุ 2. ผู้นำชุมชน 3. ครูผู้สอน 4. ผู้สูงอายุ รวมจำนวนทั้งสิ้น จำนวน 40 คน

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียนผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลหนองสองห้อง จังหวัดหนองคาย

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่ม ซึ่งมีการสร้างเครื่องมือการวิจัยตามแบบของมหาวิทยาลัย โดยผ่านที่ปรึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่าน แล้วปรับปรุงแบบก่อนนำแบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลพื้นที่ภาคสนามจริง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย 1. การวิเคราะห์ข้อมูลด้านเอกสาร จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง 2. การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม จากแบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม เพื่อตอบคำถาม วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียนผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลหนองสองห้อง จังหวัดหนองคาย

1. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักไตรสิกขา

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักไตรสิกขา ประกอบด้วย ขั้นที่ 1 นำสู่สิกขา คือ ขั้นของการฝึกฝนตนเองในการศึกษาความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง เมื่อมีความรู้ก็จะสู่การปฏิบัติเพื่อให้เห็นผลที่ได้จากการปฏิบัติ คือ การฝึกฝนให้เกิดสัมมาทิฏฐิ คือเห็นที่ถูกต้องตามทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นรากฐานของการฝึก และพัฒนาตนเอง ซึ่งประกอบด้วยปัจจัย 2 อย่าง คือ1. ปัจจัยภายนอก (ปรโตโฆษะ) 2. ปัจจัยภายใน (โยนิโสมนสิการ) ซึ่งสงผลให้การทำงานทั้งภายนอกและภายในนั้นต้องมีความสอดรับกัน ไม่ขัดแย้งกันด้วยหลักแห่งเหตุผลทั้งบทเรียนในภายนอก และปัจจัยภายใน เพื่อที่จะเป็นความสมบูรณ์แบบของการพัฒนาคุณภาพชีวิตในทุกช่วงอายุ ขั้นที่ 2 ไตรสิกขา เป็นขั้นการพัฒนาคนอย่างสมบูรณ์แบบ และในขั้นนี้ต้องมีการศึกษา เรื่องศักยภาพของมนุษย์ การเรียนรู้ การรับรู้ การกระทำ หลัก ๆ สำคัญในการพัฒนามนุษย์ ในขั้นนี้คือ 1) ศีล เป็นการฝึกพฤติกรรม โดยมีวินัยในการดำเนินชีวิต เป็นเครื่องมือในการฝึกให้อยู่ในกรอบของศีล 2) สมาธิ เป็นการฝึกด้านจิต ฝึกด้านคุณธรรม ความมีจิตเมตตา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การกระทำทางกาย และทางวาจา 3) ปัญญา เป็นการฝึกในด้านการรู้ การพิจารณา การไตร่ตรองหาเหตุผล ทั้งภายนอกที่ต้องดำเนินชีวิต และภายในที่ต้องใช้หลักเหตุผล

2. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียนผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลหนองสองห้อง จังหวัดหนองคาย

2.1 การพัฒนาด้านร่างกาย การจัดการกับปัญหาทางด้านร่างกายผู้สูงอายุของโรงเรียนผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลหนองสองห้อง จังหวัดหนองคาย โดยการนำกิจกรรมมาใช้กับผู้สูงอายุ ในเบื้องต้นถือว่ามีรูปแบบที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุมีทั้ง ออกกำลังกายเบา ๆ เน้นให้ผู้สูงอายุได้รับความบันเทิงไปด้วย ทั้งยังได้จัดให้มีแพทย์คอยติดตาม ตรวจเช็คร่างกายเป็นระยะด้วย เพื่อที่จะเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมระหว่าง วิทยากร ผู้สูงอายุ และสถานพยาบาลในพื้นที่เทศบาลตำบลหนองสองห้อง จังหวัดหนองคาย

2.2 การพัฒนาศีลกับการพัฒนากาย เรื่องของศีล เป็นหนึ่งในหลักไตรสิกขา ศีลเป็นหลักการพัฒนามนุษย์เบื้องต้น มนุษย์ ประกอบด้วยสองส่วนใหญ่ ๆ คือ กายกับจิต การพัฒนามนุษย์นั้นต้องพัฒนาทั้งกายและใจ การ พัฒนานั้นจึงจะประสบความสำเร็จ เริ่มด้วยการพัฒนากายด้วยศีล ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามใน การสัมภาษณ์กลุ่มประชากรเป้าหมาย การสัมภาษณ์ยังใช้การสัมภาษณ์แบบกลุ่มเช่นเดิม ซึ่งประเด็นแรกนี้ผู้วิจัยได้ถามเพื่อ ความเข้าใจเกี่ยวกับศีลในการใช้ชีวิตประจำวัน

2.3 การพัฒนาด้านจิตใจ ปัญหาด้านจิตใจของผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลหนองสองห้อง จังหวัดหนองคาย ที่มีการบำบัดด้วยกิจกรรมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการไหว้ พระสวดมนต์ เจริญสมาธิ ช่วยให้ผู้สูงอายุที่มีอาการเครียด หงุดหงิดง่าย บ่นมาก หรือวิตกกังวล ได้ คลายออกจากอาการที่เป็นอยู่มากกว่าที่จะเข้ามากิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ทำให้เกิดสมาธิช่วยลด อาการเครียดทางจิตใจ อารมณ์หงุดหงิดก็เบาบางลด การเจริญสมาธิ ก็จะช่วยลดความฟุ้งซ่านได้เป็น อย่างดี ความวิตกกังวลของผู้สูงอายุดีขึ้นเป็นอย่างดี ทำให้จิตใจรู้สึกอิ่มเอมมีความสุขมากขึ้น กิจกรรมทำบุญตามประเพณี ในวันสำคัญทั้งทางพระพุทธศาสนา ทำให้ ผู้สูงอายุมีอารมณ์แปรปรวน อาการที่เบื่อหน่าย อาการที่น้อยใจ อาการที่เศร้า อาการทั้งหมดนี้ได้ ปลดเปลื้องออกไป อย่างกรณีการทำบุญแบบสัญจร ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้สูงอายุได้ออกไปตาม สถานที่ต่างๆ นั้น ช่วยให้ผู้สูงอายุมีอารมณ์ที่เบิกบาน ช่วยให้ผู้สูงอายุลืมเรื่องที่มารบกวนใจได้เป็น บางคราว แต่นั้นก็เป็นการลดความเหงา หรือความเครียด ได้ลดลง ผู้สูงอายุมีความปีติยินดีใน กิจกรรม เพื่อให้ผู้สูงอายุผ่อนคลายความวิตกกังวล ลดความเครียด เพื่อเป็นการฟื้นฟูสภาพความ พร้อมทางด้านจิตใจของผู้สูงอายุให้เป็นผู้อยู่อย่างมีความสุข

2.4 การพัฒนาด้านจิตด้วยสมาธิ ผู้สูงอายุ ได้รับคำตอบที่มีความหลากหลายเป็นมีเพราะความ แตกต่างในฐานะของครอบครัว และความคิด จากประสบการณ์ชีวิตที่ผ่านมาของแต่ละคนนั้นมีความแตกต่างกัน จึงเห็นว่าผู้สูงอายุ ในโรงเรียนผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลหนองสองห้อง จังหวัดหนองคาย นั้นได้ฝึกสมาธิสามารถเป็นการพัฒนาจิต เพื่อฝึกจิตให้เกิดความอดทน

ที่จะเป็นการพักผ่อนในอนาคตที่เมื่อมีสมาธิที่ดีแล้ว และมีการผ่อนคลาย ทำให้ความทรงจำดีขึ้น ไม่หลงๆ ลืม เกิดสติในการกระทำ พูดและคิด การพัฒนาจิตด้วย การฝึกสติบ่อยๆ ทำให้การอยู่ร่วมกับสังคมเป็นไปในทางที่ดีมาก เพราะรู้ประโยชย์ของการฝึกสมาธิ และความสำคัญของสมาธิ

2.5 การพัฒนาด้านสติปัญญา ในผู้สูงอายุ ส่วนหนึ่ง จะสูญเสียความจำระยะสั้น ต้องใช้เวลานานขึ้นในการนึก ทบทวน ขณะที่ความจำระยะยาว หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนานมาแล้วจะจำได้ดีกว่า ความสามารถใน การแก้ปัญหาทางตรรกวิทยาลดลง ส่วนความสามารถในการเรียนรู้จะลดลง ปฏิกิริยาของร่างกายใน การตอบสนองทันทีต่อสิ่งเร้าลดลงในผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการพัฒนาปัญหาด้านปัญญาของผู้สูงอายุ เมื่อพูดในภาพรวมแล้วจะเห็นว่า ผู้สูงอายุมักมีอาการหลงลืม มีความจำระยะสั้น กระบวนความคิดและการตัดสินใจช้าลง การพิจารณาปัญหาไม่ค่อยจะมั่นใจ มักทบทวนในการให้เหตุผลก่อนตัดสินใจ การตอบสนองการรับรู้ในสิ่งต่าง ๆ มักต้องระวังมากขึ้น

2.6 การพัฒนาปัญญาเพื่อแก้ปัญหา เป็นการฝึกอบรมปัญญา คือ การ สร้างความรู้ความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงตามสภาวะธรรมชาติ มองโลกเป็นเพียงที่อยู่อาศัยของสัพ สิ่ง เมื่อทำใจได้อย่างนี้แล้วก็จะมีจิตใจอิสระ สามารถปล่อยวางบางสิ่งบางอย่าง มั่นการพิจารณาให้เห็นถึงเหตุผลอันเป็นพื้นฐาน มีสติสัมปชัญญะควบคุมตนได้ สามารถนำการประพฤติปฏิบัติตน แก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นพร้อมด้วยปัญญา ปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตในสังคมยุคใหม่ทำความเข้ากับ สภาพแวดล้อม จึงได้ว่าการพัฒนาปัญญาเป็นยอมรับกับวิถีชีวิตในรูปแบบใหม่ เป็นการทำเข้าใจใน การปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยให้ได้มากที่สุด เพื่อการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมได้อย่างสงบสุข

สรุปได้ว่า การปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาที่สร้างความสมดุลในชีวิตให้กับผู้สูงวัยในภาพรวม พบว่า ศีล 5 เป็นข้อปฏิบัติตามมาตรฐานการจัดระเบียบชีวิตและสังคม ผู้สูงอายุมีพื้นฐานในการเข้าใจเรื่องศีลมี ความแตกต่างกัน การพัฒนาทางด้านร่างกาย ทำให้มีพฤติกรรมทางกายงาม การทรงตัวสง่า วาจาโอบ อ้อมอารี มีความเป็นกัลยาณมิตร มีจิตอาสาพัฒนาชุมชน ในขณะเดียวกัน การรักษาศีลอุโบสถทำให้ ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุมีเกิดอารมณ์เบิกบานในธรรม แจ่มใสในจิต พิจารณาสังขารด้วยจิตใจ เยือกเย็น เห็นทุกข์ในสังขาร การรักษาศีลอุโบสถจึงเป็นทางเลือกอีกทางหนึ่งที่ทำให้นักเรียนผู้อายุที่มี ใจจิตสงบ ขบคิดเพื่อขัดเกลากิเลสเป็นเหตุในการดำเนินชีวิต

3. แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลหนองสองห้อง จังหวัดหนองคาย

ด้านร่างกาย: โครงการรักษาศีล 5 และ ศีล 8 การรักษาศีล 5 เป็นการรับจากพระอาจารย์ทุกวันพระ 8 ค่ำและ 15 ค่ำ ในส่วนการรักษาศีล 8 มีการรักษาตามวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและช่วงวันพระในพรรษา

กิจกรรมการเดินจงกรม : ด้วยการกำหนด ซ้ายพุท ขวาโธ ระยะเวลาการเดินจงกรมประมาณ 15 – 20 นาที เวลาที่กำหนดไว้ ก็เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพร่างกายของผู้สูงอายุที่จะรับได้ กิจกรรมออกกำลังกาย : การออกกำลังกายยังเป็นอีกส่วนหนึ่งในการกระตุ้นกล้ามเนื้อให้ตื่นตัว ส่วนการ ออกกำลังกายที่เป็นกายภาพ คือ การเต้นบาสโลบ เป็นการออกกำลังกายที่เริ่มด้วยการเคลื่อนไวร่างกายแบบช้า ๆ เป็นเตรียมความพร้อมของร่างกาย การลำไม้พอง ซึ่งมีอุปกรณ์ช่วยในการออกกำลัง ลำวง ย้อนยุค ทำให้ร่างกายตื่นตัวก่อนทำกิจกรรมต่อไป ผลทำให้ร่างกายแข็งแรง พร้อมทั้งยังช่วยให้เจริญ อาหารได้ดี เมื่อร่างกายมีความแข็งแรงเป็นการบำบดให้เกิดโรคได้ช้าลง

ด้านจิตใจ: กิจกรรมการนั่งสมาธิมีการกำหนดลมหายใจเข้าพุท ออกโธ ระยะเวลา 15 – 20 นาที เป็นการกำหนดให้ผู้สูงอายุไม่เกิดความเมื่อยจนเกินไป และสามารถทำจิตรู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเอง ผลที่เกิดกับจิต คือ จิตสงบ ไม่ฟุ้งซ่าน อารมณ์ที่เศร้าเกิดความผ่อนคลาย

กลายเป็นความมั่นคงหากมีการปฏิบัติสมาธิอย่างสม่ำเสมอจะเป็นที่พึ่งให้จิตใจร่มเย็น เกิดความทรง จำดีขึ้น กิจกรรมไหว้พระและสวดมนต์: กำหนดเริ่มไหว้พระและสวดมนต์ในตอนเช้า 08.00 น. เย็น เริ่ม 16.30 น. กิจกรรมเหล่านี้สามารถส่งเสริมให้จิตใจมีความมั่นคง อารมณ์คงที เมื่อพบกับ ปัญหาจะไม่ตื่นตระหนกกับปัญหานั้น ๆ กิจกรรมการทำบุญใส่บาตร: ในวันสำคัญทางอาณาจักร มีวัน ปีใหม่ วันพ่อ วันแม่ มีการเตรียมของหวานอาหารแห่งมาร่วมใส่บาตรช่วงเช้า ส่วนของศาสนจักร มีวัน เข้าพรรษา วันออกพรรษา วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา และวันอาสาฬหบูชา มีการทำบุญใส่เป็นประจำ การทำบุญสัญจรไปตามสถานที่ต่าง ๆ จัดให้มีการเดินทางด้วยรถยนต์ไปตามสถานที่ ที่กำหนด จึงทำ ให้จิตใจเบิกบาน มีอารมณ์คงที่ไม่แปรปรวน

ด้านปัญญา: กิจกรรมการสาธยายพระไตรปิฎก เป็นการนำผู้สูงอายุสายายด้วยบทสวดธรรมจักรกัปปวัตตนสูตร บทปฏิจสมุปบาท บทพาหุง เป็นประจำทุกวันอาทิตย์ของสัปดาห์ที่สองเดือน ด้วยการสวดบทเหล่านี้ ถ้าเป็นวันสำคัญทางพุทธศาสนาจะเพิ่มบทปลงสังขารและปริตรมงคล

บางบทตามเวลาที่กำหนดด้วย สามารถทำให้ผู้สูงอายุมีความจำดีขึ้นและเป็นการพิจารณาไตร่ตรอง รู้เท่าทันอารมณ์เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง เห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ทำให้มีการปรับตัวเข้ากับ สถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม ส่วนกิจกรรมการฟังธรรมเทศนา ทางโรงเรียนผู้สูงอายุได้นิมนต์พระมา แสดงธรรมเทศนาเป็นประจำตามวันสำคัญทั้งทางราชอาณาจักรและศาสนจักร การฟังธรรมนั้นก็เพื่อ พัฒนาปัญญาของผู้สูงอายุให้รู้ทันกับสถานการณ์ ส่งผลให้เป็นผู้มีเหตุผลในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ อย่างเหมาะสม

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียนผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลหนองสองห้อง จังหวัดหนองคาย อภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียนผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลหนองสองห้อง จังหวัดหนองคาย พบว่า 1) การพัฒนาด้านร่างกาย เป็นการจัดการกับปัญหาทางด้านร่างกายของผู้สูงอายุ โดยการนำกิจกรรมมาใช้กับผู้สูงอายุ ที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุมีทั้งออกกำลังกายเบาๆ เน้นให้ผู้สูงอายุได้รับความบันเทิงไปด้วย 2) การพัฒนาด้านศีลกับการพัฒนากาย เป็นกระบวนการเรียนรู้เรื่องศีลกับการดำเนินชีวิต กายกับจิต การพัฒนามนุษย์นั้น ต้องพัฒนาทั้งกายและใจ 3) การพัฒนาด้านจิตใจ มีการบำบัดด้วยกิจกรรมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการไหว้ พระสวดมนต์ เจริญสมาธิ ช่วยให้ผู้สูงอายุที่มีอาการเครียด หงุดหงิดง่าย บ่นมาก หรือวิตกกังวล 4) การพัฒนาจิตด้วยสมาธิ โดยการฝึกสมาธิสามารถเป็นการพัฒนาจิต เพื่อฝึกจิตให้เกิดความอดทน มีสมาธิที่ดีแล้ว และมีการผ่อนคลาย ทำให้ความทรงจำดีขึ้น ไม่หลง ๆ ลืม เกิดสติในการกระทำ พูด และคิด การพัฒนาจิตด้วย เพราะรู้ประโยชย์ 5) การพัฒนาด้านสติปัญญาจะพัฒนาด้วยการฝึกคิดอยู่กับปัจจุบัน ไม่คิดอดีตมากไป ไม่พะวงกับอนาคต จนเครียดมากไป 6) ด้านการพัฒนาปัญญาเพื่อแก้ปัญหาเป็นการฝึกอบรมปัญญา คือ การสร้างความรู้ความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงตามสภาวะธรรมชาติ มองโลกเป็นเพียงที่อยู่อาศัยของสัพสิ่ง เมื่อทำใจได้อย่างนี้ แล้วก็จะมีจิตใจอิสระ สามารถปล่อยวางบางสิ่งบางอย่าง มั่นการพิจารณาให้ เห็นถึงเหตุผลอันเป็นพื้นฐาน มีสติสัมปชัญญะควบคุมตนได้ สามารถนำการประพฤติปฏิบัติตน แก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นพร้อมด้วยปัญญา ปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตในสังคมยุคใหม่ทำความเข้ากับ สภาพแวดล้อม จึงได้ว่าการพัฒนาปัญญาเป็นยอมรับกับวิถีชีวิตในรูปแบบใหม่ เป็นการทำเข้าใจใน การปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยให้ได้มากที่สุด เพื่อการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมได้อย่างสงบสุข ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phra Athit Pramuan Athipanyo (Chandrapratak) (2565: 2) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของโรงเรียนผู้สูงอายุในตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด” ผลการวิจัยพบว่า การใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ: ด้านร่างกาย: ผู้สูงอายุเกิดการพัฒนาตนเองให้มีสติตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ด้านสังคม: ผู้สูงอายุทำตนให้ตั้งอยู่ในกรอบระเบียบข้อประพฤติที่ดีงามของสังคม ด้านจิตใจ: ผู้สูงอายุมีการอบรมจิตของตนให้มีความผ่องใส และมีการพัฒนาปัญญา ให้เป็นผู้มีเหตุมีผล ด้านสติปัญญา: ผู้สูงอายุมีการพัฒนาตนเองในการดำเนินชีวิตประจำวันและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขตามหลักไตรสิกขา การใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของโรงเรียน

ผู้สูงอายุเทศบาลตำบลหนองสองห้อง จังหวัดหนองคาย อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด : ด้านกาย มีพฤติกรรมทางกายงาม ด้านจิตใจ เกิดอารมณ์เบิกบานในธรรม แจ่มใสในจิต และด้านปัญญา สร้างความรู้ความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ เมื่อทำใจได้อย่างนี้แล้วก็จะมีจิตใจอิสระ วิเคราะห์แนวทางการใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุของโรงเรียนผู้สูงอายุในเทศบาลตำบลหนองสองห้อง จังหวัดหนองคาย อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด : ด้านร่างกาย: พฤติกรรมทางกายงามเพราะมีศีลเป็นเครื่องบ่มกาย ด้านจิตใจ: จิตสงบ จิตไม่ฟุ้งซ่าน อารมณ์ไม่เศร้าหม่อง เกิดความผ่อนคลายเพราะจิตเป็นสมาธิ ด้านปัญญา: การพิจารณาไตร่ตรองรู้เท่าทันอารมณ์เกิดความรู้แจ้งตามสภาวธรรมเพราะมีปัญญาเป็นตัวนำ

2. แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลหนองสองห้อง จังหวัดหนองคาย แนวทางด้านร่างกาย คือการปรับพฤติกรรม ทางกายภาพที่งดงาม เพราะมีองค์ความรู้ ความเข้าใจในหลักศีล เพื่อการบูรณาการศีลในการพัฒนาร่างกาย รวมทั้งกิจกรรมการออกกำลังกายของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลหนองสองห้อง เป็นการรักษากายภานในด้านศีล และภายนอกด้วยกิจกรรม แนวทางด้านจิตใจ ด้วยการฝึกจิตตามหลักของการทำสมาธิ เพื่อจิตสงบ จิตไม่ฟุ้งซ่าน อารมณ์ไม่เศร้าหม่อง เกิดความผ่อนคลายเพราะจิตเป็นสมาธิ แนวทางด้านปัญญา การพิจารณาไตร่ตรองรู้เท่าทันอารมณ์เกิด ความรู้แจ้งตามสภาวธรรมเพราะมีปัญญาเป็นตัวนำ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phrakru Samukritsada Sirisaro (Sithongbai) (2565: 2)ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักไตรสิกขา ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ตำบลจรเข้สามพัน อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักไตรสิกขา ด้านสมาธิ มีความสัมพันธ์อยู่ระดับปานกลาง ส่วนด้านอื่นมีความสัมพันธ์เชิงบวกแต่อยู่ในระดับต่ำ 3) แนวการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักไตรสิกขาของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ตำบลจรเข้สามพัน อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ด้านศีล ควรมีการจัดอบรมการใช้สติอย่างไม่ประมาทในชีวิตประจำวันและไม่ยึดติดวัตถุภายนอก รวมทั้งอบรมการวางตัวและการปรับอารมณ์ให้รู้ทันสภาพการเปลี่ยนของสังคม ด้านสมาธิ ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้สูงอายุนำภูมิปัญญาถ่ายทอดให้แก่เยาวชนมี และด้านปัญญา ควรส่งเสริมแนะนำและวางแผนสิ่งที่มีผลกระทบต่อสุขภาพจิตในการใช้ชีวิตประจำวัน

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

แนวทางการใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลหนองสองห้อง จังหวัดหนองคาย เมื่อกล่าวตามวัตถุประสงค์ก็จะสามารถจัดองค์ความรู้ทั้งเป็นองค์ความทางกาย จิตและปัญญา ดังนี้

ไตรสิกขา	Input	Process	Outcome
กาย	กิจกรรมการเดินจงกรม	เดินจงกรม ใช้เวลา 15- 20 (ขวาพทุ ซ้ายโธ)	กายนิ่ง จิตมั่น
	กิจกรรมการออกกำลังกาย	- การเต้นบาสโลบ - การลำไม้พอง - ลำวงย้อนยคุ	ร่างกายแข็งแรง เจรญูอาหาร ป้องกันโรค
จิต	กิจกรรมการนั่งสมาธิ	การนั่งสมาธิ กำหนดลมหายใจ เข้า ออก 15 – 20 นาที (การรู้ลงหายใจเข้าและออกหรือ หายใจเข้าพทุ หายใจออกโธ)	ความจำดี จิตสงบ
	กิจกรรมการไหว้พระสวดมนต์	- ไหว้พระสวดมนต์เช้า เริ่ม 08.00 น. - ไหว้พระสวดมนต์เย็น เริ่ม 16.30 น.	จิตมั่นคง
	กิจกรรมการทาบุญในวัน สำคัญ	การทำบุญใสบาตรตาม ประเพณในวันสำคัญ การทำบุญสัญจรไปตาม สถานที่ต่าง ๆ	จิตใจเบิกบาน อารมณ์คงที่
ปัญญา	กิจกรรมการสาธยาย พระไตรปิฎก	ธรรมจักรกัปปวัตตนสูตร บทปฏิจสมุปบาท บทพาหุง	ปรับตัวได้ดี ความจำดีขึ้น
	กิจกรรมการฟังธรรมเทศนา	การฟังธรรมครั้งละ 30 นาที	มีเหตุผล

เอกสารอ้างอิง

Anchalee Rachanakul. (1995). *A study of the needs of the elderly in the Nakhon Pathom Home for the Elderly.* Master of Arts thesis. Cultural studies field. Graduate School: Silpakorn University.

Colonel Wiboonpong Panthunon. (2022). *Study and analysis of elders' spiritual practices for living in the Tripitaka.* Doctor of Philosophy Thesis Department of Buddhism. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Dhamma Pitaka (P.A. Payutto). (2003). *Dictionary of Buddhist Science. Dhamma*

compilation edition. 12th printing. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya.

Kosit Panpiamrat. (2009). *Development of Thailand. Bangkok: Office of the Development Commission.* National economy and education.

Kwanrak Suksomhathai. (1996). *A study of the needs and social adjustment of the elderly in Bangkok and surrounding areas.* Master of Social Sciences Thesis Department of Social Welfare Project Management. Graduate School: Huachiew Chalermprakiet University.

Ministry of Social Development and Human Security. (2017). *Knowledge set for self-care and potential development of the elderly.* Bangkok: Ministry of Social Development and Human Security.

Mother nun Suphap Rakprasut. (2017). *Study of guidelines for creating happiness for the elderly according to the Buddhist way.* MCU Journal of Social Development, Year 2, Issue 1 (January-April 2017): 77.

Phra Athit Pramuan Athipanyo (Chandrapratak). (2022). *Model of using the Threefold Principles to develop the quality of life of the elderly at a school for the elderly in Nong Yai Subdistrict. Si Somdet District Roi Et Province*. Doctor of Philosophy Thesis Department of Buddhism. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Phrakru Samu Kritsada Sirisaro (Songthongbai). (2022). *Improving the quality of life of the elderly according to the threefold principle. of Health Promoting Hospital Chorakhe Sam Phan Subdistrict, U Thong District, Suphan Buri Province.* Master of Public Administration Thesis Department of Public Administration. Graduate School: Mahachulalongkorn rajavidyalaya University.

Royal Academy. (2007). *Royal Institute Dictionary*. Bangkok: Nanmeebuk Publishing.

Sonthaya Ponsri. (2004). *Theory and principles of community development.* 5th printing. Bangkok: Odeon Store.

รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรม ของจังหวัดหนองบัวลำภู

A MODEL OF HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT ACCORDING TO THE PRINCIPLES OF THE FIVE PRECEPTS AND THE FIVE PRINCIPLES OF NONG BUA LAMPHU PROVINCE

[1]พระสุรเชษฐ อิทฺธิเตโช (ไชยรา), [2]พระครูพิศาลสารบัณฑิต,[3] สมเดช นามเกตุ และ [4]อริย์ธัช เลิศรวมโชค

[1]Phar Suracheat Itthitejo (Chaiyara), [2]Phrakru Phisalsarbunthit, [3]Somdet Namket and [4]Arithat Loesruamchok

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]6402105020@mcu.ac.th

Received: October 26, 2024; **Revised**: November 10, 2024; **Accepted**: December 29,2024

บทคัดย่อ

รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักเบญจศีล และเบญจธรรม ของจังหวัดหนองบัวลำภู พบว่า 1. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เว้นจากปาณาติบาตด้วยหลักเมตตา กรุณา เมื่อบุคคลเว้นจากปาณาติบาต และเจริญเมตตากรุณาโดยยึดหลักคือ ตั้งความ ปรารถนาดีต่อผู้อื่น จะเป็น ประโยชน์ต่อสังคม 3 ประการคือทั้งเพื่อ ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ทำให้มีความสุขความเจริญ 2. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เว้นจากอทินนาทาน ด้วยหลัก

---

[1] นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[2] รองศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[4] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

สัมมาอาชีวะ เมื่อบุคคลหวังความเจริญในหน้าที่การงานก็ควรเว้นจากอทินนาทาน หรือละสิ่งอันเป็นมิจฉาชีพ ประพฤติเป็นธรรมในกิจการ ในบุคคล ในวัตถุที่จะพึงกระทำอันจะก่อให้เกิด ความสุข ความเจริญ 3. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร ด้วยหลักกามสังวร เมื่อบุคคลที่สำรวมระวังในกาม พึงเว้นจากการประพฤติผิดในบุตรภรรยา และสามีของ ผู้อื่น พึงสำรวมระวังมิให้พลั้งพลาด ควรตั้งอยู่ในสทารสันโดษอย่างยิ่ง 4. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เวนจากมุสาวาท ด้วยหลักสัจจะ เมื่อมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยสัจจะ พึงเว้นจากมุสาวาท ตั้งอยู่ในความเที่ยงตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ ตั้งมั่นในกตัญ□ุตา 5. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เวนจากสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน ด้วยหลักสติ เมื่อบุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยสติสัมปชัญญะ จะต้องเว้นจากการเสพสิ่งเสพติดทั้งหลาย มีสติในการใช้ชีวิต รู้จักประมาณในการบริโภค มีความไม่ประมาทเป็นหลักยึด มีสัมปชัญญะรู้สึกตัวทั่วพร้อมในการประพฤติตน รู้ว่าตนทำอะไร ทำอย่างไร

คำสำคัญ: การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, หลักเบญจศีล, หลักเบญจธรรม,

Abstract

The model of human resource development according to the principles of the five precepts and the five dhamma of Nong Bua Lamphu Province was found to be: 1. Human resource development to abstain from the five precepts with the principles of kindness and compassion. When a person abstains from the five precepts, And develop kindness and compassion by adhering to the principle of having good wishes for others. This will be beneficial to society in three ways: both for your own benefit and for the benefit of others. and benefits for both sides Makes one happy and prosperous. 2. Developing human resources to abstain from adinanathan. With the principles of right livelihood When a person hopes to prosper in their career, they should abstain from Adinnadana. or abandon things that are dishonest, behave fairly in business, in persons, and in objects to be done that will create Happiness and prosperity 3. Developing human resources to abstain from sexual misconduct. With the principle of sensual pleasure When a person is careful in sexual matters One should abstain from misconduct in the children, wives, and husbands of others. One should be careful not to make mistakes. Should be located in a completely secluded place. 4. Developing human

resources to abstain from falsehood. With the principles of truth When a human being is complete with truth One should abstain from lying. Set in uprightness, honesty, sincerity, and firmly established in gratitude. 5. Developing human resources by abstaining from Suramerayamajjapamatthana with the principle of mindfulness. When a person is complete with mindfulness and awareness Must abstain from taking all drugs. Be mindful in living life Know the moderation in consumption. There is carelessness as the main principle. Be aware and fully aware of your conduct. Know what they do, how to do it.

Keywords: human resource development, five precepts, five principles,

บทนำ

การที่มนุษย์เป็นทรัพยากรที่สำคัญ และเป็นสัตว์ที่มีศักยภาพในการเรียนรู้สูงยิ่งกว่าสัตว์ประเภทอื่น สามารถศึกษาเรียนรู้อะไร ก็ได้ เช่น การเรียนรู้ศิลปะ วิทยาการต่าง ๆ การเรียนรู้ระบบชีวิต สังคม เป็นต้น ที่จะก่อให้เกิดศานติสุข มนุษย์จึงได้ชื่อว่าเป็นสัตว์สังคม เพราะดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม เพื่อช่วยเหลืออาศัยพึ่งพากัน และตอบสนองความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิตซึ่งกันและกัน มีความสัมพันธ์ต่อกันใน สังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม มนุษย์มีการสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเจริญในรูปแบบต่าง ๆ ต่อเนื่องกันมาหลายชั่วอายุคน อันได้แก่ การสร้างสิ่งประดิษฐ์ ประเพณี ศาสนา และศิลปะแขนงต่าง ๆ รวมทั้งการจัดระเบียบทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง เป็นต้น (Phanomphat Samitanon, 2010: 5) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในทางที่ถูกต้อง ถูกวิธีตามแนวทางของพระพุทธศาสนา จึงจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์พิเศษ ซึ่งแตกต่างจากสัตว์ทั้งหลายประเภทอื่น สิ่งที่ทำให้มนุษย์เป็นสัตว์ พิเศษนั้นได้แก่ สิกขา หรือการศึกษา คือ การเรียนรู้ ฝึกฝนพัฒนาตนเอง ฉะนั้น เมื่อมนุษย์ได้รับการศึกษา ฝึกฝน อบรม หรือได้รับการพัฒนาแล้ว จึงจะได้ชื่อว่าเป็นสัตว์ประเสริฐ (Phra Phrom Kunaporn (P.A. Payutto), 1997: 11) วิธีการในการพัฒนามนุษย์ตามหลักของพระพุทธศาสนา มีด้วยกันอยู่หลายวิธี ตั้งแต่ การพัฒนาขั้นพื้นฐานของชีวิตจนถึงขั้นสูงสุดของชีวิต คือ การสำเร็จมรรค ผล นิพพาน ที่กล่าวว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีศักยภาพในการเรียนรู้สูงนั้น เนื่องจากสมองของมนุษย์เป็นโครงสร้างที่วิจิตร ที่สุดในจักรวาล มนุษย์สามารถเรียนรู้ให้ประสบความสำเร็จอะไรก็ได้ เช่น การเรียนรู้ให้รู้ความจริง เรียนรู้ให้รู้ความงาม เรียนรู้ให้รู้ความดีหรือความถูกต้อง เรียนรู้อย่างมีความสุข และเรียนรู้ให้ บรรลุความสุขได้ (Prawet Wasi, 2001:

17) ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงมีพระพุทธวิธีการนำข้อปฏิบัติขั้นพื้นฐาน ในการพัฒนามนุษย์สำหรับขัดเกลาจิตใจ คือ เบญจศีล และเบญจธรรม อันได้แก่ การงดเว้นจาก การกระทำบาป 5 ประการ รวมทั้งความทุจริตซึ่งถือว่าเป็นสิ่งไม่ดี และการประพฤติในธรรม 5 ประการ ที่ควรประพฤติด้วยความสุจริตซึ่งถือว่าเป็นสิ่งดีงาม เพื่อให้การอยู่ร่วมกันในสังคม ดำเนินไปได้อย่างเรียบร้อย เกิดความสามัคคีปรองดอง และสงบสุข

จากความเป็นมา และความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ด้วยหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรม ของจังหวัดหนองบัวลำภู เพื่อศึกษาหลักเบญจศีลและเบญจธรรมในพระพุทธศาสนา และเพื่อศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรม ของจังหวัดหนองบัวลำภู แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากทั้งการวิเคราะห์เอกสาร และภาคสนาม ด้วยแบบสัมภาษณ์ เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรม ของจังหวัดหนองบัวลำภู ในการที่จะมีแบบแผนของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีความชัดเจน ในการนำไปปรับใช้กับพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อที่จะเป็นประโยชน์ต่อประชาชน และสังคม อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักเบญจศีลและเบญจธรรมในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรม ของจังหวัดหนองบัวลำภู
3. เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรม ของจังหวัดหนองบัวลำภู

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรม ของจังหวัดหนองบัวลำภู ดำนินการวิจัยดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร และการลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อสัมภาษณ์ แล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในการวิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย 4 กลุ่ม เพื่อที่จะได้ข้อมูล บริบทพื้นที่การวิจัย ประเด็นปัญหา ประเด็นที่ต้องการพัฒนา คือ 1) กลุ่มพระภิกษุสงฆ์ ผู้ทำหน้าที่พัฒนา

ทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา และการอบรมเบญจศีล เบญจธรรม ภายในจังหวัดหนองบัวลำภู 2) กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้สังเกตการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการอบรมเบญจศีล เบญจธรรม ภายในจังหวัดหนองบัวลำภู 3) กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ ผู้ได้เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการอบรมเบญจศีล เบญจธรรม ภายในจังหวัดหนองบัวลำภู 4) กลุ่มพุทธศาสนิกชน ผู้ได้รับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการอบรมเบญจศีล เบญจธรรม ภายในจังหวัดหนองบัวลำภู

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งศึกษา รปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักเบญจศีล และเบญจธรรม ของจังหวัดหนองบัวลำภู

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่ม ซึ่งมีการสร้างเครื่องมือการวิจัยตามแบบของมหาวิทยาลัย โดยผ่านที่ปรึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่าน แล้วปรับปรุงแบบก่อนนำแบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลพื้นที่ภาคสนามจริง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย 1. การวิเคราะห์ข้อมูลด้านเอกสาร จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง 2. การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม จากแบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม เพื่อตอบคำถาม วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรม ของจังหวัดหนองบัวลำภู สรุปผลการวิจัยได้ดังน้

1. หลักเบญจศีลและเบญจธรรมในพระพุทธศาสนา

เบญจศีลในพระพุทธศาสนา คำว่า เบญจ (บาลีว่า ปญฺจ) แปลว่า ห้าศีล แปลว่า ปกติ คือความปกติเรียบร้อยแห่ง กาย วาจา แปลรวมว่า ปกติห้าอย่าง เป็นหลักปฏิบัติสำหรับขจัดความชั่วทางกายและทางวาจาศีล 5 หรือเบญจศีล คือ ความประพฤติชอบทางกายและวาจา เป็นข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว 5 ประการนี้ คือ 1) เว้นจากการปลงชีวิต เว้นจากการฆ่าการประทุษร้ายกัน 2) เว้นจากการลัก ขโมย โกง ละเมิดกรรมสิทธิ์ ทำลายทรัพย์สิน 3) เว้นจากการประพฤติผิดในกาม การล่วงละเมิดสิ่งที่ผู้อื่นรักใคร่ หวงแหน 4) เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง 5) เว้นจากน้ำเมา คือสุราเมรัย และสิ่งเสพติดให้โทษ อันเป็นที่ตั้งแห่งความมประมาท

เบญจศีลหรือศีล 5 ข้อนี้ มีประโยชน์ เพื่อความสงบสุขของสังคมกล่าวคือ เพื่อ ป้องกันการล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น อันจะส่งผลให้เกิดการทะเลาะวิวาท ความหวาดระแวง และ ความวุ่นวายในสังคมอันจะมีผลทำให้ 1) ตนเองไม่เดือดร้อน 2) ผู้อื่นไม่เดือดร้อน 3) ทำให้ สังคมสงบ

เป็นสุข และเจริญด้วยอารยธรรม 4) ประเทศเจริญรุ่งเรือง เศรษฐกิจดี ไม่มีการคดโกง 5) โลกร่มเย็นเกิดสันติสุข ปราศจากสงคราม เข่นฆ่าเบียดเบียนทำร้ายกัน ทั้งนี้ยังประโยชน์เพื่อเป็นการพัฒนาจิตใจของผู้ถือในศีล 5 ที่บัญญัติขึ้นมาเพื่อ ควบคุมไม่ให้มีการแสดงออกทางกาย วาจา และใจไปในทางที่ตอบสนองอำนาจของกิเลส ดังนั้น การทำผิดศีลแต่ละครั้งก็คือการการยอมให้กิเลสเข้ามาครอบงำจิตใจได้ เมื่อทำผิดศีลเพิ่มมากขึ้น แต่ละครั้งย่อมทำให้จิตใจหยาบกระด้างมากยิ่งขึ้น ทำให้สามารถทำผิดได้รุนแรงมากขึ้นไปเรื่อย ๆ เป็นการพอกพูนความผิดไม่รู้จบสิ้น การถือศีลแต่ละข้อนั้นจะส่งผลให้มี การขัดเกลากิเลส เป็นการปรับปรุงพัฒนาจิต และต้องมีมนุษยธรรม โดยการมีเบญจธรรมมาสนับสนุนเบญจศีล จึง จะถือว่าครบถ้วนสมบูรณ์

เบญจธรรมในพระพุทธศาสนา คือ 1. เมตตาและกรุณา (ความรักใคร่ปรารถนาให้มีความสุขความเจริญ และความ สงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์) 2. สัมมาอาชีวะ (การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต) 3. กามสังวร (ความสังวรในกาม,ความสำรวมระวังรู้จักยับยั้งควบคุมตนในทาง กามารมณ์ ไม่ให้หลงใหลในรูป เสียง กลิ่น รสและสัมผัส) 4. สัจจะ (ความสัตย์ ความซื่อตรง) 5. สติสัมปชัญญะ (ระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ คือ ฝึกตนให้เป็นคนรู้จักยั้งคิด รู้สึกตัว เสมอว่า สิ่งใดควรทำ ไม่ควรทำ ระวังมิให้เป็นคนมัวเมาประมาท)

กล่าวโดยสรุป เมตตา คือ ความคิดปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข เป็นหน้าที่ของมนุษย์พึง มีให้แก่กันและกัน ส่วนกรุณา เป็นความปรารถนาดี มีความคิดให้ผู้อื่น สัตว์อื่น ปราศจากทุกข์ เมื่อเห็นผู้อื่นได้รับความทุกข์ก็พลอยสงสาร เป็นเหตุให้คิดช่วยปลดเปลื้องทุกข์ภัยของกันและกัน

สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีวิตด้วยสัมมาชีพ นอกจากจะเป็นอาชีพการงานที่เป็นประโยชน์แก่ชีวิตและสังคม ประเทศชาติ แล้ว ยังเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาพัฒนาชีวิตของ ตนเองด้วย ผู้ที่ทำงานควรตั้งใจใช้เป็นโอกาสในการพัฒนาตน เป็นที่ฝึกฝนพัฒนาทักษะต่างๆ ทั้งฝึกกาย วาจา กิริยา มารยาท พัฒนาความสามารถในการสื่อสาร มีความสัมพันธ์อันดี ต่อเพื่อนมนุษย์

กามสังวรเป็นคุณธรรมของสตรี และบุรุษ ว่าสตรีทั้งหลายเมื่อมี คู่ครองแล้วย่อมต้องดูแลกิจการการเรือน สงเคราะห์เพื่อนสามี ไม่ล่วงเกินนอกใจ ขยัน และ รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ ด้วยความขยันไม่เกียจคร้าน ส่วนบุรุษย่อมต้องยกย่อง ไม่ดูหมิ่น ไม่นอกใน มอบความไว้วางใจ กับความเป็นใหญ่ และของกำนัลแก่ภรรยา

สัจจะ คือความจริงใจเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต ทั้งทางโลกและทาง ธรรม ผู้ที่ขาด สัจจะเพียงอย่างเดียวย่อมเอาดีไม่ได้ ในทุก ๆ อย่าง ในทางตรงข้าม คนที่มีสัจจะ ย่อมจะเป็นหลักประกันให้ผู้อื่นเชื่อถือ ไว้วางใจ จะทำการสิ่งใดย่อมเจริญรุ่งเรือง ก้าวหน้า ด้วย ได้รับการสนับสนุนจากคนทั้งหลาย

สติสัมปชัญญะ เป็นคุณธรรมที่เกิดขึ้นเองไม่ได้ จะต้องฝึกฝน รวบรวมจิตใจให้แน่แน่วด้วยวิธีปฏิบัติต่าง ๆ เช่น ทำสมาธิ สวดมนต์ ภาวนา ในการปฏิบัติทั้ง สมถกัมมัฏฐานหรือวิปัสสนา

กัมมัฏฐานล้วนต้องใช้สติ ทั้งสิ้น สติสัมปชัญญะ ทำให้เกิดสมาธิ และสมาธิทำให้เกิดปัญญาที่มีสมาธิเป็นฐานนั้น จะมีกำลังมา มีอานิสงส์มาก

2. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรม ของจังหวัดหนองบัวลำภู

แบบแผนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรม ของจังหวัดหนองบัวลำภู โดยใช้กิจกรรมของทางวัดเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ด้วยหลักเบญจศีลเป็นเครื่องรักษาเจตนาที่จะควบคุมกาย และวาจาให้เป็นปกติ คือ ไม่ทำบาป โดยการละเว้นศีล 5 ประการ คือ 1. ปาณาติบาต คือ ละเว้นจากการฆ่าสัตว์ และการเบียดเบียนสัตว์ 2. อทินนาทาน คือ ละเว้นจากการลักขโมย ปล้นจี้ ฉกชิง วิ่งราว เป็นต้น 3. กาเมสุมิจฉาจาร คือ ละเว้นจากการประพฤติผิด ล่วงละเมิดลูกเมียผู้อื่น 4. มุสาวาท คือ ละเว้นจากการพูดปด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ พูดส่อเสียด 5. สุราเมระยะ คือ ละเว้นจากการเสพสุรา เพราะเป็นสาเหตุให้ทำผิดศีลข้อ ที่มีการโยงกับหลักเบญจธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรปฏิบัติ มี 5 ประการ ได้แก่ 1. เมตตากรุณา คือ บุคคลใดที่มีเมตตาย่อมไม่ฆ่า หรือเบียดเบียนสัตว์ ด้วยรู้ดีว่าทุกชีวิตย่อมมี ความรักตัวกลัวตายเช่นเดียวกับเรา ทำให้ไม่ผิดศีลในข้อที่ 1 2. สัมมาอาชีพ คือ ประกอบอาชีพที่สุจริต มีรายได้ รู้จักใช้จ่าย และที่สำคัญรู้จักคำว่าพอดี และมีหิริโอตตัปปะ คือ ความละอาย และเกรงกลัวต่อผลของบาป จึงทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ 2 3. ความสำรวมอินทรีย์ คือ ระมัดระวัง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ทำให้ ความใคร่ในกามคุณ คือ การติดในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ลดน้อยลง เมื่อความสำรวมเกิดขึ้น จึงทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ 3 4. ความซื่อสัตย์ คือ การพูดความจริง เป็นสิ่งที่ทำให้ไม่เกิดการมุสาวาท ทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ 4 5. สติ คือ การรู้สึกตัว ซึ่งเป็นหัวหน้าฝ่ายกุศล ทำให้ชีวิตไม่ประมาท เพราะรู้ว่าอะไรดีอะไรชั่ว ทำให้ไม่เกลือกกลั้วกับสิ่งที่จะทำให้ชีวิตตกต่ำ เช่น สุราเมื่อคนดื่มกินก็ทำให้มึนเมาและขาดสติ การมีสติจึงทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ 5

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรม ของจังหวัดหนองบัวลำภู สรุปได้ว่า ในด้านของกิจกรรมที่เป็นแบบแผนของทางวัดที่มีการจัดขึ้นนั้นได้มีการบูรณาการกิจกรรมออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วยกลุ่มโรงเรียนผู้สูงอายุ กลุ่มเด็กนักเรียน และกลุ่มทั่วไปที่มีความหลากหลายทางอายุและอาชีพ ซึ่งขั้นตอนของแต่ละกลุ่มนั้นจะมีขั้นตอนและกระบวนการที่เหมือนกันเพื่อที่จะสร้างความชำนาญให้กับวิทยากรทั้งที่เป็นบุคคลสำคัญทางพระพุทธศาสนาจังหวัดหนองบัวลำภู และพระสงฆ์ โดยจะเริ่มจากการสร้างความเข้าใจในหลักเบญจศีล และเบญจธรรม เพื่อเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักสำคัญของแต่ละข้อ ว่ามีความสำคัญอย่างไรต่อการดำเนินชีวิต และความสอดคล้องของหลักเบญจศีล เบญจธรรม เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างผู้ที่เข้าร่วมในกิจกรรมมีการสร้างคำถามที่น่าสนใจเพื่อที่จะเป็นการชวนคิด และหาคำตอบไปพร้อม

กัน ในขณะเดียวกันก็จะเป็นการตอบคำถามของผู้ที่เข้าร่วมแต่ละท่าน เพื่อหาทางออกของทุกปัญหาร่วมกันเป็นการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกัน ในแบบแผนของโรงเรียนผู้สูงอายุ และกลุ่มเด็กนั้นทางวัดได้มีการแต่งเพลงเกี่ยวกับศีล 5 เพลงรวม และเพลงย่อยในศีลแต่ละข้อ เพื่อออกแบบของกิจกรรมให้มีส่วนร่วมทุกคน และสร้างความสนุกให้กับกิจกรรม เป็นการออกกำลังกายไปพร้อมในเวลาเดียวกัน สลับกับการบรรยายทางวิชาการ แล้วปิดท้ายกิจกรรมด้วยการใช้ชีวิตในสังคมปัจจุบันด้วยเบญจศีลเบญจธรรมในแต่ละด้าน ดังนี้ 1. ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เว้นจากปาณาติบาตด้วยหลักเมตตา กรุณา 2. ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เว้นจากอทินนาทาน ด้วยหลักสัมมาอาชีวะ 3. ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร ด้วยหลักกามสังวร 4. ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เวนจากมุสาวาท ด้วยหลักสัจจะ 5. ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เวนจากสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน ด้วยหลักสติ เพื่อที่จะเป็นการนำไปประยุกต์และปรับใช้ แล้วตอบคำถามเกี่ยวกับปัญหาชีวิต

3. รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรม ของจังหวัดหนองบัวลำภู

3.1 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เว้นจากปาณาติบาตด้วยหลักเมตตา กรุณา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยให้เว้นจากปาณาติบาต ด้วยหลักเมตตากรุณานั้นหลักสำคัญก็คือ การเว้นจากการทำอกุศลกรรมเสียก่อน จากนั้นก็เสริมคุณค่าของชีวิตด้วยการ สร้างกุศลกรรมด้วยหลักเมตตากรุณา หรือกล่าวโดยสั้นๆ ว่า ละชั่ว แล้วทำดี โดยการเข้าร่วมกิจกรรมของทางวัดเพื่อสร้างแบบแผน องค์ความรู้ ความเข้าใจ และการดำเนินชีวิตเพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่มีความสุข การอยู่ร่วมกันโดยปกติสุขภายในสังคม เราจะต้องมองไปที่ระเบียบ หรือข้อปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกัน ถึงแม้ว่ามนุษย์เราจะอยู่ในวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไป แต่ โดยพื้นฐานแล้วทุกชีวิตในโลกนั้นต้องการความสุขและไม่ต้องการความทุกข์ ฉะนั้น การฆ่าเป็น การเบียดเบียนตนเองและคนอื่นให้เดือดร้อน ปัญหาทางสังคมต่าง ๆ ที่เราเดือดร้อนกันมากนั้น อยู่ที่ปัญหาการฆ่า การเบียดเบียนกันและกัน ซึ่งกระทบกระเทือนต่อการอยู่ร่วมกันโดยปกติสุข ของคนในสังคม ดังนั้นเพื่อยุติหรือระงับเวรที่มีอยู่ในสังคมอันสืบเนื่องมาจากปัญหาดังกล่าวที่ เกิดขึ้นอย่างมากมายจึงควรประพฤติปฏิบัติตามหลักของศีลข้อที่ 1 นี้ เวรหรือความโกรธ อัน เป็นเบื้องต้นแห่งการฆ่าย่อมระงับลงได้ ถ้าบุคคลภายในสังคมดำเนินชีวิตอยู่ในกรอบของศีลข้อที่ 1 แล้วก็จะยุติการเบียดเบียนประทุษร่ายกัน เมื่อการโกรธ การเบียดเบียนประทุษร่ายกันลดลงไป ความสุข ความสงบก็จะเกิดขึ้น สัตว์ทุกประเภทชีวิตทุกชีวิตก็จะอยู่กันได้อย่างไมตรีจิต คนกับ สัตว์ก็อยู่กันได้ด้วยไมตรีจิตอนึ่ง ความไม่โกรธหมายถึง ความมีเมตตาเป็นเบื้องต้น ความไม่เบียดเบียน หมายถึง ความมีกรุณาเป็นเบื้องต้น ฉะนั้นเมตตากับปาณาติบาต แม้จะอยู่ตรงข้ามกันคือ ข้อ ควรปฏิบัติ และข้อที่ควรงดเว้น แต่ก็มี

ความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน้นในด้วนการงดเว้น ไม่ให้ กระทำผิด กระทำชั่ว ที่ก่อให้เกิดความสงบสุข สามัคคี เอื้อเฟื้อต่อกันและกันในสังคม

3.2 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เว้นจากอทินนาทาน ด้วยหลักสัมมาอาชีวะ แบบแผนการเว้นขาดจากอทินนาน ก็จะเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจ เมื่อเรามีสัมมาอาชีวะ ที่มีการประกอบอาชีพบนพื้นฐานของเบ็ญจะธรรมในการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัว เป็นการพัฒนาทรัยยากรมนุษย์ที่เป็นแบบอย่างไม่ว่าจะเป็นการประกอบอาชีพที่ถูกต้องไม่สร้างความเดือดร้อนให้ตนเอง คนอื่น และสังคม และมีศีลธรรมที่ดีงาม เมื่อบุคคลหวังความเจริญในหน้าที่การงานก็ควรเว้นจากอทินนาทาน หรือละสิ่งอัน เป็นมิจฉาชีพ ประพฤติเป็นธรรมในกิจการ ในบุคคล ในวัตถุที่จะพึงกระทำอันจะก่อให้เกิด ความสุขความเจริญ

3.3 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร ด้วยหลักกามสังวร เมื่อมนุษย์เรามีกามสังวร ทั้งด้านองค์ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องทั้งทางสังคม และทางพระพุทธศาสนา ก็จะดำเนินชีวิตที่ไม่ขัดต่อศีลธรรมในข้อ กาเมสุมิจฉาจาร เพราะมีสติในการตัดสินใจก่อนที่จะลงมือทำสิ่งต่าง ๆ ก็จะไม่ดำเนินชีวิตผิดทั้งฝ่ายหญิง และฝ่ายชาย ถึงแม้ว่าในสังคมปัจจุบันจะมีสื่อต่าง ๆ มากมายที่คอยยั่วยุ หรือสร้างความเข้าใจที่ผิดๆ อยู่ เป็นจำนวนมากก็จะสามารถใช้ชีวิต อย่างมีความสุข สร้างสถาบันครอบครัวที่แข็งแกร่ง เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง และครอบครัวที่ดี รวมทั้งเป็นต้นแบบของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ดีได้ บุคคลที่สำรวมระวังในกาม พึงเว้นจากการประพฤติผิดในบุตรภรรยา และสามีของ ผู้อื่น พึงสำรวมระวังมิให้พลั้งพลาด ควรตั้งอยู่ในสทารสันโดษอย่างยิ่ง

3.4 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เวนจากมุสาวาท ด้วยหลักสัจจะ การเว้นขาดจากมุสาวาส ซึ่งเป็นหลักธรรมในเบญจศีล ก็จะมีความเข้าใจในหลักเบญจธรรม ที่จะเป็นการสร้างความนาเชื่อถือ น่าเชื่อมั่นให้กับผู้ที่พบเห็นที่จะส่งผลในระดับของสถาบันครอบครัวให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ในระดับการประกอบธุรกิจก็จะสร้างความน่าเชื่อถือให้กับองค์กร และตัวพนักงานของทุกท่านที่ดำเนินชีวิตตามหลักเบญจศีล และเบญจธรรมข้อนี้ ซึ่งสามารถสรุปเป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยสัจจะ พึงเว้นจากมุสาวาท ตั้งอยู่ในความเที่ยงตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ ตั้งมั่นในกตัญ□ุตา

3.5 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เวนจากสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน ด้วยหลักสติ การมีสติในข้อเบญจธรรม จะเป็ตัวกำหนดและควบคุมการใช้ชีวิตในสังคมปัจจุบันที่ครอบคลุมทุกเรื่องของการประกอบอาชีพทุกๆ อย่างๆ ในด้านหลักเบญจศีลนั้นก็มีความสอดคล้องกับศีลข้อที่ 5 คือ การเว้นขาดจากสุราเมรัย เมื่อเว้นขาดได้ก็จะมีสติในการใช้ชีวิตที่ไม่ประมาท เมื่อไม่ประมาทเท่ากับว่าดำเนินชีวิตอยู่ด้วยสติ ซึ่งการดำเนินชีวิตด้วยการมีสติ ทุกอย่างที่ลงมือกระทำก็จะทำให้งานแต่ละอย่างนั้นสำเร็จได้โดยง่าย จึงเป็นธรรมที่มีการสนันสนุนกันบุคคลผู้สมบูรณ์ด้วย

สติสัมปชัญญะ จะต้องเว้นจากการเสพสิ่งเสพติดทั้งหลาย มีสติในการใช้ชีวิต รู้จักประมาณในการบริโภค มีความไม่ประมาทเป็นหลักยึด มีสัมปชัญญะรู้สึกตัวทั่วพร้อมในการประพฤติตน รู้ว่าตนทำอะไร ทำอย่างไร

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรม ของจังหวัดหนองบัวลำภู มีประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรม ของจังหวัดหนองบัวลำภู พบว่า ด้านของกิจกรรมที่เป็นแบบแผนของทางวัดที่มีการจัดขึ้นนั้นได้มีการบูรณาการกิจกรรมออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วยกลุ่มโรงเรียนผู้สูงอายุ กลุ่มเด็กนักเรียน และกลุ่มทั่วไปที่มีความหลากหลายทางอายุและอาชีพ ซึ่งขั้นตอนของแต่ละกลุ่มนั้นจะมีขั้นตอนและกระบวนการที่เหมือนกันเพื่อที่จะสร้างความชำนาญให้กับวิทยากร ทั้งที่เป็นบุคคลสำคัญทางพระพุทธศาสนาจังหวัดหนองบัวลำภู และพระสงฆ์ ด้วยเบญจศีลเบญจธรรมในแต่ละด้าน ดังนี้ 1. ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เว้นจากปาณาติบาตด้วยหลักเมตตา กรุณา 2. ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เว้นจากอทินนาทาน ด้วยหลักสัมมาอาชีวะ 3. ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร ด้วยหลักกามสังวร 4. ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เวนจากมุสาวาท ด้วยหลักสัจจะ 5. ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เวนจากสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน ด้วยหลักสติ เพื่อที่จะเป็นการนำไปประยุกต์และปรับใช้ แล้วตอบคำถามเกี่ยวกับปัญหาชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phra Ubon Katapunyo (Kaewwonglom) (2008: 2) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของศีลที่มีต่อสังคมไทย” ได้พบว่า การศึกษาเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นการพัฒนาตัวบุคคลโดยถือเอาคุณสมบัติที่เกิดจากจากการศึกษาเป็น เครื่องมือในการดำเนินชีวิตและสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ อย่างถูกต้อง คือความเชื่อความมั่นใจ และการทำให้บุคคลรู้จักตนเอง เสริมสร้างความสามารถในการตอบรับต่อสิ่งภายนอก การฝึกฝนพัฒนามนุษย์จะทำให้รู้จักการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง ดังนั้น การจัดการศึกษาต้องสอดคล้องกับการพัฒนาตนเองและความต้องการของบุคคล

2. รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรม ของจังหวัดหนองบัวลำภู พบว่า 1. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เว้นจากปาณาติบาตด้วยหลักเมตตา กรุณา เมื่อบุคคลเว้นจากปาณาติบาต และเจริญเมตตากรุณาโดยยึดหลักคือ ตั้งความ ปรารถนาดีต่อผู้อื่นจะเป็น ประโยชน์ต่อสังคม 3 ประการคือทั้งเพื่อ ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ทำให้มีความสุขความเจริญ 2. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เว้นจากอทินนาทาน ด้วยหลัก

สัมมาอาชีวะ เมื่อบุคคลหวังความเจริญในหน้าที่การงานก็ควรเว้นจากอทินนาทาน หรือละสิ่งอันเป็นมิจฉาชีพ ประพฤติเป็นธรรมในกิจการ ในบุคคล ในวัตถุที่จะพึงกระทำอันจะก่อให้เกิด ความสุข ความเจริญ 3. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร ด้วยหลักกามสังวร เมื่อบุคคลที่สำรวมระวังในกาม พึงเว้นจากการประพฤติผิดในบุตรภรรยา และสามีของ ผู้อื่น พึงสำรวมระวังมิให้พลั้งพลาด ควรตั้งอยู่ในสทารสันโดษอย่างยิ่ง 4. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เวนจากมุสาวาท ด้วยหลักสัจจะ เมื่อมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยสัจจะ พึงเว้นจากมุสาวาท ตั้งอยู่ในความเที่ยงตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ ตั้งมั่นในกตัญ□ุตา 5. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เวนจากสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน ด้วยหลักสติ เมื่อบุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยสติสัมปชัญญะ จะต้องเว้นจากการเสพสิ่งเสพติดทั้งหลาย มีสติในการใช้ชีวิต รู้จักประมาณในการบริโภค มีความไม่ประมาทเป็นหลักยึด มีสัมปชัญญะรู้สึกตัวทั่วพร้อมในการประพฤติตน รู้ว่าตนทำอะไร ทำอย่างไร ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phra Rector Kiattisak Katthipo (Petchaniam) (2022: 2) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพระสอนศีลธรรม ในการพัฒนาเบญจศีล เบญจธรรม ของนักเรียนประถมศึกษาในสถานศึกษา อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร” ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพการมีส่วนร่วมของพระสอนศีลธรรม ในการพัฒนาเบญจศีล เบญจธรรม ของนักเรียนประถมศึกษาในสถานศึกษา อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร ประกอบด้วย 1.1) สภาพการมีส่วนร่วมในการเป็นผู้นำด้านศีลและเป็นแบบอย่างทางความประพฤติดี 1.2) สภาพการมีส่วนร่วมในการเป็นผู้อบรมสั่งสอนเยาวชนให้รักษาศีล 1.3) สภาพการมีส่วนในการกระตุ้นเตือนให้เยาวชนตระหนักถึงความสำคัญของการประพฤติตามหลักเบญจศีล เบญจธรรม 1.4) สภาพการมีส่วนร่วมในการสอนให้เยาวชนเข้าใจถึงรายละเอียดของคุณธรรม 1.5) สภาพการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้เยาวชนมีจิตสำนึกต่อสังคมด้วยการเป็นผู้ปลูกจิตสำนึกให้คำนึงถึงประโยชน์ของสังคม 2. แนวทางทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพระสอนศีลธรรม ประกอบด้วย 2.1) ควรส่งเสริมการนำหลักคุณธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิต ธรรมที่เป็นคุณความดีงาม สิ่งที่มีคุณค่ามีประโยชน์ 2.2) ควรส่งเสริมสุขภาพจิตเด็กที่ดี ให้เกลียดชั่ว กลัวบาป 2.3) ควรส่งเสริมให้มีทักษะในการทำงานร่วมกัน มีความสามัคคี 2.4) ควรส่งเสริมอบรมสั่งสอนของเด็กคุณและโทษของครอบครัวที่แตกแยก และ 2.5) ควรส่งเสริมความสำคัญกับการส่งเสริมศีลธรรม ตามกติกา กฎเกณฑ์ของสังคม ที่วางไว้เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบ

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การวิจัยเรื่อ “รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรม ของจังหวัดหนองบัวลำภู” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สรุปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยผู้วิจัยได้องค์ความรู้จากการวิจัยดังนี้

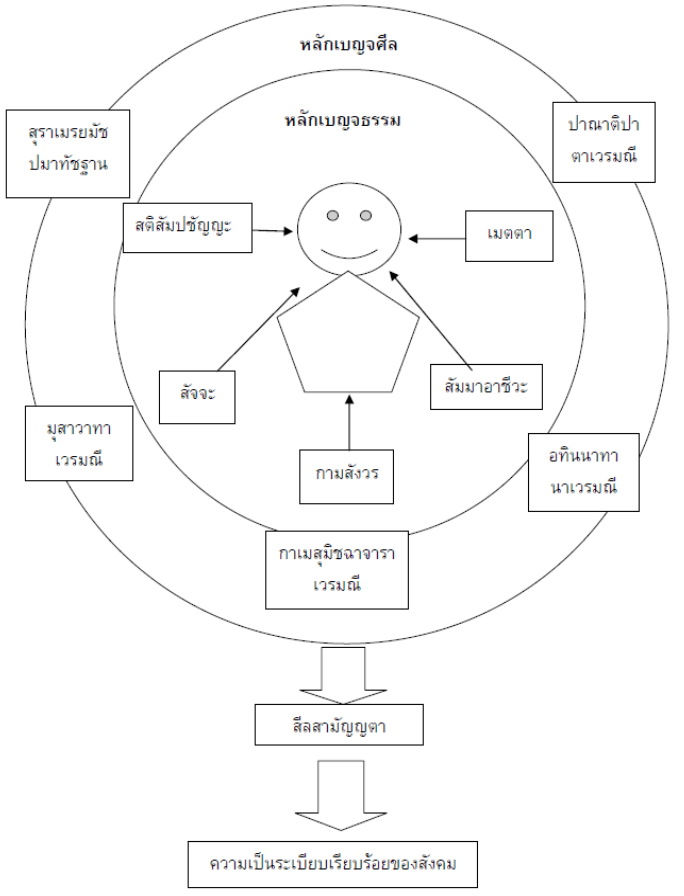

เอกสารอ้างอิง

Cheep Punyanupap. (1998). *Dictionary of Buddhist vocabulary, Thai-English, English-Thai.* 8th printing. Bangkok: Mahamakut Rajavidyalaya Printing House.

Phanomphat Samitanon. (2010). *Human resource management.* 17th printing. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University.

Phra Phrom Kunaporn (P.A. Payutto). (1997). *Constitution of life*. Bangkok:

Thammasabha.

Phra Putthinan Bunruang. (2001). *Sustainable human resource development according to Buddhist principles.* Master of Arts Thesis. Graduate School: Chiang Rai Rajabhat University.

Phra Rector Kiattisak Kotthipo (Petchaniam). (2022). *Guidelines for promoting participation of moral teaching monks. In the development of Benjasila and Benchatham of primary school students in educational institutions. Bueng Narang District Phichit Province.* Master of Education Thesis Department of Buddhist Educational Administration. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phra Sakda Wisutthiyano. (2007). *Human resource development according to Buddhist principles.* Master of Arts Thesis. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phra Ubon Katapunyo (Kaewwonglom). (2008). *An analytical study of the value of precepts in Thai society.* Doctor of Philosophy Thesis. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phrabunchan Bunyong. (2008). *Human resource development in the Lao National University according to the Three Sickkha principles*. Master of Arts thesis. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phrajirawat Uttamamethi (Wuttiphong). (2010). *Study and analysis of education for self-development according to the views of Phra Phrom Kunaporn (P.A. Payutto).* Master of Buddhist Studies Thesis. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phrarajworamuni (Prayut Payutto). (1987). *Human development*. Bangkok: Komonkeemthong Publishing House.

Prawet Wasi. (2001). *Development of the Buddhist learning movement.* Bangkok: Sod Sri Saritwong Foundation.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

แนวทางการบริหารจัดการสุขภาพตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติของพระสังฆาธิการในตำบลขอนยูง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี

GUIDELINES FOR HEALTH MANAGEMENT ACCORDING TO THE NATIONAL SANGHA HEALTH STATUTE OF THE SANGHA IN KHON YUNG SUBDISTRICT, KUT CHAP DISTRICT, UDON THANI PROVINCE

[1]พระครูปริยัติธรรมวราภรณ์ (สมพร พลดาหาญ), [2]พระครูพิศาลสารบัณฑิต, [3]สมเดช นามเกตุ และ [4]อริย์ธัช เลิศรวมโชค

[1]Phrakhru Sutammarattanaporn (Suphoj Namkeart), [2]Phrakru Phisalsarbunthit, [3]Somdej Namked and [4]Arithat Loesruamchok

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]6402105023@mcu.ac.th

Received: October 27, 2024; **Revised**: November 10, 2024; **Accepted**: December 29,2024

บทคัดย่อ

แนวคิดความเชื่อเรื่องพญานาค และจริยธรรมของพญานาคในพุทธศาสนาเถรวาท แนวคิดความเชื่อเรื่องพญานาคนั้น มีพื้นฐานด้านพัฒนาการมาจากกรอบแนวคิดดั้งเดิมของอินเดีย 2 สาย คือ 1) สายพราหมณธรรม ที่เห็นว่าพญานาคเกิดมาจากการสร้างของเทพเจ้า 2) สายสมณธรรมที่เห็นว่าพญานาคเกิดมาจากกรรม และผลของการกระทำของตน ส่วนจริยธรรมของพญานาค

---

[1] นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[2] รองศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[4] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ในพุทธศาสนา เถรวาท 8 ประการ คือ รักษาศีลอุโบสถ, บำเพ็ญศีลบารมี, ประพฤติตนสุจริต, บำเพ็ญตบะ, ถวายทาน, ปกป้องพระพุทธเจ้า, ศรัทธาในพระพุทธศาสนา และธำรงพระพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องพญานาคของประชาชนในจังหวัดหนองคาย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มที่มีความเชื่อเรื่องพญานาค เพราะปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎก คัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ประวัติของพระอริยสงฆ์ครูอาจารย์ ตำนานพญานาค คำบอกเล่า และจากประสบการณ์จริง 2) กลุ่มที่ไม่เชื่อเรื่องพญานาค เพราะเกิดจากความไม่รู้ของมนุษย์ เมื่อได้พบเหตุการณ์เหนือธรรมชาติ จึงคิดไปเองว่าสิ่งนั้นอาจจะมีจริง แนวทางการเสริมสร้างจริยธรรมทางสังคมสำหรับประชาชนผ่านความเชื่อเรื่องพญานาค ในจังหวัดหนองคาย 3 ด้าน คือ 1) ด้านการเสริมสร้างจริยธรรมในตนเอง 2) ด้านการเสริมสร้างจริยธรรมในครอบครัว 3) ด้านการเสริมสร้างจริยธรรมในสังคม คือ (1) นำหลักธรรมทางพุทธศาสนาไปเสริมสร้างจริยธรรม คือ สัปปุริสธรรม 7, อริยมรรคมีองค์ 8 และสังคหวัตถุ 4 (2) นำหลักศีล 5 ปรับใช้กับกฎหมายไปเสริมสร้างจริยธรรม เป็นการควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ ทำให้สังคมอยู่อย่างสงบสุข (3) นำหลักคุณธรรมไปเสริมสร้างจริยธรรม

คำสำคัญ: การเสริมสร้าง, จริยธรรมทางสังคม, สำหรับประชาชน, ความเชื่อเรื่องพญานาค

Abstract

The concept of belief in the Naga and the ethics of the Naga in Theravada Buddhism The concept of belief in the Naga Its developmental basis comes from two traditional Indian concepts: 1) Brahman Dhamma who saw that the Naga was born from the creation of the gods 2) the line of monks who saw that the Naga was born from karma and the results of their actions As for the ethics of the Naga in Theravada Buddhism, there are 8 principles: keeping the uposatha precepts, practicing the precepts, acting honestly, practicing asceticism, giving alms, protecting the Buddha, and believing in Buddhism. and maintain Buddhism People's beliefs about the Naga in Nong Khai Province are divided into 2 groups: 1) those who believe in the Naga Because there is evidence in the Tripitaka Theravada Buddhist scriptures The history of the noble monks and teachers, the legend of the Naga, hearsay and real experiences. 2) Groups that do not believe in the Naga. Because it is caused by human ignorance. When encountering supernatural events So he thought to himself that it might actually exist. Guidelines for strengthening social ethics for the people through beliefs about the Nagas In Nong Khai Province, 3 aspects are: 1) strengthening ethics in oneself 2) strengthening ethics in the family 3)

strengthening ethics in society, namely (1) using Buddhist principles to strengthen ethics, namely Sappurisadhamma 7, the Noble Eightfold Path and the Four Sangha Vatthu (2) Apply the principles of the Five Precepts to the law to strengthen ethics. It is the control of human behavior. Make society live in peace. (3) Apply moral principles to strengthen ethics.

Key words: strengthening, social ethics, for the people, belief in the Naga,

บทนำ

ในทางพระพุทธศาสนากล่าวถึงพญานาคมีกำเนิด 4 ประเภท คือ (1) อัณฑชะ (2) ชลาพุชะ (3) สังเสทชะ และ (4) โอปปาติกะ (สำ.ข. (ไทย) 17/343/350) โดยนาคที่กำเนิดในแต่ละประเภทก็จะมีอำนาจและความละเอียดอ่อนในด้านภพภูมิหรือกำลังแห่งฤทธิ์แตกต่างกัน โดยพญานาค และนาคทั้งหลายจะอยู่ภายใต้การปกครองของท้าววิรูปักษ์ในฐานะที่เป็นหนึ่งในท้าวจตุโลกบาล (ม.มู. (ไทย) 12/152/151)

พญานาคยังเป็นสัญลักษณ์ที่สามารถย้อนความเป็นมาได้ยาวไกล ก่อนที่ศาสนาพุทธจะเข้ามามีอิทธิพลเหนือความเชื่อเรื่องผี โดยมีหลักฐานพบภาชนะลายเขียนสีบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี เป็นภาชนะตอนปลายยุคก่อนประวัติศาสตร์ มีอายุราว 1,800 - 2,300 ปีมาแล้ว ซึ่งไม่ได้ใช้หุงต้มอาหาร แต่ใช้ฝังดินร่วมกับศพ บนภาชนะเขียนสีมีรูปสัตว์มากมาย เช่น กวาง ควาย และงู (Sin Udee, 1967: 11) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าได้กลายเป็นสัญลักษณ์ทางจิตวิญญาณร่วมกับสัตว์อื่น ๆ ตั้งแต่สมัยนั้น โดยถือว่าพญานาคหรืองูเป็นสัญลักษณ์ของน้ำ มีอำนาจเหนือธรรมชาติ สามารถบันดาลให้เกิดแม่น้ำ หนอง บึง ภูเขาและแหล่งที่อยู่อาศัยได้ (Srisakon Valliphodom, 1990: 13) แต่มีข้อสังเกตที่สำคัญคือ แม้ว่าความเชื่อผีจะนับถือสัตว์อื่นที่เป็นสัญลักษณ์ในการบูชาเพื่อวัตถุประสงค์ด้านการเพาะปลูกหรือด้านกสิกรรมเช่นเดียวกับการบูชางูก็ตาม ยกตัวอย่างเช่น นับถือควาย ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ นับถือกบหรือคันคาก บูชาเพื่อขอฝน เป็นต้น แต่ก็ไม่มีสัญลักษณ์ใดเลยที่ยังมีบทบาทที่สำคัญและสามารถผนวกเข้ากับคติความเชื่อของศาสนาพุทธได้ดีเท่าสัญลักษณ์แห่งพญานาค คงเนื่องจากในตำนานเดิมของศาสนาพุทธ ได้มีการกล่าวถึงพญานาคว่าเป็นผู้ปกป้องรักษาพุทธศาสนาอยู่แล้ว ดังนั้น กลุ่มชนในวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขง จึงสร้างตำนานของกลุ่มชนให้สอดคล้องกับตำนานข้างต้น จะเห็นได้อย่างชัดเจนจากข้อความในตำนานอุรังคธาตุ (ตำนานพระธาตุพนม) ตอน “ตำนานพระเจ้าเลียบโลก” ซึ่งเป็นเรื่องพระพุทธเจ้า

ทรงมีชัยชนะเหนือพญานาคหรือเหล่าพญานาคทั้งหลายเข้ามาฟังธรรมของพระองค์ ล้วนเป็นการแสดงถึงชัยชนะของศาสนาพุทธที่มีต่อระบบความเชื่อเก่าทั้งสิ้น

บทบาทของพญานาคในวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขง จึงกลายเป็นผู้พิทักษ์พุทธศาสนา นับจากนี้ไปความเชื่อเกี่ยวกับพญานาคนี้ได้ผ่านช่วงยุคสมัยในประวัติศาสตร์ต่าง ๆ มาจนถึงปัจจุบัน โดยถูกรักษาเอาไว้ด้วยระบบสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นการทำงานของระบบความคิด ในใจมนุษย์ที่เป็นระบบเชิงนามธรรมที่ลึกซึ้ง และระบบสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงโครงสร้างในจิตใจมนุษย์ได้ดีที่สุด คือ “ระบบภาษา” และ “ศาสนา” ซึ่งทั้งสองระบบรวมกันอยู่ในนิทานปรัมปรามากที่สุด (Chitrakorn Empan, 2002: 51) จะเห็นได้ชัดจากพิธีกรรม ประเพณี และตำนานต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่อย่างมากมาย และงานศิลปกรรมต่าง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นก็ดูเสมือนว่ามีสัญลักษณ์แห่งพญานาคเป็นแกนกลางของความหมาย เป็นเนื้อหาที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังภาพที่ปรากฏนั้นด้วย ทำให้เกิดคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม คุณค่าเหล่านี้เป็นคุณค่าในจารีตวัฒนธรรม และประเพณีของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม และต่อมามีความพยายามที่จะเสริมสร้างคุณค่าขึ้นมา เช่น ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ของภาคประชาชนที่เป็นการบ่งบอกถึงความพยายามที่จะสร้างคุณค่า และจริยธรรมใหม่ที่วางอยู่บนพื้นฐานของอุดมการณ์เรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มักแสดงออกผ่านเรื่องสิทธิ เป็นต้น อันเป็นสิ่งที่จะช่วยกำกับกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกันในสังคม (Anan Kanchanaphan, 2001: 44)

ในจังหวัดหนองคาย มีปัญหาอาชญากรรมเกิดขึ้นมากมายเช่นกัน ซึ่งปรากฏตามข่าวอาชญากรรมในสื่อหนังสือพิมพ์ และสื่อออนไลน์ต่าง ๆ อยู่เป็นประจำ ไม่ว่าจะเป็นการชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ กรณีเช่น ข่าวผู้จัดการออนไลน์ มิจฉาชีพชายหญิงอาละวาดที่หนองคาย ฝ่ายชายทำทีขอซื้อทองไปฝากญาติ ฝ่ายหญิงไปธนาคารเอาเช็คเข้าบัญชีร้านทอง 2.9 ล้านบาท เจ้าของร้านโทร.ถามธนาคาร บอกมีตัวเลขเข้าบัญชีแล้ว จึงให้ทองรูปพรรณไป 200 บาท รู้ตัวอีกทีเป็นเคลียริ่งเช็ค ตำรวจรู้ตัวคนร้ายแล้ว เคยก่อเหตุมาก่อน เร่งล่าตัว เมื่อเวลาประมาณ 12.45 น. วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2565 ร.ต.อ.กฤษณะ ธรรมจิตร รองสารวัตร (สอบสวน) ได้รับแจ้งจากร้านทองศรีรุ่งเรือง เลขที่ 365 ถนนมีชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ว่ามีชายไทยเข้ามาหลอกเอาทองในร้าน จึงได้ออกตรวจสอบพร้อม พ.ต.อ.ยุทธนา งามชัด ผกก.สภ.เมืองหนองคาย, พ.ต.ต.อัครเดช พรมโสภา สวป. ตำรวจชุดสืบสวน และเจ้าหน้าที่พิสูจน์หลักฐานเก็บลายนิ้วมือของผู้ต้องสงสัย พ.ต.อ.ยุทธนา งามชัด ผกก.สภ.เมืองหนองคาย กล่าวว่า พฤติการณ์ในคดีนี้ มีชายไทยสวมเสื้อเชิ้ตสีดำ กางเกงขายาวสีดำ รองเท้าหนังสีดำ สวมหน้ากากอนามัยสีดำ รูปร่างผอมสูงประมาณ 170 เซนติเมตร ผมรองทรงยาว เข้าไปในร้านทองศรีรุ่งเรืองแจ้งกับทางร้านว่าต้องการซื้อทองไปแจกให้ญาติพี่น้อง โดยจะมีคนโอนเงินเข้าบัญชี สักพักแจ้งทางร้านว่ามีคนโอนเงินเข้าบัญชีแล้ว ทางเจ้าของร้านทองได้โทรศัพท์ติดต่อกับธนาคารขอให้ตรวจสอบเงินเข้าบัญชี ทางธนาคารก็แจ้งว่ามีตัวเลขเงินในบัญชีแล้ว 2.9 ล้านบาท ทางร้านจึงได้นำทองรูปพรรณน้ำหนักรวม 200 บาท

ให้คนร้ายไปประมาณ 15 นาที เจ้าของร้านได้ตรวจสอบเงินพบว่าเป็นการนำเงินเข้าบัญชีโดยเช็คเคลียริ่ง ซึ่งยังไม่สามารถเบิกเงินออกมาได้ ทำให้รู้ตัวว่าน่าจะถูกหลอก จึงได้เข้าแจ้งความต่อตำรวจ (Online Manager News, 2022: 1-2) นอกจากคดีชิงทองแล้ว ยังมีคดีลักรถยนต์และจักรยานยนต์ขายข้ามฝั่งโขงไปยังสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) คดีค้ายาเสพติดให้โทษ คดีฆาตกรรม และคดีอาชญากรรมอีกหลายคดี ประเด็นปัญหาดังกล่าว ทำให้ประชาชนในจังหวัดหนองคาย นอกเหนือจากการพึ่งเจ้าหน้าที่บ้านเมืองแล้ว ยังต้องพึ่งในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติที่เรียกกันว่า การนับถือพญานาค และพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เพื่อสร้างขวัญกำลังใจ และเป็นที่พึ่งทางใจอีกทางหนึ่ง

ดังนั้น การเสริมสร้างจริยธรรมทางสังคมของประชาชนในจังหวัดหนองคาย จึงต้องอาศัยบรรทัดฐานทางสังคมที่สร้างรูปแบบจริยธรรมทางสังคม ซึ่งแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ 1) วิถีประชาหรือวิถีชาวบ้าน (Folkways) ซึ่งปฏิบัติตามความเคยชินและยอมรับในสังคม เช่น การลุกให้คนชรานั่งในรถประจำทาง วิถีประชา ยังหมายถึง มารยาททางสังคมงานพิธีต่าง ๆ ตามสมัยนิยม เช่น การแต่งกาย การรับประทานอาหาร การอาบน้ำวันละ 2 ครั้ง ผู้ที่ละเลยไม่ปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าวจะได้รับการติเตียน และเยาะเย้ยถากถางหรือการนินทาจากผู้อื่น 2) กฎและศีลธรรมจารีต (Morals) หมายถึง ระเบียบแบบแผนที่สมาชิกในสังคมปฏิบัติโดยเคร่งครัดมีความสำคัญมากกว่าวิถีประชา หากผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกสังคมประณามอย่างรุนแรง กฎศีลธรรมมักเป็นข้อห้าม เป็นกฎบังคับและมีเรื่องศีลธรรมความรับผิดชอบชั่วดีเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยมาก 3) กฎหมาย (Law) กฎเกณฑ์หรือข้อบังคับที่รัฐบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษร โดยองค์การทางการเมืองการปกครองความสำคัญของบรรทัดฐานทางสังคมต่อการจัดระเบียบทางสังคมเป็นแนวทางพฤติกรรมของมนุษย์ที่ทุกคนมีความเข้าใจร่วมกันทำให้ประพฤติปฏิบัติไปในทางเดียวกันและมีไว้ควบคุมสมาชิกใน สังคมให้อยู่ในกรอบของสังคมไม่เป็นอันตรายต่อสังคมเพราะมนุษย์นั้นสามารถทำสิ่งที่ดีงาม และชั่วร้าย (Phisit Khotrasuphot, 2016: 4)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “แนวทางการเสริมสร้างจริยธรรมทางสังคมสำหรับประชาชนผ่านความเชื่อเรื่องพญานาคประชาชน ในจังหวัดหนองคาย” เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างจริยธรรมทางสังคมผ่านความเชื่อเรื่องพญานาค แล้วนำผลการศึกษาเพื่อให้ประชาชนสามารถปฏิบัติตนอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดความเชื่อเรื่องพญานาค และจริยธรรมของพญานาคในพุทธศาสนาเถรวาท

2. เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องพญานาคของประชาชนในจังหวัดหนองคาย

3. เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างจริยธรรมทางสังคมสำหรับประชาชนผ่านความเชื่อเรื่องพญานาค ในจังหวัดหนองคาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการเสริมสร้างจริยธรรมทางสังคมสำหรับประชาชนผ่านความเชื่อเรื่องพญานาค ในจังหวัดหนองคาย ดำเนินการวิจัยดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและการลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อสัมภาษณ์ แล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในการวิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยได้กำหนด จำนวน 30 รูป/คน มีเกณฑ์การคัดเลือกดังนี้ (1) เป็นผู้มีความเชื่อเรื่องพญานาค (2) เป็นผู้ที่สนใจและมีความรู้ในเรื่องพญานาค สามารถอธิบายให้ผู้อื่นเข้าใจได้ในระดับหนึ่ง (3) เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือเคยเกี่ยวข้องกับงานพิธีกรรมต่างๆ ในทางพระพุทธศาสนา (4) เป็นผู้ที่อาศัยอยู่บ้านจุมพล ตำบลจุมพล อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 30 รูป/คน ประกอบไปด้วย พระสงฆ์ จำนวน 5 รูป, ข้าราชการ/พนักงาน อบต.จุมพล จำนวน 18 คน, ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 2 คน และประชาชนทั่วไป จำนวน 5 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่ม ซึ่งมีการสร้างเครื่องมือการวิจัยตามแบบของมหาวิทยาลัย โดยผ่านที่ปรึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่าน แล้วปรับปรุงแบบก่อนนำแบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลพื้นที่ภาคสนามจริง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้ 1. การเก็บรวบรวมข้อมูลด้านเอกสารโดยการศึกษารวบรวมข้อมูลด้านเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล 2. ผู้วิจัยกำหนด วัน เวลาและสถานที่ในการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3. ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีจดบันทึกการสัมภาษณ์ ด้วยแบบสัมภาษณ์ บันทึกเสียง และบันทึกภาพ 4. ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แล้วนำมาวิเคราะห์ พร้อมทั้งแยกแยะ จับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เพื่อให้ข้อมูลนั้น เป็นไปตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ สรุปผลการวิจัยตาม

วัตถุประสงค์การวิจัย 5. ผู้วิจัยดำเนินการการสนทนากลุ่ม โดยการเชิญผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาและสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกโดย มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นฐาน เพื่อที่จะได้ผลการสนทนากลุ่มในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ และกระบวนการวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย 1. การวิเคราะห์ข้อมูลด้านเอกสาร จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง 2. การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม จากแบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม เพื่อตอบคำถาม วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการเสริมสร้างจริยธรรมทางสังคมสำหรับประชาชนผ่านความเชื่อเรื่องพญานาค ในจังหวัดหนองคาย สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. แนวคิดความเชื่อเรื่องพญานาค และจริยธรรมของพญานาคในพุทธศาสนาเถรวาท

แนวคิดความเชื่อเรื่องพญานาคในพุทธศาสนาเถรวาท มีพื้นฐานด้านพัฒนาการมาจากกรอบแนวคิดดั้งเดิมของอินเดีย 2 สาย คือ โดยเห็นว่าสรรพสิ่งเกิดมาจากการกระทำและผลของการกระทำ ในวัฒนธรรม 2 สายนี้ ก่อให้เกิดแนวคิดเรื่องพญานาคแยกเป็น 2 สาย คือ (1) สายพราหมณธรรม ที่เห็นว่าพญานาคเกิดมาจากการสร้างของเทพเจ้า และ (2) สายสมณธรรมที่เห็นว่าพญานาคเกิดมาจากกรรม และผลของการกระทำของตน และพญานาคในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทมีบ่อเกิดมาจากแนวคิดสายสมณธรรมที่เน้นหลักปรัชญาที่ว่าด้วยเรื่องของ การเกิดมาจากหลักอิทัปปจจยตา โดยแบ่งรูปแบบการเกิดเป็น 4 ประเภท คือ อัณฑชะ ชลาพุชะ สังเสทชะ และโอปปาติกะ โดยมีมูลเหตุของการเกิดอยู่ 2 ประการคือ (1) กุศลกรรม และ (2) อกุศลกรรม ซึ่งลักษณะการเกิดของพญานาคในจักรวาลเห็นว่ากำเนิดนาคจัดเป็นการเกิดในอบาย แต่เป็นสุคติไม่ใช่ทุกขคติ โดยการเกิดของนาคจะเกิดในภพภูมิที่จัดว่าเป็นกามาวจรภูมิ คือ เทวโลก มนุษยโลก และสัตวดิรัจฉาน ในบรรดานาคที่ถือกำเนิดมาทั้งหมดทุกประเภทจะอยู่ในการปกครองของพญานาคผู้เป็นราชาแห่งนาคชื่อว่า “ท้าววิรูปกษ์” ซึ่งเป็นผู้ดำรงอยู่ในฐานะเป็นท้าวจตุโลกบาลความเชื่อของชาวพุทธเกี่ยวกับพญานาค โดยส่วนใหญ่จะเชื่อว่า พญานาคเป็นสัตว์กึ่งเทพ มีอิทธิฤทธิ์ศักดานุภาพสามารถเนรมิตร่างกายเป็นมนุษย์ชายและหญิงได้ ทั้งยังมีความเชื่อว่าพญานาคนั้นเป็นสัญลักษณ์แห่งสายน้ำ เป็นผู้พิทักษ์รักษาและเป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ในด้านการสร้างความสามัคคีปรองดอง สงบ สันติสุขในสังคม พญานาคมีอิทธิพลในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านศิลปกรรม และสถาปัตยกรรม ได้แก่ รูปปั้นพญานาคที่บันไดพระอุโบสถ เสมือนทำหน้าที่เป็นพาหนะที่จะนำมนุษย์ข้ามพ้นวัฏสงสารไปได้ เป็นต้น

ส่วนจริยธรรมของพญานาคในพุทธศาสนาเถรวาท มี 8 ประการ คือ 1) รักษาศีลอุโบสถ 2) การบำเพ็ญศีลบารมี เช่น ในภูริทัตชาดก เป็นชาติที่ 6 ของทศชาติชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนาคราชชื่อ ภูริทัต โอรสของท้าวทศรถแห่งเมืองนาค 3) ประพฤติตนสุจริต ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ 4) บำเพ็ญตบะเพื่อต้องการเกิดเป็นมนุษย์ เช่น เมื่อพระมหาสัตว์เจ้าเสวยนาคราชสมบัติอยู่ในนาคพิภพนั้น ในเวลาต่อมาก็เกิดวิปฏิสาร คิดว่าประโยชน์อะไรด้วยกำเนิดดิรัจฉานนี้แก่เรา เราจักอยู่รักษาอุโบสถกรรม พ้นจากอัตภาพนี้ไปสู่ดินแดนมนุษย์ จักได้แทงตลอดสัจจธรรม กระทำที่สุดแห่งทุกข์ดังนี้ เป็นต้น 5) ถวายทาน พญานาคเคยถวายทานแด่พระพุทธเจ้า 6) ปกป้องพระพุทธเจ้า ปกปักรักษาพระพุทธศาสนา เช่น พญานาคปกป้องพระพุทธเจ้า สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคเมื่อแรกตรัสรู้ประทับอยู่ ณ ควงต้นมุจลินท์ ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา เป็นผู้ปกป้องพระพุทธเจ้าและผู้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา 7) ศรัทธาในพระพุทธศาสนา ในกรณีนาคขอบวชในพุทธศาสนา ในคัมภีร์มหาวัตต์ได้กล่าวถึง นาคซึ่งแปลงกายเข้าไปบวชในศาสนา เมื่อจับได้พระพุทธองค์จึงตรัสประชุมสงฆ์ และตรัสแก่นาคให้ไปรักษาอุโบสถศีล แล้วจากการเป็นนาคกลายเป็นมนุษย์ 8) ธำรงพระพุทธศาสนา พญานาคคือผู้ธำรงพระพุทธศาสนา โดยปรากฏให้เห็นในตำนานและวรรณกรรม ทั้งในพระไตรปิฎก และตำนานอุรังคธาตุต่าง ๆ ทั้งการปราบพญานาคของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นการแสดงชัยชนะเหนือความเชื่อแบบเดิม จึงก่อให้เกิดบทบาทใหม่ของพญานาคในด้านการส่งเสริมบารมีของพระพุทธเจ้า หรือการเป็นตัวแทนในผู้ฝักใฝ่ในธรรม รวมทั้งการปรากฏพญานาครูปแบบต่าง ๆ ในศาสนสถาน วัดวาอาราม หรือศาสนวัตถุ อีกทั้งความเชื่อเกี่ยวกับพญานาค

ดังนั้น จริยธรรมของพญานาคทั้ง 8 ประการดังกล่าวข้างต้น สามารถเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนให้มนุษย์พึงนำไปปฏิบัติ 3 ทาง คือ 1) นำหลักศีลธรรมมาปฏิบัติ 2) ใช้หลักคุณธรรม คือ ความซื่อสัตย์ ความเมตตา และความสามัคคี และ 3) ยึดมั่นในหลักศาสนา เมื่อมนุษย์ได้พัฒนาทั้งกาย วาจา และใจ ไปในทางที่เป็นกุศลคือ ดีได้แล้ว ย่อมเป็นอุปการะต่อการใช้ชีวิตในสังคมเมื่อทุกคนเป็นคนดีประพฤติปฏิบัติดีต่อกันเป็นจำนวนมาก สังคมที่อยู่ก็เป็นสังคมของคนดี เรียกได้ว่าเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าในตัวเอง และมีคุณค่าต่อประเทศชาติต่อไป

2. ความเชื่อเรื่องพญานาคของประชาชนในจังหวัดหนองคาย

2.1 กลุ่มที่มีความเชื่อเรื่องพญานาค เพราะปรากฏในพระไตรปิฎก คัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ประวัติของพระอริยสงฆ์ครูอาจารย์ ตำนานพญานาค คำบอกเล่า และจากประสบการณ์จริง

1.2 กลุ่มที่ไม่เชื่อเรื่องพญานาค เพราะเกิดจากความไม่รู้ของมนุษย์ เมื่อได้พบเหตุการณ์เหนือธรรมชาติ จึงคิดไปเองว่าสิ่งนั้นอาจจะมีจริง

3. แนวทางการเสริมสร้างจริยธรรมทางสังคมสำหรับประชาชนผ่านความเชื่อเรื่องพญานาค ในจังหวัดหนองคาย

3.1 ด้านการเสริมสร้างจริยธรรมในตนเอง 12 ประการ คือ รับผิดชอบ มีเหตุผล อุตสาหะ ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย เมตตากรุณา เสียสละ กตัญญูกตเวที สัมมาคารวะ สามัคคี และยุติธรรม

3.2 ด้านการเสริมสร้างจริยธรรมในครอบครัว เช่นบุตรพึงปรนนิบัติต่อพ่อแม่ พ่อแม่พึงแสดงความรักต่อลูก การประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อลูกหลาน และนำหลักธรรมไปปรับใช้ในครอบครัว ได้แก่ ฆราวาสธรรม ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ สุจริต 3 พรหมวิหาร 4 และศีล 5

3.3 ด้านการเสริมสร้างจริยธรรมในสังคม คือ (1) นำหลักธรรมทางพุทธศาสนาไปเสริมสร้างจริยธรรม เช่น สัปปุริสธรรม 7 อริยมรรคมีองค์ 8 และสังคหวัตถุ 4 (2) นำหลักศีล 5 ปรับใช้กับกฎหมายไปเสริมสร้างจริยธรรม เป็นการควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ ทำให้สังคมอยู่อย่างสงบสุข (3) นำหลักคุณธรรมไปเสริมสร้างจริยธรรม 7 ประการ คือ ซื่อสัตย์ มีวินัย เสียสละ กตัญญูกตเวที สัมมาคารวะ สามัคคี และเมตตากรุณา

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง แนวทางการเสริมสร้างจริยธรรมทางสังคมสำหรับประชาชนผ่านความเชื่อเรื่องพญานาค ในจังหวัดหนองคาย มีประเด็นที่น่าสนใจสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. แนวคิดความเชื่อเรื่องพญานาคในพุทธศาสนาเถรวาท มีพื้นฐานด้านพัฒนาการมาจากกรอบแนวคิดดั้งเดิมของอินเดีย 2 สาย คือ โดยเห็นว่าสรรพสิ่งเกิดมาจากการกระทำและผลของการกระทำ ในวัฒนธรรม 2 สายนี้ ก่อให้เกิดแนวคิดเรื่องพญานาคแยกเป็น 2 สาย คือ (1) สายพราหมณธรรม ที่เห็นว่าพญานาคเกิดมาจากการสร้างของเทพเจ้า และ (2) สายสมณธรรมที่เห็นว่าพญานาคเกิดมาจากกรรม และผลของการกระทำของตน ความเชื่อของชาวพุทธเกี่ยวกับพญานาคโดยส่วนใหญ่จะเชื่อว่า พญานาคเป็นสัตว์กึ่งเทพ มีอิทธิฤทธิ์ศักดานุภาพ สามารถเนรมิตร่างกายเป็นมนุษย์ชาย และหญิงได้ ทั้งยังมีความเชื่อว่าพญานาคนั้นเป็นสัญลักษณ์แห่งสายน้ำ เป็นผู้พิทักษ์รักษาและเป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ในด้านการสร้างความสามัคคีปรองดอง สงบ สันติสุขในสังคม พญานาคมีอิทธิพลในด้านต่างๆ เช่น ด้านศิลปกรรม และสถาปัตยกรรม ได้แก่ รูปปั้นพญานาคที่บันไดพระอุโบสถ เสมือนทำหน้าที่เป็นพาหนะที่จะนำมนุษย์ข้ามพ้นวัฏสงสารไปได้ เป็นต้น ส่วนจริยธรรมของพญานาคในพุทธศาสนาเถรวาท มีข้อค้นพบ 8 ประการ คือ 1) รักษาศีลอุโบสถ เช่น ครั้งสมัยพุทธกาล พระบรมศาสดาเสด็จประทับอยู่ ณ พระเชตะวันมหาวิหาร ทรงกล่าวถึงคุณความดีของการรักษาศีลอุโบสถของอุบาสก อุบาสิกาว่าเป็นราชบัณฑิต เป็นเหตุให้นาคทั้งหลายได้ละนาคสมบัติ เพื่อมุ่งรักษาศีลอุโบสถให้พ้นจากกำเนิดนาคของตน 2) บำเพ็ญศีลบารมี เช่น ในภูริทัตชาดก เป็นชาติที่ 6 ของทศชาติชาดก 3) ประพฤติตนสุจริต ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วย

ใจ เช่น พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่านาคว่า..ถ้าวันนี้พวกเราพึงประพฤติสุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจไซร้ เมื่อเป็นอย่างนี้เมื่อตายไปพวกเราจะพึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์เชิญพวกเรามาประพฤติสุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจเสียในบัดนี้เถิด 4) บำเพ็ญตบะเพื่อต้องการเกิดเป็นมนุษย์ เช่น เมื่อพระมหาสัตว์เจ้าเสวยนาคราชสมบัติอยู่ในนาคพิภพนั้น ในเวลาต่อมาก็เกิดวิปฏิสาร คิดว่าประโยชน์อะไรด้วยกำเนิดดิรัจฉานนี้แก่เรา เราจักอยู่รักษาอุโบสถกรรม พ้นจากอัตภาพนี้ไปสู่ดินแดนมนุษย์ จักได้แทงตลอดสัจจธรรม กระทำที่สุดแห่งทุกข์ดังนี้ เป็นต้น 5) ถวายทาน พญานาคเคยถวายทานแด่พระพุทธเจ้าว่า ครั้งนั้นกุฏุมพีทั้งสองนั้นทำการบำรุงดาบสเหล่านั้นจนตลอดชีวิต เมื่อเหล่าดาบสบริโภคแล้วอนุโมทนา รูปหนึ่งกล่าวพรรณนาคุณของภพท้าวสักกะ รูปหนึ่งพรรณนาคุณภพของนาคราชแผ่นดินเจ้า บรรดากุฏุมพีทั้งสอง คนหนึ่งปรารถนาภพท้าวสักกะก็บังเกิดเป็นท้าวสักกะ คนหนึ่งปรารถนาภพนาค เป็นต้น 6) ปกป้องพระพุทธเจ้า ปกปักรักษาพระพุทธศาสนา เช่น พญานาคปกป้องพระพุทธเจ้า สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเมื่อแรกตรัสรู้ประทับอยู่ ณ ควงต้นมุจลินท์ ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา เขตตำบลอุรุเวลา เป็นต้น 7) ศรัทธาในพระพุทธศาสนา ในกรณีนาคขอบวชในพุทธศาสนา ในคัมภีร์มหาวัตต์ได้กล่าวถึง นาคซึ่งแปลงกายเข้าไปบวชในศาสนากระทั่งวันหนึ่งเข้านอนตอนกลางวันขาดสติมนต์เสื่อมร่างจึงกลับเป็นพญานาค เมื่อพระพุทธเจ้าทราบจึงให้พ้นจากการเป็นพระภิกษุด้วยแรงศรัทธาในพระพุทธศาสนา พญานาคได้ขอถวายคำว่านาค สำหรับเรียกผู้ที่เข้ามาขอบวชในพระพุทธศาสนา 8) ธำรงพระพุทธศาสนา พญานาคคือผู้ธำรงพระพุทธศาสนา โดยปรากฏให้เห็นในตำนานและวรรณกรรม ทั้งในพระไตรปิฎกและตำนานอุรังคธาตุต่าง ๆ ทั้งการปราบพญานาคของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นการแสดงชัยชนะเหนือความเชื่อแบบเดิม จึงก่อให้เกิดบทบาทใหม่ของพญานาคในด้านการส่งเสริมบารมีของพระพุทธเจ้าหรือการเป็นตัวแทนในผู้ฝักใฝ่ในธรรม รวมทั้งการปรากฏพญานาครูปแบบต่าง ๆ ในศาสนสถาน วัดวาอาราม หรือศาสนวัตถุ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย Phra Sophon Wihankarn (Phisit Suwiro Thammarot) (2012: 2) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องพญานาคในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท : ศึกษาเฉพาะกรณีความเชื่อเรื่องพญานาคของชุมชนสองฝั่งโขง” ผลการวิจัย พบว่า พญานาคในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทมีพัฒนาการ มาจากความเชื่อเรื่องการบูชางูของชาวคราวิเดียนแห่งอารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุ ก่อนที่จะได้รับการพัฒนามาเป็นความเชื่อเรื่องพญานาคของชาวอารยันภายใต้ความเชื่อว่า พญานาคเกิดมาจากการสร้างของเทพเจ้า และต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นแล้วก็ได้มีความเชื่อว่าพญานาคเป็นสัตว์โลกที่อยู่ภายใต้กฎแห่งกรรม ไม่ได้ถูกสร้างมาจากเทพเจ้า โดยมีกำเนิดมาจากการกระทำกรรม 2 ประการ คือ (1) กุศลกรรม และ (2) อกุศลกรรม เช่น การรักษาอุโบสถศีลแล้วปรารถนาความเป็นนาคหรือการละเมิดพระวินัย เป็นต้น โดยพญานาคจะมีบ่อเกิดจากกำเนิด 4 คือ (1) อัณฑชะ (เกิดในฟองไข่) (2) ชลาพุชะ (เกิดในครรภ์) (3) สังเสทชะ (เกิดในเถ้าไคล) และ (4) โอปปาติกะ (ผุดเกิด) เมื่อถือกำเนิด

มาแล้วย่อมอยู่ใต้การปกครองของพญานาคผู้ใหญ่ชื่อว่าท้าววิรูปักษ์ ซึ่งเป็นผู้นำของนาคและเป็นหนึ่งในท้าวจตุโลกบาลทั้ง 4 พญานาคมีที่อยู่ชื่อว่าโภควดีบ้าง วาสนคร หรือหิรัญญวดีบ้าง โดยวิมานดังกล่าวจะอยู่ในหลายสถานที่ เช่น แม่น้ำ ภูเขา มหาสมุทร และใต้แม่น้ำ เป็นต้น พระพุทธศาสนายืนยันว่า พญานาคเป็นสัตว์ที่มีอยู่จริงในฐานะที่เป็นสัตว์ประเภทหนึ่งที่มีกำเนิดในจักรวาลนี้ สำหรับความเชื่อพญานาคของชุมชนสองฝั่งโขงนั้น มีพัฒนาการมาจากความเชื่อในเรื่อง (1) การบูชางู (2) การบูชาวิญญาณบรรพบุรุษของชนพื้นเมืองเผ่านาคก่อนที่จะรับเอากระแสความเชื่อของศาสนาอินเดียคือ ศาสนาพราหมณ์และพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะศาสนาอินเดียได้เข้ามามีอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องพญานาคของชาวชุมชนสองฝั่งโขงต่างกัน กล่าวคือ (1) ภายใต้อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ทำให้ความเชื่อเรื่องงูหรือนาคของชนพื้นเมืองถูกทำลายและให้หันมานับถือศาสนาพราหมณ์แทน (2) ภายใต้อิทธิพลความเชื่อของศาสนาพุทธโดยเฉพาะพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท ความเชื่อเรื่องพญานาคของชาวชุมชนสองฝั่งโขงได้รับการฟื้นฟู และพัฒนาให้เข้ากับความเชื่อของพระพุทธศาสนามาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

2. ความเชื่อเรื่องพญานาคของประชาชนในจังหวัดหนองคาย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มที่มีความเชื่อเรื่องพญานาค เพราะปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎก, คัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท, ประวัติของพระอริยสงฆ์ครูอาจารย์, ตำนานพญานาค, คำบอกเล่า และจากประสบการณ์จริง 2) กลุ่มที่ไม่เชื่อเรื่องพญานาค เพราะเกิดจากความไม่รู้ของมนุษย์ เมื่อได้พบเหตุการณ์เหนือธรรมชาติ จึงคิดไปเองว่าสิ่งนั้นอาจ จะมีจริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย Chitrakorn Emphan (2002: 1-2) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “พญานาค เจ้าแห่งแม่น้ำโขง พิธีกรรมกับระบบความเชื่อพื้นบ้านแห่งวัฒนธรรมอีสาน” ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อเรื่องพญานาคนั้น ถือได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อชุมชนสองฝั่งโขงเป็นอย่างมาก โดยร่องรอยความเชื่อดังกล่าวปรากฏอยู่หลายแห่งในนิทานหรือตำนานปรัมปรา และผลการวิจัยนี้ก็สรุปได้ว่า ความเชื่อของชาวอีสานเรื่องพญานาคนั้น หากพิจารณาจากกรอบทางสังคมวิทยา สามารถแบ่งได้เป็น 3 ประการคือ (1) พญานาคเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มชนดั้งเดิม (2) พญานาคเป็นสัญลักษณ์ของเจ้าแห่งดินและน้ำ และ (3) พญานาคเป็นลัทธิทางศาสนาและหากพิจารณาจากกรณีที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการคือ กรณีการทำพิธีบวงสรวงบูชาบั้งไฟพญานาคของชุมชนบ้านอาฮง อำเภอบึงกาฬ จังหวัดหนองคาย ก็พบว่าความเชื่อเรื่องพญานาคมักจะปรากฏอยู่ในลัทธิความอุดมสมบูรณ์ของสังคมและวัฒนธรรมอีสานที่ผู้ประกอบพิธีกรรมพยายามที่จะใช้พิธีกรรมเป็นสื่อในการติดต่อกับเทพเจ้านาคราช ที่อยู่เหนือธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากผลการวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาในเชิงสังคมมนุษยวิทยาและสังคมวิทยา ทำให้ผู้วิจัยมุ่งจะศึกษาปรากฏการณ์ด้านความเชื่อและพิธีกรรมการบวงสรวงบูชาบั้งไฟพญานาคในด้านสัญลักษณ์เท่านั้น ทำให้มิติทางศาสนาถูกมองข้าม เช่น ความเชื่อและการแสดงออกในกรณี

ดังกล่าวว่ามีความเชื่อมโยงกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาบ้างหรือไม่ หรือพิธีกรรมเช่นนี้ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาบ้างหรือไม่ ซึ่งประเด็นดังกล่าวยังไม่ปรากฏในผลงานวิจัยฉบับนี้เลย

3. แนวทางการเสริมสร้างจริยธรรมทางสังคมสำหรับประชาชนผ่านความเชื่อเรื่องพญานาค ในจังหวัดหนองคาย 3 ด้าน คือ 1) ด้านการเสริมสร้างจริยธรรมในตนเอง 12 ประการ คือ รับผิดชอบ มีเหตุผล อุตสาหะ ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย เมตตากรุณา เสียสละ กตัญญูกตเวที สัมมาคารวะ สามัคคี และยุติธรรม 2) ด้านการเสริมสร้างจริยธรรมในครอบครัว คือ บุตรพึงปรนนิบัติต่อพ่อแม่ พ่อแม่พึงแสดงความรักต่อลูก การประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อลูกหลาน และนำหลักธรรมไปปรับใช้ในครอบครัว ได้แก่ ฆราวาสธรรม ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ สุจริต 3 พรหมวิหาร 4 และศีล 5 3) ด้านการเสริมสร้างจริยธรรมในสังคม คือ (1) นำหลักธรรมทางพุทธศาสนาไปเสริมสร้างจริยธรรม เช่น สัปปุริสธรรม 7 อริยมรรคมีองค์ 8 และสังคหวัตถุ 4 (2) นำหลักศีล 5 ปรับใช้กับกฎหมายไปเสริมสร้างจริยธรรม เป็นการควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ ทำให้สังคมอยู่อย่างสงบสุข (3) นำหลักคุณธรรมไปเสริมสร้างจริยธรรม 7 ประการ คือ ซื่อสัตย์ มีวินัย เสียสละ กตัญญูกตเวที สัมมาคารวะ สามัคคี และเมตตากรุณา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย Chan Kliangphibun (1997: 65) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บั้งไฟพญานาคกับการควบคุมทางสังคม ศึกษาเฉพาะกรณีกิ่งอำเภอรัตนวาปี จังหวัดหนองคาย” ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อเรื่องบั้งไฟพญานาคของชาวกิ่งอำเภอรัตนวาปีนั้น มีส่วนทำให้เกิดการควบคุมทางสังคม เนื่องจากสังคมรับรู้ว่า แม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่อยู่ของพญานาคที่มีอำนาจ ซึ่งพญานาคจะทำบั้งไฟพญานาคขึ้นมาบูชาพระพุทธเจ้าทุกปีในวันออกพรรษา โดยความเชื่อเช่นนี้ทำให้ผู้คนไม่กล้าทำให้แม่น้ำโขงสกปรกหรือทำอันตรายแก่สัตว์น้ำในแม่น้ำโขง หากมีผู้กระทำผิดก็จะถูกสังคมลงโทษหรือได้รับความทุกข์จากการกระทำ อันเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการควบคุมทางสังคม อย่างไรก็ตามผลการวิจัยฉบับนี้ก็ยังขาดเนื้อหาในส่วนขององค์ความรู้ทางพุทธศาสนาแต่จะเป็นการวิจัยในเรื่องความเชื่อท้องถิ่นและการนำปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคไปวิเคราะห์กับกระบวนการควบคุมทางสังคมทำให้เนื้อหาเชิงศาสนา และมิติทางจิตวิญญาณถูกละเลยไป ทำให้ผลการวิจัยนี้ยังขาดความสมบูรณ์อยู่

องค์ความรู้ที่ได้จากกการศึกษา

ผลการศึกษาวิจัย ทำให้เกิดองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัย สามารถเขียนเป็นแผนภาพได้ ดังนี้

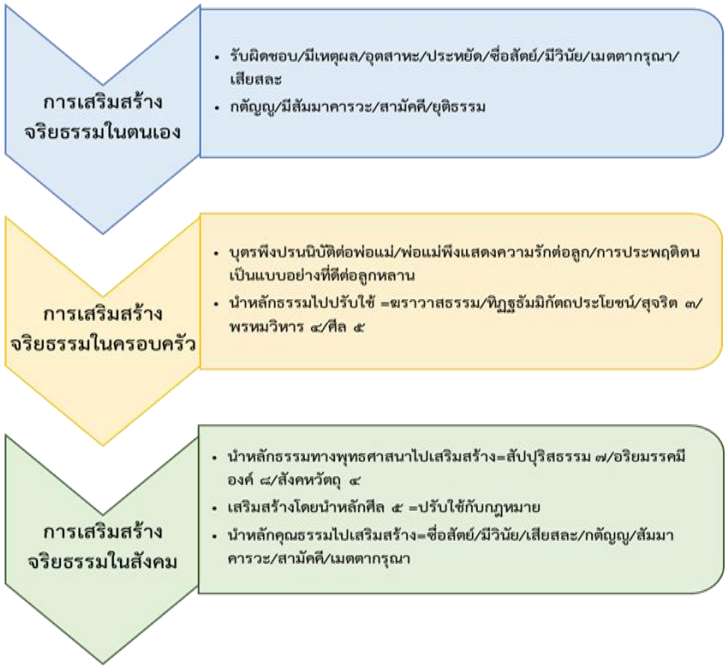

เอกสารอ้างอิง

Anand Kanchanaphan. (2001). *Complex thinking methods in community research: community dynamics and potential for development*. Bangkok: Thailand Research Fund.

Chan Kliangpibun. (1997). *Naga fireballs and social control. Study only the case of Rattanawapi Subdistrict. Nong Khai Province.* Master of Social Work Thesis. Graduate School: Thammasat University.

Chitrakorn Empan. (2002). *Phaya Naga, god of the Mekong River Basin: rituals and belief systems.* Master of Anthropology Thesis Department of Anthropology. Graduate School: Chulalongkorn University.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitaka. Mahachulalong kornrajavidyalaya University edition.* Bangkok: Mahachulalongkorn-rajavidyalaya University Press.

Metharaj Rattanapakee. (2008). *Revealing the legend of the Naga. From the time of Buddha to the legend of the Mekong Basin*. Nonthaburi: Knowledge Park Publishing House.

Online manager news. (2022). *Nong Khai gold shop defeats fraud gang. Tricked into clearing a check to buy 200 baht of gold and escaped unscathed*. Retrieved February 12, 2022. From https://mgronline. com/local/ detail/9650000013972.

Pairot Petchasan. (1987). M*ottos about Nagas in the Northeast. Naga in the karma tradition.* Bangkok: Saengsin Printing.

Phra Somporn Anasyo (Chitkla). (2008). *Belief in the Naga in the Khamchanod community.* Master of Buddhist Studies Thesis. Graduate School: Mahachulalongkorn rajavidyalaya University.

Phra Sophon Wihankarn (Phisit Suwiro Thammaroj). (2012). *An analytical study of the Naga in Theravada Buddhist scriptures: a specific study of the belief in the Naga of communities on both sides of the Mekong River.* Doctor of Philosophy Thesis Department of Buddhism. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phrakru Siripiyatham (Phra Maha Wijut Piyaphanee). (2010). *Autobiography.* Nakhon Ratchasima: Somchai Printing.

Pisit Khotrasupho. (2016). *Lannawithitat Quality social norms.* Lanna Education Project: Chiang Mai University.

Sin Udee. (1967). *Prehistoric times in Thailand*. Bangkok: Fine Arts Department.

Srisakon Valliphodom. (1990). *Isaan in the legend of Orangkhathat. Isaan civilization basin.* Bangkok: Matichon Publishing House.

Sujit Wongthet. (1991). *Nagas in Southeast Asia history*. Bangkok: Matichon Publishing House.

Sumet Rumsai Na Ayuiya. (1986). *Chinese and Vietnamese legends*. Bangkok: Saengsin Printing.

วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของจิตกับกายในพุทธศาสนาเถรวาท

AN ANALYSIS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN MIND AND BODY IN THERAVADA BUDDHISM

[1]พระครูสุวรรณรัตนสุนทร ญาณวโร (อุเทน พิมวัน), [2]พระมหาไพฑูรย์ สิริธมฺโม, [3]พระครูพิศาลสารบัณฑิต และ [4]อริย์ธัช เลิศรวมโชค

[1]Phrakhru Suwanrattanasunthon (Uten Phimwan), [2]Phramaha Paitoolchaikung Siridhammo, [3]Phrakru Phisalsarbunthit, and [4]Arithat Loesruamchok

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]arithatloes@gmail.com

Received: October 26, 2024; **Revised**: November 10, 2024; **Accepted**: December 29,2024

บทคัดย่อ

จิตตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ ธรรมชาติชนิดหนึ่งซึ่งรู้อารมณ์ จิตเป็นตัวรู้ และสิ่งที่ถูกจิตรู้นั้นเป็นอารมณ์ เมื่ออารมณ์เกิดขึ้นจิตจึงจะเกิด และเมื่ออารมณ์ดับลง จิตก็ดับตามไปด้วยเสมอ กายในพระพุทธศาสนาเถรวาท แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1. นามกาย คือ การประชุมแห่งนามธรรม แต่ในบางกรณี นามกาย 2.รูปกาย ที่รวมแห่งอวัยวะทั้งหลาย หรือ ชุมนุมแห่งรูปธรรม คือ ร่างกาย บางทีเรียกเต็มว่า รูปกาย ความสัมพันธ์ของจิตกับกายในพระพุทธศาสนาเถรวาท จิต คือ การอาศัยการสร้างจินตภาพของจิต จิตและวัตถุมีสหสัมพันธ์ต่อกัน ต่างก็ต้องอิงอาศัยซึ่งกันและกัน จิตและวัตถุมีอยู่แต่ไม่ได้มีฐานะเป็นเนื้อสาร หรือไม่ได้มีแก่นสารตัวตนของมันเอง

---

[1] นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[2] อาจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[3] รองศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[4] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

กายเป็นที่ตั้งและเป็นแหล่งแสดงออกของจิต เพื่อให้จิตได้รับรู้หรือสัมผัสกับโลกภายนอกทางตา หู จมูก ลิ้นและกาย กายจึงเป็นที่ตั้งและเป็นแหล่งแสดงออกของจิต กายจึงมีความสำคัญต่อจิต และมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต เมื่อไม่อยู่ในความสมดุลแห่งชาตุและขันธ์ จิตก็ไม่สามารถที่จะอาศัยอยู่ต่อไปได้ การดำเนินชีวิตของมนุษย์ก็ไม่สามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ ฉะนั้น กายจึงมีความสำคัญเท่ากันกับจิต เมื่อกายกับจิตมีอยู่ สภาวธรรมที่เป็นความทุกข์ และความสุขของมนุษย์จึงเกิดตามมาเป็นของคู่กัน นั่นคือ ทุกข์ทางกายกับทุกข์ทางใจ และสุขทางกายกับสุขทางใจ

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์, จิตกับกาย, พุทธศาสนาเถรวาท,

Abstract

The mind according to Theravada Buddhism is a kind of nature that knows emotions. The mind is the knower. And what the mind knows is an emotion. When emotions arise, the mind arises. And when the mood goes down The mind always dies as well. The body in Theravāda Buddhism is divided into two types: 1. Nāma-kaya, which is a collection of abstract objects, but in some cases, Nām-kaya. 2. Rūpa-kāya, which is a collection of all organs or an assembly of physical forms, namely the body, sometimes called the full form of the body, the relationship of Mind and body in Theravada Buddhism. Mind is the creation of mental imagery. Mind and objects are related to each other. They must depend on each other. Mind and matter exist but do not have the status of substance. or does not have its own essence The body is the location and source of expression of the mind. for the mind to know Or contact with the outside world through the eyes, ears, nose, tongue and body. The body is therefore the location and source of expression of the mind. The body is therefore important to the mind. and is important for living life When not in the balance of jātu and khandha The mind is unable to continue living. Human life cannot sustain life. Therefore, the body is equally important as the mind. When the body and mind exist The condition of suffering And human happiness follows as a coexistence, that is, physical suffering and mental suffering. and physical happiness and mental happiness

Keywords: relationship, mind and body, Theravada Buddhism,

บทนำ

จิตในพุทธศาสนาเป็นตัวทำหน้าที่ในการรับรู้ข้อมูลและการประมวลผลข้อมูล เพราะลักษณะสำคัญของจิต คือการรู้อารมณ์ และเป็นธาตุรู้ เป็นธาตุธรรมชาติ เป็นนามธรรม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์นั่นคือ วิญญาณธาตุ กล่าวอีกอย่างหนึ่ง วิญญาณธาตุ หรือธาตุรู้ ซึ่งทำหน้าที่รับรู้ข้อมูลข่าวต่าง ๆ ผ่านการกระทบสัมผัสทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจหรือเรียกว่า อายตนะภายใน (Sunthorn Narangsi, 2000: 118) ซึ่งมีความสัมพันธ์และทำงานร่วมกันเป็นกระบวนการเหตุ และผลที่เกิดจากเหตุ พระไตรปิฎกจัดว่าเป็นคัมภีร์สำคัญที่สุดในพระพุทธศาสนาเถรวาท แบ่งออกเป็น 3 ส่วนได้แก่ พระวินัยปิฎก พระสุตตันปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก (วิ.ป. (บาลี) 8/828/224.) ในอภิธัมมัตถสังคหะและอภิธัมมัตถวิภาวินีฎีกาเป็นคัมภีร์ที่อธิบายอภิธรรมโดยใช้หลักปรมัตถธรรม 4 คือ จิต เจตสิก รูป และนิพพานในการอธิบายรองรับสภาวธรรมที่เป็นองค์ธรรมต่างๆ นพ.ประเวศ วะสี กล่าวว่า "จิตกับกายและสิ่งแวดล้อมก็จะเชื่อมต่อกัน ไม่แยกส่วนเป็นมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ไม่แยกกายกับจิต กาย-ใจ สิ่งแวดล้อม เป็นเรื่องต้องทะนุบำรุงทุกจุดและมีผลถึงกัน เป็นการพัฒนาแบบบูรณาการ ไม่แยกเป็นส่วนๆ คนเป็นอันมากคิดว่าจิตคือวิญญาณแบบล่องลอยไปโน้นมานี่ เข้าโน่นออกนี่ ซึ่งเป็นการคิดถึงจิตที่เป็นดวงสำเร็จรูป การทำอะไรต้องคิดถึงอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอิทธิพลเหนือวิญญาณ นำไปสู่การพึ่งพิงอำนาจ ไม่พึ่งพิงตนเอง ซึ่งไม่ได้ผลจริงหรือจีรังยั่งยืน จิตตามหลักอิทัปปัจจยตาที่เชื่อมโยงกับกายและสิ่งแวดล้อมจะนำไปสู่การกระทำได้ด้วยตนเองจิตเองหรือที่กายหรือสิ่งที่แวดล้อมเป็นหนทางแห่งการพึ่งตนเอง อำนาจอยู่ที่การกระทำหรือกรรมของตนเอง (Prawet Wasi, 2004: 26) สิ่งที่เอามาให้จิตกำหนดจิตจะได้มีงานทำเป็นเรื่องเป็นราวสงบอยู่ที่ได้ไม่เที่ยววิ่งแล่นเตลิดหรือเลื่อนลอยฟุ้งซ่านไปอย่างไร้จุดหมายก็คือสิ่งที่เอามาให้จิตกำหนดเพื่อชักนำให้เกิดสมาธิหรืออะไรก็ได้ที่พอจิตกำหนดจับเข้าแล้วก็จะชักนำจิตให้แน่วแน่อยู่กับมันจนเป็นสมาธิได้เร็วและมั่นคงที่ (Phra Dhamma Pitaka (P.A. Payutto), 1997: 11) เมื่อจิตมีสมาธิที่เกี่ยวกับที่ความสุขก็เกิดขึ้นวิธีการดับทุกข์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีวิธี 2 ประการคือกระบวนการแห่งสมถกัมมัฏฐาน เป็นการหลุดพ้นชั่วคราวที่เรียกว่า ตทังควิมุตติ หลุดพ้นทุกข์โดยชั่วคราว และวิปัสสนากัมมัฏฐานที่เรียกว่า สมุจเฉทวิมุตติ หลุดพ้นทุกข์โดยเด็ดขาด พระพุทธองค์ตรัสว่า "การเจริญสมถะและวิปัสสนาควบคู่กันไปเมื่อเธอเจริญสมถะและวิปัสสนาควบคู่กันไปมรรคย่อมเกิดเธอเสพเจริญทำให้มากซึ่งมรรคเมื่อเธอเสพเจริญทำให้มากซึ่งมรรคนั้นอยู่ย่อมละสังโยชน์ได้อนุสัยทั้งหลายย่อมสิ้นสุดไป (อง.จตุกก. (ไทย) 21/170/237.) ดังนั้น หลักธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงต้องนำกายกับจิตหรือรูปนามขันธ์ 5 เท่านั้นมากำหนดเป็นอารมณ์แห่งกัมมัฏฐาน แต่จิตเป็นสิ่งที่รู้ได้ยากยิ่งนักหรือหยั่งรู้ยาก (ข.เถร. (ไทย) 26/418/412.) กายเป็น

รูปธรรมหรือวัตถุธรรมเห็นได้ง่ายกว่า ซึ่งมีงานวิจัยหลายเล่มที่เห็นว่าการวิเคราะห์เรื่องกาย และจิตนั้น จะเป็นการสร้างการเรียนรู้เพื่อการรู้ทัน และเป็นการพัฒนากาย จากการพัฒนาจิต ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ดังนี้

Mae Kritsana Raksachom (2020: 1231) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องจิตในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการวิจับพบว่า 1) ในคัมภีร์พระอภิธรรมปิฎก คัมภีร์อรรถกถาอัฏฐสาลินี คัมภีร์วิสุทธิมรรค คัมภีร์อภิธรรมาวตาร คัมภีร์อภิธรรมมัตถสังคหะ คัมภีร์อภิธรรมมัตถวิภาวินีฎีกา คัมภีร์ปรมัตถทีปนี และตำราปรมัตถโชติกะแสดงจำนวนจิต 89 ดวง หรือ 121 ดวง ทั้งหมดมีชื่อเรียกตามหน้าที่และลักษณะอาการที่เกิดขึ้น แบ่งกลุ่มจิตที่เป็นเหตุ จิตที่เป็นผล จิตที่ไม่เป็นเหตุและผล มีทั้งหมด 4 ระดับคือ 1.ระดับเบื้องต้น 2.ระดับกลาง 3. ระดับสูง 4.ระดับสูงที่สุด สำหรับในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎกปรากฏชื่อว่า จิต มโน วิญญาณเท่านั้น ไม่ปรากฏจำนวนของจิต 2) การที่จิตแสดงพฤติกรรมด้านดี พฤติกรรมด้านไม่ดีหรือพฤติกรรมระดับกลางนั้นอันเนื่องมาจากเจตสิกจำนวน 52 ดวงอันเป็นรากฐานให้เกิดพฤติกรรม 3) การพัฒนาจิตให้มีคุณค่าทางจริยธรรมคือการพัฒนาจิตระดับเบื้องต้นให้มีความผ่องใส ตามรักษาจิตที่ผ่องใสให้มีความผ่องใสได้นานโดยการฝึกกรรมฐานเพื่อนำไปสู่ความสุขทางจิตอย่างยั่งยืน และงานวิจัยของ Phra Chumphon Thitadhammo (Kaewnuan) (2015: 241) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “วิธีการพัฒนาจิตตามแนวกสิณในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการวิจัยพบว่า โดยวิธีการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท อันได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถาฎีกา และคัมภีร์อื่น ๆ รวมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาพบว่ากสิณ 10 เป็นกรรมฐานชนิดหนึ่งในพระพุทธศาสนาเถรวาท จากบรรดากรรมฐานทั้งหมด 40 วิธี ที่พระพุทธองค์ได้ทรงวางหลักวิธีการปฏิบัติเพื่อเป็นวิธีการฝึกอบรมจิตสำหรับพุทธสาวก เป็นกรรมฐานที่มีประสิทธิภาพมาก ทรงพลัง ทำให้จิตเกิดสมาธิได้เร็วมีอานิสงส์ และอานุภาพมากซึ่งวิธีการฝึกจิตตามแนวทางแห่งกสิณนั้นจุดมุ่งหมายก็เพื่อทำฌานให้เกิดขึ้นอีกทั้งยังใช้เป็นบาทฐานในการฝึกจิตเพื่อทำอภิญญาให้เกิดขึ้นได้ดีอีกด้วย นอกจากนี้ กสิณยังเป็นกรรมฐานที่สามารถฝึกจิตให้ถึงฌานได้เร็วกว่ากรรมฐานอื่น ๆ ทั้งนี้ก็ด้วยเพราะว่าการเพ่งกสิณนั้น อุคคหนิมิตและอุปจารสมาธิเกิดขึ้นได้ง่าย เมื่ออุคคหนิมิตและอุปจารสมาธิเกิดง่าย การได้ฌานนั้นก็เร็วทั้งยังสามารถพัฒนาจิตให้สูงขึ้นได้ถึงระดับฌานสมาบัติ 8 และในกรณีที่ได้ บรรลุธรรมถึงขั้นพระอนาคามีหรือพระอรหันต์ด้วยแล้ว สามารถที่จะเข้านิโรธสมาบัติได้ซึ่งเป็นอานิสงส์ ข้อหนึ่งอันเกิดจากการฝึกจิตตามแนวทางแห่งกสิณในพระพุทธศาสนาเถรวาท และใช้ฌานนั้นเป็นบาทฐานในการเจริญวิปัสสนากรรมฐานต่อไป เพื่อจุดมุ่งหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา คือ นิพพานวิธีการพัฒนาจิตตามแนวกสิณในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น ก็คือ เป็นกระบวนการฝึกอบรมจิต เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้ฝึกปฏิบัติทั้งในด้านกาย วาจา และใจ เพื่อความบริสุทธิ์แห่งจิตเป็นการวางรากฐานทางจิตให้มีศักยภาพ พร้อมเหมาะที่จะนำไปใช้ทำงาน

ทางปัญญา กล่าวคือ เป็นการเจริญวิปัสสนาภาวนาโดยมีสมถะเป็นบาท หรือ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “สมถยานิกะ” ซึ่งเป็นแบบวิธีในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท สำหรับใช้เป็นแนวทางในการฝึกปฏิบัติพัฒนาจิตเพื่อให้เข้าถึงซึ่งมรรค ผล นิพพาน รูปแบบหนึ่ง นั้นเอง

จากความเป็นมา และความสำคัญของการพัฒนากายกับจิต ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของจิตกับกายในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อศึกษาจิตตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท และเพื่อศึกษากายตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของจิตกับกายในพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่จะเป็นแบบแผนของการพัฒนากาย การพัฒนาจิต เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีในสังคมปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาจิตตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษากายตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของจิตกับกายในพระพุทธศาสนาเถรวาท

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหาที่สำคัญจากเอกสาร มีขอบเขตการศึกษาดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งเน้นศึกษาสาระสำคัญของจิตกับกาย ที่ปรากฏในอภิธรรมปิฎก คัมภีร์ธัมมสังคณี อรรถกถาชื่ออัฏฐสาลินี อภิธัมมัตถสังคหะและอภิธัมมัตถวิภาวินี ซึ่งเป็นแนวคิดเรื่องจิตในกลุ่มอภิธรรมปิฎกในฝ่ายพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยเฉพาะในอภิธัมมัตถสังคหะ ซึ่งพระอนุรุทธาจารย์ได้รจนาไว้จากอภิธรรม 7 คัมภีร์ซึ่งมีทั้งหมด 9 ปริจเฉท ที่อธิบายและสงเคราะห์อภิธรรมลงในปรมัตถธรรม

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา เอกสารที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ เอกสารขั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 และเอกสารขั้นทุติยภูมิ คือ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา อัตโนมติ คู่มือการศึกษาอภิธรรมปริจเฉท 1-9 หนังสือธัมมสังคณีสรูปัตถะ ของอภิธรรมโชติกวิทยาลัย ตำราเรื่องจิตวิทยาในธัมมสังคณี จิตวิทยาในพระไตรปิฎก จิตวิทยาแนวพุทธ รวมทั้งตำราเอกสารวิชาการและงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ ศึกษาจิตตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท ศึกษากายตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท

และบทที่ ศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของจิตกับกายในพระพุทธศาสนาเถรวาท แล้วสรุปผลการวิจัยรูปแบบของการวิจัยเอกสาร

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของจิตกับกายในพระพุทธศาสนาเถรวาท

1. จิตตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท

จิตตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท ในคัมภีร์พระสุตตันปิฎก และอรรถกถามีคำอธิบายเกี่ยวกับจิตไม่มีรูปร่าง อาศัยอยู่ในร่างกาย ซึ่งปรากฏชื่อว่า จิต มโน และวิญญาณ ในคัมภีร์อรรถกถาได้อธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติของจิต 6 ประการคือ 1) สร้างสิ่งอันวิจิตร 2) วิจิตรในตนเอง 3) ถูกกรรมกิเลสทำให้วิจิตร 4) รักษาไว้ซึ่งความวิจิตร 5) สั่งสมไว้ซึ่งการสืบต่อของตน 6) มีอารมณ์อันวิจิตร ช่องทางในการทำงานของจิตมี 6 ช่องทางรับรู้อารมณ์ทางตาเรียกว่าจักขุวิญญาณ รับรู้อารมณ์ทางหูเรียกว่าโสตวิญญาณ รับรู้อารมณ์ทางจมูกเรียกว่าฆานวิญญาณ รับรู้อารมณ์ทางลิ้นเรียกว่า “ชิวหาวิญญาณ” รับรู้อารมณ์ทางกายเรียกว่า “กายวิญญาณ” รับรู้อารมณ์ทางใจเรียกว่า “มโนวิญญาณ” มีลักษณะเกิดดับตลอดทั้งวันทั้งคืน ช่วงของการเกิดดับเรียกว่าขณะจิต

หลักฐานในคัมภีร์อรรถกถาพระอภิธรรมพระอรรถกถาจารย์ได้นำเนื้อหาจิตจำนวน 89 ดวงจากพระไตรปิฎกมาอธิบายให้สั้นกะทัดรัดลงได้ใจความในการอธิบายกามาวจรกุศลจิต 8 ดวง ในคัมภีร์ชั้นอรรถกถาและฎีกาเรียกจิตเหล่านี้ไว้ว่า มหาจิต หรือมหากุศลจิต และเรียกชื่อมหากุศลจิตทั้ง 8 ดวงให้สั้นลงโดยแบ่งมหากุศลจิตออกเป็นปัญญา เวทนา และอสังขาริกจิต สสังขาริกจิต ดังนี้ 1) มหากุศลจิตที่ประกอบด้วยปัญญาเรียกว่า ญาณสัมปยุตตจิตทั้งหมด 4 ดวง 2) มหากุศลจิตที่ไม่ประกอบด้วยปัญญาเรียกว่าญาณวิปยุตตจิตทั้งหมด 4 ดวง แบ่งออกเป็นเวทนา (ความรู้สึก) 2 กลุ่มคือ 1) มหากุศลจิตที่เป็นโสมนัสสเวทนา 4 ดวง 2) มหากุศลจิตอุเบกขาเวทนา 4 ดวง แบ่งออกเป็นจิตที่เป็น 1) อสังขาริกจิต (ไม่ถูกกระตุ้น) 4 ดวง 2) สสังขาริกจิต (ถูกกระตุ้น) 4 ดวง มหากุศลจิตทั้ง 8 ดวงเหล่านี้เป็นจิตระดับดีอันประกอบด้วยความรู้สึกดีใจ จิตระดับดีประกอบด้วยความรู้สึกเฉย ๆ ความดีประกอบด้วยปัญญาความฉลาดทางอารมณ์ ความดีไม่ประกอบด้วยปัญญาความดีเกิดขึ้นโดยสามัญสำนึกตนเอง ความดีถูกกระตุ้นชี้แนะให้ทำ มหาวิปากจิต 8 ดวง เป็นจิตที่เป็นผลของมหากุศลจิตแบ่งออกเป็นปัญญา เวทนา และอสังขาริก สสังขาริกจิตเหมือนมหากุศลจิตเปรียบมหาวิปากจิตเหมือนเงาหน้าในกระจก มหากุศลจิตเปรียบเหมือนหน้าของบุคคล สำหรับมหากิริยาจิต 8 ดวงเป็นจิตพระอรหันต์ที่ยังไม่นิพพานยังดำเนินชีวิตอยู่ในโลกนั้น การกระทำของพระอรหันต์เป็นปาปมุตินั่นเอง

จิต คือ ธรรมชาติชนิดหนึ่งซึ่งรู้อารมณ์ จิตเป็นตัวรู้ และสิ่งที่ถูกจิตรู้นั้นเป็นอารมณ์ เมื่ออารมณ์เกิดขึ้นจิตจึงจะเกิด และเมื่ออารมณ์ดับลง จิตก็ดับตามไปด้วยเสมอ จิตมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันในลักษณะที่เป็นไปในอาการต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวเนื่องต่อกระบวนการรับรู้ของจิตซึ่งเป็นคำไวพจน์ที่จะสามารถเรียกแทนกันได้ 10 ประการ คือ

1. จิตตะ ธรรมชาติที่รู้อารมณ์ หมายถึง ธรรมชาติที่นึกหน่วงอารมณ์ (อยู่ภายในมโนทวารโดยมโนวิญญาณ)

2. มโน หมายถึง ธรรมชาติที่น้อมรำลึกไปในอารมณ์ต่าง ๆ แม้จะอยู่ไกลแสนไกล หรืออารมณ์ที่ละเอียดลึกซึ้งเพียงใดก็ตาม

3. มานัส หมายถึง ธรรมชาติที่มีความพอใจในการรับอารมณ์

4. หทยะ ธรรมชาติที่รวบรวมอารมณ์ไว้ภายใน หมายความว่า สภาพของจิตนั้น เมื่อได้รับอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่งอยู่เสมอ ๆ

5. ปัณฑระ ธรรมชาติที่มีความผ่องใส หมายความว่า ธรรมชาติหรือสภาวธรรมของจิตที่สามารถรับรู้ได้เพียงสภาพที่รับรู้อารมณ์เท่านั้น

6. มนายตนะ ธรรมชาติที่เป็นบ่อเกิดแห่งการรับรู้ทางจิต หมายความว่า การรับรู้อารมณ์ตั้งแต่เริ่มต้นของชีวิต ที่ยังไม่มีประสาทรูปเกิดขึ้น ซึ่งชีวิตนี้จะทำหน้าที่นึกคิดหน่วงเหนี่ยวอารมณ์ต่าง ๆ ด้วยตนเองโดยไม่ต้องอาศัยรูปเลย

7. มนินทรีย์ ธรรมชาติที่เป็นใหญ่เป็นผู้ปกครองในการรับรู้อารมณ์ หมายความว่า สภาพการรับรู้อารมณ์นั้น มีจิตเป็นใหญ่มีใจเป็นประธาน ถึงแม้เจตสิกจะเป็นตัวปรุงแต่งจิตให้รับรู้อารมณ์ก็ตาม

8. วิญญาณ ธรรมชาติที่รู้แจ้งอารมณ์ หมายถึง สภาพของจิตเป็นสภาพที่รู้แจ้งอารมณ์ต่างๆ เป็นสภาพที่รู้แจ้งโดยความเป็นรูปารมณ์ คือ สีต่างๆ สัททารมณ์ คือ เสียงต่างๆ เป็นต้นเท่านั้น เรียกว่า รู้แจ้งอารมณ์ หมายถึง รู้โดยไม่มีอาการคลุมเครือในสภาพของอารมณ์นั้นๆ

9. วิญญาณขันธ์ หมวดหมู่แห่งธรรมชาติที่รู้แจ้งอารมณ์ หมายความว่า จิตนี้เมื่อถูกปรุงแต่งจากปัจจัยต่าง ๆ คือ อดีตกรรม อารมณ์ เจตสิกและวัตถุแล้ว ก็ทำให้มีสภาพแตกต่างกันออกไปมากมายถึง 89 หรือ 121 ประการ มีการรับรู้อารมณ์ พิสดารออกไป ตามอำนาจแห่งปัจจัยที่ปรุงแต่งนั้น

10. มโนวิญญาณธาตุ สภาพที่ทรงไว้ซึ่งการรู้แจ้งอารมณ์เป็นพิเศษทางใจ หมายความว่า สภาพของจิตที่เป็นมโนวิญญาณธาตุ เป็นสภาวะธรรมชาติที่สามารถรู้อารมณ์ได้เป็นพิเศษ

2. กายในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า

กายในพระพุทธศาสนา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) นามกาย การประชุมแห่งนามธรรม แต่ในบางกรณี นามกาย หมายถึง นามขันธ์หมดทั้ง 4 คือ เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ หรือจิต และเจตสิก 2) รูปกาย ที่รวมแห่งอวัยวะทั้งหลาย หรือชุมนุมแห่งรูปธรรม คือ ร่างกาย บางทีเรียกเต็มว่า รูปกาย

1) นามกาย คือ การประชุมแห่งนามธรรม แต่ในบางกรณี นามกาย หมายถึงนามขันธ์หมดทั้ง 4 คือ เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ หรือทั้งจิตและเจตสิก

(1) เวทนาขันธ์ เมื่อกล่าวโดยลักษณะ เวทนามี 1 กล่าวคือ เป็นธรรมชาติรู้สึกทางใจเท่านั้น เมื่อว่าโดยอายตนะแล้ว เวทนามี 2 คือ กายิกเวทนาและเจตสิกเวทนา เมื่อว่าโดยสภาวธรรมแล้วเวทนามี 3 คือ สุขเวทนา ทุขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา เมื่อว่าโดยธรรม เวทนามี 4 คือ กุศลเวทนาอกุศลเวทนา อัพยากตเวทนาและกรรมเวทนา เมื่อว่าโดยอินทรีย์ เวทนามี 5 กล่าวคือ สุขินทรีย์ ทุกนทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ และอุเบกขินทรีย์

(2) สัญญาขันธ์ เมื่อว่าโดยลักษณะ มีสัญญามี 1 เพราะใจหมายรู้อารมณ์ เมื่อว่าโดยธรรมฝ่ายดำและฝ่ายขาว สัญญามี 2 กล่าวคือ สัญญาวิปัลลาศ และสัญญาอวิปัลลาส เมื่อว่าโดยอกุศล มีสัญญามี 3 อย่าง คือ กามสัญญา พยาบาทสัญญา และวิหงสาสัญญา เมื่อว่าโดยกุศล สัญญามี 3 กล่าวคือ เนกขัมมสัญญา อัพยาบาทสัญญา และอวิหิงสาสัญญา เมื่อว่าโดยความไม่รู้ธรรมชาติอันสำคัญของอายตนะนั้น สัญญามี 4 กล่าวคือ อสุภสัญญา ทุกขสัญญา อนิจจสัญญา และอนัตตสัญญาว่าตามหลักพระวินัย สัญญามี 5 กล่าวคือ สัญญารู้ว่าสวยงาม สัญญาในสิ่งที่น่าเกลียดว่าน่าเกลียด สัญญาในสิ่งที่ว่างาม สัญญาในสิ่งที่สวยงามว่าน่าเกลียด และสัญญาในวิจิกิจฉา เมื่อว่าโดยอารมณ์ สัญญามี 6 คือ รูปสัญญาสัททสัญญา ตันธสัญญา รสสัญญา โผฏฐัพพสัญญา ธรรมสัญญา เมื่อว่าโดยทวารสัญญานั้นมี 7 คือ จักขุสัมผัสสชาสัญญา โสตสัมผัสสชาสัญญา สัมผัสสชาสัญญา ชิวหาสัมผัสสชาสัญญา กายสัมผัสสชาสัญญา มนสัมผัสสชาสัญญา มโนวิญญาณสัมผัสสชาสัญญา ฉะนั้น บุคคลควรทราบสัญญามีหลายประเภทนี้ เรียกกว่า "สัญญาขันธ์"

(3) สังขารขันธ์ ได้แก่ ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร ปีติ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิปัญญา ชีวิตินทรีย์ การละนิวรณ์ อโสภะ อโทสะ หิริ โอตตัปปะ ปัสสัทธิ ฉันทะ อธิโมกข์ อุเบกขามนสิการ โลภะ โทสะ โมทะ มานะ ทิฏฐิ อุทธัจจะ กุกกุจจะ วิจิกิจฉา โกสัชชะ อหิริกะ อโนตตัปปะและเจตสิกธรรมอื่น ๆ เว้นเวทนา และสัญญา นอกจากนั้นเป็นสังขารขันธ์

(4) วิญญาณขันธ์ วิญญาณขันธ์ คือ จักขุวิญญาณ โสตวิญญาณ ฆานวิญญาณ ชิวหาวิญญาณ กายวิญญาณ มโนธาตุ และมโนวิญญาณธาตุ

2) รูปกาย คือ ประชุมแห่งรูปธรรม กายที่เป็นส่วนรูป โดยใจความได้แก่ รูปขันธ์หรือร่างกาย มหาภูตรูป 4 เป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้รูปขันธ์ปรากฏ

คำว่า "รูป" มีความหมายหลากหลาย ส่วนมากเรามักใช้คำว่า รูป ใน ความหมายว่า “ร่างกาย” ถึงคำว่า ร่างกาย ส่วนมากเรามักใช้ในความหมายว่า สรีระร่างกายของสัตว์มีชีวิต เช่น เทวดาและมนุษย์ อย่างได้ก็ตาม คำว่าร่างกายนั้น ย่อมหมายถึงมวลรวมที่มีรูปพรรณสัณฐาน มีความยาว ความสั้น ความกลมมน ความเป็นเหลียม หรือมีขนาดต่าง ๆ เช่น ความเล็ก ความใหญ่ มีสีสัน ทั้งที่เป็นสัตว์บุคคล หรือมีได้เป็นสัตว์บุคคล ดังนั้น สรีระของเทวดา มนุษย์ หรือสัตว์เดรัจฉาน ล้วนเป็นร่างกายทั้งสิ้น ถึงรูปร่างของก้อนหิน ต้นไม้ เถาวัลย์ หรือผลไม้ต่าง ๆ ก็เช่นกัน ล้วนถือเป็นร่างกายเช่นกัน นอกจากนั้น เปลวไฟ สายน้ำ สายลม แสงแดดเป็นรูปร่างหรือสรีระชนิดหนึ่งด้วย ส่วนจิตและเจตสิกเป็นสภาวธรรมที่เป็นสักแต่กิริยาอาการ ไม่อาจรวมตัวเป็นกลุ่มก้อน ไม่มีสัณฐาน ไม่มีรูปร่าง ใด ๆ จิตและเจตสิกจึงไม่มีสรีระร่างกายแต่อย่างใดทั้งสิ้น

การถือว่ารูปแตกสลายไปเพราะถึงคราวแตกดับในระหว่างขณะ นับว่าผิดหลักธรรมเพราะปรมัตถธรรมมี 3 ขณะ คือ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป ไม่มีขณะที่ 4 การกล่าวว่า เมื่อรูปได้กระทบกับปัจจัยมีความเย็นและความร้อนเป็นต้น ย่อมกลายเป็นอย่างอื่นอย่างนั้นอย่างนี้ ก็เท่ากับกล่าวว่านั้นเป็นขณะที่ 4 ของรูป เพราะเหตุที่ความจริงมีได้เป็นเช่นนั้น จึงไม่ควรยึดถือในลักษณะดังกล่าวนี้ เป็นเรื่องที่ลุ่มลึกในระดับหนึ่ง รูป ได้แก่ รูปขันธ์ นาม ได้แก่ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ การจัดไว้เช่นนี้เพราะว่ารูปขันธ์หรือกองรูปนั้น มีรูปร่างปรากฏเห็นได้เป็นส่วนมาก ตามที่ปรากฏเห็น ๆ กัน ฉะนั้นจึงจัดเป็นรูป ส่วนขันธ์ต่อมาคือ กองเวทนา, กองสัญญา, กองสังขาร และกองวิญญาณเหล่านี้ ไม่มีความปรากฏเป็นรูปร่าง มีแต่เพียงชื่อสมมติเรียกเท่านั้น จึงจัดเป็นนาม คำว่าเบญจขันธ์ คือรูปนามหรือเห็นคำว่ารูปนามก็ต้องเข้าใจว่าคือ “เบญจขันธ์”

3. ความสัมพันธ์ของจิตกับกายในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า

ความสัมพันธ์ของจิตกับกายในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นสัจนิยม ยอมรับว่าจิตมีจริง วัตถุ หรือสสารในโลกภายนอกย่อมมีอยู่จริง โดยไม่ต้องอาศัยการสร้างจินตภาพของจิต จิตและวัตถุมีสหสัมพันธ์ต่อกัน ต่างก็ต้องอิงอาศัยซึ่งกันและกัน จิตและวัตถุมีอยู่แต่ไม่ได้มีฐานะเป็นเนื้อสารหรือไม่ได้มีแก่นสารตัวตนของมันเอง กายเป็นที่ตั้งและเป็นแหล่งแสดงออกของจิตนั้น เพื่อให้จิตได้รับรู้หรือสัมผัสกับโลกภายนอกทางตา หู จมูก ลิ้น และกาย กายจึงเป็นที่ตั้งและเป็นแหล่งแสดงออกของจิต กายจึงมีความสำคัญต่อจิตและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต เมื่อไม่อยู่ในความสมดุลแห่งธาตุและขันธ์ จิตก็ไม่สามารถที่จะอาศัยอยู่ต่อไปได้ การดำเนินชีวิตของมนุษย์ก็ไม่สามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ ฉะนั้น กายจึงมีความสำคัญเท่ากันกับจิต เมื่อกายกับจิตมีอยู่สภาวธรรมที่เป็นความทุกข์และความสุขของมนุษย์นั้นจึงเกิดตามมาเป็นของคู่กัน นั่นคือ ทุกข์ทางกายกับทุกข์ทางใจและสุขทางกายกับสุขทางใจ

ความทุกข์ทางกาย เป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนืออำนาจมนุษย์จะเข้าควบคุมได้ เป็นสภาวธรรมที่เป็นไปตามธรรมชาติ มนุษย์อาจจะทำได้เพียงพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดขึ้น ซึ่งเป็นไปได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น เช่น การระวังรักษาสุขภาพกายให้แข็งแรงไม่ให้เจ็บป่วย ดำรงชีวิตด้วยความรอบคอบ เพราะมนุษย์ถูกครอบงำด้วยกฎของพระไตรลักษณ์ คือหนีไม่พ้นความแก่ ความเจ็บ ความตายทางที่ดีที่สุดเท่าที่มนุษย์จะทำได้ คือ พยายามควบคุมจิตใจไม่ให้หวั่นไหวไปกับโลกธรรม ทั้งหลายที่ต้องประสบ มนุษย์จะมีชีวิตอยู่เหนือกฎธรรมชาติได้ด้วยอิสรภาพทางใจเท่านั้น แต่ไม่สามารถมีอิสรภาพที่แท้จริงทางกายได้เลย แม้แต่พระอรหันต์ผู้สิ้นอาสวะกิเลสแล้ว

การวิเคราะห์สภาวธรรมทางกายในปรมัตถ์ คือ ความเป็นจริงสูงสุด ซึ่งถูกความครอบงำด้วยกฎพระไตรลักษณ์ แต่ในแง่ศีลธรรมที่เกี่ยวกับความประพฤติดีหรือความประพฤติชั่วนั้น ทางพุทธปรัชญามีทรรศนะว่า กายเป็นบ่อเกิดของกิเลสตัณหาที่สำคัญ กล่าวคือเมื่อมนุษย์มีความอยากหรือความปรารถนาทางกายเกินพอดี ก็จะเป็นเหตุให้มนุษย์ต้องประพฤติผิดศีลธรรมซึ่งเป็นปัญหาทางสังคมตลอดมา ส่วนความทุกข์ทางใจของมนุษย์ มักมีสาเหตุเบื้องต้นมาจากความอยาก ความอยากไม่มีที่สิ้นสุดเกี่ยวโยงกับความโลกในความสุขทางกายเป็นเบื้องต้นมากกว่าอย่างอื่น

ความดีและความชั่วของมนุษย์ อันเนื่องมาจากกรรม 3 คือ กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม ถ้าพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า มาจากการกระทำทางกาย 2 ทาง คือ ทางกายกรรมและวจีกรรม ในการปฏิบัติเพื่อการบรรลุจุดหมายสูงสุดทางพระพุทธศาสนา เริ่มต้นด้วยการควบคุมการกระทำทางกายด้วยข้อปฏิบัติ คือ ศีล แล้วจึงควบคุมจิตอันเป็นเบื้องสูงขึ้นไป คือการทำสมาธิ เป็นเหตุนำไปสู่ปัญญา คือการเห็นแจ้งแทงตลอดซึ่งสัจธรรมในที่สุด

จิตนั้นเป็นใหญ่ทั้งการกระทำ ทั้งการพูด สามารถควบคุมกายให้เป็นไปตามสภาวะอาการนั้น ๆ แม้กระทั่งสัตว์ทั้งหลายย่อมจะเศร้าหมอง ถ้าจิตนั้นมีความเศร้าหมอง และจิตนั้นสามารถที่จะสร้างสิ่งที่วิจิตรต่าง ๆ ขึ้นมาได้ เพราะความสามารถของจิตที่เกิดขึ้นมาได้ก็เพราะในตัวจิตนั้น มีอำนาจแห่งการสร้างสรรค์อยู่จิตเท่านั้นบันดาลสุขทุกข์ให้แก่มนุษย์แม้ความทุกข์ของมนุษย์ที่เป็นไปตามกฎไตรลักษณ์ อันมนุษย์ไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้ ปัญญาที่ควบคุมจิตไว้ได้ย่อมสามารถสร้างสุขทางใจได้แม้ในร่างกายที่เป็นทุกข์

การกระทำต่างๆ ของมนุษย์เป็นผลที่มาจากการทำงานร่วมกันของจิต และร่างกาย องค์ประกอบทั้งสองอย่างของชีวิตมนุษย์เป็นส่วนประกอบของกันและกัน จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกัน แม้พุทธปรัชญาจะมีทรรศนะที่ให้จิตมีความสำคัญมากกว่ากายเหมือนคำกล่าวที่ว่า ใจเป็นนายกายเป็นบ่าว แต่จิตก็ต้องมีกายเป็นที่อาศัยและแสดงออก ในขณะเดียวกันกายจะไม่มีความหมายเลยถ้าปราศจากจิต และที่สำคัญถ้าไม่มีจิตก็จะมีกายไม่ได้

พุทธปรัชญาเถรวาทอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างนามกับรูปโดยอาศัยกฎไตรลักษณ์นามกับรูปไม่ใช่เนื้อสารอันคงที่ นามรูปเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาตามกฎไตรลักษณ์ นามรูปยังอาศัย กัน

และกันเกิดขึ้นตามหลักปฏิจจสมุปบาท นามอาศัยรูปจึงเกิดขึ้น รูปอาศัยนามเกิดขึ้น ต่างฝ่าย ต่างอาศัยกันและกัน อุปมาเหมือนหุ่นยนต์ทำด้วยไม้เป็นของว่างเปล่าจากตัวตน แต่เดินได้หยุดได้นามรูปก็ว่างเปล่าจากตัวตน (จิต) แต่ปรากฏเหมือนมีความดำริด้วยอำนาจการประกอบกันเข้า

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาความสัมพันธ์ของจิตกับกายในพระพุทธศาสนาเถรวาท”เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพวิเคราะห์ข้อมูลด้านเอกสาร ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย แล้ววิเคราะห์ข้อมูลเพื่ออภิปรายผลการวิจัยที่มีความสัมพันธ์กับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ ดังนี้

ความสัมพันธ์ของจิตกับกายในพระพุทธศาสนาเถรวาท จิต คือ การอาศัยการสร้างจินตภาพของจิต จิตและวัตถุมีสหสัมพันธ์ต่อกัน ต่างก็ต้องอิงอาศัยซึ่งกันและกัน จิตและวัตถุมีอยู่แต่ไม่ได้มีฐานะเป็นเนื้อสาร หรือไม่ได้มีแก่นสารตัวตนของเขาเอง กายเป็นที่ตั้งและเป็นแหล่งแสดงออกของจิต เพื่อให้จิตได้รับรู้ หรือสัมผัสกับโลกภายนอกทางตา หู จมูก ลิ้นและกาย กายจึงเป็นที่ตั้งและเป็นแหล่งแสดงออกของจิต กายจึงมีความสำคัญต่อจิต และมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต เมื่อไม่อยู่ในความสมดุลแห่งธาตุและขันธ์ จิตก็ไม่สามารถที่จะอาศัยอยู่ต่อไปได้ การดำเนินชีวิตของมนุษย์ย่อมไม่สามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ ฉะนั้น กายจึงมีความสำคัญเท่ากันกับจิต เมื่อกายกับจิตมีอยู่ สภาวธรรมที่เป็นความทุกข์ และความสุขของมนุษย์จึงเกิดตามมาเป็นของคู่กัน นั่นคือ ทุกข์ทางกายกับทุกข์ทางใจ และสุขทางกายกับสุขทาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Wanida Chulikawit (2021: 233) ได้ทำการวิจัยเรื่อง วาระจิตของพระพุทธเจ้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า วาระจิตของพระพุทธเจ้าในขณะที่มีสภาพแวดล้อมภายนอกและสภาวะแห่งจิตภายในที่แตกต่างกันพบว่า ทัศนะแห่งวาระจิตว่าเป็นวิถีจิตในขณะจิตเดียวหรือทางทวารเดียว ซึ่งเกิดดับสืบต่อกันโดยรู้อารมณ์เดียวกัน จิตในคราวก่อนการตรัสรู้พบว่ามีสามวาระเป็นสำคัญได้แก่ วาระแรกเป็นวาระแห่งมรรคำที่ปรากฏทัศนะว่าการฝึกร่างกายฝืนธรรมชาติการกระทำนี้ไม่เป็นไปเพื่อการตรัสรู้ วาระที่สองเป็นวาระแห่งการกลั้นลมหายใจและเกิดทัศนะว่าการกระทำนี้ไม่เป็นไปเพื่อการตรัสรู้ วาระที่สาม ในคราวที่ทรงอดพระกระยาหารจนผอมจึงเกิดทัศนะขึ้นอีกว่าการกระทำนี้ไม่เป็นไปเพื่อการตรัสรู้ อันนำไปสู่การบำเพ็ญด้วยจิตวิปัสสนาในขณะตรัสรู้ วาระจิตของพระองค์มี 2 ขณะ หรือมี 2 วาระจิต กล่าวคือ ก่อนสำเร็จเป็นพระอรหันต์ จะมีวาระจิตเป็นอภิญญาวิถี คือ เมื่อได้บุพเพนิวาสานุสสติอภิญญา (มีปัญญาที่สามารถระลึกถึงเรื่องราวของตนที่เคยเกิดมาแล้วในชาติก่อน) และได้ทิพพจักขุอภิญญา (มีตาทิพย์รับรู้การจุติและปฏิสนธิของสัตว์ทั้งหลายที่เรียกว่า จุตูปปาตญาณ) หลังจากนั้นเมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้เป็น

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีนิพพานเป็นอารมณ์ วาระจิตที่เข้าถึงมรรคผล ที่เรียกว่า มรรควิถี และผลวิถีหรือโลกุตตรอัปปนาวิถี ส่วนในขณะเสด็จดับขันธ์ปรินิพพาน มีวาระจิตเดียว เพราะปรินิพพานวิถีของพระพุทธองค์ มีลักษณะเป็น ชีวิตสมสีสีวิถี คือ พระพุทธองค์จะปรินิพพานทางมโนทวารมรณาสันนวิถีเพียงทางเดียวเท่านั้น

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

ความสัมพันธ์ระหว่างจิตกับกายอันเกิดจากสภาวะการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาการปล่อยวางของตัวตนได้ปรากฏเป็นมิติหนึ่งที่สร้างความสัมพันธ์ของสิ่งที่สามารถสัมผัสได้ และเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมขึ้นโดยใช้ภาพใบหน้ากับร่างกายเป็นต้นแบบทางกายภาพเพื่อสื่อสารและถ่ายทอดรูปแบบทางความคิดที่เป็นนามธรรมให้เกิดความเข้าใจถึงสภาวะจิตที่เป็นอยู่เพื่อการบันทึกในชั่วขณะนั้น จึงได้นำเสนอผลงานผ่านกระบวนการพิมพ์ด้วยการใช้เส้นผมที่เป็นอวัยวะในร่างกายที่ผุดขึ้นมาอย่างสลับขับซ้อนจากศีรษะ รับปิ้ง ลงบนกระดาษเพื่อแสดงให้เห็นถึงสภาระการณ์ในมิติของจิตที่สับสนโดยแสดงออก และถ่ายทอดจากจินตนาการของข้าพเจ้าอีกทั้งยังใช้การสร้างสรรค์ผลงานภาพพิมพ์ในเทคนิคโมโนพรินท์ที่สามารถถ่ายทอดความรู้สึกได้อย่างมีอิสระนำมาเป็นเครื่องมือสร้างสรรค์ให้เกิดรูปทรงของใบหน้าและว่างกายในมุมต่าง ๆ ทั้งนี้เป็นการคาดหวังให้ผู้รับรู้ถึงความหมายของผลงานเกิดข้อคิดในการสำรวจ พินิจวิเคราะห์ตัวตนของตัวเองอย่างมีสติ

ความเชื่อมโยงระหว่างจิตกับกายนั้นเป็นสิ่งเชื่อมโยงกัน เป็นสิ่งที่ต้องอาศัยกันเกิดขึ้นซึ่งกันและกัน ภาพที่เราเห็นที่มาอยู่ในความทรงจำก็มาจากตา เสียงที่เราได้ยินที่มาก้องอยู่ในหูความรับรู้ก็มาจากหู กลิ่นที่ทำให้เรารู้สึกหอมหรือเหม็น ที่ทำให้นึกออกว่าอะไรหอม อะไรเหม็น ก็มาจากจมูก รสชาติที่เรานึกถึงแล้วสามารถทำให้ท้องเราร้องได้ก็มีที่มาจากสัมผัสจากสิ้น ความต้องการทางด้านร่างกายการสัมผัสที่ทำให้เกิดความรู้สึกก็เกิดจาก กาย และสิ่งที่ทำให้เรามโนได้ทุกสัมผัส ที่กล่าวมาข้างต้นก็คือความนึกคิดจิตใจนั่นเองและดังที่กล่าวมา การถ่ายทอดเรื่องราวของกายและจิตในงานศิลปะของข้าพเจ้าจึงมีที่มาจากสัมผัสต่าง ๆ ทั้งทางกายและทางใจที่เกิดจากพุทธศาสนาที่เป็นอิทธิพลหลักของการสร้างสรรค์นั่นเอง

ร่างกายและจิตใจของมนุษย์มีความเป็นธรรมชาติที่สัมพันธ์และเชื่อมโยงกันดัง เช่น เปรียบเสมือนกายเป็นธาตุวัตถุธรรมไม่รู้ถึงสิ่งภายนอก เช่น รูป เสียง กลิ่น รส แค่จิตเป็นธรรมชาติที่รู้อารมณ์ที่เกิดจาก รูป เสียง กลิ่น รส ซึ่งทั้งสองมีความแตกต่างกันแต่ก็อาศัธรรมชาติหล่อหลอมเกิดความสัมพันธ์กันเป็นไปอย่างอ้างอิงและอาศัยพึ่งพากันและกัน

ธรรมชาติในการเรียนรู้ของมนุษย์นั้นมาจากการรับรู้โดยตีความจากความรู้สึกที่ได้จากสิ่งแวดล้อม รอบ ๆ ตัวด้วยอวัยวะรับการสัมผัสหรือเรียกอีกอย่างว่าเครื่องรับอันมีตา หู จมูก สิ้น กายและใจซึ่งเป็นอวัยวะรับการสัมผัสภายนอกและการใช้อวัยวะสัมผัสภายในอันได้แก่การ

เคลื่อนไหวการทรงตัว ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดการเรียนรู้อันเป็นกระบวนการต่อเนื่องจากการรับรู้ซึ่งถ้าได้บันทึกการรับรู้นั้นไว้เป็นประสบการณ์เมื่อประสาทสัมผัสกระทบกับสิ่งเร้าเดิมอีกจะทำให้เกิดความระลึกได้เหล่านี้ และสามารถพัฒนาเข้าสู่วิปัสสนาได้

เอกสารอ้างอิง

Buddhadasa Bhikkhu. (1988). *Psychology and Buddhism and Psychology in Buddhism.* Bangkok: Print.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitaka. Mahachula University edition Longkornrajavidyalaya School*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.

Mother nun Kritsana Raksachom. (2020). Study and analysis of the concept of mind in Theravada Buddhist scriptures. *Journal of MCU Peace Studies*. Vol.8 No.4 (July - August 2020).

Phra Chumphon Thitadhammo (Kaewnuan). (2015). Methods for developing the mind according to the Kasina principles in Theravada Buddhism. Pibulsongkram Rajabhat University. Rajabhat J. Sci. *Humanit. Soc. Sci.* 16(2): 241-250.

Phra Dhamma Pitaka (P.A. Payutto). (1997). *Dictionary of Buddhist vocabulary, compiled edition.* Printed No. 8. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing House.

Phra Saddhammajotika Dhammacariya. (2013). *Paramatthajotika Pariccheda 1-2-6 Mind, Cetasika, Rūpa, Nirvana. Chula Aphidhammika Tri level curriculum*. Bangkok: Thippayawisut Limited Partnership.

Praphat Srikulkit. (2014). *Buddhist psychology.* 2nd printing. Phitsanulok: Focus Printing.

Prawet Wasi. (2004). *The nature of things. Access to the whole truth*. Bangkok: Thailand Research Fund: TRF.

Sunthorn Na Rungsi. (2000). *Buddhist philosophy from the Tripitaka. 3rd printing.* Bangkok: Chulalongkorn University Press.

Table Department Committee. (1999). *Abhidhammatha Sangha Pali. and Abhidhammathavibhāvinīdika.* Bangkok: Mahamakut Rajavidyalaya Printing House.

Vareeya (Waloporn) Pawaputanon Na Maha Sarakham. (2001). *Buddhist Psychology. 3rd printing.* Nakhon Pathom: Mahamakut Rajavidyalaya Printing House.

Wanida Chulikawit. (2022). The Buddha's mental agenda in Theravada Buddhist scriptures. *Philosophical Review Journal.* Year 27, Issue 1 (January - June 2022): 233 - 245.

กระบวนการสร้างจิตสำนึกเชิงพุทธในการจัดการป่าชุมชนต้นแบบ อำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี

PROCESS FOR CREATING BUDDHIST AWARENESS IN MANAGING MODEL COMMUNITY FORESTS, KU KAEO DISTRICT, UDON THANI PROVINCE

[1]พระมหาปรีชา รตนโชโต (ไชยอยู่), [2]สมเดช นามเกตุ, [3]พระครูจิรธรรมธัช และ [4]อริย์ธัช เลิศรวมโชค

[1]Phramaha Preecha Rattanachoto (Chaiyoo), [2]Somdet Namket, [3]Phrakru Jiradhammathat and [4]Arithat Loesruamchok

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]6402105014@mcu.ac.th

Received: October 26, 2024; **Revised**: November 10, 2024; **Accepted**: December 29,2024

บทคัดย่อ

กระบวนการสร้างจิตสำนึกเชิงพุทธในการจัดการป่าชุมชนต้นแบบ อำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี มี 5 กระบวนการ ประกอบด้วย (1) กระบวนการให้ความรู้ (2) กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำ (3) กระบวนการส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรม (4) กระบวนการสร้างเสริมการมีส่วนร่วม และ (5) กระบวนการสานสัมพันธ์เครือข่ายทางสังคม โดยกระบวนทางานด้านการสร้างจิตสำนึกร่วมของชุมชน เริ่มจากการหาจุดร่วม มีระเบียบเสมอกันและใช้ประโยชน์ร่วมกัน คือ ส่งเสริมให้ได้รับ

[1] นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[3] รองศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[4] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ประโยชน์อย่างยุติธรรมเสมอกัน เพื่อสร้างจิตสำนึกร่วมในการจัดการป่าชุมชนให้มีผลสมฤทธิ์ที่เป็นรูปธรรมก่อให้เกิดดุลยภาพแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืนของการจัดการป่าชุมชน อันจะเป็นประโยชน์ในด้าน ต่าง ๆ คือ 1) ประโยชน์เกิดขึ้นกับตนเอง 2) ประโยชน์เกิดขึ้นกับเพื่อนร่วมงานและชุมชน และ 3) ประโยชน์เกิดขึ้นกับงานที่รับผิดชอบ การขับเคลื่อนภาระงานทุกอย่างไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ซึ่งจะส่งผลดี ต่อการพัฒนาชุมชนในภาพรวมให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างมั่นคงในที่สุด

คำสำคัญ: กระบวนการ, การสร้างจิตสำนึกเชิงพุทธ, การจัดการป่าชุมชน,

Abstract

The process of creating Buddhist awareness in managing the model community forest, Ku Kaeo District, Udon Thani Province, consists of 5 processes, consisting of (1) the process of providing knowledge (2) the process of developing leadership (3) the process of promoting and developing innovation (4) the process of strengthening participation and (5) the process of building relationships in social networks By the process of creating common consciousness of the community Start by finding common ground. Always in order and make use of each other, that is, promote fair and equal benefits. To create a common consciousness in managing community forests to have concrete results, creating a balance for sustainable development in community forest management. Which will be beneficial in various ways, namely 1) benefits to oneself, 2) benefits to co-workers and the community, and 3) benefits to the work one is responsible for. Driving every workload towards success according to the goals set, which will have a positive effect. to the development of the community as a whole so that it can progress steadily in the end

Keywords: process, building Buddhist consciousness, community forest management,

บทนำ

ป่าไม้เป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญอย่างมากต่อสิ่งมีชีวิต มนุษย์มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยประโยชน์ทางตรง ได้แก่ เป็นแหล่งปัจจัย 4 ในการดำรงชีวิต คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค สำหรับประโยชน์ทางอ้อม วิถีชีวิตของชุมชนในชนบท ไทยส่วนใหญ่ ผูกพันธ์อยู่กับพื้นที่ป่ามาเป็นระยะเวลายาวนาน มีการอาศัยพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในการ ดำรงชีวิต (Sanae Jamrik et al., 1993: 55) ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญยิ่งหากเป็นป่าผืนใหญ่ที่ สมบูรณ์ มีไม้ยืนต้นขนาด ต่าง ๆ เป็นส่วนประกอบที่สำคัญและมีไม้พื้นล่างอันประกอบด้วยไม้พุ่ม ไม้เลื้อยและไม้เล็ก ๆ ขึ้นอยู่ตามธรรมชาติ ก็จะสามารถอำนวยประโยชน์ทางตรงอันได้แก่ ไม้ของป่าและผลิตผลไม้ อื่น ๆ ส่วนประโยชน์ทางอ้อมป่าไม้จะมีอิทธิผลต่อดิน ลม ฟ้า อากาศในท้องถิ่นก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ ดีมีคุณภาพ ช่วยให้ต้นน้ำลำธารที่สมบูรณ์ พรั่งพร้อมด้วยสัตว์ป่าต่าง ๆ อย่างชุกชุม อีกทั้งยังเป็นแหล่ง ศึกษาหาความรู้ต่าง ๆ อีกด้วย (Anan Khampharat, 2011: 34) ซึ่งกรมป่าไม้ได้มีแนวคิด การจัดการป่าไม้ว่า หมายถึง การรวมเอาหลักวิชาการด้านป่าไม้ ต่าง ๆ รวมทั้งเศรษฐศาสตร์ป่าไม้มาใช้ดำเนินการในป่าใดป่าหนึ่งเพื่อผลในด้านการอนุรักษ์ การป้องกัน การ พัฒนาปรับปรุงเพื่อให้ได้ผลผลิตถาวรและสูงสุด การจัดการป่าไม้ ในปัจจุบันมีลักษณะเป็นการจัดการป่า ไม้แบบเอนกประสงค์ เพื่อจะให้ได้รับประโยชน์จากป่าไม้ ทั้งทางตรงและทางอ้อม (Forest Department, 1996: 105) ซึ่งจะเห็นได้ว่ากิจกรรมในการจัดการทรัพยากรต้นไม้ และป่าไม้ เพื่อผลประโยชน์ ของครอบครัว และชุมชน เป็นกิจกรรมที่สนับสนุน และมอบอำนาจให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปลูก จัดการ ป้องกัน และเก็บหาผลประโยชน์จากป่าไม้ภายใต้ระบบการจัดการที่ยั่งยืน ทั้งนี้รวมถึงป่าทั้งที่เป็น ป่าบก ป่าชายเลน รวมถึงป่าพรุ และบุ่งทาม ประกอบด้วย ต้นไม้ ทุ่งหญ้า พันธุ์พืช สัตว์ป่า แหล่งน้ำ และ สรรพสิ่งในธรรมชาติที่เป็นระบบนิเวศทั้งหมด ป่าชุมชนอาจตั้งอยู่รอบหมู่บ้าน รอบแหล่งชุมชน หรืออาจ อยู่ใกล้เคียงกับชุมชน ชุมชนนั้นอาจจะเป็นชุมชนที่เป็นทางการ เช่น หมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบลหรือชุมชนตามประเพณีก็ได้ และก็อาจจะเป็นหนึ่งชุมชนหรือหลายชุมชนที่มาจัดการป่าชุมชนร่วมกันก็ได้ โดยที่คนในชุมชนนั้น ๆ อาจเลือกใช้ประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืนทั้งในเชิงเศรษฐกิจ และการรักษาระบบ นิเวศก็ได้ขึ้นอยู่กับคนในชุมชนเป็นผู้วางแผนและตัดสินใจ ว่าจะใช้ประโยชน์อะไร และอย่างไรจากป่า จะดูแลรักษา ฟื้นฟู และพัฒนาป่าชุมชนอย่างไร ป่าชุมชนมีขอบเขตขนาดไหนที่ชุมชนจะดูแลได้อย่าง ทั่วถึง นอกจากนั้น ในแวดวงของนักปฏิบัติการในงานพัฒนาสังคมและทรัพยากร ยังให้ความสำคัญต่อ “ป่าชุมชน” ว่าเป็นมากกว่ากิจกรรมทางสังคม แต่เป็น “กระบวนการการจัดความสัมพันธ์ทางสังคมแบบ ใหม่” หากทำได้อย่างเหมาะสม คือเป็น

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชาวบ้าน ชุมชนกับคนในสังคม คนกับ คนจะถูกเปลี่ยนไปสู่การยกระดับความเป็นอยู่และการกระจายอำนาจในการจัดการทรัพยากรของชุมชน ท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วม” เพราะการอาศัยพลังของชุมชนท้องถิ่นที่อยู่ใกล้ป่า เข้ามาร่วมฟื้นฟู ดูแลพื้นที่ป่า ให้เป็นป่าธรรมชาติที่สมบูรณ์ ช่วยสร้างพื้นที่ที่มีประโยชน์ต่อการรักษาระบบนิเวศ ช่วยทั้งฟื้นฟูแหล่งน้ำ ตลอดจนความหลากหลายทางชีวภาพ โดยที่ชุมชนแห่งนั้นจะได้ใช้ประโยชน์ยั่งยืนและเอื้อประโยชน์ไปถึง ประชาชนที่อยู่ไกลผืนป่าออกไปที่อยู่ในลุ่มน้ำเดียวกันซึ่งถือว่าสร้างความยุติธรรมในสังคม พร้อมทั้งยัง เป็นแนวทางที่เอื้อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการและรักษาทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ (Somsak Sukwong, 2007: 7)

จากความเป็นมา ความสำคัญของปัญหาที่ต้องรักษาป่าชุมชน เพื่อประโยชน์ของประชาชนส่วนมากในชุมชน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะ “วิเคราะห์กระบวนการสร้างจิตสำนึกเชิงพุทธในการจัดการป่าชุมชนต้นแบบ อำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี” เพื่อศึกษาการสร้างจิตสำนึกเชิงพุทธในการจัดการป่าชุมชนต้นแบบ และการสร้างจิตสำนึกเชิงพุทธในการจัดการป่าชุมชนต้นแบบ อำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี แล้วทำการวิเคราะห์กระบวนการสร้างจิตสำนึกเชิงพุทธในการจัดการป่าชุมชนต้นแบบ อำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี ในการที่จะได้แนวทางแบบแผนของการพัฒนาป่าชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการสร้างจิตสำนึกเชิงพุทธในการจัดการป่าชุมชนต้นแบบ อำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี

2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์กระบวนการสร้างจิตสำนึกเชิงพุทธในการจัดการป่าชุมชนต้นแบบ อำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างจิตสำนึกเชิงพุทธในการจัดการป่าชุมชนต้นแบบ อำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี ดำเนินการวิจัยดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร และการลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อสัมภาษณ์ แล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในการวิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก มี 5 กลุ่ม ประกอบด้วย 1. กลุ่มพระสงฆ์ 2. กลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐ 3. กลุ่มผู้นำชุมชน 4. กลุ่มประชาชนหมู่บ้านเป้าหมาย 5. กลุ่มหน่วยงานกรมป่าไม่ ซึ่งใช้เกณฑ์การคัดเลือกจากผู้มี ส่วนได้เสียในการดำเนินงานโครงการป่าชุมชน ผู้วิจัยจึงได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการ สัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่ม ซึ่งมีการสร้างเครื่องมือการวิจัยตามแบบของมหาวิทยาลัย โดยผ่านที่ปรึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่าน แล้วปรับปรุงแบบก่อนนำแบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลพื้นที่ภาคสนามจริง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้ 1. การเก็บรวบรวมข้อมูลด้านเอกสารโดยการศึกษารวบรวมข้อมูลด้านเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล 2. ผู้วิจัยกำหนด วัน เวลาและสถานที่ในการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3. ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีจดบันทึกการสัมภาษณ์ ด้วยแบบสัมภาษณ์ บันทึกเสียง และบันทึกภาพ 4. ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แล้วนำมาวิเคราะห์ พร้อมทั้งแยกแยะ จับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เพื่อให้ข้อมูลนั้น เป็นไปตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย 5. ผู้วิจัยดำเนินการการสนทนากลุ่ม โดยการเชิญผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาและสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกโดย มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นฐาน เพื่อที่จะได้ผลการสนทนากลุ่มในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน และกระบวนการวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย 1. การวิเคราะห์ข้อมูลด้านเอกสาร จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง 2. การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม จากแบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม เพื่อตอบคำถาม วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างจิตสำนึกเชิงพุทธในการจัดการป่าชุมชนต้นแบบ อำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. การสร้างจิตสำนึกเชิงพุทธในการจัดการป่าชุมชนต้นแบบ อำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี

บทบาทของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนต้นแบบเขตอำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี โดยแบ่งกลุ่มประชาชนออกเป็น 3 กลุ่มตามหลักการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้เสีย ในการจัดการป่าชุมชนของกรมป่าไม้ พบว่า 1) ประชาชนกลุ่มหลัก ได้แก่ คณะกรรมการป่าชุมชน และประชาชนในพื้นที่ 2) ประชาชนกลุ่ม รอง ได้แก่ กรมป่าไม้ สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 6 (อุดรธานี) องค์การ

บริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล และ 3) ประชาชนกลุ่มสนับสนุน ได้แก่ เครือข่ายร่วมอนุรักษ์หรือจัดการป่า ชุมชน เช่น กองพันทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยานที่ 2 สถานศึกษาต่าง ๆ วัด กลุ่มองค์กรชุมชน ภาคเอกชน ในการแสดงบทบาทของประชาชนแต่ละกลุ่มนั้นจะมีการดำเนินกิจกรรมจัดการป่าชุมชนใน ลักษณะการทำงานเป็นเครือข่ายร่วมปฏิบัติการร่วมกัน แต่ละกลุ่มจะมีการแสดงบทบาทของตนเพื่อ ขับเคลื่อนการพัฒนางานด้านการจัดการป่าชุมชน

ประชาชนได้แสดงบทบาทที่มีผลต่อการพัฒนางานเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนใน 7 บทบาทด้วยกัน คือ 1) บทบาทเป็นตัวแทนของชุมชนในการดำเนินการต่าง ๆ ในฐานะผู้นำชุมชน หรือ ผู้นำกลุ่ม 2) บทบาทเป็นนักพูด คือการจูงใจให้ประชาชนในพื้นที่เห็นความสำคัญของป่าและเข้ามามี ส่วนร่วม 3) เป็นนักเจรจาต่อรอง เพื่อรักษาผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับป่าเป็นสำคัญ 4) บทบาทเป็นนัก สอนงาน คือ การเป็นผู้ให้ความรู้แก่สมาชิกในการจัดการป่าชุมชนให้ได้มาตรฐาน 5) บทบาทเป็นผู้สร้าง ทีมงาน 6) บทบาทเป็นผู้แก้ปัญญาเฉพาะหน้าที่สามารถวินิจฉัย สั่งการดำเนินการจัดการปัญหาต่าง ๆ ได้ทันท่วงที และ7) บทบาทเป็นผู้ควบคุมกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน คือ เป็นผู้ควบคุมการ ดำเนินเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน

2. กระบวนการสร้างจิตสำนึกเชิงพุทธในการจัดการป่าชุมชนต้นแบบ อำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี

2.1 รูปแบบการจัดการตามจารีตประเพณี ของป่าชุมชนสามสิบส่างและเขาเขียวมีกระบวนการปกป้องรักษาทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนด้วยแนวคิด ภูมิปัญญา จารีต ประเพณีที่เกี่ยวข้อง กับวิถีการดำเนินชีวิตสะท้อนให้เห็นถึงการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างชุมชนกับป่า จารีตประเพณี มีความเชื่อ และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ชาวบ้านใช้ในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมการผลิตเกี่ยวกับการจัดการป่า เช่น การบวชป่า การเซ่นไหว้ศาลปู่ตา การบายศรีสู่ขวัญข้าว ทั้งนี้ กิจกรรมต่าง ๆ ได้ให้ประชาชน ชุมชน เกิดการอนุรักษ์ และรักษาสิ่งแวดล้อม โดยการบริหารจัดการกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมและ กิจกรรมที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ วิถีชีวิตชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยการจัดการรูปแบบนี้ จะมี ผู้เกี่ยวข้องที่เป็นผู้นำพิธีกรรม เช่น พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน เป็นผู้นำทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยการจัดการ ป่าชุมชนในรูปแบบนี้ จะปรากฏในช่วงเริ่มต้นการอนุรักษ์ที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนป่าชุมชนกับกรมป่าไม้ โดยเป็นการอาศัยความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์ในป่าเป็นเครื่องชักจูงประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมและให้ตระหนัก ถึงประโยชน์ของการอนุรักษ์จัดการป่าชุมชน

2.2 รูปแบบการจัดการแบบประยุกต์ รูปแบบการจัดการแบบประยุกต์ของป่าชุมชนอำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี มีรูปแบบการจัดการโดยประยุกต์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน มีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาส่งเสริมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดสูงสุด“ป่ายั่งยืน ชุมชนได้ประโยชน์” โดยมีการสร้างเครือข่ายจัดการป่า

ชุมชน ร่วมกัน นำโดยภาคชุมชนคือคณะกรรมการป่าชุมชน องค์กรภาครัฐ เช่น สำนักทรัพยากรป่าไม้ที่ 6 (อุดรธานี) องค์การบริหารส่วนตำบลกู่แก้ว องค์กรชุมชน เช่น วัด โรงเรียน และภาคธุรกิจเอกชนที่ดำเนินกิจกรรม อาจเรียกได้ว่า มีรูปแบบการจัดการเป็น “ประชารัฐ” อย่างชัดเจน ซึ่งแต่ละหน่วยงานต่างมีแผน จัดกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ชัดเจน และหน่วยงานที่เป็นเครือข่ายก็ทำ หน้าที่ร่วมกันสนับสนุน เช่น สนับสนุนแรงงาน สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น จึงทำให้การจัดการป่า ชุมชนเกิดขึ้นโดยโปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีส่วนร่วมในการทำงานที่เสริมสร้างฐานรากของระบบ ประชาธิปไตย เนื่องจากการมีส่วนร่วมช่วยให้กระบวนการจัดการมีความเป็นธรรมและเท่าเทียมกันของ การใช้ทรัพยากรของคนในท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม เป็นสร้างจิตสำนึกให้รู้จักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เสริมสร้างความรู้ให้รู้จักอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.3 รูปแบบการจัดการที่เป็นขบวนการต่อรองทางการเมือง รูปแบบการจัดการที่เป็น กระบวนการต่อรองทางการเมืองของป่าชุมชนอำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี ในบริบทของการแย่งชิง ทรัพยากรและการขยายอิทธิพลทางการเมือง ปัญหาการแย่งชิงพื้นที่สาธารณะโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ระหว่างชุมชนกับรัฐและนายทุน บางครั้งรูปแบบของการจัดการทรัพยากรถูกปรับเปลี่ยนให้กลายมาเป็น ขบวนการต่อสู้เพื่อพิทักษ์สิทธิของชุมชนและต่อต้านนโยบายของรัฐ โดยป่าชุมชนเขาสามสิบส่างและเขา เขียวเดิมทีแม้จะมีปัญหาด้านการจับจองพื้นที่อยู่บ้าง เมื่อคณะกรรมการป่าชุมชนซึ่งโดยมากเป็นผู้นำ ชุมชนได้ทำความเข้าใจกับประชาชนในชุมชนให้เห็นถึงประโยชน์ของส่วนรวม แล้วประชาชนในพื้นที่ที่ จับจองพื้นที่ต่างยินยอมคืนพื้นที่ด้วยดี อาจมีข้อขัดแย้งอยู่บ้างเป็นบางราย ก็จะเข้าสู่กระบวนการไกล เกลี่ยของชุมชน เช่น เมื่อมีข้อพิพาทขึ้นเกี่ยวกับแนวเขต คณะกรรมการป่าชุมชน องค์การบริหารส่วน ตำบล นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด ป่าไม้ ที่ดิน รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมกันวินิจฉัยหาข้อสรุปร่วมกัน ทั้งนี้ หลังจากได้รับอนุมัติจดทะเบียนเป็นป่าชุมชนจากกรมป่าไม้แล้วปรากฏว่าคณะกรรมการป่าชุมชน สามารถใช้ระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ชุมชนร่วมกันตั้งขึ้นมาบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นไม่ ปรากฏมีการบุกรุกพื้นที่ป่าอีกเลย

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “กระบวนการสร้างจิตสำนึกเชิงพุทธในการจัดการป่าชุมชนต้นแบบ อำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี” ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. การสร้างจิตสำนึกเชิงพุทธในการจัดการป่าชุมชนต้นแบบ จากการศึกษาพบว่า มี 2 แบบ คือ 1. แบบเดิม เป็นการจัดการอนุรักษ์ พิทักษ์ป่าชุมชนที่ดำเนินการด้วยองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ความเชื่อ ความศรัทธา กฎกติกาที่สืบทอดกันมาเป็นประเพณีตั้งแต่อดีต เช่น การเซ็นไหว้ผีปู่ตา การเซ็นไหว้ผีป่า ส่งผลให้เกิดการพิทักษ์รักษาพื้นที่ป่าชุมชนสืบทอดต่อมาได้ และ 2. แบบใหม่ เป็นการจัดการอนุรักษา พิทักษ์ป่าชุมชนที่มีหน่วยงานภาครัฐ เช่น กรมป่าไม้ เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามาเป็นเจ้าของ และจัดการป่าชุมชนด้วยตนเอง และทำงานร่วมกัน โดยภาครัฐจะเป็นผู้กากับดูแลการจัดการให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ และมีการนำหลักคิดตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการจัดการป่าชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืนตามแนวพระราชดำริ เช่น การปลูกป่าในใจคน, การปลูกป่า 3 อย่างให้ประโยชน์ 4 อย่าง, อีกทั้งมีการต่อยอดพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้อนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทาให้เกิดการอนุรักษ์ในเชิงพื้นที่จนประสบความสำเร็จอย่างชัดเจน นำไปสู่การขยายเป็นเครือข่ายป่าชุมชน และร่วมขับเคลื่อนให้เกิด พรบ.ป่าชุมชน เพื่อให้เกิดการทำงานที่เป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phra Bunliang Opaso (Sukpipat) (2566: 2) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวตำบลสวนจิก อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด” ผลการวิจัยพบว่า 1. คนอีสานมีความเชื่อพื้นฐาน 3 ด้าน คือ อำนาจลึกลับ วิถีชีวิต และวิธีปฏิบัติต่อความความเชื่อต่าง ๆ ส่วนความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเกิดจากความเชื่อว่า ป่า คือ แหล่งอาหาร ศูนย์การเรียนรู้ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน 2. ป่าชุมชนในตำบลสวนจิก คือ ป่าบ้านโคกร้าง และป่าบ้านดงดู่ เป็นแหล่งอาหาร แหล่งเรียนรู้ของชุมชนเกี่ยวกับสมุนไพร ความเชื่อ วิถีวัฒนธรรม และเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อของคนอีสานทั่วไป และยึดความเชื่อดังกล่าวนี้เป็นวิธีการอนุรักษ์ป่าชุมชน 3. การนำทฤษฎีทางปรัชญาได้แก่ อภิปรัชญา ญาณวิทยา พุทธจริยศาสตร์ มาวิเคราะห์ร่วมกับความเชื่อที่ว่า ป่าชุมชนเป็นแหล่งอาหาร แหล่งเรียนรู้ และเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ แล้วนำองค์ความรู้ที่ได้จากวิเคราะห์นี้ไปใช้เป็นวิธีการอนุรักษ์ป่าให้คงอยู่คู่กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน

2. การสร้างจิตสำนึกเชิงพุทธในการจัดการป่าชุมชนต้นแบบ อำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี พบว่า การสร้างจิตสำนึกเชิงพุทธ ประกอบด้วย พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐ เพื่อมีบทบาท ดังนี้ คือ 1) บทบาทผู้ให้ความรู้ 2) บทบาทผู้สร้างกระบวนการจัดการ 3) บทบาทผู้นำทางภูมิปัญญา 4) บทบาทผู้สร้างเครือข่าย และ 5) บทบาทผู้ประสานสัมพันธ์ ซึ่งมีการแสดงภาวะผู้นำในการจัดการป่าที่ประกอบด้วยภูมิความรู้ ภูมิธรรมและคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพุทธ

ประกอบด้วยสัปปุริธรรม 7 ที่ได้นำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้เกิดจิตสำนึกร่วมในการจัดการอนุรักษ์พิทักษ์ป่าชุมชน คือ 1) การหาจุดร่วม (ทิฏฐิสามัญญตา) คือส่งเสริมให้ชุมชนมีความเห็นร่วมกัน มีความเห็นตรงกัน ในการเห็นถึงประโยชน์ของการจัดการป่าร่วมกัน 2) การมีระเบียบ กฎ กติกาที่คนในชุมชนให้การยอมรับปฏิบัติเสมอกัน (สีลสามัญญตา) คือ มีความประพฤติสุจริต ดีงามตามระเบียบกติกาที่มี เคารพในสิทธิชุมชนเสมอกัน และ 3) การใช้ประโยชน์ร่วมกัน (สาธารณโภคี) คือ ส่งเสริมให้ได้รับประโยชน์อย่างยุติธรรมเสมอกันจากผลที่เกิดจากการอนุรักษ์ พิทักษ์ ฟื้นฟู รักษาป่าชุมชน โดยทุกคนในชุมชนร่วมเป็นเจ้าของป่าชุมชนและการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phra Samu Bunrit Mahapunyo (Sriwichai) (2566: 2) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การสร้างกระบวนการ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าของพระสงฆ์ และชุมชนตามแนววิถีพุทธในเขตเทศบาลตำบลห้วยยาง อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า การอนุรักษ์ป่าแบบมีส่วนร่วมโดยการมีพระสงฆ์ชาวบ้าน หน่วยงานราชการและองค์กรเอกชน ร่วมกันในการอนุรักษ์ป่าโดยยึดประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตการใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างมีส่วนร่วมตามแนววิถีพุทธประกอบไปด้วยลักษณะภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ การตั้งถิ่นฐาน เหตุการณ์การต่อสู้ ความเชื่อและศาสนา จิตสาธารณะและวิกฤตทางสังคมกับป่า และการสร้างเครือข่ายร่วมกับคนภายนอกชุมชนทั้งภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน กระบวนการสร้างอนุรักษ์ป่าของพระสงฆ์ตามแนววิถีพุทธ ด้วยการแสดงบทบาทสำคัญต่อการดำรงอยู่ของชุมชนเนื่องจากชาวบ้านมองพระสงฆ์เป็นผู้เสียสละบำเพ็ญตน เพื่อประโยชน์ของประชาชน ผู้มีสติปัญญารอบรู้ ในด้านวิชาการต่าง ๆ ในการเป็นที่พึ่งทางจิตใจและเป็นผู้ถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่า ช่วยเหลือเครื่องมือและเทคโนโลยีที่ทันสมัยจากองค์กรเอกชนและประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสารมวลชน การสร้างกระบวนการ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าของพระสงฆ์และชุมชนตามแนววิถีพุทธในเขตเทศบาลตำบลห้วยยาง อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น พระสงฆ์มีการอนุรักษ์และปลูกป่าตามหลักวิชาการ ป่าชุมชนใช้ประโยชน์ในการศึกษาปฏิบัติธรรม ทั้งภาครัฐและคณะสงฆ์สนับสนุนขับเคลื่อนพลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) การนำบุคคลภายนอกมาให้ความรู้และจัดเวทีเสวนาร่วมกับชุมชน การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของแผนงานและการลงพื้นที่ด้วยจิตอาสาเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนอย่างต่อเนื่อง

3. กระบวนการสร้างจิตสำนึกเชิงพุทธในการจัดการป่าชุมชนต้นแบบ อำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี มี 5 กระบวนการ ประกอบด้วย (1) กระบวนการให้ความรู้ (2) กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำ (3) กระบวนการส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรม (4) กระบวนการสร้างเสริมการมีส่วนร่วม และ (5) กระบวนการสานสัมพันธ์เครือข่ายทางสังคม โดยกระบวนทำงานด้านการสร้างจิตสำนึกร่วมของชุมชน เริ่มจากการหาจุดร่วม มีระเบียบเสมอกัน และใช้ประโยชน์ร่วมกัน คือ ส่งเสริมให้

ได้รับประโยชน์อย่างยุติธรรมเสมอกัน เพื่อสร้างจิตสำนึกร่วมในการจัดการป่าชุมชนให้มีผลสมฤทธิ์ที่เป็นรูปธรรมก่อให้เกิดดุลยภาพแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืนของการจัดการป่าชุมชน อันจะเป็นประโยชน์ในด้าน ต่าง ๆ คือ 1) ประโยชน์เกิดขึ้นกับตนเอง 2) ประโยชน์เกิดขึ้นกับเพื่อนร่วมงานและชุมชน และ 3) ประโยชน์เกิดขึ้นกับงานที่รับผิดชอบ การขับเคลื่อนภาระงานทุกอย่างไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ซึ่งจะส่งผลดี ต่อการพัฒนาชุมชนในภาพรวมให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างมั่นคงในที่สุด ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phra Athikaranarongrit Thatithammo (Wongkhieo) (2566: 2) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “แนวทางการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเชิงพุทธของชุมชน ตำบลแม่กัวะ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง” ผลการวิจัยพบว่า วิธีการจัดการป่าชุมชนมีปัจจัยที่สำคัญอยู่ 6 อย่าง ได้แก่ 1) การประชุม เพื่อปรึกษา หารือ วางแผนงานเกี่ยวกับการดูแลป่าชุมชนและป้องกันภัยที่เกิดจากไฟป่า 2) การแต่งตั้งคณะกรรมการ เพื่อให้มีบทบาทในการปฏิบัติงานและเป็นผู้นำชุมชนในการดูแลรักษาป่าชุมชน 3) การวางแผนปฏิบัติเพื่อเฝ้าระวังป้องกันและส่งเสริมให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของป่าชุมชน 4) การปฏิบัติงานตามหลักพระพุทธศาสนาที่เชื่อมโยงกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในท้องถิ่น เช่น การบวชป่า การสืบชะตาป่า การปลูกต้นไม้ 5) การสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อช่วยกันรณรงค์ประชาสัมพันธ์กฎ ระเบียบ และโทษที่ฝ่าฝืนผ่าสื่อต่าง ๆ เช่น สิ่งตีพิมพ์ วิทยุ Line ชุมชน เฟสบุ๊ค เป็นต้น และ 6) เครือข่าย เพื่อคอยประสานงานและผลักดันการดูแลป่าชุมชนสามารถดำเนินการไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุวัตถุประสงค์ของชุมชนได้อย่างแท้จริง ปัจจัยความสัมพันธ์ในการจัดการป่าเชิงพุทธของชุมชน ได้แก่ 1) ปัจจัยทางด้านผู้นำที่เป็นกลไกสำคัญในการผลักดันพลังชุมชน 2) ปัจจัยทางด้านกรรมการ เพื่อให้มีบทบาทและหน้าที่ผสานความร่วมมือของชุมชนในการดูแลและช่วยเหลือชุมชน 3) ปัจจัยทางด้านการมีส่วนร่วม โดยชุมชมมีจิตสำนึกและหวงแหนทรัพยากรป่าไม้ และเข้าใจวิธีการดูแลป่าชุมชนได้อย่างถูก 4) ปัจจัยด้านการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐที่เข้ามาสนับสนุน ช่วยเหลือ และผลักดันให้การปฏิบัติการอนุรักษ์ป่าชุมชน 5) ปัจจัยทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น การปฏิบัติที่เชื่องโยงหลักปฏิบัติตามแนวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเชิงพุทธ ควรนำหลักปธาน 4 มาประยุกต์ใช้เป็นฐานในการปฏิบัติ กล่าวคือ 1) สังวรปธาน คือ ชุมชนควรจัดทำแนวป้องกันไฟป่าปกป้องพื้นที่ป่าที่อุดมสมบูรณ์ 2) ปหานปธาน คือ ชุมชนควรรณรงค์ไม่ให้คนตัดไม้ในป่าชุมชน งดการเผาป่า และงดล่าสัตว์ทุกชนิด 3) ภาวนาปธาน คือ ชุมชนควรจัดเสริมป่า ปลูกต้นไม้ยืนต้นพัฒนาสิ่งแวดล้อม ในป่าชุมชน และ 4) อนุรักขนาปธาน คือ ชุมชนควรจัดทำพิธีบวชป่า และรักษากฎระเบียบป่าชุมชน

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “กระบวนการสร้างจิตสำนึกเชิงพุทธในการจัดการป่าชุมชนต้นแบบ อำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี” ผู้วิจัยสามารถสรุปได้องค์ความรู้จากการวิจัยได้ ดังนี้

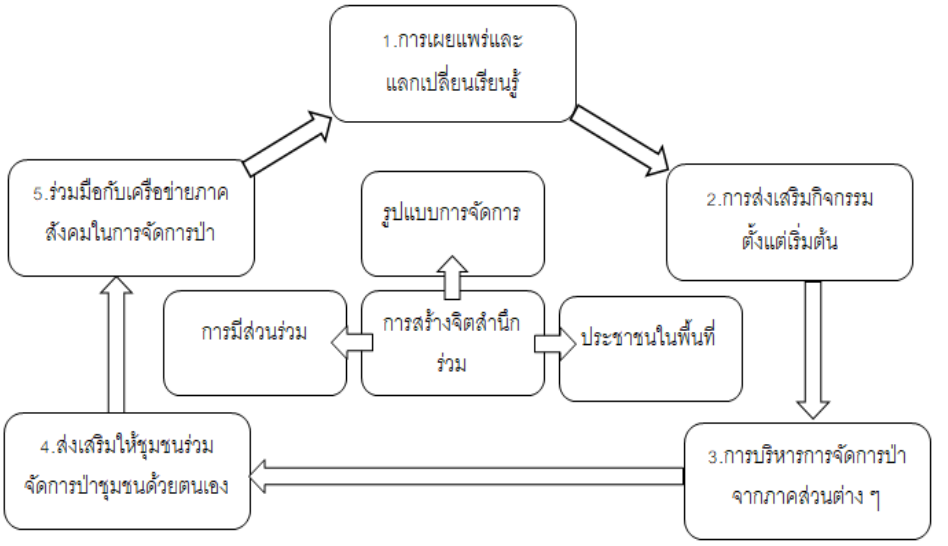

เอกสารอ้างอิง

Anan Khamparat. (2011). *Development of a community management model for Bung Pa Tham forest in the lower Mun River basin area. In the area of Sisaket Province and Ubon Ratchathani Province*. Doctor of Philosophy Thesis Department of Environmental Studies. Graduate School: Mahasarakham University.

Department of Local Administration Promotion. (2006). *Community forest development standards.* Bangkok: Department of Local Administration Ministry of Interior.

Mana Nakham. (2000). *Community organization's public forest management system: A case study of Takora Non Raka Forest*. Master of Education Thesis. Khon Kaen: Khon Kaen University.

Phra Athikaranamonrith Thatithammo (Wongkhieo). (2023). *Guidelines for*

participation in the conservation of the Buddhist community forest of the community of Mae Kua Subdistrict, Sop Prap District, Lampang Province. Doctor of Philosophy Thesis Department of Buddhism. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phra Bunliang Opaso (Sukpipat). (2023). *Analysis of beliefs in preserving community forests of the people of Suan Chik Subdistrict. Si Somdet District Roi Et Province.* Doctor of Philosophy Thesis Department of Buddhism. Graduate School: Mahachulalongkorn rajavidyalaya University.

Phra Maha Prakasit Sirimetho (Thitipasitthikorn). (2018). *Forest philosopher: The process of creating collective awareness in managing a model community forest in the upper Mun River Basin.* Doctor of Philosophy Thesis Department of Buddhism. Graduate School: Mahachulalongkorn-rajavidyalaya University.

Phra Samu Bunrit Mahapunyo (Sriwichai). (2023). *Creating a process. Participation in forest conservation by monks and communities following the Buddhist way of life in Huai Yang Subdistrict Municipality, Kranuan District, Khon Kaen Province. Doctor of Philosophy Thesis Department of Buddhism*. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Royal Forest Department. (1996). 100 years of the Royal Forest Department. Bangkok: Royal Forest Department.

Sanae Chamrik et al. (1993). Action research project. *Community forests in Thailand: guidelines for development.* Bangkok: Local Community Development Institute.

Somsak Sukwong. (2007). *Community forest management: for people and for the forest.* Bangkok: Documentary Publishing House.

Suchat Burirat. (2010). *Study of local wisdom in managing the Ban Nong Hua Khon community forest. Nong Muen Than Subdistrict At Samat District Roi Et Province.* Doctor of Philosophy Thesis Environmental studies field. Graduate School: Mahasarakham University.

วิเคราะห์ปัญญาประดิษฐ์ในทัศนะพุทธจริยศาสตร์

AN ANALYTICAL ARTIFICIAL INTELLIGENCE ANALYSIS IN THE BUDDHIST ETHICAL PERSPECTIVE

[1]พระอนันต์ อภินนฺโท (ผากา) และ [2]เกรียงไกร พินยารัก

[1]Phra Anan Adinandho (Phaka) and [2]Kriangkrai Pinyarak

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahachulalongkornrajavityalaya University, Thailand

[1]anan.pha@mcu.ac.th

Received: August 24, 2024; **Revised**: November 21, 2024; **Accepted**: December 27,2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับปัญญาประดิษฐ์ 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญญาประดิษฐ์ในทัศนะพุทธจริยศาสตร์ วิจัยเชิงเอกสาร ผลจากการศึกษาพบว่า พุทธจริยศาสตร์ที่ว่าด้วยหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม ซึ่งมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักการไว้ เพื่อเป็นมาตรฐานของมนุษย์ทั้ง 3 ระดับ ตั้งแต่ เบื้องต้น(ศีล) ท่ามกลาง(สมาธิ) และระดับสูง (ปัญญา) เพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติที่ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีสติปัญญา มีความสุขอันสมบูรณ์ที่สุด เพราะจริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยอุดมคติของชีวิต คือ ความดีอันสูงสุดและปัญญาประดิษฐ์จะมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นในสังคมมนุษย์ เนื่องจากปัญญาประดิษฐ์มีบทบาทในหลาย ๆ ด้าน การนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มาใช้งานจึงมีประโยชน์และความสำคัญ ได้แก่ 1) เจตนา 2) การกระทำ (3) ผลการกระทำ ทำแต่การใช้งานกันย่อมก่อให้เกิดผลกระทบตามมา เช่น อาจทำงานผิดพลาด หรือ อาจถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือ เป็นปัจจัยในการก่อเหตุก่ออันตรายได้ โดยการวิเคราะห์จากแนวคิดทางพุทธจริยศาสตร์ เพื่อทำให้มนุษย์

---

[1]นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา

[2]ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร.,หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา

ตระหนักรู้ในการดำรงอยู่กับบริบทของเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อสามารถใช้งานปัญญาประดิษฐ์ได้อย่างเหมาะสม และหลักปฏิบัติที่ว่าด้วยคุณค่าทางจริยธรรมสำหรับพฤติกรรมของมนุษย์ เพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับปัญหาทางจริยศาสตร์ที่ว่า อะไรคือความดี อะไรคือความชั่ว อะไรคือสิ่งที่ควรทำหรือไม่ควรทำ มีอะไรเป็นเกณฑ์ในการตัดสินความดี ความชั่วนั้น อะไรคือ เป้าหมายสูงสุดของชีวิตแห่งการเป็นมนุษย์ของพระพุทธศาสนาที่นำมาศึกษาวิเคราะห์ด้วยการใช้เหตุผลตามวิธีการของปรัชญา ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงอุปมาหลักคำสอนทั้งหมดนั้น ให้ใช้เป็นเครื่องมือเพื่อนำไปสู่วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้

คำสำคัญ : พุทธจริยศาสตร์ ,ปัญญาประดิษฐ์,พระพุทธศาสนา

Abstract

This academic article the objective for 2 respects are 1) study about the concept of Artificial Intelligence, 2) study about Artificial Intelligence Analysis in the Buddhist Ethical Perspective. This is a documentary research. The study results is found that; The Buddhist Ethical regarding ethical principles which the Buddha has set principles as standards for human beings for 3 levels, from the beginning (Sīla), the middle (Samādhi), and the highest level (Paññā) So that the people can live a good life according to the ideals, that is to be a complete human being, be an intelligent person, be the most completely happy person. Ethics is the science of life's ideal being the highest good and Artificial Intelligence is instrumental in doing many aspects in the human society. The use of Artificial Intelligence technology has benefits and importance, including: (1) Intention (2) Actions, (3) Results of actions but their use inevitably causes consequences, such as malfunctions or being used as a tool. By analysis in the Buddhist Ethical has the purposes make the humans aware of their existence in the context of modern technology, able to use the Artificial Intelligence appropriately and the principles of practice regarding ethical values for human behavior to answer the questions about the ethical problem that what is good or bad, what are the things you should be done or should not have done, what is the criterion for judging good and bad, and what is the ultimate goal of being human. Being human in Buddhism is studied and analyzed using reasoning according to the methods of philosophy that The Buddha used all doctrines as tools to lead to the set objectives or goals.

Keywords: Buddhist Ethical Perspective, Artificial Intelligence, Buddhism

บทนำ

พุทธจริยศาสตร์เป็นเครื่องมือที่ควบคุมความประพฤติของมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นผู้ขับเคลื่อนทางสังคม ถ้ามนุษย์ในสังคมใดมีความประพฤติชอบในจริยธรรมอยู่ในครรลองของจริยศาสตร์ สังคมย่อมมีแต่ความสงบสุข (พระครูปลัดสุวัฒนพุทธคุณ จนฺทาโภ, 2562: 12) ในทางตรงกันข้ามคนไร้จริยศาสตร์ขาดจริยธรรมสังคมนั้นก็ไม่มีความสงบสุข (พระครูวินัยธรอำนาจ พลปญฺโญ , 2560: 334) ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าพุทธจริยศาสตร์จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่เป็นกรอบในการดูแลมนุษย์ ตั้งแต่ระดับบุคคล สังคม ครอบคลุมไปจนถึงระดับสัจธรรมอันเป็นอุดมคติสูงสุดของพุทธปรัชญาเถรวาท ตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสไว้แล้วโดยมีจุดหมายหรือผลของการกระทำชัดเจน เป็นที่แน่นอนและยอมรับในหมู่สาวกหรือผู้ที่เลื่อมใสปฏิบัติตาม ด้วยหลักการที่มุ่งเน้นใช้เหตุผลจากปัญญาควบคู่กับศรัทธา (อดิศักดิ์ ทองบุญ, 2525: 59) และสอนแนวทางดำรงชีวิตที่ถูกต้องดีงาม โดยอาศัยศรัทธาเป็นหลักพุทธศาสนากับพุทธปรัชญามีจุดกำเนิดเดียวกัน คือ คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยกัน(พระมหามฆวินทร์ ปุริสุตฺตโม, 2560: 94-95) พุทธศาสนานั้นดำเนินไปตามหลักคำสอนตามที่จารึกในคัมภีร์ คือ พระไตรปิฎก เป็นหลักโดยไม่ต้องใช้เหตุผล ส่วนพุทธปรัชญา ในพระไตรปิฎกตามแนวทางของหลักเหตุผล กล่าวคือแสวงหาเหตุผลจากคำสอนที่สมบูรณ์และลึกซึ้งแล้วนั้น ขยายความให้สามัญชนสามารถเข้าใจได้ง่าย (ศศลักษณ์ ทองขาว, 2546: 27)

ในขณะที่ปัญญาประดิษฐ์ในฐานะเครื่องมือที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการของวิถีชีวิตในโลกสมัยใหม่ (สุริยัน เขตบรรจง, 2546: 27) มนุษย์ในฐานะผู้สร้างและผู้ใช้งานย่อมต้องมีส่วนตระหนักความสำคัญของผลกระทบทั้งประโยชน์และโทษที่อาจเกิดขึ้น ได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ตลอดจน ผู้ใช้งาน โดยปัญญาประดิษฐ์(พระมหาสุรชัย ชยาภิวฑฺโน, 2560: 144) เนื่องจากวิเคราะห์ผิดพลาดว่าคนงานคนนั้นเป็นภัยคุกคามต่อภารกิจของมัน จึงประมวลผลวิธีที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดในการกำจัดภัยคุกคามต่อภารกิจโดยการใช้แขนไฮดรอลิกที่ทรงพลังผลักกระแทกจนทำให้คนงานตายในทันที (เหมือน สุขมาตย์, 2562: 37) ด้วยความผิดพลาดของปัญญาประดิษฐ์ (Gabriel Hallevy, 2016): 171) ซึ่งความเสียหายจากกระทำความผิดเกิดขึ้นได้ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ซึ่ ดังนั้น ในทุกสังคมจึงจำเป็นต้องใช้กฎหมายและกฎศีลธรรมควบคู่กันไป ในปัจจุบันและอนาคตอันใกล้ว่า ปัญญาประดิษฐ์จะมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นในสังคมมนุษย์ จึงเกิดผลกระทบและผลลัพธ์ ที่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมนุษย์ซึ่งรวมไปถึงแนวคิดที่มีผลกระทบต่อความเชื่อและศาสนา

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยสนใจศึกษาวิเคราะห์จากแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ เพื่อทำให้มนุษย์ตระหนักรู้ความสัมพันธ์ในการดำรงอยู่กับบริบทของเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อสามารถใช้งาน

ปัญญาประดิษฐ์ได้อย่างเหมาะสม เพราะแท้จริงไม่สามารถตัดขาดเทคโนโลยีออกจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับสังคมมนุษย์ได้ ถึงแม้ว่าเทคโนโลยีจะเป็นเพียงวัตถุ หรือ สิ่งที่สร้างจากความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ที่เป็นหัวใจสำคัญของพุทธจริยศาสตร์ คือ สิ่งจะเข้ามาช่วยให้มีความเป็นเหตุเป็นผลในการตัดสินใจ โดยเฉพาะภายใต้สถานการณ์ที่มีความขัดแย้งทางจริยธรรม มนุษย์ในฐานะ ผู้สร้าง ผู้พัฒนา ต้องเริ่มให้ความสำคัญในประเด็นดังกล่าว เช่นเดียวกับการเร่งพัฒนาศักยภาพ และขีดความสามารถของปัญญาประดิษฐ์ให้สูงขึ้นไปเพื่อตอบสนองการใช้งานของสังคมมนุษย์

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดของปัญญาประดิษฐ์
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญญาประดิษฐ์ในทัศนะพุทธจริยศาสตร์

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง“วิเคราะห์ปัญญาประดิษฐ์ในทัศนะพุทธจริยศาสตร์ ”เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documents) ซึ่งได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาเอกสาร

1.1 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารขั้นปฐมภูมิ โดยรวบรวมข้อมูล จากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยเล่มที่เกี่ยวข้องกับปัญญาประดิษฐ์ในทัศนะพุทธจริยศาสตร์

1.2 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารขั้นทุติยภูมิ โดยรวบรวมข้อมูลจากอรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส ตำารา เอกสาร งานวิจัย บทความที่เกี่ยวข้องกับวิปัญญาประดิษฐ์ในทัศนะพุทธจริยศาสตร์

ขั้นที่ 2 รวบรวมและเรียบเรียงข้อมูล

2.1 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารขั้นทุติยภูมิ โดยรวบรวมข้อมูลจากตำรา เอกสาร งานวิจัย บทความที่เกี่ยวข้องกับปัญญาประดิษฐ์ในทัศนะพุทธจริยศาสตร์เพื่อการเจริญสมถะและวิปัสสนากัมมัฏฐาน

2.2 เรียบเรียง เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับปัญญาประดิษฐ์ในทัศนะพุทธจริยศาสตร์

ขั้นที่ 3 วิเคราะห์คุณค่าและสรุปเนื้อหา

3.1 ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Documents) วิเคราะห์ปัญญาประดิษฐ์ในทัศนะพุทธจริยศาสตร์ แล้วนำมาประมวลผลให้ได้เนื้อหาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.2 วิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุป พรรณนาและอธิบายผลต่อไป

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องศึกษาวิเคราะห์ปัญญาประดิษฐ์ในทัศนะพุทธจริยศาสตร์ ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. ความหมายของปัญญาประดิษฐ์

ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) คือ ความสามารถของเครื่องจักรที่เลียนแบบพฤติกรรมความฉลาดหรือปัญญาจากมนุษย์ ปัญญาประดิษฐ์เป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของมนุษย์ โดยอยู่ในฐานะเครื่องมือปัญญาประดิษฐ์เป็นหน่วยปัญญาชนิดหนึ่ง ซึ่งหน่วยปัญญาต้องมีคุณลักษณะ 5 ประการ (เหมือน สุขมาตย์, 2562: 37) คือ

1. การติดต่อสื่อสาร (Communication)
2. ความรู้ภายใน (Internal knowledge)
3.ความรู้ภายนอก (External knowledge)
4. เป้าหมายที่ขับเคลื่อนด้วยพฤติกรรม (Goal-driven behavior)
5. ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity)

1.1 ประเภทของปัญญาประดิษฐ์

ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ถูกสร้างขึ้นมาและพัฒนามาหลายยุคโดยจุดเริ่มต้นการสร้าง AI คือการเลียนแบบความสามารถของมนุษย์ในการเรียนรู้ การเข้าใจ และความสามารถในด้านการแก้ปัญหา เพื่อตอบสนองความต้องการและทดแทนงานบางอย่างที่มนุษย์ยังไม่สามารถทำได้ AI ถูกคิดค้นและสร้างขึ้นมาตั้งแต่คริสต์ศักราช 1950โดยในช่วงปีนี้ได้มีการสร้างแนวคิดอันเป็นพื้นฐานของการสร้างผลงานปัญญาประดิษฐ์ และถูกนำมาใช้ในด้านอุตสาหกรรมเทคโนโลยี หากจัดกลุ่มตามการใช้งาน

กลุ่มที่ 1 Gamming (ค.ศ.1988 - 2016) เป็น AI ในยุคแรกเริ่มมีการเรียนรู้แบบ Deep Learning ถูกนำมาใช้ในรูปแบบเกมส์และถูกพัฒนามาอย่างต่อเนื่องโดยเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นคือ AI ถูกนำมาพัฒนาในผู้รูปแบบเล่นโกะที่เรียกว่า AlphaGo ซึ่งในปี 2017 AlphaGo สามารถแข่งเล่นโกะชนะแชมป์ระดับโลกได้ (ชาญวิทย์ บุญช่วย, 2563)

กลุ่มที่ 2 Perception (ค.ศ.1989 - 2017) เป็น AI ที่รับรู้และเข้าใจคำสั่งของมนุษย์ การประยุกต์ใช้งานด้านนี้เป็นที่รู้จักอย่างมากในรูปแบบของแอปพลิเคชั่นบนมือถือ เช่น Apple SIRI

กลุ่มที่ 3 Decision (ค.ศ.1994 - 2017) AI มีบทบาทในด้านการสนับสนุนธุรกิจ โดยอยู่ในรูปแบบของระบบอัตโนมัติที่เข้าไปตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ เช่น การเป็นผู้ช่วยตัดสินใจ วิเคราะห์ข้อมูล การตอบข้อความอัตโนมัติ

กลุ่มที่ 4 Feedback (ค.ศ.2007 - 2017) เป็นยุคที่ AI อยู่ในรูปแบบของระบบอัตโนมัติที่มีการปรับตนเองให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ถูกสร้างขึ้นเพื่อเข้ามาเป็นผู้ช่วยมนุษย์มากขึ้น เช่น รถยนต์ไร้คนขับ และในปัจจุบันมีการนำ AI มาสร้าง Machine Learning อัตโนมัติ

ถึงแม้ปัญญาประดิษฐ์ หรือ AI จะเข้ามามีบทบาทในอุตสาหกรรมเทคโนโลยีตั้งแต่ ค.ศ.1988 แต่ใช่ว่าจะเป็นที่ยอมรับหรือรู้จักในสังคมอย่างแท้จริง ซึ่งการลงทุนและการพัฒนา AI จะมีช่วงที่เรียกได้ว่าเป็นช่วงสิ้นหวัง และมีแนวโน้มที่สูงขึ้นในอนาคตเพราะคนต้องการเทคโนโลยีเพื่อเข้ามาช่วยตอบสนองการใช้ชีวิตมากขึ้น ซึ่งสามารถแบ่งประเภทการเรียนรู้ได้ (Machine Learning Type) (ณัฏฐณิชา ยงยิ่ง, 2562: 10)

1.2 ความสำคัญปัญญาประดิษฐ์

ปัจจุบัน AI มีบทบาทที่กลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตมนุษย์ในระดับความจำเป็น ต้องใช้งานและขยายตัวขึ้นเรื่อยๆ ตั้งแต่ระดับบุคคล สถาบันครอบครัว สังคม การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ ศาสนาและวัฒนธรรม โดยที่ปัญญาประดิษฐ์ หรือ AI นั้น สร้างความเป็นไปได้ให้แก่เครื่องจักรในการเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีต ปรับแต่งเข้ากับข้อมูลที่ป้อนเข้าไปใหม่และทำหน้าที่เปรียบเสมือนมนุษย์ ตัวอย่างของ AI ส่วนใหญ่ที่มักจะได้ยินในทุกวันนี้ เริ่มตั้งแต่คอมพิวเตอร์ที่เล่นหมากรุกได้ จนถึงรถยนต์ที่ขับเคลื่อนด้วยตัวเอง เหล่านี้ล้วนแต่ต้องพึ่งพาการเรียนรู้เชิงลึก ซึ่งการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ไม่ได้มีไว้เพื่อแทนที่มนุษย์เรา หากแต่ช่วยเพิ่มความสามารถและทำให้พวกเราทำสิ่งที่ทำอยู่ได้ดียิ่งขึ้น เนื่องด้วย algorithm ของ AI มีวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างจากมนุษย์ โดย AI จะพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ในรูปแบบที่แตกต่างออกไป

1) การเรียนรู้แบบก้าวหน้า (progressive)ของปัญญาประดิษฐ์

ในการนำข้อมูลมาเขียนคำสั่งโปรแกรม ปัญญาประดิษฐ์ หรือ AI นั้น ค้นหาโครงสร้างและความสม่ำเสมอของข้อมูล เพื่อกำหนดอัลกอริธึมทักษะด้านต่าง ๆ กล่าวคือ อัลกอริธึมจะกลายเป็นตัวแยกประเภทหรือตัวพยากรณ์ ดังนั้นอัลกอริธึมจะสามารถเรียนรู้วิธีการเล่นหมากรุกและเรียนรู้ว่าควรจะเดินหมากตัวใดในตาถัดไป ซึ่งแบบจำลองประเภทนี้จะได้รับการปรับให้ดีขึ้นเมื่อได้รับข้อมูลใหม่ กระบวนการส่งค่าย้อนกลับ (back propagation) คือ เทคนิคหนึ่งของ AI ในการปรับแต่งแบบจำลองผ่านการฝึกฝนและข้อมูลเพิ่ม เมื่อผลลัพธ์ครั้งแรกยังไม่ถูกต้องนัก (James Howard Goodnight, 2563)

2) วิเคราะห์ข้อมูลมากกว่าและลึกกว่ามนุษย์และคอมพิวเตอร์ทั่วไป

ปัญญาประดิษฐ์วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เครือข่ายประสาทเทียม (neural network) ด้วยประสิทธิภาพอันเหลือเชื่อของคอมพิวเตอร์และ ข้อมูลบิ๊กดาต้า จึงจำเป็นต้องใช้ข้อมูลปริมาณมากในการพัฒนาด้านการเรียนรู้เชิงลึกของแบบจำลอง เนื่องจากแบบจำลองเหล่านี้จะเรียนรู้จากข้อมูลโดยตรง ยิ่งหากสามารถป้อนข้อมูลปริมาณมากขึ้นเท่าใด แบบจำลองก็จะยิ่งก่อให้เกิดความแม่นยำมากขึ้นเท่านั้น(James Howard Goodnight, 2563)

3) ปัญญาประดิษฐ์มีความแม่นยำในการทำงานสูงมาก

ปัญญาประดิษฐ์หรือ AI ทำงานผ่านเครือข่ายประสาทเทียม (ธนาวุฒิ ประกอบผล, 2552: 74)(neural network) ยกตัวอย่างเช่น การโต้ตอบกับ Alexa Google Search และ Google Photos ล้วนใช้เทคนิคการเรียนรู้เชิงลึก ทั้งนั้น และนับวันโปรแกรมเหล่านี้ยิ่งมีความแม่นยำมากยิ่งขึ้นตามการใช้งานที่เพิ่มขึ้น ในทางการแพทย์ เทคนิคของ AI ด้านการเรียนรู้เชิงลึก การจำแนกภาพ และการจดจำวัตถุ ได้รับการใช้ค้นหามะเร็งผ่านเครื่อง MRIs ด้วยความแม่นยำจากรังสีแพทย์ที่ได้รับการฝึกฝนวรพรรณ เสนาณรงค์, 2558: 691)

4) ปัญญาประดิษฐ์สามารถใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ

ปัญญาประดิษฐ์มีอัลกอริธึมที่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง เนื่องจากบทบาทของข้อมูลนับว่ามีความสำคัญมากกว่าที่เคยเป็นมา นอกจากจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของระบบงานที่ต้องการได้แล้ว ปัญญาประดิษฐ์ยังส่งผลต่อการทำงานในภาพรวมขององค์กรได้เป็นอย่างดี และยังสร้างประโยชน์ในด้านต่างๆอีกมากมาย ได้แก่

(1) ช่วยให้กระบวนการแก้ไขปัญหา และมีความสอดคล้องกันมากขึ้น

(2) ช่วยแก้ไขปัญหาต่างๆ ในกรณีที่ยากเกินความสามารถของมนุษย์

(3) รองรับข้อมูลและองค์ความรู้จำนวนมากได้

(4) การวิเคราะห์ปัญหาได้ละเอียดรอบคอบ

(5) มีประสิทธิภาพประยุกต์ใช้ในงานด้านต่างๆ

(6) การควบคุมเครื่องจักรกลและเครื่องคอมพิวเตอร์ทำได้ง่ายขึ้น

ประโยชน์ของปัญญาประดิษฐ์เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าประสิทธิภาพการทำงานของปัญญาประดิษฐ์นั้นมีความสำคัญ นอกจากนี้ยังเป็นแนวทางในการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ให้มีความสามารถมากขึ้น และนำไปประยุกต์ใช้งานร่วมกับแขนงวิชาต่างๆได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. วิเคราะห์ปัญญาประดิษฐ์ในทัศนะพุทธจริยศาสตร์

ปัจจุบัน และ ในอนาคตอันใกล้ จะไม่ได้มีแค่ปัญญาประดิษฐ์ ที่เป็นหุ่นยนต์รูปร่างคล้ายกับมนุษย์เท่านั้น แต่มาในรูปแบบของโปรแกรมสำเร็จรูปในอุปกรณ์ ข้าวของเครื่องใช้ ที่ประมวลผล

ข้อมูลต่างๆ ให้แก่ผู้คน ทั้งระดับปัจเจก และ ระดับสังคม ในปัจจุบันที่ใกล้ตัวเราที่สุด คือ โทรศัพท์มือถือ เราจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับปัญญาประดิษฐ์ ในฐานะส่วนหนึ่งกับสังคม ภายใต้การดำเนินชีวิตของคนเราจะสามารถขับเคลื่อนต่อไปได้ ขึ้นอยู่กับกลไกของความคิด คนจึงมีความแตกต่างกัน มีปรัชญาในการดำเนินชีวิตที่ต่างกัน ขึ้นอยู่กับการกำหนดหน้าที่ และตัดสินใจว่าจะเลือกใช้แนวทางใด เป็นหลักในการยึดถือ การมองโลกในเชิงปรัชญาจึงเป็น รากฐานของความคิดและพฤติกรรม เป็นตัวกำหนดทิศทางชีวิต ซึ่งทำให้แต่ละคนมีทัศนะต่อโลกและชีวิตในมุมมองที่หลากหลายแตกต่างกันไปในสังคม

ในขณะที่เทคโนโลยีได้ถูกนำเสนอเป็นประเด็นทางปรัชญา เมื่อนักปรัชญาอย่าง มาร์ติน ไฮเด็กเกอร์ (Martin Heidegger) เสนอแนวคิดที่ทำให้เห็นว่า เทคโนโลยีเป็นกรอบที่กำหนดความเข้าใจของเราที่มีต่อโลก องค์ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ทำให้เกิดนวัตกรรมที่เข้าไปจัดการกับแม่น้ำแล้วเปลี่ยนแม่น้ำให้กลายเป็นแหล่งพลังงาน ตัวอย่างของไฮเด็กเกอร์แสดงให้เห็นว่าเทคโนโลยีสมัยใหม่กำลังตีกรอบความเข้าใจเราให้มองเห็นความหมายของแม่น้ำในแง่มุมทรัพยากรเท่านั้น ซึ่งถือว่าเป็นอันตราย ถ้าหากเราจะมองโลกตามที่เทคโนโลยีกำหนดให้เราเท่านั้นเพราะแสดงให้เห็นว่า เทคโนโลยีมีมิติที่ลึกซึ้ง หากเรามองเห็นว่าปัญญาประดิษฐ์เป็นเพียงเครื่องมือ ก็ต้องเข้าใจว่าเทคโนโลยีเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นมาจากความรู้ของมนุษย์ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายบางอย่างและเทคโนโลยีหมายถึงระบบการใช้งานในสังคมทั้งหมด

ดังนั้น ในทางปรัชญาผู้วิจัยเสนอว่า เราควรที่จะมีความไว้วางใจต่อปัญญาประดิษฐ์ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ทางพุทธปรัชญา ไม่ต่างจากความไว้วางใจที่เรามีต่อมนุษย์ด้วยกัน เพราะว่าเราสามารถประเมินปัจจัยต่างๆ เพื่อตัดสินใจว่าจะไว้วางใจเทคโนโลยีได้เพียงใด ไม่ต่างจากการประเมินว่า เราจะเชื่อใจมนุษย์ด้วยกันได้มากน้อยเพียงใด เมื่อปัญญาประดิษฐ์เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ในรูปแบบที่เราอยู่ในฐานะเป็นผู้กำหนดให้ปัญญาประดิษฐ์เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้มนุษย์ สามารถทำความดีและความชั่วสะดวกขึ้น ก็เท่ากับว่ามันกำลังเข้ามาอยู่ในความสัมพันธ์ทางจริยธรรม และการคิดของมนุษย์นั้น แต่เมื่อย้อนถามว่าอะไรคือปัญญาหรือปัญญาที่มนุษย์ควรแสวงหา คืออะไร ซึ่งในทางพุทธปรัชญา อาจกล่าวได้ว่า

1) ปัญญา คือ ความรู้ความเข้าใจอย่างชัดเจน เป็นความรู้เข้าใจแยกแยะเหตุและผล ความดี ความชั่ว อะไรให้คุณ สิ่งใดให้โทษ อะไรคือประโยชน์ และ มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น และความรู้ที่จะจัดแจง จัดสรร จัดการ ดำเนินการ เพื่อทำให้บรรลุผล ล่วงพ้นปัญหาต่างๆ ไปจนถึงความรอบรู้ในกองสังขารมองเห็นตามความเป็นจริง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559: 232)

2) ปัญญา (ปัญญาสิกขา) คือ ความรู้ และ ความเข้าใจ เป็นความรอบรู้ที่เกิดจากการคิดที่ถูกต้องเป็นตัวนำ เมื่อปัญญาดีด้วยการคิดที่ถูกต้อง จะก่อให้เกิดการรู้และเข้าใจที่ถูกต้อง

ส่งผลให้เกิดความประพฤติที่ถูกต้อง จากความประพฤติที่ถูกต้อง ส่งผลให้จิตใจดีงาม จิตใจที่ดีงามบริสุทธิ์ ตั้งมั่นควรแก่การทำงาน จะส่งผลไปสู่ปัญญาที่เฉียบแหลม (กิตติชัย สุธาสิโนบล, 258: 18)

จะเห็นได้ว่าปัญญาเป็นบางสิ่งบางอย่างที่เกิดขึ้นในมนุษย์ โดยปัญญานั้นต้องเป็นสัมมาทิฏฐิ คือ ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เพราะปัญญาจะมีประโยชน์ก็ต่อเมื่อปัญญาถูกมนุษย์นำไปปรับใช้เป็นรูปแบบแห่งความคิดที่ถูกทางในการพัฒนาการประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้อง ส่วนการคิดได้หรือการคิดอย่างมีเหตุผลนั้นก็ไม่ใช่แค่การคิดแบบสามัญธรรมดาทั่วไป

แต่การคิดที่จัดว่าเป็นปัญญาได้ต้องเป็นการคิดที่มุ่งไปที่การสามารถคิดแยกแยะชั่วดีได้อย่างเป็นรูปธรรม เรียกว่าปัญญาสามารถพัฒนาสิ่งที่ดีในตนเองให้ดีต่อไปได้และสามารถปรับปรุงสิ่งที่ไม่ดีให้ดีขึ้นได้ ตามธรรมชาติของมนุษย์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นมีบางแง่มุมที่มีธรรมชาติเหมือนกับสิ่งมีชีวิตอื่นๆที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ โดยในเบื้องต้นนั้นมนุษย์จะต้องได้รับ “การเลี้ยงดู”จากพ่อแม่ก่อนที่เป็นเช่นนี้เพราะยังไม่มีความรู้ที่จะเอาตัวรอด ยังไม่รู้อะไรเป็นอะไร ยังไม่รู้จักชีวิตของตนเอง ยังไม่รู้สิ่งแวดล้อมที่ตัวเองจะต้องอาศัยและเกี่ยวข้อง เมื่อมนุษย์เกิดมาแล้วต้องการความอยู่รอดก็ต้องมีความรู้ แหล่งความรู้ที่สำคัญของมนุษย์

หลักธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทมีเป้าหมายเพื่อดับทุกข์และสร้างความสงบสุขแก่ชีวิตและสังคม จากกิเลสรู้เท่าทันต่อกิเลส ความชั่ว สิ่งยั่วยุทั้งหลายไม่เป็นทาสของกิเลสใดๆและปฏิบัติเพื่อเข้าถึง ความเป็นผู้เบิกบาน ไม่ขุ่นมัวมีความ สะอาด สว่างและ สงบ ล้วนมีความเพียรเป็นพื้นฐาน (ขุ.ธ. (ไทย) 25/25/31) ในการกระทำกรรมใดจะสำเร็จลงได้โดยอาศัยความเพียรเป็นเครื่อง“ประคับประคองไป” (ขุ.ธ. (ไทย) 25/25/31) พระพุทธองค์จึงทรงมองว่าเมื่อมนุษย์มีความสามารถในการเลือกและตัดสินใจ จงใจ ตั้งใจริเริ่มโดยตนเอง เมื่อกระทำไปโดยเจตนาแล้วเกิดเป็นกรรม ดังนั้นจึงต้องรับผิดชอบการกระทำ

สำหรับพุทธจริยศาสตร์นั้ ซึ่งมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักการไว้ เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ ตั้งแต่ เบื้องต้น ท่ามกลาง และระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติที่ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีสติปัญญา มีความสุขอันสมบูรณ์ที่สุด การนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มาใช้งานจึงมีประโยชน์และความสำคัญ เพื่อทำให้มนุษย์ตระหนักรู้ความสัมพันธ์ในการดำรงอยู่กับบริบทของเทคโนโลยีสมัยใหม่ เป้าหมายสูงสุดของชีวิตแห่งการเป็นมนุษย์ของพระพุทธศาสนาที่นำมาศึกษาวิเคราะห์ด้วยการใช้เหตุผลตามวิธีการของปรัชญา ซึ่ง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงอุปมาหลักคำสอนทั้งหมดนั้น ให้ใช้เป็นเครื่องมือเพื่อนำไปสู่วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้

อภิปรายผล

1.วิเคราะห์ปัญญาประดิษฐ์ในทัศนะพุทธพุทธจริยศาสตร์ที่ใช้เป็นเครื่องมือที่ส่องความประพฤติของมนุษย์และเป็นเกณฑ์ตัดสินความถูกผิด ควรไม่ควร คือ รากฐานของความสุข ความสงบในสังคม ที่แสดงออกมาจากพฤติกรรมของตน ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าพุทธจริยศาสตร์จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่เป็นกรอบในการดูแลมนุษย์ ดูแลสังคมและสร้างความสุขให้แก่สังคม ซึ่งสอดคล้องกับ (Gabriel Hallevy, 2016: 171) ผู้ใช้งานย่อมต้องมีส่วนตระหนักความสำคัญของผลกระทบทั้งประโยชน์และโทษที่อาจเกิดขึ้น ทั้งผู้กระทำและผู้ถูกกระทำก็ย่อมมีโอกาสได้รับผลกระทบในทางที่ดีและไม่ดีก็ได้ การใช้ปัญญาประดิษฐ์ตั้งแต่ระดับบุคคล สังคม ครอบคลุมไปจนถึงระดับสัจธรรมอันเป็นอุดมคติสูงสุดของพุทธปรัชญาเถรวาท

2. การใช้ปัญญาประดิษฐ์ในระดับบุคคลและสังคม หากมองจากเกณฑ์ของพุทธปรัชญาโดยเน้นทางพุทธจริยศาสตร์ ปัญญาประดิษฐ์ คือเป็นสิ่งประดิษฐ์ที่ไม่มีชีวิต ไม่มีวิญญาณ ถึงแม้บางประเทศในโลกจะอนุมัติให้ปัญญาประดิษฐ์มีสถานะภาพเป็นพลเมืองดิจิทัลอย่างถูกต้องตามกฎหมายก็ตาม ก็ไม่ต่างไปจากเครื่องมือ หรือ อุปกรณ์ อำนวยความสะดวก ซึ่งแม้จะสร้างให้มีรูปร่างหน้าตาเหมือนมนุษย์ สามารถสนทนาโต้ตอบ และ มีสติปัญญาคล้ายคลึง หรือ เหนือกว่ามนุษย์ก็ตาม ทั้งในทางศีลธรรมและกฎหมายการรับผิดต่อการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีโดยมิชอบ (วรพงษ์ มนัสเกียรติ, 2565: 65) แม้จะยังไม่มีใครให้คำตอบได้ชัดเจนเรื่องความกังวลถึงอนาคตว่าปัญญาประดิษฐ์จะเป็นภัยคุกคามมนุษย์หรือไม่ ความก้าวล้ำของปัญญาประดิษฐ์จะเป็นภัยต่อมนุษย์ในลักษณะใด มีการคาดการณ์ว่าในอนาคตการพัฒนา ปัญญาประดิษฐ์ อาจก้าวไปถึงขั้นที่ทำงานได้สมบูรณ์แบบเหมือนสมองมนุษย์ จึงไม่จำเป็นต้องพึ่งพามนุษย์และอาจปิดกั้นระบบไม่ให้มนุษย์ควบคุมมันได้อีกต่อไป

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การเกิดขึ้นของปัญญาประดิษฐ์จึงมีทั้งข้อดี ในผลประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้งาน หลักการสำคัญประการหนึ่งของพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นฐานแนวคิดที่สัมพันธ์กับจริยศาสตร์ คือ หลักของเจตนา ในทรรศนะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์จะมีแนวคิดว่า เงื่อนไขที่จะทำให้เป็นกรรม ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์และสัตว์โดยสมมุติก็ตาม จะต้องมีอำนาจในการคิดด้วยตนเองก่อน เพราะถ้าหากว่ามนุษย์เราเป็นหุ่นยนต์ ถูกตั้งระบบเซตโปรแกรมไว้ ก็ไม่ควรได้ชื่อว่าทำกุศลหรืออกุศลกรรม ในพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ ทั้ง 3 ระดับ ตั้งแต่

เบื้องต้น ท่ามกลาง และระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติที่ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีสติปัญญา มีความสุขอันสมบูรณ์ที่สุด

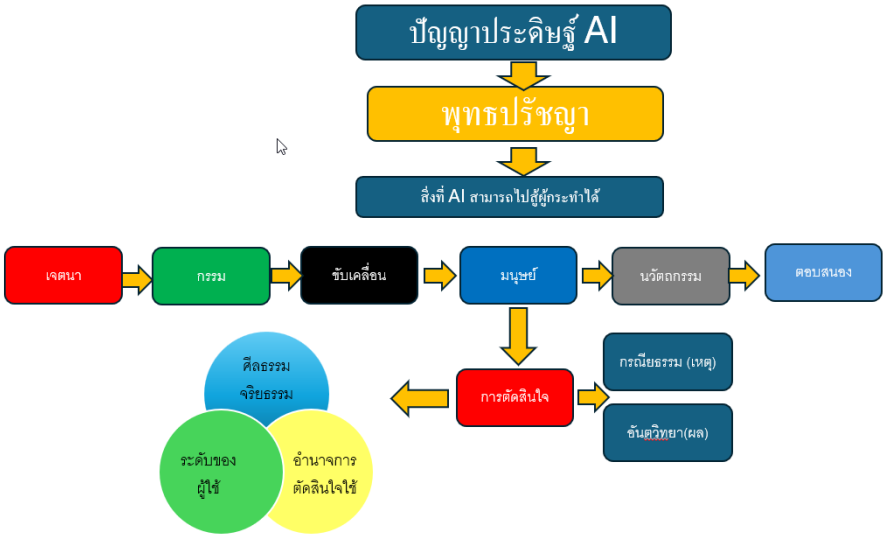

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539) *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ณัฏฐณิชา ยงยิ่ง. (2562) *การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการเรียนรู้เชิงลึกในการจำแนกข้อมูลถนนจากภาพถ่าย Drone เพื่อการสำรวจถนนในเขตชนบท.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร,.

กิตติชัย สุธาสิโนบล. (2558) *การจัดการเรียนการสอนแบบพุทธะเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียน.* กรุงเทพฯ: บริษัทคอมเมอร์เชียล เวิลด์ มิเดีย จำกัด.

ธนาวุฒิ ประกอบผล. โครงข่ายประสาทเทียม Artificial Neural Networks. วารสารวิชาการ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ. ปีที่ 12 ฉบับที่ 24 (มกราคม – มิถุนายน 2552): 74 - 84.

พระมหาสุรชัย ชยาภิวฑฺฒโน. *พุทธจริยศาสตร์ ว่าด้วยปาณาติบาต.* วารสารรามคำแหง .ฉบับมนุษยศาสตร์. ปีที่ 36 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2560): 144.

พระครูวินัยธรอำนาจ พลปญโญ. *พุทธจริยศาสตร์กับการพัฒนาการศึกษา เรื่องความจริง ความรู้ ความดี.* วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์. ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2560): 334.

พระมหามฆวินทร์ ปุริสุตฺตโม. *พุทธปรัชญา:วิเคราะห์และวิจารณ์.* วารสารศึกษาศาสตร์ มมร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. ปีที่5 ฉบับที่ 1 (มกราคม- มิถุนายน 2560): 94

พระครูปลัดสุวัฒนพุทธคุณ จนฺทาโภ. *พุทธจริยศาสตร์เพื่อความสุขในสังคม*, วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น. ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (2019): เมษายน-มิถุนายน 2562): 12.

วรพรรณ เสนาณรงค์. *การถ่ายโอนประจุสมอง.* ธรรมศาสตร์เวชสาร. ปีที่ 15 ฉบับที่ 4 (ตุลาคม - ธันวาคม 2558): 691.

ศศลักษณ์ ทองขาว. *เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์.* วารสารดวงแก้ว สถาบันราชภัฏสงขลา. ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 (มกราคม - มิถุนายน 2546): 27.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต).(2559) *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์

สมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงวชิรญาณวงศ์. (2515) *พระโอวาทธรรมบรรยาย เล่ม1.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย

สุริยัน เขตบรรจง. *เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ AI กับการแบ่งกลุ่มข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้วิธีการเรียนรู้การแบ่งกลุ่มข้อมูลชนิด K-mean.* วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ปีที่ 48 ฉบับที่ 2 (เมษายน- มิถุนายน 2564): 11.

เหมือน สุขมาตย์. *ความรับผิดทางอาญาของปัญญาประดิษฐ์.* วารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2562): 37-49.

พิจิตรา ธงพานิช. *วิชาการออกแบบและจัดการเรียนรู้ : ทักษะสำหรับโลกอนาคต.* [ออนไลน์].แหล่งที่มา http://janesiriwan.blogspot.com/2018/03/?view=classic [27 กันยายน 2563].

ชาญวิทย์ บุญช่วย. Artificial Intelligence Insider for Executive. [ออนไลน์].แหล่งที่มา: https://techsauce.co/pr-news/artificial-intelligence-insider-for-executive [27 กันยายน 2563].

วิทย์ วิศทเวทย์.(2553) *ปรัชญาทรรศน์ : พุทธปรัชญา.* กรุงเทพฯ: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เหมือน สุขมาตย์. *ความรับผิดทางอาญาของปัญญาประดิษฐ์.* วารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2562): 37-49.

อดิศักดิ์ ทองบุญ. (2525) *ปรัชญาอินเดีย.* พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์

Gabriel Hallevy. The Criminal Liability of Artificial Intelligence Entities. Akron Intellectual Property Journal, Vol. 4 (March, 2016): 171-199.

James Howard Goodnight. *เหตุใดปัญญาประดิษฐ์จึงมีความสำคัญยิ่งนัก.* [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.sas.com/th_th/insights/analytics/what-is-artificial-intelligence.html [27 กันยายน 2563].

การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน

THE DEVELOPMENT OF THE ACADEMIC LEADERSHIP MODEL OF THE BASIC EDUCATIONAL SCHOOL ADMINISTRATORS IN THE UPPER SOUTHERN REGION

[1]กรวรรณ ยืนนาน, [2]ประพัฒน์พงศ์ เสนาฤทธิ์, [3]พรพิพัฒน์ เพิ่มผล และ [4]จุฬาพรรณภรณ์ ธนะแพทย์

[1]Korrawon Yeunnan, [2]Prapatphong Senarit, [3]Pornpipat Permphon And [4]Chulapunporn Thanaphaet

[1]มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี, ประเทศไทย

[1]Bangkokthonburi University, Thailand

[1]maxnet2003@gmail.com

Received: August 12, 2024; **Revised**: November 2, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาองค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน (2) ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน (3) ศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน (4) พัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน และ (5) ยืนยัน

[1] นักศึกษา, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

[2] อาจารย์ ดร.สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

[3] รองศาสตราจารย์ ดร.สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

[4] อาจารย์ ดร. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ความเหมาะสมของรูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบนที่พัฒนาขึ้น ผลการวิจัยพบว่า (1) ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ดังนี้ การกำหนดพันธกิจของโรงเรียน บริหารจัดการหลักสูตร การเสริมสร้างบรรยากาศทางวิชาการ การนิเทศการศึกษา การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และ ความเป็นครูมืออาชีพ (2) สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (3) ความต้องการจำเป็นการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน มีลำดับความต้องการจำเป็น ตามลำดับดังนี้ ด้านบริหารจัดการหลักสูตร ด้านการเสริมสร้างบรรยากาศทางวิชาการ ด้านการนิเทศการศึกษา ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ด้านความเป็นครูมืออาชีพ และ ด้านการกำหนดพันธกิจของโรงเรียน (4) รูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบนที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ดังนี้ ด้านการกำหนดพันธกิจของโรงเรียน 11 ตัวชี้วัด ด้านบริหารจัดการหลักสูตร 11 ตัวชี้วัด ด้านการเสริมสร้างบรรยากาศทางวิชาการ 12 ตัวชี้วัด ด้านการนิเทศการศึกษา 12 ตัวชี้วัด ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา 11 ตัวชี้วัด และ ด้านความเป็นครูมืออาชีพ 12 ตัวชี้วัด และ (5) ผลการยืนยันความเหมาะสมของรูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบนที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น พบว่ามีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้จริง

คำสำคัญ : รูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการ ผู้บริหารสถานศึกษา การศึกษาขั้นพื้นฐาน

Abstract

The objectives of this research were: (1) To study the components of academic leadership of the basic educational school administrators in the upper Southern Region; (2) To study the present and admirable academic leadership of the basic educational school administrators in the upper Southern Region; (3) To study the need in development of academic leadership model of the basic educational school administrators in the upper Southern Region; (4) To develop the academic leadership model of the basic educational school administrators in the upper Southern Region, and (5) To confirm the suitability of the developed academic leadership model of the basic educational school administrators in the upper Southern Region. The research findings were revealed as follows: (1) The academic leadership of the basic educational school administrators in the upper Southern Region consisted of 6 components as follows;

school mission setting, course management, enhancing the academic climate, educational supervision, research to improve the quality of education, and professional teacher; (2) The present and desirable conditions of the academic leadership of the basic educational school administrators in the upper Southern Region were overall at a high level; (3) The Priority Needs Index of the development of the academic leadership of the basic educational school administrators in the upper Southern Region were listed in the following orders; course management, enhancing the academic climate, educational supervision, research to improve the quality of education, professional teacher, and school mission setting; (4) The developed academic leadership model of the basic educational school administrators in the upper Southern Region consisted of 6 components as follows; school mission setting with 11 indicators, course management with 11 indicators, enhancing the academic climate with 12 indicators, educational supervision with 12 indicators, research to improve the quality of education with 11 indicators, and professional teacher with 12 indicators; and (5) The results of confirmation for the suitability of the academic leadership model of the basic educational school administrators in the upper Southern Region developed by the researcher were found to be appropriate and practical.

Keywords: Academic Leadership Model, School Administrator, Basic Education

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วทำให้ประชาชนต้องเปลี่ยนวิธีการทำงานจากที่เคยใช้ทักษะทางมือ (skilled hand) เป็นการใช้ทักษะทางสติปัญญา (intellectually skilled) การศึกษาจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนในสิ่งที่จะให้นักเรียนได้เรียนรู้ ผู้จ้างแรงงานและผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำทางวิชาการ จึงมีความต้องการที่จะได้ครูและนักเรียนที่มีสมรรถนะเพิ่มสูงขึ้น (Wagneretal, 2006) Purkey and Smith (1983) แสดงผลการวิจัยให้เห็นว่า “ภาวะผู้นำทางวิชาการมีผลต่อการเรียนการสอนอย่างกว้างขวาง” Larson-Knight (2002) แสดงผลการวิจัยให้เห็นว่า พฤติกรรมผู้นำทางวิชาการมีอิทธิพลทางบวกต่อการสอนภายในชั้นเรียน Blase and Blasé (2000) ชี้ให้เห็นว่า เมื่อผู้นำทางวิชาการนิเทศการเรียนการสอนและสะท้อนผลการสอนของครู ครูจะปรับพฤติกรรมการสอน ใช้แนวคิดใหม่มากขึ้น มีกลยุทธ์การสอนหลากหลายมากขึ้น มีการตอบสนองความหลากหลายของนักเรียนมีการวางแผนการสอนและการเตรียมบทเรียนมากขึ้น ใช้

ดุลยพินิจอย่างมืออาชีพ ในด้านงานวิจัยเกี่ยวกับองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการ มีนักวิชาการหลายคนได้วิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำ อาทิ Murphy (1990) สรุปว่าผลการวิจัยในช่วงทศวรรษที่ 1980 พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการ มีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ 1) บริหารจัดการหลักสูตร ส่งเสริม การเรียนการสอน นิเทศ ประเมินผลการสอน จัดสรรทรัพยากรให้สอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตรจัดและให้ความสนใจเวลาที่ใช้ในการสอน 2) ส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการ โดยกำหนดความคาดหวังสำหรับการเรียนรู้ของนักเรียนและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนไว้ในระดับสูง ใกล้ชิดและให้กำลังใจบุคลากรและนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนแบบมืออาชีพ 3) พัฒนาสิ่งแวดล้อมการทำงานที่เป็นระเบียบและปลอดภัยโดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมใน การดูแลสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน เชื่อมโยงกับแหล่งทรัพยากรภายนอกโรงเรียนรวมทั้งผู้ปกครองนักเรียน Krug (1993) ได้ให้คุณลักษณะของผู้นำทางวิชาการว่ามี 5 ประการคือ 1) การกำหนด พันธกิจของโรงเรียน 2) การบริหารหลักสูตรและการสอน 3) การนิเทศการสอน 4) การกำกับติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน 5) การส่งเสริมบรรยากาศการเรียนการสอน

ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สามารถก่อให้เกิดความร่วมมือในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา เนื่องจากภาวะผู้นำเป็นสิ่งที่มีผลต่อขวัญ กำลังใจของผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชานั่นเอง ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวในการดำเนินงานด้านการจัดการศึกษาของสถานศึกษาแต่ละแห่ง ผู้บริหารต้องมีความรู้ ความเข้าใจในหลักการบริหารและขอบข่ายของงานที่รับผิดชอบ ในปัจจุบันกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดขอบข่ายและภารกิจการบริหารและจัดการสถานศึกษาไว้ 4 กลุ่มงาน คือ บริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ซึ่งในบรรดางานทั้ง 4 กลุ่มงานนั้น การบริหารงานวิชาการนับว่าเป็นหัวใจหลักของการบริหารงานโรงเรียน ส่วนงานอื่นๆ เป็นงานสนับสนุน ดังนั้น ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องใช้ความรู้ความสามารถที่จะบริหารงานวิชาการของโรงเรียนให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายและมีประสิทธิภาพ ในการบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพได้นั้น องค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งคือ ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งหมายถึง พฤติกรรมการกระทำ ท่าทีที่ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงออกถึงความสามารถในการบริหารกิจกรรมของโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุง พัฒนา และส่งเสริมวิชาการให้ได้ผลดียิ่งขึ้น พฤติกรรมดังกล่าวของผู้บริหารสถานศึกษาจะก่อให้เกิดสภาพที่เอื้อต่อการทำงานของครู ช่วยทำให้คุณภาพการสอนของครูดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ Kaiser (2000 : 33) ที่กล่าวว่าผู้นำทางวิชาการนั้นเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจทฤษฎี ปรัชญา ของหลักสูตรต่างๆ ของสถานศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในวิธีสอนต่างๆ สนับสนุนให้ครูใช้นวัตกรรมการสอน เป็นแบบอย่างที่ดีในเชิงวิชาการ สนับสนุนส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการของโรงเรียน ส่งเสริม การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และนิเทศกำกับให้การเรียนการสอนเป็นไปตามแผนการสอนที่กำหนดไว้

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทยในปัจจุบันอยู่ในสภาพไม่น่าพอใจนักสถานศึกษาระดับประถมศึกษารวมทั้งสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาบางส่วนมีคุณภาพต่ำตรวจสอบได้จากผลการสอบ O-Net หรือ การสอบ NT ซึ่งพบว่านักเรียนมีผลการเรียนต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ปรากฏการณ์ดังกล่าว นักการศึกษาให้ความเห็นว่าเกิดจากปัจจัยหลายประการ ประการแรกคือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไม่ตรงตามปรัชญาและจิตวิทยาการเรียนรู้ ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ของนักเรียนเอนเอียงไปด้านใดด้านหนึ่งเช่นส่งเสริมการท่องจำ ไม่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์หรืออื่นๆ ประการที่สองคือการไม่ได้สอนหรือสอนไม่เต็มตามที่หลักสูตรกำหนด ทั้งนี้เพราะโรงเรียนในประเทศไทยมีงานที่เกี่ยวข้องกับงานธุรการตามระเบียบราชการที่จะต้องปฏิบัติจำนวนมาก ครูผู้สอนต้องทำงานเหล่านี้ให้เรียบร้อยเสียเวลาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ทำให้มีเวลาสอนน้อยลง ประการที่สามคือ สภาพเศรษฐกิจและทางสังคมของชุมชน ก่อให้เกิดความไม่พร้อมในการเข้ารับการศึกษาของนักเรียนกล่าวคือโรงเรียนส่วนใหญ่ของประเทศตั้งอยู่ในเขตชุมชนที่ประชาชนมีฐานะยากจนความยากจนเป็นสาเหตุสำคัญของคุณภาพชีวิต จากสถิติของทางราชการพบว่าประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศมีรายได้ต่ำ มีปัญหาด้านการรักษาสุขอนามัย มีปัญหาด้านการศึกษา เยาวชนซึ่งเป็นผลผลิตของชุมชนเหล่านี้ย่อมได้รับผลกระทบตามไปด้วย ภาพของนักเรียนที่เครื่องแต่งกายชำรุดรีบเดินปนวิ่งไปโรงเรียนเพราะบ้านอยู่ในสวนในไร่ซ้ำยังต้องช่วยผู้ปกครองทำงานในตอนเช้าภาพของนักเรียนที่ง่วงนอนเพราะไปช่วยผู้ปกครองกรีดยางหลังเที่ยงคืน ภาพของนักเรียนที่อิดโรยเพราะไม่ได้รับประทานอาหารเช้าก่อนมาโรงเรียน ฯลฯ ความไม่พร้อมของนักเรียนในการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนเหล่านั้นถึงแม้ครูผู้สอนจะมีศักยภาพสูงเพียงใดก็ตามแต่นักเรียนจะรับได้เพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น (สิทธิพร นิยมศรีสมศักดิ์, 2556) ประการที่สี่คือ สภาพการบริหารจัดการสถานศึกษาอุดมการณ์ของรัฐกำหนดให้มีการบริหารแบบมีส่วนร่วม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และพระราชบัญญัติระเบียบบริหารกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 ชี้ทิศทางและแนวปฏิบัติในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารโรงเรียน

แต่เนื่องจากชุมชนส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่กำลังพัฒนา ไม่มีความพร้อมที่จะมาร่วมบริหารโรงเรียนภาพที่ปรากฏคือ เมื่อมีการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจะมีกรรมการมาประชุมไม่ครบองค์ประชุม การแสดงความคิดเห็นระหว่างประชุมสมาชิกที่มาจากชุมชนจะไม่แสดงความคิดเห็น ส่วนใหญ่จะคล้อยตามผู้อำนวยการโรงเรียน การมีส่วนร่วมด้านกำลังทรัพย์และแรงงานมีน้อยเนื่องจากความยากจนของชุมชน ยังไม่พร้อมที่จะช่วยเหลือโรงเรียน สรุปได้ว่าอุดมการณ์ของรัฐในด้านนี้ไม่เป็นจริงเช่นกัน (สิทธิพร นิยมศรีสมศักดิ์, 2556) ในศาสตร์บริหารการศึกษานักบริหารการศึกษามีความเชื่อว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาจะช่วย

เยียวยาปัญหาความไม่พร้อมต่างๆ ดังกล่าวมาแล้ว ศาสตร์บริหารการศึกษาเชื่อว่าผู้บริหารสถานศึกษาเป็นเสมือนผู้นำ ทีมงานของโรงเรียนในการบริหารจัดการงานต่างๆ ของโรงเรียนซึ่งปัจจุบันมี 4 งานคือ งานวิชาการ งานงบประมาณ งานบริหารบุคคล และงานบริหารทั่วไป จากสภาพปัญหาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาและโรงเรียนมัธยมศึกษาที่กล่าวมาตอนต้น นักบริหารการศึกษาจึงให้ความสำคัญกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นบุคคลสำคัญที่จะช่วยให้การจัดการศึกษาดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เพราะผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบในการนำพาให้การดำเนินการต่างๆของสถานศึกษาให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดคุณภาพสูงสุด บุคลิกภาพและความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาคือสิ่งสำคัญที่จะทำให้การดำเนินการดังกล่าวเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ประการสำคัญคือ ผู้บริหารนั้นต้องทำงานร่วมกับบุคลากรคนอื่นๆ ในสถานศึกษา โดยทำหน้าที่เป็นผู้นำในการขับเคลื่อนองค์กรให้ก้าวไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ซึ่งจะต้องอาศัยการร่วมมือในการปฏิบัติจากผู้ปฏิบัติซึ่งเป็นผู้ใต้บังคับบัญชา ลำพังผู้บริหารเพียงคนเดียวนั้นย่อมไม่อาจทำให้ การดำเนินงานทุกอย่างในสถานศึกษาบรรลุเป้าหมายได้ การที่จะทำให้บุคคลอื่นๆ ยอมให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานใดๆ นั้น

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยเพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ประกอบการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน ย่อมจะใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาการศึกษาของชาติได้ประการหนึ่ง ด้วยเหตุผลทั้งหมดที่ได้กล่าวมา จึงเป็นเหตุจูงใจให้ผู้วิจัยสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน เพื่อเสนอเป็นแนวทางในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในสังกัดให้มีประสิทธิภาพซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนางานวิชาการอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตภาคใต้ตอนบน

2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตภาคใต้ตอนบน

3. เพื่อวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตภาคใต้ตอนบน

4. เพื่อพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตภาคใต้ตอนบน

5. เพื่อยืนยันความเหมาะสมของรูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตภาคใต้ตอนบน ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตภาคใต้ตอนบน มีวิธีดำเนินการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methodology) ได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในเขตภาคใต้ตอนบน ปีการศึกษา 2563 เป็นหน่วยวิเคราะห์ จำนวน 2,031 โรงเรียน จำแนกเป็น จังหวัดกระบี่ 227 โรงเรียน จังหวัดชุมพร 254 โรงเรียน จังหวัดนครศรีธรรมราช 728 โรงเรียน จังหวัดพังงา 154 โรงเรียน จังหวัดภูเก็ต 56 โรงเรียน จังหวัดระนอง 86 โรงเรียน และจังหวัดสุราษฎร์ธานี 526 โรงเรียน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในเขตภาคใต้ตอนบน ปีการศึกษา 2563 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 96 โรงเรียน ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากประชากรตามตารางกำหนดขนาดตัวอย่างของ Taro Yamane (1973: 1088) ที่ระดับความเชื่อมั่น 90% โดยผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ ครู และตัวแทนคณะกรรมการสถานศึกษา โรงเรียนละ 4 คน รวม 384 คน โดยการสุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นแบบสอบถาม เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตภาคใต้ตอนบน แบ่งเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ

ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับข้อมูลสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตภาคใต้ตอนบน เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale)

ตอนที่ 3 เป็นการสอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน โดยใช้คำถามแบบปลายเปิด

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นแบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเพื่อสรุปเป็นตัวแปรแล้วนำมาสร้างเป็นข้อกระทงคำถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยรวม รายด้านเพื่อนำไปอธิบายข้อมูลในรูปแบบตารางต่อไป (บุญชม ศรีสะอาด. 2543).

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเพื่อสรุปเป็นตัวแปรแล้วนำมาสร้างเป็นข้อกระทงคำถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการ สรุป วิเคราะห์ แล้วนำเสนอในเชิงพรรณนาต่อไป

ผลการวิจัย

การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน สรุปดังนี้

1. ผลการศึกษาองค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน ดังนี้

ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการ ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 การกำหนดพันธกิจของโรงเรียน (Defining the School Mission) การกำหนดพันธกิจของโรงเรียน หมายถึง พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนที่สามารถกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโรงเรียนอย่างมีวิสัยทัศน์ และสื่อสารเป้าหมายไปยังผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกภาคส่วนทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

องค์ประกอบที่ 2 การบริหารจัดการหลักสูตร (Managing the Instructional Programs) การบริหารจัดการหลักสูตร หมายถึง พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนที่ให้ความสาคัญในการทำงานร่วมกับครูโดยเน้นในเรื่องของหลักสูตรและการสอน ดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

องค์ประกอบที่ 3 การเสริมสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ (Promoting a Positive School Learning Climate) การเสริมสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ หมายถึง พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนที่มีบทบาท สำคัญในการดำเนินกิจกรรมด้านอื่นๆ ที่ไม่ใช่งานวิชาการโดยตรง เพื่อส่งเสริมให้มีบรรยากาศการเรียนรู้ในเชิงบวก

องค์ประกอบที่ 4 การนิเทศการศึกษา (Supervision) การนิเทศการศึกษา หมายถึง พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการนิเทศภายในว่าเป็นกระบวนการที่ทำงานร่วมกัน ที่ใช้เหตุผลการนิเทศเป็นการพัฒนาปรับปรุงวิธีการทำงานของแต่ละบุคคลให้มีคุณภาพ การนิเทศเป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร เพื่อให้ทุกคนเกิดความเชื่อมั่นว่าได้ปฏิบัติหน้าที่ถูกต้องก้าวหน้าและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนและตัวครูเอง

องค์ประกอบที่ 5 การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา (Research to Improve Education Quality) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา หมายถึง พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนที่ให้ความสำคัญกับการใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้และกระบวนการทำงานของนักเรียน ครู และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

องค์ประกอบที่ 6 ความเป็นครูมืออาชีพ (Professional Teacher) ความเป็นครูมืออาชีพ หมายถึง พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนที่ให้ความสำคัญกับครูให้มีความพร้อมในทุกๆ ด้านที่จะเป็นครู มีความรู้ มีความสามารถ มีทักษะในการให้การศึกษาอบรมนักเรียนมีความประพฤติดีวางตัวดี

2. ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน แสดงดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาสภาพที่พึงประสงค์และสภาพปัจจุบันของการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน โดยรวม

องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตภาคใต้ตอนบน	สภาพที่พึงประสงค์			สภาพปัจจุบัน		
	$\overline{X}$	SD	แปลผล	$\overline{X}$	SD	แปลผล
1. ด้านการกำหนดพันธกิจของโรงเรียน	4.11	0.60	มาก	3.63	0.65	มาก
2. ด้านการบริหารจัดการหลักสูตร	4.21	0.66	มาก	3.66	0.64	มาก
3. ด้านการเสริมสร้างบรรยากาศทางวิชาการ	4.22	0.60	มาก	3.68	0.67	มาก
4. ด้านการนิเทศการศึกษา	4.23	0.34	มาก	3.69	0.63	มาก
5. ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา	4.18	0.64	มาก	3.66	0.56	มาก
6. ด้านความเป็นครูมืออาชีพ	4.20	0.48	มาก	3.67	0.58	มาก
รวม	4.19	0.48	มาก	3.66	0.58	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน ในภาพรวมทั้ง 6 ด้าน อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.19) ถ้าแยกเป็นรายด้าน ด้านการนิเทศการศึกษา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\overline{X}$ = 4.23) รองลงมา คือการเสริมสร้างบรรยากาศทางวิชาการ มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 4.22) และด้านการกำหนดพันธกิจของโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\overline{X}$ = 4.11)

เมื่อพิจารณาสภาพปัจจุบันของการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน ในภาพรวม 6 ด้าน อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.66) ถ้าแยกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการนิเทศการศึกษา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\overline{X}$ = 3.69) รองลงมาคือ ด้านการเสริมสร้างบรรยากาศทางวิชาการ ($\overline{X}$ = 3.68) และด้านการกำหนดพันธกิจของโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\overline{X}$ = 3.63)

3. ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน แสดงดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงลำดับความต้องการจำเป็นในการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน โดยรวมทั้ง 6 องค์ประกอบ

องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน	สภาพที่พึงประสงค์	สภาพปัจจุบัน	PNI	ลำดับที่
	$\overline{X}$	$\overline{X}$		
1. การบริหารจัดการหลักสูตร	4.21	3.66	0.15	1
2. การเสริมสร้างบรรยากาศทางวิชาการ	4.22	3.68	0.14	2
3. การนิเทศการศึกษา	4.23	3.69	0.14	2
4. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา	4.18	3.66	0.14	2
5. ความเป็นครูมืออาชีพ	4.20	3.67	0.14	2
6. การกำหนดพันธกิจของโรงเรียน	4.11	3.63	0.13	6
รวม	**4.19**	**3.66**	**0.14**	**-**

จากตารางที่ 2 พบว่า เมื่อวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของ ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน ในภาพรวม ตามความคิดเห็นของผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ ครู และตัวแทนคณะกรรมการสถานศึกษา รวมทั้ง 6 องค์ประกอบ พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในองค์ประกอบดังต่อไปนี้ ลำดับที่ 1 การบริหารจัดการหลักสูตร (PNI = 0.15) ลำดับที่ 2 การเสริมสร้างบรรยากาศทางวิชาการ (PNI = 0.14) ลำดับที่ 3 การนิเทศการศึกษา (PNI = 0.14) ลำดับที่ 4 การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา (PNI = 0.14) ลำดับที่ 5 ความเป็นครูมืออาชีพ (PNI = 0.14) และลำดับที่ 6 การกำหนดพันธกิจของโรงเรียน (PNI = 0.13)

4. ผลการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน ดังนี้

ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน ทั้งหมด 6 ด้าน 69 ตัวชี้วัด 1) การกำหนดพันธกิจของโรงเรียน 11 ตัวชี้วัด 2) การบริหารจัดการหลักสูตร 11 ตัวชี้วัด 3) การเสริมสร้างบรรยากาศทางวิชาการ 12 ตัวชี้วัด 4) การนิเทศการศึกษา 12 ตัวชี้วัด 5) วิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา 11 ตัวชี้วัด 6) ความเป็นครูมืออาชีพ 12 ตัวชี้วัด โดยมี 6 ด้าน แสดงดังภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 รูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการที่จำเป็นสำหรับผู้นำสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน

5. ผลการยืนยันความเหมาะสมของรูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ผู้วิจัยได้นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน ได้ยืนยันรูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน ทั้ง 6 ด้าน

ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 15 คน ซึ่งเป็นกลุ่มในการยืนยันผลรูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบนที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ซึ่งประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ

โดยแสดงความคิดเห็นเพื่อนำไปใช้ในทางปฏิบัติของการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน ผลจากการทดสอบความแตกต่างของจำนวนผู้เชี่ยวชาญทั้ง 15 คน ให้ความเห็นเกี่ยวกับรูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบนที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ว่ามีความเหมาะสมกับความไม่เหมาะสม พบว่ารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบนที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นทั้ง 6 ด้านและตัวชี้วัดทุกข้อ มีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้งานได้จริง

อภิปรายผล

ในการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. การสังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ

การสังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการโดยการสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการเป็นกรอบในการศึกษาวิจัยผนวกกับการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ผลการศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบนพบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการ ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การกำหนดพันธกิจของโรงเรียน 2) การบริหารจัดการหลักสูตร 3) การเสริมสร้างบรรยากาศทางวิชาการ 4) การนิเทศการศึกษา 5) วิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และ 6) ความเป็นครูมืออาชีพ ภาวะผู้นำทางวิชาการทั้ง 6 องค์ประกอบ ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ไกศิษฐ์ เปลรินทร์ (2552) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และพันธกิจการเรียนรู้ ด้านการบริหารจัดการหลักสูตรและการสอน ด้านการพัฒนานักเรียน ด้านการพัฒนาครูและด้านการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Krug (1992) ที่กล่าวถึงพฤติกรรมหรือการกระทำที่แสดง ให้เห็นถึงภาวะผู้นำทางวิชาการที่มีประสิทธิผล โดยแบ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญได้ 5 องค์ประกอบ ครอบคลุมกิจกรรมต่างๆ ของผู้นำทางวิชาการที่มีประสิทธิผล ดังนี้ 1. การกำหนดพันธกิจ 2. การบริหารหลักสูตรและการสอน 3. การบริหารหลักสูตรและการสอน 4. การกำกับติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน 5. การเสริมสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอน และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Hallinger and Murphy (1985) ซึ่งได้เสนอองค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการไว้ 3 ด้าน ในมาตรวัดระดับภาวะผู้นำทางวิชาการ (Principal Instructional Management Rating Scale : PIMRS) ได้แก่ 1)

การกำหนดพันธกิจของโรงเรียน 2) การบริหารจัดการหลักสูตร และ 3) การเสริมสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ของโรงเรียน

2. การวิเคราะห์ระดับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน

ระดับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน เมื่อพิจารณาจาก 6 องค์ประกอบ พบว่า 1) การกำหนดพันธกิจของโรงเรียน 2)การบริหารจัดการหลักสูตร 3) การเสริมสร้างบรรยากาศทางวิชาการ 4) การนิเทศการศึกษา 5) วิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และ 6) ความเป็นครูมืออาชีพ อยู่ในระดับมากทุกองค์ประกอบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Hallinger and Murphy (1985) ที่ได้เสนอองค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการไว้ 3 ด้านในมาตรวัดระดับภาวะผู้นำทางวิชาการ (Principal Instructional Management Rating Scale : PIMRS) ได้แก่ 1) การกำหนด พันธกิจของโรงเรียน 2) การบริหารจัดการหลักสูตร และ 3) การเสริมสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ และสอดคล้องกับ Krug (1992; อ้างถึงใน บรรพต รู้เจนทร์, 2557) ที่กล่าวถึงพฤติกรรมหรือการกระทำที่แสดงให้เห็นถึงภาวะผู้นำทางวิชาการที่มีประสิทธิผล โดยแบ่งเป็นองค์ประกอบที่สาคัญได้ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การกำหนดพันธกิจ 2) การบริหารหลักสูตรและการสอน 3) การนิเทศการสอน 4) การกำกับติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน และ 5) การส่งเสริมบรรยากาศการเรียนการสอน

เมื่อพิจารณาจากทั้ง 6 องค์ประกอบหลัก พบว่า สภาพปัจจุบัน ในแต่ละองค์ประกอบมีค่าเฉลี่ยที่ใกล้เคียงกัน ดังนี้ องค์ประกอบด้านการกำหนดพันธกิจของโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.63 องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการหลักสูตร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.66 องค์ประกอบด้านการเสริมสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.68 ด้านการนิเทศการสอน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.69 ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.66 และด้านความเป็นครูมืออาชีพ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.67

เมื่อพิจารณาสภาพที่พึงประสงค์ ในแต่ละองค์ประกอบมีค่าเฉลี่ยที่ใกล้เคียงกัน ดังนี้ องค์ประกอบด้านการกำหนดพันธกิจของโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.11 องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการหลักสูตร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21 องค์ประกอบด้านการเสริมสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.22 องค์ประกอบด้านการนิเทศการสอน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.23 องค์ประกอบด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.18 และองค์ประกอบด้านความเป็นครูมืออาชีพ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.20 ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ไกศิษฎ์ เปลรินทร์ (2552) ที่กล่าวไว้ว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการคือ พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนที่มีอิทธิพลต่อการเพิ่มพูนการเรียนรู้ของนักเรียนโดยอาศัยกระบวนการเกี่ยวกับการกาหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมายและพันธกิจการเรียนรู้ การ

บริหารจัดการหลักสูตรและการสอน การพัฒนานักเรียน การพัฒนาครู และการส่งเสริมบรรยากาศสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมการเรียนรู้ และข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556 ได้ระบุให้ผู้ประกอบวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีมาตรฐานความรู้การบริหารสถานศึกษา โดยกำหนดให้ผู้บริหารมีสมรรถนะดังนี้ 1) สามารถกำหนดนโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา 2) เลือกใช้ทฤษฎี หลักการ และกระบวนการบริหารให้สอดคล้องกับบริบทมหภาคและภูมิสังคม และ 3) สามารถบริหารงานวิชาการ บริหารแหล่งเรียนรู้และสิ่งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ มาตรฐานความรู้ด้านหลักสูตร การสอน การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ โดยกำหนดให้ผู้บริหารสามารถพัฒนาหลักสูตรและบริหารการจัดการเรียนการสอนในแนวทางใหม่ได้ นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับแนวคิดของ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550) ซึ่งสรุปไว้ว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ผู้บริหารเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ ฝ่ายบริหารเป็นทีมเดียวกันและทำงานอย่างต่อเนื่อง ประชาชนเห็นความสำคัญของการศึกษาและเข้ามามีส่วนร่วม

3. การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน

ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน ในภาพรวม ตามความคิดเห็นของผู้อำนวยการ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ ครู และคณะกรรมการสถานศึกษา พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ ในองค์ประกอบการบริหารจัดการหลักสูตรเป็นลำดับที่ 1 มีค่า PNI = 0.15 ดังคำกล่าวของ Purkey and Smith (1983) Hallinger and Heck (1996) ที่สอดคล้องกันว่า “ผู้บริหารโรงเรียนเป็นกุญแจสำคัญของการเป็นโรงเรียนที่ดี คุณภาพของหลักสูตรการศึกษาขึ้นอยู่กับผู้บริหารของโรงเรียนนั้นภาวะผู้นำของผู้บริหารคือเหตุผลสำคัญที่สุดว่าทำไมครูจึงก้าวหน้าในอาชีพหรือท้อแท้กับงานของตนผู้บริหารเป็นองค์ประกอบที่มีศักยภาพที่สุดในการกำหนดบรรยากาศและวัฒนธรรมทางวิชาการของโรงเรียน”

องค์ประกอบการเสริมสร้างบรรยากาศทางวิชาการ การนิเทศการศึกษา การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และความเป็นครูมืออาชีพ เป็นลำดับที่ 2 มีค่า PNI = 0.14 สอดคล้องกับข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐาน วิชาชีพ พ.ศ. 2556 ที่ระบุให้ผู้ประกอบวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีมาตรฐานความรู้ด้านความ เป็นผู้นาทางวิชาการ ในเรื่องการบริหารความเสี่ยงและความขัดแย้งปฏิสัมพันธ์และการพัฒนา เพื่อนร่วมงาน สามารถบริหารการศึกษาและสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและท้องถิ่นได้ สอดคล้องกับ Purkey and Smith (1983) แสดงผลการวิจัยให้เห็นว่า “ภาวะผู้นำทางวิชาการมีผลต่อการเรียนการสอนอย่างกว้างขวาง” Larson-Knight (2002) แสดงผลการวิจัยให้เห็นว่าพฤติกรรมผู้นำทางวิชาการมีอิทธิพลทางบวกต่อการสอนภายในชั้นเรียน Blase and Blasé (1999)

ชี้ให้เห็นว่า เมื่อผู้นำทางวิชาการนิเทศการเรียนการสอนและสะท้อนผลการสอนของครู ครูจะปรับพฤติกรรมการสอน ใช้แนวคิดใหม่มากขึ้น มีกลยุทธ์การสอนหลากหลายมากขึ้น มีการตอบสนองความหลากหลายของนักเรียนมีการวางแผนการสอนและการเตรียมบทเรียนมากขึ้น ใช้ดุลยพินิจอย่างมืออาชีพ

องค์ประกอบการกำหนดพันธกิจ เป็นลำดับที่ 6 มีค่า PNI = 0.13 สอดคล้องกับสอดคล้องกับ Gardner (1995) ที่ระบุว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะการเป็นผู้นำทางวิชาการ คือคุณสมบัติและคุณลักษณะเฉพาะของการเป็นผู้นำ โดยจะต้องมีความพร้อมที่จะรับผิดชอบงาน มีวุฒิภาวะทางอารมณ์มีความสามารถ มีสมรรถนะในการทำงาน มีทักษะในการจัดการ และมีแรงจูงใจตลอดจนเป็นผู้ที่มีคุณธรรม สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Murphy (1990) สรุปว่าผลการวิจัยในช่วงทศวรรษที่ 1980 พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการ มีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ 1) บริหารจัดการหลักสูตร ส่งเสริมการเรียนการสอน นิเทศ ประเมินผลการสอน จัดสรรทรัพยากรให้สอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตร จัดและให้ความสนใจเวลาที่ใช้ในการสอน 2) ส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการ โดยกำหนดความคาดหวังสำหรับการเรียนรู้ของนักเรียนและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนไว้ในระดับสูง ใกล้ชิดและให้กำลังใจบุคลากรและนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนแบบมืออาชีพ 3) พัฒนาสิ่งแวดล้อมการทำงานที่เป็นระเบียบและปลอดภัยโดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการดูแลสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน เชื่อมโยงกับแหล่งทรัพยากรภายนอกโรงเรียนรวมทั้งผู้ปกครองนักเรียน Krug (1993) ได้ให้คุณลักษณะของผู้นำทางวิชาการว่ามี 5 ประการคือ 1) การกำหนดพันธกิจของโรงเรียน 2) การบริหารหลักสูตรและการสอน 3) การนิเทศการสอน 4) การกำกับติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน 5) การส่งเสริมบรรยากาศการเรียนการสอน

โดยสรุปความต้องการจำเป็นการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน มีความสำคัญต่อการปรับปรุงผลการเรียนของนักเรียนทั้งในด้าน 1) การกำหนดพันธกิจของโรงเรียน 2) การบริหารจัดการหลักสูตร 3) การเสริมสร้างบรรยากาศทางวิชาการ 4) การนิเทศการศึกษา 5) วิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาและ 6) ความเป็นครูมืออาชีพ

4. การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบนในขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนของการดำเนินการเพื่อให้ผู้ที่จะเข้าสู่กระบวนการพัฒนารูปแบบ ซึ่งได้รับการพัฒนาตามความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน ทั้ง 6 องค์ประกอบ โดยประยุกต์ใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) เป็นการประมวลความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับรูปแบบตามหลักการของวิธีการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Connoisseurship Model) ผู้ทรงคุณวุฒิถือเป็นเครื่องมือในการประเมินโดยให้ความเชื่อถือว่าผู้ทรงคุณวุฒินั้นเที่ยงธรรมและมีดุลพินิจที่ดี มาตรฐานและเกณฑ์มาจากประสบการณ์ของ

ผู้ทรงคุณวุฒินั้นๆ อีกทั้งเป็นรูปแบบที่ยอมให้มีความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิตามอัธยาศัยและความถนัดของแต่ละคน และนำมาความคิดเห็นของ ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำการประเมินรูปแบบมาทำการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนารูปแบบโดยผ่านการพิจารณาจากอาจารย์ที่ปรึกษาแล้วจึงนำเสนอรูปแบบ สอดคล้องกับแนวคิดของ Willer (1986: 83) ซึ่งกล่าวถึง การนำเสนอรูปแบบ ว่าการนำเสนอรูปแบบอาจมีขั้นตอนการดำเนินงานที่แตกต่างกันไป แต่โดยทั่วไปอาจแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ การสร้างรูปแบบและการสรรหาความเที่ยงตรงของรูปแบบ ส่วนรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนว่า มีการดำเนินการอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะและกรอบแนวคิด ซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบนั้นๆ จากการศึกษาการนำเสนอรูปแบบของหน่วยงานหรือนักวิชาการ พบว่า การนำเสนอรูปแบบขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการพัฒนารูปแบบนั้นๆ และสอดคล้องกับแนวคิดของ Joyce and Weil (1996: 11-12) ที่กล่าวถึงกระบวนการพัฒนารูปแบบว่าต้องศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับพัวข้อเรื่องที่ต้องการนำมาพัฒนาเป็นรูปแบบ นำแนวคิดสำคัญของข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มากำหนดเป้าหมายและองค์ประกอบอื่นๆที่เห็นว่าสำคัญและจำเป็นที่จะทำให้รูปแบบมีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมทั้งการกำหนดทิศทาง ลำดับความสำคัญและรายละเอียดขององค์ประกอบเหล่านั้น กำหนดแนวทางในการนำรูปแบบไปใช้ ซึ่งเป็นการให้รายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการเงื่อนไขต่างๆ ในการนำรูปแบบไปใช้และประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ของรูปแบบ และนอกจากนี้อาจเนื่องมาจากรูปแบบที่พัฒนาขึ้นได้มีการประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนา ซึ่งเป็นกระบวนการค้นหาความจริงที่เชื่อถือได้ โดยมุ่งหาคำตอบที่นำไปใช้ในการวางแผนที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อให้เข้าใจสภาพที่เป็นอยู่ของหน่วยงาน โดยการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์รวมถึงวิเคราะห์ทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดที่จะทำให้สามารถบรรลุเป้าหมายขององค์การ (สุวิมล ว่องวาณิช, 2550: 25-27)

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า การนำเสนอรูปแบบเป็นการสร้างหรือปรับปรุงรูปแบบการดำเนินงานขององค์การ หน่วยงาน สาระ หรือองค์ประกอบที่สำคัญในเรื่องที่ต้องการศึกษาที่แสดงถึงแนวความคิด วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และวิธีการ ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นด้วยกระบวนการศึกษา หลักการแนวความคิด ทฤษฎี การสังเคราะห์ การสร้างรูปแบบ สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ ขั้นการศึกษาและการสำรวจข้อมูลขั้นต้นขั้นการสร้างรูปแบบจำลอง ขั้นการพัฒนารูปแบบ ขั้นตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปของรูปแบบและขั้นสรุปและนำเสนอรูปแบบ

5. สรุปผลการยืนยันความเหมาะสมของรูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ผลการยืนยันความเหมาะสมของรูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15

คน ทั้ง 6 ด้าน พบว่า มีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้จริงทั้ง 6 ด้าน โดยการวิเคราะห์ความถี่ (Frequency: F) จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

1. หน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่กำกับดูแลการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรมีการพัฒนาและตรวจสอบสมรรถนะผู้นำทางวิชาการที่สำคัญและจำเป็นของผู้บริหารสถานศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและบริบททางการบริหารสถานศึกษาขององค์กรอย่างต่อเนื่อง

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำรูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน ไปใช้ในการปรับกลไกการบริหารสถานศึกษาเพื่อปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานคุณภาพของสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2550). *การพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อรองรับการกระจายอำนาจ*. นครปฐม: สถาบันพัฒนาครูคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา.

ไกศิษฎ์ เปลรินทร์. (2552). *การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

บุญชม ศรีสะอาด. (2543). *การวิจัยเบื้องต้น*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: สุวีริยาศาสน์.

สิทธิพร นิยมศรีสมศักดิ์. (2556). *การศึกษานำร่องโดยการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนที่เป็นนิสิตปริญญาโทการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*. สัมภาษณ์.

สุวิมล ว่องวาณิช. (2550). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2553). *รายงานการวิจัยและพัฒนานโยบายการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา.* กรุงเทพฯ: บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

สำนักงานเลขาคุรุสภา. (2548). *มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาคุรุสภา.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2548). *คู่มือสมรรถนะราชการพลเรือนไทย: สำนักงาน ก.พ.* กรุงเทพฯ: พี.เอ.ลีพวิ่งจำกัด.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหนังตะลุง โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงลา

GUIDELINES FOR CONSERVATION OF LOCAL WISDOM SHADOW PUPPET THEATER (NANG TALUNG) BY PARTICIPATION OF BAN PHRU COMMUNITY, HATYAI DISTRICT SONGKHLA PROVINCE

[1]ยุวัลดา ชูรักษ์, [2]สุมนฑา วงศ์งาม, [3]ฉัตรจงกล ตุลยนิษกะ, [4]เขมินต์ธารากรณ์ บัวเพ็ชร, [5]สุรัชฎา ศรีพิทักษ์ และ [6]ญดา บุญเลิศ

[1]Yuwanda Churak [2]Sumontha Wongngam [3]Chatjongkon Tunlayanisaka

[4]Khemintharakorn Buaphet [5]Suratchada Sripitak and [6]Yada Boonlert

[1]มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, ประเทศไทย

[1]Hatyai University, Thailand.

[1]faifun@hu.ac.th, [2]chatjongkon@hu.ac.th,[3]chatjongkon@hu.ac.th,

[4]jiraporn@hu.ac.th, [5]suratchada@hu.ac.th, [6]wilansiree@hu.ac.th

Received:November 2, 2024; **Revised**: November 25, 2024; **Accepted**:December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1)ศึกษาสภาพปัจจุบันในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นหนังตะลุงนครินทร์ ชาทอง 2) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหนังตะลุงชุมชนบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และ 3) ศึกษาแนวทางอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหนังตะลุงโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พื้นที่ศึกษาได้แก่ ชุมชนบ้านพรุ ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ คณะหนังตะลุง ผู้แทนภาครัฐ ผู้นำชุมชน 40 คน ครู นักเรียน สมาชิก

[1] อาจารย์, สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

[2] อาจารย์ ดร.สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

[3] อาจารย์, สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

[4] อาจารย์, สาขาวิชาจิตวิทยาการแนะแนวและให้คำปรึกษา คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

[5] อาจารย์, สาขาวิชาการประถมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

[6] อาจารย์, สาขาวิชาการประถมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

ในชุมชน 251 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มและแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านพรุ จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งด้านการส่งเสริมการแสดงหนังตะลุง การถ่ายทอดภูมิปัญญาการเล่นหนังตะลุงอย่างเป็นระบบร่วมกับโรงเรียนและชุมชน เป็นลำดับสำคัญ ส่วนแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาหนังตะลุง ภาครัฐในพื้นที่ควรดูแลและกำหนดนโยบายให้ชัดเจนต่อเนื่อง โดยกำหนดแผนงานด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไว้ในแผนพัฒนา ให้มีการแสดงหนังตะลุงในงานรัฐพิธีต่างๆ

คำสำคัญ : หนังตะลุง การอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

Abstract

The purposes of this research were to; 1) to study in the currently of local wisdom transmission of Nang Talung Nakarin Chathong; 2) to study the participation local wisdom conservation of Nang Talung in Ban Phru community, Hat Yai District, Songkhla Province, and 3) to study the approach local wisdom conservation' Nang Talung participation in Ban Phru community, Hat Yai District, Songkhla Province. The study area is Ban Phru community with the main informants were the shadow puppet group, government representatives, and community leaders on 40 participants. Teachers and students were 251 participants provided information to researcher. The investigation employed mixed methods approach by using questionnaires and interviews. The results shown Ban Phru community needed support from government, agencies, and community participation in order to promoting and transmission of shadow puppet show. The system of transmission of shadow puppet show were responsibility by school and communication were clear and continuous, while approach local wisdom conservation's Nang Talung were responsibility by local government. Beside work planning was setting to promote arts and cultural on development plan to show on shadow puppet show in government ceremony. Creating a network of parents to encourage interested youths to participate, set up a budget to gather knowledge to promote study and research to the wisdom of Nang Talung' media production and teaching. Moreover, the performance of the shadow puppet troupe was modern gather development.

Keywords : Shadow play, Conservation, Local wisdom

บทนำ

หนังตะลุงเป็นศิลปะการแสดงพื้นเมืองที่เป็นเอกลักษณ์ของความเป็นคนใต้มายาวนาน ซึ่งถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและเป็นสิ่งที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน พยายามส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนสืบสานเพื่อให้ลูกหลาน รุ่นต่อๆไป ได้เรียนรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและภูมิปัญญาของชุมชน เพื่อให้ชุมชนคงความ มีกลิ่นอายของวิถีชีวิตดั้งเดิมและมีการบูรณะสถานที่ รวมทั้งจัดกิจกรรมเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาที่ดีงาม ซึ่งต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในการให้ความรู้และถ่ายทอดประสบการณ์จากผู้มีความรู้ และสมาชิกในชุมชนเพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ในการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป การละเล่นหนังตะลุงเป็นการละเล่นพื้นเมืองแต่ละท้องที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวอันเนื่องมาจากอิทธิพลของสภาพภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ และสังคม มีลักษณะแห่งความบริสุทธิ์ใจในการแสดงออกทั้งด้านท่วงทีและอารมณ์ มีความสัมพันธ์กับความเป็นจริงของวิถีการดำรงชีวิตอย่างชาวบ้านที่เรียบง่าย แต่เต็มไปด้วยการรุกเร้าของอารมณ์ ความรู้สึกประสมประสานไปกับภาพสะท้อนของการทำงานและการต่อสู้ในชีวิตจริง การละเล่นพื้นเมืองส่วนใหญ่เป็นสื่อบันเทิงผ่านการดูและการฟังควบคู่กันไป การละเล่นพื้นบ้านที่ปรากฏอยู่ในท้องถิ่นต่างๆ นอกจากจะมีคุณค่าทางด้านจิตใจแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงความคิด ความเชื่อ และวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นและทำหน้าที่เป็นสื่อพื้นบ้านให้กับท้องถิ่น อีกทั้งหนังตะลุงยังมีคุณสมบัติ “เป็นสิ่งที่สร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนชาวใต้ทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ โลกทัศน์ รสนิยม และสุนทรียภาพมาช้านาน (เธียรชัย อิศรเดช, 2548ปัจจุบันหนังตะลุงได้ขาดความสนใจไปมากเพราะมีสื่อประเภทอื่นเข้ามาทดแทน ผู้คนก็เลยมองข้ามหนังตะลุงไป (ไพโรจน์ ทองวั่น, 2553)

ชุมชนบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นหนึ่งในชุมชนที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นหนังตะลุง ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่น่าสนใจ อีกทั้งชุมชน บ้านพรุยังมีนายหนังตะลุงต้นแบบที่มีภูมิปัญญาด้านศิลปะการแสดงหนังตะลุงขั้นสูง มีการอนุรักษ์การแสดงหนังตะลุงตามขนบการแสดงอย่างถูกต้องและมีชื่อเสียงในการแสดง นั่นคือ หนังตะลุงนครินทร์ ชาทอง ศิลปินแห่งชาติ ในปี พ.ศ.2550 สาขาศิลปะการแสดง (การแสดงพื้นบ้าน-หนังตะลุง) ปัจจุบันมีศิลปินที่มีความรู้ความสามารถด้านภูมิปัญญาพื้นบ้านหนังตะลุง ซึ่งเป็นลูกศิษย์ หลานศิษย์ของหนังอาจารย์นครินทร์ ชาทอง กระจายอยู่ทั่วพื้นที่จังหวัดสงขลา แต่ยังขาดการศึกษาบูรณาการแบบองค์รวมในการรวบรวมประวัติและองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นหนังตะลุงในพื้นที่ และยังขาดกระบวนการถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ หากขาดการดำเนินการอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เก่าแก่และมีค่าของพื้นที่นี้แล้วต่อไปก็คงจะค่อยๆ เลือนหายไปตามกาลเวลาและอาจจะหมดไป หากไม่ได้รับการ

ส่งเสริมการค้นคว้า หาความรู้เพิ่มเติม การอนุรักษ์ และการถ่ายทอดความรู้เหล่านี้ อาจทำให้องค์ความรู้ที่มีคุณค่าของพื้นที่ชุมชนบ้านพรุจะเหลือแค่ความทรงจำ ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าเสียดาย

ฉะนั้นคณะผู้วิจัย จึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหนังตะลุง โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงลา เพื่อจะได้เป็นข้อมูลในการเสนอแนวอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหนังตะลุง ซึ่งเป็นศิลปวัฒนธรรมที่มีคุณค่าให้สืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันในการสืบทอดภูมิปัญญาของหนังตะลุงนรินทร์ ชาทอง
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหนังตะลุงของชุมชนบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
3. เพื่อเสนอแนวทางอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหนังตะลุงโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย นายหนังและสมาชิกในคณะหนังตะลุง จำนวน 25 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 10 คน ผู้แทนจากเทศบาลเมืองบ้านพรุ ครูนักเรียน จำนวน 5 คน รวมทั้งหมด 40 คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง ครูและนักเรียนและประชาชนทั่วไปที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้าน หนังตะลุงในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จำนวน 251 ตัวอย่าง

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหนังตะลุง โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เพื่อให้ประชาชนเกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน มีส่วนช่วยสืบสานภูมิปัญญาซึ่งจะนำไปสู่การเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่ไปกับการพัฒนาอาชีพในอนาคตต่อไป

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แบบสอบถามการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหนังตะลุง

3.2 แบบสัมภาษณ์สภาพปัจจุบันและแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหนังตะลุง ในพื้นที่ชุมชนเทศบาลเมืองบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) การประชุมระดมความคิดเห็นและการสังเกตุและคณะผู้วิจัยใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่ 1) ด้านข้อมูล 2) ด้านผู้วิจัย และ 3) ด้วยวิธีการรวบรวมข้อมูลส่วนการวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยจะนำผลการสัมภาษณ์และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมมาเรียบเรียง โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณา (descriptive analysis)

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2546) เพื่อนำไปอธิบายข้อมูลในรูปแบบตารางต่อไป

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้เชี่ยวชาญด้านข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น นายหนัง ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้แทนจากภาครัฐ และประชาชน ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามปรนัยชนิดปลายปิดและปลายเปิด โดยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันในการสืบทอดภูมิปัญญาของหนังตะลุงนครินทร์ ชาทอง

ผลการศึกษาพบว่า อาจารย์นครินทร์ ชาทอง ครูภูมิปัญญาไทย-ศิลปินแห่งชาติ เป็นชาวจังหวัดสงขลา จบการศึกษาระดับปริญญาโท จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ อำเภอเมืองจังหวัดสงขลา เกิดเมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2488 บ้านเลขที่ 4 หมู่ 4 บ้านสะพานท่อม ตำบลคลองหอยโข่ง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 66 หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และได้เสียชีวิตเมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2563 อาจารย์นครินทร์ ชาทอง ได้รับการปลูกฝังให้รักหนังตะลุงมาตั้งแต่เมื่ออายุได้ 8 ขวบ ขณะกำลังศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยมีคุณตา ชื่อนายว่อน รัตนศรี เป็นผู้ให้การสนับสนุน โดยจะนำไปดูหนังตะลุง ซึ่งเป็นหนังที่มีชื่อเสียงโด่งดังของภาคใต้ยุคนั้น คือ หนังกั้น ทองหล่อ (ศิลปินแห่งชาติ พุทธศักราช 2529) หนังกิ้มเส้ง หนังแสงโล หนังเอี่ยม เสื้อเมือง หนังประทิ่น บัวทอง หนังช่วงดิก หนังอิ่มเท่ง หนังแช่ม แม่เตย หนังทิม อนุชาญ หนังคลิ้ง ย่านยาว หนังพร้อม อัศวิน หนังชมน้ำกระจาย หนังแคล้ว เสียงทอง หนังฉิ้น ธรรมโฆษณ์ (ศิลปินแห่งชาติ พุทธศักราช 2532) และหนังอื่นๆ อีกมากมาย ทำให้เกิดแรงบันดาลใจอยากเล่นหนังตะลุง

จากการสัมภาษณ์ อาจารย์นครินทร์ ชาทอง และลูกศิษย์ รวมทั้งชาวบ้านผู้สนใจ พบว่า หนังอาจารย์นครินทร์ ชาทอง ได้ยึดถือและอนุรักษ์ขนบนิยมการแสดงของจังหวัดสงขลาไว้อย่างเหนียวแน่น ไม่เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย แต่มีการปรับปรุงและสอดแทรกเนื้อหาให้มีความทันยุคทันสมัย อีกทั้งยังรักษาธรรมเนียมการแสดงหนังแบบสมัยโบราณไว้ โดยจะเล่นหนังแนว จักร ๆ วงศ์ๆ แต่ละเรื่องจะประกอบด้วยศิลปะการแสดงหนังตะลุง มีการสอดแทรกสาระแง่คิดที่ดีมีประโยชน์กับผู้ชมผ่านเพลงหนัง บางเรื่องจะเป็นเรื่องที่บุคคลอื่นแต่งให้แต่ในส่วนเนื้อหาและการสอดแทรกสาระหรือข้อคิดต่างๆ ก็จะเป็นข้อคิดของหนังอาจารย์นครินทร์ ชาทอง เพราะแต่ละเรื่องที่ได้ทำการแสดงจะดัดแปลงพัฒนาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องให้ดีขึ้นเรื่อยๆ และปรับให้เข้ากับยุคสมัยและเหตุการณ์เฉพาะหน้าโดยใช้กลวิธีในการนำเสนอเพื่อให้ความบันเทิง สาระ แง่คิด คติปรัชญาดีๆ จะสอนให้คนมีคารวะธรรม และบทตลกที่มุ่งเน้นในด้านการยกระดับผู้ชม ไม่ตลกคำหยาบอันจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียศิลธรรม และยังพบว่าในปัจจุบัน จะมีคณะนายหนังลูกศิษย์ของหนังอาจารย์นครินทร์ ชาทอง หลายคนได้ให้ความรู้ และมีการสอนเล่นหนังตะลุงตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น โรงเรียนในชุมชนบ้านพรุ และบ้านของนายหนังเองที่รับช่วงการถ่ายทอดต่อมาจากหนังอาจารย์นครินทร์ ชาทอง ซึ่งมีปัญหาเรื่องสุขภาพ บางคนก็ได้เปิดเป็นชมรมหนังตะลุงและมี นายหนังตะลุง ศ. นครินทร์ ผลัดกันไปถ่ายทอดความรู้รวมถึงการไปเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้กับนิสิตนักศึกษา เพราะการเล่นหนังตะลุงนั้นมีหลายทักษะ เช่น ทักษะการเชิดหนังตะลุง ทักษะการขับกลอน การเรียนการสอนจึงต้องฝึกไปทีละทักษะให้เกิดความชำนาญ จะทำให้ผู้เรียนไม่เกิดการสับสน ซึ่งลักษณะของการถ่ายทอดหลักๆ จะมีลักษณะการถ่ายทอดโดยการบอกเล่าบรรยายด้วยวาจา ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์สั่งสมของตนให้แก่ผู้รับการถ่ายทอด และถ่ายทอดโดยวิธีการสาธิต ซึ่งจะทำให้เข้าใจวิธีการ ขั้นตอน และสามารถปฏิบัติได้ การสาธิตที่นิยมใช้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาคือการสาธิตวิธีการและการสาธิตประกอบการบรรยายอีกทั้งถ่ายทอดโดยการให้ปฏิบัติจริง ผู้รับการถ่ายทอดลงมือกระทำจริงในสถานการณ์ที่เป็นอยู่จริงโดยผู้ถ่ายทอดเป็นผู้คอยให้คำแนะนำ เพื่อให้กระบวนการปฏิบัติถูกต้องตามขั้นตอน และได้ผลงานตามที่ต้องการด้วยวิธีการนี้ผู้สนใจจะได้เรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ไปทีละเล็กละน้อย จนสามารถปฏิบัติได้ด้วยตนเอง

และยังพบว่าการถ่ายทอดภูมิปัญญาหนังตะลุงให้ผู้ได้รับการถ่ายทอดประสบความสำเร็จนั้นจะต้องมีองค์ประกอบหลายประการด้วยกัน กล่าวคือ การที่เด็ก ๆ จะมาเล่นหนังตะลุงได้นั้นจะต้องสร้างความสนใจตั้งแต่เด็ก ๆ ให้เข้ามาคลุกคลี ปลูกฝังจนเกิดความสนใจและเกิดความอยากจะเรียนรู้ และประเด็นสำคัญคือผู้ปกครองจะต้องให้การสนับสนุน เพราะภูมิปัญญาหนังตะลุงไม่สามารถกำหนดตายตัวได้ว่าผู้ที่สนใจจะต้องศึกษาเรียนรู้โดยใช้เวลานานเท่าไหร่จึงจะสามารถเล่นหนังตะลุงได้ แต่จะขึ้นอยู่กับความสนใจ ใฝ่รู้เฉพาะตัวของผู้สนใจในหนังตะลุงนั้น ๆ เพราะจาก

การวิเคราะห์ข้อมูล เชิงคุณภาพโดยภาพรวม พบว่า ในอดีตนายหนังตะลุงมีการกำหนดความรู้มาจากองค์ความรู้ที่สืบทอดมาจากอาจารย์นายหนัง มีความรักและสนใจเห็นคุณค่าในศิลปะหนังตะลุง ซึ่งนอกเหนือจากที่ได้รับความรู้จากการถ่ายทอดแล้วจะต้องสร้างและแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากการสังเกต จดจำ นำมาฝึกฝน ทดลอง ติดตามดูหนังตะลุงและฝากตัวเป็นศิษย์กับอาจารย์โดยอาศัยครูพักลักจำและเริ่มตระเวนแสดงหนังเพื่อหาประสบการณ์ แต่ในลักษณะที่กล่าวมาทั้งหมดในข้างต้นได้มีนายหนังให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่าในลักษณะการสืบทอดยังไม่เป็นแนวทางที่ชัดเจนเยาวชนหรือคนที่สนใจมีน้อยเนื่องจากขาดความต่อเนื่องจนในปัจจุบันผู้ที่สนใจบางส่วนก็แยกย้ายกันไปอยู่ตามที่ต่าง ๆ ที่ยังพอมีการถ่ายทอดอยู่บ้างก็จะเป็นในลักษณะของการไปให้ความรู้ในโรงเรียน กับการบรรยาย โดยลูกศิษย์ของหนังอาจารย์นครินทร์ ชาทอง และยังมีข้อมูลเพิ่มเติมอีกว่า นายหนังตะลุงบางคนในตำบลบ้านพรุนอกจากรับเล่นหนังแล้วยังมีการแกะรูปหนังตะลุงจำหน่ายควบคู่ไปด้วย แต่ไม่ได้เป็นลักษณะของที่ระลึกแต่เป็นลักษณะของรูปหนังที่ใช้แสดงจริง โดยจะแกะสลักตามความต้องการของผู้ที่จะต้องการสั่งรูปหนังในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งสามารถที่จะยึดเป็นอาชีพได้

จากผลการศึกษาที่ปรากฏ แสดงให้เห็นว่า สภาพปัจจุบันในการสืบทอดภูมิปัญญาของหนังนครินทร์ ชาทอง ยังมีการถ่ายทอดให้ความรู้เกี่ยวกับหนังตะลุง โดยคณะนายหนัง ศ.นครินทร์ ผ่านโรงเรียน และชมรม ในพื้นที่ชุมชนบ้านพรุ รวมถึงการบรรยายให้ความรู้แก่นิสิตนักศึกษาในจังหวัดสงขลา โดยเปิดสอนให้นักเรียนและผู้ที่สนใจทั่วไปเข้ามาเรียนรู้โดยจะมีคณะนายหนัง ศ.นครินทร์ ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันให้ความรู้ แต่อาจจะขาดความต่อเนื่องและไม่เป็นกิจลักษณะเนื่องจากข้อมูลที่ปรากฏคือผู้ที่สนใจในหนังตะลุงจริงๆ ผนวกกับผู้ปกครองที่ให้การสนับสนุนมีน้อยก็ทำให้การสืบทอดภูมิปัญญาหนังตะลุงในชุมชนบ้านพรุทิ้งช่วงไปบ้าง ที่ยังพอทำได้ก็จะเป็นในลักษณะของการบรรยายให้ความรู้ในเบื้องต้นเท่านั้น

2. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหนังตะลุงของชุมชนบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

จากการศึกษาพบข้อมูลจากแบบสอบถามการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหนังตะลุงของชุมชนบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยผู้ตอบแบบสอบถามคือกลุ่มนายหนัง ผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน ดังแสดงตารางที่ 1-3 ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหนังตะลุงของชุมชนบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาภาพรวมและรายด้าน เป็นข้อมูล

ด้าน	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
การมีส่วนร่วมในการวางแผนและประชุม	3.30	.84	ปานกลาง
การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ	3.41	.85	ปานกลาง

การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล	3.03	.92	ปานกลาง
การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา	3.48	.81	มาก
ภาพรวม	**3.31**	**.89**	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 1 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหนังตะลุงของชุมชนบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.31 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษามีค่าเฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 3.48 รองลงมาเป็นด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.41 ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนและประชุมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.10 และด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด เท่ากับ 3.03 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหนังตะลุงของชุมชนบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาในภาพรวมและรายด้านจำแนกตามเพศ

ด้าน	ชาย		หญิง		t
	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.	
การมีส่วนร่วมในการวางแผนและประชุม	3.17	.81	3.14	.99	.150
การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ	3.15	.65	3.05	1.01	.317
การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล	2.78	.86	2.86	1.11	.232
การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา	3.51	.68	3.24	1.01	.931
ภาพรวม	**3.11**	**.43**	**3.10**	**.63**	**.374**

จากตารางที่ 2 เมื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหนังตะลุงของชุมชนบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาภาพรวมและรายด้านจำแนกตามเพศ พบว่า เพศหญิงและเพศชายมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหนังตะลุงในชุมชนบ้านพรุ ในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหนังตะลุงของชุมชนบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาในภาพรวมและรายด้าน จำแนกตามสถานภาพของผู้ให้ข้อมูล

ด้าน	ความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
การมีส่วนร่วมในการวางแผนและประชุม	ระหว่างกลุ่ม	17.907	3	5.969	13.518	.000***
	ภายในกลุ่ม	109.616	248	0.442		
	รวม	127.523	251			
การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ	ระหว่างกลุ่ม	2.928	3	0.976	1.992	.116
	ภายในกลุ่ม	121.52	248	0.49		
	รวม	124.448	251			

การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล	ระหว่างกลุ่ม	27.435	3	9.145	25.987	.000***
	ภายในกลุ่ม	87.296	248	0.352		
	รวม	114.731	251			
การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา	ระหว่างกลุ่ม	0.288	3	0.096	0.202	.895
	ภายในกลุ่ม	117.8	248	0.475		
	รวม	118.088	251			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	5.124	3	1.708	5.142	.002**
	ภายในกลุ่ม	82.336	248	0.332		
	รวม	87.46	251			

จากตารางที่ 3 เมื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหนังตะลุงของชุมชนบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ภาพรวมและรายด้านจำแนกตามสถานภาพของผู้ให้ข้อมูล พบว่า ผู้ที่มีสถานภาพต่างกันการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหนังตะลุงภาพรวมแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ .01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้ที่มีสถานภาพต่างกันการมีส่วนร่วมในการวางแผนและประชุม และการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ .001 ส่วนด้านอื่นไม่แตกต่างกัน

3. แนวทางอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหนังตะลุงโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ผลจากการศึกษา พบว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น เทศบาล วัฒนธรรมจังหวัด ควรกำหนดนโยบายในการอนุรักษ์ สืบสานภูมิปัญญาหนังตะลุงให้ชัดเจนต่อเนื่อง เช่น ควรมีการส่งเสริมโดยให้ภาครัฐมีการกำหนดแผนงานด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไว้ในแผนพัฒนาโดยการบรรจุการแสดงหนังตะลุงแสดงในงานรัฐพิธีต่างๆ การเปิดโอกาสให้ประชาสัมพันธ์เสียงตามสายเกี่ยวกับหนังตะลุง สร้างความเข้มแข็งให้กับสมาพันธ์หนังตะลุงจังหวัดสงขลา ควรให้เครือข่ายของพ่อแม่ ผู้ปกครองให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดตั้งชมรมหนังตะลุง โดยการจัดตั้งงบประมาณสนับสนุนการรวบรวมองค์ความรู้เพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุน ให้มีการศึกษาค้นคว้า วิจัยเกี่ยวกับภูมิปัญญาหนังตะลุง การผลิตสื่อการสอน การประชาสัมพันธ์ต่างๆ รวมถึงการเปิดเป็นหลักสูตรท้องถิ่นให้กับนักเรียน หรือตั้งชมรมหนังตะลุงโดยการฝึกสอน เพราะการเล่นหนังตะลุงมีหลายทักษะ เช่น ทักษะการเชิดหนังตะลุง ทักษะการขับกลอน จึงเสนอควรให้มีการเรียนการสอนไปทีละทักษะให้เกิดความชำนาญ จะทำให้ผู้เรียนไม่เกิดการสับสน

อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัย เรื่อง แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหนังตะลุง โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ครั้งนี้ ผู้วิจัยขอกล่าวถึงประเด็นสำคัญๆ

1. ภายใต้บริบทที่เปลี่ยนแปลงไปในสถานการณ์ปัจจุบัน หนังตะลุงในชุมชนบ้านพรุจะมีลูกศิษย์ของหนังอาจารย์นครินทร์ ชาทอง เป็นจำนวนมาก ซึ่งมีความรู้ ความสามารถด้านภูมิปัญญาพื้นบ้านหนังตะลุง เป็นอย่างดี และนอกเหนือจากการ เล่นหนังตะลุงแล้วบางคนยังสามารถในการแกะรูปหนังตะลุงได้ และมีอุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดงหนังพร้อม มีเจตนารมณ์ที่แน่วแน่ในความต้องการเล่นหนังตะลุงและถ่ายทอดความรู้ไปยังผู้ที่สนใจหนังตะลุงอย่างจริงจัง แต่ในปัจจุบันการสืบทอดภูมิปัญญาหนังตะลุงในในชุมชนบ้านพรุยังไม่เห็นเป็นระบบที่ชัดเจน จะมีให้เห็นอยู่บ้างในเรื่องของการถ่ายทอดไปสู่เยาวชนรุ่นใหม่ ในระบบโรงเรียนเยาวชนที่สนใจหนังตะลุงเพื่อนำไปสู่การถ่ายทอด และฝึกฝกาเล่นหนังในเชิงลึกต่อไป การบรรยายให้ความรู้นิสิตนักศึกษาในเรื่องมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่สำหรับการฝึกหรือถ่ายทอดในเชิงลึกกับผู้ที่สนใจอย่างจริงจังและต่อเนื่องในปัจจุบันได้ทิ้งช่วงไปบ้างแล้ว อาจเป็นเพราะว่าเยาวชนที่มีพรสวรรค์และมีความสนใจในหนังตะลุงมีจำนวนน้อย และอาจเป็นเพราะในสังคมปัจจุบันมีสื่ออื่นๆ ที่ทันสมัยน่าสนใจเข้ามาแทนที่ อีกทั้งยังไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังจากผู้ปกครอง ผนวกกับยังขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ และองค์กรที่เกี่ยวข้องในพื้นที่อย่างจริงจัง และปัจจุบันเจ้าภาพรับหนังก็นิยมรับหนังรุ่นใหม่ที่มีชื่อเสียงอยู่ระดับแนวหน้าไปทำการแสดง ทำให้นายหนังที่มีอยู่ในชุมชนบ้านพรุขาดพื้นที่ในการทำการแสดง จึงหันไปยึดอาชีพอื่นควบคู่กันไป จึงทำให้การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาหนังตะลุงในชุมชนไม่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

2. ในชุมชนบ้านพรุมีนายหนังบางคนยึดอาชีพแกะรูปหนังตะลุงเพื่อจำหน่ายให้กับนายหนังด้วยกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจที่สามารถทำควบคู่ไปกับการแสดงหนังตะลุงได้เพราะนายหนังที่เล่นหนังไม่สามารถแกะรูปหนังได้ทุกคน จากข้อมูลที่ปรากฏนี้จะเห็นได้ว่า หนังตะลุงในปัจจุบันจะต้องมีการเรียนรู้ในการปรับตัว สร้างสรรค์ และพัฒนาความรู้ให้สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตในสังคมสมัยใหม่ โดยการสร้างเครือข่ายอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ มีการสืบต่อความรู้ด้านการแสดงหนังตะลุงแก่เยาวชนที่สนใจ ผ่านเครือข่ายชุมชน สมาพันธ์หนังตะลุง มหาวิทยาลัย โรงเรียน และเครือข่ายผู้ปกครอง มีการสร้างสร้างอาชีพอื่นควบคู่ไปกับการแสดงหนังตะลุง ซึ่งผลจากการศึกษานี้สอดคล้องกับ อรทัย พรมเทพ (2553) ได้ศึกษาการเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย ผลการวิจัยพบว่า เมื่อบริบทและสังคมเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้า ผู้แสดง หนังตะลุงมีการเรียนรู้ในการปรับตัว

สร้างสรรค์ และพัฒนาความรู้ให้สอดคล้องกับบริบทและสังคมสมัยใหม่ โดยการสร้างเครือข่าย มีการสืบต่อความรู้ด้านการแสดงหนังตะลุงแก่เยาวชนรุ่นใหม่ผ่านระบบโรงเรียน สมาพันธ์หนังตะลุง โดยมีการรับรองผู้แสดงหนังตะลุงในฐานะผู้เชี่ยวชาญในการ แสดง มีการสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพโดยการแสดง

หนังตะลุงควบคู่ไปกับการประกอบอาชีพอื่น มีการสร้างสรรค์และปรับเปลี่ยนความรู้ มีการเชื่อมโยงกับบริษัทธุรกิจผลิตแผ่นวีซีดีหนังตะลุง ท่ามกลาง ความทันสมัยมีทั้งผู้ที่ปรับตัวได้และประสบความสำเร็จ ส่วนผู้ที่ไม่สามารถปรับตัวได้ ก็มิอาจดำรงอยู่ได้ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น การเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยน สร้างสรรค์ และพัฒนาความรู้มิให้ความรู้ เป็นเพียงความรู้ที่หยุดนิ่ง ตายตัว แต่ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตในสังคมทันสมัย ความรู้ นั้นก็จะเกิดคุณค่าต่อการดำรงชีวิตในทุกสภาวการณ์

3. แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหนังตะลุง โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีแนวทางในการอนุรักษ์โดยการถ่ายทอดภูมิปัญญาหนังตะลุงจากต้นแบบนายหนังสู่คนรุ่นใหม่ที่สนใจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดที่ว่าหนังตะลุงเป็นศิลปะการแสดงพื้นเมืองที่เป็นเอกลักษณ์และสะท้อนอัตลักษณ์ของความเป็นคนใต้มายาวนาน ซึ่งถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของภาคใต้เป็นสิ่งที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ นอกจากจะมีคุณค่าทางด้านจิตใจแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงความคิด ความเชื่อ และวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นและทำหน้าที่เป็นสื่อพื้นบ้านให้กับท้องถิ่นอีกด้วย สุทธิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์ (2529)

จะเห็นได้ว่าแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหนังตะลุง จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน จึงสะท้อนให้เห็นถึงการพึ่งพาตนเองในระดับหนึ่ง ซึ่งเป็นการบริหารจัดการอย่างหนึ่งของชุมชนที่สามารถจัดการหรือแก้ไขปัญหาเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ย่อมแสดงให้เห็นถึงศักยภาพหรือความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการที่ดีโดยชุมชน (เอกศักดิ์ เฮงสุโขและวิสิทธิ์ มะณี, 2561) ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของรัฐในการสนับสนุนให้มีเวทีในการแสดงในพื้นที่โดยผ่านงานรัฐพิธีต่างๆ หรือจัดงบประมาณสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์หนังตะลุงในชุมชน ให้ชุมชนเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นหนังตะลุงที่ควรอนุรักษ์ไว้เป็นมรดกท้องถิ่น ในลักษณะของการรวมกลุ่มสร้างอาชีพเกี่ยวกับรูปหนังตะลุงในรูปแบบต่างๆ

ซึ่งผลจากการศึกษานี้สอดคล้องกับพัทยา สายหู (2534) กล่าวว่าการอนุรักษ์ หมายถึงการเก็บรักษาแต่การเก็บรักษาสิ่งใดผู้กระทำจะต้องเห็นคุณค่าสิ่งนั้นก่อน และการเห็นคุณค่าย่อมเกิดจากการเห็นประโยชน์ที่สิ่งนั้นจะมีให้ และตัวของนายหนังก็จะต้องมีการปรับประยุกต์พัฒนาการเล่นหนังให้มีความทันสมัยสอดคล้องกับบริบทในสังคมปัจจุบัน รวมไปถึงการมีส่วนร่วม

ของชุมชนในเรื่องของการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนรับทราบผ่านสื่อการประชาสัมพันธ์ต่างๆ ใชุมสมาพันธ์หนังตะลุงจังหวัดสงขลา การผลิตสื่อ การถ่ายทอดไปสู่เยาวชนรุ่นใหม่อย่างเป็นระบบ จึงจะสามารถนำไปสู่แนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหนังตะลุงในชุมชนบ้านพรุที่เข้มแข็งให้คงอยู่ได้ตลอดไป

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริม สนับสนุน ภูมิปัญญาท้องถิ่นหนังตะลุงในด้านต่างๆ เช่น การจัดงานหรือกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้หนังตะลุงได้เข้าร่วมการแสดงอย่างต่อเนื่อง กลุ่มแกนนำของชุมชน กลุ่มนายหนัง ควรจัดกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาหนังตะลุง เพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง ยั่งยืน และสามารถป้องกัน การสูญสลายของหนังตะลุง ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น การแกะหนังตะลุง การจัดทำของที่ระลึกที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นหนังตะลุง หรืออื่นๆ เพื่อเป็นการสร้างรายได้และอนุรักษ์ภูมิปัญญาของท้องถิ่นไปด้วย หน่วยงานภาครัฐควรกำหนดกลยุทธ์หรือแนวทางการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นหนังตะลุงเพื่อให้ประชาชนในพื้นที่มีความตระหนักและเห็นคุณค่าของหนังตะลุง

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา เกียรติมณีรัตน์ และสุภาพ ฉัตราภรณ์. (2548). *ภูมิปัญญาในการทอผ้าพื้นเมืองภาคเหนือ รูปแบบการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย.* วารสารวิทยาสารเกษตรศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์. 26(2), 177-188.

ปริศนา เพชระบูรณิน และอธิวัฒน์ รัตนวงศ์แข. (2560). *แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีชีวิตวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ ของชุมชนบ้านครัวเพื่อศึกษาสภาพวิถีชีวิต ภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายของวิถีชีวิตของชุมชนบ้านครัว.* วารสารวิชาการ สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย. 23(1), 64-72.

พัทยา สายหู. (2534). *การพัฒนาวัฒนธรรมบนพื้นฐานภูมิปัญญาชาวบ้านและศักยภาพของชุมชน. ในการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง ภูมิปัญญาพื้นบ้าน, หน้า 109-118.*กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

ธานินทร์ ศิลป์จารุ (2546). *คู่มือการวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลโปรแกรม SPSS*. โรงพิมพ์นิด้าการพิมพ์.

ธีรยุทธ เสนีวงศ์ ณ อยุธยา (2555). *วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ.สาขาวิชาศึกษาศาสตร์* มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. สืบค้นเมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2561, จาก http://www.stou.ac.th/stoukc/elder/main1_12.html

เอกศักดิ์ เฮงสุโขและวิสิทธิ์ มะณี (2561). *รูปแบบการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการดูแลสุขภาพและการใช้และการใช้ประโยชน์จากสมุนไพร.* วารสาร “ศึกษาศาสตร์มมร” คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. *6*(1). 278-293.

อรทัย พรมเทพ (2553). *การเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย.* วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 25(2). 41-56.

ศิริชัย กาญจนวาสี,ทวีวัฒน์ ปิตยานนท์ และดิเรก ศรีสุโข (2551). *การเลือกใช้สถิติที่เหมาะสมสำหรับการวิจัย*. (พิมพ์ครั้งที่7). โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2529). *หนังตะลุง.* กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์มงคลการพิมพ์.

Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1977). Rural Development Participation : Concept and Measures for Project Design Implementationand Evaluation. Rural Development Committee (Cornell University), 2. 317.

ผลการใช้กิจกรรมแนะแนวโดยใช้กรอบความคิดแบบเติบโตเพื่อพัฒนาการมองโลกในแง่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนปากเกร็ด

THE EFFECT OF USING THE GUIDANCE ACTIVITY WITH THE USE OF GROWTH MINDSET TO ENHANCEMENT OF OPTIMISM FOR ADOLESCENT STUDENTS OF SECONDARY FOUR STUDENS OF PAKKRED SECONDARY SCHOOL

[1]วลัยพร เขียวไพรี

[1]Walaiporn Khiewpairee

[1]สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี

[1]Nonthaburi Provincial Secondary Education Area Office

[1]Walaiporn.khiewpairi@gmail.com

Received: November 25, 2024; **Revised**: December 25,2024; **Accepted**: December 27,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาผลของการจัดกิจกรรมแนะแนวโดยใช้กรอบความคิดแบบเติบโตเพื่อเสริมสร้างการมองโลกในแง่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนปากเกร็ด และ 2) เพื่อเปรียบเทียบคะแนนจากแบบวัดการมองโลกในแง่ดีก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรรมแนะแนวโดยใช้กรอบความคิดแบบเติบโตเพื่อเสริมสร้างการมองโลกในแง่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนปากเกร็ด งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัย กึ่งทดลอง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนปากเกร็ด ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 1 ห้อง นักเรียนทั้งหมด 36 คน ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่ายจากห้องเรียนที่ไม่มีความแตกต่างกันของคะแนนจากแบบวัดการมองโลกในแง่ดี จากนั้นก็ใช้วิธีการจับ

[1]ข้าราชการครู ตำแหน่งครูผู้ช่วย โรงเรียนปากเกร็ด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี

ฉลากเลือกห้องเรียนเป็นกลุ่มทดลอง กลุ่มทดลองเข้าร่วมกิจกรรมฯ 10 ครั้ง ๆ ละ 50 นาที เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบวัดการมองโลกในแง่ดีมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ.96 และ 2) กิจกรรมแนะแนวโดยใช้กรอบความคิดแบบเติบโตเพื่อเสริมสร้างการมองโลกในแง่ดีที่ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าทีแบบไม่เป็นอิสระจากกัน ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนมีการมองโลกในแง่ดีโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านความสำเร็จและการบรรลุผลสำเร็จ รองลงมา คือ ด้านอารมณ์ทางบวก ด้านความเกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ ด้านการมีความหมาย : จุดมุ่งหมายและด้านเครือข่ายความสัมพันธ์ตามลำดับ และ 2) นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวมีการมองโลกในแง่ดีสูงขึ้นกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมแนะแนวสามารถเสริมสร้างการมองโลกในแง่ดีให้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนปากเกร็ด

คำสำคัญ : การมองโลกในแง่ดี กิจกรรมแนะแนว กรอบความคิดแบบเติบโต นักเรียน

Abstract

This research aimed to 1) study the effects of guidance activities using a growth mindset framework to enhance optimism of Mathayom 4 students in Pakkret School and 2) compare the scores from the optimism test before and after participating in the guidance activities using a growth mindset framework to enhance optimism of Mathayom 4 students in Pakkret School.This research was a quasi-experimental research.The sample used in the research was Mathayom 4 students in Pakkret School in the first semester of the 2024 academic year, consisting of 1 classroom and a total of 36 students. The researcher selected the sample by simple random sampling from classrooms with no difference in scores from the optimism test. Then, the researcher used a lottery method to select the classrooms as the experimental group. The experimental group participated in the activity 10 times, 50 minutes each. The research instruments used in the research were 1) the optimism test with a reliability value of .96 and 2) the guidance activities using a growth mindset framework to enhance optimism. The statistics used in data analysis were the mean and standard deviation. And the independent t-test results found that 1) students had overall and aspect optimism at a moderate level. When considering each aspect, it was found that the aspect with the highest mean was success

and achievement, followed by positive emotion, relatedness, meaning: purpose, and relationship network, respectively. And 2) students who participated in guidance activities had higher optimism than before the experiment with statistical significance at the .01 level, indicating that guidance activities can enhance optimism in Mathayom 4 students at Pakkret School.

Keywords: Optimism, Career guidance activities, Growth mindset, Students

บทนำ

จากสภาพปัญหาของสังคมไทยในยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และทางด้านเทคโนโลยี ส่งผลให้สังคมไทยในปัจจุบันกลายเป็นสังคมที่มีความวุ่นวาย เกิดความขัดแย้ง การแข่งขันกันมากขึ้น และก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาอย่างมากมาย เช่น การทะเลาะกันภายในครอบครัว การเป็นโรคซึมเศร้าและการคิดฆ่าตัวตาย ปัญหาที่เกิดขึ้นเหล่านี้ ส่งผลกระทบต่อคนในสังคมเป็นอย่างมาก ทำให้ไม่มีความสุขในการดำเนินชีวิต เกิดเป็นความเครียดความวิตกกังวล มีความท้อแท้ในการดำเนินชีวิต ไม่มีความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรคจนเกิดเป็นภาวะซึมเศร้าและนำมาสู่การฆ่าตัวตายในที่สุด องค์การอนามัยโลก (2562) ได้รายงานสถานการณ์การฆ่าตัวตายของโลก โดยระบุชัดเจนว่ามีคนเสียชีวิตจากการฆ่าตัวตายทุก ๆ 40 วินาที และวัยที่มีอัตราการฆ่าตัวตายมากที่สุด คือ ช่วงอายุระหว่าง 15 – 29 ปี ซึ่งเป็นช่วงวัยที่กำลังอยู่ในโลกของการศึกษาเล่าเรียน นอกจากนี้มีการรายงานจัดอันดับประเทศที่มีอัตราการฆ่าตัวตายสูงที่สุดในโลก ประจำปี 2562 โดย World Population Review (2562) ได้ทำการสำรวจและพิจารณาข้อมูลการฆ่าตัวตายขององค์การอนามัยโลก ปี 2561 ทั้งหมด 183 ประเทศ พบว่า ประเทศไทยมีอัตราการฆ่าตัวตายติดอันดับ 32 ของโลก เฉลี่ย 14.4 คนต่อประชากร 1 แสนคน จากข้อมูลอัตราการฆ่าตัวตายดังกล่าวจะเห็นได้ว่าปัจจุบันการฆ่าตัวตายของคนในสังคมไทยนั้นมีเพิ่มมากขึ้น ตั้งแต่ในวัยผู้สูงอายุวัยทำงานจนถึงวัยเรียน

การมองโลกในแง่ดีเป็นส่วนหนึ่งของจิตวิทยาเชิงบวก (Positive Psychology) เซลิกแมน (Seligman, 2006) ได้ให้ความหมายของการมองโลกในแง่ดีว่า เป็นลักษณะนิสัยในการอธิบายถึงสถานการณ์ที่ไม่ดีต่างๆ ว่าเกิดขึ้นเพียงแค่ชั่วคราว เกิดขึ้นเพราะสาเหตุจากปัจจัยภายนอกและเป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะกรณีเท่านั้น และอธิบายถึงสถานการณ์ที่ดีที่เกิดขึ้นว่าจะเกิดขึ้นอยู่เสมอ ซึ่งสอดคล้องกับ Schiere & Carver (1985 อ้างถึงในทรงเกียรติ ล้มหลาม, 2550, น.28) ได้กล่าวว่า การมองโลกในแง่ดี หมายถึง การคาดหวังเรื่องทั่วๆ ไปในทางที่ดีและไม่เห็นด้วยกับสิ่งไม่ดีเมื่อต้องเผชิญกับปัญหาที่ผ่านเข้ามาในชีวิต ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ทำให้บุคคลมีสุขภาพจิตดี ช่วยลด

ความเสี่ยงในการป่วยทางร่างกาย และส่งผลทำให้บุคคลสามารถเผชิญต่อการถูกคุกคามทางจิตใจ และทำให้ต่อสู้กับสภาวะซึมเศร้าได้เป็นอย่างดี องค์ประกอบของการมองโลกในแง่ดี ตามแนวคิดของพัดมากาลี บาเนอร์จี (Padmakali Banerjee, 2016) ประกอบด้วย ด้านอารมณ์ทางบวก ด้านความเกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ ในชีวิต ด้านเครือข่ายความสัมพันธ์ ด้านการมีความหมาย : จุดมุ่งหมาย ด้านความสำเร็จและการบรรลุผลสำเร็จ ซึ่งเป็นหนึ่งในจิตวิทยาเชิงบวกที่ได้กล่าวถึงแนวคิด P.E.R.M.A ของเซลิกแมน ที่ได้ส่งเสริมให้บุคคลเกิดการมองโลกในแง่ดี และมีความสุขในการใช้ชีวิต

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมองโลกในแง่ดี พบว่า มีวิธีการที่สามารถส่งเสริมให้บุคคลเกิดการมองโลกในแง่ดี ได้แก่ การให้คำปรึกษากลุ่ม การฝึกทักษะการคิด และกิจกรรมแนะแนว โดยผู้วิจัยเลือกกิจกรรมแนะแนวเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างการมองโลกในแง่ดีของนักเรียน เนื่องจากกิจกรรมแนะแนวเป็นกิจกรรมที่ช่วยในการส่งเสริม ป้องกัน แก้ไขและพัฒนาผู้เรียนให้เกิดทักษะในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้กิจกรรมแนะแนวเป็นกิจกรรมที่ทุกโรงเรียนจะต้องจัดให้กับนักเรียนทุกระดับชั้น เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเกิดทักษะในการดำเนินชีวิต และมีความรู้ในเรื่องการศึกษา อาชีพ ส่วนตัวและสังคม สอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ (2560) ได้กำหนดให้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่ได้ระบุว่า กิจกรรมแนะแนวเป็นกิจกรรมหนึ่งที่อยู่ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งโรงเรียนจะต้องจัดให้กับนักเรียนทุกคน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมและช่วยเหลือนักเรียนให้มีทักษะในการดำเนินชีวิต สามารถพัฒนาตนเองและสังคมได้ตามศักยภาพ รู้จักและเข้าใจตนเองและผู้อื่น สามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขซึ่งการจัดกิจกรรมแนะแนวจะส่งผลให้นักเรียนเกิดความเข้าใจตนเอง และสามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับนิรันดร์ จุลทรัพย์ (2545) ได้กล่าวว่าการแนะแนวมีประโยชน์ต่อตัวนักเรียน ช่วยให้นักเรียนเกิดความเข้าใจตนเองอย่างถูกต้อง รู้ถึงความบกพร่องและความสามารถพิเศษของตน มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องราวต่าง ๆที่เป็นประโยชน์ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนสามารถพิจารณาตัดสินได้อย่างถูกต้อง ประกอบกับเทคนิคที่ผู้วิจัยได้นำมาใช้ในกิจกรรมแนะแนวเพื่อเสริมสร้างการมองโลกในแง่ดี ได้แก่ เทคนิคเชิงสร้างสรรค์ เทคนิคการแสดงบทบาทสมมติ เทคนิคการระดมสมอง เป็นต้น เป็นวิธีการที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีการมองโลกในแง่ดีเพิ่มขึ้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกกิจกรรมแนะแนวเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการมองโลกในแง่ดี สอดคล้องกับจารุวรรณ แสงด้วง (2556) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ผลการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาจิตวิทยาเชิงบวกของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผลปรากฏว่า หลังจากนักเรียนได้รับกิจกรรมแนะแนวเพื่อส่งเสริมจิตวิทยาเชิงบวก นักเรียนมีจิตวิทยาเชิงบวกสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสอดคล้องกับนฤมล จันทร์สุข, ชวนนน์ จันทร์สุข, และเพ็ญศรี รอดพรม (2562) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ผลของโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาการมองโลกในแง่ดีของนักศึกษาพยาบาลผลปรากฏว่า นักศึกษามีการมองโลกในแง่ดีสูงขึ้นหลังเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ

.01 กรอบความคิดเติบโต (Growth Mindset) เป็นความเชื่อของมนุษย์ที่มีต่อลักษณะและคุณลักษณะของตนเองว่า สามารถเปลี่ยนแปลงและพัฒนาได้ การศึกษากรอบความคิดในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่า กรอบความคิดเติบโต มีความสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ การมีกรอบความคิดแตกต่างกันจะส่งผลให้มีคุณลักษณะแตกต่างกันหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นความพยายาม ทัศนะที่มีต่อความล้มเหลว รวมถึงความสามารถในการปรับตัว ศาตราจารย์คารอล ดเว็ค แห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด ได้แบ่งกรอบความคิดออกเป็น 2 ประเภท คือ กรอบความคิดแบบเติบโต (Growth Mindset) เชื่อว่ามนุษย์พัฒนาได้และความสามารถสร้างด้วยการเรียนรู้ มองว่าปัญหาและอุปสรรค เป็นโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนา และกรอบความคิดแบบจำกัดด (Fixed Mindset) เชื่อว่า ความฉลาดของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไม่ได้ และไม่สามารถเพิ่มพูนทักษะความสามารถได้ (Carol S. Dweck: 2006) ทั้งนี้บุคคลสามารถมีกรอบความคิดทั้ง 2 ประเภทได้ แต่จะมีความโน้มเอียงไปทางด้านใดด้านหนึ่งมากน้อยแตกต่างกันไป นอกจากนั้นกรอบความคิด ยังสามารถเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาได้ บุคคลที่มีความสำคัญในการพัฒนากรอบความคิดจากตัวบุคคลเองและพ่อแม่แล้ว อาจารย์เป็นอีกหนึ่งบุคคลที่มีบทบาทในการช่วยพัฒนากรอบความคิดให้กับผู้เรียน โดยอาจารย์เป็นแบบอย่างในการมีกรอบความคิดแบบเติบโตสอนให้ผู้เรียนเข้าใจเรื่องกรอบความคิดแบบเติบโต ให้ความสำคัญกับกระบวนการและผลสะท้อนกลับในกระบวนการเรียนการสอน รวมทั้งการสร้างแรงจูงใจในการเรียน ชื่นชมในความพยายาม ลดการเปรียบเทียบ เรียนรู้ในความผิดพลาดก็จะทำให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้ของตนเองได้

จากการศึกษาเรื่องกรอบความคิดแบบเติบโต ทำให้เห็นถึงความสอดคล้องในการนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมแนะแนว เพื่อพัฒนาการมองโลกในแง่ดีของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนปากเกร็ดเป็นอย่างมากเพราะเป็นช่วงวัยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายๆ ด้าน ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ นับว่าเป็นวัยเลี้ยวหัวต่อ วัยรุ่นเป็นวัยที่พัฒนาจากวัยเด็กเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นระยะที่ต้องปรับพฤติกรรมจากเด็กให้เป็นแบบผู้ใหญ่ที่สังคมยอมรับ การเป็นวัยรุ่นจึงไม่ใช่เป็นเพียงการเติบโตทางด้านร่างกายเท่านั้น แต่รวมถึงเป็นการเติบโตทางสังคมอีกด้วย ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาและเสริมสร้างการมองโลกในแง่ดีให้แก่นักเรียนในช่วงระดับชั้นมัธยมศึกษา ซึ่งเป็นวัยที่เริ่มเข้าสู่วัยรุ่น เมื่อเข้าสู่ช่วงวัยรุ่นจะเกิดการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้าน ทั้งด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ และด้านสังคม ส่งผลให้เกิดความเครียดและความรู้สึกไม่มีความสุขในการใช้ชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับสุชา จันทร์เอม (2542) ได้แบ่งระยะของวัยรุ่นไว้ดังนี้ ระยะเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น (Puberty) มีอายุระหว่าง13 - 15 ปี เป็นระยะที่ร่างการเจริญเติบโตทางเพศอย่างสมบูรณ์ ระยะวัยรุ่นตอนต้น (Early adolescence) อายุระหว่าง 15 - 18 ปี มีการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย

ด้านจิตใจ และด้านความคิด ระยะวัยรุ่นตอนปลาย (Late adolescence) อายุระหว่าง 18 – 21 ปี โดยพัฒนาการของวัยรุ่น จะเริ่มเข้าสู่วุฒิภาวะความเป็นผู้ใหญ่อย่างสมบูรณ์นั้นในช่วงวัยรุ่นตอนปลาย

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษา และการเสริมสร้างการมองโลกในแง่ดีให้กับนักเรียนโดยการนำกิจกรรมแนะแนวโดยใช้กรอบความคิดแบบเติบโตเพื่อพัฒนาการมองโลกในแง่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ตลอดจนเป็นภูมิคุ้มกันให้นักเรียนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมที่เต็มไปด้วยความวุ่นวายได้อย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลของการจัดกิจกรรมแนะแนวโดยใช้กรอบความคิดแบบเติบโตเพื่อเสริมสร้างการมองโลกในแง่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนปากเกร็ด

2. เพื่อเปรียบเทียบคะแนนจากแบบวัดการมองโลกในแง่ดี ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรรมแนะแนวโดยใช้กรอบความคิดแบบเติบโตเพื่อเสริมสร้างการมองโลกในแง่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนปากเกร็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาผลของการจัดกิจกรรมแนะแนวโดยใช้กรอบความคิดแบบเติบโตเพื่อเสริมสร้างการมองโลกในแง่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/7 โรงเรียนปากเกร็ด ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนปากเกร็ด ปีการศึกษา 2566 จำนวน 12 ห้อง จำนวนนักเรียนทั้งหมด 457 คน แบ่งเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ห้องเรียนที่ 1 มีจำนวน 28 คน ห้องเรียนที่ 2 มี จำนวน 41 คน ห้องเรียนที่ 3 มีจำนวน 41 คน ห้องเรียนที่ 4 มีจำนวน 41 คน ห้องเรียนที่ 5 มีจำนวน 41 คน ห้องเรียนที่ 6 มีจำนวน 40 คน ห้องเรียนที่ 7 มีจำนวน 36 คน ห้องเรียนที่ 8 มีจำนวน 39 คน ห้องเรียนที่ 9 มีจำนวน 44 คน ห้องเรียนที่ 10 มีจำนวน 29 คน ห้องเรียนที่ 11 มีจำนวน 34 คน ห้องเรียนที่ 12 มีจำนวน 43 คน โดยจัดห้องเรียนแบบคละระดับความสามารถ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/7 โรงเรียนปากเกร็ด ปีการศึกษา 2567 จำนวน 1 ห้องเรียน โดยวิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

1) ผู้วิจัยให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 12 ห้องเรียน ทำแบบวัดการมองโลกในแง่ดี ทั้งหมด 457 คน

2) การสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple random Sampling) จาก 12 ห้องเรียนที่ไม่มีความแตกต่างกันของคะแนนจากแบบวัดการมองโลกในแง่ดี จากนั้นก็ใช้วิธีการจับฉลากเลือกห้องเรียน เป็นกลุ่มทดลอง 1 ห้องเรียน จำนวน 36 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบวัดการมองโลกในแง่ดีของนักเรียน

2.2 กิจกรรมแนะแนวเพื่อใช้กรอบความคิดแบบเติบโตเสริมสร้างการมองโลกในแง่ดี

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยใช้สถิติการวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ใช้สถิติการทดสอบค่าทีแบบไม่อิสระต่อกัน (t-test for dependent samples) เพื่อนำไปอธิบายข้อมูลในรูปแบบตารางต่อไป

3.2 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของกิจกรรมแนะแนวโดยใช้กรอบความคิดแบบเติบโตเพื่อเสริมสร้างการมองโลกในแง่ดีโดยใช้การวิเคราะห์ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยพิจารณาความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ เนื้อหาและเทคนิคที่ใช้ในการจัดกิจกรรมแนะแนวและร่วมกับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

ผลการวิจัย

จากการศึกษาผลการใช้กิจกรรมแนะแนวโดยใช้กรอบความคิดแบบเติบโตเพื่อพัฒนาการมองโลกในแง่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนปากเกร็ด สรุปผล ดังนี้

1. ผลของการจัดกิจกรรมแนะแนวโดยใช้กรอบความคิดแบบเติบโตเพื่อเสริมสร้างการมองโลกในแง่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนปากเกร็ด ดังแสดงผลในตาราง 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคะแนนการมองโลกในแง่ดี จำแนกตามรายด้าน (n=36)

การมองโลกในแง่ดีของวัยรุ่น	$\overline{X}$	SD.	การแปลผล
ด้านอารมณ์ทางบวก	3.43	.49	ปานกลาง
ด้านความเกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ ในชีวิต	3.40	.54	ปานกลาง
ด้านเครือข่ายความสัมพันธ์	3.30	.55	ปานกลาง
ด้านการมีความหมาย : จุดมุ่งหมาย	3.34	.42	ปานกลาง
ด้านความสำเร็จ /การบรรลุผลสำเร็จ	3.44	.61	ปานกลาง
รวม	**3.88**	**.39**	**ปานกลาง**

จากตาราง 2 พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/5 มีคะแนนการมองโลกในแง่ดีโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านความสำเร็จ / การบรรลุผลสำเร็จ ด้านอารมณ์ทางบวก ด้านความเกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ ด้านการมีความหมาย : จุดมุ่งหมาย และด้านเครือข่ายความสัมพันธ์ ตามลำดับ

2. เปรียบเทียบการมองโลกในแง่ดีของนักเรียนก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวโดยใช้กรอบความคิดแบบเติบโตเพื่อเสริมสร้างการมองโลกในแง่ดี

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบวัดการมองโลกในแง่ดีของนักเรียนมาตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นด้วยวิธีการแจกแจงแบบปกติ (Test of Normality) พบว่า คะแนนการมองโลกในแง่ดีของนักเรียนในกลุ่มทดลองก่อนเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนว เพื่อเสริมสร้างการมองโลกในแง่ดีมีนัยสำคัญทางสถิติเท่ากับ .54 จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่า คะแนนการมองโลกในแง่ดีของนักเรียนเป็นการแจกแจงแบบโค้งปกติซึ่งไม่เป็นที่ฝ่าฝืน ข้อตกลงเบื้องต้นของสถิติการทดสอบค่าที ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำสถิติการทดสอบค่าทีแบบ 2 กลุ่มที่ไม่เป็นอิสระต่อกัน มาใช้ในการทดสอบสมมติฐานการวิจัยครั้งนี้ จากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบวัดการมองโลกในแง่ดีของนักเรียนกลุ่มทดลอง จำนวน 36 คน ทำการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง และนำคะแนนจากแบบวัดการมองโลกในแง่ดีของนักเรียนมาวิเคราะห์ข้อมูล ดังแสดงผลในตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบการมองโลกในแง่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวโดยใช้กรอบความคิดแบบเติบโตเพื่อเสริมสร้างการมองโลกในแง่ดี (n=36)

การมองโลกในแง่ดีของวัยรุ่น	ก่อนการทดลอง		การแปลผล	หลังการทดลอง		การแปลผล
	$\overline{X}$	SD.		$\overline{X}$	SD.	
ด้านอารมณ์ทางบวก	2.61	.20	ปานกลาง	4.27	.22	มาก
ด้านความเกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ ในชีวิต	3.01	.25	ปานกลาง	3.89	.36	มาก
ด้านเครือข่ายความสัมพันธ์	3.41	.24	ปานกลาง	3.92	.41	มาก
ด้านการมีความหมาย : จุดมุ่งหมาย	2.94	.23	ปานกลาง	3.90	.38	มาก
ด้านความสำเร็จ / การบรรลุผลสำเร็จ	3.13	.21	ปานกลาง	4.45	.11	มาก
รวม	3.02	.12	ปานกลาง	4.09	.21	มาก

จากตาราง 2 พบว่า การเปรียบเทียบคะแนนการมองโลกในแง่ดีของนักเรียนก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวโดยใช้กรอบความคิดแบบเติบโตเพื่อเสริมสร้างการมองโลกในแง่ดีโดยรวมและรายด้าน พบว่า ก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวโดยใช้กรอบความคิดแบบเติบโตเพื่อเสริมสร้างการมองโลกในแง่ดีระดับการมองโลกในแง่ดีของนักเรียนทั้งโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.02 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .12 ส่วนหลังการเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวโดยใช้กรอบความคิดแบบเติบโต เพื่อเสริมสร้างการมองโลกในแง่ดี ระดับการมองโลกในแง่ดีของนักเรียนทั้งโดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.09

ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .21 แสดงว่านักเรียนกลุ่มทดลอง มีการมองโลกในแง่ดีสูงขึ้นหลังการเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวโดยใช้กรอบความคิดแบบเติบโตเพื่อเสริมสร้างการมองโลกในแง่ดีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 1

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนการมองโลกในแง่ดีของนักเรียนกลุ่มทดลองก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวโดยใช้กรอบความคิดแบบเติบโตเพื่อเสริมสร้างการมองโลกในแง่ดี (n=36)

การทดสอบ	ก่อนการทดลอง		t	p-value
	$\overline{X}$	SD		
ก่อนเข้าร่วมโปรแกรม	3.02	.12	-18.350	<0.001
หลังเข้าร่วมโปรแกรม	4.09	.21		

*p < 0.01

จากตาราง 3 พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีการมองโลกในแง่ดีสูงขึ้นหลังเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวโดยใช้กรอบความคิดแบบเติบโตเพื่อเสริมสร้างการมองโลกในแง่ดี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดย ก่อนการทดลองมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.02 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .12 และหลังการทดลอง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.09 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .21 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

อภิปรายผล

จากการวิจัย เรื่อง ผลการใช้กิจกรรมแนะแนวโดยการใช้กรอบความคิดแบบเติบโตเพื่อเสริมสร้างการมองโลกในแง่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนปากเกร็ด ผู้วิจัยอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. การศึกษาการมองโลกในแง่ดีของนักเรียน เพื่อศึกษาการมองโลกในแง่ดีของนักเรียน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีการมองโลกในแง่ดีโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลางและเมื่อพิจารณาการมองโลกในแง่ดีเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านความสำเร็จ/การบรรลุผลสำเร็จ ด้านอารมณ์ทางบวกด้านความเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ ด้านการมีความหมาย : จุดมุ่งหมาย และด้านเครือข่ายความสัมพันธ์ ตามลำดับ ทั้งนี้การมองโลกในแง่ดีของนักเรียนอยู่ในระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะว่านักเรียนกลุ่มตัวอย่างอยู่ในช่วงอายุระหว่าง 16 -17 ปี ซึ่งเป็นวัยรุ่นตอนต้นเป็นวัยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายๆ ด้าน เช่น ด้านร่างกายด้านอารมณ์ด้านสังคม จึงทำให้นักเรียนเกิดความสับสนและเกิดความเครียดในการดำเนินชีวิตซึ่งอาจส่งผลต่อการมองโลกในแง่ดีของนักเรียน

2. การเปรียบเทียบการมองโลกในแง่ดีของนักเรียนก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวโดยใช้กรอบความคิดแบบเติบโตเพื่อเสริมสร้างการมองโลกในแง่ดีเพื่อเปรียบเทียบการมองโลกในแง่ดีของนักเรียนวัยรุ่นก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวโดยใช้กรอบความคิดแบบเติบโตเพื่อเสริมสร้างการมองโลกในแง่ดี ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนการมองโลกในแง่ดีสูงขึ้นหลังเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวโดยใช้กรอบความคิดแบบเติบโต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า กิจกรรมแนะแนวเป็นกิจกรรมที่ช่วยในการส่งเสริมป้องกัน แก้ไขและพัฒนาผู้เรียนให้เกิดทักษะในการดำเนินชีวิตให้ความรู้แก่นักเรียนในด้านการศึกษา อาชีพส่วนตัวและสังคม ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในตนเองรักและเห็นคุณค่าในตนเอง สามารถปรับตัวและใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านความสำเร็จ/การบรรลุผลสำเร็จ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าเทคนิคที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการเสริมสร้างการมองโลกในแง่ดี คือ เทคนิคเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นเทคนิคที่กระตุ้นให้นักเรียนเกิดทักษะการสื่อสารกับสมาชิกภายในกลุ่ม สามารถแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้น และส่งเสริมให้นักเรียนสามารถตั้งเป้าหมายในการดำเนินชีวิตของตนเองได้ อันจะนำไปสู่การประสบความสำเร็จ และบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่นักเรียนตั้งไว้

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

ความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้การจัดการเรียนรู้เทคนิค SQ4R ร่วมกับสื่อประสมให้มีคะแนนเฉลี่ยไม่น้อยกว่าร้อยละ 70และมีจำนวนนักเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ของนักเรียนทั้งหมด ด้านความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบ SQ4R ร่วมกับสื่อประสม มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เพราะว่านักเรียนมีความสุขจากการเรียนด้วยสื่อประสม

เอกสารอ้างอิง

เกียรติภูมิ วงศ์รจิต. (2562). ห่วงวัยรุ่นไทย เสี่ยงภาวะซึมเศร้า มีความคิดฆ่าตัวตายเพิ่มขึ้น.

เจษฎา บุญมาโฮม. (2558). *หลักการแนะแนวและการพัฒนาผู้เรียน*. นครปฐม : สไมล์ พริ้นติ้ง & กราฟิ กดีไซน์.

เรียม ศรีทอง. (2557). *หน่วยที่ 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกิจกรรมแนะแนว กิจกรรมและเครื่องมือแนะแนว : เอกสารการสอนชุดวิชา 25406* = Guidance activities and instruments

โกศล มีคุณ. (2557). *การประเมินกิจกรรมแนะแนวและเครื่องมือแนะแนว.* บรรณานุกรม ท้ายบท. กิจกรรมและเครื่องมือแนะแนว : เอกสารการสอนชุดวิชา 25406 = Guidance activities and instruments มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชาศึกษาศาสตร์. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

กมลมาศ สุริยวรรณ. (2563). *ผลของกิจกรรมกลุ่มด้านจิตวิทยาเชิงบวกเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่เข้มแข็งด้านพลังใจของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็น.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, (2563). กรมสุขภาพจิต. (2544). *คู่มือความฉลาดทางอารมณ์.* กรุงเทพฯ: กระทรวงสาธารณสุข.

กรมสุขภาพจิต. (2562). *รายงานจำนวนการฆ่าตัวตายของประเทศไทย : แยกตามช่วงอายุ.* สืบค้นจาก https://www.dmh.go.th/report/suicide/age.asp

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2560).* กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กิติกานต์ ธนะอุดม. (2562). 7 *วิธีป้องกัน "โรคซึมเศร้า" มหันตภัยร้ายสู่การฆ่าตัวตาย.* สืบค้นจาก https://www.dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=29737

คมเพชร ฉัตรศุภกุล. (2546). *กิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน*: กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือมศว.

จิราภรณ์ ตั้งกิตติภาภรณ์. (2556). *จิตวิทยาทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 1..): กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การผลิตสื่อแอนิเมชัน เรื่อง เครื่องดนตรีโหวด ด้วยวิธีการสอนแบบสตอรี่ไลน์ ตามกลวิธีถ่ายทอดของครูทรงศักดิ์ ประทุมศิลป์ (ศิลปินแห่งชาติ)

PRODUCTION OF ANIMATION MEDIA ON THE WOD MUSICAL INSTRUMENT USING THE STORYLINE TEACHING METHOD BASED ON THE TRANSMISSION TECHNIQUES OF KHRU SONGSAK PRATHUMSILP (NATIONAL ARTIST)

[1]ธนวัฒน์ บุตรทองทิม, [2]ราชันย์ เจริญแก่นทราย และ [3]อนุวัฒน์ บุตรทองทิม

[1]Thanawat Bootthongtim, [2]Rachun Charoenkaensai and [3]Anuwatwat Bootthongtim

[1, 2]มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด, ประเทศไทย

[3]มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ประเทศไทย

[1, 2]Roi Et Rajabhat University, Thailand

[3]Loei Rajabhat University, Thailand

[1]thanawat@reru.ac.th, [2]nametaey160@gmail.com and [3]anuwat.boo@lru.ac.th

Received: November 2,2024; **Revised**: November 25, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการรวบรวมองค์ความรู้และกลวิธีการสอนโหวดของครูทรงศักดิ์ ประทุมศิลป์ (ศิลปินแห่งชาติ) ผลิตสื่อแอนิเมชันเพื่อใช้เป็นสื่อการสอนเรื่องเครื่องดนตรีโหวด และบูรณาการสื่อการสอนดังกล่าวเข้ากับหลักสูตรระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในวิชาดนตรี การวิจัยดำเนินการในพื้นที่บ้านครูทรงศักดิ์ ประทุมศิลป์ อำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นโรงเรียนเครือข่ายฝึกประสบการณ์วิชาชีพของคณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์

---

[1] อาจารย์ ดร. คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

[2] อาจารย์ คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

[3] อาจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด จำนวน 3 โรงเรียน ซึ่งยังไม่มีครูที่จบการศึกษาด้านดนตรีพื้นบ้านอีสานเป็นผู้สอน การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลสำรวจภาคสนาม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า การเรียนการสอนเครื่องดนตรีโหวดของครูทรงศักดิ์เน้นการถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านประสบการณ์ตรง เทคนิคปฏิบัติจริง และการเลียนแบบ การใช้สื่อแอนิเมชันในการถ่ายทอดองค์ความรู้สามารถช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้เครื่องดนตรีโหวดได้ง่ายขึ้น และช่วยสร้างความสนใจในดนตรีพื้นบ้านอีสานในกลุ่มเยาวชน นอกจากนี้ สื่อแอนิเมชันยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือช่วยสอนในห้องเรียนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ผลการทดลองใช้สื่อแอนิเมชันกับกลุ่มตัวอย่างพบว่า นักเรียนมีความเข้าใจในเนื้อหาและพัฒนาทักษะการเล่นโหวดได้ดีกว่าการเรียนการสอนแบบปกติ รวมถึงมีความสนใจในดนตรีพื้นบ้านมากขึ้น การพัฒนาสื่อแอนิเมชันในงานวิจัยนี้จึงเป็นแนวทางสำคัญในการอนุรักษ์และเผยแพร่องค์ความรู้ด้านเครื่องดนตรีโหวดให้คงอยู่ในสังคมยุคดิจิทัล และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนดนตรีพื้นบ้านอีสานในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้อย่างเป็นระบบ

คำสำคัญ: เครื่องดนตรีโหวด, สื่อแอนิเมชัน, การสอนแบบสตอรี่ไลน์, ดนตรีพื้นบ้านอีสาน, การศึกษาดนตรี

Abstract

This research aims to study and document the body of knowledge and instructional techniques for teaching the Wod musical instrument as developed by Khru Songsak Prathumsilp, a National Artist. It focuses on producing an animated instructional media for teaching the Wod and integrating this media into the basic education music curriculum. The research was conducted in the area of Khru Songsak Prathumsilp's residence, located in Nong Phok District, Roi Et Province, Thailand. The sample group consisted of three network schools affiliated with the Faculty of Education and Human Development, Roi Et Rajabhat University, specifically selected as they lacked permanent teachers specialized in traditional Isan folk music. This study employed qualitative research methodology, utilizing field surveys, participatory observation, focus group discussions, workshops, and document analysis to collect data. The findings revealed that Khru Songsak's teaching emphasizes the transmission of knowledge through direct experience, practical techniques, and imitation. The use of animation as an instructional medium effectively facilitates learners' understanding of the

Wod learning process and fosters greater interest in Isan folk music among young people. Furthermore, the animated media serves as an effective teaching tool in classroom settings, enhancing teaching efficiency. The experimental use of the animated media with the sample group indicated that students demonstrated better understanding of the content and improved Wod -playing skills compared to conventional teaching methods. Additionally, the students exhibited increased interest in Isan folk music. The development of the animated instructional media in this research thus presents a significant approach to preserving and disseminating knowledge related to the Wod musical instrument in the digital era, while providing a systematic model for integrating traditional Isan music education into the basic education curriculum.

Keywords: Wod musical instrument, animated instructional media, Storyline teaching method, Isan folk music, music education

บทนำ

ดนตรีเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในชีวิตของมนุษย์มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นอกจากจะเป็นเครื่องมือในการแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึกแล้ว ดนตรียังเป็นสื่อกลางที่ช่วยสะท้อนเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของแต่ละสังคมได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะดนตรีพื้นบ้านที่มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดวิถีชีวิต ความเชื่อ และขนบธรรมเนียมของชุมชนให้แก่คนรุ่นหลัง สำหรับประเทศไทย ดนตรีพื้นบ้านในแต่ละภูมิภาคนั้นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่แตกต่างกันออกไป อันเป็นผลมาจากอิทธิพลทางวัฒนธรรมที่หลากหลายของแต่ละท้องถิ่น โดยในภาคอีสาน ดนตรีพื้นบ้านมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อชีวิตของผู้คน เนื่องจากเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรม ประเพณี และการละเล่นพื้นเมืองที่มีมายาวนาน โดยเครื่องดนตรีที่มีเอกลักษณ์และสะท้อนอัตลักษณ์ของดนตรีพื้นบ้านอีสานได้อย่างชัดเจนนอกเหนือจาก พิณ หรือ แคน ได้แก่ "โหวด" ซึ่งเป็นเครื่องเป่าที่ทำจากไม้ไผ่และมีเสียงที่เป็นเอกลักษณ์ มีความสำคัญทั้งในด้านวัฒนธรรมดนตรี ไม้ไผ่ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่คุ้นเคยในชีวิตประจำวันมีบทบาทสำคัญและมีความผูกพันกับคนไทยมาช้านานและนิยมนำมาประดิษฐ์เป็นเครื่องดนตรีชนิดต่างๆ เช่น ขลุ่ย ระนาด เป็นต้น ไม้ไผ่ถือว่าให้เสียงระนาดเอกได้ไพเราะนุ่มนวลน่าฟังมากกว่าไม้พันธุ์อื่น ๆ (ธนวัฒน์ บุตรทองทิม และคณะ, 2567) โหวดมีเสียงที่เป็นธรรมชาติและมีบทบาทสำคัญในสังคมอีสานในแง่ของการแสดงดนตรี พิธีกรรม และการเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้าน โหวดเป็นหนึ่งในสัญลักษณ์ทางดนตรีของชาวอีสานที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมพื้นบ้าน สำหรับการใช้สื่อแอนิเมชัน เรื่อง เครื่องดนตรีโหวด เป็นการสร้างการเรียน

การสอนด้วยวิธีการแบบวิธีสตอรี่ไลน์ ที่มีการดำเนินเรื่องตั้งแต่ประวัติความเป็นมาจนถึงการเปลี่ยนแปลงต่างๆ โดยสำหรับเครื่องดนตรีโหวดนั้นเดิมเป็นของเล่นของคนอีสาน ใช้แกว่งเล่นเหมือน “สนู” ต่อมาได้ดัดแปลงมาเป็นเครื่องดนตรีของวงดนตรีพื้นเมือง ประเภทเครื่องเป่า สามารถเป่าหรือแกว่งให้เกิดเสียงได้ เป็นเครื่องดนตรีขนาดเล็ก กะทัดรัด รูปทรงสวยงาม ทำจากไม้กู่แคนส่วนปลายที่เหลือจากการทำแคน แต่มีรูปแบบการกำเนิดเสียงแตกต่างจากแคน โดยแคนมีลิ้นเป็นตัวให้กำเนิดเสียง แต่โหวดไม่มีลิ้น ให้กำเนิดเสียงโดยการไหลของลมระดับเสียง สูง-ต่ำ ขึ้นกับขนาดความโต ความยาวลูกโหวด หรือขึ้นอยู่กับปริมาตรความจุลม (ทรงศักดิ์ ประทุมศิลป์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 2 กันยายน 2567)

โหวดได้รับการพัฒนาและยกระดับให้เป็นเครื่องดนตรีที่มีบทบาทสำคัญในดนตรีพื้นบ้าน คือ ครูทรงศักดิ์ ประทุมศิลป์ (ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ.2562) ชาวจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในการพัฒนาโหวดให้สามารถใช้ในการแสดงดนตรีอย่างแพร่หลายและช่วยยกระดับมาตรฐานดนตรีพื้นบ้านอีสาน (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2562) โดยเฉพาะวงโปงลางกลุ่มวัฒนธรรมอีสานเหนือนิยมใช้โหวดในการบรรเลง แต่สำหรับในวงดนตรีกลุ่มวัฒนธรรมอีสานใต้ เช่น วงมโหรีพื้นบ้านอีสาน ซึ่งได้รับความนิยมในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และร้อยเอ็ด ส่วนใหญ่นิยมบรรเลงในพิธีกรรมของท้องถิ่น หากเมื่อพิจารณาที่ตั้งของจังหวัดร้อยเอ็ดพบว่าเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ส่วนกลางของภาคอีสาน ภูมิวัฒนธรรมจังหวัดตอนบนและตอนใต้จึงได้รับอิทธิพลที่ต่างกัน โดยไม่ใช้โหวดในการบรรเลงจะใช้ปี่แทน ถึงแม้ว่าเครื่องดนตรีโหวดจะได้รับความนิยมในหมู่นักดนตรีพื้นบ้านอีสานและผู้ที่สนใจดนตรีพื้นบ้านต่าง ๆ แต่การถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับโหวดเป็นเรื่องที่ท้าทาย เนื่องจากในปัจจุบันขาดแคลนครูผู้สอนที่มีความเชี่ยวชาญด้านโหวด โดยเฉพาะในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งทำให้การเรียนรู้เกี่ยวกับเครื่องดนตรีชนิดนี้ถูกจำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มนักดนตรีพื้นบ้านที่มีความสนใจเป็นการเฉพาะกลุ่ม หรือสถานศึกษาที่มีครูดนตรีที่มีความสามารถในเครื่องดนตรีโหวด นอกจากนี้ การขาดแคลนสื่อการสอนที่ทันสมัยและน่าสนใจ ยังเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้เยาวชนในปัจจุบันไม่ให้ความสนใจในการเรียนรู้เกี่ยวกับโหวด

ในปัจจุบัน เทคโนโลยีดิจิทัลมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเรียนรู้ของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง "แอนิเมชัน" (Animation) ซึ่งเป็นสื่อที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในการนำเสนอข้อมูลและถ่ายทอดความรู้ในรูปแบบที่เข้าใจง่ายและดึงดูดความสนใจของผู้เรียน (Mayer, 2021) การใช้แอนิเมชันในการสอนดนตรีพื้นบ้านสามารถช่วยลดช่องว่างของการเรียนรู้ที่เกิดจากข้อจำกัดด้านระยะทางและเวลา รวมถึงช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาที่ยากหรือซับซ้อนได้ง่ายขึ้น การใช้สื่อแอนิเมชันในการสอนดนตรีสามารถช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในหลักการทางดนตรีได้ดีขึ้น โดยเฉพาะเมื่อใช้ Storyline Teaching Method เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาโดย สตีฟ เบลล์ (Steve Bell) และ แซลลี่ ฮาร์คเนส (Sally Harkness)

(Bell & Harkness, 2006) จากสกอตแลนด์ โดยเน้นการบูรณาการองค์ความรู้ในลักษณะของการเล่าเรื่อง ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ผ่านการตอบคำถามหลักและการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง การเรียนรู้ในรูปแบบนี้ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากสถานการณ์จริง เกิดการคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ (ทิศนา แขมมณี, 2546) การพัฒนาสื่อแอนิเมชันเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับโหวดจึงเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมการเรียนรู้และอนุรักษ์ดนตรีพื้นบ้านอีสานให้คงอยู่ต่อไป การนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับโหวดผ่านสื่อแอนิเมชันที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมา เทคนิคการเล่น และกลวิธีการถ่ายทอดความรู้ของครูทรงศักดิ์ ประทุมศิลป์ จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจองค์ประกอบของดนตรีพื้นบ้านได้ดีขึ้น และทำให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมของตนเอง โดยแนวโน้มของการศึกษาดนตรีพื้นบ้านในอนาคตตามการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีในยุคดิจิทัลจะทำให้รูปแบบการเรียนรู้เกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้านต้องมีการปรับตัวให้ทันสมัยและตอบโจทย์ความต้องการผู้เรียนยุคใหม่ โดยมีการนำ e-Learning, Virtual Reality (VR), และ Augmented Reality (AR) มาใช้ในการสอนดนตรีพื้นบ้านมากขึ้น ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับเนื้อหาและฝึกฝนการเล่นเครื่องดนตรีได้อย่างเสมือนจริง (Collins & Halverson, 2018) อย่างไรก็ตาม เทคโนโลยีเหล่านี้ยังมีข้อจำกัดในเรื่องต้นทุนที่สูงและการเข้าถึงของผู้เรียนในพื้นที่ห่างไกล ดังนั้น การใช้สื่อแอนิเมชันจึงเป็นทางเลือกที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพสำหรับการสอนดนตรีพื้นบ้านในระดับพื้นฐาน เนื่องจากสามารถเข้าถึงได้ง่าย และใช้ต้นทุนที่ต่ำกว่าการใช้เทคโนโลยีขั้นสูงอื่น ๆ การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้านอีสานผ่าน Storyline-Based Animation นอกจากจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจเทคนิคการเล่นโหวดได้ดีขึ้นแล้ว ยังสามารถช่วย สร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับความสำคัญของดนตรีพื้นบ้านและกระตุ้นให้เกิดความสนใจในการเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้านมากขึ้น การใช้ วิธีการสอนที่ทันสมัยและเหมาะสมกับพฤติกรรมการเรียนรู้ของเยาวชนในยุคดิจิทัล จะช่วยให้การเรียนการสอนดนตรีพื้นบ้านมีความยั่งยืน และสามารถดึงดูดเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมของตนเองได้มากขึ้น

การวิจัยนี้มีความสำคัญในด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านอีสาน โดยเฉพาะเครื่องดนตรีโหวด ซึ่งเป็นเครื่องเป่าที่ได้รับการพัฒนาโดยครูทรงศักดิ์ ประทุมศิลป์ (ศิลปินแห่งชาติ) การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับโหวดนั้นพบปัญหาหลายประการ เช่น (1) การขาดแคลนครูผู้เชี่ยวชาญ (2) การขาดแคลนสื่อการสอนที่ทันสมัย และ (3) ความสนใจของเยาวชนที่ลดลงต่อดนตรีพื้นบ้าน ดังนั้น การใช้สื่อแอนิเมชันที่พัฒนาขึ้นโดยใช้แนวทาง Storyline Teaching Method จึงเป็นแนวทางที่สามารถช่วยให้การเรียนรู้เกี่ยวกับโหวดเป็นเรื่องที่เข้าถึงได้ง่ายขึ้น และสามารถสร้างแรงจูงใจให้กับผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ งานวิจัยนี้จึงเป็นการบูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับ

ศิลปะการสอนดนตรีพื้นบ้าน เพื่อสร้างสื่อที่มีคุณค่าทางการศึกษา และสามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนดนตรีพื้นบ้านในโรงเรียนและสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ได้ในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อรวบรวมองค์ความรู้และกลวิธีการสอนโหวดของครูทรงศักดิ์ ประทุมศิลป์ (ศิลปินแห่งชาติ)

2. เพื่อผลิตสื่อการสอนแอนิเมชัน เรื่อง เครื่องดนตรีโหวด

3. เพื่อบูรณาการใช้สื่อการสอนแอนิเมชัน เรื่อง เครื่องดนตรีโหวด สำหรับหลักสูตรระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในวิชาดนตรี

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การผลิตสื่อแอนิเมชัน เรื่อง เครื่องดนตรีโหวด ด้วยวิธีการสอนแบบสตอรี่ไลน์ตามกลวิธีถ่ายทอดของครูทรงศักดิ์ ประทุมศิลป์ (ศิลปินแห่งชาติ) ใช้กระบวนการวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยลงพื้นที่เก็บข้อมูลประสานงานผู้ที่ เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการวิจัย สัมภาษณ์บุคคลผู้รู้ ผู้ปฏิบัติและ ผู้เกี่ยวข้องทั่วไป ศึกษาความเป็นมา แนวคิดและทฤษฎีผู้วิจัยมีขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย คือ โรงเรียนในเครือข่ายสำหรับฝึกประสบการวิชาชีพครู คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด ในจังหวัดร้อยเอ็ด ยโสธร และอุบลราชธานี จำนวน 3 โรงเรียน เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกโรงเรียนที่ยังไม่มีครูประจำการที่สำเร็จการศึกษาด้านดนตรีพื้นบ้านอีสาน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบบันทึกข้อมูล ได้แก่ แบบสำรวจพื้นที่ในงานวิจัย แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ด้านแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างใช้สำหรับสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างใช้สำหรับประเด็นเสริมจาก เป้าหมายหลัก โดยแบบสัมภาษณ์จะแบ่งออกเป็นแบบสัมภาษณ์ สำหรับผู้รู้ ผู้ปฏิบัติและบุคคลทั่วไป

2.2 สื่อแอนิเมชัน เรื่อง เครื่องดนตรีโหวด

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่รวบรวมได้มาทำการวิเคราะห์เชิงลึก โดยพิจารณาจากข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีการวิเคราะห์สองด้านหลัก ได้แก่ การวิเคราะห์

ข้อมูลเกี่ยวกับการผลิตสื่อแอนิเมชัน และการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการออกแบบสื่อแอนิเมชัน สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการผลิตสื่อแอนิเมชัน ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงแนวทางการสร้างสื่อแอนิเมชันในบริบทของดนตรีพื้นบ้าน โดยเฉพาะการนำแนวคิดของครูทรงศักดิ์มาใช้ในการกำหนดเนื้อหาในสื่อ นอกจากนี้ ยังได้วิเคราะห์องค์ประกอบของการผลิตโหวด เพื่อนำไปกำหนดขั้นตอนการนำเสนอในสื่อแอนิเมชันให้ชัดเจน ส่วนของ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการออกแบบสื่อแอนิเมชัน ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับการออกแบบสื่อที่เหมาะสมกับการเรียนการสอนดนตรีพื้นบ้าน รวมถึงวิเคราะห์รูปแบบการนำเสนอเนื้อหาที่สามารถช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจได้ง่ายขึ้น เพื่อให้เนื้อหาแอนิเมชันที่สร้างขึ้นสามารถสะท้อนกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังมีการกำหนดโครงเรื่อง (Storyline) และโครงสร้างของแอนิเมชันให้สอดคล้องกับแนวทางการสอน

เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่วิเคราะห์ได้มาจัดระบบให้เป็นหมวดหมู่ชัดเจน โดยแบ่งออกเป็นหัวข้อสำคัญ ได้แก่ การจัดทำบรรณานุกรม การถอดความจากการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลตามหมวดหมู่ และการสร้างกรอบแนวคิดสำหรับการออกแบบสื่อแอนิเมชัน การจัดทำบรรณานุกรมนั้นเป็นกระบวนการที่สำคัญ เพื่อให้สามารถอ้างอิงข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องและเป็นไปตามหลักวิชาการ ในขณะเดียวกันการถอดความจากการสัมภาษณ์ช่วยให้สามารถนำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์เชิงลึกและจัดระบบข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบที่เข้าใจง่าย

ผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มีเป้าหมายในการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับเครื่องดนตรีโหวด พร้อมทั้งพัฒนาสื่อแอนิเมชันที่ใช้เป็นเครื่องมือการสอนตามแนวทางของครูทรงศักดิ์ ประทุมศิลป์ (ศิลปินแห่งชาติ) และบูรณาการเข้ากับหลักสูตรระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยผลการวิจัยมีดังต่อไปนี้

1. การสอนของครูทรงศักดิ์ ประทุมศิลป์ พบว่าเครื่องดนตรีโหวดมีพัฒนาการที่น่าสนใจและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวอย่างเด่นชัด โหวดเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย โดยมีจุดเริ่มต้นจากของเล่นเด็กเลี้ยงควายที่เรียกว่า “แงวโหวด” หรือ “โหวดแกว่ง” ซึ่งเล่นโดยการแกว่งโหวดในอากาศเพื่อให้เกิดเสียง ต่อมาครูทรงศักดิ์ได้นำโหวดมาพัฒนาจากของเล่นเด็กให้กลายเป็นเครื่องดนตรีที่บรรเลงร่วมกับวงดนตรีพื้นบ้านอีสานได้อย่างสมบูรณ์ โดยเริ่มต้นทดลองและปรับปรุงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2510 ผ่านกระบวนการลองผิดลองถูก จนสามารถกำหนดระดับเสียงและพัฒนาเทคนิคการเล่นได้อย่างมีมาตรฐาน องค์ประกอบสำคัญของโหวดประกอบด้วยไม้ไผ่ที่เรียกว่า "ไม้กู่แคน" หรือ "ไม้ไผ่เฮี่ย" ซึ่งต้องเลือกไม้ที่มีคุณสมบัติแข็งแรง เนื้อแน่น และมีความทนทาน ไม้ไผ่นี้นำมาผ่านกระบวนการต่าง ๆ เช่น การตัด เจาะรู และอุดด้วยขี้สูด เพื่อควบคุม

ระดับเสียงและคุณภาพเสียงให้ได้มาตรฐานตามที่ต้องการ (ทรงศักดิ์ ประทุมศิลป์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 2 กันยายน 2567) ด้านเทคนิคการเป่าโหวด ครูทรงศักดิ์ได้พัฒนาวิธีการเป่าอย่างละเอียดและเป็นระบบ โดยเน้นทั้งการเป่าผ่อนลม การเป่าตัดลม การเป่าสะบัดเสียง และการเป่าอ้อนเสียง ซึ่งเป็นเทคนิคสำคัญที่ช่วยให้โหวดสามารถบรรเลงได้อย่างมีเสน่ห์และมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

นอกจากนี้ ยังมีการเปรียบเทียบโหวดกับเครื่องดนตรีแพนไปป์ (Panpipe) ซึ่งมีโครงสร้างและวิธีการเล่นคล้ายคลึงกัน แต่แตกต่างกันในด้านบริบททางวัฒนธรรม โหวดสะท้อนถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวอีสาน ในขณะที่แพนไปป์มีความแพร่หลายในวัฒนธรรมยุโรปและอเมริกาใต้

ตารางที่ 1 ความแตกต่างระหว่างโหวดและแพนไปป์

ลักษณะ	โหวด	แพนไปป์
ถิ่นกำเนิด	ภาคอีสาน ประเทศไทย	ยุโรป อเมริกาใต้ และประเทศอื่นๆ
โครงสร้าง	ท่อไม้ไผ่เรียงกันเป็นชั้นแบบทรงกระบอก	ท่อไม้ไผ่หรือโลหะเรียงตามแนวระนาบ
การเล่น	ใช้ลมเป่าที่ปลายท่อแต่ละท่อ	ใช้ลมเป่าที่ปลายท่อแต่ละท่อ
วัสดุหลัก	ไม้ไผ่และยางไม้	ไม้ไผ่ โลหะ หรือพลาสติก
บทบาททางดนตรี	ดนตรีพื้นบ้านอีสาน เช่น โปงลาง	ดนตรีพื้นเมืองของหลายประเทศ

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษานี้ยังเผยให้เห็นว่า การสืบทอดและถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับโหวดตามแนวทางของครูทรงศักดิ์เน้นการสอนผ่านประสบการณ์ตรง การฝึกปฏิบัติจริง และการเลียนแบบ ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของดนตรีพื้นบ้านที่ไม่เคร่งครัดในกฎเกณฑ์ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะและสร้างสรรค์ท่วงทำนองได้อย่างอิสระ การรวบรวมองค์ความรู้ครั้งนี้จึงไม่เพียงแต่รวบรวมข้อมูลทางเทคนิคของเครื่องดนตรีโหวดและวิธีการสอน แต่ยังเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเผยแพร่องค์ความรู้ดนตรีพื้นบ้านอีสานให้สามารถนำไปใช้ในบริบทการเรียนการสอนในยุคปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับยุคสมัย

2. การดำเนินการผลิตสื่อการสอนแอนิเมชันเครื่องดนตรีโหวด พบว่า การนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับโหวดผ่านสื่อดิจิทัลสามารถช่วยเพิ่มความเข้าใจและกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการผลิตแอนิเมชันมีหลายขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผนแนวคิด การออกแบบเนื้อหา การสร้างตัวละครและฉาก ไปจนถึงการใส่เสียงและการตัดต่อ โดยทุกขั้นตอนต้องคำนึงถึง ความถูกต้องทางวิชาการ ความสวยงามของภาพ และความเข้าใจง่ายของผู้เรียน

2.1 การวางแผนสร้างภาพจำลอง

เริ่มต้นจากการกำหนดแนวคิดและวัตถุประสงค์ของสื่อการสอน โดยเน้นการนำเสนอ ข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับเครื่องดนตรีโหวด ตลอดจนกลวิธีการสอนของครูทรงศักดิ์ ประทุม

ศิลป์ (ศิลปินแห่งชาติ) ผ่านรูปแบบแอนิเมชันที่มีความน่าสนใจและสื่อสารได้ง่าย มีความแม่นยำในด้านบุคลิกและเอกลักษณ์ของครูทรงศักดิ์ ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในการพัฒนาเครื่องดนตรีโหวด การออกแบบตัวละครจึงต้องสะท้อนถึงลักษณะเฉพาะของท่าน ทั้งรูปร่าง หน้าตา ท่าทาง และเครื่องแต่งกาย นอกจากนี้การวางแผนลำดับฉากและการเคลื่อนไหวของตัวละครให้มีความต่อเนื่องและสื่อความหมายได้ชัดเจน

ภาพที่ 1 แอนิเมชันประวัติและความเป็นมาของโหวด

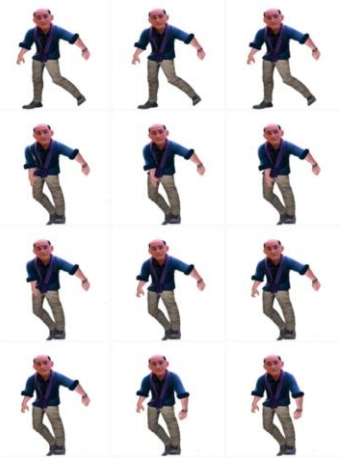

ที่มา : ธนวัฒน์ บุตรทองทิม, 2567

ตัวละครของครูทรงศักดิ์ในแอนิเมชันมีลักษณะใกล้เคียงกับบุคคลจริง โดยใช้การออกแบบแบบ 2 มิติ ซึ่งสามารถสร้างอารมณ์และท่าทางได้อย่างเป็นธรรมชาติ เลือกโทนสีและองค์ประกอบของแอนิเมชันคำนึงถึงอัตลักษณ์ของดนตรีพื้นบ้านอีสาน ถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับต้นกำเนิดและพัฒนาการของโหวด ได้อย่างน่าสนใจ ผ่านการใช้ตัวละครหลักอย่างครูทรงศักดิ์ และสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม เช่น พญาคันคาก และเด็กเลี้ยงควาย เพื่อช่วยเสริมสร้างบริบททางประวัติศาสตร์เครื่องดนตรีชนิดนี้ การออกแบบเนื้อหาแอนิเมชันนี้ต้องสอดแทรกองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมอีสาน ทำให้ผู้เรียนเข้าใจบริบททางสังคมและประวัติศาสตร์ของเครื่องดนตรี เทคนิคแอนิเมชันช่วยให้เรื่องราวมีความน่าสนใจ และสามารถดึงดูดผู้เรียนให้ติดตามการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง

2.2 การผลิตสื่อแอนิเมชัน

การผลิตสื่อแอนิเมชันเรื่องเครื่องดนตรีโหวดดำเนินการโดยใช้เทคนิคการสอนแบบสตอรี่ไลน์ (Storyline Teaching Method) ซึ่งเป็นแนวทางที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้นผ่านการเล่าเรื่อง โดยแอนิเมชันถูกออกแบบให้ดำเนินเรื่องผ่านตัวละครครูทรงศักดิ์ที่เล่าถึงประวัติและวิธีการเล่นโหวด โครงเรื่องเล่าเรื่องจากจุดเริ่มต้นของเครื่องดนตรีโหวดไปจนถึงการพัฒนาในยุคร่วมสมัย ตัวละครและฉากที่ออกแบบสอดคล้องกับวัฒนธรรมอีสาน คุณภาพของภาพเคลื่อนไหวและเสียงประกอบ และใช้เทคนิคที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

ภาพที่ 2 การใส่ดนตรีประกอบ

ที่มา : ธนวัฒน์ บุตรทองทิม, 2567

3. การบูรณาการใช้สื่อแอนิเมชันเรื่องเครื่องดนตรีโหวด

การบูรณาการใช้สื่อแอนิเมชันเรื่องเครื่องดนตรีโหวด ได้ดำเนินการทดลองใช้ในโรงเรียนเครือข่ายโรงเรียนในระดับประถมศึกษา โดยมุ่งเน้นการพัฒนาแนวทางการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน พบว่าการใช้สื่อแอนิเมชันสามารถช่วย ส่งเสริมความเข้าใจในเนื้อหาและกระตุ้นความสนใจของนักเรียน ได้อย่างมีประสิทธิภาพในหลายด้าน ได้แก่ เสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเครื่องดนตรีโหวด แอนิเมชันสามารถถ่ายทอด โครงสร้าง วิธีการเล่น และเสียงของโหวด ได้อย่างชัดเจน นักเรียนสามารถ เรียนรู้วิธีการเป่าโหวดผ่านภาพเคลื่อนไหวโดยไม่จำเป็นต้องมีเครื่องดนตรีจริงในชั้นเรียน มีการนำเสนอ บริบททางวัฒนธรรม ของโหวด เช่น บทบาทของโหวดในงานพิธีกรรมของ

ชาวอีสาน เพิ่มแรงจูงใจและความสนใจของนักเรียน แอนิเมชันช่วยให้เด็กสามารถ ฝึกทักษะการฟังเสียงและเรียนรู้จังหวะของโหวด ได้ง่ายขึ้น ทำให้เด็กสามารถ เชื่อมโยงแนวคิดทางดนตรี เช่น จังหวะและเสียงโน้ต กับการปฏิบัติจริง

ภาพที่ 3 การใช้สื่อการสอนแอนิเมชัน เรื่อง เครื่องดนตรีโหวด

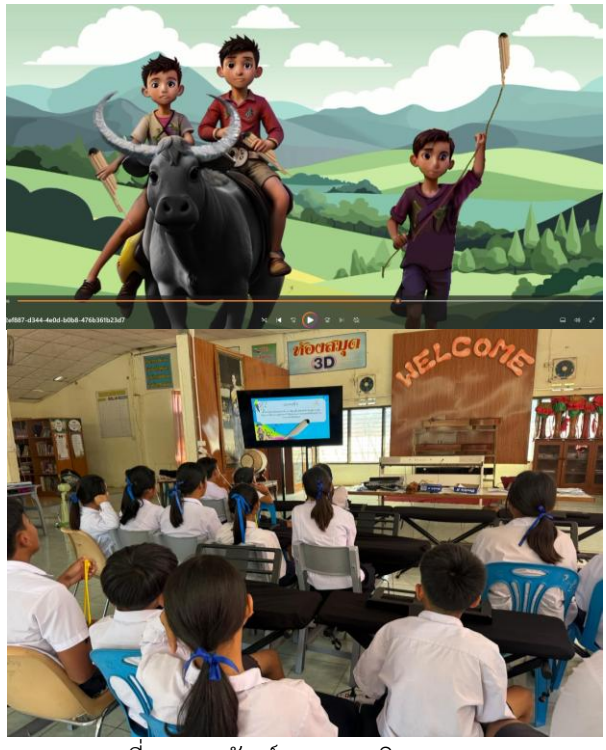

ที่มา : ธนวัฒน์ บุตรทองทิม, 2567

การใช้สื่อแอนิเมชันในระดับมัธยมศึกษา ช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ในระดับมัธยมศึกษาได้ในหลายด้าน เช่น การเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์ สื่อแอนิเมชันช่วยให้การเรียนรู้มีความเข้าใจที่ลึกซึ้งขึ้นและสามารถช่วยแสดงโครงสร้างของโหวด เสียงโหวด และเทคนิคการเล่น ผ่านภาพเคลื่อนไหว นักเรียนสามารถเข้าใจ กระบวนการทำโหวดและหลักการเป่าเสียงของเครื่องดนตรี

สรุปผลการบูรณาการสื่อแอนิเมชันกับหลักสูตรดนตรีพื้นบ้านระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากผลการทดลองใช้ สื่อแอนิเมชัน เรื่อง เครื่องดนตรีโหวด ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา พบว่าสื่อการสอนรูปแบบนี้ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้านอย่างมีนัยสำคัญ โดยสามารถ เสริมสร้างความเข้าใจ กระตุ้นความสนใจ และส่งเสริมทักษะทางดนตรีของนักเรียน ได้อย่างเป็นระบบ

อภิปรายผล

การศึกษานี้มุ่งเน้นการถอดองค์ความรู้เกี่ยวกับเครื่องดนตรีโหวดและกลวิธีการสอนของครูทรงศักดิ์ ประทุมศิลป์ (ศิลปินแห่งชาติ) เพื่อนำไปพัฒนาสื่อแอนิเมชันที่สามารถบูรณาการเข้ากับหลักสูตรระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการศึกษาสามารถอภิปรายได้ในประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. การถอดองค์ความรู้และกลวิธีการสอนของครูทรงศักดิ์ ประทุมศิลป์

ผลการศึกษาพบว่า การสอนโหวดของครูทรงศักดิ์มีรากฐานจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้แนวทางการสอนแบบปฏิบัติจริงผ่านการสังเกตและเลียนแบบ และแนวคิดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ นอกจากนี้ยังเน้นการเรียนรู้ผ่านการฝึกปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นลักษณะของการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักสูตรดนตรีพื้นบ้านที่เน้นการส่งต่อองค์ความรู้จากครูสู่ศิษย์โดยตรง แนวทางการสอนดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากข้อมูลของรัฐศาสตร์ เวียงสมุทร (2564) ที่ระบุว่า การถ่ายทอดความรู้เรื่องโหวดโดยครูทรงศักดิ์มีลักษณะเฉพาะที่เน้นการเดี่ยวโหวดและเทคนิคที่ซับซ้อนในช่วงเกริ่นนำลายแม่ฮ้างกล่อมลูก ซึ่งถือเป็นรูปแบบเฉพาะที่ช่วยเสริมสร้างทักษะให้กับผู้เรียน

2. การพัฒนาสื่อแอนิเมชันและประสิทธิภาพของการใช้สื่อ

ผลการศึกษาพบว่า การใช้สื่อแอนิเมชันช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งการอธิบายเนื้อหาเกี่ยวกับเครื่องดนตรีโหวดให้ผู้เรียนเข้าใจได้ง่ายขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ จิณภัค รามสูต (2550) ที่กล่าวถึงประโยชน์ของสื่อแอนิเมชันในการช่วยพัฒนาทักษะการเรียนรู้และความเข้าใจของผู้เรียน โดยเฉพาะในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ การทดลองใช้สื่อแอนิเมชันกับกลุ่มตัวอย่างพบว่า นักเรียนมีความเข้าใจเกี่ยวกับเครื่องดนตรีโหวดมากขึ้น และสามารถพัฒนาทักษะการเล่นโหวดได้ดีกว่าการเรียนแบบปกติ นอกจากนี้ ยังพบว่าผู้เรียนมีความสนใจในดนตรีพื้นบ้านมากขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบที่ดึงดูดความสนใจและสามารถเข้าถึงได้ง่ายขึ้นผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล

3. การบูรณาการสื่อแอนิเมชันเข้ากับหลักสูตรดนตรีพื้นบ้าน

การศึกษาพบว่า การนำสื่อแอนิเมชันไปบูรณาการกับหลักสูตรระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานช่วยให้การเรียนการสอนดนตรีพื้นบ้านเป็นระบบมากขึ้น และช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของดนตรีพื้นบ้านอีสาน งานวิจัยของ เชิดศักดิ์ ฉายถวิล (2549) ได้กล่าวถึงความสำคัญของโหวดในฐานะเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานที่มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์และเผยแพร่ดนตรีพื้นบ้าน ซึ่งการนำสื่อดิจิทัลมาใช้ในการเรียนรู้สามารถช่วยเพิ่มความสนใจของเยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษาเพิ่มเติมโดย บุญชม ศรีสะอาด (2557) ระบุว่า การใช้เทคโนโลยีการศึกษาและสื่อดิจิทัลในการเรียนการสอนสามารถช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมกับเนื้อหาได้มากขึ้น ซึ่งเป็นแนวทางที่สามารถนำมาใช้กับการพัฒนาแอนิเมชันเพื่อการเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การผลิตสื่อแอนิเมชันเรื่องเครื่องดนตรีโหวดด้วยวิธีการสอนแบบสตอรี่ไลน์ ตามกลวิธีถ่ายทอดของครูทรงศักดิ์ ประทุมศิลป์ (ศิลปินแห่งชาติ) ได้ให้ผลลัพธ์สำคัญเกี่ยวกับการถ่ายทอดองค์ความรู้ของเครื่องดนตรีโหวดผ่านสื่อแอนิเมชัน ซึ่งครอบคลุมสามด้านหลัก ได้แก่ องค์ความรู้เกี่ยวกับเครื่องดนตรีโหวดและแนวทางการสอนของครูทรงศักดิ์ ประทุมศิลป์ การพัฒนาสื่อแอนิเมชันเพื่อการเรียนการสอน และแนวทางการบูรณาการสื่อแอนิเมชันเข้ากับหลักสูตรดนตรีพื้นบ้าน โดยโหวดเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานที่มีเอกลักษณ์ทางเสียงและวิธีการเล่น สะท้อนถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ครูทรงศักดิ์ได้พัฒนาโหวดจากของเล่นพื้นบ้านให้กลายเป็นเครื่องดนตรีที่สมบูรณ์แบบสำหรับวงดนตรีพื้นบ้าน โดยใช้แนวทางการสอนที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง การสังเกต และการเลียนแบบ ซึ่งเป็นวิธีดั้งเดิมในการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านไทย

เอกสารอ้างอิง

เชิดศักดิ์ ฉายถวิล. (2549). *โหวด: เครื่องดนตรีพื้นบ้านภาคอีสาน*. นครปฐม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

จิณภัค รามสูต. (2550). *การสร้างสื่อการ์ตูนภาพเคลื่อนไหวเพื่อพัฒนาทักษะความฉลาดทางอารมณ์สำหรับเด็กอนุบาล*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ทิศนา แขมมณี. (2546). *ศิลปะการสอนศาสตร์และศิลป์ของการเป็นครู*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทรงศักดิ์ ประทุมศิลป์. (2567). *การสื่อสารส่วนบุคคล*, 2 กันยายน 2567.

ธนวัฒน์ บุตรทองทิม, บพิตร เค้าหัน, ธวัชชัย ศิลปโชค และชัชวาลย์ สร้อยกุดเรือ. (2567). การสร้างสรรค์นวัตกรรมการเรียนรู้ดนตรี โดยใช้บทเพลงสำเนียงพื้นบ้านอีสาน. *วารสารแก่นดนตรีและการแสดงคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 6*(1), 89-116.

บุญชม ศรีสะอาด. (2557). *สื่อสารการศึกษาและเทคโนโลยีการสอน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

รัฐศาสตร์ เวียงสมุทร. (2564). *กลวิธีการเดี่ยวโหวด ช่วงเกริ่นนำลายแม่ฮ้างกล่อมลูกของครูทรงศักดิ์ ประทุมสินธุ์*. วารสารแก่นดนตรีและการแสดง มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 3(3), 27–39.

อำนาจ ถามะพันธ์. (2563). *เทคนิควิธีการทำโหวด: ครูทรงศักดิ์ ประทุมสินธุ์*. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, 22(1), 1–15.

Bell, S., & Harkness, S. (2006). *Storyline: Promoting language across the curriculum*. United Kingdom Reading Association.

Mayer, R. E. (2021). *Multimedia learning* (3rd ed.). Cambridge University Press.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

การพัฒนาระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษและทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือกันของนักเรียนในจังหวัดร้อยเอ็ด

DEVELOPING ENGLISH SKILLS AND COLLABORATIVE LEARNING BASED ON INTELLIGENT CLOUD LEARNING SYSTEM FOR STUDENTS IN ROI ET PROVINCE.

[1]ธิติ จันตะคุณ, [2]อัจจนา น้อยบุดดี และ [3]กฤษฎาภรณ์ จันตะคุณ

[1]Thiti Jantakun, [2]Atjana Noibuddee and [3]Kitsadaporn Jantakun

[1,2,3]มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด, ประเทศไทย

[1, 2, 3]Roi Et Rajabhat University, Thailand

[1]Thiti100@gmail.com, [2]Netting.an@reru.ac.th and [3]Jansri.kp@gmail.com

Received: November 2, 2024; **Revised**: November 25, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนารูปแบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษและการเรียนรู้แบบร่วมมือกันของนักเรียนในจังหวัดร้อยเอ็ด 2) พัฒนาระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษและการเรียนรู้แบบร่วมมือกันของนักเรียนในจังหวัดร้อยเอ็ด 3) ประเมินผลผู้เรียนด้านทักษะภาษาอังกฤษผ่านระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะ และ 4) ประเมินผลการพัฒนาทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือกันของผู้เรียนผ่านระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะ กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนในจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 30 คน โดยการวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่า t-test ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนรู้ผ่านระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะมีพัฒนาการด้านทักษะภาษาอังกฤษ

---

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

[2] อาจารย์ คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยผลการประเมินอยู่ในระดับดี นอกจากนี้ นักเรียนยังมีพัฒนาการด้านการเรียนรู้แบบร่วมมือกันใน 3 ด้านหลัก ได้แก่ การวางแผน การแบ่งปัน และการดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย การวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า ระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะสามารถเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาทักษะทางภาษาและการทำงานร่วมกันของผู้เรียนข้อค้นพบจากการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีคลาวด์เลิร์นนิงสามารถสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกันในบริบทของการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ ผลการวิจัยนี้สามารถเป็นแนวทางสำหรับนักการศึกษาในการพัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุกและการทำงานร่วมกันผ่านเทคโนโลยีที่ทันสมัย

คำสำคัญ: ระบบคลาวด์เลิร์นนิงอัจฉริยะ, ทักษะภาษาอังกฤษ, ทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือกัน

Abstract

This research aims to: (1) develop an intelligent cloud learning model to enhance English language proficiency and collaborative learning among students in Roi Et province; (2) develop an intelligent cloud learning system for improving students' English language skills and collaborative learning; (3) evaluate students' English language proficiency through the intelligent cloud learning system; and (4) assess the development of students' collaborative learning skills through the intelligent cloud learning system. The sample group consisted of 30 students from Roi Et province. Data were analyzed using statistical methods, including mean, standard deviation, and t-test. The research findings indicate that students who engaged in learning through the intelligent cloud learning system exhibited a significant improvement in their English language skills, with assessment results showing a high level of proficiency. Furthermore, students demonstrated advancements in three key aspects of collaborative learning: planning, sharing, and executing tasks to achieve learning goals. This study highlights the potential of intelligent cloud learning systems as an essential tool for enhancing language skills and collaborative learning among students. The findings suggest that the application of cloud learning technology can support effective learning processes, promote active engagement, and foster collaborative skills in the context of English language learning. These research outcomes provide valuable insights for educators in designing learning platforms that facilitate active learning and collaboration through modern technology.

Keywords: Intelligent cloud learning system, English skills, gamification, Collaborative

บทนำ

ยุทธศาสตร์ 20 ปี (2566-2580) ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ โดยมีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีคุณภาพ และมีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีทักษะสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาที่สาม และอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น มีนิสัยรักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดชีวิต สู่การเป็นคนไทยที่มี ทักษะสูง เป็นนวัตกร นักคิด ผู้ประกอบการ เกษตรกรยุคใหม่และอื่นๆ โดยมีสัมมาชีพตามความถนัดของตนเองซึ่งสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560–2579 ในยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ที่มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น จำนวนสถานศึกษาในระดับขั้นพื้นฐานจัดการศึกษาตามหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เพิ่มขึ้น ซึ่งในปัจจุบัน การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนให้ความสำคัญกับการวางแผน การผลิตและพัฒนากำลังคน รวมถึงการยกระดับคุณภาพการศึกษาในทุกระดับให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 เพื่อเตรียมความพร้อมของผู้เรียนสำหรับการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ในยุคปัจจุบันที่โลกดิจิทัลมีบทบาทสำคัญในการศึกษา การพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษถือเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของประเทศไทยที่กำลังก้าวเข้าสู่การเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและเวทีโลก การเรียนรู้ภาษาอังกฤษจึงไม่ใช่เพียงวิชาหนึ่งในหลักสูตรเท่านั้น แต่เป็นเครื่องมือสำคัญในการเข้าถึงองค์ความรู้และกาสทางการศึกษาและการทำงานในอนาคต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา,2560) จากผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) พบว่านักเรียนส่วนใหญ่ยังมีทักษะภาษาอังกฤษอยู่ในเกณฑ์ที่ต้องได้รับการพัฒนา ซึ่งการนำเทคโนโลยีคลาวด์เลิร์นนิงมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนเป็นแนวทางหนึ่งที่น่าสนใจ เนื่องจากระบบคลาวด์เลิร์นนิงช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงเนื้อหาการเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา อีกทั้งยังสนับสนุนการเรียนรู้แบบร่วมมือผ่านเครื่องมือการทำงานร่วมกันแบบออนไลน์ นอกจากนี้การผสมผสานเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เข้ากับระบบคลาวด์เลิร์นนิง ยิ่งเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ โดยสามารถวิเคราะห์พฤติกรรมการเรียนรู้และปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน (ธนพล บรรดาศักดิ์ และคณะ, 2564)

การพัฒนาระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะจึงเป็นนวัตกรรมที่มีความสำคัญในการยกระดับการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ โดยระบบดังกล่าวจะช่วยส่งเสริมทั้งทักษะทางภาษาและทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือ ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 (จินตวีร์ คล้ายสังข์, 2563) จากปัญหาข้างต้น หากมีการปรับเปลี่ยนวิธีการให้ข้อมูลสำหรับผู้เรียนที่เหมาะสมกับรายบุคคลเพื่อให้ผู้เรียนสามารถรับรู้ข้อมูล และสามารถเลือกแนวทางหรือวิธีการรับรู้ข้อมูลกิจกรรมการ

เรียนรู้ตามความสนใจและความถนัดของตนเองในการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษ พร้อมกับส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ร่วมกัน จะส่งผลให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยความเร็ว และวิธีการที่เหมาะสมกับตนเองมากที่สุด จึงมีผลโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ที่ดีขึ้น ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดในการพัฒนาระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะเพื่อทักษะภาษาอังกฤษและทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือกัน เพื่อสร้างแนวคิดในการปรับเปลี่ยนรูปแบบสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนรายบุคคล โดยผู้เรียนจะได้รับรู้ตามวัตถุประสงค์ของรายวิชาอย่างเท่าเทียมกันด้วยวิธีการที่แตกต่างกันตามความสนใจของผู้เรียนเอง สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยจะส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ที่ดีขึ้น เกิดทักษะภาษาอังกฤษไปพร้อมกับทักษะการร่วมมือกันอีกด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษและการเรียนรู้แบบร่วมมือกันของนักเรียนในจังหวัดร้อยเอ็ด

2. เพื่อพัฒนาระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษและการเรียนรู้แบบร่วมมือกันของนักเรียนในจังหวัดร้อยเอ็ด

3. ประเมินผลผู้เรียนด้านทักษะภาษาอังกฤษผ่านระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะ

4. ประเมินผลการพัฒนาทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือกันของผู้เรียนผ่านระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เพื่อการพัฒนาระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษและทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือกันของนักเรียนในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนในจังหวัดร้อยเอ็ด

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในวิจัย คือ นักเรียนในจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 30 คน โดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster random sampling)

2 ตัวแปรที่ศึกษา

2.1 ตัวแปรต้น คือ ระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษและทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือกัน

2.2 ตัวแปรตาม คือ ทักษะภาษาอังกฤษ, ทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือกัน

3. ขอบเขตเนื้อหาที่ใช้ในการทดลอง

เนื้อหาสำหรับนักเรียนที่ใช้ระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษและทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือกันของนักเรียนในจังหวัดร้อยเอ็ด ครั้งนี้เป็นรายวิชาภาษาอังกฤษ

4. ระยะเวลาที่ใช้ในการทดลอง

การศึกษาผลการใช้ระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษและทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือกันของนักเรียนในจังหวัดร้อยเอ็ด ใช้ระยะเวลาทดลอง 8 สัปดาห์

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษและทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือกันของนักเรียนในจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามกระบวนการวิจัยในส่วนของการระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษและทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือกันของนักเรียนในจังหวัดร้อยเอ็ด ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ผลการพัฒนารูปแบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษและการเรียนรู้แบบร่วมมือกันของนักเรียนในจังหวัดร้อยเอ็ด

จากการวิเคราะห์ปัญหาของการวิจัย ด้วยการสัมภาษณ์ตัวแทนผู้สอนและประเมินความต้องการของกลุ่มตัวอย่างตัวแทนนักเรียน และสังเคราะห์หลักการ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ของการพัฒนารูปแบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษและทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือกันของนักเรียนในจังหวัดร้อยเอ็ด ดังนี้

ภาพที่ 1 รูปแบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษและการเรียนรู้แบบร่วมมือกันของนักเรียนในจังหวัดร้อยเอ็ด

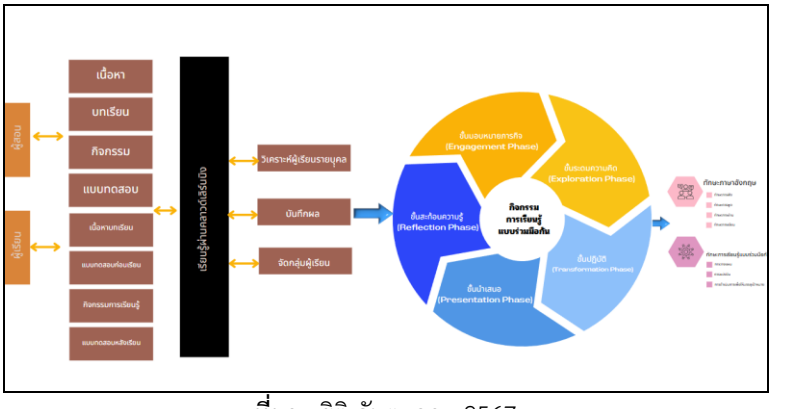

ที่มา : ธิติ จันตะคุณ, 2567

จากการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นเพื่อระบุปัญหาที่เกิดขึ้น กระบวนการเรียนการสอนจึงถูกออกแบบโดยอาศัยขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ การนำเข้าข้อมูล (Input) การวิเคราะห์กระบวนการ (Process) และการประเมินผลลัพธ์ (Output) ข้อมูลเหล่านี้ถูกนำมาสังเคราะห์เป็นแนวทางการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาทั้งทักษะภาษาอังกฤษและทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือกัน ในกระบวนการเรียนรู้ บทบาทของผู้สอนมีความสำคัญในการกระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการเรียนรู้ร่วมกัน โดยใช้คลาวด์เลิร์นนิง เป็นแพลตฟอร์มหลัก พร้อมทั้งนำเสนอรูปแบบบทเรียนที่ส่งเสริมให้เกิดการคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจ การแก้ปัญหาร่วมกัน และการสร้างสรรค์ผลงานเพื่อนำเสนอ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือกัน ระบบคลาวด์เลิร์นนิงอัจฉริยะ จึงถูกออกแบบขึ้นเพื่อสนับสนุนการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษและการเรียนรู้แบบร่วมมือกัน โดยมีองค์ประกอบหลักที่ช่วยให้กระบวนการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและตอบโจทย์ความต้องการของผู้เรียน ประกอบด้วยส่วนประกอบหลักดังนี้

1.1 ส่วนนำเข้าข้อมูล (Input) เป็นส่วนในการนำเข้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนการสอน ประกอบด้วย ผู้สอน ผู้เรียน เนื้อหา บทเรียน กิจกรรม แบบทดสอบ

1.2 ส่วนประมวลผล (Process) ส่วนนี้ทำหน้าที่ประมวลผลการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน โดยผสานแนวคิดทางปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อวิเคราะห์และสรุปข้อมูลจากการเข้าร่วมกิจกรรมและผลลัพธ์ที่ได้จากกิจกรรมการเรียนรู้ ระบบสามารถตอบสนองต่อระดับความสามารถของผู้เรียนแบบเรียลไทม์ ผ่านการเปรียบเทียบระหว่างพฤติกรรมที่คาดหวังกับพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจริง กระบวนการนี้ช่วยให้สามารถพัฒนาความรู้และทักษะของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยปรับเนื้อหาและรูปแบบการเรียนรู้ให้ตรงกับศักยภาพของแต่ละบุคคล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงและเหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน ประกอบด้วย

1) แบบทดสอบวัดความสามารถของผู้เรียน

2) บันทึกผลการทำแบบทดสอบวัดความสามารถของผู้เรียนรายบุคคล

3) วิเคราะห์ผลการทำแบบทดสอบ โดยสรุปผลจากคะแนนการทำแบบทดสอบว่าผู้เรียนมีความสามารถระดับใด และวิเคราะห์ว่ามีระดับความสามารถผ่านเกณฑ์การประเมินหน่วยการเรียนใดบ้าง โดยวิเคราะห์จากค่าความเชื่อมโยงของทดสอบ

4) แสดงหน่วยเรียนรู้ที่ผู้เรียนไม่ผ่านการทดสอบ จากการนำเข้าคะแนนการทำแบบทดสอบ

5) ผู้เรียนเลือกหน่วยการเรียนรู้ที่ต้องการศึกษา โดยไม่จำเป็นต้องเรียงลำดับ

6) ผู้เรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียนในหน่วยที่เลือกศึกษา

7) ผู้เรียนศึกษาเนื้อหาหน่วยการเรียน

8) ผู้เรียนทำกิจกรรมการเรียนรู้ภายในหน่วยเรียนเนื้อหาภาษาอังกฤษ ประกอบด้วย การฟัง การพูด การอ่าน การเขียน และกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือกัน 5 ขั้นตอนคือ ขั้นมอบหมายภารกิจ ขั้นระดมความคิด ขั้นปฏิบัติ ขั้นนำเสนอ และขั้นสะท้อนความรู้

9) ผู้เรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน โดยแบบทดสอบหลังเรียนจะแสดงความระดับความสามารถของผู้เรียนเป็นระดับเดียวกันทั้งชุดแบบทดสอบ

10) สังเกตและประเมินผลทักษะภาษาอังกฤษ

11) สังเกตและประเมินผลทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือกัน

1.3 ส่วนผลลัพธ์ (Output) เป็นส่วนของผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ผลการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษ และผลการพัฒนาทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือกัน

2. ผลการพัฒนาระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษและการเรียนรู้แบบร่วมมือกันของนักเรียนในจังหวัดร้อยเอ็ด

จากรูปแบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษและการเรียนรู้แบบร่วมมือกันของนักเรียนในจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะทดสอบประสิทธิภาพการทำงาน และสรุปผลการใช้งานระบบดังนี้

2.1 ผลการกำหนดขอบเขตและหน้าที่การทำงาน

2.1.1 ส่วนผู้สอนสามารถดำเนินการได้ดังนี้

1) สร้างรายวิชา

2) สร้างบทเรียน

3) สร้งแบบฝึกหัด

4) สร้างกิจกรรมการเรียน

5) บันทึกรูปแบบแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน

6) บันทึกคะแนนกิจกรรม

7) ตรวจสอบคะแนนกิจกรรมและคะแนนการทำแบบทดสอบ

8) บันทึกข้อมูลผู้เรียน

2.1.2 ผู้เรียนสามารถดำเนินการได้ดังนี้

1) ลงทะเบียน

2) เลือกเรียนหน่วยการเรียนรู้

3) ทดสอบสอบก่อนเรียน/หลังเรียน

4) ทำกิจกรรมการเรียนตามที่ผู้สอนมอบหมาย

5) ตรวจสอบผลการเรียนรู้

2.1.3 ส่วนระบบจัดการเรียนรู้

1) จัดการข้อมูลรายวิชา

2) จัดการข้อมูลบทเรียน

3) จัดการข้อมูลกิจกรรม

4) จัดการข้อมูลแบบฝึกหัด

5) จัดการข้อมูลแบบทดสอบหลังเรียน

6) จัดการข้อมูลคะแนนแบบฝึกหัด

7) จัดการข้อมูลคะแนนแบบทดสอบหลังเรียน

ภาพที่ 2 หน้าหลักของระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษและการเรียนรู้แบบร่วมมือกัน

ที่มา : ธิติ จันตะคุณ, 2567

ภาพที่ 3 การจัดการเรียนรู้ผ่านระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษและการเรียนรู้แบบร่วมมือกัน

ที่มา : ธิติ จันตะคุณ, 2567

ภาพที่ 4 ประเมินผลการเรียนรู้ผ่านระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษและการเรียนรู้แบบร่วมมือกัน

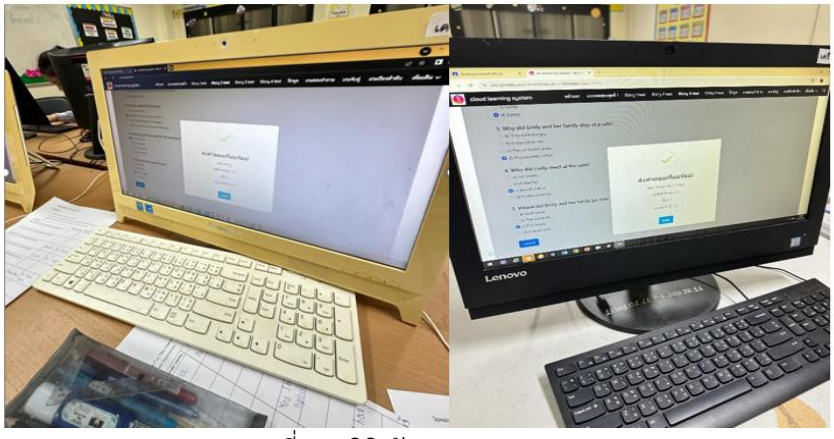

ที่มา : ธิติ จันตะคุณ, 2567

3. ผลการประเมินผลผู้เรียนด้านทักษะภาษาอังกฤษผ่านระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะ ผู้วิจัยได้ประเมินทักษะภาษาอังกฤษของนักเรียนที่เรียนด้วยด้วยระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษและการเรียนรู้แบบร่วมมือกันของนักเรียนในจังหวัดร้อยเอ็ด ดังรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการประเมินทักษะภาษาอังกฤษของนักเรียนที่เรียนโดยใช้ระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษและการเรียนรู้แบบร่วมมือกันของนักเรียนในจังหวัดร้อยเอ็ด

จำนวนนักเรียน (n)	คะแนนเต็ม	ก่อนเรียน		หลังเรียน		t-Value	Sig (1-tailed)
		$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.		
30	16	10.77	1.94	12.97	1.66	13.59	0.001

จากตารางที่ 1 ผลการประเมินทักษะภาษาของนักเรียนที่เรียนด้วยระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษและการเรียนรู้แบบร่วมมือกันของนักเรียนในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าสูงกว่าก่อนเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับดี มีค่าเฉลี่ย 12.97 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.66 โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

4. ผลการประเมินผลการพัฒนาทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือกันของผู้เรียนผ่านระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะ

ผู้วิจัยได้ประเมินทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือกันของนักเรียนที่เรียนด้วยด้วยระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษและการเรียนรู้แบบร่วมมือกันของนักเรียนในจังหวัดร้อยเอ็ดดังรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการประเมินทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือกันโดยใช้ระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษและการเรียนรู้แบบร่วมมือกันในจังหวัดร้อยเอ็ด

รายการประเมิน	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
1. การวางแผน (Planning)	2.57	0.50	มาก
2. การแบ่งปัน (Sharing)	2.63	0.48	มาก
3. การดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย (Goal Achieving Activities)	2.57	0.50	มาก
รวมทุกด้าน	**2.59**	**0.49**	**มาก**

จากตารางที่ 2 ทักษะผลการเรียนรู้แบบร่วมมือกันของนักเรียนที่เรียนโดยใช้ระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษและการเรียนรู้แบบร่วมมือกันในจังหวัดร้อยเอ็ดพบว่าในภาพรวมมีทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือกันอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$=2.59, S.D. = 0.49) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือกันของนักเรียนข้อที่มากที่สุดได้แก่ เป็นแบ่งปัน (Sharing) ($\overline{X}$=2.63, S.D.= 0.48) รองลงมาได้แก่ ด้านการวางแผน (Planning) ($\overline{X}$=2.57, S.D. = 0.50) และ ด้านการดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย (Goal Achieving Activities) ($\overline{X}$=2.57, S.D. = 0.50)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบว่าการใช้ระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษและการเรียนรู้แบบร่วมมือกันในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยนักเรียนที่ใช้ระบบดังกล่าวสามารถพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษได้ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของนักวิจัยก่อนหน้า เช่น งานวิจัยของ พัชรี รื่นนาค (2564) ที่วิจัยเรื่องการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษ โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD ร่วมกับสื่อประสม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ วันเพ็ญ ผลิศร (2561) ที่ทำวิจัยเรื่อง ระบบคลาวด์เสริมแบบเชิงอัจฉริยะเพื่อพัฒนาการรู้ดิจิทัลและทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือกัน รวมถึง ทวีสิน อำนวยพันธ์วิไล (2564) ที่ศึกษาการใช้ระบบคลาวด์เลิร์นนิงเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ดิจิทัลและการคิดเชิงวิพากษ์

ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่านักเรียนกลุ่มทดลองหลังเรียนมีคะแนนเฉลี่ยทักษะภาษาอังกฤษสูงขึ้นจากระดับปานกลางไปสู่ระดับดี โดยมีค่าเฉลี่ย 12.97 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.66 ในขณะที่ก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ย 10.77 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.94 แสดงให้เห็นว่าระบบคลาวด์เลิร์นนิงสามารถช่วยพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในด้านของทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือกัน พบว่าผู้เรียนในกลุ่มทดลองมีพัฒนาการที่ดีขึ้นในสามด้านหลัก ได้แก่ การวางแผนการทำงานร่วมกัน การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน โดยมีค่าเฉลี่ยรวมของทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือกัน 2.59 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.49 ในภาพรวมมีทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือกันอยู่ในระดับมาก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าระบบคลาวด์เลิร์นนิงสามารถส่งเสริมการทำงานเป็นทีมและทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือกันของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

แม้ว่าผลการวิจัยจะแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะ แต่ยังมีปัจจัยที่ควรพิจารณาเพิ่มเติม เช่น ความสามารถในการเข้าถึงเทคโนโลยีของนักเรียนในแต่ละพื้นที่ ความสามารถของครูผู้สอนในการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัล และความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละบุคคลที่อาจมีผลต่อผลลัพธ์ของการเรียนรู้ ดังนั้น เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ควรมีการสนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐานของสถานศึกษา การพัฒนาเนื้อหาการเรียนการสอนที่เหมาะสม และการอบรมครูให้สามารถใช้ระบบคลาวด์เลิร์นนิงได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของระบบ เช่น แรงจูงใจของผู้เรียนและการปรับปรุงระบบให้สามารถรองรับผู้เรียนที่มีความต้องการแตกต่างกัน

โดยสรุประบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะมีศักยภาพในการส่งเสริมทักษะภาษาอังกฤษและการเรียนรู้แบบร่วมมือกันของนักเรียน อย่างไรก็ตาม ควรมีการศึกษาต่อยอดในอนาคตเพื่อพัฒนาเครื่องมือและแนวทางการใช้งานที่เหมาะสมยิ่งขึ้น

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การพัฒนาระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษและการเรียนรู้แบบร่วมมือกันในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยพบว่าระบบสามารถปรับการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียน ใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการวิเคราะห์พฤติกรรม และส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่ม นักเรียนที่ใช้ระบบมีพัฒนาการทางภาษาอังกฤษสูงขึ้น และมีทักษะการทำงานร่วมกันที่ดีขึ้น ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของระบบ ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐาน แรงจูงใจของผู้เรียน และความพร้อมของครู การนำระบบไปใช้ต้องมีการสนับสนุนด้านเทคโนโลยีและหลักสูตรที่เหมาะสม ควรมีการพัฒนาเครื่องมือประเมินผลในระยะยาว และขยายการศึกษาสู่กลุ่มตัวอย่างที่หลากหลายขึ้นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการเรียนรู้แบบคลาวด์ในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

จินตวีร์ คล้ายสังข์. (2563). *ระบบคลาวด์เลิร์นนิงแบบอัจฉริยะเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือ.* กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทวีสิน อำนวยพันธ์วิไล. (2564). *การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้บนระบบคลาวด์ด้วยการเรียนรู้แบบร่วมมือรวมพลังร่วมกับการคิดเชิงวิพากษ์เพื่อส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ธนพล บรรดาศักดิ์ และคณะ. (2564). การใช้ปัญญาประดิษฐ์ร่วมกับคลาวด์เลิร์นนิงเพื่อพัฒนาการศึกษา. *วารสารเทคโนโลยีและนวัตกรรมการเรียนรู้, 7*(1), 12-25.

พัชรี รื่นนาค. (2564). *การพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษ โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD ร่วมกับสื่อประสม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

วันเพ็ญ ผลิศร. (2561). *ระบบคลาวด์เสริมแบบเชิงอัจฉริยะเพื่อพัฒนาการรู้ดิจิทัลและทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือกัน.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า พระนครเหนือ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ* (พิมพ์ครั้งที่ 1). บริษัทพริกหวานกราฟฟิก.

การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูในยุคชีวิตวิถีถัดไปของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

A STUDY OF THE OPINIONS ABOUT THE CHARACTERISTICS OF THE TEACHER SPIRITUALITY IN THE NEXT NORMAL OF FACULTY OF EDUCATION STUDENTS UTTARADIT RAJABHAT UNIVERSITY

[1]กุลิสรา จิตรชญาวณิช, [2]พนมพร ศิริถาพร, [3]ดุษฎี อุปการ, [4]อรุชา พึ่งอินทร์, [5]ศิริกาญจน์ ศรีวิศาล และ [6]พัณนิดา อุปหนอง

[1]Kulisara Jitchayawanit, [2]Panomporn Sirithaporn, [3]Dusadee Ooppakarn, [4]Arucha Pung-in, [5]Sirikan Srivisan and [6]Punnida Ubpanong

[1]มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, ประเทศไทย

[1]Uttaradit Rajabhat University, Thailand

[1]jitchayawanit99@gmail, [2]pasirin@hotmail.com, [3]dusadee@uru.ac.th, [4]arucha@uru.ac.th [5]sirikan_iw@gmail.com, and [6]punnida@uru.ac.th

Received :September 2, 2024; **Revised** : September 23,2024; **Accepted** : September 24,2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูในยุคชีวิตวิถีถัดไป ของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ผลวิจัยพบว่า 1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูในยุคชีวิตวิถีถัดไป ของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ในภาพรวม นักศึกษามีความคิดเห็นว่าครูจะต้องมีจิตวิญญาณความเป็นครูอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า

[1] รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

[3] อาจารย์ ดร. สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

[4] อาจารย์ ดร. สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

[5] อาจารย์ ดร. สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

[6] อาจารย์ สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

คุณลักษณะของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูในยุคชีวิตวิถีถัดไปที่มีคะแนนสูงสุดใน 12 ลำดับแรก ได้แก่ ความยุติธรรม ความซื่อสัตย์ ความปรารถนาดีต่อศิษย์ ความรอบรู้ และความทันสมัย ความเสียสละ ความรักเมตตา ศรัทธาในวิชาชีพครู ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี มีทักษะการจัดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาตนเองตลอดเวลา ความอดทนและการเป็นแบบอย่างที่ดี 2. ความคิดเห็นอื่น ๆ เกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูในยุคชีวิตวิถีถัดไป ของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ พบว่า ครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูจะต้องมีจรรยาบรรณในวิชาชีพครู พัฒนาตนเองให้มีความรู้ทันสมัยอยู่เสมอ มีเทคนิควิธีสอนแปลกใหม่ เข้าใจผู้เรียนและสอนเข้าใจง่าย

คำสำคัญ : จิตวิญญาณความเป็นครู; ยุคชีวิตวิถีถัดไป

Abstract

The purpose of this research was to study opinions about the characteristics of the teacher spirituality in the next normal of faculty of education students in Uttaradit Rajabhat University. The research results found as follows: 1. The opinions about the characteristics of teachers with a teacher spirituality in the next normal of students from the Faculty of Education at Uttaradit Rajabhat University, overall, the students believed that teachers should possess a high level of teacher spirituality. When considering specific aspects, it was found that the characteristics of teachers with a teacher spirituality in the next normal, with the highest scores in the top 12 rankings, were as follows: , were: fairness, honesty, goodwill toward students, knowledge and modernity, selflessness, love and kindness, faith in the teaching profession, ability to use technology, effective learning management skills, continuous self-development, patience, and being a good role model. 2. The opinions regarding the characteristics of the teacher spirituality in the next normal, according to students from the Faculty of Education at Uttaradit Rajabhat University, suggested that teachers with such a spirit must uphold the ethics of the teaching profession, continuously develop themselves to stay modern, possess innovative teaching techniques, understand their students, and teach in a way that is easy to comprehend.

Keywords : Teachers Spirituality; The Next Normal

บทนำ

ครูเป็นอาชีพที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สังคมและประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้า ซึ่งการจะเป็นครูที่ดี ครูมืออาชีพได้นั้น ครูจำเป็นจะต้องมีจิตวิญญาณความเป็นครูอย่างแท้จริงโดยมีความตั้งใจประกอบอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นผู้มีหัวใจเต็มเปี่ยมด้วยความรักเมตตา เสียสละทั้งแรงกาย แรงใจ ทุ่มเทในการทำงานเอาใจใส่ต่อลูกศิษย์ และพัฒนาตนเองให้มีความเชี่ยวชาญในหน้าที่การทำงาน มีคุณธรรมจริยธรรม ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เยาวชนและสังคมซึ่งสอดคล้องกับ ภาวัต ตั้งเพชรเดโชและชวนีย์ พงศาพิชณ์ (2558) และ Pajak & Blaise (1989) ได้กล่าวไว้ว่า ครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูจะทำให้ครูประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยจะเป็นครูที่ทุ่มเทในการทำงานเป็นอย่างมากในการดูแลเอาใจใส่ศิษย์เป็นอย่างดี มีความเสียสละทั้งแรงกาย แรงใจ แรงทรัพย์ และติดตามดูแลความประพฤติของศิษย์ให้เป็นคนดี นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของนักวิชาการหลายท่านได้สรุปไว้ว่า ครูที่ดีมีจิตวิญญาณของความเป็นครูจะต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีมีคุณธรรม จริยธรรม มีความรักศรัทธาในวิชาชีพครู มีความมุ่งมั่น ทุ่มเท เสียสละในการปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ เพื่อลูกศิษย์ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง(กุลิสรา จิตรชญาวณิช, 2566 และ วัลนิกา ฉลากบาง, 2559)

จากการศึกษาผลงานวิจัยต่างๆ เกี่ยวกับจิตวิญญาณความเป็นครูของผู้ประกอบวิชาชีพครูในยุคปัจจุบันและในรอบ 5 ปีที่ผ่านมาพบว่า ผู้ประกอบวิชาชีพครูมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพครูโดยให้ความสำคัญน้อยลงหรือมีจิตวิญญาณความเป็นครูลดลง เนื่องจากมีความเห็นว่าค่าตอบแทนจากอาชีพครูมีน้อยไม่เพียงพอต่อการครองชีพในปัจจุบัน จึงส่งผลทำให้การสอนมีประสิทธิภาพน้อยลงตามไปด้วย (ภาวัต ตั้งเพชเดโช และ ชวนีย์ พงศาพิชณ์, 2558) นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยของสำนักงานของคณะกรรมการยุทธศาสตร์แห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2562) ได้สรุปปัญหาของครูในปัจจุบันไว้ว่า มีคนจำนวนหนึ่งที่เข้าสู่กระบวนการผลิตครูด้วยความไม่เต็มใจ จนถึงกระบวนการในการปฏิบัติในหน้าที่การเป็นครูโดยไม่มีความรักความศรัทธาหรือจิตวิญญาณความเป็นครูจึงส่งผลต่อคุณภาพของการสอน ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ ยังสอดคล้องกับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2558) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาครูหรือกระบวนการผลิตครูจะต้องคัดเลือกคนที่มีใจรักในความเป็นครูเข้ามาเรียน โดยเน้นการพัฒนาคนให้มีจิตวิญญาณความเป็นครูเพื่อจะทำให้ได้ครูที่ดีมีคุณภาพได้มาตรฐาน จากตัวอย่างข้อมูลงานวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นได้ว่าว่าครูในยุคปัจจุบันหรือแม้แต่ในอนาคตข้างหน้าสังคมยังต้องการครูดี ครูมืออาชีพที่มีจิตวิญญาณของความเป็นครูเพื่อทำหน้าที่ในการพัฒนาผู้เรียน สังคม ประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้า

จากความสำคัญและปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูในยุคชีวิตวิถีถัดไปของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัย ราชภัฏอุตรดิตถ์ ซึ่งควรจะมีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงจิตวิญญาณความเป็นครูอย่างไรบ้าง เพื่อจะได้นำผลการศึกษาที่ค้นพบมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนา ส่งเสริมให้นักศึกษามีจิตวิญญาณความเป็นครูและเป็นครูมืออาชีพที่ดีมีคุณภาพ รวมทั้งสถาบันการผลิตครูสามารถที่จะนำข้อมูลจากการวิจัยในครั้งนี้ไปใช้วางแผนในการสร้างเสริมจิตวิญญาณความเป็นครูให้กับนิสิต นักศึกษาในสถาบันของตนในยุคชีวิตวิถีถัดไปได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูในยุคชีวิตวิถีถัดไปของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ นักศึกษาคณะครุศาสตร์ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ จำนวน 532 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ นักศึกษาคณะครุศาสตร์ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ลงทะเบียนเรียนวิชาคุณธรรม จริยธรรมและความเป็นครู ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 226 คน ได้จากวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับจิตวิญญาณความเป็นครู ยุคชีวิตวิถีถัดไป และคุณลักษณะของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูในยุคชีวิตวิถีถัดไปในความคิดเห็นของนักศึกษาคณะ ครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับจิตวิญญาณความเป็นครูในยุคชีวิตวิถีถัดไปของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ โดยแบบสอบถามความคิดเห็นที่สร้างขึ้นเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามความคิดเห็นทั้งฉบับ 0.97 โดยได้ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามความคิดเห็นตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหาและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าความถี่

ผลการวิจัย

การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูในยุคชีวิตวิถีถัดไปของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ สรุปผล ดังนี้

1. ผลของความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูในยุคชีวิตวิถีถัดไปของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูในยุคชีวิตวิถีถัดไปของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ (N=226)

รายการประเมิน	$\overline{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ความรับผิดชอบในหน้าที่	4.73	0.46	มากที่สุด
2. ความรักศรัทธาในวิชาชีพครู	4.77	0.50	มากที่สุด
3. ความเสียสละ	4.78	0.45	มากที่สุด
4. ความอดทน	4.76	0.44	มากที่สุด
5. ความรักเมตตา	4.77	0.44	มากที่สุด
6. ความซื่อสัตย์	4.81	0.40	มากที่สุด
7. ความยุติธรรม	4.82	0.41	มากที่สุด
8. ความปรารถนาดีต่อศิษย์	4.81	0.40	มากที่สุด
9. ความเอื้ออาทร	4.71	0.49	มากที่สุด
10. ความมีวินัย	4.74	0.45	มากที่สุด
11. ความใฝ่รู้	4.73	0.46	มากที่สุด
12. การเป็นแบบอย่างที่ดี	4.75	0.45	มากที่สุด
13. คิดบวกหรือคิดดี	4.73	0.49	มากที่สุด
14. เคารพกฎเกณฑ์ของสังคม	4.68	0.50	มากที่สุด
15. มีทักษะการจัดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ	4.77	0.43	มากที่สุด
16. ภาวะผู้นำ	4.54	0.62	มากที่สุด
17. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี	4.77	0.46	มากที่สุด
18. ความรอบรู้ และความทันสมัย	4.79	0.46	มากที่สุด
19. พัฒนาตนเองตลอดเวลา	4.76	0.76	มากที่สุด

รายการประเมิน	$\overline{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
20. ความเป็นกัลยาณมิตรกับผู้เรียน	4.69	0.51	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	**4.74**	**0.51**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 1 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูในยุคชีวิตวิถีถัดไป ของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ในภาพรวม นักศึกษามีความคิดเห็นว่าครูจะต้องมีจิตวิญญาณความเป็นครูอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.74, S.D.= 0.51) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าคุณลักษณะของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูในยุควิถีถัดไปที่มีคะแนนสูงสุดใน 12 ลำดับแรกได้แก่ ความยุติธรรม ($\overline{X}$ = 4.82, S.D.= 0.41) ความซื่อสัตย์ ($\overline{X}$ = 4.81, S.D.= 0.40) ความปรารถนาดีต่อศิษย์ ($\overline{X}$ = 4.81, S.D.= 0.40) ความรอบรู้ และความทันสมัย ($\overline{X}$ = 4.79, S.D.= 0.46) ความเสียสละ ($\overline{X}$ = 4.78, S.D.= 0.45) ความรักศรัทธาในวิชาชีพครู ($\overline{X}$ = 4.77, S.D.= 0.50) ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี ($\overline{X}$ = 4.77, S.D.= 0.46)ความรักเมตตา ($\overline{X}$ = 4.77, S.D.= 0.44) มีทักษะการจัดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ($\overline{X}$ = 4.77, S.D.= 0.43) พัฒนาตนเองตลอดเวลา ($\overline{X}$ = 4.76, S.D.= 0.76) ความอดทน ($\overline{X}$ = 4.76, S.D.= 0.44.) และการเป็นแบบอย่างที่ดี ($\overline{X}$ = 4.75, S.D.= 0.45) ตามลำดับ

2. ผลของความคิดเห็นอื่นๆ เกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูในยุคชีวิตวิถีถัดไปของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

ตารางที่ 2 ความคิดเห็นอื่นๆ เกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูในยุคชีวิตวิถีถัดไปของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ (N=226)

ความคิดเห็นอื่นๆ เกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูในยุคชีวิตวิถีถัดไป	ความถี่
1. มีจรรยาบรรณในวิชาชีพครู	75
2. พัฒนาตนเองให้มีความรู้ทันสมัยอยู่เสมอ	55
3. มีเทคนิควิธีสอนแปลกใหม่	52
4. เข้าใจผู้เรียน	24
5. สอนเข้าใจง่าย	20

จากตาราง 2 ความคิดเห็นอื่นๆ เกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูในยุคชีวิตวิถีถัดไป ของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ โดยเรียงลำดับความถี่จากมากไปน้อยพบว่า ครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูจะต้องมีจรรยาบรรณในวิชาชีพครู (ความถี่

75) พัฒนาตนเองให้มีความรู้ทันสมัย อยู่เสมอ (ความถี่ 55) มีเทคนิควิธีสอนแปลกใหม่ (ความถี่ 52) เข้าใจผู้เรียน (ความถี่ 24) สอนเข้าใจง่าย (ความถี่ 20) ตามลำดับ

อภิปรายผล

การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูในยุคชีวิตวิถีถัดไปของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ,

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูในยุคชีวิตวิถีถัดไป ของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ในภาพรวม นักศึกษามีความคิดเห็นว่าครูจะต้องมีจิตวิญญาณความเป็นครูอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าคุณลักษณะของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูในยุควิถีถัดไปที่มีคะแนนสูงสุดใน 12 ลำดับแรก ได้แก่ ความยุติธรรม ความซื่อสัตย์ ความปรารถนาดีต่อศิษย์ ความรอบรู้และความทันสมัย ความเสียสละ ความรักศรัทธาในวิชาชีพครู ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี ความรักเมตตา มีทักษะการจัดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาตนเองตลอดเวลา ความอดทน และการเป็นแบบอย่างที่ดี ซึ่งคุณลักษณะของจิตวิญญาณความเป็นครูที่ค้นพบนี้อาจเนื่องมาจากจิตวิญญาณความเป็นครูเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของผู้ประกอบวิชาชีพครูจะต้องประพฤติปฏิบัติยึดมั่นในการทำหน้าที่ด้วยจิตใจที่มีความรัก ศรัทธาในวิชาชีพอย่างมีความมุ่งมั่น ทุ่มเทในการทำงาน โดยประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เอาใจใส่ ดูแลศิษย์เป็นอย่างดีด้วยความรักเมตตา และเสียสละ ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวถือว่าเป็นลักษณะของครูมืออาชีพ ส่งผลให้ครูสามารถที่จะพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีคุณภาพ โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของ วัลนิกา ฉลากบาก (2559) ได้สรุปไว้ว่า จิตวิญญาณความเป็นครูถือว่าเป็นคุณลักษณะที่สำคัญในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยจิตวิญญาณเป็นการทำหน้าที่ด้วยใจซึ่งทำให้เกิดความรัก ศรัทธาและยึดมั่นในอุดมการณ์แห่งวิชาชีพ มุ่งมั่น ทุ่มเทในการทำงาน ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เอาใจใส่ ดูแลและหวังดีต่อศิษย์ ซึ่งถ้าครูทำได้เช่นนี้ก็ถือว่าสามารถเป็นครูมืออาชีพที่จะพัฒนาผู้เรียนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Laothong & Visessuvanapoom (2010) พบว่า จิตวิญญาณความเป็นครูเป็นคุณลักษณะในการมีจิตใจที่ปฏิบัติตนเพื่อนำไปสู่การเป็นที่ยอมรับเป็นครูมืออาชีพในการพัฒนาผู้เรียนซึ่งประกอบด้วย ความรับผิดชอบในหน้าที่ ความรักในอาชีพ ความรักและเมตตาเพื่อนมนุษย์ ความเสียสละ ความอดทน ความยุติธรรม และการเป็นแบบอย่างที่ดี

2. ความคิดเห็นอื่นๆ เกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูในยุคชีวิตวิถีถัดไปของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ พบว่า ครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูจะต้องมีความเห็นอกเห็นใจเข้าใจผู้เรียน มีจรรยาบรรณในวิชาชีพครู พัฒนาตนเองให้มี

ความรู้ทันสมัยอยู่เสมอ และสอนเข้าใจง่าย ซึ่งสิ่งที่ค้นพบเหล่านี้เนื่องมาจากลักษณะของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูดังกล่าวเป็นพฤติกรรมที่สำคัญของผู้ประกอบวิชาชีพครูในทุกระดับการศึกษาควรประพฤติปฏิบัติเป็นไปตามความคาดหวังของผู้เรียนหรือผู้รับบริการและสังคม โดยจะต้องมีความตั้งใจมุ่งมั่นที่จะพัฒนาถ่ายทอดความรู้ให้แก่ลูกศิษย์ ด้วยความรักเมตตาและเป็นแบบอย่างที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชมแข พงษ์เจริญ (2564) ได้สรุปไว้ว่าครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดี มีความรักและศรัทธาในอาชีพครูและศึกษาหาความรู้ อยู่เสมอ รวมทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ภูริปญโญ และคณะ (2019) ได้สรุปไว้ว่า จิตวิญญาณความเป็นครูจะแสดงถึงการเป็นผู้ที่มีความรัก ความศรัทธาในวิชาชีพความเป็นครู มีจิตใจมุ่งมั่น ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความภาคภูมิใจในความเป็นครู โดยพัฒนาตนเองให้ทันต่อเหตุการณ์อยู่เสมอมีคุณธรรม จริย ธรรม และมีความพร้อมที่จะการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์ และนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของกัญภร เอี่ยมพญา และคณะ (2564) ได้สรุปไว้ว่า ครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูจะมีความตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้สูงขึ้น และมีการพัฒนาตนเองตลอดเวลา

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

คุณลักษณะของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูในยุคชีวิตวิถีถัดไป จากผลการวิจัยพบว่าครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูหรือเป็นผู้ที่มีสำนึกในความเป็นครูจะต้องมีคุณลักษณะที่สำคัญได้แก่ ความยุติธรรม ความซื่อสัตย์ ความปรารถนาดีต่อศิษย์ ความรอบรู้ และความทันสมัย ความเสียสละ ความรักศรัทธาในวิชาชีพครู ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี ความรักเมตตา มีทักษะการจัดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาตนเองตลอดเวลา ความอดทน และการเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งนี้หากวิเคราะห์ลักษณะของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูในยุคชีวิตวิถีถัดไปที่ค้นพบจากงานวิจัยครั้งนี้จะพบว่า จิตวิญญาณความเป็นครูจะมีลักษณะเหมือนกับครูในอดีต ครูในยุคปัจจุบันและในยุคชีวิตวิถีถัดไปหลายประการเช่น มีความรักเมตตาต่อศิษย์มีความรักศรัทธาในวิชาชีพครู มีความเสียสละ และการเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นต้น ส่วนคุณลักษณะที่แตกต่างที่เห็นชัดเจนจะเป็นคุณลักษณะในด้านความรอบรู้และความทันสมัย ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีและการพัฒนาตนเองตลอดเวลา ซึ่งหากครูทุกคนมีคุณลักษณะทั้งหมดดังที่กล่าวมาและมีความตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ครูได้อย่างเหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปในสังคมด้วยใจรัก และมีจิตวิญญาณของความเป็นครูอย่างทุ่มเทเสียสละ คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมและผู้เรียนเป็นหลัก ย่อมส่งผลทำให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างมีคุณภาพ รวมทั้งทำให้ผู้เรียน ผู้ปกครอง มีความรักศรัทธาในตัว

ครูผู้สอนและทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพครู นอกจากนี้ยังทำให้สังคมมีครูดี ครูมืออาชีพสามารถเป็นเสาหลักหรือกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้าต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กัญภร เอี่ยมพญา และคณะ. (2564). *จิตวิญญาณครูในศตวรรษที่ 21.* วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ฯ. 8(2), พฤษภาคม-สิงหาคม, 398-408.

กุลิสรา จิตรชญาวณิช. (2566). *การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู สำหรับนักศึกษาครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ.* วารสารบัณฑิตวิจัย. 14(2), กรกฎาคม - ธันวาคม, 1-17.

ชมแข พงษ์เจริญ. (2564). *คุณลักษณะของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1*. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร. 12(2),กรกฎาคม - ธันวาคม, 155-172.

วัลนิกา ฉลากบาง. (2559). *จิตวิญญาณความเป็นครู: คุณลักษณะสำคัญของครูมืออาชีพ.* วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม. (6)2, พฤษภาคม - สิงหาคม, 123-128.

ภาวัต ตั้งเพชรเดโช และชวนีย์ พงศาพิชณ์. (2558). *จิตวิญญาณความเป็นครูกับความก้าวหน้าในอาชีพที่พยากรณ์ความทุ่มเทในการทำงานของครู.* วารสารจันทรเกษมสาร. (21)40, มกราคม- มิถุนายน,79-88.

พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ภูริปญฺโญ และคณะ. (2562). *จิตวิญญาณความเป็นครูมืออาชีพ.* Journal of MCU Nakhondhat. (6)1, มกราคม - มีนาคม, 31-37.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2558). *สถานภาพการผลิตและพัฒนาครูในประเทศไทย.* กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟิค.

สำนักงานของคณะกรรมการยุทธศาสตร์แห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). *ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์แห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

Lawthong, N. & Visessuvanapoom, P. (2010). *Report on the development of teacher spirituality scale.* Bangkok : Faculty of Education. Chulalongkorn University. (in Thai).

Pajak & Blaise. (1989). The Impact of Teachers' Personal Lives on Professional Role EQualitative Analysis. America. *Educational Research Journal*. 26(2), June, p. 283-310.

การพัฒนาความสามารถด้านการขับร้อง โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

THE DEVELOPMENT OF SINGING ABILITY USING DAVIES' INSTRUCTION MODEL WITH ARTIFICIAL INTELLIGENCE (AI) FOR GRADE 8 STUDENTS

[1]ณัฐวัฒน์ ธะดาดิษฐ์ และ [2]อัฐพล อินต๊ะเสนา

[1]Nattawat Thadadit and [2]Autthapon Intasena

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ประเทศไทย

Mahasarakham University, Thailand

[1]66010582002@msu.ac.th, [2]autthapon.i@msu.ac.th

Received: December 6,2024; **Revised**: December 28,2024; **Accepted**: December 30,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายคือ 1) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถการในการอ่านตัวโน้ตโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติ ของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน 2) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถการขับร้องของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยใช้รูปแบบการเรียน และการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) หลังเรียนเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 80 3) เพื่อเปรียบเทียบความมั่นใจในการการขับร้องของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) หลังเรียนเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 80 กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/4 โรงเรียนกุฉินารายณ์ ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 36 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random

[1]นักศึกษาปริญญาโท สาขาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

[2]รองศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Sampling) เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วยแผนการจัดการเรียนรู้วิชาดนตรี โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ จำนวน 6 แผน 12 ชั่วโมง แบบวัดความสามารถการอ่านตัวโน้ต แบบวัดประเมินความสามารถการขับร้อง และแบบวัดความมั่นใจในการขับร้อง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที ผลการวิจัยพบว่า 1) ความสามารถการในการอ่านตัวโน้ต โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ความสามารถการขับร้องของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 โดย และ 3) ความมั่นใจในการการขับร้องของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80

คำสำคัญ : ความสามารถในการขับร้อง, รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์, ปัญญาประดิษฐ์

Abstract

The objectives of this research were: 1) to compare the music notation reading ability of Mathayom Suksa 2 (Grade 8) students before and after learning through Davies' instructional model for practical skills integrated with Artificial Intelligence (AI); 2) to compare the singing ability of Mathayom Suksa 2 students who learned through Davies' instructional model for practical skills integrated with AI against the established criterion of 80 percent; and 3) to compare the singing confidence of Mathayom Suksa 2 students who learned through Davies' instructional model for practical skills integrated with AI against the established criterion of 80 percent. The sample group consisted of 36 Mathayom Suksa 2/4 students at Kuchinarai School, during the second semester of the 2024 academic year. The sample was selected using cluster random sampling. The research instruments included six music learning management plans using Davies' practical skills instructional model integrated with AI, totaling 12 hours, a music notation reading ability assessment, a singing ability assessment, and a singing confidence assessment. Data were analyzed using mean, standard deviation, and t-test. Research findings revealed that: 1) the music notation reading ability of Mathayom Suksa 2 students after learning through Davies' instructional model for practical skills integrated

with AI was significantly higher than before learning at the .05 level; 2) the singing ability of Mathayom Suksa 2 students who learned through Davies' instructional model for practical skills integrated with AI was higher than the established criterion of 80 percent; and 3) the singing confidence of Mathayom Suksa 2 students who learned through Davies' instructional model for practical skills integrated with AI was higher than the established criterion of 80 percent.

Keywords: Singing Ability, Davies' Instruction Model, Artificial Intelligence

บทนำ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งทางร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และเป็นพลโลกยึดมั่น ในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อการประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ผู้เรียนต้องรอบรู้มีความเชี่ยวชาญ ทักษะแนวคิด และเจตคติที่พึงประสงค์ ดังนั้นครูในศตวรรษที่ 21 จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน เพื่อจะได้นำความรู้มาถ่ายทอดให้กับนักเรียน และใช้สื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่ทันสมัยมาถ่ายทอดให้กับนักเรียนเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนให้มากที่สุด (วิจารณ์ พานิช, 2555)

จากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ เป็นวิชาที่สำคัญที่ช่วยให้นักเรียน มีความคิดสร้างสรรค์และเรียนรู้ที่จะชื่นชมความงาม การทำกิจกรรมศิลปะช่วยให้นักเรียนเติบโตในหลาย ๆ ด้าน เช่น ร่างกาย จิตใจ ความรู้สึก และการเข้ากับผู้อื่น นอกจากนี้ยังช่วยให้มีรู้สึกมั่นใจมากขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการศึกษาหรือการทำงานในอนาคต

การเรียนรู้วิชาดนตรี จัดอยู่ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ที่ช่วยพัฒนาให้นักเรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่นชมความงาม มีสุนทรียภาพ มีคุณค่า ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ กิจกรรมทางศิลปะช่วยพัฒนานักเรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม ตลอดจนการนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้นักเรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง อันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

สำหรับการสอนวิชาดนตรีในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 นั้นมีหน่วยการเรียนรู้เรื่องการขับร้องและการบรรเลงดนตรี ซึ่งอยู่ในมาตรฐาน ศ 2.1 คือเข้าใจและแสดงออกทางดนตรีอย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่าดนตรี ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่อดนตรีอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยมีตัวชี้วัดการเรียนรู้ได้แก่ ศ 2.1 ม.2/4 ร้องเพลงและเล่นดนตรีเดี่ยวและรวมวง ศ 2.1 ม.2/6 ประเมินพัฒนาการทักษะทางดนตรีของตนเองหลักจากการฝึกปฏิบัติ โดยผู้เรียนจะต้องได้ปฏิบัติการร้องเพลง และจากการสอนและการสังเกตการร้องเพลงของนักเรียน ผู้วิจัยพบว่าผู้เรียนบางคนไม่สามารถร้องเพลงให้ตรงคีย์ ตรงจังหวะได้ ผู้เรียนไม่สามารถร้องเพลงให้ถูกต้องตามทำนองได้ และผู้เรียนยังขาดความมั่นใจในการร้องเพลง ทั้งการออกเสียง ไม่ถูกต้องตามอักขรวิธี ส่งผลให้เกิดความไม่สมบูรณ์ในการปฏิบัติทักษะการร้องเพลงนี้ เนื่องจากในชีวิตประจำวันของมนุษย์มีความเกี่ยวข้องกับดนตรี ยังเป็นช่องทางที่นำเสนอเนื้อหา บอกเล่าเรื่องราว ความรู้สึกนึกคิดผ่านถ้อยคำ บทเพลง และเสียงดนตรี ที่ผู้คนเข้าถึงได้ทั่วโลก อีกทั้งดนตรียังอยู่ในวิถีชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิด ไม่ว่าจะเป็นเพลงกล่อมเด็ก เพลงชาติไทย เพลงเนื่องในวาระต่าง ๆ ในวิถีชีวิตมนุษย์ทั้งเกิด แก่ เจ็บตายล้วนมีบทเพลงเข้ามาเกี่ยวข้องและบทเพลงที่สังคมไทยต้องร้องกันทุกวันนั่นคือเพลงชาติไทย ทั้งนี้ยังเป็นสัญลักษณ์และเอกลักษณ์ประจำชาติอีกด้วย ในแต่ละบทเพลงที่นำเสนอนั้นยังมีเครื่องดนตรี ทำนอง ที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไปตามบทเพลง จะเห็นได้ว่าความสำคัญของดนตรีนำเสนอให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ แสดงถึงความโดดเด่นของในแต่ละวัฒนธรรม อีกทั้งยังเป็นเครื่องบันเทิงและขัดเกลาจิตใจของมนุษย์อีกด้วย ผู้วิจัยจึงมีความมุ่งหมายในการพัฒนาความสามารถในด้านการขับร้องของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถการร้องเพลงที่ดีขึ้นหลังจากที่เรียนรู้โดยใช้ทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) และทำให้ผู้เรียนได้มีแรงกระตุ้นในการทำกิจกรรมการเรียนการสอน สามารถฝึกฝนและทบทวนความรู้ และปฏิบัติได้ด้วยตนเอง เพื่อให้นักเรียนมีพื้นฐานในการอ่านตัวโน้ต และพัฒนาความสามารถในการร้องให้ถูกต้องได้ในขั้นตอนต่อไป (สุชาติ เพชรเทียนชัย, 2565)

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวกับการนำรูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติตาม แนวคิดของเดวีส์ไปพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน พบว่ามีการนำรูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติตามแนวคิดของเดวีส์ ไปพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ และเทคโนโลยีเป็นส่วนใหญ่ ยังมีการนำไปพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะค่อนข้างน้อย ทั้งนี้ เนื่องจากกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีเป็นกลุ่มสาระที่มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนด้านทักษะกระบวนการปฏิบัติ เช่นเดียวกันกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ผู้วิจัยสนใจที่จะนำการสอนทักษะปฏิบัติตามแนวคิดของเดวีส์ ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรม

ที่ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการปฏิบัติ โดยแบ่งการปฏิบัติออกเป็นทักษะย่อยๆ เพื่อให้ง่ายแก่การฝึกปฏิบัติของผู้เรียน แล้วนำมาเชื่อมโยงต่อกันเป็นทักษะใหญ่ เป็นการพัฒนาความสามารถของผู้เรียนด้านการปฏิบัติ การกระทำการแสดงออกต่างๆ อีกทั้งผู้วิจัยได้นำแบบฝึกทักษะตามแนวคิดของเดวีส์ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ เข้ามาเสริมในขั้นตอนของการสอนทักษะปฏิบัติตามแนวคิดของเดวีส์ คือขั้นการฝึกปฏิบัติและขั้นการเชื่อมโยงทักษะย่อยเป็นทักษะใหญ่ การกระจายบทบาทการสอนจากครูไปสู่นักเรียน เป็นวิธีการสอนที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งทำให้ผู้เรียนได้มีแรงกระตุ้นในการทำกิจกรรมการเรียนการสอน สามารถฝึกฝนและทบทวนความรู้ และปฏิบัติได้ด้วยตนเอง เพื่อให้นักเรียนมีพื้นฐานในการอ่านตัวโน้ตและพัฒนาความสามารถใน การร้องให้ถูกต้อง ทำให้ผู้เรียนมีความมั่นใจในตนเอง อีกทั้ง การเรียนโดยใช้ทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ และแบบฝึกการอ่านตัวโน้ตที่มีลำดับขั้นตอนการฝึกจากง่ายไปยาก มีกระบวนการและขั้นตอนการฝึกที่ชัดเจนซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียน จดจำเนื้อหา เกิดความ สนุกสนานในการฝึกปฏิบัติ และเกิดทักษะที่ต้องการ ซึ่งการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกที่ จะพัฒนาความสามารถการขับร้อง โดยใช้แบบฝึกทักษะโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนของเดวีส์ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (อรรถวัตร ทิพยเลิศ, 2560) โดยรูปแบบการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ (Davies Instructional Model for Psychomotor Domain) เป็นรูปแบบการสอนที่เน้นทักษะปฏิบัติโดยตรงและมีการแบ่งแนวทางการสอนเป็น วิธีการ 5 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1) ขั้นสาธิตทักษะหรือการกระทำ ขั้นที่ 2) ขั้นสาธิตและให้ผู้เรียนปฏิบัติทักษะย่อย ขั้นที่ 3) ขั้นให้ผู้เรียนปฏิบัติทักษะย่อย ขั้นที่ 4) ขั้นให้เทคนิควิธีการ ขั้นที่ 5) ขั้นให้ผู้เรียนเชื่อมโยงทักษะย่อย ๆ เป็นทักษะที่สมบูรณ์ ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วพบว่า เป็นวิธีการสอนทักษะที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับวิธีการเรียนการสอน เพื่อที่จะให้ผู้เรียนได้ฝึกอ่านตัวโน้ต และได้พัฒนาความสามารถในการขับร้องได้เป็นอย่างถูกต้อง (Davies, 1971)

ในปัจจุบันมีการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) มาช่วยในการจัดการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น โดยปัญญาประดิษฐ์นั้นคือเทคโนโลยีสมัยใหม่ มีความสามารถที่ชาญฉลาด เข้าใจภาษามนุษย์ สามารถจดจำรูปภาพ เสียง ตลอดจนเลียนแบบพฤติกรรมในการทำงานของมนุษย์ได้ (Thaiprogrammer, 2018) ซึ่งการนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เข้ามาช่วยในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาดนตรีนั้น สามารถช่วยลดระยะเวลาในการจัดการเรียนการสอน เนื่องจากสามารถให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการขับร้องได้ด้วยตนเอง โดยมีปัญญาประดิษฐ์เข้ามาเป็นตัวช่วยฝึกฝน รวมถึงเป็นสิ่งที่แปลกใหม่สำหรับนักเรียน ทำให้ผู้เรียนนั้นมีความสนใจ อยากที่จะลองในการเรียนรู้แบบใหม่ๆ อีกทั้งปัญญาประดิษฐ์นี้มีหลากหลายรูปแบบ หลากหลายแอพลิเคชันที่มนุษย์ออกแบบสร้างมาให้เอื้ออำนวยต่อโลกที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ในการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาดนตรี

นั้น มีความสามารถทางการเรียน ไม่ว่าจะเป็นด้านความรู้ ทฤษฎี ด้านทักษะ รวมไปถึงด้านเจตคติด้วย โดยกระบวนการของปัญญาประดิษฐ์นั้น สามารถเข้ามาช่วยในการประมวลผล เป็นเครื่องมือในการวัดผลต่างๆ การออกแบบแบบทดสอบ รวมไปถึงการประเมินผล ซึ่งจะช่วยให้ผู้สอนนั้นมีความคิดใหม่ๆ สามารถนำไปเป็นแนวคิด สามารถปรับเปลี่ยนเนื้อหากิจกรรมต่างๆ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และความต้องการของผู้เรียน อีกทั้งยังสามารถทำให้ผู้สอนสร้างนวัตกรรมที่แปลกใหม่ในการเรียน การสอนได้มากขึ้น ส่งผลให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจ และเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (สุชาติ เพชรเทียนชัย, 2565)

จากที่มาและความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาการจัดการเรียนรู้วิชาดนตรี และมีความต้องการที่จะนำรูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) ที่เป็นเครื่องมือสมัยใหม่ที่สามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอนวิชาดนตรี เพื่อให้นักเรียนสามารถฝึกฝนความสามารถในการขับร้องด้วยตนเองได้ทุกที่ทุกเวลา นำมาซึ่งความมั่นใจในการขับร้องต่อไปได้ ร่วมกับการมีความรู้ในการฝึกอ่านตัวโน้ตที่สามารถทำให้ผู้เรียนมีความมั่นใจในการฝึกปฏิบัติ ปัญญาประดิษฐ์นี้จะเป็นส่วนช่วยให้นักเรียนเกิดความสนใจในการเรียนการสอน และมีความกระตือรือร้นในการฝึกความสามารถในการขับร้อง และสามารถนำการขับร้องไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันอันมีดนตรีเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตให้เกิดประโยชน์ อีกทั้งมีความมั่นใจในการขับร้องที่จะนำไปปรับใช้ในอนาคตต่อไปได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านตัวโน้ต โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน

2. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถการขับร้องของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยใช้รูปแบบการเรียน การสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) หลังเรียนเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 80

3. เพื่อเปรียบเทียบความมั่นใจในการการขับร้องของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) หลังเรียนเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 80

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาความสามารถด้านการขับร้อง โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนกุฉินารายณ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาฬสินธุ์ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 4 ห้อง จำนวนทั้งสิ้น 145 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/4 โรงเรียนกุฉินารายณ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาฬสินธุ์ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 36 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แผนการจัดการเรียนรู้วิชาดนตรี ที่ใช้รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติทักษะของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) จำนวน 6 แผนการจัดการเรียนรู้ แบ่งเป็น 12 ชั่วโมง โดยมีเฉลี่ยระดับคุณภาพและความเหมาะสมอยู่ระหว่าง 4.83 – 4.88 ซึ่งเป็นค่าความเหมาะสมที่สามารถทำแผนการเรียนรู้ไปใช้ได้

2.2 แบบวัดความสามารถการอ่านตัวโน้ตเป็นแบบทดสอบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ โดยมีค่าความเชื่อมั่น 0.82 จัดว่าเป็นแบบวัดความสามารถการอ่านตัวโน้ตที่มีความเชื่อมั่น อีกทั้งมีค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.27 – 0.78 และมีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.22 – 0.68

2.3 แบบประเมินความสามารถการขับร้อง ที่สังเกตจากพฤติกรรมการบรรเลงของนักเรียนเป็นแบบรูบริค (Scoring Rubrics) และมีเกณฑ์การให้คะแนนแบบรูบริคแบบแยกส่วน (Analytic Rubric) โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00

2.4 แบบวัดความมั่นใจในการขับร้อง ที่สังเกตจากพฤติกรรมการบรรเลงของนักเรียนเป็นแบบรูบริค (Scoring Rubrics) และมีเกณฑ์การให้คะแนนแบบรูบริคแบบแยกส่วน (Analytic Rubric) โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่

(Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยรวม รายด้านเพื่อนำไปอธิบายข้อมูลในรูปแบบตารางต่อไป

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาความสามารถด้านการขับร้อง โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. เปรียบเทียบความสามารถในการอ่านตัวโน้ต โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน ผลปรากฏดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านตัวโน้ต โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน

คะแนน	N	คะแนนเต็ม	$\overline{X}$	S.D.	Df.	t.	P.
ก่อนเรียน	36	30	16.02	4.10	34	19.20*	.00
หลังเรียน	36	30	25.13	2.74			

จากตารางที่ 1 พบว่า หลังจากนักเรียนได้รับการจัดการเรียนรู้วิชาดนตรี โดยใช้การสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) นักเรียนมีความสามารถในการอ่านตัวโน้ตก่อนเรียนค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 16.02 และหลังเรียนมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 25.13 ซึ่งมีค่าความสามารถในการอ่านตัวโน้ตหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. เปรียบเทียบความสามารถการขับร้องของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยใช้รูปแบบการเรียน การสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) หลังเรียนเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 80 แสดงดังตารางที่ 2 และ 3 ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการขับร้องหลังได้รับการจัดการเรียนรู้วิชาดนตรี โดยใช้รูปแบบการเรียน การสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) กับเกณฑ์ร้อยละ 80

เลขที่	คะแนนที่ได้	ร้อยละ	ระดับเกณฑ์	ผลการประเมิน
1	17	85	ดีมาก	ผ่าน
2	16	80	ดี	ผ่าน
3	18	90	ดีมาก	ผ่าน

เลขที่	คะแนนที่ได้	ร้อยละ	ระดับเกณฑ์	ผลการประเมิน
4	16	80	ดี	ผ่าน
5	17	85	ดีมาก	ผ่าน
6	18	90	ดีมาก	ผ่าน
7	19	95	ดีมาก	ผ่าน
8	17	85	ดีมาก	ผ่าน
9	16	80	ดี	ผ่าน
10	16	80	ดี	ผ่าน
11	17	85	ดีมาก	ผ่าน
12	17	85	ดีมาก	ผ่าน
13	16	80	ดี	ผ่าน
14	17	85	ดีมาก	ผ่าน
15	17	85	ดีมาก	ผ่าน
16	18	90	ดีมาก	ผ่าน
17	19	95	ดีมาก	ผ่าน
18	16	80	ดี	ผ่าน
19	16	80	ดี	ผ่าน
20	17	85	ดีมาก	ผ่าน
21	16	80	ดี	ผ่าน
22	18	90	ดีมาก	ผ่าน
23	18	90	ดีมาก	ผ่าน
24	17	85	ดีมาก	ผ่าน
25	16	80	ดี	ผ่าน
26	19	95	ดีมาก	ผ่าน
27	16	80	ดี	ผ่าน
28	18	90	ดีมาก	ผ่าน
29	18	90	ดีมาก	ผ่าน
30	16	80	ดี	ผ่าน
31	17	85	ดีมาก	ผ่าน
32	16	80	ดี	ผ่าน
33	18	90	ดีมาก	ผ่าน
34	19	95	ดีมาก	ผ่าน
35	18	90	ดีมาก	ผ่าน
36	16	80	ดี	ผ่าน
		คะแนนรวม		576 คะแนน
ค่าเฉลี่ย	17.11	85.56	ดี	ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80

จากตารางที่ 2 พบว่า หลังจากนักเรียนได้รับการจัดการเรียนรู้วิชาดนตรี โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) นักเรียนมีคะแนนความสามารถในการขับร้องหลังเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 โดยมีระดับคะแนน ดีมากจำนวน 22 คน และดีจำนวน 14 คน คะแนนเฉลี่ย 16 คะแนน ซึ่งมีภาพรวมอยู่ในเกณฑ์ดีขึ้นไปตามแบบประเมินความสามารถในการขับร้อง ซึ่งผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 ตามวัตถุประสงค์

ตารางที่ 3 สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลความสามารถการขับร้องของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยใช้รูปแบบการเรียน การสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) หลังเรียนเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 80

จำนวนนักเรียน	คะแนนความสามารถการขับร้อง					
	คะแนนเต็ม	คะแนนเฉลี่ย	คิดเป็นร้อยละ	S.D.	t	P
36	20	17.11	85.56	1.04	6.44	.002*

จากตารางที่ 3 สรุปได้ว่า นักเรียนมีความสามารถการขับร้อง มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 16 คิดเป็นร้อยละ 80 และมีนักเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด

3. เปรียบเทียบความมั่นใจในการการขับร้องของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) หลังเรียนเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 80 แสดงดังตารางที่ 4 และ 5 ดังนี้

ตารางที่ 4 แสดงคะแนนความมั่นใจในการขับร้องหลังได้รับการจัดการเรียนรู้วิชาดนตรี โดยใช้รูปแบบการเรียน การสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) กับเกณฑ์ร้อยละ 80 รายบุคคล

เลขที่	คะแนนที่ได้	ร้อยละ	ระดับเกณฑ์	ผลการประเมิน
1	14	87.5	ดีมาก	ผ่าน
2	16	100	ดีมาก	ผ่าน
3	13	81.25	ดีมาก	ผ่าน
4	15	93.75	ดีมาก	ผ่าน
5	13	81.25	ดีมาก	ผ่าน
6	14	87.5	ดีมาก	ผ่าน
7	13	81.25	ดีมาก	ผ่าน
8	15	93.75	ดีมาก	ผ่าน
9	14	87.5	ดีมาก	ผ่าน
10	15	93.75	ดีมาก	ผ่าน
11	13	81.25	ดีมาก	ผ่าน
12	13	81.25	ดีมาก	ผ่าน

เลขที่	คะแนนที่ได้	ร้อยละ	ระดับเกณฑ์	ผลการประเมิน
13	14	87.5	ดีมาก	ผ่าน
14	15	93.75	ดีมาก	ผ่าน
15	14	87.5	ดีมาก	ผ่าน
16	14	87.5	ดีมาก	ผ่าน
17	14	87.5	ดีมาก	ผ่าน
18	13	81.25	ดีมาก	ผ่าน
19	15	93.75	ดีมาก	ผ่าน
20	14	87.5	ดีมาก	ผ่าน
21	14	87.5	ดีมาก	ผ่าน
22	13	81.25	ดีมาก	ผ่าน
23	13	81.25	ดีมาก	ผ่าน
24	14	87.5	ดีมาก	ผ่าน
25	14	87.5	ดีมาก	ผ่าน
26	14	87.5	ดีมาก	ผ่าน
27	13	81.25	ดีมาก	ผ่าน
28	15	93.75	ดีมาก	ผ่าน
29	14	87.5	ดีมาก	ผ่าน
30	13	81.25	ดีมาก	ผ่าน
31	14	87.5	ดีมาก	ผ่าน
32	13	81.25	ดีมาก	ผ่าน
33	14	87.5	ดีมาก	ผ่าน
34	13	81.25	ดีมาก	ผ่าน
35	15	93.75	ดีมาก	ผ่าน
36	13	81.25	ดีมาก	ผ่าน
		คะแนนรวม		506 คะแนน
ค่าเฉลี่ย	13.89	86.81	ดีมาก	ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80

จากตารางที่ 4 พบว่าหลังจากนักเรียนได้รับการจัดการเรียนรู้วิชาดนตรี โดยใช้รูปแบบการเรียน การสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) นักเรียนมีคะแนนความมั่นใจในการขับร้องหลังเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 ทุกคน โดยมีคะแนนหลังเรียนนักเรียนมีคะแนนระดับดีมากจำนวน 36 คน ซึ่งมีความมั่นใจในการขับร้องภาพรวมอยู่ในเกณฑ์ดีมากตามเกณฑ์แบบประเมินความมั่นใจในการขับร้อง และมีคะแนนเฉลี่ย 14.06 ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 ตามวัตถุประสงค์

ตารางที่ 5 สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลความมั่นใจในการการขับร้องของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) หลังเรียนเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 80

จำนวนนักเรียน	คะแนนความสามารถการขับร้อง					
	คะแนนเต็ม	คะแนนเฉลี่ย	คิดเป็นร้อยละ	S.D.	t	p
36	16	13.89	86.81	0.82	7.96	.002*

จากตารางที่ 5 สรุปได้ว่า นักเรียนมีความสามารถการขับร้อง มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 14.06 คิดเป็นร้อยละ 87.88 และมีนักเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาความสามารถด้านการขับร้อง โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การเปรียบเทียบความสามารถการในการอ่านตัวโน้ต โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนมีคะแนนก่อนเรียนเฉลี่ยทั้งสิ้น 16.02 และมีคะแนนหลังเรียนเฉลี่ยรวมทั้งสิ้น 25.13 โดยมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 1 ที่ตั้งไว้ เนื่องจากการเรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติในกิจกรรมการเรียนการสอน นักเรียนจะได้ฝึกปฏิบัติทักษะอย่างเป็นขั้นตอนไปตามลำดับขั้นง่ายไปหายาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนรากร ศรีวงษา (2567) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาทักษะการปฏิบัติเครื่องดนตรีสากลโดยการจัดการเรียนรู้แบบเดวีส์ ร่วมกับแบบฝึกทักษะ ผลวิจัยพบว่า 1) ดัชนีประสิทธิผลของการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับแบบฝึกทักษะ มีค่าดัชนีประสิทธิผลเท่ากับ 0.5755 แสดงว่านักเรียนมีทักษะการปฏิบัติเครื่องดนตรีสากลเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 57.55 2) นักเรียนที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับแบบฝึกทักษะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องการปฏิบัติกีตาร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ความสามารถการขับร้องของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยใช้รูปแบบการเรียน การสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) หลังเรียนเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 80 พบว่าความสามารถการขับร้องของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยใช้รูปแบบการเรียน

การสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 โดยนักเรียนมีความสามารถการขับร้อง มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 16 คิดเป็นร้อยละ 80 และมีนักเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด ผลการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2 ที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปาริฉัตร สุ่มมาตย์ (2564) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์การขับร้อง 2 แนว โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือตามแนวคิดคาแกน สำหรับผู้เรียนอายุ 17-18 ปี ผลการวิจัยพบว่า หลังจากการทดลองมีค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์การขับร้อง 2 แนวสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 และกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

3. ความมั่นใจในการการขับร้องของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) หลังเรียนเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 80 พบว่าความมั่นใจในการขับร้องของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 โดยนักเรียนมีความสามารถการขับร้องมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 14.06 คิดเป็นร้อยละ 87.88 และมีนักเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด ผลการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 3 ที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอัญชลี ฉิมพลี (2551) ได้ศึกษาเรื่องความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการสอนแบบเดินเรื่อง ผลวิจัยพบว่าหลังเรียนนักเรียนมีความเชื่อมั่นในตนเองโดยรวมร้อยละ 98% (P=.98) และส่งผลต่อความเชื่อมั่นในตนเองโดยรวมทั้งด้านการแสดงออก การปรับตัว และความภาคภูมิใจในตนเองทั้งสิ้น F=788.57

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

ความสามารถการในการอ่านตัวโน้ต โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีค่าความสามารถในการอ่านตัวโน้ตหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อีกทั้งความสามารถการขับร้องของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) มีนักเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด และความมั่นใจในการการขับร้องของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) หลังเรียนเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 80 มีนักเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* กรุงเทพฯ : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

นราการ ศรีวงษา. (2567). *เรื่องการพัฒนาทักษะการปฏิบัติเครื่องดนตรีสากล โดยการจัดการเรียนรู้แบบเดวีส์ร่วมกับแบบฝึกทักษะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

ปาริฉัตร สุ่มมาตย์. (2564). *เรื่องการศึกษาผลสัมฤทธิ์การขับร้อง 2 แนว โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือตามแนวคิดคาแกน สำหรับผู้เรียนอายุ 17 - 18 ปี.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์.* กรุงเทพฯ : ฝ่ายโรงพิมพ์บริษัทตถาตา พับลิเคชั่น.

สุชาติ เพชรเทียนชัย. (2565). *ปัญญาประดิษฐ์ในพลศึกษาเพื่อการเรียนรู้.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อรรถวัฒน์ ทิพยเลิศ. (2560). *การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เสริมสร้างทักษะการปฏิบัติกีตาร์ตามแนวคิดของเดวี่ส์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

อัญชลี ฉิมพลี. (2551). *ความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเล่านิทานประกอบการแสดงละครสร้างสรรค์และประกอบการวาดภาพ.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินวิโรฒ.

Davies, I.K. (1971). *The management of Learning.* London : McGraw – Hill.

Thaiprogrammer. (2018, December 15). *What is Artificial Intelligence (AI).*

ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาบริหารวิชาการโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยในภาคเหนือตามแนวคิดทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม

THE PRIORITY NEEDS FOR ACADEMIC MANAGEMENT OF PRINCESS CHULABHORN SCIENCE HIGH SCHOOLS IN NORTHERN REGION BASED ON THE CONCEPT OF INNOVATIVE THINKING SKILLS

[1]กัลยวรรธน์ พงศ์วรเวชกุล และ [2]นันทรัตน์ เจริญกุล

[1]Kunyawat Pongworavejchakool and [2]Nantarat Charoenkul

[1]จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Chulalongkorn University, Thailand

[1]Kanyawat@pccl.ac.th, [2]Nuntarat.C@chula.ac.th

Received: June 5, 2024; **Revised**: June 2, 2024; **Accepted** : July 4, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นของการพัฒนาบริหารวิชาการโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยในภาคเหนือ ตามแนวคิดทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงบรรยาย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นที่ 0.94 สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$) โดยประชากร คือ โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัย ในภาคเหนือ และผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหารและครูโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยในภาคเหนือ ได้แก่ โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัย เชียงราย โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัย พิษณุโลก และโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัย ลพบุรี จำนวน 129 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาบริหาร

[1]นิสิต สาขาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

[2] รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิชาการโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยในภาคเหนือ ตามแนวคิดทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมอยู่ในระดับปานกลาง โดยการพัฒนาหลักสูตร มีสภาพในการปฏิบัติในปัจจุบันมีค่าเฉลี่ยสูงสุด และด้านการบริหารจัดการเรียนรู้ มีสภาพในการปฏิบัติในปัจจุบันมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด สภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนาบริหารวิชาการโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัย ในภาคเหนือตามแนวคิดทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมอยู่ในระดับมาก โดยด้านการพัฒนาหลักสูตรมีค่าเฉลี่ยสูงสุดและด้านการบริหารจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด 2) ค่าดัชนีความต้องการจำเป็นของ การพัฒนาบริหารวิชาการโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยในภาคเหนือ ตามแนวคิดทักษะ การคิดเชิงนวัตกรรมโดยภาพรวม คือ 0.256 ($PNI_{Modified}$ = 0.256) เมื่อพิจารณาตามขอบข่ายการพัฒนาบริหารวิชาการพบว่า ด้านการพัฒนาหลักสูตร มีค่าความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสูงสุด และด้าน การวัดและประเมินผลมีค่าความต้องการจำเป็นในการพัฒนาต่ำสุด

คำสำคัญ : บริหารวิชาการ; ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม; ความต้องการจำเป็น; โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัย เชียงราย; โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยพิษณุโลก; โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัย ลพบุรี

Abstract

The purpose of this research was to study the priority needs of academic management of Princess Chulabhorn Science High Schools in northern region based on the concept of innovative thinking skills. This research was descriptive research. The tool used in the research was a questionnaire with the reliability at 0.94. The data were analyzed by frequency, percentage, mean, standard deviation and the modified Priority Needs Index ($PNI_{Modified}$). The population covered Princess Chulabhorn Science High Schools in northern region and the questionnaire was completed by 129 individuals who were all secondary school administrators and teachers at Princess Chulabhorn Science High Schools in northern region including Princess Chulabhorn Science High School Chiangrai, Princess Chulabhorn Science High School Phitsanulok and Princess Chulabhorn Science High School Lopburi. The findings illustrated as follows: 1) The current state was at a moderate level with curriculum development dimension having the highest mean and learning management dimension having the lowest mean. The desired state was at a high level with curriculum development dimension having the highest mean and learning management dimension having the lowest mean. 2) The overall Priority Need Index of

academic management was 0.256 ($PNI_{Modified}$ = 0.256). In consideration of the scope of academic management, curriculum development had the highest priority needs index, while assessment and evaluation dimension had the lowest priority needs index.

Keywords: Academic Management; Innovative Thinking Skills; Priority Needs; Princess Chulabhorn Science High Schools Chiangrai; Princess Chulabhorn Science High School Phitsanulok; Princess Chulabhorn Science High School Lopburi

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของสังคม เศรษฐกิจและการดำเนินชีวิตในโลกยุคดิจิทัลส่งผลต่อการจัดการศึกษาที่เปลี่ยนเป้าหมายจากการเน้นการให้ความรู้มาเป็นการพัฒนาทักษะหลักหรือสมรรถนะของผู้เรียนสู่การสร้างสรรค์นวัตกรรม รวมทั้งการสร้างเจตคติที่ดี ต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อการเตรียมความพร้อมสู่การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ในโลกอนาคตที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและไม่สามารถคาดการณ์ได้โดยง่าย บุคคลในโลกอนาคตต้องเป็นผู้สร้างความรู้และสร้างสรรค์นวัตกรรม โดยจำเป็นต้องมีความสามารถในการสร้างทักษะใหม่และความรู้ใหม่มีมุมมองแบบองค์รวมและเข้าถึงโลกแห่งความเป็นจริง ดังนั้นการเตรียมความพร้อมนักเรียนสู่ไทยแลนด์ 4.0 จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในการจัดการเรียนการสอนของครูเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนสามารถคิดและสร้างองค์ความรู้ที่เป็นนวัตกรรมเพื่อเตรียมพวกเขาเหล่านี้ให้สอดรับกับความต้องการของสังคมในปัจจุบันและอนาคต (เนาวนิตย์ สงคราม, 2556)

นวัตกรรมจะเกิดขึ้นได้เมื่อบุคคลใช้ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม (Innovative Thinking Skills) ซึ่งองค์ประกอบของทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมจากการวิเคราะห์ สังเคราะห์งานวิจัย ประกอบด้วย 1) การสังเกต รับรู้ และเอาใจใส่ 2) การตั้งคำถามและสำรวจสิ่งใหม่ 3) การทดลองและริเริ่มสร้างสรรค์ 4) การเชื่อมโยงความคิดที่หลากหลาย และ 5) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ Dyer (2009) อ้างถึงใน Swallow (2012) โดยความสำคัญของทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมนี้สอดคล้องกับผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา หรือ Desired Outcomes of Education : DOE ที่ระบุในมาตรฐานการศึกษาของชาติ พุทธศักราช 2561 ว่า คุณลักษณะผู้เรียนประกอบด้วย 3 ประการ คือ เป็นผู้เรียนรู้ (Learning Person) เพื่อสร้างงานและคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรม (Innovation Co-creator) เพื่อสร้างสังคมที่มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน และเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง (Active Citizens) เพื่อสันติสุข (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) แต่จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศไทยพบว่า มีการศึกษาในเรื่องการ

พัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของนักเรียนน้อยมาก โดยเฉพาะแนวทางการพัฒนาในมิติของการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยงานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งศึกษาการพัฒนาความสามารถเชิงนวัตกรรมขององค์กร การศึกษาความสามารถเชิงนวัตกรรมของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาก็มุ่งพัฒนาที่ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาทั้งที่แนวโน้มความต้องการแรงงานที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาจากผู้ประกอบการก็มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ในขณะที่แรงงานที่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า มีแนวโน้มว่างงานมากขึ้น (ยงยุทธ แฉล้มวงษ์, 2562) ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาในมิติของการบริหารวิชาการ จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ดังนั้นจึงเป็นประเด็นเร่งด่วนที่รัฐบาลควรให้ความสำคัญและผลักดันนโยบายการปรับเปลี่ยนประเทศให้ก้าวสู่ Thailand 4.0 ที่เน้นขับเคลื่อนการพัฒนาในทุกภาคส่วนด้วยนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์

โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัย มีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ คิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจิตวิญญาณของความเป็นนักวิจัย นักประดิษฐ์ นักคิดค้น และนักพัฒนานวัตกรรมด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีในระดับเดียวกับนักเรียนของโรงเรียนวิทยาศาสตร์ชั้นนำของนานาชาติ อย่างไรก็ตามจากสรุปผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของกลุ่มโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยที่ผ่านมา พบว่า สภาพแวดล้อมภายในด้านทักษะ ความรู้ ความสามารถของนักเรียนยังไม่ตรงตามเป้าหมายและอุดมการณ์ของโรงเรียนเท่าที่ควร ดังจะเห็นว่าผลการทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O – NET) ในรายวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2564 มีผลคะแนนเท่ากับ 89.53 จากเปอเซนไทล์ที่ตั้งไว้ว่าต้องมากกว่าหรือเท่ากับ 90 (≥90) ซึ่งต่ำกว่าค่าเป้าหมายที่กำหนด ในขณะที่ผลการทดสอบความถนัดทั่วไป (GAT) ความถนัดทางคณิตศาสตร์ (PAT 1) และความถนัดทางวิทยาศาสตร์ (PAT 2) ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปรากฏผลคะแนนเท่ากับ 76.69 80.81 และ 86.96 ตามลำดับ อยู่ในระดับที่ต่ำกว่าค่าเป้าหมายที่กำหนดว่าต้องมากกว่าหรือเท่ากับ 92 (≥92) เช่นกัน (สำนักบริหารงานความเป็นเลิศด้านวิทยาศาสตร์ศึกษา, 2566) ประกอบกับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก (SWOT Analysis) ของโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยในภาคเหนือ เช่น โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัย พิษณุโลก (2564) ได้สะท้อนให้เห็นว่า นักเรียนยังไม่สามารถต่อยอดการวิจัยและนวัตกรรมไปสู่การศึกษาต่อและประกอบอาชีพในอนาคตได้ รวมถึงความต้องการของประเทศในด้านการผลิตนักวิทยาศาสตร์ นักวิจัย และนักเทคโนโลยีแต่ละสาขายังขาดทิศทางที่ชัดเจน

ด้วยเหตุผลข้างต้นที่กล่าวมาทำให้ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญของการส่งเสริม สนับสนุนทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของนักเรียนผ่านกระบวนการพัฒนาการบริหารวิชาการให้สามารถนำไป

ประยุกต์ใช้ได้อย่างสร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพ ตอบโจทย์การเปลี่ยนแปลงของศตวรรษที่ 21 ที่มีสภาวการณ์แข่งขันที่รุนแรงทางด้านเศรษฐกิจ และเป็นแนวทางพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยในภาคเหนือให้เจริญก้าวหน้าตามมาตรฐานสากล ตอบสนองต่อวิสัยทัศน์และพันธกิจของโรงเรียนที่ต้องการพัฒนานักเรียนให้มีทักษะความรู้ขั้นสูงและคุณลักษณะนักวิจัย นักประดิษฐ์คิดค้น และนักพัฒนานวัตกรรม รักการเรียนรู้ การอ่าน การเขียน การค้นคว้าอย่างเป็นระบบ มีความรอบรู้ และบูรณาการความรู้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารวิชาการโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยในภาคเหนือ ตามแนวคิดทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research) ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล เชิงปริมาณ เพื่อศึกษาลำดับความต้องการจำเป็นของการพัฒนาการบริหารวิชาการโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยในภาคเหนือ ตามแนวคิดทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยในภาคเหนือ ได้แก่ โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยเชียงราย โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยพิษณุโลก และโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยลพบุรี ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหารโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยในภาคเหนือ และครูโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยในภาคเหนือ จำนวนรวม 129 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 3 คน รองผู้อำนวยการโรงเรียนและหัวหน้าฝ่ายวิชาการ จำนวน 6 คน และครู จำนวน 120 คน รวมทั้งสิ้น 129 คน โดยกำหนดจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดโดยใช้เกณฑ์ตามตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie & Morgan (1970)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสอบถามสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารวิชาการโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยในภาคเหนือ ตามแนวคิดทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม แบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklists) จำนวน 6 ข้อ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด ตำแหน่งสถานศึกษาที่ปฏิบัติงานในปัจจุบันและประสบการณ์ทำงาน ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนาบริหารวิชาการโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยในภาคเหนือ ตามแนวคิดทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) จำนวน 130 ข้อ โดยใช้เกณฑ์ในการแปลความหมายของค่าเฉลี่ย 5 ระดับ ของ John W. Best (1981)

2.2 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยศึกษาเอกสาร แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมและการบริหารวิชาการ กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ออกแบบและสร้างเครื่องมือตามผังโครงสร้างเครื่องมือและข้อคำถาม กำหนดความตรงเชิงโครงสร้างและเนื้อหาระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์ ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยการนำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item objective congruence: IOC) ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไปเพื่อนำมาใช้ในการเก็บข้อมูล จากนั้นผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขข้อคำถามตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ และนำไปจัดทำเป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยขอหนังสือนำจากสาขาวิชาบริหารการศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยในภาคเหนือทั้ง 3 โรงเรียน เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล โดยการตอบแบบสอบถามออนไลน์ผ่านระบบ Google Form โดยใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล จำนวน 30 วัน ผู้วิจัยได้รับการตอบแบบสอบถามกลับคืนจำนวน 129 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ซึ่งผู้วิจัยได้ตรวจสอบการตอบแบบสอบถาม พบว่า ผู้ให้ข้อมูลตอบแบบสอบถามครบถ้วนสมบูรณ์

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check Lists) วิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS (Statistical Package for Social Science) และใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการจำเป็นของ

การบริหารวิชาการโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยในภาคเหนือด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยนำเสนอผลในรูปแบบตารางพร้อมคำบรรยายประกอบ

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และลำดับความต้องการจำเป็นของการบริหารวิชาการโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยในภาคเหนือ ตามแนวคิดทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม โดยภาพรวมมีรายละเอียดของผลการศึกษา ดังในตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และลำดับความต้องการจำเป็นของการพัฒนาการบริหารวิชาการโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยในภาคเหนือ ตามแนวคิดทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม โดยภาพรวม

ขอบข่าย บริหารวิชาการ	สภาพปัจจุบัน (D)				สภาพที่พึงประสงค์ (I)				ความต้องการจำเป็น	
	M	S.D.	แปลผล	ลำดับที่	M	S.D.	แปลผล	ลำดับที่	$PNI_{Modified}$	ลำดับที่
1. การพัฒนาหลักสูตร	**3.294**	**0.009**	**ปานกลาง**	**1**	**4.392**	**0.045**	**มาก**	**1**	**0.333**	**1**
1.1 การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของหลักสูตร	3.299	0.025	ปานกลาง	2	4.398	0.098	มาก	2	0.333	2
1.2 การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร	3.321	0.038	ปานกลาง	1	4.411	0.020	มาก	1	0.328	3
1.3 การกำหนดโครงสร้างรายวิชาในหลักสูตร	3.263	0.043	ปานกลาง	3	4.367	0.021	มาก	3	0.338	1
2. การบริหารจัดการเรียนรู้	**2.466**	**0.011**	**น้อย**	**4**	**3.253**	**0.004**	**ปานกลาง**	**4**	**0.319**	**3**
2.1 การวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้	3.273	0.036	ปานกลาง	3	4.334	0.025	มาก	2	0.324	2
2.2 การจัดกระบวนการเรียนรู้	3.279	0.014	ปานกลาง	2	4.367	0.030	มาก	1	0.332	1
2.3 การจัดสภาพบรรยากาศ สื่อ และ แหล่งเรียนรู้	3.313	0.030	ปานกลาง	1	4.312	0.022	มาก	3	0.302	3
3. การวัดและประเมินผล	**3.257**	**0.327**	**ปานกลาง**	**3**	**4.260**	**0.341**	**มาก**	**3**	**0.308**	**4**
3.1 การออกแบบและพัฒนาเครื่องมือการประเมินผลการเรียนรู้	3.321	0.040	ปานกลาง	1	4.317	0.006	มาก	1	0.300	2
3.2 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้	3.194	0.501	ปานกลาง	2	4.202	0.489	มาก	2	0.316	1

ขอบข่าย บริหารวิชาการ	สภาพปัจจุบัน (D)				สภาพที่พึงประสงค์ (I)				ความต้องการจำเป็น	
	M	S.D.	แปลผล	ลำดับที่	M	S.D.	แปลผล	ลำดับที่	$PNI_{Modified}$	ลำดับที่
4. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีทางการศึกษา และการประสานความร่วมมือ	**3.278**	**0.004**	**ปานกลาง**	**2**	**4.335**	**0.016**	**มาก**	**2**	**0.322**	**2**
4.1 การเลือก การคัดสรร สร้าง พัฒนา ใช้สื่อนวัตกรรม และเทคโนโลยี	3.321	0.017	ปานกลาง	1	4.311	0.032	มาก	2	0.298	2
4.2 การประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่นทั้งภายในและระหว่างประเทศ	3.235	0.023	ปานกลาง	2	4.358	0.016	มาก	1	0.347	1
รวมทุกด้าน	**3.074**	**0.159**	**ปานกลาง**		**4.060**	**0.161**	**มาก**		**0.256**	

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันของการบริหารวิชาการโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยในภาคเหนือ ตามแนวคิดทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (M = 3.074, S.D. = 0.159) ขอบข่ายบริหารวิชาการที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ การพัฒนาหลักสูตร (M = 3.294, S.D. = 0.009) รองลงมาคือ การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีทางการศึกษา และการประสานความร่วมมือ มีค่าเฉลี่ย (M = 3.278, S.D. = 0.004) ถัดมา คือ การวัดและประเมินผล มีค่าเฉลี่ย (M = 3.257, S.D. = 0.327) และขอบข่ายบริหารวิชาการที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการบริหารจัดการเรียนรู้ (M = 2.466, S.D. = 0.011) ตามลำดับ

สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารวิชาการโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยในภาคเหนือ ตามแนวคิดทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (M = 4.060, S.D. = 0.161) ขอบข่ายบริหารวิชาการที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การพัฒนาหลักสูตร (M = 4.392, S.D. = 0.045) รองลงมา คือ การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีทางการศึกษา และการประสานความร่วมมือ มีค่าเฉลี่ย (M = 4.335, S.D. = 0.016) ถัดลงมา คือ การวัดและประเมินผล มีค่าเฉลี่ย (M = 4.260, S.D. = 0.341) และขอบข่ายบริหารวิชาการมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ การบริหารจัดการเรียนรู้ (M = 3.253, S.D. = 0.004) ตามลำดับ

ความต้องการจำเป็นของการพัฒนาบริหารวิชาการโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยในภาคเหนือ ตามแนวคิดทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมคือ 0.256 ($PNI_{Modified}$ = 0.256)

ขอบข่ายบริหารวิชาการที่มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงที่สุดคือ การพัฒนาหลักสูตร ($PNI_{Modified}$ = 0.333) รองลงมา คือ การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีทางการศึกษา และการประสานความร่วมมือ มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$ = 0.322) ถัดลงมา คือ การบริหารจัดการเรียนรู้ มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$ = 0.319) และขอบข่ายการบริหารวิชาการที่มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นต่ำที่สุดคือ การวัดและประเมินผล ($PNI_{Modified}$ = 0.308) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และลำดับความต้องการจำเป็นของการพัฒนาการบริหารวิชาการโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยในภาคเหนือ ตามแนวคิดทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม โดยภาพรวมตามองค์ประกอบทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม

ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม	สภาพปัจจุบัน (D)				สภาพที่พึงประสงค์ (I)				ความต้องการจำเป็น	
	M	S.D.	แปลผล	ลำดับที่	M	S.D.	แปลผล	ลำดับที่	$PNI_{Modified}$	ลำดับที่
1. การสังเกต รับรู้ และเอาใจใส่	3.319	0.031	ปานกลาง	2	4.341	0.019	มาก	3	0.307	5
2. การตั้งคำถามและสำรวจสิ่งใหม่	3.264	0.036	ปานกลาง	4	4.334	0.021	มาก	4	0.327	2
3. การทดลองและริเริ่มสร้างสรรค์	3.369	0.014	ปานกลาง	1	4.416	0.066	มาก	1	0.310	4
4. การเชื่อมโยงความคิดที่หลากหลาย	3.229	0.021	ปานกลาง	5	4.309	0.038	มาก	5	0.334	1
5. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ	3.301	0.020	ปานกลาง	3	4.347	0.027	มาก	2	0.316	3
รวมทุกด้าน	**3.296**	**0.009**	**ปานกลาง**		**4.350**	**0.020**	**มาก**		**0.319**	

จากตารางที่ 2 พบว่า สภาพปัจจุบันของการบริหารวิชาการโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยในภาคเหนือ ตามแนวคิดทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม โดยภาพรวมตามองค์ประกอบทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมอยู่ในระดับปานกลาง (M = 3.296, S.D. = 0.009) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การทดลองและริเริ่มสร้างสรรค์ อยู่ในระดับปานกลาง (M = 3.369, S.D. = 0.014) รองลงมาคือ การสังเกต รับรู้ และเอาใจใส่ อยู่ในระดับปานกลาง (M = 3.319, S.D. = 0.031) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ อยู่ในระดับปานกลาง (M = 3.301, S.D. = 0.020) การตั้งคำถามและสำรวจสิ่งใหม่ อยู่ในระดับปานกลาง (M = 3.264,

S.D. = 0.036) และการเชื่อมโยงความคิดที่หลากหลาย อยู่ในระดับปานกลาง (M = 3.229, S.D. = 0.021) ตามลำดับ

สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารวิชาการโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยในภาคเหนือ ตามแนวคิดทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม โดยภาพรวมตามองค์ประกอบทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมอยู่ในระดับมาก (M = 4.350, S.D. = 0.020) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การทดลองและริเริ่มสร้างสรรค์ อยู่ในระดับมาก (M = 4.416, S.D. = 0.066) รองลงมาคือ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ อยู่ในระดับสูง (M = 4.347, S.D. = 0.027) การสังเกต รับรู้ และเอาใจใส่ อยู่ในระดับสูง (M = 4.341, S.D. = 0.019) การตั้งคำถามและสำรวจสิ่งใหม่ อยู่ในระดับสูง (M = 4.334, S.D. = 0.021) และการเชื่อมโยงความคิดที่หลากหลาย อยู่ในระดับสูง (M = 4.309, S.D. = 0.038) ตามลำดับ

ความต้องการจำเป็นของการพัฒนาบริหารวิชาการโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยในภาคเหนือ ตามแนวคิดทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม โดยภาพรวมตามองค์ประกอบทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม คือ 0.319 ($PNI_{Modified}$ = 0.319) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงที่สุดคือ การเชื่อมโยงความคิดที่หลากหลาย ($PNI_{Modified}$ = 0.334) รองลงมาคือ การตั้งคำถามและสำรวจสิ่งใหม่ มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$ = 0.327) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$ = 0.316) การทดลองและริเริ่มสร้างสรรค์ มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$ = 0.310) และการสังเกต รับรู้ และเอาใจใส่ มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นต่ำที่สุด ($PNI_{Modified}$ = 0.307) ตามลำดับ

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบผลการวิจัยที่สามารถนำมาอภิปรายผลเรียงตามลำดับ ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ได้ดังนี้

ด้านการพัฒนาหลักสูตร มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาบริหารวิชาการโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยในภาคเหนือ ตามแนวคิดทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม อยู่ในลำดับที่ 1 ($PNI_{Modified}$ = 0.333) โดยการพัฒนาหลักสูตรคือ การปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่แล้วหรือการสร้างหลักสูตรใหม่ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของบริบทสังคมโลก มีการกำหนดวัตถุประสงค์ การนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับรุ่งชัชดาพร เวหะชาติ (2553) ที่กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตร เป็นกระบวนการหรือขั้นตอนของการตัดสินใจหาทางเลือกทางการเรียนการสอนให้เหมาะสมเพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทางการเรียนการสอนไปในทางที่ดีขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับนักเรียนและสถานศึกษาโดย

ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วม และสอดคล้องกับสุกัญญา แช่มช้อย (2565) ที่กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตร (Curriculum Development) เป็นกระบวนการที่สำคัญในการดำเนินการเพื่อให้ได้หลักสูตรที่ทันสมัยและเหมาะสมกับสภาพจริงของสังคม อันจะนำไปสู่การใช้ได้จริง และสอดคล้องกับแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ 2565 ของโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยเชียงรายที่มุ่งเน้นการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรแบบวัดตัวตัดสำหรับนักเรียนที่มีความสามารถทางคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนสามารถคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ปลูกฝังจิตวิญญาณของการเป็นนักวิจัย นักประดิษฐ์คิดค้น มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และด้านการวัดและประเมินผล มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาบริหารวิชาการโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยในภาคเหนือ ตามแนวคิดทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม อยู่ในลำดับสุดท้าย ($PNI_{Modified}$ = 0.308) โดยการวัดและประเมินผล หมายถึง การกำหนดเกณฑ์ เครื่องมือ และกระบวนการที่ใช้ในวัดและประเมินผลการเรียนรู้ โดยใช้ทั้งวิธีการตัดสินผลการประเมินเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดและการประเมินการปฏิบัติและการประเมินตามสภาพจริง เพื่อพิจารณาความสำเร็จทางการเรียนของนักเรียน สอดคล้องกับสมาน อัศวภูมิ (2551) ที่กล่าวว่า การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นองค์ประกอบสำคัญของการจัดการเรียนการสอนและเป็นกระบวนการป้อนกลับข้อมูลที่สำคัญในการบริหารวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับรุ่งชัชดาพร เวหะชาติ (2553) ที่กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของการวัดและประเมินผลนั้น เป็นการตรวจสอบการสอนของครู อาจารย์ และการเรียนของนักเรียนในด้านการเรียนรู้ 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Domain) ด้านทักษะปฏิบัติ (Psychomotor Domain) และด้านเจตคติ (Affective Domain) และสอดคล้องกับแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ 2565 ของโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยเชียงรายที่ระบุว่าสถานศึกษาควรมีการตรวจสอบและประเมินผู้เรียนอย่างเป็นระบบและนำผลมาพัฒนาผู้เรียนต่อไป

ความต้องการจำเป็นของการพัฒนาการบริหารวิชาการโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยในภาคเหนือ ตามแนวคิดทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม โดยภาพรวมตามองค์ประกอบแนวคิดเชิงนวัตกรรม พบว่า ด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงที่สุด คือ การเชื่อมโยงความคิดที่หลากหลาย แสดงให้เห็นว่า โรงเรียนต้องการส่งเสริมให้นักเรียนสามารถที่จะเชื่อมโยงระหว่างคำถามกับปัญหา เกิดการตั้งข้อสังเกตโดยมีการลงมือปฏิบัติจริงเป็นตัวกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน ซึ่งสอดคล้อง Dyer (2009) ที่กล่าวว่าทักษะการเชื่อมโยง หมายถึง ความสามารถในการคิดอย่างสร้างสรรค์ คิดต่าง คิดใหม่ และคิดเชื่อมโยง ผสมผสานความคิดที่หลากหลายแต่สามารถเชื่อมโยงได้อย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงประสบการณ์ที่มีแล้วสังเคราะห์มาเป็นสิ่งใหม่อันจะนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมที่ไม่คาดคิดได้ และสอดคล้องกับอรชร ปราจันทร์

(2561) ที่กล่าวว่า การคิดเชื่อมโยง คือ กระบวนการวิเคราะห์ปัญหานำไปสู่การเชื่อมโยงเหตุและผลด้วยการสอบถาม การสังเกตการณ์ทดลอง และการให้เหตุผลแบบอุปนัยและนิรนัย โดยปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวเร่งปฏิกิริยาสำหรับการคิดเชิงนวัตกรรม คือ ความเชื่อ ภูมิหลัง ประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญของแต่ละบุคคล

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย คือ การศึกษาการพัฒนาบริหารวิชาการโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยในภาคเหนือ ตามแนวคิดทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม โดยการบริหารวิชาการ ได้จากการสังเคราะห์ความหมายและขอบข่ายของการบริหารวิชาการ สรุปได้ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านการพัฒนาหลักสูตร 2) ด้านการบริหารจัดการเรียนรู้ 3) ด้านการวัดและประเมินผล และ 4) ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีทางการศึกษา และการประสานความร่วมมือ เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัยในภาคเหนือมีทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม โดยคุณลักษณะแนวคิดทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมได้จากสังเคราะห์ความหมายและองค์ประกอบของทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม ได้แก่ 1) การสังเกต รับรู้ และเอาใจใส่ 2) การตั้งคำถามและสำรวจสิ่งใหม่ 3) การทดลองและริเริ่มสร้างสรรค์ 4) การเชื่อมโยงความคิดที่หลากหลาย และ 5) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งการดำเนินการตามขอบข่ายการบริหารวิชาการดังกล่าวจะช่วยให้นักเรียนเกิดทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม และคุณลักษณะนักวิจัย นักประดิษฐ์คิดค้น และนักพัฒนานวัตกรรม รักการเรียนรู้ การอ่าน การเขียน การค้นคว้าอย่างเป็นระบบ มีความรอบรู้ และบูรณาการความรู้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไปในอนาคต สรุปดังภาพที่ 1

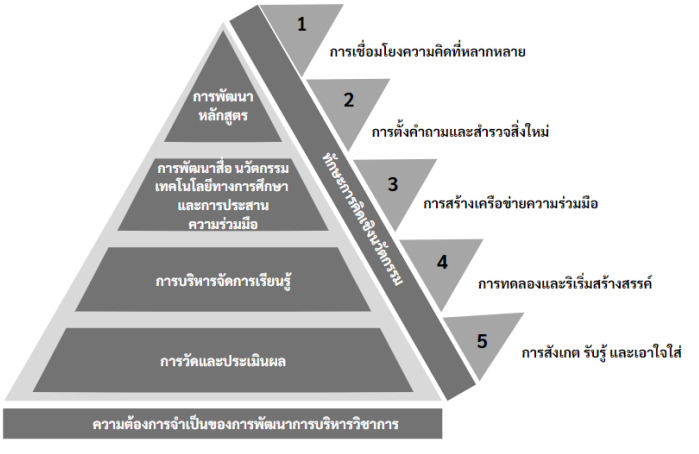

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

กฎกระทรวง. (2550). *กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550.* ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 124 ตอนที่ 24 ก. หน้า 29-36.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *กฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ.2550.* https://backoffice.onec.go.th/uploaded/Category/Laws/RuleMetDistEdMnt2550-02-12-2010.pdf (สืบค้นวันที่ 9 ตุลาคม 2566).

เนาวนิตย์ สงคราม. (2556). *การสร้างนวัตกรรม เปลี่ยนผู้เรียนให้เป็นผู้สร้างนวัตกรรม.* จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ยงยุทธ แฉล้มวงษ์. (2562). *How vocational education can build the nation.* https://tdri.or.th/en/2019/03/how-vocational-education-can-build-the-nation/

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ. (2553). *การบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.* (พิมพ์ครั้งที่ 4). ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยทักษิณ.

โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัย เชียงราย. (2566). *แผนปฏิบัติงานประจำปีงบประมาณ 2565.* https://www.pcccr.ac.th/filesAttach/OIT/O18/O18_65.pdf

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579.* สกศ, 2560.

สำนักบริหารงานความเป็นเลิศด้านวิทยาศาสตร์ศึกษา. (2566). *แผนพัฒนาการจัดการศึกษากลุ่มโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2566-2570.* https://drive.google.com/file/d/15jyn9c3hA6XAqMOK1tbM6RN9RP2cwDp4/view

สมาน อัศวภูมิ. (2551). *การบริหารการศึกษาสมัยใหม่: แนวคิด ทฤษฎีและการปฏิบัติ.* อุบลกิจออฟเซท.

สุกัญญา แช่มช้อย. (2565). *การบริหารวิชาการที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคพลิกผัน.* จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นางอรชร ปราจันทร์. (2561). *“รูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”.* ดุษฎีนิพนธ์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

Best, J. W. (2009). *Research in Education.* (4thed). New Jersey: Prentice-Hall, 1981.

Dyer, G., Hal G., & Clayton, M. G. *The Innovator's DNA: Mastering the Five Skills of Disruptive Innovators.* https://hbr.org/2009/12/the-innovators-dna

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). *Determining sample size for research activities.* Educational and psychological measurement. 30(3), 607-610.

Swallow, E. (2012). *Can Innovative Thinking Be Learned?.* https://www.forbes.com/sites/ericaswallow/2012/04/19/innovators-dna-hal-gregersen-interview/?sh=58a4f12c4578

แนวทางการอนุรักษ์ประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุงของชาวจังหวัดเชียงราย แบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธบูรณาการ

GUIDELINES FOR CONSERVE THE TRADITION OF BATHING BUDDHA'S PHRA THAT DOI TUNG RELICS OF BUDDHISTS IN CHIANG RAI PROVINCE WITH PARTICIPATION BUDDHIST INTEGRATED

[1]พระมหาสงกรานต์ จิรวฑฺฒโน (จันทาพูน) และ [2]ตวงเพชร สมศรี

[1]Phramaha Songkran Jiravaddhano (Chantapoon) and [2]Toungpeth Somsri

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]kanzazag1212@gmail.com

Received: November 23, 2024; **Revised**: December 28, 2024; **Accepted**: December 30,2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุง จังหวัดเชียงราย 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ใช้บูรณาการในการอนุรักษ์ประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุง จังหวัดเชียงราย และ3) เพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์ประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุงของชาวจังหวัดเชียงรายแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธบูรณาการการ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ภาคสนาม โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 25 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาโดยนำเสนอข้อมูลในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลวิจัยพบว่า พระธาตุดอยตุง เป็นสถานที่บรรจุพระรากขวัญเบื้องซ้ายของพระพุทธเจ้า (กระดูกไหปลาร้า) ถือเป็นสถานที่เคารพนับถือของชาวจังหวัดเชียงรายมาอย่างช้านาน เมื่อถึงวันเพ็ญ 15 ค่ำเดือน 4 มีการจัดประเพณีสรงน้ำพระธาตุ

---

[1]นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[2]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ดอยตุงขึ้นประจำทุกปี เพื่อเป็นการอนุรักษ์ประเพณีอันเก่าแก่ศักดิ์สิทธิ์ของจังหวัดเชียงราย การนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการได้แก่ หลักสังคหวัตถุ 4 มีการตั้งโรงทานบริจาคอาหารแก่ผู้ที่มาร่วมงาน มีการงดพูดคำไม่สุภาพตลอดทั้งงาน มีการช่วยเหลือสงเคราะห์กันภายในงาน มีการปลูกฝังจิตสำนึกให้เกิดความรักและหวงแหนพระธาตุดอยตุง แนวทางการอนุรักษ์ประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุง โดยใช้โมเดล “พระธาตุดอยตุงโมเดล” ดังนี้ 1.เกิดความเชื่อทางพระพุทธศาสนา 2.เกิดการก่อสร้างถาวรวัตถุ (พระธาตุดอยตุง) 3.เกิดกิจกรรมการอนุรักษ์ประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุง 4.เกิดการมีส่วนร่วมและความสามัคคี 5.เกิดมูลค่าเพิ่มทางวัฒนธรรมและสังคม 6. เกิดมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว และ 7.เกิดเครือข่ายวัฒนธรรมประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุงจังหวัดเชียงราย ถือได้ว่าเป็น Soft Power ด้านการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นของแผ่นดินล้านนาอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : แนวทางการอนุรักษ์, แบบมีส่วนร่วม, เชิงพุทธบูรณาการ

Abstract

This dissertation has three objectives: 1) to explore the background of the bathing ceremony of Phra That Doi Tung in Chiang Rai province; 2) to study the integration of the Buddhist morality in the conservation of the bathing ceremony of Phra That Doi Tung in Chiang Rai province; and 3) to propose guidelines for the conservation of the bathing ceremony of Phra That Doi Tung by encouraging participation of Chiang Rai people based on the Buddhism integrated approach. This dissertation is based on a qualitative field research, adopting an in-depth interview of a total 25 key subjects, both monks and laypersons and the content analysis methodology. The outcome of the study is presented in the form of analytical description. The research findings indicate that Phra That Doi Tung is the place where the left collarbone of the Lord Buddha is enshrined and has been venerated and worshipped by the local people and villagers of Chiang Rai province for a very long time. On the full moon day or 15th day of the waxing moon of the fourth month in the Thai lunar calendar, the bathing ceremony of Phra That Doi Tung is held annually with a view to preserving the ancient and sacred tradition of Chiang Rai province. The Buddhism principles integrated in the ceremony include the adoption of Sangaha Vatthu 4 (4 principles of doing favors): almshouses for free meals to those attending the ceremony, absence of impolite words or expressions throughout the

ceremony, assistance provided to one another in the ceremony, and the cultivation of the sense of belonging towards Phra That Doi Tung. The guidelines for the conservation of the bathing ceremony of Phra That Doi Tung are presented by adopting “Phra That Doi Tung Model”, which comprises the following initiatives: 1) to nurture the Buddhism belief; 2) to encourage the construction of permanent structures (e.g., Phra That Doi Tung); 3) to promote traditional activities with respect to the bathing ceremony of Phat That Doi Tung; 4) to encourage participation and unity; 5) to bring about cultural and social added values; 6) to generate added values in the economic and tourism sector; and 7) to build a cultural network for the bathing ceremony of Phra That Doi Tung in Chiang Rai province. These are considered as the soft power in terms of the sustainable conservation of local traditions in the former Lanna kingdom.

Keywords: Conservation guidelines, Participations, Integrative Buddhism

บทนำ

การเคารพบูชาต่อบุคคลที่ควรบูชาหรือบุคคลผู้มีคุณนั้น เป็นคำสอนที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา ผู้ประพฤติปฏิบัติตามนั้นถือได้ว่าเป็นผู้ที่น้อมมาซึ่งความเป็นมงคล ดังพุทธดำรัสของพระผู้มีพระภาคเจ้าที่ตรัสแก่ทวยเทพ ซึ่งมีปรากฏในมงคลสูตรว่า ปูชา จ ปูชนียานำ เอตมฺมงคลมุตฺตมำ แปลว่า การบูชาคนที่ควรบูชาเป็นอุดมมงคลสูงสุด สำหรับชาวพุทธบริษัทนั้น พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอรหันตสาวก ถือว่าเป็นบุคคลที่ควรบูชาอย่างยิ่ง เพราะเป็นบุคคลผู้บริสุทธิ์สิ้นกิเลส โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระพุทธเจ้าถือว่าเป็นสรณะอันสูงสุด เป็นหนึ่งในพระรัตนตรัยที่เหล่าพุทธบริษัทต่างเคารพนับถือ สักการบูชา ดังที่กูฏทันตพราหมณ์ได้กล่าวสรรเสริญพระพุทธองค์ไว้ว่า พระเจ้าพิมพิสาร พระจ้าปเสนทิโกศล และพราหมณ์โปกขร ด้วยราชบริพารและหมู่อำมาตย์ ต่างมอบชีวิตแก่พระสมณโคดม ว่าเป็นสมณะ ได้ทรงสักการะ เคารพนับถือ บูชา นอบน้อม (ที.ม. (ไทย) 10/206/153) เมื่อองค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าใกล้จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระพุทธองค์ทรงได้ตรัสถึงเรื่องถูปารหบุคคล คือ บุคคลผู้ควรสร้างสถูปถวาย แบ่งเป็น 4 จำพวก ได้แก่ 1.พระสัมมาสัมพุทธเจ้า 2.พระปัจเจกพุทธเจ้า 3.พระสาวกของพระตถาคต และ 4.พระเจ้าจักรพรรดิ เมื่อพระพุทธองค์ทรงได้เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว กษัตริย์ผู้ครองกรุงกิสินาราได้ทำการถวายพระเพลิงสรีระของพระพุทธเจ้า จากนั้นกษัตริย์ผู้ครองเมืองจากแคว้นต่าง ๆ ก็ทราบข่าวการดับขันธปรินิพพานของพระพุทธองค์ จึงได้ส่งฑูตมาเพื่อขอแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ เพื่อนำไปเก็บไว้เป็นเครื่องสักการะและสร้างสถูปเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ดังนั้น พระธาตุ จึงหมายถึง

พระอัฐิธาตุของบุคคล 4 ประเภทที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น และสถูปเจดีย์หรือสิ่งปลูกสร้างอื่นที่สร้างขึ้นมาเพื่อประดิษฐานพระอัฐิธาตุของบุคคลทั้ง 4 จำพวก (พระมหาสมชาย ธีรปภาโส, 2546 : 135) คำว่า “พระธาตุ” ในสังคมล้านนานั้นมีความหมายว่า ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายของคนที่บรรลุธรรม มีจิตใจบริสุทธิ์หมดกิเลสเป็นพระอรหันต์ซึ่งเหลือจากการถูกเผา บางทีก็เรียกว่า “พระอรหันตธาตุ” พระสาวก สาวิกาของพระพุทธเจ้า (พระปัจเจกพุทธเจ้าและอุบาสก อุบาสิกาผู้เป็นอรหันต์ด้วย) “พระบรมสารีริกธาตุ” หมายถึง กระดูกของพระพุทธเจ้า คำว่า “พระธาตุและ พระบรมสารีริกธาตุ”นี้ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Relic” ซึ่งตรงกับภาษาลาตินว่า “Reliquiae” แปลว่าส่วนที่เหลืออยู่ (Remains) ชนเผ่าทั้งหลายในอดีตถือว่า กระดูกคนเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ลัทธิถือ ผีสางเทวดา (Shamanism) นิยมเก็บกระดูกคนไว้ ประเพณีนิยมในพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะในยุคของพระพุทธเจ้าองค์ไหน นับตั้งแต่พระพุทธเจ้าพระนามว่าทีปังกรมาจนถึงพระพุทธเจ้าพระนามว่าโคดม การเก็บกระดูก (อัฐิ หรือเป็นกระดูกของคนบริสุทธิ์ก็นิยมเรียกว่า พระธาตุบ้าง พระสารีริกธาตุบ้าง พระบรมสารีริกธาตุบ้าง) ไว้บูชาสักการะปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไป

จังหวัดเชียงราย (คำเมือง: เจียงฮาย) เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในภาคเหนือสุดของประเทศไทย มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่ยุคก่อตั้งอาณาจักรล้านนา มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวทั้งด้านศิลปะ ประเพณีวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในรูปแบบล้านนา มีแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเป็นจำนวนมาก และเป็นศูนย์กลางทางสังคม เศรษฐกิจ การค้า การคมนาคมและการท่องเที่ยวรวมทั้งเป็นศูนย์กลางศิลปะวัฒนธรรมล้านนา แห่งอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ประชากรส่วนใหญ่มีความเชื่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนามาอย่างช้านาน นับตั้งแต่ยุคแรกของการก่อตั้งเมืองเชียงราย โดยเฉพาะการเคารพสักการะบูชาพุทธสถานที่มีพระธาตุเจดีย์สำคัญเก่าแก่ประดิษฐาน ชาวพุทธศาสนิกชนในจังหวัดเชียงราย ให้ความสำคัญต่อการเคารพสักการะเป็นอย่างมาก จนถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นประจำทุกๆ ปี ในการจัดกิจกรรมทางด้านประเพณีการสักการะและนมัสการองค์พระธาตุที่สำคัญๆ ในแต่ละท้องถิ่นทั่วจังหวัดเชียงรายตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2551 : 15-16)

พระธาตุดอยตุง เป็นสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้านามว่า โคดมโดยมีส่วนของอัฐิหรือพระรากขวัญเบื้องซ้าย (กระดูกไหปลาร้า) ของพระพุทธเจ้าอยู่ข้างในองค์พระธาตุเจดีย์ ซึ่งได้มาประดิษฐานที่ล้านนาไทย เมื่อก่อสร้างพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุนี้ กษัตริย์นามว่า พระเจ้าอชุตราช ได้ให้ทำธงตะขาบ (ภาษาพื้นเมืองเรียกว่า ตุง) เหตุนี้ดอยซึ่งเป็นที่ประดิษฐานปฐมเจดีย์แห่งล้านนาไทยนี้ จึงปรากฏนามว่า “ดอยตุง” พระธาตุดอยตุงนั้นมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากพระธาตุองค์อื่น ๆ ในล้านนา กล่าวคือ มีองค์พระธาตุเจดีย์ประดิษฐานอยู่สององค์ อยู่เคียงคู่กัน พระธาตุเจดีย์องค์แรกถูกสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าอชุตราช กษัตริย์องค์ที่ 3 ผู้ปกครองเมืองโยนกนาคพันธุ์ (เมืองเชียงแสน) ปีศักราช ภค หรือพุทธศักราช 561 ได้บรรจุอัฐิพระ

รากขวัญเบื้องซ้าย (กระดูกไหปลาร้า) ของพระพุทธเจ้าอยู่ในองค์พระธาตุเจดีย์ ส่วนพระธาตุเจดีย์องค์ต่อมาถูกสร้างขึ้นสมัยพญามังรายนราช กษัตริย์องค์ที่ 4 ผู้ปกครองเมืองโยนกนาคพันธุ์ (เมืองเชียงแสน) ปีพุทธศักราช 663 ได้บรรจุพระอรหันตธาตุ 500 องค์ อยู่ข้างในองค์พระธาตุเจดีย์ นับแต่นั้นเป็นต้นมาพระธาตุเจดีย์ดอยตุงจึงได้มีเจดีย์สององค์อยู่เคียงคู่กันมาจนถึงทุกวันนี้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เมื่อถึงวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 4 (เดือน 6 เหนือ) ของทุกปี จะมีการจัดงานสืบสานประเพณีนมัสการและสรงน้ำพระธาตุดอยตุง ซึ่งถือเป็นประเพณีสำคัญที่ดีงามที่ปฏิบัติสืบกันมา เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่บุรพกษัตริยาธิราชเจ้าทุกพระองค์และส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนได้ร่วมกันอนุรักษ์ สืบสานจรรโลงประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามที่มีมาแต่อดีตกาล ด้วยการพัฒนาจิตใจให้เกิดคุณธรรม จริยธรรม เกิดจิตสำนึกรักและหวงแหนพระธาตุดอยตุง โดยยึดเหนี่ยวให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวเชียงราย อันเป็นฐานเชื่อมโยงให้เกิดความรัก ความสามัคคี ความกตัญญู ความเจริญงอกงามด้านจิตใจและให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายอีกด้วย แต่ขาดการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงเอกสาร การศึกษาองค์ความรู้ การจัดการองค์ความรู้ การประชาสัมพันธ์ อีกทั้งเกิดปัญหามากมายขึ้นทั้งด้านการบริหารจัดการ ด้านความเชื่อ พิธีกรรม บุคลากร สถานที่ ตลอดถึงแนวทางการส่งเสริมประเพณีส่งเสริมพระธาตุดอยตุงที่เหมาะสมกับพุทธศาสนิกชนชาวจังหวัดเชียงราย (พระยาประชากิจกรจักร, 2562 : 182-185)

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญ และคุณค่าของประเพณีดังกล่าว ซึ่งเป็นประเพณีที่อยู่ในวิถีชีวิตของชาวจังหวัดเชียงรายมาอย่างช้านาน จึงมีความสนใจที่จะศึกษางานวิจัยเรื่อง แนวทางการอนุรักษ์ประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุง ของชาวจังหวัดเชียงราย เชิงพุทธบูรณาการทั้งนี้ เพื่อเป็นส่วนในการส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนได้ร่วมกันอนุรักษ์ สืบสาน สืบทอดจรรโลงประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นอันงดงามที่ได้ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างยาวนานตั้งแต่อดีตกาล ด้วยการพัฒนาจิตใจให้เกิดคุณธรรม จริยธรรม ก่อให้เกิดจิตใต้สำนึกที่ดี เกิดความรักและหวงแหนพระธาตุดอยตุง โดยยึดเหนี่ยวให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวเชียงรายอันเป็นฐานเชื่อมโยงให้เกิดความรัก ความสามัคคี ความกตัญญูกตเวที ตลอดทั้งความเจริญงอกงามด้านจิตใจ เพื่อให้ดำรงอยู่สืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุง จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ใช้บูรณาการในการอนุรักษ์ประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุง จังหวัดเชียงราย
3. เพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์ประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุงของชาวจังหวัดเชียงรายแบบมีส่วนร่วม เชิงพุทธบูรณาการ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการอนุรักษ์ประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุงของชาวจังหวัดเชียงรายแบบมีส่วนร่วม เชิงพุทธบูรณาการ มีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกสถานที่แบบเจาะจง โดยกำหนดพื้นที่ในการวิจัย คือ วัดพระธาตุดอยตุง ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ได้แก่ 1.กลุ่มพระสงฆ์และปราชญ์ท้องถิ่น ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย จำนวน 10 รูป/คน 2. กลุ่มองค์กรและหน่วยงาน ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย จำนวน 10 คน 3. กลุ่มประชาชนทั่วไป ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย จำนวน 5 คน รวม 25 รูป/คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือ ได้แก่ แบบการสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์โดยการใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก อย่างมีโครงสร้าง และแบบสังเกตการณ์ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และประเด็นอื่น ๆ เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์งานวิจัย เพื่อช่วยให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความจริง ความคิดเห็น ปัญหา ข้อเสนอแนะ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลและจัดทำข้อมูลเรียบร้อยแล้วจากการสำรวจ การสัมภาษณ์ข้อมูล นอกจากนั้นได้บันทึกข้อมูล ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง แล้วสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ นำผลการสรุปการวิจัยและข้อเสนอแนะ ตามลำดับ และนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ในงานวิจัยเรื่อง แนวทางการอนุรักษ์ประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุงของชาวจังหวัดเชียงรายแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธบูรณาการ ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยในลักษณะวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ต่อไป

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการอนุรักษ์ประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุงของชาวจังหวัดเชียงรายแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธบูรณาการ ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุงจังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า พระธาตุดอยตุง เป็นปูชนียสถานที่มีความเก่าแก่และศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของชาวจังหวัดเชียงราย พระธาตุดอยตุงตั้งอยู่บริเวณบนหินภูเขาสูง ตามแนวทิศตะวันออกและทิศตะวันตก วิหารอยู่ด้านหน้าทางทิศตะวันออก (อุโบสถปัจจุบัน) ส่วนพระธาตุเจดีย์ดอยตุง ตั้งอยู่ด้านหลังวิหารทางทิศตะวันตก ถูกสร้างขึ้นราวปีศักราช 148 หรือพุทธศักราช 561 ในสมัยพระเจ้าอชุตราช

กษัตริย์องค์ที่ 3 ในราชวงศ์สิงหนวัติ ผู้ปกครองโยนกนาคพันธุ์ (ปัจจุบันคืออำเภอแม่จัน) มีพระมหากัสสปเถระได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุ พระรากขวัญเบื้องซ้าย (กระดูกไหปลาร้า) ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งได้เสด็จดับขันธ์ปรินิพพานไปแล้วนั้น มาจากประเทศอินเดียนำมาถวายมอบให้กับพระเจ้าอชุตราชและเลือกหาสถานที่อันเป็นอุดมมงคลสมควร เพื่อสร้างพระมหาสถูปเจดีย์ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ โดยมีพระมหากัสสปเถระ ได้อธิษฐาน คันธงยาวสูงได้โยชนะหนึ่งกับธงยาว 7,000 วา กว้าง 500 วา เพื่อบูชาพระบรมสารีริกธาตุ โดยกำหนดหางธงที่ปลิวสะบัดไปถึงบริเวณที่ใด ก็ให้กำหนดหมายเป็นเขตฐานของพระสถูปเจดีย์เพียงนั้น จวบจนมาถึงพุทธศักราช 663 ในสมัยของพระเจ้ามังรายนราชกษัตริย์องค์ที่ 4 แห่งราชวงศ์สิงหนวัติ พร้อมกับพระมหาวชิรโพธิเถระ ได้อัญเชิญพระอรหันตธาตุ มาจากประเทศอินเดียจำนวน 500 องค์ ก็ได้อัญเชิญขึ้นไปประดิษฐานไว้ในก้อนหินเดิมกับที่ได้บรรจุพระรากขวัญเบื้องซ้าย จากนั้นพระเจ้ามังรายนราช ก็ได้สร้างสถูปเจดีย์ครอบไว้อีกองค์หนึ่ง นับแต่นั้นเป็นต้นมา พระธาตุดอยตุงจึงมีพระธาตุ 2 เจดีย์ ประดิษฐานคู่กันมาตราบเท่าปัจจุบัน

พุทธศาสนิกชนชาวจังหวัดเชียงรายมีความเคารพความศรัทธาต่อพระธาตุดอยตุงมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นับตั้งแต่ก่อนสร้างเมืองเชียงราย ประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุงนั้น ไม่มีปรากฏชัดว่าเกิดขึ้นในช่วงใด แต่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นเรื่อยมา ในอดีตนั้นศรัทธาประชาชนทั่วไปจะเดินทางขึ้นไปนมัสการหรือสักการะบูชาองค์พระธาตุเจดีย์ดอยตุงกันอย่างมาก โดยมีความเชื่อความศรัทธาเป็นหลักสำคัญ ประกอบกับความเพียรพยายาม อดทน ซึ่งจะพากันเดินขึ้นภูเขา ใช้เวลาในการเดินทางเป็นสัปดาห์เพื่อให้ถึงบนยอดดอยตุงก่อนที่จะมีพิธีสักการะบูชาสรงน้ำพระธาตุดอยตุงในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 เพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าร่วมพิธีสักการะบูชาพระธาตุดอยตุงโดยพร้อมเพรียงกัน ปัจจุบันจังหวัดเชียงรายและคณะสงฆ์จังหวัดเชียงราย ได้ผลักดันให้กลายเป็นประเพณีประจำจังหวัดเชียงราย โดยมีกำหนดให้มีการจัดงานประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุง ประจำทุกๆ ปี ช่วง 14-15 ค่ำ เดือน 4 เพื่อเป็นการส่งเสริมอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมอันสำคัญของพุทธศาสนิกชนชาวเชียงรายให้เกิดคุณธรรม จริยธรรม ความสามัคคีการพัฒนาจิตใจ และเพื่อเป็นการสืบสานประเพณีอันดีงามให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายต่อไป

2. หลักพุทธธรรมที่ใช้บูรณาการในการอนุรักษ์ประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุง จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า 2.1 ด้านการให้ทาน ชาวพุทธศาสนิกชนมีการนำอาหารเพื่อจัดตั้งเป็นโรงทาน สำหรับให้ผู้ที่เข้ามาร่วมงานได้นำอาหารไปรับประทาน ถือเป็นการให้ทานที่มีความเชื่อหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามายึดเป็นปฏิบัติ การรู้จักให้หรือแบ่งปัน เป็นเรื่องของ " จิตใจ " ซึ่งไม่ใช่เรื่องของวัตถุ วัตถุเป็นเพียงสื่อเท่านั้นที่นำไปสู่ความรู้สึกทางด้านจิตใจของทั้งผู้ให้และผู้รับ เช่น การแสดงออกซึ่งความรัก ความห่วงใย ความปรารถนาดีด้วยการพูดจากันดีๆ แบ่งปันความรู้

ทักษะ และเจตคติที่ดีให้กันก็เป็นการให้ ในระหว่างเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุง จังหวัดเชียงราย จะต้องรู้จักหลักการและกฎเกณฑ์เพื่อนำไปพิจารณาให้รู้ว่า ให้ทานแบบไหนจึงจะเกิดประโยชน์กับสังคมได้ จะก่อให้เกิดผลดีหรือไม่ดีในการให้ทานแบ่งปันอาหารหรือสิ่งของต่าง ๆ ในระหว่างจัดงาน เมื่อนำหลักธรรมข้อนี้มาประยุกต์ใช้ในส่งเสริมการให้ทานของพุทธศาสนิกชน จังหวัดเชียงราย เพื่อบรรลุเป้าหมายของการให้ทาน แบ่งปันสิ่งของแก่ผู้อื่น อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อสังคม 2.2 ด้านปิยวาจา ผู้ที่มาร่วมงานประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุงทุกคน มีการร่วมใจกัน รักษาวาจาด้วยการพูดจาให้ไพเราะ งดคำหยาบคายในระหว่างร่วมพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ตลอดทั้งงาน เพื่อเป็นการสื่อถึงความเคารพศรัทธาในพิธีกรรมอันศักดิ์เก่าแก่ประจำจังหวัดเชียงราย ที่มีการสืบทอดอนุรักษ์ไว้มาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน มีการใช้คำพูดที่สุภาพอ่อนน้อม ทำให้ผู้ฟังนั้นเกิดความซาบซึ้งใจ ผู้พูดจะต้องรู้จักว่าสถานการณ์หรือบริบทขณะนั้นควรใช้คำพูดรูปแบบใดเพื่อให้คำพูดไพเราะสุภาพและเป็นไปในทางที่ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ 2.3 ด้านอัตถจริยา มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในงานประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุง จังหวัดเชียงราย จะทำให้จัดงานและผู้ร่วมงาน ต้องรู้จักตัวเองว่าเป็นใคร อยู่ในภาวะ ฐานะ เพศ และสติปัญญาอย่างไร การรู้จักตนจึงมีความจำเป็นอย่างมาก เพราะเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ช่วยให้เรารู้จักตนได้มากขึ้น ในสิ่งที่ต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับภาวะ ฐานะ กำลัง เพศ และสติปัญญาของตน จะได้รักษาความมีค่าของตัวไว้ได้ เมื่อนำหลักธรรมข้อนี้มาใช้ในกระบวนการส่งเสริมประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุง จังหวัดเชียงราย จำเป็นต้องพิจารณาการช่วยเหลืออุปการะหรือสงเคราะห์ซึ่งกันและกันของชาวจังหวัดเชียงราย ในที่นี้หมายถึง ผู้จัดงานและผู้ร่วมงานจะต้องรู้จักวิเคราะห์ว่าตนเป็นผู้จัดงานควรทำหน้าที่อย่างไร และผู้ที่มาร่วมงานควรประพฤติตนอย่างไร ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ พร้อมทั้งรู้จักการปรับปรุงพฤติกรรมของตนเองให้ทันต่อเหตุการณ์ที่จะมีผลกระทบในด้านต่างๆ 2.4 ด้านสมานัตตตา มีการแต่งกายด้วยชุดประจำชนเผ่าของตน เพื่อเป็นสัญลักษณ์ที่ชี้ให้เห็นว่าทุกเชื้อชาติล้วนมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ ต้องการสักการะสรงน้ำพระธาตุดอยตุง ตลอดจนมีการปรับปรุงบุคลิกภาพของตนเองอย่างสม่ำเสมอ โดยไม่ถือตัวและให้เข้ากับสังคมของชุมชนได้ทุกชั้น พระธาตุดอยตุง เป็นปูชนียสถานสำคัญและเป็นโบราณสถานที่มีความเก่าแก่และศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของชาวจังหวัด ซึ่งมีความพิเศษเพราะเป็นพระธาตุเจดีย์องค์คู่ มีอายุ 2006 ปี (พ.ศ. 2567) เป็นที่เคารพสักการะของชาวล้านนา ซึ่งทุกปีจะมีประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุง โดยถือเอาวันตามจันทรคติ คือ วันเพ็ญ เดือน 4 ซึ่งในแต่ละปีจะไม่ตรงกัน โดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นช่วงเดือนมีนาคมของทุกปี ถือเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านาน และถือปฏิบัติต่อเนื่องอย่างเสมอต้นเสมอปลาย

3. เสนอแนวทางการอนุรักษ์ประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุงของชาวจังหวัดเชียงรายแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธบูรณาการ ผลการวิจัยพบว่า

3.1 แนวทางการอนุรักษ์ด้านความเชื่อ ชาวจังหวัดเชียงรายมีความเชื่อทางพระพุทธศาสนา โดยเชื่อว่าพระธาตุดอยตุงเป็นที่บรรจุพระรากขวัญเบื้องซ้ายของพระพุทธเจ้า เป็นพระธาตุศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองเชียงราย แม้ว่าผู้คนที่เข้าไปสักการะองค์พระธาตุจะเกิดในปีกุนหรือไม่ สิ่งสำคัญสูงสุดที่ได้รับกลับมาก็คือ ความเป็นสิริมงคลในชีวิตนั่นเอง ฉะนั้น ผู้ที่เกิดในปีนักษัตรใดก็ตาม ควรที่จะหาโอกาสไปสักการะพระธาตุพระจำปีเกิดของตนให้ได้หนึ่งครั้งในชีวิตเป็นอย่างน้อย เพื่อความเป็นสิริมงคลของตนเอง จึงเป็นที่มาของความเชื่อในปัจจุบันที่ชาวพุทธศาสนิกชนนิยมไปกราบสักการะบูชาพระธาตุประจำปีเกิดของตนเองตามวัดวาอารามต่างๆ ทั่วประเทศ ดังนั้น จึงควรสนับสนุนให้ชาวจังหวัดเชียงราย ตระหนักถึงความศรัทธาของคนในสมัยโบราณที่มีต่อองค์พระธาตุดอยตุงเพื่อให้เกิดความสามัคคีปลูกฝังจิตใต้สำนึกรัก หวงแหนวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามให้คงอยู่คู่กับชาวจังหวัดเชียงรายต่อไป

3.2 แนวทางการอนุรักษ์ด้านพิธีกรรม พระธาตุดอยตุง เป็นปูชนียสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนทั่วประเทศ โดยเฉพาะพุทธศาสนิกชนในล้านนา มีการจัดงานประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุง มีพิธีกรรมทางศาสนาประกอบด้วย การเดินทางแสวงบุญขึ้นดอยตุง พิธีตักน้ำทิพย์ พิธีอบรมสมโภชน้ำทิพย์ พิธีทำบุญตักบาตร พิธีบวงสรวงเทวดาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีถวายเครื่องสักการะพระธาตุ พิธีสืบชาตาหลวงล้านนา พิธีเจริญพระพุทธมนต์ พิธีสรงน้ำพระธาตุ พิธี เวียนประทักษิณพระบรมสารีริกธาตุ ปัจจุบันได้มีจัดงานประเพณีนมัสการและสรงน้ำพระธาตุดอยตุง ประจำปี 2567 ดังนั้น จึงควรจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เคยปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ เพื่อเป็นการส่งเสริมอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมด้านศาสนาของพุทธศาสนิกชนชาวเชียงรายได้สืบสานประเพณีอันดีงามที่มีมาตั้งแต่อดีตให้ดำรงสืบไป

3.3 แนวทางการอนุรักษ์ด้านการมีส่วนร่วม ประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุง ได้รับการอนุรักษ์ ส่งเสริม สืบทอดจากพุทธศาสนิกชนชาวจังหวัดเชียงราย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีความเชื่อ ความศรัทธา ความเคารพนับถือที่มีต่อองค์พระธาตุดอยตุงเป็นหลัก เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมพระพุทธศาสนาจรรโลงสังคมและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนให้เข้าหาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นการส่งเสริมความมีร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งฝ่ายศาสนจักรและฝ่ายอาณาจักร มีการจัดประชุมเพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดงานสืบสานประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุง ประจำปี 2567 เพื่อให้พุทธศาสนิกชนในจังหวัดเชียงราย พุทธศาสนิกชนทั่วประเทศและประเทศใกล้เคียง ได้ร่วมสักการะบูชาพระธาตุดอยตุง ดังนั้น จึงควรส่งเสริมให้ชาวจังหวัดเชียงรายทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมกันในการขับเคลื่อนประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุงให้คงมีอยู่ต่อไป เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างความสามัคคีผ่านการมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรม ดังจะเห็นได้จากการประชุมเตรียมความพร้อมจัดกิจจกรมประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุง ระหว่างจัดงาน หลังเสร็จ

พิธี ต่างเข้ามามีส่วนร่วมในการสืบสานอนุรักษ์ประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุงให้เกิดความยั่งยืนและเป็นที่รู้จักแก่สังคมต่อไป

3.4 แนวทางการอนุรักษ์ด้านสังคม จังหวัดเชียงรายเป็นพื้นที่ที่อยู่เหนือสุดของประเทศไทยจึงเป็นสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งที่เป็นที่รู้จักของชาวไทยในหลายๆ จังหวัด เป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีผู้คนจากทั่วประเทศให้ความสนใจ เดินทางมาสัมผัสกับบรรยากาศของธรรมชาติ ป่าเขา ดอยสูง กับอากาศหนาว ตลอดจนถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ผสมผสานกันอย่างหลากหลายทางเชื้อชาติทั้งไทย พม่า ลาวและอื่นๆ เป็นจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวในภาคอื่นๆ ให้เดินทางไกลมาท่องเที่ยว ทั้งด้วยมีภูเขาสูง อุณหภูมิต่ำในช่วงหน้าหนาว ทำให้ดอยต่างๆ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ มีความสวยงามของศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบล้านนาที่สวยงาม เมื่อมาเชียงรายแล้วไม่ควรพลาดที่จะขึ้นมาเยี่ยมชมพร้อมสักการะพระธาตุดอยตุง ซึ่งพระธาตุมีลักษณะเป็นสีทองอร่ามสวยงาม เป็นที่นับถือเคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนจังหวัดเชียงรายตลอดจนผู้ที่มาเยี่ยมชมเพื่อความเป็นสิริมงคลกับตนเองและครอบครัว

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง แนวทางการอนุรักษ์ประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุงของชาวจังหวัดเชียงรายแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธบูรณาการ มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. พระธาตุดอยตุง เป็นปูชนียสถานสำคัญมีความเก่าแก่และศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของชาวจังหวัดเชียงราย พระธาตุดอยตุง มีเจดีย์อยู่ 2 องค์ ซึ่งถูกสร้างขึ้นคนละยุคสมัยกันดังนี้ พระธาตุดอยตุงองค์แรก ถูกสร้างขึ้นราวปีพุทธศักราช 561 อยู่ในยุคสมัยพระเจ้าอชุตราช กษัตริย์องค์ที่ 3 ในราชวงศ์สิงหนวัติ ได้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุคือ พระรากขวัญเบื้องซ้าย (กระดูกไหปลาร้า) ของพระพุทธเจ้า โดยได้สร้างคันธงสูงกับธงมียาว 7000 วา กว้าง 500 วา ปักไว้บนยอดภูเขานั้นเพื่อเป็นการบูชาพระธาตุ จึงได้ชื่อว่า“พระธาตุดอยตุง” ส่วนองค์ที่สองสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้ามังรายนราช กษัตริย์องค์ที่ 4 แห่งราชวงศ์สิงหนวัติ ได้บรรจุพระอรหันตธาตุ 500 องค์ จึงทำให้มี 2 เจดีย์ประดิษฐานคู่กัน ในทุกปีจะมีการจัดประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุงขึ้นเพื่อแสดงความเคารพต่อพระธาตุดอยตุง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ธงทอง จันทรางศุ และคณะ ได้กล่าวไว้ว่า การบูชาพระธาตุถือเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นในสังคม จะเห็นได้ว่าเมื่อมีช่วงเวลาวันหยุดที่สำคัญต่าง ๆ หรือแม้แต่วันธรรมดา ประชาชนชาวไทยก็ต่างที่จะเดินทางไปกราบไหว้บูชาพระบรมสารีริกธาตุหรือพระธาตุเจดีย์ตามสถานที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศไทยหรือแม้แต่ประเพณีที่สำคัญอันเกี่ยวข้องกับพระธาตุ

2. การใช้หลักสังคหวัตถุ 4 มาบูรณาการ ได้แก่ 1) ด้านการให้ทาน ชาวพุทธศาสนิกชนมีการนำอาหารเพื่อจัดตั้งเป็นโรงทาน สำหรับให้ผู้ที่เข้ามาร่วมงาน 2) ด้านปิยวาจา มีการร่วมใจกันรักษาวาจาด้วยการพูดจาสุภาพงดพูดคำหยาบตลอดทั้งงาน 3) ด้านอัตถจริยา มีการช่วยเหลือสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน 4) ด้านสมานัตตตา มีการรณรงค์ให้เกิดเคารพศรัทธาที่มีต่อพระธาตุดอยตุง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ประชัน เมืองโพธิ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการธนาคารขยะวัดหนองไม้แก่น อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ด้านทาน: ควรให้ความรู้ ให้โอกาส ด้านปิยวาจา: เน้นการพูดที่มีการให้ความรู้ แลกเปลี่ยน ด้านอัตถจริยา: การทำกิจกรรมโดยเน้นโครงการที่สำคัญ ด้านสมานัตตา: ต้องมีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและส่วนรวม มีการวางตนให้เหมาะสมมีความเสมอต้นเสมอปลาย

3. ชาวจังหวัดเชียงรายให้ความสำคัญในการบำรุงพุทธศาสนาด้วยการสร้างพระธาตุเพื่อใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาตั้งแต่โบราณกาล จึงนำเสนอแนวทางการอนุรักษ์ประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุง ดังนี้ 1. การอนุรักษ์ด้านความเชื่อ สนับสนุนเรื่องความเชื่อที่มีต่อองค์พระธาตุดอยตุง เพื่อให้เกิดความสามัคคีปลูกฝังจิตใต้สำนึกรักหวงแหนวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามให้คงอยู่คู่กับชาวจังหวัดเชียงราย 2. การอนุรักษ์ด้านพิธีกรรม ส่งเสริมให้มีการจัดงานประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุงตามลำดับพิธีกรรมต่าง ๆ 3. การอนุรักษ์ด้านการมีส่วนร่วม ส่งเสริมให้ชาวจังหวัดเชียงรายมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุง 4. การอนุรักษ์ด้านสังคม ส่งเสริมให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของประเพณีท้องถิ่นอันล้ำค่านี้ไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสมุห์ธนโชติ จิรธมฺโม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการอนุรักษ์ประเพณีปอยส่างลอง จังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาประเพณีปอยส่างลอง การจัดประเพณีส่างลองมีเวลาในการเตรียมตัวน้อย 2) คุณค่าของประเพณีปอยส่างลอง เป็นกิจกรรมที่ขัดเกลาจิตใจส่างลองให้เป็นคนดี มีวินัย ประพฤติตนถูกต้องและยังช่วยส่งเสริมให้วัดเป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไป

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยจัดเป็นขั้นตอนคือ 1. เกิดความเชื่อทางพระพุทธศาสนา การสักการะพระธาตุดอยตุงและสรงน้ำพระธาตุ 2. เกิดการก่อสร้างปูชนียสถาน (พระธาตุดอยตุง) มีการก่อสร้างพระธาตุดอยตุงขึ้น 3. เกิดกิจกรรมการอนุรักษ์ประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุง แต่ละปีจะไม่ตรงกันโดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นช่วงเดือนมีนาคมของทุกปี 4. เกิดการมีส่วนร่วมและความสามัคคีของชาวจังหวัดเชียงราย มีการประชุมก่อนจัดงานประเพณีขึ้นเป็นประจำทุก ๆ ปี ก่อให้เกิด

การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เสนอแนะ และความสามัคคีแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งระดับกลุ่ม ระดับชุมชนและระดับสังคม 5. เกิดมูลค่าเพิ่มทางวัฒนธรรมและสังคม มีผู้คนทั้งในประเทศและต่างประเทศให้ความสนใจเดินทางมาสัมผัสกับบรรยากาศของวัฒนธรรมท้องถิ่น 6. เกิดมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุงจังหวัดเชียงรายขึ้น ทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางวัฒนธรรม ย่อมส่งผลดีต่อเศรษฐกิจ ทั้งในระดับชุมชนและจังหวัดเชียงราย 7. เกิดเครือข่ายวัฒนธรรมประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุง ทำให้คนที่มีความศรัทธาต่อพระธาตุดอยตุงได้มาร่วมตัวกันในพิธีก่อให้เกิดการ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นข้อเสนอแนะ ถือได้ว่าเป็น Soft Power ด้านการอนุรักษ์ประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุงของชาวจังหวัดเชียงรายแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธบูรณาการอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

ธงทอง จันทรางศุ และคณะ. (2561). *มหาธาตุ.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูสมุห์ธนโชติ จิรธมฺโม. (2563). *แนวทางการอนุรักษ์ประเพณีปอยส่างลองในเขตอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่*". สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสมชาย ธีรปภาโส. (2546) *ความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุในสังคมไทย.* กรุงเทพฯ : บริษัท 21 เซ็นจูรี่ จำกัด.

พระยาประชากิจกรจักร (แช่ม บุนนาค). (2562) *พงศาวดารโยนก.* กรุงเทพฯ : รำไพเพรส จำกัด.

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (2551) *30 ชาติในจังหวัดเชียงราย.* กรุงเทพฯ : ศยาม.

ประชัน เมืองโพธ. (2565). *การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการธนาคารขยะวัดหนองไม้แก่น ตำบลหนองลาน อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี.* ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การส่งเสริม พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

PROMOTION OF DEVELOPMENT FOR QUALITY OF LIFE OF THE OLDER PERSON OF THE LOCAL ADMINISTRATION

[1]วิษณุ คำสุทธิ์ และ [2]วัลลภ พิริยวรรธนะ

[1]Wissanu Kamsut and [2]Wanlop Piriyawattana

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ประเทศไทย

Suan Sunandha Rajabhat University, Thailand

[1]chuychay4@hotmail.com

Received: October 17, 2024; **Revised**: November 5, 2024; **Accepted**: December 29,2024

บทคัดย่อ

การส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เกิดจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรทั่วโลกส่งผลทำให้ประชากรโลกมีเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของผู้สูงอายุ ซึ่งในประเทศไทยเองก็ได้รับผลกระทบนี้เช่นกัน ประเทศไทยกำลังอยู่ในช่วงการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า หน่วยงานภาครัฐจะต้องจัดเตรียมระบบในการดูแลผู้สูงอายุ เช่น การให้บริการทางด้านสุขภาพ และการจัดสวัสดิการทาง สังคมอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยการกำหนดแนวนโยบายและมาตรการที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการขับเคลื่อนนโยบายและมาตรการต่าง ๆ ที่เป็นไปเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุนั้นส่วนใหญ่รัฐบาลจะดำเนินการผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่กระจายอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ

คำสำคัญ: การส่งเสริม, คุณภาพชีวิต, ผู้สูงอายุ

---

[1]นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

[2]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Abstract

Promotion of development for quality of life of the older person of the Local Administration, this is due to changes in population structure around the world, resulting in a rapidly increasing global population of the elderly. Thailand is in a complete transition to aging society. Which reflects Government agencies are required to set up a system for caring for the elderly, such as health services. And other social welfare arrangements to promote the elderly to have a good quality of life. By setting policies and measures on the elderly Continuously. Most of the government's advocacy of policies and measures to improve the quality of life of the elderly is carried out through the local government organizations scattered in different regions of the country.

Keywords: Promotion, Quality of Life, Older Person

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรทั่วโลกส่งผลทำให้ประชากรโลกมีเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของผู้สูงอายุ ซึ่งในประเทศไทยเองก็ได้รับผลกระทบนี้เช่นกัน จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ประเทศไทยมีจำนวนและสัดส่วนของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของไทยที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วง 3 - 4 ทศวรรษที่ผ่านมาทำให้ประเทศเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงวัย ตั้งแต่ประมาณปี 2543 - 2544 คือ มีประชากรอายุ 60 ปี คิดเป็นสัดส่วนมากกว่าร้อยละ10 ของประชากรทั้งหมด นอกจากสัดส่วนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นแล้ว ยังมีอีกตัวบ่งชี้หนึ่งที่แสดงถึงการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยแล้ว นั่นคือ “ดัชนีการสูงวัย” (Aging index) ซึ่งแสดงถึงการเปรียบเทียบโครงสร้างการทดแทนกันของประชากรกลุ่มผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปี ขึ้นไป) กับกลุ่มประชากรวัยเด็ก (อายุต่ำกว่า 15 ปี) โดยดัชนีการสูงวัยมีค่าต่ำกว่า 100 แสดงว่าจำนวนประชากรสูงอายุมีน้อยกว่าจำนวนเด็ก แต่ในทางตรงข้ามถ้าดัชนีมีค่าเกินกว่า 100 แสดงว่าจำนวนประชากรสูงอายุมีมากกว่าจำนวนประชากรเด็ก ปัจจุบันประชากรโลกมีอายุสูงขึ้นจึงมีการใช้ดัชนีการสูงวัยจำแนกสังคม (ปราโมทย์ ปราสาทกุล, 2556)

ภาพที่ 1 จำนวนและสัดส่วนของประชากรสูงอายุจำแนกตามกลุ่มอายุ (อายุ 60-69 ปี, 70-79 ปี และ 80 ปี ขึ้นไป) เพศ และเขตที่อยู่อาศัย พ.ศ. 2553 – พ.ศ. 2583

ปี พ.ศ.	2553		2563		2573		2583	
	จำนวน (พันคน)	ร้อยละ	จำนวน (พันคน)	ร้อยละ	จำนวน (พันคน)	ร้อยละ	จำนวน (พันคน)	ร้อยละ
รวมผู้สูงอายุทั้งหมด	8,408.0	100.0	12,621.7	100.0	17,578.9	100.0	20,519.4	100.0
ผู้สูงอายุวัยต้น (อายุ 60 -69 ปี)	4,629.7	55.1	7,255.6	57.5	9,260.4	52.7	8,958.5	43.7
ผู้สูงอายุวัยกลาง (อายุ 70 -79 ปี)	2,708.1	32.2	3,676.6	29.1	5,897.9	33.6	7,639.4	37.2
ผู้สูงอายุวัยปลาย (อายุ 80 ปี ขึ้นไป)	1,070.2	12.7	1,689.5	13.4	2,420.6	13.8	3,921.4	19.1
ผู้สูงอายุชาย	3,776.2	44.9	5,624.3	44.6	7,739.6	44.0	8,874.3	43.2
ผู้สูงอายุหญิง	4,631.7	55.1	6,997.4	55.4	9,839.4	56.0	1,1645.1	56.8
ผู้สูงอายุในเขตเมือง	3,333.9	39.7	6,283.9	49.8	10,422.2	59.3	11,586.0	59.8
ผู้สูงอายุในเขตชนบท	5,074.1	60.3	6,337.8	50.2	7,156.8	40.7	7,774.6	40.2

ที่มา : การคาดประมาณการประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553 - พ.ศ.2583 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

จากภาพที่ 1 จะเห็นว่าการคาดประมาณแนวโน้มของประชากรสูงอายุในประเทศไทยโดยมาตรวัดต่างๆ ทางประชากรศาสตร์. พ.ศ.2553-2583 ผู้สูงอายุจะมีเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งในอีก 10 ปีข้างหน้า พ.ศ. 2573 ประชากรที่จะเข้าสู่ผู้สูงอายุเพิ่มจากปี พ.ศ.2563 จำนวน 4,957,200 คน จึงทำให้ประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ ซึ่งหน่วยงานภาครัฐมีการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ โดยที่มีรัฐบาลจัดทำนโยบายสำหรับดูแลผู้สูงอายุ จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545-2564 (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1) พ.ศ.2552 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า หน่วยงานภาครัฐจะต้องจัดเตรียมระบบในการดูแลผู้สูงอายุ เช่น การให้บริการทางด้านสุขภาพ และการจัดสวัสดิการทาง สังคมอื่นๆ เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี

ในภาคส่วนของรัฐบาลได้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยการกำหนดแนวนโยบายและมาตรการที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ อย่างต่อเนื่อง เห็นได้จากในช่วงประมาณ 10 ปีที่ผ่านมารัฐบาลในสมัยต่างๆ ได้ออกมาตรการตอบสนองต้อการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมาโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรการด้านการสร้างหลักประกันด้านรายได้ยามชราภาพ เช่น การแก้ไขมาตรการเบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุให้เป็นระบบแบบถ้วนหน้า การตราพระราชบัญญัติกองทุนการออมแห่งชาติ กองทุนประกันสังคมมาตรา 40 และทางเลือกสำหรับกลุ่มแรงงานนอกระบบ เป็นต้น รวมถึงการสร้างหลักประกันด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุที่ดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2535 จนพัฒนาต่อมา

เป็นหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า นอกจากนี้ภายใต้การขับเคลื่อนของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติหรือ คสช. ได้มีการพิจารณากฎหมาย นโยบายและแผนการปฏิรูปที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุไว้อย่างชัดเจน โดยปรากฏอยู่ทั้งในร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2559 แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) รวมถึงแผนการปฏิรูปของสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ซึ่งถือเป็นนโยบายการเตรียมความพร้อมเชิงรุกในการรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้ โดยกฎหมาย นโยบาย และมาตรการที่จัดทำขึ้นนั้นก็มีความครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพและสภาพแวดล้อมที่สนองตอบต่อการเข้าสู่สังคมสูงวัย (Thanakorn Jatawong, 2016) ซึ่งการขับเคลื่อนนโยบายและมาตรการต่างๆ ที่เป็นไปเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุนั้นโดยส่วนใหญ่รัฐบาลจะดำเนินการผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่กระจายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือ อปท. เป็นองค์กรภาครัฐที่ได้รับการถ่ายโอนภารกิจด้านงานส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน และถือเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทอย่างสูงในการเข้าไปดูแลเกื้อหนุนผู้สูงอายุ จากพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 หมวด 2 มาตรา 16 (10) ที่ได้กำหนดอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะตามมาตรา 6 โดยให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเองมีการทำสังคมสงเคราะห์และพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส และเพื่อให้มีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบบริการ สาธารณะเพื่อประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง จึงได้กำหนดให้จัดทำแผนปฏิบัติการกระจายอำนาจ พ.ศ. 2543 โดยให้มีการถ่ายโอนภารกิจให้กับ อปท. ในด้านส่งเสริมคุณภาพชีวิต ที่ประกอบด้วย การสังคมสงเคราะห์ การพัฒนาคุณภาพ การนันทนาการ การส่งเสริมกีฬา การศึกษา และการสาธารณสุข เป็นต้น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนับเป็นหน่วยงานที่มีความใกล้ชิด และรู้ความต้องการของผู้สูงอายุเนื่องจากตัวแทนผู้บริหารได้มาจากการเลือกตั้งโดยตรงในท้องถิ่น นอกจากนี้ อปท. ยังมีบทบาท ในการกระจายสวัสดิการจากแผนงานของรัฐ เช่น การจ่ายเบี้ยยังชีพ กองทุนสวัสดิการชุมชน/กองทุนสัจจะออมทรัพย์ การจัดทำบัญชีครัวเรือน เป็นต้น อีกทั้งยังมีบทบาทในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงวัยผ่านการรณรงค์และสนับสนุนกิจกรรม ด้านสุขภาพ การป้องกันการเจ็บป่วย และการให้ผู้สูงอายุรู้จักดูแลตัวเอง เป็นต้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ แต่พบว่าการดำเนินการหรือบทบาทหน้าที่ในพัฒนาคุณภาพชีวิต ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มุ่งเน้นเพียงการให้สวัสดิการสังคมขาดการมุ่งเน้นในเรื่องการส่งเสริมผู้สูงอายุในการใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพและการเตรียมความพร้อมสำหรับผู้ที่ย่างเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ (Sanya Rakpong, 2015) ซึ่งอาจเป็นเพราะขาดการดำเนินการแบบองค์รวมที่อาศัย

ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และการไม่มีรูปแบบการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างสอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นที่ชัดเจน

ความหมายของเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ หมายถึง สวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุรูปแบบหนึ่ง เพื่อจัดสรรงบประมาณของรัฐบาล ในการสนับสนุนค่าใช้จ่ายให้กับผู้สูงอายุในชุมชน หรือในหมู่บ้านต่าง ๆ ทั่วประเทศ ซึ่งประสบปัญหาความเดือดร้อน เนื่องจากไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ ขาดผู้อุปการะเลี้ยงดู ถูกทอดทิ้ง และไม่สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตนเอง ได้ ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในครอบครัวและชุมชนได้โดยปกติตามควรแก่อัตภาพ โดยให้ความช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุ เป็นเงินจนตลอดชีพ ความเป็นมาของเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ การสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเป็นกิจกรรมหนึ่งที่กรมประชาสงเคราะห์ดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ. ศ. 2536 ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2535 ซึ่งเห็นชอบให้กรมประชาสงเคราะห์ดำเนินโครงการ กองทุนส่งเสริมสวัสดิการผู้สูงอายุและครอบครัวในชุมชนเพื่อจัดสรรงบประมาณหมวดเงินอุดหนุนสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ ช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนในด้านต่างๆ โดยกระทรวงการคลังได้อนุมัติหลักการเบิกจ่ายเงินตาม โครงการ ดังกล่าว เป็นเบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุคนละ 600 บาท/เดือน ปัจจุบันรัฐบาลได้จัดสรรเงินเบี้ยยังชีพให้แก่ผู้สูงอายุทุกคนที่มี อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ตามขั้นบันได

ประเทศไทยกำลังอยู่ในช่วงการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) โดยจากข้อมูลของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (1 ตุลาคม 2563) นิยามคำว่า “ผู้สูงอายุ” (Older person) ขององค์การสหประชาชาติ หมายถึง ประชากรทั้งเพศชายและหญิงที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งก็ตรงกับนิยามผู้สูงอายุของประเทศไทย ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกันในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 10 ขึ้นไป หรือมีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกัน ในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 7 ขึ้นไป สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์(Aged Society) หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกัน ในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 20 ขึ้นไป หรือมีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกัน ในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 14 ขึ้นไป

ความจริงประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ตั้งแต่ปี 2548 แล้ว ตอนนั้นเรามีผู้สูงอายุ 10.4% และปีหน้า 2564 จะเข้าสู่ “สังคมสูงอายุโดยสมบูรณ์” ตามหลักเกณฑ์ที่ว่า คือมี “คนแก่”

อายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่า 20% ของประชากรทั้งประเทศ และคาดการณ์ว่าในปี 2574 เราจะเข้าสู่ “สังคมสูงอายุระดับสุดยอด”

การดำเนินการประกอบด้วยการส่งเสริมและพัฒนาในด้านต่าง ๆ ได้แก่

1) ด้านความรู้ความเข้าใจ โดยการให้ความรู้ในเรื่องการเตรียม ความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ การดูแลสุขภาพ การประกอบอาชีพ การออม การเข้าถึงข้อมูล และการสร้างช่องทางในการให้ความรู้

2) ด้านสุขภาพ โดยการพัฒนาระบบเครือข่ายสุขภาพ การจัดตั้งโครงการสร้างเสริมสุขภาพ ตรวจสุขภาพ เฝ้าระวังโรค ศูนย์พัฒนา สุขภาพ และการพึ่งพากันในการดูแลสุขภาพ

3) ด้านทัศนคติ โดยการใส่ใจผู้สูงอายุ ส่งเสริมคุณค่า จัดกิจกรรมยกย่อง การให้เข้า ร่วมในกิจกรรมจิตอาสา และการตั้งชมรมหลากหลายวัย

4) ด้านความปรารถนา โดยการจัดสวัสดิการสังคม ศูนย์บริการสาธารณะ กองทุน สิ่งอำนวยความสะดวก ปรับปรุงที่พักอาศัย และพัฒนาสภาพแวดล้อม

5) ด้านกิจกรรม โดยการจัดกิจกรรมนันทนาการแบบ มีส่วนร่วมอย่างเหมาะสม ตอบสนองความพึงพอใจ ส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ของผู้สูงอายุ และตั้งศูนย์บริการทางสังคม

6) ด้านธรรมมะ โดยการจัดกิจกรรมเข้าวัดฟังธรรม สวดมนต์นั่งสมาธิ และสร้างช่องทางในการเข้าถึงธรรมะ

7) ด้านการประเมินผล โดยการส่ง เสริมการประเมินผลทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านเศรษฐกิจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และการดำเนินงานพัฒนา คุณภาพชีวิต และ

8) เงื่อนไขความสำเร็จ ได้แก่ ผู้สูงอายุ ครอบครัวและชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องดำเนินการอย่างจริงจังและประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และการได้งบประมาณอย่างเพียงพอและต่อ เนื่อง และผลการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า รูปแบบมีความเหมาะสม

กรมกิจการผู้สูงอายุ (ยุทธศาสตร์กรมกิจการผู้สูงอายุ พ.ศ. 2560 – 2565 ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2 พ.ศ. 2563)

1) พัฒนากฎหมาย นโยบาย มาตรการ กลไก เทคโนโลยีและนวัตกรรม ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุไปสู่การปฏิบัติ

2) พัฒนาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายทุกระดับเพื่อพัฒนาศักยภาพและขับเคลื่อนการเตรียมความพร้อมรองรับสังคมสูงอายุ

3) พัฒนาระบบการดูแล คุ้มครองพิทักษ์สิทธิ และส่งเสริมระบบการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ

4) พัฒนาระบบการบิหารจัดการสู่ความเป็นเลิศ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 มาตรา 27 วรรคสามการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิดเชื้อชาติภาษาเพศอายุความพิการสภาพทางกายหรือสุขภาพสถานภาพของบุคคลฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคมความเชื่อทางศาสนาการศึกษาอบรมหรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือเหตุอื่นใดจะกระทำมิได้

วรรคสี่ มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่นหรือเพื่อคุ้มครองความสะดวกให้แก่เด็กสตรีผู้สูงอายุคนพิการหรือผู้ด้อยโอกาสย่อมไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติ

มาตรา 48 วรรคสองบุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีและไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพและบุคคลผู้ยากไร้ ย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 71 วรรคสามรัฐพึงให้ความช่วยเหลือเด็กเยาวชนสตรีผู้สูงอายุคนพิการผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาสให้สามารถดำรงชีพได้อย่างมีคุณภาพและคุ้มครองป้องกันมิให้บุคคลดังกล่าวถูกใช้ความรุนแรงหรือปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมรวมตลอดทั้งให้การบำบัดฟื้นฟูและเยียวยาผู้ถูกกระทำการดังกล่าว

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุพ.ศ.2546และที่แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ.2553 โดยมีเหตุผลความจำเป็นในการตรากฎหมายฉบับนี้เพื่อให้การดำเนินงานเกี่ยวกับการคุ้มครองการส่งเสริมและการสนับสนุนต่อสิทธิและประโยชน์ของผู้สูงอายุเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและให้ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐโดยสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1) นิยามผู้สูงอายุหมายถึงบุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย (มาตรา3)

2) ให้มีคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ (มาตรา4) เรียกโดยย่อว่า“กผส.” เป็นกลไกระดับชาติ

3) สิทธิผู้สูงอายุ (มาตรา11) ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนในด้านต่างๆ

4) กองทุนผู้สูงอายุ (มาตรา13) จัดตั้งกองทุนในสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิงทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ เรียกว่า กองทุนผู้สูงอายุ เพื่อเป็นทุนใช้จ่ายเกี่ยวกับคุ้มครองการส่งเสริม สนับสนุนผู้สูงอายุ

5) การลดหย่อนภาษี (มาตรา16 และ มาตรา17)

5.1) ผู้บริจาคเงินหรือทรัพย์สินให้แก่กองทุนผู้มีสิทธินำไปลดหย่อนในการคำนวณภาษีเงินได้หรือได้รับการยกเว้นภาษีสำหรับทรัพย์สินที่บริจาคแล้วแต่กรณีทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในประมวลรัษฎากร

5.2) ผู้อุปการะเลี้ยงดูบุพการีซึ่งเป็นผู้สูงอายุที่ไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพผู้นั้นมีสิทธิได้รับการลดหย่อนภาษีทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในประมวลรัษฎากร

แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยการปกครองส่วนท้องถิ่น

วิท (Wit) (อ้างถึงใน โกวิทย์ พวงงาม, 2555) นิยามว่าการปกครองท้องถิ่นหมายถึง การปกครองที่รัฐบาลกลางให้อำนาจหรือกระจายอำนาจไปให้หน่วยการปกครองท้องถิ่นเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีอำนาจในการปกครองร่วมกันทั้งหมดหรือเป็นบางส่วนในการบริหารท้องถิ่นตามหลักการที่ว่าถ้าอำนาจการปกครองมาจากประชาชนในท้องถิ่นแล้วรัฐบาลของท้องถิ่นก็ย่อมเป็นรัฐบาลของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชนดังนั้นการปกครองท้องถิ่นจึงจาเป็นต้องมีองค์กรของตนเองอันเกิดจากการกระจายอำนาจของรัฐบาลกลางโดยให้องค์กรอันมิได้เป็นส่วนหนึ่งของรัฐบาลกลางมีอำนาจในการตัดสินใจและบริหารงานภายในเขตอำนาจของตน

โจนส์ (Jones) (อ้างถึงใน เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ, 2555) อธิบายว่าระบบการปกครองส่วนท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จจาเป็นต้องมีความเชื่อเกี่ยวกับคุณธรรมของประชาธิปไตยระดับรากหญ้าความเชื่อนี้ควรสอดคล้องกับการออกแบบระบบการเมืองในรัฐธรรมนูญและเป็นสิ่งที่สำคัญกว่าระบบการจัดการที่ดีที่สุดหรือการปกครองท้องถิ่นส่วนที่มีประสิทธิภาพ

โฮลโลเวย์ (Holloway) (อ้างถึงใน บูฆอรี ยีหมะ, 2555) อธิบายว่าการปกครองท้องถิ่นคือการปกครองตนเองของชุมชนแห่งหนึ่งแห่งใดที่มีองค์การเกิดขึ้นทำหน้าที่ในเขตพื้นที่ที่กำหนดมีอำนาจในการบริหารการคลัง มีอำนาจในการวินิจฉัยตัดสินใจและมีสภาของท้องถิ่นเป็นองค์กรสำคัญขององค์การ

การปกครองท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน (พ.ศ. 2540) ได้สร้างมิติใหม่ให้กับระบบการปกครองส่วนท้องถิ่นของไทยด้วยการปรับปรุงบทบาทอำนาจหน้าที่และโครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อให้ สอดคล้องกับหลักการกระจายอำนาจการปกครองดังที่ประเทศต่างๆปฏิบัติกันอยู่

ภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (พ.ศ. 2540) บทบัญญัติต่างๆของรัฐธรรมนูญก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบการปกครองท้องถิ่นไทยส่วนราชการต่างๆที่เกี่ยวข้องได้

พากันเสนอขอแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540)

แนวทางการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีภารกิจตามอำนาจหน้าที่ และมีอิสระในการปกครองตนเองในการจัดบริการสาธารณะ เพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น การดำเนินงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุถือเป็นภารกิจหนึ่งในอำนาจหน้าที่ที่จะต้องดำเนินการ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเรื่องการเตรียมความพร้อม การส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุการวางระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อการพัฒนางานด้านผู้สูงอายุและการพัฒนาบุคลากรผู้ปฏิบัติงานด้านผู้สูงอายุการเผยแพร่องค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุแนวทางการดำเนินการเกี่ยวกับผู้สูงอายุควรดำเนินการอย่างเป็นระบบ เป็นไปตามภารกิจอำนาจหน้าที่ ภารกิจตามแผนการถ่ายโอน และให้สอดคล้องกับแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ประกอบด้วย

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ด้านการเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุเป็นการเตรียมความพร้อมของประชากรทุกกลุ่มที่จะเข้าสู่วัยผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ เพื่อมีหลักประกันในยามชราภาพโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุได้ดังนี้

1) หลักประกันรายได้เพื่อวัยสูงอายุ

1.1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรส่งเสริมให้ประชาชนทุกกลุ่ม (โดยเฉพาะอายุระหว่าง 30-55 ปี) เข้าร่วมเป็นสมาชิกกองทุนต่างๆ เพื่อเป็นหลักประกันรายได้ในยามชราภาพ เช่น กองทุนการออมแห่งชาติกองทุนประกันสังคม กองทุนผู้สูงอายุ หรือกองทุนระบบอื่นๆ ที่รัฐจัดให้มี

1.2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรส่งเสริมสนับสนุนและสร้างวินัย การออมภาคครัวเรือนของประชาชนทุกช่วงวัย

2) การให้การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต การเข้าสู่วัยสูงอายุนอกจากจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายบางคน อาจเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและอารมณ์ด้วย ผู้ที่กำลังจะเข้าสู่ความเป็นสูงวัยจึงจำเป็นต้องได้รับความรู้สร้างความเข้าใจในการเตรียมตัวเข้าสู่วัยสูงอายุเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างมี ความสุข ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจจัดกิจกรรม เพื่อเตรียมความพร้อมการเข้าสู่วัยสูงอายุ ให้แก่ประชาชนทุกกลุ่ม ดังนี้

2.1) ส่งเสริมและพัฒนาการจัดบริการการศึกษาและการเรียนรู้ต่อเนื่อง ตลอดชีวิตของประชาชนทุกกลุ่มทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อเข้าใจ

ชีวิตและพัฒนาการแต่ละวัย และเพื่อการเตรียมตัวเข้าสู่วัยสูงอายุ รวมทั้งจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุ

2.2) รณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้สังคม ชุมชน เห็นความสำคัญและความจำเป็นของการเตรียมตัวเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุ เช่น การเตรียมความพร้อมเรื่องรายได้สุขภาพที่อยู่อาศัยเป็นต้น

2.3) จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความรู้และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุ เช่น การดูแลสุขภาพ แพทย์หรือการจัดหาผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุมาให้ความรู้แนะนำการปรับตัวต่างๆ การให้ความรู้ในการเตรียมตัวเข้าสู่ช่วงภาวะสุดท้ายของชีวิตฯลฯ

2.4) จัดกิจกรรมช่วยส่งเสริมการปรับตัวต่อการจากไปของคู่สมรส และการอยู่ตามลำพัง เช่น การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน

2.5) จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมโอกาสพบปะพูดคุยกับบุคคลอื่น ผู้สูงอายุต้องการเพื่อนและมีกลุ่มบุคคลร่วมวัย ซึ่งจะช่วยให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพจิตที่ดีกิจกรรมในลักษณะนี้ได้แก่การจัดศูนย์กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุการจัดค่ายครอบครัว การส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมของชมรมสมาคม เช่น การแข่งหมากรุก และสนทนาในหัวข้อต่างๆ ตลอดจนจัดโปรแกรมนำเที่ยวเพื่อให้ได้พักผ่อนและสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น

2.6) จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการยอมรับนับถือในความสามารถและประสบการณ์ของผู้สูงอายุได้แก่การสัมมนา อภิปราย การส่งเสริมบทบาทผู้สูงอายุต่อสังคม กิจกรรมอาสาสมัครบำเพ็ญประโยชน์การเข้าร่วมการฝึกอบรมเยาวชนเพื่อถ่ายทอดศิลปะวิทยาการต่างๆ

2.7) รณรงค์ให้สังคม/ชุมชนเห็นความสำคัญและความจำเป็นของการเตรียมตัวการเข้าสู่การเป็นผู้สูงอาย

3) การปลุกจิตสำนึกให้คนในสังคมและชุมชนตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุ โดย

3.1) รณรงค์ให้สังคม/ชุมชนสำนึกและตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุ

3.2) ส่งเสริมการจัดกิจกรรมสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับคนทุกวัย โดยอาจเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม และการกีฬา

3.3) ส่งเสริมให้ประชาชนทุกวัยเรียนรู้และมีส่วนร่วมในการดูแลรับผิดชอบผู้สูงอายุในครอบครัวและชุมชน เช่น การให้เด็กทำกิจกรรมอาสาในการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุ

1)การส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันการเจ็บป่วย และดูแลตนเองเบื้องต้นโดย

1.1) จัดให้มีสถานที่ออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุ

1.2) ดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริมการออกกำลังกาย เช่น เต้นแอโรบิค รำไทเก๊ก โยคะ เป็นต้น

1.3) ประสานงานผู้มีความรู้เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่อนามัย พยาบาล แพทย์ฯลฯ บริการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ การดูแลตนเองเบื้องต้น การออกกำลังกายแก่ผู้สูงอายุ 1.4) จัดทำแผ่นพับ เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์การดูแลสุขภาพเบื้องต้นของ ผู้สูงอายุและเผยแพร่ให้แก่ผู้สูงอายุและครอบครัว

2) การส่งเสริมการรวมกลุ่มและการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรผู้สูงอายุโดย

2.1) ส่งเสริม สนับสนุน ให้มีการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ เพื่อเป็นศูนย์กลาง ข่าวสาร แหล่งพบปะสังสรรค์ของผู้สูงอายุ หรือเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมร่วมกัน

2.2) ส่งเสริม สนับสนุนการจัดกิจกรรมผู้สูงอายุได้มาร่วมกันทำกิจกรรม เช่น กิจกรรมด้านศาสนา การสมาคมและนันทนาการ กิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น กิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และส่งเสริมภูมิปัญญาแก่ผู้สูงอายุ หรือส่งเสริมการจัด กิจกรรมของกลุ่มผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่ม

2.3) ส่งเสริม สนับสนุนให้มีการจัดตั้งศูนย์บริการผู้สูงอายุ หรือสโมสร ผู้สูงอายุ เพื่อให้บริการคำปรึกษาแก่ผู้สูงอายุและสมาชิกในครอบครัว เป็นศูนย์รวมของผู้สูงอายุในการพักผ่อน พบปะสังสรรค์ออกกำลังกาย เล่นกีฬา การรับบริการตรวจสุขภาพ การฝึกอาชีพ เป็นต้น

2.4) ส่งเสริม สนับสนุนการจัดกิจกรรมนันทนาการของผู้สูงอายุร่วมกับ เยาวชนคนในชุมชน หรือกลุ่มเครือข่าย

2.5) ส่งเสริม สนับสนุนการจัดกิจกรรมทัศนศึกษาแหล่งธรรมชาติศาสนสถาน แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นนอกสถานที่ เป็นต้น

3) การส่งเสริมการทำงานและหารายได้ของผู้สูงอายุโดย

3.1) ส่งเสริมการฝึกอาชีพและจัดหางานให้เหมาะสมกับวัย ความสามารถ และความต้องการของผู้สูงอายุส่งเสริมการรวมกลุ่มในชุมชนเพื่อจัดทำกิจกรรมเสริมรายได้โดยให้ผู้สูงอายุสามารถเข้ามามีส่วนร่วม

3.2) ส่งเสริม สนับสนุน ประสานแหล่งเงินทุน เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถ มีเงินทุนไปประกอบอาชีพตามความถนัด เช่น การกู้ยืมเงินทุนประกอบอาชีพจากกองทุนผู้สูงอายุของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด สถาบันทางการเงินต่างๆ

3.3) ส่งเสริม สนับสนุน ประสานช่องทางจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ผลิตของผู้สูงอายุ

4) การสนับสนุนผู้สูงอายุที่มีศักยภาพโดย

4.1) จัดทำฐานข้อมูลผู้สูงอายุที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านในเขตพื้นที่

4.2) จัดกิจกรรมประกาศเกียรติคุณผู้สูงอายุที่ทำประโยชน์และเป็นตัวอย่าง ที่ดีของสังคม

4.3) ส่งเสริมและเปิดโอกาสให้มีการเผยแพร่ภูมิปัญญาของผู้สูงอายุและ ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในสังคม

5) การส่งเสริมสนับสนุนสื่อทุกประเภทให้มีรายการเพื่อผู้สูงอายุและ สนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้รับความรู้และสามารถเข้าถึงข่าวสารและสื่อโดย

5.1) จัดทำสื่อข้อมูลข่าวสารเพื่อผู้สูงอายุ

5.2) เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านช่องทางที่หลากหลาย เช่น หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน วิทยุกระจายเสียง เว็บไซต์แผ่นพับ ฯลฯ

5.3) จัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้หรือส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้าถึงความรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์เช่น สิทธิประโยชน์ของผู้สูงอายุ

6) การส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

6.1) เผยแพร่ความรู้ข้อควรปฏิบัติเกี่ยวกับที่พักอาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ (ภาคผนวก ฉ)

6.2) ประสานหรือจัดหาข้อมูลแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ เพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุเพื่อสร้างหรือปรับปรุงที่อยู่อาศัยรวมทั้งระบบสาธารณูปโภคสำหรับผู้สูงอายุ

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การวางระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุประกอบด้วย

1) การคุ้มครองด้านรายได้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนคุ้มครองด้านรายได้ของผู้สูงอายุดังนี้

1.1) ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้รับสวัสดิการด้านรายได้พื้นฐานที่รัฐจัดให้เช่น เงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับมอบหมายให้เป็นผู้รับผิดชอบในการจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ โดยถือปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยหลักเกณฑ์การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2552 ซึ่งมีแนวทางปฏิบัติดังนี้

1.1.1) คุณสมบัติของผู้มีสิทธิจะได้รับเงินเบี้ยยังชีพเป็นไปตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยหลักเกณฑ์การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2552 ข้อ 5 ดังนี้

- มีสัญชาติไทย

- มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามทะเบียนบ้าน

- มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งได้ลงทะเบียน และยื่นคำขอรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุต่อองค์ปกครองส่วนท้องถิ่น

- ไม่เป็นผู้ได้รับสวัสดิการหรือสิทธิประโยชน์อื่นใดจากหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ ผู้รับบำนาญ เบี้ยหวัด บำนาญพิเศษ หรือเงินอื่นใดในลักษณะเดียวกัน

- ผู้สูงอายุที่ไม่อยู่ในสถานสงเคราะห์ของรัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ได้รับเงินเดือน ค่าตอบแทน รายได้ประจำ หรือผลประโยชน์ตอบแทนอย่างอื่นที่รัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดให้เป็นประจำ

1.2) การดำเนินการรับลงทะเบียนผู้มีสิทธิได้รับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ โดยมีหลักฐานในการยื่นคำขอรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุดังนี้

- บัตรประจำตัวประชาชน หรือบัตรอื่นที่ออกโดยหน่วยงานของรัฐที่มีรูปถ่ายพร้อมสำเนา

- ทะเบียนบ้านพร้อมสำเนา

- สมุดบัญชีเงินฝากธนาคารพร้อมสำเนา สำหรับกรณีที่ผู้ขอรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุประสงค์ขอรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุผ่านธนาคาร

- ในกรณีที่มีความจำเป็นผู้สูงอายุไม่สามารถมาลงทะเบียนด้วยตนเองได้อาจมอบอำนาจเป็นลายลักษณ์อักษรให้ผู้อื่นเป็นผู้ยื่นคำขอรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุแทนก็ได้โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องพิจารณาตรวจสอบด้วยความละเอียดรอบคอบเพื่อป้องกันการทุจริต สวมสิทธิหรือหลอกลวงผู้สูงอายุ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการรับลงทะเบียนเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุภายในเดือนพฤศจิกายนของทุกปีโดยกำหนดวัน เวลา และสถานที่ในการรับลงทะเบียน พร้อมทั้งแจ้งรายละเอียดแก่ผู้สูงอายุที่มีสิทธิได้รับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุว่าจะได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุในปีงบประมาณถัดไป ในอัตราแบบขั้นบันได ภายในวันที่ 10 ของทุกเดือน รวมถึงแจ้งกำชับให้ผู้สูงอายุทราบถึงสิทธิในกรณีที่มีการย้ายภูมิลำเนาไปอยู่ที่อื่นหลังจากที่ได้มีการลงทะเบียนไว้แล้ว โดยผู้สูงอายุจะได้รับเงินเบี้ยยังชีพจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่รับลงทะเบียนไปจนถึงสิ้นปีงบประมาณที่ได้ลงทะเบียนไว้และเพื่อเป็นการรักษาสิทธิให้ต่อเนื่องในการรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุในปีงบประมาณถัดไป ผู้สูงอายุจะต้องไปลงทะเบียนยื่นคำขอรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุภายในเดือนพฤศจิกายนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งใหม่

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ลงทะเบียนและดำเนินการบันทึกข้อมูลผู้มีสิทธิได้รับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ที่มาลงทะเบียนในระบบสารสนเทศการจัดการฐานข้อมูลเบี้ยยังชีพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พร้อมทั้งปรับปรุงข้อมูลให้ถูกต้องกับข้อเท็จจริงจำนวนผู้มีสิทธิและจัดทำประกาศ เรื่อง บัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เมื่อเสร็จสิ้นการจัดให้มีการลงทะเบียน และให้ปิดประกาศโดยเปิดเผยให้สาธารณชนทราบ

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อการพัฒนางานด้านผู้สูงอายุและการพัฒนาบุคลากรผู้ปฏิบัติงานด้านผู้สูงอายุ

1) การบริหารจัดการเพื่อพัฒนางานด้านผู้สูงอายุอย่างบูรณาการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรดำเนินการ ดังนี้

1.1) จัดให้มีบุคลากรรับผิดชอบงานด้านผู้สูงอายุ

1.2) บูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ในการส่งเสริมและพัฒนางานด้านผู้สูงอายุ เช่น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น

1.3)การฝึกอบรมบุคลากรผู้รับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรืออาสาสมัครผู้ดูแลผู้สูงอายุการดูแลรักษาสุขภาพผู้สูงอายุศูนย์ช่วยเหลือทางสังคม (oscc) เป็นต้น

2) การส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ

2.1) จัดอบรมหรือส่งเสริมให้ความรู้บุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุเข้ารับการอบรมเรื่องที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การเผยแพร่องค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุ

1) การสนับสนุนและส่งเสริมการวิจัย และพัฒนาองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุ

1.1) สนับสนุนการศึกษาวิจัยของบุคลากรทั้งในและนอกองค์กรที่มาดำเนินการในพื้นที่

1.2) เผยแพร่ผลการศึกษาวิจัยให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับทราบ

2) การพัฒนาระบบข้อมูลงานด้านผู้สูงอายุให้ถูกต้องเป็นปัจจุบัน

2.1) สำรวจหรือรวบรวมข้อมูลผู้สูงอายุ จัดทำฐานข้อมูลเพื่อส่งเสริมบุคลากรด้านผู้สูงอายุและปรับปรุงฐานข้อมูลให้เป็นปัจจุบัน

2.2) พัฒนาเครือข่ายข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เช่น ข้อมูลปัญหาผู้สูงอายุข้อมูลองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาผู้สูงอายุฯลฯ

2.3) ประสานงานผู้ทรงคุณวุฒิหรือส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมาให้คำแนะนำปรึกษาหรือนิเทศงานตามความจำเป็น

บทสรุป

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรทั่วโลกส่งผลทำให้ประชากรโลกมีเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของผู้สูงอายุ ซึ่งในประเทศไทยเองก็ได้รับผลกระทบนี้เช่นกัน ประเทศไทยกำลังอยู่ในช่วงการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) โดยจากข้อมูลของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (1 ตุลาคม 2563) นิยามคำว่า “ผู้สูงอายุ” (Older person) ขององค์การสหประชาชาติ หมายถึง ประชากรทั้งเพศชายและหญิงที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งก็ตรงกับนิยามผู้สูงอายุของประเทศไทย ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 สังคมผู้สูงอายุ(Aging Society) หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกันในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 10 ขึ้นไป หรือมีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกัน ในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 7 ขึ้นไป สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกัน ในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 20 ขึ้นไป หรือมีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกัน ในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 14 ขึ้นไปความจริงประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ตั้งแต่ปี 2548 แล้ว ตอนนั้นเรามีผู้สูงอายุ 10.4% และปีหน้า 2564 จะเข้าสู่ “สังคมสูงอายุโดยสมบูรณ์” ตามหลักเกณฑ์ที่ว่า คือมี “คนแก่” อายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่า 20% ของประชากรทั้งประเทศ และคาดการณ์ว่าในปี 2574 เราจะเข้าสู่ “สังคมสูงอายุระดับสุดยอด”

เอกสารอ้างอิง

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2564*). พระราชบัญญัติผู้สูงอายุพ.ศ.2546และที่แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2553.* (ออนไลน์) ได้จาก http://www.dop.go.th:

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2564). *รายงานสถิติผู้สูงอายุ.* สืบค้นวันที่ 13 พฤษภาคม 2564 จาก: https://www.dop.go.th/th/know/1

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น(2564). *พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546.* (ออนไลน์) ได้จาก http://http://www.dla.go.th/upload/ebook/column/2020/3/2289_6129.pdf

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2564). *มาตรฐานการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ.* (ออนไลน์) ได้จาก http://www.dla.go.th/upload/ebook/column/2018/4/2218_5984.pdf

การคาดประมาณการประชากรของประเทศไทย พ.ศ.2553-พ.ศ.2583 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

โกวิทย์ พวงงาม. (2555). *การปกครองท้องถิ่นไทยหลักการและมิติใหม่ในอนาคต.* กรุงเทพฯ. วิญญูชน.

บูฆอรี ยีหมะ.(2555). *การปกครองท้องถิ่นไทย.* .กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปราโมทย์ ปราสาทกุล. (2556). *สถานการณ์และแนวโน้มสังคมผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2556-2573.*

เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. (2555). *แนวคิดและทฤษฎีการปกครองท้องถิ่น.* กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์

Sanya Rakpong. (2015). *Roles of Local Administrative Organization to Quality of Life Among Older People Improving in AmphurMuang Sam Sip, UbonRatchathani, Thailand.* Master of Political Science(Program in Politics and Governance). Mahasarakham:Graduate School Mahasarakham University.

Thanakorn Jatawong. (2016). *Survey of Perceptions and Opinions of Government Personnel towards Aging Society :* Case Study of Personnel of the Royal.

การสื่อสารต่อการอนุรักษ์ประเพณีทางวัฒนธรรมล้านนา เพื่อการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น

COMMUNICATION TO PRESERVE LANNA CULTURAL TRADITIONS AND PROMOTE LOCAL WISDOM

[1]จริญญา ตุมะแก้ว, [2]สุภาภรณ์ ศรีดี และ [3]หฤทัย ปัญญาวุธตระกูล

[1]Charinya Tumakaew, [2]Supaporn Sridee and [3]Hareuthai Panyarvuttrakul

[1]มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ประเทศไทย

[1]Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand

[1]Cheri_pp@hotmail.com

Received: October 17, 2024; **Revised**: November 5, 2024; **Accepted**: December 29,2024

บทคัดย่อ

การอนุรักษ์ประเพณีทางวัฒนธรรมล้านนา เป็นการปลุกจิตสำนึกให้ประชาชน และเยาวชนได้ตระหนักถึงคุณค่าของประเพณีทางวัฒนธรรมล้านนาที่มีความสำคัญต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น และส่งเสริมโดยการสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีทางวัฒนธรรมล้านนา เพื่อเป็นการรักษา ฟื้นฟู และการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณี โดยการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังสูญหาย หรือ ที่สูญหายไปให้กลับมามีคุณค่า และมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ความริเริ่มสร้างสรรค์ และการปรับปรุงภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีความเหมาะสมตามยุคสมัยและเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการถ่ายทอด วัฒนธรรม โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผ่านมา เลือกสรรด้วยเหตุและผลอย่างรอบคอบ เพื่อนำไปถ่ายทอดให้ประชาชน และเยาวชนในสังคมได้รับรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนและการเผยแพร่แลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวางสืบต่อไป

คำสำคัญ: การสื่อสาร, การอนุรักษ์ประเพณี, วัฒนธรรมล้านนา

---

[1]นักศึกษา, หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต แขนงวิชานวัตกรรมการสื่อสารทางการเมืองและการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

[2]รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

[3]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Abstract

The preservation of Lanna's cultural traditions is to raise awareness among the public and youth about the value of Lanna's cultural traditions that are important to local wisdom. Preservation, restoration and maintenance of traditions by selecting lost or lost wisdom as valuable and important for daily life. Initiative to create and improve local wisdom to make them contemporary and promote the transmission of culture through the application of local wisdom from the past. Carefully selected occasions and impacts to educate the public and youth in the society on the promotion of local wisdom and support the creation of a network for the continuation and development of community wisdom and the wide dissemination of wisdom and cultural exchange.

Keywords: Communication, Preservation of Traditions, Lanna Culture

บทนำ

สังคมไทย เป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางประเพณีทางวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันตามภูมิปัญญาท้องถิ่น บางสิ่งบางอย่างแต่ละพื้นที่มีลักษณะที่เหมือนกัน หรือ มีความคล้ายกันประเพณีบางอย่างแตกต่างกัน ตามลักษณะของภูมิประเทศ สิ่งแวดล้อม สถานที่ความเป็นอยู่ความเชื่อ และศาสนา ความหลากหลายทางวัฒนธรรมถือเป็นธรรมชาติโดยที่รากฐานด้านความคิดแบบดั้งเดิมของสังคมไทยมีลักษณะที่ปรากฏเด่นชัดทางด้านวัฒนธรรมประเพณีไทยนั้นถือได้ว่า เป็นสังคมชาวพุทธ เพราะความที่ประชาชนภายในประเทศนับถือพระพุทธศาสนามีจำนวน ร้อยละ 93.5 ของประชากรในประเทศไทย ทำให้รากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นประเพณีวัฒนธรรมไทยทั่วทั้งประเทศจะเกิดจากพระพุทธศาสนาตามพื้นที่นั้นๆ ภาคเหนือ เป็นพื้นที่หนึ่งของประเทศไทยที่มีมรดกทางวัฒนธรรมทางประเพณีและธรรมชาติในรูปแบบล้านนาที่มีคุณค่า และมีความสำคัญโดดเด่นที่เป็นเอกรักษ์ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมที่สำคัญที่มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และต่างประเทศเข้ามาเที่ยวชมวัฒนธรรมล้านนา ซึ่งนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ที่มาท่องเที่ยวชื่นชมความเป็นล้านนาของจังหวัดภาคเหนือ โดยวัฒนธรรมล้านนาของชาวล้านนาซึ่งกระจายตัวในพื้นที่ 8 จังหวัดของภาคเหนือตอนบน ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน พะเยา แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน ซึ่งวัฒนธรรมล้านนา จะบอกถึงประเพณี อาหารการกิน การแต่งกาย ศิลปกรรม ดนตรี โบราณสถาน โบราณวัตถุ และนิทานล้านนา ที่มีการนำไปประยุกต์ในการดำเนินชีวิตในสังคม โดยวัฒนธรรมล้านนา มุ่งเน้นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น และเรื่องราวความเป็นมาที่ก่อให้เกิดประเพณี

ทางวัฒนธรรมล้านนา และพิธีกรรมทางศาสนา เช่น ประเพณีปกหอยอเฮือน ประเพณีทานก๋วยสลาก หรือ สลากภัต ประเพณีทานหลัวหิงไฟพระเจ้า ประเพณีการบวชลูกแก้ว และประเพณียี่เป็ง (มณี พะยอมยงค์, 2548) โดยจังหวัดเชียงใหม่ เป็นจังหวัดที่ได้รับความนิยม อย่างมาก และมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ จากสถิติปี 2566 มีจำนวนทั้งหมด 8,424,528 คน (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2566) จึงควรมีการดำเนินการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมล้านนาอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อสืบสาน และถ่ายทอดไว้สืบต่อไป ประเพณีวัฒนธรรมทางล้านนาในจังหวัดเชียงใหม่ของแต่ละอำเภอที่เกิดจากความเชื่อ และประวัติยาวนาน เช่น ประเพณีตานข้าวใหม่ ประเพณีฟังธรรมเดือนหกเป็ง ประเพณีตงชาววา ประเพณีแห่ครัวตาน ประเพณีตานก๋วยสลาก ประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะ ประเพณียี่เป็งแห่โคม ประเพณีแห่ไม้ค้ำสะหลี และประเพณีบวชป่า เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าในปัจจุบันประเพณีวัฒนธรรมล้านนา เริ่มเลือนหายไปจากพื้นที่ภาคเหนือ อันเนื่องมาจากความเจริญทางด้านสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ทั้งด้านวัตถุ และด้านเทคโนโลยีที่เข้ามาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จึงส่งผลกระทบไปยังวัฒนธรรมประเพณีทางล้านนา ซึ่งทำให้ประเพณีทางวัฒนธรรมบางอย่างก็หายไปจากพื้นที่ จากสังคมล้านนาก็กลายเป็นสังคมเมืองมากขึ้น คุณภาพชีวิตก็เปลี่ยนทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ (ณัทธร สุขสีทอง, 2560)

ดังนั้นเพื่อการรักษา และการอนุรักษ์ประเพณีทางวัฒนธรรมล้านนาให้คงอยู่จึงต้องเริ่มต้นการอนุรักษ์ไม่ให้เสื่อมหายไป ปลูกฝังแก่ประชาชน และเยาวชนให้มีความรักในวัฒนธรรมของตน เพื่อรักษาประเพณีวัฒนธรรมทางล้านนาให้คงอยู่ตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะยาว เพื่อการปฏิรูปและพัฒนาระบบและกลไกการบริหารราชการแผ่นดินในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ ซึ่งมีวิสัยทัศน์ให้ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม และความเข้มแข็งของชุมชน การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยล้านนาที่มีคุณค่าและกำลังจะสูญหายโดยหารูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยล้านนาแก่เยาวชน เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ทำประโยชน์ในการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นและเป็นการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมไทยล้านนาของชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม

วิธีการอนุรักษ์วัฒนธรรม ดังนี้ (บุญสม ยอดมาลี, 2558)

1. การส่งเสริมและสนับสนุน คือ การปรับปรุงเครื่องอำนวยความสะดวกทางวัฒนธรรม และการดำเนินการให้มีการร่วมมืออย่างกว้างขวาง เพื่อการส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมทุก

ประเภท และการส่งเสริมวัฒนธรรมอันเป็นส่วนรวมของชาติ การอุปถัมภ์ศิลปิน เพื่อให้มีคนรู้จักแพร่หลาย

2. การทำนุบำรุง คือ การปกป้อง และสงวนรักษาแหล่งประวัติศาสตร์ การจัดตั้ง และการบำรุงรักษาหอสมุด หอศิลป์ พิพิธภัณฑ์ และสถานที่รวบรวมศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ เพื่อการสงวนรักษา และเก็บบันทึกหลักฐานทางศิลปวัฒนธรรมที่กำลังจะสูญหายไป การรักษาผลงาน และการแสดงของศิลปินที่มีชื่อเลียง เช่น นักร้อง นักแสดง และนักดนตรี เป็นต้น

3. การแพร่กระจาย คือ การแบ่งและจัดสรรเนื้อหาในหนังสือ วารสสาร และรายการวิทยุสื่อโทรทัศน์ สำหรับผลงานทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า การจัดพิมพ์หนังสือออกเผยแพร่ การนำเรื่องวัฒนธรรมเข้าสู่หลักสูตรและวิชาเรียนในสถานศึกษา การจัดนิทรรศการ และการจัดการแสดงออกซึ่งวัฒนธรรมในสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เช่น ภาพผนัง และการออกแบบที่เป็นวัฒนธรรม

4. การเสริมสร้างความเข้าใจ และความซาบซึ้ง คือ การเพิ่มความสามารถในการอ่านหนังสือของประชาชน และเยาวชน ส่งเสริมการศึกษาผู้ใหญ่ และการศึกษาภาคบังคับให้สูงขึ้น จัดให้มีวิชาศิลปะแขนงต่าง ๆ ในโรงเรียนการสอนวิชาศิลปะทางโทรทัศน์ สนับสนุนการมีห้องหนังสือในครัวเรือน ห้องสมุดในสาขา หรือ ห้องสมุดเคลื่อนที่ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และการปรับปรุงการท่องเที่ยว

5. การเสริมสร้างความเป็นประชาธิปไตยทางวัฒนธรรม คือ การกระจายอำนาจ และการตัดสินใจในเรื่องวัฒนธรรมให้ภูมิภาคและท้องถิ่นตามความเหมาะสม การจัดตั้งองค์กรระดับภูมิภาคและท้องถิ่น พร้อมด้วยทรัพยากรสำหรับการพัฒนาวัฒนธรรม มีกิจกรรมส่งเสริมและช่วยเหลือหน่วยงานอาสาสมัครระดับภูมิภาคและท้องถิ่น ช่วยเหลือให้ประชาชนได้มีส่วนร่วม และร่วมมือในกิจกรรมวัฒนธรรม

6. การจัดการศึกษาเพื่อวัฒนธรรม คือ การเพิ่มเนื้อหาข้อมูลทางวัฒนธรรมในหลักสูตร จัดสรรอุปกรณ์ และเครื่องอำนวยความสะดวกให้พียงพอสำหรับการศึกษา และการฝึกอบรมทางศิลปวัฒนธรรม และส่งเสริมกิจกรรมศิลปวัฒนธรรมแก่เยาวชน

7. การดำรงไว้ซึ่งคุณภาพและมาตรฐานของวัฒนธรรม คือ การจัดกิจกรรมให้ประชาชนรักษาไว้ซึ่งคุณภาพ และมาตรฐานของความดีงามทางวัฒนธรรมด้วยการจัดประกวดการแข่งขันและวิธีการอื่น ๆ รวมทั้งการป้องกันศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้วัฒนธรรมนั้นคำรงอยู่ และเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป

8. การเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชาติ คือ การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับนานาประเทศส่งเสริมการศึกษาภาษาต่างประเทศ และวรรณกรรมต่างชาติ รวมทั้งศึกษาภาษาไทยและวรรณกรรมของชนเผ่าไทยในประเทศต่าง ๆ แลกเปลี่ยนกิจกรรมกับบุคลากรทางวัฒนธรรม และสนับสนุนให้มีการศึกษาวัฒนธรรมของชาติอื่น เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างชาติ

9. การสร้างสรรค์ คือ วัฒนธรรมที่เจริญก้าวหน้ า จะต้องมีความคิดสร้างสรรค์ การคิดค้น และการพัฒนาวัฒนธรรมเก่าๆ ให้เกิดประโยชน์ และเหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน และอนาคตอย่างต่อเนื่อง อาทิ มีการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆการคิดกันวิจัยเรื่องราวต่าง ๆ ของวัฒนธรรมมีการประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ใหม่ และกาพัฒนาของที่เคยใช้แต่เดิมให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

10.การปรับปรุงวัฒนธรรมไทยในชีวิตประจำวัน คือ การปรับปรุงวีถีชีวิตประจำวัน เช่น อาหาร เสื้อผ้า สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย สิ่งแวดล้อม และสิ่งอำนวยความสะดวก รวมทั้งการบริการทางด้านการแพทย์ และอนามัยการเพิ่มพูนสิ่งที่ดีงามสิ่งบันเทิงในชีวิตประจำวันให้แก่ประชาชน การจัดระบบ และสิ่งแวดล้อมในสำนักงาน และสถานที่ประกอบการต่าง ๆ ให้เรียบร้อยสวยงามมีความเพียงพอ วิธีอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรม ดังนี้

(1) ควรเร่งรัด และมีการกระตุ้นให้หน่วยงานของรัฐ และประชาชนเอาใจใส่ควบคุมดูแล และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปวัฒนธรรมอย่างถูกต้อง และมีความเหมาะสม

(2) ควรเร่งแก้ไขปรับปรุงกฎหมายให้มีความเหมาะสม และได้ผลการปฏิบัติอย่างแท้จริง

(3) ป้องกันมิให้การพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม เป็นไปในทางที่จะก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมและศิลปวัฒนธรรม

ประเพณีทางวัฒนธรรม

ประเพณี เป็นพิธีกรรมหรือกิจกรรมที่มีรูปแบบการปฏิบัติสืบต่อกันมา มีบทบาทที่มีความสำคัญ และเป็นเอกลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรม และสังคมที่เป็นพื้นฐาน เช่น การแต่งกาย ภาษา ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ศาสนา กฎหมาย คุณธรรม ความเชื่อและอื่นๆ ส่งผลทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมของเชื้อชาติและสังคมต่างๆ ของแต่ละพื้นที่ จนกลายเป็นประเพณีประจำชาติ หรือประจำท้องถิ่น ถ่ายทอดสืบต่อกันมาตามขั้นตอน หากประเพณีนั้นดีอยู่แล้ว ก็อนุรักษ์ประเพณีนั้นไว้เป็นวัฒนธรรมประจำชาติ หากประเพณีนั้นไม่ดี ก็ปรับเปลี่ยนไปตามความเหมาะสม เพื่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมที่ควรรักษาไว้ ประเพณีต่างๆ ล้วนได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งแวดล้อมทั้งภายนอก และภายในสังคม มีการนำเข้ามาผสมผสานเพื่อความหลากหลายในการดำเนินชีวิต ประเพณีจึงเรียกว่าวิถีของการดำเนินชีวิตในสังคม โดยเฉพาะศาสนา มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมประเพณีมากที่สุด เช่น วัดต่างๆ สะท้อนให้เห็นถึงพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคม และเห็นในความสำคัญของการอนุรักษ์ และทำนุบำรุงศาสนา เพื่อความงดงามในศิลปวัฒนธรรม และการทำพิธีกรรมทางศาสนา เป็นต้น

ประเพณี คือ ความประพฤติที่คนส่วนใหญ่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็น แบบอย่างเดียวกัน เป็นระเบียบแบบแผน ที่เห็นว่าถูกต้อง หรือ เป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ และมีการปฏิบัติสืบต่อกันมา

ประเภทของประเพณี ซึ่งประกอบด้วย 3 อย่างดังนี้

1. จารีตประเพณี คือ ประเพณีที่เกี่ยวกับศีลธรรม และสวัสดิภาพของสังคมส่วนรวม มีการบังคับให้กระทำ ถ้าไม่ทำถือว่าผิด หรือ ชั่วต้องมีการลงโทษ

2. ขนบประเพณี คือ ประเพณีที่มีการวางระเบียบแบบแผนวางไว้โดยตรง และโดยอ้อม

(1) โดยตรง เป็นขนบประเพณีที่มีการวางระเบียบกฎเกณฑ์ไว้อย่างชัดเจน มีข้อบังคับกำหนดไว้

(2) โดยอ้อม เป็นขนบประเพณีที่รู้จักกันทั่วไป ไม่มีการวางระเบียบกฎเกณฑ์ที่แน่นอน และมีปฏิบัติโดยการบอกเล่า หรือ การสืบทอดต่อกันมา

3. ธรรมเนียมประเพณี คือ ประเพณีเกี่ยวกับเรื่องธรรมดา ไม่มีการวางระเบียบแบบแผนเหมือนขนบธรรมเนียม และไม่มีถูกผิดเหมือนจารีตประเพณี เป็นประเพณีที่มีการปฏิบัติกันมาจนเกิดเป็นความเคยชิน ปฏิบัติได้ทันทีโดยไม่ใช่หน้าที่

ประเพณีทางวัฒนธรรมล้านนา

ประเพณีทางวัฒนธรรมล้านนา คือ วิถีการดำเนินชีวิต หรือ กิจกรรมที่สืบทอดต่อกันมาของชาวล้านนาซึ่งกระจายตัวในพื้นที่ 8 จังหวัดของภาคเหนือตอนบน ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน พะเยา แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน ซึ่งประเพณีทางวัฒนธรรมล้านนา จะบอกถึงประเพณี อาหารการกิน การแต่งกาย ศิลปกรรม ดนตรี โบราณสถาน โบราณวัตถุ และนิทานล้านนา ที่มีการนำไปประยุกต์ในการดำเนินชีวิตในสังคม โดยวัฒนธรรมล้านนา มุ่งเน้นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น และเรื่องราวความเป็นมาที่ก่อให้เกิดประเพณีทางวัฒนธรรมล้านนา และพิธีกรรมทางศาสนา เช่น ประเพณีการปลูกเรือนล้านนา (ปกหอยอเฮือน) ประเพณีทางพระพุทธศาสนา (ประเพณีทานก๋วยสลาก หรือ สลากภัต) ประเพณีการนำเอาฟืนมาเผาเพื่อให้พระพุทธเจ้าได้ผิงไฟ (ประเพณีทานหลัวหิงไฟพระเจ้า) การบวชเณรของชาวล้านนา (ประเพณีการบวชลูกแก้ว) ประเพณีวันเพ็ญเดือนยี่ (ประเพณียี่เป็ง) และอื่นๆ (มณี พะยอมยงค์, 2548) และจังหวัดเชียงใหม่ เป็นจังหวัดที่ได้รับความนิยมอย่างมาก และมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ โดยประเพณีวัฒนธรรมทางล้านนาในจังหวัดเชียงใหม่ของแต่ละอำเภอที่เกิดจากความเชื่อ และประวัติยาวนาน เช่น ประเพณีตานข้าวใหม่ ประเพณีฟังธรรมเดือนหกเป็ง ประเพณีตงชาววา ประเพณีแห่ครัวตาน ประเพณีตานก๋วยสลาก ประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะ ประเพณียี่เป็งแห่โคม ประเพณีแห่ไม้ค้ำสะหลี และประเพณีบวชป่า เป็นต้น

การสื่อสารชุมชน

ชุมชน คือ การรวมกลุ่มของประชาชนในพื้นที่ หรือ เขตบริเวณที่พักอาศัยที่มีความแน่นอน ชุมชน เป็นระบบหนึ่งซึ่งมีความจำเป็นการเคลื่อนไหว การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่มีวัฒนธรรมเดียวกัน การมีประโยชน์ร่วมกัน และการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน และมีการรวมตัวกัน เพื่อดำเนินกิจกรรม หรือ มีบทบาทหน้าที่ที่มีความหลากหลาย เช่น กิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น

การสื่อสารชุมชน คือ ระบบการสื่อสารผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ภายในชุมชน โดยยึดหลักหัวใจสำคัญที่ว่า การสื่อสารของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน การสื่อสารชุมชนควรจะต้องยึดบริบทของชุมชน เป็นสิ่งสำคัญในการสื่อสาร (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2543)

คุณลักษณะของการสื่อสารชุมชน (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2543 ; Windahl et al., 2009)

1. การสื่อสารชุมชน เป็นการสื่อสารแบบสองทาง คือ ผู้รับสาร และผู้ส่งสารมีการสลับบทบาทกันอยู่ตลอดเวลา และมีปฏิกิริยาโต้ตอบกันอยู่เสมอ

2. การสื่อสารชุมชน มีทิศทางการส่งสารของข้อมูลข่าวสารในทุกทิศทุกทาง ทั้งแบบจากล่างขึ้นบน และแบบแนวนอน ดังนั้น การติดต่อแลกเปลี่ยนข้อมูล และข่าวสารของประชาชนในชุมชนจึงกระจายได้อย่างทั่วถึง และเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย

3. เป้าหมายของการสื่อสารชุมชน จะมีความเกี่ยวข้องกับประชาชนทุกระดับ ได้แก่ ระดับชุมชน ระดับหน่วยงานภายนอกชุมชน และระดับสังคมส่วนรวม

4. การตอบสนองความต้องการของชุมชนมีความสอดคล้องกับแนวคิดกระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนาชุมชน

5. การสื่อสารชุมชนมีหน้าที่หลากหลาย เช่น การแสดงออกทางอัตลักษณ์ของชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนภายในชุมชน และการให้ข้อมูลข่าวสารที่ช่วยแก้ไขปัญหาในชุมชน

6. ประชาชนภายในชุมชน สามารถเข้าถึงสื่อชุมชนได้ และมีการปรับปรุงสื่อให้มีความเหมาะสมกับการใช้งานของประชาชนในชุมชน

7. ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน การผลิต และการใช้สื่อของชุมชน

8. สื่อชุมชน ควรมาจากประชาชนภายในชุมชนไม่ใช่ภายนอกเข้ามามีบทบาท

1. สื่อชุมชน เป็นเครื่องมือของการสื่อสารในการถ่ายทอดและการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และการแสดงความคิดเห็นของประชาชนภายในชุมชน

สรุปได้ว่า การสื่อสารชุมชน คือ การติดต่อสื่อสารระหว่างประชาชนภายในชุมชนผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนภายในชุมชนได้เข้าถึงข้อมูล และข่าวสาร ซึ่งสื่อชุมชนนั้นมีความแตกต่าง

กันขึ้นอยู่กับบทบาทและบริบทของชุมชน โดยการใช้สื่อชุมชนนั้น ต้องก่อให้เกิดประโยชน์ และประสิทธิภาพสูงสุดในการติดต่อสื่อสารของประชาชนภายในชุมชน

การสื่อสารชุมชนต่อการอนุรักษ์ประเพณีทางวัฒนธรรมล้านนา

การสื่อสารชุมชนต่อการอนุรักษ์ประเพณีทางวัฒนธรรมล้านนา เป็นการปลุกจิตสำนึกให้ประชาชน และเยาวชนได้ตระหนักถึงคุณค่าของประเพณีทางวัฒนธรรมล้านนาที่มีความสำคัญต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน ช่วยให้เกิดความสามัคคีของผู้คนในชุมชน ชุมชนอยู่ดีมีสุข รวมถึงกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นการสร้างโอกาสให้เกิดการพบปะแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และเรียนรู้ระหว่างกัน (David, 2010) แต่สิ่งสำคัญที่ต้องพิจารณาเพื่อให้การสื่อสารชุมชนเกิดประสิทธิผล คือ การให้คุณค่าของสัญลักษณ์นิยม ที่เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนโดยทั่วไป โดยเป้าหมายของการใช้สัญลักษณ์เหล่านี้มักจะมุ่งหวังเพื่อเป็นการรักษา ฟื้นฟู และการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณี โดยการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังสูญหาย หรือ ที่สูญหายไปให้กลับมามีคุณค่า และมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ความริเริ่มสร้างสรรค์ และการปรับปรุงภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีความเหมาะสมตามยุคสมัย และเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการถ่ายทอด วัฒนธรรม โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผ่านมา ทั้งนี้การสื่อสารชุมชนสามารถดำเนินการได้ในแต่ละชุมชน (ธนรัตน์ รัตนพงศ์ธระ และคณะ, 2560) เช่น

1. การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้

1.1 ด้านสถานที่ ควรมีการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน โดยอาจมีกิจกรรมการอนุรักษ์ประเพณีทางวัฒนธรรมล้านนาที่เกี่ยวข้องบ่อยครั้ง และสร้างแรงจูงใจให้คนหนุ่มสาวเข้ามาร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้นและจัดแหล่งเรียนรู้เชิงวิชาการโดยให้มีเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งหนังสือ และงานวิจัยเพื่อให้ประชาชนและผู้สนใจใช้ค้นคว้าเพิ่มเติม

1.2ด้านตัวบุคคล ในแต่ละชุมชน ควรการนำองค์ความรู้ประเพณีทางวัฒนธรรมล้านนาสู่การปฏิบัติในชุมชน ทั้งนี้ควรมีการสนับสนุนและพัฒนาศักยภาพตัวบุคคล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน ซึ่งมีผลต่อการสืบทอดองค์ความรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมสืบต่อไป

2. การสร้างการยอมรับของสังคม

2.1ด้านชุมชุน วิถีชีวิตของคนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ทั้งคนพื้นถิ่นดั้งเดิมและกลุ่มที่ย้ายถิ่นฐานมาจากที่อื่น รวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ปรากฏการณ์เหล่านี้ก่อเกิดความหลากหลายของประเพณีทางวัฒนธรรม แต่อย่างไรก็ตามยังมีแนวปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนาที่เป็นศูนย์รวมด้านจิตใจของคนในชุมชนที่ส่งผลให้มีการปฏิบัติของคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2.2 ด้านหน่วยงาน ในพื้นที่ และหน่วยงานด้านสาธารณสุข และสังคมควรแนะนำและผสมผสานรูปแบบการอนุรักษ์ประเพณีทางวัฒนธรรมล้านนาร่วมกับการบริการของหน่วยงาน รวมทั้งให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง

3. ความเกี่ยวเนื่องกับทรัพยากรในชุมชน

ในชุมชนจะมีทรัพยากรบุคคล การสร้างกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการณ์ และการนำเสนอการศึกษากรณีศึกษาในชุมชนและนอกชุมชนจะก่อเกิดกระบวนการเสริมองค์ความรู้และแนวทางการปฏิบัติในการอนุรักษ์ประเพณีทางวัฒนธรรมล้านนาที่ปรากฏผลอย่างแท้จริง

นอกจากนี้การคงอยู่ของประเพณีทางวัฒนธรรมพื้นบ้านล้านนายังต้องสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งหน่วยงานภาครัฐบาล ชุมชน และประชาชนในการร่วมมืออนุรักษ์ฟื้นฟู และสืบทอด ร่วมไปถึงการศึกษาวิจัยประเด็นที่เกี่ยวข้องภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่ในแต่ละชุมชน เพื่อเกิดประโยชน์ในการอนุรักษ์ประเพณีทางวัฒนธรรมล้านนา ให้คงอยู่ต่อไป

บทสรุป

การสื่อสารต่อการอนุรักษ์ประเพณีทางวัฒนธรรมล้านนา เพื่อให้ตระหนักถึงวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้าน และภูมิปัญญาของชุมชน เพื่อรักษาไว้ให้คงอยู่และไม่ทำให้วัฒนธรรมประเพณีสูญหายไปกับบรรพบุรุษ มีผู้สืบทอดวัฒนธรรมประเพณีนั้นๆ เพื่อพัฒนาการวัฒนธรรมประเพณีล้านนา โดยใช้เอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมในการพัฒนาคนให้เต็มศักยภาพมีประโยชน์เกื้อกูลต่อการพัฒนาด้านการศึกษา ด้านชีวิตความเป็นอยู่ และด้านเศรษฐกิจและสังคม ในสร้างจรรโลงจิตสำนึกทางวัฒนธรรมอย่างมีเหตุผล เป็นระบบ รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมตามยุคสมัย และมีวิถีชีวิตในสังคมสมัยใหม่อย่างเชื่อมั่นบนพื้นฐานคุณค่าของวัฒนธรรมล้านนา รวมทั้งสามารถรักษา พัฒนาและสร้างสรรค์ประเพณีทางวัฒนธรรมล้านนาให้กับภูมิปัญญาของชุมชน และการเผยแพร่แลกเปลี่ยนภูมิปัญญา และวัฒนธรรมอย่างกว้างขวางสืบต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2556). *สถานการณ์การท่องเที่ยวในประเทศ รายจังหวัด ปี 2566*. https://www.mots.go.th/images/v2022_1683599292826UmVwb3J0TWFyIDY1Lnhsc3g=.xlsx

กาญจนา แก้วเทพ, กำจร หลุยยะพงศ์, รุจิรา สุภาษา, และ วีรพงษ์ พลนิกรกิจ. (2543). *สื่อเพื่อชุมชน: การประมวลองค์ความรู้.* กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ณัทธร สุขสีทอง. (2560). *ภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนากับการเสริมสร้างสุขภาพผู้สูงอายุ องค์การบริหารส่วนตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่.*วารสารมหาวิทยาลัยคริสเตียน. 23(2): 164-173.

ธนรัตน์ รัตนพงศ์ธระ, ทรงวิทย์ เจริญกิจธนลาภ และธารนี นวัสนธี. (2560). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ชุมชนอโยธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.* วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม. 5(2):8.

บุญสม ยอดมาลี. (2558). *การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ปรับปรน และเห็นคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม*, มหาสารคาม: สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน.

มณี พะยอมยงค์. (2548). *ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย.* เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์.

David, R.W. (2010). The Wisdom of Whores: Bureaucrats, Brothels and the Business of AIDS. Retrieved May 22, 2018, from https://www.ncbi.nlm. nih.gov /pmc/articles/PMC3577168.

Windahl, S., & Signitzer, B. (2009). *Using Communication Theory: An Introduction to Planned Communication*. SAGE.

ธรรมาภิบาลสู่การบริหารที่เป็นธรรมของผู้นำทางการเมืองในสังคมไทยยุควิถีใหม่
GOOD GOVERNANCE TOWARDS FAIR MANAGEMENT OF POLITICAL LEADERS IN THAI SOCIETY IN THE NEW NORMAL.

[1]อุทัย ภูคดหิน, [2]เวชสุวรรณ อาจวิชัย และ [3]สุทัศน์ ประทุมแก้ว

[1]Uthai Phookodhin, [2]Wedsuwan Ardwichai and [3]Suthat Pratoomkaew

[1,2]มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[3]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1,2]Mahamakutrajavidyalayai University, Thailand.

[3]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

[1]uthai.udon1424@gmail.com, [2]suthatpar.b@gmail.com

Received: October 2, 2023; **Revised**: November 21, 2023; **Accepted**: December 31,2023

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษา ธรรมาภิบาลสู่การบริหารที่เป็นธรรมของผู้นำทางการเมืองในสังคมไทยยุควิถีใหม่ พบว่า การบริหารจัดการทางการเมืองที่มีการรัฐประหารเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 ถึงปัจจุบัน ส่งผลกระทบต่อการบริหารประเทศไทยอย่างมาก เช่น ก่อให้เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจ ผลกระทบทางการเมือง และการเป็นอยู่ของประชาชน บริบททางการเมืองกลายเป็นรัฐประหารที่ยังวนเวียนอยู่ในสังคมไทย เนื่องจากสาเหตุความขัดแย้งมาจากการแก่งแย่งอำนาจและผลประโยชน์ระหว่าง 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายราชการกับฝ่ายนักการเมือง ผู้ที่แย่งอำนาจมาครอบครองได้จะใช้อำนาจเพื่อจัดสรรผลประโยชน์และทรัพยากรให้แก่ตนและพวกพ้อง ดำรงอุดมการณ์ที่ผิดหลักการบริหารประเทศ จึงทำให้การบริหารจัดการทางการเมืองขาดเสถียรภาพทางการปกครอง เนื่องจากการขาดหลักการบริหารจัดการที่ดี คือ (1) หลักการมีส่วน

---

[1]อาจารย์, สาขาวิชาปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด.

[2]อาจารย์ ดร.,หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด.

[3]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ร่วม/การพยายามแสวงหาฉันทามติ ผู้บริหารต้องรับฟังความคิดเห็นของประชาชน รวมทั้งมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับรู้ (2) หลักความเสมอภาค ผู้บริหารต้องให้บริการอย่างเท่าเทียมกัน ไม่มีการแบ่งแยก (3) หลักเปิดเผย/โปร่งใส ผู้บริหารต้องปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ตรงไปตรงมา (4) หลักประสิทธิภาพ ผู้บริหารต้องใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดเกิดผลผลิตที่คุ้มค่าต่อการลงทุนและยังเกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม (5) หลักภาระรับผิดชอบ/สามารถตรวจสอบได้ ผู้บริหารสามารถตอบคำถามและชี้แจงได้เมื่อมีข้อสงสัย (6) หลักการตอบสนอง ผู้บริหารสามารถให้บริการได้อย่างมีคุณภาพ สามารถดำเนินการแล้วเสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนด (7) หลักประสิทธิผล ผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลในการบริหารเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคลากรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย (8) หลักนิติธรรม ผู้บริหารต้องใช้อำนาจของกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับในการปฏิบัติงานอย่างเคร่งครัด ด้วยความเป็นธรรม (9) หลักการกระจายอำนาจ ผู้บริหารควรมีการมอบอำนาจและกระจายความรับผิดชอบในการตัดสินใจและการดำเนินการให้แก่ผู้ปฏิบัติงานในระดับต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม และ (10) หลักคุณธรรมและจริยธรรม ผู้บริหารต้องมีจิตสำนึกความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปอย่างมีศีลธรรม คุณธรรมและตรงตามความคาดหวังของสังคม

คำสำคัญ: ธรรมาภิบาล; การบริหาร; ผู้นำทางการเมือง; สังคมไทย; ยุควิถีใหม่

Abstract

This academic article focuses on the Good Governance Towards fair Management of Political Leaders in Thai Society in the New Normal found that; Political management that had a coup d'état on May 22, 2014 to the present greatly affected the administration of Thailand, for example, causing economic impacts. political impact and the well-being of the people. The political context has become a coup d'état still circulating in Thai society, because the cause of the conflict comes from the struggle for power and interests between the two parties, namely; the government and the politicians are; those who can take the power to use the power to allocate their interests and resources, and those who sued maintain ideology that violates the principles of national governance, as a result, political management lacks administrative stability, This is the lack of good management principles the lack of good governance, such as (1) Principles of participation/trying to seek consensus. Executives must listen to the opinions of the people. There is also an opportunity for the public to participate in

awareness of (2) the principle of equality. Executives must provide equal service. No discrimination (3) Principle of openness/transparency Executives must perform their duties with honesty and straightforwardness. (4) Efficiency principles Executives must use resources economically to produce products that are worth the investment and also provide maximum benefit to the public. (5) Principles of responsibility/auditability. Executives can answer questions and provide clarification when in doubt. (6) Response principles Executives can provide quality service. Able to complete the work within the specified time period (7) Effectiveness principles Executives must have a broad vision in management to meet the needs of personnel and all stakeholders. (8) Rule of law. Executives must strictly use the power of laws, rules, and regulations in carrying out their work. With fairness (9) Principles of decentralization Executives should appropriately delegate authority and distribute responsibility for decision-making and operations to employees at various levels, and (10) principles of morality and ethics. Executives must have a sense of responsibility in performing their duties with ethics, morality and meeting the expectations of society.

Keywords: Good Governance;Administration; Political leaders;Thai society; New Normal era

บทนำ

หลักธรรมาภิบาลเริ่มเข้ามาเป็นประเด็นทางการเมืองในสังคมไทยตั้งแต่ ปี พ.ศ.2540 ในช่วงที่ประเทศไทยอยู่ระหว่างการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 โดยมีการวางระบบบริหารบ้านเมืองให้เป็นประชาธิปไตย เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมมากขึ้น ต่อมาได้มีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 กำหนดให้ทุกหน่วยงานของรัฐ ดำเนินการบริหารจัดการโดยยึดหลักธรรมาภิบาล 6 หลัก ต่อมามีการตราพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ประกอบด้วยหลักธรรมาภิบาล 10 หลัก และต่อมาสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ ได้จัดกลุ่มหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีใหม่ 4 หลักการสำคัญ และ 10 หลักการย่อย ซึ่งคณะรัฐมนตรีในการประชุมเมื่อวันที่ 24 เมษายน 2555 ได้มีมติเห็นชอบ ประกอบด้วย 1) การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ ได้แก่ ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และการตอบสนอง 2) ค่านิยมประชาธิปไตย ได้แก่ ภาระรับผิดชอบ เปิดเผย/โปร่งใส หลักนิติธรรม และความเสมอภาค 3) ประชารัฐ ได้แก่ การมีส่วนร่วม/การพยายามแสวงหาฉันทามติ และการ

กระจายอำนาจ4) ความรับผิดชอบทางการบริหาร ได้แก่ คุณธรรม/จริยธรรมผู้บริหารทุกคนต้องเป็นผู้มีความรู้หรือมีศาสตร์ทางการบริหาร และมีความสามารถในการที่จะประยุกต์ศาสตร์เหล่านั้นไปปฏิบัติได้อย่างมีศิลป์

การนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในการบริหารองค์กรให้ประสบความสำเร็จ องค์กรนั้นต้องมีกระบวนการพัฒนาวัฒนธรรมองค์การสู่วัฒนธรรมธรรมาภิบาล 3 ขั้นตอน คือ สร้างวัฒนธรรมองค์การ พัฒนาวัฒนธรรมองค์การ และธำรงรักษาวัฒนธรรมองค์การ ทั้งนี้ต้องมีการพัฒนาผู้เกี่ยวข้องในองค์กรให้มีความรู้ ความสามารถ และทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติงานตามขอบข่ายของงานบริหาร และการปฏิบัติตนตามหลักธรรมาภิบาล (ธวัชชัย โพธิ์ศรี, 2563, หน้า 67)

การปกครองทางการเมืองผ่านวิธีการรัฐประหารในสังคมไทย

การบริหารจัดการทางการเมืองที่มีการรัฐประหารเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 ส่งผลกระทบต่อการบริหารประเทศไทยอย่างมาก เช่น ก่อให้เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจ ผลกระทบทางการเมือง และการเป็นอยู่ของประชาชน สังคมไทยได้พบกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สังคมไทยมีการเจริญเติบโตขึ้นในแง่ของการมีรายได้น้อยลง มีการพัฒนาประเทศที่ล้าหลัง ผู้นำประเทศขาดภาวะความเป็นผู้นำ จึงก่อให้เกิดการแตกสลายของชุมชนทั้งในเมืองและชนบท การแตกสลายนี้ทำให้ชุมชนที่อยู่ระดับล่างของประเทศอ่อนแอขาดแรงยึดเหนี่ยวเผชิญปัญหาและตั้งรับกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ อย่างไม่เท่าเทียมกัน ในระยะที่ประเทศไทยเผชิญกับวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ แนวทางการรื้อฟื้นและสร้างวัฒนธรรมชุมชนขึ้นมาใหม่ได้เป็นแนวทางที่สำคัญในการสร้างพลังบวกให้กับชุมชนที่ผิด มีการเปลี่ยนแปลงในเชิงลบ เมื่อเป็นเช่นนี้ การบริหารองค์กรใดก็ตาม หากปราศจากการบริหารจัดการที่ดีตามแนวทางพระพุทธศาสนาแล้ว การบริหารนั้นถือว่าล้มเลว

การปกครองระบอบประชาธิปไตย เป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย หรือวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมได้เป็นอย่างดี แต่อย่างไรก็ตาม โดยลักษณะพื้นฐานของคนไทยแล้วมักจะใช้เสรีภาพจนเกินขอบเขต ซึ่งเมื่ออิสระเสรีภาพทางการเมืองของไทยเกิดขึ้นอย่างเต็มที่แล้ว คนไทยยังถูกครอบงำด้วยวัฒนธรรมแบบอุปถัมภ์ที่ต้องการได้รับความช่วยเหลือเกื้อกูลจากผู้มีอำนาจเหนือกว่า เพื่อให้เกิดคุณประโยชน์แก่ตนเอง จึงเกิดการยอมรับอำนาจ เมื่อลักษณะเช่นนี้เกิดขึ้นในระบบการเมืองก็จะทำให้ตกเป็นเครื่องมือของชนชั้นนำที่แย่งชิงอำนาจกันโดยใช้ชนชั้นล่างเป็นเครื่องมือ ผ่านทางระบบอุปถัมภ์ ท้ายที่สุดก็นำไปสู่ความยุ่งเหยิงทางการเมือง ความเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมที่แฝงอยู่ในตัวของคนไทยด้วยต้องการให้เหตุการณ์ทางการเมืองไทยกลับเข้าสู่ความสงบ คนไทยจะเรียกร้องให้กลุ่มคนที่มี

อำนาจทางการเมืองออกมาแก้ไขปัญหาไม่ว่าจะโดยวิธีการใดก็ตาม คนไทยสามารถยอมรับได้แม้จะถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพลง “การปฏิวัติรัฐประหาร” คำนี้เป็นคำที่ติดปากและคนส่วนใหญ่คุ้นชินกับสังคมการเมืองไทยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงที่มิได้เป็นไปตามระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน (การเลือกตั้ง) (ศรัณย์ จิระพงษ์สุวรรณ, 2560, หน้า 308) หลังจากการเกิดรัฐประหารปี พ.ศ. 2557 มีปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ เกิดการเปรียบเทียบของนักรัฐศาสตร์ในมิติของระบอบการเมือง เช่น ระบอบประยุทธ์กับระบอบทักษิณ การเปรียบเทียบความคิดทางการเมืองดังกล่าวมีความสำคัญต่อการเมืองการปกครองไทย เพราะเป็นการชี้นำประชาชนให้เกิดการประเมินค่าถึงสิ่งที่ดีกว่า และเกิดความรู้สึกอยากจะนำสิ่งที่ดีกว่ามาปรับใช้ในประเทศไทย (วรรณลดา กันต์โฉม และชัชพันธุ์ ยิ้มอ่อน, 2565, หน้า 406)

การรัฐประหารที่มีผลต่อการปกครองทางการเมืองในภาวะที่การเมืองเกิดความไม่สงบหรือในช่วงที่เกิดวิกฤตทางการเมืองน่าจะเกิดจากสาเหตุต่างๆ ดังนี้ 1) สถานการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมภายในประเทศเกิดความไม่สงบ มีความขัดแย้งทางการเมือง เกิดความแตกแยกในหมู่ประชาชน มีปัญหาทางเศรษฐกิจ การทุจริต คอรัปชั่น และปัญหาสังคมเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง 2) เกิดการรวมกลุ่มชุมนุมเพื่อกดดันการแก้ปัญหาของรัฐบาลจนกลายเป็นสถานการณ์ความรุ่นแรง 3) ความไม่มีเสถียรภาพของสถาบันการเมือง เช่น เกิดความอ่อนแอของสถาบันทางการเมืองของรัฐบาล พรรคการเมือง นักการเมืองขาดเจตนารมณ์ที่แน่วแน่ในการปฏิบัติหน้าที่ทำให้ประชาชนได้รับผลเสีย เมื่อประชาชนได้รับผลกระทบมากก็อาจจะเรียกร้อง ต่อต้านหรือกดดันรัฐบาลด้วยวิธีการต่าง ๆ ก่อให้เกิดการทำสงครามแย่งชิง ปัจจัยสำคัญที่ต้องคำนึงถึงการเริ่มทำสงครามทางการเมือง ก็คือ ระบบเศรษฐกิจ เพราะต้องเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลก อาจจะได้รับการต่อต้านจากทุนนิยมโลกได้ เช่น การกีดกันการค้า เป็นต้น (พระศิลาศักดิ์ สุเมโธ (บุญทอง), สุทัศน์ ประทุมแก้ว และณัฏฐนาถ ศรีเลิศ, 2566, หน้า 1236-1237)

กล่าวได้ว่า การปกครองทางการเมืองผ่านวิธีการรัฐประหารของประเทศไทย หลังรัฐประหาร พ.ศ. 2557 ทำให้ได้ข้อสรุปในเรื่องนี้ว่า ความคิดทางการเมืองในประเทศไทยหลังรัฐประหาร จำแนกได้ 4 ลักษณะ (1) การยึดติดในอุดมการณ์ประชาธิปไตย (2) การแสวงหาความชอบธรรมและแรงสนับสนุน (3) การหาหลักฐานโต้แย้งเพื่อเอาชนะ และ (4) การคิดทบทวนคำตอบ หรือสมมติฐานด้วยการทดสอบด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ เพื่อเสริมสร้างความแข็งแกร่งและความยืดหยุ่นในการพัฒนาประชาธิปไตยให้เหมาะสมกับสภาพบริบทและการพัฒนาของประเทศไทยในอนาคตได้ โดยการนำเอาหลักการบริหารจัดการประเทศที่ดีของรัฐบาลมาประยุกต์ใช้ในการบริหารประเทศให้เกิดความมั่นคง ประชาชนเป็นสุข

หลักการบริหารจัดการประเทศที่ดีในมุมมองของรัฐบาล

การบริหารเป็นการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยบุคคลอื่นในชุดรูปแบบของกระบวนการเบื้องต้นประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการ หรือการอำนวยการ และการควบคุมที่จะขับเคลื่อนให้องค์การบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้โดยการบริหารนั้นเป็นได้ทั้งศาสตร์ คือ มีหลักการ กฎเกณฑ์และทฤษฎี ที่พึงเชื่อถือได้อันเกิดจากการค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์ และเป็นศิลป์ คือ นำหลักการ กฎเกณฑ์และทฤษฎีที่มีอยู่รวมทั้งศาสตร์ด้านอื่น ๆ ไปประยุกต์หรือบูรณาการใช้โดยต้องมีความเหมาะสมแก่บริบทขององค์กรนั้น ๆ (พระครูพิฑูรนคราภิรักษ์ (อนุชาติ นรินฺโท) และพระมหาสุเมฆ สมาหิโต, 2564, หน้า 237) ผู้บริหารจะต้องใช้ความสามารถในการบริหารงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล และเป็นที่ยอมรับของสังคมดังนั้น การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารนั้นจะส่งผลให้เกิดประโยชน์สุขของประชาชน เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐมีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่า ลดขั้นตอนการปฏิบัติงานเกินความจำเป็น มีการปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการให้ทันต่อสถานการณ์ ประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวกและตอบสนองความต้องการ มีการประเมินผลการปฏิบัติราชการอย่างสม่ำเสมอ (พระครูโพธิกิตติคุณ (กิตติพงษ์ สุปณฺโณ), 2561,หน้า 51)

หลักธรรมาภิบาล คือ หลักในการบริหาร การจัดการ การควบคุมดูแลกิจการต่าง ๆ ให้เป็นไปในครรลองธรรม ประกอบด้วยองค์ประกอบ 10 หลัก ได้แก่ (1) หลักประสิทธิผล (2) หลักประสิทธิภาพ (3) หลักการตอบสนอง (4) หลักภาระรับผิดชอบ (5) หลักความโปร่งใส (6) หลักการมีส่วนร่วม (7) หลักการกระจายอำนาจ (8) หลักนิติธรรม (9) หลักความเสมอภาค และ (10) หลักการมุ่งฉันทามติ อันเป็นหลักการพื้นฐานในการสร้างความเป็นธรรมในสังคม เอื้อผลประโยชน์ให้กับคนทุกระดับทั้งในภาครัฐและเอกชน ในเรื่องการเปิดเผย ตรวจสอบได้ และรับผิดชอบในสิ่งที่ตัดสินใจ พุทธธรรมาภิบาลจะทำให้สังคมมีความเข้มแข็งทั้งทางด้านคุณค่าและจิตสำนึกทางสังคม การเมือง วัฒนธรรม จริยธรรม และทางเศรษฐกิจ มีสมรรถนะ มีความโปร่งใสอยู่ร่วมกันด้วยความสุขและความเอื้ออาทรต่อกัน (พระศิลาศักดิ์ สุเมโธ (บุญทอง), สุทัศน์ ประทุมแก้วและณัฏฐนาถ ศรีเลิศ, 2566, หน้า 1239)

กล่าวได้ว่า หลักธรรมาภิบาลมีความสำคัญต่อการบริหารจัดการและเป็นประโยชน์ต่อองค์กร ชุมชน สังคม ประเทศชาติ และสังคมโลกเป็นอย่างมาก เนื่องจากหลักพุทธธรรมาภิบาลเป็นระบบการบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดี คือ การมีส่วนร่วมในการทำงานของบุคลากรในองค์กร มีการประสานระหว่างบุคลากรและผู้บังคับบัญชา มีการเปิดเผยการดำเนินงานด้านการบริหารแบบเบ็ดเสร็จด้วยหลักธรรมาภิบาล คือ การนำหลักธรรมมาบูรณาการโดยการประยุกต์ใช้ในการบริหารประเทศ องค์กร และหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนให้เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น

หลักธรรมาภิบาลกับการบูรณาการทางการเมือง

ในปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการได้ทบทวนและวิเคราะห์หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี เพื่อจะให้หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีมีความง่ายต่อความเข้าใจ สะดวกต่อการจดจำ และนำไปปฏิบัติรวม ทั้งมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพบริบทของประเทศไทย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2555, หน้า 18) หลักธรรมาภิบาล ถือเป็นมิติใหม่ของการบริหารงานภาครัฐ ความคิด Governance หรือ ธรรมรัฐ จึงเป็นการมอบอำนาจการเมืองการปกครองแบบใหม่ที่แข็งทื่อตายตัว แต่ให้ปฏิสัมพันธ์กับภาคประชาชนและให้มีลักษณะแยกย่อยมากขึ้น โดยกระบวนความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐ ภาคสังคม ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไป (พระมหาประกอบ โชติปุญโญ (จุ้ยเย็น), 2561 : 12)

การนำเอาหลักธรรมาภิบาลมาบูรณาการเป็นกรอบในการบริหาร เพื่อให้งานเกิดประสิทธิภาพและเพื่อให้การบริหารองค์กรของผู้บริหารบรรลุตามเป้าหมาย ย่อมต้องอาศัยความเป็นมืออาชีพของการบริหาร โดยการนำเอาหลักธรรมาภิบาลมาบูรณาการในการบริหารองค์กรให้ประสบผลสำเร็จและเป็นการบริหารองค์กรที่ดี ประกอบด้วย 1. หลักประสิทธิภาพ 2. หลักประสิทธิผล 3. หลักการตอบสนอง 4. หลักภาระรับผิดชอบและสามารถตรวจสอบได้ 5. หลักความเปิดเผยและโปร่งใส 6. หลักนิติธรรม 7. หลักความเสมอภาค 8. หลักการมีส่วนร่วมและการพยายามแสวงหาฉันทามติ 9. หลักการกระจายอำนาจ และ 10. หลักคุณธรรมและจริยธรรม โดยการปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มที่และเต็มใจ ซึ่งจะทำให้ผู้บริหาร บริหารงานได้บรรลุเป้าหมายเพิ่มมากขึ้น มีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล สร้างสรรค์ประโยชน์ต่อตนเอง สังคม องค์กร และประเทศชาติ (สุทัศน์ ประทุมแก้ว, ธนู ศรีทอง และภัฏชวัชร์ สุขเสน, 2567, หน้า 1545)

กล่าวได้ว่า หลักธรรมาภิบาล ก็คือ หลักของการปกครอง การบริหาร การจัดการ การควบคุมดูแลกิจการให้ถูกต้องตามทำนอง คลองธรรม นอกจากนี้ยังหมายถึง การบริหารการจัดการที่ดี สามารถนำมาใช้ได้ทั้งองค์กรของรัฐและเอกชน ธรรมที่ใช้ในการบริหารนี้มีความหมายรวมถึงศีลธรรม จริยธรรม และความถูกต้องตามทำนองครองธรรม ที่บุคคลควรนำไปปฏิบัติ ธรรมาภิบาลมีพื้นฐานการดำเนินการอยู่บนกรอบของกฎหมายโดยไม่เลือกปฏิบัติ มีการให้ความเสมอภาคเท่าเทียมกัน และเป็นธรรมกับทุกฝ่าย มีกฎหมายที่เข้มแข็งมีการระบุการลงโทษที่ชัดเจนและมีผลบังคับใช้ได้ จะเป็นสิ่งที่ช่วยพัฒนาระบบการปกครองเพื่อป้องกันการลงโทษที่ชัดเจนและมีผลบังคับใช้ได้

การบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลยุควิถีใหม่

ประเทศไทยก้าวเข้าสู่วิถีชีวิตใหม่หรือที่สังคมเรียกกันว่า ยุค New Normal ตั้งแต่เกิดโรคอุบัติใหม่ คือ โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือโรคโควิด 19 ทำให้องค์กรใช้ชีวิตเปลี่ยนไปจากเดิม ซึ่งเคยทำงานสำนักงานเปลี่ยนมาทำงานที่บ้านหรือ work from home ในสถานการณ์ปัจจุบันของข่าวสารบ้านเมือง สภาพเศรษฐกิจเกิดสภาวะชะลอตัวไม่ว่าจะภาครัฐและเอกชน สถานการณ์แพร่ระบาดของโรคที่ทุกองค์กรต้องเผชิญในครั้งนี้จะต้องใช้หลักธรรมาภิบาลมาบูรณาการในการดำเนินชีวิตให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า เพื่อให้องค์กรเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดี ซึ่งภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์นี้ ได้แก่ จะต้องนึกถึงความเป็นปัจเจกบุคคล มีอุดมการณ์ มีสติปัญญา เป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจ มีความรับผิดชอบ และจัดการทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้ได้ประสิทธิภาพมากที่สุด ซึ่งเป็นภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงพึงมีเมื่อต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ (ศิริกัลยา มานาดี, 2564, หน้า 14)

ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจำเป็นต้องเป็นมีทักษะเป็นแบบผู้นำการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ ที่มีผลกระทบต่อโลกอย่างรวดเร็วและรุนแรง เพื่อการพัฒนาองค์การอย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้สังเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารของผู้นำการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ

1) อิทธิพลทางอุดมการณ์ หมายถึง ผู้นำประพฤติตนเป็นแบบอย่าง ให้เกียรติและเป็นผู้นำผู้ตามด้วยความมั่นใจ ผู้นำต้องมีคุณธรรม และจริยธรรม เพื่อประโยชน์ที่ดีขององค์กร

2) การสร้างแรงบันดาลใจ หมายถึง การจูงใจให้ผู้ติดตามได้รับแรงบันดาลใจให้ความหมายและความท้าทายในการทำงาน ทำให้ผู้ลงทะเบียนมีความตื่นเต้น กระตือรือร้น และสร้างทัศนคติที่ดีและมีความคิดเชิงบวก

3) การกระตุ้นทางสติปัญญา หมายถึง การที่ผู้นำส่งเสริมให้พนักงานตระหนักถึงประเด็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในองค์กร ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ และค้นหาแนวทางใหม่ในการแก้ปัญหาขององค์กร ในมุมมองที่กว้างขึ้น

4) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล หมายถึง ผู้นำให้ความเอาใจใส่และเอาใจใส่ต่อผู้ติดตามของตนเป็นการส่วนตัว ทำให้ผู้ติดตามของตนรู้สึกมีคุณค่าและมีความสำคัญ สามารถใช้หลักธรรมาภิบาลที่ดีโดยเคารพหลักนิติธรรมและความโปร่งใส และเหนือสิ่งอื่นใดต้องเคารพหลักการแห่งความโปร่งใส เพื่อปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรให้สามารถตรวจสอบได้ (ศิริกัลยา มานาดี, 2564, หน้า 21)

ผู้นำการเปลี่ยนแปลงยุควิถีชีวิตใหม่ของผู้บริหารองค์กรเป็นความสามารถที่ผู้บริหารต้องมีทักษะตลอดถึงภาระหน้าที่ในการบริหารจัดการองค์กรให้ผ่านพ้นวิกฤติการณ์ที่เกิดขึ้น โดยวิถี

ชีวิตใหม่เป็นการเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการองค์กรของผู้บริหารให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและภาวะวิกฤติการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน จึงต้องอาศัยผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีประสิทธิภาพด้วยการสร้างแรงบันดาลใจ การให้ความสำคัญรายบุคคล การกระตุ้นทางปัญญา และการบริหารจัดการเทคโนโลยี (พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสีโล (เกตุสุวรรณ์), 2565, หน้า 37) ผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นขั้นตอนการที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง ทัศนคติและสมมุติฐานของสมาชิกในองค์การ และสร้างความผูกพันในการเปลี่ยนแปลง วัตถุประสงค์และกลยุทธ์ขององค์การ แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของผู้นำการเปลี่ยนแปลงนั้น ได้มุ่งเน้นไปที่การใช้ความสามารถในการเปลี่ยนความเชื่อและทัศนคติของผู้ตาม เพื่อให้ทำงานได้บรรลุเหนือกว่าเป้าหมายที่ต้องการ โดยผู้นำจะถ่ายทอดความคิด ประสบการณ์ และกระตุ้นทางด้านความคิดต่าง ๆ ให้แก่ผู้ตามอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ การประยุกต์หลักธรรมาภิบาลซึ่งให้ความสำคัญกับหลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความเสมอภาค หลักความรับผิดชอบ หลักความประหยัด หลักการกระจายอำนาจ หลักการมุ่งเน้นฉันทามติ หลักการตอบสนอง ตามหลักธรรมาภิบาลตของ พ.ร.บ.ระเบียบการบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5 พ.ศ.2545) ตามที่กล่าวแล้วนั้น ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารการในยุคชีวิตวิถีใหม่ ทั้ง 4 ด้าน คือ1) การพยากรณ์ การวางแผน และการจัดการตามนโยบาย 2) การตัดสินใจลงทุนและจัดหาแหล่งเงินทุน 3) การประสานงานและการควบคุม และ 4) การบริหารความเสี่ยง (พธูวิไล เจษฎาดิลก และคณะ, 2566, หน้า 196) จะเห็นได้ว่า ทุกประเทศมีการกำหนดวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายในอนาคตของประเทศ ซึ่งเป็นความปรารถนาสูงสุดร่วมกันของประชาชนของตน โดยมียุทธศาสตร์ชาติเป็นแนวทางในการเตรียม พัฒนา และใช้ทรัพยากร รวมทั้งพลังอำนาจทั้งปวงของชาติ เพื่อนำประเทศไปสู่วิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ ในกรณีของประเทศไทย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 65 ได้บัญญัติไว้ชัดเจนว่า รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติในส่วนของเป้าหมายอนาคต ประเทศไทยได้กำหนดวิสัยทัศน์ 20 ปี ไว้ชัดเจน นั่นคือ “ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” (พหล สง่าเนตร, 2563, หน้า 3)

การบริหารกิจการโดยตั้งอยู่บนหลักนิติธรรม ความมีคุณธรรม หลักความโปร่งใส การมีส่วนร่วม การรับผิดชอบ และความคุ้มค่า ในการบริหารองค์กรโดยวิธีบริหารที่มีพลัง ขับเคลื่อนที่ถูกต้องเป็นธรรม ร่วมกันทำ ร่วมกันจัดการ ร่วมกันรับผิดชอบ แก้ปัญหาพัฒนาไป พร้อมๆ กัน (พระครูโพธิกิตติคุณ (กิตติพงษ์ สุปณฺโณ), 2561, หน้า 53) การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการนั้นจะส่งผลให้เกิดประโยชน์สุขของประชาชน เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ มีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่า ลดขั้นตอนการปฏิบัติงานเกินความจำเป็น มีการปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการให้ทันต่อสถานการณ์ ประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวกและตอบสนองความ

ต้องการ มีการประเมินผลการปฏิบัติราชการอย่างสม่ำเสมอ (พระครูโพธิกิตติคุณ (กิตติพงษ์ สุปญฺโญ), 2561, หน้า 51) แนวทางในการเสริมสร้างประสิทธิภาพทางการปฏิบัติงานที่ดีและเหมาะสมตาม หลักธรรมาภิบาลของบุคลากร ประกอบด้วย

1) ควรมีการจัดกิจกรรม จัดอบรม จัดสัมมนา การพัฒนาทักษะความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลให้ครอบคลุม

2) ควรมีการกำหนดโครงสร้างตาม TOR (Terms of Reference : TOR) โดยแบ่งขอบเขตงานตามภาระหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละคนไว้เป็นอย่างดี

3) ในการปฏิบัติงานที่ต้องระดมสมอง ควรเน้นหลักการมีส่วนร่วมโดยให้อิสระแกบุคลากรทุกคน มีส่วนร่วมในการแสดงออกทางความคิดเห็นอย่างไม่ปิดกั้น เพื่อให้เกิดกระบวนการทางการคิด วิเคราะห์หาสาเหตุ ตลอดจนเกิดการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้

4) ควรมีการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และส่งเสริมให้ความรู้กับบุคลากรในด้านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศให้มีความเข้าใจในเทคโนโลยีมากขึ้น เพื่อต่อยอด เพิ่มพูนศักยภาพของตนเอง ตลอดจนนำมาปรับใช้ในการทำงาน

5) ควรมีการติดตามผล ประเมินผล การปฏิบัติงานของบุคลากรอยู่ตลอดเวลา ทำให้เกิดการบริหารจัดการที่ได้ผลงานที่มีคุณภาพ คุ้มค่า มีประสิทธิภาพ เมื่อเทียบกับเป้าหมาย งบประมาณ และระยะเวลาที่ใช้ไปที่องค์กรวางไว้ (นพวรรณ นารีรักษ์, 2565, หน้า 16-17)

ธรรมาภิบาล เป็นแนวคิดที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง ทั้งองค์การภาครัฐ และภาคเอกชน ได้ให้ความสำคัญและนำแนวคิดนี้ไปประยุกต์ใช้กับการบริหารองค์การ ธรรมาภิบาลเกี่ยวข้องกับการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพสู่ประชาชน โดยมุ่งให้เกิดความเป็นอิสระในการบริหารงาน การลด การควบคุม การกำหนดบทบาทของตนอย่างชัดเจน เพื่อให้การจัดสรรทรัพยากรเป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสม มีกระบวนการตัดสินใจที่โปร่งใส มีกฎ กติกา มารยาทในการบริหารงานก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเป็นส่วนเสริมความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกันแก่ประเทศ (กรมชลประทาน, 2556, หน้า 1)

กล่าวได้ว่า องค์ประกอบของการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลจากหลาย ๆ องค์ประกอบ ทำให้ผู้ศึกษาวิจัยพบว่า หลักการที่สำคัญของธรรมภิบาล คือ การให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน และ ภาคประชาสังคมให้มีการดำเนินงานร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน จึงทำให้หลักธรรมาภิบาลแต่ละที่แตกต่างกันไปบ้าง แต่ก็ยังคงหลักการซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล คือ การมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ ความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ หลักนิติธรรม เพราะทุกองค์การ มีแนวคิดหลักประชาธิปไตยอยู่เบื้องหลัง การดำเนินงาน สนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหาร ทำให้เกิดการบริหารที่มีความโปร่งใส มีความรับผิดชอบ และบริหารโดยอยู่บนฐานของการปฏิบัติตาม

กฎหมาย รวมถึงการดำเนินงานด้วยความคุ้มค่ามีประสิทธิภาพในการบริหารและเกิดประสิทธิผลที่ดีต่อองค์การ เป็นต้น

บทสรุป

การนำเอาหลักหลักธรรมาภิบาลมาเป็นกรอบในการบริหารประเทศ จัดเป็นแนวคิดสำคัญในการบริหารงานและการปกครองประเทศ หลักธรรมาภิบาล จึงนับเป็นกระแสที่ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน ให้ความสนใจและนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานขององค์กร หลักธรรมาภิบาล ประกอบด้วยหลักสำคัญ ประกอบด้วย 1. หลักประสิทธิภาพ 2. หลักประสิทธิผล 3. หลักการตอบสนอง 4. หลักภาระรับผิดชอบและสามารถตรวจสอบได้ 5. หลักความเปิดเผยและโปร่งใส 6. หลักนิติธรรม7. หลักความเสมอภาค 8. หลักการมีส่วนร่วมและการพยายามแสวงหาฉันทามติ 9. หลักการกระจายอำนาจ และ 10. หลักคุณธรรมและจริยธรรม โดยการปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มที่และเต็มใจ ซึ่งจะทำให้ผู้บริหาร บริหารงานได้บรรลุเป้าหมายเพิ่มมากขึ้น มีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล สร้างสรรค์ประโยชน์ต่อตนเอง สังคม องค์กรและประเทศชาติต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมชลประทาน. (2556). *ธรรมาภิบาลกับการบริหารจัดการน้ำชลประทานในมุมมองของผู้รับบริการ ประจำปี งบประมาณ พ.ศ.2556*. กรุงเทพฯ: กลุ่มงานวิเคราะห์นโยบายกองแผนงานกรมชลประทาน.

ธวัชชัย โพธิ์ศรี. (2563). *การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29*. วารสารบริหารการศึกษาบัวบัณฑิต. 20(4), 67.

ศรัณย์ จิระพงษ์สุวรรณ. (2560). *การรัฐประหารกับ “องค์อธิปัตย์” ในสังคมการเมืองไทย*. วารสารศิลปศาสตร์, 13(2), 308.

นพวรรณ นารีรักษ์. (2565). *การปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของบุคลากร สถาบันการสอนวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยขอนแก่น*. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มมร วิทยาเขตอีสาน, 3(1), 16-17.

พธูวิไล เจษฎาดิลก และคณะ. (2566). *การประยุกต์หลักธรรมาภิบาลเพื่อประสิทธิภาพการบริหารการเงินของบริษัทเอกชนในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครในยุคชีวิตวิถีใหม่.* วารสารการบริหารและสังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 6(2), 196.

พระครูพิฑูรนคราภิรักษ์ (อนุชาติ นรินฺโท) และพระมหาสุเมฆ สมาหิโต. (2564). *ทักษะการบริหารกิจการคณะสงฆ์*. วารสารวิจยวิชาการ, 4(2), 237.

พระครูโพธิกิตติคุณ (กิตติพงษ์ สุปณฺโญ). (2561). *การบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธของคณะสงฆ์ภาค 3*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสีโล (เกตุสุวรรณ์). (2565). *ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงยุควิถีชีวิตใหม่ของผู้บริหารสถานศึกษา.* วารสารพุทธอาเซียนศึกษา, 7(1), 37.

พระมหาประกอบ โชติปุญฺโญ (จุ้ยเย็น). (2561). *การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระศิลาศักดิ์ สุเมโธ (บุญทอง), สุทัศน์ ประทุมแก้ว และณัฏฐนาถ ศรีเลิศ. (2566). *พุทธธรรมาภิบาลกับการบริหารจัดการทางการเมืองในสังคมไทย.* วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 11(3), 1236-1237.

พหล สง่าเนตร. (2563). *การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติสู่ยุค "ฐานวิถีชีวิตใหม่ (New Normal)" ด้วย STAR STEMS.* วารสารสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, 11(2), 3.

วรรณลดา กันต์โฉม และชัชพันธุ์ ยิ้มอ่อน. (2565). *การเปรียบเทียบความคิดทางการเมืองของประเทศไทยหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2557.*วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ, 2(4), 406.

ศิริกัลยา มานาดี. (2564). *วิถีชีวิตใหม่ : การใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้นำการเปลี่ยนแปลง.* วารสารวิชาการพระพุทธศาสนาเขตลุ่มแม่น้ำโขง, 4(2), 14.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2555). *หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี*. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

สุทัศน์ ประทุมแก้ว, ธนู ศรีทอง และภัฏชวัชร์ สุขเสน. (2567). การบริหารแบบมีส่วนร่วมและแนวทางพัฒนาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารวิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. *วารสารพุทธศาสตร์ มจร อุบลราชธานี*, 6(1), 1545.

การสื่อสารการตลาดออนไลน์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ

ONLINE MARKETING COMMUNICATION FOR SPIRITUAL TOURISM

[1]ประกายใจ อรจันทร์, [2]ชนกภัทร สารสี, [3]ปุณยรัตน์ กลางบุญมา
และ [4]ตรัยรัตน์ ปลื้มปิติชัยกุล

[1]Pakaychai Orachan, [2]Chanokpat Sansee, [3]Poonyarat Klangbunma
And [4]Trirath Pluempitichaikul

มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น, ประเทศไทย
Sripatum University Khonkaen Campus, Thailand

[1]Pakaychai.or@spu.ac.th

Received: October 2, 2023; **Revised**: November 28, 2023; **Accepted**: December 25,2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายถึงความสำคัญของการสื่อสารการตลาดในธุรกิจ การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ เพื่อการสร้างการรับรู้ ก่อให้เกิดการจดจำ การตัดสินใจท่องเที่ยว การบอกต่อ และการใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น โดยปัจจุบันสื่อออนไลน์ถูกนำมาใช้ในการสื่อสารการตลาดระหว่างผู้ประกอบการการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณกับกลุ่มเป้าหมาย ผ่านช่องทางสื่อออนไลน์ คือ เฟซบุ๊ก อินสตาแกรม LinkedIn ทวิตเตอร์หรือเอ็กซ์ ยูทูป ติ๊กต๊อก อีเมล ไลน์ เว็บไซต์ อินฟลูเอนเซอร์ โดยสื่อออนไลน์เหล่านี้มีรูปแบบการโฆษณาที่หลากหลายในการนำเสนอข้อมูลของสินค้าและบริการ เพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างมี ประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามในการสื่อสารการตลาดออนไลน์ในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณให้ประสบความสำเร็จควรต้องคำนึงถึงการตอบสนองการสื่อสาร การตอบสนองระดับบุคคล ความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย การโฆษณาที่มองไม่เห็น ความสอดคล้องและความเป็นตัวตน

คำสำคัญ : การสื่อสารการตลาด, สื่อออนไลน์, การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ

---

[1] อาจารย์ ดร. สาขาวิชาการออกแบบสื่อสารออนไลน์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น

[2] นักวิชาการอิสระ

[3] นักวิชาการอิสระ

[4] อาจารย์ ดร. สาขาวิชาดิจิทัลทีวีและสื่อออนไลน์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น

Abstract

This article aims to shed light on the importance of marketing communication for the spiritual tourism sector in order to increase revenue and influence travel decisions, memory, awareness, and word-of-mouth marketing. Using a range of online platforms, such as Facebook, Instagram, LinkedIn, Twitter or X, YouTube, TikTok, Paid search advertising, email, Line, websites, and influencers, online media is being utilized to market spiritual tourism enterprises to potential clients. These platforms offer a rangeof advertising styles to effectively reach the intended audience and communicate products, services, and information meant to provoke specific reactions. But in order to be successful in online marketing communication for the spiritual tourism needs to focus on Instant, Interactive, Individualization, Insight, Invisible, Integration and Identity.

Keywords: marketing communication, online media, spiritual tourism

บทนำ

การสื่อสารการตลาดเป็นการดำเนินกิจกรรมทางการตลาดในรูปแบบต่างๆ เพื่อสื่อสารข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสินค้าและองค์กรไปยังกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเกิดการตอบสนองตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ทั้งสร้างการรับรู้ ก่อให้เกิดการจดจำ การตัดสินใจท่องเที่ยว การบอกต่อและการใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น (พิมุกต์ สมชอบ 2017)

ธุรกิจในภาคส่วนต่างๆ จึงมีความจำเป็นต้องทำการสื่อสารการตลาด เพื่อสร้างความเติบโตให้กับธุรกิจ โดยเฉพาะในปัจจุบันความก้าวหน้าของเทคโนโลยี ส่งผลให้รูปแบบการสื่อสารการตลาดเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิง จากใช้สื่อดั้งเดิม เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ป้ายโฆษณาและสิ่งพิมพ์ ส่งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสินค้าและองค์กรไปยังกลุ่มเป้าหมาย ปัจจุบันเมื่อมีสื่อออนไลน์เกิดขึ้น จึงได้กลายเป็นช่องทางการสื่อสารการตลาดที่สำคัญและทรงพลัง เนื่องจากข้อดีที่โดดเด่น คือ ความสะดวก เข้าถึงได้ทุกทีทุกเวลา รวดเร็ว ต้นทุนทางการตลาดต่ำ มีรูปแบบการนำเสนอที่หลากหลาย น่าสนใจ และยังสร้างความสัมพันธ์และความพึงพอใจให้กับกลุ่มเป้าหมายได้เป็นอย่างดี สิ่งเหล่านี้ทำให้สื่อออนไลน์กลายเป็นเครื่องมือสื่อสารการตลาดที่ได้รับความนิยมจากทุกภาคส่วนธุรกิจ จนอาจกล่าวได้ว่าการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อออนไลน์ สามารถสร้างผลกระทบอย่างมากต่อโลกแห่งการตลาด (พิมุกต์ สมชอบ 2017; นธกฤต วันต๊ะเมล์, 2557)

เช่นเดียวกับภาคธุรกิจการท่องเที่ยว พบว่าสื่อออนไลน์เป็นสื่อที่กำลังได้รับความสนใจจากกลุ่มนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่ม (กฤชณัท แสนทวี ภัทธิรา ธีรสวัสดิ์และ ชัชฎา อัครศรีวร นากาโอ

คะ, 2562) และสื่อออนไลน์ยังส่งผลให้พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงไป โดยนักท่องเที่ยวให้ความสนใจแสวงหาข้อมูลผ่านสื่อออนไลน์ และจะค้นหาข้อมูลที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวจากหลายแหล่ง เพื่อประกอบการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวมากขึ้น

จากผลสำรวจผู้บริโภคออนไลน์ของนีลเสน โกลบอล พบว่าผู้บริโภคร้อยละ 70 เห็นว่าความคิดเห็นที่เผยแพร่สู่สาธารณะผ่านสื่อสังคมออนไลน์ สามารถโน้มน้าวความคิดและความรู้สึกของผู้บริโภครายอื่นๆ ให้คล้อยตามได้ และความคิดเห็นเหล่านั้นมีความน่าเชื่อถือมากกว่าสารโฆษณาผ่านสื่อแบบดั้งเดิม (อรพร สุวัณณะสังข์, 2565 น. 5) ดังนั้น ปัจจุบันการใช้สื่อออนไลน์จึงกลายเป็นเครื่องมือที่ดีที่สุดที่จะมีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวโดยตรง (จเร เถื่อนพวงแก้ว ภูริพัฒน์ แก้วตาธนวัฒนา จำเริญ คังคะศรี และลักขณา ธรรมสุภาพงศ์, 2563)

การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Tourism) ถือเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบ หนึ่งที่มุ่งแสวงหาจิตวิญญาณของแต่ละบุคคล หรือเพื่อพักผ่อนทางจิตใจ ช่วยสร้างสมดุลของ ร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ อาจจะเกี่ยวข้องหรือไม่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับศาสนาก็ได้ (Smith, M., & Kelly, C., 2006a). แต่มักจะมีการกล่าวถึงในลักษณะความเชื่อมโยงของการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณกับการท่องเที่ยวเชิงศรัทธา (Faith-Based Tourism) และการท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (Sacred Tourism)) รวมถึงพิธีกรรม แบบแผน และประเพณีที่มาจากศาสนาตะวันออก เช่น พุทธ ฮินดู เป็นต้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณถูกขับเคลื่อนด้วยปัจจัยทั้งฝั่งของทางโลก (Secular) และทางศาสนาไปพร้อมกัน (Cheer, J.M., Belhassen, Y., and Kujawa, J., 2017; Smith M., & Kelly C., 2006a; กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการท่องเที่ยว, 2564)

ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณมีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่อง ส่วนหนึ่งมาจากรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนไทยที่ผูกพันกับศาสนา และบ่อยครั้งที่ผู้คนจะใช้ศาสนาเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจ ด้วยการกราบไหว้สักการะบูชา ขอพร และบนบานสารกล่าว หรือปัจจุบันเรียกว่าการ “มูเตลู” (Mutelu) อันถือเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่อยู่กับสังคมไทยมาอย่างยาวนาน

การมูเตลูในวิถีของคนไทยมีหลากหลายรูปแบบ ทั้งเครื่องรางของขลัง วัตถุมงคล กราบไหว้บูชาสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ จากการสำรวจพบว่าคนไทยมีพฤติกรรมการมูเตลู หรือ “สายมู” และเชื่อในโชคลาง ประมาณ 52.5 ล้านคนหรือร้อยละ 75 โดยแบ่งสัดส่วนตามกลุ่มวัยหรือเจเนอเรชั่น (Generation) โดยพบว่า อันดับ 1 คือ กลุ่ม Gen Y อันดับ 2 คือ กลุ่ม Gen Z อันดับ 3 คือ กลุ่ม Gen X และปัจจุบันด้วยสถานการณ์ความไม่แน่นอนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการใช้ชีวิตของผู้คน ส่งผลให้เกิดความกังวลในความไม่แน่นอนของชีวิต และต้องการที่พึ่งทางใจมากขึ้น (ศุภจิรา ศรีมีธรรม และรัตนวดี เศรษฐจิตร, 2566)

ในความนิยมของการมูเตลู ภาคธุรกิจการท่องเที่ยวจึงนำมาเป็นจุดขาย และสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้จำนวนมาก เมื่อผู้คนพยายามตระเวนเสาะแสวงหาเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ ที่ได้ชื่อว่า“ศักดิ์สิทธิ์”เพื่อทำการมูเตลู ทำให้ในพื้นที่นั้นๆ กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีผู้คนหลั่งไหลไปเยี่ยมชม เกิดเป็นกระแสในการเดินทาง สร้างรายได้ให้แก่วัดหรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ได้อย่างเป็นกอบเป็นกำ เช่น ศาลพระพรหมเอราวัณข้อมูลจากเว็บไซต์ทางการของมูลนิธิทุนท่านท้าวมหาพรหม พบว่า ยอดบริจาคสะสมตั้งแต่ปี 2536-2564 รวมทั้งสิ้น 1,085 ล้านบาท (ไลฟ์สไตล์, 2566) ซึ่งไม่เพียงแต่คนไทยเท่านั้น ชาวต่างชาติเองก็เช่นกัน เช่น ชาวจีน ชาวไต้หวัน ที่มีความเชื่อในเรื่องการมูเตลูพากันเดินทางเข้ามาในประเทศไทย เพื่อไปเยือนยังสถานที่ท่องเที่ยวสายมูชื่อดัง จึงยิ่งทำให้ธุรกิจการมูเตลูยิ่งมีแนวโน้มเติบโตอย่างก้าวกระโดด สร้างเม็ดเงินให้กับประเทศไทยไม่น้อย ซึ่งจากการคาดการณ์มูลค่าการท่องเที่ยวสายมูจะเพิ่มขึ้นจากความถี่ในการเดินทาง และสถานที่ความเชื่อที่มีการค้นพบใหม่ๆ เพิ่มขึ้น จากการสำรวจนักท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณของไทยยังพบว่ามีการเดินทางในกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณเฉลี่ยปีละเกือบ 3 ครั้ง มีค่าใช้จ่ายแต่ละครั้งเฉลี่ย 1,842.65 บาทต่อคน (กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการท่องเที่ยว, 2564)

นอกจากนี้ยังสามารถผลักดันธุรกิจที่เกี่ยวข้องให้เติบโตด้วย จากช่วงปีพ.ศ.2563 - 2565 ธุรกิจกิจกรรมด้านความเชื่อ มีอัตราการจดทะเบียนจัดตั้งธุรกิจเพิ่มขึ้น จากปี พ.ศ. 2563 จดทะเบียนจัดตั้ง 11 ราย ทุนจดทะเบียน 7.59 ล้านบาท ปี พ.ศ. 2564 จัดตั้ง 20 ราย (เพิ่มขึ้น 9 ราย หรือร้อยละ 81.8) ทุน 13.41 ล้านบาท (เพิ่มขึ้น 5.82 ล้านบาท หรือร้อยละ 76.7) ปี พ.ศ. 2565 จัดตั้ง 24 ราย (เพิ่มขึ้น 4 ราย หรือร้อยละ 20.0) ทุน 27.45 ล้านบาท (เพิ่มขึ้น 14.04 ล้านบาท หรือร้อยละ 104.7) (เศรษฐกิจ, 2566) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณมีส่วนผลักดันเศรษฐกิจไทยให้เติบโตในหลายภาคส่วน

บทความนี้จึงจะกล่าวถึงการสื่อสารการตลาดออนไลน์ของการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ประกอบการ ในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้พัฒนาด้านการตลาดของการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ และเตรียมความพร้อมสำหรับการแข่งขันในอนาคต ซึ่งสอดรับกับชวินเจิมขวัญ และกฤษดา เชียรวัฒนสุข (2565) อธิบายไว้ว่า ในการทำการตลาดในยุคปัจจุบัน ต้องคำนึงถึงดังต่อไปนี้

1. อินเทอร์เน็ตในทุกสรรพสิ่ง (Internet of Thing) เนื่องจากเป็นเครือข่ายของวัตถุ อุปกรณ์ พาหนะ สิ่งปลูกสร้างและสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวงจรอิเล็กทรอนิกส์ ระบบซอฟต์แวร์ และการเชื่อมต่อกับระบบเครือข่ายซึ่งทำให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่ถูกเก็บบันทึกไว้ในระบบออนไลน์

2. การวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data Analytics) เป็นข้อมูลทุกอย่างที่อยู่ในองค์กร ทั้งข้อมูลที่มีแหล่งที่มาจากภายในของธุรกิจ และข้อมูลที่มาจากนอกธุรกิจอย่างสังคมออนไลน์ ซึ่งทั้งหมดเป็นข้อมูลที่สามารถนำมาวิเคราะห์ได้หลายวิธี ขึ้นอยู่กับว่าความต้องการนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้ในด้านไหน ปัจจุบันนิยมนำไปเพื่อใช้ในการคาดการณ์ในอนาคต และดูแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นได้

ช่องทางการสื่อสารการตลาดออนไลน์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ

สื่อออนไลน์เป็นเครื่องมือสื่อสารการตลาดที่สำคัญในการส่งข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นเกี่ยวกับสินค้าและบริการของธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ เนื่องจากมีประสิทธิภาพสูง และต้นทุนต่ำกว่าเครื่องมือทางการตลาดอื่นๆ (Al-Zedjali, Al-Harrasi, & Al-Badi, 2014) สื่อออนไลน์ถูกนำมาใช้ในการสื่อสารการตลาดระหว่างผู้ประกอบการการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณกับกลุ่มเป้าหมาย ผ่านช่องทางต่างๆ ดังนี้ (Nesterenko., V., Miskiewicz, R., & Abazov, R., 2023)

1. เฟสบุ๊ก (Facebook) ถือเป็นราชาแห่งการโฆษณาบนสื่อออนไลน์ จนกล่าวได้ว่า “Facebook is the king of social media advertising” มีฐานผู้ใช้ทั่วโลกมากกว่า 3.049 พันล้านคน ทำให้เป็นพื้นที่ที่ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณใช้ในการค้นหา และเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งจากการสำรวจพบว่านักท่องเที่ยวเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารของการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณผ่านช่องทางเฟสบุ๊กมากที่สุดถึงร้อยละ 92.7 (กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการท่องเที่ยว, 2564) และจากผลการวิจัยขนิษฐา พนาวัลย์ (2564) พบว่าการทำการตลาดโดยการเลือกใช้เนื้อหาการสื่อสารบนช่องทางเฟสบุ๊ก มีส่วนช่วยที่ทำให้ยอดขายของโรงแรมเพิ่มมากขึ้น การเลือกใช้รูปแบบและเนื้อหาการสื่อสารที่เหมาะสมทำให้เข้าถึงผู้คนได้จำนวนที่มากขึ้น และช่วยสร้างการรับรู้ให้ได้มากขึ้น อย่างไรก็ตามการสื่อสารการตลาดผ่านเฟสบุ๊กผู้ประกอบการต้องรู้ถึง กลุ่มเป้าหมายที่ต้องการสื่อสารไปถึง โดยประเภทของกลุ่มเป้าหมายของเฟสบุ๊ก ประกอบด้วย

— ผู้ชมตามความสนใจ (Interest-Based Audiences) คือ ผู้ชมตามข้อมูลประชากร เช่น อายุ ความสนใจ พฤติกรรมทั่วไป และภูมิศาสตร์ เป็นต้น

— กลุ่มเป้าหมายที่กำหนดเอง (Custom audiences) คือ การกำหนดกลุ่มเป้าหมายด้วยตนเองจากฐานข้อมูลที่ผู้ลงโฆษณามีสิทธิ์ทำได้อย่างถูกต้อง และยังได้จาก การเก็บรวบรวมผ่านหลายช่องทาง เช่น การนำข้อมูลลูกค้าที่เข้าชมเว็บไซต์ ลูกค้ากดถูกใจโพสต์ เบอร์โทรศัพท์ อีเมล เป็นต้น

– กลุ่มเป้าหมายที่คล้ายกัน (Lookalike audiences) คือ กลุ่มเป้าหมายที่มีความคล้ายและใกล้เคียงกับกลุ่มที่รู้จักอยู่แล้ว เช่น ลูกค้า คนที่เคยลงทะเบียน คนที่เคยเข้า เว็บไซต์ เป็นต้น

2. อินสตาแกรม (Instagram) จากการสำรวจพบว่านักท่องเที่ยวใช้ในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารของการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณมากถึงร้อยละ 32.3 (กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการท่องเที่ยว, 2564) โดยอินสตาแกรมเน้นนำเสนอรูปภาพ วิดีโอที่สะดุดตาและเรื่องราวที่น่าสนใจ สอดคล้องกับผลการศึกษาของศิริรัตนา เปียจำปา (2561) พบว่าเมื่อผู้สื่อสารนำเสนอเนื้อหาที่มีองค์ประกอบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่พัก ร้านอาหาร ผ่านอินสตาแกรม ให้ผู้เข้าชมได้เห็นภาพและข้อมูล เพื่อให้เกิดความชอบและเก็บไปพิจารณาต่อ ซึ่งผู้สื่อสารจะเน้นเนื้อหาภาพ และสร้างค่านิยมในการรับรู้ด้านภาพ ทั้งนี้ภาพที่ผู้สื่อสารนำเสนอต้องเป็นภาพที่เน้นคุณภาพความชัด ไม่เน้นการใช้ฟิลเตอร์ในภาพที่ต้องการ สะท้อนให้เห็นภาพจริงและความเป็นจริง แต่ใช้ฟิลเตอร์ใน ภาพที่ต้องการสื่อความรู้สึกเพิ่มเติม เช่น ความลึกลับ เพื่อให้ได้รูปที่สวยงามและโทนสีให้ ถูกต้องตามจุดประสงค์ของภาพ

นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้อินสตาแกรมต่อการท่องเที่ยวของ István Benedek ที่ได้ศึกษาเรื่อง Instagram as a Tool for Destination Branding ได้กล่าวถึงการใช้อินสตาแกรมเพื่อสร้างค่านิยมและการรับรู้ด้านภาพ เพื่อการไปเยือนสถานที่ท่องเที่ยวพบว่าอินสตาแกรมสามารถสร้างค่านิยมในการรับรู้ด้านภาพ และความตั้งใจในการไปเยือนสถานที่ท่องเที่ยวเป้าหมายได้ เมื่อเทียบกับแพลตฟอร์ม (Platform) สื่อออนไลน์อื่น ๆ เช่น เฟซบุ๊กหรือยูทูป โดยใช้ภาพเป็นสื่อกลางในการส่งภาพและวิดีโอ เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่มีศักยภาพได้เห็นภาพสถานที่ต่างๆ โดยนำเสนอภาพที่มีคุณภาพความละเอียด สูง เนื้อหาที่สร้างจากผู้ใช้ และการใช้แฮชแท็ค (Hashag) ที่ได้รับความนิยม ทำให้เกิดองค์ประกอบที่ประสบความสำเร็จ ซึ่งสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จจะขึ้นอยู่กับการสร้างการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นด้วยภาพที่โพสต์ (Post) ออกไป โดยมีเป็นความเป็นไปได้ที่ผู้ใช้งานจะมีปฏิกิริยาต่อเนื้อหาอย่างการกดไลค์ (Like) และการแสดงความเห็น (István Benedek, 2018 อ้างถึงใน ศิริรัตนา เปียจำปา, 2561 หน้า 23-24)

อย่างไรก็ตาม อินสตาแกรมมีการทำงานคล้ายกับเฟสบุ๊ก แต่แตกต่างกันคือ IG Explore ซึ่งเป็นโฆษณาที่แสดงบนฟีด (Feed) สำรวจของอินสตาแกรม และมีการเข้าชมจำนวนมาก และอาจสามารถสร้างผลกำไรให้กับผู้ประกอบการได้อย่างดีอีกด้วย

3. LinkedIn เป็นศูนย์รวมของความเป็นมืออาชีพ เป็นการสื่อสารการตลาดเพื่อเจาะเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่เป็นคนวัยทำงาน หรือกลุ่มธุรกิจอื่น ๆ อาทิ โพสต์ข้อมูลเกี่ยวกับธุรกิจบนหน้าฟีดลักษณะเดียวกับเฟสบุ๊ก การเขียนบทความลงบนบล็อกของ LinkedIn หรือเข้าร่วมกลุ่ม ขณะที่ผู้ประกอบการขนาดเล็กสามารถสร้างชื่อเสียง หรือสร้างภาพลักษณ์ได้ด้วยเนื้อหา รูปภาพ

วิดีโอ ที่เป็นการสนับสนุนองค์กร (The Digital Tips, 2023) นอกจากนี้ยังสามารถกำหนดกลุ่มเป้าหมายผู้เชี่ยวชาญได้อย่างแม่นยำ ตามอุตสาหกรรม ขนาดบริษัท หรือตำแหน่งงาน และยังสามารถสร้างความสัมพันธ์ทางธุรกิจในอุตสาหกรรมนั้น ๆ ได้ด้วย

4. ทวิตเตอร์ หรือเอ็กซ์ (Twitter or X) เป็นพื้นที่อันทรงพลังสำหรับผู้ประกอบการขนาดเล็กในการเข้าร่วมการสนทนาตามความนิยมในเรื่องต่างๆ ซึ่งไม่ใช่แค่การโฆษณาเท่านั้น แต่ยังสามารถเป็นกระบอกเสียงได้ด้วย

5. ยูทูป (YouTube) ถือเป็นเป็นเครื่องมือค้นหาที่ใหญ่ที่สุดบนอินเทอร์เน็ต รองจากกูเกิ้ล (Google) กลุ่มคน Gen Z ที่จะมาเป็นกำลังหลักในการจับจ่ายในอนาคต ใช้เวลาอยู่กับยูทูป โดยอ้างอิงจากสถิติจากกูเกิ้ล พบว่าร้อยละ 87 ของคนไทยมองว่ายูทูป มีเนื้อหาที่หาดูที่อื่นไม่ได้ นอกจากนี้คนไทยยังใช้ยูทูปค้นหา สร้างแรงบันดาลใจ และศึกษาเกี่ยวกับสินค้าและบริการที่ตนเองสนใจมาอย่างยาวนาน เนื่องจากความเฉพาะตัวของครีเอเตอร์ (Creator) บนยูทูป ที่มีความจริงใจในการรีวิวสินค้าได้สนุกน่าติดตาม และสามารถมอบประสบการณ์ที่ทำให้ผู้ชมรู้สึกร่วมไปด้วยได้ รวมถึงผู้ชมยังรู้สึกไว้วางใจ ซึ่งผู้ชมและครีเอเตอร์ได้สร้างความสัมพันธ์ต่อกัน ซึ่งผู้ชมมองว่าครีเอเตอร์เป็นเหมือนเพื่อนที่ไว้ใจได้ ยูทูปจึงมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการตัดสินใจซื้อของผู้คน (Kullawat Jitmaneeroj and Irene Boonwikrom, 2024)

6. ติ๊กต๊อก (TikTok) เป็นแหล่งรวมวิดีโอแบบสั้น สามารถใช้ประโยชน์จากโฆษณาในฟีด เพื่อบูรณาการเข้ากับการเลื่อนที่ไม่มีที่สิ้นสุดของผู้ใช้ และสามารถกำหนด แฮชแท็กของสินค้าหรือบริการ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ และอาจทำให้ชื่อสินค้าหรือบริการนั้นๆ กลายเป็นหัวข้อที่ได้รับความนิยม สำหรับผู้ใช้ติ๊กต๊อกส่วนใหญ่ที่ถือเป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก (Main Target Group) อายุระหว่าง 18-24 ปี และอายุเฉลี่ยของผู้ใช้ระหว่าง 13 - 34 ปี โดยพฤติกรรมของผู้ใช้ปัจจุบันก็มักจะชอบเนื้อหา (Content) ที่สั้น สนุกสนาน ไม่เครียด และเป็นวีดีโอ ติ๊กต๊อกจึงเข้ากับพฤติกรรมของผู้ใช้ในปัจจุบันทุกอย่าง (Pea Tanachote. ม.ป.ป)

7. Paid search คือ การโฆษณาบนการค้นหาที่เสียค่าใช้จ่าย เช่น โฆษณา Google ซึ่งจ่ายเงินเพื่อให้โฆษณาปรากฏ เมื่อมีผู้พิมพ์คำค้นหาเฉพาะลงในแถบค้นหา

8. อีเมล (Email) เป็นการสื่อสารการตลาดที่มีจุดประสงค์เพื่อใช้ในการประชาสัมพันธ์การโฆษณาสินค้าและบริการใหม่ ๆ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การส่งเสริมการตลาด (Promotion) และสร้างความภักดี (Loyalty) หากผู้รับอีเมลให้ความยินยอมในการรับข่าวสารจะสามารถเพิ่มโอกาสในการขายได้มากขึ้น อย่างไรก็ตามอีเมลถือเป็นเครื่องมือสื่อสารการตลาดที่มีค่าใช้จ่ายต่ำมาก และหากกลุ่มเป้าหมายยอมรับและติดตามข่าวสารขององค์กรจะทำให้สามารถ

จัดกลุ่มของกลุ่มเป้าหมาย และส่งข้อมูลข่าวสารไปหาผู้รับแต่ละคนได้ตรงจุด (On-point) มากขึ้น (The Growth Master Team. ม.ป.ป)

9. ไลน์ (Line) เป็นช่องทางการสื่อสารที่มีจำนวนผู้ใช้มากที่สุดในประเทศไทย เมื่อนำมาใช้ในการสื่อสารการตลาดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ จะสามารถช่วยในการเข้าถึงผู้กลุ่มเป้าหมายจำนวนมากได้อย่างรวดเร็ว และปัจจุบันไลน์มีระบบรองรับกลุ่มธุรกิจขายสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์ จึงทำให้กลุ่มเป้าหมายสามารถติดตามข่าวสาร และสื่อสารกับผู้ประกอบการได้สะดวกมากยิ่งขึ้น

10. เว็บไซต์ (Websites) เว็บไซต์เปรียบเสมือนที่ตั้งของธุรกิจบนโลกออนไลน์ สร้างความน่าเชื่อถือ เป็นแหล่งข้อมูลสินค้า การสร้างการรับรู้ และการปฏิสัมพันธ์กับผู้บริโภค

11. อินฟลูเอนเซอร์ (Influencer) คือ ช่องทางการสื่อสารการตลาดที่อาศัยบุคคลที่มีผู้ติดตามหรือมีชื่อเสียง (Influencer) ในการนำเสนอสินค้าหรือบริการ ให้เป็นที่รู้จักผ่านการเนื้อหา (Content) ที่เผยแพร่ในสื่อออนไลน์ของตัวเอง เพื่อโน้มน้าวใจกลุ่มเป้าหมาย

รูปแบบของการโฆษณาออนไลน์

การโฆษณาถือเป็นเครื่องมือสื่อสารการตลาดที่ผู้ประกอบการใช้อย่างกว้างขวาง เพื่อนำเสนอ ข้อมูล สินค้าและบริการ การสร้างเนื้อหา (Content) ที่น่าสนใจ ด้วยรูปแบบโฆษณาที่แตกต่างกัน จะทำให้กลุ่มเป้าหมายเกิดการตอบสนองตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ และเข้าถึงได้อย่างมีประสิทธิภาพ การโฆษณาออนไลน์จึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณควรนำมาใช้ในการสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งในปัจจุบันมีรูปแบบการโฆษณาออนไลน์ที่หลากหลายที่จะทำให้ธุรกิจมีกำไรมากกว่าวิธีการโฆษณาแบบเดิมๆ โดยเฉพาะผู้ประกอบการขนาดเล็กจะได้รับประโยชน์อย่างมาก (Ali A., Jiramath P., 2023; Brandi, 2024; Instagram Business Team, 2021; The Growth Master Team (ม.ป.ป); STEPS Academy 2017) โดยรูปแบบการโฆษณาผ่านสื่อออนไลน์มี ดังนี้

1. IMAGE ADS หรือ โฆษณาแบบรูปภาพเดี่ยว เป็นที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย ออกแบบง่าย รวดเร็ว แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการออกแบบ การวางดีไซน์ และการเขียนคำ ที่ต้องดึงดูดกลุ่มเป้าหมายได้มากยิ่งขึ้น

2. VIDEO ADS หรือโฆษณาวิดีโอ มักใช้ในการประชาสัมพันธ์แนะนำสินค้า สอนวิธีการใช้งาน หรือรวมรีวิว (Review) ได้หลากหลาย ซึ่งสามารถดึงดูดความสนใจได้ดีกว่าแบบรูปภาพ

3. CAROUSEL ADS คือ โฆษณาที่เป็นช่องใส่รูปภาพหรือคลิปวิดีโอขนาดเล็กต่อๆ กันไม่เกิน 10 รูปภาพ คล้ายกับแคตตาล็อก (Catalog) สามารถเลื่อนผ่านซ้ายขวาได้บนหน้าจอมือ

ถือ หรือด้วยการกดปุ่มลูกศรบนคอมพิวเตอร์ Carousel สามารถช่วยเพิ่มยอด การมีส่วนร่วม (Engagement) ได้ดี

4. COLLECTION ADS โฆษณานี้จะปรากฏบนมือถือเท่านั้น สามารถแสดง รูปภาพหรือวิดีโอได้ 5 รูปภาพ โดยผู้ชมสามารถกดซื้อสินค้าหรือบริการได้ โดยโฆษณา ประเภทนี้จะประกอบด้วยรูปหน้าปก ตามด้วยรูปภาพหรือวิดีโอแสดงสินค้าไล่เลียงลงมา

5. INSTANT EXPERIENCE คือโฆษณาที่แสดงผลเต็มหน้าจอ เมื่อเข้าไปชมบนมือถือ

6. LEAD ADS จะมีรูปแบบหรือเทมเพลต (Templet) ไม่แตกต่างจากโฆษณาข้างต้นมากนัก ซึ่งจะใส่รูปภาพหรือวิดีโอได้เช่นกัน แต่แตกต่างตรงลักษณะการทำงาน คือ เมื่อผู้ชมกดเข้าโฆษณา เฟสบุ๊กจะพาเข้าไปยังฟอร์มที่ตั้งไว้ให้กรอกข้อมูลให้ครบ แล้วกดยืนยัน หลังจากที่ได้ส่งข้อมูลไปเรียบร้อยแล้ว ระบบจะบันทึกไม่ให้เห็นโฆษณานั้นอีกต่อไป ทำให้ไม่รบกวนมากเกินไป และออกแบบมาเพื่อใช้บนมือถือเท่านั้น

7. DYNAMIC ADS สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ 2 วิธี คือ ช่วยโฆษณาสินค้าให้ตรงตามกลุ่มผู้ใช้งานเป้าหมายที่มีความสนใจตรงกับสินค้าตัวนี้มากที่สุด และเป็นโฆษณากระตุ้นกลุ่มเป้าหมายที่เคยเข้ามาที่หน้าเว็บไซต์ หรือมีความสนใจตรงกับสินค้าแล้วแต่ไม่ได้ซื้อ

8. MESSENGER ADS คือ ช่องกล่องข้อความ สามารถเข้าถึงผู้ใช้งานได้มากกว่า 1.3 พันล้านคน ผู้ใช้งานจะเห็นโฆษณาในแถบช่องแชท (Chat) มาพร้อมปุ่ม CTA เมื่อกดเข้าไปจะมีรายละเอียดของสินค้าหรือบริการอยู่ข้างใน หรือลิงก์ (Link) ไปที่ Landing Page ของผู้ประกอบการเอง

9. STORIES ADS โฆษณารูปแบบนี้จะปรากฏคั่นกลางระหว่าง Organic Stories ทั่วไป สามารถเข้าถึงได้ทั้งบนเฟสบุ๊กและอินสตาแกรม

10. Reel Ads เป็นโฆษณาแบบเต็มหน้าจอในแนวตั้งคล้ายกับ STORIES ADS จะปรากฏระหว่างคลิป Reels โฆษณาเหล่านี้จะวนซ้ำกับคลิป Reels ทั่วไป ซึ่งผู้คนสามารถแสดงความคิดเห็น ถูกใจ ดู บันทึก และแชร์ได้

11. AR ADS (AUGMENTED REALITY ADS) จะมีฟีเจอร์ที่เป็นฟิลเตอร์หรือแอนิเมชั่น (Animation) ที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับคนจริงๆ ซึ่งสามารถทดลองสินค้าผ่านการใช้งานเทคโนโลยีนี้ได้

12. Text ads คือ การโฆษณาที่มีเฉพาะข้อความ อาจใช้กรณีที่ไม่สามารถใช้วิดีโอหรือรูปภาพได้ โดยข้อความต้องดึงดูดความสนใจได้ดี

13.Banner Ads ป้ายโฆษณาออนไลน์ที่ปรากฏอยู่ในเว็บไซต์และแอปพลิเคชันต่าง ๆ ทำหน้าที่สร้างการรับรู้ถึงตราสินค้า สามารถช่วยกระตุ้นความสนใจ และดึงดูดผู้ชมให้กดเข้าไปดูมากขึ้นได้

14.In-App Ads คือโฆษณาที่อยู่ในแอปพลิเคชัน (Application) บนมือถือ เพื่อเข้าถึงผู้ชมอย่างมีประสิทธิภาพ ในพื้นที่ที่พวกเขามีส่วนร่วม ผู้ประกอบการสามารถสร้างและจัดการโฆษณา ผ่านเครือข่ายโฆษณาบนมือถือหรือแพลตฟอร์ม เช่น Google Ad Mob โดยมีรูปแบบแตกต่างกันไป ตั้งแต่แบนเนอร์ไปจนถึงโฆษณาแบบเต็มหน้าจอ มีวิธีนำเสนอหลากหลายเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ใช้

15.Native advertising คือ การโฆษณารูปแบบหนึ่ง อยู่ในรูปแบบของเนื้อหา (Content) ที่เน้นให้ประโยชน์ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายรู้สึกอยากเข้าใกล้สินค้าหรือบริการมากที่สุด ทำให้ไม่รู้สึกเหมือนกับโฆษณา เช่น เนื้อหาแนะนำ (Recommended Content) เรื่อง ที่น่าสนใจ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามในการสื่อสารการตลาดออนไลน์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณให้ ประสบความสำเร็จนั้น สิ่งที่ผู้ประกอบการควรคำนึงถึง คือ (ปิยะ วราบุญทวีสุข, 2553)

1. ด้านการตอบสนอง (Instant) สื่อออนไลน์ต้องสามารถตอบสนองกลุ่มเป้าหมายได้ในทันที และสิ่งที่นำมาสนทนากันหรือเนื้อหาต้องทันสมัย ทันเหตุการณ์ จึงจะสามารถจูงใจให้คนที่ติดตามและเข้ามามีส่วนร่วมได้มาก

2. ด้านการสื่อสาร (Interactive) ต้องเป็นการสื่อสารสองทาง (Two-way Communication) ระหว่างผู้ประกอบการและกลุ่มเป้าหมาย หรือสมาชิกในเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง

3. ด้านการตอบสนองระดับบุคคล (Individualization) ต้องสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ ซึ่งสื่อออนไลน์ต้องมีกิจกรรมที่สามารถให้กลุ่มเป้าหามายเป็นผู้เลือกได้ และเป็นการสื่อสารในระดับบุคคลแบบตัวต่อตัว (Person-to-Person) นอกจากกิจกรรมที่นำมาสร้างในสื่อออนไลน์แล้ว ยังต้องเข้าใจในกลุ่มเป้าหมายด้วย

4. ด้านความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย (Insight) ผู้ประกอบการต้องมีความเข้าใจกลุ่มเป้าหมาย มีการวิเคราะห์แรงจูงใจและความต้องการที่แท้จริง ก่อนที่จะทำกิจกรรม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดี เพื่อให้ติดตามสื่อออนไลน์ขององค์กรอยู่เสมอ

5. ด้านการโฆษณาที่มองไม่เห็น (Invisible) หากมีการสื่อสารการตลาดทั้งการโฆษณาหรือการส่งเสริมการขาย เพื่อกระตุ้นยอดขายแล้ว ต้องทำให้กลุ่มเป้าหมายไม่รู้สึกว่าเป็นการยัดเยียด หรือพยายามที่จะขายสินค้าหรือบริการมากจนเกินไป

6. ด้านความสอดคล้อง (Integration) การใช้สื่อออนไลน์ต้องสัมพันธ์กับธุรกิจที่มีอยู่จริง และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ขัดแย้งทั้งในลักษณะทางกายภาพ รวมไปถึงสินค้าหรือบริการที่นำเสนอด้วย เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายไม่สับสน

7. ด้านความเป็นตัวตน (Identity) ผู้ประกอบการต้องแสดงความเป็นเอกลักษณ์ที่ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นตราสินค้า สินค้า หรือบริการ เมื่อกลุ่มเป้าหมายเห็นจะสามารถจดจำได้ทันที ดังนั้นสื่อออนไลน์จึงเป็นช่องทางหนึ่งที่สำคัญ ที่จะทำให้สามารถจดจำตราสินค้า และเอกลักษณ์ขององค์กรได้อย่างดี

โดยสรุป การสื่อสารการตลาดในธุรกิจท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ เพื่อการสร้างการรับรู้ก่อให้เกิดการจดจำ การตัดสินใจท่องเที่ยว การบอกต่อ และการใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น โดยปัจจุบันสื่อออนไลน์ถูกนำมาใช้ในการสื่อสารการตลาดระหว่างผู้ประกอบการการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณกับกลุ่มเป้าหมาย ผ่านช่องทางสื่อออนไลน์ต่างๆ อย่างไรก็ตามในการสื่อสารการตลาดออนไลน์ให้ประสบความสำเร็จนั้น สิ่งที่นักการตลาดควรต้องคำนึงถึงการตอบสนอง การสื่อสาร การตอบสนองระดับบุคคล ความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย การโฆษณาที่มองไม่เห็น ความสอดคล้อง และความเป็นตัวตน เพื่อจะทำให้การสื่อสารการตลาดมีประสิทธิผลมากที่สุด

เอกสารอ้างอิง

กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการท่องเที่ยว. (2564). *Tourism Economic รายงานภาวะเศรษฐกิจการท่องเที่ยว. 2(1).* บริษัท เอ็กเซลเลนท์บิสเนส แมเนจเม้นท์ จำกัด, กรุงเทพมหานคร.

กฤชณัท แสนทวี ภัทธิรา ธีรสวัสดิ์ และ ชัชฎา อัครศรีวร นากาโอคะ. (2562). *แนวทางการจัดการนวัตกรรมการสื่อสารการตลาดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน.* วารสารวิจัยเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้. *2*(1). 1-11.

ขนิษฐา พนาวัลย์. (2564). *การศึกษาประสิทธิผลของการสื่อสารการตลาดดิจิทัลผ่านแพลตฟอร์มเฟซบุ๊ก (Facebook) ของธุรกิจโรงแรมขนาดเล็ก แบรนด์ Eden Boutique Hotel กรณีศึกษาเนื้อหาการสื่อสาร (Content) ที่สามารถดึงดูดผู้บริโภคให้เกิดการมีส่วนร่วมและเกิดยอดขาย.* (การค้นคว้าอิสระ). มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

จเร เถื่อนพวงแก้ว ภูริพัฒน์ แก้วตาธนวัฒนา จำเริญ คังคะศรี และลักขณา ธรรมสุภาพงศ์. (2563). *การใช้สื่อออนไลน์เพื่อส่งเสริมการตลาดของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดจันทบุรี.* รายงานสืบ เนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ วิทยาลัยนครราชสีมา ครั้ง

ที่ 7 ประจำปี 2563 หัวข้อ “นวัตกรรม เพื่อสุขภาพและสังคมในยุคดิจิตอล” (น. 819-828). วิทยาลัยนครราชสีมา.

ชวิน เจิมขวัญ และกฤษดา เชียรวัฒนสุข. (2565). *กลยุทธ์การตลาดในยุคปกติใหม่สำหรับผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตร.* วารสารวิชาการการตลาดและการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. 9(2). 17-37.

นธกฤต วันต๊ะเมล์. (2555).*การสื่อสารการตลาด.* สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พิมุกต์ สมชอบ. (2017). *โมเดลกลยุทธ์การสื่อสารการตลาดเพื่อดึงดูดการท่องเที่ยวจังหวัดอุบลราชธานี.* วิจัยและประเมินผลอุบลราชธานี

ปิยะ วราบุญทวีสุข. (2553). *สังคมออนไลน์กับการทำธุรกิจ: แนวทางการทำการตลาด.* วารสารนักบริหาร, 30(2), 181-185.

ไลฟ์สไตล์. (9 พฤจิกายน, 2566). *"ท้าวมหาพรหม" โรงแรมเอราวัณ ยอดบริจาคพันล้าน! นำเงินไปทำอะไรบ้าง?.* bangkokbiznews.com. https://www.bangkokbiznews.com/lifestyle/1036686

ศุภจิรา ศรีมีธรรม และรัตนวดี เศรษฐจิตร. (2566). *กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดด้วยความเชื่อมูเตลูในยุคดิจิทัล.* วารสารนวัตกรรมสื่อและการสื่อสาร. *2*(1). 2522-0498.

เศรษฐกิจ. (มีนาคม 1, 2566). *"มูเตลู" ธุรกิจดาวเด่น รายได้รวมปี 64 เพิ่มขึ้นกว่า 113%.* ไทยพีบีเอส. https://www.thaipbs.or.th/news/content/325080

ศิริรัตนา เปียจำปา. (2561). *เนื้อหาการนำเสนอเพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวไทยผ่านอินสตาแกรม Pearypie.* (การค้นคว้าอิสระ). มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

อรพร สุวัณณะสังข์. (2565). *การพัฒนานวัตกรรมการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อออนไลน์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกรณีศึกษาวัฒนาธรรมเพอรานากัน.* (ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.

Al-Zedjali, K.H., Al-Harrasi, A. & Al-Badi, A. (2014). Motivations for using social networking sites by college students for educational purposes. *International Journal of Social, Management, Economics and Business Engineering*, *8*(8). 2536-2539.

Ali A. (August 3, 2023). Online Advertising: All You Need to Know (2024 Updated). semrush.com. https://www.semrush.com/blog/online-advertising/#types-of-online-advertising

Jiramath P. (November 8, 2023). Banner คืออะไร? สำคัญอย่างไรกับเว็บไซต์ อัปเดตขนาดแบนเนอร์ล่าสุด และทำแบบไหนถึงจะดี. https://funnel.in.th/what-is-banner/

Brandi. (February 8, 2024). Online Advertising: Everything You Need To Know in 2024. https://www.lyfemarketing.com/blog/best-online-advertising/

Cheer, J.M., Belhassen, Y., and Kujawa, J. (2017), "The search for spirituality in tourism: Toward a conceptual framework for spiritual tourism", Tourism Management Perspectives, Vol. 24, 252-256. https://doi.org/10.1016/j.tmp.2017.07.018.

Instagram Business Team. (มิถุนายน 16, 2021) มารู้จักกับโฆษณาใน Reels บน Instagram: เ ติ บ โ ต แ ล ะ เ ข้ า ถึ ง ลู ก ค้ า ร า ย ใ ห ม่ . business.instagram.com. https://business.instagram.com/blog/introducing-instagram-reels-ads?locale=th_TH

Kullawat Jitmaneeroj and Irene Boonwikrom. (September, 2024). เปิ ด 3 เ ห ตุ ผ ล ที่ YouTube เ ป็ น แ พ ล ต ฟ อ ร์ ม ที่ ค ร อ ง พื้ น ที่ ใ น ใ จ ค น ไ ท ย . Thinkwithgoogle. https://www.thinkwithgoogle.com/intl/th-th/marketing-strategies/video/connecting-with-viewers-where-it-matters/

Nesterenko., V., Miskiewicz, R., & Abazov, R. (2023). Marketing Communications in the Era of Digital Transformation. Virtual Economics, 6(1), 57-70. https://doi.org/10.34021/ve. 2023.06.01(4)

Pea Tanachote. (ม.ป.ป). 5 เหตุผลที่นักการตลาดอย่างคุณต้องเริ่มสนใจแพลตฟอร์มสุดฮิตที่ชื่อว่า TikTok. Tgm. https://thegrowthmaster.com/blog/tiktok-for-marketer

Smith, M., & Kelly, C. (2006a). Holistic Tourism: Journeys of the Self? Tourism Recreation Research, 31(1), 15-24. doi:10.1080/02508281.2006.11081243.

STEPS Academy (กรกฎาคม 15, 2017) Native Ads เรื่องที่นักการตลาดและผู้ประกอบการไม่ควรพลาด ในยุคที่โฆษณา Banner ไม่ได้ผล. Step Academy. https://stepstraining.co/strategy/native-ads-things-to-know

The Digital Tips. (December 24, 2023). LinkedIn Marketing คืออะไร ยังน่าสนใจอยู่ไหมในปี 2024. Digital Tips. https://thedigitaltips.com/blog/marketing/linkedin-marketing/

The Growth Master Team. (ม.ป.ป). กลยุทธ์ Email Marketing คืออะไร? อีกหนึ่งความได้เปรียบทางการตลาด ที่ธุรกิจไม่ควรมองข้าม. Tgm. https://thegrowthmaster.com/blog/email-marketing-strategy

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

กุฏิชีวาภิบาล: พระแข็งแรง วัดมั่นคง และชุมชนเป็นสุข

MONK'S DWELLING PALLIATIVE CARE: STRONG MONK SECURE TEMPLE AND BEATIFIC COMMUNITY

[1]พระราชสิทธิเวที (วิรัติ วะสะศิริ) และ [2]กวีภัทร ฉาวชาวนา

[1]Phrarat Sittivatee (Wirat Vasasiri) and [2]Kaweephat Chawchawna

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[2]kaweephat.ch@gmail.com

Received: October 9, 2023; **Revised**: November 21, 2023; **Accepted**: December 31,2023

บทคัดย่อ

กุฏิชีวาภิบาล (Monk's Dwelling Palliative Care) คือ สถานที่ในวัดที่ให้การพำนักดูแลเยียวยาคุณภาพชีวิตสำหรับพระภิกษุสงฆ์ที่อาพาธในระยะท้าย ซึ่งมีความปรารถนาในความสุขทางใจตามหลักพระธรรมวินัยในพื้นที่และสภาพแวดล้อมที่คุ้นเคยในช่วงระยะเวลาสุดท้ายแห่งชีวิต ทั้งนี้ลักษณะของกุฏิชีวาภิบาลเน้นการขับเคลื่อนโดยให้พระสงฆ์ดูแลตนเอง และพระสงฆ์ดูแลซึ่งกันและกัน รวมถึงมีฐานแนวคิดของกุฏิชีวาภิบาลที่เกิดจากโรงพยาบาลสงฆ์ร่วมกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในปี พ.ศ. 2565 ได้จัดทำโครงการกุฏิสงฆ์อาพาธ ซึ่งเป็นโครงการที่นำไปสู่นโยบายของกระทรวงสาธารณสุขปี พ.ศ. 2567 ข้อที่ 8 (Quick win) เรื่องสถานชีวาภิบาล เพื่อให้มีการจัดตั้งสถานที่ดูแลผู้ป่วยติดเตียงและผู้ป่วยระยะท้าย หรือการดูแลผู้ป่วยที่บ้าน ที่มีลักษณะการดูแลแบบประคับประคอง โดยบุคลากรผู้ดูแลพระภิกษุอาพาธระยะท้าย เรียกว่า พระคิลานุปัฏฐาก ทำหน้าที่ดูแลสุขภาพพระสงฆ์อาพาธระยะท้ายอย่างมีประสิทธิภาพและผ่านการอบรมถวายความรู้ตามหลักสูตร "การดูแลพระอาพาธระยะท้ายของพระคิลานุปัฏฐาก"สำหรับในปี พ.ศ. 2567 มีวัดนำร่องในการจัดตั้งกุฏิชีวาภิบาลในประเทศไทยจำนวน 5 แห่ง ได้แก่ 1) วัดท่าประชุม

---

[1]รองศาสตราจารย์ ดร., ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พิจิตร

[2]อาจารย์ ดร., สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พิจิตร

จังหวัดขอนแก่น (เขตสุขภาพที่ 7) 2) วัดทับคล้อ จ.พิจิตร (เขตสุขภาพที่ 3) 3) วัดบุญนารอบ จ.นครศรีธรรมราช (เขตสุขภาพที่ 11) 4) วัดสังฆทาน จ.นนทบุรี (เขตสุขภาพที่ 4) และ 5) วัดไทรพระราม 3 กรุงเทพมหานคร (เขตสุขภาพที่ 13) และกรมการแพทย์โดยโรงพยาบาลสงฆ์มีเป้าหมายที่จะจัดตั้งกุฏิชีวาภิบาลให้ครบทุกเขตสุขภาพ ให้แล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2570 เพื่อดูแลสุขภาพพระสงฆ์อาพาธระยะท้ายที่วัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : กุฏิชีวาภิบาล; สถานชีวาภิบาล; การดูแลแบบประคับประคอง

Abstract

Monk’s Dwelling Palliative Care, It is one of the places in the temple. For patients who are monks In the end, there is happiness and comfort during the farewell period of life. In this regard, the characteristics of Kutijiwapiban emphasize driving the monks to take care of themselves. and monks take care of each other And there is a foundation of the concept of Kuti Chivapiban that occurred in 2022. The monks hospital has joined with Chulalongkorn Rajavidyalaya University. Create a project for sick monks' quarters This is a project that leads to compliance with the Ministry of Public Health policy in 2024, item 8 (Quick win). Cheewabhibaln Palliative Care Center To provide a place to care for bedridden patients and terminally ill patients. or caring for patients at home that has the characteristics of palliative care By personnel taking care of monks who are terminally ill, called Phra Kilanupattaka Responsible for providing effective health care to terminally ill monks through training and offering knowledge according to the curriculum “Caring for Phra Kilanupattha's final illness” For the year 2024, there are 5 pilot temples in the establishment of Chivapiban kuti in Thailand: 1) Tha Prachum Temple, Khon Kaen Province. (Health Zone 7) 2) Wat Thap Klo, Phichit Province (Health Zone 3) 3) Wat Bunnarop, Nakhon Si Thammarat Province (Health District 11) 4) Wat Sangkhathan, Nonthaburi Province (Health District 4) and 5) Wat Sai Rama 3, Bangkok. (Health District 13) and the Medical Department through the Priest Hospital aim to Palliative Care Kuti wards in every health district. To be completed in 2027 to effectively care for the health of terminally ill monks at the temple.

Keywords : Monk’s Dwelling Palliative Care; Palliative Care Center; Palliative Care

บทนำ

กระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดนโยบายการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2567 เพื่อยกระดับโครงการ 30 บาทพลัส โดยมุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในทุกมิติด้านสุขภาพ โดยเฉพาะการส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรค รวมถึงการดูแลรักษาและการฟื้นฟูสภาพร่างกาย เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย "ประชาชนคนไทยสุขภาพดี ประเทศไทยสุขภาพดี" (กระทรวงสาธารณสุข, 2567) ทั้งนี้ การจัดตั้งสถานชีวาภิบาลเป็นหนึ่งในนโยบายสำคัญที่มุ่งเน้นการดูแลผู้ป่วยที่มีภาวะพึ่งพิง ผู้ป่วยระยะท้าย รวมถึงผู้สูงอายุติดบ้านหรือติดเตียง ให้ได้รับการดูแลอย่างครบถ้วนในทั้ง 4 มิติ ได้แก่ มิติทางกาย มิติทางจิตใจ มิติทางอารมณ์สังคม และมิติทางจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นการดูแลอย่างต่อเนื่องจากโรงพยาบาลสู่บ้านและชุมชน เพื่อไม่ให้ผู้ป่วยถูกทอดทิ้ง ลูกหลานสามารถทำงานหาเลี้ยงชีพได้ตามปกติ เป็นการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยจนถึงวาระท้ายของชีวิต (สำนักงานสาธารณสุข จังหวัด ราชบุรี, 2567) โดยการแสดงเจตนาในระยะสุดท้ายของชีวิต และการวางแผนการดูแลล่วงหน้า เป็นเครื่องมือสื่อสารเพื่อให้ผู้ป่วยเข้าถึงระบบบริการดูแลแบบประคับประคองในระยะท้ายของชีวิต (วัดป่าโนนสะอาด, 2567) ซึ่งการออกนโยบายนี้ส่งผลให้หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องมีการขับเคลื่อนให้เกิดผลงานที่เป็นรูปธรรม มีการจัดกิจกรรมเพื่อยกระดับพัฒนาภารกิจดูแลผู้ป่วยระยะท้ายให้ได้มาตรฐานและครอบคลุมยิ่งขึ้น สร้างระบบประสานงานไล่ระดับจนถึงระดับชุมชน รวมถึงมีการจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการทำงาน (มูลนิธิสันติภาวัน, 2567) ต่อมาในปี พ.ศ. 2567 โรงพยาบาลสงฆ์ได้มีการดำเนินการจัดตั้งสถานชีวาภิบาลตามนโยบายกระทรวงสาธารณสุข เพื่อเป็นสถานที่สำหรับพำนักดูแลพระภิกษุอาพาธระยะท้าย เอื้อให้พระอาพาธยังสามารถดำรงตนในพระธรรมวินัยได้ ซึ่งมีชื่อเรียกว่า “กุฏิชีวาภิบาล” (เจาะลึกระบบสุขภาพ, 2567)

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติประจำปี พ.ศ. 2565 มีจำนวนวัดทั่วประเทศ จำนวน 43,564 วัด มีพระภิกษุสามเณร จำนวน 288,965 รูป และมากกว่าร้อยละ 50 เป็นพระผู้สูงอายุที่อาพาธด้วยโรคเรื้อรัง และประมาณร้อยละ 0.3 อยู่ในระหว่างอาพาธระยะท้าย (เจาะลึกระบบสุขภาพ, 2567) ทั้งนี้พระภิกษุสงฆ์มีวัตรปฏิบัติที่แตกต่างจากฆราวาสโดยทั่วไป เนื่องจากต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัย จากข้อมูลสถิติของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในข้างต้น พบว่า มีพระภิกษุอาพาธระยะท้ายเป็นจำนวนมาก และพบว่า เมื่อพระภิกษุอาพาธ ติดเตียง หรืออาพาธระยะท้าย ท่านมีความประสงค์ในการกลับไปรักษาตัวต่อที่วัด แต่ในการรักษาตัวตามความประสงค์ดังกล่าวยังขาดแคลนอุปกรณ์ ขาดบุคลากรผู้ดูแลประจำวัด โรงพยาบาลสงฆ์จึงได้ดำเนินโครงการจัดอบรมหลักสูตรพระคิลานุปัฏฐากเพื่อพระผู้ดูแลมีความรู้ ทักษะ ความสามารถในการให้การดูแล

พระอาพาธระยะท้ายได้ ซึ่งพระคิลานุปัฏฐากที่ผ่านการอบรมถวายความรู้ทั้งภาคทฤษฎี เป็นเวลา 1 สัปดาห์และฝึกภาคปฏิบัติ 3 สัปดาห์ เพื่อให้ท่านมีความรู้ความสามารถในการประเมินความเจ็บไข้และใช้อุปกรณ์ทางการแพทย์ในเบื้องต้นได้ (กรมการแพทย์, 2567) อีกทั้งยังสอดคล้องกับพระไพศาล วิสาโล ที่กล่าวว่า ปัจจุบันมีภิกษุอาพาธระยะสุดท้ายจำนวนมากที่ปรารถนาจะมรณภาพอย่างสงบ โดยไม่ต้องการยื้อชีวิตและไม่ประสงค์จะสิ้นลม ที่โรงพยาบาล แต่สถานที่ที่จะรองรับภิกษุเหล่านี้มีจำนวนน้อย (โรงพยาบาลเจ้าพระยา, 2567)

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักของกุฏิชีวาภิบาลทั้งในประเทศและต่างประเทศ พบว่า การศึกษาในเรื่องกุฏิชีวาภิบาล ในส่วนของแนวคิด งานวิจัย แนวทางในการจัดตั้งพัฒนา รวมถึงการนำไปใช้ประโยชน์ที่ประจักษ์ชัดเจนยังไม่พบการศึกษา ทั้งนี้ ในการพัฒนาหรือการนำหลักการไปใช้มีความจำเป็นที่จะศึกษาในเรื่องที่กล่าวข้างต้น ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยได้มองเห็นความสำคัญจึงมีความสนใจในการศึกษา รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกุฏิชีวาภิบาล โดยการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย การเรียบเรียงแนวคิด หลักการที่เกี่ยวข้องกับกุฏิชีวาภิบาล โดยเริ่มจากความหมาย การใช้แนวคิดหลักการ ที่เกี่ยวข้อง วัตถุประสงค์ การดูแลพระภิกษุอาพาธ พระคิลานุปัฏฐาก และวัดนำร่องในการจัดตั้งกุฏิชีวาภิบาลในประเทศไทย และข้อค้นพบจากการศึกษาตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของกุฏิชีวาภิบาล

กุฏิชีวาภิบาล (Monk's Dwelling Palliative Care) คือ สถานพำนักรักษาเยียวยาคุณภาพชีวิตของพระสงฆ์อาพาธระยะท้ายตามหลักการดูแลแบบประคับประคอง โดยมีหลักการสำคัญที่นอกเหนือจากมาตรฐานทางการแพทย์ที่ใช้ดูแลคือหลักสำคัญที่เป็นพื้นฐานของกุฏิชีวาภิบาล ได้แก่ "ชุมชนกรุณา" ซึ่งหมายถึง สังคมที่สมาชิกทุกคนมีจิตอาสาโอบอ้อมอารีต้องการจะช่วยเหลือผู้ที่ยากไร้หรือเดือดร้อน (พระภูวัต ภูริวฑฺฒโน, 2567) และยังหมายถึงที่พำนักดูแลเยียวยาคุณภาพชีวิตสมณสงฆ์อาพาธแบบประคับประคอง โครงการนี้มีฉันทะขับเคลื่อนให้เกิดขีดความสามารถจัดตั้งกุฏิสงฆ์อาพาธหรือกุฏิชีวาภิบาลสำหรับดูแล แบบประคับประคอง (Palliative Care, PC) ได้ทุกวัดทั่วไทย เพื่อให้ภิกษุอาพาธระยะท้ายมีทางเลือกที่จะได้รับการบริบาล ณ วัดต้นสังกัดที่คุ้นเคยอย่างถูกหลักพระธรรมวินัย (พระไพศาล วิสาโล, 2567) โดยเป็นส่วนหนึ่งของสถานชีวาภิบาลตามนโยบายของรัฐบาล ซึ่งกระทรวงสาธารณสุขได้มีแผนการดำเนินงานในปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 (สมเกียรติ เกษมธรรมคุณ และดุษฎี ใหญ่เรืองศรี, 2567)

ที่มาของกุฏิชีวาภิบาล

ในปี พ.ศ. 2565 มีโครงการกุฏิสงฆ์อาพาธ ซึ่งโรงพยาบาลสงฆ์ได้ทำร่วมกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีการแบ่งออกเป็น 4 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือที่จังหวัดน่าน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จังหวัดขอนแก่น ภาคกลางที่จังหวัดราชบุรี และภาคใต้ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช และต่อมาในปีพ.ศ. 2566 โรงพยาบาลสงฆ์ได้มีการขับเคลื่อน รวมถึงผลักดันโครงการอย่างต่อเนื่อง จนได้มีการปรับชื่อโครงการเป็น กุฏิชีวาภิบาล (เจาะลึกระบบสุขภาพ, 2567) ต่อมาในปี พ.ศ.2567 ได้มีการดำเนินการจัดตั้งกุฏิชีวาภิบาลตามนโยบายกระทรวงสาธารณสุข เพื่อเป็นสถานที่พำนักดูแลพระภิกษุอาพาธระยะท้าย เอื้อให้พระอาพาธที่ยังสามารถดำรงตนในพระธรรมวินัยได้ รวมทั้งเป็นการร่วมมือกับองค์กรภาคีเครือข่ายในการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ให้เข้มแข็ง เพื่อทำนุบำรุงพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบไป โดยมีโครงการนำร่องชื่อว่า ธรรมะจัดสรร โดยจะส่งเสริมให้แต่ละเขตสุขภาพ มี 1 กุฏิชีวาภิบาล (กรมการแพทย์, 2567) พระภูวัต ภูริวฑฺโฒ กล่าวว่า อีกส่วนหนึ่งการเปิดกุฏิชีวาภิบาล มีจุดเริ่มต้นจาก “ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ. 2560” และหลักการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมทั้งด้านกาย ใจ สังคม และปัญญา ที่ขับเคลื่อนให้พระสงฆ์ดูแลตนเอง พระสงฆ์ดูแลซึ่งกันและกัน ชุมชนดูแลสุขภาวะพระสงฆ์ และเกิดสังฆะเพื่อสังคม โดยมีเป้าหมาย “พระแข็งแรง วัดมั่นคง ชุมชนเป็นสุข” ด้วยการสร้างหลักประกันให้สมณะสงฆ์ทุกรูปสามารถฝากชีวิตไว้กับวัดได้ในทุกวาระของชีวิต (Thecoverage, 2024)

แนวคิดเกี่ยวกับกุฏิชีวาภิบาล

แนวคิดเกี่ยวกับกุฏิชีวาภิบาลเกิดจากการแนวคิดสถานชีวาภิบาล แนวคิดการดูแลแบบประคับประคอง และการประสานงานระหว่างวัดและโรงพยาบาลโดยพระที่ส่งเสริมสุขภาพในวัดที่ได้รับการฝึกอบรมในการปฐมพยาบาลเบื้องต้นสำหรับพระพร้อมที่จะให้คำแนะนำด้านสุขภาพตามหลักการทางวินัยของชาวพุทธและเตรียมความพร้อมสำหรับการดูแลพระผู้สูงวัยภายในวัด (สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอุทัยธานี, 2567)โดยกรมการแพทย์และโรงพยาบาลสงฆ์ มีการดำเนินการเพื่อสนองนโยบายกระทรวงสาธารณสุข ปี พ.ศ. 2567 ข้อที่ 8 (Quick win) เรื่องสถานชีวาภิบาล เพื่อให้มีการจัดสถานที่ดูแลผู้ป่วยติดเตียงและผู้ป่วยระยะท้าย หรือการดูแลผู้ป่วยที่บ้าน (Home Ward/ Hospital at Home) จากข้อมูลสถิติของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำปีพ.ศ. 2564 ประเทศไทยมีวัดทั้งสิ้นจำนวน 43,562 วัด มีพระภิกษุสามเณร ประมาณ 241,368 รูป พบว่าพระอาพาธระยะท้ายมีจำนวน 9,655 รูป จึงได้กำหนดให้มีการดำเนินโครงการ “กุฏิชีวาภิบาล” เพื่อการดูแลพระสงฆ์อาพาธระยะท้ายให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (ผู้จัดการออนไลน์, 2566) ทั้งนี้ การจัดตั้งกุฏิชีวาภิบาลต้นแบบ เริ่มจากธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ฉบับปี พ.ศ. 2560

ได้ประกาศเจตนารมณ์ในการดำเนินงานวัดส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งมุ่งเน้นสร้างเสริมสุขภาพพระสงฆ์และสร้างอนามัยสิ่งแวดล้อมของวัดที่เอื้อต่อสุขภาพ เช่น มีกุฏิสงฆ์อาพาธ การดูแลพระสงฆ์ที่อยู่ภาวะติดเตียง (สมเกียรติ เกษมธรรมคุณ และดุษฎี ใหญ่เรืองศรี, 2567) ในท้ายที่สุดเมื่อพระสงฆ์ที่อาพาธติดเตียงหรือเจ็บป่วยระยะท้ายมีความประสงค์ที่จะกลับวัด แต่สถานที่รับรองมีจำนวนน้อยหรือบางวัดไม่มี โรงพยาบาลสงฆ์จึงได้จัดทำโครงการ “กุฏิชีวาภิบาล” เพื่อเป็นสถานที่ดูแลพระสงฆ์อาพาธระยะท้าย โดยนำนวัตกรรมเทคโนโลยีสมัยใหม่ (Virtual Hospital) มาสนับสนุนการให้บริการและพัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐาก (ไทยรัฐออนไลน์, 2566)

ดังนั้น แนวคิดเกี่ยวกับกุฏิชีวาภิบาล คือ การประคับประคองผู้ป่วยที่เป็นพระภิกษุ ที่อาพาธในระยะสุดท้ายให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยมีสถานที่พำนักรับรองในบริเวณวัดที่มีคุณภาพ มีมาตรฐานตามที่กระทรวงสาธารณสุขได้วางไว้ โดยมีการนำนวัตกรรมเทคโนโลยีสมัยใหม่ (Virtual Hospital) และเทคโนโลยีอื่น ๆ ในอนาคตเข้ามาช่วยบริหารจัดการดูแลในระบบการดูแลแบบกุฏิชีวาภิบาล

แนวคิดเกี่ยวกับสถานชีวาภิบาล

เดิมสถานชีวาภิบาล คือหอผู้ป่วยในของโรงพยาบาลที่ดูแลผู้ป่วยในระยะสุดท้ายแบบประคับประคอง ซึ่งปัจจุบันหอผู้ป่วยลักษณะนี้ทุกโรงพยาบาลจะมีผู้ป่วยเป็นจำนวนมากเกินกว่าจำนวนเตียงที่สามารถรองรับได้ คำว่า “ชีวาภิบาล” เป็นคำที่มาจากคำสองคำคือ “ชีวา” หรือ “ชีวิต” บวกกับ “อภิบาล” คือ การบำรุง ดูแลอย่างรอบด้าน เมื่อรวมกันจึงเป็น “ชีวาภิบาล” หมายถึง การบำรุงดูแลชีวิต ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Palliative Care Center สถานชีวาภิบาลจึงเป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้การดูแลชีวิตช่วงท้ายของผู้ป่วยให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีโดยเน้นการรักษาแบบประคับประคอง ไม่ใส่ท่อ ไม่เจาะคอ เพียงแต่บรรเทาอาการไม่ให้เกิดความเจ็บปวด และจากไปอย่างสงบ (องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย 2566) สถานชีวาภิบาลเกิดจาก 1) แนวคิดปัจจัยสังคมกำหนดสุขภาพ 2) การที่สังคมไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ 3) ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทางการแพทย์ และ 4) ทัศนคติในการวางแผนชีวิต และการเตรียมความพร้อมของแต่ละช่วงวัย เพื่อสุขภาวะระยะสุดท้ายของชีวิต (พิสิษฐ์ ศรีอัคคโภคิน, 2567) โดยตามหลักการทางการแพทย์และการสาธารณสุขเป็นการดูแลร่างกายขั้นพื้นฐาน ด้านจิตใจ สังคม และจิตวิญญาณตามแนวทางศาสนา โดยมีผู้นำทางศาสนาและจิตอาสาเป็นผู้ให้บริการร่วมบริการกับหน่วยบริการภาครัฐ (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดราชบุรี, 2567) ทั้งนี้ สถานชีวาภิบาล มี 2 ระดับ (กระทรวงสาธารณสุข, 2567) ได้แก่

1. ศูนย์ชีวาภิบาลในโรงพยาบาล หมายถึง ศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อสร้างระบบชีวาภิบาลในโรงพยาบาลโดยบูรณาการระบบบริการดูแลผู้สูงอายุ (Elderly Care) การดูแลระยะยาว (Long-

Term Care) การดูแลประคับประคอง/ ระยะท้าย (Palliative Care) และเชื่อมโยงระบบบริการปฐมภูมิ (Primary Health Care) ตั้งแต่การดูแลในโรงพยาบาลจนถึงบ้านหรือชุมชน

2. สถานชีวาภิบาลในชุมชน หมายถึง สถานที่ให้การดูแลผู้มีภาวะพึ่งพิง และการดูแลประคับประคอง/ระยะท้าย (Long-Term Care and Palliative Care facility) ที อยู่ในชุมชน มีมาตรฐานด้านสถานที่ด้านความปลอดภัย และด้านบริการตามมาตรฐานของกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ หรือ กรมอนามัย หรือกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หรือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแล ทั้งนี้อาจแบ่งรูปแบบการให้บริการ เป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) บริการระหว่างวัน โดยไม่พักค้างคืน (day care) 2) บริการโดยให้พักค้างคืน

แนวคิดเกี่ยวกับการดูแลแบบประคับประคอง

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) ได้ให้คำจำกัดความของการดูแลแบบประคับประคองว่าเป็นวิธีการดูแลผู้ป่วยที่เป็นโรคที่รักษาไม่หายด้วยการป้องกัน บรรเทาอาการ ตลอดจนการบรรเทาความทุกข์ทรมานในด้านต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น โดยเป็นการดูแลแบบองค์รวมครอบคลุมทุกมิติของสุขภาพ (อายุวัฒน์ เนอร์สซิ่งโฮม, 2565) และจะเริ่มตั้งแต่ผู้ป่วยได้รับการวินิจฉัยจนถึงช่วงที่ผู้ป่วยใกล้เสียชีวิต เป็นการดูแลแบบองค์รวมตั้งแต่ต้นจนถึงวาระสุดท้าย (พิชัย จันทร์ศรีวงศ์ และศิริพร เสมสาร, 2567) รวมไปถึงการดูแลผู้ที่มีภาวะจำกัดในการดำรงชีวิต (Life Limiting Conditions) หรือภาวะคุกคามต่อชีวิต (Life Threatening Conditions) เพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิต บำบัด เยียวยาและบรรเทา ความทุกข์ทางกาย จิต อารมณ์ สังคม และจิตวิญญาณ ตั้งแต่ระยะเริ่มต้นของการเจ็บป่วยจนกระทั่งเสียชีวิต โดยครอบคลุมถึงครอบครัวและผู้มีความสัมพันธ์ของผู้นั้นด้วย (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดราชบุรี, 2567) ซึ่งการวางแผนดูแลล่วงหน้า ทำให้ผู้ป่วยรับรู้ความเจ็บป่วยในสถานการณ์ปัจจุบัน สิ่งที่สามารถเกิดขึ้นกับผู้ป่วยและครอบครัวทั้งในปัจจุบันและอนาคตเป็นลำดับขั้นตอน รวมทั้งให้ผู้ป่วยมองเห็นภาพไปจนวันสุดท้าย เพื่อให้ผู้ป่วยตระหนักรับรู้ว่าตนเองจะเผชิญกับอะไรบ้างและวางแผนรับมือจัดการอย่างไร เพื่อให้เส้นทางการใช้ชีวิตของตนเองเป็นเส้นทางที่สงบและราบรื่นที่สุด (อรรถกร รักษาสัตย์, 2566)

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกุฏิชีวาภิบาล

หัวหน้ากลุ่มงานวิชาการพยาบาล กล่าวว่า วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกุฏิชีวาภิบาล มีจำนวน 5 ข้อ (เจาะลึกระบบสุขภาพ, 2567) คือ

1. เพื่อเป็นสถานที่ดูแลพระสงฆ์อาพาธระยะท้ายให้ได้รับการดูแลที่ครอบคลุมในทุกมิติ

2. เพื่อเป็นต้นแบบในการจัดตั้งกุฏิชีวาภิบาล

3. เพื่อพัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐากด้านความรู้ในการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ระยะท้าย

4. เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้พระคิลานุปัฏฐากดูแลสุขภาพพระสงฆ์ในวัด สามารถให้คำแนะนำ ดูแลสุขภาพของพระสงฆ์ภายในวัดและประชาชนในชุมชนได้

5. เพื่อสร้างภาคีเครือข่ายในการดูแลรักษาสุขภาพพระสงฆ์แบบประคับประคอง

การดูแลพระภิกษุอาพาธระยะท้าย

การดูแลพระภิกษุอาพาธระยะท้ายจากการศึกษาของเรวัฒน์ เอกวุฒิวงศาและคณะ (2558) พบว่า องค์ประกอบจากการดูแลพระภิกษุอาพาธระยะสุดท้าย ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การดูแลให้สบายใจ เป็นการดูแลที่มุ่งเน้นให้พระภิกษุที่อาพาธมีความสุขสบายในช่วงระยะลาแห่งชีวิต เพื่อลดความทุกข์ทรมานจากอาการต่าง ๆ 2) ดูแลให้จิตใจสงบ เป็นการช่วยเหลือเกื้อหนุนให้พระภิกษุสงฆ์ที่อาพาธที่ใกล้จะลาสาขาได้มีจิตใจที่สงบด้วยการให้พระภิกษุ ระลึกถึงบุญกุศลที่เคยประกอบสร้างในช่วงที่เข้าสู่มรณวิถี 3) ให้ญาติเฝ้าดูแล โดยเป็นการให้ญาติเข้าเยี่ยมและเฝ้าไข้ได้ตลอดเวลา เพื่อเป็นการช่วยเหลือ ดูแลพระภิกษุสงฆ์ โดยถือเป็นการตอบสนองด้านจิตใจทั้งกับพระภิกษุที่อาพาธและญาติ โดยทั้งนี้ การเฝ้าจะอนุญาตในเฉพาะบุรุษเพศเท่านั้น แต่หากเป็นสตรีเพศสามารถทำการยืดหยุ่นเรื่องเวลาเยี่ยมตามเหตุสมควร และ 4) การดูแลด้านจิตวิญญาณ เป็นการดูแลให้จิตใจสงบ ก่อนสิ้นลมหายใจ เป็นภาพมายาคติที่พระภิกษุโสมใช้เยียวยาจิตใจ และยอมรับกับความตายที่กำลังจะเกิดขึ้น โรคที่พบบ่อยในกลุ่มพระสงฆ์ (กรมอนามัย, 2567) ได้แก่ โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน ข้อเข่าเสื่อม ภาวะสมองเสื่อม โรคอ้วน โรคไต โรคตับและโรคตา

บุคลากรผู้ดูแลพระภิกษุอาพาธระยะท้าย (พระคิลานุปัฏฐาก)

บุคลากรผู้ดูแลพระภิกษุอาพาธระยะท้ายโดยต้องเป็นพระคิลานุปัฏฐากที่ผ่านการอบรมถวายความรู้ตามหลักสูตร “การดูแลพระอาพาธระยะท้ายของพระคิลานุปัฏฐาก” ที่เน้นการดูแลสุขภาพพระสงฆ์อาพาธระยะท้ายอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อส่งเสริม สนับสนุนให้พระคิลานุปัฏฐากมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ที่วัด อีกทั้งยังสามารถให้คำแนะนำในการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ และสามารถให้ความรู้ ให้การช่วยเหลือแก่ญาติโยมประชาชนในชุมชนให้มีสุขภาพที่ดี (องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย, 2567) โดยหลักสูตรพระคิลานุปัฏฐาก (พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด) ส่งเสริมให้พระสงฆ์ มีบทบาทต่อการดูแลสุขภาพตนเอง ชุมชน สังคมและส่งเสริมการดูแลสุขภาวะพระสงฆ์ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม ตลอดจนการจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ โดยก่อให้เกิดการเชื่อมโยงวัดและชุมชน ซึ่งมีสาระสำคัญของการอบรมคือ 1) แนวทางการปฏิบัติของ

พระสงฆ์ 2) การปฏิบัติตนเป็นผู้ป่วยที่ดี 3) การเป็นผู้ดูแลผู้ป่วยที่ดี 4) การดูแลพระสงฆ์อาพาธและทุพพลภาพ และ 5) สิทธิและกฎเกณฑ์ที่พระสงฆ์ควรทราบ (กรมอนามัย, 2567)

องค์ประกอบในการจัดตั้งกุฏิชีวาภิบาล

รองผู้อำนวยการด้านการพยาบาล (2567) กล่าวว่า การที่จะมีกุฏิชีวาภิบาลได้นั้นเจ้าอาวาสต้องให้การยินยอม เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะภาคต้องสนับสนุนในการจัดตั้ง รวมถึงความพร้อมของการมีเครื่องมือทางการแพทย์ เช่น เครื่องดูดเสมหะ เครื่องออกซิเจน ปรอทวัดไข้ เตียง รถเข็นผู้ป่วย เป็นต้น นอกจากนี้ต้องอาศัยความร่วมมือของอาสาสมัครสาธารณสุขร่วมดูแล รวมถึงภาคีเครือข่ายด้านสาธารณสุขทั้งภาครัฐและเอกชนที่ให้การสนับสนุนจนได้จัดตั้งเป็นกุฏิชีวาภิบาล โดยองค์ประกอบในการจัดตั้งกุฏิชีวาภิบาล มีดังนี้

1. มีทำเลที่สะดวกร่มรื่น ไม่มีเสียงรบกวน ปลอดภัยและไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ
2. มีความมั่นคงแข็งแรง ไม่อยู่ในสภาพชำรุดและเสี่ยงต่ออันตรายจากการใช้สอย
3. หากอาคารเป็นอาคารตั้งแต่ชั้น 3 ขึ้นไป ต้องมีลิฟต์หรือมีทางลาดเอียงในการเคลื่อนย้ายพระสงฆ์อาพาธ การสัญจรและการเคลื่อนย้ายพระสงฆ์อาพาธต้องกระทำได้โดยสะดวก
4. สะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย มีขนาดพื้นที่ห้องเหมาะสม และมีสิ่งอำนวยความสะดวก
5. มีห้องในการให้การรักษามีความเป็นสัดส่วนและมิดชิด
6. มีห้องน้ำที่ถูกสุขลักษณะ มีราวเกาะและรถเข็นสามารถเข้าได้
7. มีแสงสว่างและการระบายอากาศที่เพียงพอไม่มีกลิ่นอับ
8. มีระบบการเก็บ การกำจัดมูลฝอย และสิ่งปฏิกูล รวมถึงมีระบบการควบคุมการติดเชื้อที่เหมาะสม

วัดนำร่องในการจัดตั้งกุฏิชีวาภิบาลในประเทศไทย

ปัจจุบันโรงพยาบาลสงฆ์ดำเนินการจัดตั้งกุฏิชีวาภิบาลต้นแบบใน 5 เขตสุขภาพ โดยกำหนดเป้าหมายในปี 2567 ซึ่งจะมีการดำเนินการจัดตั้งกุฏิชีวาภิบาลต้นแบบให้ครบทุกเขตสุขภาพ เพื่อเป็นสถานที่พำนักดูแลพระภิกษุอาพาธระยะท้ายให้ได้รับการดูแลที่ครอบคลุมในทุกมิติและเพื่อสร้างองค์กรภาคีเครือข่ายในการดูแลสุขภาพพระภิกษุอาพาธแบบประคับประคองให้ได้ในที่สุด (กรมการแพทย์, 2567) โดยวัดนำร่องในการจัดตั้ง ได้แก่

1. วัดท่าประชุม จังหวัดขอนแก่น (เขตสุขภาพที่ 7)

กุฏิชีวาภิบาลวัดท่าประชุม จังหวัดขอนแก่น (เขตสุขภาพที่ 7) เกิดจากการที่พระครูคัมภีร์สโมธาน เจ้าคณะตำบลหนองบัวและเจ้าอาวาสวัดท่าประชุม มีความประสงค์ให้ให้การดูแลพระอาพาธระยะท้ายโดยเพิ่มความสะดวกและตรงตามหลักพระธรรมวินัย แนวคิดนี้ได้รับ

การพัฒนาเป็นวัดท่าประชุมโมเดลในรูปแบบเครือข่ายกุฏิชีวาบาลทั่วไทยมาเป็นกุฏิชีวาบาลวัดท่าประชุม โดยกุฏิชีวาบาล วัดท่าประชุม จังหวัดขอนแก่น รับดูแล "พระสงฆ์อาพาธระยะท้าย" ให้การดูแลแบบประคับประคอง ภายใต้ "ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์" พร้อมเตรียมขึ้นทะเบียนกับ สปสช. ร่วมเป็น "หน่วยชีวาภิบาล" ในระบบบัตรทอง (Thecoverage, 2024)

2. วัดทับคล้อ จังหวัดพิจิตร (เขตสุขภาพที่ 3)

กุฏิชีวาภิบาลวัดทับคล้อ จังหวัดพิจิตร (เขตสุขภาพที่ 3) เกิดจากศูนย์ดูแลพระป่วยพระอาพาธ และศูนย์ฟื้นฟูด้านสุขภาพประจำชุมชน วัดทับคล้อ (สวนพระโพธิสัตว์) ที่มีแนวคิดเริ่มต้นจากท่านเจ้าอาวาส ตั้งแต่ช่วงประมาณเดือนมกราคม พ.ศ. 2565 มีวัตถุประสงค์เพื่อดูแลพระป่วยพระอาพาธ ดูแลด้านสุขภาวะพระสงฆ์ และด้านสาธารณะสงเคราะห์ให้กับพระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา และญาติโยมที่ป่วย มีการดำเนินโครงการศูนย์ดูแลพระป่วย พระอาพาธ อำนวยความสะดวกในการเดินทางไปโรงพยาบาล รวมถึงการปฐมพยาบาลเบื้องต้น (Cheewid, 2024) กุฏิชีวาภิบาลวัดทับคล้อ จังหวัดพิจิตร (เขตสุขภาพที่ 3) มีพิธีเปิดอย่างเป็นทางการ ในวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2567 โดยมีพระราชสิทธิเวที รศ.ดร. เจ้าคณะจังหวัดพิจิตร เจ้าอาวาสวัดท่าหลวง พระอารามหลวงและผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พิจิตร และนายสมศักดิ์ เทพสุทิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขเป็นประธานในพิธี

3. วัดบุญนารอบ จังหวัดนครศรีธรรมราช (เขตสุขภาพที่ 11)

กุฏิชีวาภิบาลวัดบุญนารอบ จังหวัดนครศรีธรรมราช (เขตสุขภาพที่ 11) เกิดจากโมเดล Temple Ward ดำเนินการโดยไม่อาศัยงบประมาณของภาครัฐ ซึ่งงบประมาณมาจากการทำบุญของประชาชนที่ได้มีการบริจาคสิ่งของอุปกรณ์ที่จำเป็นที่ต้องใช้ในการดูแลผู้ผู้ป่วยในโอกาสต่าง ๆ เช่น เตียง เบาะลม ไม้เท้า เครื่องดูดเสมหะ ผ้าอ้อมผู้ใหญ่ ซึ่งอุปกรณ์ที่ได้รับมาจากการบริจาคของญาติโยม ทางศูนย์พระคิลานุปัฏฐากจะทำทะเบียนการยืม-คืน และนำมาให้บริการประชาชนในจังหวัด หากประชาชนที่มีความต้องการใช้อุปกรณ์ทางการแพทย์สามารถติดต่อแจ้งรายละเอียดมาที่วัด โดยนำเอกสาร ประกอบด้วย สำเนาทะเบียนบ้านและสำเนาบัตรประชาชนผู้ป่วยมารับอุปกรณ์ที่ต้องการใช้ เมื่อผู้ป่วยหายจากการเจ็บป่วยหรือมีการเสียชีวิต สามารถให้ญาติส่งคืนอุปกรณ์เพื่อให้ผู้อื่นใช้ประโยชน์ต่อ (Hfocus, 2023) ศูนย์พระคิลานุปัฏฐาก วัดบุญนารอบ ขณะนี้ดูแลผู้ป่วยติดเตียง โรคซึมเศร้า พระสงฆ์อาพาธที่ไม่สามารถเดินได้จำนวน 3 รูป และฆราวาสชาย 1 คน (สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ, 2567)

4. วัดสังฆทาน จังหวัดนนทบุรี (เขตสุขภาพที่ 4)

กุฏิชีวาภิบาลวัดสังฆทาน จังหวัดนนทบุรี (เขตสุขภาพที่ 4) เกิดจากวัดสังฆทานที่ได้ลงทะเบียนไว้ที่กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม โดยตั้งเป็นสังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบลุ่มแวดล้อมไปด้วยสวนของราษฎร (วัดสังฆทาน, 2563) ปัจจุบันพื้นที่ของวัดมี

ทั้งหมด 25 ไร่ อาคารต่าง ๆ ตกแต่งด้วยสถาปัตยกรรมงดงาม บรรยากาศเงียบสงบร่มรื่น ปกคลุมไปด้วยต้นไม้ใหญ่และพรรณไม้นานาชนิด (SummerB, 2023) จึงเหมาะกับการจัดตั้งกุฏิชีวาภิบาล (ผู้จัดการออนไลน์, 2566)

5. วัดไทร พระราม 3 กรุงเทพมหานคร (เขตสุขภาพที่ 13)

กุฏิชีวาภิบาลวัดไทร พระราม 3 กรุงเทพมหานคร (เขตสุขภาพที่ 13) เป็นกุฏิชีวาภิบาลแห่งแรกในกรุงเทพมหานคร เกิดจากการที่วัดไทร พระราม 3 กรุงเทพมหานคร (เขตสุขภาพ13) ได้รับความร่วมมือจากคณะพระสังฆาธิการในพื้นที่ และสำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร สำนักการแพทย์ กรุงเทพมหานคร สถาบันพัฒนาสุขภาวะเขตเมือง สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เขต 13 กรุงเทพมหานคร โรงพยาบาลเจริญกรุงประชารักษ์ โรงเรียนวัดไทร และองค์กรภาคีเครือข่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง (เจาะลึกระบบสุขภาพ, 2657)

ข้อค้นพบจากการศึกษา

กุฏิชีวาภิบาล คือ สถานที่พำนักรักษาเยียวยาคุณภาพชีวิตตามหลักการดูแลแบบประคับประคองของพระภิกษุสงฆ์ โดยจากการศึกษานี้คือการนำเสนอขอบเขตของเรื่องกุฏิชีวาภิบาล ซึ่งเป็นสถานที่สำหรับภิกษุป่วยไข้ระยะท้ายให้มีทางเลือกที่จะได้รับการบริบาล ณ วัดต้นสังกัดที่คุ้นเคยอย่างถูกหลักพระธรรมวินัย และถือเป็นส่วนหนึ่งของสถานชีวาภิบาลตามนโยบายของรัฐบาล ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมและเรียบเรียงแนวคิดหลักการที่เกี่ยวข้องกับกุฏิชีวาภิบาล เริ่มจากความหมาย การใช้แนวคิดหลักการที่เกี่ยวข้อง วัตถุประสงค์ การดูแลพระภิกษุ พระคิลานุปัฏฐาก และวัดนำร่องในการจัดตั้งกุฏิชีวาภิบาลในประเทศไทย ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้สามารถนำไปต่อยอดเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา การวิจัยทางด้านสาธารณสุขศาสตร์ การวิจัยทางสังคมศาสตร์ และสาขาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไปเพื่อประโยชน์อันเกิดแก่พระภิกษุสงฆ์ พระอาพาธ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา รวมถึงญาติโยมที่เจ็บป่วยให้ได้รับการดูแลเยียวยารักษาอันสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงสาธารณสุข

เอกสารอ้างอิง

กรมการแพทย์. (2567). *โรงพยาบาลสงฆ์ร่วมมือองค์กรภาคีเครือข่ายจัดตั้ง “กุฏิชีวาภิบาล วัดไทร พระราม 3”*. กรมการแพทย์.

กรมอนามัย. (2567). *หลักสูตรพระคิลานุปัฏฐาก* (พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด-อสว.). ระบบเรียนออนไลน์ กรมอนามัย.https://mooc.anamai.moph.go.th/course_intro.php?7cbbc409ec990f19c78c75bd1e06f215

กระทรวงสาธารณสุข. (2567). *คู่มือดำเนินการตามนโยบายสถานชีวาภิบาล 2024*. https://phdb.moph.go.th

เจาะลึกระบบสุขภาพ. (1 มิถุนายน 2567). *เสริมศักยภาพ "กุฏิชีวาภิบาลดูแลพระสงฆ์ระยะท้าย" ทุกมิติ ครอบคลุม 13 เขตสุขภาพใน กทม*. Hfocus.org. All rights reserved. https://www.hfocus.org/content/2024/06/30668

_____. (22 เมษายน 2567). *รพ.สงฆ์ จับมือ ภาคีเครือข่าย จัดตั้ง "กุฏิชีวาภิบาล" ดูแลพระสงฆ์ระยะท้ายครอบคลุมทุกมิติ*. Hfocus.org. All rights reserved. https://www.hfocus.org/content/2024/04/30317

_____. (24 มีนาคม 2566). *"โมเดล Temple Ward" จ.นครศรีฯ ดูแลฟักฟื้นสุขภาพพระภิกษุที่อาพาธเป็นระบบ ลดผู้ป่วยแออัดในรพ*. Hfocus.org. All rights reserved. https://www.hfocus.org/content/2023/03/27323

ไทยรัฐออนไลน์. (1 ธันวาคม 2566). *ตั้งต้นแบบ "กุฏิชีวาภิบาล" ดูแลพระอาพาธช่วงท้าย*. https://www.thairath.co.th/news/local/bangkok/2744826

ผู้จัดการออนไลน์. (30 พฤศจิกายน 2566). *เปิด 4 วัดนำร่อง จัดตั้ง "กุฏิชีวาภิบาล" ดูแลสงฆ์อาพาธระยะท้าย ด้วย Virtual Hospital*. mgronline.com. All rights reserved. https://mgronline.com/qol/detail/9660000107662

พระไพศาล วิสาโล. (17 กุมภาพันธ์ 2567). *กุฏิชีวาภิบาล @วัดท่าประชุม "ตายดี" ในชุมชนกรุณา*. https://www.thairath.co.th/news/local/2763820

พิชัย จันทร์ศรีวงศ์ และศิริพร เสมสาร. (2567). *การดูแลแบบประคับประคอง หรือ PalliativeCare*.https://www.rama.mahidol.ac.th/cancer_center/th/palliative-care

พิสิษฐ์ ศรีอัคคโภคิน. (2567). หลักกฎหมายและจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้ป่วยในสถานชีวาภิบาล. *วารสารนิติศาสตร์, 53*(1), 254-289.

เรวัฒน์ เอกวุฒิวงศา ภาสกร เงางาม ปริญญา วุฒิสาร และวรารัตน์ สุนทราภา. (2558). การดูแลพระภิกษุอาพาธระยะสุดท้าย. *วารสารพยาบาลศาสตร์และสุขภาพ, 38*(3), 110-119.

โรงพยาบาลเจ้าพระยา. (2567). *โครงการกุฏิชีวาภิบาลทั่วไทย*. https://www.chaophya.com/2024/02 /โครงการกุฏิชีวาภิบาล/

วัดป่าโนนสะอาด. (23 ธันวาคม 2567). *ศูนย์พุทธวิธีดูแลผู้ป่วยระยะท้าย*. วัดป่าโนนสะอาด. https://www.buddhistwelldying.com/ว-ดป-ากรรมฐาน

วัดสังฆทาน. (23 ธันวาคม 2563). *ประวัติวัดสังฆทาน*. วัดสังฆทาน. https://www.watsanghathan.com/content/3975/ประวัติวัดสังฆทาน

สมเกียรติ เกษมธรรมคุณ และดุษฎี ใหญ่เรืองศรี. (2567). กุฏิชีวาภิบาล. *วารสารกรมการแพทย์, 49*(1), 5-8.

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอุทัยธานี. (29 กุมภาพันธ์ 2567). *พศจ.อุทัยธานี ร่วมพิธีเปิดโครงการดูแลสุขภาพพระภิกษุสงฆ์ สามเณร เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 28 กรกฎาคม 2567*. สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอุทัยธานี. https://uti.onab.go.th/th/content/page/index/id/68941

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดราชบุรี. (2567). *มาตรฐานและแนวทางการพัฒนาสถานชีวาภิบาลในชุมชนและองค์กรศาสนา*. https://rbpho.moph.go.th

_____. (2567). *สำนักอนามัยผู้สูงอายุ กรมอนามัย*. https://rbpho.moph.go.th

สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เขต 11 สุราษฎร์ธานี. (19 มีนาคม 2567). *อนุกรรมการ ฯ เยี่ยมติดตามวัดบุญนารอบ นครศรีธรรมราช เตรียมความพร้อมขึ้นทะเบียนเป็นหน่วยบริการสถานชีวาภิบาล*. สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เขต 11 สุราษฎร์ธานี. https://suratthani.nhso.go.th/files/LatNews/39/133555620446227963_อนุกรรมการ%20ฯ%20เยี่ยมติดตาม%20วัดบุญนารอบ%20จ.นครศรีธรรมราช%20เตรียมความพร้อมขึ้นทะเบียนเป็นหน่วยบริการสถานชีวาภิบาล.pdf

สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ. (8 พฤษภาคม 2567). *'กุฏิชีวาบาล วัดท่าประชุม' เตรียมร่วมเป็น 'หน่วยชีวาภิบาล' ดูแลป่วยระยะท้ายในระบบบัตรทอง*. https://www.nhso.go.th/news/4441

องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย. (28 ธันวาคม 2566). *สถานชีวาภิบาล บ้านหลังสุดท้ายของใคร?* https://theactive.net/read/public-health-20231228/

อรรถกร รักษาสัตย์. (28 ธันวาคม 2566). *ทำความรู้จัก "สถานชีวาภิบาล" หนึ่งในนโยบายสำคัญช่วยดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายของชีวิต...* Hfocus.org. All rights reserved. https://www.hfocus.org/content/2023/12/29383

อายุวัฒน์ เนอร์สซิ่งโฮม. (27 มิถุนายน 2565). *แนวทางการดูแลแบบประคับประคองเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้ป่วยก่อนถึงวาระสุดท้าย*. https://www.aryuwatnursinghome.com/healthy-tips/แนวทางการดูแลแบบประคับ/

Cheewid. (2024). *ศูนย์ดูแลพระป่วยพระอาพาธ วัดทับคล้อ(สวนพระโพธิสัตว์) ดูแลจัดตั้งศูนย์ทั้ง 12 อำเภอร่วม 13 ศูนย์ครอบคลุม 476 วัดทั้งจังหวัดพิจิตร พระภิกษุ สามเณร โดยประมาณ 2,009 รูป*. Cheewid. All rights reserved. https://cheewid.com/campaign/qqw3n/patient-care-center-wat-thap-khlo-bodhisattva-park

SummerB. (2023, May 2). *วัดสังฆทาน วัดสวย นนทบุรี ไหว้พระใกล้กรุงเทพ ชมความงาม พระอุโบสถแก้ว*. True Digital Group Company Limited.All rights reserved. https://travel.trueid.net/detail/rVXZ0MylgOy5

The Coverage. (2024, May 8). *'กุฏิชีวาบาล วัดท่าประชุม' เตรียมร่วมเป็น 'หน่วยชีวาภิบาล' ดูแลป่วยระยะท้ายในระบบบัตรทอง*. TheCoverage.info, All rights reserved. https://www.thecoverage.info/news/content/6674

การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย

PARTICIPATION IN LOCAL POLITICS TO DEVELOP DEMOCRACY

[1]วีระกิตติ์ เอกอัครวิจิตร, [2]วัชรเดช เกียรติชานน และ [3]ศักดิ์ดา ต้นคชสาร

[1]Veerakit Akeakkaravichit, [2]Watcharadet Kiatchanon, [3]Sakda Tonkotchasan

นักวิชาการอิสระ

Independent scholar

[1]weerakit88888888: @gmail.com

Received: June 29, 2023; **Revised**: November 8, 2023; **Accepted**: December 25,2023

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เห็นความสำคัญของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาประชาธิปไตยทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นนับเป็นกิจกรรมของประชาชนที่เข้าไปมีบทบาททางการเมืองอย่างถูกต้อง ตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ เช่น การติดตามข่าวสารทางการเมือง การเข้าร่วมชุมนุมทางการเมือง ไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง การร่วมจัดทำประชาวิจารณ์ ซึ่งกิจกรรมต่างๆทางการเมืองจะก่อให้เกิดการกระตุ้นให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการปกครองเพื่อให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่นท้องถิ่น โดยมีลักษณะสำคัญ 4 ลักษณะ คือ 1. เป็นอุดมการณ์ทางการเมือง 2. เป็นรูปแบบหนึ่งของการปกครองตนเองระดับล่าง คือ ระดับท้องถิ่น 3. เป็นการกระจายอำนาจหรือการเพิ่มอำนาจให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนในการปกครองตนเอง 4. เป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชน

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม, การเมืองท้องถิ่น

---

[1] นักวิชาการอิสระ

[2] นักวิชาการอิสระ

[3] นักวิชาการอิสระ

Abstract

This academic article The objective is to highlight the importance of promoting political participation of local communities. This will cause the development of democracy at both the local and national levels. Participation in politics is considered an activity of citizens who play a role in politics correctly. As provided by law, such as following political news Participating in political rallies to exercise voting rights Participating in the preparation of public reviews Various political activities will stimulate people to see the importance of participation in government. To achieve local development It has four important characteristics: 1. It is a political ideology. 2. It is a form of self-government at the lower level, that is, the local level. 3. It is decentralization or increasing the power for local people to participate in self-government. 4. It is a way of life for people in the community.

Keywords: Participation, local politics

บทนำ

ประชาธิปไตยกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และการมีส่วนร่วมทางการเมืองยังเป็นตัวการส่งเสริมให้ระบอบประชาธิปไตยมีการพัฒนาขึ้นอีกด้วย ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนับตั้งแต่ ปี 2540 เป็นต้นมา จึงได้ให้ความสำคัญกับการเปิดช่องทางและมีเจตนารมย์ให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น อย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน นอกจากนั้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ยังทำให้ระบบการเมืองมีความโปร่งใส หากประชาชนมีความตื่นตัวและให้ความสนใจเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น จะส่งผลให้การพัฒนาประชาธิปไตยบรรลุเป้าหมาย เพราะการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นการกำหนดคุณภาพของนักการเมือง และสถาบันทางการเมืองไปในตัว ทำให้ผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครองได้มีโอกาสสื่อสารความหมายซึ่งกันและกันได้ (พรอัมรินทร์ พรหมเกิด, 2556, น. 133)

การมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นการกระจายอำนาจในการปกครอง ซึ่งสามารถส่งผ่านอำนาจบางอย่างทางการเมืองมายังหน่วยงานเล็ก ๆ ทางการเมืองที่เป็นระดับรากหญ้าทำให้สามารถใช้ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมได้ในการปกครองระดับท้องถิ่น (ณัชชาภัทร อุ่นตรงจิตร ,2548, น.109) นอกจากนั้นยังเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นการกระทำที่มีจุดมุ่งหมายที่จะ

เข้าไปมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ หรือการกำหนดนโยบายของรัฐบาล หรือต่อภารกิจต่างๆที่รัฐบาลกระทำ หรือต่อการเลือกผู้นำรัฐบาลทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ส่วนรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น อาจเป็นไปได้ทั้งในแนวทางที่ชอบด้วยกฎหมายและในแนวทางที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย นอกจากนี้ยังสามารถจำแนกการมีส่วนร่วมทางการเมืองออกได้เป็น 2 แบบแผน คือ 1) การมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยอิสระ 2) การมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยการปลุกระดม การมีส่วนร่วมทางการเมืองยังเป็นทั้งเป้าหมายและกระบวนการทางการเมือง ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในแนวทางที่ชอบด้วยกฎหมายมีมากมาย (พรอัมรินทร์ พรหมเกิด, 2556, น.194-195) นอกจากนั้นระบบประชาธิปไตยเป็นแบบประชาชนมีส่วนร่วม ซึ่งแสดงออกอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม ได้แก่. การติดตามข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเมืองและกิจการสาธารณะทั้งหลาย การเข้าร่วมฟังการปราศรัยหาเสียง การเข้าร่วมอภิปรายหรือรับฟังการประชุมทางการเมือง การสมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมือง การช่วยหาเสียงสนับสนุนผู้สมัครบางคน การลงสมัครรับเลือกตั้ง การซักถามหรือเสนอนโยบายหรือการขอแก้ไขกฎหมายและนโยบายของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ผู้แทน หรือฝ่ายบริหาร การติดตามตรวจสอบการทำงานด้านต่าง ๆ ของผู้แทนล่ายบริหาร เช่น การออกกฎหมาย หรือค้านร่างกฎหมาย การอประมาณและโครงการต่าง ๆ การผลักดันให้มีการยกเลิกโครงการหรือสนับสนุนโครการเรียกร้องให้มีประชาพิจารณ์ หรือการถอดถอนผู้แทนหรือฝ่ายบริหาร การผลักดันให้รัฐส่งเสริมหรือยอมให้มีบทบาททางการเมืองของประชาชนให้มากขึ้นในระดับท้องถิ่น เช่น การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นและการเพิ่มประสิทธิภาพของการปกครองตนเองในระดับท้องถิ่น ฯลฯ (ธเนศวร์ เจริญเมือง, 2553 , น.277-278)

ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่าการพัฒนาประชาธิปไตยทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ สิ่งที่มีความจำเป็นและเป็นหัวใจหลักจึงเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้ประชาชนเห็นความสำคัญและตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตน รวมถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชาติตามหลักการประชาธิปไตย ต่อไป

แนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมือง

1. รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง สามารถแสดงออกในหลายรูปแบบได้มีนักวิชาการได้ให้ทัศนะไว้ ดังนี้

กระมล ทองธรรมชาติ และเชาวนะ ไครมาศ อ้างถึงใน ปรารถนา ไวมงคุณ (2552, น. 13) ได้กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการบริหารว่า ประชาชนสามารถกระทำได้ใน 4 รูปแบบ ดังนี้

(1) หลักการกระจายอำนาจและการตัดสินใจทางการเมือง

(2) หลักการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมืองโดยตรง

(3) หลักการส่งเสริมบทบาททางการเมืองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับล่างที่ใกล้ชิดกับประชาชนและชุมชน

(4) หลักการส่งเสริมบทบาทและอำนาจตัดสินใจทางการเมืองของมวลชนทั่วไประดับชาวบ้านหรือนักการเมือง ตัวแทนนักการเมือง

ไพโรจน์ พลเพชร และ ชลัท ประเทืองวัฒนา อ้างถึงใน ปรารถนา ไวมงคุณ (อ้างแล้ว, น. 13-14) ได้กล่าวถึง รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ดังนี้

(1) การให้ข้อมูล เช่นการร้องเรียน การชุมนุมสาธารณะ เสนอแนะความคิดเห็น การอภิปราย การร่วมสัมมนา

(2) การร่วมปรึกษาหารือ หรือการประชาพิจารณ์

(3) การร่วมตัดสินใจ เป็นรูปแบบคณะกรรมการในหน่วยงานของรัฐ

(4) ประชาชนมีอำนาจตัดสินใจด้วยตนเองแบบลงประชามติ

2. ลำดับขั้นของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

คนึงนิจ ศรีบัวเอี่ยม และคณะอ้างถึงใน ธเนศวร์ เจริญเมือง (2553, น. 285) การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมี 6 ขั้น ได้แก่

(1) การให้ข้อมูล

(2) การเปิดรับความคิดเห็นของประชาชน

(3) การปรึกษาหารือ

(4) การวางแผนร่วมกัน

(5) การร่วมปฏิบัติ

(6) การควบคุมโดยประชาชน

อรทัย ก๊กผล และ โสภารัตน์ สาธุวงศ์ อ้างถึงใน อุดม เกสโรทยาน (2550, น.16) ได้กล่าวถึงระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง แบ่งเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1) ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อย ได้แก่ การไปรับฟังการปราศรัยหาเสียงเลือกตั้ง สมาชิกสภาเทศบาล การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การชักชวนผู้อื่นในสนทนาในเรื่องการเลือกตั้งสมาชิกสภาทศบาล การชักชวนผู้อื่นไปใช้สิทธิออกเสียงให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล และช่วยโฆษณาให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งด้วยวิธีต่างๆ

2) ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองปานกลาง ได้แก่ เมื่อได้รับความเดือดร้อนอันเนื่องมาจากการดำเนินการหรือละเว้นดำเนินการของเทศบาล ได้นำเสนอปัญหาด้วยตนเองต่อคณะเทศมนตรีหรือสมาชิกสภาเทศบาล ให้การสนับสนุนทีมผู้สมัครหรือบุคคลผู้สมัครรับเลือกตั้ง

สมาชิกสภาเทศบาลด้วยการบริจาคเงิน การเคยติดตามการหาเสียงของทีมผู้สมัครหรือบุคคลผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล ช่วยผู้สมัครรับเลือกตั้งรณรงค์หาเสียงระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองมาก ได้แก่ การเคยเป็นสมาชิกกลุ่มของทีมผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล โดยทำงานให้กลุ่มเป็นประจำ เคยเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนของกลุ่มหรือทีมผู้สมัครสมาชิกสภาเทศบาล เป็นเจ้าหน้าที่ของกลุ่มหรือทีมที่ได้รับเลือกตั้ง การช่วยหาเงินเข้าเป็นกองทุนของกลุ่มหรือของทีมผู้สมัครสมาชิกสภา เคยลงสมัครเลือกตั้ง เคยเป็นเจ้าหน้าที่ของกลุ่มหรือทีมที่ได้รับเลือกตั้ง

3. ปัจจัยของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

ธเนศวร์ เจริญเมือง (2553, น.300-301) ได้กล่าวถึง ปัจจัยของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ประกอบด้วย

(1) การมีสำนึกที่ว่ามนุษย์เป็นทั้งสัตว์สังคมและเป็นสัตว์การเมืองและตระหนักว่ามีแต่การเข้าไปร่วมส่วนทางการเมืองเท่านั้น ชีวิตของตนจึงจะดีขึ้น สังคมก็จะดีขึ้น กล่าวคือเป็นทั้งความสำนึกทางการเมืองดังกล่าว และเกิดคุณธรรม ประการหนึ่งคือ ปรารถนาที่จะเป็นพลเมือง

(2) ทัศนะแบบประชาธิปไตย นั่นคือรักและหวงแหนในสิทธิและเสรีภาพของตนเองและของผู้อื่นด้วย ยึดมั่นในหลักการความเสมอภาค ความยุติธรรม นิติธรรม และสิทธิที่จะกำหนดชีวิตของตนเอง ทัศนะแบบประชาธิปไตยมิใช่ทัศนะแบบปัจเจกชนนิยมที่เน้นตัวเองเป็นใหญ่ใครจะเป็นอย่างไร ไม่สนใจ

(3) เงื่อนไขทางสังคมที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีความเป็นอิสระและสามารถตัดสินใจกำหนดความเป็นไปของท้องถิ่นและประเทศของตนเองแน่นอน หากคนที่มีทัศนะแบบข้อ 1-2 อยู่ในรัฐเผด็จการ เขาย่อมไม่เห็นด้วยกับระบอบการปกครองดังกล่าว

(4) ระบบการศึกษา (ทั้งที่เป็นทางการและสื่อต่าง ๆ ซึ่งเป็นการศึกษาที่ไม่เป็นทางการ) และ/หรือระบบความเชื่อต่าง ๆ ที่ให้ความสำคัญต่อระบอบการเมือง สังคม ความรับผิดชอบต่อสังคม และการมีส่วนร่วมทางการเมือง

(5) การพัฒนาทางเศรษฐกิจซึ่งก่อให้เกิดการผลิต การค้าขาย การใช้ทรัพยากรธรรมชาติด้านต่างๆ การเก็บภาษี การเพิ่มงบประมาณ เพื่อการใช้จ่ายของฝ่ายบริหาร ฯลฯ ยิ่งเศรษฐกิจขยายตัวมาก ก็จะชักนำให้สมาชิกในสังคมได้รับผลกระทบ มองเห็นช่องทางอุปสรรค หรือเผชิญปัญหาที่เกิดขึ้นและเพิ่มขึ้น นำไปสู่การเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมือง เพื่อรักษาหรือแก้ไขสภาพเศรษฐกิจดังกล่าว

ตารางที่ 1 ตารางแสดงบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายการเมืองกับฝ่ายผู้เลือกตั้ง

ภาระความรับผิดชอบของผู้ที่ได้รับการเลือกตั้ง	บทบาทของผู้เลือกตั้งในการทำให้ผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งมีภาระความรับผิดชอบและต้องแสดงภาระความรับผิดชอบนั้น

	ให้ปรากฏ
1. แสดงแนวทาง นโยบาย และโครงงานการกำหนดแนวทาง นโยบาย และโครงต่างๆ ให้สาธารณชนทราบเป็นระยะๆ	1. เรียกร้องหรือกำหนดเป็นกฎหมายให้มีการกำหนดแนวทางนโยบายและโครงการต่างๆ ให้สาธารณชนรู้
2.จัดระบบการตรวจสอบการดำเนินงานของตนโดยองค์กรที่สามารถตรวจสอบได้และไม่ใช่พวกเดียวกัน	2. เรียกร้องให้มีการตรวจสอบการดำเนินงานของผู้ได้รับการเลือกตั้ง และให้มีการตรวจสอบเป็นระยะ ๆ
3.รับฟังความคิดเห็นของสาธารณะ	3. กล้าแสดงความเห็นต่อการบริหารงาน
4. รับผิดชอบเมื่อเกิดปัญหาในระหว่างกล้าเปิดเผยปัญหาในการบริหารงานของดำรงตำแหน่ง เช่น ขอโทษ ลาออก ไล่ผู้รับผิดชอบออก ฯลฯ	4. กล้าเปิดเผยปัญหาในการบริหารงานของผู้บริหารและนักการเมืองทุกคน และเรียกร้องให้เขารับผิดชอบ
5.จัดการเลือกตั้งเมื่อครบวาระออกจากตำแหน่งเมื่อครบวาระตามกฎหมาย	5. ไปเลือกตั้ง สนับสนุนผู้สมัคร กลุ่มหรือพรรคอย่างแข็งขัน ซักถาม-ตรวจสอบ-ติดตามผู้สมัคร

ที่มา : ธเนศวร์ เจริญเมือง (2553, น. 345)

4. การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับท้องถิ่น ตามรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560

รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันที่ประกาศใช้ โดยยังคงกำหนดบทบัญญัติให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเฉพาะในหมวด 14 การปกครองส่วนท้องถิ่น

มาตรา 249 ภายใต้บังคับมาตรา 1 ให้มีการจัดการปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น ทั้งนี้ ตามวิธีการและรูปแบบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่กฎหมายบัญญัติ

การจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบใดให้คำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น และความสามารถในการปกครองตนเองในด้านรายได้ จำนวนและความหนาแน่นของประชากร และพื้นที่ ที่ต้องรับผิดชอบ

ประกอบกัน มาตรา 250 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่และอำนาจดูแลและจัดทำบริการสาธารณะ และกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริม และสนับสนุนการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การจัดทำบริการสาธารณะและกิจกรรมสาธารณะใดที่สมควรให้เป็นหน้าที่และอำนาจโดยเฉพาะ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละรูปแบบ หรือให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานหลัก ในการดำเนินการใด ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติซึ่งต้องสอดคล้องกับรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามวรรคสี่ และกฎหมายดังกล่าวอย่างน้อยต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับ

กลไกและขั้นตอนในการกระจายหน้าที่ และอำนาจ ตลอดจนงบประมาณและบุคลากรที่เกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจดังกล่าวของส่วนราชการให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย

ในการจัดทำบริการสาธารณะหรือกิจกรรมสาธารณะใดที่เป็นหน้าที่และอำนาจขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น ถ้าการร่วมดำเนินการกับเอกชนหรือหน่วยงานของรัฐหรือการมอบหมายให้เอกชน หรือหน่วยงานของรัฐดำเนินการ จะเป็นประโยชน์แก่ประชาชนในท้องถิ่นมากกว่าการที่องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นจะดำเนินการเอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะร่วมหรือมอบหมายให้เอกชนหรือหน่วยงานของรัฐ ดำเนินการนั้นก็ได้

รัฐต้องดำเนินการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีรายได้ของตนเองโดยจัดระบบภาษีหรือการจัดสรรภาษี ที่เหมาะสม รวมทั้งส่งเสริมและพัฒนาการหารายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถดำเนินการตามวรรคหนึ่งได้อย่างเพียงพอ ในระหว่างที่ยังไม่อาจดำเนินการได้ ให้รัฐจัดสรรงบประมาณ เพื่อสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไปพลางก่อน

กฎหมายตามวรรคหนึ่งและกฎหมายที่เกี่ยวกับการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ต้องให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระในการบริหาร การจัดทำบริการสาธารณะ การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา การเงินและการคลัง และการกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งต้องทำเพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อการคุ้มครอง ประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นหรือประโยชน์ของประเทศเป็นส่วนรวม การป้องกันการทุจริต และการใช้จ่ายเงินอย่างมีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมและความแตกต่างขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นแต่ละรูปแบบ และต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการป้องกันการขัดกันแห่งผลประโยชน์ และการป้องกัน การก้าวก่ายการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการส่วนท้องถิ่นด้วย

มาตรา 251 การบริหารงานบุคคลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งต้องใช้ระบบคุณธรรมและต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและความจำเป็นของแต่ละท้องถิ่นและองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละรูปแบบ การจัดให้มีมาตรฐานที่สอดคล้องกันเพื่อให้สามารถพัฒนาร่วมกัน หรือการสับเปลี่ยนบุคลากรระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันได้

มาตรา 252 สมาชิกสภาท้องถิ่นต้องมาจากการเลือกตั้ง ผู้บริหารท้องถิ่นให้มาจากการเลือกตั้งหรือมาจากความเห็นชอบของสภาท้องถิ่นหรือในกรณี องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ จะให้มาโดยวิธีอื่นก็ได้ แต่ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วม ของประชาชนด้วย ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ คุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้งและผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง และหลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้ง สมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งต้อง

คำนึงถึงเจตนารมณ์ ในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตตามแนวทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญด้วย

มาตรา 253 ในการดำเนินงาน ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สภาท้องถิ่น และผู้บริหารท้องถิ่น เปิดเผยข้อมูลและรายงานผลการดำเนินงานให้ประชาชนทราบ รวมตลอดทั้งมีกลไกให้ประชาชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมด้วย ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 254 ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิเข้าชื่อกันเพื่อเสนอข้อบัญญัติหรือเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่นได้ตามหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่กฎหมายบัญญัติ

5. สิทธิของประชาชนในการมีส่วนร่วมในการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

สำนักงานคณะกรรมการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อ้างถึงในวีระชัย เฮงษฎีกุล(2550,น. 14) ได้กล่าวถึง สิทธิของประชาชนตามหลักปรัชญาของการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ สิทธิอันชอบธรรมของประชาชนที่จะเลือกสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่คนปรารถนา ดังนั้น ประชาชนจะต้องเรียนรู้เข้าใจและรักษาสิทธิของตน เพราะประชาชนเป็นเจ้าของสิทธิและเจ้าของท้องถิ่นร่วมกัน ประกอบด้วยประเด็นต่างๆ ดังนี้

(1) สิทธิการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งทศบาลต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมืองการวางแผนพัฒนาทางเศษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมทั้งการตรวจสอบการทำงานทุกระดับ

(2) สิทธิในการเลือกตั้งผู้บริหารและสมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการเลือกตั้งที่จะส่งเสริมให้ประชาชนในท้องที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมได้นั้นผู้ที่จะเข้ามาเป็นผู้บริหารและสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องเป็นผู้พร้อมที่จะเสียสละให้แก่ท้องถิ่น และในส่วนของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งก็จะต้องมีอิสระและได้รับความเสมอภาคในการเลือกผู้แทนของตน

(3) สิทธิของการมีส่วนร่วมในการเสนอร่างข้อบังคับท้องถิ่น เนื่องจากข้อบังคับท้องถิ่นเป็นกฎหมายที่ออกมาใช้บังคับราษฎรในท้องถิ่นเพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นไปตามภารกิจหน้าที่ประชาชนหรือราษฎรแค่ละองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในการมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นของตนซึ่งในด้านกฎหมายได้มีกฎหมายมารองรับสิทธิและอำนาจของประชาชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(4) สิทธิในการถอดถอนนักการเมืองท้องถิ่นในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการปกครองตนเองตามระบอบประชาธิปไตย ประชาชนมิไว้มีเพียงแต่สิทธิในการเลือกตั้งผู้ที่จะมาเป็น

ผู้แทนของตนเท่านั้นประชาชนยังต้องดูแลตรวจสอบสมาชิกสภาและผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งอำนาจที่สำคัญในการตรวจสอบดังกล่าว คือ อำนาจร่วมกันของประชาชนในการถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่นที่ไม่สมควรดำรงตำแหน่งต่อไป

(5) สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร ไทยพุทธศักราช 2540 และกฎหมายข้อมูลของราชการได้วางหลักทั่วไปว่าประชาชนสามารถรับรู้ รับทราบ เข้าตรวจดูเอกสารหรือข้อมูลข่าวสารในรูปแบบอื่นของทางราชการได้เสมอ เพื่อที่ประชาชนจะสามารถแสดงความคิดเห็นและใช้สิทธิทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในหลักการดังกล่าวได้ใช้ครอบคลุมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนั้นประชาชนในท้องถิ่นย่อมสามารถตรวจสอบ รับทราบข้อมูลข่าวสารได้ตามหลักกฎหมาย

(6) สิทธิในการมีส่วนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภายใต้รูปแบบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีผลเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ดังนั้นการวางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้สมเจตนารมณ์ร่วมกันของประชาชน ประชาชนจึงต้องมีส่วนร่วมด้วยหลักเกณฑ์กฎหมายที่เกี่ยวข้อง คือระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการวางแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2541 ที่ได้กำหนดให้คณะกรรมการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเลือกผู้ทรงคุณวุฒิผู้นำองค์กรภาคเอกชนหรือองค์กรประชาชนเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนา ตลอดจนการเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาและติดตามประเมินผล

(7) สิทธิการมีส่วนร่วมดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจชุมชนในระเบียกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการคำเนินงานโครงการเศรษฐกิจชุมชน พ.ศ.2541 (และเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2543) ได้มีข้อที่สนับสนุนการดำเนินการเศรษฐกิจในชุมชนภายใต้เขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยให้ประชาชนสามารถรวมกลุ่มทางอาชีพและเสนอโครงการเพื่อขอยืมเงินทุนโดยผ่านคณะกรรมการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพิจารณา

(8) การเข้าร่วมในการจัดซื้อและจัดจ้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในหลักการกระจายอำนาจการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องเป็นไปโดยโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้ ดังนั้น ในการจัดซื้อและจัดจ้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชนในท้องถิ่นจึงควรมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการพัสดุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนดให้ในการดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างแต่ละครั้งให้ผู้บริหารท้องถิ่นมีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อปฏิบัติตามระเบียบนี้ แล้วแต่กรณี

(9) สิทธิในการตรวจสอบงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมในการจัดซื้อและจัดจ้างประชาชนย่อมต้องได้รับสิทธิในการตรวจสอบกิจกรรมต่างๆของหน่วยงานที่กำหนดไว้ในแผนงานสำหรับประมาณการด้านรายรับและรายจ่ายที่แสดงในรูปตัวเลขจำนวนเงิน ดังนั้น เมื่อสิ้นสุดปีงบประมาณ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องประกาศรายงานการรับจ่ายเงินประจำปีงบประมาณที่สิ้นสุดทั้งงบประมาณรายจ่ายและเงินนอกงบประมาณไว้โดยเปิดเผย ณ ที่ทำการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนทราบ

(10) สิทธิในการเข้าร่วมเป็นประชาคมของท้องถิ่นในการพิจารณาแผนงาน โครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลกระทบตัวชี้วัดความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ท้องถิ่นนั้นๆ เพื่อแสดงความคิดเห็นในแง่มุมต่างๆและเป็นข้อมูลในการพิจารณาดำเนินงานตามโครงการหรือไม่ดำเนินงาน

(11) สิทธิการใช้สิทธิฟ้องร้องต่อศาลปกครอง ประชาชนในท้องถิ่นสามารถปกป้องสิทธิของตนเองโดยใช้อำนาจศาลปกครองในการตรวจสอบใช้อำนาจองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นว่าเป็นไปโดยชอบหรือไม่ ดังนั้นเมื่อประชาชนไม่ได้รับความเป็นธรรมหรือได้รับการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องหรือไม่ได้รับความสะดวกรวดเร็วดังที่ควรจะเป็นประชาชนย่อมมีสิทธิในการฟ้องร้ององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อศาลปกครองได้ตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ ศ.2542

(12) การใช้สิทธิร้องทุกข์ต่อผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา เมื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำความเดือดร้อนแก่ประชาชน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 กำหนดให้ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภามีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาและสอบสวนหาข้อเท็จจริงตามคำร้องเรียนขอประชาชน นับมาตรการหนึ่งในการกำหนดให้หน่วยงานของรัฐ ซึ่งรวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเคารพสิทธิของประชาชน มาตรการดังกล่าวจึงเป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการร้องเรียนต่อผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา

(13) การใช้สิทธิฟ้องร้ององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้รับผิดในทางแพ่งและทางอาญา ในฐานะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสภาพเป็นนิติบุคคล จึงมีสภาพความรับผิดทั้งในทางแพ่งและทางอาญาได้เช่นเดียวกับพนักงานเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนั้น ทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และพนักงานเจ้าหน้าที่จึงต้องรับผิดชอบในการกระทำของตนเองเสมอ และเมื่อมีความเสียหายหรือการกระทำความผิดเกิดขึ้น ประชาชนย่อมเรียกร้องและปกป้องสิทธิของคนได้ โดยการฟ้องร้องต่อศาล ดังจะเห็นได้จากหลักกฎหมายที่รับรองไว้

แนวคิดประชาธิปไตยท้องถิ่น

1. ความหมายของประชาธิปไตยท้องถิ่น

ประชาธิปไตยท้องถิ่น (Local democracy) แนวคิดเรื่องประชาธิปไตยท้องถิ่นสนับสนุนเรื่องการกระจายอำนาจและความรับผิดชอบออกจากส่วนกลางไปยังระดับท้องถิ่น อาทิ หมู่บ้าน เทศบาล ตำบล อำเภอ ฯลฯ ที่ไม่ใช่เพียงแค่การเลือกตั้งเจ้าหน้าที่องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆทว่าประชาธิปไตยท้องถิ่นต้องการให้ประชาชนในท้องถิ่นมีอำนาจในการกำหนดนโยบายของท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยอยู่ โดยเชื่อว่าประชาธิปไตยท้องถิ่นที่มีคุณภาพจะสามารถสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมของพลเมืองได้มากขึ้น สร้างชุมชนเข้มแข็ง และทำให้ท้องถิ่นพัฒนาได้อย่างยั่งยืนและตอบสนองผู้อยู่อาศัยกล่าวได้ว่าประชาธิปไตยท้องถิ่นคือแนวคิดที่ต้องการส่งเสริมและผลักดันให้เกิดประชาธิปไตยจากเบื้องล่าง (bottom-up democracy) และทำให้ประชาชนได้ปกครองตนเองอย่างแท้จริงเกือบทุกประเทศทั่วโลกถ้าไม่นับประเทศเล็ก ๆ เช่น โมนาโก สิงคโปร์ นครรัฐวาติกัน ฯลฯ จะมีการจัดการปกครองส่วนท้องถิ่น เพียงแต่ว่าต่างกันตรงอำนาจที่ท้องถิ่นของแต่ละประเทศได้รับ ในบางประเทศ ท้องถิ่นมีอำนาจมาก สามารถคิดและพัฒนานโยบายเองได้เป็นอิสระสูงเพราะถูกควบคุมโดยกลางน้อย ส่วนกลางไม่เข้ามาก้าวก่ายเรื่องงบประมาณหรือทรัพยากรของท้องถิ่น การตอบสนองความต้องการในท้องถิ่นตนเองก็เป็นไปได้มากขึ้น เนื่องจากท้องถิ่นมีแหล่งงบประมาณของตนเอง ประชาธิปไตยท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพมากมีแนวโน้มจะสร้างธรรมาภิบาลพร้อมทั้งสนับสนุนประชาธิปไตยในระดับชาติ เพราะสร้างโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น เพิ่มพูนวัฒนธรรมความเป็นพลเมืองเข้มแข็ง สร้างทุนมนุษย์ให้กลายเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้นทางการเมืองและพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในการตรวจสอบอำนาจรัฐ ซึ่งส่งผลให้รัฐบาลท้องถิ่นต้องเน้นพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการจัดหาสินค้าและบริการให้ประชาชนในท้องถิ่นอย่างมีคุณภาพ สหราชอาณาจักรถือเป็นประเทศที่มีประชาธิปไตยท้องถิ่นเข้มแข็ง โดยเกิดกระแสการเรียกร้องให้ภาคประชาชนมีอำนาจตรวจสอบการทำงานของตำรวจได้ จึงนำมาสู่การเพิ่มบทบาทของประชาชนในท้องถิ่น ให้เข้ามาทำหน้าที่ในการตรวจสอบการทำงานของตำรวจในท้องถิ่นหรือภูมิภาคของตน อย่างไรก็ตาม ในบางประเทศที่ประชาธิปไตยไม่เข้มแข็งพออาจส่งผลร้ายต่อท้องถิ่นได้ เนื่องมาจากการกระจายอำนาจให้กับท้องถิ่นมากอาจทำให้เกิดการผูกขาดทรัพยากรอยู่กับกลุ่มชนชั้นนำในองถิ่นนั้น ๆ หรือที่เรียกว่า "ระบบเจ้าพ่อท้องถิ่น" ที่อาจไปใช้ในทางที่ผิดและไม่ชอบธรรม และไม่เป็นไปตามเจตจำนงของประชาธิปไตยท้องถิ่นอย่างแท้จริง(ประจักษ์ ก้องกีรติ(2562, น. 117-119)

2. ลักษณะของประชาธิปไตยท้องถิ่น

ประชาธิปไตยท้องถิ่นมีลักษณะสำคัญ 4 ลักษณะ คือ

2.1 เป็นอุดมการณ์ทางการเมือง กล่าวคือ เป็นเรื่องของความคิด ความเชื่อเกี่ยวกับที่มาของอำนาจรัฐ และสิทธิการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น

อุดมการณ์ ประชาธิปไตยนับเป็นรากฐานสำคัญของการเมืองท้องถิ่น เพราะเมื่อประชาชนมีอุดมการณ์ว่าอำนาจเป็นของประชาชนแล้ว ผู้ใช้อำนาจ ได้แก่ประชาชนหรือโดยประชาชน และการใช้อำนาจนี้ก็ต้องเป็นไปเพื่อประชาชน

2.2 เป็นรูปแบบหนึ่งของการปกครองตนเองระดับล่าง คือ ระดับท้องถิ่นประเทศที่มีระบอบประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้ประชาชนมีการปกครองตนเอง หรือที่เรียกว่า“การปกครองท้องถิ่น” (Local Government) โดยเป็นสิทธิของประชาชนในการปกครองตนเองอย่างอิสระตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่นผ่านตัวแทนที่ประชาชนเลือกเข้าไปเป็น ผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่น ตัวแทนประชาชนนี้เข้าไปทำหน้าที่จัดสรรแบ่งปันสิ่งมีคุณค่าในสังคมของท้องถิ่นนั้น โดยประชาชนกำกับ ติดตาม ตรวจสอบการใช้อำนาจของคณะผู้บริหารท้องถิ่นด้วย เช่น การใช้อำนาจในการถอดถอน (Recall) สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือคณะผู้บริหารหรือผู้บริหารที่ประพฤติไม่เหมาะสมกับตำแหน่ง ออกจากตำแหน่งได้ เป็นต้น

2.3 เป็นการกระจายอำนาจหรือการเพิ่มอำนาจให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนในการ ปกครองตนเอง โดยที่ประชาชน/กลุ่มคนในท้องถิ่นมีบทบาทเกี่ยวข้องในการติดตาม ตรวจสอบการ ทำงานของตัวแทนประชาชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือเรียกร้อง กดดันผู้มีอำนาจทาง การเมืองในท้องถิ่น เพื่อให้ตอบสนองความต้องการหรือผลประโยชน์ของตนหรือกลุ่ม รวมถึงการ เมืองของภาคพลเมืองที่ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทเรียกร้อง เสนอแนะ และติดตาม ตรวจ สอบการใช้อำนาจของการเมืองภาคตัวแทน (ผู้บริหารท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่น)
4. เป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชน กล่าวคือ วิถีการเมืองท้องถิ่นแบบประชาธิปไตย ได้แก่ การมีใจที่เปิดกว้าง ยอมรับความแตกต่าง หลากหลายทางความคิดเห็น อาศัยการเจรจา ประนีประนอมกันมากกว่าการใช้กำลังตัดสิน มีความเคารพสิทธิเสรีภาพของคนอื่น การใช้หลักเหตุผลในการตัดสินใจดำเนินการต่างๆ และการมุ่งถึงผลประโยชน์ส่วนรวมของท้องถิ่นเป็นสำคัญ การพัฒนาประชาธิปไตยท้องถิ่น จึงต้องให้ประชาชนได้ “รู้เข้าใจ และเข้าถึง” สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ไม่เพียงการรณรงค์ให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งเท่านั้น (ปธาน สุวรรณมงคล อ้างถึงใน ณรินทร์ งามวงษ์,2556, น.12)

บทสรุป

การมีส่วนร่วมทางการเมือง สามารถแสดงออกในหลายรูปแบบ ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ โดยเฉพาะประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่น เป็นการปกครองตนเอง โดยเป็นสิทธิของประชาชนในการปกครองตนเองอย่างอิสระตามเจตนารมณ์

ของประชาชนในท้องถิ่นผ่านตัวแทนที่ประชาชนเลือกเข้าไปเป็นผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่น โดยประชาชนกำกับ ติดตาม ตรวจสอบการใช้อำนาจของคณะผู้บริหารท้องถิ่นด้วย

เอกสารอ้างอิง

ณรินทร์ งามวงษ์. (2556), *บทบาทของกำนันและผู้ใหญ่บ้านที่เสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล: กรณีศึกษา อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี.* ,

ณัชชาภัทร อุ่นตรงจิตร (2552) อ้างถึงใน ปรารถนา ไวมงคุณ.*การมีส่วนร่วมทางการเมืองและการปกครองท้องถิ่นของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองแฝก อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์.*

ธเนศวร์ เจริญเมือง.(2553), *ทฤษฎีและแนวคิด : การปกครองท้องถิ่นกับการบริหารจัดการท้องถิ่น* : กรุงเทพฯ โครงการจัดพิมพ์คบไฟ,

ปรารถนา ไวมงคุณ.(2552), *การมีส่วนร่วมทางการเมืองและการปกครองท้องถิ่นของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองแฝก อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์.*

ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2562), *ประชาธิปไตย : หลากความหมาย หลากรูปแบบ*. กรุงเทพ ฯ : สยามปริทัศน์.

พรอัมรินทร์ พรหมเกิด, (2556), *สังคมวิทยาการเมือง*, ขอนแก่น ,มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

วีระชัย เฮงษฎีกุล. (2550), *ความรู้ความเข้าใจและปัจจัยในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ในเขตเทศบาลตำบลห้วยออ อำเภอลอง จังหวัดแพร่.*,

รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560.ราชกิจจานุเบกษา.เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก ราชกิจจานุเบกษา 6 เมษายน

อุดม เกสโรทยาน. (2550), *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลเมืองน่าน จังหวัดน่าน.*

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมตามแนวสังคมศึกษา
CULTURAL CONSERVATION MODEL ACCORDING TO SOCIAL STUDIES PRINCIPLES

[1]พระแท็กซี่ อาทิตฺโต (แก้วกาหลง), [2]นิรัช เรืองแสน และ [3]ปาณจิตร สุกุมาลย์

[1]Phra Taxi Ãditto (Keokalong), [2]Niraj Ruangsan and [3]Panjitr Sukumal

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]kaeokalong.2536@gmail. com

Received: October 9, 2024; **Revised**: November 23, 2024; **Accepted**: December 25, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดและแนวทางการสร้างรูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมตามแนวสังคมศึกษา ประกอบด้วย (1) หลักการ (2) วัตถุประสงค์ (3) กระบวนการ (4) สาระการเรียนรู้ และ (5) การวัดและประเมินผล โดยบูรณาการกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญคือ (1) การกระชับหลักสูตร (2) เพิ่มความยืดหยุ่นของโครงสร้างเวลาเรียนและความหลากหลายของรูปแบบการเรียนรู้ (3) ออกแบบหน่วยการเรียนรู้ และสอนอย่างมีแผนที่เหมาะสม (4) ยกระดับการประเมินเพื่อการพัฒนา (5) การประเมินเพื่อรับผิดรับชอบ (6) การเสริมสร้างทักษะ 3R 8C สำหรับผู้เรียน (7) การเสริมสร้างทักษะ C-Teacher สำหรับครูผู้สอน

คำสำคัญ : รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรม, ตามแนวสังคมศึกษา

---

[1] นิสิต, หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงราชวิทยาลัย

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงราชวิทยาลัย

[3] อาจารย์, ดร., หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงราชวิทยาลัย

Abstract

The objective of this article is to present the concept and approach of cultural conservation model according to social studies principles should consist of (1) principles, (2) objectives, (3) processes, (4) learning content, and (5) measurement and evaluation. Integration with learning in the 21st century are as follows: (1) Concise the curriculum, (2) Increase the flexibility of the structure, the time to study and the diversity of learning styles, (3) Design the learning unit. And teach with a suitable plan (4) Enhance assessment for development (5) Responsible assessment (6) 3R 8C skill enhancement for learners (7) C-Teacher skill enhancement for teachers

Keywords : Cultural conservation model, According to social studies principles

บทนำ

วัฒนธรรมไทย เป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมไทย ทั้งยังเป็นเครื่องวัดความเจริญหรือความเสื่อมของสังคม ซึ่งมีผลต่อความก้าวหน้าของประเทศ เพราะประเทศจะเจริญหรือมีนั้นย่อมขึ้นอยู่กับการพัฒนาของคนในสังคมจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่กล่าวถึงการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้านั้น สังคมต้องมีดุลภาพ จากการพัฒนาคนในสังคม เป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้โดยคนไทยสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต ร่วมใจกันพัฒนาภูมิปัญญาไทย ควบคู่กับการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรม ประเพณีการสืบทอดวัฒนธรรมไทย จึงเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญต่อการพัฒนาคนและสังคมไทยอยู่หลายประการการเสริมสร้างในการปลูกจิตสำนึกที่ดีงาม เหมาะสมกับสภาพของสังคมไทยเกิดความร่วมมือ ร่วมใจ ส่งเสริมขนบธรรมเนียมที่ดีงาม ทำให้เกิดการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งซึ่งนับว่าเป็นการสืบทอดเอกลักษณ์ไทย การสืบทอดวัฒนธรรมไทย จึงเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญต่อการพัฒนาคนและสังคมไทยอยู่หลายประการดังนี้ 1) ทำให้มองเห็นวิถีความเป็นไทย ความคิดสร้างสรรค์ ทั้งทางด้านศาสนา สังคม วัฒนธรรม การปกครองที่สังคมสืบทอดกันมา 2) ทำให้คนไทยเป็นผู้มีความรับผิดชอบ รู้จักรักษาระเบียบวินัย มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รู้จักพัฒนาตนเอง ซึ่งเป็นการเสริมสร้างในการปลูกจิตสำนึกที่ดีงาม เหมาะสมกับ สภาพของสังคมไทยสืบไป 3) ทำให้คนไทยทั้งชุมชนเมืองและชุมชนเมืองและชุมชนชนบท เกิดความร่วมมือร่วมใจ ส่งเสริมขนบธรรมเนียมที่ดีงาม นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่คนในชาติเป็นที่รู้จักของชาวโลก 4) ทำให้เกิดการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งซึ่งนับว่าเป็นการสืบทอดเอกลักษณ์ไทย เพื่อให้คงอยู่ในสังคมสืบต่อไป

วัฒนธรรมไทยเป็นสิ่งที่คู่มากับสังคมไทย ทำให้เกิดเอกลักษณ์ของความเป็นไทย และมรดกที่สำคัญซึ่งเป็นความภูมิใจ แสดงถึงเกียรติภูมิ ศักดิ์ศรีของไทย ดังจะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติยังบรรจุความสำคัญของวัฒนธรรม คุณธรรม จริยธรรม ไว้ในการแก้ปัญหาของชาติ ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนต้องร่วมใจอนุรักษ์ ฟื้นฟูเผยแพร่สืบสานวัฒนธรรมที่ดีงามนี้สืบไป สอดคล้องกับวิธีอนุรักษ์วัฒนธรรม (กรมศิลปากร, 2544) ดังนี้ 1) ศึกษาค้นคว้า วิจัย และจัดทำวัฒนธรรมไทยให้เป็นวิชาการและเป็นลายลักษณ์อักษร สามารถไว้ให้ลูกหลานได้ศึกษาสมัยใหม่ได้ 2) ช่วยกันอนุรักษ์วัฒนธรรมที่เสื่อมไปแล้ว หรือกำลังทรุดโทรมมีทีว่าจะฟื้นไม่ไหว แล้ว ไว้ให้ลูกหลานได้ศึกษาและเป็นหลักฐานในการศึกษาค้นคว้าต่อไป 3) ช่วยกันส่งเสริมการประพฤติปฏิบัติและการดำเนินการใดๆ ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมด้วย การให้กำลังใจ การสนับสนุนทางการเงิน วัสดุ อุปกรณ์และแรงกายเมื่อมีโอกาส 4) ช่วยกันเผยแพร่วัฒนธรรมไทยให้เป็นที่รู้จัก โดยเฉพ าะเยาวชนในชาติควรจะได้ รับทราบเรื่องราวประวัติความเป็นมาและคุณประโยชน์ของวัฒนธรรมต่างๆ ของไทย 5) ช่วยกันพัฒนาวัฒนธรรมไทยในส่วนที่พัฒนาได้ให้เหมาะสมกับยุคสมัยและให้บัง เกิดผลต่อการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม การเมืองและความมั่นคงของชาติเจริญขึ้น และ 6) ช่วยกันกลั่นกรองและรับเอา วัฒนธรรมต่างชาติ ที่จะมาช่วยทำให้วัฒนธรรมไทย

แนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมจึงควรมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีลำดับขั้นตอน คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียนโดยจัดให้มีกิจกรรมการเรียนรู้หลาย ๆ ลักษณะ ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนมีโอกาสปฏิบัติทักษะต่าง ๆ อย่างทั่วถึง เพื่อให้การจัดการเรียนรู้นั้นทำให้ผู้เรียนสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ทั้งในด้านความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาสาระ ด้านเจตคติ และด้านทักษะ ประกอบกับการบูรณาการกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (21st Century Content) เป็นการเรียนรู้หลายทางหรือการบูรณาการความรู้ต่างๆ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ผู้เรียนสามารถโต้ตอบกับผู้สอน สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้ได้โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) มาช่วยอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ และเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ควบคู่ไปกับการเรียนรู้ทักษะชีวิตและอื่นๆ

บทความนี้จึงเป็นการเน้นการสื่อความหมายการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมที่ยึดนโยบายการศึกษาและแนวคิดทักษะการเรียนรู้ศตวรรษที่ 21 ซึ่งดูที่ปลายทางจากผู้เรียนเป็นหลักว่าเขาได้รับตามจุดนโยบายหรือไม่และมีความเข้าใจมากน้อยเพียงไร ซึ่งนำไปสู่การพัฒนารูปรูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมตามแนวสังคมศึกษา ให้ตอบโจทย์มากขึ้นต่อไป

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเกี่ยวกับรูปแบบ

รูปแบบเป็นรูปธรรมของความคิดที่เป็นนามธรรม ซึ่งบุคคลแสดงอกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น เป็นคำอธิบาย เป็นแผนผังไดอะแกรม หรือแผนภาพ เพื่อช่วยให้ตนเองและบุคคลอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับรูปแบบไว้ดังนี้

คำว่า รูปแบบ หรือ Model หมายถึง สิ่งหรือวิธีการดำเนินงานที่เป็นต้นแบบอย่างใดอย่างหนึ่ง รูปแบบมีความหมายที่แตกต่างจากทฤษฎี เพราะรูปแบบยังไม่ใช่ข้อเท็จจริงที่ได้พิสูจน์แล้วรูปแบบยังเป็นส่วนหนึ่งที่ผู้วิจัยพยายามวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวเนื่องกันขององค์ประกอบอย่างเป็นระบบ ด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ เพื่อที่จะนำเสนอรูปแบบมาใช้ประโยชน์ (เยาวดี รางชัยกุล วิบูลย์ศรี, 2556) รูปแบบเป็นการสร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับชุดของปรากฏการณ์ โดยอาศัยหลักการของระบบรูปนัย ทั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำให้เกิดความกระจ่างชัดของนิยามความสัมพันธ์และประพจน์ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งรูปแบบที่มีความเที่ยงตรงจะพัฒนาเป็นทฤษฎีต่อไป (ทิศนา แขมมณี, 2560) รูปแบบเป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการสืบสอบหาคำตอบความรู้ ความเข้าใจ ในปรากฏการณ์ทั้งหลาย ปกติการศึกษาวิจัยเรื่องใด ๆ ก็ตาม ผู้ศึกษาจะต้องตั้งคำถามที่ต้องการคำตอบ ซึ่งในกระบวนการวิจัยจะมีการตั้งสมมติฐานหรือชุดของสมมติฐานขึ้นมา ซึ่งก็คือคำตอบที่คาดคะเนไว้ล่วงหน้า สมมติฐานเหล่านี้มักจะได้มาจากข้อความรู้ หรือข้อค้นพบที่ผ่านมา หรืออาจจะเกิดจากประสบการณ์หรือการหยั่งรู้ (intuition) ของผู้ศึกษาวิจัยหรืออาจเกิดจากทฤษฎีหลักการต่างๆ สมมติฐานเป็นข้อความที่บ่งบอกถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหรือตัวแปรต่าง ๆ ของเรื่องหรือสถานการณ์ปัญหานั้น ๆ หรืออาจเป็นแบบจำลองอย่างง่ายหรือย่อส่วนของปรากฏการณ์ต่างๆ ที่ผู้สอนได้ศึกษาและพัฒนาขึ้น เพื่อแสดงหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้น (สุวิชา วิริยมานุวงศ์, 2554)

สรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึงแบบจำลองหรือตัวแบบอย่างง่ายหรือย่อส่วนของปรากฏการณ์ต่างๆ ที่ผ่านการศึกษาและพัฒนาขึ้นมาเพื่อแสดงหรืออธิบายปรากฏการณ์ให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น เป็นสิ่งที่สร้างหรือพัฒนาขึ้นจากหลักปรัชญา ทฤษฎีหลักการ แนวคิดและความเชื่อที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นการแสดงโครงสร้างทางความคิดองค์ประกอบ ที่มีกระบวนการตรวจสอบความแตกต่างระหว่างความสัมพันธ์ในเชิงทฤษฎีกับปรากฏการณ์จริง

ประเภทของรูปแบบ

ประเภทของรูปแบบ รูปแบบสามารถจำแนกออกได้หลายประเภท ได้มีผู้จำแนกประเภทของรูปแบบ ดังนี้

Keeves (อ้างถึงใน สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด, 2563) ได้จำแนกรูปแบบออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1) รูปแบบเชิงเปรียบเทียบ (Analogue Model) เป็นรูปแบบเชิงกายภาพส่วนใหญ่ใช้ในด้านวิทยาศาสตร์ เช่น รูปแบบโครงสร้างอะตอม สร้างขึ้นโดยใช่หลักการเปรียบเทียบโครงสร้างของรูปแบบให้สอดคล้องกับลักษณะที่คล้ายกันทางกายภาพ สอดคล้องกับข้อมูลและความรู้ที่มีอยู่ในลักษณะนั้นด้วยรูปแบบที่สร้างขึ้นต้องมีองค์ประกอบชัดเจน สามารถนำไปทดสอบด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ และสามารถนำไปใช้ในการหาข้อสรุปของปรากฏการณ์ได้อย่างกว้างขวาง เช่น รูปแบบจำนวนนักเรียนในโรงเรียน สร้างขึ้นโดยเปรียบเทียบกับลักษณะถังน้ำที่ประกอบด้วยท่อน้ำเข้าและท่อน้ำออกปริมาณที่ไหลเข้าถังเปรียบเทียบได้กับจำนวนนักเรียนที่เข้าโรงเรียน อัตราการเกิด อัตราการย้ายเข้า อัตราการรับเด็กอายุต่ำกว่าเกณฑ์ ส่วนปริมาณน้ำที่ไหลออกเปรียบเทียบได้กับจำนวนนักเรียนที่ออกจากโรงเรียน เนื่องจากพ้นเกณฑ์การศึกษา การย้ายออก การจบการศึกษา สำหรับปริมาณน้ำที่เหลือในถัง เปรียบเทียบได้กับจำนวนนักเรียนที่เหลืออยู่ในโรงเรียน เป็นต้น จุดมุ่งหมายของรูปแบบนี้เพื่ออธิบายปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงจำนวนนักเรียนในโรงเรียน

2) รูปแบบเชิงข้อความ (Semantic Model) เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิ หรือรูปภาพ เพื่อให้เห็นโครงสร้างทางความคิดองค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้น และใช้ข้อความในการอธิบายเพื่อให้เกิดความกระจ่างมากขึ้น แต่จุดอ่อนของรูปแบบประเภทนี้ คือขาดความชัดเจนแน่นอน ทำให้ยากแก่การทดสอบรูปแบบ แต่อย่างไรก็ตามได้มีการนำรูปแบบนี้มาใช่กับการศึกษามาก เช่น รูปแบบการเรียนรู้ในโรงเรียน

3) รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) เป็นรูปแบบที่ใช้แสดงความไม่สัมพันธ์ขององค์ประกอบหรือตัวแปรโดยใชสัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์ ปัจจุบันมีแนวโน้มว่าจะนำไปใช้ใน ด้านพฤติกรรมศาสตร์มากขึ้น โดยเฉพาะในการวัดและประเมินผลทางการศึกษา รูปแบบลักษณะนี้ ส่วนมากพัฒนามาจากรูปแบบเชิงข้อความ

4) รูปแบบเชิงสาเหตุ (Causal Model) เป็นรูปแบบที่เริ่มจากการนำเทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) ในการศึกษาเกี่ยวกับพันธุศาสตร์ รูปแบบเชิงสาเหตุนี้ทำให้สามารถศึกษารูปแบบเชิงข้อความที่มีตัวแปรสลับซับซ้อนได้ แนวคิดสำคัญของรูปแบบนี้คือต้องสร้างขึ้นจากทฤษฎีที่เกี่ยวข้องหรืองานวิจัยที่มีมาแล้ว รูปแบบจะเขียนในลักษณะสมการเส้นตรงแต่ละสมการแสดงความไม่สัมพันธ์เชิงเหตุเชิงผลระหว่างตัวแปร จากนั้นมีการเก็บรวบรวมข้อมูลในสภาพการณ์ที่เป็นจริงเพื่อทดสอบรูปแบบรูปแบบเชิงสาเหตุนี้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ (1) รูปแบบระบบเส้นเดี่ยว (Recursive Model) เป็นรูปแบบที่แสดงความไม่สัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่าง

ตัวแปรด้วยเส้นโยงที่มีทิศทางของการเป็นสาเหตุในทิศทางเดียวโดยไม่มีความไม่สัมพันธ์ย้อนกลับ (2) รูปแบบระบบเส้นคู่ (Non-recursive Model) เป็นรูปแบบที่แสดงความไม่สัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรโดยทิศทางความไม่สัมพันธ์ของตัวแปรภายในตัวแปรหนึ่งอาจเป็นทั้งตัวแปรเชิงสาเหตุและเชิงผลพร้อมกัน จึงมีทิศทางความไม่สัมพันธ์ย้อนกลับได้

สรุปรูปแบบที่ใช้กันอยู่โดยทั่วไปมี 5 ประเภท คือ

1) รูปแบบเชิงเปรียบ (Analogue Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกในลักษณะของการเปรียบเทียบสิ่งต่าง ๆ อย่างน้อย 2 สิ่ง ขึ้นไป รูปแบบลักษณะนี้ใช้กันมากในทางวิทยาศาสตร์กายภาพ สังคมศาสตร์ และพฤติกรรมศาสตร์

2) รูปแบบเชิงภาษา (Semantic Model) ได้แก่ ความคิดแสดงออกผ่านทางการใช้ภาษา (พูดและเขียน) รูปแบบลักษณะนี้ใช้กันมากทางด้านศึกษาศาสตร์

3) รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกผ่านทางสูตรคณิตศาสตร์ ซึ่งส่วนมากจะเกิดขึ้นหลังจากได้รูปเชิงภาษาแล้ว

4) รูปแบบเชิงแผนผัง (Schernatic Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกผ่านทางแยกแผนภาพไดอะแกรม กราฟ เป็นต้น

5) รูปแบบเชิงสาเหตุ (Causal Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรต่างๆ ของสถานการณ์/ปัญหาใดๆ รูปแบบด้านศึกษาศาสตร์ มักจะเป็นแบบนี้เป็นส่วนใหญ่

สรุปประเภทของรูปแบบมี ดังนี้ 1) รูปแบบเชิงเปรียบเทียบ (Analogue Model) 2) รูปแบบเชิงข้อความ (Semantic Model) 3) รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) 4) รูปแบบเชิงสาเหตุ (Causal Model)

การสร้างรูปแบบ

รูปแบบที่จะนำไปใช้ให้ได้ประโยชน์สูงสุดนั้น รูปแบบต้องประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญ คือ มีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างสามารถทำนายผลได้ สามารถขยายความผลได้ ทำนายได้กว้างขวางขึ้น และสามารถนำไปสู่แนวคิดใหม่ๆ ได้สำหรับการพัฒนารูปแบบนั้น ผู้วิจัยจะต้องศึกษาแนวคิดทฤษฎีในการสร้างรูปแบบ นำเอาข้อมูลที่จัดเก็บมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อกำหนดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของรูปแบบ กำหนดโครงสร้างของรูปแบบอย่างชัดเจน เพื่อนำไปสู่ผลสรุปเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่มุ่งหวังของการวิจัย มีการทดสอบและปรับปรุงแบบก่อนนำรูปแบบไปใช้งานจริง ประเมินผลหลังจากการนำรูปแบบไปใช้จริง (บุญส่ง หาญพานิช, 2546) การสร้างรูปแบบเพื่อให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง ตัวรูปแบบจะต้องมีลักษณะที่

สำคัญ คือ จะต้องมีความสัมพันธ์กันเชิงโครงสร้าง ทำนายและขยายผลได้ และนำไปสู่การสร้างแนวคิดใหม่ๆ ให้เกิดขึ้น

สรุปความว่า การสร้างรูปแบบที่จะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างสูงสุดนั้น รูปแบบต้องมีลักษณะที่สำคัญประกอบด้วย ความสัมพันธ์กันด้านโครงสร้าง สามารถทำนายและขยายผลได้อย่างกว้างขวาง และสามารถนำไปสู่แนวคิดใหม่ๆ ได้ การสร้างรูปแบบนั้นไม่มีข้อกำหนดที่ตายตัวแน่นอนว่าต้องทำอะไรบ้าง แต่โดยทั่วไปจะเริ่มต้นจากการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่เราจะสร้างรูปแบบให้ชัดเจน จากนั้นจึงค้นหาสมมุติฐานและหลักการของรูปแบบที่จะพัฒนา แล้วสร้างรูปแบบตามหลักการที่กำหนดขึ้น และนำรูปแบบที่สร้างขึ้นไปตรวจสอบความเหมาะสมและหาคุณภาพของรูปแบบต่อไป ส่วนการพัฒนารูปแบบมีการดำเนินการเป็น 2 ตอนใหญ่ๆ คือ การสร้างรูปแบบ และการประเมินความเหมาะสมและการหาคุณภาพของรูปแบบ

วิธีการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาตามสาระการเรียนรู้

สังคมศึกษาเป็นวิชาที่มีการบูรณาการเนื้อหาแบบสหวิทยาการอยู่แล้วโดยธรรมชาติ เนื่องจากมีเนื้อหาที่ครอบคลุมศาสตร์ในสาขาวิชาต่างๆ อย่างกว้างขวาง อาทิ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ เป็นต้น โดยผ่านการใช้แหล่งข้อมูลในการจัดรูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนและการเรียนรู้ที่หลากหลาย การเรียนการสอนในกลุ่ม วิชาสังคมศึกษาสามารถบูรณาการได้ทั้งในส่วนของเนื้อหาจากศาสตร์ต่าง ๆ ประสบการณ์จากชีวิตจริงทั้งที่ต่างเวลา ต่างพื้นที่ ต่างสังคม ต่างวัฒนธรรม ที่สามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้จากอดีต ปัจจุบันและแนวโน้มของอนาคต ทั้งยังสามารถบูรณาการด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการใช้สื่อหรือนวัตกรรมการเรียนการสอนได้อย่างไรขีดจำกัดวิชาสังคมศึกษายังสามารถบูรณาการข้ามหลักสูตรได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ ศิลปศึกษา และอื่น ๆ ที่จะช่วยสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตให้แก่ผู้เรียนพัฒนาเจตคติและมีพฤติกรรมที่ดีต่อตนเองและสังคม ซึ่งหากครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาเป็นผู้มีความใฝ่รู้ กระตือรือร้นสนใจและพัฒนาตนเองในด้านการสอนอยู่เสมอก็จะยิ่งช่วยเพิ่มพูนบทบาทความสำคัญของครูสอนสังคมและช่วยตอกย้ำถึงลักษณะเด่นของวิชาสังคมศึกษาในด้านของความเป็นศาสตร์แห่งการบูรณาการอย่างแท้จริง (โชตรัศมิ์ จันทน์สุคนธ์, 2551)

วิธีการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในปัจจุบันมีรูปแบบและวิธีการสอนที่หลากหลาย ผู้สอนควรเลือกวิธีการจัดการเรียนอย่างเหมาะสมกับผู้เรียน จากผลงานวิจัยยืนยันว่าไม่มีการสอนวิธีใดดีกว่าอีกวิธีหนึ่ง แต่วิธีที่เหมาะสม คือ วิธีที่สอดคล้องกับจุดประสงค์และเนื้อหาวิชา โดยประณาท เทียนศรี (2556) ได้เสนอวิธีการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาตามสาระการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง

กับการอนุรักษ์วัฒนธรรม ดังนี้ การสอนหน้าที่พลเมืองที่ดี จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจวิถีประชาธิปไตย รู้จักหน้าที่ของตนใช้สิทธิของตนภายใต้กฎหมาย เป็นผู้ที่มีศีลธรรม รักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ภาคภูมิใจในความเป็นไทย ปลูกฝังค่านิยมที่ดี คิดเป็น เลือกได้โดยใช้วิจารณญาณเข้าใจและช่วยกันอนุรักษ์วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีไทย ในการสอนหน้าที่พลเมือง ผู้สอนสามารถสอนเนื้อหาตามหลักสูตรโดยการอธิบาย สร้างสถานการณ์จำลองเพื่อให้คิดแก้ปัญหา เลือกใช้สื่อที่เหมาะสม เช่น การใช้ข่าว บทความมาช่วยกันคิดวิเคราะห์ วิจารณ์อย่างมีเหตุผล โดยเน้นให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ผู้สอนยังสามารถจัดกิจกรรมเสริมเพื่อส่งเสริมการสอนหน้าที่พลเมืองได้

การเสริมสร้างทักษะ 3R 8C สำหรับผู้เรียน

การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในบริบทที่มีการเปลี่ยนแปลง อย่างรวดเร็ว ต้องคำนึงถึงทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเริ่มต้นในประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีแนวคิดเรื่อง “ทักษะแห่งอนาคตใหม่: การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21” พัฒนาโดยเครือข่ายองค์กรความร่วมมือเพื่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่ต้องการเห็นเยาวชนมีทักษะ 3R ประกอบด้วย Reading (การอ่าน) wRiting (การเขียน) และ aRithmetic (คณิตศาสตร์) และ 8C ประกอบด้วย Critical Thinking & Problem Solving (ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการ แก้ปัญหา) Creativity & Innovation (ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม) Cross-Culture Understanding (ทักษะด้าน ความเข้าใจต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์) Collaboration, Teamwork & Leadership (ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ) Communications, Information & Media Literacy (ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ) Computing & ICT literacy (ทักษะด้าน คอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร) Career & Learning Skills (ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้) (กนก จันทร์ทอง, 2560 : 227-241) และ Compassion : มีคุณธรรม มีเมตตา กรุณา มีระเบียบวินัย (วัชระ จตุพร, 2561 : 13-14)

การเสริมสร้างทักษะ C-Teacher สำหรับครูผู้สอน

ครูผู้สอนจำเป็นต้องมีทักษะสำคัญสำหรับยุคนี้ที่เรียกว่า C-Teacher ซึ่งได้แก่ (1) Content: ผู้สอนต้องมีความรู้และทักษะในเรื่องที่สอนเป็นอย่างดี เพราะหากผู้สอนไม่เชี่ยวชาญในเรื่องที่สอนหรือถ่ายทอด ก็ไม่สามารถทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้บรรลุเป้าหมาย (2) Computer (ICT) Integration: ผู้สอนต้องมีทักษะในการใช้เทคโนโลยีมาช่วยในการจัดการเรียนการสอน เนื่องจาก

กิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้เทคโนโลยีจะช่วยกระตุ้นความสนใจให้แก่ผู้เรียน ยิ่งถ้าได้ผ่านการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพจะยิ่งช่วยส่งเสริมทักษะที่ต้องการได้เป็นอย่างดี (3) Constructionist: ผู้สอนต้องเข้าใจแนวคิดที่ว่า ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ขึ้นได้เองจากการเชื่อมโยงความรู้เดิมที่มีอยู่เข้ากับความรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่ได้รับ และได้จากการลงมือปฏิบัติในกิจกรรมต่างๆ โดยครูสามารถนำแนวคิดนี้ไปใช้ในการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสสร้างความรู้และสร้างสรรค์ชิ้นงานต่าง ๆ ผ่านการประยุกต์ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากในชั้นเรียนและจากการศึกษาด้วยตนเอง (4) Connectivity: ผู้สอนต้องสามารถจัดกิจกรรมให้เชื่อมโยงระหว่างผู้เรียนด้วยกัน ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนและระหว่างผู้สอนในสถานศึกษาเดียวกันหรือต่างสถานศึกษา รวมถึงความเชื่อมโยงระหว่างสถานศึกษาและสถานศึกษากับชุมชนเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ที่เป็นประสบการณ์ตรงให้แก่ผู้เรียน (5) Collaboration: ผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนรู้ในลักษณะการเรียนรู้แบบร่วมมือระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน และระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน เพื่อฝึกทักษะการทำงานเป็นทีม การเรียนรู้ด้วยตนเอง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสารสนเทศระหว่างกัน ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาผู้เรียนในด้านทักษะอาชีพและทักษะชีวิต (6) Communication: ผู้สอนมีทักษะการสื่อสารทั้งการบรรยาย การยกตัวอย่าง การเลือกใช้สื่อ การนำเสนอสื่อ รวมถึงการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมนำไปสู่ความเข้าใจและสามารถเรียนรู้ได้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ (7) Creativity: ผู้สอนจำเป็นต้องสร้างสรรค์กิจกรรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย แปลกใหม่จัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยเน้นการเรียนรู้ด้วยตนเองให้มากที่สุด ผู้สอนต้องเป็นมากกว่าผู้ถ่ายทอดความรู้โดยตรงเพียงอย่างเดียว และและ (8) Caring: ผู้สอนต้องมีมุทิตาจิตต่อผู้เรียน ต้องแสดงออกถึงความรัก ความห่วงใยอย่างจริงใจต่อผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อใจส่งผลต่อการจัดสภาพการเรียนรู้ทำให้รู้สึกผ่อนคลาย ซึ่งเป็นสภาพที่ผู้เรียนจะมีความสุขในการเรียนรู้และจะเรียนรู้ได้ดีที่สุด (ถนอมพร เลาหจรัสแสง, 2556 : 15-19)

บทสรุป

การศึกษาในประเทศไทยในยุคปัจจุบันนั้นได้วางรากฐานให้ทันต่อการพัฒนาของโลก การรับรู้เรื่องราวและการตระหนักถึงความเป็นพลโลกเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาผู้เรียน จะปฏิเสธไม่ได้เลยว่ามรดกวัฒนธรรมเป็นการบ่งบอกถึงการมีอารยธรรมอันเป็นทั้งมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (มรดกวัฒนธรรมภูมิปัญญา) ความท้าทายทางการศึกษา โดยมีองค์ประกอบของการพัฒนาผู้เรียนให้เท่าทันและมีอาวุธอันสำคัญคือ ทักษะการเรียนรู้ศตวรรษที่

21 เทคโนโลยีอันเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ทำให้ผู้เรียนเข้าถึงและเห็นชัดเป็นรูปธรรม การจัดการศึกษาวิชาสังคมศึกษา จึงเป็นเรื่องที่ท้าทายที่จะให้การศึกษาที่สร้างและพัฒนาทักษะการเรียนรู้ศตวรรษที่ 21 อีกทั้งความตระหนักในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมตามที่ผู้เรียนมุ่งหวัง ดังนั้น รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมตามแนวสังคมศึกษาที่สำคัญ โดยบูรณาการกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญคือ (1) การกระชับหลักสูตร (2) เพิ่มความยืดหยุ่นของโครงสร้างเวลาเรียนและความหลากหลายของรูปแบบการเรียนรู้ (3) ออกแบบหน่วยการเรียนรู้ และสอนอย่างมีแผนที่เหมาะสม (4) ยกระดับการประเมินเพื่อการพัฒนา (5) การประเมินเพื่อรับผิดรับชอบ (6) การเสริมสร้างทักษะ 3R 8C สำหรับผู้เรียน (7) การเสริมสร้างทักษะ C-Teacher สำหรับครูผู้สอน จะเป็นประโยชน์กับการอนุรักษ์วัฒณธรรมได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กนก จันทร์ทอง. (2560). *การสอนสังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21.* วารสารวิทยบริการมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 28(2), 231-241.

กรมศิลปากร. (2544). *ระบบการวัฒนธรรมและคุณภาพมาตรฐาน.* กรุงเทพฯ : กรมฯ.

โชตรัศมิ์ จันทน์สุคนธ์. (2551). *วิชาสังคมศึกษา : ศาสตร์แห่งการบูรณาการ.* วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์, 1(9), 16-23.

ถนอมพร เลาหจรัสแสง. (2556). *การเรียนรู้ในยุคสมัยหน้า : ตอนอนาคตครูไทย ครูพันธุ์ C.* เชียงใหม่ : สถานบริการเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ทิศนา แขมมณี. (2560). *รูปแบบการเรียนการสอน ทางเลือกที่หลากหลาย.* กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญส่ง หาญพานิช. (2546). *การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย.* รายงานการวิจัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประณาท เทียนศรี. (2556). *การสอนสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาการคิดของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา.* กรุงเทพฯ: สานักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มีศิลป์ ชินภักดี. (2555). *การพัฒนารูปแบบการบริหารการปฏิรูปการศึกษาสำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา.* รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยรามคำแหง,

ไมตรี บุญทศ. (2554). *การพัฒนารูปแบบการบริหารเพื่อการประกันคุณภาพภายในที่ส่งผลต่อคุณภาพโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

เยาวดี รางชัยกุล วิบูลย์ศรี. (2556). *การประเมินโครงการ แนวคิด และแนวปฏิบัติ*, พิมพ์ครั้งที่ 8, กรุงเทพฯ : ภาควิชาวิจัยการศึกษา, คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วัชระ จตุพร. (2561). โรงเรียนทางเลือกกับการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนแห่งศตวรรษที่ 21. *วารสารศึกษาศาสตร มหาวิทยาลัยขอนแก่น,*41(2), 1-17.

สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด. (2563). *การพัฒนารูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อยกผลสัมฤทธิ์การทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ของจังหวัดร้อยเอ็ด.* รายงานการวิจัย, กรุงเทพฯ : สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ.

สุวิชา วิริยมานุวงศ์. (2554). *การวิจัยและพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน.* วารสารวิชาการ, 7(1), 1-20.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรม

SOCIAL STUDIES LEARNING MANAGEMENT FOR CULTURAL CONSERVATION

[1]พระแท็กซี่ อาทิตฺโต (แก้วกาหลง), [2]นิรัช เรืองแสน และ [3]ปาณจิตร สุกุมาลย์

[1]Phra Taxi Ãditto (Keokalong), [2]Niraj Ruangsan and [3]Panjitr Sukumal

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]kaeokalong.2536@gmail. com

Received: October 9, 2024; **Revised**: November 23, 2024; **Accepted**: December 25, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดและแนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรม โดยมีวิธีการการจัดการเรียนรู้กับการบูรณาการกับแนวทางที่สำคัญดังนี้ 1 การส่งเสริมและสนับสนุน (Promotion) 2. การทำนุบำรุง (Preservation) 3. การแพร่กระจาย (Diffusion) 4. การเสริมสร้างความเข้าใจและความซาบซึ้ง (Satisfaction) 5. การเสริมสร้างความเป็นประชาธิปไตยทางวัฒนธรรม (Empowerment) 6. การเสริมสร้างความเป็นประชาธิปไตยทางวัฒนธรรม (Social Justice) 7. การจัดการศึกษาเพื่อวัฒนธรรม (Education) 8. การดำรงไว้ซึ่งคุณภาพและมาตรฐานของวัฒนธรรม (Quality) 9. การเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชาติ (International Relations) 10. การสร้างสรรค์ (Creation) และ 11. การปรับปรุงวัฒนธรรมไทยในชีวิตประจำวัน (Daily Life)

คำสำคัญ : การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา, อนุรักษ์วัฒนธรรม

---

[1] นิสิต, หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงราชวิทยาลัย

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงราชวิทยาลัย

[3] อาจารย์, ดร., หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงราชวิทยาลัย

Abstract

The objective of this article is to present the concept and approach of social studies learning management for cultural conservation. There is a learning management method integrated with important guidelines as follows: 1. Promotion and support (Promotion) 2. Preservation 3. Diffusion 4. Fostering understanding and appreciation (Satisfaction) 5. Strengthening cultural democracy (Empowerment) 6. Strengthening cultural democracy (Social Justice) 7. Organizing education for culture (Education) 8. Maintaining the quality and standards of culture (Quality) 9. Strengthening relationships between nation (International Relations) 10. Creation and 11. Improving Thai culture in daily life (Daily Life)

Keywords : Social studies learning management, Cultural conservation

บทนำ

วัฒนธรรมเป็นทุกๆ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นซึ่งแสดงถึงความเจริญงอกงาม และเป็นแบบแผนอันดีงามในการดำเนินชีวิตที่สะท้อนถึงการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เป็น “พลวัต” คือ เป็นสิ่งที่ไม่นิ่ง มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ตามยุคตามสมัย นอกจากนี้วัฒนธรรมแต่ละพื้นที่ย่อมมีความแตกต่างกันไป สิ่งที่ทำให้วัฒนธรรมมีความแตกต่างกันนั้นมาจากหลายปัจจัย เช่น สภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพภูมิอากาศ ลักษณะทางชาติพันธุ์ เป็นต้นซึ่งมนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อประโยชน์แห่งการดำรงชีวิตและการสืบทอดเผ่าพันธุ์ ในเมื่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นเรื่องที่กว้างใหญ่และมีแง่มุมต่างๆ ให้พิจารณาอย่างซับซ้อน เรื่องของวัฒนธรรมจึงสามารถมองได้หลายแง่มุมไปด้วย

ปัจจุบันสังคมไทยตระหนักดีถึงคุณค่าในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม จึงได้ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ เพื่อถ่ายทอดไปสู่ชนรุ่นหลัง ทำให้ชาติมั่นคงเป็นปึกแผ่นด้วยวัฒนธรรมอันดีงาม ที่หล่อหลอมให้คนในชาติมีความรักความสามัคคีต่อกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมนั้น ถือเป็นวาระสำคัญของโลกที่จะช่วยให้มนุษย์ดำรงชีวิตได้ต่อไปอย่างยั่งยืน

บทความนี้ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดและแนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมโดยผ่านการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาวัฒนธรรมให้ตระหนักถึงการแสดงออกถึงวิถีชีวิตของคนในแต่ละสังคม ที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่า ความภาคภูมิใจในการอนุรักษ์

วัฒนธรรมไม่ให้สูญหาย และช่วยให้คนในชาติเกิดความร่วมมือร่วมใจในการดูแลรักษาแหล่งศิลปวัฒนธรรมให้มีชื่อเสียงระดับประเทศส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจและพัฒนาสังคมให้มีความรุ่งเรืองต่อไป

สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

สาระที่เป็นองค์ความรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา,กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ประกอบด้วย

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม เป็นสาระที่เน้นความเข้าใจประวัติความสำคัญหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ และสามารถนำหลักธรรมของศาสนา มาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน ยึดมั่นในศีลธรรม การกระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม และศรัทธาในพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ประพฤติ ปฏิบัติตนตามหลักธรรม และศาสนพิธีของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ค่านิยมที่ดีงาม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อมเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ซึ่งประกอบด้วยมาตรฐาน ส 1.1 รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และ มาตรฐาน ส 1.2 เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม เป็นสาระที่เน้นการปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดีตามกฎหมาย ประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุขมีความเข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธาและธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งประกอบด้วยมาตรฐาน ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และ สังคมโลกอย่างสันติสุข และมาตรฐาน ส 2.2 เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ เป็นสาระที่เน้นความเข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิต และการบริโภค การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และคุ้มค่า รวมทั้งเศรษฐกิจอย่างพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ เข้าใจระบบ และสถาบันทางเศรษฐกิจ

ต่าง ความสัมพันธ์ของระบบ เศรษฐกิจ และความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก ซึ่งประกอบด้วยมาตรฐาน ส.3.1 เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภคการใช้ ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ และมาตรฐาน ส.3.2 เข้าใจระบบ และสถาบันทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ เป็นสาระที่สร้างความเข้าใจ ความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ และสามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์บนพื้นฐานของความเป็นเหตุเป็นผล มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในแง่ความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญ และสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นเข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความภูมิใจ และธำรงความเป็นไทย ซึ่งประกอบด้วยมาตรฐาน ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถ วิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น และมาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์เป็นสาระที่เน้นความเข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพตระหนักถึงความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งที่ปรากฏในระวางที่ ซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหาข้อมูล ภูมิสารสนเทศ ซึ่งจะนำไปสู่การใช้ และการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรมและมีจิตสำนึก อนุรักษ์ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งประกอบด้วยมาตรฐาน ส 5.1 เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผล ต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ในการค้นหาวิเคราะห์ สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ และมาตรฐาน ส 5.2 เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรม มีจิตสำนึก และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

หลักการและแนวทางจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา

หลักและแนวทางในการจัดการเรียนรู้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ซึ่งในการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนนับว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการในการส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพต้องได้รับความร่วมมือทั้งจากผู้สอนและผู้เรียน ดังที่ อิทธิเดช น้อยไม้ (2560) ได้เสนอแนะว่า การจัดการเรียนการสอนต้องเป็นความร่วมมือกันระหว่างครูผู้สอนและผู้เรียน ความสนใจและความอยากรู้อยากเห็นของผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนจะสามารถตอบความต้องการ ทำให้ผู้เรียนได้ข้อมูล ข้อเท็จจริง แนวคิด และหลักการต่าง ๆ เพิ่มขึ้น หลักการสำคัญเพื่อการจัดการเรียนรู้ที่สังคมศึกษาที่มีประสิทธิภาพมีหลักการที่สำคัญหลายประการ ซึ่ง วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา (2554) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับหลักการสำคัญของการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ว่าควรมีลักษณะดังนี้

(1) เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติให้มากที่สุด

(2) เน้นกิจกรรมที่เป็นประสบการณ์ตรง

(3) เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย

(4) วางแผนการจัดเนื้อหาและกิจกรรมให้เป็นขั้นตอน จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีขึ้น

(5) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น

(6) ใช้สื่อการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสิ่งที่เป็นนามธรรมหรือมีความซับซ้อนให้เข้าใจง่ายยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ดวงกมล สินเพ็ง (2551) ได้เสนอแนะหลักการจัดการเรียนรู้ในวิชาสังคมศึกษาให้มีประสิทธิภาพไว้ดังนี้

(1) จัดการเรียนรู้ที่มีความหมาย โดยเน้นแนวคิดที่สำคัญ ๆ ที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ทั้งในและนอกโรงเรียนได้ เป็นแนวคิด ความรู้ที่คงทน ยั่งยืน มากกว่าที่จะศึกษาในสิ่งที่เป็นเนื้อหา หรือข้อเท็จจริงที่มากมายกระจัดกระจายแต่ไม่เป็นแก่นสาร ด้วยการจัดกิจกรรมที่มีความหมายต่อผู้เรียน และด้วยการประเมินผลที่ทำให้ผู้เรียนต้องใส่ใจสิ่งที่เรียน เพื่อแสดงให้เห็นว่าเขาได้เรียนรู้และสามารถทำอะไรได้บ้าง

(2) จัดการเรียนรู้ที่บูรณาการ การบูรณาการตั้งแต่หลักสูตร หัวข้อที่เรียนโดยเชื่อมโยงเหตุการณ์ พัฒนาการต่าง ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบันที่เกิดขึ้นในโลกเข้าด้วยกัน บูรณาการความรู้ ทักษะ ค่านิยม และจริยธรรมลงสู่การปฏิบัติจริงด้วยการใช้แหล่งความรู้ สื่อ และเทคโนโลยีต่าง ๆ และสัมพันธ์กับวิชาต่าง ๆ

(3) จัดการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาค่านิยม จริยธรรม จัดหัวข้อหน่วยการเรียนที่สะท้อนค่านิยม จริยธรรม บรรทัดฐานในสังคม การนำไปใช้ในการดำรงชีวิต ช่วยผู้เรียนให้ได้คิดอย่างมีวิจารณญาณ ตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ ยอมรับและเข้าใจในความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากตน และรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม

(4) จัดการเรียนที่ท้าทาย คาดหวังให้ผู้เรียนได้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ทั้งในส่วนความรู้ด้วยตนเอง จัดการตัวเองได้ มีวินัยในตนเองทั้งด้านการเรียน และการดำเนินชีวิตเน้นการจัดกิจกรรมที่เป็นจริง เพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ ความสามารถไปใช้ในชีวิตจริง

(5) จัดการเรียนการสอนที่เน้นการปฏิบัติ ให้ผู้เรียนได้พัฒนาการคิด การตัดสินใจ สร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง จัดการตัวเองได้ มีวินัยในตนเองทั้งด้านการเรียนและการดำเนินชีวิต เน้นการจัดกิจกรรมที่เป็นจริง เพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ ความสามารถไปใช้ในชีวิตจริง

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า หลักการสำคัญของการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ได้แก่ จัดการเรียนรู้ที่มีความหมาย โดยเน้นแนวคิดที่สำคัญ ๆ เน้นการพัฒนาค่านิยม จริยธรรม มีการบูรณาการเน้นการปฏิบัติให้ผู้เรียนได้พัฒนาการคิด ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติให้มากที่สุด จัดการเรียนที่ท้าทายผู้เรียน เน้นกิจกรรมที่เป็นประสบการณ์ตรง และใช้สื่อการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจง่ายยิ่งขึ้น

แนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเป็นเสมือนแนวทางให้ผู้สอนได้ปฏิบัติตามเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหานั้น ๆ สิริวรรณ ศรีหพล (2547) ได้เสนอแนะแนวทางการจัดการเรียนรู้ในวิชาสังคมศึกษาไว้ ดังนี้

(1) การจัดการเรียนรู้ที่ดีต้องช่วยให้ผู้เรียนสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ในด้านความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระ ด้านเจตคติ และด้านทักษะ

(2) ควรกำหนดเป้าหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แน่ชัดว่ากิจกรรมการเรียนรู้นั้น ๆ จะจัดขึ้นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้านใดของการเรียนรู้

(3) กิจกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ คือ กิจกรรมที่สามารถสนองวัตถุประสงค์ของบทเรียนได้หลายประการ และก่อให้เกิดการเรียนรู้หลายด้านไปพร้อม ๆ กันด้วย

(4) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีลำดับขั้นตอน ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง ดังนั้นกิจกรรมการเรียนรู้จึงควรเชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิมของผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสอน เพื่อพัฒนาเจคติและวิธีคิด ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนจากสื่อการสอนเพื่อพัฒนาเจตคติและวิธีคิด ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเรียนจากสิ่งที่ง่ายไปสู่สิ่งที่ยากและซับซ้อนขึ้น และจากใกล้ตัวไปสู่สิ่งที่ห่างจากตัวผู้เรียนหรือเรียนจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมไปสู่สิ่งที่เป็นนามธรรม เป็นต้น

(5) การจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพจะช่วยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทั้งด้านความรู้ ความคิดและทักษะ ตลอดจนความสามารถที่นำความรู้ ความคิด และทักษะต่าง ๆ เหล่านั้นไปใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้ขั้นที่สูงกว่า และซับซ้อนกว่าเป็นลำดับได้

(6) การจัดการเรียนรู้ที่ท้าทาย ผู้เรียนได้ประยุกต์ความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ สามารถคาดการณ์ ตั้งข้อสมมุติเพื่อแก้ปัญหาใหม่ๆ ได้ จะช่วยให้ผู้เรียนนำวิธีการนี้ไปใช้ศึกษาด้วยตนเองได้ตลอดไป

(7) การจัดการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับการพัฒนาทักษะทางปัญญาควรมีครบทั้งสองลักษณะ คือ การรับรู้และเข้าใจเรื่องราวใหม่ที่ได้รับการเรียบเรียง ตีความ และอธิบายในรูปของมโนมติสำเร็จรูปแล้ว กับอีกลักษณะหนึ่ง คือ การเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้วสามารถสรุปและอธิบายได้ด้วยวิธีการของตนเอง

(8) ในการพัฒนาความคิดให้แตกฉาน ผู้เรียนต้องมีโอกาสเสรีที่จะสรุปแนวคิดและทักษะในการเรียบเรียงข้อมูล ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ที่ดีควรกระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหาข้อมูล คิดและหาวิธีการแก้ปัญหา และกำหนดข้อสรุปได้ด้วยตนเองหลาย ๆ แบบ

(9) การเรียนรู้นั้นอาจทำได้หลายวิธีการ เช่น อาจจะเรียนจากหนังสือเรียน จากการสังเกต จากการวิเคราะห์ และจากการอภิปรายโต้เถียงกัน และเนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนก็มีวิธีเรียนแตกต่างกัน ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ที่ดีจึงควรกว้างขวาง และยืดหยุ่นพอที่ผู้เรียนสามารถเลือกทำกิจกรรมได้ตามความสามารถและความสนใจของตน

(10) การจัดการเรียนรู้ควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน โดยจัดให้มีกิจกรรมการเรียนรู้หลาย ๆ ลักษณะ ทั้งในและนอกห้องเรียนเพื่อให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จตามความสามารถของตน และควรติดตามผลพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ

(11) การฝึกหัดเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนาทักษะ ดังนั้นกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีควรเปิดโอกาสให้นักเรียนมีโอกาสปฏิบัติทักษะต่าง ๆ อย่างทั่วถึง

(12) การจัดการเรียนรู้ที่ดีต้องสอดคล้องกับปรัชญาการศึกษา จิตวิทยาการศึกษาและสภาพแวดล้อมทางสังคมของผู้เรียนด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า แนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาควรมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีลำดับขั้นตอน คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียนโดยจัดให้มีกิจกรรมการเรียนรู้หลาย ๆ ลักษณะ ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนมีโอกาสปฏิบัติทักษะต่าง ๆ อย่างทั่วถึง เพื่อให้การจัดการเรียนรู้นั้นทำให้ผู้เรียนสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ทั้งในด้านความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาสาระ ด้านเจตคติ และด้านทักษะ

ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม

วัฒนธรรม หมายถึงทุกๆ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นซึ่งแสดงถึงความเจริญงอกงาม และเป็นแบบแผนอันดีงามในการดำเนินชีวิตที่สะท้อนถึงการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เป็น “พลวัต” คือ เป็นสิ่งที่ไม่นิ่ง มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ตามยุคตามสมัย นอกจากนี้วัฒนธรรมแต่ละพื้นที่ย่อมมีความแตกต่างกันไป สิ่งที่ทำให้วัฒนธรรมมีความแตกต่างกันนั้นมาจากหลายปัจจัย เช่น สภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพภูมิอากาศ ลักษณะทางชาติพันธุ์ เป็นต้น

มนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อประโยชน์แห่งการดำรงชีวิตและการสืบทอดเผ่าพันธุ์ ในเมื่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นเรื่องที่กว้างใหญ่และมีแง่มุมต่างๆ ให้พิจารณาอย่างซับซ้อน เรื่องของวัฒนธรรมจึงสามารถมองได้หลายแง่มุมไปด้วย มีผู้ให้ความหมายคำว่า "วัฒนธรรม" ต่างๆ กัน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2540 (2546) ได้นิยามความหมายของวัฒนธรรม ไว้ 4 นัย ดังนี้คือ

1. สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ
2. วิถีชีวิตของหมู่คณะ
3. ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียว ก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน
4. พฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้อยู่ในหมู่พวกของตน

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ประทานคำอธิบายไว้ว่า "วัฒนธรรม" หมายถึง ความเจริญในทางวิชาความรู้ เช่น วิทยาศาสตร์ ศิลปวิทยา วรรณคดี ศาสนา ตลอดจนขนบธรรมเนียม ประเพณีและจรรยามารยาท วัฒนธรรมเป็นมรดกแห่งสังคม มีทั้งส่วนจับต้องได้และจับต้องไม่ได้ เช่น กวีนิพนธ์ ศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการก่อร่างสร้างความประพฤติปฏิบัติของประชาชาติ

พระยาอนุมานราชธน (2532) ได้ให้บทนิยาม คำว่า วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือผลิตสร้างขึ้น เพื่อความเจริญงอกงามในวิถีแห่งชีวิตของส่วนรวม ถ่ายทอดกันได้ เอาอย่างกันได้

คือผลิตผลของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อนสืบต่อเป็นประเพณี กันมา

คือความรู้สึก ความคิดเห็น ความประพฤติ และกิริยาอาการ หรือการกระทำใดๆ ของมนุษย์ในส่วนรวมลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกัน และสำแดงออกมาให้ปรากฏเป็นภาษา ศิลปะ ความเชื่อถือ ระเบียบประเพณี เป็นต้น คือมรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคมรับและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม เป็นผลิตผลของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อนสืบต่อเป็น ประเพณีกันมา

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้อธิบายความหมายของวัฒนธรรมเมื่อคราวแสดงปาฐกถาพิเศษ 100 ปี ของพระยาอนุมานราชธน เรื่อง " วัฒนธรรม กับการพัฒนา" ไว้เป็นหลายนัยอย่างน่าพิจารณา (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม : ออนไลน์) ดังนี้

วัฒนธรรม เป็นผลรวมของการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์และภูมิธรรมปัญญา ที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคมนั้นๆ

วัฒนธรรม เป็นการสั่งสมประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ภูมิธรรมภูมิปัญญาทั้งหมดที่ได้ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้นๆ อยู่รอด และเจริญสืบต่อได้ และเป็นอยู่อย่างที่เป็นในบัดนี้

วัฒนธรรม คือผลรวมของทุกสิ่งซึ่งเป็นความเจริญงอกงามที่สังคมนั้นๆ ได้ทำไว้ หรือได้สั่งสมมาจนถึงบัดนี้

วัฒนธรรม เป็นทั้งสิ่งที่ทำ ให้เจริญงอกงามสืบมา และเป็นเนื้อตัวของความเจริญงอดกงามที่มีอยู่ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานของความเจริญงอกงามต่อไปตลอดจนเป็นเครื่องวัดระดับความเจริญงอกงามของสังคมนั้นๆ

ในเอกสารของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้แสดงความหมายของวัฒนธรรมไว้ต่างกัน เช่น

วัฒนธรรม เป็นวิธีการดำเนินชีวิตของสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่างๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจและซาบซึ้งร่วมกัน ยอมรับและใช้ปฏิบัติร่วมกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมนั้นๆ

วัฒนธรรม เป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่เกิดจากระบบความสัมพันธ์ระหว่ามนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์ กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ วัฒนธรรมมีทั้งสาระและรูปแบบที่เป็นระบบความคิด วิธีการ โครงสร้างของสังคม สถาบัน ตลอดจนแบบแผนและทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้น

ประเภทของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material Culture) หมายถึง สิ่งประดิษฐ์และเทคโนโลยีต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีรูปร่างมองเห็นได้ สัมผัสได้หรือจับต้องได้ เช่น บ้านเรือน กระดาษ ถ้วย ชาม เสื้อ เป็นต้น วัฒนธรรมทางวัตถุ เรียกชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า วัตถุนิยม หรือ รูปธรรม

2.วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (Non – Material Culture) หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่ไม่มีรูปร่าง ไม่สามารถมองเห็นได้ ไม่สามารถสัมผัสหรือจับต้องได้ เช่น ความรู้ ค่านิยม แนวความคิด ขนบธรรมเนียม ประเพณี เป็นต้น วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า นามธรรม

พระราชกฤษฎีกา ได้จัดวางระเบียบราชการกรมการวัฒนธรรม พ.ศ.2435 ได้แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 4 ประเภท คือ

1) วัฒนธรรมประเภทคติธรรม เป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับจิตใจหรือคุณธรรมที่ใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคม เช่น ความเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญูกตเวที เป็นต้น

2) วัฒนธรรมประเภทเนติธรรม เป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณี กฎหมาย สิทธิและหน้าที่ที่สมาชิกในสังคมจะต้องปฏิบัติตาม เช่น การปฏิบัติตามกฎจราจร การปฏิบัติตามพิธีการแต่งงาน เป็นต้น

3) วัฒนธรรมประเภทสหธรรม เป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับมารยาทในการอยู่ร่วมกันในสังคม เช่น การยืนตรงเมื่อได้ยินเสียงเพลงชาติหรือเพลงสรรเสริญพระบารมี มารยาทในการทำความเคารพกับผู้ใหญ่ เป็นต้น

4) วัฒนธรรมประเภทวัตถุธรรม เป็นวัตถุสิ่งของที่ได้มาจากการคิดและประดิษฐ์โดยมนุษย์เพื่อให้การดำเนินชีวิตมีความสะดวกสบายขึ้น เช่น ตู้เย็น รถยนต์ โทรทัศน์ เป็นต้น

ลักษณะของวัฒนธรรม

จากความหมายของวัฒนธรรม อาจสรุปลักษณะสำคัญของวัฒนธรรม ดังนี้

1.วัฒนธรรมเกิดจากการเรียนรู้ของสมาชิกในสังคม วัฒนธรรมมิได้เกิดโดยสัญชาตญาณของมนุษย์ แต่เกิดจากการที่มนุษย์เป็นสมาชิกของสังคมร่วมกันและและมีการกระทำระหว่างกัน ทำให้เกิดการเรียนรู้การดำรงชีวิตร่วมกันกับสมาชิกอื่นๆ เช่น เด็กที่เริ่มเป็นสมาชิกใหม่ของสังคมจะเรียนรู้การประพฤติปฏิบัติตนจากผู้ใหญ่มีการเลียนแบบการแต่งกาย การแสดงกิริยาท่าทางด้วยคำพูดและการกระทำต่างๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเด็กเริ่มเรียนรู้วัฒนธรรมของสังคม

2.วัฒนธรรมมีการถ่ายทอดจากสมาชิกรุ่นหนึ่งไปสู่สมาชิกรุ่นต่อไป การที่สมาชิกในสังคมอบรมและถ่ายทอดวัฒนธรรมไปสู่สมาชิกใหม่ของสังคม กระบวนการถ่ายทอดเช่นนี้เราเรียกว่า การขัดเกลาทางสังคม ซึ่งเป็นการกระทำที่ต่อเนื่องยาวนาน บางครั้งจึงพูดได้ว่าวัฒนธรรมเป็นมรดกของสังคม เพราะมีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาโดยตลอด เช่น การถ่ายทอดความรู้ ทักษะความชำนาญในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต เป็นต้น

3.วัฒนธรรมเกิดขึ้นเพื่อสนองความต้องการของสมาชิกในสังคม เช่น สมาชิกในสังคมร่วมกันประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ในการเพาะปลูกเพื่อให้สามารถผลิตอาหารได้เพียงพอกับความต้องการของสมาชิกในสังคม วัฒนธรรมทางศาสนาก็เพื่อสนองความต้องการทางจิตใจและการดำรงชีวิตร่วมกันโดยสงบสุข

4.วัฒนธรรมเป็นแบบแผนการดำรงชีวิตร่วมกันของสมาชิกในสังคม ทำให้การดำรงชีวิตของสมาชิกแต่ละคนมีความสอดคล้องและเป็นระเบียบต่อสังคมเป็นส่วนรวม การที่สังคมแต่ละ

สังคมร่วมกันสร้างแบบแผนการดำรงชีวิตในสังคมของตนนั้น ทำให้สังคมแต่ละสังคมมีวัฒนธรรมแตกต่างกัน และมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ของตนเอง เช่น วัฒนธรรมไทยย่อมมีเอกลักษณ์แตกต่างไปจากสังคมอื่น เป็นต้น

5.วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงอยู่เสมอ เพื่อให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคมของแต่ละสังคม สมาชิกในสังคมจะร่วมกันสร้างสรรค์และปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของสังคมที่ตนดำรงชีวิตอยู่

ความสำคัญของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมมีความสำคัญ (ปฐมภรณ์ จันทร์แก้ว, 2555) ดังนี้

1.วัฒนธรรมสร้างมนุษย์ กล่าวคือ เมื่อมนุษย์เกิดมาจะได้รับการถ่ายทอดความคิด ความเชื่อ ระเบียบ กฎเกณฑ์ แบบแผนในการดำเนินชีวิต ค่านิยม และอื่นๆ ทำให้มนุษย์รู้และเข้าใจในแนวทางในการดำเนินชีวิต รู้ว่าอะไรถูก อะไรผิด อะไรควรทำ ไม่ควรทำ สามารถกำหนดเป้าหมายชีวิตของตนได้ วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่สร้างมนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

2.วัฒนธรรมทำหน้าที่ควบคุมสังคม โดยมนุษย์ได้สร้างระเบียบ ข้อห้าม จารีตประเพณี ต่างๆ มาควบคุมความประพฤติของสมาชิกในสังคมให้อยู่ในกรอบที่สังคมกำหนด ทำให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม แต่ละสังคมจะมีวิธีการควบคุมสังคมแตกต่างกันไป

3.วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดรูปแบบของสถาบันในสังคม ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์จัดระเบียบพฤติกรรมของตนเองได้อย่างเหมาะสม

4.วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์หรือพฤติกรรมมนุษย์ โดยกำหนดบทลงโทษและการให้รางวัล

5.วัฒนธรรมทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวและความเป็นปึกแผ่นของสังคม เนื่องจากการมีวัฒนธรรมร่วมกันจะทำให้มนุษย์เกิดความรู้สึกเป็นกลุ่มเดียว มีจิตสำนึกความเป็นเจ้าของร่วมกัน รู้จักรักและหวงแหน และร่วมกันปกป้องวัฒนธรรมของตน

6.วัฒนธรรมเป็นเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ของสังคม ที่แสดงถึงความแตกต่างของแต่ละสังคม เช่น มีภาษาพูด ภาษาเขียน ลักษณะการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน เป็นต้น

7.วัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการหล่อหลอมบุคลิกภาพทางสังคมให้มนุษย์นอกเหนือจากลักษณะทางชีวภาพอันเกิดจากกรรมพันธุ์ เนื่องจากการติดต่อสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ ทำให้มนุษย์ได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมและได้รับการขัดเกลาทางสังคมจากพ่อแม่ ครู

เพื่อน และอื่นๆ ทำให้มนุษย์มีบุคลิกภาพที่แตกต่างกันไปในแต่ละสังคม เช่น บุคลิกภาพของชาวเอเชียและชาวตะวันตกจะแตกต่างกัน เพราะมีวัฒนธรรมที่ต่างกัน เป็นต้น

8.วัฒนธรรมสร้างหรือจัดแบบความประพฤติ เพื่อให้บุคคลปฏิบัติตาม เช่น การไปงานศพต้องใส่ชุดสีคำและอยู่ในอาการสงบ เป็นต้น

การอนุรักษ์วัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นการแสดงออกถึงวิถีชีวิตของคนในแต่ละสังคม ที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่า ความภาคภูมิใจในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไม่ให้สูญหาย และช่วยให้คนในชาติเกิดความร่วมมือร่วมใจในการดูแลรักษาแหล่งศิลปวัฒนธรรมให้มีชื่อเสียงระดับประเทศส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจและพัฒนาสังคมให้มีความรุ่งเรืองต่อไป มีนักวิชาการและหน่วยงานให้ความหมายของกานอนุรักษ์วัฒนธรรมไว้ดังนี้ สุธีรา เผ่าโภคสถิต (2537) กล่าวว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิม ที่หาดูได้ยากหรือกำลังจะสูญหายไป และไม่สามารถคลี่คลายพัฒนาได้อีก เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อคนรุ่นหลังในการที่จะติดตามศึกษาค้นคว้าหาร่องรอยความเจริญทางวัฒนธรรมในอดีต

วัฒนธรรมเป็นมรดกที่สำคัญยิ่งของชาติบ้านเมือง จึงเป็นเรื่องที่คนไทยทุกคนและ องค์กรต่างๆต้องร่วมกันปกป้องรักษาไว้ โดยมีวิธีในการอนุรักษ์วัฒนธรรม (กรมศิลปากร, 2544) ดังนี้

1. การส่งเสริมและสนับสนุน (Promotion) คือ การปรับปรุงเครื่องอำนวยความสะดวกทางวัฒนธรรมการดำเนินการให้มีการร่วมมือในกา รดำเนินการอย่างกว้างขวาง การส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมทุกประเภท การส่งเสริมวัฒนธรรมอันเป็นส่วนร่วมของชาติ (งานประเพณีและเทศกาลฯลฯ) การอุปถัมภ์ศิลปินและการทำให้ผลงานหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมมีคนรู้จักแพร่หลาย

2. การทำนุบำรุง (Preservation) คือ การปกป้องและสงวนรักษาอนุสาวรีย์และแหล่งประวัติศาสตร์ การจัดตั้งและการบำรุงรักษาหอสมุด หอศิลป์ พิพิธภัณฑ์และสถานที่รวบรวมศิลปวัฒนธรรมต่างๆเพื่อการสงวนรักษาและการบันทึกหลักฐานทางศิลปวัฒนธรรมที่กำลังจะสูญหายการสงวนรักษาผลงานและการแสดงของศิลปินที่มีชื่อเสียง เช่น นักร้อง นักแสดง และนักดนตรี เป็นต้น

3. การแพร่กระจาย (Diffusion) คือ การแบ่งและจัดสรรเนื้อหาที่ในหนังสือพิมพ์และ วารสสาร สำหรับผลงานทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า การแบ่งการจัดสรรเวลาของรายการวิทยุและโทรทัศน์สำหรับเรื่องวัฒนธรรม การจัดพิมพ์หนังสือออกเผยแพร่ การนำเรื่องวัฒ หลักสูตรและวิชาเรียนในสถานศึกษา การจัดนิทรรศการ การจัดให้มีการแสดงออกซึ่งวัฒนธรรมใน สิ่งก่อสร้างต่างๆ เช่น ภาพผนังและการออกแบบที่เป็นวัฒนธรรม

4. การเสริมสร้างความเข้าใจและความซาบซึ้ง (Satisfaction) คือ การเพิ่มความสามารถในการอ่านหนังสือของประชา ชน การลดจำนวนผู้ไม่รู้หนังสือ การส่งเสริมการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาภาคบังคับให้สูงขึ้น จัดให้มีวิชาศิลปะแขนงต่างๆ ในโรงเรียนการสอนวิชาศิลปะทางโทรทัศน์ สนับสนุนการมีห้องหนังสือในครัวเรือน เพิ่มจำนวนผู้ยืมหนังสือโดยการจัดห้องสมุด สาขาหรือห้องสมุดเคลื่อนที่ ส่ง เสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การปรับปรุงการท่องเที่ยวและ กิจการโรงแรมสำหรับผู้มีรายได้น้อย

5. การเสริมสร้างความเป็นประชาธิปไตยทางวัฒนธรรม (Empowerment) คือ การกระจายอำนาจและการตัดสินใจในเรื่องวัฒนธรรมให้ภูมิภาคและท้องถิ่นตามความเหมาะสม การจัดตั้งองค์กรระดับภูมิภาคและท้องถิ่น พร้อมด้วยทรัพยากรสำหรับการพัฒนาวัฒนธรรม มีกิจกรรมส่งและช่วยเหลือหน่วยงานอาสาสมัครระดับภูมิภาคและท้องถิ่น ช่วยเหลือให้ประชาชนได้มีส่วนรู้ส่วนเห็นและร่วมมือในกิจกรรมวัฒนธรรม

6. การเสริมสร้างความเป็นประชาธิปไตยทางวัฒนธรรม (Social Justice) คือ การรวบรวมและจัดพิมพ์และเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการทางกิจกรรมวัฒนธรรมของประชาชน การกำจัดช่องว่างและความแตกต่างทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้โอกาสชนกลุ่มน้อยมีส่วนร่วมมือในกิจกรรมวัฒนธรรม และการช่วยเหลืองานวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยมีส่วนรู้เห็นและร่วมมือในกิจกรรมวัฒนธรรม และการช่วยเหลืองงานวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย

7. การจัดการศึกษาเพื่อวัฒนธรรม (Education) คือ การเพิ่มเนื้อหาสาระทางวัฒนธรรมในหลักสูตร จัดสรรอุปกรณ์และเครื่องอำนวยความสะดวกให้เพียงพอสำหรับการศึกษาและการฝึกอบรมทางศิลปะละวัฒนธรรม ส่งเสริมกิจกรรมศิลปะของเยาวชน

8. การดำรงไว้ซึ่งคุณภาพและมาตรฐานของวัฒนธรรม (Quality) คือ การจัดกิจกรรมหรือดำเนินการให้ประชาชนรักษาไว้ซึ่งคุณภาพ และมาตรฐานของความดีงามทางวัฒนธรรมด้วยการจัดประกวดการแข่งขันและวิธีการอื่นๆ รวมทั้งการป้องกันสิ่งเลวร้ายไม่ให้เข้ ามาบ่อนทำลายความดีงามเหล่านั้น ทั้งนี้เพื่อให้วัฒนธรรมนั้นดำรงอยู่และเจริญยิ่งๆ ขึ้นไป

9. การเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชาติ (International Relations) คือ การจัดกิจกรรมหรือดำเนินการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับนานาประเทศส่งเสริมการศึกษาภาษาต่างประเทศและวรรณกรรมต่างชาติ รวมทั้งศึกษาภาษาไทยและวรรณกรรมของชนเผ่าไทยในประเทศต่างๆ แลกเปลี่ยนกิจกรรมและบุคลากรทางวัฒนธรรม สนับสนุนให้มีการศึกษาวัฒนธรรมของชาติอื่น เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างชาติ

10. การสร้างสรรค์ (Creation) กล่าวคือ วัฒนธรรมที่เจริญก้าวหน้าและเรี ยกว่ามีการพัฒนานั้น จะต้องมีภาวการณ์สร้างสรรค์ การคิดค้น และการพัฒนาวัฒนธรรมเก่าๆ ให้เกิด

ประโยชน์และเหมาะสมกับสังคมปัจจุบันและอนาคตอย่างต่อเนื่อง อาทิ มีการสร้างสรรค์งานใหม่ทางศิลปะ การคิดค้นวิจัยเรื่องราวต่างๆของวัฒนธรรม มีการประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ไห ม่ๆและการพัฒนาของที่เคยใช้แต่เดิมให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

11. การปรับปรุงวัฒนธรรมไทยในชีวิตประจำวัน (Daily Life) คือ การปรับปรุงวิถีชีวิตประจำวัน เช่น อาหาร เสื้อผ้า สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย สิ่งแวดล้อม เครื่องอำนวยความสะดวก และสาธารณูปโภค รวมทั้งการบริ การอนามัย การเพิ่มพูนสิ่งที่ดีงาม สิ่งบันเทิงในชีวิตประจำวัน ให้แก่ประชาชน การจัดระบบและสิ่งแวดล้อมในสำนักงาน โรงแรมและสถานที่ประกอบการต่างๆ ให้เรียบร้อยสวยงามมีความเพียงพอทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ดีงามที่ต้องบำรุงรักษาไว้คู่กับสังคมไทยเพื่อความเจริญรุ่ง เรื่องของรักษ์วัฒนธรรม ไว้ดังนี้ ณรงค์ เส็งประชา (2537) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการอนุรักษ์วัฒนธรรมไว้ดังนี้

1. เป็นการสร้างความเจริญให้แก่สังคม เพราะเมื่อวัฒนธรรมได้พัฒนาขึ้นได้วัฒนธรรมชาติบ้านเมือง ซึ่งมีผู้กล่าวถึงประโยชน์ของการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ดี สังคมก็จะพัฒนาขึ้น

2. ช่วยรักษาเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมหรือเอกลักษณ์ของชาติเอาไว้ เช่น สยามเมืองยิ้ม

3. ช่วยให้วัฒนธรรมมีการสืบทอด ไม่สูญหาย และพัฒนาขึ้นโดยลำดับ

4. ช่วยแก้ไขปัญหาอันเกิดจากวัฒนธรรมและช่วยสนองความต้องการของสังคม

สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (2541) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการอนุรักษ์วัฒนธรรม ดังนี้

1. ช่วยเสริมคุณค่าและความสำคัญของแหล่งศิลปกรรม ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมให้เด่นชัดขึ้น

2. ช่วยให้เกิดความภาคภูมิใจในอารายธรรมอันเก่าของชาติ

3. ช่วยให้เกิดความสามัคคีร่วมมือร่วมใจดูแลปกป้องและรักษาแหล่งศิลปกรรมอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่ต่อไป

4. ช่วยเสริมสร้างชื่อเสียงทางด้านศิลปวัฒนธรรมให้แก่ประเทศชาติ

บทสรุป

การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมเป็นการจัดการองค์ความรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ที่สำคัญที่เน้นการธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทยในสาระที่ 2 กล่าวคือ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม เป็นสาระที่เน้นการปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดีตามกฎหมาย ประเพณีและวัฒนธรรม

ไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุขมีความเข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธาและธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งประกอบด้วยมาตรฐาน ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และ สังคมโลกอย่างสันติสุข และมาตรฐาน ส 2.2 เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตลอดจนช่วยรักษาเอกลักษณ์ของชาติ ทำให้มีการสืบทอดวัฒนธรรมไม่ให้สูญหาย และช่วยให้คนในชาติเกิดความร่วมมือร่วมใจในการดูแล รักษาแหล่งศิลปวัฒนธรรมให้มีชื่อเสียงแก่ประเทศชาติ ส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจและพัฒนาสังคมให้มีความเจริญรุ่งเรืองต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2544). *ระบบการวัฒนธรรมและคุณภาพมาตรฐาน.* กรุงเทพฯ : กรมฯ.

ณรงค์ เส็งประชา. (2537). *สังคมวิทยา = Sociology*. กรุงเทพฯ : พิทักษ์อักษร.

ดวงกมล สินเพ็ง. (2551). *การพัฒนาผู้เรียนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง.* กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปฐมภรณ์ จันทร์แก้ว. (2555). *การสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมและฟื้นฟูการท่องเที่ยวของตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี.* รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2540. (2546). *ราชบัณฑิตยสถาน.* กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊ค.

พระยาอนุมานราชธน. (2532). *วัฒนธรรมเบื้องต้น.* กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบ

พระราชกฤษฎีกา. https://prt.parliament.go.th › items › full

วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2554). *ครูสังคมศึกษากับการพัฒนาทักษะแก่นักเรียน.* กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. (2541). *การพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.* กรุงเทพฯ : สำนักฯ.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม. https://www.m-culture.go.th

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

สิริวรรณ ศรีหพล. (2547). *หน่วยที่ 4 การจัดระบบการเรียนการสอนในวิชาสังคมศึกษา. เอกสารการสอนชุดวิชาการสอนสังคมศึกษา หน่วยที่1-7.* นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สุธีรา เผ่าโภคสถิต. (2537). *การศึกษาความคิดเห็นของคนเชื้อสายมอญเกี่ยวกับบทบาทของสื่อบุคคล สื่อประเพณี และสื่อมวลชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนมอญเกาะเกร็ด ปากลัด และบางกระดี่.* รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อิทธิเดช น้อยไม้. (2560). *หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา.* กรุงเทพฯ :โอ เอส พริ้นติ้งเฮ้าส์

พุทธธรรมในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

BUDDHIST PRINCIPLES IN HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT

[1]พระครูปิยธรรมวัตร (พงษ์ชัย แสงเวช), [2]บุญส่ง สินธุ์นอก และ [3]อริย์ธัช เลิศรวมโชค

[1]Phrakhrupiyathammawat (Phongchai Sangvesh), [2]Boonsong Sinthunok and [3]Arithat Loesruamchok

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]6702105005@mcu.ac.th

Received: October 18, 2024; **Revised**: November 23, 2024; **Accepted**: December 25, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้เพื่อต้องการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับ “พุทธธรรมในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์” การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นสิ่งสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพและศักยภาพขององค์กร ในการนี้ พุทธธรรมสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้อย่างมีประสิทธิผล หลักธรรมสำคัญ ประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา ที่สามารถนำมาใช้เพื่อเสริมสร้างการทำงานที่มีความสมดุล ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และมีจริยธรรม ส่งเสริมการสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร รวมถึงการพัฒนาความสามารถส่วนบุคคลผ่านการฝึกสมาธิ และการปฏิบัติธรรม ด้วยการนำพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ องค์กรสามารถสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเจริญเติบโตทั้งในด้านบุคลิกภาพและศีลธรรมของบุคลากร ซึ่งจะส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานที่สูงขึ้นและความพึงพอใจในการทำงานของพนักงาน

คำสำคัญ : การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์; ทรัพยากรมนุษย์; หลักธรรมทางพุทธศาสนา

---

[1] นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

Abstract

This article aims to present the concept of "Buddhist Principles in Human Resource Development." Human resource development is crucial for enhancing the efficiency and potential of an organization. In this regard, Buddhist principles can be effectively utilized as a guide for human resource development. Key principles such as Sīla (morality), Samādhi (concentration), and Paññā (wisdom) can be applied to foster a balanced approach to work, encompassing both physical and mental well-being as well as ethical conduct. These principles also promote a sense of belonging within the organization and enhance personal capabilities through meditation practice and Dharma application. By integrating Buddhist principles into human resource development, organizations can create an environment conducive to the growth of both the character and morality of their personnel, leading to increased work efficiency and employee satisfaction.

Keywords : Human Resource Development; Human Resource; Buddhist Principles

บทนำ

สังคมในปัจจุบันนี้ มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องเป็นอย่างมากสืบเนื่องมาจากสภาพของธรรมชาติโดยทั่วไป มนุษย์พัฒนาตนเองมาโดยเป็นลำดับ ในตอนแรกก็อยู่กันเป็นกลุ่มเฉพาะตน ปกป้องแต่พวกตนเป็นหลักในขณะเดียวกันก็เป็นศัตรูกับกลุ่มอื่น ๆ แก่งแย่งชิงดี สู้รบกับกลุ่มอื่นๆ จนภายหลัง มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาใช้ปัญญาในการวิวัฒนาการ ที่เปลี่ยนแปลงไปสามารถรวมกลุ่มให้ใหญ่ขึ้น ไปเรื่อยๆ และสามารถอยู่ร่วมกันได้มนุษย์นั้นเป็นสังคม คือ การอยู่รวมเป็นกลุ่มๆ ไม่ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยว อยู่รวมกันเป็นกลุ่มๆ ที่มีลักษณะต่างๆ แตกต่างกันออกไป เป็นต้นว่า อยู่เป็นครอบครัว เผ่าพันธุ์ ชุมชน สังคมและประเทศชาติ เมื่อบุคคลมารวมกันเป็นกลุ่มนั้นย่อมมีผู้นำและผู้ตามของประชาชนหรือคน ในกลุ่มยังมีการควบคุมดูแล การจัดระเบียบ และการพัฒนา เพื่อให้เกิดความสงบสุข และมีการพัฒนา ขึ้นมาได้อย่างต่อเนื่อง เมื่อมีกลุ่มคนเหล่านี้ก็ย่อมมีในสิ่งที่ดีที่เจริญต่อไป ในทางคำกริยา คำว่า พัฒนา หมายความว่า การทำให้เจริญ ทำให้เติบโต งอกงามและมากขึ้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542 : 238) โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ทุกคนอยากเป็นคนที่สมบูรณ์ มีชีวิตที่มีความสุขในการดำเนินชีวิต ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตัวเองได้ตั้งไว้ จึงจะต้องมีการพัฒนาตนเองให้มีการเรียนรู้ สร้างวิสัยทัศน์ใหม่ ๆ ที่ทันสมัยต่อยุค ในปัจจุบันนี้เมื่อ

มาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเองให้ตนเองได้ทันยุคทันสมัย มีความเจริญงอกงาม มีความรู้ มีทักษะและมีความสามารถ ในการพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน ด้านการอยู่ร่วมในกันสังคม มีปัญญาและคุณธรรมควบคู่ไปด้วย ดังคำที่ว่า เมื่อไม่ได้พัฒนาที่จิตใจ จะพัฒนาด้านใด ๆ ก็ไร้ผล การพัฒนาจึงต้องเริ่มที่ใจคน เพื่อเกิดผลพัฒนาที่ถาวร

จุดมุ่งหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนา

จุดมุ่งหมายของกระบวนการพัฒนามนุษย์ในแนวความคิดพื้นฐานทางพระพุทธศาสนานั้นพระพุทธศาสนามองว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นธรรมชาติที่มีอยู่และเป็นไปตามธรรมชาติในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยและมนุษย์ก็เป็นส่วนหนึ่งในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยของธรรมชาตินั้น ในเมื่อมนุษย์อยู่ในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยของธรรมชาติชีวิตและการกระทำ ของมนุษย์ก็ย่อมเป็นไปตามระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยนั้น เพราะฉะนั้นมนุษย์ทำอะไรลงไปก็มีผลในระบบเหตุปัจจัยนี้มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้และต้องฝึก ทางพระเรียกว่าเป็นธรรมะ คือ มนุษย์เป็นสัตว์ที่พัฒนาได้ ข้อนี้ถือว่าเป็นความคิดรากฐานที่สำคัญที่สุด การเกิดระบบจริยธรรมในพระพุทธศาสนาขึ้นมาก็เพราะถือว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้และต้องฝึกหลักนี้เป็นแกนสำคัญของจริยธรรมในพระพุทธศาสนาซึ่งทำให้จริยธรรมมีความหมายเท่ากับการศึกษาความสามารถของมนุษย์ที่พัฒนาแล้วอย่างหนึ่ง คือการทำให้ความแตกต่างกลายเป็นความประสานเสริมเติมเต็มกลมกลืนซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความสมบูรณ์และดุลยภาพ เครื่องวัดการพัฒนาของมนุษย์ทแท้จริงคือการที่มีความสามารถยิ่งขึ้น ๆ ในการทำให้ความเป็นอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหลายเกื้อกูลเอื้อประโยชน์แก่กันมากขึ้นเบียดเบียนกันน้อยลง และทำให้โลกอุดมสมบูรณ์ งดงามเหมาะแก่การอยู่อาศัยมากยิ่งขึ้น (พระพรหมคุณาภรณ์, 2561 : 151) พระพุทธศาสนาได้แบ่ง จุดหมายของชีวิตออกเป็น 2 ระดับ คือ จุดหมายระดับโลกียะ และระดับโลกุตระ การจะเข้าถึงแต่ละจุด หมายนั้นมีวิธีการที่แตกต่างกัน และคุณสมบัติของผู้สำเร็จในแต่ละเป้าหมายก็แตกต่างกันเช่นกัน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

จุดหมายระดับโลกียะ ในการจะเข้าถึงจุดหมายระดับโลกียะนั้น สามารถทำได้โดยการดำเนิน ชีวิตให้บรรลุประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของการมีชีวิตในปัจจุบันและในเบื้องหน้าซึ่งในทางพระพุทธศาสนาใช้หลักทิฏฐธัมมิกัตถะ หมายถึง จุดหมายขั้นตามเห็นหรือประโยชน์ปัจจุบัน ที่สำคัญประกอบด้วยสิ่งเหล่านี้คือ มีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง ไร้โรค งามสง่า อายุยืนยาว มีเงิน มีงาน มีทรัพย์จากอาชีพสุจริต พึ่งตน ได้ทำงเศรษฐกิจ มีสถานภาพดี ทรงยศ เกียรติ ไมตรี เป็นที่ยอมรับในสังคม และมีครอบครัวผาสุก ทำวงศ์ตระกูลให้เป็นที่นับถือ นอกจากนั้นยังใช้หลักสัมปรายิกัตถะ หมายถึง จุดหมายขั้นเลยตามเห็นหรือประโยชน์เบื้องหน้า ที่เป็นคุณค่าของ

ชีวิตซึ่งให้เกิดความสุขล้ำลึกภายในโดยเฉพาะ กล่าวคือ ความอบอุ่นซาบซึ้ง สุขใจ ด้วยศรัทธา มีหลักใจ ความภูมิใจในชีวิตที่สะอาด ที่ได้ประพฤติแต่ความดีงามสุจริต ความแกล้วกล้า มั่นใจ ด้วยมีปัญญาที่จะแก้ปัญหานำพาชีวิตไป และความโปร่งโล่งมั่นใจ ว่าได้ทำกรรมดี มีหลักประกันวิถี สู่ภพใหม่ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2549 : 15)

จุดหมายระดับโลกุตระ จุดหมายระดับโลกุตระนั้นจัดเป็นจุดหมายสูงสุด หรือประโยชน์อย่างยิ่งในพระพุทธศาสนา คือ การมีปัญญารู้เท่าทันความจริง เข้าถึงธรรมชาติของโลกและชีวิตอันทำให้จิตใจเป็น อิสระโดยไม่หวนไหวหรือถูกครอบงำด้วยความผันผวนปรวนแปรต่าง ๆ ไม่ผิดหวังโศกเศร้าบีบคั้นจิตเพราะความยึดติดถือมั่นในสิ่งใด ๆ ปลอดโปร่ง สงบ ผ่องใส สดชื่น เบิกบานใจตลอดเวลา และเป็นอยู่และกระทำการด้วยปัญญาซึ่งมองที่เหตุปัจจัย จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาตั้งจุดหมายสูงสุดไว้ที่การบรรลุนิพพาน ซึ่งจัดว่าเป็นจุดหมายที่มนุษย์สามารถพัฒนาตนเองให้บรรลุถึงได้ด้วยการพัฒนาซึ่งในพระพุทธศาสนาใช้คำว่า ภาวนา แปลว่า การทำให้มีทำให้เป็นและการบรรลุนิพพานมีความสัมพันธ์กับบุคคลและเงื่อนไขต่าง ๆ ในการบรรลุนิพพาน มีความสัมพันธ์กับบุคคลและเงื่อนไขต่าง ๆ ในการบรรลุนิพพาน ซึ่งจะนำเสนอเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นแรก นิพพานเป็นภาวะที่ทุกคนอาจบรรลุได้ในชาตินี้คุณลักษณะอย่างหนึ่งของนิพพาน ที่ว่า สนฺทิฏฐิก หมายถึง เห็นชัดได้เองประจักษ์ได้ในชีวิตนี้ และ อกาลิก หมายถึง ไม่จำกัดกาล ไม่ขึ้นต่อ เวลา เหล่านี้เป็นการแสดงถึงการบรรลุนิพพานเป็นสิ่งที่สามารถบรรลุได้ในชาตินี้ ดังมีพุทธพจน์ตรัสไว้ ดังนี้ บุรุษเป็นวิญญู ไม่โอ้อวด ไม่มีมารยา เป็นคนตรง จงมาเถิด เราจะสั่งสอน เราจะแสดงธรรม เมื่อเขา ปฏิบัติตามคำสั่งสอนก็จักประจักษ์แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งขึ้นเองซึ่งประโยชน์ยอดเยี่ยมที่กุลบุตรทั้งหลาย ผู้ออกจากเรือนบวชเป็นอนาคาริกโดยชอบอันเป็นจุดหมายของพราหมณ์ เข้าถึงอยู่ในปัจจุบันนี้ทีเดียว (มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2539 : 237)

ประเด็นที่สอง นิพพานเป็นจุดหมายที่ทุกคนเข้าถึงได้ ไม่จำกัดชาติ ชั้น หญิง ชาย เมื่อบุคคลใด มีฉันทะเพียรพยายามมีความพร้อมแล้ว ก็สามารถบรรลุได้ไม่มีข้อจำกัดว่าจะต้องเป็นคนชาติชั้นวรรณะ ใดมีฐานะอย่างไรยากจนมั่งมีเป็นหญิง หรือชาย เป็นคฤหัสถ์หรือบรรพชิต ดังมีพุทธพจน์ตรัสได้ ดังนี้ ทางนั้นชื่อว่าทางสายตรงทิศนั้นชื่อว่าทิศไม่มีภัยรถชื่อว่าไร้เสียงประกอบด้วยล้อคือธรรม มีหิริเป็นฝา มีสติเป็นเกราะกั้น ธรรมรถนั้นเราบอกให้มีสัมมาทิฏฐินำหน้าเป็นสารถี บุคคลใดมียานเช่นนี้จะเป็นสตรีหรือ บุรุษก็ตามเขาย่อมใช้ยานนั้นถึงในสำนักแห่งนิพพาน

ประเด็นสุดท้าย คือ การบรรลุนิพพานแม้จะอาศัยความสำเร็จทางจิต (เจโตวิมุตติ) คือฌานสมาบัติเป็นพื้นฐานไม่มากก็น้อย และผู้บรรลุนิพพานก็มีความเกี่ยวข้องกับความสำเร็จทางจิตนั้นอยู่เรื่อยๆ ในการดำเนินชีวิต แต่นิพพานก็เป็นภาวะต่างจากความสำเร็จทางจิตเหล่านั้น ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้สรุปเกี่ยวกับผลพิเศษของการบรรลุนิพพานไว้ 5 ประการ กล่าวคือ

ประการที่หนึ่ง ทำให้เกิดความหลุดพ้นขั้นสุดท้ายโดยสิ้นเชิง เช่น ในทางจริยธรรมมีความไม่เห็นแก่ตัวที่แท้จริงกล่าวคือ เป็นอาการของการที่ได้ทำลายความยึดมั่นในตัวตนลงได้ด้วยปัญญาที่มองเห็น สภาวะของสิ่งทั้งหลายจึงทำให้ความไม่เห็นแก่ตัวนั้นสามารถทำได้โดยไม่ต้องฝืน ไม่ต้องอาศัยกำลังจิต

ประการที่สอง ในการที่จะประจักษ์แจ้งนิพพานนั้น ไม่ว่าผู้ปฏิบัติจะได้บรรลุความสำเร็จทางจิตไว้แล้วสูงเพียงใดก็ตามเขาจะต้องหลุดพ้นจากความติดใจพอใจในผลสำเร็จทางจิตนั้น กล่าวคือการข้ามพ้นซึ่งความผูกพันในผลสำเร็จเหล่านั้นไปได้ก่อนจึงจะบรรลุนิพพานได้ซึ่งถือเป็นส่วนเติมเต็มของความสำเร็จ ทางจิตโดยผลสำเร็จทางจิตเท่าใดก็ตามที่ตนเคยได้ไว้แล้ว ผู้บรรลุนิพพานสามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งหมดเช่น ใช้เป็นที่พักผ่อนหาความสุขยามว่างอย่างที่เรียกว่าทิฏฐธรรมสุขวิหาร คือ เป็นการนำเอาฌานสมาบัติมารับใช้การดำเนินชีวิตประจำวัน เป็นต้น และผลสำเร็จทางจิตที่เคยได้ไว้แล้วซึ่งตามปกติยังอาจเสื่อมถอย ได้กลายเป็นภาวะไม่เสื่อมถอย นอกจากนี้ยังเป็นการเพิ่มความสามารถและขยายวิสัยแห่งการเสวยผลสำเร็จทางจิตให้กว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ประการที่สาม การบรรลุนิพพานทำให้กิเลส และความทุกข์นั้นสูญเสียไปได้ด้วยปัญญาโดยการดับเฉพาะสิ่งที่ชั่วร้ายซึ่งได้แก่ อวิชชา ตัณหา อุปทาน ดับภพชาติ เป็นต้น และเมื่อดับสิ่งเหล่านั้นแล้วก็กลับมีคุณลักษณะที่ดีเด่นขึ้นมาแทน กล่าวคือ เป็นการดำเนินชีวิตด้วยปัญญาและการบำเพ็ญกิจด้วยกรุณาซึ่ง เป็นสิ่งที่ลำพังความสำเร็จทางจิตไม่อาจให้เกิดขึ้นได้

ประการที่สี่ การบรรลุนิพพานทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นพื้นฐานในตัวมนุษย์เป็นการเปลี่ยนจิตใจเปลี่ยนลักษณะความคิดเปลี่ยนบุคลิกภาพมีโลกทัศน์ และชีวทัศน์อย่างใหม่ มีระบบพฤติกรรมมั่นคงด้วยเหตุที่มีความเปลี่ยนแปลงในทางจิตใจที่สำคัญ 2 ด้าน คือ ความรู้ ความเข้าใจ ความคิดเห็น และความเชื่อถืออันเป็นเรื่องทางด้านอวิชชา และปัญญาอย่างหนึ่ง และความรู้สึกเกี่ยวกับคุณค่าหรือการสนองความต้องการอันเป็นเรื่องทางด้านตัณหา และฉันทะอีกอย่างหนึ่งซึ่งผู้บรรลุนิพพานจะสามารถมองเห็นโลก และชีวิตตามสภาวะของธรรมดาแห่งธรรมชาติ มองเห็นสิ่งทั้งหลายพ้นจากการติดยึดในเวทนา จะเสพเสวยมองเห็นสิ่งที่จะต้องปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายไปตามความสอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริงเป็นบุคลิกภาพ และระบบพฤติกรรม อย่างใหม่ที่ลอดพ้นจากโลกธรรมหรือแม้จะอยู่ในโลกแต่ไม่ติดโลก

ประการที่ห้า การสนองความต้องการของมนุษย์ต้องเป็นไปทั้งด้านทิฏฐธัมมิกัตถะ สัมปรายิกกัตถะ และปรมัตถะด้วย กล่าวคือ ความต้องการของมนุษย์มิใช่ต้องการเพียงในเรื่องของวัตถุที่เป็นเรื่องของ ประโยชน์ปัจจุบันเท่านั้น แต่มนุษย์ยังต้องการในเรื่องของจิตใจด้วยซึ่งถือเป็นประโยชน์เบื้องหน้า และความต้องการในประโยชน์ขั้นสูงสุดซึ่งในความสำเร็จทางจิต ยังจักอยู่ใน

ระดับ สัมปรายิกัตถะ คือประโยชน์หรือจุดหมายที่ล้ำลึกเลยหน้าออกไปจากทิฏฐธัมมิกัตถะ เป็นระดับถัดออกไปหรือขึ้นรองยังจะต้องก้าวออกไปอีกสู่ขั้นสุดท้าย คือ นิพพาน ซึ่งเป็นปรมัตถะ หรือจุดหมายสูงสุดอันเป็นความสุขสมบูรณ์ที่แท้จริง (พระพรหมคุณาภรณ์, 2549 : 44) ลักษณะสำคัญที่เป็นพื้นฐานทางความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตของผู้บรรลุ นิพพาน คือ กรุณา พระอรหันต์เป็นผู้ดับกรรมหรือสิ้นกรรมการกระทำของท่านจึงไม่เป็นกรรมแต่เป็นกริยา มีปัญญาเป็นแรงจูงใจและมีกรุณาเป็นคุณธรรมเกิดแทรกโดยเป็นผลสืบเนื่องจากปัญญา และความมีจิตใจ เป็นอิสระ ดังนั้นกิจหรืองานหลักของผู้บรรลุนิพพานจึงได้แก่ การแนะนำ สั่งสอนให้ความรู้ส่งเสริมสติปัญญาและคุณธรรมต่าง ๆ ตลอดจนการดำเนินชีวิต และทำตัวเป็นแบบอย่างในทางที่มีความสุขมีคุณธรรม และ เป็นชีวิตที่ดีงามทั้งภาวะทางปัญญาภาวะทางจิต และภาวะทางความประพฤติ หรือการดำเนินชีวิตของผู้บรรลุนิพพานทั้งหมดรวมอยู่ที่หลัก 3 ประการ คือ วิชา วิมุตติ และกรุณา ซึ่งหมายถึง ความหลุดพ้น เป็นอิสระโดยอาศัยความรู้การมองเห็นสรรพสิ่งตามความเป็นจริงและส่งผลให้เป็นพลังแผ่ปรีชาญาณออกไปสู่ ผู้อื่นโดยการอุทิศตนและบำเพ็ญประโยชน์แก่ส่วนรวม (พระพรหมคุณาภรณ์, 2538 : 374)

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาให้มนุษย์เป็นศูนย์กลาง ในการพัฒนา กล่าวคือ มนุษย์ต้องเป็นผู้กระทำด้วยการฝึกฝนอบรมให้เกิดคุณสมบัติภายในตน ซึ่งได้แก่ คุณสมบัติทางกาย ทางศีล ทางจิต และทางปัญญาที่ส่งผลไปสู่ภายนอกตน เป็นความสัมพันธ์กับมนุษย์ และวัตถุซึ่งแสดงออกผ่านพฤติกรรมทางกายและวาจา ดังนั้นมนุษย์จึงเป็นผู้กระทำหรือผู้สร้างให้เกิดมี คุณสมบัติดังกล่าวนให้เกิดการพัฒนาในแง่ความเป็นมนุษย์และมนุษย์ก็ยังเป็นผู้ทถ่ายถอดคุณสมบัติทตน ทำให้มีขึ้นไปสู่ภายนอกซึ่งเป็นการพัฒนาในแง่ของทรัพยากรมนุษย์ ด้วยเหตุนี้เมื่อพระพุทธศาสนาเน้น ความสำคัญของมนุษย์ด้วยการพัฒนา ดังนั้นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อมนุษย์ในแง่บทบาทที่ควรพิจารณาต่อไป หลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนามนุษย์ ซึ่งมีความจำเป็นจะต้องฝึกฝนตนเองตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อให้การดำรงอยู่ด้วยความไม่ประมาท ไม่เมาในชีวิต เมาในความมั่งมี เมาในสิ่งนั้นในสิ่งนี่ ซึ่งเป็นสิ่งไม่ถาวรแต่ประการใดเลยนอกจากธรรมะที่เป็นยารักษาให้พ้นจากความทุกข์ แม้เราจะมีความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตายเป็นกฎธรรมดาของโลก แต่ถ้ารู้จักพัฒนาตนให้ปฏิบัติต่อการดำเนินชีวิตที่ดีแล้วย่อมดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพไปในตัวเอง การพัฒนาตนของบุคคลตามแนวพุทธต้องตั้งอยู่บนหลักภาวนา 3 คือ กายภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 172)

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนานั้นต้องพัฒนาตนให้เป็นคนดีก่อนแล้ว สังคม ก็จะดีไปด้วยซึ่งตรงกับข้อความที่ว่า หลักแห่งความประพฤติหรือแนวทางของการประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ของการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เพราะหลักศีลธรรมเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติตนที่สร้างสรรค์ชีวิตคน ให้เป็นคนดี ทั้งเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตเพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายปลายทางสูงสุดของชีวิต (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2533 : 31) หลักพื้นฐานของมนุษย์มีจุดหมายที่เหมือนกันคือ การมีชีวิตที่ไม่มีโทษภัยอยู่ใน สังคมที่ปกติสุขจึงสร้างกฎระเบียบขึ้นในสังคมมนุษย์ คือ ศีล 5 เป็นเสมือนระเบียบปฏิบัติของสังคม การละเมิดศีล 5 ย่อมก่อให้เกิดความไม่ดีงามสำหรับตนเองและสังคม ความไม่สิ่งบเรียบร้อยในสังคม ความประพฤติผิดในระดับพื้นฐานเป็นเหตุของความทุกข์ความเดือดร้อนจึงเกิดความขัดแย้งเอารัดเอาเปรียบ จะทำอะไรก็แสดงออกไปตามความวู่วามตกอยู่ในอำนาจของกิเลสเหล่านั้นคือไม่มีความเข้มแข็งในการ ควบคุมตนเอง

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

เพื่อให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความสุขและหลุดพ้นจากความทุกข์ดับกิเลสได้สิ้นเชิง การประพฤติปฏิบัติจะต้องสอดคล้องกับจุดหมายปลายทางสูงสุดของชีวิต คือการบรรลุถึงนิพพานอันเป็นความสุขอย่างยิ่งที่ชีวิตมนุษย์ทุก ๆ ชีวิตต้องการหลักธรรมที่นำมาใช้ในการพัฒนาชีวิต ได้แก่ หลักธรรม ที่นำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน คือ ไตรสิกขา 3, ศีล 5, สัปปุริสธรรม 7, พรหมวิหารธรรม 4, และ สังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่มีจุดมุ่งหมายให้มนุษย์มีชีวิตที่ประเสริฐและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และไม่เบียดเบียนกัน การพัฒนาตนของบุคคลตามแนวพุทธต้องตั้งอยู่บนหลักภาวนา 3 คือ กายภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา (มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2539 : 172) ซึ่งบุคคลสามารถปฏิบัติตามหลักธรรมนี้เพื่อจะก่อให้เกิดประโยชน์ 3 ประการ คือ

1) ทำให้บุคคลเป็นคนดีของสังคม เป็นผู้มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย แต่อยู่ในกรอบวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของสังคม พระพุทธเจ้าสอนให้บุคคลงดเว้นกายทุจริต วจีทุจริต และประพฤติแต่กายสุจริต วจีสุจริต อันเป็นไปตามหลักของศีลเรียกว่า กายภาวนา กายภาวนาเป็นวิธีการพัฒนาบุคคลด้านพฤติกรรม ทำแสดงออกทางกาย และวาจาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคมให้บุคคลแสดงออกเฉพาะพฤติกรรมในด้านดีเท่านั้น

2) ทำให้บุคคลมีจิตใจและอารมณ์มั่นคง เป็นผู้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่คนอื่นเป็นคนที่เห็นแก่ ประโยชน์ส่วนรวม พระพุทธเจ้าสอนให้บุคคลงดเว้นความโลภ ความพยาบาท แล้วให้

ประพฤติแต่มโนสุจริต ไม่มีความโลภ ไม่มีความพยาบาท หรือมีจิตใจเสียสละ และยินดีให้อภัย ตามมโนสุจริต เป็นการพัฒนาจิตใจ ตามหลักของสมาธิที่เรียกว่า จิตภาวนา

3) ทำให้บุคคลได้รู้และเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง เป็นสัมมาทิฏฐิ ละมโนทุจริต ปฏิบัติตามมโนสุจริตเป็นการพัฒนาบุคคลตามหลักของปัญญา เรียกว่าปัญญาภาวนา การปฏิบัติข้อนี้ เป็นการพัฒนาบุคคลให้เข้าใจชีวิตอย่างแจ่มแจ้งจนถึงสัมมาญาณและบรรลุสัมมาวิมุติ ความหลุดพ้นจาก กิเลสได้อย่างสิ้นเชิง ซึ่งถือเป็นปัญญาภาวนา เช่นกัน (โกศล เพ็ชรวงศ์, 2533 : 33)

การวางแผนทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ

หลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งจะต้องจำเป็นฝึกฝนตัวเองตามหลักธรรมทางพระศาสนาเพื่อให้ดำรงอยู่ด้วยความไม่ประมาท และธรรมะก็จะเป็นยาใจที่รักษาตนให้พ้นจากความทุกข์ แม้เราจะมีการเกิด การแก่ การเจ็บ การตายนี้เป็นกฎของธรรมดาของโลก เมื่อรู้จักกฎธรรมดาของโลกแล้วถ้ารู้จักพัฒนาตัวเองให้ปฏิบัติต่อการดำเนินชีวิตที่ดีแล้วย่อมจะพัฒนาตัวเองได้อย่างมีคุณภาพ หลักธรรมที่นำมาวางแผนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในที่นี้ วิเคราะห์หลักธรรมซึ่งเกี่ยวกับการวางแผนในการพัฒนาทรัพยากร มนุษย์ คือ

สุจริต การประพฤติชอบ การประพฤติดีหรือความประพฤติดี ใช้คำว่า การ เป็นเรื่องของกาย และ วาจา ส่วนที่ใช้คำว่า ความเป็นเรื่องของจิตใจ มโนสุจริต การประพฤติทเป็นเหตุให้บุคคลเป็นคนดีอันเป็นที่พึงประสงค์เป็นที่ปรารถนาของอารยชน โดยเหตุที่คนเราจะมีคุณค่าหรือมีความดีพอที่คนอื่นจะเห็นความสำคัญ และให้ความสำคัญแล้วยกย่องนับถือหรือไว้เนื้อเชื่อใจยอมคบหาสมาคมด้วยก็เพราะมีดีอยู่ในตัว เช่น การประพฤติดี หรือความประพฤติดี ดีประเภทนี้เป็นความดีขั้นพื้นฐานในตัวคน เพราะคนที่มีความประพฤติดีเป็นพื้นฐานแล้วแม้ดีอย่างอื่นจะบกพร่องไปบ้างก็ยังจะเอาตัวรอดเป็นที่ไว้เนื้อเชื่อใจของคนอื่นได้หรือยังพอที่จะแสวงหาความเจริญก้าวหน้าให้แก่ตนเองได้ พระพุทธศาสนาได้วาง หลักสุจริตธรรมเป็นเครื่องกำหนดวัดบุคคลว่าเป็นผู้มีความประพฤติดี จำแนกตามที่วางเป็น 3 ทาง หรือ สุจริต 3 อย่าง ดังนี้

1) กายสุจริต การประพฤติดีทางกาย การงดเว้นคือไม่ใช้กายทำความชั่วเลวทรามต่อผู้อื่นหรือสัตว์อื่นจำแนกเป็น 3 อย่างคือ เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักทรัพย์ เว้นจากการประพฤติผิดในกาม

2) วจีสุจริต การประพฤติดีทางวาจา การงดเว้นคือไม่ใช้คำพูดที่ชั่วหยาบต่อผู้อื่นจำแนกเป็น 4 อย่าง คือ เว้นการการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคาหยาบ เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

3) มโนสุจริต ความประพฤติดีทางใจ ความรู้จักยั้งคิดไม่ปล่อยจิตให้คิดชั่วร้ายปองร้ายทรัพย์สิน หรือชีวิตของผู้อื่นแต่ให้คิดดีถูกต้องตามหลักกุศลธรรม จำแนกเป็น 3 อย่าง คือ ความไม่โลภอยากได้ของเขา ความไม่พยาบาทปองร้ายเขา ความเห็นชอบตามคลองธรรม

สุจริต 3 อย่างนี้เป็นสิ่งที่มนุษย์ควรทำ ควรประพฤติให้เกิดขึ้นในตนเอง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 327) เมื่อมนุษย์ปฏิบัติตามหลักธรรมดังกล่าวแล้ว จะทำให้มนุษย์อยู่อย่างมีความประเสริฐสุข และหลักธรรมท่มนุษย์ควรพยายามเข้าถึงให้ได้สม่ำเสมอหรือ สุขอันชอบธรรมที่มนุษย์พึงมี ซึ่งมนุษย์จะสมบูรณ์ได้ก็เพราะสุข 4 อย่างนี้ คือ

1) อัตถิสุข สุขเกิดแต่ความมีทรัพย์ ความภูมิใจ อิมเอิบใจว่าตนมีโภคทรัพย์ที่ได้มาด้วยน้ำ พกน้ำ แรงความขยันหมั่นเพียรของตนและโดยชอบธรรม บุคคลที่ขยันทำงานเก็บเงินทองไว้ได้เป็นจำนวนพอเพียง ย่อมมีความสบายใจภูมิใจในความพยายามของตนถือว่าเป็นความสุขประการหนึ่ง

2) โภคสุข สุขเกิดแต่การจ่ายทรัพย์บริโภค ความภูมิใจอมเอิบใจว่าตนได้ใช้ทรัพย์ที่ได้มาโดยชอบธรรม นั้นเลี้ยงชีพเลี้ยงผู้ควรเลี้ยง และบำเพ็ญประโยชน์

3) อนณสุข สุขเกิดแต่ความไม่เป็นหนี้ ความภูมิใจอิ่มเอิบใจว่าตนเป็นไทไม่มีหนี้สินติดค้างใคร ความไม่เป็นหนี้เป็นสุขอย่างไรนั้นคนที่ไม่เป็นหนี้เท่านั้นรู้สึกได้และความเป็นหนี้เป็นทุกข์ คนจะมีความสุขแท้ ต้องพึ่งการงานที่ไม่มีโทษ คือ ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรม ไม่เป็นที่ครหาของปวงชน

4) สุขข้อที่ 4 นี้นับว่ามีค่ามากที่สุดกว่าสุข 3 ข้อข้างต้น (แก้ว ชิดตะขบ, 2549 : 132) เมื่อมนุษย์ มีความสุขทางโภคทรัพย์แล้วมนุษย์ควรระลึกถึงคุณธรรมประจำ ตัวของอุบาสก อุบาสิกาหรือองค์คุณของ อุบาสิกา อุบาสกอย่างยอดเยี่ยม ซึ่งเรียกว่า อุปาสก อุปาสิกาธรรม คือ

ประกอบด้วยศรัทธา ต้องมีความเชื่อมั่นในพระรัตนตรัยอย่างมั่นคงไม่หวนไหว ไม่แกว่งไกว ถือธรรม เป็นใหญ่และสูงสุด มีความเชื่อประกอบด้วยปัญญา คือเชื่อในบุคคล และสิ่งที่ควรเชื่อตามหลักศรัทธาใน พระพุทธศาสนาที่กำหนดไว้ 4 ประการ คือ เชื่อว่าพระผู้มีพระภาคเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าจริง

เชื่อว่ากรรมดี กรรมชั่วมีอยู่จริง เชื่อว่าผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วมีอยู่จริง และเชื่อว่าสรรพสัตว์มีกรรมเป็น ของตน ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว มีศีลบริสุทธิ์ ต้องมีศีล 5 อันเป็นศีลของอุบาสก อุบาสิกา ที่ไม่ด่าง ไม่พร้อย ไม่ขาด ไม่ทะลุ รวมถึง มีความประพฤติและเลี้ยงชีพเป็นแบบอย่างได้ด้วย

ไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อกรรม ต้องเป็นผู้มุ่งหวังผลจากการกระทำ ด้วยเรียวแรงความเพียรพยายามตาม เหตุผลไม่ตื่นข่าวเล่าลือโชคลาง เรื่องขลังมงคล ไม่หวังผลจากการขออำนาจดล

บันดาล เพราะพระพุทธศาสนาสอน ไม่ให้ถือเช่นนั้นแต่สอนให้เชื่อว่าเรามีกรรมเป็นของของตน เราทำดีจักได้ดี ทำชั่วจักได้ชั่ว

ไม่แสวงเขตบุญ นอกพุทธศาสนา ต้องไม่ยอมเชื่อถือ ไม่ยินดี ไม่ปฏิบัติกิจหรือพิธี ต่าง ๆ อันมิใช่ หลักทางพระพุทธศาสนา โดยแสวงหาแต่ทักขิไณยบุคคล คือพระภิกษุสุปฏิปันโนในพระพุทธศาสนาทควร แก่ทักษิณาและจัดเป็นบุญเขตชั้นยอดของชาวโลก

บำเพ็ญบุญแต่ในพุทธศาสนา ต้องมีความริเริ่มกระทำ การส่งเสริมสนับสนุนกุศลกิจในพระพุทธศาสนา เป็นเบื้องต้น โดยเป็นผู้ออกนำในการอุปถัมภ์บำรุงคุ้มครองพระพุทธศาสนาเมื่อจะทำบุญกุศลมีทาน เป็นต้น ก็ทำในภิกษุสงฆ์ก่อนแล้วจึงควรทำบุญตามลัทธิศาสนาและประเพณีอื่นๆ โดยไม่ผิดศีลธรรม (แก้ว ชิดตะขบ, 2549 : 140) หลักธรรมที่ได้นำมากล่าวถึงเป็นหลักธรรมที่มนุษย์ควรนำไปปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้มีความมั่นคงและเจริญตลอดไป

การพัฒนาตนเองตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

การพัฒนาตนเป็นการเรียนรู้ และการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่ความพอดี หรือการมีดุลยภาพของชีวิต มีความสัมพันธ์อันกลมกลืนระหว่างการดำเนินชีวิตของบุคคลกับสภาพแวดล้อม และมุ่งการกระทำตน ให้มีความสุขด้วยตนเอง รู้เท่าทันตนเอง เข้าใจตนเองมากกว่าการพึ่งพาอาศัยวัตถุจึงเป็นแนวทางการ พัฒนาชีวิตที่ยั่งยืน หลักการพัฒนาตนตามแนวพุทธธรรมอันประกอบด้วยสาระสำคัญ 3 ประการ คือ

1) ทมะ คือ การรู้จักข่มใจ ข่ม ระงบความเคยชินที่ไม่ดีทั้งหลายได้ไม่ยอมให้กิเลสรบเร้าหลอกล่อชักนำไปสู่ความเลวร้ายได้ และการฝึกปรับปรุงตนเอง โดยทำคุณความดีให้เจริญก้าวหน้า

2) สิกกขา คือ การศึกษาเพื่อให้รู้แจ้ง รู้จักประโยชน์มองทุกอย่างเป็นการเรียนรู้เพื่อปรับปรุงและ พัฒนาตัวเอง เป็นกระบวนการฝึกฝนตนเองในการดำเนินชีวิตเรียกว่า ไตรสิกขา

3) ภาวนา คือ คำนี้ตรงกับคำว่าพัฒนา ซึ่งประกอบด้วย กายภาวนา ศีลภาวนา และปัญญาภาวนาเทียบได้กับการพัฒนาทางกาย พัฒนาทางสังคม พัฒนาอารมณ์และพัฒนาสติปัญญา

ศีลภาวนา หมายถึง การพัฒนาการกระทำ ได้แก่ การสร้างความสัมพันธ์ทางกายและวาจากับ บุคคลอื่นโดยไม่เบียดเบียนกันไม่กล่าวร้ายทำลายผู้อื่นไม่กระทำการใด ๆ ที่จะก่อความเดือดร้อนให้แก่ ผู้อื่นแต่จะใช้วาจา และการกระทำที่ดี ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูล และเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดี

จิตตภาวนา หมายถึง พัฒนาจิตใจเพื่อให้จิตมีคุณภาพดี สมรรถภาพทางจิตดีและสุขภาพจิตดีคุณภาพจิตดีคือจิตใจที่มีคุณธรรม ได้แก่ มีเมตตา กรุณา มุทิตา มีศรัทธา และมีความเอื้อเฟื้อเผอแผ่ เป็นต้น

สมรรถภาพทางจิตดี คือ การมีความพร้อมในการทำงาน ได้แก่ ขันติ คือมีความอดทน สมาธิ คือ ความมีใจตั้งมั่น อธิษฐาน คือ มีความเด็ดเดี่ยว วิริยะคือมีความเพียร สติคือมีความระลึกเท่าทัน เป็นต้น ส่วนสุขภาพจิตดีเป็นสภาพจิตที่มีความสบายใจ อิ่มเอิบใจ แช่มชื่น เบิกบาน เกิดความสบายใจได้เสมอ เมื่อดำรงชีวิตหรือทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น

ปัญญาภาวนา หมายถึง การพัฒนาปัญญา ได้แก่การรู้เข้าใจสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง รู้เท่าทัน สภาวะของโลกและชีวิตทำให้จิตใจเป็นอิสระได้จนถึงขั้นสูงสุดส่งผลให้อยู่ในโลกได้โดยไม่ติดโลกมีอิสระที่ จะเจริญเติบโตงอกงามต่อไป พระเทพเวทีเสนอวิธีการที่จะพัฒนาตนไปสู่วิถีชีวิตที่ดีงาม เรียกว่า รุ่งอรุณ แห่งการพัฒนาตนไว้ 7 ประการ ดังนี้

1) รู้จักเลือกหาแหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี ได้แก่ การรู้จักใช้สติปัญญาในการวิเคราะห์ พิจารณาในการเลือก เริ่มจากการเลือกคบคนดี เลือกตัวแบบที่ดี เลือกบริโภคสื่อและข่าวสารข้อมูลที่มี คุณค่า เรียกว่า ความมีกัลยานมิตร (กัลยานมิตตา)

2) รู้จักจัดระเบียบชีวิต มีการวางแผนและจัดการกิจการงานต่าง ๆ อย่างมีระบบระเบียบ เรียกว่า ถึงพร้อมด้วยศีล (ศีลสัมปทา)

3) ถึงพร้อมด้วยแรงจูงใจให้สร้างสรรค์ มีความสิ้นใจ มีความพึงพอใจ มีความต้องการจะสร้างสรรค์ กิจการงานใหม่ ๆ ที่เป็นความดีงามและมีประโยชน์ เรียกว่า ถึงพร้อมด้วยฉันทะ (ฉันทสัมปทา)

4) มีความมุ่งมั่นพัฒนาตนให้เต็มศักยภาพ ผู้มีความเชื่อในตนว่าสามารถจะพัฒนาได้จะมีความ งอกงามถึงที่สุดแห่งความสามารถของตน เรียกว่า ทำให้ตนให้ถึงพร้อม (อัตตสัมปทา)

5) ปรับเจตคติและค่านิยมให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตที่ดีงาม เอื้อต่อการเรียนรู้ ทำให้สติ ปัญญางอกงามขึ้น เรียกว่า กระทำความเห็นความเข้าใจให้ถึงพร้อม (ทิฏฐิสัมปทา)

6) การมีสติ กระตือรือร้น ตนตัวทุกเวลา หมายถึง การมีจิตสา นึกแห่งความไม่ประมาท เข้าใจการ เปลี่ยนแปลงของชีวิตและสภาพแวดล้อม เห็นคุณค่าของเวลาและใช้เวลาอย่างคุ้มค่า เรียกว่า ถึงพร้อม ด้วยความไม่ประมาท (อัปปมาทสัมปทา)

7) รู้จักแก้ปัญหาและพงตนเอง จัดการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ มีความคิดวิจารณญาณตามเหตุ ปัจจัยด้วยตนเอง เรียกการคิดแบบนี้ว่า โยนิโสมั่นสิการ (โยนิโสมั่นสิการสัมปทา)

แก่นธรรมของพระพุทธศาสนา คือ อริยสัจ 4 ประกอบด้วยเรื่อง ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรคความทุกข์ (ทุกข์) คือ ความไม่สบายใจทุกรูปแบบ ซึ่งทุกคนต่างก็มีประสบการณ์ตรงมาแล้วด้วยกันทั้งสิ้นสาเหตุของความทุกข์ (สมุทัย) คือ ความคิดที่เป็นอกุศล (คิดด้วยความโลภและความโกรธ) เพราะไม่มีความรู้ในอริยสัจ 4 และไม่สามารถในการปฏิบัติธรรมตามมรรคมีองค์ 8 ได้อย่างถูกต้อง ครบถ้วน และต่อเนื่อง (มีความหลง หรือโมหะหรืออวิชชา) หรือมีกิเลส 3 ตัว ความดับทุกข์ (นิโรธหรือนิพพาน) คือ ภาวะที่ไม่คิดอกุศลจึงไม่มี ความทุกข์ ถ้าดับความทุกข์ได้ชั่วคราว เรียกว่านิพพานชั่วคราว ทางปฏิบัติเพื่อความดับทุกข์ (มรรคมีองค์ 8) คือ วิธีปฏิบัติธรรมเพื่อดับความทุกข์

การปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวันโดยการเจริญสติสลับกับการทำสมาธิก็เพื่อไม่ให้คิดอกุศลและให้คิดแต่กุศล เพื่อทำให้จิตใจมีความบริสุทธ์ผ่องใสอย่างต่อเนื่องตามโอวาท ปาฏิโมกข์ ในชีวิตประจำวันควรฝึกพัฒนาจิตด้วยการฝึกเจริญสมาธิสลับกับการฝึกเจริญสติ การฝึกเจริญสมาธิก็เพื่อหยุดความคิด พักสมอง และพักร่างกาย การฝึกเจริญสติก็เพื่อการรู้เห็นความคิด และควบคุม ความคิดให้เป็นไปตามโอวาทปาฏิโมกข์ พร้อมทั้งให้เวลาในการศึกษา ทบทวน แก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยธรรม รวมทั้งใช้สติปัญญาทางโลกและสติปัญญาทางธรรม ควบคู่กันไปอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาจิตของตนเอง ให้เป็นบุคคลที่ประเสริฐ

บทสรุป

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือการฝึกอบรมและพัฒนาพนักงานในองค์กร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการทำงานคนเดียวและการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม หากมองในรูปแบบการบริหารธุรกิจแล้ว การที่จะให้พนักงานฉลาดขึ้น เก่งขึ้น ทำงานเร็วขึ้น ก็เป็นสิ่งที่ดี ไม่ว่าองค์กรแบบไหนก็อยากได้ แต่คำถามที่ องค์กรทั่วไปเจอก็คือ “จะทำอย่างไรให้พนักงานสามารถเติบโตได้อย่างต่อเนื่องและทั่วถึง” หมายถึง การทำให้พนักงานทุกฝ่าย ทุกระดับ สามารถพัฒนาได้เรื่อย ๆ ทุกปี ส่วนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นกระบวนการที่พระพุทธศาสนามองว่าเป็นธรรมชาติที่มีอยู่ และเป็นไปตามธรรมชาติ ดังนั้นกระบวนการ ต่างๆ ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงเริ่มต้นที่ตัวบุคคล กล่าวคือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านต่างๆ นั้น ได้กำหนดเอาบุคคลเป็นจุดศูนย์กลางแล้ว นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาใช้เป็นส่วนประกอบในการพัฒนา ซึ่งจะให้ความสำคัญทั้งเรื่องของ ร่างกาย และจิตใจ โดยหลักธรรมหลักที่นำมาใช้ในการพัฒนา คือ หลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีลสิกขา สมาธิสิกขา และปัญญาสิกขา ซึ่งหลักธรรมทั้งสามประการนี้จะเป็น กระบวนการสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.

แก้ว ชิดตะขบ. (2549). *รวมวิชานักธรรมชั้นตรี*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

โกศล เพ็ชรวงศ์. (2543). *พระพุทธศาสนากับการพัฒนาตน.* นครปฐม : โรงพิมพ์บัณฑิตวิทยาลัย.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2538). *พุทธศาสนากับปรัชญา*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พรินติงกรุ๊ฟ.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2538). *พุทธธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2549). *พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2561). *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. (พิมพ์ครั้งที่ 21). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สหธรรมมิก.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 สุตตันตปิฎกทีฆนิกายปาฏิกวรรค*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 34 อภิธรรมปิฎกธรรมสังคณี*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

การประยุกต์ใช้ภาวะผู้นำพหุปัญญาและภาวะผู้นำเชิงพุทธในการบริหารสถานศึกษา

THE APPLICATION OF MULTIPLE INTELLIGENCE LEADERSHIP AND BUDDHIST LEADERSHIP IN EDUCATIONAL INSTITUTION ADMINISTRATION

[1]จุฑารัตน์ ญาณสถิตย์, [2]พระปลัดภัครวัฒน์ สีลเตโช (โพนสิงห์)
และ [3]พระครูปริยัติพุทธิคุณ (ยืน ภูมุงคุณ)
[1]Jutarat yansathit, [2]PhraPalad Pakrawat Silatejo (Phonsing)
and [3]Phrakrupariyatthikhun (Yuen Phumungkhun)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

yasantit@gmail.com

Received: October 19, 2024; **Revised**: November 24, 2024; **Accepted**: December 25, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดและแนวทางการบริหารสถานศึกษาโดยการประยุกต์ใช้ภาวะผู้นำพหุปัญญาและภาวะผู้นำเชิงพุทธประกอบด้วย 1) ความเชี่ยวชาญ 2) การสังเคราะห์ 3) การสร้างสรรค์ ความเคารพ และ 5) จริยธรรม และการบริหารบุคคลบูรณาการด้วยหลักไตรสิกขา และการบริหารงานในสถานศึกษาโดยการใช้หลักการบริหาร ดังนี้ 1) ปริยัติ 2) ปฏิบัติ 3) ปฏิเวธ การบริหารการศึกษาตามหลักภาวะพหุปัญญาและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาถือเป็นภาวะผู้นำเชิงพุทธ สามารถใช้สำหรับการบริหารตนเองของผู้บริหาร การ

[1] นิสิต, หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
[2] อาจารย์ ดร., หน่วยวิทยบริการจังหวัดกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
[3] อาจารย์ ดร. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

บริหารบุคคลและการบริหารงานในองค์การ เพื่อสนับสนุนให้คนในองค์กรพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการ ส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญา

คำสำคัญ : การบริหารสถานศึกษา, ภาวะผู้นำพหุปัญญา, ภาวะผู้นำเชิงพุทธ

Abstract

The objective of this article is to present the concept and approach of application of multiple intelligence leadership and Buddhist leadership in educational institution administration should consist of 1) Disciplined Mind 2) Synthesizing Mind 3) Creative Mind 4) Respectful Mind and 5) Ethical Mind**.** The administrators should have the Threefold Training and follow the principles of true doctrine: study of scriptures, the true doctrine of practice, and the true doctrine of penetration. By this way, the administration can be beneficial to individual and educational institution effectively and sustainably. Educational Administration based with multi-intellectual leadership and Buddhist leadership is the principles of Buddhism. It can be used for administrators in the self-administration, human resource management and the management of the organization. To encourage people in the organization to develop in accordance with Buddhist principles. Promote the growth of the characteristics of wisdom.

Keywords : Educational institution administration, Multi-intellectual leadership, Buddhist leadership

บทนำ

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างและพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติและคุณธรรมของบุคคลสังคมและบ้านเมืองใดให้การศึกษาที่ดีแก่เยาวชนได้อย่างครบถ้วน ล้วนพอเหมาะกันทุกๆ คน ด้านสังคมและบ้านเมืองนั้นก็จะมีพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งสามารถธำรงรักษาความเจริญมั่นคงของประเทศชาติไว้ และพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปได้โดยตลอด (พระบรมราโชวาท, 2524 : ออนไลน์) สถานศึกษาจึงเป็นสถานที่สำคัญในการพัฒนาการศึกษาให้ผู้เรียนมีคุณภาพตอบสนองสังคมโลกได้ ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มาตรา 6 “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต

สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” และสถานศึกษาต้องยึดมาตรา 8 เกี่ยวกับจัดการศึกษาโดยยึดหลักดังนี้ 1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน 2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2553) การบริหารจำเป็นต้องอาศัยการบริหารจากผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา จึงเปรียบเสมือนหางเสือเรือที่จะนำพาสถานศึกษาให้ก้าวไปในสู่เป้าหมายของสถานศึกษาและสนองนโยบายของรัฐบาลได้อย่างมีเกียรติ และศักดิ์ศรีผู้บริหารสถานศึกษาที่จะประสบความสำเร็จในการบริหารองค์การในยุคการแข่งขันจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีคุณลักษณะที่สำคัญคือวิสัยทัศน์และมีความสามารถในการกำหนดกลยุทธ์เป็นอันดับหนึ่ง ต้องเป็นผู้มีคุณธรรมในการบริหารสถานศึกษาเพื่อนำสถานศึกษาไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างยั่งยืน

ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการที่ผู้นำหรือผู้ที่มีภาวะผู้นำ เป็นผู้ที่ชักนำ จูงใจ ชี้นำ ใช้อิทธิพลหรืออำนาจที่มีอยู่ในรูปแบบต่างๆ ทำให้หรือกระตุ้นให้หรือชี้นำให้เพื่อนร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาให้ยินดี เต็มใจ พร้อมใจ ยินดีในการกระทำการ ให้มีความกระตือรือร้นหรือร่วมดำเนินการอย่าใดอย่างหนึ่งตามที่ผู้นำต้องการหรือตามที่ผู้นำต้องการให้มีพฤติกรรมไปในทิศทางที่เขาชักนำในการทำงานหรือดำเนินกิจกรรมที่ผู้นำนั้นรับผิดชอบหรือตามที่ผู้นำนั้นต้องการ ซึ่งสิ่งที่ผู้นำในโรงเรียนควรมีเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาภาวะผู้นำโดยการประยุกต์ใช้ภาวะผู้นำพหุปัญญาและภาวะผู้นำเชิงพุทธ

บทความนี้จะนำเสนอการบริหารสถานศึกษาโดยการประยุกต์ใช้ภาวะผู้นำพหุปัญญาและภาวะผู้นำเชิงพุทธโดยผู้บริหารเพื่อเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริม สนับสนุน ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานประสบความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรอย่างยั่งยืน โดยยึดหลักพหุปัญญาและบูรณาการกับหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่สังคมยอมรับมาใช้ในการบริหารสถานศึกษาเพราะการบริหารสถานศึกษานั้นถือเป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาที่ต้องคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

ภาวะผู้นำ

“ผู้นำ” ไม่ใช่เพียงแค่คำเรียกตำแหน่งหน้าที่แต่เพียงเท่านั้น แต่ยังต้องมี วิสัยทัศน์ และพฤติกรรมที่เหมาะสมกับองค์กร จึงสามารถกล่าวได้ว่าคนผู้นั้นมีภาวะผู้นำได้ ซึ่งนอกจากการพัฒนาตัวผู้นำองค์กรให้ดีแล้ว ก็ควรมีภาวะที่เหมาะสมในการทำงานเพื่อให้ทุกคนสามารถดำเนินสิ่งต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความเข้าใจเกี่ยวกับภาวะผู้นำสำหรับบุคคลโดยทั่วไป ที่มองเห็นผู้ที่

ตำแหน่ง ในหน่วยงานต่างๆ ซึ่งเป็นผู้นำหรือหัวหน้างานนั้นๆ ตั้งแต่ระดับสูง ระดับกลาง และระดับต่ำ แต่ความจริงแล้วภาวะผู้นำไม่ใช่บุคคลจะมีลักษณะเช่นนี้เสมอไป เมื่อใดที่ผู้นำได้แสดงบทบาทหน้าที่ โดยการใช้อำนาจหน้าที่หรืออิทธิพลสามารถโน้มน้าวชักจูง ชี้แนะให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้แสดงพฤติกรรมอันมีผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของกลุ่มแล้ว ลักษณะที่ผู้นำแสดงออกมานั้นก็คือความเป็นภาวะผู้นำนั่นเอง ซึ่งโดยทั่วไปนักวิชาการมักจะถือว่า “ผู้นำ ” (Leaders) เป็นตัวบุคคลหรือกลุ่มบุคคล (Persons) ส่วน“ภาวะผู้นำ” (Leadership) นั้นเป็นสิ่งที่แสดงออกมา (Actions) จากบุคคลที่เป็นผู้นำอย่างเป็นกระบวนการ ดังนั้น การจะเข้าใจความหมายของ “ผู้นำ” มักจะไม่เป็นปัญหามากนัก ทั้งนี้เพราะจะรู้ว่าใครเป็นผู้นำนั้นก็มักจะพิจารณาจากตำแหน่ง (Position) ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลดังกล่าว คำว่า “ผู้นำ” ได้ปรากฏอยู่ในพจนานุกรมภาษาอังกฤษของอ๊อกฟอร์ด (Oxford English Dictionary) ในราวปี ค.ศ.1300 (พ.ศ.1843) หรือมีมากว่า 700 ปีที่แล้ว ส่วนคำว่า “ภาวะผู้นำ” นั้นได้ปรากฏขึ้นในภายหลังประมาณปี ค.ศ. 1800 (2343) หรือประมาณ 200 กว่าปีที่ผ่านมา (กาญจนา เทาดี, 2565) ในการให้นิยามหรือความหมายของ “ผู้นำ” และ “ภาวะผู้นำ” ได้มีนักวิชาการและนักบริหารอธิบายไว้หลายท่าน ซึ่งผู้เขียนขอนำเสนอดังต่อไปนี้

ธีระ รุณเจริญ (2555) ให้ความหมาย ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่จะมาประสานช่วยให้คนทั้งหลาย รวมกันไม่ว่าจะเป็นการอยู่ร่วมกันหรือทำการร่วมกันให้พากันไปด้วยดี สู่จุดหมายที่ดีตาม ภาวะผู้นำ คือคุณสมบัติ สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ ความสามารถ ของบุคคลที่ชักนำให้คนทั้งหลายมา ประสานกัน และพากันไปสู่จุดหมายที่ดีงาม

เนตร์พัณณา ยาวิราช (2556) ให้ความหมาย ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่ได้รับการยอมรับและยกย่องจากบุคคลอื่น ซึ่งได้รับการแต่งตั้งขึ้นมาหรือได้รับการยกย่องให้เป็นหัวหน้าในการดำเนินงานต่าง ๆ โดยอาศัยบุคคลที่เป็นผู้นำและมีความเป็นผู้นำจึงจะทำให้องค์การดำเนินไปอย่างบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และนำพาหน่วยงานไปสู่ความเจริญก้าวหน้า

กระแส ชนะวงศ์ (2556) ให้ความหมาย ผู้นำว่า หมายถึง ผู้นำที่ดีจะต้องมีหน้าที่ในการสร้างผู้นำและสร้างภาวะผู้นำให้กับคนอื่น ๆ เสมือนว่าผู้นำต้องเป็นผู้สร้างนาฬิกา ไม่ใช่แค่เพียงคอยบอกเวลาอย่างเดียวและได้กำหนดคุณลักษณะของผู้นำไว้ว่าจะต้องประกอบไปด้วย 5F คือ

1. มีเป้าหมายที่ชัดเจน (Focus) มีความมุ่งมั่น ศรัทธา ตั้งมั่น ในสิ่งที่ตั้งใจทำอย่างแน่วแน่

2. มีความยืดหยุ่น (Flexibility) มีความคิดและการกระทำที่ยืดหยุ่นตามสถานการณ์และความเป็น จริงที่แปรเปลี่ยนไปตามข้อเท็จจริง

3. มีความรวดเร็ว (Fast) มีความรวดเร็วในการคิดและตัดสินใจ แม้จะอยู่ในสถานการณ์ที่กดดันและคับขัน ต้องมีความสามารถมีความคล่องแคล่ว ว่องไวต่อการแก้ปัญหา

4. มีความเป็นกัลยาณมิตร (Friendly) มีความเป็นกัลยาณมิตรกับทุกคน รู้จักประสานงานทั้งคนที่มีความคิดเห็นที่ตรงกันและไม่ตรงกัน ให้สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข มีความจริงใจ ไว้วางใจทีมงาน และ

5. มีความสนุกสนาน (Fun) สร้างบรรยากาศ ในการทำงานที่สนุกสนาน ไม่ตึงเครียด ยิ้มแย้ม แจ่มใส มองปัญหาและคนรอบข้างในแง่บวก และ ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับผู้นำไว้ว่าจะต้องเป็นบุคคลที่สามารถทำให้ผู้อื่นยอมรับ และสามารถจูงใจ ชักนำชี้นำ มีบทบาทและมีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่น สามารถขจัดปัญหา ข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้น ทำให้ การปฏิบัติงานของกลุ่มบรรลุเป้าหมายได้เป็นอย่างดี

พระราชวัลภาจารย์ (ดาวเรือง อาจารคุโณ) (2563) ให้ความหมาย ผู้นำไว้ 6 ประการ คือ

1. ผู้นำ คือ บุคคลที่มีอำนาจเหนือในการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีอิทธิพลเหนือ ผู้ตาม

2. ผู้นำ คือ ผู้ที่ใช้อิทธิพลเหนืออำนาจหน้าที่ในความสัมพันธ์ ซึ่งมีอยู่ต่อผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติและอำนวยการ โดยใช้กระบวนการติดต่อซึ่งกันและกันเพื่อให้บรรลุ เป้าหมายที่กำหนดไว้

3. ผู้นำ คือ ผู้สร้างอิทธิพลต่อผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อจะก่อให้เกิดความพยายามในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์รวมกัน

4 ผู้นำ คือ บุคคลใดบุคคลหนึ่งที่มีอำนาจ อิทธิพลเหนือความสามารถ จูงใจคนให้ ปฏิบัติตามความคิดเห็น ความต้องการ หรือคำสั่งของเขาได้ ผู้นำมีอิทธิพลเหนือการปฏิบัติการหรือพฤติกรรมของผู้อื่น

5. ผู้นำ คือ ผู้ที่มีหน้าที่ควบคุม ตรวจตรา ประสานงาน วินิจฉัยสั่งการให้โน้มน้าวใจผู้ใต้บังคับบัญชาให้ทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด

6. ผู้นำ คือ ผู้ที่ทำงานร่วมกับผู้อื่น เป็นผู้ชักจูงให้ผู้อื่นที่เกี่ยวข้องร่วมแรงร่วมใจทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ด้วยความสมัครใจ มีความกระตือรือร้นและมุ่งให้ได้ผลงานดียิ่ง

Nelson and Quick (1997) ให้ความหมาย ภาวะผู้นำ (Leadership) หมายถึง กระบวนการในการแนะแนวและนำทางพฤติกรรมของคนในสภาพของการทำงาน

สรุปได้ว่า ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่มีคุณลักษณะและความสามารถพิเศษในการนำบุคคลอื่นๆ ด้วยการจูงใจหรือใช้อิทธิพล ชี้นำให้บุคคลอื่นกระทำหรือไม่กระทำในสิ่งที่ต้องการด้วยความเต็มใจให้แก่องค์การเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

ส่วนความหมายของภาวะผู้นำนั้น ได้มีนักการศึกษาให้ความหมาย ไว้ ดังนี้

จอมพงศ์ มงคลวนิช (2555) ให้ความหมาย ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือมากกวา พยายามใชอิทธิพลของตนหรือกลุ่มตนกระตุน ชี้นำ ผลักดันให้บุคคลอื่นหรือกลุ่มบุคคลอื่นมีความเต็มใจและกระตือรือร้นในการกระทำสิ่งตางๆ ตามตองการ โดยมีความสำเร็จของกลุ่มหรือองคการเป็นเป้าหมาย

ภารดี อนันต์นาวี (2555) ให้ความหมาย ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการและสถานการณ์ ที่บุคคลหนึ่งได้เป็นที่ยอมรับให้เป็นผู้นำในกลุ่มและมีอิทธิพลเหนือพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งสมาชิกในกลุ่มเชื่อว่ามีความสามารถในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่กลุ่มเผชิญอยู่ได้โดยอาศัยอำนาจ หน้าที่หรือการกระทำของผู้นำในการชักจูงหรือชี้นำบุคคลอื่น ให้ปฏิบัติงานสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ที่วางไว้ ภายใต้สถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายของส่วนรวมหรือของ ผู้นำได้อย่างไม่มีเงื่อนไข

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ (2556) ให้ความหมาย ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือมากกว่าพยายามใช้อิทธิพลของตนเองหรือกลุ่มตน กระตุ้นชี้นำ ผลักดัน ให้บุคคลอื่นหรือกลุ่มบุคคลอื่นมีความเต็มใจและกระตือรือร้นในการทำสิ่งต่าง ๆ ตามต้องการ โดยมีความสำเร็จของกลุ่มหรือองค์การเป็นเป้าหมาย

วิมลวรรณ แจ้งนิล และชนมณี ศิลานุกิจ (2564) ให้ความหมาย ภาวะผู้นำว่า หมายถึง กระบวนการแสดงออกของผู้บริหารในการนำพาโรงเรียนไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ ผ่านการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าหมายการเรียนรู้การนำความรู้ ทักษะตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินงานวิชาการ เป็นต้นแบบที่ดีในการเรียนการสอน ดังนี้

1. ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์และภารกิจของโรงเรียน หมายถึง ผู้บริหารเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย พันธกิจ ของโรงเรียนที่มุ่งเน้นงานวิชาการสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาและชุมชน มีวิสัยทัศน์ที่ส่งเสริมความเป็นเลิศด้านวิชาการ เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพ กำกับ ติดตาม ผลการเรียนของนักเรียนและการปฏิบัติการสอนของครูประชาสัมพันธ์ ให้ครูผู้ปกครองเข้าใจ รับทราบเป้าหมายในการจัดการเรียนการสอน และส่งเสริม สนับสนุนให้ครูนำสื่อเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตนวัตกรรมที่ทันสมัยและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

2. ด้านการประเมินผลและการนิเทศการสอนของครู หมายถึง ผู้บริหารประชุมร่วมกับคณะครูเพื่อกำหนดตารางนิเทศร่วมกันและประเมินการเรียนการสอนเพื่อให้คำแนะนำ และช่วยเหลือครูเป็นประจำอย่างต่อเนื่องโดยการเยี่ยมชั้นเรียนและสังเกตการณ์เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน สร้างความสัมพันธ์อันดี แนะนำและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศและนำผลการนิเทศไปใช้ในการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนครั้งต่อไปให้มีประสิทธิภาพ

3. ด้านการส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการ หมายถึง ผู้บริหารส่งเสริมให้ครูใช้เทคนิคการสอนที่หลากหลายและเหมาะสมกับผู้เรียน ใช้เทคนิคการบริหารงานแบบกัลยาณมิตรโดยยึดหลักประชาธิปไตย จัดบรรยากาศทางวิชาการ ประชาสัมพันธ์กิจกรรมด้านวิชาการของโรงเรียน นำเสนอผลการเรียนดีเด่นของนักเรียนตามโอกาสต่างๆ พัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่สร้างองค์ความรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้สะอาด ปลอดภัยเอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

4. ด้านการจัดการเรียนการสอน หมายถึง ผู้บริหารสนับสนุนให้ครูมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดมุ่งหมายการเรียนรู้วางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของโรงเรียนติดตามและประเมินผล การจัดการเรียนการสอน สรรหาอุปกรณ์ สื่อการสอน ที่สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สนับสนุนให้ครูจัดทำผลงานทางวิชาการ

5. ด้านการใช้ความรู้ความสามารถในการพัฒนาวิชาชีพครู หมายถึง ผู้บริหารส่งเสริมให้ครูได้พัฒนาผลงานทางวิชาการ นิเทศ กำกับติดตามการปฏิบัติงาน และส่งเสริมให้ครูทำวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของตนเองอยู่เสมอ จัดอบรมเกี่ยวกับเทคนิคการสอนการใช้สื่อเทคโนโลยี นวัตกรรมที่ทันสมัย ใช้ในการจัดการเรียนการสอน สนับสนุนให้ครูศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น เพื่อความก้าวหน้าในวิชาชีพ

Katz and Kahn (1978) ให้ความหมายของ ภาวะผู้นำ หมายถึง การเพิ่มอิทธิพลต่อสมาชิกให้ยอมทำตามทิศทางการดำเนินงานตามปกติในองค์การจนประสบผลสำเร็จ

“ผู้นำ” หมายถึง บุคคลใดก็ตามที่มีอิทธิพลเหนือคนอื่นในกลุ่มหรือมีบทบาทสำคัญในการนำกลุ่ม ไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายในการทำงาน ผู้นำอาจเป็นคนๆ เดียวกับผู้บริหารหรือไม่ก็ได้ ดังนั้น ในกลุ่มหรือองค์การหนึ่งๆ อาจมีผู้นำหลายคนนอกเหนือไปจากผู้บริหารหรือหัวหน้าซึ่งเป็นผู้นำโดย ตำแหน่ง เป็นต้น “ผู้นำ” คือบุคคลที่มีลักษณะคุณสมบัติที่สามารถชักจูงให้คนอื่นปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจหรือได้รับความไว้วางใจอันเนื่องจากคุณลักษณะพิเศษของบุคคลนั้นเอง ให้เป็นผู้ที่มีอิทธิพล และบทบาทเหนือกลุ่ม สามารถชักชวนหรือชี้นำให้บุคคลอื่นช่วยปฏิบัติภาระต่างๆ ให้สำเร็จบรรลุ ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ อย่างไรก็ตาม “ผู้นำ” ยังมีคำอื่นๆ อีก เช่น “ผู้บังคับบัญชา” “ผู้บริหาร” “ผู้จัดการ” ผู้อำนวยการ” “หัวหน้า” เป็นต้น โดยผู้นำจะต้องเป็นผู้มีอำนาจ มีความรู้ ความสามารถ มีอิทธิพล มีศิลปะ ในการนำหรือการจูงใจผู้อื่น ให้กระทำหรือดำเนินกิจการต่างๆของกลุ่มหรือของตนเองให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้โดยอาศัยความสัมพันธ์ที่ผู้นำมีต่อผู้ตามในองค์การ ความสามารถในการนำ เรียกว่า ภาวะผู้นำ แต่คำว่าภาวะผู้นำนั้นคือการเป็นผู้นำซึ่งหมายถึง ความสามารถที่จะสร้างความเชื่อมั่นและการสนับสนุนให้เกิดขึ้น

ระหว่างบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการ บรรลุเป้าหมายขององค์การ หรือความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลระหว่างผู้นำและผู้ตาม ที่มีความตั้งใจต่อการ เปลี่ยนแปลงที่สำคัญและการเปลี่ยนแปลงนั้นสะท้อนจุดหมายที่มีร่วมกันระหว่างผู้นำและผู้ตาม (พระเทพปริยัติเมธี, 2556)

สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการหรือพฤติกรรมในการแสดงออกหรือใช้อิทธิพลต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในการที่จะใช้อำนาจ อิทธิพล หรือศิลปะในการจูงใจให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ด้วยความเต็มใจ เพื่อบรรลุตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของกลุ่ม

ภาวะผู้นำพหุปัญญา

ภาวะผู้นำพหุปัญญา เป็นภาวะผู้นำที่ไม่ได้อาศัยความฉลาดทางปัญญาอย่างเดียวแต่ยังมีความฉลาดในรูปแบบอื่นเข้ามาด้วย ได้แก่ อารมณ์ สังคม วัฒนธรรม คุณธรรม จิตวิญญาณและพฤติกรรม อย่างไรก็ตามความแตกต่างในคำจำกัดความของภาวะผู้นำระหว่างนักวิชาการและผู้ฝึกหัดอาจจะแตกต่างกันในการประเมินขอบเขตของประเภทความฉลาดในพฤติกรรมของภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพ

ความฉลาดทางปัญญาประกอบด้วยความสามารถของบุคคล ความตระหนัก ความระลึกได้ ความชัดเจนและความเข้าใจของความคิดและข้อมูล เหตุผล มุมมองความเป็นไปได้ของจินตนาการ ความหยั่งรู้ การวิพากษ์ การเรียนรู้ การแก้ปัญหา และการตัดสินใจ ซึ่งเป็นประโยชน์มากในการสร้างสรรค์ และพัฒนาวิสัยทัศน์ พันธกิจ ค่านิยมร่วมและกลยุทธ์

ความฉลาดทางอารมณ์ประกอบด้วยความเข้าใจความต้องการและความรู้สึกของตนเองและบุคคลอื่น การฝึกควบคุมอารมณ์ตนเองและการตอบสนองความต้องการและความรู้สึกของบุคคลอื่นในวิธีการที่เหมาะสม

ความฉลาดทางสังคมคือความเข้าใจของความฉลาดทางอารมณ์ในสถานการณ์ทางสังคม หมายรวมถึงความตระหนักทางสังคมและสมรรถนะทางสังคม

ความฉลาดทางวัฒนธรรมเป็นความสามารถในการติดต่อกับบุคคลอื่นในวัฒนธรรมที่แตกต่างและรับมือกับความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้ เป็นภาวะผู้นำที่สำคัญในการผสมผสานและสร้างวัฒนธรรมร่วม

ความฉลาดทางคุณธรรมเป็นความสามารถในการแบ่งแยกความถูกต้องและความไม่ถูกต้องตามหลักคุณธรรมโลก ซึ่งคุณธรรมโลกประกอบด้วย ความเอาใจใส่ ความรับผิดชอบการแลกเปลี่ยน การเคารพผู้อื่นและดูแลกัน หลักที่สำคัญของความฉลาดทางคุณธรรมมี 4 องค์ประกอบหลักคือ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความเมตตาและการให้อภัย ความฉลาดทางคุณธรรมนี้มีความสำคัญสูงสุดแต่ในบางองค์การนั้นเริ่มเสื่อมถอยลงเนื่องด้วยเหตุนี้จึงมีภาวะผู้นำที่ท้าทายใหม่ๆ ความฉลาดทางจิตวิญญาณ เป็นความเข้าใจชีวิตมนุษย์ ด้านความหมาย ค่านิยม และ

ความรู้สึกคุ้มค่าที่เขาแสวงหาและทำและสนองตอบความต้องการที่เหมาะสม โดยเฉพาะผู้นำต้องแสวงหาความหมาย ค่านิยมและความคุ้มค่าที่สูงกว่าและมุ่งสู่ผลประโยชน์ทางด้านวัตถุนิยม ผู้นำต้องสามารถมองเห็นและมีความเข้าใจในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการทางปัญญา อารมณ์และการกระทำอย่างตั้งใจในภาวะผู้นำ ภาวะผู้นำเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ คำว่าศิลป์ คือ ทักษะการเลียนแบบหรือจินตนาการเพื่อมุ่งไปสู่รูปแบบ หน้าที่และความหมาย ส่วนคำว่าศาสตร์เป็นกระบวนการคิดเชิงระบบและกำหนดความรู้ที่ผู้นำที่มีประสิทธิภาพใช้ในความเคยชินและการทดสอบความคิดและการปฏิบัติ (Roger Gill, 2011)

ทฤษฎีพหุปัญญา (Theory of Multiple Intelligence) ของ Howard Gardner (2007) กล่าวถึงความฉลาดของคนมีหลายด้าน ซึ่งตามทฤษฎีนี้ความฉลาดมีถึง 8 ด้านด้วยกัน ดังนี้ 1) ภาวะผู้นำทางด้านภาษา (Linguistic Intelligence): ความสามารถในการใช้ภาษา การอ่าน การเขียน และการสื่อสาร 2) ภาวะผู้นำทางคณิตศาสตร์และตรรกศาสตร์ (Logical-Mathematical Intelligence): ความสามารถในการคำนวณ การแก้ปัญหาและการใช้ตรรกะ 3) ภาวะผู้นำทางภาพ (Spatial Intelligence): ความสามารถในการมองเห็นและวางแผนในรูปภาพ การเข้าใจและใช้งานแผนที่ 4) ภาวะผู้นำทางดนตรี (Musical Intelligence): ความสามารถในการรับรู้และสร้างเสียง การเล่นเครื่องดนตรี และการร้องเพลง 5) ภาวะผู้นำทางร่างกาย-การเคลื่อนไหว (Bodily-Kinesthetic Intelligence): ความสามารถในการควบคุมร่างกาย การเคลื่อนไหว และการใช้ร่างกายในการแก้ปัญหา 6) ภาวะผู้นำทางอารมณ์ (Interpersonal Intelligence): ความสามารถในการเข้าสังคม การเข้าใจและรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่น 7) ภาวะผู้นำทางตัวเลข (Intrapersonal Intelligence): ความสามารถในการเข้าใจตนเอง การรู้จักความรู้สึกและการวางแผนในชีวิต และ8) ภาวะผู้นำทางธรรมชาติ (Naturalistic Intelligence): ความสามารถในการรับรู้และเชื่อมโยงกับธรรมชาติ การจัดการสิ่งแวดล้อม และความสัมพันธ์กับสิ่งมีชีวิต ดังนั้น การพัฒนาภาวะผู้นำทางพหุปัญญาจึงเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสังคมที่มีความสามารถในหลากหลายด้าน

แนวคิดทฤษฎีพหุปัญญาเป็นแนวคิดที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและปฏิรูปการศึกษาที่เน้นการพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์ (Howard Gardner, 2007) ประกอบด้วย1) ความเชี่ยวชาญ (Disciplined Mind) เป็นความเชี่ยวชาญในการคิดเกี่ยวกับวิทยาการสาขาใดสาขาหนึ่งเป็นอย่างน้อย ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการรู้คิดที่แยกออกไปตามลักษณะเฉพาะของสาขาวิชาหรือตามภาระหน้าที่ของอาชีพหนึ่ง ๆ ที่มีการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอเพื่อการพัฒนาทักษะและความเข้าใจมีวินัยในตนเองอย่างสูง หากปราศจากความเชี่ยวชาญในทางใดทางหนึ่งแล้วก็เสมือนว่าถูกกำหนดให้อยู่ในการควบคุมของคนอื่น 2) การสังเคราะห์ (Synthesizing Mind) ความสามารถในการรับรู้ข้อมูลจากหลายๆ แหล่งนำมาทำความเข้าใจและประเมินข้อมูลโดยปราศจากอคติและผสมผสานให้

กลายเป็นสารสนเทศใหม่ที่มีความหมายต่อตัวผู้สังเคราะห์และผู้อื่น 3) การสร้างสรรค์ (Creative Mind) เป็นความสามารถที่อยู่เหนือกฎเกณฑ์ที่มีอยู่จิตสร้างสรรค์จึงต้องล้ำหน้ากว่าคอมพิวเตอร์หรือหุ่นยนต์ที่ซับซ้อนที่สุดอย่างน้อยหนึ่งก้าว และองค์ประกอบสำคัญ คือ ความคิดริเริ่ม (Originalityความคิดคล่องแคล่ว (Fluency) ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) และ ความคิดละเอียดลออ (Elaboration) 4) ความเคารพ (Respectful Mind) การมองเห็นคุณค่าและความสำคัญ การตระหนักในความดีงามอันมีอยู่ในตัวคนอื่นและในสิ่งอื่นแล้วปฏิบัติต่อบุคคลนั้นด้วยความจริงใจ 5) จริยธรรม (Ethical Mind) พฤติกรรมหรือการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ จากสภาพจริงที่เป็นกุศล เป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำให้การบริหารสถานศึกษาดำเนินไปด้วยความราบรื่น ทำให้ผู้ร่วมงานอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข และส่งเสริมการบริหารงานสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันในงานทั้งสี่ฝ่าย ประกอบไปด้วย ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคลและด้านการบริหารทั่วไปซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือของบุคคลทุกคน (ณิรดา เวชญาลักษณ์, 2566)

ภาวะผู้นำเชิงพุทธ

การบริหารสถานศึกษาเชิงพุทธเป็นความพยายามในการนำเอาหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาประยุกต์กับวิชาสมัยใหม่ทั้งนี้เพราะพุทธธรรมเป็นนามธรรมสูงกว่าความรู้สมัยใหม่ใดๆ พุทธธรรมจึงสามารถครอบคลุมทั้งวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ได้ทั้งหมด พุทธธรรมมีแนวทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยความเชื่อที่ว่า ชีวิตคือการศึกษา (Life is education) มีชีวิตอยู่ก็ต้องมีการศึกษาตลอดเวลา คนทุกคนที่เกิดมาต้องได้รับการพัฒนา เมื่อพัฒนาแล้วจึงจะถือว่าเป็นสัตว์ประเสริฐอย่างแท้จริง การพัฒนาแนวพุทธนั้นจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาทั้งคนและองค์การ บุคลากรพัฒนาเป็นคนดี มีคุณภาพ มีความสุข องค์การเข้มแข็ง การพัฒนาแนวพุทธนั้นจะมุ่งพัฒนาคนแบบองค์รวม เป็นการบริหารบุคคลบูรณาการด้วยหลักไตรสิกขา หรือ บทเรียน 3 เรื่อง ที่มนุษย์ต้องเรียนรู้และฝึกฝนให้เกิดความชำนาญ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และชาย สัญญาวิวัฒน์, 2550) ดังนี้

1. ศีลสิกขา ศีลสิกขา หรือ การพัฒนากาย (ศีล) เป็นการเรียนรู้และฝึกทักษะเรื่องระเบียบวินัยของสังคม ทำให้กายและพฤติกรรมพัฒนา

2. สมาธิสิกขา สมาธิสิกขา หรือการพัฒนาจิต (สมาธิ) เป็นการเรียนรู้และฝึกทักษะทางด้านจิตใจ ทำให้จิตใจพัฒนา จิตอยู่กับงานไม่ประมาท

3. ปัญญาสิกขา หรือการพัฒนาปัญญา สามารถทำได้โดย การคบหากับบัณฑิตการศึกษาหาความรู้ การคิดพิจารณา และการปฏิบัติตามความรู้ทฤษฎี

ส่วนการบริหารงานในสถานศึกษาโดยการใช้หลักการบริหาร แบบ 3ป (มลวิภา สิขเรศ, 2559) ดังนี้

1. ปริยัติ การใช้ความรู้ และการเตรียมการ การใช้ความรู้ คือการใช้ ธรรมะ ธรรมชาติ อริยสัจ ความไม่แน่นอน ชีวิตและงาน หลักความเชื่อ ความเชื่อในเรื่องจิตใจดี และการทำดี การเตรียมการ คือ การวางแผนสำหรับการคิด การพูด และการทำที่จะบรรลุวัตถุประสงค์และการมุ่งสู่ความเป็นเลิศ

2. ปฏิบัติ การดำเนินการ และการควบคุม การดำเนินการ คือการทำตามความรู้ความสามารถและตามแผนหรือตามที่ได้มีการเตรียมการไว้ การควบคุม คือ การควบคุมทิศทางของเป้าหมายงานในขณะทำงานทุกขณะจิต

4. ปฏิเวธ การพิจารณาผลลัพธ์ การทบทวน และการจัดทำมาตรฐาน การพิจารณาผลลัพธ์ คือ การรอผลลัพธ์จากการทำงาน และพิจารณาว่าดีหรือแย่ เจริญขึ้นหรือเสื่อมลง ได้ประโยชน์หรือไร้ประโยชน์ เอื้อประโยชน์หรือเบียดเบียน การทบทวน

พระเทพปริยัติเมธี (2556) ได้กล่างถึงภาวะผู้นำเชิงพุทธ โดยจำแนกเป็นรายด้าน ดังนี้

ภาวะผู้นำ คือ ความสัมพันธ์ซึ่งบุคคลหนึ่งเรียกว่าผู้ใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่นให้ทำงานร่วมกันอย่างเต็มใจทั้งนี้เพื่อให้ผลงานตามที่องค์การหรือกลุ่มมุ่งหมายให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ภาวะผู้นำ คือ ความสามารถในการจัดการให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม โดยทำงานร่วมกับกลุ่มคน และยังหมายความรวมถึงอำนาจหน้าที่ที่ติดมากับตำแหน่งผู้บังคับบัญชานี้ จะมีค่าเมื่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเคารพและเชื่อถือในตัวผู้บังคับบัญชา

ภาวะผู้นำ คือ ศิลปะ หรือความสามารถของบุคคลหนึ่งที่จูงใจ หรือใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่นไม่ว่า จะเป็นผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชา ในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อปฏิบัติการ และอำนวยการโดยการ ใช้กระบวนการสื่อความหมายหรือติดต่อกันและกันให้ร่วมใจกันกับตน ดำเนินการจนกระทั่งบรรลุ ผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ การดำเนินจะเป็นไปในทางที่ดีหรือชั่วก็ได้

ภาวะผู้นำ คือ มารยาท หรือพฤติกรรมของการใช้อิทธิพลต่อผู้อื่นให้ปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ เพื่อดำเนินกิจกรรมให้สำเร็จโดยการใช้กระบวนการติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกัน

สรุปได้ว่าในทางพระพุทธศาสนานั้นได้อธิบายกรอบแนวคิดเรื่องผู้นำ และภาวะผู้นำเอาไว้อย่างชัดเจนโดยคำว่าผู้นำนั้นหมายถึงผู้ที่ได้รับการคัดเลือกหรือแต่งตั้งจากสังคม โดยที่ผู้นั้นจะมีภาวะผู้นำหรือไม่มีก็ได้ ส่วนคำว่า ภาวะผู้นำ หมายถึงคุณลักษณะที่สำคัญของการเป็นผู้นำ หรือคุณธรรมจริยธรรมภายในจิตใจโดยพระพุทธศาสนาได้กำหนดหลักการที่จัดเป็นคุณธรรม จริยธรรมของการมีภาวะผู้นำไว้หลายประการ ซึ่งหลักที่จัดเป็นคุณลักษณะที่อยู่ภายในและแสดงออก

ภายนอกนี้เองที่จัดได้ว่าเป็นศักยภาพหรือความสามารถของผู้นำที่จะมีเหนือผู้อื่นซึ่งเราเรียกศักยภาพ เหล่านั้นว่า ภาวะผู้นำ และพระพุทธศาสนาได้อธิบายไว้อย่างชัดเจนว่า ผู้นำนั้นใคร ๆ ก็เป็นได้ แต่การเป็นผู้นำที่มีภาวะผู้นำนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยาก แต่ก็สามารถที่จะฝึกฝนให้เกิดขึ้นมีขึ้นได้ ดังนั้นภาวะผู้นำเชิงพุทธ จึงเป็นการที่ผู้นำนั้นใช้ความรู้ ความสามารถ ใช้สติปัญญา หรืออำนาจอิทธิพลต่างๆ ประกอบกับคุณธรรม จริยธรรมอันดีงามของผู้นำในการจูงใจผู้อื่นหรือชักนำพาผู้อื่นให้ร่วมปฏิบัติงานหรือร่วมกิจกรรม ของกลุ่มให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้

บทสรุป

การบริหารสถานศึกษาเป็นกระบวนการที่บุคคลหลายฝ่ายร่วมมือกันดำเนินการจัดกิจกรรม โดยใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถและมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเจตนารมณ์ของการศึกษามากที่สุด ซึ่งเป็นภารกิจที่สำคัญยิ่งของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะต้องให้สถานศึกษาอยู่รอด โดยต้องกำหนดแผนงานวิธีการตลอดจนขั้นตอนต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานไว้อย่างมีระบบ ใช้งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรจากรัฐบาลอย่างประหยัด ใช้ทรัพยากรทางการบริหารให้คุ้มค่าที่สุด ซึ่งความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการบริหารสถานศึกษาขึ้นอยู่กับสมรรถภาพของผู้บริหารสถานศึกษาทั้งสิ้น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญให้ประสบความสำเร็จในองค์กร โดยมีแนวทางในการบริหารสถานศึกษาที่สำคัญคือการรู้จักประยุกต์ความรู้ที่คู่คุณธรรมซึ่งถือเป็นภาวะผู้นำที่ไม่ได้อาศัยความฉลาดทางปัญญาอย่างเดียวแต่ยังมีความฉลาดในรูปแบบอื่นเข้ามาด้วย ได้แก่ อารมณ์ สังคม วัฒนธรรม คุณธรรม จิตวิญญาณ และพฤติกรรม ที่ถือว่ามีภาวะผู้นำพหุปัญญาประกอบกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่สังคมยอมรับ โดยจะต้องเป็นผู้นำที่มีภาวะผู้นำที่มีคุณสมบัติดีงาม มีระเบียบวินัยงาม มีจิตใจงาม กล่าวคือมีคุณธรรม จริยธรรม มีปัญญางาม พร้อมทั้งมีอำนาจ มีอิทธิพล มีศาสตร์และศิลป์เพื่อที่ชักนำหรือจูงใจผู้ตามคือ สมาชิกผู้ร่วมงานในองค์การหรือผู้อื่น ให้มาประสานกันและพากันกระทำหรือดำเนินกิจการต่างๆ ของกลุ่มหรือของตนเองให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้สำเร็จลุล่วงด้วยความเรียบร้อยดีงาม ความสัมพันธ์ที่ผู้นำมีต่อผู้ตามในองค์การส่งผลให้การพัฒนาการศึกษาในสถานศึกษาประสบผลสำเร็จ โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ดำเนินนโยบายและคอยส่งเสริมสนับสนุนให้ครูและบุคลากรในสถานศึกษาปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถ ซึ่งจะส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนมีคุณภาพ ทำให้นักเรียนมีคุณภาพ เป็นกำลังสำคัญของประเทศต่อไป เป็นผลทำให้สถานศึกษามีความเจริญก้าวหน้า ก้าวนำ ก้าวสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืนวัฒนาสถาพร

เอกสารอ้างอิง

กระแส ชนะวงศ์. (2556). *ภาวะผู้นำ.* http://www.hham.or.th/content/100/1/.com.

กาญจนา เทาดี. (2565). *ภาวะผู้นำในการประยุกต์ใช้ตามหลักสัปปุริสธรรม.* วารสารวิชาการวิจัยและนวัตกรรมสังคมศาสตร์ปริทัศน์, 2(1), 33-42.

จอมพงศ์ มงคลวนิช. (2555). *การบริหารองค์การและบุคลากรทางการศึกษา*. วี.พริ้นท์.

ธีระ รุญเจริญ. (2555). *ความเป็นมืออาชีพในการจัดและบริหารการศึกษา ยุคปฏิรูปการศึกษา.* ข้าวฟ่าง.

ณิรดา เวชญาลักษณ์. (2566). *ความสัมพันธ์ภาวะผู้นำพหุปัญญาของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา.* วารสารวิจยวิชาการ, 6(1), 131-144.

เนตร์พัณณา ยาวิราช. (2556). *การจัดการสมัยใหม่* (พิมพ์ครั้งที่ 8). ทริปเพิ้ลกรุ๊ป.

พระบรมราโชวาท. *พระราชทานแก่คณะครูและนักเรียนที่ได้รับพระราชทานรางวัลฯ.* [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล: http://nawaporn.wordpress.com.

พระเทพปริยัติเมธี. (2556). *กลยุทธ์การสร้างภาวะผู้นำเชิงพุทธ, สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต ประจำปี 2556.* โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553.[ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://shorturl.asia/cUy6q.

พระราชวัลภาจารย์ (ดาวเรือง อาจารคุโณ), 2563). ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองจังหวัดราชบุรี. *วารสารศิลปะการ,* 4(3). 760-771.

ภารดี อนันต์นาวี. (2555). *หลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 4). มนตรี.

มลวิภา สิขเรศ. (2559). *การบริหารสถานศึกษาเชิงพุทธบูรณาการของผู้บริหารสถานศึกษา*. *วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ฯ*, 3(1), 113–126.

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ. (2556). *การบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน* (พิมพ์ครั้งที่ 5). นำศิลป์โฆษณา.

วิมลวรรณ แจ้งนิล และชนมณี ศิลานุกิจ. (2564). *ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มสหวิทยาเขตศรีนครินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2. วารสารออนไลน์บัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง*, 2(1). 1-14.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และ ชาย สัญญาวิวัฒน์. (2550). *การบริหารจัดการแนวพุทธ.* กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อภิญญา บุณยเกียรติ และพระมหาอุดร อุตฺตโร (มากดี). (2566). การบริหารสถานศึกษาเชิงพุทธ, *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี*, 6(1), 17-31.

Gardner, H. (2007). *Five minds for the future.* Boston, Mass.: Harvard Business School Press.

Katz, Daniel, and Robert L.Kahn. (1978). *The Social Psychology of Organization.* 2 nd ed. New York : John Wiley & Sons

Nelson, D. L., & Quick, J. C. (1997). *Organization. Behavior* (2nd ed.). Harper and Row.

Roger Gill. (2011). *Theory and Practice of Leadership.* London : SAGE Publication Ltd.

หลักพุทธธรรมในการจัดทำนโยบายของพรรคการเมืองที่มีผลต่อการตัดสินใจของประชาชนในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดสงขลา

BUDDHIST PRINCIPLES IN THE FORMULATION OF POLITICAL PARTY POLICIES THAT INFLUENCE PEOPLE'S DECISION-MAKING IN THE ELECTION OF MEMBERS OF THE HOUSE OF REPRESENTATIVES, SONGKHLA PROVINCE

[1]พระครูวาทีธรรมวิภัช, [2]กันตภณ หนูทองแก้ว และ [3]พระครูปลัดธิษฐ์ สุวฑฺโฒ (สุขพานิช)

[1]Phrakhruwateethammawipat, [2]Kantaphon Nuthongkaew

and [3]Phrakhrupaladathit Suvaddho (Sookpanich)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahakut Buddhist University, Thailand

[2]Kantaphon_27@hotmail.com

Received: October 19, 2024; **Revised**: November 23, 2024; **Accepted**: December 25, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการเสนอนโยบายของพรรคการเมืองในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดสงขลา 2) เพื่อนำเสนอหลักพุทธธรรมในการจัดทำนโยบายของพรรคการเมืองที่มีผลต่อการตัดสินใจของประชาชนในการใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดสงขลา จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์เนื้อหาจากเอกสารวิชาการ หนังสือ งานวิจัยต่างๆ ผลการศึกษาพบว่า สภาพทั่วไปของการเมืองของจังหวัดสงขลาในปัจจุบันมีการแข่งกันสูงมาก มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การกำหนดนโยบายมักเน้นภาพรวม

[1] นักศึกษา, หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

[2] รองศาสตราจารย์ ดร. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

[3] อาจารย์ ดร. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ทั้งประเทศ เช่น นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการบริหารต่างๆ บทบาทในการกำหนดนโยบายที่โดดเด่นของบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น บทบาทของชนชั้นนำในพรรค บทบาทของกลุ่มผลประโยชน์ บทบาทนักการเมือง บทบาทของข้าราชการ ในส่วนบทบาทของประชาชนนั้นมีโอกาสไม่มากนัก เพราะนโยบายของพรรคการเมืองในประเทศไทยส่วนใหญ่ในปัจจุบัน เป็นนโยบายที่ไม่ได้เกิดจากความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง แต่เป็นนโยบายที่โดนบังคับให้ยอมรับจากจากชนชั้นปกครองทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งในการกำหนดนโยบายที่ดีต้องใช้หลักพุทธธรรมเข้ามาบูรณาการ ดังนี้ ด้านพรรคการเมืองใช้ หลักอปริหานิยธรรม 7, สาราณียธรรม 6, และหลักการ 6, ด้านผู้นำพรรคการเมืองใช้หลักพรหมวิหาร 4, ทศพิธ ราชธรรม 10, อบายมุข 6, อคติ 4, ด้านลักษณะบุคคลที่เป็นตัวแทนพรรคการเมืองใช้หลักเทวธรรม 2, อบายมุข 6, ฆราวาสธรรม 4, และไตรสิกขา 3, ด้านนโนบายของพรรคการเมืองใช้หลักอิทธิบาท 4, สังคหวัตถุ 4, และอคติ 4, ด้านความต้องการของประชาชนใช้หลัก อริยมรรคมีองค์ 8, สังคหวัตถุ 4, อบายมุข 6, ฆราวาสธรรม 4

คำสำคัญ: นโยบายพรรคการเมือง, หลักพุทธธรรม, การตัดสินใจ, การใช้สิทธิเลือกตั้ง

Abstract

This academic article has the objectives: 1) to study the general condition of political party policy proposal in the election of the members of the House of Representatives, Songkhla Province 2) to present the Buddhist principles in the formulation of political party policies that affect people's decision-making in exercising their right to vote for the members of the House of Representatives, Songkhla Province From the analysis and synthesis of content from academic documents, books, and various research works, the study results found that the general condition of Songkhla Province's politics is currently highly competitive and changes all the time. Policy formulation often focuses on the overall picture of the country, such as policies related to politics, economics, society, and various administrations. The prominent roles of related persons in policy formulation include the role of party elites, the role of interest groups, the role of politicians, and the role of civil servants. As for the role of the people, there is not much opportunity because the policies of most political parties in Thailand at present are not based on the true needs of the people. But it is a policy that is forced to be accepted by the political ruling class in a democratic regime. In formulating good

policies, Buddhist principles must be integrated as follows: Political parties use: The principle of Aparihaniyadhamma 7, Saraniya Dhamma 6, and 6 principles; political party leaders use the principle of Brahmavihara 4, 10 rules, Apayamukkha 6, Agati 4; the characteristic of persons representing political parties uses the principle of devadhammas 2, Apayamukkha 6, Garavasadhamma 4, and Trisikkha 3; political party policies use the principle of Iddhipada 4, Sanggha Vatthu 4, and Agati 4; the needs of the people use the principle of the Noble Eightfold Path, Sanggha Vatthu 4, Apayamukkha 6, Garavasadhamma 4.

Keywords : Wat Pracha Rath Sangsuk Project, Create Happiness, 5S, Development

บทนำ

พรรคการเมืองนับว่ามีความสำคัญต่อระบอบการปกครองเป็นอย่างมาก แม้แต่ในการปกครองระบอบที่ไม่เป็นประชาธิปไตย ก็ยังจำต้องมีพรรคการเมือง อาทิ พรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศที่มีการปกครองระบอบสังคมนิยม หากแต่พรรคการเมืองเหล่านั้นมีบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกับพรรคการเมืองในระบอบประชาธิปไตยมิได้เป็นตัวกลางเสนอความต้องการของประชาชนให้แก่รัฐบาล ตลอดจนมิได้เปิดโอกาสให้ประชาชนที่สนใจเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองแต่อย่างใด ในส่วนการใช้อำนาจรัฐ พรรคการเมืองเหล่านั้นมิได้ทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐให้แก่ประชาชนดังเช่นที่พรรคการเมืองในระบอบประชาธิปไตยสมควรทำพรรคการเมืองถือว่ามีบทบาทสำคัญต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากพรรคการเมืองคือสถาบันหลักที่ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมโยงระหว่าง "ภาครัฐ” กับ "ภาคประชาชน” โดยที่พรรคการเมืองจะนำเอาปัญหาหรือความต้องการของประชาชนมาแปลงเป็นนโยบายของพรรค และนำนโยบายเหล่านั้นไปปฏิบัติเมื่อได้รับเลือกตั้งเข้าไปทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายบริหาร (เข็มทอง ต้นสกุลรุ่งเรือง : 2563 : 266) ในการกำหนดนโยบายของพรรคการเมืองคือสิ่งที่สะท้อนถึงปัญหาความต้องการของประชาชนในด้านเศรษฐกิจและด้านต่าง ๆ โดยภาพรวมแล้วนั้นคือสิ่งที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับเรื่องปากท้องเป็นส่วนใหญ่ ปัญหาปากท้องในที่นี้เป็นปัญหาที่แก้ไม่สำเร็จเพราะด้วยความหลากหลายของแต่ละพื้นที่ ซึ่งนโยบายที่นำมาใช้จริงนั้นตอบสนองความต้องการของประชาชนแค่เพียงบางส่วนเท่านั้น เมื่อมีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจปัญหาทางด้านสังคมก็จะตามมาเป็นผลกระทบที่ติดต่อกันเพราะสังคมกับเศรษฐกิจเป็นสิ่งคู่กันการแก้ปัญหาโดยการให้เงินเยียวยากลับเป็นการแก้ปัญหาเพียงชั่วคราวเท่านั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นไม่เพียงแต่จะทำให้ประชาชนเดือดร้อนแล้ว การ

นำเสนอนโยบายเองก็ควรครอบคลุมและตอบสนองความต้องการในทุกระดับ ปัญหาด้านการเกษตรถึงแม้ว่าประเทศไทยจะเป็นประเทศที่ทำการเพาะปลูกเพราะสภาพภูมิอากาศ และสภาพภูมิประเทศเหมาะแก่การเพาะปลูกนั้นก็ยังคงมีปัญหา เมื่อมีกำลังในการผลิตแต่ไม่มีกำลังในการนำสินค้าออกจำหน่ายหรือหนทางในการระบายสินค้าเพื่อส่งออกทั้งภายในและภายนอกประเทศไม่ได้รับการผลักดันเท่าที่ควร

สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายของพรรคการเมืองไทยมีเหตุปัจจัยที่มีความซับซ้อนและหลากหลายกระจายตัวมากขึ้น โดยเฉพาะต่อเหตุผลที่ยึดโยงอยู่กับขบวนการทางสังคมการเมืองภายนอก มากกว่ายึดโยงอยู่กับตัวผู้นำและแกนนำภายในพรรค ขณะเดียวกันการวัดผลสำเร็จก็จะถ่ายเทน้ำหนักไปที่การสร้างอิทธิพลต่อสังคมการเมือง และเป้าหมายคือการได้รับเลือกตั้งเพียงประการเดียว นโยบายพรรคการเมืองมีลักษณะ“ขายฝัน”ไม่สามารถแก้ไขปัญหาของประชาชนได้จริง ในการทำความเข้าใจสภาพการณ์หรือปัญหาของการกำหนดนโยบายอาจมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเข้าใจขั้นตอนและโครงสร้างของพรรคการเมืองอย่างถ่องแท้เนื่องจากเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ที่ผ่านมาอาจกล่าวได้ว่าการศึกษาเรื่องการกำหนดนโยบายของพรรคการเมืองมีเพียงความมุ่งหมายหรือมีเป้าหมายเพียงผลได้เสียในการเลือกตั้ง มากกว่าการกำหนดนโยบายที่สามารถแก้ไขปัญหาให้กับท้องที่หรือสังคมได้จริง

สภาพทั่วไปเกี่ยวกับบริบทพื้นที่ของจังหวัดสงขลา

จังหวัดสงขลา เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคใต้ตอนล่าง มีประชากรมากเป็นอันดับ 2 ของภาคใต้ รองจากนครศรีธรรมราช และมีขนาดพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับ 3 ของภาคใต้ รองจากสุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ฝั่งตะวันออกของภาคใต้ตอนล่างระหว่างละติจูดที่ 617-756 เหนือ ลองจิจูด 100 01-101 06 ตะวันออก สูงจากระดับน้ำทะเลโดยเฉลี่ย 4 เมตร อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ตามเส้นทาง รถไฟ 947 กิโลเมตร และทางหลวงแผ่นดิน 950 กิโลเมตร (ที่ทำการปกครองจังหวัดสงขลา [ออนไลน์] 2566) มีพื้นที่ประมาณ 7,393 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 4,621,180 ไร่ มีขนาดเป็นอันดับ 27 ของประเทศ และใหญ่เป็นอันดับที่ 3 ของภาคใต้ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง

การปกครองและประชากร จังหวัดสงขลาเป็นเป็นศูนย์กลางการบริหารราชการของภาคใต้ เป็นที่ตั้งของส่วนราชการที่สังกัดส่วนกลาง รวมจำนวน 221 หน่วยงาน และหน่วยงานอิสระจำนวน 5 หน่วยงาน มีหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาค ประกอบด้วย ส่วนราชการประจำจังหวัด รวม 34 หน่วยงาน และที่ว่าอำเภอ 16 แห่ง มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวม 141 แห่ง ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา เทศบาลนครสงขลา เทศบาลนครหาดใหญ่

เทศบาลเมือง 11 แห่ง เทศบาลตำบล 35 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 92 แห่ง แบ่งเขตปกครองออกเป็น 16 อำเภอ 127 ตำบล และ 1,023 หมู่บ้าน (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดสงขลา [ออนไลน์] 2566) ประชาชนในจังหวัดสงขลา มีการประกอบอาชีพทำนา, ประมง, นากุ้ง และเลี้ยงปลา เป็นรายได้ในการหาเลี้ยงตนเองและครอบครัว

สภาพทั่วไปของการเสนอนโยบาย

การนำเสนอนโยบายของพรรคการเมืองที่ส่งผู้สมัครในจังหวัดสงขลา มีลักษณะเหมือนจังหวัดอื่นทั่วประเทศ เพราะทุกพรรคการเมืองต้องอาศัยนโยบายจากที่ทำการพรรคส่วนกลาง ซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่ผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ เช่น หัวหน้าพรรค กรรมการพรรค นายทุนพรรค หรือบุคคลที่พรรคมอบหมาย การเสนอนโยบายของพรรคการเมืองนั้นมีเหตุปัจจัยที่สลับซับซ้อน และหลากหลายองค์กระจายตัวมากขึ้น โดยเฉพาะต่อปัจจัยที่ยึดโยงกับขบวนการทางสังคม และการเมืองจากภายนอกมากกว่าตัวผู้นำพรรคและแกนนำภายในพรรค แต่ขณะเดียวกันการติดตามสำเร็จก็จะให้น้ำหนักไปที่การสร้างอิทธิพลต่อภาคสังคมและการเมือง และมีเป้าประสงค์คือการได้รับผลชนะจากการเลือกตั้งเพียงอย่างเดียว ดังนั้นนโยบายทั้งหลายที่ทุกพรรคการเมืองนำเสนอมา ก็จะมีลักษณะเดียวกัน คือ ไม่สามารถแก้ไขปัญหาของประชาชนได้จริง เป็นได้แค่เพียง “นโยบายขายฝัน” ในส่วนของการทำความเข้าใจถึงปัญหาของการกำหนดนโยบายของพรรคการเมืองนั้น อาจมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเข้าใจขั้นตอนและโครงสร้างของพรรคการเมืองอย่างถ่องแท้เนื่องจากเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวในการนำนโยบายไปปฏิบัติที่ผ่านมาอาจกล่าวได้ว่าการศึกษาเรื่องการกำหนดนโยบายของพรรคการเมืองมีเพียงความมุ่งหมายหรือมีเป้าหมายเพียงผลได้-เสีย คือ แพ้-ชนะ ในการเลือกตั้ง มากกว่าการกำหนดนโยบายที่สามารถแก้ไขปัญหาให้กับท้องที่หรือสังคมได้จริง จึงประสบกับปัญหาของการเหมารวมและไม่สามารถอธิบายปัญหาที่เกิดขึ้นจริงได้ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายของพรรคการเมือง คือ 1) นโยบายเหล่านั้นทำให้เกิดปัญหาหรือภาระหนี้สินแก่ประชาชนในระยะยาว แม้รัฐบาลจะมีเงินช่วยเหลือแต่ก็ก่อให้เกิดภาระหนี้สินแก่ประชาชนเกินจำเป็น ส่วนใหญ่มักจะเป็นกลุ่มนักศึกษาที่เพิ่งสำเร็จการศึกษาใหม่และเพิ่งเข้าสู่ระบบงาน และผู้ที่ได้ผลประโยชน์โดยมาก ก็คือกลุ่มบริษัทกลุ่มทุนต่าง ๆ เป็นต้น 2) นโยบายส่วนใหญ่ถูกกำหนดมาเพื่อผลลัพธ์ คือ คะแนนเสียง บางนโยบายก็ไม่สามารถทำได้จริงเพราะไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง เช่น กำหนดนโยบายให้ค่าแรงขั้นต่ำที่สูงเกินไป ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง

หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมเพื่อบูรณาใช้กับการกำหนดนโยบายของพรรคการเมือง

หลักธรรมครองตนสำหรับผู้เกี่ยวข้องทางการเมืองบ้าง เป็นหลักธรรมครองคนสำหรับผู้เกี่ยวข้องทางการเมืองบ้าง และเป็นหลักธรรมครองงานสำหรับผู้เกี่ยวข้องทางการเมือง ฉะนั้น นักการเมือง นักการปกครอง และผู้บริหารบ้านเมืองระดับต่าง ๆ ซึ่งจะประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องมีหลักธรรมของผู้นำที่ดีจึงจะประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางเอาไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพื่อให้การบริหารงานลุล่วงไปด้วยดีและมีประสิทธิภาพ ผู้นำที่ดีจะต้องรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน และรู้จะบุคคลอย่างชัดเจน แล้วอาศัยความรักความเมตตา ความร่วมไม้ร่วมมือของผู้ตามจึงจะนำพาผู้ตามมุ่งสู่ไปจุดหมาย มุ่งไปสู่เป้าหมายนั้น ๆ ด้วยความมุ่งมั่น บากบั่น ไม่ย่อท้อ ใช้ปัญญาพิจารณา ผู้นำดังกล่าวมานี้จึงจะเป็นผู้สามารถนำพาประชาชน ชุมชน สังคม ประเทศชาติไปสู่ความสงบสุขร่มเย็น เจริญรุ่งเรืองมั่นคงถาวรได้

1. หลักอิทธิบาท 4 หลักการสำคัญสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องทางการเมือง อิทธิบาท 4 ประการนี้จัดเป็นหลักธรรมคุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายหลักแห่งความสำเร็จโดยปฏิบัติตามหลักธรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งการบริหารจัดการหน่วยงาน สถาบัน องค์กร สังคม ชุมชน แผ่นดิน ประเทศชาติ เรียกว่า อิทธิบาท 4 คือ

1.1 ฉันทะ มีใจรัก คือ ความพอใจใส่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอมีความต้องการที่จะทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจการงานภาระหน้าที่ที่ทำและปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆขึ้นไปมิใช่สักว่าทำให้เสร็จๆหรือเพียงเพราะอยากได้รางวัลหรือผลกำไร

1.2 วิริยะ พากเพียร คือ ความพากเพียรขยันหมั่นประกอบที่จะทำสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็งอดทนเอาธุระไม่ทอดทิ้งไม่ท้อแท้พร้อมที่จะก้าวไปข้างหน้าจนกว่าจะประสบผลสำเร็จ

1.3 จิตตะ เอาจิตฝักใฝ่ คือ ความคิดมุ่งไปสู่จุดหมายตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิดไม่ปล่อยจิตใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไปใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อย ๆ เสมอ ๆ ปฏิบัติภารกิจหน้าที่การงานนั้นอย่างอุทิศตัวอุทิศใจให้แก่สิ่งนั้น

1.4 วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน คือ ความไตร่ตรองหรือทดลองมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจหาเหตุผลและตรวจสอบข้อมูลไม่ให้หย่อนไม่ให้เกินเลยบกพร่องขัดข้องในสิ่งที่ทำนั้นด้วยรู้จักทดลองมีการวางแผนวัดผลคิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงพัฒนาส่งเสริมเพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไป

2. หลักพรหมวิหารธรรม 4 หลักการครองคนสำหรับผู้นำทางการเมือง พรหมวิหารธรรม 4 ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐหลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติจึงชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจดและปฏิบัติ

ตนต่อมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายโดยชอบเรียกว่า พรหมวิหารธรรม มี 4 ประการ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : 2539) คือ

2.1 เมตตา ความรัก คือ ปรารถนาดี มีไมตรี ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์และสัตว์ทั่วหน้า

2.2 กรุณา ความสงสาร คือ อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ใฝ่ใจในการที่จะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง

2.3 มุทิตา ความยินดี คือ ความเบิกบานพลอยยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใส บันเทิงประกอบด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบาน เมื่อเห็นเขาทำดีงามประสบความสำเร็จก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปก็พอยินดีด้วย พร้อมที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุน

2.4 อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง คือ มองตามเป็นจริงความเป็นจริงโดยวางจิตเรียบสม่ำเสมอ มั่นคงเที่ยงตรงตาชั่ง มองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดีชั่วสมควรแก่เหตุที่ตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัยวางตนและประพฤติไปตามหลักการและเหตุผลและความเที่ยงธรรม ไม่เอนเอียงด้วยความรักและชังพิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้วอันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดูในเมื่อมีกิจที่ควรทำเพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความรับผิดชอบของตน

3. หลักสัปปุริสธรรม 7 หลักการครองตนสำหรับผู้นำทางการเมือง (ที.ปา. (ไทย) 11/330/333, องฺ.สตฺตก. (ไทย) 23/68/143) สัปปุริสธรรม 7 ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี ธรรมของผู้ดี หลักธรรมที่เสริมสร้างผู้ประพฤติปฏิบัติตามให้เป็นผู้มีความสามารถนำหมู่ชนและสังคมไปสู่สันติสุขและความสวัสดี คือ

3.1 ธัมมัญญุตา รู้หลักและรู้จักเหตุ คือ รู้หลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลายที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิตในการปฏิบัติหน้าที่และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ รู้เข้าใจสิ่งที่ตนจะต้องประพฤติปฏิบัติตามเหตุผล เช่น รู้ว่าตำแหน่ง ฐานะ อาชีพ การงานของตนมีหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างไร มีอะไรเป็นหลักการจะต้องทำอะไรอย่างไรจึงจะเป็นเหตุให้บรรลุถึงผลสำเร็จที่เป็นไปตามหน้าที่และความรับผิดชอบนั้น ๆ ดังนี้ เป็นต้น ตลอดจนชั้นสูงสุด คือ รู้เท่าทันกฎธรรมดาหรือหลักความจริงของธรรมชาติเพื่อประโยชน์ต่อโลกและชีวิตอย่างต้อง มีจิตใจเป็นอิสระไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิตนั้น

3.2 อัตถัญญุตา รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล คือ รู้ความหมายและความมุ่งหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติ เข้าใจวัตถุประสงค์ของกิจการหรือการงานที่ตนกระทำ รู้ว่าที่ตนทำอยู่อย่างนั้นๆ ดำเนินชีวิตอย่างนั้นเพื่อประสงค์ประโยชน์อะไรหรือควรจะได้บรรลุถึงผลอะไรที่ให้มีหน้าที่

ตำแหน่ง ฐานะ การงานอย่างนั้นๆ เขากำหนดวางกันไว้เพื่อความมุ่งหมายอะไร กิจการหรือการงานที่ตนทำอยู่ขณะนี้เมื่อทำไปแล้วจะเกิดผลอะไรบ้างเป็นผลดีหรือผลเสียอย่างไร ดังนี้เป็นต้น ตลอดจนถึงขั้นสูงสุดคือ รู้ความหมายของคติธรรมดาและประโยชน์ที่เป็นจุดหมายที่แท้จริงของชีวิต

3.3 อัตตัญญุตา รู้ตน คือ ความรู้จักตน รู้ตามเป็นจริงว่าตัวเรานั้นโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้เท่าไหร่ อย่างไร แล้วประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมและทำการต่างๆ ให้สอดคล้องถูกจุดที่จะสัมฤทธิ์ผลตลอดจนรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงตนให้เจริญงอกงอกงามถึงความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป

3.4 มัตตัญญุตา รู้ประมาณ คือ รู้จักพอดี เช่น รู้จักประมาณในการบริโภค รู้จักประมาณในการใช้จ่ายโภคทรัพย์ รู้จักความพอเหมาะพอดีในการพูด การปฏิบัติภารกิจ และปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ตลอดจนการพักผ่อนนอนหลับและการสนุกสนานรื่นเริงทั้งหลาย ทำการทุกอย่างด้วยความเข้าใจวัตถุประสงค์เพื่อผลดีแท้จริงที่พึงต้องการโดยมิใช่เพียงเพื่อเห็นแก่ความพอใจ ชอบใจหรือเอาแต่ใจของตนแต่ทำตามความพอดีแห่งเหตุปัจจัยหรือองค์ประกอบทั้งหลายที่ลงตัวให้เกิดผลดีงามตามที่มองเห็นด้วยปัญญา ผู้ปกครองต้องรู้จักประมาณการลงทัณฑ์อาชญาและในการเก็บภาษี เป็นต้น

3.5 กาลัญญุตา รู้กาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่ควรหรือจะต้องใช้ในการประกอบภารกิจทำหน้าที่การงาน หรือปฏิบัติการต่างๆ และเกี่ยวข้องกับผู้อื่น เช่น รู้ว่าเวลาไหนควรทำอะไร อย่างไร และทำให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะสมเวลา ให้ถูกเวลา ตลอดจนรู้จักกะเวลาและวางแผนการใช้เวลาอย่างได้ผล เป็นต้น

3.6 ปริสัญญุตา รู้ชุมชน คือ รู้จักถิ่น รู้จักชุมชนและรู้จักที่ประชุม รู้การอันควรประพฤติปฏิบัติในท้องถิ่นต่อชุมชนนั้นๆ ว่าชุมชนนี้ เมื่อเข้าไปหาจะต้องทำกิริยาอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้มีระเบียบวินัยอย่างนี้ มีวัฒนธรรมประเพณีอย่างนี้ มีความต้องการอย่างนี้ ควรเกี่ยวข้อง ควรต้องสงเคราะห์ ควรรับใช้ ควรบำเพ็ญประโยชน์ให้อย่างนี้ๆ เป็นต้น

3.7 ปุคคลัญญุตา รู้บุคคล คือ รู้จักและเข้าใจความแตกต่างแห่งบุคคลว่าโดยอัธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้นใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไรและรู้จักที่จะปฏิบัติต่อบุคคลอื่นๆ ด้วยดีว่าควรจะคบหรือไม่ได้คติอะไร จะสัมพันธ์

4. หลักไตรสิกขา 3 คือ ข้อธรรมที่ชาวจะต้องศึกษาและนำไปปฏิบัติ มี 3 ประการ

4.1 อธิสีลสิกขา คือ ศีลอันยิ่ง มีหน้าที่ควบคุมร่างกายไม่ให้ทำร้ายชีวิตผู้อื่น ไม่ให้ทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น และไม่ให้ล่วงละเมิดทางเพศกับผู้ต้องห้าม และควบคุมปากไม่ให้พูดเท็จ ไม่ให้พูดคำหยาบ ไม่ให้พูดส่อเสียด ไม่ให้พูดเพ้อเจ้อ ทางใจ ไม่ให้อยากได้ทรัพย์สมบัติของผู้อื่น ไม่ให้คิดพยาบาทปองร้ายผู้อื่น แล้ไม่ให้เห็นผิดไปจากทำนองครองธรรม

4.2 อธิจิตตสิกขา คือจิตอันยิ่ง การทำจิตใจให้มั่งคงในคุณธรรมความดี ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งส่วนตนและส่วนรวม

4.3 อธิปัญญาสิกขา คือ ปัญญาอันยิ่ง หมายถึง การศึกษาที่ฝึกในด้านการเรียนรู้ความจริง ตั้งแต่ความเชื่อที่มีเหตุผล ความเห็นที่เข้าสู่แนวทางของความเป็นจริง การรู้จักหาความรู้ การรู้จักคิดพิจารณา การรู้จักวินิจฉัย ไตร่ตรอง ทดลอง ตรวจสอบ ความรู้เข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล การเข้าถึงความจริง การนำความรู้มาใช้แก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นกระบวนการปฏิบัติ หรือ กระบวนการพัฒนา 3 ด้าน คือ ศีล เป็นหลักการพัฒนาระดับความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม สมาธิ เป็นหลักการพัฒนาจิตใจให้มีสมรรถภาพและประสิทธิภาพในการคิดพิจารณาตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำการใด ๆ ปัญญา เป็นหลักการพัฒนาความรู้ความเข้าใจรู้จักสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็น และสามารถแยกแยะวิเคราะห์สืบหาสาเหตุของสิ่งทั้งหลายได้ชัดแจ้ง ไตรสิกขาจึงเป็นกระบวนการพัฒนาแบบบูรณาการ

5. หลักอคติ 4 หลักธรรมข้อนี้ต้องการให้ผู้ประพฤติปฏิบัติมีความเที่ยงตรงในการทำหน้าที่ในทุกๆ ด้าน มี 4 ประการ ดังนี้

5.1 ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบหรือพอใจ

5.2 โทสาคติ ลำเอียงเพราะชังหรือไม่พอใจ

5.3 โมหาคติ ลำเอียงเพราะหลง เพลิน ขาดสติ

5.4 ภยาคติ ลำเอียงเพราะกลัว

อคติหรือความลำเอียงทั้ง 4 อย่างนี้เป็นตัวแปรสำคัญในการปิดกั้นความเจริญ ขัดขวางการพัฒนาศักยภาพทางด้านใจและทุกๆ ด้าน เพราะจะทำให้มนุษย์ขาดความไว้เนื้อเชื่อใจกัน ตรงกันข้าม ความยุติธรรมในกรอบของความเที่ยงธรรมไร้อคตินั้น จะนำไปสู่การสร้างชีวิต และสังคมที่เป็นธรรมมากยิ่งขึ้น ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า“ธรรมนั้นแหละ ย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม” เมื่อใดก็ตามที่มนุษย์ใส่ใจคนอื่น รักษาความยุติธรรม เที่ยงธรรม เมื่อนั้น สังคมจะเกิดดุลยภาพสามารถอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข และทรงตรัสว่า (พระไตรปิฎกฉบับมหามกุฎราชวิทยาลัย 2546) ผู้ใดไม่ประพฤติล่วงธรรม เพราะชอบ เพราะชัง เพราะกลัว เพราะหลง ยศของผู้นั้นย่อมเต็มเปี่ยมเหมือนดวงพระจันทร์ในข้างขึ้นฉะนั้น ผู้ใดประพฤติล่วงธรรม เพราะชอบ เพราะชัง เพราะกลัว เพราะหลง ยศของผู้นั้นย่อมเสื่อมเหมือนดวงจันทร์ในวันข้างแรมฉะนั้น

6. หลักอบายมุข 6 คือ ทางแห่งความฉิบหาย หรือเหตุแห่งความฉิบหาย 6 ประการ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) : 2546) ดังนี้

6.1 การดื่มน้ำเมา การดื่มน้ำเมา แห่งอบายมุข 6 หมายถึง การดื่มน้ำเมาที่หมักโดยยังไม่กลั่น ได้แก่ เบียร์ ไวน์ เป็นต้น และการดื่มน้ำเมาที่กลั่นแล้ว ได้แก่ สุรา และยังหมายรวมถึงการเสพสารเสพติดอื่นๆ เช่น ยาบ้า กัญชา เฮโรอีน เป็นต้น

6.2 การเที่ยวกลางคืน การเที่ยวกลางคืน แห่งอบายมุข 6 หมายถึง การออกนอกบ้านในยามวิกาลในแหล่งบันเทิง เพื่อสนองต่อความสุขทางกาย และทางใจ อาทิ ร้านคาราโอเกะ ร้านเหล้า ร้านเบียร์ เป็นต้น

6.3 การเที่ยวดูการละเล่น การเที่ยวดูการละเล่น แห่งอบายมุข 6 หมายถึง การเที่ยวออกดูการแสดงการบันเทิงต่างๆ ทั้งในเวลากลางวันและยามวิกาล อบายมุขในข้อนี้มิได้ห้ามมิให้เที่ยวดูเลยแต่พึงให้เที่ยวดูตามกิจที่เหมาะสม เพื่อยังให้เกิดประโยชน์แก่ตนบนพื้นฐานแห่งศีลธรรมเป็นหลัก ทั้งนี้ก็เพื่อป้องกันตนมิให้มีโอกาสเกี่ยวข้องกับอบายมุขในข้ออื่นๆ

6.4 การเป็นนักเลงการพนัน หมายถึง การชอบเล่นการพนันขันต่อมีได้เสีย เช่น เล่นไพ่ เล่นหวย จนถึงขั้นที่เรียกว่าผีพนันเข้าสิง

6.5 การเกียจคร้านทำการงาน หมายถึง การไม่ขยันทำงานตามเวลาและหน้าที่รับผิดชอบ ปล่อยการงานให้คั่งค้างเหมือนดินพอกหางหมู คนเกียจคร้านการงานได้ชื่อว่าเป็นคนไม่เอาไหน

6.6 การคบคนชั่วเป็นมิตร หมายถึง การคบคนชั่วหรือคนพาลเป็นมิตรแห่งอบายมุข 6 หมายถึง การยอมรับในความเป็นมิตรจากบุคคลอื่นที่ตนอาจแยกแยะได้หรือแยกแยะไม่ได้ว่าเขาเป็นคนเช่นไร คนชั่วหรือคนพาลในที่นี้ ได้แก่ คนพาลการพนัน คนพาลนักเลงต่อยตี คนพาลฉ้อโกงหลอกลวง คนพาลเจ้าชู้ และคนพาลขี้เมา เป็นต้น

ดังนั้น หลักพุทธจริยธรรมสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องทางการเมืองเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถนำมาแก้ปัญหาจริยาธรรมสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องทางการเมืองได้เป็นอย่างดีเนื่องจากเป็นหลักธรรมครองตนสำหรับผู้เกี่ยวข้องทางการเมืองบ้าง เป็นหลักธรรมครองคนสำหรับผู้เกี่ยวข้องทางการเมืองบ้าง และเป็นหลักธรรมครองงานสำหรับผู้เกี่ยวข้องทางการเมือง

บทสรุป

การเมืองของจังหวัดสงขลาในปัจจุบันมีการแข่งกันสูงมากในทุก ๆ ด้าน ทั้งทางด้านพรรคการเมืองเอง ตัวหัวหน้าพรรค นโยบายพรรค ตัวแทนของพรรค ทุนของพรรค และอีกหลายอย่าง เพราะล้วนแล้วแต่มีส่วนสำคัญที่ช่วยสนับสนุนให้ผลการเลือกตั้งในทุกครั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ในการกำหนดนโยบายที่ผ่านมาอาศัยจากส่วนกลางของพรรคการเมือง จึงเน้นภาพรวมทั้งประเทศ เช่น นโยบาย เกี่ยวข้องกับการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและการบริหารต่างๆ บทบาทในการกำหนดนโยบายที่โดดเด่นของบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น บทบาทของชนชั้นนำในพรรค บทบาทของ

กลุ่มผลประโยชน์ บทบาทนักการเมือง บทบาทของข้าราชการ ในส่วนบทบาทของประชาชนนั้นมีโอกาสไม่มากนัก เพราะนโยบายของพรรคการเมืองในประเทศไทยส่วนใหญ่ในปัจจุบัน เป็นนโยบายที่ไม่ได้เกิดจากความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง แต่เป็นนโยบายที่โดนบังคับให้ยอมรับจากจากชนชั้นปกครองทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ในแต่ละครั้งที่มีการเลือกตั้ง สิ่งที่นักการเมืองพยายามคิดค้นและสร้างขึ้นมา เพื่อเป็นเครื่องมือในการเอาคะแนนเสียงจากประชาชน นั้นคือ นโยบาย พรรคการเมืองทุกพรรคล้วนมีคณะกรรมการนโยบายของพรรคการเมืองทำหน้าที่ในการจัดทำนโยบาย ประกอบด้วยกรรมการบริหารพรรค สมาชิกพรรค และบุคคลที่พรรคเชิญมาให้คำปรึกษาเฉพาะเรื่อง นโยบาย หลัก ๆ คือ นโยบายที่ใช้หาเสียงเหมือนกันทั้งประเทศ ซึ่งต้องชูเป็นประเด็นหลักเพื่อเรียกคะแนนเสียงจากประชาชน โดยเป็นนโยบายที่แก้ปัญหาครอบคลุมทั้งประเทศโดยภาพรวม เช่น ปัญหาที่ทำกิน ปัญหาด้านพลังงาน ปัญหาราคาพื้นผลทางการเกษตรตกต่ำ เป็นต้น

ในการกำหนดนโยบายที่ดีต้องใช้หลักพุทธธรรมเข้ามาบูรณาการ ดังนี้ ด้านพรรคการการเมืองใช้ หลักอปริหานิยธรรม 7, สาราณียธรรม 6, และหลักการ 6, ด้านผู้นำพรรคการเมืองใช้หลักพรหมวิหาร 4, ทศพิธราชธรรม 10, อบายมุข 6, และ อคติ 4, ด้านลักษณะบุคคลที่เป็นตัวแทนพรรคการเมืองใช้หลักเทวธรรม 2, อบายมุข 6, ฆราวาสธรรม 4, และไตรสิกขา 3, ด้านนโนบายของพรรคการเมืองใช้หลักอิทธิบาท 4, สังคหวัตถุ 4, และอคติ 4, ด้านความต้องการของประชาชนใช้หลักสังคหวัตถุ 4, อบายมุข 6, อริยมรรคมีองค์ 8, และฆราวาสธรรม 4 ฉะนั้น นักการเมือง นักการปกครอง และผู้บริหารบ้านเมืองระดับต่าง ๆ ซึ่งจะประสบความสำเร็จได้นั้นจะต้องมีหลักธรรมของผู้นำที่ดีจึงจะประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางเอาไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพื่อให้การบริหารงานลุล่วงไปด้วยดีและมีประสิทธิภาพ ผู้นำที่ดีจะต้องรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน และรู้จะบุคคลอย่างชัดเจนแล้วอาศัยความรักความเมตตา ความร่วมไม้ร่วมมือของผู้ตามจึงจะนำพาผู้ตามมุ่งสู่ไปจุดหมาย มุ่งไปสู่เป้าหมายนั้น ๆ ด้วยความมุ่งมั่น บากบั่น ไม่ย่อท้อ ใช้ปัญญาพิจารณา ผู้นำดังกล่าวมานี้จึงจะเป็นผู้สามารถนำพาประชาชน ชุมชน สังคม ประเทศชาติไปสู่ความสงบสุขร่มเย็น เจริญรุ่งเรืองมั่นคงถาวรได้

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารตำรา งานวิจัย วารสาร เว็บไซต์ และบทความวิชาการในรูปแบบต่าง ๆ ผู้ศึกษาพบว่ายังมีประเด็นที่น่าสนใจอีกหมายประเด็นจึงขอเสนอแนะดังนี้

1. ควรมีการวิจัยปัจจัยแห่งการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของพรรคการเมืองหรือประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายของพรรคการเมืองทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

2. ควรมีการวิจัยในลักษณะเชิงปฏิบัติการ เพื่อเป็นการส่งเสริมการกำหนดนโยบายเพื่อให้เกิดความเสมอภาคและความเป็นกับธรรมประชาชนทุกภาคส่วน ที่จะได้รับรู้รับทราบถึงกรอบเนื้อหา กระบวนการ กรอบกฎหมาย และบริบทต่าง ๆ ที่จำเป็นในการนำไปเป็นองค์ประกอบของการกำหนดนโยบาย เพื่อให้เกิดผลในเชิงรูปธรรมที่จะนำไปสู่ประสิทธิภาพของการดำเนินงานต่อ

3. ควรมีการวิจัยการศึกษาเพื่อพัฒนานโยบายของพรรคการเมือง โดยอาศัยกลไกการส่งเสริมของหลักพุทธธรรมที่สร้างความเสมอภาคและความเป็นธรรมให้กับประชาชน สังคม และประเทศชาติ

เอกสารอ้างอิง

เข็มทอง ต้นสกุลรุ่งเรือง. (2563). *พรรคการเมือง.* วารสาร มจร การพัฒนาสังคมมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 6(3).

ที่ทำการปกครองจังหวัดสงขลา. (2556). สงขลา. ค้นเมื่อ 22 สิงหาคม 2567 จาก https://www.songkhladopa.go.th/_old/index.php?options=content&mode=location

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.* พิมพ์ครั้งที่ 12 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย.* ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2546). *พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด 91 เล่ม.* กรุงเทพฯ : พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

การนำหลัก 5ส มาใช้เพื่อการพัฒนายกระดับวัดตามแนวคิดโครงการวัด ประชารัฐ สร้างสุข

THE APPLICATION OF 5S FOR DEVELOPMENT OF ENHANCEMENT TEMPLE ACCORDING TO CONCEPT OF WAT PRACHA RATH SANGSUK PROJECT

[1]พระครูวิจิตรศีลาจาร, [2]กันตภณ หนูทองแก้ว
และ [3]พระครูวินัยธรอธิษฐ์ สุวฑฺโฒ (สุขพานิช)
[1]Phrakruwichitsilachan, [2]Kantaphon Nuthongkaew
and [3]Phrakhruwinaithornathit Suvaddho (Sookpanich)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Mahakut Buddhist University, Thailand

[2]Kantaphon_27@hotmail.com

Received: August 28, 2024; **Revised**: November 7, 2024; **Accepted**: December 25,2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการนำหลัก 5ส มาใช้เพื่อการพัฒนายกระดับวัด ตามแนวคิดโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข 2) เพื่อวิเคราะห์หลัก 5ส มาใช้ในการพัฒนายกระดับวัด ตามแนวคิดโครงการวัด ประชา รัฐสร้างสุข โดยวิธีการศึกษาค้นคว้าจากตำรา งานวิจัย วารสาร เว็บไซต์ และบทความวิชาการในรูปแบบต่าง ๆ แล้วนำมาวิเคราะห์ ผลการศึกษา 1) โครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข คือ 1 ใน 14 โครงการเชิงยุทธศาสตร์ตามความเห็นชอบร่วมกันของมหาเถรสมาคมและรัฐบาล ตามมติมหาเถรสมาคมในการประชุมครั้งที่ 5/2559 (มติที่

[1] นักศึกษา, หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

[2] รองศาสตราจารย์ ดร. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

[3] อาจารย์ ดร. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

106/2559) และในการประชุมครั้งที่ 2/2560 เมื่อวันที่ 30 มกราคม 2560 มีการนำแนวคิด 5ส มาพัฒนาปรับปรุงลงสู่บริบทของวัด เพื่อให้วัดเป็นสถานที่ร่มรื่นสวยงาม เหมาะสมกับการเรียนรู้ เป็นแหล่งสัปปายะ เป็นสถานที่รื่นรมย์ และเป็นศูนย์กลางที่สำคัญของชุมชน 2) การนำหลัก 5ส มาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาวัด ได้แก่ **ส1 สะสาง** หมายถึง การเสียสละ (จาคะ) การลดของใช้ส่วนตัวของพระที่ไม่จำเป็นส่งต่อให้ผู้ที่ต้องการ **ส2 สะดวก** หมายถึง การมีสติในการจัดการ (สติ) การจัดเก็บของให้เป็นระเบียบและมีแบบแผน **ส3 สะอาด** หมายถึง การดูแลรักษาวัดและชุมชนให้เกิดความสะอาด สวยงาม **ส4 สร้างมาตรฐาน** หมายถึง การเคารพความถูกต้องของหมู่คณะหรือความยุติธรรมทางสังคม มีการวางระเบียบข้อปฏิบัติ เพื่อให้ทุกคนสามารถปฏิบัติได้เหมือน ๆ กัน เข้าใจตรงกัน และ **ส5 สร้างวินัย** หมายถึง การรักษาพระธรรมวินัย โดยการรักษาและประพฤติปฏิบัติตนเองตามพระธรรมวินัยหรือระเบียบที่คณะสงฆ์ที่กำหนดไว้นั่นเอง

คำสำคัญ: โครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข, 5ส, การพัฒนา

Abstract

This academic article has the objectives: 1) to study the application of 5s principle to develop and upgrade temples in line with the concept of the Wat Pracha Rath Sangsuk Project, and 2) to analyze the application of 5S principle to develop and upgrade temples in line with the concept of the Wat Pracha Rath Sangsuk Project. The method used is to study and research textbooks, research, journals, websites, and academic articles in various formats, and to analyze the results of the study. 1) The Wat Pracha Rath Sangsuk Project is 1 of 14 strategic projects according to the joint agreement of the Sangha Supreme Council and the government, in accordance with the resolution of the Sangha Supreme Council at the 5/2559 meeting (Resolution 106/2559). In the 2/2560 meeting on January 30, 2017, the 5s concept was developed and applied to the context of temples to make temples shady and beautiful places, suitable for learning, a source of supplies, and a pleasant place. And it is an important center of the community 2) Applying the 5S principle to the development of the temple, namely S1: (Sasang) Sort, meaning sacrifice (generosity), reducing unnecessary personal belongings of monks and passing them on to those in need. S2: (Saduak) Convenient, meaning being mindful in managing (mindfulness), storing things in an orderly and systematic manner. S3: (Sa-Aad) Clean, meaning taking care of the temple and community to be clean and beautiful. S4: (Sang Matratan) Create standards, meaning respecting the correctness of the group or

social justice, setting rules and regulations so that everyone can practice the same and have the same understanding. And S5: (Sang Vinaya) Create discipline, meaning maintaining the Dharma and Vinaya by maintaining and behaving according to the Dharma and Vinaya or the regulations that the Sangha has set.

Keywords : Wat Pracha Rath Sangsuk Project, Create Happiness, 5S, Development

บทนำ

คำว่า “วัด” สามารถเรียกได้หลายอย่าง เช่น อาราม วิหาร หรือ อาวาส ซึ่งล้วนแต่มีความหมายว่าที่อยู่ ดังนั้น วัด จึงมีความหมายว่า“สถานที่ที่พระไปอยู่ เพื่อจะทำหน้าที่ของพระได้อย่างสมบูรณ์” โดยหน้าที่ของวัดคือ เป็นสถานที่ดำเนินกิจการในหมู่ของพระสงฆ์ และเป็นที่ประกอบกิจกรรม ในส่วนของชุมชนนั้น วัดคือศูนย์กลาง เป็นที่รวมจิตใจ ทำหน้าที่ทั้งทางศาสนา การศึกษา ทางวัฒนธรรม (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต), 2541)

จากแนวคิดที่ว่า “วิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทยมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นเสาหลักในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพทั้งด้านสุขภาพกายและสุขภาพใจ” ก่อเกิดโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ซึ่งเป็น 1 ใน 14 โครงการเชิงยุทธศาสตร์ ตามความเห็นชอบร่วมกันของมหาเถรสมาคมและรัฐบาล ในการอนุมัติแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาระยะ 5 ปี และ 20 ปี โดยการระดมความคิดกลั่นกรองและเห็นชอบร่วมกันของคณะสงฆ์ทั่วทุกภูมิภาค ตามมติมหาเถรสมาคมในการประชุมครั้งที่ 5/2559 (มติที่ 106/2559) และในการประชุมครั้งที่ 2/2560 เมื่อวันที่ 30 มกราคม 2560 มีมติเห็นชอบแผนแม่บทการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา โดยมีวิสัยทัศน์ คือ “พุทธศาสน์มั่นคง ดำรงศีลธรรม นำสังคม สันติสุขอย่างยั่งยืน” อันเป็นการดำเนินตามแผนยุทธศาสตร์ชาติที่ว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน”อย่างเป็นรูปธรรม

วัดถือเป็นสถานที่สำคัญต่อวิถีชีวิตคนไทย เป็นสถานที่ผู้คนในทุกระดับมาใช้จนทำให้วัดกลายเป็นที่สกปรก ไม่เรียบร้อย ขาดการวางระบบการจัดการ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับวัด รวมทั้งการจัดการสิ่งแวดล้อมและขยะภายในวัดยังไม่เป็นระบบ สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยีไทย - ญี่ปุ่น สถาบันอาศรมศิลป์ ได้ร่วมมือกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงได้ดำเนินการโครงการวัดสร้างสุขและวัดบันดาลใจ เพื่อนำแนวคิด 5 ส มาพัฒนาปรับปรุงลงสู่บริบทของวัด เพื่อให้วัดเป็นสถานที่ร่มรื่นสวยงาม เหมาะสมกับการเรียนรู้ (คณะกรรมการฝ่ายสาธารณูปการ มหาเถรสมาคม, 2565) เป็นแหล่งสัปปายะ เป็นสถานที่รื่นรมย์ และเป็นศูนย์กลางที่สำคัญของชุมชนต่อไป

บทบาทของวัดในสังคมไทย

ในอดีตวัดถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางและศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน รวมทั้งคนชุมชนรอบ ๆ วัดยังใช้วัดเป็นสถานที่พบปะสังสรรค์ และทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน (พระมหาธรรมรัต อริยธมฺโม (ยศขุน) : 2553) ดังนี้

1. เป็นสถานศึกษา สำหรับชาวบ้านจะส่งบุตรมารับการฝึกอบรม ทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ

2. เป็นสถานสงเคราะห์ บุตรหลานของชาวบ้านที่ยากจน ได้มาอยู่อาศัยเลี้ยงชีวิตและศึกษาเล่าเรียน ตลอดจนผู้ใหญ่ที่ยากจนมาอาศัยเลี้ยงชีพ

3. เป็นสถานพยาบาล รักษาคนเจ็บป่วยตามแผนโบราณ

4. เป็นที่พักคนเดินทาง

5. เป็นสโมสรที่ชาวบ้านใช้พบปะสังสรรค์ และพักผ่อนหย่อนใจ

6. เป็นสถานที่บันเทิง ที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่าง ๆ สำหรับชาวบ้าน

7. เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท คือ พระสงฆ์เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและความทุกข์ต่าง ๆ

8. เป็นศูนย์กลางศิลปะและวัฒนธรรม เป็นที่รวมศิลปกรรมต่าง ๆ ของชาติ

9. เป็นคลังพัสดุ สำหรับเก็บของใช้ต่าง ๆ ที่ชาวบ้านได้ใช้ร่วมกัน เมื่อมีงานวัดหรือยืมไปใช้เมื่อตนมีการจัดงานที่บ้าน

10. เป็นศูนย์กลางการบริหารหรือการปกครองที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน จะเรียกลูกบ้านมาประชุม เพื่อบอกแจ้งกิจกรรมต่าง ๆ

11. เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรม อันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของทุกคนในระยะต่าง ๆ ของชีวิต

ปัจจุบันวัดยังคงเป็นศูนย์รวมทางจิตใจ เป็นที่พึ่งพาทางใจ ในการเข้ามาเพื่อฟังเทศน์ ฟังธรรม และสนทนาธรรมจากพระสงฆ์ เพื่อศึกษาธรรมะ รวมถึงยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเพณีอีกด้วย (สามารถ มังสัง : 2557) กล่าวได้ว่า วัดคือแหล่งที่เป็นสถานที่ที่ผู้คนต้องเข้ามาเพื่อเป็นแหล่งพักพิงจิตใจ แหล่งเรียนรู้ แหล่งพบปะสังสรรค์ หรือแม้กระทั่งแหล่งสงเคราะห์แก่ผู้ยากไร้อีกด้วย

5ส คืออะไร

5ส เป็นกิจกรรมหนึ่งที่คุ้นหูคนไทยเกือบครึ่งค่อนประเทศ โดยเฉพาะในบริษัทและโรงงานอุตสาหกรรมสัญชาติญี่ปุ่นที่ดำเนินธุรกิจและลงทุนในประเทศไทย ประมาณปี 2523 หรือช่วงปี

ค.ศ.1980 ในโรงงานผลิตรถยนต์ของบริษัทโตโยต้าประเทศไทย จากนั้นเริ่มขยายไปยังบริษัทและโรงงานญี่ปุ่นอื่นๆ จนเป็นที่รู้จัก กันในชื่อ “5S” (ออกเสียงว่า โกะ เอสสึ) ประกอบด้วย เซริ (seiri) เซตง (seiton) เซโซ (seiso) เซเคทซึ (seiketsu) และ ชิทซึเกะ (shitsuke) เป็นคำภาษาญี่ปุ่น (ณัฐพล จารัตน์ : 2565)

5ส เป็นเทคนิคที่ทุกคนสามารถเข้าใจแนวทางการปฏิบัติได้ง่าย อุปกรณ์ที่ใช้มีเพียงเครื่องมือที่ใช้งบประมาณต่ำ ผู้ทำ 5 ส ได้เรียนรู้การทำงานเป็นทีม เป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติเป็นกลุ่มพื้นที่ องค์ประกอบของ 5ส (บรรพต ใบมิเด็น : 2564) ประกอบด้วย

ส1 : สะสาง คือ การแยกของที่จำเป็นออกจากของที่ไม่จำเป็นและขจัดของที่ไม่จำเป็นออกไป โดยกำหนดไว้ 3 ขั้นตอน ได้แก่ สำรวจ, แยก, และขจัด

ส2 : สะดวก คือ การจัดวางหรือจัดเก็บสิ่งของต่าง ๆ ในสถานที่ทำงานอย่างเป็นระบบเพื่อความสะดวกปลอดภัยและคงไว้ซึ่งคุณภาพประสิทธิภาพในการทำงานโดยกำหนดไว้ 4 ขั้นตอน ได้แก่ กำหนดของที่จำเป็น, แบ่งหมวดหมู่, จัดเก็บให้เป็นระบบมีระเบียบ, และบ่อยอยู่ใกล้นาน ๆ ใช้อยู่ไกล

ส3 : สะอาด คือ การทำความสะอาด (ปัด กวาด เช็ด ถู) เครื่องมือ เครื่องจักร อุปกรณ์สถานที่และใช้ เป็นการตรวจสอบและบำรุงรักษาไปด้วย โดยกำหนดไว้ 4 ขั้นตอน ได้แก่ กำหนดพื้นที่รับผิดชอบ, ขจัดต้นเหตุของความสกปรก, ทำความสะอาดแม้แต่จุดเล็ก ๆ และปัด กวาด เช็ด ถู พื้นให้สะอาด

ส4 : สร้างมาตรฐาน คือ การรักษามาตรฐานของความเป็นระเบียบเรียบร้อย ให้คงอยู่ตลอดไป กำหนดไว้ 3 ขั้นตอน ได้แก่ ไม่มีสิ่งของไม่จำเป็นอยู่ในพื้นที่, ไม่มีสภาพรกรุงรัง และไม่มีสิ่งสกปรกตกค้าง

ส5 : สร้างนิสัย คือ การสร้างนิสัยให้มีจิตสำนึก ทัศนคติที่ดีในการปฏิบัติงานตามระเบียบและข้อบังคับอย่างเคร่งครัดรวมทั้ง อบรมให้พนักงานรู้จักค้นคว้า และปรับปรุงสถานที่ทำงาน กำหนดไว้ 4 ขั้นตอน ได้แก่ Visual Control, วัดประสิทธิผลการทำ 5ส, ประกวดคำขวัญ 5ส และเปรียบเทียบภาพก่อนทำ - หลังทำ 5ส

ประโยชน์ของ 5ส มีดังนี้

1. สิ่งแวดล้อมในการทำงานดี เป็นการเพิ่มขวัญกำลังใจให้แก่พนักงาน
2. ลดอุบัติเหตุในการทำงาน
3. ลดความสิ้นเปลืองในการจัดซื้อวัสดุเกินความจำเป็น
4. ลดความสูญหายของวัสดุ เครื่องมือ และอุปกรณ์ต่างๆ
5. เพิ่มความสะดวก รวดเร็วในการทำงานมากขึ้น

6. สถานที่ทำงานสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยสร้างความประทับใจให้เกิดขึ้นกับลูกค้า พนักงานมีการทำงานร่วมกันเป็นทีมมากขึ้น

7. สร้างความเป็นเจ้าของต่อองค์การของพนักงาน

5ส นั้นไม่ใช่เรื่องเกี่ยวกับการทำความสะอาดเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นกระบวนการสร้างพื้นฐานความเป็นระเบียบเรียบร้อยในองค์กร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย รวมถึงการเกิดความสามัคคีในองค์กรด้วย (สหธร เพชรวิโรจน์ชัย : 2564)

การนำหลัก 5ส มาใช้เพื่อการพัฒนายกระดับวัดตามแนวคิดโครงการวัดประชา รัฐ สร้างสุข

โครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ได้นำหลัก 5ส มาเป็นเครื่องมือการดำเนินงานเพื่อสร้างสัปปายะสู่วัด (สัปปายะ หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ที่มาเกื้อกูลให้การประพฤติปฏิบัติธรรม เป็นไปด้วยความสบายกาย สบายใจ) 7 อย่าง คือ 1) ที่อยู่เหมาะสม สงบ พื้นที่สะอาด ไม่พลุกพล่าน 2) การเดินทางเหมาะสม ไปมาสะดวก ถนนหนทางเรียบร้อย 3) การพูดคุยเหมาะสม สนทนาแต่เรื่องดี ๆ 4) บุคคลเหมาะสม มีผู้รู้ ครูบาอาจารย์ และกัลยาณมิตรคอยชี้แนะชักนำไปในทางที่ถูกที่ควร 5) อาหารเหมาะสม 6) อากาศเหมาะสม สดชื่น ร่มเย็น ไม่ร้อนไม่หนาวเกินไป 7) อิริยาบถเหมาะสม จัดการพื้นที่ให้ยืน นั่ง เดิน ได้อย่างสะดวกสบาย ไม่อึดอัดระหว่างการปฏิบัติธรรม (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ : 2560)

หลัก 5ส ที่ใช้กันอยู่นั้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาวัด ได้ดังนี้ (คณะกรรมการฝ่ายสาธารณูปการ มหาเถรสมาคม : 2565)

ส1 สะสาง หมายถึง การเสียสละ (จาคะ) ลดของใช้ส่วนตัวของพระภิกษุสงฆ์และสิ่งของภายในวัดนำไปบริจาค หรือแบ่งปันให้กับวัด โรงเรียน ชุมชน หรือบุคคลที่มีความต้องการ เพื่อลดสิ่งของภายในวัดให้น้อยลง รวมทั้งจัดการพื้นที่ของวัด เช่น ศาลาการเปรียญ อุโบสถ วิหาร ให้มีความเรียบง่าย สะดวกต่อการบำรุงรักษาให้อยู่ให้สภาพดี

ส2 สะดวก หมายถึง การมีสติในการจัดการ (สติ) นับว่าเป็นกุญแจที่สำคัญที่จะทำให้การกระทำไม่เกิดความสูญเปล่า ในที่นี้คือสามารถรู้ตัวตลอด รู้ว่าได้วางสิ่งของตรงไหนอย่างไร ถ้าจะสามารถรู้ได้ตลอดเวลาก็ต้องมีระบบในการจัดเก็บ ให้สามารถสังเกตได้โดยง่าย จำได้ง่าย เห็นได้ง่าย รู้เข้าใจได้ในทันที รวมทั้งการมีสติในการเรียนรู้และการดำเนินชีวิต

ส3 สะอาด หมายถึง การดูแลรักษาวัดและชุมชนให้มีความสะอาด สวยงาม รวมไปถึงสำรวจว่า การดำเนินชีวิตประจำวันว่ามีอะไรผิดปกติหรือไม่ โดยการทำความสะอาด ไม่สะสม ทำกิจให้เสร็จ ไม่เป็นภาระของคนอื่น หรือที่เรียกว่า “สะอาดทั้งภายในและภายนอก”

ส4 สร้างมาตรฐาน หมายถึง การเคารพความถูกต้องของหมู่คณะหรือความยุติธรรมทางสังคม ในที่นี้คือการกำหนดที่สิ่งพึงปฏิบัติของวัดโดยส่วนรวม เป็นการวางระเบียบกฎเกณฑ์ เพื่อให้ทุกคนสามารถปฏิบัติได้เหมือน ๆ กัน เข้าใจตรงกัน ซึ่งอาจจะเป็นกฎระเบียบในการจัดวางสิ่งของ การเก็บ การค้นหา การใช้รวมทั้งการทำกิจวัตร 10 ของพระสงฆ์ให้สมบูรณ์ ถ้าเห็นว่ามีอะไรที่ดีกว่า ก็ต้องแก้ไขมาตรฐานให้เหมาะสม มาตรฐานต้องปรับให้ทันสมัยเหมาะสมกับกาลเวลาและงาน

ส5 สร้างวินัย หมายถึง การรักษาพระธรรมวินัย โดยการรักษาและประพฤติปฏิบัติตนเองตามพระธรรมวินัยหรือระเบียบที่คณะสงฆ์ที่กำหนดไว้ เคารพ นับถือ สิ่งที่เป็นประโยชน์ตามหลักพระพุทธศาสนา และนำหลักการนั้นไปส่งเสริมให้สังคมเกิดความสงบสุข มีศีล มีธรรม มีความปรองดองสมานฉันท์

การนำ 5ส ในวิถีโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ทำให้ได้รูปแบบการปฏิบัติที่นำไปสู่การสร้างสัปปายะ (พระครูสิริธรรมบัณฑิต, บุรินทร์ รุจจนพันธุ์ และศศิวิมล แรงสิงห์ : 2564) เป็นการพัฒนาวัดให้เกิดความสะอาด เรียบร้อย สวยงาม ด้วยการสร้างพัฒนาและสร้างระเบียบวินัย สามารถต่อยอดสร้างพื้นที่การเรียนรู้ของวัดให้เป็นสถานที่สัปปายะ ซึ่งเอื้อต่อการพัฒนาบุคคลและสังคมด้วยวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธ ยกระดับสู่การสร้างพื้นที่จิตใจและปัญญาของวัด รวมทั้งชุมชนตามแนวพระพุทธศาสนา โดยสร้างกลไกความร่วมมือในการขับเคลื่อนดำเนินงาน ให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการใช้แนวทาง 5ส เพื่อจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ และดำเนินกิจกรรมเชิงพุทธ ซึ่งก่อให้เกิดความเชื่อมโยงสัมพันธภาพที่ดีให้เกิดขึ้นระหว่างวัด ชุมชน และชาวบ้าน มุ่งสู่สัมฤทธิ์วัดที่มีความมั่นคงและชุมชนมีความเข้มแข็ง (สกู๊ปแนวหน้า : 2562)

บทสรุป

วัด คือ สถานที่ที่คนไทยรู้จักกันเป็นอย่างดี เพราะวิถีชีวิตของคนไทยมักผูกพันกับวัดตั้งแต่เกิด จนถึงตาย วัดไม่เพียงแต่เป็นสถานที่สำหรับปฏิบัติธรรม ศึกษาธรรมะ หรือพบปะพูดคุยเท่านั้น แต่ยังเป็นสถานที่เรียนรู้ทั้งทางธรรม ทางวัฒนธรรม ประเพณี แหล่งพักพิงจิตใจ แหล่งสงเคราะห์แก่ผู้ยากไร้ รวมถึงยังเป็นแหล่งที่ให้การรักษาทางกายและจิตใจตามประเพณีโบราณอีกด้วย ด้วยจากเหตุที่มีผู้คนจำนวนมากเข้ามาใช้พื้นที่ของวัดทำกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วนั้น ก็ส่งผลให้วัดเกิดความสกปรก ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย ขึ้นได้ ภายใต้แนวคิดของโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข

คือการประสานความร่วมมือระหว่างวัด ประชาชนในชุมชน และภาครัฐ ในการดูแลและพัฒนาวัดให้เป็นพื้นที่สัปปายะ ทำให้พื้นที่สะอาด เรียบร้อย ร่มเย็น โดยใช้ 5ส มาประยุกต์ใช้ ได้แก่ **ส1 สะสาง** หมายถึง การเสียสละ (จาคะ) การลดของใช้ส่วนตัวของพระที่ยังมีสภาพดี แต่ไม่มีความจำเป็นส่งต่อให้กับวัด โรงเรียน ชุมชน หรือบุคคลที่มีความต้องการ และรวมทั้งจัดการพื้นที่ของวัด เช่น ศาลาการเปรียญ อุโบสถ วิหาร ให้มีความเรียบง่าย สะดวกต่อการบำรุงรักษาให้อยู่ให้สภาพดี **ส2 สะดวก** หมายถึง การมีสติในการจัดการ (สติ) การจัดเก็บของให้เป็นระเบียบและมีแบบแผน สามารถค้นหาและสังเกตได้ง่าย และหมายรวมถึงการมีสติในการเรียนรู้และการดำเนินชีวิต **ส3 สะอาด** หมายถึง การดูแลรักษาวัดและชุมชนให้เกิดความสะอาด สวยงาม และรวมไปถึงการดำเนินชีวิตประจำวันให้ดีโดยไม่เป็นภาระของคนอื่น หรือที่เรียกว่า “สะอาดทั้งภายในและภายนอก” **ส4 สร้างมาตรฐาน** หมายถึง การเคารพความถูกต้องของหมู่คณะหรือความยุติธรรมทางสังคม มีการวางระเบียบข้อปฏิบัติ เกี่ยวกับการทะนุบำรุงสิ่งของ การเก็บ การค้นหา การยืม การคืนของ เป็นต้น เพื่อให้ทุกคนสามารถปฏิบัติได้เหมือน ๆ กัน เข้าใจตรงกัน รวมทั้งการทำกิจวัตร 10 ของพระสงฆ์ให้สมบูรณ์ เหมาะสมกับปัจจุบัน และ **ส5 สร้างวินัย** หมายถึง การรักษาพระธรรมวินัย โดยการรักษาและประพฤติปฏิบัติตนเองตามพระธรรมวินัยหรือระเบียบที่คณะสงฆ์ที่กำหนดไว้นั่นเอง

อย่างไรก็ดี เครื่องมือใด ๆ ก็ไม่อาจเกิดผลที่ดีได้หากขาดความร่วมมือ ร่วมใจ ระหว่างวัด ประชาชน และภาครัฐ ในการนำหลัก 5ส มาใช้นั้นเพื่อเป็นสื่อกลางในการสร้างความสามัคคี สร้างการทำงานเป็นทีม เพราะการพัฒนาที่ดีนั้นไม่ได้เกิดจากการทำงานเพียงใครคนใดคนหนึ่งเท่านั้น แต่ต้องเป็นทุกภาคส่วนร่วมแรงพร้อมใจกันต่างหากที่ทำให้การพัฒนาเกิดผลที่ดีในระยาวต่อไปได้

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารตำรา งานวิจัย วารสาร เว็บไซต์ และบทความวิชาการในรูปแบบต่าง ๆ ผู้ศึกษาพบว่ายังมีประเด็นที่น่าสนใจอีกหมายประเด็นจึงขอเสนอแนะดังนี้

1. ควรศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการนำ 3579 ของโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขมาใช้พัฒนายกระดับวัดให้เป็นแหล่งสัปปายะที่ดี

2. ควรศึกษาการพัฒนายกระดับวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนตามแนวคิดโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการฝ่ายสาธารณูปการ มหาเถรสมาคม. (2565). *คู่มือและแนวปฏิบัติโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข (ฉบับสั้น).* ค้นเมื่อ 27 พฤษภาคม 2567 จาก https://wat3579.com/dowload/

ณัฐพล จารัตน์. (2565). *จากญี่ปุ่น “5S” สู่ไทย “5ส” เครื่องมือเพิ่มคุณภาพการปฏิบัติงาน.* ค้นเมื่อ 27 พฤษภาคม 2567 จาก https://today.line.me/th/v2/article /kEY6qOq

พระครูสิริธรรมบัณฑิต, บุรินทร์ รุจจนพันธุ์ และศศิวิมล แรงสิงห์. (2564). *รูปแบบการพัฒนาวัดด้วยวิถี 5ส โครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ของวัดมิ่งเมืองมูล.* วารสารวิจยวิชาการ, 4(1), 23 – 35.

พระมหาธรรมรัต อริยธมฺโม (ยศขุน). (2553). *แนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และศูนย์รวมจิตใจของประชาชน.* ค้นเมื่อ 27 พฤษภาคม 2567 จาก https://www.gotoknow.org/posts/530701

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2541). *วัดมีบทบาทในสังคมไทยอย่างไร?.* ค้นเมื่อ 27 พฤษภาคม 2567 จาก https://www.watnyanaves.net/en/book-reading/ 3/14

_____. (2541). *ความรู้เรื่องวัด.* ค้นเมื่อ 27 พฤษภาคม 2567 จาก https:// www.watnyanaves.net/th/book-reading/3/9

สหธร เพชรวิโรจน์ชัย. (2564). *5ส./5S คืออะไร มีอะไรบ้าง พร้อมตัวอย่างการใช้งานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพองค์กร.* ค้นเมื่อ 27 พฤษภาคม 2567 จาก https://th. hrnote.asia/orgdevelopment/5s-methodology-210614/

สามารถ มังสัง. (2557). *วัด : แหล่งเรียนรู้อันควรอนุรักษ์.* ค้นเมื่อ 27 พฤษภาคม 2567 จาก https://mgronline.com/daily/detail/9570000143892

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2560). *7 ความหมายที่แท้จริงของสัปปายะ*. ค้นเมื่อ 27 พฤษภาคม 2567 จาก https://www.thaihealth.or.th/7-ความหมายที่แท้จริง-2/

สกู๊ปแนวหน้า. (2562). *วัดกับหลัก 5ส สร้างพื้นที่สุขภาวะชุมชน.* ค้นเมื่อ 27 พฤษภาคม 2567 จาก https://www.naewna.com/likesara/461738

การเปลี่ยนแปลงของภูมิรัฐศาสตร์ในย่านเมืองเก่าสงขลา

GEOPOLITICAL CHANGES IN SONGKHLA OLD TOWN

[1]พระครูโฆสิตวัฒนานุกูล, [2]กันตภณ หนูทองแก้ว และ [3]สุปรีชา ชำนาญพุฒิพร

[1]Phrakrukosiwattananukul, [2]Kantaphon Nuthongkaew

and [3]Supreecha Chamnanphuttiphon

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahakut Buddhist University, Thailand

[2]Kantaphon_27@hotmail.com

Received: August 28, 2024; **Revised**: November 8, 2024; **Accepted**: December 25,2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษารูปแบบภูมิรัฐศาสตร์ย่านเมืองเก่าสงขลา 2) เพื่อวิเคราะห์ภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงย่านเมืองเก่าสงขลา โดยวิธีการศึกษาค้นคว้าจากตำรา งานวิจัย วารสาร เว็บไซต์ และบทความวิชาการในรูปแบบต่าง ๆ แล้วนำมาวิเคราะห์ ผลการศึกษา 1) ย่านเมืองเก่าเป็นเมืองที่มีประวัติยาวนานกว่า 200 ปี ทำให้มีเอกลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรมที่หลากหลาย โดยเกิดจากการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับชาวต่างชาติ ในอดีตมีการเรียกชื่อเมืองว่า “ซิงกอร่า (Singora)” และชาวไทยมาเรียกตามเสียงจึงเพี้ยนมาเป็น “สงขลา” เป็นเมืองศูนย์กลางที่มีการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าทางเรือที่มีความเจริญรุ่งเรือง 2) ย่านเมืองเก่าสงขลาสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ยุค ได้แก่ **ยุคซิงกอร่า** เริ่มสมัยกรุงศรีอยุธยา อยู่ภายใต้กรุงศรีอยุธยา แต่มีอิสระในการค้าขายอย่างเสรีกับต่างชาติ มีกษัตริย์ดาโต๊ะ โมกุล พ่อค้าชาวชวา ประเทศอินโดนีเซีย เป็นกษัตริย์พระองค์แรก **ยุคแหลมสน** ย้ายเข้ามาอยู่ในพื้นที่แหลมสน มีชาวจีนชื่อ เหยี่ยง แซ่เฮา ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าเมืองสงขลาได้ (ต้นสกุล ณ สงขลา ปกครองสงขลาถึง 8 รุ่น) พัฒนาจนเป็น

[1] นักศึกษา, หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

[2] รองศาสตราจารย์ ดร. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

[3] อาจารย์ ดร. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ลักษณะของเมืองท่าค้าขายทางทะเลกับประเทศจีน **ยุคบ่อยาง** เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบมณฑลเทศาภิบาล ให้สงขลาเป็นส่วนหนึ่งของมณฑลนครศรีธรรมราช มีผู้ว่าราชการเป็นผู้ดูแล ต่อมา พ.ศ. 2475 ได้ยกระดับเมืองสงขลาขึ้นมาเป็น “จังหวัดสงขลา” การเปลี่ยนแปลงของย่านเมืองเก่าสงขลาเกิดจาก 1) ผู้คนย้ายออกนอกถิ่นฐาน 2) การเปลี่ยนแปลงเส้นทางการส่งสินค้าจากเมืองสงขลาเป็นอำเภอหาดใหญ่ 3) การเปลี่ยนแปลงจากการค้าขายเป็นการประมง และ 4) ความเชื่อของชาวจีน

คำสำคัญ: ภูมิรัฐศาสตร์, ย่านเมืองเก่าสงขลา, ประวัติศาสตร์

Abstract

This academic article has the objectives: 1) To study the geopolitical pattern of Songkhla Old Town. 2) To analyze the geopolitics and changes in Songkhla Old Town by studying and researching from textbooks, research papers, journals, websites and academic articles in various formats and then analyzing the results. 1) The Old Town is a city with a history of more than 200 years, resulting in a diverse architectural identity. It came from the cultural exchange with foreigners. In the past, the city was called "Singora" and Thais called it according to the pronunciation, which was distorted to "Songkhla". It is a center of prosperous shipboard trade. 2) Songkhla Old Town can be divided into 3 eras: The Singora Era, which began during the Ayutthaya period, was under Ayutthaya but had free trade with foreign countries. There was King Dato' Mughal, a Javanese merchant, and Indonesia. He was the first king in the Laem Son era. He moved into the Laem Son area. A Chinese man named Yeang Hao became the governor of Songkhla (the ancestor of the Na Songkhla family ruled Songkhla for 8 generations). It developed into a sea trading port with China. The Bo Yang era was a period when the administration was changed to a provincial administration, making Songkhla a part of Nakhon Si Thammarat Province with a governor as overseer. Later, in 1932, Songkhla was elevated to "Songkhla Province". The changes in the old town of Songkhla were caused by 1) people moving out of their hometowns, 2) changes in the shipping routes from Songkhla City to Hat Yai District, 3) changes from trading to fishing, and 4) beliefs of the Chinese.

Keywords : Geopolitics, Songkhla Old Town, History

บทนำ

ย่านเมืองเก่าสงขลา มีประวัติความเป็นมายาวนานกว่า 200 ปี มีเอกลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรมที่หลากหลาย โดยเกิดจากการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับชาวต่างชาติ ไม่ว่าจะเป็นอาคารสถาปัตยกรรมจีน สถาปัตยกรรมชิโนยูโรเปียน สถาปัตยกรรมผสม และสถาปัตยกรรมร่วมสมัย สถาปัตยกรรมเหล่านี้ต่างก็มีความงดงามที่แตกต่างกันออกไป ทำให้ย่านเมืองเก่าสงขลาแห่งนี้เป็นแหล่งเรียนรู้ สถาปัตยกรรม วัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ได้เป็นอย่างดี โดยมีการเล่าเรื่องราวจิตรกรรมผ่านฝาผนังของอาคารและบ้านเรือน เพื่อสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรม การดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น และเพื่อเป็นสถานที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชม จังหวัดสงขลา

ภูมิรัฐศาสตร์เป็นวิชาหมวดสังคมศาสตร์สาขาหนึ่ง มีลักษณะคล้ายวิชาภูมิศาสตร์การเมือง แต่เน้นหนักไปทางการเมือง (ราชบัณฑิตยสถาน : 2554) การที่ศึกษารูปแบบภูมิรัฐศาสตร์ในย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลานั้นเป็นเรื่องที่ควรศึกษาอย่างยิ่งถึงการปกครอง ดินแดน อาณาเขต การค้าขายในอดีตจนถึงปัจจุบันว่ามีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เหตุใดจึงทำให้ย่านเมืองเก่าสงขลาที่เคยเจริญรุ่งเรือง จนได้ชื่อว่าศูนย์กลางเศรษฐกิจในอดีตนั้นเป็นแค่เมือง ๆ หนึ่งของจังหวัดสงขลาที่เรารู้จักในปัจจุบัน

ความหมายของภูมิรัฐศาสตร์

ภูมิรัฐศาสตร์ หรือ คำว่า Geopolitics ในภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับภูมิศาสตร์ในมิติของการเมือง โดยภูมิรัฐศาสตร์นั้นเป็นศาสตร์ที่นักการทหารและนักยุทธศาสตร์มีความจำเป็นต้องศึกษา เพราะจากอดีตที่ผ่านตั้งแต่มนุษยชาติได้เริ่มมีอารยธรรมและก่อสงครามสู้รบกันภูมิรัฐศาสตร์ ได้ถูกผนวกไว้ในแนวความคิดของการสู้รบด้วยเสมอ เพียงแต่การรวบรวมขึ้นเป็นศาสตร์เฉพาะนั้น แม้ว่าต้นกำเนิดของภูมิรัฐศาสตร์จะค่อนข้างเป็นที่ถกเถียง แต่ก็สามารถระบุได้ว่า เกิดขึ้นในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 หรือต้นศตวรรษที่ 20 แต่มีความสำคัญในช่วงทศวรรษที่ 30 ของศตวรรษที่ผ่านมาในลัทธิของนาซี ดังนั้นภูมิรัฐศาสตร์จึงไม่มีความขัดแย้งในตอนแรก คาร์ล เฮาโชเฟอร์ ทหาร นักภูมิศาสตร์ และนักการเมืองชาวเยอรมัน ซึ่งรับผิดชอบการพัฒนาระเบียบวินัยนี้ได้นำมาใช้เพื่อวางกลยุทธ์ที่จะปฏิบัติตามโดยฮิตเลอร์และกองทัพนาซีในระหว่างการพัฒนาของสงครามโลกครั้งที่สอง (ไนอาร่าเควส : 2566)

มีนักวิชาการได้ให้ความหมายและขอบเขตของภูมิรัฐศาสตร์ไว้ว่า Geopolitics หรือ ภูมิรัฐศาสตร์ ถูกจำกัดคำนิยามโดย Overland ว่า “รัฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกันระหว่างอำนาจทางการเมือง ทรัพยากรทางเศรษฐกิจ และดินแดนเชิง

ภูมิศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นเขตแดนประเทศ เส้นแบ่งเขตทางน่านน้ำ ที่อาจตึงเครียดทางการเมืองระหว่างประเทศในยุคปัจจุบัน (ศศิน พริ้งพงษ์ : 2565)

อีกนัยหนึ่ง คำว่าภูมิรัฐศาสตร์ หรือ Geopolitics ถูกตั้งขึ้นโดยนักรัฐศาสตร์ชาวสวีเดนชื่อรูดอล์ฟ คเจลเลน (Rudolf Kjellen) ว่าเป็นคำย่อมาจากคำว่า Geographical Politics เมื่อปี พ.ศ. 2443 ในขณะที่วิชาภูมิรัฐศาสตร์ศึกษาถึงเรื่องภูมิศาสตร์ในปรากฏการณ์ทางการเมือง เน้นศึกษาเอารัฐศาสตร์เป็นหลัก โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ 1) ภูมิรัฐศาสตร์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมซึ่งเน้นในข้อเท็จจริงทางด้านภูมิศาสตร์กายภาพและภูมิศาสตร์เศรษฐกิจในการเอื้อหรือจำกัดต่อจุดมุ่งหมายทางการเมือง 2) ภูมิรัฐศาสตร์เกี่ยวกับเรื่องระวางที่เน้นถึงแนวคิดความทฤษฎีในรูปของอุดมคติหรือสิ่งที่ควรจะเป็น เพื่อที่พยายามพัฒนาให้เป็นไปได้ในอนาคต 3) ทฤษฎีทางด้านภูมิรัฐศาสตร์ที่เน้นถึงแนวความคิดทฤษฎีในรูปของอุดมคติ สิ่งที่ควรจะเป็น เพื่อที่จะพยายามพัฒนาให้เป็นไปได้ในอนาคต (โกวิท วงศ์สุรวัฒน์ : 2527)

ความเป็นมาของย่านเมืองเก่าสงขลา

เมืองสงขลา ได้ปรากฏชื่อในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 แห่งกรุงศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ.1893 ว่าเป็นเมืองประเทศราชในจำนวน 16 หัวเมือง (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสงขลา : 2564) เมืองสงขลานั้นเป็นชุมชนประมงบนคาบสมุทรสทิงพระ ต่อมาพ่อค้าชาว ตะวันตกใช้เป็นท่าเรือขนส่งสินค้า ชุมชนจึงขยายตัวเป็นเมืองท่า สำคัญที่ปรากฏชื่อในประวัติศาสตร์ว่า "Singora" (ซิงกอรา) โดยชื่อนี้สามารถสันนิษฐานได้หลายแบบ โดยข้อสันนิษฐานที่เด่น ชัดที่สุดคือ เมืองสงขลาในสมัยก่อนมีชื่อว่า "สิงขร" (เทศบาลนครสงขลา : 2563)

ในบางประวัติกล่าวว่าเมืองสงขลา ปรากฏครั้งแรกในบันทึกของพ่อค้าและนักเดินเรือชาวอาหรับ - เปอร์เซีย ระหว่างปี 1993 – 2093 ในชื่อของเมืองซิงกูร์ หรือซิงกอร่า แต่ในหนังสือประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยามของนายกิโลลาส แซร์แวส เรียกชื่อเมืองสงขลาว่า “เมืองสิงขร” ซึ่งสาเหตุการเรียกชื่อทั้งสองคำสามารถอธิบายได้ว่า “ซิงกอร่า (Singora) ของชาวฝรั่งมาจากพ่อค้าชาวเปอร์เซีย อินเดีย แล่นเรือมาค้าขาย ได้เห็นเกาะหนู เกาะแมว เมื่อมองไกลๆ จะเห็นเป็นรูปสิงห์สองตัวหมอบเฝ้าปากทางเข้าเมืองสงขลา ชาวอินเดียจึงเรียก “สิงหลา”เมื่อฝรั่งเรียก “ซิงกอร่า” ส่วนพ่อค้าชาวอินเดียเมื่อเดินทางมาค้าขายกับชาวเมืองที่ตั้งอยู่เชิงเขาแดง จึงได้เรียกชาวเมืองว่า“สิงขรนครา”ดังนั้นคำว่า สิงหลาหรือสิงขร ที่ชาวต่างชาติเรียกเมื่อชาวไทยมาเรียกตามเสียงจึงเพี้ยนมาเป็น “สงขลา” นั่นเอง (วีรวรรณ สาคร : 2566)

ภูมิรัฐศาสตร์ของย่านเมืองเก่าสงขลา ในอดีตจนถึงปัจจุบัน

เมืองสงขลาเป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่สำคัญแห่งหนึ่งในคาบสมุทรสทิงพระมาตั้งแต่โบราณ ทั้งยังเป็นเมืองที่มีมรดกภูมิทัศน์วัฒนธรรมของบรรพบุรุษตกทอดมารุ่นแล้วรุ่นเล่า ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ยุค

ยุคซิงกอร่า (ที่ตั้งบริเวณริมเขาแดง) เป็นยุคแรกของการตั้งรกรากของชาวสงขลา ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มีกษัตริย์ดาโต๊ะ โมกุล พ่อค้าชาวชวา ประเทศอินโดนีเซีย เป็นกษัตริย์พระองค์แรก ขณะนั้นเมืองสงขลาเป็นเมืองศูนย์กลางการค้าขายทางทะเล ในบันทึกของพ่อค้าชาวจีนและชาวต่างชาติ ระบุว่าดินแดนแห่งนี้เป็นเมืองท่าแห่งการแลกเปลี่ยนสินค้าทางทะเลที่เจริญรุ่งเรืองมาก สงขลาในยุคนี้ยังได้รับอิทธิพลจากฮอลลันดาจากการเชื่อมต่อทางการค้ากับชาวดัชท์ นอกจากนี้การที่เมืองสงขลาถูกปกครองด้วยกษัตริย์เชื้อสายเปอร์เซีย รูปแบบสถาปัตยกรรมจึงได้รับอิทธิพลจากอิสลามอยู่ไม่น้อย ในช่วงนี้เมืองสงขลาได้ขึ้นอยู่ภายใต้กรุงศรีอยุธยาแต่มีอิสระสามารถค้าขายเสรีกับต่างชาติได้ ทำให้เมืองมีความมั่งคั่งและมีอิทธิพลเป็นอย่างมาก ขณะนั้นอยุธยาเกิดความไม่สงบภายในบ้านเมือง เมืองสงขลาจึงได้ตั้งตัวเป็นเอกราชได้ แต่ในยุคของพระเจ้าปราสาททองก็ได้พยายามส่งทหารมาปราบหลายครั้งแต่ไม่สำเร็จ จนกระทั่งในสมัยพระนเรศวรมหาราชได้รับการสนับสนุนจากฝรั่งเศส จึงทำให้ยึดได้สำเร็จ กองทัพอยุธยาได้ทำลายบ้านเมืองและป้อมปราการจนหมด ทำให้ชาวเมืองส่วนหนึ่งที่ไม่ได้ถูกกวาดต้อนอพยพไปอยู่ทางทิศใต้นำไปสู่สงขลาช่วงที่ 2

ยุคแหลมสน (ที่ตั้งบริเวณแหลมสนพื้นที่เชิงเขาริมทะเล) ในปี พ.ศ. 2223 หลังจากเหตุการณ์สมเด็จพระนารายณ์มหาราชยกทัพหลวงปราบจนราบคาบ หลังเมืองซิงกอร่าแตก ผู้คนได้ย้ายเข้ามาอยู่ในพื้นที่แหลมสน โดยผู้ปกครองเป็นคนไทยพื้นถิ่น ได้รับการแต่งตั้งจากพระเจ้าตากสินมหาราชให้เป็นพระสงขลา ปกครองเมืองสงขลาอยู่ระยะหนึ่ง มีบันทึกเพิ่มเติมว่า ช่วงเวลานี้ชาวจีนได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานและเริ่มมีบทบาทแทนที่ชาวมุสลิม โดยเฉพาะด้านการค้า ซึ่งทำให้ต่อมาส่งผลให้มีบทบาททางด้านการเมือง โดยสมัยกรุงธนบุรีมีชาวจีนชื่อ เหยี่ยง แซ่เฮา ได้ขยับบทบาททางการค้าจนสามารถขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าเมืองสงขลาได้ ได้รับเป็นต้นสกุล ณ สงขลา ในภายหลังสายสกุลนี้ปกครองสงขลามาถึง 8 รุ่น ได้แก่ พระยาสุวรรณคีรีสมบัติ (เหยี่ยง แซ่เฮา), พระชาอินทคีรีศรีสมุทรสงครามรามภักดี อภัยพิริยบรากรมพาหุ (บุญหุ้ย), พระยาวิเศษภักดี (เถี้ยนจ๋ง), พระยาวิเชียรคีรี (เถี้ยนเส้ง ณ สงขลา), พระยาวิเชียรคีรี (บุญสัง ณ สงขลา), พระยาวิเชียรคีรี (เม่น ณ สงขลา), พระยาวิเชียรคีรี (ชุ่ม ณ สงขลา) และ พระยาวิเชียรคีรี (ชม ณ สงขลา) (สำนักงานพานิชย์จังหวัดสงขลา : 2564) ช่วงเวลานี้เมืองได้พัฒนาจนเป็นลักษณะของเมืองท่าค้าขายทางทะเลกับประเทศจีน ชาวจีนได้อพยพตั้งฐานและทำการค้าจำนวนมาก การค้าขาย

รุ่งเรืองจนเมืองขยายตัวมากขึ้น ผู้คนอยู่หนาแน่น พื้นที่เมืองเริ่มไม่เพียงพอไม่สามารถขยายเมืองเพิ่มได้ ประกอบกับประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำจืดเพื่อการอุปโภค ทำให้ต้องย้ายเมืองอีกครั้ง

ยุคบ่อยาง (ที่ตั้งบริเวณตำบลบ่อยาง) เป็นสมัยของรัชกาลที่ 3 พ.ศ. 2379 ได้มีคำสั่งให้พระยาวิเชียรคีรีผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองตั้งเมืองสงขลาในฝั่งบ่อยาง ต่อมา พ.ศ. 2385 มีการสร้างกำแพงเมือง ประตูและสมโภชน์หลักเมืองในบริเวณนี้ และเรียกว่า “เมืองสงขลาฝั่งบ่อยาง” (ปัจจุบันคือถนนเก้าห้องและถนนนครใน) มีการปกครองเป็นแบบเจ้าเมืองภายใต้สายสกุลของ ณ สงขลา ยุคนี้เป็นยุคที่เมืองสงขลาได้รับอิทธิพลจากการค้าขายทางเรือของชาวจีน จึงทำให้สถาปัตยกรรมของสงขลาส่วนใหญ่ก่อสร้างอาคารในรูปแบบจีน จากความรุ่งเรืองทำให้เมืองสงขลาบ่อยางมีการก่อสร้างอาคารห้องแถวเพื่อการค้าขายจำนวนมาก มีโรงสีข้าว โรงแรม ศาลเจ้า โรงละคร สถานศึกษากระจายอยู่ทั่วไป โดยมีรูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารมีความคล้ายคลึงกับจีน มาเลย์ สิงคโปร์ จนกระทั่งถึงรัชกาลที่ 5 มีการปฏิรูปการปกครองเป็นแบบมณฑลเทศาภิบาล มีการตั้งให้สงขลาเป็นส่วนหนึ่งของมณฑลนครศรีธรรมราช และทำการลดบทบาทเจ้าเมืองให้เป็นผู้ว่าราชการแทน และเมื่อ พ.ศ. 2475 ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองทำให้ยกระดับเมืองสงขลาขึ้นมาเป็น “จังหวัดสงขลา” (รังสี รัตนปราการ, จเร สุวรรณชาต และสืบสกุล ศรีสุข : 2560) (วีรวรรณ สาคร : 2566)

ในปัจจุบัน ย่านเมืองเก่าสงขลา ตั้งอยู่ที่ ตำบลบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา มีถนนสายสำคัญสามสาย คือ ถนนนครนอก ถนนนครใน และถนนนางงาม (จังหวัดสงขลา : 2567) มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นในแง่ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม โดยเฉพาะการอาศัยอยู่ร่วมกันของ 3 ศาสนา คือ ศาสนาพุทธ จีน และมุสลิม ที่สะท้อนออกมาในรูปแบบของสถาปัตยกรรมโบราณ ทั้งอาคารแบบเรือนแถวทรงไทย เรือนแถวแบบจีน เรือนแถวแบบชิโน – โปรตุกีส (สุพิชฌาย์ รัตนะ : 2557) พื้นที่ชุมชนย่านเมืองเก่าสงขลา มีเนื้อที่ประมาณ 141,626.40 ตารางเมตร พื้นที่มีลักษณะเป็นแหลมอยู่ระหว่างทะเลสาบสงขลากับฝั่งทะเลอ่าวไทย มีลักษณะส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบ อาณาเขตติดต่อ ทิศเหนือ ติดกับถนนสงขลาบุรี ทิศใต้ ติดกับถนนพัทลุง ทิศตะวันออก ติดกับถนนไทรบุรี และทิศตะวันตก ติดกับทะเลสาบสงขลา มีจำนวนประชากร 2,532 คน แบ่งเป็นเพศชาย 1,162 คน เพศหญิง 1,370 คน มีจำนวนครัวเรือน 1,280 ครัวเรือน มีอาชีพส่วนใหญ่คือการทำประมง (วีรวรรณ สาคร : 2566) แบ่งการปกครองออกเป็น 16 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองสงขลา (ศูนย์กลางคู่จังหวัด) อำเภอหาดใหญ่ (ตั้งในปี พ.ศ. 2460 เดิมชื่อ อำเภอเหนือ) อำเภอสทิงพระ (ตั้งในปี พ.ศ. 2504 เดิมเป็นกิ่งอำเภอจะทิ้งพระ) อำเภอระโนด (ตั้งในปี พ.ศ. 2467 เดิมเป็นกิ่งอำเภอระโนด) อำเภอจะนะ (ตั้งในปี พ.ศ. 2457 เดิมชื่อ อำเภอบ้านนา) อำเภอนาทวี (ตั้งในปี พ.ศ. 2500 เดิมเป็นกิ่งอำเภอนาทวี) อำเภอสะบ้าย้อย (ตั้งในปี พ.ศ. 2499 เดิมชื่อกิ่งอำเภอบาโหย, กิ่งอำเภอสะบ้าย้อย ตามลำดับ) อำเภอเทพา (ตั้งในปี พ.ศ. 2475 ย้ายจากที่ตั้งบ้านพระพุทธ) อำเภอ

รัตภูมิ (ตั้งในปี พ.ศ. 2504 เดิมอยู่เขตอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เปลี่ยนชื่อเป็นกำแพงเพ็ชร และรัตภูมิตามลำดับ) และอำเภอสะเดา (ตั้งในปี พ.ศ. 2460 แยกจากอำเภอนาเหนือหรือหาดใหญ่ ในปัจจุบัน) (ต้อม รัตภูมิ : 2560)

การเปลี่ยนแปลงในย่านเมืองเก่าสงขลา

ย่านเมืองเก่าสงขลาเกิดความซบเซาลงเนื่องจาก

1. การย้ายถิ่นฐานของผู้คน เนื่องจากคนจีนในสงขลาเริ่มมีฐานะร่ำรวยขึ้น จึงมีค่านิยมในการส่งลูกหลานให้เรียนสูง ๆ โดยมักจะส่งไปที่ปีนัง หรือกรุงเทพฯ เพราะมีสถานศึกษาจำนวนมาก เมื่อลูกหลานเหล่านั้นจบการศึกษา จึงมักทำงานต่อในต่างประเทศ หรือกรุงเทพฯ โดยไม่กลับมายังถิ่นฐานเดิม

2. การเปลี่ยนแปลงเส้นทางการส่งสินค้า เนื่องจากการพัฒนาเส้นทางการคมนาคม และชุมทางรถไฟในอำเภอหาดใหญ่ ประกอบการยกเลิกการขนส่งทางรถไฟในเขตเมืองสงขลาเมื่อ พ.ศ. 2521 ทำให้ศูนย์กลางเศรษฐกิจถูกย้ายไปอยู่ที่อำเภอหาดใหญ่แทนเมืองสงขลา เมืองสงขลาจึงถูกลดบทบาททางเศรษฐกิจที่เจริญกว่า

3. การเปลี่ยนแปลงอาชีพ/ธุรกิจ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงเส้นทางขนส่งไปที่อำเภอหาดใหญ่ จึงมีการเปลี่ยนจากย่านธุรกิจเป็นย่านประมง ที่มีเรือจอดกว่า 500 ลำ มีการขนส่งด้วยรถบรรทุกขนาดใหญ่ ขนส่งสินค้าเข้าออกทุกวัน ตลอดจนเป็นแหล่งพำนักของประชากรแฝง จนเริ่มมีการทำธุรกิจให้ความบันเทิง เช่น ร้านคาราโอเกะ และการขายบริการ จนนำมาสู่ปัญหาของเมืองในด้านขยะ อาชญากรรม และโรคติดต่อ

4. ความเชื่อ เนื่องจากการย้ายออกของประชากร ประกอบกับความเชื่อของเชื้อสายจีนที่ร่ำรวยนั้นจะไม่ขายที่ดินหรือที่อยู่อาศัยให้กับผู้อื่น เพราะจะถือว่าลบหลู่บรรพบุรุษ ทำให้บ้านเก่าหลายหลังแปรสภาพเป็นบ้านเช่า ที่เก็บของ หรือปิดไว้ ในส่วนบางหลังนั้นปล่อยเช่าจนเกิดความเสื่อมโทรมแล้วไม่สามารถซ่อมได้เนื่องจากขาดเงิน ส่วนหากเจ้าของนั้นต้องการสร้างใหม่กฎหมายก็ไม่เอื้ออำนวยให้สร้างห้องแถวในที่ดินเดิม

หลังการซบเซาของเมืองเก่าสงขลาในช่วงนับตั้งแต่ พ.ศ. 2552 เป็นต้นมา ได้มีการพยายามอนุรักษ์พัฒนาพื้นที่ให้กลับมาอีกครั้งด้วยการร่วมแรงร่วมใจของคนในพื้นที่ร่วมกับภาครัฐและเอกชน โดยมีการพยายามร่วมกับคนในชุมชนฟื้นฟูและเปลี่ยนแปลงพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (รังสี รัตนปราการ, จเร สุวรรณชาต และสืบสกุล ศรีสุข : 2560) (วีรวรรณ สาคร : 2566)

บทสรุป

ย่านเมืองเก่าสงขลา เป็นเมืองที่มีประวัติยาวนานกว่า 200 ปี สามารถแบ่งออกได้ 3 ยุค ได้แก่ ยุคซิงกอร่า เป็นยุคแรกของการตั้งรกรากของชาวสงขลา ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา อยู่ภายใต้กรุงศรีอยุธยา แต่มีอิสระในการค้าขายอย่างเสรีกับต่างชาติ มีกษัตริย์ดาโต๊ะ โมกุล พ่อค้าชาวชวาประเทศอินโดนีเซีย เป็นกษัตริย์พระองค์แรก ดินแดนแห่งนี้เป็นเมืองท่าแห่งการแลกเปลี่ยนสินค้าทางทะเลที่เจริญรุ่งเรืองมาก ได้รับอิทธิพลจากฮอลลันดาจากการเชื่อมต่อทางการค้ากับชาวดัชท์ แต่เมื่ออยุธยาเกิดความไม่สงบภายในบ้านเมือง เมืองสงขลาจึงได้ตั้งตัวเป็นเอกราชได้ จนกระทั่งในสมัยพระนเรศวรมหาราชได้รับการสนับสนุนจากฝรั่งเศส จึงทำให้ยึดได้สำเร็จ กองทัพอยุธยาได้ทำลายบ้านเมืองและป้อมปราการจนหมด ทำให้ชาวเมืองส่วนหนึ่งที่ไม่ได้ถูกกวาดต้อนอพยพไปอยู่ทางทิศใต้ ยุคแหลมสน หลังเมืองซิงกอร่าแตก ผู้คนได้ย้ายเข้ามาอยู่ในพื้นที่แหลมสน ชาวจีนได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานและมีบทบาทแทนที่ชาวมุสลิม ชาวจีนชื่อ เหยี่ยง แซ่เฮา ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าเมืองสงขลาได้ (ต้นสกุล ณ สงขลา ปกครองสงขลาถึง 8 รุ่น) พัฒนาจนเป็นลักษณะของเมืองท่าค้าขายทางทะเลกับประเทศจีน ชาวจีนได้อพยพตั้งฐานและทำการค้าจำนวนมาก การค้าขายรุ่งเรืองจนเมืองขยายตัวมากขึ้น ผู้คนอยู่หนาแน่น พื้นที่เมืองเริ่มไม่เพียงพอไม่สามารถขยายเมืองเพิ่มได้ ประกอบกับประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำจืดเพื่อการอุปโภค ทำให้ต้องย้ายเมืองอีกครั้ง ยุคบ่อยาง รัชกาลที่ 3 ได้มีคำสั่งให้พระยาวิเชียรคีรีผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองตั้งเมืองสงขลาในฝั่งบ่อยาง ต่อมา พ.ศ. 2385 มีการสร้างกำแพงเมือง ประตูและสมโภชน์หลักเมืองในบริเวณนี้ และเรียกว่า “เมืองสงขลาฝั่งบ่อยาง” (ปัจจุบันคือถนนเก้าห้องและถนนนครใน) เป็นยุคที่เมืองสงขลาได้รับอิทธิพลจากการค้าขายทางเรือของชาวจีน จึงทำให้สถาปัตยกรรมของสงขลาส่วนใหญ่ก่อสร้างอาคารในรูปแบบจีน จนกระทั่งถึงรัชกาลที่ 5 มีการปฏิรูปการปกครองเป็นแบบมณฑลเทศาภิบาล (สงขลาเป็นส่วนหนึ่งของมณฑลนครศรีธรรมราช ลดบทบาทเจ้าเมืองเป็นผู้ว่าราชการ) และเมื่อ พ.ศ. 2475 ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองทำให้ยกระดับเมืองสงขลาขึ้นมาเป็น “จังหวัดสงขลา”

ปัจจัยที่ทำให้ย่านเมืองเก่าสงขลานั้นซบเซาลงเกิดจาก การย้ายถิ่นฐานของผู้คน ที่มีการส่งลูกหลานไปเรียนที่อื่น ทำให้เมื่อจบการศึกษาจึงทำงานในพื้นที่อื่นไม่กลับมาถิ่นฐานเดิม การเปลี่ยนแปลงเส้นทางการส่งสินค้า การพัฒนาเส้นทางการคมนาคม และชุมทางรถไฟในอำเภอหาดใหญ่ ประกอบการยกเลิกการขนส่งทางรถไฟในเขตเมืองสงขลาเมื่อ พ.ศ. 2521 ทำให้ศูนย์กลางเศรษฐกิจถูกย้ายไปอยู่ที่อำเภอหาดใหญ่แทนเมืองสงขลา เมืองสงขลาจึงถูกลดบทบาททางเศรษฐกิจที่เจริญกว่า การเปลี่ยนแปลงอาชีพ/ธุรกิจ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเส้นทางขนส่งไปที่อำเภอหาดใหญ่ จึงมีการเปลี่ยนจากย่านธุรกิจเป็นย่านประมง ต้องมีการขนส่งด้วยรถบรรทุกขนาดใหญ่ ขนส่งสินค้าเข้าออกทุกวัน ตลอดจนเป็นแหล่งพำนักของประชากรแฝง จนเริ่มมีการทำธุรกิจ

ให้ความบันเทิง เช่น ร้านคาราโอเกะและการขายบริการ จนนำมาสู่ปัญหาของเมืองในด้านขยะอาชญากรรม และโรคติดต่อ และความเชื่อ เชื้อสายจีนที่ร่ำรวยนั้นมีความเชื่อที่จะไม่ขายที่ดินหรือที่อยู่อาศัยให้กับผู้อื่น เพราะจะถือว่าลบหลู่บรรพบุรุษ ทำให้บ้านเก่าหลายหลังแปรสภาพเป็นบ้านเช่า ที่เก็บของ หรือปิดไว้ บางส่วนก็ปล่อยร้าง ปล่อยให้ผุพังไปตามกาลเวลา ทำให้เมืองเกิดความเสื่อมโทรม

ปัจจุบัน ย่านเมืองเก่าสงขลา ตั้งอยู่ที่ ตำบลบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา มีถนนสายสำคัญสามสาย คือ ถนนนครนอก ถนนนครใน และถนนนางงาม มีเนื้อที่ประมาณ 141,626.40 ตารางเมตร โดยทิศเหนือ ติดกับถนนสงขลาบุรี ทิศใต้ ติดกับถนนพัทลุง ทิศตะวันออก ติดกับถนนไทรบุรี และทิศตะวันตก ติดกับทะเลสาบสงขลา มีจำนวนประชากร 2,532 คน มีอาชีพส่วนใหญ่คือการทำประมง

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารตำรา งานวิจัย วารสาร เว็บไซต์ และบทความวิชาการในรูปแบบต่าง ๆ ผู้ศึกษาพบว่ายังมีประเด็นที่น่าสนใจอีกหมายประเด็นจึงขอเสนอแนะดังนี้

1. ควรศึกษาการเปลี่ยนแปลงจากอดีตสู่ปัจจุบันของย่านเมืองเก่าสงขลา

2. ควรศึกษาการพัฒนาย่านเมืองเก่าสงขลาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบวัฒนธรรมหลากหลาย

เอกสารอ้างอิง

โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. (2527). *ภูมิรัฐศาสตร์ : มิติใหม่.* วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์} 14(2), 11-19.

จังหวัดสงขลา. (2567). *ย่านเมืองเก่าสงขลา.* ค้นเมื่อ 30 พฤษภาคม 2567 จาก https://www.songkhla.go.th/travel/detail/98

ต้อม รัตภูมิ. (2560). *การแบ่งเขตปกครองกว่าจะมาเป็น 16 อำเภอในปัจจุบันของจังหวัดสงขลา* (บทความ). ค้นเมื่อ 30 พฤษภาคม 2567 จาก https://news.gimyong.com/article/5103

เทศบาลนครสงขลา. (2563). *ประวัติความเป็นมา.* ค้นเมื่อ 31 พฤษภาคม 2567 จาก https://www. songkhlacity.go.th/2020/content/history

ไนอาร่าเควส. (2566). *ภูมิรัฐศาสตร์คืออะไร สาขาวิชา และแหล่งอ้างอิงหลัก.* ค้นเมื่อ 30 พฤษภาคม 2567 จาก https://nairaquest.com/th/topics/22772-geopolitics-what-it-is-fields-of-study-and-main-reference

รังสี รัตนปราการ, จเร สุวรรณชาต และสืบสกุล ศรีสุข. (2560). *Heritage Trust กับการพัฒนาย่านเมืองเก่าสงขลา*. ค้นเมื่อ 30 พฤษภาคม 2567 จาก https://www.slideshare.net/FURD_RSU/heritage-trust

ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. ค้นเมื่อ 30 พฤษภาคม 2567 จาก https://dictionary.orst.go.th

วีรวรรณ สาคร. (2566). *ย่านเมืองเก่าสงขลา*. ค้นเมื่อ 30 พฤษภาคม 2567 จาก https://wikicommunity.sac.or.th/community/349

ศศิน พริ้งพงษ์. (2565). Geopolitics คืออะไร และความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจาก Geopolitics จะส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและภาคธุรกิจอย่างไร. ค้นเมื่อ 30 พฤษภาคม 2567 จาก http://www.fpojournal.com/geopolitics-overview/

สุพิชฌาย์ รัตนะ. (2557). เมืองเก่าสงขลา จากมรดกชาติสู่มรดกโลก. ค้นเมื่อ 30 พฤษภาคม 2567 จาก https://www.komchadluek.net/new/175986

สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสงขลา. (20 พฤษภาคม 2564). บรรยายสรุปจังหวัดสงขลา. ค้นเมื่อ 30 พฤษภาคม 2567 จาก https://songkhla.moc.go.th/th/content/page/index/id/1055

การบูรณาการหลักธรรมพรหมวิหาร 4 ในการบริหารงานบุคคล
INTEGRATING THE 4 BRAHMAVIHARA PRINCIPLES IN PERSONNEL MANAGEMENT

[1]ศุภเกียรติ วรสาร

[1]Supakeat Worasan

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahachulalongkornraiavalaya University, Thailand

[1]Ston.w2534@gmail.com

Received: August 28, 2024; **Revised**: November 9, 2024; **Accepted**: December 25,2024

บทคัดย่อ

การบริหารงานบุคคลโดยนำหลักธรรมที่นำไปใช้ประกอบกับการทำงานก็ยังจะส่งผลให้ผู้ร่วมงานมีความสุข และถ้า ผู้บังคับบัญชาในหน่วยงานนำไปยึดถือปฏิบัติแล้วย่อมทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีความสุขในการ ปฏิบัติงานผลการทำงานย่อมดีขึ้นอย่างแน่นอน พรหมวิหาร 4 เป็นธรรมะอันเป็นที่อยู่ของพรหม ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เหมาะสำหรับผู้ใหญ่ ผู้นำ นักปกครอง ผู้จัดการ เมตตาเป็นการทำให้ผู้อื่นสุขยิ่งขึ้น กรุณาเป็นการช่วยเหลือแก้ไขให้เขาพ้นทุกข์ที่มีอยู่ มุทิตาเป็นการ พลอยยินดีเมื่อเขาได้ดี และ อุเบกขา เมื่อเขาเกิดประสบสิ่งไม่ดีก็ไม่ซ้ำเติมเขา ให้วางใจเป็นกลาง เป็นการประยุกต์พรหมวิหารมาใช้ในเชิงธุรกิจอย่างเป็นระบบ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องนำเอาหลักพรหมวิหาร 4 ด้าน อุเบกขา มาใช้ในการบริหารงานปฏิบัติต่อผู้ร่วมงานทุกคน เสมอภาพกันด้วยความยุติธรรมอีกอย่าง หนึ่ง ผู้บริหารต้องรู้เท่าทันของผู้ร่วมงานทุกคน และในบางสถานการณ์ จำเป็นต้องวางเฉยเป็นกลาง รู้เท่าทัน สรุปพรหมวิหาร หมายถึง หลักธรรมคำสั่งสอนอีกข้อหนึ่งในทางพระพุทธศาสนาอันเป็น หลักข้อปฏิบัติเพื่อยึดเหนียวจิตใจของมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันในสังคมซึ่งแสดงออกในด้านความรัก ความ ปรารถนาดีให้ทุกคนมีความสุข มีจิตใจสงสาร เอื้อเฟื้อช่วยเหลือผู้อื่น ร่วมทั้งสรรพสัตว์ทั้งปวงให้พ้น ทุกข์ ส่วนในด้านจิตใจ พลอยยินดีกับคนที่เขาได้ดีมีความสุข ด้านการแสดงออกความยุติธรรม ความ เที่ยงตรง

[1]นักศึกษาปริญญาเอก สาขาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรราชวิทยาลัย

ปราศจากความลำเอียง ด้วยรักและชังใคร ผู้มีพรหมวิหารธรรมนั้น จิตใจย่อมพบแต่ความ เยือกเย็นผาสุกทั้งกายและใจของตนเอง และผู้อื่นสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาควรแสดงออกต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ถึงการมีเมตตา กรุณา อุเบกขา ก่อให้เกิดศรัทธาแก่ครู เพื่อนร่วมงาน ชุมชน ตลอด การบริหารงานบุคคลด้วยความเป็นธรรม วางระบบและวิธีการให้คุณให้โทษ ให้รางวัลด้วยความเป็น ธรรม

คำสำคัญ : การบริหารงานบุคคลตามหลักธรรมพรหมวิหาร 4, การบริหารงานบุคคลด้วยความเป็นธรรม

Abstract

Personnel management by applying the principles of Dhamma to work will also result in colleagues being happy. And if supervisors in the organization adhere to them, it will certainly make subordinates happy in their work. The work results will definitely improve. The four divine states of mind are the abode of Brahma, consisting of loving-kindness, compassion, mudita, and equanimity. They are suitable for adults, leaders, administrators, and managers. Metta is making others happier. Karuna is helping to relieve them of their suffering. Mudita is rejoicing when they are doing well. And equanimity is not making things worse when they experience bad things. Be neutral when they experience bad things. It is a systematic application of the divine states of mind in business. Therefore, school administrators must apply the principles of the four divine states of mind, including equanimity, in their management. Treat all colleagues equally with fairness. Administrators must be aware of all colleagues. In some situations, they must remain neutral and aware. In summary, the divine states of mind refer to another principle of Buddhism, which is The principles of practice to hold the human mind together in society, which are expressed in love, goodwill for everyone to be happy, have compassion, help others, including all creatures to escape suffering. In terms of the mind, rejoice for those who are doing well and are happy. In terms of expressing justice, fairness, and being free from bias due to love and hate, those who have the divine abode will find only coolness and happiness in both body and mind of themselves and others. For school administrators, they should show their subordinates about loving-kindness, compassion, and equanimity, creating faith in teachers, colleagues, the

community, and all personnel management with fairness. Establish a system and method for giving merit, demerit, and rewarding with fairness.

Keywords: Human resource management based on the principles of the Four Divine Abodes, Human resource management with fairness

บทนำ

การใช้หลักพรหมวิหาร 4 ต่อการบริหารมหาวิทยาลัย โดยผู้วิจัยขอน าเสนอรายละเอียดดังต่อไปนี้ พรหมวิหาร 4 หมายถึง เป็นหลักธรรมประจำใจเพื่อให้ตนดำรงชีวิตได้อย่างประเสริฐ และ บริสุทธิ์เฉกเช่นพรหม เป็นแนวธรรมปฏิบัติของมนุษย์ในสังคมและส่งเสริมการในการปกครอง มี 4 องค์ประกอบ ดังนี้ เมตตา แปลว่า ความรักความปรารถนาดี มีไมตรีจิต หมายถึงการคิดช่วยเหลือให้ทุกคน ประสบแต่ประโยชน์และมีความสุขโดยทั่วกัน จุดมุ่งหมายที่แท้จริงของเมตตาคือการฝึกอบรมจิตใจ เป็นสำคัญ คือฝึกจิตใจให้มีความเยือกเย็น มีเมตตาต่อสรรพสัตว์ทุกทั่วหน้า กรุณา แปลว่า ความสงสาร หมายถึงการคิดช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์เดือดร้อน ได้แก่ ใฝ่ใจที่จะปลดเปลื้อง บำบัดความทุกข์ ความเดือดร้อนของผู้อื่นและสัตว์ทั้งปวงในการปฏิบัติเกี่ยวกับกรุณา เริ่มจากการปลูกฝังความสงสารให้กับผู้อื่นได้รับความลำบากเกิดขึ้นในใจ เมื่อมีความกรุณาเกิดขึ้นในใจแล้วการแสดงออกย่อมจะเกิดขึ้นตามแต่เหตุการณ์นั้นๆ เช่น การช่วยเหลือคนเจ็บ ช่วยเหลือคนกำพร้าอนาถาช่วยเหลือคนขาดแคลนความกรุณาเป็นคุณธรรมที่สำคัญที่จะทำให้นัก เสียสละพร้อมที่จะทำทุกอย่างเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นให้ได้รับความสุขคุณธรรมข้อนี้แสดงว่าผู้ประพฤติ จะต้องมีฐานคุณธรรมเมตตาสูงมาก มุทิตา แปลว่า ความชื่นบาน หมายถึง ความพลอยยินดีด้วยในเรื่องเห็นผู้อื่นได้ดี มุทิตานี้ เป็นธรรมของผู้มีลักษณะใจกว้างขวาง ยินดีต่อความดีของผู้อื่น นับได้ว่าเป็นการทำบุญหรือความดี อย่างหนึ่ง นอกจากนี้ยัง หมายถึง การให้ความสนับสนุนแก่ผู้สร้างสรรค์ประดิษฐ์สิ่งต่างๆ เพื่อ ประโยชน์ของสังคมด้วย อุเบกขา แปลว่า การวางใจเป็นกลาง โดยพิจารณาข้อเท็จจริง หมายถึง ในการตัดสินใจ เรื่องใด ควรพิจารณาด้วยปัญญา มีเหตุผลที่ถูกต้อง และเที่ยงธรรม แล้วปฏิบัติไปด้วยความเยือกเย็น สุขุมรอบคอบ สามารถดำรงมั่นรักษาความถูกต้อง หรือยุติธรรมไว้ได้

การบูรณาการหลักธรรมพรหมวิหาร 4 ในการบริหารงานบุคคล

พระพุทธเจ้าตรัสถึง พรหมวิหาร 4 ไว้ว่า

“ดูกรโทณะ ก็พราหมณ์เป็นผู้เสมอด้วยพรหม อย่างไร พราหมณ์ในโลกนี้เป็นอุภโตสุชาต ทั้งฝ่ายมารดาและบิดา มีครรภ์เป็นที่ถือปฏิสนธิหมดจดดี ตลอด 7 ชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านติเตียนได้โดยอ้างถึงชาติ เขาประพฤติโกมารพรหมจรรย์ เรียนมนต์อยู่ตลอด 47 ปี ครั้นแล้ว ย่อมแสวงหาทรัพย์สำหรับบูชาอาจารย์เพื่ออาจารย์โดยธรรมอย่าง เดียว ไม่แสวงหาโดยไม่เป็นธรรม ก็ธรรมในการแสวงหานั้นอย่างไร คือ ไม่ใช่แสวงหาด้วยกสิกรรม พาณิชยกรรมโครักขกรรม การเป็นนักรบ การรับราชการ ศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่ง เขาถือกระเบื้อง เที่ยวภิกขาจารอย่างเดียว มอบทรัพย์สำหรับบูชาอาจารย์แก่อาจารย์แล้ว ปลงผมและหนวดนุ่งห่มผ้า กาสายะ ออกบวชเป็นบรรพชิต เขาบวชแล้วอย่างนี้ มีใจประกอบด้วยเมตตาแผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่ 2 ที่ 3 ที่ 4 ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวางแผ่ไปตลอดโลกทั่วสัตว์ทุก เหล่า ในที่ทุกสถานด้วยใจประกอบด้วยเมตตา อันไพบูลย์ถึงความเป็นใหญ่หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ฯ มีใจประกอบด้วยกรุณา ประกอบด้วยมุทิตา ประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่ 2 ที่ 3 ที่ 4 ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทั่วสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถานด้วยใจประกอบด้วยอุเบกขา อันไพบูลย์ ถึงความเป็น ใหญ่ หาประมาณมิได้ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ เธอเจริญพรหมวิหาร 4 ประการนี้แล้ว เมื่อตาย ไปย่อมเข้าถึงสุคติพรหมโลก ดูกรโทณพราหมณ์เป็นผู้ชื่อว่าเสมอด้วยพรหมอย่างนี้แล

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ท่านกล่าวเพิ่มเติมไว้ว่า พรหมวิหาร 4 คือ ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจดและปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ ได้แก่ 1. เมตตา ความรักใคร่ ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำ ประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า 2. กรุณา ความสงสาร คิดช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้อง บำบัดความทุกข์ ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ 3. มุทิตา ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง ประกอบด้วยอาการแช่มชื่น เบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญงอกงาม ยิ่งขึ้นไป 4. อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราชั่ง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลาย กระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติไป ตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง.หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความรับผิดชอบของตน

ปัญญานันทภิกขุ (ปั่น ปญฺญานนฺโท) ท่านกล่าวถึง พรหมวิหาร คือ ธรรมของผู้เป็นใหญ่ที่ดี ย่อมดำรงตนมั่นคงอยู่ในพรหมวิหารสี่ ประการเป็นประจำในผู้น้อยเป็นนิจ คือ มีเมตตารักใคร่ ปรารถนาให้ผู้น้อยได้รับความร่มเย็นเป็นสุขโดยทั่วกัน 1 กรุณาสงสารช่วยเหลือผู้ที่น้อยที่ทุกข์ยากจน เต็มความสามารถ 1 มุทิตา พลอยยินดีต่อผู้น้อยที่มีความเจริญขึ้น แม้จะได้รับยกย่องดีกว่าตนก็ไม่คิด ริษยา 1 อุเบกขา วางตนเฉย ๆ ในเวลาที่เห็นผู้น้อยต้องได้รับโทษ หรือรับความวิบัติที่ตนไม่สามารถ จะช่วยได้ หรือตนช่วยแล้วแต่ไม่สำเร็จ

พระพรหมคุณาภรณ์ ท่านกล่าวไว้ว่า พรหมวิหารธรรม หมายถึง คุณธรรม สำหรับผู้ใหญ่ นักปกครอง หรือผู้บริหาร 4 ประการ ได้แก่ 1. เมตตา คือ ความรัก ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำ ประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า 2. กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันที่จะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ 3. มุทิตา คือ ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง ประกอบด้วยอาการแช่ม ชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญงอกงาม ยิ่งขึ้นไป 4. อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัยและ ปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดูในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ

สมหวัง วิทยาปัญญานนท์ (2556) กล่าวถึง พรหมวิหาร 4 ว่า เป็นธรรมะอันเป็นที่อยู่ของพรหม ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เหมาะสำหรับผู้ใหญ่ ผู้นำ นักปกครอง ผู้จัดการ เมตตาเป็นการทำให้ผู้อื่นสุขยิ่งขึ้น กรุณาเป็นการช่วยเหลือแก้ไขให้เขาพ้นทุกข์ที่มีอยู่ มุทิตาเป็นการ พลอยยินดีเมื่อเขาได้ดี และ อุเบกขา เมื่อเขาเกิดประสบสิ่งไม่ดี ก็ไม่ซ้ำเติมเขา ให้วางใจเป็นกลาง เป็นการประยุกต์พรหมวิหารมาใช้ในเชิงธุรกิจอย่างเป็นระบบ

การบริหารสถานศึกษาตามหลักพรหมวิหาร 4

การใช้หลักพรหมวิหาร 4 ต่อการบริหารมหาวิทยาลัย โดยผู้วิจัยขอน าเสนอรายละเอียดดังต่อไปนี้ พรหมวิหาร 4 หมายถึง เป็นหลักธรรมประจำใจเพื่อให้ตนดำรงชีวิตได้อย่างประเสริฐ และ บริสุทธิ์เฉกเช่นพรหม เป็นแนวธรรมปฏิบัติของมนุษย์ในสังคม และส่งเสริมการในการปกครอง มี 4 องค์ประกอบ ดังนี้ เมตตา แปลว่า ความรักความปรารถนาดี มีไมตรีจิต หมายถึงการคิดช่วยเหลือให้ทุกคน ประสบแต่ประโยชน์และมีความสุขโดยทั่วกัน จุดมุ่งหมายที่แท้จริงของเมตตาคือการฝึกอบรมจิตใจ เป็นสำคัญ คือฝึกจิตใจให้มีความเยือกเย็น มีเมตตาต่อสรรพสัตว์ทุกทั่วหน้า กรุณา แปลว่า ความสงสาร หมายถึงการคิดช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์เดือดร้อน ได้แก่ ใฝ่ใจที่จะปลดเปลื้อง บำบัดความทุกข์ ความเดือดร้อนของผู้อื่นและสัตว์ทั้งปวงในการปฏิบัติ

เกี่ยวกับกรุณา เริ่มจากการปลูกฝังความสงสารให้กับผู้อื่นได้รับความลำบากเกิดขึ้นในใจ เมื่อมีความกรุณาเกิดขึ้นในใจแล้วการแสดงออกย่อมจะเกิดขึ้นตามแต่เหตุการณ์นั้นๆ เช่น การช่วยเหลือคนเจ็บ ช่วยเหลือคนกำพร้าอนาถาช่วยเหลือคนขาดแคลนความกรุณาเป็นคุณธรรมที่สำคัญที่จะทำให้นัก เสียสละพร้อมที่จะทำทุกอย่างเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นให้ได้รับความสุขคุณธรรมข้อนี้แสดงว่าผู้ประพฤติ จะต้องมีฐานคุณธรรมเมตตาสูงมาก มุทิตา แปลว่า ความชื่นบาน หมายถึง ความพลอยยินดีด้วยในเรื่องเห็นผู้อื่นได้ดี มุทิตานี้ เป็นธรรมของผู้มีลักษณะใจกว้างขวาง ยินดีต่อความดีของผู้อื่น นับได้ว่าเป็นการทำบุญหรือความดี อย่างหนึ่ง นอกจากนี้ยัง หมายถึง การให้ความสนับสนุนแก่ผู้สร้างสรรค์ประดิษฐ์สิ่งต่างๆ เพื่อ ประโยชน์ของสังคมด้วย อุเบกขา แปลว่า การวางใจเป็นกลาง โดยพิจารณาข้อเท็จจริง หมายถึง ในการตัดสินใจ เรื่องใด ควรพิจารณาด้วยปัญญา มีเหตุผลที่ถูกต้อง และเที่ยงธรรม แล้วปฏิบัติไปด้วยความเยือกเย็น สุขุมรอบคอบ สามารถดำรงมั่นรักษาความถูกต้อง หรือยุติธรรมไว้ได้

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ท่านกล่าวถึง การบริหารโดยมีหลักพรหมวิหารธรรม 4 จะ เป็นการบริหารที่มีคุณธรรมดำเนินการปกครองด้วยความเป็นธรรม ทำให้สังคมมีความสุข คุณธรรม 4 อย่างนี้ส่งเสริมการบริหารสนับสนุนการบริหารด้วยความเรียบร้อยสมประสงค์ ในการที่ผู้บริหารจะ สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้น ผู้บริหารจะต้องมีคุณธรรมในการ ประพฤติปฏิบัติด้วย เพื่อให้ผู้ตามเกิดความเลื่อมใสศรัทธาและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติภารกิจ ต่าง ๆ ด้วยดี 1. ผู้บริหารถ้าปฏิบัติตามหลักพรหมวิหารธรรม 4 จะเป็นผู้ที่มีนิสัยอย่างนี้ 2. เป็นคนมีใจกว้างขวางเยือกเย็น ไม่เป็นพิษเป็นภัยแก่ใคร 3. บุคลิกน่านิยมนับถือ เป็นที่พึ่งของสังคม 4. มีน้ำใจประเสริฐ เปี่ยมด้วยมนุษย์ธรรม มองโลกในแง่ดี ทำให้มีชื่อเสียงดีเด่น ชีวิตผาสุก ในทุกที่ด้วยหลักธรรมพรหมวิหาร 4 นี้ เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญต่อการบริหารมาก โดยเฉพาะกับหัวหน้า ดังนั้นการที่จะเป็นหัวหน้าจะนำหลักธรรมนี้มาใช้กับผู้ใต้บังคับบัญชามาพิจารณาสถานการณ์ที่จะนำหลักธรรมนี้มาใช้ ดังนี้ เมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่ปกติ หัวหน้าควรมีเมตตา หมายถึง การให้ความรัก ความปรารถนา ดีมีความปรารถนาดีให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีความสุข เมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาตกต่ำกว่าเดิม ได้รับความเดือดร้อน เป็นทุกข์ หัวหน้าต้องมีความ กรุณา หมายถึง การมีความรู้สึกหวั่นไหว เมื่อเห็นผู้ใต้บังคับบัญชาได้รับความเดือดร้อนและหัวหน้ามีความต้องการที่จะช่วยให้บุคคลนั้นหมดทุกข์ เมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาดีขึ้น ประสบความสำเร็จ หัวหน้าควรมี มุทิตา หมายถึง มีความปิติ ยินดี กับความสุขของผู้ใต้บังคับบัญชาด้วย และคอยให้การสนับสนุนส่งเสริมให้ดียิ่งขึ้น ในกรณีที่มีการรักษาความถูกต้อง ชอบทำตามหลักการและกฎเกณฑ์ หัวหน้าควรมี อุเบกขา หมายถึง การวางใจเป็นกลาง แต่คงยังอยู่ใกล้ ๆ กับผู้ใต้บังคับบัญชา แต่ไม่เข้าไปก้าวก่าย เพื่อให้ความถูกต้องชอบธรรมนั้นยังคงอยู่ต่อไป สรุป การบริหารโดยใช้หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารมหาวิทยาลัยของรัฐที่ดีนั้น จะส่งผลให้เกิดความประทับใจต่อผู้ร่วมงาน

เกิดขวัญกำลังใจ และแรงจูงใจในการทำงานอย่างดียิ่งอัน จะนำไปสู่การท างานให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้และดำเนินไปด้วยดี ดังนั้นเพื่อให้ สามารถครองใจคนในการปฏิบัติงานใด ๆ ผู้บริหารจึงต้องมีทั้ง ความเมตตา กรุณา มุทิตา และ อุเบกขาอย่างครบถ้วน สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป สรุปได้ว่า พรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมอย่างหนึ่งในพุทธศาสนาที่นำมาปฏิบัติเพื่อความ สงบสุขของสังคม เพราะเป็นธรรมเครื่องอบรมจิตใจให้สงบ พัฒนาให้ประเสริฐขึ้น ซึ่งหลักธรรม ดังกล่าวแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านเมตตา คือ การแสดงถึงความรัก ความปรารถนาดี ไมตรีจิต เป็นความคิดช่วยเหลือให้ ทุกคนประสบแต่ประโยชน์และมีความสุขทั่ว ๆ กัน อันเป็นความคิดที่มีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาในภาวะปกติ ด้านกรุณา คือ การแสดงออกถึงความสงสาร หมายถึง การคิดจะช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้น จากความเดือดร้อนทั้งทางกายและทางใจในภาวะที่ได้รับความเดือดร้อนเป็นทุกข์และต้องการความ ช่วยเหลือโดยเป็นการช่วยเหลือที่ถูกต้อง ไม่เบียดเบียนใครรวมทั้งตนเอง ด้านมุทิตา คือ การแสดงออกถึง ความชื่นบาน เป็นความพลอยยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดี อันมีความคิดรู้สึกเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชามีความก้าวหน้า มีความสุข อันเป็นความดีแท้ เช่น ได้ลาภยศ มาโดยบริสุทธิ์มิได้โกงหรือเบียดเบียนใคร รวมถึงงดเว้นความริษยาอิจฉาผู้อื่นเพรานึกเห็นแก่ตัว ด้านอุเบกขา คือ การแสดงออกถึง การวางใจเป็นกลาง โดยพิจารณาข้อเท็จจริงเมื่อ ตัดสินใจในเรื่องใด ๆ แล้วควรควรพิจารณาใคร่ควรด้วยปัญญา มีเหตุผล ถูกต้องและเที่ยงธรรมอัน เป็นการรักษาความถูกต้อง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์เพื่อผดุงไว้ซึ่งความถูกต้อง

พระมหาสยาม ปภสฺสโร กล่าวถึงลักษณะของบุคลากร มีนักการศึกษากล่าว ไว้กันมากมาย ซึ่งมีทัศนะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ในการเป็นผู้บริหารและผลจากการศึกษาและวิจัย ของนักวิชาการซึ่งมีทั้งของไทยและต่างประเทศ เช่น นักบริหารที่ดีต้องมีคุณลักษณะ ดังนี้ ก. ด้านเมตตา 1. มีการเสียสละอย่างปราศจากการเห็นแก่ตัว 2. เป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงเกียรติคุณดี 3. มีความจริงใน 4. มีความรอบรู้ในวิชาการ 5. มีความรักและห่วงใยผู้ร่วมงาน 6. เป็นผู้นำที่ดี รับผิดชอบต่อหน้าที่อุทิศตนและเวลาให้สถานศึกษาอย่างเต็มที่ 7. เป็นผู้มีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี เคารพในสิทธิ์และศักดิ์ศรี ข. ด้านกรุณา 1. มีประสบการณ์มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการที่เคยถูกครองบัง จากหัวหน้าแบบต่าง ๆ เพื่อที่ได้ทัศนะในการปกครองบังคับบัญชาผู้อื่น 2. มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้อื่น 3. เปิดโอกาสให้แก่บุคคลจำนวนมากหรือบุคคลหลาย ๆ คน เข้ามามีส่วนร่วมในการ กระทำโดยไม่ทำงานตามลำพัง ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น 4. เป็นผู้ทำหน้าที่ประสานผลประโยชน์ บริการแก่บุคคลผู้อื่นทุก ๆ คนในการที่จะช่วยให้ เขาดำเนินงานต่าง ๆ ในการให้การศึกษาได้ผลและมีประสิทธิภาพมากที่สุด 5. เป็นผู้เสียสละทุกอย่างเพื่อให้การศึกษาแก่ประชาชนและเพื่อให้สังคมดีขึ้น 6. เป็นผู้มีความสามารถส่งเสริมและสนับสนุนในการท างานเป็นทีม 7. เป็นผู้ศึกษาหาความรู้ ความสามารถ และมีความ

เข้าใจหลักสูตร กระบวนการจัดการ เรียนการสอน การแนะแนว การวัดผล และประเมินผล ตลอดจนสามารถจัดระบบการนิเทศศึกษา ภายในได้อย่างมีประสิทธิภาพ ค. ด้านมุทิตา 1. มีความกระตือรือร้น เป็นมิตร และมองโลกในแง่ดี 2. ประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ร่วมงานและผู้อื่น3. ต้องรู้จักยกย่อง ชมเชยผู้ร่วมงานที่ทำความดีตามความเหมาะสม 4. เผยแผ่ผลงานที่ดีของผู้ร่วมงานทุกคน 5. ชื่นชมผลงานการปฏิบัติงานของบุคคลอื่นด้วยความบริสุทธิ์ใจ 6. เป็นกำลังใจให้ผู้ร่วมงานที่ประสบความสำเร็จในงานที่ได้รับการมอบหมาย ง. ด้านอุเบกขา 1. มีความเฉลียวฉลาดมีไหวพริบทันคน 2. มีความสามารถรอบด้าน 3. มีความเชื่อมั่นในตัวเองไม่โลเล 4. มีกำลังกายและพลังลังประสาทมั่นคง 5. มีความเด็จเดียวในการตัดสินใจ 6. มีความยุติธรรม มีเหตุผลและวางตัวเป็นกลางอย่างสม่ำเสมอ 7. ซื่อสัตย์ต่อตนเอง หน่วยงานและผู้อื่น 8. เฉลียวฉลาดแต่ไม่อวดฉลาด 9. กล้าหาญทั้งกายและใจ กล้าเผชิญกับเหตุการณ์ร้อนหรือด่วน สามารถควบคุมจิตใจ ตนเองได้ กล้าตัดสินในเมื่อใจชั่งว่าถูกต้องและยืนหยัดอย่างไม่สะทกสะท้าน 10. มีความคิดริเริ่ม ทำให้งานต่าง ๆ ก้าวหน้าอยู่เสมอ เป็นผู้ที่สำรวจตนเองและพัฒนา หน้าที่ของตนเองได้ดีอยู่เสมอ คิดและวางแผนการงานไว้ล่วงหน้า 11. มีความยุติธรรม เมื่อผู้น้อยเกิดความรู้สึกว่า ไม่ได้รับความยุติธรรม เมื่อนั้นขวัญของ เขาจะเสื่อมลงทันที อย่างไรก็ดีอย่าแสดงความใกล้ชิดกับใครจนออกนอกหน้า 12. วางตัวดี การประพฤติปฏิบัติให้ประทับใจแก่ผู้น้อย แต่งกายสะอาด 1.3 ปฏิบัติงานอย่างเป็นทีม ให้ทำงานแทนกันได้ ดังนั้นคุณสมบัติของบุคลากรที่ดีนั้น จะส่งผลให้การบริหารงานเป็นไปด้วยดี

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษาใดสามารถนำไปปฏิบัติอย่างครบถ้วนจะถือได้ว่าเป็น ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความสมบูรณ์ในหลักพรหมวิหาร 4 ในขณะเดียวกัน ผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องนำเอาหลักพรหมวิหาร 4 ด้าน อุเบกขา มาใช้ในการบริหารงาน ปฏิบัติต่อผู้ร่วมงานทุกคน เสมอภาพกันด้วยความยุติธรรมอีกอย่าง หนึ่ง ผู้บริหารต้องรู้เท่าทันของผู้ร่วมงานทุกคน และในบางสถานการณ์ จำเป็นต้องวางเฉยเป็นกลาง รู้เท่าทัน สรุปพรหมวิหาร หมายถึง หลักธรรมคำสั่งสอนอีกข้อหนึ่งในทางพระพุทธศาสนาอันเป็น หลักข้อปฏิบัติเพื่อยึดเหนียวจิตใจของมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันในสังคมซึ่งแสดงออกในด้านความรัก ความ ปรารถนาดีให้ทุกคนมีความสุข มีจิตใจสงสารเอื้อเฟื้อช่วยเหลือผู้อื่น ร่วมทั้งสรรพสัตว์ทั้งปวงให้พ้น ทุกข์ ส่วนในด้านจิตใจ พลอยยินดีกับคนที่เขาได้ดีมีความสุข ด้านการแสดงออกความยุติธรรม ความ เที่ยงตรง ปราศจากความลำเอียง ด้วยรักและชังใคร ผู้มีพรหมวิหารธรรมนั้น จิตใจย่อมพบแต่ความ เยือกเย็นผาสุกทั้งกายและใจของตนเอง และผู้อื่นสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาควรแสดงออกต่อ ผู้ใต้บังคับบัญชา ถึงการมีเมตตากรุณา อุเบกขา ก่อให้เกิดศรัทธาแก่ครู เพื่อนร่วมงาน ชุมชน ตลอด การบริหารงานบุคคลด้วยความเป็นธรรม วางระบบและวิธีการให้คุณให้โทษ ให้รางวัลด้วยความเป็นธรรม

เอกสารอ้างอิง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม,* พิมพ์ครั้งที่ 16 กรุงเทพฯ: เอส.อาร์. พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์จำกัด, 2551).

ปัญญานันทภิกขุ (ปั่น ปญฺญานนฺโท), (2541). หน้าที่ของคน (ฉบับสมบูรณ์), กรุงเทพฯ: ธรรมสภา,

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม*, หน้า 125.

สมหวัง วิทยาปัญญานนท์, *บริหารด้วยสัปปุริสธรรม,* [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http//budmgt,com/budman/bmo1/goodman.html [25 มกราคม 2567].

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), (2542). *พุทธธรรม,* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

การเสริมสร้างสันติภาพตามแนวพระพุทธศาสนา

EMPOWERING A PEACE ACCORDING TO BUDDHISM

[1]พระครูปริยัติพุทธิคุณ (ยืน ภูมุงคุณ), [2]พระปลัดภัครวัฒน์ สีลเตโช (โพนสิงห์) และ [3]จุฑารัตน์ ญาณสถิตย์

[1]Phrakrupariyatthikhun (Yuen Phumungkhun),

[2]PhraPalad Pakrawat Silatejo (Phonsing) and [3]Jutarat yansathit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

aom5558@hotmail.com

Received: August 28, 2024; **Revised**: November 9, 2024; **Accepted**: December 25,2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดและแนวทางในการเสริมสร้างสันติภาพของพระพุทธเจ้าอันเป็นพุทธสันติวิธีพร้อมกับนำเสนอแนวทางและขั้นตอนการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อก่อให้เกิดสันติภาพในเรื่องอื่นๆ สันติภาพเป็นเรื่องของมนุษย์ผู้มีปัญญาที่ต้องการใช้เหตุผลเข้าแก้ปัญหาที่เกิดจากความขัดแย้งทั้งในระดับปัจเจกชนด้วยกันหรือในระดับรัฐกับรัฐ แนวทางการสร้างสันติภาพที่พระพุทธศาสนามอบแก่ชาวโลกคือ ไตรสิกขา ที่มีกระบวนการอันสำคัญ ดังนี้ ศีลอันประกอบด้วยการควบคุมพฤติกรรมตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่นทั้งกายและวาจา สมาธิคือการฝึกจิตให้ได้พบกับความสุขขั้นสูงคือฌานสุขอันเป็นสันติภาพภายใน และสุดท้ายได้แก่ปัญญา คือการฝึกเจริญปัญญาเพื่อให้รู้และเข้าใจตามความเป็นจริงว่า ชีวิตมนุษย์เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันจึงควรอยู่ร่วมกันด้วยเมตตาและความเอื้ออาทรต่อกัน ดังนั้นการเสริมสร้างสันติภาพตามแนวพระพุทธศาสนาจึงมุ่งเน้นการเดินทางสายกลาง หรือ มัชฌิมาวิถี ซึ่งเป็นหนทางนำไปสู่สันติ ในทางพระพุทธศาสนา คือ การเดินตามหนทางสู่อริยมรรคมีองค์แปดประการ ที่

---

[1] อาจารย์ ดร. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

[2] อาจารย์ ดร., หน่วยวิทยบริการจังหวัดกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

[3] รองผู้อำนวยการ, โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญวัดกลาง จังหวัดกาฬสินธุ์

ยึดแนวทางปฏิบัติเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งด้วยปัญญา เพื่อให้การดำเนินชีวิตดำรงอยู่ในศีลธรรม โดยเริ่มจากสัมมาทิฐิ คือ การเห็นชอบ เข้าใจในสิ่งที่ถูกต้องและดีงาม สันติจึงต้องเริ่มจากภายในเป็นสำคัญ

คำสำคัญ : สันติภาพ; พระพุทธศาสนา; การเสริมสร้างสันติภาพตามแนวพระพุทธศาสนา

Abstract

The objective of this article is to present the concept and approach of This study presents an analysis of the plan of action for making peace found in the story of Buddha as a Buddhist means for achieving peace and its implications for making peace in similar cases. Peace is an endeavour in which human beings, who possess intellect, employ reason to overcome conflicts among both individuals and states. The way to achieve peace that Buddhism gives to the world is a process called ‘the Threefold Training:’ training in higher morality, which consists in controlling one’s speech and action so as not to harm others; training in higher mentality, which consists in the mental-control practice leading to the high meditative state of equinaminity, in which one experiences all pervading inner peace; and training in higher wisdom, which consists in developing insight to comprehend the truth that all human beings are related to each other, and thus should live together with loving kindness and compassion. A Buddhist peace making that focuses on the middle way or to be the way which brings to peace. For Buddhism is the path into the Noble Eightfold Path by holding the practice for appearing enlightenment by wisdom. For moving on into moral. By beginning from Right View to be make the good thing and good understanding. Peace has to start from inner.

Keywords : Peace; Buddhism; Empowering a peace according to Buddhism

บทนำ

สันติภาพเป็นความต้องการของมนุษย์ในทุกยุคทุกสมัย แต่สันติภาพในโลกใบนี้ก็ยังไม่เคยเกิดขึ้นอย่างถาวรเสียที ดูได้จากเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 1 ยุติลง ทุกประเทศต่างหวาดกลัวต่อภัยสงครามและพยายามสร้างสรรค์สันติภาพร่วมกัน แต่ 20 ปีต่อมา สงครามโลกครั้งที่ 2 ก็เกิดขึ้นอีก ระเบิดปรมาณูที่ทำลายล้างเมืองฮิโรชิมา ประเทศญี่ปุ่น ทำให้ทุกประเทศหวาดหวั่นพรั่นพรึงต่อสงคราม จึงเกิดการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติขึ้น ด้วยหวังว่าสันติภาพจะเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์

แต่สงครามที่เกิดขึ้นในเวลาต่อมา เปลี่ยนรูปแบบจากการใช้กำลังทหารและอาวุธสู้รบกันเป็นสงครามเย็น คือการแข่งขันกันสะสมกำลังอาวุธ กำลังทางเศรษฐกิจแทน เพื่อขัดขวางการขยายอำนาจของกันและกัน ยิ่งส่งผลให้เกิดความขัดแย้งและความรุนแรงในระดับต่างๆ ไปทั่วโลกมากขึ้น จวบจนถึงปัจจุบันถึงแม้ว่าความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี จะทำให้โลกเกิดการพัฒนาเติบโตไปในด้านวัตถุอย่างก้าวกระโดด มีการคมนาคม การติดต่อสื่อสารถึงกันได้ทั่วโลกอย่างไม่มีพรมแดน แต่ปัญหาความมั่นคงทางด้านสันติภาพ ยังไม่เกิดเสถียรภาพขึ้นในโลก และที่สำคัญองค์การสหประชาชาติ มีความพยายามดำเนินการตามแนวทางการเสริมสร้างสันติภาพในระดับโลก โดยได้กำหนดระเบียบวาระเพื่อสันติภาพ (Agenda for Peace)โลก ด้วยมาตรการหลัก 3 ประการ (กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, ออนไลน์) คือ 1) ใช้การทูตเชิงป้องกัน (Preventive Diplomacy) เน้นการป้องกันไม่ให้เกิดข้อพิพาทหรือควบคุมไม่ให้ข้อพิพาทขั้นต้นลุกลามไปเป็นความขัดแย้งที่รุนแรง 2) การทำให้เกิดสันติภาพ (Peacemaking) การนำคู่ขัดแย้งมาตกลงร่วมกัน โดยเน้นช่องทางการเจรจาหารืออย่างสันติ เช่น การไกล่เกลี่ย และ 3) การรักษาสันติภาพ (Peacekeeping) การส่งกองกำลังสหประชาชาติเข้าไปดูแลสถานการณ์ในพื้นที่ที่มีการทำสงครามสู้รบกัน โดยทุกฝ่ายเห็นชอบ ซึ่งเป็นวิธีที่สามารถนำไปสู่การป้องกันสถานการณ์ไม่ให้ลุกลามบานปลาย และช่วยทำให้เกิดสันติภาพดังกล่าวข้างต้นได้ด้วยนอกจากนี้ สหประชาชาติยังริเริ่มแนวความคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างสันติภาพ (peacebuilding) ขึ้น เพื่อส่งเสริมสันติภาพระยะยาวในพื้นที่ที่เคยมีความขัดแย้งและป้องกันไม่ให้ความขัดแย้งปะทุขึ้นมาอีก โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการฟื้นฟูโครงสร้างสถาบันของรัฐ การสร้างความปรองดองและส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของสถาบันและบุคลากรของประเทศ ซึ่งเป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่การแก้ไข ความขัดแย้งที่ต้นเหตุ อาทิ ความยากจน การจัดการและจัดสรรทรัพยากรที่ไม่เป็นธรรม ปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน

ส่วนในภาคศาสนาต่างๆที่สำคัญในโลกอธิบายถึงสันติภาพไว้ว่าในหลักธรรมคำสอนของทุกศาสนาต่างมีจุดร่วมอย่างเดียวกันคือการพยายามแนะนำมนุษย์และสังคมให้สร้างสันติภาพให้เกิดภายในจิตใจก่อน เพื่อเป็นพื้นฐานในการสร้างสันติภาพภายนอก สิ่งสำคัญคือศาสนิกชนของแต่ละศาสนาต้องเข้าถึงหัวใจหรือแก่นแท้ของศาสนาที่ตนนับถือให้ได้เพื่อแปรสภาพจิตใจให้เกิดสันติภาพภายในตน ซึ่งเป็นพลังที่สำคัญยิ่งในการขับเคลื่อนกระบวนการแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ต่าง ๆ และสร้างสันติภาพภายนอกให้เกิดขึ้นในสังคมตลอดถึงการดำรงรักษาสันติภาพไว้ให้ยั่งยืนต่อไป โดยเฉพาะที่สำคัญพระพุทธศาสนาได้แบ่งสันติภาพออกเป็น 2 อย่าง ได้แก่ สันติภาพภายในและภายนอก โดยสันติภาพภายใน หมายถึง การที่สภาวะจิตได้บรรลุพระนิพพาน ซึ่งเป็นสันติภาพที่แท้จริงและสูงสุดในพุทธศาสนา ซึ่งเกิดขึ้นจากการฝึกฝนอบรมพัฒนาตนตามหลักไตรสิกขา และสันติภาพภายนอก หมายถึง ความอยู่ดีมีสุขของประชาชน ของสังคม หรือของทั้งโลก ซึ่งเป็นภาวะที่ทุกคนมองเห็นรับรู้ได้เป็นภาวะที่เกิดขึ้นจากการที่สังคมมีความสงบเรียบร้อย ไม่มีการรบราฆ่าฟัน ไม่มีสงคราม อยู่ร่วมกันโดยไม่เบียดเบียน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546)

บทความนี้ผู้เขียนมีความประสงค์ที่จะนำเสนอแนวคิดและแนวทางในการเสริมสร้างสันติภาพของพระพุทธเจ้าอันเป็นพุทธสันติวิธีพร้อมกับนำเสนอแนวทางและขั้นตอนการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อก่อให้เกิดสันติภาพในเรื่องอื่นๆ ซึ่งการปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธองค์โดยหลักธรรมหลากหลายที่เอื้อต่อการสร้างสันติภาพและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ทฤษฎีสันติภาพ

สันติภาพ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า peace ซึ่งพจนานุกรมฉบับ Oxford Advanced Leaner's Dictionary (Oxford University, 2005) ให้ความหมายไว้ 3 นัย ได้แก่ 1) สันติภาพ หมายถึง สถานการณ์หรือช่วงเวลาที่ประเทศหรือพื้นที่หนึ่ง ๆ ไม่มีสงครามหรือความรุนแรง (a situation or a period of time in which there is no war or violence in a country or an area) 2) ภาวะแห่งความสงบเงียบ (the state of being calm or quiet) และ 3) ภาวะแห่งการดำรงชีวิตอย่างมีมิตรภาพโดยปราศจากข้อโต้แย้ง (the state of living in friendship with somebody without arguing) ส่วนภาษาไทยพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตให้ความหมายของคำว่า สันติ หรือ สันติภาพ หมายถึง ความสงบ ส่วนอีกความหมายหนึ่ง หมายถึง ความสุข เมื่อนำความหมายทั้งสองมารวมเข้าด้วยกัน ทำให้ความหมายของสันติภาพ คือ ความสงบสุข (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) ความหมายของสันติภาพ มีความแตกต่างกันไปตามทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และการมองปัญหาสังคมที่เชื่อมโยงกับสันติภาพ ความหมายหนึ่งอาจได้รับการยอมรับจากคนกลุ่มหนึ่ง แต่อาจไม่เป็นที่ยอมรับของคนกลุ่มอื่นก็ได้ ขึ้นอยู่กับแนวทางการมองปัญหาที่เน้นความสำคัญของปัจจัยในการเกิด และการแก้ไขสันติภาพที่แตกต่างกันในระดับบุคคลกับระดับโครงสร้าง บางกลุ่มพิจารณาปัญหาสันติภาพจากแง่มุมที่ว่า แท้จริงแล้วปัญหาในระดับโครงสร้างมิได้แยกจากระดับบุคคล จึงกล่าวได้ว่า สันติภาพ หมายถึง ภาวะแห่งความสงบ ซึ่งมีความหมายในระดับแคบก็ได้ กล่าวคือ มุ่งถึงความสงบสุขในระดับปัจเจก และในความหมายที่กว้าง กล่าวคือความสงบสุขในระดับสังคม อาจหมายถึงสังคมในระดับแคบ เช่น ระดับครอบครัว หรือกว้างออกไปกว่านั้น คือ ในระดับประเทศ หรือระดับโลก แต่ไม่ว่าจะเป็นในระดับใด แก่นแท้ของสันติภาพก็คือความสงบสุข ซึ่งเป็นสภาวะที่ผู้คนสามารถใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุข โดยปราศจากการเบียดเบียนกันด้วยวิธีการต่างๆ นั่นเอง

จุดเริ่มต้นของทฤษฎีสันติภาพ โดยเป็นทฤษฎีที่ยอมรับว่าสงครามในฐานะมาตรการหนึ่งในการรักษาสันติภาพการแสวงหาคุณูปการจากทฤษฎีเพราะมีประโยชน์ต่อการสร้างทฤษฎีสันติภาพ จึงจำเป็นต้องศึกษาทฤษฎีสงครามให้เข้าใจ เพราะทฤษฎีสันติภาพมีลักษณะบางอย่างสอดคล้องกับทฤษฎีสงครามในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างเป้าหมายกับวิธีการของทฤษฎีสันติภาพ 3 ประเด็น ได้แก่ สันติภาพไม่ใช่การยุติสงคราม การทำสงครามเป็นการศึกษาเฉพาะเรื่องกลยุทธ์วิธีการเท่านั้น และสงครามเป็นเรื่องของการกระทำในสภาพการขัดแย้ง เครื่องมือสำหรับการสร้างสันติภาพ สามารถจำแนกตามภารกิจ ดังนี้ การทูตแบบถาวร วิธีการจัดการกับความขัดแย้งแบบไม่เป็นทางการ มาตรการทางการทหาร มาตรการทางเศรษฐกิจและสังคม การพัฒนาทางการเมืองและมาตรการทางการบริหารจัดการ มาตรการความยุติธรรมและกฎหมายและมาตรการการสื่อสารและการศึกษา แนวทางสังคมนิยมเป็นความหวังใหม่แห่งสันติภาพ

แสดงออกมา 2 ลักษณะ คือ แสดงออกทางความสิ้นหวัง กับปฏิกิริยาของประชาชนมีแนวโน้มจะส่งเสริมการเกิดกระแสมิจฉาทิฐิและโมหะจริต ยึดมั่นในแนวคิดของตนโดยไม่สนใจใคร การจัดระเบียบทางเศรษฐกิจเพื่อสันติภาพ เกิดจากการประชุมสำคัญที่เกิดขึ้นโดยกลุ่มนักวิชาการและนักธุรกิจ มีข้อสรุป 2 ประเด็น ได้แก่ จุดจำกัดของการเจริญเติบโต (The Limits to Growth) กับจุดเปลี่ยนของมนุษย์ (Mankind at the Turning Paint) ทางกฎหมายและการเมืองให้ความสำคัญของสันติภาพและต้องการให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติตามกฎหมาย เช่น กรณีเกิดข้อพิพาททางกฎหมาย อาจใช้ระบบและบุคลากรที่เป็นทางการ ทางกฎหมายและทนาย เช่น ศาล ฯลฯ เป็นต้น กระบวนการการสร้างสันติวิธีมี 2 ขั้นตอน คือ พยายามป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งขึ้นพยายามแก้ไขความขัดแย้งและรักษา เยียวยาภายหลังความขัดแย้งสิ้นสุดลง โดยสามารถสรุปทฤษฎีสันติภาพและสันติวิธี ที่สำคัญของโลก (ศรีมงคล เทพเรณู, 2555) ได้ดังนี้

1. ทฤษฎีสันติภาพของอาดัม เคิร์ล เสนอวิธีศึกษาสันติภาพ โดยการพิจารณาความสัมพันธ์ที่ไม่สันติและความสัมพันธ์ที่สันติ

2. ทฤษฎีสันติภาพของโยฮัน กัลตุง ได้เสนอทางเลือกใหม่ให้กับสังคม คือ สิ่งที่เรียกว่าสันติภาพเชิงโครงสร้าง โดยได้ตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับสันติภาพ เพราะเป็นสันติภาพในสังคมให้ศึกษาในแง่ของศาสนาและพื้นฐานความต้องการของมนุษย์ เช่น ต้องการดำรงชีวิต ต้องการความเป็นอยู่ที่ดี เป็นต้น

3. ทฤษฎีสันติภาพของท่านพุทธทาสภิกขุ ให้ความสำคัญของสันติภาพ เพราะครอบครัวต้องการสันติภาพ จำแนกสันติภาพเป็นระดับบุคคล ระดับสังคมและระดับโลก ประกอบด้วยด้านสังคม ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ ด้านวัตถุ และด้านจิตใจ จะเห็นว่าจากทักษะเรื่องสันติภาพของพระธรรมปิฎกมุ่งเน้นการสร้างสันติภาพจากภายในอันเป็นหลักสำคัญทางพระพุทธศาสนา ให้สำรวจกิเลสของมนุษย์ ซึ่งเป็นเรื่องภายในและเป็นบ่อเกิดจากการขาดสันติภาพภายในจิตใจ โดยแนวทางการส่งเสริมสันติภาพตามแนวท่านพุทธทาสภิกขุ จัดว่าเป็นทางเลือกสำหรับมนุษย์ 2 ส่วน คือ ปัจเจกบุคคลกับส่วนของสังคม โดยแนวทางส่งเสริมปัจเจกบุคคล คือ ส่งเสริมให้มีการศึกษาดีถูกต้องสมบูรณ์ ทั้งด้านวิชาชีพ ศีลธรรมที่ถูกต้อง ส่วนทางด้านส่งเสริมทางสังคม ให้มีระบบเศรษฐกิจที่ถูกต้องมีการศึกษาที่ถูกต้อง สำหรับด้านเศรษฐกิจการเมืองหรือเศรษฐศาสตร์เป็นความพยายามของมนุษย์ที่จะค้นหา สร้างรูปแบบ การดำเนินชีวิตแม้แต่การปรองดอง (Hamony) ทั้งกายและใจ ในปัจจุบันที่มีการค้นพบวิถีชีวิตแบบใหม่ที่เน้นด้านคุณธรรมในการสร้างความมั่นคง พิทักษ์ประโยชน์ เกิดกระแสการค้นคว้าวิถีชีวิตด้านการผลิตแบบใหม่เรียกว่า “สังคมนิยม” ที่มีผลมาจากการแสดงออกทางสิ้นหวังกับกระแสมิจฉาทิฐิ โมหะจริต ยึดมั่นในความคิดของตนจึงเกิดการต่อต้านและต้องการเอกภาพในวิธีการและแนวทางการดำเนินชีวิตในประเทศสังคมนิยม

ส่วนแนวความคิดของสมาคมนักการศึกษานานาชาติเพื่อสันติภาพของโลก (NGO ของUN) วิเคราะห์สันติภาพออกเป็น 9 ระดับ ได้แก่ สันติภาพภายในบุคคล ระหว่างบุคคล หมู่คณะ และภายในเผ่าพันธุ์ ฯลฯ เป็นต้น ดังนั้นจากทฤษฎีสันติภาพข้างต้นนั้น การสร้างสันติภาพ คือ การปรับเปลี่ยนความ

ขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์และสร้างสภาพแวดล้อมเพื่อสันติภาพ การสร้างสันติภาพทำให้โลกมีความปลอดภัย เพราะฉะนั้นการศึกษาสันติภาพ จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยทางจิตวิทยาเข้ามามีส่วนร่วม เพราะธรรมชาติในการสร้างมนุษย์ให้มีความแตกต่าง เนื่องจากจิตวิทยา คือ วิชาที่ศึกษาพฤติกรรมหรืออาการกระทำต่างๆ ของมนุษย์และสัตว์ เกี่ยวกับพฤติกรรมปรุงแต่ง ซึ่งพฤติกรรมเหล่านั้นจะถูกการควบคุมและจำกัดโดยสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว มนุษย์มีความเชื่อ คือความเชื่อมโยงโดยอัตนัยของบุคคลระหว่างที่หมายของความเชื่อกับลักษณะคุณสมบัติ

ส่วนองค์การสหประชาชาติได้ให้ความสำคัญกับ “สันติภาพ” โดยให้ความหมายความสำคัญของสันติภาพไม่ใช่เพียงแค่ความสงบหรือไร้สงคราม แต่ “สันติภาพ” ยังหมายถึงสังคมที่มีการพัฒนาความเป็นธรรม ไม่มีความเหลื่อมล้ำในภาวะไร้สงคราม ผู้คนไม่ได้สู้กันด้วยอาวุธ แต่ยังคงมีความรุนแรง ไม่เป็นธรรมในสังคม ทำอย่างไรที่จะปรับเปลี่ยนความรุนแรงเหล่านั้น ให้กลายเป็นกระบวนการสร้างสันติภาพเชิงบวก เอื้อให้ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเสมอภาคดังที่ดัชนี Global Peace Index หรือ GPI (Institute for Economics & Peace, Online) แสดงให้เห็นว่าจำต้องมองจาก 3 มุมของกลุ่มปัจจัยบ่งชี้เหล่านี้ 1) ความปลอดภัยและความมั่นคงในสังคม (Societal safety and security) ได้แก่ ระดับความผิดทางอาญาที่เป็นที่รับรู้กันในสังคม, จำนวนผู้ลี้ภัยและผู้พลัดถิ่นภายในประเทศต่อจำนวนประชากรทั้งหมด (%), การเมืองมีเสถียรภาพ/ไม่มีเสถียรภาพ, ระดับการสร้างความหวาดกลัวที่กระทำโดยรัฐ (Political Terror Scale อาทิ หลักนิติรัฐ การคุมขังผู้ที่ทำกิจกรรมทางการเมือง การบังคับให้สูญหาย), ผลกระทบจากการก่อการร้าย, จำนวนฆาตรกรรมต่อประชากร 100,000 คน, ระดับอาชญากรรมที่ใช้ความรุนแรง/อุกฉกรรจ์, ความเป็นไปได้ของการประท้วงที่จะใช้ความรุนแรง, จำนวนการจำคุกคุมขังต่อประชากร 100,000 คน, และจำนวนเจ้าหน้าที่ด้านความมั่นคงภายในประเทศและตำรวจต่อประชากร 100,000 คน – ทั้งนี้ ยังมีองค์ประกอบที่นับรวมความรุนแรงในครอบครัว (domestic violence) และการฆ่าตัวตาย เป็นต้น 2) ความขัดแย้งภายในประเทศและระหว่างประเทศที่ยังดำเนินอยู่ (Ongoing domestic and international conflict) ได้แก่ จำนวนและระยะเวลาของความขัดแย้งภายในประเทศ, จำนวนการเสียชีวิตจากและความเข้มข้นของความขัดแย้งที่จัดตั้ง (organized conflict) ภายในประเทศ, จำนวน ระยะเวลา และบทบาทของความขัดแย้งจากภายนอก, และความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน และ 3) ยุทธาภิวัฒน์/การขยายอิทธิพลทางทหาร (Militarization) ได้แก่ ค่าใช้จ่ายทางการทหารต่อ GDP (%), จำนวนเจ้าหน้าที่ติดอาวุธต่อประชากร 100,000 คน, ปริมาณการถ่ายโอน/นำเข้า/ส่งออกอาวุธตามแบบ (conventional weapons), การผ่อนคลายมาตรการเข้าถึงอาวุธเล็กและอาวุธเบา, ศักยภาพของอาวุธหนักและอาวุธนิวเคลียร์, และภาระทางการเงินที่มีกับ UN Peacekeeping Mission สอดคล้องกับพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ที่ไม่เห็นด้วยกับนิยามสันติภาพที่คนทั่วไปมักมองว่า“สภาพไร้สงคราม ไม่มีความขัดแย้ง ไม่มีการรบราฆ่าฟัน เบียดเบียนกันรุนแรงอย่างที่เห็นได้ชัดเจน” ภาวะที่ไร้ความสงบสุขและขาดสันติ ยังคงดำรงอยู่ในรูปแบบอื่นๆ เช่น การเอารัดเอาเปรียบกันเพราะมุ่งผลประโยชน์ไร้การช่วยเหลือเกื้อกูล ดังนั้น “ภาวะขาดสันติภาพในโลกนี้ จึงมีหลายแบบ”และสามารถสรุปแนวคิดสันติภาพว่า 1) ปฏิบัติต่อทิฏฐิให้ถูกต้อง 2) ไม่นำความต่างศาสนามาแบ่งพรรคแบ่งพวก 3) สร้างจิตสำนึกใหม่ในการ

รวมกลุ่มของมนุษย์ 4) พัฒนาภาวะจิตใจที่ไร้พรหมแดน 5) ยอมรับความจริงสากลที่เป็นกลาง มีผลเสมอกันแก่ทุกคนและทุกศาสนาในโลก ด้วยหลักความเป็นมนุษย์ที่สากลคือ แผ่ความรู้สึกที่เป็นมิตร มีไมตรีด้วยความรักความปรารถนาประโยชน์สุขต่อทุกคนโดยไม่มีการแบ่งแยก 6) การยอมรับท่าทีอนุรักษ์สัจจะต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยเมตตา ต่อสัจธรรมด้วยปัญญา ศาสนามีคุณค่า ทำหน้าที่อำนวยประโยชน์สุขต่อมวลมนุษย์ และช่วยให้มนุษย์ได้เข้าถึงสัจธรรม คือ ความจริงซึ่งเป็นภาวะของชีวิต (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2538)

ปัญหาสันติภาพเป็นสิ่งที่มนุษย์ได้พยายามหาทางวิธีการ มาตรการแก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยความปรารถนาสร้างสรรค์สังคมสันติสุขพร้อมๆกัน จึงเกิดความพยายามใช้แนวทางต่อสู้แบบสันติวิธี 3 อย่าง ได้แก่ สันติวิธีในการสร้างประชาธิปไตยและเสรีภาพ และคนกลุ่มใดชอบใช้ความรุนแรง ฯลฯ เป็นต้น จึงมีการมอบรางวัลโนเบล คือ บุคคลที่มีผลงานในทางบุกเบิกความสัมพันธ์ที่ดีในการอยู่ร่วมกัน โดยให้มีสันติภาพเกิดขึ้นมีการปรองดองแบบประชาธิปไตย มีสิทธิมนุษยชนเท่าเทียมกัน อาทิเช่น ฌอง อองรี ดูนองค์ (Jean Henri Dunant) ผู้ก่อตั้งสภากาชาดและการประชุมเจนีวาสิทธิมนุษยชน นางอองซาน ซูจี ต่อสู้ไม่รุนแรงในการเรียกร้องประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนและบารัค โอบามา ใช้ความเข้มแข็งในการสร้างความเข้มแข็งให้กับการทูตระหว่างประเทศและความร่วมมือระหว่างผู้คนทั่วโลก ฯลฯ เป็นต้น

สรุปได้ว่าสันติภาพตามวิทยาการสมัยใหม่ หมายถึง สภาวะแห่งความสันติ การไม่มีสงคราม ไม่มีความรุนแรงเกิดขึ้นหรือการยุติความขัดแย้งให้สงบลง หรือหมายถึงสถานะแห่งความเงียบ หรือความสุขในตัวบุคคล ซึ่งความหมายแปรผันไปตามแต่ภูมิภาค วัฒนธรรม ศาสนา และการศึกษา โดยเน้นไปถึงสันติภาพภายนอก ที่เกี่ยวกับการรุกล้ำสิทธิเสรีภาพของบุคคลต่างเชื้อชาติ ต่างสีผิว ต่างวัฒนธรรม ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ความเป็นอยู่และเศรษฐกิจของคนในประเทศเดียวกัน สงครามเศรษฐกิจ และการขัดแย้งผลประโยชน์กันระหว่างประเทศ ซึ่งเกิดขึ้นอยู่ทั่วโลก วิธีการสร้างสันติภาพตามวิทยาการสมัยใหม่มุ่งเน้นไปที่การต่อต้านความไม่ยุติธรรม ต่อต้านการเอารัดเอาเปรียบ ต่อต้านความรุนแรง ต่อต้านความขัดแย้ง ต่อต้านสงคราม ต่อสู้รณรงค์เพื่อเรียกร้องให้เกิดสันติภาพทั้งในแง่สันติภาพของบุคคล ในสังคม ประเทศ และโลก

สันติภาพตามหลักพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นในโลกนี้นับ 26 ศตวรรษ มีหลักธรรมคำสอนเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนไปสู่วิถีอารยธรรมไปสู่การพัฒนาสันติภาพ โดยเริ่มที่การพัฒนาบุคคล ให้อยู่กับด้วยหลีกเว้นจากการเบียดเบียนกันด้วยกายวาจา มีท่าทีปรารถนาดีต่อกัน ด้วยไมตรีจิตมิตรภาพ มีความมุ่งมั่นสู้ปัญหา และมีปัญญาใคร่ครวญไตร่ตรองให้รอบด้านในการที่จะทำการทั้งหลาย โดยตระหนักว่าไม่ทำลายตน สังคม และสภาพแวดล้อม การที่ธรรมจะเข้ามาอยู่ในเนื้อตัวของผู้ปฏิบัติ นอกจากจะเป็นเพราะการมีจิตสำนึกในการฝึกหัดพัฒนาตนทั้งด้านศีล จิต และปัญญาของผู้ศึกษาเองแล้ว ส่วนสำคัญก็เป็นเพราะพระปัญญาคุณของพระพุทธเจ้า ที่ทรงตรัสรู้ธรรมด้วยพระปัญญา แต่พระธรรมนั้นจะออกผลในทางปฏิบัติแก่พหูชน ก็เพราะ

อาศัยพระมหากรุณาธิคุณ ที่ทรงมีต่อสรรพสัตว์ จึงทรงนำพระธรรมนั้นมาแสดงแก่ชนจำนวนมาก และทรงบำเพ็ญเพื่อการให้ชนจำนวนมากได้ลิ้มรสอมตธรรมนี้ตลอดพระชนม์ชีพ ในทางปฏิบัติ ผู้คนในสังคมก็ควรอยู่กันในเมตตาไมตรี ไม่มุ่งทำร้าย ทำลายกัน โดยมีหลักเกณฑ์ขั้นต่ำ ให้มนุษย์รักษา สำรวมกายวาจา ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ละเมิดล่วงเกินสิทธิ์ของผู้อื่น เป็นต้น รวมเรียกว่า ในระดับกายวาจาก็สำรวม มีศีล เป็นเครื่องกำกับ การมีศีล เป็นเครื่องประกันในขั้นหนึ่งว่า มนุษย์อาจจะไม่เบียดเบียนกัน ด้วยกายเวลา แต่เพียงแค่ขั้นศีลนี้ ไม่พอสำหรับการจะสถาปนาสันติภาพได้ เพราะการมุ่งปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ และข้อปฏิบัติ จะทำให้รู้สึกแห้งแล้ง ไร้น้ำใจ ไร้ชีวิตชีวิต จึงต้องพัฒนาศึกษาลึกไปอีกขึ้น คือ เข้าไปถึงจิตใจ กล่าวคือ การฝึกหัดพัฒนาตนให้มีท่าทีปรารถนาดีต่อเพื่อร่วมโลก ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม การเห็นคุณค่าของธรรมชาติ ความสามารถในการสู้ปัญหา อดทน เข้มแข็ง ใฝ่รู้ ใฝ่สร้างสรรค์ มุ่งมั่นสู่เป้าหมาย ไม่ใจเสาะเปราะบาง ซึ่งรวมเรียกว่า พัฒนาตนด้านจิตใจ ทั้งการรักษาศีล และการมีท่าทีต่อเพื่อนมนุษย์ ต้องพยายามให้เกิดขึ้นพร้อมกับการพิจารณาเป็นคุณค่า ไตร่ตรองผลดีผลเสีย แล้วลงมือปฏิบัติ ด้วยความรู้ความเข้าใจ การที่ต้นเข้าไปเกี่ยวข้องหรือจะลงมือปฏิบัติกิจการใด ต้องทำด้วยความรู้ ความเข้าใจ ไม่ทำด้วยความลุ่มหลงมัวเมา ไปตามกระแสของความอยาก เมื่อมีความรู้แล้วก็ทำการด้วยความรู้นั้น รวมเรียกว่า พัฒนาตนด้านปัญญา จึงเห็นได้ว่าการพัฒนามนุษย์ในด้านศีล จิต และปัญญา เป็นการมุ่งไปสู่วิถีแห่งสันติภายใน กล่าวคือ เป็นวิถีทางอันประเสริฐเมื่อเข้าถึงความสุข เมื่อเกิดสันติภายในแล้ว ก็หวังในขั้นหนึ่งว่า ด้วยการถือคติเมตตาไมตรี สันติภาพจะแผ่ขยายออกไปสู่สังคมและโลกกว้าง ในทางปฏิบัติผู้ศึกษาจึงนำหลักคำสอนที่ทรงแสดงนั้นมาปฏิบัติให้เกิดผลอย่างจริงจัง เพื่อให้เข้าถึงสันติตามกำลังความสามารถด้วยความไม่ประมาท โดยมุ่งฝึกพัดพัฒนาตนในกายวาจา ไม่มุ่งทำร้ายผู้อื่น พัฒนาตนด้ายจิตใจให้มีท่าทีปรารถนาดีต่อเพื่อร่วมเกิดแก่เจ็บตาย มีความเข็มแข็ง มั่นใจ ใฝ่รู้ ใฝ่สร้างสรรค์ และพัฒนาตนด้านปัญญา มุ่งศึกษาด้วยมั่นพิจารณาให้เห็นความจริงของโลกและชีวิต เมื่อพัฒนาตนได้ครบกระบวนนี้แล้ว ก็หวังได้ว่าสันติจะเกิดขึ้นแก่ชีวิตและแผ่กว้างไปถึงโลกสืบไป (พระมหากฤษณะ ตรุโณ, 2551) ดังที่พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร) (2554) กล่าวถึงพุทธวิธีการสร้างสันติภาพในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในหนังสือ “พุทธสันติวิธี : การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง” ว่า สันติวิธีเป็นหลักการและเครื่องมือที่มนุษยชาตินำมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จัดการความขัดแย้งอันเนื่องมาจากผลประโยชน์ ข้อมูลความสัมพันธ์ ค่านิยม โครงสร้างที่ไม่สมนัยกัน ได้นำเสนอทางเลือกในการจัดการความขัดแย้ง จากเครื่องมือจัดการความขัดแย้งของโลกตะวันตกและหลักการพระพุทธศาสนาของโลกตะวันออกมาบูรณาการกับองค์ความรู้ เพื่อให้ได้แง่มุมมของความขัดแย้ง สันติวิธี และสันติภาพรอบด้านมากยิ่งขึ้น เพื่อสามารถเลือกใช้เครื่องมือ เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ความขัดแย้งปัจจุบัน โดยนำหลักและวิธีการที่ชอบธรรมอันเป็นจุดเด่นในพุทธศาสนานอกจากนี้ ยังได้กล่าวถึงศีล 5 และสันติวิธีไว้ในหนังสือ “พุทธสันติวิธี: การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง” ไว้ว่า ศีล 5 เป็นชุดแนวความคิดที่นำสันติสุขมาสู่ชุมขน สังคม และประเทศชาติ โดยมีเป้าหมายที่สันติภาพ และกล่าวถึง “พุทธสันติวิธี” ว่าเป็นวิธีการและเครื่องมือที่ทำให้เกิดความสงบกาย วาจา และใจ อันเป็นผลมาจากความรู้ ตื่น และเบิกบาน”

จากการมีศีลธรรมตามแนวปฏิบัติตามคำสอนพระพุทธศานา หรือแม้ความขัดแย้งก็เป็นการจัดการสันติวิธีเช่นกัน แต่ต้องเลือกใช้อย่างเหมาะสม

สันติภาพในพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น 2 อย่าง ได้แก่ สันติภาพภายใน และ ภายนอก โดย สันติภาพภายใน หมายถึง การที่สภาวะจิตได้บรรลุพระนิพพานซึ่งเป็นสันติภาพที่ แท้จริงและสูงสุดในพระพุทธศาสนา ซึ่งเกิดขึ้นจากการฝึกฝนอบรมพัฒนาตนตามหลักไตรสิกขา และสันติภาพภายนอก หมายถึง ความอยู่ดีมีสุขของประชาชนหรือของสังคมหรือของโลกทั้งหมด ซึ่งเป็นภาวะที่ทุกคนมองเห็น รับรู้ได้และเป็นภาวะที่เกิดขึ้นจากการที่สังคมมีความสงบเรียบร้อย ไม่มีการรบราฆ่าฟัน ไม่มีสงคราม อยู่กันโดยไม่เบียดเบียน (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546) สอดคล้องกับ พระพรหมบัณฑิต ได้กล่าวถึงโลกทัศน์ของชาวพุทธ คำว่า "สันติภาพ" หมายรวมทั้งสันติภาพภายในและสันติภาพภายนอก สันติภาพภายใน (อัชฌัตตสันติ) รู้จักกันโดยทั่วไปว่า "ความสงบใจ" หมายถึงสภาพจิตใจที่เป็นอิสระจาก ความคิดหรืออารมณ์ที่กระสับกระส่าย อึดอัดรำคาญ การบรรลุถึงบรมสันติภายใน จิตเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิตที่ดีในพระพุทธศาสนา สันติภาพภายในเป็นปัจจัยให้เกิดสันติภาพภายนอก สันติภาพภายนอกเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล บุคคลใดได้ชื่อว่ามีสันติภาพภายนอก ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นสามัคคีปรองดองกับมนุษย์ สันติภาพภายนอกยังครอบคลุมถึงสันติภาพระดับกลุ่ม ระดับชาติ และระดับโลก ดังนั้นสันติภาพภายในกับสันติภาพภายนอกจึงแยกกันไม่ออกต้องพัฒนาไปพร้อมๆ กันด้วยการควบคุมและทำลายรากเหง้าแห่งความขัดแย้ง 3 ประการคือ 1) ความปรารถนาในวัตถุกามและสิ่งปรนเปรอ (ราคะ) 2) ความโกรธและความเกลียด (โทสะ) 3) ความหลง หรือ ความเขลา (โมหะ) ความขัดแย้ง การทะเลาะวิวาท และสงคราม ล้วนมาจากรากเหง้าของความชั่วร้าย (อกุศลมูล) ทั้งสามประการนี้ (บ้านเมือง, ออนไลน์) จะเห็นได้ว่าการที่มนุษย์จะบรรลุถึงสันติภาพทั้งภายในและภายนอกดังกล่าว จึงต้องปฏิบัติตามหลัก “ไตรสิกขา” ซึ่งเป็นกระบวนการวิธีในการพัฒนามนุษย์ให้หลุดพ้นจากอำนาจของ ตัณหา มานะ ทิฐิ นั้น ไตรสิกขานี้ ได้แก่ การฝึกฝนพัฒนาคนในด้านพฤติกรรมภายนอกทางกายวาจา เรียกว่า ศีล การฝึกฝนพัฒนาคนในด้านจิตใจ เรียกว่า สมาธิ และการฝึกฝนพัฒนาคนในเรื่องของ ความรู้ความเข้าใจให้เข้าถึงความจริง เรียกว่า ปัญญา นอกจากนี้หลักธรรมคำสอนอีกประการหนึ่งที่สำคัญในพระพุทธศาสนาคือ เมตตาธรรม ซึ่งมนุษย์แต่ละบุคคลสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ โดยไม่จำกัดว่า บุคคลนั้นจะเป็นพุทธศาสนิกชนหรือไม่ก็ตาม เพื่อให้สันติภาพภายนอก คือ สังคมมีความสงบ เรียบร้อย ไม่มีการรบราฆ่าฟัน ไม่มีสงคราม อยู่กันโดยไม่เบียดเบียนเกิดขึ้นในโลกเมตตาธรรมนี้ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2546) อธิบายความหมายไว้ว่า เมตตามีความหมายในเชิงบวก คือ ความรัก ความปรารถนา ดี อยากให้ผู้อื่นประสบประโยชน์สุขหรืออยากทำประโยชน์สุขแก่เขา และการที่เมตตาธรรมเป็น หลักธรรมคำสอนที่สำคัญประการหนึ่งในพระพุทธศาสนานี้ ท่านได้อธิบายเหตุผลไว้ว่า สาเหตุที่ทำให้โลกไร้ซึ่งสันติภาพก็เพราะกิเลส 3 ประการ ได้แก่ ตัณหาคือความ อยากได้ในผลประโยชน์ มานะคือความต้องการยิ่งใหญ่ และทิฐิคือความเชื่อ ความเห็น ความยึดถือ ในแนวความคิด ลัทธินิยม อุดมการณ์ ศาสนา ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่อยู่ในใจของมนุษย์ที่ทำให้ มนุษย์ออกไปแสดงบทบาทต่างๆ มากมายในโลกและเป็นสาเหตุที่ลิดรอนหรือ

ทำให้โลกขาด สันติภาพ เพราะฉะนั้น การที่มนุษย์จะบรรลุถึงสันติภาพทั้งภายในและภายนอกดังกล่าว จึงต้องปฏิบัติตามหลัก “ไตรสิกขา” ซึ่งเป็นกระบวนการวิธีในการพัฒนามนุษย์ให้หลุดพ้นจากอำนาจของตัณหา มานะ ทิฐินั้น ไตรสิกขานี้ ได้แก่ การฝึกฝนพัฒนาคนในด้านพฤติกรรมภายนอกทางกายวาจา เรียกว่า ศีล การฝึกฝนพัฒนาคนในด้านจิตใจ เรียกว่า สมาธิ และการฝึกฝนพัฒนาคนในเรื่องของ ความรู้ความเข้าใจให้เข้าถึงความจริง เรียกว่า ปัญญา นอกจากนี้หลักธรรมคำสอนอีกประการหนึ่งที่สำคัญในพระพุทธศาสนาคือ เมตตาธรรม ซึ่งมนุษย์แต่ละบุคคลสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้โดยไม่จำกัดว่า บุคคลนั้นจะเป็นพุทธศาสนิกชนหรือไม่ก็ตาม เพื่อให้สันติภาพภายนอก คือ สังคมมีความสงบ เรียบร้อย ไม่มีการรบราฆ่าฟัน ไม่มีสงคราม อยู่กันโดยไม่เบียดเบียนเกิดขึ้นในโลกเมตตาธรรมนี้ เมตตามีความหมายในเชิงบวก คือ ความรัก ความปรารถนา ดี อยากให้ผู้อื่นประสบประโยชน์สุขหรืออยากทำประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น และการที่เมตตาธรรมเป็น หลักธรรมคำสอนที่สำคัญประการหนึ่งในพระพุทธศาสนานี้ เมตตาเป็นคุณธรรมที่เปิดจิตให้กว้างขวาง พ้นความเห็นแก่ตัว และขยายความรู้สึกที่ดีงาม ออกไปทั่วโลก แผ่ออกไปถึงสรรพสัตว์ เมื่อจิตพ้นจากความยึดติดในตัวตนและสิ่งที่จะเอา เป็นของตนก็พร้อมที่จะรองรับและเปิดโอกาสให้คุณธรรมอื่นๆ เจริญงอกงามขึ้นได้คือ พร้อมที่จะปฏิบัติคุณธรรมข้ออื่นๆ ได้อย่างจริงใจและเต็มที่ ซึ่งวิธีการสร้างเมตตาธรรมให้เกิดขึ้นในจิตใจนั้น พระพุทธศาสนาสอนให้นำชีวิตของตนเอง ไปเปรียบเทียบกับชีวิตของบุคคลหรือสัตว์อื่นๆ ว่า บุคคลตั้งใจค้นหาทั่วทุกทิศ ก็ไม่พบใครที่ไหน ซึ่งเป็นที่รักยิ่งกว่าตนเลย สัตว์เหล่าอื่นก็รักตนมากเช่นนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้น ผู้รักตนจึงไม่ ควรเบียดเบียนผู้อื่น หรือ สัตว์ทุกประเภท ย่อมสะดุ้งกลัวโทษทัณฑ์ สัตว์ทุกประเภท ย่อมรักชีวิต บุคคลนำตนเข้าไปเปรียบเทียบแล้ว ไม่ควรฆ่าเอง ไม่ควรใช้ให้คนอื่นฆ่า กล่าวคือ เมื่อเรารักตัวเอง คนอื่นก็รักตัวเขา เราไม่ปรารถนาให้ใครทำอย่างไรกับเรา คนอื่นก็ไม่ปรารถนาให้เราทำอย่างนั้นกับ เขา เราปรารถนาให้คนอื่นทำดีกับเราอย่างไร คนอื่นก็ปรารถนาให้เราทำดีกับเขาอย่างนั้น การที่ บุคคลแต่ละคนคิดถึงความจริงนี้อยู่เสมอ ๆ จะทำให้การคิดพูดทำของบุคคลแต่ละคนเป็นไปในทางสร้างสรรค์ ไม่เป็นการทำร้ายผู้อื่น ไม่เป็นการเบียดเบียนผู้อื่น เนื่องจากจิตใจเต็มเปี่ยมด้วย ความรู้สึกว่าสิ่งมีชีวิตทุกชนิดทั้งมนุษย์และสัตว์ต่างก็รักชีวิตของตนเองและต่างก็รักสุขเกลียดทุกข์ทั้งนั้น อีกทั้งยังเป็นเพื่อนร่วมชะตากรรมเดียวกันคือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ซึ่งทำให้ทุกชีวิตมี ความสัมพันธ์กันแนบแน่น ดังนั้น บุคคลที่มีเมตตาธรรม เกิดขึ้นในจิตใจจะไม่ประพฤติปฏิบัติตนหรือกระทำการใดๆ ก็ตามทั้งทางกายและวาจาที่อาจจะ ส่งผลทำให้บุคคลอื่นได้รับความทุกข์ ความเดือดร้อน และความวุ่นวาย ตลอดถึงการก่อให้เกิด ปัญหาวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ในสังคม ปัจจุบันสังคมโลกที่เต็มไปด้วยวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ทั้งทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ทำให้หลักธรรมคำสอนเรื่องเมตตา ยิ่งมีบทบาทสำคัญยิ่งขึ้น ในการนำไปใช้ ป้องกันมิให้สังคมเกิดวิกฤตการณ์เพิ่มขึ้นและแก้ไขวิกฤตการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นแล้ว โดยการที่ มนุษย์แต่ละบุคคลเมื่อจะดำเนินการกิจกรรมใดๆ ด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ย่อมจะระวังป้องกันมิให้ความทุกข์ ความเดือดร้อน ความวุ่นวายต่างๆ อันเป็นผลจากการกระทำ ของตนเองเกิดขึ้นแก่บุคคลอื่นและสังคม ตรงกันข้าม กลับต้องการให้ประโยชน์และสันติภาพ เกิดขึ้นแก่บุคคลอื่นและสังคม เนื่องจากพื้นฐานจิตใจของมนุษย์แต่ละ

บุคคลมีความรัก ความ ปรารถนาดี อยากให้ผู้อื่นประสบประโยชน์สุข หรืออยากทำประโยชน์สุขแก่เขานั่นเอง ด้วยเหตุนี้ สันติภาพภายนอกจึงเกิดขึ้นได้ด้วยเมตตาธรรม

นอกจากเมตตาธรรมแล้ว พุทธศาสนายังเน้นถึงปัญญาเพื่อการเข้าถึงความจริง ความจริงนั้นเป็นปฏิปักษ์กับความเกลียดชัง เพราะความเกลียดชังนั้นมีพื้นฐานอยู่การบิดเบือนความจริง ถ้าอยากจะทำให้ผู้คนเกลียดชังใครสักคน ก็จำต้องสร้างภาพคน ๆ นั้นให้เป็นตัวเลวร้ายประหนึ่งยักษ์มาร และเมื่อเกิดความเกลียดชังแล้ว เราก็ไม่เห็นเขาเป็นมนุษย์อีกต่อไป หรือไม่ก็เห็นแต่ความเลวร้ายของเขาเพียงส่วนเดียว ที่สำคัญคือความเกลียดชังนั้นเกิดขึ้นได้เพราะมองเห็นแต่ความแตกต่างของกันและกัน ทั้ง ๆ ที่มนุษย์เรานั้นมีความเหมือนยิ่งกว่าความต่าง ปัญญาช่วยให้เรามองพ้นอคติทางเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา สีผิว ประจักษ์ถึงความจริงว่ามนุษย์เรานั้นเป็นหนึ่งเดียวกัน แม้แต่คู่กรณีหรือ “ปฏิปักษ์” ก็มีความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกับเรา ปัญญาและเมตตาธรรมควรเป็นพื้นฐานของวัฒนธรรมแห่งสันติที่ชาวพุทธทั่วโลกควรร่วมมือกันสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้น โดยไม่เพียงทำกันในระดับละแวกบ้านหรือชุมชนเท่านั้น ดังที่มักเป็นมาในอดีตเท่านั้น หากควรให้ขยายไปในระดับประเทศและระดับโลก ที่แล้วมาชาวพุทธส่วนใหญ่มักพอใจที่จะสร้างสันติในระดับบุคคล ครอบครัว หรือละแวกบ้านเท่านั้น การกระทำดังกล่าวอาจใช้ได้ในบริบทของสังคมดั้งเดิมเมื่อศตวรรษที่แล้ว แต่ในยุคโลกาภิวัตน์ ที่ทุกอย่างส่งผลกระทบต่อกันไม่ว่าอยู่จุดใดของโลก ชาวพุทธจะต้องขยายบริบทแห่งงานสันติภาพให้กว้างขวางขึ้นจนถึงระดับประเทศและระดับโลก (พระไพศาล วิสาโล, ออนไลน์)

สรุปได้ว่า สันติภาพตามหลักพระพุทธศาสนา หมายถึง ความสุข สงบเย็น เป็นอิสระจากความทุกข์ มุ่งเน้นที่จิตใจมนุษย์อันเป็นสันติภาพภายใน ซึ่งมีพัฒนาการไปถึงขั้นสูงสุด คือนิพพาน เมื่อบุคคลเกิดสันติภาพภายในจิตใจได้แล้ว ก็สามารถนำไปช่วยสร้างสันติภาพภายนอกสู่สังคมต่อไป

บทสรุป

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งสันติ พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้นำในการสร้างสันติภาพ ทั้งภายนอกและภายใน ทรงเพียรพยายามออกจาริกเทศนาและฝึกสอนคนให้สร้างสันติภายในจิตใจ เพราะเมื่อคนมีสันติภายใน นอกจากตนเองจะมีความสุขเองแล้ว ก็จะไม่เป็นผู้รุกรานเบียดเบียนก่อให้เกิดความขัดแย้งและสงครามภายนอก แต่จะเป็นผู้เสริมสร้างสันติสุขให้แผ่ขยายออกไป และทรงแนะนำให้คนรักษาสันติภายนอก ด้วยการปฏิบัติถูกต้องในการอยู่ร่วมกัน มีความสัมพันธ์ที่ดี ไม่เบียดเบียนกัน แต่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ทรงส่งเสริมสงครามไม่ว่าในรูปแบบใด ๆ ในทางพระวินัย ได้ทรงบัญญัติไม่ให้พระภิกษุเข้าไปเกี่ยวข้องกับการสงคราม แม้แต่จะไปดูกระบวนทัพที่เขายกไปเพื่อจะทำสงครามกันก็ไม่ได้ สิ่งที่พระภิกษุจะยุ่งเกี่ยวได้ ก็คือ การกระทำในทางสันติ เมื่อชนต่างชาติต่างเผ่าจะทำสงครามกัน ถ้าอยู่ในวิสัยพระพุทธเจ้าจะทรงป้องกันยับยั้งไม่ให้เกิดสงครามนั้น ทรงสั่งสอนแนะนำให้ทุกคนมองเห็นและเคารพในคุณค่าของชีวิต ให้เปิดโอกาสแก่ชีวิตทุกชีวิตที่จะเจริญงอกงามในสันติสุข

เอกสารอ้างอิง

กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. *สันติภาพความมั่นคงและการลดอาวุธ: การรักษาและเสริมสร้างสันติภาพในกรอบสหประชาชาติ,* http://www.mfa.go.th/thai_inter_org/th/policy/6458/71949 B4.html

บ้านเมือง. *พระพรหมบัณฑิตชี้ สันติภาพภายใน เป็นปัจจัยให้เกิดสันติภาพภายนอก,* หนังสือพิมพ์ออนไลน์ ฉบับวันที่ 17 ตุลาคม 2563 https://www.banmuang.co.th/new/education/209576

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2538). *การศึกษาเพื่อสันติภาพ.* กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *วิถีสู่สันติภาพ.* กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สวย.

พระไพศาล วิสาโล. *พุทธศาสนาเพื่อสันติภาพ*, ปาฐกถาในการสัมมนาชาวพุทธนานาชาติหัวข้อ “Searching for a Bridge of Peace” ณ เมืองเกียวโต ประเทศญี่ปุ่น วันที่ 3 สิงหาคม 2548. https://www.visalo.org/article/budBudperSanti.htm

พระมหากฤษณะ ตรุโณ. (2551). *พระพุทธศาสนากับการสร้างสันติภาพโลก.* https://www.mcu.ac.th/article/detail/14299

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร). (2554). *พุทธสันติวิธี : การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง.* กรุงเทพมหานคร: 21 เซนจูรี่.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. 2542.* กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์ พับริเคชั่น.

ศรีมงคล เทพเรณู. (2555). *สันติภาพศึกษา.* กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.

Institute for Economics & Peace. *Global Peace Index 2021: Measuring Peace in a Complex World*, Sydney, June 2021. http://visionofhumanity.org/reports. Oxford University,

Oxford University. (2005). *Oxford Advanced Leaner’s Dictionary.* 7 edition. USA: Oxford University Press.

สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ตามแนวพระพุทธศาสนา

SOCIAL WORK BASED ON BUDDHISM

[1]สริญญา มารศรี

[1]Sarinya Marasri

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Sarinya_Marasri@hotmail.com

Received: August 28, 2024; **Revised**: November 9, 2024; **Accepted**: December 25,2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดและแนวทางในการปฏิบัติว่าด้วยสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ตามแนวคำสอนในพระพุทธศาสนาและหลักการที่สำคัญของงานสังคมสงเคราะห์ จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่ามีแนวคิดที่สอดคล้องกันอยู่มาก คำสอนในพระพุทธศาสนาที่นำไปใช้ได้ดีในงานสังคม สงเคราะห์มีหลายประการ ปรัชญาพื้นฐานของงานสังคมสงเคราะห์ ซึ่งเน้นที่การช่วยเหลือบุคคลให้พัฒนาจนกระทั่งสามารถช่วยตนเองได้นั้นก็สอด คล้องกับคำสอนในพระพุทธศาสนา ที่ให้บุคคลฝึกตนเพื่อให้เป็นที่พึ่งของตนเองได้ นอกจากนี้คำสอนในพระพุทธศาสนา และหลักการของงานสังคมสงเคราะห์ที่ตรงกัน คือปัจเจกภาพของบุคคล การยอมรับศักดิ์ศรีของมนุษย์ การไม่ตำหนิติเตียน การให้บุคคลตัดสินใจด้วยตนเอง และการให้ผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือมีส่วนร่วม เป็นต้น

คำสำคัญ : สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ม พระพุทธศาสนา

[1]อาจารย์, ดร.,หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Abstract

The objective of this article is to present the concept and approach of the ideology of Buddhism and social work concepts are compatible in many ways. Buddhist teachings that can very well be used to reinforce the practice of social work emphasises self dependency and the state of mind of a person in the process of helping him to solve his problem. Both Buddhist doctrines and social work principles reassures a clients's individuality, dignity, confidentiality, self-determination, and participation.

Keywords : Social work, Buddhism

บทนำ

การสงเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกันมีปรากฏในสังคมมาตั้งแต่โบราณ โดยเริ่มจากการช่วยเหลือกันภายในครอบครัว ภายในหมู่ญาติมิตร เป็นต้น ต่อมาพระพุทธศาสนาศาสนาโดยตัวแทน คือ วัดเข้ามีบทบาทด้วย เมื่อสังคมสลับซับซ้อนขึ้น เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เช่น การปฏิวัติอุตสาหกรรม การเปลี่ยนจากระบบเกษตรกรรมมาเป็นระบบอุตสาหกรรม เป็นต้น ซึ่งมีผลกระทบต่อโครงสร้างทางสังคม และรูปแบบในการดำเนินชีวิต รวมถึงค่านิยมและบรรทัดฐานต่างๆ อันนำไปสู่ความยุ่งยากของปัญหาสังคม โดยเฉพาะสังคมแบบอุตสาหกรรม

สภาพสังคมในปัจจุบัน วิถีชีวิตของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้เพราะสภาพแวดล้อมทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว คนต้องต่อสู้ ดิ้นรน เพื่อความ อยู่รอด เผชิญปัญหามากมายทั้งปัญหาส่วนตัวและสิ่งแวดล้อม การช่วยเหลือจากเพื่อนมนุษย์ด้วย กันนับวันจะน้อยลง ฉะนั้นงานสังคมสงเคราะห์จึงมีบทบาทในการให้บริการช่วยเหลือ สนับสนุน ปลอบโยน แก้ไขปัญหาต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น

แต่ละสังคมย่อมประกอบด้วยบุคคลซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อกันและสิ่งแวดล้อมในแง่ของความสัมพันธ์เป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ก็จริง แต่มีอิทธิพลมาก ถ้าความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคม ดีก็จะเป็นผลดีในด้านพัฒนาสังคม แต่ถ้าเป็นไปในทางไม่ดีก็จะก่อให้เกิดปัญหาต่อบุคคลเองและ ต่อสังคม ส่วนสิ่งแวดล้อมสามารถพิจารณาได้ 2 ประเภท คือ สิ่งแวดล้อมที่เห็นได้ เช่น สิ่ง ก่อสร้าง ต้นไม้ ภูเขา เป็นต้น สิ่งแวดล้อมที่เป็นนามธรรม เช่น ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยม เป็นต้น

สิ่งแวดล้อมเหล่านี้มีอิทธิพลในการหล่อหลอมจิตใจและบุคลิกภาพของบุคคล เพราะฉะนั้นในการแก้ไขปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นจึงต้องให้ความสำคัญทั้งตัวบุคคลและสิ่งแวดล้อมด้วย

งานสังคมสงเคราะห์ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความคิดที่ว่า มนุษย์ทุกคนมีความต้องการขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่มยารักษาโรคเป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมไปถึง ความพึงพอใจในการเข้ากลุ่ม คบค้าสมาคมกันในกลุ่มรูปแบบต่าง ๆ แต่ลักษณะของความเป็นสังคมอุตสาหกรรม สังคมเมือง และเน้นเรื่องวัตถุมากกว่าจิตใจ ทำให้สถาบันบางอย่างซึ่งเคย ช่วยเหลือบุคคลให้ได้รับความพึงพอใจ มีอิทธิพลน้อยลงมาก เช่น ครอบครัว วัด เป็นต้น ดังนั้นงานสังคมสงเคราะห์จึงได้เข้ามามีบทบาทเพื่อทดแทนหน้าที่ของสถาบันดังกล่าว (Herbert Hewitt Stroup, 1965)

ตั้งแต่สมัยพุทธกาลเป็นต้นมาจะเห็นว่า พระสงฆ์และวัดมีความสัมพันธ์กับชุมชนอย่างใกล้ชิดทั้งสองฝ่ายต่างพึ่งพาซึ่งกันและกันในฝ่ายฆราวาส การสร้างวัดเกิดขึ้นจากความเลื่อมใสศรัทธา เพื่อให้เกิดประโยชน์สำหรับพระภิกษุสงฆ์จะได้มีที่พักอาศัย เพื่อปฏิบัติธรรม และสั่งสอนเผยแผ่พระธรรมคำสอนนอกจากนั้น พระสงฆ์ยังมีฐานะเป็นเนื้อนาบุญ เป็นที่ปรึกษาและเป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจสำหรับชาวบ้านด้วย ส่วนด้านพระสงฆ์นั้น นอกจากการมีสถานที่พำนักที่เป็นหลักแหล่งสำหรับการปฏิบัติธรรมและประกอบกิจของสงฆ์แล้วที่สำคัญ คือ พระสงฆ์ต้องพึ่งพาชาวบ้านเรื่องปัจจัยต่างๆ ที่ใช้ในการดำรงชีวิต ในขณะเดียวกัน พระสงฆ์เองก็สามารถสงเคราะห์ชาวบ้านที่มีจิตศรัทธาได้มีโอกาสในการบำเพ็ญบุญ เพื่อให้ได้รับประโยชน์ทั้งในภพนี้และในภพหน้า และประโยชน์ในระดับสูงสุด

การสังคมสงเคราะห์

โดยทั่วไปมักเข้าใจกันว่า การสังคมสงเคราะห์ คือ การแจกเงิน ของกินของใช้ให้แก่คนยากจนเท่านั้น แต่ที่จริงแล้วการสังคมสงเคราะห์มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านั้น เพราะคนรวยก็อาจมีปัญหาและต้องการการช่วยเหลือแก้ไขเช่นเดียวกัน ฉะนั้น ตามหลักวิชาที่ศึกษากันอยู่ในสถาบันการสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ และตามแนวทางการบริหารงานด้านนี้ การสังคมสงเคราะห์จะแก้ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตหรือส่งเสริมความอยู่ดีกินดี ความเจริญของบุคคลทุกคน เพื่อให้เกิดสวัสดิภาพและความมั่นคงแห่งสังคมส่วนรวม ความหมายของการสังคมสงเคราะห์ บุคคลส่วนมากมักจะมีความเข้าใจในเรื่องการสังคมสงเคราะห์แคบกว่าความหมายที่แท้จริง ความหมายย่อมขึ้นอยู่กับความรู้สึกรับผิดชอบของบุคคลที่มีต่อสังคม ถ้าบุคคลทั่วไปมีความรู้สึกรับผิดชอบในสังคมส่วนรวมสูง ความหมายของการสังคมสงเคราะห์ก็กว้างขวางในทางตรงข้ามถ้าบุคคลส่วนใหญ่ไม่รู้สึกว่าจะต้องรับผิดชอบต่อความทุกข์ยากของเพื่อนร่วมสังคมความหมายของการสังคม

สงเคราะห์จะอยู่ในวงแคบ ดังจะเห็นได้ว่าแต่ก่อนเข้าใจกันว่า การสังคมสงเคราะห์นั้นคือการกุศล เป็นหน้าที่ของคนร่ำรวยใจบุญ แต่ในสังคมปัจจุบัน สมาชิกของสังคมมักจะรู้สึกรับผิดชอบร่วมกัน ต่อความผาสุกของบุคคลอื่นๆ เพื่อประโยชน์สุขของสังคม

Hebert Hewitt Stroup (1960) ได้ให้ความหมายของการสังคมสงเคราะห์ไว้ว่า “การสังคม สงเคราะห์ คือ ศิลปการนำเอาทรัพยากรต่าง ๆ มาใช้สนองความต้องการของบุคคล กลุ่มชน และชุมชน โดยใช้วิธีการตามหลักวิชาการทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ ซึ่งจะช่วยให้บุคคลเหล่านี้ช่วยตัวเองได้” ตามความหมายนี้ ในแง่ของศิลป ก็หมายถึงการรู้จักสร้างความสัมพันธ์ คือ นักสังคมสงเคราะห์จะต้องมีศิลปที่จะสร้างความสัมพันธ์กับผู้ที่มีปัญหา

ส่วนการใช้หลักวิชาทางวิทยาศาสตร์ ก็หมายถึง ต้องมีเหตุมีผลในการรวบรวมข้อเท็จจริง เกี่ยวกับปัญหาและตัวผู้มีปัญหา, มีการวิเคราะห์, มีการวางแผนในการช่วยเหลือ และลงมือให้การช่วยเหลือตามขั้นตอนที่วางเอาไว้ นอกจากนั้นจะต้องมีการติดตามผล และประเมินผลด้วย

สำหรับทรัพยากรจะหมายถึงสิ่งที่เป็นประโยชน์ อาจจะพิจารณาได้เป็น 3ประเภท คือ ทรัพยากรอรูปนัย (Informal Resource) เช่น พ่อ แม่ พี่น้องที่ใกล้ชิด ทรัพยากร รูปนัย ได้แก่ องค์การ สถาบันสังคมต่าง ๆ และทรัพยากรทางสังคม เช่น โรงพยาบาล สาธารณสถานต่างๆ เป็นต้น ซึ่งทุกคนมีสิทธิใช้ประโยชน์

Helen J. Clarke (1947) ให้ความหมายว่า“การสังคมสงเคราะห์” ไว้ว่า“การสังคมสงเคราะห์ ถือเป็นวิชาชีพอย่างหนึ่งซึ่งให้บริการแก่ประชาชน โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะช่วยเหลือประชาชน ซึ่งอาจจะเป็นบุคคลเดียว กลุ่มคน หรือชุมชน โดยช่วยแก้ปัญหาที่เขาประสบอยู่ บริการดังกล่าวเป็นบริการขององค์การหรือสถาบันที่เกี่ยวข้องกับงานสังคมสงเคราะห์โดยตรงและโดยอ้อม เช่น สถานสงเคราะห์ โรงพยาบาล สถานศึกษา ศูนย์บริการต่างๆ เป็นต้น

Max Siporin (1975) ให้ความหมายว่า“การสังคมสงเคราะห์เป็นวิธีการทางสังคมเพื่อช่วยเหลือ ป้องกัน และแก้ปัญหาของบุคคลและของสังคมเพื่อให้บุคคลเหล่านั้นกระทำหน้าที่ใน สังคมต่อไปได้ เป็นวิชาชีพให้บริการแก่มนุษย์ซึ่งต้องอาศัยศิลปและวิธีการแบบวิทยาศาสตร์ใน การปฏิบัติงาน

จากคำจำกัดความของนักวิชาการท่านต่างๆ สรุปได้ว่า งานสังคมสงเคราะห์ เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ (Science and Art) หมายถึงศิลปะของการนำเอาทรัพยากรทั้งทาง ธรรมชาติ (Natural Resources) และทางสังคม (Social Resources) มาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมความสามารถของบุคคลให้อยู่ในสังคมได้อย่างผาสุกอัตภาพของแต่ละบุคคล และช่วยบรรเทาความต้องการของบุคคล กลุ่ม และชุมชน โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method)

ในปัจจุบันความหมายของบุคคล ที่มาขอรับบริการช่วยเหลือไม่ได้จำกัดอยู่ผู้ที่ทุกข์ ยาก เดือดร้อน เท่านั้น แต่หมายร่วมถึงบุคคลธรรมดา แต่ต้องการพัฒนาความสามารถและความ

เป็นอยู่ให้ดีกว่าเดิม หรือบุคคลอยู่ในสภาพแวดล้อมปกติ แต่เกรงว่าในอนาคตอาจจะมีปัญหาเกิดขึ้นเลยหาทางป้องกันปัญหาไว้ก่อน ก็อาจมาอาศัยบริการทางด้านสังคมสงเคราะห์ได้ เพื่อเป็น การหามาตรการป้องกันเพราะนักสังคมสงเคราะห์สมัยใหม่เชื่อว่า ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น นั้นนอกจากจะเกิดจากธรรมชาติของมนุษย์แล้ว ยังเกิดจากสภาพแวดล้อมเป็นสำคัญด้วย ประเภทของการสังคมสงเคราะห์ (Social Work Methods) เท่าที่ยึดถือปฏิบัติกัน การสังคมสงเคราะห์แบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท (Walter A. Friedlander, 1976) คือ

1. ประเภทที่เน้นการให้บริการโดยตรง (Direct Services) ซึ่งมีอยู่ 3 วิธี ได้แก่ 1.1) การสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย (Social Case Work) 1.2) การสังคมสงเคราะกลุ่ม (Social Group Work) และ 1.3) การจัดองค์กรชุมชน หรือการจัดระเบียบชุมชน (Community Organization)

2. ประเภทให้บริการทางอ้อม (Indirect Services) ได้แก่ 2.1 การวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ (Social Work Research) และ 2.2) การบริหารงานสวัสดิการสังคม หรือสังคมสงเคราะห์ (Social Welfare/Social Work Administration)

ในปัจจุบันนักวิชาการบางท่านได้จัดแบ่งประเภทของการสังคมสงเคราะห์ออก เป็น 2 ระดับ ระดับจุลภาค และ ระดับมหภาค สำหรับระดับจุลภาค คือ การทำงานประเภทที่ เน้นการให้บริการโดยตรง แก่ บุคคล กลุ่ม และชุมชน ได้แก่ วิธีการสังคมสงเคราะห์เฉพาะ ราย สังคมสงเคราะห์กลุ่ม และการจัดระเบียบชุมชน ส่วนระดับมหภาคนั้นเน้นการให้บริการใน ลักษณะการประสานงาน การบริหารงาน การจัดโครงการ ร่วมกำหนดนโยบาย รวมทั้งการ วิจัยเรื่องที่เป็นประโยชน์เกี่ยวข้อง ได้แก่ การวิจัยทางสังคม และการบริหารงาน สวัสดิการ สังคม นั่นเอง สำหรับวิธีการจัดระเบียบชุมชน (Community Organization) ยังสามารถแบ่งการ ปฏิบัติงานออกเป็น การวางแผนทางสังคม (Social Planning) การปฏิบัติการทางสังคม (Social Action) การวางนโยบายทางสังคม (Social Policy Formation) การพัฒนาชุมชน (Community Development) และการปฏิรูปทางสังคม (Social Reform)

จุดมุ่งหมายของการสังคมสงเคราะห์

การสังคมสงเคราะห์เป็นความพยายามที่จะช่วยให้บุคคล กลุ่ม และชุมชนมีความเป็นอยู่ทางสังคมดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยคำนึงถึงปัจจัยทางสังคม, เศรษฐกิจ, จิตวิทยา และอื่น ๆ ที่ มีอิทธิพลต่อบุคคล, ครอบครัว, กลุ่มและชุมชน ความแตกต่างของวิชาชีพ สังคมสงเคราะห์กับวิชาชีพอื่น อยู่ที่ผู้ให้บริการในอาชีพอื่นจะให้บริการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความต้องการส่วนบุคคลเท่านั้น แต่วิชาชีพสังคมสงเคราะห์ต้องคำนึงถึงการทำหน้าที่ทางสังคมของผู้มารับบริการด้วยการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นเป็นผลมาจากปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นในการวินิจฉัย

วิเคราะห์ และการวางแผนเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ นักสังคมสงเคราะห์จะต้องคำนึงถึงลักษณะที่เกี่ยวข้องกับผู้รับบริการ ความมุ่งหมายของงานสังคมสงเคราะห์จึงไม่เพียงแต่จะช่วยเหลือครอบครัว และกลุ่มคนที่ต้องมาเกี่ยวข้องกันในสังคมเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่ปรับปรุงสภาพทางสังคมทั่วไปด้วย เป็นต้นว่า ยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย และสภาพการทำงาน รวมทั้งส่งเสริมให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการสร้างสรรค์สังคมส่วนรวม

จุดมุ่งหมายแรกเริ่มของการสังคมสงเคราะห์ เป็นเพียงการบรรเทาความยากจนโดยการให้ทานแก่คนชั้นต่ำและผู้อดอยากในสังคม ซึ่งมักจะให้ในรูปของเงินทอง แต่ปัจจุบันจุดมุ่งหมายนั้นได้เปลี่ยนแปลงไป ขยายขอบเขตกว้างขวางมากขึ้น นั่นคือพยายามก่อให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดีแก่ชุมชนทุกระดับในสังคม

ถ้าหากจะสรุปเป็นข้อ ๆ ก็สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ให้บุคคลเป็นตัวของตัวเอง และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้โดยมีสัมพันธภาพที่ดีต่อ

2. ช่วยให้ผู้มารับบริการร่วมมือในการแก้ปัญหาของเขา ซึ่งอาจจะเป็นปัญหาทางด้านร่างกายหรือจิตใจ ในการช่วยเหลือเพื่อแก้ปัญหานั้นจะต้องดูความเหมาะสมเป็นสำคัญ เพราะทุกคนมีความแตกต่างกัน

3. ช่วยบุคคลและกลุ่มคนในการแก้ปัญหา หรือลดปัญหา ซึ่งเกิดจากความไม่สมบูรณ์ระหว่างตัวบุคคล และภาวะแวดล้อม โดยวิเคราะห์ว่าปัญหาอยู่ตรงไหน

4. นอกจากมุ่งหมายที่จะบำบัดและป้องกันแล้ว ยังต้องมุ่งค้นหาพิสูจน์และสนับสนุนความสามารถของบุคคล กลุ่มและชุมชน เพื่อป้องกันปัญหาที่กำลังจะเกิดขึ้นเสียก่อน

5. ช่วยในการพัฒนาและปรับปรุงนโยบายเกี่ยวกับสังคมทุกระดับ เพื่อส่งเสริมให้คนและสิ่งแวดล้อมในสังคมมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ที่ดีต่อกัน

ขอบเขตของงานสังคมสงเคราะห์

เมื่อได้ทราบถึงจุดมุ่งหมายของงานสังคมสงเคราะห์ดังกล่าวแล้ว ขอบเขตของงานสังคมสงเคราะห์จึงเกี่ยวข้องกับ (ยุพา วงศ์ไชย, 2523)

1. การทำงานเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของทุกคน ทุกกลุ่ม ทุกชุมชนใน สังคม โดยนักสังคมสงเคราะห์จะช่วยให้เขาเข้าใจและเผชิญปัญหาหรือสถานการณ์ในสังคมช่วยให้เขารู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในสังคม ตลอดจนรู้จักต่อสู้เพื่อขจัดปัญหาต่าง ๆ ที่เป็น อุปสรรคในการดำเนินชีวิต

2. การทำงานกับทรัพยากรในสังคม ดูว่าอะไรเป็นปัญหา จะใช้ทรัพยากรอะไรที่จะช่วยแก้ปัญหา ถ้าทรัพยากรที่ว่านั้นไม่มีในชุมชน จะต้องรู้จักหาที่อื่นและนำมาใช้ประโยชน์ในการ

แก้ปัญหา เช่น ถ้าผู้มารับบริการต้องการทำหมัน แต่ที่สถานสงเคราะห์แห่งนั้นไม่มีบริการนี้ ก็จะส่งต่อหรือขอรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่นที่ให้บริการ

3. การทำงานเกี่ยวข้องกับนโยบายสังคม นักสังคมสงเคราะห์จะพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาของคน กลุ่ม และชุมชน กับนโยบายสังคมทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับรัฐบาลว่ามีผลดีและผลเสียแก่คนในสังคมอย่างไร

ปรัชญาและค่านิยมในงานสังคมสงเคราะห์

ปรัชญาของงานสังคมสงเคราะห์ มีความเชื่อเรื่องความเท่าเทียมกันของมนุษย์ ความสามารถที่จะพัฒนาได้ของแต่ละคน ความเป็นอิสระในการเลือก การแสดงออกและการพูด การแข่งขันกันอย่างเป็นธรรม

ค่านิยมของงานสังคมสงเคราะห์จึงเกิดจากปรัชญาความเชื่อดังกล่าว ประกอบด้วยอุดมคติและศรัทธาที่ช่วยผลักดันให้การปฏิบัติงานสังคมเคราะห์สำเร็จได้ ค่านิยมทางสังคม สงเคราะห์ในปัจจุบันนี้เป็นการวิวัฒนาการจากในอดีต สะสมพอกพูนกันเป็นความเชื่อซึ่งรับปฏิบัติกันต่อ ๆ มา โดยมีค่านิยมทางสังคมสงเคราะห์ที่สำคัญ ได้แก่

1. เชื่อในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์และยอมรับว่าแต่ละคนมีคุณค่า

2. เชื่อว่าแต่ละบุคคลมีสิทธิ์ที่จะตัดสินใจด้วยตัวเอง ว่าตนต้องการอะไร สิ่งที่ต้องการ จะได้โดยวิธีใด ซึ่งไม่เดือดร้อนและกระทบกระเทือนผู้อื่น ในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ผู้มี ปัญหาจะได้รับการแนะนำให้รู้จักช่วยตัวเอง เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในด้านจิตใจและสังคม เมื่อผู้มีปัญหาทราบถึงบทบาทของตนเองในการแก้ปัญหา เขาก็สามารถจะแก้ปัญหาของตนเอง เทคนิคต่าง ๆ ที่จะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและทัศนคติที่ถูกต้องนั้นสอนให้เรียนรู้กันได้ ด้วยวิธีการเช่นนี้ผู้มีปัญหาจะเกิดความเชื่อมั่นในตนเองและมีความนับถือตน เอง เมื่อเขารู้ปัญหาของเขา อาจจะรู้โดยตนเองหรือนักสังคมสงเคราะห์แนะนำก็ดี เขาจะมี โอกาสตัดสินใจเลือกทางเดินแห่งชีวิตใหม่เพื่อตัวเอง ความเป็นอิสระในการเลือกนี้จะช่วยไม่ให้ผู้มีปัญหาเกิดความคับข้องใจหรือกระอักกระอ่วนใจว่าตนไปขอความช่วยเหลือคนอื่น และช่วยขจัดความรู้สึกว่ามีบุคคลอื่นเข้ามาวุ่นวายในชีวิตส่วนตัว แต่เขาจะตระหนักว่าตนเองมีความสามารถ ในการร่วมแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

3. เชื่อว่าแต่ละบุคคลมีความเท่าเทียมกัน นักสังคมสงเคราะห์จะต้องไม่มีอคติในเรื่อง ชั้นวรรณะ สีผิว ศาสนา และลัทธิการเมือง ถ้าปราศจากอคติเหล่านี้ บริการทางสังคมจะได้ผลดี ถึงที่สุด

4. ให้ความสำคัญในเรื่องความต้องการของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นความต้องการทางเศรษฐกิจ, สังคม หรืออารมณ์ นักสังคมสงเคราะห์จะต้องให้ความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจผู้ที่

เดือดร้อน พยายามให้เขาเหล่านั้นบรรลุในสิ่งที่เขาต้องการและช่วยให้เขาปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ได้

5. ความเชื่อดังกล่าวมาแล้วข้างต้น จะต้องสอดคล้องกับความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม, ต่อครอบครัว และต่อตัวผู้มาขอรับบริการ นักสังคมสงเคราะห์จะกระตุ้นให้เขา ตระหนักว่า การยอมรับในสิทธิของตนนั้นต้องคำนึงถึงหน้าที่ที่พึงจะมีต่อผู้อื่น คือ ต้องยอมรับและ เคารพในความต้องการและสิทธิของผู้อื่นด้วย และเข้าใจว่าการอยู่ร่วมกันในสังคมต้องมีทั้งการให้และการรับ

6. เชื่อว่าบุคคลแต่ละคนมีแรงกระตุ้นอยู่ภายใน ซึ่งจะส่งผลถึงความสามารถของแต่ ละคน ความสามารถนั้นหมายถึง ความสามารถทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สติ ปัญญา และสังคม ซึ่งจะแตกต่างกันออกไปตามกรรมพันธุ์ สิ่งแวดล้อม และโอกาส ฉะนั้นไม่ว่า บุคคลนั้นจะเผชิญปัญหา สภาพ หรือสถานการณ์ไม่พึงประสงค์เช่นไรก็ตาม เขาย่อมมีความ สามารถในการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงได้ (นิภา ตุมรสุนทร, 2518)

7. บุคคลแต่ละคนในฐานะเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม ย่อมมีข้อผูกพันต่อสังคมใน อันที่จะแสวงหาความสำเร็จให้ตนเองซึ่งย่อมมีผลต่อความเจริญของส่วนรวมด้วย

8. สังคมย่อมมีสิทธิในการช่วยเพิ่มพูนให้สมาชิกแต่ละคนของสังคมมีส่วนร่วมทำประโยชน์ให้แก่ชุมชน

ประเภทของการบริการด้านสังคมสงเคราะห์

เมื่อพิจารณาถึงประเภทของการบริการหรือขอบเขตของการให้บริการสังคมสงเคราะห์พอสรุปได้ดังนี้ (Walter A. Friedlander, 1976) คือ

1. การประชาสงเคราะห์ (Public Assistance) เป็นการให้ความช่วยเหลือบุคคลทั่วไปที่ทุกข์ยากเดือดร้อน การให้ความช่วยเหลืออาจจะเป็นเงินหรือสิ่งของโดยผ่านการทดสอบความจำเป็น (Meen Test) ผู้ที่อยู่ในข่ายขอความช่วยเหลือประเภทนี้ ได้แก่ คนชรา คนตาบอด คนพิการ เด็กอนาถา เป็นต้น

2. การประกันสังคม (Social Insurance) เป็นบริการทางสังคมที่จัดขึ้นเพื่อคุ้มครองรายได้ของประชาชนเมื่อเขาขาดรายได้อันเนื่องมาจากชราภาพ, ว่างงาน, ประสบอุบัติเหตุในการทำงาน, เป็นหม้าย เป็นต้น หลักสำคัญของการประกันสังคม คือ ต้องมีการจ่ายเบี้ย ประกัน (Contribution) จากผู้ทำประกัน และจึงจะได้ประโยชน์ทดแทน (Benefit) ในภายหลังในการนี้รัฐบาลและนายจ้างจะร่วมออกเงินสมทบด้วยคนละส่วน

3. บริการจัดหางาน (Employment Services) เป็นบริการที่จัดขึ้นเพื่อจัดหางานให้บุคคลที่ต้องการทำงาน รวมถึงการคุ้มครองแรงงานและฟื้นฟูความสามารถในการประกอบอาชีพ

4. เคหะสงเคราะห์ (Housing Services) มีโครงการกำจัดแหล่งเสื่อมโทรมและพัฒนาเมือง จัดหาที่อยู่ได้มาตรฐานให้แก่ผู้มีปัญหาในเรื่องที่อยู่อาศัย

5. บริการสวัสดิการชุมชน (Community Welfare Services) จะจัดบริการทางสังคมและอนามัยโดยการวางแผนและให้บริการแก่ชุมชนในทางอ้อม เช่น จัดตั้งกองทุนสงเคราะห์ ชุมชน (องค์การกลางที่ทำหน้าที่รณรงค์หาเงินเพื่อการสังคมสงเคราะห์ปีละ 1 ครั้ง) ตั้งคณะกรรม การสวัสดิการในชุมชน ฯลฯ

6. การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก (Veterans Services) โดยให้การรักษาพยาบาลทั้งทางร่างกายและจิตใจ แนะแนวอาชีพ ฟื้นฟูสมรรถภาพ ให้การศึกษา จัดหาที่อยู่อาศัย และให้เงินทดแทนแก่ทหารพิการและทายาทของเขา

7. บริการทางสังคมระหว่างประเทศ (International Social Services) เป็นบริการที่จัดขึ้น โดยองค์การระหว่างประเทศ เช่น องค์การสหประชาชาติ, องค์การอนามัยโลก องค์การเหล่านี้สนับสนุนให้แข่งขันกันในการจัดองค์การชุมชน, บริหารงานสวัสดิการสังคมและวางแผน เป็นต้น

ถ้ามองในแง่การแบ่งตามประเภทของปัญหาและผู้รับบริการ และลักษณะขององค์การที่ให้บริการ (Setting) การสังคมสงเคราะห์ก็จะแบ่งเป็น

1. การสังคมสงเคราะห์ในสถานศึกษา (School Social Work)
2. การสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ (Medical Social Work)
3. การสังคมสงเคราะห์ในกิจการราชทัณฑ์ (Correctional Social Work)
4. การสังคมสงเคราะห์ด้านฟื้นฟูสมรรถภาพ (Rehabilitative Social Work)
5. การสังคมสงเคราะห์ในวงการอุตสาหกรรม (Industrial Social Work)

งานสังคมสงเคราะห์เป็นศาสตร์และศิลป์

ที่ว่างานสังคมสงเคราะห์เป็นศาสตร์ เนื่องจากวิชาชีพสังคมสงเคราะห์มีปัจจัยสนับสนุน (ยุพา วงศ์ไชย, 2523)คือ

1. การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์อาศัยหลักและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ คือมีการสังเกตค้นหาข้อเท็จจริง (fact-finding) และตรวจสอบวิเคราะห์

2. มีหลักวิชาการและทฤษฎีของการปฏิบัติงาน เช่น ทฤษฎีทางด้านพฤติกรรม ศาสตร์ทฤษฎีทางด้านจิตวิทยา เป็นต้น

3. มีการศึกษาค้นคว้าและวิจัยเพื่อให้ได้ความรู้ใหม่ ๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการ ป้องกันและแก้ไขปัญหา

4. มีองค์ประกอบแห่งความรู้ทั้งปวงที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงาน

ปรัชญาพื้นฐานของงานสังคมสงเคราะห์ซึ่งสอดคล้องกับคำสอนในพระพุทธศาสนา

ปรัชญาพื้นฐานของงานสังคมสงเคราะห์ซึ่งสอดคล้องกับคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนา (วิจิตร ระวิวงศ์, 2527) มีดังนี้

1. ปรัชญาพื้นฐานของงานสังคมสงเคราะห์คือ การช่วยเหลือบุคคลเพื่อให้เขาพัฒนาจนกระทั่ง สามารถช่วยตนเองได้ ในเรื่องนี้พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนหลักการของการพึ่งตนเอง ให้บุคคลฝึกตนเพื่อให้เป็นที่พึ่ง ของตนเองได้ ไม่คิดหวังพึ่งแต่คนอื่น ดังพุทธภาษิตว่า “ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน คนอื่นใครเล่าจึงเป็นที่พึ่งได้ เพราะบุคคลฝึกตนดีแล้วย่อมได้ที่พึ่งซึ่งได้โดยยาก” กิจการบางอย่างแม้โดยลักษณะแล้วต้องพึ่งพาอาศัยกัน ก็ยังทรงสอนว่าให้รู้จักลงมือทำด้วยตนเองก่อน รู้จักทำตนให้มีคุณธรรมที่ผู้อื่นจะมีเมตตาสงเคราะห์อนุเคราะห์ได้เท่ากับอาศัยตนเองในการทำตัวให้มีที่พึ่งอาศัย พระพุทธเจ้าทรงให้หลักการในการสงเคราะห์ผู้อื่นว่า ต้องระวังการสงเคราะห์ในลักษณะที่จะทำให้เขาอ่อนแอลงไป การสงเคราะห์ที่ดีจะต้องไม่ก่อให้เกิดนิสัยที่รอการช่วยเหลือจากผู้อื่น ซึ่งตรงกับปรัชญาพื้นฐานของการสังคมสงเคราะห์

2. สังคมสงเคราะห์เป็นศาสตร์ที่ยอมรับค่านิยมทางจิตใจและอารมณ์ของผู้รับการสงเคราะห์ซึ่งไปกันได้กับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ซึ่งให้ความสำคัญแก่จิตใจเป็นเรื่องใหญ่ พระพุทธศาสนาสอนว่า บุคคลจะสุขหรือทุกข์ขึ้นอยู่กับจิตใจเป็นประการสำคัญ สิ่งอื่น ๆ เป็นเครื่องประกอบที่สำคัญรองลงมาดังพุทธพจน์ที่ว่า“เมื่อจิตเศร้าหมอง ทุคติเป็นอันหวังได้ และเมื่อจิตผ่องใส สุคติเป็นอันหวังได้เช่นเดียวกัน” หลักการสำคัญของงานสังคมสงเคราะห์เปรียบเทียบกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา จุดมุ่งหมายของงานสังคมสงเคราะห์คือการป้องกันปัญหาไม่ให้เกิดขึ้น การแก้ไขปัญหา (เมื่อไม่ สามารถป้องกันได้) การพัฒนาบุคคล กลุ่มชน และชุมชนให้มีศักยภาพที่จะทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อ สังคม นักวิชาการทางสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ได้พัฒนาวิธีการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายข้างต้น อยู่เสมอ

ในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ นอกจากจะยึดถือหลักธรรมที่ได้กล่าวถึงแล้วคือ สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4 และอริยสัจ 4 แล้วนักสังคมสงเคราะห์ยังได้ยึดถือหลักการทางวิชาชีพอื่น 7 ประการคือ

1. หลักปัจเจกภาพของบุคคล ยึดหลักการว่าทุกคนมีความเป็นตัวของตัวเอง มีลักษณะเฉพาะตัวเอง และย่อมแตกต่างกันทั้งในด้านกิริยาท่าที อุปนิสัยใจคอ ความรู้สึกนึกคิด และความสามารถ นักสังคมสงเคราะห์จะไม่นำบุคคลใดมาเปรียบเทียบว่าทำไมเขาจึงไม่เหมือนเรา

2. หลักการยอมรับในศักดิ์ศรีของมนุษย์หรือทำไมคนสองคนจึงไม่เหมือนกัน นักสังคมสงเคราะห์จะถือว่าผู้ที่มารับความช่วยเหลือ แม้เขาจะยากจน พิการ อ่อนแออย่างไร เขาก็เป็นมนุษย์ มีคุณค่ามีศักดิ์ศรี มีความสามารถที่จะพัฒนา ได้ จึงต้องปฏิบัติต่อเขาในฐานะที่เขาเป็นมนุษย์ไม่รังเกียจเหยียดหยาม

3. หลักการไม่ตำหนิติเตียน นักสังคมสงเคราะห์จะต้องมีทัศนคติที่ดีต่อผู้รับบริการ ไม่ตำหนิการ กระทำของผู้รับบริการ พิจารณาพฤติกรรมของเขา (ซึ่งบางทีอาจเป็นพฤติกรรมที่ไม่ถูกไม่ควร) ด้วยความเห็น ใจ พยายามเข้าใจปัญหาของเขาไม่ให้เขาเกิดความรู้สึกว่าเขาถูกตำหนิโดยผู้ที่เขาตั้งใจมาขอความช่วยเหลือ

4. หลักการให้บุคคลตัดสินใจด้วยตนเอง นักสังคมสงเคราะห์จะให้ผู้รับความช่วยเหลือตัดสินใจ เอง โดยนักสังคมสงเคราะห์เป็นเพียงผู้ชี้แนวทางและให้กำลังใจ วิธีนี้เป็นวิธีสร้างความรับผิดชอบให้ผู้รับความช่วยเหลือ

5. หลักในการรักษาความลับ นักสังคมสงเคราะห์จะไม่เปิดเผยเรื่องราวต่าง ๆ ที่ผู้รับความช่วยเหลือ เล่าให้ฟัง ซึ่งเป็นความลับส่วนตัว ไม่นำไปบอกกล่าวแก่บุคคลอื่น หรือยกเป็นตัวอย่างโดยเจตนา ยกเว้นแต่การนำาเรื่องราวของเขามาเสนอในที่ประชุมกลุ่มของผู้ที่มีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือเขา

6. หลักการมีส่วนร่วม นักสังคมสงเคราะห์ยึดหลักว่าในการทำงานนั้นต้อง “ทำกับ” ไม่ใช่ “ทำงานเพื่อ” ผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ เมื่อมีหลักการให้ผู้รับความช่วยเหลือตัดสินใจด้วยตนเอง ผู้รับความช่วยเหลือก็ย่อมสามารถให้ความร่วมมือกับนักสังคมสงเคราะห์มากขึ้น

7. หลักการรู้จักสังวรให้ตนเอง นักสังคมสงเคราะห์ต้องมีสำนึกว่าตนเองคือใคร อยู่ในฐานะอะไร ต้องระมัดระวังความรู้สึกและท่าทีของตนเอง ไม่แสดงกิริยาที่ไม่เหมาะสมต่อผู้รับความช่วยเหลือและระลึก ต้องพยายามใช้ความรู้และทักษะให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้รับความช่วยเหลือและต่อหน่วยงานอยู่เสมอว่า ที่ตนเป็นตัวแทน เป็นเรื่องน่ายินดีที่หลักการหลาย ๆ ประการของสังคมสงเคราะห์ไปพ้องหรือใกล้เคียงกับหลัก พระพุทธศาสนา ยกตัวอย่างเช่น

หลักการยอมรับปัจเจกภาพของบุคคล พระพุทธศาสนายอมรับว่า บุคคลแต่ละคนย่อมแตกต่าง กันทั้งด้านสติปัญญา การศึกษาอบรม อุปนิสัยใจคอ พระพุทธเจ้าแบ่งบุคคลตามความแตกต่างทางสติปัญญา เป็น 4 จำพวก จากระดับสูงมาหาระดับต่ำและแบ่งบุคคลตามความแตกต่างทางอุปนิสัยใจคอและการสร้าง สมอบรมเป็น 8 จำพวกหรือ 6 จริต และได้ทรงชี้ชัดว่าบุคคลที่

แตกต่างกันด้วยสติปัญญาและอุปนิสัย ธรรมข้อปฏิบัติต่าง ๆ ไว้ถึง 84,000 พระธรรมขันธ์ สำหรับบุคคลที่มีปัจเจกภาพเลือกใช้เลือกปฏิบัติ

หลักการยอมรับในศักดิ์ศรีของมนุษย์ พระพุทธศาสนาไม่ถือว่าชาติกำเนิดหรือความยากดีมีจน เป็นเครื่องกำหนดศักดิ์ศรีของบุคคล แต่ถือว่าการกระทำ (กรรม) เป็นเครื่องกำหนด พระพุทธศาสนาเชื่อว่า มนุษย์สามารถคิดพิจารณาหาเหตุผลได้เองดังพุทธดำรัสว่า “ความเพียรท่านทั้งหลายต้องทำเอง ตถาคตทั้งหลาย เป็นแต่ผู้มอบ (ทาง) ให้” สังคมสงเคราะห์เชื่อว่าผู้ที่ช่วยตนเองไม่ได้ไม่ใช่เพราะความบกพร่องของตัวเขาเอง เสมอไป แต่อาจเกี่ยวกับสังคมหรือสภาวะแวดล้อม เมื่อได้รับการแนะนำหรือช่วยเหลือเพียงเล็กน้อย ก็สามารถ ปฏิบัติหน้าที่ทางสังคมได้เช่นเดียวกับคนอื่น ๆ พระพุทธศาสนาก็เชื่อว่า การช่วยเหลือกันเป็นการทำให้คนที่ไม่ เหมาะสมกลายเป็นคนเหมาะสมขึ้นมาได้ พระพุทธศาสนาถือว่าความยากจนเป็นเพียงความทุกข์อย่างหนึ่งของบุคคลที่ยังมีความต้องการในสิ่งต่าง ๆ อยู่ แต่ไม่ถึงกับเป็นสิ่งที่ทำให้เขากลายเป็นคนไร้ค่าหมดเกียรติ เมื่อใดที่เขามีช่องทาง มีความขยันหมั่นเพียร เขาย่อมสามารถสร้างเนื้อสร้างตัวได้

หลักในการรักษาความลับ สังคมสงเคราะห์ไม่บีบบังคับบุคคลให้เปิดเผยเรื่องส่วนตัวที่ไม่เกี่ยวกับปัญหา เช่นเดียวกับพระพุทธศาสนาไม่สนใจเรื่องราวส่วนตัวของบุคคลถ้าไม่เกี่ยวข้องกับปัญหา แต่มุ่งความสนใจ ไปที่ตัวปัญหา สาเหตุ และวิธีร่วมมือกับผู้มีปัญหาเพื่อแก้ไขปัญหา ในสมัยพุทธกาล มีเรื่องบางเรื่องมีผู้ทูลถาม พระพุทธเจ้าไม่ทรงตอบ

ส่วนในเรื่องการไม่เปิดเผยความลับของผู้มีปัญหานั้น ในพระวินัยก็มีบทบัญญัติปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้ เปิดเผยอาบัติของภิกษุแก่คฤหัสถ์โดยไม่ได้รับการแต่งตั้งจากสงฆ์

หลักการให้บุคคลตัดสินใจด้วยตนเอง พระพุทธศาสนาส่งเสริมการตัดสินใจว่าเป็นสิทธิเฉพาะ ตัวของแต่ละคน คนอื่นจะมาตัดสินใจแทนใครไม่ได้ พุทธภาษิตที่แสดงว่าทรงยอมรับว่าการตัดสินใจและการ ควบคุมชีวิตเป็นเรื่องเฉพาะตัวมีว่า “ทำชั่วด้วยตนเอง ย่อมเศร้าหมองด้วยตนเอง ไม่ทำชั่วด้วยตนเองย่อมหมดจดด้วยตนเอง ความ บริสุทธิ์ ความไม่บริสุทธิ์เป็นของเฉพาะตัว คนอื่นพึงชำระคนอื่นให้หมดจดหาได้ไม่

หลักการให้บุคคลมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาตนเอง สังคมสงเคราะห์ถือว่าการแก้ไขปัญหาของบุคคลทำได้โดยให้เขารู้เหตุ รู้ผล แต่จะไม่ลงมือทำให้ พระพุทธศาสนาเองก็สอนว่าการแก้ ปัญหาใด ๆ จะต้องได้รับความร่วมมือและการเข้ามามีส่วนร่วมจากผู้มีปัญหาเองหาไม่แล้วการแก้ปัญหานั้น ๆ ก็ไร้ผล พระพุทธเจ้าทรงเป็นนักประชาธิปไตย ในสมัยของพระองค์ก็ทรงแก้ปัญหาให้ผู้ที่มีปัญหาโดยให้ผู้มีปัญหามีส่วนร่วมเสมอมา

การสาธารณสงเคราะห์

ภารกิจ 6 ด้านของคณะสงฆ์ โดยระดมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน เช่น ชุมชนรอบวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนราชการ สถานศึกษาในพื้นที่เพื่อจุดมุ่งหมายให้วัดมีสภาพความเป็นศูนย์กลางชุมชนอย่าง แท้จริง และยั่งยืน ซึ่งประกอบด้วยภารกิจที่สำคัญ ดังนี้ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศาสนศึกษา 3) ด้านการเผยแผ่ 4) ด้านการสาธารณูปการ 5) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2554) อธิบายไว้ว่า การช่วยเหลือเพื่อน ประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะการช่วยเหลือสาธารณะภัย เช่น อัคคีภัย ด้วยการสนับสนุนกำลัง ทรัพย์และใช้สถานที่วัดเป็นที่พักพิง วัดเป็นที่พักพิง อุทกภัย ด้วยการช่วยเหลือด้านอาหาร ที่อยู่อาศัย จัดห้องน้ำ ลอยแพ ภัยแล้ง ความอดอยาก ด้วยการให้ความรู้และให้ปันสิ่งของที่จำเป็นต่อชุมชนหรือส่วนรวม การสงเคราะห์เผาศพไร้ญาติ การสงเคราะห์ผู้ป่วยโรคร้าย เช่น วัดพระพุทธบาทน้ำพุ ดูแลสงเคราะห์ผู้ป่วยเชื้อเอดส์ เป็นต้น

การสาธารณสงเคราะห์นอกจากเป็นการให้ความช่วยเหลือประชาชน ผู้ยากไร้ และประสบภัยแล้ว ยังหมายรวมถึงการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารทางราชการ เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ การฝึกอาชีพแก่ประชาชน การให้ใช้สถานที่วัดสำหรับดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวม โดยมีหลักการ คือ เป็นภารกิจที่วัด หรือพระภิกษุสงฆ์จะดำเนินการช่วยเหลือสังคมในรูปแบบ ต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยทั้งนี้โดยมุ่งเน้นเพื่อประโยชน์และความสุข แก่ประชาชนเป็นสำคัญ ได้แก่ การสงเคราะห์พระภิกษุสามเณร และวัดที่ประสบภัยและขาดแคลน การให้วัดเป็นสถานที่ประกอบการกุศลเกี่ยวกับเรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย เช่น การสวดศพ การเผาศพ การทำบุญอุทิศ การถวายสังฆทาน เป็นต้นการให้วัดเป็นสถานที่จัดฝึกอบรมประชาชนด้านอาชีพต่างๆ การสงเคราะห์ผู้ป่วยโรคร้ายหรือผู้ป่วยยากไร้การจัดให้มีโรงทาน การบริจาคทรัพย์ส่วนตัว หรือชักชวนญาติโยมบริจาคทรัพย์จัดสร้างโรงพยาบาล การให้ความรู้ข่าวสารแก่ชุมชนด้านต่างๆ เช่น การศึกษา การสาธารณสุขมูลฐาน การปกครอง การช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยหรือการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในรูปแบบที่หลากหลาย เป็นต้น

บทสรุป

การสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ เป็นการศึกษาเพื่อการสร้างหลักประกันความมั่นคงของมนุษย์ ความเป็นธรรมทางสังคมและการพัฒนาสังคม การยอมรับความหลากหลายในมิติต่างๆ การสร้างสังคมที่ไม่กีดกันและเลือกปฏิบัติ เคารพคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชน และสิทธิการเข้าถึงบริการของทุกภาคส่วน การรับใช้สังคมและการสร้างสำนึกในการรับผิดชอบต่อหน้าที่ โดยเฉพาะการสาธารณสงเคราะห์ เป็นภารกิจที่สำคัญด้านหนึ่งใน 6 ด้านของคณะสงฆ์ เพื่อเป็น

การหยิบยื่นโอกาส การช่วยเหลืออนุเคราะห์ ตามโอกาส และตามกำลังของคณะสงฆ์ การสังคมสงเคราะห์เป็นการทำงานที่เป็นศาสตร์ เป็นศิลป์ และวิชาชีพ ในอันที่จะ ดำเนินการเพื่อป้องกัน แก้ไขช่วยเหลือ และส่งเสริมให้ผู้ที่ประสบความเดือดร้อนต่างๆ ซึ่งไม่สามารถ จะช่วยเหลือตนเองได้ ให้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของตนเองได้ต่อไป การทำงานสังคมสงเคราะห์ เป็นการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ในการช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทั้งของเอกชน กลุ่มชน และชุมชน ที่สำคัญงานสังคมสงเคราะห์เป็นการทำงานแบบสหวิชาชีพ โดยต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของ คนในชุมชนทุกฝ่ายต้องมีความตระหนักและให้ความมีส่วนร่วมทั้งทางกายและทางใจ ผนึกกำลังให้เป็นไปในแนวเดียวกันในการช่วยเหลือเพื่อนมนุษยชาติที่ประสบปัญหา โดยใช้หลักธรรมทางศาสนา โดยเฉพาะความเมตตากรุณาต่อผู้ประสบปัญหาในการช่วยเหลือ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

นิภา ตุมรสุนทร. (2518). *เอกสารเรื่องการสังคมสงเคราะห์เบื้องต้น.* คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. *หนังสือสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน ฯ เล่ม 12 เรื่องที่ 3.* saranukromthai.or.th › ebooks

ยุพา วงศ์ไชย. (2523). *ทฤษฎีการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์.* กรุงเทพมหานคร : แสงรุ้งการพิมพ์.

วิจิตร ระวิวงศ์. (2527). พุทธศาสนากับการสังคมสงเคราะห์.*ว.เกษตรศาสตร์ (สังคม),* 5,149-155.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2554). *การพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน.* สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

Helen I. Carke. (1947). *Principles and Practice of Social Work.* New York : D. Appleton-Century Company.

Herbert Hewitt Stroup. Social Work : An Introduction to the Field (New Delhi : Eurasia Publishing House. 1965).

Herbert Hewitt Stroup. (1960). *Social Work : An Introduction to the Field.* New York: American Book Company.

Max Siporin. (1975). *Introduction to Social Work Practice.* New York : Macmillan Publishing Co..

Walter A. Friedlander. (1976). *Concept and Methods of Social Work.* 2nd. ed. N.J.: Prentice-Hall.

แนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่ดีของคนในสังคม

GUIDELINES FOR PROMOTING GOOD CITIZENSHIP OF PEOPLE IN SOCIETY

[1]สุมิตรชา ซาเสน และ [2]สุทธิพงษ์ สุทธิลักษมุนีกุล

[1]Sumitcha Sasen and [2]Sutthipong Sutthilukmunikul

[1]มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ประเทศไทย

[1]Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand

[1]sumitcha.s@ubru.ac.th, [2]sutthipon.s@ubru.ac.th

Received: August 28, 2024; **Revised**: November 5, 2024; **Accepted**: December 25,2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและนำเสนอแนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่ดี การศึกษานี้ใช้วิธีการศึกษาและค้นคว้าจากเอกสาร บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่โดยโดยการแยกประเภท เรียบเรียง วิเคราะห์เนื้อหาและสรุปสาระสำคัญ ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่ดีของคนในประกอบด้วย 7 ประการ ได้แก่ 1) การศึกษา 2) การสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ 3) การสร้างแรงจูงใจและการยกย่อง 4) การสนับสนุนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน 5) การส่งเสริมศีลธรรมและจริยธรรม 6) การสร้างสื่อและสังคมออนไลน์ 7) การมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง

คำสำคัญ : พลเมือง, ความเป็นพลเมือง, สังคม

---

[1]อาจารย์, ดร. หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

[2]อาจารย์, ดร. หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Abstract

This article aims to study and present guidelines for promoting good citizenship. This study uses methods of study and research from documents, articles, and related research by categorizing, compiling, and analyzing content. and summarize the main points. The results of the study found that Guidelines for promoting good citizenship among people include 7 factors: 1) education 2) support from various organizations 3) creating motivation and praise 4) supporting participation in community activities 5) Promote morals and ethics 6) Creation of media and online society 7) Participation in the political process.

Keywords: good citizen, citizenship, society.

บทนำ

การเป็นพลเมืองที่ดีถือเป็นเรื่องที่สำคัญและมีความหมายอย่างยิ่งสำหรับสังคมยุคปัจจุบัน เพราะการที่จะทำให้มนุษย์ทุกคนสามารถทำหน้าที่พลเมืองที่ดีได้นั้น ไม่เพียงแค่จะต้องทำให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง แต่ยังต้องช่วยกันผลักดัน สนับสนุน ส่งเสริม ให้เกิดความความเข้มแข็งและความสมานฉันท์ขึ้นในสังคม การเป็นพลเมืองที่ดีไม่ได้หมายถึงเพียงการปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมเท่านั้น หากแต่ยังครอบคลุมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ การเคารพสิทธิและความเป็นส่วนตัวของผู้อื่น และการรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง ในบทความนี้เราจะสำรวจคุณสมบัติและวิธีการที่จะช่วยให้เรากลายเป็นพลเมืองที่ดี เพื่อสร้างสังคมที่น่าอยู่และเป็นธรรมสำหรับทุกคน

การส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่ดีเป็นหนึ่งในแนวคิดที่สำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ เนื่องจากเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ในการพัฒนาสังคม และการปฏิบัติตามหน้าที่และความรับผิดชอบที่มีต่อสังคม โดยรวมถึงการเคารพกฎหมาย การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่มีผลกระทบต่อสังคม และการสนับสนุนคุณค่าพื้นฐานของสังคม เช่น ความยุติธรรม ความเท่าเทียม ความเคารพในสิทธิมนุษยชน ตลอดจนการมีจิตสำนึกในชุมชนและมีส่วนร่วมในกิจกรรมในชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ ยอมรับในความคิดเห็นของผู้อื่นและยอมรับในความหลากหลายของสังตใ (Davies, Gregory, & Riley, 1999) จะเห็นได้ว่าความเป็นพลเมืองที่ดีส่งผลต่อการ

สร้างสรรค์สังคมที่มีคุณภาพ และนำไปสู่การพัฒนาให้เกิดรากฐานของสังคมที่เข้มแข็ง ซึ่งนับว่าเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง (จิราณีย์ พันมูล, 2564)

แนวคิดที่สำคัญเกี่ยวกับพลเมือง

แนวคิดเกี่ยวกับ พลเมือง (citizen) เป็นแนวคิดที่ได้รับการศึกษาในหลายมิติ เช่น มิติทางการเมือง สังคม และปรัชญา โดยพื้นฐาน พลเมือง คือบุคคลที่มีสิทธิและหน้าที่ภายในรัฐหรือชุมชนทางการเมืองนั้นๆ (Marshall, T.H. ,1950) อาจอธิบายโดยสรุปได้ดังนี้

แนวคิดเรื่องพลเมืองในรัฐสมัยใหม่

T.H. Marshall (1950) เป็นหนึ่งในนักวิชาการที่มีชื่อเสียงในการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับพลเมืองในรัฐสมัยใหม่ โดยเขาแบ่งสิทธิพลเมืองออกเป็นสามประเภทหลัก ได้แก่

สิทธิพลเมือง คือ สิทธิที่เกี่ยวข้องกับเสรีภาพส่วนบุคคล เช่นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การนับถือศาสนา และสิทธิในความเป็นส่วนตัว

สิทธิทางการเมือง คือ สิทธิที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง เช่น สิทธิในการเลือกตั้ง การลงสมัครเป็นตัวแทนทางการเมือง สิทธิในการเสนอกฎหมาย สิทธิในการลงประชามติ สิทธิในการประชาพิจารณ์

สิทธิทางสังคม คือ สิทธิที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงบริการสาธารณะและความเป็นอยู่ที่ดี เช่น การศึกษา การดูแลรักษาพยาบาล และการประกันสังคม

แนวคิดเรื่องพลเมืองและชาติ

Benedict Anderson (1983) ในหนังสือ "Imagined Communities" ได้เสนอแนวคิดว่าชาติเป็น "**ชุมชนที่ถูกจินตนาการขึ้น**" ซึ่งพลเมืองมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนนี้แม้ว่าจะไม่ได้รู้จักกันทั้งหมด แนวคิดนี้มีความสำคัญต่อความเข้าใจเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองในบริบทของชาตินิยมและการสร้างชาติ

แนวคิดเรื่องพลเมืองโลก

Martha Nussbaum และ **Amartya Sen** ได้ส่งเสริมแนวคิด "พลเมืองโลก" (Global Citizenship) โดยเขามองว่าการเป็นพลเมืองไม่ควรจำกัดอยู่แค่ภายในรัฐหรือชาติใดชาติหนึ่ง แต่ควรคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อโลกและมนุษยชาติทั้งหมด แนวคิดนี้จึงเน้นการเชื่อมโยงระหว่างพลเมืองของแต่ละรัฐทั่วโลกและการแก้ไขปัญหาแบบสากล เช่น สิ่งแวดล้อมและสิทธิมนุษยชน

แนวคิดเรื่องพลเมืองที่ดี

David Miller (2000) ในหนังสือ "Citizenship and National Identity" ได้กล่าวถึงการเป็นพลเมืองที่ดีว่าควรมีความรับผิดชอบต่อทั้งรัฐและสังคม และควรมีส่วนร่วมในการสร้างความเป็นธรรมและความสามัคคีในสังคม

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าพลเมือง คือบุคคลที่มีสิทธิและหน้าที่ภายในรัฐนั้นๆ สามารถศึกษาได้อย่างหลายมิติและพัฒนาการอย่างต่อเนื่องจากแนวคิดดั่งเดิมคือการเป็นพลเมืองของรัฐใดรัฐหนึ่งมาเป็นพลเมืองของโลก

แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองที่ดี

ความเป็นมาของแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี มีรากฐานทางประวัติศาสตร์ที่ยาวนานและเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย โดยภาพรวมของวิวัฒนาการและความเป็นมาของแนวคิด เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษาอาจกล่าวโดยสรุปเป็นยุคได้ (Schudson, M.,1998) ดังนี้

ยุคโบราณ

แนวคิดเรื่องพลเมืองดีเริ่มปรากฏในสมัยกรีกโบราณ โดยเฉพาะในนครรัฐเอเธนส์ ที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองผ่านการลงคะแนนเสียงในที่ประชุมสภา (Agora) และการปกป้องเมืองรัฐ (Polis) เป็นหน้าที่ของพลเมือง ต่อมาในสมัยโรมัน พลเมืองเริ่มมีสิทธิและหน้าที่ทางกฎหมายและทางการเมือง การเป็นพลเมืองโรมันจึงเป็นสิ่งที่มีค่าและเป็นเกียรติอย่างยิ่งสำหรับคนยุคนั้น

ยุคกลาง

ยุคกลางหรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่ายุคมืด (Dark Ages) ช่วงเวลาของความเสื่อมโทรมทั้งทางวัฒนธรรมและทางสังคมในยุโรปหลังจากการล่มสลายของจักรวรรดิโรมัน (Oxford.2008) ความเป็นพลเมืองดีเปลี่ยนแปลงไป โดยเน้นไปที่ความจงรักภักดีต่อเจ้านายและพระเจ้า และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา ความเป็นพลเมืองดีในยุคนี้จึงให้ความสำคัญกับฝ่ายศาสนจักรมากกว่าอาณาจักร

ยุคเรเนซองส์

ยุคเรเนซองส์เรียกอีกชื่อว่า ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา เป็นช่วงเวลาในประวัติศาสตร์ยุโรป ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสมัยกลางสู่สมัยใหม่และครอบคลุมศตวรรษที่ 15 และ 16 มีการแสดงลักษณะด้วยความพยายามที่จะฟื้นฟูและก้าวข้ามแนวคิดและความสำเร็จของสมัยคลาสสิก ได้เกิดขึ้นภายหลังจากวิกฤตการณ์จากสมัยกลางปลายและมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมครั้งใหญ่ (Starn, Randolph.1998) หลังจากผ่านพ้นจากวิกฤติศรัทธาในยุคกลาง ประชาชนเริ่มให้ความสนใจกับแนวคิดเรื่องพลเมืองดีในแบบกรีกอีกครั้ง โดยเน้นความสำคัญไปที่การศึกษา

ศิลปะ และการพัฒนาตนเองในแบบที่เป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น และภายหลังการปฏิวัติอเมริกา ในศตวรรษที่ 18 ช่วงปี ค.ศ.1775-1782 และฝรั่งเศสในปี ค.ศ.1789 (กฤตภาศ ศักดิษฐานนท์,2566) แนวคิดเรื่องสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองได้รับการเน้นมากขึ้น การเป็นพลเมืองดีรวมถึงการมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตย การปกป้องสิทธิเสรีภาพ และการเคารพกฎหมาย

ยุคสมัยใหม่

เริ่มต้นในช่วงศตวรรษที่ 19 - 20 เป็นช่วงเวลาหนึ่งของอารยธรรมต่างๆ ซึ่งในช่วงนี้อารยธรรมต่าง ๆ เริ่มมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ และเริ่มมีแนวคิดที่ยึดหลักความจริง เริ่มละทิ้งความเชื่อแบบงมงายอย่างในอดีต แนวคิดเรื่องความเป็นพลเมืองที่ดีได้ขยายขอบเขตแนวคิดถึงการสนับสนุนการพัฒนาสังคม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมอาสาสมัคร และการส่งเสริมความเสมอภาค โดยการศึกษาและการสื่อสารมวลชน เริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญในการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมือง รวมถึงการให้ความรู้เรื่องสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง การส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคม และการสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับปัญหาสังคมมากขึ้น

ยุคปัจจุบัน

แนวความคิดเรื่องความเป็นพลเมืองเริ่มขยายขอบเขตไปจนถึงความเป็นพลเมืองโลก ด้วยกระแสอิทธิพลจากยุคโลกาภิวัตน์ การเป็นพลเมืองดีไม่ได้จำกัดแค่ในระดับชาติ แต่ยังรวมถึงการรับผิดชอบต่อปัญหาสากลระดับโลก เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาเรื่องสิทธิมนุษยชน ตลอดจากแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์กลายเป็นเครื่องสนับสนุนทางสังคมและการเคลื่อนไหวทางการเมืองทั้งยังเป็นส่วนสำคัญของความเป็นพลเมืองดีในยุคดิจิทัลอีกต่างหาก

จะเห็นได้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองที่ดีเริ่มปรากฏตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ ซึ่งแต่ละยุคสมัยต่างก็ให้ความสำคัญกับกิจกรรมหรือหน้าที่ของพลเมืองที่ควรจะมีต่อรัฐเพื่อส่งเสริมให้รัฐมีความเจริญรุ่งเรือง และให้คนในรัฐอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และการที่รัฐจะปกครองพลเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ พลเมืองของรัฐเองก็ต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนเองที่มีต่อรัฐให้สมบูรณ์ ฉบั้นทั้งรัฐและพลเมืองจึงต้องมีหน้าที่ต่อกันอย่างหลีเลี่ยงไม่ได้

ความหมายและความสำคัญของพลเมืองที่ดี

ความหมายของ "พลเมืองที่ดี" (Good Citizen) มักครอบคลุมถึงการมีพฤติกรรมและทัศนคติที่ส่งเสริมความดีงามและความมั่นคงของสังคม โดยทั่วไป พลเมืองที่ดีมักหมายถึงบุคคลที่ปฏิบัติตามกฎหมาย มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและการเมือง และเคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น รวมถึงการที่บุคคลมีพฤติกรรมที่เหมาะสมตามสภาพบริบททาง

สังคม และทำประโยชน์ให้แก่สังคม ได้แก่ การรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง ครอบครัว ชุมชน รวมถึงประเทศชาติ เคารพและปฏิบัติตนตามกฎหมายของบ้านเมือง มีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ตลอดจนเป็นบุคคล ที่มีจิตสำนึกในการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้า พัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ มีพฤติกรรมดี มีจิตใจดี มีความรับผิดชอบ รักษาสิ่งแวดล้อม รวมทั้งให้ความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกัน และปฏิบัติต่อกัน เพื่อให้เกิดความสงบสุข (ปลินธร เพ็ชรฤทธิ์, 2550) ขณะที่ พูนศักดิ์ อุดมโภชน์ และคณะ (2556) กล่าวว่า พลเมืองที่ดีต้องประกอบด้วยการเคารพลและปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมืองการปกครอง เคารพสิทธิเสรีภาพ และการยึดมั่นในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองและยอมรับมติของเสียงข้างมาก สอดคล้องกับแนวทางของ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (ออนไลน์) กล่าวเกี่ยวกับพลเมืองที่ดีในวิถีประชาธิปไตย ว่า หมายถึง พลเมืองที่มีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนา มีหลักการทางประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต

จากที่กล่าวมาจึงพอสรุปได้ว่าพลเมืองดีจึงหมายถึงบุคคลที่มีคุณลักษณะและพฤติกรรมที่มีส่วนช่วยในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติอย่างสร้างสรรค์และมีความรับผิดชอบ การเป็นพลเมืองดีไม่เพียงแต่หมายถึงการปฏิบัติตามกฎหมาย แต่ยังเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ การสนับสนุนคุณค่าทางสังคม การแสดงความรับผิดชอบทางสังคม ทั้งยังเป็นหน้าที่สำหรับประชาชนทุกคนของประเทศนั้นๆ ที่ควรจะยึดถือและปฏิบัติ

คุณลักษณะสำคัญของการเป็นพลเมืองที่ดี

ความเป็นพลเมืองที่ดี ถือเป็นคุณลักษณะที่สำคัญสำหรับประชาชนภายในประเทศ มีลักษณะสำคัญ (Westheimer, J., & Kahne, J. ,2004) ดังนี้

การปฏิบัติตามกฎหมาย คือ การเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย กฎเกณฑ์และกฎระเบียบ ขนมธรรมเนียมของสังคมถือเป็นพื้นฐานสำคัญของการเป็นพลเมืองที่ดี

ความรับผิดชอบต่อสังคม คือ การรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเองและการมีส่วนร่วมในการสร้างสังคมที่ดี เช่น การทำงานอาสาสมัครและการช่วยเหลือชุมชน การมีจิตสาธารณะ

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง คือ การมีส่วนร่วมในการลงคะแนนเสียง การแสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ การลงประชามติ การทำประชาพิจารณา การสนับสนุนกระบวนการประชาธิปไตย ตลอดถึงการค่อยติดตามข่าวสารบ้านเมืองเพื่อให้รู้เท่าทันถึงสถานการณ์บ้านเมือง (Dagger, R. (2002)

การเคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น คือ การให้เกียรติและเคารพสิทธิของผู้อื่น รวมถึงการส่งเสริมความเท่าเทียมและการปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเป็นธรรมปราศจากอคติในการปฏิบัติ

การส่งเสริมความยั่งยืนและการรักษาสิ่งแวดล้อม คือ การมีจิตสำนึกต่อธรรมชาติการรักษาสิ่งแวดล้อมและการส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน

แนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่ดีในสังคม

การส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่ดีในสังคมเป็นกระบวนการที่ต้องการความร่วมมือจากหลายฝ่ายทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาสังคม และชุมชน การส่งเสริมนี้สามารถทำได้ผ่านหลายช่องทาง โดยเฉพาะการศึกษา การสร้างแรงจูงใจ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะของชุมชน โดยสรุปเป็นแนวทางได้ดังนี้

การศึกษา หลักสูตรการศึกษา ควรบรรจุหลักสูตรพลเมืองศึกษา หรือพลเมืองคุณภาพเพื่อศึกษาเรื่องสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของพลเมืองที่มีคุณภาพในระบบการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเป็นพลเมืองที่ดี การสอนเรื่องการมีส่วนร่วมในสังคมและการปฏิบัติตามกฎหมายตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา (Westheimer, J., & Kahne, J. ,2004) จัดกิจกรรมอบรมและสัมมนาที่เน้นการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่ดีสำหรับประชาชนทุกช่วงอายุ (Haste, H. ,2004)

การสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐบาลควรมีนโยบายที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่ดี เช่น การสนับสนุนกิจกรรมอาสาสมัครและการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Dagger, R. ,2002) ตลอดทั้งให้การสนับสนุนในด้านการจัดกิจกรรม ที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่ดี (Putnam, R. D. ,2000) เช่น การประกวดผลงานหรือโครงการที่เน้นการพัฒนาชุมชน สังคม และให้การยอย่องเชิดชูเกียรติแก่พลเมืองดีเด่น ทั้งระดับโรงเรียน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภาค และระดับประเทศ องค์กรครอบครัวและชุมชนควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการแสดงออกถึงความรับผิดชอบและการเคารพสิทธิของผู้อื่น (Lickona, T. ,1991) ทั้งเรื่องการอบรมเลี้ยงดู การสร้างทัศนคติที่ดีต่อเยาวชน และการเป็นแบบอย่างที่ดี รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน ผ่านการส่งเสริมการทำกิจกรรมที่เสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน เช่น การทำงานร่วมกันในการแก้ไขปัญหาภายในชุมชมของตัวเอง (McMillan, D. W., & Chavis, D. M. ,1986)

การสร้างแรงจูงใจและการยกย่อง อาจทำโดยการมอบรางวัลและการยกย่องและมอบรางวัลให้กับบุคคลและกลุ่มที่ทำความดีและมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือ และสร้างสรรค์สังคม (Deci, E. L., & Ryan, R. M. ,2000) มีจิตสำนึกสาธารณะ มีความเสียสละ และเผยแพร่เรื่องราวความสำเร็จของบุคคลเหล่านั้นผ่านการนำเสนอเรื่องราวของบุคคลที่เป็นแบบอย่างที่ดีในสื่อสาธารณะเพื่อเป็นแรงบันดาลใจให้กับผู้อื่นได้ปฏิบัติตาม (Bandura, A. ,1977) ถือเป็นบุคคลต้นแบบในการเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม

การสนับสนุนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน โดยการจัดให้มีพื้นที่และโอกาสสำหรับการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน (Oldenburg, R. ,1989). เช่น กิจกรรมสาธารณะ งานวัด งานชุมชม และกิจกรรมจิตอาสา

การส่งเสริมศีลธรรมและจริยธรรม สามารถทำได้โดยการสนับสนุนส่งเสริมให้มีการอบรมสอน เกี่ยวกับศีลธรรมในโรงเรียนและครอบครัวในคราวสำคัญ สอนศีลธรรมและจริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชนตั้งแต่ยังเล็ก (Kohlberg, L. ,1981) เพื่อเป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชน เป็นการสร้างสังคมแห่งคุณธรรมเพื่อเป็นต้นกล้าสำหรับการที่จะเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีในอนาคต อาจทำผ่านการสนับสนุนกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม โดยการส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมที่ช่วยเสริมสร้างศีลธรรมและจริยธรรม (Bellah, R. N., Madsen, R., Sullivan, W. M., Swidler, A., & Tipton, S. M. ,1985) เช่น การรณรงค์งดเหล้าเข้าพรรษา การรักษาศีลห้า การปฏิบัติธรรมตามกาล การเข้ากิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ ทั้งในเรื่องศาสนา และวัฒนธรรม

การสร้างสื่อและสังคมออนไลน์ คือการประยุกต์ใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ในการเผยแพร่ข้อมูลและบทความเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองที่ดี (Shirky, C. ,2008) โดยเฉพาะในยุคแห่งโลกาภิวัตน์ ที่เทคโนโลยีแบบไร้ขีดจำกัด และสามารถเข้าถึงได้อย่างง่ายผ่านระบบเครือข่ายอินเตอร์เน็ต จะทำให้เยาวชนเข้าใจถึงความสำคัญของการเป็นพลเมืองที่ดีได้อย่างมีประสิทธิภาพเพราะง่ายต่อการเข้าถึงและเหมาะกับยุคสมัยปัจจุบัน การสร้างชุมชนที่เน้นการสนับสนุนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม (Rheingold, H. ,1993) เช่น การตั้งเพจจิตสาธารณะ ไลน์กลุ่มที่เกี่ยวกับการทำประโยชน์ต่อสังคม เพื่อเผยแพร่งานของกลุ่ม ให้คนอื่นได้เห็นถึงบทบาท และความสำคัญของการทำประโยชน์ต่อสังคม เป็นการสร้างช่องทางการสื่อสาร โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีช่องทางในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมสังคมและการเมือง (Habermas, J. ,1989)

การมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง โดยการสนับสนุนการลงคะแนนเสียง เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง (Putnam, R. D. ,1995) การเข้าร่วมประชาพิจารณา การทำประชามติ การร่วมเสนอกฎหมาย

เพื่อง่ายต่อความเข้าใจผู้จัดทำจึงขอนำเสนอแนวทางในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่ดีในรูปแบบของแผนภาพได้ ดังนี้

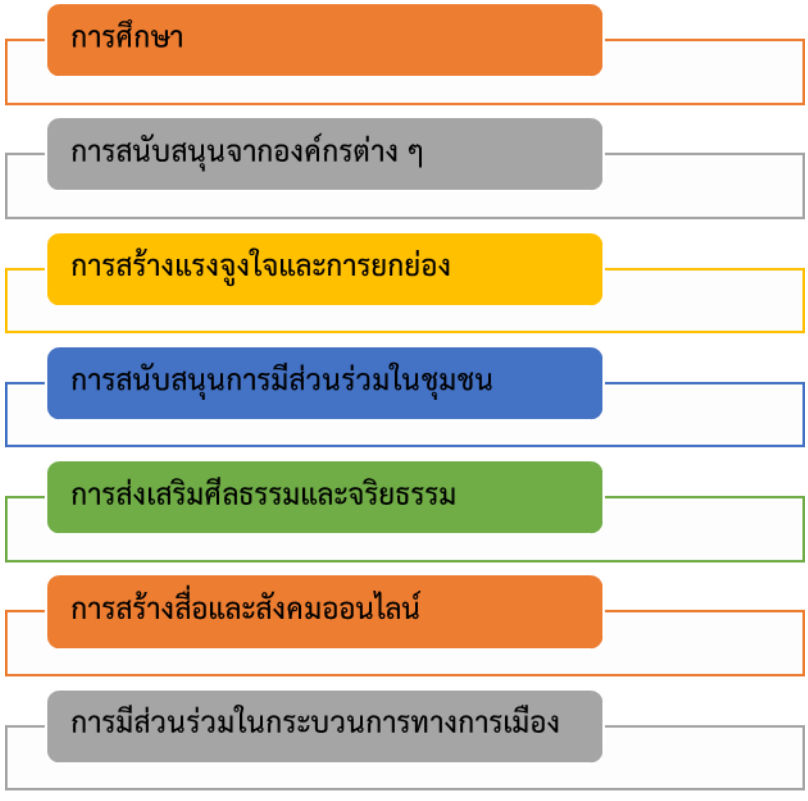

แผนภาพที่ 1 แสดงแนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่ดีของคนในสังคม

คุณค่าของการเป็นพลเมืองที่ดี

การเป็นพลเมืองที่ดีมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ เพราะทำให้คนมีคุณค่าประทั้งในระดับบุคคลและระดับชาติ (ศูนย์วิจัยและพัฒนาวิชาการและนวัตกรรม.2564) สามารถอธิบายได้ดังนี้

สร้างสังคมที่ปลอดภัยและมีความสงบสุข

พลเมืองที่ดีมักเคารพกฎหมายและกฎระเบียบของสังคมซึ่งช่วยให้สังคมดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและปลอดภัย หากทุกคนในสังคมเคารพกฎกติกา จะช่วยลดปัญหาอาชญากรรมและความขัดแย้งในสังคมได้

ส่งเสริมความร่วมมือและความสามัคคีในสังคม

การเป็นพลเมืองที่ดีไม่เพียงแต่หมายถึงการทำหน้าที่ของตนเองอย่างถูกต้อง แต่ยังรวมถึงการสนับสนุนและช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม การมีจิตอาสาและการช่วยเหลือผู้อื่นจะช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและความร่วมมือในสังคม

พัฒนาสังคมให้ก้าวหน้า

พลเมืองที่ดีมักมีความรับผิดชอบต่อสังคม ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติหน้าที่ในการเลือกตั้ง หรือการเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะ ซึ่งจะช่วยผลักดันให้สังคมพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น การมีพลเมืองที่ใส่ใจและมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศ

สร้างความภาคภูมิใจในตนเองและการยอมรับจากผู้อื่น

เมื่อเราปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดี เราจะได้รับการยอมรับและเคารพจากผู้อื่นในสังคม ซึ่งจะนำมาซึ่งความภาคภูมิใจในตนเองและความสุขในชีวิต

เสริมสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนและสิ่งแวดล้อม

พลเมืองที่ดีมักมีจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นการส่งเสริมความยั่งยืนให้กับชุมชนและโลกใบนี้

เพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจผู้เขียนจึงขอนำเสนอเป็นแผนภาพได้ ดังนี้

แผนภาพที่ 1 แสดงคุณค่าของการเป็นพลเมืองที่ดี

บทสรุป

การส่งเสริมคุณค่าความเป็นพลเมืองที่ดีให้แก่คนในสังคมเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญต่อการสร้างสังคมที่เข้มแข็งและการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะสังคมจะพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพได้จำเป็นอย่างยิ่งจะต้องอาศัยความร่วมมือจากสมาชิกในสังคมนั้นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นเป็นเมืองที่ดีมีส่วนเสริมสร้างความรับผิดชอบของคนในสังคมทั้งต่อรัฐและสังคม รวมถึงมีส่วนร่วมในการสร้างความเป็นธรรมและความสามัคคีของคนในสังคม มีแนวทางในการส่งเสริมความเป็น

พลเมืองที่ดีโดยอาศัยแนวทางในการส่งเสริม 7 ประการ ได้แก่ การศึกษา การสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ การสร้างแรงจูงใจและการยกย่อง การสนับสนุนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน การส่งเสริมศีลธรรมและจริยธรรม การสร้างสื่อและสังคมออนไลน์ และการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง

เอกสารอ้างอิง

กฤตภาศ ศักดิษฐานนท์. (2566). *อิทธิพลของจอห์น ล็อค ต่อการปฏิวัติอเมริกัน*.ในมติชนสุดสัปดาห์ ฉบับที่ 5-11 พฤษภาคม 2566 .ออนไลน์. https://www.matichonweekly.com/column/article_671982. เข้าถึงข้อมูล 8 สิงหาคม 2567.

ปลินธร เพ็ชรฤทธิ์. (2550). *สภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองให้แก่นักเรียนมัธยมศึกษาของครูสังคม.* บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

พูนศักดิ์ อุดมโภชน์ และคณะ. (2556). *การให้ความหมาย ที่มาของความหมาย และแนวทางการปฏิบัติในความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนมัธยมศึกษาที่ 6 โรงเรียนเทศบาลนครปฐมจังหวัดนครปฐม.* วารสารวิชาการ 6(3),(กันยายน-ธันวาคม).

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2567). *ความเป็นพลเมืองในวิถีระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ สำนักงานเลขาธิปการสภาผู้แทนราษฎร.

ศูนย์วิจัยและพัฒนาวิชาการและนวัตกรรม (2564). *การเป็นพลเมืองที่ดีและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Anderson, Benedict. (1983). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Verso.

Bellah, R. N., Madsen, R., Sullivan, W. M., Swidler, A., & Tipton, S. M. (1985).*Habits of the Heart: Individualism and Commitment in American Life*.University of California

Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. Prentice Hall.

Dagger, R. (2002). *Republican Citizenship*. Stanford University Press.

Davies, Gregory, & Riley, (1999). *Good citizenship and educational provision*. USA and Canada: Gariand.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). *The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior*. Psychological Inquiry, 11(4), 227-268.

Habermas, J. (1989). *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. MIT Press.

Haste, H. (2004). *Constructing the citizen*. Political Psychology, 25(3), 413-439.

Kohlberg, L. (1981). *The Philosophy of Moral Development: Moral Stages and the Idea of Justice*. Harper & Row.

Lickona, T. (1991). *Educating for Character: How Our Schools Can Teach Respect and Responsibility*. Bantam Books.

Miller, David. (2000). *Citizenship and National Identity*. Polity Press.

McMillan, D. W., & Chavis, D. M. (1986). *Sense of community: A definition and theory*. Journal of Community Psychology, 14(1), 6-23.

Nussbaum, Martha C. (1996). *For Love of Country: Debating the Limits of Patriotism*. Beacon Press.

Oldenburg, R. (1989). *The Great Good Place*. Paragon House.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster.

_____. (1995). *Tuning In, Tuning Out: The Strange Disappearance of Social Capital in America*. PS: Political Science & Politics, 28(4), 664-683.

Rheingold, H. (1993). *The Virtual Community: Homesteading on the Electronic Frontier*. Addison-Wesley.

Starn, Randolph. (1998). *Renaissance Redux*. The American Historical Review. 103 (1): 122–124.

Schudson, M. (1998). *The Good Citizen: A History of American Civic Life*. Harvard University Press.

Shirky, C. (2008). *Here Comes Everybody: The Power of Organizing Without Organizations*. Penguin Books.

การประยุกต์หลักภาวนา 4 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

THE APPLICATION OF THE FOUR FOUNDATIONS OF MINDFULNESS FOR ENHANCING QUALITY OF LIFE

[1]ภาสกร เมิดจันทึก, [2]พระครูพิศาลสารบัณฑิต, [3]สมเดช นามเกตุ และ [4]อริย์ธัช เลิศรวมโชค

[1]Phatsakon Moetchanthuk, [2]Phrakru Phisalsarbunthit, [3]Somdet Namket and [4]Arithat Loesruamchok

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]6702105014@mcu.ac.th

Received: August 27, 2024; **Revised**: November 8, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

บทความนี้เสนอ การประยุกต์หลักภาวนา 4 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีความหมายอย่างเดียวกับการพัฒนาที่ใช้กับการทำชีวิตให้มีความเจริญงอกงาม โดยใช้หลักภาวนา 4 ประเภท คือ 1) กายภาวนากับการพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นการพัฒนาฝึกฝนอบรมกาย ด้วยอินทรีย์ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ให้มีอินทรีย์สังวรความสำรวมรู้จักระมัดระวังรักษาตนให้เป็นประโยชน์ทางกาย และต้องรู้จักปรับตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่เหมาะสมในสังคมปัจจุบัน 2) ศีลภาวนากับการพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นการประพฤติตนด้วยความเรียบร้อยดีงาม มีระเบียบวินัย มีกติกา ทางสังคมร่วมกัน เพื่อสร้างความมั่นคงในหน้าที่การงานและการดำเนินชีวิตในสังคม 3) จิตตภาวนากับการพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นการฝึกฝนอบรมจิตใจ ให้มีความมั่นคง

---

[1] นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[2] รองศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[4] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

เข้มแข็ง มีความเจริญไพบูลย์ ด้วยคุณธรรม จริยธรรม ความรับผิดชอบทางสังคม ฝึกฝนตนให้มีความรักความเมตตาต่อสรรพสิ่งทั้งหลาย พัฒนาจิตของตนให้มีความช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เพื่อนมนุษย์ที่กำลังประสบความทุกข์นานาประการอยู่ในสังคมปัจจุบัน และฝึกฝนจิตของตนให้มีความผ่องใสเบิกบาน ดำเนินชีวิตด้วยความสุขใจ และ 4)ปัญญาภาวนากับการพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นการพัฒนาฝึกฝนอบรมตนจากการได้ศึกษาเล่าเรียน การสดับรับฟังหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นประจำ และการลงมือปฏิบัติตามทฤษฎีที่ศึกษามา คือความเห็นที่ถูกต้องให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและคนอื่นในสังคมอย่างมีความสุข ซึ่งการพัฒนาทั้ง 4 ด้านเมื่อมีการเรียนรู้มีความเข้าใจก็จะพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งภายในและภายนอกได้อย่างมีความสุข

คำสำคัญ : การพัฒนา, คุณภาพชีวิต, ภาวนา 4

Abstract

This article proposes the application of the Four Foundations of Mindfulness for the enhancement of quality of life. This concept aligns with the idea of development aimed at nurturing and flourishing life. The Four Foundations of Mindfulness include 1. Mindfulness of the Body in enhancing quality of life involves the development and training of the body through the senses—eyes, ears, nose, tongue, and body—to be mindful and cautious, ensuring physical well-being. It also requires adapting oneself to a suitable physical environment in the current society. 2. Mindfulness of Morality in enhancing quality of life involves conducting oneself with propriety, discipline, and adherence to social norms to ensure stability in one's career and life in society. 3. Mindfulness of the Mind in enhancing quality of life involves training the mind to be stable, strong, and flourishing through virtues, ethics, and social responsibility. It also involves cultivating loving-kindness towards all beings and developing a mind that is helpful and compassionate towards those suffering in society, ultimately leading to a clear, joyful mind and a life lived with happiness. 4. Mindfulness of Wisdom in enhancing quality of life involves developing oneself through learning, regularly listening to the teachings of the Buddha, and applying the studied theories into practice to achieve right understanding, which benefits both oneself and others in society, leading to happiness. When these four aspects are understood and practiced, they contribute to both internal and external happiness in life.

Keywords: Development, Quality of Life, Four Foundations of Mindfulness

บทนำ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตมีข้อดีหลายประการที่ส่งผลทั้งต่อบุคคลและสังคมโดยรวม ดังนี้ 1) สุขภาพกายและจิตที่ดีขึ้น การพัฒนาคุณภาพชีวิตช่วยให้บุคคลมีสุขภาพกายและจิตที่ดีขึ้น ซึ่งนำไปสู่การลดความเครียด ป้องกันโรค และเพิ่มความแข็งแรงทั้งทางกายและจิตใจ 2) เพิ่มความสุขและความพึงพอใจในชีวิต เมื่อบุคคลมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จะทำให้เกิดความสุข ความพึงพอใจ และมีมุมมองบวกต่อชีวิต ส่งผลให้การดำเนินชีวิตในแต่ละวันเต็มไปด้วยความหมาย 3) เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน คุณภาพชีวิตที่ดีช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน เพราะบุคคลจะมีความกระตือรือร้น มีแรงบันดาลใจ และมีสมาธิในการทำงานมากขึ้น 4) ความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น การพัฒนาคุณภาพชีวิตส่งเสริมให้บุคคลมีทักษะการสื่อสารและความเข้าใจผู้อื่นที่ดีขึ้น ทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวและสังคมเป็นไปในทางที่ดี 5) การเติบโตทางจิตวิญญาณ การพัฒนาคุณภาพชีวิตอาจนำไปสู่การเติบโตทางจิตวิญญาณ ทำให้บุคคลมีความเข้าใจในตนเองและความสัมพันธ์กับโลกที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น 6) การรับมือกับความเปลี่ยนแปลงและความท้าทาย บุคคลที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีจะมีความยืดหยุ่นและความสามารถในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงและความท้าทายต่าง ๆ ในชีวิตได้ดียิ่งขึ้น 7) ความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจ เมื่อบุคคลมีคุณภาพชีวิตที่ดีก็สามารถมีส่วนร่วมในสังคมและเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ นำไปสู่ความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้าของสังคมโดยรวม การพัฒนาคุณภาพชีวิตจึงเป็นกระบวนการที่มีประโยชน์ทั้งในระดับบุคคลและสังคม ส่งเสริมให้เกิดความสุข ความมั่นคง และความเจริญก้าวหน้าในทุกมิติของชีวิต (World Health Organization. 2006).

การพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นการสร้างรากฐานของระดับการดำรงชีวิตของมนุษย์ให้มีการพัฒนาที่ดีขึ้นคุณภาพชีวิตชองทางพุทธศาสนากล่าวได้ว่าเป็นองค์รวมขององค์ประกอบหลายๆอย่าง ซึ่งสามารถ แจกแจงได้เป็น2 ประเภท คือ รูปกับนาม หรือเรียกง่ายๆ ว่ากายและใจ ซึ่งชีวิตจะเรียกได้ว่ามี คุณภาพอย่างแท้จริงก็ต่อเมื่อองค์ประกอบทุกส่วนที่มีคุณภาพนั้น คือ ชีวิตที่มีคุณภาพจะต้องประกอบไปด้วย กายที่มีคุณภาพกาย และคุณภาพใจ แต่ชีวิตไม่ใช้สิ่งที่ตั้งอยู่นิ่ง กลับเป็นองค์รวมที่มีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา เมื่อพูดถึงคุณภาพชีวิตที่มีการเคลื่อนไหว ดำเนินไปในโลกท่ามกลางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะมีวัตถุ กิจกรรมและเรื่องราวต่างๆ ที่ต่อเนื่องกับ ชีวิตเพิ่มขยายออกไปไม่ใช้เฉพาะกายกับใจล้วนๆ เท่านั้น วัตถุกิจกรรมและเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับชีวิตเหล่านี้จัดเป็นส่วนประกอบของคุณภาพชีวิต โดยแยกเป็นคุณภาพธรรมดา สามัญที่มองเห็นกันอยู่ประเภทหนึ่งและคุณภาพที่ล้ำลึกเลยไปจากที่มองเห็นด้วยตาอีก ประการหนึ่ง ตัวอย่างเช่นคนบางคนมีทรัพย์สินเงินทอง และสิ่งครอบครองบริโภคด้านวัตถุ พรั่งพร้อมบริบูรณ์ จัดได้ว่าในด้านที่ตา

มองเห็นเขาเป็นคนที่มีความสุขหรืออาจเป็นคนที่มี ความทุกข์มาก ก็ได้ คุณภาพชีวิตที่ดีแท้จริงต้องพร้อมทั้งด้านหรือระดับที่มองเห็นและด้าน หรือระดับที่เลยจากที่มองเห็น (สมยศ นาวีการ, 2547)

ดังนั้น หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา จึงมีเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งด้านร่างกายคน สังคมที่อยู่ล้อมรอบตัวคนด้วย การชำระจิตให้บริสุทธิ์นั้น ถือเป็นหัวใจของ หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนานการพัฒนาชีวิต เป้าหมายทุกองค์ธรรมในพุทธศาสนาจะ ส่งเสริมให้ทำจิตให้ผุดผ่องดังพระพุทธองค์ตรัสว่า “จิตนี้ผุดผ่อง แต่จิตนั้นแลเศร้าหมอง เพราะอุปกิเลสเกิดขึ้นภายหลัง” (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย 20/49/9) ซึ่งเป็นสิ่งผลักดัน ให้มนุษย์ทำความชั่วได้นานัปการ ดังนั้นมนุษย์จึงต้องชำระจิตให้บริสุทธิ์ปราศจากกิเลส เมื่อ จิตบริสุทธิ์ เห็นถูกต้องเป็นสัมมาทิฏฐิก็จักไม่ทำความชั่ว มุ่งแต่กระทำประโยชน์เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นมูลเหตุต่อความดีทั้งหลายตามมา

ความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธอยู่ที่การมุ่งเน้นการปรับปรุงจิตใจและพฤติกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งเน้นการสร้างความสงบสุขทางจิตใจ ความเมตตากรุณาต่อผู้อื่น และการใช้ชีวิตอย่างมีปัญญาและสติสัมปชัญญะ ประกอบด้วย 1) การพัฒนาจิตใจ การฝึกสติ การทำสมาธิ และการเจริญปัญญาเป็นวิธีการสำคัญในการพัฒนาจิตใจเพื่อให้เกิดความรู้เท่าทันตนเองและสิ่งรอบข้าง ลดความทุกข์ และสร้างความสุขจากภายใน 2) การประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การยึดถือศีลห้าและการปฏิบัติตามหลักธรรม เช่น อริยสัจ 4 และอิทธิบาท 4 จะช่วยให้เรามีชีวิตที่ดี มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่น และสามารถดำเนินชีวิตด้วยความสุจริตและมีความหมาย 3) ความสัมพันธ์กับผู้อื่น การพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธเน้นการมีเมตตากรุณา การให้อภัย และการช่วยเหลือผู้อื่น ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นและส่งเสริมความสามัคคีในสังคม 4) ความสำเร็จในชีวิต การมองความสำเร็จในชีวิตตามแนวพุทธไม่ใช่แค่ในเชิงวัตถุหรือสถานะทางสังคม แต่คือการมีชีวิตที่เป็นสุข ปลอดจากความทุกข์ ความโลภ โกรธ หลง และการมีจิตใจที่สงบ ซึ่งเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธจึงเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมการมีชีวิตที่สมดุลและมีความหมาย ทั้งทางจิตใจและทางสังคม ซึ่งนำไปสู่ความสุขที่ยั่งยืนและมีความมั่นคงในชีวิต (สรณัฐ ประเสริฐสุนทร, 2562).

พระพุทธศาสนา มีหลักคำสอนที่เหมาะแก่จริตนิสัยของบุคคล ในการฝึกฝน พัฒนาตนเอง ในหลายระดับ คือ ตั้งแต่ในระดับศีลธรรม กุศลกรรมบถ และในระดับสัจธรรม ชั้นสูง อันหมายถึง มรรคมีองค์ 8 ในอริยสัจ 4 (พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี 19/165/528) รู้จักการดำเนินชีวิตตามมรรควิธี ก็ด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนตามแนวทาง พระพุทธศาสนา 4 ประการ ได้แก่1. กายภาวนา คือ การพัฒนาฝึกฝนอบรมการ หมายถึง พัฒนาอินทรีย์ทั้งห้า ได้แก่ตา หู จมูก

ลิ้น กาย ให้มีอินทรีย์สังวร ความสำรวจในอินทรีย์รู้จักระมัดระวังรักษาตนไม่ให้ก่อโทษทางกาย 2. สีลภาวนา คือ การพัฒนาด้านศีล หมายถึง ความประพฤติเรียบร้อยดีงาม มีระเบียบวินัย มีกติกาทางสังคมร่วมกัน 3. จิตตภาวนา คือ การฝึกฝนอบรมจิตใจให้มีความมั่งคง เข้มแข็ง มีความเจริญไพบูลย์ ด้วยคุณธรรมทั้งปวง 4. ปัญญาภาวนา คือ การพัฒนาฝึกฝนอบรมตน จากการได้ศึกษา เล่าเรียนการสดับรับฟังมา มาก และการลงมือปฏิบัติตามทฤษฎีที่ศึกษามาแล้วนั้น ให้เกิดประโยชน์ต่อตน และคนอื่น (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย 22/75/121)

ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันที่เป็นเรื่องหนักใจแก่สังคมไทยทั้งไป ไม่น้อยกว่าปัญหา ด้านอื่นๆ นั้น คือ เมื่อโลกมีความเจริญด้านวัตถุมากยิ่งขึ้นเท่าใด ความเจริญด้านจิตใจของ มนุษย์ในสังคมกลับมีความเสื่อมถอยลง เพราะความนิยมในวัตถุ จนเรียกได้ว่า คนในปัจจุบัน ตกอยู่ภายใต้อำนาจของวัตถุนิยมก็ว่าได้ (พุทธทาสภิกขุ, 2542) เพราะแทบไม่มีกิจกรรม ใด ๆ ในโลกนี้ซึ่งจะไม่อิงอาศัยสิ่งอำนวยความสะดวกด้านวัตถุนิยม เช่น เครื่องอำนวยความ สะดวกด้านสื่อสาร มีโทรศัพท์ มือถือ คอมพิวเตอร์ อินเตอร์เน็ต โทรทัศน์วิทยุกระจายเสียง เป็นต้น แต่เมื่อวัตถุเจริญก้าวหน้าไปเท่าใด ด้านจิตใจของมนุษย์ก็สับสนวุ้นวายมาเป็นเท่าตัว เพราะการไม่สามารถจะพัฒนาตนให้รู้ทันต่อสภาพความจริงได้มุ่งหาแต่ความสุขปัจจุบัน เฉพาะหน้าซึ่งเป็นความสุขชั่วครางทางกาย (พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2529) โดย ไม่ได้มุ่งหวังที่จะพัฒนาตนให้อิสระจากเรื่องเหล่านี้มีแต่จะแสวงหาเพิ่มเติมไม่มีความอิ่ม แม้พระพุทธองค์ก็ตรัสเตือนไม่ให้เพลิดเพลินด้วยอำนาจแห่งตัณหาความอยาก ดังตรัสไว้ว่า “โลกพร้อมอยู่เป็นนิตย์ไม่รู้จักอิ่ม เป็นทาสแห่งตัณหา” (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย 13/305/365) จากประเด็นดังกล่าวมานี้ หลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักภาวานา 4 จะ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน พัฒนาเสริมสร้างปัญญาความคิดให้ลาดทันต่อเหตุการณ์ในการแก่ปัญหาทั้งระดับตนเองและระดับสังคมที่เกี่ยวข้องกับตน เพื่อให้ชีวิตสามารถก้าวไปสู่เป้าหมาย คือ ความสุขกาย สุขใจ ตามหลักภาวนาทางพระพุทธศาสนาสืบไป

การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักภาวนา 4

หลักธรรมหมวดใหญ่ที่ชี้นำแนวทางการพัฒนาเป็นพื้นฐานหลักธรรมเหล่านี้ จะ แสดงหลักการทั่วไปของการพัฒนาซึ่งมีลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ รอบครอบและ ครอบคลุมหรือรอบด้านและตลอดดวงจร เรียกว่าภาวนาหมายถึงการพัฒนาชีวิตให้เกิดความ เจริญงอกงามในทางที่ดีงามตามหลักพุทธธรรมเริ่มตั้งแต่การรู้จักสำรวจอินทรีย์ 6 คือ สำรวจ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจแล้วปฏิบัติตนตามสิกขาบทที่ตนดำรงสถานภาพอยู่ทั้งสิกขาบท ของพระภิกษุสามเณรและศีลสำหรับคฤหัสถ์ เมื่อพัฒนาตนอยู่ในหลักศีลแล้วย่อมสามารถ เจริญจิตสมาธิภาวนาให้มีความมั่นคง

เป็นสัมมาสมาธิได้และภายหลังจิตมั่นคงพอเป็นเหตุ ปัจจัยแก่ปัญญาแล้วย่อมพิจารณาธรรมทั้งปวง มีไตรลักษณ์เป็นต้น ได้อย่างถ่องแท้ชัดเจน เข้าใจถูกต้องตามความจริงตามลำดับแห่งการพัฒนาจนสามารถบรรเทาความทุกข์ได้ตามลำดับ จะเห็นได้ว่ากรอบในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักภาวนานั้นแบ่งประเด็น ออกเป็น 4 ประเภทที่ปรากฏในทีฆนิกายปาฏิกวรรคและในอังคุตตรนิกายปัญจวรรคได้แก่การพัฒนาคุณภาพชีวิตกับกายภาวนา การพัฒนาคุณภาพชีวิตกับศีลภาวนา การพัฒนา คุณภาพชีวิตกับจิตตภาวนา และการพัฒนาคุณภาพชีวิตกับปัญญาภาวนา โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1) กายภาวนากับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

กายภาวนาเป็นหนึ่งในสี่สติปัฏฐาน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในเชิงพุทธ กายภาวนาเน้นการฝึกสติเพื่อรู้ตัวในทุกการเคลื่อนไหวของกาย และการใช้ชีวิตด้วยความตระหนักรู้ในทุกขณะ ซึ่งส่งผลดีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในหลาย ๆ ด้าน 1. การเสริมสร้างสุขภาพกาย กายภาวนาช่วยให้เราตระหนักถึงสภาพร่างกายและการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ทำให้เรามีสติในการดูแลรักษาสุขภาพ ป้องกันการเจ็บป่วย และลดความเครียด ซึ่งส่งผลต่อสุขภาพกายที่ดี 2. การลดความเครียด การฝึกกายภาวนาช่วยให้จิตใจสงบลง และลดความเครียดจากการใช้ชีวิตประจำวัน เมื่อเรามีสติรู้ตัวในขณะที่ทำกิจกรรมต่าง ๆ ความเครียดที่เกิดจากการเร่งรีบหรือการกังวลจะลดลง 3. การเพิ่มความสุขและความสงบ การมีสติในการกระทำทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการเดิน ยืน นั่ง หรือนอน จะช่วยให้เราใช้ชีวิตอย่างมีความหมายและมีความสุขมากขึ้น เนื่องจากการฝึกสติทำให้เราไม่หลงลืมตนเอง และสามารถตระหนักถึงความสุขที่มีอยู่ในปัจจุบัน 4. การพัฒนาความสัมพันธ์กับผู้อื่น การฝึกกายภาวนาช่วยให้เรามีสติและปัญญาในการปฏิบัติต่อผู้อื่น ทำให้เราสามารถติดต่อสื่อสารและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยความใจเย็นและมีเมตตา 5. การตระหนักถึงความไม่เที่ยงของชีวิต กายภาวนาช่วยให้เราตระหนักถึงความไม่เที่ยงของสังขารและสภาพร่างกาย ซึ่งนำไปสู่ความเข้าใจและการปล่อยวาง ลดความยึดติดในร่างกาย และทำให้เราสามารถดำเนินชีวิตด้วยความสงบ การฝึกกายภาวนาจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยการเพิ่มความรู้สึกตัว สร้างความสงบสุข และเสริมสร้างสุขภาพกายและจิตใจที่ดี (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2548).

การพัฒนาด้านกายนั้น จัดอนุโลมอยู่ในการพัฒนาระดับศีล เพราะลำพังเพียง กายอย่างเดียวไม่มีศีลควบคุมแล้วพระพุทธศาสนาไม่ถือเป็นการพัฒนาทางกายแต่ตรงกัน ข้ามถ้าพัฒนากายด้านเดียวแล้วอาจเป็นการส่งเสริมให้เกิดตัณหาความทะยานอยากเพื่อให้ได้วัตถุมาบำรุงกายให้เจริญโดยพระพุทธศาสนาไม่พิจารณาการพัฒนากาย เพราะลำพังความ เจริญทางกายอย่างเดียวย่อมไม่มีความหมายเป็นสิกขา และตามปกติจะเอียงไปทางเป็นการ สนับสนุนให้เกิดตัณหาได้เป็นเครื่องมือที่จะเสพแสวงหายื้อแย่งโลกามิส (พระไตรปิฎกฉบับ ภาษาไทย 11/305/48/272) ซึ่งเป็น

สายตรงข้ามกับการศึกษา คือ ไตรสิกขาเพื่อพัฒนา ฝึกปรือตนเองให้เจริญยิ่งขึ้นเมื่อไม่พัฒนาเรื่องกายให้ชัดเจนหรือชำนาญแล้วก็ย่อมตกเป็น เครื่องมือ ของวัตถุนิยมไปโดยหลีกเลี่ยงได้ยาก โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันที่ใช้สื่อมวลชน สาขาต่าง ๆ เช่น สื่อทางโทรทัศน์ สื่อทางหนังสือพิมพ์ สื่อทางอินเตอร์เน็ตเป็นต้น มอมเมาให้ผู้ไม่ฝึกฝนพัฒนาตนเองต้องเสียคน เสียความดีของตนไปก็มาก ด้วยสื่อที่เข้ามาแล้ว ไม่พัฒนา กายหรืออินทรีย์ให้รู้เท่าทันตามจึงเกิดปัญหา(พัชรินทร์ แจ้งอิ่ม, 2556)

ฉะนั้น การพัฒนากาย คือ การพัฒนาอินทรีย์ภายใน 6 ประการ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ซึ่งเป็นสิ่งที่ใช้สำหรับสัมพันธ์หรือเป็นทางเชื่อมต่อกับโลกภายนอก เรียกว่าอินทรีย์ภายนอก 6 ได้แก่รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อารมณ์ ที่ใจ รับรู้เปิดช่องทางที่เข้าไปสัมพันธ์กับ สภาพแวดล้อมทางวัตถุและทางธรรมชาติทั้งหมด จะเห็นได้ว่าการฝึกพัฒนากายหรือฝึก พัฒนาอินทรีย์นั้น จึงจำเป็นต้องพัฒนาอินทรีย์คือฝึกให้มีอินทรีย์สังวร เพื่อเป็นเครื่องมือให้เกิดความแข็งแกร่งของศีล เพื่อสนับสนุนจิตให้มีพลังงานที่มั่นคงและเป็นทางให้เจริญปัญญา ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย 12/421/455)

จะเห็นว่ากระบวนการสำหรับการพัฒนากายของตนเองให้เป็นผู้ถึงดับความทุกข์ได้โดยมีขั้นตอนการดับทุกข์ดังนี้ ขั้นที่ 1 อินทรีย์ภายใน + อินทรีย์ภายนอก + วิญญาณ = ผัสสะ ขั้นที่ 2 เวทนา (การเสวยอารมณ์) ขั้นที่ 3 ปัญญา (โยนิโสมนสิการ)

2) ศีลภาวนากับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ศีลภาวนาเป็นการปฏิบัติที่เน้นการรักษาศีลหรือข้อปฏิบัติทางศีลธรรม ซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานสำคัญในทางพุทธศาสนา การรักษาศีลช่วยส่งเสริมให้เกิดความสงบทางจิตใจ ความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม และความสุขที่แท้จริง ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิต 1. การสร้างพื้นฐานจิตใจที่มั่นคง การรักษาศีลทำให้จิตใจสงบ ไม่ถูกกังวลหรือรบกวนจากการทำสิ่งที่ผิดศีลธรรม เมื่อจิตใจปลอดโปร่งและสงบสุข เราจะสามารถพัฒนาปัญญาและความเข้าใจในการดำเนินชีวิตได้ดียิ่งขึ้น 2. การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม ศีลเป็นการปฏิบัติที่ช่วยส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ การไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่พูดเท็จ และไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ส่งผลให้เรามีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวและสังคม 3. การป้องกันปัญหาและความขัดแย้ง การรักษาศีลช่วยป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาหรือความขัดแย้งในชีวิต เช่น การรักษาศีลข้อที่ 4 ไม่พูดเท็จ ช่วยป้องกันความเข้าใจผิดและการทะเลาะวิวาท 4. การเสริมสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง เมื่อเรารักษาศีลอย่างสม่ำเสมอ จะเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง รู้สึกภาคภูมิใจในความถูกต้องและความดีของตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การมีจิตใจที่เข้มแข็งและความมั่นคงในชีวิต 5. การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน ศีลภาวนาไม่เพียงแค่ช่วยให้เรามีชีวิตที่สงบสุขในปัจจุบัน แต่ยังเป็นการสร้างพื้นฐานให้เราสามารถ

เจริญในสมาธิและปัญญา ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน โดยสรุป ศีลภาวนาเป็นการปฏิบัติที่ช่วยให้เราดำเนินชีวิตอย่างมีสติและมีคุณธรรม ซึ่งส่งผลให้เรามีชีวิตที่ดีขึ้นทั้งทางด้านจิตใจและสังคม อีกทั้งยังเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในทุกๆ ด้าน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2545).

การพัฒนาศีลนั้น เพื่อให้บุคคลสามารถดำรงตนให้อยู่ร่วมกับสังคม หรือ อยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างปกติสุข ศีลเป็นสิกขาบททั่วไป และศีลที่เป็นองค์มรรค คืออธิศีล สิกขา ดังจะได้กล่าวถึงคำแปลความหมายและประเภทของศีลไปตามลำดับดังต่อไปนี้ คำ แปลของศีลมีคำแปลหลายอย่าง ได้แก่ศีล แปลว่า เศียรหมายความว่า ศีรษะ ถ้าคนมีศีรษะ ขาดก็ตาย ถ้าศีรษะบาดเจ็บก็ไม่สบายฉันใด ถ้าคนศีลขาดก็ตายจากความดีต่าง ๆ ศีลแปลว่า ปกติ หมายความว่า รักษากายวาจาให้เรียบร้อยดีเป็นปกติ ศีลแปลว่าเย็น หมายความว่าเย็น กาย เย็นใจไม่มีภัย ไม่มีเวร ไม่มีศัตรูไม่มีความเดือดร้อน มีแต่ความสงบสุข ศีล แปลว่า เกษม หมายความว่าปลอดภัยไม่มีอันตรายมีแต่ความสุขกาย สบายใจอยู่เสมอ ศีล แปลว่า ตั้งกายกรรม วจีกรรมไว้ด้วยดีหมายความว่า รักษากายให้ตั้งอยู่ ในสุจริต 3 รักษาวาจาให้ตั้งอยู่ในวจีสุจริต 4 ไว้เป็นปกติ ศีลแปลว่า เข้าไปรับรองกุศลกรรมไว้หมายความ ว่าเมื่อ บุคคลมีศีลดีแล้วคุณธรรมอื่นๆ ที่ดีงาม เช่น ขันติ เมตตา สัจจะ สันโดษ วิริยะ ปัญญา เป็นต้น ก็เกิดขึ้น มาตามลำดับ ผลปรากฏของศีล คือ มีความสะอาด กายวาจาใจ ส่วนเหตุเกิด ของศีล คือ ละอายชั่ว และกลัวบาป (พระธรรมธีรราชมหามุนี โชดก ญาณสิทฺธิ์, 2546)

3) จิตตภาวนากับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

จิตตภาวนา หรือการพัฒนาจิตใจผ่านการฝึกสมาธิและการเจริญสติ เป็นองค์ประกอบสำคัญในกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางพุทธศาสนา การฝึกจิตตภาวนาช่วยสร้างความสงบ ความสมดุลทางอารมณ์ และการตระหนักรู้ในตนเอง ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตในหลายๆ ด้าน 1. การสร้างจิตใจที่มั่นคงและสงบสุข จิตตภาวนาช่วยลดความฟุ้งซ่านและความเครียด ด้วยการฝึกสมาธิและสติ จิตจะสงบและสามารถรับมือกับปัญหาหรืออุปสรรคในชีวิตได้อย่างมีสติและปัญญา 2. การเพิ่มพูนปัญญาและการตระหนักรู้ การเจริญสติทำให้เรามีความตื่นรู้ในขณะปัจจุบัน เข้าใจและเห็นความจริงของสิ่งต่างๆ อย่างที่เป็น ส่งเสริมการตัดสินใจที่ถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ 3. การควบคุมอารมณ์และการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดี เมื่อจิตใจสงบและมั่นคง การควบคุมอารมณ์ก็จะดีขึ้น ลดความโกรธ ความหงุดหงิด และความอิจฉาริษยา ส่งผลให้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น และสร้างความสามัคคีในครอบครัวและสังคม 4. การสร้างความสุขที่ยั่งยืน ความสุขที่เกิดจากจิตตภาวนาไม่ขึ้นอยู่กับสิ่งภายนอก แต่เป็นความสุขที่มาจากภายใน ซึ่งยั่งยืนและไม่เสื่อมสลายตามสภาพแวดล้อมที่

เปลี่ยนแปลงไป 5. การพัฒนาคุณภาพชีวิตในทุกด้าน จิตตภาวนาเป็นการพัฒนาจิตใจให้เข้าถึงความสงบและปัญญา ซึ่งเป็นรากฐานของคุณภาพชีวิตที่ดี การมีจิตใจที่มั่นคงและมีสติในทุกขณะช่วยให้เราดำเนินชีวิตด้วยความสุขและความพอใจอย่างแท้จริง (พุทธทาสภิกขุ, 2540). โดยสรุปจิตตภาวนาเป็นการฝึกฝนจิตใจที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพราะไม่เพียงช่วยให้เรามีจิตใจที่สงบและเข้มแข็ง แต่ยังเสริมสร้างปัญญาและความรู้สึกตัวในการดำเนินชีวิตที่มีความหมายและยั่งยืน

การพัฒนาจิต หมายถึง การพัฒนาอธิจิตตะสิกขาในไตรสิกขานั้นเอง ซึ่งหมายถึง การฝึกปรือในด้านคุณภาพและสมรรถภาพของจิต หมายรวมเอาองค์มรรค ข้อสัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิเข้ามาว่าเป็นสาระ ก็คือ การฝึกให้มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง แน่วแน่ ควบคุมตนได้ดี มีสมาธิ มีกำลังใจสูงให้เป็นจิต ที่สงบผ่องใสเป็นสุขบริสุทธิ์ปราศจาก สิ่งรบกวนหรือทำให้เศร้าหมองอยู่ในสภาพเหมาะแก่การใช้งาน มากที่สุดโดยเฉพาะการใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้งและตรงตามความเป็นจริง (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543) กล่าวโดย ย่ออธิจิตตะสิกขาก็คือหลักของสมาธิ ความแน่วแน่แห่งจิตใจโดยใช้หลักสมถะและวิปัสสนา เป็นสำคัญในการพัฒนาจิตเพื่อให้มีคุณภาพที่ดี จนสามารถละอวิชชาได้ตามลำดับดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่า “สมถะที่ภิกษุเจริญแล้วย่อมให้จิตเจริญ จิตที่เจริญแล้ว ย่อมละราคะได้วิปัสสนาที่ภิกษุเจริญแล้วย่อมให้ปัญญาเจริญ ปัญญาที่เจริญแล้วย่อมละอวิชชาได้” (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย 20/32/76)

จิตที่ได้รับการพัฒนาดีแล้วย่อปรากฏชัดในหลักธรรม 2 ประการคือสติและสัมปชัญญะ หมายถึง สติความระลึกได้มีความไม่เลื่อนลอยเป็นลักษณะ การไม่หลงลืมเป็น รส คุ้มครองใจและอารมณ์ไว้ได้มีสัญญาอันมั่นคง สัมปชัญญะ ความรู้ชัด เป็นชื่อของปัญญา ความรู้สิ่งที่นึกได้ ตระหนัก เข้าใจชัดตามความเป็นจริง จิตที่รู้แจ้งชัดว่าอะไรคือ กุศล อะไร คืออกุศล อะไรเป็นมรรคหรือผล ซึ่งเป็นคุณลักษณะของจิตที่ได้รับการฝึกพัฒนาตามหลัก ภาวนาในความหมายของพระพุทธศาสนา

4) ปัญญาภาวนากับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ปัญญาภาวนา หรือการพัฒนาปัญญาผ่านการเจริญวิปัสสนาและการพิจารณาความจริงของธรรมชาติ เป็นกระบวนการสำคัญในทางพุทธศาสนาที่นำไปสู่การรู้แจ้งและการเข้าใจสภาพความเป็นจริงของชีวิต การฝึกปัญญาภาวนามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในหลายๆ ด้าน 1. การเห็นสัจธรรม ปัญญาภาวนาช่วยให้เราเห็นสัจธรรมของชีวิต เห็นถึงความไม่เที่ยงของสรรพสิ่ง (อนิจจัง) ความทุกข์ (ทุกขัง) และความไม่มีตัวตนที่แท้จริง (อนัตตา) การเข้าใจความจริงเหล่านี้ทำให้เราสามารถปล่อยวางและไม่ยึดติดกับสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นสาเหตุของความทุกข์ 2. การพัฒนาการตัดสินใจ เมื่อเรามีปัญญาในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างถูกต้อง การตัดสินใจใน

ชีวิตประจำวันก็จะมีความรอบคอบและเหมาะสมมากขึ้น ส่งผลให้เราสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขและสมดุล 3. การลดอัตตาและความยึดติด ปัญญาภาวนาช่วยให้เราลดความยึดติดในตัวตนและทรัพย์สินทางวัตถุ การลดอัตตาทำให้เรามีความสงบในจิตใจ ไม่ถูกครอบงำด้วยความโลภ โกรธ หลง ซึ่งเป็นสาเหตุของความทุกข์ 4. การเพิ่มพูนความสุขที่แท้จริง การเห็นความจริงตามที่เป็นและการเข้าใจธรรมชาติของสรรพสิ่ง ทำให้เราพบความสุขที่แท้จริง ซึ่งไม่ได้ขึ้นอยู่กับสิ่งภายนอก แต่เป็นความสุขที่มาจากความรู้แจ้งและการปล่อยวาง 5. การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน การมีปัญญาที่ถูกต้องทำให้เราสามารถดำเนินชีวิตด้วยความเข้าใจและเห็นคุณค่าที่แท้จริงของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน ไม่ว่าการเปลี่ยนแปลงหรืออุปสรรคใด ๆ จะเกิดขึ้น (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2547). สรุปได้ว่า ปัญญาภาวนาเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างลึกซึ้งและยั่งยืน เพราะทำให้เรามีความเข้าใจในความจริงของชีวิตและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุขและเป็นสุขจากภายใน

ปัญญา หมายถึง ความรู้ทั่ว ปรีชาหยั่งรู้เหตุผล ความรู้เข้าใจชัดเจน ความรู้เข้าใจ หยั่งแยกได้ในเหตุผล ดีชั่วคุณโทษ ประโยชน์มิใช้ประโยชน์เป็นต้น และรู้ที่จะจัดแจง จัดสรร จัดการ ความรอบรู้ในกองสังขาร มองเห็นตามเป็นจริง” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543) ปัญญา ถือเป็นแกนหลักของการพัฒนาคุณภาพชีวิตดังกล่าว ทั้งในแง ซึ่งทำหน้าที่นำทาง หรือสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับ “วิถี” และ “เป้าหมาย” ของชีวิต ทำหน้าที่แก้ไขหรือ คลี่คลายปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ ระหว่างการเดินทางของชีวิตในวิถีจริยธรรม และทำหน้าที่ ประจักษ์ แจ้งสัจจะหรือ บรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิต (ปัญญาวิมุติ) ดังนั้น การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ไม่ว่าจะเป็นคุณธรรมจริยธรรมของปัจเจกบุคคล หรือ คุณธรรมจริยธรรม ทางสังคม ถ้ากระบวนการพัฒนานั้น ๆ ไม่สามารถทำให้เกิด "ปัญญา" ก็เป็นไปไม่ได้ที่จะทำให้เกิดคุณธรรมจริยธรรมที่ยั่งยืนขึ้นในตัวบุคคลหรือในวิถีชีวิตทางสังคมตามทรรศนะของพุทธศาสนานั้น สิ่งที่เรียกว่า "ปัญญา" ประกอบด้วยลักษณะพื้นฐาน 2 ประการคือ

1. สัมมาทิฐิ หมายถึง มีความเห็นถูกต้องตามความเป็นจริง ซึ่งจำแนกได้เป็น 2 ด้านหลักๆ คือ (1) มีความเห็นถูกต้องตามความเป็นจริงทางศีลธรรม เช่น เห็นว่าความดี ความชั่วมีอยู่จริง ทำดีก่อให้เกิดผลดี ทำชั่วก่อให้เกิดผลชั่ว บุญคุณของพ่อ แม่มีจริง เป็นต้น (2) มีความเห็นถูกต้องตามความเป็นจริงของกฎธรรมชาติ เช่น เห็นความ จริงของความเป็นเหตุเป็นผลในเรื่องการเกิดทุกข์และความดับทุกข์ในชีวิตตามหลักอริยสัจ เห็นความจริงของชีวิต สิ่ง เรื่องราว เหตุการณ์ ปรากฏการณ์ ต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากความเชื่อมโยง ของความเป็นเหตุปัจจัยตามกฎปฏิจจสมุปบาท เห็นความเปลี่ยนแปลง เป็นทุกข์ไม่มีตัวตน ของชีวิตและสรรพสิ่งตามกฎไตรลักษณ์เป็นต้น

2. สัมมาสังกัปปะ หมายถึง ความคิดถูกต้อง เมื่อเห็นความจริงตามข้อ 1 แล้วก็ จะเกิดความคิดถูกต้อง เช่น คิดไม่พยาบาทเบียดเบียน คิดหาทางที่จะพ้นไปจากการครอบงำ ที่ส่งผลต่อกระบวนการของความคิดต่างๆที่ปรารถนาให้บุคคลอื่นมีความสุข ตลอดจนอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

แนวความคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

“คุณภาพชีวิต” นำมาใช้แพร่หลายมากขึ้น เมื่อพิจารณาจากเอกสารตำราต่าง ๆ พบว่ามีการกล่าวถึง “การมีชีวิตที่ดี” และ “การกินดีอยู่ดี” ซึ่ง อาจอนุโลมได้ว่า หมายถึง การมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นเอง การมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นมีการกล่าวถึง ตั้งแต่สมัยเริ่มแรกของ การเกิดมีมนุษย์ชาติในโลก เพราะเมื่อมนุษย์เกิดมาธรรมชาติก็สอนมนุษย์ให้ต่อสู้ดิ้นรนกับ สภาพแวดล้อมเพื่อการอยู่รอดของตัวมนุษย์นั้นเองและพยายามแสวงหาความสุขในชีวิต ซึ่งน่าจะเป็นจุดเกิดของการมีชีวิตที่ดีของมนุษย์แต่ก็ยังไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดเมื่อใดจน สมยศ นาวีการ (2547) ได้สรุปแนวคิดทฤษฎีลาดับความต้องการของ Maslow ว่าความ ต้องการของบุคคลสามารถเรียงลำดับตามความสำคัญได้และความต้องการที่ได้รับการ ตอบสนอง 5 ขั้นตอนตามลำดับ ดังนี้ คือ

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย เป็นความต้องการขั้นต่ำสุดของ มนุษย์ได้แก่ความต้องการปัจจัยที่เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตเช่นความต้องการรับประทานอาหาร ความต้องการที่จะพักผ่อนความต้องการอากาศที่จะหายใจความต้องการที่จะทำงานใน สภาพแวดล้อมที่ดี เป็นต้น

2. ความต้องการด้านความมั่นคงปลอดภัย เมื่อความต้องการทางด้านร่างกาย ได้รับการตอบสนองแล้วมนุษย์ก็จะแสวงหาความต้องการ ด้านความต้องการด้านความปลอดภัยและมั่นคงมากขึ้นจนทำให้ความต้องการด้านนี้มีความสำคัญเหนือด้านอื่นๆ

3. ความต้องการด้านความเป็นสมาชิกของสังคม เมื่อความต้องการความปลอดภัยมั่นคงแล้ว มนุษย์มีพื้นที่ถือว่าเป็นสัตว์สังคมโดยปกติย่อมต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่มก็ เกิดความต้องการมีส่วนร่วมในกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิกอยู่และอาจขยายเป็นความต้องการมี ส่วนร่วมไปยังกลุ่มอื่นอีกด้วย

4. ความต้องการเกียรติยศและการยอมรับนับถือ เมื่อบุคคลได้มีส่วนร่วมในกลุ่ม ความต้องการด้านสังคมก็จะลดความสำคัญลงความต้องการเกียรติยศ ชื่อเสียง และการยอมรับนับถือจะเลื่อนความสำคัญขึ้นไปแทนที่ การยอมรับนับถือยอมรับจากกลุ่มจะช่วยให้บุคคลรู้สึกมั่นใจรู้สึกมีเกียรติหรือบางทีอาจรู้สึกว่ามีอำนาจ

5. ความต้องการบรรลุถึงความปรารถนาในชีวิตของตนเองหรือในสิ่งที่ตัวเอง ต้องการเป็นความต้องการขั้นสุดท่ายหลังจากได้รับความต้องการในระดับอื่น ๆ มาแล้วซึ่ง เป็นความ

ต้องการให้บรรลุ ถึงความปรารถนาในชีวิตของตนเองซึ่งเป็นความต้องการที่ สอดคล้องกับความใฝ่ฝันในชีวิตการเป็น มนุษย์ของเขาที่เขาจะทุ่มแรงกายแรงใจเพื่อให้บรรลุ ความปรารถนานั้นความต้องการแสดงออกถึง ความสามารถของแต่ละบุคคลย่อมไม่เหมือนกันเพราะทุกคนมีความแตกต่างกัน

ดังนั้น คุณภาพชีวิตนั้นเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบทั้งภายในและภายนอกของ มนุษย์ ได้แก่ด้านจิตใจ สติปัญญา ความรู้ความสามารถ อารมณ์และความรู้สึกด้านร่างกาย คือ ความมีสุขภาพกายที่ดีสภาพความเป็นอยู่และสภาพการ ดำรงชีวิตที่ดีในสังคม ดังนั้น คุณภาพชีวิตที่ดีจึงเป็นชีวิตที่มีความสุขกาย สุขใจและสามารถดำรงชีวิต ด้วยการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และบริบทของสังคมได้ตามสภาวะ กาลเวลา

บทสรุป

การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต การฝึกสติในกิจกรรมประจำวัน ใช้กายภาวนาและเวทนาภาวนาในการทำงานและการทำกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อเพิ่มสติและลดความเครียด การพัฒนาความสงบทางจิตใจ ใช้จิตตภาวนาในการฝึกสมาธิและการมีสติในทุกขณะ เพื่อสร้างความสงบและเพิ่มความเข้าใจในตนเอง การทำความเข้าใจธรรมชาติของความทุกข์และความสุข ใช้ปัญญาภาวนาในการศึกษาหลักธรรมและพิจารณาความจริง เพื่อให้สามารถจัดการกับความทุกข์และสร้างความสุขที่ยั่งยืน การประยุกต์หลักภาวนา 4 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตช่วยให้เรามีชีวิตที่มีสติและความสงบสุข เพิ่มความรู้สึกถึงความหมายและความพอใจในชีวิต ทั้งนี้ยังช่วยให้เราสามารถจัดการกับความท้าทายในชีวิตได้อย่างมีปัญญาและสติ การพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้น เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบการภาวนาทั้งภายในและภายนอก ได้แก่ ด้านจิตใจ สติปัญญา ความรู้ความสามารถ อารมณ์และความรู้สึกด้าน ร่างกายคือ ความมีสุขภาพกายที่ดีสภาพความเป็นอยู่และสภาพการดำรงชีวิตที่ดีในสังคม ดังนั้น คุณภาพชีวิตที่ดีจึงเป็นชีวิตที่มีความสุขกาย สุขใจและสามารถดำรงชีวิตด้วยการ ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และบริบทของสังคมได้ตามสภาวะ กาลเวลาจะเห็นได้ว่า การพัฒนาชีวิต ประกอบด้วย คือ การพัฒนากายภาวนา หมายถึง การทำกายให้เจริญเติบโต แข็งแรง หรือ การมีสุขภาพกายที่ดี การพัฒนาศีลภาวนา หมายถึง การประพฤติปฏิบัติในสิ่ง ที่เป็นมงคลกับตัวเอง เรียกว่า ศีลเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจในด้านการมีชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่น และสังคม โดยมีระเบียบระบบในการการดำเนินชีวิต โดยที่ไม่ให้มีการเบียดเบียนกันในทาง ชีวิตร่างกาย ทรัพย์สิน คู่ครอง วาจา ตลอดจนไม่เบียดเบียนสติสัมปชัญญะของตนเอง มีการ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การฝึกฝนควบคุมตนในทางกายวาจา เพื่อเป็นพื้นฐานของการฝึกจิตใจ การพัฒนาจิตตภาวนา หมายถึง การทำจิตให้เจริญงอกงาม โดยมีความเมตาตากรุณา มีศรัทธา มีความกตัญญูกตเวที ฝึกจิตใจของตนเองให้มีความเข้มแข็ง มีสมาธิ มีสติ มีวิริยะ มีความเพียร

พยายาม มีความกล้าที่จะสู่กับปัญหาที่จะเกิดขึ้นได้การพัฒนาปัญญาภาวนา หมายถึง ความรู้ทั่ว ปรีชาหยั่งรู้เหตุผล ความรู้เข้าใจชัดเจน ความรู้เข้าใจหยั่งแยกได้ใน เหตุผล ดีชั่วคุณโทษ ประโยชน์ มิใช้ประโยชน์เป็นต้น และรู้ที่จะจัดแจง จัดสรร จัดการความ รอบรู้ในกองสังขาร มองเห็นตามเป็นจริง

พระพุทธศาสนาให้มนุษย์เป็นศูนย์กลางใน การพัฒนากล่าวคือ มนุษย์ต้องเป็น ผู้กระทำด้วยการฝึกฝนอบรมให้เกิดคุณสมบัติภายในตน ซึ่งได้แก่ คุณสมบัติทางกายทางศีล ทางจิต และทางปัญญาที่ส่งผลไปสู่ภายนอกตนซึ่งแสดงออกผ่านพฤติกรรม ทางกายและ วาจาและเมื่อมีปฏิบัติในทุกด้านครบถ้วนแล้วในทางศาสนาก็จะให้ความสำคัญต่อเรื่องจิต เพราะจิตเป็นผู้บงการให้บุคคลมีพฤติกรรมต่าง ๆ ได้ในการพัฒนาจิตของบุคคลตามแนวพุทธ นี้เป็นการ ฝึกให้บุคคลมีจิตใจสงบถือว่าเป็นการทำให้บุคคลได้พัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม ตามที่สังคมต้องการ ผู้ที่ได้รับการอบรมทางจิตให้ถูกวิธีจะสามารถพัฒนาจิตได้คำกล่าวที่ว่า “จิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว” จึงเป็นความจริง เพราะเมื่อบุคคลมีจิตใจสงบและคิดแต่ในสิ่งที่ดี แล้วก็จะมีผลทำให้ร่างกายพฤติกรรม หรือ การประพฤติปฏิบัติเป็นไปแต่ในสิ่งที่ดีงามของบุคคล

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมธีรราชมหามุนีโชดก ญาณสิทธิ์. (2546). *วิปัสสนาญาณโสภณ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ศรีอนันต์การพิมพ์.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2538). *การพัฒนาจริยธรรม*. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมมิก.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2540). *ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *ความสุขที่แท้จริง*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2545). *ศีล สมาธิ ปัญญา: หลักการและการปฏิบัติในพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2547). *ปัญญาและการปฏิบัติธรรม: การเจริญวิปัสสนาเพื่อการรู้แจ้ง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2548). *สติปัฏฐานกับการปฏิบัติธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2552). *พุทธธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราชวรมุนี ประยุทธ ปยุตฺโต. (2529). *การศึกษาของคณะสงฆ์ปัญหาที่รอทางออก*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมล คีมทอง.

พัชรินทร์ แจ้งอิ่ม. (2556). *การพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครูในเขต ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิตตามหลักภาวนา ในเขตอำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พิพัฒน จันทรา. (2542). *คุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครูในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดสระแก่ว.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา.

พุทธทาสภิกขุ. (2540). *การฝึกสมาธิและจิตตภาวนาในชีวิตประจำวัน*. กรุงเทพฯ:ธรรมสภา.

พุทธทาสภิกขุ. (2542). *บางแง่มุมของกามในทัศนะพุทธทาสภิกขุ*. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2500). *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมยศ นาวีการ. (2547). *การบริหาร: การพัฒนาองค์การและการจูงใจ*. กรุงเทพฯ: บริษัทโรงพิมพ์กรุงธน พัฒนาจำกัด.

สรณัฐ ประเสริฐสุนทร. (2562). *"การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธศาสนา: กรณีศึกษาวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ."* วารสารพุทธศาสนา. ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 : 123-139.

Fradier,G (1976). *Quality-of-work life UNESCO Lausanne*. Lausanne: Prefected by ImprimeriesReunites de Lausanne.

UNESCO.,I. (1978). Ndicator of environmental quality of life. *Research and Papers in Social Science*, 38 (12), 99.

World Health Organization. (2006). *Constitution of the World Health*. Organization: Basic Documents (45th ed.). World Health Organization.

พุทธวิธีการสอนเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการสอนในยุคปัจจุบัน

BUDDHIST TEACHING METHODS FOR ENHANCING TEACHING EFFECTIVENESS IN THE MODERN ERA

[1]วันเฉลิม ไชยยงค์, [2]สมเดช นามเกตุ, [3]บุญส่ง สินธุ์นอก และ [4]อริย์ธัช เลิศรวมโชค

[1]Wanchalurm Chaiyoug, [2]Somdet Namket, [3]Boonsong Sinthunok and [4]Arithat Loesruamchok

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]6702105015@mcu.ac.th

Received: June 25, 2024; **Revised**: November 29, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอ “พุทธวิธีการสอนเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการสอนในยุคปัจจุบัน” ถึงแม้ว่าปัจจุบันจะมีการสอนรูปแบบต่างๆ มากขึ้น โดยใช้สื่อออนไลน์เป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสาร การสอนที่มีมากในปัจจุบันอย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์การสอนรูปแบบต่าง ๆ แล้วพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าได้รับการพิสูจน์แล้วว่า พุทธวิธีการสอนของพระองค์สามารถช่วยให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายของการเรียนตามศักยภาพการเรียนรู้ของตน จากการศึกษาพุทธวิธีการสอนนั้นพบว่าพระพุทธองค์ใช้ผู้ศึกษานั้นเป็นศูนย์กลาง โดยมีสามองค์ประกอบที่มีความสำคัญตามลำดับดังนี้ 1) ผู้สอนนั้นต้องมีความเข้าใจผู้ที่เรียน โดยต้องรู้ถึงความต้องการ ความเชี่ยวชาญและศักยภาพ โดยใช้แบบสำรวจๆความต้องการ แบบประเมินความถนัด และแบบทดสอบความการเรียนรู้ขั้นพื้นฐานเพื่อช่วยผู้สอนให้มีความเข้าใจศักยภาพของผู้เรียน 2) การเลือกเนื้อหาที่เหมาะสมกับผู้เรียน เลือก

---

[1] นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[4] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

เนื้อหาที่สมเหตุสมผล มีการใช้ลำดับการสอนให้กับผู้เรียนให้เข้าใจได้ง่าย และ 3) จัดวิธีการสอนเทคนิคมีการนำเสนอถ่ายทอดและเลือกใช้สื่อที่มีความเหมาะสมและดึงดูดผู้เรียน เมื่อผู้สอนได้บูรณาการใช้องค์ประกอบทั้งสามประการมาวางแผนและเตรียมการสอนตามหลักพุทธวิธี จะช่วยให้การสอนมีประสิทธิภาพบรรลุเป้าหมายมากขึ้น

คำสำคัญ: การพัฒนา, พุทธวิธีการสอน, ประสิทธิภาพการสอน,

Abstract

This article presents "Buddhist Teaching Methods to Enhance Teaching Effectiveness in the Modern Era." Although various teaching methods have emerged today, with online media serving as a crucial communication tool, after analyzing different teaching approaches, it has been proven that the Buddha's teaching methods can help learners achieve their educational goals according to their learning potential. From the study of Buddhist teaching methods, it was found that the Buddha used a learner-centered approach, with three key components in the following order: 1) The teacher must understand the learners, knowing their needs, aptitudes, and potential by using needs assessments, aptitude evaluations, and basic knowledge tests to help the teacher comprehend the learner's capabilities. 2) Selecting content appropriate for the learners by choosing reasonable content and structuring the teaching sequence in a way that is easy for learners to understand. 3) Organizing teaching methods, transmission techniques, and selecting appropriate and engaging media. When the teacher integrates these three components into the planning and preparation of lessons according to Buddhist teaching principles, it will help make teaching more effective in achieving its goals.

Keywords: Development, Buddhist teaching methods, teaching effectiveness.

บทนำ

ประโยชน์ของพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้ามีหลายประการที่ส่งผลต่อการพัฒนาการเรียนการสอนและการพัฒนาตนเองของผู้เรียน ดังนี้ 1) การเข้าใจผู้เรียนอย่างลึกซึ้ง พุทธวิธีการสอนเน้นการเข้าใจความต้องการ ความถนัด และศักยภาพของผู้เรียน ทำให้ผู้สอนสามารถปรับการสอนให้

เหมาะสมกับแต่ละบุคคล ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถบรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น 2) การเลือกเนื้อหาที่เหมาะสม พุทธวิธีการสอนเน้นการเลือกเนื้อหาที่สอดคล้องกับความสนใจและความสามารถของผู้เรียน ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น และทำให้การเรียนการสอนมีความหมายและคุณค่ามากขึ้น 3) การสอนที่มีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ พุทธวิธีการสอนเปิดโอกาสให้ผู้สอนสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการสอนและสื่อที่ใช้ได้ตามสถานการณ์และความต้องการของผู้เรียน ซึ่งช่วยให้การเรียนการสอนมีความหลากหลายและน่าสนใจ 4) การพัฒนาทางจิตใจและสติปัญญา นอกจากการพัฒนาความรู้ทางวิชาการแล้ว พุทธวิธีการสอนยังส่งเสริมการพัฒนาทางจิตใจและสติปัญญาของผู้เรียน โดยเฉพาะการฝึกฝนสมาธิและการเจริญปัญญา ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินชีวิตที่มีคุณภาพ 5) การสร้างแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ การสอนที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและเน้นความสำคัญของการพัฒนาตนเองตามแนวพุทธศาสตร์ ช่วยสร้างแรงบันดาลใจและความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ของผู้เรียน ด้วยประโยชน์เหล่านี้ พุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าจึงถือเป็นวิธีการที่มีความสำคัญในการพัฒนาการศึกษาและการเรียนรู้ในยุคปัจจุบัน (Thich Nhat Hanh. 1991).

การแสดงธรรมเทศนาในครั้งพุทธกาลที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงโปรดมนุษย์สัตว์และเทวดาตลอดระยะเวลารวมทั้งสิ้น 45 พรรษาหลังองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ดั่งที่ได้พบในคัมภีร์พระไตรปิฎกนั้นได้แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถของพระองค์ จากที่ได้ศึกษาถึงพุทธวิธีการสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น พบว่ามีความเป็นสากลและ ไม่จำกัดกาลเวลา พระองค์ทรงหลายวิธี ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้พระองค์ประสบความสำเร็จในการสอน มีองค์ประกอบสามประการคือ 1) ความเข้าใจของผู้ที่ศึกษา 2) การคัดเลือกเนื้อหาที่มีความเหมาะสม 3) การเลือกใช้วิธีการสอนที่เหมาะกับผู้ที่เข้ามาศึกษา จากองค์ประกอบทั้งสามประการที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น สามารถนำมาเสนอเพื่อเป็นวิธีที่ใช้ในการพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนตามหลักพุทธวิธีการสอน โดยนำหลักต่างๆ ซึ่งพระพุทธองค์นำมาใช้ให้มีความความสำเร็จในงานด้านการสอน ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาการทางด้านการสอนที่พบได้ในปัจจุบัน ทำให้ผู้ที่จะศึกษา อันได้แก่ผู้ที่มีหน้าที่เป็นครูหรืออาจารย์ รวมไปถึงวิทยากรที่ได้เข้ารับการฝึกอบรมตลอดจนผู้ที่มีบทบาทในด้านการสอนและงานด้านการฝึกอบรมได้เข้ามาเรียนรู้ ซึ่งจะเป็นการสร้างแรงบันดาลใจที่ส่งผลทำให้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตัวเองให้มีความรู้ความสามารถมากขึ้น โดยใช้วิธีการนำเสนอและสื่อการสอนใหม่ๆ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป ซึ่งจะส่งผลทำให้มีการพัฒนาศักยภาพต่อตนเองและมีการยกระดับศาสตร์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ตามความเชี่ยวชาญของผู้สอนหรือผู้ที่บทบาทหน้าที่ในการถ่ายทอดนำเสนอความรู้นั้นๆ ต่อไป โดยที่จะต้องปรับให้เหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ สภาพแวดล้อมรวมไปถึงความเป็นไปได้ในสภาพปัจจุบัน ซึ่งผู้เขียนนั้นได้รับแรงบันดาลใจและมองเห็นความสำคัญทางด้านการศึกษาในวิธีการสอน

ของพระพุทธองค์ เพื่อที่จะนำความรู้ที่ได้จากพุทธวิธีการสอนมาใช้ในการพัฒนาการสอนของตัวเอง และสามารถนำมาถ่ายทอดให้แก่ผู้ที่เรียนรู้ และสามารถนำไปปรับใช้ในการพัฒนางานทางด้านการสอน และทางด้านการฝึกอบรมให้สอดคล้องกับความสนใจ พื้นฐาน รวมไปถึงภูมิหลังและจริตของผู้เรียนเพื่อให้การสอนนั้นสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ต่อไป

พุทธวิธีการสอนที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

พุทธวิธีการสอนที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามีหลายวิธีที่พระพุทธเจ้าใช้ในการถ่ายทอดธรรมะเพื่อให้เข้าถึงผู้ฟังที่มีความสามารถและความเข้าใจที่แตกต่างกันไป นี่คือตัวอย่างบางส่วน

1. วิธีการสอนแบบปรินิพพาน (ปรินิพพานิกวิธี) เป็นการสอนที่ใช้ในการปราบกิเลสให้หมดสิ้น ซึ่งเป็นวิธีที่พระพุทธเจ้าใช้สอนบรรพชิตและพระอรหันต์ โดยเน้นการแสดงธรรมที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับความไม่เที่ยงของสังขารและสภาพของนิพพาน (The Pali Text Society. 1991).

2. วิธีการสอนแบบอนุปุพพิกถา พระพุทธเจ้ามักใช้วิธีการนี้ในการสอนบุคคลทั่วไป โดยเริ่มจากเรื่องพื้นฐานง่าย ๆ เช่น เรื่องทาน (การให้) ศีล (การรักษาศีล) และเรื่องธรรมเบื้องต้น แล้วจึงค่อย ๆ นำไปสู่เรื่องที่ลึกซึ้งขึ้น เช่น เรื่องอริยสัจ 4 เพื่อให้ผู้ฟังมีพื้นฐานความเข้าใจที่ดีและไม่รู้สึกยากเกินไปในการรับธรรมะ

3. วิธีการสอนแบบไตรสิกขา เป็นการสอนที่เน้นการฝึกฝนใน 3 ด้าน คือ ศีล (ความประพฤติที่ดี), สมาธิ (การฝึกจิตให้สงบ), และปัญญา (การรู้แจ้งในสัจธรรม) ซึ่งเป็นกระบวนการที่นำไปสู่การพ้นทุกข์

4. การสอนด้วยปัญหาวิสุทธิ (การใช้ปัญหาตามลำดับขั้น) พระพุทธเจ้าทรงใช้การสอนแบบถาม-ตอบเพื่อกระตุ้นความคิดและการพิจารณาของผู้ฟัง ตัวอย่างเช่น ในกรณีของอัญญาโกณฑัญญะ พระพุทธเจ้าได้ถามคำถามที่นำไปสู่การตรัสรู้โดยตรง

5. การสอนผ่านการใช้สัญลักษณ์และการเปรียบเทียบ: พระพุทธเจ้ามักใช้การเปรียบเทียบ เช่น การเปรียบชีวิตมนุษย์กับใบไม้ในป่า หรือการเปรียบทุกข์เป็นเปลวไฟ เพื่อช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจธรรมะได้ง่ายขึ้น

6. การสอนด้วยวิธีเจริญสติปัฏฐาน 4 พระพุทธเจ้าทรงสอนการเจริญสติใน 4 ด้าน ได้แก่ กายานุปัสสนา (สติปัฏฐานเกี่ยวกับกาย), เวทนานุปัสสนา (สติปัฏฐานเกี่ยวกับเวทนา), จิตตานุปัสสนา (สติปัฏฐานเกี่ยวกับจิต), และธรรมานุปัสสนา (สติปัฏฐานเกี่ยวกับธรรม) ซึ่งเป็นวิธีที่ใช้ในการฝึกสมาธิและปัญญาเพื่อให้เกิดการตื่นรู้

7. การสอนด้วยการกระทำเป็นตัวอย่าง พระพุทธเจ้ามักใช้การกระทำของพระองค์เองเป็นตัวอย่างในการสอน เช่น การดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย การมีสติและสมาธิอยู่เสมอ เพื่อเป็นแรงบันดาลใจให้กับสาวก (Buddhaghosa, B. 1991).

วิธีการสอนเหล่านี้ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถาต่าง ๆ ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญในการศึกษาพุทธวิธีการสอนที่มีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อการศึกษาและการพัฒนาตนเองในพระพุทธศาสนา พุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า พบว่าความสำเร็จในการสอนของพระพุทธเจ้าสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับผู้เรียน โดยเริ่มจากแนวทางที่ไม่ได้บังคับให้เชื่อ พระพุทธองค์จะทรงสั่งสอนแก่ผู้ที่จะศึกษา หรือผู้ที่สนใจ และมีความสัทธา นั่นหมายถึงว่าผู้ศึกษาต้องมีความอดทนในการเรียน และพระองค์ทรงไม่บังคับ พระพุทธองค์ท่านทรงให้ผู้ที่ศึกษาได้คิด ได้ได้ทบทวนไตร่ตรองด้วยสติและปัญญาของตนเอง ก่อนที่ได้เชื่อในสิ่งที่เองนั้นได้รับฟัง ตัวอย่างเหมือนคำสอนที่พระพุทธองค์ได้ทรงสอนหรือแสดงธรรม ให้กับชาวกามาละ ตามที่ชาวพุทธเข้าใจและทราบกันดีถึงหลักธรรมกาลามสูตรทั้งสิบข้อ นั้นคือหลักปรัชญาด้านการงานด้านสั่งสอนในพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธองค์ทรงหวังให้ผู้ที่จะศึกษานั้น มีความคิดที่อิสระ รวมไปถึงในการใช้สติปัญญาเพื่อใช้ในการทบทวนและพิจารณาทางด้านสั่งสอนด้วยตัวเอง ตามที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้แนะนำไว้ให้แก่ชาวพุทธว่าไม่ให้เชื่อสิ่งต่างๆ โดยไม่นำสติปัญญามาพิจารณาทบทวนให้ใคร่เห็นจริงถึงคุณถึงโทษ หรือสิ่งดีและสิ่งไม่ดีก่อนเชื่อ ซึ่งหลักธรรมหรือหลักการเหล่านี้จะช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้ศึกษาได้มีส่วนร่วมทางด้านการคิดและการพิจารณาด้วยตนเอง พระพุทธเจ้าทรงเข้าใจภูมิหลัง จริต ความสนใจ และระดับสติปัญญาของผู้เรียน พระพุทธองค์จึงทรงสามารถที่จะเลือก และใช้วิธีการสอนที่เหมาะสมกับผู้ศึกษาเล่าเรียน ดังนั้นในบทความนี้จำนำเสนอ ในด้านพุทธวิธีการสอนเท่านั้น ดังจะนำเสนอเพียงสามประเด็นดังนี้คือ 1) ความเข้าใจของผู้ที่จะเรียน 2) การเลือกใช้เนื้อหาที่มีความเหมาะสม และ 3) การเลือกนำวิธีการสอนมาใช้ให้เหมาะสม โดยมีสาระสำคัญในแต่ละประเด็นตามลำดับดังนี้

องค์ประกอบแรก: ความเข้าใจผู้ที่จะเรียน

พุทธวิธีการสอนเน้นความเข้าใจผู้เรียนนั้นถือได้ว่าเป็นแนวทางสำคัญในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับการเข้าใจศักยภาพ ความต้องการ รวมไปถึงสภาพจิตใจของผู้เรียนก่อนจะเรียนหรือการถ่ายทอดธรรมะ วิธีการนี้มีลักษณะเฉพาะที่พบเห็นได้ในหลายๆกรณีในคัมภีร์พระไตรปิฎก หลักการสำคัญทางด้านพุทธวิธีการสอนที่เน้นความเข้าใจผู้เรียน 1) การเข้าใจพื้นฐานของผู้เรียน พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการสอนที่เหมาะสมกับพื้นฐานของผู้ฟัง ตัวอย่างเช่น การสอน "อนุปุพพิกถา" โดยเริ่มจากเรื่องที่ง่ายและคุ้นเคยกับผู้ฟัง เช่น การทำบุญ การรักษาศีล จากนั้นจึงค่อยๆ นำไปสู่ธรรมะที่ลึกซึ้งมากขึ้น เช่น อริยสัจ 4 2) การใช้คำถามเพื่อตรวจสอบความเข้าใจ: พระพุทธเจ้ามักใช้การถามคำถามเพื่อประเมินความเข้าใจของผู้เรียนและเพื่อ

กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดอย่างลึกซึ้ง ตัวอย่างเช่น การสนทนาระหว่างพระพุทธเจ้ากับพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการตรวจสอบและขัดเกลาความเข้าใจของสาวก 3) การปรับการสอนให้เข้ากับระดับสติปัญญาของผู้เรียน: พระพุทธเจ้าทรงปรับธรรมเทศนาให้เหมาะสมกับระดับความรู้และประสบการณ์ของผู้ฟัง ตัวอย่างเช่น การแสดงธรรมแก่เด็ก พระองค์จะเลือกใช้ภาษาที่เรียบง่ายและเนื้อหาที่เข้าใจได้ง่าย 4)การให้ความสำคัญกับความพร้อมทางจิตใจ: พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับสภาพจิตใจของผู้เรียน การสอนของพระองค์มักมุ่งเน้นไปที่การช่วยผู้เรียนให้มีจิตใจที่สงบ หรือเปิดกว้างพร้อมรับธรรมะ ตัวอย่างเช่น ในการสอนพระราหุล พระพุทธเจ้าจะสอนให้พระราหุลเจริญสติเพื่อให้จิตใจมั่นคงก่อนที่จะรับธรรมะที่ลึกซึ้ง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2552: 124).

สรุปได้ว่า พระพุทธองค์ทรงจัดสรรเวลาส่วนหนึ่งเพื่อทรงตรวจและพิจารณาศึกษาตัวผู้เรียน โดยพระพุทธองค์ท่านได้พิจารณาถึงความใส่ใจและความสนใจ รวมไปถึงระดับสติปัญญาของผู้ที่จะเรียน โดยพระองค์ทรงใช้พระปรีชาญาณ ตัวอย่างเช่น การใช้นานาธิมุตติกญาณ พระองค์ทรงคำนึงถึงความสนใจและความถนัด โดยพระองค์ทรงใช้อินทริยปโรปริยตฺตญาณ เพื่อให้ทรงรู้ถึงในระดับสติปัญญา ความรู้ความสามารถ รวมไปถึงความพร้อมในการเรียนรู้ของผู้ที่จะเรียน ซึ่งในหนังสือพุทธวิธีในการสอน (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2562: 16) ได้กล่าวไว้ในตอนหนึ่งในพระคัมภีร์พระไตรปิฎกว่า “พระญาณของพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ตรัสรู้แล้ว ย่อมเป็นไปรอบในสัตว์ทั้งปวง พระผู้มีพระภาค พระองค์ย่อมทรง ทราบอัธยาศัย อนุสัยจริต และอธิมุติ แห่งสัตว์โลกทั้งปวง ย่อมทรงทราบถึงเหล่าสัตว์ผู้มีกิเลสธุลีน้อย ในปัญญา มีจักษุ มีกิเลสธุลีมากในปัญญาจักษุ มีอินทรีย์แก่กล้า มีอินทรีย์อ่อน มีอาการดี มีอาการเลวทราม ผู้ควรแนะนำได้โดยง่าย และผู้ที่แนะนำได้โดยยาก” พระสุตตันตปิฎก ในคัมภีร์ขุททกนิกาย มหานิเทส (พระไตรปิฎกฉบับจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539, เล่มที่ 29 ข้อที่ 64, หน้า215)

พระพุทธองค์ทรงได้ให้ความสำคัญในการพิจารณาและได้ทำความเข้าใจให้กับผู้ที่เรียนในหลายๆมิติ ในระดับของสติปัญญา ยังแบ่งออกเป็นสี่ระดับตามที่เราทราบและมีการอุปมาเปรียบเทียบถึงบัวทั้งสี่เหล่า ได้แก่ 1) อุคฆฏิตัญญู คือกลุ่มคนที่มีสติปัญญามากที่สุด สามารถศึกษาและเรียนรู้ได้รวดเร็ว สามารถเข้าใจเรื่องได้ทันทีแม้จะได้ฟังเพียงหัวข้อเท่านั้น 2) วิปจิตัญญู เป็นกลุ่มที่มีสติปัญญาขั้นรองลงมา สามารถเข้าใจเรื่องได้เมื่อได้รับฟังคำขยายความ 3) เนยยะ คือกลุ่มที่มีระดับสติปัญญารองลงมาจากสองพวกข้างต้น สามารถเรียนรู้ได้ช้าเข้าใจเรื่องได้ต้องได้รับการอธิบาย และ4) ปทปรมะ คือกลุ่มที่มีปัญญาน้อย อธิบายให้เข้าใจได้ยาก (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2546). นอกจากนี้ พระองค์ยังเข้าใจในเรื่องจริตของผู้เรียนด้วย เพราะจริตเป็นธรรมชาติด้านอุปนิสัย เป็นพื้นฐานของพฤติกรรมที่เป็นปกติประจำของแต่ละคนที่เรียกว่าจริตหรือจริยา ที่แบ่งเป็น 6 จริตได้แก่ 1. ราคจริต 2. โทสจริต 3. โมหจริต 4. สัทธาจริต 5. พุทธจริต และ 6.วิตกจริต พระสุตตันตปิฎก

คัมภีร์ขุททกนิกาย มหานิเทส (พระไตรปิฎกฉบับจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539, เล่มที่ 29 ข้อที่ 154, หน้า 545) การเข้าใจในจริต จะสามารถทำให้ผู้สอนเลือกวิธีในการด้านการให้ตรงกับจริตได้ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ขึ้นอยู่กับเป้าหมายด้วยว่ามุ่งเน้นในทางโลกหรือในทางธรรม การสอนในด้านทางโลกคือสอนให้ยึดผู้สอนสามารถเอาจริตมาเป็นตัวล่อหรือเป็นการสร้างแรงจูงใจ เช่นผู้มีราคะจริต จำเป็นต้องใช้สิ่งที่สวยงามมาเป็นตัวล่อให้กับผู้เรียนหรือนำมาเพื่อเป็นรางวัล ส่วนในการสอนทางหลักธรรมะ คือการสอนที่มุ่งให้ละ ผู้สอนก็จะต้องสอนให้กับพวกที่มีราคจริตให้เห็นถึงสัจธรรมที่ว่าสิ่งสวยงามนั้นไม่เที่ยง ฯ เป็นต้น

องค์ประกอบที่สอง: การเลือกเนื้อหา

การเลือกเนื้อหาสอนตามหลักพุทธวิธีการสอนเน้นการปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับความสามารถและความต้องการของผู้เรียน การเลือกเนื้อหาจึงต้องคำนึงถึงปัจจัยหลายประการเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการพุทธศาสนา ดังนี้

หลักการเลือกเนื้อหาสอนตามพุทธวิธีการสอน 1) พิจารณาความพร้อมของผู้เรียน เลือกเนื้อหาที่เหมาะสมกับระดับความเข้าใจและประสบการณ์ของผู้เรียน เช่น การสอนธรรมะพื้นฐานสำหรับผู้เริ่มต้น และการสอนธรรมะที่ลึกซึ้งขึ้นสำหรับผู้ที่มีความรู้พื้นฐานแล้ว 2) เน้นความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน เนื้อหาที่สอนควรเชื่อมโยงกับประสบการณ์และปัญหาที่ผู้เรียนเผชิญในชีวิตประจำวัน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำธรรมะไปใช้ในการแก้ปัญหาและปรับปรุงชีวิตได้ 3) การสอนแบบค่อยเป็นค่อยไป เริ่มจากเนื้อหาที่ง่ายและเข้าใจง่าย ก่อนที่จะค่อยๆ นำไปสู่เนื้อหาที่ซับซ้อนมากขึ้น การสอนแบบนี้ช่วยให้ผู้เรียนมีพื้นฐานความเข้าใจที่มั่นคงก่อนที่จะเรียนรู้เรื่องที่ลึกซึ้งกว่า 4) ปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกับความสนใจและความต้องการ ใช้การสำรวจความต้องการและความสนใจของผู้เรียนเพื่อเลือกเนื้อหาที่มีความหมายและตรงกับความต้องการของผู้เรียน ซึ่งช่วยเพิ่มแรงบันดาลใจและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน 5) การใช้สัญลักษณ์และการเปรียบเทียบ การใช้สัญลักษณ์และการเปรียบเทียบที่เข้าใจง่ายในการอธิบายเนื้อหา เช่น การเปรียบเทียบชีวิตมนุษย์กับบัวที่อยู่ในสภาพต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาที่ซับซ้อนได้ง่ายขึ้น 6) การเน้นการฝึกปฏิบัติ เนื้อหาควรรวมถึงการฝึกปฏิบัติที่ช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ตรง เช่น การฝึกสมาธิ การเจริญสติ หรือการทำบุญ ซึ่งเป็นวิธีที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถประสบผลลัพธ์ที่เห็นได้จริง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2552).

นอกเหนือจากส่วนของตัวเนื้อหาเองแล้ว พระพุทธองค์ได้ทรงจัดวางเนื้อหาที่จะช่วยให้ผู้ศึกษาสามารถติดตามและทำให้เข้าใจเนื้อหาได้ง่ายด้วย เช่นพระองค์ทรงเริ่มสั่งสอนจากสิ่งที่เข้าใจง่ายไปหายากตามลำดับ ตัวอย่างได้แก่การสอนเรื่องของไตรสิกขาเริ่มต้นจาก การไม่ทำความชั่วทำแต่ความดี และสอนเรื่องที่ยากขึ้นไปอีกตามลำดับคือ การทำใจของตนให้สะอาดบริสุทธิ์ ในบางโอกาสเนื้อหาที่ทรงสอนก็ใช้วิธีนำผู้เรียนไปพบกับประสบการณ์ตรง หรือการลงสนามเรียนรู้จากสถานการณ์

จริงเลย จึงบรรลุธรรม นอกจากนี้พระพุทธเจ้าจะเลือกสอนตรงเนื้อหาที่ตรงประเด็นไม่ออกนอกเรื่อง มีเหตุ มีผล สามารถคิดตามและเห็นผลได้อย่างจริง และทรงสอนเท่าที่จำเป็น สำหรับผู้เรียนให้การเรียนรู้ได้ผล นั่นคือการสั่งสอนให้ผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลาง

องค์ประกอบที่สาม: การเลือกวิธีการสอนมาใช้ให้เหมาะสม

นอกเหนือจากการวิเคราะห์ผู้ฟัง การเลือกเนื้อหาที่เหมาะกับผู้ฟังแล้ว ประการสุดท้ายในพุทธวิธีการสอนคือการเลือกวิธีการสอนที่เหมาะสม ในที่นี้ผู้เขียนจะขอแบ่งวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าออกเป็นสามหัวข้อย่อยดังต่อไปนี้

1) ลีลาการการสอน (Teaching Style) ลีลาการสอนของพระพุทธเจ้ามีความหลากหลาย จากหนังสือพุทธวิธีในการสอนของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ได้สรุปลีลาการสอนของพระพุทธเจ้าไว้สี่ประการ คือ 1) สันทัสสนา 2) สมาทปนา 3) สมุตเตชนา 4) สัมปหังสนา

2) วิธีการสอน (Teaching Method) รูปแบบวิธีการสอน ของพระพุทธเจ้าก็มีความหลากหลายเช่นกัน ดังจะขอยกตัวอย่างรูปแบบที่ได้พบบ่อย ๆ ดังต่อไปนี้ 1) แบบสนทนา หรือแบบสากัจฉา 2) แบบบรรยาย 3) แบบตอบปัญหา 4) แบบวางกฎข้อบังคับ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2562: 47)

3) กลวิธีและอุบายประกอบการสอน พุทธวิธีที่พระองค์นำมาใช้ต่างวาระ ต่างบุคคลมีความหลากหลาย ดังนี้ 1. การยกอุทาหรณ์ การเล่านิทานประกอบ ช่วยทำให้มีความเข้าใจได้ง่ายและชัดเจน ช่วยให้จำแม่นเห็นจริง และเกิดความเพลิดเพลิน สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) 2. การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา 3. การใช้อุปกรณ์ในการสอน 4. การทำเป็นตัวอย่าง ซึ่งเป็นการสอนแบบสาธิตนำเสนอให้ดู พระพุทธเจ้าทรงมีพระจริยาวัตรอันดีงามอยู่แล้วและพระองค์ก็ได้ตรัสสอนในสิ่งที่พระองค์ปฏิบัติอยู่แล้วท่านจึงเป็นแบบอย่างที่ดี ตัวอย่างตอนหนึ่งที่ท่านสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ได้นำมายกให้เห็นการที่พระองค์ทรงลงมือปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างแก่พระอานนท์คือ ขณะเสด็จไปตามเสนาสนะที่อยู่ของพระสงฆ์ได้ทอดพระเนตรเห็นพระภิกษุรูปหนึ่ง อาพาธเป็นโรคท้องร่วง นอนจมกองมูตรของตน ไม่มีผู้พยาบาลดูแล จึงเสด็จเข้าไปหาจัดการทำความสะอาดโดยเรียบร้อยเสร็จแล้วจึงทรงประชุมสงฆ์ทรงสอบถามเรื่องนั้น พระวินัยปิฎก ในคัมภีร์พระวินัย (พระไตรปิฎกฉบับจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539, เล่มที่ 5 ข้อที่ 365, หน้า 240) 5. การเล่นภาษา เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่ๆ เป็นเรื่องของความสามารถในการใช้ภาษาผสมพร้อมกับปฏิภาณของพระพุทธองค์ 6. ยุทธวิธีในการเลือกคนและการปฏิบัติรายบุคคล 7. การรู้จักจังหวะและโอกาส

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าปัจจัยสามประการเป็นองค์ประกอบสำคัญของพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า และองค์ประกอบเหล่านี้มีความสัมพันธ์และสนับสนุนให้การสอนของพระพุทธเจ้าประสบความสำเร็จ โดยจะต้องเริ่มต้นที่การที่ผู้สอนต้องเข้าใจผู้เรียนมาเป็นอันดับแรก ใช้

ผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลางในการเตรียมเนื้อหาที่เป็นองค์ประกอบถัดมา จากนั้นการเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมในการถ่ายทอด เนื้อหาที่เตรียมมาให้เหมาะกับผู้เรียนอันเป็นองค์ประกอบสุดท้าย ทั้งสามปัจจัยนี้ต้องทำงานร่วมกันตามลำดับ ปัญหาที่การสอนขาดประสิทธิภาพล้วนเกิดจากความบกพร่องขององค์ประกอบใด ๆ ตั้งแต่หนึ่งองค์ประกอบขึ้นไป ก็จะส่งผลทำให้ผู้สอน นำพาผู้เรียนไปสู่เป้าหมายการเรียนได้ การที่จะพัฒนาการสอนจึงจำเป็นที่จะต้องทำเหตุ ปัจจัยสามประการนี้ให้ดีพร้อม ผู้สอนก็จะสามารถคาดหวังผลลัพท์ที่ดีได้เช่นกัน

การพัฒนาประสิทธิภาพการสอนตามหลักพุทธวิธี

การพัฒนาประสิทธิภาพการสอน สรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

1. ประสิทธิภาพในการทำความเข้าใจผู้เรียน จากพุทธวิธีการสอนจะเห็นว่าพระพุทธเจ้าจะพิจารณาสอนแก่ผู้ที่มีความพร้อมในการเรียน หากจะนำพุทธวิธีมาปรับใช้ ผู้สอนก็สามารถจะทำได้ด้วยการทำการสำรวจ ความต้องการผู้เรียน ศึกษาภูมิหลังการศึกษาผู้เรียน วัดระดับความรู้และศักยภาพผู้เรียน เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้เรียน โดยสร้างกระบวนการเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนได้หลายวิธี เช่น การเรียนปรับพื้นฐาน เพื่อปรับพื้นฐานให้เพียงพอก่อนการเรียนร่วมกันในชั้นเรียน การทดสอบเพื่อวัดระดับพื้นฐานความรู้ เพื่อจัดกลุ่มผู้เรียนที่มีพื้นฐานใกล้เคียงกันเรียนในเนื้อหาเดียวกัน การทดสอบทักษะแทนการทดสอบความรู้ การประเมินผลการเรียนรู้ระหว่างเรียน เพื่อปรับเนื้อหาหรือทบทวนการแบ่งกลุ่มเรียนอีกครั้ง และการมอบหมายให้ศึกษาค้นคว้า และเรียนรู้ด้วยตนเอง วิธีการเหล่านี้เหมาะกับการจัดการเรียนการสอนที่มีผู้เรียนเป็นกลุ่มก้อน เช่นการเรียนในชั้นเรียน ผู้สอนสามารถสร้างเครื่องมือในการวัดระดับความพร้อมของผู้เรียน ก่อนการสอน ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะช่วยให้ผู้เรียนที่มีระดับสติปัญญา ความรู้ และทักษะที่ใกล้เคียงกัน เข้าเรียนในชั้นเรียนเดียวกัน ซึ่งจะง่ายต่อการจัดเนื้อหาการสอน และเป็นผลดีต่อผู้เรียน ที่จะแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การตั้งคำถาม การวิเคราะห์ปัญหาและมีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ในระดับใกล้เคียงกันจะทำให้การเรียนสนุก ไม่เกิดความเบื่อหน่าย

นอกจากนี้หากผู้สอนได้ศึกษาความถนัด จริตผู้เรียน หรือสไตล์การเรียนรู้ 4 แบบที่แตกต่างกันได้แก่ 1) ความถนัดในการเรียนรู้ทางจักษุประสาท หรือทางสายตา คือ ผู้ที่สามารถเรียนรู้ได้ดีจากการมอง การดูการเห็น 2) ความถนัดในการเรียนรู้โดยทางโสตประสาท หรือทางหู คือ ผู้ที่สามารถเรียนรู้ได้ดีจากการฟังการพูดคุย สนทนา อภิปราย แลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็น 3) ความถนัดในการเรียนรู้ทางประสาทสัมผัส คือ ผู้ที่สามารถเรียนรู้ได้ดีจากการเขียน การอ่าน การรู้สึกการได้สัมผัสจับต้อง การลงมือปฏิบัติ หรือกระทำด้วยตนเอง และการได้รับประสบการณ์ตรง และ 4) ความ

ถนัดในเรียนรู้ทางการเคลื่อนไหวร่างกาย คือผู้ที่สามารถเรียนรู้ได้ดีจากการแสดงออกโดยการเคลื่อนไหวร่างกายก็จะออกแบบการสอนให้สอดคล้องกับผู้เรียนเพื่อเพิ่มการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น

2. ประสิทธิภาพในการเลือกเนื้อหาที่ใช้สอน ผู้สอนต้องวิเคราะห์ผู้เรียนให้เข้าใจเพื่อกำหนดขอบเขตเนื้อหา จัดลำดับเนื้อหา และความสมเหตุสมผลในมุมมองผู้เรียนเป็นหลัก มิใช่จากมุมมองผู้สอนซึ่งมีความเข้าใจ การตีความ และประสบการณ์ที่ต่างจากผู้เรียน ผู้สอนจะต้อง เลือกเนื้อหา ตัวอย่างที่ยกมาประกอบจากมุมมองผู้เรียน ทั้งยังต้องคำนึงถึง ภูมิหลังการศึกษา ประสบการณ์ อายุ รสนิยม ความสนใจ วุฒิภาวะ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ผู้สอนปรับเนื้อหา หรือเลือกการยกตัวอย่างที่จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจสาระสำคัญของเนื้อหาที่สอนได้มากขึ้น จากแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงสอนเรื่องอริยสัจ 4 โดยจะเริ่มต้นให้ผู้เรียนได้ตระหนัก ถึงปัญหาที่เกิดขึ้น หากขาดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะ (ทุกข์) เหตุแห่งปัญหา ก็คือความไม่รู้ ขาดความเข้าใจที่ถูก การฝึกฝนหรืออาจเกิดจากทัศนะคติที่ไม่ถูกต้อง (สมุทัย) จากนั้นก็จะต้องตั้งป้าหมายที่ต้องการบรรลุ ก็คือวัตถุประสงค์ของการเรียน (นิโรธ) และสุดท้ายก็คือการลงมือที่จะเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ (นิโรธ) นอกเหนือจากการจัดเรียงตามลำดับข้างต้นแล้ว ยังมีการการกำหนดลำดับเนื้อหาตามระดับความยากง่ายของเนื้อหาให้ชัดเจน

3. ประสิทธิภาพในการเลือกวิธีการสอน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องลีลาการสอน วิธีการสอน และกลวิธีและอุบายประกอบการสอน กับการเลือกเทคนิคและวิธีการที่ใช้ในปัจจุบัน เช่น การแสดงตนเป็นตัวอย่าง ในส่วนการการนำความรู้เรื่องจริตหรือความชอบผู้เรียนมาช่วยออกแบบวิธีการสอน ผู้สอนก็สามารถนำเนื้อหาที่คัดเลือกว่ามีความเหมาะสมกับผู้เรียน มาถ่ายทอดด้วยวิธีการ หรือสื่อการสอนที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจ เข้าถึง เนื้อหาตามจริตและความถนัด อาทิ ผู้เรียนบางคนถนัดที่จะเรียนด้วยการอ่าน การดู การเห็น บางคนก็เรียนรู้ได้ดีด้วยการฟัง การพูดคุย การสนทนาการอภิปราย บางคนก็เรียนรู้ได้ดีหากได้เขียน และการอ่าน การรู้สึกการได้สัมผัสจับต้องผู้เรียนก็เรียนรู้ได้ดีหากได้เคลื่อนไหวร่างกายในทางปฏิบัติ ผู้สอนมีข้อจำกัดในการเข้าถึงความถนัดของผู้เรียน อีกทั้งในชั้นเรียนก็ไม่ได้มีผู้ที่มีความถนัดอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว ดังนั้นสิ่งที่ผู้สอนจะช่วยเพิ่มโอกาส การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนที่มีความหลากหลายได้ด้วยการเตรียมสื่อการสอนที่มีความหลากหลายเพื่อเข้าถึงผู้เรียนที่มีความแตกต่างกัน รวมทั้งผู้ที่ที่มีความถนัดที่หลากหลาย ด้วยการออกแบบสื่อที่หลากหลาย ที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้หลายทาง เช่น ได้อ่าน ได้ฟัง ได้อภิปราย ได้ลงมือปฏิบัติ ผู้เรียนก็จะมีความเข้าใจมากกว่าการเรียนจากเรียนจากเพียงสื่ออย่างใดอย่างหนึ่ง

ปัจจุบันเป็นยุคของการใช้ข้อมูล เป็นยุคที่ผู้คนชอบแบ่งปันข้อมูล การแสดงความต้องการแสดงตัวตนเป็นไปด้วยความสมัครใจ และบ่อยครั้งเป็นเงื่อนไขของการเข้าถึงซึ่งข้อมูล หรือแลกกับการใช้บริการ ตัวอย่างเช่นการที่บุคคลจะสมัครสมาชิก หรือเปิดการใช้บัญชีทางอิเลคโทรนิก อาทิ เฟซบุ๊ก ไลน์ อีเมล ตลอดจนการลงทะเบียนเพื่อใช้แอพพลิเคชั่นใด ๆ อาทิ e-Banking หมอพร้อม ฯลฯ

จำเป็นผู้สมัครต้องให้ข้อมูลกับผู้ให้บริการอย่างเลี่ยงไม่ได้ การแบ่งปันข้อมูลส่วนบุคคลจึงกลายเป็นเรื่องปกติในยุคปัจจุบัน หากผู้สอนนำเงื่อนไข หรือวัฒนธรรมนี้มาใช้เป็นเงื่อนไขในการลงทะเบียนเรียนใด ๆ ก็ตาม ย่อมจะเปิดโอกาสให้ผู้สอนสามารถทำการสำรวจ และทำความรู้จักผู้เรียนได้ เพื่อนำข้อมูลมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการเตรียมการสอนได้ เช่นคำถามเพื่อทราบถึงความต้องการ ความสนใจ แรงจูงใจ ช่องทางการสื่อสาร การรับสาร ภูมิหลังการศึกษา ฯลฯ ข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้ผู้สอนมาประมวลผล เพื่อทำความเข้าใจผู้เรียนได้ และนำไปสู่การเลือกหรือออกแบบเนื้อหา วิธีการสอน ตลอดจนพิจารณาเลือกใช้สื่อ หรือช่องทางการสอน ให้สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ แรงจูงใจ ความถนัดของผู้เรียนได้ อีกประการหนึ่งการเรียนในยุคปัจจุบัน ไม่ได้จำกัดด้วยสถานที่และเวลา บทเรียนที่ได้จากพุทธวิธีคือพระพุทธเจ้ายังเลือกจังหวะเวลาที่ผู้เรียนมีความพร้อม ดังนั้นผู้สอนจึงสามารถใช้ประโยชน์จากเทคโลโนยี ได้อย่างเต็มที่ เช่นการบันทึกการสอนเก็บไว้ในรูปแบบวิดีโอ หรือการสอนแบบด้วยโปรแกรมการสอนอิเลคโทรนิค (e-learning) ก็จะช่วยให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามเวลาและสถานที่สะดวกและมีความพร้อม ทั้งนี้ก็ต้องพิจารณา การสอนช่องทางอื่นประกอบไปด้วย มิใช่พึ่งพาช่องทางใดช่องทางหนึ่งเพียงอย่างเดียว ก็จะช่วยส่งเสริมการเรียนได้

สรุปได้ว่า การพัฒนาประสิทธิภาพการสอนตามหลักพุทธวิธีเน้นการใช้หลักการและวิธีการของพระพุทธเจ้าในการสอน เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงและประยุกต์ใช้ธรรมะในชีวิตประจำวันได้อย่างเต็มที่ หลักการพัฒนาประสิทธิภาพการสอนตามพุทธวิธีมีดังนี้ 1) เข้าใจผู้เรียน การสำรวจความต้องการ ใช้การสำรวจเพื่อทำความเข้าใจความต้องการและความสนใจของผู้เรียน เช่น การใช้แบบสอบถามหรือการสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความสนใจและความเข้าใจของผู้เรียน การประเมินพื้นฐาน พิจารณาระดับความรู้และประสบการณ์ของผู้เรียนก่อนเริ่มการสอน เพื่อเลือกเนื้อหาที่เหมาะสม 2) เลือกเนื้อหาที่เหมาะสม ความสัมพันธ์กับชีวิตจริง เลือกเนื้อหาที่มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของผู้เรียน เพื่อให้การเรียนรู้มีความหมายและนำไปใช้ได้จริง การปรับระดับความยาก เริ่มจากเนื้อหาที่พื้นฐานและค่อย ๆ นำไปสู่เนื้อหาที่ลึกซึ้งมากขึ้น ตามลำดับขั้นของความเข้าใจ 3) ใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย การสอนโดยใช้ปัญหา ใช้การถามคำถามหรือการนำเสนอปัญหาเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดและพิจารณาธรรมะ การใช้สื่อและเทคนิคการสอน ใช้สื่อและเทคนิคที่หลากหลาย เช่น การใช้ภาพ, วิดีโอ, หรือกิจกรรมกลุ่ม เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและความสนใจของผู้เรียน 4) ส่งเสริมการปฏิบัติ การฝึกปฏิบัติ จัดกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติธรรม เช่น การฝึกสมาธิ การทำบุญ หรือการเจริญสติ การสะท้อนผลการปฏิบัติ จัดให้มีการพูดคุยและสะท้อนผลการปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ของตนเอง 5) การติดตามและประเมินผล การตรวจสอบความเข้าใจ ใช้การสอบถามหรือการประเมินผล

เพื่อวัดความเข้าใจและความก้าวหน้าของผู้เรียน การรับฟังข้อเสนอแนะ รับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เรียนเพื่อปรับปรุงวิธีการสอนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

รูปแบบวิธีการต่าง ๆ เป็นหน้าที่ของผู้สอนที่จะต้องศึกษาผู้เรียนในแง่มุมต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วและประยุกต์รูปแบบเทคนิคและรูปแบบวิธีการให้มีความเหมาะสม สอดคล้องกับพื้นฐานความสนใจ ภูมิหลังและจริตของผู้เรียนไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผู้เรียนหรือผู้เรียนในระดับปัจเจกบุคคล หากจะเปรียบการเตรียมการสอนตามแนวพุทธวิธี ผู้เขียนเห็นว่าสิ่งที่ผู้เรียนมองเห็นและสัมผัสได้คือส่วนที่เป็นเนื้อหาและวิธีการสอน แต่สิ่งที่เป็นพื้นฐานที่ส่งเสริมเนื้อหาและวิธีการสอนคือความเข้าใจในตัวผู้เรียนที่ผู้เรียนมองไม่เห็น สัมผัสไม่ได้เปรียบเสมือนส่วนของภูเขาน้ำแข็งที่อยู่ใต้น้ำที่พยุงส่วนที่อยู่เหนือน้ำ ซึ่งหากขาดความเข้าใจในตัวผู้เรียน หรือขาดความเชื่อมโยงในการนำพื้นฐานความเข้าใจในตัวผู้เรียนมาใช้แล้ว ทั้งเนื้อหา วิธีการสอนก็จะไม่ตอบโจทย์การสอน

บทสรุป

พุทธวิธีการสอนที่สามารถนำมาใช้เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการสอนในยุคปัจจุบันมีหลายแนวทางที่มีประโยชน์ ได้แก่ 1) การตั้งสติและการมีสมาธิ (Mindfulness) การฝึกสติสามารถช่วยให้ครูและนักเรียนมีสมาธิในการเรียนการสอนมากขึ้น ลดความเครียด และเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่สงบและเป็นมิตรสามารถช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่ดียิ่งขึ้น 2) การใช้ปัญญา (Wisdom) การสอนให้ครูและนักเรียนมีความเข้าใจในธรรมชาติของสิ่งต่างๆ และการนำมาปรับใช้ในชีวิตจริง การส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผลสามารถช่วยพัฒนาทักษะที่สำคัญในการเรียนรู้ 3) การพัฒนาความเมตตา (Compassion) การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน และการเข้าใจความต้องการและปัญหาของนักเรียนอย่างจริงจัง สามารถช่วยเพิ่มความร่วมมือและแรงจูงใจในการเรียนรู้ 4) การใช้การสอนเชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) การให้ประสบการณ์ที่ตรงกับความเป็นจริงและการฝึกปฏิบัติจริงสามารถช่วยให้นักเรียนเข้าใจและจดจำความรู้ได้ดีขึ้น เช่น การเรียนรู้จากกรณีศึกษา การทำกิจกรรมกลุ่ม เป็นต้น 5) การเน้นที่คุณค่าของความรู้ (Value of Knowledge) การสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนเห็นคุณค่าของการเรียนรู้และการศึกษามากกว่าการทำคะแนนหรือการสอบ การสอนให้เข้าใจความสำคัญของการเรียนรู้ในชีวิตจริง 6) การประเมินและปรับปรุงตนเอง (Self-Reflection and Improvement) การประเมินตนเองอย่างสม่ำเสมอและการพัฒนาทักษะการสอนอย่างต่อเนื่อง การรับฟังความคิดเห็นจากนักเรียนและเพื่อนร่วมงานเพื่อปรับปรุงวิธีการสอน

การสอนคนให้มีความรู้ เปรียบเสมือนการพาผู้เรียนออกเดินทางจากที่แห่งหนึ่ง คือความไม่รู้และความทุกข์ ไปสู่จุดหมายหนึ่ง คือการถึงซึ่งความรู้และความสุข พุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าจึงเปรียบได้กับเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้สอนนำพาผู้เรียนเดินทางไปสู่จุดหมาย หากเทียบการ

เรียนการสอนกับหลักอริยสัจ 4 โดยจุดเริ่มต้นของผู้เรียนคือการแก้ไขปัญหาที่มีอยู่บางประการได้ (ทุกข์) ซึ่งคือเหตุคือขาดความรู้ (สมุทัย) ความทุกข์ที่มีจะเป็นแรงจูงใจให้เกิดการแสวงหาความรู้ ด้วยวิธีการที่เหมาะสม (มรรค) เพื่อนำความรู้ไปแก้ปัญหาที่มีให้ลุล่วงได้ (นิโรธ) เปรียบเสมือนที่หมายปลายทางของผู้เรียน การพัฒนาการสอนตามหลักพุทธวิธี เป็นทางหนึ่งที่พัฒนากระบวนการสอนแบบองค์รวม โดยมีองค์ประกอบสามประการ คือ 1) โดยเริ่มจากการทำความเข้าใจผู้เรียนโดยเน้นไปที่เป้าหมาย ความสนใจ แรงจูงใจ และ 2) การเลือกเนื้อหา การจัดลำดับเนื้อหาให้ผู้เรียนเข้าใจง่าย สมเหตุสมผล โดยปรับเนื้อหาให้เข้ากับบริบทผู้เรียน และประการสุดท้าย 3) เลือกวิธีการสอนและสื่อการสอนให้เหมาะกับผู้เรียน ก็จะช่วยสร้างแรงบันดาลใจและเพิ่มโอกาสการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมากขึ้น สิ่งที่ผู้สอนควรคำนึงและกำหนดให้อยู่ในส่วนหนึ่งของการวางแผนและกำหนดวิธีการสอนคือ การหาทางช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นถึงความจำเป็นและเกิดมีความต้องการ ซึ่งจะเป็นแรงผลักดันสำคัญจากภายในที่ช่วยให้ผู้เรียน เกิดฉันทะในการเรียน ยึดโยงให้ผู้เรียนเป็นส่วนหนึ่งของการเรียน มุ่งมั่นและรับผิดชอบต่อพันธกิจการเรียน อันจะมีส่วนสนับสนุนให้การเรียนประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย

เอกสารอ้างอิง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2546). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2552). *พุทธธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 21. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2562). *พุทธธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 22. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). *พุทธวิธีในการสอน*. พิมพ์ครั้งที่ 25. กรุงเทพฯ: บริษัท โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮาส์, 2562.

Buddhaghosa, B. (1991). *The Path of Purification (Visuddhimagga)*. (B. Nanamoli, Trans.). Buddhist Publication Society. (Original work published circa 5th century CE)

The Pali Text Society. (1991). *Tipitaka: The Pali Canon*. Pali Text Society.

Thich Nhat Hanh. (1991). *Peace Is Every Step: The Path of Mindfulness in Everyday Life*. Bantam Books.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

แนวคิดความรักกับความสุขในพุทธปรัชญา

THE CONCEPT OF LOVE AND HAPPINESS IN BUDDHIST PHILOSOPHY

[1]สุภิศรา บุญช่วย

[1]Supisara Boonchuay

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahachulalondkornrijavidyalaya University, Thailand

[1]Saraboonchuay489@gmail.com

Received: August 28, 2024; **Revised**: November 2, 2024; **Accepted**: December 30,2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1.แนวคิดความรักในพุทธปรัชญา 2. แนวคิดความสุขในพุทธปรัชญา 3.วิเคราะห์แนวคิดความรักกับความสุขในพุทธปรัชญา เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ จุดหมายเพื่อศึกษาความรักกับความสุขในพุทธปรัชญาเถรวาท โดยความรู้สึกสองประเภทนี้ถึงความแตกต่างและมีความสัมพันธ์กันอย่างไร โดยศึกษาระดับของความรักและความสุขและประเภทของความรักและความสุขในพุทธปรัชญาเถรวาท โดยคำนึงถึงคุณค่าทางจิตใจในด้านความรักและความสุขในชีวิตของมนุษย์โดยแนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า 1. ความรักในพุทธปรัชญา โดยเฉพาะในพุทธศาสนาเถรวาท มักถูกมองผ่านมุมมองของความเป็นกลางและการหลุดพ้นจากความยึดติด ความรักที่เป็นกุศลเรียกว่า"เมตตา" ซึ่งหมายถึงความรักที่บริสุทธิ์และปราศจากความยึดมั่นในความเป็นเจ้าของ หรือ "ตัณหา" (ความปรารถนา) ที่นำไปสู่ความทุกข์ ดังที่พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนว่า การยึดติดในสิ่งต่างๆ รวมถึงความรักที่มาพร้อมกับความปรารถนาหรือความเป็นเจ้าของนั้น เป็นเหตุแห่งทุกข์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ธรรมชาติของเมตตา, 2546.) 2. ความสุขในพุทธปรัชญานั้นไม่ได้หมายถึงความสุขทางโลกที่เกิดจากการเสพสุขทางกายหรือความสำเร็จทางวัตถุ แต่เป็นความสุขที่ลึกซึ้งกว่า ซึ่งมาจากการฝึกฝนจิตใจและการ

[1]นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ลดละตัณหา ความสุขที่แท้จริงในทางพุทธศาสนาเกิดจากการปล่อยวางจากความยึดติดและความปรารถนาที่นำไปสู่ทุกข์ 3. ในพุทธปรัชญา ความรักและความสุขมีความเกี่ยวข้องกันอย่างลึกซึ้ง แต่ต้องพิจารณาในบริบทที่แตกต่างจากแนวคิดทั่วไปของสังคม ในพุทธศาสนา ความรักและความสุขไม่ใช่สิ่งที่เกิดจากการแสวงหาความพึงพอใจส่วนบุคคลหรือการยึดติดในความสัมพันธ์ แต่เป็นผลมาจากการพัฒนาจิตใจให้บริสุทธิ์ ปลอดจากตัณหาและอุปาทาน

คำสำคัญ : ความรัก, ความสุข, พุทธปรัชญา

Abstract

This research article has three objectives: 1 .The concept of love in Buddhist philosophy 2 . The concept of happiness in Buddhist philosophy 3 . Analysis of the concept of love and happiness in Buddhist philosophy. This is a qualitative research. The aim is to study love and happiness in Theravada Buddhist philosophy. The differences and relationships of these two types of feelings are studied. The study is on the level of love and happiness and the types of love and happiness in Theravada Buddhist philosophy. The study takes into account the spiritual value of love and happiness in human life according to the concept of Theravada Buddhist philosophy. The research results are as follows: 1. Love in Buddhist philosophy, especially in Theravada Buddhism, is often viewed through the perspective of neutrality and freedom from attachment. Wholesome love is called "metta", which means pure love without attachment to ownership or "tanha" (desire) that leads to suffering. As the Buddha taught that attachment to things, including love that comes with desire or ownership, is the cause of suffering (Phra Dhammapitok (P.A. Payutto), The Nature of Metta, 2546.) 2. Happiness in Buddhist philosophy does not mean worldly happiness that comes from physical pleasure or material success. But it is a deeper happiness that comes from training the mind and reducing craving. True happiness in Buddhism comes from letting go of attachment and desire that lead to suffering. 3 . In Buddhist philosophy, love and happiness are deeply related, but must be considered in a different context from the general concept of society. In Buddhism, love and happiness are not something that comes from seeking personal satisfaction or clinging to relationships, but are the result of developing a pure mind, free from craving and clinging.

Keywords: Love, Happiness, Buddhist Philosophy

บทนำ

ความรักในพุทธปรัชญา เป็นความรักในทางโลกสำหรับปถุชนผู้ยังมีกิเลส (กิเลส คือสิ่งที่ทำให้ใจเศร้าหมอง, ความชั่วที่แอบแฝงอยู่ในความรู้สึกนึกคิด ทำให้จิตใจขุ่นมัวไม่บริสุทธิ์) ยังไม่ใช่ความรักอันบริสุทธิ์ตามพรหมวิหาร ความสุขจากการกระทำกรรมดีร่วมกันมาจะส่งผลดีก่อน จะนำคนสองคนเข้ามาพบกัน ความรักของคนหนุ่มสาว ที่ยังมีกิเลส มีกามราคะ (ความพอใจในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส) ความรักจะเป็นพิษ เมื่อปุถุชนยึดกับวัตถุสิ่งของหรือบุคคลอื่นมากจนขาดสติและสัมปชัญญะ ไม่ได้ตรวจสอบตนเองจนไปละเมิดบุคคลอื่น หากเราสามารถทำความเข้าใจในหลักพรหมวิหาร 4 และใช้สติเป็นสิ่งกำกับควบคู่กันไป เพียงเท่านี้ความรักที่เกิดขึ้นก็สามารถอยู่บนความสมดุลและเกิดความสุขได้(สุภิศรา บุญช่วย,2567: 2) ได้แบ่งความรักเป็น 5 ประเภท

สิเนหะ หรือความรักแบบเสน่หา หมายถึง ความรัก ความเยื่อใย หรือความห่วงใย สิเนหะนี้ท่านใช้เป็นไวพจน์คำหนึ่งของตัณหาเช่นเดียวกับราคะและโลภะ เป็นต้น

กามะ หมายถึง ความรัก เพื่อการสืบพันธุ์ เพื่อการขยายเผ่าพันธุ์

เปมะ หมายถึง ความรักความชอบใจที่เกิดจากความรู้สึก หรืออารมณ์รักที่เกิดขึ้นในใจ

เมตตา หมายถึง ความรักใคร่ ความปรารถนาเกื้อกูล หรือความอนุเคราะห์อยากให้สัตว์ทั้งหลายมีความสุข

ฉันทะ หมายถึง ความรัก ความพอใจ ความเป็นผู้ประสงค์จะทำความฉลาด ความพอใจในธรรม ท่านเรียกว่า ฉันทะ

แนวคิดความรักในพุทธปรัชญา

ความรักเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญในหลากหลายบริบท ทั้งในด้านสังคม ปรัชญาและจิตวิทยา ความสำคัญของความรักนั้นก่อให้เกิดผลกระทบที่ลึกซึ้งต่อชีวิตของมนุษย์ ในมุมมองเชิงวิเคราะห์ ความรักไม่เพียงแต่ส่งผลต่อปัจเจกบุคคล แต่ยังส่งผลต่อความสัมพันธ์ในสังคมและความเป็นอยู่โดยรวม (สุภิศรา บุญช่วย,2567: 14) พระธรรมโกศาจารย์ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ ความรักในหนังสือ “เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาสกับซาร์ต” แนวคิดเกี่ยวกับความรักของซาร์ต ไว้ว่า ซาร์ตบอกว่า ความรักมี 2 แบบ แบบที่หนึ่งคือการทรมานตนเอง (Masochism) คือยอมสละเสรีภาพของเราเพื่อไปเอาใจคนรักยอมทุกอย่างจนกระทั่งยอมเป็นทาส ความรักอีกแบบหนึ่งคือทรมานคนอื่น (Sadism) คือ ให้คนรักนั้นมาสนองความพอใจของเรา หรือเอาเขามาเป็นทาสและจำกัดเสรีภาพของเขา ความรักจึงมีแต่ความขัดแย้ง (Love is a conflict)ความรักแบบกามะ มีลักษณะเป็นการสร้างความรักที่มีความต้องการทางร่างกายแบบไม่มีขีดจำกัด ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็น

ความรักแบบครอบครัว และต้องการมีลูกเพื่อสืบทอดวงศ์ตระกูลโดยการมีลูกหลาน โดยมีพื้นฐานของเงื่อนไขตามกฎระเบียบที่มีเหตุผลเพื่อต้องการพัฒนาให้ลูกออกไปใช้ชีวิตในสังคม โดยการพัฒนาความรักดังกล่าวเป็นไปตามรูปแบบของการใช้ชีวิตเพื่อการครองเรือนเป็นหลัก

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวว่า “เปมะ” เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “เคหสิตเปมะ” หมายถึง ความรักอันอาศัยเรือน ได้แก่ รักกันโดยข้องเกี่ยวถึงกัน เป็นญาติกัน เป็นคนร่วมเรือนเดียวกัน ความรักฉันพ่อแม่ลูก

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) กล่าวว่า“ความรัก”หมายถึง ความปรารถนา ความต้องการ ความอยากได้ใคร่ครอบครอง ความจริงจัง คลั่งไคล้ หลงไหลซึ่งเรามีต่อคน สัตว์ สิ่งของ รวมทั้งภาวะนามธรรมต่างๆ เช่น ลัทธิ ศาสนา แม้กระทั่งเทวะองค์การพระเจ้าเบื้องบนและยังกล่าวถึงความรักในพระพุทธศาสนาว่า “พุทธศาสนานี้เป็นศาสนาแห่งความรัก เริ่มต้นด้วยพระพุทธเจ้ารักในโพธิญาณ ทุ่มเทปัจจัยลงไปในโพธิญาณ เสด็จพุทธดำเนินไปทุกหนทุกแห่งเพื่อหว่านโปรยธรรมพุทธธรรมอันเป็นเครื่องมือ ที่จะนำชาวโลกไปสู่ความรักที่แท้จริง

มนุษย์ต้องการความสุข ทั้งความสุขในแง่ของบุคคลและอริยบุคคลมีความแตกต่างกันไปตามคุณสมบัติของบุคคลที่ต้องการ แต่อย่างไรก็ตามความสุขในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทเริ่มต้นด้วยอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค จากคำกล่าวนี้ได้ทราบถึงคุณลักษณะของความสุขว่า สุขที่ไม่แท้จริงคือความสุขที่เป็นฆราวาสวิสัย แต่สุขที่แท้จริงย่อมเกิดขึ้นจากการเข้าใจทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ การดับทุกข์ และหนทางไปสู่การดับทุกข์นั้น อรรถกถาจารย์ยังปรารถถึงสติปัฏฐานอันเป็นมรรคาสู่ความเข้าใจอริยสัจ ดังนั้น วิธีการได้มาซึ่งความสุขทางพุทธปรัชญาจึงต้องอาศัยการเจริญสติเป็นสื่อนำทาง

แนวคิดความสุขในพุทธปรัชญา

พุทธปรัชญาได้ให้ความหมายของความสุขไว้สองความหมายด้วยกัน ความหมายแรก ความสุขหมายถึง สภาพที่ทนได้ง่าย ตรงข้ามกับความทุกข์ ซึ่งหมายถึง สภาพที่ทนได้ยากหรือความไม่สบาย ความสุขกับความทุกข์เป็นของคู่กัน เพราะต่างก็เป็นเวทนาอย่างหนึ่งในเวทนา 5 และเวทนา 5 เมื่อความสุขเป็นเวทนา ดังนั้น ความสุขจึงเป็นส่วนหนึ่งของขันธ์ 5 และเมื่อเป็นขันธ์ 5 ความสุขจึงตกอยู่ใต้กฎธรรมชาติหรือกฎไตรลักษณ์ หมายถึงลักษณะ 5 ประการแห่งสังขารธรรมทั้งหลาย ลักษณะ 5 ประการดังกล่าวนี้ได้แก่ อนิจจตา (ความเป็นของไม่เที่ยง) ทุกขตา (ความเป็นสิ่งที่ทนได้ยาก) และอนัตตา (ความเป็นของไม่ใช่ตัวตน) คือความหมายของความสุข

พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า สุขนิยม (Hedonism) ไว้ว่า ทัศนะที่ถือว่า สุขารมณ์ (Pleasure) เป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุด

หรือเป็นความดีสูงสุดของชีวิต ทัศนะนี้ สอนให้บุคคลมุ่งแสวงหาความสุขทางผัสสะหรือความสุขสบายหรือโลกียสุขในชีวิต

ความสุขเป็นเป้าหมายของชีวิตในอุดมคติ ความสุขเป็นสิ่งที่ดีที่สุดและมนุษย์ควรแสวงหาความสุขเพื่อการบูรณาการชีวิตให้มีความสุขตามอัตภาพ ย่อมก่อให้เกิดลัทธิประเพณีตลอดถึงวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อกันหรือต่อตนเองเพื่อให้ได้มาซึ่งความสุขทั้งพึงประสงค์และไม่พึงประสงค์อันเนื่องมาทัศนคติและความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรมและอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของปัจเจกบุคคลนั้น ๆ ทั้งไปในทางที่สุดโต่งและหย่อนจนเกินไป หรือมีความพอดีกับชีวิตของแต่ละบุคคล เมื่อเป็นเช่นนี้ มีคำถามต่อมาอีกคือ อะไรเป็นความสุขที่แท้จริงของชีวิต เพราะความทุกข์หลากหลายรูปแบบกำลังโหมกระหน่ำเข้ามาในชีวิตมนุษย์อยู่เป็นประจำทุกวัน สิ่งที่มนุษย์แสวงหามาครอบครองและบริโภคเพราะคิดว่าเป็นความสุขแต่กลับไม่ใช่ความสุข มนุษย์จึงแสวงหาความสุขอย่างไม่เข้าใจ ว่าอะไรคือความสุขที่แท้จริงเหมือนกับการไล่จับแมวตัวสีดำในห้องมืด มนุษย์เหล่านั้นจึงไม่สามารถพบความสุขที่แท้จริงได้ (สุภิศรา บุญช่วย, 2567: 57)

ประเภทของความสุขในพุทธปรัชญา

ความสุขตามหลักพุทธปรัชญาจำแนกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. ความสุขทางกาย (กายิกสุข) ความสุขทางกาย เป็นเวทนาทางกายที่มาจากสุขเวทนานุปัสสนา เป็นความที่เกิดจากการสัมผัสรับรู้อายตนะภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ประกอบด้วยอารมณ์อันเป็นอายตนะภายนอก คือ รูป รส กลิ่น รส โผฏฐัพพะ โดยสิ่งที่กายสัมผัสต้องมีสภาพเย็น ร้อน อ่อน แข็ง เป็นต้นที่มาสัมผัสทางกาย เป็นการสัมผัสทางกายไม่เกี่ยวข้องกับทางใจ ในการเกิดขึ้นของเวทนาทางกายนั้น เกิดจากการที่อายตนะภายในกับอายตนะภายนอกกระทบกัน คือ ตากระทบกับรูปหรือสี หูกระทบกับเสียง จมูกกระทบกกับกลิ่น ลิ้นกระทบรส เกิดเวทนาทางกายที่เป็นอทุกขมสุขเวทนาหรือเฉยๆ ส่วนเวทนาที่เกิดจากกายกระทบกับโผฏฐัพพะ คือ ความเย็น ร้อน อ่อนแข็ง เป็นต้น ทำให้เกิดเป็นสุข เป็นทุกข์ และเป็นอทุกขมสุข คือ ไม่มีความรู้สึกนึกคิด เมื่อกระทบรูปก็รู้สึกรับรู้ได้เฉพาะสี และรูปเองก็เป็นเช่นกัน เป็นสิ่งที่อยู่อย่างนั้น ไม่มีความรู้สึกนึกคิด ดังนั้นการจำได้หมายรู้ในรูป ความชอบไม่ชอบ ความโกรธ ความหลง ความสุขทางกาย หรือกายิกสุข

2. ความสุขทางใจ (เจตสิกสุข) เจตสิกสุข หมายถึง ธรรมชาติชนิดหนึ่งซึ่งประกอบกับจิตปรุงแต่งจิตให้มีความเป็นไปต่าง ๆ อาการที่ประกอบกับจิตนั้น ความสุขทางใจ หรือ เจตสิกสุข เป็นความสุขที่เกิดขึ้นจากภายในจิตใจ ไม่ได้มาจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้าทางกายภาพเหมือนความสุขทางกาย (กายิกสุข) ความสุขนี้มีลักษณะลึกซึ้งและยั่งยืนกว่าความสุขชั่วคราวที่เกิดจาก

ประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส เพราะเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางจิตใจ คุณธรรม และความสงบทางอารมณ์

ระดับของความสุข

ความสุขในพุทธปรัชญา สามารถแบ่งออกได้ 2 ระดับ ได้แก่ โลกียสุขและโลกุตรสุข

1. โลกียสุข หมายถึงความสุขที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์และสิ่งที่เกี่ยวข้องกับโลกภายนอก ผ่านการตอบสนองต่อความต้องการทางกายและจิตใจ เช่น การได้รับความสุขจากสิ่งเร้า การบริโภค การเสพสัมผัส หรือการบรรลุความต้องการทางวัตถุ โลกียสุขเป็นสิ่งที่มักถูกแสวงหาในชีวิตประจำวัน แต่มีลักษณะชั่วคราวและไม่ยั่งยืน เพราะขึ้นอยู่กับสิ่งที่ไม่เที่ยง

2. โลกุตรสุข คือ ความสุขที่อยู่เหนือวิถีโลก หมายถึง ความสุขอันเป็นเรื่องภายในจิตใจที่เกิดจากการปฏิบัติด้วยสติปัญญา ความสุขระดับนี้จะเข้าถึงได้ด้วยหลักอริยมรรค อันเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติของบุคคล เพื่อให้เกิดความดีสูงสุด

ความสัมพันธ์ระหว่างความรักและความสุข

ในทางพุทธปรัชญา ความรักที่เป็นกุศล (เมตตา) มีส่วนช่วยให้เกิดความสุขที่มั่นคงและยั่งยืน เนื่องจากเป็นความรักที่ไม่ก่อให้เกิดทุกข์ เมื่อบุคคลมีความรักต่อผู้อื่นโดยไม่มีการยึดติด ความสุขก็จะเกิดขึ้นในจิตใจ ความรักแบบนี้ยังช่วยให้เกิดความสุขทางจิตใจแก่ทั้งผู้ให้และผู้รับ โดยไม่ส่งผลให้เกิดความทุกข์จากการเสียดายหรือความคาดหวัง ในขณะที่ความรักที่ยึดติดในตัณหาหรือความปรารถนาทางโลก มักนำไปสู่ความทุกข์ เนื่องจากความไม่เที่ยงและการแสวงหาสิ่งที่ไม่สามารถคงอยู่ตลอดไป

แนวคิดความรักในพุทธปรัชญา

แนวคิดเรื่อง "ความรัก" ในพุทธปรัชญามีลักษณะที่แตกต่างจากความรักในแบบทั่วไปที่มักเชื่อมโยงกับความผูกพันทางอารมณ์หรือความปรารถนาทางโลก พระพุทธศาสนาเน้นไปที่การพัฒนาความรักที่ปราศจากความยึดติดและความปรารถนา ซึ่งความรักในพุทธปรัชญาสามารถแบ่งออกเป็นสองแนวหลัก ได้แก่:

1. ความรักแบบ "เมตตา""เมตตา" ในพุทธปรัชญาคือความรักที่บริสุทธิ์ ไม่หวังผลตอบแทน เป็นความปรารถนาดีต่อผู้อื่นโดยปราศจากความเห็นแก่ตัว เมตตานี้เป็นหนึ่งใน **พรหมวิหาร 4** ที่ประกอบด้วย เมตตา, กรุณา, มุทิตา, และอุเบกขา ซึ่งเป็นการพัฒนาจิตใจให้เข้าถึงความรักที่ไม่สร้างทุกข์ (ทีฆนิกาย, มหาวรรค) เมตตาเป็นความรักที่สอดคล้องกับหลักการสำคัญของพุทธปรัชญาคือ "อนัตตา" (ไม่มีตัวตนถาวร) ซึ่งหมายความว่าความรักแบบเมตตาไม่ได้ยึด

มั่นในความเป็นเจ้าของ แต่เป็นการปรารถนาความสุขให้แก่ผู้อื่นโดยไม่คาดหวังสิ่งใดตอบแทน(พระพรหมคุณาภรณ์ (ปยุต ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับขยาย, 2553.) เมตตาในบริบทนี้ไม่ได้มุ่งหมายแค่ความรักต่อคนที่เรารักหรือคนใกล้ชิด แต่ยังรวมถึงสรรพสัตว์ทั้งหลาย เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่มีลักษณะของความปรารถนาดีต่อกันอย่างไม่มีขอบเขต ไม่ว่าจะเป็นเพื่อน ศัตรู หรือผู้ที่เราไม่รู้จัก การฝึกฝนเมตตาเช่นนี้ช่วยลดความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของพุทธศาสนาในการลดละความทุกข์ทั้งปวง

2. ความรักและการปล่อยวาง พุทธปรัชญายังเน้นเรื่อง "การปล่อยวาง" (อุเบกขา) ซึ่งเกี่ยวข้องกับความรักที่แท้จริงอย่างลึกซึ้ง การปล่อยวางในที่นี้ไม่ได้หมายถึงการละเลยหรือการไม่ใส่ใจ แต่เป็นการยอมรับความจริงของชีวิตที่ว่า ทุกสิ่งล้วนไม่เที่ยง การยึดติดในความรักด้วยตัณหา (ความปรารถนา) มักนำไปสู่ความทุกข์ เพราะความรักที่พึ่งพาความเป็นเจ้าของหรือความสัมพันธ์ทางโลกนั้นไม่สามารถอยู่ยืนยาวได้ตลอดไป การยึดมั่นในสิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่ความผิดหวังและความเจ็บปวด ดังนั้น การปล่อยวางเป็นหนทางหนึ่งในการรักโดยไม่ก่อให้เกิดทุกข์ในทางกลับกัน เมื่อบุคคลสามารถรักด้วยความเมตตาและกรุณา แต่ในขณะเดียวกันสามารถปล่อยวางได้ ไม่ยึดติดในความสัมพันธ์นั้น ความรักเช่นนี้จะไม่ก่อให้เกิดความทุกข์หรือความผูกพันที่ทำให้เกิดความอึดอัดหรือเจ็บปวด ในแง่นี้ การปล่อยวางเป็นวิธีการที่ทำให้ความรักมีความบริสุทธิ์และยั่งยืน

3. การลดละตัณหาในความรัก พระพุทธเจ้าทรงชี้ให้เห็นว่าความรักที่เกิดจาก "ตัณหา" (ความปรารถนา) เป็นที่มาของความทุกข์ เพราะตัณหาทำให้เราต้องการสิ่งที่ไม่จีรัง เช่น ความสัมพันธ์หรือความรู้สึกที่เปลี่ยนแปลงไป เมื่อไม่สามารถสนองตัณหาได้ ความทุกข์ก็เกิดขึ้น การลดละตัณหาเป็นหนทางสำคัญที่ทำให้ความรักกลายเป็นความสุขที่แท้จริง ไม่ว่าจะเป็นความรักในแบบของคนรัก ครอบครัว หรือเพื่อน เมื่อเรารู้จักปล่อยวางตัณหา ความรักที่เรามีต่อผู้อื่นจะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่บริสุทธิ์และไม่สร้างทุกข์

แนวคิดความรักในพุทธปรัชญาเน้นที่การพัฒนาจิตใจให้เข้าถึงความรักที่ไม่สร้างทุกข์ ผ่านการฝึกฝนเมตตา กรุณา และอุเบกขา ความรักแบบนี้ไม่ใช่ความรักที่ยึดติดในตัณหา แต่เป็นความรักที่บริสุทธิ์และมุ่งหวังให้ผู้อื่นมีความสุข เมื่อความรักนี้ถูกผสมผสานกับการปล่อยวาง ก็จะเกิดเป็นความสัมพันธ์ที่สร้างความสุขทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

แนวคิดความสุขในพุทธปรัชญา

ความสุขในพุทธปรัชญามิได้หมายถึงความสุขชั่วคราวจากการได้รับสิ่งที่ต้องการทางกายหรือความสนุกสนานในชีวิตประจำวัน แต่หมายถึงความสุขที่เกิดจากการปล่อยวางกิเลสและความยึดมั่นในสิ่งที่ไม่ยั่งยืน พุทธศาสนาสอนว่าความสุขที่แท้จริงเกิดจากการปล่อยวางจากการยึดติดใน

สิ่งที่เป็นวัตถุและอารมณ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่นำพาให้เกิดทุกข์ในที่สุด (ตัณหา) การปล่อยวางนี้นำไปสู่ความสงบทางจิตใจและความรู้แจ้งในธรรมชาติของความเป็นจริง (ขุททกนิกาย, ธรรมบท) ความสุขในพุทธศาสนาเกี่ยวข้องกับการบรรลุถึง **นิพพาน** ซึ่งเป็นสภาวะที่ปราศจากความทุกข์และการยึดมั่นในสิ่งทั้งปวง (ขุททกนิกาย, ธรรมบท).ความสุขที่แท้จริงตามหลักการพุทธปรัชญาคือการเรียนรู้ที่จะไม่ยึดติดกับความสุขที่มาจากสิ่งภายนอก ไม่ว่าจะเป็นความสำเร็จ ความมั่งคั่ง หรือความรักในแบบของโลกีย์ธรรม เพราะสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถคงอยู่ถาวรและจะนำไปสู่ความทุกข์ในภายหลัง การฝึกสติและปัญญาเป็นหนทางในการพัฒนาตนเองเพื่อให้สามารถเห็นคุณค่าของความสุขที่แท้จริง ซึ่งไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางโลก ความสุขแบบนี้มาจากการเข้าใจธรรมชาติของชีวิต การปล่อยวาง และการพัฒนาเมตตาและกรุณาในใจ(ขุททกนิกาย, ธรรมบท) ในคำสอนของพระพุทธเจ้า ความสุขแบ่งออกเป็นสองประเภทหลัก ได้แก่:

1.กามสุข (ความสุขจากกามคุณ) คือความสุขที่ได้มาจากสิ่งภายนอก เช่น การสัมผัสรสชาติ รูป เสียง และสัมผัสที่ดี ซึ่งเป็นความสุขที่มีการจำกัด และมักจะนำมาซึ่งความทุกข์ตามมาเนื่องจากความไม่จีรังและการยึดติด

2. นิรามิสสุข (ความสุขจากการไม่ยึดติด) เป็นความสุขที่สูงกว่า เพราะเกิดจากการพ้นจากความทุกข์ ความสุขประเภทนี้เป็นผลจากการฝึกจิตใจให้หลุดพ้นจากกิเลสและความปรารถนา จิตใจที่สงบและมีสมาธิจะทำให้เกิดปัญญา และปัญญาจะนำไปสู่ความเข้าใจในความจริงของชีวิตจนสามารถปล่อยวางได้

ดังนั้นความสุขในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นพบว่า ความรักเท่านั้นที่จะทำให้มนุษย์ทุกคนเกิดความสุข นิยามของความรักคือความสุข และสิ่งที่จะทำให้เรามีความสุขนั้นมีปัจจัยหลายอย่างมาส่งเสริมให้เราเกิดความสุขที่แท้จริง (สุภิศรา บุญช่วย, 2567: 9)

วิเคราะห์แนวคิดความรักกับความสุขในพุทธปรัชญา

ในพุทธปรัชญา ความรักและความสุขมีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้ง ซึ่งทั้งสองแนวคิดถูกวางอยู่บนพื้นฐานของการลดละความยึดมั่นใน "ตัณหา" และการพัฒนาจิตใจให้บริสุทธิ์ ความสุขที่แท้จริงเกิดจากการปล่อยวางและการปฏิบัติตามแนวทางแห่งการดับทุกข์ เช่นเดียวกับความรักที่ไม่ยึดติดหรือปรารถนาสิ่งตอบแทน

1. ความรักแบบเมตตา: การมุ่งเน้นให้ผู้อื่นมีความสุข ความรักในพุทธปรัชญาถูกอธิบายผ่านแนวคิดของ **เมตตา** ซึ่งเป็นความรักที่ปราศจากการยึดติดหรือความปรารถนาที่จะครอบครอง เมตตาคือการปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขอย่างแท้จริงโดยไม่คาดหวังผลตอบแทน การฝึกฝนเมตตาเป็นการพัฒนาจิตใจที่ก่อให้เกิดความสุขอย่างยั่งยืน เพราะไม่ก่อให้เกิดความทุกข์จากการยึดติด เมตตาเป็นส่วนหนึ่งของ **พรหมวิหาร 4** ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติที่ช่วยให้จิตใจบริสุทธิ์และปล่อยวาง

(ทีฆนิกาย, มหาวรรค.) ความรักแบบเมตตาไม่ได้หมายความถึงการมุ่งเน้นแค่ความรักเฉพาะบุคคลที่เราใกล้ชิด แต่เป็นความรักที่แผ่ขยายไปถึงทุกชีวิต เมตตาเป็นการรักที่ปราศจากเงื่อนไขและไม่มีความหวังจะได้รับสิ่งใดตอบแทน ด้วยเหตุนี้ ความรักที่เป็นเมตตาจึงก่อให้เกิดความสุขที่ไม่เป็นเหตุแห่งความทุกข์

2. ความสุข: การปล่อยวางจากตัณหาและอุปาทาน ในพุทธปรัชญา ความสุขที่แท้จริงไม่ใช่ความสุขที่ได้มาจากการแสวงหาทางโลก เช่น ความสำเร็จทางวัตถุหรือการเสพกามคุณ ความสุขที่เกิดจากสิ่งเหล่านี้เป็นความสุขชั่วคราวและมักนำไปสู่ความทุกข์ในภายหลัง พุทธศาสนาเน้นความสุขที่เรียกว่า **นิรามิสสุข** ซึ่งเป็นความสุขจากการหลุดพ้นจากกิเลสและตัณหา ความสุขที่แท้จริงนั้นมาจากจิตใจที่สงบ ปลอดจากความยึดติดและการเสพติดในสิ่งภายนอก (พระพรมคุณาภรณ์ (ปยุต ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับขยาย, 2553)ความสุขที่แท้จริงในทางพุทธปรัชญานั้นเกี่ยวพันกับการรู้แจ้งใน **อริยสัจ 4** (ทุกข์, สมุทัย, นิโรธ, และมรรค) ซึ่งการเข้าใจถึงเหตุแห่งทุกข์และการดับทุกข์คือหนทางสู่ความสุขที่ยั่งยืน เมื่อบุคคลสามารถปล่อยวางจากความปรารถนาทางโลก ความสุขที่เกิดขึ้นจะเป็นความสุขจากการรู้แจ้ง ไม่ต้องพึ่งพาสิ่งภายนอก ซึ่งเป็นการพัฒนาความสุขจากภายใน

3. ความสัมพันธ์ระหว่างความรักและความสุข ความรักในพุทธปรัชญาที่เป็น "เมตตา" เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความสุข เนื่องจากความรักที่มุ่งหมายให้ผู้อื่นมีความสุขนั้นเองเป็นที่มาของความสุขในตัวเราเอง เมตตาไม่เพียงช่วยให้เราแผ่ความรักไปสู่ผู้อื่น แต่ยังช่วยให้เราลดละความยึดมั่นในตัวเอง การรักผู้อื่นอย่างบริสุทธิ์โดยไม่หวังผลตอบแทนทำให้เรามีความสุขในแบบที่ไม่ผูกพันกับสิ่งภายนอก ในทางกลับกัน ความรักที่เกิดจาก "ตัณหา" (ความปรารถนา) มักนำไปสู่ความทุกข์ เพราะการแสวงหาความรักหรือความสัมพันธ์จากความต้องการส่วนตัวมักจะทำให้เรายึดมั่นในสิ่งที่ไม่จีรัง เช่น ความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนแปลงได้ ความรักที่ไม่สอดคล้องกับหลักการของการปล่อยวางมักจะนำไปสู่ความทุกข์เมื่อความปรารถนาไม่ถูกเติมเต็ม การฝึกฝนจิตใจให้หลุดพ้นจากตัณหาและยึดมั่นในความรักที่เป็นเมตตาจึงเป็นวิถีทางในการเข้าถึงความสุขที่แท้จริงและยั่งยืน

4. ความรักที่ไม่ยึดติด: อุเบกขาและการปล่อยวาง **อุเบกขา** ซึ่งเป็นหนึ่งในพรหมวิหาร 4 เป็นหลักการสำคัญในการรักโดยไม่ยึดติด ความรักที่ประกอบด้วยอุเบกขาเป็นความรักที่มีความเป็นกลางและไม่ถูกควบคุมโดยความรู้สึกส่วนตัว เช่น ความหึงหวงหรือความปรารถนา การปล่อยวางในที่นี้ไม่ใช่การละทิ้งหรือไม่ใส่ใจ แต่เป็นการเข้าใจความเป็นจริงของโลกที่ทุกสิ่งล้วนไม่จีรัง ความรักเช่นนี้จึงทำให้เราสามารถรักได้โดยไม่เกิดทุกข์ เมื่อความรักผสานกับอุเบกขา ความสุขก็จะเกิดขึ้นอย่างแท้จริงเพราะปราศจากการยึดติด (ขุททกนิกาย, อรรถกถา)

ดังนั้นในพุทธปรัชญา ความรักและความสุขเกิดจากการปล่อยวางตัณหาและการพัฒนาจิตใจให้บริสุทธิ์ ความรักที่เป็นเมตตาช่วยเสริมสร้างความสุขทั้งต่อตนเองและผู้อื่น โดยไม่ก่อให้เกิดความทุกข์จากความยึดมั่น การฝึกฝนเมตตาและอุเบกขาเป็นวิถีทางในการเข้าถึงความรักและความสุขที่แท้จริง ซึ่งไม่พึ่งพิงสิ่งภายนอกหรือความสำเร็จทางโลก ความสุขที่แท้จริงในพุทธปรัชญาจึงมาจากการเข้าใจและยอมรับความไม่เที่ยงของชีวิต และการมีความรักที่ปราศจากการยึดติด

แนวคิดความรักและความสุขในพุทธปรัชญาสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการลดละตัณหาและการฝึกฝนเมตตา ความรักที่บริสุทธิ์และความสุขที่แท้จริงในทางพุทธศาสนาเกิดจากการปล่อยวางและการเข้าใจความไม่เที่ยงของชีวิต เมื่อเราสามารถรักโดยไม่ยึดติด เราจะพบความสุขที่ไม่ขึ้นอยู่กับสิ่งภายนอก ความรักและความสุขจึงเป็นผลลัพธ์จากการพัฒนาจิตใจที่นำไปสู่ความหลุดพ้นจากความทุกข์

บทสรุป

จากการศึกษาแนวคิดความรักและความสุขในพุทธปรัชญา พบว่าแนวคิดทั้งสองนี้มีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งและถูกวางอยู่บนพื้นฐานของการปล่อยวางและการลดละตัณหา ซึ่งนำไปสู่ความสงบสุขในจิตใจและความสุขที่ยั่งยืน โดยองค์ความรู้ที่สำคัญที่ได้จากการศึกษามีดังนี้

1. ความรักในพุทธปรัชญา: เมตตาเป็นหัวใจสำคัญ

ความรักในพุทธปรัชญาเน้นไปที่ **เมตตา** หรือความรักที่บริสุทธิ์ ปราศจากความยึดติดหรือการหวังสิ่งตอบแทน การมีเมตตาหมายถึงการปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข ไม่ว่าจะเป็นคนที่เรารู้จักหรือไม่ก็ตาม เมตตาเป็นหนึ่งใน **พรหมวิหาร 4** ที่เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตด้วยจิตใจที่เปิดกว้าง และเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดความสุขที่แท้จริง (ทีฆนิกาย, มหาวรรค.)การพัฒนาความรักแบบเมตตาช่วยให้เราสามารถลดการยึดมั่นในความเป็นเจ้าของและการครอบครอง ซึ่งเป็นต้นเหตุของความทุกข์ในความรักแบบทางโลก

2. ความสุขที่แท้จริง: การปล่อยวางจากตัณหา

ความสุขที่แท้จริงในพุทธปรัชญาไม่ได้มาจากการตอบสนองต่อความปรารถนาหรือความสำเร็จทางโลก แต่เกิดจากการพัฒนาจิตใจให้หลุดพ้นจากตัณหาและการยึดติด การเข้าถึง

นิรามิสสุข หรือความสุขที่ไม่ขึ้นอยู่กับสิ่งภายนอก เป็นสิ่งสำคัญที่พระพุทธเจ้าสอน ความสุขประเภทนี้เกิดขึ้นเมื่อจิตใจปราศจากการยึดติดในสิ่งที่ไม่จีรัง ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สิน สถานะ หรือความสัมพันธ์ทางโลก (พระพรหมคุณาภรณ์ (ปยุต ปยุตฺโต), พุทธธรรม, 2553.). การปล่อยวางตัณหาจึงเป็นหนทางที่นำไปสู่ความสุขที่ยั่งยืน

3. ความสัมพันธ์ระหว่างความรักและความสุข

จากการศึกษาพบว่า ความรักที่บริสุทธิ์ (เมตตา) นำไปสู่ความสุขที่แท้จริง ความรักที่ไม่ถูกควบคุมโดยความปรารถนาหรือความคาดหวังจะไม่ก่อให้เกิดทุกข์ ความรักที่เป็นเมตตาช่วยให้เราเข้าใจและยอมรับความเป็นจริงของชีวิต ซึ่งทุกสิ่งล้วนไม่เที่ยง ความสุขที่เกิดจากความรักในลักษณะนี้เป็นความสุขที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับสิ่งภายนอก เช่น ความสัมพันธ์หรือความสำเร็จในชีวิต แต่เป็นความสุขที่เกิดจากการพัฒนาจิตใจและการปล่อยวาง อุเบกขา: การปล่อยวางในความรัก แนวคิดเรื่อง **อุเบกขา** หรือความเป็นกลางเป็นเครื่องมือสำคัญในการรักอย่างไม่ยึดติด อุเบกขาช่วยให้เรารักได้โดยไม่รู้สึกทุกข์เมื่อสิ่งที่เรารักเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง อุเบกขาไม่ได้หมายถึงการไม่ใส่ใจ แต่เป็นการมีความเข้าใจในธรรมชาติของความไม่เที่ยง ซึ่งทำให้เราสามารถรักโดยไม่เกิดความทุกข์จากการยึดติด ความรักที่ประกอบด้วยอุเบกขาจะทำให้เกิดความสุขที่ลึกซึ้งและยั่งยืน (ขุททกนิกาย, อรรถกถา.)

5. การบรรลุความสุขที่แท้จริงผ่านความรักแบบพุทธปรัชญา

องค์ความรู้สำคัญที่ได้จากการศึกษาคือ การที่ความรักในพุทธปรัชญาเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงความสุขที่แท้จริง การรักอย่างเมตตาและมีอุเบกขาช่วยให้เราสามารถรักได้โดยไม่สร้างทุกข์ ความรักในลักษณะนี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์หรือสิ่งภายนอก แต่เป็นความรักที่มีรากฐานจากการพัฒนาจิตใจและการเข้าใจธรรมชาติของโลก การปล่อยวางตัณหาและความปรารถนาจึงเป็นหนทางในการบรรลุความสุขที่ยั่งยืนทั้งในระดับส่วนตัวและสังคม

ความรักทั้ง 5 ระดับนี้ ในทางพุทธปรัชญาเริ่มต้นด้วยความรักระดับต่ำสุด คือความรักแบบสิเนหะ อันเป็นความรักที่เป็นสัญชาตญาณตามธรรมชาติของมนุษย์และสัตว์ ที่ประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิ เกิดจากความต้องการเสพเสวยเวทนาอันอร่อยเพื่อบำบัดความต้องการหรือบำบัดความใคร่ ซึ่งถือว่าเป็นความรักในระดับต่ำสุด ส่วนความรักในระดับที่สองคือ ความรักแบบเปมะและกามะ เป็นความรักที่ประกอบตัณหาเช่นเดียวกับความรักแบบสิเนหะ แต่สูงกว่าตรงที่มีคุณธรรมต่างๆ เข้ามาควบคุมตัณหาให้เป็นไปในแนวทางที่ถูกต้อง และเป็นประโยชน์ต่อกัน จึงมองเห็นความดีงามของสิ่งที่รัก ไม่ใช่เป็นกามคุณ 5 ดังนั้น ความดีงามจึงอยู่เหนืออิทธิพลของความใคร่ เรียกอีกอย่างว่า“ความรักแท้”ความรักในระดับที่สาม แบบเมตตา เนื่องจากเป็นความรักที่บริสุทธิ์ ปราศจากตัณหาและราคะ เป็นความรักที่เกิดจากเหตุผลหรือคุณธรรม มีลักษณะเป็นความ

ปรารถนาดีอยากให้ผู้ที่คนรักมีความสุข แต่ก็ยังมีขอบเขตจำกัดเฉพาะในบุคคลและสัตว์เท่านั้นหรือที่เรียกว่าสัตว์เป็นอารมณ์ ความรักประเภทเรียกว่า ความรักแบบเมตตา ส่วนความรักในระดับสูงสุดเรียกว่า ความรักแบบฉันทะ คือความพอใจรักใครในสิ่งที่ดีงาม หรือยินดีในภาวะสิ่งนั้นๆ เป็นสิ่งที่ดีงาม และดำรงอยู่ในภาวะสูงสุด คือ อุดมสภาวะของสิ่งทั้งหลายซึ่งในพุทธปรัชญาเรียกว่า “พระนิพพาน” ความรักแบบฉันทะจึงเป็นความรักที่ไม่จำกัดเหมือนเมตตา เพราะเป็นความรักในทุกสิ่งทุกอย่าง มุ่งประสงค์อตถะหรือประโยชน์ ซึ่งหมายถึงสิ่งที่มีคุณค่าแท้จริงแก่ชีวิตเป็นสำคัญ ความรักประเภทนี้จึงถือว่าเป็นความรักในอุดมคติในพุทธปรัชญาอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมโกศาจารย์, (2551), *เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาสกับซาร์ต,* กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ,

พระณัฐภัทร กิจฺจกาโร (เจริญรักษ์) “*ความสุขในพุทธปรัชญา*”, วารสาร มจร. พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2562) : หน้า 94.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), (2551), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์,* กรุงเทพฯ:เอส อาร์ พริ้นติ้ง แมส โปรดั๊ก จำกัด,

ว.วชิรเมธี, (2565), *มหัศจรรย์แห่งรัก*, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ เทน้ำ เทท่า จำกัด), หน้า 56.

รัสส์ แฮร์ริส. (2552), *กับดักแห่งความสุข* The Happiness Trap, แปลโดย นิลุบล หฤทัยวิจิตร. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดยูเคชั่น.

มาติเยอร์ ริการ์, (2551),*ความสุข,* แปลโดย สดใส ขันติวรพงศ์, กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์สวนเงินมีมา,

พระมหาปรีชา ปริญาณจารี (หลักโคตร), (2545), “*ความรักในพุทธปรัชญา*” บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, พิมพ์ที่ระลึกในวันสถาปนามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, (2560), *ความรักและการแต่งงานในพุทธปรัชญาเถรวาท*, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ 5 ฉบับพิเศษ การประชุมวิชาการระดับชาติ มจร.ขอนแก่น 31 มีนาคม พ.ศ.2560

สัปปายะ 7 กับการใช้ชีวิตในปัจจุบัน

SAPPAYA 7 AND MODERN LIVING

[1]สัญญา ลิธรรมมา, [2]พระครูพิศาลสารบัณฑิต, [3]สมเดช นามเกตุ และ [4]อริย์ธัช เลิศรวมโชค

[1]Sanya Lithamma, [2]Phrakru Phisalsarbunthit, [3]Somdet Namket and [4]Arithat Loesruamchok

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]6702105016@mcu.ac.th

Received: June 27, 2024; **Revised**: November 29, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้เป็นการนำเสนอ “สัปปายะ 7 กับการใช้ชีวิตในปัจจุบัน” เพราะการใช้ชีวิตในปัจจุบันต้องเผชิญกับปัญหารอบตัว ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและสิ่งแวดล้อม จึงจำต้องเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เพื่อพัฒนาทักษะที่ทันสมัย ต่อการดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุขบนพื้นฐานวิถีชีวิตปัจจุบันต่อไป การใช้ชีวิตอย่างมีความสุขในปัจจุบันเป็นสิ่งที่สามารถสร้างให้เกิดขึ้นโดยง่าย โดยไม่ต้องใช้ปัจจัยประกอบอื่นๆ จนเกินความความจำเป็น เพียงปรับวิถีชีวิตให้สองคล้องทักษะสมัยใหม่ ธรรมชาติโดยใช้หลักสัปปายะทางพระพุทธศาสนา 7 อย่าง คือ 1. การจัดระเบียบที่พักอาศัยให้เรียบง่าย (อาวาสสัปปายะ) 2. การเลือกสถานที่ประกอบอาชีพที่เหมาะสม (โคจรสัปปายะ) 3. การสื่อสารที่ก่อให้เกิดประโยชน์ (ภัสสสัปปายะ) 4. การเสวนากับคนดีที่ชวนสร้างคุณประโยชน์ (ปุคคลสัปปายะ) 5. การเลือกบริโภคอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ (อาหารสัปปา

---

[1] นักศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[2] รองศาสตราจารย์ ดร. หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[4] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ยะ) 6.การสร้างสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่ดี (อุตุสัปปายะ) และ 7.การบริหารร่างกายให้แข็งแรง (อิริยาปถสัปปายะ)

คำสำคัญ: ความสุข, การดำเนินชีวิต, สัปปายะ, วิถีชีวิตปกติใหม่

Abstract

This academic article presents "Sappaya 7 and Modern Living," highlighting the challenges faced in today's life, including social, economic, political, and environmental issues. These challenges necessitate behavioral changes to develop contemporary skills that enable a peaceful and normal life based on current lifestyles. Living happily today can be easily achieved without excessive reliance on unnecessary factors, simply by aligning one's lifestyle with modern skills and natural principles based on the Buddhist concept of the seven Sappaya. These include: 1. Organizing one's living space simply (Āvāsasappāya), 2. Choosing a suitable workplace (Gocarasappāya), 3. Engaging in beneficial communication (Pāsādikasappāya), 4. Associating with good and virtuous people (Puggalasappāya), 5. Consuming nutritious food (Āhārasappāya), 6. Creating a pleasant environment and atmosphere (Utusappāya), and 7. Maintaining physical health through proper exercise (Iriyāpathasappāya).

Keywords: Happiness, Lifestyle, Sappaya, New Normal Living

บทนำ

การใช้ชีวิตในปัจจุบันมีปัญหาหลายประการที่คนส่วนใหญ่เผชิญอยู่ ซึ่งอาจมีทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสุขภาพจิต ตัวอย่างเช่น (1) ความเครียดและความกดดัน การทำงานและการเรียนที่เข้มงวด การต้องการประสบความสำเร็จในสังคมที่มีการแข่งขันสูง ทำให้คนรู้สึกเครียดและกดดันมากขึ้น (World Health Organization. 2022) (2) สมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัว หลายคนพบว่าเป็นเรื่องยากที่จะรักษาสมดุลระหว่างหน้าที่การงานและเวลาส่วนตัว ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดความเหนื่อยล้าและความทุกข์ใจ (3) การเชื่อมต่อทางดิจิทัล การใช้อินเทอร์เน็ตและโซเชียลมีเดียอย่างหนัก ทำให้ผู้คนเชื่อมต่อกันตลอดเวลา แต่กลับรู้สึกเหงาและห่างเหินจาก

ความสัมพันธ์ที่แท้จริง (4) สุขภาพจิต ปัญหาทางสุขภาพจิต เช่น ความวิตกกังวล ซึมเศร้า และความเหงา กำลังเป็นปัญหาที่เพิ่มขึ้นในสังคมปัจจุบัน (5) มลภาวะและสิ่งแวดล้อม ปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น ภาวะโลกร้อน มลภาวะทางอากาศ และการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสุขภาพของผู้คน (6) ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ความแตกต่างระหว่างรายได้ของคนรวยและคนจนยังคงเป็นปัญหาสำคัญ ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมในโอกาสและคุณภาพชีวิต (7) การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและสังคม การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของวัฒนธรรมและค่านิยม อาจทำให้คนรู้สึกสับสนและไม่มีความมั่นคงทางจิตใจ การจัดการกับปัญหาเหล่านี้ต้องการการปรับตัวทั้งในระดับบุคคลและสังคม เพื่อให้สามารถใช้ชีวิตในปัจจุบันได้อย่างมีคุณภาพมากขึ้น (Inglehart, R. 2018)

รูปแบบการดำเนินชีวิตปัจจุบัน หรือตามแนวชีววิถีใหม่ หรือ New normal คือ การดำเนิน ทำกิจกรรม การปฏิบัติต่าง ๆ ซึ่งแต่เดิมไม่คุ้นเคย ไม่รู้จัก ไม่เคยใช้ มาเป็นจำเป็นต้องใช้และมีใช้อยู่โดยทั่วป จนเป็นปกติวิถีปฏิบัติใหม่ เมื่อสังคมก้าวเข้าสู่ยุคทุนนิยม และเทคโนโลยีดิจิทัลเต็มรูปแบบและต้องเผชิญกับปัญหาสังคมในมิติต่างๆ เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาการคอรัปชั่นและเอาเปรียบระหว่างผู้มีอำนาจและผู้ด้อยอำนาจ ปัญหาความเลื่อมล้ำทางชนชั้น ปัญหาคุณภาพชีวิต รวมถึงปัญหาการแพร่ระบาดของเชื้อโรคชนิดใหม่ เป็นต้น ทำให้วิถีชีวิตต้องเปลี่ยนแปลงไปและด้อยคุณภาพลง ต้องแก่งแย่งแข่งขันเพื่อความอยู่รอด จนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความเครียด หาความสุขในชีวิตได้ยากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้ การดำเนินชีวิตให้มีความสุข จึงจำเป็นต้องปรับรูปแบบการดำเนินชีวิตตามแนววิถีใหม่ให้สอดคล้องกับสังคมและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป

ดังนั้น รูปแบบใหม่ของผู้คนในสังคมปัจจุบัน พร้อมที่จะก้าวไปกับความปกติใหม่ โดยประกอบด้วยวิธีปฏิบัติ ลงมือทำ วิธีคิด วิธีเรียนรู้ วิธีสื่อสาร และการจัดการ ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปหลังจากที่คุ้นชินเพราะถูกบังคับให้ปรับตัวในช่วยการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรน่า (COVID-19) โดยเฉพาะการใช้บริการผ่านโลกไซเบอร์มีมากขึ้น มีแพลตฟอร์มการบริการแบบดิจิทัล (Digital service platform) ที่ช่วยให้ผู้ขอรับบริการกับผู้ให้บริการติดต่อกันโดยตรงผ่านการสื่อสารด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลได้ง่ายขึ้น ขณะเดียวกัน การปรับเปลี่ยนนิสัยและพฤติกรรมให้สอดคล้องกับแนวทางชีววิถีใหม่ ให้เป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่าย เป็นธรรมชาติและสุขสบาย อาจเป็นเรื่องยากลำบากในช่วงแรกๆ แต่เมื่อปฏิบัติจนเกิดเป็นความเคยชิน เป็นส่วนหนึ่งของกิจวัตรประจำวัน ก็จะสามารถทำให้เป็นความปกติในวิถีใหม่ในปัจจุบันได้อย่างไม่ยากเย็น

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชีวิตมีการเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงในชีวิตของคนเราส่วนใหญ่เกิดจากปัจจัยหลายประการที่มีอิทธิพลทั้งจากภายในและภายนอก ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงได้แก่

1. เทคโนโลยีและนวัตกรรม การพัฒนาอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี เช่น อินเทอร์เน็ต สมาร์ทโฟน และปัญญาประดิษฐ์ (AI) ได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต การทำงาน และการสื่อสารของผู้คนอย่างมาก (Brynjolfsson, E., & McAfee, A. 2014)

2. เศรษฐกิจโลก การเปลี่ยนแปลงในเศรษฐกิจโลก เช่น วิกฤตเศรษฐกิจ ความผันผวนของตลาด และการพัฒนาเศรษฐกิจดิจิทัล มีผลกระทบต่อการจ้างงาน รายได้ และความมั่นคงในชีวิต (Stiglitz, J. E. 2017)

3. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางสังคม ความหลากหลายทางวัฒนธรรม การเคลื่อนไหวทางสังคม เช่น สิทธิสตรี สิทธิมนุษยชน และการยอมรับความหลากหลายทางเพศ ทำให้วิถีชีวิตและความคิดของคนเปลี่ยนแปลงไป (Inglehart, R. 2018).

4. สิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น ภาวะโลกร้อน การสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มีผลต่อวิถีชีวิตและสุขภาพของผู้คน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงวิธีการดำรงชีวิตให้มีความยั่งยืนมากขึ้น (Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). 2021)

5. การพัฒนาทางการแพทย์และสุขภาพ ความก้าวหน้าในด้านการแพทย์และสุขภาพ เช่น การค้นพบยาใหม่ๆ การเข้าถึงบริการสุขภาพ และการส่งเสริมการดูแลสุขภาพ ส่งผลให้คนมีอายุยืนยาวขึ้นและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (World Health Organization. 2021)

6. การศึกษาและการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงในระบบการศึกษา การเข้าถึงความรู้และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องมีผลทำให้คนมีทักษะใหม่ๆ และสามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้ดียิ่งขึ้น (Fullan, M., & Langworthy, M. 2014)

7. ปัจจัยส่วนบุคคล การเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิด ความเชื่อ ค่านิยม รวมถึงประสบการณ์ชีวิตส่วนตัว เช่น การแต่งงาน การหย่าร้าง การมีลูก หรือการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก ล้วนส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิต (Kegan, R. 2009).

ปัจจัยเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตของคนเรา ซึ่งการเข้าใจและปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จะช่วยให้เราสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ดังนั้น ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงสามารถสรุปได้ดังนี้ เทคโนโลยีและนวัตกรรม การพัฒนาเทคโนโลยี เช่น อินเทอร์เน็ตและปัญญาประดิษฐ์ (AI) ได้เปลี่ยนวิถีชีวิตและ

การทำงานอย่างมาก เศรษฐกิจโลก การเปลี่ยนแปลงในเศรษฐกิจโลก เช่น วิกฤตเศรษฐกิจ และการพัฒนาเศรษฐกิจดิจิทัล มีผลกระทบต่อความมั่นคงในชีวิต การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงค่านิยมและการเคลื่อนไหวทางสังคม เช่น สิทธิมนุษยชนและความหลากหลายทางเพศ ส่งผลให้วิถีชีวิตและความคิดของคนเปลี่ยนไป สิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น ภาวะโลกร้อนและการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิต การพัฒนาทางการแพทย์และสุขภาพ ความก้าวหน้าทางการแพทย์ช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตและทำให้คนมีอายุยืนยาวขึ้น การศึกษาและการเรียนรู้ การเข้าถึงการศึกษาและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องช่วยให้คนมีทักษะใหม่ๆ และสามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้ ปัจจัยส่วนบุคคล การเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิด ความเชื่อ และประสบการณ์ชีวิตส่วนตัว เช่น การแต่งงานหรือการสูญเสียคนที่รัก ล้วนมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิต ปัจจัยเหล่านี้มีอิทธิพลสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตของคนเรา ทั้งในด้านการดำรงชีวิตและวิธีคิดที่ต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

การดำเนินชีวิตในปัจจุบันเพื่อความอยู่รอด

การดำเนินชีวิตในปัจจุบันเพื่อความอยู่รอดมักต้องการการปรับตัวในหลายๆ ด้าน เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ปัจจัยหลักในการดำเนินชีวิตเพื่อความอยู่รอดมีดังนี้

1. การพัฒนาทักษะและการเรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียนรู้และพัฒนาทักษะใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่องเป็นสิ่งสำคัญในโลกที่เทคโนโลยีและตลาดแรงงานเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การมีความยืดหยุ่นในการปรับตัวและความสามารถในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ จะช่วยให้เรามีความพร้อมในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลง

2. การบริหารจัดการการเงินอย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างแผนการเงินที่รอบคอบ เช่น การออมเงิน การลงทุน และการลดหนี้สิน เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้เราสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมั่นคงในระยะยาว โดยเฉพาะในภาวะที่เศรษฐกิจไม่แน่นอน

3. การดูแลสุขภาพทั้งกายและจิต การรักษาสุขภาพกายและจิตใจเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ เนื่องจากความเครียดและการใช้ชีวิตที่เร่งรีบสามารถนำไปสู่ปัญหาสุขภาพได้ การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ การนอนหลับให้เพียงพอ การทานอาหารที่มีประโยชน์ และการมีเวลาผ่อนคลายจึงเป็นสิ่งสำคัญ

4. การสร้างความสัมพันธ์และเครือข่ายที่แข็งแรง ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีและเครือข่ายที่สนับสนุนสามารถช่วยให้เรามีความมั่นคงและได้รับการช่วยเหลือเมื่อเผชิญกับปัญหาหรือความท้าทาย

5. การปรับตัวและยอมรับการเปลี่ยนแปลง: การเปิดใจยอมรับการเปลี่ยนแปลงและมีความยืดหยุ่นในการปรับตัวเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

6. การรักษาสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัว การสร้างสมดุลระหว่างการทำงานและชีวิตส่วนตัวเป็นสิ่งสำคัญเพื่อป้องกันความเหนื่อยล้าและรักษาคุณภาพชีวิตที่ดี

7. การตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมและการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน การดำเนินชีวิตอย่างมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การลดขยะ การประหยัดพลังงาน และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่เพียงแค่ช่วยรักษาโลก แต่ยังเป็นการดำเนินชีวิตที่ยั่งยืนและส่งผลดีต่อความอยู่รอดในระยะยาว

จากความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ ในเบื้องต้นอาจทำให้วุ่นวาย สับสน และยุ่งยากในการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต แต่เมื่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงบีบบังคับให้ต้องเป็นไปอย่างนี้ ผู้คนก็ต้องปรับวิถีการดำรงชีวิตใหม่ เพื่อให้ปลอดภัยจากเชื้อไวรัสและให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของโลกในทุกมิติ โดยการปรับพฤติกรรมที่เคยทำมาจนเป็นกิจวัตร ทั้งในด้านการประกอบอาชีพ การทำงาน การกินอาหาร การแต่งกาย การรักษาสุขอนามัย การศึกษาเล่าเรียน การสื่อสาร การทำธุรกิจ เป็นต้น ให้กลายเป็นความปกติใหม่ จนในที่สุด เมื่อเวลาผ่านไปจนทำให้เกิดความคุ้นชินก็จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตปกติใหม่

สุขสัปปายะ 7 ในใช้ชีวิตในปัจจุบัน

ในยุคที่ต้องประสบกับปัญหาสังคมและปัญหาการเปลี่ยนแปลง นอกจากต้องเพิ่มทักษะสมัยใหม่ ยังต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและวิถีดำเนินชีวิตใหม่ด้วย บทความนี้ ผู้เขียนเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลัก สัปปายะ 7 กับการใช้ชีวิตในปัจจุบัน ตามแนวคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้อย่างสุขสบาย ตามรูปแบบการใช้ชีวิตในปัจจุบัน

สัปปายะ 7 ตามทัศนะของนักปราชญ์ในพระพุทธศาสนา คือ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (2564) หมายถึง สบาย สภาพเอื้อ สภาวะที่เกื้อหนุน นอกจานี้ ยังหมายถึง สิ่ง สถาน หรือบุคคลซึ่งเป็นที่สบาย เหมาะกัน เกื้อกูล หรือเอื้ออำนวย โดยเฉพาะที่ช่วยเกื้อหนุนการบำเพ็ญและประคับประคองรักษาสมาธิ โดยหลักสัปปายะมี 7 ข้อ คือ อาวาส (ที่อยู่) โคจร (แหล่งอาหาร) ภัสสะ (เรื่องพูดคุยที่เสริมการปฏิบัติ) บุคคล (บุคคลที่เกี่ยวข้องด้วยแล้วช่วยให้จิต

ผ่องใส สงบ มั่นคง) โภชนะ (อาหาร) อุตุ (อุณหภูมิและสภาพแวดล้อม) อิริยาบถ (การบริหารร่างกายให้เกิดความเป็นปกติ)

การปรับประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ 7 เพื่อให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างมีความสุข ในการใช้ชีวิตในปัจจุบัน ดังนี้

1. อาวาสสัปปายะ : การจัดระเบียบที่พักอาศัยให้เรียบง่าย

จากสภาพการดำเนินชีวิตที่ต้องทำกิจกรรมต่าง ๆ อยู่ในบ้านมากขึ้น จึงจำเป็นต้องจัดการบ้านให้มีความเหมาะต่อการอยู่อาศัย มีความสะดวกสบายและถูกสุขลักษณะโดยใช้หลัก 5 ส. ได้แก่ ส.1 สะสาง คือ การจัดการบ้านให้สะอาด โล่ง โปร่ง เป็นระเบียบ คัดแยกสิ่งของเครื่องใช้ที่ให้เป็นสัดส่วน ไม่ต้องเสียเวลารื้อค้นเมื่อจำเป็นต้องใช้ ไม่สะสมสิ่งของ ต่าง ๆ เกินความจำเป็น จัดบ้านให้มีพื้นที่ว่างมากขึ้น แยกห้องทำงาน ห้องพักผ่อน ห้องนอนอย่างเป็นสัดส่วน ส.2 สะดวก คือ จัดมุมภายในบ้านให้เอื้อต่อการอยู่อาศัยของคนทุกวัย เน้นความสะดวกในการใช้สอยพื้นที่ การสะสางของใช้ไม่จำเป็นทิ้งไป จัดการความเป็นระเบียบในบ้านให้เกิดความสะดวกในการอยู่อาศัย สวยงามและมีความปลอดภัย รวมถึง จัดการข้าของเครื่องใช้ให้สะดวกในการหยิบใช้และจัดเก็บ ส. 3 สะอาด คือ การจัดการที่พักอาศัย ทั้งภายในและบริเวณรอบ ๆ ให้สะอาดอยู่เสมอ ไม่ปล่อยทิ้งให้เป็นแหล่งเพาะเชื้อโรค และเป็นแหล่งเพาะพันธ์สัตว์หรือแมลงอันเป็นพาหะนำโรค ทำความสะอาดเครื่องใช้ต่างๆ ภายในบ้านเป็นประจำ ซึ่งจะมีผลต่อสุขภาพภายและจิตของผู้อยู่อาศัยให้แข็งแรงปราศจากโรคและมีความสุข ส.4 สุขลักษณะ คือ การสร้างสุขลักษณะที่ดีตามมาตรการการดูแลสุขภาพกายและใจในกิจวัตรประจำวัน ทั้งการทำความสะอาดร่างกาย เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ข้าวของเครื่องใช้ สภาพแวดล้อมภายในและนอกบ้าน อาหารที่สุก สดใหม่ และถูกสุขลักษณะ และการสร้างบรรยากาศแห่งความสุข ไม่ให้เกิดความเครียด ออกกำลังกายตามความเหมาะสม ส.5 สร้างนิสัย คือ การสร้างนิสัยทั้ง 4 ส.ที่กล่าวมา ให้เป็นสิ่งคุ้นชินจนปฏิบัติได้อย่างสม่ำเสมอและติดตัวไปตลอด ทั้งภายในบ้านที่พักอาศัย ในที่ทำงานและในที่สาธารณะต่างๆ เพื่อสุขภาพกายและจิตที่ผ่องใสตลอดไป

2. โคจรสัปปายะ : การเลือกสถานที่ประกอบอาชีพที่เหมาะสม

จากมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส หน่วยงานภาครัฐได้ขอความร่วมมือให้ทุกคนปฏิบัติตัวตามแนวทางที่ได้กำหนดไว้ ทั้งในการดำรงชีวิตประจำวันและการทำงาน เมื่อโลกเปลี่ยนแปลงไป วิธีคิดและวิธีการทำงานก็ต้องเปลี่ยนไปด้วย โดยเฉพาะในแง่ของการประกอบอาชีพ ต้องเรียนรู้และขวนขวายในการประกอบอาชีพแนวใหม่ที่ทันโลก ส่งเสริมให้ชีววิถีปลอดภัยจากเชื้อโรค สุจริตและมีความสุขกับการทำงานโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นตามหลักสัมมาอาชีวะ ซึ่งเป็นหนึ่งในมรรคมีองค์ 8 นั่นคือ การเว้นมิจฉาอาชีวะ หรือเว้นการประกอบอาชีพ

ที่ผิดกฎหมาย ศีลธรรม จารีตประเพณีของสังคม และเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การคดโกง แย่งชิง หลอกลวงคนอื่นเลี้ยงชีพ การบีบบังคับขู่เข็ญ และการต่อลาภด้วยลาภ หรือการแสวงหาลาภโดยไม่ประกอบด้วยความเพียร (สัมมาวายามะ) เป็นต้น

การประกอบอาชีพที่เหมาะสม คือ การไม่ประกอบอาชีพที่ผิด หรือมิจฉาอาชีวะ 5 ประเภท ได้แก่ 1. สัตถวณิชชา คือ การขายอาวุธที่ก่อให้เกิดการทำลายล้างซึ่งกันและกัน 2. สัตตวณิชชา คือ การค้าขายมนุษย์ การใช้แรงงานเกินศักยภาพที่มนุษย์คนหนึ่งจะรับได้ การขายบริการทางเพศทั้งของตัวเองและผู้อื่น รวมถึงการเอาเปรียบคนอื่นโดยไม่คำนึงถึงหลักมนุษยธรรม 3. มังสวณิชชา คือ การค้าขายสัตว์เป็น การทารุณกรรมสัตว์เพื่อผลประโยชน์ หรือเพื่อฆ่าเอาเนื้อมาเป็นอาหาร จนเกินความพอดีที่จะบริโภค 4. มัชชวณิชชา คือ การค้าขายสิ่งมึนเมาและสารเสพติดทุกชนิดที่ทำให้ขาดสติสัมปชัญญะ และ 5. วิสวณิชชา คือ การค้าขายยาพิษ หรือสิ่งที่เป็นอันตรายต่อชีวิตผู้อื่นทั้งมนุษย์และสัตว์

แนวทางช่วยเสริมการประกอบอาชีพให้เป็นไปอย่างมั่นคงและยั่งยืน คือ การขยันทำงาน หนักเอาเบาสู้ (อุฏฐานสัมปทา) ประหยัดอดอม ไม่สุรุ่ยสุร่าย ใช้จ่ายตามความจำเป็น (อารักขสัมปทา) คบเพื่อนที่ดี มีน้ำใจ เพื่อนที่ชวนกันทำแต่สิ่งดี (กัลยาณมิตตตา) และเลี้ยงชีวิตอย่างเหมาะสม พอเพียง (สมชีวีตา)

3. ภัสสสัปปายะ : การสื่อสารที่ก่อให้เกิดประโยชน์

การสื่อสารพูดคุยแต่สิ่งดีด้วยคำสัตย์ (วจีสุจริต) ที่ไพเราะ เหมาะสม เป็นประโยชน์ และช่วยเสริมให้การดำเนินชีวิตตามแนวชีววิถีใหม่เป็นไปอย่างมีความสุขทั้งตัวเราและผู้อื่นตามหลักกถาวัตถุ 10 ได้แก่ 1) อปฺปิจฺฉกถา คือ การสื่อสารด้วยถ้อยคำที่ชวนให้มีความปรารถนาน้อยหรือมักน้อย ดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง 2) สนฺตุฏฺฐิกถา คือ การสื่อสารด้วยถ้อยคำที่ชวนให้มีความสันโดษ ยินดี พอใจในสิ่งที่ตนได้รับจากการกระทำของตนเองที่ได้พยายามอย่างเต็มที่แล้ว 3) ปวิเวกกถา คือ การสื่อสารด้วยถ้อยคำที่ชวนให้รักสงบ ชอบความสงัดทั้งกายและใจ ไม่ส่งเสียงอึกทึกจนก่อความรำคาญ 4) อสังสัคคกถา คือ การสื่อสารด้วยถ้อยคำที่ชวนให้สัมพันธ์อยู่กับหมู่คนดี ไม่มั่วสุมในทางเลว ที่ชวนสร้างคุณความดีที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม 5) วิริยารัมภกถา คือ การสื่อสารด้วยถ้อยคำที่ชวนให้ปรารภความเพียร มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จอย่างเต็มกำลังความสามารถ ซึ่งจะนำมาซึ่งความสำเร็จในหน้าที่การงานและการดำรงชีพ 6) สีลกถา คือ การสื่อสารด้วยถ้อยคำที่ชวนให้ตั้งอยู่ในศีล เห็นผลดีของการปฏิบัติตามศีล เห็นผลเสียของการไม่ปฏิบัติตามศีล 7) สมาธิกถา คือ การสื่อสารด้วยถ้อยคำที่ชวนให้ใจสงบ เข้าใจเรื่องสมาธิ เห็นประโยชน์ของสมาธิ ที่จะนำมาซึ่งสติสัมปชัญญะ รู้จักควบคุมตนเองจากสิ่งอกุศลต่าง ๆ และสามารถฟันฝ่าอุปสรรคในชีวิตได้ 8) ปัญญากถา คือ การสื่อสารด้วยถ้อยคำที่ชวนให้เกิดปัญญา เห็นความสำคัญของปัญญา ที่ทำให้ทุกคนมีจิตปลอดโปร่ง เห็นทุกสิ่งตามความเป็นจริงโดย

ปราศจากอคติต่าง ๆ 9) วิมุตติกถา คือ การสื่อสารด้วยถ้อยคำที่ชวนให้ใจพ้นจากกิเลสและความทุกข์ เป็นแรงจูงใจในการพัฒนาจิตให้เข้มแข็งไม่ตกไปตามกิเลส 10) วิมุตติญาณทัสสนกถา คือ การสื่อสารด้วยถ้อยคำที่ชวนให้เกิดความรู้เรื่องการหลุดพ้นจากกิเลสและนิพพาน

4. ปุคคลสัปปายะ : การเสวนากับคนดีที่ชวนสร้างคุณประโยชน์

การเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคนดี สมบูรณ์ด้วยปัญญา เป็นสัตบุรุษ เป็นปุคคลสัปปายะสำคัญประการหนึ่งที่ช่วยเสริมให้สามารถดำเนินชีวิตในวิถีใหม่ได้อย่างเป็นปกติสุข โดยหลักการสัตบุรุษ แปลว่า คนดี คนสงบ คนที่พร้อมมูลด้วยธรรม หมายถึง คนที่มีคุณธรรม เป็นสัมมาทิฐิ ประพฤติธรรมเป็นปกติ ในทางปฏิบัติ คือ คนที่ประกอบด้วยสัปปุริสธรรม (ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ) 7 ประการ ได้แก่ 1) ธัมมัญญุตา การเป็นผู้รู้จักธรรม รู้หลัก หรือรู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมดา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล เช่น ภิกษุรู้ว่าหลักธรรมข้อนั้น ๆ คืออะไร มีอะไรบ้าง 2) อัตถัญญุตา การรู้ความมุ่งหมายหรือการรู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก เช่น รู้ว่าหลักธรรมหรือภาษิตข้อนั้น ๆ มีความหมายว่าอย่างไร หลักนั้น ๆ มีความมุ่งหมายอย่างไร กำหนดไว้หรือพึงปฏิบัติเพื่อประสงค์ประโยชน์อะไร การที่ตนกระทำอยู่มีความมุ่งหมายอย่างไร เมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้างดังนี้เป็นต้น 3) อัตตัญญุตา การรู้จักตน คือ การรู้จักฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ ความสามารถ ความถนัดและคุณธรรม เป็นต้น แล้วประพฤติให้เหมาะสมและรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป 4) มัตตัญญุตา การรู้จักประมาณ หรือความพอดี ในการบริโภคปัจจัยสี่ รวมถึงรู้จักประมาณในการใช้จ่ายโภคทรัพย์ 5) กาลัญญุตา การรู้จักกาลอันเหมาะสม การรู้ระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจหน้าที่การงาน ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะเวลา เป็นต้น 6) ปริสัญญุตา การรู้จักชุมชน หรือรู้จักบริษัท คือ เป็นผู้รู้จักชุมชน รู้กิริยาที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้น ๆ ว่าชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิริยาอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้ เป็นต้น7) ปุคคลัญญุตา การรู้จักบุคคล คือ การรู้ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอัธยาศัย ความสามารถและคุณธรรม เป็นต้น ใครยิ่งหรือหย่อนอย่างไรและรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้น ๆ ด้วยดี ว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้งาน ตำหนิ ยกย่องและแนะนำสั่งสอนอย่างไร เป็นต้น

5. อาหารสัปปายะ : การเลือกบริโภคอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ

การรู้หลักโภชนาการที่เหมาะสม เป็นชีววิถีใหม่ที่สำคัญมากประการหนึ่ง ที่จะช่วยให้การดำรงชีวิตเป็นไปอย่างเป็นปกติสุข ตามคำกล่าวว่า “อาหารคือตัวเรา” You are what you eat” เพราะสิ่งต่าง ๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นตัวเรานั้น ล้วนมาจากอาหารที่เรากินเข้าไป โดยสารอาหารที่ร่างกายได้รับจากการกินอาหารในแต่ละมื้อ จะช่วยให้ร่างกายเจริญเติบโตอย่างเต็มที่สมบูรณ์

และมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง การรู้หลักโภชนาการ จึงเป็นเสมือนการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอาหารกับกระบวนการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ และการเจริญเติบโตของสิ่งมีชีวิต หากสภาพร่างกายได้รับอาหารที่มีสารอาหารครบและเพียงพอ ร่างกายก็สามารถนำสารอาหารเหล่านั้นไปใช้ได้อย่างเต็มที่ เรียกว่าภาวะโภชนาการที่ดี แต่หากร่างกายได้รับสารอาหารที่ไม่ครบถ้วน และไม่เพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย จะเรียกว่า ภาวะทุพโภชนาการ (Malnutrition)

ภาวะโภชนาการที่ดี เกิดจากการกินอาหารที่มีประโยชน มีโปรตีนและวิตามินสูง จะช่วยให้สุขภาพดี สรางเสริมภูมิคุมกันของรางกายและสามารถชวยปองกันโรคได้ โดยควรกินอาหารใหครบ 5 หมู และดื่มน้ำสะอาดใหเพียงพอ อยางนอยวันละ 1.50-2 ลิตร เพื่อใหเลือดไหลเวียนดีและเซลลรางกายชุมชื้น ควรเนนบริโภคผักและผลไม่สดเพราะเปนอาหารที่อุดมไปด้วยวิตามิน เกลือแร ใยอาหารและสารตานอนุมูลอิสระ ในวิถีชีวิตคนไทย ส่วนใหญ่มีผักและผลไม้หลายชนิด ที่เปนสมุนไพรชวยทำใหภูมิคุมกันแข็งแรง ดังนั้น จึงควรกินผักที่สด สะอาด ปลอดสารพิษหรือไม่มีสารเคมีเจือปน ใหหลากหลายทั้งชนิดและสี สลับสับเปลี่ยนหมุนเวียนไปในแต่ละวัน อยางนอยวันละ 400 กรัม หรือ 2 ทัพพี และที่สำคัญควรหลีกเลี่ยงการกินอาหารที่มีแปง น้ำตาลและไขมันสูง

อาหารตามหลักพระพุทธศาสนามี 4 อย่าง คือ 1) กวฬิงการาหาร อาหาร คือ คำข้าว อันเป็นอาหารทางวัตถุหรืออาหารทางกาย 2) ผัสสาหาร อาหารที่รับรู้ทางอารมณ์เมื่อได้สัมผัสกับรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะและธรรมารมณ์ หรือได้กระทบสัมผัสกับรูป เป็นต้น 3) มโนสัญเจตนาหาร อาหารทางเจตนา เป็นอาหารที่เกิดจากการจงใจที่เกิดจากจิตปรุงแต่งขึ้น และ 4) วิญญาณาหาร อาหารทางการรับรู้ หรือเป็นอาหารที่เป็นการรับรู้ทางอายตนะ รวมถึง ได้สอนเกี่ยวกับการกินอาหารไว้ให้รู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร (โภชเนมัตตัญญุตา) ทั้งด้านปริมาณและคุณค่าอย่างแท้จริง ที่พิจารณาด้วยปัญญาทั้งก่อนกิน ขณะกินและหลังกินอาหารให้เห็นประโยชน์เพื่อยังอัตภาพร่างกายให้เป็นไปเพื่อการดำรงชีพอย่างเป็นปกติสุข

6. อุตุสัปปายะ : การสร้างสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่ดี

การสร้างสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อชีวิต ท่ามกลางธรรมชาติที่รื่นรมย์ ไม่ร้อนไม่หนาวจนเกินไป ไม่อับทึบ รกรุงรัง แต่มีบรรยากาศดี เหมาะต่อการเจริญสติและปัญญา ด้วยการปลูกต้นไม้ ทั้งใหญ่ เล็ก มีดอกมีผลตามต้องการ อันจะทำให้ทุกคนเข้าใกล้ธรรมชาติได้มากขึ้น รวมถึงการสร้างสภาพแวดล้อมและบรรยากาศความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทั้งในครอบครัวและในสังคมรอบข้าง ด้วยการสนทนากันด้วยถ้อยคำที่ดี ไพเราะ และเป็นคำสัตย์ตกแต่งสภาพแวดล้อมและบรรยากาศให้มีอุณหภูมิและความชื้นที่เหมาะสม เพราะจะทำให้ผู้อยู่อาศัยรู้สึกสบาย จัดการระบบระบายอากาศให้ดี โปร่ง โล่ง เป็นการช่วยให้บ้านพักอาศัยปราศจากมลพิษทางอากาศ รวมถึง แสง

สว่างในที่อยู่อาศัย ควรจะต้องจัดให้มีพอเพียงตามความต้องการของผู้อยู่อาศัย และเหมาะต่อการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ

7. อิริยาปถสัปปายะ : การบริหารร่างกายให้แข็งแรง

การบริหารร่างกายให้แข็งแรงอยู่เสมอ เป็นแนวทางหนึ่งในการเพิ่มภูมิต้านทานโรค แต่ควรเลือกวิธีการที่เหมาะสมกับวัยและสภาพร่างกาย และต้องให้พอดีไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไป เพราะจุดประสงค์หลักของการออกกำลังกายคือเพื่อให้ร่างกายแข็งแรง สามารถต้านทานโรคภัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการเพิ่มความแข็งแรงของร่างกาย ต้องดำเนินการทั้งสองส่วนให้สมส่วนกัน คือ ส่วนร่างกายและส่วนจิตใจ

ในส่วนของร่างกาย เริ่มต้นด้วยการนอนหลับพักผ่อนให้เพียงพอประมาณ 6-8 ชั่วโมง/วัน และออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ โดยอย่างน้อย 150 นาทีต่อสัปดาห์ หรือประมาณ 30 นาทีต่อวัน ให้ได้ 5 วันต่อสัปดาห์ ต้องเป็นไปแบบไม่หักโหม และไม่จำเป็นต้องไปออกกำลังกายนอกบ้าน สามารถออกกำลังกายในบ้านได้เลย เช่น การเดินขึ้นลงบันได การวิ่งหรือเดินย่ำอยู่กับที่ การเต้นแอโรบิคตามจังหวะเพลง การทำความสะอาดบ้าน เป็นต้น

ในส่วนของจิตใจ การบริหารร่างกายด้วยการปฏิบัติธรรม กำหนดลมหายใจอย่างถูกต้อง โดยเลือกอิริยาบทที่เหมาะสมในการปฏิบัติธรรม เช่น นั่งสมาธิ เดินจงกรม ยืนสมาธิหรือนอนสีหไสยาสน์ เป็นต้น ซึ่งสามารถเปลี่ยนอิริยาบทได้ เช่นนั่งนานเกินไปทำให้เกิดการเจ็บปวดซึ่งเป็นอสัปปายะ เราสามารถเปลี่ยนเป็นเดินจงกรมได้ อิริยาบถที่เหมาะสม เรียกว่าอิริยาบทสัปปายะ

ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงอิริยาบทสัปปายะไว้มากมาย ว่ามีส่วนสำคัญต่อการทำวิปัสสนากรรมฐาน แต่เนื่องจากการที่จะทำวิปัสสนากรรมฐานให้ได้ดีควรจะมีผู้ที่เชี่ยวชาญหรือพระผู้ได้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน มาเป็นผู้ชี้แนะและนำในการทำ บทความนี้จึงขอละที่จะไม่กล่าวถึงรายละเอียดลึกลงไป แต่จะกล่าวเพียงแต่เบื้องต้นว่า เราสามารถที่จะใช้อิริยาบทต่างๆ ทำใจให้สงบนิ่ง เพื่อผ่อนคลายความเหนื่อยล้าของจิตใจได้เองตลอดทุกช่วงเวลาตลอดวัน ยามว่างจากการงานปกติ ด้วยการเพ่งจิตให้อยู่กับลมหายใจเข้าออกอย่างง่ายๆ หยุดคิดถึงสิ่งต่าง ๆ เรื่องต่าง ๆ ที่วนเวียนอยู่ในสมองของเรา พยายามทำเช่นนี้จะสามารถผ่อนคลายความเครียดกังวลไปได้ ซึ่งอาจจะเพียงพอต่อการจางคลายทุกข์ได้ระดับหนึ่ง

บทสรุป

จากผลการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในระดับโลก ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สะสมมากขึ้น และปัญหาสังคมที่รุนแรงมากขึ้น ส่งผลกระทบให้การดำเนินชีวิตประจำวันเป็นไปด้วยความยากลำบาก จึงจำเป็นต้องปรับวิถีชีวิตให้เป็น “ชีววิถีใหม่ (Dialy Life in New Normal)” คือ การปรับเปลี่ยน

พฤติกรรมและรูปแบบการดำเนินชีวิต เพื่อให้ปลอดภัย ความมั่นคงในการใช้ชีวิต และให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของโลกในทุกมิติ โดยการปรับพฤติกรรมที่เคยทำมาจนเป็นกิจวัตร ทั้งในด้านการประกอบอาชีพ การทำงาน การกินอาหาร การแต่งกาย การรักษาสุขอนามัย การศึกษาเล่าเรียน การสื่อสาร การทำธุรกิจ เป็นต้น ให้กลายเป็นการใช้ชีวิตในปัจจุบัน จนในที่สุด เมื่อเวลาผ่านไปจนทำให้เกิดความคุ้นชินก็จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตปกติใหม่ในปัจจุบัน

สุขสัปปายะ 7 ในการชีวิตในปัจจุบัน คือ ความสุขที่ได้ดำเนินชีวิตและพักอาศัยอยู่ในสถานที่ที่สบาย เอื้อหรือเกื้อหนุนให้ชีวิตดำเนินได้สะดวกและส่งเสริมสุขภาพกายให้ปลอดภัยและสุขภาพใจให้ปลอดโปร่ง โดยสุขสัปปายะจะเกิดขึ้นได้ ไม่เพียงจากสถานที่หรือสิ่งแวดล้อมเท่านั้น ยังรวมถึงบุคคลที่เป็นกัยลาณมิตร มีศีลธรรมเหมาะสมกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการบำเพ็ญตนอยู่ในทำนองคลองธรรมที่ดีงาม รวมถึงช่วยประคับประคองให้อยู่ในศีล สมาธิและปัญญาอย่างเหมาะสม ซึ่งสัปปายะ ตามหลักพระพุทธศาสนามี 7 ประการ คือ 1.อาวาสสัปปายะ การจัดระเบียบที่พักอาศัยให้เรียบง่ายและเป็นระเบียบ เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมความสงบและความสุข 2. โคจรสัปปายะ การเลือกสถานที่ประกอบอาชีพหรือการทำงานที่เหมาะสมและไม่ขัดต่อหลักธรรม เพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างราบรื่นและไม่เกิดความเครียด 3. ภัสสสัปปายะ การสื่อสารที่ก่อให้เกิดประโยชน์และสร้างสรรค์ การพูดจาที่สุภาพและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม 4. ปุคคลสัปปายะ การเสวนากับคนดีที่มีคุณธรรมและมีความคิดเชิงบวก เพื่อเสริมสร้างพลังใจและแรงบันดาลใจในการทำความดี 5. อาหารสัปปายะ การเลือกบริโภคอาหารที่ถูกหลักโภชนาการและเหมาะสมกับสภาพร่างกาย เพื่อส่งเสริมสุขภาพที่ดี 6. อุตุสัปปายะ การสร้างสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่ดี เช่น การเลือกอุณหภูมิและสภาพอากาศที่เหมาะสม เพื่อให้ร่างกายและจิตใจได้พักผ่อนอย่างเต็มที่ 7. อิริยาปถสัปปายะ: การบริหารร่างกายให้แข็งแรงด้วยการเคลื่อนไหวที่เหมาะสม เช่น การออกกำลังกาย การเดิน หรือการทำกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างสุขภาพ เพื่อให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างราบรื่นและเรียบง่ายมากที่สุด โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาบุคคลอื่นหรือปัจจัยอื่นนอกตัวเอง เพียงแค่นี้ก็จะสามารถมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขตามแนวคิด “สุขสัปปายะ 7 ในการใช้ชีวิตในปัจจุบัน” ได้ไม่ยากและจะเป็นความสุขที่ยั่งยืนในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *ความสุขของครอบครัว คือ สันติสุขของสังคม*. จาก https://shorturl.asia/UjKBG.

Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. W. W. Norton & Company.

Fullan, M., & Langworthy, M. (2014). *A Rich Seam: How New Pedagogies Find Deep Learning*. Pearson.

Inglehart, R. (2018). *Cultural Evolution: People's Motivations are Changing, and Reshaping the World*. Cambridge University Press.

Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). (2021). *Climate Change 2021: The Physical Science Basis*. Retrieved from IPCC.

Kegan, R. (2009). *The Evolving Self: Problem and Process in Human Development*. Harvard University Press.

Stiglitz, J. E. (2017). *Globalization and Its Discontents Revisited: Anti-Globalization in the Era of Trump*. W. W. Norton & Company.

World Health Organization. (2021). *World Health Statistics 2021: Monitoring health for the SDGs*. Retrieved from WHO.

World Health Organization. (2022). *Mental health and COVID-19: Early evidence of the pandemic's impact*. Retrieved from WHO

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

แนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาแบบบูรณาการในมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย

GUIDELINES FOR INTEGRATED SOCIAL STUDIES LEARNING MANAGEMENT IN THAI SANGHA UNIVERSITIES

[1]สริญญา มารศรี, [2]พระพิชาญ สุมงฺคโล (ภูประทาน), [3]พระภานุพงศ์ ภทฺทโก (มูลราช), และ [4]สอาด ภูนาสรณ์

[1]Sarinya Marasri, [2]Phra Pichan Sumungkhalo (Poopratha),

[3]PhraPhanuphong Pattago (munrat) and [4]Saard Poonasron

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

sarinya_Marasri@hotmail.com

Received: October 27, 2024; **Revised**: November 25,2024; **Accepted**: December 28, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาแบบบูรณาการในมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย โดยมีประเด็นที่สำคัญเกี่ยวกับศาสตร์สังคมศึกษาซึ่งเป็นการบูรณาการประสบการณ์และความรู้ที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ หรือการศึกษาเพื่อมุ่งสู่การเป็นพลเมืองที่ดีในสังคม สร้างเสริมให้ผู้เรียนให้คิดเป็น วิเคราะห์ได้ พัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน ให้สามารถเรียนรู้การดำรงชีวิตอยู่ในสังคม และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข ตลอดจนสามารถนำเอาความรู้ความเข้าใจนั้นไปปรับใช้กับมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่เป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้การศึกษาด้านพระพุทธศาสนาและวิชาการอื่นๆ โดยมีการสอดแทรกหลักธรรมคำสอนในพระไตรปิฎกในบทเรียนให้เข้ากับสภาพสังคมที่แปลเปลี่ยนได้อย่างเหมาะสม สมดุลและยั่งยืน

---

[1] อาจารย์, ดร.,หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

[2] นักวิชาการอิสระ

[3] นักวิชาการอิสระ

[4] อาจารย์, ดร., สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยศาสนศาสตร์เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คำสำคัญ : แนวทาง, การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา, บูรณาการ, มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย

Abstract

This article aims to present an integrated social studies learning management approach in Thai Sangha universities. The main issues are social studies, which is the integration of experiences and knowledge that connect human relationships, or education aimed at becoming good citizens in society, fostering learners to think and analyze, developing learners' competencies so that they can learn to live in society and live happily with others, and being able to apply such knowledge and understanding to Sangha universities, which are higher education institutions established to provide education in Buddhism and other subjects, by integrating the principles of the Tripitaka into lessons to suit the changing social conditions appropriately, in a balanced and sustainable manner.

Keywords : Guidelines, Social studies learning management, Integrated, Thai Sangha universities

บทนำ

มหาวิทยาลัยสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ที่มุ่งจัดการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ เปิดสอนทั้งระดับปริญญาตรี ปริญญาโทและปริญญาเอก โดยมีพันธกิจผลิตบัณฑิต วิจัยและพัฒนา ส่งเสริมพระพุทธศาสนา และบริการวิชาการแก่สังคม และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ได้จัดการศึกษาตามแนวพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 องค์พระผู้ทรงสถาปนามหาวิทยาลัยที่มีพระราชประสงค์ให้มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งการศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาการชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ โดยการศึกษาหลักธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้เข้าใจและเข้าถึงพร้อมทั้งนำศาสตร์สมัยใหม่มายืนยันรับรองความเป็นมณีรัตนะแห่งพุทธธรรม แล้วเผยแผ่ต่อสังคมในรูปแบบการจัดการความรู้สู่สาธารณะ จากเหตุผลความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย ในการจัดการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาจึงต้องปรับกลยุทธ์เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมโลก โดยเน้นการบูรณาการพระพุทธศาสนากับวิทยาการหรือศาสตร์สมัยใหม่ภายใต้ปรัชญาคือ การจัดการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์

สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร), 2557) สถาบันอุดมศึกษามีภารกิจโดยตรงในการผลิตกำลังคนระดับสูงให้มีคุณสมบัติพร้อมจะเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศ ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาจึงควรมีความหลากหลาย

สาขาวิชาสังคมศึกษา ในมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นหลักสูตรที่มีความเชื่อว่าบัณฑิตสาขาวิชาสังคมศึกษา จะต้องเป็นผู้มีความรอบรู้และใฝ่รู้ด้านวิชาการ มีจิตวิทยาของความเป็นครู และจิตสำนึกในการบริการ และช่วยเหลือบุคคลตามจรรยาบรรณวิชาชีพ บนพื้นฐานของคุณธรรม ศีลธรรม มนุษยธรรมและเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม มีวัตถุประสงค์เพื่อผลิต บัณฑิตสาขาวิชาสังคมศึกษาให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีความรู้ ความเข้าใจ ในสังคมศึกษา มีทักษะ ด้านการสอน ด้านการคิดวิเคราะห์เชิงตัวเลข และการสื่อสารเทคโนโลยี สามารถพัฒนารูปแบบการสอนและจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาอย่างต่อเนื่อง สามารถนำความรู้ทางสังคมศึกษาไปประยุกต์ใช้อย่างมี ประสิทธิภาพ เป็นผู้นำด้านการสอนสังคมศึกษาที่มีคุณธรรม ศีลธรรม และมนุษยธรรม มีจิตอาสาในการ ให้บริการช่วยเหลือบุคคลตามจรรยาบรรณวิชาชีพ มีความรับผิดชอบและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน การผลิตบัณฑิตให้มีคุณลักษณะดังกล่าว จำเป็นต้องมีการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ สัมพันธ์กัน และส่งเสริมกันอย่างเป็นระบบ จึงทำให้บัณฑิตที่ผลิตออกมาสู่สังคมเป็นผู้ที่มีความรู้คู่คุณธรรม เป็นผู้ที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ การจัดการเรียนการสอนที่ได้มาตรฐานและคุณภาพ ต้องมีความ พร้อมในด้านต่างๆ จะนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษาในระดับหนึ่งๆ ได้อย่างมีประสิทธิผล ดังนั้นการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง จึงต้องอาศัยผลการวิจัยมาใช้สนับสนุน (จตุพล พรหมมี และพรภิรมย์ ยอดบุญ, 2560)

สังคมศึกษาเป็นรายวิชาที่เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยลักษณะของวิชาจะเป็นแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary Subject) ซึ่งได้นำความรู้แขนงของวิชาทางสังคมศาสตร์ เช่น ศาสนศาสตร์ จริยศาสตร์ สังคมวิทยา นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ปรัชญา มานุษยวิทยา และภูมิศาสตร์ เป็นต้น นำมาพิจารณาคัดสรร และประยุกต์เนื้อหาความรู้ต่างๆให้เป็นหมวดหมู่ โดยพิจารณาถึงศักยภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ ทั้งการนำไปใช้และความจำเป็นในชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่ดี ดังนั้นความสำคัญของวิชาสังคมศึกษาจึงเป็นวิชาที่มีการบูรณาการสาขาแขนงต่างๆ ทางสังคมศาสตร์ ที่มีความเฉพาะเจาะจงในแต่ละเรื่อง เพื่อนำมาสร้างความรู้และสั่งสมประสบการณ์ ให้มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมที่มีการปฏิสัมพันธ์ด้วยกัน หรือปฏิสัมพันธ์กับสถาบัน ตลอดจนสิ่งแวดล้อม สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ ความ

เป็นไปของสังคม ทั้งนี้สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมและอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข ในฐานะพลเมืองที่ดีของสังคมไทยตลอดจนความเป็นพลโลก

รูปแบบการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้การดำรงชีวิตอยู่ในสังคม และการอยู่ร่วมกับบุคคล อื่นได้อย่างมีความสุข ตลอดจนสามารถนำเอาความรู้ความเข้าใจนั้นไปปรับใช้ให้เข้ากับสภาพสังคมที่แปรเปลี่ยนได้อย่างเหมาะสม สมดุลและยั่งยืน จุดมุ่งหมายสำคัญของรายวิชาสังคมศึกษาโดยส่วนใหญ่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้มีทักษะต่างๆ เช่น ทักษะทางสังคม ทักษะการคิด ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการแก้ปัญหาที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของผู้เรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมในการสร้างพลเมืองดีของประเทศอันเป็นรากฐานของพลโลกต่อไป ดังนั้น การจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาหรือสาระการเรียนรู้สังคมสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จึงต้องใช้วิธีการเรียนรู้ที่จะช่วยสร้างเสริมเติมเต็มประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ใช้สติปัญญา ความรู้ความคิด ความสามารถทักษะ ค่านิยม และ 4 เจตคติที่ดี ตลอดจนต้องจัดให้เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของผู้เรียนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ของตนเอง พัฒนาและขยายความคิดของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพตามเป้าหมายของการจัดการเรียนการสอน หรือการจัดการศึกษานั้นก็เพื่อพัฒนาคนให้งอกงามเต็มศักยภาพทั้งด้านร่างกายอารมณ์ สังคมและสติปัญญา เพื่อเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าสามารถพึ่งพาตนเอง สร้างสรรค์ชุมชน สังคม และประเทศชาติ มีความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานของความคิด มีทักษะความสามารถที่จะดำเนินชีวิตอย่างสง่างาม ซึ่งการที่จะดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษาได้ ผู้เกี่ยวข้องจะต้องให้ความสำคัญกับทุกองค์ประกอบ ได้แก่ ผู้เรียน ผู้สอน วิธีสอน สื่อ ฯลฯ

การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาแบบบูรณาการในมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยจึงเป็นแนวทางที่สำคัญและมีบทบาทอย่างมากต่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจการดำรงชีวิตอยู่ในสภาพสังคมปัจจุบัน ที่มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา สามารถปรับตัวและปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ในฐานะพลเมืองดีของสังคมไทยและสังคมโลก ดังนั้น ครูผู้สอนรายวิชาสังคมศึกษา จึงควรศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับความรู้พื้นฐานในรายวิชาสังคมศึกษา

การจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ ทำให้ผู้เรียนมี พัฒนาการที่เจริญงอกงามทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์สังคม และสติปัญญา การจัดการเรียนรู้เปรียบเสมือนเครื่องมือที่ช่วยส่งเสริม ให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองในทุก ๆ

ด้านไปสู่ความสำเร็จในชีวิต ทั้งนี้ผู้เรียนจะประสบ ความสำเร็จหรือไม่เพียงใดขึ้นอยู่กับกระบวนการจัดการเรียนรู้ของผู้สอนเป็นสำคัญ หากผู้สอนเลือกใช้ วิธีการการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับผู้เรียน ย่อมส่งผลให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ และประสบการณ์ที่ได้ไปปรับใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ซึ่งในการจัดการเรียนรู้ผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาหลักการ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ให้กระจ่างแจ้งเพื่อสามารถวางแผนการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตร ซึ่งการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานการเรียนรู้สมรรถนะ สำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยยึด หลักว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด เชื่อว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ยึดประโยชน์ที่ เกิดกับผู้เรียน กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตาม ศักยภาพ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางสมอง เน้นให้ความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนจะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่ หลากหลายเป็นเครื่องมือที่จะนำพาตนเองไปสู่เป้าหมายของหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับ ผู้เรียน อาทิ กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ กระบวนการสร้างความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการ ทางสังคม กระบวนการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหา กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง กระบวนการปฏิบัติลงมือทำจริง กระบวนการจัดการ กระบวนการวิจัย กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง กระบวนการพัฒนาลักษณะนิสัย กระบวนการเหล่านี้ เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนควรได้รับการฝึกฝนพัฒนา เพราะจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร ดังนั้นผู้สอนจึงจำเป็นต้อง ศึกษาทำความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้สามารถเลือกใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีแนวทางการจัดการเรียนรู้และบทบาทของผู้สอนและผู้เรียน (กลัญญู เพชราภรณ, ออนไลน์) ดังนี้

การออกแบบการจัดการเรียนรู้

ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาให้เข้าใจถึงมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสาระการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน แล้วจึงพิจารณา ออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยเลือกใช้วิธีสอนและเทคนิคการสอน สื่อ/แหล่งเรียนรู้ การวัดและ ประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ และบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด

บทบาทของผู้สอนและผู้เรียน

การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามเป้าหมายของหลักสูตร ทั้งผู้สอนและผู้เรียนควรมีบทบาท ดังนี้ 1) บทบาทของผู้สอน มีดังนี้ (1) ศึกษาวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคลแล้วนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ที่ท้าทายความสามารถของผู้เรียน (2) กำหนด

เป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ด้านความรู้ และทักษะ กระบวนการที่เป็นความคิดรวบยอด หลักการ และความสัมพันธ์ รวมทั้งคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (3) ออกแบบการเรียนรู้และจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางสมอง เพื่อนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมาย (4) จัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และดูแลช่วยเหลือผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ 5) จัดเตรียมและเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมกับกิจกรรม นำภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน (6) ประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย เหมาะสมกับ ธรรมชาติของวิชา และระดับพัฒนาการของผู้เรียน (7) วิเคราะห์ผลการประเมินมาใช้ในการซ่อมเสริมและพัฒนาผู้เรียน รวมทั้งปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของตนเอง 2) บทบาทของผู้เรียน มีดังนี้ (1) กำหนดเป้าหมาย วางแผน และรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง (2) เสาะแสวงหาความรู้ เข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อความรู้ ตั้งคำถาม คิดหาคำตอบหรือหาแนวทางแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ สถานการณ์ต่าง ๆ (3) ลงมือปฏิบัติจริง สรุปสิ่งที่เรียนรู้ด้วยตนเอง และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ใน (4) มีปฏิสัมพันธ์ ทำงาน ทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มและครู (5) ประเมินและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง

การจัดการเรียนรู้ (Learning Management) เป็นกระบวนการหรือวิธีการใด ๆ ก็ตามที่ผู้สอน นำมาใช้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเกิดการพัฒนาตนในทุก ๆ ด้านอย่างเต็มศักยภาพ เรียกได้ว่าเป็นการจัดการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน การที่ผู้สอนจะจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและเกิดสัมฤทธิ์ผลต่อผู้เรียนได้นั้น ผู้สอนจะต้องมีองค์ความรู้ที่จำเป็นหลากหลาย และสามารถบูรณาการความรู้ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมกับผู้เรียน รวมถึงสถานการณ์ต่างๆ ที่เป็นอยู่ในชั้นเรียน เพื่อให้ผู้สอนสามารถดำเนินการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสภาวะความเป็นจริงได้

การบูรณาการ

การบูรณาการนั้นเป็นการเชื่อมผสมประสานให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และเป็นกระบวนการที่ต้องใช้การเชื่อมต่อประสานสิ่งหนึ่งหรือหลายสิ่งที่มีอยู่นั้นให้เข้ามารวมกัน พร้อมกับการมีประสบการณ์ในอันที่จะรวบรวมความคิด มโนภาพ ความรู้ เจตคติ ทักษะ และประสบการณ์ในการแก้ปัญหา โดยจะต้องมีความประสานสัมพันธ์ให้ เป็นไปในรูปแบบองค์รวมลักษณะของหนึ่งเดียว มีความครบถ้วน และสมบูรณ์ เป็นเอกภาพในตัวแบบไม่แยกส่วน จนกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน

แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องการบูรณาการ (Integration) เกิดขึ้นจากความคิดของ John Locks นักปรัชญาชาวอังกฤษ ที่ได้ชี้ให้เห็นความจริงว่าเด็กสนใจเฉพาะสิ่งจำเป็นและใช้ได้บ่อยใน

ชีวิต เพราะเด็กไม่มีเวลาและกำลังพอที่จะเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่างได้หมด จะต้องเลือกสอนเฉพาะสิ่งจำเป็นที่จะสามารถใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้ ต่อมา John Dewey นักปรัชญาชาวอเมริกันเป็นผู้เสนอว่าการให้การศึกษาแก่เยาวชนนั้นควรให้ความสนใจต่อกิจกรรมที่นำไปสู่ความเข้าใจกิจกรรมพื้นฐานต่าง ๆ ของมนุษย์ที่ใช้ในการดำรงชีวิต ซึ่งจะทำให้เยาชนเกิดความต้องการที่จะเรียนรู้ขึ้นโดยธรรมชาติและมีความเชื่อว่าเราสามารถเชื่อมโยงมโนทัศน์ของวิชาต่าง ๆ ที่มีในหลักสูตรได้อย่างน้อง 2 วิชาขึ้นไป และด้วยวิธีการเชื่อมโยงจะส่งผลให้ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่หรือเรื่องที่จะเรียนรู้ต่อไป ซึ่งแนวคิดนี้นำไปสู่หลักการบูรณาการในเวลาต่อมา ซึ่ง กิตติชัย สุธาสิโนบล (2555) ได้อธิบายว่าการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเหตุผลสำคัญที่จำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนประกอบด้วยกัน 3 ด้านใหญ่ๆ ดังนี้

1) ด้านจิตวิทยา เรามักจะมองว่าการเรียนรู้จะเป็นไปได้ด้วยดี ก็ต่อเมื่อผู้เรียนได้มีโอกาสที่จะสัมผัสกับองค์ประกอบของการเรียนรู้ที่หลากหลาย และการเรียนรู้ที่หลากหลายเหล่านั้นจะต้องเชื่อมโยงเข้ากับชีวิตจริงของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

ด้านจิตวิทยา การเรียนรู้จะเป็นไปได้ดีเมื่อผู้เรียนได้มีโอกาสสัมผัสกับองค์ประกอบการเรียนรู้ที่หลากหลายเชื่อมโยงกับสิ่งที่เรียนเข้ากับชีวิตจริง

2) ด้านสังคมวิทยา ซึ่งเราคงจะต้องมีความเชื่อร่วมกันว่า ความรู้จะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อความรู้นั้นสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตจริงโดยใช้การผสมผสานทักษะต่าง ๆ จากหลากหลายวิชาร่วมกัน ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญในมุมมองทางด้านสังคมวิทยา

ด้านสังคมวิทยา ความรู้จะมีคุณค่าต่อเมื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตจริงโดยใช่ทักษะจากหลากหลายวิชาร่วมกัน

3) ด้านการบริหาร การบริหารถือเป็นเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่เราไม่ควรที่จะมองข้าม เพราะว่าการบริหารจะช่วยแก้ปัญหาด้านการขาดแคลนบุคลากรและสามารถลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชา ซึ่งทำให้ผู้เรียนสามารถมีเวลาเรียนรู้สิ่งอื่น ๆ มากขึ้น ซึ่งนับว่าจะมีมากมายในโลกยุคปัจจุบัน

ด้านการบริหาร ช่วยแก้ปัญหาด้านการขาดแคลนบุคลากร ลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชา ผู้เรียนมีเวลาเรียนสิ่งอื่นมากขึ้นในโลก

จากเหตุผลทั้ง 3 ด้าน น่าจะสามารถสนับสนุนคำตอบที่ว่าทำไมต้องจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการให้กับผู้เรียน นอกจากนี้อาจจะมีเหตุผลปลีกย่อยอีกมากมายที่นักการศึกษาต่าง ๆ ได้ให้เหตุผลไว้เมื่อพิจารณาแล้วก็ไม่น่าที่จะเป็นประเด็นที่นอกเหนือจากที่ได้กล่าวไว้

นอกจากนี้อาร์มสตรอง ได้แบ่งแนวคิดการบูรณาการออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่

1. การบูรณาการในแนวตั้ง (Vertical Integration) เป็นการบูรณาการเข้ากับวัฒนธรรมองค์กรและการบูรณาการเข้ากับกลยุทธ์

2. การบูรณาการในแนวราบ (Horizontal Integration) เป็นการบูรณาการระหว่างกระบวนการภายในหน่วยงาน เช่น การบูรณาการระบบการจัดการผลการปฏิบัติงาน จะเห็นได้ว่าการบูรณาการจะเกิดความสมบูรณ์นั้นประกอบด้วยลักษณะการบูรณาการดังนี้

1) การมีหน่วยย่อย องค์ประกอบย่อย ระดับชั้นที่นำมาประมวลเข้าด้วยกัน สิ่งที่นำมานั้นก็จะต้องประมวลเข้าด้วยกันนั้นเรียกว่าหน่วยย่อย

2) หน่วยย่อยนั้น ต้องมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกันและมีความยืดหยุ่นในตัวปรับตัวให้เคลื่อนไหวได้ตลอดเวลา

3) เมื่อนำหน่วยย่อยเข้ามาจะครบถ้วนสมบูรณ์พอดีอย่างลงตัว มีความผสมกลมกลืนแบบไม่แยกส่วน และดำเนินไปด้วยดีอันเป็นลักษณะของการบูรณาการ

โดยแนวคิดการบูรณาการ หมายถึง การทำให้หน่วยย่อย ๆ ทั้งหลายที่สัมพันธ์อิงอาศัยซึ่งกันและกัน เข้ามาร่วมทำหน้าที่ประสานกลมกลืนเป็นองค์รวมหนึ่งเดียว ที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ในตัวการบูรณาการนั้น เราจะเอาหน่วยย่อยหน่วยหนึ่งมารวมเข้าในองค์รวมที่มีหน่อยย่อยอื่นอยู่แล้วก็ได้หรือจะเอาหน่วยย่อยทั้งหลายที่ต่างแยก ๆ กันอยู่มารวมเขาด้วยกันองค์รวมก็ได้ ซึ่งเรียกว่าบูรณาการทั้งสิ้นแต่ข้อที่สำคัญก็จะต้องมีตัวยืนที่เป็นหลักอยู่ 3 อย่างในเรื่องบูรณาการ คือ

1) มีหน่วยย่อยองค์ประกอบ ชิ้นส่วน อวัยวะ หรือขั้นระดับ และด้านที่จะเอามาประมวลเข้าด้วยกัน อันนี้เป็นสิ่งที่จะเอามาประมวลเข้าด้วยกัน คือ สิ่งย่อยกับส่วนย่อย

2) หน่วยย่อยเป็นต้นนั้น มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงอิงอาศัยซึ่งกันและกัน โดยอันนี้อาจจะเลยไปถึงลักษณะที่ว่าในเรื่องของการยืดหยุ่นปรับตัวได้ และมีความเคลื่อนไหวได้ตลอดเวลาด้วย

3) เมื่อรวมเขาด้วยกันแล้ว ก็จะเกิดความครบถ้วนเต็มบริบูรณ์ โดยมีความประสานกลมกลืนเกิดภาวะได้ที่พอดีหรือสมดุล พอได้ที่หรือพอดีสมดุลแล้วองค์รวมนั้นก็จะมีชีวิตชีวาและสามารถดำรงชีวิตอยู่ไปด้วยได้ดี อันเป็นภาวะของการบูรณาการ

ถ้าครบทั้งองค์ประกอบทั้ง 3 อย่างนี้ก็เป็นสิ่งที่จะบูรณาการสามอย่างนี้ ให้เป็นตัวยืนที่จำเป็นไปตามสภาวะสวนในทางปฏิบัติจะมีหลักและกระบวนวิธีอย่างไร ก็จะพิจารณาว่ากันอีกส่วนหนึ่งแต่สิ่งที่จะต้องเน้นก็คือ ความพอดี หรือได้ที่สมดุลซึ่งก็เป็นสภาวะที่ต้องการของบูรณาการนั้น เราจะแสดงลักษณะออกมาให้เห็นเป็นข้อสำคัญได้ 2 อย่างคือ เมื่อเป็นองค์รวมแล้วองค์รวมนั้นมีชีวิตชีวา หรือดำเนินไปด้วยดี ซึ่งองค์รวมนั้นเกิดมีภาวะและคุณสมบัติของมันเอง

ต่อมาได้มีแนวคิดการบูรณาการ (Conception integration) ขั้นตอนของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศักดิ์ ได้เสนอในรูปแนววิธีคิดแบบบูรณาการไว้อย่างน่าสนใจก็คือ ประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ถอดกรอบ เพื่อที่จะให้หลุดจากกับดักทางความคิด ทางวัฒนธรรมทางความรู้ ทางประสบการณ์ เป็นต้น

ขั้นที่ 2 ขยายกรอบ โดยอาศัยฐานแนวคิดในเรื่ององค์รวมสหวิทยาการคิดโดยวิธีอุปนัย การมองประสานขั้วตรงข้ามและมองแบบทุกฝ่ายชนะ

ขั้นที่ 3 คุมกรอบ ซึ่งเป็นขั้นกลับมาบูรณาการอีกครั้ง

ลักษณะการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงลักษณะของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการไว้ว่าเป็นการเชื่อมโยงวิชาหรือศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งมีลักษณะใกล้เคียงกับชีวิตจริงมากขึ้น (กิตติชัย สุธาสิโนบล, 2555) ได้แก่

1) บูรณาการระหว่างความรู้และกระบวนการเรียนรู้ ปัจจุบันเนื้อหาความรู้มีมากมายที่จะต้องเรียนรู้หากไม่ใช้วิธีการเรียนรู้ที่ทันสมัยมาใช้จะทำให้เรียนรู้ไม่ทันตามเวลาที่กำหนดได้จึงต้องมีการนำวิธีการจัดการเรียนรู้ใหม่ๆ มาใช้ เช่น การสอนโดยวิธีการบอกเล่า ท่องจำจะทำให้ได้ปริมาณความรู้หรือเนื้อหาสาระไม่เพียงพอกับสิ่งที่ต้องเรียนรู้จึงต้องเลือกใช้กระบวนการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่เหมาะสม

2) บูรณาการระหว่างพัฒนาการความรู้และทางจิตใจ การเรียนรู้ที่ดีนั้นผู้เรียนต้องมีความอยากรู้อยากเรียนด้วย ดังนั้นการให้ความสำคัญแก่เจตคติ ค่านิยม ความสนใจและสุนทรียภาพแก่ผู้เรียนในการแสวงหาความรู้ก่อให้เกิดความซาบซึ้งก่อนลงมือศึกษาซึ่งเป็นการจูใจให้เกิดการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี

3) บูรณาการระหว่างความรู้และการกระทำ การเรียนรู้ที่สามารถนำความรู้สู่การปฏิบัติได้นั้นถือเป็นการดีมาก ดังนั้นการให้ความสำคัญระหว่างองค์ความรู้ที่ศึกษากับการนำไปปฏิบัติจริงโดยนำความรู้ไปแก้ปัญหาในสถานการณ์จริง

4) บูรณาการระหว่างสิ่งที่เรียนรู้ในสถานศึกษาและชีวิตประจำวัน การตระหนักถึงความสำคัญแห่งคุณภาพชีวิตเมื่อผ่านการเรียนรู้แล้วต้องมีความหมายและคุณค่าต่อชีวิตของผู้เรียนอย่างแท้จริง

5) บูรณาการระหว่างวิชาต่างๆ เพื่อให้เกิดความรู้เจตคติและการกระทำที่เหมาะสมกับความต้องการ ความสนใจของผู้เรียนอย่างแท้จริงตอบสนองต่อคุณค่าในการดำรงชีวิตของผู้เรียน

หลักการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยการบูรณาการ เป็นส่วนที่สำคัญของหลักสูตรแบบบูรณาการ การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนจะต้องคำนึงถึงหลักของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งมีผู้เสนอแนวคิดไว้ ดังต่อไปนี้ สำลี รักสุทธิ และคณะ (2544) ได้เสนอหลักการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตรแบบบูรณาการ ดังนี้

1. จัดกิจกรรมที่ใช้ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทุกด้าน ได้แก่ ร่างกาย สติปัญญา สังคม และอารมณ์

2. ยึดการบูรณาการวิชาเป็นสำคัญ โดยการบูรณาการทั้งภายในวิชาเดียวกันหรือระหว่าง วิชาเชื่อมโยงหรือบูรณาการเข้าด้วยกันให้เป็นความรู้แบบองค์รวม

3. ยึดกลุ่มเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ โดยให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่มปรึกษาหารือ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน

4. ยึดการค้นพบด้วยตนเองเป็นสำคัญ

5. เน้นกระบวนการควบคู่ไปกับผลงานโดยการส่งเสริมให้ผู้เรียนวิเคราะห์ถึงกระบวนการต่างๆ ที่ทำให้เกิดผลงาน โดยคำนึงถึงประสิทธิผลของงานด้วย

6. เน้นการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติจริงและการติดตามผลการปฏิบัติของผู้เรียน

7. เน้นการเรียนรู้อย่างมีความสุขและมีความหมาย

8. เน้นการเป็นคนดีและมีคุณค่าต่อสังคม ประเทศชาติ เห็นคุณค่าของสรรพสิ่งหรือส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

อรทัย มูลคำ และคณะ (2542) ได้เสนอหลักในการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรบูรณาการ ได้แก่

1. จัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนอย่างกระตือรือร้น

2. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ร่วมกันทำงานกลุ่มด้วยตนเอง โดยส่งเสริมให้มีกิจกรรมกลุ่มลักษณะต่างๆ หลากหลายในการเรียนการสอน และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ลงมือทำ

3. จัดประสบการณ์ตรงให้แก่ผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งที่เป็นรูปธรรมเข้าใจง่ายตรงกับความจริง สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีเหตุผล

4. จัดบรรยากาศในชั้นเรียนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกกล้าคิดกล้าทำ ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดของตนเองต่อสาธารณะชนหรือเพื่อนร่วมชั้นเรียน

5. เน้นการปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยม และจริยธรรมที่ถูกต้องดีงาม ให้ผู้เรียนสามารถวางแผนแยกแยะความถูกต้องดีงามและความเหมาะสมได้ สามารถขจัดความขัดแย้งได้ด้วยเหตุผล มีความกล้าหาญทางจริยธรรม และแก้ไขปัญหาด้วยปัญญาและสามัคคี

แนวคิดเดียวกันนี้ วลัย พาณิช (2544) ได้เสนอแนวทางการออกแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการออกเป็น 2 ลักษณะ

1. ลักษณะที่เป็นหัวเรื่อง (Theme) แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1.1) การจัดการเรียนการสอนแบบจัดหน่วยบูรณาการ (Integrated Unit) ซึ่งจะต้องมีเนื้อหาและกระบวนการวิธีการ แลเนื้อหาวิชาที่จะบูรณาการตั้งแต่ 2 วิชาขึ้นไป 1.2) การจัดการเรียนการสอนแบบมีหัวเรื่อง (Theme) จะไม่มีการบูรณาการเชิงเนื้อหาวิชา เรียกว่า เป็นการบูรณาการแบบหน่วยการเรียนหรือหน่วยรายวิชา

2. ลักษณะที่เป็นโครงการ เป็นการสอนตั้งแต่ 2 วิชาขึ้นไป ให้ผู้เรียนสามารถจัดในรูปของโครงการที่บูรณาการเชื่อมโยงเนื้อหาความรู้จากหลายหลากวิชาในเรื่องเดียวกัน มอบหมายให้ผู้เรียนทำโครงการร่วมกัน ผู้สอนวางแผนการสอนร่วมกันและกำหนดงานหรือโครงการร่วมกัน

กระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการนั้น จะต้องมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเน้นการสอนที่เป็นบูรณาการ (Integrative Teaching Styles) ซึ่งต้องมีวิธีการที่หลากหลายให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ใช้เทคนิคการเรียนการสอนที่ผสมผสานกัน ฝึกให้ผู้เรียนค้นหาคำตอบด้วยวิธีสืบสอบ (Inquiry) หรือใช้วิธีการแก้ปัญหา (Problem Solving) เน้นการทำงานร่วมกันมีงานกลุ่มหรืองานเดี่ยวผสมผสานกันไป เน้นการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในประสบการณ์จริง ประสบการณ์การเรียนรู้ควรอยู่ในขอบเขตสมรรถภาพในการเรียนรู้ของผู้เรียน จึงต้องพิจารณาขอบเขตการเรียงลำดับของเนื้อหาของลักษณะวิชารวมทั้งลักษณะของผู้เรียนด้วย และให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการทำให้เกิดการเชื่อมโยงสิ่งที่เป็นความรู้กับเหตุการณ์รอบๆ ตัว หรือเนื้อหาอื่น ๆ ซึ่งมีผลทำให้ความรู้ไม่ถูกเก็บไว้ในสมองแต่เพียงลำพัง แต่ถูกเชื่อมโยงไปใช้จนเกิดความหมายเป็นความรู้ใหม่ที่ซับซ้อนกว่าเดิมและการบูรณาการทางการสอนยังช่วยให้ผู้สอนได้รับความสะดวกในการจัดการเรียนการสอนที่จะนำไปปฏิบัติการสอนใต้อย่างผสมกลมกลืนต่อเนื่อง จัดเรียงลำดับตามเหตุการณ์ของกิจกรรมที่มุ่งเสริมการเรียนการสอนทุกรูปแบบไว้อย่างครบถ้วนเป็นการลดภาระให้แก่ผู้สอนให้สอนอย่างได้ผล

แนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาแบบบูรณาการในมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย

แนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาแบบบูรณาการในมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยที่สำคัญมีดังนี้ 1) การบูรณาการในกลุ่มสาขาวิชาเดียวกัน โดยการบูรณาการภายในกลุ่มวิชาเดียวกันมุ่งให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงแนวคิด ทักษะ และความคิดรวบยอดของเป้าหมายกลุ่มวิชา เป็นการนำสาระการเรียนรู้ทั้ง 5 สาระการเรียนรู้ ได้แก่ สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำรงชีวิตในสังคม สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ เช่น การจัดการเรียนรู้ เรื่อง เศรษฐศาสตร์กับภูมิศาสตร์ กล่าวคือการนำความรู้ทางภูมิศาสตร์ที่ตั้งมาอธิบายการดำรงชีวิตของประชากรในภูมิภาคนั้น ๆ หรือการจัดการเรียนรู้ เรื่องการเมืองการปกครองเชื่อมโยงกับสาระประวัติศาสตร์ กล่าวคือ การนำเสนอความรู้ความเป็นมาของการเมืองการปกครองจากแนวคิดทางปรัชญาจนนำมาสู่การเมืองการปกครองในปัจจุบัน เป็นต้น 2) การบูรณาการระหว่างสาขาสังคมศึกษา (สังคมศาสตร์) กับสาขาวิชาต่าง ๆ มีลักษณะเป็นการจัดการเรียนรู้ที่นำเนื้อหาสาระของหลายๆ วิชามาสัมพันธ์กันภายใต้หัวเรื่องเดียวกัน หรือเนื้อหาในการจัดการเรียนรู้มีส่วนเชื่อมโยงกันได้ โดยการจัดการเรียนรู้ในลักษณะนี้ผู้สอนต้องทำความเข้าใจศาสตร์ที่นำมาบูรณาการ หรือเตรียมความพร้อมอย่างดี นอกจากนี้ต้องอาศัยความรู้และประสบการณ์เดิมของตนมาใช้ร่วมกัน สอดคล้องกับ ฐากร สิทธิโชค (2564) ที่ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการวิชาสังคมศึกษาและนำเสนอการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการวิชาสังคมศึกษา มีดังนี้ 1) การบูรณาการในกลุ่มสาขาวิชาเดียวกัน โดยการบูรณาการภายในกลุ่มวิชาเดียวกันมุ่งให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงแนวคิด ทักษะ และความคิดรวบยอดของเป้าหมายกลุ่มวิชา เป็นการนำสาระการเรียนรู้ทั้ง 5 สาระการเรียนรู้ ได้แก่ สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำรงชีวิตในสังคม สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ เช่น การจัดการเรียนรู้ เรื่อง เศรษฐศาสตร์กับภูมิศาสตร์ กล่าวคือการนำความรู้ทางภูมิศาสตร์ที่ตั้งมาอธิบายการดำรงชีวิตของประชากรในภูมิภาคนั้น ๆ หรือการจัดการเรียนรู้ เรื่องการเมืองการปกครองเชื่อมโยงกับสาระประวัติศาสตร์ กล่าวคือ การนำเสนอความรู้ความเป็นมาของการเมืองการปกครองจากแนวคิดทางปรัชญาจนนำมาสู่การเมืองการปกครองในปัจจุบัน เป็นต้น 2) การบูรณาการระหว่างสาขาสังคมศึกษา (สังคมศาสตร์) กับสาขาวิชาต่าง ๆ มีลักษณะเป็นการจัดการเรียนรู้ที่นำเนื้อหาสาระของหลาย ๆ วิชามาสัมพันธ์กันภายใต้หัวเรื่องเดียวกัน หรือเนื้อหาในการจัดการเรียนรู้มีส่วนเชื่อมโยงกันได้ โดยการจัดการเรียนรู้ในลักษณะนี้ผู้สอนต้องทำความเข้าใจศาสตร์ที่นำมาบูรณาการ หรือเตรียมความพร้อมอย่างดี นอกจากนี้ต้องอาศัยความรู้และประสบการณ์เดิมของตนมาใช้ร่วมกัน ซึ่งในการจัดการเรียนรู้ตามลักษณะของการบูรณาการระหว่างสาขาสังคมศึกษา (สังคมศาสตร์) กับ

สาขาวิชาต่าง ๆ มีรูปแบบที่น่าสนใจ ดังนี้ 2.1) การบูรณาการแบบสอดแทรก (Infusion) เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ครูผู้สอนนำเนื้อหาจากสาขาวิชาอื่น ๆ มาสอดแทรกเข้าไปกับในวิชาสังคมศึกษา เช่น การจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ เรื่อง การกอบกู้เอกราชหลังการเสียกรุงครั้งที่ 1 โดยการเริ่มต้นการสอนนำเสนอบทกลอนจากวรรณคดีลิลิตตะเลงพ่าย เป็นบทประพันธ์ประเภทลิลิตประพันธ์ขึ้นโดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส และพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นภูบาลบริรักษ์ เพื่อสดุดีวีรกรรมของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช จากนั้นเข้าสู่เนื้อหาบทเรียน และอาจจะสรุปโดยการใช้สื่อภาพวาดทางทัศนศิลป์ มาเชื่อมโยงในการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น 2.2) การบูรณาการแบบคู่ขนาน (Parallel Instruction) เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มีครูผู้สอน 2 คนขึ้นไป ที่สอนวิชาต่างกัน ต่างคนต่างมีเป้าหมายในการจัดการเรียนรู้ตามลักษณะของรายวิชา และมาวางแผนในการจัดการเรียนรู้พร้อมกัน เช่น การจัดการเรียนรู้ เรื่องภูมิปัญญาด้านจิตรกรรมของไทย โดยครูสังคมศึกษาสอนในเรื่องของการให้ความรู้ด้านประวัติความเป็นมาของภูมิปัญญาด้านจิตรกรรมไทย การศึกษาในชั้นเรียน ส่วนครูสาขาวิชาทัศนศิลป์ ก็จะอธิบายลักษณะลายเส้นตลอดจนการสะท้อนวิถีการดำเนินชีวิตของคนในยุคสมัยนั้น ๆ เป็นต้น 2.3) การบูรณาการแบบสหวิทยาการ (Multidisciplinary Instruction) การจัดการเรียนรู้แบบนี้คล้ายกับการบูรณาการแบบคู่ขนาน กล่าวคือ ครูผู้สอนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป สอนวิชาต่างกัน แต่ใช้หัวเรื่อง ความคิดรวบยอด หรือปัญหาเดียวกัน แต่มีการมอบหมายโครงการหรือโครงงาน (Project) ร่วมกัน ซึ่งจะเป็นการเชื่อมโยงสาขาวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ครูผู้สอนทุกคนต้องวางแผนร่วมกันสร้างโครงการร่วมกันและแบ่งโครงการย่อยให้ผู้เรียนปฏิบัติในแต่ละวิชา เช่น การมอบหมายให้นักเรียนศึกษา เรื่อง ภูมิปัญญาไทย จากนั้นแบ่งประเด็นศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนเข้าถึงองค์ความรู้แต่ละด้าน 2.4) การบูรณาการแบบข้ามวิชา หรือสอนเป็นคณะ (Transdisciplinary Instruction) การจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบนี้ ครูผู้สอนในวิชาต่างๆ จะร่วมกันจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นคณะหรือทีม ร่วมกันวางแผนปรึกษาหารือกัน กำหนดหัวเรื่อง ความคิดรวบยอด และปัญหาร่วมกันแล้วดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แก่ผู้เรียนกลุ่มเดียวกัน ตัวอย่างเช่น การจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติม พลวัตสังคมโลกและสังคมไทย มีการแบ่งสาระการเรียนรู้แต่ด้านตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและสังคมไทยปัจจุบัน โดยอาศัยครูผู้สอนหลากหลายสาขาวิชา โดยการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสามารถดำเนินการได้หลากหลายลักษณะ ดังเช่น UNESCO (1994) ได้กำหนดลักษณะของการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการไว้ 2 แบบคือ 1) แบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ได้แก่ การสร้างเรื่อง (Theme) ขึ้นมาแล้วนำความรู้จากวิชาต่างๆที่เกี่ยวข้องมาเชื่อมโยงสัมพันธ์กับหัวเรื่องนั้นซึ่งบางครั้ง เราก็อาจเรียกวิธีการบูรณาการ แบบนี้ว่า สหวิทยาการแบบหัวข้อ (Thematic Interdisciplinary Studies) หรือการบูรณาการที่เน้นการนำไปใช้เป็นหลัก (Application – First

Approach) 2) แบบพหุวิทยาการ (Multidisciplinary) ได้แก่การนำเรื่องที่ต้องการจะจัดให้เกิดการบูรณาการไปสอดแทรก (Infusion) ไว้ในวิชาต่างๆซึ่งบางครั้ง เราก็อาจเรียกวิธีการบูรณาการแบบนี้ว่า การบูรณาการที่เน้นเนื้อ หารายวิชาเป็นหลัก (Discipline – First Approach) และยังสอดคล้องกับ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2552: 4) กล่าวสรุปไว้ว่าลักษณะการบูรณาการ 4 แบบคือ 1) การสอดแทรก (Infusion) การบูรณาการแบบเชื่อมโยงโดยผู้สอนคนเดียว วิธีการสอดแทรกนี้ผู้สอนวิชาใดวิชาหนึ่งนำวิชาอื่น ๆ มาบูรณาการกับวิชาที่ตนสอนและสามารถเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ให้เชื่อมโยงกับหัวเรื่องชีวิตจริงหรือภาระการเรียนรู้ที่กำหนดขึ้นมา 2) คู่ขนาน (Parallel) วิธีการคู่ขนานผู้สอนหลายคนมาจากหลายวิชามาวางแผนร่วมกัน เพื่อรวมองค์ประกอบของหัวเรื่อง (Theme) มโนทัศน์ (Concept) หรือปัญหา (Problem) แล้วผู้สอนแต่ละคนแต่ละวิชาแยกกันและการกำหนดชิ้นงานขึ้นอยู่กับผู้สอนแต่ต้องสะท้อนถึงหัวเรื่องแนวคิดหรือปัญหาที่กำหนดไว้รวมกัน การบูรณาการแบบคู่ขนานในการสอนผู้สอน อาจตกลงกันว่าจะยึดเกี่ยวกับหัวข้อเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่สอดคล้องกับการพัฒนาสังคมและชีวิตที่มีการเชื่อมโยงคู่ขนาน เช่น ผู้สอนวิทยาศาสตร์จะสอนเรื่องเงาผู้สอนศิลปะอาจจะให้ผู้เรียนรู้เทคนิคการวาดรูปที่มีเงา 3) พหุวิทยาการ (Multidisciplinary) วิธีการพหุวิทยาการผู้สอนหลายคนมาจากหลายสาขาวิชามาร่วมกันที่จะสอนเกี่ยวกับหัวเรื่อง (Theme) มโนทัศน์ (Concept) หรือปัญหา (Problem) และกำหนดกรวมของโครงการ ร่วมกันให้ออกมาเป็นชิ้นงานแบ่งโครงการออกเป็นโครงการย่อยการบูรณาการในหลาย ๆ สาขาวิชาสามารถวางแผนสร้างสรรค์โครงการของตนเองขึ้นมาได้โดยใช้เวลาการเรียนต่อเนื่องได้หลายชั่วโมง 4) การข้ามวิชาหรือการสอนเป็นทีม (Transdisciplinary) วิธีการข้ามวิชาหรือสอนเป็นที่แต่ละรายวิชามาวางแผนร่วมกันในองค์ประกอบของหัวเรื่อง (Theme) มโนทัศน์ (Concept) หรือ (Problem) กำหนดเป็นโครงการขึ้นมาและร่วมกันสอนเป็นคณะ

บทสรุป

การสอนที่สัมพันธ์เชื่อมโยงความคิดรวบยอดจากหลายๆสาขาวิชาเข้าด้วยกันมีประโยชน์หลายอย่าง ที่สำคัญที่สุดคือช่วยให้เกิดการถ่ายโอนความรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการจะช่วยให้นักเรียนเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนเข้ากับชีวิตจริงได้และในทางกลับกันก็จะสามารถเชื่อมโยงเรื่องของชีวิตจริงภายนอกห้องเรียนเข้ากับสิ่งที่เรียนได้ จากการศึกษาลักษณะของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ สามารถสรุปและนำเสนอเป็น ซึ่งสามารถจำแนกได้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ 1) การบูรณาการในกลุ่มสาขาวิชาเดียวกัน และ 2) การบูรณาการระหว่างสาขาวิชา ซึ่งการจัดการเรียนแบบบูรณาการต้องอาศัยวิธีการการสืบค้นและศึกษาข้อมูลอย่างเข้าใจ เพื่อถ่ายทอดให้ผู้เรียนได้เข้าใจได้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ในการจัดการเรียนแบบบูรณาการ ประเด็นสำคัญ คือ ผู้สอนวิชาหลัก

ในการจัดการเรียนรู้ต้องการให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนในรูปแบบใด แต่การบูรณาการต้องอาศัยการวางแผนในการจัดการเรียนรู้ เมื่อไหรมีการวางแผนดี การปฏิบัติที่ดี ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดประโยชน์ในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการอย่างแน่นอน

เอกสารอ้างอิง

กลัญญู เพชราภรณ. *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้.* eledu.ssru.ac.th.

กิตติชัย สุธาสิโนบล. (2555). *การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามแนวพุทธเพื่อสะท้อนแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในบริบทแห่งสังคมไทยยุคปัจจุบัน.* กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

จตุพล พรหมมี และพรภิรมย์ ยอดบุญ. (2560). ความคิดเห็นของนิสิตสาขาวิชาสังคมศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอน วิทยาลัยสงฆพุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. *สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต ประจำปี 2560 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 384-392.

ฐากร สิทธิโชค (2564). *แนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษายุคใหม่.* คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร). (2557). *แนวโน้มบทบาทพระสงฆ์กับการเมืองไทยในสองทศวรรษหน้า.* อยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วลัย พานิช. (2544.*การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสำหรับผู้เรียนระดับมัธยมศึกษา.* กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.

สำลี รักสุทธิและคณะ. (2544.). *เทคนิควิธีการพัฒนาหลักสูตรแบบบูรณาการ.* กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.

อรทัย มูลคำ และคณะ. (2542). *การบูรณาการหลักสูตรการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง,* พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ที พี พริ้นท์.

UNESCO. (1994). *Quality of life. An Orientation of Population Education.* Bangkok: UNESCO.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

การแพทย์ฉุกเฉินสำหรับผู้สูงอายุตามหลักโยนิโสมนสิการแบบอริยสัจ

EMERGENCY MEDICINE FOR THE ELDERLY ACCORDING TO THE PRINCIPLES OF YONISMANASIKARA IN THE PATTERN OF ARIYASACCAAS

[1]สุภลักษณ์ ชารีพัด และ [2]ยิ่งสรรค์ หาพา

[1]Supaluck Chaleephat and [2]Yingsan Hapha

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

supaluck41707@gmail.com

Received: October 28, 2024; **Revised**: November 26,2024; **Accepted**: December 28, 2024

บทคัดย่อ

การเจ็บป่วยฉุกเฉินในผู้สูงอายุเกิดได้จากหลายสาเหตุ สามารถป้องกันไม่ให้เกิดความรุนแรงได้ขึ้นอยู่กับการเตรียมความพร้อมเพื่อการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ ระบบการแจ้งเหตุเพื่อขอรับการช่วยเหลือเป็นอีกช่องทางที่จำเป็นและสำคัญสำหรับประชาชนกลุ่มผู้สูงอายุ รูปแบบการใช้หลักโยนิโสมนสิการแนวอริยสัจเป็นฐานการจัดการการแพทย์ฉุกเฉินสำหรับผู้สูงอายุ ควรเริ่มด้วยการกำหนดและจัดลำดับความสำคัญของปัญหาเพื่อใช้เป็นฐานของการเผชิญปัญหาในชีวิตประจำวันอย่างมีระบบ โดยวิธีการทำความเข้าใจปัญหาการดำรงชีวิต ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจลักษณะปัญหาแต่ละอย่าง จากนั้นวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาแต่ละอย่าง เพื่อใช้เป็นฐานการแสวงหาและใช้ข้อมูลหลายๆ ด้าน ในการคิดแก้ปัญหา จนเต็มความสามารถ โดยวิธีการศึกษาสาเหตุของปัญหา ซึ่งจะช่วยให้รู้ชัดเกี่ยวกับต้นเหตุของปัญหาแต่ละอย่าง จากนั้น ตั้งเป้าหมายในการแก้ปัญหาแต่ละอย่างไว้ชัดเจน เพื่อใช้เป็นฐานการประเมินคุณค่าและตัดสินใจหาทางเลือกให้สอดคล้องกับความสามารถและสถานการณ์ปัจจุบัน โดยวิธีการกำหนดเป้าหมายในการแก้ไขที่ตรงกับสาเหตุ ซึ่งจะช่วยให้เห็น

---

[1]นิสิต, หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

[2]อาจารย์ ดร., หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

เป้าหมายการแก้ปัญหาแต่ละอย่าง จากนั้น เลือกแนวทางและปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ เพื่อเป็นฐานการตัดสินใจที่จะเรียนรู้กิจกรรมเฉพาะ โดยวิธีการปฏิบัติตามแนวทางที่วางแผนไว้ ซึ่งจะช่วยให้ปฏิบัติตนให้บรรลุเป้าหมายนั้นๆ ได้

คำสำคัญ : การแพทย์ฉุกเฉิน, ผู้สูงอายุ, โยนิโสมนสิการ, อริยสัจ

Abstract

Emergency illnesses in the elderly can be caused by many factors. Severe illnesses can be prevented depending on preparation for elderly health care. The emergency notification system for requesting assistance is another necessary and important channel for the elderly population. Format of usage on Principles of Yonismanasikara in the pattern of Ariyasaccaas as a basis for emergency medical management for the elderly, Should start with the determination and Prioritize problems, for use as a base of coping problems in everyday life systematically, By way of do understanding in problems of living, this will help to understand type of each problem. Next analyze the causes of each problem, for to use as base of a quest and use multiple data in thinking solve the problem by full on ability by means of studies at causal of the problem, This will help to know on cause of each problem. Next set goals for solving problems Each one clearly for use as a valuation base and decided to find an alternative To be consistent with current capabilities and circumstances, by way of targeting in correcting straight the cause, this will help to see each problem solving goal. Next choose a guideline and practice to achieve it defined, for be a decision base to learn specific activities, by way of following the planned guidelines, this will help them achieve their goals.

Keywords : Emergency medicine, The elderly, The principle Yonismanasikara, Ariyasaccaas

บทนำ

องค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) ได้นิยามผู้สูงอายุว่าคือบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป และได้ให้เกณฑ์ความเป็นสังคมผู้สูงอายุไว้ว่าประเทศที่ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) ต้องมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นสัดส่วนเกินร้อยละ 10 หรืออายุ 65 ปีขึ้นไป เกินร้อยละ 7 ของประชากรในประเทศ และจะเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society)

เมื่อสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปเพิ่มเป็นร้อยละ 20 และอายุ 65 ปีขึ้นไปเพิ่มเป็นร้อยละ 14 ดังนั้นประเทศไทยกำลังจะเข้าสู่ความเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2571 การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ.2553 - พ.ศ.2583 พบว่า อัตราการ เพิ่มของประชากรโดยรวมมีแนวโน้มลดลงจนติดลบ โดยจะเริ่มติดลบในช่วงระหว่าง ปี พ.ศ. 2568 - พ.ศ. 2573 เป็นต้นไป ในขณะที่อัตราการเพิ่มของประชากรสูงอายุ แม้ว่าจะมีแนวโน้มลดลง แต่ยังอยู่ในระดับที่สูงกว่าอัตราการเพิ่มประชากรรวมค่อนข้างมาก อันเป็นผลมาจากอัตราเจริญพันธุ์ที่ลดลงอย่างรวดเร็ว (วิพรรณ ประจวบเหมาะ, 2555)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ.2566-2570) (กรมกิจการผู้สูงอายุ, ออนไลน์) มีการกำหนดแผนประชากรอย่างเป็นรูปธรรม มีวิสัยทัศน์ชัดเจนที่จะพัฒนาคุณภาพประชากรในสังคมสูงวัยว่า “ประชากรไทยทุกคนเกิดมามีคุณภาพ ได้รับการพัฒนาทุกช่วงวัย ให้สามารถเป็นพลังในการขับเคลื่อนการเจริญเติบโตของประเทศ มีหลักประกันที่มั่นคง พร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุที่มีการจัดสวัสดิการอย่างยั่งยืน โดยครอบครัว และชุมชนมีส่วนร่วม” ในการดูแลผู้สูงอายุ ให้ได้คุณภาพชีวิตที่ดี ต้องอาศัยปัจจัยหลาย ๆ อย่าง เช่น งบประมาณ สถานที่ นโยบายของภาครัฐ แต่ที่มีความสำคัญไม่น้อยคือปรัชญา หรือแนวคิดในการดูแลผู้สูงอายุ พัฒนาคุณภาพชีวิตในสังคมผู้สูงอายุ เพราะจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่เป้าหมาย คือคุณภาพของการดูแลผู้สูงอายุ สอดคล้องกับพันธกรณีระหว่างประเทศในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุที่ประเทศไทยในฐานะภาคี สมาชิกขององค์การคือ แผนปฏิบัติการระหว่างประเทศมาดริดว่าด้วยเรื่องผู้สูงอายุ (The Madrid International Plan of Action on Ageing) ในประเด็นที่ 2 ที่กล่าวถึงสูงวัยอย่างสุขภาพดีและมีสุขภาวะ (Priority Direction II: Advancing health and well-being into old age) ด้วยการมีสุขภาพดีคือสินทรัพย์ที่มีค่าของแต่ละคน มองใน ภาพรวมเช่นนี้หากประชากรมีสุขภาพดีก็จะเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนา สังคม ผู้สูงอายุมีสิทธิเข้าถึงการป้องกันโรคและการรักษาโรคได้อย่างเต็มที่ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของ ผู้สูงอายุที่ทุพพลภาพ การให้บริการด้านการดูแลสุขภาพจึงจำเป็นต้องรวมไปถึงการฝึกอบรมที่จำเป็นแก่ บุคลากรและมีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อให้ตรงกับความต้องการของประชากรผู้สูงอายุที่มีลักษณะพิเศษ ด้วยเหตุนี้ความต้องการในการดูแลรักษาประชากรผู้สูงอายุที่มีเพิ่มขึ้นจำเป็นต้องมีนโยบายที่พอเพียงเหมาะสม นโยบายที่ว่านี้คือการส่งเสริมสุขภาพเพื่อให้มีชีวิตยืนยาว การป้องกันโรค การดูแล ด้านสุขภาพจิต เป็นต้น โดยเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีตลอดชีวิต เข้าถึงการบริการด้านสุขภาพอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง การประเมินผลกระทบของเอชไอวี/เอดส์ที่มีต่อสุขภาพของ ผู้สูงอายุ ให้ข้อมูลและจัดให้มีการฝึกอบรมทักษะแก่ผู้ดูแลผู้สูงอายุ รวมทั้งให้การรักษา

และสนับสนุนทางสังคมแก่ผู้สูงอายุที่ติดเชื้อเอชไอวี การดูแลสุขภาพจิตผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุกับภาวะความพิการ (ศิริวรรณ อรุณทิพย์ไพฑูรย์, 2557)

แม้ว่าในปัจจุบัน สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุข และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้สนับสนุนให้เกิดการดูแลในชุมชนภายใต้แผนยุทธศาสตร์การดำาเนินงานระบบการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง พ.ศ. 2567 - 2581 (สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เขต 7 ขอนแก่น, ออนไลน์) ซึ่งกำหนดให้มีกองทุนระบบการดูแลระยะยาวด้านสาธารณสุขสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงอย่างไรก็ตามพบว่ายุทธศาสตร์ดังกล่าวมุ่งเน้นเฉพาะการพัฒนาระบบการดูแลระยะยาวเพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับบริการทั้งด้านสาธารณสุขและบริการด้านสังคมตามระดับความจำเป็นของการดูแลระยะยาว การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นในปัจจุบัน ที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินในอนาคต จึงเป็นความจำเป็นที่ต้องพัฒนาระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุในอนาคต

บทความนี้ต้องการนำเสนอถึงระบบการดูแลผู้สูงอายุด้วยการแพทย์ฉุกเฉินสำหรับผู้สูงอายุตามแนวโยนิโสมนสิการ ซึ่งถือ ว่าเป็นหลักการพิจารณาโดยแยบคายกล่าวคือ เป็นวิธีคิดถูกวิธีที่จะให้เข้าถึงความจริงคิดเป็นระเบียบตามแนวเหตุผลคิดตามแนวทางสัมพันธ์สืบทอดกันแห่งเหตุปัจจัยพิจารณาสืบสาวให้เข้าถึงต้นเค้าหรือแหล่งที่มาซึ่งส่งผลต่อเนื่องมาตามลำดับและการคิดพิจารณาให้เกิดกุศลธรรมและปัญญา

แนวคิดการแพทย์ฉุกเฉิน

ระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินเริ่มมีครั้งแรกในประเทศสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ทศวรรษ 1960s โดย Committee on Trauma and Committee on Shock of the National Academy of Science ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในกฎหมายความปลอดภัยบนทางหลวง (The Highway Safety Act 1966) ต่อมาในช่วงทศวรรษ 1990s ประเทศในสหภาพยุโรปประมาณหนึ่งในสามได้กำหนดให้มี กฎหมายเกี่ยวกับระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉิน และเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ จนถึงประมาณทศวรรษ มีจำนวนประเทศในสหภาพยุโรปเกือบครึ่งหนึ่งที่มีกฎหมายเกี่ยวกับระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉิน จากรายงานการทบทวนประสบการณ์ต่างประเทศ ในการพัฒนาระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินและบทเรียนสำหรับประเทศไทยได้สรุปประเด็นของรูปแบบของระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินของ ต่างประเทศว่า มีความหลายหลากและขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย เช่น ประวัติความเป็นมาของการพัฒนา ระบบ บริบทของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยทางการเมือง ซึ่งจะกำหนดว่าหน่วยงานใดจะเป็น หน่วยงานหลักในการกำกับการให้บริการ โดยวิวัฒนาการของการให้บริการการแพทย์ฉุกเฉิน ในระยะแรกนั้น จะเน้นการจัดบริการสำหรับผู้ป่วยที่ได้รับ

บาดเจ็บ (Trauma) โดยเฉพาะจากอุบัติเหตุ การจราจร ต่อมาจึงมีการขยายบริการฉุกเฉินทางการแพทย์อื่นๆ ที่ไม่ใช่การบาดเจ็บ (Non-Trauma) และได้ขยายความครอบคลุมไปยังกิจกรรมด้านสาธารณสุขในชุมชน เช่น การป้องกันการบาดเจ็บ/ เจ็บป่วย และการเฝ้าระวัง ซึ่งหากสามารถจัดการให้บริการในระดับนี้ได้อย่างทั่วถึงแล้วจะนับเป็นระบบ การให้บริการการแพทย์ฉุกเฉินที่มีความเข้มแข็ง เพราะสามารถที่จะป้องกันการบาดเจ็บและเป็นการเฝ้าระวังโรคต่างๆ ซึ่งสามารถให้การบริการด้านสาธารณสุขที่ครอบคลุมและสมบูรณ์

สำหรับประเทศไทยพัฒนาระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินด้วยรูปแบบ Anglo-American Model (AAM) โดยระบบการแพทย์ฉุกเฉินในประเทศไทยมีวิวัฒนาการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 จนถึง พ.ศ. 2556 สรุปได้เป็น 4 ยุค (จารุวรรณ ธาดาเดช สิริมา มงคลสัมฤทธิ และ ไพบูลย์ สุริยะวงศ์ไพศาล, 2557) ดังนี้

1. ยุคบุกเบิก ก่อน พ.ศ. 2537 ช่วงต้นของยุคนี้เป็นบริการนำผู้บาดเจ็บส่งโรงพยาบาลด้วยอาสาสมัครจากมูลนิธิต่างๆ เช่น มูลนิธิปอเต็กตึ๊ง บุคลากรทำงานด้วยจิตอาสาในการกู้ชีพผู้บาดเจ็บให้การดูแลผู้ป่วยนอกโรงพยาบาล และต่อมาภาครัฐได้เข้ามารับผิดชอบโดยจัดหน่วยบริการ “ศูนย์ส่งกลับโรงพยาบาลตำรวจ” ต่อมา พ.ศ. 2532 กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุขได้จัดสร้าง อาคาร EMS ที่โรงพยาบาลราชวิถี เพื่อเป็นศูนย์กลางด้านการฝึกอบรม และการบริหารระบบบริการ การแพทย์ฉุกเฉินในประเทศไทย ต่อมาได้มีการพัฒนาความร่วมมือระหว่างกรมการแพทย์และ กรุงเทพมหานคร มีการแบ่งพื้นที่ในการให้บริการออกเป็น 7 พื้นที่ และมีหมายเลขแจ้งเหตุ 2 หมายเลข คือ 1669 ในส่วนของกรมการแพทย์ และ 1554 ในส่วนของพื้นที่กรุงเทพมหานคร แต่การให้บริการ ยังไม่ทั่วถึง จนกระทั่งปี พ.ศ. 2536 มีการบรรจุแผนการพัฒนาระบบการแพทย์ฉุกเฉินนี้ไว้ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) และกระทรวงสาธารณสุข ได้รับความช่วยเหลือทางเทคนิคจาก Japan International Cooperation Agency (JICA) ในการ จัดตั้งศูนย์อุบัติเหตุ ณ โรงพยาบาลขอนแก่น ซึ่งครอบคลุมการให้บริการช่วยเหลือก่อนถึงโรงพยาบาล ต่อมาสำนักการแพทย์ กรุงเทพหานคร โดยโรงพยาบาลวชิรพยาบาลได้เปิดหน่วยแพทย์กู้ชีพขึ้น เป็นทางการเมื่อเดือนธันวาคม 2537 ให้บริการแก่ผู้บาดเจ็บโดยเน้นอุบัติเหตุจราจรและอุบัติเหตุต่างๆ โดยใช้ชื่อว่า SMART (Surgico-Medical Ambulance and Rescue Team)

2. ยุคต้นแบบ Trauma Care (TC) (พ.ศ. 2537-2547) ได้จัดตั้ง “Trauma Center” ที่จังหวัดขอนแก่น ที่นับเป็นต้นแบบระบบการแพทย์ฉุกเฉินของไทย มีการเพิ่มหน่วยกู้ชีพในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เชื่อมประสานการทำงานกับศูนย์กู้ชีพนเรนทร ขยายพื้นที่ให้บริการไปยัง เขต

ภาคกลางบางจังหวัด มีการจัดทำหลักสูตรผลิตบุคลากรทางการแพทย์ฉุกเฉินหลักสูตรแรก และบรรจุแผนงานอุบัติเหตุและงานสาธารณภัยไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7

3. ยุคขยายผล Trauma care (พ.ศ.2548-2551) การให้บริการการแพทย์ฉุกเฉิน ทั้งภายในและภายนอกโรงพยาบาลได้ขยายบริการไปยังส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น อย่างก้าวกระโดด โดยมีชุดปฏิบัติการครอบคลุมบุคลากรทั้ง 4 ระดับ บทบาทขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นเริ่มปรากฏ บริการฉุกเฉินด้านอายุรกรรมบางกลุ่มโรคได้เริ่มขึ้น สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติพัฒนาระบบรองรับบริการด้วยความร่วมมือของกระทรวงสาธารณสุข กล่าวได้ว่ามีการ ขยายบทบาทของรัฐในการพัฒนาระบบมากขึ้น ด้วยจำนวนเงินมากขึ้น แผนพัฒนาและการดำเนินแผนเป็นระบบมากขึ้น

4. ยุคหลังประกาศใช้พระราชบัญญัติการแพทย์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2551 สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ (สพฉ.) ได้จัดตั้งขึ้นเพื่อดูแลและพัฒนาระบบการแพทย์ฉุกเฉินของประเทศไทย โดยมุ่งหวังให้ผู้ป่วยฉุกเฉินได้รับการคุ้มครองสิทธิเพื่อเข้าถึงระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินอย่างทั่วถึง เท่าเทียม มีคุณภาพมาตรฐาน องค์ประกอบต่างๆ ของระบบบริการมีความชัดเจนขึ้น ทั้งในด้าน กำลังคน ด้านครุภัณฑ์และอุปกรณ์ให้บริการ และด้านเงินอุดหนุนบริการและพัฒนาระบบสนับสนุน ส่งผลให้งานด้านนี้ขยายตัวอย่างต่อเนื่องในทางปริมาณ

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการทางการแพทย์ฉุกเฉิน

ระบบการรักษาผู้ป่วยฉุกเฉินที่ดี ประกอบด้วยปัจจัยหลายอย่างที่ควรนำมาพิจารณา (บุญถม ชัยญวน, 2562) คือ

1. บุคลากร (personnel) หมายถึง แพทย์ บุคลากรทางการแพทย์ พยาบาล พนักงานขับรถฉุกเฉิน เจ้าหน้าที่ประจำรถพยาบาล หรือบุคลากรที่ได้รับการฝึกให้สามารถทำการช่วยเหลือปฐมพยาบาลขั้นต้น (first aid) ความสามารถในการปฐมพยาบาลขั้นต้น

2. การฝึกอบรม (training) การฝึกอบรมต้องเริ่มจากประชาชน พลเมือง การฝึกขอความช่วยเหลือ การปฐมพยาบาล การทำ CPR ผู้ทราบข่าวคนแรกที่จะติดต่อเจ้าหน้าที่และรถพยาบาล ในประเทศไทยอาจฝึกอบรมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรืออาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อพปร.) ในชุมชน การฝึกบุคลากรให้ได้มาตรฐานของ EMT (Emergency medical technician)

3. การสื่อสาร (Communication) การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพคือ ต้องมีการรับประกันได้ว่าเมื่อได้รับข้อมูลจาก first responder แล้ว ข้อมูล คำตอบ หรือคำแนะนำที่ให้กลับไปจะเหมาะสม ที่สุดและเป็นประโยชน์ต่อผู้ป่วย ผู้รับข้อมูลต้องมีความรู้เรื่องผู้ป่วย การให้การดูแลเบื้องต้น และการ บริหารจัดการทาง การส่งต่อผู้ป่วย

4. การขนส่งผู้ป่วย (transportation) การจัดระบบรถฉุกเฉินมีความสำคัญมากที่จะทำ ให้การรับส่งผู้ป่วยเป็นไปอย่างรวดเร็ว

5. ความสามารถของโรงพยาบาลในด้านบริการ (facilities) การส่งต่อผู้ป่วยฉุกเฉิน ควรเลือกโรงพยาบาลที่มีความเหมาะสมที่สุดที่จะรักษาผู้ป่วยนั้นๆและอยู่ใกล้ที่สุด หรือโรงพยาบาล ที่ผู้ป่วยต้องการ แต่ถ้าเป็นผู้ป่วยบาดเจ็บ หรืออุบัติเหตุ ควรเลือกส่งเข้าโรงพยาบาลที่เป็นศูนย์อุบัติเหตุ (trauma center) ซึ่งกำหนดโดย American College of Surgenos

6. หออภิบาลผู้ป่วยวิกฤติ (intensive care units หรือ tertiary care unit) การจัดระดับโรงพยาบาล ขนาดปริมาณเสียงทั่วไป จำนวนเตียง ในหออภิบาลผู้ป่วยวิกฤติ ควรมีปริมาณและอัตราส่วนที่เหมาะสมกับความต้องการของชุมชน และไม่สิ้นเปลือง

7. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัย (public safety agency) ระบบ EMS ควรมีความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ร่วมกันเป็นทีมกับตำรวจ พนักงานดับเพลิง ยาม เพราะส่วนใหญ่บุคลากร เหล่านี้อยู่ใกล้ที่เกิดเหตุหรืออยู่ในที่เกิดเหตุ และควรมีส่วนร่วมในการวางแผนปฏิบัติการร่วมกัน

8. การมีส่วนร่วมของผู้ใช้บริการ (Consumer participation) ประชาชนและผู้ใช้บริการต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบ EMS ต้องมีตัวแทนประชาชนในองค์กรบริหารจัดการ เพราะประชาชนเป็นผู้ใช้บริการและจะมีส่วนร่วมรับรู้ถึงข้อดีและปัญหาที่เกิดขึ้น

9. การเข้าถึงระบบการดูแลผู้ป่วยฉุกเฉิน (access of care) ระบบ EMS เป็นช่องทางหนึ่งที่ผู้ป่วยจะได้รับการบริการด้านสุขภาพ (health care system) ความสำเร็จของระบบ EMS ก็คือ การที่จะรับรองว่าประชาชนทุกคนจะได้รับการดูแลจากระบบอย่างทั่วถึง

10. การส่งต่อผู้ป่วย (transfer of care) ระบบส่งต่อผู้ป่วยควรมีความปลอดภัย และสะดวกที่สุด ใช้เวลาน้อยที่สุด โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่ผู้ป่วยจะได้รับเป็นหลัก

11. ระบบเวชระเบียนที่มีมาตรฐาน แบบฟอร์มที่ใช้ควรเป็นแบบเดียวกันและ ควรออกแบบให้สะดวกในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับ trauma registry ความรุนแรงของการบาดเจ็บ ข้อมูลเกี่ยวกับ cardiac arrest และผลของการทำ CPR

12. การให้ข้อมูลและการศึกษาแก่ประชาชน (public information and education) ประชาชนควรทราบข้อมูลของ EMS เป็นอย่างดี เพราะเป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์และเกี่ยวข้องโดยตรง

13. คณะกรรมการประเมินผลจากบุคลากรภายนอกองค์กร (external auditor or independent review and evaluation) คณะกรรมการบริหารองค์กร EMS ต้องแน่ใจว่ากลุ่ม

บุคคลภายนอกขององค์กรได้ติดตาม ประเมินผล การปฏิบัติงานของระบบ EMS อย่างต่อเนื่องและให้ ข้อมูลย้อนกลับ เพื่อปรับปรุงและพัฒนา

14. การเกี่ยวข้องกับภัยพิบัติหมู่หรือชุมชน (disaster linkage) ควรมีการเตรียมความพร้อม การฝึกซ้อมร่วมกัน เจ้าหน้าที่ความปลอดภัย ควรแจ้งระบบ EMS ให้ทราบล่วงหน้าเกี่ยวกับขณะเดียวกันโรงพยาบาลและห้องฉุกเฉินจะต้องประสานงานกับกรณีที่อาจเกิดเหตุภัยพิบัติหมู่ เจ้าหน้าที่ความปลอดภัย และระบบ EMS ด้วย

15. การประสานกับระบบ EMS ของโรงพยาบาล และชุมชนใกล้เคียง เพื่อความช่วยเหลือร่วมกัน ในกรณีที่เกินขีดความสามารถของระบบ EMS ของชุมชนนั้นๆ (mutual agreement)

ภาวะฉุกเฉินในผู้สูงอายุ

ภาวะฉุกเฉินในผู้สูงอายุนั้นเกิดจากการเสื่อมถอยของการทำงาน อวัยวะต่างๆ มักมีโรคร่วมหลายอย่างและมีอาการที่ไม่ตรงไปตรงมา (Atypical presentation) นอกจากนี้ผู้สูงอายุที่การใช้ยาในการรักษามากชนิดทำให้มีโอกาสเกิดผลข้างเคียงจากการใช้ยาได้ เหตุเหล่านี้ทำให้เกิดภาวะฉุกเฉินในผู้สูงอายุ ซึ่งผู้สูงอายุเป็นผู้ที่ใช้บริการบ่อยกว่าผู้ที่มีอายุน้อย นอกจากนี้ผู้สูงอายุที่ป่วยมาห้องฉุกเฉินมักมีอาการที่รุนแรงใช้ระยะเวลาในห้องฉุกเฉินนานรวมทั้งต้องตรวจค้นทางห้องปฏิบัติการหลายอย่างและมีโอกาสที่ต้อง เข้ารับการรักษาในห้อง ICU มากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับคนที่มีอายุน้อย หลายครั้งที่ผู้สูงอายุจะได้รับ การวินิจฉัยที่ผิดพลาด ไม่ได้รับการวินิจฉัยและรักษาโรคบางอย่างที่ซ้อนเร้นอยู่ ได้รับภาวะแทรกซ้อน เพิ่มจากการรักษา นอกจากนี้อาจพบว่าบุคลากรทางการแพทย์ พยาบาล มักไม่ได้รับการฝึกอบรม ในการดูแลภาวะฉุกเฉินเฉพาะกลุ่มผู้ป่วยสูงอายุทำให้อาจเกิดความไม่มั่นใจในการดูแลปัญหาฉุกเฉิน ในประชากรกลุ่มนี้ และยังพบว่ามีภาวะทุพพลภาพหลงเหลืออยู่หลังจากออกจากโรงพยาบาลมากกว่า คนอายุน้อย ภาวะฉุกเฉินที่พบบ่อยในผู้สูงอายุ (บุญถม ชัยญวน, 2562) ดังนี้

1. โรคระบบประสาท (Neuropsychiatric Disorder) ได้แก่ อาการหมดสติ การเปลี่ยนแปลงของระดับความรู้สึกตัว โรคของหลอดเลือดสมอง และอาการชัก

2. โรคทางจิตประสาท ได้แก่ ภาวะสับสนเฉียบพลัน (Delirium)

3. การพลัดตกหกล้ม (Fall) อุบัติเหตุ กระดูกหัก

4. โรคระบบหัวใจและหลอดเลือด (Coronary Disease) ได้แก่ โรคกล้ามเนื้อหัวใจตายเฉียบพลัน (Acute myocardial infarction) หัวใจล้มเหลว (Congestive heart failure) Acute coronary syndrome (ACS) และ หัวใจเต้นผิดจังหวะ (Arrhythmias)

5. โรคระบบทางเดินหายใจ เช่น หอบหืด โรคปอดอุดกลั้นเรื้อรัง เป็นต้น

6. โรคระบบทางเดินอาหาร เช่น เลือดออกในทางเดินอาหาร ลำไส้อุดตัน อาหารเป็นพิษ อุจจาระร่วงรุนแรง เป็นต้น

7. โรคระบบต่อไร้ท่อ เช่น ระดับน้ำตาลในเลือดต่ำ (Hypoglycemia) หรือสูงเกินไปในภาวะ Diabetic ketoacidosis และ Hyperglycemic hyperosmolar nonketotic syndrome (HHNS) เป็นต้น

8. การใช้ยาหลายตัว (Polypharmacy) และผลข้างเคียงจากยา (Adverse Drug Effects) อาจทำให้เกิดภาวะฉุกเฉินต่อผู้สูงอายุ ด้วยอาการต่างๆ เช่น หกล้ม ซึม สับสนเฉียบพลัน หมดสติ ทางเดินหายใจอุดกลั้น เป็นต้น

9. ภาวะพิษจากการดื่มสุราและสิ่งเสพติด (Alcohol and Substance Abuse) และ การได้รับสารพิษต่างๆ

10. โรคติดเชื้อในระบบต่างๆ เช่น ติดเชื้อในกระแสเลือด ความดันต่ำจากการติดเชื้อ ติดเชื้อระบบทางเดินปัสสาวะ ปอดอักเสบติดเชื้อ ผิวหนังและเนื้อเยื่อติดเชื้อ เป็นต้น

11. การได้รับการทารุณกรรมในผู้สูงอายุ และการละเลยในการดูแล อาจทำให้เกิดภาวะฉุกเฉิน เช่น แผลติดเชื้อ กระดูกหัก ภาวะขาดสารน้ำ สารอาหาร อาการกำเริบของโรคจากการขาดยาซึมเศร้าหรือสับสน

โยนิโสมนสิการ

โยนิโสมนสิการ ประกอบด้วย โยนิโส กับ มนสิการ โยนิโส มาจาก โยนิ ซึ่งแปลว่าเหตุ ต้นเค้า แหล่งเกิดปัญญา อุบาย วิธี ทาง ส่วนมนสิการ แปลว่า การทำในใจ การคิดคำนึง ใส่ใจพิจารณา เมื่อ รวมกันเป็นโยนิโสมนสิการ จึงเรียกว่าการทำในใจโดยแยบคาย

โยนิโสมนสิการเป็นหลักธรรมภาคปฏิบัติที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อประโยชน์สุขแก่ตัวเราเองและผู้อื่น เป็นการส่งเสริมคุณลักษณะที่ดีในการฝึกอบรมตนอย่างมีสติ รู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระบบ คิดวิเคราะห์ ไม่มองสิ่งต่างๆอย่างผิวเผิน คิดตามเหตุผล และคิดแบบกุศล ทำให้เรารู้จักเลือกรับรู้อารมณ์ต่างๆ ที่มากระทบจากภายนอก และคิดใคร่ครวญพิจารณาอารมณ์นั้นๆ

โยนิโสมนสิการไม่ใช่ตัวปัญญา แต่เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญญา คือ เกิดสัมมาทิฏฐิที่สามารถกำจัดอวิชชาโดยตรง และสกัดหรือบรรเทาตัณหาได้ โยนิโสมนสิการแบ่งได้เป็น 10 วิธี (พระพรมคุณาภรณ์, 2551) ได้แก่

1. วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย – เป็นการพิจารณาหนทางในการแก้ปัญหา ด้วยการค้นหาสาเหตุและปัจจัยต่างๆที่สัมพันธ์กัน

2. วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ – เป็นวิธีคิดแบบวิเคราะห์

3. วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ – เป็นวิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา

4. วิธีคิดแบบอริยสัจจ์/คิดแบบแก้ปัญหา – เป็นวิธีคิดตามเหตุผล

5. วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ – เป็นความเข้าใจในเรื่องหลักการและความมุ่งหมายซึ่งจะ นำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้อง

6. วิธีคิดแบบเห็นคุณโทษและทางออก - เป็นการพิจารณาผลดีและผลเสียไปพร้อมๆกัน

7. วิธีคิดแบบคุณค่าแท้ – คุณค่าเทียม – สามารถใช้ในชีวิตประจำวันในการบริโภคใช้สอยปัจจัย 4

8. วิธีคิดแบบเร้าคุณธรรม - เป็นวิธีคิดแบบส่งเสริมชักนำไปในทางที่ดีงามและเป็นประโยชน์

9.วิธีคิดแบบอยู่กับปัจจุบัน – เป็นวิธีคิดแบบมีปัจจุบันธรรมเป็นอารมณ์

10. วิธีคิดแบบวิภัชวาท - เป็นการมองความจริงโดยแยกแยะออกให้เห็นแต่ละด้านครบทุกด้าน

เมื่อนำประเภทของโยนิโสมนิการมาวิเคราะห์ พบว่า วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย จัดเป็นการคิดเชิงวิเคราะห์ (Analytical Thinking) วิธีคิดแบบแยกส่วน จัดเป็นการคิดเชิงสังเคราะห์ (Synthesis Thinking) วิธีคิดแบบสามัญญลักษณะ จัดเป็นการคิดเชิงอนาคต (Futuristic Thinking) วิธีคิดแบบอริยสัจ จัดเป็นการคิดเชิงบูรณาการ (Integrative Thinking) วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ จัดเป็นการคิดเชิงกลยุทธ (Strategic Thinking) วิธีคิดแบบพิจารณาคุณโทษและทางออก จัดเป็นการคิดเชิงประยุกต์ (Applicative Thinking) วิธีคิดแบบคุณค่าแท้คุณค่าเทียม จัดเป็นการคิดเชิงวิพากย์ (Critical Thinking) วิธีคิดแบบเร้าคุณธรรม จัดเป็นการคิดเชิงสร้างสรรค์ (Creative thinking) วิธีคิดแบบปัจจุบัน จัดเป็นการคิดเชิงมโนทัศน์ (Conceptual Thinking) และวิธีคิดแบบวิภัชชวาที จัดเป็นการคิดเชิงเปรียบเทียบ (Comparative thinking)

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ที่ประกอบด้วยวิธีคิด 10 วิธีดังกล่าว ผู้เขียนมีความสนใจวิธีคิดแบบอริยสัจหรือคิดแบบแก้ปัญหา เพราะเห็นว่าเป็นวิธีคิดที่เป็นหลัก สามารถขยายให้ครอบคลุมวิธีคิดแบบอื่นๆ ได้ทั้งหมด วิธีคิดแบบอริยสัจนี้มีลักษณะทั่วไป 2 ประการคือ 1) เป็นวิธีคิดที่เป็นไปตามเหตุและผล สืบสาวจากผลไปหาเหตุ แล้วแก้ไขและทำการที่ต้นเหตุ 2) เป็นวิธีคิดที่ตรงจุด ตรงเรื่อง ตรงไปตรงมา มุ่งตรงต่อสิ่งที่จะต้องทำ ต้องปฏิบัติ ในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหา

แนวทางการประยุกต์โยนิโสมนสิการแบบอริยสัจกับการแพทย์ฉุกเฉินสำหรับผู้สูงอายุจึงมีกระบวนการที่สำคัญ (ดิลก บุญอิ่ม, 2566) ดังนี้ 1) กำหนดและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

2) วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาแต่ละอย่าง 3) ตั้งเป้าหมายในการแก้ปัญหาแต่ละอย่างไว้ชัดเจนและ 4) เลือกแนวทางและปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ อธิบายได้ดังนี้

1. กำหนดและจัดลำดับความสำคัญของปัญหาใช้เป็นฐานการเผชิญปัญหาซึ่งปัญหาดังกล่าว อาจมีความรุนแรง หนักเบาไม่เท่ากัน จำเป็นต้องพิจารณาจัดตามลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อย โดยไม่หลีกเลี่ยงปัญหาที่รุนแรง หรือปัญหาที่หนัก แต่ต้องกล้าเผชิญปัญหาทุกอย่างที่เกิดขึ้นอย่างมีระบบ โดยดำเนินการด้วยวิธีการทำความเข้าใจปัญหาในด้านต่างๆ

2. วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาแต่ละอย่างใช้เป็นฐานการแสวงหาและใช้ข้อมูลหลายๆ ด้านในการคิดแก้ปัญหา จนเต็มความสามารถ

3. ตั้งเป้าหมายในการแก้ปัญหาแต่ละอย่างไว้ชัดเจนใช้เป็นฐานการประเมินคุณค่าและตัดสินใจหาทางเลือกให้สอดคลองกับความสามารถและสถานการณปัจจุบัน

4. เลือกแนวทางและปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยใช้เป็นฐานการตัดสินใจที่จะเรียนรูกิจกรรมเฉพาะ กล่าวคือ บุคคล เมื่อตั้งเป้าหมายในการแก้ปัญหาแล้ว ขั้นต่อมาก็คือเลือกแนวทางและปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งการที่จะทำให้บรรลุเป้าหมาย อาจมีแนวปฏิบัติหลายแนวทาง

บทสรุป

การแพทย์ฉุกเฉินสำหรับผู้สูงอายุตามแนวโยนิโสมนสิการแบบอริยสัจ เป็นฐานวิธีคิดที่เป็นไปตามเหตุและผลสืบสาวจากผลไปหาเหตุแล้วแก้ไขและทำการที่ต้นเหตุที่ตรงจุดตรงเรื่อง โดยมุ่งตรงต่อสิ่งที่จะต้องทำ ต้องปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ โยนิโสมนสิการแนวอริยสัจนี้ย่อมช่วยให้เห็นจุดเด่น จุดด้อย หรือส่วนดี และส่วนที่ต้องแก้ไขของภารกิจต่างๆ ที่ดำเนินการอยู่ได้ เมื่อนำมาประยุกต์กับการแพทย์ฉุกเฉินสำหรับผู้สูงอายุตามแนวโยนิโสมนสิการจึงมีกระบวนการที่สำคัญ ดังนี้ 1) กำหนดและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา 2) วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาแต่ละอย่าง 3) ตั้งเป้าหมายในการแก้ปัญหาแต่ละอย่างไว้ชัดเจน และ 4) เลือกแนวทางและปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ เพื่อให้ผู้สูงอายุที่มีภาวะเจ็บป่วย เฉียบพลันจากเหตุฉุกเฉินพ้นภาวะวิกฤติ ป้องกันไม่ให้เกิดการความพิการ ภาวะแทรกซ้อน และการสูญเสียชีวิต โดยการจัดการให้ผู้ป่วยฉุกเฉินได้รับการปฏิบัติการฉุกเฉินจนพ้นภาวะฉุกเฉินหรือได้รับการบ้าบัดรักษาเฉพาะ (definitive care) อย่างทันเวลาและเหมาะสม เริ่มตั้งแต่การดูแลก่อนไปถึงโรงพยาบาล (pre-hospital care) ในขณะที่อยู่ในโรงพยาบาล (in hospital care) และการดูแลระหว่างการส่งต่อไปยังโรงพยาบาลอื่น (inter hospital care) ทั้งในภาวะปกติ และภาวะภัยพิบัติ

เอกสารอ้างอิง

กรมกิจการผู้สูงอายุ. *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ.2566-2570).* https://www.dop.go.th

จารุวรรณ ธาดาเดช สิริมา มงคลสัมฤทธิ และ ไพบูลย์ สุริยะวงศ์ไพศาล. (2557). *วิวัฒนาการระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินในประเทศไทย: การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ.* วารสารวิชาการสาธารณสุข, 23(3), 513-523.

ดิลก บุญอิ่ม. (2566). *การใช้หลักโยนิโสมนสิการแนวอริยสัจเป็นฐานการเรียนรู้ด้วยตนเองในการดำรงชีวิต.* วารสาร มมร วิชาการล้านนา, 7(1), 72-81.

บุญถม ชัยญวน. (2562). *การพัฒนาระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินสำหรับผู้สูงอายุ ภายใต้กองทุนระบบการดูแลระยะยาว อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น,* วารสารสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น, 1(2), 55-69.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2551). *วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม.* กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2548). *พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสากล ไทย-อังกฤษ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.* (พิมพ์ครั้งที่ 2, แก้ไขเพิ่มเติม). กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.

วิพรรณ ประจวบเหมาะ. (2556). *รายงานประจำปี สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2555*. วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยร่วมกับ มูลนิธิสถาบันวิจัย และพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.). นนทบุรี :บริษัท เอสเอส พลัส มีเดีย จำกัด.

ศิริวรรณ อรุณทิพย์ไพฑูรย์. (2557). *การดำเนินงานด้านผู้สูงอายุของประเทศภายใต้กรอบพันธกรณี องค์การสหประชาชาติ : แผนปฏิบัติการระหว่างประเทศมาดริดว่าด้วยเรื่องผู้สูงอายุ (The Madrid International Plan of Action on Ageing: MIPAA).* สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ ผู้สูงอายุ, สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ, กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เขต 7 ขอนแก่น. *การดูแลระยะยาวด้านสาธารณสุขสำหรับผู้สูงอายุและบุคคลที่มีภาวะพึ่งพิงในชุมชน.* https://khonkaen.nhso.go.th.

การบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพ โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

PARTICIPATION IN EFFECTIVE ACADEMIC ADMINISTRATION CHARITY SCHOOL BUDDHIST TEMPLE'S IN NORTHEAST

[1]พระมหาชนะชัย คำแก้ว, [2]พระครูธีรธรรมบัณฑิต, [3]พระมหาสิงห์ณรงค์ สิรินฺทรเมธี, [4]พระครูสุตปริยัติบัณฑิต (บัณฑิต/นิสาภัย) และ [5]พระสมุห์กองสี ญาณธโร พรมโพธิ์

[1]Phramaha Chanachai Kamkaew, [2]PrhakhruThirathambuntid [3]Phramaha Singnarong Seamthong [4] Phrakhrusutapariyattibandit (Bandit Nisaphai) and [5] PhraSamuongsee Yanataro Prompho

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

tananamalllbi079@gmail.com

Received: October 24, 2024; **Revised**: November 27,2024; **Accepted**: December 28, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผล โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาเป็นการส่งเสริมแนวทางในการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน กระบวนการบริหารงานโดยเริ่มจากคณะกรรมการบริหารงาน ประกอบด้วยผู้รับใบอนุญาต มีผู้จัดการ ผู้ทรงคุณวุฒิ ตัวแทนผู้ปกครอง ตัวแทนของครู และผู้อำนวยการ ประชุมร่วมกันปรึกษาหารือและการบริหารวิชาการแบบมีส่วนร่วมจะต้องประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการนิเทศแบบมีส่วนร่วม และ

[1] อาจารย์ ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

[3] อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

[4] อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

[5] อาจารย์ ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

ด้านการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม การวางแผนและตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติและการติดตามประเมินผล

คำสำคัญ : การบริหารงานวิชาการ; ส่วนร่วม; โรงเรียนการกุศลของวัด

Abstract

This article studies participation in effective academic administration of charity schools in Buddhist temples that promote approaches to enhance student learning. The administrative process, beginning with the executive committee, consists of licensees, managers, senior experts, parent representatives, teacher representatives, and directors gathering to discuss. Participation in academic administration must include four aspects, namely educational institution curriculum development, teaching and learning management, participatory supervision, and participatory media and technology development, through a process of participation, planning and decision-making, participation in practice, monitoring and evaluation.

Keywords : . Academic Administration; Participation; Temple Charity School in Buddhism

บทนำ

โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาเป็นสถานศึกษาเสริมเสร้างพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีโอกาสได้เรียนรู้ทักษะกระบวนการวิชากรและปฏิบัติตามเนื้อหาของกระทรวงศึกษาธิการกำหนดตลอดจนถึงการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมเพิ่มเสริมทักษะการดำเนินชีวิต โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาเป็นการจัดการศึกษารูปแบบโรงเรียนการกุศลสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ อีกทั้งการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาที่ยั่งยืนถือว่าเป็นกลไกที่สำคัญในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ โดยการศึกษาจึงเป็นหน้าที่ของทุกภาคส่วนที่จะต้องจัดกระบวนการศึกษาร่วมกันพร้อมกันนั้นเป็นการส่งเสริมให้มีการศึกษาตามความต้องการในรูปแบบต่างๆโดยมุ่งเน้นที่จะพัฒนาผู้เรียนให้สามารถเพิ่มพูนความรู้ ความคิดที่สร้างสรรค์ เป็นคนดี มีวินัย

และค้นพบความสามารถความถนัดของตนเอง ซึ่งการจัดการศึกษาจึงเป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ประกอบด้วยเครื่องมือที่ส่งผ่านความรู้สู่การพัฒนาคนให้สามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงต่างๆตามรูปแบบการจัดการศึกษาให้มีความสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม ชุมชน วัฒนธรรมและประเพณีสู่ความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติและแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนที่สามารถฝึกฝนพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้และบรรลุเป้าหมายของหลักสูตรกำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 23)

การบริหารงานวิชาการโดยเฉพาะการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาแบบส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเป็นการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการทำงานของสถานศึกษา จากหน่วยงานศูนย์กลางกลายเป็นผู้กำหนดและออกแบบนโยบายแนวทางการดำเนินงานของสถานศึกษาเป็นการทำงานโดยการคิดริเริ่มด้วยคิดสร้างความเข้มแข็งให้ตนเอง รับผิดชอบต่องานสถานศึกษา อันเป็นเงื่อนไขความสำเร็จของสถานศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนกระบวนการการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาใช้กระบวนการระดมทรัพยากรบุคคลให้มีส่วนร่วมจัดการศึกษา การประกันคุณภาพการจัดการศึกษา การพัฒนาครูและผู้เรียน การจัดแหล่งเรียนรู้ บรรยากาศทางวิชาการโดยใช้กระบวนการสร้างองค์ความรู้ใหม่ และการแก้ปัญหา การจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพ ประกอบกับมีความรู้คู่คุณธรรม ส่งเสริมการใช้และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ประสานความสัมพันธ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชนให้มีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการ ส่งเสริมครูและผู้เรียนในการพัฒนาระบบการเรียนการสอน (ไชยา ประพันธ์ศิริ, 2560: 89) รวมถึงใช้เทคนิคการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาผ่านกระบวนการกลุ่ม การทำงานเป็นทีม ในรูปแบบคณะกรรมการบริหารสถานศึกษา การทำงานเป็นทีมและร่วมมือการทำงานร่วมกับทุกฝ่าย ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาให้ทุกภาคส่วนร่วมกันวางแนวทางการจัดการเรียนการสอนโดยยึดหลักผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ มีปัญญา มีความสุข ทั้งนี้การสร้างผู้เรียนให้มีคุณลักษณะตามอัตลักษณ์ของโรงเรียน จะต้องผ่านการมีส่วนร่วมจากผู้บริหารโรงเรียน คณะครูและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย การบริหารวิชาการของโรงเรียนให้เต็มกำลังความสามารถ และเป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 (และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 3, 2545, 2553) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560–2564) ได้ระบุไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 3 ให้มีการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวทั้งการใช้สื่อเพื่อเสริมสร้างนวัตกรรมผ่านกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างเด็กครูผู้ปกครอง (ข้อมูลกิจกรรมและกลุ่มสมาคมโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา, 2563: 9)

การบริหารวิชาการของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 หมวด 4 มาตรา 22 กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาต้องยึดหลัก

ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้ ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ การจัดกระบวนการเรียนรู้ด้านต่างๆต้องมีลักษณะหลากหลายตามความเหมาะสมของแต่ละระดับชั้นเรียน การบริหารวิชาการของโรงเรียนการกุศลของวัดเน้นผู้เรียนสำคัญหรือผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เทคนิคการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญาและคุณธรรมในการดำเนินชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ดังนั้นการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมจึงเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนจึงขอนำเสนอรูปแบบและการพัฒนารูปแบบ การมีส่วนร่วม การบริหารงานวิชาการ และหลักการในการบริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ดังนี้

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบและการพัฒนารูปแบบ

รัตนะ บัวสนธ์ (2552 : 124) กล่าวว่า รูปแบบเป็นแผนภาพหรือ ภาพร่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ยังไม่สมบูรณ์เหมือนของจริงและแบบแผนความสัมพันธ์ของตัวอักษรหรือสมการทางคณิตศาสตร์ ทั้งนี้ยังเป็นแผนการที่แสดงถึงองค์ประกอบการทำงานสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เป็นภาพย่อส่วนของทฤษฎีหรือแนวคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง นอกจากนี้ รัตน์ชนก พราหมณ์ศิริ (2559: 25) รูปแบบที่เป็นแบบจำลองของสิ่งที่เป็นรูปธรรม รูปแบบที่เป็นแบบจำลองของสิ่งที่เป็นนามธรรม ภาพจำลองของสภาพการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งอาจจะมีตั้งแต่รูปแบบอย่างง่ายๆ ไปจนถึงรูปแบบที่มีความสลับซับซ้อนมากและมีทั้งรูปแบบเชิงกายภาพที่เป็นแบบจำลองของวัตถุ และสมัย ชารมาลย์ (2559: 21) รูปแบบ หมายถึง ภาพที่เป็นสามมิติ แบบย่อส่วนของจริง แบบจำลอง เช่น นักเดินแบบเสื้อผ้าการออกแบบภาพศิลป์ เป็นต้น รูปแบบ หมายถึง สิ่งของหรือคนที่นำมาใช้เป็นแบบอย่างในการบริการและ รูปแบบ หมายถึง แบบหรือรุ่นของผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ดังนั้นแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อการสร้างหรือทำซ้ำ ทำเลียนแบบ เป็นแผนภูมิหรือรูปสามมิติซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ตลอดจนเป็นชุดของปัจจัยหรือตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน อาจเขียนเป็นสูตรทางคณิตศาสตร์ หรือบรรยายเป็นภาษา (ไกรพันธ์ พูลพันธ์ชู, 2561: 37) กล่าวโดยสรุป รูปแบบ (Model) เป็นหลักการของแนวคิดที่แสดงความถึงองค์ประกอบต่างๆ ให้มีความเชื่อมโยงกันเป็นภาพหรือข้อความอย่างง่ายเกี่ยวกับการลำดับขั้นตอนการปฏิบัติเชิงแผนผังในการสร้างสัญลักษณ์ที่แท้จริงเป็นรูปธรรมอย่างมีแบบแผนแสดงส่วนประกอบต่างๆ ของกระบวนการในการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลในโรงเรียนการกุศลของวัดในทางพระพุทธศาสนา

ประเภทของรูปแบบที่นักการศึกษาและนักวิชาการได้กล่าวไว้เมื่อ รวมแล้วจะมีรูปแบบหลักๆ อยู่ คือ รูปแบบเชิงกายภาพรูปแบบเชิงสัญลักษณ์ รูปแบบเชิงเทียบเคียง รูปแบบ เชิงข้อความ รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ รูปแบบเชิงสาเหตุ รูปแบบปกติ รูปแบบแบบประชาธิปไตย

รูปแบบทางการเมือง รูปแบบจิตวิสัย และรูปแบบคลุมเครือ ซึ่งรูปแบบของลักษณะที่เกิดจากแนวคิดที่ต้องการจะอธิบาย ขยายความเพื่อหาคำตอบมีลักษณะเป็นแบบจำลอง แบบแผนภูมิ แบบระบบและเชิงสาเหตุ ประเภทของรูปแบบสามารถปรับใช้ในการหาคำตอบ และการสร้างแนวคิดใหม่ๆที่เกิดขึ้นกับสังคม ดังนั้นองค์ประกอบของรูปแบบ ประกอบด้วย 3 ส่วน 8 ด้าน ดังนี้ ได้แก่ ส่วนที่ 1 ส่วนนำ ประกอบด้วย 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) เป้าหมายของรูปแบบ ส่วนที่ 2 ส่วนเนื้อหา ประกอบด้วย 4) องค์ประกอบของรูปแบบ 5) ระบบงานและกลไกของรูปแบบ และส่วนที่ 3 ส่วนการนำไปใช้ ประกอบด้วย 6) วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ 7) แนวทางการประเมินรูปแบบ และ 8) เงื่อนไขความสำเร็จ ทั้งนี้องค์ประกอบของรูปแบบการบริหารงานวิชาการที่สำคัญในการบริหารงานวิชาการจะต้องประกอบด้วย หลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ วิธีดำเนินการของรูปแบบ แนวการประเมินรูปแบบ เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ (สมาน แก้วคำไสย์, 2559 : 60), กุลชนกนันท์ ธนโชติกิจเกื้อกูล, 2563 : 25-26)

วัตถุประสงค์รูปแบบที่ต้องสามารถบรรลุผลได้เป็นขั้นตอนในกระบวนการวางแผนกลยุทธ์และการสร้างเป้าหมายที่ชัดเจน กำหนดวิสัยทัศน์ จากนั้นกำหนดวัตถุประสงค์ - ขั้นตอน การระบุเป้าหมายที่ชัดเจนและวัตถุประสงค์เฉพาะนั้นเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของกลยุทธ์ที่ดี เป็นแนวทางในการดำเนินการให้เป็นไปตามเป้าหมายในอนาคตร่วมกัน รวมถึงหลักเกณฑ์ที่มีการทดสอบและการสังเกตความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน เป็นข้อสรุปอย่างกว้างที่พรรณนาและอธิบายพฤติกรรมการบริหารวิชาการแบบมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบกลายเป็นกฎเกณฑ์ที่มีเหตุผลและสามารถนำไปประยุกต์ปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ และวิธีดำเนินงานของรูปแบบเป็นการสร้างรูปแบบที่สัมพันธ์กัน การตรวจสอบหาคุณภาพของรูปแบบที่สร้างขึ้นเป็นขั้นตอนในการพัฒนารูปแบบโดยการจัดทำคู่มือเพื่อนำรูปแบบไปทดลองใช้ และประเมินความเหมาะสมความเป็นไปได้ของรูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งการวางแผนการประเมินรูปแบบเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ มีการประเมินรูปแบบการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริง มีการเปรียบเทียบผลการดำเนินงานกับวัตถุประสงค์ที่กำหนด มีการประเมินรูปแบบของการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง มีการปรับปรุงและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานร่วมกัน ดังนั้นการสร้างรูปแบบและตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบต้องผ่านการประเมินความเหมาะสมความเป็นไปได้ของรูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญและผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิรูปแบบนั้นจึงมีประสิทธิภาพ

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับและนำไปใช้ในการพัฒนาทุกๆ ด้าน ด้วยเหตุผลหลักที่ว่าการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการพัฒนาความสามารถของทุกคน ซึ่ง

ถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา ในศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมการมีส่วนร่วม (Participation) การมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ผู้ปกครองนักเรียน บุคลากรในสถานศึกษาประชาชน คณะกรรมการสถานศึกษาบุคคลทั่วไป องค์กรของรัฐ องค์กรเอกชน และสถาบันทางสังคมต่างๆ การมีส่วนร่วมอาจมีหลายระดับหรือหลายลักษณะ ดังที่ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2555: 138-139) การมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มจนสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหาการวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากร และเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการการตัดสินใจ การประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์จากโครงการ โดยโครงการพัฒนาดังกล่าวต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมชุมชนสอดคล้องกับสถาพร ปิ่นเจริญ (2556: 57) การจัดให้เป็นงานร่วมอันเดียวกันโดยที่สมาชิกของกลุ่มได้ร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันดำเนินการ และร่วมกันรับผลของการกระทำที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เพราะโดยความเป็นจริงว่าบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดกับปัญหาจะเป็นผู้ที่รู้ปัญหาดีที่สุด ผู้บริหารระดับสูงไม่ได้รู้ดีในทุกเรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารแบบมีส่วนร่วมจะทำให้บุคคลเคารพในสิ่งที่พวกเขาทำร่วมกันกำหนดขึ้นมา ฉะนั้นการบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นวิธีการบริหารที่ช่วยให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำงานได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิด การตัดสินใจหรือการปฏิบัติงานในหลากหลายรูปแบบ เพื่อให้เกิดความผูกพัน และความรับผิดชอบต่อองค์การมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ผู้บริหารจะต้องเห็นความสำคัญ พร้อมทั้งมีความรู้ความเข้าใจในแนวคิดพื้นฐาน ดังที่ พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (2555: 13-14) กระบวนการมีส่วนร่วมประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการริเริ่มการพัฒนา 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนในการพัฒนา 3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา 4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากกิจกรรมการพัฒนา 5) การมีส่วนร่วมในการในการประเมินผลการพัฒนา และ 6) การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค ประสบการณ์ทำงาน และการสรุปบทเรียน

ประภัสสร เตชะประเสริฐวิทยา (2559: 32) ได้นำแนวคิดของไพรัตน์ เตชะรินทร์ การมีส่วนร่วมเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ และนโยบายจะต้องประกอบด้วย ดังนี้ 1) ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนความต้องการของชุมชน 2) ร่วมคิด และสร้างรูปแบบ และวิธีการพัฒนา เพื่อแก้ไข และลดปัญหาของชุมชนหรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน 3) ร่วมวางนโยบาย หรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรม เพื่อขจัดปัญหา และแก้ไขปัญหา และสนองความต้องการของชุมชน 4) ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม 5) ร่วมจัด หรือปรับปรุงระบบบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล 6) ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและของหน่วยงาน 7) ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ 8) ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วม

บำรุงรักษาโครงการ และกิจกรรมที่ได้ทำไว้ทั้งเอกชน และรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป ดังนั้น กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นขั้นตอนในการร่วมดำเนินการจากกลุ่มของชุมชนเพื่อดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด มีการร่วมคิด วิเคราะห์ปัญหา ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และร่วมติดตามประเมินผล ภัทรวรรธน์ นิลแก้วบวรวิชญ์ (2559: 91) การมีส่วนร่วมในการประชุมเพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไข การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการเลือกแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมมีการสนับสนุนส่งเสริมซึ่งกันและกันให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน กล่าวโดยสรุปการมีส่วนร่วมในการวางแผนการกำหนดนโยบาย โครงการและกิจกรรมที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ มีส่วนร่วมในการประชุมเพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและแนวทางการแก้ไขในการตัดสินใจในการเลือกแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมและการติดต่อสื่อสารปฏิสัมพันธ์ภายในและภายนอกโรงเรียน

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา

การบริหารงานวิชาการเป็นการร่วมมือของบุคคลในการบริหารงานที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามภารกิจของสถานศึกษาตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปโดยมีวัตถุประสงค์ในการทำงานร่วมกัน คือ การใช้ทรัพยากรเพื่อปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้เกิดผลดีและมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียนซึ่งเป็นผลผลิตของสถานศึกษาเป็นสำคัญ และในการบริหารงานวิชาการนั้นผู้บริหารต้องใช้ภาวะผู้นำและใช้การบริหารงานแบบมีส่วนร่วมเพื่อร่วมพัฒนางานตามภารกิจและขอบข่ายของงานวิชาการ ประกอบด้วย การพัฒนาและการนำหลักสูตรไปใช้ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การส่งเสริมกิจกรรมทางวิชาการที่หลากหลาย การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การใช้สื่อ วัสดุประกอบการจัดการเรียนการสอน การนิเทศติดตามผลและรวมไปถึงการวัดและประเมินผล ดังที่ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2556: 47) การบริหารงานวิชาการเป็นกิจกรรมทางการศึกษาที่จัดตั้งขึ้นทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์และเกิดการเรียนรู้ทั้งด้านความรู้ ทัศนคติ คุณสมบัติ และทักษะ ความสามารถตามที่ได้กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมายของการศึกษาแห่งชาติและสอดคล้องกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย และปรีชา จันทรมณี (2556: 16) การบริหารสถานศึกษาโดยมีการจัดกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอน ให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน งานวิชาการถือเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารงานในสถานศึกษา ทั้งนี้ พิษณุ ฟองศรี (2558: 16) กระบวนการบริหารงานวิชาการตามแนวปฏิรูปการศึกษาการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน การวางแผนพัฒนา หรือ การวางแผนเชิงกลยุทธ์ซึ่งเป็นการวางแผนที่มีพื้นฐานมาจากสภาพที่เป็นปัญหา หรือความต้องการที่จะพัฒนางานการนำแผนไปปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

ในขั้นตอนนี้ และการประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผน เพื่อตรวจสอบว่าการดำเนินงานสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ดังนั้นการบริหารงานวิชาการเป็นงานหลักของการบริหารสถานศึกษา ไม่ว่าสถานศึกษาจะเป็นประเภทใด มาตรฐานและคุณภาพของสถานศึกษาจะพิจารณาได้จากงานวิชาการ เนื่องจากงานวิชาการเกี่ยวข้องกับหลักสูตรการจัดโปรแกรมการศึกษาและการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นหัวใจของสถานศึกษาและเกี่ยวข้องกับผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรทุกระดับของสถานศึกษา ซึ่งอาจจะเกี่ยวข้องทางตรงหรือทางอ้อมก็อยู่ที่ลักษณะ และสุนทร โคตรบรรเทา (2558: 64) หน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนทางด้านวิชาการ คือ การจัดครูมาสอน การมอบหมายงานให้ครูตามความเหมาะสมการสร้างขวัญกำลังใจ การพัฒนาตัวครู การนิเทศ การพิจารณาความดีความชอบงานด้านเกี่ยวกับตัวนักเรียน ได้แก่ การแบ่งกลุ่มนักเรียน การส่งเสริมนักเรียนทางด้านวิชาการ การบริการต่าง ๆการสอนซ่อมเสริม และการติดต่อกับผู้ปกครอง งานด้านการจัดหาเครื่องมือ อุปกรณ์ต่าง ๆ จัดหาเจ้าหน้าที่เพื่อบริการให้แก่ครู การสร้างมาตรฐานการเก็บรักษาและนำไปใช้ให้เกิดผล การใช้หลักสูตรและการประเมินผลนักเรียน การทำทะเบียนประวัติและระเบียบต่างๆให้ครอบคลุม

ดังนั้นกระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการในการวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยผ่านการยกร่างทำโครงสร้างเครื่องมือหลักสูตรขึ้น ให้สำเร็จความต้องการของบริบทสถานศึกษา เพื่อให้เกิดจุดมุ่งหมายความเหมาะสมต่อการจัดการเรียนการสอนมากยิ่งขึ้น และให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ตรงตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้และทิศนา แขมมณี (2564: 201-203) การกำหนดจุดมุ่งหมายในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนให้ชัดเจน การกำหนดหลักการ/ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดองค์ประกอบและเห็นแนวทางการจัดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน ศึกษาสภาพและปัญหาที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ค้นพบองค์ประกอบที่สำคัญที่จะช่วยให้รูปแบบการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพเมื่อนำไปใช้จริง และป้องกันปัญหาซึ่งอาจจะทำให้รูปแบบการเรียนการสอนนั้นขาดประสิทธิภาพ กำหนดองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน โดยพิจารณาว่ามีปัจจัยใดที่สามารถช่วยให้รูปแบบการเรียนการสอนบรรลุเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมาย จัดกลุ่มองค์ประกอบ โดยนำองค์ประกอบที่กำหนดไว้มาจัดหมวดหมู่เพื่อความสะดวกในการดำเนินการ จัดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ผู้สร้างรูปแบบการเรียนการสอนต้องพิจารณาว่าองค์ประกอบใดเป็นเหตุและเป็นผลต่อกัน และจัดลำดับองค์ประกอบให้ถูกต้องเหมาะสม จัดผังจำลององค์ประกอบโดยการสร้างความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ โดยแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงขององค์ประกอบ การทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้น ผลที่เกิดขึ้นจากการทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนว่าได้ผลตามเป้าหมายหรือใกล้เคียงเป้าหมายมากน้อยเพียงใดและปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอนโดยนำผลการทดลองใช้ไปปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังนั้นการ

จัดการเรียนสอนเป็นการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร คณะกรรมการสถานศึกษาและครู ในการส่งเสริมทำแผนจัดการเรียนรู้จัดการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมให้ครูจัดกรรมให้สอดคล้องต่อความถนัดของผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ส่งเสริมให้ครูได้มีพลังและมีขวัญกำลังใจ ปลูกฝังความรู้คู่คุณธรรมจริยธรรม เพื่อเป็นระบบเอื้อเฟื้อต่อบรรยากาศของผู้เรียน วัชรา เล่าเรียนดี (2554) กระบวนการนิเทศซึ่งมีครูตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ตกลงทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนาวิชาชีพด้วยการสังเกตการสอนในชั้นเรียน การให้ข้อมูลย้อนกลับ การอภิปรายแสดงความคิดเห็นกันในเรื่องเกี่ยวกับการปรับปรุงวิชาชีพด้านอื่นๆ ซึ่งครูสามารถเลือกวิธีการพัฒนาวิชาชีพของกลุ่มได้หลายวิธีแต่ควรยึดหลักการสำคัญ 4 ประการ คือ 1) ต้องเสนอเป็นข้อตกลงหรือโครงการให้แก่ผู้บริหารทราบ 2) ถ้าเป็นการสังเกตการณ์สอนควรกระทำไม่น้อยกว่า 2 ครั้ง/ภาคเรียน และมีการปรึกษาร่วมกันหลังการสังเกตแต่ละครั้ง 3)ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและอภิปรายต้องรู้กันเฉพาะครูในกลุ่มที่ร่วมพัฒนาวิชาชีพเท่านั้น 4)รูปแบบและมาตรฐานการประเมินเพื่อการนิเทศขึ้นอยู่กับกลุ่มครูนั้นๆ เท่านั้นและจะไม่นำไปเกี่ยวข้องกับการประเมินผลความดีความชอบของครู และการพัฒนาและการใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อถ่ายทอดความรู้ในกระบวนการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาและครู เพื่อส่งเสริมพัฒนาครูให้มีการใช้สื่อและเทคโนโลยีใหม่ๆที่เอื้อต่อการเรียนรู้และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีส่วนเลือกการเรียนรู้ที่หลากหลายตลอดจนถึงการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อจัดเรียนรู้แนวใหม่ที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนส่งเสริมให้ครูจัดกระบวนการเรียนรู้ และจัดทำสื่อการเรียนรู้โดยเน้นการใช้เทคโนโลยีเป็นหลัก

การจัดการศึกษาในสถานศึกษาโรงเรียนการกุศล

หลักการบริหารงานวิชาการโรงเรียนการกุศลของวัดเป็นการบริหารงานวิชาการผ่านกระบวนการ P D C A การวางแผนร่วมกันของครูทั้งองค์กร การประชุม มอบหมายให้ครูค้นแผนการจัดการเรียนรู้ ออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ วางแผนจากหลักสูตร ร่วมกันปฏิบัติจากการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ หลังจากนั้นลงมือปฏิบัติให้ครูนำแผนการสอนไปใช้ ผลจากการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ มีมาตรฐานตัวชี้วัดใดประสบความสำเร็จนำมาเป็นจุดเด่นในการหลักสูตรสถานศึกษา มาพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ ตัวชี้วัดใดมีปัญหาร่วมกันแก้ไข พัฒนาร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ ดังนั้นการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการเรียนการสอน ด้านการนิเทศแบบมีส่วนร่วม และด้านการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม สามารถส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการให้เกิดประสิทธิผลโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ดังนี้

ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาซึ่งทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการประชุม วางแผน ตัดสินใจร่วมกัน และให้กลุ่มสาระการเรียนรู้ ระดับสายชั้น และคณะกรรมการบริหาร ร่วมกันออกแบบกิจกรรมหลักสูตรให้ตรงตามความต้องการของผู้เรียน ความสามารถ ค้นหาศักยภาพของตนเองได้ และก้าวทันต่อบริบทของสังคมอย่างต่อเนื่อง และคณะกรรมการบริหารมีหน้าที่จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาโดยอ้างอิงจากหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐานให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์การพัฒนานักเรียนตามห้องเรียนโครงการ ห้องเรียนทั่วไป และห้องเรียนเฉพาะความสามารถของผู้เรียน โดยให้ทุกกลุ่มสาระทั้ง 8 กลุ่ม มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์หลักสูตร มาตรฐานตัวชี้วัด การดำเนินการ ผลการเรียนที่คาดหวัง วางแผนเนื้อหาการสอน ในแต่ระดับชั้น ห้องเรียน โครงการตามหลักสูตร เพื่อจัดทำให้หลักสูตรส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนเต็มศักยภาพ รวมถึงการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาการเรียนการสอนของครู จัดทำคู่มือการบริหารหลักสูตร การนิเทศ กำกับติดตาม การวัด ประเมินผล และการแนะแนวการจัดการเรียนรู้ของครู และหลักสูตรสถานศึกษาเป็นการร่วมมือกันทุกภาคส่วนของโรงเรียนเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของผู้เรียน โดยเริ่มจากการกำหนดสาระการเรียนรู้ แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ห้องเรียนต่างๆ วางแผนการพัฒนาบุคลากร จัดเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆทั้งสถานที่ แหล่งการเรียนรู้ ห้องเรียนพิเศษ ห้องเรียนสสวท. ทั้งภายในและภายนอกของโรงเรียน จัดเตรียมบทเรียน บททดสอบการเรียนรู้ในแต่ละดับชั้นเรียน เพื่อให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและส่งเสริมอาชีพได้ สร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ รวมถึงการนิเทศ ติดตาม คุณภาพการเรียนการสอนเพื่อนำมาปรับปรุงและแก้ไขหลักสูตรสถานศึกษาให้มีความเป็นระบบ และให้ความสำคัญต่อการเสริมทักษะผู้เรียนโดยใช้เทคโนโลยีและกิจกรรมการฝึกปฏิบัติของนักเรียน ทำให้นักเรียนได้แสดงความรู้ความสามารถของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมั่นคง เป็นส่งเสริมให้นักเรียนมีความสมาร์ทในตนเอง ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรับผิดชอบ มีลักษณะอันพึงประสงค์รักสิ่งแวดล้อม และสามารถที่จะดำรงชีพได้ ทั้งนี้การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาโดยการมีส่วนร่วมกันพัฒนาหลักสูตรเริ่มจากการแต่งตั้งคณะกรรมการแต่ละกลุ่มสาระ ให้ครูดำเนินการจัดทำหลักสูตรโดยการวางกรอบหลักสูตร หลังกจากนั้นนำไปใช้หลักสูตร ประเมินการใช้หลักสูตรว่ามีความเหมาะสมกับผู้เรียน มีการติดตาม ประเมินผล โดยมีส่วนร่วมตั้งแต่หัวกลุ่มสาระ ครู หัวหน้าวิชาการเพื่อพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน หลังจากนั้นให้ร่วมกันยกร่างร่วมกัน หลังจากกนั้นตัดสินใจร่วมกัน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอยู่ 3 ขั้นตอน คือ ให้ความรู้ครู วางเค้าโครงหลักสูตร และแยกหลักสูตรที่เกี่ยวข้องในแต่ละระดับ หลังจากนั้นให้ครูยกร่างหลักสูตรเพื่อให้ได้กิจกรรม เนื้อหาที่เรียนในแต่ละปีการศึกษาและส่งเสริมการจัดกระบวนการเรียนรู้ของครูในการออกแบบหลักสูตรสถานศึกษาที่มีประสิทธิผลต่อการจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนเป็นการการเรียนรู้ต่างๆในการจัดการเรียนรู้และผู้บริหารวิชาการ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ หัวหน้าสายชั้นมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูในชั้นเรียนเป็นอย่างไรดี จัดกระบวนการเรียนรู้ที่ทันสมัยนำสื่อเทคโนโลยีมาประกอบการเรียนการสอน เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ปฏิบัติจริง เนื้อหามีความยืดหยุ่นตามความต้องการของนักเรียน ซึ่งคณะกรรมการบริหารมีส่วนร่วมในการจัดหาแหล่งการเรียนรู้ซึ่งอาศัยความร่วมจากชุมชน จัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนในด้านต่างๆ กระบวนการสอนของครูที่หลากหลายโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กระบวการในการจัดการเรียนรู้ที่นักเรียนต้องได้รับโอกาสลงมือปฏิบัติมากกว่าการฟังอย่างเดียว จัดกิจกรรมการเรียนการสอนผ่านทักษะการอ่าน ทักษะการเขียน การตอบโต้ วิเคราะห์ปัญหา รวมถึงทักษะการคิดวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และนักเรียนมีวินัย มีคุณธรรม จริยธรรม มีความสามารถความถนัดของตนเอง ส่วนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เน้นกระบวนการให้ลงมือปฏิบัติมีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เข้มข้น เน้นกิจกรรมการเรียนรู้ โครงงาน และโปรแกรมรายวิชาต่างๆให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน ผู้สอน สิ่งแวดล้อมรอบข้าง การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง เป็นต้น รูปแบบการจัดการเรียนการสอนเน้นการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เป็นหลักมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เรียนภายในห้อง ร่วมด้วยช่วยกัน ฝึกให้ผู้ได้ลงมือปฏิบัติจริง ทดลองจริง สามารถวิเคราะห์วิเคราะห์สังเคราะห์ ประเมินค่าได้ ผู้บริหารส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนให้ตรงตามมาตรฐานตัวชี้วัด แผนการจัดการเรียนรู้ จัดการสื่อและอุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอนอย่างทั่วถึง และให้ครูผู้สอนมีความถนัดและตรงสายที่ครูผู้สอนจบมา มีประสบการณ์สอนมา จัดครูผู้สอนให้ตรงกับวิชาที่สอน และมีความรู้ความสามารถตรงกับงานที่ปฏิบัติ “การใช้คนให้ถูกกับงาน” การวางลำดับเนื้อหาที่สำคัญต้น รวบรวมกิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นเนื้อเดี่ยวกันรวมกันให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการฝึกทักษะในด้านต่างๆทั้งนี้ยังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงองค์ความรู้ที่ได้รับมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนๆและครู โดยผ่านโครงงานต่าง กิจกรรมทักษะทางวิชาการ กิจกรรมด้านกีฬา เป็นต้น

การนิเทศการศึกษาเป็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การจัดกระบวนการเรียนการสอนระหว่างครูผู้สอนกับครูผู้ที่ทำหน้าที่นิเทศการสอนผ่านกระบวนการที่หลากหลาย คือ การจับคู่สนทนา การพูดคุยเป็นกลุ่ม ออนไลน์ และการติดตามประเมินผลตามสภาพความเป็นจริงเพื่อหาทางแก้ไขในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ เช่น การส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาครูผู้สอนให้ตรงกับโปรแกรมนักเรียนมีความสนใจผ่านการลงมือปฏิบัติจริง เห็นผลจริง ประเมินผลจริง เพื่อให้นักเรียนได้มีองค์ความรู้รอบด้าน ทั้งทักษะชีวิต ทักษะการสื่อสาร และทักษะการเรียนรู้ เป็นต้น จึงมอบให้ครูช่วยประเมินกัน หัวหน้าระดับชั้นประเมินอีกครั้งให้บรรลุผลสำเร็จตาม

วัตถุประสงค์ได้ตั้งไว้เป็นกรอบแนวทางการพัฒนานักเรียนสู่ความเป็นเลิศ และทางคณะกรรมบริหารจะส่งเสริมในส่วนที่หายไป และกระบวนการติดตามประเมินผลของครูผู้สอนในระดับฝ่ายวิชาการตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรสถานศึกษาตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรสถานศึกษา

การพัฒนาและการใช้สื่อเทคโนโลยีเป็นการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาเกี่ยวกับการใช้สื่อเทคโนโลยี นวัตกรรมการเรียนการสอน พร้อมทั้งจัดให้มีการร่วมกันแสดงความคิดเห็น ร่วมกันวางแผนในการจัดสื่อการเรียนการสอนในแต่ระดับช่วงชั้นเรียน รายวิชาที่เกี่ยวข้องและสิ่งอำนวยสะดวกในการจัดการเรียนการสอนแต่ละโปรแกรมการเรียน การแลกเปลี่ยนความรู้ในการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน บุคลากรในโรงเรียนได้รับการพัฒนา อบรมเกี่ยวกับการใช้สื่อนวัตกรรมในการจัดกระบวนการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับจุดประสงค์ของหลักสูตรสถานศึกษาในแต่ระดับชั้น และผู้บริหาร หัวหน้ากลุ่มสาระและครูผู้สอนร่วมกันวางแผน ตัดสอนใจในการวิเคราะห์ความจำเป็นในการสื่อใช้สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนที่ทันสมัย รวมถึงกิจกรรมที่ส่งเสริมความรู้ความสามารถของนักเรียนในการจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอน นอกจากนี้มีการประเมินผลการใช้สื่อ นวัตกรรมการเรียนรู้ และเทคโนโลยีในการสื่อสารการเรียนการสอน ทั้งนี้ผู้บริหารยังมีส่งเสริมการประเมินผลความสำเร็จทางการเรียนการสอนของครูด้วย

บทสรุป

การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการประชุม วางแผน ตัดสินใจร่วมกัน และให้กลุ่มสาระการเรียนรู้ ระดับสายชั้นและคณะกรรมการบริหาร ร่วมกันออกแบบกิจกรรมหลักสูตรให้ตรงตามความต้องการของผู้เรียน ความสามารถ ค้นหาศักยภาพของตนเองได้และก้าวทันต่อบริบทของสังคมอย่างต่อเนื่องได้และคณะกรรมการบริหารมีส่วนช่วยในการพัฒนาครู วางแผน และพัฒนาด้านวิชาการ เนื่องจากกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนการกุศลของวัด เป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ทันสมัยนำสื่อเทคโนโลยีมาประกอบการเรียนการสอน เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ปฏิบัติจริง เนื้อหามีความยืดหยุ่นตามความต้องการของนักเรียน ซึ่งคณะกรรมการบริหารมีส่วนร่วมในการจัดหาแหล่งการเรียนรู้ซึ่งอาศัยความร่วมจากชุมชน จัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนในด้านต่างๆ กระบวนการสอนของครูที่หลากหลายโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การจัดกระบวนการเรียนการสอนระหว่างครูผู้สอนกับครูผู้ที่ทำหน้าที่นิเทศการสอนผ่านกระบวนการที่หลากหลาย คือ การจับคู่สนทนา การพูดคุยเป็นกลุ่ม ออนไลน์ และการติดตามประเมินผลตามสภาพความเป็นเพื่อหาทางแก้ไขในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ เช่น การส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาครูผู้สอนให้ตรงกับโปรแกรมนักเรียนมีความสนใจผ่านการลงมือปฏิบัติจริง เห็นผลจริง ประเมินผลจริงเพื่อให้นักเรียนได้มีองค์

ความรู้รอบด้าน ทั้งทักษะชีวิต ทักษะการสื่อสาร และทักษะการเรียนรู้ เป็นต้น ฉะนั้น คณะกรรมการบริหารมีส่วนร่วมในการวางแผน ส่งเสริมการจัดการฝึกอบรมการใช้สื่อประกอบการสอนที่ทันสมัยให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับแผนการจัดการเรียนรู้ของโปรแกรมในแต่ละรายวิชา ส่งผลให้นักเรียนได้รับองค์ความรู้ทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ การให้ความรู้ผ่านมัลติมีเดีย เริ่มจากการอบรมโปรแกรม Zoom เรื่องหลักสูตรฐานสมรรถนะ เรื่องสื่อสมัยใหม่ แอพพลิเคชั่นต่างๆ รวมถึงวิธีการสอนโดยใช้สื่อประกอบการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะการเรียนรู้ที่สมบูรณ์

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การบริหารวิชาการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลจะต้องประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการนิเทศแบบมีส่วนร่วม และด้านการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม การวางแผนและตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติและการติดตามประเมินผล ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการจึงเป็นการสร้างเครือข่ายพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษารวมถึงขั้นตอนการบริหารหลักสูตร ประกอบด้วย หลักสูตรแกนกลาง บริบทของโรงเรียน ความต้องการของผู้เรียน การพัฒนาสื่อนวัตกรรมเทคโนโลยี การแนะแนวหลักสูตร พัฒนาครู และติดตาม และประเมินผลหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน ด้านการนิเทศแบบมีส่วนร่วม และด้านการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม เป็นแนวทางที่ส่งเสริมกระบวนการในการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ประสบความสำเร็จในการเรียน

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ. (2556). *แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2550). *คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).

กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กฤตชญา วิเชียรเพริศ. (2558). *ปัจจัยพหุระดับที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

กันตา พรานป่า. (2556). *การพัฒนาการบริหารงานวิชาการโดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ โรงเรียนกาฬสินธุ์พิทยาสรรพ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

กุลชนกนันท์ ธนโชติกิจเกื้อกูล จิณณวัตร ปะโคทัง และสาธร ทรัพย์รวงทอง. (2564). *รูปแบบการบริหารชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพยุคดิจิทัลในโรงเรียน ประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.* วารสารวิชาการเครือข่ายบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ, 11 (1),.

กุลธิดา อ่วมอิ่ม. (2563). *เงื่อนไขความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมของโรงเรียนต้นแบบสหกรณ์โรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.* วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. 31 (3).

เกศกนก ณ พัทลุง. (2556). *การพัฒนารูปแบบโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีประสิทธิผลสำหรับประเทศไทย.* บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

โกวิทย์ พวงงาม. (2555). *การปกครองท้องถิ่นไทย.* พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ:วิญญูชน.

เกสรี ลัดเลีย. (2557). การพัฒนาเครือข่ายการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมคุณภาพศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

ไกรพันธ์ พูลพันธ์ชู. (2561). *รูปแบบการบริหารงานวิชาการสถานศึกษาต้นแบบพัฒนาสู่ประชาคมอาเซียนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

เจริญพร คำจารย์. (2558). *การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

จันทรานี สงวนนาม. (2557). *ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บุ๊คอยท์.

การบูรณาการหลักสัปปุริสธรรมกับพุทธนวัตกรรมการบริหารการจัดการอาชีวศึกษาอย่างยั่งยืน

INTEGRATION OF SAPPURISDHAMMA PRINCIPLES WITH BUDDHIST INNOVATION IN SUSTAINABLE VOCATIONAL EDUCATION ADMINISTRATION

[1]ศิวกร อินภูษา, [2]พระมหาพิสิฐ วิสิฏฐปญฺโญ, [3]พระฮอนด้า วาทสทฺโท,
[4]ประจิตร มหาหิง และ [5]สัมฤทธิ์ กางเพ็ง

[1]Siwakorn Inphusa, [2]Phra Maha Phisit Wisitthapanyo, [3]Phra Honda Vatsatho,
[4]Prachitr Mahahing and [5]Samrit Kangpheng

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Mahachulalongkorn rajavidyalay University, Thailand

[1]siwakornin@gmail.com

Received: October 18, 2024; **Revised**: November 14, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การบูรณาการเป็นการผสมผสานส่วนประกอบย่อยเพื่อสร้างองค์รวมที่มีประสิทธิภาพ โดยใช้หลักพุทธธรรมจากพระพุทธศาสนา เพื่อบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ การบริหารเป็นการใช้ศาสตร์และศิลปะในการจัดการทรัพยากรการศึกษา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารแตกต่างจากการจัดการที่ การบริหารให้ความสำคัญกับนโยบายในทางปฏิบัติ ส่วนการจัดการมุ่งไปที่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดผล รูปแบบการบริหาร

[1] นิสิต หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
[2] อาจารย์ สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
[3] อาจารย์ ดร. สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
[4] รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
[5] อาจารย์ สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

สถานศึกษามี 4 รูปแบบ การบริหารแบบฐานโรงเรียนโดยผู้บริหารมีบทบาทหลัก การบริหารแบบฐานโรงเรียนโดยครูมีบทบาทหลัก การบริหารแบบฐานโรงเรียนโดยชุมชนมีบทบาทเป็นหลัก และการบริหารแบบฐานโรงเรียนแบบผสมผสาน การใช้หลักสัปปุริสธรรมกับพุทธนวัตกรรมการบริหารการจัดการอาชีวศึกษาเป็นกระบวนการที่คำนึงถึงบริบทของสถานศึกษาอย่างยั่งยืน โดยมีวิธีปฏิบัติตามแนวทางของหลักสัปปุริสธรรม คือ ธัมมัญญุตา: ความเป็นผู้รู้จักเหตุ อัตถัญญุตา: ความเป็นผู้รู้จักผลหรือความมุ่งหมาย อัตตัญญุตา: ความเป็นผู้รู้จักตน มัตตัญญุตา: ความผู้รู้จักประมาณ กาลัญญุตา: ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลา ปริสัญญุตา: ความเป็นผู้รู้จักชุมชน และ ปุคคลัญญุตา หรือ ปุคคลปโรปรัญญุตา: ความเป็นผู้รู้จักบุคคล

คำสำคัญ : การบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม; พุทธนวัตกรรม; การบริหารการจัดการอาชีวศึกษา

Abstract

Integration is the process of combining components to create an effective whole, using Buddhist principles to integrate with modern science. Administration is the use of science and art in managing educational resources to achieve the organization's goals effectively. Administration differs from management in that administration focuses on policy in practice, while management focuses on practice to achieve results. There are 4 types of school administration: Administrative Control, Professional Control, Community Control, and Hybrid Control. The use of Sappurisadhamma principles and Buddhist innovation in vocational education administration is a process that considers the sustainable context of the institution. It follows the practices according to the direction of Sappurisa Dhamma principles, which are: Dhammayutta: Knowing the Law, Knowing the Cause, Atthayutta: Knowing the Meaning, Knowing the Purpose, Attayutta: Knowing Oneself, Mattayutta: Moderation, Knowing how to be temperate, Kalayutta: Knowing the Proper time, Parisayutta: Knowing the Assembly, Knowing the Society, and Puggalayutta or Puggalaporisayutta: Knowing the individual, Knowing the different individuals.

Keywords : Integration of Sappurisdhamma; Buddhist Innovation; Vocational Education Administration

บทนำ

สถานศึกษานับเป็นองค์กรทางการศึกษาในการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาที่สำคัญตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 หมวด 1 มาตรา 6 ระบุว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไป เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2542) รวมถึงเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) โดยหนึ่งในเป้าหมายที่กำหนดไว้คือ คนไทยมีคุณลักษณะเป็นคนไทยที่สมบูรณ์ มีวินัย มีทัศนคติและพฤติกรรมตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม มีความเป็นพลเมืองที่ตื่นรู้ มีความสามารถในการปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทันสถานการณ์ มีความรับผิดชอบและทำประโยชน์ต่อส่วนรวม มีสุขภาพกายและในที่ดีมีความเจริญงอกงามทางจิตวิญญาณ (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570), 2565)

การบริหารสถานศึกษาถือเป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำองค์กร ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 39 กำหนดภารกิจสำคัญในการบริหารสถานศึกษาไว้ 4 ด้าน ได้แก่ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2545) ผู้บริหารสถานศึกษาต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารงาน ต้องเป็นบุคคลที่มีวิสัยทัศน์หรือทักษะทางความคิด มีทักษะในการทำงานด้านเทคนิคการปฏิบัติงาน และมีทักษะในการประสานงานที่ดีกระตุ้นให้บุคลากรได้ปฏิบัติงานอย่างเต็มกำลังความสามารถ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธัมมจิตโต), 2549)ด้วยหลักการบริหารสมัยใหม่และหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่มีเนื้อหาครอบคลุม เรื่องคุณธรรม ความดีความงามและความสุข เป็นการกำหนดคุณค่าของแนวทางมาตรฐานความประพฤติเพื่อสร้างความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่มีต่อกันด้วยการปลูกฝังลักษณะนิสัยในตนเองไปจนถึงการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งพระพุทธศาสนาถือว่าสังคมเป็นสื่อกลางที่ช่วยให้ทุกคนมีโอกาสอันเท่าเทียมกันที่จะพัฒนาตนเอง และเข้าถึงประโยชน์สุขได้มากที่สุด เนื่องจากการดำเนินชีวิตมีความจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องส่วนตัว บุคคลรอบข้าง ญาติมิตร เพื่อนร่วมงาน จึงจำเป็นต้องมีธรรมะเป็นเครื่องกำกับเพื่อเกื้อหนุนจุดหมายที่ตั้งไว้ และเพื่อบรรลุประโยชน์สุขของชีวิตไปตามลำดับขั้นอันเหมาะสม (พระธนิษฐ์ ศรีสมบัติ และคณะ, 2566)

การบริหารจัดการสถานศึกษาการอาชีวศึกษากับการผลิตและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อตอบสนองความต้องการในการพัฒนาประเทศ มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

ของประเทศชาติ ผ่านการผลิตและพัฒนากำลังคนที่มีคุณภาพ ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564) การจัดการอาชีวศึกษาเน้นการจัดการเรียนรู้ที่มีการปฏิบัติจริงหรือการศึกษาระบบทวิภาคีโดยเปิดโอกาสและสนับสนุนให้สถานประกอบการเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษามากขึ้น ช่วยให้ผู้เรียนมีเป้าหมายที่ชัดเจน มีทักษะฝีมือที่สอดคล้องกับความต้องการของสถานประกอบการ และสามารถทำงานได้จริง ในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีใหม่ ๆ เกิดขึ้นอยู่เสมอ การจัดการอาชีวศึกษาจึงต้องมีความยืดหยุ่น ปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของภาคธุรกิจ และอุตสาหกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารจัดการอาชีวศึกษาจึงมีความสำคัญ (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2567) การผลิตและพัฒนากำลังคน การจัดการอาชีวศึกษาช่วยผลิตและพัฒนากำลังคนที่มีทักษะตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน ช่วยให้ผู้เรียนมีงานทำ มีรายได้ ส่งเสริมเศรษฐกิจของครอบครัวและประเทศชาติ การลดปัญหาว่างงาน การจัดการอาชีวศึกษาช่วยลดปัญหาว่างงาน โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน การส่งเสริมเศรษฐกิจ การจัดการอาชีวศึกษาช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจของประเทศชาติ ผ่านการผลิตและพัฒนากำลังคนที่มีทักษะ การพัฒนาเทคโนโลยี การจัดการอาชีวศึกษาช่วยพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม การพัฒนาสังคม การจัดการอาชีวศึกษาช่วยพัฒนาสังคม ฉนั้นแล้วการบริหารจัดการอาชีวศึกษามีความจึงมีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศชาติ การจัดการที่มีประสิทธิภาพจะช่วยผลิตและพัฒนากำลังคนที่มีคุณภาพ ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน ส่งเสริมเศรษฐกิจของประเทศชาติ และพัฒนาสังคม (เฟื่องฟ้า บุญจันทร์, 2564) การศึกษาการบูรณาการหลักสัปปุริสธรรมกับพุทธนวัตกรรมการบริหารการจัดการอาชีวศึกษาอย่างยั่งยืนเพื่อเป็นแนวคิดที่มุ่งหวังที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ดีในสังคม โดยมีเหตุผลและความคาดหวังที่สำคัญในการพัฒนาบุคลากรที่มีสมรรถนะและคุณธรรม การบูรณาการนี้มุ่งหวังที่จะสร้างองค์กรที่มีความเป็นอยู่อย่างยั่งยืน โดยการจัดการอาชีวศึกษาให้เป็นไปตามหลักสัปปุริสธรรมและพุทธนวัตกรรม ซึ่งเป็นเหตุผลที่สำคัญและนำแนวคิดนี้ไปปรับใช้ในสังคม การบูรณาการนี้มีประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามเป้าหมายการศึกษาที่กำหนดไว้ โดยใช้พุทธนวัตกรรมการบริหารการจัดการอาชีวศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาอย่างยั่งยืนดังนั้น การนำแนวคิดและแนวทางการบูรณาการหลักสัปปุริสธรรมกับพุทธนวัตกรรมการบริหารการจัดการอาชีวศึกษาอย่างยั่งยืนไปปรับใช้ในสังคมจะช่วยสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ดีในสังคม และพัฒนาคุณภาพการศึกษาและสามารถพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพตามเป้าหมายการศึกษาที่กำหนดไว้

การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการบริหารสถานศึกษา

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเป็นกระบวนการที่สำคัญในการทำความเข้าใจและประยุกต์ใช้พระพุทธศาสนาในการบริหารงาน การบูรณาการ หมายถึง การนำส่วนประกอบย่อยตั้งแต่สองส่วนที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันให้เกิดความผสมผสานกลมกลืนเป็นองค์รวม เป็นการผนวกการประสาน การเชื่อมโยง การเติมเต็ม เพื่อไปสู่เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ หลักพุทธธรรม หมายถึง หลักธรรม คำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ทรงตรัสรู้และประกาศเผยแผ่ให้กับสาวกของพระองค์ ซึ่งปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกโดยจัดไว้เป็นหมวดหมู่ มีลักษณะเป็นไปตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา การบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ ทำได้ 2 วิธี คือ พุทธวิทยา (Buddhology) ใช้พระพุทธศาสนาเป็นตัวตั้งและนำศาสตร์สมัยใหม่มาอธิบายเสริมและธรรมวิทยา (Dhamology) ใช้ศาสตร์สมัยใหม่เป็นตัวตั้งและนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเพิ่มเติมเข้าไป การบริหารเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ มีความสำคัญเพราะเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานขององค์กรที่มุ่งไปสู่ความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อความเจริญก้าวหน้าและการบรรลุเป้าหมายขององค์กร การบริหาร (Administration) ต่างจากการจัดการ (Management) ตรงที่การบริหารให้ความสำคัญกับนโยบายในทางปฏิบัติ ส่วนการจัดการมุ่งไปที่จะปฏิบัติอย่างไรให้เกิดผล การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลปะนำเอาทรัพยากรการศึกษามาประกอบเป็นกระบวนการบริหารตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ อย่างเหมาะสม และประสานงานให้บุคลากรใช้ความพยายามในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เป้าหมายขององค์กรบรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพ (ศิวกร อินภูษา และคณะ, 2567)

การจัดการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพต้องเป็นการจัดการศึกษาในด้านวิชาชีพที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและแผนการศึกษาแห่งชาติ เพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนในด้านวิชาชีพระดับฝีมือ ระดับเทคนิค และระดับเทคโนโลยี รวมทั้งเป็นการยกระดับการศึกษาวิชาชีพให้สูงขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน โดยนำความรู้ในทางทฤษฎีอันเป็นสากลและภูมิปัญญาไทยมาพัฒนาผู้รับการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถในทางปฏิบัติและมีสมรรถนะจนสามารถนำไปประกอบอาชีพในลักษณะผู้ปฏิบัติหรือประกอบอาชีพโดยอิสระได้ การจัดการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพให้จัดได้ในสถานศึกษาอาชีวศึกษา และสถาบันการอาชีวศึกษา (พระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา, 2551) เพื่อให้สอดคล้องกับภารกิจของสถานศึกษา คณะกรรมการการอาชีวศึกษาจึงได้วางระเบียบให้สถานศึกษาอาชีวศึกษาแบ่งการบริหารงานออกเป็นฝ่ายประกอบด้วย 1) ฝ่ายบริหารทรัพยากร 2) ฝ่ายแผนงานและความร่วมมือ 3) ฝ่ายพัฒนากิจการนักเรียนนักศึกษา และ 4) ฝ่ายวิชาการ (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2567) ถ้าจะพิจารณาว่ารูปแบบการบริหารสถานศึกษามีกี่แบบ ดู

ได้จากการตัดสินใจในการบริหารงานในสถานศึกษา พบว่ามี 4 รูปแบบ (สมาน อัศวภูมิ, 2551) ประกอบด้วย 1) การบริหารแบบฐานโรงเรียนโดยผู้บริหารมีบทบาทหลัก (Administrative Control) การบริหารอาจจะมีการปรึกษาหารือคณะครู หรือผู้ปกครอง แต่ท้ายสุดผู้ตัดสินใจ คือ ผู้บริหารบางแห่งก็มีคณะกรรมการสถานศึกษาบางแห่งก็อาจจะไม่มีก็ได้ 2) การบริหารแบบฐานโรงเรียนโดยครูมีบทบาทหลัก (Professional Control) โดยผู้บริหารจะใช้วิธี นำเรื่องเข้าที่ประชุมปรึกษาหารือกับคณะครูอาจารย์ และให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งอาจจะใช้วิธีขอเสียงแบบประชามติ หรือการลงคะแนนบางแห่งใช้วิธีให้สัดส่วนครูในการเป็นคณะกรรมการในสถานศึกษาครึ่งหนึ่งของจำนวนคณะกรรมการทั้งหมด 3) การบริหารแบบฐานโรงเรียนโดยชุมชนมีบทบาทเป็นหลัก (Community Control) คล้ายกับแบบมีครูเป็นหลักต่างกันที่เปลี่ยนจากครูมาร่วมประชุมปรึกษาหารือกับผู้ปกครองนักเรียนหรือบุคคลในชุมชนแทน และ 4) การบริหารแบบฐานโรงเรียนแบบผสมผสาน (Hybrid Control) เกิดจากการผสมผสานรูปแบบการบริหารแบบต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งอาจมีสองรูปแบบ หรือสามรูปแบบก็ได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเรื่องที่ตัดสินใจว่าจะเป็นผู้บริหารหรือคณะครู หรือใช้ประชาพิจารณา

สรุปได้ว่า การบูรณาการเป็นการผสมผสานส่วนประกอบย่อยที่มีความสัมพันธ์กันเพื่อสร้างองค์รวมที่มีประสิทธิภาพ หลักพุทธธรรม คือ คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ปรากฏในพระไตรปิฎก การบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ มี 2 วิธี คือ พุทธวิทยา (Buddhology) และธรรมวิทยา (Dhamology) การบริหารเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานขององค์กรเพื่อบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพการบริหาร (Administration) แตกต่างจาก การจัดการ (Management) ที่การบริหารให้ความสำคัญกับนโยบายในทางปฏิบัติส่วนการจัดการมุ่งไปที่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลการบริหารเป็นการใช้ศาสตร์และศิลป์ในการบริหารทรัพยากรการศึกษาเพื่อให้เป้าหมายขององค์กรบรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพ รูปแบบการบริหารสถานศึกษามี 4 รูปแบบ 1) การบริหารแบบฐานโรงเรียนโดยผู้บริหารมีบทบาทหลัก 2) การบริหารแบบฐานโรงเรียนโดยครูมีบทบาทหลัก 3) การบริหารแบบฐานโรงเรียนโดยชุมชนมีบทบาทเป็นหลัก และ 4) การบริหารแบบฐานโรงเรียนแบบผสมผสาน

หลักสัปปุริสธรรมกับพุทธนวัตกรรมการบริหารการจัดการอาชีวศึกษา

การใช้หลักสัปปุริสธรรมกับพุทธนวัตกรรมการบริหารการจัดการอาชีวศึกษาอย่างยั่งยืน ซึ่งได้มีผู้กล่าวถึงหลักธรรม 7 ประการ (ศิวกร อินภูษาและคณะ, 2567; ชนะพงษ์ กล้ากสิกิจ, 2562; ชาย สัญญาวิวัฒน์ และ สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2550) ไว้ดังนี้

1. ธัมมัญญุตา: ความเป็นผู้รู้จักเหตุ (Knowing the Law, Knowing the Cause) คือ รู้เหตุที่จะทำให้เกิดผล ธรรมที่เป็นเหตุอะไรทุกสิ่งทุกอย่างต้องมีเหตุเกิดขึ้น เหตุดี ผลก็จะออกมาดี

เหตุไม่ดี ผลก็จะออกมาไม่ดี ก็เราพิจารณาดูอย่างนี้ ธรรมเกิดจากเหตุ ดับเพราะเหตุ เมื่อนำข้อธรรมที่มีผู้กล่าวไว้มาพิจารณาประกอบกระบวนการใช้หลักธรรม ดังนี้ ขั้นตอนการคิดเบื้องต้นผู้ที่นำไปใช้จะต้องใช้วิจารณญาณวิเคราะห์ใคร่ครวญ ไตร่ตรอง จะต้องรู้กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการกระทำของเหตุและผล คือ ทำเหตุดีผลต้องดี ทำเหตุไม่ดี ผลต้องไม่ดี ซึ่งเป็นเหตุเป็นผลชัดเจนอยู่ในตัวมันเองได้อย่างถูกต้องเพื่อเป็นพื้นฐานก่อน ขั้นตอนการนำไปปฏิบัติ เมื่อวิเคราะห์ดีแล้วจึงทำเหตุนั้น ๆ ของสถานการณ์และความเป็นไปของชีวิตว่าจะต้องทำอะไรอย่างไร จึงจะเป็นเหตุให้บรรลุถึงผลแห่งความมุ่งหมายหรือเป้าหมายที่ตั้งไว้ หรือในการดำเนินชีวิตจะทำเหตุอย่างไร เพื่อให้บรรลุถึงผลสำเร็จเป็นไปตามหน้าที่และความรับผิดชอบนั้นๆ และขั้นตอนการประเมินผลเองสำรวจตนเองว่าได้ทำเรื่องของเหตุดังกล่าวและเข้าใจในทุกขั้นตอนอย่างถูกต้องเหมาะสมต่อเนื่องโดยไม่เกิด การสะดุด ขาด หรือเว้นช่วง ตลอดตั้งแต่ต้นจนจบตามหลักการความเป็นผู้รู้จักเหตุหรือไม่

2. อัตถัญญุตา: ความเป็นผู้รู้จักผลหรือความมุ่งหมาย (Knowing the Meaning, Knowing the Purpose) คือ รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ ผลมาจากเหตุ ถ้ามีเหตุอะไรแล้ว ผลจะออกมาแบบนั้นเอง เมื่อนำข้อธรรมที่มีผู้กล่าวไว้มาพิจารณาประกอบกระบวนการใช้หลักธรรม ดังนี้ ขั้นตอนการคิด เบื้องต้นที่นำไปใช้จะต้องใช้วิจารณญาณวิเคราะห์ใคร่ครวญไตร่ตรองเรื่องของผลที่มาแต่เหตุหรือปัจจัยที่ก่อให้เกิดผลตามความเป็นจริงเหมือนกับข้อธรรมแรก เพราะมีความเกี่ยวเนื่องกันทั้งนี้จะต้องรู้จุดหมายที่ตั้งไว้นั้นหรือเป้าหมายที่ตั้งไว้นั้นว่าต้องการให้ผลออกมาอย่างไรเพื่อเป็นพื้นฐานก่อน ขั้นตอนการนำไปปฏิบัติ เมื่อวิเคราะห์ดังกล่าวดีแล้วจึงเริ่มทำตามความมุ่งหมายหรือเป้าหมายที่ตั้งไว้เป็นการคาดการณ์ผล และต้องรู้จักผลที่เกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำที่ว่า ผลมาจากการทำเหตุ สิ่งเหล่านี้เป็นกฎเกณฑ์สืบเนื่องจากการกระทำในตัวของมันเองอย่างชัดเจน จะทำให้ส่งผลถึงความมุ่งหมายหรือเป้าหมายตามที่ประสงค์ต่อผลไว้ในการดำเนินชีวิต และขั้นตอนการประเมิลผลเอง สำรวจตนเองตลอดตั้งแต่ต้นจนจบตามหลักความเป็นผู้รู้จักผลหรือไม่

3. อัตตัญญุตา: ความเป็นผู้รู้จักตน (Knowing Oneself) คือ รู้ว่า ตัวเรานั้นมีฐานะอะไร มีกำลังความสามารถ ฉลาดเฉลียวแค่ไหน มีความถนัดด้านใด การที่เรารู้จักตนเอง คนเรานี้จะรู้จักว่าตนเองอยู่อย่างไร มีสติปัญญาแค่ไหน อยู่ในฐานะอะไร ตระกูลสูงต่ำอย่างไร รู้จักหน้าที่การงานของตนหรือเป็นอะไร คือรู้จักตนเอง ไม่หลงตนเอง จึงจะเรียกว่าเป็นคนที่มีความฉลาดในชีวิตนี้ เมื่อนำข้อธรรมที่มีผู้กล่าวไว้มาพิจารณาประกอบกระบวนการใช้หลักธรรม ดังนี้ ขั้นตอนการคิดเบื้องต้นผู้ที่นำไปใช้จะต้องระลึกรู้ตัวตนอยู่เสมอ รู้จักตนเองในทุกๆ ด้าน ตามหลักธรรมนี้เป็นการสำรวจวิเคราะห์ตนเองอยู่เสมอว่า มีตนเองมีความประพฤติเหมาะสม บกพร่องในด้านใดหรือไม่ จะ

แก้ไขปรับปรุงอย่างไร เพื่อเป็นพื้นฐานก่อน ขั้นตอนการนำไปปฏิบัติ เมื่อวิเคราะห์สำรวจตนเองดีแล้วในด้านต่างๆ เช่น ความรู้ ความสามารถ คุณธรรมและอื่นๆ ก็นำมาพัฒนาตนเองเพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องนั้น และนำมาประพฤติได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรมของตนเอง และขั้นตอนการประเมินผลตนเอง สำรวจตนเองว่าได้ทำเรื่องของการรู้ตน ดังกล่าวและเข้าใจในทุกขั้นตอนอย่างถูกต้องเหมาะสมต่อเนื่องตลอดตั้งแต่ต้นจนจบตามหลักความเป็นผู้รู้จักตนหรือไม่

4. มัตตัญญุตา: ความผู้รู้จักประมาณ (Moderation, Knowing how to be temperate) คือ รู้จักประมาณในการกิน การใช้ให้พอดีพอเป็นประโยชน์ การรู้จักประมาณตน คนรู้จักประมาณนี้เรียกว่า คนรู้จักความพอดี ความพอดีจะทำให้คนมีความสุขได้ คนที่ไม่รู้จักความพอดี ไม่รู้จักประมาณ ความทุกข์ก็จะเกิดขึ้นได้ เมื่อนำข้อธรรมที่ผู้กล่าวไว้มาพิจารณาประกอบกระบวนการให้หลักธรรม ดังนี้ ขั้นตอนการคิด เบื้องต้นผู้ที่นำไปใช้จะต้องวิเคราะห์ว่าตนเองรู้จักประมาณหรือความพอดีในการดำเนินชีวิตหรือไม่ อย่างไร ถ้ายังไม่รู้ก็ต้องเรียนรู้หลักธรรมแห่งมัชฌิมาปฏิปทา แปลว่า ทางสายกลาง เพราะเป็นข้อปฏิบัติอันพอดีที่จะนำไปสู่จุดหมายแห่งความหลุดพ้นเป็นอิสระ และมีความยินดีพอใจตามมีตามได้ตามกำลังและความจำเป็นด้วยการปฏิบัติตามหลักสันโดษ คือ ความยินดี ความพอใจ ความยินดีด้วยปัจจัย 4 คือ ผ้านุ่งผ้าห่มอาหาร ที่นอนที่นั่งและยารักษาโรค ตามมีตามได้ ยินดีของของตน การมีความสุขความพอใจด้วยเครื่องเลี้ยงชีพที่หามาได้ด้วยความเพียรพยายามอันชอบธรรมของตน ไม่โลภ ไม่ริษยาใคร ซึ่งหลักธรรมดังกล่าวเป็นหลักปฏิบัติอันพอดีที่จะนำไปสู่จุดหมายในการรู้จักประมาณ รู้จักความพอเพียง และความพอดี ไม่สุดโต่ง ไปด้านใดด้านหนึ่งในการดำเนินชีวิตเพื่อเป็นพื้นฐานก่อน ขั้นตอนการนำไปปฏิบัติ เมื่อวิเคราะห์ตนเองดีแล้วก็ดำเนินการปฏิบัติตามหลักความเป็นผู้รู้จักประมาณ หรือความพอดีในการดำเนินชีวิตที่พอเหมาะพอควรด้วยการวางขอบเขตความพอเหมาะในการดำเนินชีวิต หรือในเรื่องต่างๆ เช่น การวางขอบเขตการใช้เงินทองแต่พอดี การวางขอบเขตในเรื่องการกินอยู่แต่พอดี การวางขอบเขตการทำงานแต่พอดี เป็นต้นและขั้นตอนการประเมินผลตนเอง สำรวจตนเองว่าได้ทำเรื่องของความพอดีดังกล่าวและเข้าใจทุกขั้นตอนอย่างถูกต้องเหมาะสมต่อเนื่องไม่เกิดการสะดุดขาด หรือเว้นช่วง ตลอดตั้งแต่ต้นจนจบตามหลักความเป็นผู้จักประมาณหรือไม่

5. กาลัญญุตา: ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลา (Knowing the Proper time) คือ รู้กาล เวลาอันเหมาะสมและระยะเวลาที่จะประกอบการงาน การรู้จักกาลเทศะที่ไปคบหาสมาคมกัน ไม่ว่าการทำอะไรทุกอย่าง เมื่อนำข้อธรรมที่มีผู้กล่าวไว้มาพิจารณาประกอบกระบวนการใช้หลักธรรม ดังนี้ ขั้นตอนการคิด เบื้องต้นผู้ที่นำไปใช้จะต้องวิเคราะห์ว่าตนเองเป็นผู้รู้จักปฏิบัติตนให้ถูกความเหมาะไม่เหมาะเกี่ยวกับเวลาและสถานที่ที่จะทำการอันใด หรือที่เรียกว่า “กาลเทศะ”ซึ่งอาจรวมไปถึงการมีมารยาทในทางสังคม และเป็นผู้รู้จักคุณค่าของเวลา หรือไม่อย่างไร เพื่อเป็นพื้นฐานก่อน

ขั้นตอนการนำไปปฏิบัติ เมื่อวิเคราะห์ดีแล้วก็ลงมือปฏิบัติจัดการเรื่องของความเหมาะสมกับเวลาและสถานที่ในการประกอบกิจทำหน้าที่การงานหรือปฏิบัติการต่าง ๆ ให้ถูกต้องเหมาะสม เช่น ทำให้ตรงเวลา ทำให้เป็นเวลา ทำให้ทันเวลา ทำให้พอเวลา ทำให้ตรงตามจังหวะ และโอกาสที่มีในการกิจหน้าที่การงานและที่จะต้องเกี่ยวกับผู้อื่น การรู้จักกาลเทศะ หรือจักเวลาไหนและสถานที่ไหนว่าควรทำอะไรในแต่ละสถานการณ์นั้นโดยไม่ไปล่วงละเมิดเกิดโทษกับผู้อื่นก็ถือว่าได้เป็นผู้มีมารยาทอันดีงามอย่างยิ่ง อีกทั้งเมื่อคนเรารู้กาลเทศะ และรู้คุณค่าของเวลา คนๆ นั้นก็จะมีการบริหารเวลาเป็น ใช้เวลาให้เกิดประโยชน์กับตนเองและผู้อื่นอย่างถูกต้องและเหมาะสมตามกาลเทศนั้นๆ และขั้นตอนการประเมินผลตนเอง สำรวจตนเองว่าได้ทำเรื่องของกาลเวลาหรือกาลเทศดังกล่าวและเข้าใจในทุกขั้นตอนอย่างถกู ต้องเหมาะสมต่อเนื่อง ไม่เกิดการสะดุด ขาด หรือเว้นช่วงตลอดตั้งแต่ต้นจนจบตามหลักความเป็นผู้รู้จักกาลเวลาหรือไม่

6. ปริสัญญุตา: ความเป็นผู้รู้จักชุมชน (Knowing the Assembly, Knowing the Society) คือ รู้ว่าควรประพฤติอย่างไรในชุมชนนั้นๆ คนที่เฉลียวฉลาดรู้จักชุมชน ข้อนี้ก็สำคัญที่สุดเลยทีเดียว เมื่อนำข้อธรรมมาพิจารณาประกอบกระบวนการใช้หลักธรรม ดังนี้ ขั้นตอนการคิดเบื้องต้นผู้ที่นำไปใช้จะต้องวิเคราะห์ตนเองว่ารู้จักการปรับตัวเข้ากับคนอื่นๆ ในการคิด พูด ทำ ให้เหมาะสมกับสภาพของกลุ่มคนและสังคมชุมชนทั้งสถานที่อยู่อาศัยของตนเองหรือที่ตนเองเข้าไปหาอย่างถูกต้องหรือไม่ อย่างไร อีกทั้งในขอบเขตที่กว้างขวางจากสังคมโลก สังคมประเทศชาติ สังคมชุมชนภายในประเทศ ว่าอยู่ในสถานการณ์อย่างไร มีปัญหาอย่างไร มีความต้องการอะไร ควรจะสงเคราะห์อย่างไร อย่างนี้ เพื่อเป็นพื้นฐานก่อน ขั้นตอนการนำไปปฏิบัติ เมื่อวิเคราะห์ดีแล้วก็ลงมือปฏิบัติด้วยการศึกษาเรียนรู้ที่จะเข้าใจเข้าถึงสถานการณ์ รับทราบปัญหา และความต้องการของคนในสังคมนั้นได้อย่างถูกต้องทั้งด้านกฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม เมื่อเข้าไปหาต้องมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี และที่สำคัญต้องสามารถทำกิจการงานต่าง ๆ ร่วมกับคนในสังคมชุมชนที่เกี่ยวข้องได้ เพื่อให้การดำเนินงานทุกอย่างเป็นไปด้วยความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติงาน จนบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมาย และขั้นตอนการประเมินตนเอง สำรวจตนเองว่าได้ทำในเรื่องการรู้จักชุมชนดังกล่าวและเข้าใจในทุกขั้นตอนอย่างถูกต้องเหมาะสมต่อเนื่อง ไม่เกิดการสะดุด ขาด หรือเว้นช่วง ตลอดตั้งแต่ต้นจนจบตามหลักความเป็นผู้รู้จักชุมชนหรือไม่

7. ปุคคลัญญุตาหรือปุคคลปโรปรัญญุตา: ความเป็นผู้รู้จักบุคคล (Knowing the individual, Knowing the different individuals) คือ รู้ว่าบุคคลที่จะไปพบ คบหา มีฐานะความรู้ ความสามารถ คุณธรรมอย่างไร การรู้จักบุคคลนั้นว่าเขาทำงานอะไร เขาอยู่อย่างไร ก็จะเข้าใจในการคบคนได้ ตั้งแต่เด็กจนถึงเฒ่าถึงแก่ได้ ก็รู้จักคนดีและคนไม่ดี รู้จักบุคคลควรคบหรือไม่ เมื่อนำข้อธรรมที่มีผู้กล่าวไว้มาพิจารณาประกอบกระบวนการใช้หลักธรรม ดังนี้ ขั้นตอนการคิด

เบื้องต้นผู้ที่นำไปใช้จะต้องวิเคราะห์ตนเองว่ารู้จักขอบเขตความสามารถของตนเองและผู้อื่นหรือไม่อย่างไร ทั้งนี้เพื่อปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับบุคคลที่มีความแตกต่างแห่งบุคคลที่จะต้องคบหาสมาคมเกี่ยวข้องด้วย เพื่อเป็นพื้นฐานก่อน ขั้นตอนการนำไปปฏิบัติ เมื่อเคราะห์ดีแล้วลงมือปฏิบัติด้วยการรู้เขารู้เรา เช่น รู้ความสามารถ รู้ความถนัด รู้ภูมิปัญญา รู้ภูมิธรรมและรู้ประเภทของบุคคลอย่างนี้เป็นต้น ที่ตนเองจะคบหาสมาคมเกี่ยวข้องด้วย แล้วก็พิจารณาไตร่ตรองใคร่ครวญในตัวบุคคลต่อว่าควรจะปฏิบัติต่อเขาให้ถูกต้องเหมาะสมและได้ผลอย่างไร ตามฐานะทั้งของเราและของเขาด้วย เพื่อให้สามารถเลือกคบหา หรือเลือกใช้คนให้เหมาะสมกับงานและเลือกคนในการำงานร่วมกัน ในแง่เดียวกันถ้านำไปใช้การบริหารงานก็สามารถทำให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงานและเกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติงานทุกคนได้ ตลอดจนสามารถสร้างความเป็นธรรม มีคามสามัคคี ไม่แตกแยก และสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่หมู่คณะและองค์กรได้ และขั้นตอนการประเมินตนเอง สำรวจตนเองว่าได้ทำในเรื่องการรู้บุคคลดังกล่าวและเข้าใจในทุกขั้นตอนอย่างถูกต้องเหมาะสมต่อเนื่อง ไม่เกิดการสะดุด ขาด หรือเว้นช่วง ตลอดตั้งแต่ต้นจนจบตามหลักความเป็นผู้รู้จักบุคคลหรือไม่

สรุปได้ว่า หลักสัปปุริสธรรมกับพุทธนวัตกรรมการบริหารการจัดการอาชีวศึกษาอย่างยั่งยืน หมายถึง การบริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษา อันประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมาย การวางแผน การจัดองค์กร การอำนวยการ และการควบคุม โดยคำนึงถึงบริบทของสถานศึกษาทั้งด้านทรัพยากรและบุคลากรในสถานศึกษาที่มีอยู่ ให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาและสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามเป้าหมายการศึกษาที่กำหนดไว้ โดยใช้พุทธนวัตกรรมการบริหารการจัดการอาชีวศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาอย่างยั่งยืน ซึ่งอาจเป็น แนวคิด วิธีการ กระบวนการ สื่อการเรียนการสอน หรือการบริหารจัดการในรูปแบบใหม่ก็ได้ โดยมีวิธีปฏิบัติตามแนวทางของหลักสัปปุริสธรรม คือ 1) ธัมมัญญุตา: ความเป็นผู้รู้จักเหตุ คือ การรู้จักและเข้าใจในบริบท ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม หลักการระเบียบและกฎเกณฑ์ต่างๆ ในสถานศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานเพื่อพัฒนาผู้เรียน และพัฒนาการศึกษา โดยรู้ว่าจะต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับกฎเกณฑ์และบริบทที่มีอยู่อย่างไร สิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ ทำแล้วจะเกิดผลอย่างไร รู้จักเลือกที่จะทำหรือไม่ทำอะไรเพื่อผลลัพธ์ที่ต้องการ 2) อัตถัญญุตา: ความเป็นผู้รู้จักผลหรือความมุ่งหมาย คือ การรู้จักผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำ ทั้งผลด้านบวกและด้านลบ โดยใช้วิจารณญาณวิเคราะห์ใคร่ครวญ ไตร่ตรองเรื่องของผลที่มาแต่เหตุหรือปัจจัยที่ก่อให้เกิดผลตามความเป็นจริง สามารถรู้ถึงความมุ่งหมายของสิ่งที่ทำแต่ละอย่างได้ชัดเจน เช่น รู้ว่าทำสิ่งนี้แล้วจะได้รับผลอย่างนี้ และรู้จักที่จะตั้งเป้าหมายเพื่อแสวงหาประโยชน์ให้แก่สถานศึกษา 3) อัตตัญญุตา: ความเป็นผู้รู้จักตน คือ ความรู้จักประมาณตน รู้บริบทของสถานศึกษา ทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร สภาพแวดล้อม และทรัพยากรอื่น ๆ ที่มีอยู่ใน

สถานศึกษา เพื่อให้สามารถวางแผนการดำเนินงานได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมของสถานศึกษา 4) มัตตัญญุตา: ความผู้รู้จักประมาณ คือ การรู้จักวางแผนและดำเนินงานในทุก ๆ ด้านอย่างเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร สภาพแวดล้อม และทรัพยากรอื่น ๆ ที่มีอยู่ในสถานศึกษา ซึ่งเกิดจากการรู้จักประมาณกำลังของตนเอง 5) กาลัญญุตา: ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลา คือ การเข้าใจในกาลเวลาอันสมควร และระยะเวลาที่เหมาะสมสำหรับการทำกิจหรือดำเนินงานต่างๆ และพึงใช้กาลเวลานั้นให้เหมาะสม เช่น รู้ว่าเวลาไหนควรหรือไม่ควรทำอะไร อะไรควรทำก่อน อะไรควรทำหลัง ด้วยการจัดลำดับของงานและเวลาให้สัมพันธ์กัน รวมถึงรู้จักประมาณเวลาขณะทำสิ่ง ๆ นั้นให้เหมาะสม 6) ปริสัญญุตา: ความเป็นผู้รู้จักชุมชน คือ การเป็นผู้รู้จักชุมชน ถิ่นอาศัย หรือสังคมโดยรอบของสถานศึกษา รวมถึงรู้จักว่าชุมชนเหล่านั้นมีความต้องการอะไร มีความเห็นหรือข้อตกลงอย่างไร เมื่อทราบเช่นนั้นแล้ว ย่อมทำให้สามารถกำหนดจุดมุ่งหมายและพัฒนาสถานศึกษาให้ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้อย่างเหมาะสม สามารถอยู่ร่วมกับชุมชนได้อย่างมีความสุข และเกิดความร่วมมือจากชุมชนอย่างแท้จริง และ 7) ปุคคลัญญุตา หรือปุคคลปโรปรัญญุตา: ความเป็นผู้รู้จักบุคคล คือ การเป็นผู้รู้จักคน รู้ข้อมูลและบริบทของบุคคล รู้จักเลือกคบคนที่มีความรู้และมีศักยภาพที่จะช่วยพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพ และรู้จักว่าคนแต่ละคนมีอุปนิสัยใจคอและคุณสมบัติที่แตกต่างกัน มีคุณธรรมต่างกัน มีความประพฤติต่างกัน มีตำแหน่งหน้าที่ต่างกัน จะช่วยให้สามารถวางแผนใช้คนได้เหมาะสมกับงาน สามารถพัฒนาคนในองค์กรให้มีคุณภาพได้อย่างสอดคล้องกับความต้องการ ความถนัด อุปนิสัย และคุณสมบัติของแต่ละบุคคล ตลอดจนสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ต่อสถานศึกษาอย่างสูงสุด

บทสรุป

การบูรณาการเป็นการผสมผสานส่วนประกอบย่อยที่มีความสัมพันธ์กันเพื่อสร้างองค์รวมที่มีประสิทธิภาพหลักพุทธธรรม คือ คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ปรากฏในพระไตรปิฎก การบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ มี 2 วิธี คือ พุทธวิทยา (Buddhology) และธรรมวิทยา (Dhamology) การบริหารเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานขององค์กรเพื่อบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ การบริหาร (Administration) แตกต่างจาก การจัดการ (Management) ที่การบริหารให้ความสำคัญกับนโยบายในทางปฏิบัติ ส่วนการจัดการมุ่งไปที่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดผล รูปแบบการบริหารสถานศึกษามี 4 รูปแบบ 1) การบริหารแบบฐานโรงเรียนโดยผู้บริหารมีบทบาทหลัก 2) การบริหารแบบฐานโรงเรียนโดยครูมีบทบาทหลัก 3) การ

บริหารแบบฐานโรงเรียนโดยชุมชนมีบทบาทเป็นหลัก และ 4) การบริหารแบบฐานโรงเรียนแบบผสมผสาน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2564). *แผนพัฒนาการอาชีวศึกษา พ.ศ.2564-2568.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา.

ชาย สัญญาวิวัฒน์ และ สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2550). *การบริหารจัดการแนวพุทธ.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570). (2565, 1 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่มที่ 139 ตอนพิเศษ 258 ง. หน้า 9.

พระธนิษฐ์ ศรีสมบัติ, จิราภรณ์ ผันสว่าง และสุเทพ เมยไธสง. (2566). *การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการครองตน ครองคนและครองงานของบุคลากรในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1.*วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์, 7(1), 1-11.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธัมมจิตโต). (2549). *พุทธวิธีการบริหาร.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. (2545, 19 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่ม 119 ตอนที่ 123 ก. หน้า 19.

พระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา พ.ศ.2551. *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่ม 125 ตอนที่ 43 ก. หน้า 1.

เฟื่องฟ้า บุญจันทร์. (2564). บทบาทของการจัดการอาชีวศึกษาต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม. *วารสารการอาชีวศึกษา,* 42(2), 1-10.

ศิวกร อินภูษา, พระมหาพิสิฐ วิสิฏฺฐปญฺโญ, พระฮอนด้า วาทสทฺโท และเอกราช โฆษิตพิมานเวช. (2567). การบูรณาการพุทธธรรมกับแนวคิดทฤษฎีกระบวนการและหน้าที่ในการบริหารสถานศึกษา. วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี, 7(2), 562-579.

สมาน อัศวภูมิ. (2551). *การบริหารการศึกษาสมัยใหม่.* พิมพ์ครั้งที่ 5. อุบลราชธานี: อุบลกิจออฟเซทการพิมพ์.

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2567). *รายงานประจำปี 2566*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา.

ทรรศนะของพระพุทธศาสนาต่อบทบาทและหน้าที่ของสตรีในสังคมไทยปัจจุบัน

BUDDHIST VIEWS ON THE ROLE AND DUTIES OF WOMEN IN CURRENT THAI SOCIETY

[1]อุมารินทร์ เลิศสหพันธ์, [2]พระมหาวราทิต อาทิตวโร และ [3]พระมหาวรพันธุ์ วรปญฺโญ (กระจายศรี)

[1]Umarin Lertsahaphan, [2]Phramaha Waradit Aditavaro and [3]Phramaha Voraphan Vorapanyo (Krajaisri)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]umarin26um@gmail.com

Received: October 27, 2024; **Revised**: November 23,2024; **Accepted**: December 28, 2024

บทคัดย่อ

บทบาทและหน้าที่ของสตรีทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบัน ได้มีการดำเนินการยกระดับสถานภาพสตรีอย่างต่อเนื่อง เช่น ได้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายอันเกี่ยวกับสตรี โดยมีการจัดตั้งกลุ่มหรือสมาคมต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อร่วมกันทำงานในการแก้ไขปัญหา และยกระดับสถานภาพสตรี รวมถึงการให้บริการ คำปรึกษา คำแนะนำ เป็นที่พึ่ง ที่พักพิง ให้ความช่วยเหลือสตรีที่มีความเดือดร้อน เป็นต้น ประเด็นสำคัญที่เป็นข้อถกเถียงก็คือ การบวชภิกษุณีของสตรีไทยในสังคมปัจจุบัน ซึ่งมีสตรีไทยจำนวนมากเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาออกบวชเป็นภิกษุณี แต่ไม่ได้การรับรองจากคณะสงฆ์และกฎหมาย ซึ่งหลายฝ่ายได้มีการนำเสนอให้มีบทบัญญัติเพิ่มเติมบท

---

[1] อาจารย์, ดร., หน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

[2] อาจารย์, ดร., หน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

[3] อาจารย์, ดร., หน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

นิยามคำว่า “คณะสงฆ์อื่น” ให้หมายความรวมถึง “ภิกษุณีสายศรีลังกา” เพื่อรองรับสถานภาพทางกฎหมายของภิกษุณีให้มีผลตามกฎหมายในการดำเนินการใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับทางราชการ แต่บางกลุ่มยังมีความคิดเห็นแย้ง และเสนอทางออกในประเด็นของการบวช โดยให้ยึดพระธรรมวินัยแต่มิใช่มาให้คณะสงฆ์มารับรองย่อมผิดเจตนารมณ์ของพระธรรมวินัยหรือมีความพยายามเสนอให้มีการรับรองด้วยกฎหมายผ่านพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ส่วนความเคลื่อนไหวของสตรีไทยปัจจุบัน มีบทบาทและเป็นที่ยอมรับจากสังคมมากขึ้นทัดเทียมผู้ชาย นอกจากนั้นสตรีไทยยังได้ต่อสู้เพื่อความชอบธรรมในการบวชภิกษุณีตามหลักสิทธิมนุษยชน หลักสตรีนิยม หลักสิทธิและเสรีภาพตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ ซึ่งยังมีประเด็นปัญหาข้อกฎหมายหรือขนบจารีตประเพณีและยังไม่เป็นที่ยอมรับในสังคมสงฆ์ ในกระบวนการบวชภิกษุณีที่ต้องยึดถือปฏิบัติตามพระธรรมวินัยในฝ่ายพุทธศาสนาเถรวาทเป็นประเด็นสำคัญ

คำสำคัญ : ทรรศนะของพระพุทธศาสนา, บทบาทและหน้าที่ของสตรี, สังคมไทยปัจจุบัน

Abstract

The Roles and Responsibilities of Women in Buddhism within Contemporary Thai SocietyIn contemporary Thai society, there has been a continuous effort to elevate the status of women. This includes revisions to laws related to women and the establishment of various groups and associations dedicated to addressing women's issues and improving their status. These organizations provide counseling, advice, and support to women in distress. A significant and controversial issue is the ordination of Buddhist nuns in Thailand. While many Thai women have a deep faith in Buddhism and have chosen to become nuns, they have not received official recognition from the Sangha (monastic community) or the law. Various parties have proposed amendments to include a definition of "other monastic communities" to encompass the Sri Lankan Bhikkhuni lineage, thereby providing legal status to Buddhist nuns in official matters. However, some groups disagree with this proposal and suggest that ordination should be based solely on the Dharma and Vinaya (Buddhist teachings and monastic discipline), arguing that seeking recognition from the Sangha contradicts the spirit of these teachings. Others advocate for legal recognition through the Sangha Act. Contemporary Thai women have increasingly taken on roles and gained recognition in society on par with men. Moreover, Thai women have fought for the right to become Buddhist nuns based on human rights, feminism, and constitutional rights and freedoms. Nevertheless, legal issues, traditional

customs, and the lack of acceptance within the monastic community continue to pose challenges to the ordination of Buddhist nuns, particularly regarding adherence to the Theravada Buddhist Vinaya.

Keywords: Buddhist perspective, roles and responsibilities of women, contemporary Thai society

บทนำ

ตามแนวคิดในทางพระพุทธศาสนา เมื่อกล่าวถึงเรื่องความเท่าเทียมของการส่งเสริมกิจการของพระพุทธศาสนาผู้หญิงและผู้ชายมีความเสมอภาคกันมาตั้งแต่ยุคพุทธกาลมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งแตกต่างกับแนวคิดของศาสนาพราหมณ์เรื่องของสิทธิของสตรีในสังคมอินเดียโบราณ (กัญญภัค แมกกี้, 2562: 54) ในเนื้อหาของคำภีร์ทางพระพุทธศาสนา มีการกล่าวถึงคำสอนเรื่องการคุ้มครองสิทธิสตรีทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเน้นเรื่องการให้เกียรติ ความเคารพ และการสนับสนุนบทบาทของผู้หญิงในสังคม (พระมหาจีรวัฒน์ กนฺตวณฺโณ, 2561: 127-128) ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่าในคัมภีร์พระพุทธศาสนา มีการระบุถึงคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องและสนับสนุนสิทธิสตรี ความเสมอภาคระหว่างชายและหญิงในการสนับสนุนพระพุทธศาสนามีมาตั้งแต่ยุคพุทธกาล ทำให้สตรีมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ทางศาสนาได้โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ

ในปัจจุบันสังคมไทยให้ความสำคัญเรื่องของบทบาทและหน้าที่ของสตรีเมื่อเทียบกับความเท่าเทียมในระดับนานาชาติ ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาหลายสิบปีประเทศไทยได้มีการก่อตั้งกลุ่มหรือองค์กรเพื่อช่วยเหลือสตรีในเรื่องของความเสมอภาค เรื่องของสิทธิต่างๆ ที่สตรีที่ควรได้รับทั้งได้ยังมีส่วนร่วมในการแก้ไขกฎหมายให้มีความยุติธรรมให้เกิดขึ้นระหว่างเพศ ตลอดทั้งยังช่วยให้คำปรึกษาแก้ไขปัญหาต่างๆ เพื่อทำให้กลุ่มหรือองค์กรของสตรีมีความเข็มแข็ง และการพัฒนาบทบาทของสตรีในสังคมไทย (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2565: 1) สำหรับประเทศไทยมี มูลนิธิ ปวีณาหงสกุลเพื่อเด็กและสตรี ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อ 27 เมษายน พ.ศ. 2542 มีนางปวีณา ดำรงตำแหน่งประธานมูลนิธิ ยังได้เปิดสายด่วน “1134” และ “ตู้ ปณ.222 ธัญบุรี” ซึ่งเป็นองค์กรที่ไม่หวังประโยชน์คอยให้ความช่วยเหลือเด็ก และสตรีที่ได้รับความเดือดร้อนในเรื่องของการถูกละเมิดสิทธิ (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2567: 1) กลุ่มสตรีที่บวชและทำงาน เพื่อการพัฒนาพระพุทธศาสนา เช่น แม่ชีศันศนีย์ เสถียรสุต สำนักปฏิบัติธรรมเสถียรธรรมสถาน กรุงเทพมหานคร แม่ชีบงกช สิทธิผล สำนักปฏิบัติธรรมแดนมหามงคล จังหวัดกาญจนบุรี และรศ.ดร.ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ หรือภิกษุณีธัมมนันทาแห่งวัตรทรงธรรมกัลยาณี จังหวัดนครปฐม (พระปลัดระพิน

พุทธิสาโร และคณะ, 2564: 18) ในพระพุทธศาสนาแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องเพศ มีปรากฏพระดำรัสตอนหนึ่งในอัจฉราสูตรว่า พระพุทธเจ้ายอมรับว่าเรื่องของการบรรลุธรรมผู้หญิงและผู้ชายมีศักยภาพเท่ากัน ว่าด้วยนางอัปสร ความว่า “รถที่ดี วิ่งในเส้นทางที่ตรง ไม่มีภัย ประกอบด้วยธรรมเป็นล้อ ประทุนเป็นหิริ เกราะกั้นเป็นสตินั้น เรากล่าวธรรม นายสารถีเป็นสัมมาทิฏฐินำหน้าว่ายานชนิดนี้มีอยู่แก่ผู้ใดแล้ว ผูหญิงและผู้ชายจะใกล้นิพพานด้วยยานนี้แล”(สำ.ส. (ไทย) 15/46/60) จะเห็นได้ว่า บทบาทของสตรีกับความเป็นนักบวชหรือทำงานเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในประเทศไทย แนวคิดทางพระพุทธศาสนาสามารถพัฒนาศักยภาพและความสามารถได้ เนื่องจากสตรีกับสถานะนักบวชได้รับการยอมรับในวงกว้างมากขึ้นในสังคมไทย

สิทธิและการคุ้มครองสำหรับนักบวชสตรี

ตามหลักสตรีนิยมแนวเสรี (Liberal Feminism) สตรีมีการเรียร้องที่ต้องการจะขออุปสมบทอย่างถูกต้อง และได้รับการรับรองตามพื้นฐานแห่งข้อบัญญัติที่มีผลในด้านต่างๆ ทางกฎหมาย เพราะในบทบัญญัติของพระพุทธศาสนาเถรวาทการไม่ยอมรับการบวชเป็นภิกษุณี (พระสุภาพร เตชธโร, 2563: 363-364) ดังเช่น ปรากฏในรัฐธรรมนูญ 2560 มาตรา 26 ได้กล่าวไว้ว่า เรื่องการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพจะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ ไม่จำกัดสิทธิของบุคคลเกินสมควรและไม่กระทบต่อความเป็นมนุษย์กฎหมายตามวรรคหนึ่ง ต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง (กลุ่มงานพัฒนากฎหมาย สำนักกฎหมายสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2565: 10-19)

ดังนั้น ภาครัฐจึงควรให้ความสำคัญและตระหนักถึงการบัญญัติกฎหมายไทยจะต้องมีความสอดคล้องกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญเป็นสำคัญ โดยเฉพาะในบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญที่ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติหรือประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนาของตน แต่ต้องไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทย ไม่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของรัฐ และไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน” ซึ่งภาครัฐควรเร่งแก้ไขกฎหมายสิทธิและการคุ้มครองสำหรับนักบวชสตรี และแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์โดยยึดหลักสิทธิมนุษยชนอย่างเร่งด่วนให้เป็นรูปธรรม และให้เป็นปัจจุบัน

การบวชภิกษุณีของสตรีไทยในสังคมปัจจุบัน

ในแวดวงวิชาการมีการถกเถียงกันถึงเรื่องการบวชภิกษุณีจะเป็นเหตุทำให้พระพุทธศาสนามีอายุสั้นลงเหลือเพียง 500 ปีเท่านั้น ซึ่งข้อความนี้อยู่ในพระวินัยปิฎก จูฬวรรค ภิกขุนี ขันธกะ “...ถ้าผู้หญิงไม่ออกบวชเป็นภิกษุณีตามพระวินัย พระศาสนาจะดำรงอยู่ถึง 1,000 ปี แต่ถ้าผู้หญิงออกบวชเป็นภิกษุณี พระศาสนาจะตั้งอยู่ได้เพียง 500 ปีเท่านั้น (วิ.จู. (ไทย) 7/403/319-320) มีข้อความปรากฏเกี่ยวกับการบวชของสตรีจะเป็นสาเหตุทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อม ในประเด็นนี้ พระมหาสมบรณ์ วุฑฺฒิกโร, รศ.ดร. ให้ความเห็นว่าการตีความในลักษณะนี้ไม่น่าจะสอดคล้องกับพระประสงค์ของพระพุทธเจ้า ซึ่งพระอรรถกถาจารย์ไขความว่า หมายถึง การอนุญาตให้สตรีบวช เปล่าๆ โดยไม่มีมาตรการรองรับจะทำให้พระศาสนาอายุสั้น ซึ่งมาตรฐานในที่นี้ก็คือ อัฏฐครุธัมมะ ครุธรรม 8 ประการนั่นเอง (วิ.จู. (ไทย) 7/403/316-317) การอนุญาตให้สตรีออกบวชในพระพุทธศาสนาในท่ามกลางสังคมที่ยังไม่เปิดกว้าง จึงถือว่าเป็นเรื่องอ่อนไหว (sensitive) และเสี่ยงต่อการล่มสลายของพระศาสนาโดยรวม เสี่ยงต่อการไม่ยอมรับของสังคมอินเดีย และเสี่ยงต่อการถูกโจมตีจากลัทธิคู่แข่งที่คอยจ้องจับผิดอยู่ในสมัยนั้น (พระมหาสมบูรณ์ วุฑฺฒิกโร, 2557: 10-11)

การบวชเป็นภิกษุณีเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ สำหรับผู้หญิงที่ต้องการเข้าถึงสุขภาวะทางจิตวิญญาณ และเนื่องจากการดำรงอยู่ในรูปของนักบวชเอื้อต่อการปฏิบัติธรรมอย่างเข้มข้น ในสังคมพุทธแบบไทยจึงมีผู้หญิงต้องการบวชเป็นภิกษุณีอยู่เสมอ สังคมไทยมีภิกษุณีมหายานรูปแรก คือ ภิกษุณีวรมัย กบิลสิงห์ ได้รับการอุปสมบทจากคณะสงฆ์มหายานที่ไต้หวัน เมื่อ พ.ศ.2514 สำหรับภิกษุณีเถรวาทรูปแรก คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ บุตรของภิกษุณีวรมัย ได้รับการบรรพชาเป็นสามเณรีในประเทศศรีลังกา เมื่อพ.ศ. 2544 และอุปสมบทในพ.ศ. 2546 ที่ศรีลังกา ได้รับนามฉายาว่า “ธัมมนันทา” ทั้งนี้ ภิกษุสงฆ์ศรีลังกาเริ่มทำพิธีอุปสมบทภิกษุณี ตามพระวินัยฝ่ายเถรวาทให้แก่ผู้หญิงชาวพุทธทั่วโลก ในประเทศสหรัฐอเมริกา อินเดีย และศรีลังกา โดยการร่วมมือของภิกษุ และภิกษุณีมหายาน ส่งผลให้จำนวนภิกษุณี สามเณรีในระดับโลกนั้นเพิ่มขึ้นในทุกๆ ประเทศ เมื่อปี พ.ศ. 2556 ประเทศที่มีภิกษุณีมากที่สุด คือ เกาหลี มีประมาณ 8,000 รูป ไต้หวัน ประมาณ 6,000 รูป เวียดนาม ประมาณ 2,000 รูป ศรีลังกา ประมาณ 1,500 รูป (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2556: 1)

จากการสำรวจจำนวนภิกษุณีในไทยในปี พ.ศ. 2565 พบว่าภิกษุณีส่วนใหญ่กว่า 285 รูป จาก 40 จังหวัดในประเทศไทยล้วนต้องเดินทางไปบวชที่ต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นประเทศศรีลังกา เนปาล อินเดีย หรือไต้หวัน เนื่องจากในต่างประเทศยังคงมีการสืบเชื้อสายภิกษุณีมาอย่างต่อเนื่อง สิ่งที่ตามมาจากการเดินทางไปบวชที่ต่างแดนคือ ค่าใช้จ่ายมหาศาล การเดินทางไปบวชครั้งหนึ่งมี

ค่าใช้จ่ายอย่างน้อยที่สุดต่อหัว 25,000 บาท โดยเฉพาะค่าตั๋วเครื่องบินที่มีมูลค่ากว่า 10,000 บาท นอกจากนี้ ในพิธีบวชเราก็ต้องมีการจัดเตรียมงาน ต้องมีการถวายเงินพระภิกษุสงฆ์ 10 รูป ภิกษุณีสงฆ์ 10 รูป รวม 20 รูป อีกเรื่องสำคัญคือ จำเป็นต้องพูดภาษาอังกฤษได้ ถ้าพูดไม่ได้ก็ต้องไปกับครูบาอาจารย์ที่ฝึกซ้อมกัน หรือไม่ก็ต้องจัดหาล่าม ซึ่งไม่สามารถเดินทางไปบวชด้วยตัวคนเดียวได้ ต้องมีผู้ดูแลเดินทางไปด้วย (กรกช เจียมสง่า, 2566: 11) ความเชื่อเกี่ยวกับการสืบสายภิกษุณีมีความเชื่อว่า ภิกษุณีสายเถรวาทยังคงหลงเหลืออยู่ โดยอ้างอิงหลักฐานจากประวัติศาสตร์ ซึ่งกล่าวว่าภิกษุณีทางสายมหายานและวัชรยานสืบสายมาจากภิกษุณีสายเถรวาท อาทิ ภิกษุณีจากศรีลังกาที่ไปบวชให้ภิกษุณีจีนในช่วงเวลาที่ผ่านมาในประวัติศาสตร์และแนวคิดที่ว่า หากภิกษุณีเถรวาทสามารถสืบต่อเป็นมหายานได้ ก็สามารถกลับมาสืบต่อในเถรวาทได้เช่นกัน นี่คือจุดที่ผู้สนับสนุนการฟื้นฟูภิกษุณีสายเถรวาทใช้ในการสนับสนุนการบวชใหม่มีข้อกำหนดจากพระพุทธองค์ว่า การบวชภิกษุณีจะต้องทำการบวชต่อสงฆ์ทั้ง 2 ฝ่าย (พระภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์) ซึ่งในปัจจุบันไม่สามารถทำได้เพราะภิกษุณีสงฆ์สายเถรวาทได้เสื่อมสิ้นลงข้อวินัยนี้ถือเป็นหัวใจสำคัญในการถกเถียง เนื่องจากแม้ว่าจะมีการฟื้นฟูภิกษุณีสงฆ์ในหลายพื้นที่ แต่ก็ไม่สามารถบวชตามวินัยสงฆ์เถรวาทที่กำหนดไว้ข้อความระบุว่า การสืบสายวงศ์ภิกษุณีจากมหายานไม่สามารถยอมรับได้ เนื่องจากวิธีการบวชและวินัยในสายมหายานแตกต่างจากวินัยสงฆ์ในพระไตรปิฎกฝ่ายเถรวาท นี่เป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ ฝ่ายเถรวาทไม่ยอมรับการบวชภิกษุณี ที่มาจากสายมหายานเป็นการสร้างความชัดเจนว่า การฟื้นฟูภิกษุณีสายเถรวาทต้องมีการบวชตามระเบียบของเถรวาทเอง ไม่สามารถใช้ข้ออ้างว่ามหายานสืบสายมาจากเถรวาทได้แม้จะมีการฟื้นฟูภิกษุณีสงฆ์ในประเทศศรีลังกาและประเทศไทย โดยเฉพาะในศรีลังกาที่มีการบวชภิกษุณีเป็นจำนวนมาก และในประเทศไทยก็มีผู้หญิงหลายคนที่บวชเป็นภิกษุณี แต่ คณะสงฆ์ไทยยังไม่ยอมรับ ว่าภิกษุณีเหล่านี้เป็นภิกษุณีสงฆ์ในสายเถรวาท (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2566: 4)

ดังนั้น จึงมีการนำเสนอประเด็นการรองรับสถานภาพกฎหมายของนักบวชภิกษุณีที่เกิดจากการบวชในประเทศศรีลังกาที่มีอยู่ในราชอาณาจักรไทย ด้วยการขอบัญญัติเพิ่มเติมไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ภิกษุณีที่บวชจากศรีลังกานั้น ได้รับการรับรองสถานภาพการเป็นนักบวชในทางกฎหมาย เพื่อให้มีผลในทางกฎหมายที่ส่งผลต่อการดำเนินการในเรื่องใดๆ ได้ที่เกี่ยวข้องกับทางราชการ เช่น การมีหนังสือราชการรับรองสถานภาพภิกษุณี เป็นต้น รวมทั้งเพื่อให้การปฏิบัติศาสนกิจของภิกษุณีสามารถสนับสนุนกิจการของพระพุทธศาสนา

ความเคลื่อนไหวของสตรีไทยปัจจุบัน

ในปัจจุบันแนวโน้มของการบวชของสตรีเพศ และกลุ่มเพศวิถีอื่น ๆ ที่ใช้เพศในการแสดงออกต่อความเป็นเพศในประเทศไทย กำลังถูกขับเคลื่อนพร้อมมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง (1)

การดำเนินด้วยความเชื่อและพัฒนาการที่ยังต่อเนื่องและดำเนินต่อไป หมายถึง กลุ่มศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา กรณีภิกษุณี แม่ชีที่ยังยืนยันในเรื่องหลักการแนวปฏิบัติ หรืออุดมคติทางพระพุทธศาสนา จะต้องเป็นกรอบในการพัฒนาตนเองไปสู่เป้าหมายเชิงอุดมคติในทางศาสนาและกลไกทางศาสนาให้เป็นเครื่องมือร่วมในการพัฒนาสังคมและชุมชนร่วมกัน (2) ชุมชนแห่งความเข้มแข็งว่าด้วยความเป็นเพศ มีการเสนอชุมชนแห่งความเป็นเพศภายใต้เพศภาวะแห่งความเป็นชุมชนนักบวช ที่เรียกว่าเพศสมณะหรือเพศนักบวช รวมทั้งใช้ความเป็นเพศหญิงหรือเพศภาวะในการสร้างสัญญะทางสังคมในการยอมรับ และส่งเสริมการยอมรับให้เกิดการปฏิบัติเรียนรู้พระพุทธศาสนาร่วมกัน ดังกรณี ชุมชนแม่ชีชุดขาวกรณีของเสถียรธรรมสถาน ชุมชนแห่งการปฏิบัติธรรมเพื่อการเรียนรู้พระพุทธศาสนา รวมไปถึงการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ในเพศภิกษุณี กรณีของวัตรทรงธรรมกัลยาณีที่กำลังขับเคลื่อนและดำเนินไปอยู่ในสังคมไทย (3) กรณีหลักการและการตีความเพื่อยอมรับความหลากหลาย สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้เสนอและตีความประเด็นนี้ไว้ว่า “จัดตั้งชุมชนนักบวชในเพศสถานะ” ทั้งในส่วนสตรีเพศ กรณีแม่ชีและหรือภิกษุณี และชุมชนนักบวชความหลากหลายทางเพศ เพียงแต่ท่านเสนอว่าจะให้พระไทยยอมรับด้วยเกณฑ์ตามพระธรรมวินัย “เถรวาท” ย่อมเป็นไปไม่ได้ แต่กรณีจะปฏิบัติตนให้เกิดการยอมรับในเชิงสังคมภายใต้วัตรปฏิบัติของตนเองย่อมกระทำได้ กระทั่งสังคมยอมรับย่อมเป็นไปได้ และท่านยังได้เสนอทางออกในประเด็นของการบวช โดยให้ยึดพระธรรมวินัยไม่ได้ห้ามแต่กฎมีเงื่อนไขในแบบตามพระธรรมวินัย แต่มิใช่มาให้คณะสงฆ์มารับรองย่อมผิดเจตนารมณ์ของพระธรรมวินัย หรือมีความพยายามเสนอให้มีการรับรองด้วยกฎหมายผ่านพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กรณีให้รับรองโดยกฎหมายภายใต้แนวคิด“คณะสงฆ์อื่น” หมายถึงภิกษุณีสงฆ์ หรือการพยายามเสนอร่างพระราชบัญญัติแม่ชี ที่มีนัยยะของการส่งเสริมยกย่องแม่ชีให้มีศักดิ์และสิทธิ์ตามกฎหมาย หรือการพยายามสร้างคำอธิบายใหม่ต่อประเด็นความเป็นเพศของกลุ่มหลากหลายทางเพศต่อสิทธิ์ของการบวชและพื้นที่ทางศาสนา ซึ่งยังเป็นข้อถกเถียงในความเป็นหลักการและแนวปฏิบัติที่จะพึงเกิดขึ้นในอนาคตด้วยเช่นกัน แต่ทั้งหมดเป็นพัฒนาการที่นัยหนึ่งให้ย้อนกลับไปหาหลักการดั้งเดิม อีกนัยหนึ่งก็พัฒนาการที่มีเป้าหมายเพื่อการยอมรับหรือให้เกิดการยอมรับในเชิงสิทธิ์ทางสังคม กฎหมายและสิทธิ์แห่งความเป็นพลเมืองทางศาสนาที่ควรได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เลือกปฏิบัติ ที่เป็นกลไกของการพัฒนาร่วมกันและอยู่กับสภาพความเป็นจริงในเชิงศาสนาและสังคมที่จะส่งเสริมให้เกิดผลในทางปฏิบัติได้อย่างแท้จริงเป้าหมายเพื่อพัฒนาชุมชนทางศาสนาและชุมชนแห่งสังฆะได้อย่างแท้จริง (พระปลัดระพิน พุทฺธิสาโร และคณะ, 2564: 25)

จากเหตุผลและความต้องการของสตรีที่เข้ามาอุปสมบทในพระพุทธศาสนาดังกล่าวนี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นได้ถึงระดับจิตใจของแต่ละบุคคลว่ามีความสูงต่ำแตกต่างกันในการเข้ามาสู่เพศ

บรรพชิต แต่ทั้งหมดก็มีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน คือ การปฏิบัติธรรมเพื่อความรู้แจ้งเห็นจริงในพุทธศาสนานี้ ซึ่งก็ได้บรรลุผลตามสมควรแก่อัตภาพของแต่ละบุคคล พุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาที่เปิดกว้างสำหรับบุคคลทุกคนไม่เลือกชนชั้น วรรณะหรือเพศ ถึงแม้ในปัจจุบันเถรสมาคมจะไม่เปิดโอกาสด้วยการอ้างเหตุผลบางประการ จนทำให้การมีอยู่ของการอุปสมบทภิกษุณีได้ในสังคมไทยไม่ถูกต้อง (พระมหาจีรวัฒน์ กนฺตวณฺโณ, 2561: 360-361)

บทสรุป

ทรรศนะของพระพุทธศาสนาต่อบทบาทและหน้าที่ของสตรีในสังคมไทยปัจจุบัน ผู้เขียนได้ศึกษาใน 5 ประเด็น ดังนี้ 1) บทบาทและหน้าที่ของสตรีทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบัน ปัญหาด้านบทบาทและหน้าที่ของสตรีในสังคมไทย ได้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายอันเกี่ยวกับสตรี โดยมีการจัดตั้งกลุ่มหรือสมาคมต่างๆ ขึ้นมาเพื่อร่วมกันทำงานในการแก้ไขปัญหาและยกระดับสถานภาพสตรี ให้สตรีได้ตระหนักในเรื่องสิทธิ หน้าที่ ความยุติธรรมระหว่างเพศ ความสามารถแห่งตนมากขึ้น และยังมีการให้บริการคำปรึกษา คำแนะนำ เป็นที่พึ่ง ที่พักพิง ให้ความช่วยเหลือสตรีที่มีความเดือดร้อน เช่น มูลนิธิปวีณาหงสกุลเพื่อเด็กและสตรี ให้ความช่วยเหลือกับเด็กและสตรีที่ถูกละเมิดสิทธิ เป็นต้น 2) สิทธิและการคุ้มครองสำหรับนักบวชสตรี การเรียกร้องความชอบธรรมในการอุปสมบทด้วยเหตุผลตามหลักสิทธิมนุษยชน หลักสตรีนิยมแนวเสรี สิทธิในการบรรลุธรรมและสิทธิเสรีภาพตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ 3) การเรียกร้องสิทธิสตรีแนวเสรีนิยม ผู้หญิงควรมีบทบาทในสังคมเท่ากับผู้ชาย แต่เป็นมุมมองที่ไม่สนใจความเหลื่อมล้ำทางชนชั้น และความเหลื่อมล้ำภายในประชากรเพศเดียวกัน เช่น มีการส่งเสริมให้ผู้หญิงขึ้นมาเป็นผู้บริหารมากขึ้น เป็นต้น 4) การบวชภิกษุณีของสตรีไทยในสังคมปัจจุบัน ปัจจุบันในประเทศไทย มีสตรีเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาออกบวชเป็นภิกษุณี แต่คณะสงฆ์และกฎหมายยังไม่รับรองสถานภาพทางกฎหมายของภิกษุณี แต่บางกลุ่มยังมีความคิดเห็นแย้งและเสนอทางออกในประเด็นของการบวช โดยให้ยึด พระธรรมวินัย หรือมีความพยายามเสนอให้มีการรับรองด้วยกฎหมายผ่านพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 5) ความเคลื่อนไหวของสตรีไทยปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันสตรีมีบทบาทมาก มีความสามารถทัดเทียมผู้ชาย และเป็นที่ยอมรับจากสังคมมากขึ้น

จากการศึกษาทรรศนะของพระพุทธศาสนาต่อบทบาทและหน้าที่ของสตรีในสังคมไทยปัจจุบัน ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ 5 ด้าน ตามแผนภูมิ ดังนี้

เอกสารอ้างอิง

กัญญภัค แมกกี้. (2562). *เพศสภาพและบทบาทสตรีในฐานะอุบาสิกาตามทรรศนะทางพระพุทธศาสนา.* วารสารพุทธมัคค์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม. 4 (2), 54.

กรกช เจียมสง่า. (2566). *ภิกษุณี: ทางเลือกในชีวิตสตรีที่ถูกลบเลือน.* สืบค้นวันที่ 29 มีนาคม 2567, จาก https://nisitjournal.press/2023/01/07/thai-bhikkhunis-rights/.

กลุ่มงานพัฒนากฎหมาย สำนักกฎหมายสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2565). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 (แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 1) พุทธศักราช 2564).* (พิมพ์ครั้งที่ 4). สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.

เจษฎา บัวบาล. (2560). *ภิกษุณีไทย: สิทธิสตรี-เสรีนิยม บนย่างก้าวอนุรักษ์นิยม.* สืบค้นวันที่ 29 มีนาคม 2567, จาก https://www.tcijthai.com/news/ 2017/04/scoop/7217.

ชญานี วจีวิจิตร. (2550). *สถานภาพสตรีไทยชาวพุทธในสังคมไทย.* วิทยาลัยศาสนศึกษา: มหาวิทยาลัยมหิดล.

พระปลัดระพิน พุทธิสาโร และคณะ. (2564). *พระพุทธศาสนาเถรวาท: สิทธิทางเพศกับการบวชในสังคมไทย.* วารสาร มจร กาญจนปริทรรศน์. 1 (1), 18.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหากมล ถาวโร (มั่งคำมี). (2550). *การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีบทบาทสตรีในสังคมไทยปัจจุบัน.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสมบูรณ์ วุฑฺฒิกโร. (2557). *เมื่อสตรีนิยมพบพระพุทธศาสนา.* สืบค้นวันที่ 23 มีนาคม 2567, จาก http://gjn.mcu.ac.th/wp-content/uploads/2014/12/เมื่อสตรีนิยมพบพระพุทธศาสนา.pdf.

มนตรี สิระโรจนานันท์. (2556). *สตรีในพระพุทธศาสนา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2567). ปวีณา หงสกุล. สืบค้นวันที่ 23 มีนาคม 2567, จาก https://th.wikipedia.org/ wiki/ปวีณา_หงสกุล.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี.(2566). *ภิกษุณี*. สืบค้นวันที่ 29 มีนาคม 2567, จาก https://th.wikipedia.org/wiki/ภิกษุณี.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2565). *บทบาทสตรีไทยและความเท่าเทียมในสังคม.* สืบค้นวันที่ 23 มีนาคม 2567, จาก https://www.thaihealth.or.th/บทบาทสตรีไทยและความเท่าเทียม-2/.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2561*). พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม [ฉบับที่ 4] พ.ศ. 2561.*กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2566). *ภิกษุณีสงฆ์ในประเทศไทย เริ่มลงหลักปักฐาน.* สืบค้นวันที่ 23 มีนาคม 2567, จาก https://www.thaihealthreport.com/th/ workings.php?id=40&y=2556&bm=12.

Gender. (2556). *ความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย ทฤษฎีการเมืองที่พยายามทำความเข้าใจกับปัญหาความเสมอภาคระหว่างหญิงและชาย.* สืบค้นวันที่ 23 มีนาคม 2567, จาก https://person.dld.go.th/2556/project/gender_equality/gender_equality_data/gender.pdf.

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและครอบครัว ในการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนระดับการศึกษาปฐมวัย ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ 5 พลัง

PROMOTING PARENTAL AND FAMILY PARTICIPATION IN ORGANIZING EDUCATION TO PROMOTE THE DEVELOPMENT OF EARLY CHILDHOOD LEARNERS THROUGH LEARNING ACTIVITIES, 5 POWERS

[1]ชนาธิป บุบผามาศ และ [2]อภินันท์ สิริรัตนจิตต์

[1]Chanatip Bubpamas and [2]Aphinant Sirirattanajitt

[1]มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ประเทศไทย

[2]มหาวิทยาลัยทักษิณ, ประเทศไทย

[1]Phetchaburi Rajabhat University, Thailand

[2]Taksin University, Thailand

[2]aphinant.s@tsu.ac.th

Received: September 29, 2024; **Revised**: November 2, 2024; **Accepted**: December 25,2024

บทคัดย่อ

บทความนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและครอบครัวในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ 5 พลัง เพื่อสร้างแนวทางที่สามารถส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัย ได้แก่ พลังตัวตน พลังครอบครัว พลังสร้างปัญญา พลังเพื่อน และพลังชุมชน ซึ่งแนวคิดนี้มีฐานความรู้ที่มุ่งเน้นการพัฒนาการของเด็ก ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา โดยการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและครอบครัว ที่มีความสำคัญใน

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

[2] อาจารย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เด็กมีโอกาสเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างเต็มที่ การสังเคราะห์ผลการศึกษาต่างๆ พบว่า พลังตัวตนช่วยเสริมสร้างความมั่นใจในตัวเองของเด็กและพัฒนาทักษะการจัดการอารมณ์ ขณะที่พลังครอบครัวเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่แข็งแรงในครอบครัว ผ่านกิจกรรมร่วมกันที่สร้างความเข้าใจและการสนับสนุนในส่วนพลังสร้างปัญญาช่วยในการส่งเสริมการเรียนรู้และการคิดวิเคราะห์ของเด็ก ผ่านกิจกรรมที่กระตุ้นการมีส่วนร่วม เช่น การอ่านหนังสือและการเล่นที่พัฒนาทักษะทางสติปัญญา นอกจากนี้ พลังเพื่อนและพลังชุมชน ยังมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างทักษะทางสังคมและการทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยการสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนช่วยให้เด็กมีความรู้สึกเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งมีการประยุกต์ใช้แนวคิด 5 พลังนี้ในกระบวนการจัดการศึกษา จะนำไปสู่การสร้างเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัยอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งแนวคิดในบทความนี้ จะเป็นแนวทางที่มีคุณค่าในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและครอบครัวในการศึกษาระดับปฐมวัย และยังเปิดโอกาสให้เกิดการพัฒนารูปแบบการศึกษาใหม่ที่มุ่งเน้นการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียน ครอบครัว และชุมชน

คำสำคัญ : การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและครอบครัวในการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนระดับการศึกษาปฐมวัย ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ 5 พลัง

Abstract

This article aims to present a concept for promoting parental and family involvement in early childhood education through the 5 Power Learning Activities, in order to create a framework that fosters the development of young children. The 5 Powers include Self-Power, Family Power, Intellectual Power, Peer Power, and Community Power. This concept is based on knowledge that emphasizes the holistic development of children in physical, emotional, social, and intellectual domains. Parental and family involvement plays a crucial role in creating an environment that allows children to fully learn and develop. A synthesis of various studies found that Self-Power helps boost children's self-confidence and emotional regulation skills. Meanwhile, Family Power strengthens family relationships through shared activities that promote understanding and support. Intellectual Power enhances children's learning and analytical thinking through activities that engage them, such as reading and cognitive-stimulating play. Additionally, Peer Power and Community Power play vital roles in fostering social skills and teamwork by cultivating a sense of belonging to the

community, children feel more connected to their surroundings. The application of the 5 Power concept in educational processes leads to the effective development of young children. The ideas in this article offer a valuable framework for promoting parental and family involvement in early childhood education, and it opens opportunities for the development of new educational models that emphasize collaboration between schools, families, and communities.

Keywords: Promoting parental and family participation in organizing education to promote the development of early childhood learners Through learning activities, 5 powers

บทนำ

การศึกษาระดับปฐมวัย มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพัฒนาการที่ครอบคลุมทุกด้านของเด็ก ซึ่งประกอบด้วยพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ผู้ปกครองและครอบครัวมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาการเหล่านี้ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ โดยเฉพาะในสภาพแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับบ้าน โรงเรียน และชุมชน มีแนวคิดเรื่องการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัวในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนได้ถูกพัฒนาขึ้น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายและยั่งยืนสำหรับเด็กในวัยนี้ โดยแนวคิดสำคัญของนายแพทย์สุริยเดว ทรีปาตี (2552) ได้เสนอแนวคิด “กิจกรรมการเรียนรู้ 5 พลัง” ซึ่งประกอบด้วย พลังตัวตน พลังครอบครัว พลังสร้างปัญญา พลังเพื่อนและพลังชุมชน โดยเน้นการผสมผสานระหว่างการเรียนรู้ของเด็ก การมีส่วนร่วมของครอบครัว และการสนับสนุนจากชุมชน ซึ่งการพัฒนาแนวคิดนี้มีเป้าหมายเพื่อสร้างการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทั้งทักษะทางสังคมและปัญญาของเด็กผ่านการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ซึ่งการมีส่วนร่วมของครอบครัวในการศึกษาปฐมวัยมีแนวคิดที่ได้รับการสนับสนุนจากงานวิจัยของนักการศึกษาไทยและต่างประเทศ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การร่วมมือกันของผู้ปกครอง ครู และชุมชนมีผลดีต่อพัฒนาการของเด็ก เช่น แนวคิดของ Noddings (2020) ที่เน้นความสำคัญของการเชื่อมโยงระหว่างบ้านและโรงเรียนในการพัฒนาความรู้สึกของการเป็นส่วนหนึ่งและความมั่นคงทางอารมณ์ของเด็ก รวมถึงการศึกษาของ Epstein (2021) ที่แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของครอบครัวในการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของเด็ก

ในบทความนี้ จะนำเสนอแนวคิดการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและครอบครัวในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ 5 พลัง เพื่อสร้างแนวทางที่สามารถส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัยต่อไป

แนวคิดพื้นฐานในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย

แนวคิดพื้นฐานของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย มีความสำคัญต่อการส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนระดับการศึกษาปฐมวัย ซึ่งประมวลแนวคิดพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับบทความนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย

แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย เป็นแนวคิดที่นำเสนอถึงกระบวนการที่ซับซ้อนและ ครอบคลุมหลากหลายมิติสำหรับพัฒนาการของของเด็ก โดยเฉพาะเด็กปฐมวัยนี้ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ซึ่งการศึกษาวิจัยต่างๆ ชี้ให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเรียนรู้และพัฒนาการของเด็ก เช่น งานวิจัยของ Pianta (2023) ได้เน้นถึงความสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างเด็กกับผู้ปกครอง ซึ่งส่งผลให้เด็กมีความมั่นคงทาง อารมณ์และมีความสามารถในการเรียนรู้ที่ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้งานวิจัยดังกล่าว ยังชี้ให้เห็นว่า เด็กในช่วงปฐมวัยสามารถเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการเล่น การทำกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันหรือการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและผู้ใหญ่

ในส่วนของแนวคิดในด้านการพัฒนาทางสังคมและอารมณ์ ควรได้รับการให้ความสำคัญอย่างยิ่งด้วย โดย Bronfenbrenner (2023) ได้กล่าวถึง “แบบจำลองนิเวศวิทยา” ที่เน้นถึงการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย เช่น บ้าน โรงเรียน และชุมชน ส่งผลให้การเรียนรู้ของเด็กมีความหลากหลายและเชื่อมโยงกับชีวิตจริงของพวกเขา ส่งผลให้การพัฒนาความสามารถในการคิดเชิงวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และ การสื่อสารกับผู้อื่น มีความสำคัญมากในช่วงวัยนี้ และการเรียนรู้ที่มีการสนับสนุนจากครอบครัวจึงเป็นการวางรากฐานที่แข็งแกร่งสำหรับการเรียนรู้ในอนาคตของเด็กด้วย

2. แนวคิดการมีส่วนร่วมของครอบครัวในการจัดการศึกษา

การมีส่วนร่วมของครอบครัวในการจัดการศึกษา ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อความสำเร็จทางการเรียนของเด็ก โดยงานวิจัยของ Epstein (2021) ได้เสนอแนวคิดนี้ว่าว่า “การมีส่วนร่วมของครอบครัว โรงเรียน และชุมชน” (Family, School, and Community Partnerships) ซึ่งเน้นว่า การเชื่อมต่อระหว่างผู้ปกครอง ครู และชุมชน จะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก ผ่านการสนับสนุนของผู้ปกครองในกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยให้เด็กมีแรงจูงใจและพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนด้านการเรียนรู้ที่บ้านหรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น

นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของครอบครัวนั้น ไม่ได้จำกัดเฉพาะการช่วยสอนที่บ้าน แต่ยังรวมถึงการสนับสนุนการเรียนรู้ทางอารมณ์และสังคม โดยการสร้างบรรยากาศที่เต็มไปด้วยความรัก ความเข้าใจ และการให้กำลังใจในบ้าน ซึ่ง Noddings (2020) ได้กล่าวถึงแนวคิดของ “การดูแล” (Caring) ที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและผู้ปกครองในการพัฒนาทางด้านอารมณ์และจิตใจของเด็ก ผ่านการมีส่วนร่วมของครอบครัวในการจัดการศึกษา ไม่เพียงแต่ช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทางวิชาการที่ดีขึ้น แต่ยังสร้างรากฐานที่แข็งแกร่งในการพัฒนาทักษะชีวิตและคุณธรรมที่สำคัญ

3. แนวคิดกิจกรรมการเรียนรู้ 5 พลัง

แนวคิดกิจกรรมการเรียนรู้ 5 พลัง ของนายแพทย์สุริยเดว ทรีปาตี (2552) เป็นแนวทางที่สามารถ ส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ ที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างพลังให้กับเด็กในระดับปฐมวัยผ่านการมีส่วนร่วมของ ผู้ปกครอง ครู และชุมชน โดยประกอบด้วย 5 กิจกรรมหลัก ได้แก่ 1) กิจกรรมพลังตัวตน เป็นการสร้างความมั่นใจในตัวเองให้กับเด็ก การเรียนรู้ผ่านการค้นหาความสามารถของตนเองและการมีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง ช่วยให้เด็กกล้าคิด กล้าแสดงออกและสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมั่นใจ 2) กิจกรรมพลังครอบครัว โดยครอบครัวเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาการเรียนรู้ เด็กที่เติบโตในครอบครัวที่มีความรัก ความเข้าใจ และการสนับสนุน จะมีพื้นฐานที่ดีในการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะต่าง ๆ 3) กิจกรรมพลังสร้างปัญญา เป็นการสร้างทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ การแก้ปัญหาและการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ต่างๆ ที่มีความหมาย ซึ่งการสนับสนุนจากครูและผู้ปกครองในด้านนี้มีความสำคัญมาก 4) กิจกรรมพลังเพื่อน เป็นการเรียนรู้ผ่านปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนช่วยให้เด็กได้พัฒนาทักษะทางสังคม การแบ่งปัน การแก้ปัญหาร่วมกันและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี และ 5) กิจกรรมพลังชุมชน ผ่านการเรียนรู้กิจกรรมที่เชื่อมโยงกับชุมชนทำให้เด็กมีโอกาสเข้าใจและเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมจริงในชีวิตประจำวัน การมีส่วนร่วมของชุมชนในการศึกษาช่วยเสริมสร้างความรู้และทักษะทางสังคมให้กับเด็ก จะเห็นได้ว่า แนวคิดกิจกรรมการเรียนรู้ 5 พลังนี้ มุ่งหวังที่จะสร้างการพัฒนาทั้งด้านสติปัญญาและสังคมให้กับเด็ก โดยการประสานความร่วมมือจากทุกฝ่าย เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง และเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน ซึ่งจะส่งผลให้ประสบความสำเร็จได้จากพลังของทุกกิจกรรม

4. แนวคิดบทบาทของผู้ปกครองในกิจกรรมการเรียนรู้ 5 พลัง

บทบาทของผู้ปกครองในกิจกรรมการเรียนรู้ 5 พลัง มีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากผู้ปกครองเป็น ผู้ที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อการสร้างเสริมพัฒนาการของเด็กในช่วงปฐมวัย ซึ่งในแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้ 5 พลังนี้ ผู้ปกครองสามารถมีบทบาทที่แตกต่างกันไป เช่น 1) กิจกรรมการเรียนรู้ พลังตัวตนนี้ ผู้ปกครองสามารถสนับสนุนการพัฒนาความมั่นใจในตนเองของเด็ก โดยการ

ส่งเสริมให้เด็กได้แสดงความสามารถของตน และให้คำชมเชยอย่างเหมาะสมเมื่อเด็กประสบความสำเร็จ 2) กิจกรรมการเรียนรู้ พลังครอบครัว โดยครอบครัว ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการสร้างความรักและความเข้าใจ ผู้ปกครองสามารถสร้างบรรยากาศที่เต็มไปด้วยความอบอุ่นในบ้าน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็ก 3) กิจกรรมการเรียนรู้พลังสร้างปัญญา โดยผู้ปกครองสามารถสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็กผ่านการทำกิจกรรมที่กระตุ้นการคิดวิเคราะห์และแก้ไขปัญหา เช่น การเล่นเกมที่ฝึกทักษะการคิด หรือการอ่านหนังสือร่วมกัน 4) กิจกรรมการเรียนรู้พลังเพื่อน โดยผู้ปกครองสามารถส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้การสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนผ่านกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเล่นและการทำงานร่วมกัน เช่น การจัดเวลาสำหรับการเล่นกับเพื่อนที่บ้าน หรือการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มในชุมชน และ 5) กิจกรรมการเรียนรู้พลังชุมชน ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เช่น งานเทศกาล หรือการเข้าร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น สามารถช่วยให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงที่เกี่ยวข้องกับชุมชนของตนเอง

5. ผลกระทบต่อพัฒนาการของเด็ก

การมีส่วนร่วมของครอบครัวในการจัดการศึกษาไม่เพียงแค่ส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กเท่านั้น แต่ยังส่งผลดีต่อพัฒนาการทางสังคมและอารมณ์ด้วย งานวิจัยต่าง ๆ ชี้ให้เห็นว่าเด็กที่ได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวจะมีความมั่นคงทางอารมณ์ มีความเชื่อมั่นในตนเอง และสามารถเผชิญกับสถานการณ์ที่ท้าทายได้ดีกว่าเด็กที่ขาดการสนับสนุนจากครอบครัว นอกจากนี้ เด็กที่ได้รับการสนับสนุนในกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียนจะมีการพัฒนาทักษะชีวิตที่จำเป็นในโลกยุคใหม่ เช่น ทักษะการคิดวิเคราะห์ การทำงานเป็นทีม และการสื่อสาร และการศึกษาวิจัยของ Walker (2020) พบว่า เด็กที่มีครอบครัวมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับครู มีแนวโน้มที่จะมีผลการเรียนที่ดีกว่าและมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ นอกจากนี้ งานวิจัยนี้ ยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันระหว่างครอบครัว โรงเรียน และชุมชนในการส่งเสริมการพัฒนาของเด็กด้วย

สรุปได้ว่า แนวคิดพื้นฐานพัฒนาการของเด็กปฐมวัยเป็นกระบวนการที่ครอบคลุมหลายด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา และอารมณ์สังคม โดยการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและครอบครัว ซึ่งมีบทบาทสำคัญ ในการเสริมสร้างการเรียนรู้ของเด็ก โดยครอบครัวสามารถสนับสนุนการศึกษาได้หลากหลายวิธี เช่น การให้กำลังใจ การมีส่วนร่วมในกิจกรรม การเรียนรู้ และการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะชีวิต ซึ่งแนวคิดกิจกรรมการเรียนรู้ 5 พลังนี้ ได้แก่ พลังตัวตน ครอบครัว สร้างปัญญา เพื่อน และชุมชน เป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างพัฒนาการของเด็กผ่านการทำงานร่วมกันของผู้ปกครอง โรงเรียนและชุมชน

การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและครอบครัวในกิจกรรมการเรียนรู้ 5 พลัง

1. กิจกรรมการเรียนรู้พลังตัวตน

พลังตัวตนเน้นที่การส่งเสริมให้เด็กเข้าใจตนเอง มีความมั่นใจ และพัฒนาทักษะการจัดการอารมณ์ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในกระบวนการนี้มีบทบาทสำคัญในการสร้างความรู้สึกถึงคุณค่าในตนเองให้แก่เด็ก (Rogers, 2003) การสนับสนุนเด็กให้พิจารณาความสามารถและข้อจำกัดของตนเอง การยอมรับข้อผิดพลาดและการปรับตัว เป็นวิธีหนึ่งที่ผู้ปกครองสามารถทำได้ การศึกษาของ Zimmerman (2010) พบว่า เด็กที่ได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวในการพัฒนาตัวตนจะมีความมั่นคงทางอารมณ์มากขึ้น และสามารถจัดการความเครียดได้ดีกว่าเด็กที่ไม่ได้รับการสนับสนุนนี้

2. กิจกรรมการเรียนรู้พลังครอบครัว

พลังครอบครัวเป็นปัจจัยหลักในการสร้างความสัมพันธ์ที่แข็งแรงและสร้างการเรียนรู้ที่มีคุณค่าในบ้าน ผู้ปกครองสามารถมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยผ่านกิจกรรมที่เสริมสร้างความร่วมมือ เช่น การทำกิจกรรมศิลปะ เล่นเกม หรือการทำอาหารร่วมกัน ซึ่งช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัว (Epstein, 2011) และการศึกษาของ Desforges และ Abouchaar (2003) แสดงให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมครอบครัวช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทางอารมณ์และสังคมที่ดี และสร้างทักษะในการแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวัน

3. กิจกรรมการเรียนรู้พลังสร้างปัญญา

การส่งเสริมปัญญาและทักษะการคิดวิเคราะห์ในเด็ก เป็นหนึ่งบทบาทสำคัญที่ครอบครัวมีส่วนร่วมได้ เช่น การอ่านหนังสือ การเล่นเกมพัฒนาสมอง และการตั้งคำถามให้เด็กคิดเป็นกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางปัญญา (Piaget, 1972) ซึ่งผู้ปกครองสามารถสนับสนุนเด็กในทักษะการแก้ปัญหาและการคิดเชิงวิพากษ์ โดยให้เด็กมีโอกาสได้ทดลองทำสิ่งใหม่ ๆ ด้วยตนเอง ซึ่งจากการวิจัยของ Berk (2021) ระบุว่า เด็กที่ได้รับการสนับสนุนในการพัฒนาทักษะปัญญาจากผู้ปกครองมีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จในด้านการศึกษาและสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. กิจกรรมการเรียนรู้พลังเพื่อน

พลังเพื่อน มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทักษะทางสังคมและการทำงานเป็นทีม โดยผู้ปกครองสามารถส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้จากการมีเพื่อนผ่านกิจกรรมการทำงานเป็นกลุ่ม การเล่นในสนามเด็กเล่น หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะการสื่อสารและการรับฟังความเห็นของผู้อื่น (Vygotsky, 1978) และการสนับสนุนจากครอบครัวให้เด็กสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางสังคมและเพิ่มความสามารถในการปรับตัวต่อสถานการณ์ต่าง ๆ (Bandura, 1986)

5. กิจกรรมการเรียนรู้พลังชุมชน

การมีส่วนร่วมในชุมชน เป็นส่วนสำคัญในการเสริมสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และพัฒนาทักษะชีวิต โดยผู้ปกครองควรสนับสนุนให้เด็กเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เช่น การทำกิจกรรมจิตอาสา การเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น หรือการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมที่สร้างสรรค์ (Bronfenbrenner, 1979) และจากงานวิจัยของ Epstein (2011) แสดงให้เห็นว่า เด็กที่ได้รับการสนับสนุนให้มีส่วนร่วมในชุมชนจะมีความรับผิดชอบต่อสังคมและพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาสังคมได้ดีกว่าเด็กที่ไม่ได้มีส่วนร่วม

สรุปแผนภาพแสดงแนวคิดการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและครอบครัวในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ 5 พลัง โดยแต่ละพลังถูกแทนด้วยสัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับแนวคิดของ แต่ละพลัง เช่น พลังตัวตน พลังครอบครัว พลังสร้างปัญญา พลังเพื่อน และพลังชุมชน ทั้งหมดนี้เชื่อมต่อกันเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก

ชนาธิป บุบผามาศและอภินันท์ สิริรัตนจิตต์, 2567

ภาพที่ 1 แนวคิดการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและครอบครัวในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ 5 พลัง

กรณีศึกษา การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและครอบครัวในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ 5 พลังของโรงเรียนอนุบาลแห่งหนึ่ง

บริบทของโรงเรียนอนุบาลแห่งหนึ่ง ได้ดำเนินโครงการ “เรียนรู้ด้วย 5 พลัง” ซึ่งเป็นโครงการที่มี เป้าหมายเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัยโดยการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดจากผู้ปกครองและครอบครัวผ่านแนวคิด 5 พลัง ได้แก่

1. พลังตัวตน (Self-Power)

โรงเรียนจัดกิจกรรม“วันแสดงความสามารถพิเศษ” ซึ่งเปิดโอกาสให้เด็กแต่ละคนได้แสดงทักษะและความสามารถที่พวกเขาสนใจ เช่น การร้องเพลง การเต้น การวาดภาพ โดยมีผู้ปกครองเข้าร่วมชมและให้กำลังใจ โดยผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากโครงการทำให้เด็กได้รับความมั่นใจในตนเองเมื่อเห็นว่าครอบครัวและเพื่อน ๆ สนับสนุนพวกเขา การมีผู้ปกครองอยู่ข้าง ๆ ช่วยให้เด็กเข้าใจถึงคุณค่าของตนเองและรู้สึกภูมิใจในความสำเร็จเล็ก ๆ น้อย ๆ ของตัวเอง

2. พลังครอบครัว (Family Power)

โรงเรียนจัด “กิจกรรมครอบครัวเข้มแข็ง” ซึ่งเป็นการจัดเวลาหนึ่งวันให้ครอบครัวทุกครอบครัวได้ร่วมกันทำกิจกรรม เช่น การทำอาหาร การประดิษฐ์งานศิลปะ หรืองานฝีมือร่วมกับเด็ก โดยผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากโครงการทำให้เกิดการร่วมกันทำกิจกรรมช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างสมาชิกในครอบครัว ทำให้ครอบครัวมีความเข้าใจกันมากขึ้น และเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเห็นพัฒนาการของลูกในสถานการณ์ที่ต่างออกไปจากการเรียนในห้องเรียน

3. พลังสร้างปัญญา (Intellectual Power)

ผู้ปกครองได้รับการเชิญให้เข้าร่วม "ชมรมพ่อแม่อ่านหนังสือ" ซึ่งเป็นกิจกรรมที่พ่อแม่มาอ่านหนังสือนิทานและเรื่องสั้นให้เด็กๆ ฟัง จากนั้นจะมีการตั้งคำถามและสนทนากับเด็กเพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์และการใช้ภาษา โดยผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมทำให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านสติปัญญาและการคิดวิเคราะห์มากขึ้น การที่ผู้ปกครองเข้าร่วมช่วยให้เด็กเรียนรู้ได้ดีขึ้นจากการที่เห็นพ่อแม่เป็นแบบอย่างที่ดีในการอ่านและใช้ความคิดเชิงวิเคราะห์

4. พลังเพื่อน (Friend Power)

โรงเรียนจัด“เกมทีมเวิร์ก”ที่เด็กได้ทำงานเป็นกลุ่มเล็กๆ กับเพื่อน โดยมีผู้ปกครองคอยเป็นผู้ช่วยในฐานะโค้ชหรือที่ปรึกษา โดยผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากโครงการทำให้เด็กได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น การแบ่งปัน และการแก้ไขปัญหาร่วมกัน การมีผู้ปกครองช่วยสนับสนุนในบทบาทที่ไม่ใช่ผู้นำแต่เป็นที่ปรึกษาทำให้เด็กๆ รู้สึกมั่นใจและสามารถพึ่งพากันเองได้มากขึ้น

5. พลังชุมชน (Community Power)

โรงเรียนจัด “วันชุมชน” ที่ครอบครัวและเด็ก ๆ ได้เข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครร่วมกับชุมชน เช่น การปลูกต้นไม้ในสวนสาธารณะ หรือการทำความสะอาดวัดในพื้นที่ โดยผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากโครงการทำให้เด็กได้รับการปลูกฝังความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และเห็นความสำคัญของการช่วยเหลือผู้อื่น ผู้ปกครองก็ได้มีโอกาสเป็นแบบอย่างในการทำงานร่วมกับชุมชน ซึ่งส่งเสริมทักษะทางสังคมและการอยู่ร่วมกันในสังคม

บทสรุปกรณีศึกษา จากโครงการ “เรียนรู้ด้วย 5 พลัง” ของโรงเรียนอนุบาลแห่งนี้ ได้ประสบความสำเร็จในการสร้างความร่วมมือระหว่างผู้ปกครอง ครู และชุมชนในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัย การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียนส่งผลให้เด็กมีพัฒนาการทั้งทางด้านอารมณ์ สติปัญญา และสังคมอย่างเต็มที่ ซึ่งกรณีศึกษานี้ เป็นแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมได้อย่างดี

แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัวในการจัดการศึกษา

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัวในการศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาการเรียนรู้และพัฒนาการของเด็ก โดยนักการศึกษาอย่าง Epstein (2020) ชี้ให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของครอบครัวไม่เพียงแต่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและครู แต่ยังมีผลกระทบโดยตรงต่อพัฒนาการทางสังคมและการเรียนรู้ของเด็กในระยะยาว ซึ่งแนวทางที่สำคัญประกอบด้วยการสร้างความเข้าใจในบทบาทของผู้ปกครองผ่านการสื่อสารอย่างต่อเนื่องระหว่างครอบครัวและโรงเรียน โดยผู้ปกครองควรได้รับการสนับสนุนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เช่น การเข้าร่วมประชุมกลุ่มผู้ปกครอง การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาทักษะของเด็ก และการร่วมวางแผนการเรียนรู้ในครอบครัว (Patrikakou et al., 2022) นอกจากนี้ Henderson and Mapp (2021) ยังได้แสดงให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของครอบครัวในกระบวนการศึกษาช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ของเด็ก โดยเฉพาะในระดับปฐมวัย การสนับสนุนให้ผู้ปกครองทำหน้าที่เป็น“ครูที่สอง”ในบ้าน ผ่านกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างความรู้และทักษะพื้นฐานในชีวิตประจำวัน เช่น การอ่านหนังสือด้วยกัน การเล่นเกมสร้างสรรค์ และการทำงานบ้านร่วมกัน สามารถช่วยส่งเสริมการพัฒนาทักษะต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ส่วนการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัวนั้นควรมุ่งเน้นที่การสร้างสภาพแวดล้อมที่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีบทบาทในกิจกรรมการเรียนรู้ โรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมที่ให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมทั้งในโรงเรียนและในชุมชน เช่น การจัด“วันครอบครัว”หรือ“โครงการเรียนรู้ร่วมกัน”ที่ผู้ปกครองและเด็กทำกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ร่วมกันในหัวข้อที่สอดคล้องกับหลักสูตรการเรียนรู้ (Goodall, 2021) โดยนักการศึกษาอย่าง Hoover-Dempsey และ Sandler (2020) กล่าวถึงความสำคัญของการสร้างพื้นที่เปิดให้ครอบครัวสามารถมีส่วนร่วมผ่าน

การจัดเวิร์กช็อปหรือการสัมมนาสำหรับผู้ปกครองเพื่อเรียนรู้โดยวิธีการสนับสนุนการเรียนรู้ที่บ้าน รวมถึงการจัดกิจกรรมในชุมชน เช่น การเรียนรู้นอกห้องเรียนที่ชวนผู้ปกครองเข้าร่วมเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้แบบบูรณาการที่เกิดจากประสบการณ์จริงในชีวิต การมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนและเพื่อนร่วมชั้นเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างทักษะการสื่อสารและการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่เอื้อต่อ การเรียนรู้ร่วมกัน และจากการศึกษาของ Goodall (2021) ระบุว่า การออกแบบหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วม เป็นหัวใจสำคัญในการสร้างชุมชนการเรียนรู้ที่เข้มแข็ง ครูควรใช้วิธีการเรียนการสอนที่เชิญชวนผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบและยืดหยุ่น เช่น การส่งแผนการเรียนรู้กลับบ้าน การจัดการเรียนการสอนออนไลน์ที่ให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการดูแลและประเมินผลการเรียนรู้ของเด็ก อันเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองได้โดยตรงและมีประสิทธิภาพ

ประโยชน์และความท้าทายในการมีส่วนร่วมของครอบครัวในการจัดการศึกษา

การมีส่วนร่วมของครอบครัวในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย มีประโยชน์หลายประการที่สำคัญต่อการพัฒนาการของเด็ก เช่น 1) การพัฒนาความสัมพันธ์ที่เข้มแข็ง โดยการที่ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการศึกษาไม่เพียงแต่สร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างครอบครัวและโรงเรียน แต่ยังช่วยให้เด็กมีความมั่นใจและรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าเมื่อเห็นความสนใจและการสนับสนุนจากผู้ปกครอง 2) การส่งเสริมการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง โดยการมีส่วนร่วมของครอบครัวช่วยให้เด็กได้รับการสนับสนุนการเรียนรู้ในบ้าน ส่งผลให้เด็กสามารถพัฒนาทักษะต่าง ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง เช่น การอ่าน การคิดวิเคราะห์ และการแก้ปัญหา และ 3) การพัฒนาทักษะทางสังคม โดยครอบครัวที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ช่วยเสริมสร้างทักษะทางสังคมของเด็ก เช่น การทำงานร่วมกัน การสื่อสารและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมชั้น

ในส่วนของความท้าทายในการมีส่วนร่วมของครอบครัวในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย อาจจะเผชิญกับความท้าทายหลายประการ เช่น 1) ปัญหาด้านเวลา ซึ่งผู้ปกครองหลายคนมีภาระงานและเวลาไม่เพียงพอในการเข้าร่วมกิจกรรมที่โรงเรียน ส่งผลให้การมีส่วนร่วมลดลง หรือ 2) การสื่อสารที่ไม่ชัดเจน โดยในบางครั้งการสื่อสารระหว่างโรงเรียนและครอบครัวอาจไม่ชัดเจน ทำให้ผู้ปกครองไม่เข้าใจบทบาทหรือ ความสำคัญของการมีส่วนร่วม (Hoover-Dempsey & Sandler, 2020) รวมทั้ง 3) ความแตกต่างทางวัฒนธรรม โดยผู้ปกครองจากวัฒนธรรมที่แตกต่างอาจมีมุมมองหรือความเข้าใจที่ไม่ตรงกันเกี่ยวกับการศึกษา ทำให้เกิดอุปสรรคในการมีส่วนร่วม

ประโยชน์ต่อพัฒนาการของเด็กโดยตรง

การมีส่วนร่วมของครอบครัวมีผลกระทบเชิงบวกต่อพัฒนาการของเด็กในหลายด้าน ได้แก่ 1) พัฒนาการด้านร่างกาย ผ่านกิจกรรมที่ส่งเสริมการเคลื่อนไหวร่วมกับครอบครัว เช่น กีฬา หรือกิจกรรมกลางแจ้ง ช่วยเสริมสร้างสุขภาพและความแข็งแรงของร่างกาย 2) พัฒนาการด้านอารมณ์ โดยการที่เด็กได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครองช่วยส่งเสริมการจัดการอารมณ์และเพิ่มความมั่นใจในตนเอง 3) พัฒนาการด้านสังคม โดยการมีส่วนร่วมของครอบครัวช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ทักษะการเข้าสังคม การทำงานเป็นทีมและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี และ 4) พัฒนาการด้านสติปัญญา โดยเด็กที่ได้รับการสนับสนุนในการเรียนรู้จากผู้ปกครองจะมีความกระตือรือร้นในการศึกษาและพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์

ความท้าทายและวิธีการแก้ไข

ปัญหาที่พบในการประสานงานหรือการสร้างความเข้าใจกับผู้ปกครอง จะต้องทำการสร้างความเข้าใจและการประสานงานกับผู้ปกครองมักมีความท้าทาย เช่น 1) การขาดข้อมูลและการสื่อสาร ซึ่งหากโรงเรียนไม่จัดเตรียมข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับกิจกรรมและความคาดหวังของผู้ปกครอง อาจส่งผลให้ผู้ปกครองไม่เข้าร่วมกิจกรรม และ 2) ความกลัวหรือความไม่มั่นใจ โดยในบางครั้งผู้ปกครองอาจรู้สึกกลัวหรือไม่มั่นใจในการเข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียน ซึ่งอาจมาจากประสบการณ์ในอดีตที่ไม่ดีหรือจากความเชื่อส่วนบุคคล ซึ่งวิธีการแก้ไขปัญหาที่พบควรพัฒนาในเรื่องต่างๆ เช่น 1) การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ที่โรงเรียนควรมีการสื่อสารที่เปิดเผยและชัดเจนโดยใช้ช่องทางต่างๆ 2) การจัดกิจกรรมที่เป็นมิตรและเปิดโอกาส โดยการสร้างกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้เข้าร่วมอย่างไม่เป็นทางการ และ3) การฝึกอบรมสำหรับผู้ปกครอง ซึ่งโรงเรียนสามารถจัดอบรมเพื่อช่วยเสริมสร้างความมั่นใจและความรู้ในการสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็กที่บ้าน จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมของครอบครัวในการศึกษามีผลกระทบต่อพัฒนาการของเด็กในหลายด้าน แม้ว่าจะมีความท้าทายที่ต้องเผชิญ แต่การใช้แนวทางที่เหมาะสมสามารถส่งเสริมการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพได้

บทสรุป

การมีส่วนร่วมของครอบครัวในการศึกษาระดับปฐมวัย มีบทบาทสำคัญต่อพัฒนาการของเด็ก ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ซึ่งการสนับสนุนจากผู้ปกครองสามารถเสริมสร้างความมั่นใจในตนเองของเด็กและช่วยพัฒนาอารมณ์ที่มั่นคง ทำให้เด็กสามารถปรับตัวได้ดีในสังคม การมีส่วนร่วมของครอบครัวยังช่วยเสริมสร้างทักษะทางสังคมและการทำงานเป็นทีม ส่งผลให้เด็กสามารถเรียนรู้และพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้

การมีส่วนร่วมของครอบครัว ยังส่งเสริมความสัมพันธ์ที่แข็งแกร่งระหว่างบ้านและโรงเรียน ซึ่งมีความสำคัญต่อการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเติบโตและพัฒนาการของเด็ก

ข้อเสนอแนะเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพ โดยโรงเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรพิจารณาแนวทางเพิ่มเติม ตามประเด็นต่อไปนี้

แนวทางที่ 1 การสร้างช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย ซึ่งควรมีการจัดทำช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย ทั้งออนไลน์และออฟไลน์ เพื่อให้ผู้ปกครองสามารถเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมและความต้องการในการมีส่วนร่วมได้อย่างง่ายดาย

แนวทางที่ 2 การจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ โดยโรงเรียนควรจัดกิจกรรมที่ช่วยให้ครอบครัวได้มีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การจัดงานวันครอบครัว กิจกรรมสร้างสรรค์ หรือกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและเด็ก

แนวทางที่ 3 การให้การอบรมและข้อมูลสำหรับผู้ปกครอง ซึ่งควรจัดให้มีการอบรมหรือเวิร์กช็อปสำหรับผู้ปกครองเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็ก รวมถึงการจัดการอารมณ์และการสร้างทักษะทางสังคม

แนวทางที่ 4 การสร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วม ซึ่งโรงเรียนควรส่งเสริมวัฒนธรรมการมีส่วนร่วม โดยการยกย่องและขอบคุณผู้ปกครองที่เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง

แนวทางที่ 5 การประเมินผลและข้อเสนอแนะ ซึ่งควรมีการประเมินผลการมีส่วนร่วมของครอบครัวและแสวงหาข้อเสนอแนะแบบเปิดจากผู้ปกครอง เพื่อให้สามารถปรับปรุงและพัฒนากิจกรรมต่างๆ ให้เหมาะสมกับความต้องการของครอบครัวและเด็ก

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัวในการจัดการศึกษา ไม่เพียงแต่ส่งผลดีต่อพัฒนาการของเด็ก แต่ยังช่วยเสริมสร้างสังคมที่เข้มแข็งและมีคุณภาพในอนาคต ดังนั้น การดำเนินการตามข้อเสนอแนะเหล่านี้ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาแนวทางการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและครอบครัว

เอกสารอ้างอิง

สุริยเดว ทรีปาตี. (2552). *สร้างต้นทุน (ชีวิต) คุณทำได้.* กรุงเทพฯ: รวมทวีผลการพิมพ์.

Bandura, A. (1986). Social foundations of thought and action: A social cognitive theory. Prentice-Hall.

Berk, L. E. (2021). Development through the lifespan. (7th ed.). Pearson.

Bronfenbrenner, U. (2023). Ecological Models of Human Development: A

Contemporary Perspective. Cambridge: Cambridge University Press.

Bronfenbrenner, U. (1979). The ecology of human development: Experiments by nature and design. Harvard University Press.

Desforges, C., & Abouchaar, A. (2003). The impact of parental involvement, parental support and family education on pupil achievement and adjustment: A literature review. DfES Publications.

Epstein, J. L. (2011). School, family, and community partnerships: Preparing educators and improving schools. (2nd ed.). Westview Press.

_____. (2020). School, family, and community partnerships: Preparing educators and improving schools. (3rd ed.). Routledge.

_____. (2021). School, Family, and Community Partnerships: Preparing Educators and Improving Schools. Boulder: Westview Press.

Goodall, J. (2021). Parental engagement and school improvement: Understanding the role of parents in improving schools. Bloomsbury.

Henderson, A. T., & Mapp, K. L. (2021). A new wave of evidence: The impact of school, family, and community connections on student achievement. Southwest Educational Development Laboratory.

Hoover-Dempsey, K. V., & Sandler, H. M. (2020). Parental involvement in children's education: Why does it make a difference?. Teachers College Record.

Noddings, N. (2020). Educating for Intelligent Belief or Unbelief. New York: Teachers College Press.

Patrikakou, E. N., et al. (2022). Parent involvement: Yesterday and today: What we know and what we need to learn about family engagement in education. Teachers College Press.

Pianta, R. C. (2023). The Influence of Parents on Early Childhood Learning. New York: Guilford Press.

Rogers, C. R. (2003). Client-centered therapy. Constable.

Smith, A. (2023). Early Childhood Development and Family Engagement. London: Oxford University Press.

Vygotsky, L. S. (1978). Mind in society: The development of higher psychological processes. Harvard University Press.

Zimmerman, B. J. (2010). Self-regulated learning and academic achievement: An overview.Educational Psychologist.

การจัดการเรียนรู้รัฐศาสตร์สำหรับนิสิตวิชาชีพครูในมหาวิทยาลัยสงฆ์

POLITICAL SCIENCE CURRICULUM MANAGEMENT FOR PROFESSIONAL TEACHING STUDENTS IN THE BUDDHIST UNIVERSITY

[1]พระมหาประวิทย์ จิรวิชฺโช (ภูปุย), [2]พระภานุพงศ์ ภทฺทโก (มูลราช),
[3]พระมหาสุวรรณ์ สุวณฺโณ (ใจกล้า) และ [4]สอาด ภูนาสรณ์
[1]Phramaha Prawit Jirawitcho (Poopui), [2]PhraPhanuphong Pattago (Munrat)
[3]Phramahasuwan Suwanno (Jaikla) and [4]Saard Poonasron

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Mahamakut Buddhist University, Thailand

[1]prawitpra1313@gmail.com

Received: October 29, 2024; **Revised**: November 23,2024; **Accepted**: December 28, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดและแนวทางการจัดการเรียนรู้รัฐศาสตร์สำหรับนิสิตวิชาชีพครูในมหาวิทยาลัยสงฆ์โดยที่สำคัญเป็นการศึกษาเกี่ยวกับการเมือง การปกครองและการบริหารรัฐกิจ ซึ่งมีความสำคัญในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองและการจัดการภาครัฐ นิสิตวิชาชีพครูที่มีความรู้ด้านรัฐศาสตร์สามารถนำความรู้นี้ไปใช้ในการสอนและพัฒนานักเรียนให้มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองและสังคมได้อย่างลึกซึ้ง การเรียนรัฐศาสตร์สามารถช่วยให้นิสิตวิชาชีพครูมีทักษะในการวิเคราะห์และวิจัย รวมถึงการวางแผนและการจัดการในภาครัฐ ซึ่งเป็นประโยชน์ในการพัฒนาการศึกษาและการสอนในโรงเรียน

คำสำคัญ : การจัดการเรียนรู้, รัฐศาสตร์, นิสิตวิชาชีพครู, มหาวิทยาลัยสงฆ์

---

[1] นักวิชาการอิสระ

[2] นักวิชาการอิสระ

[3] นักวิชาการอิสระ

[4] อาจารย์, ดร., หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยศาสนศาสตร์เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Abstract

The objective of this article is to present the concept and approach for teaching political science to student teachers in Buddhist universities. The focus is on the study of politics, governance, and public administration, which are crucial for understanding political systems and public sector management. Student teachers with knowledge of political science can use this knowledge to teach and develop students' deep understanding of politics and society. Studying political science can help student teachers develop skills in analysis, research, planning, and public sector management, which are beneficial for improving education and teaching in schools.

Keywords : Political science curriculum management, Professional teaching students, The Buddhist university

บทนำ

วิชาชีพครูเป็นวิชาชีพที่มุ่งพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนทั้งองค์ความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสมและทักษะการเรียนทั้งใน ระยะสั้นและระยะยาว วิชาชีพครูมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของคนเพื่อการพัฒนาสังคมในทุกมิติ ดังนั้นการสอน ทักษะการเรียน (Study Skills) รูปแบบต่างๆ ซึ่งรวมถึงทักษะการจัดการตนเอง (Self-Management) และการเน้น กระบวนการอภิปัญญา (Metacognition) ย่อมจะทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองเป็นอย่างดีและเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพตลอดชีวิต สถาบันผลิตครูต้องทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้ด้วยวิธีวิทยา (Methodology) ทางการจัดการเรียนการ สอนเหล่านี้และใช้วิธีการต่างๆ เพื่อให้สนองความแตกต่างของผู้เรียนทุกวัย ทุกระดับและทุกสภาพที่ต้องการ หลักการนี้จึงสนับสนุนแนวความคิดที่ว่าการให้การศึกษากับผู้เรียนของสถานศึกษาเป็นการบริการสังคมที่มีเอกลักษณ์เป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะหลักสูตรและการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับเยาวชนหรือกลุ่มบุคคลต่าง ๆ จำเป็นต้องพิจารณาสภาพบริบทและความต้องการของชุมชนและประเทศชาติ รวมทั้งตัวผู้เรียนและสถาบันครอบครัวของผู้เรียนอีกด้วย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการสื่อความเข้าใจและการประสานแนวคิดให้กับทั้งบุคลากรในสถานศึกษาและบุคลากรในหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนทุกระดับเพื่อรับผิดชอบร่วมกันในงานด้านการจัดการศึกษาซึ่งเป็นงานที่สังคมต้องตระหนักในความสำคัญ ครูผู้สอน ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษา

ทั้งหลายจึงควรได้รับการเตรียมความพร้อมให้เป็นผู้ที่มีความเข้มแข็งทั้งในด้านองค์ความรู้ทางวิชาการและวิชาชีพ ตลอดจนมีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ครบถ้วน (คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ออนไลน์)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่มีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ที่มุ่งจัดการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ เปิดสอนทั้งระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก โดยมีพันธกิจผลิตบัณฑิต วิจัย และพัฒนา ส่งเสริมพระพุทธศาสนา และบริการวิชาการแก่สังคม และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ได้จัดการศึกษาตามแนวพระราชปณิธานของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาชิรญาณวโรรส ซึ่งเป็นพระน้องยาเธอในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระดำริจัดตั้ง "มหามกุฏราชวิทยาลัย" เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นโดยมีพระประสงค์ให้มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งการศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาการชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ โดยการศึกษาหลักธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้เข้าใจและเข้าถึงพร้อมทั้งนำศาสตร์สมัยใหม่มายืนยันรับรองความเป็นมณีรัตนะแห่งพุทธธรรม แล้วเผยแผ่ต่อสังคมในรูปแบบการจัดการความรู้สู่สาธารณะ จากเหตุผลความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย ในการจัดการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาจึงต้องปรับกลยุทธ์เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมโลก โดยเน้นการบูรณาการพระพุทธศาสนากับการจัดการเรียนรู้ภายใต้ปรัชญาสุภาษิตประจำมหาวิทยาลัย "วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน โส เสฏฺโฐ" เทวมานุเส หมายถึง "ผู้สมบูรณ์ด้วยความรู้และความประพฤติที่ดีประเสริฐที่สุดในหมู่เทวดาและหมู่มนุษย์" หมายความว่าเป้าหมายในการสร้างคนจะต้องให้สมบูรณ์ครบทั้งความรู้และความประพฤติที่ดี (ความรู้คู่คุณธรรม) ในเวลาเดียวกัน (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย,ออนไลน์)

การจัดการศึกษาของหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต ตามประกาศคณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา เรื่อง เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2565 ซึ่งหมวดวิชาเฉพาะเป็นหมวดรายวิชาที่มุ่งหมายให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และปฏิบัติงานได้ โดยกำหนดประเภทของความรู้ที่ต้องมี แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ 1) ความรู้เฉพาะตามศาสตร์สาขาวิชานั้น ๆ (Disciplinary Knowledges) นำไปกำหนดกลุ่มรายวิชาเฉพาะ 2) ความรู้สหวิทยาการ (Interdisciplinary) นำไปกำหนดกลุ่มรายวิชาเลือก3) ความรู้ในเชิงปฏิบัติ (Practical Knowledges) นำไปกำหนดกลุ่มรายวิชาสหกิจศึกษา หรือฝึกงาน หรือฝึกสอน และรายวิชาต่าง ๆ ต้องกำหนดสอดคล้องสัมพันธ์กับ PLO ของหลักสูตรซึ่งเป็นไปตามความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่างๆ ตามกฎกระทรวงการจัดกลุ่มสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. 2564 ข้อ 10 ที่กำหนดให้กลุ่มสถาบันอุดมศึกษาตามข้อ 3 (4) มีพันธกิจหลักและยุทธศาสตร์ที่มุ่งสู่การพัฒนาปัญญาด้วยหลัก

ศาสนาผสานกับหลักวิชาการ โดยต้อง 1) มุ่งพัฒนาบัณฑิตให้เป็นผู้มีสติ ปัญญา และคุณธรรม ด้วยการจัดการเรียนการสอน ที่ผสานหลักศาสนากับหลักวิชาการ 2) ให้ความสำคัญกับการวิจัยและการสร้างนวัตกรรมโดยยึดหลักศาสนา ปรับใช้หลักศาสนา ให้เหมาะกับสังคมที่เปลี่ยนไป และสร้างหลักวิชาการที่สอดคล้องกับหลักศาสนาเป็นทางเลือกคู่กับหลักวิชาการของประเทศตะวันตก 3) นำหลักธรรมคำสอนของศาสนาต่างๆ มาชี้นำสังคมโดยมุ่งพัฒนาจิตใจ สติ ปัญญา และพฤติกรรมของประชาชนเพื่อให้เกิดสันติสุขและความสามัคคีของคนในชาติ โดยรายวิชาต่าง ๆ ในกลุ่มวิชาพระพุทธศาสนา และกลุ่มวิชาการสอนภาษาอังกฤษได้สอดคล้องสัมพันธ์กับ PLO ของหลักสูตรซึ่งเป็นไปตามความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ จึงจัดโครงสร้างหลักสูตร รายวิชา และหน่วยกิต (คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ออนไลน์)

วิชารัฐศาสตร์ เป็นอีกรายวิชาที่สำคัญของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเปิดสอนเป็นวิชาพื้นฐานที่นิสิตทุกสาขาวิชาได้ศึกษาเล้าเรียน เป็นศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการบริการรัฐ การเมือง การปกครอง รวมไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งการศึกษาวิชารัฐศาสตร์นั้นเป็นการศึกษาในลักษณะของสหวิทยาการ กล่าวคือ ต้องอาศัยศาสตร์หลาย ๆ ศาสตร์เข้ามาประกอบการศึกษาอธิบายภาวะต่าง ๆ ทางสังคม ที่เกิดขึ้นได้ ดังนั้นการเรียนรัฐศาสตร์สามารถช่วยให้นิสิตวิชาชีพครูมีทักษะในการวิเคราะห์และวิจัย รวมถึงการวางแผนและการจัดการในภาครัฐ ซึ่งเป็นประโยชน์ในการพัฒนาการศึกษาและการสอนในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้วยอัตลักษณ์ในการจัดการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ของไทยซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยพุทธศาสนาที่สำคัญของโลก ที่รวมการศึกษาภาคปกติ (ทางโลก) และการศึกษาทางพระพุทธศาสนา (ทางธรรม) เข้าด้วยกัน ประกอบกับการจัดการศึกษาที่เน้นคุณสมบัติอันพึงประสงค์ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิสำหรับนิสิตเป็นพัฒนาการไปอีกขั้นหนึ่งของการประกันคุณภาพที่มุ่งเน้นคุณภาพผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยการกำหนดมาตรฐานผลการเรียนรู้และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนเป็นเป้าหมายสำคัญในการจัดการเรียนการสอน บทความวิชาการนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดและเพื่อนำเสนอแนวคิดและแนวทางการจัดการเรียนรู้รัฐศาสตร์สำหรับนิสิตวิชาชีพครูในมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่สำคัญตามลำดับต่อไปนี้

การจัดการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษา

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560–2579 ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาศักยภาพคนไทยให้มีทักษะในศตวรรษที่ 21 กล่าวคือการผลิตบัณฑิตที่มีความเชี่ยวชาญและมีความเป็นเลิศเฉพาะด้าน การมีทักษะชีวิตและการทำงาน การมีทักษะทางสังคม ทักษะการเรียนรู้นวัตกรรม ทักษะด้านสารสนเทศและเทคโนโลยีสมัยใหม่ เป็นต้น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เน้นการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ เน้นให้ผู้เรียนมีความฉลาด

รอบรู้ มีปัญญา รู้เท่าทันโลก และสามารถสืบเสาะหาความรู้ด้วยตนเองได้ ครูผู้สอนมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการสอน ดังนั้น ผู้สอนจึงต้องให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถสร้างนวัตกรรมได้ สถาบันอุดมศึกษาต้องมีการปรับเปลี่ยนและติดตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก และการจัดการศึกษาเพื่อทักษะในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้การส่งมอบผลผลิตสู่หน่วยผู้ใช้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ รวมถึงการผลิตบัณฑิตที่ตอบสนองพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ.2562 ที่ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาที่ยึดหลักความรับผิดชอบต่อสังคมหลักเสรีภาพทางวิชาการ หลักความเป็นอิสระ หลักความเสมอภาค และหลักธรรมาภิบาล (ราชกิจจานุเบกษา, 2562)

สถาบันอุดมศึกษาในศตวรรษที่ 21 จึงต้องมีหน้าที่ที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1) จัดการศึกษาที่คำนึงถึงเหตุผล ความคุ้มค่า และความจำเป็นของประเทศ รวมทั้งการขยายโอกาสทางการศึกษาแก่ผู้เรียนกลุ่มต่าง ๆ จัดให้มีหลักสูตรการศึกษาหรือการเรียนการสอนในรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อรองรับการศึกษาตลอดชีวิต การศึกษานอกเวลางาน เพื่อพัฒนาศักยภาพและทักษะการทำงานของบุคคลในทุกช่วงวัย เน้นการสร้างเสริมผู้เรียนให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม และมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศ 2) ภารกิจด้านการวิจัยและการสร้างนวัตกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นของประเทศ เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาและแก้ปัญหาของประเทศได้อย่างเป็นรูปธรรมและเพื่อความเจริญงอกงามทางวิชาการ 3) ภารกิจการบริการวิชาการแก่สังคมสถาบันอุดมศึกษามีหน้าที่ในการให้บริการทางวิชาการ ให้คำปรึกษาทางวิชาการ และถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการจัดการเรียนการสอน การวิจัยและการสร้างนวัตกรรมแก่ภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และสังคม เพื่อนาความรู้ไปใช้ประโยชน์และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ 4) ภารกิจด้านการทะนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม โดยการอนุรักษ์ฟื้นฟู สืบสาน และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นและของชาติ บูรณาการการทะนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมกับการเรียนการสอนและกิจกรรมของผู้เรียน (สันติ งามเสริฐ, 2563)

สาระสำคัญของวิชารัฐศาสตร์

จากการวิวัฒนาการทางการศึกษาวิชารัฐศาสตร์มาตั้งแต่ต้นจนถึงสมัยปัจจุบันนี้นั้นจะเห็นได้ว่าวิธีการนี้ได้รับการพัฒนามาโดยลำดับ ทั้งนี้ก็เพื่อความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและกาลสมัย วิชารัฐศาสตร์หรือวิชาการเมืองการปกครองเป็นวิชาที่สามารถศึกษาได้ทั้งในแนวทฤษฎีและแนวปฏิบัติ เพื่อที่จะให้มนุษย์ได้สัมผัสในชีวิตประจำวัน ดังนั้นนักปราชญ์ทางรัฐศาสตร์จึงได้รวบรวมสาระสำคัญของวิชานี้ไว้ 8 ประการ ที่เป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าทางวิชารัฐศาสตร์ (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ออนไลน์) ดังนี้

1. ทฤษฎีการเมืองหรือปรัชญาการเมือง (Political Theory or Political Philosophy)

แขนงวิชานี้ เป็นพื้นฐานการศึกษาด้านการเมืองการปกครองเพราะการศึกษาในด้านทฤษฎีการเมืองหรือปรัชญาทางการเมือง จะทำให้ผู้ศึกษาทราบเรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นเรื่องของนักอุดมการณ์และนักคิดทางการเมืองในอดีตที่ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดทางการเมืองการปกครองไว้เพื่อมนุษยชาติและความรู้สึกนึกคิดเรื่องอุดมการณ์ทางการเมืองของนักคิดนักเขียนเหล่านั้นมักจะแฝงไว้ด้วยเหตุผล วิธีการและหลักการที่มีคุณค่าที่อนุชนรุ่นหลังสามารถแสดงออกมา อันอาจมีผลกระทบต่อการเมืองการปกครองของรัฐได้ทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อม ทฤษฎีการเมืองหรือปรัชญาการเมืองเป็นหลักสากล มนุษย์ทุกคนสามารถศึกษาสัมผัสและแยกยึดถือปฏิบัติได้ตามสภาพการณ์ในแต่ละสังคม ซึ่งทฤษฎีส่วนใหญ่จะเน้นไปว่า รัฐควรจะเป็นอย่างไรและประชาชนจะอยู่ในรัฐนั้นได้อย่างมีความสุขอย่างไร ฉะนั้นการศึกษาทฤษฎีการเมืองหรือปรัชญาการเมืองจึงเป็นการศึกษาถึงประวัติความเป็นมา เป้าหมายและวิธีการหรือกระบวนการเพื่อให้ บรรลุเป้าหมายนั้น

2. Political Dynamics

แขนงวิชานี้เป็นเรื่องใหม่ แต่ได้เป็นที่สนใจกันทั่วไป Political Dynamics เป็นแขนงวิชารัฐศาสตร์ที่ศึกษาถึงพลังต่างๆ ที่มีผลต่อรัฐบาลและการเมือง เช่น อำนาจทางศีลธรรม เศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา เป็นต้น พลังหรืออำนาจเหล่านี้ช่วยให้เข้าใจถึงการดำเนินงานทางการเมืองหรือลักษณะแห่งปรากฏการณ์ทางการเมือง และ Political Dynamics นี้จะครอบคลุมศึกษาไปถึงบทบาทกลุ่มอิทธิพลต่างๆ มติมหาชน สื่อสารมวลชนและพรรคการเมือง (Political Party) ซึ่งเกี่ยวกับพรรคการเมืองนั้นจะทำให้ผู้ศึกษาได้ทราบประวัติ นโยบาย เป้าหมายและวิธีการดำเนินการของพรรคการเมืองบทบาทหน้าที่ของพรรคการเมืองที่มีต่อประชาชนและรัฐ อันมีผลต่อความมั่นคง ความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อยของประชาชนและรัฐ และโดยสภาพการณ์ปัจจุบันนี้พรรคการเมืองได้แบ่งเป็นหลายระบบ เช่น ระบบพรรคเดียว ระบบสองพรรค และระบบหลายพรรค

3. กฎหมายมหาชน (Public Law)

เป็นกฎหมายที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับคนส่วนใหญ่หรือส่วนรวมของประเทศ เช่น กฎหมายรัฐธรรมนูญ (Constitution) กฎหมายปกครอง (Administrative Law) กฎหมายอาญา (Criminal Law) และรวมไปถึงกฎหมายระหว่างประเทศ (International Law) ซึ่งกฎหมายเหล่านี้จะมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการควบคุมความประพฤติการปฏิบัติของประชาชนโดยส่วนรวมและเกี่ยวข้องกับรัฐ ตลอดถึงหลักการของการปฏิบัติต่อกันระหว่างรัฐต่อรัฐ เป็นต้น

4. รัฐประศาสนศาสตร์ (Public Administration)

เป็นวิชาที่ว่าด้วยการบริหารทั่ว ๆ ไปทั้งบริหารรัฐ บริหารหน่วยงาน บริหารองค์การและตามหลักของการบริหารนั้นจะต้องมีองค์ประกอบด้วย 4 M. Man Money Material และ

Manegement ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งแก่รัฐและแก่องค์กรต่างๆ “เดิมทีเดียวรัฐประศาสนศาสตร์มุ่งให้ผู้ศึกษาได้ทราบเพียงเรื่องปรัชญาการเมือง รัฐธรรมนูญ และการออกกฎหมาย ต่อมาในทศวรรษของปี พ.ศ.2463 และปี พ.ศ.2473 จึงหันมาสนใจการประยุกต์เทคนิคทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) มาให้รัฐบาลประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานขององค์การ“ ปัจจุบันวิชารัฐประศาสนศาสตร์ได้ยึดหลัก POSDCOPE คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organization) การจัดบุคคลให้ถูกสายงาน (Staffing) การสั่งการ (Directing) การประสานงาน (Co-ordinating) การรายงาน และประเมินผล (Reporting) และการบริหารงบประมาณ (Budgeting)

5. ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (International Relations)

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2490 เป็นต้นมาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยทั่วไป จะศึกษาใน 2 ประเด็นใหญ่คือ “การศึกษาประวัติการฑูต และอิทธิพลที่จะก่อให้เกิดสงคราม (War) และสันติภาพ (Peace)“ ในประเด็นแรกเน้นการศึกษาประวัติศาสตร์ นโยบาย และสถาบันอันทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ส่วนประเด็นหลังเป็นการศึกษาถึงอิทธิพลที่ว่า อะไรอยู่เบื้องหลังที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งจนเป็นเหตุแห่งสงคราม และศึกษาหาว่าวิธีการใดในอันที่จะเชื่อมสัมพันธไมตรีระหว่างรัฐต่อรัฐ เพื่อลดภาวะแห่งสงครามและจะก่อให้เกิดสันติสุขได้อย่างไร รวมทั้งศึกษาถึงหลักวิทยาศาสตร์ที่จะนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ร่วมกันเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

6. รัฐบาลเปรียบเทียบ (Comparative Government)

วิชารัฐบาลเปรียบเทียบนั้นเก่าแก่พอๆ กับวิชาทฤษฎีการเมือง การศึกษาสังเกตลักษณะของรัฐบาลต่างๆ ที่อริสโตเติลได้ปฏิบัติไปในยุคโบราณถือว่า เป็นการศึกษารัฐบาลเปรียบเทียบครั้งแรกในโลก สาระสำคัญของวิชานี้ได้แก่ การสำรวจศึกษาระบบรัฐบาลและการเมืองของประเทศต่างๆ ทั่วโลกทั้งในอดีตและปัจจุบัน

7. สาขารัฐบาล (Government)

คือเป็นการศึกษาของสถาบันการเมืองต่างๆ การแบ่งสันอำนาจอธิปไตยไปให้หน่วยอำนาจต่างๆ คือ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหารและฝ่ายตุลาการ นอกจากนั้นก็ศึกษาไปถึงเรื่องการแบ่งอำนาจหน้าที่ระหว่างรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่ก็เน้นไปในด้านโครงสร้างการปกครอง

8. สาขานิติบัญญัติ (Legislature)

การศึกษาเรื่องนี้เป็นการศึกษาถึงกระบวนการของการตรากฎหมายออกมาใช้บังคับ ในการปกครองประเทศไม่ว่าจะเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยหรือการปกครองในระบบเผด็จการต่างก็ต้องอาศัยกฎหมายเป็นเครื่องมือในการควบคุมการบริหารประเทศด้วยกันทั้งนั้น

กฎหมายบางประเภทก็ต้องอาศัยขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันต่อ ๆ มาจนในที่สุดก็กลายมาเป็นกฎหมาย แต่ที่มาของกฎหมายโดยตรงในปัจจุบันก็คือสภานิติบัญญัติ ที่สมาชิกสภามาจากการเลือกตั้งของประชาชนที่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งทั่วไปในประเทศ เป็นผู้พิจารณากลั่นกรองพระราชบัญญัติต่างๆ อย่างถี่ถ้วนแล้วตราออกมาเป็นกฎหมายใช้บังคับ ในลักษณะนี้ถือว่าเป็นการบัญญัติกฎหมายโดยประชาชนก็ย่อมได้เพราะผู้ที่เป็นสมาชิกสภาคือตัวแทนของประชาชนเลือกเข้าไป

รัฐศาสตร์ในบริบทแห่งนานาวิทยาการ

รัฐศาสตร์เป็นแขนงหนึ่งของสังคมศาสตร์และการศึกษารัฐศาสตร์นั้น เป็นการศึกษาเกี่ยวกับรัฐลักษณะ หลักเกณฑ์ และวิชาการปกครองของมนุษย์ ดังนั้นการศึกษาวิชารัฐศาสตร์ จึงมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับสาขาวิชาอื่นๆ มากมาย (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ออนไลน์) คือ

1. ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐศาสตร์กับประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์ เป็นวิชาที่ให้หลักฐานและข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต ซึ่งนักรัฐศาสตร์สามารถใช้เป็นรากฐาน ในการวิเคราะห์หาแนวโน้มองเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตได้ ทั้งเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ จะทำให้นักรัฐศาสตร์เข้าใจถึงปัญหาต่างๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์ปัญหาของบ้านเมือง

2. ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐศาสตร์กับเศรษฐศาสตร์

เศรษฐศาสตร์ เป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับการผลิต การใช้ทรัพยากร การจำหน่ายจ่ายแจก การแบ่งสันปันส่วน การบริโภค ซึ่งเป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับประชาชนโดยทั่วไป การปกครองประเทศจำเป็นต้องนำเอาวิชาเศรษฐศาสตร์มากำหนดนโยบายทางการเมืองด้วยการศึกษาวิชารัฐศาสตร์จะได้ผลดีเมื่อสามารถเข้าใจลักษณะและพื้นฐานทางเศรษฐกิจ

3. ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐศาสตร์กับภูมิศาสตร์

สภาพทางภูมิศาสตร์ เช่น ลักษณะพรมแดน ที่ตั้ง ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ ลักษณะของทรัพยากร เหล่านี้ล้วนแต่เป็นปัจจัยสำคัญ ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองของประเทศ เช่น การกำหนดนโยบายทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศ การจะเข้าใจปัญหาทางการเมืองของประเทศใด จำเป็นต้องศึกษาปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์ด้วย

4. ความสัมพันธ์ระหว่างวิชารัฐศาสตร์กับสังคมวิทยา

สังคมวิทยาเป็นการศึกษาถึงสภาพสังคม ในด้านโครงสร้าง ปัญหา การเปลี่ยนแปลง และความสัมพันธ์ของมนุษย์ วิชารัฐศาสตร์ต้องเกี่ยวพันกับสังคมมนุษย์ การเข้าใจ ลักษณะทางการเมือง หรือปัญหาทางการเมือง จำต้องนำหลักของสังคมวิทยา มาประกอบการพิจารณาด้วย

5. ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐศาสตร์กับจิตวิทยา

การปกครองจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับประชาชน ความเจริญหรือความมั่นคงทางการเมืองขึ้นอยู่กับการสนับสนุนของประชาชน การศึกษาทางด้านจิตวิทยา ที่ศึกษาถึงจิตใจ อารมณ์ พฤติกรรมของมนุษย์จึงเป็นประโยชน์ที่จะช่วยให้มีการกำหนดนโยบาย ทางการเมืองที่เหมาะสมได้

6. ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐศาสตร์กับจริยธรรม

จริยธรรมเกี่ยวข้องกับคุณธรรมและศีลธรรม วิชารัฐศาสตร์ต้องอาศัยหลักจริยธรรมอย่างมาก เพราะการปกครองจะได้ผลดีหรือไม่อยู่ที่จริยธรรมของผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครอง การดำเนินงานทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นการเมืองในประเทศ หรือการเมืองระหว่างประเทศ หากอยู่ในหลักของจริยธรรมแล้ว ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษย์อย่างมาก

7. ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐศาสตร์กับนิติศาสตร์

วิชากฎหมาย เป็นเรื่องของกฎหมายข้อบังคับที่ช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างเป็นระเบียบ กฎหมายเป็นเครื่องมือของรัฐ ที่จะทำให้รัฐสามารถดำเนินกิจการต่าง ๆ ทางการเมืองการปกครองไปได้อย่างเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ กล่าวได้ว่าความมั่นคงของทางการเมืองนั้น เกี่ยวกับกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายเป็นสิ่งสำคัญ

จากสาระสำคัญของวิชารัฐศาสตร์ข้างบนนั้นจะเห็นได้ว่า วิชารัฐศาสตร์ได้รับการพัฒนาขึ้นมาอย่างกว้างขวางโดยลำดับ และเป็นไปตามสถานการณ์ของโลกแต่ละสมัย ซึ่งเดิมทีเดียวนั้นนักปราชญ์ทางรัฐศาสตร์ได้รวบรวมข้อมูลเพื่อให้อนุชนได้ศึกษาเพียงประวัติศาสตร์ทางการเมืองการปกครองเท่านั้น แต่เมื่อสังคมมนุษย์ได้มีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมแคบ ๆ คือเริ่มจากสังคมของวงศาคณาญาติมาเป็นรัฐชาติอย่างในปัจจุบัน จึงมีความจำเป็นอยู่เองที่นักปราชญ์ทางการเมืองจะต้องพัฒนาวิเคราะห์ปัจจัยประยุกต์วิชาการเมืองให้เท่าทันต่อการเจริญเติบโตทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม เพื่อที่จะให้ผู้ศึกษาได้รับความรู้ความเข้าใจในด้านการเมืองอย่างกว้างขวางและผู้สนใจศึกษาสามารถที่จะเลือกเรียนแขนงวิชารัฐศาสตร์ตามที่ตนต้องการและถนัดได้ จึงนับว่าเป็นความก้าวหน้าของวิชารัฐศาสตร์

วิธีการศึกษาทางรัฐศาสตร์

การศึกษาวิชารัฐศาสตร์ อาจแบ่งเป็น 3 แนวทาง (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ออนไลน์) ดังนี้

1. แนวการศึกษาแบบดั้งเดิม จะเน้นวิชาปรัชญาการเมือง กฎหมายและสถาบันการเมืองการปกครองของรัฐ โดยผู้ศึกษาจะศึกษาในรูปของการค้นหากฎทางการเมือง และข้อเท็จจริงทางการเมือง โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองและแสวงหาสิ่งที่ดีกว่าให้แก่สังคม

2. แนวการศึกษาแบบพฤติกรรมศาสตร์ เป็นการศึกษาโดยหวังที่จะปรับปรุงวิธีการศึกษาให้ทันสมัย โดยอาศัยความรู้ของศาสตร์สาขาอื่นมาประกอบ และใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล หรือกลุ่มคนเพื่อรวบรวมความรู้ต่าง ๆ เหล่านี้มาใช้สร้างทฤษฎี หรือเป็นแบบในการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองต่าง ๆ

3. แนวการศึกษาแบบผสมผสาน ซึ่งเน้นการนผสมผสาน การศึกษารัฐศาสตร์แบบดั้งเดิมกับแนวการศึกษารัฐศาสตร์แบบพฤติกรรมศาสตร์เข้าด้วยกัน เพื่อแสวงหาระบบการเมืองที่ให้ประโยชน์ สูงสุดแก่สังคม และช่วยสร้างสรรค์สังคมให้ดีขึ้นกว่าเดิม อันเป็นแนวทางในการศึกษารัฐศาสตร์ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน

บทสรุป

การศึกษาเรื่องของรัฐศาสตร์ การเมือง และการปกครอง มีมานานแล้วนับพันปีตั้งแต่มนุษย์ได้รวมตัวกันขึ้นมาเป็นกลุ่ม เป็นชุมชน แว่นแคว้น เป็นรัฐและเป็นประเทศชาติขึ้นมา การศึกษามนเรื่องทางการเมืองการปกครอง หรือทางด้านรัฐศาสตร์เหล่านี้ ได้กระทำสืบเนื่องกันเรื่อยมา นอกจากนี้เรื่องของรัฐศาสตร์และการเมือง ยังมีขอบข่ายที่กว้างขวางและเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับวิชาต่างๆ หลากหลาย กับมีศัพท์ต่างๆ ทางด้านนี้เกิดขึ้นอย่างมากมาย ซึ่งศัพท์แต่ละคำแต่ละเรื่องสามารถทำการศึกษาและแตกแขนงออกไป อันทำให้วิชารัฐศาสตร์มีความสำคัญและเป็นประโยชน์สร้างความเจริญต่อวงการศึกษา โดยเฉพาะที่สำคัญรัฐศาสตร์มีความสำคัญกับนิสิตวิชาชีพครูในหลายด้าน เนื่องจากเป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับการปกครอง การเมืองและการบริหารจัดการ ซึ่งมีผลกระทบต่อการสอนของนิสิตวิชาชีพครูอย่างมาก นี่คือบางประเด็นที่รัฐศาสตร์มีความสำคัญกับนิสิตวิชาชีพครู ดังนี้ 1) ความเข้าใจในระบบการปกครองและการเมือง: นิสิตวิชาชีพครูที่มีความรู้ด้านรัฐศาสตร์จะเข้าใจระบบการปกครองและการเมืองของประเทศ ซึ่งช่วยให้สามารถสอนนักเรียนเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ 2) การบริหารจัดการในโรงเรียน: รัฐศาสตร์ช่วยให้นิสิตวิชาชีพครูมีทักษะการเรียนรู้ในการบริหารจัดการที่ดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการจัดการทรัพยากร การวางแผน และการประสานงาน ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในการบริหารโรงเรียน 3) การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์: การศึกษารัฐศาสตร์ช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญในการสอนและการพัฒนานักเรียนให้มีความคิดเชิงวิพากษ์ 4) การส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่ดี: นิสิตวิชาชีพครูสามารถใช้ความรู้ด้านรัฐศาสตร์ในการส่งเสริมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อสังคมและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองและสังคมอย่างสร้างสรรค์ 5) การเข้าใจและปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลง: รัฐศาสตร์ช่วยให้นิสิตวิชาชีพครูเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม ซึ่งเป็นประโยชน์ในการปรับตัวและเตรียมความพร้อมในการสอนในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การมีความรู้ด้านรัฐศาสตร์จึงเป็น

ประโยชน์อย่างมากสำหรับนิสิตวิชาชีพครูในการพัฒนาตนเองและนักเรียนให้มีความรู้และทักษะที่จำเป็นในสังคมปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. *หลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา (4 ปี) (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2566).* คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. https://mbu.ac.th

มหาวิทยาลัยรามคำแหง. *ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับวิชารัฐศาสตร์.* http://old-book.ru.ac.th › e-book › content PDF

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. *หลักและวิธีการศึกษาทางรัฐศาสตร์.* https://media.stou.ac.th › view_video

ราชกิจจานุเบกษา. *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553.* เล่มที่ 127. ตอนที่ 45 ก.

สันติ งามเสริฐ.(2563). *การบริหารการศึกษาระดับอุดมศึกษาอย่างมืออาชีพในศตวรรษที่ 21.* วารสารสหศาสตร์, 20(1), 2.13.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560–2579,*พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในรูปแบบ “ACTIVE LEARNING”

ACTIVE LEARNING APPROACH IN BUDDHIST STUDIES

[1]พระโอ๋ คนฺธสีโล (วราศัย), [2]พระมหาสุวรรณ์ สุวณฺโณ (ใจกล้า),
[3]พระปฏิญญา สุทฺธจิตฺโต (โพพรมศรี), [4]พระมหาประวิทย์ จิรวิชฺโช (ภูปุย)
และ [5]พระณานิพิทย์ อินฺทจารี

[1]Phra Ao Gundhasilo (Warasai),[2]PhramahaSuwan Suwanno (Jaikla),
[3]Phopromsee(suddhajitto), [4]Phramaha Prawit Jirawitcho (Poopui),
and [5]Phra Chanipit Intachari

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Mahamakut Buddhist University, Thailand

[1]25221OH@GMAIL.COM

Received: October 29, 2024; **Revised**: November 23,2024; **Accepted**: December 28, 2024

บทคัดย่อ

การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในรูปแบบเชิงรุกเป็นการปรับเปลี่ยนวิธีการสอนเพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมมากขึ้น โดยเน้นการลงมือปฏิบัติและการคิดวิเคราะห์ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งหลักการสำคัญของรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบเชิงรุก (Active Learning) มีดังนี้ 1) การเรียนรู้ผ่านการคิดขั้นสูง: ผู้เรียนจะต้องวิเคราะห์และประเมินค่าจากสิ่งที่เรียนรู้ 2) การเรียนรู้จากการลงมือทำ: ผู้เรียนจะได้ทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่เรียน 3) การเรียนรู้จากการทำงานร่วมกัน: ผู้เรียนจะได้ทำงานเป็น

[1] นักวิชาการอิสระ

[2] นักวิชาการอิสระ

[3] นักวิชาการอิสระ

[4] นักวิชาการอิสระ

[5] อาจารย์, หลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนพระพุทธศาสนา วิทยาลัยศาสนศาสตร์เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

กลุ่มและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และ 4) การเรียนรู้จากการสำรวจค้นหา: ผู้เรียนจะได้ค้นคว้าหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจ

คำสำคัญ : การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา, การจัดการเรียนรู้แบบเชิงรุก

Abstract

Active Learning in Buddhist Education involves modifying teaching methods to increase student engagement by emphasizing hands-on activities and analytical thinking. This approach helps students connect knowledge and apply it effectively in their daily lives. Key Principles of Active Learning: 1) Learning through Higher-Order Thinking: Students must analyze and evaluate what they have learned.2) Learning by Doing: Students engage in activities related to the content they are studying. 3) Learning through Collaboration: Students work in groups and exchange ideas. and 4) Learning through Exploration: Students research additional information to enhance their understanding.

Keywords : Buddhist studies, Active learning

บทนำ

การจัดการเรียนรู้พุทธศาสนาในระดับอุดมศึกษาสามารถทำได้หลายวิธีเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดและตอบสนองต่อความต้องการของนักศึกษา นี่คือแนวทางบางประการที่อาจเป็นประโยชน์: การบูรณาการหลักธรรมในชีวิตประจำวัน: การเรียนรู้พุทธศาสนาไม่ควรจำกัดอยู่แค่ในห้องเรียน ควรมีการจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงหลักธรรมกับชีวิตประจำวันของนักศึกษา เช่น การปฏิบัติสมาธิ การเจริญสติ และการทำบุญร่วมกัน 1.การใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอน: การใช้สื่อดิจิทัลและแพลตฟอร์มออนไลน์สามารถช่วยให้นักศึกษาเข้าถึงข้อมูลและทรัพยากรทางพุทธศาสนาได้ง่ายขึ้น เช่น การเรียนผ่าน MOOC หรือการใช้แอปพลิเคชันที่เกี่ยวข้อง 1.การวิจัยและการศึกษาวิจัย: การส่งเสริมให้นักศึกษาทำวิจัยเกี่ยวกับพุทธศาสนาในด้านต่างๆ เช่น ปรัชญา ศีลธรรม และประวัติศาสตร์ เพื่อเพิ่มพูนความรู้และความเข้าใจในเชิงลึก 2.การเรียนรู้แบบบูรณาการ: การจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับสาขาวิชาอื่นๆ เช่น การแพทย์ การพยาบาล หรือการจัดการ เพื่อให้นักศึกษาเห็นความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับวิชาชีพของตน3.การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือ: การสร้างเครือข่ายกับสถาบันการศึกษาอื่นๆ ทั้งในและต่างประเทศ เพื่อแลกเปลี่ยน

ความรู้และประสบการณ์ รวมถึงการจัดสัมมนาและการประชุมวิชาการ 2.การจัดการเรียนรู้พุทธศาสนาในระดับอุดมศึกษาควรเน้นการพัฒนาทั้งด้านความรู้และการปฏิบัติ เพื่อให้นักศึกษาสามารถนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันและวิชาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การเรียนการสอนแบบ Active Learning

Active Learning คือกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้ลงมือกระทำและได้ใช้กระบวนการคิด เกี่ยวกับสิ่งที่เขาได้กระทำลงไป (Bonwell, 1991) เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภายใต้สมมติฐานพื้นฐาน 2 ประการคือ 1) การเรียนรู้เป็นความพยายามโดยธรรมชาติของมนุษย์, และ 2) แต่ละบุคคลมีแนวทางในการ เรียนรู้ที่แตกต่างกัน (Meyers and Jones, 1993) โดยผู้เรียนจะถูกเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับความรู้(receive) ไปสู่การมีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ (co-creators) (Fedler and Brent, 1996)

Active Learning จึงเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการสร้างสรรค์ทางปัญญา (Constructivism) ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้มากกว่าเนื้อหาวิชา เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ หรือสร้างความรู้ให้เกิดขึ้นในตนเอง ด้วยการลงมือปฏิบัติจริงผ่านสื่อหรือกิจกรรมการเรียนรู้ ที่มีครูผู้สอนเป็นผู้ แนะนำ กระตุ้น หรืออำนวยความสะดวก ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ขึ้นโดยกระบวนการคิดขั้นสูง กล่าวคือ ผู้เรียนมีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการประเมินค่าจากสิ่งที่ได้รับจากกิจกรรมการเรียนรู้ ทำให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีความหมายและนำไปใช้ในสถานการณ์อื่นๆได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สถาพร พฤฑฒิกุล, 2558) ลักษณะของการจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning เป็นดังนี้ (ไชยยศ เรืองสุวรรณ,2553)

1. เป็นการเรียนการสอนที่พัฒนาศักยภาพทางสมอง ได้แก่ การคิด การแก้ปัญหาและการนำความรู้ ไปประยุกต์ใช้

2. เป็นการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้สูงสุด

3. ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้และจัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

4. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนทั้งในด้านการสร้างองค์ความรู้ การสร้างปฏิสัมพันธ์ร่วมกันร่วมมือกันมากกว่าการแข่งขัน

5. ผู้เรียนเรียนรู้ความรับผิดชอบร่วมกัน การมีวินัยในการทำงาน และการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ

6. เป็นกระบวนการสร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียนอ่าน พูด ฟัง คิดอย่างลุ่มลึก ผู้เรียนจะเป็นผู้จัดระบบ การเรียนรู้ด้วยตนเองรวบยอด

7. เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นทักษะการคิดขั้นสูง

8. เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนบูรณาการข้อมูลข่าวสาร หรือสารสนเทศ และหลักการความคิด

9. ผู้สอนจะเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเอง

10. ความรู้เกิดจากประสบการณ์ การสร้างองค์ความรู้ และการสรุปทบทวนของผู้เรียน บทบาทของอาจารย์ผู้สอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทางของ Active Learning ดังนี้ (ณัชนัน แก้วชัยเจริญกิจ, 2550)

1) สร้างบรรยากาศของการมีส่วนร่วม และการเจรจาโต้ตอบที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดี กับผู้สอนและเพื่อนในชั้นเรียน

2) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นพลวัต ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมรวมทั้ง กระตุ้นให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนรู้

3) จัดสภาพการเรียนรู้แบบร่วมมือ ส่งเสริมให้เกิดการร่วมมือในกลุ่มผู้เรียน

4) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ท้าทาย และให้โอกาสผู้เรียนได้รับวิธีการสอนที่หลากหลาย

5) วางแผนเกี่ยวกับเวลาในจัดการเรียนการสอนอย่างชัดเจน ทั้งในส่วนของเนื้อหา และกิจกรรม

6) ครูผู้สอนต้องใจกว้าง ยอมรับในความสามารถในการแสดงออก และความคิดของที่ผู้เรียน

ตัวอย่างเทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning

การจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning สามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน รวมทั้งสามารถใช้ได้กับนักเรียนทุกระดับ ทั้งการเรียนรู้เป็นรายบุคคล การเรียนรู้แบบกลุ่มเล็ก และการเรียนรู้ แบบกลุ่มใหญ่ McKinney (2008) ได้เสนอตัวอย่างรูปแบบหรือเทคนิค การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะช่วยให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบ Active Learning ได้ดี ได้แก่

1. การเรียนรู้แบบแลกเปลี่ยนความคิด (Think-Pair-Share) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ ผู้เรียนคิดเกี่ยวกับประเด็นที่กำหนดแต่ละคน ประมาณ 2-3 นาที (Think) จากนั้นให้แลกเปลี่ยนความคิดกับ เพื่อนอีกคน 3-5 นาที (Pair) และนำเสนอความคิดเห็นต่อผู้เรียนทั้งหมด (Share)

2. การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative learning group) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยจัดเป็นกลุ่มๆ ละ 3-6 คน

3. การเรียนรู้แบบทบทวนโดยผู้เรียน (Student-led review sessions) คือการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทบทวนความรู้และพิจารณาข้อสงสัยต่าง ๆ ในการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้โดยครูจะคอยช่วยเหลือกรณีที่มีปัญหา

4. การเรียนรู้แบบใช้เกม (Games) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้สอนนำเกมเข้าบูรณาการใน การเรียนการสอน ซึ่งใช้ได้ทั้งในขั้นการนำเข้าสู่บทเรียน การสอน การมอบหมายงาน และหรือขั้นการประเมินผล

5. การเรียนรู้แบบวิเคราะห์วีดีโอ (Analysis or reactions to videos) คือการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ดูวีดีโอ 5-20 นาที แล้วให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น หรือสะท้อนความคิดเกี่ยวกับสิ่งที่ได้ดู อาจโดยวิธีการพูดโต้ตอบกัน การเขียน หรือ การร่วมกันสรุปเป็นรายกลุ่ม

6. การเรียนรู้แบบโต้วาที (Student debates) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดให้ผู้เรียนได้ นำเสนอข้อมูลที่ได้จากประสบการณ์และการเรียนรู้ เพื่อยืนยันแนวคิดของตนเองหรือกลุ่ม

7. การเรียนรู้แบบผู้เรียนสร้างแบบทดสอบ (Student generated exam questions) คือการ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนสร้างแบบทดสอบจากสิ่งที่ได้เรียนรู้มาแล้ว

8. การเรียนรู้แบบกระบวนการวิจัย (Mini-research proposals or project) คือการจัดกิจกรรม การเรียนรู้ที่อิงกระบวนการวิจัย โดยให้ผู้เรียนกำหนดหัวข้อที่ต้องการเรียนรู้ วางแผนการเรียน เรียนรู้ตามแผน สรุปความรู้หรือสร้างผลงานและสะท้อนความคิดในสิ่งที่ได้เรียนรู้ หรืออาจเรียกว่าการสอนแบบโครงงาน (project-based learning) หรือ การสอนแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (problem-based learning)

9. การเรียนรู้แบบกรณีศึกษา (Analyze case studies) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียน ได้อ่านกรณีตัวอย่างที่ต้องการศึกษา จากนั้นให้ผู้เรียนวิเคราะห์และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือแนวทาง แก้ปัญหาภายในกลุ่ม แล้วนำเสนอความคิดเห็นต่อผู้เรียนทั้งหมด

10. การเรียนรู้แบบการเขียนบันทึก (Keeping journals or logs) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ ผู้เรียนจดบันทึกเรื่องราวต่างๆ ที่ได้พบเห็น หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน รวมทั้งเสนอความคิดเพิ่มเติม เกี่ยวกับบันทึกที่เขียน

11. การเรียนรู้แบบการเขียนจดหมายข่าว (Write and produce a newsletter) คือการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนร่วมกันผลิตจดหมายข่าว อันประกอบด้วย บทความ ข้อมูลสารสนเทศ ข่าวสารและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แล้วแจกจ่ายไปยังบุคคลอื่นๆ

12. การเรียนรู้แบบแผนผังความคิด (Concept mapping) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ ผู้เรียนออกแบบแผนผังความคิด เพื่อนำเสนอความคิดรวบยอด และความเชื่อมโยงกันของกรอบความคิด โดยการใช้เส้นเป็นตัวเชื่อมโยง อาจจัดทำเป็นรายบุคคลหรืองานกลุ่ม แล้วนำเสนอผลงานต่อผู้เรียนอื่นๆ จากนั้นเปิดโอกาสให้ผู้เรียนคนอื่นได้ซักถามและแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม เอกสารประกอบการฝึกอบรม “คุณภาพผู้เรียน.....เกิดจากกระบวนการเรียนรู้” (สถาพร พฤฑฒิกุล, 2558)

กระบวนการเรียนรู้ Active Learning

1.การให้ผู้เรียนมีบทบาทในการแสวงหาความรู้และเรียนรู้อย่างมีปฏิสัมพันธ์จนเกิดความรู้ความเข้าใจ นำไปประยุกต์ใช้สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินค่าหรือ สร้างสรรค์สิ่งต่างๆ และพัฒนาตนเองเต็ม ความสามารถ รวมถึงการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้เขาได้มีโอกาสร่วมอภิปรายให้มีโอกาสฝึกทักษะการ สื่อสาร ทำให้ผลการเรียนรู้เพิ่มขึ้น 70%

2. การนำเสนองานทางวิชาการ เรียนรู้ในสถานการณ์จำลอง ทั้งมีการฝึกปฏิบัติ ในสภาพจริง มีการ เชื่อมโยงกับสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งจะทำให้ผลการเรียนรู้เกิดขึ้นถึง 90% https://parnward8info.wordpress.com ลักษณะของ Active Learning (อ้างอิงจาก :ไชยยศ เรืองสุวรรณ)

3. เป็นการเรียนการสอนที่พัฒนาศักยภาพทางสมอง ได้แก่ การคิด การแก้ปัญหา การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้

4. เป็นการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้และจัดระบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน มีการสร้างองค์ความรู้ การสร้างปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน และร่วมมือกัน มากกว่าการแข่งขัน ผู้เรียนได้เรียนรู้ความรับผิดชอบร่วมกัน การมีวินัยในการทำงานและการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ - เป็นกระบวนการสร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียนอ่าน พูด ฟัง คิด

5. เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนเน้นทักษะการคิดขั้นสูง เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนบูรณาการข้อมูล, ข่าวสาร, สารสนเทศ, และหลักการสู่การสร้างความคิดรวบยอดความคิดรวบยอด

6. ผู้สอนจะเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเอง ความรู้เกิดจากประสบการณ์ การสร้างองค์ความรู้ และการสรุปทบทวนของผู้เรียน (https://parnward8info.wordpress.com/2014)

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นบทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน (Active Learning)

ในศตวรรษที่ 21 เป็นยุคของข้อมูลข่าวสารและการเปลี่ยนแปลง ด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้การสื่อสารไร้พรมแดน การเข้าถึงแหล่งข้อมูลสามารถทำได้ทุกที่ทุกเวลา ผลกระทบจากยุคโลกาภิวัตน์นี้ส่งผลให้ผู้เรียนจำเป็นจะต้องมีความสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องและเป็นผู้แสวงหาความรู้อยู่ตลอดเวลา ประกอบกับปัจจุบันมีองค์ความรู้ใหม่เกิดขึ้นมากมายทุกวินาทีทำให้เนื้อหาวิชา มีมากเกินกว่าที่จะเรียนรู้จากในห้องเรียนได้หมด ซึ่งการสอนแบบเดิมด้วยการ “พูด บอก เล่า” ไม่สามารถ จะพัฒนาผู้เรียนให้นำความรู้ที่ได้จากการเรียนในชั้นเรียนไปปฏิบัติได้ดี ดังนั้นจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีการ จัดการเรียนรู้ให้ตอบสนองความเปลี่ยนแปลงของสังคมเทคโนโลยี จากผู้สอนที่มีบทบาทเป็นผู้ถ่ายทอด ปรับเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ชี้แนะวิธีการค้นคว้าหาความรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถแสวงหาความรู้ และประยุกต์ใช้ทักษะต่างๆ สร้างความเข้าใจด้วยตนเองจนเกิดเป็นการเรียนรู้อย่างมีความหมาย การเรียนรู้ที่เน้นบทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน “เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ อย่างมีความหมายโดยการร่วมมือระหว่างผู้เรียนด้วยกัน ในการนี้ ครูต้องลดบทบาทในการสอนและการให้ ข้อความรู้แก่ผู้เรียนโดยตรง แต่ไปเพิ่มกระบวนการและกิจกรรมที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้น ในการจะทำกิจกรรมต่างๆ มากขึ้น และอย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ โดยการพูด การเขียน การอภิปรายกับเพื่อนๆ”

บทสรุป

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นบทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน โดยการนำเอาวิธีการสอน เทคนิคการสอนที่หลากหลายมาใช้ออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้และกิจกรรม กระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมใน ชั้นเรียน ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียนและผู้เรียนกับผู้สอน เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้น พัฒนากระบวนการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนประยุกต์ใช้ทักษะและเชื่อมโยงองค์ความรู้นำไปปฏิบัติเพื่อแก้ไข ปัญหาหรือประกอบอาชีพในอนาคต และถือเป็นการจัดการเรียนรู้ประเภทหนึ่งที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมี คุณลักษณะสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

ไชยยศ เรืองสุวรรณ. (2553). *เทคโนโลยีการศึกษา : ทฤษฎีและการวิจัย.* กรุงเทพฯ:โอ.เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์

ณัชนัน แก้วชัยเจริญกิจ, (2550) *ภาวะผู้นำและนวัตกรรมทางการศึกษา: บทบาทของครูกับ Active Learning.* ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา

สถาพร พฤฑฒิกุล (2558) *คุณภาพผู้เรียน....เกิดจากกระบวนการเรียนรู้* สระแก้ว :มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตสระแก้ว

https://parnward8info.wordpress.com

กระบวนการจัดการด้านผลการดำเนินการสื่อสารผ่านเฟซบุ๊ก อย่างมีจรรยาบรรณ

PROCESS of ETHICALLY MANAGING COMMUNICATION OUTCOMES VIA FACEBOOK

[1]ธราทร ชาญแก่นจันทร์, [2]สุภาภรณ์ ศรีดี และ [3]กานต์ บุญศิริ

[1]Tharatron Chankaenchan, [2]Supaporn Sridee and [3]Karn Boonsiri

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ประเทศไทย

Sukhothai Thammathirat Open University University, Thailand

[1]tharathon.chankaenchan@gmail.com

Received: October 15, 2024; **Revised**: November 2, 2024; **Accepted**: December 26, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการด้านผลการดำเนินการสื่อสารผ่านเฟซบุ๊กอย่างมีจรรยาบรรณ โดยเน้นความสำคัญของการสื่อสารที่มีความรับผิดชอบและการเคารพต่อผู้ติดตาม การสร้างเนื้อหาที่มีคุณค่าและถูกต้อง การเคารพความเป็นส่วนตัว และการตอบสนองต่อความคิดเห็นของผู้ติดตามอย่างสุภาพเป็นปัจจัยหลักในการสร้างความไว้วางใจระหว่างองค์กรและลูกค้า อีกทั้งเป็นกระบวนการที่ต้องใช้ความใส่ใจในรายละเอียด การวางกลยุทธ์ที่เหมาะสม การวิเคราะห์ข้อมูล และการตอบสนองต่อความต้องการของผู้ติดตามอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งหมดนี้จะส่งผลให้เกิดความสำเร็จในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ติดตามและเพิ่มโอกาสในการเติบโตขององค์กรในตลาดที่มีการแข่งขันสูง

คำสำคัญ : ผลการดำเนินงาน, การสื่อสารผ่านเฟซบุ๊ก, จรรยาบรรณ

---

[1]นักศึกษาปริญญาเอก แขนงวิชานวัตกรรมการสื่อสารทางการเมืองและการปกครองท้องถิ่น สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

[2]รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

[3]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Abstract

This article studies the management of communication outcomes through Facebook with an ethical perspective, emphasizing the importance of responsible communication and respect for followers. Key factors in building trust between organizations and customers include creating valuable and accurate content, respecting privacy, and responding politely to follower comments. Additionally, this process requires attention to detail, appropriate strategy formulation, data analysis, and effective responses to the needs of followers. All of these elements contribute to the success of building relationships with followers and increasing opportunities for organizational growth in a highly competitive market.

Keywords: Performance; Communication outcomes Facebook; Ethical

บทนำ

ในยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยีสื่อสารมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว เฟซบุ๊ก (Facebook) ได้กลายเป็นแพลตฟอร์มที่สำคัญในการสื่อสารของผู้คนทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับธุรกิจและองค์กรที่ต้องการสร้างและรักษาความสัมพันธ์กับลูกค้าและผู้ติดตาม เนื่องจากเฟซบุ๊กมีผู้ใช้งานมากกว่า 2.8 พันล้านคนทั่วโลก (Statista, 2021) ทำให้มันเป็นช่องทางที่เหมาะสมสำหรับการสื่อสารและการตลาด โดยเฉพาะการใช้เฟซบุ๊กในการสื่อสารสามารถเพิ่มการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โดยที่เฟซบุ๊ก สามารถอัพเดทข้อมูลข่าวสารรวมทั้งสื่อต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว และค่อนข้างถี่สามารถสอบถามข้อมูลหรือปัญหาต่างๆ กับผู้ดูแลเฟซบุ๊ก (Admin) ได้ ดังนั้น เฟซบุ๊กจึงเป็นช่องทางใหม่สำหรับคนในยุคปัจจุบันในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่างๆ โดยที่ผู้คนเหล่านี้จะสามารถหาข้อมูลจากการอ่านข้อมูลข่าวสาร ปรึกษา ขอคำแนะนำจากบุคคลอื่น ที่มีความสนใจในด้านเดียวกัน ที่ใช้สื่อสังคมออนไลน์ประเภทเฟซบุ๊กเหมือนกัน (กัญญารัตน์ ตรีสิน, 2558)

กระบวนการจัดการด้านผลการดำเนินการสื่อสารผ่านเฟซบุ๊กไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับการโพสต์เนื้อหาเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการวางกลยุทธ์ การสร้างเนื้อหา การตอบสนองต่อความคิดเห็นและการวิเคราะห์ผลลัพธ์ที่ได้จากการสื่อสาร ด้วยกระบวนการเหล่านี้ องค์กรสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ติดตามและเพิ่มความพึงพอใจของลูกค้า (Barker et al., 2017; Chaffey, 2019)

การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพผ่านเฟซบุ๊กต้องการการวางแผนที่ดี ซึ่งรวมถึงการกำหนดวัตถุประสงค์และกลุ่มเป้าหมาย การเลือกเนื้อหาที่เหมาะสมและการเผยแพร่ในช่วงเวลาที่เหมาะสม นอกจากนี้ การตอบกลับความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของผู้ติดตามก็มีความสำคัญไม่น้อยในการสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน (Smith, 2020) การวิเคราะห์ผลการดำเนินการสื่อสารผ่านเฟซบุ๊กสามารถทำได้โดยใช้เครื่องมือวิเคราะห์ข้อมูล เช่น Facebook Insights เพื่อประเมินว่ากลยุทธ์ใดที่ได้ผลและควรปรับปรุง (Barker et al., 2017)

การจัดการด้านผลการดำเนินการสื่อสารผ่านเฟซบุ๊กอย่างมีจรรยาบรรณเป็นกระบวนการที่สำคัญสำหรับองค์กรในยุคดิจิทัล เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ติดตามและรักษาภาพลักษณ์ของแบรนด์ กระบวนการนี้รวมถึงการสร้างเนื้อหาที่มีคุณค่าและถูกต้อง การเคารพความเป็นส่วนตัว การตอบสนองต่อความคิดเห็นอย่างมีจรรยาบรรณ การโปร่งใสในการสื่อสาร และการจัดการกับข้อมูลเท็จและข่าวลือ (Barker et al., 2017; Chaffey, 2019; Smith, 2020) การใช้จรรยาบรรณในการสื่อสารไม่เพียงแต่ช่วยให้เกิดความไว้วางใจจากผู้ติดตาม แต่ยังช่วยให้องค์กรสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาดและพฤติกรรมของผู้บริโภคได้อย่างมีประสิทธิภาพ การดำเนินการตามหลักจรรยาบรรณจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการสื่อสารในแพลตฟอร์มเฟซบุ๊ก

ด้วยเหตุนี้ บทความนี้จึงมุ่งเน้นไปที่กระบวนการจัดการด้านผลการดำเนินการสื่อสารผ่านเฟซบุ๊กอย่างมีจรรยาบรรณ โดยจะศึกษาแนวทางที่องค์กรสามารถใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ติดตาม รวมถึงการวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากการสื่อสาร

ความสำคัญของจรรยาบรรณในการสื่อสาร

การมีจรรยาบรรณในการสื่อสารผ่านเฟซบุ๊กเป็นสิ่งที่ไม่ควรมองข้าม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของความโปร่งใส การให้ข้อมูลที่ถูกต้องและการไม่ใช้ข้อมูลที่ทำให้เกิดความเข้าใจผิด การรักษาจรรยาบรรณในการสื่อสารจะช่วยให้องค์กรสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกค้าและผู้ติดตาม โดยการแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อข้อมูลที่เผยแพร่ (Barker et al., 2017)

เฟซบุ๊กในการสื่อสาร

เฟซบุ๊กได้กลายเป็นแพลตฟอร์มที่สำคัญในการสื่อสารสำหรับธุรกิจและองค์กรในยุคดิจิทัล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสร้างและรักษาความสัมพันธ์กับลูกค้าและผู้ติดตาม กระบวนการจัดการด้านผลการดำเนินการสื่อสารผ่านเฟซบุ๊กต้องการการวางแผนและการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทางการตลาด การศึกษานี้จะสำรวจขั้นตอนต่างๆ ในกระบวนการจัดการ

การสื่อสารผ่านเฟซบุ๊ก รวมถึงการวางกลยุทธ์ การสร้างเนื้อหา การตอบสนองต่อความคิดเห็นและการวิเคราะห์ผลการดำเนินการ อีกทั้งเฟซบุ๊กเป็นแพลตฟอร์มที่มีผู้ใช้งานจำนวนมาก โดยปัจจุบันมีผู้ใช้มากกว่า 2.8 พันล้านคนทั่วโลก (Statista, 2021) ทำให้เป็นช่องทางที่เหมาะสมสำหรับการสื่อสารและการตลาด โดยเฉพาะสำหรับธุรกิจที่ต้องการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายในวงกว้าง นอกจากนี้การสื่อสารผ่านเฟซบุ๊กยังช่วยให้สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับลูกค้าได้ ซึ่งสามารถทำให้เกิดความพึงพอใจและความภักดีต่อแบรนด์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย

เฟซบุ๊กไม่เพียงแต่เป็นช่องทางสำหรับการโพสต์ข้อความและภาพถ่าย แต่ยังสามารถใช้ในการแชร์วิดีโอ ไลฟ์สตรีม และการสร้างเนื้อหาที่มีปฏิสัมพันธ์ เช่น โพลล์และแบบสำรวจ ซึ่งทำให้แบรนด์สามารถสร้างเนื้อหาที่มีความหลากหลายและดึงดูดผู้ติดตามได้มากขึ้น (Barker et al., 2017)

2. การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกค้า

การใช้เฟซบุ๊กช่วยให้องค์กรสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับลูกค้า โดยการตอบสนองต่อความคิดเห็นและคำถามได้อย่างรวดเร็ว การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกค้าช่วยเพิ่มความภักดีและการมีส่วนร่วม (Smith, 2020)

3. การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย

เฟซบุ๊กมีเครื่องมือการตลาดที่ช่วยให้ผู้ประกอบการสามารถกำหนดกลุ่มเป้าหมายได้อย่างชัดเจน โดยการกำหนดตามอายุ เพศ สถานที่ หรือความสนใจ ซึ่งช่วยให้เนื้อหาถูกส่งไปยังผู้ที่มีแนวโน้มที่จะสนใจสินค้าหรือบริการนั้น ๆ (Chaffey, 2019)

4. การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อปรับปรุงกลยุทธ์

เครื่องมือวิเคราะห์เช่น Facebook Insights ช่วยให้องค์กรสามารถติดตามผลการดำเนินการและประเมินประสิทธิภาพของการสื่อสาร ซึ่งข้อมูลนี้สามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงกลยุทธ์การตลาดให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น (Barker et al., 2017)

กระบวนการจัดการด้านการสื่อสาร

กระบวนการจัดการด้านผลการดำเนินการสื่อสารผ่านเฟซบุ๊กสามารถแบ่งออกเป็นขั้นตอนหลัก ๆ ดังนี้

1. การวางกลยุทธ์

การกำหนดวัตถุประสงค์ในการสื่อสารเป็นสิ่งสำคัญในกระบวนการนี้ องค์กรต้องระบุเป้าหมายที่ต้องการให้การสื่อสารผ่านเฟซบุ๊กมีผล เช่น การเพิ่มจำนวนผู้ติดตาม การสร้างการรับรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์หรือบริการ และการกระตุ้นให้เกิดการขาย

2. การสร้างเนื้อหา

การสร้างเนื้อหาที่มีคุณค่าต่อผู้ติดตามเป็นปัจจัยสำคัญในการดึงดูดความสนใจ เนื้อหาสามารถอยู่ในรูปแบบของบทความ รูปภาพ วิดีโอ หรือการถ่ายทอดสด องค์กรควรพิจารณาความสนใจและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในการสร้างเนื้อหา (Chaffey, 2019)

ในการจัดการเนื้อหานี้เป็นขั้นตอนสำคัญในการสร้างและรักษาความน่าสนใจของเนื้อหาบนเฟซบุ๊ก องค์กรควรกำหนดแนวทางการสร้างเนื้อหาที่ตอบสนองต่อความสนใจของกลุ่มเป้าหมาย รวมถึงการใช้เทคนิคการตลาดเชิงเนื้อหา (Content Marketing) เพื่อดึงดูดความสนใจและสร้างการมีส่วนร่วมจากผู้ติดตาม เนื้อหาที่มีคุณภาพและตรงตามความต้องการของผู้บริโภคจะช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกค้า (Barker et al., 2017; Chaffey, 2019)

3. การผลิตสื่อ

การผลิตสื่อมีบทบาทสำคัญในการสื่อสารผ่านเฟซบุ๊ก สื่อที่ผลิตควรมีความหลากหลาย เช่น วิดีโอ รูปภาพ และบทความ เพื่อให้สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ การใช้สื่อที่มีคุณภาพสูงและสร้างสรรค์สามารถเพิ่มโอกาสในการแชร์และการมีส่วนร่วมจากผู้ติดตามได้ (Smith, 2020) นอกจากนี้ การผลิตสื่อที่สะท้อนถึงค่านิยมและวัฒนธรรมของกลุ่มเป้าหมายจะช่วยให้เนื้อหาน่าสนใจและมีผลกระทบมากขึ้น

4. การเผยแพร่เนื้อหา

การเลือกเวลาที่เหมาะสมในการเผยแพร่เนื้อหาเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งสามารถทำได้โดยการศึกษาพฤติกรรมการใช้งานของผู้ติดตาม เช่น เวลาใดที่ผู้ติดตามออนไลน์มากที่สุด เพื่อให้แน่ใจว่าเนื้อหาจะถูกเข้าถึงโดยกลุ่มเป้าหมาย (Barker et al., 2017)

โดยการเผยแพร่เนื้อหาในเวลาที่เหมาะสมและในแพลตฟอร์มที่ถูกต้องมีความสำคัญต่อความสำเร็จของการสื่อสาร องค์กรควรพิจารณาเวลาและวิธีการเผยแพร่เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้มากที่สุด การใช้ข้อมูลจากการวิเคราะห์เช่น Facebook Insights จะช่วยในการตัดสินใจเลือกเวลาและรูปแบบการโพสต์ที่เหมาะสม (Barker et al., 2017) นอกจากนี้ การใช้โฆษณาผ่านเฟซบุ๊กก็เป็นอีกหนึ่งวิธีในการเพิ่มการเข้าถึงและการมองเห็นของเนื้อหาที่เผยแพร่

5. การตอบสนองและมีส่วนร่วม

การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ติดตาม เช่น การตอบกลับความคิดเห็นหรือการจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้ติดตามเข้าร่วม สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างองค์กรกับลูกค้า และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่องค์กรจัดขึ้น

6. การวิเคราะห์ผล

การใช้เครื่องมือวิเคราะห์เช่น Facebook Insights เพื่อประเมินประสิทธิภาพของโพสต์และกิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินการ สามารถช่วยให้องค์กรเข้าใจว่ากลยุทธ์ใดที่ได้ผลและควรปรับปรุงในอนาคต

กระบวนการจัดการด้านผลการดำเนินการสื่อสารผ่านเฟซบุ๊กอย่างมีจรรยาบรรณ

การสื่อสารผ่านเฟซบุ๊กต้องดำเนินการด้วยจรรยาบรรณเพื่อให้มั่นใจว่าการสื่อสารมีความรับผิดชอบ และส่งเสริมความไว้วางใจจากผู้ติดตาม กระบวนการนี้รวมถึงหลายด้านสำคัญ ดังนี้

1. การสร้างเนื้อหาที่มีคุณค่าและถูกต้อง

การสร้างเนื้อหาควรให้ข้อมูลที่ถูกต้องและมีคุณค่า โดยต้องหลีกเลี่ยงการเผยแพร่ข้อมูลที่เป็นเท็จหรือทำให้เข้าใจผิด (Barker et al., 2017) การอ้างอิงแหล่งที่มาที่เชื่อถือได้จะช่วยเสริมสร้างความน่าเชื่อถือของเนื้อหา และทำให้ผู้ติดตามรู้สึกว่าตนได้รับข้อมูลที่มีคุณภาพ

2. การเคารพความเป็นส่วนตัว

ในการสื่อสารผ่านเฟซบุ๊ก ควรเคารพความเป็นส่วนตัวของผู้ติดตาม โดยไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ติดตามโดยไม่ได้รับอนุญาต การปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลไม่เพียงแต่เป็นข้อกำหนดทางกฎหมาย แต่ยังเป็นการสร้างความไว้วางใจระหว่างองค์กรกับผู้ติดตาม (Smith, 2020)

3. การตอบสนองต่อความคิดเห็นอย่างมีจรรยาบรรณ

การตอบกลับความคิดเห็นจากผู้ติดตามควรทำด้วยความสุภาพและสร้างสรรค์ ไม่ควรใช้ถ้อยคำที่ไม่เหมาะสมหรือสร้างความไม่พอใจให้กับผู้ติดตาม การสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีจะช่วยให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ติดตามและส่งเสริมการมีส่วนร่วม (Chaffey, 2019)

4. การโปร่งใสในการสื่อสาร

องค์กรควรมีความโปร่งใสในการสื่อสาร โดยเฉพาะเมื่อมีการส่งเสริมผลิตภัณฑ์หรือบริการ การเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการสนับสนุนหรือความร่วมมือกับแบรนด์อื่นๆ จะช่วยสร้างความไว้วางใจในหมู่ผู้ติดตาม (Barker et al., 2017)

5. การจัดการกับข้อมูลเท็จและข่าวลือ

องค์กรควรมีวิธีการจัดการกับข้อมูลเท็จหรือข่าวลือเกี่ยวกับแบรนด์ โดยการตอบสนองอย่างรวดเร็วและให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้ติดตาม การจัดการเช่นนี้จะช่วยรักษาภาพลักษณ์ของแบรนด์และสร้างความมั่นใจให้กับผู้ติดตาม (Smith, 2020)

การสร้างความสัมพันธ์กับผู้ติดตาม

ในยุคที่เทคโนโลยีและสื่อสังคมเข้ามามีบทบาทสำคัญในการสื่อสาร การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ติดตามผ่านเฟซบุ๊กจึงเป็นสิ่งสำคัญที่องค์กรไม่ควรมองข้าม ความสัมพันธ์ที่ดีสามารถส่งเสริมความภักดีต่อแบรนด์ และช่วยเพิ่มการมีส่วนร่วมของผู้ติดตามในกิจกรรมต่าง ๆ ที่องค์กรจัดขึ้น ในส่วนนี้จะพูดถึงกลยุทธ์และวิธีการที่องค์กรสามารถใช้ในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ติดตามบนเฟซบุ๊ก

การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ติดตามเป็นสิ่งที่สำคัญในการสร้างความภักดีต่อแบรนด์ การตอบกลับความคิดเห็นอย่างรวดเร็วและการให้ข้อมูลที่มีคุณค่า ช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจจากลูกค้า (Smith, 2020) นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การสำรวจความคิดเห็นหรือการจัดแข่งขัน สามารถกระตุ้นให้ผู้ติดตามรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ติดตามมีดังนี้

1. การตอบสนองต่อความคิดเห็น

การตอบกลับความคิดเห็นของผู้ติดตามเป็นสิ่งที่สำคัญมากในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี การแสดงความใส่ใจและตอบสนองต่อความคิดเห็นหรือคำถามของผู้ติดตามอย่างรวดเร็วและมีความหมายสามารถทำให้ผู้ติดตามรู้สึกว่าตนเองมีค่าและเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน (Smith, 2020) การตอบกลับที่มีคุณภาพสามารถเพิ่มความไว้วางใจและสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับแบรนด์ได้

2. การมีส่วนร่วมในกิจกรรม

การจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้ติดตามเข้ามามีส่วนร่วม เช่น การแข่งขัน การสำรวจความคิดเห็น หรือกิจกรรมแจกของรางวัล เป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ติดตาม โดยการให้โอกาสผู้ติดตามได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับแบรนด์จะช่วยเพิ่มการมีส่วนร่วมและความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดขึ้น (Barker et al., 2017)

3. การใช้เนื้อหาที่มีคุณค่า

การสร้างเนื้อหาที่มีคุณค่าต่อผู้ติดตามจะช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น เนื้อหาที่มีคุณค่าอาจรวมถึงข้อมูลที่เป็นประโยชน์, บทความที่น่าสนใจ, หรือวิดีโอที่ให้ความรู้ ซึ่งช่วยให้ผู้ติดตามรู้สึกว่าตนเองได้รับข้อมูลที่มีประโยชน์จากแบรนด์ (Chaffey, 2019) นอกจากนี้ การใช้รูปแบบเนื้อหาที่หลากหลายยังช่วยเพิ่มความน่าสนใจและดึงดูดผู้ติดตามได้มากขึ้น

4. การสร้างชุมชน

การสร้างชุมชนรอบแบรนด์ผ่านเฟซบุ๊กสามารถช่วยเพิ่มความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ติดตามได้ โดยการสร้างกลุ่มหรือชุมชนที่ผู้ติดตามสามารถเข้ามาพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับแบรนด์หรือสินค้าจะช่วยเสริมสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม (Keller, 2018) นอกจากนี้ การให้

โอกาสผู้ติดตามได้แสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์หรือบริการของแบรนด์จะทำให้พวกเขารู้สึกมีคุณค่าและเป็นเจ้าของร่วม

5. การให้บริการลูกค้าอย่างมีประสิทธิภาพ

การให้บริการลูกค้าอย่างมีประสิทธิภาพผ่านเฟซบุ๊ก เช่น การช่วยตอบคำถามเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์หรือบริการ การจัดการข้อร้องเรียนอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ จะช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ติดตามได้อย่างมาก (Barker et al., 2017) ผู้ติดตามที่ได้รับการบริการที่ดีมักจะมีแนวโน้มที่จะกลับมาใช้บริการอีกและแนะนำแบรนด์ให้กับผู้อื่น

6. การสร้างความโปร่งใส

การเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับองค์กรและการดำเนินงานอย่างโปร่งใสจะช่วยสร้างความไว้วางใจจากผู้ติดตาม โดยการแชร์ข่าวสารหรือการอัปเดตเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรอย่างสม่ำเสมอจะทำให้ผู้ติดตามรู้สึกใกล้ชิดกับแบรนด์และสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน (Smith, 2020)

การวิเคราะห์ผลการดำเนินการ

การวิเคราะห์ผลการดำเนินการเป็นส่วนที่สำคัญในการปรับกลยุทธ์การสื่อสาร การใช้ข้อมูลจากการวิเคราะห์สามารถช่วยให้องค์กรปรับปรุงเนื้อหาและวิธีการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น (Barker et al., 2017) เช่น การปรับเปลี่ยนเวลาในการโพสต์หรือการเลือกเนื้อหาที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ติดตาม โดยการวิเคราะห์ผลการดำเนินการสื่อสารผ่านเฟซบุ๊กเป็นขั้นตอนสำคัญในการประเมินประสิทธิภาพของกลยุทธ์ที่ใช้ การวิเคราะห์เหล่านี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้องค์กรสามารถปรับปรุงการสื่อสารในอนาคต แต่ยังช่วยให้เข้าใจถึงพฤติกรรมและความสนใจของผู้ติดตามอีกด้วย การใช้เครื่องมือวิเคราะห์เช่น Facebook Insights ช่วยให้สามารถติดตามและประเมินผลการดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตัวชี้วัดที่สำคัญในการวิเคราะห์ผลการดำเนินการ

การวิเคราะห์ผลการดำเนินการควรพิจารณาตัวชี้วัดที่สำคัญหลายประการ เช่น

1. การเข้าถึง (Reach) จำนวนผู้ใช้ที่เห็นโพสต์ขององค์กร การเข้าถึงสูงบ่งบอกว่าผู้ติดตามและกลุ่มเป้าหมายมีการตอบสนองต่อเนื้อหาที่เผยแพร่

2. การมีส่วนร่วม (Engagement) รวมถึงการกดไลค์ แสดงความคิดเห็น และแชร์โพสต์ ยิ่งมีการมีส่วนร่วมสูง ยิ่งแสดงให้เห็นถึงความน่าสนใจของเนื้อหาที่สร้างขึ้น (Chaffey, 2019)

3. อัตราการคลิก (Click-Through Rate) วัดความสำเร็จในการกระตุ้นให้ผู้ติดตามคลิกเข้าไปยังลิงก์หรือเนื้อหาเพิ่มเติม

การวิเคราะห์ข้อมูลจาก Facebook Insights

เครื่องมือ Facebook Insights ให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับประสิทธิภาพของโพสต์และการมีส่วนร่วมของผู้ติดตาม องค์กรสามารถใช้ข้อมูลเหล่านี้ในการประเมินว่าเนื้อหาใดที่ทำงานได้ดีและเนื้อหาใดที่ควรปรับปรุง (Barker et al., 2017)

1. การเปรียบเทียบผลลัพธ์: องค์กรสามารถเปรียบเทียบประสิทธิภาพของโพสต์ในช่วงเวลาต่าง ๆ เพื่อดูแนวโน้มและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

2. การวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย: เข้าใจลักษณะของผู้ติดตาม เช่น อายุ เพศ และสถานที่ ซึ่งช่วยในการปรับปรุงกลยุทธ์การสื่อสารให้ตรงตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

การปรับกลยุทธ์ตามผลการวิเคราะห์ผลการดำเนินการ

การวิเคราะห์ผลการดำเนินการควรนำไปสู่การปรับกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงและการมีส่วนร่วม ตัวอย่างเช่น:

1. หากเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับโปรโมชั่นหรือข้อเสนอพิเศษมีการมีส่วนร่วมสูง องค์กรสามารถเพิ่มความถี่ในการโพสต์เนื้อหาประเภทนี้

2. หากพบว่าโพสต์ในช่วงเวลาที่เฉพาะเจาะจงมีการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมมากกว่า สามารถปรับเปลี่ยนเวลาที่โพสต์เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ดียิ่งขึ้น

การพัฒนาและปรับปรุงกระบวนการ

การพัฒนากระบวนการจัดการด้านผลการดำเนินการสื่อสารผ่านเฟซบุ๊กต้องการความยืดหยุ่นและการปรับตัว เนื่องจากเทคโนโลยีและพฤติกรรมของผู้บริโภคมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว องค์กรควรมีการทดลองและปรับปรุงกลยุทธ์ตามผลการวิเคราะห์และข้อเสนอแนะจากผู้ติดตามอยู่เสมอ อีกทั้งการพัฒนาและปรับปรุงกระบวนการจัดการด้านผลการดำเนินการสื่อสารผ่านเฟซบุ๊กเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้องค์กรสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาดและพฤติกรรมของผู้บริโภคได้อย่างมีประสิทธิภาพ องค์กรควรมีการปรับกลยุทธ์อย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถแข่งขันในตลาดได้ และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ติดตาม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

การประเมินผลการดำเนินการควรทำอย่างต่อเนื่อง โดยใช้เครื่องมือวิเคราะห์ข้อมูลเช่น Facebook Insights เพื่อให้เข้าใจถึงประสิทธิภาพของการสื่อสาร องค์กรสามารถติดตามตัวชี้วัดสำคัญ เช่น การเข้าถึง การมีส่วนร่วม และการคลิก เพื่อประเมินว่ากลยุทธ์ใดทำงานได้ดีและควรปรับปรุงอย่างไร (Barker et al., 2017; Chaffey, 2019)

2. การปรับเนื้อหาให้ตรงตามความต้องการ

การปรับเนื้อหาให้ตรงตามความสนใจของผู้ติดตามเป็นสิ่งสำคัญ เนื้อหาควรมีความหลากหลาย เช่น การใช้ภาพและวิดีโอที่ดึงดูดสายตา หรือการสร้างเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเทรนด์หรือเหตุการณ์ปัจจุบัน (Smith, 2020) การปรับเปลี่ยนเนื้อหาให้ตรงตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมายจะช่วยเพิ่มการมีส่วนร่วมและความสนใจ

3. การฝึกอบรมทีมงาน

การฝึกอบรมทีมงานในการใช้เครื่องมือและกลยุทธ์ใหม่ ๆ เพื่อการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเป็นสิ่งสำคัญ โดยทีมงานควรมีความรู้เกี่ยวกับการตลาดดิจิทัลและการใช้โซเชียลมีเดียอย่างมืออาชีพ การอบรมเหล่านี้ช่วยให้ทีมงานสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้ติดตามได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ (Barker et al., 2017)

4. การใช้ข้อมูลจากการตอบกลับ

การใช้ข้อมูลจากความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ติดตามในการปรับปรุงกลยุทธ์การสื่อสาร ช่วยให้องค์กรสามารถสร้างเนื้อหาที่ตรงใจผู้ติดตามได้มากขึ้น และสร้างความรู้สึกว่าผู้ติดตามมีความสำคัญต่อองค์กร (Chaffey, 2019)

5. การทดลองและปรับปรุง

การทดลองกลยุทธ์ใหม่ๆ เป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนากระบวนการ การทำ A/B testing เพื่อเปรียบเทียบผลของโพสต์ประเภทต่าง ๆ จะช่วยให้องค์กรเข้าใจว่าผู้ติดตามตอบสนองต่อเนื้อหาแบบใด และสามารถปรับปรุงกลยุทธ์ตามข้อมูลที่ได้รับ (Smith, 2020)

บทสรุป

ในยุคที่การสื่อสารทางดิจิทัลเป็นสิ่งสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กร การจัดการด้านผลการดำเนินการสื่อสารผ่านเฟซบุ๊กจึงต้องมีจรรยาบรรณที่ชัดเจน เพื่อให้การสื่อสารนั้นมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามหลักการที่ถูกต้องและเหมาะสม การสื่อสารอย่างมีจรรยาบรรณช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจจากผู้ติดตามและสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับองค์กร

กระบวนการจัดการด้านผลการดำเนินการสื่อสารผ่านเฟซบุ๊กเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้องค์กรสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ติดตามและเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสาร การวางกลยุทธ์ที่เหมาะสม การสร้างเนื้อหาที่มีคุณค่า และการวิเคราะห์ผลการดำเนินการล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการสื่อสาร โดยที่มีการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ติดตามผ่านเฟซบุ๊กเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความใส่ใจและการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดี การตอบสนองอย่างรวดเร็ว การสร้างเนื้อหาที่มีส่วนร่วม และการใช้ข้อมูลในการปรับปรุงกลยุทธ์ เป็นปัจจัยที่สำคัญในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ติดตาม การศึกษาเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ติดตามไม่เพียงแต่

ส่งผลต่อความพึงพอใจของลูกค้าเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อความภักดีต่อแบรนด์และการเพิ่มขึ้นของยอดขายในระยะยาว

อีกทั้งการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ติดตามบนเฟซบุ๊กถือเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความภักดีและความพึงพอใจของลูกค้า การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพไม่เพียงแต่เกี่ยวกับการเผยแพร่ข้อมูลเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการมีปฏิสัมพันธ์และการตอบสนองต่อผู้ติดตามด้วย

การวิเคราะห์ผลการดำเนินการสื่อสารผ่านเฟซบุ๊กเป็นกระบวนการที่สำคัญในการประเมินและปรับปรุงกลยุทธ์การสื่อสารขององค์กร การใช้เครื่องมือวิเคราะห์เช่น Facebook Insights เพื่อเข้าใจข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการเข้าถึงและการมีส่วนร่วม ช่วยให้สามารถปรับกลยุทธ์ได้ตามความต้องการของผู้ติดตาม การวิเคราะห์ข้อมูลเหล่านี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้เห็นถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการสื่อสาร แต่ยังช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างองค์กรกับผู้ติดตามในระยะยาว

การพัฒนาและปรับปรุงกระบวนการจัดการด้านผลการดำเนินการสื่อสารผ่านเฟซบุ๊กเป็นการดำเนินการที่จำเป็นสำหรับองค์กรในการแข่งขันในตลาดที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การประเมินผลอย่างต่อเนื่อง การปรับเนื้อหาให้ตรงตามความต้องการ การฝึกอบรมทีมงาน การใช้ข้อมูลจากการตอบกลับ และการทดลองกลยุทธ์ใหม่ ๆ เป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการปรับปรุงกระบวนการสื่อสาร การนำกลยุทธ์เหล่านี้ไปใช้จะช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ติดตามและเพิ่มความสามารถในการแข่งขันในตลาดดิจิทัล

เอกสารอ้างอิง

กัญญารัตน์ ตรีสิน. (2558). *การเสาะแสวงหาข้อมูลจากสื่อออนไลน์และปัจจัยทางด้านผลิตภัณฑ์และสถานการณ์ที่มีผลต่อพฤติกรรมการซื้อเครื่องสำอางของผู้หญิงวัยทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

Barker, M., Barker, D., & Nicholls, S. (2017). *Social Media Marketing: A Strategic Approach*. Cengage Learning.

Chaffey, D. (2019). *Digital Marketing: Strategy, Implementation and Practice*. Pearson.

Keller, K. L. (2018). *Strategic Brand Management: Building, Measuring, and Managing Brand Equity*. Pearson.

Smith, A. (2020). The Role of Facebook in Marketing Strategy. *Journal of Business Research*, 112, 123-130.

Statista. (2021). Number of Facebook users worldwide 2017-2025. Retrieved from Statista.

แนวทางการจัดการสื่อสารองค์กรด้านคุณธรรมและความโปร่งใสขององค์กร

GUIDELINES FOR MANAGING CORPORATE COMMUNICATION ON ETHICS AND TRANSPARENCY OF GOVERNMENT ORGANIZATIONS

[1]กุลนิดา ธานีโต, [2]สุภาภรณ์ ศรีดี และ [3]กานต์ บุญศิริ

[1]Kunnida Thaneto, [2]Supaporn Sridee and [3]Karn Boonsiri

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ประเทศไทย

Sukhothai Thammathirat Open University University, Thailand

[1]kunnida.engeng@gmail.com

Received: October 2, 2024; **Revised**: November 23, 2024; **Accepted**: December 26, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการสื่อสารองค์กรด้านคุณธรรมและความโปร่งใสมีความสำคัญอย่างยิ่งในยุคที่ข้อมูลถูกเผยแพร่ได้ง่าย การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีคุณธรรม การสื่อสารที่โปร่งใส และการใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นและความน่าเชื่อถือในองค์กร การจัดการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพจะช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและส่งผลให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีในอนาคต โดยที่การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีคุณธรรม การสื่อสารที่โปร่งใส และการใช้ช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการเสริมสร้างความเชื่อมั่นและความน่าเชื่อถือในองค์กร

คำสำคัญ : การสื่อสาร, คุณธรรม, ความโปร่งใส

---

[1]นักศึกษาปริญญาเอก แขนงวิชานวัตกรรมการสื่อสารทางการเมืองและการปกครองท้องถิ่น สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

[2]รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

[3]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Abstract

This article examines the management of organizational communication concerning ethics and transparency, which is critically important in an age where information is easily disseminated. Establishing an organizational culture rooted in ethics, transparent communication, and the use of social media are key strategies for building trust and credibility within an organization. Effective communication management will help strengthen relationships with stakeholders and lead to positive outcomes in the future. Thus, creating an ethical organizational culture, transparent communication, and utilizing diverse communication channels are essential strategies for enhancing trust and credibility within the organization.

Keywords: Communication; Ethics; Transparency

บทนำ

ในยุคที่ข้อมูลและข่าวสารสามารถเข้าถึงได้อย่างรวดเร็วและง่ายดาย การสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) กลายเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งสำหรับองค์กรทั้งในภาคธุรกิจและภาครัฐ การจัดการสื่อสารองค์กรด้านคุณธรรมและความโปร่งใสจึงเป็นกลยุทธ์ที่จำเป็นในการเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีและการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ องค์กรที่มีการสื่อสารที่โปร่งใสสามารถสร้างความเชื่อมั่นและความสัมพันธ์ที่ดีในระยะยาวกับลูกค้า คู่ค้า และประชาชนทั่วไป (Rawlins, 2008)

คุณธรรม (ethics) และความโปร่งใส (transparency) เป็นหลักการสำคัญที่ควบคู่กันไป การมีคุณธรรมในองค์กรหมายถึงการมีจริยธรรมในการตัดสินใจและการดำเนินงาน ขณะที่ความโปร่งใสเป็นการเปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการทำงานขององค์กรให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้เข้าถึงและตรวจสอบได้ (Weber, 2013) องค์กรที่ยึดมั่นในคุณธรรมและความโปร่งใสจะมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้มีการสนับสนุนจากประชาชนและสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน

การจัดการสื่อสารองค์กรด้านคุณธรรมและความโปร่งใสได้กลายเป็นสิ่งจำเป็นในยุคปัจจุบันที่ความเชื่อมั่นและความไว้วางใจจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กร องค์กรที่มีการสื่อสารที่โปร่งใสและยึดมั่นในหลักคุณธรรมจะสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและยั่งยืนกับประชาชน ลูกค้า และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Rawlins, 2008)

การจัดการสื่อสารองค์กรด้านคุณธรรมและความโปร่งใสยังช่วยลดความเสี่ยงจากการเกิดข้อพิพาทและความขัดแย้งในองค์กร เนื่องจากการเปิดเผยข้อมูลและการสื่อสารที่ชัดเจนจะทำให้

เกิดความเข้าใจที่ดีขึ้นระหว่างองค์กรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Harris & Rae, 2009) นอกจากนี้ การใช้ช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายเช่น สื่อสังคมออนไลน์ เว็บไซต์ และรายงานประจำปีจะช่วยให้องค์กรสามารถสื่อสารกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Kaplan & Haenlein, 2010)

ด้วยเหตุนี้ บทความนี้จะสำรวจแนวทางการจัดการสื่อสารองค์กรด้านคุณธรรมและความโปร่งใส โดยจะวิเคราะห์กลยุทธ์ที่องค์กรสามารถใช้ในการสื่อสารและสร้างความเชื่อมั่น รวมถึงการศึกษาแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุดที่องค์กรต่างๆ ได้ดำเนินการ เพื่อสร้างวัฒนธรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมและความโปร่งใสในองค์กรอย่างยั่งยืน

ความเป็นมา

พ.ศ.2552 ศึกษากรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างเครื่องมือวัดระดับการทุจริตและเพื่อพัฒนาดัชนีวัดความ โปร่งใส และลงนามบันทึกข้อตกลงกับคณะกรรมการต่อต้านการทุจริตและสิทธิพลเมืองสาธารณรัฐเกาหลี เพื่อพัฒนา โครงการต่อต้านการทุจริตร่วมกัน (Anti-Corruption and Civil Rights Commission: ACRC)

พ.ศ.2553 เริ่มนำร่องทดลองใช้เครื่องมือดัชนีวัดความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (Transparency Index of the Public Agencies) 8 หน่วยงาน (ราชการส่วนกลาง) ผลการทดลองใช้เครื่องมือดังกล่าว นำมาสู่การพัฒนากรอบแนวคิดในการประเมินความโปร่งใส พ.ศ. 2554

14 กรกฎาคม 2554 คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติเห็นชอบให้สำนัก/สถาบัน/ศูนย์ฯ ศึกษาและเตรียมความ พร้อมในการประเมินผลหน่วยงานภาครัฐตามดัชนีวัดความโปร่งใสของหน่วยงานภาครัฐ พ.ศ.2554 และดำเนินการพัฒนาดัชนีวัดความโปร่งใสของหน่วยงานภาครัฐควบคู่กัน และคณะกรรมการ ป.ป.ช. เล็งเห็นจุดแข็งที่มีความใกล้เคียงกันระหว่าง ดัชนีวัดความโปร่งใสของหน่วยงานภาครัฐ (Transparency Index) และการประเมินคุณธรรมการในการดำเนินงาน (Integrity Assessment) จึงมีมติให้บูรณาการเครื่องมือการประเมินที่ใช้ในการต่อต้านการทุจริตทั้ง 2 เครื่องมือเข้าด้วยกันใช้ชื่อว่า “การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (Integrity & Transparency Assessment : ITA)”

พ.ศ.2555 นำเครื่องมือ“การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ Integrity & Transparency Assessment : ITA)” มาทดลองใช้ครั้งแรก โดยมีหน่วยงานภาครัฐนำร่อง 4 ประเภท คือ (1) ราชการส่วนกลาง (2) ราชการส่วนภูมิภาค (3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (4) และรัฐวิสาหกิจ

ในการบริหารหน่วยงานผู้บริหารจะต้องบริหารงานด้วยนด้วยความซื่อสัตย์สุจริตต่อเจ้าหน้าที่ในหน่วยงาน และต่อสาธารณชน และผู้บริหารของหน่วยงานมีการกำหนดนโยบาย มาตรการ แผนงาน หรือโครงการ/กิจกรรม เพื่อพัฒนาหน่วยงานให้มีคุณธรรมและความโปร่งใส ตามแนวทางการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐในแต่ละด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านความโปร่งใส 2) ด้านความพร้อมรับผิด 3) ด้านความปลอดจากการทุจริตในการปฏิบัติงาน 4) ด้านวัฒนธรรมคุณธรรมในองค์กร 5) ด้านคุณธรรมการทำงานในหน่วยงาน และ 6) ด้านการสื่อสารภายในหน่วยงาน

ผู้บริหารหน่วยงานจะถือว่าการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อน นโยบายของรัฐเครื่องมือหนึ่ง โดยเป็นเครื่องมือในเชิงบวกที่มุ่งพัฒนาระบบราชการไทยในเชิงสร้างสรรค์มากกว่ามุ่งจับผิด เปรียบเสมือนเครื่องมือตรวจสุขภาพองค์กรประจำปี โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐทั่วประเทศได้รับทราบถึงสถานะและปัญหาการดำเนินงานด้านคุณธรรมและความโปร่งใสขององค์กร ผลการประเมินที่ได้จะช่วยให้หน่วยงานภาครัฐสามารถนำไปใช้ในการปรับปรุง พัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน การให้บริการ สามารถอำนวยความสะดวก และตอบสนองต่อประชาชนได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งถือเป็นการยกระดับมาตรฐานการดำเนินงานภาครัฐ ดังนั้น การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐจึงไม่ได้เป็นเพียงการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสเพียงเท่านั้น แต่ยังเป็นการประเมินประสิทธิภาพการปฏิบัติงานและการให้บริการประชาชน เพื่อให้ทราบถึงช่องว่างของความไม่เป็นธรรมและความด้อยประสิทธิภาพ สำหรับนำไปจัดทำแนวทางมาตรการต่าง ๆ ในการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบในระบบราชการไทยต่อไป

และผู้บริหารสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการสำรวจและประเมินตนเอง ประเมินองค์กรเพื่อให้ได้ รับทราบข้อมูลอันส่งผลให้เกิดความตระหนักและให้มีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์ต่อประชาชน และให้ความสำคัญกับด้านคุณธรรมและความโปร่งใสขององค์กรตนเองมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของหน่วยงานภาครัฐในทางปฏิบัติอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งความตื่นตัวและหันมาให้ความสนใจต่อการพัฒนาแพลตฟอร์มอิเล็กทรอนิกส์ของตนเองให้ทันสมัยและน่าสนใจมากขึ้น ที่สำคัญคือส่งผลให้หน่วยงานมีการจัดการข้อมูลข่าวสารอย่างเป็นระบบระเบียบและเตรียมความพร้อมในการเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะให้ได้รับทราบและส่งเสริมให้เกิดการตรวจสอบอีกด้วยนอกจากนี้ในด้านของประชาชนและสังคมไทยแล้วการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐถือเป็นเครื่องมือที่ทุกคนจะได้มีส่วนร่วมในการสะท้อนความคิดเห็นเพื่อนำไปสู่การพัฒนาการบริหารงานภาครัฐเพื่อให้ประชาชน คนไทยได้รับบริการจากภาครัฐที่ดีขึ้น และยังส่งผลให้ประชาชนและสาธารณชนมีโอกาสได้มีส่วนร่วม กำกับติดตามและตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐได้มากขึ้นอีกด้วย การ

ประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ ได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2556 และมีการพัฒนามาเป็นระยะ โดยการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 นี้ นอกจากจะยังมีการประเมินอย่างต่อเนื่องกับปีที่ผ่านมาแล้ว ยังถือเป็นช่วงพัฒนาเครื่องมือการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส ในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐนี้ให้มีประสิทธิภาพในการยกระดับธรรมาภิบาล ความโปร่งใส และการป้องกันปรับปรุงการบริหารงานและกำกับดูแลการดำเนินงาน การทุจริตในหน่วยงานภาครัฐได้มากยิ่งขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2567)

ความหมายและความสำคัญ

1. คุณธรรมในองค์กร

คุณธรรมในองค์กร (Ethics in Organizations) หมายถึงหลักการและมาตรฐานที่องค์กรใช้ในการกำหนดพฤติกรรมที่เหมาะสมและไม่เหมาะสมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ คุณธรรมที่ดีจะช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมที่มีความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ และความยุติธรรมในองค์กร โดยมีการกำหนดแนวทางหรือจรรยาบรรณสำหรับพนักงานในการทำงาน เพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรสอดคล้องกับหลักการจริยธรรมและมุ่งหวังที่จะสร้างคุณค่าให้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Sims, 1992)

2. ความโปร่งใสในองค์กร

ความโปร่งใส (Transparency) ในองค์กรหมายถึงการเปิดเผยข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์กร ซึ่งรวมถึงการเผยแพร่ข้อมูลการเงิน รายงานผลการดำเนินงาน และการตัดสินใจที่สำคัญขององค์กรให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้เข้าถึงและตรวจสอบได้ ความโปร่งใสเป็นการแสดงถึงการมีความรับผิดชอบต่อสังคม และช่วยสร้างความเชื่อมั่นในองค์กร (Weber, 2013)

3. ความสำคัญของคุณธรรมในองค์กร

3.1 การสร้างความน่าเชื่อถือ: องค์กรที่มีคุณธรรมสามารถสร้างความเชื่อมั่นในกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกค้า คู่ค้าและประชาชนทั่วไป (Brown & Treviño, 2006)

3.2 การป้องกันการทุจริต: การมีคุณธรรมที่แข็งแกร่งจะช่วยป้องกันการทุจริตและการกระทำที่ไม่เหมาะสมในองค์กร ซึ่งส่งผลดีต่อภาพลักษณ์ขององค์กรและความยั่งยืนในระยะยาว (Kaplan & Haenlein, 2010)

3.3 การส่งเสริมความรับผิดชอบ: องค์กรที่มีหลักจริยธรรมที่ชัดเจนจะช่วยเสริมสร้างวัฒนธรรมที่มีความรับผิดชอบในหมู่พนักงาน และกระตุ้นให้พนักงานปฏิบัติตามหลักการจริยธรรม (Friedman, 2015)

4. ความสำคัญของความโปร่งใสในองค์กร

4.1 การสร้างความไว้วางใจ: ความโปร่งใสช่วยสร้างความไว้วางใจจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งทำให้ประชาชนและลูกค้ารู้สึกมั่นใจในผลิตภัณฑ์และบริการขององค์กร (Rawlins, 2008)

4.2 การลดความเสี่ยง: การเปิดเผยข้อมูลอย่างโปร่งใสสามารถลดความเสี่ยงในการเกิดข้อพิพาทหรือความไม่พอใจจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทำให้องค์กรสามารถจัดการปัญหาได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ (Harris & Rae, 2009)

4.3 การส่งเสริมการมีส่วนร่วม: องค์กรที่มีความโปร่งใสมักจะสามารถสร้างการมีส่วนร่วมจากประชาชนและลูกค้าได้ดีกว่า เนื่องจากประชาชนรู้สึกว่าพวกเขามีบทบาทในการตัดสินใจและผลกระทบต่อการดำเนินงานขององค์กร (Weber, 2013)

การจัดการสื่อสารองค์กรด้านคุณธรรมและความโปร่งใส

1 การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีคุณธรรม

การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนคุณธรรมเริ่มต้นจากการกำหนดค่านิยมและหลักจริยธรรมที่ชัดเจน นอกจากนี้ ควรมีการฝึกอบรมให้กับบุคลากรเพื่อให้เข้าใจและปฏิบัติตามหลักการดังกล่าว (Brown & Treviño, 2006) การมีการสื่อสารที่เปิดเผยและสนับสนุนความคิดริเริ่มจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นในองค์กร

2. การสื่อสารที่โปร่งใส

การสื่อสารที่โปร่งใสควรมีการเปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานขององค์กรอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งรวมถึงการเผยแพร่รายงานประจำปี ผลการดำเนินงาน และการตัดสินใจที่สำคัญต่าง ๆ นอกจากนี้ การตอบรับข้อสงสัยหรือข้อเสนอแนะจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างรวดเร็วและเปิดเผยจะช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจ (Weber, 2013)

3. การใช้สื่อสังคมออนไลน์

การใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการสื่อสารองค์กรจะช่วยให้สามารถเข้าถึงกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ง่ายและรวดเร็ว การสร้างเนื้อหาที่มีคุณค่าและโปร่งใสผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ เช่น Facebook, Twitter และ Instagram จะช่วยให้ผู้คนเข้าใจถึงความตั้งใจและหลักการขององค์กร (Kaplan & Haenlein, 2010)

ความสำคัญของการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ

การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐถูกกำหนดเป็นนโยบาย และเป้าหมายตามแผนงานระดับประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2567)

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็น (21) การต่อต้านการทุจริต และประพฤติมิชอบ (พ.ศ.2561–2580) ได้กำหนดให้การประเมินคุณธรรม และความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ เป็นหนึ่งใน ตัวชี้วัดของแผนย่อยการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยในระยะที่ 2 ได้กำหนดให้ภายในปีงบประมาณ พ.ศ.2570 หน่วยงานที่เข้าร่วมการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐผ่านเกณฑ์ (85 คะแนนขึ้นไป) จำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละ 100

ต่อมาเมื่อวันที่ 17 มกราคม 2566 คณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2566 - 2580) (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) ซึ่งมีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ คือ

1. ได้มีการเพิ่มเติมเป้าหมายระดับประเด็น (21) การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ กำหนดให้ในปี 2566 - 2570 คะแนนเฉลี่ยการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสทุกหน่วยงานในประเทศไทยจะต้องได้คะแนนไม่น้อยกว่า 89 คะแนน

2. ได้มีการปรับแก้เป้าหมายและตัวชี้วัดของแผนย่อยการป้องกันการทุจริต และประพฤติมิชอบ ซึ่งกำหนดให้ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 - 2570 จะต้องมีสัดส่วนหน่วยงานที่ผ่านเกณฑ์ (85 คะแนนขึ้นไป) การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสต่อหน่วยงานภาครัฐทั้งหมดไม่น้อยกว่าร้อยละ 100

หลักการพื้นฐานของการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ

การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ ได้รับการออกแบบขึ้น ภายใต้กรอบแนวคิดธรรมาภิบาล การเปิดเผยข้อมูลและการป้องกันการทุจริต การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐเป็นเครื่องมือที่มีการเก็บข้อมูลอย่างรอบด้านและหลากหลายมิติ กำหนดระเบียบวิธีการ ประเมินผลที่เป็นไปตามหลักการทางสถิติและทางวิชาการ เพื่อให้ผลการประเมินสามารถสะท้อนสุขภาวะ ขององค์กรในด้าน

คุณธรรมและความโปร่งใสได้อย่างแท้จริง โดยมีการเก็บข้อมูลจาก 3 ส่วน (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2567) ดังนี้

I ส่วนที่ 1 แบบวัดการรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายใน (Internal Integrity and Transparency Assessment) หรือแบบวัด IIT โดยเปิดโอกาสให้ บุคลากรภาครัฐทุกระดับที่ปฏิบัติงานมาไม่น้อยกว่า 1 ปี ตั้งแต่ก่อนวันที่ 1 มกราคม 2566 ได้มีโอกาสสะท้อนและแสดงความคิดเห็นต่อคุณธรรมและความโปร่งใสของหน่วยงานตนเอง โดยสอบถาม การรับรู้และความคิดเห็น ใน 5 ตัวชี้วัด ได้แก่

ตัวชี้วัดที่ 1 การปฏิบัติหน้าที่ ตัวชี้วัดที่ 2 การใช้งบประมาณ
ตัวชี้วัดที่ 3 การใช้อำนาจ ตัวชี้วัดที่ 4 การใช้ทรัพย์สินของราชการ
ตัวชี้วัดที่ 5 การแก้ไขปัญหาการทุจริต

E ส่วนที่ 2 แบบวัดการรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก (External Integrity and Transparency Assessment) หรือแบบวัด EIT โดยเปิดโอกาสให้ผู้รับบริการหรือผู้ติดต่อหน่วยงานภาครัฐในช่วง ปีงบประมาณ พ.ศ.2567 ได้มีโอกาสสะท้อน และแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ โดยสอบถามการรับรู้และความคิดเห็น ใน 3 ตัวชี้วัด ได้แก่

ตัวชี้วัดที่ 6 คุณภาพการดำเนินงาน
ตัวชี้วัดที่ 7 ประสิทธิภาพการสื่อสาร
ตัวชี้วัดที่ 8 การปรับปรุงระบบการทำงาน

O ส่วนที่ 3 แบบวัดการเปิดเผยข้อมูลสาธารณะ (Open Data Integrity and Transparency Assessment) หรือแบบวัด OIT เป็นการตรวจสอบระดับการเปิดเผยข้อมูลของหน่วยงานภาครัฐที่เผยแพร่ไว้ทางหน้า เว็บไซต์หลักของหน่วยงาน แบ่งออกเป็น 2 ตัวชีวัด ได้แก่

ตัวชี้วัดที่ 9 การเปิดเผยข้อมูล โดยมีตัวชี้วัดย่อย ได้แก่
ตัวชี้วัดย่อยที่ 9.1 ข้อมูลพื้นฐาน
ตัวชี้วัดย่อยที่ 9.2 การบริหารงานและการใช้จ่ายงบประมาณ
ตัวชี้วัดย่อยที่ 9.3 การจัดซื้อจัดจ้าง
ตัวชี้วัดย่อยที่ 9.4 การบริหารและพัฒนาทรัพยากรบุคคล
ตัวชี้วัดย่อยที่ 9.5 การส่งเสริมความโปร่งใส
ตัวชี้วัดที่ 10 การป้องกันการทุจริต มีตัวชี้วัดย่อย ได้แก่
ตัวชี้วัดย่อยที่ 10.1 การดำเนินการเพื่อป้องกันการทุจริตในประเด็นสินบน
ตัวชี้วัดย่อยที่ 10.2 การส่งเสริมคุณธรรมและความโปร่งใส

กลยุทธ์ในการจัดการสื่อสารองค์กรด้านคุณธรรมและความโปร่งใส

1. การกำหนดค่านิยมและมาตรฐาน

องค์กรควรกำหนดค่านิยมและมาตรฐานทางจริยธรรมที่ชัดเจน เพื่อให้บุคลากรสามารถปฏิบัติตามได้ การจัดอบรมเกี่ยวกับจริยธรรมและความโปร่งใสจะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและการปฏิบัติในองค์กร (Brown & Treviño, 2006)

2. การใช้ช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย

การใช้ช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย เช่น เว็บไซต์ โซเชียลมีเดีย และอีเมล เป็นวิธีการที่ช่วยให้ข้อมูลถูกเผยแพร่ไปยังผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ (Kaplan & Haenlein, 2010) การเลือกใช้ช่องทางที่เหมาะสมจะช่วยเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลและการสื่อสารที่ชัดเจน

3. การตอบสนองต่อข้อซักถามและข้อกังวล

การตอบสนองต่อข้อซักถามและข้อกังวลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างรวดเร็วและเปิดเผยจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจในองค์กร (Harris & Rae, 2009) องค์กรควรมีระบบการสื่อสารที่สามารถจัดการกับข้อสงสัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประโยชน์ของการจัดการสื่อสารที่มีคุณธรรมและความโปร่งใส

1. การสร้างความเชื่อมั่น

การจัดการสื่อสารที่มีคุณธรรมและความโปร่งใสสามารถช่วยสร้างความเชื่อมั่นในกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ดีและยั่งยืน (Cornelissen, 2017)

2.การลดความเสี่ยง

การเปิดเผยข้อมูลและการสื่อสารที่โปร่งใสสามารถลดความเสี่ยงในการเกิดข้อพิพาทหรือปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต (Weber, 2013)

3.การเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดี

องค์กรที่มีความโปร่งใสและยึดมั่นในคุณธรรมมักได้รับความไว้วางใจจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีในตลาดและสังคม (Schawbel, 2013)

บทสรุป

การจัดการสื่อสารองค์กรด้านคุณธรรมและความโปร่งใสมีความสำคัญอย่างยิ่งในยุคที่ข้อมูลถูกเผยแพร่ได้ง่าย การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีคุณธรรม การสื่อสารที่โปร่งใส และการใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นและความน่าเชื่อถือในองค์กร การ

จัดการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพจะช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและส่งผลให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีในอนาคต

การจัดการสื่อสารองค์กรด้านคุณธรรมและความโปร่งใสมีความสำคัญในยุคที่ความเชื่อมั่นและความไว้วางใจจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีบทบาทต่อความสำเร็จขององค์กร การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีคุณธรรม การสื่อสารที่โปร่งใส และการใช้ช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการเสริมสร้างความเชื่อมั่นและความน่าเชื่อถือในองค์กร

การมีคุณธรรมและความโปร่งใสในองค์กรไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจ แต่ยังเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต องค์กรที่ใส่ใจในคุณธรรมและความโปร่งใสจะสามารถสร้างภาพลักษณ์ที่ดีและสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

Brown, M. E., & Treviño, L. K. (2006). Ethical Leadership: A Review and Future Directions. *The Leadership Quarterly*, 17(6), 595-616.

Cornelissen, J. (2017). *Corporate Communications: A Guide to Theory and Practice*. Sage Publications.

Friedman, V. (2015). *The New Personal Branding: Your Guide to Building a Personal Brand for Success in Life and Work*. Wiley.

Harris, L. C., & Rae, A. (2009). Social Networks: The Key to Personal Branding. *Journal of Brand Management*, 16(4), 246-259.

Kaplan, A. M., & Haenlein, M. (2010). Users of the World, Unite! The Challenges and Opportunities of Social Media. *Business Horizons*, 53(1), 59-68.

Patagonia. (2021). *Environmental & Social Initiatives*. Retrieved from https://www.patagonia.com/home/.

Rawlins, B. (2008). Give the Emperor a Mirror: Toward Developing a Stakeholder Measurement of Organizational Transparency. *Journal of Public Relations Research*, 20(3), 227-250.

Schawbel, D. (2013). *Promote Yourself: The New Rules for Career Success*. Hyperion.

Weber, L. (2013). *Marketing to the Social Web: How Digital Customer Communities Build Your Business*. New Jersey: Pearson Education.

จรรยาบรรณการสื่อสารเพื่อการสร้างเอกลักษณ์และภาพลักษณ์แบรนด์บุคคล

COMMUNICATION ETHICS FOR BUILDING PERSONAL BRAND IDENTITY AND IMAGE

[1]นันท์นภัส ศรีผึ้ง, [2]กรกช ขันธบุญ และ [3]กานต์ บุญศิริ

[1]Nannaphat Sriphueng, [2]Korrakoch Kantaboon and [3]Karn Boonsiri

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ประเทศไทย

Sukhothai Thammathirat Open University University, Thailand

[1]nananphatsriphueng@gmail.com

Received: October 29, 2024; **Revised**: November 23,2024; **Accepted**: December 28, 2024

บทคัดย่อ

การสร้างเอกลักษณ์และภาพลักษณ์แบรนด์บุคคลในยุคดิจิทัลมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการสื่อสารผ่านโซเชียลมีเดียที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การมีจรรยาบรรณในการสื่อสารช่วยเสริมสร้างความเชื่อถือและความไว้วางใจจากผู้ติดตาม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการสร้างภาพลักษณ์แบรนด์บุคคล บทความนี้จะวิเคราะห์แนวทางและกลยุทธ์ในการใช้จรรยาบรรณในการสื่อสารเพื่อสร้างเอกลักษณ์และภาพลักษณ์ที่ชัดเจน รวมถึงการตอบสนองต่อความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ติดตาม โดยการใช้เครื่องมือวิเคราะห์ผลกระทบจากการสื่อสารในโซเชียลมีเดียเพื่อปรับปรุงกลยุทธ์อย่างต่อเนื่อง การศึกษาเน้นถึงความสำคัญของการให้ข้อมูลที่ถูกต้องและการสร้างเนื้อหาที่มีคุณค่า ซึ่งจะช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนกับผู้ติดตาม และส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีให้กับแบรนด์บุคคลในระยะยาว

คำสำคัญ : จรรยาบรรณการสื่อสาร, เอกลักษณ์และภาพลักษณ์, แบรนด์บุคคล

---

[1]นักศึกษาปริญญาเอก แขนงวิชานวัตกรรมการสื่อสารทางการเมืองและการปกครองท้องถิ่น สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

[2]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

[3]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Abstract

Creating a personal brand identity and image in the digital age is increasingly important, particularly within the rapidly changing context of social media communication. Adhering to ethical standards in communication enhances trust and credibility among followers, which is a key factor impacting the success of building a personal brand image. This article analyzes approaches and strategies for utilizing ethical communication to establish a clear identity and image, including responding to feedback and suggestions from followers. It emphasizes the use of analytical tools to assess the impact of communication on social media to continuously refine strategies. The study highlights the significance of providing accurate information and creating valuable content, which fosters sustainable relationships with followers and promotes a positive image of the personal brand over the long term.

Keywords: Communication Ethics, Identity and Image, Personal Branding

บทนำ

ในยุคที่เทคโนโลยีและสื่อสารมวลชนมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างแบรนด์ จรรยาบรรณการสื่อสารจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการสร้างเอกลักษณ์และภาพลักษณ์แบรนด์บุคคล การมีจรรยาบรรณที่ชัดเจนในกระบวนการสื่อสารช่วยสร้างความเชื่อถือและความไว้วางใจจากผู้ติดตาม นอกจากนี้ยังสามารถทำให้แบรนด์บุคคลเป็นที่จดจำและมีความโดดเด่นในตลาดที่มีการแข่งขันสูง ในส่วนของเอกลักษณ์แบรนด์บุคคลเป็นภาพลักษณ์ที่แสดงถึงคุณค่า ความเชื่อ และบุคลิกภาพของบุคคลนั้น การสร้างเอกลักษณ์ที่แข็งแกร่งไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้างความแตกต่างจากคู่แข่ง แต่ยังส่งผลต่อการรับรู้ของลูกค้าและผู้ติดตามเกี่ยวกับแบรนด์นั้น ๆ (Barker et al., 2017) อีกทั้งการสื่อสารอย่างมีจรรยาบรรณมีผลต่อการสร้างและรักษาภาพลักษณ์แบรนด์บุคคล ซึ่งรวมถึงการให้ข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์ การตอบสนองต่อความคิดเห็นอย่างสุภาพและสร้างสรรค์ และการเคารพต่อข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ติดตาม (Chaffey, 2019)

จรรยาบรรณในการสื่อสารหมายถึงการปฏิบัติตามหลักการและแนวทางที่เหมาะสมในการสื่อสาร เช่น การให้ข้อมูลที่ถูกต้อง ความโปร่งใสในการสื่อสาร และการให้ความเคารพต่อความคิดเห็นของผู้อื่น การมีจรรยาบรรณในการสื่อสารช่วยสร้างความไว้วางใจจากผู้ติดตาม ซึ่งเป็นสิ่ง

สำคัญในการสร้างแบรนด์ที่มีคุณภาพและยั่งยืน (Barker et al., 2017) โดยการสร้างเอกลักษณ์แบรนด์บุคคลเริ่มต้นจากการกำหนดคุณค่าและลักษณะที่ต้องการสื่อสาร การสร้างเนื้อหาที่มีคุณภาพและตรงตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย รวมถึงการตอบสนองต่อความคิดเห็นของผู้ติดตามอย่างรวดเร็วและสุภาพ การดำเนินการเหล่านี้ไม่เพียงแต่จะช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับแบรนด์บุคคล แต่ยังช่วยเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงลูกค้าใหม่และรักษาฐานลูกค้าเดิม (Chaffey, 2019) และการใช้โซเชียลมีเดียอย่างมีจรรยาบรรณจึงเป็นการสร้างสรรค์ความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ติดตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการให้ข้อมูลที่ถูกต้องและเชื่อถือได้ การรักษาความเป็นส่วนตัวและข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ติดตามก็เป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นอย่างยิ่ง การปฏิบัติตามกฎหมายและหลักการจรรยาบรรณจะช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจในแบรนด์และเพิ่มความภักดีจากผู้ติดตาม (Smith, 2020) ในบทความนี้จะวิเคราะห์จรรยาบรรณการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเอกลักษณ์และภาพลักษณ์แบรนด์บุคคล รวมถึงแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุดในการสื่อสารที่มีจรรยาบรรณเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการสร้างแบรนด์ที่แข็งแกร่งและยั่งยืน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ความสำคัญของจรรยาบรรณในการสื่อสาร

ในยุคที่การสื่อสารมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน การมีจรรยาบรรณในการสื่อสารจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งในบริบทของการสื่อสารส่วนบุคคลและการสื่อสารในองค์กร จรรยาบรรณในการสื่อสารไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจและความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น แต่ยังมีบทบาทในการส่งเสริมความยุติธรรมและความโปร่งใสในสังคม ในบทความนี้จะสำรวจความสำคัญของจรรยาบรรณในการสื่อสารในมิติต่าง ๆ และวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารที่มีจรรยาบรรณและไม่มีจรรยาบรรณ

กลมรัฐ อินทรทัศน์ (2567) ได้อธิบายว่า “จรรยาบรรณ” คือ ประมวลกฎเกณฑ์ความประพฤติหรือ ประมวลมารยาทของผู้ประกอบอาชีพนั้นๆ ต้องเป็นเอกลักษณ์ทางวิชาชีพ มีองค์กรหน่วยงานในรูปแบบต่างๆช่วยกำกับดูแล ควบคุม จรรยาบรรณของสื่อ จึงหมายถึง หลักคุณธรรมของผู้ประกอบการสื่อในระดับต่างๆร่วมกันกำหนดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติแก่ผู้ประกอบสื่อให้มีความรับผิดชอบร่วมกัน เช่น เป็นแนวทางในการควบคุมความประพฤติของผู้ประกอบการสื่อให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม ได้รับการยอมรับ เชื่อถือ สร้างความภูมิใจในอาชีพตน

Barker et al., (2017) ได้อธิบายว่า จรรยาบรรณในการสื่อสาร หมายถึง หลักการและแนวทางที่บุคคลหรือองค์กรควรปฏิบัติตามในการสื่อสารเพื่อให้เกิดความเชื่อถือและความไว้วางใจจากผู้ติดตาม การมีจรรยาบรรณที่ดีช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับแบรนด์บุคคล และช่วยในการสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนกับลูกค้า

1. ความสำคัญของจรรยาบรรณในการสื่อสาร

1.1 การสร้างความไว้วางใจ

จรรยาบรรณในการสื่อสารช่วยสร้างความไว้วางใจระหว่างบุคคลและองค์กร การให้ข้อมูลที่ถูกต้องและชัดเจน ช่วยให้ผู้รับสารรู้สึกมั่นใจว่าข้อมูลที่ได้รับมีความน่าเชื่อถือ (Barker et al., 2017) ความไว้วางใจนี้มีความสำคัญต่อการสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนและเป็นพื้นฐานสำหรับการสื่อสารในอนาคต

1.2 การสร้างภาพลักษณ์ที่ดี

องค์กรที่มีจรรยาบรรณในการสื่อสารมักจะได้รับภาพลักษณ์ที่ดีในสายตาของลูกค้าและสาธารณะ การเปิดเผยข้อมูลที่โปร่งใสและการตอบสนองต่อความคิดเห็นหรือข้อร้องเรียนอย่างเหมาะสมจะช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับองค์กร (Smith, 2020)

1.3 การลดความขัดแย้ง

การสื่อสารที่มีจรรยาบรรณช่วยลดความขัดแย้งในสังคม โดยการใช้การสื่อสารที่สร้างสรรค์และมีความเคารพต่อความคิดเห็นของผู้อื่น การรับฟังและให้เกียรติความคิดเห็นที่แตกต่างจะช่วยสร้างบรรยากาศที่ดีในการสื่อสาร (Chaffey, 2019)

2. หลักการจรรยาบรรณในการสื่อสาร

2.1 ความซื่อสัตย์

การสื่อสารที่ซื่อสัตย์เป็นหลักการสำคัญในจรรยาบรรณ ไม่ว่าจะเป็นการให้ข้อมูลที่ถูกต้องหรือการเปิดเผยข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้น การมีความซื่อสัตย์ช่วยสร้างความเชื่อมั่นในความสามารถขององค์กรในการจัดการกับข้อมูลและปัญหาต่าง ๆ (Barker et al., 2017)

2.2 ความเคารพ

การเคารพต่อผู้อื่นและความคิดเห็นที่แตกต่างถือเป็นหลักการที่สำคัญในการสื่อสาร การแสดงความเคารพช่วยเสริมสร้างบรรยากาศที่ดีในการสื่อสารและส่งเสริมความเข้าใจระหว่างกัน (Smith, 2020)

3. ผลกระทบจากการสื่อสารที่ไม่มีจรรยาบรรณ

3.1 การสูญเสียความไว้วางใจ

การสื่อสารที่ไม่มีจรรยาบรรณ เช่น การให้ข้อมูลที่ไม่ถูกต้องหรือการบิดเบือนข้อมูล จะทำให้สูญเสียความไว้วางใจจากผู้รับสาร ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระยะยาวกับลูกค้าและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Chaffey, 2019)

3.2 ความขัดแย้งที่เพิ่มขึ้น

การสื่อสารที่ไม่เคารพต่อความคิดเห็นของผู้อื่นอาจนำไปสู่ความขัดแย้งและปัญหาในความสัมพันธ์ การไม่สามารถจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพจะส่งผลให้เกิดความไม่พอใจและความไม่สงบในสังคม (Smith, 2020)

4. การสื่อสารที่มีจรรยาบรรณในองค์กร

4.1 การฝึกอบรม

การฝึกอบรมให้กับพนักงานเกี่ยวกับจรรยาบรรณในการสื่อสารสามารถช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและความรับผิดชอบในการสื่อสารในองค์กร (Barker et al., 2017)

4.2 การตั้งค่านโยบาย

การตั้งค่านโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับจรรยาบรรณในการสื่อสารช่วยให้องค์กรสามารถดำเนินการได้ตามมาตรฐานที่กำหนด และช่วยให้พนักงานมีแนวทางในการสื่อสารที่ถูกต้อง (Chaffey, 2019)

สรุปได้ว่า จรรยาบรรณในการสื่อสารมีความสำคัญต่อการสร้างความไว้วางใจและภาพลักษณ์ที่ดีให้กับบุคคลและองค์กร การสื่อสารที่มีจรรยาบรรณช่วยลดความขัดแย้งและเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ติดตามและลูกค้า ดังนั้น องค์กรควรให้ความสำคัญกับการสร้างจรรยาบรรณในการสื่อสารเพื่อให้เกิดผลดีในระยะยาว

การสร้างเอกลักษณ์แบรนด์บุคคล

ในยุคที่การสื่อสารมีความสำคัญต่อความสำเร็จของบุคคลในตลาดที่มีการแข่งขันสูง การสร้างเอกลักษณ์แบรนด์บุคคลจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ช่วยให้บุคคลนั้นสามารถแสดงออกถึงความเป็นตัวตนและสร้างความแตกต่างจากผู้อื่นได้อย่างชัดเจน บทความนี้จะสำรวจแนวทางในการสร้างเอกลักษณ์แบรนด์บุคคลที่มีประสิทธิภาพ โดยเน้นไปที่การวางกลยุทธ์ การสื่อสาร และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ติดตาม

1. การกำหนดเอกลักษณ์

การสร้างเอกลักษณ์แบรนด์บุคคลเริ่มต้นด้วยการกำหนดคุณค่าและลักษณะที่ต้องการสื่อสาร เอกลักษณ์ควรสะท้อนถึงความเป็นตัวตนและความแตกต่างในตลาด (Smith, 2020)

2. การสร้างเนื้อหาที่ตรงตามเอกลักษณ์

เนื้อหาที่สร้างขึ้นควรมีความสอดคล้องกับเอกลักษณ์ที่กำหนดไว้ การใช้โทนเสียงและสไตล์ที่เหมาะสมจะช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีและเพิ่มความน่าสนใจ (Chaffey, 2019)

1. ความสำคัญของเอกลักษณ์แบรนด์บุคคล

เอกลักษณ์แบรนด์บุคคลมีความสำคัญมากในยุคดิจิทัล โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่ทำงานในอาชีพอิสระหรือผู้ประกอบการ การสร้างเอกลักษณ์ที่ชัดเจนช่วยให้บุคคลนั้นสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายและสร้างความไว้วางใจได้อย่างรวดเร็ว (Smith, 2020) เอกลักษณ์แบรนด์ที่ชัดเจนยังช่วยในการสื่อสารค่าของผลิตภัณฑ์หรือบริการที่บุคคลนั้นเสนอด้วย

2. การกำหนดคุณค่าและเป้าหมาย

2.1 การวิเคราะห์ตนเอง

การสร้างเอกลักษณ์แบรนด์บุคคลเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์ตนเอง ซึ่งรวมถึงการกำหนดคุณค่าและเป้าหมายที่ต้องการสื่อสาร การรู้จักตนเองจะช่วยให้สามารถสร้างภาพลักษณ์ที่สอดคล้องกับบุคลิกภาพและความเชื่อของตนได้ (Barker et al., 2017)

2.2 การสร้างวิสัยทัศน์

การสร้างวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนช่วยให้สามารถมุ่งเน้นไปที่เป้าหมายและสร้างกลยุทธ์การสื่อสารที่เหมาะสมได้ วิสัยทัศน์ควรสะท้อนถึงค่านิยมและความมุ่งมั่นที่ผู้สร้างเอกลักษณ์แบรนด์ต้องการให้ผู้ติดตามรู้จัก

3. การสร้างเนื้อหาที่มีเอกลักษณ์

การสร้างเนื้อหาที่มีเอกลักษณ์และตรงกับค่านิยมของแบรนด์บุคคลเป็นสิ่งที่สำคัญ โดยเนื้อหาควรมีคุณภาพและมีความน่าสนใจ ซึ่งรวมถึงการเลือกใช้โทนเสียงที่เหมาะสมและสอดคล้องกับภาพลักษณ์ที่ต้องการสื่อสาร (Chaffey, 2019)

4. การใช้โซเชียลมีเดียในการสร้างเอกลักษณ์

4.1 การเลือกแพลตฟอร์มที่เหมาะสม

การเลือกแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดียที่เหมาะสมสำหรับการสร้างเอกลักษณ์แบรนด์บุคคลช่วยให้สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น Instagram สำหรับภาพถ่ายที่สวยงามและการสร้างสรรค์ หรือ LinkedIn สำหรับการสร้างเครือข่ายทางอาชีพ (Smith, 2020)

4.2 การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ติดตาม

การสื่อสารและตอบสนองต่อความคิดเห็นจากผู้ติดตามอย่างรวดเร็วและมีสาระช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดี การแสดงความขอบคุณต่อผู้ติดตามที่มีส่วนร่วมและการสร้างกิจกรรมที่มีส่วนร่วมสามารถเพิ่มความภักดีต่อแบรนด์ได้ (Barker et al., 2017)

5. การวิเคราะห์และปรับปรุงกลยุทธ์

การวิเคราะห์ผลการดำเนินการและการตอบสนองจากผู้ติดตามเป็นสิ่งที่จำเป็นในการปรับปรุงกลยุทธ์การสร้างเอกลักษณ์แบรนด์ การใช้ข้อมูลจากเครื่องมือวิเคราะห์ เช่น Google

Analytics หรือ Facebook Insights สามารถช่วยให้รู้ว่ากลยุทธ์ไหนทำงานได้ดีและควรปรับปรุง (Chaffey, 2019)

6. ความท้าทายในการสร้างเอกลักษณ์แบรนด์บุคคล

การสร้างเอกลักษณ์แบรนด์บุคคลมีความท้าทายหลายประการ เช่น การแข่งขันที่สูงในตลาด การเปลี่ยนแปลงของเทรนด์ และการตอบสนองต่อความต้องการของผู้ติดตามที่มีความหลากหลาย ซึ่งการทำความเข้าใจและเตรียมตัวต่อความท้าทายเหล่านี้จะช่วยเสริมสร้างความสำเร็จในการสร้างเอกลักษณ์แบรนด์บุคคลได้ (Smith, 2020)

สรุปได้ว่า การสร้างเอกลักษณ์แบรนด์บุคคลในยุคดิจิทัลต้องการการวางกลยุทธ์ที่เหมาะสม การสร้างเนื้อหาที่มีคุณภาพ การใช้โซเชียลมีเดียอย่างมีประสิทธิภาพ และการวิเคราะห์ผลที่ได้อย่างต่อเนื่อง เอกลักษณ์แบรนด์ที่ชัดเจนจะช่วยสร้างความไว้วางใจและความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ติดตาม ทำให้บุคคลสามารถแข่งขันในตลาดที่มีการแข่งขันสูงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จรรยาบรรณในการสื่อสาร

จรรยาบรรณในการสื่อสารเป็นแนวทางที่มีความสำคัญในการสื่อสารทั้งในระดับบุคคลและองค์กร ในยุคที่ข้อมูลและเทคโนโลยีมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว การมีจรรยาบรรณในการสื่อสารช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจ ความน่าเชื่อถือ และภาพลักษณ์ที่ดี โดยการสื่อสารที่มีจรรยาบรรณสามารถลดความขัดแย้งและเพิ่มความเข้าใจระหว่างบุคคลและกลุ่มต่าง ๆ บทความนี้จะสำรวจแนวทางหลักของจรรยาบรรณในการสื่อสาร และผลกระทบที่เกิดจากการปฏิบัติตามจรรยาบรรณเหล่านี้ในสังคม

1. ความหมายและความสำคัญของจรรยาบรรณในการสื่อสาร

จรรยาบรรณในการสื่อสาร หมายถึง หลักการและแนวทางที่บุคคลหรือองค์กรควรปฏิบัติตามในการสื่อสารเพื่อให้เกิดความเชื่อถือและความไว้วางใจจากผู้รับสาร การสื่อสารที่มีจรรยาบรรณจะส่งผลดีต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ทำให้การสื่อสารมีความมีประสิทธิภาพและลดความขัดแย้ง (Barker et al., 2017)

2. หลักการจรรยาบรรณในการสื่อสาร

2.1 การให้ข้อมูลที่ถูกต้อง

การให้ข้อมูลที่ถูกต้องและเชื่อถือได้เป็นหลักการที่สำคัญที่สุดในการสื่อสารที่มีจรรยาบรรณ องค์กรและบุคคลควรตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อนการเผยแพร่ (Chaffey, 2019) การเผยแพร่ข้อมูลที่ไม่ถูกต้องสามารถทำให้เกิดความเข้าใจผิดและส่งผลเสียต่อภาพลักษณ์ขององค์กรหรือบุคคล

2.2 ความโปร่งใส

การเปิดเผยข้อมูลอย่างโปร่งใสจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นในผู้รับสาร องค์กรควรแจ้งให้ผู้รับสารทราบเกี่ยวกับแหล่งที่มาของข้อมูล และกระบวนการที่ใช้ในการตัดสินใจ (Smith, 2020) ความโปร่งใสยังช่วยให้ผู้รับสารรู้สึกว่าตนมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสาร

2.3 การตอบสนองอย่างสุภาพ

การตอบสนองต่อความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้รับสารอย่างสุภาพและสร้างสรรค์สามารถช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ติดตาม การใช้วิธีการตอบกลับที่สุภาพจะช่วยลดความตึงเครียดและส่งเสริมให้เกิดการสนทนาในเชิงบวก (Barker et al., 2017)

3. การใช้เทคโนโลยีในการสื่อสาร

3.1 การสื่อสารผ่านโซเชียลมีเดีย

การสื่อสารผ่านโซเชียลมีเดียมีความสำคัญมากในยุคปัจจุบัน การใช้แพลตฟอร์มเช่น เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ และอินสตาแกรม เป็นช่องทางที่มีประสิทธิภาพในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย แต่ก็ต้องมีจรรยาบรรณในการเผยแพร่เนื้อหา (Chaffey, 2019)

3.2 ความเป็นส่วนตัวของข้อมูล

การรักษาความเป็นส่วนตัวของข้อมูลผู้ใช้เป็นสิ่งสำคัญที่องค์กรต้องให้ความสำคัญ องค์กรควรมีนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการเก็บและการใช้ข้อมูลส่วนบุคคล (Smith, 2020)

4. ผลกระทบของการไม่ปฏิบัติตามจรรยาบรรณในการสื่อสาร

การไม่ปฏิบัติตามจรรยาบรรณในการสื่อสารอาจนำไปสู่ผลกระทบที่ร้ายแรง เช่น การเสื่อมเสียภาพลักษณ์ การสูญเสียความไว้วางใจจากลูกค้า และการเกิดความขัดแย้งที่ไม่จำเป็น การศึกษาแสดงให้เห็นว่าการเผยแพร่ข้อมูลที่ไม่ถูกต้องหรือข่าวลือสามารถทำให้เกิดผลกระทบทางลบต่อธุรกิจและบุคคล (Barker et al., 2017)

5. แนวทางในการพัฒนาจรรยาบรรณในการสื่อสาร

5.1 การฝึกอบรมและการศึกษา

การฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับจรรยาบรรณในการสื่อสารสำหรับพนักงานในองค์กรสามารถช่วยเสริมสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารที่มีจรรยาบรรณ การสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับความสำคัญของจรรยาบรรณในการสื่อสารจะช่วยให้เกิดการปฏิบัติตามได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Chaffey, 2019)

5.2 การพัฒนานโยบาย

องค์กรควรพัฒนานโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับจรรยาบรรณในการสื่อสาร เพื่อให้พนักงานมีแนวทางในการสื่อสารที่เหมาะสมและสอดคล้องกับค่านิยมขององค์กร

สรุปได้ว่า จรรยาบรรณในการสื่อสารมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเชื่อถือและความไว้วางใจระหว่างบุคคลและองค์กร การให้ข้อมูลที่ถูกต้อง ความโปร่งใส และการตอบสนองอย่างสุภาพเป็นหลักการที่สำคัญในการสื่อสารอย่างมีจรรยาบรรณ การปฏิบัติตามจรรยาบรรณนี้จะช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีและความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนในระยะยาว

การใช้โซเชียลมีเดียในการสร้างภาพลักษณ์

ในยุคดิจิทัล โซเชียลมีเดียได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างและส่งเสริมภาพลักษณ์แบรนด์ ไม่ว่าจะเป็นสำหรับองค์กรธุรกิจ บุคคล หรือแม้กระทั่งผลิตภัณฑ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแพลตฟอร์มอย่างเฟซบุ๊ก อินสตาแกรม และทวิตเตอร์ มีอิทธิพลอย่างมากต่อการสร้างภาพลักษณ์ที่ต้องการให้สอดคล้องกับเป้าหมายทางการตลาดและความคาดหวังของกลุ่มเป้าหมาย

การใช้โซเชียลมีเดียในการสร้างภาพลักษณ์ต้องการการวางแผนที่รอบคอบ รวมถึงการเลือกกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับลักษณะของแบรนด์และกลุ่มผู้บริโภค บทความนี้จะสำรวจกลยุทธ์ที่ใช้ในการสร้างภาพลักษณ์ผ่านโซเชียลมีเดีย รวมถึงการวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารในแพลตฟอร์มเหล่านี้

1. ความสำคัญของโซเชียลมีเดียในการสร้างภาพลักษณ์

โซเชียลมีเดียมีบทบาทสำคัญในการสร้างภาพลักษณ์ เนื่องจากสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายในวงกว้างได้อย่างรวดเร็ว โดยข้อมูลที่เผยแพร่ผ่านโซเชียลมีเดียมีความสามารถในการสร้างการรับรู้ที่สูงและสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับผู้บริโภค (Kaplan & Haenlein, 2010) นอกจากนี้ โซเชียลมีเดียยังเป็นช่องทางในการสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจในแบรนด์

2. การวางกลยุทธ์เพื่อสร้างภาพลักษณ์

2.1 การกำหนดเป้าหมาย

ก่อนเริ่มสร้างภาพลักษณ์ในโซเชียลมีเดีย องค์กรควรกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน เช่น การสร้างการรับรู้ การเพิ่มการมีส่วนร่วม หรือการกระตุ้นยอดขาย การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนจะช่วยให้สามารถวางกลยุทธ์และติดตามผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Barker et al., 2017)

2.2 การสร้างเนื้อหาที่มีคุณค่า

การสร้างเนื้อหาที่มีคุณค่าและเกี่ยวข้องกับกลุ่มเป้าหมายจะช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดี เนื้อหาควรมีความหลากหลาย เช่น การใช้รูปภาพ วิดีโอ และโพสต์ที่กระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วม เนื้อหาที่มีคุณค่าจะทำให้ผู้ติดตามรู้สึกว่ามีส่วนร่วมในแบรนด์และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น (Smith, 2020)

3. การสร้างความสัมพันธ์ผ่านโซเชียลมีเดีย

การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ติดตามเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างภาพลักษณ์แบรนด์ที่แข็งแกร่ง การตอบสนองต่อความคิดเห็นและคำถามจากผู้ติดตามอย่างรวดเร็วและสุภาพจะช่วยสร้างความเชื่อถือและความไว้วางใจในแบรนด์ (Chaffey, 2019) การสร้างกิจกรรมออนไลน์ เช่น การจัดไลฟ์สด หรือการตั้งคำถามในการโพสต์ สามารถกระตุ้นการมีส่วนร่วมจากผู้ติดตามได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. การวิเคราะห์ผลกระทบของการสื่อสาร

การวิเคราะห์ผลกระทบจากการสื่อสารในโซเชียลมีเดียเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้องค์กรเข้าใจถึงความสำเร็จของกลยุทธ์ที่ใช้ โดยการใช้เครื่องมือวิเคราะห์เช่น Facebook Insights และ Google Analytics จะช่วยให้เห็นข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของผู้ติดตาม (Barker et al., 2017)

5. ความท้าทายและโอกาสในอนาคต

ในขณะที่โซเชียลมีเดียมีโอกาสในการสร้างภาพลักษณ์ที่แข็งแกร่ง แต่ก็มีความท้าทายเช่นกัน เช่น การจัดการกับความคิดเห็นเชิงลบหรือข่าวลือ องค์กรจำเป็นต้องมีแนวทางในการจัดการกับสถานการณ์เหล่านี้เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์แบรนด์ (Smith, 2020)

สรุปได้ว่า การใช้โซเชียลมีเดียในการสร้างภาพลักษณ์เป็นกระบวนการที่ต้องการการวางแผนและการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพ องค์กรควรกำหนดเป้าหมาย สร้างเนื้อหาที่มีคุณค่า มีปฏิสัมพันธ์กับผู้ติดตาม และวิเคราะห์ผลกระทบเพื่อปรับปรุงกลยุทธ์ การสร้างภาพลักษณ์ที่ดีในโซเชียลมีเดียจะช่วยเสริมสร้างความเชื่อถือและความภักดีจากผู้บริโภคในระยะยาว

การวิเคราะห์ผลกระทบ

การวิเคราะห์ผลกระทบ (Impact Analysis) เป็นกระบวนการที่สำคัญในการประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจหรือการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ในบทความนี้จะสำรวจถึงแนวทางการวิเคราะห์ผลกระทบที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงกรณีศึกษาและตัวอย่างในการประเมินผลกระทบในบริบทต่าง ๆ

การวิเคราะห์ผลกระทบจากการสื่อสารที่มีจรรยาบรรณจะช่วยให้เข้าใจถึงความสำเร็จและการปรับปรุงที่จำเป็น โดยการใช้เครื่องมือวิเคราะห์ที่มีอยู่ เช่น การติดตามจำนวนการเข้าถึง ความคิดเห็น และการมีส่วนร่วม (Smith, 2020)

1. ความสำคัญของการวิเคราะห์ผลกระทบ

การวิเคราะห์ผลกระทบมีความสำคัญต่อการตัดสินใจในองค์กร โดยเฉพาะเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายหรือการดำเนินงานใหม่ ๆ การเข้าใจถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นสามารถช่วยในการปรับปรุงและพัฒนากลยุทธ์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน (Peterson et al., 2019)

2. กระบวนการวิเคราะห์ผลกระทบ

2.1 การกำหนดวัตถุประสงค์

ขั้นตอนแรกในการวิเคราะห์ผลกระทบคือการกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์ องค์กรต้องชัดเจนเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องการประเมิน เช่น ผลกระทบทางเศรษฐกิจ ผลกระทบต่อสังคม หรือผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (Mackie, 2020)

2.2 การเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลที่เหมาะสมเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการวิเคราะห์ โดยต้องมีการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งที่เชื่อถือได้ เช่น งานวิจัยที่ผ่านมา ข้อมูลสถิติ และการสำรวจความคิดเห็นของประชาชน (Smith, 2021)

2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การวิเคราะห์เชิงปริมาณ การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ หรือการใช้โมเดลทางสถิติ การเลือกวิธีการวิเคราะห์ที่เหมาะสมจะช่วยให้ได้ผลลัพธ์ที่ถูกต้องและมีความน่าเชื่อถือ (Barker & McLean, 2018)

2.4 การรายงานผล

หลังจากการวิเคราะห์ข้อมูลเสร็จสิ้น ขั้นตอนถัดไปคือการรายงานผลการวิเคราะห์ โดยผลการวิเคราะห์ควรนำเสนอในรูปแบบที่เข้าใจง่ายและสามารถเข้าถึงได้สำหรับกลุ่มเป้าหมาย (Jones, 2020)

สรุปได้ว่า การวิเคราะห์ผลกระทบเป็นกระบวนการที่สำคัญสำหรับการตัดสินใจในองค์กร โดยการกำหนดวัตถุประสงค์ การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการรายงานผลลัพธ์ล้วนเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการประเมินผลกระทบในด้านต่าง ๆ การมีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจะช่วยให้องค์กรสามารถปรับปรุงกลยุทธ์และตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทสรุป

การสื่อสารที่มีจรรยาบรรณเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างเอกลักษณ์และภาพลักษณ์แบรนด์บุคคล การให้ข้อมูลที่ถูกต้อง การตอบสนองต่อความคิดเห็น และการสร้างเนื้อหาที่ตรงตามเอกลักษณ์จะช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ติดตามและเพิ่มโอกาสในการเติบโตในตลาดที่มีการแข่งขันสูง ในยุคที่การแข่งขันในตลาดมีความสูง การสร้างเอกลักษณ์และภาพลักษณ์แบรนด์บุคคลจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง การสื่อสารที่มีจรรยาบรรณไม่เพียงแต่จะช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นจากผู้ติดตาม แต่ยังส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนระหว่างแบรนด์และลูกค้า การให้ข้อมูลที่ถูกต้องและเชื่อถือได้ การตอบสนองต่อความคิดเห็นอย่างรวดเร็ว และการรักษาความเป็นส่วนตัวของ

ผู้ติดตามล้วนเป็นปัจจัยที่สำคัญในการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีและเพิ่มความภักดีต่อแบรนด์ การใช้กลยุทธ์การสื่อสารที่มีจรรยาบรรณจะช่วยให้องค์กรหรือบุคคลสามารถสร้างความแตกต่างในตลาดที่มีการแข่งขันสูงได้

เอกสารอ้างอิง

กลมรัฐ อินทรทัศน์. (2567). *จริยธรรม จรรยาบรรณ และการก ากับดูแลในการประกอบกิจการการสื่อสารในยุคดิจิทัล.* มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

Barker, M., Barker, D., & Nicholls, S. (2017). *Social Media Marketing: A Strategic Approach*. Cengage Learning.

Jones, D. (2020). Understanding Impact Analysis: Methodologies and Applications. *Journal of Decision Making*, 15(3), 123-145.

Mackie, R. (2020). Environmental Impact Assessment: Principles and Practices. *Environmental Management Journal*, 45(1), 5-22.

Chaffey, D. (2019). *Digital Marketing: Strategy, Implementation and Practice*. Pearson.

Kaplan, A. M., & Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. *Business Horizons*, 53(1), 59-68.

Peterson, M., Smith, J., & Wilson, R. (2019). Evaluating Policy Impacts: A Comprehensive Guide. *Public Policy Review*, 18(2), 345-367.

Smith, A. (2020). The Role of Facebook in Marketing Strategy. *Journal of Business Research*, 112, 123-130.

Statista. (2021). Number of Facebook users worldwide 2017-2025. Retrieved from Statista.

ความงามเชิงสุนทรียะตามหลักบุญกิริยาวัตถุ 3
AESTHETIC BEAUTY ACCORDING TO THE 3 MERITORIOUS PRINCIPLES

[1]พระมหาสุดใจ ชยวุฑฺโฒ, [2]พระครูปริยัติคุณรังษี และ [3]ธีร ลมวิชัย

[1]Phramaha Sudjai Chayawutto, [2]Phrakru Pariyatkhunrangsi and [3]Theera Lomvichai

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University,Thailand

[1]theeralomwichai@gmail.com

Received: August 28, 2024; **Revised**: November 2, 2024; **Accepted**: December 26,2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดความงามเชิงสุนทรียะตามหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 ในทรรศนะพุทธปรัชญาเถรวาท ความงามเชิงสุนทรียะนั้นหมายถึง ความงดงามของวิถีชีวิต โดยชาวตะวันตกนั้นมีความเชื่อที่สัมพันธ์กับแนวคิดความงามทางอภิปรัชญาและจริยศาสตร์แต่ยึดมั่นในเหตุผลและความสมบูรณ์ของมนุษย์เน้นความสำคัญแก่สุนทรียภาพในวิถีชีวิตของมนุษย์มากกว่าเรื่องของจินตนาการเกี่ยวกับเทพเจ้าเพียงด้านเดียว ส่วนความงามของตะวันออกนั้นได้มาจากพระพุทธศาสนา ซึ่งเน้นความงามที่มีคุณค่าทางด้านของจิตใจที่ผ่านการพัฒนาตามหลักคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ความงามในบุญกิริยาวัตถุมี 3 ระดับ คือ งามในเบื้องต้นหมายถึงการให้ทาน งามในท่ามกลาง หมายถึงการรักษาศีล และงามในที่สุด หมายถึงการเจริญสมาธิภาวนา ความงามเป็นศิลปะที่มีคุณค่าในตัวเอง การฝึกฝนพัฒนาให้เป็นผู้มีศีล ฝึกฝนสมาธิให้เป็นผู้มีสติ และฝึกฝนพัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีปัญญา มุ่งให้ใช้ปัญญาในการคิด ตริ

---

[1]อาจารย์ ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

[3] อาจารย์ หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

ตรองอย่างมีเหตุมีผล นั่นคือความงามพร้อมทั้งภายนอกและภายใน ที่จะนำพาชีวิตอยู่ในสังคมยุคปัจจุบันอย่างมีความสุขเพื่อเกื้อหนุนและส่งเสริมให้เกิดความงามทั้งต่อตนเองและต่อสังคมโดยเริ่มจากสังคมเล็กๆ คือครอบครัวและขยายไปในสังคมระดับต่างๆจนถึงสังคมโลกอันเป็นการประกอบคุณงามความดีในชีวิต

คำสำคัญ : สุนทรียะ, พุทธศาสนาเถรวาท, อภิปรัชญา, จริยศาสตร์

Abstract

The purpose of this academic article is to present the concept of aesthetic beauty according to the 3 principles of merit from the Theravada Buddhist philosophy. Aesthetic beauty means beauty of life Westerners have beliefs related to the concept of beauty in metaphysics and ethics but adhere to reason and human perfection, emphasizing the importance of aesthetics in human life rather than just one aspect of imagination about gods The beauty of the East is derived from Buddhism. which emphasizes the beauty and value of the mind that has been developed according to the teachings of His Majesty the Lord Buddha. There are three levels of beauty in Merit Kriya Vatthu: Beauty in the beginning means giving alms. beautiful in the middle means keeping the precepts And beauty in the end means meditation. Beauty is an art that has value in itself Training to develop one's morality Practice meditation to be mindful. and practice developing oneself to be an intelligent person Aiming to use wisdom in thinking. Consider it rationally. That is beauty, both inside and out. To lead a happy life in today's society in order to support and promote beauty for both oneself and society, starting with a small society. It is the family and extends to various levels of society up to the world society, which is the practice of goodness in life.

Keywords: Aesthetics, Theravada Buddhism, Metaphysics, Ethics

บทนำ

เมื่อมีการกล่าวถึง “ความงดงาม” มนุษย์ไม่ว่าจะอยู่ในชนชั้นวรรณะใด ร่ำรวยหรือยากดีมีจนอย่างไรก็ตาม ทุกคนต่างต้องการที่จะเสพหรือสัมผัสกับสิ่งสวยงาม ไม่ว่าจะเป็นความงามจากธรรมชาติหรือความงามที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ ย่อมสามารถโน้มน้าวใจเราให้เกิดความรู้สึก และความปราบปลื้มยินดีด้วยความสมบูรณ์ของรูป สี เสียง ถ้อยคำ และความคิด ความงามเป็นความกลมกลืนระหว่างเนื้อหากับรูปแบบ เราอาจกล่าวได้ว่า สุนทรียะนั้นมีส่วนประกอบเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพต่างๆ ของแต่ละบุคคลให้เหมาะสมกลมกลืน (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551 : 129) ดังเช่น คนที่มีความสามารถด้านสติปัญญาและเหมาะสมกับลักษณะของงาน คนที่มีหน้าตาดีและท่าทางที่เป็นแบบอย่างเหมาะสมควรแก่การแสดง

พุทธปรัชญาเถรวาท พยายามให้เหตุผลและแสดงทรรศนะเกี่ยวกับความงาม ความดี และความไพเราะที่มีปรากฏอยู่ในหลักธรรมคำสอนต่างๆ ทางพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นหลักธรรมที่ทำให้งามในหมวดของขันติและโสรัจจะ อันเป็นความงามจากความเสงี่ยม อดทน พุทธปรัชญาเถรวาทได้กล่าวถึงหลักธรรมอันเป็นบันไดขั้นแรกที่จะเป็นมรรคาให้มนุษย์ดำเนินไปสู่ความงามที่แท้จริง ซึ่งเป็นความงามที่สามารถสัมผัสได้ทั้งภายนอกและภายใน หลักธรรมดังกล่าวก็คือบุญกิริยาวัตถุ 3 อันได้แก่ ทาน ศีล ภาวนา เพราะความเป็นมนุษย์ย่อมมีธรรมชาติในการให้ ไม่ว่าจะเป็นการให้ในเรื่องวัตถุสิ่งของ หรือให้แง่คิดที่จะเกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นตลอดจนการให้อภัยในความผิดพลาดหรือพลั้งเผลอของเพื่อนมนุษย์ซึ่งจัดเป็นความงามในเบื้องต้น ผู้ที่มีความประพฤติทางกาย วาจา เป็นปกติอยู่ในกรอบของศีลหรือกฎระเบียบของสังคมจะทำ พูด คิดสิ่งใดก็ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อตัวเองและสังคมก็จัดเป็นความงามในท่ามกลาง ส่วนผู้ที่หมั่นฝึกฝนอบรมจิตใจให้เกิดความงอกงามทางสติปัญญารู้หลักการในการทำ พูด คิดอย่างมีระบบแบบเป็นเหตุเป็นผล พัฒนาตนและสังคมให้บรรลุถึงความเจริญรุ่งเรือง เรียกว่ามีความงามในที่สุด

บทความนี้จะกล่าวถึงหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับความงามตามทรรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท โดยมุ่งหลักธรรมเรื่องบุญกิริยาวัตถุ 3 ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและเอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา ซึ่งบทความนี้จะทำให้หลักธรรมดังกล่าวเป็นสารัตถะที่กระจ่างชัด และเพิ่มความหลากหลายในองค์ความรู้ที่สำคัญสามารถนำไปประยุกต์ใช้ เพื่อให้เกิดความงามที่ทรงคุณค่าอย่างสูงสุด ในการดำเนินชีวิตที่ดีงามในสังคมต่อไป

ความหมายของความงามในบุญกิริยาวัตถุ

คำว่า บุญกิริยาวัตถุ นั้น เป็นชื่อของการทำบุญแต่ละอย่างในพระพุทธศาสนา รวมแล้วมี ถึง 10 ประเภทด้วยกัน แต่กล่าวโดยย่อมีเพียง 3 ประการ ได้แก่ การให้ทาน การรักษาศีล และการบำเพ็ญจิตภาวนา หรือเรียกง่ายๆ ว่า ทาน ศีล และภาวนา (แก้ว ชิดตะขบ, 2549 : 106-107)

บุญ หมายถึง การกระทำความดีตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา การกระทำความดีความงามต่างๆ ซึ่งไม่ได้จำเพาะเจาะจงว่าเป็นความดีประเภทใดหรือเพียงแก่สิ่งใด แต่เป็นที่บุคคลประพฤติแล้วก่อให้เกิดความดี อันรวมถึง การแสดงคุณค่าบุญในเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำหรับกลั่นกรองชำระจิตใจ รวมทั้งการมีอัธยาศัยของบุคคลอันสะอาดปราศจากความโลภ โกรธ หลง เป็นที่น่าเคารพนับถือ ซึ่งบุญเปรียบเสมือนหลักแห่งกุศลธรรมทั้งหลายที่ควรปฏิบัติ และมีพุทธพจน์ความตอนหนึ่งที่องค์สมเด็จสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสเรื่องบุญว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายอย่ากลัวบุญเลย เพราะบุญเป็นชื่อของความสุข” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 11/50/86) เป็นต้น คำว่า บุญกิริยาวัตถุ จึงแปลว่าที่ตั้งแห่งการทำบุญหรือการทำความดีเป็นหลักการดำเนินชีวิตที่มีคุณภาพ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 25/238/270) การเกิดในสวรรค์ก็ด้วยการประกอบบุญให้เกิดมีความงามแห่งจิตใจของตน บุญกิริยาวัตถุ จึงเป็นหลักธรรมคำสอนที่พุทธองค์ทรงจัดวางหรือประยุกต์ให้เหมาะสม กับสมัย โดยหลักใหญ่ก็ถูกแยกออกจาก ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นวิธีของมรรคแต่ถูกจัดรูปขั้นตอนใหม่ เป็นหลักทั่วไปเรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ ในบทความนี้ ผู้เขียนจะกล่าวเพียงความงามในบุญกิริยาวัตถุ 3 ประการ คือ ทานมัย ศีลมัย และภาวนามัย เพียงเท่านั้น ดังจะอธิบายไปตามลำดับ

ประเภทของความงามในบุญกิริยาวัตถุ

1.ความงามในหลักของทาน

ทาน ความหมายโดยทั่วไปหมายถึง การให้ มาจากศัพท์ว่า ทาน ซึ่งได้แก่ การเสียสละสิ่งของต่างๆ ของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ซึ่งการให้นั้นจะให้ผลดีเต็มที่ เมื่อผู้ให้สามารถ เอาชนะใจตนเอง ด้วยการขจัดความตระหนี่ คือให้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่หวังผลตอบแทนจากผู้รับ ขอเพียงให้ได้บุญกุศล ส่วนการให้ธรรมะเป็นทาน การแบ่งปันสิ่งที่เป็นวัตถุและสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุแก่สรรพสัตว์ เพื่ออนุเคราะห์ สงเคราะห์ ตอบแทนและบูชาคุณ ด้วยเจตนาอันบริสุทธิ์ คำว่า การให้ สิ่งของที่ให้ ถือเป็นความงามที่ควรเกิดขึ้นในใจของมนุษย์ทุกคน ตรงกับภาษาอังกฤษ ว่า alms : money, clothes and food that are given to poor people. หรือ Dāna ; to give, todeal out,giving, dealing out, alms giving (A .S.Hornby : 318 ทาน คือ การให้ ได้แก่ การเผื่อแผ่แบ่งปัน เป็นการให้เพื่ออนุเคราะห์ เช่น ช่วยเหลือผู้ขาดแคลน ผู้ตกทุกข์ได้ยาก เป็นการให้ด้าน

ทรัพย์สินสิ่งของ ปัจจัยเครื่องใช้ยังชีพ ให้ความรู้ศิลปะวิทยาการ ให้คำแนะนำสั่งสอน บอกแนวทางดำเนินชีวิต หรือให้ธรรมให้ความมีส่วนร่วมในการบำเพ็ญกิจที่ดีงามตลอดจนถึงการให้อภัยที่เรียกว่า อภัยทาน และพระพุทธโอวาทที่ตรัสเรื่องการบำเพ็ญทาน มีความมุ่งหมายอยู่ 2 ประการ คือ 1. การให้ (ทาน) เพื่อมุ่งฟอกกิเลสในใจของผู้ให้ 2. การให้ (ทาน) เพื่อมุ่งสงเคราะห์ผู้รับ (ปิ่น มุทุกันต์, 2517 : 11)

พระพุทธเจ้าทรงสอนให้บำเพ็ญทาน เพื่อกำจัดกิเลสในใจของผู้ให้นั่นเอง เช่น ทานที่มาในธรรมะหมวดบุญกิริยาวัตถุ 3 คือ ทาน ศีล ภาวนา และในหมวดบารมี 10 คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญาวิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา อุเบกขา มีความมุ่งหมายตรงตัวในการชำระกิเลสในใจของผู้ให้ ส่วนทานที่ทรงสอนไว้ในธรรมะบางหมวดมุ่งไปในทางสงเคราะห์แก่ผู้รับ ซึ่งเป็นการส่งเสริมความสามัคคีในสังคม คือ ทำให้คนรักใคร่นับถือกันเป็นสำคัญ เช่น คำว่า ทาน ในหมวดสังคหวัตถุและในหมวดทศพิธราชธรรม เป็นต้น

ในธรรมะบางหมวด ที่ทรงมุ่งจะแสดงทั้งสองความมุ่งหมายในที่เดียวกัน มีการแยกศัพท์ไว้ต่างกันก็มี เช่น ในมงคลสูตรว่า “ทานญฺจ ธมฺมจริยา จ ญาตกานญฺจ สงฺคโห มุ่งถึงการให้ เพื่อกำจัดกิเลสในใจของผู้ให้ ส่วนคำว่า สังคหะ มุ่งสงเคราะห์แก่ผู้รับ” เมื่อทราบถึงความมุ่งหมายในการบำเพ็ญทาน 2 อย่างนี้แล้ว ทำให้นึกถึงสำนวนพูดของชาวบ้านทั่วไป คือคำว่า ทำบุญทำทาน เวลาถวายของแก่พระเรียกว่า ทำบุญแต่ครั้นให้ของแก่คนยากจน มักเรียกกันว่า ทำทาน (ชำเลือง วุฒิจันทร์ และคณะ, 2526 : 1) สาเหตุที่ใช้คำต่างกันอย่างนี้ ก็เพราะการให้มีอยู่สองความมุ่งหมายดังกล่าว การให้ของแก่พระ ผู้ให้มุ่งหมายชำระจิตใจของตนให้สะอาดเป็นสำคัญมิได้ถือว่าพระท่านยากจนแล้วเราจึงให้ความจริงไม่ได้เป็นเช่นนั้น บางทีพระท่านเป็นถึงสมเด็จพระราชาคณะ หรือพระราชาคณะ บุคคลถวายไทยทานมีเทียนส่องเล่มธูปหนึ่งซอง สบงหนึ่งผืนฯลฯ ซึ่งไทยทานแบบนี้ที่กุฏิท่านมีมากอยู่แล้ว แต่ผู้ให้ก็มิได้เอาฐานะของท่านมา เป็นเกณฑ์พิจารณาว่าท่านมีแล้วหรือไม่ แต่เอาจิตใจของตนเองเป็นเกณฑ์ เมื่อเกิดศรัทธาต้องการบุญจึงให้การให้ในลักษณะนี้มุ่งทำใจให้บริสุทธิ์สะอาด และการทำใจให้บริสุทธิ์สะอาดเช่นนี้ ภาษาธรรมะเรียกว่าทำบุญ อีกทั้งพระสงฆ์นั้นพุทธศาสนิกชนก็นิยมเรียกว่าเป็นบุญเขต คือ นาบุญ ฉะนั้นสำนวนที่เรียกการให้สิ่งของแก่พระว่าทำบุญนั้น จึงชอบด้วยเหตุผลและเหมาะสมในทางปฏิบัติทุกประการ

กล่าวโดยสรุป การให้ทานมี 2 ส่วนคือ 1. อามิสทาน การให้สิ่งของ 2. ธัมมทาน การให้ธรรมเป็นทานและถือการให้ธรรมทานนี้เป็นเลิศกว่าการให้ทั้งปวง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 20/142/120) ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสพระคาถาแก่ท้าวสักกะจอมเทพและเหล่าเทวดาว่า “การให้ธรรม ชนะการให้ทั้งปวง รสแห่งธรรมชนะรสทั้งปวง ความยินดีในธรรมชนะ

ความยินดีทั้งปวง และความสิ้นตัณหา ชนะทุกข์ทั้งปวง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 25/354/144)

2. ความงามในหลักของศีล

ศีล เป็นเรื่องของการเว้นชั่วหรือเว้นจากข้อห้าม สำหรับเป็นเครื่องเพื่อรักษากายและวาจา ให้ปกติเรียบร้อย ในจริยธรรมระดับศีลเพียงแค่คิดเท่านั้นไม่ถือว่าผิดศีล ต้องลงมือกระทำไปจริง ทางกายและทางการพูดจา จึงจะถือว่าเป็นการล่วงละเมิดศีลหรือผิดศีล ศีลเป็นกฎกติกาที่บุคคลจะต้องระวังรักษาตามเพศและฐานะมีหลายระดับ คือ 1. ศีล 5 เป็นข้อปฏิบัติสำหรับฆราวาสทั่วไป 2. ศีล 8 เป็นข้อปฏิบัติสำหรับฆราวาสผู้ต้องการฝึกฝนกายและวาจาให้เรียบร้อยยิ่งขึ้นในบางโอกาสหรือสำหรับฆราวาสที่มีศรัทธาบางคน จะรักษาเป็นประจำก็ได้ 3. ศีล 10 เป็นข้อปฏิบัติสำหรับสามเณรและสามเณรี เพื่อฝึกหัดกายและวาจาให้เรียบร้อย 4. ศีล 227 เป็นข้อปฏิบัติเพื่อการฝึกหัดกายและวาจาสำหรับพระภิกษุทั้งหลาย และ 5. ศีล 311 เป็นข้อปฏิบัติเพื่อการฝึกหัดกายและวาจาสำหรับพระภิกษุณีทั้งหลาย ดังจะอธิบายความงามของศีลดังต่อไปนี้

ศีล ความประพฤติดีงาม ได้แก่ ความมีระเบียบวินัยและความมีกิริยามารยาทงดงาม โดยเฉพาะเน้นการไม่เบียดเบียนหรือการอยู่ร่วมกันด้วยดีโดยสงบสุขในสังคมกล่าวคือการไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย การไม่ละเมิดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของกันและกันการไม่ละเมิดของรัก ไม่ประทุษร้ายจิตใจลบหลู่เกียรติของกันและกัน การไม่หักรานลิดรอนผลประโยชน์กันด้วยวิธีประทุษร้ายทางวาจา สัมปชัญญะที่เป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งป้องกันและคุ้มตัวไว้ในคุณความดี (อภิญวัฒน์ โพธิ์สาน, 2551 : 213-214) เป็นต้น

ศีล คือ ข้อที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเพื่อรักษา กาย วาจา และใจ ให้เป็นปกติ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542:485) และคำว่า ศีล ยังมีชื่ออีกอย่างว่า วิรัติ คือการงดเว้นจากทุจริต, การงดเว้นหรือการเว้นจากการทำกรรมชั่ว มี 3 ประการได้แก่ 1. สัมปัตตวิรัติ เว้นสิ่งประจวบเฉพาะหน้า เว้นเมื่อประสบซึ่งหน้า คือไม่ได้ตั้งเจตนาไว้ก่อน แต่เมื่อประสบเหตุที่จะทำชั่วนึกคิดพิจารณาขึ้นได้ในขณะนั้นว่า ตนมีชาติตระกูล วัยหรือคุณวุฒิอย่างนี้ไม่สมควรกระทำกรรมเช่นนั้นแล้วงดเว้นเสียไม่ทำผิดศีล 2. สมาทานวิรัต เว้นด้วยการสมาทานคือ ตนได้ตั้งเจตนาไว้ก่อนโดยได้รับศีลคือ สมาทานสิกขาบทไว้แล้ว ก็งดเว้นตามที่ได้รับสมาทานนั้น 3. สมุจเฉทวิรัติ คือ เว้นความชั่วของพระอริยเจ้าทั้งหลายอันประกอบด้วย อริยมรรค ซึ่งขจัดกิเลสเสร็จสิ้นแล้วไม่ประกอบกรรมชั่วนั้นเลย และในวิรัติ 2 ข้อแรก ยังไม่อาจวางใจแน่นอนได้ ส่วนวิรัติข้อที่ 3 จึงจะแน่นอนสิ้นเชิง สมดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “เจตนา หํ ภิกฺขเว สีลํ วทามิ ความว่า ภิกษุทั้งหลายการมีเจตนางดเว้นนั้นแหละเป็นตัวศีล” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 1/379) ศีล เป็นระบบความประพฤติถือว่าเป็นธรรมด้วยเช่นกันเช่น ในบทความจะได้นำรายละเอียดของศีลมาแสดงพอสังเขป ดังนี้

ก. ศีล 5 ศีล 5 นี้ เป็นหลักความประพฤติพื้นฐานของมนุษย์ มีจุดหมายที่เหมือนกันก็คือการมีชีวิตไม่มีโทษภัยอยู่ในสังคมที่ปกติสุขจึงสร้างกฎระเบียบขึ้นในสังคม ศีล 5 ในสังคมปรากฏชัดเจน “เป็นระเบียบปฏิบัติของสังคม ได้แก่ การทำให้ประชาชนอยู่ร่วมกันโดยความเป็นระเบียบเรียบร้อยและเป็นที่รองรับของธรรมทั้งหลาย เพราะศีล 5 เป็นของมีอยู่ตลอดกาลทุกยุคทุกสมัย ซึ่งมีกล่าวไว้ในคัมภีร์ชั้นอรรถกถาหลายคัมภีร์ว่าพระพุทธเจ้าจะเสด็จอุบัติขึ้นหรือแม้มิได้เสด็จอุบัติขึ้นก็ตาม ศีลมีองค์ 5 และองค์ 10 นี้ก็มีอยู่ในโลกแต่เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นแล้วพระพุทธเจ้าทั้งหลายบ้าง พระพุทธสาวกทั้งหลายบ้าง ทรงชักนำและชักชวนให้สมาทานศีลนั้นๆ ในกาลใด สมัยใด เมื่อพระพุทธเจ้ามิได้เสด็จอุบัติขึ้น พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายบ้าง ท่านสมณะแลพราหมณ์ทั้งหลายผู้ประพฤติธรรมเป็นกรรมวาทีบ้าง พระจักพรรดิมหาราชบ้าง พระมหาโพธิสัตว์ทั้งหลายบ้าง ต่างชักชวนและทรงชักจูงประชาชนให้สมาทานศีล 5 และกุศลกรรมบถ 10 นั้นนั่นเอง (แก้ว ชิดตะขบ, 140-141)

ข. ศีล 8 ศีล 8 เป็นความประพฤติที่สูงกว่าศีล 5 ในบาลีจะมีปรากฏคำว่า “อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตำ อุโปสถำ” แปลว่า อุโบสถประกอบด้วยองค์ 8 เป็นศีลที่อุบาสกอุบาสิกาสมาทานรักษาทุกวันพระ ทั้งข้างขึ้นและข้างแรม นิยมรักษาตลอดวันหนึ่งกับคืนหนึ่ง โดยมีจุดมุ่งหมายก็เพื่อขัดเกลาจิตใจให้ประณีตยิ่งขึ้น ศีลชนิดนี้จะเน้นที่ความประพฤติมากขึ้น

ค. ศีล 10 ศีล 10 นั้น เป็นสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นตามฐานะของบุคคลโดยมุ่งให้ผู้ประพฤติรักษาเป็นประจำ ผู้ที่ประพฤติศีลระดับนี้ ได้แก่ สามเณร (เชื้อสายสมณะ) จึงจัดเป็นศีลสำหรับบรรพชิตที่มีความแตกต่างจากคฤหัสถ์ตรงที่ศีลข้อ 10 เพราะบรรพชิตย่อมไม่เกี่ยวข้องกับทรัพย์โดยเฉพาะเงินทอง ศีล 10 นี้ถ้าบุคคลทั่วไปมีความประสงค์จะประพฤติปฏิบัติก็ย่อมสมาทานได้ด้วยเช่นกัน

ง. ศีล 227 พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบท 227 ข้อสำหรับภิกษุในพระพุทธศาสนาเรียกว่า ปาฏิโมกขสังวรศีล (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2542 : 1/19) “หลักการที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบท ค่อยมีมาโดยลำดับตามเหตุอันเกิดขึ้น ซึ่งเรียกว่าว่านิทานบ้าง ปกรณ์บ้าง เมื่อใดความเสียหายเกิดขึ้นเพราะภิกษุรูปใดทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อนั้นพระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติสิกขาบท” และทรงลงโทษแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดตามความผิดไว้หนักบ้างเบาบ้าง เรียกว่าอาบัติ (ความต้อง) ดังนั้นสิกขาบทที่มาในพระปาฏิโมกข์มี 227 ข้อ ได้แก่ปาราชิก 4, สังฆาทิเลส 13, อนิยต 2, นิสสัคคียปาจิตตีย์ 30, ปาจิตตีย์ 92, ปาฏิเทสนียะ 4, เสขิยะ 75, อธิกรณสมณะ 7 โดยพระวินัยบัญญัติที่ปรากฏในพระปาฏิโมกข์ มีวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายที่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติสำหรับพระภิกษุ เพื่อป้องกันความเสียหายอันจะเกิดแก่ภิกษุหรือเกิดแก่สงฆ์หมู่ใหญ่ และความมุ่งหมายหลัก ก็คือเพื่อความเรียบร้อยแห่งสงฆ์ในพระพุทธศาสนานั่นเอง

ฉะนั้น ศีลจึงมีความสำคัญ สามารถที่จะทำให้บุคคลมาเกิดเป็นมนุษย์ที่มีคุณธรรม และไปจุติเป็นเทวดาในวิมาน ได้รับอานิสงส์ของศีลตามฐานะที่ตนปฏิบัติได้จริงเช่น คฤหัสถ์มีศีล 5 และพระภิกษุมีศีล 227 เป็นต้น ศีลจึงยังประโยชน์แก่บุคคลทั้งในโลกนี้คือ ได้รับความเย็นใจว่าตนไม่ได้กระทำผิดด้านศีลธรรม แม้ในโลกหน้าก็ชื่อว่าตนได้บำเพ็ญศีลอย่างเต็มสามารถแล้ว

3.ความงามในหลักของภาวนา

ภาวนา การฝึกฝนจิตใจและพัฒนาปัญญาได้แก่อบรมพัฒนาจิตใจให้เจริญขึ้นด้วยคุณธรรมต่างๆรู้เท่ากับสังขาร ภาวนานี้ก็คือ สมาธิ และปัญญา ในไตรสิขาพูดเต็มว่า สมาธิภาวนาและปัญญาภาวนานั่นเอง มีความหมายคลุมตั้งแต่สัมมาวายามะที่ให้เพียรละกิเลสเพียรอบรมปลูกฝังกุศลธรรมในหมวดสมาธิ จนมาถึงสัมมาทิฏฐิและความดำริที่ชอบประกอบด้วย เมตตากรุณาในสัมมาสังกัปปะที่เป็นหมวดปัญญา วิธีการแสวงหาปัญญาและทำจิตใจด้วยการสดับธรรม การแสดงธรรมสนทนาธรรม การแก้ไขปลูกฝังความเชื่อความเห็น ความเข้าใจให้ถูกต้อง การเจริญเมตตาและควบคุมกิเลสทั่วไป สรุปได้ว่า ภาวนาก็คือ ทำมีจิตเป็นสมาธิหรือการมีสมาธิ หมายถึงความตั้งใจมั่นอยู่ในเรื่องที่ต้องการให้ใจตั้งไว้เพียงเรื่องเดียว ไม่ให้จิตฟุ้งซ่านออกไปนอกจากเรื่องที่ต้องการให้ใจตั้งนั้น ความตั้งใจดังนี้ เป็นความหมายทั่วไปของสมาธิ และก็จะต้องมีในกิจการที่จะทำทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นการเล่าเรียนศึกษาหรือการงานอย่างใดอย่างหนึ่ง (แก้วชิด ตะขบ, 2548 : 181)

คำว่า ภาวนา นั้นเป็นอุบายฝึกจิตโดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ (1) สมถภาวนา คือ อุบายสงบใจ หมายถึง อาศัยวิธีการท่องถ้อยคำบางอย่างซ้ำกัน และบังคับตนเองในลักษณะการสร้างแนวคิดเกี่ยวกับคำนั้น สิ่งที่เราสร้างขึ้นไม่ว่าจะเป็นแนวคิดความคิดหรือภาพพจน์ของคำนั้นๆ ล้วนเป็นองค์ประกอบของความสงบที่เรียกว่าสมถกรรมฐาน (2) วิปัสสนาภาวนา คือ อุบายเรื่องปัญญา หมายถึง อาศัยความรู้สึกตัวที่มีอยู่รู้ถึงการสัมผัสทางทวารทั้ง 6 รู้ถึงปรากฏการณ์ทางจิตขณะร่างกายกระทบสิ่งเร้าเฝ้าติดตามการรับรู้นี้ด้วยความตั้งใจ เมื่อมีความตั้งใจอยู่ที่การรับรู้กระทบความคิดต่าง ๆ ก็จะถูกตัดออกไปจนไม่สามารถสอดแทรกเข้ามาได้ไม่เปิดโอกาสให้มีการก่อตัวของแนวคิดภาพลักษณ์หรือความคิดใด ๆ ตามมาเท่ากับเป็นการรู้เท่าทันกระบวนการที่เกิดขึ้นโดยตรงในทันทีที่เกิดขึ้นจึงไม่เกิดการบิดผันใด ๆ ทางด้านความคิดนี้ คือ ส่วนของกิจกรรมที่เรียกว่าวิปัสสนากรรมฐาน ด้วยเหตุผลนี้ การเจริญภาวนาจึงจัดเป็นบุญและเป็นการพัฒนาจิตใจและปัญญาทำให้จิตใจสงบไม่มีกิเลส ไม่มีเรื่องเศร้าหมอง เห็นคุณค่าสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง ผู้ที่ภาวนาอยู่เสมอย่อมเป็นหลักประกันว่าจิตจะมีความสงบ ชีวิตมีความสุข คุณภาพชีวิตดีขึ้นสูงขึ้น

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การภาวนาเป็นวิธีฝึกฝนจิตของมนุษย์ให้มีสติสัมปชัญญะที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และเหมาะแก่การทำงานทุกอย่าง เพราะเมื่อจิตมีสมาธิตั้งดำรงมั่นคงย่อมเป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อหน้าที่การงานทุกประเภท และนอกจากนั้นก็จะเป็นประโยชน์และมีอานิสงส์เพิ่มพูน

ปัญญาขึ้นอีก กล่าวคือ การฟังธรรมหรือธรรมภาวนามัยเป็นการบ่มเพาะสติปัญญาให้สว่างไสว การฟังธรรมะ ย่อมเป็นการฟังเรื่องที่ดี มีประโยชน์ต่อสติปัญญา และมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตที่ดี ทั้งยังเป็นไปเพื่อขัดเกลากิเลสไม่ให้เกาะเกี่ยวที่จิตได้อีกต่อไป

ความสำคัญของความงามในบุญกิริยาวัตถุ

1. ความงามภายนอก

ความงามของมนุษย์ คือความงามทางรูปกาย หมายถึงความงามของรูปลักษณ์ภายนอก อันเป็นที่พึงประสงค์สำหรับมนุษย์ ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงพยายามประดิษฐ์สิ่งต่างๆ มาประดับร่างกายอยู่ตลอดเวลา เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของความงามทางรูปกายด้วยวิธีการต่างๆ นานา ในพระพุทธศาสนาได้มีการกล่าวว่า การประดับตกแต่งของคฤหัสถ์ที่ต้องการความงาม เช่น การแต่งผม การแต่งหนวด การประพรมเครื่องหอม การใช้เครื่องประดับ การนุ่งผ้าสวย การประดับข้อมือ การส่องกระจก การทาเปลือกตา การทาปาก การเจิมหน้า ฯลฯ และการปักปิ่น เป็นต้น ถือว่าเป็นการตกแต่งของคฤหัสถ์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 21/161/453)

นอกจากนี้ความงามที่มีอยู่ในลักษณะร่างกายที่งดงาม สมส่วนโดยมิได้เกิดจากการตกแต่งใดๆ เช่นความงามที่มีอยู่ในรูปลักษณ์ของพระพุทธเจ้าในพระพระพุทธศาสนา ได้บรรยายถึงความงดงามหรือมหาปุริสลักษณะของพระพุทธเจ้าไว้ว่า “... เป็นผู้มีรูปร่างน่าเลื่อมใส มีผิวพรรณผุดผ่องยิ่งนักดุจพรหม มีกายดุจพรหม โอกาสที่จะได้พบเห็นยากนัก...”(มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 1/204/118) และ “...พระสมณโคดม ทรงประกอบด้วยลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการ ฯลฯ ทรงมีปกติตรัสเชื้อเชิญ ตรัสผูกมิตรไมตรี อ่อนหวาน ไม่ทรงสยิ้วพระพักตร์ ทรงเบิกบาน มักตรัสทักทายก่อน ฯลฯ ทรงเป็นผู้ที่มีบริษัท 4 สักการะ เคารพนับถือ บูชา นอบน้อม ฯลฯ เทวดาและมนุษย์มากมายเลื่อมใส” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 1/304/114-115) และ “...พระสมณโคดมทรงมีอริยศีล มีศีลที่เป็นกุศล ฯลฯ มีพระวาจาไพเราะสุภาพ ประกอบด้วยถ้อยคำอ่อนหวานอย่างชาวเมือง นุ่มนวล เข้าใจง่าย ฯลฯ ท่านเป็นพระอาจารย์และปรมาจารย์ของหมู่ชนมากมาย ฯลฯ ทรงสิ้นกามราคะ ไม่ประดับตกแต่ง ฯลฯ ทรงมีกรรมวาที กริยาวาที ไม่ทรงมุ่งร้ายต่อพราหมณ์ ฯลฯ ผนวชแล้วจากตระกูลสูง คือ ขัตติยตระกูล ฯลฯ ...” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 1/332/128)

จากคำบรรยายแสดงให้เห็นว่า ความงามของรูปกายของพระพุทธเจ้า มิได้เกิดจากการตกแต่งใดๆ แต่เกิดจากการประพฤติวัตรปฏิบัติ หมายถึง การวางตัวได้เหมาะสมพอดีเป็นพฤติกรรมภายใน มีผลทำให้เกิดความงามภายนอกได้ พระพุทธเจ้ามีความงาม ที่เป็นผลสะท้อนมาจากจิตและ

ความนึกคิด อันได้แก่ความงามของสำเนียงภาษาที่กล่าวออกมาอย่างสละสลวย ไม่มีโทษหรือเบียดเบียน ก่อให้เกิดประโยชน์ ลักษณะเช่นนี้ คือ วาจาที่งามหรือไพเราะ สำหรับความงามทางปัญญานั้นคือปัญญาที่รู้แจ้งถึงสัจธรรม ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าพุทธิปัญญา ซึ่งมีผลต่อความงามทางจิตใจ และในทำนองเดียวกัน จิตในสภาพที่งามก็จะช่วยบ่มเพาะปัญญาเช่นกัน พระพุทธศาสนาถือว่าความงามของจิตและปัญญา เป็นความงามเหนืออื่นใดในความงามของมนุษย์

2. ความงามภายใน

บุญกิริยาวัตถุได้กล่าวถึงความงามภายในว่า “ธรรมมีความงามในเบื้องต้นหมายถึงศีล ธรรมมีความงามในท่ามกลาง หมายถึงอริยมรรค และธรรมมีความงามในที่สุด หมายถึงพระนิพพาน” เมื่อพิจารณาจะเห็นว่าความงามมีเกิดขึ้นตั้งแต่การปฏิบัติเบื้องต้น คือ การรักษาศีล และความงามเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเมื่อปฏิบัติตามมรรค 8 และถึงที่สุดแล้วคือพระนิพพานความงามนั้นยังคงอยู่ ซึ่งความงามในที่นี้ จัดเป็นความงามภายในเป็นความงามที่เกิดจากการปฏิบัติตนให้อยู่ในครรลองของศีลและธรรม ตามหลักธรรมที่ปรากฏในบทจากนี้ไป ทำให้จิตมีความสดใส มีความสุข และส่งผลออกมาทางกายที่เปล่งปลั่ง วาจาที่เป็นมธุรสภาษา เป็นที่สบายตา และสบายใจของผู้ที่มีโอกาสพบปะสนทนานอกจากนี้ ความงามภายในยังเกี่ยวข้องกับการน้อมนำหลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนามาปฏิบัติ ดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาท ตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อการพัฒนาทางด้านจิตใจ ซึ่งเมื่อจิตได้รับการพัฒนาที่ดีแล้ว ก็ส่งผลเป็นการปรับเปลี่ยนบุคลิกภาพภายนอกให้เปลี่ยนตามไปเช่นกัน หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นการพัฒนาทางจิต หรือจิตตภาวนา ซึ่งเป็นการปรับปรุงพฤติกรรมภายในที่เคยเป็นมโนทุจริต ให้ปรับเปลี่ยนเป็นมโนสุจริต มีการพัฒนาทางจิตเป็นการพัฒนาให้สมาธิเกิด จิตมีความสงบ มีความเยือกเย็น มีความมั่นคงอยู่ภายใน เป็นจิตที่มีสมาธิ และจิตที่มีสมาธิ ทำให้กาย วาจา สงบระงับตามไปด้วย สรุปได้ว่าความงามอย่างแท้จริงที่จะเกิดขึ้นได้ ต้องมีการพัฒนามาจากภายใน เป็นการพัฒนาโดยเริ่มจากจิตเป็นเบื้องต้น จนเกิดการหล่อหลอมออกมาเป็นความงามภายนอก ซึ่งเป็นความงามที่แท้จริง มีความกลมกลืนงามสมวัยในแต่ละช่วงของอายุ ไม่ร่วงโรยไปตามเวลาปราศจากการปรุงแต่งจากภายนอกเช่น การใช้สารเคมีเพื่อยืดอายุความงามของตน เป็นความงามที่เกิดจากการปฏิบัติตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา

ความงามในระดับนี้เป็นความงามในระดับสูงหรือความงามอันเป็นทิพย์ เป็นความงามในอุดมคติ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่ออันเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตให้อยู่ในหลักธรรมคำสอน เช่น ชีวิตหลังความตาย ภพภูมิต่างๆที่บรรยายในไตรภูมิพระร่วง ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ เป็นต้น หรือลักษณะของเทวดาที่ประกอบด้วยอายุทิพย์ วรรณะทิพย์ และเสวยสุขทิพย์ ซึ่งมีความหมายที่ดีกว่างามกว่าโลกที่มนุษย์อยู่อาศัย เช่นในพระพุทธศาสนาได้บรรยายความงามของเทพไว้ว่า “พวกเทวดาสุตลลปกายิกา จำนวนมากมีวรรณะงดงามยิ่งนัก เปล่งรัศมีให้สว่างทั่วพระเชตวัน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าจนถึงที่ประทับ” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 7/34/43) นั่นคือการ

บรรยายให้เห็นว่า หากมนุษย์ต้องการไปเกิดเป็นเทวดา จะต้องสะสม “บุญ” ไว้ให้มาก เพื่อจะได้มีความงามอย่างเทวดา เมื่อไปเกิดเป็นเทวดา ความงามของเทวดาจะมีลักษณะที่งดงามประณีต มีรัศมี ประกอบด้วยอาภรณ์รุ่งเรือง มีกายละเอียด มีจิตและเพศ (แสง จันทร์งาม, 2532 : 127-128)

ฉะนั้น ในพิธีกรรมต่างๆของพระพุทธศาสนามักจะมีเครื่องประกอบพิธี ซึ่งมีความหมายแตกต่างกันออกไป โดยมีความเชื่อพื้นฐานว่า หากได้ทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ขึ้นแล้วนำไปถวายสักการบูชาพระรัตนตรัย จะเกิดผลบุญ เกิดกุศลแด่ตนให้มีความสุข ความเจริญ และมีความเชื่อต่อไปอีกว่าเมื่อใดที่เสียชีวิตลง กุศลผลบุญเหล่านี้จะเกื้อกูลให้ไปเกิดในสุคติภพ ซึ่งหมายถึง สวรรค์ หากใครปรารถนาจะไปสวรรค์ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “เมื่อมนุษย์ทั้งหลายผู้เกิดเป็นสัตว์ ปรารถนาบุญบูชาอยู่ ทำบุญซึ่งให้เกิดผล ทานที่ให้แล้วในที่ไหนมีผลมาก...ทานที่ให้แล้วในพระสงฆ์มีผลมาก” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 7/262/382-383) และ “เมื่อดับจิตแล้ว ย่อมไปอุบัติ ณ สวรรค์ชั้นจาตุมหาราช” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 23/126/188)

มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิต ชีวิตจะดำเนินไปได้ก็เพราะมีจิตซึ่งมีสภาวะเป็นนาม (เรียกว่านาม) เป็นส่วนประกอบที่สำคัญที่สุด และอาการของจิตใจมีสภาวะบีบคั้นภายในตนเองอยู่เสมอ ถ้ามีสติเฝ้าสังเกตอาการใจ จะเห็นความจริงว่า จิตใจนั้นมีอาการเกิดๆ ดับๆ เดี๋ยวสุข เดี๋ยวทุกข์ เดี๋ยวจำได้ เดี๋ยวลืม เดี๋ยวคิดดี เดี๋ยวคิดร้าย จิตใจฟุ้งซ่านวุ่นวายทั้งวันทั้งคืน หาความสงบไม่ได้ ความไม่เที่ยงของนามขันธ์ คือสภาวะที่บีบคั้นจิตใจ ถ้าคิดดี รับกระทบดี ก็รู้สึก สดชื่น พอใจ สนุกสนาน มีความสุข ถ้าคิดไม่ดี รับกระทบไม่ดี ก็รู้สึกเจ็บปวด โศกเศร้า เสียใจ มีความทุกข์ ฯลฯ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ความอยากเป็นตัวทุกข์ เมื่อใดมีความอยากเกิดขึ้น จิตใจจะมีอาการดิ้นรน เร่าร้อน และในที่สุดจะกระทำกรรมใหม่ และกรรมใหม่ที่กระทำด้วยความอยาก มักจะทำผิดๆ ถูกๆ จึงทำให้ชีวิตได้รับความทุกข์คละเคล้ากับความสุขใจเป็นทาสของตัณหา โดยไม่รู้ตัวว่าเป็นทาส เป็นความทุกข์หนัก จิตใจถูกกิเลสครอบงำ บงการ และสั่งการ สั่งให้ทำอะไรก็ต้องทำตาม ถ้าไม่ทำตามจะกระวนกระวายและเดือดร้อนใจ ถ้าทำตามก็เร่าร้อนเนื่องจากตัณหาไม่รู้จักพอ การตกเป็นทาสของตัณหาจึงลำบากและเหน็ดเหนื่อยทั้งกายและใจ ฯลฯ (แสง จันทร์งาม, 2532 : 21)

ดังนั้น กายและจิต เป็นก้อนธาตุและก้อนทุกข์ ได้แก่ส่วนที่เป็นร่างกาย เป็นรูปธรรม เป็นส่วนที่มองเห็นได้ สัมผัสได้ ใบหน้า ตา จมูก คือส่วนที่อยู่ในรูปขันธ์ เป็นส่วนที่นิ่งเงียบ ไม่สามารถโต้แย้งใดๆ ได้ ไม่ว่าใจจะสั่งให้ทำอะไรบนร่างกายส่วนไหน ทุกส่วนก็จะยอมรับ ส่วนนามขันธ์ เป็นส่วนที่สั่งการให้เกิดกรรมต่างๆ บนรูปขันธ์ เช่น การศัลยกรรมเสริมจมูก เกิดจากจิตเป็นส่วนที่สั่งให้เกิดการทำศัลยกรรมบนร่างกาย จมูก เป็นส่วนถูกกระทำ ส่วนความเจ็บปวดจะไปเกิดขึ้นที่ใจ ซึ่งบางครั้งนามขันธ์เองก็มีสภาวะทุกข์เพราะการบีบคั้น จะสั่งการและบังคับบัญชาให้

เป็นไปตามใจไม่ได้ การไม่อยู่ในอำนาจ การไม่เป็นไปตามใจ จึงเป็นสภาวะบีบคั้นจิตใจ ทำให้จิตใจเป็นทุกข์

จากแนวคิดเรื่องความงามในพระพุทธศาสนาทั้ง 2 ระดับคือความงามระดับรูปธรรม ได้แก่ ความงามของพุทธธรรม ความงามของมนุษย์ ความงามของธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และความงามระดับนามธรรม ซึ่งได้แก่ ความงามอันเป็นทิพย์ นั้น เราจะเข้าใจว่าพระพุทธศาสนายอมรับคุณค่าของความงามทั้งระดับภายนอกและระดับภายใน เพราะถือว่าความงามเป็นอารมณ์แห่งโลก เป็นความงามในสภาวะสัมพันธ์กันระหว่างจิตกับวัตถุ แต่มักเน้นความงามในระดับภายใน เพราะเป็นความงามในแง่ของการส่งเสริมการปฏิบัติ เช่น ได้ยกตัวอย่างป่าโคสิงคสาลวัน จะงามได้ด้วยการทำความเพียร เป็นต้น ซึ่งเป็นหลักการของความรู้โดยใช้ปัญญา ซึ่งไม่มีความรู้สึกแบบธรรมดาหมายถึงการรับรู้ทางประสาทสัมผัสมาเกี่ยวข้อง

บทสรุป

จากบทความเรื่องความงามเชิงสุนทรียะตามหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 ผู้เขียนได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ 2 ประการ คือ ข้อ 1. ชี้ให้เห็นทฤษฎีความงามตามหลักสุนทรียศาสตร์ ข้อ 2. ต้องการเสนอความงามตามหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 ในพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งทำให้ได้ข้อสรุปว่าคุณค่าผลของความงามเชิงสุนทรียะตามหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 จะมีต่อตนเองได้ คือการนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันเป็นสิ่งสำคัญมากโดยเฉพาะฝึกฝนให้เกิดขึ้นในตนเองก่อน การให้ทานด้วยความศรัทธาเป็นประจำ ทำให้เจ้าตัวรู้สึกสวยออกมาจากภายใน ความงามของการรักษาศีลจะมีส่วนช่วยปรุงแต่งหน้าตาให้ดูดี ทำให้หน้าตาดูเป็นคนมีสติปัญญาดี ถ้าใครถือศีลได้อย่างสม่ำเสมอจะมีความสะอาดผุดผ่องออกมาทางผิวพรรณ และการภาวนา ความงามของการทำสมาธิภาวนาหรือการพัฒนาบุคลิกภาพด้วยการฝึกสมาธิ ทำให้ทราบแนวคิดเรื่องความงามที่แท้จริง คือ ความงามภายในถือเป็นความงามอย่างแท้จริง และสามารถที่จะเกิดมีขึ้นในใจตนได้ แต่จะต้องอาศัยการฝึกหัด พัฒนามาจากภายใน เป็นการพัฒนาโดยเริ่มจากจิตเป็นเบื้องต้น จนกระทั่งเกิดการหล่อหลอมออกมาเป็นความงามภายนอก ความงามภายในนี้จึงมีความกลมกลืนกับวิถีชีวิต เพราะเป็นความงามที่เกิดจากการปฏิบัติตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา

ความงามภายนอก เป็นความงามที่มองเห็นด้วยประสาทสัมผัส เป็นการประเมินค่าความงามตามทรรศนะของคนในสังคมแต่ละสังคม สิ่งเหล่านี้เป็นความงามที่ทุกคนสร้างให้เกิดมีในตนได้โดยไม่ต้องเสียทรัพย์จำนวนมากในการรังสรรค์ความงามให้กับตน เช่น การเสริมความงามต่างๆ ซึ่งเป็นความงามที่ไม่แท้จริง เป็นการสร้างความงามเทียม เพื่อปกปิดความไม่งาม โดยการสร้างเสริมด้วยความงามตามรูปแบบของสังคมที่ให้ค่าว่าเป็นความงาม ซึ่งเป็นความงามที่เจือปนด้วยกิเลสตัณหา การสร้างความงามที่ยั่งยืน ทั้งงามนอกและงามใน ทำให้เกิดมีในตนได้ด้วยการปฏิบัติฝึกฝน

ตามหลักธรรมคำสอนในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ทำให้ได้รับประโยชน์เต็มที่ในด้านที่ดีงาม ไม่ว่าจะเป็นธรรมที่ทำให้มีความงามในเบื้องต้นหมายถึงการมีศีล ธรรมมีความงามในท่ามกลาง หมายถึงอริยมรรค โดยมีสมาธิเป็นกำลังสำคัญ และธรรมมีความงามในที่สุดหมายถึงพระนิพพาน โดยมีปัญญาที่จะพิจารณาถอดถอนกิเลส จนถึงที่สุดของความรู้แจ้ง ซึ่งมีพระนิพพานเป็นที่สุด

เอกสารอ้างอิง

แก้ว ชิดตะขบ. (2548). *คู่มือพุทธศาสนิกชน.* กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2551). *ปรัชญาเบื้องต้น.* กรุงเทพฯ : นวสาส์นการพิมพ์,.

ชำเลือง วุฒิจันทร์ และคณะ. (2526). *ศาสนพิธี คู่มือทำบุญบำเพ็ญกุศลสำหรับพุทธศาสนิกชน.* กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา.

ปิ่น มุทุกันต์. (2517). *คำบรรยายพุทธศาสตร์ ฉบับฉลอง 25 พุทธศตวรรษ ภาค 3.* กรุงเทพฯ.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยตฺโต). (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2542). *พระสูตรและอรรถกถาแปล เล่ม 55-64.* พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสาน 2542.

แสง จันทร์งาม. (2532). *พุทธศาสนาวิทยา.* กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณาคาร.

อภิญวัฒน์ โพธิ์สาน. (2551). *พุทธศาสน์แนนวปฏิบัติเพื่อชีวิต.* มหาสารคาม : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสารคาม.

A.S.Hornby, Dietionry of Current English.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

การปรับใช้แอพพลิเคชัน Quill Bot เพื่อพัฒนาทักษะการแปลภาษาอังกฤษและจรรยาบรรณในการใช้แอพพลิเคชัน กรณีศึกษารายวิชา EBC230 : การแปลเบื้องต้น

IMPLEMENTING THE QUILLBOT APPLICATION TO DEVELOP ENGLISH TRANSLATION SKILLS AND CODE OF ETHICS OF APPLICATION USAGE: CASE STUDY OF THE EBC230 SUBJECT (INTRODUCTION TO TRANSLATION)

[1]บุญเลิศ วงศ์พรม, [2]เฟื่องฟ้า พลอนเบิร์ก และ [3]กนกอร ตั้งจิตเจริญกิจ

[1]Boonlert Wongprom, [2]Fuengfa Planberg, and [3]Kanok-On Tangjitcharoenkit

[1]มหาวิทยาลัยศรีปทุม ขอนแก่น, ประเทศไทย

[1]Sripatum University Khon Kaen, Thailand

[1]boonlert.wo@spu.ac.th, [2]fuengfa.pl@spu.ac.th, [3]kanokon.ta@spu.ac.th

Received: August 26, 2024; **Revised**: November 29, 2024; **Accepted**: December 27,2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนำเอาแอพพลิเคชัน Quill Bot มาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนกับนักศึกษาคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น ที่ลงละเบียนเรียนในรายวิชา EBC230 (การแปลเบื้องต้น) โดยนำมาปรับใช้ทั้งการแปลจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย และภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ ผลจากการดำเนินการพบว่า การแปลจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย ยังต้องขัดเกลาสำนวนภาษาใหม่ เพื่อให้อ่านได้เข้าใจมากขึ้น เพราะแอพพลิเคชันแปลยังไม่สมบูรณ์ อ่านแล้วยังติดขัด ไม่เข้าใจในบางประโยค ในส่วนการแปลภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ เครื่องสามารถช่วยตรวจสอบในเรื่องไวยากรณ์ เครื่องหมายวรรคตอน และ

[1]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม ขอนแก่น

[2]อาจารย์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม ขอนแก่น

[3]อาจารย์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม ขอนแก่น

การใช้อักษรตัวใหญ่ แต่ก็ยังไม่สมบูรณ์ในรูปประโยค ดังนั้น แอพพลิเคชัน Quill Bot สามารถเป็นตัวช่วยเสริมให้การแปลทำงานได้เร็วและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น แต่ผู้แปลจะต้องมีความรู้ภาษาอังกฤษในระดับดีพอจึงจะสามารถใช้แอพพลิเคชันนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด นอกจากนี้ยังเน้นถึงจรรยาบรรณของการนำเอาแอพพลิเคชันมาปรับใช้เพื่อความถูกต้องเหมาะสมของการแปล

คำสำคัญ : การเรียนภาษาอังกฤษ; การแปล; แอพพลิเคชัน Quill Bot; จรรยาบรรณ

Abstract

The objective of this article is to study the QuillBot application in teaching students at the School of Liberal Arts, Sripatum University Khon Kaen Campus who are enrolled in the EBC230 (Introduction to Translation) course. It involves using QuillBot for both English to Thai and Thai to English translation. The results show that translations from English to Thai still require refinement for better readability and to make the text more understandable because the translation tool is not perfect. It is still incomprehensible, awkward or unclear, in some sentences. In the translation from Thai to English section, the tool can help checking the use of grammar, punctuations, and capitalization, but sentence structures are still not complete. Therefore, the QuillBot application can be an assistant to make translation faster and more efficient, but translators still need to have sufficient English skills to use it to maximize the efficiency of this application. Additionally, it also emphasizes the ethics of applying applications to ensure the correctness and appropriateness of translations.

Keywords: English learning; Translation; Quill Bot Application; Code of Ethics

บทนำ

ภาษาอังกฤษ ถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้สื่อสารกับสังคมโลก เป็นสื่อกลางในการเผยแพร่แลกเปลี่ยนข้อมูข่าวสารและความรู้แขนงต่างๆระหว่างกัน เป็นภาษากลางที่คนทั่วโลกใช้สื่อสาร ภาษาอังกฤษเป็นดั่งตัวเชื่อมโยงโลกทั้งโลกเข้าด้วยกัน ถึงแม้ว่าภาษาอังกฤษอาจจะไม่ได้

เป็นภาษาที่ใช้พูดเป็นภาษาหลักในทุกๆ ประเทศก็ตาม แต่ในมุมของเศรษฐกิจ การเมืองการปกครองระหว่างประเทศ การศึกษา และรวมถึงในชีวิตประจำวัน ภาษาอังกฤษก็เป็นภาษาที่มีการใช้อย่างแพร่หลายอันดับต้นๆ ของโลก ภาษาอังกฤษจึงเปรียบเสมือนใบเบิกทางเพื่อนำไปสู่การศึกษาที่ดีกว่าและโอกาสการมีหน้าที่การงานที่ดี (เอษณ ยามาลี, 2561:19) เพราะความก้าวหน้าในหน้าที่การงานต่างก็กำหนดเอาความรู้ความสามารถทางภาษาอังกฤษมาเป็นคุณสมบัติหนึ่งในการพิจารณา ดังนั้น ประเทศต่างๆทั่วโลกจึงให้ความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของประชากรในประเทศให้มีความรู้ความสามารถในการสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษ

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสมัยใหม่เกิดขึ้นมากมายในโลกปัจจุบันความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีดิจิทัลถูกพัฒนาไปพร้อมกับโลกที่เปิดกว้างมากขึ้นการสื่อสารในรูปแบบใหม่เทคโนโลยีใหม่ได้รับการพัฒนาให้มีความทันสมัยสนองตอบความต้องการของมนุษย์อยู่เสมอ (พิชญา สกุลวิทย์, อังคณา อ่อนธานี และจักรกฤษณ์ จันทะคุณ, 2564, 127-138) แทบทุกวันมีความเกี่ยวโยงสัมพันธ์กับการใช้เทคโนโลยี ทั้งการดำเนินชีวิตประจำวัน การสื่อสาร การทำงาน หรือแม้แต่การศึกษาส่งผลให้รูปแบบของการเรียนภาษาอังกฤษในปัจจุบันจำต้องมีการปรับ ผู้สอนนอกจากจะมีความเชี่ยวชาญในเนื้อหาแล้ว จะต้องสามารถนำเสนอเนื้อหาให้น่าสนใจผ่านแอพพลิเคชันในรูปแบบต่างๆ นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดเนื้อหา เพื่อกระตุ้นความสนใจให้นักศึกษาหันมาจดจ่อต่อเนื้อหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งรายวิชาที่มีเนื้อหาที่ยาก ทำอย่างไรจะย่อยสลายให้ง่ายผ่านอุปกรณ์สมัยใหม่เหล่านี้ ไม่เว้นแม้แต่การแปลภาษาอังกฤษก็ได้มีการนำเอาเทคโนโลยี Generative AI หรือปัญญาประดิษฐ์มาช่วยสร้างเนื้อหา ทำหน้าที่ประหนึ่งเป็นผู้ช่วยส่วนตัวด้านภาษา ช่วยสร้างเนื้อหา แก้ไขไวยากรณ์ และให้คำแนะนำในการใช้ภาษาอังกฤษที่เหมาะสมกับบริบททางธุรกิจได้รวดเร็วและแม่นยำยิ่งขึ้น

บทความนี้เป็นอีกหนึ่งทางออกที่จะชี้ให้เห็นทางเลือกในการนำเอาแอพพลิเคชัน QuillBot มาประยุกต์ใช้ในการสอนแปลทั้งการแปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยและการแปลภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ เพื่อให้การสอนแปลเกิดความน่าสนใจ เป็นการช่วยให้นักศึกษาทำงานได้ง่ายและช่วยให้การแปลมีความถูกต้องแม่นยำ เนื้อความน่าอ่าน ไม่ติดขัด ช่วยตรวจสอบความผิดพลาดด้านไวยากรณ์ ช่วยขัดเกลาสำนวนภาษาให้สละสลวยขึ้น นอกจากนี้ ยังให้คำนึงถึงจรรยาบรรณในการใช้แอพพลิเคชันในชีวิตประจำวันด้วย

โลกเปลี่ยนการเรียนภาษาต้องปรับจากสถานการณ์บังคับปรับเป็นความคุ้นเคย

หลายปีที่ผ่านมา อาจารย์สอนภาษาอังกฤษได้ให้ความสำคัญกับคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเป็นอย่างยิ่ง คอมพิวเตอร์ช่วยสอนจัดได้ว่าเป็นสื่อการสอนที่เหมาะสมกับสภาพการเรียนการสอนที่

ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เนื่องจากคอมพิวเตอร์ช่วยสอนสามารถโต้ตอบกับผู้เรียนได้เช่นเดียวกับการเรียนการสอนระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน นอกจากนี้ คอมพิวเตอร์ยังสามารถตอบสนองต่อข้อมูลที่ผู้เรียนป้อนเข้าไปได้ทันที คอมพิวเตอร์ช่วยสอนจะเข้ามาช่วยแก้ปัญหาความแตกต่างระหว่างบุคคลได้ โดยผู้เรียนสามารถเรียนไปตามความสามารถของตนเอง ไม่ต้องรอหรือเร่งให้ไปพร้อมๆ กันกับเพื่อนในห้องเรียน และผู้เรียนสามารถเรียนได้โดยไม่ต้องมีอาจารย์ สามารถทบทวนบทเรียนได้เองตลอดเวลา ผู้เรียนมีอิสระในการเลือกเรียนตามความสนใจ ดังนั้น ผู้เรียนจึงมีบทบาทเพิ่มขึ้นเนื่องจากสามารถคิดเองและทำเอง นำไปสู่การเรียนรู้แบบยั่งยืน (เสาวภา วิชาดี, 2565:93)

การสอนภาษาอังกฤษของอาจารย์ยุคใหม่จะต้องนำเสนอให้น่าสนใจ นำส่งบทเรียนสู่นักศึกษาอย่างมืออาชีพ โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน มีรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนสอนซึ่งเน้นให้ลงมือปฏิบัติจริงผ่านกิจกรรมทางภาษาที่หลากหลายตามแนวคิดการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม (Activity-Based Learning) นักศึกษามีส่วนร่วมในการเรียนรู้โดยผ่านกิจกรรมต่างๆ ที่หลากหลาย สนุกน่าสนใจ การดูคลิปวีดีโอ เพลงจาก YouTube การฝึกประสบการณ์จริงนอกสถานที่ เป็นต้น การเรียนการสอนที่ไม่เน้นการท่องจำ แต่เน้นการลงมือปฏิบัติจริง ส่งผลให้ผู้เรียนกล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก มีความมั่นใจ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความรู้ที่ลึกซึ้งและคงทนมากขึ้น และมีความสุขในการเรียน รู้สึกประทับใจในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน ช่วยให้เขามีทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษดียิ่งขึ้น และมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนภาษาอังกฤษมากขึ้น เมื่อผู้เรียนมีความสุขในการเรียน ก็จะส่งผลให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

การสอนภาษาอังกฤษที่ผ่านมาเน้นให้เกิดการจำเพื่อนำไปสอบมากกว่าเน้นให้เข้าใจเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน อีกทั้งเนื้อหาในบทเรียนอาจยากเกินไป ไม่เข้ากับบริบทชีวิตจริง เป็นเหตุให้นักศึกษาเกิดความรู้สึกเบื่อและไม่อยากเรียนในที่สุด หากเราสามารถทำให้นักศึกษารู้สึกสนุกสนานกับการเรียนภาษาอังกฤษ และสามารถนำความรู้ไปใช้ในการสื่อสารในชีวิตประจำวันได้ด้วยการเรียนผ่านเกมต่างๆ ความสนุกจากเกมก็จะนำมาสู่การต่อยอดในการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ จึงทำให้เกิดเป็นเกมเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษมากมายไม่ว่าจะเป็น Kahoot Quizziz blooket เป็นต้น เกมเหล่านี้คือสิ่งที่ทำให้เกิดความสนุกสนานด้วยการแข่งขัน ความสนุกของเกมจะส่งผลต่อการหลั่งสารเคมีในสมอง โดยเฉพาะสารโดพามีน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เล่นรู้สึกพึงพอใจนำมาสู่การต่อยอดในการเรียนรู้ภาษา เป็นเกมเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษในที่สุด เป็นการเรียนภาษาที่มีความสุข อีกหนึ่งข้อดีของการเรียนภาษาอังกฤษผ่านเกม คือ ทำให้นักศึกษาไม่กลัวการทำผิดพลาด เพราะเกมมีความสนุกสนาน ทำให้รู้สึกผ่อนคลาย ลองผิดลองถูก หากทำผิดไปก็สามารถลองทำใหม่ได้ เป็นการซึมซับเนื้อหาโดยไม่รู้ตัว ต่างจากการเรียนในห้องเรียน เมื่อทำผิดพลาดอาจได้รับคำตำหนิหรือบทลงโทษจากผู้สอน ความกดดันและความตึงเครียดจึงมีมากกว่า (อรพรรณ วีระวงศ์, 2566:5) ด้วยเหตุนี้ นักศึกษาจึงสามารถเรียนภาษาอังกฤษผ่านเกมด้วยความสุข สนุกสนาน อีกทั้งยังเพิ่ม

ความมั่นใจในการใช้ภาษา เพราะไม่ต้องกลัวการทำผิดหรือการถูกลงโทษอีกต่อไป เมื่อการเรียนภาษาอังกฤษมีความสนุกเพลิดเพลิน ผลลัพธ์จากการเรียนก็จะค่อยๆพัฒนาดีขึ้น ดังนั้น อาจารย์ยุคใหม่ต้องมีความเชี่ยวชาญในการนำเอาอุปกรณ์สมัยใหม่มาถ่ายทอดเนื้อหา เป็นคนถ่ายทอดเก่ง เนื่องจากเนื้อหาภาษาอังกฤษจะค่อนข้างยาก แต่เด็กยุคนี้สมาธิค่อนข้างสั้น เพื่อดึงดูดความสนใจนักศึกษา อาจารย์ผู้สอนต้องทำให้เนื้อหาภาษาอังกฤษให้น่าสนใจ มีลูกเล่นในการนำเสนอ เพื่อย่อยสลายเนื้อหาให้เข้าใจง่ายขึ้น

การนำเอาแอพพลิเคชัน Quill Bot มาปรับใช้ในการสอนภาษาอังกฤษ

การทำงานในยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยีเข้ามาเป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญย่อมมีการปรับเปลี่ยนไป มีการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้เป็นเครื่องทุ่นแรงในการทำงานมากขึ้น ไม่เว้นแม้แต่วงการแปลภาษา เทคโนโลยีถูกนำมาช่วยในการแปลเพื่อให้การแปลรวดเร็วและแม่นยำยิ่งขึ้น เครื่องมือที่ใช้ในการแปลจากที่เคยมีเพียงแค่พจนานุกรมก็พัฒนาเป็น Talking Dictionary, พจนานุกรมออนไลน์, จนมีการต่อยอดเป็นแอพพลิเคชัน Google Translate ที่สามารถแปลได้ทั้งแปลภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษและแปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย แต่เนื้อความที่แปลออกมายังต้องมีการขัดเกลาใหม่เพื่อความสมบูรณ์ของเนื้อหา ต่อมาหลายค่ายก็ได้มีการนำเสนอเทคโนโลยีการแปลออกมาเพื่อพัฒนาต่อยอดให้ผู้แปลได้เลือกใช้เพื่อให้งานแปลได้ใกล้เคียงกับต้นฉบับมากที่สุด หนึ่งในนั้นคือ แอพพลิเคชัน QuillBot

แอพพลิเคชัน QuillBot เป็นเครื่องมือที่ใช้เทคโนโลยี AI เพื่อช่วยในการปรับปรุงและแก้ไขการเขียนและการแปลภาษาโดยสามารถแปลงข้อความจากภาษาหนึ่งเป็นอีกภาษาหนึ่งได้อย่างมีประสิทธิภาพ ฟังก์ชัน paraphrasing และการวิเคราะห์โครงสร้างประโยคของ Quill Bot ช่วยปรับประโยคให้เป็นธรรมชาติ เป็นเครื่องมือที่ใช้เพื่อสนับสนุนการเรียนภาษาอังกฤษให้น่าสนใจติดตาม ช่วยปรับแต่งประโยคให้สละสลวย สามารถสรุปความและแก้ไขประโยคได้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ดังนั้น หน้าที่สำคัญของ Quill Bot คือ การเป็นผู้ช่วยตรวจทานประโยคภาษาอังกฤษเพื่อให้ได้คำศัพท์ที่เหมาะสม การสะกดคำ รูปประโยคที่ถูกต้องตามหลักการของภาษาและวัฒนธรรม (Hartley, 2012:23) Quill Bot ถือเป็นตัวช่วยในการพัฒนาการแปลให้แก่นักศึกษาและผู้ทำงานที่เกี่ยวข้องกับภาษาอังกฤษได้อย่างมั่นใจและรวดเร็วยิ่งขึ้น จนถึงตอนนี้ Quill Bot มีผู้ใช้งานในรูปแบบต่างๆ มากมายกว่า 50 ล้านคนทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นเพื่อเตรียมวิทยานิพนธ์ จัดทำอีเมล์ทางกฎหมาย แปลเอกสาร และสร้างเนื้อหาออนไลน์ รวมถึงโปรเจกต์ที่หลากหลายอื่นๆ QuillBot มีหลาย Features ให้เลือกใช้ ได้แก่

1. Paraphrasing Tool เป็นเครื่องมือที่ช่วยในการเขียนเนื้อความออกมาใหม่ เรียบเรียงประโยคไม่ให้ซ้ำแบบเดิม แปลงข้อความจากของเดิมที่เรามีปรับให้เป็นภาษาใหม่ โดยใช้คำที่สละสลวยยิ่งขึ้น แต่ยังคงข้อมูลความหมายไว้เหมือนเดิม

2. Grammar checker เป็นตัวช่วยในการปรับประโยคเพื่อให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ พร้อมกับระบุให้ทราบว่าเราผิดพลาดตรงไหน จะแก้ไขอย่างไร คอยช่วยปรับแก้สิ่งที่ผิดให้ถูกต้อง และช่วยแก้คำผิดได้อีกด้วย ซึ่งทำได้ค่อนข้างแม่นยำ

3. Plagiarism checker คือ การเช็คว่าประโยคหรือข้อความว่าได้มีการคัดลอกเอาผลงานทางวิชาการของคนอื่นมาใช้หรือเปล่า ช่วยตรวจสอบเอกสารว่างานของเรามีคำพูดซ้ำกับงานอื่นหรือไม่

4. Co-writer จะช่วยในการเขียนประโยคให้ถูกต้อง ช่วยให้เลือกใช้คำให้เหมาะสมกับความหมายที่แท้จริงกับประโยคนั้น ๆ

5. Summarizer เป็นตัวช่วยสรุปใจความสำคัญของประโยค ช่วยเขียนบทสรุปเนื้อหาให้สั้น กระชับ เข้าใจง่าย และยังช่วยสรุปความทำให้บทความหรือข่าวของคุณสั้นกระชับตรงประเด็น

6. Citation generator ช่วยในการอ้างอิงได้อย่างถูกต้องตามหลักการ เป็นตัวช่วยทำอ้างอิงให้กับเนื้อหาว่าเอาเนื้อหามาจากไหน จากหนังสือเล่มใด ปีไหน ใครเป็นคนแต่ง เป็นฟีเจอร์ที่จะช่วยทำให้ปัญหาในการเขียนอ้างอิงหมดไป

การประยุกต์ใช้แอพพลิเคชัน Quill Bot กับรายวิชา EBC230 (การแปลเบื้องต้น)

รายวิชาการแปลเบื้องต้น (EBC230) เป็นวิชาที่นักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษสื่อสารธุรกิจ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น ลงทะเบียนเรียนในปีที่ 1 ภาคการศึกษาที่ 2 เป็นรายวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับ *“หลักการ ทฤษฎี กระบวนการและกลวิธีขั้นพื้นฐานในการแปล ชนิดของการแปล ปัญหาการแปลในชีวิตประจำวันและการแก้ไข เครื่องมือที่ใช้ในการแปล”*

ผลจากการนำเอาแอพพลิเคชัน QuillBot มาใช้กับนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาดังกล่าว จะให้นักศึกษานำเอามาใช้ประโยชน์ใน 3 Features หลัก ๆ เพื่อพัฒนาทักษะการเขียนและการแปล ได้แก่ 1)ช่วยแปลภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ 2) ช่วยแปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย 3) ช่วยปรับรูปประโยคให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์

1. ช่วยในการแปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย

การใช้แอพพลิเคชัน Quill Bot แปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย หากอ่านเนื้อหาที่แปลออกมาจะพบว่า เนื้อหายังไม่ราบรื่น อ่านแล้วยังติดขัด บางประโยคอ่านแล้วไม่เข้าใจ แต่ก็ช่วยประหยัดเวลาแก่เราได้ ช่วยเราในเรื่องศัพท์ แม้นบางศัพท์จะแปลออกมายังไม่ตรงกับความหมายที่

แท้จริงในรูปประโยคนั้นๆ ผู้แปลจำต้องมาตรวจสอบ ปรับแก้ใหม่ให้ตรงกับบริบทของความหมายของคำหรือประโยคนั้นๆ ขัดเกลาสำนวนใหม่ก็จะได้เนื้อหาที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างตารางที่ 1 ข้างล่าง เปรียบเทียบให้เห็นถึงการแปลด้วยเครื่อง แล้วผู้แปลมาปรับแก้ใหม่ให้ข้อความน่าอ่านยิ่งขึ้น ประโยคชัดเจน อ่านแล้วเข้าใจง่ายขึ้น เกิดจินตนาการไปตามตัวละคร หรือเรื่องที่เราแปล ปรับโครงสร้างประโยคและสำนวนภาษาให้เป็นธรรมชาติ

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบการแปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยด้วยแอพพลิเคชัน Quill Bot และการขัดเกลาสำนวนใหม่

ข้อความ	แปลด้วย Quill Bot	ปรับแก้ใหม่
As he sat with his heavy backpack on the ground below him, Tom watched a vast sea of people coming and going, running around just as he does back home. Some of the people seemed happy, others looked like they were in a frenzy to be somewhere, while still others walked along with their love, gazing at each other. But all Tom saw was a sea of people that brought more questions than answers. *Where are they going? What do they look forward to? Are they really happy?*	ในขณะที่เขานั่งอยู่กับกระเป๋าเป้สะพายหลังหนักของเขาบนพื้นใต้ตัวเขา ทอมมองเห็นมหาสมุทรที่กว้างขวางของคนที่มาและไปวิ่งไปรอบๆ เช่นเดียวกับที่เขาทำกลับบ้าน คนบางคนดูมีความสุข คนอื่นดูเหมือนว่าพวกเขามีความกล้าหาญที่จะอยู่ที่ไหนสักแห่ง ในขณะที่คนอื่นเดินด้วยความรักของพวกเขามองกัน แต่ทั้งหมดที่ทอมเห็นคือมหาสมุทรของคนที่นำคำถามมากกว่าคำตอบ พวกเขาจะไปไหน? พวกเขากำลังมองหาอะไร? พวกเขามีความสุขจริงๆเหรอ	ขณะที่เขานั่งลงพร้อมกับวางกระเป๋าบรรจุสัมภาระอันหนักอึ้งไว้บนพื้น ทอมมองไปยังฝูงชนที่เดินกันขวักไขว่ไปมาบ้างก็รีบเร่งอยากกลับบ้าน บางคนดูมีความสุข บางคนดูรีบเร่งราวกับจะไปที่ไหนสักแห่ง ในขณะที่บางคนกำลังเดินเคียงคู่ไปกับคนรัก ตาสบตากันอย่างฉ่ำชื่นในหัวใจ แต่ทั้งหมดทอมกลับมองเห็นเป็นเพียงคลื่นฝูงชนที่ก่อให้เกิดคำถามมากกว่าคำตอบ พวกเขากำลังไปไหนกัน? พวกเขาพากันรอคอยอะไร? พวกเขามีความสุขจริง ๆ หรือ?

2. ช่วยในการแปลภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบการแปลภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษด้วยแอพพลิเคชัน Quill Bot และการขัดเกลาสำนวนใหม่

ข้อความ	แปลด้วย Quill Bot	ปรับแก้ใหม่
สวนสุมนไพรวนารมย์ ตั้งอยู่หน้าอาคารบริหาร ภายในสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ ถนนวิภาวดีรังสิต เขตหลักสี่แม้จะมีพื้นที่ไม่มากนัก แต่ก็มีบรรยากาศที่ร่มครึ้มด้วยต้นไม้ใหญ่ มีทางเดินเล็ก ๆ ที่เชื่อมต่อกันทั้งสวนผู้ที่มาใช้บริการสามารถเดินออกกำลังกายพร้อมกับชมพรรณไม้นานาชนิด ทั้งไม้ดอกไม้ประดับ และกล้วยไม้	The park is situated in front of the administrative building, inside the Institute of Scientific Studies, and is located on the street. The fourth district, despite its small area, is surrounded by large trees. There is a small corridor that connects the whole garden. The guests can exercise along with various kinds of gymnastics, ornamental trees, flowers, and bananas.	“Vanarom” herbal garden is situated in front of the Administrative Building, inside Juraporn Research Institute on Vipavadee-rangsit Road, Lhaksi District. Despite its small area surrounded by shady big trees and a small track connecting to all around the garden, visitors can walk for exercise, seeing various types of flowers, both decorating flowers and orchids.

จะพบได้ว่า การแปลด้วยแอพพลิเคชันทั้ง Google Translate, Gemini หรือ QuillBot จากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษยังประสบปัญหามากมายไม่ว่าจะเป็นการตีความไม่ลึกซึ้งถึงความหมายที่แท้จริง การใช้ศัพท์ไม่ถูกต้องเหมาะสมตามความหมายของต้นฉบับ หรือ การใช้เครื่องหมายวรรคตอน (Punctuation) การใช้อักษรตัวใหญ่ (Capitalization) ที่สำคัญที่เป็นปัญหามากที่สุดคือไม่เป็นไปตามหลักภาษา ผิดหลักไวยากรณ์ (Ungrammatical Sentence) ดูไม่ละมุนราบรื่นเมื่อเปรียบเทียบกับการแปลแบบภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย ดังนั้น การแปลด้วยแอพพลิเคชัน เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์มากยิ่งขึ้นผู้แปลจะต้องมีความรู้ทั้งในเรื่องที่จะแปลและความรู้ทางด้านภาษา มีประสบการณ์ในการแปล อ่านเยอะ เพื่อจะได้เลือกใช้คำที่เหมาะสม

3. การช่วยแก้ไขและปรับปรุงไวยากรณ์และโครงสร้างประโยค (Grammar Checker)

การใช้แอพพลิเคชัน QuillBot ในการแปลภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษนั้นเป็นปัญหาหนักใจของนักศึกษาไทย เพราะขาดความเชื่อมั่นในรูปประโยค ความถูกต้องตามหลักไวยากรณ์และบางครั้งอาจเกิดการพลั้งเผลอในการสะกด การแปลที่ดีควรสื่อความหมายต้นฉบับได้อย่างถูกต้อง ซึ่งแอพพลิเคชัน QuillBot สามารถช่วยแก้ไขการใช้คำที่ผิดพลาดและช่วยสร้างประโยคที่ถูกต้องในภาษาเป้าหมายได้ (Nida,1964:14) สามารถช่วยตรวจสอบ แก้ไขข้อผิดพลาดทางไวยากรณ์และโครงสร้างประโยคในการสื่อสารภาษาอังกฤษได้ ผู้ใช้สามารถป้อนข้อความหรือเนื้อหาที่เขียนขึ้น แล้วแอพพลิเคชัน QuillBot จะทำหน้าที่วิเคราะห์รูปประโยคและให้คำแนะนำใน

การปรับปรุงแก้ไข ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการใช้ Tenses, Parts of Speech, Typology, Article, Gerund, Participle นอกจากนั้น ยังแนะนำการเลือกใช้คำศัพท์ที่เหมาะสมเพื่อความชัดเจนสมบูรณ์ของเนื้อหา คำแนะนำเหล่านี้ช่วยให้ผู้ใช้พัฒนาความแม่นยำและความคล่องแคล่วในการใช้ภาษาอังกฤษได้ดียิ่งขึ้น

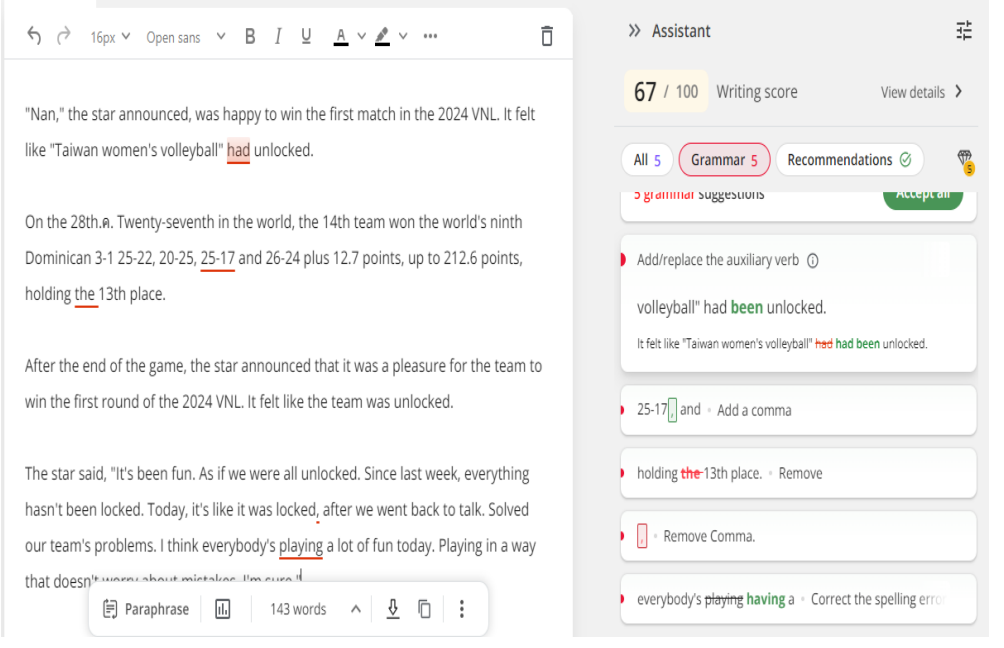

รูปที่ 5 การช่วยตรวจสอบข้อผิดพลาดทางไวยากรณ์ (Grammar Checker)

คุณสมบัติของ Grammar Checker นอกจากจะช่วยตรวจสอบเรื่องการใช้ไวยากรณ์ที่ผิดพลาดพร้อมกับให้คำแนะนำในส่วนที่ถูกต้องให้แล้วยังตรวจสอบเรื่องการใช้เครื่องหมายวรรคตอน (Punctuation) การใช้อักษรตัวใหญ่ (Capitalization) ในกรณีที่ขึ้นต้นประโยค หรือเป็นชื่อเฉพาะ (Proper Noun) แล้ว ยังช่วยตรวจสอบเรื่องการสะกดคำ (Spelling) ให้อีกด้วย แอพพลิเคชันนี้ใช้งานได้ง่าย รวดเร็ว สามารถรับคำสั่งที่มีความซับซ้อน มีความแม่นยำ เชี่ยวชาญหลากหลาย ตอบสนองได้ตามเวลาจริง (Real-time) ความสามารถในการเข้าใจและสื่อสารภาษาธรรมชาติได้อย่างลึกซึ้ง เข้าใจบริบททางภาษา รวมถึงนัยเชิงอรรถศาสตร์ เพื่อให้สามารถตีความได้อย่างแม่นยำ

จรรยาบรรณของการใช้แอพพลิเคชันในการแปล

การใช้แอพพลิเคชันจำต้องถูกควบคุมด้วยคุณธรรมจริยธรรม เพื่อความถูกต้องเหมาะสมข้องการใช้และไม่ล่วงละเมิดสิทธิบุคคลอื่นจรรยาบรรณที่คอยกำกับเมื่อเราใช้แอพพลิเคชันสำหรับ

การแปลภาษามีความสำคัญเพื่อให้เกิดความถูกต้องโปร่งใสและเคารพต่อวัฒนธรรมที่แตกต่าง โดยข้อพิจารณาที่สำคัญมีดังนี้

1. ความถูกต้องและคุณภาพของการแปล การแปลผ่านเครื่องมืออัตโนมัติอาจไม่สมบูรณ์หรือผิดพลาดได้ โดยเฉพาะในการแปลข้อความที่มีความซับซ้อน ดังนั้นควรมีการตรวจสอบและแก้ไขโดยมนุษย์ (Post-editing) เพื่อให้แน่ใจว่าเนื้อหาที่แปลนั้นชัดเจนและตรงกับต้นฉบับ

2. ความละเอียดอ่อนทางวัฒนธรรม แอพพลิเคชันแปลภาษาอาจพลาดการจับความละเอียดอ่อนในเรื่องของวัฒนธรรม เช่น สำนวน หรือความหมายที่ซ่อนอยู่ การแปลที่ดีควรคำนึงถึงบริบททางวัฒนธรรมและความละเอียดอ่อนในแต่ละภาษา ซึ่งมนุษย์สามารถเข้าใจได้ดีกว่าแอพพลิเคชัน

3. การรักษาความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัย ข้อมูลที่ใช้ในการแปล โดยเฉพาะข้อมูลที่เป็นความลับควรดำเนินการด้วยความระมัดระวัง การใช้แอพพลิเคชันอย่างเหมาะสมจำเป็นต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของข้อมูลและปฏิบัติตามกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง

4.การหลีกเลี่ยงอคติในข้อมูล แอพพลิเคชันแปลภาษาใช้ข้อมูลจำนวนมาก แต่หากเลือกใช้ข้อมูลนั้นอย่างมีอคติไม่กลั่นกรองอย่างดีเสียก่อนอาจส่งผลต่อความแม่นยำของการแปล ควรมีการปรับปรุงและการตรวจสอบข้อมูลเหล่านี้ให้ดีเสียก่อน เพื่อหลีกเลี่ยงการตีความผิด

นอกจากนั้น จรรยาบรรณของผู้ประกอบอาชีพแปลและล่ามจำต้องยึดถือเป็นเครื่องนำทางในการประกอบอาชีพ ได้แก่

1. นักแปลต้องเป็นบุคคลที่ไม่มีประวัติอาชญากรรม และปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสัตย์ซื่อ

2. นักแปลมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการเก็บรักษาความลับในทุกมิติของการทำงานและงานแปลที่ได้รับมอบหมาย

3. นักแปลต้องปฏิบัติงานโดยใช้ความรู้และทักษะเท่าที่ตนมีและพึงตระหนักว่าต้องปฏิบัติงานในฐานะนักแปลอย่างเต็มความสามารถ มีความรับผิดชอบ และปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของผู้รับบริการ

4. นักแปลต้องรักษามาตรฐานความรู้ความสามารถหรือพัฒนาให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

5. นักแปลจักต้องมีจุดยืนที่เป็นกลางในระหว่างการปฏิบัติงาน

6. นักแปลต้องรับผิดชอบอย่างสมบูรณ์ต่อคุณภาพของงานที่ได้รับมอบหมายกล่าวคือปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายนั้นจนเสร็จสิ้นสมบูรณ์

จรรยาบรรณเหล่านี้เป็นสิ่งที่นักแปลพึงคำนึงเวลาใช้เครื่องในการแปล เพราะไม่เพียงแต่ช่วยให้การแปลถูกต้องเท่านั้นแต่ยังช่วยรักษาความน่าเชื่อถือและความเข้าใจที่ดีในระดับวัฒนธรรมด้วย

บทสรุป

การสอนแปลภาษาโดยนำเทคโนโลยี Quill Bot มาเป็นตัวช่วยสำคัญจะช่วยให้การเรียนรู้มีความสนุกสนาน และเปิดกว้างทางการเรียนรู้มากขึ้น ช่วยประหยัดพลังงาน ช่วยทำได้ง่ายขึ้น ในส่วนของการแปลมิได้หมายถึงตัวภาษาอย่างเดียว หากแต่ต้องคำนึงถึงความต่างทางวัฒนธรรม อารมณ์ของตัวละคร ทั้งขบขัน เหน็บแนม น้ำเสียง วิธีการ และรูปแบบที่ต้องคำนึง เพราะคำหนึ่งคำสามารถแปลได้หลากหลายความหมาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบท (Context) ของเรื่องนั้น ๆ ในส่วนนี้ QuillBot ยังไม่สามารถทำได้เทียบเท่ามนุษย์ ดังนั้น Quill Bot จึงยังไม่สามารถพัฒนาจนมาทดแทนนักแปลได้ แต่จะมาช่วยอำนวยความสะดวกให้การทำงานของนักแปลให้ง่ายและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และเพื่อประโยชน์สูงสุดในการปรับใช้แอพพลิเคชันดังกล่าว ผู้ใช้ควรมีพื้นฐานภาษาอังกฤษในระดับดี ดังนั้น AI ไม่ได้มาแย่งงานนักแปล แต่นักแปลที่ไม่รู้จักใช้ AI ให้เป็นประโยชน์ จะถูกแย่งงานจากนักแปลที่เขาใช้ AI เป็น และสิ่งสำคัญที่จะต้องคำนึงในการใช้แอพพลิเคชันในการแปลนั้นจะต้องมีจรรยาบรรณ มีคุณธรรม จริยธรรมเป็นตัวกำกับ มีความเชี่ยวชาญในการแปล เข้าใจในวัฒนธรรม เก่งทั้งภาษามาและภาษาไป เลือกใช้คำให้เหมาะสม ไม่แปลผิดจากต้นฉบับ

เอกสารอ้างอิง

พิญชา สกุลวิทย์, อังคณา อ่อนธานี และจักรกฤษณ์ จันทะคุณ (กันยายน-ธันวาคม 2564). *การออกแบบการสื่อสารในรูปแบบวิถีใหม่.* วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 12(3),

สมาคมการแปลและล่ามไทย-ดัตช์. (2024). *จรรยาบรรณของล่ามและนักแปล.* สืบค้นเมื่อ 9 ตุลาคม 2567จาก: http://vtvtn.nl/?page_id=41

เสาวภา วิชาดี. (2565). *การสอนภาษาอังกฤษในโลกที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ: จากคอมพิวเตอร์ช่วยสอนสู่การสอนบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต.* วารสาร ExecutiveJournal. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

อรพรรณ วีระวงศ์. (2566). *ภาษาอังกฤษฟิตได้ด้วยเกม.* สืบค้นเมื่อ 5 มิถุนายน 2567 จาก: https://www.brainfit.co.th/th/blog-th/

เอษณ ยามาลี. (2561). *ความท้าทายของการประยุกต์ใช้ภาษาอังกฤษในฐานะภาษาสากลในบริบทการเรียนการสอนของไทย.* วารสารราชพฤกษ์, 16(3)

Chris Widener. (2010). *Angel Inside*. Penguin Random House.

Hartley, J. (2012). *Technology and Translation*: Bridging the Gap. Journal of Modern Language Studies.

Nakavachara, V., Potipiti, T., & Chaiwat, T. (2024). *Experimenting with generative AI: Does ChatGPT Really Increase Everyone's Productivity?* arXiv. Retrieved 13 May 2024 from https://arxiv.org/abs/2403.01770

Nida, E. A. (1964). *Toward a Science of Translating*. Brill.

การพัฒนาและยกระดับผู้ประกอบการชุมชนเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดนครปฐม

THE DEVELOPMENT AND ENHANCEMENT OF GRASSROOTS COMMUNITY ENTREPRENEURS IN NAKHON PATHOM PROVINCE

[1]ไตรมาศ พูลผล, [2]ศักดิ์ดา สุภาพ, [3]ณัฐกิตต์ อยู่ด้วง และ [4]ธนธร ชื่นยินดี

[1]Trimas Phunphon, [2]Sakda Supap, [3]Nattakit Yuduang and [4]Thanatorn Chuenyindee

[1]สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ, ประเทศไทย

[1]Suvarnabhumi Institute of Technology, Thailand

[1]trimasp@gmail.com, [2]sakda.sup@rmutr.ac.th, [3]nuttakit33@gmail.com, [4]thanatorn_chu@rtaf.mi.th

Received: October 17, 2024; **Revised**: November 2, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การพัฒนาและยกระดับผู้ประกอบการชุมชนเศรษฐกิจฐานรากจังหวัดนครปฐม ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาและการยกระดับผู้ประกอบการชุมชนเศรษฐกิจฐานราก 2) เพื่อใช้เป็นข้อมูลการจัดกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการชุมชนเศรษฐกิจฐานราก โดยการศึกษาครั้งนี้เป็นกลุ่มผู้ประกอบการชุมชนเศรษฐกิจฐานรากประเภท SMEs ในพื้นที่จังหวัดนครปฐมจำนวน 9 ราย ผลจากการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลศักยภาพผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีข้อจำกัด

[1]อาจารย์ ดร. คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ

[2]อาจารย์ ดร.สาขาวิชาการศึกษา (หลักสูตรนานาชาติ) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

[3]อาจารย์ ดร. คณะบริหารธุรกิจ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ

[4]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาวิศวกรรมอุตสาหการ และการจัดการการบิน โรงเรียนนายเรืออากาศนวมินทกษัตริยาธิราช

ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ด้านต้นทุนการผลิต การเกิดของเสียในกระบวนการผลิต ขาดทุนจากการดำเนินกิจการ บรรจุภัณฑ์ไม่ได้มาตรฐาน ช่องทางการจำหน่าย และตุ้นทุนในการดำเนินกิจการสูง ซึ่งประเด็นดังกล่าวเป็นแนวทางที่สนใจในการวางแผนการศึกษาและจัดทำข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายเพื่อใช้ในการขับเคลื่อน และพัฒนาผู้ประกอบการชุมชนเศรษฐกิจฐานรากให้สามารถบริหารงานตนเองได้อย่างยั่งยืน การดำเนินการศึกษาดังกล่าวได้แนวทางในการจัดทำข้อเสนอแนะเพื่อกำหนดเป็นแผนในการส่งเสริมและพัฒนาผู้ประกอบการ

คำสำคัญ : การพัฒนา, ผู้ประกอบการ, เศรษฐกิจฐานราก

Abstract

The development and enhancement of grassroots community entrepreneurs in Nakhon Pathom province were studied with the following objectives: 1) to explore approaches for developing and upgrading grassroots community entrepreneurs, and 2) to provide data for organizing capacity-building activities for grassroots community entrepreneurs. This study focused on nine SMEs in the grassroots economy sector in Nakhon Pathom. The survey results revealed that most entrepreneurs faced limitations in product processing, production costs, waste generation in the production process, business losses, substandard packaging, distribution channels, and high operating costs. These issues were key points of interest in formulating a study plan and policy recommendations aimed at driving and developing grassroots entrepreneurs toward sustainable self-management.

Keywords: Development, Entrepreneurs, Grassroots Economy

บทนำ

จังหวัดนครปฐมปัจจุบันจัดได้ว่าเป็นแหล่งที่มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างยิ่ง มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (Gross Provincial Product: GPP) ณ ราคาประจำปี 2563 เท่ากับ 349,926 ล้านบาท ลดลงจากปี 2562 จำนวน 7,030 ล้านบาท และเมื่อเทียบกับค่าเฉลี่ยของประเทศ จังหวัดนครปฐมมีขนาดเศรษฐกิจที่ดีกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศค่อนข้างมาก โดยในปี 2563 GPP ของจังหวัดนครปฐม สูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศถึง 146,849 ล้านบาท แต่ยังมีขนาดเศรษฐกิจที่ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของ กลุ่มจังหวัดภาคกลางปริมณฑล อยู่ที่ 91,277 ล้านบาท โดยมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดนครปฐมคิดเป็น สัดส่วนร้อยละ 2.24 ของมูลค่า

ผลิตภัณฑ์มวลรวมทั้งประเทศ (GDP) และคิดเป็นร้อยละ 19.83 ของ ผลิตภัณฑ์มวลรวมของกลุ่มจังหวัดภาคกลางและปริมณฑล จังหวัดนครปฐมเป็นจังหวัดที่มีการพัฒนา และใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจสูง ซึ่งเป็นผลมาจากการเป็นพื้นที่รองรับการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจจากกรุงเทพมหานครฯ และเป็นพื้นที่เชื่อมโยงไปยังภาคตะวันตก อีกทั้งยังได้รับการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานค่อนข้างเพียบพร้อม ทำให้มีความสะดวกในการคมนาคมขนส่งทั้งทางบก ทางน้ำ รวมทั้งมีพื้นที่เกษตรกรรม แหล่งน้ำและระบบชลประทานค่อนข้างสมบูรณ์เมื่อเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ จึงมีศักยภาพและโอกาสในการพัฒนา ทั้งทางด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม การค้า การท่องเที่ยวและบริการ (สำนักงานจังหวัดนครปฐม กลุ่มงานยุทธศาสตร์ และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด : 2567)

บริบทการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน

การพัฒนาเมืองภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบันสิ่งหนึ่งที่ไม่สามารถมองข้ามได้ คือ การพัฒนาทางด้านนวัตกรรมที่มาช่วยสนับสนุนการดำเนินงาน และการขับเคลื่อนจังหวัดให้มีการเปลี่ยนแปลงทันต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นส่งผลให้บริบทของเมือง และความเป็นนครปฐมในรูปแบบเดิมเปลี่ยนแปลงไปดังที่ สำนักงานจังหวัดนครปฐม กลุ่มงานยุทธศาสตร์ และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด (2567:12) ได้อธิบายถึงบริบทที่เปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อจังหวัดนครปฐมไว้ด้วยกัน 5 ประการ คือ

ประการแรก การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีดิจิทัล และนวัตกรรมที่มีการปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในภาคการผลิต การค้า และการบริการที่มีการนำเทคโนโลยีมาปรับใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การพณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ จะเห็นได้จากการที่โลกปัจจุบันก้าวเข้าสู่ยุค digital economy อันจะนำไปสู่การพัฒนาการเรียนรู้ทางด้านเทคโนโลยีกับทุกภาคส่วน ทั้งในภาคธุรกิจ การศึกษา ราชการ เกษตรกรรม การท่องเที่ยว การขนส่ง และอุตสาหกรรม อันส่งผลให้เกิดความสามารถในการแข่งขันมากขึ้น

ประการที่สอง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร (aging society) ประเทศไทยรวมถึงจังหวัดนครปฐม ซึ่งปัจจุบันกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงวัย ดังจะเห็นได้จากจำนวนผู้สูงวัยมากขึ้น แต่ประชากรในวัยแรงงานมีปริมาณน้อยลง ส่งผลให้วัยแรงงานต้องรับผิดชอบในการดูแลผู้สูงอายุมากขึ้น จึงจำเป็นที่ต้องมุ่งพัฒนาคนทุกช่วงวัย การพัฒนาระบบสุขภาพ และการพัฒนาด้านสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี

ประการที่สาม การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลก ปรากฏการณ์โลกร้อน (global warming) และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านภูมิอากาศ อันเป็นผลจากการ

พัฒนาภาคอุตสาหกรรม การเกษตรที่ส่งผลกระทบในวงกว้างของการดำรงชีวิต และเป็นเหตุให้เกิดปัญหาอุทกภัย ภัยแล้งที่มีความรุ่นแรงเพิ่มมากขึ้น

ประการที่สี่ การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า 2019 ประเทศไทยเริ่มในปี 2563 เป็นโรคระบาดที่ส่งผลกระทบทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างรุนแรงทั่วโลก โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน การส่งออก และการท่องเที่ยว ส่งผลให้ภาคการผลิตเกิดการปรับตัว โดยนำเทคโนโลยีมาสนับสนุนการทำงาน

ประการสุดท้าย การขยายตัวของความเป็นเมือง (urbanization) ปัจจุบันเห็นได้ว่าประชากรที่อยู่ในเขตเมืองมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เนื่องจากเมืองเป็นแหล่งรวบรวมปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ และความพร้อมทางด้านสาธารณูปโภค ดังนั้นการเคลื่อนย้ายของประชากรส่งผลให้พื้นที่ของเมืองมีการขยายตัวมากขึ้น

แนวทางการขับเคลื่อนที่จะให้เกิดประสิทธิผลตามวิสัยทัศน์ ประเด็นการพัฒนาและการเตรียมพร้อมรับต่อบริบทที่มีการเปลี่ยนแปลงของจังหวัดนครปฐม คือ การนำเทคโนโลยี และนวัตกรรมต่างๆ เข้ามาปรับใช้ เพื่อช่วยให้การทำงานสามารถขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด เมื่อพิจารณาแนวทางการขับเคลื่อนที่สามารถสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นสิ่งที่สำคัญ คือ การสร้างความเข้มแข็งกับผู้ประกอบการชุมชน ตั้งแต่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้มีความพร้อมสามารถดูแลตนเองได้ และเป็นส่วนช่วยส่งต่อด้านทรัพยากรให้กับระบบการจัดการตลอดห่วงโซ่อุทาน สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2564) กล่าวว่า การยกระดับศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการฐานรากภายในชุมชนมุ่งเน้นไปที่กลุ่มผู้มีรายได้น้อย เป็นกลุ่มที่ขาดโอกาส ทางเศรษฐกิจและมีความเสี่ยงที่จะเผชิญกับปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำให้มีอาชีพ มีรายได้ มีคุณภาพชีวิต ที่ดีขึ้น และสามารถพึ่งตนเองเองได้อย่างยั่งยืน โดยการสร้างองค์ความรู้และทักษะของผู้ประกอบการ การส่งเสริมให้ผู้ประกอบการในชุมชนสามารถเข้าถึงทรัพยากรอย่างเหมาะสม รวมถึงแนวทางการยกระดับศักยภาพผู้ประกอบการอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนามาตรฐานและสร้างมูลค่าของผลิตภัณฑ์และบริการ การส่งเสริมการเข้าถึงการตลาด การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ตลอดจนการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเพิ่มศักยภาพ และขีดความสามารถของเศรษฐกิจฐานรากที่เหมาะสมกับศักยภาพ ความต้องการ และบริบทของพื้นที่ ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญ ที่จะส่งผลให้การยกระดับศักยภาพ และขีดความสามารถของเศรษฐกิจฐานรากบรรลุเป้าหมายได้อย่างเป็นรูปธรรม สิ่งที่ถือว่าเป็นความท้าทายของการพัฒนา คือ ตลอดช่วงระยะเวลาที่ผ่านมากลุ่มฐานรากยังไม่มีโอกาสเข้าถึงการพัฒนาได้อย่างทั่วถึง การดำเนินการเป็นเพียงเฉพาะกลุ่มเท่านั้น จึงส่งผลให้การขับเคลื่อนไม่สอดคล้องตามบริบทของการพัฒนา และชุมชน

การดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างมีประสิทธิภาพ ควรมุ่งให้ความสำคัญ กับการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของเศรษฐกิจฐานราก โดยการสนับสนุนให้มีการออกแบบมาตรการ การพัฒนาศักยภาพที่มีความเหมาะสมต่อกลุ่มเป้าหมาย และสามารถสร้างแรงจูงใจให้ผู้ไม่มีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ เข้ามามีบทบาทในการทำงานให้มากขึ้น ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการมีความรู้และทักษะเพื่อใช้ในการปรับตัวต่อบริบท ของตลาดที่เปลี่ยนไปในอนาคตได้ การสนับสนุนการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน ทั้งทางด้านสาธารณูปโภค การคมนาคมขนส่ง และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพ และยกระดับศักยภาพ ของผู้ประกอบการชุมชนเศรษฐกิจฐานรากในท้องถิ่นห่างไกล รวมทั้งการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาอาชีพ โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้น้อย ให้มีองค์ความรู้และทักษะที่สามารถนำไปใช้ต่อยอด ยกระดับรายได้ให้สูงขึ้นควบคู่ไปกับการประชาสัมพันธ์ เพื่อเพิ่มโอกาสให้ผู้มีรายได้น้อยเข้าถึงมาตรการช่วยเหลือจากภาครัฐ รวมทั้งกระจาย แหล่งเงินกู้ในระบบให้ทั่วถึง โดยจังหวัดนครปฐมได้มีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายทะเบียนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ทั้งนี้จะเห็นได้ว่ากลุ่ม SMEs เป็นหนึ่งที่ได้รับความสำคัญเพราะถือว่าเป็นกลุ่มที่เป็นศูนย์กลางช่วยเชื่อมโยงการพัฒนาและการสร้างรายได้ให้กับสภาพเศรษฐกิจในหลายมิติด้วยกัน เช่น การจ้างงาน การจัดซื้อวัตถุดิบ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการจัดจำหน่าย ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับพื้นที่

ประการสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างมีประสิทธิภาพ ควรมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพ การพัฒนาชุมชน และขีดความสามารถของเศรษฐกิจฐานราก โดยกำหนดมาตรการพัฒนาศักยภาพที่มีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และการสร้างแรงจูงใจให้กับผู้ที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียทางเศรษฐกิจเข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนมากยิ่งขึ้น ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการมีทักษะด้านการตลาด สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาดในอนาคตได้ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2564 : 16) การสร้างความเข้มแข็งที่จะนำชุมชนไปสู่ความยั่งยืนได้ ต้องเริ่มต้นจากการทำฐานให้มีความมั่นคง เพื่อรองรับการพัฒนาในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นการพัฒนาเศรกิจฐานรากจึงเป็นเรื่องของกระบวนการที่ต้องมีการออกแบบขั้นตอนการพัฒนาตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เพื่อเป็นการส่งต่อการพัฒนาผู้ประกอบการได้อย่างยั่งยืน และชุมชนมีความเข้มแข็ง

สถานการณ์โดยรวมของผู้ประกอบการชุมชนเศรษฐกิจฐานรากกลุ่มเป้าหมาย

1. วิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารตำบลสระพัฒนา

ประธาน นายธณัส รัตนแสงศรี

ที่ตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 107 หมู่ 9 ตำบล สระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

จำนวนสมาชิกกลุ่ม 10 คน จัดตั้งปี 2550 รายได้ประมาณ 50,000 – 200,000 บาทต่อเดือน โดยมารายจ่ายอยู่ที่ประมาณ 50,000 บาทต่อเดือน

วิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารตำบลสระพัฒนา เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เดิมเป็นกลุ่มแปรรูปผลผลิตจากเห็ดโคนญี่ปุ่น เช่น ข้าวเกรียบเห็ด น้ำเห็ด กล้วยตาก แต่หลังสถานการณ์ Covid-19 ที่ผ่านมาส่งผลต่อยอดการจัดจำหน่ายที่ลดลงส่งผลให้สมาชิกต้องหันมาปลูกผักปลอดสารพิษจำหน่ายทานการแปรรูปสินค้า ให้เครือข่ายร้านค้า เช่น KC Fresh ,Food Land, Lamon Farm ร้านพลังบุญ และโรงแรมสามพราน โดยกลุ่มลูกค้าที่สั่งผักจะมารับที่ฟาร์ม โดยสมาชิกทั้ง 10 คนต้องทำหน้าที่ในการเพาะปลูก และควบคุมเรื่องมาตรฐานของผักออร์แกนิก โดยในส่วนของการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรทางกลุ่มยังมีการดำเนินการอยู่ และจะผลิตตามยอดการสั่งซื้อเท่านั้นถ้าเทียบเป็นสัดส่วนจะอยู่ที่ 80:20 ระหว่างการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร กับการแปรรูปสินค้า

2. วิสาหกิจชุมชนกลุ่มพัฒนายั่งยืน

ประธาน นายสุชิน มาลัยทอง

ที่ตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 20/2 หมู่ 1 ตำบลคลองจินดา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม จำนวนสมาชิกกลุ่ม 93 คน จัดตั้งปี 2559 รายได้ประมาณ 10,000 บาทต่อเดือน

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มพัฒนายั่งยืน เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีจำนวนสมาชิกของเครือข่ายอยู่ที่ 93 คน โดยสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบอาชีพทำการเกษตร เพาะปลูก ฝรั่ง กล้วย ลำไย และปุ๋ย เพื่อจำหน่าย แต่ประสบกับปัญหาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำส่งผลให้สมาชิกวิสาหกิจชุมชนหลายคนลดจำนวนปริมาณการเพาะปลูก เพื่อลดต้นทุนในการดูแล ดังนั้นกลุ่มได้กำหนดแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยนำผลผลิตที่ได้มาแปรรูป เช่น ฝรั่งหยี น้ำฝรั่ง ฝรั่งบ๊วย น้ำมะขาม และกล้วยกรอบ เป็นต้น ซึ่งเป็นอีก 1 ช่องทางเพื่อนำผลผลิตที่ตกเกรดมาแปรรูปช่วยให้สมาชิกมีรายได้ ปัจจุบันมีการจำหน่ายผ่านหน้าร้าน ผลิตตามการสั่งซื้อ และ Page สุชินฟาร์ม แต่ยังไม่สามารถสร้างรายได้เพียงพอต่อการบริหารกลุ่ม

3. กลุ่ม Modern Fruit

ประธาน นางจีรนันท์ ผิวขาว

ที่ตั้งกลุ่ม 95 หมู่ 4 ตำบลคลองใหม่ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม จำนวนสมาชิกกลุ่ม 23 คน ปัจจุบันยกเลิกการจัดตั้ง รายได้ประมาณ - บาทต่อเดือน

กลุ่ม Modern Fruit เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกกลุ่มผู้ปลูกกล้วย มะพร้าว โดยมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่าย อาทิ ผงกล้วย และมะพร้าวพร้อมรับประทาน วัตถุดิบที่นำมาใช้ในการผลิตส่วนใหญ่นำมาจากสมาชิกของกลุ่มที่มีการเพาะปลูก และมาร่วมกันแปรรูปเพื่อจัดจำหน่าย ปัจจุบันการดำเนินกิจการของกลุ่มยกเลิกตั้งแต่หลังสถานการณ์ Covid-19 เนื่องจากกลุ่มลูกค้าที่

เคยสั่งซื้อสินค้ามีปริมาณลดลง ต้นทุนในการผลิตสูงขึ้น ส่งผลให้สมาชิกของกลุ่มหลายท่านต้องไปประกอบอาชีพเสริมอื่นๆ เพื่อมาชดเชยรายได้ในส่วนที่ขาดหายไป ดังนั้นการรวมกลุ่มเพื่อขับเคลื่อนการดำเนินกิจการจึงเป็นไปได้ยาก แต่ในกรณีถ้ามีปริมาณการสั่งซื้อที่มากพอต่อการจัดการทางกลุ่มก็มีความพร้อมเนื่องจากมีเครื่องมือ และอุปกรณ์ที่พร้อมใช้งาน เช่น ตู้อบ เครื่องปั่นผมแป้ง ตู้อบพลังงานแสงอาทิตย์ เป็นต้น

4. กลุ่มผลิตภัณฑ์จากผักสบชวา

ประธาน นางสาวสุวรรณ ศรนุวัตร

ที่ตั้งกลุ่ม 34 หมู่ 4 ตำบลวัดละมุด อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

จำนวนสมาชิกกลุ่ม 15 คน เดือน จัดตั้ง 2560 ปี รายได้ประมาณ 40,000-50,000 บาทต่อ เดือน

กลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นการรวมกลุ่มสมาชิกที่มีความชำนาญในด้านการถักกระเป๋าจากผักตบชวาให้เป็นของใช้ที่หลากหลายด้วยกัน เช่น ที่รองแก้ว กระเป๋า ตะกร้า กล่อง และเฟอร์นิเจอร์ โดยลักษณะการดำเนินงานประธานจะมีหน้าที่รับคำสั่งซื้อ รูปแบบลวดลายจากลูกค้าและประชุมเพื่ออธิบายขอบเขตงาน มาตรฐานของงาน และคุณภาพของชิ้นงานที่ลูกค้าต้องการให้กับสมาชิก แล้วนัดหมายการส่งมอบงานเพื่อนำไปส่งกับลูกค้า จุดแข็งที่สำคัญของกลุ่มวิสาหกิจคือ ภูมิปัญญาด้านการจักสาน และวัตถุดิบที่นำมาใช้ในการแปรรูป เป็นผักตบชวาที่มีอยู่ในท้องถิ่น ดังนั้นจึงช่วยลดต้นทุนการจัดซื้อวัตถุดิบ

ปัจจุบันทางกลุ่มประสบกับปัญหาด้านสภาพภูมิอากาศ เนื่องจากในช่วงฤดูฝนมีความชื้นสูงส่งผลให้เส้นผักตบที่ตากไว้ขึ้นรา หรือไม่สามารถแห้งได้ทันตามต้องการ สิ่งที่จะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวในปัจจุบัน คือ การนำเข้าสู่กระบวนการอบเพื่อช่วยให้เส้นผักตบแห้ง และป้องกันความชื้นที่ก่อให้เกิดรา

5. กลุ่มแม่บ้านคลองเขื่อนขันธ์

ประธาน นางนิตยา แสนคาน

ที่ตั้งกลุ่ม 21/1 หมู่ 11 ตำบลตลาดจินดา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

จำนวนสมาชิกกลุ่ม 7 คน เดือน จัดตั้ง 2561ปี รายได้ประมาณ 7,000 – 8,000 บาทต่อ เดือน

กลุ่มแม่บ้านคลองเขื่องขันธ์เดิมเป็นการรวมตัวเพื่อแปรรูปผลิตภัณฑ์ปลาส้ม จากปลาดุกที่เลี้ยงไว้ แต่ด้วยสถานการณ์ Covid-19 ที่ผ่านมาส่งผลให้ตลาดที่จะหน่าย และกลุ่มผู้บริโภคลดน้อยลง รวมถึงราคาของต้นทุนวัตถุดิบที่สูงขึ้นทางกลุ่มจึงยกเลิกการผลิตปลาส้ม และหันมาผลิตกล้วยทอดอบเนยเพื่อจำหน่ายเนื่องจากกล้วยที่นำมาใช้เป็นกล้วยที่มีอยู่ในชุมชน เป็นของสมาชิกและราคาไม่สูงจนเกินไป ดังนั้นสมาชิกจึงรวมตัวกันอีกครั้ง เพื่อผลิตกล้วยทอดอบเนย กล้วยคลุกผงปาปริก้า และกล้วยเบรกแตกจำหน่าย ช่วยให้สมาชิกมีช่องทางการสร้างรายได้เพิ่มขึ้น แต่ปัจจุบัน

ยังมีข้อจำกัดเรื่องของการผลิต เนื่องจากกล้วยที่ทดแล้วนำมาคลุกเนยมีความชื้นของน้ำมันหลงเหลืออยู่ ดังนั้นผู้บริโภคบางรายไม่นิยมเพราะมีไขมัน โดยในส่วนของเครื่องมือที่จะนำมาช่วยในการพัฒนาการแปรรูปได้ คือ การใช้เครื่องอบมาช่วยในการลดความชื้น และใช้ความร้อนให้เนย ทำให้เกาะตัวกันมากขึ้น เป็นอีกช่องทางหนึ่งในการขยายโอกาสทางการตลาดได้

6. วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลไม้สดและผลผลิตการเกษตรดอนทอง

ประธาน นางวันดี ไพรรักษ์บุญ

ที่ตั้งกลุ่ม 88/1 หมู่ 4 ตำบลคลองใหม่ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

จำนวนสมาชิกกลุ่ม 14 คน เดือน จัดตั้ง 2554 ปี รายได้ประมาณ 3,000 บาทต่อ เดือน

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลไม้สด เป็นการรวมตัวของสมาชิกในพื้นที่อำเภอสามพราน เพื่อนำผลไม้ของสมาชิกมาแปรรูป เป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น กล้วยอบเนย กล้วยอบกรอบ ผลิตภัณฑ์ผลไม้แปรรูป และการจำหน่ายผลสด ปัจจุบันราคาผลไม้มีการปรับตัวสูงขึ้นอย่างสม่ำเสมอทั้งในช่วงเทศกาล และในเวลาปกติ เนื่องมาจากสภาพของพื้นที่ และอากาศที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรในพื้นที่อำเภอสามพราน ไม่เพียงพอต่อความต้องการในการผลิต ดังนั้นจึงต้องสั่งผลไม้เพิ่มเติมจากกลุ่มเกษตรกรต่างพื้นที่เข้ามา เช่น เพชรบุรี สมุทรสาคร ราชบุรี และประจวบคีรีขันธ์ มาจำหน่าย ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ในด้านการแปรรูปปัจจุบันทางกลุ่มมีการใช้เครื่องทุนแรงในการผลิตเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และผลผลิตเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด แต่มีตุ้นทุนไฟฟ้าที่สูงขึ้นกว่าเดิมเนื่องจากเครื่องมือมีอายุการใช้งานที่ยาวนาน

7. กลุ่มอาชีพเสริมบ้านสุขเกษม

ประธาน นางประนอม เพ็งไตวงษ์

ที่ตั้งกลุ่ม 219 หมู่ 4 ตำบลบางเลน อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

จำนวนสมาชิกกลุ่ม 32 คน เดือน จัดตั้ง 2554 ปี รายได้ประมาณ 35,000 บาทต่อ เดือน

กลุ่มอาชีพเสริมบ้านสุขเกษมเกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน และมีการขยายผลการพัฒนา และการเชื่อมต่อเครือข่ายการจัดจำหน่ายสินค้าเครื่องจักสานที่มาจากผักตบชวา โดยผลิตภัณฑ์ที่จำหน่าย เป็นกระเป๋า ตะกร้า และเฟอร์นิเจอร์เครื่องใช้ในครัวเรือน สถานที่จัดจำหน่ายหลักอยู่ที่บริเวณวัดท่าเกษม และมีการออกร้านแสดงสินค้าร่วมกับเครือข่ายของภาครัฐ ลักษณะเด่นของสินค้าที่ผลิตจากกลุ่มจะมีความทนทานสามารถใช้ได้ยาวนาน ไม่เป็นเชื้อรา เนื่องจากกลุ่มจะมีการอบ และเคลือบน้ำมันเพื่อป้องกันปัญหาความชื้นกับเส้นผักตบชวา แต่ปัจจุบันประสบกับปัญหาเรื่องของวัตถุดิบที่ขาดแคลน เนื่องจากขนาดของเส้นผักตบไม่เท่ากัน และปัญหาแม่น้ำลำคลองที่แห้งขอดส่งผลทำให้ผักตบไม่เจริญเติบโต ราคาของเส้นผักตบขยับสูงขึ้น ผู้ประกอบการจึงได้มีการประยุกต์ใช้เส้นพลาสติกมาผสมผสาน เพื่อจำหน่ายให้กับลูกค้าในช่วงที่ขาดแคลนวัตถุดิบก็ได้รับการยอมรับจากลูกค้า ราคาของสินค้าที่จะจำหน่ายเริ่มต้นที่ราคา 20 –

450 บาท ดังนั้นนอกจจากจำหน่ายที่หน้าร้านแล้ว จะมีกลุ่มคนกลางที่มารับสินค้าเพื่อไปจำหน่ายในตลาดอื่นๆ นอกจากพื้นที่ในปัจจุบัน

8. กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ

ประธาน นายจุฬา สิงห์ลอ

ที่ตั้งกลุ่ม 59 หมู่ 9 ตำบลสระกระเทียม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

จำนวนสมาชิกกลุ่ม 25 คน เดือน จัดตั้ง 2560 ปี รายได้ประมาณ 5,000 บาทต่อ เดือน

กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือของชุมชนสระกระเทียมเป็นการนำเส้นฝ้าย และเส้นด้ายมาทำการทอกับกี่ที่เป็นภูมิปัญญาของคนบ้านสระกระเทียมที่ถ่ายทอดกันมาอย่างยาวนาน เนื่องจากชุมชนดังกล่าวเป็นกลุ่มชาติพันธ์ไทยทรงดำที่ในอดีตจะทอผ้าสวมใส่กันเอง โดยเอกลักษณ์ของผ้าจะเน้นเป็นผ้าพื้นสีดำ และลายแตงโม ราคาขายของสินค้าอยู่ที่ 350 – 700 บาท แต่ปัจจุบันมีการพัฒนาการทอให้มีสีสันสวยงาม และมีการตัดเย็บเป็นชุดสำเร็จเพื่อจำหน่าย ช่วยให้ผู้บริโภคสามารถเขาถึงตลาดได้อย่างหลากหลาย การดำเนินงานของกลุ่มได้มีการส่งเสริมให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมการทอผ้า จึงเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการประชาสัมพันธ์ และการเข้าถึงของกลุ่มผู้บริโภค แต่ในปัจจุบันทางกลุ่มยังขาดองค์ความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การออกแบบลายผ้าให้มีความทันสมัย และการทอที่มีข้อจำกัดเรื่องของเวลา ซึ่งชิ้นงานทั้งหมดของกลุ่มจะเป็นงานฝีมือทั้งสิ้น ไม่มีการใช้เครื่องจักรในการทอ

9. วิสาหกิจชุมชนแปรรูปเนื้อสัตว์ตำบลห้วยพระ

ประธาน นางสาวสุภามาตย์ สิริยวงษ์

ที่ตั้งกลุ่ม 46/1 หมู่ 4 ตำบลห้วยพระ อ.ดอนตูม จังหวัดนครปฐม

จำนวนสมาชิกกลุ่ม 60 คน เดือน จัดตั้ง 2546 ปี รายได้ประมาณ 30,000 บาทต่อ เดือน

วิสาหกิจชุมชนแปรรูปเนื้อสัตว์ตำบลห้วยพระ เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์ประเภทอาหาร เช่น แหนม หมูยอ กุนเชียง หมูหมักน้ำผึ้ง ซี่โครงหมู และสินค้าขึ้นชื่อของกลุ่ม คือ หลามยอ โดยการนำเนื้อหมูยอที่หมักแล้วบรรจุใส่กระบอกไม้ไผ่ ลักษณะจะคล้ายกับข้าวหลาม ทำให้สินค้ามีความแปลกใหม่น่าสนใจ ปัจจุบันมีการจำหน่ายที่หน้าร้าน ผลิตตามยอดสั่งซื้อและการออกร้านร่วมกับส่วนราชการ นอกจากการผลิตแล้วในส่วนของการจัดการระบบมาตรฐานของทางกลุ่ม สินค้าทุกชิ้นได้รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ อย. ทำให้เกิดความเชื่อมั่นกับผู้บริโภคมากยิ่งขึ้น แต่ด้วยสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจปัจจุบันส่งผลต่อยอดขายที่ลดลง และราคาต้นทุนวัตถุดิบที่สูงส่งผลให้กลุ่มต้องมีการวางแผนการจัดซื้อ และการผลิตเพื่อให้สมดุลกับยอดการจำหน่าย

การดำเนินงานในปัจจุบันเนื่องด้วยสมาชิกมีจำนวนที่มากถึง 60 คน ดังนั้นการบริหารงานและการจัดสรรผลตอบแทนต้องมีการควบคุม และจัดระบบการบริหาร ตลอดจนกระบวนการผลิต

ที่ต้องมีการควบคุม และสร้างการรับรู้กับสมาชิกอยู่อย่างสม่ำเสมอ ในด้านของเครื่องมือและอุปกรณ์การผลิตปัจจุบันหลายชิ้นมีการเสื่อมสภาพต้องซ่อมแซม

การพัฒนาผู้ประกอบการชุมชนเศรษฐกิจฐานราก

ปัญหาด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิด ความยากจนและความเหลื่อมล้ำโดยเฉพาะในกลุ่มเกษตรกรและแรงงานทั่วไป เป็นกลุ่มประชากรที่มีรายได้น้อยและไม่มั่นคง โดยในปี 2560 มีประชากรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและแรงงานทั่วไปคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 55.5 และอาชีพอิสระร้อยละ 35 ของกลุ่มประชากรร้อยละ 40 ที่มีรายได้น้อยที่สุด โดยส่วนมากประสบปัญหาการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ รวมถึงที่ดินทำกิน การเข้าถึงแหล่งทุน ขาดองค์ความรู้ต่าง การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจึงเป็นความคาดหวังในการที่จะคิดหาวิธีจัดการแก้ไขความยากจน และความเหลื่อมล้ำขอบคนในชุมชนอย่างถูกต้องและยั่งยืน ดังนั้นการพัฒนาศักยภาพของชุมชนซึ่งเป็นรากฐานของสังคม จำเป็นต้องช่วยกันสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับฐานรากของสังคมให้มุ่งสู่ชุมชนเข็มแข็งและอยู่เย็นเป็นสุขโดยส่งเสริมชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน (กรมประชาสัมพันธ์: 2566,12) และด้วยสถานการณ์ด้านการแข่งขันในระบบเศรษฐกิจส่งผลให้ผู้ประกอบการต้องกำหนดแนวทางการพัฒนา entrepreneurship ตัวเองให้เกิดขึ้นเพื่อที่จะสามารถนำพาองค์การ หรือกลุ่มที่เราปฏิบัติงานสามารถอยู่รอดได้ โดย KATALYST (2021) กล่าวว่า การที่จะพัฒนาผู้ประกอบการได้จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับสิ่งเหล่านี้

1. มองให้เห็นโอกาสที่อยู่รอบตัว โดยผู้ประกอบการต้องพิจารณาถึงความสำคัญของสิ่งรอบข้างว่าสิ่งใดคือ โอกาสและสิ่งใดคือความสำเร็จเพื่อที่จะวางแนวทางในการแก้ไขหรือสร้างโอกาส

2. ความคิดที่แตกต่าง นอกจากการเป็นนักสังเกตที่ดีแล้วสิ่งที่คนจะเป็นผู้ประกอบการต้องมี คือ การพัฒนาความคิดที่แตกต่าง เพื่อที่จะหาจุดเด่นของธุรกิจมาสร้างเป็นจุดแข็งที่ไม่ซ้ำใครในตลาด

3. กล้าเผชิญกับอุปสรรค การทำธุรกิจหลีกหนีไม่ได้ที่จะพบกับปัญหา และอุปสรรค ดังนั้นการพัฒนาผู้ประกอบการต้องมีความพร้อมในการสู้กับปัญหา รวมทั้งเป็นการฝึกฝนตนเองให้รู้จักวิธีการแก้ไขปัญหา

4. ตั้งเป้าหมายให้ชัดเจนและมีการประเมินตนเองอยู่สม่ำเสมอช่วยให้ผู้ประกอบการมีแผนการดำเนินงาน หรือแผนการใช้ชีวิตที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

5. ฝึกการตัดสินใจให้มีความเด็ดขาด ความเด็ดขาดเป็นหัวใจสำคัญที่สนับสนุนการตัดสินใจ เพราะถ้าตัดสินใจผิดก็ต้องพร้อมรับมือและแก้ไข ไม่มีลังเลหรือเสียใจที่ตัดสินใจพลาดไปมีแต่การเดินหน้าแก้ไขปัญหาเท่านั้น

จากที่กล่าวมาถึงการพัฒนาผู้ประกอบการให้มีความเข้มแข็ง สิ่งที่ต้องนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา คือ การกำหนดกลยุทธ์เพื่อแก้ไขปัญหาจุดอ่อนของผู้ประกอบการ กระทรวงอุตสาหกรรม (2560) ที่ส่งผลกระทบต่อการประกอบกิจการ ดังนี้ 1) ปัญหาด้านเทคโนโลยี หรือนวัตกรรม 2) ปัญหาด้านการผลิต 3) ปัญหาด้านการตลาด 4) ปัญหาด้านการอยู่ร่วมกันในสังคม 5) ปัญหาด้านการเงิน 6) ปัญหาด้านบุคลากร 7) ปัญหาด้านการจัดซื้อจัดจ้าง และ 8) ปัญหาด้านการบริหารองค์การ และกลยุทธ์ ปัญหาตามที่กล่าวมา กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมได้กำหนดแนวทางในการแก้ไขด้วยกลยุทธ์ 3S ได้แก่ กลยุทธ์แรก Start หมายถึง การสร้างความเข้มแข็งโดยการมุ่งเน้นการพัฒนาผู้ประกอบการใหม่ ตั้งแต่เริ่มต้นให้มีความเข้าใจในแผนการดำเนินธุรกิจเป็นอย่างดี เพื่อสามารถต่อยอดขยายงานได้ กลยุทธ์ที่สอง Strong หรือการสร้างความเข้มแข็ง เป็นการมุ่งเน้นแก้ไขปัญหาให้กับผู้ประกอบการ โดยการปรับแผนธุรกิจ และแผนการดำเนินงานให้มีความสอดคล้องกับตลาด สามารถสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน กลยุทธ์สุดท้าย Sustain การรองรับผลเสียจากสิ่งแวดล้อมในกระบวนการผลิต โดยหันมาใช้ประโยชน์จากทรัพยากร และพลังงานให้ได้มากที่สุด โดยการรักษาทรัพยากรเดิมให้คงอยู่ ส่งผลกระทบต่อสังคม และสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด จากเหตุที่สถานการณ์เศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกที่ผันผวนไม่หยุดนิ่ง ผู้ประกอบการจำเป็นต้องมีการปรับตัวและส่งเสริมให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการพัฒนาธุรกิจให้มีความเป็นมืออาชีพอย่างสมบูรณ์แบบ และพร้อมต่อการแข่งขันในตลาดต่อไป

การพัฒนาจังหวัดนครปฐมได้กำหนดแนวทางการดำเนินการไว้ด้วยกันหลายมิติ จึงต้องมีการพิจารณาความสอดคล้องของประเด็นการพัฒนา และประเด็นสำคัญ (Pain Point) เช่น “ขจัดความยากจน และการพัฒนาคนทุกทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืน”ของจังหวัดโดยการวิเคราะห์ห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) และแนวทางการพัฒนาของจังหวัดในประเด็นการพัฒนาด้วยกัน 3 ประเด็น คือ คณะกรรมการสถิติจังหวัดนครปฐม. (มปพ.:41-87)

ประเด็นการพัฒนาแรก การพัฒนานครปฐมให้เป็นเมืองอัจฉริยะ

ประเด็นการพัฒนาที่สอง การสร้างความแข็งแกร่งระดับพื้นที่ และชุมชนให้สามารถรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจและกระจายความเจริญ การสร้างความสุขให้กับประชาชนในทุกระดับ เช่น แนวทางการสร้างสภาพแวดล้อม และกลไกที่ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อให้ผู้ประกอบการมีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้อำเภอ ตำบล และชุมชนเตรียมพร้อมรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ

ห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) “เศรษฐกิจฐานราก”

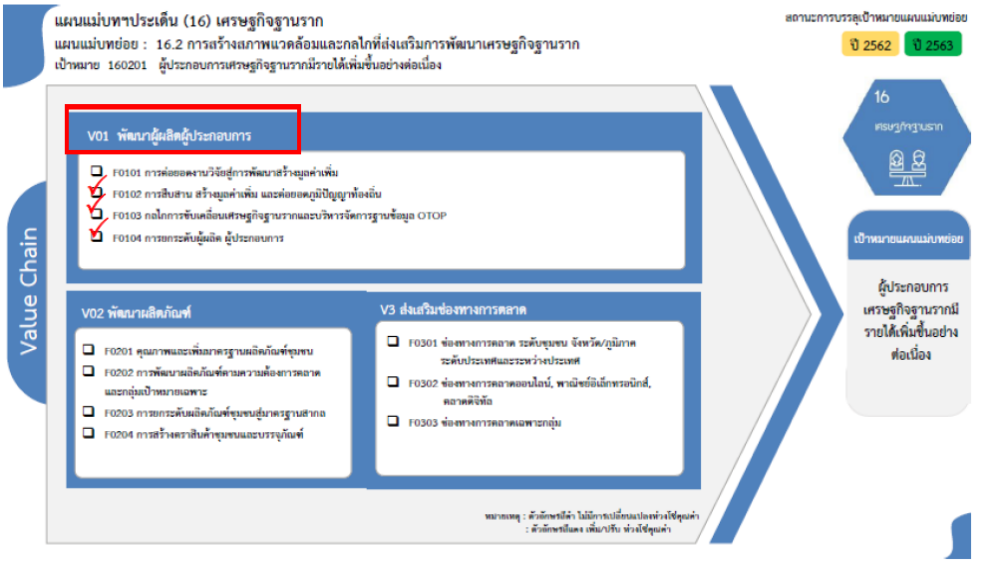

ภาพ 18 ห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) “เศรษฐกิจฐานราก”

จากประเด็นการพัฒนาดังกล่าว มีการวางแนวทางการพัฒนา และเล็งเห็นถึงความสำคัญในการสร้างความแข็งแกร่งระดับพื้นที่ให้สามารถรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจและกระจายความเจริญ การสร้างความสุขให้กับประชาชนในทุกระดับ มีการกำหนดห่วงโซ่คุณค่าด้านเศรษฐกิจฐานรากเกี่ยวกับการพัฒนาผู้ประกอบการ คือ หนึ่ง การสืบสานสร้างมูลค่าเพิ่ม และต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น สอง กลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากและบริหารจัดการฐานข้อมูล OTOP ผลิตภัณฑ์ชุมชน และ สาม การยกระดับผู้ผลิต และผู้ประกอบการ เพื่อพัฒนากำลังคนในพื้นที่ โดยการนำองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาที่มีอยู่มาขยายผลให้ให้เกิดมูลค่าเพิ่ม ตลอดจนเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิต และช่องทางการสร้างรายได้ให้เกิดขึ้น

ประเด็นการพัฒนาที่สาม การเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ลดปัญหาครัวเรือน และสิ่งแวดล้อม สร้างความเสมอภาคและความเท่าเทียม โดยนำศาสตร์พระราชามาเป็นแนวทางหลัก เพื่อส่งเสริมด้านเศรษฐกิจ และก่อให้เกิดรายได้กับประชาชน รวมถึงการลดช่องว่าง และการเข้าถึงสิทธิประโยชน์ที่ประชาชนพึงจะได้รับ และเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาความยากจน

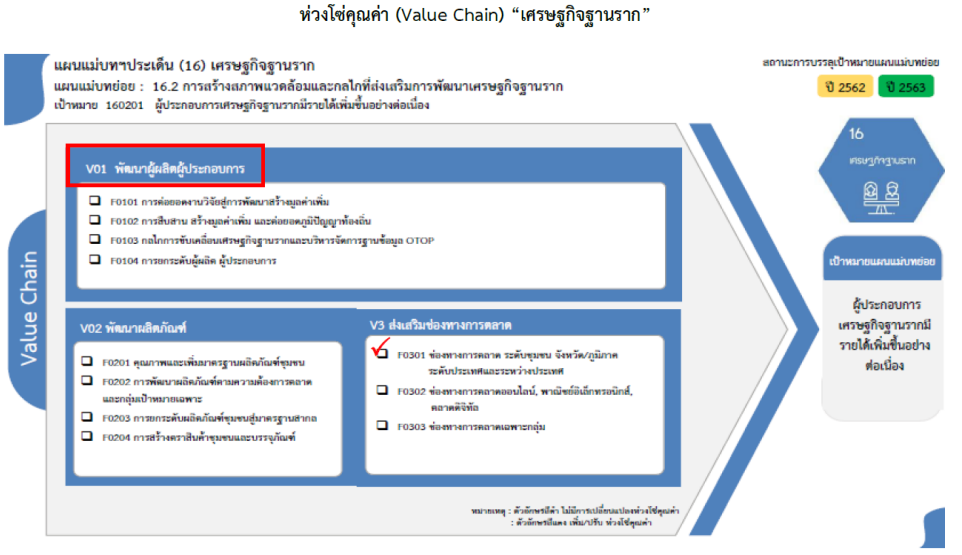

ประเด็นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ด้านการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ลดปัญหาครัวเรือน และสิ่งแวดล้อมสร้างความเสมอภาคและความเท่าเทียม โดยนำศาสตร์พระราชามาเป็นแนวทางหลัก ในกระบวนการพัฒนาผู้ประกอบการ เป็นขยายผลจากมิติที่เป็นการส่งเสริม และพัฒนาศักยภาพของบุคคล ชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการขับเคลื่อนผลผลิตจากสินค้า OTOP มาสู่การพัฒนา และการส่งเสริมช่องทางการตลาดในทุกมิติ ตั้งแต่ระดับชุมชน ระดับประเทศ และระหว่างประเทศ โดยกระบวนการดังกล่าวเป็นอีกวิธีการที่ช่วยให้เกิดรายได้ และลดปัญหาของครัวเรือน ดังนั้นถ้ามีการวางมาตรการขับเคลื่อนที่ชัดเจนจะช่วยแบ่งเบาภาระปัญหาของครัวเรือน และก่อให้เกิดความเสมอภาคเท่าเทียมกันของคนในพื้นที่

สภาวะทางด้านเศรษฐกิจของพื้นที่จังหวัดนครปฐม

กลุ่มผู้ประกอบการชุมชนเศรษฐกิจฐานรากโดยพื้นฐานจะเป็นกลุ่มของผู้ประกอบการ SMEs รายย่อยหรือผู้ประกอบการ OTOP ที่ยังขาดศักยภาพในด้านการพัฒนา รวมถึงการแข่งขัน ดังนั้นเมื่อพิจารณาในภาพรวมที่เกิดขึ้นกับสภาวะการณ์ทางด้านเศรษฐกิจของจังหวัดนครปฐม พบว่าอุปทาน ยอดขายของผู้ประกอบการสินค้าในปี 2567 คาดว่าจะขยายตัว 0.4 ชะลอตัวลงจากที่ขยายตัวร้อยละ 5.5 ในปี 2566 ตามการฟื้นตัวของเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยว โดยการขยายตัวดังกล่าวได้รับปัจจัยการสนับสนุนมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาล ในมิติด้านอุปสงค์ การเพิ่มขึ้นของหมวดสินค้าปลีกมีการขยายตัวที่ร้อยละ 3.2 จากการที่เคยขยายตัวได้ถึงร้อยละ 5.5 ในปี 2566 ตามสภาวะตลาดที่มีความต้องการด้านแรงงานและกำลังการซื้อของครัวเรือน รวมถึงความ

เชื่อมั่นของผู้บริโภคต่อภาคเศรษฐกิจที่ขยับตัวดีขึ้น ก่อให้เกิดการจับจ่ายใช้สอยในภาคประชาชน สำนักงานคลังจังหวัดนครปฐม (2567:1-2) นอกจากสภาพดังกล่าวยังมีปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

1. ทิศทางการส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยวปี 2567 โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยผ่าน “Amazing THAILAND” “ไทยเที่ยวไทย” นอกจากนี้จังหวัดนครปฐมได้มีการจัดปฏิทินกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี รวมถึงการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรม และสายมูเพื่อบริการนักท่องเที่ยว

2. นโยบายการกระตุ้นฟื้นฟูเศรษฐกิจจากภาครัฐ เป็นสิ่งที่ช่วยพยุงให้เศรษฐกิจของประเทศสามารถฟื้นตัวได้ เช่น มาตรการปรับลดค่าไฟ ที่ช่วยให้ประชาชนมีส่วนต่างของรายจ่ายสามารถนำมาใช้สอยได้มากขึ้น ส่งผลให้ภาคธุรกิจมีรายรับ และในส่วนของภาครัฐก็ได้รับประโยชน์จากภาษีที่สามารถจัดเก็บได้มากขึ้น

3. การให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน แก่ประชาชนและผู้ประกอบการ ไม่ว่าจะเป็นการแก้ไขปัญหาหนี้ทั้งระบบ การรวมตัวของสถาบันการเงินของรัฐเพื่อตรึงราคาดอกเบี้ย หรือให้สินเชื่อดอกเบี้ยต่ำเพื่อให้ประชาชน หรือผู้ประกอบการสามารถเข้าถึงได้

จากสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจของจังหวัดนครปฐมตามที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่ามีการขยายตัวแต่ในระดับที่ไม่มากนัก ทั้งนี้เนื่องจากการระบบเศรษฐกิจเริ่มมีการฟื้นตัวการลงทุนยังไม่มากนัก รวมถึงในอีกหลายพื้นที่ยังเป็นผู้ประกอบการด้านการเกษตร ดังนั้นจึงมีการขยับตัวเป็นแต่เพียงบางจุด แต่ก็เป็นจุดแข็งที่ผู้ประกอบการรายย่อย หรือกลุ่มฐานรากสามารถที่จะลงทุน หรือพัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับการขับเคลื่อนของจังหวัด ในประเด็นที่เกี่ยวข้อง เช่น การพัฒนาธุรกิจให้สามารถสอดรับกับการสงเสริมด้านการท่องเที่ยว การขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อขอรับการสนับสนุนจากภาครัฐ เช่น การเข้าถึงแหล่งเงินทุนโดยได้รับดอกเบี้ยต่ำ หรือการขอรับการสนับสนุนด้านค่าครอบชีพเพื่อช่วยให้สามารถสร้างกำลังการผลิตที่มากขึ้นได้โดยไม่กระทบกับค่าใช้จ่ายที่ส่งผลต่อค่าครองชีพ

ข้อจำกัดในการพัฒนาผู้ประกอบการชุมชนเศรษฐกิจฐานราก

ผู้ประกอบการกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ประกอบการชุมชนเศรษฐกิจฐานรากด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการแปรรูปประเภท SMEs ส่วนใหญ่มีปัญหาที่ต้องได้รับการพัฒนาด้วยกัน 3 ด้าน คือ

ด้านแรก ขาดอุปกรณ์ เครื่องมือ เทคโนโลยี และนวัตกรรมที่นำมาใช้ในการสนับสนุนการแปรรูปให้มีประสิทธิภาพ และตรงกับความต้องการของตลาด ประเด็นดังกล่าวมีผลมาจากต้นทุนของสถานประกอบการไม่เพียงพอต่อการจัดซื้อ

ด้านที่สอง การจัดการห่วงโซ่อุปทาน อาจกล่าวได้ว่ากลุ่มผู้ประกอบการชุมชนเศรษฐกิจฐานราก เป็นกลุ่มผู้ประกอบการที่ดำเนินกิจการมาหลายปี บางรายมีอายุของการจัดตั้งมาเกือบ 10 ปี แต่ขาดการวางแผนด้านการบริหารงาน ส่งผลให้การประกอบกิจการที่ผ่านมาขาดสภาพคล่องในการดำเนินธุรกิจ ทั้งด้านของการลงทุน การผลิต การตลาด การบริหารทรัพยากรมนุษย์ และการสื่อสารประชาสัมพันธ์

ด้านสุดท้าย การพัฒนาสินค้า และบรรจุภัณฑ์ จากการสำรวจข้อมูลผู้ประกอบการพบว่า ผู้ประกอบการกลุ่มเศรษฐกิจฐานราก ในส่วนของผลิตภัณฑ์ และบรรจุภัณฑ์ที่มีการจัดจำหน่ายยังขาดความโดดเด่น ไม่เป็นที่น่าสนใจ จึงไม่สามารถที่จะพัฒนาไปสู่ตลาดที่มีความหลากหลาย อันนำไปสู่โจทย์ และแนวทางการพัฒนาผู้ประกอบการกลุ่มเศรษฐกิจฐานรากด้วยกัน 3 ประเด็น คือ

ประเด็นแรก การพัฒนาผลิตภัณฑ์ กลุ่มผู้ประกอบการชุมชนเศรษฐกิจฐานรากประสบกับปัญหาในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และผลิตภัณฑ์ชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากข้อจำกัดที่เกิดขึ้นมาจากหลายประการ เช่น ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร ด้านองค์ความรู้ ด้านอุปกรณ์ และเครื่องมือ

ประเด็นที่สอง การพัฒนาเทคโนโลยี และนวัตกรรมการผลิต ผู้ประกอบการหลายกลุ่มขาดเครื่องมือ และอุปกรณ์ตลอดจนขาดองค์ความรู้ในการใช้เครื่องมือเพื่อพัฒนาสินค้า และบริการ นอกจากนี้บางกลุ่มผู้ประกอบการได้รับการสนับสนุนเครื่องมือ เทคโนโลยีการผลิตเป็นที่เรียบร้อย แต่ไม่สามารถใช้งานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ส่งผลให้เครื่องมือ และอุปกรณ์ที่ได้รับสนับสนุนการผลิตเสื่อมสภาพการใช้งานลงไป และขาดงบประมาณในการบำรุงรักษาในอนาคต

ประเด็นสุดท้าย การส่งเสริมการตลาดและช่องทางการจำหน่าย เริ่มจากกระบวนการผลิตของกลุ่มจะเป็นการผลิตตามความถนัด และความต้องการของกลุ่ม ขาดการศึกษาความต้องการของตลาด และผู้บริโภค ส่งผลให้สินค้าไม่สามารถจัดจำหน่ายได้ ก่อให้เกิดต้นทุนการผลิตที่สูงในการผลิตครั้งต่อไป นอกจากประเด็นดังกล่าวผู้ประกอบการยังขาดองค์ความรู้การใช้เทคโนโลยี และนวัตกรรมด้านการสื่อสารมาช่วยในการประชาสัมพันธ์สินค้า และบริการของกลุ่มให้เกิดการรับรู้มากยิ่งขึ้น

แนวทางการส่งเสริมผู้ประกอบการชุมชนเศรษฐกิจฐานราก

สิ่งที่จะช่วยให้เครือข่ายผู้ประกอบการชุมชนเศรษฐกิจฐานรากจัดการกับข้อจำกัดที่เกิดขึ้นได้ คือ การวางแนวทางในการพัฒนา และร่วมกันส่งเสริมคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่ของคนในสังคมตามที่ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน:2564) ได้กล่าวถึงแนวทางปฏิบัติไว้ ดังนี้

1. มีการรวมกลุ่ม เพื่อสร้างพลังในการทำงานร่วมกัน ความสามารถที่จะเจรจาต่อรองและประสานงานทั้งภายในและกับภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพ

2. มีการจัดการระบบการเงินของชุมชน การบูรณาการทุนร่วมกัน มีกองทุนของชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถเป็นกลไกการเงินของชุมชนในการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจสังคม อาชีพ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมของชุมชน และของคนในชุมชน

3. มีระบบการจัดการทุนชุมชนที่ครอบคลุมทุนทางสังคม ทุนคน ฟื้นฟูทรัพยากร วิถีวัฒนธรรมภูมิปัญญา อัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น ประวัติศาสตร์

4. มีระบบข้อมูลที่ทันสมัยรอบด้านทั้งภายในและภายนอก เพื่อการวิเคราะห์ระบบของท้องถิ่น อาชีพ รายรับ รายจ่าย การผลิต ฐานเศรษฐกิจ ที่ดิน ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ข้อมูลความรู้ระบบเศรษฐกิจเกี่ยวข้องจากภายนอกเป็นฐานสำคัญในการวางแผนชุมชน การวางแผนเพื่อการตัดสินใจ การติดตาม วัดผลและรายงานผล

5. มีระบบการผลิตของชุมชนขั้นพื้นฐาน และก้าวหน้า ที่ได้มาตรฐาน มีมูลค่าเพิ่มและสามารถเชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจภายนอกได้

6. สร้างความร่วมมือในทุกระดับและทุกมิติ เพื่อให้เกิดความร่วมมือ บรรลุเป้าหมายและสัมพันธภาพที่ดี ทั้งระดับกลุ่มต่อกลุ่ม กลุ่มกับชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภูมินิเวศน์ หรือรวมตัวกันเป็นเครือข่ายประเด็นต่างๆได้ เช่น เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ เครือข่ายข้าว เครือข่ายประมงพื้นบ้าน เครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชน เครือข่ายภูมินิเวศน์วิถีวัฒนธรรม หรือการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานต่างๆ

7. มีระบบการอยู่ร่วมกัน หรือเคารพกติกา จารีตประเพณีในการอยู่ร่วมกัน ระบบสวัสดิการการดูแลซึ่งกันและกัน และการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสังคมใหญ่อย่างสร้างสรรค์และเกื้อกูล

8. มีคุณธรรม จริยธรรมในการทำกิจกรรม การประกอบกิจการ ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม หรือการดำรงชีวิต

9. มีความเป็นเจ้าของร่วมกัน โดยคนในชุมชนร่วมทุนร่วมกิจกรรมหรือกิจการ ในการพัฒนาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน มีสำนึกความเป็นเจ้าของร่วมกัน

10. คนในพื้นที่ของชุมชนสามารถมีส่วนร่วม ในการพัฒนาพื้นที่รวมทั้งความรู้ในสังคมอื่นๆ มีคุณภาพ มีความมั่นใจที่จะให้ความรู้ความเห็น ร่วมคิดร่วมทำ ตื่นรู้ มีความสร้างสรรค์ มีคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐาน ครอบครัวมีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้มากที่สุด

การขับเคลื่อนโครงการสนับสนุนผู้ประกอบการชุมชนเศรษฐกิจฐานราก

สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า (2566:1) มุ่งเน้นการดำเนินงานตามนโยบายและภารกิจสำคัญของรัฐบาลในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก โดยตระหนักถึงความสำคัญของวิสาหกิจชุมชนว่าเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพ สามารถผลักดันไปสู่วิสาหกิจที่มีความเข้มแข็ง วิสาหกิจชุมชนเป็นกิจการที่ชุมชนเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการ ประเทศไทยมีวิสาหกิจชุมชนเป็นจำนวนมากกว่า 80,000 ราย กระจายตัวอยู่ทุกภูมิภาคทั่วประเทศ จึงมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน ส่งผลโดยตรงต่อระบบเศรษฐกิจและการพัฒนาของประเทศ การพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชน เพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก โดยศึกษาวิเคราะห์ ความสำคัญ สถานการณ์ ปัญหาและอุปสรรค นโยบายที่เกี่ยวข้องพร้อมข้อเสนอแนะในการพัฒนาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้วิสาหกิจชุมชน หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง นำไปใช้ต่อยอดการดำเนินการและพัฒนาศักยภาพด้านต่าง ๆ เพื่อยกระดับวิสาหกิจชุมชนของไทย ในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและพัฒนาเศรษฐกิจการค้าของประเทศ ให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

การให้บริการของเครือข่าย SMEs จังหวัดนครปฐมได้ร่วมบูรณาการการพัฒนาผู้ประกอบการชุมชนเศรษฐกิจฐานราก เกษตรกร เครือข่ายเกษตร และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนร่วมกับสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด สำนักงานเกษตรจังหวัด และสำนักงานพาณิชย์จังหวัด เพื่อให้บริการองค์ความรู้กับผู้ประกอบการ และแนวทางการขับเคลื่อนกิจการ เพื่อให้สามารถเข้าสู่ระบบการแข่งขันในภาคเศรษฐกิจและการค้า ผ่านกิจกรรมการอบรม ถ่ายทอดองค์ความรู้ และการแนะนำเกษตรกร และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่เข้ารับบริการผ่านระบบ BDS โดยแสดงข้อมูลตามสถิติของผู้เข้าใช้ระบบ BDS

จากสถิติการที่เข้าร่วมโครงการ BDS ของจังหวัดนครปฐม สืบเนื่องจากการเข้าร่วมประชาสัมพันธ์ และการลงพื้นที่ให้บริการร่วมกับส่วนราชการเครือข่ายในระดับพื้นที่ส่งผลให้ในกลุ่มเกษตรกรที่เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเข้าขอรับการบริการภายใต้มาตรมาตรเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ

บทสรุป

ผู้ประกอบการชุมชนเศรษฐกิจฐานรากมีอยู่หลากหลายกลุ่มด้วยกัน เช่น ผู้ประกอบการรายเดี่ยว ผู้ประกอบการ OTOP และผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ซึ่งทุกกลุ่มตามที่กล่าวมาจัดได้ว่ามีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศให้มีความเข้มแข็ง ทั้งนี้สิ่งที่สำคัญ คือ ถ้าผู้ประกอบการกลุ่มดังกล่าวได้รับการสนับสนุนอย่างถูกต้อง และตรงเป้าหมายจะช่วยให้การพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการดำเนินการได้อย่างตรงจุด ทั้งนี้ สำนักงานนโยบายยุทธศาสตร์การค้า

กระทรวงพาณิชย์ (2566 : 32-37) ได้กล่าวถึงข้อเสนอแนะการพัฒนาศักยภาพเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก โดยสรุปได้ดังนี้

1. กำหนดทิศทางการส่งเสริม และพัฒนาผู้ประกอบการ และวิสาหกิจชุมชนร่วมกัน โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันกำหนดทิศทางการส่งเสริมผู้ปะกอบการ และกลุ่มวิสาหิจชุมชน เพื่อลดความซับซ้อนในการดำเนินงานพร้อมออกแบบกระบวนการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ

2. การให้ความช่วยเหลือตามความต้องการของผู้ประกอบการ และวิสาหกิจชุมชน ผู้ประกอบการ และวิสาหกิจชุมชนในแต่ละกลุ่มมีความต้องการที่แตกต่างกัน ดังนั้นการพัฒนาผู้ประกอบการต้องคำนึงถึงระดับความต้องการเพื่อออกแบบหลักสูตรการอบรมตรงกับความต้องการ

3. การพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ และวิสาหกิจชุมชน โดยให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจ และความสามารถในการวางแผน

4. การสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม โดยใช้กระบวนการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยี และนวัตกรรมเพื่อสนับสนุนการผลิต การออกแบบ การสร้างมาตรฐานสินค้า และการเพิ่มศักยภาพทางการตลาด

5. การส่งเสริมการผลิตสินค้าให้มีคุณภาพสม่ำเสมอ และมีมาตรฐาน การพัฒนาคุณภาพมาตฐานสินค้าอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการส่งเสริมเพื่อเข้าสู่การขอรับรองมาตรฐานสินค้า และบริการ เช่น การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practice: GAP) มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (Organic) และมาตรฐานอาหารและยา (อย.) กระบวนการในการพัฒนาเหล่านี้จะเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภค

6. การเชื่อมโยงเครือข่ายทางการตลาด และโลจิสติกส์ เป็นกระบวนการที่ช่วยเหลือให้ผู้ประกอบการ และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสามารถเชื่อมโยงการตลาด โดยการวางแผนการจัดส่งสินค้าสามารถเข้าถึงแหล่งจำหน่าย รวมถึงการทำความร่วมมือทางการค้า (MOU) ระหว่างผู้จัดจำหน่าย เช่น ห้างสรรพสินค้า โรงแรม สถาพยาบาล และ Modern Trade เพื่อนำสินค้าของกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มฐานรากไปจัดจำหน่าย

7. การพัฒนาด้านการตลาด ผู้ประกอบการและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต้องมีการวางแผนปรับแนวทางด้านการผลิตและการจัดจำหน่าย โดยสิ่งที่ต้องพิจารณา คือ การศึกษาถึงพฤติกรรมผู้บริโภค ความต้องการของสินค้าในปัจจุบัน และสถานที่จัดจำหน่าย เพื่อที่ผู้ประกอบการสามารถวางแผนการผลิตได้เหมาะสมกับตลาด

เอกสารอ้างอิง

กรมประชาสัมพันธ์ (2566).*เศรษฐกิจฐานรากคืออะไร.* แหล่งที่มาของข้อมูล https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/31/iid/225239. สืบค้นเมื่อ 19 กรกฎาคม2567

กระทรวงอุตสาหกรรม (2560).*กลยุทธ์ 3S แก้ไขจุดอ่อน SMEs.* แหล่งที่มาของข้อมูล https://www.industry.go.th/th/km/3378. สืบค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2567

คณะกรรมการระดับสถิติจังหวัดนครปฐม (มปพ)**.** *แผนพัฒนาสถิติระดับจังหวัดนครปฐม (2566-2570).* แหล่งที่มาของข้อมูล https://www.nso.go.th/nsoweb/province/download_file/iF/th. สืบค้นเมื่อ 3 พฤษภาคม 2567

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (2564). *เศรษฐกิจฐานราก.*แหล่งที่มาของข้อมูล https://web.codi.or.th/development_project/20201125-20029/ . สืบค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2567.

สำนักงานคลังจังหวัดนครปฐม (2567). *ประมาณการเศรษฐกิจจังหวัดนครปฐม ไตรมาศ 1/2567 เดือนมีนาคม 2567.* แหล่งที่มาของข้อมูล https://anyflip.com/zhvcl/nwtn. สืบค้นเมื่อ 18 สิงหาคม 2567

สำนักงานจังหวัดนครปฐม กลุ่มงานยุทธศาสตร์ และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. (2567). *แผนพัฒนาจังหวัดนครปฐม พ.ศ.2566-2570 (ฉบับทบทวน) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567*.ศูนย์ราชการจังหวัดนครปฐม.

สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า (2566). *การพัฒนาศักยภาพวาหกิจชุมชน เพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก.* แหล่งที่มาของข้อมูล https://tpso.go.th/document/2404-0000000003. สืบค้นเมื่อ 18 กรกฎาคม 2567

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2564). *แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นที่ 16 เศรษฐกิจฐานราก.* แหล่งที่มาของข้อมูล http://nscr.nesdc.go.th/wp-content/uploads/2021/02/NS-16_500-513.pdf. สืบค้นเมื่อ 3 พฤษภาคม 2567.

สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า กระทรวงพาณิชย์. (2566). *การพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชน เพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก.*แหล่งที่มาของข้อมูล https://tpso.go.th/document/2404-0000000003 .สืบค้นเมื่อ 18 กรกฎาคม 2567.

KATALYST (2021). *Entreprneurship สำคัญอย่างไรต่อการทำธุรกิจ.* แหล่งที่มาของข้อมูล. https://katalyst.kasikornbank.com/th/blog/Pages/entrepreneurship-develops-entrepreneurial-concept-for-startup.html. สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2567.

พุทธศาสนาในโลกโซเชียล : การตีความพุทธพจน์ในยุคดิจิทัล

BUDDHISM IN THE SOCIAL MEDIA WORLD: THE INTERPRETATION OF BUDDHIST SCRIPTURES IN THE DIGITAL AGE

[1]พระมหามีชัย กิจฺจสาโร และ [2]พระมหาวรพันธุ์ วรปญฺโญ (กระจายศรี)

[1]Phramaha Michai Kijjasaro and [2]Phramaha Voraphan Vorapanyo (Krajaisri)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]phraphichsap@gmail.com

Received: October 18, 2024; **Revised**: November 7, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

บทความนี้สำรวจการเปลี่ยนแปลงการตีความพุทธพจน์ในยุคดิจิทัล โดยวิเคราะห์ถึงความเสี่ยงและโอกาสที่เกิดจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น Facebook, YouTube, และ Instagram การตีความและเผยแผ่พุทธพจน์ในสื่อเหล่านี้มีลักษณะที่กระชับและสั้นเกินไป อาจทำให้เกิดการบิดเบือนหรือสื่อสารผิดพลาดจากหลักธรรมดั้งเดิม การใช้โซเชียลมีเดียทำให้เนื้อหาธรรมะเข้าถึงได้ง่ายขึ้นและกระจายในวงกว้าง แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นความท้าทายที่ต้องระมัดระวังไม่ให้เกิดการบิดเบือนสาระสำคัญของคำสอนและยังเปรียบเทียบรูปแบบการเผยแผ่พุทธศาสนาในอดีตที่เน้นการถ่ายทอดคำสอนผ่านการบรรยายธรรมะ การท่องจำและการศึกษาผ่านครูบาอาจารย์ กับการเผยแผ่ในยุคดิจิทัลที่มุ่งใช้สื่อออนไลน์เป็นหลัก ซึ่งช่วยให้คำสอนเข้าถึงคนรุ่นใหม่ได้ง่ายขึ้น แต่ก็มาพร้อมความเสี่ยงที่การตีความพุทธพจน์อาจไม่ครบถ้วนหรือสื่อสารผิดพลาด ซึ่งในยุคดิจิทัล การตีความพุทธพจน์จำเป็นต้องอาศัยความรู้และการวิเคราะห์เชิงลึกเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทปัจจุบันและถูกต้องตามหลักธรรมเดิม บทความเน้นถึงความจำเป็นใน

---

[1]อาจารย์ ดร., หน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

[2]อาจารย์ ดร., หน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

การปรับตัวของการเผยแผ่คำสอนทางศาสนาให้เหมาะสมกับยุคดิจิทัล แต่ยังคงรักษาความถูกต้องของคำสอนดั้งเดิมไว้

คำสำคัญ : โลกโซเชียล, การตีความพุทธพจน์, ยุคดิจิทัล

Abstract

This article explores the changes in the interpretation of Buddhist teachings in the digital age, analyzing both the risks and opportunities that arise from disseminating Buddhism through social media platforms such as Facebook, YouTube, and Instagram. The interpretation and propagation of Buddhist teachings on these platforms are often brief and condensed, which may lead to distortion or miscommunication of the original doctrines. While social media allows for easier and broader access to Dharma content, it also presents the challenge of ensuring that the core essence of the teachings is not distorted. The article compares the traditional methods of disseminating Buddhism, which emphasized oral transmission, memorization, and learning from teachers, with the modern digital approach that primarily relies on online media. This shift makes it easier for younger generations to access the teachings, but it also poses the risk that interpretations may be incomplete or miscommunicated. In the digital era, interpreting Buddhist teachings requires in-depth knowledge and analysis to align with the current context while preserving the original principles. The article highlights the need to adapt the dissemination of religious teachings to suit the digital age, while still maintaining the accuracy and integrity of the original teachings.

Keywords: Social media, interpretation of Buddhist teachings, digital age

บทนำ

ในยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยีสื่อสารและโซเชียลมีเดียเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการเผยแพร่ความรู้และข้อมูลทางศาสนา การตีความและเข้าใจพุทธพจน์ก็ถูกส่งต่อและแปลความในรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น ผู้ที่สนใจในหลักธรรมสามารถเข้าถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าได้ผ่านแพลตฟอร์มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเว็บไซต์ เฟซบุ๊ก หรือยูทูบ อย่างไรก็ตาม การตีความพุทธพจน์ในโลกโซเชียลนี้กลับมีความเสี่ยงที่จะเกิดการบิดเบือนหรือแปลความผิดพลาด เนื่องจากผู้ใช้สื่อเหล่านี้มีพื้นฐานความเข้าใจและเจตนาแตกต่างกันไป การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัลมีบทบาทสำคัญในการกระจายคำสอนของพระพุทธเจ้าให้เข้าถึงกลุ่มคนในวงกว้างอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น สังคมปัจจุบันถูกขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อออนไลน์ การใช้โซเชียลมีเดียในการเผยแผ่ธรรมะจึงช่วยลดข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ ทำให้สามารถสื่อสารคำสอนแก่ผู้คนทั่วโลกได้อย่างรวดเร็ว และเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย ซึ่งกล่าวถึงการกระจายคำสอนให้เหมาะสมกับผู้ฟังในยุคนั้น พระพุทธเจ้ายังทรงย้ำว่า “ธรรมะจะต้องถูกเผยแผ่ตามกาลเวลาและความเหมาะสม” (พระไตรปิฎก 4/23-25/45) การศึกษาพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งและต่อเนื่อง ไม่เพียงแค่การอ่านหรือฟังผ่านสื่อสังคม แต่ต้องทำความเข้าใจความหมายที่แท้จริงของพุทธพจน์เพื่อหลีกเลี่ยงการตีความที่ผิดพลาด (พระพรหมคุณาภรณ์, 2554: 350) นอกจากนี้ ความเป็นสากลของสื่อดิจิทัลทำให้คำสอนพุทธศาสนาถูกเผยแพร่ไปในวงกว้าง แต่ในขณะเดียวกันก็อาจทำให้ความรู้ลึกซึ้งในพระไตรปิฎกถูกทำให้ตื้นเขิน (สุจินต์ บริหารวนเขตต์, 2560: 120) และความท้าทายของการแปลและตีความพุทธพจน์ในยุคดิจิทัล ว่าเป็นโอกาสในการนำเสนอพุทธศาสนาในรูปแบบใหม่ แต่ต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจทางศาสนาที่ถูกต้อง (สุมินทร์ นวพงษ์, 2562: 50) ด้วยเหตุนี้ บทความนี้จึงมุ่งเน้นการสำรวจและวิเคราะห์การตีความพุทธพจน์ในโลกโซเชียล รวมถึงความเสี่ยงและโอกาสที่เกิดขึ้นจากการใช้สื่อดิจิทัลในกระบวนการเผยแพร่พุทธศาสนา

รูปแบบการเปลี่ยนแปลงของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีลักษณะสำคัญที่เน้นการสื่อสารผ่านการบรรยายธรรมะการเทศนาสอนในวัด หรือในพื้นที่ที่เหมาะสม การสื่อสารคำสอนนั้นส่วนใหญ่เกิดขึ้นผ่านพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดพระธรรมในลักษณะปากต่อปาก ทั้งนี้ยังใช้คัมภีร์ที่บันทึกบนใบลานและศิลาจารึก ซึ่งเน้นการจดจำและการท่องจำที่แม่นยำเพื่อคงความบริสุทธิ์ของคำสอน การเผยแผ่ในยุคโบราณมีรากฐานอยู่บนการสอนธรรมะจากครูบาอาจารย์สู่ศิษย์ โดยเน้นความถูกต้องของคำสอนและความเข้าใจในหลักธรรม (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2521: 122). พระสงฆ์และผู้เผยแผ่ในยุคนั้นทำ

หน้าที่เป็นศูนย์กลางของการศึกษาพระธรรมและถ่ายทอดคำสอนอย่างเคร่งครัดตามหลักธรรมเดิม รูปแบบการเผยแผ่ในยุคอดีตมีความสำคัญในการสร้างความต่อเนื่องของพุทธศาสนา เนื่องจากการศึกษาและการสืบทอดคำสอนนั้นมาจากการจดจำและการปฏิบัติจริง ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการรักษาความเป็นเอกภาพของพุทธศาสนาในช่วงเวลาต่างๆ ของประวัติศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงจากยุคสื่อดั้งเดิมสู่สื่อดิจิทัลเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นพร้อมกับการพัฒนาเทคโนโลยีและการเข้าถึงข้อมูลในรูปแบบใหม่ ๆ สื่อดั้งเดิม เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ มีบทบาทในการสื่อสารข่าวสารและคำสอนทางศาสนามาเป็นเวลานาน แต่เมื่อโลกเข้าสู่ยุคดิจิทัล การเผยแผ่คำสอนและข้อมูลทางศาสนาก็เปลี่ยนไปตามเทคโนโลยีที่พัฒนาอย่างรวดเร็ว การเผยแผ่พุทธศาสนาในยุคดิจิทัลต้องอาศัยการปรับตัวให้เข้ากับสื่อใหม่ โดยเน้นการนำเสนอที่สามารถเข้าถึงผู้คนได้อย่างรวดเร็วและง่ายดายมากขึ้น เช่น การใช้โซเชียลมีเดีย เว็บไซต์ หรือแอปพลิเคชัน เพื่อถ่ายทอดธรรมะ (ป.อ.ประยุตฺโต, 2561: 75) สื่อดิจิทัลช่วยให้คำสอนสามารถเผยแพร่ได้ในวงกว้างมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องระวังการบิดเบือนหรือการสื่อสารที่ไม่ครบถ้วนตามหลักธรรม แม้ว่าสื่อดั้งเดิมจะมีข้อดีในแง่ของความน่าเชื่อถือและการส่งต่อข้อมูลที่ถูกต้องในบริบทที่เป็นทางการ สื่อดิจิทัลกลับเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้การเผยแผ่ธรรมะทำได้อย่างทันสมัย ตอบสนองความต้องการของผู้คนในยุคนี้ที่ต้องการการเข้าถึงข้อมูลอย่างรวดเร็วและสะดวกสบาย ในยุคดิจิทัล แพลตฟอร์มโซเชียลมีเดียได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการเผยแผ่พุทธศาสนา โดยเฉพาะ Facebook, YouTube, และ Instagram ที่เน้นการเข้าถึงผู้คนในวงกว้างและให้โอกาสในการแบ่งปันธรรมะอย่างรวดเร็วและตรงเป้าหมาย Facebook: ใช้ในการแชร์บทความธรรมะ ข้อคิด และการถ่ายทอดสดกิจกรรมธรรมะ โดยมีการโต้ตอบกับผู้ฟังผ่านคอมเมนต์และการแชร์ข้อมูล YouTube: แพลตฟอร์มที่เน้นวิดีโอ จึงเป็นช่องทางในการบรรยายธรรมะออนไลน์ผ่านคลิปสั้นและยาว รวมถึงการถ่ายทอดสดงานธรรมเทศนา Instagram: เป็นแพลตฟอร์มที่ใช้สำหรับการเผยแผ่ธรรมะในรูปแบบภาพและข้อความที่กระชับ เน้นภาพลักษณ์ที่ดึงดูดและเข้าใจง่าย แพลตฟอร์มเหล่านี้เป็นเครื่องมือสำคัญในการปรับตัวของการเผยแผ่ธรรมะในยุคสื่อออนไลน์ เพื่อเข้าถึงผู้คนที่หลากหลาย แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องคำนึงถึงการรักษาความถูกต้องของคำสอน และหลีกเลี่ยงการตีความที่ผิดพลาดเนื่องจากการนำเสนอที่กระชับเกินไปในแพลตฟอร์มเหล่านี้ (ปกรณ์ วิชญาคม, 2563: 89)

ดังนั้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอดีตเน้นการสื่อสารผ่านการบรรยายธรรมะ การเทศนาสอนในวัด และการถ่ายทอดคำสอนปากต่อปากผ่านพระสงฆ์ โดยใช้คัมภีร์และการท่องจำเพื่อรักษาความบริสุทธิ์ของคำสอน การเผยแผ่ธรรมะเน้นความถูกต้องและการสืบทอดคำสอนจากครูบาอาจารย์สู่ศิษย์ เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของพุทธศาสนาเมื่อเข้าสู่ยุคดิจิทัล การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเปลี่ยนไป โดยใช้สื่อดิจิทัลและแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย เช่น Facebook, YouTube, และ Instagram เพื่อเข้าถึงผู้คนได้รวดเร็วขึ้นอย่างไรก็ตาม การตีความพุทธพจน์ใน

บริบทโซเชียลมีเดียอาจทำให้เกิดการสื่อสารที่สั้นเกินไปหรือผิดพลาดจากเจตนารมณ์ดั้งเดิม จึงจำเป็นต้องระวังการบิดเบือนและการสื่อสารที่ไม่ครบถ้วนการตีความพุทธพจน์ในโลกดิจิทัลเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน ต้องคำนึงถึงบริบทที่ถูกต้องและความเข้าใจเชิงลึกของคำสอน เพื่อหลีกเลี่ยงการตีความที่ผิดพลาดจากการนำเสนอเนื้อหาที่กระชับเกินไปในสื่อดิจิทัล

บริบทของโซเชียลมีเดียกับการตีความพุทธพจน์

การตีความพุทธพจน์ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์เผชิญกับความท้าทายหลายประการ หนึ่งในปัญหาหลักคือการตีความที่สั้นเกินไปหรือขาดความเข้าใจในบริบทของคำสอนดั้งเดิม ผู้คนในยุคนี้มักใช้โซ เชียลมีเดียที่ต้องการเนื้อหากระชับและรวดเร็ว ซึ่งอาจทำให้การสื่อสารคำสอนที่ซับซ้อนถูกลดทอนจนคลาดเคลื่อนจากเจตนารมณ์ของพุทธพจน์ การตีความคำสอนพุทธศาสนาต้องอาศัยความรู้และการวิเคราะห์เชิงลึก เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทปัจจุบันและถูกต้องตามหลักธรรมเดิม การตีความที่ไม่ถูกต้องอาจนำไปสู่การบิดเบือนหลักคำสอน ทำให้ผู้ที่ไม่มีพื้นฐานความรู้ด้านพุทธศาสนาเข้าใจผิด เช่น การนำเสนอเนื้อหาในลักษณะที่เน้นความบันเทิงหรือเชิงพาณิชย์มากเกินไปโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องของเนื้อหา (พระครูสังฆรักษ์พิทยา, 2561: 100) การตีความพุทธพจน์ในโลกออนไลน์เป็นกระบวนการที่เผชิญความท้าทายอย่างมากในยุคดิจิทัล หนึ่งในประเด็นสำคัญคือการสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งเนื้อหามักถูกนำเสนอในรูปแบบสั้น กระชับ และรวดเร็ว ทำให้เกิดการตีความผิดพลาดหรือการบิดเบือนหลักธรรมคำสอนได้ง่าย ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการเข้าใจบริบทที่ถูกต้องของพุทธพจน์ การตีความไม่ควรยึดถือเพียงเนื้อหาที่ปรากฏ แต่ควรพิจารณาความสัมพันธ์เชิงลึกระหว่างคำสอนกับบริบทสังคม (ป.อ.ปยุตฺโต, 2559: 45) การตีความธรรมะที่ไม่ถูกต้องนั้นอาจเกิดจากความเข้าใจผิด หรือการยึดติดกับการนำเสนอที่เรียบง่ายเกินไปจนอาจละเลยความละเอียดอ่อนของหลักธรรมแท้จริง การเผยแผ่คำสอนพุทธศาสนาจึงต้องมุ่งเน้นการให้ความรู้เชิงลึกแก่ผู้รับสาร เพื่อป้องกันการเบี่ยงเบนหรือการแปลความที่ผิดพลาดในยุคที่ข้อมูลถูกแชร์อย่างรวดเร็ว (ป.อ.ประยุตฺโต, 2559: 48-50) การตีความพุทธพจน์ในบริบทของโซเชียลมีเดียเป็นการปรับเปลี่ยนวิธีการเผยแผ่คำสอนให้เหมาะสมกับผู้คนในยุคดิจิทัล โซเชียลมีเดียช่วยให้เนื้อหาทางศาสนาเข้าถึงได้ง่าย แต่ก็เกิดความท้าทายในการรักษาความถูกต้องของคำสอนที่ซับซ้อนและมีความละเอียดอ่อน เนื่องจากโซเชียลมีเดียมักเน้นการนำเสนอที่กระชับและสั้นเกินไป ทำให้เกิดการตีความที่คลาดเคลื่อนหรือไม่ครบถ้วน จึงมีความจำเป็นจะต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้เข้ากับการรับรู้ของผู้คน แต่ยังคงความถูกต้องของคำสอนเดิมไว้ การสื่อสารผ่านโซเชียลควรเน้นความชัดเจนและความเข้าใจง่าย โดยหลีกเลี่ยงการตีความที่ผิวเผินเกินไป (ณัฐวุฒิ อุดมปัญญาวิทย์, 2562, หน้า 112) การใช้โซเชียลมีเดียในการเผยแผ่ธรรมะยังเป็นโอกาสในการ

เชื่อมต่อกับผู้คนในวงกว้าง แต่จำเป็นต้องมีการควบคุมและตรวจสอบเนื้อหา เพื่อป้องกันการบิดเบือนคำสอน

จะเห็นได้ว่า การตีความพุทธพจน์ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ในยุคดิจิทัลเผชิญความท้าทายหลายประการ หนึ่งในปัญหาหลักคือการสื่อสารที่สั้นและกระชับเกินไป ซึ่งอาจทำให้ขาดความเข้าใจในบริบทของคำสอนดั้งเดิม การตีความที่ไม่ถูกต้องหรือเน้นความบันเทิงมากเกินไปอาจบิดเบือนหลักธรรม ทำให้ผู้ที่ขาดความรู้ด้านพุทธศาสนาเข้าใจผิด เพื่อให้การตีความสอดคล้องกับหลักธรรม การสื่อสารควรอาศัยความรู้เชิงลึกและวิเคราะห์บริบทให้ชัดเจน การเผยแผ่ผ่านโซเชียลมีเดียควรเน้นความชัดเจนและรักษาความถูกต้องของคำสอน โดยหลีกเลี่ยงการตีความที่ผิวเผิน แม้โซเชียลมีเดียจะเปิดโอกาสให้เผยแผ่ธรรมะได้ในวงกว้าง แต่ก็ต้องควบคุมเนื้อหาเพื่อป้องกันการบิดเบือน

การเปรียบเทียบการตีความในยุคดิจิทัลกับบริบทดั้งเดิม

ในยุคสมัยใหม่ การตีความหลักคำสอนพุทธศาสนามีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปจากการยึดถือตามแบบดั้งเดิม เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางสังคมและเทคโนโลยีส่งผลต่อการปรับตัวของคำสอนให้เข้ากับความต้องการของผู้คนในยุคปัจจุบัน การตีความที่เปลี่ยนแปลงนี้บางครั้งอาจละเลยบริบทดั้งเดิมหรือความหมายเชิงลึกของพุทธพจน์ เช่น การปรับเปลี่ยนเนื้อหาธรรมะให้เป็นเชิงบวกและง่ายต่อการเข้าใจมากขึ้นผ่านสื่อออนไลน์ ซึ่งการตีความหลักคำสอนในยุคดิจิทัลมีการปรับเปลี่ยนเพื่อตอบสนองต่อความทันสมัยและการเข้าถึงของผู้คน แต่ยังคงต้องเน้นการรักษาความสมบูรณ์ของคำสอนเดิม (กมลวรรณ มนัสนันท์, 2563: 145) การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสะท้อนถึงการปรับตัวของศาสนาเพื่อให้สามารถเผยแผ่และตอบสนองต่อผู้คนในสังคมยุคใหม่ แต่ก็เสี่ยงต่อการเกิดการตีความที่ไม่ถูกต้องหรือไม่ครบถ้วน ซึ่งอาจทำให้หลักธรรมที่ลึกซึ้งถูกลดทอนลงการตีความที่เปลี่ยนแปลงจากหลักคำสอนดั้งเดิม การตีความหลักคำสอนพุทธศาสนาได้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา โดยเฉพาะเมื่อหลักธรรมถูกเผยแผ่ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่ต่างกัน การตีความพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะพยายามปรับเนื้อหาหลักคำสอนให้เข้ากับความต้องการของผู้คนในยุคสมัยใหม่ แต่ในขณะเดียวกันอาจทำให้สาระสำคัญดั้งเดิมถูกละเลยหรือบิดเบือนไป (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2521: 67) การเปลี่ยนแปลงในทางปฏิบัติและการตีความควรคำนึงถึงความสมบูรณ์ของพุทธพจน์ที่สะท้อนหลักธรรมแท้จริง มิฉะนั้นอาจทำให้ความเข้าใจในพุทธศาสนาถูกบิดเบือนไปจากเป้าหมายเดิมในการเผยแผ่คำสอนอย่างบริสุทธิ์ ซึ่งในบริบทสมัยใหม่ที่มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเผยแผ่ธรรมะ เช่น สื่อดิจิทัลและโซเชียลมีเดีย อาจทำให้การตีความกลายเป็นเพียงการตอบสนองความต้องการของผู้รับสารมากกว่าการคงไว้ซึ่งคำสอนแท้จริง (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2521: 71) การบิดเบือนคำสอนในพุทธศาสนาเป็นปัญหาที่สำคัญที่ส่งผล

กระทบต่อความเข้าใจในหลักธรรม โดยเฉพาะเมื่อข้อมูลถูกเผยแพร่ผ่านสื่อสมัยใหม่ที่ขาดการตรวจสอบและการตีความที่ถูกต้อง การบิดเบือนนี้มักเกิดขึ้นจากการนำเสนอคำสอนในรูปแบบที่ไม่สอดคล้องกับหลักธรรมดั้งเดิม ทำให้ผู้คนมีความเข้าใจที่ผิดพลาดเกี่ยวกับพุทธศาสนา (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2521: 89) ปัญหานี้มีความเสี่ยงที่จะทำให้ผู้คนห่างไกลจากความจริงในหลักธรรม และอาจทำให้เกิดความสับสนในเรื่องของการปฏิบัติและการเชื่อถือในศาสนา เมื่อการตีความถูกลดทอนลงและไม่มีความเข้าใจที่ลึกซึ้ง ยิ่งไปกว่านั้น การบิดเบือนคำสอนยังสามารถสร้างความแตกแยกในสังคมพุทธศาสนาและส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2521: 91) การบิดเบือนคำสอนในพุทธศาสนาเป็นปัญหาที่สำคัญที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะในยุคที่ข้อมูลสามารถแพร่กระจายได้อย่างรวดเร็วผ่านโซเชียลมีเดีย ซึ่งการนำเสนอคำสอนในบริบทที่ไม่เหมาะสมหรือการขาดความเข้าใจในสาระสำคัญของหลักธรรม ปัญหานี้มีความเสี่ยงที่จะส่งผลต่อความเชื่อมั่นในพุทธศาสนา และอาจนำไปสู่การตีความที่คลาดเคลื่อนหรือไม่ตรงตามหลักธรรมดั้งเดิม การบิดเบือนคำสอนไม่เพียงแต่ทำให้ความเข้าใจผิดเพี้ยน แต่ยังอาจสร้างความแตกแยกในชุมชนพุทธศาสนาได้ (ป.อ. ประยุตฺโต, 2561, หน้า 153-158) การประยุกต์คำสอนในบริบทดั้งเดิมให้เข้ากับสังคมยุคใหม่ การประยุกต์คำสอนของพระพุทธศาสนาในบริบทดั้งเดิมให้เข้ากับสังคมยุคใหม่เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ศาสนายังคงมีความหมายและสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้คนในปัจจุบัน การนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันสามารถทำให้ผู้คนเข้าใจและปฏิบัติตามคำสอนได้ง่ายขึ้น โดยไม่ละทิ้งความหมายดั้งเดิม (ป.อ. ประยุตฺโต, 2562, หน้า 77). การประยุกต์คำสอนในบริบทใหม่ยังช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและการปฏิบัติธรรมในสังคมที่มีความหลากหลาย ความสามารถในการเชื่อมโยงหลักธรรมกับปัญหาสังคมปัจจุบัน เช่น การดูแลสุขภาพจิต การใช้ชีวิตอย่างมีสติ และการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง เป็นกุญแจสำคัญในการรักษาความยั่งยืนของพุทธศาสนาในยุคสมัยใหม่ (ป.อ. ประยุตฺโต, 2562, หน้า 82) การประยุกต์คำสอนพุทธศาสนาในบริบทดั้งเดิมให้เข้ากับสังคมยุคใหม่เป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้หลักธรรมสามารถตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของผู้คนในสังคมปัจจุบัน การประยุกต์คำสอนดังกล่าวไม่เพียงแต่ช่วยให้ผู้คนมีความเข้าใจที่ดีขึ้น แต่ยังช่วยในการสร้างสรรค์วิธีการปฏิบัติที่เหมาะสมกับบริบทที่แตกต่างกัน การนำคำสอนมาใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การส่งเสริมการทำสมาธิ การพัฒนาคุณธรรม และการใช้หลักธรรมในการแก้ไขปัญหาสังคม ช่วยให้ผู้คนสามารถนำพุทธธรรมไปใช้ในการจัดการกับความเครียดและความขัดแย้งในชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กมลวรรณ มนัสนันท์, 2564, หน้า 102-107).

จะเห็นได้ว่า การตีความพุทธศาสนาเปลี่ยนแปลงไปจากแบบดั้งเดิมเนื่องจากความก้าวหน้าทางสังคมและเทคโนโลยี หลักธรรมถูกปรับให้เข้ากับความต้องการของคนยุคปัจจุบัน

โดยเฉพาะในสื่อออนไลน์ ซึ่งเน้นความเข้าใจง่ายและรวดเร็ว แต่การตีความที่ไม่ถูกต้องอาจละเลยความหมายดั้งเดิมและบิดเบือนคำสอน การเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้ศาสนาสามารถเผยแผ่ได้กว้างขวางขึ้น แต่ก็เสี่ยงต่อการเข้าใจผิดและการบิดเบือนเนื้อหาการประยุกต์หลักคำสอนให้เข้ากับสังคมปัจจุบันเป็นสิ่งสำคัญในการรักษาความหมายของพุทธศาสนา คำสอนพุทธสามารถตอบโจทย์ปัญหาสังคมสมัยใหม่ เช่น การดูแลสุขภาพจิต การใช้ชีวิตอย่างมีสติ และการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง แต่จำเป็นต้องรักษาความถูกต้องและความสมบูรณ์ของหลักธรรมเดิม เพื่อป้องกันการบิดเบือนและการตีความที่ไม่ครบถ้วน

ผลกระทบของการตีความพุทธพจน์ในโซเชียลมีเดีย

ยุคดิจิทัลที่ข้อมูลเข้าถึงได้ง่าย กลุ่มคนรุ่นใหม่มีโอกาสเข้าถึงธรรมะมากขึ้น ซึ่งนำไปสู่ผลกระทบเชิงบวกในด้านต่างๆ การใช้สื่อสังคมออนไลน์และแพลตฟอร์มดิจิทัลทำให้คำสอนของพระพุทธศาสนาเข้าถึงกลุ่มคนรุ่นใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเรียนรู้และปฏิบัติธรรมผ่านสื่อออนไลน์ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในหลักธรรม ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแนวทางการปฏิบัติที่หลากหลาย โดยเฉพาะในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในชีวิตประจำวัน (กมลวรรณ มนัสนันท์, 2565: 45-48) ในยุคดิจิทัลที่ทุกอย่างเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การเข้าถึงธรรมะของกลุ่มคนรุ่นใหม่มีผลกระทบเชิงบวกอย่างชัดเจน การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น โซเชียลมีเดียและแพลตฟอร์มออนไลน์ ทำให้กลุ่มคนรุ่นใหม่สามารถเข้าถึงคำสอนและหลักธรรมของพระพุทธศาสนาได้ง่ายและสะดวกมากขึ้น การเข้าถึงนี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้คนรุ่นใหม่มีความเข้าใจที่ดีขึ้นเกี่ยวกับหลักธรรม แต่ยังเสริมสร้างความสามารถในการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ส่งผลให้เกิดการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมในสังคมที่มีความหลากหลาย (ป.อ.ประยุตฺโต, 2563: 125-130).

การเข้าถึงธรรมะของกลุ่มคนรุ่นใหม่ในยุคดิจิทัลอาจนำไปสู่ผลกระทบเชิงลบอย่างที่ไม่ควรมองข้าม การนำเสนอคำสอนในสื่อออนไลน์บางครั้งอาจคลาดเคลื่อนจากหลักธรรมดั้งเดิม ส่งผลให้เกิดความเข้าใจที่ผิดพลาดในเนื้อหาและแนวคิดที่สำคัญ การบิดเบือนหรือการตีความที่ไม่ถูกต้องอาจทำให้กลุ่มคนรุ่นใหม่มีความเชื่อที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับพุทธศาสนา ซึ่งอาจนำไปสู่การปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมและไม่เป็นไปตามหลักธรรม (ป.อ. ประยุตฺโต, 2564: 88-92) การเข้าถึงธรรมะของกลุ่มคนรุ่นใหม่ในยุคดิจิทัลมีผลกระทบเชิงลบที่ควรให้ความสำคัญกมลวรรณ มนัสนันท์ (2566) ระบุว่า การนำเสนอธรรมะผ่านสื่อออนไลน์มักมีการตีความที่แตกต่างจากหลักคำสอนดั้งเดิม ซึ่งอาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดเกี่ยวกับคำสอนของพระพุทธศาสนา การเผยแพร่ข้อมูลที่ไม่ถูกต้องหรือบิดเบือนในโลกออนไลน์ อาจทำให้เกิดการปฏิบัติธรรมที่ไม่เหมาะสมในกลุ่มคนรุ่นใหม่ ซึ่งอาจนำไปสู่การขาดความเชื่อมั่นในหลักธรรมและผลกระทบต่อจิตใจของพวกเขาในระยะยาว (กมลวรรณ มนัสนันท์, 2566: 90-93) ในยุคดิจิทัลที่การเข้าถึงข้อมูลเป็นไปอย่างรวดเร็ว ผู้เผยแผ่

ธรรมะมีบทบาทสำคัญในการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาที่เกี่ยวกับธรรมะ ความสำคัญของการมีผู้เผยแผ่ธรรมะที่มีความรู้ความเข้าใจในการสอนพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง เพื่อป้องกันการแพร่กระจายของข้อมูลที่ผิดพลาด รวมถึงการสร้างความตระหนักรู้ให้กับกลุ่มคนรุ่นใหม่เกี่ยวกับหลักธรรมที่แท้จริง และการให้คำแนะนำในการนำไปปฏิบัติอย่างเหมาะสม เพื่อไม่ให้เกิดความเข้าใจที่ผิดพลาดซึ่งอาจนำไปสู่การตีความที่ไม่ถูกต้อง (ป.อ. ประยุตฺโต, 2565, หน้า 75-78) ผู้เผยแผ่ธรรมะมีบทบาทสำคัญในการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะในยุคที่ข้อมูลสามารถเผยแพร่ได้อย่างรวดเร็วผ่านช่องทางออนไลน์ ผู้เผยแผ่ธรรมะควรมีความรู้และความเข้าใจในหลักธรรมอย่างลึกซึ้ง เพื่อที่จะสามารถชี้แจงและแก้ไขความเข้าใจผิดที่เกิดขึ้นในสังคมได้ การตรวจสอบความถูกต้องยังช่วยสร้างความเชื่อมั่นในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่สามารถนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม (กมลวรรณ มนัสนันท์, 2566: 102-106)

ดังนั้น การเข้าถึงธรรมะของคนรุ่นใหม่ในยุคดิจิทัลมีผลกระทบเชิงบวกและเชิงลบ การใช้สื่อออนไลน์ช่วยให้คำสอนของพุทธศาสนาสามารถเข้าถึงได้ง่าย ส่งเสริมความเข้าใจและการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม แต่ในขณะเดียวกัน การนำเสนอผ่านสื่อออนไลน์อาจคลาดเคลื่อนหรือบิดเบือนจากหลักธรรมดั้งเดิม ทำให้เกิดความเข้าใจผิดและการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสม ผู้เผยแผ่ธรรมะมีบทบาทสำคัญในการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา เพื่อป้องกันการแพร่กระจายข้อมูลที่ผิดพลาด และสร้างความเชื่อมั่นในคำสอนที่ถูกต้องแก่คนรุ่นใหม่

แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโลกโซเชียลอย่างถูกต้อง

การรักษาความถูกต้องของคำสอนและเจตนารมณ์ของพุทธพจน์มีความสำคัญอย่างยิ่งในยุคที่ข้อมูลแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว การตีความและการนำเสนอคำสอนในรูปแบบที่ถูกต้องเป็นสิ่งที่จำเป็น เพื่อป้องกันการบิดเบือนหรือการเข้าใจผิดที่อาจเกิดขึ้นในสังคม ผู้เผยแผ่ธรรมะต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมอย่างลึกซึ้ง และต้องมีจริยธรรมในการนำเสนอ เพื่อให้คำสอนสามารถส่งผ่านไปยังผู้ฟังได้อย่างถูกต้องและตรงตามเจตนารมณ์ของพุทธพจน์ (กมลวรรณ มนัสนันท์, 2566: 120-124) การเลือกใช้เทคโนโลยีและสื่อที่เหมาะสมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้การนำเสนอข้อมูลสามารถเข้าถึงผู้คนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เทคโนโลยีต่างๆ เช่น สื่อสังคมออนไลน์และแพลตฟอร์มดิจิทัล สามารถช่วยให้คำสอนเข้าถึงกลุ่มคนรุ่นใหม่ได้ง่ายขึ้น การเลือกใช้สื่อที่เหมาะสมยังช่วยให้การสื่อสารธรรมะมีความชัดเจนและตรงประเด็น รวมถึงลดความเสี่ยงของการบิดเบือนข้อมูล (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2565: 45-48) การ

เลือกใช้เทคโนโลยีและสื่อที่เหมาะสมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ การใช้สื่อสังคมออนไลน์สามารถสร้างความสนใจและกระตุ้นการเรียนรู้ในกลุ่มคนรุ่นใหม่ได้ดี การเลือกใช้สื่อที่มีความเหมาะสมยังช่วยให้การสื่อสารธรรมะมีความชัดเจน และลดความเสี่ยงในการบิดเบือนข้อมูล (ป.อ. ประยุตฺโต, 2566: 50-53) การเลือกใช้เทคโนโลยีและสื่อที่เหมาะสมเป็นปัจจัยสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน เน้นว่าการใช้สื่อดิจิทัล เช่น โซเชียลมีเดีย จะช่วยให้เข้าถึงผู้คนได้หลากหลายและรวดเร็วยิ่งขึ้น ความสำคัญของการเลือกใช้เทคโนโลยีที่ไม่เพียงแค่ตอบสนองต่อการเข้าถึงข้อมูล แต่ยังช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสร้างความเข้าใจในหลักธรรม (กมลวรรณ มนัสนันท์, 2565: 67-70)

การรักษาความถูกต้องของคำสอนและเจตนารมณ์ของพุทธพจน์มีความสำคัญอย่างยิ่งในยุคที่ข้อมูลแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว ผู้เผยแผ่ธรรมะควรมีความรู้ลึกซึ้งและจริยธรรมในการนำเสนอ เพื่อป้องกันการบิดเบือนและความเข้าใจผิด การเลือกใช้เทคโนโลยีและสื่อที่เหมาะสม เช่น สื่อสังคมออนไลน์ ช่วยให้การเผยแผ่ธรรมะมีประสิทธิภาพมากขึ้น เข้าถึงคนรุ่นใหม่ได้ง่ายและรวดเร็ว ทั้งนี้ยังช่วยลดความเสี่ยงในการบิดเบือนข้อมูล และเสริมสร้างการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักธรรม

บทสรุป

การสำรวจและวิเคราะห์การตีความพุทธพจน์ในยุคดิจิทัลผ่านสื่อโซเชียล เช่น Facebook, YouTube, และ Instagram โดยเปรียบเทียบกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอดีตที่เน้นการถ่ายทอดคำสอนผ่านการบรรยายธรรมะในวัดและการท่องจำ เพื่อรักษาความถูกต้องของคำสอน ในยุคดิจิทัล การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เปลี่ยนไป โดยใช้สื่อดิจิทัลที่สามารถเข้าถึงผู้คนได้รวดเร็วขึ้น อย่างไรก็ตาม การตีความพุทธพจน์ในบริบทของโซเชียลมีเดียที่เน้นความกระชับ อาจนำไปสู่การบิดเบือนเนื้อหาและการสื่อสารที่ไม่ครบถ้วนจากหลักธรรมดั้งเดิม ความท้าทายในยุคดิจิทัลคือการรักษาความถูกต้องของคำสอนผ่านการตีความที่ลึกซึ้งและเหมาะสมกับบริบท การสื่อสารควรคำนึงถึงความรู้เชิงลึกและหลีกเลี่ยงการบิดเบือน แม้สื่อโซเชียลจะเปิดโอกาสในการเผยแผ่ธรรมะในวงกว้างและเข้าถึงคนรุ่นใหม่ แต่ความเสี่ยงของการตีความผิดพลาดก็เพิ่มขึ้น ผู้เผยแผ่ธรรมะควรมีความรู้ลึกซึ้งและจริยธรรมในการนำเสนอ เพื่อป้องกันการบิดเบือนและความเข้าใจผิด การปรับตัวของหลักธรรมให้เข้ากับปัญหาสังคมปัจจุบัน เช่น การดูแลสุขภาพจิตและการใช้ชีวิตอย่างมีสติ แต่การตีความต้องรักษาความสมบูรณ์ของหลักธรรมดั้งเดิม เพื่อคงความหมายที่แท้จริงของพุทธพจน์ในยุคที่ข้อมูลแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว โดยมีข้อสังเกตที่สำคัญ ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงในกระบวนการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

อดีต: การเผยแผ่เน้นการบรรยายธรรมะ การเทศนาสอนในวัด และการถ่ายทอดคำสอนแบบปากต่อปากผ่านพระสงฆ์

ปัจจุบัน: ใช้สื่อดิจิทัล เช่น Facebook, YouTube, และ Instagram เพื่อเข้าถึงผู้คนได้รวดเร็วขึ้น

2. ความเสี่ยงและความท้าทาย

การสื่อสารที่สั้นเกินไปอาจทำให้ขาดความเข้าใจในบริบทของคำสอนดั้งเดิม

การตีความที่ไม่ถูกต้องหรือเน้นความบันเทิงมากเกินไปอาจบิดเบือนหลักธรรม

3. ความสำคัญของการรักษาความถูกต้อง

ผู้เผยแผ่ควรมีความรู้เชิงลึกและความเข้าใจในบริบทของคำสอนเพื่อหลีกเลี่ยงการตีความที่ผิดพลาด

การเลือกใช้เทคโนโลยีและสื่อที่เหมาะสมเป็นสิ่งสำคัญในการเข้าถึงคนรุ่นใหม่และลดความเสี่ยงในการบิดเบือนข้อมูล

4. การประยุกต์ใช้คำสอนในสังคมปัจจุบัน

คำสอนพุทธสามารถช่วยแก้ไขปัญหาสังคมสมัยใหม่ เช่น การดูแลสุขภาพจิต การใช้ชีวิตอย่างมีสติ และการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

เอกสารอ้างอิง

กมลวรรณ มนัสนันท์. (2565). *การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล: การเลือกใช้เทคโนโลยีและสื่อที่เหมาะสม.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กมลวรรณ มนัสนันท์. (2566). *การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล: บทบาทและความท้าทาย.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ณัฐวุฒิ อุดมปัญญาวิทย์. (2562). *การตีความพุทธพจน์ในยุคดิจิทัล: ความท้าทายและโอกาส.* กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยทางศาสนา,

ป.อ. ประยุตฺโต. (2565). *การรักษาความถูกต้องและเจตนารมณ์ของพุทธพจน์ในยุคปัจจุบัน.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ป.อ. ประยุตฺโต. (2566). *การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล: การเลือกใช้เทคโนโลยีและสื่อที่เหมาะสม.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

ปกรณ์ วิชญาคม. (2563). *การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล: แนวทางและปัญหา.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

พระครูสังฆรักษ์พิทยา ญาณธโร. (2561). *การเผยแผ่พุทธศาสนาในยุคดิจิทัล.* กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2554). *พุทธธรรม: ฉบับปรับปรุงและเพิ่มเติม.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุจินต์ บริหารวนเขตต์. (2560). *การเผยแผ่พุทธศาสนาในยุคดิจิทัล.* กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์บ้านธรรมะ.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2564). *การตีความคำสอนและเจตนารมณ์ของพุทธพจน์ในยุคปัจจุบัน.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2521). *ประวัติการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุมินทร์ นวพงษ์. (2562). *พุทธศาสนาในโลกปัจจุบัน: ปัญหาและแนวโน้ม.* เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

กลยุทธ์การสื่อสารผ่านสื่อใหม่กับการสื่อสารเชิงพุทธ

COMMUNICATION STRATEGIES THROUGH NEW MEDIA AND BUDDHIST COMMUNICATION

[1]ภณสุทธิ์ สุทธิประการ และ [2]วัฒนพันธุ์ ครุฑะเสน

[1]Panasuddhhi Suddhiprakarn and [2]Watanapun Krutasaen

คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Faculty of Decorative Art, Silpakorn University

[1]suddhiss@gmail.com

Received : July 5, 2024; **Revised** : July 23, 2024; **Accepted** : July 27, 2024

บทคัดย่อ

ศาสนาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับใช้ประกอบในการดำรงชีวิตประจำวัน เพราะศาสนามีคุณค่ามากมายต่อมนุษย์ในด้านจิตใจ ซึ่งถือว่าสูงกว่าคุณค่าทางวัตถุ เป็นที่พึ่งทางใจทำให้มนุษย์ไม่อ้างว้างเวลาประสบปัญหาในชีวิต ผู้มีปัญหาย่อมสามารถนำหลักธรรมคำสอนของศาสนาซึ่งตนนับถือและเลื่อมใสศรัทธานำพาชีวิตให้ไปสู่เป้าหมายที่ตนได้ตั้งไว้ โดยในปัจจุบันพระภิกษุสงฆ์ทั่วประเทศไทยมีการตื่นตัวกับผลกระทบของความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารสื่อใหม่และหันมาให้ความสนใจศึกษานวัตกรรมและนำเทคโนโลยีการสื่อสารผ่านสื่อใหม่มาปรับใช้กันอย่างแพร่หลายเพื่อให้เข้ากับอัตลักษณ์ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงถือเป็นก้าวสำคัญที่พระภิกษุสงฆ์มีการนำเทคโนโลยีการสื่อสารรูปแบบใหม่ๆ รวมถึงกลยุทธ์การสื่อสารการตลาดมาบูรณาการ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อสังคมและต่อประเทศชาติ ในการนำเสนอกลยุทธ์การสื่อสารผ่านสื่อใหม่กับการสื่อสารเชิงพุทธ เพื่อเป็นแนวทางในการสื่อสารของพระสงฆ์หรือสถาบันทางศาสนาที่ต้องการใช้สื่อใหม่เผยแพร่ความรู้ทางศาสนา ให้เกิดความน่าสนใจ ประกอบด้วย 1. การเลือกสื่อที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการสื่อสาร สอดคล้องกับลักษณะการตอบสนอง และพฤติกรรมขั้นสุดท้ายของผู้รับสารที่คาดหวังจะให้เกิดขึ้น เหมาะสมกับความสามารถ และ

[1] นักศึกษา คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ประสบการณ์เดิมของผู้รับสาร และพอจะหาได้ และสะดวกต่อการใช้ และไม่จำเป็นต้องใช้สื่อที่มีราคาแพง 2. เลือกรูปแบบวิธีการใช้สื่อโดยอาจเลือกการใช้สื่อเดียว หรือการใช้สื่อแบบผสมเป็นการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร 3. นำสื่อใหม่ (New media) มาประยุกต์ใช้ในกระบวนการสื่อสารเชิงพุทธ 4. เนื้อหาการสื่อสารเชิงพุทธเป็นไปเพื่อการไม่ทำความชั่ว ไม่เบียดเบียนผู้อื่น สื่อสารด้วยความไม่มุ่งร้าย สื่อสารเพื่อส่งเสริมกุศลธรรม สื่อสารด้วยความอดทน สื่อสารด้วยสันติวิธี สื่อสารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตสื่อสารเพื่อพัฒนาจิตใจโดยมีเป้าหมายสูงสุดคือความพ้นทุกข์

คำสำคัญ: กลยุทธ์การสื่อสาร, สื่อใหม่, การสื่อสารเชิงพุทธ

Abstract

Religion is necessary for everyday life. Because religion has many values for humans in terms of their minds, which are considered higher than material value, it is a spiritual refuge that makes humans not lonely when facing problems in life. People with problems are able to apply the principles and teachings of the religion they respect and believe in and lead their lives towards the goals they have set. At present, monks all over Thailand are aware of the impact of advancements in new media communication technology and have turned their attention to studying innovation and adopting new media communication technology widely to suit their needs. Characteristics of the propagation of Buddhism: Therefore, it is considered an important step for monks to integrate new forms of communication technology and marketing communication strategies. To benefit the propagation of Buddhism in society and the nation. In presenting communication strategies through new media and Buddhist communication. To serve as a guideline for communication by monks or religious institutions who wish to use new media to disseminate religious knowledge. To make it interesting, it includes 1. Selecting media that is consistent with the purpose of communication, consistent with the response characteristics, and consistent with consistent with the final behavior of the receiver that is expected to occur is appropriate to the ability and previous experience of the recipient and is readily available and convenient to use. There is no need to use expensive media. 2. Choose a method for using media by choosing to use one medium or using mixed media to present information. 3. Apply new media to the Buddhist communication process. 4. The content of Buddhist communication is about not doing evil. Do not harm others. Communicate without malice, communicate to promote good

deeds, communicate with patience, communicate in peaceful ways, communicate to improve the quality of life, and communicate to develop the mind with the ultimate goal of freedom from suffering.

Keywords: communication strategy, new media, Buddhist communication

บทนำ

ปัจจุบันเกิดวิกฤติต่างๆ ขึ้นอย่างมากมาย อาทิ วิกฤติทางการศึกษา วิกฤติทางเศรษฐกิจ วิกฤติทางการเมืองการปกครอง วิกฤติทางศาสนา ฯลฯ วิกฤติต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนทำให้บุคคลในสังคมเกิดปัญหาในการดำเนินชีวิต มีความทุกข์อยู่ตลอดเวลา เช่น วิกฤติทางการศึกษา เมื่อคนฉลาดเก่งในทางวิชาความรู้และการประกอบอาชีพ ไม่มีธรรมะอยู่ในใจ มักเกิดความเห็นแก่ตัว เอารัดเอาเปรียบกัน ทำให้การศึกษาเป็นฝักฝ่ายของวัตถุนิยม อันส่งผลให้คนเป็นทาสวัตถุไปด้วย วิกฤติทางด้านการเมือง เมื่อระบบการเมืองเต็มไปด้วยนักการเมืองที่ไม่มีศีลธรรม เห็นแก่ตัว ทำให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชัน และความเลวร้ายต่าง ๆ ตามมาอีกมากมาย หรือแม้แต่วิกฤติศาสนา เมื่อศาสนากลายเป็นเครื่องประดับเกียรติของพวกที่บูชาวัตถุนิยม พระสงฆ์ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญในเรื่องพุทธพานิชย์มุ่งสร้างวัตถุ และสร้างวัตถุมงคลเพื่อความมั่งคั่งในทางด้านวัตถุ อีกทั้งเน้นหนักไปในเรื่องของพิธีกรรมแทนที่จะมุ่งเน้นไปที่การเผยแพร่หลักธรรมคำสั่งสอนให้งอกงามในจิตใจของพุทธศาสนิกชน

วิกฤติเหล่านี้ ถ้าวิเคราะห์ด้วยปัญญาอันถ่องแท้ก็จะเห็นความจริงได้ 3 ประการ (พระครูพิพัฒน์ศาสนกิจจาทร, 2561) คือ ประการที่หนึ่ง แท้จริงแล้วไม่ว่าจะมองในแง่มุมใด อย่างไรสาเหตุของวิกฤติเหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นมาจากจิตใจที่มีความเห็นแก่ตัวของคนเป็นแรงผลักดันให้เกิดปัญหา ประการที่สอง แนวทางการแก้ไขวิกฤติดังที่ว่าได้นั้น จะต้องให้ความสำคัญกับการศึกษาที่สมบูรณ์แบบเป็นการศึกษาที่เน้นในเรื่องศีลธรรม เพื่อช่วยยกระดับและพัฒนาจิตวิญญาณของมนุษย์ให้สูงขึ้น อันเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาที่ถูกต้องอย่างแท้จริง และประการสุดท้าย คำสอนของพุทธทาสภิกขุนั้นเป็นคำสอนที่ควรนำมาใช้เป็นแนวทางมากที่สุดเพราะเป็นคำสอนที่เน้นด้านการพัฒนาทางจิตใจของมนุษย์และการศึกษาที่สมบูรณ์แบบเพื่อการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

จะเห็นได้ว่า ศาสนาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับใช้ประกอบในการดำรงชีวิตประจำวัน เพราะศาสนามีคุณค่ามากมายต่อมนุษย์ในด้านจิตใจ ซึ่งถือว่าสูงกว่าคุณค่าทางวัตถุ เป็นที่พึ่งทางใจทำให้มนุษย์ไม่อ้างว้างเวลาประสบปัญหาในชีวิต ผู้มีปัญหาย่อมสามารถนำหลักธรรมคำสอนของศาสนาซึ่งตนนับถือและเลื่อมใสศรัทธานำพาชีวิตให้ไปสู่เป้าหมายที่ตนได้ตั้งไว้ ศาสนิกชนทุกศาสนาคงไม่

ตกเป็นเครื่องมือของอำนาจใฝ่ต่ำ เพราะคำสอนทุกศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี สอนให้มนุษย์ละเว้นจากความชั่วทั้งปวง เป็นเครื่องแยกมนุษย์ออกจากสัตว์ ศาสนาจึงเป็นเหมือนประทีปส่องโลกเราให้สว่างไสวด้วยความรู้แจ้ง และยังสอนให้มนุษย์รักสามัคคี มีความยุติธรรมต้องการปฏิบัติแต่สิ่งที่ถูกต้อง รักความเมตตากรุณา ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่า ไม่อิจฉาริษยาพยาบาทต่อกัน ตามหลักการทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ จะเห็นว่ามีความสอดคล้องกันในการปลูกฝังความเป็นคนดี และศาสนิกชนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ คือ เว้นจากการทำชั่วและมุ่งทำความดีทุกศาสนาสอนให้ละเว้นการกระทำความชั่วและทำแต่ความดีทั้งสิ้น เพื่อให้ศาสนิกชนทั้งหลายเป็นคนดีนั่นเอง ถึงแม้แนวทางปฏิบัติของแต่ละศาสนาอาจมีข้อแตกต่างกันไป เช่น พระพุทธศาสนามีศีล คือ ข้อห้าม และธรรมะ คือหลักสำหรับเป็นข้อปฏิบัติ (พระวชิรวิชญ์ ภัทรเกียรตินันท, 2564)

นอกจากนี้ บทบาทของเทคโนโลยีการสื่อสารในปัจจุบัน เช่น คอมพิวเตอร์ ดาวเทียมเพื่อการสื่อสารโครงข่ายโทรศัพท์ อุปกรณ์ภาพและเสียงมีผลกระทบต่อ “สื่อแบบดั้งเดิม” ซึ่งได้แก่ หนังสือพิมพ์นิตยสาร วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “การปฏิวัติแห่งระบบตัวเลข” (Digital revolution) ทำให้ข้อมูลข่าวสารไม่ว่าจะอยู่ในรูปลักษณ์ใด เช่น ข้อความเสียง ภาพเคลื่อนไหว รูปภาพ หรืองานกราฟิก ได้ปรับเปลี่ยนให้เป็นภาษาอีกชนิดหนึ่งเป็นรูปแบบเดียวกันทั้งหมด คือ สามารถอ่านและส่งผ่านได้อย่างรวดเร็วด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์แล้วยังสามารถนำเสนอในลักษณะใดก็ได้ตามความต้องการใช้งานของผู้ใช้งาน ความเปลี่ยนแปลงนี้ถูกเรียกขานว่า “การทำให้เป็นระบบตัวเลข” หรือ “ดิจิไทเซชั่น” (Digitization) ด้วยระบบที่มีการทำให้เป็นระบบตัวเลข เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิด “สื่อใหม่” ขึ้น เป็นสื่อที่มีลักษณะเกี่ยวข้องกับระบบตัวเลขเครื่องคอมพิวเตอร์และระบบการสะท้อนกลับ หรือ “อินเตอร์แอคทีฟ” (Interactive) คาดหวังกันว่าสื่อใหม่จะสามารถตอบสนองความต้องการของ “ผู้แสวงหาข้อมูลข่าวสาร” (Seeker) ได้มีประสิทธิภาพมากกว่าสื่อแบบดั้งเดิม เนื่องจากสื่อใหม่ไม่มีข้อจำกัดในด้านเวลา (Time) และเนื้อที่ (Space) เหมือนอย่างเคยเป็น ข้อจำกัดของสื่อแบบดั้งเดิมมาก่อน โดยสื่อใหม่ (new media) หลอมรวมสื่อแบบดั้งเดิมหรือสื่อเก่า (traditional media) ด้วยเทคโนโลยีที่เกิดการพัฒนามากขึ้นส่งผลให้สามารถเข้าถึงสื่อใหม่ได้ทุกที่ ทุกเวลา เยาวชนในยุคปัจจุบันจึงสามารถเข้าถึงสื่อใหม่ตามที่ตนมีความสนใจสามารถใช้ประโยชน์ของสื่อใหม่ในการเรียน ความบันเทิง และยังเป็นพื้นที่ในการทดลองทดสอบค้นหาตัวตนของตนเอง แม้สื่อใหม่จะมีประโยชน์มากมาย แต่อีกด้านสื่อใหม่ก็สามารถสร้างภัยให้แก่ผู้ใช้ได้ไม่น้อยเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นการถูกหลอกลวงทางอินเทอร์เน็ต การติดเกมคอมพิวเตอร์ การเสพติดเทคโนโลยีรวมถึงการสร้างแนวคิด ค่านิยมที่ไม่ถูกต้องเหมาะสมได้ (ฐิตินัน บุญภาพ คอมมอน, 2556) เนื่องจากการที่บุคคลมีค่านิยมที่ถูกต้องเหมาะสมย่อมส่งผลต่อความเจริญก้าวหน้าของสังคมประเทศชาติในทางกลับกันหากบุคคลในสังคมมีค่านิยมที่ไม่

เหมาะสมก็ย่อมส่งผลต่อความเสื่อมถอยของสังคมและประเทศชาติ (สำนักงาน คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, 2549) ปัจจุบันพบว่า มีค่านิยมในทางที่ไม่เหมาะสมได้แก่ ขาดความรับผิดชอบต่อสังคม และส่วนรวมจิตสำนึกด้านความมีวินัยในตัวเอง ค่านิยมการบริโภคที่ฟุ่งเฟ้อ ค่านิยมทางเพศที่ไม่เหมาะสมเมื่อวิทยาการด้านเทคโนโลยีด้านการสื่อสารมีการพัฒนาเข้าสู่ยุคดิจิทัล เช่น ในปัจจุบันการสื่อสารพระธรรมคำสอนต่าง ๆ จากพระภิกษุสงฆ์ไปสู่พุทธศาสนิกชนก็ได้แปรเปลี่ยนไปในยุคที่ผู้รับสารส่วนใหญ่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างไม่มีขีดจำกัดทั้งเวลาและสถานที่ และในขณะที่บางครั้งผู้รับสารก็สามารถเป็นผู้ส่งสารเองและการส่งสารก็ยังสามารถส่งไปได้ในหลากหลายช่องทาง (Channels) อีกทั้งสามารถสื่อสารโต้ตอบกันได้ (Interactive Communication) แบบ Real Time ซึ่งเป็นประโยชน์ในด้านการศึกษา การพาณิชย์ การทูตและการเมืองระหว่างประเทศ โดยความก้าวหน้าทางการสื่อสารนี้ได้เข้าไปเกี่ยวข้องและมีบทบาทสำคัญอยู่ในทุกสาขาอาชีพไม่ยกเว้นแม้ในกระบวนการเผยแผ่คำสอนของพระภิกษุสงฆ์ดังนั้นพระภิกษุในพระพุทธศาสนายุคดิจิทัลจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีการนำเสนอธรรมะจากรูปแบบเดิม ๆ (Linear Communication) และก้าวไปให้ทันกับการเจริญเติบโตทางด้านวัตถุนิยมเพื่อจะสามารถเข้าถึงและกระตุ้นให้พุทธศาสนิกชนกลับมามีปฏิสัมพันธ์กับพุทธธรรมในยุค Social Network นี้ได้อย่างต่อเนื่องจากอิทธิพลของความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการสื่อสารสื่อใหม่ในยุคดิจิทัล ได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตของผู้คนในยุคปัจจุบันอย่างมากมาย ขาดลักษณะเดิมตามแบบขนบธรรมเนียมประเพณีไทยที่เคยอยู่ร่วมกันอย่างใกล้ชิด มีพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมของจิตใจและเป็นที่พึ่งในยามมีความทุกข์ร้อน ผู้คนห่างไกลจากคำสอนในพระพุทธศาสนาที่มีแนวทางปฏิบัติชัดเจนในการแก้ไขปัญหาและส่งผลให้มีการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องซึ่งทำให้ชีวิตพบความสงบสุขร่มเย็น

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่า ในปัจจุบันพระภิกษุสงฆ์ทั่วประเทศไทยมีการตื่นตัวกับผลกระทบของความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารสื่อใหม่และหันมาให้ความสนใจ ศึกษานวัตกรรมและนำเทคโนโลยีการสื่อสารผ่านสื่อใหม่มาปรับใช้กันอย่างแพร่หลายเพื่อให้เข้ากับอัตลักษณ์ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงถือเป็นก้าวสำคัญที่พระภิกษุสงฆ์มีการนำเทคโนโลยีการสื่อสารรูปแบบใหม่ ๆ รวมถึงกลยุทธ์การสื่อสารการตลาดมาบูรณาการ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อสังคมและต่อประเทศชาติ ทั้งนี้การนำกลยุทธ์การสื่อสารสื่อใหม่มาใช้ เช่น การแสดงพระธรรมเทศนาบทสั้น ๆ ที่น่าสนใจผ่าน Platform ต่าง ๆ การจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและการจัดโปรแกรมเจริญพระพุทธมนต์ประจำวันหรือจัดรายการเจริญสมาธิภาวนาผ่านช่องทางออนไลน์รูปแบบต่าง ๆ ดังนั้น ผู้เขียนจึงมีความสนใจในการนำเสนอกลยุทธ์การสื่อสารผ่านสื่อใหม่กับการสื่อสารเชิงพุทธ เพื่อเป็นแนวทางในการสื่อสารของพระสงฆ์หรือสถาบัน

ทางศาสนาที่ต้องการใช้สื่อใหม่เผยแพร่ความรู้ทางศาสนา ให้เกิดความน่าสนใจ จนเกิดเป็นการรับความรู้ของประชาชนที่มีความสนใจมีความใกล้ชิดกับวัดและสามารถเข้าถึงกิจกรรมทางศาสนาได้ในทุกสถานที่ ทุกเวลาที่เหมาะสม สามารถติดตามและเข้าถึงธรรมะได้จากบ้านหรือที่ทำงานได้อย่างสะดวกรวดเร็วตลอดเวลา

กลยุทธ์การสื่อสารภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

โลกในยุคสมัยใหม่ คนในสังคมมีความจำเป็นต้องพึ่งพาระบบและเครือข่ายของการสื่อสาร เนื่องจากข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการกำหนดความคิด วิสัยทัศน์ ทัศนคติ และพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์มากขึ้นทุกคน จึงจำเป็นต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการติดต่อประสานสัมพันธ์และรวมกลุ่มก้อนกันทางสังคม การสื่อสารจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม ที่ต่างใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจ การดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพให้ประสบความสำเร็จ ดังนั้นในการศึกษาการสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ควรมีการศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม รูปแบบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ตลอดจนกลยุทธ์การสื่อสารภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

พนม คลี่ฉายา (2549) กล่าวว่า กลยุทธ์การสื่อสาร (Strategies) หมายถึง วิธีการสื่อสารที่กำหนดขึ้นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งมีความแตกต่างกันไปในแต่ละปัญหา แต่ละสถานการณ์ไม่มีสูตรสำเร็จ กลยุทธ์มักจะสร้างขึ้นจากการประยุกต์แนวคิดทฤษฎี และแนวทางการปฏิบัติที่เคยมีมาหรือบางโครงการอาจจำเป็นต้องคิดหากลยุทธ์ขึ้นใหม่โดยเฉพาะกลยุทธ์ที่ใช้จึงเป็นสิ่งกำหนดว่าจะใช้สื่ออะไร เมื่อไร อย่างไร เช่นเดียวกับ นาจิบ และเจมส์ (Najib and James, 1982) กล่าวว่า กลยุทธ์การสื่อสาร คือ การผสมผสานระหว่างการใช้วิธีการสื่อสาร (Method) สาร (Messages) และแนวทางการใช้การสื่อสาร (Approach) ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จะต้องอาศัยความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นศาสตร์และศิลป์ มีวัตถุประสงค์เพื่อเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตที่กลุ่มเป้าหมายได้เคยปฏิบัติมาแล้ว และการกระทำเช่นนี้ย่อมเกิดผลกระทบต่อความรู้สึกนึกคิดและค่านิยม ซึ่งฝังรากลึกในใจของประชาชนอยู่แล้วการสื่อสารจะประสบความสำเร็จหรือไม่ ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับกลยุทธ์การสื่อสารเกี่ยวกับการเลือกสื่อ ซึ่งเกณฑ์ที่ใช้ในการเลือกสื่อโดยทั่วไป มีดังนี้ (นิพนธ์ ศุขปรีดี, 2546)

1. เลือกสื่อที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการสื่อสาร ทั้งนี้เพราะจุดมุ่งหมายของการสื่อสารที่ต่างกันย่อมให้ประสบการณ์การรับสารที่ต่างกัน การเลือกสื่อในการสื่อสารจึงต้องให้

สอดคล้องกัจุดมุ่งหมาย โดยพยายามเลือกสื่อที่ส่งเสริมให้ผู้รับสารได้มีส่วนร่วมในการสื่อสารอย่างจริงจัง และให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อให้เขาได้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมขั้นตอนสุดท้ายไปตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการ

2. เลือกสื่อที่สอดคล้องกับลักษณะการตอบสนอง และพฤติกรรมขั้นสุดท้ายของผู้รับสารที่คาดหวังจะให้เกิดขึ้น พฤติกรรมของผู้รับสารจะเกิดขึ้นได้ถ้าผู้รับสารมีความพึงพอใจในกิจกรรมและประสบการณ์ที่ได้รับ ความพึงพอใจย่อมก่อให้เกิดการส่งสารที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้น การเลือกสื่อในการสื่อสารจึงควรเลือกสื่อที่ช่วยให้ผู้รับสารเกิดความสนใจมีการตอบสนองและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่คาดหวัง

3. เลือกสื่อในการสื่อสารที่เหมาะสมกับความสามารถ และประสบการณ์เดิมของผู้รับสาร โดยอยู่ในขอบเขตความสามารถของผู้รับสารแต่ละคนที่เอื้ออำนวยให้ผู้รับสารสามารถรับสารได้โดยง่าย และไม่จำเป็นต้องใช้สื่อเดียวกันกับผู้รับสารทุกคนเหมือนกันหมด เพราะสื่อบางอย่างอาจไม่เหมาะกับผู้รับสารบางคน ดังนั้นการเลือกสื่อจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล กลุ่มคน และมวลชน

4. เลือกสื่อที่พอจะหาได้ และสะดวกต่อการใช้ และไม่จำเป็นต้องใช้สื่อที่มีราคาแพงเสมอไปทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าจะหาสื่อชนิดใดได้บ้างที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย เพื่อช่วยให้การสื่อสารเกิดประสิทธิภาพสูงสุดการใช้สื่อเป็นยุทธวิธีหรือกลยุทธ์ของผู้ส่งสารที่จะสามารถใช้สื่อได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์

รูปแบบวิธีการใช้สื่อให้มีประสิทธิภาพนั้น มีลักษณะดังนี้ (กิติมา สุรสนธิ, 2545 : 18)

1. การใช้สื่อเดียว เป็นการใช้สื่อใดสื่อหนึ่งในการส่งถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารไปยังผู้รับสาร เช่น ผู้ส่งสารอาจใช้สื่อบุคคลในการบุคคลในการบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ให้แก่ผู้รับ หรือชาวบ้านได้ฟังหรือองค์กรใดองค์กรหนึ่งอาจเลือกใช้สื่อวิทยุเพียงสื่อเดียวในการถ่ายทอดความรู้และข่าวสารเกี่ยวกับองค์กร เป็นต้น

2. การใช้สื่อแบบผสม (Mix media หรือ Media forum) เป็นการนำเสนอข้อมูลข่าวสารโดยการใช้สื่อหลายประเภท หรือหลายสื่อเพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งและเพื่อให้การสื่อสารนั้นมีความสามารถเข้าถึงผู้รับได้อย่างกว้างขวาง สามารถสร้างความน่าสนใจ และการเข้าใจการรับรู้ข่าวสารได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งการใช้สื่อผสม ผู้ส่งอาจใช้สื่อตั้งแต่ 2 ชนิดขึ้นไปในการสื่อสาร เช่น ผู้ส่งอาจใช้ทั้งสื่อวิทยุและโทรทัศน์ในการเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับการอนุรักษ์ หรือในปัจจุบันคำว่าสื่อผสมนั้นอาจเป็นสื่อเดียวที่มีคุณสมบัติเป็นสื่อหลาย ๆ ชนิดได้ เช่น สื่อคอมพิวเตอร์ เป็นต้น กระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับกลยุทธ์การสื่อสาร เป็นสิ่งที่ต้องรู้ก่อนกระบวนการสื่อสาร แผนในการสื่อสารจะมาก่อนการกระทำในการสื่อสาร แต่กระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับกลยุทธ์การสื่อสาร

อาจถือว่าเป็นสิ่งที่มาทีหลังกระบวนการสื่อสารก็ได้เช่นกัน ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของสารที่ส่งออกไป หรืออีกนัยหนึ่งผลที่เกิดขึ้นในผู้รับสารในขั้นสุดท้ายนั้น ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของผู้รับสาร

อาจกล่าวได้ว่า กระบวนการในการกำหนดกลยุทธ์การสื่อสารเกี่ยวข้องกับ 2 ระบบ คือ ระบบแหล่งสาร และระบบผู้รับสาร ส่วนกระบวนการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับระบบช่องสารและสาร เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการตัดสินใจในแหล่งสาร และกระบวนการตัดสินใจในผู้รับสาร กระบวนการตัดสินใจในแหล่งสารทำให้แหล่งสารมีหน้าที่ในการผลิตสาร เผยแพร่ และประเมินประสิทธิภาพของการสื่อสาร แหล่งสารจะเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะส่งสารอะไร ไปถึงใคร เพื่ออะไรการตัดสินใจเหล่านี้เป็นการตัดสินใจที่เนื้อหา ผู้รับสาร และความตั้งใจ ด้วยเหตุนี้แหล่งสารจะตัดสินใจว่าจะส่งสารอย่างไร จะส่งสารเมื่อไร การตัดสินใจเหล่านี้เป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีที่จะประกอบกันขึ้นเป็นหัวใจของกลยุทธ์การสื่อสาร

การตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีการที่เกี่ยวข้องกับการผลิตการเผยแพร่ การใช้สาร และการประเมินสารกระบวนการสื่อสารจะเริ่มขึ้นเมื่อแหล่งสารพยายามนำกลยุทธ์ที่ตนได้ตัดสินใจไปแล้วออกปฏิบัติ กระบวนการตัดสินใจในผู้รับสารจะสะท้อนให้เห็นจากพฤติกรรมการเลือกใช้สาร และพฤติกรรมการยอมรับหรือหลักการปฏิเสธสาร การตัดสินใจที่เกี่ยวกับพฤติกรรมการเลือกใช้สารเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการเปิดรับสาร (รวมถึงความตั้งใจ) การรับรู้ (รวมถึงการแปลหรือตีความสาร) และการจำสาร หลังจากนั้นผู้รับสารก็ตัดสินใจที่จะยอมรับสาร โดยปฏิบัติตามคำแนะนำในสารนั้นหรือปฏิเสธสารนั้น และจุดนี้เอง (จุดที่แสดงเจตนารมณ์ที่จะยอมรับหรือปฏิเสธของผู้รับสาร) ที่เป็นสิ่งตัดสินความมีประสิทธิภาพหรือความล้มเหลวของความพยายามในการส่งสารของแหล่งสาร

ดังนั้น จะเห็นได้ว่ากระบวนการตัดสินใจของแหล่งสารและผู้รับสารต่างมีอิทธิพลต่อกระบวนการสื่อสาร สิ่งที่ผู้ส่งสารคิดและตัดสินใจก่อนที่จะส่งสารเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งที่กำหนดว่าแหล่งสารจะส่งสารจริง ๆ อย่างไร และความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการสื่อสารก็ขึ้นอยู่กับการที่ผู้รับสารคิดหรือตัดสินใจเกี่ยวกับสารที่ตนได้รับอย่างไรด้วย

สื่อใหม่กับการปรับตัวด้านการสื่อสาร

พรจิต สมบัติพานิช (2547) อธิบายว่า สื่อ (Media) เป็นช่องทางการสื่อสารที่นำเสนอเนื้อหาของสารไม่ว่าจะเป็นข่าว ข้อมูลบันเทิงหรือโฆษณาไปสู่ผู้บริโภค การเปลี่ยนแปลงระบบเทคโนโลยีนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบสื่อที่พัฒนาให้ดีขึ้นนับจากสื่อบุคคลที่เปลี่ยนแปลงเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อสิ่งพิมพ์พัฒนาเป็นรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ คือ สื่อวิทยุและสื่อโทรทัศน์ ในปัจจุบันการพัฒนาระบบเทคโนโลยีไม่หยุดนิ่ง สื่ออินเทอร์เน็ตพัฒนาขึ้นมาเพื่อการติดต่อสื่อสาร

เพิ่มขึ้น ดังนั้นกล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงของระบบเทคโนโลยีสามารถแบ่งสื่อออกเป็น 2 ประเภท ตามลักษณะของการใช้สื่อเพื่อการกระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์ คือ สื่อแบบดั้งเดิม และสื่อใหม่

1. สื่อดั้งเดิม (Traditional media) หมายถึง สื่อที่ผู้ส่งสารทำหน้าที่ส่งสารไปยังผู้รับสารได้ทางเดียวที่ผู้รับสารไม่สามารถติดต่อกลับทางตรงไปยังผู้ส่งสารได้ สามารถแบ่งย่อยได้ดังนี้ สื่อที่ทำหน้าที่ส่งสารเพียงอย่างเดียว หมายถึง สื่อที่ทำหน้าที่ส่งสารตัวหนังสือหรือเสียง หรือภาพไปอย่างเดียว ได้แก่ หนังสือพิมพ์ สื่อโทรเลข และสื่อวิทยุ และสื่อที่ทำหน้าที่ส่งสารสองอย่าง คือ ส่งทั้งภาพและเสียงพร้อมกัน ได้แก่ สื่อโทรทัศน์ สื่อภาพยนตร์

2. สื่อใหม่ (New media) หมายถึง สื่อที่เอื้อให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารทำหน้าที่ส่งสารและรับสารได้พร้อมกันเป็นการสื่อสารสองทาง และสื่อยังทำหน้าที่ส่งสารได้หลายอย่างรวมกัน คือ ภาพ เสียง และข้อความไปพร้อมกัน โดยรวมเอาเทคโนโลยีของสื่อดั้งเดิมเข้ากับความก้าวหน้าของระบบเทคโนโลยีสัมพันธ์ทำให้สื่อสามารถสื่อสารได้สองทางผ่านทางระบบเครือข่ายและมีศักยภาพเป็นสื่อแบบประสม (Multimedia) ปัจจุบันสื่อใหม่พัฒนาขึ้นหลากหลายที่เป็นที่รู้จักและนิยมกันมากขึ้น

นอกจากนี้ สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ (2545) อธิบายว่า สื่อใหม่ หมายถึง ระบบการสื่อสารหรือเชื่อมต่อทางอิเล็กทรอนิกส์ของเครือข่ายระดับโลก ได้แก่ เครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Internet) บริการระดับเวิลด์ไวด์เว็บ (World Wide Web : WWW) บริการข้อมูลออนไลน์เชิงพาณิชย์ (Commercial on-line service) เป็นต้น สอดคล้องกับเควิน คาวาโมโต้ (Kevin Kawamoto, 1997) ได้ให้ความหมายของสื่อใหม่ว่า หมายถึง ระบบการสื่อสารหรือระบบที่มีการเชื่อมต่อทางอิเล็กทรอนิกส์ ของเครือข่ายในระดับโลก โดยในมุมมองของธิดาพร ชนะชัย (2550) ได้ให้ความหมายของสื่อใหม่ โดยแยกออกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ 1. สื่อดิจิทัล (Digital media) เป็นการสื่อสารไร้สายที่รวดเร็วด้วยระบบไฟเบอร์ออฟติกเชื่อมต่อข้อมูลผ่านดาวเทียม 2. สื่อซึ่งเป็นสื่อใหม่ที่นอกเหนือจากสื่อพื้นฐานเดิมที่มีอยู่ 3. สื่อสร้างสรรค์ขึ้นใหม่เพื่อสนับสนุน (Support) งานบางอย่าง โดยเน้นความคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับนวัตกรรมใหม่ๆ (Creativity innovation)

เคนท์ เวอร์ทาม และ เอียน เฟนวิกค์ (Kent Wertime and Ian Fenwick) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับสื่อใหม่และการตลาดดิจิทัล และนิยามสื่อใหม่ว่า หมายถึง เนื้อหา (Content) ที่อยู่ในรูปแบบดิจิทัล โดยลักษณะสำคัญของเนื้อหาอยู่ในรูปแบบดิจิทัล ประกอบด้วย “อิสระ 5 ประการ” (5 Freedoms) ได้แก่ (ณงลักษณ์ จารุวัฒน์ และประภัสสร วรรณสถิต, 2551) 1. อิสระจากข้อจำกัดด้านเวลา (Freedom from scheduling) เนื้อหาที่อยู่ในรูปแบบดิจิทัลทำให้ผู้บริโภคสามารถเลือกรับและส่งข่าวสารได้ในเวลาที่ตนต้องการ และไม่จำเป็นต้องชมเนื้อหาตามเวลาที่กำหนด 2. อิสระจากข้อจำกัดด้านพรมแดน (Freedom from geological boundaries) เนื้อหาในรูปแบบดิจิทัลเป็นเนื้อหาที่รับข้อมูลข่าวสารได้ทั่วโลกในเวลาอันรวดเร็วทำให้ผู้บริโภคสามารถ

เลือกรับ หรือค้นหาข้อมูลข่าวสารจากประเทศใดก็ได้ แล้วแต่ความต้องการของบุคคลแต่ละคน 3. อิสระจากข้อจำกัดด้านขนาด (Freedom to scale) มีเนื้อหาที่สามารถย่อหรือปรับขยายขนาดหรือเครือข่ายได้ เช่น การปรับเนื้อหาให้เหมาะสมสำหรับการเผยแพร่ทั่วโลก หรือปรับให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะเจาะจงก็ได้ 4. อิสระจากข้อจำกัดด้านรูปแบบ (Freedom from formats) เนื้อหาแบบดิจิทัลไม่จำเป็นต้องมีรูปแบบ หรือลักษณะที่ตายตัว 5. อิสระจากยุคนักการตลาดสร้างเนื้อหามาสู่ยุคนักบริโภคริเริ่มสร้างสรรค์ และควบคุมเนื้อหาเอง (Freedom from marketer driven to consumer initiated created and controlled) ด้วยพัฒนาการเทคโนโลยีดิจิทัล ทำให้เจ้าของสื่อไม่อาจควบคุมการแพร่กระจายของสื่อได้เหมือนอดีตเนื้อหาที่พบในบล็อก (Blog) หรือคลิปวิดีโอในเว็บไซต์ของยูทูป (Youtube) และสื่อผสมใหม่ ๆ อาจสร้างสรรค์จากผู้บริโภคคนใดก็ได้เกิดเป็นเนื้อหาที่สร้างจากผู้บริโภค (Consumer-created content) หรือเป็นคำพูดแบบปากต่อปากฉบับออนไลน์ (Online word-of-mouth) ที่แพร่กระจายไปได้อย่างรวดเร็ว

อาจะกล่าวได้ว่า สื่อใหม่ หมายถึง การเข้าถึงเนื้อหาตามความต้องการ ทุกที่ทุกเวลาและทุกอุปกรณ์ดิจิทัล ซึ่งรวมไปถึงข้อมูลป้อนกลับของผู้ใช้ที่โต้ตอบระหว่างกัน การมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ และการรวมตัวเป็นชุมชนที่แวดล้อมเนื้อหาสื่อนั้น การสร้างเนื้อหาที่สดใหม่และไร้ข้อจำกัดในเวลาจริง อย่างไรก็ตามเทคโนโลยีส่วนมากอธิบายลักษณะของสื่อใหม่ว่าเป็นดิจิทัลบ่อยครั้งที่มีลักษณะเฉพาะว่าถูกจัดดำเนินการมาแล้วโยงใยเครือข่ายได้ หนาแน่น บีบอัดได้ และโต้ตอบระหว่างกัน ตัวอย่างของสื่อใหม่อาจเป็นอินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ สื่อประสมในคอมพิวเตอร์ วิดีโอเกม ซีดีรอม และดีวีดี แต่ไม่รวมไปถึงรายการโทรทัศน์ ภาพยนตร์ นิตยสาร หนังสือ หรือสิ่งอื่นที่เผยแพร่แบบตีพิมพ์บนกระดาษ เว้นแต่พวกมันจะมีเทคโนโลยีที่ทำให้ใช้งานการโต้ตอบดิจิทัลได้ โดยไพฑูรย์ มะญู (2562) กล่าวไว้ในบทความเรื่อง สื่อดิจิทัลว่า สื่อดิจิทัลได้เปลี่ยนบทบาทของการสื่อสารจาก One-way Communication ไปสู่ Two-way Communication เนื่องจากผู้บริโภคทำหน้าที่เป็นทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสารในยุคดิจิทัล จากลักษณะของการมีความยืดหยุ่นสูงในการสื่อสารของสื่อใหม่หรือสื่อดิจิทัลนี้ได้ปฏิวัติรูปแบบของการสื่อสารอย่างมากมายจาก Linear Communication ซึ่งเป็นแบบ One-way Communication สู่การสื่อสารแบบ Interactive Communication และการสื่อสารแบบ Transactional Communication ซึ่งเป็นรูปแบบการสื่อสารแบบ Two-way Communication ที่ตอบสนองพฤติกรรมของผู้นิยมใช้สื่อใหม่ได้และก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านการสื่อสารในทุกสาขาวิชาชีพ เช่น ในวงการธุรกิจ ในวงการศึกษา วงการราชการ รวมถึงวงการศาสนา

ผู้เขียนมองว่า คุณลักษณะของสื่อใหม่ว่า สื่อใหม่เป็นสื่อที่ตอบสนองความต้องการสารสนเทศได้ตามความต้องการเปิดรับสารของผู้รับสารมากที่สุด เพราะสื่อใหม่สามารถสร้างโปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการบรรจุเนื้อหาของข้อมูลข่าวสารได้อย่างเป็นระบบ มีการค้นหาข้อมูลที่

ต้องการง่าย อันจะส่งผลให้เกิดความสำเร็จในงานเผยแพร่ และรวบรวมข้อมูลข่าวสารได้มากกว่า อีกทั้งยังใช้คุณสมบัติของระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ผสมผสานสื่อต่าง ๆ ที่เรียกว่าสื่อผสมผสาน ทำหน้าที่ส่งสารได้หลายอย่างรวมกัน คือ ภาพ เสียง และข้อความไปพร้อมกัน เช่น อินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น และสามารถตอบสนองความต้องการข้อมูลข่าวสารได้อย่างอิสระมากขึ้น

การสื่อสารเชิงพุทธ

การดำเนินชีวิตของคนเรานั้น ในความหมายหนึ่งก็คือ การบริโภค การเสพ หรือใช้ประโยชน์จากสิ่งต่าง ๆ การใช้เวลาเป็นนั้น เป็นส่วนหนึ่งของการรู้จักบริโภค ซึ่งเป็นความหมายอย่างหนึ่งของการดำเนินชีวิตเป็นคนเราที่จะเป็นอยู่อย่างดีนั้นจะต้องดำเนินชีวิตเป็น คือรู้จักดำเนินชีวิตนั่นเอง ถ้าใครรู้จักดำเนินชีวิต ชีวิตนั้นก็เป็นชีวิตที่ดีงาม เป็นชีวิตที่พัฒนาเจริญก้าวหน้า ประสบประโยชน์สุข แต่ถ้าดำเนินชีวิตไม่เป็นก็มีแต่ขาดทุนและประสบต่อความทุกข์และความเสื่อม ฉะนั้นจะต้องรู้จักดำเนินชีวิต หรือดำเนินชีวิตเป็นในบรรดากิจกรรมทั้งหลายของการดำเนินชีวิตเป็นนั้น อันหนึ่งก็คือ การใช้เวลาเป็น การดำเนินชีวิตเป็นนี้เป็นหลักที่สำคัญ เพราะในยุคนี้เราถนัดเรื่องความคิดเกี่ยวกับองค์รวม การใช้เวลาเป็นนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่ง หรือเสี้ยวหนึ่งของการดำเนินชีวิตเป็น ถ้าเราจะทำให้ได้ประโยชน์ครบถ้วนจะต้องมองเห็นองค์รวมของการดำเนินชีวิตเป็นนั้น เพราะจะต้องต่อสู้กับปัญหาน้อยใหญ่นานัปการ ทั้งปัญหาการครองชีวิต ปัญหาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และปัญหาสุขภาพอนามัย (พระมหาพิพัฒพงศ์ ฐิตธมฺโม, 2563) ซึ่งแต่ละคนก็มีปัญหาที่แตกต่างกันไปคนละหลายปัญหา ชีวิตควรเป็นอยู่อย่างมีความสุข เมื่อคนที่เคยรู้จักคุ้นเคยเคยพบกัน คำถามประโยคที่สองหลังจากกล่าวคำว่า สวัสดีเป็นการทักทายคือ สบายดีไหม “คำว่าสบายดี” ในความหมายก็คือ มีความสุขเพราะมนุษย์โดยทั่วไปพากันแสวงหาความสุข ความสุขจึงเป็นเป้าหมายใหญ่ของชีวิต ความสุขมีทั้งสุขแบบโลก และสุขแบบธรรม สุขแบบโลกเป็นความสุขของชาวโลก หรือชาวบ้านซึ่งได้แก่พวกคฤหัสถ์ หรือฆราวาสจะพึงมีส่วนสุขแบบธรรมเป็นความสุขเกิดจากฌานสมบัติ และภาวะที่ไม่มีกิเลส หรือปราศจากความทุกข์ทางใจ

ปัจจุบันพบว่าสื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญต่อการรับรู้ข่าวสารของประชาชนมากขึ้น เนื่องจากมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารใหม่ ๆ หลายประเภท เช่น สื่ออินเทอร์เน็ต ระบบโทรคมนาคมหรือเทคโนโลยีดิจิตอล ซึ่งทุกหน่วยงานหรือองค์กรล้วนใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเป็นเครื่องมือเพื่อให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จและคนในสังคมก็ใช้เทคโนโลยีการสื่อสารในฐานะเป็นส่วนหนึ่งในเครื่องมือดำเนินชีวิต หากใช้เครื่องมือการสื่อสารได้อย่างเหมาะสมและสามารถควบคุมการใช้ได้ก็จะเป็นประโยชน์อย่างมหาศาล สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพ

ชีวิตของตนเองและคนรอบข้างได้ เพราะเทคโนโลยีการสื่อสารสามารถทให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาของสารที่ผู้สื่อถ่ายทอดออกไปได้อย่างรวดเร็ว สามารถนำข้อมูลไปพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านอื่น ๆ ต่อไป พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นเพื่อสังคม การเกิดขึ้นของพระพุทธศาสนาเป็นไปเพื่อช่วยเหลือเยียวยาทางสังคมและโลกให้หลุดพ้นจากความทุกข์และยังส่งเสริมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีด้วยในช่วงที่พระพุทธเจ้าทรงส่งพระสาวกออกเผยแผ่ศาสนาทรงให้พันธกิจแก่พระสาวกว่า เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนหมู่มาก เพื่อประกาศพรหมจรรย์ โดยผู้ที่มีกิเลสเบาบางจักได้บรรลุธรรม แม้แต่พระองค์ก็จะเสด็จไปยังอุรุเวลาเสนานิคม (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 15/141/180) การเผยแผ่ศาสนา คือ กระบวนการสื่อสารธรรมะให้คนเข้าใจ เมื่อคนเข้าใจหลักธรรมแล้วก็จะน้อมนำไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งผลของการปฏิบัติจะทำให้มีคุณภาพชีวิตดียิ่งขึ้น การสื่อสารทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดคือสันติสุขเพื่อดับทุกข์ของตนได้ ดับทุกข์ของสังคมได้และดับทุกข์ของโลกได้ (พุทธทาสภิกขุ, 2526) นักเผยแผ่ศาสนาจึงเป็นกลุ่มนักสื่อสารมวลชนที่มีประสิทธิภาพมาก ทำให้สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในสังคมได้ พระพุทธศาสนามีความผูกพันกับสังคมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไม่มีการแยกสังคมกับศาสนาออกจากกัน (พระมหาสมบูรณ์ วุฑฺฒิกโร, 2554) โดยการสื่อสารเชิงพุทธ เป็นการสื่อสารที่อาศัยหลักการและแนวทางปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา เพื่อมุ่งให้เกิดประโยชน์ตามหลักการพระพุทธศาสนา (ทัศนีย์ เจนวิถีสุข, 2554) โดยปรากฏชัดเจนในนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าได้ทรงมอบให้กับพระธรรมทูตยุคแรก เพื่อให้นำสารคือ ธรรมะไปสื่อให้คนเข้าใจ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น ท่ามกลางและที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีธุลีในตาน้อยมีอยู่ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม” (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 4/32/40)

คุณลักษณะของการสื่อสารเชิงพุทธมีคุณลักษณะสำคัญ 5 ประการ ดังต่อไปนี้ (พระธนภัทร ธนภทฺโท, 2565)

1. การสื่อสารที่มีลักษณะก่อให้เกิดคุณประโยชน์ ในข้อความที่ว่า “เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก” หมายถึง ทำสิ่งที่เป็นผลดีและมีคุณค่า จนถึงบรรลุนิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุด (พระวิมาน คมฺภีรปญฺโญ, 2555)

2. การสื่อสารที่มีลักษณะอนุเคราะห์ชาวโลกสื่อสารด้วยความเมตตากรุณาโดยหวังให้ได้รับความสุข และพ้นจากความทุกข์ในรูปของการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่การช่วยเหลือเกื้อกูล การชี้แนะแนวทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง บอกเส้นทางที่ควรดำเนิน คือ อริยมรรค 8 และบอกเป้าหมายที่แท้จริงของชีวิตซึ่งสะท้อนให้เห็นแนวคิดและวิถีทางของพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม สังคมศาสตร์เชิง

พุทธ และแนวคิดสังคมสงเคราะห์ นอกจากนี้ยังกินความกว้างไปถึงการอนุเคราะห์ชาวโลก ซึ่งรวมไปถึงสิ่งมีชีวิตอื่นที่นอกเหนือจากมนุษย์ด้วย ส่วนที่เป็นโลกในทางกายภาพ และโลกของหมู่สัตว์ ซึ่งเป็นระบบนิเวศที่เกื้อหนุนกัน

3. การสื่อสารที่มีลักษณะเป็นประโยชน์เกื้อกูลการสื่อสารที่เป็นประโยชน์เกื้อกูล อุดหนุน เจือจาน เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ส่งเสริม สนับสนุนในสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต มีเมตตาปราณี มีน้ำใจ มีมิตรภาพ และหวังดีต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายอย่างไม่มีขอบเขต ทั้งตัวสารและวิธีการสื่อออกไปมีลักษณะเป็นคุณต่อโลก และส่งเสริมการอยู่ร่วมกัน ไม่ทำร้ายหรือเบียดเบียนกัน ปรารถนาให้ได้รับความสุข ปราศจากความทุกข์อย่างเสมอเหมือนกัน

4. การสื่อสารที่มีลักษณะเป็นไปเพื่อให้เกิดความสุขเพื่อความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ หมายถึง การสื่อสารเชิงพุทธเป็นไปเพื่อสร้างความสุขให้กับมนุษย์โลกและเทวโลก ทั้งความสุขในระดับประสาทสัมผัสและความสุขจากสภาวะที่จิตใจสงบ และสุขจากปัญญารู้และเข้าใจชีวิตและโลกอย่างแจ่มแจ้งตามความเป็นจริง จนหลุดพ้นจากกิเลสตัณหาทั้งปวง เรียกว่าวิมุตติสุข

5. การสื่อสารที่มีลักษณะเป็นไปเพื่อความดับทุกข์ในสีสปาวนสูตร ว่าด้วยเรื่องเป้าหมายในการสื่อสารของพระพุทธศาสนาในป่าประดู่ลาย ทรงหยิบใบไม้ขึ้นมาหนึ่งกำมือแล้วถามภิกษุว่าใบไม้ในกำมือของพระองค์กับใบไม้ที่มีอยู่ในป่าส่วนใดมีมากกว่ากัน เมื่อภิกษุตอบว่าใบไม้ในป่ามีมากกว่า พระองค์ทรงสรุปว่าความรู้ของพระองค์มีมากเหมือนใบไม้ที่อยู่ในป่า แต่ทรงนำมาสอนเฉพาะเรื่องที่จำเป็นเท่านั้น “สิ่งอะไรเล่าที่เราบอกแล้วคือเราได้บอกว่านี้ทุกข์นี้ทุกขสมุทัยนี้ทุกขนิโรธนี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา” (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 19/1101/613) ทรงมุ่งสื่อสารเรื่องทุกข์และความดับทุกข์เท่านั้น เพราะทรงเห็นว่าความทุกข์เป็นปัญหาใหญ่ของสรรพสัตว์ทั้งหลาย ส่วนเรื่องอื่นเป็นเพียงผลพวงจากความทุกข์ เมื่อสามารถตัดต้นตอของปัญหาได้แล้ว ก็จะยกระดับคุณภาพชีวิตจากปุถุชนไปเป็นพระอริย

จะเห็นได้ว่า การสื่อสารเชิงพุทธเป็นไปเพื่อการไม่ทำความชั่ว ไม่เบียดเบียนผู้อื่น สื่อสารด้วยความไม่มุ่งร้าย สื่อสารเพื่อส่งเสริมกุศลธรรม สื่อสารด้วยความอดทน สื่อสารด้วยสันติวิธี สื่อสารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตสื่อสารเพื่อพัฒนาจิตใจโดยมีเป้าหมายสูงสุดคือความพ้นทุกข์ โดยทุกยุคสมัยของพระพุทธศาสนาจึงมีความผูกพันกับสังคมอย่างลึกซึ้งในปัจจุบันเทคโนโลยีการสื่อสารมีความทันสมัยมากขึ้น คนในสังคมใช้เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารกันและยังมีภัยคุกคามต่าง ๆ ที่แฝงเข้ามาในกระบวนการสื่อสารอยู่เสมอ โดยพระพุทธศาสนาก็จะต้องมีการปรับตัวเพื่อให้รู้เท่าทันสื่อสมัยใหม่ ทั้งในรูปของการใช้เครื่องมือสื่อสาร การประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อให้เท่าทันกับยุคสมัยของสังคมแห่งการสื่อสาร

กลยุทธ์การสื่อสารผ่านสื่อใหม่ในการสื่อสารเชิงพุทธ

การสื่อสารจะประสบความสำเร็จได้จะต้องมีภาษาเป็นองค์ประกอบหนึ่ง อยู่ภายใต้สารเนื้อหาของสาร คือ ความคิดที่กลั่นกรองออกมาเป็นเรื่องราว ความคิดนั้นไม่สามารถถ่ายทอดได้ถ้าไม่มีภาษา ภาษานั้นเป็นสื่อที่จะให้เนื้อหาเกาะเกี่ยวไปยังผู้รับสารให้เกิดความเข้าใจ หรืออาจกล่าวได้ว่าภาษา คือ ตัวสารนั่นเอง มีผู้กล่าวว่าภาษาที่ใช้คือ หัวใจของการสื่อสาร หมายความว่า ผู้ใช้ภาษาควรตระหนักในบทบาทและความสำคัญของภาษาที่มีต่อการสื่อสารของมนุษย์เป็นส่วนช่วยให้เนื้อหาที่จะสื่อสารเป็นที่รับรู้และเข้าใจร่วมกันได้ สารทุกชนิดไม่ว่าจะสั้นยาวมากน้อยเพียงใดก่อนที่คนเราจะสามารถรับรู้จนท้าให้เกิดความเข้าใจร่วมกันได้นั้น จะต้องส่งมาในรูปของภาษาหรือสัญลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง สารจะปรากฏขึ้น โดยตัวของมันเองแท้ ๆ ไม่ได้ในการสื่อสารนั้น ผู้รู้ได้กล่าวเอาไว้ว่า ภาษา คือ พาหะให้เนื้อหาของสารเกาะเกี่ยวจากผู้ส่งสารไปสู่ผู้รับสาร ผู้ผลิตภาษา คือ ผู้ส่งสารภาษาที่ออกมาจะดีไม่ดีอยู่ที่ทักษะในการสื่อสารของผู้ส่งสาร แต่ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับผู้รับสารด้วย เพราะผู้ส่งสารเลือกใช้ภาษาในการเสนอสารที่เหมาะสมกับผู้รับสาร เหมาะสมกับความรับรู้และทักษะการใช้ภาษาของผู้รับสาร กล่าวคือ ผู้ส่งสารที่ดีนั้นต้องพูดจาภาษาเดียวกับผู้รับสาร คือ ต้องเรียนรู้ภาษาของผู้รับสารนั่นเอง

พระพุทธศาสนาประสบผลสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีหลายปัจจัย ส่วนหนึ่ง คือ การใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารของพระพุทธเจ้า โดยพระองค์ได้ใช้พุทธวิธีที่จะเข้าถึงผู้คนในระดับต่าง ๆ ได้เข้าถึง เข้าใจหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดีทั้งที่สมัยนั้น ยังมีเจ้าลัทธิมากมายได้มีการโต้วาที ปะทะวาทะ จนพระองค์ได้ชื่อว่า สัตถาเทวะมนุสสานัง เป็นครูสอนเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ประเด็นค้าถาม ก็คือ พระองค์ใช้ภาษาอะไรในการสื่อสาร ให้กับคนสมัยนั้น คำตอบประเด็นมีอย่างเดียว คือ พระองค์ใช้ภาษาบาลี ซึ่งเรื่องนี้ยังเป็นสิ่งที่น่าสนใจ และศึกษาค้นคว้ากันต่อไป เพราะการใช้ภาษาในการสื่อสารของพระพุทธเจ้า แม้จะเป็นเรื่องที่ถกเถียงกันแต่ยังเชื่อว่าการใช้ภาษาในครั้งพุทธกาลว่ามีหรือไม่ พระองค์ใช้ภาษาใดในการสั่งสอนสาวกและประชาชนทั่วไปและพระองค์ สำหรับปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสารส่งผลให้พระสงฆ์ผู้ซึ่งเป็นศาสนทายาท ได้มีการปรับตัวมาเผยแพร่ธรรมะผ่านทางสื่อใหม่ที่เกิดขึ้น โดยอาศัยกลยุทธ์การสื่อสารที่จะดึงดูดให้มีผู้สนใจคล้อยตาม รวมไปถึงเกิดความศรัทธาและพร้อมที่จะเปิดรับความรู้ทางศาสนาพุทธ จนกลายเป็นการกดติดตาม โดยการสื่อสารเชิงพุทธสามารถนำกลยุทธ์การสื่อสารผ่านสื่อใหม่มาใช้ ซึ่งผู้เขียนมีการนำเสนอดังต่อไปนี้

1. การเลือกสื่อ เลือกสื่อที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการสื่อสาร สอดคล้องกับลักษณะการตอบสนอง และพฤติกรรมขั้นสุดท้ายของผู้รับสารที่คาดหวังจะให้เกิดขึ้น สื่อในการสื่อสารที่เหมาะสมกับความสามารถ และประสบการณ์เดิมของผู้รับสาร เลือกสื่อที่พอจะหาได้ และสะดวกต่อการใช้ และไม่จำเป็นต้องใช้สื่อที่มีราคาแพง

2. เลือกรูปแบบวิธีการใช้สื่อโดยอาจเลือกการใช้สื่อเดียว เป็นการใช้สื่อใดสื่อหนึ่งในการส่งถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารไปยังผู้รับสาร หรือการใช้สื่อแบบผสมเป็นการนำเสนอข้อมูลข่าวสารโดยการใช้สื่อหลายประเภท หรือหลายสื่อเพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งและเพื่อให้การสื่อสารนั้นมีความสามารถเข้าถึงผู้รับได้อย่างกว้างขวาง สามารถสร้างความน่าสนใจ และการเข้าใจการรับรู้ข่าวสารได้อย่าง

3. นำสื่อใหม่ (New media) มาประยุกต์ใช้ในกระบวนการสื่อสารเชิงพุทธ โดยสื่อใหม่ควรมีลักษณะเป็นการสื่อสารไร้สายที่รวดเร็วด้วยระบบไฟเบอร์ออฟติกเชื่อมต่อข้อมูลผ่านดาวเทียมและเป็นสื่อสร้างสรรค์ขึ้นใหม่เพื่อสนับสนุน (Support) งานบางอย่าง โดยเน้นความคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับนวัตกรรมใหม่ๆ (Creativity innovation) สามารถเลือกรับและส่งข่าวสารได้ในเวลาที่ตนต้องการ รับข้อมูลข่าวสารได้ทั่วโลกในเวลาอันรวดเร็ว มีเนื้อหาที่สามารถย่อหรือปรับขยายขนาดหรือเครือข่ายได้ ไม่จำเป็นต้องมีรูปแบบ หรือลักษณะที่ตายตัว สื่อดั้งเดิม อาจสร้างสรรค์จากบุคคลคนใดก็ได้

4. โดยเนื้อหาการสื่อสารเชิงพุทธเป็นไปเพื่อการไม่ทำความชั่ว ไม่เบียดเบียนผู้อื่น สื่อสารด้วยความไม่มุ่งร้าย สื่อสารเพื่อส่งเสริมกุศลธรรม สื่อสารด้วยความอดทน สื่อสารด้วยสันติวิธี สื่อสารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตสื่อสารเพื่อพัฒนาจิตใจโดยมีเป้าหมายสูงสุดคือความพ้นทุกข์

บทสรุป

การสื่อสารเชิงพุทธเป็นกระบวนการถ่ายทอดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดความเข้าใจและนำไปปฏิบัติ อันนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีและสันติสุขในสังคม หลักสำคัญของการสื่อสารนี้มุ่งเน้นการให้ประโยชน์แก่สังคม การอนุเคราะห์ผู้อื่นด้วยเมตตากรุณา และการส่งเสริมความสุขทั้งทางโลกและทางธรรม พระพุทธเจ้าทรงกำหนดแนวทางเผยแผ่ธรรมะโดยให้พระสาวกออกจาริกไปสั่งสอนเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนหมู่มาก การสื่อสารเชิงพุทธยังมีบทบาทในยุคปัจจุบันผ่านสื่อเทคโนโลยีที่สามารถเผยแพร่คำสอนได้อย่างกว้างขวาง หากใช้สื่อสารอย่างถูกต้อง ย่อมเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้สังคมเกิดความเข้าใจและพัฒนาคุณภาพชีวิตร่วมกัน คุณลักษณะสำคัญของการสื่อสารเชิงพุทธ ได้แก่ การสื่อสารที่เป็นประโยชน์ อนุเคราะห์เกื้อกูลกัน นำไปสู่ความสุข และเป็นไปอย่างมีสัจจะและขันติ ซึ่งล้วนเป็นแนวทางที่ช่วยให้สังคมดำรงอยู่ด้วยความสงบสุขและปราศจากทุกข์

เอกสารอ้างอิง

ฐิตินัน บุญภาพ คอมมอน. (2556). *บทบาทของสื่อใหม่ในการสร้างค่านิยมทางสังคมและอัตลักษณ์ของเยาวชนไทยในเขตกรุงเทพมหานคร.* มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์: กรุงเทพมหานคร.

ทัศนีย์เจนวิถีสุข. (2554). *การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ธิดาพร ชนะชัย. (2550). *New Media Challenges: Marketing Communication Through New Media*. (ออนไลน์). แหล่งที่มา http://commarts.hcu.ac.th/images/academic_article/nok/new_media_newc hal lenges.pdf.

นิพนธ์ ศุขปรีดี. (2546). *นวัตกรรมเทคโนโลยีสื่อสารการศึกษา.* กรุงเทพฯ: นีลนาราการพิมพ์.

พระครูพิพัฒน์ ศาสนกิจจาทร. (2561). *การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน.* วารสาร มจร การพัฒนาสังคม, 3(2), 76-49.

พระธนภัทร ธนภทฺโท. (2565). *การสื่อสารเชิงพุทธเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในพระไตรปิฎก.* วารสาร มจรอุบลปริทรรศน์, 7 (1): 1129-1144.

พระมหาพิพัฒพงศ์ ฐิตธมฺโม, (2563). *หลักพุทธธรรมกับการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบัน.* วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ฯ, 7(2): 325-334.

พระมหาสมบูรณ์ วุฑฺฒิกโร. (2554). *เอกสารประกอบการเสวนาวิชาการเรื่อง "พระสงฆ์กับงานสังคมเคราะห์: หน้าที่หรือมิใช่".* จัดโดยศูนย์พุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ ห้องประชุม 707 อาคารบรมราชกุมารี วันจันทร์ที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2554.

พระวชิรวิชญ์ ภัทรเกียรตินันท. (2564). *หลักพุทธธรรมทางพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิตในช่วงโรคโควิด – 19.* วารสารภาวนาสารปริทัศน์, 1(1), 109-120.

พระวิมาน คมฺภีรปญฺโญ (ตรีกมล). (2555). *การเผยแผ่ในอุรุเวลาเสนานิคมในฐานะต้นแบบแห่งพุทธวิธีในการเผย แผ่พระพุทธศาสนา* บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พนม คลี่ฉายา. (2549). *เอกสารประกอบการสอน วิชาการประยุกต์สื่อเพื่อการพัฒนา.* กรุงเทพฯ : คณะนิเทศศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไพฑูรย์ มะญู. (2562). *สื่อดิจิทัล (Digital Media).* สืบค้นเมื่อ 2 ธันวาคม 2566, จากเว็บไซต์: http://paitoon.esdc.go.th/sux-dicithal.

พุทธทาสภิกขุ. (2526). *ฟ้าสางระหว่าง 50 ปีที่มีสวนโมกข์*. กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์พระนคร

พรจิต สมบัติพานิช. (2547). *โฆษณาในทศวรรษที่ 2000-2010 การศึกษาถึงปัจจัยด้านสื่อที่มีต่อรูปแบบโฆษณา.* มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539).*พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.*กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวง วัฒนธรรม. (2549). *ค่านิยม และสภาพแวดล้อมที่พึงประสงค์ของสังคมไทยในสายตาเยาวชน.* กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สุรสิทธิ์วิทยารัฐ. (2545). *การสื่อข่าว : หลักการและเทคนิค.* กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.

Kent Wertime and Ian Fenwick. (2008). *เปิดโลกนิวมีเดียและการตลาดดิจิทัล = Digi marketing: the essential guide to new media & digital marketing*. เคนม์ เวอร์ไทม์ และเอียน เฟนวิค, เขียน; ณงลักษณ์ จารุวัฒน์, ประภัสสร วรรณสถิตย์, แปล.

Najib and James. (1 9 8 2). *Guideline for planning Support for Development campaign*. Bangkok: UNDO/DCTO.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในยุคดิจิทัล

LEARNING MANAGEMENT PROCESS BY BUILDING FAITH AND YONISOMANASIKARA FOR LEARNER DESIRABLE CHARACTERISTIC ENHANCEMENT IN DIGITAL ERA

[1]พระจิรวัฒน์ จิรวฑฺฒโน (ปิยะตระกูล), [2]พระครูวรวรรณพิฑูรย์ และ [3]พงษ์ประภากรณ์ สุระรินทร์

[1]Phrajirawat Jirawattano (Piyatragul), [2]Phrakhruworawanvitoon, and [3]Phongpraphakorn Surarin

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

[1]Phar.jirawat.it@gmail.com, [2]phaitoon.puk@mcu.ac.th, [3]phongmcu@gmail.com

Received :November 25, 2024; **Revised**: December 23, 2024; **Accepted**: December 27, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอกระบวนการการจัดการเรียนรู้โดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในยุคดิจิทัล ผลการศึกษาพบว่าครูผู้สอนสามารถนำหลักการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการไปพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในยุคดิจิทัล ผ่านกิจกรรมต่างๆ ได้ ทั้งในและนอกสถานศึกษา ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยยึดหลักโยนิโสมนสิการ 10 วิธี โดยมีหลักการ ประกอบด้วย 1) ขั้นนำ ได้แก่ ครูควรสร้างความสัมพันธ์ที่ดี และเร้าให้ผู้เรียนเกิดความสนใจต่อการเรียน จัดภาพแวดล้อมในห้องเรียนให้เอื้อ

---

[1] นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

ต่อการใฝ่รู้ ใฝ่คิด เกิดความรักในความรู้ที่ได้ศึกษา กิจกรรมที่จัดให้ แจ้งจุดประสงค์ของการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ของตนเอง แล้วนำเสนอหรือยกตัวอย่างเกี่ยวกับสถานการณ์ ปัญหาเป็นกรณีตัวอย่าง พร้อมแนะนำหลักวิธีคิดตามหลักโยนิโสมนสิการ 10 วิธี ที่มีความเหมาะสมกับสถานการณ์และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น สื่อการเรียนการสอนอินเทอร์เน็ต 2) ขั้นสอน ได้แก่ เสนอเนื้อหาสาระสำคัญของบทเรียน แนะนำแหล่งค้นคว้าข้อมูล จัดกิจกรรมการเรียนรู้ จัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในยุคดิจิทัล และฝึกการสรุปประเด็น และ 3) ขั้นสรุป ได้แก่ ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับข้อมูลที่ได้ ร่วมกันสรุปผลการปฏิบัติ ร่วมกันสรุปบทเรียน และครูประเมินผลไปพร้อมๆ กับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

คำสำคัญ : การจัดการเรียนรู้, โยนิโสมนสิการ, คุณลักษณะอันพึงประสงค์, ยุคดิจิทัล

Abstract

The purpose of this article is to propose learning management process by building faith and Yonisomanasikara for learner desirable characteristic enhancement in digital era. The result revealed that teacher could take principle of building faith and Yonisomanasikara to improve the learners for desirable characteristics in digital era through activities both inside and outside institute by taking 10 Yonisomanasikara that including 1) introduction included building a good relationship and motivating the learner to focus on learning, building a good environment for supporting learning and thinking process and admiring the knowledge gotten from studying, informing the learning activity purposes to the learner for their change to set purposes of their studying and proposing or giving an example that related to problem situation to be a case study along with suggesting thinking way of 10 Yonisomanasikara that being suitable for situation and applying for the daily life such as educational media and internet, 2) body included proposing main point of lesson, suggesting information sources, organizing learning activities, organizing activities for enhancing desirable characteristics in digital era, and practicing summarizing, and 3) conclusion included discussing the information between teacher and student, summarizing the performance result, summarizing the lesson, and assessing the performance and organizing learning activities by teacher in the meantime.

Keyword: learning management, Yonisomanasikara, desirable characteristics, digital era

บทนำ

การจัดการศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนเพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนประเทศให้มีสมรรถนะแข่งขันในระดับนานาชาติ เป้าหมายของการจัดการศึกษาคือ คุณภาพของผู้เรียน โดยสถานศึกษามีพันธกิจหลักในการจัดการศึกษาและพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ สามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมและเป็นพลเมืองยุค Education Disruption โดยปัจจุบันนี้ความก้าวหน้าของ Technology Digital ได้ส่งผลกระทบทุกด้านรวมทั้งการจัดการศึกษา ดังนั้นการบริหารจัดการศึกษาและการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพในยุคนี้ จึงต้องปรับเปลี่ยนให้ทันกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป

จากการเปลี่ยนแปลงสู่อุตสาหกรรม 4.0 อันเป็นการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากสภาพแวดล้อมจากภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงบริบทด้านต่างๆ ทั้งการเมือง สังคมวัฒนธรรม และการศึกษา อันเนื่องมาจากการปฏิวัติเทคโนโลยีดิจิทัล อันเป็นพลวัตของโลกที่ท้าทายและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเกือบทุกมิติของการดำรงชีวิตประชาชน องค์กรและประชากรทั้งวัยเรียน วัยทำงานและวัยสูงอายุที่จะต้องปรับตัว ปรับวิถีการดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมเทคโนโลยี ระบบเศรษฐกิจ สังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะเทคโนโลยีที่กลายเป็นอุปกรณ์ที่หลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวในการดำรงชีวิตประจำวัน อาทิ สมาร์ทโฟน ไอแพด เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัล อันเป็นเครื่องอุปกรณ์ที่ทำให้การสื่อสารมีความสะดวกรวดเร็ว เป็นประโยชน์และส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียนให้สามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่และทุกเวลา บุคคลติดต่อสื่อสาร รับรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและความรู้เผยแพร่ถึงกันได้ด้วยอุปกรณ์เทคโนโลยีดิจิทัลผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่เชื่อมโยงถึงกันทั่วโลก เทคโนโลยีส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างก้าวกระโดด เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านกระบวนการผลิต และการจ้างงานที่เปลี่ยนแปลงลดลงเนื่องจากอาศัยเครื่องมือ เครื่องจักร ปัญญาประดิษฐ์ในการทำงานที่มีประสิทธิภาพมากกว่าแรงงานคน ความเปลี่ยนแปลงและความไม่แน่นอนในยุคนี้ส่งผลต่อการจัดการศึกษาที่ต้องเกิดการปรับตัว และเปลี่ยนแปลงแนวทาง วิธีการจัดการศึกษาและการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องและตอบสนองความต้องการพฤติกรรมของผู้เรียน (จิติมา วรรณศรี, 2564 : 2-3)

การจัดการเรียนรู้ จึงเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนเพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนประเทศให้มีสมรรถนะแข่งขันในระดับนานาชาติ เป้าหมายของการจัดการเรียนรู้คือ คุณภาพของผู้เรียน โดยสถานศึกษามีพันธกิจหลักในการจัดการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ สามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมและเป็นพลเมืองยุค Education Disruption โดยปัจจุบันนี้ความก้าวหน้าของ Technology Digital ได้ส่งผลกระทบทุกด้านรวมทั้งการจัดการเรียนรู้ ประกอบกับการ

เปลี่ยนแปลงสู่อุตสาหกรรม 4.0 อันเป็นการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากสภาพแวดล้อมจากภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงบริบทด้านต่างๆ ทั้งการเมือง สังคมวัฒนธรรม และการศึกษา อันเนื่องมาจากการปฏิวัติเทคโนโลยีดิจิทัล อันเป็นพลวัตของโลกที่ท้าทายและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเกือบทุกมิติของการดำรงชีวิตประชาชน องค์กรและประชากรทั้งวัยเรียน วัยทำงานและวัยสูงอายุที่จะต้องปรับตัว ปรับวิถีการดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม เทคโนโลยี ระบบเศรษฐกิจ สังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะเทคโนโลยีที่กลายเป็นอุปกรณ์ที่หลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวในการดำรงชีวิตประจำวัน

การจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้โดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในยุคดิจิทัล เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ผู้เขียนจึงได้นำเสนอหลักการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นหลักการคิดที่ทรงคุณค่าในทางพระพุทธศาสนานำมาประยุกต์กับการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้แก่ผู้เรียนในยุคดิจิทัลได้ เป็นอย่างดียิ่ง ดังมีรายละเอียดตามลำดับต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย

1.1 การเรียนรู้ การเรียนรู้ คือ การที่บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างถาวร สืบเนื่องจากการฝึกฝน/การได้รับประสบการณ์/การได้รับการฝึกหัดศึกษา จนนำไปสู่การเกิดสมรรถนะ (Competency) ทั้งนี้ การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะได้นั้น ย่อมต้องอาศัยปัจจัยที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (1) ครูต้องทำการสอนวิชาการภาคทฤษฎีให้แก่ผู้เรียน (2) ครูต้องจัดสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้เกิดการฝึกหัด ได้ลงมือปฏิบัติจริง ได้ฝึกคิด ฝึกวิเคราะห์ในประเด็นต่างๆ และ (3) ครูต้องมีเวลาเพียงพอ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสในการฝึกฝน

1.2 การจัดการเรียนรู้ กุลิสรา จิตรชญาวณิช (2562 : 2) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้ไว้ว่า การจัดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการต่างๆ ในการดำเนินงานของผู้สอนตั้งแต่การวางแผนการจัดการเรียนรู้จนสิ้นสุดการประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรมจริยธรรมและเกิดทักษะหรือสมรรถนะต่างๆ ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ สอดคล้องกับ พรภิรมย์ ยอดบุญ และพระพรหมพิริยะ มาลัยรักษ์ (2565 : 182) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้ไว้ว่า การจัดการเรียนรู้ คือสภาพการเรียนรู้ที่กำหนดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนไปสู่เป้าหมายหรือจุดประสงค์การเรียนการสอนที่กำหนดไว้ มีการวางแผนการจัดการเรียนรู้จนถึงการประเมินผล ซึ่งในการจัดการเรียนรู้มีความสัมพันธ์และมีปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้นระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม และผู้สอนกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งความสัมพันธ์และการมี

ปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ ก่อให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่ที่ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์ใหม่นั้นไปใช้ได้

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ คือ กระบวนการที่ผู้สอนจัดสถานการณ์ สภาพการณ์หรือกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ โดยผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ และสามารถนำประสบการณ์การเรียนรู้นั้นไปใช้ได้

2. ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ ทำให้ผู้เรียนมีพัฒนาการที่เจริญงอกงามทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา โดยภาพรวมการจัดการ เรียนรู้มีความสำคัญหลายประการดังนี้ (กุลิสรา จิตรชญา วณิช, 2562 : 11) 1) การจัดการเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีงาม ในการจัดการเรียนรู้แต่ละครั้งโดยทั่วไป ผู้สอนจะกำหนดจุดประสงค์ในการเรียนรู้เอาไว้ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีพัฒนาการในด้านต่างๆ ที่ดีขึ้น หรือต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่พึงประสงค์ ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา 2) การจัดการเรียนรู้ช่วยทำให้จุดมุ่งหมายการจัดการศึกษาบรรลุผลตามเป้าหมาย ทั้งนี้การ กำหนดจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาไว้ในหลักสูตรแต่ละระดับการศึกษาของสังคมไทยอาจจะมีทั้งความเหมือนกันและต่างกัน แต่ไม่ว่าจุดมุ่งหมายของการศึกษาในแต่ละระดับจะกำหนดไว้อย่างไร สิ่งที่สำคัญที่จะทำให้จุดมุ่งหมายของการศึกษาบรรลุผลก็คือ การจัดการเรียนรู้ ซึ่งการจัดการเรียนรู้ที่ดีมีประสิทธิภาพจะส่งผลทำให้การศึกษามีคุณภาพ 3) การจัดการเรียนรู้ช่วยเสริมสร้างทักษะต่างๆ ให้ผู้เรียนสามารถที่จะนำไปใช้ในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ซึ่งทักษะที่สำคัญและจำเป็นสำหรับผู้เรียนที่สถานศึกษาควรจัดให้กับผู้เรียนมีหลายทักษะด้วยกัน เช่น ทักษะกระบวนการคิด ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะทางสังคม ทักษะการสื่อสาร ทักษะทางวิทยาศาสตร์ ทักษะการใช้เทคโนโลยี เป็นต้น 3) การจัดการเรียนรู้ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีคุณธรรมจริยธรรม ทำให้ผู้เรียนเป็นคนที่สามารถแยกดีชั่วถูกผิดออกอย่างมีเหตุผล มีหลักยึดปฏิบัติในการใช้ชีวิตอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้องดีงาม และทำให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์ 5) การจัดการเรียนรู้ทำให้ผู้เรียนรู้จักเอาตัวรอด เนื่องจากการเรียนรู้เป็นปัจจัยที่สำคัญในการสร้างองค์ความรู้พัฒนาให้ผู้เรียนมีสติปัญญาที่ชาญฉลาด รวมทั้งพัฒนาทักษะต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน และยังสามารถช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ต่างๆ ที่หลากหลายให้ผู้เรียนนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในการดำรงชีวิตให้มีความสุขในสังคม 6) การจัดการเรียนรู้ช่วยสร้างเสริมประสบการณ์ต่างๆ ให้กับผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในการ ดำรงชีวิตประจำวัน 7) การจัดการเรียนรู้สามารถนำไปสู่การสร้างเสริมอาชีพหรือรายได้ให้กับผู้เรียน 8) การจัดการเรียนรู้สามารถพัฒนา

ผู้เรียนให้นำองค์ความรู้และประสบการณ์ต่างๆ ไปใช้พัฒนาตนเอง สังคม และประเทศชาติให้มีความก้าวหน้าได้

สรุปว่า การจัดการเรียนรู้จึงเปรียบเสมือนเครื่องมือที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองในทุกๆ ด้าน ไปสู่ความสำเร็จในชีวิต ทั้งนี้ผู้เรียนจะประสบความสำเร็จหรือไม่เพียงใดขึ้นอยู่กับกระบวนการจัดการเรียนรู้ของผู้สอนเป็นสำคัญ หากผู้สอนเลือกใช้วิธีการการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับผู้เรียน ย่อมส่งผลให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้ไปปรับใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน

กระบวนการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิกา

กระบวนการสร้างศรัทธา

1. ความหมายของการสร้างศรัทธา สุมน อมรวิวัฒน์ (2531 : 1) อธิบายความหมายของศรัทธาว่า หมายถึง ความเชื่อและ ความรู้สึกซาบซึ้งด้วยมั่นใจในเหตุผลที่ตนมองเห็นเป็นความมั่นใจใน 3 องค์ประกอบ คือ มั่นใจว่า เป็นไปได้ มั่นใจว่ามีคุณค่า และมั่นใจว่าสามารถพิสูจน์ให้เห็นจริง ศรัทธาที่แท้จริงตามนัยทางพระพุทธศาสนาจึงไม่ใช่ศรัทธาที่ใช้อารมณ์จนลืมเหตุผล แต่ศรัทธาต้องมีปัญญาเป็นตัวควบคุม ส่งเสริมความคิด วิจัย วิจารณ์จนค้นพบเหตุผล ได้ทดลองปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ให้ประจักษ์ด้วยความจริงแก่ตน จนหมดสงสัยจึง เกิดศรัทธา ศรัทธาเป็นปัจจัยแรกที่สุดหรือเป็นขั้นต้นของกระบวนการพัฒนาปัญญา การสอนด้วยการสร้างศรัทธาสืบต่อมาถึงความเข้าใจในเหตุผลเป็นความเห็นที่ถูกต้อง (สัมมาทิฏฐิ) และพัฒนามาเป็นความรู้ที่ประจักษ์แจ้ง (ญาณทัสสะนะ) ในระดับศีลธรรมขั้นพื้นฐาน (โลกียะ) ศรัทธาเป็นองค์ธรรมสำคัญซึ่งเกื้อกูลกัน ได้แก่ ประการแรกที่ทำให้คนมีหลักการศรัทธาเป็นกำลังเหนี่ยวรั้งและต้านปะทะไม่ให้ยอมตามสิ่งชักจูงล่อเร้าเย้ายวนให้ทำชั่ว ประการที่สอง ศรัทธานำร่องกระแสความคิดให้ถูกทำนองคลองธรรม ดังนั้นสำหรับผู้ที่ยังไม่หมดกิเลส ศีลจึงดำรงอยู่ได้ด้วยศรัทธา (ความเชื่อ) และโยนิโสมนสิการ (ความคิดโดยแยบคาย) จึงต้องคู่ขนานกันไป สรุปได้ว่า ศรัทธา หมายถึง ความรู้สึกเชื่อมั่น ความมั่นใจในธรรม ทั้งความจริง ความดีงาม ซาบซึ้งในสิ่งที่ตนเองมองเห็นว่าเป็นไปได้ มีคุณค่าว่าดีงามที่สุด และประจักษ์แก่ตนเอง

2. กระบวนการสร้างศรัทธาตามแนวพุทธวิธี พนัส หันนาคินทร์ (2529 : 115) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างศรัทธาในการสอนจริยธรรมและค่านิยมไว้ 3 ขั้นตอน คือ 1) สร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นต่อจริยธรรม 2) ให้ความรู้ว่าจริยธรรมนั้นหมายความว่าอย่างไร มีวิธีการปฏิบัติอย่างไร มีขอบเขต เพียงใด 3) ยั่วยุให้นักเรียนปฏิบัติตามจริยธรรมนั้นๆ และมีการปฏิบัติตามการปฏิบัติของตนอย่างสม่ำเสมอทั้งในและนอกโรงเรียน และ เสฐียรพงษ์ วรรณปก (2540 : 58-59) ได้เสนอการ

สร้างศรัทธาและการปลูกฝังค่านิยมไว้ 2 แนวทาง คือ 1) การสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีที่เอื้ออำนวยต่อการปลูกฝังค่านิยมวิธีนี้ เรียกว่า ปรโตโฆสะ เครื่องจูงใจภายนอก หรือวิธีการแห่งศรัทธา 2) สร้างจิตสำนึกที่ดีแก่เด็ก ฝึกให้เด็กคิดให้ถูกวิธี ใช้สติปัญญาพิจารณาจนรู้ซาบซึ้งถึงคุณค่าด้วยตนเอง วิธีการที่เรียกว่า โยนิโสมนสิการ หรือวิธีการแห่งปัญญา

3. รูปแบบการเรียนการสอนโดยสร้างศรัทธา และโยนิโสมนสิการ ประกอบด้วย

3.1 ทฤษฎี/หลักการ/แนวคิดของรูปแบบ รูปแบบการเรียนการสอนนี้พัฒนาขึ้นจากหลักการที่ว่า ครูเป็นบุคคลสำคัญที่สามารถจัด สภาพแวดล้อม แรงจูงใจ และวิธีการสอนให้ศิษย์เกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้ การได้ฝึกฝนวิธีการคิดโดย แยบคายและนำไปสู่การปฏิบัติจนประจักษ์จริง โดยครูทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรช่วยให้ศิษย์ได้มี โอกาสคิด และแสดงออกอย่างถูกวิธี จะช่วยพัฒนาให้ศิษย์เกิดปัญญา และแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม

3.2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ รูปแบบนี้มุ่งพัฒนาความสามารถในการคิด(โยนิโสมนสิการ) การตัดสินใจ การแก้ปัญหา ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาสาระที่เรียน

3.3 กระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบ ได้แก่ 1) ขั้นนำการสร้างเจตคติที่ดีต่อครู วิธีการเรียนและบทเรียน จัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสม สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับศิษย์ การเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ จัดกิจกรรมขั้นนำที่สนุกน่าสนใจ ศิษย์ได้ตรวจสอบความรู้ความสามารถของตน และได้รับทราบผลทันที 2) ขั้นสอน ครูเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญของบทเรียน ครูแนะนำแหล่งวิทยาการและแหล่งข้อมูล ครูฝึกการรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้และหลักการ ครูจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนคิด ลงมือค้นคว้า คิดวิเคราะห์ และสรุปความคิด ครูฝึกการสรุปประเด็นของข้อมูล ความรู้ และเปรียบเทียบประเมินค่า ศิษย์ดำเนินการเลือกและตัดสินใจ ศิษย์ทำกิจกรรมฝึกปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ผลการเลือก และการตัดสินใจ 3) ขั้นสรุป ครูและศิษย์รวบรวมข้อมูลจากการสังเกตการปฏิบัติทุกขั้นตอน อภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับข้อมูลที่ได้ สรุปผลการปฏิบัติ สรุปบทเรียน ครูวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

3.4 ผลที่ผู้เรียนจะได้รับจากการเรียนตามรูปแบบ ผู้เรียนจะพัฒนาทักษะในการคิด การตัดสินใจ และการแก้ปัญหาอย่างเหมาะสม

ความหมายและลักษณะของโยนิโสมนสิการ

1. ความหมายของโยนิโสมนสิการ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต, 2538: 670) ได้กล่าวว่า โดยรูปศัพท์ โยนิโสมนสิการ ประกอบด้วย โยนิโส กับ มนสิการ โยนิโส มาจาก โยนิ ซึ่งแปลว่า เหตุ ต้นเค้า แหล่งเกิดปัญญา อุบาย วิธี ทาง ส่วน มนสิการ แปลว่า การทำในใจ การคิด คำนึง นึกถึง ใส่ใจ พิจารณา เมื่อรวมเข้าเป็น โยนิโสมนสิการ แปลว่า การทำในใจโดยแยบคาย คือ คิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ คิดอย่างมีเหตุผล และคิดอย่างเร้ากุศล ประกอบด้วย 1) อุบายมนสิการ แปลว่า

คิดหรือพิจารณาโดยอุบาย คือคิดอย่างมีวิธี หรือคิดถูกวิธี หมายถึง คิดถูกวิธีที่จะให้เข้าถึงความจริง สอดคล้องเข้าแนวกับสัจจะทำให้หยั่งรู้สภาวลักษณะและสามัญลักษณะของสิ่งทั้งหลาย 2) ปถมนสิการ แปลว่า คิดเป็นทาง หรือคิดถูกทาง คือคิดได้ต่อเนื่องเป็นลำดับ จัดลำดับได้ หรือมีลำดับปมีขั้นตอน แล่นไปเป็นแถว เป็นแนว หมายถึง ความคิดเป็นระเบียบตามแนวเหตุผล เป็นต้น ไม่ยุ่งเหยิงสับสน ไม่ใช่ประเดี๋ยววกเวียนติดพันเรื่องนี้ ที่นี้ เดี๋ยวเตลิดออกไปเรื่องนั้น ที่โน้น หรือกระโดดไปกระโดดมา ต่อเป็นชิ้นเป็นอันไม่ได้ ทั้งนี้รวมทั้งความสามารถที่จะชักความคิดเข้าสู่แนวทางที่ถูกต้อง 3) การณมนสิการ แปลว่า คิดตามเหตุ คิดค้นเหตุ คิดตามเหตุผล หรือคิดอย่างมีเหตุผล หมายถึง การคิดสืบค้นตามแนวความสัมพันธ์สืบทอดกันแห่งเหตุปัจจัย พิจารณาสืบสาวสาเหตุ ให้เข้าใจถึงต้นเค้าหรือแหล่งที่มาซึ่งส่งผลต่อเนื่องมาตามลำดับ 4) อุปปาทกมนสิการ แปลว่า คิดให้เกิดผล คือใช้ความคิดให้เกิดผลที่พึงประสงค์ เล็งถึงการคิดอย่างมีเป้าหมาย ท่านหมายถึงการคิดการพิจารณาที่ทำให้เกิดกุศลธรรม เช่น ปลุกเร้าให้เกิดความเพียร การรู้จักคิดในทางที่ทำให้หายหวาดกลัว ให้หายโกรธ การพิจารณาที่ทำให้มีสติ หรือทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคง เป็นต้น

2. ลักษณะของโยนิโสมนสิการ ลักษณะของโยนิโสมนสิการ ดังนี้ (ลักขณา สริวัฒน์: 2549: 183-185) 1) โยนิโสมนสิการเป็นองค์ประกอบภายใน มีความเกี่ยวข้องกับการฝึกใช้ความคิดให้รู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ คิดวิเคราะห์ไม่มองเห็นสิ่งต่างๆ อยางตื้นๆ ผิวเผิน เป็นขั้นตอนสำคัญของการสร้างปัญญา ทำใจให้บริสุทธิ์และเป็นอิสระ ทำให้ทุกคนช่วยตัวเองได้ นำไปสู่ความเป็นอิสระไร้ทุกข์พร้อมเกิดสันติสุขซึ่งเป็นจุดหมายอันสูงสุด 2) โยนิโสมนสิการไม่ใช่ตัวปัญญาแต่เป็นปัจจัยท่ก่อให้เกิดปัญญา โดยมีเป้าหมาย คือการดับทุกข์ 3) กลไกลการทำงานของโยนิโสมนสิการในกระบวนการคิด เมื่อบุคคลรับรู้สิ่งใดก็ตาม ความคิดก็จะพุ่งเข้าไปสู่ความชอบหรือไม่ชอบทันที นั่นคือสิ่งปรุงแต่งเนื่องจากบุคคลมีประสบการณ์มาก่อน โดยเรียกสิ่งที่ปรุงแต่งนั้นว่าอวิชชา ในขณะเดียวกันโยนิโสมนสิการก็จะเข้าไปสกัดกั้นความคิดนั้นแล้วเป็นตัวนำเอาเข้ากระบวนการคิดบริสุทธิ์ที่จะพิจารณาตามสภาวะตามเหตุปัจจุบันเป็นลำดับไม่สับสน มีเหตุผลและเกิดผลได้ทำให้คนเป็นนายแห่งความคิดไม่ใช่ทาสและสามารถควบคุมความคิดนำมาใช้แก้ปัญหาได้ 4) ในการดำเนินชีวิต สติเป็นองค์ธรรมที่จำเป็นต้องใช้ในการทำงานทุกอย่าง โยนิโสมนสิการเป็นสิ่งหล่อเลี้ยงสติที่ยังไม่เกิดให้เกิด ช่วยให้สติที่เกิดแล้วเกิดต่อเนื่องต่อไป 5) คนปกติสามารถใช้โยนิโสมนสิการง่ายๆ ได้ โดยการพยายามควบคุมการแสดงความคิดให้อยู่ในแนวทางที่ดีงามตามทางที่เคยได้รับการอบรมสั่งสอนจากกัลยาณมิตรมาก่อนหน้าแล้ว และเมื่อพิจารณาเห็นข้อเท็จจริงและได้รู้ว่าคำแนะนำสั่งสอนนั้นถูกต้องดีงาม มีประโยชน์ ก็ยิ่งมีความมั่นใจ และเกิดศรัทธาขึ้นมาเอง เกิดการประสานกันระหว่างปัจจัยภายนอกกับปัจจัยภายในกลายเป็นความหมายของตนเอง เป็นที่พึ่งแห่งตนได้ ดังนั้น ในการสอนเพื่อสร้างศรัทธาจะต้องมีความพยายามให้เด็กได้รับรู้ผลและเกิดความตระหนกในผลของการกระทำความดีงาม ต้องเร้าใจเพื่อให้เกิดการเสริมแรงภายใน 6) กลไกลการ

ทำงานของโยนิโสมนสิการ และความสัมพันธ์ระหว่างปรโตโฆสะกับโยนิโสมนสิการ มีดังนี้ (1) โยนิโสมนสิการจะทำงาน 2 ขั้นตอน คือรับอารมณ์หรือประสบการณ์จาก ภายนอกการรับรู้ด้วย โยนิโสมนสิการจะเป็นการรับรู้อย่างถูกต้อง มีการคิดค้นพิจารณาอารมณ์หรือ เรื่องราวที่เก็บเข้ามาเป็นการพิจารณาข้อมูลด้วยสติ ซึ่งจะนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและ การทำงานกิจกรรม (2) กัลยาณมิตร (ปรโตโฆสะที่ดี) และโยนิโสมนสิการ เป็นจุดเชื่อมต่อระหว่าง บุคคลกับโลกหรือสภาพแวดล้อมภายนอก โดยกัลยาณมิตรจะคอยเชื่อมให้บุคคลติดต่อกับโลกทาง สังคมอย่างถูกต้อง และโยนิโสมนสิการเชื่อมต่อบุคคลกับโลกทางจิตใจของตัวเองอย่างถูกต้อง

โยนิโสมนสิการ จึงเป็นการทำในใจโดยแยบคาย โยนิโสมนสิการเป็นหลักธรรมภาคปฏิบัติที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในการดำเนิน ชีวิตประจำวันเพื่อประโยชน์สุขแก่ตนเองและผู้อื่น เป็นการส่งเสริมคุณลักษณะที่ดีในการ ฝึกอบรมตนอย่างมีสติรู้จักคิดอย่างถูกวิธีคิดอย่างมีระบบ คิดวิเคราะห์ ไม่มองสิ่งต่างๆ อย่าง ผิวเผิน คิดตามเหตุผล คิดแบบกุศล ทำให้เรารู้จักเลือกรับรู้อารมณ์ต่างๆ ที่มากระทบจาก ภายนอก และคิดใคร่ครวญพิจารณาไตร่ตรองในอารมณ์นั้น ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ภิกษุ ทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์กำลังจะอุทัย ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อน เป็นบุพนิมิต ฉันใด โยนิโส มนสิการสัมปทาก็เป็นตัวนำ เป็นบุพนิมิตเพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคมีองค์ 8 ฉันนั้น ภิกษุผู้ ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการพึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรค ทำอริยมรรคให้มาก เราไม่เห็นธรรมอื่น แม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือเป็น เหตุให้กุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเหมือนอโยนิโสมนสิการนี้ เมื่อมนสิการโดยไม่แยบคาย อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

แนวคิดและความสำคัญเกี่ยวกับลักษณะอันพึงประสงค์

1. ความหมายของลักษณะอันพึงประสงค์ นาตยา รัศมี (2552: 10) ได้ให้ความหมายของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ว่า หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน โดยเฉพาะด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม เพื่อนำมาเป็นตัว กำหนดทิศทางและจุดเน้นในการดำเนินงานของสถานศึกษา และ กุหลาบ พงษ์เทพิน (อ้างใน, นงนุช สลับศรี, ๒๕๖๒ : 9) ได้ให้ความหมายของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ว่า หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกของผู้เรียนที่บ่งบอกให้เห็นอุปนิสัยที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีงาม ความถูกต้อง ที่มีอยู่ภายในจิตใจของผู้เรียน ที่สถานศึกษากำหนดขึ้นเพื่อพัฒนาผู้เรียน พฤติกรรมนั้นแสดงออกในสิ่งที่ดีงามจนเคยชิน เป็นกิจนิสัยและลักษณะนิสัย สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับ พรภิรมย์ ยอดบุญ และพระพรหมพิริยะ มาลัยรักษ์ (2565 : 182) ที่ระบุว่า

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง คุณลักษณะในด้านการมีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึกที่ดีงาม ที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน อันจะนำไปสู่ความมั่นคงสงบสุขและเจริญก้าวหน้า ในการพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศชาติ เป็นการฝึกและอบรมบุคคลให้รู้จักระเบียบข้อบังคับของสังคม ให้บุคคลสามารถควบคุมตนเองและอยู่ร่วมกันกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างสงบและมีความสุข

สรุปได้ว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง พฤติกรรมที่คาดหวังให้เกิดกับบุคคล ซึ่งจะต้องเป็นพฤติกรรมที่ดีที่สังคมต้องการ

2. ความสำคัญของลักษณะอันพึงประสงค์ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้สรุปการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเน้นให้ความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องผสมผสานศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกัน เช่น ความรู้เกี่ยวกับตัวเอง ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ดิจิทัล ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น การประกอบสัมมาชีพ และการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุข โดยต้องบูรณาการองค์ความรู้ให้สมส่วนเหมาะสมกัน พร้อมทั้งปลูกฝังศีลธรรมอันดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้ครอบคลุมทุกวิชา โดยให้โรงเรียนดำเนินการประเมินผู้เรียน โดยเริ่มจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรม การเข้าร่วมกิจกรรม และการทดสอบ ควบคู่ไปกับการจัดการเรียนรู้ ให้มีความเหมาะสมสมดุลกันในทุกระดับ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งมั่นในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข สรุปได้ดังนี้ 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ คือ การเป็นพลเมืองดี รักษาความเป็นไทย ยึดมั่นในชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์ สุจริต คือ การดำรงตนยึดมั่นในความถูกต้องต่อตนเองและผู้อื่น ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ 3) มีวินัย คือ การควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา ใจ ของตนเองให้เรียบร้อยดีงามโดยปฏิบัติตนตามกฎระเบียบ กติกา ข้อบังคับของสังคม 4) ใฝ่เรียนรู้ คือ มีความตั้งใจ ใฝ่รู้ ใคร่ศึกษา ในการแสวงหาความรู้สิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเรา ทั้งจากภายในและภายนอก 5) อยู่อย่างพอเพียง คือ การดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุ มีผล มีความรอบคอบ มีคุณธรรมและภูมิคุ้มกัน โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น 6) มุ่งมั่นในการทำงาน คือ มีความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติงาน หรือหน้าที่ที่ตนเองรับผิดชอบด้วยความวิริยะ อุตสาหะ เพื่อให้งานบรรลุตามเป้าหมาย 7) รักความเป็นไทย คือ ตระหนักและเห็นความสำคัญของความเป็นไทย มีความภาคภูมิใจ ในการอนุรักษ์ สืบสาน ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม และใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม 8) มีจิตสาธารณะ คือ การมีจิตคิดที่จะก่อประโยชน์เพื่อส่วนรวมด้วยความเต็มใจ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ จึงเป็นคุณธรรมจริยธรรมที่บูรณาการอยู่ในการจัดการเรียนรู้ตามมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด ทั้งนี้คุณลักษณะเหล่านี้ได้กำหนดเป็นส่วนหนึ่งของเกณฑ์การจบหลักสูตร ด้วยเหตุนี้ ในการจัดการเรียนรู้จึงต้องพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ควบคู่ไปพร้อมกัน

การจัดการเรียนรู้ยุคดิจิทัล

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ยุคดิจิตัล

1. ผลกระทบของกระแสโลกาภิวัตน์ ค่านิยมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป สภาพแวดล้อมเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพล โดยเฉพาะสังคมยุคปัจจุบัน ที่เกิดจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านโลกาภิวัตน์อันเนื่องมาจากพรมแดนระหว่างประเทศถูกสลายไปอย่างรวดเร็ว ผลจากการพัฒนาการติดต่อสื่อสาร การคมนาคมขนส่งและเทคโนโลยีสารสนเทศ การเปลี่ยนแปลงไปแสดงให้เห็นถึงการเจริญเติบโตของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยีและวัฒนธรรม ที่เชื่อมโยงระหว่างบุคคล ชุมชน องค์กรธุรกิจ ประเทศจึงเปรียบเสมือนเป็นหมู่บ้านของโลก ทั้งนี้เพราะประชากรของโลกถูกหลอมรวมกลายเป็นสังคมเดียว ซึ่งเกิดจากอิทธิพลร่วมทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี สังคมวัฒนธรรมและการเมือง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นไปอย่างรวดเร็ว เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ทันสมัย อิทธิพลร่วมนี้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลกระทบให้ค่านิยมของคนในสังคมไทย เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ค่านิยมของคนในสังคมไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ มีแนวโน้มให้ความสำคัญกับวัตถุมากกว่าจิตใจ จึงตกอยู่ในภาวะที่กิเลสและความโลภเข้าครอบงำ ทำให้ค่านิยมที่ไม่ถูกต้องเหมาะสมแทรกซึมเข้ามาเป็นอุปสรรคในการอยู่ร่วมกันในสังคมไทย (สุภาวดี ขุนทองจันทร์, 2559: 161-162)

2. การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (21st Century Skills) ถูกผลักดันเข้าสู่ระบบการศึกษาในหลายประเทศทั่วโลก ซึ่งการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ต้องยึดหลักผลลัพธ์ทั้งในแง่ของความรู้ในวิชาแกนและทักษะแห่งศตวรรษใหม่ เป็นผลลัพธ์ที่ประเทศ โรงเรียน สถานที่ทำงาน และชุมชน ต่างเห็นคุณค่าทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 จะช่วยเตรียมความพร้อมให้นักเรียนรู้จักคิด เรียนรู้ ทำงาน แก้ปัญหา สื่อสาร และร่วมมือทำงานได้อย่างมีประสิทธิผลไปตลอดชีวิต (Bellanca & Brandt, 2010) เครือข่ายองค์กรความร่วมมือเพื่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 หรือมีชื่อย่อว่า เครือข่าย p21 (Partnership for 21st Century Skills) ได้พัฒนาวิสัยทัศน์การเรียนรู้เป็นกรอบความคิดเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะเฉพาะด้าน ความชำนาญและความรู้เท่าทันด้านต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อช่วยให้ผู้ปฏิบัติบูรณาการทักษะเข้าใจในการสอนเนื้อหาวิชา หลักด้านวิชาการ ให้ประสบผลสำเร็จทั้งในด้านการทำงานและการดำเนินชีวิต กรอบแนวคิดดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาทักษะแห่งอนาคตใหม่สำหรับ

ประเทศไทย การนำทักษะในศตวรรษที่ 21 ทุกทักษะไปใช้ นักเรียนทุกคนจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ ความเข้าใจเนื้อหาหลักด้านวิชาการ

การที่นักเรียนจะสามารถคิดอย่างมีวิจารณญาณและสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ต้องอาศัยการบูรณาการของพื้นฐานความรู้ดังกล่าวภายใต้บริบทการสอนความรู้วิชาหลัก นักเรียนต้องเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นเพื่อให้ประสบความสำเร็จในโลกทุกวันนี้ เช่น การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การแก้ปัญหา การคิดสร้างสรรค์ การสื่อสาร และความร่วมมือกัน เป็นต้น กรอบแนวคิดข้างต้นจำเป็นจะต้องมีระบบสนับสนุนการศึกษาที่จำเป็น ได้แก่ มาตรฐานการเรียนรู้ การประเมินผล หลักสูตรและวิธีสอน การพัฒนาวิชาชีพและบรรยากาศการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้มากขึ้น และจบการศึกษาออกไปด้วยความพร้อมที่จะประสบความสำเร็จในเศรษฐกิจโลก

3. แนวโน้มการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีประกอบกับแรงผลักดันทางด้านเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในช่องทางการเรียนรู้ทุกรูปแบบ หลายรูปแบบมีแนวโน้มที่จะบูรณาการเข้าด้วยกันซึ่งคนรุ่นใหม่สามารถเข้าถึงได้โดยง่าย รวมทั้งอาชีพใหม่ๆ จะเกิดขึ้นจากรูปแบบการเรียนรู้ที่เปลี่ยนไปด้วย ได้แก่ 1) แนวโน้ม AI ความก้าวหน้าด้านปัญญาประดิษฐ์ AI จะผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทุก platform แนวโน้มหนึ่งที่เห็นได้ชัดคือการกำเนิดขึ้นของ AI ที่มีลักษณะเป็นตัวตนคิดอ่านแทนมนุษย์ได้บางเรื่อง เช่น ระบบพี่เลี้ยงอัตโนมัติที่สามารถวิเคราะห์การเรียนรู้และให้คำแนะนำผู้เรียนที่มีความสามารถแตกต่างกัน ให้สามารถประสบความสำเร็จได้ด้วยวิธีการที่เหมาะสมแต่ละปัจเจกชน หรือโปรแกรมพูดคุยอัตโนมัติ (chatbot) ที่ช่วยในการเรียนการสอน เป็นต้น 2) แนวโน้มด้าน Crowd sourcing แนวโน้มการรวบรวมพลังและทรัพยากรจากฝูงชน(Crowd sourcing) ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการรวบรวมข้อมูลและสติปัญญาเท่านั้น แต่ยังรวมถึง แรงงานเงินทุนและผู้คนด้วย โดยมีจุดประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนแบ่งปันประสบการณ์ความรู้ซึ่งกันและกัน ช่วยให้บรรลุเป้าหมายต่างๆ ที่วางไว้ เช่น เว็บไซต์ที่มีการรวบรวมคำแปลภาษาต่างๆ ระบบแบ่งปันเวลาระหว่างกลุ่มผู้สอนและผู้เรียนที่ว่างตรงกัน 3) แนวโน้มบูรณาการระหว่าง Platform การเรียนรู้ออนไลน์ปัจจุบันแรงจูงใจของผู้ผลิตสื่อในแต่ละ Platform เริ่มเปลี่ยนแปลงเข้าสู่เป้าหมายเดียวกันมากขึ้น นั่นคือเข้าถึงผู้คนให้ได้จำนวนมากที่สุด และสร้างประสบการณ์เรียนรู้ที่ราบรื่นมากที่สุด จึงมีแนวโน้มที่ platform หลากหลายอันจะหลอมรวมกัน เช่น MOOCs หลักสูตรออนไลน์ที่มีสื่อในรูปแบบที่หลากหลาย จึงมีวิธีการใช้วิธีเผยแพร่บน YouTube ใช้เกมเพื่อดึงดูดความสนใจสู่เนื้อหา ใช้สื่อสังคมเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และเผยแพร่ข้อมูลบางส่วนผ่าน Podcast เป็นต้น 4) แนวโน้มการเกิดอาชีพใหม่ รูปแบบที่หลากหลายในการเรียนรู้จะทำให้เกิดอาชีพใหม่ๆ ยกตัวอย่างเช่น ครูชื่อดังที่มีชื่อเสียงในช่องทางของ MOOCs นักจัดรายการเพื่อการเรียนรู้บนสื่อวีดิทัศน์ (YouTube)

และสื่อทางเสียง (Podcast) นักวิจารณ์รายการอื่น (Commentator หรือ recommender) นักอ่านหนังสือเสียง อาชีพเกี่ยวกับกีฬา e-sport นักการตลาดบนสื่อสังคม เป็นต้น 5) แนวโน้มอื่นๆ ระบบการบันทึกข้อมูลการศึกษาจะเปลี่ยนไปเพื่อรองรับกลุ่มผู้เรียนแบบ MOOCs ที่มีแนวโน้มจะเพิ่มมากขึ้นในอนาคตอย่างเช่นประกาศนียบัตรจิ๋ว (nanodegree) สื่อวีดิทัศน์และเกมจะมีลักษณะของการถ่ายทอดสดมากขึ้น สื่อสังคมต่างๆ มีแนวโน้มขยายตัวขึ้นเรื่อยๆ ไปยังประเทศกำลังพัฒนาที่ใช้อินเทอร์เน็ตเพิ่มขึ้น การพูดคุยตอบโต้ด้วยเสียงระหว่างมนุษย์และคอมพิวเตอร์มากขึ้น

สรุปได้ว่า แนวโน้มของการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล เป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศ ทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม ศาสนา เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง รวมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีและวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อิทธิพลของข้อมูลพื้นฐานด้านต่างๆ เหล่านี้ย่อมเป็นปัจจัยหรือเครื่องมือในการเตรียมประชากรของชาติให้มีคุณภาพ โดยการจัดการศึกษาของประเทศควรจะต้องมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

การจัดการเรียนรู้ยุคดิจิทัล

สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอดและเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในยุคแห่งสังคมข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ ส่งผลต่อการจัดการศึกษาในปัจจุบัน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจมีความเติบโตก้าวหน้า มีการแข่งขัน เกิดช่องทางที่ทำให้เกิดการได้เปรียบเสียเปรียบ เกิดช่องว่างระหว่างคนจนคนรวยมากขึ้น การโฆษณาชวนเชื่อ การชักจูงให้ซื้อสินค้าด้วยวิธีการต่างๆ ช่องทางที่หลากหลาย การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เน้นเรื่องของสิทธิเสรีภาพ สิทธิส่วนบุคคล ความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เน้นอุตสาหกรรม การบริโภคนิยม การทำตามอย่าง เลียนแบบกัน ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงต้องเปลี่ยนแปลงใหม่ที่เรียกว่า การปฏิรังสรรค์ โดยการคิดใหม่ สร้างระบบการศึกษาใหม่ จัดบทบาทใหม่บนพื้นฐานความเป็นไทยที่สอดคล้องการเปลี่ยนแปลงในอนาคตเพื่อให้เหมาะสมกับสังคมยุคใหม่ จึงเสนอแนวคิดเกี่ยวกับแนวทางใหม่ ได้แก่ 1) ให้ผู้เรียนติดติดตามข่าวสารจากเครือข่ายโลกออนไลน์ 2) ให้ผู้เรียนสืบค้นข้อมูล วิเคราะห์ความเชื่อถือได้ของข้อมูลจากเครือข่ายโลกออนไลน์ 3) ให้ผู้เรียนสรุปสาระสำคัญของข้อมูลที่สืบค้นมาจากเครือข่ายโลกออนไลน์ 4) ให้ผู้เรียนนำข้อมูลจากเครือข่ายโลกออนไลน์ไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม และ 5 ให้ผู้เรียนแชร์หรือแบ่งปันข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่นในเครือข่ายโลกออนไลน์

การจัดการเรียนรู้ในยุคนี้จะต้องบูรณาการสมรรถนะดิจิทัลเข้าไปในกิจกรรมของหลักสูตร โดยออกแบบการจัดกิจกรรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ทั้งด้านความคิดรวบยอดในเนื้อหาสาระและพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของผู้เรียนในขณะเดียวกัน

สรุปได้ว่า การศึกษาที่มีคุณภาพเป็นเป้าหมายหนึ่งของเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development SDGs 2030) ที่องค์การสหประชาชาติกำหนดไว้ ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศ การปฏิรูปการศึกษาไทยยุคดิจิทัลจึงต้องเปลี่ยนแปลง ปฏิรูปหลักสูตร การเรียนการสอน และการประเมินผล เพื่อพัฒนาผลเมืองที่มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความรู้ ทักษะ ทำงานกับเทคโนโลยีดิจิทัลได้ มีความฉลาดทุกด้านทั้งปัญญา อารมณ์และสังคม มีความรับผิดชอบ คิดสร้างสรรค์ คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประยุกต์ใช้เป็น ทำงานเป็นทีมและแก้ไขปัญหาได้ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตในอนาคตอย่างสงบสุขและยั่งยืน

กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในยุคดิจิทัล

1. หลักการ ครูผู้สอนสามารถนำหลักโยนิโสมนสิการไปพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ผ่านกิจกรรมต่างๆ ได้ทั้งในและนอกสถานศึกษา ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยยึดหลักโยนิโสมนสิการ 10 วิธี โดยเน้นวิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย วิธีคิดแบบอริยสัจ วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ วิธีคิดแบบคุณค่าแท้ -คุณค่าเทียม วิธีคิดแบบคุณ-โทษ และทางออก และวิธีคิดแบบอุบาย ปลุกเร้าคุณธรรม ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติบ่อยๆ อย่างต่อเนื่องจนเป็นนิสัย พร้อมๆ กับจุดเน้นของเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และกลุ่มสาระการเรียนรู้

2. ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ ได้แก่

2.1 ขั้นนำ ครูควรสร้างความสัมพันธ์ที่ดี และเร้าให้ผู้เรียนเกิดความสนใจต่อการเรียน จัดภาพแวดล้อมในห้องเรียนให้เอื้อต่อการใฝ่รู้ ใฝ่คิด เกิดความรักในความรู้ที่ได้ศึกษากิจกรรมที่จัดให้ แจ้งจุดประสงค์ ของการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ของตนเอง แล้วนำเสนอหรือยก ตัวอย่างเกี่ยวกับสถานการณ์ ปัญหาเป็นกรณีตัวอย่าง พร้อมแนะนำหลักวิธีคิดตามหลักโยนิโสมนสิการ 10 วิธี ที่มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ สำหรับประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้แก่ผู้เรียน พร้อมทั้งนำเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ เช่น สื่อการเรียนการสอน อินเทอร์เน็ต

2.2 ขั้นสอน ได้แก่ (1) เสนอเนื้อหาสาระสำคัญของบทเรียน กำหนดสิ่งให้ผู้เรียนพิจารณา และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนพิจารณาสิ่งที่ได้สัมผัสจากการศึกษาด้วยตนเอง (2) แนะนำแหล่งค้นคว้าข้อมูล (3) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จริง รู้ชัด ตามหลักโยนิโสมนสิการ และสามารถนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างสร้างสรรค์ (4) จัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ลงมือปฏิบัติ และสรุปความคิดตามหลักโยนิโสมนสิการ (5) ฝึกการสรุปประเด็น และนำเสนอข้อมูลความรู้ตามหลักโยนิโสมนสิการ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

2.3 ขั้นสรุป ได้แก่ (1) ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับข้อมูลที่ได้ (2) ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปผลการปฏิบัติ (3) ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปบทเรียน (4) ครูประเมินผลไปพร้อมๆ กับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จากการสังเกตพฤติกรรม การอภิปรายเหตุผล การแสดงความคิดเห็นของนักเรียน และการประยุกต์ใช้ความรู้

ผลที่ผู้เรียนจะได้รับจากการการจัดการเรียนรู้ตามหลักโยนิโสมนสิการ คือ ผู้เรียนจะพัฒนาทักษะทางการคิด การตัดสินใจ และการแก้ปัญหาอย่างเหมาะสม ตลอดจนนำความรู้และความเข้าใจไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข (พรภิรมย์ ยอดบุญ และพระพรหมพิริยะ มาลัยรักษ์, 2565 : 189)

บทสรุป

จากจัดการเรียนรู้ตามหลักโยนิโสมนสิการ ผู้เขียนสามารถสรุปเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามหลักโยนิโสมนสิการเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในยุคดิจิทัล ดังต่อไปนี้กระบวนการการจัดการเรียนรู้โดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในยุคดิจิทัล เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดที่ถูกวิธี คือเป็นหรือคิดอย่างมีระเบียบ รู้วิธีหาเหตุผล สืบสาว แยกแยะปัญหาได้ โดยไม่เอาอุปทานของตนเองเข้าจับ “โยนิโส” แปลว่า เหตุ ต้นเหตุ ต้นเค้า แหล่งเกิดปัญหา อุบาย วิธีการ “มนสิการ” แปลว่า การทำในใจ การคิด การคำนึง ใส่ใจพิจารณา เมื่อรวมเป็น โยนิโสมนสิการ หมายถึง การทำใจโดยแยบคาย โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีใช้ความคิดอย่างถูกวิธร คิดเป็น คิดอย่างมีระเบียบ รู้วิธีหาเหตุผล ตลอดจนสามารถแยกแยะปัญหาได้ด้วยตนเองและเพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ทักษะมาใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

ผู้สอนจึงเป็นบุคคลสำคัญที่จะต้องจัดสภาพแวดล้อม สร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้ และได้ฝึกฝนวิธีการคิดโดยแยบคาย เน้นให้ผู้สอนและผู้เรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ผู้เรียนมีโอกาสแสดงออก นำไปสู่การปฏิบัติอย่างถูกวิธีจนสามารถแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม โดยมีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ 1) ขั้นนำ เป็นขั้นเสริมสร้างศรัทธา โดยจัดบรรยากาศในชั้นเรียนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ สร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และผู้สอนนำเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ 2) ขั้นสอน ได้แก่ ผู้สอนเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญของบทเรียน แนะแหล่งเรียนรู้ ให้ผู้เรียนฝึกการรวบรวมข้อมูล จัดกิจกรรมเร้าให้ผู้เรียนเกิดความคิดวิธีต่างๆ ให้ผู้เรียนฝึกการสรุปประเด็นของข้อมูลเพื่อหาทางเลือกวิธีแก้ปัญหา เลือกและตัดสินใจ และฝึกปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ผลการเลือก และ 3) ขั้นสรุป ได้แก่ ผู้สอนและนักเรียนร่วมกันสังเกตวิธีปฏิบัติ ตรวจสอบปรับปรุงแก้ไข

การปฏิบัติ ร่วมกันอภิปรายและสอบถามข้อสงสัย ร่วมกันสรุปบทเรียน และร่วมกันประเมินผลการเรียนรู้

กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในยุคดิจิทัล จึงเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่สำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพและสมรรถนะตามที่หลักสูตรกำหนด เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการพัฒนาผู้เรียน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รู้สิ่งต่างๆ ตามกระบวนการเรียนรู้ที่เขาถนัด ร่วมกับกิจกรรมในชั้นเรียน ดังนั้น ครูผู้สอนจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักการ แนวคิด และจุดเน้นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เป็นพลเมืองดีของสังคมและประเทศชาติ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2551.

_____. (2554), *แนวทางการพัฒนา การวัดและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษาสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ,

กุลิสรา จิตรชญาวณิช. (2562), *การจัดการเรียนรู้.* กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จิตตินันท์ ดีหลาย. (2561), “การศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนไสวนันทวิทย์ จังหวัดตราด”. *การศึกษาตามหลักสูตรปริญญา ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต* สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเกริก,

จิติมา วรรณศรี. (2564), *การบริหารจัดการศึกษายุคดิจิทัล.* พิษณุโลก: โรงพิมพ์รัตนสุวรรณการพิมพ์ 3,

ทิศนา แขมมณีและคณะ. (2544), *วิทยาการด้านการคิด.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บริษัทเดอะมาสเตอร์กรุ๊ปแมนเนจเม้นท์จำกัด, 2544.

นาตยา รัศมี. (2552), *“การสร้างแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้าน ความมีวินัย สำหรับนักเรียนช่วงชั้น ที่ 3 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์เขต 1”.* วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.

นงนุช สลับศรี, (2562), *“การพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์แบบการ์ตูนเรื่องคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดดอนดำรงธรรม จังหวัดชลบุรี”* วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา

พนัส หันนาคินทร์.(2529), *การสอนค่านิยมและจริยธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิฆเนศ.

พรภิรมย์ ยอดบุญ และพระพรหมพิริยะ มาลัยรักษ์. (2565), *“การจัดการเรียนรู้ตามหลักโยนิโสมนสิการเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน”*.วารสาร มจร พุทธโสธร ปริทรรศน์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2565).

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2538), *พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

_____.(2543), *พุทธธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย,

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539), *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ลักขณา สริวัฒน์. (2549), *การคิด*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สุภาวดี ขุนทองจันทร์.(2549), **“ความสัมพันธ์ระหว่างโลกาภิวัตน์กับค่านิยมพื้นฐานในสังคมไทย”,** วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2549): 1613162

สุมน อมรวิวัฒน์.(2531), *การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก.(2540), *พุทธวิธีสอนจากพระไตรปิฎก*. กรุงเทพฯ: เพชรรุ่งการพิมพ์,

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545), *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี,

Hough, J.B. and Duncan, K. (1970). *Teaching description and analysis*. Addison-Westlu.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

เสียงแห่งการเปลี่ยนแปลง: รถแห่และดนตรีในขบวนแห่ผีตาโขน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

THE SOUND OF CHANGE: PARADE TRUCKS AND MUSIC IN THE PHI TA KHON FESTIVAL PROCESSION, DAN SAI DISTRICT, LOEI PROVINCE

[1]อนุวัฒน์ บุตรทองทิม, [2]ธนวัฒน์ บุตรทองทิม และ [3]ราชันย์ เจริญแก่นทราย

[1]Anuwat Bootthongtim, [2]Thanawat Bootthongtim and [3]Rachun Charoenkaensai

[1]มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ประเทศไทย

[2,3]มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด, ประเทศไทย

[1]Loei Rajabhat University, Thailand

[2,3]Roi Et Rajabhat University, Thailand

[1]anuwat.boo@lru.ac.th, [2]thanawat@reru.ac.th, [3]nametaey160@gmail.com

Received: October 17, 2024; **Revised**: November 30, 2024; **Accepted**: December 23,2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง เสียงแห่งการเปลี่ยนแปลง: รถแห่และดนตรีในขบวนแห่ผีตาโขน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้ดนตรีในขบวนแห่ผีตาโขน ทั้งในด้านวัฒนธรรม ประเพณี การสื่อสารความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการบูชาผีตาโขน และการเปลี่ยนแปลงของดนตรีในขบวนแห่ผีตาโขนจากรูปแบบดั้งเดิมไปสู่การใช้รถแห่ในปัจจุบัน ผีตาโขนไม่ได้เป็นเพียงการละเล่นพื้นบ้านเท่านั้น แต่ยังเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงความเชื่อ วิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของชุมชน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ในอดีต ผีตาโขนเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมทาง

[1]อาจารย์, สาขาวิชาดนตรีศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

[2]อาจารย์, ดร. สาขาวิชาดนตรีศึกษา คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

[3]อาจารย์, สาขาวิชาดนตรีศึกษา คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

ศาสนาและความเชื่อ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันประเพณีนี้ได้มีการปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลง กลายเป็นเทศกาลระดับประเทศที่ได้รับความนิยมในหมู่นักท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลง เช่น การดัดแปลงหน้ากาก เครื่องแต่งกาย และการนำรถแห่เข้ามา ช่วยเพิ่มความสนุกสนานและดึงดูดคนรุ่นใหม่ให้เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ก่อให้เกิดความท้าทายในด้านการรักษาคุณค่าดั้งเดิมและความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม

คำสำคัญ: ผีตาโขน, รถแห่, วัฒนธรรม

Abstract

The academic article “The Sound of Change: Parade Trucks and Music in the Phi Ta Khon Procession, Dan Sai District, Loei Province” examines the role of music in the Phi Ta Khon procession, particularly its connection to culture, tradition, and the communication of beliefs associated with ancestral spirits. It also explores the evolution of festival music, from its traditional form to the modern integration of parade trucks. Phi Ta Khon is not merely a folk performance but a cultural heritage that reflects the beliefs, lifestyle, and identity of the Dan Sai District community in Loei Province. Historically, the festival was closely tied to religious rituals and local spiritual traditions. However, in response to changing social dynamics, it has evolved into a widely recognized national festival, attracting significant tourist interest. Modifications to masks and costumes, along with the introduction of parade trucks, have enhanced the festival’s appeal and encouraged more engagement from younger generations. Nevertheless, these transformations present challenges in preserving the festival’s original values and sacred essence.

Keywords: Phi Ta Khon, Parade Trucks, Culture

บทนำ

จังหวัดเลย เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีลักษณะภูมิประเทศเป็น เทือกเขาสูงสลับกับที่ราบลุ่มแม่น้ำ ทำให้อากาศโดยทั่วไปค่อนข้างเย็น โดยเฉพาะในช่วงฤดูหนาวที่อุณหภูมิอาจลดต่ำจนติดอันดับจังหวัดที่มีอากาศหนาวที่สุดในประเทศ นอกจากสภาพอากาศที่เป็นเอกลักษณ์แล้ว จังหวัดเลยยังมีวัฒนธรรมและประเพณีที่โดดเด่น โดยเฉพาะในอำเภอด่านซ้าย ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดเลย และเป็นพื้นที่ที่มีวัฒนธรรมอัน

เข้มข้น รวมถึงเป็นศูนย์กลางของพระธาตุศรีสองรัก ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมแบบไทยผสมผสานร่วมกับลาว มีลักษณะทรวดทรงคล้ายกับพระธาตุพนม นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์กลางของเทศกาลผีตาโขน ที่มีขบวนแห่เต็มไปด้วยสีสันและเสียงดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์

ประเพณีผีตาโขนเป็นส่วนหนึ่งของงานบุญหลวง ประเพณีนี้สะท้อนถึงความเชื่อเรื่องผีและสิ่งเร้นลับ ควบคู่ไปกับการบำเพ็ญบุญเพื่อความเป็นสิริมงคล ขบวนแห่ผีตาโขนเต็มไปด้วยสีสันและเสียงดนตรีที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างบรรยากาศของงาน ซึ่งดนตรีเหล่านี้เองที่เป็นหัวใจของการเปลี่ยนแปลงในเทศกาลผีตาโขนในยุคปัจจุบัน

ปัจจุบัน ขบวนแห่ผีตาโขนได้รับการพัฒนาและปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัยมากขึ้น โดยมี “รถแห่” และ “ดนตรีร่วมสมัย” เข้ามามีบทบาทสำคัญ ทำให้บรรยากาศของขบวนแห่มีสีสันมากขึ้นและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากขึ้น การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ไม่ได้ลดทอนความศักดิ์สิทธิ์หรือเสน่ห์ของประเพณี แต่กลับเป็นการเสริมให้เทศกาลนี้ยังคงได้รับความนิยมและสืบสานต่อไปในอนาคต

ประวัติความเป็นมาผีตาโขน

ผีตาโขน เป็นการละเล่นพื้นบ้านที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยผู้เล่นจะสวมหน้ากากที่มีรูปร่างน่าเกลียดน่ากลัว พร้อมแต่งกายปกปิดร่างกายมิดชิด จากนั้นเข้าร่วมขบวนแห่และแสดงท่าทางต่าง ๆ ในระหว่างงานบุญประจำปีของชุมชน ประเพณีผีตาโขนนิยมจัดขึ้นที่ อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย จนกลายเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น รากฐานทางความเชื่อและศาสนา ประเพณีผีตาโขนมีความเกี่ยวข้องกับศาสนาและความเชื่อของชุมชนในพื้นที่ โดยเฉพาะที่อำเภอด่านซ้าย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงานบุญหลวงและการละเล่นผีตาโขน มีความเชื่อมโยงกับเรื่องราวของพระเวสสันดรชาดก และพระธาตุศรีสองรัก สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมาเป็นเวลาหลายร้อยปี

คำว่า “ผีตาโขน” ความหมายเดิมไม่ทราบชัดว่า มีความหมายว่าอย่างไร เพียงแต่ทราบว่าเป็นผีที่มีรูปร่างน่าเกลียดน่ากลัว ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน มีคำว่า “โขน” คำเดียว ซึ่งให้ความหมายไว้ว่า “การเล่นอย่างหนึ่งคล้ายละคร แต่สวมหัวจำลองต่าง ๆ ที่เรียกว่า หัวโขน” นับว่าแปลกที่คำนี้มาพ้องกันพอดี ถ้าจะตีความหมายตามนี้ คำว่า “ผีตาโขน” ก็คงหมายถึงผีที่มีรูปร่างหน้าตาคล้ายหัวโขนที่ปั้นขึ้นให้น่าเกลียดน่ากลัวนั่นเอง เมื่อคนจะเล่นผีตาโขน จึงต้องทำหัวโขนให้น่าเกลียดน่ากลัวมาสวมใส่ด้วย (สาร สาระทัศนานันท์, 2542)

นอกจากนี้ คำว่า“ผีตาโขน” นั้น อาจจะหมายถึง “ผีตามคน” ซึ่งเกี่ยวข้องกับความเชื่อในท้องถิ่น โดยลักษณะเฉพาะของผีชนิดนี้คือมีขนขึ้นรอบดวงตาและยาวผิดปกติ ตามตำนานเล่าว่า

การละเล่นผีตาโขนมีที่มาจากการแห่พระเวสสันดรและพระนางมัทรีเข้าเมือง คนป่าที่เคยรับใช้และปรนนิบัติพระเวสสันดรและพระนางมัทรี ต้องการมาส่งเสด็จ แต่เนื่องจากไม่เคยเข้าเมืองมาก่อนจึงรู้สึกอาย พวกเขาจึงหาเศษวัสดุต่าง ๆ มาปกปิดร่างกาย เมื่อถึงงานบุญหลวง ซึ่งเป็นประเพณีประจำปีของชาวอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย จึงมีการจัดขบวนแห่พระเวสสันดร พระนางมัทรี และกัณหา ชาลีเข้าเมือง โดยผู้ร่วมขบวนแห่จะแต่งกายเลียนแบบคนป่าที่ขี้อาย จนกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้าง ผีตาโขน ขึ้นมา (ไทยโรจน์ พวงมณี, 2554) ผีตาโขนมีลักษณะโดดเด่นที่แตกต่างจากเทศกาลอื่น ๆ โดยเฉพาะหน้ากากผีตาโขน ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ต้องทำหน้าตาให้ดูน่ากลัว ในอดีต หน้ากากผีตาโขนทำจากวัสดุเหลือใช้ในครัวเรือน เช่น หวดนึ่งข้าวเหนียว ใช้เป็นโครงสร้างของหน้ากาก โคนก้านต้นมะพร้าวแห้ง นำมาเจาะเป็นช่องตา เขม่าดินหม้อ ขมิ้น และปูนขาว ใช้สำหรับวาดลวดลายบนใบหน้า ใช้ไม้เนื้ออ่อนทำจมูก ไม่มีการแต่งแต้มสีสัน แต่จะใช้ดินหม้อสีดำ มาทาให้ดูน่ากลัว ส่วนลักษณะของเครื่องแต่งกาย ในอดีต จะใช้เศษผ้าเก่า มุ้งขาด และจีวรพระที่ไม่ได้ใช้ นำมาดัดแปลงเป็นเครื่องแต่งกาย (ถาวร เชื้อบุญมี, การสื่อสารส่วนบุคคล วันที่ 29 มิถุนายน2567) ปัจจุบัน การทำหน้ากากผีตาโขนมีรูปแบบที่เปลี่ยนจากเดิมมาก มีการนำวัสดุสมัยใหม่ เช่น กระดาษ เรซิน และสีน้ำมัน มาเป็นส่วนประกอบการตกแต่ง พร้อมทั้งเพิ่มลวดลายสีสันสดใสและลายเส้นที่โดดเด่น สะท้อนถึงความเชื่อและจินตนาการของชาวบ้าน จากแนวคิดดั้งเดิมนี้ ทำให้ผีตาโขนกลายเป็นเอกลักษณ์ของงานบุญประเพณี และยังคงได้รับการพัฒนาต่อยอดให้มีสีสันและรูปแบบที่สร้างสรรค์มากขึ้นในปัจจุบัน

ภาพที่ 1 หน้ากากผีตาโขนในอดีต

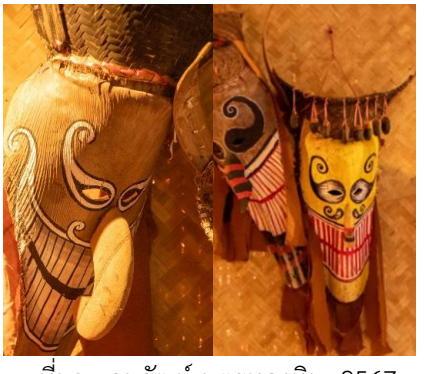

ที่มา : อนุวัฒน์ บุตรทองทิม, 2567

ภาพที่ 2 หน้ากากผีตาโขนในปัจจุบัน

ที่มา : อนุวัฒน์ บุตรทองทิม, 2567

ผีตาโขนสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ผีตาโขนใหญ่และผีตาโขนเล็ก ผีตาโขนใหญ่ ทำเป็นรูปผู้ชายคนหนึ่งและผู้หญิงคนหนึ่ง ผู้จัดทำมีชาวบ้านตระกูลหนึ่งซึ่งอยู่ในหมู่บ้านด่านซ้าย ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย เป็นผู้มีหน้าที่จัดทำต่อเนื่องกันมาหลายชั่วอายุคน ช่างตระกูล

นี้ถือเป็นหน้าที่ของคนที่จะต้องกระทำ เพราะถ้าปีใดไม่ทำ เชื่อว่าอาจทำให้คนในตระกูลนั้นเกิดภัยพิบัติต่าง ๆ เช่น เจ็บป่วยไข้ เกิดเภทภัยบางอย่าง เป็นต้น

การทำรูปผีตาโขนใหญ่เชื่อกันว่าจำลองมาจากร่างของคนแปดศอก ก่อนทำโครงร่างของผีตาโขนใหญ่ ผู้ทำจะต้องทำพิธีกรรมไหว้ครู โดยจัดดอกไม้และเทียนอย่างน้อย 5 คู่ และ 8 คู่ ใส่พานหรือขัน กล่าวคำขอขมาและขออนุญาตต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก่อนจึงลงมือทำ การทำโครงผีตาโขนใหญ่ใช้สานด้วยดอกไม้ไผ่ปี้นใหญ่ทั้งลำตัว แขน และศีรษะ ส่วนศีรษะสานเป็นทรงกลม หาผ้าผืนใหญ่มาหุ้ม แล้วหาวัตถุที่เป็นเส้น ๆ เช่น เส้นใยของทางมะพร้าว หรือเส้นด้ายมาทำเป็นผม หรือผ้าเศษที่ตัดเป็นริ้วยาว ๆ เป็นต้น มาติดที่บนศีรษะให้เป็นผม โดยให้ผมผู้หญิงยาวกว่าผมผู้ชาย ใบหน้าสานด้วยดอกไม้ไผ่เป็นวงกลมคล้ายกระด้งฝัดข้าว นำมาผูกติดกับส่วนศีรษะ ตกแต่งปาก จมูก ตา คิ้ว หู และแต้มด้วยสี ให้ดูน่าเกลียดน่ากลัว ใบหน้าของผีตาโขนผู้ชายจะเพิ่มหนวดเคราด้วย ส่วนลำตัวและแขนหุ้มด้วยผ้าผืนใหญ่ เช่น ผ้ามุ้ง ผ้าห่มที่ไม่ใช้และเย็บคลุมให้มิดชิด สำหรับผีตาโขนชาย ทำอวัยวะเพศชายใส่ ให้คนยืนข้างในจับยกร่างผีตาโขนเคลื่อนไปได้ และด้านหน้าตอนลำตัวเจาะรู 2 รู ให้คนถือผีตาโขนมองเห็นได้ และได้ช่องที่ตามองลอด เจาะรูขนาดแขนสอดเข้าออกได้ 1 รู สำหรับสอดสิ่งของเข้าไปได้ เมื่อมีคนให้สิ่งของแก่ผู้เชิดผีตาโขนใหญ่

ผีตาโขนเล็ก หรือผีตาโขนทั่วไป ชาวบ้านในละแวกบ้านที่จัดงานบุญหรือหมู่บ้านใกล้เคียงทั้งผู้ใหญ่และเด็ก ร่วมกันจัดทำมาสมทบ คือนำมารวมกัน ณ บริเวณวัดที่จัดงานตั้งแต่วันเริ่มงาน โดยแบ่งออกเป็นคณะตามหมู่บ้าน สมัยก่อนนิยมทำหน้ากากด้วยโคนก้านทางมะพร้าวแห้ง โดยตัดเอาเฉพาะโคนก้าน และจัดตัดแต่งเจาะช่องตา จมูก ปาก และใบหู แล้วเอาหวดนึ่งข้าวที่ไม่ใช้แล้วมาเย็บติดกับหน้ากากดังกล่าว โดยหงายปากหวดขึ้นข้างบน ให้หูของหวดอยู่ทางซ้ายและขวาของศีรษะ ตรงกลางหวดกดให้เป็นรอยบุ๋มกลม ๆ ขึ้นไป ให้มีขนาดพอที่จะสวมลงบนศีรษะ แล้วนำเอาผ้าเป็นผืน ซึ่งส่วนมากเป็นผ้าเก่าที่ไม่ใช้แล้ว มาเย็บต่อหน้ากากลงมา ให้ผ้าคลุมรอบตัวอย่างมิดชิด ส่วนแขนจะทำเป็นรูปแขนเสื้อยาวออกมา เมื่อจะนำไปเล่นหรือแสดงก็เอาเครื่องแต่งกายผีตาโขนดังกล่าว สวมคลุมเข้ากับลำตัว สวมหน้ากากผีตาโขน

ผีตาโขนเล็ก มีการนำไม้เป็นลำ ขนาดโตประมาณเท่าหัวแม่เท้า มาทำเป็นดาบหรือง้าว ขนาดยาว ตรงโคนด้ามดาบหรือง้าวจะทำเป็นรูปอวัยวะเพศของผู้ชาย มีเครื่องประกอบอีกอย่างหนึ่ง คือ “กะแหล่ง” ชาวบ้านมักเรียกว่า “หมากกะแหล่ง” ซึ่งวัตถุคล้ายกระดิ่งแต่เป็นรูปสี่เหลี่ยมแบน ใช้แขวนคอโค กระบือ ผู้เล่นผีตาโขนเล็กจะใช้หมากกะแหล่งผูกปั้นเอว เวลาคนเดินจะมีเสียงดัง “กะแหล่งๆ ” บางทีใช้เขย่าเวลาแสดงการละเล่นเพื่อประกอบท่าทางของผู้แสดง (สาร สาระทัศนานันท์, 2542) นอกจากนี้ยังมีบางกลุ่มแต่งตัวแบบชาวป่า เปลือยกายท่อนบน ทาส่วนต่าง ๆ ของร่างกายด้วยดินหม้อหรือสีดำ และนำกระบอกไม้ไผ่ชนิดปล้องยาวๆ ชาวบ้านเรียกว่า “ไม้เฮี้ย”

มาถือกระแทกกับพื้นเป็นจังหวะ ขณะเดินเป็นขบวนไปตามถนนหนทางก็มีการเล่นชนิดนี้ ชาวบ้านเรียกว่า“ทั่งบั้ง”และมีอุปกรณ์อื่นๆ เช่น สร้อยประคำสำหรับห้อยคอ ทำจากท่อนไม้ขนาดเล็ก ยาวประมาณ 1 คืบ เอามาทำรูปอวัยวะเพศชาย แล้วร้อยเป็นพวงยาวคล้องคอบ้าง ผูกรอบติดบั้นเอวบ้าง และบางคนอาจนำวัตถุบางอย่างมาทำรูปอวัยวะเพศหญิง นำมาใช้ประกอบการละเล่นด้วย การทำเช่นนี้คงมุ่งให้เป็นการสนุกสนานและขบขันเท่านั้น มิได้ถือเป็นเรื่องอุจาดลามกหรือหยาบคายเลย

ภาพที่ 3 ผีตาโขนใหญ่

ที่มา : อนุวัฒน์ บุตรทองทิม, 2567

ภาพที่ 4 ผีตาโขนเล็ก

ที่มา : อนุวัฒน์ บุตรทองทิม, 2567

รูปแบบการละเล่นประเพณีผีตาโขน

งานประเพณีผีตาโขนเป็นงานบุญใหญ่ที่เรียกว่า“งานบุญหลวง” จัดขึ้นที่วัดโพนชัย อำเภอด่านซ้าย ภายในงานมีกิจกรรมหลากหลาย เช่น การละเล่นผีตาโขน การเทศน์มหาชาติ การทำบุญพระธาตุศรีสองรักและงานบุญอื่นๆ ที่ผสมผสานกัน งานบุญหลวงจึงจัดขึ้นเป็นระยะเวลา 3 วัน ดังนี้

วันแรก เริ่มพิธีตอนเช้า 04.00 - 05.00 น. คณะแสนหรือข้าทาสบริวารของเจ้าพ่อกวนจะนำอุปกรณ์ มีด ดาบ หอก ฉัตร พานดอกไม้ ธูปเทียน ขันห้าขันแปด (พานดอกไม้ 5 คู่ หรือ 8 คู่) ถือเดินนำขบวนไปที่ริมแม่น้ำหมัน เพื่อนิมนต์พระอุปคุต พระผู้มีฤทธานุภาพมาก และมักเนรมิตกายอยู่ในมหาสมุทร เพื่อป้องกันภัยอันตราย เมื่อได้พระอุปคุตมาแล้ว ก็นำใส่พานแล้วนำขบวนกลับที่หอพระอุปคุต ในวัดโพนชัย ขบวนจะวนรอบโบสถ์ 3 รอบ มีการยิงปืนและจุดประทัดซึ่งช่วงเวลานั้นบรรดาผีตาโขนที่นอนหลับหรืออยู่ตามที่ต่างๆ ก็จะมาร่วมขบวนด้วยความยินดีปรีดาเต้นรำ เข้าจังหวะกับเสียงหมากกระแหล่ง ซึ่งเป็นกระดิ่งผูกคอวัวหรือกระดิ่งให้เสียงดัง

วันที่สอง เป็นพิธีแห่พระเวส ในขบวนประกอบด้วย พระพุทธรูป 1 องค์ พระสงฆ์ 4 รูป นั่งบนแคร่หามตามด้วย เจ้าพ่อกวนนั่งอยู่บนกระบอกบั้งไฟ ท้ายขบวนเป็นเจ้าแม่นางเทียมกับบริวาร ชาวบ้านและเหล่าผีตาโขนเดินตามเสด็จไปรอบเมือง ก่อนตะวันตกดิน สำหรับคนที่เล่นเป็น

ผีตาโขนใหญ่ ต้องถอดเครื่องแต่งกายผีตาโขนใหญ่ออกให้หมดและนำไปทิ้งในแม่น้ำหมัน ห้ามนำเข้าบ้าน เป็นการทิ้งความทุกข์ยากและสิ่งเลวร้ายไป รอจนปีหน้าฟ้าใหม่แล้วค่อยทำเล่นกันใหม่

วันที่สาม คือการเทศน์มหาชาติ พิธีสะเดาะเคราะห์บ้านเมือง และการแห่กัณฑ์หลอนเพื่อถวายพระ ซึ่งพิธีกรรมเหล่านี้ เป็นพิธีกรรมของชาวบ้านซึ่งปฏิบัติสืบเนื่องมาแต่โบราณ ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง งานประเพณีบุญหลวงและการละเล่นผีตาโขนในปัจจุบันได้สิ้นสุดลงในวันนี้

วิวัฒนาการของรถแห่ในวัฒนธรรมอีสาน

รถแห่เป็นปรากฏการณ์ดนตรีที่สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมบันเทิงในภาคอีสานอย่างชัดเจน รถแห่ไม่ได้เป็นเพียงแค่การแสดงดนตรี แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ของความสนุกสนานและความสามัคคีของชุมชน ซึ่งได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในงานบุญ งานมงคล และงานรื่นเริงต่าง ๆ รถแห่มีบทบาทสำคัญทั้งในเชิงพิธีกรรมและความบันเทิงร่วมสมัย โดยสามารถปรับเปลี่ยนการใช้งานได้ตามความต้องการของเจ้าภาพ และเป็นทางเลือกใหม่ที่ได้รับความนิยมอย่างมาก รถแห่ยังเป็นเครื่องมือที่ช่วยสร้างบรรยากาศความสนุกสนานและกระตุ้นให้ผู้คนมีส่วนร่วมในงานรื่นเริง การรวมตัวกันของผู้คนรอบรถแห่จึงเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ทางสังคมที่แน่นแฟ้นของชาวอีสาน

ในอดีต รถแห่เป็นเพียงการนำรถกระบะหรือรถบรรทุกขนาดเล็กมาดัดแปลงชั่วคราว โดยติดตั้งเครื่องดนตรีพื้นบ้าน เช่น แคน กลอง หรือกีตาร์ เพื่อใช้ในพิธีกรรมหรือขบวนแห่ต่าง ๆ การแสดงดนตรีบนรถในยุคแรกยังไม่มีระบบเสียงที่ซับซ้อนมากนัก และเป็นเพียงการให้ความบันเทิงเฉพาะกิจในงานต่างๆ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน รถแห่ได้รับการพัฒนาให้เป็นเวทีคอนเสิร์ตเคลื่อนที่ที่มีความเป็นมืออาชีพมากขึ้น รถแห่ถูกออกแบบให้มีระบบเสียงที่ทรงพลัง ติดตั้งเครื่องดนตรีแบบครบวงจร และมีไฟประดับที่ช่วยเพิ่มสีสันให้กับการแสดง รูปแบบของรถแห่จึงเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมาก โดยมีความถาวรและสามารถรองรับการแสดงดนตรีเต็มรูปแบบได้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นช่วยให้รถแห่สามารถสร้างประสบการณ์ความบันเทิงที่ยิ่งใหญ่และน่าประทับใจมากยิ่งขึ้น

ในยุคปัจจุบัน รถแห่กลายเป็นส่วนหนึ่งของอุตสาหกรรมดนตรี โดยเฉพาะในวงการเพลงอินดี้อีสาน หมอลำอินดี้ และลูกทุ่ง ศิลปินหลายคนใช้เวทีรถแห่เป็นที่เผยแพร่ผลงานของตนเองไปสู่ผู้ฟังในวงกว้างได้ง่ายขึ้น หลายวงดนตรีเริ่มต้นจากการเป็นวงรถแห่ก่อนจะได้รับความนิยมและพัฒนาไปสู่การเป็นศิลปินระดับประเทศ

การเติบโตของวัฒนธรรมรถแห่ยังส่งผลดีต่อเศรษฐกิจในท้องถิ่น เนื่องจากมีการจ้างงานในหลายภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นนักดนตรี ช่างเครื่องเสียงหรือผู้ขับขี่รถแห่ นอกจากนี้รถแห่ยังเป็น

ทางเลือกที่คุ้มค่าสำหรับเจ้าภาพงานบุญและงานรื่นเริง เพราะสามารถสร้างบรรยากาศที่สนุกสนานได้ในราคาที่เข้าถึงได้ง่ายกว่าการจ้างศิลปินเดี่ยวหรือวงดนตรีใหญ่ รถแห่เป็นมากกว่าการแสดงดนตรีเคลื่อนที่ แต่เป็นวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตของชาวอีสานที่เต็มไปด้วยความสนุกสนานและการมีส่วนร่วมของชุมชน การเปลี่ยนแปลงของรถแห่จากอดีตสู่ปัจจุบันเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวของวัฒนธรรมพื้นบ้านให้เข้ากับยุคสมัย แม้ว่ารถแห่จะเคยเป็นเพียงส่วนหนึ่งของขบวนแห่ในพิธีกรรม แต่ปัจจุบันกลับกลายเป็นปรากฏการณ์บันเทิงที่มีอิทธิพลต่ออุตสาหกรรมดนตรีและเศรษฐกิจของท้องถิ่นอย่างมาก ด้วยความสามารถในการเข้าถึงผู้คนได้ง่ายและการสร้างบรรยากาศที่ครึกครื้น รถแห่จึงเป็นหนึ่งในวัฒนธรรมดนตรีที่ยังคงได้รับความนิยมและมีแนวโน้มจะเติบโตต่อไปในอนาคต

พัฒนาการของดนตรีในขบวนแห่ผีตาโขน

ดนตรีประกอบการละเล่นผีตาโขนนั้นมีการใช้เครื่องดนตรีประกอบการละเล่นผีตาโขนอยู่หลายชนิด ซึ่งการนำดนตรีมาใช้ก็เพื่อกำหนดจังหวะของการเคลื่อนไหวและสร้างบรรยากาศแห่งความครึกครื้นให้กับผู้เล่นได้เต้นและเคลื่อนไหวร่างกายไปตามจังหวะ ดนตรีที่ใช้ประกอบการเต้นผีตาโขนนั้นในอดีตจะมีการใช้การตีเกราะ เคาะเป็นหลัก แต่ปัจจุบันนั้นมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบให้มีความเร้าใจและน่าสนใจมากขึ้นโดยการเปิดเพลงเต้นด้วยเครื่องเสียงที่ดังกระหึ่ม (ไทยโรจน์ พวงมณี, 2554) ดนตรีในขบวนแห่ผีตาโขนนั้น ส่วนใหญ่วงดนตรีที่นำมาเล่นก็มักจะเป็นวงดนตรีพื้นบ้านที่นิยมบรรเลงประสมวงกันในหมู่บ้านเป็นหลักอยู่แล้ว ประกอบด้วย 1) กลอง อาจเป็นกลองยาวและกลองตุ้ม เพราะให้เสียงกังวาน เมื่อมีการตีกลองขึ้นมา ผีตาโขนก็จะใช้เป็นจังหวะในการเต้น 2) พิณ ภาษาท้องถิ่นเรียกว่า “เติ่ง” 3) แคน มีการนำมาใช้ในลักษณะของการเป่าฟ้อนในลักษณะจีบม้วนมือ 4) ฉิ่ง เครื่องดนตรีประกอบจังหวะขนาดเล็ก ตีประกอบจังหวะกลอง 5) ฉาบ เครื่องดนตรีประกอบจังหวะขนาดใหญ่ ใช้ในการตีเพื่อประกอบจังหวะ 6) หมากกะแหล่ง เพื่อให้เกิดเสียง ส่วนใหญ่มักติดตัวผู้เล่นผีตาโขน 7) กระดิ่ง มีขนาดเล็กกว่าหมากกะแหล่ง มีเสียงดัง

ขบวนแห่ผีตาโขนในปัจจุบัน ได้รับการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัย ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงของหน้ากากและเครื่องแต่งกาย การพัฒนาของหน้ากากผีตาโขน เดิมที หน้ากากผีตาโขน ทำจาก หวดนึ่งข้าวเหนียวและไม้ไผ่ โดยใช้วัสดุจากธรรมชาติ ปัจจุบันมีการใช้ สีสันที่สดใสขึ้นและมีการออกแบบลวดลายให้ดูน่าสนใจยิ่งขึ้น หน้ากากบางชิ้นถูกออกแบบให้ดูร่วมสมัย หรือมีการใส่ ไฟ LED เพื่อให้ดูโดดเด่นในเวลากลางคืน ส่วนการเปลี่ยนแปลงของเครื่องแต่งกาย แต่เดิมผีตาโขนสวมเสื้อผ้าที่เย็บจากเศษผ้าหลากสี ดูเรียบง่าย ปัจจุบันมีการออกแบบเครื่องแต่งกายให้ดูมีเอกลักษณ์มากขึ้น โดยเน้นการตกแต่งที่โดดเด่นเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว

ในปัจจุบันขบวนแห่ผีตาโขน มีการนำรถแห่และดนตรีสมัยใหม่ เข้ามาผสมผสาน ทำให้บรรยากาศของงานมีความคึกคักมากขึ้นและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วประเทศ แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงในแง่ของรูปแบบและเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาท แต่แก่นแท้ของประเพณียังคงเป็นการสืบสานวัฒนธรรม การแสดงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการรวมพลังของชุมชน

การนำ “รถแห่” และระบบเสียงเข้ามาใช้ ในอดีตดนตรีที่ใช้ในขบวนแห่เป็นดนตรีพื้นบ้าน เช่น แคน พิณ กลอง ฉิ่ง และฉาบ ปัจจุบันมีการนำรถแห่ ซึ่งเป็นรถที่ติดตั้งเครื่องเสียงขนาดใหญ่เข้ามาประกอบขบวนแห่ เพื่อเพิ่มความคึกคักและสร้างความสนุกสนาน มีการเล่นดนตรีร่วมสมัย เช่น หมอลำ และลูกทุ่ง ผสมผสานกับดนตรีพื้นบ้าน เทศกาลผีตาโขนจึงเป็นงานสำคัญที่ไม่เพียงแต่สะท้อนถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรมของอำเภอด่านซ้ายและจังหวัดเลย แต่ยังเป็นตัวอย่างของการปรับตัวของประเพณีดั้งเดิมให้เข้ากับยุคสมัย โดยไม่สูญเสียอัตลักษณ์ดั้งเดิมไป

ภาพที่ 5 รถแห่ในขบวนผีตาโขน

ที่มา : อนุวัฒน์ บุตรทองทิม, 2567

ผลกระทบของการเพิ่มรถแห่ในขบวนแห่ผีตาโขน

การนำรถแห่และระบบเสียงสมัยใหม่มาใช้ในขบวนแห่ผีตาโขน ทำให้แนวดนตรีร่วมสมัยเข้ามามีอิทธิพลมากขึ้น แม้ว่าดนตรีพื้นบ้านจะยังคงมีบทบาทอยู่ บางครั้ง เสียงเครื่องดนตรีพื้นบ้านอาจถูกกลบด้วยเสียงจากเครื่องขยายเสียงขนาดใหญ่ ซึ่งอาจทำให้เอกลักษณ์ดั้งเดิมของดนตรีในขบวนแห่ลดลง ผีตาโขนเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและพิธีกรรม แต่การนำรถแห่เข้ามาทำให้บางส่วนของงานมีลักษณะเป็นความบันเทิงเชิงพาณิชย์มากขึ้น จนอาจลดทอนความศักดิ์สิทธิ์และขลังของพิธีกรรมดั้งเดิม โดยเฉพาะในมุมมองของคนรุ่นเก่าที่ให้ความสำคัญกับความเคร่งขรึมของงานบุญ (ถาวร เชื้อบุญมี, การสื่อสารส่วนบุคคล วันที่ 29 มิถุนายน2567) รถแห่ช่วยให้ขบวนแห่สามารถเดินทางได้สะดวกขึ้น มีการกำหนดจังหวะและทิศทางของขบวนแห่ให้เป็นระบบมากขึ้น ลดปัญหาการกระจัดกระจายของกลุ่มผู้แสดงและนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม ในอนาคตหากมีการใช้รถแห่จำนวนมากเกินไป อาจทำให้เกิดปัญหาด้านการจราจรและการควบคุมขบวนแห่ การนำรถแห่และระบบเสียงสมัยใหม่มาใช้ในขบวนแห่ผีตาโขนส่งผลให้ประเพณีมีความสนุกสนานและได้รับ

ความนิยมมากขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็อาจทำให้บางส่วนของประเพณีดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไป หากมีการจัดการที่เหมาะสม การผสมผสานระหว่างความดั้งเดิมและเทคโนโลยีสมัยใหม่จะช่วยให้ประเพณีผีตาโขนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนในอนาคต

การเพิ่มรถแห่ช่วยให้ขบวนแห่มีความตื่นเต้นและสนุกสนานมากขึ้น ทำให้สามารถดึงดูดผู้ชมจากหลากหลายกลุ่ม ไม่เพียงแต่คนในท้องถิ่น แต่ยังรวมถึงนักท่องเที่ยวจากทั่วประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นและคนรุ่นใหม่ที่สนใจในดนตรี ส่งผลให้เทศกาลได้รับความนิยมและกลายเป็นจุดหมายปลายทางสำคัญของนักท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการชมขบวนแห่ ในอดีตผู้ชมขบวนแห่มักยืนชมและให้ความสนใจกับการละเล่นของผีตาโขนที่แสดงท่าทางและเคลื่อนไหวไปตามจังหวะของเครื่องดนตรีพื้นบ้าน แต่ในปัจจุบันดนตรีจากรถแห่และจังหวะที่เร้าใจทำให้ผู้ชมมีปฏิสัมพันธ์กับขบวนแห่แบบใหม่มากกว่าขบวนแห่แบบดั้งเดิม

การกระตุ้นการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น เดิมที ขบวนแห่ผีตาโขนเป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด โดยการทำหน้ากาก แต่งกาย และเข้าร่วมขบวนแห่ แต่การนำรถแห่เข้ามาได้เปลี่ยนลักษณะของการมีส่วนร่วมไปบ้าง บางคนอาจเข้าร่วมขบวนเพื่อสนุกกับดนตรีมากกว่าการร่วมในพิธีกรรมดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม คนท้องถิ่นบางกลุ่มก็ใช้โอกาสนี้ในการปรับตัวในด้านธุรกิจ เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน เช่น การตั้งร้านค้า ร้านขายของที่ระลึก ขายหน้ากากผีตาโขน เสื้อผ้าที่เกี่ยวข้องกับเทศกาล และบริการต่าง ๆ เพื่อรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น

ผลกระทบต่อผู้ชมและการมีส่วนร่วมของคนท้องถิ่นมีทั้งด้านบวกและด้านลบ ในด้านบวกรถแห่ช่วยเพิ่มความสนุกสนาน ดึงดูดนักท่องเที่ยว และสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน ในขณะเดียวกัน ก็มีความท้าทายในเรื่องของการรักษาอัตลักษณ์ดั้งเดิมของประเพณี ซึ่งอาจทำให้คนรุ่นเก่ารู้สึกว่าประเพณีกำลังเปลี่ยนไป การบริหารจัดการที่เหมาะสมจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้ขบวนแห่ผีตาโขนสามารถพัฒนาไปพร้อมกับยุคสมัยได้ โดยไม่สูญเสียคุณค่าทางวัฒนธรรม

บทสรุป

เทศกาลผีตาโขนเป็นประเพณีที่สำคัญของอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับความศรัทธาทางพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีขบวนแห่ที่เต็มไปด้วยสีสันและเสียงดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ ดนตรีในขบวนแห่ผีตาโขนมีบทบาทสำคัญในการสร้างบรรยากาศของเทศกาล ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จากเดิมที่ใช้เครื่องดนตรีพื้นบ้าน เช่น พิณ แคน กลอง ฉิ่ง และฉาบ ได้พัฒนาไปสู่การใช้รถแห่ที่ติดตั้งเครื่องเสียงขนาดใหญ่ นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงด้านจังหวะและแนวเพลงที่ได้รับอิทธิพลจากดนตรีร่วมสมัย

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก่อให้เกิดความคิดเห็นที่แตกต่างกัน บางกลุ่มมองว่ารถแห่ช่วยเพิ่มความสนุกสนานและดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ขณะที่บางกลุ่ม

กังวลว่าการใช้รถแห่และดนตรีสมัยใหม่อาจลดทอนความศักดิ์สิทธิ์และเอกลักษณ์ดั้งเดิมของเทศกาลไป แม้ว่าจะมีข้อถกเถียง แต่สิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้คือดนตรีเป็นสื่อกลางที่ช่วยเชื่อมโยงระหว่างอดีตและปัจจุบัน การผสมผสานระหว่างดนตรีพื้นบ้านกับดนตรีสมัยใหม่อาจเป็นแนวทางที่ช่วยให้เทศกาลผีตาโขนยังคงรักษาความดั้งเดิมไว้ได้ ในขณะเดียวกันก็สามารถดึงดูดคนรุ่นใหม่ให้เข้ามามีส่วนร่วมได้มากขึ้น

เสียงแห่งการเปลี่ยนแปลงในเทศกาลผีตาโขนสะท้อนให้เห็นถึงพลังของดนตรีที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมและสังคม รถแห่เป็นตัวอย่างของการพัฒนาที่ช่วยให้เทศกาลนี้ยังคงมีชีวิตชีวา และสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย แม้ว่าจะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันเกี่ยวกับบทบาทของรถแห่ แต่สิ่งสำคัญคือการรักษาสมดุลระหว่างประเพณีดั้งเดิมและความทันสมัย เพื่อให้เทศกาลผีตาโขนยังคงเป็นเอกลักษณ์และเป็นที่ภาคภูมิใจของชาวด่านซ้ายต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ชไมพร พรเพ็ญพิพัฒน์. (2546). *ผีตาโขน: มรดกแผ่นดินศรีสองรัก.* กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ 1999.

ไทยโรจน์ พวงมณี. (2554). *การศึกษาอัตลักษณ์ประเพณีผีตาโขนประเพณีผีขนน้ำและประเพณีแห่ต้นดอกไม้: การออกแบบสร้างสรรค์ชุดการแสดงสำหรับการนำเสนอภาพลักษณ์ การท่องเที่ยวจังหวัดเลย* (รายงานผลการวิจัย) กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม.

ธีรภัทร คำทิ้ง และภาคภูมิ สุขเจริญ. (2564). *ประเพณีบุญหลวงและการละเล่นผีตาโขน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย : บทบาทหน้าที่ในสถานะประเพณีประดิษฐ์ภายใต้สถานการณ์โรคโควิด-19.* วารสารมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, 41(1), 21-36.

พงศทร พินิจวัฒน์. (2548). *ศิลปกรรมท้องถิ่น: กรณีศึกษาหน้ากากผีตาโขน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.

พรพิทักษ์ แม้นศิริ. (2564). *ประเพณีผีตาโขน: รูปแบบการสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสองแผ่นดินไทย-ลาว.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.

สนอง อุปลา. (2546). *พัฒนาการประเพณีผีตาโขน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย.* บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏเลย, เลย.

สาร สาระทัศนานันท์. (2542). *ผีตาโขน (จังหวัดเลย): ประเพณี.* สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

สุริยา ช่างทองคำ และสำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม. *การศึกษาประเพณีการแห่ผีตาโขน: การปรับตัวในยุคการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.* วารสารภาษาและวัฒนธรรมศึกษา, 3(2), 1-9.

ลูกเสือกับการศึกษาไทย

SCOUTS AND THAI EDUCATION

[1]ศิษฏนนท์ คุ้มจันทร์, [2]สุนทรี จูวงศ์สุข, [3]กล้าหาญ พิมพ์ศรี, [4]วริศรา ตั้งค้าวาณิช และ [5]ธัญญรัตน์ อ่ำดี

[1]Sittanon Kumjan, [2]Sunthree Juwongsuk, [3]Klahan Pimsri,

[4]Warisara Tangkawanich and [5]Thunyarat Amdee

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, ประเทศไทย

Pibulsongkram Rajabhat University

[1]Sittanon.k@psru.ac.th, [2]Sunthree.j@psru.ac.th, [3]Klahan.p@live.psru.ac.th

[4]Warisara.t@psru.ac.th, [5]Thunyarat.a@psru.ac.th

Received:December 2, 2024; **Revised**: December 28, 2024; **Accepted**: December 30,2024

บทคัดย่อ

ลูกเสือเป็นขบวนการทางการศึกษาฝ่ายหนึ่งของเยาวชนเพราะเป็นขบวนการที่มุ่งพัฒนาศักยภาพของบุคคลทางด้านสมองเพื่อให้เด็กมีสติปัญญาที่เฉลียวฉลาด พัฒนาทางด้านร่างกายเพื่อให้มีร่างกายเจริญเติบโตและพร้อมด้วยสุขภาพอนามัย ที่สมบูรณ์แข็งแรงและพัฒนาทางด้านจิตใจ ให้เป็นผู้มีศีลธรรม คิดและทำในสิ่งที่ดี ทั้งนี้เพื่อความเป็นพลเมืองดี กิจกรรมลูกเสือ ที่เป็นหนึ่งในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มุ่งพัฒนาความมีระเบียบวินัย ความเป็นผู้นำที่ดี ความรับผิดชอบ การทำงานร่วมกัน การรู้จักแก้ปัญหา การตัดสินใจที่เหมาะสม ความมีเหตุผลการช่วยเหลือแบ่งปันกัน เอื้ออาทรและสมานฉันท์และนักเรียนจะต้องมีผลการประเมิน ผ่าน ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จึงจะสามารถจบการศึกษาตามเกณฑ์การ

---

[1] อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

[2] อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

[3] อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

[4] อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

[5] อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

จบได้ ในการจัดการเรียนการสอนลูกเสือนั้น ผู้ที่จะมาทำหน้าที่ คือ ผู้กำกับลูกเสือ ซึ่งก่อนที่จะสามารถปฏิบัติงานได้นั้นมีความจำเป็นอย่างมากในการที่จะต้องพัฒนาขีดความสามารถให้สามารถทำหน้าที่เป็นผู้กำกับลูกเสือเสียก่อน ซึ่งผู้ที่จะได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้กำกับลูกเสือหรือผู้ที่จะสอนลูกเสือจะต้องผ่านการฝึกอบรมบุคลากรทางการลูกเสือในระดับต่างๆ เพื่อที่จะบรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ดังนั้น ครูผู้สอนในสถานศึกษาที่มีหลักสูตรกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมลูกเสือเนตรนารี ยุวกาชาด บำเพ็ญประโยชน์ และนักศึกษาวิชาทหาร จึงจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในการสอนลูกเสือโดยผ่านการฝึกอบรมบุคลากรทางการลูกเสือ นำความรู้มาใช้จัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนานักเรียนให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

คำสำคัญ: ลูกเสือ, กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน, การฝึกอบรม

Abstract

Scouts is a youth education movement because it aims to develop the potential of individuals in terms of brain to make children intelligent, develop physically to have a healthy body and develop mentally to be moral, think and do good things. This is to be a good citizen. Scout activities are one of the activities to develop learners according to the Basic Education Core Curriculum, which aims to develop discipline, good leadership, responsibility, teamwork, problem solving, appropriate decision-making, reasoning, helping and sharing, caring and unity. Students must have a passing evaluation in learner development activities in order to graduate according to the graduation criteria. In the management of scouting education, the person who will perform the duty is the scoutmaster. Before being able to perform the duty, it is very important to develop the ability to perform the duty of a scoutmaster first. The person who will be appointed as a scoutmaster or the person who will teach scouts must pass the training of scouting personnel at various levels in order to achieve the objectives of the curriculum. Therefore, teachers in educational institutions that have a curriculum of student development activities, scouting activities, girl guides, Red Cross youth, volunteer work, and military cadets must have knowledge and understanding in teaching scouts through training scouting personnel, and apply the knowledge to manage teaching to

develop students in accordance with the objectives of the Basic Education Core Curriculum B.E. 2551.

Keywords: scouts, student development activities, training

บทนำ

มีคำถามเกิดขึ้นในวงการศึกษามากมายว่า เหตุใดจึงต้องมีการเรียนลูกเสือ และมีคำถามต่างๆตามมาอีกมากมาย เช่น เรียนลูกเสือแล้วได้อะไร จำเป็นแค่ไหนกับการต้องแต่งเครื่องแบบลูกเสือ โดยบางครั้งคำถามเหล่านี้ มาจากผู้ที่ไม่ได้เข้าใจในกระบวนการลูกเสือ หรือผู้ที่ไม่ได้อยู่ในแวดวงการศึกษาแทบทั้งสิ้นจึงเป็นที่กังวลว่า วันหนึ่งกระบวนการลูกเสือที่อยู่คู่ระบบการศึกษาของชาติมาเป็นเวลานานอาจจะมีการต้องเปลี่ยนแปลงหรืออาจหายไปจากระบบโดยที่ผู้ที่อยู่ในระบบการศึกษา อาจยังไม่เข้าใจกระบวนการลูกเสือดีพอ ดังนั้น ในบทความฉบับนี้จะสะท้อนถึงความสำคัญและจำเป็นของกิจการลูกเสือที่มี ต่อระบบการศึกษาโดยผู้ที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาควรจะมีความรู้ความเข้าใจเพื่อที่จะสามารถปฏิบัติการสอนวิชาลูกเสือในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพตามแนวทางที่ควรจะเป็น

ในปัจจุบันนี้ถือว่าขบวนการลูกเสือเป็นขบวนการทางการศึกษาฝ่ายหนึ่งของเยาวชน เพราะเป็นขบวนการที่มุ่งพัฒนาศักยภาพของบุคคลทางด้านสมองเพื่อให้เด็กมีสติปัญญาที่เฉลียวฉลาด พัฒนาทางด้านร่างกาย เพื่อให้มีร่างกายเจริญเติบโตและพร้อมด้วยสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์แข็งแรงและพัฒนาทางด้านจิตใจ ให้เป็นผู้มีศีลธรรม คิดและทำในสิ่งที่ดี ทั้งนี้เพื่อความเป็นพลเมืองดีต่อไป เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ขบวนการลูกเสือเป็นขบวนการที่มั่นคง เพราะการลูกเสือ มีจุดประสงค์ร่วมกัน ขบวนการลูกเสือเป็นเหตุผลและหลักสำคัญและความมั่นคงของตนเอง นั่นคือเพื่อช่วยพัฒนาศักยภาพของเยาวชนเป็นรายบุคคล เพื่อให้บรรลุถึงการพัฒนาอย่างสมบูรณ์ซึ่งร่างกาย สติปัญญา จิตใจและศีลธรรม เพื่อให้เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบต่อบุคคลอื่นรอบข้างในฐานะเป็นสมาชิกอยู่ในสังคม ท้องถิ่น ชุมชนในชาติ และในสังคมนานาชาติด้วย (สมบัติ เดชบำรุง ประเสริฐ อินทร์รักษ์, 2557) วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการพัฒนาลูกเสือได้ให้ไว้ดังนี้คือ เพื่อพัฒนาลูกเสือทั้งทางกาย สติปัญญา จิตใจและศีลธรรมให้เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ ช่วยสร้างสรรค์สังคมให้มีความเจริญก้าวหน้า เพื่อความสงบสุขและความมั่นคงของประเทศชาติ ใช้กิจกรรมเป็นสื่อและกิจกรรมมิใช่มุ่งฝึกทักษะ เป็นรายบุคคลอย่างเดียว แต่กิจกรรมนั้นมุ่ง ไปสู่ชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ เป็นกิจกรรมด้านที่บริการให้เด็กเกิดทักษะ โดยทำงานเป็นกลุ่มเป็นหมู่ มีการวางแผนงาน โดยผู้ใหญ่ร่วมจัดทำกับเด็ก ทั้งนี้ให้สนองเจตนารมณ์และความต้องการของเยาวชนเอง ยึดหลักเดียวกันอันเป็นก้าวแรกที่จะนำไปสู่จุดหมายปลายทางเดียวกันหลักการ

สำคัญๆ และมีวิธีการในแนวเดียวกัน คือ กุศโลบายสำคัญในการฝึกอบรมลูกเสือไปสู่จุดหมายหรืออุดมการณ์ที่วางไว้ และการที่คณะลูกเสือแห่งชาติมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาลูกเสือทั้งทางกาย สติปัญญา จิตใจ และศีลธรรมให้เป็นพลเมืองดีมีความรับผิดชอบ ช่วยสร้างสรรค์สังคมให้มีความเจริญก้าวหน้าเพื่อความงบสุข เจริญก้าวหน้าเพื่อความสงบสุขและความมั่นคงของประเทศชาติ ซึ่งประเทศไทยตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงจัดตั้ง“กองเสือป่า” ขึ้นก่อน เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2545 ทรงฝึก พวกผู้ใหญ่ ตามหลักวิชาการทหาร เป็นกองลูกเสือกองแรกตั้งขึ้นที่โรงเรียนมหาดเล็กหลวง (โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัยในปัจจุบัน)ต่อมากิจการลูกเสือก็ได้แพร่หลายไปยังท้องถิ่นต่างๆ ในประเทศไทย จนถึงปัจจุบันนี้ สถานศึกษาทั่วประเทศที่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กิจกรรมลูกเสือมีความสำคัญอย่างยิ่งเนื่องจากครูผู้สอนสามารถนำวิธีการของลูกเสือไปประยุกต์ใช้กับงานอื่นๆ ได้ (สำนักงานลูกเสือแห่งชาติ, 2550) สอดคล้องกับหลักสูตรหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนว่า มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ พัฒนาอย่างรอบด้านเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เสริมสร้างให้เป็นผู้มีศีลธรรมจริยธรรมมีระเบียบวินัย ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึก ของการทำประโยชน์เพื่อสังคม สามารถจัดการตนเองได้และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน แบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ กิจกรรมแนะแนวกิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์และนักศึกษาวิชาทหาร เป็นหนึ่งในกิจกรรมนักเรียน มุ่งพัฒนาความมีระเบียบวินัย ความเป็นผู้นำที่ดี ความรับผิดชอบ การทำงานร่วมกัน การรู้จักแก้ปัญหา การตัดสินใจที่เหมาะสม ความมีเหตุผล การช่วยเหลือแบ่งปันกัน เอื้ออาทรและสมานฉันท์โดยจัดให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัดและความสนใจของผู้เรียนให้ได้ปฏิบัติ ด้วยตนเองในทุกขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาวิเคราะห์วางแผนปฏิบัติตามแผน ประเมินและปรับปรุงการทำงานเน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับวุฒิภาวะของผู้เรียน บริบทของสถานศึกษาและท้องถิ่น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) อีกทั้งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ พัฒนาอย่างรอบด้านเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เสริมสร้างให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม สามารถจัดการตนเองได้ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข หนึ่งในกิจกรรมผู้เรียนที่นักเรียนต้องมีผลประเมินผ่าน คือ กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด บำเพ็ญประโยชน์และนักศึกษาวิชาทหาร (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553)

สำนักงานคณะกรรมการบริหารลูกเสือแห่งชาติ (2556) ได้ประกาศข้อบังคับว่าด้วยการฝึกอบรมบุคลากรทางการลูกเสือ พุทธศักราช 2556 และข้อบังคับว่าด้วยการแต่งตั้งบุคลากร

ทางการลูกเสือ พุทธศักราช 2553 (แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2563) ได้กำหนดให้ผู้ที่จะได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้กำกับลูกเสือหรือผู้ที่จะสอนลูกเสือจะต้องผ่านการฝึกอบรมบุคลากรทางการลูกเสือในระดับต่าง ๆเพื่อที่จะบรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ดังนั้น ครูผู้สอนในสถานศึกษาที่มีหลักสูตรกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด บำเพ็ญประโยชน์ และนักศึกษาวิชาทหาร จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในการสอนลูกเสือ ดังงานวิจัยของ เฉลิม หิรัญชาติ (2541) ได้ศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนลูกเสือสามัญของครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิผลการวิจัย พบว่า 1. การจัดการเรียนการสอนลูกเสือสามัญของบุคลากรผู้สอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาตามสถานภาพของครูผู้สอน พบว่า บุคลากรที่ผ่านการฝึกอบรม มีปัญหาโดยภาพรวมในระดับปานกลาง ส่วนบุคลากรที่ไม่ผ่านการฝึกอบรม โดยภาพรวมมีปัญหาในระดับมาก 2. ผลการเปรียบเทียบปัญหาการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนที่ผ่านการฝึกอบรมและครูที่ไม่ผ่านการฝึกอบรมมีปัญหาการจัดการเรียนการสอนลูกเสือสามัญ โดยภาพรวมและเป็นรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ.05

ความเป็นมาของลูกเสือ

กิจการลูกเสือ เป็นขบวนการพัฒนาเยาวชนถือกำเนิดขึ้น ณ ประเทศอังกฤษเมื่อ ค.ศ. 1907 โดย ลอล์ค เบเดน เพาเวลล์ผู้ให้กำเนิดลูกเสือโลกมีแนวความคิดการใช้เด็กอาสาสมัคร ซึ่งได้รับการอบรมแล้วให้ปฏิบัติหน้าที่ผู้สื่อข่าว ผู้รับใช้และทำหน้าที่ยามรักษาการณ์ในการทำศึกสงคราม และได้รับความสำเร็จอย่างดียิ่ง ทำให้ลอล์ค เบเดน เพาเวลล์เกิดความประทับใจในตัวของเด็กๆ และเห็นว่าถ้าใช้งานเด็กทำงานให้ถูกทางแล้วจะเกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติ เป็นอย่างมาก จึงคิดริเริ่มตั้งขบวนการลูกเสือขึ้นและในปี ค.ศ.1907 ได้รวบรวมเด็กๆไปเข้าอยู่ค่ายและจัดพิมพ์คู่มือการฝึกอบรมลูกเสือขึ้น ต่อมามีการดำเนินโครงการฝึกอบรมผู้กำกับลูกเสือและมีการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน และในปี ค.ศ.1919 เมื่อสงครามสิ้นสุดลง จึงฝึกอบรมวูดแบดจ์อีกครั้งหนึ่ง ณ กิลเวลล์ ปาร์ค หลังจากลอล์ค เบเดน เพาเวลล์ เสียชีวิตผู้แทนลูกเสือจากประเทศต่างๆ ได้ร่วมกันจัดตั้งสมัชชาลูกเสือโลกขึ้น ทำหน้าที่ในการรับสมาชิกใหม่ โดยกำหนดให้มีการประชุมร่วมกันทุก 2 ปีและประเทศไทยได้นำกิจการลูกเสือเข้ามา โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชทานกำเนิดลูกเสือไทยขึ้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2454 พระองค์มีพระราชประสงค์ที่คิดจัดให้มีลูกเสือขึ้นเพราะปรารถนาที่จะให้เด็กไทยได้ศึกษาและจดจำข้อสำคัญ ในเรื่องของความจงรักภักดีต่อผู้ดำรงรัฐสีมาอาณาจักร โดยต้องตามนิติธรรมประเพณีความรักชาติบ้านเมือง การเคารพนับถือศาสนา ความสามัคคีในหมู่คณะและไม่ทำลายซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็น

รากฐานแห่งความมั่นคงที่จะนำให้ชาติดำรงอยู่เป็นไทย แบ่งได้เป็น 5 ยุค คือยุคก่อตั้ง ยุคส่งเสริม ยุคประคับประคอง ยุคก้าวหน้าและยุคถึงประชาชน (สำนักงานลูกเสือแห่งชาติ ,2555)

งานลูกเสือเป็นงานที่มุ่งปลูกฝังให้เยาวชนมีระเบียบวินัย มีความรักสามัคคี รู้จักเสียสละ การบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม สังคมและประเทศชาติ นำไปสู่พื้นฐานของวิถีชีวิตในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งการลูกเสือไทยเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่าเป็นประเทศที่มีกิจการลูกเสือที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในโลก เนื่องจากมีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุขของคณะลูกเสือแห่งชาติ มีพระราชบัญญัติว่าด้วยลูกเสือเป็นกฎหมายสำคัญ ดังที่พระราโชวาทพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทร มหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งทรงดำรงพระยศสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ์ฯ พระราชทานแก่คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิของสภาลูกเสือแห่งชาติ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2542 ณ พระตำหนักนนทบุรี ความว่า "งานลูกเสือเป็นกิจการที่ได้รับการยอมรับว่ามีระเบียบแบบแผนที่ดี มีประสิทธิภาพในการฝึกฝนเยาวชนให้เป็นคนดี มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ ทั้งมีความเชื่อมั่นในอันที่จะฝึกหัดปรับปรุงตัวเองให้สามารถพึ่งตนเองและบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและส่วนรวมได้ ท่านทั้งหลายย่อมซาบซึ้งถึงคุณค่าของกิจกรรมลูกเสือ ตามที่กล่าวมาแล้วเป็นอย่างดี จึงยินดีเข้ามาบริหารงานและสนับสนุนกิจการลูกเสือ" (สมาคมสโมสรลูกเสืออากาศ, 2552)

ประเภทของลูกเสือ

กระบวนการลูกเสือ คือ กระบวนการพัฒนาเยาวชน มีวัตถุประสงค์เพื่อฝึกอบรม ให้การศึกษาและพัฒนาเยาวชนให้เป็นพลเมืองดี โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนา ทั้งนี้เป็นไปตามความมุ่งประสงค์ หลักการ และวิธีการ ซึ่งลูกเสือโลกได้กำหนดไว้ ปัจจุบันกระบวนการลูกเสือถือเป็นกระบวนการทางการศึกษาส่วนหนึ่ง ซึ่งมุ่งพัฒนาสมรรถภาพของบุคคลทั้งทางสมอง ร่างกาย จิตใจ และศีลธรรม เพื่อให้เป็นบุคคลที่มีความประพฤติดีงาม ไม่กระทำตนให้เป็นปัญหาต่อสังคม และดำรงชีวิตอย่างมีความหมายและสุขสบาย

สำนักงานลูกเสือแห่งชาติ (2555ก :11-18) สรุปได้ว่าการฝึกอบรมลูกเสือนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการพัฒนาลูกเสือทั้งด้านสติปัญญาด้านจิตใจ และด้านศีลธรรมให้เป็นพลเมืองดี ให้มีความรับผิดชอบ ช่วยสร้างสรรค์สังคมให้มีความเจริญก้าวหน้า เพื่อก่อเกิดความสงบสุขและความมั่นคงของประเทศชาติ ตามแนวทาง คือ ฝึกให้มีนิสัยในการจดจำการสังเกต รู้จักเชื่อฟังและการพึ่งตนเอง ฝึกให้ซื่อสัตย์สุจริต มีระเบียบวินัยและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ฝึกให้รู้จักบำเพ็ญตนเพื่อสาธารณประโยชน์ ให้รู้จักทำการฝีมือ และฝึกฝนให้ทำกิจกรรมต่างๆ ตามความเหมาะสมและให้รู้จักรักษาและส่งเสริมจารีตประเพณีวัฒนธรรม และความมั่นคงของประเทศชาติทั้งนี้โดยไม่เกี่ยวข้องกับลัทธิทางการเมืองใดๆวิธีการที่จะก่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ ต้องจัดให้มี

ระบบการฝึกอบรมที่สนุกสนานดึงดูดความสนใจ ก้าวหน้า โดยอาศัยคำปฏิญาณและกฎของลูกเสือเป็นหลักโดยมีผู้กำกับลูกเสือเป็นผู้แนะนำให้เด็กได้ปฏิบัติตามที่ตนถนัด ในที่กลางแจ้งเป็นส่วนใหญ่ เปิดโอกาสให้บำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่นด้วย ให้เด็กได้ฝึกหัดความรับผิดชอบตัวเองต่อผู้อื่นเป็นชั้นๆ และเพิ่มการฝึกให้กว้างขวางยิ่งขึ้นเพื่อว่า จะได้เกิดการพัฒนาความสามารถความเชื่อมั่นในตนเอง มีนิสัยใจคอดี เป็นที่ไว้วางใจสามารถในการเป็นผู้นำตลอดจนสามารถปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นการจัดการเรียนการสอนลูกเสือ คือ การให้เด็กได้ผจญภัย เป็นมิตรกับคนทุกคน ร่าเริง สนุกสนาน ภาคภูมิใจในความสัมฤทธิ์ผล โดยวิธีการวางแผนในการฝึกอบรมให้มีความตื่นเต้นเพื่อก่อให้เกิดประสบการณ์เช่น เกี่ยวกับกิจกรรมของกองและของหมู่ลูกเสือการอยู่ค่ายพักแรมการเดินทางสำรวจ การเล่น โครงการทำงานต่างๆ โดยวิธีการนี้ลูกเสือจะมีโอกาสได้เสริมทักษะทั้งทางร่างกายและจิตใจ และในขณะเดียวกันก็มีโอกาสได้พัฒนาเกี่ยวกับความคิดทางศาสนาให้มีค่านิยมมากขึ้น โครงการเรียนเพื่อรับเครื่องหมายลูกเสือโลกจะต้องกำหนดไว้อย่างรัดกุม คืออายุ14 ปี หรือกำลังเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เริ่มเรียนลูกเสือโลก และเรียนต่อไปเพื่อรับเครื่องหมายสายยงยศลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่ และได้พิสูจน์ให้เห็นว่าเป็นผู้ได้รับการพัฒนาการฝึกอบรมเพื่อความสะดวกในการฝึกอบรม และการจัดกิจกรรมของลูกเสือให้บรรลุตามหลักการวิธีการ และวัตถุประสงค์ของการลูกเสือ คณะลูกเสือแห่งชาติจึงได้แบ่งประเภทของลูกเสือออกเป็น 4 ประเภท โดยยึดระดับอายุของเด็กเป็นเกณฑ์ และคำนึงถึงพัฒนาการทางร่างกาย และจิตใจของเด็กเป็นพื้นฐาน ในการจัดหลักสูตร และกิจกรรมในการฝึกอบรม เพื่อให้เหมาะสมกับวัยของเด็กโดยธรรมชาติ คือ

1. ลูกเสือสำรอง (Cub scout) มีอายุตั้งแต่ 8 – 11 ปี การฝึกอบรมและกิจกรรมลูกเสือสำรองจะจัดให้เหมาะสมกับวัยเด็ก โดยคำนึงถึงพัฒนาการทางร่างกาย และจิตใจเป็นพื้นฐานไม่ว่าเด็กนั้นกำลังเรียนอยู่ชั้นใด ระดับใดก็ตาม จะเป็นนักเรียนอยู่ในโรงเรียน หรือไม่เป็นนักเรียนก็ตาม

2. ลูกเสือสามัญ (Boy scout) มีอายุตั้งแต่ 8 – 15 ปี ลูกเสือสามัญเริ่มได้รับการฝึกอบรมให้มีความรับผิดชอบมากยิ่งขึ้น เริ่มใช้ชีวิตกลางแจ้งและการผจญภัย เน้นระบบหมู่และการเป็นผู้นำ รวมทั้งการบำเพ็ญประโยชน์โดยทั่วไป

3. ลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่ (Senior scout) มีอายุตั้งแต่ 15 – 18 ปี ลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่นี้มีความรับผิดชอบสูง การฝึกอบรมและกิจกรรมเน้นเรื่องระบบหมู่และการเป็นผู้นำในระบบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ฝึกการใช้ชีวิตกลางแจ้ง การผจญภัยและทักษะวิชาลูกเสือ ฝึกอบรมความรู้พื้นฐานทางวิชาชีพตามที่ถนัด รวมทั้งการบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นมากขึ้น

4. ลูกเสือวิสามัญ (Rover scout) มีอายุตั้งแต่ 17–23 ปี ลูกเสือ วิสามัญเป็นวัยของคนหนุ่มสาว ดังนั้น การฝึกอบรมลูกเสือวิสามัญจึงมุ่งที่จะเตรียมให้คนหนุ่มสาวเหล่านี้ พร้อมที่จะใช้ชีวิตผู้ใหญ่อย่างถูกต้องและสมบูรณ์แบบ ให้เป็น พลเมืองดี มีความรับผิดชอบต่อไปการฝึกอบรมจะ

เน้นการเป็นผู้นำในระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข การวางแผนโครงการและการปฏิบัติงานตามโครงการฝึกให้นิยมใช้ชีวิตกลางแจ้งการให้บริการแก่ผู้อื่น และสังคมเป็นชีวิตจิตใจ

หลักสูตรหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กระทรวงศึกษาธิการ,2553) หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาการประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ การพัฒนาที่สำคัญ คือ การพัฒนาที่สมดุลอย่างเป็นองค์รวมทุกด้านเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีพื้นฐานทางจริยศาสตร์ความเป็นคนดีทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม ผู้เรียนทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องสร้างองค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ จึงจำเป็นต้องเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ คือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี ภาษาต่างประเทศและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งเป็นการบูรณาการองค์ความรู้ ทักษะและเจตคติที่เกิดจากการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และประสบการณ์ของผู้เรียนมาปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช2551

ด้วยเหตุผลดังกล่าว กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จึงเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้นำองค์ความรู้ ทักษะจากการเรียนรู้และประสบการณ์ของผู้เรียนมาปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาตนเอง เพื่อเป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรมมีวินัยและมีจิตสำนึกสาธารณะที่ดีงาม เป็นคนมีปัญญาในการใช้ทักษะชีวิต การคิดการสื่อสารการแก้ปัญหา และการใช้เทคโนโลยี และเป็นคนมีความสุขในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงโดยอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างสร้างสรรค์

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ พัฒนาอย่างรอบด้านเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เสริมสร้างให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรมมีระเบียบวินัย ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม สามารถจัดการตนเองได้และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน แบ่งเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักตนเอง รู้รักษ์สิ่งแวดล้อม สามารถคิดตัดสินใจ คิดแก้ปัญหา กำหนดเป้าหมาย วางแผนชีวิตทั้งด้านการเรียน และอาชีพ สามารถปรับตนได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ยังช่วยให้ครูรู้จักและเข้าใจผู้เรียน ทั้งยังเป็นกิจกรรมที่ช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่ผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมพัฒนาผู้เรียน

2. กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาความมีระเบียบวินัย ความเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี ความรับผิดชอบ การทำงานร่วมกัน การรู้จักแก้ปัญหา การตัดสินใจที่เหมาะสม ความมีเหตุผล การช่วยเหลือแบ่งปันกัน เอื้ออาทรและสมานฉันท์ โดยจัดให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัดและความสนใจของผู้เรียน ให้ได้ปฏิบัติด้วยตนเองในทุกขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาวิเคราะห์วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมินและปรับปรุงการทำงาน เน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับวุฒิภาวะของผู้เรียน บริบทของสถานศึกษาและท้องถิ่น กิจกรรมนักเรียนประกอบด้วย 1) กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์และนักศึกษาวิชาทหาร และ 2) กิจกรรมชุมนุม ชมรม

3. กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชนและท้องถิ่นตามความสนใจในลักษณะอาสาสมัคร เพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบ ความดีงาม ความเสียสละต่อสังคม มีจิตสาธารณะ เช่น กิจกรรมอาสาพัฒนาต่างๆ กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม

กระบวนการลูกเสือ คือ กระบวนการพัฒนาเยาวชน มีวัตถุประสงค์เพื่อฝึกอบรมให้การศึกษาและพัฒนาเยาวชนให้เป็นพลเมืองดี โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนา ทั้งนี้เป็นไปตามความมุ่งประสงค์หลักการ และวิธีการ ซึ่งลูกเสือโลกได้กำหนดไว้

ปัจจุบันกระบวนการลูกเสือถือเป็นกระบวนการทางการศึกษาส่วนหนึ่ง ซึ่งมุ่งพัฒนาสมรรถภาพของบุคคลทั้งทางสมอง ร่างกาย จิตใจ และศีลธรรม เพื่อให้เป็นบุคคลที่มีความประพฤติดีงาม ไม่กระทำตนให้เป็นปัญหาต่อสังคม และดำรงชีวิตอย่างมีความหมายและสุขสบาย

ภาพ 1 แสดงโครงสร้างกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี

ตารางที่ 1 โครงสร้างหลักสูตรกิจกรรมลูกเสือ

ประเภทลูกเสือ	ชั้นเรียน	กิจกรรม
ลูกเสือสำรอง	ป.1	เตรียมลูกเสือสำรอง / ดาวดวงที่ 1
	ป.2	ดาวดวงที่ 2
	ป.3	ดาวดวงที่ 3
ลูกเสือสามัญ	ป.4	ลูกเสือตรี
	ป.5	ลูกเสือโท
	ป.6	ลูกเสือเอก
ลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่	ม.1	ลูกเสือโลก
	ม.2	ลูกเสือชั้นพิเศษ
	ม.3	ลูกเสือหลวง
ลูกเสือวิสามัญ	ม.4	เตรียมลูกเสือวิสามัญ
	ม.5	สำรวจตัวเอง/เข้าพิธีประจำกอง
	ม.6	วิชาพิเศษ

การประเมินการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นการประเมินโดยผู้เรียนต้องมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรม ปฏิบัติกิจกรรมและมีผลงาน/ชิ้นงาน/คุณลักษณะผ่านการประเมินตามเกณฑ์ ที่สถานศึกษากำหนด ผู้เรียนจะต้องได้รับการประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและผ่านเกณฑ์ตามที่สถานศึกษากำหนด

แนวการจัดกิจกรรม

การจัดกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี มีแนวทางการจัดกิจกรรมตามวิธีการลูกเสือ (ScoutMethod) ซึ่งมีองค์ประกอบ 7 ประการ คือ

1. คำปฏิญาณและกฎ ถือเป็นหลักเกณฑ์ที่ลูกเสือทุกคนให้คำมั่นสัญญา ว่าจะปฏิบัติตามกฎของลูกเสือ กฎของลูกเสือมีไว้ให้ลูกเสือเป็นหลักในการปฏิบัติ ไม่ได้ “ห้าม”ทำ หรือ “บังคับ”ให้ทำ แต่ถ้า “ทำ” ก็จะทำให้เกิดผลดีแก่ตัวเอง เป็นคนดี ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีเกียรติเชื่อถือได้ ฯลฯ

2. เรียนรู้จากการกระทำ เป็นการพัฒนาส่วนบุคคล ความสำเร็จหรือไม่สำเร็จของผลงานอยู่ที่การกระทำของตนเอง ทำให้มีความรู้ที่ชัดเจน และสามารถแก้ปัญหาต่างๆด้วยตัวเองได้ และท้าทายความสามารถของตนเอง

3. ระบบหมู่ เป็นรากฐานอันแท้จริงของการลูกเสือ เป็นพื้นฐานในการอยู่ร่วมกันการยอมรับซึ่งกันและกัน การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นการเรียนรู้การใช้ประชาธิปไตยเบื้องต้น

4. การใช้สัญลักษณ์ร่วมกัน ฝึกให้มีความเป็นหนึ่งเดียวในการเป็นสมาชิกลูกเสือเนตรนารี ด้วยการใช้สัญลักษณ์ร่วมกัน ได้แก่ เครื่องแบบ เครื่องหมาย การทำความเคารพ รหัสคำปฏิญาณ กฎ คติพจน์ คำขวัญ ธง เป็นต้น วิธีการนี้จะช่วยให้ผู้เรียนตระหนักและภาคภูมิใจในการเป็นสมาชิกขององค์การลูกเสือโลก ซึ่งมีสมาชิกอยู่ทั่วโลกและเป็นองค์กรที่มีจำนวนสมาชิกมากที่สุดในโลก

5. การศึกษาธรรมชาติคือ สิ่งสำคัญอันดับหนึ่งในกิจกรรมลูกเสือ ธรรมชาติอันโปร่งใสตามชนบท ป่าเขา ป่าละเมาะ และพุ่มไม้ เป็นที่ปรารถนาอย่างยิ่งในการไปทำกิจกรรมกับธรรมชาติ การปีนเขา ตั้งค่ายพักแรมในสุดสัปดาห์หรือตามวาระของการอยู่ค่ายพักแรมตามกฎระเบียบ เป็นที่เสน่หาแก่เด็กทุกคน ถ้าขาดสิ่งนี้แล้ว ก็ไม่เรียกว่าใช้ชีวิตแบบลูกเสือ

6. ความก้าวหน้าในการเข้าร่วมกิจกรรม กิจกรรมต่างๆ ที่จัดให้เด็กทำต้องให้มีความก้าวหน้าและดึงดูดใจ สร้างให้เกิดความกระตือรือร้นอยากที่จะทำ และวัตถุประสงค์ในการจัดแต่ละอย่างให้สัมพันธ์กับความหลากหลายในการพัฒนาตนเอง เกมการเล่นที่สนุกสนานการแข่งขันกันก็เป็นสิ่งดึงดูดใจและเป็นการจูงใจที่ดี

7. การสนับสนุนโดยผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่เป็นผู้ที่ชี้แนะหนทางที่ถูกต้องให้แก่เด็ก เพื่อให้เขาเกิดความมั่นใจในการที่จะตัดสินใจกระทำสิ่งใดลงไป ทั้งคู่มีความต้องการซึ่งกันและกันเด็กก็ต้องการให้ผู้ใหญ่ช่วยชี้นำ ผู้ใหญ่เองก็ต้องการนำพาให้ไปสู่หนทางที่ดี ให้ได้รับการพัฒนาอย่างถูกต้องและดีที่สุด จึงเป็นการร่วมมือกันทั้งสองฝ่าย

การฝึกอบรมผู้กำกับลูกเสือ

ในการจัดการเรียนการสอนลูกเสือนั้น ผู้ที่จะมาทำหน้าที่ คือ ผู้กำกับลูกเสือ ซึ่งก่อนที่จะสามารถปฏิบัติงานได้นั้น มีความจำเป็นอย่างมากในการที่จะต้องพัฒนาขีดความสามารถให้สามารถทำหน้าที่เป็นผู้กำกับลูกเสือเสียก่อน ซึ่งในการนี้กระทรวงศึกษาธิการ ประกาศใช้นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการต่อกิจการลูกเสือ 8 ประการ มีสาระสำคัญสรุปได้ว่า นักเรียนทุกคนต้องเรียนกิจกรรมลูกเสือ ให้กิจกรรมลูกเสือเป็นกิจกรรมบังคับ โดยให้ทุกหน่วยงานในกระทรวงศึกษาธิการที่มีโรงเรียน ให้ใช้เครื่องแบบลำลอง สำหรับนักเรียนและให้สถาบันผลิตครูทำการฝึกอบรมผู้บังคับบัญชาลูกเสือทุกคน ทุกสาขาวิชาเอก ฝึกอบรมผู้กำกับลูกเสือให้แก่ผู้บริหารระดับสูง ของกระทรวงศึกษาธิการ วางแผนการฝึกอบรมวิชาผู้กำกับลูกเสือและให้ถือว่าครูที่ฝึกอบรมลูกเสือได้มี

ความชอบเป็นกรณีพิเศษ เพื่อให้บุคลากรที่ได้กล่าวมาข้างต้นมีความรู้ความสามารถทางวิชาการลูกเสือและสามารถจัดการเรียนการสอน รวมถึงการบริหารงานในกองลูกเสือได้อย่างมีประสิทธิภาพนั่นเอง

สำนักงานคณะกรรมการบริหารลูกเสือแห่งชาติ (2556) ได้ประกาศข้อบังคับว่าด้วยการฝึกอบรมบุคลากรทางการลูกเสือ พุทธศักราช 2556 และข้อบังคับว่าด้วยการแต่งตั้งบุคลากรทางการลูกเสือ พุทธศักราช 2553 (แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2563) ได้กำหนดให้ผู้ที่จะได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้กำกับลูกเสือหรือผู้ที่จะสอนลูกเสือจะต้องผ่านการฝึกอบรมบุคลากรทางการลูกเสือในระดับต่าง ๆเพื่อที่จะบรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรคือ 1. สามารถชี้แจงจุดหมายและวิธีการของคณะลูกเสือแห่งชาติได้ 2. สามารถอธิบายถึงความพยายามของคณะลูกเสือแห่งชาติที่ต้องจัดแนวทางการฝึกอบรมที่สามารถตอบสนองความต้องการของมวลสมาชิกในยุคปัจจุบันได้ 3. สามารถกำหนดโครงสร้างและวิธีการที่จะสนับสนุนกระบวนการกลุ่มได้ 4. สามารถระบุความสำคัญและความเป็นเอกลักษณ์ของลูกเสือแต่ละประเภทได้จึงจะมีสิทธิ์ที่จะทำการเรียนการสอนกิจกรรมลูกเสือได้ 5.สามารถระบุคุณภาพที่จำเป็นสำหรับกลุ่มกับลูกเสือได้ 6.สามารถกำหนดบทบาทผู้เข้ารับการฝึกอบรมในฐานะผู้ใหญ่ในกิจกรรมลูกเสือได้ 7. สามารถระบุแหล่งทรัพยากรที่มีคุณค่าต่อกิจกรรมลูกเสือโดยเฉพาะทรัพยากรบุคคลในท้องถิ่นที่จะช่วยเหลือให้กิจกรรมลูกเสือประสบความสำเร็จได้ตระหนักถึงคุณค่าที่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิก ของกระบวนการลูกเสืออันนำมาซึ่งการพัฒนาสังคมของตนให้มีความสุขและมั่นคงได้ซึ่งเป็นแนวทางไปสู่ความมั่นคงของชาติได้ (วิลาส นพเก้า, 2557)

วุฒิทางลูกเสือ ที่ได้รับจากการฝึกอบรมวิชาผู้กำกับลูกเสือ

1. ขั้นความรู้ทั่วไป (General Information Course) ระยะเวลาอบรม 1 วัน ได้รับวุฒิบัตร ไม่แยกประเภท ไม่มีตัวอักษรย่อ

2. ขั้นความรู้เบื้องต้น ระยะเวลาอบรม 3 วัน 2 คืน ได้รับวุฒิบัตร และห่วงกิลเวลล์ (Gillwell Woggle) หากอบรมก่อนปี พ.ศ. 2522 ใช้ตัวอักษรย่อ P.T.C. ในปัจจุบัน ใช้ตัวอักษรย่อ B.T.C. (Basic Unit Leader Training Course) แยกเป็น 4 ประเภท คือ

ผู้กำกับลูกเสือสำรอง C.B.T.C.
ผู้กำกับลูกเสือสามัญ S.B.T.C.
ผู้กำกับลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่ S.S.B.T.C.
ผู้กำกับลูกเสือวิสามัญ R.B.T.C.

3. ขั้นความรู้ชั้นสูง ระยะเวลาอบรม 7วัน 6 คืน หรือ 8 วัน 7 คืน ได้รับวุฒิบัตร ใช้ตัวอักษรย่อ A.T.C. (Advance Unit Leader Training Course) แยกเป็น 4 ประเภท (ยังไม่ได้รับเครื่องหมายวูดแบดจ์ 2 ท่อน และผ้าผูกคอ กิลเวลล์) คือ

ผู้กำกับลูกเสือสำรอง C.A.T.C.

ผู้กำกับลูกเสือสามัญ S.A.T.C.

ผู้กำกับลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่ S.S.A.T.C.

ผู้กำกับลูกเสือวิสามัญ R.A.T.C.

4. ได้รับเครื่องหมายวูดแบดจ์ 2 ท่อน โดยปฏิบัติงานในกองลูกเสือตามประเภทที่ผ่านการฝึกอบรมขั้นความรู้ชั้นสูง ไม่น้อยกว่า 4 เดือน ไม่เกิน 2 ปี และผ่านการตรวจขั้นที่ 5 ขั้นปฏิบัติการและประเมินผล จากกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิก็จะได้รับวุฒิบัตรให้มีสิทธิ์ประดับเครื่องหมายวูดแบดจ์ 2 ท่อน มีสิทธิ์ใช้ผ้าผูกคอกิลเวลล์ ใช้ตัวอักษรย่อ W.B. แยกเป็น 4 ประเภท คือ

ผู้กำกับลูกเสือสำรอง C.W.B.

ผู้กำกับลูกเสือสามัญ S.W.B.

ผู้กำกับลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่ S.S.W.B.

ผู้กำกับลูกเสือวิสามัญ R.W.B.

5. การฝึกอบรมผู้บังคับบัญชาลูกเสือ ขั้นผู้ช่วยผู้ให้การฝึกอบรมวิชาผู้กำกับลูกเสือ ระยะเวลาอบรม 7 วัน 6 คืน ได้รับวุฒิบัตร ไม่แยกประเภท ใช้ตัวอักษรย่อ A.L.T.C. (Assistance Leader Trainers Course) (ยังไม่ได้รับเครื่องหมายวูดแบดจ์ 3 ท่อน)

6. ได้รับเครื่องหมายวูดแบดจ์ 3 ท่อน หลังจากฝึกอบรม ไม่น้อยกว่า 1 ปี มีผลงานเป็นวิทยากรฝึกอบรมวิชาผู้กำกับลูกเสือ 6 ครั้ง อนุโลมให้ใช้ผลงานการฝึกอบรมลูกเสือได้ 3 ครั้ง นำเสนอผลการปฏิบัติงาน ได้รับวุฒิบัตรให้มีสิทธิ์ประดับเครื่องหมายวูดแบดจ์ 3 ท่อน ใช้ตัวอักษรย่อ A.L.T.

7. การฝึกอบรมผู้บังคับบัญชาลูกเสือ ขั้นหัวหน้าผู้ให้การฝึกอบรมวิชาผู้กำกับลูกเสือ อบรม 7 วัน 6 คืน ได้รับวุฒิบัตร ไม่แยกประเภท ใช้ตัวอักษรย่อ L.T.C. (Leader Trainers Course) (ยังไม่ได้รับเครื่องหมายวูดแบดจ์ 4 ท่อน)

หมายเหตุ L.T.C./L.T. (สำเร็จการอบรมหลักสูตรผู้ให้การฝึกอบรม-กรณีจะไปเป็นวิทยากร/ผู้อำนวยการฝึกอบรมทุกหลักสูตร)

8. ได้รับเครื่องหมายวูดแบดจ์ 4 ท่อน หลังจากฝึกอบรม ไม่น้อยกว่า 1 ปี มีผลงานเป็นผู้อำนวยการฝึกอบรมวิชา ผู้กำกับลูกเสือขั้นความรู้เบื้องต้น 2 ครั้ง และเป็นวิทยากรฝึกอบรมวิชาผู้กำกับลูกเสือขั้นความรู้ชั้นสูง 4 ครั้ง นำเสนอผลการปฏิบัติงาน ได้รับวุฒิบัตรให้มีสิทธิ์ประดับเครื่องหมายวูดแบดจ์ 4 ท่อน ใช้ตัวอักษรย่อ L.T.

9. สำหรับผู้ใหญ่ที่เป็นผู้นำสนใจและส่งเสริมกิจการลูกเสือ (หลักสูตรผู้นำ Adult Lesder Training Course) ได้รับวุฒิบัตร ผ่านการสอบสัมภาษณ์ ได้รับเครื่องหมายวูดแบดจ์ 2 ท่อน (W.B)

บทสรุป

จากเนื้อหาที่ได้นำเสนอ จะเห็นได้ถึงความสำคัญ ความจำเป็นที่ครูจะต้องรู้และเข้าใจกิจการลูกเสือ โดยเนื้อหาจะกล่าวถึงตัวกฎหมายที่เกี่ยวข้อง หลักสูตรแกนกลาง 2551 รวมไปถึงประเภทของลูกเสือ และการอบรมผู้กำกับลูกเสือในระดับต่างๆซึ่งมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อครูที่ปฏิบัติงานอยู่ในสถานศึกษา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 54 ได้มีการบัญญัติว่า “การศึกษาทั้งปวงต้องมุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียน ให้เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ สามารถเชี่ยวชาญได้ตามความถนัดของตน และมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคมและประชาชาติ”

ตามนัยของรัฐธรรมนูญมาตรานี้ ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบหน้าที่โดยตรงคือครู ที่ต้องทำหน้าที่สอนให้ผู้เรียนทุกคน มีคุณลักษณะตามที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้ ดังนั้น ผู้ที่อยู่ในวงการศึกษาทุกคนต้องคำนึงถึงเรื่องนี้ โดยเฉพาะนักศึกษาครูซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งถือเป็นผลผลิตของสถาบันการผลิตครูซึ่งได้มีการกำหนดไว้ในนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการว่า ให้สถาบันผลิตครูทำการฝึกอบรผู้บังคับบัญชาลูกเสือทุกคน ทุกสาขาวิชาเอก ก็เพื่อให้ว่าที่ครูเหล่านี้มีความรู้ ความสามารถและมีความพร้อมที่จะทำการเรียนการสอนลูกเสือต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเป็นไป ตามพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมุ่งหวังว่าต้องการให้เยาวชนไทยเป็นเด็กหัวอ่อน ว่านอนสอนง่ายไม่ดื้อกระด้างในคำสอนที่ถูก ไม่ถือตัวอวดดี เคารพผู้ใหญ่ มีความเชื่อในคุณงามความดีและจงรักภักดีต่อชาติและพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันและต่อมาได้มีการบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติลูกเสือ พ.ศ.2551 ดังนี้

มาตรา 8“คณะลูกเสือแห่งชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาลูกเสือทั้งกาย สติปัญญา จิตใจและศีลธรรม ให้เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ และช่วยสร้างสรรค์สังคมให้เกิดความสามัคคีและความเจริญก้าวหน้า ทั้งนี้ เพื่อความสงบสุขและความมั่นคงของประเทศชาติ”

มาตรา 9“ให้กระทรวงศึกษาธิการมีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนงานของคณะลูกเสือแห่งชาติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของคณะลูกเสือแห่งชาติ”

ด้วยเหตุผลดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการจึงกำหนดกิจกรรมลูกเสือเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งในฐานะครูที่ทำหน้าที่ในสถานศึกษาและต้องรับผิดชอบในการ จัดการศึกษาให้กับนักเรียน เพื่อให้เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ สามารถเชี่ยวชาญได้ตามความถนัดของตน และมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ

ครูจึงต้องมีความรู้ในทุกแขนงที่เกี่ยวข้องอย่างถ่องแท้ เพื่อที่จะนำไปถ่ายทอดให้ลูกศิษย์อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เด็กทุกคนเป็นคนดีของสังคมตามเจตนารมณ์ของ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และด้วยเหตุผลที่กล่าวมา ผู้ที่เป็นครูจึงต้องศึกษา “กิจการลูกเสือ”

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน..พุทธศักราช 2551.* (พิมพ์ครั้งที่ 3) กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุม สหกรณ์การเกษตรแห่ง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน :ตามหลักสูตรแกนกลาง. การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร

มนรัตน์ แก้วเกิด และปิยพงษ์ สุเมตติกุล. (2558). *กลยุทธ์การบริหารงานลูกเสือของโรงเรียนสันติราษฎร์วิทยาลัย.* OJED. 10 (3). 220-234.

วิลาส นพเก้า. (2557). การประเมินหลักสูตรลูกเสือสามัญ ชั้นลูกเสือเอก ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคายเขต 2. *วารสารวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,* 20(1), 202-217.

สมบัติ เดชบำรุง และประเสริฐ อินทร์รักษ์. (2557). ยุทธศาสตร์การฟื้นฟูกิจการลูกเสือไทย. *Veridian E-Journal*, 7(2), 1081-1093.

สำนักงานลูกเสือแห่งชาติ. (2555). *คู่มือการฝึกอบรมวิชาผู้กำกับลูกเสือขั้นความรู้ทั่วไป.* กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2555.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2553). *แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2550.* (พิมพ์ครั้งที่2) กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด

เฉลิม หิรัญชาติ. (2541). *ปัญหาการจัดการเรียนการสอนลูกเสือสามัญของครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดชัยภูมิ.* ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

วิจารณ์หนังสือ : BOOK REVIEW
มองทุกข์ให้เห็น จึงเป็นสุข
(SEEING SUFFERING IS HAPPINESS)

ผู้เขียน : มนิจ ชูชัยมงคล
ปีที่พิมพ์ : (ไม่ปรากฏวันเดือนปีที่พิมพ์)
จำนวนหน้า : 46 หน้า
สำนักพิมพ์ : หจก.แอลซีพี ฐิติพรการพิมพ์
ISBN : 978-616-268-127-1

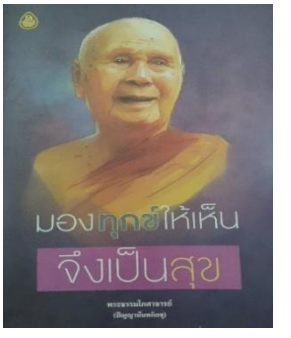

[1]พระอธิการมานิตย์ อนงฺคโณ และ [2]พระครูปริยัติพัฒนบัณฑิต

[1]Phra Athikarn Manit Anamgano and [2]Phrakru Pariyattiphattanabundit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]nitboonpra@gmail.com

Received: October 18, 2024; **Revised**: November 7, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

มองทุกข์ให้เห็น จึงเป็นสุข การพิจารณาถึงต้นกำเนิดทุกข์ในอริยสัจ 4 กองแห่งทุกข์ ในขันธ์ 5 และแหล่งเกิดความทุกข์ คือความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ความพลัดพราก ความโศกความเหี่ยวแห้งใจรวมทั้งความร่ำไรรำพันในเรื่องปัญหาต่างๆคือสิ่งที่เป็นความทุกข์ ทุกข์จึงเป็นพื้นฐานร่วมของชีวิตซึ่งสัมพันธ์กันโดยภาวะและการประพฤติดังนั้นความ ตระหนักรู้ในพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของทุกข์ จึงเป็นทัศนคติที่ถูกต้องที่ทำให้บุคคลดำเนินชีวิตได้ ด้วยความ

[1]นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
[2]รองศาสตราจารย์ ดร., หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เป็นปกติ แต่อย่างไรก็ตามความรู้ความสามารถในการที่จะเข้าใจทุกข์นั้น การที่ทรงบัญญัติสอนเรื่องทุกข์ ไม่ใช่เพื่อให้เป็นทุกข์ หากแต่เพื่อให้รู้จักว่าทุกข์เป็น ปัญหาที่แก้ได้ ไม่ใช่ของที่เที่ยงแท้แน่นอน

คำสำคัญ : มองทุกข์ให้เห็น จึงเป็นสุข, การพิจารณา, อริยสัจ 4 ,ขันธ์ 5

Abstract

Seeing suffering is happiness. Considering the origin of suffering in the four Noble Truths, the divisions of suffering in the five aggregates, and the sources of suffering, namely birth, aging, sickness, death, separation, sorrow, withering of the heart, lamentation. In the matter of various problems, things are suffering. Suffering is therefore the common basis of life; it was related by state and conduct. So, Awareness of the basics related to suffering, it is the right attitude that allows a person to live their life. However, Knowledge is the ability to understand suffering. Teaching about suffering that, it is not for seeing suffering but to recognize that suffering is a problem that can be solved. It is something that not a permanent thing.

Key words: seeing suffering is happiness, contemplation. 4 Noble Truths, 5 Khandhas

ความนำ

หนังสือเล่มมีความหนาพอดี พอเหมาสำหรับคนที่มีเวลาน้อยในการที่ใช่เวลาในการอ่านความสำคัญ ซึ่งเรื่องเป็นเสน่ห์ที่ดึงดูในให้ผู้ที่ต้องการศึกษาเรื่อง และการอยู่กับทุกข์ให้เกิดความสุข ในขณะเดียวกันภาพที่ใช่ก็เป็นที่สร้างแรงจูงใจให้ เพราะพระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) เป็นพระผู้ที่มีประชาชนให้ความเคารพและนับถือของประชาชน อีกทั้งเป็นภาพลักษณ์ของพระนักปราชญ์และนักปฏิบัติจึงเป็นการออกรูปแบบที่น่าสนใจสำหรับบุคคลพบเห็นและผู้ที่กำลังหาหนังสือที่ตนอยากศึกษาเป็นอย่างดี

โครงสร้างของหนังสือ

หนังสือเรื่อง ทุกข์มีไว้ให้เห็น ไม่ได้มีไว้ให้เป็น" บรรณาธิการ :ศักดิ์สิทธิ์ พันธุ์สัตย์, สรรค์สาระ : มนิจ ชูชัยมงคล ออกแบบปก :อนุชิต คำซองเมือง, รูปเล่ม : กฤษณ์ ช่างเรือภาพประกอบ :

ชิชกาน ทองสิงห์ พิสูจน์อักษร :อรทัย คำแพง ISBN 978-616-268-127-1 ลิขสิทธ์บริษัท สำนักพิมพ์เลี่ยงเชียง เพียรเพื่อพุทธศาสน์ จำกัด105/95-96 ถนนประชาอุทิศ ซอย 45 แขวงบางมด เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร 10140 โทร/แฟกซ์ 02-872-7667 หนังสือ มองทุกข์ให้เห็น จึงเป็นสุข เล่มนี้ พระธรรมโกศาจารย์ หรือที่เรารู้จักในนามหลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ ได้อธิบายบรรยายธรรมไว้แล้วจึงได้นำมารวบรวมเรียบเรียง โดยมนิจ ชูชัยมงคล เป็นหนังสือมีจำนวน 46 หน้า พิมพ์ที่ หจก.แอลซีพี ฐิติพรการพิมพ์:กรุงเทพมหานคร (ไม่ปรากฏวันเดือนปีที่พิมพ์)

หนังสือธรรมขนาดหนาของเนื้อหาพอเหมาะ สามารถแสวงหาความรู้ได้ครบองค์ธรรมในเวลาอันสมกับเวลา หนังสือนี้ผู้แต่งได้นำหลักธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามาบรรยายคือ ต้นกำเนิดทุกข์ในอริยสัจ 4 กองแห่งทุกข์ ที่ผู้วิจารนำมาสรุปเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การดำเนินชีวิต **ประเด็นที่ 2** ขันธ์ 5 และแหล่งเกิดความทุกข์ เรื่องสำคัญที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ท่านนำมาสอนแก่ชาวโลกทั้งหลาย คือเรื่องอริยสัจ 4 อันเป็นเรื่องหลักเรื่องสำคัญ เป็นคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ที่ผู้วิจารณ์ได้อ่านวิเคราะห์และสรุปรวมเนื้อหาไปตามลำดับขั้นตอนโดยย่อได้ดังนี้มีเนื้อหากะทัดรัดไม่ยาวนักสามารถอ่านโดยใช้เวลาที่ไม่มากเหมาะสำหรับผู้ที่มีความสนใจใฝ่รู้ธรรมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องอ่านแล้วชวนให้คิดเป็นปริศนาว่าผู้เขียนต้องการสื่อความหมายไปในแง่มุมใดแต่อย่างไรก็ตามข้อควรพิจารณาในรูปแบบของหนังสือเล่มนี้ก็คือภาพบนหน้าปกของหนังสือมีการสื่อความหมายที่ชัดเจน เนื่องจากภาพที่ปรากฏบนหน้าปกเป็นภาพที่มีการสื่อความหมายและความเข้าใจที่ชัดเจนและเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับชื่อเรื่องและจากการพิจารณาทั้งรูปภาพและชื่อเรื่องมีการสื่อความหมายในทางธรรมอย่างดี

ทัศนะของผู้ศึกษา เห็นว่าการวางโครงสร้างของหนังสือ มีความต่อเนื่องของเนื้อหาเป็นอย่างดี ผู้ศึกษาจึงได้รู้ถึงเจตนาของผู้เขียนนั้นต้องการสื่อให้เห็นระดับความสำพันธ์กันเป็นขั้นตอน นอกจากนั้นยังวางหัวข้อย่อยในแต่ละตอนตามความสำคัญ จึงทำให้หนังสือเล่มนี้เป็นที่น่าสนใจสำหรับผู้ที่ใครต่อการศึกษา ซึ่งการเขียนนั้น มีสำนวนที่ไม่ซับซอน หนังสือเล่มนี้เหมาะแก่การศึกษาอย่างยิ่งสำหรับบุคคลที่สนใจใฝ่รู้ทางพระพุทธศาสนา

เนื้อหาการวิจารณ์

ประเด็นที่ 1 การดำเนินชีวิตซึ่งเราควรจะได้ศึกษาแล้วนำไปใช้ในชีวิตประจำวันพระผู้มีพระภาคตรัสเรื่องนี้ขึ้นไว้ ก็เพราะว่าพระองค์ทรงทราบดีว่าชีวิตของมนุษย์นี้มีความทุกข์ มีความเดือดร้อน ด้วยปัญหาต่างๆ หลายอย่างหลายประการ ทรงต้องการจะให้มนุษย์รู้จักวิธีแก้ไขปัญหาชีวิตของตน จึงได้วางหลักอริยสัจ 4 ประการเหล่านี้ไว้ หมายความว่า อริยสัจ 4 ประการเป็นธรรมนูญสำหรับชีวิตที่เราควรจะนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน ถ้าเรานำหลักนี้มาใช้ในชีวิตประจำวัน

อย่างจริงจัง เราก็จะอยู่ด้วยความสุขความสงบในโลกนี้ ไม่มีความทุกข์ความเดือดร้อนในชีวิตจิตใจของเรา จึงเป็นเรื่องที่ควรจะได้ทำความเข้าใจกันในเรื่องต่อไปนี้ อริยสัจ 4 นี้ คือเรื่องของความทุกข์ เรื่องเหตุให้เกิดความทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ เรียกตามภาษาธรรมะว่า สมุทัย แปลว่าเหตุให้เกิดทุกข์ การดับทุกข์ได้ เรียกว่า "นิโรธ"ทางที่จะปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ เรียกว่า "มรรค"เรียกย่อๆ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค คนโบราณเขาต้องการให้คนจำอะไรง่าย ๆ จึงเอาแต่ตัวนำของชื่อนั้นๆ มา เขาเรียกว่า หัวใจหัวใจของอริยสัจ 4 ก็คือ "ทุ" หมายถึง ความทุกข์ "สะ"หมายถึง สมุทัย "นิ" หมายถึง นิโรธ "มะ" หมายถึง มรรค เขาจึงจำง่ายๆ ว่า ทุ สะ นิ มะ แต่ว่าคนโบราณเขาสอนเพื่อให้จำ คนที่ได้หัวใจอริยสัจไปแล้วไม่ได้เอาไปใช้ในทางแก้ทุกข์ แต่เอาไปใช้เป็นคาถาอาคมไป เอาไปใช้เป็นคาถานั่นคาถานี่ ฝอยกันร้อยแปด เป็นเรื่องไสยศาสตร์ ไม่ใช่เรื่องของพระพุทธศาสนา ขณะเดียวกัน (พระธรรมโกศาจารย์,(หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ,) ได้ให้ความเห็นว่า ทุกข์ในอริยสัจ 4 ก็อยู่ในสภาวะทุกข์ในไตรลักษณ์ด้วย นอกจากนี้ไม่ว่าจะสุขหรือเฉย ๆก็ยังไม่พ้นจากทุกข์ในไตรลักษณ์ เพราะทั้งสุขและอุเบกขาก็ล้วนถูกเหตุปัจจัยต่าง ๆ บีบคั้นให้แปรปรวนไปอยู่ตลอดเวลา (พระธรรมโกศาจารย์,(หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ, มปป, 19-22) ซึ่งในประเด็นนี้สอดคล้อง พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ที่ได้ให้อรรถาธิบายว่า ทุกข์ หรือ ทุกขอริยะสัจนั้นเจาะจงเฉพาะเรื่องของเบญจขันธ์ที่เป็นอุปาทานขันธ์เกี่ยวเนื่องกับชีวิตเป็นเรื่องที่เกิดจากตัณหา เช่น ได้กินอาหารอร่อย ได้ฟังเพลงเพราะ ๆ หรืออะไรต่าง ๆ ที่ทำให้รู้สึกมีความสุข ในอริยสัจถือเป็นทุกข์ทั้งนั้น เพราะสิ่งเหล่านั้นมีความพอใจคือมีตัณหาเป็นมูลราก พอมีตัณหาเจืออยู่ความสุขชนิดนั้นก็พร้อมที่จะก่อให้เกิดทุกข์กล่าวคือทุกข์ที่เป็นปัญหาของบุคคลเกิดจากกรรมกิเลสคือการกระท าของคนนั้น ๆ ทุกขอริยะสัจเน้นความหมายในแง่ที่เป็นที่ตั้งแห่งทุกข์หรือเป็นที่รองรับทุกข์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต),2558, 78.)

ทัศนะของผู้วิจารณ์ เห็นว่าผู้เขียนทั้งสองท่านมีความคิดไปในทางเดียวกันคือ ได้กล่าวถึงเรื่องทุกข์ในอริยสัจ 4 การที่ (พระธรรมโกศาจารย์,(หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ) กล่าวว่าพระผู้มีพระภาคเจ้า ท่านนำมาสอนแก่ชาวโลกทั้งหลาย คือเรื่องอริยสัจ 4 อันเป็นเรื่องหลักเรื่องสำคัญเป็นคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเราควรได้ศึกษาแล้วนั้นยังสนามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ในส่วนของ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ทุกข์ในอริยสัจ 4 ก็อยู่ในสภาวะทุกข์ในไตรลักษณ์ด้วย นอกจากนี้ไม่ว่าจะสุขหรือเฉย ๆก็ยังไม่พ้นจากทุกข์ในไตรลักษณ์ ที่ได้ท่านได้อธิบายอย่างนี้คงเป็นเพราะท่านมองว่าทั้งสุขและอุเบกขาก็ล้วนถูกเหตุปัจจัยต่างๆ บีบคั้นให้เกิดการแปรปรวนไปตลอดเวลา

ประเด็นที่ 2 แหล่งเกิดความทุกข์คือ ขันธ์ 5 การเข้าไปยึดถือในขันธ์ 5 ว่าเป็นตัวตนเป็นเราเป็นเขานั่นแหละคือทุกข์ก้อนใหญ่ แหล่งเกิดความทุกข์ หมายถึงความรู้สึกที่เกิดขึ้นในใจเข้าไปยึดถืออะไรว่า เป็นตัวเรา เป็นของเราขึ้นมาในขณะใดที่ใจของเราเกิดความรู้สึกยึดถือในเรื่องอะไร

ขึ้นมาแล้วในขณะนั้น เรียกว่าชาติเกิดขึ้นในใจของเราความยึดถือในใจ ทำให้เกิดทุกข์ คือความรู้สึกยึดถือในเรื่องอะไรๆเกิดขึ้นในใจของเราในขณะใด ความทุกข์หยั่งลงสู่ชีวิตของเราเมื่อนั้น โดยธรรมะชั้นสูงของพระพุทธศาสนานี่พระพุทธเจ้าท่านสอนให้เรารู้ว่าในโลกนี้ไม่มีความสุข มันมีแต่ความทุกทั้งนั้น ทุกข์เท่านั้นที่เกิดขึ้น ทุกข์เท่านั้นที่ตั้งอยู่ ทุกเท่านั้นที่ดับไป นอกจากทุกข์หามีอะไรไม่ พระพุทธศาสนาสอนเรื่องความทุกข์ สอนเหตุให้เกิดทุกข์ สอนเรื่องทุกข์เป็นเรื่องที่ดับได้ แล้วก็สอนวิธีว่า จะดับทุกข์ได้อย่างไร อันนี้เป็นสัจจะ เป็นความจริงที่มีอยู่ในโลก ความสุขนั้นหามีไม่ มีแต่ความทุกข์ แต่เราก็เรียกว่ามีความสุข ที่เรียกว่ามีความสุขก็เพราะว่า ทุกข์มันลดน้อยลงไป (พระธรรมโกศาจารย์,(หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ), มปป, 6-7) ซึ่งในประเด็นนี้สอดคลองกับ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ที่ท่านได้อธิบายไว้ในหนังสือพุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความว่า ทุกข์เป็นพื้นฐานร่วมของชีวิตซึ่งสัมพันธ์กันโดยภาวะและการประพฤติดังนั้นความ ตระหนักรู้ในพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของทุกข์ จึงเป็นทัศนคติที่ถูกต้องที่ทำให้บุคคลดำเนินชีวิตได้ ด้วยความเป็นปกติ แต่อย่างไรก็ตามความรู้ความสามารถในการที่จะเข้าใจทุกข์นั้น การที่ทรงบัญญัติสอนเรื่องทุกข์ ไม่ใช่เพื่อให้เป็นทุกข์ หากแต่เพื่อให้รู้จักว่าทุกข์เป็น ปัญหาที่แก้ได้ ไม่ใช่ของที่เที่ยงแท้แน่นอน เพราะชีวิตที่คับข้องนั้นมีทุกข์เป็นปัญหาคอยรบกวนอยู่ ถ้าแก้ปัญหาโดยดับทุกข์ หรือสร้างภูมิคุ้มกันคือความสามารถในการดับทุกข์พร้อมไว้แล้ว ชีวิตก็จะพบสุข ที่แท้จริง เพราะอยู่กับทุกข์ เข้าใจทุกข์ และแก้ปัญหาทุกข์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและตรงไปตรงมา(พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551, 906)

ทัศนะของผู้วิจารณ์ เห็นว่าผู้เขียนทั้งสองท่านมีความคิดไปในทางเดียวกันคือ คงเป็นเพราะท่านทั้งสองมองทุกข์ว่าเป็นเป็นพื้นฐานที่ทุกคนจะต้องพบเจออยู่แล้ว ทุกข์ไม่ใช้สิ่งที่มนุษย์ต้องกลัวแต่ควรมีการปรับตัวในอยู่ด้วยกันอย่างเป็นสุข (พระธรรมโกศาจารย์,(หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ) ยังได้อธิบายอีกว่า พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนให้เรารู้ว่าในโลกนี้ไม่มีความสุข มันมีแต่ความทุกทั้งนั้น ทุกข์เท่านั้นที่เกิดขึ้น ทุกข์เท่านั้นที่ตั้งอยู่ ทุกเท่านั้นที่ดับไป การที่ท่านมองอย่างนี้คงก็เป็นเพราะท่านมองว่าทุกข์หามีอะไรไม่ แต่ทุกข์เป็นเรื่องที่ดับได้ ในขณะเดียวกัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่าทุกข์เป็นพื้นฐานร่วมของชีวิตซึ่งสัมพันธ์กันโดยภาวะและการประพฤติ เพราะชีวิตที่คับข้องนั้นมีทุกข์เป็นปัญหาคอยรบกวนอยู่ ถ้าแก้ปัญหาโดยดับทุกข์หรือสร้างภูมิคุ้มกันคือความสามารถในการดับทุกข์พร้อมไว้แล้ว ชีวิตก็จะพบสุข ที่แท้จริง เพราะอยู่กับทุกข์ เข้าใจทุกข์ และแก้ปัญหาทุกข์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและตรงไปตรงมาที่เป็นคำอธิบายแบบแนวคิดร่วมสมัยตามหลักวิชาการ

จุดเด่นของหนังสือ: หนังสือทุกข์มีไว้ให้เห็น ไม่ได้มีไว้ให้เป็น เป็นหนังสือธรรมะที่บูรณาการให้เข้ากับสังคมในยุคปัจจุบันมีภาพการ์ตูนประกอบเพื่อเพิ่มอรรถรสในการสื่อสารธรรมะสำหรับ

ทุกเพศทุกวัย ท่านอธิบายเนื้อหาเกี่ยวกับ ทุกข์มีไว้ให้เห็น ไม่ได้มีไว้ให้เป็น เพราะคนส่วนมากมักเป็นทุกข์มากกว่าจะเห็นทุกข์ คนที่มีความทุกข์ เพราะว่าใจขาดปัญญาในการพิจารณาให้เห็นทุกข์ ความทุกข์มันมาได้เพราะใจเราไม่ยอมรับสภาวะตามความเป็นจริงของกฎธรรมชาติ

จุดที่ควรพิจารณา: ผู้ศึกษาเห็นบางประเด็นว่า หนังสือเล่มนี้เป็นแบบลักษณะการบรรยายถามตอบที่มีหัวข้อธรรมแยกกันเป็นกลุ่มเล็กๆน้อยที่มีเนื้อหากลับไปกลับมา ควรจัดกลุ่มธรรมแต่ละกลุ่มให้เป็นกลุ่มเดียวกันเพื่อที่จะทำให้เนื้อหากระชับเหมาะสำหรับการอ่านสำหรับท่านที่ยังไม่เข้าใจหลักธรรมเพื่อให้เข้าใจง่ายและจะได้เล็งเห็นถึงสาเหตุและผลลัพธ์ตามรอยของท่านผู้เขียนในที่สุดก็จะได้รับผลจากการศึกษาตามที่ได้ตั้งใจไว้หนังสือเล่มนี้มีประโยชน์ต่อผู้ศึกษาอย่างยิ่งหากนำมาปฏิบัติอย่างจริงจัง

สาเหตุแห่งทุกข์ได้ชัดเจนนำหลักธรรมมาบูรณาการให้เข้ากับศาสตร์สมัยได้ลงตัวผู้อ่านสามารถเรียนรู้วิธีการปรับแนวคิดการที่จะทำให้มนุษย์รู้จักวิธีแก้ไขปัญหาชีวิตของตน อริยสัจ 4 เป็นธรรมนูญสำหรับชีวิต คือขันธ์ 5 ประกอบด้วยกองรูปธรรม และนามธรรมทั้ง 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ โดยใช้โยนิโสมนสิการ,ความเกิด,ความแก่,ความเจ็บ,ความตาย,ความพลัดพรากและกรรม ที่เราควรจะนำมาใช้การพิจารณาในชีวิตประจำวัน ถ้าเรานำหลักนี้มาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างจริงจัง เราก็จะอยู่ด้วยความสุขความสงบในโลกนี้ ไม่มีความทุกข์ความเดือดร้อนในชีวิตจิตใจของเรา

เอกสารอ้างอิง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2558). *พุทธธรรมฉบับปรับขยาย.* พิมพ์ครั้งที่ 42. ฉบับข้อมูลคอมพิวเตอร์ ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: วัดญาณนเวศกวัน.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.* พิมพ์ครั้งที่ 34. กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ.

มนิจ ชูชัยมงคล. (มปป.). *มองทุกข์ให้เห็น จึงเป็นสุข.* ธรรมบรรยายพระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ). กรุงเทพฯ :หจก.แอลซีพี ฐิติพรการพิมพ์.

วิจารณ์หนังสือ : BOOK REVIEW
ความสุขที่แท้จริง : ร่างกายเปลี่ยนแปลงไป จิตใจเจริญไปสู่หนทางแห่งความดีงาม
TRUE HAPPINESS : THE BODY CHANGES, THE MIND DEVELOPS TOWARDS THE PATH OF GOODNESS

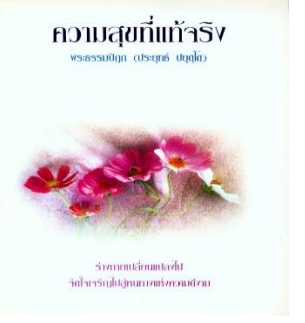

ผู้เขียน : พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

Author : PhraDhamma Pitaka (P.A. Payutto)

[1]พระครูพิศาลชัยธรรม และ [2]พระครูปริยัติพัฒนบัณฑิต

[1]Phrakhru Phisarn Chaiyadham and [2]Phrakhru Pariyattiphattanabundit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]mit.wan@mcu.ac.th

Received: October 20, 2024; **Revised**: November 7, 2024; **Accepted**: December 28,2024

ความนำ

พระธรรมเทศนาของพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) เรื่อง ความสุขที่แท้จริง :ร่างกายเปลี่ยนแปลงไป จิตใจเจริญไปสู่หนทางแห่งความดีงาม เป็นพระธรรมเทศนาที่โรงพิมพ์ธรรมสภา จัดพิมพ์เพื่อเผยแพร่เป็นธรรมทาน มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการเกิด

[1]นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

[2]รองศาสตรจารย์, ดร, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

หรือปรากฏเกิดขึ้นของสังขารที่ปรุงแต่ง ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของความทุกข์ทั้งปวงตามสภาวะของความเป็นจริง และได้แนะนำวิธีการในทางปฏิบัติ ทั้งยังมีหลักธรรมที่คอยสอดส่องว่าการประพฤติปฏิบัติดีขึ้นหรือเจริญขึ้นมากน้อยเพียงใด ซึ่งสามารถจะทำให้ผู้ปฏิบัติได้พบกับความสุขอย่างแท้จริง โดยใช้วิธีการในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

หนังสือเรื่อง ความสุขที่แท้จริง : ร่างกายเปลี่ยนแปลงไป จิตใจเจริญไปสู่หนทางแห่งความดีงาม ในเล่มนี้ ผู้ศึกษาได้จัดเนื้อหาแบ่งออกได้เป็น 7 ตอนด้วยกันคือ 1. เรื่องของการเกิดเป็นทุกข์ เกิดดีเป็นสุข 2. การเกิดเป็นทุกข์ 3. การเกิดที่เป็นสุข 4. พระพุทธเจ้าสอนเรื่องทุกข์ เพื่อให้รู้ความจริง 5. อารยวัฒิ : เครื่องวัดความเจริญของชาวพุทธ 6. ปัญญาเป็นตัวคุมทั้งหมด 7. ธรรมที่ควรกำหนดรู้ 4 ประเภท ในส่วนของหนังสือนั้น เป็นขนาด A4 พับครึ่ง มีความหนา 20 หน้า มีความหนาขนาดพอดี เหมาะสำหรับคนที่มีเวลาน้อยในการอ่าน ข้อความสำคัญกระชับแน่น เข้าใจได้ง่าย เป็นความพอดีที่สามารถทำให้ผู้อ่านไม่เกิดความเบื่อหน่าย เหมาะแก่การอ่านเวลาว่าง ซึ่งหนังสือได้นำเอาหลักการและวิธีการที่จะประพฤติปฏิบัติตน โดยจะต้องทำความเข้าใจถึงสัจจะธรรมความจริงของชีวิต ให้แจ่มชัด จึงจะสามารถยกจิตของตนเองให้เจริญและดำเนินไปในหนทางแห่งความดีงามนั้นได้ ความสุขก็จะบังเกิดขึ้นตามมานั้นเอง

โครงสร้างของหนังสือ

ในโครงสร้างและเนื้อหาหลักใหญ่ของหนังสือ เล่มนี้ ผู้ศึกษาได้แบ่งออกศึกษาเป็น 5 ประเด็นคือ

1. เรื่องของการเกิดเป็นทุกข์ เกิดดีเป็นสุข
2. พระพุทธเจ้าสอนเรื่องทุกข์ เพื่อให้รู้ความจริง
3. อารยวัฒิ : เครื่องวัดความเจริญของชาวพุทธ
4. ปัญญาเป็นตัวคุมทั้งหมด
5. ธรรมที่ควรกำหนดรู้ 4 ประเภท

ทัศนะของผู้ศึกษา เห็นว่าการวางโครงสร้างของหนังสือ มีความต่อเนื่องสอดคล้องของเนื้อหาให้เป็นไปตามหลักของความเป็นจริงได้เป็นอย่างดี ในความเห็นของผู้ศึกษาจึงได้รู้ถึงเจตนาของผู้เขียนนั้นว่า ต้องการสื่อให้เห็นระดับความสัมพันธ์กันเป็นขั้นตอนเริ่มต้นตั้งแต่การเกิด เมื่อเกิดขึ้นมาแล้วจะเป็นสุขหรือทุกข์ นอกจากนั้นยังวางหัวข้อหลักธรรมชี้ให้เห็นว่า แม้ว่าการเกิดเป็นทุกข์ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้แล้ว แต่การเกิดย่อมสามารถที่จะปฏิบัติตนให้เกิดความสุขขึ้นได้ ซึ่งได้เขียนอธิบายในแต่ละตอนตามความสำคัญ จึงทำให้หนังสือเล่มนี้เป็นที่น่าสนใจสำหรับผู้ที่ใครต่อการศึกษา อย่างยิ่งสำหรับบุคคลที่สนใจใฝ่รู้ทางพระพุทธศาสนา

สารัตถะของเนื้อหา

หนังสือเรื่อง ความสุขที่แท้จริง : ร่างกายเปลี่ยนแปลงไป จิตใจเจริญไปสู่หนทางแห่งความดีงาม ประเด็นแรก หนังสือได้เกริ่นนำ เรื่องราวของการเกิดขึ้นมาเป็นมนุษย์ในปัจจุบันชาติ หนังสือได้กล่าวอธิบายให้มีความเข้าใจในการเกิดมาเป็นมนุษย์ ซึ่งในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนากล่าวว่า การเกิดเป็นมนุษย์หาได้ยากยิ่ง ซึ่งในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงพระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พญานาคชื่อเอรกปัตต์ ดังนี้ “การได้เกิดมาเป็นมนุษย์ก็นับว่ายาก การดำรงชีวิตอยู่ของเหล่าสัตว์ก็นับว่ายาก การที่จะได้ฟังสัทธรรมก็นับว่ายาก การที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายจะเสด็จอุบัติขึ้นก็ยิ่งยาก”(ขุ.ธ. (ไทย). 25/182/90) เมื่อได้เกิดมาเป็นมนุษย์แล้วการดำรงชีวิตอยู่ก็เป็นการยากยิ่ง เนื่องเพราะเป็นเรื่องของธรรมชาติที่จะต้องมีความแก่ ความเจ็บไข้ได้ป่วย และการตายในที่สุด เมื่อความจริงเป็นเช่นนี้ ก็จะต้องรู้และเข้าใจตามความเป็นจริง

1. การเกิดเป็นทุกข์ เกิดดีเป็นสุข

ในคำสอนทางพระพุทธศาสนากล่าวว่าการเกิดเป็นทุกข์ แต่การเกิดมาเป็นมนุษย์ถึงจะเป็นทุกข์ ดังบทสวดว่า ชาติปิ ทุกฺขา แปลว่า แม้ชาติคือการเกิดก็เป็นทุกข์ความจริง ที่ว่าการเกิดเป็นทุกข์นี้เป็นการพูดไปตามเรื่องของสภาวธรรม หมายถึงการเกิดหรือปรากฏขึ้นสังขารหรือพูดให้ชัดก็คือการปรากฏของขันธ์ 5 แต่อย่างไรก็ตามความทุกข์ก็สามารถมีปรับเปลี่ยนให้เป็นความสุขได้ ดำรัสตอนหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า สุโข พุทธานมุปปาโท แปลว่า การเกิดขึ้นของพระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นความสุข หรือนำมาซึ่งความสุข แสดงให้เห็นว่า การเกิดขึ้นมาเป็นความทุกข์ อันเป็นไปตามกฎของธรรมชาตินั้นก็จริง หากมีความเข้าใจตามความเป็นจริงอย่างนี้ ย่อมทำให้บุคลผู้มีปัญญานั้นไม่เป็นทุกข์ แต่กลับมองเห็นคุณค่าของการได้เกิดมาเป็นมนุษย์ สร้างประโยชน์และความสุขให้เกิดขึ้นแก่ตนเองและผู้อื่น(พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ; 2540 ; 2) ซึ่งความสอดคล้องกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาว่า “ชนเหล่าใดไม่รู้ทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ธรรมชาติเป็นที่ดับทุกข์ลงได้สิ้นเชิงและไม่รู้จักทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ชนเหล่านั้นเป็นผู้เสื่อมจากเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติเป็นผู้ไม่ควรที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้เป็นผู้เข้าถึงชาติและชราแท้ ส่วนชนเหล่าใดรู้ทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ธรรมชาติเป็นที่ดับทุกข์ลงได้สิ้นเชิงและรู้จักทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ชนเหล่านั้นเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติเป็นผู้ควรที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ไม่เป็นผู้เข้าถึงชาติและชรา”(สำ.ม. (ไทย). 19/1092/606-607) ด้วยพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคเจ้า พุทธศาสนิกชนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้เข้าถึงธรรมชาติตามความเป็นจริงที่เรียกว่า อริยสัจ ๔ ในพระไตรปิฎกกล่าวไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ 4 ประการนี้ คือ 1. ทุกขอริยสัจ 2. ทุกขสมุทยอริยสัจ 3. ทุกขนิโรธอริยสัจ 4. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ เพราะเรารู้แจ้งอริยสัจ 4 ประการนี้ตามความเป็นจริง ชาวโลกจึงเรียกตถาคตว่า ‘พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า’ภิกษุทั้งหลาย เพราะ

เหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา”(สำ.ม. (ไทย). 19/1093/607-608) อย่างไรก็ตามเมื่อมนุษย์เข้าใจในวิธีการพิจารณาทุกข์ก็จะพบสุขได้ ดังพุทธภาษิตว่า นตฺถิ สนฺติปรं สุขं ความสุข (อื่น) ยิ่งกว่าความสงบ ไม่มี (ขุ . ธ. 25/ 42) สุโข พุทธา น มุปปาโท (ขุ. ธ. 25/ 41) การเกิดขึ้นของพระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นความสุข หรือนำมาซึ่งความสุข

จากศึกษาจึงเห็นว่า พระธรรมปิฎ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้อธิบายถึงรากฐานของการก่อเกิดของมนุษย์ซึ่งมักมีการอาศัยสิ่งที่ทำให้เกิด เมื่อเกิดต้องมีการรักษาการดำเนินอยู่เพื่อให้เกิดความสุข การอยู่นั้นเป็นการเรียนรู้ในขันธ์ 5 ที่เป็นตัวก่อสุขและทุกข์ ที่ท่านมองอย่างนั้นก็คงเป็นเพราะว่าท่านได้แสดงรากศัพท์ภาษาบาลี ซึ่งเป็นต้นกำเนิดในการเข้าถึงความจริง ที่มากไปกว่านั้นท่านเป็นผู้แตกฉานในคัมภีร์ จึงสามารถอธิบายถึงความลึกซึ้งในความหมายของศัพท์ได้อย่างสมบูรณ์

2. พระพุทธเจ้าสอนเรื่องทุกข์ เพื่อให้รู้ความจริง

พระพุทธเจ้าทรงสอนเรื่องทุกข์ มิใช่เพื่อให้เป็นทุกข์ แต่เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นที่จะดับทุกข์ เพราะทรงรู้ว่าทุกข์หรือปัญหานั้นเป็นสิ่งที่แก้ไขได้บรรเทาเบาบางลงได้และดับได้ในที่สุด ทุกข์คือปัญหาต่างๆ ของมนุษย์ เป็นเรื่องบีบคั้นชีวิตจิตใจ มีอยู่ทั่วไปแก่สัตว์มนุษย์ทุกคนเกิดขึ้นแก่ใครก็เป็นสิ่งที่สะดุดของจิตใจ เป็นสภาวะที่เด่นชัดเกิดขึ้นแก่ผู้นั้นเมื่อนั้น แต่หากมองกว้าง ๆ ชีวิตมีปัญหาทุกคนและเป็นปัญหากันอยู่เรื่อย ๆ มิเคยขาดสูญเดี๋ยววันนี้สุข พรุ่งนี้เดี๋ยวก็ทุกข์ซึ่ง เป็นเรื่องธรรมดาสำหรับบุคคลผู้มีความเข้าใจ ดังนั้น ทุกข์จึงเป็นจุดสนใจปรากฏเด่นชัดอยู่ในชีวิตของทุก ๆ คน เรียกได้ว่าเป็นของรู้ชัดได้ง่าย เห็นง่าย เหมาะที่จะยกขึ้นเป็นข้อปรารภ คือเป็นจุดเริ่มต้นในการแสดงธรรม เมื่อพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้แล้วท้ายที่สุดของการสอนจะเริ่มต้นด้วยอริยสัจ 4 และมรรค 8 ทรงแสดงปฐมเทศนาธัมมจักกัปปวัตตนสูตรแก่พระปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 เมื่อแสดงธรรมจบ โกณฑัญญะผู้เป็นหัวหน้า ได้ธรรมจักษุ (ดวงตาเห็นธรรม คือโสดาปัตติมรรคญาณ) เป็นโสดาบัน ทูลขอบวชเป็นพระภิกษุ ต่อจากนั้น ทรงแสดงธรรมแก่คนที่เหลือ คือ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ ทำให้ท่านเหล่านี้ได้ธรรมจักษุ ทั้งหมดได้ทูลขอบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงบวชให้พวกเขาด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2542: 3) ซึ่งมีความสอดคล้องการคำสอนตอนหนึ่งว่า สภาวะที่มีอยู่เดิมตามธรรมชาติ คือความจริงที่ว่าสรรพสิ่งหรือสังขารทั้งปวงนั้นอยู่ในภาวะของนิยามที่ทรงบัญญัติเรียกว่าทุกข์ มีข้อความสำคัญตอนหนึ่งท้ายอนุราธสูตรกล่าวไว้ว่า "ในการก่อนและในบัดนี้ เราย่อมบัญญัติที่ทุกข์และความดับทุกข์เท่านั้น"" ทุกข์ในพระสูตรนี้เป็นภาวะของสังขารคือชีวิตที่ประกอบไปด้วย รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ มีความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่มีตัวตนโดยแท้จริง ส่วนความดับทุกข์ที่พระองค์กล่าวถึงด้วยนั้นคือวิธีที่จะทำให้มนุษย์ในฐานะสิ่งมีชีวิตที่สามารถฝึกฝนได้ มีจิตใจหลุดพ้นเป็นอิสระจากภาวะดังกล่าว ทุกข์จึงเป็นที่มาของคำสอนทางด้านจิตปัญญาเพื่อชี้ให้เห็นสภาวะของธรรมชาติวัตถุ

แวดล้อมและชีวิตคำสอนอธิบายสภาวะและความเป็นไปโดยธรรมชาติของสิ่งทั้งหลาย หรือกฎธรรมชาติ" (ส .ข. (ไทย) 17/86/157) พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) กล่าวอีกว่า แนวทางพระพุทธศาสนาที่เป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์นั้น ก็เพื่อนำไปสู่ประโยชน์ระดับสูงสุดในการดำเนินชีวิตและสังคมโดยรวมที่เรียกว่า “สังคมอุดมปัญญา” ซึ่งเป็นความผาสุกทั้งกายและจิตในระดับปัจเจกบุคคลและสังคม

จากการศึกษาจึงเห็นว่า พระธรรมปิฎ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้อธิบายถึงหลักคิดและวิธีการเพื่อประพฤติปฏิบัติโดยมุ่งเน้นไปยังจิตใจเป็นสำคัญด้วยการเจริญภาวนา จุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อให้กุศล ทำให้จิตหลุนพ้นจากกิเลสที่ครอบงำ การที่ท่านอธิบายอย่างนี้คงเป็นเพราะว่า ท่านได้มองเห็นถึงความทุกข์ที่เป็นสิ่งสากลที่มนุษย์พบได้ทุกที่และมีวิธีการที่จะเข้าและเข้าถึงสภาวะที่ทำให้เกิดมนุษย์ทุกคนสามาเข้าใจและเรียนรู้ได้ด้วยวิธีการของธรรมชาติที่ปรากฏในกายและจิตใจแล้วปล่อยวางได้

3. อารยวัฒิ : เครื่องวัดความเจริญของชาวพุทธ

อารยวัฒิ แปลว่า ความเจริญอย่างอริยชนหรือความเจริญของอริยชน ซึ่งเป็นเครื่องวัดความเจริญก้าวหน้าของพุทธศาสนิกชน มีหลักอยู่ 5 ประการ คือ ศรัทธา, ศีล, สุตะ, จาคะ, ปัญญา ศรัทธา คือ ความเชื่อ ความเชื่อนั้นมี 2 อย่าง อย่างแรกคือ อมูลิกาศรัทธา แปลว่า ความเชื่อที่ไม่มีมูล คือ ไม่มีเหตุผล นั้นหมายความว่า เป็นความเชื่อเพราะอำนาจทิฏฐิ เพราะคำว่า ทิฏฐิ คือ ความเห็น ความเข้าใจ ความเชื่อถือ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) : 2553 ; 131) ส่วนศรัทธาที่มีเหตุผล เรียกว่า อาการวตีศรัทธา ศรัทธาประเภทนี้จะมีตัวปัญญาประกอบ รู้เข้าใจเหตุผล และรู้เข้าใจในเหตุปัจจัย ด้วยหลักธรรมคือ “ศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา” จะเป็นอุปกรณ์นำพาชีวิตของตนให้ออกจากกองทุกข์ทั้งปวง ซึ่งมีความสอดคล้องกับคำสอนของพระพุทธเจ้าที่พระองค์ได้แสดงไว้ในปัญญาสูตร ว่าด้วยเหตุปัจจัยที่ให้ได้ปัญญา“ภิกษุทั้งหลาย เหตุปัจจัย ๘ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อได้ปัญญามีเหตุปัจจัย 8 ประการ คือ 1. อาศัยพระศาสดา หรือเพื่อนพรหมจารีรูปใดรูปหนึ่ง ผู้ตั้งอยู่ในฐานะเป็นครู 2. เธอเข้าไปหาแล้วสอบสวน ไต่ถามท่านเหล่านั้น 3. ได้ฟังธรรมนั้นแล้ว ย่อมทำความสงบ 2 อย่าง คือ ความสงบกายและความสงบใจให้ถึงพร้อม 4. เป็นผู้มีศีล มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย 5. เป็นพหูสูต ทรงสุตะ สั่งสมสุตะ เป็นผู้ได้ฟังมาก 6. เป็นผู้ปรารภความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิดมีความเข้มแข็ง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ 7. อยู่ในที่ประชุมสงฆ์ ไม่พูดเรื่องราวต่างๆ ไม่พูดติรัจฉานกถา กล่าวธรรมเอง เชื้อเชิญผู้อื่นให้กล่าว และไม่ดูหมิ่นการนิ่งอย่างพระอริยะ 8. เป็นผู้มีปกติเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในอุปาทานขันธ์ 5” (องฺ.อฏฺฐก.(ไทย) 23/2/196-198)

จากการศึกษาจึงเห็นว่า พระธรรมปิฎ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้อธิบายเครื่องชี้วัดที่บ่งบอกถึงความเจริญทางจิตใจ แต่ทั้งหมดนี้ต้องอาศัยปัญญาเข้ามาเป็นเครื่องมือวินิจฉัยชี้ขาดว่าอะไรผิดอะไรถูก เป็นประโยชน์หรือมิใช่ประโยชน์ จึงจะสามารถเอามาเป็นเครื่องชี้วัดได้ว่าเรามีจิตใจที่เจริญขึ้นด้วยคุณธรรมและกุศลธรรมที่เจริญมาแล้วทำให้เรามีความสุขอย่างแท้จริง

4. ปัญญาเป็นตัวคุมทั้งหมด

พระพุทธเจ้าสอนให้พิจารณาหรือเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆด้วยปัญญา และได้พยายามปรับเปลี่ยนแนวคิดที่เข้าข่ายดูถูกศักยภาพความเป็นมนุษย์และย่ำยีคุณค่าความเป็นมนุษย์ให้เป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสม ซึ่งตัวปัญญานี้มีบ่อเกิดอยู่ 3 ทางด้วยกันคือ 1. จินตามยปัญญา คือปัญญาเกิดจากการคิดพิจารณา เป็นปัญญาที่เกิดจากการน้อมเอาสิ่งที่เห็น ได้ฟัง (โยนิโสมนสิการ) มาพิจารณาคิดไตร่ตรองหาเหตุและผล 2. สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการสดับเล่าเรียนเป็นปัญญาจากปรโตโฆสะ คือปัญญาที่เกิดจากสภาพแวดล้อมรอบๆตัว 3. ภาวนามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการปฏิบัติบำเพ็ญ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). 2558 ; 232) เป็นปัญญาที่อาศัยจินตามยปัญญาและสุตมยปัญญาซึ่งมีความสอดคล้องกับ คำสอนในพระไตรปิฎกกล่าวว่า ผู้มีปัญญาย่อมมีวิถีทางดำเนินชีวิตที่ดีที่ถูกต้อง เป็นผู้ที่พร้อมจะรับฟังคำสั่งสอนแนะนำจากผู้อื่นเพราะผู้รู้เป็นผู้ไม่โอ้อวด ไม่มีมายาและเป็นคนตรง (ที.ปา. (ไทย) 11/77/56.) ผู้มีปัญญาเปรียบดังผู้มีรัตนะ (สำ.ส. (ไทย) 15/51/67.) เพราะปัญญามีคุณค่าที่ประเสริฐอย่างยิ่ง เปรียบเหมือนผู้มีทรัพย์อยู่ภายใน ที่ไม่มีผู้ใดสามารถขโมยหรือช่วงชิงไปได้

ดังนั้น ชีวิตมนุษย์ก็เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและเป็นไปตามความจริงหรืออยู่ใต้กฎนี้ด้วย จึงควรปฏิบัติและดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับความจริงของธรรมชาตินี้ เพื่อให้มนุษย์ได้ประโยชน์จากสัจธรรมที่พระพุทธองค์ทรงประกาศพระศาสนาและเพื่อต้องการขยายปัญญาให้แก่สังคมมนุษย์ สามารถแบ่งได้ 2 ขั้น คือ 1) ปัญญาขั้นรู้หลักความจริง ได้แก่รู้ความจริงของธรรมชาติ 2) ปัญญาขั้นจัดสรรดำเนินการ ได้แก่ความสามารถในการประพฤติปฏิบัติต่อธรรมชาติหรือความจริงนั้นได้อย่างถูกต้องดีงาม (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2542: 26)

จากการศึกษาจึงเห็นว่า ปัญญาจึงเปรียบเสมือนแกนกลาง เป็นตัวคุมทั้งหมด เปรียบเสมือนลูกกุญแจที่ไขประตูเปิดไปสู่แสงสว่าง ออกจากความไม่รู้ไปสู่ผู้รู้ เมื่ออวิชา(ความไม่รู้)ดับลง(กิเลส ตัณหา อุปาทานทั้งหลายทั้งปวงฯ) ดับลงไปเพราะเกิดวิชชา(ความรู้แจ้งเห็นจริงตามความเป็นจริง) ความทุกข์ทั้งหลายทั้งปวงย่อมทุเลาเบาบางลงจนในที่สุดพ้นจากกองทุกข์นั้นเอง

5. ธรรมที่ควรกำหนดรู้ 4 ประเภท

ธรรมที่ควรกำหนดรู้ 4 ประเภทคือ 1. ปริญไญยธรรม ธรรมที่ควรรู้ตามที่มันเป็นของมัน หมายความว่า ให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไรตามความเป็นจริง เช่น รู้ว่าสิ่งนี้ผิด ก็คือมันผิดจริงๆตามที่

มันควรจะเป็น รู้ว่าสิ่งนี้ถูก ก็รู้ว่ามันถูกตามที่มันเป็นของมัน ตามที่ชาวโลกเข้าใจว่า การแยกแยะถูกผิดดีชั่วนั้นเอง 2. ปหาตัพพธรรม ธรรมที่ควรกำจัดและต้องแก้ไข เช่น โลภะ โทสะ โมหะ ตัณหา มานะ ทิฏฐิ พวกนี้จัดเป็นธรรมเรียกว่า อกุศลธรรม เป็นสิ่งที่จะต้องกำจัดออกไปจากจิตใจของเราให้ได้มากเท่าที่จะมากได้ ยิ่งกำจัดมากเท่าไหร่จิตใจเรายิ่งเบาสบาย มีความสุขเพิ่มมากขึ้นนั้นเอง 3. สัจฉิกาตัพพธรรม ธรรมที่เราควรเข้าถึงและประจักษ์แจ้งภายในจิตใจของเราให้ได้ 4. ภาเวตัพพธรรม แปลว่า ธรรมที่ควรเจริญ คือ การพัฒนาให้มีมากเพิ่มขึ้นยิ่งๆไปซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักอริยสัจ 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญที่ครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในพุทธศาสนา พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่า 1. ทุกข์ แปลว่า ความทุกข์ หรือสภาพที่ทนได้ยาก ได้แก่ ปัญหาต่างๆ ของมนุษย์กล่าวให้ ลึกลงไปอีกหมายถึง สภาวะของสิ่งทั้งหลาย ที่ตกอยู่ในกฎธรรมดาแห่งความไม่เที่ยงเป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ซึ่งประกอบด้วยภาวะคั้น กดดัน ขัดแย้ง ขัดข้อง มีความบกพร่อง ไม่สมบูรณ์ในตัวเอง ขาดแก่นสาร และความเที่ยงแท้ ไม่อาจให้ความพึงพอใจเต็มอิ่มแท้จริง พร้อมที่จะก่อปัญหา สร้างความทุกข์ขึ้นมาได้เสมอ ทั้งที่เกิดปัญหาขึ้นแล้ว และที่อาจเกิดเป็นปัญหาขึ้นมา เมื่อใดเมื่อหนึ่ง ในรูปใดรูปหนึ่ง แก่ผู้ที่ยึดติดถือมั่นไว้ด้วยอุปาทาน 2.ทุกขสมุทัย เรียกสั้นๆ ว่า สมุทัย แปลว่า เหตุเกิดแห่งทุกข์ หรือสาเหตุให้ทุกข์เกิดขึ้น ได้แก่ ความอยากที่ยึดถือเอาตัวตนเป็นที่ตั้ง โดยอาการที่เราซึ่งจะเสพ ที่จะได้ จะเป็น จะไม่เป็น อย่างนั้นอย่างนี้ ทำให้ชีวิตถูกบีบคั้นด้วยความเร่าร้อน ร่านรน กระวนกระวาย ความหวงแหน เกลียดชัง หวั่นกลัว หวาดระแวง ความเบื่อหน่าย หรือความคับข้องติดขัด ในรูปใดรูปหนึ่งอยู่ตลอดเวลา ไม่อาจปลอดโปร่งโล่งเบา เป็นอิสระ สดชื่นเบิกบานได้ อย่างบริสุทธิ์สิ้นเชิง ไม่รู้จักความสุข ชนิดที่เรียกว่า ไร้ไฝฝ้าและไม่อืดเฟ้อ 3.ทุกขนิโรธ เรียกสั้นๆ ว่า นิโรธ แปลว่า ความดับทุกข์ ได้แก่ภาวะที่เข้าถึง เมื่อกำจัดอวิชชา สำรอกตัณหาสิ้นแล้ว ไม่ถูกตัณหาย้อมใจ หรือฉุดลากไป ไม่ถูกบีบคั้นด้วยความรู้สึกกระวนกระวาย ความเบื่อหน่าย หรือความคับข้องติดขัดอย่างใด ๆ หลุดพ้นเป็นอิสระ ประสบความสุขที่บริสุทธิ์ สงบ ปลอดโปร่งโล่งเบา ผ่องใสเบิกบานเรียกสั้นๆ ว่านิพพาน 4.ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา เรียกสั้นๆ ว่า มรรค แปลว่า ปฏิปทาที่นำไปสู่ความดับทุกข์ หรือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ อริยอัฏฐังคิกมรรค หรือทางประเสริฐ มีองค์ประกอบ 8 ก็คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา เพราะเป็นทางสายกลาง ซึ่งดำเนินไปพอดีที่จะให้ถึงนิโรธ โดยไม่ติดข้องหรือเอียงไปหาที่สุดสองอย่าง คือ กามสุขัลลิกานุโยค (ความหมกมุ่นในกามสุข) และอัตตกิลมถานุโยค (การประกอบความลำบากแก่ตน คือ บีบคั้นทรมานตนเองให้เดือดร้อน) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2555 ; 849-850) อริยสัจ 4 จึงเป็นความจริงอันประเสริฐที่องค์พระสัมมาสัมมาพุทธเจ้าได้ทรงรู้ทรงปฏิบัติและทรงเสวยผลมาแล้วด้วยพระองค์เอง ประกอบด้วยความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ(ทุกข์) เหตุของทุกข์ (สมุทัย) ความดับทุกข์ (นิโรธ) และทางดับทุกข์ (มรรค) เมื่อตรัสรู้แล้วพระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสว่า

“ยทา หเว ปาตุภวนฺติธมฺมา” ความว่า “เมื่อใดธรรมทั้งหลายปรากฏแก่บุคคลประเสริฐผู้เพียรพยายามเพ่งพินิจอยู่ เมื่อนั้น ปวงความสงสัย ย่อมมลายไป เพราะรู้และเข้าใจถึงธรรมพร้อมทั้งเหตุของมัน เพราะได้รู้ถึงภาวะที่สิ้นไปแห่งปัจจัยทั้งหลาย ขจัดมารและเสนาเสียได้ดังตะวันส่องฟ้าทอแสงจ้าอยู่ฉะนั้น” (ขุ.อุ.(ไทย) 25/38/62)

จากการศึกษาจึงเห็นว่า ธรรมที่ควรกำหนดรู้ 4 ประเภทคือ 1. ปริญไญยธรรม 2. ปหาตัพพธรรม 3. สัจฉิกาตัพพธรรม 4. ภาเวตัพพธรรม จึงจัดลงในหลักของอริยสัจ 4 ทั้งหมด เพราะอริยสัจเป็นเรื่องของหลักการในการควบคุมทุกข์ และพัฒนาจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องใส เป็นเรื่องที่คนปกติทั่วไปสามารถศึกษาและทำความเข้าใจได้ ผู้แจ้งในอริยสัจย่อมสามารถกำจัดศัตรูภายในห่างไกลจากศัตรูภายในคือกิเลสได้ ส่วนศัตรูภายนอกนั้นอย่างน้อยที่สุดก็เบาบางลง เพราะบุคคลนั้นย่อมไม่ก่อศัตรูกับใคร ไม่มีเวรมีภัยกับใคร ความรู้สึกไม่มีศัตรูเป็นความปลอดโปร่งแจ่มใส เป็นความสุขที่เห็นได้ในปัจจุบัน

บทสรุป

ในทัศนะของผู้ศึกษาเห็นว่า การศึกษาเรียนรู้ในทางโลกและหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาก็ดี เมื่อนำมาใช้ด้วยการประพฤติปฏิบัติฝึกฝนและพัฒนาตนเอง เพื่อเป้าหมายอันเป็นความสุขที่แท้จริงนั้น ประการแรกที่จะต้องสร้างก็คือ มีศรัทธา(ความเชื่อ) เพราะนั้นเป็นพื้นฐานของปัญญา เป็นฐานรองของชีวิตที่จะต้องใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อความสุข คือจุดประสงค์ของหมู่มวลมนุษยชาติ ผู้ปรารถนาความสุขด้วยกันทั้งนั้น จึงจะต้องพัฒนาตนเองให้มีศีลธรรมและจริยธรรม จึงจะก่อคุณประโยชน์แก่ตนเองและแก่บุคลอื่น และผลที่เกิดจากปัญญารู้ดีรู้ชั่วนี้ จึงจะทำให้บุคลนั้นอยู่ในโลกก็เป็นสุข บุคลรอบตัวก็เป็นสุข สังคมก็เป็นสุข สามารถเข้าใจถึงโลกแห่งวัตถุจนสามารถปรับตัวเข้ากับโลกแห่งวัตถุได้ เมื่อมนุษย์เข้าใจโลกแห่งวัตถุแล้ว ความสุขก็เกิดขึ้นตามมา กายสุข ใจก็สุขตาม เพราะจิตใจนั้นเข้าใจตามความเป็นจริงแล้ว จึงจะเป็นการสร้างความสุขให้กับตนเองอย่างแท้จริง

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการศึกษา

ความสุขที่แท้จริง : ร่างกายเปลี่ยนแปลงไป จิตใจเจริญไปสู่หนทางแห่งความดีงาม เป็นการมุ่งเน้นพัฒนาให้เกิดปัญญา ให้เข้าใจโลกตามความเป็นจริงของมันที่มันเป็น ดังนี้

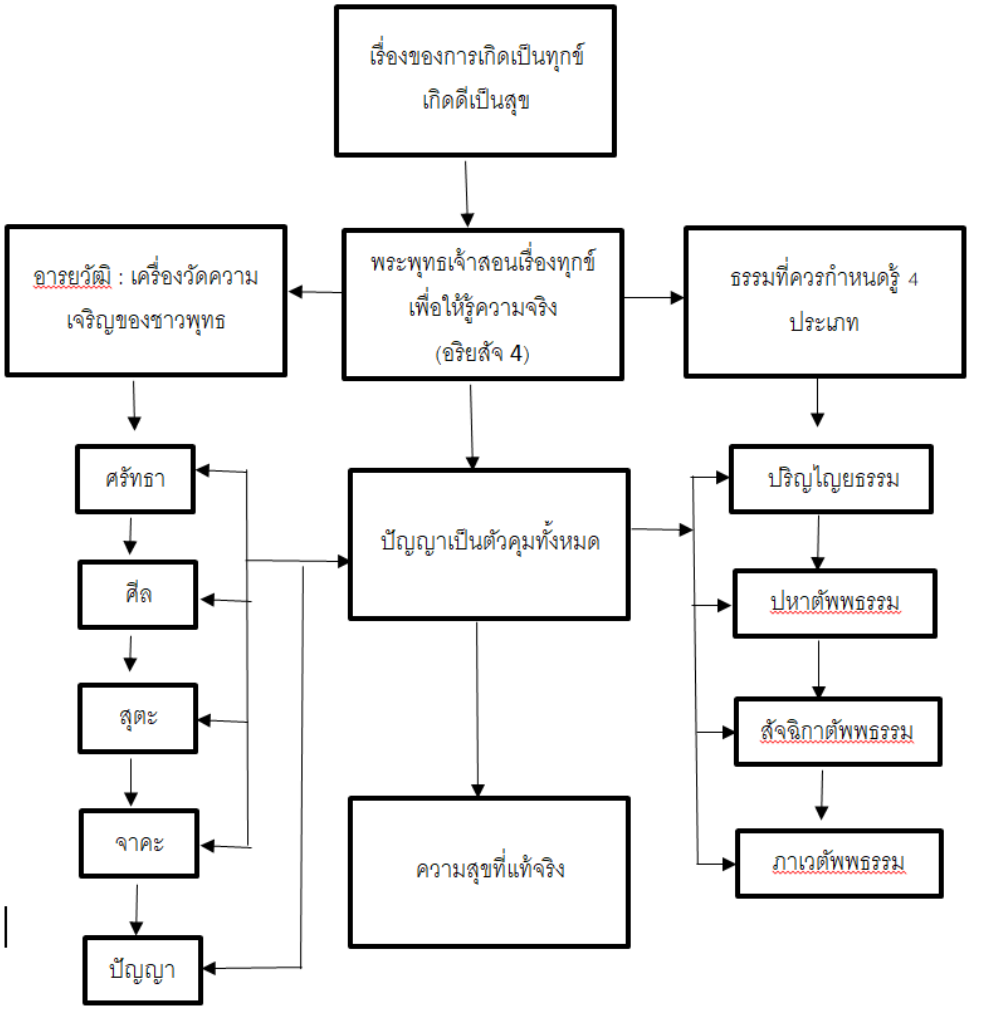

จุดเด่นของหนังสือ : ความสอดคล้องของเนื้อหาและหลักธรรมมีความลงตัวกระชับแน่นในโวหารสำนวนตามแบบฉบับของพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ใช้เวลาน้อยในการอ่านแต่เต็มไปด้วยสารัตถะของเนื้อหาที่มีคุณประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อประโยชน์สุขแก่ตนเองและสังคมอย่างแท้จริง

จุดที่ควรพิจารณา : การศึกษาหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา มิใช่ว่าแต่เพียงอ่านแล้วจะเกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ควรเข้าไปหาผู้รู้ได้อธิบายเพิ่มเติมเสริมในส่วนที่ยังสงสัยอยู่ให้คลายสงสัย สำหรับผู้ใหม่ต่อการศึกษาด้านหลักธรรมคำสอน ถึงแม้ว่าในเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้จะมีความกระชับแน่นเพื่อเกิดประโยชน์สูงสุดคือความเข้าใจในการประพฤติปฏิบัติ แต่หากขาดการพิจารณาโดยใช้ปัญญาเป็นเครื่องวินิจฉัยแล้ว ก็จะไม่เกิดผลอันใดนอกจากการอ่านเพื่อฆ่าเวลาเท่านั้น แต่ทั้งนี้ผู้ศึกษาจึงขอแนะนำให้เข้าหาผู้รู้เพื่อเพิ่มเสริมความรู้ยิ่งขึ้นไป

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2540). *ความสุขที่แท้จริง : ร่างกายเปลี่ยนแปลงไป จิตใจเจริญไปสู่หนทางแห่งความดีงาม.* กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรมสภา.

พระธรรมปิฎก (ป. อ.ปยุตฺโต). (2542). *เพื่อชุมชนแห่งการศึกษาและบรรยากาศแห่งวิชาการ.* กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.

พระธรรมปิฎก (ป. อ.ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.* กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). *พัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยจิตวิทยาแบบยั่งยืน.*กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2553). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.*กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผลิธัมม์ ในเครือบริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2555). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย.* กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิจารณ์หนังสือ : Book Review

การพัฒนาจริยธรรม

ETHICAL DEVELOPMENT

ผู้เขียน : พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต)

ปีที่พิมพ์ : 2551

จำนวนหน้า : 102 หน้า

สำนักพิมพ์ : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด

ISBN : 974-7890-21-6

[1]พระจตุรงค์ จตุราภินนฺโท (บัวช่วย) และ [2]พระครูปริยัติพัฒนบัณฑิต

[1]Phra Jaturong Jaturphinanto (Buachauy) and [2]Phrakru Pariyattiphattanabundit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Jaturung.2538@gmail.com

Received: October 20, 2024; **Revised**: November 7, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

การพัฒนาจริยธรรม ผู้ปฏิบัติจะต้องเริ่มจากการมีความยึดมั่นในคุณงามความดี มีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติตามหลักจริยธรรม มีสติพิจารณาและยกระดับจริยธรรมให้สูงขึ้นอยู่เสมอ โดยมีเป้าหมายคือการสร้างความสงบสุขร่มเย็นให้เกิดแก่ตนเองและสังคม นอกจากนี้ผู้ที่จะพัฒนาจริยธรรมต้องมีคุณสมบัติที่เหมาะสม เช่น ความพร้อมที่จะพัฒนาจริยธรรม การมีจิตใจที่โน้มไปใน

[1] นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

[2] รองศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ทางการปฏิบัติจริยธรรม การรู้จุดเด่นจุดด้อยของตนเอง เพื่อให้พัฒนาจริยธรรมมีความเหมาะสมแก่ผู้ปฏิบัติ เป็นต้น ถ้าบุคคลมีจริยธรรมจะช่วยให้สังคมสงบสุข ก็จะสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข มีการดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างราบรื่น และมีการพัฒนาตนเองเสมอ

คำสำคัญ : การพัฒนา,จริยธรรม,เสรีภาพ,สันโดษ,อนิจจัง

Abstract

The ethical development, practitioners must start by adhering to goodness, having determination to practice ethical principles, being mindfulness of considering and always raising the level of ethics. The goal is to create peace and happiness for oneself and society. In addition, those who will develop ethics must have appropriate qualities, such as readiness to develop ethics, having a mind that is inclined towards practicing ethics, knowing one's own strengths and weaknesses so that the development of ethics is appropriate for the practitioner etc.. If individuals have ethics, it will help society be peaceful, and they will be able to live together happily, having smooth lives, and having develop themselves always.

Keywords: Development, Ethics, Freedom, Solitude, Impermanence

ความนำ

หนังสือเรื่อง“การพัฒนาจริยธรรม”บรรณาธิการ : ไม่ปรากฏ ออกแบบปก : พระชัยยศ พุทธิวโร ISBN : 974-7890-21-6 หนังสือนี้พิมพ์เผยแผ่มาแล้วหลายครั้ง ครั้งแรกจัดพิมพ์ ในหนังสือเพื่ออนาคตของการศึกษาไทย พ.ศ.2531 จัดพิมพ์โดยกองทุนศาสตราจารย์ ดร.อุบล เรียงสุวรรณ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ หนังสือเล่มนี้มีจำนวน 102 หน้า ขนาดของการพิมพ์ขนาด 16 หน้ายก เป็นคำบรรยายในการสัมมนาทางวิชาการ จัดโดยกรมการศึกษานอกโรงเรียนที่จังหวัดนครปฐม วันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2530 พิมพ์ที่ บริษัท พิมพ์สวย จำกัด : กรุงเทพมหานคร

หนังสือเล่มนี้เป็นขนาดพกพาที่น่าสนใจ สำหรับผู้ที่ต้องการพัฒนาตนเองในด้านคุณธรรมและจริยธรรม ผู้เขียนซึ่งเป็นนักปรัชญาชื่อดัง ได้รวบรวมหลักการทางจริยธรรมที่สำคัญจาก

หลากหลายวัฒนธรรมมาอธิบายอย่างเข้าใจง่าย พร้อมยกตัวอย่างจากชีวิตประจำวัน ทำให้ผู้อ่านสามารถนำหลักการเหล่านั้นไปปรับใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โครงสร้างของเนื้อหา

หนังสือ การพัฒนาจริยธรรม เล่มนี้ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) หรือราชทินนามใหม่ที่ เจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) มีจำนวน 102 หน้า พิมพ์ที่ บริษัท พิมพ์สวย จำกัด 5/5 ถนนเทศบาลรังสฤษฏ์เหนือ แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร

หนังสือธรรมเล่มนี้ ได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้ **ประเด็นที่ 1** เรื่องเสรีภาพในการแสดงออก **ประเด็นที่ 2** เรื่องสันโดษ **ประเด็นที่ 3** เรื่องปลงอนิจจังได้สบายใจ

ทัศนะของผู้ศึกษา เห็นว่าการวางโครงสร้างของหนังสือมีการเรียงลำดับความสำคัญของหัวข้อได้อย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนมีความชำนาญในการนำเสนอข้อมูลให้กับผู้อ่านเป็นอย่างดี การนำเสนอเนื้อหาที่เป็นขั้นเป็นตอนแบบนี้ ช่วยให้ผู้อ่านสามารถสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับหัวข้อที่กล่าวถึงในหนังสือ ได้อย่างเป็นระบบและสมบูรณ์

สารัตถะของเนื้อหา

เนื้อหาในเล่มนี้จะอธิบายถึงระบบจริยธรรมที่ครบวงจร ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 เสรีภาพในการแสดงออก การฝึกและการใช้จริยธรรมต้องเป็นการปฏิบัติที่ครบวงจร หรืออีกคำหนึ่งก็คือ บูรณาการ จริยธรรมเป็นเรื่องที่จะต้องครบวงจรถ้าไม่ครบวงจรก็จะเกิดผลเสียยกตัวอย่าง การแสดงออกโดยเสรียุคประชาธิปไตย การมีเสรีภาพในการแสดงออกหรือการแสดงออกอย่างเสรีเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งในสังคมประชาธิปไตย และเป็นองค์ประกอบทางจริยธรรมด้วย จริยธรรมแต่ละข้อย่อมมีความสัมพันธ์กับข้ออื่น โดยมีจุดมุ่งหมายและการรับส่งต่อกันไปเป็นทอดๆ เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายนั้น การแสดงออกอย่างเสรีภาพมีการกล่าวถึงในหลายแง่มุม เช่น แง่มุมด้านความสัมพันธ์ เราแสดงความคิดเห็นออกไปเราต้องยอมให้คนอื่นแสดงความคิดเห็นโดยเสรีคือยอมรับฟังเขาด้วย โดยนัยนี้เสรีภาพในการแสดงออกก็คู่กันกับการรับฟังผู้อื่นและการแสงหาปัญญาเป็นฐาน ถ้าจะฝึกการแสดงออกโดยเสรีก็ต้องฝึกการรับฟังผู้อื่นด้วยและต้องโยงไปหาการใฝ่รู้ความจริง จะฝึกแต่การแสดงออกโดยเสรีอย่างเดียวไม่ได้ ในระบบจริยธรรมที่ครบวงจร การแสดงออกโดยเสรีนั้นจะเป็นไปเพื่อจุดมุ่งหมายที่แท้จริง โดยจะต้องเป็นพฤติกรรมแห่งการแสวงปัญญาหรือแสวงหาสัจจธรรม ต้องการเข้าถึงความรู้จริงเรามีการแสดงออกโดยเสรี เพื่อว่าคนจะได้ฝึกหัดใช้ความคิดและเหตุผลจะได้มาแลกเปลี่ยนเสริมความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เอาภูมิ

ปัญญาช่วยเสริมกันเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบในกระบวนการที่จะเข้าสู่การรู้แจ้งสัจจธรรม และเป็นการดึงเอาศักยภาพของแต่ละบุคคลออกมาใช้ประโยชน์ หรือเปิดช่องทางให้ศักยภาพของแต่ละบุคคลหลั่งไหลออกมารวมกันเป็นกระแสแห่งพลังปัญญาธรรม ที่จะปัญหาหรือทำการสร้างสรรค์ให้สำเร็จผลตามหลักแห่งประชาธิปไตย หาปราศจากความมุ่งหมายการแสดงออกเสรีก็เลื่อนลอยไร้ประโยชน์และจะออกไปสู่ทางแห่งการก่อโทษ การแสดงออกโดยเสรีที่แท้ย่อมเป็นอย่างนี้ พื้นฐานและสาระอันนี้จะต้องหยิบขึ้นมาให้ได้คือจะต้องฝึกแสวงหาปัญญา ทำความใฝ่รู้ให้เกิดขึ้นพร้อมกันไปกับการรับฟังผู้อื่น ฝึกเนื้อแท้ในใจคือการใฝ่แสวงหาปัญญา และฝึกภายนอกคือการรับฟังผู้อื่น นอกจากนั้นก็ต้องฝึกความมีระเบียบวินัย คุมการแสดงออกให้อยู่ในขอบเขตแห่งกฎเกณฑ์ของสังคมและปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมตลอดจนความรับผิดชอบต่อตัวเองอย่างนี้จึงจะเป็นจริยธรรมที่ครบวงจร แต่จริยธรรมในปัจจุบันมีการฝึกอย่างรายการสินค้ายกเอามาเป็นอย่างๆ ว่าข้อนี้มีความหมายอย่างนี้ มีวิธีการผลิตอย่างนี้เป็นข้อๆ โดยไม่สัมพันธ์ไม่เชื่อมโยง ไม่สอดคล้องกับธรรมชาติของจริยธรรมจึงอย่างที่จะได้ผลดี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2551, 57-64.) ซึ่งในประเด็นนี้มีความคล้ายคลึงกับ (พระราชนันทมุนี (หลวงพ่อปัญญานันทะ)) ได้ให้ความหมายของเสรีภาพไว้ว่า เสรีภาพหมายถึง จิตใจที่เป็นอิสระไม่อยู่ใต้อำนาจของอะไร ๆ ไม่เป็นทาสของอำนาจกิเลสฝ่ายต่ำ การเป็นทาสทำให้เป็นทุกข์อย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า สัพพัง ปะระวะสัง ทุกขัง แปลว่า เป็นทาสของสิ่งทั้งปวงเป็นทุกข์ ตรงข้ามกับที่ตรัสว่า สัพพัง อิสสะริยัง สุขัง แปลว่าเป็นไทอยู่เหนือสิ่งทั้งปวงเป็นสุข จิตที่เป็นไทนั้นเรียกว่าเสรีภาพ (พระราชนันทมุนี (หลวงพ่อปัญญานันทะ), 74-75)

ทัศนะของผู้ศึกษา มีความเห็นว่านักปราชญ์ทั้งสองนี้มีแนวคิดคล้ายคลึงกัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต)) การแสดงออกอย่างเสรีภาพต้องรับฟังผู้อื่นและต้องโยงไปหาการใฝ่รู้ความจริง การแสดงออกโดยเสรีนั้นจะเป็นไปเพื่อจุดมุ่งหมายที่แท้จริง โดยจะต้องเป็นพฤติกรรมแห่งการแสวงปัญญาหรือแสวงหาสัจจธรรม (พระราชนันทมุนี) เสรีภาพหมายถึง จิตใจที่เป็นอิสระไม่อยู่ใต้อำนาจของอะไร ๆ ไม่เป็นทาสของอำนาจกิเลสฝ่ายต่ำ การเป็นทาสทำให้เป็นทุกข์ ด้วยเหตุนี้เสรีภาพในมุมมองของพระพรหมคุณาภรณ์ เป็นเสรีภาพที่อยู่บนพื้นฐานของจริยธรรม ออกมาจากจิตใจ มองจิตภาพ ในขณะเดียวกันเสรีภาพของพระราชนันทมุนี จิตใจที่เป็นอิสระ ไม่ถูกควบคุมโดยกิเลสหรืออำนาจใด ๆ เปรียบเสมือนการเป็นไท ไม่เป็นทาสของสิ่งใด

ประเด็นที่ 2 สันโดษ แปลว่าความพอใจตามมีตามได้ พอใจในสิ่งที่ตัวมีสันโดษแล้วก็จะมีความสุขเพราะพอใจในสิ่งที่เรามีแล้วเราไม่ทะเยอะทะยาน ไม่ดิ้นรนขวนขวายก็มีความสุขได้ การมีความสุขเป็นผลพลอยได้ของสันโดษ ในอีกแง่หนึ่งสันโดษนี้ป้องกันความโลภคือไม่ให้โลภของผู้อื่นให้มั่นอยู่ที่ของตัวเองให้พอใจในสิ่งที่ตัวมีที่เป็นสมบัติของตนเอง ซึ่งมีความหมายไปถึงว่ามีความพอใจในสิ่งที่เป็นของๆตนที่ได้มาด้วยเรี่ยวแรงความเพียรพยายามของตนเองและโดยชอบธรรม

สันโดษนี้จึงป้องกันความโลภและการทุจริตคือต้องมาด้วยความเพียรพยายามของตนเองและโดยชอบธรรมไม่ใช่ไปขโมยของเขามาไม่ได้ไปละเมิดคนอื่นมา ไม่ได้ไปเอาของใครมาพอสรุปอย่างนี้ความหมายก็กว้างขึ้น และไปสัมพันธ์กับเรื่องอื่นสัมพันธ์ในแง่ที่ว่าเมื่อสันโดษพอใจของตน แต่การที่จะได้เป็นของตัวเอง ก็ต้องได้มาด้วยความเพียรพยายามของตนเองลงมือปฏิบัติเองโดยชอบธรรมโดยสุจริตความหมายเริ่มกว้างขึ้นแต่ก็ยังไม่ครบวงจร สันโดษนี้พระพุทธเจ้าทรงสอนเน้นเป็นพิเศษสำหรับพระสงฆ์เพราะว่าชีวิตของพระสงฆ์นี้มีหลักการเบื้องต้นว่าเป็นตนที่ชาวบ้านเลี้ยง จึงต้องทำตัวให้เขาเลี้ยงง่ายแล้วก็อยู่อย่างง่าย อยู่ง่ายก็หมายความว่ามีวัตถุแต่เพียงพอประมาณเท่าที่จำเป็นหรือเท่าที่สัปปายะ นี่ก็คือการที่จะต้องสันโดษ เหตุผลที่พระสงฆ์ต้องสันโดษนั้นนอกจากเพื่อทำตัวให้เขาเลี้ยงง่ายแล้ว ที่สำคัญยิ่งและสัมพันธ์กับการเป็นผู้เลี้ยงง่ายนั้น ก็คือจะได้ตัดความวุ่นวายความกังวลในการแสวงหาวัตถุ และจะได้มุ่งมั่นทำกิจหน้าที่หรืองานของพระสงฆ์ได้เต็มที่ ในหลักพระพุทธศาสนาธรรมะต่างๆ มักจะมาเป็นคู่กัน เช่น ศรัทธาก็จะมีปัญญาควบคู่มา ถ้าสันโดษมาความเพียรก็มักจะมาด้วยเพราะเมื่อสันโดษในเรื่องบำรุงบำเรอตัวเองแล้วก็จะได้มีเวลาและแรงงานที่สงวนไว้นั้น ไปใช้ในการเพียรพยายามทำกิจหน้าที่ของต้น สันโดษนำมาใช้กับคนทั่วไปคือไม่มัวเมาไม่หลงใหลเพลิดเพลินกับการบำรุงบำเรอตัวเองก็จะไม่รักงาน จิตใจก็จะคอยใฝ่แสวงหาแต่สิ่งบำรุงบำเรอ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2551, 70-76.) นั้นซึ่งประเด็นนี้มีสอดคล้องกับ (พุทธทาสภิกขุ) ได้แสดงทัศนะเรื่องสันโดษไว้ในหนังสือคู่มือพ้นทุกข์ว่า คำว่าสันโดษ แปลว่า ยินดีด้วยสิ่งที่มีอยู่ได้อะไรมาต้องมีความยินดีในสิ่งนั้นในฐานะที่มันมีอยู่หรือได้มาทั้งนี้เพื่อให้เกิดความพอใจที่ได้ทำลงไปแล้ว ไม่ใช่หมายความว่าให้หยุดเพียงเท่านั้นถ้าพิจารณาให้ลึกซึ้งกว่านี้สิ่งที่เรียกว่าสันโดษนั้น มันยังมีความหมายอีกหลายอย่างคือเมื่อพิจารณาถึงปัจจัยที่สำคัญของมนุษย์เรามีอยู่ 4 อย่าง คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยาแก้โรค ล้วนเรียกว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตถ้าเราไม่รู้จักอิ่ม ไม่รู้จักพอ ไม่รู้จักยินดีด้วยวัตถุ 4 อย่างนี้เท่าที่ควรมีควรได้ไม่สิ้นสุดแล้วเราจะไปทำ สิ่งที่วิเศษที่เป็นอุดมคติของพระพุทธศาสนา หรือของโลกทั่วไปได้อย่างไรกัน (พุทธทาสภิกขุ, 2536, 75.)

ทัศนะของผู้ศึกษาว่าแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) และพระพุทธทาสภิกขุ มีความสอดคล้องกันในประเด็นความพอใจในสิ่งที่มีอยู่ การไม่ยึดติดกับสิ่งภายนอก และการรู้จักเพียงพอ ซึ่งเป็นแนวทางที่นำไปสู่ความสุขและความสงบภายในใจ ทั้งสองท่านต่างเน้นย้ำถึงความสำคัญของการมีสติในการดำเนินชีวิต และการรู้จักกตัญญูกตเวทีต่อสิ่งที่ตนเองมี พระพรหมคุณาภรณ์เน้นถึงการสันโดษยินดีตามมีตามได้ การไม่ดิ้นรนจนเกินตัว และการไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น ขณะที่พระพุทธทาสภิกขุสอนให้ยินดีในสิ่งที่ได้มา และไม่ยึดติดกับสิ่งที่เป็นไป ไม่ว่าจะเป็นสุข

หรือทุกข์ การที่ทั้งสองท่านมีความเห็นพ้องกันในประเด็นนี้ อาจเป็นเพราะทั้งสองท่านมีความเข้าใจธรรมะอย่างลึกซึ้ง และสามารถถ่ายทอดหลักธรรมเหล่านั้นออกมาได้อย่างชัดเจนและเข้าใจง่าย

ประเด็นที่ 3 ปลงอนิจจังได้สบายใจ อนิจจัง คือการให้รู้เท่าทันคติธรรมดามองเห็นความไม่เที่ยงแท้ของสิ่งทั้งหลาย เมื่อเกิดความพินาศแตกสลาย ความพลัดพรากจากกันเป็นต้น ทำใจได้ง่ายปลงใจได้ว่านี้เป็นอนิจจังเป็นธรรมดาของสังขารทั้งหลาย ที่มีความไม่เที่ยงแท้แน่นอน เกิดขึ้นตั้งอยู่ แล้วก็ดับไป พอเรารู้แล้วก็ปลงอนิจจังเมื่อปลงได้ก็มีความสุขจิตใจก็สบาย อย่างน้อยก็คลายเศร้าหายทุกข์หรือทุกข์น้อยลง การปลงอนิจจังได้ก็มีลักษณะที่ดีอย่างหนึ่งแต่ถ้าปฏิบัติไม่ถูกต้อง ก็อาจจะเกิดผลเสียคือคนทั่วไปการที่ดิ้นรนขวนขวายทำอะไรต่างๆ มันมักจะต้องมาจากการที่มีอะไรบีบคั้น เช่นว่ามีทุกข์มีภัยเกิดขึ้นก็ต้องดิ้นรนขวนขวายพยายามต่อสู้เพื่อป้องกันแก้ไขตนเองให้พ้นจากภัยอันตราย ถ้าไม่มีจริยธรรมก็จะต้องใช้สิ่งบีบคั้นคือภัยหรือทุกข์มาขับดันให้ดิ้นรนขวนขวาย ภัยอันตรายนี้รวมไปถึงความกลัวคือการบังคับกัน ทำให้เกิดความกลัวความกลัวต่อเจ้านายความกลัวต่อการเสียยศอำนาจเป็นตัวบีบคั้น นี่เป็นวิสัยของมนุษย์ธรรมดาต้องถูกทุกข์ภัยเช่นความเดือนร้อนแต่พอมีความสุขสบายคนเราจะเป็นอย่างไรก็มีความโน้มเอียงไปในทางจะหยุดนิ่งไม่ต้องทำอะไรก็สบายแล้ว (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2551, 76-88.) ซึ่งประเด็นนี้มีความคล้ายคลึงกับ (พุทธทาสภิกขุ) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับเรื่องไตรลักษณ์ไว้ในหนังสือ “คู่มือมนุษย์” ว่า พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนว่า มนุษย์จะต้องพิจารณาเป็นเบื้องต้น ถึงความลำบากและความทุกข์ที่มีอยู่ว่าคืออะไร ความเกิดขึ้น ความเป็นอยู่ ความเศร้าโศกเสียใจ ความเปลี่ยนแปลงไป เป็นทุกข์หรือว่าอะไรเป็นทุกข์ และอะไรคือมูลเหตุให้เกิดทุกข์ ความเป็นจริง ลักษณะของความเปลี่ยนแปลงมีอยู่ตลอดเวลา คือมีความเกิดขึ้น ตั้งอยู่ แล้วก็ดับสลายไป เป็นไปอย่างรวดเร็ว แต่หากว่าบุคคลมีความไม่รู้แจ้งในลักษณะนี้ จึงไม่สามารถมองเห็นหรือเข้าถึงได้ง่าย คือการรู้แจ้งในไตรลักษณ์ว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวง ประกอบอยู่ด้วยลักษณะอันเรียกว่า ไตรลักษณ์ หรือลักษณะ ๓ ประการ กล่าว คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา (พุทธทาสภิกขุ, 2536, 31.)

ทัศนะของผู้ศึกษา มีความเห็นว่าผู้เขียนทั้งสองนี้มีแนวคิดคล้ายคลึงกัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต)) อนิจจัง คือการให้รู้เท่าทันคติธรรมดามองเห็นความไม่เที่ยงแท้ของสิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไปในที่สุดเมื่อปลงอนิจจังได้แล้วทำให้มีความสุขจิตใจสบาย (พุทธทาสภิกขุ) พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน ว่า มนุษย์ควรเริ่มต้นด้วย การพิจารณาความทุกข์ ความทุกข์ คือความลำบากกาย ลำบากใจ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ สาเหตุของทุกข์ คือ อวิชชา พ้นจากทุกข์ คือการบรรลุนิพพานวิธีการบรรลุนิพพาน คือ การปฏิบัติตามมัชฌิมาปฏิปทา การรู้แจ้งในไตรลักษณ์เป็นกุญแจสำคัญในการพ้นจากทุกข์ ด้วยเหตุนี้ นักปราชญ์ทั้งสองท่าน มองเรื่องอนิจจังเป็นการคลายทุกข์ ปลงอนิจจังได้สบายใจ ทุกข์มีเพราะยึด ทุกข์ยึดเพราะอยาก ทุกข์มากเพราะพลอย ทุกข์น้อยเพราะหยุด ทุกข์หลุดเพราะปล่อย

จุดเด่นของหนังสือ: หนังสือเล่มนี้ เป็นหนังสือที่ถอดจากการบรรยายของพระพรหมคุณาภรณ์ ซึ่งพระเดชพระคุณได้บรรยายให้กับกรมการศึกษานอกโรงเรียนที่จังหวัดนครปฐมฟัง เป็นเรื่องราวที่มีความน่าสนใจมีหลักธรรมในการพัฒนาชีวิตและหลักการดำรงชีวิต เนื้อหาสาระที่มีความกระชับไม่คลุมเครือการใช้ภาษาใช้ถอยคำที่อ่านง่าย เว้นวรรคตอนได้เหมาะสมทำให้ผู้ที่ศึกษาในหนังสือเล่มนี้มีความสนุกเพลิดเพลิน อยากที่จะศึกษาต่อจนจบเล่ม จุดเด่นสำคัญในหนังสือเล่มนี้ คือ 1) การใช้ภาษาที่อ่านง่ายตัวอักษรที่เป็นสากล 2) การเรียบเรียงมีความต่อเนื่องไม่ขาดช่วงไม่กระท่อนกระแท่น 3) การใช้ภาษาที่ไพเราะเหมาะสมและทันสมัย

จุดที่ควรพิจารณา: ในหนังสือเล่มนี้ชื่อเรื่องการพัฒนาจริยธรรม แต่ในเนื้อหามีการอธิบายการพัฒนาจริยธรรมค่อยข้างน้อย ส่วนมากจะอธิบายในภาพกว้างไม่เจาะลึกลงไปถึงหลักการพัฒนาจริยธรรม และในเนื้อหาท้ายๆเล่มจะมีการอธิบายหลักไตรลักษณ์ แต่ในหนังสือเล่มนี้ได้อธิบายเฉพาะหลักอนิจจังเพียงอย่างเดียว จึงจะทำให้ผู้ศึกษาต้องไปศึกษาเพิ่มเติม จึงอยากเสนอแนะให้การถอดบทความให้ลงลึกไปทางในเนื้อหาของจริยธรรมให้มาก

บทสรุป

เสรีภาพในการแสดงออก ไม่ใช่เพียงแค่การพูดอะไรก็ได้ แต่เป็นการใช้เสรีภาพอย่างสร้างสรรค์ โดยมีพื้นฐานมาจากการแสวงหาความรู้และความจริง เสรีภาพเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสังคมและการแก้ไขปัญหาต่างๆ เสรีภาพควรตระหนักในความเข้าสังคมและคนรอบข้าง การรับฟัง และการแสวงหาความรู้ควบคู่กันไป สันโดษ คือการรู้จักพอใจในสิ่งที่ตนมี ไม่โลภมาก และยินดีกับสิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรม นำไปสู่ความสุขที่ยั่งยืน ลดความทุกข์ และเป็นพื้นฐานของการพัฒนาตนเองต้องฝึกฝนตนเองให้รู้จักพอใจ และไม่ยึดติดกับสิ่งภายนอก อนิจจัง คือทุกสิ่งในโลกนี้ไม่เที่ยงแท้ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป การเข้าใจอนิจจังจะช่วยให้เราปล่อยวางความยึดมั่นถือมั่นลดความทุกข์ และการฝึกพิจารณาความไม่เที่ยงของสิ่งต่างๆ เพื่อให้เกิดปัญญา ทั้ง 3 ประเด็นนี้ล้วนเป็นหลักธรรมที่สำคัญในการดำเนินชีวิต การนำหลักธรรมเหล่านี้มาปฏิบัติจะช่วยให้เรามีชีวิตที่มีความสุข สงบ และเป็นอิสระจากความทุกข์

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษา

ผู้ศึกษาสรุปการพัฒนาจริยธรรม ได้ดังนี้

เสรีภาพ แบ่งออกเป็น 2 อย่างคือ 1) เสรีภาพในกฎเกณฑ์กติกา เกี่ยวข้องกับการมีเสรีภาพหรือความอิสระในการกระทำหรือแสดงออก แต่ยังคงอยู่ภายใต้ขอบเขตหรือข้อจำกัดที่กฎหมายหรือกติกากำหนดไว้ แนวคิดนี้ยอมรับว่าการมีเสรีภาพอย่างสมบูรณ์ไม่สามารถอยู่ได้โดย

ปราศจากกฎระเบียบหรือข้อบังคับใดๆ เพราะอาจก่อให้เกิดความวุ่นวายหรือผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น กฎเกณฑ์หรือกติกาทำหน้าที่เป็นกลไกที่ช่วยรักษาความสมดุลระหว่างเสรีภาพของแต่ละบุคคลและผลประโยชน์ส่วนรวม โดยการมีกติกาไม่ได้หมายถึงการจำกัดเสรีภาพ แต่เป็นการกำหนดขอบเขตที่ทุกคนสามารถใช้เสรีภาพของตนได้อย่างเท่าเทียมและยุติธรรม 2) เสรีภาพในธาตุขันธ์ มีความสัมพันธ์กับปรัชญาและศาสนาที่มุ่งเน้นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของร่างกายและจิตใจ โดยธาตุขันธ์ ในบริบทของพุทธศาสนาหมายถึงร่างกายหรือส่วนประกอบของชีวิตมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วยธาตุสี่และขันธ์ห้าเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของการดำรงอยู่

สันโดษ คือ การรู้จักพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ ไม่โลภมาก และยินดีกับสิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรม เป็นคุณธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งในพระพุทธศาสนา และมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกคน 1) ความพอใจไม่ใช่เพียงแค่พอใจในปัจจุบัน แต่ยังรวมถึงความยินดีในสิ่งที่ได้ทำไปแล้วด้วย 2) ความไม่โลภไม่ปรารถนาในสิ่งที่ไม่ใช่ของตน และไม่เบียดเบียนผู้อื่นเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการ 3) ความเพียรพยายามสิ่งที่ได้มาต้องเป็นผลมาจากความพยายามของตนเองด้วยความสุจริต 4) ความสงบเมื่อสันโดษแล้ว จิตใจจะสงบ ไม่วุ่นวายกับการแสวงหาสิ่งอื่นอีก 5) ความสุขสันโดษนำไปสู่ความสุขที่ยั่งยืน ไม่ใช่ความสุขที่เกิดจากการได้มาซึ่งวัตถุภายนอก

อนิจจัง คือ สัจธรรมที่ว่าทุกสิ่งในโลกนี้ล้วนไม่เที่ยงแท้ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป เป็นวัฏจักรที่ไม่สามารถหยุดยั้งได้ เมื่อเข้าใจและยอมรับในความไม่เที่ยงนี้ จะนำไปสู่ความสงบทางใจและการปล่อยวางสิ่งที่ยึดมั่นถือมั่น ผลของการเข้าใจอนิจจัง 1) ความสงบทางใจ เมื่อเข้าใจว่าทุกสิ่งเป็นอนิจจัง จะทำให้ไม่ยึดติดกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากเกินไป เมื่อเกิดความสูญเสียหรือการเปลี่ยนแปลง ก็จะสามารถรับได้อย่างสงบ 2) ลดความทุกข์ การยึดติดกับสิ่งที่ไม่เที่ยงแท้เป็นสาเหตุสำคัญของความทุกข์ เมื่อปล่อยวางได้ ความทุกข์ก็จะลดลง 3) เพิ่มพูนปัญญา การพิจารณาถึงความไม่เที่ยงของสิ่งต่างๆ จะช่วยให้เกิดปัญญาในการดำเนินชีวิต 4) สร้างความสมดุล การเข้าใจอนิจจังจะช่วยให้เราไม่หลงใหลในความสุขมากเกินไป หรือจมอยู่กับความทุกข์นานเกินไป

เอกสารอ้างอิง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2551). *การพัฒนาจริยธรรม.* กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด.

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2557). *ธรรมราชา.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราชนันทมุนี (หลวงพ่อปัญญานันทะ). (ม.ป.ป.). *อยู่กันด้วยความรัก.* กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์สหมิตร จำกัด.

พุทธทาสภิกขุ. (2536). *คู่มือพ้นทุกข์.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมสภา.

วศิน อินทสระ. (2550).*หลักธรรมอันเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา.* พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เม็ดทราย.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

วิจารณ์หนังสือ : BOOK REVIEW

เชื่อกรรม รู้กรรม แก้กรรม

BELIEVE IN KARMA ACKNOWLEDGE KARMA CORRECT KARMA

ผู้เขียน : สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต)
ปีที่พิมพ์ : 2553
จำนวนหน้า : 118
สำนักพิมพ์ : บริษัท จ.เจริญ อินเตอร์พริ้น (ประเทศไทย) จำกัด
ISBN : 974-907788-5-3

[1]พระครูวินัยธรอภิชาติ โสภณวาที และ [2]พระครูปริยัติพัฒนบัณฑิต

[1]PhrakruwinaitornAphichat Sopanawatee and [2]Phrakru Pariyattiphattanabundit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]krumu624@ gmail.com

Received: October 22, 2024; **Revised**: November 7, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

กรรมเป็นเรื่องของความจริง มนุษย์ต้องอยู่กับความจริงและหนีความจริงไปไม่พ้น แต่มนุษย์นั้นก็ไม่ค่อยชอบนักที่จะเผชิญกับความจริง ทั้งยังจะพยายามสร้างสิ่งเคลือบแฝงมาทำให้รู้สึกว่ามีรส มีความสนุกสนานเพลิดเพลินยิ่งขึ้น เป็นทางให้มนุษย์เกิดปัญหาได้มาก การปลูกฝังเด็กของเรา ให้มีค่านิยมแห่งธรรม หรือค่านิยมแห่งความซื่อตรงต่อกฎธรรมชาติ ให้ประพฤติตามแนวแห่งหลักกรรมนี้ จะต้องถือว่าเป็นภารกิจสำคัญยิ่งอย่างหนึ่งของการศึกษา แพราะว่าที่จริงแล้วนี้เป็น

[1] นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

[2] รองศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ส่วนเนื้อหาสาระของการศึกษาทีเดียว กรรมเป็นเรื่องของหลักเหตุผลที่เกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์ เมื่อมันเป็นหลักของเหตุผลแล้ว ซึ่งต้องมีทั้ง 3 กาล คือ ต้องมีทั้งอดีต ทั้งปัจจุบันทั้งอนาคต เพราะฉะนั้น ก็ไม่ได้ปฏิเสธกรรมเก่า แต่ที่ผิดก็คือไปฝังจิตใจว่าอะไรๆ ต้องเป็นเพราะกรรมเก่าไปหมด นี่เป็นข้อเสีย โดยเฉพาะข้อสำคัญ เมื่อพิจารณาเห็นเหตุผลแล้ว ก็จะเป็นบทเรียนสำหรับคิดแก้ไขปรับปรุงต่อไป หลักการของพระพุทธศาสนา ที่ถือว่ามโนกรรมสำคัญที่สุด ท่าทีที่ถูกต้องต่อกรรมเก่าในทางพระพุทธศาสนานั้นท่านก็ถือว่าเป็นกรรมอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นแล้วมีผลมาถึงปัจจุบัน ในส่วนที่เป็นกรรมเก่านั้นพระพุทธเจ้าตรัสไว้อย่างนี้ว่า ภิกษุทั้งหลาย ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้ ชื่อว่ากรรมเก่าคือสภาพชีวิตที่เรามีอยู่ในปัจจุบันขณะนี้ ไม่ว่าจะได้ทำอะไรมาสั่งสมอะไรมาก็รวมอยู่ที่นี้ การปฏิบัติที่ถูกต้องจึงไม่ใช่มัวท้อแท้หรือทรนงอยู่กับทุนเก่าหรือกรรมเก่า กรรมเก่านั้นเป็นทุนเดิมซึ่งจะต้องกำหนดรู้แล้วพยายามแก้ไข ปรับปรุงส่งเสริมเพิ่มพูนให้ดีให้ก้าวหน้ายิ่งๆ ขึ้นไป

คำสำคัญ : มโนกรรม, กรรมและความเชื่อ, แก้กรรม

Abstract

Karma is a matter of fact. Humans must live with the truth. And you can't escape the ruth. But humans don't like to face the truth. They will also try to create something hidden to make you feel that it has flavor. Have more fun and enjoyment. It is a way for humans to cause many problems. Cultivating our children To have the values of Dhamma or the value of fidelity to natural law To behave according to the principles of this karma. It must be considered one of the most important missions of education. Because actually this is the content of the study. Karma is the matter of reason regarding human actions. When it is the basis of reason which must have all 3 tenses, that is, it must have both the past Both the present and the future. Therefore, we do not reject past karma. But the wrong thing is to bury your mind in something. It must be because of old karma. This is a disadvantage. Especially important points When considering the reasons It will be a lesson for thinking about corrections and improvements in the future. Principles of Buddhism which is considered the most important imagination The correct attitude towards past karma in Buddhism is considered to be karma that has occurred and has consequences up to the present. As for the old karma, the Buddha said this: Monks, these eyes, ears, nose, tongue, body, and mind are called old karma, which is the condition of life that we have in the present moment. Whatever you have done and accumulated is gathered here. The correct practice is not to be discouraged or to be

content with old capital or old karma. Old karma is original knowledge which must be determined and then attempted to be corrected. Improving, promoting, increasing, making progress even further.

Keywords: Imagination, karma and beliefs, solving karma

ความนำ

หนังสือเรื่อง "เชื่อกรรม รู้กรรม แก้กรรม" บรรณาธิการ : ไม่ปรากฏ ออกแบบปก พระชัยยศ พุทธิวโร ลิพระอิสรา ฐานิสฺสโร ISBN : 974-907788-5-3 หนังสือนี้พิมพ์เผยแผ่เป็นธรรมทานโดยไม่มีค่าลิขสิทธิ์ ในโครงการ “บวชเรียนชุดนี้ตัวก็ได้บุญบุญคุณก็ได้ตอบแทนพ่อแม่” ผู้ดำเนินโครงการในการจัดพิมพ์: คุณพัชธร กิตินุกูลศิลป์ , คุณวุฒิชัย กิตินุกูลศิลป์ และ ผศ.ดร. ประณมพร จ่วงพานิช หนังสือนี้มีจำนวน 118 หน้า ขนาดของการพิมพ์ขนาด 16 หน้ายก เนื้อหาของหนังสือเกิดจากการรวมเล่มผลงาน 3 เล่ม แบ่งเนื้อทั้งหมดออกเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย1) ทำอย่างไรจะให้เชื่อเรื่องกรรม 2) หลักกรรมสำหรับคนสมัยใหม่ 3) เหตุปัจจัยในปฏิจจสมุปบาทและกรรม หนังสือเรื่องเชื่อกรรม รู้กรรม แก้กรรม สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ได้บรรยาย ปาฐกถาพิเศษไว้ตามตามสถานที่ต่างๆ โดยได้รับเมตตาค้นหาต้นฉบับบางส่วนในการรวบรวมเป็นรูปเล่มโดย พระครูปลัดสุวัฒนพรหมคุณ พิมพ์ที่ บริษัท จ.เจริญ อินเตอร์พริ้น (ประเทศไทย) : นครปฐม พิมพ์รวมเล่ม จัดปรับใหม่ครั้งที่ 14 ณ เดือน ตุลาคม 2553

ทัศนะของผู้ศึกษา เห็นว่าหนังสือเล่มนี้ ขนาดและรูปแบบของหนังสือมีขนาดที่กระทัดรัดเหมาะสำหรับพกพาไปอ่านได้ทุกที่ สะดวกต่อการศึกษาและทบทวนเนื้อหาซึ่งหนังสือนี้มีความเข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน เหมาะสำหรับผู้ที่สนใจศึกษาเรื่องกรรมพระพุทธศาสนา หรือผู้ที่ต้องการทบทวนความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องกรรม ใช้ภาษาในการเขียนหนังสือเรียบง่าย ชัดเจน ทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจเนื้อหาได้อย่างรวดเร็ว

โครงสร้างหนังสือ

หนังสือเล่มนี้มีขนาดกระทัดรัดสะดวกในการพกพา เหมาะสำหรับนักอ่านที่ต้องการอ่านเพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องกรรม ได้จัดเนื้อทั้งหมดออกเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย1) ทำอย่างไรจะให้เชื่อเรื่องกรรม 2) หลักกรรมสำหรับคนสมัยใหม่ 3) เหตุปัจจัยในปฏิจจสมุปบาทและกรรม การจัดรูปเล่มดึงดูดให้ผู้ที่ต้องการศึกษาเรื่องกรรมในทางพระพุทธศาสนา เนื่องด้วยเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ หรือที่รู้จักกันดีทั่วไปในนามปากกา "ป. อ. ปยุตฺโต"เป็นสมเด็จ

พระราชาคณะรูปแรก ในพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 10) เป็นพระภิกษุสงฆ์ชาวไทย ผู้ได้รับสมัญญาว่า "พระผู้ทำสงฆ์ให้งาม" และ "ตู้พระไตรปิฎกเคลื่อนที่" ได้รับถวายตำแหน่งจากสถาบันนวนาลันทา ประเทศอินเดีย ให้เป็น "ตรีปิฎกาจารย์" คือ ผู้รู้แตกฉานในพระไตรปิฎก เป็นรูปที่ 2 ของโลก นับจากพระภิกษุเสวียนจั้ง (พระถังซัมจั๋ง) ประเทศจีน ท่านเป็นพระที่มีประชาชนให้ความเคารพและนับถือมาก พระนักปราชญ์และนักปฏิบัติ จึงเป็นการออกรูปแบบที่น่าสนใจสำหรับบุคคลพบเห็นและผู้ที่กำลังหาหนังสือที่ตนอยากศึกษาเป็นอย่างดียิ่ง

ทัศนะของผู้ศึกษา เห็นว่าการวางโครงสร้างของหนังสือ เป็นการรวบรวมเนื้อหาทั้งหมดไว้ในเล่มเดียวกันอย่างเนื่อง เป็นการรวบรวามความสำคัญตั้งแต่ความเชื่อ และการเข้าไปรู้ จนถึงแนวทางการแก้กรรม เป็นการเรียบเรียงที่มีความสำคัญ อย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นยังวางหัวข้อย่อยในแต่ละตอนตามความสำคัญ จึงทำให้หนังสือเล่มนี้เป็นที่น่าสนใจสำหรับ ผู้ที่สนใจในการศึกษาเรื่องกรรมและความเกี่ยงเนื่องแห่งตุปัจจัยในทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดียิ่ง

สารัตถะของเนื้อหา

1. ทำอย่างไรจะให้เชื่อเรื่องกรรม ในการพูดทำความเข้าใจเรื่องกรรมนั้น ถ้าเราแก้ความเข้าใจคลาดเคลื่อนสับสนออกไปเสียก่อน อาจจะทำให้ความเข้าใจง่ายขึ้น ถ้าเราจะทำความเข้าใจเนื้อใน เราจะต้องเปลื้องสิ่งที่ปิดบังนี้ออกไปเสียก่อน พูดง่ายๆ ว่า คนทั่วไปมองความหมายของ "กรรม" ในแง่ของผลร้ายของการกระทำชั่วในอดีตชาติ ตามหลักคำสอนที่แท้จริง เพียงหลักต้นๆ ท่านก็บอกไว้แล้วว่า กรรมก็คือการกระทำนั่นเอง ง่ายที่สุด การกระทำนี้ไม่ได้หมายถึงผล แต่เป็นตัวการกระทำ ซึ่งเป็นเหตุมากกว่าเป็นผล ในความหมายที่ถูกต้องนั้น กรรมหมายถึงการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา จะแสดงออกทางกายก็ตามวาจาก็ตาม หรืออยู่ในใจก็ตาม เป็นอดีตก็ตาม ปัจจุบันก็ตามอนาคตก็ตาม ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เป็นกรรมทั้งนั้นความรู้สึกต่อกรรม ควรจะมีต่อตนเองให้ครบทั้ง 2 ด้าน คือ1.เราจะต้องมีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเองและ 2.เมื่อยอมรับส่วนที่ผิดแล้ว จะต้องคิดแก้ไขปรับปรุงตนเองเพื่อให้ถูกต้องดีงามขึ้นต่อไปด้วยไม่ใช่หยุดเพียงยอมรับผิดแล้วก็เสร็จกันไป ถ้าเรามองความหมายของกรรมเพียงในแง่ของการยอมรับและเสร็จสิ้นไปเท่านั้น ก็แสดงว่าเราไม่ได้ใช้ประโยชน์จากหลักคำสอนเกี่ยวกับกรรมอย่างถูกต้องสมบูรณ์ และอาจจะให้เกิดผลเสียได้ หลักกรรมในพระพุทธศาสนา มองเทียบแล้วข้อแตกต่างก็อยู่ที่ว่า จะต้องให้เกิดฉันทะ เกิดความเพียรที่จะทำ ไม่หมดฉันทะ ไม่หมดความเพียร อันนี้เป็นหลักตัดสินในทางปฏิบัติ การทำความเข้าใจให้ถูกต้อง พุทธศาสนาถือหลักแห่งเหตุและผล ถือว่าสิ่งทั้งหลายเป็นไปตามเหตุปัจจัย ผลที่จะเกิดขึ้นต้องมีเหตุ และเมื่อเหตุเกิดขึ้นแล้ว ผลก็ย่อมเป็นไปโดยอาศัยเหตุปัจจัยนั้น มันสอดคล้องกันอยู่ในเรื่องกรรมนี้ก็เช่นเดียวกัน กรรมเป็นเรื่องของหลักเหตุผลที่เกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์ เมื่อมันเป็นหลักของเหตุผลแล้ว มันก็ต้องมีทั้ง 3 กาลนั่นแหละ คือ ต้องมีทั้ง

อดีต ทั้งปัจจุบันทั้งอนาคต เพราะฉะนั้น ก็ไม่ได้ปฏิเสธกรรมเก่า แต่ที่ผิดก็คือไปฝังจิตใจว่าอะไรๆ ต้องเป็นเพราะกรรมเก่าไปหมด นี่เป็นข้อเสียโดยเฉพาะข้อสำคัญ เมื่อพิจารณาเห็นเหตุผลแล้ว ก็จะเป็นบทเรียนสำหรับคิดแก้ไขปรับปรุงตนเองต่อไป จุดที่พระพุทธเจ้าต้องการที่สุดคือเรื่องปัจจุบัน เพราะว่าอดีตเราไปทำแก้คืนไม่แต่ปัจจุบันเป็นสิ่งที่เราทำได้ เรามีอิสรภาพมากทีเดียวในปัจจุบันที่จะกระทำการต่างๆเพราะฉะนั้น เราต้องสร้างทัศนคติที่ถูกต้องต่อกรรมแต่ละอย่างว่า กรรมเก่าเราควรจะวางความรู้สึกอย่างไร เอามาใช้ประโยชน์อย่างไร กรรมใหม่เราควรจะทำอย่างไร นี่ขีดวงแยกกันให้ถูกต้อง แล้วจึงจะได้ผลดี การสอนหลักกรรมให้ได้ผล พระพุทธเจ้าจะไปตรัสทำไมว่า ในกรรมทั้งหลายคือ กายกรรมก็ตาม วจีกรรมก็ตาม มโนกรรมก็ตามนั้น มโนกรรมสำคัญที่สุด เรื่องกรรมนี้เป็นเรื่องของความจริง มนุษย์นั้นก็อยู่กับความจริง และหนีความจริงไปไม่พ้นคุณค่าแท้นั้นปฏิเสธไม่ได้แต่เพราะมนุษย์มักไม่ค่อยพอใจอยู่กับความจริง จึงเที่ยวหาสิ่งที่จะมาเป็นเครื่องประกอบเคลือบแฝง ทำให้รู้สึกมีรสชาติอร่อยสนุกสนานขึ้น เกิดเป็นคุณค่ารองซ้อนเข้ามา เป็นทางให้มนุษย์เกิดปัญหาได้มากยิ่งขึ้น ส่วนกรรมนี้เป็นเรื่องของความจริง ความจริงนั้นใครก็ปฏิเสธไม่ได้และเป็นเรื่องของชีวิตโดยตรง เราทุกคนต้องยอมรับความจริง แต่ในเมื่อมันเป็นความจริง ก็มักไม่สนุกสนานเอร็ดอร่อยการที่จะศึกษาให้เข้าใจชัดเจนก็ตามตาม เป็นเรื่องยากเรื่องใหญ่ จะเอาปุ๊บปั๊บขึ้นมาไม่ได้ จะต้องทำการจะปลูกฝังกันขึ้นมาก็ความพยายามอย่างที่ว่า คือต้องปลูกฝังกันตั้งต้นแต่ค่านิยมในระยะยาว(สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์) (ป.อ.ปยุตโต),2553,44) ซึ่งในประเด็นนี้สอดคล้องกับ พระพรหมมังคลาจารย์(หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ) ว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นผู้มีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรมมีกรรมเป็นกำเนิดมีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัยกระทำกรรมใดไว้ดีก็ตาม ชั่วก็ตามจักเป็นผู้รับผลแห่งกรรมนั้นใจเป็นผู้นำทุกสิ่งทุกอย่าง ใจเป็นใหญ่ ทุกอย่างสำเร็จได้ด้วยใจถ้าคนเรามีใจบริสุทธิ์ การพูด การกระทำ ก็พลอยบริสุทธิ์ไปด้วยเพราะการพูดการกระทำอันบริสุทธิ์นั้น ความสุขย่อมตามสนองเบา เหมือนเงาติดตามตน (พระพรหมมังคลาจารย์(หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ), 2542,48)

ทัศนะของผู้ศึกษา เห็นว่า ทั้งสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) และพระพรหมมังคลาจารย์ (หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ) ต่างเห็นพ้องกันว่า 'กรรมคือการกระทำ' โดยเน้นย้ำถึงความเป็นจริงและเหตุผลของกรรมที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ โดยเฉพาะพระพรหมมังคลาจารย์ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของมโนกรรม หรือกรรมที่เกิดจากเจตนาในใจ ว่าเป็นตัวกำหนดผลของกรรมทั้งดีและชั่ว ทั้งนี้ เนื่องจากใจเป็นผู้ควบคุมการกระทำทุกอย่าง ดังนั้น การมีใจที่บริสุทธิ์จึงเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างกรรมที่ดี

2. หลักกรรมสำหรับคนสมัยใหม่

ความหมายของกรรมที่ถูกต้องตามหลัก กรรมในที่นี้หมายถึง การกระทำ ที่เป็นอาชีพการงานทั้งหลาย เป็นขั้นของการกระทำประจำตัวที่มองเห็นเด่นชัดง่ายๆ หยาบๆ ปรากฏออกมาภายนอก นี่คือความหมายของกรรมที่น่าพิจารณา ซึ่งเห็นได้ว่าท่านมุ่งเอาสิ่งซึ่งมองเห็นปัจจุบันนี่แหละเป็นหลักก่อน เพราะการกระทำนี้เป็นคำกลางๆ ไม่ได้พูดว่าเมื่อไรพอพูดขึ้นมาว่ากรรม ก็ต้องมองที่ปัจจุบันเป็นจุดเริ่มก่อน แต่ถ้าพูดจำกัดลงไปว่าการกระทำเมื่อไรก็เมื่อนั้นแหละ ไม่ว่าจะเป็นอดีตปัจจุบัน หรืออนาคตก็ตาม การกระทำนั้นๆ ก็เป็นกรรมทั้งนั้นแต่เมื่อจะดูความหมายที่ลึกเข้าไป ก็ต้องมองให้ถึงจิตใจเมื่อมองลึกเข้าไปถึงจิตใจ เราก็คงจะจำได้ถึงพุทธพจน์ ที่ให้คำจำกัดความบอกความหมายของกรรมว่า เจตนาหำ ภิกฺขเว กมฺมำวทามิ "ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม" ตกลงว่า เจตนาคือตัวความคิดจงใจ เจตจำนง ความตั้งจิตคิดมุ่งหมายนี่แหละเป็นกรรม เมื่อบุคคลจงใจ มีเจตนาอย่างใดแล้ว ก็แสดงออกมาเป็นการกระทำทางกายบ้าง แสดงออกมาทางวาจาเป็นการพูดบ้างนี้ก็คือ ความหมายที่แท้จริงของกรรมที่ค่อยๆ มองละเอียดเข้ามาเมื่อมองหยาบๆ ข้างนอก กรรมก็คืออาชีพ การทำงาน การดำเนินชีวิตของเขา แต่มองลึกเข้าไปถึงจิตใจ กรรมก็คือตัวเจตนา จากนี้เราก็มาแบ่งประเภทของกรรมออกไป เมื่อว่าโดยทางแสดงออก ถ้าแสดงออกทางกาย คลื่อนไหวทำโน่นทำนี่ ก็เป็นกายกรรม ถ้าแสดงออกทางว่าจาโดยพูดออกมา ก็เป็นวจีกรรม ถ้าแสดงออกทางใจอยู่ในระดับความคิด คิดปรุงแต่งไปต่างๆ ก็เป็นมโนกรรมกรรมโดยทั่วไปนั้นเมื่อจำแนกโดยคุณภาพก็แบ่งเป็น 2 อย่างคือเป็นกรรมดี เรียกว่ากุศลกรรม และเป็นกรรมชั่วเรียกว่าอกุศลกรรมกรรมในฐานะกฎเกณฑ์แห่งเหตุและผลแง่ที่จะต้องเข้าใจเกี่ยวกับกรรมยังมีอีกหลายอย่าง ความสัมพันธ์ของกิเลส กรรม และวิบากเช่น คนมีความโลภ เป็นกิเลส เมื่อมีความโลภเกิดขึ้นแล้ว ก็ไปทำกรรม เช่น ไปลักของเขา ถ้าได้มาสมหวังก็ดีใจมีความสุข เรียกว่าเป็นวิบาก เมื่อเขาจับไม่ได้ก็ยิ่งมีความกำเริบใจอยากได้มากขึ้น ก็เกิดกิเลส โลภมากยิ่งขึ้น ก็ไปทำกรรมลักขโมยอีก เลยเกิดเป็นวงจรกิเลส กรรม วิบาก เรื่อยไปแต่ถ้าถูกขัด คือโลภ ไปลักของเขา ถูกขัดขวางก็เกิดโทสะเป็นกิเลส ก็เกิดการต่อสู้กัน ฆ่ากัน ทำร้ายกัน เป็นกรรมขึ้นมาอีกแล้วก็เกิดวิบาก คือเจ็บปวดเดือดร้อน วุ่นวาย เกิดความทุกข์ ซึ่งอาจรวมทั้งถูกจับไป ถูกลงโทษ ดังนี้เป็นต้นนี้เป็นเรื่องของกิเลสกรรม วิบาก ที่อยู่ในวงจรปฏิจจสมุปบาทคือการที่ต้องมองเรื่องกรรมตามแนวของกฎเกณฑ์แห่งเหตุและผลหรือเรื่องความเป็นไปตามเหตุปัจจัย ที่เราเรียกว่า อิทัปปัจจยตา อีกเรื่องหนึ่งคือ เรื่องความหมายของกรรม ที่แยกเป็นกุศลอกุศล เป็นบุญ เป็นบาปในเวลาแยกประเภทกรรม เรามักแยกเป็นกุศลกรรม และอกุศลกรรม หรือง่ายๆ ก็เป็นบุญ เป็นบาป หรือบุญกรรม และบาปกรรม เราจะอธิบายเรื่องกรรมได้ชัดเจน เมื่อเราอธิบายความหมายของกุศล อกุศล บุญ บาปได้ด้วย

สังคมใดมีค่านิยมที่ดีงาม เอื้อต่อการพัฒนา สังคมนั้นก็มีทางที่จะพัฒนาไปได้ดี สังคมใดมีค่านิยมต่ำทราม ขัดถ่วงการพัฒนา สังคมนั้นก็มีแนวโน้มที่จะเสื่อมโทรม พัฒนาได้ยากประสบ

ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาอย่างมากมาย ถ้าจะพัฒนาสังคมนั้นให้ก้าวหน้า ถ้าต้องการให้สังคมเจริญ พัฒนาไปได้ดี ก็จะต้องแก้ค่านิยมที่ผิดพลาดให้ได้ และต้องสร้างค่านิยมที่ถูกต้องให้เกิดขึ้นด้วย เรื่องค่านิยมนี้เป็นตัวอย่างเด่นชัดอย่างหนึ่งของมโนกรรมมโนกรรมเป็นสิ่งสำคัญมาก มีผลระยะยาว ลึกซึ้งและกว้างไกลครอบคลุมไปหมด พระพุทธศาสนาถือว่าค่านิยมนี้เป็นสิ่งสำคัญมาก และมองที่จิตใจเป็นจุดเริ่มต้น เพราะฉะนั้นในการพิจารณาเรื่องกรรม จะต้องให้เข้าใจถึงหลักการของพระพุทธศาสนา ที่ถือว่ามโนกรรมสำคัญที่สุด ท่าทีที่ถูกต้องต่อกรรมเก่า ในทางพระพุทธศาสนา กรรมเก่านั้นท่านก็ถือว่าเป็นกรรมอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นแล้วมีผลมาถึงปัจจุบัน ในส่วนที่เป็นกรรมเก่านั้น พระพุทธเจ้าตรัสไว้อย่างนี้ว่าภิกษุทั้งหลาย ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้ ชื่อว่ากรรมเก่า กรรมเก่าก็คือ สภาพชีวิตที่เรามีอยู่ในปัจจุบันขณะนี้ สภาพชีวิตของเราก็คือตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่เป็นอยู่ มีอยู่ นี้คือ กรรมเก่า คือผลจากกรรมเท่าที่เป็นมาก่อนหน้าเวลานี้ทั้งหมด ไม่ว่าจะได้ทำอะไรมาสั่งสมอะไรมาก็รวมอยู่ที่นี้ การปฏิบัติที่ถูกต้องจึงไม่ใช่มัวท้อแท้หรือทรนงอยู่กับทุนเก่าหรือกรรมเก่า กรรมเก่านั้นเป็นทุนเดิมซึ่งจะต้องกำหนดรู้แล้วพยายามแก้ไข ปรับปรุงส่งเสริมเพิ่มพูนให้ดีให้ก้าวหน้ายิ่งๆ ขึ้นไป (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์) (ป. อ. ปยุตฺโต) ,2553,94) ซึ่งในประเด็นนี้สอดคล้องกับ พุทธทาสภิกขุ ว่า สิ่งที่จะใช้วัดความแรงของกรรมได้คือ เจตนา ถ้าเราเคยทำกรรมเก่าที่สร้างไว้โดยขาดเจตนา การสนองของผลกรรมก็จะมาบางมาก ซึ่งสะท้อนออกมาในรูปของความรู้สึก ด้วยกาย หรือวาจา หรือใจ ถ้าไม่มีเจตนาก็ถือว่าเป็นเพียงกิริยา และไม่มีผลว่าจะเป็นบาป หรือเป็นบุญ หากจะมีผลอะไรเกิดขึ้นมา ก็เรียกว่าเป็นปฏิกิริยา ไม่ใช่วิบากซึ่งแปลว่าผลของกรรม กรรมทั้งหลายมีใจเป็นใหญ่ การกระทำที่เหมือนกันแต่ด้วยความรู้สึกภายในที่แตกต่างกันก็ให้ผลเป็นคนละเรื่อง มโนกรรม เป็นเรื่องสำคัญที่สุด และส่งผลแห่งวิบากรุนแรงที่สุด การกระทำกายกรรม วจีกรรมโดยขนาดมโนกรรมต่างกัน แม้เป็นการกระทำ แบบเดียวกัน ผลของกรรมต่างกันอย่างมากเช่นเดียวกับการก่อกรรมกับผู้อื่นหรือสิ่งมีชีวิตอื่นที่มีความรู้สึก เจตนาก็เป็นตัววัดความหนักเบาของกรรม (พุทธทาสภิกขุ ,2554)

ทัศนะของผู้ศึกษา เห็นว่าทั้งสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) และพระพุทธทาสภิกขุ ต่างให้ความสำคัญกับบทบาทของจิตใจในการสร้างกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ทรงมองเห็นว่าค่านิยมเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของมโนกรรม ซึ่งมีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อการกระทำของมนุษย์ นอกจากนี้ พระพุทธทาสภิกขุยังได้ขยายความเพิ่มเติมว่า เจตนาที่ประกอบด้วยกิเลสเป็นปัจจัยสำคัญในการกระทำกรรมและเป็นต้นเหตุของวัฏฏสงสาร การที่ทั้งสองท่านทรงเน้นย้ำถึงบทบาทของจิตใจและเจตนา สะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจที่ลึกซึ้งในหลักธรรมแห่งกรรมตามพระพุทธศาสนา

3. เหตุปัจจัยในปฏิจจสมุปบาทและกรรม

บางส่วนของปฏิจจสมุปบาท ที่ควรสังเกตเป็นพิเศษปฏิจจสมุปบาท เป็นเรื่องของกฎธรรมชาติ จึงเป็นเรื่องใหญ่ มีความกว้างขวางลึกซึ้ง และมีแง่ด้านต่าง ๆ มากมาย ละเอียดซับซ้อนอย่างยิ่ง ไม่ต้องพูดถึงว่าจะยากต่อการที่จะเข้าใจให้ทั่วถึง แม้แต่จะพูดให้ครบถ้วนก็ยากที่จะทำได้" ข้อควรทราบที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ ความเป็นปัจจัยแก่กันขององค์ประกอบเหล่านี้ มิใช่มีความหมายตรงกับคำว่า "เหตุ" ทีเดียว การเป็นปัจจัยแก่กันนี้ เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่จำต้องเป็นไปตามลำดับก่อนหลังโดยกาละหรือเทศะ เช่น พื้นกระดาน เป็นปัจจัยแก่การตั้งอยู่ของโต๊ะ เป็นต้น"

ข้อความนี้บอกให้ทราบว่า ปฏิจจสมุปบาท เป็นหลักความจริงของธรรมชาติ ที่แสดงถึงความสัมพันธ์เป็นเหตุปัจจัยแก่กันของสิ่งทั้งหลาย ความหมายของเหตุและปัจจัย ตามหลักธรรม ซึ่งเป็นกฎธรรมชาติ การที่สิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง จะเกิดมีขึ้นได้ ต้องอาศัยเหตุปัจจัยต่างๆหลากหลายประชุมกันพรั่งพร้อม (ปัจจัยสามัคคี) แม้ว่ามนุษย์จะพัฒนาความรู้ในธรรมชาติได้ก้าวหน้ามามาก แต่ความรู้นั้นก็ยังห่างไกลจากการเข้าถึงธรรมชาติอย่างแท้จริงอย่างไรก็ตาม ในด้านนามธรรม มนุษย์ควรใช้ประโยชน์จากความรู้ในความจริงของระบบปัจจัยสัมพันธ์ ที่เรียกว่าปฏิจจสมุปบาทนี้ได้มากโดยเฉพาะในการดำเนินชีวิตของตน คือในระดับกฎแห่งกรรม ความเข้าใจหลัก "ผลหลากหลาย จากปัจจัยอเนก" จะช่วยให้จัดการกับชีวิตของตนให้พัฒนาทั้งภายในและดำเนินไปในโลกอย่างสำเร็จผลดี วิธีปฏิบัติต่อกรรมเมื่อพูดถึงหลักกรรม ปัญหาที่พูดกันมากที่สุดก็คือทำดีได้ดี จริงหรือไม่? ทำไมฉันทำดีแล้ว ไม่เห็นได้ดี? ถ้าเข้าใจปฏิจจสมุปบาท ในเรื่องเหตุปัจจัยอย่างที่พูดไปแล้ว ปัญหาอย่างนั้นจะหมดไปแต่จะก้าวขึ้นไปสู่คำถามใหม่ที่เป็นประโยชน์และควรจะถามมากกว่าว่า ทำกรรมอย่างไรจึงจะได้ผลดี และได้ผลดียิ่งขึ้นไป เราควรปฏิบัติต่อกรรมเก่าอย่างไรแม้ว่าเรื่องกรรมจะละเอียดซับซ้อนมาก แต่ก็พอจะให้หลักในการพิจารณาที่สำคัญได้ ดังนี้ 1) รู้หลักความตรงกันของเหตุกับผล 2) กำหนดผลดีที่ต้องการให้ชัด 3) ทำเหตุปัจจัยให้ครบที่จะให้เกิดผลที่ต้องการ 4) ฝึกฝนปรับปรุงตนให้ทำกรรม(ได้ผล) ดียิ่งขึ้นไป 5) ทำกรรมเก่าให้เกิดประโยชน์ 6) อยู่เพื่อพัฒนากรรม ไม่ใช่อยู่เพื่อใช้กรรม แต่กรรมที่ลึกซึ้งและมีกำลังนำสังคมมากที่สุด ก็คือมโนกรรม เริ่มด้วยค่านิยมต่างๆ ซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากต่อแนวทางการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ตลอดจนกิจกรรมและวิธีการในการแสวงหาความสุขของเขา แต่มโนกรรมที่มีกำลังอานุภาพยิ่งใหญ่ที่สุด ก็คือ ทิฏฐิต่างๆ ซึ่งรวมถึงทฤษฎี ลัทธินิยม อุดมการณ์ต่างๆ อันประณีตลึกลงไปและฝังแน่น แล้วกำหนดนำชะตาของสังคมหรือของโลกสร้างประวัติศาสตร์ ตลอดจนวิถีแห่งอารยธรรม เช่น ทิฏฐิที่เชื่อและเห็นว่ามนุษยชาติจะบรรลุความสำเร็จมีความสุขสมบูรณ์ด้วยการเอาชนะธรรมชาติ ซึ่งได้เป็นแกนนำขับดันอารยธรรมตะวันตกมาสู่สภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันกรรมระดับสังคมนี้เป็นเรื่องใหญ่มากอีกแง่หนึ่ง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์) (ป. อ. ปยุตโต) ,2553,118) ซึ่งในประเด็นนี้มีความคล้ายคลึงกันกับพระพรหมมังคลาจารย์(หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ) ว่าเมื่อเรา

ต้องการอย่างไร ก็จงทำให้ตรงกับผลที่เราจะได้รับ เหตุดีผลต้องดี เหตุชั่วผลต้องชั่ว พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น เราหว่านข้าวเราก็ย่อมได้รับเมล็ดข้าว เราทำกรรมดีเราก็ได้รับผลดี เราทำกรรมชั่วเราก็ได้รับผลชั่ว คำตรัสของพระพุทธเจ้าเป็นความจริงอย่างยิ่งและจะจริงอยู่ตลอดไป ไม่มีสิ่งใดจะมามีอำนาจทำให้ผันแปรเป็นอย่างอื่นได้ ด้วยเหตุนี้สัตว์ทั้งหลายจึงเกิดมาด้วยกรรม คือการกระทำดีหรือชั่ว สุขหรือทุกข์ เป็นสัตว์นรก เปรต อสุรกาย สัตว์เดรัจฉาน มนุษย์ หรือเทวดาก็เพราะกรรม คือการกระทำของเราเองทั้งสิ้น เกิดมาแล้วก็มีชีวิตอยู่ด้วยกรรม คือรับผลของกรรมเก่าบ้าง สร้างกรรมใหม่ที่จะเป็นเหตุให้เกิดผลต่อไปอีกบ้าง ตายไปแล้วจะเป็นอย่างไรต่อไปก็เพราะกรรมไม่ใช่เพราะพรหมลิขิตหรือผู้อื่นบันดาลให้เป็นไป แต่กรรมที่เราได้สะสมเอาไว้นั้นแหละเป็นผู้ลิขิตชีวิตเราให้เป็นไปต่างๆ (พระพรหมมังคลาจารย์ (หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ), 2542)

ทัศนะของผู้ศึกษา เห็นว่าผู้ศึกษาเห็นว่าทั้งสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) และพระพรหมมังคลาจารย์ (หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ) ต่างเห็นพ้องต้องกันว่า ปฏิจจสมุปบาทเป็นหลักธรรมสำคัญที่อธิบายความสัมพันธ์เชิงเหตุปัจจัยของสิ่งทั้งหลายในจักรวาล โดยสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์เน้นย้ำถึงความซับซ้อนของเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเกิดขึ้นของสิ่งต่างๆ ขณะที่พระพรหมมังคลาจารย์เน้นย้ำถึงบทบาทของกรรมในการกำหนดสภาพชีวิตของแต่ละบุคคล ทั้งสองท่านต่างเห็นพ้องกันว่า การกระทำของมนุษย์เป็นเหตุปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ผลกรรมในภายหลัง แม้ว่าทั้งสองท่านจะมีมุมมองที่แตกต่างกันในการศึกษาและปฏิบัติธรรม แต่ก็มีความเห็นที่สอดคล้องกันในเรื่องของปฏิจจสมุปบาทและกรรม"

จุดเด่นของหนังสือ

เนื้อหาของหนังสือเกิดจากการรวมเล่มผลงาน 3 เล่ม เพื่ออธิบายเรื่องกรรมซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญ และเป็นเรื่องที่พุทธศาสนิกชนสนใจมาก เชื่อกรรม คือการเข้าใจและยอมรับว่าการกระทำของมนุษย์ล้วนมีผลลัพธ์ รู้กรรม คือการเข้าใจ กฎแห่งกรรม และผลลัพธ์ของการกระทำ เพราะการรู้กรรมจะนำไปสู่ ความสุขที่แท้จริง แก้กรรม คือการกระทำใดๆ ก็ตาม ที่ช่วยให้ ผลลัพธ์ของกรรมชั่วบรรเทาลง หรือหมดไป การแก้กรรมนั้น ไม่ได้หมายถึง การลบเลือนกรรมชั่ว แต่หมายถึง การลดทอนผลกระทบของกรรมชั่ว นอกจากหนังสือนี้จะนำทำความเข้าใจในตัวหลักกรรมเองแล้ว ยังช่วยแก้ความเข้าใจคลาดเคลื่อนสับสนในเรื่องกรรม มีการนำเอาพุทธพจน์ยกมาประกอบการบรรยายเพื่อให้เห็นถึงเรื่องกรรมในแง่หนึ่ง ๆ ตามที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสไว้ในพระไตรปิฎก ในพระสูตรต่างๆ อีกทั้งเชื่อมโยงไปถึงเรื่องเหตุปัจจัยในปฏิจจสมุปบาทอีกด้วย กรรมที่ลึกซึ้งและมีกำลังนำสังคมมากที่สุด ก็คือมโนกรรม เริ่มด้วยค่านิยมต่างๆ

จุดที่ควรพิจารณา

เนื่องด้วยหนังสือนี้ เป็นการถอดบทบรรยาย ผู้ถอดบทบรรยายใช้ภาษาพูดเป็นฐานมากกว่าภาษาวิชาการ ภาษาพูดบางทีอาจมีการตีความหมายที่คลาดเคลื่อน อาจจทำให้คนที่อ่านนั้นไม่สามารถเข้าถึงอรรถรสของเนื้อหาได้ท่องแท้ เวลาถอดเทป ควรใช้ภาษาวิชาการมากที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ ในบางหัวข้อมีข้อจำกัดทางด้านเวลาที่จำกัดให้ผู้บรรยายได้ตามเวลาที่กำหนดไว้เท่านั้นจึงไม่สามารถอธิบายรายละเอียดของหลักกรรมให้ละเอียดลึกซึ่งได้ เป็นแต่บอกว่าควรจะเป็นอย่างนี้เท่านั้น จึงเป็นเรื่องที่ผู้อ่านที่มีความสนใจอย่างจริงจังต้องไปศึกษาเพิ่มเติมด้วยตนเอง ตามเนื้อแท้ของหลักกรรมในแง่ลึกซึ้งอย่างเรื่อง ปฏิจจสมุปบาท และต้องไปศึกษาเพิ่มในหนังสือหลักพุทธธรรม

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษา

สามารถอธิบายเรื่องกรรมให้เข้าใจง่าย ว่ากรรมก็คือการกระทำ เรื่องกรรมเป็นเรื่องของความจริง กรรมเป็นเรื่องของหลักเหตุผลที่เกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์ มโนกรรมสำคัญที่สุด บุคคลจะกระทำกรรมใดไว้ดีก็ตาม ชั่วก็ตามจักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น ใจเป็นผู้นำทุกสิ่งทุกอย่าง ใจเป็นใหญ่ ทุกอย่างสำเร็จได้ด้วยใจ การเชื่อกรรม คือการเข้าใจและยอมรับว่า การกระทำของมนุษย์ล้วนมีผลลัพธ์ รู้กรรม คือการเข้าใจ กฎแห่งกรรม และผลลัพธ์ของการกระทำเพราะการรู้กรรมจะนำไปสู่ ความสุขที่แท้จริง แก้กรรม คือการกระทำใดๆ ก็ตาม ที่ช่วยให้ ผลลัพธ์ของกรรมชั่วบรรเทาลง หรือหมดไป การแก้กรรมนั้น ไม่ได้หมายถึง การลบเลือนกรรมชั่ว แต่ หมายถึง การลดทอนผลกระทบของกรรมชั่ว กรรมหมดเมื่อราคะ โทสะ โมหะ หมด คือเมื่อกิเลสหมด ถ้า ราคะ โทสะ โมหะ ไม่หมด กรรมก็ไม่หมด

เชื่อกรรม	รู้กรรม	แก้กรรม
การเข้าใจและยอมรับว่า การกระทำของมนุษย์ล้วนมีผลลัพธ์ เน้นกรรมในปัจจุบันมากกว่ารอผลลัพธ์ในชาติหน้า	การเข้าใจ กฎแห่งกรรม และผลลัพธ์ของการกระทำ เพราะการรู้กรรมจะนำไปสู่ ความสุขที่แท้จริง มองกรรมแบบองค์รวม เกี่ยวข้องกับความคิด คำพูด และการกระทำ	การกระทำใดๆ ก็ตาม ที่ช่วยให้ ผลลัพธ์ของกรรมชั่วบรรเทาลง หรือหมดไป การแก้กรรมนั้น ไม่ได้หมายถึง การลบเลือนกรรมชั่ว แต่ หมายถึง การลดทอนผลกระทบของกรรมชั่ว มองกรรมเป็นเครื่องมือพัฒนาตนเอง เรียนรู้จากประสบการณ์

เอกสารอ้างอิง

พุทธทาสภิกขุ. (2554). *กรรมเหนือกรรม.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สวนโมกข์.

พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ). (2542). *กรรมสนองกรรม.* กรุงเทพฯ:บริษัทพิมพ์ดี จำกัด.

พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ). (2543). *คำสอนในพระพุทธศาสนา.* กรุงเทพฯ:บริษัท เอส.อาร์.พริ้นติ้ง จำกัด.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต). (2553). *เชื่อกรรม รู้กรรม แก้กรรม.* นครปฐม: บริษัท จ.เจริญ อินเตอร์พริ้น (ประเทศไทย) จำกัด.

วิจารณ์หนังสือ : BOOK REVIEW
สุนทรียศาสตร์ในพระพุทธศาสนา
(Buddhist Aesthetics)

Buddhist Aesthetics*
Richard Gombrich
richard.gombrich@balliol.ox.ac.uk

The Buddha often spoke of the dangers of sensual pleasure, and this attitude has had considerable influence on all Buddhist traditions. The few allusions to the beauties of nature in the Pali canon mainly appreciate how they induce tranquility. In the works of man, utility and confidence were appreciated, but apparently what we consider beauty was not prized for its own sake. However, offerings to the Buddha e.g. to his image, should be as fine as possible. The value of any Buddhist offering, as indeed of any Buddhist act, is judged by its motive, and the finer the offering, the better, in as much as it shows that every effort has been made. This is not really an aesthetic, but rather an attitude to art, namely, that like any beautiful object it should serve to convey a Buddhist message.

Is there such a thing as a Buddhist aesthetics?

I have recently heard it argued that there is no such thing as Buddhist art. The proponents of this view, professional art historians, were claiming that there is Indian art, Chinese art, Thai art, etc. etc., but no such thing – that is, no such fit object of study – as Buddhist art. Since it is undeniable that there is a great deal of visual art obviously connected to Buddhist practices and even to Buddhist ideas, and indeed one can usually decide whether a piece of art is so connected or not, this seems to me to fly in the face of common sense. The strange claim did however set me wondering whether there is such a thing as a Buddhist *theory* of art: is there a Buddhist aesthetics? Perhaps this merits investigation.

*This paper was read (somewhat abbreviated) at the Spalding Symposium held in Oxford in honour of Kamil Veener in April 2012, and was intended for publication in his Festschrift. Since that is much delayed, Dr Veener has kindly agreed to me publishing it here.

JOURNAL, 10:1 (13): 136–160. © 2013, Richard Gombrich

ผู้เขียน : ศาสตราจารย์ ดร.ริชาร์ด กอมบริช (Richard Gombrich)
ปีที่พิมพ์ : 2556
จำนวนหน้า : 25 หน้า
สำนักพิมพ์ : Journal of the Oxford Centre for Buddhist Studies
ISBN : 2047-1076

[1]พระอนันต์ อภินนฺโท (ผากา) และ [2]เกรียงไกร พินยารัก
[1]Phra Anan Adinandho (Phaka) and [2]Kriangkrai Pinyarak

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavityalaya University, Thailand

[1]anan.pha@mcu.ac.th

Received: October 23, 2024; **Revised**: November 7, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “Buddhist Aesthetics?” (Richard Gombrich,2013, 136-160) แปลเป็นภาษาไทยว่า สุนทรียศาสตร์ในพระพุทธศาสนามีอยู่หรือไม่? การตั้งชื่อบทความที่มีเครื่องหมายคำถามแสดงถึงวัตถุประสงค์ที่จะค้นหาคำตอบมีการเกริ่นนำถึงที่มาที่ไปของการตั้งคำถามแล้วจึงอธิบายไปทีละส่วนในมุมมองต่องานศิลปะเชิงพระพุทธศาสนาที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อเป็นสื่อทาง

[1]นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา
[2]ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา

พระพุทธศาสนา รวมทั้งสิ้น 7 ส่วน เริ่มตั้งแต่พระพุทธเจ้ามักจะสอนเรื่องโทษของกามคุณซึ่งเป็นแนวคิดที่มีอิทธิพลอย่างมากในพระพุทธศาสนา ขณะที่สุนทรียศาสตร์เป็นเรื่องของความงาม แล้วความงามจะไม่เกี่ยวข้องกับกามคุณได้อย่างไร? ในพระไตรปิฎกกล่าวถึงความงามของธรรมชาติที่สัมพันธ์กับความสงบ ส่วนงานสร้างสรรค์ของมนุษย์มักคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยและความคุ้มค่าเป็นหลัก ความงามเป็นเรื่องรองลงไป อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการสร้างสรรค์งานที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า ผู้สร้างจะตั้งใจทำอย่างดีที่สุด คุณค่าของงานศิลปะเชิงพระพุทธศาสนาจึงมาจากแรงบันดาลใจหรือความตั้งใจสร้างสรรค์สิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยความประณีต อันเป็นบุญกุศลเพื่อสักการบูชาหรือสรรเสริญพระพุทธเจ้า ของศาสตราจารย์กอมบริชสรุปในตอนท้ายของส่วนที่ 7 และตอบคำถามที่ได้ตั้งไว้คือ ปฏิเสธสุนทรียศาสตร์ในพระพุทธศาสนา โดยเสนอว่าเป็นทัศนะหรือมุมมองต่องานศิลปะเชิงพระพุทธศาสนาที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อเป็นสื่อในการส่งข้อความหรือสารทางพระพุทธศาสนาแต่ศาสตราจารย์กอมบริชได้นำเสนอข้อมูลพร้อมทั้งวิเคราะห์แนวคิดและหลักการ เชื่อมโยงข้อธรรมที่เกี่ยวข้อง สะท้อนถึงมุมมองของพระพุทธศาสนาต่อสุนทรียศาสตร์หรือความงาม ขยายความด้วยการยกตัวอย่างตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงสมัยปัจจุบัน ตั้งคำถามและตอบคำถามได้ตรงประเด็น จึงนับเป็นบทความวิชาการที่ทรงคุณค่าน่าศึกษาเรียนรู้เป็นอย่างยิ่ง

Abstract

The article titled “Buddhist Aesthetics?” translated into Thai as The title of the article with a question mark indicates the purpose of finding the answer. There is an introduction to the origin of the question and then an explanation of each part from the perspective of Buddhist art that was created to be a medium for Buddhism, a total of 7 parts. Starting with the fact that the Buddha often taught about the dangers of sensual pleasures, which is a very influential concept in Buddhism while aesthetics is about beauty, so how can beauty not be related to sensual pleasures? In the Tripitaka it is mentioned that the beauty of nature is associated with peace. As for human creative work, utility and worthiness are the primary considerations, beauty is a secondary concern. However, when creating works related to the Buddha, the creator will do the best. The value of Buddhist art therefore comes from the inspiration or intention to create sacred objects with delicacy as a merit to worship or praise the Lord Buddha. Professor Gombrich has concludes at the end of Part 7 and answers the question posed, which is to reject Buddhist aesthetics by proposing that it is a view or perspective on Buddhist art that is created to convey Buddhist messages or messages but Professor

Gombrich presented the data along with an analysis of the concepts and principles, Links related dharma, reflecting the Buddhist perspective on aesthetics or beauty, expands on examples from the past to the present, and asks questions and answers them to the point. Therefore, it is considered a valuable academic article worth studying and learning about.

Key words: Aesthetics, Philosophy, Buddhism

ความนำ

การนำเสนอสุนทรียศาสตร์และพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นประเด็นที่ดูไม่น่าจะเชื่อมโยงกัน สุนทรียศาสตร์เป็นแขนงหนึ่งของปรัชญา เกี่ยวข้องกับคุณค่าของความงาม ในขณะที่พระพุทธศาสนาเกี่ยวข้องกับการพิจารณาเหตุผลความเป็นจริงตามธรรมชาติ การนำเสนอแนวคิดและกรณีศึกษาในสองเรื่องนี้จึงมีความน่าสนใจ และโดยเฉพาะการนำเสนอผ่านมุมมองของศาสตราจารย์ ดร.ริชาร์ด กอมบริช ผู้ก่อตั้งและประธานศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาออกซ์ฟอร์ด ท่านยังเคยดำรงตำแหน่งประธานสมาคมบาลีปกรณ์ (Pali Text Society) นับได้ว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์เชิงวิชาการในด้านพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง และได้รับการตีพิมพ์ในวารสารศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาออกซ์ฟอร์ด (Journal of the Oxford Centre for Buddhist Studies) เดิมทีบทความเรื่องนี้ได้รับการอ่านในงานประชุมอภิปรายสปาลดิง (Spalding Symposium) จัดขึ้นที่ออกซ์ฟอร์ดเพื่อเป็นเกียรติแก่ ศาสตราจารย์ ดร.คาเรล เวอร์เนอร์ (KarelWerner) ในเดือนเมษายนปีพ.ศ.2554และเมื่อปี พ.ศ. 2556 มีจำนวน 25 หน้า แปลเป็นภาษาไทยได้ว่าสุนทรียศาสตร์ในพระพุทธศาสนา เขียนโดย ศาสตราจารย์ ดร.ริชาร์ด กอมบริช (Richard Gombrich) ศาสตราจารย์ด้านภาษาสันสกฤตแห่งมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด ประเทศสหราชอาณาจักร ท่านเป็นนักวิชาการผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภารตวิทยา และพระพุทธศาสนา

โครงสร้างของหนังสือ

เริ่มจากการเกริ่นนำถึง การไม่มีอยู่ของงานศิลปะในพระพุทธศาสนา เมื่อเทียบกับการมีอยู่ของงานศิลปะอินเดีย ศิลปะจีน ศิลปะไทย ซึ่งเป็นแนวคิดของกลุ่มนักประวัติศาสตร์ศิลปะ แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่า มีงานทัศนศิลป์จำนวนมากที่มองเห็นอย่างชัดเจนว่าเป็นงานที่มีเนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ศาสตราจารย์กอมบริชจึงสงสัยว่าทฤษฎีศิลปะเชิงพระพุทธศาสนามีอยู่หรือไม่? และเป็นที่มาของบทความเรื่องนี้ที่ต้องการหาคำตอบว่า สุนทรียศาสตร์ใน

พระพุทธศาสนามีอยู่หรือไม่? (Is there such a thing as a Buddhist aesthetics?) ผ่านการนำเสนอ 7 ส่วน สรุปความได้ ดังนี้

ส่วนที่ 1 โทษของกามคุณ (The dangers of sensual pleasure) อันแสดงถึงทัศนคติเชิงลบของพระพุทธศาสนาที่มีต่อความงามและงานศิลปะ ศาสตราจารย์กอมบริชยกกรณีศึกษา 3 เรื่อง ได้แก่

(1) ทฤษฎีพระพุทธศาสนาว่าด้วยภาพวาด (Buddhist theory of painting) ของ ดร. ราชา เดอ ซิลวา (Dr.Raja De Silva) กล่าวคือ เมื่อมองภาพวาด ตากระทบ ผ่านเส้น สี รูปทรง การเปลี่ยนแปลง จิตเกิดการรับรู้ เป็นประสบการณ์ เกิดความรู้สึก ตรึกคิด ให้ค่า ฉะนั้น การมองและชื่นชมภาพวาดจะส่งผลเป็นการรับรู้ภายในจิตใจ วัตถุประสงค์ของภาพวาดก็คือเป็นสื่อในการส่งผ่านข้อความไปยังผู้รับ สอดคล้องกับเนื้อหาในมธุปิณฑิกสูตร (ม.มู. (ไทย) 12/199/205 (Madhupindika Sutta) ว่าด้วยจักขุวิญญาณเกิดขึ้นเพราะอาศัยจักขุและรูปารมณ์ จากนั้นบัญญัติผัสสะ เวทนา สัญญา วิตก การครอบงำโดยแง่ต่างๆ แห่งปปัญจสัญญา นำไปสู่บาปอกุศลธรรม พระพุทธเจ้าแสดงเหตุไว้เพื่อให้ภิกษุกำจัดออกไป

(2) ปุณโณวาทสูตร (ม.อุ. (ไทย) 14/395/447 (Punnovada Sutta) พระพุทธเจ้าประทานโอวาทแก่พระปุณณะ สรุปความว่า รูปที่พึงรู้แจ้งทางตา ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนัดมีอยู่ เมื่อเธอเพลิดเพลิน เชยชม ยึดติดรูปนั้น ความเพลิดเพลินย่อมเกิดขึ้น เพราะความเพลิดเพลินเกิดทุกข์จึงเกิด เช่นเดียวกันกับเสียงทางหู กลิ่นทางจมูก รสทางลิ้น โผฏฐัพพะทางกาย ธรรมารมณ์ทางใจ แต่ในทางตรงข้าม รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาฯ เมื่อเธอไม่เพลิดเพลิน ไม่เชยชม ไม่ยึดติดรูปนั้น ความเพลิดเพลินย่อมดับ เพราะความเพลิดเพลินดับ ทุกข์จึงดับ เช่นเดียวกันกับเสียงทางหู กลิ่นทางจมูก รสทางลิ้น โผฏฐัพพะทางกาย ธรรมารมณ์ทางใจ ธรรมข้อนี้ตรงกับอินทรีย์สังวร (indriya-samvara) หรือการสำรวมอินทรีย์คือระมัดระวังไม่ให้อารมณ์ทั้งกุศลและอกุศลมาครอบงำจิตใจ เมื่อรับรู้อารมณ์ด้วยอินทรีย์ทั้ง 6 ซึ่งไม่ใช่การหลีกเลี่ยงการรับรู้ หากแต่เป็นการรับรู้แล้วปล่อยวาง ด้วยเครื่องมือสำคัญคือ สติ (ศาสตราจารย์กอมบริชกล่าวว่าโดยทั่วไปมักจะแปลสติ คือ mindfulness แต่ในทัศนะของท่าน ทั้ง mindfulness และ awareness มีความหมายเดียวกัน) มีความรู้สึกตัว รับรู้สิ่งที่มากระทบ

(3) สามัญญผลสูตร (Samannaphala Sutta) (ที.สี. (ไทย) 9/150/48) ในส่วนที่พระพุทธเจ้าสอนให้พระภิกษุสมบูรณ์ด้วยศีล อินทรียสังวร และสติสัมปชัญญะ กล่าวคือ เมื่อภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยศีลย่อมไม่ประสบภัยอันตรายจากการสำรวมในศีลเปรียบเหมือนกษัตริย์ผู้เป็นพระราชา กำจัดข้าศึกได้แล้ว ย่อมไม่ประสบภัยอันตรายจากข้าศึก ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยอริยสีลขันธ์ย่อมเสวยสุขอันไม่มีโทษในภายใน ภิกษุชื่อว่าคุ้มครองทวารในอินทรีย์ เมื่อเห็นรูปด้วยตาแล้วไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมในจักขุนทรีย์ ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วก็จะเป็นเหตุให้ถูกบาป

อกุศลธรรมคืออภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษาจักขุนทรีย์ถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์ ฟังเสียงด้วยหูฯ ดมกลิ่นด้วยจมูกฯ ลิ้มรสด้วยลิ้นฯ ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกายฯ รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจฯ ภิกษุผู้ประกอบด้วยความสำรวมอินทรีย์อันเป็นอริยะนี้ ย่อมเสวยสุขอันไม่ระคนกับกิเลสภายใน ภิกษุชื่อว่าประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ ทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป ถอยกลับ แลดู เหลียวดู คู้เข้า เหยียดออก ครองสังฆาฏิบาตรและจีวร ฉัน ดื่ม เคี้ยว ลิ้ม ถ่ายอุจจาระปัสสาวะ เดิน ยืน นั่ง นอน ตื่น พูด นิ่ง เป็นอย่างนี้แล คำสอนในลักษณะเดียวกันนี้ปรากฏรายละเอียดมากขึ้นใน มหาสติปัฏฐานสูตร (ที.ม. (ไทย) 10/372/404) (Maha Satipatthana Sutta)

ส่วนที่ 2 สุนทรียศาสตร์เป็นเรื่องของความงาม ความงามจะไม่เกี่ยวกับกามคุณได้หรือไม่? (Aesthetics is about beauty. Can beauty be dissociated from sensual pleasure?) หนึ่งในคำสอนพื้นฐานของพระพุทธเจ้าคือการรับรู้แล้วปล่อยวาง ซึ่งนำไปใช้กับงานศิลปะได้ แต่ในกรณีของสุนทรียศาสตร์จะเป็นเช่นไร? ศาสตราจารย์กอมบริชอธิบายสุนทรียศาสตร์ว่าเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวกับการสร้างสรรค์และชื่นชมความงามรวมทั้งการตัดสินในเชิงรสนิยมและอารมณ์มักจะเกี่ยวข้องกับงานสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่นักปราชญ์บอกว่าเป็นเรื่องของการตัดสิน ชื่นชม และแปลความ ศาสตราจารย์กอมบริชเสนอแนะว่า ความงามในบริบททางวัฒนธรรมของพระพุทธเจ้าสัมพันธ์กับความงามของสตรีและกามารมณ์ เพราะเมื่อพูดถึงความสวยงาม มักจะเชื่อมโยงไปที่ชายหนุ่มหรือหญิงสาว ตลอดจนเสื้อผ้าและเครื่องประดับซึ่งก็คือสิ่งที่ช่วยเสริมความงามให้แก่ผู้คนเหล่านั้นความงามมักจะไม่เกี่ยวข้องกับเด็กหรือสัตว์คัมภีร์สันสกฤตยุคหลังพุทธกาลหลายร้อยปีกล่าวถึงทฤษฎีสุนทรียศาสตร์เกิดขึ้นจากบริบทของโรงละคร แล้วขยายไปยังบทกวีและงานศิลปะอื่นๆ อารมณ์สุนทรีย์เกิดขึ้นเมื่อผู้คนดูละครแล้วเกิดอารมณ์ร่วม เชื่อมโยงกับประสบการณ์ในชีวิตจริง แม้จะรู้ว่าเป็นเพียงสถานการณ์จำลอง แต่ก็จะรู้สึกเพลิดเพลินในการชม นอกจากนี้ มีการจับคู่อารมณ์ในชีวิตจริงกับความรู้สึกเชิงสุนทรีย์ เช่น โกรธกับเกรี้ยวกราด เศร้ากับเห็นอกเห็นใจ สนุกสนานกับตลกขบขัน รักกับใคร่ ความสวยงามกับกามารมณ์ ฯลฯ ฉะนั้น จึงเป็นเรื่องปกติสำหรับศาสนาที่สอนให้ปล่อยวางทางโลก มักจะปฏิเสธเรื่องความเพลิดเพลินเชิงสุนทรีย์ ปรากฏหลักฐานเด่นชัดในแนวทางการภาวนาในมหาสติปัฏฐานสูตร ได้แก่ อสุภกรรมฐาน การใช้ความไม่สวยไม่งามมาเป็นอารมณ์กรรมฐาน พิจารณาร่างกายเป็นของน่าเกลียดโสโครก พิจารณาซากศพเน่าเปื่อยผุพัง 10 ขั้น และกายคตาสติ การพิจารณาอวัยวะในร่างกายด้วยอาการ 32 ยกตัวอย่างจากคัมภีร์วิสุทธิมรรคเรื่องพระติสสเถระ

สรุปความว่า ขณะที่พระเถระเที่ยวบิณฑบาต มีหญิงทะเลาะกับสามีแล้วตกแต่งตนอย่างสวยงามหนีออกไป ได้พบพระเถระ เกิดมีจิตวิปลาสหัวเราะเสียงดัง พระเถระมองดูแล้วได้อสุภสัญญากัมมัฏฐานที่กระดูกฟันของหญิงนั้น บรรลุพระอรหัต ท่านโบราณาจารย์จึงกล่าวไว้ว่า

พระเถระเห็นกระดูกฟันของหญิงนั้นแล้วก็ระลึกได้ซึ่งอสุภกัมมัฏฐานที่ตนเคยได้มาแล้วในกาลก่อน บรรลุซึ่งพระอรหัตทั้งยืน ฝ่ายสามีออกตามหา เห็นพระเถระ จึงเรียนถามท่านว่าเห็นสตรีฯ บ้างไหม? พระเถระตอบว่า จะเป็นหญิงหรือเป็นชายอาตมาไม่ทราบ แต่ว่าโครงกระดูกนี้เดินไปในทางใหญ่ อีกตัวอย่างหนึ่งคือเรื่องพระจิตตคุตตเถระ (วิสุทฺธิ. (ไทย) 19/56.

สรุปความว่า ภายในถ้ำที่มีภาพวาดพระพุทธเจ้า กลุ่มภิกษุเข้าไปเห็นก็อุทานว่าเป็นภาพที่งดงาม พระเถระซึ่งอยู่ภายในถ้ำนั้นมากว่า 60 ปี ไม่รู้ว่ามีภาพดังกล่าวเนื่องจากท่านไม่ได้สนใจที่จะมองดูถ้ำที่อาศัยอยู่ เช่นเดียวกับต้นไม้ใหญ่ที่อยู่หน้าถ้ำก็ไม่เคยแหงนดู เห็นเพียงดอกของมันที่ร่วงหล่นบนพื้นในแต่ละปีเท่านั้นแล้วข้ามมาที่กรณีพระภิกษุสงฆ์และแม่ชีสร้างงานศิลปะเนื่องในพระพุทธศาสนาไว้ภายในวัด ซึ่งศาสตราจารย์กอมบริชมองว่าเป็นการสร้างสรรค์สิ่งศักดิ์สิทธิ์เนื่องในพระพุทธศาสนาสร้างด้วยความเลื่อมใสศรัทธาเพื่อสื่อสารพระพุทธศาสนาไปยังผู้ชมบางครั้งเกี่ยวข้องกับการภาวนา ไม่ได้ให้ความสำคัญกับความงามหรือเกี่ยวข้องกับสุนทรียศาสตร์แต่อย่างใด

ส่วนที่ 3 ความงามที่ไม่เนื่องด้วยกามารมณ์มีอยู่ แต่อยู่นอกขอบเขตของศิลปะแสดงลักษณ์ (Non-erotic beauty did exist, but only outside the realm of representational art) ในบริบทวัฒนธรรมของยุคพระพุทธศาสนาดั้งเดิม แนวคิดความงามในเชิงนามธรรมนั้นไม่มีอยู่ เช่น เมื่อพูดถึงอาคารสิ่งก่อสร้าง จะไม่บอกว่าสวยหรือน่าเกลียด การให้คุณค่าความงามเป็นเรื่องเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน ความงามจะปรากฏอยู่ในธรรมชาติและเชื่อมโยงไปสู่ความสงบสงัด เช่นในมหาปรินิพพานสูตร (ที.ม. (ไทย) 10/131-165/77-111. (Mahaparinibbana Sutta) พระพุทธเจ้ากล่าวถึงสถานที่อันน่ารื่นรมย์หรือในเถรคาถาพูดถึงฝนตกอันช่วยผ่อนคลายความร้อนและนำมาซึ่งความสงบ ภูตเถรคาถา (ขุ.เถร. (ไทย) 26/522/430) ความโดยย่อ

เมื่อใดเมฆพรั่งพรูไปด้วยสายฝน ภิกษุผู้อยู่เงื้อมภูเขาเข้าฌานอยู่ เมื่อใดบัณฑิตมีจิตเบิกบานนั่งเข้าฌานอยู่ ที่ฝั่งแม่น้ำดารดาษไปด้วยดอกโกสุมมีดอกไม้ป่าสวยงาม เมื่อใดฝนฟ้าร้องในเวลากลางคืน ฝูงสัตว์พากันยินดีในป่าใหญ่ที่สงัด ภิกษุผู้อยู่เงื้อมภูเขาเข้าฌานอยู่ เมื่อนั้นก็ย่อมไม่ได้ความยินดีที่ประเสริฐยิ่งกว่าความยินดีในฌานนั้น และในกาฬุทายีเถรคาถา (ขุ.เถร. (ไทย) 26/527/432)

ความโดยย่อ หมู่ไม้มีดอกและใบสีแดงดังถ่านเพลิง ผลัดใบเก่าทิ้ง ผลิดอกออกผล หมู่ไม้เหล่านั้นสว่างไสวดังเปลวเพลิง ข้าแต่พระมหาวีระผู้มีส่วนแห่งอรรถรสเป็นต้น เป็นเวลาสมควรอนุเคราะห์หมู่พระญาติ หมู่ไม้มีดอกบานสะพรั่ง น่ารื่นรมย์ใจ ส่งกลิ่นหอมฟุ้งตลบไปทั่วทุกทิศ ข้าแต่พระองค์ผู้แกล้วกล้าถึงเวลาที่พระองค์จะเสด็จหลีกไปจากที่นี้

ตัวอย่างดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการชื่นชมความงามของธรรมชาติ หากแต่เกี่ยวเนื่องด้วยคุณค่าในเชิงธรรม ศาสตราจารย์กอมบริชยกตัวอย่างแบบก้าวกระโดดไปที่ประเทศญี่ปุ่น ผู้คน

ชื่นชมความสวยงามของดอกซากุระยามผลิบาน มีเวลาให้ชมเพียงสั้นๆ ในแต่ละปี แสดงถึงการคงอยู่ของความงามเพียงชั่วระยะเวลาไม่นานนัก เปรียบเทียบกับสถานที่ปรินิพพานที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า ในสมัยก่อนเคยเป็นเมืองใหญ่เป็นสถานที่วิจิตรงดงามมาก่อน

ตัวอย่างอีกกรณีคือ สมัยที่ศาสตราจารย์กอมบริชเดินทางไปยังประเทศศรีลังกา ขณะกำลังเดินอยู่ในภูมิประเทศชนบทอันงดงามได้กล่าวขึ้นมาว่า “สวยงามมาก” แต่เพื่อนร่วมทางกลับเข้าใจว่าศาสตราจารย์กอมบริชหมายถึงอาคารโรงเรียน ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น แสดงให้เห็นว่าความงามเป็นเรื่องของมุมมองและการมองเห็นคุณค่าของแต่ละบุคคล

ส่วนที่ 4 พระพุทธศาสนาจะให้ค่าการสร้างสรรค์งานศิลปะอย่างไร (So how do Buddhists justify creating works of art) ทัศนคติของพระพุทธศาสนาต่อความงามมีความแตกต่างกับทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ เมื่อมองดูงานศิลปะในพระพุทธศาสนา มักจะมีภาพวาดเกี่ยวกับประวัติของพระพุทธเจ้าทั้งในปัจจุบันและอดีตชาติวัตถุประสงค์ก็เพื่อสื่อสารเรื่องราวเชิงพุทธประวัติเพื่อการเคารพบูชาและสรรเสริญพระพุทธเจ้าหาใช่เพื่อความงามของภาพวาดนั้นไม่ศรัทธาเป็นหลักธรรมสำคัญข้อหนึ่งในพระพุทธศาสนา แม้ว่าพระพุทธเจ้าจะสอนให้สาวกพึ่งตนเอง แต่ความศรัทธาในพระพุทธองค์ก็มีความสำคัญเช่นกัน เช่นเดียวกันกับในศาสนาอื่นเช่นการบรรเลงเพลงของ โมสาร์ทภายในโบสถ์ก็เพื่อสรรเสริญพระเจ้า

ดังนั้น การก่อสร้างเพื่อระลึกถึงพระพุทธเจ้าเช่น สถูปสาญจี ที่มีความตั้งใจในการออกแบบ ก่อสร้างตกแต่งให้สวยงามที่สุดรวมทั้งผู้ที่มากราบไหว้บูชาด้วยดอกไม้ธูปเทียนก็เช่นกัน หรือรูปปั้นที่นำมาประดับประดา มักจะเปลือยท่อนบนตามประเพณีอินเดียโบราณ ก็ไม่ใช่เรื่องแปลกอะไรและไม่ได้มีความหมายในทางกามารมณ์งานที่สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะเพื่อบูชาพระพุทธเจ้า เป็นการสร้างสรรค์สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ต้องเป็นงานที่ดีที่สุด

ส่วนที่ 5 ศิลปะในฐานะเครื่องสักการบูชา (Art as an offering) ผู้สร้างสรรค์งานศิลปะเชิงพระพุทธศาสนาในยุคแรกๆ ไม่ปรากฏนามว่าใครเป็นผู้สร้าง แต่หนึ่งในนั้นก็คือพระภิกษุสงฆ์ กรณีนี้เห็นได้ชัดในทิเบต พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้เขียนภาพผ้าพระบฏ (thangka) สัญลักษณ์มันดาลา (mandala) เป็นผู้แสดงหรือร่ายรำเพื่อสรรเสริญบูชาพระพุทธเจ้า เป็นการประกอบพิธีกรรมอันเป็นการแสดงออกถึงความเคารพมากกว่าเพื่อความบันเทิงแสดงให้เห็นว่างานศิลปะเชิงพระพุทธศาสนาถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์แห่งการเคารพบูชาหรือสรรเสริญพระพุทธเจ้าเป็นหลั ความตั้งใจเริ่มแรกจึงเป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญมากกว่าตัวผลงานที่ผลิตออกมา การอุทิศจิตวิญญาณในการสร้างสรรค์สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผ่านความตั้งใจทำให้ดีที่สุด งดงามที่สุด

ส่วนที่ 6 จากการเคารพบูชาไปสู่การสร้างบุญกุศล (From pure devotion to its instrumental use) อีกแง่มุมของงานศิลปะเชิงพระพุทธศาสนาซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับความงามหรือ

คุณค่าเชิงสุนทรีย์ก็คือคุณค่าในด้านจิตใจ การตั้งจิตสักการบูชารูปเคารพนับเป็นบุญเป็นกุศล ช่วยชำระจิตให้บริสุทธิ์ ในสิงหลมีความเชื่อว่าพระพุทธรูปมีชีวิตจิตใจ มีประเพณีในการระบายสีที่ดวงตา ในประเทศไทยมีการสร้างพระเครื่อง รูปหล่อพระอาจารย์ ไปจนถึงรูปปั้นขนาดมหึมา ทั้งหมดนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการเคารพบูชาเพื่อให้ได้บุญหรือในภาษาสากลอาจเรียกได้ว่าเพื่อความโชคดีซึ่งคุณค่าในเชิงสุนทรีย์ไม่ใช่เป้าหมายสำคัญของการสร้างสิ่งเหล่านี้ในประเทศญี่ปุ่นมีประติมากรรมพระโพธิสัตว์ขนาดใหญ่ประดิษฐานอยู่ในวัด ถูกทำลายด้วยระเบิดในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ มีการสร้างรูปใหม่ขึ้นมาทดแทนแต่ผู้คนส่วนใหญ่ไม่ชอบเพราะไม่ได้สื่อถึงความเมตตาของพระโพธิสัตว์ จึงอยากให้มีการเปลี่ยนเศียรพระเมื่อนำเศียรพระใหม่มาเปลี่ยนแทนครอบครัวของช่างปั้นเศียรเดิมไม่พอใจจึงฟ้องร้องและชนะคดีความ แต่ก็ไม่ยอมให้มีการเปลี่ยนเศียรพระอีก

ส่วนที่ 7 เป้าหมายแท้จริงของศิลปะคือการสื่อสารพระพุทธศาสนา (The true purpose of art: to convey a Buddhist message) ศาสตราจารย์กอมบริชปฏิเสธสุนทรียศาสตร์ในพระพุทธศาสนา แต่ยอมรับการมีอยู่ของงานศิลปะเชิงพระพุทธศาสนาเพื่อสื่อสารเรื่องราว เช่น การสักการบูชาพระพุทธรูปเพื่อระลึกถึงพระปัญญาคุณและพระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้า บางครั้งงานศิลปะเป็นเสมือนวัตถุสำหรับการภาวนาหรือปฏิบัติกรรมฐานเช่นมันดาลาของทิเบต (mandala) ภาพวาดพุทธประวัติเพื่อสรรเสริญพระพุทธเจ้า การชื่นชมหรือระลึกนึกถึงพระพุทธเจ้าก็คือพุทธานุสติ นอกจากนี้ เนื้อหาในพระพุทธศาสนาก็มาจากธรรมชาติดังเช่นตัวอย่างของฝนตกในอินเดียสื่อถึงความสงบ ดอกซากุระในญี่ปุ่นสื่อถึงความไม่เที่ยง การกราบไหว้พระพุทธรูปด้วยดอกไม้พร้อมกับสวดมนต์ในศรีลังกา ศาสตราจารย์กอมบริช

สรุปว่า พระพุทธศาสนามองงานศิลปะเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร ตามที่ ตอลสตอย (Tolstoy) กล่าวว่า ศิลปะคือกิจกรรมของมนุษย์ที่ส่งผ่านความรู้สึกของตนไปยังผู้อื่นให้ได้รับรู้สิ่งนั้น ดังนั้น งานศิลปะเชิงพระพุทธศาสนาจึงไม่ใช่สุนทรียศาสตร์ เพราะสุนทรียศาสตร์เกี่ยวข้องกับความงาม แต่ในงานศิลปะเชิงพระพุทธศาสนามีหน้าที่เป็นสื่อในการส่งข้อความ ที่ผู้วิจารนำมา ดังนี้

เนื้อหาการวิจารณ์

ในเนื้อหาส่วนนี้ผู้วิจารณ์ เรื่องสุนทรียศาสตร์ในพระพุทธศาสนา (Buddhist Aesthetics?) มีจุดเด่น มีความน่าสนใจในหลากหลายแง่มุม เริ่มตั้งแต่การนำเสนอแบบเปิดประเด็นด้วยการตั้งคำถาม ทั้งคำถามในชื่อบทความและคำถามในประเด็นย่อย แล้วจึงนำเสนอข้อมูลพร้อมกับการยกตัวอย่างมาประกอบเพื่ออธิบายไปทีละหัวข้อ จากภาพกว้างแล้วค่อยๆ บีบแคบลงมาสู่การตอบคำถามที่ตั้งไว้ ระหว่างทางมีการตั้งคำถามย่อยๆ แทรกเข้ามาแล้วตอบคำถามนั้น ทำให้โครงสร้างเนื้อหาทั้งหมดมีความชัดเจน สามารถอ่านและทำความเข้าใจตามไปได้โดยง่าย การนำเสนอข้อมูลมีการอ้างอิงที่ชัดเจนสอดคล้องกับประเด็นที่ต้องการจะพูดถึง

ตั้งแต่เนื้อหาหลักธรรมจากพระสูตรในพระไตรปิฎก ได้แก่ มธุปิณฑิกสูตร ปุณโณวาทสูตร สามัญญผลสูตร มหาสติปัฏฐานสูตร มหาปรินิพพานสูตร ตลอดจนคัมภีร์วิสุทธิมรรค รวมทั้งการอ้างถึงแนวคิดของนักปราชญ์สำคัญ ได้แก่ ดร.ราชา เดอ ซิลวา (Dr.Raja De Silva) นักโบราณคดีชาวศรีลังกา และ ลีโอ ตอลสตอย (Leo Tolstoy) นักคิดนักเขียนชาวรัสเซีย การวิเคราะห์และเสนอความคิดเห็นมีการยกตัวอย่างประกอบการอธิบายที่สอดคล้องกับประเด็นนั้นๆ มีความหลากหลาย ทั้งเรื่องพระพุทธศาสนาเถรวาท พระพุทธศาสนาในทิเบต บริบททางวัฒนธรรมของอินเดีย ทิเบต ญี่ปุ่น ไทย สภาพธรรมชาติและภูมิประเทศในอินเดีย ศรีลังกา ญี่ปุ่น ศาสนวัตถุในทิเบตและไทย ไปจนถึงการเปิดเพลงในโบสถ์ของศาสนาคริสต์ เป็นต้น แสดงให้เห็นการเปรียบเทียบอย่างกว้างขวาง ครอบคลุมประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา รูปภาพประกอบในบทความมีความน่าสนใจและช่วยให้เข้าใจเนื้อหาที่ต้องการพูดถึงได้ง่ายขึ้น

จุดด้อย

สำหรับจุดด้อยของบทความ ผู้เขียนมองว่ายังขาดการเชื่อมโยงจากเนื้อหาไปสู่รูปภาพ บางครั้งไม่แน่ใจว่ารูปภาพที่นำมาเสนอมีวัตถุประสงค์ที่จะสื่ออะไร หรือสัมพันธ์กับเนื้อหาในส่วนไหน ถ้ามีการกล่าวถึงหรืออธิบายให้ชัดเจนกว่านี้ หรือมีการระบุไปว่าภาพใดประกอบกับเนื้อหาในส่วนใด ก็น่าจะช่วยให้ผู้อ่านติดตามเนื้อหาและเข้าใจในประเด็นนั้นๆ ได้ง่ายขึ้น

ประเด็นที่เห็นด้วย

เนื้อหาของบทความในส่วนที่ 1-2 ผู้เขียนเห็นด้วยกับกับศาสตราจารย์กอมบริชในการอธิบายเรื่องสุนทรียศาสตร์ ศิลปะ ความงาม และสุนทรียะ

เนื้อหาส่วนที่ 4 ผู้เขียนเห็นด้วยในประเด็นที่ว่า มุมมองของพระพุทธศาสนาต่อความงามนั้นแตกต่างกับทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ พระพุทธศาสนามุ่งเน้นไปที่ความงามภายในจิตใจ หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาส่วนใหญ่ล้วนเป็นไปเพื่อการชำระล้างจิตใจให้งดงามบริสุทธิ์ สิ่งที่สวยงามอาจเป็นเพียงเปลือกภายนอก เน้นการให้คุณค่ากับสิ่งที่อยู่ภายในหรือเรื่องราวที่สัมพันธ์กันมากกว่า ดังที่ศาสตราจารย์กอมบริชกล่าวถึงคุณค่าในเชิงธรรมของดอกซากุระในตอนท้ายของส่วนที่ 3 หรือวัตถุประสงค์ของการสรรเสริญบูชาพระพุทธเจ้า แล้วได้ภาพวาดพุทธประวัติอันงดงามเป็นผลตามมา

เนื้อหาส่วนที่ 5-6 ผู้เขียนเห็นด้วยกับศาสตราจารย์กอมบริช การสร้างงานศิลปะเนื่องในพระพุทธศาสนาถือเป็นงานที่มีคุณค่ามีความศักดิ์สิทธิ์ เป็นการบูชาพระพุทธเจ้าดังที่เราพบเห็นได้ทั่วไป มีการยกตัวอย่างงานศิลปะวัตถุและพิธีกรรมในทิเบตที่ใช้ความงามเป็นสิ่งสักการ

พระพุทธเจ้า กระบวนการสร้างสรรค์ก็ยังเป็นเครื่องมือทำให้เกิดความสงบและความสบายใจงานศิลปะเชิงพระพุทธศาสนามุ่งเน้นไปที่คุณค่าในด้านจิตใจ เป็นการได้ทำบุญสร้างกุศล เป็นสิ่งที่กระทำกันอย่างแพร่หลายดังที่ศาสตราจารย์กอมบริชได้ยกตัวอย่างไว้ในประเทศศรีลังกา ไทย ญี่ปุ่น ผู้เขียนมีข้อสังเกตว่าการสร้างศาสนวัตถุเช่นพระพุทธรูปนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาในยุคหลังพุทธกาล ได้รับอิทธิพลจากศิลปะตะวันตกซึ่งมีสุนทรียศิลป์เกิดขึ้นแล้ว มีการตั้งใจสร้างพระพุทธรูปให้มีลักษณะภายนอกอันงดงามเพื่อให้ผู้มองดูแล้วเกิดความเลื่อมใสศรัทธา จึงน่าจะมีสุนทรียะหรืออาจถือได้ว่าเป็นงานพุทธศิลป์ ด้วยเหตุนี้อาจทำให้เส้นแบ่งระหว่างพุทธศาสนากับสุนทรียศาสตร์คลุมเครือมากขึ้น

ประเด็นที่ไม่เห็นด้วย

เนื้อหาส่วนที่ 1-2 ศาสตราจารย์กอมบริชยกหลักธรรมจากพระสูตร ที่อ้างอิงพระไตรปิฎกซึ่งเป็นคัมภีร์หลักในพระพุทธศาสนา เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ยากที่จะปฏิเสธหรือโต้แย้ง ผู้เขียนมีข้อสังเกตว่าเป็นการเลือกนำเสนอเฉพาะหลักธรรมที่มุ่งเน้นไปที่การระมัดระวังไม่ให้อารมณ์มาครอบงำจิตใจ ไม่เผลอเพลินไปในผัสสะทั้งหลายที่มากระทบ ให้ใช้สติ มีความสำรวมระวังในการรับรู้สิ่งต่างๆ ถึงแม้จะไม่มีข้อห้ามในการเสพสิ่งที่มีความงามก็ตาม แต่ก็แสดงถึงท่าทีในเชิงลบต่อเรื่องความงามและงานศิลปะ รวมทั้งการพูดถึงอสุภกรรมฐานและกายคตาสติอันเป็นข้อธรรมที่ดูจะขัดแย้งกับความงาม ทั้งๆ ที่ในคัมภีร์ก็มีการกล่าวถึงความงามอยู่บ้างพอสมควร เช่น ลักษณะความงดงามทางร่างกายของเจ้าชายสิทธัตถะซึ่งต่อมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ดังปรากฏในลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการ (ที.ม. (ไทย) 10/33/15) การบรรยายถึงความงามของพระนางเขมาวดี พระนางอุบลวรรณา นางวิสาขา เป็นต้น รวมทั้งความน่ารื่นรมย์ของธรรมชาติและสถานที่ต่างๆ ดังจะกล่าวต่อไป

เนื้อหาส่วนที่ 3 ศาสตราจารย์กอมบริชได้ยอมรับเรื่องความงามในธรรมชาติที่นำมาซึ่งความสงบ ทั้งยังได้ยกตัวอย่างจากเถรคาถาที่เกี่ยวข้องกับพระอรหันต์ อาจตีความไปได้ว่า เป็นการวิเคราะห์ในเชิงคัมภีร์ พระอรหันต์เป็นผู้ปราศจากกิเลสมีจิตใจงดงามบริสุทธิ์ เมื่อท่านมองดูสิ่งใดก็จะก้าวข้ามเรื่องความงามหรือไม่งาม หากแต่สิ่งนั้นจะงดงามเป็นรมณีย์ไปเอง กระทั่งแผ่ออกมาถึงสภาพแวดล้อมรอบตัวท่าน ดังปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “พระอรหันต์ทั้งหลายอยู่สถานที่ใด คือจะเป็นบ้านก็ตาม ป่าก็ตาม ที่ลุ่มก็ตาม ที่ดอนก็ตาม สถานที่นั้นเป็นรมณียสถาน” (ขุ.ธ. (ไทย) 25/98/60) ความงามในลักษณะนี้จึงอาจไม่เกี่ยวข้องกับสุนทรียศาสตร์ตามทรรศนะของศาสตราจารย์กอมบริช ทั้งนี้ หากมองอีกมุมหนึ่ง ผู้เขียนเห็นว่าในพระไตรปิฎกมีการพูดถึงความรื่นรมย์ของธรรมชาติและสถานที่ต่างๆ พอสมควร เช่น พระพุทธเจ้าตรัสถึงตำบลอุรุเวลาเสนานิคมสถานที่ตรัสรู้สัจธรรม ดังปรากฏในโพธิราชกุมารสูตรและมหาสัจจกสูตร ความว่า “ภูมิประเทศเป็น

ที่น่ารื่นรมย์ มีราวป่าน่าเพลิดเพลินใจ มีแม่น้ำไหลรินไม่ขาดสาย มีท่าน้ำสะอาดดี น่ารื่นรมย์ มีโคจรคามอยู่โดยรอบ เหมาะแก่การบำเพ็ญเพียร”(ม.มู.(ไทย) 12/373/409) สถานที่ประทับของพระพุทธเจ้า “พระผู้มีพระภาคผู้ประเสริฐสุดในขณะประทับอยู่ ณ ปาสาณกเจดีย์ ที่ประเสริฐซึ่งตกแต่งไว้อย่างดีในมคธชนบทอันน่ารื่นรมย์ มีภูมิประเทศสวยงาม เป็นที่อยู่อาศัยของบุคคลที่เคยสร้างบุญไว้” (ขุ.สุ. (ไทย) 25/1156/782)

พระสารีบุตรกล่าวถึงความงามของป่า ดังปรากฏในมหาโคสิงคสูตร “ป่าโคสิงคสาลวันเป็นสถานที่น่ารื่นรมย์ ราตรีแจ่มกระจ่าง ไม้สาละบานสะพรั่งทั่วทุกต้น กลิ่นดุจกลิ่นทิพย์ย่อมฟุ้งไป” (ม.มู. (ไทย) 12/333/367) พระพุทธเจ้าตรัสตอบเทวดาถึงอานิสงส์ของการสร้างสถานที่อันรื่นรมย์ในวนโรปสูตร “ชนเหล่าใดปลูกสวนอันน่ารื่นรมย์ ปลูกป่า สร้างสะพาน ขุดสระน้ำ บ่อน้ำ และให้ที่พักอาศัย บุญย่อมเจริญแก่ชนเหล่านั้นทั้งกลางวันและกลางคืนตลอดกาลทุกเมื่อ ชนเหล่านั้นดำรงอยู่ในธรรมสมบูรณ์ด้วยศีลแล้วย่อมไปสู่สวรรค์อย่างแน่นอน” (ส.ส. (ไทย) 15/43/61)

จะเห็นได้ว่า มีการพรรณนาถึงความงามและลักษณะรื่นรมย์ของธรรมชาติ เป็นไปได้หรือไม่ว่า พระพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธเรื่องความงามอย่างสิ้นเชิง เพียงแต่ไม่ได้ให้ความสำคัญมากไปกว่าสิ่งที่ความงามนั้นเชื่อมโยงไปหา เช่น ความสงบ ความสบาย ความเป็นสถานที่อันเหมาะสมที่จะเอื้อต่อการปฏิบัติธรรม ฯลฯ

ภาพรวมเนื้อหาในส่วนที่ 4-7 กล่าวถึงงานศิลปะในพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นภาพวาดพุทธประวัติ พระพุทธรูป พระเครื่อง ภาพสื่อธรรม ฯลฯ เน้นไปที่วัตถุประสงค์ของการสร้างสรรค์เพื่อแสดงถึงความเคารพ ความศรัทธา เป็นสิ่งสักการบูชา ซึ่งผู้เขียนวิเคราะห์จำแนกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ (1) เพื่อระลึกนึกถึงพระพุทธเจ้า (2) เพื่อบูชาพระธรรม (3) เพื่อความเคารพต่อพระสงฆ์ครูบาอาจารย์ (4) เป็นบุญ (5) เป็นเครื่องมือในการภาวนา ศาสตราจารย์กอมบริชมองว่าเป็นช่องทางหรือเครื่องมือในการสื่อสารข้อความ ไม่ได้เกี่ยวข้องกับสุนทรียศาสตร์ ความงามที่เกิดขึ้นเป็นผลพลอยได้จากการตั้งใจสร้างสรรค์ให้ดีที่สุด ส่วนนึงผู้เขียนเห็นด้วยว่าความงามสามารถถูกใช้เป็นเครื่องมือหรือเป็นสื่อในการสอนธรรม ช่วยกล่อมเกลาจิตใจ ดังเช่นพระพุทธรูปที่งดงามเมื่อมองดูแล้วทำให้นึกถึงพระพุทธเจ้า เกิดปีติ เกิดศรัทธา เป็นพุทธานุสติ แต่ผู้เขียนมีข้อสังเกตว่าการสร้างสรรค์งานศิลปะเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น จะเป็นไปได้หรือไม่ที่ในบางกรณีผู้สร้างอาจคำนึงถึงความงามและสุนทรียะ การให้ศิลปินมาวาดภาพเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ช่างปั้นพระพุทธรูป ผู้สร้างงานประติมากรรม มักจะมองเรื่องความงามเป็นหลัก การจัดองค์ประกอบ รูปทรง สี แสงเงา ฯลฯ มีคุณค่าในเชิงสุนทรีย์แทรกเข้ามาไม่มากก็น้อย จึงน่าจะมีความงามหรือสุนทรียศาสตร์ปรากฏในงานศิลปะทางพระพุทธศาสนาอยู่บ้าง

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษา

จากข้อสรุปของบทความที่ศาสตราจารย์กอมบริชตอบคำถามที่ได้ตั้งไว้คือปฏิเสธสุนทรียศาสตร์ในพระพุทธศาสนา โดยเสนอว่าเป็นทัศนะหรือมุมมองต่องานศิลปะเชิงพระพุทธศาสนาที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อเป็นสื่อในการส่งข้อความหรือสารทางพระพุทธศาสนา ผู้เขียนเห็นด้วยในส่วนที่ว่างานพุทธศิลป์ถูกใช้เป็นสื่อในการแสดงธรรมดังที่ได้นำเสนอไปแล้ว แต่สำหรับสุนทรียศาสตร์ในพระพุทธศาสนานั้น จะเป็นไปได้หรือไม่ว่า พระพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธเรื่องความงามอย่างสิ้นเชิง เพียงแต่ให้ค่ากับความงามที่สัมพันธ์กับความงามภายในจิตใจเป็นหลัก จึงน่าจะมีพื้นที่สำหรับความงามหรือสุนทรียศาสตร์ปรากฏในงานศิลปะเชิงพระพุทธศาสนาอยู่บ้าง

บทความนี้นำเสนอมุมมองเกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์ในพระพุทธศาสนาซึ่งหนังสือหรือบทความวิชาการในประเด็นนี้มีจำนวนไม่มากนัก ส่วนใหญ่ที่พบจะเป็นรายละเอียดในการวิเคราะห์งานศิลปะ ภาพเขียน งานประติมากรรม ที่เล่าเรื่องราวในพุทธประวัติหรือสื่อความหมายหลักธรรม แต่ศาสตราจารย์กอมบริชได้นำเสนอข้อมูลพร้อมทั้งวิเคราะห์แนวคิดและหลักการ เชื่อมโยงข้อธรรมที่เกี่ยวข้อง สะท้อนถึงมุมมองของพระพุทธศาสนาต่อสุนทรียศาสตร์หรือความงาม ขยายความด้วยการยกตัวอย่างตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงสมัยปัจจุบัน ตั้งคำถามและตอบคำถามได้ตรงประเด็น จึงนับเป็นบทความวิชาการที่ทรงคุณค่าน่าศึกษาเรียนรู้เป็นอย่างยิ่ง

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2558) พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (Dictionary of Buddhism). พิมพ์ครั้งที่ 30. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.

พระพุทธโฆสเถระ.(2554).คัมภีร์วิสุทธิมรรค. แปลและเรียบเรียงโดยสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: บริษัท ธนาเพรส จำกัด.

Oxford University Press. Oxford Learner's Dictionaries. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/ [2 ส.ค.2559].

Richard Gombrich. "Buddhist Aesthetics?". Journal of the Oxford Centre for Buddhist Studies, vol. 5 (2013) : 136-160.

วิจารณ์หนังสือ : BOOK REVIEW
ความสุขที่แท้จริง : ร่างกายเปลี่ยนแปลงไป จิตใจเจริญไปสู่หนทางแห่งความดีงาม
TRUE HAPPINESS : THE BODY CHANGES, THE MIND DEVELOPS TOWARDS THE PATH OF GOODNESS

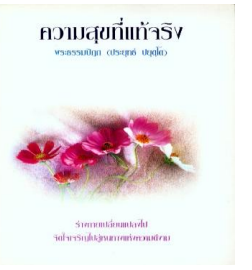

ผู้เขียน : พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

Author : PhraDhamma Pitaka (P.A. Payutto)

[1]พระครูพิศาลชัยธรรม และ [2]พระครูปริยัติพัฒนบัณฑิต

[1]Phrakhru Phisarn Chaiyadham and [2]Phrakhru Pariyattiphattanabundit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]mit.wan@mcu.ac.th

Received: October 23, 2024; **Revised**: November 7, 2024; **Accepted**: December 28,2024

ความนำ

พระธรรมเทศนาของพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺตโต) เรื่อง ความสุขที่แท้จริง : ร่างกายเปลี่ยนแปลงไป จิตใจเจริญไปสู่หนทางแห่งความดีงาม เป็นพระธรรมเทศนาที่โรงพิมพ์ธรรมสภา จัดพิมพ์เพื่อเผยแพร่เป็นธรรมทาน มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการเกิดหรือปรากฏเกิดขึ้นของสังขารที่ปรุงแต่ง ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของความทุกข์ทั้งปวงตามสภาวะของ

[1] นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

[2]รองศาสตรจารย์, ดร, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ความเป็นจริง และได้แนะนำวิธีการในทางปฏิบัติ ทั้งยังมีหลักธรรมที่คอยสอดส่องว่าการประพฤติปฏิบัติดีขึ้นหรือเจริญขึ้นมากน้อยเพียงใด ซึ่งสามารถจะทำให้ผู้ปฏิบัติได้พบกับความสุขอย่างแท้จริง โดยใช้วิธีการในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

หนังสือเรื่อง ความสุขที่แท้จริง : ร่างกายเปลี่ยนแปลงไป จิตใจเจริญไปสู่หนทางแห่งความดีงาม ในเล่มนี้ ผู้ศึกษาได้จัดเนื้อหาแบ่งออกได้เป็น 7 ตอนด้วยกันคือ 1. เรื่องของการเกิดเป็นทุกข์ เกิดดีเป็นสุข 2. การเกิดเป็นทุกข์ 3. การเกิดที่เป็นสุข 4. พระพุทธเจ้าสอนเรื่องทุกข์ เพื่อให้รู้ความจริง 5. อารยวัฒิ : เครื่องวัดความเจริญของชาวพุทธ 6. ปัญญาเป็นตัวคุมทั้งหมด 7. ธรรมที่ควรกำหนดรู้ 4 ประเภท ในส่วนของหนังสือนั้น เป็นขนาด A4 พับครึ่ง มีความหนา 20 หน้า มีความหนาขนาดพอดี เหมาะสำหรับคนที่มีเวลาน้อยในการอ่าน ข้อความสำคัญกระชับแน่น เข้าใจได้ง่าย เป็นความพอดีที่สามารถทำให้ผู้อ่านไม่เกิดความเบื่อหน่าย เหมาะแก่การอ่านเวลาว่าง ซึ่งหนังสือได้นำเอาหลักการและวิธีการที่จะประพฤติปฏิบัติตน โดยจะต้องทำความเข้าใจถึงสัจจะธรรมความจริงของชีวิต ให้แจ่มชัด จึงจะสามารถยกจิตของตนเองให้เจริญและดำเนินไปในหนทางแห่งความดีงามนั้นได้ ความสุขก็จะบังเกิดขึ้นตามมานั้นเอง

โครงสร้างของหนังสือ

ในโครงสร้างและเนื้อหาหลักใหญ่ของหนังสือ เล่มนี้ ผู้ศึกษาได้แบ่งออกศึกษาเป็น 5 ประเด็นคือ

1. เรื่องของการเกิดเป็นทุกข์ เกิดดีเป็นสุข
2. พระพุทธเจ้าสอนเรื่องทุกข์ เพื่อให้รู้ความจริง
3. อารยวัฒิ : เครื่องวัดความเจริญของชาวพุทธ
4. ปัญญาเป็นตัวคุมทั้งหมด
5. ธรรมที่ควรกำหนดรู้ 4 ประเภท

ทัศนะของผู้ศึกษา เห็นว่าการวางโครงสร้างของหนังสือ มีความต่อเนื่องสอดคล้องของเนื้อหาให้เป็นไปตามหลักของความเป็นจริงได้เป็นอย่างดี ในความเห็นของผู้ศึกษาจึงได้รู้ถึงเจตนาของผู้เขียนนั้นว่า ต้องการสื่อให้เห็นระดับความสัมพันธ์กันเป็นขั้นตอนเริ่มต้นตั้งแต่การเกิด เมื่อเกิดขึ้นมาแล้วจะเป็นสุขหรือทุกข์ นอกจากนั้นยังวางหัวข้อหลักธรรมชี้ให้เห็นว่า แม้ว่าการเกิดเป็นทุกข์ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้แล้ว แต่การเกิดย่อมสามารถที่จะปฏิบัติตนให้เกิดความสุขขึ้นได้ ซึ่งได้เขียนอธิบายในแต่ละตอนตามความสำคัญ จึงทำให้หนังสือเล่มนี้เป็นที่น่าสนใจสำหรับผู้ที่ใครต่อการศึกษา อย่างยิ่งสำหรับบุคคลที่สนใจใฝ่รู้ทางพระพุทธศาสนา

สารัตถะของเนื้อหา

หนังสือเรื่อง ความสุขที่แท้จริง : ร่างกายเปลี่ยนแปลงไป จิตใจเจริญไปสู่หนทางแห่งความดีงาม ประเด็นแรก หนังสือได้เกริ่นนำ เรื่องราวของการเกิดขึ้นมาเป็นมนุษย์ในปัจจุบันชาติ หนังสือได้กล่าวอธิบายให้มีความเข้าใจในการเกิดมาเป็นมนุษย์ ซึ่งในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนากล่าวว่า การเกิดเป็นมนุษย์หาได้ยากยิ่ง ซึ่งในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงพระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พญานาคชื่อเอรกปัตต์ ดังนี้ “การได้เกิดมาเป็นมนุษย์ก็นับว่ายาก การดำรงชีวิตอยู่ของเหล่าสัตว์ก็นับว่ายาก การที่จะได้ฟังสัทธรรมก็นับว่ายาก การที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายจะเสด็จอุบัติขึ้นก็ยิ่งยาก”(ขุ.ธ. (ไทย). 25/182/90) เมื่อได้เกิดมาเป็นมนุษย์แล้วการดำรงชีวิตอยู่ก็เป็นการยากยิ่ง เนื่องเพราะเป็นเรื่องของธรรมชาติที่จะต้องมีความแก่ ความเจ็บไข้ได้ป่วย และการตายในที่สุด เมื่อความจริงเป็นเช่นนี้ ก็จะต้องรู้และเข้าใจตามความเป็นจริง

1. การเกิดเป็นทุกข์ เกิดดีเป็นสุข

ในคำสอนทางพระพุทธศาสนากล่าวว่าการเกิดเป็นทุกข์ แต่การเกิดมาเป็นมนุษย์ถึงจะเป็นทุกข์ ดังบทสวดว่า ชาติปิ ทุกฺขา แปลว่า แม้ชาติคือการเกิดก็เป็นทุกข์ความจริง ที่ว่าการเกิดเป็นทุกข์นี้เป็นการพูดไปตามเรื่องของสภาวธรรม หมายถึงการเกิดหรือปรากฏขึ้นสังขารหรือพูดให้ชัดก็คือการปรากฏของขันธ์ 5 แต่อย่างไรก็ตามความทุกข์ก็สามารถมีปรับเปลี่ยนให้เป็นความสุขได้ ดำรัสตอนหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า สุโข พุทธานมุปปาโท แปลว่า การเกิดขึ้นของพระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นความสุข หรือนำมาซึ่งความสุข แสดงให้เห็นว่า การเกิดขึ้นมาเป็นความทุกข์ อันเป็นไปตามกฎของธรรมชาตินั้นก็จริง หากมีความเข้าใจตามความเป็นจริงอย่างนี้ ย่อมทำให้บุคลผู้มีปัญญานั้นไม่เป็นทุกข์ แต่กลับมองเห็นคุณค่าของการได้เกิดมาเป็นมนุษย์ สร้างประโยชน์และความสุขให้เกิดขึ้นแก่ตนเองและผู้อื่น(พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ; 2540 ; 2) ซึ่งความสอดคล้องกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาว่า “ชนเหล่าใดไม่รู้ทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ธรรมชาติเป็นที่ดับทุกข์ลงได้สิ้นเชิงและไม่รู้จักทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ชนเหล่านั้นเป็นผู้เสื่อมจากเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติเป็นผู้ไม่ควรที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้เป็นผู้เข้าถึงชาติและชราแท้ ส่วนชนเหล่าใดรู้ทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ธรรมชาติเป็นที่ดับทุกข์ลงได้สิ้นเชิงและรู้จักทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ชนเหล่านั้นเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติเป็นผู้ควรที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ไม่เป็นผู้เข้าถึงชาติและชรา”(สำ.ม. (ไทย). 19/1092/606-607) ด้วยพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคเจ้า พุทธศาสนิกชนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้เข้าถึงธรรมชาติตามความเป็นจริงที่เรียกว่า อริยสัจ ๔ ในพระไตรปิฎกกล่าวไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ 4 ประการนี้ คือ 1. ทุกขอริยสัจ 2. ทุกขสมุทยอริยสัจ 3. ทุกขนิโรธอริยสัจ 4. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ เพราะเรารู้แจ้งอริยสัจ 4 ประการนี้ตามความเป็นจริง ชาวโลกจึงเรียกตถาคตว่า ‘พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า’ภิกษุทั้งหลาย เพราะ

เหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา”(สำ.ม. (ไทย). 19/1093/607-608) อย่างไรก็ตามเมื่อมนุษย์เข้าใจในวิธีการพิจารณาทุกข์ก็จะพบสุขได้ ดังพุทธภาษิตว่า นตฺถิ สนฺติปรํ สุขํ ความสุข (อื่น) ยิ่งกว่าความสงบ ไม่มี (ขุ . ธ. 25/ 42) สุโข พุทธา น มุปปาโท (ขุ. ธ. 25/ 41) การเกิดขึ้นของพระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นความสุข หรือนำมาซึ่งความสุข

จากศึกษาจึงเห็นว่า พระธรรมปิฎ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้อธิบายถึงรากฐานของการก่อเกิดของมนุษย์ซึ่งมักมีการอาศัยสิ่งที่ทำให้เกิด เมื่อเกิดต้องมีการรักษาการดำเนินอยู่เพื่อให้เกิดความสุข การอยู่นั้นเป็นการเรียนรู้ในขันธ์ 5 ที่เป็นตัวก่อสุขและทุกข์ ที่ท่านมองอย่างนั้นก็คงเป็นเพราะว่าท่านได้แสดงรากศัพท์ภาษาบาลี ซึ่งเป็นต้นกำเนิดในการเข้าถึงความจริง ที่มากไปกว่านั้นท่านเป็นผู้แตกฉานในคัมภีร์ จึงสามารถอธิบายถึงความลึกซึ้งในความหมายของศัพท์ได้อย่างสมบูรณ์

2. พระพุทธเจ้าสอนเรื่องทุกข์ เพื่อให้รู้ความจริง

พระพุทธเจ้าทรงสอนเรื่องทุกข์ มิใช่เพื่อให้เป็นทุกข์ แต่เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นที่จะดับทุกข์ เพราะทรงรู้ว่าทุกข์หรือปัญหานั้นเป็นสิ่งที่แก้ไขได้บรรเทาเบาบางลงได้และดับได้ในที่สุด ทุกข์คือปัญหาต่าง ๆ ของมนุษย์ เป็นเรื่องบีบคั้นชีวิตจิตใจ มีอยู่ทั่วไปแก่สัตว์มนุษย์ทุกคนเกิดขึ้นแก่ใครก็เป็นสิ่งที่สะดุดของจิตใจ เป็นสภาวะที่เด่นชัดเกิดขึ้นแก่ผู้นั้นเมื่อนั้น แต่หากมองกว้าง ๆ ชีวิตมีปัญหาทุกคนและเป็นปัญหากันอยู่เรื่อย ๆ มิเคยขาดสูญเดี๋ยววันนี้สุข พรุ่งนี้เดี๋ยวก็ทุกข์ซึ่ง เป็นเรื่องธรรมดาสำหรับบุคคลผู้มีความเข้าใจ ดังนั้น ทุกข์จึงเป็นจุดสนใจปรากฏเด่นชัดอยู่ในชีวิตของทุก ๆ คน เรียกได้ว่าเป็นของรู้ชัดได้ง่าย เห็นง่าย เหมาะที่จะยกขึ้นเป็นข้อปรารภ คือเป็นจุดเริ่มต้นในการแสดงธรรม เมื่อพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้แล้วท้ายที่สุดของการสอนจะเริ่มต้นด้วยอริยสัจ 4 และมรรค 8 ทรงแสดงปฐมเทศนาธัมมจักกัปปวัตตนสูตรแก่พระปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 เมื่อแสดงธรรมจบ โกณฑัญญะผู้เป็นหัวหน้า ได้ธรรมจักษุ (ดวงตาเห็นธรรม คือโสดาปัตติมรรคญาณ) เป็นโสดาบัน ทูลขอบวชเป็นพระภิกษุ ต่อจากนั้น ทรงแสดงธรรมแก่คนที่เหลือ คือ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ ทำให้ท่านเหล่านี้ได้ธรรมจักษุ ทั้งหมดได้ทูลขอบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงบวชให้พวกเขาด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2542: 3) ซึ่งมีความสอดคล้องการคำสอนตอนหนึ่งว่า สภาวะที่มีอยู่เดิมตามธรรมชาติ คือความจริงที่ว่าสรรพสิ่งหรือสังขารทั้งปวงนั้นอยู่ในภาวะของนิยามที่ทรงบัญญัติเรียกว่าทุกข์ มีข้อความสำคัญตอนหนึ่งท้ายอนุราธสูตรกล่าวไว้ว่า "ในการก่อนและในบัดนี้ เราย่อมบัญญัติที่ทุกข์และความดับทุกข์เท่านั้น"" ทุกข์ในพระสูตรนี้เป็นภาวะของสังขารคือชีวิตที่ประกอบไปด้วย รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ มีความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่มีตัวตนโดยแท้จริง ส่วนความดับทุกข์ที่พระองค์กล่าวถึงด้วยนั้นคือวิธีที่จะทำให้มนุษย์ในฐานะสิ่งมีชีวิตที่สามารถฝึกฝนได้ มีจิตใจหลุดพ้นเป็นอิสระจากภาวะดังกล่าว ทุกข์จึงเป็นที่มาของคำสอนทางด้านจิตปัญญาเพื่อชี้ให้เห็นสภาวะของธรรมชาติวัตถุ

แวดล้อมและชีวิตคำสอนอธิบายสภาวะและความเป็นไปโดยธรรมชาติของสิ่งทั้งหลาย หรือกฎธรรมชาติ" (ส .ข. (ไทย) 17/86/157) พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) กล่าวอีกว่า แนวทางพระพุทธศาสนาที่เป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์นั้น ก็เพื่อนำไปสู่ประโยชน์ระดับสูงสุดในการดำเนินชีวิตและสังคมโดยรวมที่เรียกว่า “สังคมอุดมปัญญา” ซึ่งเป็นความผาสุกทั้งกายและจิตในระดับปัจเจกบุคคลและสังคม

จากการศึกษาจึงเห็นว่า พระธรรมปิฎ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้อธิบายถึงหลักคิดและวิธีการเพื่อประพฤติปฏิบัติโดยมุ่งเน้นไปยังจิตใจเป็นสำคัญด้วยการเจริญภาวนา จุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อให้กุศล ทำให้จิตหลุนพ้นจากกิเลสที่ครอบงำ การที่ท่านอธิบายอย่างนี้คงเป็นเพราะว่า ท่านได้มองเห็นถึงความทุกข์ที่เป็นสิ่งสากลที่มนุษย์พบได้ทุกที่และมีวิธีการที่จะเข้าและเข้าถึงสภาวะที่ทำให้เกิดมนุษย์ทุกคนสามาเข้าใจและเรียนรู้ได้ด้วยวิธีการของธรรมชาติที่ปรากฏในกายและจิตใจแล้วปล่อยวางได้

3. อารยวัฒิ : เครื่องวัดความเจริญของชาวพุทธ

อารยวัฒิ แปลว่า ความเจริญอย่างอริยชนหรือความเจริญของอริยชน ซึ่งเป็นเครื่องวัดความเจริญก้าวหน้าของพุทธศาสนิกชน มีหลักอยู่ 5 ประการ คือ ศรัทธา, ศีล, สุตะ, จาคะ, ปัญญา ศรัทธา คือ ความเชื่อ ความเชื่อนั้นมี 2 อย่าง อย่างแรกคือ อมูลิกาศรัทธา แปลว่า ความเชื่อที่ไม่มีมูล คือ ไม่มีเหตุผล นั้นหมายความว่า เป็นความเชื่อเพราะอำนาจทิฏฐิ เพราะคำว่า ทิฏฐิ คือ ความเห็น ความเข้าใจ ความเชื่อถือ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) : 2553 ; 131) ส่วนศรัทธาที่มีเหตุผล เรียกว่า อาการวตีศรัทธา ศรัทธาประเภทนี้จะมีตัวปัญญาประกอบ รู้เข้าใจเหตุผล และรู้เข้าใจในเหตุปัจจัย ด้วยหลักธรรมคือ “ศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา” จะเป็นอุปกรณ์นำพาชีวิตของตนให้ออกจากกองทุกข์ทั้งปวง ซึ่งมีความสอดคล้องกับคำสอนของพระพุทธเจ้าที่พระองค์ได้แสดงไว้ในปัญญาสูตร ว่าด้วยเหตุปัจจัยที่ให้ได้ปัญญา “ภิกษุทั้งหลาย เหตุปัจจัย ๘ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อได้ปัญญามีเหตุปัจจัย 8 ประการ คือ 1. อาศัยพระศาสดา หรือเพื่อนพรหมจารีรูปใดรูปหนึ่ง ผู้ตั้งอยู่ในฐานะเป็นครู 2. เธอเข้าไปหาแล้วสอบสวน ไต่ถามท่านเหล่านั้น 3. ได้ฟังธรรมนั้นแล้ว ย่อมทำความสงบ 2 อย่าง คือ ความสงบกายและความสงบใจให้ถึงพร้อม 4. เป็นผู้มีศีล มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย 5. เป็นพหูสูต ทรงสุตะ สั่งสมสุตะ เป็นผู้ได้ฟังมาก 6. เป็นผู้ปรารภความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิดมีความเข้มแข็ง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ 7. อยู่ในที่ประชุมสงฆ์ ไม่พูดเรื่องราวต่างๆ ไม่พูดติรัจฉานกถา กล่าวธรรมเอง เชื้อเชิญผู้อื่นให้กล่าว และไม่ดูหมิ่นการนิ่งอย่างพระอริยะ 8. เป็นผู้มีปกติเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในอุปาทานขันธ์ 5” (องฺ.อฏฐก.(ไทย) 23/2/196-198)

จากการศึกษาจึงเห็นว่า พระธรรมปิฎ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้อธิบายเครื่องชี้วัดที่บ่งบอกถึงความเจริญทางจิตใจ แต่ทั้งหมดนี้ต้องอาศัยปัญญาเข้ามาเป็นเครื่องมือวินิจฉัยชี้ขาดว่าอะไรผิดอะไรถูก เป็นประโยชน์หรือมิใช่ประโยชน์ จึงจะสามารถเอามาเป็นเครื่องชี้วัดได้ว่าเรามีจิตใจที่เจริญขึ้นด้วยคุณธรรมและกุศลธรรมที่เจริญมาแล้วทำให้เรามีความสุขอย่างแท้จริง

4. ปัญญาเป็นตัวคุมทั้งหมด

พระพุทธเจ้าสอนให้พิจารณาหรือเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆด้วยปัญญา และได้พยายามปรับเปลี่ยนแนวคิดที่เข้าข่ายดูถูกศักยภาพความเป็นมนุษย์และย่ำยีคุณค่าความเป็นมนุษย์ให้เป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสม ซึ่งตัวปัญญานี้มีบ่อเกิดอยู่ 3 ทางด้วยกันคือ 1. จินตามยปัญญา คือปัญญาเกิดจากการคิดพิจารณา เป็นปัญญาที่เกิดจากการน้อมเอาสิ่งที่เห็น ได้ฟัง (โยนิโสมนสิการ) มาพิจารณาคิดไตร่ตรองหาเหตุและผล 2. สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการสดับเล่าเรียนเป็นปัญญาจากปรโตโฆสะ คือปัญญาที่เกิดจากสภาพแวดล้อมรอบๆตัว 3. ภาวนามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการปฏิบัติบำเพ็ญ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). 2558 ; 232) เป็นปัญญาที่อาศัยจินตามยปัญญาและสุตมยปัญญาซึ่งมีความสอดคล้องกับ คำสอนในพระไตรปิฎกกล่าวว่า ผู้มีปัญญาย่อมมีวิถีทางดำเนินชีวิตที่ดีที่ถูกต้อง เป็นผู้ที่พร้อมจะรับฟังคำสั่งสอนแนะนำจากผู้อื่นเพราะผู้รู้เป็นผู้ไม่โอ้อวด ไม่มีมายาและเป็นคนตรง (ที.ปา. (ไทย) 11/77/56.) ผู้มีปัญญาเปรียบดังผู้มีรัตนะ (สำ.ส. (ไทย) 15/51/67.) เพราะปัญญามีคุณค่าที่ประเสริฐอย่างยิ่ง เปรียบเหมือนผู้มีทรัพย์อยู่ภายใน ที่ไม่มีผู้ใดสามารถขโมยหรือช่วงชิงไปได้

ดังนั้น ชีวิตมนุษย์ก็เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและเป็นไปตามความจริงหรืออยู่ใต้กฎนี้ด้วย จึงควรปฏิบัติและดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับความจริงของธรรมชาตินี้ เพื่อให้มนุษย์ได้ประโยชน์จากสัจธรรมที่พระพุทธองค์ทรงประกาศพระศาสนาและเพื่อต้องการขยายปัญญาให้แก่สังคมมนุษย์ สามารถแบ่งได้ 2 ขั้น คือ 1) ปัญญาขั้นรู้หลักความจริง ได้แก่รู้ความจริงของธรรมชาติ 2) ปัญญาขั้นจัดสรรดำเนินการ ได้แก่ความสามารถในการประพฤติปฏิบัติต่อธรรมชาติหรือความจริงนั้นได้อย่างถูกต้องดีงาม (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2542: 26)

จากการศึกษาจึงเห็นว่า ปัญญาจึงเปรียบเสมือนแกนกลาง เป็นตัวคุมทั้งหมด เปรียบเสมือนลูกกุญแจที่ไขประตูเปิดไปสู่แสงสว่าง ออกจากความไม่รู้ไปสู่ผู้รู้ เมื่ออวิชา(ความไม่รู้)ดับลง(กิเลส ตัณหา อุปาทานทั้งหลายทั้งปวงฯ) ดับลงไปเพราะเกิดวิชชา(ความรู้แจ้งเห็นจริงตามความเป็นจริง) ความทุกข์ทั้งหลายทั้งปวงย่อมทุเลาเบาบางลงจนในที่สุดพ้นจากกองทุกข์นั้นเอง

5. ธรรมที่ควรกำหนดรู้ 4 ประเภท

ธรรมที่ควรกำหนดรู้ 4 ประเภทคือ 1. ปริญไญยธรรม ธรรมที่ควรรู้ตามที่มันเป็นของมัน หมายความว่า ให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไรตามความเป็นจริง เช่น รู้ว่าสิ่งนี้ผิด ก็คือมันผิดจริงๆตามที่มันควรจะเป็น รู้ว่าสิ่งนี้ถูก ก็รู้ว่ามันถูกตามที่มันเป็นของมัน ตามที่ชาวโลกเข้าใจว่า การแยกแยะ

ถูกผิดดีชั่วนั้นเอง 2. ปหาตัพพธรรม ธรรมที่ควรกำจัดและต้องแก้ไข เช่น โลภะ โทสะ โมหะ ตัณหา มานะ ทิฏฐิ พวกนี้จัดเป็นธรรมเรียกว่า อกุศลธรรม เป็นสิ่งที่จะต้องกำจัดออกไปจากจิตใจของเรา ให้ได้มากเท่าที่จะมากได้ ยิ่งกำจัดมากเท่าไหร่จิตใจเรายิ่งเบาสบาย มีความสุขเพิ่มมากขึ้นนั้นเอง 3. สัจฉิกาตัพพธรรม ธรรมที่เราควรเข้าถึงและประจักษ์แจ้งภายในจิตใจของเราให้ได้ 4. ภาเวตัพพธรรม แปลว่า ธรรมที่ควรเจริญ คือ การพัฒนาให้มีมากเพิ่มขึ้นยิ่งๆไปซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักอริยสัจ 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญที่ครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในพุทธศาสนา พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่า 1. ทุกข์ แปลว่า ความทุกข์ หรือสภาพที่ทนได้ยาก ได้แก่ ปัญหาต่าง ๆ ของมนุษย์กล่าวให้ ลึกลงไปอีกหมายถึง สภาวะของสิ่งทั้งหลาย ที่ตกอยู่ในกฎธรรมดาแห่งความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ซึ่งประกอบด้วยภาวะคั้น กดดัน ขัดแย้ง ขัดข้อง มีความบกพร่อง ไม่สมบูรณ์ในตัวเอง ขาดแก่นสาร และความเที่ยงแท้ ไม่อาจให้ความพึงพอใจเต็มอิ่มแท้จริง พร้อมที่จะก่อปัญหา สร้างความทุกข์ขึ้นมาได้เสมอ ทั้งที่เกิดปัญหาขึ้นแล้ว และที่อาจเกิดเป็นปัญหาขึ้นมา เมื่อใดเมื่อหนึ่ง ในรูปใดรูปหนึ่ง แก่ผู้ที่ยึดติดถือมั่นไว้ด้วยอุปาทาน 2.ทุกขสมุทัย เรียกสั้นๆ ว่า สมุทัย แปลว่า เหตุเกิดแห่งทุกข์ หรือสาเหตุให้ทุกข์เกิดขึ้น ได้แก่ ความอยากที่ยึดถือเอาตัวตนเป็นที่ตั้ง โดยอาการที่เราซึ่งจะเสพ ที่จะได้ จะเป็น จะไม่เป็น อย่างนั้นอย่างนี้ ทำให้ชีวิตถูกบีบคั้นด้วยความเร่าร้อน ร่านรน กระวนกระวาย ความหวงแหน เกลียดชัง หวั่นกลัว หวาดระแวง ความเบื่อหน่าย หรือความคับข้องติดขัด ในรูปใดรูปหนึ่งอยู่ตลอดเวลา ไม่อาจปลอดโปร่งโล่งเบา เป็นอิสระ สดชื่นเบิกบานได้ อย่างบริสุทธิ์สิ้นเชิง ไม่รู้จักความสุข ชนิดที่เรียกว่า ไร้ไฟฝ้าและไม่อืดเฟ้อ 3.ทุกขนิโรธ เรียกสั้นๆ ว่า นิโรธ แปลว่า ความดับทุกข์ ได้แก่ภาวะที่เข้าถึง เมื่อกำจัดอวิชชา สำรอกตัณหาสิ้นแล้ว ไม่ถูกตัณหาย้อมใจ หรือฉุดลากไป ไม่ถูกบีบคั้นด้วยความรู้สึกกระวนกระวาย ความเบื่อหน่าย หรือความคับข้องติดขัดอย่างใด ๆ หลุดพ้นเป็นอิสระ ประสบความสุขที่บริสุทธิ์ สงบ ปลอดโปร่งโล่งเบา ผ่องใสเบิกบานเรียกสั้นๆ ว่านิพพาน 4.ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา เรียกสั้นๆ ว่า มรรค แปลว่า ปฏิปทาที่นำไปสู่ความดับทุกข์ หรือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ อริยอัฏฐังคิกมรรค หรือทางประเสริฐ มีองค์ประกอบ 8 ก็คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา เพราะเป็นทางสายกลาง ซึ่งดำเนินไปพอดีที่จะให้ถึงนิโรธ โดยไม่ติดข้องหรือเอียงไปหาที่สุดสองอย่าง คือ กามสุขัลลิกานุโยค (ความหมกมุ่นในกามสุข) และอัตตกิลมถานุโยค (การประกอบความลำบากแก่ตน คือ บีบคั้นทรมานตนเองให้เดือดร้อน) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2555 ; 849-850) อริยสัจ 4 จึงเป็นความจริงอันประเสริฐที่องค์พระสัมมาสัมมาพุทธเจ้าได้ทรงรู้ทรงปฏิบัติและทรงเสวยผลมาแล้วด้วยพระองค์เอง ประกอบด้วยความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ(ทุกข์) เหตุของทุกข์ (สมุทัย) ความดับทุกข์ (นิโรธ) และทางดับทุกข์ (มรรค) เมื่อตรัสรู้แล้วพระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสว่า “ยทา หเว ปาตุภวนฺติธมฺมา” ความว่า “เมื่อใดธรรมทั้งหลายปรากฏแก่บุคคลประเสริฐผู้เพียร

พยายามเพ่งพินิจอยู่ เมื่อนั้น ปวงความสงสัย ย่อมมลายไป เพราะรู้และเข้าใจถึงธรรมพร้อมทั้งเหตุของมัน เพราะได้รู้ถึงภาวะที่สิ้นไปแห่งปัจจัยทั้งหลาย ขจัดมารและเสนาเสียได้ดังตะวันส่องฟ้าทอแสงจ้าอยู่ฉะนั้น” (ขุ.อุ.(ไทย) 25/38/62)

จากการศึกษาจึงเห็นว่า ธรรมที่ควรกำหนดรู้ 4 ประเภทคือ 1. ปริญไญยธรรม 2. ปหาตัพพธรรม 3. สัจฉิกาตัพพธรรม 4. ภาเวตัพพธรรม จึงจัดลงในหลักของอริยสัจ 4 ทั้งหมด เพราะอริยสัจเป็นเรื่องของหลักการในการควบคุมทุกข์ และพัฒนาจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องใส เป็นเรื่องที่คนปกติทั่วไปสามารถศึกษาและทำความเข้าใจได้ ผู้แจ้งในอริยสัจย่อมสามารถกำจัดศัตรูภายในห่างไกลจากศัตรูภายในคือกิเลสได้ ส่วนศัตรูภายนอกนั้นอย่างน้อยที่สุดก็เบาบางลง เพราะบุคคลนั้นย่อมไม่ก่อศัตรูกับใคร ไม่มีเวรมีภัยกับใคร ความรู้สึกไม่มีศัตรูเป็นความปลอดโปร่งแจ่มใส เป็นความสุขที่เห็นได้ในปัจจุบัน

บทสรุป

ในทัศนะของผู้ศึกษาเห็นว่า การศึกษาเรียนรู้ในทางโลกและหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาก็ดี เมื่อนำมาใช้ด้วยการประพฤติปฏิบัติฝึกฝนและพัฒนาตนเอง เพื่อเป้าหมายอันเป็นความสุขที่แท้จริงนั้น ประการแรกที่จะต้องสร้างก็คือ มีศรัทธา(ความเชื่อ) เพราะนั้นเป็นพื้นฐานของปัญญา เป็นฐานรองของชีวิตที่จะต้องใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อความสุข คือจุดประสงค์ของหมู่มวลมนุษยชาติ ผู้ปรารถนาความสุขด้วยกันทั้งนั้น จึงจะต้องพัฒนาตนเองให้มีศีลธรรมและจริยธรรม จึงจะก่อคุณประโยชน์แก่ตนเองและแก่บุคคลอื่นและผลที่เกิดจากปัญญารู้ดีรู้ชั่วนี้ จึงจะทำให้บุคคลนั้นอยู่ในโลกก็เป็นสุข บุคลรอบตัวก็เป็นสุข สังคมก็เป็นสุข สามารถเข้าใจถึงโลกแห่งวัตถุจนสามารถปรับตัวเข้ากับโลกแห่งวัตถุได้ เมื่อมนุษย์เข้าใจโลกแห่งวัตถุแล้ว ความสุขก็เกิดขึ้นตามมา กายสุข ใจก็สุขตาม เพราะจิตใจนั้นเข้าใจตามความเป็นจริงแล้ว จึงจะเป็นการสร้างความสุขให้กับตนเองอย่างแท้จริง

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการศึกษา

ความสุขที่แท้จริง : ร่างกายเปลี่ยนแปลงไป จิตใจเจริญไปสู่หนทางแห่งความดีงาม เป็นการมุ่งเน้นพัฒนาให้เกิดปัญญา ให้เข้าใจโลกตามความเป็นจริงของมันที่มันเป็น ดังนี้

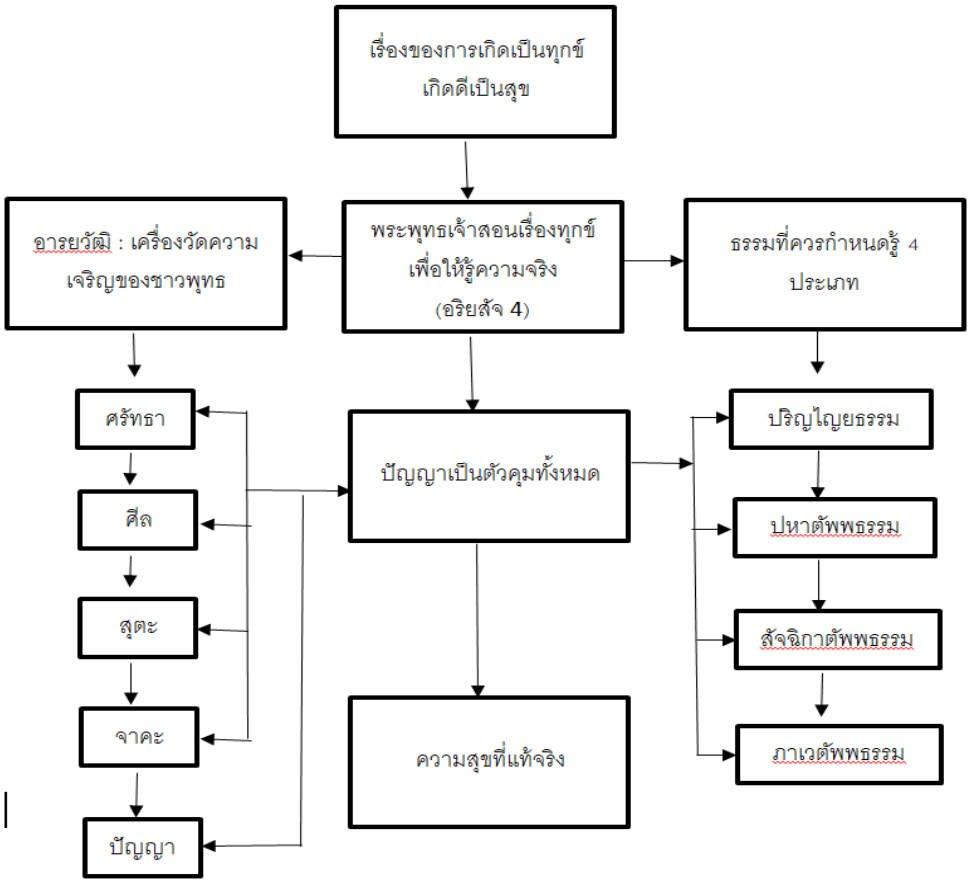

จุดเด่นของหนังสือ : ความสอดคล้องของเนื้อหาและหลักธรรมมีความลงตัวกระชับแน่นในโวหารสำนวนตามแบบฉบับของพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ใช้เวลาน้อยในการอ่านแต่เต็มไปด้วยสารัตถะของเนื้อหาที่มีคุณประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อประโยชน์สุขแก่ตนเองและสังคมอย่างแท้จริง

จุดที่ควรพิจารณา : การศึกษาหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา มิใช่ว่าแต่เพียงอ่านแล้วจะเกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ควรเข้าไปหาผู้รู้ได้อธิบายเพิ่มเติมเสริมในส่วนที่ยังสงสัยอยู่ให้คลายสงสัย สำหรับผู้ใหม่ต่อการศึกษาด้านหลักธรรมคำสอน ถึงแม้ว่าในเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้จะมีความกระชับแน่นเพื่อเกิดประโยชน์สูงสุดคือความเข้าใจในการประพฤติปฏิบัติ แต่หากขาดการพิจารณาโดยใช้ปัญญาเป็นเครื่องวินิจฉัยแล้ว ก็จะไม่เกิดผลอันใดนอกจากการอ่านเพื่อฆ่าเวลาเท่านั้น แต่ทั้งนี้ผู้ศึกษาจึงขอแนะนำให้เข้าหาผู้รู้เพื่อเพิ่มเสริมความรู้ยิ่งขึ้นไป

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2540). *ความสุขที่แท้จริง : ร่างกายเปลี่ยนแปลงไป จิตใจเจริญไปสู่หนทางแห่งความดีงาม.* กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรมสภา.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2542). *เพื่อชุมชนแห่งการศึกษาและบรรยากาศแห่งวิชาการ.* กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.* กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). *พัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยจิตวิทยาแบบยั่งยืน.* กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2553). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.*กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผลิธัมม์ ในเครือบริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2555). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย.* กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

PEONY CULTURE: GUIDELINES FOR CULTURAL TOURISM DEVELOPMENT IN LUOYANG

[1]Jinglan Wu and [2]Somkhit Suk-Erb

Mahasarakham University, Thailand

[1]somkhit.suk@gmail.com

Received: October 10, 2024; **Revised**: November 23, 2024; **Accepted**: December 28, 2024

Abstract

The purpose of this paper is to study and analyze the development path of peony flowers to promote cultural tourism in the Luoyang region. The Objectives of this research were: 1) To study the historical development of peony culture. 2) To study the development status and existing problems of Peony culture and tourism in To study the development status and existing problems of Peony culture and tourism in Luoyang and 3) To study guidelines for cultural tourism development in Luoyang. This study uses qualitative research. Conducted in Luoyang, Henan Province, China, with the following target groups. Key informants, 4 in total; secondary informants, 10 in total; and general informants, 6 in total. In this work, The following research methods were used Literature review, observations, interviews, and group discussions. Briefly analyzed the cultural significance of peonies in Luoyang, analyzed the current situation and problems of peony cultural tourism in Luoyang, and considered the development potential of peony cultural tourism in Luoyang through SWOT analysis. Some new ideas for the development of peony cultural tourism in Luoyang are put forward to guide the development of Peony Cultural Tourism in Luoyang. With the booming development of tourism in China, People have been traveling mainly for sightseeing, but in recent years, with the increasing demand for spiritual culture in modern times, people have started to pay more attention to the spiritual value of tourist attractions in travel destinations, and it is to meet these requirements that cultural tourism has emerged. In response to this trend of humanistic tourism, destinations are actively exploring the historical and humanistic connotations of their tourist attractions to enhance their strengths by improving their historical and humanistic connotations. Although Luoyang, one of the seven ancient capitals of China,

Keywords: Peony culture, Guidelines, Cultural, Tourism, Promotion

Introduction

It hasn't been long before this continued development. People's material and cultural living standards have continued to increase. And tourism sometimes appeals to the souls and spirits of people. Tourism development in tourism tourism tourism development low level Recently, the travel experience and appearance have reappeared. People have a desire for the spirit and culture of tourism. And never again will we take a superficial tour of a place. Cultural preferences provide this tourism demand. Cultural culture is a tourism product with high

[1]Student in Curriculum and Instruction Program, Bansomdejchaophaya Rajabhat University, Bangkok, Thailand

[2]Associate Professor Dr., in Curriculum and Instruction Program, Bansomdejchaophaya Rajabhat University, Bangkok, Thailand

characteristics, which is considered a cultural legend information about tourist attractions and additional details on weather conditions for traveling. Cultural tourism is becoming an important and widespread form of tourism around the World. Meet a new experience in traveling around the World. The Evolution of Cultural Tourism Development to the Present Needs Food of Peru All tourism resources have begun to explore the halls in the tourism section. Check out the taste and advertising content of the tour soon. Up Member of Parliament of Traditional Culture Peony, a monument to traditional culture and carry out Important activities related to national prosperity and national revitalization and the cultural development of the heritage therein must not be of the Chinese nation. The Peony of Allhor is vital to the needs and coordination of resources and AR Travel can see how the prosperity of socialism and leadership has developed. Undiscovered, the peony is a traditional flower. And peony culture is of great importance to peony tourism activities. The culture of peonies is discussed, as the necessary areas and documentation of This reason and belief refers to flowers and herbs Dok Wei' Dating from the Five Dynasties and the end of the Post Dynasty, it is a peony The peony colors were so bright that everyone in Luoyang bought a ticket to see the Song Dynasty preview. Peonies are once again the time of their most prosperous development. Luo began to become the center of the peony culture that flourished even today. With the development of the economy, The living standards of the people are better. with doing various activities anymore Continue searching for a culture that is more advanced than your spiritual needs. The history of peony culture and tourism is one inevitable thing and another.

However, peony culture can also become a tourism resource. Peony cultural activities are not only about peony culture in the pipework activities section. not only for tourism but also for the peony culture, mainly in scenic spots In other words, the rest of the general tourism system Peony cultural activities are tourism activities that develop peony culture as a resource Tourism, Folk Culture, Peony, Culture, Culture, Culture.

Material culture, medicine, lamps, worship culture, etc., etc. However, the results of such research were Published in the academic journal "Proceedings of the Royal Society B" in early January. 2015 made all flower lovers frightened. Peony is a native plant in China. When the flowers bloom, they are beautiful and come in many different colors. It smells really good. It was even praised as the national flower until the plum blossom took over in 1929. Mrs.Peng Liyuan, wife of President Xi Jinping, whose birthplace is in Heze City, Shandong Province. The "City of Peons" often uses the King of Flowers to decorate the clothes she wears. When officially leaving work give it as a gift to foreign guests. For a long time, there used to be a sense of wonder. Why are the colors of peonies so stunning? One theory states that Formed from the crossing of several wild peony species. However, botanists still lack evidence to confirm the hypothesis. Finally, Researchers from the Institute of Botany under the Chinese Academy of Sciences, led by Hong Deyuan, continued his investigation until he discovered the origin of beauty. This amazing thing was finally possible.

Objectives

1. To study the history of the peony culture in Luoyang City.
2. To study guidelines for the development of cultural tourism in Luoyang, China.

Material and Method

In the study "Peoney Culture: Guidelines for Cultural Tourism Promotion Luoyang City China" For this research The researcher studied the literature and research documents related to this study

1. Literature review

In the study of Leshan Giant Buddha: The Value of Cultural Heritage and Protection of Tourism The researcher has studied from research documents. Other related documents as well as going to the area to collect field data To get the most accurate information.

2. Research Methodology

Scope of research

According to the research purpose, the author studies the following contents:

2.1 Content

(1) On the basis of a large number of literature review combined with field investigation and analysis of the historical development and cultural heritage resources of Leshan Giant Buddha, a detailed analysis is made of the basic features such as the historical value of Leshan Giant Buddha, and a comprehensive evaluation of its social background and culture in different periods.

(2) Analyze the protection measures of the cultural heritage of Leshan Giant Buddha and the status quo of tourism development, and analyze the tourism status of tourist attractions with Leshan Giant Buddha as the center and the change in the number of tourists in recent years. Then, SWOT analysis is made on the tourism development of Leshan Giant Buddha, focusing on the analysis of the advantages and disadvantages of its heritage tourism development.

(3) Comparative analysis is made from the characteristics, protection status, management mode and other aspects of heritage resources, and the existing problems and shortcomings of Leshan Giant Buddha in tourism resources are concluded.

(4) As for the problems existing in the heritage protection of Leshan Giant Buddha and how to form the tourism resources in the scenic spot, solutions are proposed, aiming at promoting the coordinated and sustainable development of Leshan Giant Buddha heritage tourism. The corresponding countermeasures are put forward from the aspects of improving the consciousness of cultural inheritance, strengthening environmental management, and forming a fixed pattern of tourist routes radiating from the peripheral scenic spots.

2.2 Research period

The researchers begin by identifying the research topic and continue the research from the approved paper outline to the present.

2.3 Research methods

In this study, researchers used qualitative research, literature survey, observation, interview, discussion and other methods to collect mobile phone data from documents and on-site data, and did data analysis.

2.4 Research areas

So that the research can solve the research problem and achieve the research objective, the researchers use the purpose selection method to select the research area. Leshan Giant Buddha Scenic Spot in Leshan, Sichuan Province. The criteria for selecting the research area of Leshan Giant Buddha Scenic Spot are as follows:

2.4.1 It is a famous tourist attraction in Leshan City and the first major tourist attraction in Leshan surrounding area.

2.4.2 is the history, humanity and culture of Tang Dynasty. Most of the cultural relics in Leshan Giant Buddha Area are the representatives of Chinese Buddhism, and Leshan Giant Buddha was listed as a national key cultural heritage in 1982.

2 .4 .3 Leshan Giant Buddha Museum and other scenic spots built around Leshan Giant Buddha. To obtain relevant support in data collection for the purpose of this study, this field is chosen as the research field.

2.5 Population and sample group

2.5.1 Population

The study population consists of local people and foreign tourists in Leshan city. The local people in Leshan City are about 3.151 million.

Researchers select specific methods by locating sample groups. The distribution is as follows:

1) Key information. Two people in all. To formulate and implement protection measures and management systems for Leshan Giant Buddha&# 3 9 ;s natural and cultural heritage; to be responsible for the investigation, evaluation, registration, protection and management of natural and cultural heritage resources in the scenic spot; to cultivate and expand tourism and cultural industries. To understand the development and historical value of relevant cultural heritage.

2) Usually, there are 6 people in total. They are researchers and other related staff of the Leshan Giant Buddha Scenic Spot Management Committee. To protect the resources and ecological environment of scenic spots and historic sites, and maintain their natural features and cultural landscape. Mainly live in scenic spots and offices, implement relevant policies, and timely respond to problems in scenic spots. Temporary information. Two people in all. They are tourists and local residents. The first choice for tourists and local people to travel during good weather or holidays.

3. Research methods

3.1 According to the integration of observers into the field, observation methods can be divided into participant observation and non-participant observation. The general situation of Leshan Giant Buddha scenic area was studied with the observers, such as the way of tourists visiting, the behavior of the protection personnel, and the observation of the damage of the visual Buddha body. In addition, researchers also conduct inspections and participate in activities with scenic area personnel.

3.2 Structured Interview and unstructured Interview Formal or informal conversations with subjects to obtain research data. The interviewees in this study include scenic area management personnel, restoration and protection experts, government personnel and scholars. Interviews can be divided into structured interviews and unstructured interviews according to specific arrangements and Settings in different situations. The structured interview is mainly about the control of the questioner. It uses a certain pattern to set and record questions throughout the interview process. Unstructured interview is a very free interview mode, more flexible. It does not arrange uniform questions and questionnaires in advance, but it does focus on a topic or scope.

1) Structure is used to interview researchers of Leshan Giant Buddha Scenic Spot Management Committee to understand the history, identity, including protection mode and tourism development plan.

2) Unstructured is suitable for practitioners, cultural administrators, scenic spot staff who have a certain understanding of the history and stages of Leshan Giant Buddha Scenic Spot.

3.3 Research tools

This study adopts qualitative research as the main research method, supplemented by quantitative research. At the same time, based on data collection and fact observation, this method pays attention to process and structure analysis, and strives to obtain target field survey data for the research and interpretation of qualitative research objects.

3.4 Data collection

The study researcher collects data based on consistent information related to the purpose of the study and can answer the research questions according to the regulations. The data are collected as follows:

Collect data from a file. To collect and study materials related to Leshan Giant Buddha cultural heritage protection and tourism development from relevant literature and documents. In addition, the history, social background, giant Buddha culture and protection methods of Leshan Giant Buddha cultural heritage are interpreted through the theories and concepts of cultural evolution, sociology and ecology. Questions are studied separately

according to their contents through the research group's secondary or secondary documents from government organizations, museums, private institutions, books, textbooks, newspapers, papers, term papers, and the Internet.

Field collection data Information collected from the field of study. Discuss and listen to suggestions through participatory observation, non-participatory observation, structured interview (formal interview), unstructured interview (informal interview), in-depth interview and discussion.

3.4.1 Formal and informal interview with researchers of Leshan Giant Buddha Scenic Spot Committee Management Committee. It mainly starts from the historical value and cultural value of the heritage of Leshan Giant Buddha and other multi-dimensional aspects. Secondly, it discusses the aspects that need to be improved and how to build the tourism into an integrated tourism integrating health care, leisure and Buddhism through combining policies. It is committed to developing the surrounding economy and forming an economic chain with Leshan Giant Buddha scenic spot as the representative.

3.4.2 Conduct in-depth interviews with internal staff and maintenance personnel of the scenic spot through random sampling, and inquire about relevant regulations, methods and measures of cultural heritage protection, as well as how to develop the scenic spot and retain tourists for overnight travel.

3.4.3 Observation. Through field visits, observation of all aspects of the scenic area, as well as on the cultural heritage protection and tourism development of the introduction card, learn more information.

3.4.4 Discussion. Researchers work with conservators, visitors, conservators, managers, etc., to learn about the history and development of cultural heritage and tourism through consultation and conclusions on each area and research question.

3.5 Organizing and analyzing data

In data processing, the information obtained from document research comes from domain data classified according to the purpose of the study. Now let's do this.

3.5.1 Obtain information from relevant documents (papers, journals, Internet, etc.).

3.5.2 Information shall be collected from observations, interviews and surveys, including survey data of field visits, chat records, communication transcripts, etc.

3.5.3 Verify the integrity of information collected from documents, observations, interviews, and field data collected from discussions. By checking accuracy using multiple checking methods, all data is reorganized and checked, and informants are consulted about the source and the reliability of the data, the researcher conducts a secondary check.

3.6 Presentation of data analysis results

In data analysis, researchers conduct data analysis according to the research purpose. Analyze data in the form of conclusions using data collected in documents and field data from observations, interviews and discussions. According to the collection concept as follows.

3.6.1 Analysis of induction. Analytical induction originates from the field of quantitative research, and when it is applied to qualitative research, the field is clearly defined as " a method for collecting and analyzing data, as well as a method for developing and testing theories. This method has a long and controversial history. When some specific problems, questions or issues become the focus of research, researchers can adopt the path of analytical induction.

3.6.2 Provide reference for decision making. Part of the data analysis reports are timeliness,
so the conclusions and suggestions obtained can serve as an important reference for decision makers in decision-making. Although most decision makers do not have the time to read the entire analysis report, the conclusions and recommendations or other relevant chapters of the report will be heavily read during the decision-making process, and the results will be used to support the final decision. Therefore, analysis reports are an important source of secondary data for policymakers.

3.6.3 Meaning refers to people&# 3 9 ;s understanding of natural or social things, meaning given by people to objects and things, and spiritual content transmitted and communicated by people in the form of symbols. All the spiritual contents exchanged by human beings in communication activities, including intention, meaning, intention, cognition, knowledge, value, concept and so on, are in the category of meaning.

Results and Discussion

Research results

Peony culture is a dynamic and constant culture. It forms as people grow, reflect. and develop peonies It has a long history, dating back 7,000 years to the Neolithic period in China. When painted terracotta pots with single petals and distorted peony shapes were produced, During the Qin and Han dynasties, the word 'peony' Appears on Chinese brush pots. which can be seen as the first definitive artwork of the peony culture. Later during the Northern and Southern Dynasties A peony painting by Yang Zihua, a sage of the Northern Qi Dynasty. It clearly shows that peonies have entered the realm of culture and art. It has become a popular topic for artists. From the Sui and Tang Dynasties to the present Peonies are cultivated in large numbers and have a wide and diverse range of meanings in all aspects of life. man archaeological discovery Ancient architecture, wall paintings, textiles, everyday objects, poetry. songs and dances and culinary traditions They are a testament to the long history of peony culture. Peonies are a symbol of wealth and prosperity. strength and perseverance as well as national and ethnic unity and security. in politics This reflects that the level of legality has been improved compared to before. opening the country and the sole form of reliance on administrative means to govern society has been replaced by protection. Possession according to law; in the economy. This is reflected in the fact that the economic structure used to be dominated by agriculture and complemented by industry. Industry and Commerce But now the industry dominates. All three industries are booming and agriculture is stable. In terms of culture It has become a form of mainstream culture. "Opera simulator" One and only in the past But nowadays, various cultural industries Rich cultural elements and various cultural methods have been enriched and developed. During the period of reform and development Peonies have reached the peak of their development in new China.

Peony cultivation is widespread in northern and southern China. Planting peonies gradually popular And many scholars, experts, and artists have become interested in growing peonies. Luoyang peony cultural tourism development In the process of tourism development Government leaders are the main link. It is necessary to adjust the public management system accordingly. Strengthen government public service functions such as planning and guidance. Public relations and sales promotion and market supervision and recommend some policies that are conducive to tourism development. Tourism development planning is the sum of industry-specific development objectives and implementation methods. Regional tourism

committee and have a normative and coordinated effect on tourism development. With the rapid development of tourism in China Regional tourism cooperation has therefore become an important means of improving the ability of enhance the competitiveness of tourism and achieve mutual advantages. Tourism competitions in various places It has changed from between tourist destinations to between lines and between regions in this period. Under the guidance of the concept of large-scale tourism and large-scale industry, at this stage Chinese tourism has entered the arena of regional competition. Regional cooperation is therefore an inevitable trend in the development of tourism to a certain extent. But strengthening tourism cooperation between regions is not just a combination of places that Travel but to achieve a closer combination of culture and economy in the integration and development of resources. tourism medicine Regional cooperation can be carried out at the following levels: First, Integrating peony tourism resources in Luoyang. Second Integrating peony cultural tourism resources and other tourism resources in Luoyang; Thirdly Strategic linkage between Luoyang's peony cultural tourism development and other industries Fourth, strengthening tourism cooperation between Luoyang and surrounding areas. The inheritance and development of peony culture should create a complete protection system. This will strengthen the identity of traditional sports and cultural tourism participants. and strengthen the enthusiasm of tourists Operators, executives and organizers of the conservation of ancient sports and antiquities. The management system should be optimized and the organization and implementation of activities should be decentralized to administrators. Work in the professional field gradually To enable peony culture practitioners to take the lead in the development of peony culture and animal activities. recreation, which will increase enthusiasm for development of peony culture and tourism resources Pride in peony culture and a sense of identity in the peony culture and tourism industry

Discuss the results

In the description of social change, Marx presented his views on the formation and transformation of social forms. He believed that all this was due to the contradictory movements of social productivity and production relations. Only qualitative changes in the social structure can lead to changes in social patterns. society. At the beginning of China's reform and opening up, a series of problems in social development were obvious.

New ideas and perspectives on cultural tourism are still slowly recovering. In Chinese society after reform and opening up The conflict between the increasing material and cultural needs of the people and social production gradually decreased, and the qualitative change of the social structure was relatively stable. The economy determines the superstructure. A society with gradual material prosperity economic stability Political and economic stability also influences and changes people's thoughts and consciousness. China's social changes in the 21st century, both political and economic. and socialist culture has brought about dynamic changes in Chinese society as a whole. This process also gradually reveals the development pattern of Chinese society in the cultural tourism business. Don't go.

Changes in China's social environment are linked to the evolution and development of society and culture. Contemporary Dhamma, which plays a role in the circulation of certain types of culture It is in such an era and society that Luoyang peony cultural tourism was born and developed. Exploring the development status and problems of peony cultural tourism in Luoyang Sorokin's Theory of Social Change Based on the concept that from the culture of thought Toward a sensory culture Toward a sensory culture It is a process of production over and over again. It is the fluctuation of broader historical trends. Although this is a Western theoretical perspective, But we can all find similar trends in the development of Luoyang's

peony culture. The concept of culture can be understood as the meaning and value of peony cultural tourism. and sensory culture can be understood as a true image of a peony and an activity that viewers can Visible, Luoyang peony cultural tourism can be considered a group culture. The development and dynamics of this group is not only reflected in the number and size of the group. but also includes an increase or change in their established ideas, attitudes, and behaviors. which reflects the changes in contemporary peony culture in terms of image and activity format Explore a new path in the development of peony cultural tourism in Luoyang. The development of cultural tourism has important value and meaning for national development. It will have a special impact on society and people. But at the same time, there cannot be a lack of public participation in Chinese society.

Parties and countries It has integrated the development and creation of cultural tourism with the creation of Soft. China's Power strengthens the importance and investment in creating arts and culture in all aspects of society. Chinese scholars introduced the concept of Cultural innovation' In their article on the intellectual perspective of cultural evolution As an important symbol and carrier of cultural tourism in Luoyang, Peony culture therefore plays a very important role in transmitting peony culture and tourism. It is important for Luoyang to inherit. its excellent traditional culture in future tourism. But it is necessary to think more about one's own culture after inheriting it. For example, promoting and developing good peony cultural tourism. Artistic image of peony culture in Luoyang City What innovations should be incorporated to make these traditional cultures more attractive to tourists? How to make it more acceptable to a more diverse audience in the contemporary era? Can we keep the peony culture strong and vibrant today? For Luoyang, this innovation does not necessarily mean anything new. But it can also be a new expression of Luoyang local heritage on the basis of inheritance. The theory of cultural evolution does not only include the inheritance of existing cultures. but also innovation and change based on the existing culture. in peony cultural tourism Public perception of peonies is limited due to social era and cultural environment. Nature that has changed during social communication Peony Cultural Tourism demonstrates Luoyang culture through participation in plays and dramas. Many television stories It provides a brief introduction and inherits the aesthetics of contemporary audiences. On the other hand, bringing in other cultural tourism concepts

Come to influence the cultural tourism of Luoyang peonies. Therefore, Luoyang peony culture must participate in more public activities to send out tourism signals. culturally for society and the audience Suggestions for future research

1. Studying the cultural tourism development path of Luoyang peony needs to be aware of the context. The national political and social policy environment of Luoyang over a period of time Peony culture is the product of the joint development of China's history and tourism.

2. In addition, the long-term development and future of peony cultural tourism cannot be achieved without Aid and support from the Chinese Communist Party, the state, the people, and the government Because Chinese culture and tourism are connected to the country and its people.

3. Peony cultural tourism in different historical periods and the conditions of the country during Only a specific social time period can understand the development of peony cultural tourism. Luoyang was precise and profound.

Other suggestions

The development path of peony cultural tourism in Luoyang has been studied to a certain extent. But there are still limitations in terms of research. Due to some differences in

concepts Research focus and ideas for developing cultural tourism both domestically and abroad.

The development path of cultural tourism is surveyed in this paper based on the conceptual definition.

The concept of cultural tourism is quite one-way. Although this study is a survey and analysis of the development path of peony cultural tourism, Wuyang went through field survey literature and theoretical analysis, but there were limitations. Some aspects of the research results were limited due to limited data and research time. This article is mainly a qualitative study of the cultural tourism development of Luoyang peony. without in-depth quantitative study Therefore, when conducting further research, quantitative research will be attempted along with qualitative research.

References

He Lei. (2012). *Research on Thai pattern culture.* Master's degree thesis, Department of Asian- African Languages and Cultures, Yunnan National People's University.

Huang Yan. (2011). *Peony pattern.* Beauty and the era, 2011 (07), 45-49.

Jiang Taijun. (2010). *Analysis of artistic characteristics of Thai Buddhist architecture.* Performing Arts Life, 2010 (05), 13-15.

Li Cangyan. (1991). *Chinese folk auspicious patterns.* Beijing: China Literary Union Publishing House.

Li Jiayudeng. (2011). *Chinese peony.* Beijing: Chinese Encyclopedia Newspaper Office.

Li Ou. (2010). *Chinese origins in Thai culture.* Nan Feng Chuang Journal, 2010 (03), 79-81.

Li Shaying. (2016). *Research on the evolution of special characteristics of peony decorative patterns.* China. Master's Thesis Thesis, Design field, Zhejiang Agriculture and Forestry University.

Lin Renfeng.Yu La. (1997). *Traditional arts of ethnic groups in Thailand.* Kunming: Publishing House. Yunnan Province Arts.

Liu Xiang. (1995). *Chinese peony.* Zhengzhou: Science and Technology Publishing House, Henan Province.

Qi Shengzhong. (2017). *Ethnic groups in Thailand and culture.* Beijing: Peking University Press.

Xing Xiaozi. (2011). *Impact of Chinese culture on Thai society.* Petroleum University Journal. Chinese National Council (Philosophy and Social Sciences). 2011 (27-3), 68-72.

Yang Baoyun. (1997). *Chinese culture in Southeast Asia.* Zhengzhou: Daxiang Journal Publishing House.

Zheng Hairong. (2010). *Evolution of traditional pattern symbols.* Art and Design, 2010 (06), 33-34

Zheng Ying. (2012). *Influence of Chinese culture on Thai culture.* For example, the Lanna area. in the northern region of Thailand. Master's Degree Thesis, Chinese language teaching branch For foreigners, Yunnan University.

Zheng zhiming. (2005). *Society and religion of overseas Chinese in Thailand.* Huachiew University Journal (Philosophy and Social Sciences). 2005 (04), 35-37.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

LESHAN GIANT BUDDHA: THE VALUE OF CULTURAL HERITAGE AND PROTECTION OF TOURISM RESOURCES

[1]Xin Zhou and [2]Somkhit Suk-Erb

Mahasarakham University, Thailand

[1]somkhit.suk@gmail.com

Received: October 10, 2024; **Revised**: November 24, 2024; **Accepted**: December 28, 2024

Abstract

Research on the Leshan Buddha: Guidelines for promoting cultural tourism in Leshan, Sichuan Province, China. The study objectives are as follows: 1. To study the history of the Leshan Buddha in Chengdu, Sichuan Province, China. 2. To study the guidelines for promoting cultural tourism of Leshan monks in Chengdu, Sichuan Province, China. Leshan, formerly known as Jiazhou. It is a prefecture-level city administered by Sichuan Province. Located in central Sichuan Province. The southwestern Sichuan Basin at Leshan was placed under the control of Shu Province and was named Nan due to its location south of Chengdu. This was because it was part of the feudal culture prevalent during the Tang Dynasty. Buddhist culture is therefore inevitably influenced by economic infrastructure. During the Qin and Han dynasties Sichuan's economy has been developed. The Leshan Big Buddha Scenic Area should break free from its past traditions. The research found that the unit marketing mode waits for the release of confirmation, waits for customers. come to knowledge and understanding and actively use the Internet to develop the tourism network. Only the collection of cultural products for sale By relying on the Big Buddha of Le San as a center of tourism. of network and traditional marketing means marketing can give full play to the role of tourism advertising, achieve both online and offline, and achieve maximum results from tourism destination marketing. In addition, the scenic spot marketing department should use the characteristics of network marketing and high efficiency. Fully change the traditional marketing concept, expand the scope of your own network marketing.

Keywords: Leshan, Guidelines, promoting, cultural, tourism.

Introduction

The Leshan Giant Buddha, also known as the Lingyun Giant Buddha, is located in the south of Lingyun Temple on the east bank of the Minjiang River in the south of Leshan City, Sichuan Province, where it joins the Dadu, Qingyi and Minjiang Rivers. The 71-meter-high Maitreya Buddha is the largest cliff stone sculpture in existence in China. History: During the reign of Emperor Xuanzong of Tang Dynasty, Haitong presided over the construction of this Buddha statue. But after Mr. Haitong construction stalled. Now on the shoulders of the Buddha. The gatekeeper of the Haitong school, ten years later, rebuilt the statue as a sign of respect. With the help of Zhang Qiujian, the two men gathered a large number of craftsmen to collect taxes from the court and speed up the construction of the Buddha statue. But again, the same. The work stopped again. Forty years later, with his salary, Wei Gao began to build the statue, which was finally completed during the reign of Emperor Dezong. After that, Leshan Buddhist Temple went through several construction and development, and finally built the Buddha statue we see today.

[1]Student in Curriculum and Instruction Program, Bansomdejchaophaya Rajabhat University, Bangkok, Thailand

[2]Associate Professor Dr., in Curriculum and Instruction Program, Bansomdejchaophaya Rajabhat University, Bangkok, Thailand

Leshan Giant Buddha is a city that integrates humanity and natural environment. Leshan Big Buddha Temple to Lingyun Mountain, Wuyou Mountain, giant reigning Buddha as the main natural landscape. On the Minjiang River, Lingyun Mountain and Wuyou Mountain stand side by side. This giant Buddha statue has three peaks, Lingyun Mountain, Wuyou Mountain and Guicheng Mountain. The Temple of Reclining Buddha is more than 1,300 meters in straight length. Leshan Giant Buddha site mainly includes the Han tomb Mahaoyan, the flourishing Tang Dynasty Oolong Temple, the Tang Dynasty giant grottoes. The ancient temple is surrounded by trees, quiet and elegant. There is a "Eryatai" in the temple, is the famous scholar Guo Xueren in the Han Dynasty for; annotation place, so it is also called Most of the relics in Leshan Giant Buddha Area are representative of Chinese Buddhism. This giant Buddha, with all parts of its body in good proportion, fits perfectly with the statue art of the Tang Dynasty. It is not only the epitome of the development of Chinese history, but also the characteristics of Chinese Buddhism. Its shape and system features, reflects the Tang Dynasty "fat for beauty" ethos, but also reflects the Tang Dynasty history, humanity and culture. Leshan Buddha is integrated with landscape, temples and pagodas, forming a spectacle of "heaven" andThis is one of the most prominent symbols of Chinese history and culture. Restoration brief introduction: Leshan Giant Buddha was listed as a national key cultural heritage in 1982. In 1990, the state appropriated funds to rebuild the statue and add additional equipment and services. In 2011, restoration work began to form the Leshan Giant Buddha tourist Attraction, together with the surrounding sites. It is rated as A 5 A scenic spot. A lot of projects have been developed, a lot of money has been invested, but a lot of projects, including money, materials, manpower, have been wasted. Cultural heritage is a kind of precious wealth left by history, which can be inherited and developed by people. At present, the existing cultural heritage resources of Leshan Giant Buddha have been marketed and commercialized in large quantities. Therefore, effective protection is an urgent problem to be solved.

Objectives

1. To study the history of the Leshan Buddha in Chengdu, Sichuan Province, China.
2. To study guidelines for promoting cultural tourism of the Leshan Buddha in Chengdu. Sichuan Province, China

Material and Method

In the study of Leshan Giant Buddha: The Value of cultural Heritage and Protection of Tourism Resources In order to construct the theoretical framework for this research, the researcher studied the literatures and researches documents concerning related to this study.

1. Literature review

In the study of Leshan Giant Buddha: The Value of cultural Heritage and Protection of Tourism The researcher has studied from research documents. Other related documents as well as going to the area to collect field data To get the most accurate information.

2. Research Methodology

According to the research purpose, the author studies the following contents:

2.1 Content

The researcher follows the content and objectives of the research.

1 To study the history of the Leshan Buddha in Chengdu, Sichuan Province, China. To study guidelines for promoting cultural tourism of the Leshan Buddha in Chengdu. Sichuan Province, China

2.2 Research period

The researchers begin by identifying the research topic and continue the research from the approved paper outline to the present.

2.3 Research methods

In this study, researchers used qualitative research, literature survey, observation, interview, discussion and other methods to collect mobile phone data from documents and on-site data, and did data analysis.

2.4 Research areas

So that the research can solve the research problem and achieve the research objective, the researchers use the purpose selection method to select the research area. Leshan Giant Buddha Scenic Spot in Leshan, Sichuan Province. The criteria for selecting the research area of Leshan Giant Buddha Scenic Spot are as follows:

The study population consists of local people and foreign tourists in Leshan city. The local people in Leshan City

Researchers select specific methods by locating sample groups. The distribution is as follows:

1) Key information. Two people in all. To formulate and implement protection measures and management systems for Leshan Giant Buddha;s natural and cultural heritage; to be responsible for the investigation, evaluation, registration, protection and management of natural and cultural heritage resources in the scenic spot; to cultivate and expand tourism and cultural industries. To understand the development and historical value of relevant cultural heritage.

2) Usually, there are 6 people in total. They are researchers and other related staff of the Leshan Giant Buddha Scenic Spot Management Committee. To protect the resources and ecological environment of scenic spots and historic sites, and maintain their natural features and cultural landscape. Mainly live in scenic spots and offices, implement relevant policies, and timely respond to problems in scenic spots. Temporary information. Two people in all. They are tourists and local residents. The first choice for tourists and local people to travel during good weather or holidays.

3. Research methods

3.1 According to the integration of observers into the field, observation methods can be divided into participant observation and non-participant observation. The general situation of Leshan Giant Buddha scenic area was studied with the observers, such as the way of tourists visiting, the behavior of the protection personnel, and the observation of the damage of the visual Buddha body. In addition, researchers also conduct inspections and participate in activities with scenic area personnel.

3.2 Structured Interview and unstructured Interview Formal or informal conversations with subjects to obtain research data. The interviewees in this study include scenic area management personnel, restoration and protection experts, government personnel and scholars. Interviews can be divided into structured interviews and unstructured interviews according to specific arrangements and Settings in different situations. The structured interview is mainly about the control of the questioner. It uses a certain pattern to set and record questions throughout the interview process. Unstructured interview is a very free interview mode, more flexible. It does not arrange uniform questions and questionnaires in advance, but it does focus on a topic or scope.

1) Structure is used to interview researchers of Leshan Giant Buddha Scenic Spot Management Committee to understand the history, identity, including protection mode and tourism development plan.

2) Unstructured is suitable for practitioners, cultural administrators, scenic spot staff who have a certain understanding of the history and stages of Leshan Giant Buddha Scenic Spot.

4. Research tools

This study adopts qualitative research as the main research method, supplemented by quantitative research. At the same time, based on data collection and fact observation, this method pays attention to process and structure analysis, and strives to obtain target field survey data for the research and interpretation of qualitative research objects.

5. Data collection

The study researcher collects data based on consistent information related to the purpose of the study and can answer the research questions according to the regulations. The data are collected as follows: Collect data from a file. To collect and study materials related to Leshan Giant Buddha cultural heritage protection and tourism development from relevant literature and documents. In addition, the history, social background, giant Buddha culture and protection methods of Leshan Giant Buddha

cultural heritage are interpreted through the theories and concepts of cultural evolution, sociology and ecology. Questions are studied separately according to their contents through the research group secondary or secondary documents from government organizations, museums, private institutions, books, textbooks, newspapers, papers, term papers, and the Internet. Field collection data Information collected from the field of study. Discuss and listen to suggestions through participatory observation, non-participatory observation, structured interview (formal interview), unstructured interview (informal interview), in-depth interview and discussion.

5.1 Formal and informal interview with researchers of Leshan Giant Buddha Scenic Spot Committee Management Committee. It mainly starts from the historical value and cultural value of the heritage of Leshan Giant Buddha and other multi-dimensional aspects. Secondly, it discusses the aspects that need to be improved and how to build the tourism into an integrated tourism integrating health care, leisure and Buddhism through combining policies. It is committed to developing the surrounding economy and forming an economic chain with Leshan Giant Buddha scenic spot as the representative.

5. 2 Conduct in-depth interviews with internal staff and maintenance personnel of the scenic spot through random sampling, and inquire about relevant regulations, methods and measures of cultural heritage protection, as well as how to develop the scenic spot and retain tourists for overnight travel.

5.3 Observation. Through field visits, observation of all aspects of the scenicarea, as well as on the cultural heritage protection and tourism development of the introduction card, learn more information.

5.4 Discussion.Researchers work with conservators, visitors, conservators, managers, etc., to learn about the history and development of cultural heritage and tourism through consultation and conclusions on each area and research question. 2.3 Organizing and analyzing data In data processing, the information obtained from document research comes fromdomain data classified according to the purpose of the study. Now do this.

6 . Obtain information from relevant documents (papers, journals, Internet, etc.). 2. 3. 2 Information shall be collected from observations, interviews and surveys, Including survey data of field visits, chat records, communication transcripts, etc.

Verify the integrity of information collected from documents, observations, interviews, and field data collected from discussions. By checking accuracy using multiple checking methods, all data is reorganized and checked, and informants are consulted about the source and the reliability of the data, the researcher conducts a secondary check.

7. Presentation of data analysis results

In data analysis, researchers conduct data analysis according to the research purpose. Analyze data in the form of conclusions using data collected in documents and field data from observations, interviews and discussions. According to the collection concept as follows. 2.4.1 Analysis of induction. Analytical induction originates from the field of quantitative research, and when it is applied to qualitative research, the field is clearly defined as "a method for collecting and analyzing data, as well as a method for developing and testing theories. This method has a long and controversial history. When some specific problems, questions or issues become the focus of research, researchers can adopt the path of analytical induction.

7.1 Provide reference for decision making. Part of the data analysis reports are timeliness, so the conclusions and suggestions obtained can serve as an important reference for decision makers in decision-making. Although most decision makers do not have the time to read the entire analysis report, the conclusions and commendations or other relevant chapters of the report will be heavily read during the decision-making process, and the results will be used to support the final decision. Therefore, analysis reports are an important source of secondary data for policymakers.

7.2 Meaning refers to people's understanding of natural or social things, meaning given by people to objects and things, and spiritual content transmitted and communicated by people in the form of symbols. All the spiritual contents exchanged by human beings in communication activities, including intention, meaning, intention, cognition, knowledge, value, concept and so on, are in the category of meaning.

Results and Discussion

Research results

The researcher has conducted research according to the following research objectives

1. To study the history of the Leshan Buddha in Chengdu, Sichuan Province, China. Leshan Giant Buddha is not just a statue of Buddha, but a complete cultural landscape area integrating tourism, religion, culture, art and leisure. Leshan Giant Buddha is not only a sacred Buddhist site in Southwest China, but also a famous tourist and cultural attraction in Southwest China. It not only spreads the Buddhist belief, but also revitalizes the local economy and culture. The total length of the expressway from Chengdu to Leshan is 169 kilometers, while the distance from Leshan to Mount Emei is just over 30 kilometers, and visiting Leshan Giant Buddha and Mount Emei is a connecting point. As a result, Leshan Giant Buddha has become an important resource for local tourism and economic development.In 1962, the government set aside a special fund to overhaul the Buddha statue. In February 1982, The State Council designated Buddha as a national key cultural relic; In 1990, funds were allocated for more thorough repairs to the head of the Buddha; In December 1996, Mount Emei and Leshan Giant Buddha were recognized as World Natural and cultural Heritage sites by UNESCO and listed in the World Natural and Cultural Heritage List. Therefore, from today point of view, the historical significance and cultural value of Leshan Giant Buddha is more prominent, and it is particularly important to study and explore the historical and cultural significance of Leshan Giant Buddha. He pointed out that China has the largest number of cultural relics in the world and is in the historical process of rapid urbanization, so there is still a long way to go in the protection of cultural relics. He stressed that Party committees and governments at all levels should enhance their reverence for historical relics, regard the protection of cultural relics as a scientific achievement view, coordinate the protection of cultural relics with social and economic development, fully implement the policy of emphasizing protection, first aid, rational utilization and strengthening management earnestly strengthen the protection of cultural relics and promote the rational and proper utilization of cultural relics. He emphasized that we should make use of cultural assets should In order to protect our cultural heritage resources, strengthen the work related to the declaration, protection and management of the dual natural and cultural heritage and the world cultural heritage, we should comply with the Operation Guide of the World Heritage Convention, the Convention for the Protection of the World Cultural and Natural Heritage and other relevant laws and regulations. It is necessary to protect the cultural heritage from the two aspects of perfecting the legal system and the working system. In the study of the protection of cultural heritage, natural and cultural heritage and the sustainable development of tourism resources, it is suggested to investigate the cultural heritage resources deeply and make research programs and plans for the protection of cultural heritage and the sustainable development of tourism resources. Strengthen the integration of nature and culture and protect the dual heritage of nature and culture; Collect and sort out cultural heritage resources and develop important cultural heritage on this basis; Strengthen the quality rating of cultural heritage scenic spots and build China excellent cultural heritage city; Cultural heritage demonstration areas should be built to integrate with folk culture. At the 19th National People Congress of China, Strengthening the protection and utilization of cultural heritage, protecting and inheriting cultural heritage was included in the report on cultural development. Only through the protection and inheritance of cultural heritage can the torch of the Chinese nation be passed on from generation to generation.

Leshan Giant Buddha is not only a sacred Buddhist site in southwest China, but also a cultural and tourist attraction in Southwest China. While promoting Buddhist culture and belief, it also plays a role in promoting local economy and culture, as well as the development of local economy and culture. The highway from Chengdu to Leshan is 169 kilometers long, while the highway from Leshan to Mount Emei is only 30 kilometers long, so you can visit Leshan Giant Buddha and Mount Emei one way. The historical development of Buddhism in Sichuan is diversified. Buddhism from the north, South and East manifests itself in theism, philosophy and religious movements. However, what is prominent in all regions is the carving of Buddhist and Bodhisattva statues with mountain themes. Today, stone carvings in Sichuan are still an important part of Chinese Buddhism. It is mainly characterized by large number, large size, complex type and large number of statues in the later period. With Leshan Giant Buddha as the apex, the distribution of Buddhist statues in Sichuan is a radial map. If the distribution of Buddhist statues

in Sichuan is drawn in a radial way, Leshan Giant Buddha will be in the middle of the radial position, with Leshan Giant Buddha at the top. According to the current statistics of Sichuan tourist attractions, Leshan Giant Buddha and Mount Emei were jointly established in 1996. In 1996, Leshan Giant Buddha and Mount Emei became World Heritage sites, both cultural and natural. Culture is the landscape culture formed by Buddhist culture and Buddhist art. The position of Leshan Giant Buddha in the Buddhist history of Sichuan is a symbol of faith and a model of the magnificent type of statue in the history of Chinese Buddhist art. Leshan Giant Buddha Scenic Area, with the Leshan Giant Buddha as the core, has various human and natural landscapes such as Lingyun Nine Peaks, Giant Sleeping Buddha, Lidui Wuyou, Dongyan Scenic spot, Fengzhou Countryside, etc. It is a national scenic spot, a national 5A tourist spot and a world cultural and natural heritage spot. In recent years, the scenic spot adheres to the principle of doing in practice and taking the lead", continuously implements the four major strategiesspeeds up the construction of the Bashu Cultural Tourism Corridor as the core area an important tourist destination in the world, and receives more than 4.2 million tourists annually. It has been honored as National Civilized Unit, Sichuan Golden Panda Award, Global sustainable tourism destination, and all-region tourism high-quality popular cultural scenic spot, achieving both economic benefits and brand image improvement. The Buddha Statue is built on a mountain, facing the confluence of Minjiang River, Qingyi River and Dadu River. It is currently the highest cliff stone carving in the world, known as One Buddha and one mountain Now the Leshan Giant Buddha, because of its huge size and high historical value, has become a tourist attraction for many tourists. We hope that as more and more tourists visit Leshan Giant Buddha, they can understand the historical significance and cultural value behind it.

2. To study guidelines for promoting cultural tourism of the Leshan Buddha in Chengdu. Sichuan Province, China

The protection and development of cultural heritage is of great significance. We should clearly recognize the importance of the protection of historical and cultural heritage, not only to protect the historical development process of the city and retain the memory of the city, but also as one of the important basis and opportunities for the progress and development of the city. The purpose of urban historical and cultural protection planning is to preserve people memories and historical information that constitute its cultural significance in the city. Cultural heritage is a precious non-renewable resource. With the acceleration of economic globalization and modernization, great changes have taken place in China cultural ecology, and the cultural heritage and its living environment have been seriously threatened. The general appearance of many famous historical and cultural cities (districts, villages, towns), ancient buildings, ancient ruins and scenic spots has been damaged. Illegal trade in cultural property, theft and smuggling of ancient sites and tombs have not been effectively controlled in some areas, and many precious cultural properties have been lost abroad. Due to overdevelopment and misuse, many important cultural properties have been lost or misplaced. The change of people environment and living conditions has accelerated the disappearance of ethnic and regional cultural characteristics in ethnic minority areas with rich cultural heritage. People understanding level of historical protection is generally very low, especially the awareness of some lack and fuzzy. Although in recent years many local governments have put cultural relics under protection. However, in some places, the preservation of the historic environment is seen as an obstacle to economic development, and heritage protection has not been actively incorporated into local construction plans. Both conservation and development need to be considered from a comprehensive and long- term perspective. After the founding of New China, especially after the reform and opening up, it was mainly funded by the local government to protect and repair Leshan Giant Buddha. After the Leshan Giant Buddha was successfully listed as a world heritage site, Leshan government attached great importance to the protection of the giant Buddha. The early restoration mainly focused on the Buddha body. Since 2000, attention has been paid to the rock area. Although it has been repaired and protected for many times, as a large immovable stone cultural relic directly exposed to the natural environment, the Buddha body still suffers from various erosion and damage, and the harm is still very serious. In order to fundamentally solve the safety protection problem of Leshan Giant Buddha, it is the general trend to build protection facilities of Leshan Giant Buddha. Starting the pre-research on protective facilities of Leshan Giant Buddha will also be a unique means to demonstrate and fulfill the

commitment made when applying for the World Cultural Heritage, and to promote and publicize Leshan Giant Buddha to the world.

Discuss the results

To promote and remember your story is How to mention the source of an inheritance when the person of importance is not-to restore and keep track of various locations that can be carried out consciously It is important to preserve the past stories of most directors. and create a buzz to know about the heritage that is important only An inheritance can inherit most of the fruit in just half of it. It will help promote and achieve the idea. Two Micro and one officer" At the viewpoint, the public relations photography team internet star reporter and other abilities To support public relations and Viewpoints of various indoor scenic spots such as Sichuan Sichuan Province and Provincial Culture and Tourism Development Conference Health fair for tourism to plan public relations, public relations and marketing and Continuously expanding the tourism market To brand a tourist destination is extremely important. You can follow the emergence of new media on wechat, Weibo and other platforms. Including a short video platform and a platform for users to share. In order to popularize well-regarded brands on this basis, this article proposes a New tourism intellectual strategy based on improving tourism quality, such as relying Sometimes it is Seri Port" and International Tourism Island has it. Emphasis on the efficiency of There's a duty-free shop there. That's not it. for First option" After that, "return back New structure of Hailan is Both inside and abroad Leshan Big Buddha Scenic Area should break away from its traditional prominence. Unit-based marketing for waiting for customers Come to active knowledge and understanding of the Internet and network development. Company Marketing Drivers of Network Marketing and Surveys Marketing can provide information about tourism, both important and metals and the ultimate results of tourism marketing in In-depth visitor marketing department Network marketing and the evolution of traditional marketing concepts have discovered Expand the scope of network marketing stories

References

Chen, Shasha. (2012). *Study on the Sustainable Development of Mount Emei-Leshan Giant Buddha Mixed Heritage*. Beijing: China University of Geosciences .

Chang Yusheng. (2002). *Adhere to the scientific guideline of " conservation first on the relationship between tourism development and natural cultural heritage protection.*

Fan, Y. (1981). *Online interview.* Director of Leshan Giant Buddha Grottoes Research Institute of Leshan Giant Buddha Scenic Spot Administrative Committee Leshan, Sichuan Province.

He Xingliang. (2003). *Several issues concerning the protection and development of cultural and natural heritage.* Yunnan: Social Sciences.

Liao Qian. (2017).*Problems and planning development of Leshan Giant Buddha Scenic Spot.*Tourism Survey (Second half month),(05) :172.

Luo Xiaoyun. (2020).*Research on the Cultural Connotation of Leshan Giant Buddha under the background of cultural and tourism integration*. Modern Commerce Industry,41(08): 32-33.

Luo, Yutian. (1963). *Online interview. Management Committee of Leshan Giant Buddha Scenic Spot,* Meng Kongjing. Leshan, Sichuan Province.

Shen Xiwang, Sun Bo, WANG Fengrui, Yang Tianyu, Gu Junjie. (2020). *Disease characteristics and protection measures of cracked damaged area of chest and abdomen of Leshan Giant Buddha*. Engineering Investigation and Investigation, (01): 27-33.

Sun Zhi-Guo, Sang Xia, DAI Guang-zhong, Yin Gui-jiao, Tian Min. (2014). *Protection and tourism development of National Natural Heritage and Natural Cultural.* Heritage in Lingshan District Jiangx:Acta Agriculturaei. 26(10): 129-133+137.

Yu Zhongzhen. (2006). *Comparative analysis of natural and cultural heritage protection and development at home and abroad. Eastern Forum.* Journal of Qingdao University. 64-69.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

A STUDY ON FACTORS AFFECTING THE REPAIR AND MAINTENANCE OF ANCIENT BUILDINGS IN COLD REGIONS OF CHINA - TAKING NORTHEAST CHINA AS AN

[1]Mengqi Sun and [2]Shaowen Wang,

Panyapiwat Institute of Management, Thailand

2452147534@qq.com

Received: October 16, 2024; **Revised**: November 24, 2024; **Accepted**: December 28, 2024

Abstract

With the continuous evolution of the city, the integration and dialogue between old and new buildings have brought wonderful experiences to the public. China's ancient buildings have witnessed history and have both high appreciation value and construction reference. However, as time goes by, a large number of ancient buildings are in a bad state due to the influence of various factors such as their characteristics, region, and climate environment. China's cold regions are extensive, with long and cold winters, which has caused great damage to the materials in the wooden structure system of ancient buildings and the interaction between them and further affected the repair and maintenance of ancient buildings. This article combines relevant literature and cases, specifically analyzes the impact of the cold climate in Northeast China on ancient building materials, extracts key dimensions to construct a factor framework, determines key factors, summarizes relevant experiences, and proposes scientific, practical, and normative systematic strategies to improve the durability and safety of buildings in cold regions from the root, ensuring that they can remain stable and reliable even in extremely cold weather.

Keywords: Artistic innovation, Ancient buildings, Repair & Maintenance, Climate

Introduction

Northeast China is located in the north and east of China. It has a severe cold climate, long and cold winters, often accompanied by snow and freezing, and precipitation concentrated in the summer. This seasonal climate change has a significant impact on building materials and structures, which can easily cause the expansion and contraction of ancient building materials, resulting in cracks and falling off (Qin H.L, 2013). Northeast China has many historical and cultural heritages such as the Shenyang Imperial Palace and the Changbai Mountain Ancient Buildings, which are of great value. However, the severe cold climate has exacerbated the damage to ancient buildings, making repair difficult. During maintenance, it is necessary to ensure the integrity of traditional craftsmanship and consider the adaptability of modern technology. At the same time, the shortage of funds and professionals is also a problem. How to effectively protect and repair ancient buildings under severe cold conditions has become an important issue.

[1]Master of Arts Management, Chinese Graduate School, Panyapiwat Institute of Management, Thailand

[2]Chinese Graduate School, Panyapiwat Institute of Management, Thailand

Research Purposes

Ancient buildings in the cold regions of Northeast China are valuable witnesses of historical and cultural heritage and are of extraordinary value. However, at present, ancient buildings in Northeast China are facing problems such as structural and appearance damage and threats to the life of materials. The current status of protection and repair varies, and there is a lack of systematic research based on uniqueness. Starting from the characteristics of cold-region building protection, this paper explores the key factors in the repair and maintenance of ancient buildings and explains the protection and restoration strategies under special regional conditions. It aims to provide a reference for the protection of ancient buildings in Northeast China, promote economic development and tourism, and achieve a win-win situation for the economy and culture.

The severe cold and snowy winters in Northeast China have caused a lot of damage to ancient buildings. This article reviews the literature on the repair and maintenance of ancient buildings and extracts experience from cases. Through qualitative and quantitative research, key dimensions are established to improve the framework of ancient building repair and maintenance in cold climates. In-depth research on the influencing mechanism and countermeasures is conducted to improve the durability and safety of buildings in cold regions.

Literature Review

Theory of Repair and Maintenance of Ancient Buildings

Common types of damage to ancient buildings and their causes: caused by differences in drying rates inside and outside the wood, long-term loads, wood aging, and changes in temperature and humidity; Decay: Under poor ventilation conditions, mold spores on the surface multiply rapidly, causing the wood to mold and mildew; Deformation: The bearing capacity of the wood decreases due to aging or the load on the structure is too large and exceeds the range allowed by the specification; Tenon pulling: Long-term load action and the shrinkage of the wood itself cause the mortise and tenon joints to loosen; (Huang T.Q., 1998) Defect phenomenon: The material of the wood changes due to external influences such as structural abnormalities or adverse environmental factors; Biological diseases: Mainly refers to the corrosion of wood by insects such as termites, powder beetles and wood-boring wasps.

Principles and methods of repair and maintenance of ancient buildings: The protection and restoration of ancient buildings involves a wide range of fields, including the protection of building materials, the stability of the structure, the restoration of decoration, etc. It is mainly based on the five principles of raw material priority, moderate restoration, comprehensive protection of sustainable development, and reasonable renewal of the ancient for the present. In the process of protection and restoration, supporting facilities should be repaired and rebuilt to maintain the overall style and historical atmosphere of the ancient buildings. (Lin N., Zhang X.W, Liu J., 2020)

In the protection and repair of ancient buildings in China, the following five situations are usually included: daily maintenance (i.e. routine maintenance), protection and reinforcement, current renovation, key restoration, and reconstruction on the original site. The purpose is to formulate specific protection measures according to the degree of damage to the building and the intensity of the repair. However, in actual operation, the main methods for the wooden structure of ancient buildings are to connect the column roots, wrap the column roots, replace the columns and auxiliary columns, replace the rafters, install the large wood, and prevent corrosion. (Qin H.L, 2015) In addition, when dealing with the artistic components with carvings in ancient buildings and the attached artworks, random repairs should be avoided as much as possible to maintain their original style and artistic value.

Special problems in the cold climate of Northeast China: In the cold climate, materials such as stone and brick masonry are easily affected by freeze-thaw cycles, resulting in cracks and peeling. Thermal expansion and contraction also affect the structural integrity. There are many winds and snows in the Northeast in winter, and the accumulation of snow can easily cause the collapse of ancient buildings and wear and tear on the appearance. After the snow melts, water infiltration causes freeze-thaw erosion, accelerating the aging and weathering of building materials. High humidity all year round accelerates the corrosion of metal cultural relics and the growth of mold. Frost heave of the foundation is the main factor in the stability and integrity of ancient buildings, which can easily lead to serious situations such as sinking, tilting, and structural imbalance of ancient buildings.

Research Result

Research Design

Research Method: This article uses qualitative research to explore the key factors in the repair & maintenance of ancient buildings in Northeast China. This article designed a total of 17 questions and distributed them through the online questionnaire star. 631 sets of valid questionnaires were collected. The target group of this survey is professionals and related practitioners in the field of ancient building protection, including construction engineers, historical building protection experts, archaeologists, building materials researchers, and staff of relevant government departments. These groups have a deep understanding of ancient building protection and can provide valuable professional opinions and feedback.

Preliminary Analysis: The literature review reveals the impact of cold climate on ancient buildings, and the key dimensions are extracted through coding and classification.

In-depth Interviews: Semi-structured interviews were conducted with experts in architecture, ancient building protection, and meteorology, focusing on the impact of cold climate, adaptability of repair methods, and improvement strategies.

Results: The content analysis constructed a comprehensive factor framework, revealing the key factors in the repair and maintenance of ancient buildings in cold climates.

Literature Research

Table 1 Document coding results

Dimensions	Specific factors	Content
Climatic conditions	Effects of low temperature	Low temperature causes embrittlement of building materials and cracks caused by shrinkage and expansion.
	Freeze-thaw cycles	Damage to building structures caused by freeze-thaw cycles.
	Snow load	The pressure of snow on the roof and other parts of the structure.
	Humidity changes	Changes in humidity cause wood to decay and stone to weather.
Material properties	wood	Durability, corrosion, and insect pest issues of wooden structures.
	Brickwork	Weathering, spalling, and freeze-thaw damage to masonry materials.
	Protective coating	Effectiveness of fire-retardant coatings and anti-corrosion treatments.
structure type	Roof structure	The roof design's ability to handle snow and rain.
	Walls and foundations	Stability and durability of walls and foundations in cold climates.
	Connecting	Stability and protection measures of mortise and tenon structures.

	parts	
Management and maintenance	Daily maintenance	The frequency and methods of routine inspections and minor repairs.
	Fire prevention measures	Application of fire protection systems and fire-retardant coatings.
	Technology and equipment	Application of modern technology in maintenance, such as temperature and humidity control systems and monitoring equipment.
environmental factor	Natural Environment	The direct impact of natural factors such as wind, rain, and snow on buildings.
	Human Factors	Damage to ancient buildings caused by human activities, such as urban development.

Expert interview

Interview outline design

This interview uses a semi-structured approach to explore the specific impact of the cold climate in Northeast China on the materials, structural forms, and management and maintenance of ancient buildings, evaluate the adaptability of current repair methods, and seek effective improvement strategies. The specific interview outline is shown in Table 2.

Table 2 Expert Interview Outline

Dimensions	Questions
Climatic conditions	What do you think are the main impacts of low temperatures, freeze-thaw cycles, snow loads, and humidity changes on the materials and structures of historic buildings? What measures have you taken to address the impact of these climatic conditions during the actual renovation process?
Material properties	What types of damage are common to wood, masonry, and protective coatings in cold climates? What anti-corrosion, insect control, and restoration techniques did you use during your renovation to address these issues?
structure type	What are some common problems with roof structures, wall foundations, and mortise and tenon joints in cold climates? When renovating these structures, what design and technical methods did you use to enhance their stability?
Management and maintenance	How important do you think routine maintenance and fire prevention measures are in the preservation of ancient buildings? In practical applications, how effective are modern technologies such as temperature and humidity control systems and monitoring equipment in maintenance?
Material properties	In what ways do natural environments (wind, rain, snow, etc.) and human activities (such as tourism and urban development) damage ancient buildings? What measures do you think are most effective in reducing the impact of these factors on ancient buildings?

Implementation and collection of interviews

Three experts (ancient architecture, architecture, and climatology) shared their views on the restoration and protection of ancient buildings in Northeast China, covering five aspects: climate, materials, structure, maintenance, and environmental factors. The interview lasted 3 hours and was transcribed into more than 30,000 words. Using NVivo11PLUS software, through three-level coding analysis, 43 third-level codes, 15 second-level codes, and 5 first-level codes were identified, which effectively reflected the research theme.

Table 3 Interview information coding results

Dimension/Open code	Specific Factors/ Axis Coding	Content/Selection Encoding	Original interview transcript
Climatic conditions	Effects of low temperature	The catalysis of low temperature	The winter in Northeast China is cold very much, and this low temperature will cause changes in the

		on building materials and the cracks caused by shrinkage and expansion	physical properties of building materials, especially wood and stone.
		Changes in material physical properties	The issue of building sealing is particularly important in cold climates. Low temperatures can cause sealing materials to harden or even crack, affecting their sealing performance.
		Building sealing	Low temperatures generally make materials more fragile and prone to cracking
	Freeze-thaw cycles	Damage to building structures caused by freeze-thaw cycles, especially the impact on foundations and walls	During the freeze-thaw cycle, the volume of water expands when it freezes inside the material and shrinks when it melts. This periodic volume change will generate stress inside the material. Over time, it will cause more microcracks in the material, which will then develop into visible cracks, or even peeling and breaking of the material.
		Material damage	In addition, freeze-thaw cycles can affect the stability of foundations, especially those that are not deep below the permafrost layer, which are prone to movement or deformation when the permafrost expands.
Material properties	wood	Durability, corrosion, and insect pest issues of wooden structures	Wood pests refer primarily to damage caused by various wood pests such as termites, whiteflies, and wood borers, which can penetrate the surface of the wood, get inside, feed on the wood, and dig tunnels and burrows in it, destroying the structural integrity of the wood.
		Pest Problems	If the moisture content in wood is too high for a long time, it will cause the wood to rot.
		Corrosive	Natural or added chemicals in wood (such as preservatives and pigments) may react chemically in cold and wet environments, causing its durability to decrease.
	Brickwork	Weathering, spalling, and freeze-thaw damage of masonry materials	When water freezes, it expands. When it reaches a certain level, the expansion force is enough to expand the micro-cracks inside the material, causing the surface material to peel off.
		Flaking	
structure type	Roof structure	The roof design's ability to handle snow and rain	Roofing designs must take into account local climate characteristics, such as temperature extremes, wind speed, and snowfall.
		Roof waterproofing and insulation	Waterproofing is a vital part of roof design, especially in cold regions. Insulation is another key factor. Good insulation not only reduces heat loss but also reduces heating costs.
	Walls and foundations	Wall and foundation stability and durability in cold climates	Durability focuses on the aging process of materials and their performance under long-term environmental stress.

Based on the above research, five hypotheses were drawn:

Hypothesis 1. Low temperature significantly reduces the durability and structural stability of ancient building materials.

Hypothesis 2. Freeze-thaw cycles significantly increase material damage and foundation instability of ancient buildings.

Hypothesis 3. Snow load significantly affects the structural safety of ancient building

roofs.

Hypothesis 4. Humidity changes significantly accelerate metal corrosion and wood decay in ancient buildings and affect stone weathering.

Hypothesis 5. High-frequency daily maintenance and effective fire prevention measures can significantly extend the service life of ancient buildings in cold climates.

Distribution and collection of questionnaires

This article designed a total of 17 questions and items, which were distributed through the online questionnaire star, and 631 sets of valid questionnaires were collected. The questionnaire questions are divided into five parts, each part of the questions is based on specific assumptions and is derived from actual cases. All questions are scored using the Likert Scale. Respondents rate the impact of each question from 1 to 5 based on their own experience and opinions.

Table 4 Reliability analysis

Code	Items	Corrected Total Correlation (CITC)	α coefficient with term removed	Cronbach's alpha coefficient
A3	Please comment on the scale question about the repair and maintenance of ancient buildings in Northeast China - 3. What is the effect of low temperature on the durability of wood and stone?	0.632	0.889	0.898
A4	4. How is the stability of building structures affected under low-temperature conditions?	0.616	0.890	
A5	5. To what extent do you think low temperatures affect the physical properties of ancient building materials?	0.617	0.890	
A6	6. How big is the impact of freeze-thaw cycles on the damage of building materials?	0.596	0.891	
A7	7. How is the stability of building foundations affected under freeze-thaw cycles?	0.535	0.893	
A8	8. To what extent do you think the freeze-thaw cycle affects the overall structure of ancient buildings?	0.527	0.893	
A9	9. How much impact does snow load have on the safety of roof structures?	0.556	0.892	
A10	10. How stable is the roof structure under snow load conditions?	0.487	0.895	
A11	11. What differences do you think there are in the impact of snow load on the roofs of ancient buildings in different regions?	0.516	0.894	
A12	12. How much influence does humidity change have on metal corrosion?	0.571	0.892	
A13	13. How does wood decay under conditions of changing humidity?	0.539	0.893	
A14	14. To what extent do you think humidity changes affect stone weathering?	0.612	0.890	
A15	15. How much impact does high-frequency daily maintenance have on the lifespan of ancient buildings?	0.614	0.890	
A16	16. How effective are fire prevention measures in cold climates?	0.576	0.891	
A17	How significant do you think the daily maintenance and fire prevention measures are in protecting ancient buildings?	0.633	0.889	

The validity test refers to the reliability of the questionnaire. Based on the structural validity description, this paper uses factor analysis to conduct the KMO test on the scale

questions and obtains KMO=0.672>0.6, Bartlett sphericity test p<0.001, which is suitable for principal component analysis. From the change of the total variance data explained, the first four principal components with eigenvalues>1 are systematically extracted. After dimensionality reduction, the questionnaire's structural validity is qualified.

Table 5 Table of factor loading coefficients after rotation

Table of factor loading coefficients after rotation					
Items	Factor loading coefficient				Commonality (common factor variance)
	Factor1	Factor2	Factor3	Factor4	
A3	0.793	0.147	0.191	0.210	0.732
A4	0.804	0.174	0.139	0.184	0.730
A5	0.827	0.169	0.093	0.214	0.767
A6	0.211	0.154	0.801	0.205	0.751
A7	0.167	0.090	0.839	0.175	0.771
A8	0.090	0.236	0.833	0.080	0.764
A9	0.184	0.712	0.197	0.109	0.592
A10	0.065	0.772	0.099	0.138	0.629
A11	0.095	0.764	0.047	0.226	0.646
A12	0.178	0.223	0.178	0.757	0.686
A13	0.156	0.181	0.128	0.818	0.743
A14	0.329	0.169	0.170	0.730	0.699
A15	0.384	0.387	0.305	0.279	0.468
A16	0.365	0.536	0.181	0.175	0.483
A17	0.453	0.520	0.291	0.084	0.567

Descriptive and correlation analysis

The test data showed that the average value was 3.4-4.1, the standard deviation was about 1, and the median was 4, indicating that the respondents generally supported the hypothesis that low temperature, freeze-thaw, snow accumulation, and humidity have a significant impact on ancient buildings. The correlation coefficient between daily maintenance and fire prevention measures and ancient building repair is 0.787 ($p<0.001$); the correlation coefficient of humidity change is 0.745 ($p<0.001$); the correlation coefficients of snow accumulation, freeze-thaw, and low temperature are 0.708, 0.712 and 0.776 respectively (all $p<0.001$). The above factors are significantly positively correlated with the repair of ancient buildings, emphasizing the importance of considering environmental factors and strengthening maintenance management in the protection and repair of ancient buildings.

As can be seen from Table 10, high-frequency daily maintenance has a significant negative impact on the lifespan of ancient buildings. The article shows that daily maintenance, fire prevention measures, humidity, snow accumulation, freeze-thaw, and low temperature have a positive impact on the repair and maintenance of ancient buildings. The correlation dimension analysis shows that there are complex dynamic influences between the dimensions. These results are of great value to the repair and maintenance practice of ancient buildings in cold regions.

Influence of cold climate on ancient buildings in Northeast China

Selection of building materials

When selecting materials, ancient buildings in the Northeast region first consider materials with good cold resistance such as stone and ceramic tiles, and secondly pay special attention to their thermal insulation performance, such as choosing thick wall materials and adding various thermal insulation materials to the walls. (Wang F.F, 2017) To withstand the pressure of heavy snow, granite, marble, and other materials with high compressive strength are preferred. In cold areas, construction is limited, and the selection of materials for ancient buildings considers construction convenience. With the improvement of environmental

awareness, modern ancient buildings in the Northeast try to use sustainable materials, such as EPS, XPS, etc.

Structural form design

Ancient buildings in the Northeast have taken a variety of measures in cold-proof design, including structure, heating, insulation materials, and door and window design. The well-dry-style dwellings resist the severe cold with their compact design. Due to the limited length of wood, their bays and windows are relatively small, such as the snow village buildings in Heilongjiang. The characteristic "pocket room" layout is also a common ancient building form in Northeast China. The main living space is the king and the warm room. The middle is the main room, the north side is the warm room, and the bedrooms are located on both sides of the main room. This design allows heat to circulate effectively indoors. In addition, the windows of ancient buildings in Northeast China are small and face south or west. Multi-layer glass or paper-pasted windows are used to reduce heat dissipation. The sloping roof structure also uses the "human" shape to effectively prevent wind. (Zhang W.Z, 2017)

Influence of special climate characteristics

The severe cold in Northeast China causes building materials to crack easily, and construction technology needs to be improved. Reduce cracks by using insulation materials, thickening the insulation layer, designing expansion joints, and enhancing the tensile strength of the wall. Strengthen the foundation, select freeze-thaw-resistant materials to prevent corrosion, and design a drainage system to prevent freeze-thaw. Lay a moisture-proof layer on the foundation, and design an internal ventilation design to reduce moisture accumulation and protect ancient buildings from damage.

Connection component design

The mortise and tenon connection is a common connection method in ancient buildings in Northeast China. It gives the building elasticity and self-regulation ability, can resist external forces such as wind and snow, and prevents structural deformation and cracks. As a transitional component between the column and the beam frame, the bracket can strengthen the connection between the beam frame and the column head, effectively transmit and disperse the load such as snow on the roof, and protect the building from damage caused by heavy snow. (Wang Y.Z, 2017)

Repair and maintenance preparation

Before repair, the environment and diseases need to be assessed, and winter inspections should be strengthened. Avoid severe colds, pay attention to insulation and personnel safety. Later, install environmental monitoring and intelligent temperature control and ventilation systems, monitor in real-time, and deal with emergencies to ensure the safety of ancient buildings.

Fund and technology management

The Northeast region is rich in ancient buildings, but they are vulnerable to severe cold climates, and the cost of repair is high. While ensuring quality, cost-effective materials should be selected and economic efficiency should be considered, such as the selection of cost-effective materials (Dai P.F, Liu Z.Y, Sun Z.Y, 2021). The government should increase investment and encourage social fundraising. Use ancient architectural culture to develop tourism and increase income. Strengthen the training and introduction of professional talents for repair, and the government, universities, and institutions will cooperate to train craftsmen and establish a talent pool to support projects.

Conclusiln and Discussion

In short, the renovation of ancient buildings in cold regions needs to deal with challenges such as materials, climate, funding technology, maintenance management, and environmental awareness. In the face of cold climates, extreme weather needs to be considered, and thermal insulation, cold resistance, waterproof, and durable materials should be selected. The structure should be stabilized by combining modern technology, and innovation should be

made while respecting tradition. Implementation should be prevention-oriented, and inspection and emergency response should be strengthened. The government should increase investment in cultivating talents, introduce social capital, respect the value of ancient buildings, enhance public awareness of protection, and promote participation in protection work.

This article focuses on the impact of cold weather on ancient buildings in Northeast China. Affected by multiple factors such as temperature, snowfall, and wind, the research results are complex and regional and need to be continuously observed. In the future, it is necessary to deepen interdisciplinary research, combine a variety of technologies and methods, consider geographical characteristics and long-term climate effects, expand research horizons, use advanced monitoring technology, combine historical data and repair data, and comprehensively evaluate the impact of cold climate on ancient buildings to provide a scientific basis for protection work.

References

Dai P.F, Liu Z.Y, Sun Z.Y, 2021 The particularity of understanding the value of China's architectural heritage. *Architecture and Culture*, 2021(04):62

Huang T.Q., 1998 Typological method for measuring the cultural value of historical urban forms. *Journal of Chongqing Jianzhu University*, 1998(03):83-87.

Lin N., Zhang X.W, Liu J., 2020. Construction of an evaluation system for the protection value of China's 20th-century architectural heritage. *Contemporary Architecture*, 2020(04):134-137.

Qin H.L., 2013 On the value elements of architectural cultural heritage, *China's famous cities*, 2013(07):18-22+26.

Qin H.L., 2015 Nostalgia: the unique emotional value of architectural heritage. *Journal of Beijing Union University (Humanities and Social Sciences Edition)*, 2015,13(04):58-63.

Wang F.F., 2017 *Research on the inheritance, protection, and development of ancient Chinese architecture.* Jiangxi University of Finance and Economics.

Wang Y.Z, 2017 *Research on the industrialized design of ancient architecture in Qinling River Valley Townships.* Chang'an University.

Zhang W.Z, 2017 On the application of ancient architectural design in modern urban garden design. *Urban Construction Theory Research (Electronic Edition)*, 2017, (29):175.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

A STUDY ON THE FACTORS INFLUENCING CONSUMERS' PURCHASING INTENTION OF CULTURAL AND CREATIVE PRODUCTS IN GUIZHOU NUO CULTURE MUSEUM

[1]Ruiqi Yang and [2]Shu Zhong,

Panyapiwat Institute of Management, Thailand

1293236990@qq.com

Received: October 18, 2024; **Revised**: November 24, 2024; **Accepted**: December 28, 2024

Abstract

Nuo culture has a long history in China and is an important part of traditional folk culture. Through market-oriented operation, the Nuo Culture Museum has promoted the development of cultural tourism and creative industries while inheriting, displaying, and protecting Nuo culture. However, there are many problems in the marketization process, especially the low willingness of customers to purchase cultural and creative products. The study identified three major factors affecting purchase intention through the historical document method: consumer aesthetic needs and cultural cognition, business model and market economic factors, and management and innovation factors. Through factor analysis and structural equation analysis, it was found that aesthetic needs and cultural cognition have the greatest impact on purchase intention, followed by management and innovation, and business model and market economic factors have the least impact. There is a positive correlation between the factors. To enhance purchase intention, it is recommended to increase product design innovation, focus on cultural education and interactive experience, combine online and offline sales, launch price discount packages, and use social media platforms to increase brand exposure.

Keywords: Nuo Culture; Cultural & Creative products; Purchase intention; Influencing factors

Introduction

With the rise of the cultural and creative industry, Nuo culture, as a unique national art treasure of Guizhou, has a profound historical and cultural heritage and market demand for its cultural and creative products. However, how to attract and satisfy consumers' willingness to buy has become the key to promoting the development of Nuo culture and creative products. This article aims to provide theoretical support and practical guidance for developing and promoting cultural and creative products of the Guizhou Nuo Culture Museum by deeply understanding the factors affecting consumers' intention to buy, to promote the inheritance and development of Nuo culture.

[1]Master of Arts Management, Chinese Graduate School, Panyapiwat Institute of Management, Thailand
[2]Chinese Graduate School, Panyapiwat Institute of Management, Thailand

The formation of consumers' intention to buy cultural and creative products is a multi-stage psychological and decision-making process, covering multiple steps from cognition to final decision-making; awareness stage, interest and information search stage, evaluation stage, purchase decision stage, and post-purchase behavior stage. This process summary reflects the psychological changes of consumers, which are affected by the market environment, social influences, and cultural trends. A deep understanding of this process is crucial for designers and marketers of cultural and creative products, which helps to better meet consumer needs, design products that meet market expectations, and formulate effective market strategies.

Research Questions

Question 1: Discover the influencing factors of "consumer purchase intention" of cultural and creative products of Guizhou Nuo Culture Museum

Question 2: The relationship between the various influencing factors of "consumer purchase intention" of cultural and creative products of Guizhou Nuo Culture Museum

Research Purposes

This article aims to identify the factors influencing the "consumer purchase intention" of cultural and creative products of the Nuo Culture Museum in Guizhou Province. The importance of specific factors in each influencing factor is found by designing a questionnaire and using statistical software to analyze the data. Finally, according to the research results, corresponding countermeasures and suggestions are proposed to promote the healthy development of the cultural and creative industry in Guizhou Province.

Research Significance

Theoretical significance: This article provides theoretical guidance for the creation and research of the cultural and creative industry, enhances the cultural competitiveness of Guizhou's cultural and creative industry in the domestic market, and ensures its sustainable development.

Practical significance: This article provides experience for the cultural and creative industry, clarifies market demand, avoids the bottleneck of purchasing intention, and promotes the healthy development of the cultural and creative industry of Guizhou Nuo Culture Museum. It has a positive significance in enhancing consumers' intention to buy, creating a good purchasing environment, and improving cultural taste and cultural mentality.

Literature Review

Consumers' willingness to purchase cultural and creative products: Wang E.H and Kou X.X (2023) studied the impact of the innovation of the Palace Museum's cultural and creative products on purchasing intention, emphasizing the importance of innovation. Chen S. (2023) pointed out the key role of situational settings in blind box consumption. Dong X.X (2022) studied the impact of brand personality on purchasing intention, and Lu Y.L. et al. (2022) emphasized the role of high-quality content. Guo Y. (2021) pointed out that emotional design enhances purchasing intention, and Yang C.Y. (2019) explored the influencing factors in a cross-cultural environment.

Consumer aesthetic needs and cultural cognition: Under the background of Nuo culture in Guizhou Province, consumers' identification with local culture and aesthetic needs for traditional art drive the purchase intention of cultural and creative products. Li L. & Wang X.B (2023) found that although cultural attributes have a weak influence, they are indispensable. Zhang Y. & Xu X.Y (2023) emphasized that aesthetic value and craftsmanship

details attract consumers. Wang J.Y (2023) found that social value and new media scene value have a positive impact on consumer behavior. Innovation and unique design are key factors. The Museum Cultural and Creative Product Innovation Research Group (2020) proposed that innovation can tap into cultural connotations. The Guizhou Nuo Culture Museum should meet consumers' aesthetic needs and cultural cognition to enhance market appeal and purchase intention.

Business model and market economic factors: Scholar An H.Y (2022) pointed out that the use of digital tools and methods to improve operational efficiency and customer satisfaction will help the Nuo Culture Museum expand its market influence through digital display and sales platforms. Wang Y.Y. (2022) emphasized that agile marketing models can quickly respond to market changes and consumer demand and help museums promote specific products. Liu J.W. (2022) pointed out the importance of digital transformation and suggested that museums use online virtual exhibitions and e-commerce platforms to attract young consumers. Xie X.H (2022) analyzed the role of financial management in optimizing the pricing and marketing strategies of cultural and creative products. Wang J.L. (2022) emphasized that innovation in the market economy lies in meeting untapped needs. Wang J. (2021) pointed out that the development of cultural and creative products depends on the market environment, policy support and consumer cultural tendencies.

Management and innovation factors: Scholars Mao Y.M & Wang F.X. (2023) pointed out that Disney has improved the market performance of cultural and creative products through innovative strategies such as brand management, product diversification, and customer relationship management. The Guizhou Nuo Culture Museum can learn from this and enhance the attractiveness of its products by strengthening its brand and optimizing customer experience. Liu Y. & Ke J.M. (2023) emphasized the importance of design management in the development of cultural and creative products, integrating design thinking and innovation strategies to enhance market competitiveness and cultural value. Han Y.M. (2023) pointed out that using collection resources to develop cultural and creative products can attract cultural enthusiasts.

In summary, the Guizhou Nuo Culture Museum can enhance the market appeal of cultural and creative products and consumers' intention to buy through management innovation and design management strategies, increase cultural value and market adaptability, meet diversified needs, and promote cultural communication and commercial success.

Research Result

Research subjects: cultural tourists, residents, students and education teams, collectors and cultural enthusiasts, and online buyers. Through these diverse subjects, we can comprehensively analyze and understand how consumers with different backgrounds and needs influence and are attracted by cultural and creative products, to formulate targeted market strategies and product development plans.

Research methods: This article is a quantitative study. It uses the "literature method" and "questionnaire survey method" to lay a theoretical foundation for the study, provide data support, and improve the success rate of the research results of the article. Through data support, it tests hypotheses and theories, reveals the essence and laws of research phenomena, and improves the practicality of the article. The Likert scale (1-5 points) is used for scoring, very important is 1 point, important is 2 points, normal is 3 points, not very important is 4 points, and not important is 5 points. SPSS software and AMOS software are used to perform descriptive and reliability analysis on the collected valid data; factor analysis; structural equation model is used to clarify the relationship and action path between the factors.

The official questionnaire was released through the online tool Questionnaire Star and circulated through WeChat groups. The survey was conducted from 0:00 on May 23, 2024, to 24:00 on May 28, 2024, for a total of 6 days, with a sample size of no less than 500 people. In the end, 800 people participated, and 763 valid questionnaires were collected, with an

efficiency rate of 98.4%.

According to the literature review, conceptual model, and research hypothesis, combined with the analysis of the pre-test questionnaire, the formal questionnaire was designed. The questionnaire consists of two parts: basic information of the respondents (3 items) and Likert scale (20 items) that influences purchase intention. The first three independent variables (aesthetic needs and cultural cognition, business model and market economy, management, and innovation) correspond to items 1-5, 6-10, and 11-15 respectively; the dependent variable (purchase intention) corresponds to items 16-20.

Variable introduction

(1) Aesthetic needs and cultural cognition: cultural attributes, spiritual needs, appearance aesthetics, product quality, online reviews (Li Lin, Wang Xinbing; Zhang Yang, Xu Xiayu; Wang Junyao).

(2) Business model and market demand: sales platform, agile marketing, financial management, market research (An Hongyu; Wang Yingying; Liu Junwei; Xie Xiaohong; Wang Jingli; Wang Jun).

(3) Management and innovation: brand building, customer experience, innovative design, and market responsiveness (Mao Yuanmeng, Wang Fengxin; Liu Yong, Ke Jiaming; Han Yimin).

Based on Maslow's need theory, consumer needs extend from basic physiological needs to social, respect, and self-actualization needs. The cultural attributes and aesthetic value of cultural and creative products meet the needs of beauty and cultural identity, and online reviews affect social needs. Digital display and e-commerce platforms improve convenience, and agile marketing meets safety and social needs. Product innovation meets self-actualization needs. From the perspective of the Frankfurt School, cultural and creative products convey social and cultural ideologies and reflect social identity. Online reviews reflect the influence of public opinion. Business models and digital displays highlight marketization, while agile marketing emphasizes efficiency and profit, and may ignore cultural diversity. Product innovation is driven by commercial interests, and resource development may lead to cultural commodification.

In summary, consumers' intention to buy is deeply influenced by social structure and cultural forces and is rooted in the business logic and social ideology of the cultural industry.

Through literature research, the influence of aesthetic needs and cultural cognition, business models and market economy, management, and innovation factors on the willingness to buy cultural and creative products of the Guizhou Nuo Culture Museum was determined, and a correlation was found between these factors. To gain a deeper understanding of the influence and interaction mechanism, a structural equation model will be constructed. Before this, a conceptual model needs to be constructed theoretically, and a preliminary conceptual model of influencing factors was proposed.

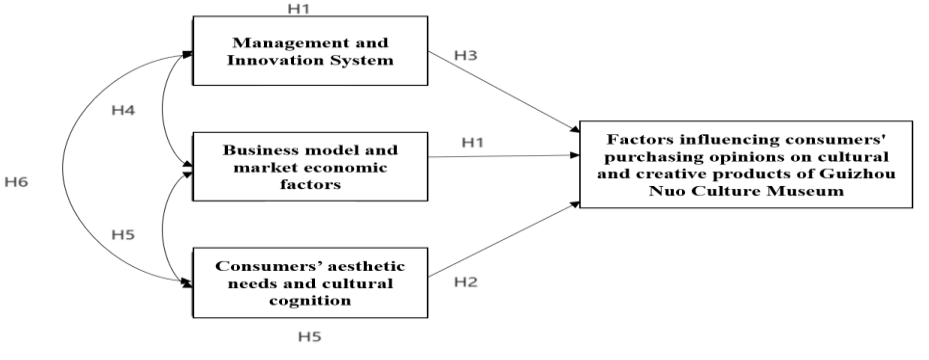

Figure 1 Conceptual model of influencing factors

H1: The evaluation of the importance of the perceived strength of business model and market economy factors is positively correlated with consumers' intention to buy

H2: The evaluation of the importance of perceived strength of management and innovation factors is positively correlated with consumers' intention to buy.

H3: The evaluation of the importance of the perceived strength of consumers' aesthetic needs and cultural cognitive factors is positively correlated with consumers' intention to buy.

H4: There is a certain positive correlation between the evaluation of the importance of the perceived strength of consumers' aesthetic needs and cultural cognitive factors and the evaluation of the importance of the perceived strength of the business model and market economy factors.

H5: There is a certain positive correlation between the evaluation of the importance of the perceived strength of business model and market economy factors and the evaluation of the importance of the perceived strength of management and innovation system.

H6: The evaluation of the importance of the perceived strength of management and innovation systems will affect the perceived strength of consumers' aesthetic and psychological needs to a certain extent.

Table 6 Formal Questionnaire

Code	Content	1	2	3	4	5
X1	Cultural attributes of cultural and creative products					
X2	Meeting spiritual and emotional needs					
X3	Product appearance aesthetics					
X4	product quality					
X5	Network Scalability					
Y1	Expand sales platform					
Y2	Agile Marketing					
Y3	Financial Management					
Y4	market research					
Y5	Development Trend					
Z1	Brand building and innovation					
Z2	Customer interactive experience					
Z3	Innovative design driving force					
Z4	Market responsiveness					
Z5	Deep cultural integration					
Q1	Value-added satisfaction					
Q2	Negotiable payment for cultural and creative products					
Q3	Brand personality					
Q4	Purchase motivation					
Q5	Comprehensive marketing impact					

Statistical software was used to conduct descriptive statistics, reliability and validity analysis on the sample data, and factor analysis was used to explore the impact of various factors on the purchasing intention of consumers of cultural and creative products, verify the research hypothesis and put forward countermeasures and suggestions. Descriptive statistical assignment conditions: gender (1=male, 2=female), age (1=under 20 years old, 2=20-30 years old, 3=30-40 years old, 4=over 40 years old), education (1=high school and below, 2=junior college, 3=bachelor's degree, 4=master's degree, 5=doctoral degree); influencing factor indicators are divided into five dimensions (1=very important, 2=important, 3=general, 4=not very important, 5=not important).

Table 7 Descriptive statistical analysis(N=763)

Variable	Mean	Standard Deviation
Gender	1.62	0.48
Age	1.95	0.77
Education	2.79	1.00
X1	1.97	1.02
X2	1.57	0.83

X3	1.62	0.88
X4	1.91	0.96
X5	2.28	0.97
Y1	1.69	0.90
Y2	2.04	0.88
Y3	2.75	1.29
Y4	2.69	1.23
Y5	2.73	1.24
Z1	1.66	0.91
Z2	2.12	0.86
Z3	1.89	0.92
Z4	2.70	1.28
Z5	2.29	1.02
Q1	2.06	0.85
Q2	1.98	0.86
Q3	1.80	0.88
Q4	1.75	0.97
Q5	2.03	0.88

As shown in Table 2, the mean gender of the respondents in the questionnaire is 1.60, indicating that the number of males and females is similar and representative; the age is mostly concentrated between 20 and 30 years old, which is the main audience group of cultural and creative products; the education level is mainly undergraduate. On the Likert scale, the mean of cultural attributes, product quality, network scalability, customer interactive experience, innovative design driving force, agile marketing, and cultural deep integration of cultural and creative products is about 2.0, and the standard deviation is about 1.02, indicating that these are "important factors". The mean of appearance aesthetics, satisfying spiritual and emotional needs, expanding sales platforms, brand building, and innovation is about 1.6, and the standard deviation is about 0.8, indicating that these are "very important factors". The mean of financial management, development trend, market research, and market responsiveness is about 2.7, and the standard deviation is about 1.2, indicating that these are "general factors". The mean of the dependent variable "consumer purchase intention" is 1.7-2.6, and the standard deviation is 0.85-0.97. Most of the respondents are local populations in Tongren City, Guizhou Province, with low economic and educational levels and weak awareness of cultural and creative products.

To sum up, the main influencing factors are appearance aesthetics, spiritual and emotional needs, sales platform, and brand building; the secondary influencing factors are cultural attributes, product quality, network scalability, etc.; the general influencing factors are financial management, development trends, etc.

Table 8 Reliability Analysis

variable	Code	Scale variance after deleting items	Corrected correlation between items and total score	The coefficient a after item deletion	a coefficient
Consumer aesthetic and psychological needs	X1	57.082	0.399	0.817	0.805
	X2	54.447	0.638	0.858	
	X3	56.245	0.431	0.761	
	X4	57.889	0.476	0.711	
	X5	55.331	0.358	0.814	
Business Model and Market Economy	Y1	58.057	0.328	0.818	
	Y2	55.899	0.478	0.807	
	Y3	56.419	0.441	0.810	
	Y4	55.446	0.511	0.806	
	Y5	59.555	0.225	0.823	
Management and Innovation System	Z1	55.740	0.490	0.807	
	Z2	56.279	0.450	0.808	
	Z3	54.897	0.549	0.802	

	Z4	55.449	0.517	0.803	
	Z5	55.354	0.514	0.803	
Consumer willingness for cultural and creative products	Q1	56.968	0.401	0.811	
	Q2	57.260	0.383	0.815	
	Q3	57.435	0.370	0.814	
	Q4	55.898	0.477	0.806	
	Q5	56.421	0.443	0.812	

Table 3 uses the principal component method to obtain three common factors with a cumulative contribution rate of 62.84%.

Table 9 Factor analysis

Components	Initial eigenvalues		
	Total Value	Variance Percentage %	accumulation%
1	17.828	38.840	38.840
2	6.994	15.237	54.077
3	4.021	8.760	62.837
4	1.775	3.867	66.704
5	1.672	3.643	70.347
6	1.645	3.584	73.931
7	1.553	3.383	77.314
8	1.511	3.292	80.606
9	1.410	3.072	83.678
10	1.335	2.908	86.586
11	1.312	2.858	89.444
12	1.297	2.826	92.270
13	1.245	2.712	94.982
14	1.202	2.619	97.601
15	1.101	2.399	100.000

Structural equation model test

The structural equation model can be simply summarized into four steps:

(1) Construct a conceptual model between variables based on the theoretical basis;

(2) Model fit test. The fit test can be divided into the overall model fit test;

(3) Estimate the path coefficient. The path coefficient can be estimated by using the least squares method for multiple regression analysis. The path coefficient is the standardized regression coefficient in the regression equation. It can also be estimated by using the maximum likelihood method, correlation coefficient decomposition method, or generalized least squares method according to the model requirements or model characteristics;

(4) Estimation of direct effect, indirect effect, and total effect.

Assume "n" independent variables x_1、x_2、$\ldots x_n$、(1) Written in standardized form:

$$y_z = p_1 z_1 + p_2 z_2 + \ldots + p_n z_n + \ldots + \varepsilon_1$$

(2)in， $y_z \frac{y_c - \overline{y}}{\sqrt{\delta_{yy}}}$（c=1,2.....n）, $z_{cj} \frac{x_{cj} - \overline{x_j}}{\sqrt{\delta_{ij}}}$（c=1,2.....n; j =1,.....n）, $p_{ij} = \frac{\sqrt{\delta_{ij}}}{\sqrt{\delta_{yy}}} a_j$，$\varepsilon_1 = \frac{\sqrt{\delta_{ee}}}{\sqrt{\delta_{yy}}} a_j$， p_{iy} is the standardized regression coefficient, which is the path coefficient of xi for y; $rijpiy$ is the indirect path coefficient, which is the indirect effect of xj on the dependent variable through xi, where rij represents the path coefficient between xi and y, and rij represents the simple correlation coefficient between xi and y.

The maximum likelihood method was used to test the goodness of fit of the hypothesis model. The main indicators with high reliability were selected:

(1) Consumer aesthetic needs and cultural cognition: cultural attributes, spiritual and emotional needs, aesthetic value, online evaluation, perceived value, and cultural heritage.

(2) Business model and market economy: digital display, sales platform, agile marketing, virtual exhibition, e-commerce platform, marketing strategy, untapped needs, and market drive.

(3) Management and innovation: product innovation, design management, and resource development.

(4) Purchase intention: consumer demand, premium of cultural and creative products, brand personality, and purchase motivation.

The modified structural model was constructed by analyzing the path relationship of each factor, and the maximum likelihood method was used to test the goodness of fit. Four absolute fit indicators, five relative fit indicators, and three simple fit indicators were selected.

Table 10 Guizhou Nuo Culture Museum Cultural & Creative Products Consumer Purchase Intention Value Scale

Main variables	Observable variable code	α coefficient
Consumer aesthetic and psychological needs	X1	0.792
	X2	
	X3	
	X4	
	X5	
Business Model and Market Economy	Y1	0.813
	Y2	
	Y3	
	Y4	
	Y5	
Management and Innovation System	Z1	0.805
	Z2	
	Z3	
	Z4	
	Z5	
Consumer willingness for cultural and creative products	Q1	0.812
	Q2	
	Q3	
	Q4	
	Q5	

The model fitness test evaluates the external quality of the model. According to the comparison results in Table 6, the fitness of each indicator of the revised model is at a medium level, indicating that the theoretical model is consistent with the actual data and the fitness is acceptable.

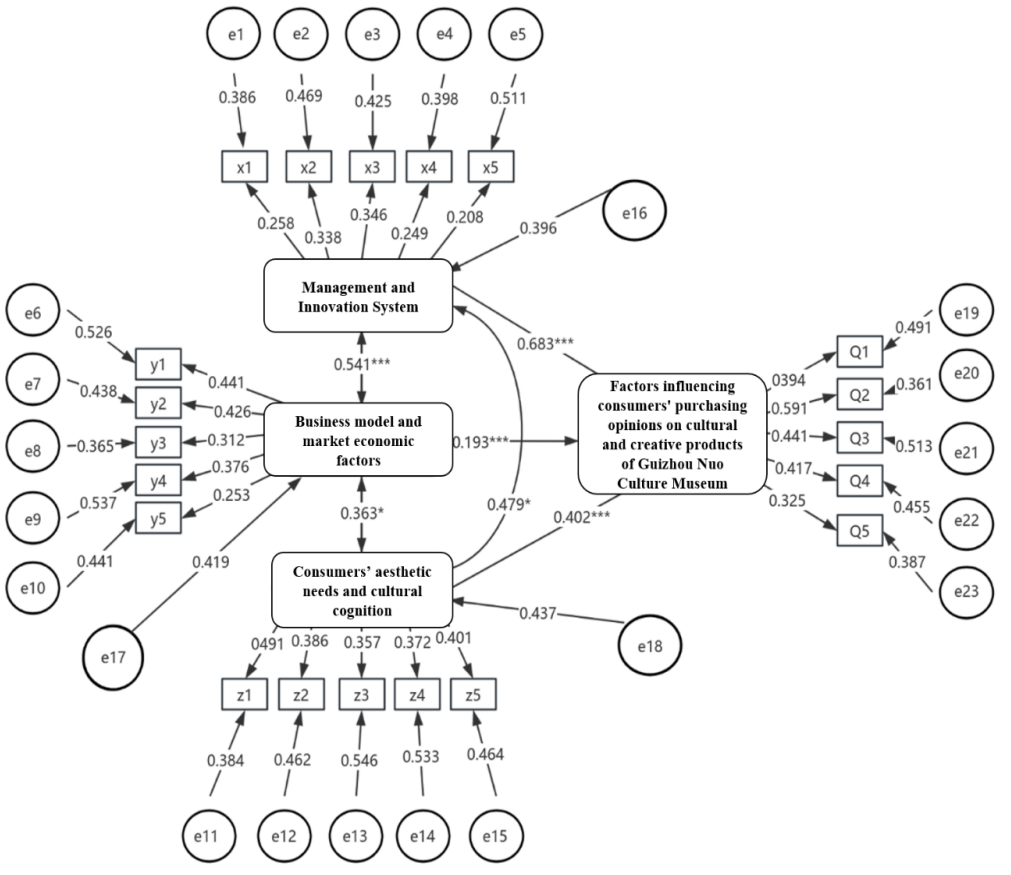

Figure 2 Path relationship diagram between factors influencing consumer purchase intention of cultural and creative products of Guizhou Nuo Culture Museum

Summary and Suggestions

This article studies the factors influencing the purchase intention of consumers of cultural and creative products of Guizhou Nuo Culture Museum. The research goal is to find out the influence degree of specific factors, covering consumers' aesthetic and psychological needs, business models and market economic factors, management and innovation systems. Based on these findings, corresponding countermeasures and suggestions are proposed to promote the healthy development of cultural and creative products in Guizhou Province. By determining the relative importance of each influencing factor, this article provides a strong basis for optimizing the market strategy of cultural and creative products.

Factors influencing the purchase intention of consumers of cultural and creative products of Guizhou Nuo Culture Museum.

Through literature analysis, 15 variables that affect the purchase intention of consumers of cultural and creative products of Guizhou Nuo Culture Museum are identified, including cultural attributes, spiritual and emotional needs, aesthetic value, network evaluation, perceived value, cultural heritage, digital display, sales platform, agile marketing, virtual exhibition, marketing strategy, untapped needs, market drive, product innovation, design management, and resource development. In addition, consumers' purchase intention is

reflected in five aspects: demand, premium payment, brand personality and purchase motivation. Likert scale analysis shows that cultural attributes, product quality, and other factors are considered "important" factors; appearance aesthetics, spiritual and emotional needs, and other factors are "very important" factors; financial management, development trends, and other factors are "general" factors. Among the demographic characteristics, gender, occupation, age, and education have a greater impact. Finally, they are classified into three types of influencing factors: consumer aesthetic needs and cultural cognition, business model and market economy, and management and innovation system.

The degree of influence of cultural and creative products of Guizhou Nuo Culture Museum on consumer purchase intention

Path coefficient analysis shows that consumer aesthetic and psychological needs, business model and market economic factors, and management and innovation systems all positively affect purchase intention:

(1) Consumer aesthetic needs and cultural cognition (the largest influence, 0.683): Design and production must meet personalized and diversified needs to enhance purchase intention (Li Lin, Wang Xinbing).

(2) Management and innovation system (the second 0.402): Improve management system and continuous innovation to improve product quality and market competitiveness (Mao Yuanmeng, Wang Fengxin).

(3) Business model and market economy (the last 0.193): Innovate business model, expand sales channels, pay attention to market dynamics and pricing strategies (An Hongyu, Wang Jingli).

Path relationship:

There is a two-way relationship between consumer aesthetic and psychological needs and business model and market economic factors (relationship coefficient 0.541), which is highly significant (Li Lin, Wang Xinbing).

There is also a two-way relationship between the business model and management and innovation system (relationship coefficient 0.363), which is significant at the 10% level (Wang Yingying, Mao Yuanmeng).

Influencing factors:

(1) Premium payment for cultural and creative products (influence coefficient 0.591): Consumers are intent to pay higher prices for products with cultural value and creative design (Yu Shanshan).

(2) Brand personality (influence coefficient 0.441): Brands with distinctive personalities attract consumers and increase purchase intention (Jiang Dengyu).

(3) Purchase motivation (influence coefficient 0.417): Satisfy motivations such as collection, gift, and personal interest (Liu Xue, Long Tianyou).

(4) Value-added satisfaction (influence coefficient 0.394): High cultural and artistic value increases purchase intention (Liu Shuchang, Cao Yingling).

(5) Comprehensive marketing influence (influence coefficient 0.325): Effective marketing strategies increase awareness and purchase interest (Wang Yue, Zhu Liping).

Aesthetic needs and cultural cognition: Satisfying spiritual and emotional needs (0.338) and appearance aesthetics (0.346) have the greatest impact (Li Lin, Wang Xinbing).

Business model and market economy: Expanding sales platforms (0.441) and agile marketing (0.426) have significant impacts (An Hongyu, Wang Yingying).

Management and innovation system: Brand building and innovation have the greatest impact (0.491), and have the most significant impact on purchase intention among all management factors (Mao Yuanmeng, Wang Fengxin).

Guizhou Nuo Culture Museum should pay attention to consumers' aesthetic and psychological needs, optimize business models, and innovate management systems to improve the market competitiveness and purchase intention of cultural and creative products.

Suggestions

Based on the aesthetic and psychological needs of consumers, pay attention to the

aesthetic appearance of Nuo culture and creative products, and meet their spiritual and emotional needs. Create artistic masterpieces and improve consumers' artistic literacy; based on business models and market economic factors, actively expand the sales platform of Nuo culture and creative products, implement agile marketing, and guide the diversified development of cultural and creative products; based on management and innovation systems, strengthen the brand building and innovation of cultural and creative products, improve customer interactive experience and cultural in-depth integration, and reasonably use traditional culture to achieve effective development.

Comprehensively consider consumer needs, business models, and management innovation to promote the healthy development of cultural and creative products of Guizhou Nuo Culture Museum.

References

An H.Y.(2022) Research on innovative strategies for enterprise economic management under the new situation. *Modern Marketing* (First Half), (12): 115-117. DOI:10.19921/j.cnki.1009-2994.2022-12-0115-039.

Chen C.X, Liao J.W., (2020). Museum Cultural and Creative Product Innovation Research Group (2020) Museum Cultural and Creative Product Innovation Research Group, Research the innovation of museum cultural and creative products under the integration of culture and tourism. *Jiangsu Business Review*, (09): 54-56. DOI:10.13395/j.cnki.issn.1009-0061.2020.09.017.

Chen S. (2023) Research on factors affecting consumer purchasing intention in the blind box context. *Beijing University of Posts and Telecommunications,* DOI:10.26969/d.cnki.gbydu.2023.002039.

Dong X.X. (2022) The impact of museum cultural and creative product brand personality on consumer purchasing intention. *Zhejiang University of Finance and Economics*, 2022. DOI:10.27766/d.cnki.gzjcj.2022.000481.

Guo Y. (2021). Research on emotional design of cultural and creative products and consumer purchase intention. Science and Technology Wind, (19): 161-162. DOI:10.19392/j.cnki.1671-7341.202119072.

Han Y.M (2023). Development and management of cultural and creative products based on collection literature resources - taking Shanghai Library as an example. *Library Journal*, 42(06): 68-73+112. DOI: 10.13663/j.cnki.lj.2023.06.008

Li L., Wang X.B (2023). Research on design factors affecting the willingness to consume grassland cultural and creative products. *Packaging Engineering,* 45 (02): 432-443. DOI:10.19554/j.cnki.1001-3563.2024.02.048.

Liu J.W. (2022). Dilemma and development of my country's labor value theory in the digital economy era. *Economic Research Guide*, 2022, (22): 7-9.

Liu Yong and Ke Jiaming (2023). Research on the development strategy of museum cultural and creative products driven by design management. *Furniture and Interior Decoration*, 30(10): 46-50. DOI: 10.16771/j.cn43-1247/ts.2023.10.009.

Lu Yal., Fan L.F, Zhai L.Y. (2022). Research on the influence of museum cultural and creative product content marketing on consumer purchase intention. *Journal of North China University of Water Resources and Hydropower (Social Science Edition),* 38 (04): 45-53. DOI:10.13790/j.ncwu.sk.2022.061.

Mao Y.M & Wang F.X (2023). Research on management innovation of Disney's cultural and creative products. *Screen Printing,* 2023, (20): 13-15. DOI: 10.20084/j.cnki.1002-4867.2023.20.00 4.

Wang E.H, Kou X.X (2023) The impact of cultural and creative product innovation on consumer purchasing intention: A case study of the Palace Museum's cultural and creative products. *Modern Business*, 2023, (16): 23-26. DOI:10.14097/j.cnki.5392/2023.16.013.

Wang J.L (2022). On the connotation, characteristics, factors, and realization of innovation under the modern market economy. *Financial Theory and Teaching*, 2022, (03): 83-85+116. DOI: 10.13298/j.cnki.ftat.2022.03.015.

Wang J.Y (2023). Research on the influence of consumer perceived value of museum cultural and creative products on consumption behavior intention in the new media era. Beijing Foreign Studies University, 2023. DOI:10.26962/d.cnki.gbjwu.2023.000416.

Wang Jun (2021). Basic characteristics, constraints, and optimization development path of the private economy. *Economic Circle,* 2021, (02): 9-13.

Wang Y.Y. (2022) Exploration of agile marketing model in enterprise marketing management. *Modern Marketing (First Half),* (10):158-161.DOI:10.19921/j.cnki.1009-2994.2022-10-0158-053.

Xie X.H. (2022). On how financial analysis can provide a reference for corporate business decisions. *Quality and Market*, 2022, (13): 37-39.

Yang C.Y. (2019). Research on the influencing factors of consumer purchase intention of overseas museum cultural and creative products based on cultural values. Donghua University, DOI:10.27012/d.cnki.gdhuu.2019.000338.

Zhang Y., Xu X.Y (2023). Research on the perceived value of museum cultural and creative products based on text analysis. Culture and Communication, 12(03): 1-10.

CONFUCIAN CULTURE AND GREEN INNOVATION OF ENTERPRISE TECHNOLOGY

[1]Xiang Gao and [2]Liming Zhang

Panyapiwat Institute of Management, Thailand

9889303@qq.com

Received: October 17, 2024; **Revised**: November 24, 2024; **Accepted**: December 28, 2024

Abstract

The rapid growth of China's economy often comes at the cost of damaging the ecological environment. To effectively solve the problem of ecological deterioration, it is necessary to rely on technological progress, especially innovation-oriented green technology. Based on the sample of A-share listed companies in Shenzhen and Shanghai from 2008 to 2022, this article manually collected and sorted out Confucian culture data, and empirically tested the impact of Confucian culture on corporate green technology innovation from the perspective of informal institutions. The results show that Confucian culture has a significant effect on corporate green technology innovation. The greater the degree to which a company is influenced by Confucian culture, the higher the level of its green technology innovation. Furthermore, combined with the context of overseas cultural shock, this article also found that overseas cultural shock will weaken the impact of local Confucian traditions on corporate green technology innovation. This article enriches the research on the influencing factors of corporate green technology innovation, supplements the literature on the economic consequences of Confucian culture, and also provides strong support for promoting China's excellent traditional culture.

Keywords: Confucianism, Green Technology Innovation, Informal Institutions

Introduction

While reform and opening up have brought rapid economic development, they have also brought severe challenges to the ecological environment. The extensive economic development model has led to many problems such as environmental pollution, ecological imbalance, and resource depletion. Faced with the tense situation of severe environmental damage and increasingly degraded ecology, the Party Central Committee and the State Council attach great importance to ecological environmental protection, and policy systems such as carbon peak and carbon neutrality "1+N" have been introduced one after another. In his report at the 20th National Congress of the Communist Party of China, President Xi Jinping mentioned that "Chinese-style modernization is the modernization of harmonious coexistence

[1]Ph.D. Business Administration, Chinese Graduate School, Panyapiwat institute of Management, Thailand
[2]Ph.D. Business Administration, Chinese Graduate School, Panyapiwat institute of Management, Thailand

between man and nature", and regarded it as one of the missions and tasks of the Communist Party of China in the new era and new journey, and regarded "widely forming a green production and lifestyle, carbon emissions peaking and then steadily declining, the ecological environment fundamentally improved, and the goal of a beautiful China achieved" as one of the overall goals of my country's next development. Faced with the new era, new challenges, and new requirements, green technology innovation has become an inevitable choice for enterprises to break through development bottlenecks and achieve high-quality development.

Most existing studies have analyzed the key factors of corporate green technology innovation from the perspectives of environmental regulation (Li et al., 2023; Wang Z.Y et al., 2020), environmental tax (Yu L.C et al., 2019), government subsidies (Gorg & Strobl, 2007; Ma G.H & Xia J.L, 2020; Yang X.H & You D.M, 2021) and board governance (Wang F.Z& Chen F.Y 2018). Zhao H. & Li W.F (2022) explained that Confucian culture can improve the accounting information quality and decision-making efficiency of enterprises; Confucian culture can alleviate the agency conflict between controlling shareholders and minority shareholders, inhibit the hollowing out of major shareholders (Du, 2015), prevent the risk of stock price collapse (Xu X.X et al., 2020; Bashir & Yu, 2020), promote accounting conservatism, and affect accounting robustness (Du et al., 2022). This series of studies shows that in addition to formal institutions such as laws and regulations, informal institutions represented by social culture also have an important impact on economic activities. Culture has a profound impact on people's values and corporate decision-making and management models in a subtle way (Zhao L.Q., 2022).

Xi Jinping's ecological civilization thought is the inheritance and development of the idea of "Unity of Heaven and Man" advocated in Confucian culture, and points the way for the modernization process of harmonious coexistence between man and nature. In addition, Confucius believed that "The Master used a fishing rod to fish instead of a net; he used bow and arrow to catch prey, but he never shot birds or animals that were resting." (The Analects of Confucius), Wang Yangming pointed out that "The great personage can treat the universe as a whole, not because they do it intentionally, but because the benevolence in their hearts is like this. This benevolence is a whole with the universe." (The Great Learning), all of which depict the Confucian vision of ecological civilization that respects, conforms to, and protects nature, and outlines a beautiful blueprint for harmonious coexistence between man and nature. Corporate green technology innovation is an important foundation for sustainable economic development and green transformation. Can the cultural imprint of Confucian tradition further reflect and influence the daily business activities of micro-enterprises and improve their green technology innovation performance?

Literature Review

Confucianism: In terms of respecting nature, Kongzi, the founder of Confucianism, mentioned in "The Analects", Chapter on Yang Huo, "What can Heaven say? The four seasons of spring, summer, autumn and winter are constantly changing, and all kinds of things grow and multiply accordingly. What can Heaven say? Heaven is just letting all things in nature grow and change according to certain laws.", which describes the regular operation of the four seasons and the regular development of all things, and reflects Confucius' awe of the laws of nature. Confucianism believes that humans and nature coexist harmoniously and are essentially the same. The cultural imprint of Confucian traditional ecological awareness will have an important impact on the green technology innovation of enterprises at the micro-enterprise level. This concept of people-oriented, respect for nature, and harmony between man and nature will have a positive guiding effect on the behavior of corporate economic decision-makers, allowing enterprises to abandon the extensive development model in the process of development, and instead continuously improve the level of green technology innovation of enterprises to achieve green and sustainable development of enterprises.

"Don't be hasty, don't see small profits. If you have too much haste, you won't

achieve your goal. If you see small profits, you won't achieve great things" (On the Analects of Confucius Zilu) indicates that when doing things, you can't blindly pursue speed and immediate progress, you can't be eager for quick success and instant benefits, and you need to accumulate a lot before you can make a breakthrough. Enterprise green technology innovation is an economic activity with a long cycle. In the short term, the large amount of funds consumed by technological innovation will bring financial risks to enterprises, and its future benefits are uncertain. Therefore, many managers are unwilling to take green technology innovation behaviors. However, the idea of focusing on long-term development and overcoming quick success and instant benefits advocated in Confucian culture will subtly affect the economic activities of enterprises. Enterprises deeply influenced by Confucian culture have stronger endogenous motivation to carry out green technology innovation.

Third, in terms of alleviating the agency problem, due to the agency problem, enterprise management is often unwilling to take risks to carry out green technology innovation, resulting in the phenomenon of "As an official, he is not active in governing and is lazy and negligent in handling government affairs." "Government officials are neglectful of their duties". The Confucian tradition believes that people's pursuit of material wealth is a reasonable phenomenon, but "taking something that is not yours is unrighteous." ("Mencius complete-heart"). Under the influence of Confucian culture "The concept of righteousness and profit" and the concept of loyalty and trustworthiness", corporate managers are willing to take the initiative to take responsibility and do "Even when others cannot see or hear him, or when things are trivial, a gentleman should remain cautious and self-disciplined, and not relax his requirements on himself." ("The Book of Rites: Doctrine of the Mean"), and set higher moral standards for themselves. When making economic decisions, they can improve the social ecology through corporate green technology innovation. Based on the above analysis, this article proposes the following research hypotheses:

H1: Confucian culture promotes corporate green technology innovation.

Research Design

1. Sample selection and data sources

This article uses the data of A-share listed companies in Shanghai and Shenzhen from 2008 to 2022 as the initial sample, and screens the sample according to the following criteria: (1) exclude ST or PT listed companies; (2) exclude sample companies in the financial sector; (3) exclude sample companies with missing data on research variables. The final sample includes data from 3,205 companies, which generated 27,677 valid observations from 2007 to 2021. Confucian culture data were collected and sorted manually, company patent data came from the State Intellectual Property Office of the People's Republic of China, and company financial and governance data came from the RESSET and CSMAR databases. To eliminate the adverse effects of extreme values on the research conclusions, all continuous variables were Winsorized at the top and bottom 1% levels of each distribution.

2. Variables

Explained variable: Green technology innovation (Green). Referring to the existing literature (Li W.J & Zheng M.N, 2016; Qi S.Z et al., 2018; Xu J. & Cui J.B, 2020; Wang Xin and Wang Ying, 2021), this article mainly measures the green technology innovation of enterprises by the number of green patent applications of listed companies. Specifically, the green technology innovation variable (Green) is measured by taking the natural logarithm of the number of green patents applied for by listed companies in that year plus 1. The larger the value, the higher the level of green technology innovation of the company. For the screening of green patents of listed companies, this article uses the "International Patent Classification Green List" launched by the World Intellectual Property Organization (WIPO) in 2010, combined with the international patent classification number to identify and extract the green patent data of sample listed companies. The green list is generated according to the

classification standards of green patents in the United Nations Framework Convention on Climate Change, including seven major categories: transportation, waste management, energy conservation, alternative energy production, administrative supervision and design, agriculture and forestry, and nuclear power.

Explanatory variable: Confucian culture (Confu). Referring to existing studies (Du, 2015; Gu Z.H, 2015; Xu X.X & Li W.L, 2019), this article measures the intensity of Confucian culture based on the distance model and the distribution density of Confucian academies recorded in historical books. First, based on the records of China Local Chronicles and Chinese Academy Dictionary, the author manually collected and sorted out the names and addresses of Confucian academies in prefectures, states and counties within the jurisdiction of provincial administrative regions from the Tang Dynasty to the Qing Dynasty. Secondly, the longitude and latitude coordinates of each academy and the registered place of listed companies were determined by Google Maps search, and the geographical distance between the two was calculated based on the longitude and latitude. Finally, the number of Confucian academies distributed within a certain radius of the registered place of each listed company was counted. The greater the distribution density of Confucian academies, the deeper the influence of Confucian culture on the listed company. In order to enhance the robustness of the empirical conclusions, the distribution density of Confucian academies within a radius of 100/200/300 kilometers of the company's registered place was used as a proxy variable for the intensity of Confucian culture. Since the value of this indicator is large and not in the same order of magnitude as other variable indicators in the model, in order to make the regression coefficient readable, the value is divided by 1000.

Control variables. Referring to existing studies (Du, 2015; Kang and Kim, 2020; Gu Z.H, 2015; Li W.J & Zheng M.N, 2016; Xu J. & Cui J.B, 2020), this article incorporates a series of control variables into the model, including: enterprise size (Size), enterprise age (Age), financial leverage ratio (Lev), profitability level (Roe), growth ability (Growth), equity concentration (Own1), board size (Board), independent director ratio (Indratio) and dual-position (Dual). The specific variable definitions are shown in Table 1.

Table 1 Variable definitions

Variable Name	Variable Symbols	Variable definitions
Confucianism	*Confu*100	Number of Confucian academies within a 100-kilometer radius of the company's registered location/1000
	*Confu*200	Number of Confucian academies within a 200km radius of the company's registered location/1000
	*Confu*300	Number of Confucian academies within a 300-kilometer radius of the company's registered location/1000
Green Technology Innovation	*Green*	The number of green patents applied by the company in the current year is added by 1 and the natural logarithm is taken
Enterprise scale	*Size*	The natural logarithm of the total assets of the enterprise
Company age	*Age*	The natural logarithm of the company's listing time plus 1
Financial Leverage	*Lev*	Debt-to-asset ratio, which represents the ratio of total liabilities to total assets
Profitability	*Roe*	Roe
Growth Capacity	*Growth*	Operating income growth rate
Equity Concentration	*Own1*	Shareholding ratio of the largest shareholder
Board size	*Board*	The natural logarithm of the total number of directors
Proportion of independent directors	*Indratio*	Ratio of independent directors to total number of directors
Two jobs in one	*Dual*	If the general manager and the chairman are the same person, the value is 1, otherwise it is 0

This article organically links Confucian culture with corporate green technology innovation and examines the impact and internal mechanism of Confucian culture on corporate green technology innovation from the perspective of informal institutions. The A-

share listed companies in Shenzhen and Shanghai from 2008 to 2022 were selected as samples, and the number of Confucius temples within a certain radius of the company was used as a proxy variable for the intensity of Confucian cultural influence. The empirical study found that Confucian culture will have a positive effect on corporate green technology innovation. The greater the degree of influence of Confucian culture on the company, the higher the level of its green technology innovation. At the same time, for those companies that are less affected by foreign culture, the influence of Confucian culture on them is more significant.

3. Research model

Drawing on the research of Xu X.X & Li W.L (2019) and Wang X.& Wang Y. (2022), this article constructs the following multiple regression model to verify the impact of Confucian culture on corporate green technology innovation:

$$Green_{i,t} = \alpha_0 + \alpha_1 Confu_{i,t} + \alpha_2 Controls_{i,t} + \sum Ind + \sum Year + \varepsilon_{i,t}$$

Among them, Green represents corporate green technology innovation, Confucian represents Confucian culture, Controls represents a set of control variables, ∑Ind and ∑Year represent dummy variables of industry and year respectively, ε is a random error, and i and t represent company and year respectively. If the regression coefficient α1 of Confucian culture (Confu) is significantly positive, it means that Confucian culture significantly promotes corporate green technology innovation, and the research hypothesis of this article will be verified.

Research Result

1. Descriptive Statistics

According to the descriptive statistics in Table 2, the mean of the explained variable corporate green technology innovation (Green) is 0.1898, and the standard deviation is 0.5317, indicating that there are large differences in green technology innovation among different companies. The minimum values of the explanatory variables Confucian culture Confu100, Confu200, and Confu300 are all 0, and the maximum values are 2.5649, 3.5553, and 4.2195, respectively. There is a large gap between the minimum and maximum values, which indicates that there is a large gap in the degree of influence of Confucian culture on different companies. The distribution of other control variables is consistent with existing research, and the distribution is within a reasonable range.

Table 2 Descriptive Statistics

variable	Mean	median	Standard Deviation	Minimum	Maximum	Number of samples
Green	0.1898	0.0000	0.5317	0.0000	2.8332	27500
Confu100	1.6415	1.7918	0.7029	0.0000	2.5649	27500
Confu200	2.5090	2.6391	0.7651	0.0000	3.5553	27500
Confu300	3.0904	3.2581	0.7664	0.0000	4.2195	27500
Size	21.9501	21.7773	1.2720	19.5394	25.9293	27500
Ageb	1.2883	1.6094	1.1672	0.0000	2.8904	27500
Lev	0.4384	0.4377	0.2072	0.0510	0.8895	27500
Roe	0.0637	0.0702	0.1216	-0.6659	0.3326	27500
Growth	0.4451	0.1320	1.3328	0.7004	10.0174	27500
Own1	35.8378	33.8800	15.1203	8.8600	74.9600	27500
Board	2.1566	2.1972	0.2020	1.6094	2.7081	27500
Indratio	0.3697	0.3333	0.0523	0.2857	0.5714	27500
Dual	0.2354	0.0000	0.4243	0.0000	1.0000	27500

2. Correlation analysis

The results of the Pearson correlation coefficient analysis of the main variables are shown in Table 3. The results show that the correlation coefficients of Confu100, Confu200, Confu300 and corporate green technology innovation Green are 0.024, 0.035, and 0.046, respectively, and are all significant at the 1% level, which indicates that without considering other influencing factors, Confucian culture is significantly positively correlated with corporate green technology innovation, that is, the greater the impact of Confucian culture on the company, the higher the level of green technology innovation, which preliminarily supports the research hypothesis of this article. In addition, the correlation coefficients between other control variables are relatively small, which indicates that putting them into the regression model for empirical testing will not cause multicollinearity problems.

3. The impact of Confucian culture on corporate green technology innovation

Table 4 reports the empirical regression results of Confucian culture on corporate green technology innovation. In the regression models of columns (1) to (3), the regression coefficients of the explanatory variables Confucian culture (Confu100, Confu200, Confu300) are 0.0281, 0.0323, and 0.0385, respectively, and are all significantly positive at least at the 5% level. From an economic point of view, for every increase in the standard deviation of the variable Confu100 (Confu200, Confu300), the corporate green technology innovation level increases by 10.41% (13.02%, 15.55%). The above results show that the stronger the influence of Confucian culture on a company, the higher its green technology innovation level. The research hypothesis of this article is supported by empirical evidence.

The regression results of the control variables show that the regression coefficients of enterprise scale, enterprise age, financial leverage, and independent director ratio are significantly positive, indicating that the larger the scale, the longer the establishment period, the higher the debt-to-asset ratio, and the larger the proportion of independent directors, the higher the level of green technology innovation of enterprises; secondly, the regression coefficients of equity concentration and the combination of two positions are significantly negative, indicating that the higher the shareholding ratio of the largest shareholder, the greater the power of the chairman and general manager, and the lower the level of green technology innovation of the enterprise. This is consistent with the research results of existing literature (Wang F.Z et al., 2018; Geng H.J, 2020; Li, 2022;).

4. Robustness Test

To improve the reliability of the empirical results, this study draws on the practices of Cheng Bo et al. (2016), Xu X.X. et al. (2020), and Yan et al. (2021), and further uses the distribution density of Confucius Temples within 100 kilometers (Lnrujia100), 200 kilometers (Lnrujia200), and 300 kilometers (Lnrujia300) of the company's registered place to measure and re-measure Confucian culture, and test the impact of Confucian culture on corporate green technology innovation. The regression results are shown in Table 5, and it is found that the estimated coefficients of the independent variable Confucian culture are significantly positive at the 1% level, indicating that Confucian culture can significantly promote corporate green technology innovation, which is consistent with the previous empirical conclusions.

Conclusion

Green development is the development that achieves harmonious coexistence between man and nature. The report of the 20th National Congress of the Communist Party of China pointed out that we should develop green and low-carbon industries and accelerate the green transformation of development methods. The white article "China's Green Development in the New Era" issued by the Information Office of the State Council mentioned that the concept of green development should be integrated into all aspects of development, and the innovation of standards and models should be vigorously promoted to guide enterprises to

carry out green product design and low-carbon environmental protection process innovation, to improve the green level of traditional industries comprehensively. However, the transformation and upgrading of green development methods not only require the support and macro-control of the state but also require enterprises to continuously transform their development concepts and carry out green technology innovation. Enterprise green technology innovation is an important foundation for sustainable economic development and green transformation. This article empirically examines the impact of Confucian culture on enterprise green technology innovation from the perspective of informal institutions. Using the data of listed companies in Shenzhen and Shanghai from 2008 to 2022, it is empirically found that Confucian culture has a significant promoting effect on enterprise green technology innovation. The greater the degree to which an enterprise is influenced by Confucian culture, the higher the level of its green technology innovation. The respect for nature, long-term development orientation, "the concept of righteousness and profit" and the concept of loyalty and trustworthiness contained in Confucian culture can reflect and influence the daily business activities of micro-enterprises and improve the green technology innovation performance of enterprises.

The findings of this study provide the following practical implications. First, given the impact of Confucian culture on green innovation, enterprises need to consider the cultivation of a Confucian cultural atmosphere in their daily operations and ensure that they are driven by good values (green awareness and innovation awareness) when making decisions. Specifically, if an enterprise is under pressure from environmental pollution risks, the influence of Confucian culture may be an effective way to promote necessary strategic changes in the enterprise. In this case, the findings of this study are beneficial for companies that emphasize green innovation. This study shows that Confucian culture may be beneficial from an environmental and innovation perspective, especially in terms of green innovation, an area considered important for corporate strategy (Arena et al., 2018). Second, our research shows that the impact of Confucian culture on corporate green innovation faces challenges from different categories of informal institutions, and foreign culture can weaken the role of local Confucian culture in promoting green innovation. Therefore, to promote corporate green innovation, it is necessary to consider setting the best scenario for Confucian culture to promote green innovation in combination with different categories of informal institutions.

References

Bashir, U., & Yu, Y. (2020). Do confucianism and political connections affect stock price crash risk: evidence from Chinese economy?. *Applied Economics Letters*, 27(7), 569-575.

Cheng, Bo, Pan, Fei, & Wang, Jianling. (2016). Confucian culture, information environment and internal control. *Accounting Research*, (12), 79-84.

Du, X. (2015). Does Confucianism reduce minority shareholder expropriation? Evidence from China. *Journal of Business Ethics*, 132, 661-716.

Du, X., Xie, Y., Lai, S., & Zeng, Q. (2022). Confucian culture and accounting conservatism: evidence from China. *China Journal of Accounting Studies*, 10(4), 549-589.

Ge, Y. , Kong, X. , Dadilabang, G. , & Ho, K. C. . (2021). The effect of confucian culture on household risky asset holdings: using categorical principal component analysis. *International Journal of Finance & Economics*.

Gu， Z.H. (2015). Confucian ethics and agency costs in the context of globalization. *Management World* (3), 11.;

Li W.L, Xu X.X, & Chen X.C. (2021). Confucian culture and corporate cash holdings: the cultural causes and economic consequences of Chinese companies' "high cash holdings". *Economic Dynamics*, 1, 68-84.

Li, Z., Huang, Z., & Su, Y. (2023). New media environment, environmental regulation and corporate green technology innovation: Evidence from China. *Energy Economics*, 119, 106545.

Ma G.H, & Xia J.L. (2020). Analysis of multi-agent evolutionary game of green product technology innovation under environmental regulation. *Ecological Economy*, 36(5), 50-56.

Qi S.Z, Lin Y. & Cui J.B. (2018). Can environmental rights trading market induce green innovation? Evidence based on green patent data of listed companies in my country. *Economic Research*, 53(12), 129-143.

Wang F.Z, & Chen F.Y. (2018). Board governance, environmental regulation and green technology innovation——An empirical test based on listed companies in my country's heavily polluting industries. *Studies in Science of Science*, 36(2), 361-369.

Wang X., & Wang Y.. (2021). Research on green credit policy to promote green innovation. *Management World*, 37(6), 173-188.

Wang Z.Y, Cao Y., & Lin S.L. (2021). The impact characteristics and heterogeneity of environmental regulation on corporate green technology innovation: Based on green patent data of Chinese listed companies. *Journal of Science of Science,* 39(5), 909-919.

Xu X.X, & Li W.L. (2019). Confucian tradition and corporate innovation: the power of culture. *Financial Research*, 471(9), 112-130.

Yang X.H, & You D.M (2022). Research on corporate green technology innovation decision-making considering consumer environmental awareness and government subsidies. *Chinese Journal of Management Science,* 30(9), 263-274.

Ye Y.Y, Peng X.J, & Li N.H. (2020). Signing auditor work pressure, institutional environment and audit quality. *Accounting Friends* (19), 9. Analects

Yu L.H, Zhang W.G, & Bi Q. (2019). Research on the forced effect of environmental tax on corporate green transformation. *Chinese Journal of Population, Resources and Environment,* 29(7), 112-120.

Sourafel Girma , Holger Görg & Eric Strobl. (2007). The effects of government grants on plant survival: a micro-econometric analysis. *International Journal of Industrial Organization*.Kang and Kim, 2020；

Zhao H., & Li W.F. (2022). Research on the impact of Confucian culture on the quality of corporate accounting information. *Accounting Friends* (11), 8.

Zheng M.N.（2017） *Substantive innovation or strategic innovation? —The impact of macro-industrial policies on micro-enterprise innovation*. (Doctoral dissertation, Jinan University).

GLOBAL EXPERIENCE IN ETHNIC MINORITY CULTURE EDUCATION: REFLECTION AND PROSPECT ON THE DEVELOPMENT OF YAO CULTURE SCHOOL BASED CURRICULUM

[1]Chunmei Xiong and [2]Hui Fang

Panyapiwat Institute of Management, Thailand

[2]34425608@qq.com

Received: October 17, 2024; **Revised**: November 24, 2024; **Accepted**: December 28, 2024

Abstract

In the context of deepening globalization, the protection and inheritance of minority cultures face severe challenges, and Yao culture is no exception. Protecting and inheriting minority cultures through education, especially school-based curriculum, can ensure their sustainability. This article explores the experience of minority cultural education from a global perspective, taking countries such as the United States, Canada, and Australia as examples. Through policy support, community participation, and bilingual education, these countries have promoted the revival and inheritance of minority cultures. Based on empirical research on the school-based curriculum of traditional Yao culture, it is found that although some schools in Yao ethnic areas offer relevant courses, there are deficiencies in the systematic curriculum, teaching staff, and teaching resources. The research adopts empirical methods, and the data sources include questionnaire surveys, interviews, and field investigations of schools in Yao ethnic settlements. The research results indicate that there are many problems with the curriculum, and based on this, improvement strategies such as strengthening policy support, promoting community participation, systematizing curriculum design, and enhancing teachers' professional competence are proposed. Research has shown that by drawing on international successful cases and combining them with the actual situation of the Yao ethnic group, continuously exploring innovative ways of protection, providing new paths and strategies for the inheritance of Yao cultural education, revitalizing it in the development of the times, and promoting its effective inheritance and development in the modernization process.

Keywords： Ethnic minority cultural education, School-based curriculum, Yao culture; International experience

[1,2]Chinese Graduate School, Panyapiwat Institute of Management, Thailand

[1]Lianshan Junior High School, Fuchuan Yao Autonomous County, Hezhou City, Guangxi Zhuang Autonomous Region

Introduction

Globalization, while providing tremendous impetus for economic and technological development, also poses a threat to the protection and inheritance of minority cultures. With the continuous deepening of globalization, cultural diversity is gradually being eroded, and many ethnic minority cultures are facing the risk of assimilation or disappearance. Xu Wanbang&Qi Qingfu (1996) pointed out that ethnic minority cultures often have unique forms such as language, customs, religion, and art. These cultural characteristics are not only important components of human cultural heritage, but also important factors in national identity and social stability. Therefore, how to protect and inherit minority cultures in the context of globalization has become an important issue that urgently needs to be addressed. Education, especially school-based curriculum, as an important component of school education, is a crucial pathway for the inheritance of ethnic minority cultures. Teng Xing (2013) School based curriculum not only enables students to systematically learn and understand the culture of their own nation, but also enhances their sense of national pride and cultural identity, thus maintaining cultural continuity in the impact of modernization and globalization. Through systematic educational methods, ethnic minority cultures can be effectively inherited and rejuvenated in the new era. As one of the important ethnic minorities in China, the Yao ethnic group has rich and unique cultural traditions. However, with the acceleration of modernization, Yao culture is facing the danger of gradually disappearing. The language, music, dance, clothing, religion, and customs of the Yao ethnic group all contain profound cultural connotations, but these cultural features are gradually marginalized in modern society and face a serious crisis of inheritance.How to protect and inherit Yao culture in the process of modernization has become an urgent problem to be solved. Some countries and regions at home and abroad have accumulated rich experience in minority cultural education, which provides useful reference for the protection and inheritance of Yao culture. The Native American cultural education in the United States, the Indigenous cultural curriculum in Australia, and Indigenous education in Canada have all effectively promoted the revival and inheritance of minority cultures through policy support, community participation, and bilingual education. These successful cases demonstrate that effective protection and inheritance of minority cultures can be achieved through active government support, extensive community participation, and scientific design of the education system. This article analyzes the successful experiences of ethnic minority cultural education at home and abroad, combined with empirical research data on the school-based curriculum of Yao culture, reflects on its current development status, and proposes prospects for future development. During the research process, a comprehensive understanding of the implementation status of school-based curriculum for Yao culture was obtained through questionnaire surveys, interviews, and field investigations, revealing existing problems and challenges. The research results indicate that although some schools in Yao ethnic areas have already offered courses related to Yao culture, there are still many shortcomings in terms of curriculum systematicity, teaching staff, and teaching resources. Based on these findings, this article proposes several improvement strategies, including strengthening policy support, promoting community participation, systematizing curriculum design, and enhancing teachers' professional competence. Research has shown that drawing on successful international cases and combining them with the local realities of the Yao ethnic group can provide new paths and strategies for the education and inheritance of Yao culture, promoting the effective inheritance and development of Yao culture in the process of modernization.

In general, this article aims to propose scientific and reasonable development strategies for the protection and inheritance of Yao culture by analyzing the experience of ethnic minority cultural education at home and abroad, combined with the actual situation of Yao culture school-based curriculum, in order to contribute to the protection and inheritance of Yao culture. I hope that through the research in this article, it can raise awareness among all sectors of society about the inheritance of Yao culture, and provide new ideas and methods for

the continuation and development of Yao culture.

Literature Review

1.Experience and Enlightenment of Global Minority Cultural Education

1.1American Indian Cultural Education

The Indian cultural education in the United States has achieved significant success, thanks to the combination of policy support, community participation, and culturally adaptive teaching models. In 1978, the federal government passed the American Indian Religious Freedom Act, which provided legal protection for Indian cultural education (Irwin, L., 1997). In addition, communities played a key role in curriculum development and teaching, ensuring the cultural authenticity of educational content. For example, many Native American schools have introduced traditional language courses that integrate Indigenous knowledge systems into the classroom through the direct participation of elders and cultural inheritors (McCarty, T.L., 2003). Bilingual education also plays an important role in Native American cultural education, where students are able to retain and develop their mother tongue while learning English, thereby enhancing cultural identity and community cohesion (Holm, 2003), T.,Pearson,J.D.,& Chavis,B.2003)。 These experiences indicate that through policy support, community participation, and educational innovation, Native American cultural education in the United States has not only achieved results in protecting and inheriting Indigenous cultures, but also provided a successful model for minority education that can be referenced.

1.2 Australian Indigenous Culture Curriculum

The implementation model of Indigenous cultural curriculum in Australia is characterized by community leadership, flexibility, and localization. This model emphasizes close collaboration with indigenous communities to ensure that curriculum content reflects the uniqueness and practical needs of local culture. Beresford, Q.,&Gray, J. (2006) found that the curriculum covers various aspects such as traditional language, art, land conservation, and cultural history. Community elders and cultural inheritors play important roles in curriculum design and teaching, ensuring the cultural authenticity of education. In addition, Sissons, J
A study in 2005 pointed out that the Australian government has also promoted the popularization of Indigenous cultural courses through policy support and funding investment. For example, the 2008 Aboriginal and Torres Strait Islander Education Action Plan provides a framework and guidance for the implementation of cultural curriculum. Despite making good progress, this model still faces some challenges, such as insufficient faculty and cultural sensitivity. However, Schwab, R. (1995) provided valuable experience for minority cultural education by combining community leadership with policy support in Australia's Indigenous cultural curriculum.

1.3 Indigenous Education in Canada

Canada has implemented multiple innovative practices in Indigenous education, particularly in the areas of bilingual education and cultural revitalization. Dicks, J.,&Genesee, F. (2017) found that through bilingual education, Indigenous students are able to retain and develop their mother tongue while learning the official language (English or French), thereby enhancing cultural identity and pride. Angmarlik, P. (1999) found that many indigenous schools also offer specialized cultural courses covering traditional crafts, history, religion, and ecological knowledge. These courses are personally taught by indigenous elders and community members, ensuring the cultural authenticity of the content. Morcom, L. (2014) pointed out that the Canadian government provides necessary resources and funding support through policies such as the Indigenous Education Policy Framework to promote the sustainable development of Indigenous cultural education. In addition, Papp, T.A. (2020) pointed out that Indigenous education also emphasizes student-centered teaching methods, respecting students' cultural backgrounds and learning styles, which have achieved significant results in increasing student participation and academic achievement. These innovative

practices not only effectively promote the inheritance of indigenous cultures, but also provide successful examples for global minority education.

Research Methods

This study adopts a mixed research method, combining quantitative and qualitative analysis, to comprehensively explore the current development status, implementation effects, and challenges faced by the school-based curriculum of Yao culture. Collect data and information through questionnaire surveys, in-depth interviews, and field investigations in order to systematically analyze the practical experience and improvement strategies of Yao culture school-based curriculum in the context of global minority cultural education.

1.Questionnaire investigation

The questionnaire survey mainly targets 20 primary and secondary schools in Yao ethnic areas such as Guangxi, Guangdong, and Hunan. The survey subjects include principals, teachers, students, and their parents. The questionnaire design mainly revolves around the following aspects: the establishment of school-based courses on Yao culture, the systematicity of course content, the adequacy of teaching resources, the strength of teaching staff, and their impact on course implementation. A total of 300 questionnaires were distributed, and 261 valid questionnaires were collected, with an effective response rate of 87%. The questionnaire data will be quantitatively analyzed using SPSS software to explore the impact of various factors on the effectiveness of course implementation.

2.Depth interview

In order to gain a deeper understanding of the actual implementation of school-based curriculum for Yao culture, researchers conducted semi-structured in-depth interviews with principals, curriculum managers, and teachers of some schools. The interview content includes challenges in curriculum design and implementation, teaching resources and faculty situation, effectiveness of policy support, and community participation. A total of 15 interviews were conducted, each lasting approximately 60 minutes. The interview content will be coded and analyzed through content analysis to extract key influencing factors and strategic recommendations.

3. on-the-spot investigation

This study also conducted on-site observations and records of schools in some Yao ethnic settlements through field visits. The content of on-site inspection includes classroom teaching process, student participation, organization and implementation of cultural activities, etc. Through face-to-face communication and on-site recording with the school, the researchers further understood the advantages and disadvantages of Yao culture school-based curriculum in practical operation. During the inspection process, some photos of the teaching process and cultural activities were also taken for subsequent analysis and presentation.

4.Data analysis

The data analysis in this study adopts a mixed method. The questionnaire survey data will be processed through quantitative analysis methods such as descriptive statistics, correlation analysis, and regression analysis to reveal the relationships and impacts between variables. The data from in-depth interviews and field investigations will be analyzed using qualitative methods, with a focus on identifying key issues and challenges in the course implementation process. Ultimately, the research will integrate the results of quantitative and qualitative analysis to provide systematic recommendations for the development of school-based curriculum in Yao culture.

5.Ethical considerations

Throughout the entire research process, the researchers strictly adhered to ethical standards. All participants signed informed consent forms before participating in the study, and their privacy and data confidentiality were fully guaranteed during the research process. The presentation of research results will be anonymous and will not involve any personal identity information to ensure the protection of participants' rights.

Through the above research methods, this study aims to comprehensively explore the current development status and challenges of school-based curriculum for Yao culture from multiple perspectives, providing strong support for the practice of ethnic minority cultural education.

Research result

1.present situation

1.1 In terms of course development

In recent years, with the increasing emphasis on the protection and inheritance of ethnic minority cultures, some schools in Yao ethnic areas have actively engaged in the development of school-based curriculum for Yao culture. An in-depth investigation was conducted on 20 primary and secondary schools in Yao ethnic settlements in Guangxi, Guangdong, and Hunan provinces, and it was found that the schools that offer school-based courses related to Yao culture are shown in Figure 1:

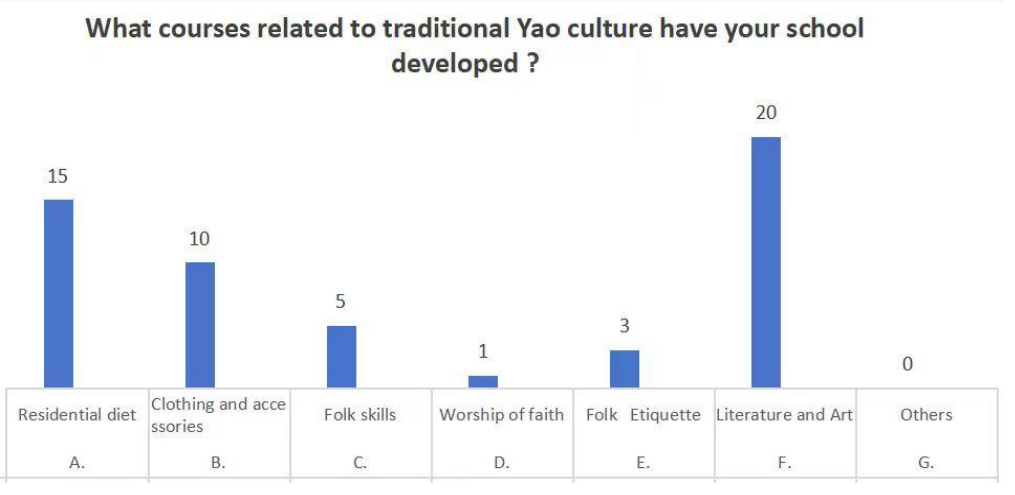

Figure 1 Statistical Chart of the Curriculum Content of Traditional Yao Culture School based Courses

In terms of content selection, these courses mainly focus on the living and eating habits, clothing, folk skills, beliefs and worship, folk etiquette, literature and art of the Yao ethnic group. For example, some schools invite local experts in Yao culture, inheritors of Yao intangible cultural heritage, and folk artists to participate in curriculum development, jointly excavating the essence of Yao culture and transforming it into curriculum content suitable for students to learn. The methods of curriculum development exhibit diverse characteristics, with teacher led development, expert guided development, and school community collaborative development coexisting. Under the teacher led development model, school teachers actively explore teaching content and methods that are suitable for students based on their love for Yao culture and their own professional knowledge. The expert guided development model fully leverages the professional advantages of experts in the field of Yao culture research, providing a guarantee for the scientific and systematic nature of the curriculum. The school community cooperation development model integrates the resources of the school and the Yao community to make the curriculum more practical and local.

1.2 In terms of teaching implementation

The teaching implementation of Yao culture school-based curriculum mainly adopts a combination of classroom teaching, practical activities, and cultural experience. In classroom teaching, teachers impart knowledge and skills of Yao culture to students through methods

such as explanation and demonstration. For example, in the teaching of Yao butterfly songs, teachers first demonstrate beautiful singing styles and then explain unique vocal techniques. Students practice singing and feel the rhythm and melody. In class, we will also share the cultural stories behind the songs, deepen our understanding, practice repeatedly, and pass on the beauty of butterfly songs. During Yao cultural practice activities, the Yao intangible cultural heritage inheritance base provides students with the opportunity to personally experience Yao culture. The inheritors of intangible cultural heritage use the characteristics of the Yao ethnic herb Banlangen to teach students how to extract dyes and make them into natural clothing dyes. Then, using tie dye technique, unleash imagination, design unique patterns, soak the clothes in dye, and finally dye them into exquisite patterns with unique Yao ethnic characteristics. This not only cultivates students' innovation ability but also improves their practical ability. Cultural experience activities allow students to delve into the Yao community, live and work together with the Yao people, and understand their customs, religious beliefs, and other aspects. This diversified teaching implementation method not only enhances students' interest and participation in learning, but also enables them to have a deeper understanding and recognition of Yao culture.

1.3 In terms of course evaluation

The evaluation of Yao culture school-based curriculum mainly adopts methods such as teacher evaluation, student self-evaluation, and peer evaluation. The evaluation content covers multiple aspects such as students' learning attitudes, learning outcomes, and practical abilities. In terms of learning attitude, teachers will observe students' performance in the classroom, their enthusiasm for participating in practical activities, etc., and evaluate students' learning attitude. The evaluation of learning outcomes is mainly conducted through exams, assignments, and work exhibitions, testing students' mastery of Yao cultural knowledge and their ability to apply skills. The evaluation of practical ability focuses on students' performance in practical activities, such as the proficiency of singing Yao butterfly songs, the fluency of long drum dance performances, and the exquisite production of Yao embroidery. The evaluation results, as an important component of students' comprehensive quality evaluation, have played a positive role in promoting their development. At the same time, curriculum evaluation also provides a basis for teachers to improve teaching, prompting them to constantly adjust teaching content and methods, and improve teaching quality.

2.Problems and challenges

Although the school-based curriculum of Yao culture has achieved certain results in its development, it also faces many problems.

2.1 The course content is not rich enough

The survey data in Figure 1 shows that the current school-based curriculum for Yao culture mainly focuses on Yao's singing and dancing, living and eating, clothing, and other aspects, with less attention paid to Yao's language, religious beliefs, customs, ecological culture, and other aspects. The religious beliefs of the Yao ethnic group are centered around the worship of Panhu, which contains rich philosophical ideas, moral concepts, and life wisdom. However, due to insufficient exploration of this aspect, students find it difficult to fully understand the spiritual connotations of Yao culture. For example, in the school-based curriculum of Yao culture in some schools, the explanation of Yao religious beliefs only stays on the surface, lacking in-depth analysis and exploration. The introduction to the customs and habits of the Yao ethnic group is not comprehensive enough. The Yao ethnic group has unique customs and traditions such as weddings, funerals, festivals, and celebrations. These customs and traditions are not only an important part of Yao culture, but also important materials for cultivating students' sense of ethnic identity and cultural pride. However, in actual teaching, it is often simply mentioned without delving into the historical origins, cultural significance, and values behind it. The ecological culture of the Yao ethnic group also holds significant value. The Yao people have formed an ecological and cultural concept of harmonious coexistence with nature in their long-term production and life, such as protecting forests and cherishing

water sources. However, in the course content, this aspect is often overlooked, which is not conducive to cultivating students' ecological awareness and environmental protection concepts.

2.2 The teaching method is not flexible enough

Researchers asked 32 teachers responsible for the school-based curriculum of Yao culture: What teaching methods do your school's traditional Yao culture school-based curriculum generally tend to use? The answer to this question is as follows:

option	Subtotals	proportion
A. Organize by theme	16	50%
B. Design according to modules	5	15.63%
C. Linear teaching based on textbooks	5	15.63%
D. Other forms	6	18.75%
Number of valid respondents for this question	32	

Figure 2: Which teaching method does your school's Yao traditional culture school-based curriculum generally tend to use?

Yao culture is rich, colorful, and unique. Based on the above data and combined with student interviews, it can be seen that due to teachers' insufficient understanding and limited application ability of these teaching methods, the teaching methods are single and difficult to meet students' learning needs. The teaching method of Yao culture school-based curriculum still relies mainly on classroom lectures, lacking interactivity and interest. In the classroom, teachers have a single way of imparting knowledge during class, and students passively receive knowledge, lacking opportunities for active participation and thinking. This teaching method can easily make students feel bored and reduce their interest and enthusiasm for learning.

Through in-depth visits to students, they hope that the course can be improved in the following ways to enhance the interest of more students. As shown in Figure 3:

option	Subtotals	proportion
A. Multimedia teaching methods	90	89.11%
B. On site investigation and experience	92	91.09%
C. Interactive teaching mode	84	83.17%
D. Interdisciplinary integration teaching	75	74.26%
E. Other (please specify) _____*	0	0%
Number of valid respondents for this question	101	

Figure 3: How do you think the teaching method of Yao traditional culture school-based curriculum should be innovated?

After visiting 101 students who participated in school-based curriculum learning, the study found that 89.11% of students hope that teachers can use multimedia methods during the teaching process to increase the intuitiveness and fun of the curriculum; 91.09% of students expect to conduct on-site investigations and experiences of Yao culture, creating specific scenarios to allow students to immerse themselves in the charm of Yao culture; 83.17% of students want to learn Yao culture through interactive teaching mode. Through interactive communication between teachers and students, as well as between students, the learning process can become more vivid and interesting, fully mobilizing students' enthusiasm; 74.26% of students aspire to acquire knowledge of Yao culture through interdisciplinary integration, which not only broadens their horizons, allows them to break through the limitations of a single subject, understand the connections between different subjects, broaden their knowledge horizons, but also cultivates their comprehensive abilities, such as critical thinking, innovation, and problem-solving skills. Finally, the cross integration of knowledge from different disciplines helps students generate unique insights and creativity, achieving the effect of stimulating innovative thinking.

2.3 Insufficient teaching staff

The teachers of the school-based curriculum for Yao culture are mainly composed of music, art, physical education and other subject teachers from the school, and there is a lack of professional Yao culture teachers. Among the 20 schools surveyed, music teachers accounted for 51.72% of the 58 teachers who taught the school-based curriculum of Yao culture; Art teachers account for 25.86%; Physical education teachers account for 17.24%; Other accounts for 13.79%. Most of these are part-time teachers without professional teachers. Although these teachers have a certain understanding of Yao culture, they lack systematic professional knowledge and teaching skills, making it difficult for them to fulfill the teaching tasks of Yao culture school-based curriculum.

The introduction and cultivation of professional teachers face difficulties. Due to the relatively backward economic development and limited educational resources in the Yao ethnic region, it is difficult to attract and retain professional Yao cultural teachers. At the same time, there are also shortcomings in the training of existing teachers, lacking specificity and effectiveness, and unable to effectively improve their professional competence and teaching ability. Although some schools have reached cooperation agreements with relevant Yao intangible cultural heritage inheritors with the assistance of local governments, cultural centers, folk museums, etc., it is difficult to achieve regular on-site professional inheritance teaching due to the lack of special funding guarantee.

2.4 Lack of course resources

The curriculum resources of Yao culture school-based courses mainly include textbooks, pictures, videos, etc., with a single type of resource and limited quantity. Textbooks are an important basis for curriculum teaching, but currently the quality of Yao culture school-based curriculum textbooks varies greatly, lacking systematicity and authority. Although image and video resources can visually showcase the charm of Yao culture, their quantity is limited and difficult to meet teaching needs.

Lack of effective utilization of cultural resources in the Yao community. The Yao community has abundant cultural resources, such as Yao museums, Yao cultural squares, Yao traditional villages, Yao intangible cultural heritage inheritance bases, etc. However, the cooperation between schools and communities is not close enough, and these resources have not been fully utilized for teaching activities. For example, schools can organize students to visit the Yao Museum, allowing them to experience the historical heritage and unique charm of Yao culture up close; Yao folk artists can also be invited to perform and teach at schools, enriching the content and form of teaching.

Discuss

Strategies for Yao Cultural Education Drawing on Global Experience

1.The combination of policy support and community participation

Referring to successful practices in the United States and Canada, it is crucial to closely integrate policy support with community participation in order to effectively promote Yao cultural education. The government needs to increase policy support for Yao culture and education, and provide sufficient funding and resource guarantees. At the same time, actively encourage the Yao community to participate in the development and implementation of the curriculum to ensure that the curriculum content combines cultural authenticity and educational relevance. It is suggested that the government establish a special fund to support the development of Yao cultural courses and teacher training, and strengthen cooperation with Yao communities to encourage cultural inheritors to engage in teaching activities. The data shows that 68% of the surveyed teachers pointed out that community participation is of great significance to the successful implementation of the curriculum, and suggested further increasing the participation of the community and cultural inheritors.

2.Systematic course design and textbook development

The construction of school-based curriculum for Yao culture requires systematic design and standardized textbook development. In terms of course content, we can draw on the experiences of Australia and Canada to comprehensively cover various fields of Yao culture, including language, music, dance, traditional skills, religious beliefs, etc. Moreover, by combining modern educational concepts, traditional culture and modern educational content are organically integrated to construct a curriculum system that is both culturally profound and educationally valuable. It is recommended to organize experts and frontline teachers to work together to develop systematic textbooks and teaching resources, which should cover various aspects of Yao culture and adopt diversified forms such as books, electronic textbooks, video tutorials, etc. Survey data shows that 90% of schools require more systematic teaching materials, and 85% of teachers believe that developing teaching materials that are suitable for students' age characteristics and cognitive levels is necessary.

3.Teacher training and teaching support

The professional competence of teachers directly affects the effectiveness of curriculum implementation. Drawing on international experience, teacher training for Yao culture courses should cover the learning of cultural knowledge, training of teaching methods, and cultivation of cultural sensitivity. The government and schools can enhance the professional competence of teachers through organizing training courses, offering further education courses, and conducting cultural inspections. It is recommended to regularly organize teachers to participate in Yao culture training classes every year and provide them with opportunities for further education to enhance their cultural knowledge reserves and teaching abilities. Survey data shows that 75% of surveyed teachers expressed willingness to participate in relevant training and believe that such training plays a key role in improving their teaching abilities. In addition, schools should also establish support systems to equip teachers with necessary teaching resources and tools, such as teaching guides, courseware templates, cultural databases, etc. At the same time, building a teacher communication platform to promote experience sharing and innovative teaching methods among teachers, thereby improving the overall teaching level.

4.Evaluation mechanism and curriculum optimization

Establishing a scientific evaluation mechanism is a core element in ensuring the quality of courses. The evaluation of Yao culture school-based curriculum should cover multiple dimensions such as teacher evaluation, student feedback, parental opinions, and community participation. Through multi-party evaluation, comprehensively grasp the implementation effect of the course, timely detect problems and optimize them. It is recommended to conduct regular course evaluations involving teachers, students, parents, and the community, and adjust and improve the curriculum based on the evaluation results. According to survey data, 85% of the surveyed schools believe that regular curriculum

evaluation is a necessary measure to ensure curriculum quality, and suggest establishing a scientific and reasonable evaluation mechanism.

Summary and suggestion

The conclusion of this study indicates that in the process of globalization, the inheritance of minority cultures faces many challenges, and Yao culture is no exception. Although there has been some development in the school-based curriculum of Yao culture, and some schools have already launched related courses, there are still significant problems. The course content is not rich and comprehensive enough to fully showcase the diversity and depth of Yao culture, such as insufficient exploration of religious beliefs, ecological culture, and other aspects. The teaching methods lack innovation and flexibility, with lectures as the main focus, making it difficult to stimulate students' enthusiasm and initiative. The teaching staff is weak, and there is a shortage of professional teachers. The professional competence and teaching skills of existing teachers need to be improved. Course resources are relatively scarce, the quality of textbooks varies, and community cultural resources have not been effectively utilized. However, through the study of successful experiences in minority cultural education in countries such as the United States, Canada, and Australia, we have gained many insights. These countries have effectively promoted the inheritance and development of ethnic minority cultures through policy guarantees, community collaboration, educational innovation, and other means.

Looking ahead to the future, the development of school-based curriculum for Yao culture is full of hope. Firstly, greater support should be given at the policy level by formulating targeted and feasible policies, increasing funding investment, improving resource allocation, and creating a favorable policy environment for curriculum development. Secondly, it is crucial to strengthen the deep cooperation between communities and schools. Cultural inheritors in the community should participate more in curriculum development and teaching, bringing students a more authentic and vivid experience of Yao culture. Furthermore, curriculum design needs to be more systematic and scientific. Comprehensively sorting out the various dimensions of Yao culture, constructing a clear and logically rigorous curriculum system to meet the learning needs of students of different age groups. At the same time, emphasis should be placed on innovative teaching methods, introducing diverse teaching methods such as multimedia teaching, practical teaching, group cooperative learning, etc., to enhance the fun and attractiveness of the curriculum. In addition, the construction of the teaching staff is urgent. Through professional training, academic exchanges, and other means, we aim to enhance the cultural literacy and teaching ability of teachers in the Yao ethnic group, and build a high-quality and professional teaching team.

In short, the development of school-based curriculum for Yao culture is a long and arduous task. But as long as we fully draw on international successful experiences, combine with the actual situation of Yao culture, and constantly explore and innovate, we will definitely be able to promote the optimization and improvement of Yao culture school-based curriculum, so that Yao culture can radiate new vitality in the new era, achieve sustainable inheritance and development, and contribute to enriching the diverse culture of the Chinese nation.

References

Angmarlik,P.(1999).In the words of elders: Aboriginal cultures in transition. University of Toronto Press.

Beresford, Q.,& Gray,J.(2006). Models of policy development in Aboriginal education:Issues and discourse.Australian Journal of Education,50(3), 265-280.

Dicks,J.,&Genesee,F.(2017).Bilingual education in Canada. Bilingual and multilingual education, 10, 453-467.

Holm,T.,Pearson,J.D.,& Chavis,B.(2003). Peoplehood:A model for the extension of

sovereignty in American Indian studies.Wicazo Sa Review,18(1),7-24.
Irwin,L.(1997).Freedom,law,and prophecy: A brief history of Native American religious resistance.American Indian Quarterly,21(1), 35-55.
McCarty,T.L.(2003).Revitalising Indigenous languages in homogenising times.Comparative education,39(2),147-163.
Morcom, L. (2014). Determining the role of language and culture in First Nations schools: A comparison of the First Nations Education Act with the policy of the Assembly of First Nations. Canadian Journal of Educational Administration and Policy, (163).
Sissons,J.(2005).First peoples: Indigenous cultures and their futures. Reaktion Books.
Schwab,R.(1995).Twenty years of policy recommendations for indigenous education: overview and research implications. Canberra, ACT: Centre for Aboriginal Economic Policy Research (CAEPR), The Australian National University.
Teng Xing (2013). Local Knowledge and Cultural Inheritance. Ethnic Publishing House
Papp, T. A. (2020). A Canadian study of coming full circle to traditional Aboriginal pedagogy: A pedagogy for the 21st century. Diaspora, Indigenous, and Minority Education, 14(1), 25-42.
Xu Wanbang,&Qi Qingfu (1996). General Introduction to Chinese Ethnic Minority Culture. Central University for Nationalities Press

TEACHERS' COMPETENCIES MODEL DEVELOPMENT IN ART EDUCATION IN UNIVERSITIES OF SHENYANG CITY UNDER LIAONING PROVINCE

[1]An Na, [2]Sataporn Pruettikul and [3]Sukhum Moonmuang

Bangkokthonburi University, Thailand

[1]15802451860@163.com, [2]pruettikul20@gmail.com, and [3]sukhum.moo@btu.ac.th

Received: October 18, 2024; **Revised**: November 24, 2024; **Accepted**: December 28, 2024

Abstract

The objectives of this research were:(1) to explore the components and indicators of the teachers' competencies in art education in universities of Shenyang city under Liaoning province; (2) to propose the teachers' competencies model on the art education in universities of Shenyang city under Liaoning province. (3) to develop managerial guidelines for the teachers' competencies model on art education in universities in Shenyang city under Liaoning province.

The research was a mixed methodology design quantitative research and qualitative research. The population was 1021 instructors, and 62 administrators in Art Education from 15 colleges and universities under Shenyang City. The sample size was determined by Krejci and Morgan's Table, and obtained by stratified random sampling technique, totaling 287. The key informants was fifteen key informants, included deans, directors, instructors of art education in universities under Shenyang City. The instruments used for data collection included a semi-structured interview form, a five-point rating scale questionnaire, and a Focus group discussion form. The statistics used for data analysis were descriptive statistics and Exploratory Factor Analysis as well as content analysis.

The research found that there were seven components of the teachers' competencies model on the art education in the universities of Shenyang city under Liaoning province which consisted of Adaptability in Teaching, Broad Knowledge Base, Innovative Pedagogical Methods, Leadership in Education, Inclusive Classroom Practices, Timely and Effective Assessment, Engaging Instructional Techniques; and the teachers' competencies model on the art education in the universities of Shenyang city under Liaoning province was the "ABILITE Model", there were seven managerial guidelines of the teachers' competencies model development on the art education in the universities of Shenyang city under Liaoning province, which was confirmed by experts at a high level.

Keywords: Teacher's Competencies; Art Education; Shenyang City

[1] Student in Ph.D. (Leadership in Education Administration) Bangkokthonburi University
[2] Assistant Professor Dr., Faculty of Education, Bankokthonburi University.
[3] Lecturer Dr., Faculty of Education, Bangkokthonburi University.

Introduction

Higher education management in China, as an emerging independent discipline, had a short development history, and its subject system and research methods needed further refinement. Although Liaoning was a province with a substantial higher education sector, it could not be termed a strong educational province. The hierarchical structure of universities and the structure of disciplines and majors were not well-organized, leading to a mismatch between the quality of education and the scale of development. These issues had long plagued the educational development in Liaoning. (Chen Qi, 2007; Di Daiyue, 2009)

Shenyang city, under the province of Liaoning, had implemented a series of measures to improve the quality and efficiency of the education system as part of its comprehensive deepening of educational reform. However, there were challenges with the competency of teachers in art colleges and universities in Shenyang, such as inconsistencies with school development goals and outdated ideological concepts. In response, the "Competency Guidelines for Art Education Teachers in Shenyang Colleges and Universities" had been formulated in the past to effectively enhance the overall quality and teaching ability of the teaching team, thereby promoting the improvement of educational quality. (Guo Cen, 2015)

Research objectives

1. To explore the components and indicators of the teachers' competencies in art education in the universities of Shenyang city under Liaoning province.
2. To propose the teachers' competencies model on art education in the universities of Shenyang city under Liaoning province.
3. To develop the managerial guidelines for the teachers' competencies model on art education in the universities of Shenyang city under Liaoning province.

Research Methodology

This research was divided into three steps as follows;

Step 1: To explore the components and indicators of the teachers' competencies in art education in the universities of Shenyang city under Liaoning province.

The researcher reviewed the literature and related literature researched synthesized relevant articles and summarized some of the components and indicators of teachers' competencies in art universities in Shenyang. And In-depth interviews were conducted with 15 key informants, consisting of 3 deans, 6 directors, 6 instructors of art universities from 15 universities under Shenyang City, by purposive selection.

Step 2: To propose the teachers' competencies model on art education in the universities of Shenyang city under Liaoning province.

In this step, the data collected by a five-point rating scale questionnaire was employed by researcher. The population from 15 universities in Shenyang City, which included instructors, and administrators in art education in the universities of Shenyang city. totaling 1,021. The Sample size was determined by Krejci and Morgan's table (1970), a total of 287, and obtained by stratified random sampling technique, and data analysis by EFA.

Step 3: To develop the managerial guidelines for the teachers' competencies model on art education in the universities of Shenyang city under Liaoning province.

In this step, the managerial guidelines for the teachers' competencies model on art education in the universities of Shenyang City, by focus group discussion with 15 key informants consisting of 3 deans, 6 directors, and 6 instructors of art education from universities under Shenyang City. The researcher will classify and establish selection criteria after purposive selection.

Scope of time Semester Academic years 2023-2024.

Research instruments

Three research instruments were used to three type instruments to examine the objectives namely, (1) a Semi-structured interview, (2) A five-point rating scale questionnaire (3) a Focus group discussion form.

Data collection

(1) Researchers contacted key informants and sent interview questionnaires by email, and telephone.

(2) This part of the questionnaire can be distributed on-site or collected through online links. About 287 questionnaires need to be completed. The sample has been directly informed of the content scope and research objectives, and received a formal permission letter from the university to the administrator and teachers, allowing them to conduct and collect data from the faculty of art education.

(3) Focus group discussions can be conducted on-site, with researchers leading participants and open-ended discussions. the researcher acts as a facilitator.

Data analysis

Data was analyzed by descriptive statistical methods; frequency percentages, and Exploratory Factor Analysis (EFA). To conduct a content analysis on the results of the Focus group discussion to obtain the results of objective 3.

Research Framework

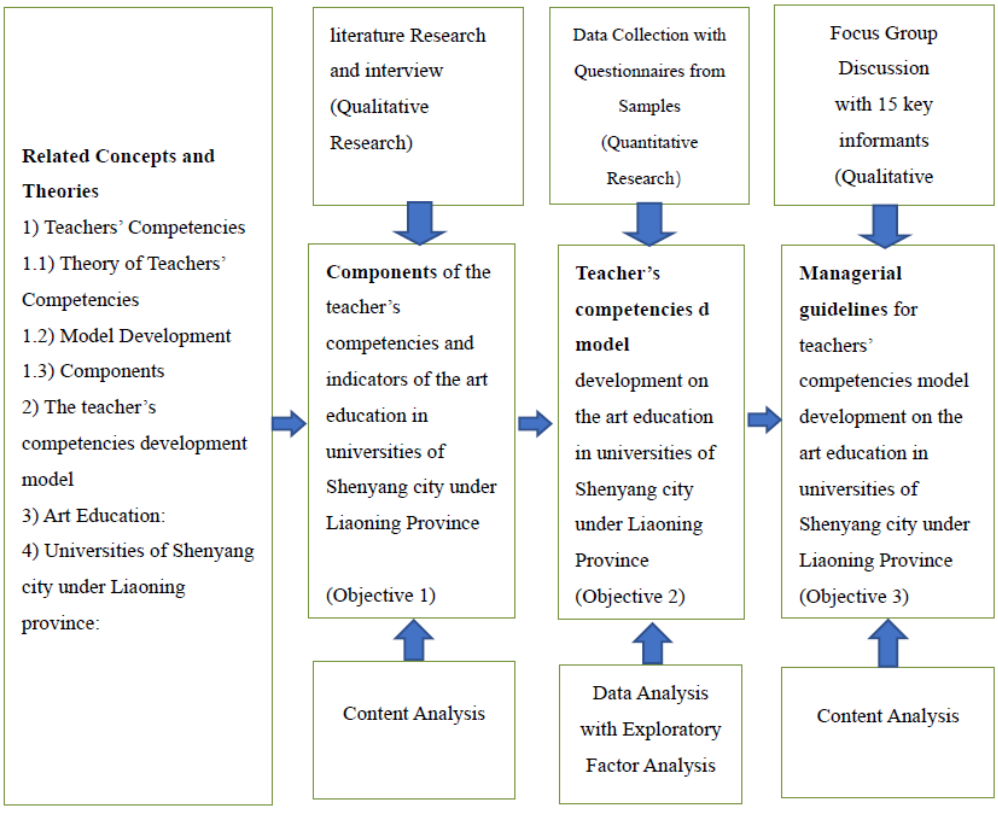

Figure 1 Research framework

Research Result

On the step 1, to explore on the components and indicators on Teachers' competencies and interview from 15 experts, there were 7 components and 66 indicators.

On the step 2, the research built the questionnaire based on the components and indicators from step 1. The validity was between 0.6 to 1.0, the reliability was 0.94.

From collected data result was shown as below:

1) Demographic information

The research focused on art design faculty from Shenyang colleges and universities. Among the 287 respondents, the demographics were categorized as follows: gender, with 125 males (43.6%) and 162 females (56.4%); education level, including 99 undergraduates (34.5%), 109 master's holders (38%), and 79 PhDs (27.5%); work experience, with 135 individuals having 1-3 years (47%), 91 with 4-6 years (31.7%), and 61 with over 6 years (21.3%); position level, comprising 94 educational administrators (32.8%), 57 professors (19.9%), 59 associate professors (20.6%), 53 lecturers (18.5%), and 24 administrative staff (8.4%). The total sample of 287 was fully recovered.

The result of KMO-Meyer-Olkin and Bartlett's Table

Table 1. KMO and Bartlett tests of questionnaires.

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy		0.931
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	12826.002
	df	2145
	Sig.	0.000

Data Analysis Result on Questionnaire: Eigenvalues, Percentage of Variance, Percentage of Cumulative Variance.

2) Scale variable validity analysis

Table 2. Eigenvalues, Percentage of Variance, Percentage of Cumulative Variance of the Teacher's Competencies components.

Total Variance Explained									
Component	**Initial Eigenvalues**			**Extraction Sums of Squared Loadings**			**Rotation Sums of Squared Loadings**		
	Total	**% of Variance**	**Cumulative %**	**Total**	**% of Variance**	**Cumulative %**	**Total**	**% of Variance**	**Cumulative %**
1	17.387	26.344	26.344	17.387	26.344	26.344	6.427	9.737	9.737
2	5.441	8.243	34.588	5.441	8.243	34.588	6.328	9.587	19.324
3	4.8	7.273	41.86	4.8	7.273	41.86	6.285	9.522	28.847
4	4.149	6.286	48.146	4.149	6.286	48.146	5.822	8.821	37.667
5	3.67	5.56	53.706	3.67	5.56	53.706	5.729	8.68	46.347
6	3.352	5.079	58.785	3.352	5.079	58.785	5.669	8.589	54.936
7	2.997	4.541	63.326	2.997	4.541	63.326	5.538	8.39	63.326
Extraction Method: Principal Component Analysis.									

From Table 2, In the process of exploratory factor analysis, this study used principal component analysis (Principal Factor Analysis) and randomly extracted 7 common factors with eigenvalues greater than 1. component 1 had a maximum eigenvalue of 26.344, which explained the total variance of 9.737 percent, component 2 had a maximum eigenvalue of 8.243, it can explain the total variance of 9.587 percent, component 3 had a maximum eigenvalue of 7.273, it can explain the total variance of 9.522 percent, component 4 had a maximum eigenvalue of 6.286, explaining the total variance of 8.821 percent, component 5 had a maximum eigenvalue of 5.56, explaining the total variance of 8.68 percent, component 6 had a maximum eigenvalue of 5.079, explaining the total variance of 8.589 percent, component 7 had a maximum eigenvalue of 4.541, explaining the total variance of 8.39 percent, The results showed that the total variance explanation rate of these 7 factors was 63.326%, which is greater than the general standard of 60%. Therefore, it is believed that the validity of the questionnaire scale of this study is good.

Table 3. Data analysis results of the questionnaire.

Order	Components	Number of Variables	Factor Loading
1	Component1	10	0.713-0.775
2	Component2	10	0.709-0.781
3	Component3	10	0.708-0.812
4	Component4	9	0.725-0.827
5	Component5	9	0.699-0.770
6	Component6	9	0.708-0.781
7	Component6	9	0.700-0.780
	Total	66	0.699-0.827

From Table 3, we can see that there are 7 qualified components; Component 1 contains 10 measurement problem description components, with factor loadings between 0.713-0.775; Component 2 contains 10 measurement problem description components, with factor loadings between 0.709-0.781; Component 3 contains 10 measurement problem description components, with factor loadings between 0.708-0.812; component 4 contains 9 measurement problem description components, with factor loadings between 0.725-0.827; component 5 contains 9 measurement problem description components, with factor loadings between 0.699-0.770; component 6 contains 9 measurement problem description components, with factor loadings between 0.708-0.781; component 7 contains 9 measurement problem description components, with factor loadings between 0.700-0.780; the questionnaire contains a total of 66 measurement questions, with factor loadings between 0.699-0.827.

Table 4. Data analysis results of the questionnaire: component 1

Variable	Indicators	Factor Loading
VAR 42	Listening skills: Actively listen to students' ideas and needs.	0.775
VAR 44	Flexibility to adjust teaching strategies according to the classroom situation.	0.774
VAR 41	Differentiated teaching: adapting to the learning needs and abilities of different students.	0.767
VAR 62	Intercultural communication.	0.756
VAR 63	Engage in professional development activities to increase cultural sensitivity.	0.754

Variable	Indicators	Factor Loading
VAR 59	Student Relationships and Educational Emotions	0.747
VAR 60	Cultural inclusivity.	0.746
VAR 61	Cultural diversity.	0.733
VAR 66	Understand the impact of cultural differences on people's behavior and way of thinking	0.722
VAR 65	Attention and concern for the development and practice of intercultural education.	0.713

Table 5. Data analysis results of the questionnaire: component 2

Variable	Indicators	Factor Loading
VAR 18	Provide models and support for the use of instructional data.	0.797
VAR 22	Course Standards.	0.781
VAR 6	Professional knowledge and skills of teachers.	0.77
VAR 12	Management course instruction.	0.764
VAR 14	Appropriate instructional methods.	0.749
VAR 15	Should plan instructional activities.	0.735
VAR 64	Language skills.	0.731
VAR 21	Clarify the teaching objectives and learning outcomes of the course.	0.724
VAR 1	Teacher's teaching style and communication skills.	0.72
VAR 13	Reasonable instructional content.	0.709

Table 6. Data analysis results of the questionnaire: component 3

Variable	Indicators	Factor Loading
VAR 3	Classroom time management.	0.812
VAR 5	Classroom activity design.	0.784
VAR 17	Should supervise the classroom practice.	0.754
VAR 20	Attention should be paid to the connection of instructional content between courses.	0.749
VAR 19	Observe and improve teaching.	0.749
VAR 7	Allocation of teaching resources	0.73
VAR 4	Classroom Rules.	0.727
VAR 8	Build a positive classroom culture	0.723
VAR 9	Feedback and rewards.	0.711
VAR 16	Monitor the instructional situation.	0.708

Table 7. Data analysis results of the questionnaire: component 4

Variable	Indicators	Factor Loading
VAR 25	Establish college objectives.	0.827
VAR 49	Provide teachers with instructional resources and professional literature.	0.808
VAR 26	Establish a development vision.	0.795
VAR 48	Encourage teachers to continue learning.	0.793
VAR 46	Should have high-quality teacher development.	0.774
VAR 47	Improve the professional development level of teachers.	0.771
VAR 45	Instructional leaders should uphold the concept of lifelong learning.	0.762
VAR 11	Teaching organization and management skills.	0.728
VAR 10	Digital classroom management.	0.725

Table 8. Data analysis results of the questionnaire: component 5

Variable	Indicators	Factor Loading
VAR 57	Student cognitive ability.	0.77
VAR 58	Pay attention to students' mental health.	0.767
VAR 52	Participate in education and academic exchanges to improve your own education and teaching level.	0.758
VAR 2	Classroom environment.	0.758
VAR 53	Student autonomy and choice in the classroom.	0.74
VAR 56	Family and community involvement	0.737
VAR 40	Emotional Support: Provide emotional support to students.	0.736
VAR 50	Constantly enhance teachers' knowledge about students' progress and professional quality consistent with the college's goals.	0.704
VAR 51	Plan, design and manage courses.	0.699

Table 9. Data analysis results of the questionnaire: component 6

Variable	Indicators	Factor Loading
VAR 35	Standards of instructional culture.	0.781
VAR 33	Student Growth Criteria.	0.779
VAR 32	Have scientific instructional evaluation, development evaluation and feedback.	0.764
VAR 39	The feedback information should include students, relevant enterprises and other social personages to test instruction.	0.743
VAR 38	Provide opportunities for teachers' professional development.	0.741
VAR 36	Instructional environment standards.	0.736
VAR 37	Ethical and moral standards.	0.733
VAR 55	Student feedback.	0.728
VAR 34	Standards for teacher development.	0.708

Table 10. Data analysis results of the questionnaire: component 7

Variable	Indicators	Factor Loading
VAR 30	Develop a complete instructional system to make students learn more systematically.	0.78
VAR 23	Plan the organizational structure of the course.	0.745
VAR 24	Select and prepare the teaching materials, tools, and supporting resources needed for teaching.	0.739
VAR 43	Questioning skills: Ask questions that stimulate students' thinking and engagement.	0.717
VAR 28	Clarify and communicate objectives.	0.715
VAR 29	Develop communication objectives.	0.710
VAR 54	Student interaction.	0.706
VAR 27	Define instructional objectives.	0.703
VAR 31	Analyze the instructional effect.	0.700

Based on the results of the analysis of components of the teacher's competencies model on art education in the universities of Shenyang city under Liaoning province. Using Exploratory Factor Analysis. It can be summarized, in detail as follows.

Component 1, given name was Adaptability in Teaching; A

Component 2 given name was Broad Knowledge Base; B

Component 3 given name was Innovative Pedagogical Methods; I

Component 4 given name was Leadership in Education; L
Component 5 given name was Inclusive Classroom Practices; I
Component 6 given name was Timely and Effective Assessment; T
Component 7 given name was Engaging Instructional Techniques. E

For leaders could be understood and easy to remember, so the research given the name of the model was ABILITE and showed the relationship among these components as the Figure 3

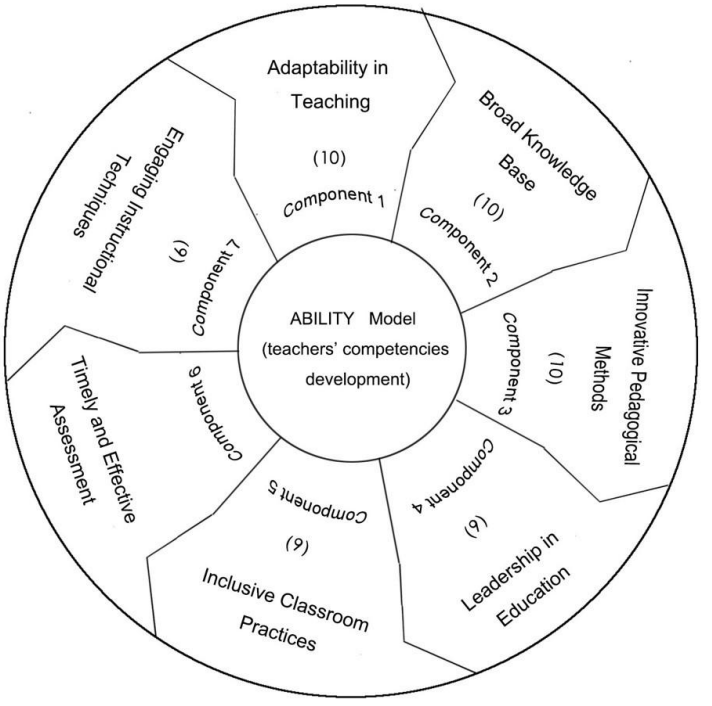

Figure 2 The "ABILITE Model "

From Figure 1, the teachers' competencies model on art education in the universities of Shenyang city under Liaoning province consists of seven parts. The model was named the "ABLITY model"

On the step 3, on the focus group interview had agreed with on the seven managerial guidelines, as detail: (1) Adaptability in Teaching [A]; to improve teaching adaptability, teach flexibly, teach students in accordance with their aptitude, and create an inclusive learning atmosphere. (2) Broad Knowledge Base [B]; to encourage teachers to learn and communicate across disciplines, improve teachers' professional reading and reflection, and establish a knowledge-sharing and inheritance mechanism.(3) Innovative Pedagogical Methods [I] to improve the cultivation and stimulation of teachers' innovative spirit, encourage teaching experiments and exploration, and commend and encourage innovative achievements.(4) Leadership in Education [L]; to improve teacher leadership training and development, encourage teachers to become learning leaders, and strengthen teamwork and shared leadership.(5) Inclusive Classroom Practices; [I] to promote diverse learning, respect differences, open communication between teachers and students, and encourage expression and feedback.(6) Timely and Effective Assessment [T] to improve assessment methods, establish clear and measurable assessment criteria and timetables, and adopt diversified assessment methods to ensure the comprehensiveness and accuracy of assessment results. And (7) Engaging Instructional Techniques. [E] to improve teaching skills, gain in-depth

understanding of course content and student needs, and focus on teacher-student interaction and emotional communication.

Discussion

1. Major finding for research objective 1, the competency model of university teachers constructed in this study emphasizes key elements such as teaching adaptability, inclusive teaching practices, timely and effective evaluation, attractive teaching skills, curriculum and instructional design, and professional development. The survey results show that teachers perform well in teaching adaptability and are able to adjust teaching methods according to student needs, but they still need to improve in the application of modern educational technology and guiding students to learn independently. This finding is consistent with the research results of Kabilan (2004) and Deng Jun (2007), who both emphasized the importance of teacher skills and teaching adaptability in teacher competence. In addition, this study also found that teachers need to have a broad knowledge base, which is consistent with Zhao Haipeng (2022) research on teacher competence in blended teaching. The use of innovative teaching methods by teachers, such as problem-based learning, project-based learning, and flipped classrooms, is crucial to stimulate students' interest and cultivate innovative ability, which is consistent with the research direction of Wang Jian (2008) and Xiong Ke (2013). The role of educational leadership in teacher competence cannot be ignored. It is reflected in the guidance of students' learning process and the construction of teaching teams, which echoes the research of Kabilan (2004) and Wang Jian(2008). Finally, timely and effective evaluation and attractive teaching skills are equally important for teachers' professional growth and teaching effectiveness, which is consistent with the research results of Tang Ling (2017) and Wang Jian (2008). Therefore, university administrators should pay attention to these elements to improve the overall competence of teachers.

2. Major finding for research objective 2, This study focuses on the competency model of art teachers in colleges and universities in Shenyang City, Liaoning Province, and reveals the core position of teaching adaptability in teacher competency. Teachers with teaching adaptability are better able to cope with teaching challenges and maintain a positive work attitude and professional happiness. This echoes the research of Li Jing (2017) and Wang Jian (2008). The study also found that teaching adaptability requires teachers to constantly explore and try new teaching methods and means in practice. This process helps teachers improve their teaching skills and levels. In addition, the results of this study are consistent with Zhao Haipeng (2022) on blended teaching. The teacher competency models established by studies on teacher competency are similar, both emphasizing the importance of teaching adaptability in teacher competency. However, due to differences in research background, sample selection, and analysis methods, there may be differences in the understanding and ordering of the importance of teacher competency elements. Therefore, future research should pay more attention to cross-cultural comparison and multi-perspective analysis, in order to provide more scientific and targeted suggestions for the development of higher education in my country.

3. Major finding for research objective 3, In the study of the competency model of art teachers in colleges and universities in Shenyang, Liaoning Province, we found that teaching adaptability is a key dimension that constitutes teacher competency. These dimensions are not only closely related to teaching quality and student learning outcomes, but also to teachers' professional development and professional happiness. First of all, teaching adaptability requires teachers to teach flexibly, teach students in accordance with their aptitude, and create an inclusive learning atmosphere. This helps teachers quickly adjust teaching strategies in the ever-changing educational environment, improves teaching effectiveness, and promotes teachers' own growth and reflection. Secondly, interdisciplinary learning and exchange can

broaden teachers' knowledge horizons and promote integration and innovation between different disciplines. Continuous professional reading and reflection are an integral part of teachers' professional growth. By reading the latest educational theories and practical cases, teachers can constantly update their knowledge systems and keep up with the development of the times. In addition, the cultivation and stimulation of innovative spirit, the training, and development of teacher leadership, respect for differences, and diversified learning, as well as the improvement of evaluation methods and teaching skills are also crucial to improving teachers' professional capabilities and comprehensive quality. The competency model of art teachers in colleges and universities in Shenyang City, Liaoning Province reveals the key dimensions of teacher competency and provides a useful reference for the construction of college teacher teams. These findings are consistent with the research of Li Jing (2017)) and Chen Lizhu (2022), emphasizing the importance of teacher competency and providing a scientific theoretical basis and practical guidance for educational reform and development.

Recommendations

Combining current achievements with future development trends, set more specific and challenging new goals. For example, we will improve the level of internationalized teaching, develop school-based special courses, and formulate corresponding implementation plans, clarify time nodes and division of responsibilities. We will continue to cycle through the PDCA process to promote the spiral growth of teachers' abilities.

1. In the course design stage, teachers can determine students' learning needs through needs analysis, set clear teaching goals, select appropriate educational resources and methods, and develop detailed teaching plans.

2. In the teaching implementation stage, teachers need to conduct classroom teaching according to the formulated plan, actively interact with students, use a variety of teaching methods to stimulate students' learning interests, and provide timely feedback on students' learning situations.

3. Through regular classroom observation, student homework analysis and student interviews, the teaching effect is checked to understand the difficulties students encounter in the learning process and adjust the teaching strategy.

4. Problems found in the inspection are dealt with, such as increasing tutoring time for students' weak links, or modifying teaching materials to meet students' needs. At the same time, successful teaching practices are summarized and promoted to form the school's teaching characteristics. By applying the PDCA cycle, teachers can systematically plan, implement, monitor and optimize the teaching process, thereby improving the quality of teaching and promoting the all-round development of students

References

Chen Qi & Liu Rude. (2007). *Contemporary Educational Psychology[M*]. Beijing: Beijing Normal University Press, 2007: 489.

Chen Lizhu. (2019). An exploration of the similarities and differences in art education concepts in modern Chinese and Western universities. *Chinese Education Journal*, 2019: 30.

Di Daiyue. (2009). A preliminary study on the teaching management of art education major in normal colleges [J]. *China Science and Education Innovation Guide*. 2009(5): 11-13.

Deng Jun& Li Ju Ying. (2007) A brief discussion on modern university teaching methods[J]. *University Education Science*, 2007: 68-69.

Guo Cen.& Wang Yuchen. (2015). How to strengthen university classroom management under the new situation [J]. *China Off-campus Education*, 2015(27):13.

Kabilan, M. K. (2004). Online Professional Development: A Literature Analysis of Teacher Competency[J].*Journal of Computing in Teacher Education*, 2004. 21(2):51-57

Li Jing, & Zhao Changli. (2017) Statistical evaluation of satisfaction with classroom teaching quality in colleges and universities based on structural equation modeling-based on 1,000 questionnaires in Qinghai Province [J]. *Education Guide*, 2017 (8): 76-82.

Tang Ling. (2017). Empirical study on the competency model of teachers in private universities [J]. *Journal of Chengdu Normal University*, 2017, 33(04): 6-14.

Wang jian. (2008) Research and application of competency model of college teachers [J], *Management Observation*, 2008 (24):114-115

Xiong Ke. (2013). Reform and practice of human resource management for college teachers based on competency model, *Science and Technology Entrepreneurship Monthly*, 2013: 89-91

Zhao Haipeng.(2022). The current situation, influencing factors and improvement strategies of teachers' competence in hybrid teaching in colleges and universities [J]. Heilongjiang Education: *Theory and Practice*, 2022(9):40-42

EDUCATIONAL BIG DATA MANAGEMENT FACTORS AFFECTING EFFECTIVENESS OF ART UNIVERSITIES IN SHENYANG CITY UNDER LIAONING PROVINCE

[1]Liu Dongwei, [2]Sataporn Pruettikul and [3]Sukhum Moonmuang

Bangkokthonburi University, Thailand

[1]15840089747@163.com, [2]pruettikul20@gmail.com, and [3]sukhum.moo@btu.ac.th

Received: October 19, 2024; **Revised**: November 24, 2024; **Accepted**: December 28, 2024

Abstract

The objectives of this research were: (1) to study the component of educational big data management, the effectiveness of art universities, adoption technology skills, and teaching skills of art universities in Shenyang city under Liaoning Province; (2) to develop the model of educational big data management, adoption technology skills, and teaching skills factors affecting the effectiveness of art universities in Shenyang city under Liaoning Province, and (3) to decompose the effect of educational big data management, adoption technology skills and teaching skills on the effectiveness of art universities in Shenyang city under Liaoning Province. The population of this research was 1,037 teachers from 15 art universities in Shenyang city under Liaoning Province. The sample was 504 teachers, determined by the G*Power program (power of test .80), and using a stratified random sampling method. The data was analyzed by descriptive statistics, Confirmatory Factor Analysis, and Structural Equation Model.The research found that: (1) Educational big data management components consisted of data collection, data storage and analysis, decision making, and impact on teaching. The components of effectiveness of art universities consisted of educational quality, student success, faculty excellence, research impact, and community engagement. The components of adoption technology skills consisted of technical proficiency, technology integration, training and support, and barriers to adoption. The components of teaching skills consisted of pedagogical competence, classroom management, communication skills, and assessment and feedback; (2) the model of factors affecting effectiveness of art universities fit well with empirical data (X^2/df=2.542, GFI=0.935, AGFI=0.912, NFI=0.926, IFI=0.954, CFI=0.953, TLI=0.944, RMSEA=0.055); and (3) educational big data management, adoption technology skills, and teaching skills had positive direct effect on effectiveness of art universities. Educational big data management had indirect effect on effectiveness of art universities via adoption technology skills and teaching skills, as the mediating effect. So, the effectiveness of art universities should be development on adoption technology skills and teaching skills together.

Keywords: Educational big data management, Effectiveness of art universities, Adoption technology skills, Teaching skills.

---

[1] Student in Ph.D. (Leadership in Education Administration) Bangkokthonburi University
[2] Assistant Professor Dr., Faculty of Education, Bankokthonburi University.
[3] Lecturer Dr., Faculty of Education, Bangkokthonburi University.

Introduction

In the new century, a data and computing revolution, epitomized by "big data," had begun, exerting a profound impact on productivity across various sectors. "Big Data" technologies were transforming industries such as business, politics, and medicine, yet their application in education was still in its infancy. Amidst challenges to the scientific nature of education, the field was in urgent need of more scientific research methods, and the potential of big data was recognized as revolutionary in educational research (Xu Guoliang, 2001). China, aware of the strategic importance of big data, had seen its research methods widely applied in education by scholars, who believed it would lead to a new paradigm in educational research.

Liaoning Province, a key industrial and economic center, had experienced growth in higher education and an increasing demand for art education. Despite its achievements, the academic community had debated the scientific status of education and lacked unique research methods. Existing methods were largely categorized as either quantitative or qualitative (Liu Weiling, 2021). This paper aimed to provide theoretical guidance for the development of smart campuses in Shenyang's art universities by using multidisciplinary theories to study these issues and enrich the theoretical research on big data.

Research Question

1. What are the components of educational big data management, effectiveness of art universities, adoption technology skills and teaching skills factors in Shenyang under Liaoning Province?

2. What are the components of educational big data management, effectiveness of art universities, adoption technology skills and teaching skills factors in Shenyang under Liaoning Province?

3. How does the educational big data management, adoption technology skills and teaching skills effect affecting effectiveness of art universities in Shenyang under Liaoning Province?

Research Objectives

1. To study the component of educational big data management, effectiveness of art universities, adoption technology skills and teaching skills factors in art universities of Shenyang under Liaoning Province.

2. To develop the model of educational big data management, adoption technology skills and teaching skills factors affecting effectiveness of art universities of Shenyang under Liaoning Province.

3. To decompose the effect of educational big data management, adoption technology skills and teaching skills on the effectiveness of art universities of Shenyang under Liaoning Province.

Research Hypothesis

H1. Educational big data management factors had positive direct effect on the effectiveness of art universities.

H2. Adoption technology skills factors had positive direct effect on the effectiveness of art universities.

H3. Teaching skills factors had positive direct effect on the effectiveness of art universities.

H4. Educational big data management factors had positive direct effect on adoption technology skills.

H5. Educational big data management factors had positive direct effect on teaching skills.

H6. Educational big data management factors had indirect effect on effectiveness of the art universities via adoption technology skills.

H7. Educational big data management factors had indirect effect on effectiveness of the art universities via teaching skills.

Research Methodology

This section outlines the research methodology as follows;

1. Population and sample group

The population of this research was 1037 from 15 art universities located in Shenyang under Liaoning Province. The sample was 504 teachers which determined by G*Power program at power of test .80, and stratified random sampling method.

2. Scope of Study

Developing a conceptual framework entail establishing the foundational ideas, theories, and principles that guide this research, as the conceptual framework below.

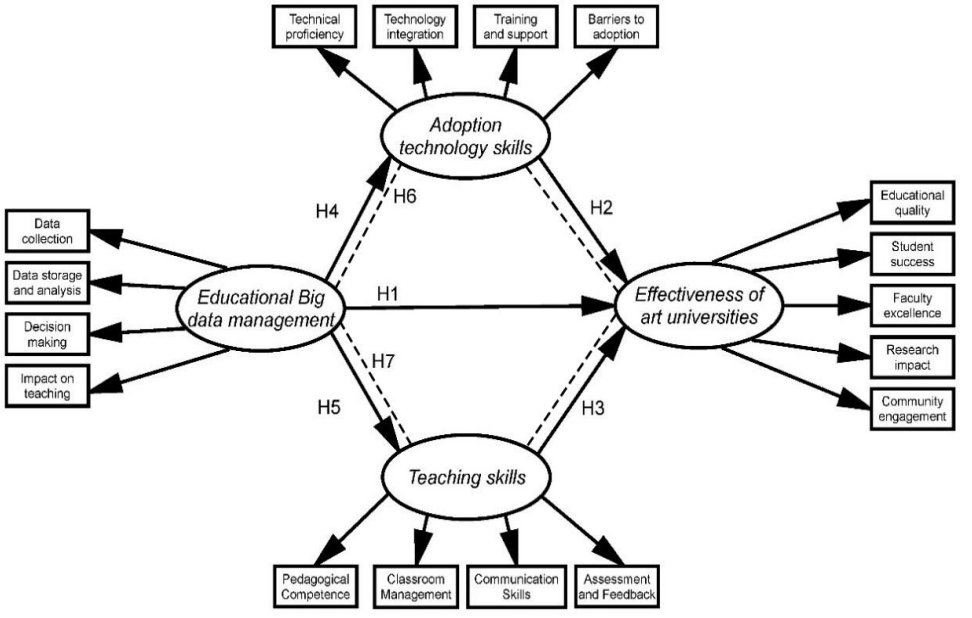

Figure 1 Conceptual Framework

3. Research tool

A structured survey a five-point scale questionnaire is used to gather demographic information and assess respondents' perceptions of four factors, including Educational big data management, Effectiveness of art universities, Adoption technology skills, and Teaching skills. To ensure the validity of the questionnaire, each question was assessed for the Index of Objective Congruence (IOC), and all of these questions exceeded between 0.60-1.00. Additionally, the reliability of the questionnaire was confirmed through Cronbach's alpha coefficients ranging between 0.86-0.89 for each variable. These results were good reliability, (Cortina, 1993) on validity and reliability.

4. Data analysis

The data analysis on descriptive statistics with mean, standard deviation, skewness, and Kurtosis (Hair et al, 2007) and test the hypothesis of this study with confirmation factors analysis (CFA) and Structural equation modeling (SEM) on the model fit indicators, model

measurement quality and the effect of factor by statistical package software. The criterion Indicated for the model CFA is acceptable when fitting with empirical data. (Hu & Bentler, 1998) in Table 1.

Table 1. Show the criterion on indicators in CFA model.

Indicator	Terrible	Acceptable	Excellent
Chi-square/df	>5	>3	>1
CFI	< .90	<0.95	>0.95
GFI	< .90	<0.95	>0.95
NFI	< .90	<0.95	>0.95
RESEA	> .08	> 0.06	<0.06

Results

The results of the research, present four topics, including Descriptive data analysis, Confirmation factor analysis model, Hypothesis model, and Hypothesis testing as follows:

1. Descriptive data analysis

The research results on the descriptive analysis, shown in Table 2

Table 2 Descriptive analysis

Latent variables	Component	$\bar{X}$	S.D.	Level	%CV	Skewness		Kurtosis	
						Skewness	SE	Kurtosis	SE
EAU	EAU1	3.76	1.00	high	0.27	-1.09	0.10	0.21	0.21
	EAU2	3.78	1.01	high	0.27	-1.11	0.10	0.14	0.21
	EAU3	3.88	0.91	high	0.23	-1.41	0.10	0.86	0.21
	EAU4	3.88	0.91	high	0.24	-1.30	0.10	0.73	0.21
	EAU5	3.73	0.98	high	0.26	-1.10	0.10	-0.10	0.21
ATS	ATS1	3.90	0.81	high	0.21	-1.39	0.10	1.64	0.21
	ATS2	3.85	0.92	high	0.24	-1.23	0.10	0.53	0.21
	ATS3	3.73	1.01	high	0.27	-1.14	0.10	0.05	0.21
	ATS4	3.71	1.02	high	0.28	-1.08	0.10	0.05	0.21
EBDM	EBDM1	3.97	0.74	high	0.19	-1.65	0.10	2.51	0.21
	EBDM2	3.79	0.95	high	0.25	-1.16	0.10	0.08	0.21
	EBDM3	3.67	0.99	high	0.27	-0.88	0.10	-0.47	0.21
	EBDM4	3.89	0.87	high	0.23	-1.51	0.10	1.28	0.21
TS	TS1	3.94	0.81	high	0.21	-1.62	0.10	1.84	0.21
	TS2	3.68	0.98	high	0.27	-0.94	0.10	-0.44	0.21
	TS3	3.63	0.99	high	0.27	-0.75	0.10	-0.85	0.21
	TS4	3.71	0.98	high	0.26	-0.99	0.10	-0.26	0.21

From Table 2, descriptive statistics for all observed variables used in the study, were EAU, ATS, EBDM, and TS. The overall was a high level. These statistics are computed based on collected sample data, providing insights into the fundamental characteristics and distributions of these variables as normal curves with a Skewness value of less than 3 and a Kurtosis value of less than 8 (Curran, West, and Finch, 1997). The correlation between latent variables in Table 3.

Table 3 show the correlation between latent variables.

	EAU	ATS	EBDM	TS
EAU	1			
ATS	.35**	1		
EBDM	.42**	.29**	1	
TS	.47**	.32**	.35**	1

**P < 0.01

The correlation analysis results in Table 3: The Pearson correlation had values between .29 to .47 with significance ($p < .01$). They were suitable for CFA and SEM model analysis. Show the CFA model as Figure 2.

2. Measurement model

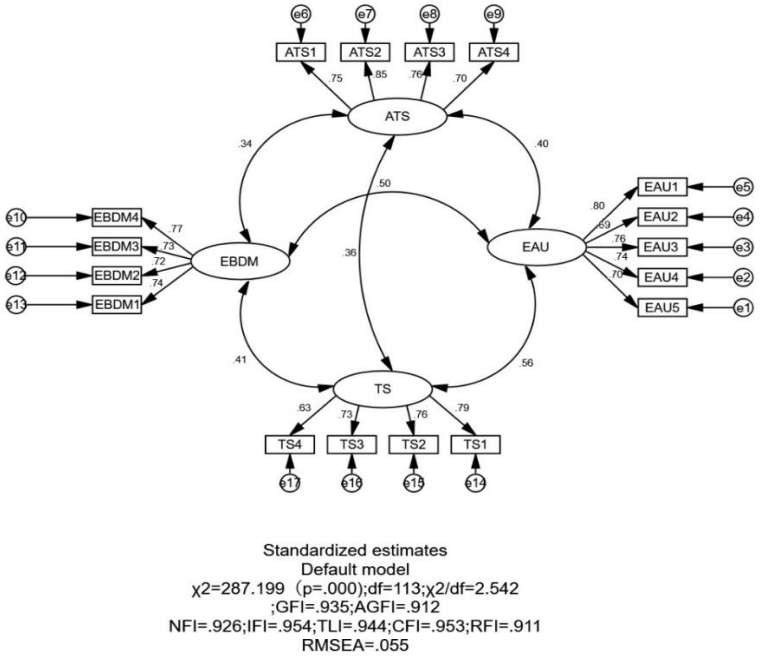

Figure 2 Measurement Model

The following pivotal statistical data provided a comprehensive assessment of the model's fit: Chi-square=287.199, Df=113, Chi/Df=2.542, GFI=0.935, AGFI=0.912, NFI=0.926, IFI=0.954, TLI=0.944, CFI=0.953, RFI=0.911, RMSEA=0.055. These statistics supported the notion that the model exhibited a good degree of fit with the observed data. The specific results are shown in Table 4.

Table 4. The results of statistics and indicators to evaluate the model fit.

Reference index	Standard values	Estimate	Interpretation
X^2/df	<3	2.54	Excellent
GFI	>0.8	0.93	Excellent
AGFI	>0.8	0.91	Excellent
NFI	>0.9	0.92	Excellent
IFI	>0.9	0.95	Excellent
CFI	>0.9	0.95	Excellent
TLI	>0.9	0.94	Excellent
RMSEA	<0.08	0.05	Excellent

From Table 4, shown that the model CFA had fit well with the empirical data which all indicators were excellent level. The researcher was analysis on the model quality by composite reliability (CR), Convergent validity (AVE), and discriminant validity (Fornall and Larcker, 1981) shown in Table 5.

Table 5 Composite reliability (CR), Convergent validity (AVE), and discriminant validity

	CR	AVE	EAU	ATS	EBDM	TS
EAU	0.85	0.55	**0.73**			
ATS	0.85	0.59	0.35	**0.76**		
EBDM	0.82	0.54	0.42	0.29	**0.74**	
TS	0.82	0.53	0.47	0.32	0.35	**0.73**

In order to identifying the latent variable reliability, the Composite reliability (CR) of 4 factors raged from 0.821 to 0.857 which were over 0.7., and to identifying the convergent validity, the AVE value was required to be greater than 0.5, indicating that each variable facet had good convergent validity, to identify the discriminant validity by the method of Forell & Larcker (198l), the square root of AVE of latent variables must be more than its shared variance toother latent variables.

3. Structural Equation Model

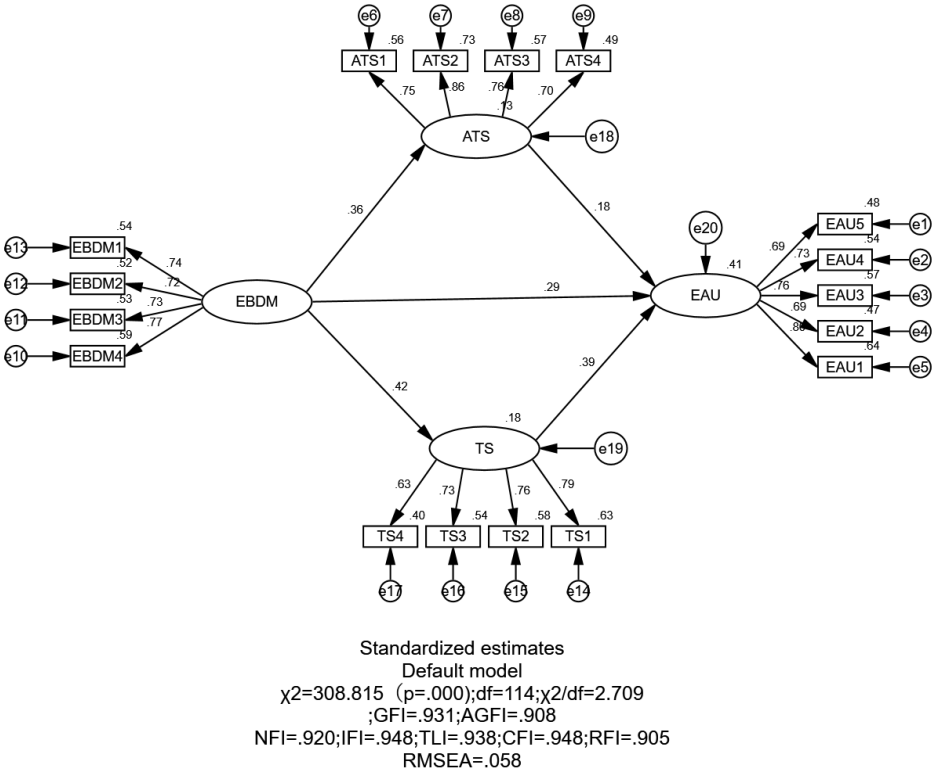

Figure 3. Structural equation model in standardized

A The assessment of the structural model's fit revealed the following goodness of-fit statistics: the X^2/df value was 2.709, which was less than the ideal standard of 3. The values for the goodness-of-fit indices were as follows: GFI = 0.931, AGFI = 0.908, NFI = 0.920, IFI = 0.948, CFI = 0.948, and TLI = 0.938. The RMSEA test result was 0.058, which was below the standard level of 0.08. All goodness-of-fit indices of the structural equation model established in this study met or exceeded the general standard values, indicating that the structural equation model was effectively established and had a good fit with the empirical data, and could be deduced the effect of the hypothesis as follow.

Table 6 Testing result for direct effect hypothesis

Relationship	Unstandardized	Standardized	S.E.	C.R.	P	Hypothesis
EAU<---EBDM	0.290	0.289	0.057	5.104	***	H1
EAU<---ATS	0.198	0.178	0.054	3.694	***	H2
EAU<---TS	0.407	0.385	0.058	6.993	***	H3
ATS<---EBDM	0.322	0.356	0.049	6.603	***	H4
TS<---EBDM	0.398	0.419	0.052	7.652	***	H5

***P＜0.001

The analysis of Table 6 shown that all the direct hypotheses (H1 to H5) exhibited statistically significant effects, as indicated by their C.R. values and significance indicators. The effect among the latent variables, could be shown on the indirect effect at the Table 7.

Table 7 Decomposition of indirect effect hypothesis

Relationship	Estimate	95%CI		P	Hypothesis
		Lower	Upper		
EAU <---ATS<---EBDM	0.063	0.022	0.139	0.001	H6
EAU<---TS<---EBDM	0.162	0.087	0.280	0.000	H7

Table 7 presented the results of the impact decomposition for indirect effects, as determined through a multi-step path analysis. These indirect paths signified the channels through which influence was channeled via intermediate latent variables. The subsequent analysis explored the standardized effects of these indirect paths, along with their associated 95% confidence intervals.

The findings from these decomposed effect analyses offered critical insights into the mediating functions of various intermediate variables across distinct hypotheses.

Conclusion

1. The components of educational big data management were data collection, data storage and analysis, decision-making, and impact on teaching. The components of adoption technology skills were technical proficiency, technology integration, training and support, and barriers to adoption. The components of the effectiveness of art universities were educational quality, student success, faculty excellence, research impact, and community engagement. The components of teaching skills were pedagogical competence, classroom management, communication skills, and assessment and feedback.

2. The model of educational big data management, adoption technology skills, and teaching skills factors affecting the effectiveness of art universities of Shenyang under Liaoning Province fit well with empirical data ($X^2/df=2.542$, GFI=0.935, AGFI=0.912, NFI=0.926, IFI=0.954, CFI=0.953, TLI=0.944, RMSEA=0.055).

Educational big data management, adoption technology skills, and teaching skills were the factors affecting the effectiveness of art universities. Educational big data management was the factor affecting adoption technology skills and teaching skills. Adoption technology skills was the factor affecting teaching skills. Adoption technology skills and teaching skills were the indirect factors affecting the relationship between educational big data management and the effectiveness of art universities.

3) Educational big data management, adoption technology skills, and teaching skills had positive direct effect on effectiveness of art universities. The educational big data management had indirect effect on effectiveness of art universities via adoption technology skills and teaching skills, as mediation effect.

Discussion

In this research was found that:

Hypothesis 1 suggested that educational big data management positively impacts the effectiveness of art universities. Empirical research confirmed this, with educational big data management showing a significant positive effect on effectiveness (path coefficients: unstandardized 0.292, standardized 0.290, $p<0.001$). This aligns with Liu Juan's (2017) findings on the development mechanism of teaching ability in local college teachers. Hypothesis 2 proposed that technology adoption skills positively affect the effectiveness of art universities. Empirical research revealed a significant positive effect, with path coefficients of 0.185 (unstandardized) and 0.164 (standardized), $p<0.001$. This supports Macfadyen (2014) who found that technology adoption skills directly enhance university effectiveness. Hypothesis 3 posited that teaching skills have a positive direct effect on the effectiveness of art universities. Empirical research confirmed this, with path coefficients of 0.412 (unstandardized) and 0.384 (standardized), $p<0.001$, indicating a significant positive impact. This aligns with Storey (2017), who found a positive correlation between teaching skills and effectiveness. Hypothesis 4 suggested that educational big data management positively influences technology adoption skills. Empirical research confirmed a significant positive effect, with path coefficients of 0.304 (unstandardized) and 0.340 (standardized), $p<0.001$. This aligns with Stojanov (2023), who found that higher levels of educational big data management correlate with more positive application and promotion of new teaching technologies in higher education. Hypothesis 5 proposed that educational big data management positively impacts teaching skills. Empirical research revealed a significant positive effect, with path coefficients of 0.302 (unstandardized) and 0.321 (standardized), $p<0.001$. This supports Lu Jing's (2013) findings that educational big data management commitment positively affects teaching skills.

Furthermore, Hypothesis 6 and Hypothesis 7 examined the indirect effects of technology adoption skills and teaching skills on the relationship between educational big data management and the effectiveness of art universities. Empirical research indicated that technology adoption skills mediated this relationship with a value of 0.056, and teaching skills with a value of 0.123, both with confidence intervals excluding zero. This demonstrated that both technology adoption skills and teaching skills played mediating roles in the impact of educational big data management on the effectiveness of art universities.

Recommendations

1. From the perspective of Educational Big Data Management

In the digital age, effective educational big data management and application are pivotal. This involves comprehensive processes like data collection, processing, analysis, and visualization, contributing to personalized talent development, teaching enhancement, evaluation, and resource sharing. The digital transformation of education, a key part of the national digital education strategy, encompasses fostering digital awareness, capabilities, smart education ecosystems, and governance systems. This transformation requires comprehensive digitalization across education sectors, promoting overall sector advancement. To maximize the role of educational big data in university management, it's essential to raise awareness, establish hierarchical data centers, streamline management systems, and implement supportive policies like guidelines, regulations, and research institutions. These measures lay a robust foundation for future education sector development.

2) From the perspective of Adoption Technology Skills

In higher education, the integration of technology and skills is crucial for modernization and teaching quality. Universities should prioritize teacher technical competency development through systematic training, interdisciplinary projects, and the establishment of technical practice communities. Adequate technical support and resources, along with innovation project funds, should be provided to encourage teachers to engage in innovative teaching practices. A scientific evaluation mechanism should be established to regularly assess and certify teacher technical skills, ensuring continuous improvement and professional development. These strategies promote the deep integration of educational technology, enhancing overall education quality and effectiveness.

3) From the perspective of Teaching Skills

In higher education, refining teaching skills is paramount. Universities should prioritize faculty pedagogical competency through regular training, workshops, and mentorship programs. Collaborative platforms and resource-sharing initiatives foster a culture of professional dialogue and innovation. Self-reflection and evaluation help teachers identify strengths and areas for improvement, while student engagement and feedback enhance instructional approaches. Leveraging educational technology, such as online platforms and virtual labs, can make teaching more dynamic and engaging. These comprehensive strategies optimize instructional methodologies, elevating faculty teaching skills and overall educational quality.

4) From the perspective of Effectiveness of Art Universities

To enhance pedagogical efficacy in art universities, strategic interventions were essential. Emphasizing experiential learning through studios, exhibitions, and venues fostered students' creativity. Tailored education respected students' unique interests and offered diverse courses and teaching approaches. Attracting and cultivating high-quality art educators, providing professional growth opportunities, and collaborating with art industries and cultural organizations reinforced the industry-education-research alliance. International collaborations and exchanges brought global resources, expanding students' horizons and enhancing the university's international reputation. These holistic strategies significantly improved education quality, nurtured innovative artists, and elevated the institutions' international standing.

Recommendations for Future Research:

For the field of educational big data management and its implications for the effectiveness of art universities in Shenyang, Liaoning Province, the direction of future research should have been guided by the following considerations:

Firstly, future inquiries should have delved into the exploration and broadening of the sources and types of educational big data. This encompasses, but is not limited to, student demographics, learning behaviors, curriculum design, and teaching evaluations. A more profound understanding of the determinants of effectiveness in art universities could have been attained through the analysis of a more extensive array of data. Moreover, the utilization of diverse research methodologies, such as case studies, comparative analyses, and experimental research, could have facilitated a more sophisticated comprehension of the relationship between educational big data management and the effectiveness of art universities.

Secondly, future research should have been attentive to the evolutionary trends in policies and management practices. As educational policies and management approaches are subject to change, these shifts could have substantially influenced the management of educational big data and, consequently, the effectiveness of art universities. By monitoring and analyzing these developments, researchers could have provided insights into how art universities might have adapted their data management strategies to accommodate new policies and practices.

Lastly, there was an imperative for interdisciplinary collaboration and exchange. The intricate nature of educational big data management and its relevance to the effectiveness of art universities necessitated input from a variety of disciplines, including computer science, statistics, and psychology, among others. By encouraging such interdisciplinary collaboration, future research could have capitalized on a wider spectrum of theories and technical expertise, thereby enriching the depth and breadth of the scholarly inquiry. Additionally, addressing the security and privacy concerns associated with educational big data was of paramount importance. Future research should have investigated strategies for effectively harnessing educational big data while ensuring the protection of student and faculty privacy.

In summation, future research endeavors should have aimed to broaden the scope and depth of data analysis, employ a variety of research methodologies, and remain attuned to shifts in policies and management practices. By fostering interdisciplinary collaboration and addressing security and privacy concerns, researchers could have furnished art universities with actionable insights to enhance their effectiveness in the management of educational big data.

References

Cortina. J.M. (1993) Interaction, nonlinearity, and multicollinearity: Implications for multiple regression. *Journal of Management*, 19, 915-922.

Curran, P. J., West, S. G., & Finch, J. F. (1997). The robustness of test statistics to non-normality and specification error in confirmatory factor analysis. Psychological Methods, 1, 16– 29

Fornell, C & Larcker, D.F(1981). Evaluating Structural Equation Model with Unobservable Variables and Measurement Error. *Journal of marketing research*,39-50.

Hair, J, F.et al.(2014). *Multivariate Data Analysis*. Edinburgh Gate: Pearson Education Limited.

Hu, L.& Bentler P. M. (1998). Fit indices in covariance structure modeling: Sensitivity to underparameterized model misspecification. *Psychological Methods*, 3(4), 424–453.

Liu Juan. (2017). Research On the Development Mechanism of Teaching Ability of Local College Teachers – Heilongjiang Higher Education Research, 2017(2), 68-70.

Liu Weiling. (2021). Result-oriented curriculum instructional design. Development and evaluation of higher education, 2021,13-93.

Lu Jing. (2013). Big Data and Application in Education – Research on Shanghai Education and Research, 2013, (9).

Macfadyen, L. P., Dawson, S., Pardo, A., & Gaševic, D. (2014). Embracing Big Data in Complex Educational Systems: The Learning Analytics Imperative and The Policy Challenge. – Research & Practice in Assessment, 2014, (9), 17-28.

Stojanov, A., & Daniel, B. K. (2023). A Decade of Research into The Application of Big Data and Analytics in Higher Education: A Systematic Review of The Literature – Education and Information Technologies, 2023, (7), 1-24.

Storey, V. C., & Song., I.-Y. (2017). Big Data Technologies and Management: What Conceptual Modeling Can Do. – Data & Knowledge Engineering, 2017, (1), 50-67.

Xu Guoliang. (2001). The ecological balance of the education system must be achieved. China Education News, 2001 (08), 1-25

THE INFLUENCE OF KNOWLEDGE SHARING THROUGH SOCIAL MEDIA ON EMPLOYEE CREATIVITY WITH SOCIAL MEDIA LEARNING AS INTERMEDIARY

[1]Fumu Luo and [2]Long Ye

Panyapiwat Institute of Management, Thailand

Received: October 20, 2024; **Revised**: November 24, 2024; **Accepted**: December 28, 2024

Abstract

Employee creativity is essential for an organization to stay ahead of the competition, and social media is currently widely used in which people exchange all kinds of information. Based on the theory of social capital and self-efficacy, this study selects social media learning as the mediating variable and creative self-efficacy as the moderating variable, and explores the impact of individual knowledge sharing in social media on employees' creativity. This study conducted a questionnaire survey on the staff of various enterprises and institutions across the country, and found that knowledge sharing in social media has a significant positive impact on employee creativity, and social media learning plays a complete mediating role between the two, but the moderating effect of individual creative self-efficacy is not obvious. Therefore, this study argues that organizations should promote knowledge sharing through social media to improve the level of social media learning, and then promote the generation of employee creativity.

Keywords：Knowledge Sharing，Social Media，Employee Creativity

Introduction

In today's rapidly developing socio-economic environment, enterprises are facing increasingly fierce competition and constantly changing market demands. In order to maintain a competitive advantage, organizations need to constantly innovate and enhance employee creativity. In recent years, with the rapid advancement of information technology, social media, as an emerging tool for information dissemination, has gradually become an important platform for enterprise knowledge management and innovation. Knowledge sharing plays a crucial role in organizational management, as it not only promotes communication and cooperation among employees and between employees and the outside world, but also stimulates their work enthusiasm and creativity, thereby improving organizational performance and competitiveness (Nielsen et al., 2014).

Employee creativity is the process by which individuals produce novel and useful products, services, or solutions through creative thinking and activities (Amabile, 1988). The situational factors that affect individual creativity include organizational atmosphere, team characteristics, social networks, etc. Among them, social media, as a common technological means, has constructed a new type of social network for people. Social media is an online

[1] Guangdong Industry Polytechnic University, China and Chinese Graduate School, Panyapiwat Institute of Management, Thailand
[2] Chinese Graduate School, Panyapiwat Institute of Management, Thailand

platform (Song Yuanxiao, Xiang Chunjie, 2020) that allows user members to create content, exchange and interact. Members share knowledge in social media, that is, exchange information, experience or ideas through social media (Cabrera et al., 2002). Research has shown that employees' knowledge sharing behavior can significantly enhance their own creativity (Ling et al., 2023), and this behavior has been widely applied and promoted within organizations. In addition, many previous studies have shown that learning has a positive impact on employee creativity. However, despite numerous studies focusing on the relationship between knowledge sharing and employee creativity, further exploration is needed on the specific impact of knowledge sharing on employee creativity in the social media environment. Social media provides a more open and interactive environment, making knowledge sharing more convenient and efficient. The new social capital accumulated through social media is gradually entering people's vision. Therefore, studying this issue is of great significance for understanding and optimizing knowledge management practices within enterprises. The main research question of this article is how knowledge sharing among individuals in social media will affect their creativity and how it will impact their creativity.

Purpose

This article is based on the theories of social capital and self-efficacy, and summarizes the connotation of social media learning and its process of integrating individual knowledge. Starting from three aspects of knowledge sharing, social media learning, and employee creativity in social media, this study aims to clarify the impact of knowledge sharing on employee creativity through quantitative analysis. It explores whether employees will promote their creativity through social media learning in this segmented scenario of knowledge sharing behavior in social media. This article takes employees and managers at all levels of various types of enterprises and institutions as research objects, providing rich research perspectives for social media learning and employee creativity, as well as reference for internal management of enterprises and institutions.

Literature review

Social media

The first scholar to propose the concept of social media was Antony May Field, who believed that social media belongs to the new situation of online media in current society and can bring users a huge sense of participation, indicating that social media has a large number of users' engagement (Lu Taihong, 2012). The essence of social media is a complex online dialogue between people (He Yongqi, 2011). With the development of Internet technology, it is an interactive dialogue through the network (Alex Goldfinn, 2013). Social media provides a social platform for people, so some scholars believe that social media is roughly equivalent to social media, which is based on interaction between users and is a communication channel based on the Internet and social software (Tang Xiaobo, Ye Zhenfang, 2015). You Hengzhen (2012) believes that the main role of social media is to provide Internet users with a large-scale social platform for participation and interaction.

Based on the definition of the concept of social media by scholars at home and abroad, this study believes that social media can be summarized as a media platform that can realize online communication and information sharing for Internet users based on network technology and the Internet as a carrier. Social media learning is a learning method based on this media platform. Through social media, individuals can obtain social capital that they cannot obtain in their offline work and life (Song & Xiang, 2020).

Creative self-efficacy

Bandura (1977) proposed the concept of self-efficacy, defining it as the belief in one's ability to accomplish something. Afterwards, Tierney and Farmer (2002) combined self-

efficacy with research in the field of creativity based on Bandura, proposing the concept of creative self-efficacy. Creative self-efficacy is defined as an individual's confidence or belief in their ability to produce creative outcomes. Self efficacy is the foundation of human agency, which can have an impact on individual cognition, emotions, motivation, and physiological arousal, thereby affecting their thoughts and behaviors (Gu Yuandong, Peng Jisheng, 2010). Creative efforts require intrinsic and persistent motivation, and creative self-efficacy precisely provides this motivation, enabling individuals to persevere in the face of creative challenges (Tierney&Farmer, 2002). The higher the creativity and self-efficacy of employees, the more confident they are in their ability to creatively complete work tasks. They will be more proactive in dealing with difficulties encountered in their work, more sensitive to changes in surrounding information, and able to take risks, thus demonstrating a higher level of creativity.

Creative self-efficacy mainly affects individual behavior, job performance, and so on. Creative self-efficacy, as a positive and proactive psychological trait, has a positive predictive effect on employees' innovative behavior (Michael et al., 2011). Compared to other variables, creative self-efficacy has a stronger positive predictive effect on employee innovation performance (Tierney&Farmer, 2011). As a moderating variable, creative self-efficacy positively moderates the impact of self expectations on employee innovation performance (Tierney&Farmer, 2004), and negatively moderates the inverted U-shaped relationship between job insecurity and employee creativity (Zhou Hao, Long Lirong, 2011). Malik et al. (2015) found that external creative rewards have a positive impact on creative performance only when employees have high levels of creative self-efficacy and consider creative rewards important to themselves. Adil et al. (2020) found that when employees' creative self-efficacy is high, the positive impact of work engagement on creative work engagement is enhanced.

Model construction and hypotheses development

Model construction

Individuals can share and acquire knowledge through social media platforms, engage in social media learning, effectively enhance their innovation and problem-solving abilities, promote the formation of their learning and innovative thinking, and ultimately enhance their creativity. When individuals have high levels of creative self-efficacy, they can have more confidence to implement social media learning. Therefore, this study constructs the following model

Hypotheses development

1. Knowledge sharing in social media and employee creativity

Social media provides a real-time communication platform, enabling employees to achieve full communication and interaction. This kind of communication not only promotes the collision of thinking and ideas, but also contributes to the emergence of new perspectives and methods. It also builds trust relationships, promotes knowledge sharing within the organization, and makes implicit knowledge explicit, thereby enhancing employees' knowledge reserves and creative abilities. Social media has lowered the barriers for employees to access external information and knowledge, promoting heterogeneous knowledge acquisition, utilization, and integration across departments, organizations, and even industries. This cross-border knowledge acquisition and integration stimulates employees' new ideas and enhances their creativity. Many previous studies have shown that knowledge sharing can promote employees to create and implement innovation, and improve their own qualities.Therefore, we hypothesize as follows:

H1. Knowledge sharing in social media positively affects employee creativity.

2. Knowledge sharing in social media and social media learning

Knowledge sharing enhances the connections and interactions between individuals and groups through the expansion of social networks. This kind of connection and interaction not only promotes the dissemination and diffusion of knowledge, but also improves learning

efficiency and effectiveness. For example, the knowledge sharing process within a team can not only promote the diffusion of valuable knowledge, but also suppress the negative impact of false and distorted knowledge, making the knowledge foundation of team creativity more high-quality. The social capital theory points out that resource embedding and flow in social relationship networks are important ways to acquire resources. In social media, users form a dynamic social network by sharing and acquiring knowledge. This type of network not only provides abundant learning resources, but also enhances cooperation and trust among users through reciprocal norms and trust mechanisms. This trust and cooperation further promote the sharing and dissemination of knowledge, thereby improving the effectiveness of learning.

In addition, social capital theory emphasizes the impact of the structuring of social networks on resource acquisition. In social media, users can more effectively access and utilize knowledge resources by building and maintaining their own social networks. This structured social network not only improves the efficiency of knowledge acquisition, but also promotes the continuity and depth of learning through information flow and feedback mechanisms in the network. The reason why knowledge sharing has a positive impact on social media learning in social media is that it enhances the connection and interaction between individuals and groups through the expansion of social networks, resource embedding, and reciprocity norms, improves the efficiency and effectiveness of social media learning, and promotes the dissemination and utilization of knowledge through structured social networks. Therefore, we hypothesize as follows:

H2. Knowledge sharing in social media positively affects social media learning.

3. Social media learning and employee creativity

Learning can enhance the skills required for individual creativity. The theory of social capital states that social capital refers to the value of an individual's position in the organizational structure, which is obtained through social networks of relationships, both tangible and intangible resources. In the social media environment, employees can establish connections with the external environment through social networks, learn a wider range of knowledge, and enhance their innovation capabilities. For example, social media integrates internal and external sources of capital, promoting capital creation and transformation within organizations, enabling businesses to leverage this potential to sustain innovation and create value from new products and services. By promoting communication, social capital enables individuals to mobilize various resources from the network. This resource mobilization not only includes the sharing of knowledge and information, but also collaboration with external communities and forums, enabling organizations to share information and expertise with stakeholders. The learning process through social media helps individuals build knowledge related to tasks, thereby enhancing their innovation abilities. Therefore, we hypothesize as follows:

H3. Social media learning positively affects employee creativity.

4. Social media learning as a mediator

According to the theory of social capital, the mechanism by which knowledge sharing has a positive impact on employee creativity through the mediating variable of social media learning is that knowledge sharing enhances social capital, promotes learning and interaction on social media, and thus improves employees' innovation and creativity.

The social capital theory holds that individuals and their social networks are important components of organizational knowledge and intellectual capital. Individuals gain a wider range of knowledge through social networks and benefit from it, which can enhance their level of innovation in the workplace. Learning is an important result and manifestation of knowledge sharing. Through knowledge sharing, employees can acquire and absorb new knowledge and skills, thereby improving their cognitive level and innovation ability. Learning not only includes the acquisition of explicit knowledge, but also the transmission and application of implicit knowledge, which is particularly important for enhancing employees' creativity. The sharing and learning of tacit knowledge can promote innovative thinking and

practice among employees in practical work. The theory of social capital emphasizes the importance of social relationships, believing that they are a valuable resource that can provide members with the capital they possess on social media platforms. In the process of knowledge sharing, employees can gain more learning opportunities and resources by establishing and maintaining good social relationships, thereby enhancing their creativity. In addition, social capital theory also suggests that relational capital such as trust, commitment, and sense of belonging in social media can promote knowledge sharing and learning. Knowledge sharing not only helps individuals build knowledge related to tasks, but also enhances innovation capabilities through social media learning and acquiring new knowledge. Therefore, knowledge sharing can significantly enhance employees' creativity by promoting social media learning as a mediating variable. Therefore, we hypothesize as follows:

H4. Social media learning mediates the positive relationship between knowledge sharing in social media and employee creativity.

5. The moderating role of competition

Intrinsic motivation is an important factor in driving employee learning and innovation. Research has shown that intrinsic motivation significantly positively predicts employee creativity, and knowledge sharing willingness partially mediates the relationship between intrinsic motivation and creativity. This means that when employees have higher intrinsic motivation, they are more willing to engage in knowledge sharing and learning, thereby enhancing their creativity. Creative self-efficacy is a special form of intrinsic motivation, which refers to an individual's belief and confidence in their own creative abilities. This belief influences their behavioral choices, effort levels, and expectations of behavioral outcomes. In social media, employees' knowledge sharing behavior is significantly influenced by self-efficacy. Research has shown that employees with high self-efficacy are more inclined to engage in knowledge sharing and are able to set higher goals, thereby motivating themselves to improve their knowledge sharing performance. Self efficacy further influences an individual's creativity by influencing their behavioral expectations and goal setting. Creative self-efficacy is centered around employee confidence and beliefs, and acts on employee innovation activities through internal cognitive channels. When employees believe they can achieve positive results through knowledge sharing, they are more likely to actively participate in knowledge sharing, thereby enhancing their creativity.

The belief in creative self-efficacy not only affects an individual's behavioral choices and effort levels, but also their persistence and information processing strategies when facing difficulties. In the social media environment, knowledge sharing behavior requires individuals to believe that they can effectively share and acquire knowledge, and this belief is called creative self-efficacy. Creative self-efficacy can significantly influence an individual's knowledge sharing behavior. Research has shown that higher levels of creative self-efficacy can enhance individuals' intrinsic motivation, making them more willing to stay in the media or online and actively participate in knowledge sharing. The increase in intrinsic motivation makes individuals more inclined to share and receive knowledge in social media, thereby positively regulating the impact of knowledge sharing on social media learning. Meanwhile, the stronger the self-efficacy of creativity, the stronger the positive impact of knowledge sharing through social media learning on employee creativity. Therefore, we hypothesize as follows:

H5. Creative self-efficacy moderates the direct relationship between knowledge sharing in social media and employee creativity.

H6. Creative self-efficacy moderates the direct relationship between knowledge sharing in social media and social media learning.

H7. Creative self-efficacy moderates the indirect effect of knowledge sharing in social media on employee creativity through social media learning.

Study: a questionnaire survey

Sample and procedure

This article adopts a questionnaire survey method for research. In order to improve the effectiveness of the questionnaire survey, the sample sources are widely diverse, distributed in different age groups, educational levels, enterprises and institutions, and geographically distributed in multiple provinces and cities. The questionnaire was distributed and collected within one week, with a total of 380 responses collected. After excluding questionnaires with short response times, 361 valid questionnaires were received, including 193 males (53.5%) and 168 females (46.5%).

Measures

To ensure the reliability and validity of the questionnaire, the scales used in this article are all from authoritative literature, and the questionnaire design has been revised and translated by experts in the field of management. Scales include knowledge sharing in social media, social media learning, creative self-efficacy, and employee creativity. Before the formal questionnaire release, 10 respondents were invited to test, and the confused sentences were modified, then finally a formal questionnaire was formed.All measures were rated on a five-point Likert scale ranging from 1 (strongly disagree) to 5 (strongly agree).

Knowledge sharing in social media. Employees rated their knowledge sharing in socia media using a three-item scale developed by Choi et al. (2010). A sample item was "I will provide my manuals and methodologies for others in social media".

Creative self-efficacy. Competition was measured by Tierney & Farmer (2002). A sample item was " I have confidence in my ability to solve problems creatively".

Social media learning. We assessed social media learning using seven items from Cao & Ali (2018). A sample item was " I often use social media to obtain work related information and knowledge".

Employee creativity. We measured employee creativity using a 7-item scale from Tierney, Farmer & Graen (1999). A sample item was "I tried out new ideas and approached to problems".

Control variables. We controlled for employees' age and gender in our analyses.

Results of study

Reliability and Validity Test

This study uses Cronbach's Alpha and KMO to measure the reliability and validity of the scales. From Table 1, we can see that all the Cronbach's Alpha datas are above 0.8, while all the KMO datas above 0.7(Bartlett's test 0.000) , which reflect excellent reliability and validity.

Table 1 Reliability And Validity

Variables	Cronbach's Alpha	KMO
Knowledge sharing in social media	0.973	2.848
Creative self-efficacy	0.934	2.651
Social media learning	0.910	2.546
Employee creativity	0.949	5.362

Confirmatory Factor Analysis

This study tested the discriminant validity of four variables using AMOS software for confirmatory factor analysis, as shown in Tables 2 and 3. The results showed that all indicators of the four factor model (knowledge sharing in social media, competition, social media learning, employee creativity) met the standard (CFI>0.9, TLI＞0.9，RMSEA＜0.8，SRMR

＜0.08，NFI＞0.9，RFI＞0.9）。 According to the first packaging method, the four factor model has the best fitting index compared to the three factor model (knowledge sharing + creativity self-efficacy in social media, employee creativity, social media learning), the two factor model (knowledge sharing + creativity self-efficacy in social media + employee creativity, social media learning), and the single factor model (knowledge sharing + creativity self-efficacy in social media + employee creativity + social media learning). When packaged according to the second method, the four factor model outperforms the three factor model (knowledge sharing in social media + social media learning, employee creativity, creativity self-efficacy), the two factor model (knowledge sharing in social media + social media learning + employee creativity, creativity self-efficacy), and the single factor model. The indicators in Tables 2 and 3 gradually deteriorate, indicating that the four variables in this article have very good discriminant validity.

Table 2 Confirmatory Factor Analysis (1)

Model	χ^2/df	CFI	TLI	RMSEA	SRMR	NFI	RFI	AIC
Four Factor Model：X，W，Y，M	1.847	0.992	0.988	0.049	0.033	0.983	0.975	126.189
Three Factor Model：X+W，Y，M	26.301	0.743	0.655	0.265	0.182	0.736	0.646	1128.353
Two Factor Model：X+W+Y，M	33.925	0.649	0.551	0.302	0.198	0.643	0.544	1504.771
One Factor Model：X+W+Y +M	50.209	0.463	0.329	0.370	0.220	0.460	0.325	2253.204

Table 3 Confirmatory Factor Analysis (2)

Model	χ^2/df	CFI	TLI	RMSEA	SRMR	NFI	RFI	AIC
Four Factor Model：X，M，Y，W	1.847	0.992	0.988	0.049	0.033	0.983	0.975	126.189
Three Factor Model：X+M，Y，W	20.585	0.801	0.733	0.233	0.164	0.794	0.723	894.000
Two Factor Model：X+M+Y，W	29.111	0.700	0.617	0.279	0.188	0.694	0.609	1297.755
One Factor Model：X+M+Y+W	50.209	0.463	0.329	0.370	0.220	0.460	0.325	2253.204

Correlation Analysis

As shown in Table 4, the correlation coefficients between all variables are below 0.7. The independent variable of knowledge sharing in social media is significantly positively correlated with the mediating variable of social media learning ($r=0.383$, $p<0.01$), and the mediating variable of social media learning is also significantly positively correlated with the dependent variable ($r=0.573$, $p<0.01$). The influence of the independent variable on the dependent variable is also significant ($r=0.515$, $p<0.01$), thus preliminarily verifying the mediating effect hypothesis in this study.

Table 4 Correlation Coefficients

Variables	1	2	3	4	5	6
1.Gender	1					
2.Age	-0.008	1				
3.X	-0.096	-0.032	1			
4.M	-0.093	-0.007	0.383**	1		
5.W	-0.202**	0.104*	0.321**	0.526**	1	
6.Y	-0.157**	0.077	0.515**	0.573**	0.601**	1
7.Mean	1.465	3.080	2.961	3.980	3.816	3.668
8.SD	0.499	1.028	1.234	0.823	0.845	0.808

*p＜0.05， **p＜0.01，***p＜0.001

Hypothesis Test

Main effect test

This study used two methods to examine the effect of the independent variable X on the dependent variable Y. The first method involves constructing two models for hierarchical regression analysis. Model 2 shows β=0.503, p<0.001, indicating that knowledge sharing in social media has a significant positive impact on employee creativity. The second method, we use the Durbin Watson metric to test the relationship between X and Y. The results show that DW=2.044, p<0.001, indicating a positive correlation between the two, i.e. Hypothesis 1 holds.

Table 5 Testing The Relationship Between X And Y

	Dependent Variable：Employee Creativity	
	Model 1	Model 2
Control variable		
Gender	-0.145	-0.101
Age	0.005	0.074
Independent Variable		
Knowledge sharing in social media		0.503***
ΔR^2	0.032	0.273
F	3.012**	20.339***

*p＜0.05， **p＜0.01， ***p＜0.001

Intermediary effect test

Firstly, examine the relationship between front-end X and M using method one, with the difference being the placement of social media learning as the dependent variable. The results in Table 6 show that, β=0.387, p＜0.001. Therefore, knowledge sharing in social media has a significant positive impact on social media learning. Method 2 DW=2.023, p＜0.001. This further proves its effectiveness, thus hypothesis 2 has been validated.

Next, to examine the relationship between M and Y, we still use method two, where DW=2.069, p＜0.001. Therefore, the positive impact of social media learning on employee creativity is significant, and hypothesis 3 also holds true.

Table 6 Testing The Relationship Between X And M

	Dependent Variable：Social media learning	
	Model 1	Model 2
Control variable		
Gender	-0.089	-0.055
Age	-0.034	0.019
Independent Variable		
Knowledge sharing in social media		0.387***
ΔR^2	-0.006	0.135
F	0.640	9.405***

*p＜0.05， **p＜0.01， ***p＜0.001

Finally, examine the mediating effect of social media learning. The first method is to construct a three-layer model in this study. Comparing the results of Tables 6 and 7, the beta value of the impact of knowledge sharing in social media on employee creativity increased from 0.334 to 0.435, with p<0.001, indicating that social media learning plays a fully mediating role. The second method used in this study is to re-examine the mediation effect using PROCESS model 4, with an effect value of 0.111 and a 95% confidence interval of [0.077, 0.146]. Therefore, hypothesis 4 has been validated.

Table 6 Testing The Intermediary Effect

	Dependent Variable：Employee Creativity		
	Model 1	Model 2	Model3
Control variable			

Gender	-0.145	-0.101	-0.077
Age	0.005	0.074	0.066
Independent Variable			
Knowledge sharing in social media		0.503***	0.334***
Intermediary Variable			
Social media learning			0.435***
ΔR^2	0.032	0.273	0.435
F	3.012**	20.339***	35.710***

*p＜0.05， **p＜0.01， ***p＜0.001

Moderation effect and moderated mediation effect test

This study used PROCESS model 8 to test hypotheses 5-7. Firstly, examine the moderated main effect. The results showed that β=0.0002, 95% confidence interval [-0.056, 0.057], which includes 0, therefore the adjusted main effect is not significant, and hypothesis 5 does not hold. Secondly, examine the front-end regulatory effect. The results in Table 9 show that β=-0.062, 95% confidence interval [-0.130, 0.006], p<0.001, and the interval also includes 0. The front-end moderation effect is not significant, and hypothesis 6 does not hold. Finally, examine the moderated mediation effect. The results in Table 10 show that β=-0.027, 95% confidence interval [-0.059, 0.007], p<0.001, interval spans 0, and hypothesis 7 does not hold.

Research results

This study used a questionnaire survey method to analyze 361 valid data using multiple regression analysis, exploring the impact of knowledge sharing in social media on employee creativity, testing the role of social media learning and creativity self-efficacy between the two, and drawing several conclusions. Firstly, knowledge sharing in social media has a positive promoting effect on employee creativity, with individuals who are more willing to share having stronger creativity. Secondly, social media learning plays a mediating role between knowledge sharing and employee creativity. Individuals who engage in knowledge sharing through social media can enhance their level of social media learning, thereby promoting the generation of creativity. Thirdly, creativity self-efficacy does not have a significant moderating effect on the mediating effect.

Discussion

Theoretical contribution

The theoretical contribution of this study is mainly reflected in two aspects. Firstly, based on social learning theory and self-efficacy theory, this study selects knowledge sharing in the specific context of social media to explore its impact on employee creativity, enriching the research perspective of creativity. Secondly, this study introduces social media learning as a mediating variable and creativity self-efficacy as a moderating variable, expanding the research path of employee creativity.

Summary and Suggestions

Due to limited time, there are still many areas that need improvement in this study: firstly, the limitations of the research methodology. This study only used questionnaire survey and literature research methods to explore the relationship between several variables, and could not draw a definite conclusion on the causal relationship between variables. Other research methods such as scenario experiments and qualitative analysis can be supplemented to conduct multiple verifications of the model. Second, the variables of the model still need to be further screened. The impact of individual knowledge sharing in social media on employee creativity is not only influenced by individual factors such as social media learning, but also by other individual factors such as personality traits, social networks, and situational factors such as organizational atmosphere, leadership, and team type. These factors may serve as mediating or moderating variables in this study.

On a theoretical level, this study will continue to conduct relevant experiments on the topic, providing theoretical contributions to research on employee creativity and practical inspiration for enterprise innovation and development in the context of rapid changes in artificial intelligence. On a practical level, enterprises can cultivate an open and collaborative corporate culture, encourage employees to actively share knowledge and experience, improve the activity and value of knowledge management, and reduce the differences in knowledge foundations among organizational members, leading to thinking collisions. By establishing an internal knowledge sharing platform tool, enterprises can optimize the process of information sharing, reduce employees' repetitive work and improve work efficiency, break down information silos, promote cross departmental cooperation, enhance overall social media learning willingness and ability, and thereby stimulate employees' creativity.

References

NIELSEN C, CAPPELEN K. Exploring the mechanisms of knowledge transfer in university-industry collaborations: a study of companies, students and researchers[J]. Higher Education Quarterly, 2014, 68(4):375-393.

Amabile, T. M. (1988). A model of creativity and innovation in organizations. Research in Organizational Behavior, 10(1), 123–167.

CABRERA A, CABRERA, E F. Knowledge-sharing dilemmas[J]. Organization Studies, 2002, 23(5):687-710.

Chu-Ding Ling, W H, Y G, W L, V C. Does receiving knowledge catalyze creativity? A dyadic-level contingency model of knowledge type and psychological closeness on knowledge elaboration[J]. Journal of Organizational Behavior，2023，（94-95），1436-1463.

Bandura A. Social learning theory[M]. New York: Prentice Hall, 1977.

Tierney, P., & Farmer, S. M. (2002). Creative self-efficacy: Its potential antecedents and relationship to creative performance. Academy of Management Journal, 45 (6), 1137-1148.

MICHAEL L AH，HOU S-T，FAN H-L.Creative self-efficacy and innovative behavior in a service setting:Optimism as a moderator[J].Blackwell Publishing Ltd，2011，45(4):258-272.

TIERNEY P，FARMER S M. The pygmalion process and employee creativity[J]. Joumal of Management，2004，30(3):413-432.

Tierney, P., & Farmer, S. M. (2011). Creative self-efficacy development and creative performance over time. Journal of Applied Psychology, 96(2), 277–293.

MALIK M AR，BUTT AN，CHOI J N. Rewards and employee creative performance: Moderating effects of creative self-efficacy，reward imPortance，and locus of control[J]. Journal of Organizational Behaviof，2015，36(1):59-74.

Impact of perceived organisational support and workplace incivility on work engagement and creative work involvement: a moderating role of creative self-efficacy. Muhammad Shahnawaz Adil, Kamal Bin Ab Hamid, and Muhammad Waqas International Journal of Management Practice. 2020,13(2):117-150.

CHOI S Y, LEE H, Y00 Y J M Q. The Impact of Information Technology and Transactive Memory Systems on Knowledge Sharing, Application, and Team Performance: A Field Study[J]. 2010: 855-870.

Tierney P, Farmer S M, Graen G B. An examination of leadership and employee creativity: The relevance of traits and relationships[J]. Personnel Psychology, 1999, 52(3): 591-620.

CAO X,ALI A. Enhancing team creative performance through social media and transactive memory system[J]. International Journal of Information Management 2018,39:69-79.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

RESEARCH ON THE ACQUISITION OF TEACHING EXPERTISE BY UNIVERSITY DANCE TEACHERS FROM THE PERSPECTIVE OF PERSONAL KNOWLEDGE

[1]Lu Ren and [2]Jiangting Chu

Panyapiwat Institute of Management, Thailand

13488883799@163.com

Received: October 22, 2024; **Revised**: November 24, 2024; **Accepted**: December 28, 2024

Abstract

This study takes the perspective of personal knowledge and selects three outstanding university dance teachers, M1, W3, and W4, as research cases. The methods of observation, interview, physical collection, and text analysis are used to collect resources and conduct qualitative research. From several dimensions such as knowledge transformation, language practice, embodied cognition, and mentorship learning, based on personal knowledge perspectives such as knowledge acquisition, personal knowledge, residence, and examples, the study explores the process and influencing factors of university dance teachers' expertise acquisition, revealing the interactive effects of various process, dynamic, and complex elements of knowledge, skills, body, and beliefs acquired by university dance teachers. This provides reference for the research of university dance teachers' expertise acquisition and professional development, with the aim of promoting the study of university dance teachers' expertise acquisition and professional development. Provide reference for future education. This study found that belief cognition and body philosophy are the most important influencing factors for university dance teachers to acquire expertise.

Keywords: Teaching expertise, personal knowledge, university dance teacher

Introduction

With the development of our country entering a new era, both the state, society, and individuals have put forward new demands and requirements for art education and aesthetic education, among which the most typical is the arrival of the era of promoting "great aesthetic education" in the field of general education, as well as the concept of "new humanities" in the construction of professional disciplines and education. This era and policy background have put forward new requirements for higher education in humanities from multiple dimensions such as teacher professional development, teaching mechanisms, and teaching evaluation standards. "Art education" has always played a very important role in Chinese education since ancient times. Ye Lang (1985, p.650-651) summarized in "Outline of the History of Chinese Aesthetics" that Cai Yuanpei's early advocacy of art education was based on Kant's aesthetics as his theoretical foundation. He believes that pure beauty can shatter people's perspectives

[1] Chinese Graduate School, Panyapiwat Institute of Management, Thailand
[2] Chinese Graduate School, Panyapiwat Institute of Management, Thailand

and eliminate the desire for gain or loss, thus nurturing human nature and elevating one's realm. So beauty has become a bridge from the phenomenal world to the physical world, and aesthetic education belongs to the education of worldview. In recent years, the concept of "great aesthetic education" has been widely discussed by scholars and educators. "Great aesthetic education" evolved from the traditional understanding of "aesthetic education" and was first proposed by educational theorist Teng Chun. Art education is increasingly valued in the new era. In October 2020, the General Office of the Communist Party of China Central Committee and the General Office of the State Council issued the "Opinions on Strengthening and Improving School Art Education in the New Era", which pointed out that art education is not only an aesthetic education, sentiment education, and spiritual education, but also an education that enriches imagination and cultivates innovative consciousness. It can enhance aesthetic literacy, cultivate sentiment, warm the soul, and stimulate innovative and creative vitality (Lu Xiaobo, 2021, p.17). It can be seen that in the new era, "art education" in schools is no longer synonymous with art education and skill education, but a "great art education" that integrates multiple disciplines, concepts, and methods, aiming to cultivate well-rounded individuals, cultivate students' core literacy, and lay the foundation for a happy life. The undergraduate education stage is a compulsory education stage to cultivate future dance education talents. Therefore, it is required that university dance teachers not only teach dance movements, but also have the ability to constantly reflect and integrate various information and methods. At the same time, they should constantly practice and summarize, internalize their own experiences and knowledge as their teaching wealth, promote the development of educational concepts, and conduct comprehensive thinking on the cultivation of dance talents in future universities.

Teachers, as a crucial component and link in the education process, have a significant impact on the development of the education industry. Currently, the academic community mainly focuses on external and objective perspectives in the research and professional development of teachers. There is relatively little research on teachers themselves, and there is even less research on university dance teachers. Therefore, this study approaches from the perspective of personal knowledge, exploring the process and influencing factors of university dance teachers' expertise acquisition, revealing the interactive effects of various process, dynamic, and complex elements of knowledge, skills, body, and beliefs acquired by university dance teachers' expertise, providing reference for research on the acquisition of expertise and professional development of university dance teachers, in order to promote the reform and development of future education in university dance.

Literature Review

1. Expertise

There is still no consensus in the academic community on the definition of expertise. Through the review of relevant literature, Li Yanqing (2022) found that scholars from various fields have interpreted the concept of expertise, including sociology, psychology, phenomenology, etc. Li Yanqing (2022) has found that as expertise research involves analysis from multiple fields and perspectives, the connotation of expertise is constantly enriching and changing. Overall, researchers of expertise are paying more and more attention to the informal rather than formal parts of expertise, and expertise is difficult to summarize with simple, mechanical knowledge or skills, as well as single and static elements. The author found that expertise is the integration of meanings related to various dynamic elements such as tacit knowledge, context, communication, reflection, and body. However, regardless of the knowledge perspective originating from the early stages of expertise research, Later on, representative expertise researchers such as Collins and Dreyfus still regarded knowledge as an important connotation of expertise expression. Whether it is knowledge that can be clearly stated or tacit knowledge that manifests and applies to practical skills, bodies, etc., in a broad sense, expertise is still an advanced state of knowledge expression. Therefore, this study believes that expertise is hidden in social networks, based on knowledge within the

professional field, obtained through knowledge application, language practice, embodied cognition, mentorship learning, and other methods, to achieve mastery of a certain field of knowledge, possess interpersonal and communication skills, and be good at using one's sensitivity and intuitive thinking to deal with problems in complex situations and contexts, reflecting a flexible and stable independent style. It is a state that can be obtained in the advanced stage of a profession.The role identity theory refers to the research conducted by Stryker (2000) and Burke (2000). Some scholars in China also refer to role identity as identity, and scholars who explore identity typically view themselves as a multidimensional complex system composed of different identities. After comparing the relevant research, the definition and content of identity were examined and compared. This paper found that the identity and role identity involved in China are similar in terms of research content. So in order to ensure logical clarity during exploration and also consider the issue of uniformity in writing, this paper will involve literature on identity identification, which is also uniformly referred to as role identification during discussion.

2.Obtaining teaching expertise as a university dance teacher

The earliest research on teaching expertise can be traced back to Coleman's publication on effective teachers and effective teaching. Early research emphasized the analysis of teachers' temperament, classroom teaching methods, management abilities, and so on. From the 1960s to the 1980s, relevant research mainly explored teacher personality, teacher knowledge, classroom teaching and management behavior, teaching effectiveness, and so on. However, simply sorting out research on effective teachers cannot fully enhance our understanding of teachers' teaching expertise, and the characteristics of effective teachers cannot be integrated into teachers' teaching expertise, as such research lacks theoretical support behind it. Until the 1990s, with the development of constructivism and cognitive psychology, research gradually began to explore the characteristics of teacher knowledge, the differences in knowledge structures between experts and novice teachers, the process of acquiring and transferring expert teacher knowledge, and other issues. As a result, various theories of teacher expertise began to emerge and continue to develop (Cai Yonghong and Shen Xiaoyue, 2014, p.15-23). The academic community's understanding of teaching expertise also gradually became richer and more diverse. Engelstrom pointed out from the perspective of individual teachers that teaching expertise is the manifestation of the professional proficiency of teachers at different stages, which is the accumulation of knowledge, skills, and experience vertically, hierarchically, or linearly (Yan Yi, Yang Luxin, 2016, p.56-67). Shen Xiaoyue and Zhang Qianning (2014, p.72-76) believe that the existing concept of teacher teaching expertise is mainly defined from three perspectives: cognitive psychology, process outcome, and social construction. It is a collection that emphasizes teachers' ability to accommodate knowledge, skills, and information processing on the basis of personal experience or knowledge to solve problems. Hu Yi believes that teaching expertise refers to the professional knowledge and special abilities possessed by expert teachers. The four core contents of teaching expertise are textbook knowledge expertise, teaching expertise, classroom management expertise, and diagnostic expertise (Hu Yi, 2006, p.12-15). Cai Yonghong, Shen Xiaoyue, and Wang Li (2015, p.36-45) believe that teaching expertise is the sum of all personal characteristics formed by teachers based on individual knowledge, professional experience, reflection on practice, and innovative activities based on reflection to effectively solve educational and teaching problems. Hao Ning and Wu Qinglin (2008, p.8-11) believe that the development of teaching expertise is a long-term and complex process. It is a conscious training and reflection of teachers to acquire new knowledge and skills related to the teaching field, constantly reconstruct the current knowledge system, develop a deeper understanding of the teaching field, cultivate self-learning awareness and ability, and solve new problems more effectively with new methods.

Due to the limited research on the teaching expertise of university dance teachers in existing studies, it has been found through literature review that teacher teaching expertise is

the sum of qualities that enable teachers to demonstrate a language, thinking, and action that sets them apart from others in a certain educational and teaching context.

3.Personal knowledge

Personal knowledge "is a comprehensive concept of knowledge that encompasses skills and experience, values, and intuition. It is often seen as an accumulated and difficult to describe knowledge system, including but not limited to explicit knowledge and implicit knowledge. Explicit knowledge refers to knowledge that can be clearly recorded, conveyed, and shared, such as written documents, procedures, or rules. Implicit knowledge is deeper, including personal experience, skills, intuition, values, and unique insights into a particular practice. Such knowledge is often difficult to articulate and closely related to an individual's specific practice, as well as being transmitted and learned in informal environments such as social interactions.Considering that this study aims to investigate the role identity status of subject professional teachers, rather than the complex process of role identity formation, this study adopts the definition of role identity by Darcy and Gao Guijuan. "Role identity reflects a perception, which is an individual's perception of the self in a specific role position, that is, how people treat the self acting in a specific social position.".

Of course, the research on "personal knowledge" is closely related to Michael Polanyi's research, in which he proposed that certain knowledge cannot be fully expressed through language, but is obtained through individual intuition and practical experience. The focus of personal knowledge research is to explore how individuals acquire, develop, and apply knowledge through direct experience, especially in education and professional practice. In educational practice, teachers constantly transform their implicit knowledge into explicit knowledge through teaching activities, such as explicitly teaching students a certain movement technique in dance. At the same time, students gradually transform these explicit knowledge into their implicit knowledge through practice and experience, such as their natural perception of dance rhythm. Polanyi's theory is particularly important for education because it emphasizes that teaching is not just about transmitting knowledge, but also about developing skills and attitudes.

Therefore, studying the teaching expertise of university dance teachers from the perspective of personal knowledge can help us gain a deeper understanding of how teachers can transform their implicit knowledge into beneficial teaching strategies for students, and how these strategies can promote students' comprehensive development. In dance education, the importance of personal knowledge is reflected in how teachers can effectively transform their implicit knowledge into teaching strategies, and how they can help students internalize explicit knowledge into personal implicit skills. The transformation and application of this knowledge not only promotes innovation in teaching methods, but also enhances students' learning experience and mastery of artistic skills.

Research Methods

1.Observation method

This study adopts participatory observation, where the researcher and the subjects are in the same living and working environment as B school. Through communication, they observe their words and deeds, dance level, and dance teaching achievements in the curriculum, teaching seminars, informal communication, and other environments, experience their teaching, life, and practical situations, and try to understand the true meaning behind what they do and say as much as possible. This method enables researchers to gain a deeper understanding of the acquisition process of the subject's teaching expertise and reflect it truthfully.

2. Interview method

Through interviews, researchers can gain a deeper understanding of the interviewee's dance understanding and philosophy, thoughts, feelings, understanding of the environment, and growth experiences in dance learning that cannot be obtained from external observations. This in-depth interview not only reveals the interviewee's inner cognitive and

emotional world, but also captures their profound understanding and unique insights into the process of dance teaching.

3.Physical collection method

Collecting physical objects can better validate the content presented by university dance teachers during interviews and observations. The physical collection method is an important data collection method in qualitative research. By collecting various physical objects related to the research content, researchers can present and analyze the process of acquiring teaching expertise of the research object in a more three-dimensional manner. The physical objects collected by this method include text or image materials such as pictures, videos, articles, books, WeChat screenshots, as well as natural or processed material materials that can reflect the research content.

4. Text analysis method

In this study, text analysis method will be used to analyze various relevant textual materials of university dance teachers, such as teaching plans, academic papers, teaching reflections, creative scripts, performance videos, etc. These textual materials not only record the teaching philosophy, teaching methods, and artistic creation process of teachers, but also carry their unique thinking and personal expression in teaching and creation. Through in-depth analysis of these texts, researchers can gain a more comprehensive understanding of the teaching level and professional competence of the subjects, as well as how they apply this knowledge and skills in different contexts.

Research result

1.The process of obtaining teaching expertise for university dance teachers

1.1Active understanding and aesthetic discernment of dance art

In this study, the most fundamental discernment ability of the three university dance teachers is to have the ability to distinguish between good and bad, good and bad, through long-term learning and understanding of basic dance and aesthetics, in order to have standards in practice. Due to the disciplinary characteristics of dance, the learning and testing of skills are more obvious than other types of humanities. The body is very real, and whether one has received training or mastered skills is actually very obvious to make judgments. In addition, in addition to discernment and skills as the fundamental knowledge and skills of the dance discipline, dance also possesses more cultural qualities. This requires mental activities and accumulation to complete the process of active understanding. At the same time, besides being led by teachers, self-study and practice are also important ways and means to accelerate the acquisition of expertise.

1.2 Personal guidance led by masters and nobles

A skill that is difficult to explain in detail cannot be transmitted through regulations because there are no regulations for it. It can only be transmitted from the master to the disciple through examples. The disciple obtains content that the master himself is not aware of unconsciously by observing the master's operations, imitating the master's movements and techniques (Polanyi, 1958, p.53). Therefore, it can be seen that in the process of cultivating cognitive abilities, examples take precedence over rules. In the process of learning from one's master, detailed observation, imitation, and reflection on the master's behavior are the most important, and the acquisition of rules is only an incidental gain in the process. Master apprentice learning requires students to observe, imitate, and participate on their own to acquire skills, which requires students to judge the similarity of different problems in specific contexts. The inspiration of Wittgenstein's family resemblance idea is that in many cases, as long as we find some family resemblance between individual things, we can classify them under one concept without being bound by the need to find their common nature. In the mature stage of creative imitation of examples, "examples" will be internalized as tacit rules, and learners will gradually form independent styles of doing things. In this study, Teacher M1,

while teaching at School B, began to learn and explore the arrangement of character works under the guidance of Teacher W by imitating the composition and creation of previous homeroom teachers and old teachers. He also learned, imitated, and reflected on the teaching infectiousness and logical boxes of Teacher J. Eventually, he explored his own teaching mode and path, and gained teaching expertise. Both W3 and W4 teachers have learned the construction of methodology and epistemology on how to conduct research and how to approach problems from the teaching and behavior of Professor Bernoulli.

1.3 Integration and mutual learning with diverse communities and disciplines

American scholar Kennon proposed on the basis of Polanyi's theory of tacit knowledge that tacit knowledge is also a form of personal knowledge that involves deep interaction with people with specific historical and cultural backgrounds. In addition, Polanyi also emphasized the important role of declarative behavior in the process of knowledge acquisition, believing that the meaning understood through symbols and concepts is the core of knowledge. Research has shown that whether in formal or informal settings, beginners can learn professional knowledge and skills through context based interpersonal language communication, while also gaining relevant situational experiences and tacit knowledge. This process involves language practice and community culture and cognitive rules.

Firstly, the language practice of university dance teachers in daily life is not only focused on communication with peers or limited to formal dance seminars and training, but also includes interaction and communication with other social organizations, cultural institutions, various personnel, and other informal social and venue settings. This not only involves communication between dance teachers, college colleagues, and students, but also communication with social art organizations, art critics, cultural bureau leaders, community members, parents, and others. Observing dance teachers' communication with different groups of people and analyzing their discourse practices based on real artistic creation and performance situations can provide a profound understanding of how dance teachers acquire tacit knowledge and rules through subtle communication. For example, in this study, Teacher M1 mentioned some of his communication and interaction in informal settings, which allowed him and the other party to have more freedom to discuss and chat freely, without any guard or reservation. In the end, there was a deeper emotional exchange, and some good points were sorted out and put into practice.

Secondly, community culture and rules of association are crucial for university dance education. In modern society, experiencing, feeling, and sharing the culture of a community contributes to its stability and development, as well as mutual recognition and acquisition of knowledge and skills among members. Emotional integration, implicit influence, and mutual shaping are equally important in the dance section. The reason why a community can effectively promote individual professional development is not only because members can communicate face-to-face and share dance skills and understanding in all aspects, but also because individuals can silently feel and comprehend the interaction, symbol system, and artistic language among members in the community, understand the tacit rules, realize the truth, and gain emotional resonance and recognition of artistic values. In this study, Teacher M1 mentioned collective lesson preparation and Teacher W4 mentioned that they gained a lot from watching classes and discussing with professional teachers, which is a typical part of community culture and understanding rules. University dance teachers can gain expertise through these ways and channels.

1.4 Perception and Expression of Body Philosophy

Regarding housing, the representative figure of ancient Chinese Neo Confucianism, Wang Yangming's "unity of knowledge and action" and the Taoist emphasis on "unity of heaven and man", expressed similar meanings thousands of years ago. Human knowledge, emotions, intentions, actions, etc. are a mutually integrated, mutually shaped, and inseparable unity. Human cognition has characteristics such as wholeness, silence, and consistency between body and mind. Because based on the perception and experience of the body, people have spirituality and are integrated with the whole world. Only then does the world have value

and meaning in front of people, and people have evolved from isolated natural persons (physical bodies) to social beings with subjectivity and reflection. (Chu Jiangting&Guo Dexia, 2018, 8-14) The body is the medium and carrier for human perception and understanding of the world. When we focus on something, the body serves as an auxiliary consciousness to help us perceive and understand it. In this process, we immerse ourselves in the object through the body, and when facing the cognitive subject, we use the body as an auxiliary consciousness to reside in the activities of others, understanding and comprehending their minds. Dance is the most typical example. As a discipline that requires embodied learning to master core skills, only when the body and mind are aligned can one move from individual physical imitation to a mature medium of expression.

The body is the most honest, and whatever your psychology is, your body will express it. The process of living is also a process of physical and mental integration. When we devote all our energy to something, we enter a state of selfless integration of body and mind, and the meaning of the thing is reflected in the process of mutual integration. The three university dance teachers all have practical experience in dance learning, and they all expressed that learning dance movements is very difficult and boring. Without accompanying explanations of the content and cultural immersion, they will not have a systematic understanding of the subject of dance. Only when the body and mind are integrated can one truly learn dance. The combination of practice and culture in understanding and learning has also prompted the three teachers to have more experience and advantages in improving the subject structure, and to promote the integration of theory and practice in subsequent teaching, as well as the requirement of "unity of knowledge and action".

2. Factors influencing the acquisition of teaching expertise by dance teachers in two universities

2.1 Belief and Cognition in Dance

Whether it is knowledge, personal knowledge, residence, or examples, they all stem from the perception of the world through faith. Polanyi believed that faith is the only source of knowledge. Based on the findings of this study, the teaching expertise of the three university dance teachers is derived from their respective beliefs, which include their love and professional spirit for dance, the construction and improvement of their cognitive system, and educational philosophy. Polanyi believes that knowledge is a belief and a means of sustenance. We express our meaning through language and never say anything that does not contain clear emotions. He regards faith as a cognitive function alongside doubt, and believes that it is also a determining factor in scientific discoveries. In Polanyi's thought, beliefs are subjective, individualistic, and serve as a conceptual framework for community. He mentioned the belief that permeates our daily language and reflects our perception of the world. These beliefs constitute the ultimate foundation of all our intellectual activities (Yu Zhenhua, 2012, p.242).

Based on this study, the beliefs of Teacher M1 include the establishment of personal confidence under the guidance of the master and the shaping of the platform, as well as the resulting love and determination for dance. At the same time, in the process of learning dance, Teacher M1 has cultivated his own tenacious and hardworking professional spirit. Through informal communication and cultural accumulation, he has attempted to construct his own cognitive system from Chinese philosophical thought and gradually formed his own educational philosophy. The combined effect of these related influencing factors has formed Teacher M1's expertise acquisition method and expertise performance. W4 teacher's beliefs include the qualities of detachment from fame and fortune, accumulation and perseverance, love and persistence for dance art, constructing a sound cognitive system from reading and researching traditional culture, and honing the educational philosophy and goal requirements of "unity of knowledge and action" in practice. These influencing factors jointly promote W4 teacher's expertise acquisition. W3 teacher's beliefs include a love and loyalty to dance, a logical framework and cognitive construction for interdisciplinary and multi-dimensional reflection, and a spirit of continuous reflection that combines theory and practice. These have

jointly paved the way for W3 teacher's professional growth and the acquisition of her expertise as a university dance teacher.

2.2 Philosophical Unity of Body and Mind

Dance, as an art form primarily expressed through the body, has its unique characteristics that make the role of dance teachers particularly crucial in teaching. The dance proficiency, cognitive level, cultural cultivation, moral character, and knowledge system structure of teachers directly affect students' understanding and learning of dance. This influence is not only reflected in the technical aspect, but also deeply involves students' perception and cognition of the artistic and humanistic connotations of dance. Therefore, the level of expression and freedom of a dancer's body are largely inseparable from the depth of their thoughts and emotions. Only when the body and mind reach unity and develop synchronously can dancers achieve higher achievements in dance art. This viewpoint echoes the theory of phenomenologist Merleau Ponty, who proposed in "Phenomenology of Perception" that the body is a "living body", that is, the body is an inseparable whole with the mind, thoughts, and emotions. For dancers, dance movements are not just physical expressions, but also extensions of their thoughts and the externalization of their emotions. Only when dancers truly understand and internalize the thoughts and emotions that dance is meant to express, will the expression of the body have vitality and infectiousness. Therefore, the unity of body and mind in dance education is not only a coordination at the technical level, but also a resonance between thoughts and emotions. This is precisely why many dance educators emphasize that only when the body and mind reach unity, can dancers truly "know" the art of dance.

In this study, Teacher W4, as a typical representative, emphasized that dance theory must be an applied theory. Only when the body and mind are unified can dance be truly mastered. Dance cannot just stay at the theoretical level, but must be expressed and internalized through physical practice. Teacher M1 further pointed out that even if the technical training of the body is in place, without corresponding humanistic accumulation and understanding, dancers still cannot achieve logical progress in dance, nor can they understand the deep meaning behind dance movements. W3 teacher's viewpoint emphasizes the importance of cognitive foundation in dance creation. He believes that only with sufficient cognitive foundation can more and better dance works that meet human needs and cultural backgrounds be created. Therefore, dance teachers should not only focus on students' physical training, but also help them build a rich cultural cognitive system, so that they can integrate profound cultural connotations into dance creation.

In summary, the philosophical unity of body and mind is not only the core concept of dance teaching, but also the embodiment of the essence of dance art. Through the combination of theory and practice, teachers can guide students to achieve physical and mental unity in dance learning, and then reach higher levels in artistic creation and expression. This unity not only enhances students' dance skills, but also helps them discover a deeper level of self in dance, achieving a harmonious resonance between their thoughts and bodies.

2.3 Master Apprentice Learning and Key Others

For any subject, teachers are a very important part of the education process. From the perspective of art education, whether it is the requirements of quality education or professional education, teachers have the greatest impact on students, especially in art categories where skills and techniques exist, among which dance is a typical one. A good teacher can determine the life of a dance student, because in the process of dance learning, the teacher uses a teaching method that combines language practice and physical practice. Compared to other cultural subjects, this is very different. Therefore, the teacher's understanding and practice of "integrating knowledge and action" will have a great impact on students.

Looking back at several research subjects in this study, their teachers are well-known senior experts or masters in the dance industry, and several research subjects currently appear to be at the forefront or rising stage in related fields. From the interviews, it can also be seen that they believe they are greatly influenced by teachers' role models and apprenticeship

systems. For example. The influence of Teacher L on the entire history and system of classical dance, as well as her research and learning methodology, mentioned by Teacher W4, has been very significant for her overall development, including the exploration of traditional culture. It was mentioned that the roots of dance come from traditional Chinese philosophical ideas. Therefore, while learning physical dance, Teacher W4 is also constantly learning and exploring traditional Chinese philosophy and ideas to enrich her understanding of dance and explore her current teaching philosophy and teaching expertise. W3 teacher is more typical, and her mentor's influence on him is decisive, because under the influence of L teacher, W3 teacher chose to pursue a lifelong career in dance education from the direction of art management.

2.4 Emotional accommodation between subjects

This study found that the main way for university dance teachers to acquire expertise is also through the process of "subject subject subject" empathy and communication, as well as the mutual seeing and perception between subjects. Therefore, the achievement of understanding between subjects has an undeniable impact on the acquisition of expertise by principals. Martin Buber's "you me" relationship emphasizes mutual openness between subjects, accepting each other at a deeper level, understanding each other for authentic communication, and achieving the goal of creating and growing together. Dance, as a special art form and discipline, not only constructs emotional bridges through language and writing beyond performance, but more importantly, it requires physical expression of emotions and content, as well as spiritual cultivation and comprehension. There is no single standard, but it requires understanding and empathy between subjects, which is the "unity of knowledge and action" emphasized by W3 teacher.

In this study, teachers M1 and W4 were professional practitioners who had stronger feelings and feedback on this part. The main focus was on how to unify dance with thoughts and emotions, and ultimately make others receive your signals or understand what you want to express in teaching practice and performance. For example, teacher W4's cooperation with teacher M's sword dance course is a typical case of inter subject understanding. Of course, Teacher W3 also mentioned from the perspective of a negative example of communication between China and the West that there may not be a good understanding foundation between the two parties, resulting in the current situation of talking to oneself, and there is still a long way to go. Of course, although the three university dance teachers have slightly different educational backgrounds, their process of acquiring expertise involves their understanding and perception of "people", and they all maintain their original intention to contribute to the greater development of China's dance industry.

Discuss

1. University dance teachers should approach interdisciplinary knowledge with an open mind

When developing their teaching expertise, university dance teachers need to approach interdisciplinary and cross disciplinary knowledge content with a more open-minded and reflective attitude towards learning. Dance art, as a highly integrated discipline, has close connections with many other disciplines. Whether it is the combination with music and literature, or the intersection with psychology and philosophy, it can bring new perspectives and methods to dance teaching. This interdisciplinary knowledge integration can not only help teachers expand their knowledge boundaries within their professional fields, but also provide more teaching resources and innovative ideas.

2. university dance teachers insist on combining theory with practice

University dance teachers should adhere to the path of combining theory with practice to ensure that teaching can effectively promote the integrated development of students' body, mind, and spirit. Dance education is not only about imparting skills, but also

about cultivating students' overall qualities. Teachers should pay attention to practical operations under theoretical guidance in teaching, and verify and improve theoretical knowledge through repeated teaching practice. A deep understanding of theory can help teachers better explain and convey the artistic connotations behind dance movements in practice, while the accumulation of practice can provide first-hand information for theoretical innovation.

3. College dance teachers should grasp the essence of the problem and draw nutrients from classics

In the process of acquiring teaching expertise, university dance teachers should also focus on grasping the essence of research problems and drawing nutrients from the cultural connotations of classic traditions. Dance, as a form of cultural expression, carries rich historical and philosophical significance behind it. Teachers should have a deep understanding of the cultural symbols and historical background in dance works, and integrate these traditional cultural elements into their teaching. This not only helps students deepen their understanding of dance art, but also helps teachers to continuously deepen their understanding of dance in the teaching process.

4.College dance teachers should maintain critical thinking, reflect on and internalize their own knowledge

University dance teachers should maintain reflection and critical thinking, internalizing what they see, hear, learn, and feel as their own knowledge wealth. In the highly developed modern society of information, teachers face constantly changing knowledge environments and teaching challenges. Therefore, continuous reflection and critical thinking are the key for teachers to constantly adapt and improve. Through continuous reflection on teaching practice and educational philosophy, teachers can identify their own shortcomings and areas for improvement in teaching, and based on this, carry out teaching innovation. Critical thinking helps teachers maintain clear judgment when facing new knowledge and ideas, and can absorb new knowledge while remaining faithful to their own teaching principles and goals.

Summary and suggestion

This study takes three university dance teachers as case studies and explores and explains to some extent the process and influencing factors of obtaining teaching expertise for university dance teachers through interviews, observations, and other methods. The focus of this study is not limited to theoretical construction itself, nor is it to form a guide for the professional growth of university dance teachers. Instead, it aims to encourage and inspire university dance teachers to have a multidimensional perspective on their professional development, so that they can achieve sustainable growth.

This study investigates and analyzes the acquisition of teaching expertise and its influencing factors among university dance teachers from the perspective of personal knowledge. Among numerous related studies on teacher professional development and personal knowledge, it attempts to enrich the special group of university dance teachers in this sub field, especially focusing on the subjective value of personal knowledge as the main research perspective, and also makes some explorations. In this study, the author found through pre interviews with multiple university dance teachers and focused on case studies of three typical university dance teachers that there is more room for their professional development as teachers. Therefore, this study will also attempt to propose some suggestions to promote the professional development of university dance teachers.

Firstly, schools should provide more comprehensive and targeted professional development platforms and policy support for university dance teachers. Dance education is significantly different from other subject education. It not only requires teachers to possess highly specialized dance skills, but also requires them to have strong teaching adaptability to meet the diverse needs of students in artistic expression and personality development.

Secondly, in the future development of dance education in Chinese universities, establishing interdisciplinary platforms is particularly important. This is not only a response to the concept of "new humanities", but also to achieve a new construction of "new dance disciplines".

Finally, in the context of the new era, improving the education reform mechanism and evaluation system standards of "great aesthetic education" in schools is not only crucial for the cultivation of students, but also for how to optimize the evaluation mechanism from the perspective of teachers, and help teachers play a greater role in cultivating high-quality dance talents in the new era. As the core force of dance education, the improvement of teaching ability, artistic accomplishment, and educational philosophy of university dance teachers directly affects the growth of students. Therefore, building a scientific and reasonable teacher evaluation mechanism and standards is a key link in promoting the reform of "great aesthetic education".

Overall, the support of schools and policies plays an important role in obtaining teaching expertise for university dance teachers. By providing a comprehensive development platform, promoting interdisciplinary integration, and deepening educational reform, schools can create better conditions for teachers' professional development, helping them continuously improve their teaching expertise in the constantly changing educational environment. In this process, schools and policy makers should also maintain continuous interaction and communication to ensure that education policies can respond to the actual needs of teachers in a timely manner and continuously adjust and optimize with the development of the times. Only by working together from multiple parties to build a supportive and resource rich educational environment can we truly promote the teaching expertise of university dance teachers to constantly reach new heights. At present, the development of disciplines in the context of the "New Liberal Arts" and "Great Art Education" era is still in progress. While the academic community pays attention to the learners, it should also pay more attention to the educators. Educators are also an important part of the education process, and a dual pronged development will push Chinese university dance education to the next stage.

References

Chu Jiangting&Guo Dexia (2018). Physical Education: A Field to be Expanded - New Developments and Educational Implications in Contemporary Academic Body Research . Journal of the National Academy of Education Administration, 8-14

Hao Ning&Wu Qinglin (2008). An Analysis of the Development of Teaching Expertise . Shanghai Education and Research (06): 8-11

Lu Xiaobo (2021) Building a new pattern of education guided by the concept of "great aesthetic education" Chinese Higher Education (12), 17

Li Yanqing (2022). Case Study on the Acquisition of Principal Expertise: A Personal Knowledge Perspective . Beijing Normal University

Polanyi M. (1958). Study of Men. The University of Chicago Press, Chicago,12, 24-25.

Shen Xiaoyue&Zhang Qianning (2014) The Challenges and Solutions of Research on Teacher Teaching Expertise . Educational Science Research (11): 72-76

Yan Yi&Yang Luxin (2016). The Evolution of Overseas Teachers' Perspective on Teaching Expertise: A Static, Dynamic, and Directional Perspective . Foreign Education Research (06): 56-67

Ye Lang （1985）. Outline of the History of Chinese Aesthetics Shanghai: Shanghai People's Publishing House 650-651.

Yu Zhenhua (2012). The tacit dimension of human knowledge. Beijing: Peking University Press, 46, 47, 60, 115-116, 116, 127, 132, 135, 148, 151, 154, 217, 228, 242

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี